СЛОВАРЬ

УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Зібрала

редакція журнала «Кіевская Старина»

Упорядкував, з додатком власного матеріялу,

Бори́с Грінче́нко

Томи I–IV

Київ, 1907—1909

Опрацювання тексту — Олександр Оксимець (slovnyk.hrinchenka@gmail.com)

Веб-сайт: http://r2u.org.ua/

Останнє оновлення: 17.06.2010

ПЕРЕДМОВА
ДО ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАННЯ «СЛОВАРЯ»

Працю, яку упорядкував Б. Д. Грінченко, можна визнати найкращим малоросійським словником, порівняно з усім, що досі вийшло. Безпосереднє знайомство з джерелами, багатство матеріалу, добутого як з них, так і з живих народних говорів, ретельна обробка кожного слова, що супроводиться поясненням його значення, посиланнями на всі джерела й прикладами, — усе це виділяє «Словарь української мови» з усіх спроб лексикології цієї мови, які йому передували.

Алєксєй Шахматов

Словник цей складався 46 літ (1861—1907), і мав у нас великий вплив на усталення літературної мови й літературного правопису (апостроф, звичайно, є в словнику скрізь, де треба). Це в нас класичний зразок комісійної громадської праці, що звичайно тягнеться без кінця. Найважливіша недостача цього словника на теперішній час — він не чітко відділив слова говіркові від слів літературних, і взагалі на літературну мову не звернув належної уваги, чому до словника внесено багато говіркових слів, яких у мові літературній не вживаємо…

Правопис цього словника був прийнятий по всіх українських редакціях та виданнях. Ось цей правопис, як вислід збірної праці письменників всього XIX-го століття й усього українського народу, і запанував в Україні, і держиться в нас аж до сьогодні.

Іван Огієнко

Наш найбільший та найкращий словник Бориса Грінченка…

Андрій Ніковський

Не можна приписати формування літературної мови одній людині. Літературна мова виростає з співпраці визначних і менш визнаних сучасників і з переємности досвіду й змагань поколінь. Проте не можна заперечувати й того, що окремі індивідуальності — письменники, журналісти, мовознавці — можуть надати літературній мові виразнішого характеру в певному напрямі. Якщо в цьому сенсі і з цими застереженнями спитати, хто, які індивідуальності особливо вирішально позначили своєю діяльністю дальший розвиток української літературної мови, то не буде перебільшенням назвати троє прізвищ: Тарас Шевченко, Борис Грінченко, Олекса Синявський. Шевченко заклав перші загальнонаціональні основи української мови своєю геніяльною інтуїцією і своїм потужним впливом, зумовленим величиною його генія. Наступником поета став учитель: Борис Грінченко. Своїм методичним підходом, своєю впертою працьовитістю й посидющістю дав досі неперевершену словникову, а в межах словника і граматичну, і правописну кодифікацію літературної мови. Третім прийшов Синявський, науковець і професор

університету, що вніс у проблеми нормалізації глибоке знання, науковий досвід і методу, не тільки відчуття тенденцій, а і розуміння їх».

Юрій Шевельов

Щоб уявити велич зробленого Б. Грінченком, за два роки удвох із дружиною Марією Загірною (літературне ім'я, а дівоче — Марія Миколаївна Гладиліна) та при допомозі таких світочів української науки, як Володимир Гнатюк, Іван Франко, — досить згадати, що Інститут мовознавства АН УРСР за майже 70 років колективом близько 150 науковців видав 11-томний СУМ, в основі якого лежить попсований Словарь української мови. Попсований, бо з нього вилучили всі слова на репресовану комуністами літеру «ґ», випали слова на «и» (истик, инший тощо), а натомість було напхано дієприкметникових, дієприслівникових, зменшувальних та збільшувальних форм. Вилучено було питомо українську лексику на підставі того, що деякі слова «вчені» вважали «застарілими», «архаїчними», «маловживаними», «розмовними», «діалектними» і т. ін.

Василь Яременко

Електронну версію підготував Олександр Оксимець. Зауваги надсилайте на е-адресу: slovnyk.hrinchenka@gmail.com.

ПРЕДИСЛОВІЕ [Б. ГРИНЧЕНКА]

Начало украинской лексикографіи[1] должно быть отнесено къ 1596 г., когда «дидаскалъ» Лаврентій Зизаній Тустановскій издалъ въ Вильнѣ книжку подъ заглавіемъ: «Наука ку читаню, и розумѣню писма словенского: ту тыж о святой Тройци, и о вѣчловеченіи Господни». Въ этой азбукѣ, на стр. 1—34 второй нумераціи, помѣщенъ: «Лексис Сирѣчъ Реченія Вѣкратцѣ събранны. И из словенскаго языка, на простый Рускій Діялектъ Истолкованы. Л. Z.»[2]

Въ этомъ небольшомъ словарикѣ авторъ поясняетъ нѣсколько болѣе тысячи церковно-славянскихъ словъ словами тогдашняго книжнаго языка малороссовъ, въ составъ котораго входило множество народныхъ украинскихъ словъ, присутствующихъ и въ поясненіяхъ Л. Зизанія.

Гораздо большее значеніе имѣетъ появившійся въ 1627 г. въ Кіевѣ. «Леѯіконъ славенороссскій и именъ Тлъкованіе... Тщаніемъ, вѣдѣніемъ и иждивеніемъ, малѣйшаго въ Іеромонасѣхъ Памвы Берынды Протосѵггела Ѳрону Іероусалимского». Это большая книга въ четвертку, гдѣ словарь занимаетъ 475 столбцевъ. Іеромонахъ Памва Берында началъ свой словарь по совѣту Ѳеодора Балабана, въ домѣ котораго онъ жилъ, и продолжалъ его, занимаясь впослѣдствіи исправленіемъ и печатаніемъ книгъ во Львовѣ и Кіевѣ, гдѣ онъ и умеръ (1632) въ должности архитипографа кіево-печерской лавры. Видя, что «широкій и великославный языкъ славенскій... трудности... словъ до вырозумѣня темныхъ многии въ собѣ маетъ», Берында задался цѣлью облегчить чтеніе славянскихъ книгъ и составилъ «въ поощреніе искуснѣйшимъ и въ пользу спудеемъ» свой словарь, поясняя «славенскія» слова тогдашней книжной рѣчью малорусскихъ писателей. Рѣчь эта, въ объясненіяхъ П. Берынды, заключаетъ въ себѣ слова, свойственныя славянскому и всѣмъ русскимъ нарѣчіямъ, затѣмъ слова польскія и, наконецъ, огромное количество народнаго украинскаго матеріала. Этотъ матеріалъ и представляетъ въ словарѣ наибольшую цѣнность, заставляющую относиться снисходительно къ такимъ недостаткамъ словаря, какъ его наивная этимологія (напр.: «рука, ижъ рушается названа») и нѣкоторый грамматическій безпорядокъ, который допускалъ лексикографъ, отступая во многихъ случаяхъ объясненій отъ грамматической формы объясняемаго слова (напр.: *тутно* переведено: *грумъ, перунъ*). При составленіи словаря П. Берында пользовался словарикомъ Л. Зизанія, а также сочиненіями Максима Святогорца, Мануила Ритора и иныхъ. Не смотря на то, что авторъ, какъ то видно изъ его предисловія, встрѣтилъ «много разорителей и хульниковъ» своего труда, словарь его удовлетворялъ имѣвшуюся потребность въ такихъ книгахъ и потому, «яко есть потребный и пожитечный многимъ», вновь былъ

---

[1] Историческая часть этого предисловія представляетъ извлеченіе изъ изслѣдованія автора подъ заглавіемъ: «Огляд української лексикоґрафії» (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. LXVI).

[2] Описаніе книги у Каратаева: «Описаніе слав.-русскихъ книгъ», I, 271—272. «Лексисъ» перепечатанъ И. Сахаровымъ въ 1849 г., во 2-мъ томѣ его «Сказаній русскаго народа» (стр. 121—134).

изданъ игуменомъ кутеинскаго монастыря, Іоилемъ Трусевичемъ съ братіею, въ 1653 г., появившись изъ типографіи того-же монастыря.[3]

Третій извѣстный намъ словарь — «Синонима славеноросская» — остался въ рукописи и опубликованъ лишь въ 1888 г. П. И. Житецкимъ въ «Кіевской Старинѣ». Рукопись найдена была въ библіотекѣ кіево-печерской лавры; она заключаетъ въ себѣ 185 листковъ и, повидимому, представляетъ черновую работу, предназначенную не для печати, а для личнаго употребленія. Ссылка на «Лексиконъ» Берынды указываетъ, что авторъ «Синонимы славеноросской» пользовался словаремъ этого послѣдняго и составилъ свой словарь не ранѣе 1627 г., а П. И. Житецкій, «судя по употребленію буквы *у*, а также ю вмѣсто ѧ и по рѣшительному преобладанію *и* надъ *ы*», полагаетъ, что рукопись словаря относится ко второй половинѣ XVII в.[4]

Этотъ словарь имѣетъ уже иной характеръ: въ немъ слова книжной малорусской рѣчи пояснены славянскими словами. Не смотря на нѣкоторые неудачные лексическіе пріемы, словарь представляетъ значительный научный интересъ какъ матеріалъ для характеристики тогдашняго книжнаго украинскаго языка. Шагомъ впередъ было и то обстоятельство, что здѣсь на первомъ планѣ стоялъ уже не «широкій и великославный славенскій» языкъ, объясняемый языкомъ простымъ, а самый этотъ простой языкъ признавался достойнымъ объясненія славянскою церковною рѣчью.

Однако дальнѣйшее развитіе лексикографической работы въ томъ направленіи, какое она приняла въ перечисленныхъ словаряхъ, совершенно затѣмъ обрывается, и въ XVIII в. мы не встрѣчаемъ ни одной подобной работы, что, конечно, въ достаточной степени объясняется тѣмъ измѣнившимся направленіемъ малорусской письменности въ XVIII в., которое вообще прервало дальнѣйшее развитіе стараго украинскаго книжнаго языка, послѣ чего возрожденіе украинской литературы оказалось возможнымъ лишь на почвѣ вполнѣ народнаго языка. Первое крупное явленіе этого возрожденія — «Энеида» Котляревскаго — даетъ намъ образецъ и украинскаго словаря, но словаря уже не книжной, а живой народной рѣчи. Къ первому изданію пародіи Котляревскаго (1798) приложено было на 23 страницахъ «Собраніе Малороссійскихъ словъ содержащихся въ Энеидѣ и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошедшихъ въ малороссійское нарѣчіе съ другихъ языковъ, или и коренныхъ Россійскихъ, но не употребительныхъ». Здѣсь соотвѣтствующими русскими словами кратко переведено около тысячи украинскихъ словъ.

---

[3] Словарь Берынды также перепечатанъ во 2-мъ томѣ « Сказаній» Сахарова и весьма неисправно.

[4] Кіевская Старина, 1888, VIII, приложеніе, 4.

Подобный же характеръ имѣетъ и «Краткій малороссійскій словарь», включенный въ «Грамматику малороссійскаго нарѣчія» Павловскаго (1818), заключающій въ себѣ 1130 словъ; но къ нему приложено также и объясненіе нѣкоторыхъ «фразъ, пословицъ и приговорокъ».

Въ обоихъ этихъ случаяхъ словари украинскаго народнаго языка не играютъ еще самостоятельной роли, являясь дополненіемъ, необходимымъ для другихъ сочиненій[5]. Правда, вскорѣ послѣ этого былъ одинъ опытъ украинскаго словаря: «Собраніе словъ малороссійскаго нарѣчія» Ивана Войцеховича. Напечатанъ онъ въ книгѣ: «Сочиненія въ прозѣ и стихахъ. Труды Общества любителей россійской словесности при императорскомъ московскомъ университетѣ», ч. III, Москва, 1823 (стр. 284—326). Авторъ, по его словамъ въ предисловіи, хотѣлъ «представить... полнѣйшій и, если смѣю сказать, исправнѣйшій малороссійскій словарь». Но въ словарѣ его всего около тысячи словъ при многихъ ошибкахъ въ объясненіяхъ, напр.: *затирка* — лапша, *лиштвы* — отвороты у платья, *люлька* — дѣтская колыбель, *пасока* — уха, *песикъ* — високъ и пр. Много словъ авторъ исказилъ, напр.: *гай-домака* съ поясненіемъ, что слово происходитъ отъ *гай* и *домъ; гассатъ* (гасити!), *заевый* (зайвий!), *зайдики* (заїдки!), *ковора* (ковдра!), *куква* (кухва!) и пр. Очевидно для самостоятельнаго украинскаго словаря не было еще собрано матеріаловъ. Въ дальнѣйшемъ развитіи украинской лексикографіи мы видимъ какъ накопленіе этихъ матеріаловъ, такъ и все улучшающіяся попытки составленія словаря, который охватилъ бы, по возможности, весь составъ языка. И подлежащая нашему дальнѣйшему разсмотрѣнію литература естественно распадается на два отдѣла: а) матеріалы для словаря, б) опыты словаря. Разсмотримъ каждый изъ этихъ отдѣловъ особо.

Насколько намъ извѣстно, наиболѣе ранней работой по собиранію матеріаловъ народнаго языка является статья «Слова и выраженія Остерскаго уѣзда», напечатанная въ 1851, 1853 и 1854 гг. въ «Черниговскихъ губернскихъ вѣдомостяхъ», представлявшихъ въ пятидесятые и шестидесятые годы XIX в. органъ, въ которомъ помѣщалось множество матеріала по языку, этнографіи и исторіи Украины. Авторъ записалъ народныя слова, показавшіяся ему интересными, и расположилъ ихъ въ алфавитномъ порядкѣ, удержавъ при начертаніи звуковъ мѣстную фонетику; объясняя слова по-русски, авторъ приводитъ множество примѣровъ изъ народныхъ

[5] Подобнаго рода словарики, игравшіе служебную роль при книгахъ иного содержанія, появлялись и впослѣдствіи; но мы не будемъ на нихъ останавливаться; отмѣтимъ лишь, что наиболѣе обширный изъ нихъ — объясненіе словъ, прилагавшееся къ каждой книжкѣ «Основы» (1861—1862); меньшіе словарики были при слѣдующихъ книгахъ: «Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсенъ» Цертелева (1819), «Думки и пѣсни» А. Могилы (1839), «Pieśni ludu Ruskiego w Galicyi» Паули (1840), «Чорна рада» Кулиша (1857), «Ужинок» М. Г[атцука] (1857), «Повістки» М. Вовчка (1861), «Чумацкія народныя пѣсни» Рудченко (1874), «Повісті» О. Федьковича (Кіевъ, 1876), «В поті чола» Франка (Льв., 1890) и пр. По старому книжному языку слѣдуетъ отмѣтить «Объясненіе невразумительныхъ словъ, встрѣчающихся въ лѣтописи Самовидца и въ приложеніяхъ къ ней», составленное г. О. Левицкимъ и приложенное къ кіевскому изданію Самовидца 1878 г.

пѣсенъ, разсказовъ и пр. Статья обрывается на буквѣ *о* и, повидимому, осталась незаконченной.[6]

Подобнаго рода собранія, хотя большей частью и менѣе значительныя, продолжаютъ появляться и впослѣдствіи. Такъ въ «Основѣ»: «Мѣста жительства и мѣстныя названія русиновъ въ настоящее время» (1861, I), «О дѣтскомъ языкѣ» (со словарикомъ — 1861, VIII), «Чабанський словарь» Кухаренка (1862, V), слова изъ бирючинскаго у. (1862, VIII) и пр.[7] Затѣмъ въ первомъ томѣ «Записокъ Юго-Западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества» помѣщенъ «Опытъ словаря народныхъ названій растеній» А. С. Роговича и «Списокъ растеній» Ѳ. К. Волкова, которые даютъ украинскіе переводы почти для тысячи латинскихъ названій[8]. Наконецъ въ VII т. извѣстныхъ «Трудовъ» Чубинскаго появились (1877) собранные по особой программѣ діалектологическіе матеріалы, на основаніи которыхъ К. П. Михальчукомъ написана его важная работа о нарѣчіяхъ, поднарѣчіяхъ и говорахъ украинскаго языка.

Начиная затѣмъ съ 80-хъ годовъ, рядъ матеріаловъ даетъ журналъ «Кіевская Старина» — между прочимъ много названій предметовъ народнаго быта (въ различных статьяхъ), номенклатура рабочихъ воловъ г. Венгржиновскаго (1898, VII), словари спеціального языка лирниковъ (г. Боржковскаго, 1889, IX) и шерстобитовъ (г. Николайчика, 1890, IV);[9] здѣсь также напечатана работа проф. Н. Ѳ. Сумцова: «Культурныя переживанія» (1889—1890), въ которой сдѣлано много важныхъ объясненій отдѣльныхъ словъ, какъ равно и въ четырехъ выпускахъ работы А. А. Потебни: «Къ исторіи звуковъ русскаго языка» (Варш. 1876, 1880, 1881, 1883). Нѣкоторые діалектологическіе матеріалы разбросаны были въ «Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ»: г. Халанскаго изъ харьковской и курской губ. (1882, VII), Желеховскаго изъ сѣдлецкой губ. (1884, XI), Бѣлявскаго — изъ Глухова (1903, т. L), Ветухова — изъ старобѣльскаго у. Очень цѣнны: «Слова записанныя въ ...Екатериносл. губ.» и помѣщенныя И. И. Манжурою въ его «Сказкахъ» (Харьк., 1890), а также «Опытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по полтавской губ.» г. В. Василенка (Харьк., 1902).

Въ Галиціи также происходило собираніе лексическихъ матеріаловъ. Наиболѣе выдающееся мѣсто занимаютъ здѣсь труды г. Ив. Верхратскаго, издавшаго цѣлый рядъ записанныхъ отъ народа словъ вообще и нѣсколько словариковъ діалектовъ:

[6] См. №№ 44, 48 и 51 — 1851 г. №№ 6, 9, 27 и 34 — 1853 г. и № 8 — 1854 г. «Черниг. губ. вѣд.».

[7] Намъ не пришлось видѣть, что представляетъ изъ себя: «Słowniczek prowincyonalizmów Podolskich», изданный въ Краковѣ въ 1870 г.

[8] Должно еще упомянуть о ботаническомъ словарѣ Н. Анненкова (новое изд. 1878 г.), заключающемъ, среди названій на разныхъ языкахъ, также и много украинскихъ названій.

[9] Словарь языка нищихъ см. еще во 2-мъ выпускѣ «Трудовъ Черниговской губернской архивной комиссіи», въ статьѣ г. Тиханова: «Черниговскіе старцы».

«Початки до уложеня номенклатури и терминологиі природописноі, народнёі» (Л., 1864—1879), «Знадоби до словаря южнорускогo» (Льв., 1877); затѣмъ словарики при каждой изъ слѣдующихъ его работы «Говор замішанців» («Записки наукового товариства ім. Шевченка», т. III, 1894), «Про говор долівський» (ib. т.т. XXXV—XXXVI, 1900), «Знадоби для пізнаня угорськоруских говорів» (ib., т.т. XXX, 1899 и XLV, 1902), «Про говор галицьких лемків» (Льв. 1902). Недостатками этихъ важныхъ работъ являются: нѣкоторая неясность объясненій и отсутствіе удареній. Болѣе мелкія собранія словъ разбросаны во многихъ галицкихъ изданіяхъ: М. Новицкаго (календ. «Львовянинъ на 1861 г.), Л. Кобринскаго («Вечерниці», 1863, № 4), И. Огоновскаго («Правда», 1879, № 1—2), Миколаевича («Зоря», 1893, № 24), Макарушки («Записки наук. тов. ім. Шевченка», V, 1895); спеціальные словари языка нищихъ въ статьяхъ К. Вакторина («Дідівська [жебрацька] мова», «Зоря», 1886, стр. 237) и проф. К. Студинскаго «Лірники» (ib., 1894, съ № 14-го). Наконецъ, должно отмѣтить обширный трудъ г. В. Шухевича «Гуцульщина» (1899—1904), который хотя и не даетъ словаря[10], но представляетъ очень богатый лексическій матеріалъ, особенно по части техническихъ терминовъ. По языку угорскихъ украинцевъ слѣдуетъ отмѣтить: «Мадярськѣ слова у русьӧмъ языц ѣ» Л. Чопея (въ венгерскомъ филологическомъ журналѣ Nyelvtudományi Közlemények, т. XVI, 1881).

Рядомъ съ этими сборниками словъ и выраженій живого народнаго языка появлялись и матеріалы для словаря старой книжной и письменной рѣчи. Матеріалы эти встрѣчаются какъ части другихъ словарей, такихъ, напр., какъ «Словарь древняго актового языка сѣверо-западнаго края и царства польскаго» И. Горбачевскаго (1874), «Алфавитный указатель старинныхъ словъ, извлеченныхъ изъ актовъ, относящихся къ исторіи западной Россіи» И. Носовича, «Матеріалы для словаря древнерусскаго языка» Срезневскаго (съ 1890 г.) и пр.; затѣмъ должно отмѣтить: «Справочный словарь юридическихъ терминовъ древняго актоваго языка юго-западной Россіи» И. Новицкаго («Кіевскія университетская извѣстія» 1871, VIII, 1872, III) и маленькій «Словарь малорусской старины» В. Я. Ломиковскаго, составленный еще въ 1808 г., но изданный А. М. Лазаревскимъ въ «Кіевской Старинѣ» лишь въ 1894 г., — въ немъ объяснены слова, относящіяся къ обычаямъ, воинской и гражданской службѣ, чинамъ и должностямъ.

На границѣ между матеріалами для словаря и словарями всего языка стоятъ опыты спеціальныхъ словарей научныхъ или техническихъ терминовъ. Хотя при составленіи ихъ употреблялись и чисто народныя слова и выраженія, но сюда вошло и множество словъ не только образованныхъ различными писателями и пріобрѣвшихъ уже, въ большей или меньшей степени, право гражданства въ литературномъ языкѣ, но также и словъ, составленныхъ самими авторами словарей. Мелкіе опыты такихъ работъ мы найдемъ еще въ «Основѣ»: «Замѣтка о русинской терминологіи» М. Левченка (О. 1861, VII, 183) и «По поводу замѣтки г. Левченка» —

[10] Впрочемъ, словарь обѣщанъ авторомъ для послѣдней, пятой, части сочиненія, но она еще не появилась.

П. Ефименка (О. 1862, VIII, 45) — въ обѣихъ дается рядъ научныхъ и другихъ терминовъ, какъ народныхъ, такъ и вновь составленныхъ. Затѣмъ въ Галиціи этимъ занимался упоминавшійся уже нами г. Верхратскій — см. третій выпускъ его «Початків» (1869), а также: «Спись важнѣйшихъ виразôвъ зъ рускои ботанічнои термінольогіѣ и номенклятуры зъ оглядомъ на шôльну науку въ высшихъ клясахъ ґімназіѣ» (Льв., 1892). Въ 1849 г. австрійское правительство созвало комиссію для составленія славянской юридической терминологіи, и украинской секціей этой комиссіи (Я. Головацкій, Г. Шашкевичъ, Ю. Вислобоцкій) въ 1851 г. издана была книга «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs... Deutsch-ruthenische Separatausgabe» (Wien, XIII — 294 стр.). Впослѣдствіи терминологія эта оказалась устарѣвшею, и въ 1893 г. «Наукове товариство ім. Шевченка» издало «Німецко-рускиий словар висловів правничих і адміністраційних», составленный г. К. Левицкимъ. Этотъ томъ въ 528 стр. представляетъ изъ себя алфавитный списокъ нѣмецкихъ терминовъ, которые г. Левицкій переводитъ то чисто народными словами, то искусственно созданными или заимствованными изъ другихъ славянскихъ языковъ. Къ сожалѣнію, и г. Верхратскій, и г. Левицкій не отмѣчаютъ — что собственно взято ими изъ народнаго языка, а что внесено изъ другихъ источниковъ, многія слова составлены самими авторами словарей и, кромѣ того, многимъ чисто народнымъ выраженіямъ придано иное значеніе (см. предисловіе г. Верхратскаго къ III-му выпуску его «Початків»); благодаря этимъ особенностямъ, терминологическіе опыты обоихъ авторовъ носятъ слишкомъ личный характеръ, исключаюшій возможность пользоваться ихъ работами для словаря украинскаго языка.

Обратимся теперь къ опытамъ словарей, имѣвшихъ цѣлью не какой-либо отдѣлъ» языка, а весь языкъ въ цѣлости.

Самой ранней работой является здѣсь «Словарь малорусскаго нарѣчія», составленный А. Афанасьевымъ-Чужбинскимъ, который начало издавать, въ 1855 г., II-е Отдѣленіе Академіи Наукъ. За исключеніемъ небольшого количества старыхъ словъ, всѣ слова взяты изъ живого народнаго языка и объясненія ихъ на русскомъ языкѣ въ общемъ вѣрны; иногда приводятся примѣры, по большей части составленные самимъ авторомъ словаря. Къ сожалѣнію, работа остановилась на буквѣ *З*.[11]

Въ 1861 г. Н. Закревскимъ былъ изданъ въ Москвѣ «Словарь малороссійскихъ идіомовъ» (какъ 3-я книга его «Старосвѣтскаго бандуристы»). Составитель пользовался какъ старой литературой, начиная съ словаря Берынды, такъ и авторами XIX в., а также сборниками народныхъ произведеній, — всего въ его спискѣ указано 62 источника. Изъ нихъ онъ выбралъ 11127 словъ, при чемъ «въ составъ словаря вошли только тѣ украинскія (малороссійскія) слова, кои *отличны* отъ русскихъ и составляютъ идіомы» (Введеніе, 253). Къ объясненіямъ на русскомъ языкѣ

[11] Перепечатанъ въ IX т. «Собранія сочиненій» А. С. Аф. Чужбинскаго. Спб. 1892.

дано много примѣровъ, часто съ отмѣткой автора, но безъ указанія заглавія цитируемаго сочиненія. Главнымъ образомъ потому, что Закревскій съ 1829 г. жилъ внѣ родины и успѣлъ нѣсколько забыть языкъ, многое въ словарѣ объяснено неправильно; кромѣ того, были внесены въ словарь неуклюжія слова, составленныя авторомъ «Ужинка», и пр. Благодаря этому, словарь встрѣтилъ рѣзкую критику г. Ефименко.[12]

Въ слѣдующемъ, 1861 г., появился въ Кіевѣ: «Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый: А—Б». Не смотря на это обѣщающее заглавіе, словарь и закончился на первомъ выпускѣ, заключавшемъ въ себѣ 1087 словъ. Быть можетъ, отчасти была причиной этого очень неблагопріятная критика[13], вызванная какъ совершенно неумѣстными въ предисловіи къ ученому труду нападеніями автора словаря на ненравящихся ему писателей (напр., съ крайней рѣзкостью на Кулиша), такъ и крупными недостатками работы: неудобнымъ правописаніемъ, увеличеніемъ недостаточнаго количества объясняемыхъ словъ при помощи включенія въ словарь всѣхъ извѣстныхъ автору фамилій и названій самыхъ незначительныхъ населенныхъ пунктовъ (селъ, хуторовъ и пр.); иногда слишкомъ краткими, а иногда слишкомъ растянутыми объясненіями (до поварскихъ рецептовъ включительно); излишествомъ въ примѣрахъ, доходящимъ до того, что, напр., при фамиліи *Андибер* авторъ приводитъ всю думу объ этомъ лицѣ, занявшую около 9 столбцовъ словаря, и т. п.

Слѣдующими по времени словарями были изданные въ Галиціи: начало словаря М. Петрушевича и словарь О. Партицкаго. Первая работа, вышедшая въ Коломыѣ въ 1865 г., озаглавлена: «М. Петрушевича словарь рускій. Издалъ О. Бѣлоусъ. Выпускъ первый». Второе заглавіе такое: «Корнесловіе руского языка, основанное на историческомъ тлѣ церковно-кирилійского древного языка, съ толкомъ греческимъ, латыньскимъ и нѣмецкимъ, во пользу языко-испытателямъ и учащойся молодежи». Какъ видно изъ этого, авторъ желалъ дать словарь не народнаго языка, а той искусственной книжной смѣси, среди которой только изрѣдка попадаются народныя слова и въ то же время много словъ не существующихъ ни въ какомъ языкѣ: безпошибочный, безпрокій, величествіе, вельможедержавіе и пр. Словарь не пошелъ дальше перваго выпуска (А—Видно) на 74 страницахъ.

Послѣ этого во Львовѣ изданъ былъ въ 1867 г. «Нѣмецко-руский словаръ черезъ О. Партицкого, учителя руского язика и литератури. Deutsch Ruthenisches Handwörterbuch». Онъ въ двухъ томахъ, гдѣ самый словарь занимаетъ 804 страницы, каждая въ два столбца. Исторія его такова: въ 1862 г. ученики львовской духовной семинаріи, подъ руководствомъ Ю. Лавровскаго, составили вчернѣ словарь, затѣмъ Партицкій дополнилъ его матеріаломъ изъ имѣвшихся въ его распоряженіи

[12] Основа, 1862, X, 27.

[13] Основа, 1862, III, 57; V. 52; VII, 68.

словарей и книгъ, а также изъ рукописныхъ сборниковъ народныхъ словъ, особенно изъ большого собранія свящ. Скоморовскаго. Списка своихъ источниковъ Партицкій не даетъ и нигдѣ не указываетъ, откуда имъ взято то или другое слово. Въ предисловіи помѣщена краткая грамматика украинскаго языка. Объясняются нѣмецкія слова кратко по-украински, но преимущественно словами изъ тогдашняго литературнаго языка галичанъ, благодаря чему въ словарѣ можно встрѣтить рядъ искусственныхъ и неудачныхъ словъ изъ такъ называемаго въ Галиціи «язычія». напр.: Gegenwall — противвалъ, Gegenzeuge — противсвѣдокъ, Griff — возьмленє, Mannssucht — парубôчность, Zweigespräch — дворозговоръ, Schinder — возьмитель и пр. и пр. Кромѣ обилія подобнаго матеріала, словарь засоренъ также многими полонизмами, церковно-славянизмами и пр., а элементы народнаго языка играютъ въ немъ второстепенную роль. Ударенія не отмѣчаются.

Въ 1873 г. издана въ Одессѣ «Словниця українськоі (або Юговоі-Руськоі) мови, праця Фортуната Піскунова». Эта тощая книжка, въ которой словарь занимаетъ 138 двухстолбцовыхъ страницъ разгонистой печати, начинается безграмотнымъ предисловіемъ, не имѣющимъ ничего общаго съ наукою; затѣмъ слѣдуетъ украинская азбука, въ которой буквы переставлены по образцу латинскаго алфавита (а, б, ц, ч, д и пр.), а за ней уже словарь, состоящій изъ случайно откуда-то надерганныхъ словъ, дополненныхъ множествомъ словъ, сочиненныхъ или самимъ составителемъ, или кѣмъ-то другимъ, а также беспричинными заимствованіями изъ другихъ языковъ, — все это безъ всякаго указанія источниковъ, съ невѣрными объясненіями, опечатками и пр. Не смотря на очевидную негодность этого безграмотнаго издѣлія, оно не только разошлось, но даже появилось, въ 1882 г., вторымъ изданіемъ подъ громкимъ заглавіемъ: «Словарь живаго народнаго, письменнаго и актоваго языка русскихъ южанъ Россійской и Австро-Венгерской имперіи». Авторъ, по его словамъ, дополнилъ словарь до 15 тысячъ словъ; кромѣ того онъ силился придать ему научный видъ указаніемъ на источники, которыми онъ пользовался. Однако критикой (г. Шейковскаго въ «Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ» 1884 г.) было доказано, что дополненія Пискуновъ сдѣлалъ, списавъ ихъ со словаря Закревскаго, не пользуясь указанными имъ источниками.

Совершенно иной характеръ имѣетъ появившійся въ 1874 г. въ Кіевѣ «Опытъ русско-украинскаго словаря», Михаила Левченко. Словарь сдѣланъ безъ претензій на научность и не великъ: въ немъ всего 188 страницъ въ два столбца; но онъ составленъ знатокомъ языка, давшимъ матеріалъ высокаго качества. Источниками служили: собственный сборникъ словъ, записанныхъ отъ народа; такія-же слова, сообщенныя А. К. Павловымъ, также хорошо знавшимъ народный языкъ; словарь Закревскаго, «Труды» Чубинскаго, сочиненія Котляревскаго, Левицкаго-Нечуя, лѣтописи Величка и Самовидца и пр. Не смотря на то, что авторъ только въ рѣдкихъ случаяхъ указываетъ печатный источникъ (да и то лишь краткой отмѣткой фамиліи автора) и нѣтъ возможности всегда опредѣлить откуда взято слово, знаніе составителемъ языка ясно изъ каждаго объясненія, выборъ словъ, попавшихъ въ словарь, сдѣланъ съ очевидной добросовѣстностью, и поэтому словарь внушаетъ къ себѣ довѣріе, не

смотря даже на то, что составитель взялъ нѣсколько словъ изъ «Словниці» Пискунова — тѣмъ болѣе, что всѣ эти слова онъ точно обозначилъ.

Необходимо пояснить одну особенность этого словаря, въ которомъ русскія слова объясняются украинскими. Онъ предназначался для украинцевъ, знавшихъ русскій языкъ и потому не нуждавшихся въ украинскихъ объясненіяхъ того небольшого количества русскихъ словъ, какое дано было Левченкомъ; словарь этотъ предназначался для изученія не русскаго, а *украинскаго* языка: при помощи своихъ познаній въ русскомъ языкѣ можно было находить отвѣты на вопросы — какъ должно выражаться по-украински въ тѣхъ или другихъ случаяхъ. Съ этой точки зрѣнія недостаткомъ словаря Левченка должно считаться не то, что онъ къ русскимъ словамъ помѣстилъ украинскіе примѣры вмѣсто русскихъ, а то, что этихъ примѣровъ дано было слишкомъ мало. Но все-же, не смотря на свою неполноту, словарь Левченка долгое время былъ единственнымъ хорошимъ пособіемъ для изученія украинской лексики и, по справедливому выраженію профессора А. Е. Крымскаго, «відслужив велику службу українцям».[14]

Соблюдая хронологическую послѣдовательность, мы должны будемъ сейчасъ говорить о словарѣ, который появился безъ связи съ перечисленными выше работами (за исключеніемъ, впрочемъ, словаря Партицкаго) и при томъ въ уголкѣ, который и до сихъ поръ остается почти внѣ вліяній украинской литературы въ Россіи и Австріи, — это «Русько-Мадярский словарь», составленный г. Ласловомъ Чопеемъ и появившійся въ 1883 г. въ Будапештѣ съ обозначеніемъ: «Мадярска корольска академия наукъ присудила сѣй роботѣ на конкурзѣ премию Фекейшгазия». Въ предисловіи авторъ указываетъ составъ своего словаря:[15] «1. Змагавъ емъ ся òлько лемъ можъ, много руськихь слòвъ зòбрати; 2) брати слова изъ церковного языка, котрѣ щоденное уживаня маютъ». Источниками служили: извѣстный сборникъ пѣсенъ Головацкаго, «Vergleichende Grammatik der slav. Sprachen» Миклошича, грамматики Лучкая и Осадцы, «Studien» Огоновскаго, «Малорусскія нар. преданія и разсказы» Драгоманова, словарь Партицкаго, мѣстныя школьныя книги и собственные матеріалы по народному языку, а «слова церковно-славянского языка» — говоритъ авторъ, — «черпавъ емъ изъ обрядовыхъ книгъ, што майчасто хоснуютъ ся; сякѣ суть: Евангелие, Апостолъ и Псалтыря». Послѣ этихъ объясненій въ предисловіи слѣдуетъ глава: «Руський языкъ е самостоятельный, и не може ся держати нарѣчиемъ российского», что доказывается собственными соображеніями автора и многими цитатами и ссылками на сочиненія различныхъ авторовъ[16].

[14] Зоря, 1896, стр. 358.

[15] Цитаты даютъ понятіе какъ о языкѣ, такъ и о правописаніи составителя; замѣтимъ лишь, что *ó* = *ó* = і, а *ѣ* = і; слово руський здѣсь, какъ и у галичанъ, = украинскій.

[16] Г. Чопей ссылается на Миклошича, А. Шлейхера, Малиновскаго, Костомарова, Ад. Богорича, П. Лавровскаго, В. Даля, А. Н. Пыпина, М. Максимовича, А. Потебню, П. И. Житецкаго; ему извѣстны украинскіе писатели и ученые: Котляревскій, Квитка, М. Вовчокъ, Кулишъ, Шевченко, О. Огоновскій, М. Осадца, О. Партицкій, Устіяновичъ, Лучкай, Духновичъ.

Затѣмъ слѣдують краткія свѣдѣнія о нарѣчіяхъ украинскаго языка, краткая грамматика его и, въ заключеніе, указывается цѣль словаря: «Сесь словарь... мае задачивъ *полегшити нашымъ руснакамъ научити ся помадярски.* Руський народъ любить свою вѣру, но любить и Мадярску краину и мадярôвъ, и дуже ся радуе тому, кедь и його сыны знають помадярски». Самый словарь занимаетъ 440 страничекъ петита, въ два столбца, малаго формата (въ 32°). «Слова руськѣ» кратко поясняются мадьярскими, примѣровъ и указаній источниковъ при словахъ нѣтъ. Много словъ чисто книжныхъ, набранныхъ очевидно изъ того «мудрено зложеного языка», которымъ пишутъ угорскіе книжники «руснаки» и по сравненію съ которымъ г. Л. Чепей считаетъ (предисл. XLIV) свой языкъ болѣе чистымъ «руськимъ», что, конечно, и справедливо.

Въ 1884 и 1886 г.г. появились два выпуска новаго словаря г. Шейковскаго: «Опыт южно-русскаго словаря. Труд К. В. Шейковскаго. Том V. Т—Ю.» Изъ предисловія составителя мы узнаемъ, что его 28-лѣтній трудъ по составленію украинскаго словаря былъ уничтоженъ въ 1878 г. во время пожара въ Мензелинскѣ, а нынѣ предлагаемая часть «есть только воспроизведеніе части прежняго труда по сохранившимся воспоминаніямъ», при чемъ такъ какъ авторъ послѣдней частью словаря занимался въ болѣе позднее время, то въ его памяти она болѣе удержалась, почему онъ и публикуетъ именно ее. Указанныя обстоятельства конечно не могли не отразиться на достоинствахъ словаря г. Шейковскаго. Не смотря на то, что въ спискѣ сочиненій, которыми пользовался составитель, находится семьдесятъ одинъ номеръ, все же огромное большинство словъ осталось безъ указанія источника, а множество словъ производныхъ выведено очевидно самимъ составителемъ; если въ первомъ своемъ опытѣ 1861 г. г. Шейковскій грѣшилъ излишней обширностью примѣровъ, то здѣсь, наоборотъ, въ силу обстоятельствъ, примѣры почти отсутствуютъ, кромѣ того, составитель сохранилъ въ словарѣ фамильныя прозванія, а также названія самыхъ мельчайшихъ мѣстностей, что лишь отягощаетъ словарь, тѣмъ болѣе, что выборъ здѣсь былъ совершенно случайный. Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь этотъ, стоящій въ научномъ отношеніи несравненно выше перваго опыта г. Шейковскаго, все-же полезенъ; къ сожалѣнію, онъ остановился на словѣ *хлівець.*

Наконецъ, появился болѣе обширный и доведенный до конца словарь, начавшій выходить выпусками еще въ 1882 г. и въ 1886 г. появившійся во Львовѣ въ двухъ большихъ томахъ, заключающихъ 1117 страницъ въ два столбца, подъ заглавіемъ: «Малоруско-нїмецкий словар. Уложили Євгений Желеховский і Софрон Недїльский, ц. к. професори ґімназиї в Станїславі». Изъ краткаго предисловія г. Недильскаго мы узнаемъ, что первый томъ (А—О) закончилъ и издалъ одинъ Желеховскій, а для второго собралъ и отчасти обработалъ матеріалъ, но умеръ въ 1885 г., а трудъ его закончилъ г. Недильскій. При предисловіи помѣщенъ списокъ сотрудниковъ (очевидно доставлявшихъ матеріалъ) изъ 92 лицъ, между которыми находятся имена нѣкоторыхъ извѣстныхъ украинскихъ писателей. Въ спискѣ источниковъ изъ 132-хъ номеровъ находимъ: сочиненія большинства выдающихся украинскихъ авторовъ XIX в.; нѣсколько украинскихъ журналовъ, изданія народныхъ произведеній Головацкаго, Драгоманова, Кольберга, Кулиша, Лукашевича,

Метлинскаго, Номиса, Рудченка, Чубинскаго и др.; словари Закревскаго, Левченка, Пискунова, Шейковскаго; кромѣ того, различными сотрудниками доставлялись слова, записанныя непосредственно отъ народа. Критика источниковъ отсутствуетъ, благодаря чему въ словарь попали всякія слова, встрѣчающіяся въ украинскихъ книгахъ, со включеніемъ какъ тѣхъ польскихъ или русскихъ словъ, которыя употреблялись авторами по незнанію украинскаго языка, такъ и различныхъ неудачныхъ неологизмовъ, составленныхъ единичнымъ авторомъ и въ литературѣ не употребляющихся. Поэтому совершенно справедливъ отзывъ П. И. Житецкаго о словарѣ Желеховскаго: «Это — простой перечень малорусскихъ словъ, составленный безъ всякой критики источниковъ»[17]. Встрѣчаются при словахъ указанія источниковъ, но вообще слова не датированы; фразеологія бѣдна, примѣровъ нѣтъ. Украинскія слова кратко объясняются по-нѣмецки, объясненія по большей части вѣрны, ошибки встрѣчаются преимущественно при объясненіи словъ, употребляемыхъ исключительно въ россійской Украинѣ и потому галицкимъ авторамъ изъ живой рѣчи неизвѣстныхъ. При всемъ томъ словарь Желеховскаго явился въ свое время весьма цѣннымъ пріобрѣтеніемъ украинской лексикографіи, такъ какъ въ первый разъ свелъ въ алфавитъ и объяснилъ очень большое количество словъ и въ этомъ отношеніи до сихъ поръ не имѣлъ себѣ равнаго; кромѣ того, онъ и въ настоящее время является единственнымъ пособіемъ, при помощи котораго европейскій читатель можетъ познакомиться съ украинскими языкомъ и литературой. Для Галиціи и Буковины словарь имѣлъ значеніе еще въ одномъ отношеніи: принявъ фонетическое правописаніе, впервые систематизированное Кулишемъ (въ «Запискахъ о Южной Руси» 1856 г.) и усовершенствованное послѣдующими украинскими писателями, Желеховскій нѣсколько примѣнилъ его (въ ущербъ фонетичности) къ галицкимъ навыкамъ, и въ такомъ видѣ оно, съ малыми измѣненіями, вошло теперь въ литературныя и научныя изданія галичанъ и буковинцевъ, а также въ ихъ учебныя заведенія[18].

Въ 1893 г. началъ появляться и въ 1898 г. законченъ во Львовѣ печатаніемъ четырехтомный «Словарь росийсько-український», составленный М. Уманцемъ и А. Спілкою, т. е. М. Ф. Комаровымъ съ сотрудниками[19]. Работая для кіевскаго словаря (рѣчь идетъ о предлагаемомъ словарѣ), г. Комаровъ сдѣлалъ изъ его матеріаловъ выборку для себя, эти матеріалы были дополнены словами изъ другихъ источниковъ, а также словами народными. Списокъ источниковъ довольно

[17] Кіевск. Старина, 1888, V, 176.

[18] Ради полноты обзора упомянемъ еще, что въ 1882 г. въ книгѣ А. Старчевскаго: La Russie polyglotte (Спб.) между діалогами на языкахъ разныхъ народовъ Россіи приведенъ и украинско-французскій словарикъ и при немъ «Phrases les plus usitées»; а въ 1889 г. во II-мъ томѣ справочной книжки А. Старчевскаго: «Наши сосѣди» (Спб.) между словарями западныхъ славянъ помѣщенъ также «русинскій».

[19] Псевдонимъ раскрытъ въ статьѣ проф. А. Е. Крымскаго: «Михайло Комар» (Зоря, 1896, стр. 258); тамъ же и подробности составленія словаря.

обширенъ; въ него входятъ нѣсколько книгъ старой литературы (Величко, Самовидецъ, Статутъ великаго княжества литовскаго и пр.); затѣмъ много сочиненій различныхъ авторовъ XIX в., всѣ главныя изданія фольклорныхъ матеріаловъ, а также словари: Афанасьева-Чужбинскаго, ботаническій Анненкова, словарь XVII в., изданный П. И. Житецкимъ, словари Желеховскаго, Закревскаго, Партицкаго, Пискунова, Шейковскаго; для русской части взятъ былъ сперва новый «Словарь русскаго языка, составленный II-мъ отдѣленіемъ И. Академіи Наукъ (Спб., съ 1891 г.), а затѣмъ старое изданіе академическаго словаря 1867—1869 гг. Слова русскаго словаря авторъ переводитъ украинскими, опуская: а) иностранныя слова, вошедшія въ оба языка, б) слова общія обоимъ языкамъ. Въ предисловіи къ словарю говорится, что словарь имѣетъ цѣлью облегчить украинцамъ чтеніе произведеній русской литературы, но при разсмотрѣніи самого словаря оказывается, что цѣль его та-же, что и словаря Левченка: дать пособіе лицамъ, владѣющимъ русскимъ языкомъ, но плохо знающимъ украинскій. Въ этомъ убѣждаетъ совершенное отсутствіе примѣровъ изъ русскаго языка (какъ должно было-бы быть, если-бы объяснялся этотъ послѣдній) и наоборотъ — богатство украинскихъ примѣровъ.

Недостатки словаря были своевременно указаны критикой: исключеніе изъ русской части словъ иностранныхъ и словъ, общихъ обоимъ языкамъ, благодаря чему являлась возможность предположить, что всѣ пропущенныя слова имѣются въ такой же формѣ и въ украинскомъ языкѣ, между тѣмъ въ дѣйствительности этого нѣтъ, такъ какъ составителями опускались и многія иныя слова, въ украинскомъ языкѣ не существующія (напр. банщица, вмѣняемый, восторженный и пр.); неточность и неполнота многихъ переводовъ; отсутствіе во многихъ случаяхъ перевода русской фразеологіи; смѣшеніе словъ однозначныхъ и словъ со сходнымъ значеніемъ; введеніе, какъ украинскихъ словъ, многихъ испорченныхъ русскихъ, употребляющихся въ городскомъ жаргонѣ и пр.[20] Къ этому слѣдуетъ прибавить, что составители словаря нигдѣ не датируютъ ни словъ, ни примѣровъ къ нимъ, ограничиваясь лишь отмѣткой автора или и еще болѣе общими указаніями, напр: *н. к.* — народная сказка, да и то сдѣлано далеко не во всѣхъ случаяхъ.

Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь далъ богатый лексическій матеріалъ со множествомъ примѣровъ употребленія словъ и, при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи къ нему, можетъ приносить и приноситъ большую пользу изучающимъ украинскій языкъ.

Почти одновременно съ словаремъ г. Уманца (1897—1899) появился въ Кіевѣ, двухтомный «Русско-малороссійскій словарь» г. Е. Тимченко.[21] Въ краткомъ предисловіи указанъ способъ составленія словаря: «Въ мою задачу», — говоритъ г. Тимченко, — «не входило дать полный русско-малорусскій словарь, почему въ

[20] См. Записки наук. товариства ім. Шевченка VIII (1895), 55.

[21] Г. Тимченко выпустилъ еще раньше брошюру въ 19 стр., заключающую въ первый выпускъ «Русско-украинскаго словаря» на буквы А—Б (Кіевъ, 1892).

предлагаемомъ словарѣ помѣщены только слова общеупотребительнаго русскаго литературнаго языка, подробности же научной терминологіи, выраженія областныя и архаическія опущены, предложенныя поясненія малорусскими синонимами нѣкоторыхъ русскихъ словъ, по недостатку бывшаго въ моемъ распоряженіи малорусскаго лексическаго матеріала, не всегда исчерпываютъ всѣ ихъ значенія по-малорусски; по той-же причинѣ и русская фразеологія съ малорусскими поясненіями также далека отъ желаемой полноты... При поясненіи русскихъ словъ малорусскими синонимами я отдавалъ преимущество общенародному малорусскому лексическому матеріалу, избѣгая, по возможности, малоизвѣстныхъ провинціализмовъ, при чемъ не счелъ себя въ правѣ выбросить нѣсколькихъ, можетъ быть, рискованныхъ неологизмовъ, но пока имѣющихъ право гражданства въ малорусской литературѣ и не замѣненныхъ иными, болѣе удачными выраженіями; ...при нѣкоторыхъ менѣе извѣстныхъ малорусскихъ словахъ и выраженіяхъ, поясняющихъ русскія, приведена ссылка на источники». Въ спискѣ источниковъ находится 30 сочиненій и рукопись М. Левченка со словами, записанными въ радомысльскомъ уѣздѣ кіев. г. Примѣровъ ни русскихъ, ни украинскихъ нѣтъ.

Наконецъ, въ 1904 г. въ Черновцахъ (Буковина) вышелъ «Руско-німецкий словар» г. Омеляна Поповича. Собственно словаря въ немъ 318 стр. въ два столбца. Въ немъ дается краткій нѣмецкій переводъ включенныхъ въ словарь украинскихъ словъ, безъ всякихъ примѣровъ и фразеологіи, при чемъ обозначено «nicht bloss die Bedeutung, sondern auch die Declination und Konjugation der in dasselbe aufgenommenen Wörter». Источниковъ не указано; словарь , очевидно, является учебнымъ пособіемъ.

Такова была, въ главнѣйшихъ чертахъ, исторія развитія украинской лексикографіи до настоящаго времени. Перехожу теперь къ исторіи предлагаемой новой работы.

Въ первой книгѣ «Основы» за 1861 г. (стр. 333) напечатана замѣтка «Объ изданіи украинскаго словаря», подписанная П. Кулишемъ. Въ ней послѣдній заявляетъ о своемъ намѣреніи приступить въ февралѣ того-же года къ печатанію украинскаго словаря, проситъ о присылкѣ новыхъ матеріаловъ и сообщаетъ имена лицъ, оказывающихъ ему въ этой работѣ содѣйствіе; таковыми были: А. М. Барвинокъ (г-жа Кулишъ), В. М. Бѣлозерскій, Н. И. Костомаровъ, А. В. Марковичъ, Н. Д. Мизко, М. Т. Номисъ, А. А. Пестржецкій; Т. Г. Шевченко, М. Г. Щербакъ и др.

Вслѣдъ за этимъ, во 2-й книгѣ «Основы» того-же года, появилось слѣдующее письмо Кулиша: «Прочитавъ въ 9 № *Кіевскаго Телеграфа* письмо г. Шейковскаго о притотовляемомъ имъ для печати Южнорусскомъ словарѣ, содержащемъ въ себѣ 35000 словъ, я пріостановился съ печатаніемъ Словаря, о которомъ было объявлено въ 1-й книжкѣ *Основы*. Можетъ быть Словарь г. Шейковскаго сдѣлаетъ мой трудъ излишнимъ; если же этого не случится, то, безъ сомнѣнія, онъ будетъ важнымъ для меня вспоможеніемъ при окончательной обработкѣ моего словаря. Во всякомъ

случаѣ, отъ души радуюсь предпріятію г. Шейковскаго и дружески привѣтствую его на новомъ для насъ обоихъ поприщѣ» (Стр. 263).

Хотя г. Шейковскій ограничился лишь однимъ, и при томъ неудачнымъ, выпускомъ словаря, Кулишъ не возобновилъ, повидимому, оставленной имъ работы. Матеріалъ же, собранный имъ, былъ перевезенъ въ Харьковъ, гдѣ увеличенъ новыми выписками, а затѣмъ въ 1864 г. переданъ въ Кіевъ кружку мѣстныхъ литераторовъ и ученыхъ, предполагавшихъ составить украинскій словарь.[22] Изъ присланнаго матеріала большую часть пришлось отбросить (это, конечно, не относится къ прекраснымъ матеріаламъ Кулиша) и заняться собираніемъ новыхъ матеріаловъ. Съ этого времени и началась работа надъ словаремъ въ Кіевѣ, то затихавшая, то снова возобновлявшаяся, иногда по совсѣмъ новому плану. Главнымъ образомъ она состояла въ томъ, что изъ этнографическихъ сборниковъ и сочиненій авторовъ выписывались на карточки слова съ примѣрами къ нимъ и затѣмъ имъ давался переводъ. Эта работа производилась подъ руководствомъ П. И. Житецкаго. Къ добытымъ такимъ образомъ матеріаламъ присоединялись слова, записанныя прямо изъ устъ народа и полученныя отъ сельскихъ жителей: учителей, священниковъ, землевладѣльцевъ и пр.; затѣмъ матеріалъ этотъ располагался по алфавиту.

Записанныя отъ народа слова доставили въ разное время слѣдующія лица (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *В. Л. Беренштамъ* (Черноморія), *Н. М. Бѣлозерскій* (Борзен. у.), *П. С. Ефименко* (Харьк. г.), *Г. А. Залюбовскій* (Новомосковскій у., Лебединск. у., Павлоградск. у.), *П. А. Кулишъ* (Борзенск. у.), *М. М. Левченко* (Радомысльск. у.), *Н. В. Лисенко* (Кременчугск. у., Подольск. г.), *М. Ѳ. Лободовскій* (Лебединск., Каневскій, Черкасск., Каменецк., Новградъ-Волынск., Павлоградск. уу., Донская область, Терская область), *И. И. Манжура* (Харьковск. и Екатериносл. гг.), *А. В. Марковичъ* (Черниг. г.), *П. Д. Мартыновичъ* (Лохвицк. у.), *К. П. Михальчукъ* (Бердич. и Житомірск. уу.), *А. К. Павловъ* (Харьковская и Кіевская гг.), *А. А. Русовъ* (Нѣжинск. у., Херсонск. г.), *А. П. Свидницкій* (Подольск. и Полтавск. гг.), *М. Ф. Семеренко* (Черкасск. у.), г. *Ткаченко* (Кіев. у.), г. *Эрастовъ* (Черноморія).

Особенно много и притомъ цѣннаго матеріала было доставлено: извѣстнымъ этнографомъ *Г. А. Залюбовскимъ*, богатыя записи котораго выдѣляются своей обстоятельностію, *М. Ѳ. Лободовскимъ* и *А. К. Павловымъ*. Весь этотъ матеріалъ въ концѣ 70-хъ годовъ рѣшено было кружкомъ лицъ, интересовавшихся выпускомъ въ свѣтъ украинскаго словаря, перебрать для того, чтобы составить словарь въ болѣе скромномъ видѣ, какъ называли его тогда «украинскій Рейфъ». Началась эта кружковая работа не по методу составленія научнаго словаря, а просто дѣлалось такъ: изъ обширнаго матеріала карточекъ словарныхъ выбирались на собраніи

[22] Нижеслѣдующее изложеніе исторіи словарной работы съ 1864 до 1902 г. дано по сообщенію редакціи журнала «Кіевская Старина». Списки участвовавшихъ въ работѣ лицъ составлены отчасти также и по отмѣткамъ на карточкахъ. Въ виду того, что сообщенія стоявшихъ у дѣла лицъ сдѣланы по воспоминаніямъ, въ спискахъ могутъ оказаться неизбѣжные пропуски.

словарниковъ тѣ слова, которыя признавались достовѣрными, тутъ же устанавливался переводъ ихъ и иногда давался примѣръ, чаще всего взятый по памяти, а то и просто изъ головы. Все это тутъ же писалось на карточки и передавалось нѣсколькимъ лицамъ для составленія черновой редакціи въ алфавитномъ порядкѣ на листахъ. Эту черновую редакцію) вели: *Ир. Ал. Житецкій, А. И. Лоначевскій-Петруняка, В. П. Науменко и А. А. Русовъ*. Въ такомъ видѣ проработанъ былъ весь словарь и законченъ былъ въ концѣ 80-хъ годовъ. Кромѣ сейчасъ поименованныхъ лицъ, въ работѣ разновременно принимали участіе: *А. А. Андріевскій, А. Д. Антеповичъ, В. Б. Антоновичъ, В. Л. Беренштамъ, А. Т. Бѣлоусовъ, Ѳ. К. Волковъ, М. П. Драгомановъ, М. О. Дунина, А. А. Житецкая, М. Ѳ. Комаровъ, А. Я. Кониссій, О. П. Косачъ, И. С. Левицкій, Н. В. Лисенко, К. П. Михальчукъ, Ѳ. Г. Мищенко, Ѳ. Т. Панченко, И. Я. Рудченко, С. Ф. Русова, М. П. Старицкій, Е. К. Трегубовъ, В. И. Торскій, П. П. Чубинскій* и др.

Пока въ такомъ видѣ словарь доводился до конца, В. П. Науменко принялъ на себя редактированіе его въ чистомъ видѣ, при чемъ опытъ показалъ, что въ прежней системѣ редактированія оставить его нельзя, а необходимо придать словарю болѣе научную обоснованность, обставивши каждое слово примѣрами изъ авторитетнаго источника, для чего опять потребовалось обратиться къ словарнымъ карточкамъ. Первые опыты обработки нѣсколькихъ буквъ были представлены редакціи «Кіевской Старины», которой словарь теперь уже принадлежалъ на правѣ полной собственности и которая систему обработки одобрила. Но такъ какъ В. П. Науменко, имѣя работу по редактированію журнала «Кіевская Старина», не могъ продолжать начатой обработки словаря, то рѣшено было поручить дальнѣйшую сводку матеріаловъ для первоначальной редакціи Е. К. Тимченку, который и закончилъ эту работу, приведя весь словарь въ алфавитный порядокъ (въ тетрадяхъ), при чемъ приблизительно 9/10 мъ словъ даны были объясненія съ присоединеніемъ въ большинствѣ случаевъ примѣровъ, взятыхъ изъ книгъ или записанныхъ непосредственно отъ народа; при примѣрахъ, въ большинствѣ случаевъ, отмѣчался авторъ (безъ указанія сочиненія) или мѣстность записи.

Редакція журнала «Кіевская Старина» предполагала издать этотъ словарь въ видѣ приложенія къ журналу, о чемъ и было объявлено печатно, и въ 1897 г. при журналѣ разосланы были первые листы словаря на А—Б, кончая словомъ *борозка*, подъ редакціей В. П. Науменка. Но такъ какъ вскорѣ выяснилось, что словарь можетъ быть представленъ въ Академію Наукъ на соисканіе преміи Н. И. Костомарова, то печатаніе его пріостановилось.

14 февраля 1902 г. весь матеріалъ для окончательной обработки переданъ былъ редакціей «Кіевской Старины» составителю настоящаго предисловія, при чемъ еще заранѣе предрѣшено было, чтобы матеріалъ стараго книжнаго языка былъ выдѣленъ въ особый алфавитъ и помѣщенъ въ видѣ приложенія къ словарю живого языка. Въ виду краткости оставшагося до представленія въ Академію Наукъ времени эту часть труда пришлось отдѣлить для особаго лица и впослѣдствіи для этого приглашенъ былъ *Е. К. Тимченко*, — исполненная имъ работа, при представленіи Словаря въ

Академію Наукъ, была помѣщена въ концѣ настоящаго словаря съ особымъ предисловіемъ. Нами же была принята на себя работа по словарю живого народнаго и литературнаго (начиная съ Котляревскаго) языка.

Переданный намъ матеріалъ состоялъ: а) изъ карточекъ, на которыя были занесены слова: 1) записанныя отъ народа, 2) выписанныя изъ различныхъ книгъ, изданныхъ съ 1798 г. (годъ появленія «Энеиды» Котляревскаго) по 1870 г. включительно, а также изъ нѣкоторыхъ позднѣйшихъ изданій[23], 3) не обозначенныя никакимъ источникомъ; б) тетради, въ которыя былъ сведенъ въ алфавитъ находившійся на карточкахъ матеріалъ, давшій 49000 словъ.

Такъ какъ раньше предполагалось печатать словарь при «Кіевской Старинѣ», то, въ виду цензурныхъ ограниченій, принято было правописаніе, требовавшееся въ то время цензурой для всѣхъ издаваемыхъ въ Россіи украинскихъ книгъ; но правописаніе это препятствуетъ правильному начертанію звуковъ языка, обезображиваетъ внѣшній видъ изображаемыхъ словъ частымъ употребленіемъ *ы* и, кромѣ того, противорѣчитъ изданнымъ Академіею Наукъ правиламъ о присужденіи премій Н. И. Костомарова, — поэтому было принято то правописаніе, которое употреблено въ украинскихъ параллеляхъ въ «Словарѣ русскаго языка, составленномъ Вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ» и въ то же время употребляется и въ научныхъ и другихъ изданіяхъ «Наукового Товариства ім. Шевченка» во Львовѣ. Въ виду этого, конечно, пришлось поставить слова въ новомъ алфавитномъ порядкѣ.

Переданный намъ матеріалъ подвергнутъ былъ переработкѣ по всѣмъ буквамъ и во всѣхъ отношеніяхъ: въ выборѣ словъ, объясненьяхъ, выборѣ и провѣркѣ текста примѣровъ, простановкѣ ссылокъ и пр. и пр. За тѣмъ нами предложено было редакціи «Кіевской Старины» дополнить этотъ матеріалъ новыми словами. Лично произвести выборку словъ изъ книгъ редакторъ словаря не могъ, такъ какъ все его время уходило на обработку матеріала; для выписки новыхъ матеріаловъ необходимо было приглашеніе иныхъ лицъ; что, какъ связанное съ известными затратами, зависело, конечно, не отъ редактора. Такъ какъ такія лица приглашены не были, то редактору просто предоставлено было право сдѣлать, не выходя изъ извѣстныхъ границъ (о нихъ ниже), дополненія изъ тѣхъ матеріаловъ, которые уже имѣлись готовыми въ моментъ изъявленія на это согласія редакціей «Кіевской Старины». Матеріалы эти собраны были нами слѣдующимъ образомъ.

Во-первыхъ, рядомъ сочувствовавшихъ работѣ лицъ сообщенъ былъ намъ рукописный матеріалъ, состоявшій изъ записей словъ и выраженій, добытыхъ непосредственно отъ народа. Такіе матеріалы доставлены были слѣдующими

[23] А именно: «Нар. пѣсни Галицк. и угор. Руси» Головацкаго (1878), «Труды» Чужбинскаго (части томовъ I, III, IV и томъ V-й). четвероевангеліе вѣнскаго изданія (1871), «Повісті Івана Нечуя» (Льв. 1872), «Повісті Ів. Левицького» (К. 1874), двѣ книжки «Розмов» Иванова -Комарова (1874—1875), «Марко проклятий» Стороженка (1879) и «Повісті О. Федьковича» (К. 1876).

лицами (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *А. П. Грищенко* доставилъ 408 карточекъ (Кролевец. у.); *П. В. Даниловъ* — 296 карт. (Нѣжин. у.); *В. ... Дорошенко* — 1000 карточекъ (Лохвицк. и другіе уѣзды Полт. г. и Гуцульщина) и, кромѣ того, 1600 карточекъ именъ людей (Лохвицк. у. и изъ книгъ), всего 2600 карт., *П. И. Житецкій* передалъ матеріалы для украинской грамматики, собранные *Г. Я. Стрижевскимъ*, а также и другія рукописи, заключавшія въ себѣ лексическія матеріалы (*Г. А. Залюбовскаго* и др.); *К. В. Квитка* — 170 кар. (Кіев. г.); *И. С. Левицкій* — свои рукописныя тетради и замѣтки, изъ которыхъ извлечено было много словъ, записанныхъ въ Кіев. г.; *В. И. Леонтовичъ* — 151 карт. (Лубенск. у.); *А. Л. Майдачевскій*— 1205 карточекъ, записанныхъ покойнымъ *Г. А. Залюбовскимъ* (преимущ. Новомоск. у.); *С. ... Масловъ* — 520 карт. (Черниг. и Полтавск. г.); *Г. Я. Стрижевскій* — тетради своихъ записей, изъ которыхъ извлечено было значительное количество словъ (Таврич. г. и др.); *Д. П. Теремецъ* — 43 названія частей водяной мельницы (м. Седневъ Черн. у.); *Д. И. Эварницкій* — 1515 карточ. (преимущ. Харьковск., Полтавск. и. Екатериносл. гг.); *В. А. Яблоновскій* — 924 карточки (Херсонск. г., Хотинск. и Богодух. уу.). Кромѣ того, по нѣсколько дясятковъ словъ доставлено гг. *С. Викуломъ, А. Ѳ. Калитой и А. Кривицкимъ*. Наконецъ, у насъ лично имѣлось записанныхъ нами и г-жею *М. Н. Гринченко* отъ народа въ Зміевскомъ, Сумскомъ, Богодуховскомъ, Харьковскомъ, Константиноградскомъ, Пирятинскомъ, Славяносербскомъ, Черниговскомъ, Кіевскомъ и Васильковскомъ уу. 1570 словъ.

Всего же — 10481 карточка, не считая многихъ словъ, извлеченныхъ изъ рукописей И. С. Левицкаго, Г. Я. Стрижевскаго и др.

Во-вторыхъ, предпринята была выборка словъ изъ книгъ.

Редакціей «Кіевской Старины» поставлено было непремѣннымъ условіемъ, чтобы пользованіе печатными изданіями ограничено было выборкой матеріала *лишь* изъ слѣдующихъ книгъ: а) изъ собраній украинскихъ этнографическихъ матеріаловъ, когда бы то ни было изданныхъ, а также изъ тѣхъ земскихъ и другихъ изданій, въ которыхъ встрѣчаются матеріалы по народной терминологіи; б) изъ напечатаннаго на украинскомъ языкѣ съ Котляревскаго и по 1870 г. включительно; в) изъ работъ украинскихъ писателей XIX в., начавшихъ свою дѣятельность не позже 1870 г., хотя бы работы эти появились и позже означеннаго времени; г) изъ украинскихъ словарей; д) изъ сборниковъ словъ, записанныхъ отъ народа и опубликованныхъ въ печати. Программа эта имѣла характеръ чисто ограничительный: она указывала редактору предѣлы, за которые онъ не имѣлъ права выходить, но совсѣмъ не требовала, чтобы онъ использовалъ этотъ матеріалъ въ указанныхъ границахъ весь. Такого требованія даже и нельзя было поставить при помянутыхъ условіяхъ работы.

Не выходя изъ рамокъ этихъ ограниченій, нами и г-жею *М. Н. Гринченко* произведена была выборка словъ съ примѣрами изъ книгъ на карточки.

Изъ переданныхъ редакціей «Кіевской Старины» матеріаловъ видно было, что нѣкоторыя книги, изданныя до 1870 года, были или совсѣмъ не использованы, или

использованы не вполнѣ. Въ виду краткости времени приходилось дѣлать выборъ: важнѣйшія изъ книгъ, не использованныхъ совсѣмъ или использованныхъ недостаточно, были прочитаны вновь; на остальное у редактора и его главнаго сотрудника по собиранію матеріаловъ уже не хватило времени...

То-же самое повторилось и съ этнографическими сборниками. Въ спискѣ источниковъ отсутствуютъ, напр., сборники г.г. Булгаковскаго, Бобровскаго, Янчука, Бессарабы и др. Но редактору представлялась дилемма: что признать болѣе необходимымъ для полноты словаря: помянутыя работы или-же «Малорусскіе народныя преданія и разсказы» Драгоманова, «Историческія пѣсни малорусскаго народа» Антоновича и Драгоманова, «Записки Юго-Западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества», «Народные обряды и пѣсни Лубенск. у.» Милорадовича, «Гуцульщину» Шухевича, «Сказки» Манжуры, «Етнографічний збірник», «Материяли до укр.-р. етнольогії» и проч.? Высокая цѣнность этихъ работъ, безъ пользованія которыми прямо таки немыслимъ сколько-нибудь порядочный украинскій словарь, безусловно ставила прочтеніе ихъ на первый планъ, отодвигая всѣ иныя на второй въ разсчетѣ на то время, которое, быть можетъ, останется въ запасѣ послѣ использованія главныхъ сборниковъ. А между тѣмъ времени и рабочихъ силъ было такъ мало, что осталось неиспользованнымъ многое даже изъ поставленнаго на первомъ планѣ, — наприм., нѣкоторые томы «Етнографічного збірника»...[24]

Эта выборка дала 50650 карточекъ. Кромѣ того, по нашимъ отмѣткамъ, около 4000 карточекъ выписано было разными лицами, болѣе всего (болѣе трехъ тысячъ) *А. П. Дудою-Дудзинскимъ*: всего-же выписано изъ книгъ 54700 карточекъ. Прибавляя къ этому добытое непосредственно отъ народа, получимъ 65181 карточку и, сверхъ того, опять таки матеріалъ изъ рукописей г.г. Левицкаго и Стрижевскаго.

Кромѣ того, мы пользовались, безъ выписки на карточки, словариками Верхратскаго (угорскимъ, лемковскимъ, «Знадобами», «Початками»), Манжуры (въ «Сказкахъ»), Рудченка (при «Чумацк. пѣсняхъ»), ботаническими словарями Анненкова, Роговича и Волкова (въ I томѣ «Записокъ Юго-Западн. Отдѣла Географ. Общества»), а также, въ указанной ниже мѣрѣ, и болѣе обширными словарями языка. Весь этотъ матеріалъ далъ очень большое количество примѣровъ и новыхъ значеній къ уже имѣвшимся въ алфавитѣ словамъ, доставилъ возможность объяснить необъясненныя еще слова и исправить ошибки въ сдѣланныхъ уже объясненіяхъ, сильно пополнилъ фразеологію, а также далъ не менѣе 18500 новыхъ словъ и позволилъ, такимъ образомъ, увеличить *объемъ* словаря почти въ два раза. Въ настоящее время словарь заключаетъ въ себѣ около 68000 словъ, не считая матеріаловъ стараго книжнаго языка, которыхъ собрано г. Тимченко тысячъ двѣнадцать — тринадцать словъ.

[24] Конечно, въ спискѣ источниковъ находится нѣсколько книгъ, пользованіе которыми можно было-бы отнести даже и на третій планъ; но выписки изъ нихъ уже имѣлись готовыми, оставалось только примѣнить ихъ къ дѣлу безъ затраты труда на добываніе ихъ.

Что касается *пользованія источниками*, списокъ которыхъ приложенъ ниже, то мы на первомъ планѣ всегда ставили матеріалъ, добытый изъ этнографическихъ сборниковъ, какъ матеріалъ народный и, благодаря обилію опубликованныхъ записей, доступный повѣркѣ многими случаями употребленія слова, а потому наиболѣе достовѣрный и, кромѣ того, могущій быть обставленнымъ наиболѣе полными комментаріями. За нимъ слѣдуютъ слова, записанныя непосредственно отъ народа (изданныя или въ рукописи): при внимательномъ и опытномъ записывателѣ такой матеріалъ очень цѣненъ, хотя, конечно, не можетъ быть поставленъ наравнѣ съ словами изъ этнографическихъ сборниковъ, такъ какъ, за немногими исключеніями, такая запись даетъ намъ лишь *одинъ* случай употребленія слова, не могущій быть провѣреннымъ и дополненнымъ другими случаями; кромѣ того, всегда возможно, что записыватель уловилъ не основное значеніе слова и даже, можетъ быть, значеніе, такъ сказать, мимолетное, приноровленное лишь къ данному случаю, что такъ часто бываетъ въ бѣглой живой разговорной рѣчи. Хорошо, если другой матеріалъ даетъ возможность провѣрить такую запись; но если она одинока, а единственный при этомъ способъ провѣрки на мѣстѣ записи возможенъ, конечно, лишь какъ рѣдкое исключеніе, тогда составитель словаря всегда рискуетъ включить въ свою работу слово съ значеніемъ неточнымъ, слишкомъ частнымъ, не говоря уже о прямыхъ ошибкахъ. Все это въ значительной мѣрѣ понижаетъ стоимость этого матеріала, заставляетъ быть съ нимъ очень осторожнымъ. Но какая бы степень осторожности не была примѣнена къ дѣлу, рискъ ошибки все-же не можетъ быть устраненъ[25].

Въ виду только что высказанныхъ соображеній, сочиненія лучшихъ писателей могутъ быть поставлены ничуть не ниже этого послѣдняго рода матеріаловъ, а относительно возможности провѣрки и полноты комментированія даже и выше. Лучшими же для *нашей работы* писателями мы считаемъ тѣхъ, которые, болѣе или менѣе мастерски владѣя словомъ, въ то-же время черпали свой словесный матеріалъ непосредственно изъ народной рѣчи. Къ такимъ мы относимъ болѣе старыхъ писателей: Котляревскаго, Гулака-Артемовскаго, Квитку, Макаровскаго, Шевченка, М. Вовчка, Г. Барвинокъ, Симонова и затѣмъ П. Кулиша, особенно въ его произведеніяхъ пятидесятыхъ и шестидесятыхъ годовъ, часто очень удачно соединявшихъ чисто народный матеріалъ съ матеріалами стараго книжнаго языка. Конечно, чистота лексики у этихъ писателей далеко не одинакова, — извѣстно, напр., что Котляревскій часто употреблялъ великоруссизмы и пр., — но при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи это обстоятельство не можетъ имѣть особенно большого значенія.

Раньше составленными словарями мы старались пользоваться съ осторожностью, не смотря на всю соблазнительность мысли легко пополнить свою работу множествомъ словъ путемъ простого переноса ихъ изъ одного словаря въ другой. Изъ словарей Желеховскаго и Шейковскаго, по причинамъ, которыя

[25] Считаемъ нужнымъ предупредить, что слова тайныхъ языковъ нищихъ, шерстобитовъ и пр., въ нашъ словарь не включены.

понятны послѣ сдѣланныхъ нами выше замѣчаній объ этихъ словаряхъ, мы брали только тѣ слова, въ существованіи и правильномъ объясненіи которыхъ были болѣе или менѣе увѣрены, а въ то-же время не находили ихъ въ карточкахъ. При этомъ редакторъ, конечно, сознавалъ, что выставленный здѣсь критерій слишкомъ субъективенъ, чтобы быть вполнѣ научнымъ. Конечно, слѣдовало бы поступить иначе. Принимая во вниманіе, что нѣкоторые составители словарей (Партицкій, Пискуновъ, Верхратскій, К. Левицкій) сами составляли слова для перевода тѣхъ или иныхъ словъ объясняемаго языка, и слова эти въ литературу не вошли, но за то ихъ включили въ свои словари авторы нѣкоторыхъ другихъ словарей (напр. Желеховскій); что нѣкоторые авторы (напр. авторъ «Ужинка») также занимались составленіемъ подобныхъ словъ, никѣмъ изъ писателей не принятыхъ и даже ими самими впослѣдствіи оставленныхъ, и слова эти попадали въ нѣкоторые словари (Закревскій, Желеховскій); что составители словарей вносили въ нихъ иногда явные великоруссизмы или полонизмы, употребленные украинскими писателями по ошибкѣ или по недостаточному знанію языка, — принимая все это во вниманіе, составитель словаря долженъ былъ-бы поступить такимь образомъ: обслѣдовать *каждое* слово *каждаго* словаря безъ исключенія, опредѣлить его источникъ и затѣмъ распорядиться словами въ зависимости отъ полученныхъ результатовъ. Слова явно чужія и не пріобрѣвшія правъ гражданства въ украинскомъ языкѣ лучше всего было-бы оставить въ сторонѣ; слова народнаго или литературнаго украинскаго языка подлежали бы внесенію въ словарь; что же касается словъ выдуманныхъ и не пошедшихъ далѣе одного автора или какого-либо словаря, то, если даже и прійти къ выводу о необходимости внесенія ихъ въ словарь, необходимо было каждое такое слово сопроводить соотвѣтствующимъ замѣчаніемъ о его происхожденіи, чтобы оно не могло быть принято за слово, явившееся результатомъ органическаго роста языка. Такой путь предстоялъ составителю словаря, и путь этотъ былъ-бы имъ пройденъ, если-бы составитель имѣлъ въ своемъ распоряженіи для работы не два съ половиною года, а хотя-бы пять лѣтъ. При отсутствіи же этого послѣдняго условія ему оставалось одно: принять ту программу, какую онъ принялъ, — тѣмъ болѣе, что даже для выполненія только ея у него не хватило въ концѣ-концовъ времени...

Съ охотой брали мы слова у Афанасьева-Чужбинскаго и безъ всякихъ колебаній изъ словаря Левченка; у Закревскаго взято лишь нѣсколько словъ; словаремъ г. Уманца мы воспользовались лишь для нѣсколькихъ примѣровъ или ссылокъ къ словамъ, уже бывшимъ въ словарѣ старой редакціи; словари Партицкаго, Пискунова, Поповича, Тимченка, Чопея оставлены нами въ сторонѣ; не пользовались мы также опытами словарей научныхъ и техническихъ терминовъ (гг. Верхратскаго, Левицкаго и др.). — по причинамъ, изложеннымъ выше въ своемъ мѣстѣ, не желая вводить въ свой словарь неологизмы, которые, въ большинствѣ случаевъ, быть можетъ, не пойдутъ далѣе словаря, для котораго выдуманы.

При пользованіи всѣми помянутыми источниками составитель поставилъ себѣ правиломъ датировать значеніе каждаго слова точною документальною ссылкою. Такого рода система даетъ возможность всегда провѣрить какъ точность перевода, такъ и приводимой цитаты, при чемъ пользующійся словаремъ можетъ глубже и

шире проникнуть въ значеніе слова и способы его употребленія, обратившись къ первоисточникамъ; собранный такимъ образомъ и провѣренный матеріалъ навсегда остается прочной основой для научнаго словаря. Въ виду этого въ своихъ собственныхъ добавленіяхъ мы не вписали ни одного слова, не сопроводивъ его точной ссылкой съ указаніемъ автора, сочиненія, тома и страницы[26] или же мѣстности, гдѣ было записано отъ народа слово. Подобными же данными мы снабдили и всѣ тѣ слова въ словарѣ старой редакціи, для которыхъ оказался соотвѣтствующій матеріалъ. Къ сожалѣнію, очень большое количество старыхъ карточекъ заполнено было безъ указанія датъ и даже сочиненій, изъ которыхъ выписано слово, — вотъ почему въ словарѣ старой редакціи осталось нѣкоторое количество словъ совсѣмъ не датированныхъ; зная о существованіи этихъ словъ въ языкѣ и вмѣстѣ съ тѣмъ не располагая временемъ для подысканія къ нимъ датъ и примѣровъ, мы не сочли себя въ правѣ исключить ихъ изъ нашей работы, надѣясь, что со временемъ и этотъ пробѣлъ будетъ пополненъ[27].

При нѣкоторыхъ словахъ и примѣрахъ стоитъ обозначеніе уѣзда или губерніи. Это значитъ, что слово или фраза записаны непосредственно отъ народа въ отмѣченной мѣстности; но отнюдь не указываетъ на территоріальное распространеніе слова. Для опредѣленія этого послѣдняго обстоятельства мы не располагали ни данными, ни временемъ для добыванія ихъ и потому и не ставили себѣ этого задачей. Оттого и при словахъ, взятыхъ изъ сборниковъ народныхъ произведеній не стоитъ указанія мѣстности, къ которой относится слово. Впрочемъ, въ спискѣ нашихъ источниковъ мы при нѣкоторыхъ сборникахъ (гдѣ было возможно) сдѣлали отмѣтки мѣстностей, благодаря чему, обратившись съ стоящей у слова датой къ нашему примѣчанію при заглавіи источника, возможно опредѣлить мѣстность, гдѣ добыто слово. Нѣкоторыя-же сочиненія уже въ самомъ своемъ заглавіи носятъ указанія на мѣстность (Милорадовичъ, Шухевичъ).

Сказанное уже до нѣкоторой степени опредѣдяетъ *составъ предлагаемаго словаря*; онъ заключаетъ въ себѣ:

а) Слова народнаго языка — какъ собственныя, такъ и заимствованныя, но издавна принятыя всѣмъ народомъ или частью его; сюда относятся слова изъ обращавшихся или обращающихся среди народа поэтическихъ произведеній, хотя-бы нѣкоторыя изъ этихъ словъ и вышли въ настоящее время изъ народнаго употребленія. Относительно словъ изъ мѣстныхъ нарѣчій и говоровъ, вошедшихъ также въ словарь, должны замѣтить слѣдующее. Принявъ для словаря фонетику, употребляемую въ украинской литературѣ, начиная съ Котляревскаго, а именно фонетику такъ называемаго собственно-украинскаго нарѣчія, мы всѣ слова помѣщали именно въ этой фонетической формѣ, но въ тѣхъ случаяхъ, когда слово

[26] Конечно, указаніе томовъ и страницъ не было для такихъ словарей какъ Железовскаго или Шейковскаго, какъ излишнее въ данномъ случаѣ.

[27] См. еще примѣчаніе къ списку именъ людей.

извѣстно было намъ только въ одной мѣстной фонетической формѣ, мы его въ такомъ видѣ и вносили въ словарь; что-же касается *примѣровъ* изъ народной рѣчи, то они давались всегда въ той формѣ, въ какой были записаны. Благодаря этимъ правиламъ, у насъ въ алфавитѣ нѣтъ, напр., словъ съ покутскимъ *ґ* вмѣсто *д* (*ґівчина*). Въ нѣкоторыхъ, однако, случаяхъ приходилось дѣлать исключенія, а именно тамъ, гдѣ варіантъ съ мѣстной фонетической формой являлся распространеннымъ въ литературной рѣчи, или-же въ тѣхъ случаяхъ, когда извѣстная фонетическая варіація, отсутствуя въ данной мѣстности вообще, оставила однако свой слѣдъ въ одномъ-двухъ какихъ-либо словахъ съ ихъ производными, при чемъ эти слова только въ такой формѣ въ данной мѣстности и употребляются; такъ, напр., не помѣщая въ словарь всѣхъ словъ, въ которыхъ (какъ, напр., у гуцуловъ) *т* замѣняется *к* (кєгло=тягло, Шух. I, 255), мы внесли въ него слова *кісний, кісто* (рядомъ съ *тісний, тісто*), употребляющіяся во многихъ мѣстностяхъ Подольской, Волынской и Харьковской губ., гдѣ замѣны *т* звукомъ *к* въ иныхъ случаяхъ не наблюдается. Само собою разумѣется, что подъ вышеизложенныя правила не подходятъ варіации одного и того-же слова, встрѣчающіяся иногда рядомъ на пространствѣ съ одной и той же фонетикой, — всѣ такія слова включены въ словарь. Наконецъ, при словахъ, употребленіе которыхъ представлялось намъ, на основаніи имѣвшихся матеріаловъ, ограниченнымъ, напр., одной пословицей или загадкой, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку.

б) Слова, взятыя изъ сочиненій авторовъ. Въ большинствѣ случаевъ это тѣ-же народныя слова, но только въ имѣвшихся у насъ матеріалахъ не оказалось для нихъ источника изъ народной литературы; затѣмъ — это слова, перешедшія изъ стараго книжнаго языка въ новый, часто съ приспособленіемъ къ современной, принятой въ литературѣ, фонетикѣ; далѣе — слова, заимствованныя изъ другихъ литературныхъ языковъ для выраженія понятій научныхъ, нѣкоторыхъ отвлеченныхъ и вообще понятій новѣйшей культурной жизни, и, наконецъ, слова, выработавшіяся въ литературномъ языкѣ для обозначенія тѣхъ же понятій. Относительно заимствованныхъ словъ необходимо слѣдующее поясненіе. Мы вообще избѣгали включенія ихъ въ словарь, но когда случалось находить, что въ языкѣ выработалось уже какое-либо выраженіе на основѣ заимствованнаго корня (см., напр., слово *етнографувати*), тогда мы, приводя его, присоединяли къ нему и всѣ тѣ слова этого корня, которыя употребляются въ литературномъ языкѣ. Иногда помѣщались также слова особо употребительныя и къ которымъ въ то-же время былъ примѣръ. Конечно, выборъ словъ при этихъ способахъ былъ довольно произвольный, но мы оправдывали себя нѣсколько тѣмъ, что такая-же произвольность въ выборѣ такъ называемыхъ «иностранныхъ словъ» замѣчается и въ словаряхъ иныхъ языковъ; къ тому-же вообще количество такихъ словъ въ нашемъ словарѣ сравнительно невелико. Относительно же словъ, выработанныхъ самимъ литературнымъ языкомъ, мы держались того взгляда, что внесенію въ словарь подлежатъ лишь такія изъ нихъ, которыя болѣе или менѣе пріобрѣли уже право гражданства въ литературномъ языкѣ; во всякомъ случаѣ, при словахъ, встрѣченныхъ нами только у одного автора, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку. Такимъ же образомъ поступали мы и съ тѣми

словами изъ фальсифицированныхъ псевдо-народныхъ думъ и пѣсенъ, которыя (слова) были намъ извѣстны *только* по этимъ послѣднимъ произведеніямъ.

Въ частности относительно состава словаря, распредѣленія въ немъ матеріала и метода изложенія необходимо сдѣлать еще слѣдующія замѣчанія:

1) Изъ географическихъ названій въ словарь включены лишь названія націй, частей земли, государствъ, странъ и болѣе значительныхъ украинскихъ городовъ и нѣкоторыхъ другихъ мѣстностей, а также встрѣченныя производныя отъ этихъ словъ.

2) Уменьшительныя и увеличительныя имена существительныя указывались нами обыкновенно при основныхъ, при чемъ если уменьшительное (или увеличительное) въ алфавитномъ порядкѣ слѣдуетъ непосредственно за основнымъ, то оно, какъ и всѣ, непосредственно слѣдующія за нимъ и другъ за другомъ уменьшительныя (или увелич.), отдѣльно въ алфавитъ не выставляется, въ противномъ-же случаѣ, для болѣе удобнаго нахожденія, уменьшительное (или увелич.) ставится на надлежащемъ мѣстѣ съ ссылкой на основное; если-же уменьшительное (или увеличительное) имѣло еще свое собственное значеніе, тогда оно лишь указывалось при основномъ, а подробно объяснялось особо на своемъ мѣстѣ. При этомъ, слѣдуя раньше изложенному правилу о мѣстныхъ фонетическихъ варіаціяхъ, мы не отмѣчали нигдѣ уменьшительныхъ на *ейка* и *ейко* (*ручейка, лишейко*), такъ такъ *ейка, ейко,* всегда = *енька, енько (рученька, лишенько).*

Что касается уменьшительныхъ прилагательныхъ и нарѣчій, то въ алфавитъ вносились только тѣ изъ нихъ, которыя представляли или особенности въ значеніи, или уклоненія отъ правилъ образованія; въ противномъ случаѣ они только отмѣчались при основныхъ. Такимъ же точно образомъ поступали мы и съ сравнительной и превосходной степенями прилагательныхъ и нарѣчій.

3) Изъ причастій помѣщены въ алфавитъ только тѣ, которыя употребляются какъ имена прилагательныя или пріобрѣли особенности въ значеніи, или-же уклоняются отъ правилъ образованія.

4) Совершенные и несовершенные виды глаголовъ мы объясняли вмѣстѣ при несовершенной формѣ, а отъ совершенной дѣлали ссылку, если по алфавитному порядку она не слѣдовала непосредственно за несовершенной; исключенія были допущены для глаголовъ, которые, переходя въ совершенный видъ, принимали префиксъ и потому относились къ другой буквѣ. — Во многихъ мѣстностяхъ харьковской, херсонской и екатеринославской губерній существуетъ смягченіе звуковъ *ш* и *дж* въ 1-мъ лицѣ ед. ч. наст. вр. и предъ *увати: носю, ходю, викосювати*; но такъ какъ въ литературѣ болѣе принята несмягчаемая форма, то мы и ограничились лишь указаніемъ этой особенности здѣсь, не внося ее въ словарь.

5) Въ виду того, что техническихъ народныхъ терминовъ собрано еще довольно мало и собранное къ тому же разбросано въ различныхъ изданіяхъ, часто имѣющихъ

совершенно не филологическое назначеніе, мы приложили особое стараніе, чтобы собрать этого матеріала какъ можно больше. Изъ печатныхъ источниковъ самый богатый матеріалъ доставила «Гуцульщина» г. Шухевича, затѣмъ упомянутый выше словарикъ г. Василенко, статья г. Браунера о рыболовствѣ и статьи гг. Вовка, Гнатюка и Могильченка въ «Матеріалах до укр.-р. етнольогії», а также VII-й томъ «Трудовъ» Чубинскаго. Кромѣ того, намъ удалось добыть описанія водяной мельницы (гг. Грищенка и Теремца), а также записи Залюбовскаго и г. Стрижевскаго; наконецъ, мы располагали собственными записями по ткачеству и шерстобитству. При объясненіи названій частей машинъ и снарядовъ мы въ большинствѣ случаевъ поступали такъ: давали названія и описанія частей снаряда при его собственномъ названіи, а затѣмъ уже дѣлали ссылки на это полное описаніе; такой способъ, не представляя затрудненій для отысканія слова, значительно сокращалъ мѣсто и упрощалъ дѣло; въ нѣкоторыхъ случаяхъ, для ясности описанія, приложены рисунки.

6) Префиксъ *у*, какъ извѣстно, переходитъ въ украинскомъ языкѣ въ нѣкоторыхъ случаяхъ въ *в* и снова принимаетъ свой полный звукъ (см. объ этомъ въ самомъ словарѣ при предлогѣ *у*): *він уліз, вона влізла*; мы всѣ слова, начинающіяся этимъ префиксомъ, помѣстили на *у* безъ различія — былъ-ли у насъ примѣръ съ *в* или съ *у*, а въ *в* сдѣланы въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ ссылки.

7) Префиксы *од* и *від* также чередуются въ украинскомъ языкѣ въ одномъ и томъ же словѣ, въ зависимости отъ предыдущаго звука (послѣ гласнаго — *від*); всѣ слова, начинающіяся этими префиксами, нами помѣщены на *від*, а въ буквѣ *о*, въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ, также сдѣланы ссылки.

8) Въ виду того, что звукъ *ф* у большинства украинскаго народа выговаривается какъ *хв* (передъ гласной, кромѣ *у*) или *х* (передъ согласной и передъ *у*), мы, составляя словарь на букву *ф*, помѣстили въ него лишь тѣ слова, для которыхъ въ нашихъ матеріалахъ не нашлось дубликата съ *хв* или *х*[28]; всѣ же слова, которыя встрѣчены только съ *хв* и *х* или, рядомъ съ этими звуками, также и съ *ф*, помѣщены нами на букву *х*, примѣры-же къ нимъ, конечно, были оставлены съ тѣмъ изъ этихъ звуковъ, съ какимъ были встрѣчены. Если какое либо слово съ звуками *хв, х* имѣло одно значеніе, а съ зв. *ф* — другое, тогда оно, съ соотвѣтствующими значеніями, помѣщалось и на *ф* и на *х* со взаимными ссылками одного на другое. Незначительныя и немногія отступленія отъ этихъ правилъ обусловлены желаніемъ предоставить болѣе удобствъ въ пользованіи словаремъ и понятны безъ объясненій.

9) Въ украинскомъ языкѣ глаголы и нѣкоторыя имена имѣютъ часто впереди приставочное *і* (по фонетическимъ причинамъ, а равно вслѣдствіе смѣшенія въ языкѣ префиксовъ *із* и *з* (съ), отпадающее сейчасъ-же, какъ только прошла въ немъ нужда (*він іспік, ірвав, іззів, вона спекла, рвала, ззіла*) — всѣ формы съ такимъ начальнымъ *і*, конечно, отсутствуютъ въ словарѣ, — ихъ слѣдуетъ искать тамъ, гдѣ

[28] При этомъ принята была во вниманіе оговорка Номиса въ предисловіи къ его сборнику пословицъ. что онъ ф вездѣ, гдѣ оно у него встрѣчалось, замѣнялъ звуками хв.

онѣ имѣютъ мѣсто безъ этого *і*, и мы облегчили отыскиваніе общими ссылками въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ. Въ иныхъ случаяхъ, также по фонетическимъ причинамъ, *і* въ началѣ слова замѣняется звукомъ *й: хотіли його ймити, вона ймовірна, очиці, що йграли як зірочки* (Квитка), — такія слова, наоборотъ, слѣдуетъ искать подъ буквой *I*. (Впрочемъ, и въ этомъ случаѣ есть ссылки).

10) Составленный нами списокъ крестныхъ именъ (онъ отсутствовалъ въ старой редакціи словаря) не включенъ въ общій алфавитъ какъ по примѣру другихъ словарей, такъ и потому, что народная форма именъ даетъ богатый матеріалъ для вопроса объ измѣненіи чужихъ звуковъ въ украинскомъ языкѣ и удобнѣе этотъ матеріалъ имѣть вмѣстѣ. Словарикъ этотъ составленъ нами по такой-же системѣ, какъ и весь словарь, при чемъ мы особенно старались отмѣтить всѣ уменьшительныя и ласкательныя имена, такъ какъ количество ихъ несомнѣнно указываетъ на степень распространенности даннаго имени. Пользующійся словарикомъ навѣрное замѣтитъ, что многія имена, по формѣ уменьшительныя, поставлены нами какъ основныя, — этимъ мы хотѣли отмѣтить, что и среди народа онѣ употребляются именно какъ основныя, а не уменьшительныя *(Грицько, Харько, Химка)*.

Способъ обработки отдѣльнаго слова былъ таковъ. Мы давали удареніе объясняемаго слова вездѣ, гдѣ оно было намъ извѣстно, но пришлось сдѣлать довольно много исключеній преимущественно для словъ изъ словариковъ г. Верхратскаго, систематически не проставившаго въ нихъ удареній. Если на словѣ обозначено нѣсколько удареній, это значитъ, что слово употребляется съ каждымъ изъ этихъ удареній отдѣльно. Объясняемымъ словамъ давалось грамматическое опредѣленіе (см. списокъ сокращеній). При существительныхъ отмѣчался родительный падежъ ед. ч., а при глаголахъ 1 и 2 лица настоящ. вр. ед. ч. Исключеніе составляютъ глаголы съ префиксомъ *по*, приставленнымъ къ несовершенному виду, обозначающіе дѣйствіе, произведенное нѣсколькими предметами однимъ за другимъ: *хлопці похрипли, люде попереcкакували через рівчак*; при такихъ глаголахъ, чтобы отмѣтить ихъ, поставлены 1 и 2 лица во множ. ч., хотя должно не упускать изъ виду, что, употребленные съ собирательнымъ подлежащимъ или безлично, они имѣютъ и един. число: *челядь цілісіньку ніч колядує, аж похрипне* (О. 1862. IV. 87). *Похрипло їх багато після того співу. Народъ попереcкакував через рівчак* и пр.

При объясненіи словъ мы старались подыскать наиболѣе близкій русскій синонимъ или нѣсколько таковыхъ; если же соотвѣтствующаго не могли найти или онъ казался намъ недостаточнымъ, — мы прибѣгали къ описательному способу; при этомъ старались исчерпать всѣ извѣстныя намъ значенія слова, подтверждая вездѣ, гдѣ имѣли къ тому возможность, свой переводъ примѣрами, обнаруживающими какъ значеніе словъ, такъ и способы ихъ употребленія, при чемъ примѣрамъ изъ народныхъ произведеній отдавалось преимущество; къ сожалѣнію матеріалъ, которымъ мы располагали, не всегда давалъ намъ возможность удовлетворить

нашимъ собственнымъ въ данномъ случаѣ требованіямъ[29]. Недостаточностью матеріала объясняется и то обстоятельство, что, не смотря на всѣ наши старанія о возможно полной украинской фразеологіи, многое осталось не включеннымъ въ словарь.

Сомнительные переводы отмѣчены знакомъ вопроса. Слова, значеніе которыхъ намъ было неизвѣстно, оставлены безъ перевода, но съ примѣромъ или, по крайней мѣрѣ, съ точной ссылкой на источникъ.

Заканчивая свои поясненія, считаемъ пріятнымъ долгомъ выразить нашу глубокую благодарность *П. И. Житецкому* и *К. П. Михальчуку* за ихъ постоянную, во все время работы, помощь, выразившуюся какъ въ цѣнныхъ научныхъ совѣтахъ, такъ и въ просмотрахъ работы и указаніяхъ на ея погрѣшности, а К. П. Михальчуку еще и за добавленія многихъ словъ, сдѣланныя во время просмотра рукописи.

Приносимъ благодарность также всѣмъ поименованнымъ раньше лицамъ, безкорыстно принесшимъ свой трудъ на пользу словаря, доставивъ намъ свои записи изъ устъ народа или выписавъ для насъ на карточки слова изъ книгъ и рукописей, а также гг. *Вл. Гнатюку, Е. Х. Чикаленко* и *Вл. Шухевичу* за поясненіе многихъ словъ, значеніе которыхъ безъ этого могло бы остаться намъ неизвѣстнымъ.

Въ заключеніе позволимъ себѣ сказать, что мы не считаемъ предлагаемый словарь ни исчерпывающимъ богатства украинскаго языка, ни доведеннымъ до такой степени совершенства, которая могла-бы удовлетворять хотя насъ самихъ, и находимъ себѣ оправданіе лишь въ томъ, что краткость времени, въ которое необходимо было сдѣлать всю работу, была въ этомъ случаѣ препятствіемъ, котораго не могло побороть самое крайнее напряженіе силъ работающаго. Мы считаемъ свой трудъ первой ступенью по пути созданія научнаго украинскаго словаря и, сознавая многіе его недостатки, все же рѣшаемся выпустить его въ свѣтъ, чтобы дать точку опоры дальнѣйшей работѣ въ томъ-же направленіи.

Б. Гринченко.

[29] Слова въ примѣрахъ, взятыя въ () и напечатанныя прямымъ шрифтомъ, вставлены редакторомъ съ цѣлью приданія примѣру большей ясности.

СПИСОКЪ ИСТОЧНИКОВЪ, КОТОРЫМИ ПОЛЬЗОВАЛИСЬ ПРИ СОСТАВЛЕНІИ СЛОВАРЯ

АД. = Историческія пѣсни малорусскаго народа съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. Томы I и II (1-й вып.). К. 1874, 1875.

Алв. = Вовкулака, Украинське повирье, розказ в стихах Стефана Александрова (Южный Русскій Зборникъ А. Метлинскаго). Х. 1848. Авторъ — священникъ Изюмскаго у. Харьк. г. и писалъ языкомъ своего села съ примѣсью русскихъ выраженій.

Анн. = Ботаническій словарь... Составилъ Н. Анненковъ. Новое испр., пополн. и разшир. изданіе. Спб. 1878.

Аф. = Словарь малорусскаго нарѣчія. Собраніе сочиненій А. С. Афанасьева (Чужбинскаго). Подъ ред. П. В. Быкова. Томъ IX. Спб. 1892.

Бал. = Украї̱нські пісні. Видані коштомъ О. С. Балліної̱. Спб. 1863.

Башт. = Украинство на литературныхъ позвахъ зъ Московщиною. Написавъ И. Баштовый. Л. 1891.

Бор. = Байки й прибаютки Левка Боровиковського. К. 1852.

Браун. = А. Браунеръ. Замѣтки о рыболовствѣ на р. Днѣстрѣ и Днѣстровскомъ лиманѣ въ предѣлахъ Одесскаго у. Оттискъ изъ «Сборника Херс. Земства».

Вас. = В. И. Василенко. Этнографическіе матеріалы, собранные по Полтавской губ. Опытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по Полтавской губ. Отдѣлъ I-й, II-й и III-й. Кустарные промыслы, сельское хозяйство и земледѣліе, народныя поговорки и изреченія. (Въ т. 13-мъ «Сборника Харьковскаго Историко-Филолог. Общества». Х. 1902).

Вх. Зн. = Знадоби до словаря южнорускоrо. Написав Иван Верхратский. I. Л. 1877. Былъ только первый выпускъ. Слова преимущественно изъ Галиціи и немного изъ Буковины и Угор. Руси.

Вх. Лем. = «Словарець», приложенный къ книгѣ И. Верхратскаго: «Про говор галицких лемків». Л. 1902.

Вх. Пч. = Початки до уложеня номенклятури и терминологиі природописноі, народнёі... Написавъ Иванъ Верхратськuй. I и II. Л. 1864, 1869.

Вх. Уг. = «Словарець», приложенный къ статьѣ И. Верхратскаго: «Знадоби для пізнання угорскоруских говорів». (Записки Наукового Товариства імені Шевченка, т. XLV, 1902).

Г. Барв. = Ганна Барвинокъ (О. М. Кулишева). Оповидання зъ народнихъ устъ. Зъ портретомъ авторкы й зъ передмовою Б. Гринченка. К. 1902. Слова выписаны только изъ однихъ разсказовъ Г. Б.

Гліб. = Байки Леонида Глибова. К. 1904.

Гн. = Галицько-руські народні легенди. Зібрав Володимир Гнатюк. Тт. I и II. Л. 1902. (XII и XIII томъ «Етноґрафічного збірника» «Наук. Товар. ім. Шевч.»)

Гол. = Народныя пѣсни галицкой и угорской Руси, собранныя Я. О. Головацкимъ... Изд. Императорскаго О-ва Исторіи и Древн. Россійскихъ. М. 1878. Въ четырехъ книгахъ, которыя обозначаются въ словарѣ римскими цифрами.

Гол. Од. = О народной одеждѣ и убранствѣ Русиновъ или Русскихъ въ Галичинѣ и сѣверо-восточной Венгріи. Я. Ѳ. Головацкаго. Спб. 1877.

Греб. = Сочиненія Е. П. Гребенки. Томъ пятый. Спб. 1862. Стр. 315—409. Малороссійскій отдѣлъ.

Грин. = Этнографическіе матеріалы, собранные въ Черниговской и сосѣднихъ съ ней губерніяхъ... Б. Д. Гринченко. Ч. 1895, 1896, 1899. Три тома.

Дещо. = Де-що про світ Божій. Виданне четверте... К. 1882.

Драг. = Малорусскія народныя преданія и разсказы. Сводъ Михаила Драгоманова. Изд. Ю. З. Отдѣла И. Р. Геогр. О-ва. К. 1876.

ЕЗ. = Етноґрафічний збірник видає Етноґрафічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. Т. V. виданий під редакцією Д-ра Івана Франка. Льв., 1898. (Иные томы этого изданія см. **Гн.** и **Фр.**). Мѣстности записей: стр. 1—24 преимущ. Кубанск. область, Отчасти Воронежск. г., 24—40 — Галиція, 42—72 — Гуцульщина, 73—75 — Тернопольск. у. въ Галиціи, 77—98 — Стрыйскій у. въ Галиц., 99—105 — Залуче надъ Збручемъ въ Галиц., 106—110 — Жидачевск. у. въ Галиц., 111—116—Галиція, 117—120—изъ записей Бодянскаго, 121—140 — Галиція, 141—159 — Буковина и Галиція, 161—233 — Галиція.

Єв. (Єв. Мт., —Мр., —Л., —І.) = Святе письмо нового завіту... Переклали вкупі П. А. Куліш и д-р И. П. Пулюй. Л. 1880. Римскія цифры обозначаютъ главы, арабскія — стихи. Нѣкоторыя цитаты сдѣланы по вѣнскому (1871) изданію четвероевангелія и не сравнены съ изданіемъ 1880 г.

Еф. = Сборникъ малороссійскихъ заклинаній. Составилъ П. Ефименко. Изд. И. О-ва Ист. и Древн. Росс. М. 1874.

Желех. = Малоруско-нїмецкий словарь. Уложили Е. Желеховскій и С. Недільский. Л. 1886. Два тома.

Закр. = Старосвѣтскій бандуриста. Книга третія. Словарь Малороссійскихъ идіомовъ. Составилъ Николай Закревскій. М. 1861. — Нѣсколько цитатъ изъ пѣсенъ съ отмѣткою страницъ взято нами изъ первой книги «Стар. бандуристы».

ЗОЮР. = Записки о южной Руси. Издалъ П. Кулишъ. Спб. 1856 — 1857. Два тома.

ЗЮЗО. = Записки Юго-западнаго Отдѣла Императорскаго Русскаго Географическаго Общества. К. 1874—1875. Два тома.

Ив. = Игры крестьянскихъ дѣтей въ Купянскомъ уѣздѣ. Собралъ П. Ивановъ. (Съ предисл. проф. Н. Ѳ. Сумцова). Х. 1889.

ІГ. = Збірникъ творівъ Іереміі Галки. [Н. И. Костомарова]. Од. 1875.

К. Бай. = П. А. Кулишъ. Байда, князь Вишневецький. Драма. Спб. 1885.

К. Гр. Кв. = Григо́рий Квітка (Основъя́ненко) и ёго́ по́вісті Сло́во на но́вий ви́ходъ Квітчинихъ по́вістей (П. Куліша). Спб. 1858.

К. Грам. = Граматка. Спб. 1857. [Кулиша].

К. Дз. = Куліш Олелькович Панько. Дзьвін. Староруські думи й сьпіви. Ж. 1893.

К. Досв. = Досвітки. Думи и поэми П. А. Куліша. Спб. 1862.

К. ДС. = Дівоче серце. Идилія П. А. Куліша. К. 1876.

К. Іов. = Иов. Пере́спів Павла́ Ратая [П. Куліша]. Л. 1869.

К. Кр. = П. А. Куліш. Крашанка русинам и полякам на великденъ 1882 року видана типом другим з додатком послісловъя. Л. 1882.

К. МБ. = П. А. Куліш. Маруся Богуславка. Поема. (Літературно-науковий Вістник, 1899, кн. X, XI, XII; 1901, кн. II и III). — Въ ссылкахъ римскія цифры — номера журнала, арабскія — страницы.

К. МХ. = П. А. Куліш. Магомет и Хадиза. Поема. Л. 1883.

К. Оп. = П. О. Кулишъ. Оповидання. Зъ переднимъ словомъ М. Чернявського. Бахмутъ 1900.

К. ПС. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Частына друга. Петро Сагайдачный. Х. 1900.

К. Псал. = Псалтирь або книга хвали Божоі . Перéспів украінський Павлá Ратаяʹ. [П. Куліша]. Л. 1871.

К. Хм. = Хмельниʹщина. Историчнє оповідання П. Куліша. Спб. 1861.

К. ХП. = П. А. Куліш. Хуторна поэзія. Л. 1882.

К. ЦН. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Царь Налывай. Староруська драма. Х. 1900.

К. ЧР. = Чорна рада, хрóніка 1663 рóку. Написавъ П. Куліш. Спб. 1857.

Кв. = Сочиненія Квитки (выписки изъ разныхъ изданій, которыя не были обозначены въ старыхъ карточкахъ).

Кв. П. = Сочиненія ГѲ. Кв итки. Малороссійскія повѣсти, разск. Грицькомъ Основъяненкомъ. Подъ ред. А. А. Потебни. Х. 1887. Два тома (На это изданіе сдѣлано лишь нѣкоторое количество ссылокъ).

Kolb. = Pokucie. Obraz etnograficzny, skreslit Oskar Kolberg. I. K. 1882.

Ком. П. = Нова збирка народнихъ малоруськихъ прыказокъ, прысливъивъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ. Од. 1890.

Ком. Р. І. = Розмова про небо та землю А. Иванова. З де-якими одмінами и додатками. Переклав на україньску мову М. Комаров. К. 1874.

Ком. Р. ІІ. = Розмова про земні сили А. Иванова. З де-якими додатками та одмінами пореклав на україньску мову М. Комаров. К. 1875.

Кон. Ар. = Арихметика або щотниця. Для украінськихъ шкілъ. Написавъ О. Конисський. Спб. 1863.

Кост. Ч. = Н. И. Костомаровъ. Черниговка. Быль второй половины XVII в. Спб. 1890.

Котл. Ен. = Виргиліева Энеида, на малороссійскій языкъ переложенная И. Котляревскимъ. Х. 1842. Римскія цифры — части, арабскія — страницы.

Котл. Н. П., Котл. МЧ., Котл. Од. = «Наталка Полтавка», «Москаль чарівник», и «Ода до кн. Куракина» Котляревскаго по изданію: «И. П. Котляревскій. Полное собраніе сочиненій на малороссійскомъ языкѣ... подъ редакціей И. С. Левицкаго. К. и Од. 1890.

Коцип. = Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Волині і Украіні. А. Коціпінський. Перша сотття. К. (1862?).

КС. = Кіевская Старина. Ежемѣсячный историческій журналъ. К. Съ 1882 г. (Слова выписаны лишь изъ первыхъ двухъ годовъ журнала и изъ отдѣльныхъ статей послѣдующихъ годовъ).

Кух. = Сочиненія Я. Кухаренка: «Черноморскій побит», «Пластуни», «Вівці і чабани в Черноморії» въ журналѣ «Основа».

Лавр. = Пісні українського люду. Пісні про кохання. Видавъ Д. Лавренко. К. 1864.

Лв. = Львовянинъ. Приручный и господарскій мѣсяцословъ на ро́къ звычайный 1861 (на стр. 96—102 списокъ галицкихъ народныхъ названій растеній).

Левиц. І. = Повісті Ивана Нечуя [І. Левицького]. Том. І. Л. 1872.

Левиц. К. К. = Перші київські князі Олег, Игорь, Святослав і св. Володимир і ёго потомки. І. Левіцький. К. 1876.

Левиц. Кож. = На Кожумякахъ. Мищанська комедія на 5 дій. Друге выправляне выдання. Ивана Левицького. К. 1877.

Левиц. КС. = Повисти Ив. Левицького. Томъ І. Кайдашева симя. Повисть. К. 1887.

Левиц. МБ. = Маруся Богуславка. Оперета на 4 діи. Друге выдання. Ивана Левицького. К. 1887.

Левиц. ПЙО. = Иванъ Левицькый. Повисьти й оповидання. Томъ І. Спб. 1899.

Левиц. Пов. = Повісті Івана Левіцького. К. 1874.

Левиц. Св. = Світогляд украінского народа. Ескіз украінськоі миѳологіі. Написав Иван Левіцький. Л. 1876.

Левч. = Опытъ русско-украинскаго словаря. Составилъ Михаилъ Левченко. К. 1874.

Лис. = Збірникъ українськихъ пісень. Зібравъ й у ноти завівъ М. Лисенко. К. Шесть выпусковъ.

Лукаш. = Малороссійскія и червонорусскія народныя думы и пѣсни. [собранныя И. Лукашевичемъ]. Спб. 1836.

Люб. = Письма Антонія Любичь Могильницкого. (Библіотека «Зорѣ»). Л. 1885.

Макс. (1834). = Украинскія народныя пѣсни, изданныя Михаиломъ Максимовичемъ.Часть первая. М. 1834.

Макс. (1849). = Сборникъ украинскихъ пѣсенъ, издаваемый Михаиломъ Максимовичемъ. Часть первая. К. 1849.

Маркев. = Обычаи, повѣрья, кухня и напитки малороссіянъ. Извлечено изъ нынѣшняго народнаго быта и составлено Николаемъ Маркевичемъ... К. 1860.

МВ. I. = Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка. Другимъ виданнямъ... Спб. 1861.

МВ. II. = Народні оповідання Марка Вовчка. Томъ другий. Спб. 1862.

МВ. III. = Оповідання Марка Вовчка. Спб. 1865.

МВ. (О. 1862. I). = «Від себе не втечеш» разсказъ М. Вовчка въ 1-й кн. «Основы» за 1862 г.

МВ. (О. 1862. III). = «Институтка» разсказъ М. Вовчка въ III-й кн. «Основы» за 1862 г.

МВ. (К. С)... = «Чортова пригода», сказка М. Вовчка въ Х-й книгѣ «Кіевской Старины» за 1902 г.

Мет. = Народныя южнорусскія пѣсни. Изданіе Амвросія Метлинскаго. К. 1854.

Мик. = Народні назви предметів дотичачих млина водяного — Якова Миколаєвича. (Зоря, 1893, № 24, стр. 480—481). — Слова изъ сѣверной части Каменецкаго у. въ Галиціи.

Мил. = В. П. Милорадовичъ. Народные обряды и пѣсни Лубенскаго уѣзда, Полтавской губ., записанные въ 1888—1895 г. (Х-й т. «Сборника Харьк. Ист.-фил. О-ва, 1897).

Мил. М. == Народная медицина въ Лубенскомъ уѣздѣ, Полтавской губ. В. П. Милорадовича. Оттискъ изъ журнала «Кіевская Старина». К, 1902.

Мил. Св. = Свадебныя пѣсни въ Лубенскомъ уѣздѣ, Полтавской губ. Собралъ В. М[илорадовичъ]. Изданіе редакціи журнала «Кіевская Старина». К. 1890.

Мир. Пов. = Повія. Романъ въ трехъ частинахъ. І. Мирного. Чч. I и II. *(Рада,* альманахъ, двѣ части, К. 1883, 1884. — Римскія цифры — части альманаха, арабскія — страницы.

Мир. ХРВ. = Хиба ревуть воли, јак јасла повні? Роман з народнього житьтьа П. Мирного та І. Білика. Ж. 1880.

Мкр. Г. = Гарасько, або талан и в неволи. Повисть в стыхах Мих. Макаровського. («Южный Русскій Зборникъ», изданіе А. Метлинскаго, Х. 1848).

Мкр. Н. = Наталя або дви доли разомъ. Поэма Мих. Макаровського. (Ю. Р. Зборникъ, изд. А. Метлинскаго, Х. 1848).

Млак. = Данило Млака (Ізидор Воробкевич). Над Прутом. Збірник поезий. Л. 1901.

Мл. л. сб. = Малорусскій литературный сборникъ. Издалъ Д. Мордовцевъ. Саратовъ. 1859.

Мнж. = Сказки, пословицы и т. п., записанныя въ Екатеринославской и Харьковской губ. И. И. Манжурою. (Второй выпускъ II тома «Сборника Харьков. Ист.-фил. О-ва). Харьк. 1890.

Мог. = Думки и пѣсни та шче де-шчо Амвросія Могилы. Х. 1839.

Морд. К. = Даныло Мордовець. Козакы и море. Поема. Спб. 1897.

Морд. Оп. = Д. Л. Мордовець. Оповидання. Спб. 1885.

Морд. П. = За крашанку-писанка П. Ол. Кулішеві. Написавъ Данило Сліпченко Мордовець. Спб. 1882.

Морд. Пл. = Палій, воскресытель правобережной Украины. Историчне оповидання. Напысавъ Даныло Мордовець. Спб. 1902.

МУЕ. = Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Материяли до украінсько-руської етнольогії. Видання етноґрафичної коммісиї за редакциєю Хв. Вовка. Л. 1899, 1900. т. т. І и III (иные томы см. *Шух).* Мѣста записей: т. І, стр. 33—52 — Добруджа, 53—67 — Черниговщина, 68—78 — Галиція, 79—95 — Черниговщина, 96—110 — Галиція, 111—156 — Гадяцкій у., 157—168 — записи Максимовича. Т. III, стр. 12—26 — Галиція, 27—32 — Каменец. у. въ Галиціи, 33—60 — Старомиськiй у. въ Галиціи, 70—173 — Черниговщина.

Ном. = Украінські приказки, прислівъя и таке инше. Збірники О. В. Марковича и других. Спорудив М. Номис. Спб. 1864.

О. = Основа, южнорусскій литературно-ученый вѣстникъ. Спб. 1861—1862.

Ogon. = Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Sprache von Dr. Emil Ogonowski. Lemb. 1880.

Оп., Опат. = Оповідання з святого писання. Зложив свящ. Ст. Опатович. Вип. перший... Друге вид. К. 1875.

Павл. = Грамматика малороссійскаго нарѣчія... Сочин. Ал. Павловскій. Спб. 1818.

Pauli. = Pieśni ludu ruskiego w Galicyi zebrał Pauli Ign Zegota. Л. 1839, 1840. Два тома.

Поп. = Черноморскіе козаки въ ихъ гражданскомъ и военномъ быту... [Ив. Попки]. Спб. 1858.

Пот. = А. А. Потебня. К исторіи звуков русскаго языка. Варш. 1876—1883. 4 вып.

Пр., Правда. = Правда. Письмо наукове и литературне. Л. 1867, 1868.

Р. Дн. = Русалка Днѣстровая. Будимъ, 1837.

Рк. Макс. = Рукопись Максимовича — записи народныхъ пѣсенъ.

Рк. Левиц. = Рукопись Левицкаго — записи народныхъ словъ, разсказовъ и пр., сделанныя И. С. Левицкимъ въ Кіевской губ.

Рудан. = Твори Степана Руданського. Том. I. Видання М. Комара. Л. 1895.

Рудч. Ск. = Народныя южнорусскія сказки. Издалъ И. Рудченко. 2 вып. К. 1869—1870.

Рудч. Чп. = Чумацкія народныя пѣсни. И. Я. Рудченка. К. 1874.

Св. Л. = Анатоль Свыдныцькый. Люборацьки. Семейна хроника. К. 1901.

Св. П. = Святе письмо або вся Библія старого и нового завіту. Русько-українською мовою переложена. Л. 1869. — Переводъ П. Кулиша. Здѣсь не вся Библія, а только первыхъ пять книгъ.

Сим. = Разсказы М. Т. Симонова. (Номиса). Изданіе «Кіевской Старины». К. 1900.

Слов. Д. Эварн. = Слова изъ рукописнаго собранія. Д. И. Эварницкаго.

Сніп. = Снјпъ, украинській новорочникъ. Зкрутивъ Александръ Корсунъ. Рјкъ первій. Х. 1841.

Стор. = Українські оповідання Олекси Стороженка. Спб. 1863. 2 тома.

Стор. МПр. = Марко Проклятий. Поэма на малороссійскомъ языкѣ изъ преданій и повѣрій запорожской старины. А. П. Стороженка. Од. 1879.

СХО. = Сборникъ Харьковскаго Историко-филологическаго Общества. Харьк. Съ 1891 г., начиная съ т. III-го. (Иные томы см. **Мил.**, **Мнж**).

Федьк. I, II, III. = Поэзіи Іосифа Федьковича. Часть первая. *Л.* 1862. Поезиі Юрия Городенчука Федьковича. Випуск другий. Коломия. 1867. То-же, вып. III-й.

Федьк. Пов. = Повісті Осипа Федьковича. З переднім словом про галицько-руське письменство Мих. Драгоманова. К. 1876.

Фр. (Желех). = Слова, записанныя отъ народа г. Ив. Франкомъ и помѣщенныя въ словарѣ Желеховскаго.

Фр. Пр. = Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. Вип. 1 (А — Відати) [т. Х-й «етноґрафічн. збірника» Наук т-ва ім. Шевченка]. *Л.* 1901.

Хата. = Хата. 1860. Издавъ П. А. Куліш. Спб.

ХС. = Харьковскій сборникъ. Литературно-научное приложеніе къ «Харьковскому Календарю» Вып. I—VII. Харьк. 1887—1893.

Чг. = Малорусскія бытовыя пѣсни. Очерки изъ жизни провинціальнаго захолустья. Павла Чугуевца. Х. 1889.

Чр. = Пѣсни изъ черниговской губ., напечатанныя въ книжкѣ: «Черниговская памятка. Карманная справочная книжка на 1896/7 годъ.» Черн. 1896.

Чуб. = Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ западно-русскій край, снаряженной И. Р. Географическимъ Обществомъ. Юго-западный отдѣлъ. «Матеріалы и изслѣдованія, собранные д. чл. П. П. Чубинскимъ.» Спб. 1872—1878. Семь томовъ.

Шевч. = Кобзарь Тараса Шевченка. (Типомъ четвертимъ). Коштомъ Д. Е. Кожанчикова. Спб. 1867.

Шевч. II. = Т. Г. Шевченко. Кобзарь з додатком споминок про Шевченка Костомарова і Микѣшина. У Празі, 1876.

Шейк. = Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый. А—Б. К. 1861.

Шейк. = Опыт южно-русскаго словаря. Труд К. В. Шейковскаго. Том V. Т—Ю. Выпуск 1 и 2-й. Т—Х. Москва, 1884—1886.

Шух. = Гуцульщина. Написав Проф. Володимир Шухевич. 2 части. Л. 1899, 1901 [Томы II и IV «Матеріялів до укр.-р. етнольоґії» Наук. т-ва ім Шевч.].

Щог. В. = Я. Щоголевъ. Ворскло. Лірна поэзія. Х. 1883.

Щог. Сл. = Я. Щоголевъ. Слобожанщина. Лирна поэзія. Х. 1898.

СПИСОКЪ СОКРАЩЕНІЙ

Безл. — глаголъ безличный.

Бердич. у. — Бердичевскій уѣздъ.

Богод. у. — Богодуховскій уѣздъ.

Борз. у. — Борзенскій уѣздъ.

Брацл. у. — Брацлавскій уѣздъ.

Васильк. у. — Васильковскій уѣздъ.

Галиц. — Галиція.

Гл. — глаголъ.

Гуцул. — Гуцульщина.

Донск. об. — Донская область.

Екат., Екатер. у. или г. — Екатеринославскій уѣздъ или Екатеринославская губернія.

Ж. — имя существительное женскаго рода.

Житом. у — Житомірскій уѣздъ.

Зміев. у. — Зміевскій уѣздъ.

Зоол. — названіе зоологическое.

Камен. у. — Каменецкій уѣздъ.

Канев. у. — Каневскій уѣздъ.

Кіевск. у., -г. — Кіевскій уѣздъ, — губернія.

Конст. у., Константиногр. у. — Константиноградскій уѣздъ.

Кременч. у. — Кременчугскій уѣздъ.

Кролев. у. — Кролевецкій уѣздъ.

Ласк. — выраженіе ласкательное.

Лебед. у — Лебединскій уѣздъ.

Лохв. у. — Лохвицкій уѣздъ.

Лубен. у. — Лубенскій уѣздъ

М — имя существительное мужескаго рода.

Меж. — междометіе.

Мирг. у. — Миргородскій уѣздъ.

Міусск. окр. — Міусскій округъ.

Мн. — множественное число.

Могил. у. — Могилевскій уѣздъ Подольской губерніи.

Мѣст. — мѣстоименіе.

Нар. — нарѣчіе.

Насѣк. — насѣкомое.

Нескл. — имя несклоняемое.

Н. Вол. у. — Новградъ-Волынскій уѣздъ.

Новомоск. у. — Новомосковскій уѣздъ.

Н. П., Нп. — народная пѣсня.

Нѣжин у. — Нѣжинскій уѣздъ.

Об. — имя существительное общаго рода.

О. в., Одн. в. — однократный видъ.

Одесс. у. — Одесскій уѣздъ.

Павлогр. у. — Павлоградскій уѣздъ.

Переясл. у. — Переяславскій уѣздъ.

Пирят. у. — Пирятинскій уѣздъ.

Подольск. г. — Подольская губернія.

Полт. г. — Полтавская губернія.

Посл. — народная пословица.

Пред. — предлогъ.

Пт. — птица.

Радом. у. — Радомышльскій уѣздъ.

Раст. — растеніе.

С. — имя существительное средняго рода.

С. в., сов. в. — совершенный видъ.

Сз. — союзъ.

Славян. у. — Славяносербскій уѣздъ.

См. — смотри.

Соб. — имя собирательное.

Сум. у., Сумск. у. — Сумской уѣздъ.

Таврич. г. — Таврическая губернія.

Терск. обл. — Терская область.

Ув. — имя увеличительное.

Угор. — Угорщина

Ум. — имя уменшительное.

Харьк., Харьк. у., Харьк. г. — Харьковскій уѣздъ, Харьковская Херс. у., Херс. г. — Херсонскій уѣздъ, Херсонская губернія.

Хот., Хотин. у. — Хотинскій уѣздъ.

Черк. у. — Черкасскій уѣздъ.

Черниг. у., -г. — Черниговскій уѣздъ, — губернія.

Черном. — Кубанская область.

Чис. — имя числительное.

СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

А.

А, *сз.* 1) А, же, но, напротивъ. *На гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую.* Балл. 1. *Нехай думка, як той ворон, літає та кряче, а серденько соловейком щебече та плаче.* Шевч. 5. *Бог те знає, а не ми грішні.* Ном. № 30. 2) Да. — *Течуть річки, а все кровавії.* Н. п. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Н. п. Въ началѣ предложенія часто означаетъ — да и: *А жаль же мені та тії тополі, що на чистому полі.* Н. п. 3) Въ началѣ предложеній вопросительныхъ и предложеній, служащихъ отвѣтомъ на нихъ, употребляется для усиленія рѣчи. *А чи його звіри з'їли, а чи він втопився?* Н. п. *А був же ти в його вчора? — А був.* 4) **А-ні, А-ні же́!** Даже не, ни, ничего. *На синьому небі а-ні хмариночки.* Левиц. I. 15. *Нікому ж про це а-ні же́!* 5) **А-ні — а-ні.** Ни-ни. *А-ні встати, а-ні сісти. А-ні до його заговорити, а-ні його спитати.* М. В. [О. 1862. III. 73.] *Не защебече тобі соловейко, не зацвітуть тобі вишневії сади, не зазеленіє а-ні м'яточка, а-ні руточка.* Г. Барв. 125. 6) Въ соединеніи съ междометіями для обращенія къ животнымъ выражаютъ желаніе удалить ихъ, прогнать: **А бир!** на овецъ; **а базь!** на ягнятъ; **а гуш! а киш!** на куръ. Каменецк. у.; **а дзус! а кота!** на кошекъ; **а кур!** на индѣекъ. Kolb. I. 66. 7) **А-то.** См. **ато́.** 8) **А-чхи!** См. **Ачхи.**

А! *меж.* А, ахъ! *А, яке лихо!* Впрочемъ, чаще употребляется *ой!*

А-а и **а-асі,** *меж.* Дѣтск.: испражняться. *Ходім а-а́сі!*

А-а-а, *меж.* Колыбельный припѣвъ: бай-бай! *А-а-а, люлі! Налетіли гулі, стали думати-гадати, як дитину годувати.* Н. кол. п.

Аа́кати, -каю, -єш, *гл.* Говорить, выговаривая «о» какъ «а», по великорусски. *Нехай аакають вельможні з москалями, як цвенькали та пшикали з ляхами.* К. Дз. 34.

Аа́куватий, -а, -е. Употребляющій великорусскую акающую рѣчь. *Аакувата Русь.* К. Дз. 100.

Аба́зь! См. союзъ **А**, 6. Шейк.

Аба́хта, -ти, *ж.* Гауптвахта, караульня. *Біжать до мене з абахти два москалі.* Стор. 105.

Абе́тка, -ки, *ж.* Азбука. *Українська абетка. Вистачив Микола Гаццук.* М. 1861. Ум. **Абеточка.**

Абе́тний, -а, -е. Азбучный, элементарный. Шейк.

Абе́точка, -ки, *ж.* Ум. отъ **абетка.**

Аби́ и **аби́-б,** *сз.* 1) Дабы, чтобы, лишь-бы. *Я гроші дам, аби він зробив. Аби люде, а піп буде.* Посл. *Аби день до вечора.* Лишь-бы день прошелъ. *Я то зроблю, аби б було, як ви кажете.* **Аби́-м, аби-х.** Чтобы, пусть. *Аби-м так здоров був! Аби-х так жила!* (Божба). Ogon. 157, 7. Вх. Зн. 1. 2) **Аби́-де.** Гдѣ бы то ни было, гдѣ-нибудь, гдѣ попало. *Та я абиде захропу.* 3) **Аби́-коли.** Когда-нибудь, когда-бы то ни было. *В Лубенщині... на дощ викидають помело і кочерги і викидають не тільки весною, а і аби-коли.* Ном. с. 282, № 576. 4) **Аби́-куди.** Куда-нибудь, куда-бы то ни было, куда попало. *Неси сміття аби-куди!* 5) **Аби́-то.** Лишь-бы, какъ-нибудь, такъ себѣ, шутя. *Він усе робить аби-то.* 6) **Аби́-хто.** Кто-нибудь, который-нибудь, всякій. *Та це і аби-хто зробить. Побить, то й аби хто знайдеться, — от инше діло пожалувать.* Ном. № 4072. 7) **Аби́-чий.** Чей-нибудь, чей-бы то ни было. *Оттак чини, як я чиню, люби дочку аби-чию: хоч попову,*

хоч дякову, хоч хорошу мужикову. Шевч. 183. 8) **Аби́-що.** Что-нибудь, кое-что, что-бы то ни было. *Та будеш там робити аби-що, — от, аби не гуляти. Нехай тобі аби-що!* А чтобъ тебѣ! Ном. № 3257. Иногда употребляется какъ существительное въ значеніи: малозначительная вещь, негодная вещь, человѣкъ, не заслуживающій вниманія, уваженія. *Дав таке аби-що, — тільки на смітник викинути! От, якесь аби-що! а величається мов яка цяця!* 9) **Аби́-як.** Какъ-нибудь, какъ попало. *Одружись! Чому ні? — А тому ні, каже Гриць, що любої пари не знайшов, а побратись аби-як не гоже.* МВ. І. 64. *Ти все робиш тільки аби-як.* 10) **Аби́-який.** Какой-нибудь, какой попало. *Вельможна панськая персона явилася перед Плутона не як аби-який харпак.* Котл. Ен. VI. 44. 11) Съ отрицаніемъ эти выраженія принимаютъ значеніе чего-то важнаго, не зауряднаго, напр.: *Це чоловік не аби́-який,* т. е. не изъ заурядныхъ. *Це зовсім не аби-що, щоб про його так казати. Мірошник мав хороший млин. В хазяйстві не аби-що він.* Гліб. 82.

Аби́р! См. союзъ **А**, 6.

Аби́щиця, -ці, *ж.* Пустяки, мелочь. *Це така абищиця, що не варт і казати.* Уман. III. 222.

Аблега́т, -та, *м.* Депутатъ (Галиц.). Голов. III. 261.

Або́, *сз.* 1) Или. *Нехай це зробить він, або хто инший. Не так пани, як підпанки, або: поки сонце зійде, то роса очі виїсть.* Шевч. 154. 2) Развѣ, нешто. *Або я знаю? Або ж і не жаль?* Драг. 143. 3) **Або — або.** Или — или, либо — либо. *Або пан, або пропав.* Посл. *Або тобі, або мені та на світі не жити, або нашому розлушнику головою наложити.* Чуб. III. 140. 4) **Або́-що.** Что-ли. *Ходи вже, або-що! Пораюсь там коло печі, або-що, а він: «Чого це так довго, Парасю?»* МВ. II. 22. 5) **Або що́?** Развѣ что? А почему? *Не йди до корчми! — Або що? от і піду!*

Абомо́вня, -ні, *ж.* Отголосокъ, эхо. *Ударить плова з громами, від яких росходиться по всіх горах абомовня — відгомін.* Шух. І. 212.

Абрю́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Авру́кати.** Шейк.

Абрю́ку, *меж.,* выражающее голубиное воркованіе. Шейк.

Абши́т, -ту, *м.* Отставка. *Абшит дістав.* Фр. Пр. 1.

Абшито́ваний, -а, -е. Отставной, уволенный. *Він уже від того абшитований.* Фр. Пр. 1.

Абшитува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Давать отставку, увольнять.

Ава, ави, *ж.* Родъ рыболовной сѣти двойной, при чемъ одна сѣть съ бо́льшими очками; сѣть ставятъ на нѣкоторое время въ воду, въ ней запутывается рыба. МУЕ. І. 47 [Добруджа].

Авди́тор, -ра, *м.* 1) Ученикъ, назначенный для выслушиванія уроковъ товарищей. Левиц. І. 152. 2) Авдиторъ. *У Чернівцях в кам'яниці, в широкій кімнаті, сидять штири официри у білих кабатах — сивий майор напереді, за столом авдитор.* Федьк. III. 146.

Авдито́рія, -рії, *ж.* Аудиторія. К. Кр. 37. *Студенти перестали ходити на його лекції, а щоб авдиторія не була зовсім порожня, вони ходили по черзі, по п'ять душ.* Левиц. Пов. 52.

Авди́торство, -ва, *с.* Пребываніе **авдитором** (въ 1-мъ знач.).

Авди́торський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный **авдитор**'у.

Авдиторува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Заниматься выслушиваніемъ уроковъ товарищей.

Авдо́тька, -ки, *ж.* Видъ рыбы: gobius barbatula. Шейк.

Авже́ж, *нар.* 1) Да, конечно, разумѣется. *Чи ти був там? — Авжеж!* 2) Вѣдь. *Авжеж ти знаєш про це!* 3) Ироническое: какъ-разъ! *Дай табаки! — Авжеж!*

Авру́кання, -ня, *с.* Воркованіе.

Авру́кати, -каю, -єш, *гл.* О голубяхъ: ворковать. Желех.

Аврю́шник, -ка, *м.* Барашекъ-ягненокъ, годный въ будущемъ на **авряка** (см.). *Ловкий аврюшник — хай росте.* Мнж. 175.

Авря́к, -ка́, *м.* Баранъ, оставляемый на плодъ. Екатериносл. г. *Бач, який кучерявий баранчик, — треба на авряки кинути.* Мнж. 175.

Австра́лія, -лії, *ж.* Австралія. Желех.

Австра́льський, -а, -е. Австралійскій. Желех.

Австрия, -риї и **Австрія, -рії,** *ж.* Австрія. Желех.

Австрия́к (и **австрія́к**), **ка, австрия́ка, -ки,** *м.* Австріецъ. *Ото австрияка живе. — Де ж він тут узявся? — Зайшов відкілясь.* Славяносерб. у.

Австрия́т, -та, *м.* = **Австрияк.** ЗОЮР. II. 40.

Австрия́цький и **австрія́цький, -а, -е.** Австрійскій.

Австрия́чка и **австрія́чка, -ки,** *ж.* Австрійка.

Автенти́чний, -а, -е. Достовѣрный, подлинный. *Що більш довідуватимемось про неї* (старовину українську) *з аутентичних джерел, то все виразніш стоятиме вона перед очима нашого духа.* К. Досв. [изд. 1876]. 3.

Автобиогра́фия, -фиї, *ж.* Автобіографія. *Не пишу я своєї автобиоґрафиї, а ні своїх мемуарів.* К. Х. II. 41.

Автоґраф, -фа, *м.* Автографъ. *В автоґрафі моєму не знайшлось фалшованої приписки.* К. Х. II. 31.

Авто-да-фе́, *с. несклоняемое.* Автодафе, сожженіе инквизиціей еретика. *Без ножа і авто-да́-фе людей закували та й мордують.* Шевч. 410.

Автор, -ра, *м.* Авторъ. *Обидва автори брали собі спільні виспіви поетичні, що, скажемо так, витали тоді на повітрі і були власностю кожного.* К. Іов. Передм. X.

Авторка, -ки, *ж.* Женщина-авторъ. Желех.

Авторство, -ва, *с.* Авторство. Желех.

Авторський, -а, -е. Авторскій. Желех.

Аву́! *меж.* для выраженія воя собаки, волка. Шейк.

Аву́л, -ла, *м.* Аулъ. *Тогді біжить* (татарва) *у свої авули, миттю орду скликає.* К. Укр. 23.

Аву́рр! *меж.*, выражающее ворчаніе собаки. *Прийшовши вона* (лисичка) *взяла ту торбу з сучкою, підкине її догори дручком..., до тая сучка: «авурр!»* Рудч. Ск. I. 16.

I. Ага́, *меж.* А! Вотъ какъ! А что! *Ага, попались.* Рудч. Ск. I. 119.

II. Ага́, *нар.* 1) = Эге. *А казав же він? — Ага!* Шейк. 2) Ироническ.: какъ разъ! *Зробив же він своє діло? — Ага!*

Ага́-га, *меж.* 1) Выражаетъ удивленіе. *Ага-га, яка тут глибочінь!* Шейк. 2) А, вотъ что! *— Та се не мати йому дала, а сестра. — Ага-га! Ага-га! Це коли повний місяць буває, чи що б то?* Ком. I. 47.

Ага́кало, -ла, *с.* и *м.* Только и отвѣчающій утвердительно: **ага́**. *От цей ще мені агакало!* или: *От це ще мені агакало!*

Ага́кання, -ня, *с.* Постоянный отвѣтъ утвердительнымъ: **ага́.**

Ага́кати, -каю, -єш, *гл.* Произносить: **ага́**. Желех. *Чого ти все тільки агакаєш? казав би до діла!*

Ага́рський и **агаря́нський, -а, -е.** Турецкій, магометанскій. *А по Чорному морю супротивна хвиля вставає, судна козацькі на три части розбиває. Одну часть взяло — в землю агарську занесло.* АД. І. 186. Въ вар.: *В агарянську землю заносило.* Ib. 190. *Синє море не втопило, а в турецьку землю агарянську без кормил прибило.* Шевч. 255.

Агаря́нин, -на, *м.* Магометанинъ, турокъ. Кулишъ.

Агаря́нка, -ки, *ж.* Магометанка, турчанка.

А́ґел, -ла, *м.* Сатана, діаволъ. *Жиди як агели закричали: «Ай-вій!»* Рудч. Ск. II. 129.

Аге́л, -лу, *м.* Круглая небольшая загородка, составленная изъ отдѣльныхъ стѣнокъ плетня и кольевъ, — для помѣщенія части овецъ. [Кубанск.]. О. 1862. V. Кух. 36.

Аге́т, -та, *м.* Мотъ, мошенникъ. Чуб. VII. 574.

Аги́, аги́й, агі́ (на те́бе)! *меж.*, выражающее порицаніе. Желех. *Агі́ на тя, пропав бис!* Фр. Пр. 1.

Аги́кати, -каю, -єш, *гл.* Кричать **аги́**. Желех.

Аго́в! Аго́сь! *меж.* Означаетъ призывъ и откликъ: Ау! го, го! Эй! Послушай! *Аго́у, старий! — Агоу! — Чи Семену пак буде годів з 20? — Ато ж.* Морд. О. 1861. 20.

А́ґрус, -су, *м.* = **Аґрус.** Драг. 7.1. См. **аґрес.**

Агу́! *меж.* 1) = **Аго́в.** 2) Уже, вотъ, какъ вотъ. *Агу, нашій Марусі трошки легше стало.* Кв. І. 45. *Агу, їй стало більше волі.* Кв. І. 207. 3) Прочь! кишъ! (на гусей). *Чи то не гуси, то пани! Дивися — в ирій полетіли. Агу! гиля! до сатани!..* Шевч. 520. 4) Подражаніе воркованію голубей. *Каже голубка: «Агу! а ту забув, а другую здумав. Агу, а ту забув, а другую здумав!»* Рудч. Ск. II. 125.

Агу́ш! *меж.* См. союзъ **А**, 6. **Агуш на банта, агуш на сідало** — крикъ на проходящихъ публичныхъ женщинъ. Каменец. у. Ном. №8839.

Аґа́, аґи́, *м.* Старшина, начальникъ (у турокъ, татаръ и пр.). *«Хлоп'ята!» обізвавсь аґа, отаман сивий.* К. МХ. 23.

Аґе́нт, -та, *м.* Агентъ. *Аґенти нас подурили.* ЕЗ. V. 239. *Зачали аґенти тут фалшиво писати, взяли в Галичині народ бунтувати.* ЕЗ. V. 73.

А́ґрес, аґрис, -са, А́ґрист, -та, А́ґрус, -су, *м.* Крыжовникъ. Rhamnus grossularia, ЗЮЗО. І. 133. *Аґрист уже достиг.* Шейк. *Нарви аґрусу!*

Аґрусі́вка, -ки, *ж.* Наливка изъ крыжовника. Ум. **Аґрусівочка**. *Аґрусівочко, нема над тебе наливки!*

Аґрусо́вий, -а, -е. Крыжовниковый. *Аґрусовий кущ.*

Аґу́! Аґу́сі! *меж.* Ласкательное обращеніе къ маленькимъ, преимущественно груднымъ дѣтямъ. *Аґу, Івасю, аґу, не плач!*

Ад, а́ду, *м.* = **Пекло.** *Пойде Ирод сам по аду Луциперу на пораду.* Чуб. III. 359.

Адама́шка, -ки, *ж.* = **Адамашок.**

Адама́шковий, -а, -е. Сдѣланный изъ адамашка, шелковый, адамашковый. Желех.

Адама́шок, -шка, *м.* Адамашка, сортъ шелковой матеріи. *Дівчино моя, за твою ласку скажу тебе малювати на адамашку.* Гол. І. 318.

Ада́мів, -мова, -ве. Принадлежащій Адаму. **Ада́мова голова́**. 1) Рисунокъ человѣческаго черепа подъ изображеніемъ креста — въ поминальныхъ *граматках,* на крестахъ, на дверяхъ (въ рисункѣ къ празднику Богоявленія и пр.) 2) Родъ паука.

3) Родъ мотылька: Sphinx caput mortuum. 4) Раст. Eryngium campestre L. ЗЮЗО. I. 122. **Ада́мове ребро́**, раст.: а) Thysellinum palustre. ЗЮЗО. I. 138. 6) Valeriana dubia. ЗЮЗО. I. 165. **Ада́мові ві́вці**. 1) Верблюды. 2) Степной миражъ. **Ада́мові слізки́**. Водка. *Чарочку-другу Адамових слізок, як казав було отець економ.* Шевч. 297.

А́дде. 1) *нар.* Тутъ, здѣсь. Желех. 2) *меж.* Смотри! Вотъ! Ogon. 217.

Аде́! *меж.* Сюда! Желех.

Аде́с, -су, *м.* Одесса (городъ). Ном. № 749.

Адже́, Адже́ ж, *нар.* 1) Вѣдь. *А оддаси душу? — пита чорт. — Тю, дурний!.. Адже як я дам тобі душу, то тоді мені не тільки грошей, а й нічого не треба.* Рудч. Ск. II. 21. *Адже ти бачила!* Шевч. 317. 2) Да, конечно. *Чи ти підеш туди? — Адже ж!*

А́дзимка, -ки, *ж.* Родъ хлѣба изъ неквашеннаго тѣста. Галиц. Вх. Зн. 1.

Адзу́с! 1) См. союзъ **А**, 6. 2) = **Дзуски.**

Адзу́ски! = **Дзуски!**

Ади́, Аді́т, Аді́тетко, Аді́тко (сокращ. изъ **а диви́, а диві́т**). Смотри! смотрите! Желех.

Адре́са, -си, *ж.* Адресъ. Желех.

Адресува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Адресовать. Желех.

Адту́й, *нар.* = **Зві́дти.** *Адтуй гора, адтуй друга, антам долиночка, — межи тима двома гори моя любаночка.* Гол. II. 455.

Аду́зь! *меж.* Крикъ на голубей, чтобы прогнать ихъ. Шейк.

Адука́т, Адука́нт, -та, *м.* Адвокатъ. Желех. *Адукат, то такий пан, що помагає брехати.* Фр. Пр. 2. *Не оббірайсі мені за адуката.* Фр. Пр. 2.

А-є, А-єк, *нар.* Такъ. Галиц. Вх. Зн. 1.

Аєр, Аїр, -ру, *м.* = **Гав'яр.** Мил. 35. ЗЮЗО. I. 109. Кролевец. у.

Аж, *сз.* 1) Такъ-что даже, ажно, даже. *Дурний, аж крутиться.* Посл. *А прокинувся мій пустунчик — і гуком його в хаті, аж сохи движять.* МВ. II. 10. *Далекий шлях, панибрати, знаю його, знаю, аж на серці похолоне, як його згадаю.* Шевч. *Еней від неї одступався, паки зайшов через поріг, а далі аж не оглядався, з двора в собачу ристь побіг.* Котл. Ен. I. 34. *Аж чудно далебі мені!* Гліб. 71. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Передъ словами, обозначающими количество, указываетъ на значительность послѣдняго и переводится словомъ «цѣлыхъ»: *Аж три дні морочився з цією роботою,* т. е. цѣлыхъ три дня возился съ этой работой. *Коли чують: щось гуркотить, — аж то гайдамаки, аж дванадцять.* Рудч. Ск. II. 181. *Аж три пари на радощах кумів назбірали.* Шевч. 103. 3) Передъ словами, показывающими мѣсто или время, употребляется обыкновенно съ предлогами: до, за, на и пр. въ значеніи «самый», указывая на достиженіе отдаленнаго или крайняго предѣла. *Аж до моря Запорожці степ широкий крили.* Шевч. 124. *Аж на вершечок зліз на грушу. Аж під піл заліз, шукаючи. Ой приїхав Гамалія аж у ту Скутару.* Шевч. 61. *Полинь, полинь, голубонько, аж в Київ зо мною.* Мет. 41. *Вип'єш, — біжи яко мога, що́ б там ні кричало, не огляньcя, поки станеш аж там, де прощалась.* Шевч. 16. *Аж до вечора сидів у його, — вже смерком вернувся додому.* 4) **Аж по́ки.** До тѣхъ поръ пока. *Пробувайте в господі, аж поки вийдете звідтіля.* Єв. Мр. VI. 10. 5) **Аж-аго́сь, аж ось, аж ось де, аж осьдечки, аж от, аж от де.** Вотъ, вотъ гдѣ; какъ вотъ. Мнж. 175. *Де мішок? — «Аж ось». Аж осьдечки опинився, ганявшись за конем. Тільки що випрягають коней, аж ось іде*

лейстровий городський козак Головко. ЗОЮР. І. 256. *Аж ось прилітає змій.* Рудч. Ск. І. 132. *Аж ось настає голод.* Рудч. Ск. II. 35. *Аж от перестріва його на дорозі становий.* Рудч. Ск. II. 161. 6) **Аж ось коли, аж от коли.** Вотъ когда. *Аж ось коли довідався, а то все не знав.* 7) **Аж он, аж ондечки.** Вонъ тамъ. *Аж ондечки він живе на тому краю села.* 8) Какъ вотъ уже, какъ вдругъ. *Лечу, дивлюся, аж світає, край неба палає.* Шевч. 218. *Дивлюсь, аж наші йдуть. Як послала мене мати в степ пшениці жати, аж там чумак воли пасе, став зо мною жартувати.* Мет. 21. *Дивляться, аж там приковані три змиїхи.* Рудч. Ск. II. 72. *Тілько що поблагословивсь їсти, аж та стріла так і встромилась у печеню.* ЗОЮР. І. **Аж гульк!** Какъ вдругъ. *Аж гульк — з Дніпра повиринали малії діти, сміючись.* Шевч. 28. 9) Анъ; а между тѣмъ. *Я думав так, аж воно инакше.* 10) **Аж-аж-аж!** Показываетъ усиленное дѣйствіе, желаніе. *Сидів, сидів* (голодний вовк), *так їсти аж-аж-аж!..* Рудч. Ск. І. 3) *«Грійте окропу, — я миться буду!». Мати нагріла такого гарячого, що аж-аж-аж!* Грин. І. 43.

Аже́ = **Адже.** *Аже ти не забув, Трохиме...* О. 1861. V. Ніс. 66. *Аже ж і в тебе, тривай, була мати: не вовчиця тебе на світ породила.* К. ЧР. 246.

Аже́нь, *сз.* = **Аж.** Вх. Зн. 1.

Аз, а́за́, *м.* Названіе буквы **а**, азъ. *Казав мені бакаляр промовити: «аз, аз!» А як же я не вимовив, він по пиці: раз-раз! Крикнув же він удруге: «А ну кажи: «Буки!» Ой ще ж бо я не вимовив, — попав в його руки.* Закр. І. 122. **А́зи́.** Буквы. *Як напише, моя мати, великії ази, аж поки я розібрала, — лягала три рази.* Чуб. V. 1188. **А́зи́ писа́ти.** Учиться писать азбуку по прописи. Ум. **А́зик. А́зика узя́ти.** Получить отмѣтку объ отсутствіи въ классѣ. Шейк.

Азбу́ка, -ки, *ж.* Азбука. *І азбуку по кунштиках заходилась вчити.* Шевч. 328. *Приложися до азбуки, будут повні кишені і руки.* Фр. Пр. 3.

Азбуко́вий, -а, -е. Азбучный. Шейк.

А́зик, -ка, *м.* Ум. отъ **аз.**

А́зия, -зиї и **А́зія, -зії,** *ж.* Азія. *В татарських піснях середньої Азиї...* Левиц. Правда, 1867, стр. 532.

Азия́т и **азія́т, -та,** *м.* 1) Азіатъ. 2) Варваръ, жестокій человѣкъ. Харьк. г.

Азия́тка и **азія́тка, -ки,** *ж.* 1) Азіатка. 2) Варварка, жестокая женщина. Харьк. г.

Азия́тство и **азия́цтво, азія́тство** и **азія́цтво, -ва,** *с.* 1) Азіатскіе народы. *Варягоруська аристократія втеряла территорию, котру осягла була правом оборони від хижого азияцтва.* К. XII. 115. 2) Варварство, жестокость.

Азия́тський и **азия́цький, азія́цький** и **азія́тський**. 1) Азіатскій. К. Кр. 28. *Замчано кобзаря на край світу між азияцьку дичу.* К. XII. 130. 2) Варварскій, жестокій.

Аїр. См. **аєр.**

І. Ай! *меж.* Ай, ахъ! — выраженіе испуга, боли. *Ай-ай-ай! закричу, їй же то Богу закричу!* Шевч. 306. Употребляется также для выраженія похвалы. *Я заслужив був собі лошака такого гарного, що й ай, а він наслав вовків, а вони й ззіли.* Рудч. Ск. І. 94.

II. Ай! *сз.* Да, но. *Не любив бим дівчиноньку, ай хороша врода!* Гол. IV. 459.

Айбо, *сз.* = **Альбо** [Угор.]. Ogon. 159.

Айва́, -ви, *ж.* Айва, Cidonia vulgaris (фруктъ). ЗЮЗО. І. 120.

Ай-ве́й! *меж.* Восклицаніе для насмѣшки надъ испугавшимся евреемъ.

Айві́вка, -ки, *ж.* Наливка изъ айвы. Котл.

Ай-ві́й, *меж.* = **Ай-вей.** *Жиди як агили закричали: «Ай-вій, чоловіче!»* Рудч. Ск. II. 29.
А́йкало, -ла, *ж.* = **Ая́йкало.**
А́йкати, -каю, -єш, *гл.* = **Ая́йкати.** Желех.
А́йно, *нар.* Да, такъ (Галиц. и Угор.) Ogon. 158. Вх. Зн. 1.
Акаде́мик, -ка, *м.* 1) Академикъ, членъ академіи. 2) Студентъ академіи, университета. Желех.
Академи́чний, -а, -е. Академическій. Желех.
Акаде́мія, -мії, *ж.* Академія. *Наші дуки великим коштом громадським академиї да школи споряжали.* Хата. VII.
А́кання, -ня, *с.* Частое повтореніе меж. **а.**
А́кати, -каю, -єш, *гл.* Часто повторять меж. **а.**
Ака́хвист и **ака́хтист, -та,** *м.* Акафистъ. *По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку глимаєш.* Ном. № 859. *Аж перехрестилась Ганна, дякуючи Богові, і дала собі зарок найняти акахтист і обміняти свічку.* Левиц. I. 66. *Акафисти наймив.* Чуб. II. 393.
Ака́ція, -ції, *ж.* Раст. Акація, Acacia. ЕЗ. V. 246. *Тільки де-не-де стоїть довгошия вишня, безлиста акация попід кращими хатками.* Левиц. I. 91. **Жо́вта ака́ція.** Caragana arborescens L. ЗЮЗО. I. 115. **Біла ака́ція.** Robinia Pseudo-acacia L. ЗЮЗО. I. 134.
Акварели́ст, -та, *м.* Акварелистъ. *Тут треба маляра акварелиста.* Шевч. О. 1862. III. 4.
Акваре́льний, -а, -е. Акварельный. *Мені тепер дуже і дуже треба одну акварельну краску, називається вона сепія.* Шевч. О. 1862. III. 4.
Аке́ц! *меж.* Крикъ на телятъ. Шейк.
Аксами́т, -ту, *м.* = **Оксамит.** *Через улицю перезва нам дороженьку перейшла; а все в злоті, в аксамиті і в червоних чоботях.* Мет. 236.
Аксами́тка, -ки, *ж.* = **Оксамитка.**
Аксами́тний, аксами́товий, -а, -е. = **Оксамитний.** *Чорна шовкова сукня, пообшивана чорними аксамитовими стрічками.* Левиц. I. 429.
Акт, -ту, *м.* 1) = **Дія** (въ драматическомъ сочиненіи). О. 1862. III. 52. 2) Актъ, документъ. *В наших церковних і манастирських архивах усякі дієписні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63.
Акто́р и **Актьо́р, -ра,** *м.* Актеръ. *Ввійшов Яким зовсім так, як от виступають актори на сцену з-за декорацій.* Левиц. I. 478. *Один актьор грав дуже погано... в партері почали сміятись.* Левиц. Пов. 139.
Акто́рка и **актьо́рка, -ки,** *ж.* Актриса. Желех. *Чи не була вона в актьорках в театрі?* Левиц. I. 465.
Акто́рський и **актьо́рський, -а, -е.** Актерскій. Желех.
Акура́т, *нар.* Точно, какъ разъ. *Буде акурат, як ти казав.* Желех.
Акура́тний, -а, -е. Аккуратный. Желех.
Акура́тність, -ности, ж. Точность, аккуратность. Желех.
Акура́тнісько, *нар.* Точнехонько. Желех.
Акура́тно, *нар.* Аккуратно.
Але́, *сз.* и *меж.* 1) Но, однако, впрочемъ. *Не родить рілля, але Божа воля.* Ном. № 28. *Єсть і біднійші од нас, а живуть же... — Запевне, що живуть; але яка жизнь їх?* Котл. НП. 370. *Хотіла спать, але не спала.* Шевч. 558. *Нема нічого без* **але**. Ном. 2447. 2) **Але́ ж, але́ ж бо.** Вѣдь, вѣдь; однако уже. *Алеж і ти того не зробиш! Ой але ж бо козак*

Нечай на тоє не дбає, та й з кумою із любою мед-вино кружає. Лукаш. 119. 3) Употребл. въ значеніи: Толкуй! разсказывай! Ну, вотъ! *Відкіля се ти тут узявся? — Але, відкіля! Адже ти і зроду тут не бувши та прийшов, а я й часто тут буваю.* Кв. II. 291. *«Мабуть підсудок?» — Ні! — «Так лев?» — Ні! — «Так мішок з дукатами?» — Ні, ні! «Так папорті цвіток?» — Але-ж!* — Греб. 373. 4) Неужели? Однако! *А по чім груші? — По гривні. — Але!* 5) **Але́-але́! Але-ж!** Какъ бы не такъ! дожидайся! *І мені ж даси меду, як піддереш? — Але-але! «Годі вилежуватись, іди молотити!» — Але-ж!*

Але́мбик, -ка, *м.* = **Лембик.**

Алилу́йкати, -каю, -єш, *гл.* Пѣть «аллилуя». Желех.

Алилу́йко, -ка, *м.* Насмѣшливое прозваніе духовнаго лица. (Галиц.). Желех.

Алилу́я! *с.* Аллилуя. *Кат лютує, а ксьондз скаженим язиком кричить: Te Deum! алилуя!* Шевч. 367.

Али́рник, -ка, *м.* Любящій пользоваться чужимъ, алырщикъ. *Та вони* (попи) *всі алирники.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Алма́з, -зу, *м.* Алмазъ, брилліантъ. *Алмазом добрим, дорогим сіяють очі молодії.* Шевч. 428.

Алти́ця, -ці, *ж.* Ластовка, вставка подъ мышками гуцульской рубахи. Шух. I. 153.

Аль, *сз.* = **Але** 1) Ogon. 209.

Альбо́, *сз.* Или, либо. *Либонь моїх братіків на світі немає: альбо їх порубано, альбо їх постреляно.* АД. 116.

Альки́р, -ру, *м.* Отдѣленная перегородкой отъ большой **світлиці** комнатка, служащая спальней и дѣтской. Чуб. VII. 382. Ум. **Алькирик**. *Ми сидимо в світлиці, а він і притаївсь у алькирику.*

Альт, -та́, *м.* Альтъ (голосъ). Желех.

Альта́на, -ни и **альта́нка, -ки,** *ж.* Бесѣдка садовая. Левиц. I. 494.

Альтемба́с, -су, *м.* Родъ парчи. *Срібним альтембасом стін не обіб'ю у труні.* Щог. Бор. 58.

Альто́вий, -а, -е. Альтовый. *Її альтовий дзвінкий голос.* Левиц. Пов. 218.

Алю́! *меж.* = **Аля!** Вх. Уг. 250.

Алю́рний, -а, -е. Аккуратный, опрятный. *А таки не алюрна дівчина!* Зміев. у.

Аля́! *меж.* Крикъ на свиней, чтобы отогнать ихъ. *Аля! аля! аля ж, кажу! Вона ніби не чує. Що там вона риє свинячою мордою?* Маркев. 61.

А́ляр, -ру, *м.* Крикъ, шумъ. *В хоромах аляр і огні.* Щог. В. 146.

Амба́р, -ру и **Амба́рь, -ря,** *м.* Амбаръ, отдѣльно отъ жилаго помѣщенія стоящая кладовая. Стор. Оп. 145. Шух. I. 106.

Амби́тний и **амбі́тний, -а, -е.** Честолюбивый, тщеславный. Желех.

Амби́ція и **Амбі́ція, -ції,** *ж.* Амбиція, тщеславіе. Желех.

Амбо́н, -на и **-ну,** *м.* и **амбо́на, -ни,** *ж.* Амвонъ. *Поучали з церковної амбони рідних братів чужою мовою.* К. XII. 122.

Амбро́сити, -ро́шу, -сиш, *гл.* Праздновать день св. Амвросія. Встрѣчается только въ анекдотѣ о лѣнивой женѣ, отговаривавшейся отъ работы праздниками, за что она была побита съ такимъ поученіемъ: *«Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити».* Ном. № 4007.

Аме́рика, -ки, *ж.* Америка. Ком. I. 54. *В Америці, коли правда тому, що пишуть, і вчені люде, і пани не цураються роботи.* Левиц. I. 166.

Америка́нець, -нця, *м.* Американецъ. *Американець Франклін первий показав, що грім буває од громовини.* Ком. II. 66.

Америка́нка, -ки, *ж.* 1) Американка. 2) Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Америка́нський, -а, -е. Американскій. *Висіли гирлянди з ліян... американських.* Левиц. I. 508.

Ами́нь и **амі́нь**, *нар.* 1) Аминь. Чуб. III. 26. 2) Употребляется какъ существительное м. р. въ значеніи: конецъ, смерть. Фр. Пр. 4. *Амінь тобі буде.* Ном. № 3650. *Мовчи, а то тут тобі й амінь!* Шевч. 300.

Амуни́ція, -ції и **амуни́ця, -ці,** *ж.* = **Муниція.** *Зачав він* [москаль] *забивати цвяшки, де він ружжо повісить, де амуницію.* Чуб. I. 219. *Як амуницю спорядили і насушили сухарів.* Котл. Ен. IV. 58.

А́мфора, -ри, *ж.* Амфора, родъ греческаго и римскаго кувшина. *Жерці і ліктори стоять круг Капитолія — і хором співають гимн і курять дим з кадил і амфор.* Шевч. 607.

Анало́й, -ло́ю, *м.* Налой. Ум. **Аналойчик**. Грин. III. 516.

Ана́хтема, -ми. 1) *ж.* Анаѳемствованіе. *Сьогодня в церкві анахтему співали.* 2) *об.* Проклятый, отверженный человѣкъ, анаѳема. Употребляется какъ бранное слово. У Котл. также **ана́хтем, -ма**: *Анахтем вічний Турн пропав.* Котл. Ен. V. 39.

Ана́хтемський, -а, -е. Анаѳемскій, проклятый. Употребл. какъ бранное слово. *Що нам на світі робить з тими анахтемськими ляхами та козаками.* Стор. МПр. 43.

Анаці́я, -ції, *ж.* Затруднительное положеніе, бѣда. *Попавсь небіжчик в анацію.* Греб. 322.

А́нгел, а́нгол, -ла и **а́нгель, -ля**, *м.* = **Янгол.** Рудч. Ск. I. 24. *Був би ангел, коби не роги.* Фр. Пр. 4. *Над тим дитям три анголи дихали.* Чуб. III. 326. Ум. **Ангело́чок**. *Да над домом ангелочки літали, Ісуса Христа в ризи сповивали.* Чуб. III. 323.

А́нгельський и **а́нгельський, -а, -е.** = **Янгольський.** *Хори ангельськії а все зближають, преславному гласу пісні співають.* Чуб. III. 355.

Ангеля́ и **анголя́, -ля́ти,** *с.* = **Янголя.** Ум. **Анге[о]ля́тко.** Желех. **Анге[о]ляточко.**

Ангеля́н, -на, *м.* = **Англієць.** Закр.

Ангеля́нець, -нця, *м.* = **Англієць.** Закр.

Ангеля́нка, -ки, *ж.* Англичанка.

Ангеля́нський, -а, -е. Англійскій. *В каптанах ангелянського сукна дорогого.* О. 1862. II. 56.

Англі́єць, -лійця, *м.* Англичанинъ. Желех.

Англі́йський, -а, -е. = Ангелянський. Желех.

Англія, -лії, *ж.* Англія. *То було в Анґлії.* Гн. I. 47.

Андара́к, -ка, *м.* Родъ юбки у полѣсскихъ женщинъ изъ полосатой шерстяной матеріи. Чуб. VII. 429.

А́нде, а́ндека = (он де), *нар.* Вонъ, вонъ тамъ. (Угор). Ogon. 217.

Андрієць, -йця, *м.* Раст. Delphinium Ajacis. Вх. Пч. II. 31.

Андрія́к, -ка, *м.* Опіумъ. *Щоб дитина заснула, треба їй дати андріяк у молоці — воно темне та неначе маком пахне; беруть його у аптеці.* Кіев.

Ані! *сз.* См. союзъ **А.**

Ані́ж, *сз.* Нежели, чѣмъ. *Лучча рілля ранняя, аніж тая пізняя.* Н. п.

Анке́р(ь) и **анки́р, -ру (рю),** *м.* = **Алькир.** *Де ж ти будеш спала? — В анкерю, в пірю.* Гол. І. 126.

Ано́ и **Ано́-лем,** *сз.* Но, только, но только. *Тогди не било неба ні землі, ано́лем било синоє море.* Гол. II. 5.

Анта́ба, -би, *ж.* Рукоять, рукоятка, ручка. Ум. **Антабка.**

Анта́бка, -ки, *ж.* 1. Ум. отъ **Антаба**. Вх. Зн. І. См. еще **шкафа**. МУЕ. І. 72. 2. Желѣзная скоба для скрѣпы. Звенигород. у.

Анта́к, *нар.* Такъ. Угор.

Анта́л, -лу, *м.* Боченокъ въ 60 бутылокъ. Закр.

Анталю́з, -за, *м.* Серебряная монета, получившая, путемъ особыхъ пріемовъ владѣльца ея, чудесную силу возвращаться къ хозяину (въ нар. повѣрьяхъ). Чуб. III. 23. См. **інклю́з.**

Анта́м, *нар.* Вонъ тамъ. Гол. III. 455.

Антими́нс, -са, *м.* Антиминсъ. *Узяв лядський антиминс із церкви та й привіз до преосвященного.* ЗОЮР. І. 263.

Анти́пка, -ки, *ж.* Раст.: вишня душистая, Prunus mahaleb L. ЗЮЗО. І. 132. Анн., 276.

Анти́пко, -ка, *м.* Чортъ, которому дверью отбито пятки, отчего онъ хромаетъ. Вх. Зн. 1. Драг. 52. *Антипко (хованець) викльовуєся з курячого зноска.* ЕЗ. V. 210. *Якого антипка кричиш?* Фр. Пр. 7.

Анти́пковий, -а, -е. Сдѣланный изъ **антипки**, принадлежащій ей. Желех.

Анти́пцьо, -ця, *м.* = **Антипко.** Вх. Зн. 1.

Анто́нівка, -ки, *ж.* Родъ яблони и яблокъ: восковое яблоко.

Ану́! *меж.* Ну-ка; ну-лишь, попробуй! *Ану лиш, годі тобі лежати! Ану вдарь! Ану ще слово скажи, то так і вилетиш із хати!* Харьк. **Ану-ну!** Попробуй только!

Анци́болот, -та, анциболо́тник, -ка и **анци́бол, -ла,** *м.* Болотный чортъ. Употребляется какъ бранное слово. О. 1862. V. 80.

Анци́болотський, -а, -е. Чертовскій. *А щоб ви показилися анциболотські* [жаби]! Грин. II. 333.

Анци́христ, -та, *м.* Антихристъ. Употребляется какъ бранное слово. *При кінці світа покажесь анцихрист.* Гн. II. 79. **Анцихрист то знає!** Чортъ его знаетъ! Фр. Пр. 7.

Анция́ш, -ша, *м.* = **Анцихрист.** *Бодай тя анціяш побіл!* Вх. Уг. 245.

Апелюва́ння, -ня, *с.* Апелляція, апеллированіе.

Апелюва́ти, -лю́ю, -єш, *гл.* Апеллировать. Стор.

Апо́стол, -ла, *м.* 1) Апостолъ, одинъ изъ двѣнадцати учениковъ Христовыхъ. *Учеників назвав апостолами.* Єв. Л. VI. 13. *І посходились апостоли до Ісуса.* Єв. Мр. VI. 30. *Подибує він раз янгола, ци апостола.* Гн. II. 69. 2) Учитель, провозвѣстникъ истины. *І день іде, і ніч іде і, голову схопивши в руки, дивуєшся, чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. 659. 3) Книга дѣяній и посланій св. апостоловъ. *То було по великих празниках народ приходив до Дороша, неначе до церкви, от він і читав їм Євангелію, Апостола і Псалтирь.* Стор. 57.

Апостолува́ння, -ня, *с.* Апостольство, пребываніе апостоломъ. *Коли иншим я не апостол, то все ж вам: ви бо печать апостолування мого в Господі.* I Посл. св. ап. Павла до Коринѳ. IX. 2.

Апо́стольство, -ва, *с.* 1) Апостольство. *Апостольство любови до ближнього доходило в ній до ентузиязму.* К. XII. 8. 2) *соб.:* апостолы. *Вельми часто посилав листи до українського апостольства.* К. XII. 10.

Апо́стольський, -а, -е. Апостольскій. *А на апостольськім престолі чернець годований сидить.* Шевч.

Апроба́ція, -ції, *ж.* Проба, одобреніе. *Я привезу вам дров на апробацію.* Отъ крест. изъ с. Голубичъ Черниг. у. Б. Г.

Апте́ка и **апти́ка, -ки,** *ж.* Аптека. Желех.

Апте́[и́]карка, *ж.* Аптекарша. Желех.

Апте́[и́]карський, -а, -е. Аптекарскій. Желех.

Апте́[и́]карство, -ва, *с.* Аптекарское искусство, фармація. Желех.

Апте́[и́]карь, -ря, *м.* Аптекарь. *Не здуриш аптекаря купервасом.* Ком. II. № 833.

Апте[и]карюва́ння, -ня, *с.* Занятіе аптекарскимъ искусствомъ.

Апте[и]карюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Заниматься аптекарскимъ искусствомъ, быть аптекаремъ.

Ара́б, -ба и **ара́бин, -на,** *м.* Арабъ. АД. I. 134. *Зробивсь він* (Магомет) *первим чоловіком між арабами.* К. МХ. 5. *Ой бо вже я їду полем та все лісом зелененьким, та з турчином молоденьким чи з турчином, арабином, чи з невірним татарином.* Чуб. V. 948.

Ара́бець, -бця, *м.* = **Араб.** Встрѣчено только у Щоголева въ приложеніи къ коню: *Кінь арабець, кінь огняний.* Щог. Сл. 141.

Ара́бин, -на, *м.* см. **араб.**

Ара́бія, -бії, *ж.* Аравія. Желех.

Ара́бка, -ки, *ж.* Арабская женщина. Желех.

Ара́бський, -а, -е. Арабскій. *Картина була невимовно ефектна й чаруюча, неначе взята з арабських казок «Тисячі й одної ночі».* Левиц. Пов. 139. *Гаруна Аль-Рашида він праправнук, премудрого арабського калифа.* К. Бай. 74.

Ара́бщина, -ни, *ж.* Арабскіе языкъ и литература, также вообще что-либо арабское. Такъ, къ заглавію одного изъ своихъ стихотвореній Кулишъ прибавляетъ: *Взо́ром арабщини,* т. е. подражаніе арабскому. К. Дз. 230.

Ара́нда, -ди, *ж.* и *пр.* См. **оранда** и *пр.*

Ара́п, -па и **ара́пин, -на,** *м.* 1) Аравитянинъ, арабъ. Желех. 2) Негръ. 3) Человѣкъ со смуглымъ цвѣтомъ лица. 4) Грязный, запачканный человѣкъ.

Арапі́й, -пія́, *м.* = **Гарапник.** *Стала баба чаряпкаться на дерево, а він її арапієм.* Грин. II. 231.

Ара́пський, -а, -е. 1) Арабскій. 2) Негритянскій.

Ара́ші, -шів, *м. мн.* Дышло воловье у двухколесной арбы. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36. См. **II. Ариш.**

Арга́т и **арґа́т, -та,** *м.* 1) Работникъ, наемникъ. Пот. III. 15. 2) Рабочій на запорожскихъ рыбныхъ ловляхъ, большею частью бездомный бродяга. Рудч. Ч. II. 245, отчего — 3) Бездомный бродяга. Желех.

Арго́нія, арґо́нія, -нії, *ж.* = **Жоржина.** Кіев. у.

Арда́ль, -лі, *ж.* Трансильванія. Федьк. Поез. І. Слово отъ изд. XV.

Арда́н, -ну, *м.* = **Ордань 2.** МУЕ. III. 39.

Аре́на, -ни, *ж.* Арена, поприще, мѣсто для состязанія. *Арена звірем заревла, а син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив.* Шевч. 613. Въ переносномъ смыслѣ — мѣсто, поприще дѣятельности. *Виступає... горопаха русин на арену публицістики і як же ви думаєте він почувається посеред широкої вольної арени слова?* К. Кр. 35.

Аре́нда, -ди, *ж.* и др. = **Оре́нда** и др. Фр. Пр. 8.

Аре́шт, -ту, *м.* 1) Арестъ. *В холодній під арештом сиділо іще кілька жидків злодіїв і конокрадів.* Левиц. І. 320. *На а́решт го засудили.* Фр. Пр. 8. 2) Помѣщеніе для арестованныхъ, арестантская, тюрьма. *До арешту го посадили.* Фр. Пр. 8. *Арешт, то дім плачу.* Фр. Пр. 8. **Аре́шти собо́в витира́ти** — быть въ тюрьмѣ, подъ арестомъ. Фр. Пр. 8.

Арешта́нт, -та, *м.* Арестантъ. *Над бідним арештантом кождий сі збиткує.* Фр. Пр. 9.

Арешта́нтка, -ки, *ж.* Арестантка. Желех.

Арештантська. Мѣсто заключенія, арестантская.

Арешта́нтський, -а, -е. Арестантскій.

Арешто́вувати, -вую, -єш, сов. в. **арештува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* 1) Арестовывать, арестовать. 2) Забастовать (въ карточной игрѣ). Шейк. 3) Въ думѣ «про Самійла Кішку» употреблено въ значеніяхъ: вооружать и приготовлять къ стрѣльбѣ: *Ой із города Трапезонта виступала галера... гарматами арештована.* АД. І. 208. *Тогді козаки собі добре дбали: сім штук гармат собі арештували, яссу воздавали.* АД. І. 217.

Арештува́ння, -ня, *с.* Арестованіе.

Арештува́ти. См. **арештовувати.**

Арихме́тика, -ки, *ж.* Ариѳметика. *Арихметикою або щотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати (лічити).* Кон. Ар. 1. Ум. **Арихметичка**. *Арихметичка трудна мені здалася.* Г. Барв. 403.

І. Ариш! *меж.* Окрикъ на овецъ. Мнж. 175.

II. Ариш, -ша, *м.* Дышло воловье въ арбѣ. Екатериносл. Мнж. 175. См. **араші.**

А́рідник, -ка, *м.* Чортъ. Шух. І. 36. **Арідник го знає!** — Чортъ его знаетъ. Фр. Пр. 9.

Арка́н, -на́ и **-ну,** *м.* 1) Родъ гуцульскаго танца мужчинъ. Желех. **Аркана́ танцюва́ти.** Фр. Пр. 9. 2) Арканъ. *Сказав та й зашморгнув на шиї він аркан.* Г. Арт. О. 1861. III. 84. *Еней і сам так росходився. як на аркані жеребець.* Котл. Ен. *Аби-сте мні арканом тігли, то не піду.* Фр. Пр. 9.

А́ркуш, -ша, *м.* Листъ бумаги, жести. *Куплю паперу аркуш і зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. Ум. **Аркушик.**

Аркуше́вий и **аркушо́вий, -а, -е.** Листовой. Желех. **Аркушо́ве вікно́.** Окно со стеклами? *Ой гляну я, гляну в аркушове вікно.* Чуб. V. 616. *Що у мене двори коштовниї, що у мене вікна аркушовиї.* Чуб. V. 1021.

Арма́та, -ти, *ж.* 1) = **Гармата.** Закр. 2) Артиллерія. *Рятуйте, браття! Військова армата і золото, що ми наплíндрували, по пристаня́х у турка-супостата, з гетьманськими клейнодами пропали.* К. Бай. 91.

Арма́тний, -а, -е. 1) = **Гарматній.** 2) Артиллерійскій.

Арма́ш, -ша, *м.* = **Гармаш.**

Арме́н, -на, *м.* = **Вірмен.** Чуб. Г. 179.

Арме́нський, -а, -е. = Вірменський. Шевч. 309.

Арнау́тка, -ки, *ж.* Сортъ пшеницы: арнаутка, бѣлотурка. ЗЮЗО. I. 139.

А́рніка, -ки, *ж.* Раст.: баранникъ горный, Arnica montana. Шух. I. 21.

Артику́л, -ла, *м.* Статья, уставъ, артикулъ. *Да отамане батьку, ми знаєм артикули.* Лукаш. 30. *Артикули в статуті.* Котл. НП. 343. **Артику́ли гну́ти.** Крючкотворствовать. Шейк.

Арти́ст, -та, *м.* 1) Артистъ, художникъ. 2) Актеръ. *Публика тобі живому квітки кидала як солому, а вмер, артисте-небораче, то й байдуже.* (Изъ эпитафіи Соленика). О. 1861. II. 176.

Артисти́чний, -а, -е. Артистическій, художественный. Желех. *Як її* (Книгу Іова) *написано, не була вона книгою канонишньою, та й навпослі довго вважали її, здається, за твір артистишний і мирський.* К. Іов. Передм. XV.

Арти́стка, -ки, *ж.* 1) Артистка, художница. Желех. 2) Актриса.

Арти́ш, -ша, *м.* Раст.: козачій можевельникъ; артышъ, арца; juniperus sabina.

Артí́ль, -лі, *ж.* Артель. Рудч. Ск. II. 172. Рудч. ЧП. 32.

Артí́льний, -а, -е. Артельный.

А́ртус, -са, *м.* Артосъ. Желех.

Арха́нгол, -ла, *м.* Архангелъ. *Бачить же Бог, бачить Творець, що мир погибає, архангола Гавриїла в Назарет посилає.* Шевч. 290.

Арха́нгольський, -а, -е. Архангельскій.

А́рхва, -ви, *ж.* Арфа.

Архв'я́нка, -ки, *ж.* Арфистка.

Архи́в, -ва, *м.* и **архи́ва, -ви,** *ж.* Архивъ. *В наших церковних і манастирських архивах усякі дієписні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63.

Архи́вний, -а, -е. Архивный.

Архикня́зь, -зя, *м.* Эрцгерцогъ (Галиц.). Желех.

Архимандри́т, -та и **архимандри́та, -ти,** *м.* Архимандритъ. *З манастира святого у золоті, аж сяє, сам архимандрит вихожає.* Шевч. 233. *Ось ходімо лиш до архімандрити, до нашого порадника.* К. ЧР. 131.

Архимандри́цтво, -ва, *с.* Мѣсто, должность или званіе архимандрита. К. МБ. II. 121.

Архимандри́чий, -а, -е. Архимандритскій. *Ввійшов архимандрит. На його грудях заблищав архимандричий хрест.* Левиц. Пов. 317. *Архимандрича ряса.* Морд. II. 32.

Архи́мник, -ка, *м.* Шарлатань, плутъ. *Та й остогиділи мені оці трикляті дурисвіти, чи то пак — архимники, що знай нашого брата дурять та під манастир підводять.* Харьковъ.

Архи́мницький, -а, -е. Шарлатанскій, плутовской.

Архи́мниця, -ці, *ж.* Шарлатанка. Харьковъ.

Архире́й, -рея, *м.* Архіерей.

Архире́йський, -а, -е. Архіерейскій.

Архистрати́г, -га, *м.* Архистратигъ. *Не плачте, братія: за нас і душі праведних, і сила архистратига Михаїла.* Шевч. 161.

Архитекту́рний, -а, -е. Архитектурный. *Архитектурні дива́ собі будуйте.* К. (О. 1861. II. 23).

Арци́. Архи. Прибавляется къ нѣкоторымъ словамъ для усиленія значенія, напр.: **арцибіскуп** — католическій архіепископъ, **арцира́бин** — главный раввинъ; иногда и ради насмѣшки, напр.: **арциду́рень.**

А́рчик, -ка, *м.* Сѣдло. Морд.

Арши́н, -на, *м.* 1) Аршинъ. *У нас на спідницю вісім аршин набірається.* Васильк. у. 2) Въ Полт. губ. при измѣреніи земли — погонная сажень по ширинѣ десятины, а въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Миргор. и Хорольск. уу. въ десятинѣ считаютъ 20 **аршин**, слѣдовательно **аршин** = 120 кв. саж. Вас. 145. 3) **Ста́ти, піти́ під арши́н.** Быть взятымъ въ солдаты. *Ой у вдови один син, та й той пішов під аршин.* Н. п.

Арши́нний, -а, -е. Аршинный, длиною въ 1 аршинъ. Вас. 145.

Арши́нник, -ка, *м.* Мышьякъ. Шейк. *Аршиннику-отрути випив і пропав на місці.* Драг. 204. **Яко́го ті арши́ннику дам?** Нечего мнѣ тебѣ дать. (Бранное выраженіе). Фр. Пр. 9.

Аря! *меж.* Крикъ для отогнанія овецъ или свиней. Шейк. *Молодиця спершу одгонила* (свиней)... *криком: «аря, гладкі, аря»!* Мир. ХРВ. 9.

Ар'я́н, -на, *м.* Кислое козье молоко. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36.

Ар'я́ниця, -ці, *ж.* Боченокъ для кислаго козьяго молока. 1862. Кух. V. 36.

Аса! и **аса-ля!** *меж.* Крикъ для отогнанія свиней. Шейк.

Асаву́ла, -ли, *м.* = **Осавула.**

Асе́сор, -ра, *м.* Становой приставъ. (Правобер.) *Повернувся я з Сібіру, — нема ж мені долі... Асесори і справники за мною вганяють.* Грин. III. 618.

Асе́сорський, -а, -е. Свойственный, принадлежащій становому приставу.

Асесорува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Занимать должность становаго пристава.

Асисте́нція, -ції, *ж.* Свита. *Прибув зо всею своєю асистенцією.*

Ассафе́т, -ту, *м.* Ассафетида (Asa foetida), затвердѣвшій млечный сокъ корня Ferula Scorodosma Benth. et Hook и Ferula Northex Boiss. *Під ніс їй* (хворій) *клали ассафету і теплую на пуп сервету.* Котл. Ен. IV. 45.

Астро́но́м, -ма, *м.* Астрономъ. Ном. № 6540. *Один був астроном і небо добре знав і зорі так лічив, як той вівчар отару.* К. Дз. 141.

Астрономи́чний, -а, -е. Астрономическій. К. Іов. Передм. V.

Астроно́мія, -мії, *ж.* Астрономія. Шевч. (О. 1862. VI. 23). *Наука про зорі зветься астрономія.* Ком. I. 58.

Астря́б, -ба, *м.* = **Яструб.** Вх. Пч. II. 8.

Ат! *меж.* для выраженія нетерпѣнія, неудовольствія: ахъ, оставь! Перестань! *Та ну бо роскажи! — Ат, одчепись!*

Ата́ка, -ки, *ж.* Атака, нападеніе.

Атако́вувати, -вую, -єш, сов. в. **атакува́ти, -ку́ю, -єш,** *гл.* Атаковывать, атаковать, нападать. *Нас і кошового і всю славну Січ атакував.* Скальковск.

Ата́ман, -на, *м.* и др. = **Отаман** и др.

Ата́сь! *меж.* См. **тась.**

Атери́нка, -ки, *ж.* Родъ рыбы, красноперка. Новорос.

І. Ато́, *сз.* 1) А, но, а не то, а между тѣмъ. *Ой не жаль би мені воза, коли б дівка була гожа; а то руда і погана — мені воза поламала.* Н. п. *Як би сама, — ще б нічого, ато й стара*

мати, що родила на світ Божий, мусить погибати. Шевч. 65. 2) Кромѣ того, еще. *Його два сини, ато взяв п'ять хлопців сиріт.* Кв. II. 20.

II. Ато́ и **ато́ж,** *нар.* 1) Какъ же, разумѣется. *Чи ходив ти в поле? — Ато! «Бачив ти його»? — Атож ні?* 2) Отрицательно: какъ разъ! нѣтъ!

Атра́мент, -ту, *м.* Чернила. Желех. *Папір, атрамент, перо.* Гн. I. 195.

Атраме́нтовий, -а, -е. Чернильный.

Ау́ла, -ли, *ж.* Шумная толпа, сборище. *Там коло волости така аула.* Мнж. 175.

А́фини, -фин, *ж. мн.* Раст.: черника. Vaccinium myrtillus (ягоды). Шух. I. 20.

А́финник, -ка, *м.* Кустъ, стебли черники, само растеніе, Vaccinium myrtillus. *Гуцул.*

Афиня́к, -ка, *м.* Наливка на черникѣ. *Гуцул.*

Афиня́нка, -ки, *ж.* Супъ изъ черники. *Гуцул.*

А́фрика, -ки, *ж.* Африка.

Африка́нський, -а, -е. Африканскій. Левиц. I. 508.

Ах! *меж.* Ахъ! *А вона не хоче, бо я не багатий, — ах я нещасний, — що ж маю діяти?* Коцип. I. 5.

А́хати, -хаю, -єш, сов. в. **а́хнути, -ну, -неш,** *гл.* Ахать, ахнуть. *Гості ахали, дивувались, хвалили книжки.* Левиц. I. 483. *І багата, і хороша, хто погляне — ахне.* Чуб. V. 37.

Ахи́! *меж.* = **Кахи.** *Щось кашлянуло: «Ахи, чорнявий, озирнись бо, лукавий»!* Грин. II. 276.

А́хкати, -каю, -єш, *гл.* = **А́хати.** Желех.

А́хнути, -ну, -неш, *гл.* Ахнуть. *Як устала царівна, так і ахнула, що немає перстіня.* Грин. I. 77.

Аціба́! *меж.* Крикъ, чтобы отогнать свиней, собакъ. Шейк.

Ацю́! *меж.* = **Аса́!** Шейк.

Ацяі́ аця́! *меж.* Крикъ, чтобы созвать свиней. Звенигор. у.

Ач! *меж.*, сокращенное изъ **бач!** Ишь, вишь. *Ач який гарний!*

Аче́й, *нар.* Авось, можетъ быть. *Струни мої, струни золотії, заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде лиха.* ЗОЮР. I. 316. *Вийди, вийди, дівчинонько, вранці по водицю, ачей же я надивлюся на плахту-дрібницю.* Н. п.

Ачу́, *меж.* = **Ацю.**

Ачхи! *меж.* Чихъ! (Подражаніе чиханію). *Хоч табаки понюхаю! —... Нюхнув та — ачхи!* Рудч. Ск. I. 4.

Ая́, *нар.* (Сокращенное **а як же**). Да, какъ же, разумѣется. *Гуцул.*

Аяй, *меж.* Ай! Желех.

Ая́йкало, -ла, *м.* 1) Произносящій: **аяй**, стонущій. Желех. 2) Трусь, мнительный человѣкъ. Желех. *Він таке (такий) аяйкало.*

Ая́йкання, -ня, с. Вскрикиваніе: **ай-ай.**

Ая́йкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать **ай-ай.**

Б.

I. -Б. См. **Би.**

II. ’Б. См. **об.**

Ба! *меж.* какъ сокращ.: **бач**. 1) Вишь, видишь, смотри-ка. *Ба який!* Морд. *Он ба де він ходе, а тут його шукають!* Харьк. *Чи ти ба, яка моторна, — вже й зробила.* 2) Вотъ, а вотъ. *Став дохтором і пішов угору. Ба вже його й до панів стали прикликати, ба вже він і кочом став їздити, ба вже й сам став паном.* Шейк. Б. П. II. 67. 3) Употребляется чаще въ концѣ рѣчи въ формѣ: **та ба! що ба!** *Пішов би, та ба!* Пошелъ-бы, такъ вотъ видишь! (Предполагается, что есть какое-то препятствіе). *І не снуєшся, як і оставсь сам собі на світі: хоть і з людьми, і проміж людей, та ба! усе тобі не такі приятелі, яких поховав.* Кв. I. 1. *Тяжко серденьку, як здума, та ба! не сховався.* Шевч. *Череваниха й боялась, щоб лукавий не підкусив паливод* (запорожців) *на яку пакость. Аж ось стали наздоганять своїх. Запорожці бачать тоді, що ба! да й зникли з очей.* К. ЧР. 96. 4) Въ началѣ отрицательнаго отвѣта служить усиленіемъ въ значеніи: да, да нѣтъ, вотъ-же. *Знаєш це? — Ба ні! Питається у хлопчика: «Що, титаря вбили»? — Ба ні, дядьку: батько казав, що його спалили.* Шевч. 175. Питається його: *«А що, нічого не вилазило»? А він каже: Ба ні! лізла гадюка.* Рудч. Ск. I. 146. *А не зробиш цього! — Ба зроблю!* 5) Какъ союзъ, употребляется въ значеченіи: даже, мало того, да и. *Родився на Підгір’ї, ба і ріс в Підгір’ї.* Федьк. Поез. I. 31. 6) **Тим бо й ба!** Въ томъ то и дѣло! *Він хтів би коняку купить, та тим бо й ба! — грошей нема.* 7) **Ба-ле, ба-ле-ба!** (изъ **ба але**). Смотри-ка! вотъ удивительная вещь! Вх. Лем. 389.

Баба, -би, *ж.* 1) Женщина, баба (нѣсколько пренебрежительно). *Де баб сім, там торг зовсім.* Ном. № 9805. *В баби язик — як лопатень.* Ном. № 9082. *Господи, благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. № 8663. 2) Старуха. *Сто баб — сто немочей.* Посл. *Возрадуються дітки маленькі і баби старенькі.* Чуб. III. 410. *Як був собі дід та баба, та була у їх курочка.* Рудч. Ск. I. 19. *Нехай він знає, як лаяти старих бабів.* Алв. 87. Общепринятая формы сельской вѣжливости требуютъ каждую старуху называть **бабою**, но это обязательно только для лицъ, которыя лѣтами гораздо моложе старухи, къ которой обращаются. Чуб. VII. 355. 3) Бабка, бабушка, мать отца или матери. 4) Повивальная бабка, акушерка; чаще съ эпитетомъ: **баба-сповитуха, баба-пупорізка**. 5) Нищая. *Баба в торбу візьме* (пугаютъ дѣтей). Ном. № 9272. 6) Знахарка. *Порадились між собою, казали* (до хворої) *бабу привести. Прийшла старенька бабуся, аж біла; роспиталась, подивилась, та й похитала головою: «Дитино моя нещаслива»! каже, — «твій вік уже недовгий».* МВ. I. 7 7. *Як Бог поможе, то й баба поможе.* Ном. № 8415. *Сто баб — сто лік.* Ном. № 8420. 7) **Баба-яга**. См. **яга.** 8) **Дика баба = Літавиця.** *Літавиця називаєся також перелестниця або дика баба.* Гн. II. 5. 9) **Кіці (куці, куца, ціці)-баба**. Игра въ жмурки вообще, а въ частности тотъ изъ играющихъ, который, съ завязанными глазами, долженъ ловить другихъ. КС. 1887. VI. 481. 10) **Тісна баба, кісна баба**. Преимущественно дѣтская игра, въ которой сидящіе на краяхъ скамьи начинаютъ тѣснить внутри сидящихъ къ срединѣ ея. т. ч. тѣ оказываются какъ бы въ тискахъ. КС. 1887. VI. 480. 11) **Бабу перевозити**. Дѣтская игра: бросаютъ камешки или черепки такъ, чтобы они пошли по водѣ рикошетомъ; сколько камень или черепокъ сдѣлалъ скачковъ, столько бросавшій **перевіз баб**. КС. 1887. VI. 479. 12) Каменный истуканъ, находимый въ степи, большею частью на

курганахъ. КС. 1890. VII. 68. 13) Истуканъ, слѣпленный изъ снѣгу. *Качати бабу з снігу.* Шейк. 14) Высокій конусообразный сугробъ, бугоръ снѣга. *Вулиці забиті, заметені; по дворах, врівень з хатами, стоять страшенні снігові баби, — і тільки вітер куйовдить їх гострі голови.* Мир. Пов. I. 212. 15) Колода, чурбанъ съ рукоятями для вбиванія свай или утрамбовки земли. *Тягнуть оце залізну бабу, щоб убивать палі.* ЗОЮР. I. 75. 16) Пучекъ сѣна, который кладется подъ столъ на сочельникъ. ЕЗ. V. 91. 17) Въ **кроснах** то-же, что **сука** въ **варстаті**. См. **навій.** МУЕ. III. 25. 18) Большой шарообразный комокъ горшечной глины, образованный для перевозки глины съ мѣста добыванія въ мастерскую горшечника. Шух. I. 260. 19) Родъ кушанья, испеченнаго изъ кукурузнаго тѣста, солонины, масла, яицъ и пр. Шух. I. 144. Kolb. I. 52. 20) **Баба-шарпанина**. Родъ постной **баби** (см. 19) изъ пшеничнаго тѣста, рыбы, коноплянаго масла и пр. Маркев. 151. 21) Родъ пасхи. МУЕ. I. 108. *Хазяїновита хазяйка* (напече)... *пасок і всякої всячини: пани і панійки, папушники там, баби, пундики.* Сим. 205. 22) Птица пеликанъ, Pelecanus crispus. Шейк. Съ измѣн. удар.: **баба́**. Одес. у. 23) **= Соя**, Corvus glandarius. 24) **= Бабець.** Вх. Пч. II. 19. 25) Родъ грибовъ: agaricus procerus. Морд. 26) Родъ большихъ грушъ. Шейк. 27) *мн.* **Баби́**. Созвѣздіе Плеядъ. Шейк. Ум. **Бабка** (см.), **бабонька, бабойка** (галиц.), **бабочка, бабуня, бабунечка, бабуся, бабусенька, ба бусечка, бабця**. За исключеніемъ **бабки** и **бабочки**, всѣ остальныя употребляются преимущественно: въ знач. 3-мъ какъ ласкательныя имена, даваемыя внуками бубушкѣ, также когда говорятъ вообще старухѣ (знач. 2) съ симпатіей къ ней; въ 4 — 6 значеніяхъ употребляются главнымъ образомъ какъ слова обращенія. *Добре вам, бабуню, було тут жити.* МВ. (О. 1862. III. 36). *Чи вже ж отсе, бабуню, Чаплі? — спитала Маруся у однієї старої баби.* Левиц. Пов. 371. *Одна буде та й за кумочку, друга буде за бабунечку*. Грин. III. 487. *Взяла зілля, поклонилась: Спасибі, бабусю!* Шевч. 16. *Прибігла мати, чоловік і ще кілька бабусь.* Стор. МПр. 59 *Принесіть мені, бабусю, вишневу квіточку... принесіть, бабусенько!* МВ. I. 78. *Як поїхав королевич до бабусеньки: «Бабусенько, голубонько, одгадай сей сон*!» Чуб. V. 767. *Ой бабусю — бабусечко, що будеш робити? Як приїде дід із лісу — буде бабку бити.* Чуб. V. 1131. **Бабка** и **бабочка** употребляются по отношенію какъ къ молодымъ, такъ и старымъ женщинамъ; послѣднее — ласкательное. Ув. **Бабега, бабисько, бабище.**

Бабайка, -ки, *ж.* Большое, прикрѣпленное къ лодкѣ весло. МУЕ. I. 35, 39. **На бабайку!** На весла! (команда кормчаго).

Бабак, -ка, *м.* 1) Байбакъ, сурокъ. *Питав лисицю кум бабак.* Гліб. **Бабак свиснув**. Началась весна. (По нар. повѣрью 1 марта **Б.** просыпается и свищетъ, — это первый признакъ весны). Чуб. III. 9. 2) Переносно: лѣнтяй, лежебока. *Хто б сподівавсь, що Турн — бабак.* Котл. Ен. 3) Мѣховая тесьма, опушка, которой обшивается крестьянская шуба. Чуб. VII. 432. *Кожух білих смушків під тяжиною і бабаком обложений.* Кв. I. 132. Ум. **Бабачок.** Ув. **Бабачище.**

Бабаковий, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ сурку; сурковый.

Бабана, -ни, *ж.* Старая овца, негодная для случки. Херс.

Бабарунка, -ки, *ж.* **= Бабруна.** Вх. Уг. 225.

Бабах! *меж.* Звукоподражаніе выстрѣлу, удару, паденію. *Бабах у воду!* Шейк.

Бабахати, -хаю, -єш и бабахкати, -каю, -єш, одн. бабахнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Стрѣлять. *Десь далеко хтось бабахає.* 2) Только одн. Упасть, шлепнуться. *Так і бабахнув у воду.*

Бабача́, -ча́ти и бабаченя, -няти, *ср.* Дѣтенышъ сурка. Шейк.

Бабачище, -ща, *м.* Ув. отъ **бабак.**

Бабачок, -чка, *м.* Ум. отъ **бабак.**

Бабега, -ги, *ж.* Бабище. Ув. отъ **баба.** Константиногр. у.

Бабець, -бця, *м.* Рыба Cottus, бычекъ, головачъ. Вх. Пч. II. 19. См. Головач, **баба 24.**

Бабешки, -шок и -шків, *ж. мн.* Внутренности животнаго, потроха. *Я ниньки варила вареники з свинячими бабешками.* Шейк.

Бабизна, -ни, *ж.* Наслѣдство отъ **бабки**. *Ця хата ще моя бабизна.*

Бабин, -на, -не. Принадлежащій **бабі**, бабинъ. *Танцювали миші по бабиній хаті.* Чуб. V. 515. 2) **Бабине літо**. Бабье лѣто. Теплые дни осенью, когда летаетъ паутина, которую тоже называютъ **бабине літо**. 3) **Бабин пес**. Зоол. Phalaena caja, медвѣдица. Вх. Лем. 425.

Бабинець, -нця, *м.* Отдѣленіе въ церкви, въ которомъ стоять женщины, — обыкновенно первое послѣ входного. Шух. I. 115. *В церкві було повнісінько. Въ правім притворі стоили чоловіки та парубки, в лівім діди, на середині — малі хлопці, а в бабинці — молодиці та дівчата.* Левиц. I. 13.

Бабинка, -ки, *ж.* Ум. отъ **баба 1** ? Встрѣчено въ слѣд. однокуплетной пѣснѣ: *Ой нікого так не люблю, як свою бабинку, та даю їй сіна їсти в сіньох за драбинку.* Гол. IV. 496.

Бабинський, -а, -е. = Бабський 1. *Розум дитинячий переважив бабинський розум.* Гн. II. 229.

Бабисько, -ка, *с.* Ув. отъ **баба.**

Бабити, -блю, -биш, *гл.* Быть повивальной бабкой, принимать дѣтей. *Свекруха моя в його сина бабила.* Рудч. Ск. I. 77.

Бабитися, -блюся, -бишся, *гл.* Уподобляться женщинѣ, бабиться, изнѣживаться.

Бабиць, -ця, *м.* Раст. Alissum incanum. Лв. 96.

Бабиця, -ці, *ж.* 1) Баба, старуха. *Усім хлопцям по дівчині, мені бабицю стару.* Грин. III. 646. 2) Раст. Alyssum campestre. Желех. 3) Также и во мн. **Бабиці**. Боль, колики въ животѣ. ЕЗ. V. 42. Кіевлянинъ. 1867. №№ 82 и 83. Дѣтская болѣзнь. КС. 1893. VII. 80. (Відьма) *що пропасницю, студінь і горячку зелом відмиє — на ліси відмовиш, бабиці люті пшоном відвариш.* Люб. 59.

Бабич, -ча, *м.* 1) **= Бабій.** 2) Самець стрекозы. Шейк.

Бабишник, -ка, *м.* Раст. Berteroa incana. ЗЮЗО. I. 114.

Бабище, *ж*? Ув. отъ **баба.**

Бабівщина, -ни, *ж.* **= Бабизна.** Волч. у.

Бабій, -бія, *м.* 1) *Любитель женскаго пола, волокита, ловеласъ.* 2) Нѣженка, уподобляющійся женщинѣ. Желех. 3) **= Бабець.** Вх. Пч. II. 19.

Бабінка, -ки, *ж.* Узкая разноцвѣтная тесьма, для обшивки теплыхъ платковъ, передниковъ и т. п. Звенигород. у.

Бабі́ти, -бі́ю, -єш, *гл.* 1) Дѣлаться женоподобнымъ, бабиться, изнѣживаться. См. **бабитися.** Желех. 2) Набрякать, отекать. Мнж. 175. 3) Сморщиваться отъ долгаго

пребыванія въ водѣ (о человѣч. тѣлѣ). *Руки бабіють, як довго в воді бовтаєшся.* Богод. у. Славян. у.

Бабка, -ки, *ж.* Ум. отъ **баба.** 1) Употребляется какъ ум. отъ **баба 2**. *Старій бабці добре і в шапці.* Ном. № 8673. *Сидить бабка на печі, в головку ся скрепче.* Чуб. V. 1130. 2) **= Баба 3.** *Промовила бабка до... свого внука.* Гн. I. 182. 3) **= Баба 4.** 4) **= Баба 6.** *До ста бабок піди, — сто немочей скажуть.* Посл. 5) Бабка, игральная кость изъ ступни животнаго. Шейк. 6) Игральный камешекъ при игрѣ въ **бабки**, — то же, что **креймах**. Шейк. 7) Застежка, проволочная петля на одеждѣ, которой застегиваютъ за **гаплик**. Шейк. 8) Маленькая наковальня, на которой отбиваютъ косу. Шейк. Состоитъ изъ желѣзной **бабки** и деревяннаго обрубка, **бабчера**, въ который вставлена металлическая часть. Шух. I. 169. Въ Константиногр. у. различается **бабка** отъ **коваленьки** (см.): въ первой металлическая часть имѣетъ сбоку видъ ромба, во второй — треугольника. Б. Г. 9) Въ заговорѣ: соринка, попавшая въ глазъ: поднявъ за рѣсницы вѣко, говорятъ: *Виплинь, бабко, дам тобі ябко.* Ном. № 8408. 10) Камешекъ, комокъ чего либо, пускаемый по водѣ рикошетомъ. **Бабки пускати, перевозити**. См. **бабу перевозити.** Шейк. 11) Родъ кушанья, испеченнаго изъ муки, картофеля, пшена съ яйцами и пр. Шейк. Маркев. 150. **Картопляна, пшоняна бабка**. 12) Зоол. Стрекоза. *У лузі маківка весною зацвіла, промеж других квіток як жаром червоніла; до її раз-у-раз літа бджола, бабок, метелите над нею грає сила.* Греб. 370. 13) Зоол. Рыба а) Aspro. ЕЗ. V. 171; б) **= Бабець.** Вх. Пч. 19; в) Gobius. Шух. I. 24. 14) Родъ гриба: Boletus scaber, ЗЮЗО. I. 114. Agaricus procerus. *Гайку, гайку! дай нам гриба й бабку!* Ном. № 340. 15) Раст. а) Подорожникъ, Plantago major. Вх. Пч. I. 12; б) во мн. ч. Цвѣтокъ Nuphar luteum. ЗЮЗО. I. 129; в) Salvia dumetorum. ЗЮЗО. I. 135; г) Salvia pratensis. ЗЮЗО. I. 135; д) Centaurea mollis. *Лв.* 97. е) **— смердяча.** Scrophularia nodosa. *Лв.* 101.

Бабкуватий, -а, -е. 1) Старообразный, морщинистый. *Він став зовсім бабкуватий.* Н.-Волын. у. 2) **Бабкувата**. Немного занимающаяся знахарствомъ. *Вона инколи помогала людям од хвороби — бабкувата, значить, була.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Баблятися, -ляюся, -єшся, *гл.* Копаться руками въ чемъ-либо жидкомъ, мягкомъ, напр. въ тѣстѣ; пачкаться. *Бабляється з діжею од самого ранку, неначе дитина пічки копає.* Левиц. КС. 111. См. **бабратися.**

Бабник, -ка, *м.* 1) Сосудъ, въ которомъ пекутъ **баби**. См. **баба 21.** 2) **= Бабинець.** Подольск. г. Шейк.

Бабодур, -ра, *м.* Волокита, ловеласъ. *Левч.* 14. См. **бабій 1.**

Бабойка, -ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Баболюб, -ба, *м.* **= Бабій I.** КС. 1883. XI. 502.

Бабони́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Ворожить. Вх. Уг. 225.

Бабонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Бабота, -ти, *ж. соб.* Бабье. Волч. у.

Бабочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Бабрання, -ня, *с.* Занятіе грязной работой, пачкотня. *Остогидло мені оце бабрання коло хати.*

Бабрати, -раю, -єш, *гл.* Пачкать, марать. Вх. *Лем.* 389. *Не бабрай руками!*

Бабратися, -раюся, -єшся, *гл.* Копаться въ нечистотѣ, заниматься грязной работой. *І чого ти бабраєшся там коло багна?* См. **баблятися.**

Бабриська, -ки, *ж.* Насѣк. = **Сонечко**, Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Баброш, -ша, *м.* Пачкунъ. Угор.

Бабруля, -лі, *ж.* Неопрятная женщина. Вх. Лем. 389.

Бабрун, -на, *м.* = **Бабриська.** Вх. Пч. II. 26.

Бабруна, -ни, бабрунька, -ки, *ж.* = **Бабриська.** ЕЗ. V. 18, 171. Вх. Пч. II. 26. Ум. **Бабруночка.** ЕЗ. V. 171.

Бабство, -ва, *с. соб.* Бабье. См. **бабота.** *Тут уже баби як попали мене въ свої лапи... Коли б не Божий чоловік, то довелось би з нудьги пропасти між плаксивим бабством.* К. ЧР. 238.

Бабський, -а, -е. 1) Бабій, бабскій. *Це бабське діло.* 2) **Бабські забубони**. Различныя примѣты, обычаи и пр., соблюдаемые женщинами въ ихъ хозяйственныхъ и др. дѣлахъ. Ном. № 253 и слѣд. 3) **Бабське літо = Бабине літо.** 4) **Бабські проводи.** Понедѣльникъ Ѳоминой недѣли, когда поминаютъ усопшихъ однѣ бабы. Чуб. III. 29. 5) **Бабські свята.** Народные праздники, празднуемые исключительно женщинами. О. 1861. XI. Св. 59.

Бабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* = **Бабити.** *Бабувала у його жінки.* Рудч. Ск. II. 92.

Бабунечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бабуня.**

Бабуня, -ні, *ж.* Ум. и ласк. отъ **баба**. Бабушка. Чуб. II. 313. Ум. **Бабунечка.**

Бабусенька, бабусечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бабуся.**

Бабусин, -на, -не. Принадлежащій старушкѣ, бабушкѣ. *Як побіжить королевич до бабусина двора.* Чуб.

Бабуся, -сі, *ж.* Ум. отъ **баба.** Бабушка. Ум. **Бабусенька, бабусечка.**

Бабухатий, -а, -е. Пузатый, брюхастый. Вх. Лем. 389.

Бабчар, -ра, *м.* Деревянный обрубокъ, въ который вставляется маленькая наковальня для отбиванія косъ. См. **бабка 8.** Желех. Шух. I. 169.

Бабчин, -на, -не. Принадлежащій **бабці**, относящійся къ ней. Желех.

Бабчук, -ка, *м.* Раст. Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. I. 111.

Баб'юк, -ка, *м.* = **Бабець.** Вх. Пч. II. 19.

Баб'ячий, -а, -е. 1) Принадлежащій, свойственный бабѣ. *Баб'ячі звичаї.* 2) **По баб'ячий, по баб'ячому.** *Він чисто по баб'ячий тупця по хаті.* Левиц. I. 478.

Бава, -ви, *ж.* Встрѣчено только уменьш. отъ этого слова: **бавойка**. Употреблено въ значеніи: гостепріимная хозяйка, задерживающая гостей: *Ой буде ж нам ся, буде: забавили нас люде, забавила нас бавойка — Ганнусина матінойка при п'яній горілойці, при любій розмовойці.* Pauli. I. 84.

Бавина, -ни, *ж.* = **Бавовна.** КС. 1883. XI. 50. Мнж. 175.

Бавити, -влю, -виш, *гл.* 1) Забавлять, развлекать. *Сивий дід коло хатиночки, і бавить хорошее та кучеряве своє маленькеє внуча.* Шевч. 424. 2) Удерживать, задерживать. *Не бавте нас, не бавте, хутко виправляйте.* О. 1862. IV. 27. 3) = **Бавитися 2.** *Три тиждні бавила я в дорозі.* Каменец. у. *Де ти бавиш, біловусе, де ти, ясний світе?* Федьк. Поез. I. 25.

Бавитися, -влюся, -вишся, *гл.* 1. Забавляться, играть, развлекаться. *Що-дня, що-вечора з нею бавились.* МВ. II. 33. *А в чім теє дитя? — У сріблі та в злоті... — Чим воно ся бавить? — Золотим яблучком.* Чуб. III. 39. 2) Мѣшкать, медлить, тратить время. *Ой їдь, милий, та не бався, бо ти мені сподобався.* Чуб. V. 12. *Не бався тут, іди швидче! —*

Поспіємо ще з козами на торг! Шевч. 306. *Иди ж хутчій, не бався.* О. 1861. III. Г.-Арт. 84. *Не бавмося, та ходімо швидче додому.* Канев. у.

Бавіння, -ня, *с.* Медленность, мѣшканіе. Левч. 69. См. **бавлення.**

I. Бавка, -ки, *ж.* Развлеченіе. Желех.

II. Бавка, -ки, *ж.* Сухая ложбина (Галиц.). Желех. Русло высохшей рѣки. Вх. Зн. 1. См. **балка.**

Бавлення, -ня, *с.* 1) Забава, развлеченіе. 2) Промедленіе, мѣшканіе. *Яке там бавлення, як постояв з чоловіком хвилин зо дві.* Черк. у.

Бавна, -ни, *ж.* = **Бавовна.** Желех.

Бавний, -а, -е. 1) Требующій много времени. Желех. 2) Медлительный. Желех.

Бавниця, -ці, *ж.* Красныя шерстяныя нитки, красный гарусъ. Kolb. I. 38.

Бавно, *нар.* Медленно, медлительно.

Бавняний, -а, -е. Хлопчатобумажный; ватный, ваточный.

Бавовна, -ни, *ж.* Хлопчатая бумага, вата. *Рани мої смертельнії промивав, м'якенькою бавовною закладав.* АД. I. 250.

Бавовник, -ка, *м.* Раст. хлопчатникъ, Gossypium herbaceum L. Желех.

Бавовняний, -а, -е. = **Бавняний.**

Бавовнянка, -ки, *ж.* Хлопчатобумажная ткань. Желех.

Бавойка, -ки, *ж.* См. **Бава.**

Баволна, -ни, *ж.,* **баволняний, -а, -е** = **Бабовна, бавовняний.**

Бавуна, -ни, *ж.,* **бавуняний, -а, -е** = **Бавовна, бавовняний.** Шейк.

Багамел, -лу, *м.* Шутливое названіе палки, посоха. Мнж. 175.

Багат, -та, -те. Кр. форма отъ **Багатий.** *Мужик багат, — йому ж добро.* Ном. № 1372. *Дівчино ж моя, колись тебе любив я, а тепера багат став, любить тебе перестав.* Грин. III. 254.

Багат-вечір, -чора, *м.* Канунъ Рождества. *Убогий на багат-вечір поніс вечерю до багатого.* Грин. II. 83.

Багатенний, -а, -е. Очень богатый. Желех.

Багатенький, -а, -е. Ум. отъ **багатий.** Довольно богатый. *Був собі один чоловік багатенький, мав собі корів доволі.* Рудч. Ск. II. 167. *Ой коли б ти, дівчинонько, трошки багатенька, то взяв би тебе до себе, до свого батенька.* Чуб. V. 115.

Багатенько и багатечко, *нар.* Ум. отъ **багато.** Довольно много.

Багати, бажу, -жиш, *гл.* = **Бажати.** Желех.

Багатий, -а, -е. 1) Богатый, обладающій богатствомъ. *Багатому чорт діти колише, а вбогий і няньки не знайде.* Ном. № 1420. *Дурень багатий, так і слово його в-лад!* Ном. № 1428. *Тяжко-важко нам убогим багатих любити.* Мет. 64. *Скачи, враже, як пан каже: на те він багатий.* Шевч. 10. **Багатий на що.** Богатый чѣмъ, имѣющій много чего. *Він багатий на воли: шість пар має. — Нащо йому доля? Треба закопать: він і так багатий... — Багатий на лати та на дрібні сльози — бодай не втирать.* Шевч. 134. *Либонь же ти на розум не багатий.* АД. I. 170. **Багатий на слово.** Словоохотливый. *Настя така багата на слово, що я не мала часу ніколи й промовити до бабусі.* Г. Барв. 224. 2) Богатый, цѣнный. *Як виїхав Ревуха на коні гуляти, перевісив через плече сагайдак багатий.* КС. 1892. III. 377. 3) **Багатий вечір, — та кутя** = **Багат-вечір.** Чуб. III. 262. ХС. I. 79. Ум. **Багатенький.**

Багатиня, -ні, *м.* Богачъ. Чуб. II. 399. *Він такий багатиня, що не зна, куди гроші ховати.* Константиногр. у. *Та він більш од тебе надавав, — дарма, що бідний, а ти багатиня.* Богод. у.

Багатиревий, -а, -е. Полн. фор. = **Багатирів.**

Багатирів, -рева, -ве. Принадлежащій богачу. *Бажав годуватись окрушинами, що падали з стола багатиревого.* Єв. Л. XVI. 21. **Багатирева.** Жена богача. *Умер багатирь... Багатирева перебралась ув одну хату.* Рудч. Ск. II. 148.

Багатирство, -ва, *с.* Богатство. *Нехай йому з його багатирством!* Мир. Пов. I. 158 б.

Багатирський, -а, -е. 1) = **Багатирів.** Г. Барв. 189. 2) Богатырскій. *Та згинь! не хочу покаляти честь багатирськую свою.* Котл. Ен. 231.

Багатирь, -ря, *м.* 1) Богачъ. *Такий багатир, що не знає що́ то нема.* Ном. № 1343. *Багатирь був, а жив, як убогі люде живуть.* МВ. II. 21. *Багатир був! Що було в його поля, худоби, що всякого добра!* МВ. I. 35. *Умре багатир, то йде за ним увесь мир, а вмре харпак — тільки піп та дяк.* Посл. 2) Богатырь. *Були вони багатирі: велику силу мали.* Чуб. II. 130. *Портрети всіх багатирів: як Александр цареві Пору давав із військом добру хльору...* Котл. Ен.

Багатирька, -ки, *ж.* Богачка. *Моя дівка — багатирька: в будденъ ходить в сріблі, в злоті, в свято ходить в оксамиті.* Чуб.

Багати́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* Обогащаться. К. XII. 46. *Коли б єси над тим перебрехом знялась, котрим письменство в нас що-року багатиться.* К. Дз. 90.

Багатіння, -ня, *с.* Обогащеніе.

Багатіти, -тію, -єш, *гл.* Богатѣть, обогащаться. *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти.* Чуб. V. 1048.

Багатійшати и багатішати, -шаю, -єш, *гл.* = **Багатіти.**

Багато, *нар.* 1) Богато. *Старша дочка їх дуже багато живе.* Богодух. у. 2) Много. *Де багато господинь, там хата неметена.* Посл. *Багато в його грошей. Багато книжок попрочитував. Він же вийшовши, почав проповідувати багато.* Єв. Мр. I. 45. *Нам сього вина треба багато.* Чуб. III. 102. *В селі довго говорили дечого багато.* Шевч. 115. *Не багато Луговський гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124. 3) Очень, сильно. *Вона багато скидається на його.* Кролев. у. *Ой вона багато гордує.* Нп. Ум. **Багатенько.**

Багатолистий, -а, -е. Густолиственный. *Тропічнії ліси з багатолистими деревами.* Щог. Сл. 5.

Багатство, -ва, *с.* Богатство. *Бідность, багатство — єсть то божа воля.* Мет. 71. *Нащо мені багатство, нащо мені гроші?* Чуб. V. 117.

Багаття, -тя, *с.* 1) Огонь. *Крешіть, дядьку, багаття! Велів багаття розводить... казав троянський флот спалить.* Котл. Ен. V. 33. 2) Горящіе угли. 3) Костеръ. *Наймит роспалив багаття, повісив на вагани казанок і почав варити куліш.* Левиц. Пов. 109.

Багатшати, -шаю, -єш, *гл* = **Багатіти.**

Багатший, -а, -е. Сравн. ст. отъ **багатий**, то-же, что и **багатіший**. *Не по правді, молодий козаче, зо мною живеш: до багатшої, та до паганшої що-вечора йдеш.* Чуб. V. 396.

Багатшити, -шу, -шиш, *гл.* Обогащать. *Багатого скрізь багатшуть.* Грин. I. 232.

Багатющий, -а, -е. Чрезвычайно богатый, богатѣйшій. *Один по одному спішать* (убогі), *щоб з багатющими поспать.* Щог. В. 134.

Багацтво, -ва, *с.* **= Багатство.** *Журба світу сього і омана багацтва і инші жадоби входять і глушять слово.* Єв. Мр. IV. 69. *Пошли ж, Боже, нашим молодим щастя і багацтва.* Шевч. 290. *Багацтво дочасне, а лихо довічне.* Ном. № 1450.

Багацький, -а, -е. Принадлежащій богачу. *Панське та багацьке нігде не пропаде і тільки сіромацьке — хто йде, то скубне.* Посл. *Багацький син.* Федьк. Поез. II. 70. *Багацькая дівчинонька шмат коралів має.* Грин. III. 530.

Багацько, *нар.* **= Багато.** *У Бога багацько, то й нам дасть.* Ном. № 57. *По світу як іще побіга* (Еней), *— чиїхсь багацько виллє сліз.* Котл. Ен. I. 8. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане: тридцятеро й троє.* Чуб. III. 244.

Багач, -ча, *м.* Богачъ. *Прийшов багач, прийшов дукач та в порога став, із нашої голотоньки сміяться почав.* Рудч. Чп. 107. *Багач великий, Данило Гурч. Він таки з козаків був, та жив собі паном, мав свій хутір і степи й поле.* МВ. I. 151.

Багачів, -чева, -ве. Принадлежащій богачу. *Прийшов до їх багачів син.* Чуб. V. 1016.

Багачка, -ки, *ж.* Богачка. *Засватав я вбогу дівку, — хай багачка плаче, бо багачка, вража дочка, не хоче робити.* Чуб. V. 113. *Сину мій, сину, каже, — не бери тії багачки: буде вона дуже гордувати.* МВ. I. 122.

Багачня, -ні, *м.* **= Багатиня.** Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Багаччати, -ччаю, -єш, *гл.* **= Багатшати.**

Багаччий, -а, -е. = Багатший. *Зробився ще багаччим од брата.* Чуб. I. 217. *Багачча од північної українська природа.* Левиц. Пов. 5.

Багва, -ви, *ж.* Болотистая низменность, топь. Кіев.

Багдаль, (-лю? *м.*) Сафьянъ изъ козловой кожи. Вас. 158.

Баглаї, -їв, *м. мн.* Лѣнь. Употребл. въ выраж.: **баглаї напали** — лѣнь одолѣла. Ном. № 10939. То же: **баглаї вкинулись**. *Баглаї вкинулись, та й робити не хочеться.* Волч. у. **Баглаї бити**. Быть празднымъ, ничего не дѣлать, бить баклуши. Ном. № 10940. К. ЧР. 191.

Багнистий, -а, -е. Болотистый, тонкій, тинистый, илистый.

Багнисто, *нар.* Болотисто, топко, грязно. *Тут дуже багнисто, — не можно проїхати.* Полт.

Багнисько, -ка, *с.* Ув. отъ **багно.**

Багни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Грязнить, пачкать. *У цьому ставку мити, — тільки шмаття багнити.*

Багни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Загрязняться, пачкаться.

Багниця, -ці, *ж.* Раст. Salix caprea. Вх. *Лем.* 389.

Багнище, -ща, *с.* Болото, болотистое мѣсто. *У долині, мов у ямі, на багнищі город мріє.* Шевч. II. 20.

Багніт, -ту, *м.* Штыкъ. Подольск. г.

Багніти, -нію, -єш, *гл.* Дѣлаться болотистымъ, тинистымъ, топкимъ.

Багнітка, -ки, *ж.* Сережка дерева. Вх. Пч. II. 37.

Багнітува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* **= Багнити.** Кіев.

Багно, -на, *с.* 1) Болото, топь, глубокая грязь. *Як їхав, то й попав у саме багно, кобила загрузла по саме стегно.* Грип. III. 644. *Кобила ізблудила і попала у багно і застряла по стегно.* Чуб. III. 426. *Загруз у болоті і ніяк з багна і очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II. 69. *В крові так, мов в багні, бродив.* Котл. Ен. VI. 72. 2) Грязь. *Умийтеся, образ*

божий багном не скверніте. Шевч. 3) Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II. 32. ЗЮЗО. I. 126. См. **багонник.** Ув. **Багнище, багнисько.**

Багновиця, -ці, *ж.* 1) Болотное топкое мѣсто. *Туви й тягтиме холодний вітер з боліт та багновиць.* Дещо. 2) мн. Раст. Oxycossus. Шух. I. 22.

Багнути, -ну, -неш, *гл.* Сильно желать, хотѣть. *Мій син багне йти до школи так, що ну!* Каменец. у.

Багнюк, -ка, *м.* Родъ гриба изъ породы Boletus. Радом. у.

Багнюка, -ки, *ж.* = **Багно.** *Так лаяти болото почала: «Отце потная багнюка!»* Греб. 369.

Багня, -няти, *с.* = **Багнітка.** Вх. Лем. 389.

Багнявий, багняний, -а, -е. = **Багнистий.** Желех.

Баговиння и баговіння, -ня, *с.* Родъ водорослей. *І рибалка випливає, несе на сорочку баговіння зеленого.* Шевч. *Витягли повний волок баговиння, карасів, линів, раків і жаб.* Левиц. Пов. 109. У Вх. Пч. II. 30: Conferva rivularis.

Багонка, -ки, *ж.* Лужа. См. «Гной душа въ господарствѣ» (1848), стр. 57. (Желех.)

Багонник, -ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II. 32.

Багор, -гра, *м.* 1) Пурпурный цвѣтъ. *Далі, далі, онде небо багром рум'яніє.* Федьк. I. 26. 2) Косякъ, часть составного обода колеса. Вх. Зн. I.

Багрець, -ця, *м.* Яркій багровый цвѣтъ. МВ. III. 81.

Багривий, багрий, -а, -е. Темнокрасный. Желех.

Багрина, -ни, *ж.* Болото, богатое родниками мѣсто. Желех.

Багриніти, -нію, -єш, *гл.* Окрашиваться въ багровый, пурпурный цвѣтъ. Млак. (Желех.).

Багрити, -рю, -риш, *гл.* 1) Окрашивать въ багровый цвѣтъ. 2) Дѣлать косяки въ колесахъ. Угор.

Багрій, -рія, *м.* Названіе сѣробураго вола. Шейк.

Багріти, -рію, -єш, *гл.* Багровѣть.

Багро, -ра, *с.* = **Багор 2.** Угор.

Багровий, -а, -е. Багровый, яркокрасный. *Рожа моя повна червона, багрова.* Чуб. III. 132. *Зелене винце... багрове пивце.* Гол. IV. 515. Ум. **Багровенький.** Чуб. III. 314.

Багруля, -лі, *ж.* Порода раннихъ пурпурно-красныхъ сливъ. Желех.

Багря, -рі, *ж.* Названіе буро-красной коровы. Желех.

Багряний, -а, -е. = **Багровий.**

Багряниця, -ці, *ж.* Царская пурпурная мантія, багряница. *Собі багряницю пошив жилами твердими.* Шевч. *Вони одягли його в багряницю.* Єв. Мр. XV. 17.

Багти, бажу, -жиш, *гл.* = **Багати.** Желех.

Багул, -ла, *м.* Тюкъ. *Отсюди положіть два багули.* Шейк.

Багун, -на, *м.* Раст. Ledum Palustre L. ЗЮЗО. I. 126. См. **багно.** То же значеніе: **душистий багун**. ЗЮЗО. I. 126.

Багчи, бажу, -жиш, *гл.* = **Багти** = **Багати.** Желех.

Баґа, -ґи, *ж.* Гарь изъ чубука. Вх. Зн. I. Вх. Уг. 252. См. **Мочка 2.**

Баґари, *мн.* Широкій кожаный поясъ. Желех.

Бадвак, -ка, *м.* То же, что **лемко**, но выговаривающій **л** вмѣсто **в**, напр.: **я бил, я гварил** (изъ. мѣстности около венгерской границы). Вх. Лем. 389.

Баденя, -ні, *ж.* = **Бакай.** Вх. Зн. Лем. 389.

Бадилина, -ни, *ж.* Стебель, трость, былинка. Ном. № 8120. Мил. М. 26. (Соловейко) *сидить на дерезині, співає, аж бадилина під ним гойдається.* Левиц. І. 118. Ум. **Бадилинка.** Ув. **Бадиляка.**

Бадилля и баділля, -ля, *с. соб.* Стебли, былинки, ботва. Грин. II. 86. *От вони викопали картоплю, а йому оставили саме бадилля.* Рудч. Ск. І. 52. Ум. **Бадиллячко.**

Бадиляка, -ки, *ж.* Ув. отъ **бадилина.**

Бадіка, -ки, *м.* Названіе старшаго по лѣтамъ мужчины, брата и пр. Желех. Ум. **Бадічка, бадічко.**

Бадоня, -ні, бадуня, -ні, *ж.* **= Баденя.** Вх. Лем. 389. Ум. **Бадунька.**

Бадьо, -дя, *м.* Батя. Этимъ именемъ называютъ также въ нѣкоторыхъ мѣстахъ всякаго старшаго по лѣтамъ мужчину. *Бадю! возьміт мене на віз!* Шейк.

Бадьор, -ру, *м.* Бойкость, проворство.

Бадьористий, -а, -е. Бойкій, лихой, молодецкій. Чуб. І. 230. Г. Барв. 44. *Сам був такий бадьористий: козаки... казали проміж себе — орел!* Стор. М. Пр. 149.

Бадьористо, *нар.* Бойко, лихо.

Бадьоритися, -рюся, -ришся, *гл.* Бодриться, молодиться, молодечествовать. Левиц. Пов. 34. *А диво цариця, мов та чапля між птахами, скаче, бадьориться.* Шевч.

Бадьорний, -а, -е. = Бадьористий. Ум. **Бадьорненький.**

Бадьорно, *нар.* **= Бадьористо.** Ум. **Бадьорненько.**

Бадя, (ді, *м.?*) Лѣнивый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Баєвий, -а, -е. Сдѣланный изъ **баї** (см. **бая**). *Приходила і ся сюди в червоній юпочці баєвій.* Котл. Ен. І. 19.

Баєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **байка.**

Бажаний, -а, -е. Желанный, жданный. Шейк.

Бажа́ння, -ня, *с.* Желаніе. *Бажання досягти до того, про що марила.* Левиц. І. 300.

Бажати, -жаю, -єш, *гл.* Сильно желать, хотѣть. Котл. Ен. II. 10. *Хиба ж душа моя з лопуцька і не бажа того, що й людська?* Ном. № 1588. *Проси в мене чого бажаєш.* Єв. Мр. XV. 22. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107.

Бажатися, -жається, *гл. безл.* Хотѣться. *Все йому бажається долі. Вже сталося, як йому бажалося.* Левиц. Пов. 41.

Бажити, -жу, -жиш, *гл.* Жаждать, сильно желать. Желех. *В Чорногорі Роман лежит, студеної води бажит.* Гол. І. 159.

Бажитися, -житься, *гл. безл.* Хотеться. *Най ся тобі не бажить печеного рака.* Ном. *Най тобі ся того не бажить, чого ся дома не держить.* Ном. № 2686.

Базала, -ли, *об.* Мямля, неповоротливый. Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Базалучча, -ча, *с. соб.* Разный хламъ. Аф. 291. *Там лежало старе залізо, мотузки і усяке базалучча.*

Базар, -ру, *м.* **= Базарь.**

Базаринка, -ки, *ж.* Подарокъ, взятка. Мкр. Г. 19. *Ти базаринку любиш брати, а людям в нужді помагати не дуже, бачу, потішивсь.* Котл. Ен. II. 31. *Ти думаєш, та сука тебе любить? Базаринки твої любить; завернися, бо тя згубить.* Федьк. Ум. **Базариночка.**

Базарисько, -ка, *с.* **= Базарище.** Желех.

Базарище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ собирается базаръ. *Як пішов дідище та на базарище.* Чуб. V. 842.

Базарковий, -а, -е. Базарный, рыночный. **Рядовина базаркова**. См. **рядовина 1.** Вас. 168.

Базарний, -а, -е. 1) Базарный, торговый, рыночный. *Завтра день базарний.* Мир. Пов. II 55. 2) Какъ существ. Торговый надзиратель. Шейк. *Сьогодня базарний приходив.* Мир. Пов. II. 54.

Базарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Базарювати.**

Базарь, -рю, и базар, -ру, *м.* 1) Базаръ, рынокъ. *Утоптала стежечку через яр, через гору, серденько, на базар: продавала бублики козакам.* Шевч. 2) Базарный день. *У базар то й чоловіка попадеш, бо в базар людей найбільше.* МВ. I. 115.

Базарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Быть на базарѣ съ тѣмъ, чтобы торговать, покупать или продавать что нибудь. *Чи ви добре сьогодня базарювали?* Полт.

Базі, -зів, *м. мн.* Разговоръ, росказни. *Пора й за роботу, а у його все базі та базі.* Екатериносл.

Базіка, -ки и базікало, -ла, *об.* Болтунъ, балагуръ. *І чого цей (ця) базіка все язиком меле? Оце ще мені базікало!*

Базікання, -ня, *с.* Болтовня. *Та ти не тільки говори, а й руками роби. А то діла нема, а саме базікання.* Харьк. г.

Базікати, -каю, -єш, *гл.* Болтать, балагурить, калякать. Котл. Ен. III. 50. *Годі не знать що базікать!* Шевч. *Проміж себе дещо базікають, мов вода на лотоках шумить.* Кв.

Базічка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **базя.** 2) = **Багнітка.** Вх. Уг. 226.

Базник, -ка, *м.* Раст. а) собачья бузина, Sambucus Ebulus L. Шейк. Вх. Пч. II. 36. б) **— ярий.** Syringa vulgaris. Вх. Пч. I. 13.

Базувати, -зую, -єш, *гл.* Играть на контрабасѣ. МУЕ. III. 57.

Базувір, -ра, *м.* = **Бузувір.** Шейк. *Недовірки, базувіри.* Черниг. у.

Базь-базь! *меж.* Призывъ для ягнятъ. Шейк.

Базька, -ки, *ж.* 1) Дѣтск. ягненокъ. Шейк. 2) = **Багнітка.** Шейк. Вх. Пч. II. 37.

Базьочки, -чок, *ж. мн.* Раст. Plantago major. Вх. Пч. I. 12.

Базя, -зі, *ж.* Дѣтск. овца, ягненокъ. О. 1862. IX. 118. Ум. **Базька, базічка.**

Бай, бая, *м.* Сказочникъ. *Був собі бай, зніс копу яй: всім по яйцеві, тобі зносок.* Если къ кому пристаютъ съ просьбой разсказывать сказки, то онъ этой поговоркой желаетъ отдѣдаться. Шейк.

Байбак, -ка, *м.* = **Бабак.** Вх. Пч. II. 5.

Байбара, -ри, *ж.* Длинный кнутъ у пастуховъ. Екатериносл. Левч. 58.

Байбарак, -ка, *м.* 1) Верхняя одежда у гуцуловъ: родъ суконнаго полукафтанья. Шух. I. 126. Гол. Од. 68. 2) Родъ крытой женской шубки, крытаго овчиннаго тулупа. Канев. у. Борз. у. *Заробила в мене грошенят на байбарак.* Г. Барв. 251.

Байбарзо (т. е. **ба і барзо**, — подобно **байдуже**). И очень. Встрѣчено въ выраж.: *Він мя має за байбарзо,* т. е. онъ мной пренебрегаетъ. Фр. Пр. 19.

Байбарис, -су, *м.* Раст. барбарисъ. Константиногр. у.

Байбарисовий, -а, -е. Барбарисовый.

Байда, -ди, *об.* 1) Гуляка, безпечный человѣкъ. **Байди бити**. Бить баклуши. 2) *ж.* Прозвище неуклюжей женщины. Ном. № 13618. 3) *ж.* Краюха, ломоть хлѣба. *Байда хліба.* Фр. Пр. 19.

Байдак, -ка, *м.* 1) Родъ большого рѣчного судна. Рудч. Ск. II. 28. *А нуте, хлоп'ята, на байдаки! Море грає — ходім погуляти.* Шевч. *Великий тяжко був пожар, — човни і байдаки палали.* Котл. Ен. II. 29. 2) *мн.* **Байдаки**. «Селезни, сбившіеся въ стаи тогда, когда матки водятъ выводки». Мнж. 176. 3) **Байдаки гонити**. (Бѣл.-Нос.) и **байдаки бити** (*Левиц.*) = **байдики бити.** Ум. **Байдачок.** Ув. **Байдачище.**

Байдара, -ри, *ж.* Родъ судна. *Посунули по синій хвилі, поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883) 298.

Байдати, -даю, -єш, *гл.* Болтать вздоръ, говорить чепуху. Вх. Уг. 226.

Байдачище, -ща, *м.* Ув. отъ **байдак.**

Байдачний, -а, -е. Принадлежащій, свойственный **байдаку.**

Байдачник, -ка, *м.* Рабочій на **байдаку.**

Байдачок, -чка, *м.* Ум. отъ **байдак.**

Байде! Сокращ. **байдуже**. *Байде нам се*! КПС. 11. *Да хоч чужа хата — гірка хата, — я байде.* Г. Барв. 433.

Байдиґи, -диґ, *ж. мн*. Въ выраж.: **байдиґи плести**. Говорить вздоръ. Желех.

Байдики, -ків, *мн.* Баклуши; употребл. только въ формѣ **байдики бити** — бить баклуши, баклушничать. Ном. № 10872. *Тобі б тільки лежати та байдики бити.* Левиц. I. 423.

Байдикува́ння, -ня, *с.* Ничего недѣланіе, баклушничанье. *І не докучило тобі байдикування? Не змогла б я отако байдикуючи день-у-день без роботи жити.* Харьк. г.

Байдикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Ничего не дѣлать, баклушничать. АД. I. 152. *Він нічого не робив, тільки байдикував.* Волын. г. *Байдикують собі дома при батьку; звісно, ні косить, ні жать не підуть.* Драг. 146.

Байдрак, -ка, *м.* = **Будяк.** Carduus. Вх. Пч. II. 30.

Байдуже, *нар.* Безразлично, нужды нѣтъ, и горя мало, все равно. *Недоля жартує над старою головою, а йому байдуже.* Шевч. *Байдуже паски, аби порося!* Ном. № 7280. *Умер батько — байдуже, вмерла мати — байдуже, умер милий чорнобривий, — та й стало жаль дуже.* Н. п. Ум. **Байдужки, байдужечки.** *А мені про те й байдужечки.* Кролев. у. *Товкачисі радість: Бог дав сина..., а Товкачеві й байдужки.* Морд. Оп. 1.

Байдужен, -жна, -не. Кратк. форма отъ **байдужний**. *Ніхто мене не жде і парубок мій байдужен.* Г. Барв. 337.

Байдужечки, *нар.* Ум. отъ **байдуже.**

Байдужий, -а, -е. Безразличный, равнодушный, индифферентный. *Погляд її очей був недбалий... байдужий.* Левиц. Пов. 297.

Байдужість, -жости, *ж.* Безразличіе, индифферентизмъ, равнодушіе. *Левиц.* I. 330. *Потребно великої праці, щоб зв'язати те, що порвала наша недбайливість та стидка українська байдужість.* Левиц. Пов. 279. *Байдужість про закони природи.* К. XII. 122.

Байдужки, *нар.* Ум. отъ **байдуже.**

Байдужливий, -а, -е. = **Байдужий.** К. Кр. 35.

Байдужливо, *нар.* = **Байдужно.** *Байдужливо прийняла вдова вмову дурневу, — не виявляла вона ніколи ні радощів, ні смутку.* Г. Барв. 307. *Вона й привіталася, і снідання подала, і щось промовила, і про щось поспитала, і глянула, і подякувала, та усе наче недбайливо, якось байдужливо.* МВ. III. 105.

Байдужний, -а, -е. = **Байдужий.** К. Кр. 17. Г. Барв. 20.

Байдужно, *нар.* Равнодушно, безразлично, индифферентно. *Дивиться байдужно з високости.* К. ЦН. 291. *Роспитувала я селян про неї, але мені одказувано байдужно, мов про аби що.* Г. Барв. 373.

Байдур, -ра, *м.* Волокита, ловеласъ? *«Де ж їх будеш прала, Галенько єдина?» — На тихім Дунаю, козаче-гультаю! — «Де будеш сушила, Галенько єдина?» — На єдвабном снуре, козаче-байдуре.* — Гол. II. 722, 723.

Байка, -ки, *ж.* 1) Басня. *«Кажи казки!» — Не вмію. — «Кажи байки!» — Не смію. — «Кажи сякої-такої небилиці»*! Чуб. I. 214. *Не все те правда, що байка каже.* Чуб. I. 232. *Байки Л. Глібова. Як пан лягає спать, то він йому каже байки*. Рудч. Ск. I. 191. 2) Бездѣлица, шутка, пустяки. *Лайка — байка, а битва — молитва.* Ном. № 3807. *Байка плавати, але як би казали нурка дати.* Фр. Пр. 19. 3) **= Бая.** *На дівочках плаття — все клин та китайка та зеленая байка.* Чуб. III. 38. Ум. **Баєчка.** *Я вигадав, лежачи на печі, для вас сюю баєчку, паничі.* Гліб.

Байкарь, -ря, *м.* Баснописецъ. Желех.

Байкий, -а, -е. Говорливый, словоохотливый. Левч. 27.

Байковий, -а, -е. = Баєвий. *У байковій юпці вона мені все на думці.* Чуб. V. 405.

Байло, -ла, *с.* ? Какъ бранное слово: *Позирни, байло!* К. ПС. 57.

Байлова, -ви, *ж.* Выносное дышло въ плужной запряжкѣ. Черк. у.

Байловка, -ки, *ж.* 1) **= Байлова.** Анан. у. 2) Шесть, посредствомъ котораго поднимаютъ якорь на **дуб**, большую днѣпровскую лодку. Мнж. 180.

Байлога, -ги, *ж.* **= Байлова.** Херс.

Байлувати, -дую, -єш, *гл.* Припрягать вторую пару воловъ и встаскивать возъ на гору. Рудч. Чп. 245. *Ой на гору, гору будем байлувати.* Рудч. Чп. 113.

Баймуд, -да, *м.* Дуракъ, остолопъ, болванъ. Желех.

Байовий, -а, -е. = Баєвий. Чуб. VII. 430. *Зелена байова керсетка.* Мир. ХРВ. 9.

Байор, -ра, *м.* **= Крайка.** Kolb., I. 45.

Байорисько, -ка, *с.* Ув. отъ **байоро.**

Байорка, -ки, *ж.* 1) Снурокъ цвѣтной. Шух. I. 122. 2) Каждая изъ четырехъ обвитыхъ канителью струнъ торбана. КС. 1892. III. 383, 384.

Байоро, -ра, *с.* **= Баюра 1.** Вх. Лем. 389. Ув. **Байорисько.** Вх. Лем. 389.

Байорок, -рка, *м.* 1) Золотая проволочная нить. Желех. 2) **= Байорка 2.** Желех.

Байрак, -ка, *м.* 1) Лѣсокъ въ оврагѣ; буеракъ. *Такі були здоровенні та глибокі байраки, що Боже світе!* Грин. II. 169. *Ой не шуми, луже, зелений байраче!* Мет. 92. *До зеленої неділі в байраках біліли сніги.* Шевч. 2) Мундштукъ при уздечкѣ. *Сідло черкеське а пітником, уздечка новісінька з байраком.* Изъ пѣсни, приведенной въ «Истор. Новой Сѣчи» Скальковскаго. Ум. **Байрачок, байраченько.**

Байрака, -ки, *ж.* **= Байрак 1.** *Не з-за гори, з-за байраки, відтіля ідуть гайдамаки.* Мет. Форма эта, вѣроятно, явилась только для риѳмы.

Байраченько, -ки, *с.* Ум. отъ **байрак.**

Байрачний, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ **байраку 1**, буерачный, овражистый.

Байрачок, -чка, *м.* Ум. отъ **байрак.**

Байсаміна, -ни, *ж.* Родъ растенія. О. 1861. XI. Св. 29.

Байстер, -ра, *м.* **= Байстрюк.** Аф. 292.

Байстрюк, -ка, *м.* Внѣбрачный, побочный сынъ. Котл. Ен. IV. 67. *Не байстрюкові гріх, а батькові.* Посл. Ум. **Байстрючок.** Ув. **Байстрючище.**

Байстрюченя, -няти, *с.* **= Байстря.**

Байстрючка, -ки, *ж.* Внѣбрачная, побочная дочь.

Байстрючок, -чка, *м.* Ум. отъ **Байстрюк.**

Байстря, -ряти, *с.* Внѣбрачное дитя. *Салдатка йде, байстря несе.* Кв. *З байстрям шкандибає.* Шевч.

Байтала, -ли, *об.* Неуклюжій человѣкъ, дубина. Вх. Зн. 1.

Байтало, -ла, *с.* Неработящій человѣкъ, безъ дѣла болтающійся, шляющійся. Черк. у.

Байталуватий, -а, -е. 1) Неловкій, неуклюжій. Вх. Зн. 1. 2) Неработающій, лѣнивый. Черк. у.

Байцарка, -ки, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Начиння 3.** Константиногр. у.

Бак, *сз.* **= Пак.** Кв.

Байчар, -ра, *м.* Болтунъ, сплетникъ. Вх. Лем. 389.

Бакаїстий, -а, -е. 1) О рѣкѣ или прудѣ: обилующій ямами. *Не ходи туди, бо там дно дуже бакаїсте.* Екатериносл. 2) Ухабистый, выбоистый. *Там шлях дуже бакаїстий.* Кіев. у. См. **Бакаюватий.**

Бакай, -кая, *м.* 1) Глубокая яма въ рѣкѣ, прудѣ. Сим. 145. Екатериносл. 2) Грязный, наполненный водою ухабъ на дорогѣ, выбоина, ложбина, посрединѣ которой лужа. Константиногр. у. Мнж. 176. Кіев. у. *Поїхали вони раз колодки возити... та і загрюзились у бакаї.* Мнж. 9. См. **Баюра, банджюр.**

Бакалійний, -а, -е. Бакалейный. Мкр. Н. 31.

Бакалійник, -ка, *м.* Торговецъ бакалейными товарами.

Бакалійниця, -ці, *ж.* Торговка бакалейными товарами.

Бакалія, -лії, *ж.* 1) Бакалейные товары. *Щоб де було свій крам складати та всякую бакалію ховати, він у дворі комору збудував.* Гліб. 2) Мелкій товаръ (галантерейный, игольный, ножевой и пр.), которымъ торгуютъ въ разносъ **щетинники**. Вас. 190.

Бакаль, -ля, *м.* Озеро. *Бакаль (озеро) такий, що ніт його переплисти, ніт його переїхати.* Чуб. II. 256.

Бакаляр, -ра, *м.* 1) Ученикъ, школяръ. *Єзуїти цькували народ шляхтою і своїми бакалярами.* Стор. І. 219. 2) Учитель дѣтей. Шейк. 3) Дьячекъ. Чуб. I. 231.

Бакалярство, -ва, *с.* 1) Должность учителя дѣтей. Желех. 2) соб. Учителя дѣтей, школяры.

Бакалярський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный **бакаляру.**

Бакан, -ну, *м.* Родъ красной краски. Шейк.

Бакати, -каю, -єш, *гл.* Говорить: **ба**. О. 1862. І. 73.

Бакаюватий, -а, -е. = Бакаїстий. *Бакаювата дорога.* Черк. у.

Баки, -ків, *м. мн.* Употреб. въ выраженіяхъ: 1) **Забивати, забити баки** — сбивать, сбить съ толку, одурачить, обморочить. Фр. Пр. 20. Драг. 171. *Забили мені баки.* Ном. № 2088. 2) **Вибанчити баки** — вытаращить глаза. Білецк. Нос. 3) **Баки світити**. Подольщаться къ кому, показывать кому пріязненный видъ. Фр. Пр. 20.

І. Бакир и бакирь. Употр. въ выраженіи **на бакир** — на бекрень. *Не йди, доню, за такого, що на бакир шапка.* Чуб. V. 1092. *Хто на бакир шапку носить, — господарь не*

буде. Грин. III. 209. **Ми з собов на бакир стоїмо**. Мы между собой въ ссорѣ. Фр. Пр. 21. **Пішло ми на бакир**. Потерпѣлъ убытки, пришелъ въ убытокъ, обезсилѣлъ. Фр. Пр. 21.

II. Бакир, -ру, *м.* Котелъ, преимущественно мѣдный. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Бакло, -ла, *с.* = **Баклаг**. *Як із річки, із ковбані води принести: відра не було, бакла не случилося.* КС. 1883. II. 288.

Баклаг, -га, *м.* и **баклага, -ги,** *ж.* **= Боклаг.** Вас. 145. *Бери баклаг і барилу.* Чуб. V. 1094. Ум. **Баклажок, баклажка.**

Баклажан, -на, *м.* Раст. Solatium lycopersicum, баклажанъ, помидоръ. ЗЮЗО. I. 127.

Баклажка, -ки, *ж.* Ум. отъ **баклага.**

Баклажок, -жка, *м.* 1) Ум. отъ **баклаг.** 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379.

Бакомпарт, -та, *м.* Бакенбарда. Вх. Уг. 226.

Бакун, -на, *м.* Nicotina rustica L. ЗЮЗО. I. 129. Очень крѣпкій курительный табакъ, простой табакъ. *Спасибі за тютюн, бо се турецький, не бакун.* Ком. II. № 424. Ум. **Бакунець, бакунчик.** Ув. **Бакунище, бакуняка, бакунисько.**

Бакуновий, -а, -е. Относящійся, свойственный **бакуну.**

Бакунт, -ту, *м.* Томпакъ. Шух. I. 277.

Бакунтовий, -а, -е. Томпаковый. Шух. I. 275, 277.

Бакунчик, -ка, *м.* Ум. отъ **бакун.**

Бакуняка, -ки, *м.* Ув. отъ **бакун.**

Бакуняр, -ра, *м.* Контрабандистъ, нереносящій табакъ. Желех. См. **бакун.**

Бакханалія, -лії, *ж.* Вакханалія. *Я зустрів на улиці весілля, що ходили з добридням; все те було дуже вже на підпитку; хто в скоки, хто в боки, — нестеменна бакханалія.* Ном. № 11734.

Бакхичний, -а, -е. Вакхическій. Левиц. I. 520.

Бакша, -ші, *ж.* **= Баштан.** *Сама пійде бакшу полоти.* Кв. *Оцей дощик добрий на бакші.* Богод. у.

Бал, -лу, *м.* Балъ. Рудч. Ск. I. 9. Ум. **Балок.** *Бувають у нас і балки, то в господу закликають музику* О. 1862. IV. 90.

Бала, -ли, *м.* Дубина, пентюхъ. Желех.

Балабаєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **балабайка.**

Балабайка, -ки, *ж.* Балалайка. Рудч. Ск. I. 18. Мкр. Н. 16. *Грати у балабайку.* Ум. **Балабаєчка.**

Балабан, -на, *м.* 1) Родъ хлѣбнаго печенья. *Подай лиш отам з запічка балабани гарячі, тетерю та під'їмо хоч трохи.* О. 1861. XI. Кух. 27. 2) Родъ растенія. ЕЗ. V. 246. 3) Птица: разновидность сокола. У Вх. Пч. II. 19: Gentilis (Falco nobilis).

Балабанка, -ки, *ж.* Очень крупный сортъ картофеля. Богод. у.

Балабанський, -а, -е. ? *Ус балабанський чуприна черкеська.* Ном. № 8589.

Балабій. Употребляется пастухами овецъ въ призывѣ для козловъ. *Отара на тирлі або в роспаш; виходить личман вперед, кличе цапів так: гей цо! балабій! цо, цо! балабій! цо! — Цапи, де б не були, ідуть до личмана, вівці за цапами.* О. 1862. V. Кух. 35.

Балаболька, -ки, *ж.* Бубенчикъ. Шейк.

Балабон, -на, *м.* Бубенчикъ, погремушка. Подольск. г. *У нашої попаді балабони на заді; не багато — тільки п'ять, куди іде — брязкотять.* Н. п. Ум. **Балабончик.** Г. Барв. 513.

Балабонити, -ню, -ниш, *гл.* Звонить, бренчать (напр., бубенчиками, погремушкой).

Балабонка, -ки, *ж.* Родъ растенія съ клубнями на корнѣ, похожими на картофель (употребл. для настойки). Херс.

Балабончик, -ка, *м.* Ум. отъ **балабон.**

Балабошити, -шу, -шиш, *гл.* Болтать, говорить. *Та це діти у нас так балабошать, а чи воно такечки, — хто ж його зна.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Балабула, -ли, *ж.* ? Чуб. III. 105.

Балабурка, -ки, *ж.* **= Картопля.** *Далі ж єї балабурок нелуплених їсти.* Гол. I. 199. См. **Бараболя.**

Балабух, -ха, *м.* 1) Небольшая булочка, испеченная или сваренная въ водѣ. Употребляется въ нищу, а также для гаданія подъ праздникъ Андрея Первозваннаго. 2) Комъ, комокъ. Шейк. *Балабух глини.* Ум. **Балабушок.**

Балабуха, -хи, *ж.* 1) **= Балабух 1.** Шейк. 2) Шишка. *Під плечем така балабуха.* Зміев. у. Ум. **Балабушка, балабушечка.** Чуб. III. 258. О. 1862. IV. 13.

Балабушка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **балабуха.** Маркев. 22. 2) Комокъ помета. *Нехай він пом'янеться на кінську балабушку.* Ном. № 8363.

Балабушок, -шка, *м.* Ум. отъ **балабух.**

Балагула, -ли, *ж.* 1) Крытая дорожная повозка, на которой ѣздятъ евреи. Левиц. I. 504. 2) Еврей-извозчикъ на такомъ экипажѣ. 3) Въ юго-западн. краѣ: народникъ изъ польскихъ помѣщиковъ 1830 — 50 гг., членъ особаго народническаго общества въ то время.

Балагульський, -а, -е. Относящійся къ **балагул'**ѣ. *Балагульський віз.* Грин. I. 55.

Балаґувати, -ґую, -єш, *гл.* Жить въ праздности. Вх. Уг. 226.

Балай. Употребл. въ выраж.: **галай-балай.** См. **галай 3.**

Балакайло, -ла, *м.* Болтунъ, говорунъ, пустомеля. Желех.

Балаканка, -ки, *ж.* Болтовня. Желех.

Балакання, -ня, *с.* Разговоръ, каляканье. *Нам не треба балакання, не треба слів, а треба діла.* Левиц. Пов. 162.

Балакати, -каю, -єш, *гл.* 1) Бесѣдовать, болтать, калякать, разговаривать. *Звичайно за слівцем балакали по слову.* Греб. *За рученьки біленькі взявшись, балакали то сяк, то так.* Котл. Ен. I. 18. **Балака таке — не своє**. Говоритъ вздоръ. Зміев. у.

Балакатися, *гл.* Употреб. безлично: **балакається, балакалось**. Говорится, говорилось. *Чого ж ви мовчите? — Та якось не балакається.*

Балаки, -лак, *ж. мн.* Разговоры. ЗОЮР. I. 277. *Другий підходе з такою розмовою до короля, як і перший... Третій підходе до короля з тими ж самими балаками*. Чуб. III. 46.

Балакливий, -а, -е. Разговорчивый, говорливый, словоохотливый. Чуб. I. 231. *Веселий, ручий молодик, письменний, смілий, балакливий.* Мкр. Г. 7. *Панночка така весела, балаклива.* МВ. (О. 1862. III. 48). Ум. **Балакливенький.** *Така в вас балакливенька оця дівчина.* Черниг. г.

Балаклій, -лія, *м.* Говорунъ, болтунъ. Черниг.

Балакня, -ні, *ж.* Разговоры, болтовня. *Це буде на два годи балакні. Біля корчми така балакня.* Міус. окр.

Балакуватий, -а, -е. = Балакливий. *Вони обидва однаково балакуваті.* Новомоск. у.

Балакун, -на, *м.* Говорунъ, болтунъ К. Дз. 96.

Балакучий, -а, -е. = Балакливий. *Там така приязна та балакуча жінка.* Кобел. у. *Аби були слухачі, а наш Круглий оповідач дуже балакучий.* Ком. II. 68.

Балам! балам! *меж.* Подражаніе ударамъ колокола. Шейк.

Баламкати, -каю, -єш, *гл.* Протяжно звонить въ одинъ колоколъ. Шейк.

Баламут, -та, *м.* 1) Возмутитель, нарушитель душевнаго покоя, обольститель. Чуб. V. 398. *Баламуте всього світа, баламутиш мої літа: як приїдеш, мене любиш: як поїдеш, то й забудеш.* Нп. 2) Знахарь. Чуб. III. 193. 3) Рыба: макрель, Scombres scombrus. Черном. Вх. Пч. II. 21.

Баламута, -ти. 1) *м.* **= Баламут 1.** Шейк. 2) *ж.* Затрудненіе, замѣшательство. Угор.

Баламутити, -чу, -тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать, то же, что и **каламутити**. 2) Смущать, нарушать покой. Чуб. V. 106. *Нишпорить усюди по Вкраїні да баламутить голови поспольству.* К. ЧР. 107.

Баламутка, -ки, *ж.* 1) Нарушительница покоя, обольстительница. Чуб. V. 405. *Масляниня баламутка: обіщала масла й сиру, та не хутко.* Ном. № 526. 2) Неурядица, нестроеніе; споръ. *Ні, за ту землю баламутки не було.* Черниг. 3) Водка, въ которой вымоченъ табакъ. Желех.

Баламутний, -а, -е. 1) Мутный, нечистый (о жидкостяхъ), то же, что и **каламутний**. 2) Непокойный, тревожащій.

Баламутно, *нар.* 1) Тревожно, неспокойно. 2) Несправедливо. *Декуди говорять: скривився, як середа на п'ятницю, — але то вже баламутно, бо середа не має чого кривитися на п'ятницю, бо обі однаково пісні.* ЕЗ. V. 209.

Баламутство, -ва, *с.* Возмущеніе, смущеніе; обманъ. *Їх обман, їх криту золотом і баламутством правду.* К. ДЗ. 37.

Балан, -на, *м.* Бѣлый волъ. КС. 1898. VII. 41.

Баланда, -ди, *об.* 1) Медлительный, неповоротливый, неловкій человѣкъ. Желех. 2) Вздорный болтунъ. Желех.

Баландати, -даю, -єш, *гл.* Качать туда и сюда. Желех.

Баландіти, -джу, -диш, *гл.* Болтать, говорить пустяки. Желех.

Балахрестити, -щу, -стиш, *гл.* Шалить, шутить, балагурить. Угор.

Балачка, -ки, *ж.* Разговоръ, бесѣда; болтовня.

Балбера и балбира, -ри, *ж.* Родъ рыболовнаго снаряда: рядъ крючковъ на веревкѣ, съ поплавками. Черном.

Балберка, -ки, *ж.* Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ. Ум. **Балберочка.** Черном.

Балберний и балберочний, -а, -е. Употребл. въ выраж.: **балберна** или **балберочна снасть = балбера.** Черном.

Балберочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **балберка.**

Балберочний. См. **балберний.**

Балда, -ди, *ж.* 1) Большой топоръ. Вх. Зн. 1. 2) Неуклюжая, неповоротливая женщина. Ном. № 13951. 3) Въ загадкѣ: **далда-балда** — свинья.

Балеґа, -ґи, *ж.* **= Белеґа.** Вх. Зн. 2.

Балець, -льця, *м.* 1) Головное покрывало, головной платокъ женщины (во время свадебнаго обряда?) Желех. *Балець, матінко, балець, на сім мір та й на палець; що буде завивати, то буде споминати: «то невісточка дала, бодай щастє мала.* Гол. IV. 321. 2) Родъ свадебнаго хлѣба. Гол. IV. 369, 395.

Бали, -лів, *м. мн.* Разговоры, розсказни. *Тільки і балів на селі, що про мене безщасну.* О. 1862. VII. 42. *Росклався з своїми балами — і до вечора тебе не переслухаєш.* Полт. *Всі ж не з балами стояли, всі були по ділу тут.* Котл. Од. 490. **Це вже бали**! Дудки! *Це вже бали, щоб я йому дала.* Харьк. у. *Ні, це вже бали!* Грин. І. 240.

Балик, (-ка?), *м.* Балыкъ. МУЕ. І. 48. (Добруджа).

Балище, -ща, *с.* Степной оврагъ, узкая и длинная долина. *По тих степах, по горах Дніпрових, по балищах і лугах низових живе його слава од віку до віку.* К. Досв. 4. *Везуть у балище на водопійло.* К. МБ. X. 17. См. **Балка.**

Балія, -лії, *ж.* Родъ низкой и широкой кадки для мойки бѣлья. Шейк. Черниг. у. *У нас нема балії, ми в ночвах сорочки оджимаєм.* Кіев. у. Ум. **Балійка.**

Балка, -ки, *ж.* Степной оврагъ. *Вовки по тернах, по балках жовту кість жвакували.* Дума. *Вийшов в поле геть од шляху, у балку спустився.* Шевч. Ум. **Балочка.**

Балмус, -су, *м.* Густая жидкость. *Балмусом звуть, як що небудь дуже густе, щоб то не було.* Драг. 191.

Балок, -лка, *м.* Ум. отъ **бал.**

Балта, -ти, *ж.* 1) Топоръ. Вх. Зн. 1. См. **Балда.** 2) Жидкая грязь. Шух. І. 81.

Балтина, -ни, *ж.* **= Балта 1.** Желех.

Балу. Употребл. въ выраженіяхъ: **балу-балу, галу-балу, тару та балу** — болтать. *Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. *Я тут балу-балу, а тісто біжит по столу.* Фр. Пр. 21.

Балува́ння, -ня, *с.* Препровожденіе времени въ балахъ, пиршество. Чуб. III. 5.

Балувати, -лую, -єш, *гл.* 1) Проводить время въ балахъ, пировать. Мил. Св. 61. О. 1861. X. 38. МУЕ. III. 161. 2) **— чим.** Заниматься чѣмъ, быть опытнымъ въ чемъ. Вх. Уг. 226. *Він тим балує. Хто чим балує, від того й гине.* Фр. Пр. 21.

Балух, -ха, *м.* **= Балуша.** Вх. Лем. 389.

Балухатий, -а, -е. = Банькатий.

Балухи, -хів, *мн.* 1) Выпученные глаза. 2) Заячьи глаза. Вх. Пч. II. 6.

Балуша, -ші, *ж.* Пирушка, препровожденіе времени въ гостяхъ. *При балуші, як даґде весіля або кстини, приходять на мисель розмаіти співанки.* Вх. Лем. 389.

Балхва, -ви, *ж.* Цвѣтная полоска въ ткани. Волын. г.

Балцанка, -ки, *ж.* Банка или бутыль, оплетенная лозой. Мнж. 176. См. **Бальзанка.**

Баль, -лю, *м.* **= Бал. Отто буде крутий баль!** Вотъ будетъ драка! Фр. Пр. 21. **Справлю я ті баль!** Буду бить такъ, что подпрыгивать будешь. Фр. Пр. 21.

Бальвувати, -вую, -єш, *гл.* Сцѣплять, связывать одно съ другимъ. Лубен. у.

Бальзанка, -ки, *ж.* Жестянка съ горлышкомъ и носкомъ для храненія жидкостей, напр. керосина. Славяносер. у. См. **Балцанка.** Ум. **Бальзаночка.**

Бальо, -ля, *с.* Дѣтск. 1) Баранокъ. Шейк. 2) **= Гостинець.** Желех.

Бальовий, -а, -е. Бальный. Левиц. І. 451.

Бальога, -ги, *ж.* Лѣвша. Угор.

Бальок, -лька, *м.* Балка. Шейк.

Балюва́ння, -ня, *с.* **= Балування.**

Балювати, -люю, -єш, *гл.* **= Балувати 1.** Рудан. І. 64, 92. *А ти гуляєш, а ти балюєш за чужі нечесні гроші.* Левиц. І. 529. *Зізвав багато царевичів і почали балювати.* Чуб. II. 217.

Балюра, -ри, *ж.* **= Баюра.** Сим. 32. *Через балюру стрибатиме.* Г. Барв. 453. Ямка въ земляномъ полу, на печномъ шесткѣ, въ печи. *О, яка в долівці балюра, — треба*

замазати. Константиногр. у. *Чому таки ти печі не вимажеш? Самі балюри, ніде й горщика поставити.*

Балякати, -каю, -єш, *гл.* **= Балакати.** *Чую, балякає з кимсь.* О. 1862. VII. 38.

Баляки, -ляк, *ж. мн.* 1) **= Балаки.** О. 1862. VII. 35. 2) **Баляки підпускати**. Обманывать. Гатц.

Баляндраси, -сів, *м. мн.* Разглагольствованія, розсказни, турусы на колесахъ. Котл. Ен. І. 20. К. ЧР. 137. *Баляндраси роспускає, буцім то він усе знає.* Нп. *Хазяйка кишки порве од її баляндрасів.* Кв. **Баляндраси точити.** Балагурить, болтать.

Баляндрасити, -шу, -сиш, *гл.* Болтать, балагурить, разсказывать смѣшное. *Та як стануть баляндрасить, то й мертвий би розреготався.* Стор. І. 133.

Баляндрасник, -ка, *м.* Балагуръ. *Що за баляндрасник отсей прудиус! — каже сміючись Сомко. — Мабуть у вас у Січі тілько й роботи, що потішать один одного вигадками.* К. ЧР. 128.

Баляс, -су, *м.* Шумъ. Шейк.

Баляси, -сів, *м. мн.* 1) = Перила. Шейк. 2) **= Баляндраси.** *Точила всякії баляси.* Котл. Ен.

Балясник, -ка, *м.* Балагуръ, болтунъ. Ком. II. 37.

Балясниця, -ці, *ж.* Балагурка, болтунья.

Балясувати, -сую, -єш, *гл.* Шумѣть. Шейк. Болтать, балагурить? *Побігла до полюбовника да там з веселости і давай балясувати да хвалиться, що вже чоловіка нема на світі.* Рудч. Ск. І. 172.

Бам-бам! *меж.* Подражаніе звуку колокола. О. 1861. XI. Св. 37. Подражаніе звуку струннаго инструмента. *На цимбали бам-бам!* Гол. IV. 448. См. **Балам.**

Бамбара и бамбера, -ри, *ж.* Ягода. Вх. *Лем.* 389. Ум. **Бамбарка, бамберка.**

Бамбиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Слабо звонить. Желех.

Бамбула, -ли, *м.* Неповоротливый, неуклюжій человѣкъ, животное; неповоротливый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Бамбулька, -ки, *ж.* Круглая ягода (на ботвѣ картофеля). Вх. Уг. 226.

Бамбух, -ха, *м.* Желудокъ. Вх. *Лем.* 389; желудокъ коровы. Вх. Уг. 226.

Бамкати, -каю, -єш, *гл.* **= Баламкати.** Шейк.

Баналюки, -люк, *ж. мн.* **= Банелюки.** Фр. Пр. 21.

Банда, -ди, *ж.* 1) Гурьба, ватага, группа. Драг. 271. *Пішли цілою бандою.* Шейк. 2) Капелла. *Цісарь... сказав їм зробити великий баль, банда їм грала.* Гн. І. 161.

Бандаж, -жа, *м.* 1) Чорная лента, употребляемая для повязки башмаковъ. Шейк. 2) Бинтъ. Шейк.

Бандажований, -а, -е. О башмакахъ: подвязанный лентами. *Бандажовані черевики.* Шейк.

Бандажувати, -жую, -єш, *гл.* 1) Подвязывать башмаки лентами (см. **Бандаж**.). 2) Бинтовать, налагать повязку. Шейк.

Бандазка, -ки, *ж.* **= Бандаж.** Галиц.

Бандазкований, -а, -е. = Бандажований. Галиц.

Банджюр, -ра, *м.* **= Бакай 1.** Вх. Уг. 226. Cm. Баюра.

Бандз, -дзу, *м.* **= Картопля.** Вх. Пч. І. 13.

Бандина, -ни, *м.* Большая компанія. Васильк. у.

Бандур, -ра, *ж.* Содержатель публичнаго дома. Желех.

Бандура, -ри, *ж.* 1) Музыкальный инструментъ въ родѣ гитары. Части: **ручка** — грифъ; **спідняк** — выпуклый овалъ; **верхняк** — вибрирующая поверхность, дека; **голосник** — отверстіе въ декѣ, **приструнник** — планка, на окружности овала, къ которой прикрѣплены струны; **кобилка** — порогъ, черезъ который перекинуты струны. Струнъ отъ 12 до 30 и болѣе; шесть большихъ струнъ наз. **бунти**, первыя три, басы — **кишкові**, 4-я — **дротова**, 5-я — **прийма**, 6-я — **терція**; шесть короткихъ струнъ назыв. **приструнки**. КС. 1882. VIII. 281 — 282. 2) **= Картопля.** Вх. *Лем.* 389. **Бандури душені**. — Растертый картофель. Вх. *Лем.* 412. Ум. **Бандурка, бандуронька, бандурочка.** *Ой там козак похожає, у бандурку виграває.* Мет. 73.

Бандури, -дур, *ж. мн.* Внутренности, преимущ. животнаго. Мнж. 36. *Знайшов там десь задріпане теля, облупив його, бандури випустив.* Мнж. 13. *Гляди, щоб він не випустив тобі бандур.* Черном.

Бандурка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бандура.** 2) **= Картопля.** Вх. Пч. II. 36.

Бандурний, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ бандурѣ. *Бандурна струна.* К. Іов. 65.

Бандурник, -ка, *м.* 1) Мастеръ, дѣлающій бандуры. 2) **= Бандурист.** *Дума «про смерть козака бандурника»* Мет. 443.

Бандуронька, бандурочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бандура.**

Бандуруватий, -а, -е. Неповоротливый? неуклюжій? *Був* (хлопець)... *несміливий, бандуруватий.* Св. *Л.* 244.

Бандурчаник, -ка, *м.* Родъ лепешки изъ растертаго картофеля. Вх. Уг. 226.

Бандурчанка, -ки, *ж.* Стебли и листья, ботва картофеля. Вх. *Лем.* 389.

Бандурчина, -ни, *ж.* **= Бандурчанка.** Вх. Уг. 226.

Бандурша, -ші, *ж.* Содержательница публичнаго дома.

Бандурянка, -ки, *ж.* **= Бандурчанка.** Вх. *Лем.* 389.

Бандурята, -рят, *с. мн.* Картофель. Вх. Уг. 226.

Бандюра, -ри, *ж.* **= Бакай 1 = Баюра I.** Вх. Уг. 226. См. **Банджюр.**

Банелюки, -люк, *ж. мн.* Употр. въ вираженіи: **банелюки плести** — молоть вздоръ, городить чепуху. Ном. № 13029. *Що ти мені банелюки плетеш?* Фр. Пр. 21.

Баник, -ка, *м.* Родъ ватрушки. Вх. Уг. 226.

Банита, -ти, *м.* Изгнанникъ. *Король мене банитою вигнанцем оголосив по Польщі і Вкраїні.* К. Бай. 69.

Банити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Мыть, вымывать, выполаскивать. *Була въ березі, діжку банила.* Лубен. у. *Стала вона банити ложечки.* Мнж. 32. *Приходе до річки попова дочка тарілок банити.* Мнж. 6. *Банити рибу.* МУЕ. І. 4 9. (Добруджа). 2) Полоскать. *У горлі боліло, так лікарь давав чимсь банити.* Харьк. у. 3) Бить (человѣка). *Сусід Кіхоть із жінкою моєю... гм! гм! не вам кажучи, пані... а свою банить що-дня.* Г. Барв. 334.

Банитися, -нюся, -нишся, *гл.* Мыться, вымываться.

Банітува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Шельмовать, бранить послѣдними словами. 2) Мучить. *Лубен. у.* 3) — **розумом = Баламутити 2.** Желех.

Банка, -ки, *ж.* Гульденъ. Вх. Зн. 1) **Велика банка**. Десять гульденовъ. Шух. І. 85. Ум. **Баночка.**

Банкас, -са, *м.* Желѣзный съ насѣчкой на верхнемъ концѣ шпень, вставляемый въ одну изъ дыръ столярнаго станка для того, чтобы удерживать имъ доску, когда ее строгаетъ столяръ. Слов. Д. Эварн.

Банкет, -ту, *м.* и пр. **= Бенкет** и пр.

Банкрут, -та, *м.* Банкротъ. Желех.

Банкрутство, -ва, *с.* Банкротство. Желех.

Банкрутува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Банкротиться. Желех.

Банність, -ности, *ж.* Печаль, грусть; тоска. Желех. *Доки ми ся тай любили — втіхи та радости, а як ми ся залишили — жалю та банности.* Гол.

Банно, *нар.* Грустно, тоскливо, жаль чего. Гол. III. 215. Чуб. V. 280. *Ні за чим мені так не банно, як за моєю кресанею.* Федьк.

Баночка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **банка.** 2) То же что и **банка 1**, 1 гульденъ въ тѣхъ мѣстностяхъ, гдѣ **велика банка** = 10 гульд. Шух. I. 85.

Банта, -ти, *ж.* 1) Поперечное бревно между стропилами, перекладина. Kolb. I. 55. *Кури сплять на бантах.* Подольск. г. О животныхъ: **піти на банти** — издохнуть. **Кінь пійшов на банта**, т. е. содранная съ коня шкура повѣшена на **бантах**. Ном. № 14023. 2) *мн.* **банти = Вергуни.** Сим. 192.

Бантина, -ни, *ж.* **= Банта 1.** *Стріха держить на крокваx, зв'язаних знизу бантинами.* МУЕ. I. 88. (Черниг.).

Бантиня, -ня, *с.* **= Банта 1.** Шух. I. 91.

Бантува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Безпокоить; толкать. Вх. Зн. 1. 2) Уничтожать. Вх. Лем. 389.

Банувати, -ную, -єш, *гл.* 1) Тужить, жалѣть. ЕЗ. V. 97. *Не дуже за ним банували і швидко забули про него.* ЕЗ. V. 194. *Не бануй, мамко, за мнов, не беру вшитко з собов.* Гол. IV. 406. *Ци не будеш, моя рибко, за мнов банувати?* Гол. III. 116. 2) **Банувати на очі** — болѣть глазами. Брацл. у.

Бануш, -ша, *м.* 1) Сунь говяжій. Шух. I. 215. 2) Кушанье: кукурузная мука, смѣшанная со сметаной и сваренная. Шух. I. 140.

Бануша, -ші, *ж.* **= Ясшня.** ЕЗ. V. 43.

Банька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **баня 1.** *А на нашій церковці що за банька хороша!* 2) Шаръ. *Місяць має вид опуклий, се б то як банька.* Дещо. 3) Стеклянный шаръ для глаженія (вмѣсто утюга). См. **Гало.** 4) Глиняный или стеклянный узкогорлый сосудъ. Кіев. *Банька на олій.* Шух. I. 264, 270. 5) Пузырь водяной. *Чоловік на світі, як банька на воді.* Ном. № 8260. 6) Бѣлокъ глаза. Константиногр. у. Хрустали къ глаза (у вола). Рудч. Чп. 254. *Мн.* **баньки**. Выпученные глаза. Греб. 373. *Чого ви, братця, так баньки повитріщали?* Греб. *Баньки вивалив, мов баран.* О. 1861. XI. Кух. 34. *Коли б мені не засліпило так тею горілкою баньок, то може б я і втрапив додому.* Грин. II. 179.

Банькатий, -а, -е. Имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Стор. МПр. 156. См. **Балухатий.**

Банькач, -ча, *м.* Человѣкъ, имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Шейк.

Банюр, -ра, *м.* 1) **= Банюра = Баюра 1.** Вх. Лем. 390. 2) Глубоко размытое мѣсто въ рѣчномъ берегу. Вх. Уг. 238.

Банюра, -ри, *ж.* **= Баюра 1.** Вх. Лем. 390.

Баня, -ні, *ж.* 1) Куполъ на церкви, вообще на строеніи. Сим. 17. *На самому шпилечку стоїть, як лялечка, біла церковця і неначе хитається, сяючи золотим хрестом і банями.* Мир. Пов. І. 166. *Ой не видно його дому, тільки видно баню.* Мет. 6. 2) Солеварня, солеварный заводь. Шух. І. 16. *Ой чумаче, де ти йдеш?.. на баню по кримку йду.* Гол. І. 177. 3) Минеральный цѣлебный источникъ. Вх. Лем. 390. Ум. **Банька.**

Баняк, -ка, *м.* Чугунный котелъ, металлическій горшокъ. Волын. г. *Баняк розбився і вода вилялася.* Гн. II. 92.

Бар, -ру, *м.* Мокрое мѣсто между холмами. Вх. Зн. І.

Барабан, -ну, *м.* Барабань. ЗОЮР. І. 114. Чуб. І. 219; V. 151. *В барабани вибивають.* Драг. 198.

Барабанити, -ню, -ниш, *гл.* Барабанить.

Барабанський, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ барабану. Употребл., кажется, только какъ брань въ выраженіи: **шкура барабанська** — потаскуха, публичная женщина и вообще скверная женщина.

Барабанчик, -ка, *м.* Барабанщикъ. *Ой іде, іде барабанчик, путкувками креше.* Гол. І. 309.

Бараболінник, -ка, *м.* Пирогъ съ картофелемъ. МУЕ. І. 102.

Бараболиння, -ня, *с. соб.* Стебли картофеля. Правобереж.

Бараболисько, -ка, *с.* Мѣсто, гдѣ рось картофель. Вн. Зн. 1.

Бараболя, -лі, *ж.* **= Картопля.** Вх. Пч. І. 13. ЗЮЗО. І. 137. *Наварила бараболі.* Чуб. V. 3. Ум. **Барабoлька.** Грин. III. 517.

Барабосити, -шу, -сиш, *гл.* 1) Болтать, балагурить, калякать. Лохв. у. 2) Бить ладонями по спинѣ въ игрѣ въ **ярки**. Ив. 34.

Баран, -на, *м.* 1) Баранъ, самець овцы. Вас. 197. Чуб. І. 129. *Овечку стрижуть, а баран дріжить.* Посл. 2) Названіе вола съ загнутыми назадъ рогами. КС. 1898. VII. 44. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. VI. 462. 4) Седьмая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка**. КС. 1887. VI. 462. 5) Цилиндръ въ воротѣ, барабань, на который наматывается канатъ. Лубен. у. МУЕ. І. 45. 6) Пѣнистая волна, вздымающаяся въ узкомъ мѣстѣ рѣки. Вх. Пч. II. 25. 7) Кудреватые гребни наметеннаго снѣга. *Вітер рве й перекидає сніг через оселю; а не димарі повикручувало такі кудлаті барани...* Мир. Пов. І. 113. Ум. **Баранець, баранчик.** Ув. **Баранище.**

Баранець, -нця, *м.* 1) Ум. отъ **баран.** Небольшой баранъ. Рудч. Ск. II. 129. Вас. 197. *Понесла на посвяченіе паску, баранця печеного.* Кв. *Чи всі вівці покотилися, чи баранці породилися?* Чуб. III. 454. 2) Колодка, на которую навивается веревка въ плотницкомъ инструментѣ, называемомъ шнур. Черниг. 3) Желѣзная палочка у удилъ, застегивающаяся въ колечко отъ уздечки. Міусск. у. 4) Бекасъ. Полт. Вх. Пч. II. 14. См. **Вівчарик 3, Баранок, баранчик.** 5) Раст. Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. І. 127. 6) *мн.* **Баранці**. Легкія тучи, перистыя облака, пѣнистыя волны.

Баранина, -ни, *ж.* Баранина. *Приніс Хвесько додому баранину та и кинув її на долівці, а собаки донюхались та й ззіли.* Стор. І. 27. *Наварила борщу з бараниною.* Черниг. у. Ум. **Баранинка.** *От вам стегно баранинки.* Стор. І. 27.

Бараниця, -ці, *ж.* Овчина для укутыванія ногъ зимою въ дорогѣ. Кіев. г. (Лободов.).

Баранище, -ща, *м.* Ув. отъ **баран.**

Баранка, -ки, *ж.* **= Вівця?** *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка* (изъ заговора). Мил. М. 40.

Баранковий, -а, -е. Барашковый. Шейк.

Баранник, -ка, *м.* Пастухъ барановъ. О. 1862. V. Кух. 36.

Барання́, -ня́, *с.* Грязь, налипающая на спицахъ колеса. *Бараннєм колесся взялось, і повні маточини наперло грязі.* Борз. у.

Баранок, -нка, *м.* Бекасъ, Gallinago gallinula. Вх. Уг. 226. См. **Баранець 4.**

Баранта, -ти, *ж.* Стадо овецъ. Черном.

Баранча́, -ча́ти, *с.* Барашекъ. Сим. 209.

Баранчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **баран.** *Пасуться три баранчики.* Рудч. Ск. І. 8. 2) Бекасъ. Полт. 3) Хвостикъ арбуза. *Узяв кавуна, держачи його за баранчика.* Ком. І. 33. 4) Одно изъ колесъ въ плугѣ безъ обода. 5) При игрѣ въ **ланки**: каждый изъ стоящихъ на крайнихъ ямкахъ двухъ мальчиковъ, катающихъ мячъ. Ив. 34. 6) Часть уздечки. См. **Гнузда.** 7) *мн.* **Баранчики**. Раст. первоцвѣтъ, Primula officinalis. Ум. **Баранчичок.**

Баранчук, -ка, *м.* **= Баранець 1.** Желех. Въ нѣкоторыхъ пѣсняхъ употребляется какъ припѣвъ: *Гоп, чук, баранчук, а на боці дудка! Кедь би мені не миленька, не був би я тутка.* Гол. IV. 512.

Бараня, -няти, *с.* **= Баранча.** Шейк. Ум. **Баранятко, бараняточко.**

Бараняр, -ра, *м.* 1) Торговецъ баранами. Желех. 2) Воръ, крадущій барановъ. Желех.

Баранятко, бараняточко, -ка, *с.* Ум. отъ **бараня.**

Баранячий, -а, -е. 1) Бараній. *Баранячий смух.* 2) **Баранячий празник**. День 26-го ноября (въ этотъ день совершается случка барановъ съ овцами). Новомоск. у.

Барасулі, -суль, *ж. мн.* Большія стеклянныя желтыя бусы. Шейк.

Барашкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Болтать, растабаривать. Вх. Зн. 1.

Барбачія, -чії, *ж.* Пт. Galerita cristata, хохлатый жаворонокъ. Вх. Лем. 390.

Барбольки, -льок, *ж. мн.* Раст.: а) Fisaria ranuncoloides. Вх. Пч. II. 31. б) Scrofularia nodosa. Вх. Пч. II. 36.

Барболя, -лі, *ж.* **= Бараболя.** Вх. Пч. II. 36.

Барбос, -са, *м.* Кличка собаки. *За хатою коло воріт забрехав барбос наче на вовка.* Левиц. І. 30.

Барбосів, -сова, -ве. Принадлежащій, свойственный барбосу. *Ганна побачила через тин барбосову морду з роззявленим ротом, з вишкиреними зубами, з лютими очима.* Левиц. І. 31.

Барбуля, -лі, *ж.* Порода рыбы: mullus barbatus. Вх. Пч. II. 20.

Барбун, -на, *м.* **= Барбуля.** Вх. Пч. II. 20.

Барва, -ви, *ж.* 1) Краска, цвѣтъ. Гол. II. 520. *Стіни були помальовані ясно-жовтою барвою.* Левиц. Пов. 19. 2) Ворса на сукнѣ. НВолын. у. 3) Форменная одежда. *Козацьку барву прибірає, зброю наряжає.* Гол. І. 10. Ливрея. *Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку.* К. Досв. 21.

Барвистий, -а, -е. Цвѣтной, разноцвѣтный, цвѣтистый. *Дорогі, пишно барвисті шати.* К. МБ. XI. 162. *Барвисті маки.* К. Дз. 79.

Барвисто, *нар.* Цвѣтно, разноцвѣтно, цвѣтисто. *Рай земний, едем барвисто-пишний.* К. Бай. 22.

Барвити, -влю, -виш, *гл.* 1) Окрашивать, красить. Желех. 2) Наводить ворсу. Шейк.

Барвін, -ну, *м.* **= Барвінок.** *Барвін процвітає.* Млак. 90. То же: **барвін-листок**. *Ходжу, блуджу по-над лози, а в ти є лозах барвін-листок, — щипну, вирву, вінець сплету.* Чуб. III. 37.

Барвінець, -нця, *м.* **= Барвінок.** *Під кудерним деревцем, під зелененьким барвінцем.* Нп. *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. III. 301. **Вінець-барвінець**. Вѣнокъ изъ **барвінку**. Грин. III. 524.

Барвіни́на, -ни, *ж.* Одно растеніе **барвінок**, одинъ стебель **барвінка**. Иногда просто **барвінок**. *Перва зелина — любисточок, друга зелина — барвінина, третя зелина — василечок.* Нп.

Барвінковий, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ **барвінку**, сдѣланный изъ него. *Вінок барвінковий.* Гол. Од. 50.

Барвінок, -нку, *м.* 1) Раст.: могильница, гробъ-трава, Vinca minor L. Анн. 380, ЗЮЗО. I. 141. *Ой не стелися, хрещатий барвінку, та по крутій горі!* Нп. Обычные эпитеты: **барвінок зелений, хрещатий, крячастий**. Какъ ласкательное названіе для любимаго мужчины: *Ой ти, козаче, зелений барвінку, прийди до мене хоть у неділько.* Мет. 43. Употребляемый на свадьбѣ въ **світилчиній шаблі барвінок** означаетъ — душевную склонность, пріязнь. МУЕ. III. 94. **Барвінок рвати** — означаетъ часто идти на любовное свиданіе. Мал. л. сб. 288. *Пусти ж мене, мати, барвіночку рвати, а вже ж наші вороженьки полягали спати.* Мет. 288. **Ночувати в барвінку**. Переночевать съ милымъ. 2) Раст.: а) **— дикий.** Lysimachia nummularia. Лв. 100. б) **— степовий.** Vinca herbacea Waldst et Kit. ЗЮЗО. I. 141. 3) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200. Ум. **Барвінонько, барвіночок, барвінчик, барвінчичок.** *Дівчинонько, сіра утко, чи сватати хутко? — Козаченьку, барвіночку, хоть і в неділочку.* Мет. 8. *Та прийди до мене, хрещатий барвінчику!* Нп.

Барвний, -а, -е. Цвѣтной. Желех.

Барв'як, -ка, *м.* **= Байрак?** *Ой їхав козак в зелений барв'як, став коня попасати.* Гайсин. у.

Бергамота, -ти, *ж.* Родъ грушъ: бергамотъ.

Барда, -ди, *ж.* 1) Краюха хлѣба. Шейк. 2) Топоръ особой формы. Въ хотин. у. и у гуцуловъ: родъ плотницкаго топора съ широкимъ лезвіемъ. Шух. I. 87. *Казала йому хату ставити без барди і сокири.* Чуб. V. 819. *А кедрина не калина, я сам їй тесав, що зарубав яснов бардов, як в серденько тяв.* Федьк. III. 168. Ум. **Бардичка, бардочка.** *Як затну бардичку до бука.* Федьк. I. 97.

Бардадим, -ма, *м.* Крупной комплекціи человѣкъ, верзило.

Бардаш, -ша, *м.* Большой топоръ. Каменец. у. Вх. Зн. 2.

Бардз, бардзо, *нар.* **= барз.** Грин. III. 32.

Бардиґа, -ґи, *ж.* Большая краюха хлѣба. Шейк.

Бардина, -ни, *ж.* **= Барда 2.** *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати. Закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю ніч двину.* Чуб. V. 172. Ум. **Бардинка, бардиночка.**

Бардичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **барда.**

Бардочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **барда.**

Барже, *нар.* Сравн. ст. отъ **барзо**. Вх. Лем. 390.

Барз, барзе, барзо, *нар.* Очень. *Вода барз нечиста.* Гол. IV. 522. *І старшу сестру барзе зневажав.* О. 1862. VIII. 23. *Та ще у неділю, барзо рано-пораненьку, не сива зозуля закувала.* Дума. *А в мене шапка, барзо дорога.* Чуб. V. 161.

Барзій (барзий?), барза. Черный козелъ, черная овца, но грудь у которой бѣлая. О. 1862. V. Кух. 36.

Барзки, *нар.* **= Барзо.** Вх. *Лем.* 390.

Барзо, *нар.* См. **Барз.**

Бари, *мн. нескл.* Разсказы, болтовня. Употребл. въ выраж.: **тари та бари**. *Тари та бари, завтра Варвари.* Ном. № 19335.

Баривка, -ки, *ж.* **= Барилка.** Вх. *Лем.* 390. Ум. **Барилочка.**

Баривчина, -ни, *ж.* **= Барильчина.** МУЕ. I. 100.

Барилечко, -ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Барилка, -ки, *ж.* Боченокъ. Гн. II. 36. *Везе нам горілки чотирі барилки.* Чуб. III. 382. *Носив... барилку тисовую з добрим вишняком.* Млак. 84. Ум. **Барилочка.** *Дайте нам горівочки з нової барилочки.* Грин. III. 50.

Барилко, -ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Барило, -ла, *с.* Боченокъ. Вас. 145. Ном. № 8007. *Вина з Царігграду відер троє у барилі.* Шевч. 116. Ум. **Барилко, барилечко, барилочко, барильце.** Котл. Ен. IV. 20. *Набрала повнісіньке барильце* (вина) *додому.* Рудч. Ск. II. 57. Ув. **Бариляка.**

Барилочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **барилка.**

Барилочко, -ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Барилькуватий, -а, -е. О человѣкѣ: толстый, пузатый. Желех.

Барильний, -а, -е. Принадлежащій боченку, боченочный. *Барильний обруч.*

Барильце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **барило.** 2) мн. **Барильця**. Родъ растенія. О. 1862. IV. 72.

Барильчина, -ни, *ж.* **= Барило.** Гн. II. 36. *Ой пійду я в комірчину та загляну в барильчину.* Чуб. V. 1091.

Бариляка, -ки, *ж.* Ув. отъ **барило.**

Барити, -рю, -риш, *гл.* Замедлять, задерживать. *Ой одчиняй, не бари, бо кусають комарі.* Нп. *Ой нуте, робіть, себе не баріть*! Чуб. III. 231.

Баритися, -рюся, -ришся, *гл.* Медлить, мѣшкать. *Неси, доню, не барися.* Чуб. V. 69.

Бариш, -шу, *м.* Прибыль, выгода, барышъ. *Як уродиться, без баришу не обходиться, і як умре, то все піп дере.* Посл. Ум. **Баришок.** *І Турн получить з баришком.* Котл. Ен.

Баришівне, -ного, *с.* Плата за факторство, маклерство. Вх. Зн. 2. Фр. Пр. 23.

Баришівник, -ка, *м.* Посредникъ при покупкѣ, факторъ, маклеръ. Шух. I. 85. Фр. Пр. 23.

Баришник, -ка, *м.* 1) Торговецъ лошадьми. 2) Торгашъ, барышникъ.

Баришництво, -ва, *с.* Барышничество, торгашество.

Баришницький, -а, -е. Принадлежащій свойственный барышнику, барышническій.

Баришок, -шку, *м.* Ум. отъ **бариш.**

Баришува́ння, -ня, *с.* Торгашество, барышничанье.

Баришувати, -шую, -єш, *гл.* Торговать, барышничать. *Він баришував: купував скот, випасував, продає.* Грин. II. 257.

Барівка, -ки, *ж.* **= Барилка.** Вх. Зн. 2.

Баріння, -ня, *с.* Замедленіе, остановка. *За вашим барінням, то й не впораємось сьогодня помолотити.* Полтав.

Барка, -ки, *ж.* Плоскодонное рѣчное судно для грузовъ: барка. *За ним Азилас плив на барці.* Котл. Ен. VI. 17.

Баркан, -на, *м.* Досчатый заборъ, то-же, что и **паркан**. Грин. II. 180. *Золотий сад і золотим барканом обгорожений.* Рудч. Ск. II. 94. *З одного боку двора коло баркана росли рядомъ тополі.* Левиц. Пов. 21. Ум. **Баркинчик.** Ув. **Барканище.**

Баркас, -су, *м.* Баркасъ, наибольшее гребное судно. *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883) 298. Ум. **Баркасик.** *Справив баркасик і давай у морі рибалчити.* Мнж. 40.

Барки, -ків, *м. мн.* 1) Плечи. 2) **Взяти за барки**. Взять за грудь (во время драки).

Баркицнути, -ну, -неш, *гл.* **= Беркицьнути.**

Барліг, -логу, *м.* 1) Логовище, логово (медвѣжье). *Упала у ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. 2) Логово свиное, также подстилка въ свиномъ хлѣву. Чуб. VII. 395. *Заглянув в хлів, — там поросятам нема нічого барлогу.* Алв. 70. 3) Грязная лужа; грязь. Котл. Ен. III. 14. *Валяється як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. *Гнав свиню; та́ в барліг, а він за нею, та спіткнувсь, упав і викачавсь в барлозі.* Мнж. 129.

Барлій, -лія, *м.* Раст. **= Барлян = Біждерев.** Вх. Пч. I. 8.

Барложитися, -жуся, -жишся, *гл.* Валяться въ грязи. *Барложиться, як свиня в солоді.* Ном. № 12267. *До колодязя погано й доступиться: не висихає ніколи, а свині й барложаться.* Богод. у.

Барма, -ми, *ж.* Мундиръ, ливрея. Гол. I. 150. См. **Барва.** 2) Накипь, пѣнка при варкѣ меду, варенья и пр. Кіев. *Як з вишень варення вариш, так барми багато.* Харьк. г. 3) Глина съ примѣсью желѣзной руды. Ум. **Бармиця, бармичка.** Черк. у.

Бармува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Собирать накипь, пѣнку. Канев. у. См. **Барма.**

Бармуватися, -муюся, -єшся, *гл.* — **під кого**. Поддѣлываться подъ кого, подражать кому. *Наші пластуни одягаються в черкеську одежу і, під їх бармуючись, запускають бороди хто хоче.* О. 1862. II. 65. *Пластун в плавні держить похід тії звірини, під котру бармується.* О. 1862. II. 63.

Барна, -ни, *м.* Темносѣрый волъ. Фр. Пр. 23. Темно-красно-бурый волъ. Вх. Лем. 390.

Барнавий, -а, -е. Бурый. *Куропатва барнава.* Вх. Лем. 390.

Барнак, -ка, *м.* Загнутый конецъ **ґирлиґи**, ея деревянный крюкъ. О. 1862. V. Кух. 36. Мнж. 176.

Барнастий, -а, -е. = Барнястий. Желех.

Барник, -ка, *м.* Родъ птицы. Вх. Лем. 390.

Барноха, -хи, *ж.* Корова темносѣрой масти. Желех.

Барнуля, -лі, *ж.* Корова краснобурой масти. Вх. Лем. 390.

Барнявий, -а, -е. = Барнавий. Вх. Лем. 390.

Барнястий, -а, -е. Бурый, коричневый, каштановый. *Барнясти ма волоси.* Вх. Лем. 390.

Барок, -рку, *м.* Поперечная палка для привязыванія постромокъ къ запряжкѣ; валекъ.

Бартка, -ки, *ж.* Верхняя часть **топірця**, имѣющая форму топора. Части ея: **обух** и **плас** съ **вістрям**. Шух. I. 289.

Баруля, -лі, *ж.* Берлога. *Вовк старий в барулі здох.* Бор. 21.

Бархан, -ну, *м.* Бумазея.
Бархановий, -а, -е. Бумазейный. Шейк.
Баршан, -ну, *м.* **= Оксамит.** Вх. Уг. 227.
Баршановий, -а, -е = Оксамитовий. Вх. *Л*ем. 390. **Змия баршанова**. Гадюка обыкновенная, Pelias berus. Вх. *Л*ем. 390.
Бас, -са, *м.* 1) Басъ. *Еней зарюмав басом сам.* Котл. Ен. **Співати баса**. Пѣть басомъ. *Він у церкві баса співає.* Харьк. г. **Говорити баса.** Говорить басомъ. Св. *Л*. 130, 279. 2) Музыкальный инструментъ: контрабасъ, віолончель. *Да винесла три скрипочки, а четвертий бас.* Чуб. V. 1117. *На улиці скрипка й бас, пусти, мамо, хоть на час.* Нп. 3) **На бас брати кого**. Поднимать на смѣхъ кого. Фр. Пр. 23. 4) **Басом дивитися, поглядати.** Непріязненно смотрѣть, посматривать. Фр. Пр. 23. *Я на тії бараболі басом поглядаю, на полиці варениці очима приймаю.* Чуб. V. 653. Ум. **Басик, басок.** *Дівчата співають і він басика тягне.* Кіев. Ув. **Басисько, басище, басюка, басюра.** *От у Семена басю́ра: як ревне, так аж шибки бряжчать.* Харьк.
Басавринок, -нку, *м.* **= Басаринок 1.** О. 1862. V. 109.
Басаман, -ну, *м.* 1) Полоска, напр. въ матеріи. **Хустка в басамани**. Полосатый платокъ. Шейк. *Спідниця в басамани.* Вх. Зн. 2. 2) Полоса на тѣлѣ отъ удара. *Прийди, прийди, щось ті дам, через плечі басаман.* Шейк. 3) Галунъ, позументъ. Шух. I. 122, 2.75.
Басаманити, -ню, -ниш, *гл.* Дѣлать полосы (ударяя). Желех.
Басама́ння, -ня, *с.* Домашняя утварь, рухлядь. *Чи ти вже повиносив горшки, кочерги — усе басамання, щоб мазати хату?* Могил. Подол.
Басамонка, басамунка, -ки, *ж.* **= Крайка.** Вх. *Л*ем. 390.
Басамуга, -ги, *ж.* **= Басаман 2.** *Басамуги по мені поробив.* НВолын. у.
Басан, -ну, *м.* Обшивка около платья. *Поняв собі дівку туркеню-чужоземку, у зеленій сукні з білими баса нами.* *Л*укаш. 45.
Басанунка, -ки, *ж.* **= Басамонка.** Вх. *Л*ем. 390.
Басанунча́, -ча́ти, *с.* Маленькая крайка. Вх. *Л*ем. 390.
Басань, -ні, *ж.* Крытая галлерея вокругъ церкви. ЗЮЗО. II. 143. См. **Опасання 2.**
Басарабець, -бця, *м.* Бессарабець. *Ой писали басарабці та до наших хлопців листи: «ой ідіть, полтавці, та до нас риби їсти».* Грин. III. 563.
Басарабія, -бії, *ж.* 1) Бессарабія. *Три нарубки пішли на Басарабію зароблять.* Рудч. Ск. I. 198. 2) **Іти на Бесарабію**, кромѣ прямого значенія: быть бродягой, находиться въ бѣгахъ. Шейк.
Басарабський, -а, -е. Бессарабскій. *Л*евиц. Пов. 217.
Басаримок, -мку, *м.* **= Басаринок 1.** *Дітям усього понавозив — усяких басаримків.* Рудч. Ск. II. 113.
Басаринка, -ки, *ж.* и **басаринок, -нку**, *м.* 1) **= Базаринка**. Чуб. I. 231. 2) Прибавка, къ платѣ. *«Запродайте мені свою землю». — Та я вже запродав. — «Та я вже вам басаринку карбованця наділю».* Хорольск. у. 3) Отработокъ, помощь работою, доставляемая половинщиками. Борз. у. *Є тут з пашах заможна козачка, оре восьмериками. Багацько в неї косарів, женців становиться, басаринок одробляють.* Г. Барв.
Басарунок, -нку, *м.* Сѣно или трава, которое даютъ коровѣ въ то время, когда ее доятъ. Шух. I. 170, 188, 193.
Баси, -сів, *мн.* **= Басамани.** *Баси по мені поробив.* НВолын. у.

Басик, -ка, *м.* Ум. **объ бас.**

Басиста, -ти, *м.* Играющій на контрабасѣ. *Казав басиста, що бачив цимбалиста.* Ком. Н. № 782.

Басистий, -того, *м.* **= Басиста.** *«А добрі горобці в молоці!» — Чи ти ж їв? — «Ба ні! казав басистий, що бачив цимбалистий через дірочку, як жиди їли»* Ном. № 7809.

Басисько, -ка, *м.* Ув. отъ **бас.**

Басити, -шу, -сиш, *гл.* Издавать звукъ баса, басить.

Басище, -ща, *м.* Ув. отъ **бас.**

Баскаличитися, -чуся, -чишся, *гл.* Артачиться, сопротивляться. *Не баскаличивсь би та йшов.* Котл. Ен. III. 31. *Не баскаличся, бери те, що дають; може пересердяться, дадуть і більше.* Уман. у.

Баский, -а, -е. Рѣзвый, ретивый, рьяный. *Поїхала в своїм ридвані баскими конями як звір.* Котл. Ен. II. 39.

Басовий, -а, -е. 1) Басовой. *Басова нота.* Левиц. I. 135. 2) Контрабасный. *Басова струна.* 3) **Басове ухо**. Родъ орнамента въ писанкѣ, напоминающаго конецъ грифа въ контрабасѣ. МУЕ. I. 194.

Басок, -ска, *м.* 1) Ум. отъ **бас. Очеретяний басок**? *Високий таранкуватий паламарь, насупившись, гув очеретяного баска.* Мир. Пов. II. 60. 2) Басовая струна. Нижнее *do* (въ кобзѣ, торбанѣ). КС. 1892. III. 383.

Басоля, -лі, ж. Віолончель. *Тепер мені не до соли, коли грають на басолі.* Теперь мнѣ не до того. Чуб. II. 678.

Бастрюк, -ка, *м.* **= Байстрюк.**

Бастря, -ряти, *с.* **= Байстря.**

Басува́ння, -ня, *с.* Дѣйствіе того, кто **басує.**

Басувати, -сую, -єш, *гл.* 1) О лошади: рѣзвиться, подыматься на дыбы, скакать, идти въ галопъ. *Кінь басує... от-от річку, от-от перескочить.* Шевч. 2) **= Мурчати.** *Кіт басує.* Вх. Лем. 390. 3) **— кому.** Поддакивать кому, подольщаться къ кому. Фр. Пр. 23.

Басурман, -на, *м.* и пр. **= Бусурман и пр.** Мет. 77.

Баська, -ки, *ж.* Названіе овцы. Kolb. I. 65. См. **Базька 1.**

Басюка, -ки, *м.* Ув. отъ **бас.** *А басюка на увесь двір, — мов той бугай гуде у болоті.* Стор. II. 29.

Басюра, -ри, *м.* Ув. отъ **бас.**

Баталев, -ва и баталей, -лея, *м.* Мутовка въ маслобойнѣ. Вх. Зн. 37.

Баталійон, -ну, *м.* Баталіонъ. *Три баталійони війська.* Гн. I. 54.

Баталія, -лії, *ж.* Сраженіе, битва. ЗОЮР. I. 123. *Климовський... служив в полку пана Кочубея на баталії з шведами.* Котл. НП. 398. *Треба було цару йти на баталію.* Чуб. II. 215.

Батеньків, -кова, -ве. Принадлежащій отцу, батюшкѣ. Чуб. II. 18. *Первий же двір — свекорків, другий же двір — батеньків:* Маркев. 139.

Батенько, батечко, -ка, *м.* Ум. отъ **батько.** Батюшка. Чуб. III. 290. Рудч. Ск. II 183. *Його батечко питає: що ти, синочку, гадаєш?* Чуб. III. 203. *Да нема роду ріднійшого над батечка.* Чуб. V. 439. Употребляется какъ слово обращенія къ старшему человѣку. **Батечку мій!** — выраженіе удивления: Боже мой! батюшка мой! *Яких то цвітів*

там не було! батечку мій, та й годі! Кв. Часто во мн. ч. **Батечки!** Батюшки! *А худоби-худоби, так батечки! свій хутір, лісок, винничка, млинок.* Кв.

Батівня, -ні, *ж.* **= Батова 1.** (Хан) *з батівнею втіка проклятий.* К. (Правда 1868, 320).

Батіг, -тога, *м.* 1) Кнутъ, плеть. *Хвисьнув батогом по конях сухих, як тріска.* Левиц. Пов. 98. 2) Рычагъ въ ступѣ для толченія пшена, на который надавливаютъ ногой. Черк. у. 3) Раст. Scorzonera rosea. Лв. 101. 4) мн. **Батоги**. а) Стелющіеся стебли, усы у огурцовъ, дынь. *Кавуни дуже далеко погнали батоги.* Золотон. у. б) Раст. Chondrilla juncea L. ЗЮЗО. I. 116. 5) **Петрові батоги**. Раст. а) Cichorium Intybus L. Анн. 98. Мил. М. 38. б) Cichorium officinale. Мил. М. 93. Ум. **Батіжок.** Ув. **Батожище.**

Батіжок, -жка, *м.* 1) Ум. отъ **батіг.** 2) **Батіжки св. Івана = Петрови батоги.** Вх. Пч. I. 9.

Батіночко, -ка, *м.* **= Батенько.** *Батіночку рідненький, матіночко, моя голубочко! рятуйте!* Кв.

Батова, -ви, *ж.* 1) Запорожскій обозъ вьючныхъ лошадей. 2) Отрядъ, партія. *Аж онде яка багнова од шинку йде.* Канев. у. 3) Нѣсколько паръ воловъ цугомъ. Черк. у.

Батовий, -а, -е. Вьючный. *Научить усяким добром батових коней.* Вас. 210.

Батожжя, -жя, *с. соб.* Кнуты, плети. *Було ні за що батожжям одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204. *Діжа, діжа! треба тобі віхтя та ножа, а хазяйці батожжа!* Грин. I. 77.

Батожильно, -на, *с.* **= Пужално.** Желех.

Батожистий, -а, -е. О стелющемся, вьющемся растеніи: съ длинными стеблями. *Батожиста квасоля.* Рк. Левиц.

Батожисько, -ка, *с.* **= Батожильно.** Вх. Лем. 390.

Батожити, -жу, -жиш, *гл.* Бить кнутомъ.

Батожище, -ща, *с.* Ув. отъ **батіг.**

Батонько, -ка, *м.* **= Батенько.** Въ дат. пад. употребл. иногда форма женск. склон. **батоньці**. *Дайте, слуги, то батоньці знати.* Чуб. I. 174.

Батошки, *мн.* Раст. Scabiosa arvensis. Лв. 101. См. **Більмачок.**

Батува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Связывать поводьями лошадей. Аф. 2) Рѣзать большими кусками. *Сідайте, дружечки!... а ти, старосто, їм батуй.* Кв.

Батуга, -ги, *ж.* **= Батюга = Батура.** Аф. 295.

Батуньо, -ня, *м.* Ум. отъ **батько.**

Батура, -ри, *ж.* Большой кнутъ, кнутище, плеть. *Звелів кучерові стьобонути цигана батурою.* Чуб. II. 583. *Убивав ти мене та й батурою, називав ти мене волоцюгою.* Нп.

Батуринка, -ки, *ж.* Родъ верхней женской одежды (по батуринскому образцу). О. 1862. VIII. 33. *Юпки батуринки з Чернігова перейшли у Конотіп.* О. 1862. VIII. 34.

Батурмен, -на, *м.* **= Батура.** Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Батусьо, -ся, *м.* Ум. отъ **батько.**

Батьків, -кова, -ве. Отцовскій, отчій. *Батькової роскошеньки поминулися.* Мет. 139. **Батьків син**. Порядочный сынъ порядочнаго отца, любимчикъ отца.

Батьківський, -а, -е. = Батьків. *Приблудився к батьківському двору.* Чуб. I. 174. **Батьківські**. Ноги. Говоритъ въ насмѣшку: **приїхав батьківськими** *(кіньми),* т. е. тѣми, которыя получилъ отъ отца **= ногами**. *Батько приїхав тройкою коней і бричка. — Хиба батьківськими? сміється дядько.* Грин. I. 115.

Батьківщина, -ни, *ж.* 1) Наслѣдство отъ отца. *Попропивав усю батьківщину.* Кв. **Нам батьківщини не ділити**. Намъ не изъ-за чего ссориться. Ном. № 3313. 2) Родовое имущество. Переносно: наслѣдіе отъ предковъ. ЗОЮР. І. 80. *Гине слава, батьківщина.* Шевч.

Батько, -ка, *м.* 1) Отецъ. *Єсть у мене батько і рідная мати.* Мет. 94. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Мет. 12. **Батько-мати**. Родители. *Жила я в батька-матері.* МВ. II. 33. *Не при батькові-матері зросла, живу у чужій сем'ї.* МВ. II. 105. **Головатий батько**. Отецъ на свадьбѣ. Маркев. 101, 108. Грин. III. 451, 454. **Вечернишний батько**. Хозяинъ хаты, въ которой бываютъ **вечерниці**. Грин. I. 285. **Брехали твого батька дочки (сини)**. Ты врешь. **По батькові**. По отчеству. Уман. у. **В батька лаяти**. Бранить, задѣвая бранью отца, напр.: *біс твоєму батькові!* 2) Употребл. какъ почтительное привѣтствіе пожилому человѣку. *Добре єси, мій кобзарю, добре, батьку, робиш.* Шевч. Ум. **Батьо, батусь, батуньо, батусьо, батенько, батечко, батонько.**

Батькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Бранить, задѣвать бранью отца. *Вона як подивилась, давай його батькувати: «Ти, каже, сякий-такий сину!..».* Рудч. Ск. II. 7. 2) Быть отцемъ. Мил. 210. Быть посаженнымъ отцемъ. 3) Быть начальникомъ; дѣйствовать въ качествѣ отца. *Батьку козацький, славний лицаре! Доки тобі тута пустувати? Час пора йти на Вкраїну батькувати...* ЗОЮР. І. 320.

Батюга, -ги, *ж.* = **Батура.** Св. Л. 51. *Що впраде нитку, — то то на калитку. Що впраде другу, — то то на батюгу.* Шейк.

Батюшечка, -ки, *м.* Ум. отъ **батюшка.**

Батюшка, -ки, *м.* Священникъ, батюшка. Ум. **Батюшечка.**

Батющин, -на, -не. Священничій, батюшкинъ. *Батющин двір.* Левиц. І. 446.

Батя, -ті, *м.* Ум. и ласк. отъ **батько**. Батя, батюшка. *Гей Богдане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський.* Дума.

Баус, -са, *м.* = **Ус.** Вх. Лем. 390.

Баусатий, -а, -е. = **Усатий.** Вх. Лем. 390.

Бах! *меж.* Звукоподражаніе паленію, выстрѣлу. *Летів птах, на воду бах.* Ном. стр. 292, № 63.

Бахати, -хаю, -єш, *гл.* = **Бабахати.**

Бахмат, -та, *м.* Верховой конь (боевой?) К. Бай. 20. *Сідайте на свої бахмати довгогриві і їдьте назирцем за Магометом.* К. МХ. 23.

Бахматий, -а, -е. Мѣшковатый, отдувающійся (объ одеждѣ). Уман. у.

Бахмутка, -ки, *ж.* Поваренная соль, добывающаяся въ копяхъ бахмутскаго уѣзда. Маркев. 162. *Пиріг завдовжки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. IV. 27.

Бахнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **бахати**. *Зараз з пищтоля вола і бахне.* Мнж. 133.

Бахта, -ти, *ж.* = **Башта.** *Як поїхав та пан Нечаєнко та од бахти до бахти.* Мет. 404.

Бахтарма, -ми, *ж.* Изнанка кожи.

Бахтати, -таю, -єш, *гл.* Буйно рости. Подольск. г.

Бахур, -ра и бахурь, -ря, *м.* 1) Волокита, ловеласъ, развратникъ. Котл. Ен. І. 36. *Квартал був цілий волоцюг, моргух, мандрьох,ярижниць, п'яниць і бахурів на цілий плуг.* Котл. Ен. 2) = **Байстрюк.** Шух. І. 32. 3) Мальчуганъ, ребенокъ. Желех. 4) Еврейскій

ребенокъ. *Ти не будеш, я не буду, а хто ж буде пити? А хто ж буде на жидівські бахурі робити?* Грин. III. 205.

Бахурка, -ки, *ж.* Развратница.

Бахурня, -ні, *ж. соб.* Дѣти, дѣтвора, ребятишки. *Бахурня єго в школах.* Гн. II. 28.

Бахурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Прелюбодѣйствовать. *З другими бахурують, свої ж жінки нехай горюють.* Котл. Ен. II. 28.

Бахуруватий, -а, -е. Охотникъ до чужихъ женъ, ловеласъ. Черк. у.

Бахурча́, -ча́ти, *с.* **= Бахур 2, 3.**

Бахурь. См. **Бахур.**

Бахусуватий, -а, -е. Имѣющій слѣды пьянства. *На виразнім хоть і бахусуватім виду його зажевріла обида* К. Хп. 24.

Бацькати, -каю, -єш, *гл.* Толкать, тыкать. Желех.

Бацькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Сталкиваться рогами. *Бацкают ся барани.* Вх. Уг. 227.

Бацькун, -на, *м.* Прозвище бѣлорусса. Ном. № 743.

Ба́цьнути, -ну, -неш, *гл.* Ударить, упасть съ шумомъ. *Бацне астрябік на воробля.* Вх. Уг. 227.

Бачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Видѣть. *За дрібними слізоньками світонька не бачу.* Метл. 21. **Бач**! Вишь, вотъ. *Бач, який добрий! Ми всі, як бач, народ хрещений.* Котл. Ен. I. 16. 2) Думать, полагать. Угор.

Бачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Видѣться, встрѣчаться. *Бо вже ж мені та з милим не бачитися.* Чуб. **Бачиться**, сокр. **бачця**. Кажется, кажись, какъ видно. *От мерщій і одвернуться одно од другого і, бачиться, й не дивляться.* Кв. *Ой, бачиться, не журуся, в тугу не вдаюся, а як вийду за ворота, — од вітру валюся.* Чуб. V. 211. *Світ, бачця, широкий, та нема де прихилитись в світі одиноким.* Шевч. 75.

Бачко, -ка, *м.* Имя собаки. *Дві собаки: чуйко і бачко.* Чуб. II. 154.

Бачний, -а, -е. Предусмотрительный. *Догадався бачний дяк, — вікном утікає.* Гол. III. 476. См. **Обачний.**

Бачність, -ности, *ж.* Предусмотрительность. *До права треба мати два мішки: один грошей, а другий бачности.* Ном. № 11446. **Мати на бачності.** Имѣть въ виду. **Матися на бачності.** Быть на сторожѣ, быть осторожнымъ. См. **Обачність.**

Бачно, *нар.* Предусмотрительно.

Бачучий, -а, -е. Зоркій, имѣющій острое зрѣніе. *Лисиця — то бачуча вража! одразу побачить, де сидиш.* Канев. у. *Набріхано про дівку, що вона підсліпа, а вона дуже бачуча.* Грин. I. 126. *Бачучі очі.* Константиногр. у.

Бачущий, -а, -е = Бачучий. *Дай, Боже, щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща, зірка і швидка.* Мил. 27.

Бачця. См. **Бачитися.**

I. Баша, -ші, *м.* 1) Паша. *Баша турецький басурманський, недовірок християнський.* Дума. Ум. **Башенько.** *Ой миленька, миленька, відсунься від башенька.* АД. I. 164. 2) Опьяняющій напитокъ изъ молотаго проса. Лебед. у.

II. Баша, -шати, *с.* Сынъ паши, молодой паша. *По Чорному морю молоде паня, турецьке баша, галярою гуляє... І до дівки Санджаківни прибувало.* КС. 1882. Хп. 505.

Башенько, -ка, *м.* Ум. отъ **баша 1.**

Башмармак, -ка, *м.* Родъ трезубыхъ съ плоскими зубьями граблей, которыми при молотьбѣ отдѣляется солома отъ зерна. Мнж. 176.

Башта, -ти, *ж.* 1) Башня. Лукаш. 110. *Змурував високу багату.* Грин. І. 128. *Михайлик — лицарь був, да як зійшов на башту, да пустив з лука стрілу.* ЗОЮР. І. 3. 2) Старая толстая ель. Шух. І. 177. Ум. **Баштонька, башточка.**

Баштан, -на, *м.* 1) Бакша. *Як уродив же той баштан! То кавуняччя оттаке, а дині оттакі!...* Рудч. Ск. II. 9. 2) Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 37. Ум. **Баштанчик.**

Баштанище, -ща, *с.* Поле, бывшее подъ бакшей.

Баштанний, -а, -е. 1) Принадлежащій, относящійся къ бакшѣ. 2) **Баштанний дід**. а) **= Баштанник 2.** б) Чучело на бакшѣ для отпугиванія птицъ.

Башта́нник, -ка, *м.* 1) Хозяинъ бакши. Рудч. Ск. II. 11. *Старший брат пішов служити до молодого заможного хазяїна баштанника.* МВ. III. 103. 2) Сторожъ при бакшѣ. 3) **Баштанни́к**. Воръ изъ старыхъ толстыхъ елей. Шух. І. 177. См. **Башта 2.**

Баштанниця, -ці, *ж.* 1) Хозяйка бакши. 2) Работница при бакшѣ.

Баштановий, -а, -е = Баштанний.

Баштанчик, -ка, *м.* Ум. отъ **баштан.**

Баштовий, -а, -е. 1) Башенный. Аф. 295. *Баштова гармата.* 2) Употребл. какъ сущ.: сторожъ на башнѣ.

Баштонька, башточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **башта.**

Баюра, -ри, *ж.* 1) Большая, глубокая лужа. *Там у лісі такі баюри, що й маточини покрива.* Аф. *Їде школяр на сухе, мужик у баюрі.* Рудан. І. 113. *Перевези мене, чоловіче, без баюру.* О. 1862. IX. 35. 2) Ямка въ земляномъ полу. *В хаті... усюди баюри під ногами, — уже и не зазнать, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. Ув. **Баюрище.**

Баюристий, -а, -е. О дорогѣ: обильный лужами, грязный. *Баюриста дорога.*

Баюрище, -ща. Ув. отъ **баюра.**

Баюс, -са, *м.* **= Баус.** Вх. Лем. 390.

Баюсатий, -а, -е. = Баусатий. Вх. Лем. 390.

Бая, баї, *ж.* Родъ сукна. *Я зробив собі плащ з баї.* Шейк.

Баяння, -ня, *с.* 1) Разсказыванie (сказки). 2) Ворожба, шарлатанство. Угор.

Баяти, -баю, -єш, *гл.* 1) Разсказывать. Фр. Пр. 26. *Казали б казку, баяли б байку до самого світу.* Рудч. Ск. 2) Ворожить суевѣрнымъ способомъ, шарлатанить. Угор.

Бгайниця, -ці, *ж.* Женщина, дѣлающая изъ тѣста свадебные хлѣбы. МУЕ. І. 116. (Полт.). См. **Бгати.**

Бгальня, -ні, *ж.* Двѣ вбитыя въ землю колоды для выгибанія санныхъ полозьевъ. Сумск. у.

Бганий, -а, -е. Сложенный, свернутый. **Бганий ніж**. Складной ножъ. Шух. І. 120, 291. **Бганий замок**. Деревянный замокъ въ дверяхъ, отпираемый деревяннымъ складнымъ ключемъ — **бганим ключем**. Шух. І. 94.

Бганка, -ки, *ж.* Складка. *Треба перекачати рушник, а то довго лежав згорнутий та он які бганки поробились.* Пирят. у.

Бгати, бгаю, -єш, *гл.* 1) Складывать, свертывать, вить. *Ой не бгай гніздечка при дорозі.* Нп. 2) Втискивать, впихивать, комкать. *Смирний, хоч у вухо бгай.* Посл. *То свитинку куплю за її гроші, то запаску, то те, то се, та все в скриню і бгаю,* Г. Барв. 292. 3) Дѣлать изъ тѣста пироги, **коровай** и пр. *Да чи мені да воду брати, а чи мені коровай бгати.*

Лукаш. 98. *Бгайте, коровай, молодиці!* Мил. Св. 24. *Бгати пироги.* Г. Барв. 156. 4) **— ковбки.** Разбирать, сортировать срубленные стволы деревъ. Шух. І. 180.

Бгатися, бгаюся, -єшся, *гл.* 1) Складываться, свертываться. 2) Скорчиваться, съеживаться. *Хома в куточку бгавсь.* Бор. 26.

Бгачкий, -а, -е. Гибкій. Желех.

Бджілка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бджола.**

Бджілонька, бджілочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бджола.**

Бджола, -ли, *ж.* 1) Пчела. Употребл. также въ знач.: пчелы. *Настане було літечко святе: старий коло бджоли, стара з дочкою в господі.* О. 1861. VIII. 17. 2) мн. Родъ игры. Ив. 48. Ум. **Бджілка, бджілонька, бджілочка.** *Люде до церкви йдуть, як бджілки гудуть.* Чуб. V. 469.

Бджоленята, -нят, *с. мн.* Ласк. Пчелы. *У нас і бджоленят тих трішечки.* Кременч. у.

Бджолиний и бджоляний, -а, -е. Пчелиный. Аф. 296.

Бджолове, -вого, *прил. въ знач. сущ.* Подать съ улья (въ прежнее время).

Бджоляний. См. **Бджолиний.**

Бджоляник, -ка, *м.* Погребъ, гдѣ зимой держать ульи съ пчелами, омшаникъ. Сим. 139.

Бджолянкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Заниматься пчеловодствомъ. Харьк.

Бджолята, -лят, *с. мн.* = **Бджоленята.** *Два млини, три плуги добрі і бджолята має.* Мкр. Н. 32.

Бе, *меж.* 1) Дѣтск. Выражаетъ гадливость. *Не руш того, бо то бе!* Какъ существительное: все нехорошее. О. 1862. IX. 118. 2) Подражаніе крику овцы. 3) **Ні бе, ні ме**. Ничего не понимаетъ. *Що хоч кажи йому, а він ні бе, ні ме.*

Бе! базю-бе! *меж.* Призывъ для овецъ. Вх. Лем. 390.

Бебевхнути, -ну, -неш, *гл.* = **Бебехнути.** *Кінь бебевхнув в пропасть.* Гн. II. 26.

Бебесі, *меж.* Дѣтск. Упасть, повалиться.

Бебех! *меж.* Звукоподражаніе паденію или удару по чему-нибудь мягкому. *От-от догнав... І бебех в могилу!* Шевч.

Бебехи, -хів, *м. мн.* 1) Перина, подушки (преимущественно о еврейскихъ). *Жидівські бебехи.* 2) Внутренности. *А сто дідьків у твої бебехи та печінки!* (Брань). **Бебехи відбити, надсадити**. Отбить бока. *Сюди на кулаки лиш ближче, — я бебехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15. 3) Удары. *А Хома знай його бебехами годує.* Кв.

Бебехнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Бросить сильно (о массивномъ). *Як бебехнув його об землю!* 2) Ударить. *Ти, кае, бив середнього, а я ще крайнього! та уп'ять таки цигана як бебехне!* Драг. 127. 3) Упасть, броситься съ шумомъ (о массивномъ). Мнж. 113. *Погасив світло та й бебехнув на ліжко.* Кв. *Попадя і бебехнула з горища.* Мнж. 77. 3) Выстрѣлить. Драг. 201. *Як напне стрілець тетівку, як бебехне — устрелив.* Рудч. Ск. II. 83.

Бебехнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Упасть, шлепнуться. *Він як бебехнеться об поміст, так і брязнув, і задзвенів.* Стор. I. 66.

Бебряний, -а, -е. Бобровый. *Рукав бебряний омочу в ріці Каялі.* Шевч. (Подражаніе подлиннику Слов. о Полк. Игор., гдѣ стоитъ: *«омочу бебрянъ рукавъ въ Каялѣ рѣцѣ»).*

Бебуля, -лі, *ж.* Толстая синяя бумага, въ которую заворачиваютъ сахаръ. Мил. М. 99. См. **Бібула.**

Бев! *меж.* Подражаніе протяжному удару колокола.

Бевзень, -зня, *м.* **= Бевзь.** *Бевзні! нікчемники! пеньки головаті! — закричить.* Мир. ХРВ. 87.

Бевзь, -зя, *м.* Олухъ, болванъ, простофиля. *Який бо ти бевзь!* Шевч.

Бевка, -ки, *ж.* 1) Пойло для скота, собакъ, болтушка изъ муки, разведенной въ водѣ. Шейк. 2) Колонна? См. **Белька.** *Ой піду я до церковці та стану за бевку; позираю раз на попа, а тричі на Євку.* Гол. IV. 493.

Бевкання, -ня, *с.* Звонъ въ одинъ колоколъ (раздѣльный). Харьк.

Бевкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Звонить раздѣльно въ одинъ колоколъ. *Ходім до церкви, бо вже почали бевкати.* 2) Пороть дичь, говорить чепуху. *Чорт зна, що ти бевкаєш.*

Бевкнути, -ну, -неш, *гл.* одн. в. отъ **бевкати**. *Пійду, по його душенці бевкну хоч раз.* Маркев. 56 *Первий дзвін до сповіді бевкнув.* Мнж. 105.

Бевхати, -хаю, -єш, *гл.* Ударять глухо. Вх. Лем. 390.

Бевхнути, -ну, -неш, *гл.* **= Бебевхнути.** *Він її тоді тією паляницею як бевхне по плечах.* Драг. 173.

Беговатий, -а, -е. Ворчливый, сварливый, грубый. Вх. Зн. 2.

Беґа, -ґи, *ж.* Клевецъ, родъ кирки для тесанія камней. Вх. Зн. 3. Желех.

Беґар, -ра, *м.* Палка. Вх. Зн. 3. Ум. **Беґарик.** Шух. I. 100. См. **Биґарь.**

Беґарник, -ка, беґарош, -ша, *м.* Бродяга. Желех.

Беґас, -са, *м.* Безпутникъ, негодникъ. Желех.

Беґеря, -рі, *ж.* 1) Большая пастушья палка. Кіев. См. **Биґарь.** 2) Бранное: говорится о высокихъ ростомъ, но глупыхъ. Кременч. у.

Беґеча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Пѣть козлинымъ голосомъ. Желех.

Беґоні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Мычать, блеять. Желех.

Бедзвін и бедзмін, -на, *м.* Безмѣнъ. Кременчуг. у. Канев. у.

Бедрак, -ка, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 390.

Бедратий, -а, -е. Широкобедрый, съ развитыми бедрами. Рудч. Чп. 255. *Ідуть воли дорогою та все бедратії.* Мет. 455.

Бедрик, -ка, *м.* 1) Значеніе непонятно: употребл. въ **щедрівці**: *Щедрик-бедрик! дайте вареник.* Чуб. III. 177. См. въ томъ же значеніи **ведрик.** 2) **Дай Боже й на бедрик**! Дай Богъ и въ будущемъ. Сквир. у. 3) Насѣк. **= Сонечко**, Coccinella. См. **Бездрик.**

Бедринець, -нця, *м.* Раст. а) Pimpinella Saxifraga. ЗЮЗО. I. 131. Вх. Пч. I. 12. б) Peucedanum Cervaria cusson. ЗЮЗО. I. 131. *Гнав пінную на курдимон, любисток, пижмо і бедринець.* Мкр. Г. 69.

Бедро, -ра, *с.* 1) Бедро. *Посаджу тя за бедрами, обв'яжу тя тороками.* Гол. I. 120. 2) **Їхати на бедра верхи**. Вдвоемъ ѣхать верхомъ на одной лошади. Подольск. г.

Бе-е! *меж.* Подражаніе крику овцы, козы. Чуб. III. 84.

Без, -зу, *м.* Сирень. *Як гарно зацвів без.* Шейк.

Без, *пред.* 1) Безъ. *Як рибі без води, так черцю без манастиря.* Ном. № 206. *Без нічого.* Ни съ чѣмъ. *Так і зосталась без нічого.* 2) Чрезъ. *Кіт вискочив без вікно.* Волын. г. *Ведут мене без село.* Гол. I. 143. *Ой втікала Бондарівна без вишневі сади.* Гол. По причинѣ, благодаря, изъ-за. *Ой вронила я віночок, без свій дурний розумочок.* Чуб. V. 335. *Без дощ орати не можна.* Каменец. у. Въ продолженіе, въ теченіе. *Без два рочка го чекала.* Гол. I. 83. *Без літо моя дочка була у наймах.* Каменец. у.

Безбарвий, -а, -е. 1) Безцвѣтный. 2) Не имѣющій ворсы (о суднѣ). Волын. г.

Безбатченко, -ка, *м.* Внѣбрачный сынъ. К. Досв. 160. *А ти гріх мій спокутуєш в людяхъ сиротою, безбатченком.* Шевч.

Безбач, *нар.* Без цѣли, какъ попало, въ безпорядкѣ, въ разбродъ.

Безберегий, безбережний, -а, -е. Безбрежный. *Він десь блукав.... на безбережнім морі.* Левиц. I. 198.

Безбеш, *нар.* **= Безбач.** *Череда пішла безбеш.* Мнж. 176.

Безбитниця, -ці, *ж.* Употребл. въ бранномъ выраженіи: *щоб тебе безбитниця побила!*

Безбідний, -а, -е. Безбѣдный.

Безбідно, *нар.* Безбѣдно.

Безбілетний, -а, -е. Безпаспортный. *А писарь маленький.... по четвертні з бурлак взище, бо всі безбілетні.* Чуб. V. 1012.

Безбожний, -а, -е. Безбожный, жестокій, злой, не боящійся Бога. *Безбожні басурмани набігали.* Дума. *Безбожні ушкали налетіли.* Дума. *Ірода безбожного не виділи.* Чуб. III. 342.

Безбожник, -ка, *м.* Безбожникъ, не признающій Бога. К. Псал. 59.

Безбожницький, -а, -е. Принадлежащій, свойственный безбожнику. *І стали робом їх безбожницьким ходити: служили ідолам...* К. Псал. 246.

Безбожництво, -ва, *с.* **= Безбожність.** *То я ваших гріхів на свій пай не беру й не приймаю: черезъ ваше безбожницьтво славу лицарську теряю.* К. МБ. XII. 277.

Безбожниця, -ці, *ж.* Безбожница. МВ. II. 142.

Безбожність, -ности, *ж.* 1) Безбожіе. 2) Жестокость, злость, немилосердіе. *Війна в кровавих ризах тут, за нею рани, смерть.... безбожность...* Котл. Ен.

Безбожно, *нар.* Безбожно, жестоко.

Безбокий, -а, -е. Не имѣющій бока. *Пройди лишень, Іване, по хаті — чи не кривий да не горбатий, чи не сліпий да не безбокий.* Чуб. IV. 60.

Безболісний, -а, -е. Безжалостный, нечувствительный. *Там такий безболісний чоловік, що йому до чужого лиха байдуже.*

Безбородий, -а, -е. Безбородый.

Безбородько, -ка, *м.* Человѣкъ не имѣющій бороды.

Безбояззя, -зя, *с.* Безстрашіе, отвага, безбоязненность.

Безбоязний, -а, -е. Безстрашный, отважный, безбоязненный.

Безбоязно, *нар.* Безстрашно, безбоязненно.

Безбулавний, -а, -е. Не имѣющій, лишенный булавы. *Якого, — кажуть, — чорта чекатимем, поки нас візьмуть шаблею з безбулавним нашим гетьманом.* К. ЧР. 345.

Безвартний, -а, -е. Не имѣющій цѣнности. Желех.

Безвартність, -ности, *ж.* Отсутствіе цѣнности. Желех.

Безверхий, -а, -е. 1) Не имѣющій вершины. 2) Не имѣющій крыши. *Тяжко матір покидати у безверхій хаті.* Шевч. 3) О зданіи: не имѣющій трубы. Аф.

Безвершки, -ків, *м. мн.* Раст. Veronica Chamaedrys L. ЗЮЗО. I. 141.

Безвесельний, -а, -е. *Лишенный веселъ. Безвесельні ґалери.* К. МХ. 15.

Безвиводно, *нар.* Постоянно, безпрерывно. *У нашого кравця безвиводно робота є.* Волч. у.

Безвини, -вин, *ж. мн.* Дикія, незаселенныя мѣста. Каменец. у.

Безвинний, -а, -е. Невиновный, неповинный. К. Псал. 21. *Не несе Бог нікого, хто б свідітелем був моєї безвинної смерти.* Кв. *Погибає безвинна людина.* Грин. І. 68.

Безвинність, -ности, *ж.* Невиновность, невинность, неповинность. Левиц. І. 541.

Безвинно, *нар.* Безъ вины, неповинно. *Безвинно гнали мене дуки.* К. Псал. 286. *Кров християнську безвинно проливав.* АД. І. 179.

Безвиходно, *нар.* Не выходя, безвыходно. *Там я безвиходно й сидів.* Кв.

Безвіддя, -дя, *с.* Безводіе, недостатокъ воды. *Бо як тяжко на безвідді рибі пробувати, так тяжко на чужині безрідному проживати.* Нп. *Припало на безвідді, на безхліб'ї пропадати.* АД. І. 118.

Безвідний, -а, -е. Безводный. *Хиба росте папірус уз болото і рогоза в безбідній суші?* К. Іов. 18. *Побило мене в полі три недолі: перва доля безхлібна, друга доля безвідна.* АД. І. 111.

Безвідходний, -а, -е. Безотлучный.

Безвідходно, *нар.* Безотлучно.

Безвік, -ку, *м.* Вѣчность. Употребл. въ формѣ: **на безвік** — на вѣчныя времена. *Пішов десь на безвік.*

Безвікий, -а, -е. О сосудѣ: безъ крышки. *Безвіка бодня.*

Безвілля, -ля, *с.* Угнетеніе, неимѣніе свободы. *Се пряме безвілля.* Ном. № 1330.

Безвільний, -а, -е. Угнетенный, лишенный свободы.

Безвільно, *нар.* Не имѣя свободы. *Безвільно їй було і за ворота вийти.*

Безвір'я, -р'я, *с.* Безвѣріе. *Віра і безвір'я.* Щог. В. 109.

Безвісти, *нар.* Неизвѣстно гдѣ. *Пропав чоловік безвісти. Олень безвісти пропав.* Щог. Сл. 67.

Безвістний, -а, -е. Безвѣстный, неизвѣстный, невѣдомый. Мир. Пов. І. 153.

Безвістно, *нар.* Безвѣстно, невѣдомо. *Десь дівся безвістно.* Волч. у.

Безвість, -ти, *ж.* 1) Неизвѣстность. 2) Неизвѣстныя мѣста, невѣдомыя мѣста. *Смерте, смерте! іди на ліса, іди на безвість, іди на море.* Чуб. ІІІ. 180. *Забіг у безвісти.* Фр. Пр. 37. *Щезни, бідо, в безвісти.* Фр. Пр. 51. *Знай: пропаде безвістями вся журба.* Млак. 55. *Сила й воля, правда й сила в безвістях пропали.* Млак. 121.

Безвітря, -ря, *с.* Безвѣтріе, затишье, штиль. Ком. І. 41. *Настало безвітря: млини не мелють — і борошна немає.* Полт.

Безвічний, -а, -е. Вѣковѣчный, безконечный. *Твої сестри — зорі безвічнії по-під небом попливуть, засяють.* Шевч.

Безвічно, *нар.* Вѣковѣчно.

Безвладний, -а, -е. Безсильный, слабый, немощный. Желех.

Безвладність, -ности, *ж.* Безсиліе, слабость, немощность. Желех.

Безводній, -я, -є. Безводный. *Нужу світом в киргизькім безводнім і безлюднім степу.* Шевч. (О. 1862. Х. 5).

Безволосий, -а, -е. Безволосый.

Безвтішний, -а, -е. Лишенный привлекательности, неспособный дать удовольствіе. *Що нове, — то заклопоче тільки спершу; а що старе, то вже таке старе буде, таке знайоме та безвтішне.* МВ. ІІ. 197.

Безвусий, -а, -е. Безусый, не имѣющій усовъ.

Безвухий, -а, -е. 1) Не имѣющій одного уха или обоихъ. *Чого це ваша собака безвуха?* Полт. 2) О посудѣ, иголкѣ: не имѣющій ушка. *Безвухий горщик. Безвуха голка.*

Безгласний, -а, -е. Безгласный. *Був німий я і безгласний.* К. Псал. 10.

Безглуздий, -а, -е. Безтолковий, безмозглый, безсмысленный. *Левиц.* І. 257. *Безглуздий як синиця.* Посл.

Безглуздіти, -дію, -єш, *гл.* Глупѣть, дурѣть. *Що-разу він усе безглуздіє.*

Безглуздя, -дя, *с.* Безтолковость, глупость, непонятливость. *Напало на його таке безглуздя, що нічого не второпає.* Полт.

Безгодівля, -лі, *ж.* Безкормица. Харьк.

Безголовий, -а, -е. 1) Не имѣющій головы. 2) Безумный, безсмысленный. *Мовчати б вам. то й то б уже був розум: здавалось би, що й ви не безголові.* К. Іов. 28.

Безголов'я, -в'я, *с.* 1) Бѣдствіе, несчастье, горе, погибель. *Безголов'я та короткий вік на тебе.* Ном. № 3704. *Нам на здоров'я, а тобі на безголов'я.* Ном. № 3703. *Нехай він лютує... Поки безголов'я ворон прокричить.* Шевч. 2) Иногда въ видѣ шутки называютъ шапку **безголов'ям**: *Десь тут було моє безголов'я.* Шейк. Ум. **Безголов'ячко.** МВ. (О. 1862. III. 42).

Безголосий, -а, -е. 1) Не имѣющій голоса, безголосый. О. 1862. V. 26. *Де там йому співати — він зовсім безголосий.* 2) Безгласный.

Безгоміння, -ня, *с.* Безмолвіе. *На місяцеві спокон-віку безвітря, безгоміння.* Ком. I. 41.

Безгривий, -а, -е. Не имѣющій гривы, безгривый.

Безгрішний, -а, -е. 1) Безгрѣшный. Левиц. I. 540. 2) Не имѣющій денегъ, безденежный. *Ми зовсім безгрішні: ні гріхів, ні грошей не маємо.* Лубен. у.

Безгрішшя, -шя, *с.* 1) Безгрѣшіе, безгрѣшность. 2) Безденежье. Чуб. I. 232. *Безгрішшя прокляте.* Шевч. (О. 1861. X. 46).

Безгрошев'я, -в'я, *с.* Безденежье.

Безгубий, -а, -е. Не имѣющій губъ.

Безгузий, -а, -е. 1) Безхвостый (о птицахъ). 2) **Хата безгуза**. Хата безъ сѣней. Мирг. у.

Безґрунтий, -а, -е. 1) Не имѣющій усадебной земли. 2) Безземельный.

Безґрунтовний, -а, -е. Безпочвенный, неосновательный.

Безґрунтовно, *нар.* Безпочвенно, неосновательно.

Безденний, -а, -е. О посудѣ: не имѣющій дна, бездонный. *Безденний горщик: безденна миска.* Канев. у.

Бездзвінний, -а, -е. Не имѣ»ющій колоколовъ. *Андрієвська церква в Київі бездзвінна.* 2) Безъ колокольнаго звона. *Рання служба по деяких місцях буває бездзвінна.*

Бездзвінно, *нар.* Безъ звона колоколовъ. *Його поховано бездзвінно.*

Бездиханний, -а, -е. Бездыханный. *Кругом тебе простягнулась трупом бездиханним помарнілая пустиня.* Шевч.

I. Безділля, -ля, *с.* 1) Бездѣліе, праздность. 2) Лѣнтяй, лѣнтяйка. Грин. III. 61. *Доню ж моя, доню, да яке ти ледащо.... да яке ти безділлє!* Чуб. V. 905. *Не смійся ти, ледащо, не смійся ти, безділля.* Мил. 74. 3) Мелкія пустячныя вещи, пустяки, бездѣлица. Мкр. Н. 4. *Оснівочку пропила, клубки на похмілля, — нехай теє не лежить у скрині безділля.* Н. п. *Убрав бабу в усяке безділля.* Грин. III. 342. *Всяке зілля безділля.* Мил. М. 63.

II. Безділля, -ля, *с.* Бездолье, несчастье (отъ слова **доля**). *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля, а як безділля, то продасть і подвір'я.* Ном. № 1661. *Ой піду ж я по подвіррю та заплачу по безділлю.* Балл. 12.

I. Бездільний, -а, -е. Лѣнивый. *Я думала: дожду доньки собі помочниці; я тебе дождала єдную, да й ту бездільную.* Чуб. V. 1202.

II. Бездільний, -а, -е. Несчастный, бездольный. *Ой зійду я на гіроньку та гляну по поділлю, що усім людям хороше живеться, тільки я молод бездільний.* Чуб. V. 1016.

Бездільник, -ка, *м.* Лѣнтяй; бездѣятельный. Желех.

Бездільність, -ности, *ж.* Бездѣятельность. Желех.

Бездітний, -а, -е. Бездѣтный. Ном. № 1620. *Плач, Вкраїно, бездітна вдовице.* Шевч. *Тітка була бездітна.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Бездітник, -ка, *м.* Бездѣтный человѣкъ. Вх. Зн. 2.

Бездітниця, -ці, *ж.* Бездѣтная женщина. Вх. Зн. 2. К. Бай. 15.

Бездітність, -ности, *ж.* Бездѣтность. Желех.

Бездіяльний, -а, -е. Бездѣятельный. Библ. 159.

Бездоганний, -а, -е. Безупречный. Желех.

Бездоганність, -ности, *ж.* Безупречность. Желех.

Бездоганно, *нар.* Безупречно.

Бездолець, -льця, *м.* Несчастный человѣкъ. Желех.

Бездолля, -ля, *с.* **= II. Безділля**. *Усім людям хороше живеться, а я плачу по бездоллі.* Чуб. V. 525.

Бездольний, -а, -е. = Бездільний. *Ой вийди, вийди, дівчино бездольная!* Чуб. V. 696. **Бездольна година**. Бѣдствіе, несчастіе. *Бували колись престрашні злигодні, бездольні години.* Макс.

Бездольник, -ка, *м.* Несчастный, безталанный человѣкъ.

Бездольниця, -ці, *ж.* Несчастная, безталанная женщина. Ум. **Бездольничка.** *Моя дочка — безталанночка і бездольничка.* Чуб. V. 753.

Бездольність, -ности, *ж.* **= Безділля 4.** Желех.

Бездомок, -мка, *м.* Бобыль, безпріютный человѣкъ.

Бездонний, -а, -е. = Безодній. *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Утопала в бездонну криницю.* Чуб.

Бездоріжжя, бездорожжя, -жя, *с.* Отсутствіе дороги, бездорожье, распутица. (Бѣглецу въ степи) — *одно безпиття, друге без'їжжя, третє — бездорожжя.* АД. I. 335. *Пішов та й устілки погубив у грязі — таке бездоріжжя.* Черк. у.

Бездрик, -ка, *м.* Насѣк. **= Сонечко.** Coccinella septempunctata. Вх. Пч. I. 5. См. **Бедрик.**

Бездров'я, -в'я, *с.* Отсутствіе, недостатокъ дровъ. Зміев. у. Въ харьк. у. **бездровня**, *с.*

Бездухий, -а, -е. 1) Не имѣющій запаха. 2) Малодушный.

Бездушний, -а, -е. Неодушевленный, бездыханный, безжизненный. Чуб. II. 245. *Я ж мов дерево бездушне, мов глухий не чую.* К. Псал. 93. *І Ремула по лобу хвись! Хвастун бездушний повалився.* Котл. Ен.

Беземстний, -а, -е. Не мстящій, не мстительный. *Славим Бога беземстного, що народився для нас многих.* Чуб. III. 374.

Безецний, -а, -е. 1) Безстыжій, безсовѣстный. *Ото вже безецна дівка, — нікого не стидається.* Брацл. у. 2) Похабный. *Безецні пісні. — Як побачите, що вона дуже безецна.... то не давайте дрюкувать.* Шевч. («Україна», 1907, II. 145).

Безецник, -ка, *м.* Безстыдникъ. *А ти, безецнику, не стидаєшся й дівчат.* Брацл. у.

Безецність, -ности, *ж.* Безстидство.

Безецно, *нар.* Безстыдно.

Безжалісливий и безжалісний, -а, -е. Безжалостный, несострадательный, не имѣющій сожалѣнія.

Безживний, -а, -е. Безжизненный, мертвый. *Краса безживна.* Щог. В. 64.

Безживність, -ности, *ж.* Безжизненность. Желех.

Безжурний, -а, -е. Безпечальный, веселый.

Безжурно, *нар.* Безпечально, весело. *Весело мені жилось, безжурно.* Г. Барв. 526. *Цікаво їй було, з чого так безжурно, так весело молотники сміялися.* Г. Барв. 308.

Беззаконний, -а, -е. Беззаконный. Чуб. І. 85. *Укажу я беззаконним твої праведні путі.* К. Псал. 16.

Беззаконник, -ка, *м.* Беззаконникъ, преступникъ. *Зараз же бумагу посилає, щоб беззаконника такого то схопить.* Гліб.

Беззаконно, *нар.* Беззаконно.

Беззаконня, -ня, *с.* **= Беззаконство.** *І рождає беззаконня на громадське безголов'я.* К. Псал. 13.

Беззаконство, -ва, *с.* Беззаконіе. *Держишся ти старого беззаконства, ти думаєш, як думали поганці.* К. Іов. 49.

Беззахистний, -а, -е. Безпріютный. *Беззахистні люде, що з голоду мруть.* Мир. ХРВ. 348.

Беззащитний, -а, -е. Беззащитный. *Дай пригніченому радість, беззащитному одраду.* К. Псал. 171.

Беззбройний, -а, -е. Безоружный. Желех.

Безздоровний, -а, -е. Болѣзненный, хилый, не имѣющій здоровья, безсильный. *Таке безталанне та безздоровне.* Чигир. у. *Вона така безздоровна: ніякої роботи важкої не може робити.* Козелец. у.

Безздоров'я, -в'я, *с.* Отсутствіе здоровья, безсиліе, хилость. *Оттак то, — каже* (втікач з Азова)... *в чистому степу одно безхліб'я, а друге безвіддя, а трете безздоров'я.* КС. 1882. XII. 502.

Безземельний, -а, -е. Безземельный. Шевч. (О. 1862. VI. 19).

Безземельник, -ка, *м.* Человѣкъ, не имѣющій земли. Г. Барв. 448, 455.

Беззубий, -а, -е. Беззубый, не имѣющій зубовъ. Ном. № 6667. *Сіда, ряба, беззуба, коса, розхристана, простоволоса.* Котл. Ен.

Безименка, -ки, *ж.* Доска толщиною меньше вершка, но толще шалевки.

Без'їжжя, -жя, *с.* Отсутствіе пищи, голодъ. *Одно безпиття, друге без'їжжя.* АД. І. 335.

Безкарний, -а, -е. Безнаказанный. *Безкарні боги.* О. 1861. І. 94.

Безкарність, -ности, *ж.* Безнаказанность. Желех.

Безкарно, *нар.* Безнаказанно.

Безкебетний, -а, -е. Неспособный, неумѣлый. *Він зовсім безкебетний чоловік.* Кіев. у.

Безкеблеття, -тя, *с.* Неспособность.

Безклепкий, -а, -е. Безтолковый, придурковатый. *Він якийсь безклепкий, — сказано, десятої клепки в голові нема.*

Безклопотний, -а, -е. Не имѣющій заботъ, неозабоченный, беззаботный.

Безклопоття, -тя, *с.* Отсутствіе заботъ, хлопотъ. *Несподівана роскіш, безклопоття і спокій заколихали її як малу дитину.* Левиц. І. 227.

Безклубий, -а, -е. Имѣющій слабо развитая или поврежденныя бедра. *Безклубий віл.*

Безколірний, -а, -е. Безцвѣтный.

Безконечне, *нар.* Безконечно.

Безконечний и безконешний, -а, -е. Безконечный. *І немає зломy по всій землі безконечній веселого дому.* Шевч. **Безконешна писанка = Безконечник 2.** Сим. 233.

Безконечник и безконешник, -ка, *м.* 1) Родъ узора на писанкѣ — спираль. 2) Писанка съ такимъ узоромъ. КС. 1891. VI. 370. 3) **Писати безконечником**. а) Разрисовывать писанку узоромъ въ видѣ спирали. б) Писать безконечно. *Коли б я була письменна, я б до тебе безконечником листи писала, що дня посилала.* МВ. І. 50.

Безконечниця и безконешниця, -ці, *ж.* 1) **= Безконечник 2.** 2) Сказка, безконечно повторяемая черезъ соединеніе конца ея съ началомъ.

Безкоровайний, -а, -е. 1) О свадьбѣ: безъ соблюденія свадебныхъ обрядовъ. 2) О лицѣ: вступившій въ бракъ безъ свадебныхъ обрядовъ. 3) О дѣтяхъ: зачатый до брака. Ном. № 8832.

Безкоровайчук, -ка, *м.* **= Безкоровайний 3.** Ном. № 8832.

Безкосий, -а, -е. Не имѣющій косъ. Шейк. *Безкоса дівка.*

Безкостий, -а, -е. Не имѣющій костей, безкостный. Чуб. І. 314. *Говорить язик безкостий та договориться до одного конця.* Ном. № 1123. *Бугай безкостий перепливе Дунай безмостий.* (Заг. пьявка).

Безкраїй, -я, -є. Безпредѣльный, безграничный. *Згадаю те лихо, степи ті безкраї.* Шевч. *І тепер мені так і сниться широкий степ безкраїй.* МВ. І. 61.

Безкрайний, -а, -е. = Безкраїй. *Степ безкрайний топне в млі.* Щог. В. 151.

Безкрайність, -ности, *ж.* Безпредѣльность, безграничность. Желех.

Безкрилий, -а, -е. Не имѣющій крыльевъ, безкрылый.

Безкритичний, -а, -е. Не провѣренный критикой, лишенный критики. К. Кр. 34.

Безкритичність, -ности, *ж.* Отсутствіе критики. К. Кр. 13.

Безлад, -ду, *м.* **= Безладдя.** *Природа не змогла з недугою боротись, із безладом духовним і тілесним.* К. МХ. Х. 39.

Безладдя, -дя, *с.* Безпорядокъ, разладъ, несогласіе, неурядица, анархія. К. ЧР. 9. *У нас безладдя було таке що й Боже!* Лебед. у. *У товаристві лад, — усяк тому радіє; дурне безладдя лихо діє.* Гліб. 4.

Безладний, -а, -е и безладній, -я, -є. Безпорядочный; не имѣющій порядка, анархическій.

Безладно, *нар.* Безпорядочно, въ безпорядкѣ.

Безлапий, -а, -е. Не имѣющій лапь. Шейк. 216.

Безлистий, -а, -е. Не имѣющій листьевъ, безлистный. *Садок вже безлистий.* МВ. II. 131. *Безлиста акація.* Левиц. І. 91.

Безлистявий, -а, -е. = Безлистий. *Бузина безлистява.* Харьк.

Безличний, -а, -е. Безстыжій, неприличный. Шейк.

Безличник, -ка, *м.* Безстыдникъ. Шейк.

Безлік, -ку, *м.* **= II. Безліч**. *Безлік водяних тварин.* Щог. Сл. 91. *Безліки пташок.* Щог. Сл. 67.

Безлісий, -а, -е. Безлѣсный. *Безліса сторона.* Золотон. у.

Безлісся, -ся, *с.* Безлѣсная страна, безлѣсье. *А тут починається вже скрізь безлісся.* Золотон. у.

Безлітний, -а, -е, безлітній, -я, -є. 1) Вѣчный. Чуб. III. 11. 2) Неизвѣстной давности, очень старый. *Безлітний дід.*

I. Безліч, *нар.* Множество, безъ счету. *Ось море в тебе широко-просторе, там безліч гаду, безліч риботвору.* К. Псал. 237.

II. Безліч, -чі, *ж.* Множество, безчисленное множество. *Літа його — безліченная безліч.* К. Іов. 81. *От і лічи таку безліч!* Ком. I. 50. *Як нам назвати ту безліч усяких мук, що в нас приймали мученики й мучениці за своє рідне слово?* К. Хп. 126.

Безлічно, *нар.* Въ безчисленномъ множествѣ. *Велике він і несказанне творить, він безлічно дива свої являє.* К. Іов. 12.

Безлуский, -а, -е. Не имѣющій чешуи. *Безлуска риба в'юн.* Кіев.

Безлюддя, -дя, *с.* Безлюдіе, отсутствіе людей. Ном. № 9798. *На безлюдді й Хома чоловік.* Посл. *Покинь її хоть на старість, хоть на чужім полі на безлюдді.* Шевч.

Безлюдень, -дня, *м.* **= Безлюдько.**

Безлюдний, -а, -е. Безлюдный. К Досв. 103. *В степу безлюднім.* Шевч.

Безлюдник, -ка, *м.* Отшельникъ. К. МХ. 17.

Безлюдніти, -нію, -єш, *гл.* Дѣлаться безлюднымъ. Желех.

Безлюдно, *нар.* Безлюдно.

Безлюдувати, -дую, -єш, *гл.* Быть безлюднымъ. *Верхній город після хмельнищини безлюдував.* К. ЧР. 63.

Безлюдько, -ка, *м.* Нелюдимъ. *Ото безлюдько! не хоче з людьми ні випити, ні ззісти.* НВолын. у.

Безмаль, *нар.* Безъ малаго, почти. *Безмаль не двадцять.* Шейк.

Безмастий, -а, -е. Безцвѣтный (о лошадяхъ). *Ця коняка від старости стала якась безмаста.*

Безматень, -тня, *м.* Рой пчелъ безъ матки. Полт.

Безматерній, -я, -є. Лишенный матери, сирота безъ матери. *І не одну безматірню дитину від болести лихої рятувала, збірала сирот в затишну хатину.* К. Бай. 138.

Безматній, -я, -є. Не имѣющій матки. *З тії пасіки мало добра: вуліки все безматні.* Лохв. у.

Безматок, -тка, *м.* **= Безматень.**

Безмежний, -а, -е. Безграничный, безпредѣльный. Желех.

Безмежність, -ности, *ж.* Безграничность, безпредѣльность. Желех.

Безмін, -на, *м.* Безмѣнъ. *Безмін да терези.* К. ЧР. 71. Ум. **Безмінчик.** Ув. **Безмінище, безміняка.**

Безмір, -ру, *м.* = **Безмір'я**. Желех.

Безмірний, -а, -е. Безмѣрный, неизмѣримый, безпредѣльный. Стор. М. Пр. 166. *Небо безкрає та безмірне.* Ком. I. 20. *Безмірна далечінь.* Ком. I. 51.

Безмірно, *нар.* Безмѣрно, неизмѣримо, безпредѣльно.

Безмір'я, -р'я, *с.* Неизмѣримость, безпредѣльность, безграничность. Щог. В. 109. *У блакитному безмір'ї сонце плине і палає.* Щог. В. 40.

Безмісячний, -а, -е. Безлунный. *Безмісячна ніч.*

Безмлив'я, -в'я, *с.* Время безработицы на мельницѣ. *Як безмлив'я хиба, тоді нишком од пана змелем людського.* Черниг. *Оце о нас безмлив'я: вітру немає.* Пирят. у.

Безмовний, -а, -е. Нѣмой, безмолвный; молчаливый. *Воли... безмовні.* К. Дз. 193.. *Нічого не мовить, як мрець безмовний.* Г. Барв. 535. *Шле на перед робить своїх безмовних.* К. МБ. XII. 269. *Вона показалася зовсім не такою тихою і безмовною, якою вона вдавала себе.* Левиц. I. 294.

Безмовий, -а, -е. Нѣмой. *Син його, недоросток безмовий.* К. ПС. 61.

Безмовно, *нар.* Молча. *Безмовно сиділи.* МВ. III. 32.

Безмозкий, -а, -е. 1) Не имѣющій мозга. *Безкосте, безмозке усе море виплаває.* (Заг. пьявка). Ном. № 98, стр. 293. 2) Безмозглый, глупый. *Плюгаш безмозкий.* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152).

Безна, -ни, *ж.* Запущенное поле, дурное неудобное мѣсто. Ковел. у. Отсюда: **забезнити поле** — запустить ниву.

Безнадійний, -а, -е. Безнадежный. *Безнадійна неволя.* К. Кр. 31.

Безнадійність, -ности, *ж.* Безнадежность.

Безнадійно, *нар.* Безнадежно. Ком. I. 54.

Безнадія, -дії, *ж.* **= Безнадійність.** Св. *Л.* 128. *В очах безнадія світиться.* Св. *Л.* 215.

Безнапасний, -а, -е. Не знающій горя, напасти, счастливый. *Як то слухати легкі речі безнапасного щасниці при своїй лихій годині.* МВ. II. 135.

Безнапасно, *нар.* Не зная, гори, счастливо.

Безнащадний, -а, -е. Не имѣющій потомства, безпотомный. См. **Нащадок.**

Безневинний, -а, -е. Невинный, неповинный, невиноватый. *Безневинних б'ють.* Мир. ХРВ. 202. *На мене молоду, безневинную неслава.* Чуб. V. 279.

Безневинність, -ности, *ж.* Невинность, неповинность, невиновность. *Хто вже був у бувальцях, то зараз і зробив так, не вповаючи на безневинність свою.* МВ. II. 191.

Безневинно, *нар.* Невинно, безъ вины. Мир. ХРВ. 278. *Близьких сусідів хліба й соли безневинно збавляв.* АД. I. 187. Въ слѣдующей пѣснѣ нарѣчіе это употреблено, кажется, въ значеніи: **не безъ вины, не невинно**, какъ и должно быть, судя по составу слова: *Стали отцеву й ненчину молитву забувати, тоді їх стає Господь безневинно карати.*

Безнемірний, -а, -е. Безмѣрный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безнемірно, *нар.* Безмѣрно. *Він безнемірно пив.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безногий, -а, -е. 1) Безногій, не имѣющій одной или обѣихъ ногъ. Чуб. V. 65. 2) О лошадяхъ: слабый на ноги. *Безногий кінь.*

Безносий, -а, -е. Не имѣющій носа, безносый. *Де багато баб, там дитя безносе.* Ном. № 6667.

Безносько, -ка, *м.* Человѣкъ, не имѣющій носа.

Безоборонний, а е. Беззащитный. К. МБ. XII. 266. *Оборонив сиріт безоборонних.* К. Іов. 61.

Безоборонність, -ности, *ж.* Беззащитность. Желех.

Безодголосний, -а, -е. Беззвучный.

Безодголосно, *нар.* Беззвучно. *Я ледві дочула: безодголосно такечки вона гомоніла.* МВ. II. 199.

Безодмовний, -а, -е. Безотвѣтный.

Безодмовність, -ности, *ж.* Безответность. *Усе хлопчик приймав мовчки. Здається, то тая безодмовність дражнила хазяїна ще більш.* МВ. III. 80.

Безодрадісний, -а, -е. Безотрадный. *Христя мовчала, слухаючи безодрадісне материне зітхання.* Мир. Пов. I. 121.

Безокий, -а, -е. Безглазый. *Безокая фортуна.* Котл. Ен.

Безосновний, -а, -е. Необоснованный. Галиц.

Безостий, -а, -е. О колосьяхъ: безъ остей, безъ усовъ. *Безоста пшениця.*

Безосяжний, -а, -е. Необъятный (отъ глагола сягати).

Безощадний, -а, -е. Безпощадный. К. Бай. 81. *Безо́щадна, вовік ненаситна орда.* К. Дз. 81.

Безощадність, -ности, *ж.* Безпощадность. К. МБ. II. 118.

Безощадно, *нар.* Не щадя живота, нещадно. *Замолоду безощадно пив горілку.* Харьк.

Безпалок, -лка, *м.* Черниг. и **безпалько, -ка,** *м.* Шейк. Человѣкъ, не имѣющій одного или нѣсколькихъ пальцевъ; безпалый. Аф.

Безпальчий, -а, -е. Безпалый. Аф. 297.

Безпам'ятний, -а, -е. 1) Имѣющій слабую память, безпамятный, забывчивый. Шейк. 2) Находящійся въ безпамятствѣ. *Гаркуша висажує у вікно безпам'ятну сотничиху і сам счеза.* Стор. II. 241.

Безпам'яття, -тя, *с.* Безпамятство, забывчивость. *На його, як коли, безпам'яття находить.* Черниг.

Безпам'ятько, -ка, *м.* Человѣкъ, имѣющій слабую память, забывчивый. Полт.

Безпарий, -а, -е. 1) Не имѣющій пары, безпарный. *Безпарий віл.* 2) Неженатый.

Безпашпортний, -а, -е. Безпаспортный. Грин. III. 569.

Безпека, -ки, *ж.* 1) Безопасность. 2) **Для безпеки**. *Для* прочности. Шух. I. 277.

Безпереводний, -а, -е. Неистощимый, неиссякаемый; постоянный. *Лебед.* у.

Безпереводно, *нар.* Неистощимо, постоянно. *У жида гроші безпереводно бувають. У тій пущі безпереводно вовки є.* Волч. у. См. **Безвиводно.**

Безперемінно, *нар.* Непремѣнно. *Уночі безперемінно буду.* О. 1862. VII. 43.

Безпересталь, *нар.* **= Безперестанку.** *Косили безпересталь сім день.* Мнж. 83.

Безперестанку, безперестанно, безперестану, безперестанці и безперестань, *нар.* Непрерывно, безпрерывно, постоянно. *Панни безперестанку реготались.* Левиц. I. 286. *Щось вило там безперестанно.* Котл. Ен. III. 20. *Обоє плакали безперестанно.* Кв. *Ходив по хаті, безперестану човгаючи.* Левиц. Пов. 6. *Горять свічі безперестанні.* Нп. *Вода лилась безперестань.* Ком. II. 75.

Безпереч, *нар.* Безпрестанно, постоянно. *Блискавка безпереч усю ніч.* Волч. у. *Я безпереч сижу дома.* Лебед. у. 2) Безпрекословно. Галиц.

Безперечний, -а, -е. Безспорный, несомнѣнный. Галиц.

Безперечність, -ности, *ж.* Безспорность, несомнѣнность. Желех.

Безперечно, *нар.* Безспорно, несомнѣнно.

Безперий, -а, -е. Не имѣющій перьевъ, неоперившійся. *Коли б тільки який гаспид не приніс того горобця безперого.* Шевч. *Та деколи яструб на камінь сідає, щоб гадину діткам безперим піймать.* Морд. К. 18.

Безпеча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* **= Убезпечати.**

Безпечен, -чна, -не. Кратк. форма отъ **безпечний**. *Безпечен про небезпеку бував.* К. Байк. 99.

Безпечити, -чу, -чиш, *гл.* Обезпечивать. гарантировать.

Безпечне, безпечно, *нар.* Безопасно. *Алкане-паша, Трапезонськe княжа! безпечно гуляй.* АД. I. 212. *Там собі безпечно дев'ятого дня спочивок мали.* АД. I. 117.

Безпечний, -а, -е. 1) Безопасный. *Безпечна дорога.* 2) Вѣрный, несомнѣнный. *Як приїдеш звечора — вечеронька безпечная, як приїдеш опівночі — розмовонька сердечная.* Чуб. V. 86.

Безпечність, -ности, *ж.* Безопасность. К. Іов. 11. *В безпечності не сподівались ні од кого ніяка зла.* Котл. Ен.

Безпечно. См. **Безпечне.**

Безпешний, -а, -е, безпешність, безпешно = безпечний, безпечність, безпечно. КС. 1882. XI. 494. *Пішов собі безпешно додому.* Рудч. Ск. I. 4.

Безписьменщина, -ни, *ж.* Безграмотность. К. (О. 1862. I. 58).

Безпиття, -тя, *с.* Отсутствіе воды. *Одно — безпиття, друге — без'їжжя.* АД. I. 335.

Безпідставний, -а, -е. Неосновательный; бездоказательный. Желех.

Безплатний, -а, -е, безплатній, -я, -є. Безплатный. Левиц. Пов. 135. *Недільна безплатна школа.* Конис. (О. 1861. I. 321).

Безплемінний, -а, -е. Безродный, безъ племени, безпотомственный. *Хведір безрідний, безплемінний.* АД. I. 249.

Безподобний, -а, -е. = Неподобний. *Матір лає безподобними словами.* Мил. М. 45.

Безпомочний и безпомошний, -а, -е. Безпомощный. *Се вдови бідні безпомочні.* Котл. Ен. *Ви ж нам безпомошним защита.* Кв. *Мати журиться, що сама безпомошна зостається дома.* Мир. Пов. II. 43.

Безпосажна, *прил. ж.* Безъ приданаго. **— дівка**. Безприданница.

Безпосередний, -а, -е. Непосредственный. Желех.

Безпосередність, -ности, *ж.* Непосредственность. Желех.

Безпотрібний, -а, -е. Ненужный, излишній.

Безпотрібно, *нар.* Безъ надобности. НВолын. у. *Нікчемно й безпотрібно порубавши свій ліс.* О. 1862. III. 35.

Безпоясниця, -ці, *ж.* Писанка съ поперечной линіей вокругъ. КС. 1891. VI. 346.

Безправний, -а, -е. Беззаконный. Ном. № 8283.

Безправно, *нар.* Беззаконно.

Безправство, -ва, *с.* Беззаконіе, безправіе. (Запорожці) *відбивалися від ляха і його безправства.* Млак. 122.

Безпремінний, -а, -е. Непремѣнный.

Безпремінно, *нар.* Непремѣнно. *Хтось безпремінно буде в гості.* Чуб. I. 58.

Безприпорий, -а, -е. О волѣ: не имѣющій возвышенія въ концѣ шеи, на которое упирается ярмо. См. **Припір.** *Безприпорий віл.* Волч. у.

Безпритомний, -а, -е. Безчувственный. *З вечора до самого ранку під коморою безпритомний лежав.... Не пив би горілки!* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Безпритульний, -а, -е. Безпріютный. Шейк. Аф. 297.

Безприхильний, -а, -е. Безпріютный, одинокій. *За батька був убогим, безприхильним.* К. Іов. 62.

Безпричальний, -а, -е. Безпріютный, одинокій. *Оттак живу я сама безпричальна — ні роду, ні чоловіка.* Павлогр. у.

Безпричасний, -а, -е. Безучастный, холодный. *На дух, мару вона походила з своїм поглядом безпричасним.* МВ. II. 199.

Безпробудний, -а, -е. Непробудный. *Опочивав сном тихим, безпробудним.* К. Іов. 8.

Безпросвітний, -а, -е, безпросвітній, -я, -є. Непроглядный, безпросвѣтный. *Усе небо блакитнеє покрива темнота, безпросвітня, нерозумна давняя дрімота.* **Безпросвітна доля** — безотрадная жизнь.

Безпупий, -а, -е. Не имѣющій пупка. **Де багато баб, там дитя безпупе**. У семи нянекъ дитя безъ глаза. Посл.

Безпутний, -а, -е и безпутній, -я, -є. Безпутный, непорядочный. *І так люде зовуть уже безпутною.*

Безпутство, -ва, *с.* Безпутство. *Напротив його безпутства поставив тут людей трудящих.* К. Гр. Кв. 29.

Безпуття, -тя, *с.* Бездорожье, безпутица. Шейк.

Безп'ятий, -а, -е. 1) Не имѣющій пятокъ, безпятый. *Панич маленький в курточці, безп'ятий.* Чуб. I. 19. 2) Употребл. какъ сущ чортъ.

Безп'ятко, -ка, *м.* Чортъ.

Безрадісний, -а, -е. Безотрадный.

Безрахубний, -а, -е. Неразсчетливый. *Так гроші й кида безрахубний.* Константиногр. у. *Порубав старий віз, а тепер новий поганиш — безрахубний.* Константиногр. у.

Безребрий, -а, -е. Не имѣющій реберъ. Шейк. *Безкосте, безребре, хоч яке море перепливе.* (Заг. пьявка). Ном. стр. 293, № 98.

Безриб'я, -б'я, *с.* Недостатокъ рыбы, безрыбье. *На безриб'ї і рак риба.* Ном. № 9799.

Безрідний, -а, -е. Безродный. АД. I. 249. *Вийди до мене, дівчино ти безрідная.* Мет. 80. *Тяжко на чужині безрідному проживати.* Макс.

Безрідник, -ка, *м.* Безродный человѣкъ. *Сирота безхатник і безріднік.* Г. Барв. 243.

Безрік, *нар.* Употребл. въ выраж. **на-безрік** — безсрочно, иронически: никогда. **Віддасть на-безрік**, т. е. никогда. Ном. № 10634. *Хиба на-безрік діждемо цього.* Волын. г.

Безробітній, -я, -є. Нерабочій (о времени). *Безробітній час.* Левиц. I. 286.

Безробіття, -тя, *с.* Безработица. Желех.

Безрога, -ги, *ж.* Свинья. Подольск. г. Галиц.

Безрогий, -а, -е. Безрогій. Рудч. Чп. 255. *Мали тато дві кози, та обидві безрогі.* Чуб. V. 1156.

Безрода, -ди, *об.* Безродный человѣкъ. *Був він безрода та й пристав до нас доглядати двору.* О. 1862. VIII. 15.

Безрозумний, -а, -е. Безумный, лишенный разума. *П'яний і безрозумний.* ЗОЮР. II. 297, 298. *Вгамується безрозумне завзяття.* К. ЦН. 206. *І безрозумна темнота до Дніпра прожогом лине.* К. МБ. III. 243.

Безротий, -а, -е. Безротый. Аф.

Безрукавка, -ки, *ж.* Родъ женской одежды безъ рукавовъ. Подольск. г.

Безрукий, -а, -е. Не имѣющій руки или рукъ. К. Досв. 16. *То старець убогий, він безрукий, безногий.* Чуб. V. 671.

Безсед, -да, *м.* **= Бескед.** *В темних пущах і безседах на горі високій.* Мкр. Н. 27.

Безсердечний, -а, -е. Безсердечный, жестокосердый. *Людські п'явки безсердечні.* К. Досв. 213.

Безсердечність, -ности, *ж.* Безсердечіе, жестокосердіе. К. Кр. 17.

Безсердий, -а, -е. = Безсердечний. Безсерді злюки. К. ПС. 61.

Безсердний, -а, -е. = Безсердий = Безсердечний. *О, дайте під сі пазурі султана, крівавого безсердого тирана.* К. МБ. III. 260.

Безсилий, -а, -е. Безсильный. МВ. (О. 1862. I. 85).

Безсиліти, -лію, -єш, *гл.* Слабѣть, терять силу.

Безсилка, -ки, *ж.* Безсильная женщина. Ум. **Безсилочка.** *Чи то ж не диво, що така безсилочка прогнала й настрахала ведмідя страшного?* МВ. III. 144.

Безсилля, -ля, *с.* Безсиліе, отсутствіе силъ. *Дай мені моє безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псал. 95.

Безсилок, -лка, *м.* Безсильный человѣкъ. Г. Барв. 173. *Тепер люде маленькі й безсилки.* Г. Барв. 423. *Безсилок і потужний слухав.* К. ПС. 26.

Безсилочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **безсилка.**

Безсильний, -а, -е. = Безсилий. *Дужий безсильного давить.* Котл. НП. **Вода безсильна**. Сказочная вода, отнимающая силу у пьющаго ее. *Як він з ким небудь б'ється, то сам п'є силну воду, а другому дає безсилну.* Чуб. II. 208. **Камень безсильний** играетъ ту же роль: если его лизнуть, сила пропадаетъ. Чуб. II. 209, 210.

Безскоромник, -ка, *м.* Постникъ. Конотоп. у.

Безславний, -а, -е. Безславный, обезславленный. *Безславному тяжко сей світ покидать.* Шевч.

Безславно, *нар.* Безславно.

Безслідний, -а, -е. Безслѣдный. *Безслідний вітер в полі.* К. Псал. 180.

Безслідно, *нар.* Безслѣдно. Конис. (О. 1861. I. 321). *І безслідно, мов та мрія, навіки пропали.* Млак. 92.

Безслізний, -а, -е. Безъ слезъ, безслезный. *Сорочку тулила вона до лиця, до сухих безслізних очей.* Левиц. I. 37.

Безсмертки, -ток, *ж. мн.* Раст. а) Xeranthemum radiatum Lam. ЗЮЗО. I. 142. б) Xeranthemum inapertum Walld. ЗЮЗО. I. 142.

Безсмертний, -а, -е. Безсмертный. *І хоть єдиную сльозину в очах безсмертних покажи.* Шевч. *Безсмертної землі нема.* Ном. № 8283.

Безсмертник, -ка, *м.* Раст.: безсмертникъ, Helychrisum arenarium. Dc. Анн. 163. Вх. Пч. II. 32.

Безсмертність, -ности, *ж.* Безсмертіе. *До ясних безсмертности осель.* К. Дз. 52.

Безсонний, -а, -е. Безсонный. *Безсонна ніч.* Левиц. Пов. 260.

Безсонниця, -ці, *ж.* **безсоння, -ня,** *с.* Шейк. Безсонница. *Прийшла я до вас з крикливицями і безсонницями.* Чуб. I. 141.

Безсоромітний, -а, -е. Безстыдный, безстыжій.

Безсоромітно, *нар.* Безстыдно. *Безсоромітно лайливий.* О. 1862. VIII. 23.

Безсоромний, а. Безстыдный. Щог. В. 19.

Безсоромність, -ности, *ж.* Безстыдство. Желех.

Безсоромно, *нар.* Безстыдно.

Безстаточно, *нар.* Неблагоразумно, непорядочно. *А чоловік завжде грішить та й безстатечно.* КС. 1883. II. 470.

Безстидний, а = Безсоромний. *Які справді безстидні оці городські козаки.* Шевч. 305.

Безстидник, -ка, *м.* Безстыдникъ.

Безстидниця, -ці, *ж.* Безстыдница. Левиц. I. 309.

Безсторонний, -а, -е. Безпристрастный, непартійный. Желех.

Безсторонність, -ности, *ж.* Безпристрастіе. Желех.

Безстрашний, а. Безстрашный. *Такий безстрашний, то стілко вже він не воював, ніколи страху не знав.* Мнж. 60.

Безсуд, -ду, *м.* **= Безсуддя.** *Столітній безсуд і тяжке насильство.* К. Дз. 51.

Безсуддя, -дя, *с.* Отсутствіе законности, беззаконіе. К.

Безсудний, -а, -е. Беззаконный. К. ЦН. 291. *Поганого, безсудного, безбожного Ірода.* Чуб. III. 384.

Безсудниця, -ці, *ж.* Беззаконница? К. Дз. 98.

Безсудно, *нар.* Безъ суда; беззаконно. *В темниці сконає безсудно.* К. Дз. 51.

Безсумлінний, -а, -е. Безсовѣстный. Св. Л. 248. НВолын. у.

Безсумлінник, -ка, *м.* Безсовѣстный человѣкъ. НВолын. у.

Безсумлінність, -ности, *ж.* Безсовѣстность. Желех.

Безсумлінно, *нар.* Безсовѣстно.

Безсумний, -а, -е. Безпечальный, беззаботный. *Пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. *Усякий би пізнав по його безсумному погляду, що не ввірився ще йому світ.* Стор. М. Пр. 3.

Безсумно, *нар.* Безпечально, весело. *Не хотілось кидать їм, таким безсумно молодим, те, що любилось на землі.* Щог. Сл. 90.

Безсуперечний, -а, -е. Безспорный.

Безсуперечно, *нар.* Безспорно.

Безсчастя, -тя, *с.* и пр. **= Безщастя.**

Безталанний, -а, -е. Несчастный, безталанный. *А ти, моя Україно, безталанна вдово.* Шевч. *Мої безталанні діточки.* Стор. I. 20. *Коли мене уродила безталанна мати.* Чуб. V. 186.

Безталанник, -ка, *м.* Несчастный человѣкъ, горемыка, неудачникъ.

Безталанниця, -ці, *ж.* Несчастная женщина, горемыка. *Доню одинице та й безталаннице!* Чуб. V. 744. Ум. **Безталанничка, безталанночка.** *Моя дочка безталанничка і бездольничка.* Чуб. V. 753. *А вона, безталанночка, поклонилась.* МВ. I. 71. *То ж ваша дочка безталанночка, що без долі вродилась, без щастя зросла.* Чуб. V. 752.

Безтала́ння, -ня, *с.* Несчастье, горькая судьба. Рудч. Чп. 220. Котл. НП. 393. *І талан і безталання — все, каже, від Бога.* Шевч. *Усім людям щасцє, доля, — мені ж безталанне.* Мет. 306. Ум. **Безталаннячко.** МВ. II. 122.

Безтільний, а. Безплотный. *Вона здавалась ніжним безтільним духом.* Левиц. I. 332.

Безтолочний, а. О землѣ: не бывающій подъ паромъ, не идущій въ толоку. Черниг.

Безтравиця, -ці, *ж.* Недостатокъ травы.

Безтравний, -а, -е. *Лишенный травы. Степ безтравний і безводний.*

Безтямний, -а, -е. 1) Безсмысленный. Желех. 2) Несообразительный, непонятливый.

Безтямність, -ности, *ж.* 1) Безсмысленность. Желех. 2) Несообразительность, непонятливость.

Безубитно, *нар.* Черезчуръ, чрезвычайно, чрезмѣрно. Мнж. 176. *Їла, безубитно їла, як із голодного села пани узяли мене в город.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Безуважний, -а, -е. Невнимательный.

Безуважно, *нар.* Невнимательно.

Безувір, -ра, *м.* 1) Невѣрный, басурманъ. К, ДН. 271. 2) Злой, безсердечный человѣкъ. См. **Бузувір.**

Безувірів, -рова, -ве. Принадлежащій **безувір**'у. См. **Бузувірів.**

Безувірка, -ки, *ж.* 1) Невѣрная, басурманка. 2) Злая, безсердечная женщина. См. **Бузувірка.**

Безувірний, -а, -е. 1) Невѣрный, басурманскій. *Оддав його в ярмо поганцям безувірним.* К. Псал. 247. 2) Злой, безсердечный. См. **Бузувірний.**

Безувірство, -ва, *с.* 1) Неправовѣріе, нехристіанская вѣра, преимущ. мусульманство. *Гидке, поганське, темне безувірство.* К. ЦН. 296. 2) Жестокость, безсердечіе.

Безувірський, -а, -е. = Безувірний. *Я дав їм займища на землях безувірських.* К. Псал. 242.

Безугавний, -а, -е. Безостановочный, неугомонный.

Безугавно, *нар.* Безостановочно, безъ отдыха. *Тут безугавно день і ніч вода біжить.* Харьк.

Безум, -му, *м.* Безуміе. К. МХ. 41.

Безуман, -на, *м.* Безумецъ, глупый. *Туман танчок виводе... Не ставай край тумана, бо той туман — безуман: білі ручки полама, перстенечки позніма.* Александров. у. Нп.

Безумірний, -а, -е. Чрезмѣряый. Мнж. 176.

Безумірно, *нар.* Чрезмѣрно. Мнж. 176.

Безуміти, -мію, -єш, *гл.* Безумѣть, сходить съ ума.

Безумний, -а, -е. Неразумный, глупый, безумный. *Дурна тая, безумная дівонька, що полюбила п'яниченьку старого.* Чуб. V. 599.

Безумниця, -ці, *ж.* Женщина неразумная, глупая, безумная. Въ пѣсняхъ какъ эпитетъ слову **улиця**. (Мѣсто увеселеній молодежи). *Ой ти, улице, ти, безумнице, що по тобі ходити?* Грин. III. 175.

Безумно, *нар.* Неразумно, глупо, безумно.

Безумовний, -а, -е. Безусловный.

Безумовно, *нар.* Безусловно. Желех.

Безумство, -ва, *с.* Неразуміе, глупость, безуміе. *Не покараю я вас за безумство ваше.* К. Іов. 95.

Безупинний, -а, -е. Безостановочный, безпрерывный.

Безупинно, *нар.* Безостановочно, безпрерывно.

Безус, -са, *м.* Человѣкъ, у котораго нѣтъ усовъ.

Безусий, -а, -е. = Безвусий. Аф. 298.

Безуставичне и безуставично, *нар.* Безпрестанно, постоянно. *Він так безуставичне робить. Безуставично дома сидить.* Черк. у.

Безуставичний, -а, -е. Безпрестанный, постоянный. Вас. 205.

Безуставично. См. **Безуставичне.**

Безух, -ха, *м.* 1) Человѣкъ, не имѣющій уха или ушей. 2) Собака, у которой обрѣзаны уши. Канев. у.

Безухий, -а, -е. = Безвухий. *Левиц.* І. 244.

Безушча́, -ча́ти, *с.* Горшечокъ съ оторваннымъ ухомъ. Вх. Зн. 30.

Безхатник, -ка, *м.* Бездомный человѣкъ, бобыль. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Безхатній, -я, -є. Бездомный. *Розлетілось по Вкраїні безхатнєє птаство. — затрусилось по будинках вельможнеє панство.* К. Досв. 14.

Безхатько, -ка, *м.* **= Безхатник.** Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Безхвостий, -а, -е. Безхвостый. Рудч. Ск. І. 6. *Сама ти стара сорока безхвоста.* Шевч.

Безхитрий, -а, -е. Безхитростный, наивный.

Безхлібний, -а, -е. Безхлѣбный. *Серед степів безвідних і безхлібних.* К. Іов. 63. *Побило мене в полі три недолі: перва доля — безхлібна, друга доля — безвідна.* АД. І. 111.

Безхліб'я, -б'я, *с.* Недостатокъ въ хлѣбѣ, безхлѣбье. *Одно — безвіддя, друге безхліб'я.* АД. І. 117. *Припало на безвідді, на безхліб'ї погибати.* АД. І. 118. Ум. **Безхліб'ячко.**

Безхмарний, -а, -е. Безоблачный. *Блищать над ними небеса безхмарні К.* XII. 95.

Безхмарно, *нар.* Безоблачно.

Безцін, -ну, *м.* **= Безцінь.** Чаще съ пред.: **за безцін**. Желех. *Хоть продаси часом для потреби і останній хлібець, до за безцін.* О. 1852. IV. 105.

Безцінний, -а, -е. Не имѣющій цѣнности. Желех.

Безцінь, -ні, *ж.* Безцѣнокъ. Употребл. чаще всего съ предл. **за: за безцінь** — за безцѣнокъ. *За безцінь по'ддає мещанам здобич.* К. НС. 103. *Овечата, свині, корови — все за безцінь пішло.* Мир. Пов. І. 111.

Безчасу, *нар.* Преждевременно, несвоевременно. *Безчасу вмерли діти.* НВолын. у. *Вона безчасу дитину привела.* НВолын. у.

Безчеревий, -а, -е. Безбрюхій. *За горою кам'яною безчерева сучка бреше.* (Загадка: терниця). Грин. І. 250.

Безчережний, -а, -е. Не очередной, не соблюдающій очереди. *Стій ти, безчережна!* Лохв. у.

Безчесний, -а, -е. Безчестный. К. Кр. 22.

Безчестити, -щу, -стиш, *гл.* Безчестить, бранить. *Одна другу безчестять, ганять.* Котл. Ен.

Безчесть, -ти, *ж.* Безчестье, посрамленіе. *Я не хочу такої безчесті.* НВолын. у.

Безчестя, -тя, *с.* Безчестіе, посрамленіе. К. Бай. 114. *Лучче честь, ніж безчестя.* Ном. № 4445. *Нехай вона заплатить за безчестя.* Кв. *Селу безчестя не роблять.* Котл. Ум. **Безчестячко.**

Безчисна, *прил. ж.* — **мережка**. Такая **мережка**, въ которой нѣтъ **чисниць**, т. е. всѣ нитки утка выдернуты. *Лебед.* у. (Залюбовск.).

Безчуственний, -а, -е. *Лишившійся чувствъ. Настя безчуственна теж лежить.* Кв.

Безчуття, -тя, *с.* Безчувствіе, безсознательность. К. ПС. 55.

Безшабельний, -а, -е. Не имѣющій сабли. *Треба цім безшабельним гевалам збить трохи пихи.* К. ЧР. 226.

Безшлюбний, -а, -е. Безбрачный.

Безштанько, -ка, *м.* 1) Малолѣтокъ, мальчишка, не носящій еще штановъ. *Ой вийдіть, безштаньки, співать веснянки, а ви, у штанях, співайте з нами.* Грин. III. 58. 2) Бѣднякъ, не имѣющій штановъ. *Я, грабя Потоцький, коронний гетьман.... і в мене є голка, щоб — часом розірветься — зашить, а ти ланець, безштанько, і в тебе нема?* Стор. I. 185.

Безщадний, -а, -е. Безпощадный.

Безщадно, *нар.* Безпощадно. *Безщадно кров рутульську ллють.* Котл. Ен.

Безщасний, -а, -е. Несчастный, обездоленный, не имѣющій удачи. *Така твоя доленька безщасна.* Нп. *У три ряди бідних безщасних невольників посажено.* АД. I. 90.

Безщасниця, -ці, *ж.* Несчастная женщина, обездоленная, неудачница. Грин. III. 559. *Ой десь наша безщасниця на чужій стороні.* Чуб. V. 473.

Безщастя, -тя, *с.* Несчастье. МВ. I. 44. *Ой подумайте, мислі, по моїм безщастю.* Лукаш. 82.

Безя, -зі, *ж.* **= Буз.** Переясл. у.

Без'язикий, -а, -е. 1) Не имѣющій языка. *Без'язика коняка.* Рудан. I. 69. 2) Нѣмой, безсловесный. *І всі у ряд поставали, наче без'язикі.* Шевч. *Дружки без'язикі.* КС. 1883. II. 392. *Шевченко, вийшовши дивом якимся із тиї темноти притоптаної, похилої, без'язикої.* К. (О. 1861. IV. 30).

Без'язичник, -ка, *м.* Раст. Ophioglossum vulgatum L, плодоносная вая. ЗЮЗО. I. 130. См. **Язичник.**

Бейбас, -са, *м.* **= Бельбас.** *Умієте загадувати, а розгадати так не вмивались. Та й куди вам, таким бейбасам.* Кост. (О. 1862. VI. 52).

Бейдак, -ка, *м.* Глупецъ, болванъ. Вх. Лем. 391. См. **Бейла.**

Бейдуля, -лі, *ж.* Дура, глупая женщина. Вх. Лем. 391.

Бейкання, -ня, *с.* Крикъ на звѣря: «*а бий!*» съ цѣлью прогнать его. Желех. См. **Тюкання.**

Бейкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать на звѣря. См. **Тюкати.** Вх. Зн. II.

Бейкатися, -каюся, -єшся, *гл.* **= Бекатися.** Зміев. у. *Сиділа б ти лучче дома, чого його по грязі бейкатися.* Богод. у.

Бейла, -ли, *м.* Дурачина, остолопъ, болванъ. Бердич. у.

Бека, -ки, *ж.* Дѣтск. Гадость. См. **Беку, бецяти.**

Бекання, -ня, *с.* Блеяніе.

Бекас, -са, *м.* Бекасъ. Вх. Пч. II. 14. Ум. **Бекасик.**

Бекати, -каю, -єш, *гл.* 1) Кричать по овечьи, по козьи, блеять. *Ціла отара овець та кіз, ягнят, козенят мекала та бекала.* Левиц. I. 126. 2) О дѣтяхъ: ревѣть.

Бекатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) Тащиться, съ трудомъ идти. *Верстов десять ішли — бекались, бекались.* Зміев. у. 2) Таскаться. *Скільки не бекається, бач, у чужих селах, — а п'яний не буде.* Зміев. у.

Бекет, -та, *м.* Военный пикетъ, стража. *Округи табора жадних бекетів.* К. ЧР. 308. *Скрізь по сей бік стояла на бекешах стража польска.* ЗОЮР. I. 263.

Бекеша, -ші, *ж.* Родъ верхней одежды: крытая сукномъ овчинная шуба съ таліей. Гол. Од. 17, 51. *Поздирали з неї дорогі коралі і бекешу.* Рудч. Ск. I. 209. *Ходив.... у плисових чорних штанях і в голубій бекеші.* О. 1861. X. 33. Ум. **Бекешка, бекешечка.**

Бекешка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бекеша.** 2) Глыба земли. Ромен. у.

Беку *(неск.?)* Дѣтск. Гадость, дермо, грязь. Вх. *Лем.* 391. См. **Бека.**

Белбас, -са, *м.* **= Бельбас.**

Белебенити, -ню, -ниш, *гл.* Болтать, баять. *Баби белебенять, що реп'яшки від зубів би то помагають.* Черниг.

Белебень, -беня, и -бня, *м.* 1) Возвышенное и открытое мѣсто. Употребляется чаще въ выраж.: **на белебні — на юру**. *Хата стоїть на белебні. Тут Заверюха б'є, а наші чумаки стали валкою на белебні.* Екатериносл. *Розумна голова: на белебні затишку хоче.* Ком. Пр. № 409. 2) Глубокое мѣсто въ водѣ. Угор.

Белеґа, -ґи, *ж.* Экскрементъ коровы. Вх. Зн. 2. Также во *мн. ч.* **белеґи**. Шух. I. 24.

Белей, -лея, *м.* 1) Личинка майскаго жука. Вх. *Лем.* 291. См. **Бедрак.** 2) Пентюхъ; болванъ. Вх. *Лем.* 391.

Белелюга, -ги, *ж.* Сукровица. Желех.

Белендіти, -джу, -диш, *гл.* **= Баландіти.** Вх. Зн. 2.

Белечка, -ки, *ж.* Овца. *Ой овечки, ой белечки.* Шух. I. 198.

Бельбас, -са, *м.* Балбесъ, здоровань, неуклюжій человѣкъ. *Здоровий бельбас, а такий дурний.*

Бельбахи, бельбехи и бельбухи, -хів. Внутренности. *Так йому бельбахи повідбивають.* Кв. См. **Тельбухи.**

Белька, -ки, *ж.* 1) Балка, колонна. 2) **Напивсь як белька**. Пьянъ, какъ стелька.

Белькнути, -ну, -неш, *гл.* одн. в. отъ **белькотати**. Сболтнуть, сказать что либо необдуманно. *Язик белькне та в кут, а спину виставлять — б'ють.* Ном. № 1122.

Белькот, -ту, *м.* Болтовня, лепетъ. Аф.

Белькота́ння, -ня, *с.* Болтаніе, лепетаніе, бормотаніе.

Белькота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Лепетать, невнятно говорить, бормотать. *Язик.... белькотав.* Ен. V. 58. *Показує ручкою і белькоче: мамо.... Бозя!* Кв. *«Тату!» белькотали — «тату, тату! ми не ляхи».* Шевч.

Белькотіння, -ня, *с.* **= Белькотання.**

Белькотіти, -чу, -чеш, *гл.* **= Белькотати.** *Засідатель обмахується та белькотить.* Стор. I. 236.

Белькотня, -ні, *ж.* Болтовня, лепетъ.

Белькотун, -на, *м.* Лепетунъ, болтунъ.

Белькотуха, -хи, *ж.* Болтунья.

Бельок, -лька, *м.* **= Белька.** Волын.

Беляха, -хи, *ж.* Сортъ плахти. Черниг. у.

Бемба, -би, *м.* Остолопъ, болванъ. Вх. Уг. 227.

Бембух, -ха, *м.* **= Бамбух.** Вх. *Лем.* 391.

Бемкати, -каю, -єш, *гл.* 1) **= Бамкати.** 2) Метаться въ разныя стороны. Вх. Зн. 2.

Бемул, -ла, *м.* Дуракъ, болванъ. *Ото з тебе бемул!* Ном. № 6273.

Бендзь, *меж.*, выражающее паденіе — бухъ! *Милий їде з дороги, а я йому бендзь у ноги.* Грин. III. 326.

Бендюга, -ги, *ж.* 1) **Бендюга = Ломака = Дрюк.** *Як схопилась буря, так я бендюгу виламав та давай скоріше хату вкривати.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бревно, посредствомъ котораго вѣтряная мельница поворачивается. Харьк. (Залюбовск.): 3) Каждая изъ жердей, которыя кладутъ на возъ для укладки на нихъ сноповъ: двѣ

вдоль, а двѣ поперегъ. Харьк. у. 4) мн. **Бендюги**. Родъ простой повозки, ломовые роспуски. Шейк.

Бендюжина, -ни, *ж.* 1) **= Бендюга 1 — 3.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Проститутка, развратница. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Бендюжний, -а, -е. 1) Относящійся къ роспускамъ. 2) Скверный, нечестный. **Ходить як бендюжна**. Ходить какъ безчестная, распутная женщина. Шейк.

Бендюжник, -ка, *м.* Ломовикъ, ломовой извозчикъ. Херс.

Бендюх, -ха, *м.* 1) Брюхо. Угор. 2) мн. Бендюхи **= Колішня.** Шух. I. 165.

Бенеберя, -рі, *ж.* **= Бенеря.** *Куди тебе бенеберя несе?* Золотонош. у. Слов. Д. Эварн.

Бенеря, -рі, *ж.*? Неясное слово, — повидимому какая то болѣзнь. Не чума ли? Сравн. **бендерська чума**; быть можетъ **бенеря** испорченное **бендеря? Бенеря його принесла**. (Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.) аналогично выраженію: **холера його принесла**! *Куди тебе бенеря несе?* Ном. № 14235. *Б'є його бенеря забрати в мене ту десятину.* Лубен. у. См. **Бенеберя.**

Бенкет, бенькет, -ту, *м.* 1) Пиръ, пиршество, банкетъ. Рудч. Ск. II. 102. Шевч. 8. *Одно одного на здоров'я питає, одно одного на бенкет зазиває.* Нп. *На хліб, на сіль, на бенкет зазивали.* Нп. *Що день бенькети, мов весілля.* Котл. Ен. I. 24. 2) соб. Пирующіе. *В корчму іде — вигукує, додому йде, — бенкет веде.* Грин. III. 381. Ум. **Бенкеток.** К. Дз. 118.

Бенкетарь, бенькетарь, -ря, *м.* Гуляка, любитель пировъ. *Пани поробились домонтарями, бенкетарями.* К. Гр. Кв. 10.

Бенкетний, бенькетний, -а, -е. Относящійся къ пиру, банкетный. К. ЧР. 373. *Запросила гостей до себе: і гостей, і дітей, і близьких приятелів на бенкетний день.* Pauli. II. 103.

Бенкеток, -тка, *м.* Ум. отъ **бенкет.**

Бенкетування бенькетува́ння, -ня, *с.* Пированіе.

Бенкетувати, бенькетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пировать, гулять. *Де наші панують? Де панують, бенкетують?* Шевч. *Оттак Еней жив у Дідони.... пустився все бенкетувать.* Котл. Ен. I. 25.

Бентег, -га, *м.* Послушникъ. *Доволі вибув послушником бентегом! З бентега вийшов не один козак.... ще в ченці не постригсь, не зріксся миру, — піду проллю за християнство крів.* К. ПС. 69.

Бентежити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Смущать, обезкураживать, сбивать съ толку. 2) Тревожить, волновать. *По світах свою силу показувать, людей дивувать та людський спокій бентежить.* Грин. I. 193. *І нас новий бентежить Наливай.* К. ПС. 31. 3) Ругать, срамить, безчестить; покрывать срамомъ, безчестьемъ. *Я гетьманом двадцять літ.... і я — тепер нікчемний дід — коверзував би ще про зраду? Глянь, що не вимудрує зло? На що мені бентежить славу?* Греб. 329.

Беньдюга, -ги, *ж.* и пр. **= Бендюга.**

Бенькет, -ту, *м.* и пр. См. **Бенкет и пр.**

Бер, -ру, *м.* То же, что и **кладка**. Вх. Зн. 2. Небольшой мостикъ изъ бревенъ, шириной въ два бревна. Шух. I. 80.

II. Бер! *меж* **= Бирь.** Вх. Зн. 2.

Бербениця, -ці, *ж.* Боченокъ (чаще всего для сыра и др. молочныхъ продуктовъ). Шух. І. 250, 251. ЕЗ. V. 63. *Пропилисьте молодицю за паленки бербеницю.* Гол. IV. 441. *Сім бербениць сиру.* О. 1862. IV. 13. *Лежать в бербеницях червінці без числа.* Млак. 82.

Бербівка, -ки, *ж.* Родъ деревяннаго сосуда. Угор.

Берва, -ви, *ж.* 1) Перекладина, мостикъ. Желех. 2) Вѣтка? *Лежали берви бервінковиї, благослови, Боже, і ти, Божая Мати, деревце убирати.* Гол. II. 99. (Свад. пѣсня).

Бервено, -на, *с.* Бревно, колода. *Лохв.* у. *У людей бачиш запороху в оці, а в себе і бервена не бачиш.* Чуб. І. 273.

Бервення, -ня, *с. соб.* Бревна; стволы и сучья деревъ, наносимые водой. Вх. Зн. 2.

Бервенчастий, -а, -е. Срубленный изъ бревенъ, бревенчатый.

Бервина, -ни, *ж.* Въ гкацкомъ станкѣ для ковровъ: поперечная связь (ихъ двѣ: вверху и внизу) стоекъ, играющая роль навоя. Вас. 171.

Бервінковий, -а, -е. Относящійся къ барвинку, барвинковый. *Ой лежать берви бервінкові.* Гол. IV. 437.

Бервінок, -нку, *м.* **= Барвінок.** ЕЗ. V. 96.

Берда, -ди, *ж.* Стража. Желех.

Бердечко, -ка, *с.* Ум. отъ **бердо.**

Бердинка, -ки, *ж.* Маленькій топоръ. *Побіг я до мельника, позичив берданки, прорубав дупло.* Чуб. І. 215.

Бердів'я, -в'я, *с. соб.* Берда? *Свята пречиста закляла каміня, бердів'я.* МУЕ. III. 53.

Бердник, -ка, *м.* Мастеръ, дѣлающій берда. *Ситник бердику не товариш.* Ном. № 1026.

Бердо, -да, *с.* 1) Бердо, ткацкій снарядъ: родъ гребня въ рамкѣ, сквозь зубья котораго проходять нити основы. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. Части: горизонтальныя планки рамки — **листви**, зубья — **троща**, промежутки между зубьями — **комірки**. Шух. І. 256. То же, что и **блят**. 2) Пропасть. Вх. Зн. 2. Ум. **Бердечко.** *Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.

Бердо! *меж.* Крикъ сельскихъ сторожей ночью, въ родѣ: слушай! Шейк.

Бердов, -ви, бердова, -ви, *ж.* **= Берда.** Желех.

Бердулець, -льця, *м.* Раст. Rhododendron. Вх. Пч. II. 35.

Берег, -га, *м.; во мн. ч.* **берега** и **береги**. 1) Берегъ. *Ой пійду я, пійду не берегом — лугом.* Мет. 94. *Богу молись, а до берега гребись.* Посл. *На березі Ганна роздяглася.* Шевч. **Берегами**. По берегамъ. *Берегами глибокий пісок.* Св. Л. 94. 2) Край, бортъ. *Глибока миска з крутими берегами.* Конот. у. 3) Кайма. *Принесу хвартух дорогий — золотії береги.* Лукаш. 144. 4) Обрѣзъ въ книгѣ. *Книжка з золотими берегами.* 5) **Пуститися берега** — отдаться на произволъ судьбы. Аф. 6) **Держатися берега** означаетъ въ прямомъ значеніи плыть подлѣ берега, а въ переносномъ — быть осторожнымъ. Аф. 7) **Берега дати** — положить предѣлъ, конецъ. *Треба тобі берега дати, бо щось дуже вже роспустився.* Харьк. Ум. **Бережок, бережечок, береженько.** *На бережку у ставка.* Нп. *Ой у тихого Дунаю, у крутого бережку.* Чуб. *Тиха вода береженьки зносить.* Чуб. V. 344.

Берегівка, -ки, *ж.* Пт. стрижъ, Hirundo riparia. Вх. Уг. 227.

Береговий, -а, -е. 1) Береговой. *Береговий вітер,* т. е. дующій съ берега. 2) Прибрежный. *Хиба у нас береговий огород, що і досі б мокро було.* Лебед. у. 3) Употребл.

какъ сущ. въ значенiи — береговой надзиратель. *Ходім до берегового — він нас розсудить.* Кiев.

Береговисько, -ка и береговище, -ща, *с.* Прибрежье.

Берегою. Творит. пад. отъ **берег**. Форма эта встрѣчается въ пѣснѣ: *Пливе віночок краєм Дунаєм, а вона за нею* (вм. за ним) *все берегою.* Чуб. III. 304.

Берегти, -жу, -жеш, *гл.* Беречь, хранить. *Береженого і Бог береже.* Посл.

Берегтися, -жуся, -жешся, *гл.* Беречься, остерегаться. *Бережіться, хлопці!* Кв. *Тільки одної слави бережися.* Чуб. V. 474.

Берегулька, -ки, *ж.* Ум. отъ **берегуля.**

Берегуля, -лі, *ж.* = **Берегівка.** Hirundo riparia. Вх. Пч. II. 12. Ум. **Берегулька.**

Бережак, -ка и бережан, -на, *м.* Прибрежный житель.

Береженько, -ка, бережечок, -чка, *м.* Ум. отъ **берег.**

Бережина, -ни *ж.* 1) Прибрежье, побережье. *Берегом, берегом, бережиною ой хто ж то приходив вечориною?* Чуб. V. 92. 2) **Бережина**. Береговая трава, береговое сѣно. *Підем бережину поскидаємо.* Харьк. у.

Бережистий, -а, -е. Съ высокими берегами. *Оберне й степ сухий в озера бережисті.* К. Псал. 251.

Бережити, -жу, -жеш, *гл.* = **Берегти.** *Хто будеть на світі правду бережити, тому шлеть Бог з неба довго в світі прожити.* КС. 1884. I. 48.

Бережіння, -ня, *с.* Бережливость, охранность. *Бережіння лучче ворожіння.* Посл.

Бережки, -ків, *м. мн.* Металлическая обдѣлка краевъ у ножеваго черенка. НВолын. у.

Бережкий, -а, -е. Осторожный, берегущiйся. *Бережкий чоловік не піймається в лісі.* Мiус. окр. *Дика вушка бережка.* Волч. у.

Бережний, -а, -е. = **Бережкий.** Ум. **Бережненький.**

Бережний, -а, -е. Прибрежный. *Бережні піски: бережні буряки.* Чигир. у.

Бережність, -ности, *ж.* Осторожность. Бѣл.-Нос.

Бережно, *нар.* Бережно, осторожно. Ум. **Бережненько.**

Бережняк, -ка, *м.* 1) Вѣтки и куски дерева, валяющiеся на берегу рѣки, выброшенные водою. 2) Заросль на берегу рѣки.

Бережок, -жка, *м.* Ум. отъ **берег.**

Береза, -зи, *ж.* 1) Береза, Betula alba L. ЗЮЗО. I. 114. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. 2) Парень (у дѣвушекъ — дѣвушка), избираемый распорядителемъ во время **вечерниць**, пѣнiя **колядок** и пр. запѣвало, заправитель хора. КС. 1887. VIII. 772. Г. Барв. 120. МУЕ. III. 58. *А хто, хлопці, буде в нас за березу?* Херс. *Настя-береза завела, а за нею всі.* Г. Барв. 221. Ум. **Березка, берізка, березочка, березонька, берізочка, берізонька.**

Березень, -зня, *м.* = **Березіль.** *22 березня 1838 року я глянув із неволі на світ божий.* Шевч. (О. 1862. VI. 15).

Березина, -ни, *ж.* 1) Березовое дерево. Грин. III. 499. *Осичино, березино! чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 548. 2) Березовая вѣтка, розга. *У три березини потягали.* Нп. 3) Березовый лѣсъ. Шейк. *А в березині грибів, грибів! — Кувала мі зазулечка в густій березині.* Шух. I. 201. Ум. **Березинка.**

Березівка, -ки, *ж.* Настойка водки на молодыхъ березовыхъ листочкахъ или почкахъ (употребл. при лѣченiи ранъ). Маркев. 171. Чуб. VII. 447.

Березіль, -ля, *м.* Мѣсяцъ мартъ. О. 1862. III, заглавный листъ.

Березінь, -зня, *м.* **= Березіль.** Гн. II. 211.

Березка, -ки, *ж.* 1) **= Берізка.** *Очерет, повитий березкою.* О. 1862. VIII. 16. 2) **— болотяна.** Betulahumilis Schrank. ЗЮЗО. I. 114.

Березник, -ка, *м.* Березовый лѣсъ, роща. *А тут йому з березника на зустріч шкандибає рижа кобила.* Кв. Ум. **Березничок.** *Бігла теличка з березничка.* Чуб. III. 479. *Їздили ми по горах і по ярах, і по дубничках, і по березничках.* Грин. III. 543.

Березниця, -ці, *ж.* **= Березник.** *Бігла телиця та з березниці.* Х. Сб. VII. 444.

Березняк, -ка, *м.* **= Березник.** *Йде березняком дівчина.* Щог. Сл. 105. Ум. **Березнячок.** Чуб. III. 429. *Стоїть він в гарному частенькому березнячку.* Драг. 119.

Березовий, -а, -е. 1) Березовый. *На тобі листя березовеє.* Чуб. V. 589. *Поплавці з березової кори біліли разками по лозах.* Левиц. I. 98. 2) Какъ эпитетъ при нѣкоторыхъ сущ. означаетъ: розги. *Хведько не вчивсь і скуштував березової кашки.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *Дати березової каші.* Фр. Пр. 26. *Березовим пером виписувати. Березової дам припарки.* Котл. Ен. **Уже не їсть березової каші**. Уже вышелъ изъ школьныхъ лѣтъ. Фр. Пр. 26.

Березовіл, -вола и березозіль, -золя, *м.* **= Березіль**. Бѣл.-Нос.

Березонька, березочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **береза.**

Берека, -ки, *ж.* Раст. Pyrus torminalis Ehrh. ЗЮЗО. I. 133.

Беремок, -лка, *м.* **= Оберемок.** Бѣл.-Нос.

Бересклен, -ну и бересклет, -ту, *м.* Раст. Evonimus verruscous Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Берест, -та, *м.* 1) Берестъ, Ulmus campestris L. ЗЮЗО. I. 140. 2) **— білий = Береза**, Betula alba. Вх. Лем. 392. 3) Верхняя кора березы, годная для гонки дегтя. *Березовий берест.* НВолын. у. Ум. **Бересток, берестонько, బересточок.** *Проїхав козак лугом берегом, прив'язав коня до берестонька.* Мет. Ув. **Берестище, берестяна.**

Берестина, -ни, *ж.* Берестовое дерево. *Дрючки держали з берестини.* Котл. Ен. *На берестині ворон крюка.* Щол. Сл. 59. Ум. **Берестинка.**

Берестище, -ща, *м.* Ув. отъ **берест.**

Берестник, -ка, *м.* Берестовый лѣсъ, берестовая роща. Аф. Ум. **Берестничок.**

Берестняк, -ка, *м.* **= Берестник.** Аф. Ум. **Берестнячок.**

Берестовий, -а, -е. Принадлежащій или относящійся къ бересту; сдѣланный изъ береста. *Шахва гарна, берестова.* Харьк.

Бересток, -тка, берестонько, -ка, бересточок, -чка, *м.* Ум. отъ **берест.**

Берестюк, -ка, *м.* **= Берест.** *Там виріс берестюк крислатий.* Грин. I. 118.

Берестяка, -ки, *м.* Ув. отъ **берест.**

Берестянка, -ки, *ж.* 1) Коробка изъ березовой коры. 2) Грибъ, растущій на берестовыхъ пенькахъ. *Галушки з берестянками.* Канев. у.

Беречи, -жу, -жеш, *гл.* **= Берегти.**

Бержулочка, -ки, *ж.* Встрѣчено въ пѣснѣ (Чуб. V. 1088, № 232) съ испорченнымъ текстомъ; если не искаженіе, то — названіе коровы?

Берівка, -ки, *ж.* **= Барівка = Барилка.** Шух. I. 307. Гн. II. 175. Ум. **Берівочка.** Шух. I. 250, 251.

Беріг, -рега, *м.* и пр. **= Берег и пр.** *Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає.* Млак. 4.

Берізка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **береза.** 2) Раст. а) Вьюнокъ, Convolvulus arvensis L. Вх. Пч. II. 30. б) Cuscuta epilinum. Вх. Пч. II. 31.

Берізонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **береза.**

Беркий, -а, -е. 1) *Липкій, клейкій. Після дощу кал рідкий, то він не беркий, не чіпляється за колеса.* Волч. у. 2) **— до роботи.** Съ энергіей работающій, ретивый, рьяный въ работѣ. *Я таки була берка до роботи.* Г. Барв. 359. *Берка і здібна дівчина до всього.* Г. Барв. 384.

Беркиць! *меж. Для* означенія момента паденія: кувыркъ! шлепъ! *Беркиць у яр!* Рудч. Ск. I. 2. *Беркиць обидва під лаву.* Мнж. 92.

Беркицьнути, -ну, -неш, *гл.* Кувыркнуть, повалить, оросить, шлепнуть, опрокинуть, повалить кого. Шейк. *Так і беркицьнув його на землю.*

Беркицьнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Шлепнуться, кувыркнуться.

Беркут, -та, *м.* Беркутъ. Agnila fulva.

Берлин, -на, *м.* Карета. *Їде шляхом до Київа берлин шестернею.* Шевч. *Так розжився, що було берлином їздить. Будка з вікнами і коні впростяж.* ЗОЮР. I. 266.

Берлина, -ни, *ж.* Рѣчное судно: берлина, барка (по Днѣпру). О. 1861. XI. 109. Ум. **Берлинка.** *Кілька дубів і берлинок з кавунами, бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Берліг, -лога, *м.* = **Барліг.** *На тім то берлозі свиноти іди построить Албуград.* Котл. Ен.

Берло, -ла, *с.* Скипетръ. *Падишах своїй цариці берло довіряє.* К. МБ. XII. 274.

Берулька, -ки, *ж.* = **Ягня.** Вх. Пч. II. 6.

Беручий, -а, -е. = **Беркий 2.** *У нас діти беручі до письменства.* Харьк. *З його був би добрий маляр, бо воно хлоп'я до всього беруче.* Шевч. (КС. 1883. II. 404).

Беручкий, -а, -е. 1 = **Беркий 2.** 2) *Липкій,* цѣпкій, вязкій.

Берфела, -ли, *ж.* и **берфело, -ла,** *с.* Часть **верклюга**. Вх. Зн. 2. См. **Верклюг.** Шух. I. 109, 186.

Берца, -ци, *ж.* 1) = **Бер** = **Кладка.** *На тій пропасті був перехід через малу берцу.* 2) **Берци**. Часть плуга (какая?) ЕЗ. V. 58.

Берце, -ця, *с.* 1) = **Берца 1** = **Бер** = **Кладка.** Желех. 2) = **Орчик.** Вх. Лем. 391.

Бесаг, -га, *м.* Чаще во мн. ч. **бесаги**. 1) Мѣшокъ. *То бесаги мельникові стояли з пшеницев.* Гол. III. 225. 2) = **Сакви**, дорожный двойной мѣшокъ. Kolb. I. 69. КС. 1891. VI. 380. Шух. I. 77. *Парубки кладуть калачі в бесаги.* Федьк. 3) Писанка съ изображеніемъ **бесагів**. КС. 1881. VI. 380.

Беседа, -ди, *ж.* 1) Разговоръ, бесѣда, рѣчь. *Іде між нами своя весела беседа.* Г. Барв. *А у беседі частісінько і піп не знав, що против його говорити.* Кв. 2) Пиръ, пирушка. *Чи у беседі була, мед-горілку пила?* Балл. 11. 3) Общество гостей. *Там у покоях сидить царська чесна беседа.* Рудч. Ск. Ум. **Беседонька.** *Веселая беседонька, де мій милий п'є.* Чуб. V. 805.

Беседка, -ки, *ж.* Лавка для гребцовъ въ большой днѣпровской лодкѣ, называемой дуб. Мнж. 179.

Беседонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **беседа.**

Беседувати, -дую, -єш, *гл.* Бесѣдовать, разговаривать. *А хлопець знає, що дома піп беседує.* Рудч. Ск. I. 170. *І пийте, і їжте, і беседуйте.* Чуб. V. 149.

Бесермен, -на *и пр.* = **Бусурман и пр.**

Бесєкур, -ра, *м.* Родъ растенія. Вх. Зн. 2.

Бесі, *меж.* Дѣтск. = **Бебесі.**

Бесіда, -ди, *ж.* = **Беседа.** *Бесіди богато, а розуму мало.* Фр. Пр. 27. *Ой чия ж то бесіда тут вечеряє весела.* Х. Сб. VII. 425.

Бесідливий, -а, -е. Разговорчивый, словоохотливый. Желех.

Бесідувати, -дую, -єш, *гл.* 1) = **Беседувати.** *Турок до них бесідує.* Гн. I. 63. 2) Говорить, произносить. *Маштер бесідує 24 разів «Отче наш».* МУЕ. III. 55.

Бесіжник, -ка, *м.* Раст. а) Paris quadrifolia. Желех. б) **— огородний.** Malva. Вх. Зн. 2.

Бесіт, [ту?], *м.* Раст. Epilobium augustifolium. Лв. 98.

Бескед, -ду, *м.* **бескеда, -ди,** *ж.* Крутизна, обрывъ, непроходимый оврагъ. *Бережно провів проміж рівчаків і бескедів.* Стор. II. 194. *З високої скелі в глибокий бескед.* Стор. М. Пр. 40.

Бескедина, -ни, *ж.* Крутой горный обрывъ. Желех.

Бескет, -ту, *м.* = **Бескед.** *Довго крутилась, ходила по бескетах та по ярках.* О. 1862. IV. 88.

Бескеття, -тя, *с. соб.* Обрывъ, обрывы, овраги. *Он дивіться, яке бескеття ліворуч від дороги.* Пирят. у.

Бескид, -ду, *м.* 1) Гора. Желех. 2) Также во мн. **Бескиди**. Часть Карпатъ отъ Яблонки до источниковъ р. Стрыя на сѣверномъ и р. Латорицы на южномъ склонѣ. Гол. I. Геогр. оч. 558.

Бескидський, -а, -е. Относящійся къ бескидам. Желех.

Бескидувати, -дую, -єш, *гл.* Пасти скотъ на горахъ въ бескидах. Желех.

Бестія, -тії, *ж.* Бранное: скотъ, бестія. *Завзята бестія.* Шевч. Ув. **Бестіяка.** Сим. 214.

Бестіянський, -а, -е. Собачій, скотскій. *Ах він бестіянський син.* КС. 1883. VII. 501.

Бесур, -ра, *м.* = **Бусурман.** *Тривай, бесуре! я тебе відучу до чужих дівок залицятися.* О. 1861. XI. Кух. 16.

Бесурів, -рова, -ве. 1) = **Бусурманський.** 2) Вражій, чортовъ. *Бесурів син.*

Бесурман, и бесурмен, -на, *м.* = **Бусурман.**

Бусурманський, и **бесурменський, -а, -е = Бусурманський.** К. ЧР. 23. *Віра бесурманська.* АД. I. 334.

Бесурмлянин, -на, *м.* = **Бусурман.** *Злі бесурмляне з міста рушали.* КС. 1884. I. 47.

Бесурмлянський, -а, -е. = Бусурманський. КС. 1882. VIII. 275.

Бетега, -ги, *ж.* 1) Болѣзнь. Вх. Зн. 2. 2) *об.* Ни къ чему негодный человѣкъ. Вх. Лем. 391.

Бетегота, -ти, *об.* = **Бетега 2.** Вх. Лем. 391.

Бетежний, -а, -е. Больной. Вх. Зн. 2.

Бетлах, и бетлих, -ха, *м.* Мусоръ, крупный соръ? *Мале сміття я і сам винесу, а цього бетлиха хиба возом вивезти.* Могил. Подол.

Бетоніка, -ки, *ж.* Раст. Betonica officinalis. Вх. Пч. II. 29.

Бефель, -ля, *м.* Приказъ. *А вахмайстер попереду бефель їм видає.* Гол. I. 145.

Бех! *меж.* 1) Бухъ! (о паденіи). 2) Бацъ! (о выстрѣлѣ). ЗОЮР. I. 284.

Бех, -ха, *м.* 1) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 2) Въ заклинаніяхъ употребл. какъ болѣзнь, родственная съ бешихою. *Богородице Діво! прошу тебе вишептать і вимовить бех і бешиху.* Чуб. I. 115.

Бехати, -хаю, -єш, одн. в. бехнути, -ну, -неш, *гл.* Дѣлать что нибудь съ шумомъ: стучать, падать, бить, стукнуть, упасть, ударить. *Кого по пиці бехає, кого у груди тасує.* Кв. *Так і бехнув з горища.* Мнж. 113.

Бехатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **бехнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Падать, упасть съ шумомъ, грохнуться. *Як би не вона, бехнулась би перед усіма.* Г. Барв. 398.

Бецман, -на, *м.* Неповоротливый человѣкъ, увалень, дубина, балбесъ. *Який бецман, а нічого не вгоден робить.* Аф.

Бецманка, -ки, *ж. р.* отъ **бецман.**

Бець, -ця, *м.* Родъ большого хлѣба? *Беця їм спечу.* Мнж. 98.

Бецьком, *нар.* **— поснути**. Крѣпко заснуть. Желех.

Бецяти, -цяю, -єш, *гл.* Дѣтск. испражняться. Вх. Лем. 391.

Бечка, -ки, *ж.* = **Торок 2.** МУЕ. III. 25.

Бешеги, -шег, *ж. мн.* Заразительныя болѣзнетворныя вещества. *Заніс бешеги до нашого села.* Вх. Зн. 3.

Бешезник, -ка, *м.* Раст. Paris quadrifolia. Шух. I. 20, 46, 22.

Бешиха, -хи, *ж.* Болѣзнь: рожа, рожистое воспаленіе. Чуб. I. 116. Х. Сб. VII. 416. Мил. М. 95. Ув. **Бешишище.** Мил. М. 96.

Бешишник, -ка, *м.* 1) Раст. Chenopodium hybridum L. ЗЮЗО. I. 116. Мил. М. 96, 11. 2) **= Бешиха.** Драг. 27, № 11, статья 4.

Бешкет, -ту, *м.* 1) Скандалъ, безчестіе, посрамленіе. *Се ще йому стиднійш буде, що при людях такий бешкет йому зробили.* Кв. 2) Шумъ, смятеніе. Шейк.

Бешкет, -ту, *м.* = **Бескет.** *Київ усе по бешкетах та по кручах.* Зміев. у.

Бешкетний, -а, -е. Скандальный, скандалезный.

Бешмет, -та, *м.* Особый родъ верхней одежды, бешметъ: кафтанъ, носимый подъ черкескою. Стор. II. 18. ЕЗ. V. 6. (Черном.).

Бешпет, -ту, *м.* = **Бешкет.** *Цю ніч вони мені, бешпет зробили, усі копи побили.* Сумск. у.

Бешпетити, -чу, -тиш, *гл.* Пачкать, гадить. *Мухи бешпетять стіни.*

Beштання, -ня, *с.* Брань, нагоняй.

Бештати, -таю, -єш, *гл.* Бранить, срамить, давать нагоняй. *Я його вже добре бештав.* Шейк. *Бештає за гріхи вдівця молодого.* Рудан. I. 158.

Бещад, -да, *м.* = **Бескид 2.** Вх. Уг. 227.

Бждирка, -ки, *ж.* Рыба Phonixus rivularis. Вх. Пч. II. 20.

Бжів, -ва, *м.* = **Чміль.** Вх. Пч. I. 5.

Бжілка, -ки, *ж.* = **Бджілка.**

Бжола, -ли, *ж.* **бжоляник, -ка,** *м. и пр.* **= Бджола, бджоляник, и пр.**

Бжоляникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Пасішникувати.** Волч. у. (Лободовск.).

Бжук, -ка, *м.* Навозный жукъ, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27.

Бжун, -на, *м.* = **Бжук.** Желех.

Бжуні́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Жужжать. Желех.

Бздикати, -каю, -єш, *гл.* **= Бздіти.**

Бздикнути и бздикону́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **бздикати.**

Бздила, -ли, *ж.* Жукъ вонючка, Blaps. Мнж. 176.

Бздини, бздин, *ж. мн.* 1) Газы въ желудкѣ. 2) = **Бздюха 1**? *Рветься як бздини.* Шейк.

Бздіти, бздю, бздиш, *одн. в.* **бзднути, -ну, -неш,** *гл.* Бздѣть, испускать, испустить вѣтры. Ном. № 12577. *Дід перднув, баба бзднула — і хата потонула.* Нар. сказка. *Не бзди гостро, бо уріжешся.* Посл. Канев. у.

Бздо, -да, *с.* Газы въ желудкѣ, вѣтры.

Бздун, -на, *м.* Часто испускающій вѣтры (см. **Бздо**); говорятъ преимущественно о старикахъ. *Старий бздун.* Ув. **Бздуняка.** *Оце ще бздуняка: начхурів і дихати не можно.* Кременч. у.

Бздюха, -хи, *ж.* 1) Родъ гриба: дождевикъ, Lycuperdon Bovista L. 2) Насѣкомое: вонючка. Ум. **Бздюшка.**

Бзина, -ни, *ж.* **= Бузина.** Желех. Шух. I. 18. ЕЗ. V. 89.

Бзиновий, -а, -е. = Бузиновий. ЕЗ. V. 89.

Бзичати, -чу, -чиш, *гл.* **= Дзичати.** Вх. *Лем.* 391.

Бзік, -ка, *м.* **= Бузина.** Вх. *Лем.* 391.

Бзюк, -ку, *м.* Раст. Sambucus Ebulus L. ЗЮЗО. I. 135.

Би, сокращ. б. 1) Частица, прибавляемая къ слову для выраженіи условности: бы, бъ. *Я ж би тую Україну кругом облітала.* Нп. *Дурним би назвали, од себе прогнали.* Шевч. *Як би він не лях, то не звав би ся Стасем.* Литин. у. **Би б**. Былъ бы. *Не рад би б ти моєму братіку, як би в гости прийшов?* Рудч. Ск. I. 85. **Би-м.** Выражается условность въ 1-мъ лицѣ. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806. *Дала би-м білу ручку, та нема кому.* Чуб. V. 1. *Ой рада би-м, мій синоньку, листок написать.* Федьк. I. 37. Также точно для 2-го лица ед. ч. **— би-сь**. *Не волів би-сь, милий синку, йти з ягнятком на толоку.* Федьк. Для 1-го лица мн. ч. **би-сьмо**: для 2-го лица мн. ч. **би-сьте**. 2) Сз. Дабы, что-бы. *І над ним і коло него хрестик Божий пише, би уроки, би злі духи там не приступали.* Федьк. I. 3.

Бибак, -ка, *м.* Вередъ. Угор.

Бибка, -ки, ж. Шишка овечьихъ экскрементовъ. Мил. М. 25. См. **Бібка.**

Библійний, -а, -е. Библейскій.

Библіотека, -ки, ж. Библіотека. *Скрізь як у дзвін дзвонять, — говорять за школи і библіотеки.* О. 1861. X. 150. *Які все чудні книжки в библіотеці мого батька.* Левиц. Пов. 128.

Библія, -лії, *ж.* Библія. *Розумний, по коліна в Библії.* Ном. № 5694.

Биґарь, -ря, *м.* **= Беґар.** Угор.

Биґасень, -сня, *м.* Дубина, болванъ, олухъ. Желех.

Биґи збивати = Байдики бити. Желех.

Бидзатися, -дзаюся, -єшся, и бидзкатися, -каюся, -єшся, *гл.* **= Ґедзатися.** Желех.

Бидзень, -дзня, *м.* **= Ґедзень.** Желех.

Бидзькавка, -ки, *ж.* Насѣк. а) Oestrus, оводъ. Вх. Зн. 3. б) Hippobosca equina. Вх. Зн. 3.

Бидлина, -ни, *ж.* Единич.: скотина, одна штука скота. См. **Товарина, товаряка.**

Бидло, -ла, *с.* 1) Рогатый скотъ. *Май — бидлу дай, а сам на піч утікай.* Ном. № 447. *В тій оборі повно бидла.* Чуб. II. 232. 2) Бранное: скотъ, скотина. *Ах ти, бидло погане!* 3) Падаль. Ув. **Бидлюга, бидлюка, бидляка, бидлятина.**

Бидля, -ляти, *с.* Одна молодая скотина, одна скотина. Чуб. III. 374.

Бидляк, -ка, *м.* Бранное: скотъ, скотина.

Бидляка, -ки, и бидлятина, -ни, *ж.* Ув. отъ **бидло.**

Бидлячий, -а, -е. Скотскій.

Бидлячка, -ки, *ж.* Экскрементъ рогатой скотины. Вх. *Лем.* 391.

Бизівний, -а, -е. Вѣрный, надежный, несомнѣнный. Угор.

Бизівно, *нар.* Несомнѣнно, навѣрно. Вх. Зн. 3.

Бизувати, -вую, -єш, *гл.* **= Бізувати.** Вх. Зн. 3.

Бийстрик, -ка, *м.* Быстрое теченіе въ рѣкѣ. Кіев.

Бик, -ка, *м.* 1) Быкъ (молодой, кастрированный). *До чого бик навик, того і волом схоче.* Фр. Пр. 27. *Міняй бики на воли, аби дома не були.* Чуб. І. 272. 2) — **дикий = Олень.** Вх. Пч. II. 6. 3) Насѣк. Lucanus cervus, жукъ олень. Вх. Пч. II. 27. 4) Прочный треножникъ, съ помощью котораго поднимаютъ мельничный камень. Чигир. у. 5) Родъ неподвижныхъ кандаловъ. КС. 1882. VIII. 263. 6) Родъ дѣтской игры. Ив. 47. Ум. **Бичок, бичечок.** Ув. **Бичисько, бичище.**

Билень, -льня, *м.* **= Бич.** 2. Шух. І. 166.

Билець, -льця, *м.* **= Билень = Бич 2.** Kolb. І. 64.

Билет, -та, *м.* 1) Билетъ. 2) Паспортъ. 3) Отпускной солдатскій билетъ. *По дорозі йшов молодий москаль додому по билету.* Левиц. І. 1. 4) Двадцатипятирублевая ассигнація. *А що за цю коровку? — Билет.* Золотон. у.

Билина, -ни, *ж.* Стебель полеваго злака, травка, былина. *Ой у полі билина, її вітер колише.* Мет. 78. *Сам зостався на чужині, як билина в полі.* Мет. 11. Ум. **Билинка, билинонька, билиночка.**

Билисько, -ка, *с.* Мѣсто, заросшее травой, стеблями растеній. *Приїдь, приїдь, Кострубоньку! Стану з тобов до шлюбоньку на травнику-билиську і в подертім сірачиську.* Pauli. І. 22.

Билиця, -ці, *ж.* 1) Быль. былое. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина, сказать.* Шевч. 2) **= Билина.** *Інших била палицов, мене с била билицов.* Гол. L 211.

Билка, -ки, *ж.* 1) Родъ игры въ мячъ. Полтав. 2) Стволъ дерева толщиной въ руку. Павлогр. у.

Билля, -ля, *с. соб.* Быліе. *Ой Васильки, сиди в биллю, а я в черемшині.* Pauli. II. 189.

Било, -ла, *с.* 1) Доска, употребляемая вмѣсто колокола въ монастыряхъ; то же, что **клепало**. *Я йому як у било б'ю: женись та женись, — так ні та й годі.* Лебед. у. *Говорили, як у било били, а йому и не в догадки.* 2) Крылья или отводы въ саняхъ, предназначенные для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. Ум. **Бильце.**

Било, -ла, *с.* 1) Стебель растенія (конопли), стержень кукурузы. Шух. І. 147. *Торік добрі були кукурузи: на їднім билі по два стрюки було.* Каменец. у. 2) Часть **друлівника** (см.). Шух. І. 277. 3) Верхнія боковыя перекладины, соединяющія передокъ и задокъ воза. Черниг. Ум. **Бильце.**

Билька, -ки, *ж.* Стебель картофеля. Вх. Уг. 227.

Бильник, -ка, *м.* 1) Черешки въ листѣ. *Поїла проклята кузявка капусту, — тільки бильник один стирчить.* Черниг. 2) Раст. чернобыльникъ, Artemisia vulgaris. *Небом накрите, а билником огорожене.* Волынск.

Бильце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **било.** 2) Рамы у люльки. Чуб. VII. 386. *Шовковії вервечки, золотії бильця, срібні колокільця, мальована колисочка.* Мет. *Колихала цілу ніч і бильця з рук не пускала.* Черк. у. 3) Часть ткацкаго инструмента, называемаго **блят** (см.) Константиногр. у. 4) Часть **витушки** (см.) Вас. 202. 5) Балочка въ ульѣ, къ которой

пчелы прикрѣпляютъ восчину. Шух. I. 111. 6) Часть лозовой корзины: «продольный брусокъ вверху и внизу корзины». Вас. 147. 7) Одна изъ частей воротъ. Шух. I. 87. 8) Брусъ въ боронѣ, въ которомъ укрѣплены зубья. *Треба було розбірати двоє бильців у бороні.* Чуб. II. 561. 9) Обручъ въ рыболовномъ снарядѣ, называемомъ **хватка**. Браун. 14. 10) Часть крыши **оборога** (см. **оборіг 1**) **— половинка стропилъ.** Вх. Зн. 42.

Бильчак, -ка, *м.* Бревно изъ цѣльнаго дерева, деревянный брусъ.

Билянка, -ки, *ж.* **= Бандурчанка.** Вх. Лем. 391.

Би-м. См. **Би.**

Бинда, -ди, *ж.* 1) Лента. Гол. Од. 26. Чуб. VII. 423. О. 1861. XI. Св. 29. *Дай же мені, моя мати, ще й червону бинду.* Грин. III. 385. **У биндах ходити.** Быть девушкой. Шейк. Ум. **Биндочка.** Чуб. III. 210.

Бинджук, -ка, *м.* Лѣнтяй, лежебокъ. Желех.

Биндовий, -а, -е. Ленточный.

Биндоокий, -а, -е. = Блиндоокий.

Биндочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бинда.** 2) Косоплетка. Гол. Од. 50.

Биндочковий, -а, -е. Относящійся къ ленточкѣ. *Биндочковий кісник.* О. 1861. XI. 28, 29.

Биндюги, -рів, *м. мн.* **= Бендюги.**

Биндюк, -ка, *м.* **= Чміль.** Вх. Пч. II. 26.

Биндючитися, -чуся, -чишся, *гл.* **= Бундючитися.**

Биненька, -ки, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Бинечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Бинч, -ча, *м.* Трутень. Вх. Лем. 391.

Бинчати, -чу, -чиш, *гл.* **= Дзичати.** *Хрущ бинчит.* Вх. Лем. 391.

Бинь-бинь! *меж.* Призывъ для коровъ. Шейк.

Бинька, -ки, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Бинькати, -каю, -єш, *гл.* **= Бинчати = Бзичати.** *Бинькала бчілка на цвіту.* Гол. IV. 349.

I. Биньо, -ня = Биня. Желех.

II. Биньо, -ня, *м.* Плакса. Желех.

Биньця, -ці, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Биня, -ні, *ж.* Дѣтск. названіе быка, коровы. О. 1862. IX. 118. Ум. **Бинька, биньця, биненька, бинечка.** *Плаче коло биків: «бинейки мої, бинейки!»*. Гн. II. 162. См. **Биця.**

Бир! бирр! *меж.* Крикъ, которымъ гонять овецъ. Kolb. I. 65. Шух. I. 210.

Бирва, -ви, *ж.* **= Брова.** Желех.

Биренька, биречка, -ки, *ж.* Ум. отъ **биря.**

Бирів, -рова, *м.* Сельскій староста, сельскій судья. Угор. *От бирова утікайте.* Гол. III. 237.

Бирка и бирька, -ки, *ж.* 1) Овца. 2) Шкура овечья, мерлушка. Гол. Од. 17. 3) **Шапка-бирка**. Шапка изъ овчины. *А ще на козаку бідному нетязі шапка-бирка, зверху дірка.* Мет. 377. 4) Палочка, на которой нарѣзываютъ счетъ чего нибудь, бирка; то же, что **карбіж**. КС. 1893. V. 277. 5) **= Багнітка.** Вх. Лем. 391. 6) Сосновая шишка. Харьк. у. Борз. у. 7) Родъ дѣтской игры. ЕЗ. V. 135 8) Животное: стоногъ, тысячерогъ. Вх. Лем. 391.

Биркастий, -а, -е. О шерсти овецъ: въ мелкихъ завиткахъ. *Вівці биркасти.* Вх. Лем. 391.

Биркати, -каю, -єш, *гл.* Созывать овецъ. *Вівчарь вівці наганяє, на ягнята биркат.* Гол. III. 394.

Биркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Отмѣчать, дѣлать помѣтки, нарѣзки. См. **Бирка 4.**

Бирнак, -ка, *м.* Палка съ крючкомъ, которою ловятъ овецъ.

Бировити, -влю, -виш, *гл.* Быть сельскимъ судьей. Угор.

Бирочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **биря.**

Бирса, -си, *ж.* 1) Сильный вѣтеръ, ураганъ, буря, порывъ вѣтра. *Як набіжить бирса, то й млин повалить.* Кіев. 2) Эпилепсія, падучая болѣзнь. Канев. у.

Бирсуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Артачиться, бѣситься. *Спершу кінь бирсується, а далі оговтається.* Черк. у.

Бирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Мочь, быть въ силѣ. Угор.

Бирфи, бирф, *ж. мн.* Ступеньки въ передвижной лѣстницѣ. То же, что и **щаблі**. Вх. Зн. 3.

Бирь-бирь! *меж*?. Призывъ для овецъ.

Бирька. См. **Бирка.**

Биря, -рі, *ж.* Дѣтск. овца. О. 1861. VIII. 8. *Як піду я яром по долині свої бирі гукати.* Чуб. Ум. **Биренька, бирочка, бирочка.**

Бисаг, -га, *м.* = **Бесаг.**

Бискуп, -па, *м.* Римско-католическій епископъ, бискупъ. К. ЧР. 10.

Бискуплянин, -на, *м.* Крестьянинъ, живущій на извѣстныхъ обязательствахъ на земляхъ епископства. К. ПС. 110.

Бискупський, -а, -е. Епископскій, бискупскій.

Бискупство, -ва, *с.* Епископство.

Бискупщина, -ни, *ж.* Епископскія владѣнія.

Бистрень, -ня, *м.* Потокъ, быстрый ручей. *Брати мої невірні, як той бистрень, що дзюркотить на провесні в долині.* К. Іов. 14.

Бистрий, -а, -е. 1) Скорый, быстрый, стремительный. *Перебреду бистру річку.* Мет. 83. *Підмила корінь бистра вода.* Нп. 2) Проворный. *Повибігали якісь панночки куці та бистрії як сороки.* МВ. I. 112. *І бистрим бігом все колише, неначе в гніві сам Зевес.* Котл. Ен. 3) **Бистрий на очі**. Быстроглазый, шустрый. *Була у нас жінка, — знаєте, все бісики пускала — така собі бистра на очі.* Волч. у. **Дивиться бистрим оком**. Внимательно смотритъ. МВ. II. 107. 4) **Бистрий на розум**. Сметливый, сообразительный. Ум. **Бистренький, бистресенький.**

Бистрина, -ни и бистриня, -ні, *ж.* Быстрина, быстрое, стремительное теченіе воды. *Люблять прать на самій бистрині.* К. (ЗОЮР. II. 205). *Один з плотів, збившись з бистрини, трапив між каміння.* Стор. II. 122.

Бистрити, -рю, -риш, *гл.* Быстро, стремительно течь. *Вода бистрить.* Радом. у.

Бистриця, -ці, *ж.* 1) Быстрый и шумный потокъ. Желех. 2) Названіе многихъ рѣкъ. Желех. 3) Порода длинныхъ сливъ. Вх. Лем. 391.

Бистрінь, -ні, *ж.* = **Бистрина.** *Як же повідь настала, наперла бистрінь на будинок той.* Єв. Л. VI. 48.

Бистро, *нар.* Скоро, проворно. **Бистро очима стриже**. Бойко смотритъ. Шейк. Ум. **Бистренько, бистресенько.**

Бистроводний, -а, -е. Стремительно текущій. *Потоки бистроводні.* К. Псал. 32.

Бистрощокий, -а, -е.? *Чого прийшов, бистрощокий?* Грин. III. 680.

Бистря, -рі, *ж.* **= Бистрина.** *Червона хустка пішла бистрею, довга коса роспустилась по воді.* МВ. I. 158.

Бистряк, -ка, *м.* Накожный сапъ. Волын. г.

Бистрянка, -ки, *ж.* 1) Раст. Alburnus baldneri. Шейк. 2) Быстрая и глубокая рѣчка. Ум. **Бистряночка.** *Течуть річки бистряночки, що й не перескочу.* Чуб. V. 577.

Би-сь. См. **Би.**

Бит, -та, *м.* Драка. *Такий меж їми був бит, що обидва на місті зістались.* Черном.

Битва, -ви, *ж.* Битва, бой. *Ой не находь, Литва, буде з нами битва.* Мет. 215. *Лайки — байки, битва — молитва.* Ном. № 3807.

Бительня, -ні, *ж.* Станокъ для трепапанія конопли. Левиц. I. 2.

Битець, -тця, *м.* Каменоломщикъ. Міус. окр.

Бити, б'ю, б'єш, *гл.* 1) Бить, наносить удары. *Дурного і в церкві б'ють.* Посл. *За що мене, мужу, б'єш, за якії вчинки?* Нп. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч. **Не по чім і б'є, як не по голові**. Въ томъ то и бѣда, въ томъ то и дѣло. Ном. № 7367. 2) О лошадяхъ: лягать: *Кобила б'є.* 3) Вколачивать. *Бити палі.* 4) О водѣ, волнѣ и пр. Бить стремительно, литься, течь. *Вода так і б'є. Ой не ходи коло води, буде хвиля бити.* Мет. 70. *Ніна била з рота.* Стор. М. Пр. 19. 5) О часахъ, колоколѣ и пр. Звонить, бить. *В усі дзвони б'ють.* Грин. III. 275. *У дзвони дзвонять, в гармати б'ють.* О. 1862. II. 59. 6) Разбивать, бить. *Бити вікна. На мою невісточку не настачишся горшків та мисок: так б'є, хоч що тижня нові купуй.* Харьк. 7) **— на кого.** Нападать, наступать на кого (во время войны). *І хоче ворогом на тебе бити.* К. ДН. 172. *Прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* АД. I. 50. 8) О вѣтрѣ, метели: вѣять, нести. *Б'є вітер на чистому.* Новомоск. у. *На Миколи перестало бити, за те ушкварив мороз.* Мир. Пов. I. 113. *Завірюха б'є.* Грин. II. 97. 9) Корчить въ эпилепсіи. *Бодай тебе било до землі, аби з ті дух вибило.* (Проклятіе — пожеланіе смерти отъ эпилепсіи). Фр. Пр. 31. 10) **Олію бити**. Выжимать постное масло. 11) **Бити третяка**. Танцовать. *Під дудку била третяка.* Котл. Ен. 12) **Байдики бити**. Ничего не дѣлать, бить баклуши. Ком. II. 17. 13) **Бити на забій**. Бить на смерть. *Б'є жінку на забій.* НВолын. у. 14) **Поклони бити**. Бить поклоны. *Прийшли в каплицю перед Феба, Еней поклони бити став.* Котл. Ен. 15) **— вовну, повсті.** Перебивать шерсть, дѣлать войлоки. ЗОЮР. I. 48. Сим. 197. 16) **— телеґрам.** Посылать телеграмму. Лохв. у. 17) **— шила.** Родъ игры у парней. О. 1861. XI. Св. 31. 18) **— чолом.** См. **Чоло.** 19) **Бодай тя на сон било!** Чтобъ ты не могъ заснуть. Фр. Пр. 29.

Битий, -а, -е. 1) Битый. *Каже дитина, що бита, та не каже за що.* Посл. **Битий ходиш**. Вотъ-вотъ будешь побитъ. *Битий ходиш. — от-от-от попоб'ють.* Ном. № 3610. **Я в тім не битий**. Я этому не учень, я этого не знаю. Фр. Пр. 35. 2) О дорогѣ: торный, укатанный. *Ой як вийдеш на битий шлях, слізоньками вмиться.* Нп. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Нп. 3) Печатный. *Я розбіраю тільки бите письмо, а скорописі не вмію.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 4) О монетѣ и металлѣ: чеканенный, кованный. *Битії таляри.* Гол. I. 19. *При боці шабля у Дамашку бита.* Федьк. I. 132. *Без битої голої копійка.* Котл. 5) **Бита підлога.** Полъ изъ бревенъ. Шух. I. 174. Ум. **Битенький.** Чуб. V. 943.

Битися, б'юся, б'єшся, *гл.* 1) Биться, драться, сражаться. *Бийтесь, не виляйте, настав тепер то січі час.* Котл. Ен. VI. 24. *Господарю Волоський, чи будеш зо мною биться?* Нп. *Байте, поки б'ється.* Шевч. 2) Биться, трепетать. *Ти не знаєш, моя мати, за ким серце б'ється.* Мет. 50. *Жила б'ється. Плаче, плаче та ридає, як рибонька б'ється.* Нп. *Сокіл.... і давай перед нею биться, наче підбитий.* Мнж. 4. 3) Биться обо что. *Будеш плакать, в землю битись, долю проклинати.* О. 1862. II. 82. 4) Стараться, биться. Грин. II. 88. *Бється, як риба об лід.* Посл. *Настя ночі не поспить, усюди старається, б'ється, достає.* Стор. 5) Бить, ударять. *Ходить дівка по бережку та все в груди б'ється.* Мет. 19. С) О кобылѣ: имѣть случку. Угор. 7) **Битися навбитки**. Особый родъ игры яйцами на свѣтлый праздникъ: бить одно яйцо объ другое, и чье разобьется, тотъ и считается проигравшимъ. 8) **Битися об заклад**. Держать пари, биться объ закладъ. 9) **Битися луною**. Отдаваться эхомъ. *Стукотіння од коліс билося луною в обидва боки того яру.* Левиц. Пов. 272.

Битка, -ки, *ж.* 1) **= Бабка 5.** 2) Разбитое яйцо (см. **Битися навбитки**). *У мене є з двадцять биток.* Черк. у. 3) Драка, битье. Гн. I. 65. Вх. Лем. 392. *На ярмарку спинилась межи людьми битка.* Бердич. у. 4) Ударъ въ игрѣ **латка**. Ив. 4 7. 5) Шило, которое отыскиваютъ другъ у друга играющіе въ игру: **шила бити**. О. 1861. XI. Св. 31. 6) То же, что и **терниця**, но съ болѣе широкой щелью для мечика. Вас. 200.

Битливий, -а, -е. Драчливый. Мнж. 176. *Такий битливий, — зараз кулаком.* Константиногр. у. *Чоловік битливий буде.* Славянос. у. 2) Бодливый. *Така корова маленька, а битлива.* Черк. у. *Битлива корова наша.* Канев. у. 3) Сильно ударяющій. *Град битливий.* Міус. окр.

Битниця, -ці, *ж.* **= Бетельня.** Кобел. у. Кіев. у.

Биття, -тя, *с.* Битье; драка. *Махання за биття не рахується.* Ном. № 3884. *Як би знайшовся такий чоловік, щоб не биттям, а поважним словом зробив з неї роботящу людину.* Стор. I. 10.

Биціянька, -ки, *ж.* Ум. отъ **биця.**

Биць-биць! *меж.* для призыва телятъ.

Бицька, -ки, *ж.* Ум. отъ **биця.**

Бицю-бицю! *меж.* **= биць-биць!**

Бицюня, -ні, *ж.* Ум. отъ **биця.**

Биця, -ці, *ж.* Дѣтск. корова, теленокъ и вообще рогатый скотъ. О 1861. VIII. 8. **Зійшли биці на киці**. Хозяйство пришло въ упадокъ. Фр. Пр. 27. Ум. **Бицька, биціянька, бицюня**. См. **Биня.**

Бич, -ча, *м.* 1) Палка. КС. 1883. IV. 773. *Не біжить собака від калача, але від бича.* Чуб. I. 279. *Добрий бич запарив.* Мнж. 105. 2) Било, короткая часть цѣпа, которою молотятъ. *Киї запорожські — палічча не дуже довгі, неначе бичі у ціпів.* Стор. II. 193. 3) Часть сукновальнаго песта, при помощи которой онъ поднимается. Мик. 481. Ум. **Бичик.**

Бича́, -ча́ти, *с.* Бычекъ. Чаще во мн. ч. **бичата**. *Іде чоловік бичатьми маленькими.* Гн. I. 96.

Бичак, -ка, *м.* Ножъ съ небольшимъ черенкомъ. Угор.

Бичечок, -чка, *м.* Ум. отъ **бичок.** *У тебе дві корови телилося, два бичечки родилося.* Чуб. *Запряжи бичечки.* Грин. II. 69.

Бичий, -а, -е. Бычій. Вас. 163.

Бичик, -ка, *м.* Ум. отъ **бич.**

Бичина, -ни, *ж.* 1) Отъ **бик**. Говядина. Константиногр. у. 2) Отъ **бич 1**. Палка. Рудч. ЧП. 233.

Бичисько, -ка, *м.* Ув. отъ **бик.**

Бичитися, -чуся, -чишся, *гл.* О коровѣ: имѣть случку. *Гарно бичитися, та погано телитися.* Ком. II. № 446.

Бичище, -ща, *м.* Ув. отъ **бик.**

Бичівка, -ки, *ж.* Веревка, бичевка. О. 1862. IX. 61. Ум. **Бичівочка.**

Бичівник, -ка, *м.* Въ дышловомъ возу: жердь, служащая для припряжки третьей лошади. *Кінь на бичівнику.* Вх. Зн. 3. Ум. **Бичівничок.**

Бичка, -ки, *ж.* **= Багнітка.** Вх. Пч. II. 37.

Бичня, -ні, *ж.* 1) Стадо воловъ. 2) Загонъ для воловъ. *Звелів з бичні волів пригнати.* Котл. Ен. III. 22.

Бичова, -ви, *ж.* Припрягиваніе добавочныхъ лошадей или воловъ. Шейк.

Бичовий, -а, -е. Припряженный въ добавленіе. См. **Бичувати 1.**

Бичок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **бик.** Бичок-третячок. Волъ трехлѣтокъ. Чуб. III. 346. 2) Рыба: а) **= Бабець.** Вх. Пч. II. 19. б) Gobius. Браун. 27. 3) Печной боровъ? *Хата в його з рундучком і піч не з бовдуром, а так, як у панів, з бичком.* Г. Барв. 424. 4) Мѣра водки, равная 1/2 четверти. Радом. у. 5) Мѣра лучины: два кубическихъ аршина. Радом. у. 6) **= Сичик 2.** 7) Родъ танца. Алв. 32.

Бичува́ння, -ня, *с.* Отглагольное сущ. отъ **бичувати.**

Бичувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Припрягать къ одной парѣ лошадей или воловъ еще одну или нѣсколько впередъ, когда тяжело везти. Ком. II. № 114. *На гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую.* Мет. 460. 2) О судахъ: тащить на бичевѣ. Кіев.

Бичуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* 1) **= Бичувати 1.** *Ми раз у раз бичуємось, їдучи на цю гору.* Подольск. г. 2) Быть тащиму на бичевѣ, идти на бичевѣ. *Кілько берлинок і дубів з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Бичусь, бичуш, бичушка. Клички быка.

Бишак, -ка, *м.* Сортъ крупныхъ астраханскихъ сельдей. Харьк. Мнж. 176.

Бишва, -ви, *ж.* Въ кожевенномъ производствѣ: кадка, родъ ушата, въ которомъ уши вытянуты высоко вверхъ, а на продѣтой сквозь нихъ палкѣ вѣшается вымоченная кожа. Вх. Зн. 3.

Бишиха, -хи, *ж. и пр.* **= Бешиха и пр.**

Бишки! *меж.* Окрикъ на телятъ. Мнж. 176.

Бияк, -ка, *м.* **= Бич 2.**

Бі, сокращ. **Біг**, употребл. въ сложныхъ словахъ: **помагай-бі**. Помогай Богъ! **Спаси-бі!** Спасибо! **Дасть-бі!** Богъ дастъ. **Дале-бі! Про-бі!**

Біб, бобу, *м.* 1) Раст. Бобъ, Vivia faba L. Чуб. V. 1157. 2) **Дати бобу**. Задать, поколотить. *Як дам тобі бобу, то й крикнеш «пробу!»* [вмѣсто «**про-бі**»] Ном. № 3633. **Взяв доброго бобу**. Былъ сильно побить. Чуб. II. 524. **Дав йому бобу залізного ззісти**. Застрѣлилъ? Задалъ непосильную задачу? Ном. № 4186. Ум. **Бібик, бобик, бобок, бобичок.** Ув. **Бобище.** ЕЗ. V. 149.

Бібка, -ки, *ж.* 1) Пометъ въ шарикахъ: овечій, заячій, козій. Мнж. 176. См. **Бибка.** 2) Шарикъ маленькій. Ум. **Бібочка.**

Біблиця, -ці, бібля, -лі, *ж.* Родъ рыбы. Кіев. Ум. **Бібличка.**

Біблія и пр. См. **библія** и пр.

Бібник, -ка, *м.* Трилистникъ.

Бібок, -бка, *м.* **= Бібка.** Черк. у.

Бібр, бобра, *м.* Бобръ. Желех.

Бібула, -ли, *ж.* Обертючная бумага. См. **Бебуля.**

Бібулястий, -а, -е. Похожій на **бібулу**. Желех.

Біб'яшок, -шка, *м.* 1) **= Бібка 1.** 2) Древесная почка. Чигир. у.

Бівпушок, -шка, *м.* Раст. Tussilago farfara. Вх. *Лем.* 392.

Біг и Бог, Бога, *м.* 1) Богъ. *Чоловік стріляє, а Біг кулі носить.* Ном. № 83. *Біг Богом, а люде людьми.* Посл. *Як ось знечев'я вбіг Меркурій засапавшися до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Жив у лісі такий бог лісовий.* Грин. I. 44. *В се время в рай боги зібрались к Зевесу в гості на обід.* Котл. Ен. II. 19. 2) Икона, образъ. Чуб. VII. 384. *Поцілувала на божнику бога.* Г. Барв. 239. *Батько й мати беруть богів, хрестять богами молодих і оддають їм у руки. Молода оддає свого бога молодому.* Грин. III. 440. 3) **Старий бог**.? *Вона іде, іде, — мов старий бог з двору сходить... Вже до воріт, за двір...* — говорится о важности ухода уходящаго лица. Сим. 228. 4) **Скляний бог**. Водка, штофъ съ водкой. *Тоді то й зазналася я із сим скляним богом.* О. 1862. VII. 42. *Прихилявся до шкляного бога, привчався горілочку вживати.* Мир. ХРВ. 203. 5) **Біг-мі, Біг-має**. Нѣтъ, не имѣется. *Діточок у їх Біг-ма.* Шевч. *А іще на козаку нетязі шапка-бирка, зверху дірка, хутро голе, околиці Біг-має.* ЗОЮР. I. 6) **Біг-ме.** Ей Богу; право. *Біг-ме на щотах не училась.* Котл. Ен. IV. 19. *Біг-ме, я не брав твоєї сокири.* Каменец. у. 7) **Біг дав**. Есть, имѣется. Галиц. 8) **Богу робити**. Иносказ. сидѣть въ тюрьмѣ. Повѣсть «Мамай» Скальк. 9) **Знати Богу**. Знать молитвы. О. 1862. IV. 9. 10) **Бог відь**. Богъ вѣсть. *Ото скільки очима скинеш, Бог відь колишні степи.* Конот. у. 11) **Своїм богом зробити, піти**. По своему сдѣлать. Св. *Л.* 287. См. **Зробити.** *З сього часу пішла своїм богом коло всього.* Св. *Л.* 114. 12) **Ніяким богом не допросишся.** Никакъ не упросишь. *Ніяким богом не допросишся було, щоб хоть в двір до тебе заглянули.* Сим. 222. 13) **За малим богом.** Едва. *За малим богом слави и чести казацької братерським боєм не занапастили.* К. ЦН. 221. *За малим богом Криму... не опанував.* К. ЦН. 219. 14) **За невинного бога (побито, взято)**. Ни за что (побить, арестованъ и пр.) Мнж. 163. 15) **Спасеть же Біг тебе**! Выраженіе благодарности. Котл. Ен. II. 29. 16) **Коли вже те у Бога і діялось!** Бог знаетъ, когда это и было. Сим. 223. 17) **У Бога**. Восклицаніе въ досадѣ, если чего нибудь не находишь. *Де ті ключі у Бога!* Сквир. у. 18) См. **Бі.** Ум. **Богонько, Богочко, Біженько, Біжечко, Божок.** *Ей, Богочку, таточку, дай погоду!* Фр. Пр. 77. *Ішов Божок дорогою, зострів дівку із водою: «Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити!» — Не дам, старцю, води пити, бо вода єсть нечиста... «Ой ти, дівко, сама нечиста, а вода єсть завжди чиста.» Стала дівка, ізлякалась, перед Богом заховалась.* Млр. *Л.* Сб. 237.

Біг, -гу, *м.* Бѣгъ. *І бистрим бігом все колише, неначе в гніві сам Зевес.* Котл. Ен.

Біга, -ги, *ж.* 1) Бѣгъ, побѣжка. Екатериносл. у. 2) **Бігою**. Рысью. *Кінь біжить бігою.* Канев. у.

Бігавка, -ки, *ж.* Поносъ.

Бігани́на, -ни, *ж.* Бѣготня, суматоха. *Левиц.* I. 318. *Наробив справник біганини.* Каменец. у.

Бігання, -ня, *с.* Бѣганіе. *І піднявсь був.... гомін, бігання, крик, галас.* Кв.

Бігарь, -ря, *м.* Палка. *Візьму бігарь на плечі — вся моя худоба.* Гол. IV. 513. См. **Биґарь.**

Бігати, -гаю, -єш, *гл.* 1) Бѣгать. *Бігає по луці.* Въ повел. накл. употребл. иногда **бігай** вм. **біжи**. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. Употребл. оно также тавтологически: *Ой бігайте-біжіть шляхом да наженіте Касю з ляхом.* Чуб. V. 908. *Бігай, хлопче! Бігаймо у великий гай! Бігаймо, кажу.* МВ. II. 112. 2) О коровахъ: случаться. Угор.

Бігатися, *гл.* О животныхъ: быть въ періодѣ случки, случаться. Шух. I. 211.

Біглий, -а, -е. Бѣгущій. *Біглому єдна дорога, а погонцеві десять.* Фр. Пр. 37.

Бігматися, -маюся, -єшся, *гл.* Божиться. Фр. Пр. 36. *Та не бігмайся, бо гріх.* Шейк.

Бігнути, -ну, -неш, *гл.* **= Бігти.** Драг. 267. *Бігнуть, пливуть човенцями.* АД. I. 246.

Біговисько, -ка, *с.* Ристалище. Шейк.

Бігом, *нар.* Бѣгомъ, скоро. *Та біжи мені бігом, щоб одна нога тут, а друга там.* Ном. № 11020.

Бігота, -ти, *ж.* Названіе кошки въ сказкѣ. Мнж. 122.

Бігти, біжу, -жиш, *гл.* 1) Бѣжать. *Гріх по дорозі біг та до нас плиг.* Ном. № 96. *Туди ж бігла да дівчинонька.* Мет. 87. *Ворон коню, біжи швидче!* Мет. 74. *Біг так, що сам себе не чув* — изо всѣхъ силъ бѣжалъ. Котл. Ен. III. 21. 2) Быстро ѣхать, плыть на суднѣ. *Щось біжить з дзвоником.* О. 1862. V. 78. *Човном біжить по під берегом.* Харьк. — **верхи**. Ѣхать верхомъ. — **з копита, у чвал**. Ѣхать, бѣжать галопомъ. НВолын. у. — **в клус**. Бѣжать рысью. 3) О водѣ, жидкостяхъ и времени: течь. *Біжить річка-млинівочка, камені руйнує.* Pauli. *Молоко біжить. Борщ біжить. Час біжить. Літа мої біжать як скороходець.* 4) **— з блеску.** Бѣжать со свѣта. *Як росходилась стара моя, — батю мій, хоч з блеску біжи!* Харьк.

Бігун, -на, *м.* 1) Бѣгунъ, быстро бѣгающій, скороходъ. *Олінь лісний — бігун бистрий, а людей боїться.* Гол. I. 376. 2 Ось, на которой ходить дверь, ворота и пр.: верея. КС. 1893. VII. 78. Чуб. VII. 383. Kolb. I. 60. *Двері спали з бігуна.* Шейк. 3) Верхній двигающійся жерновъ въ мельницѣ. Вас. 183. 4) Полюсь. *Найтеплійше на землі по-під рівноденником, а найхолоднійше коло бігунів.* Дещо. 5) Извилистый узоръ, зигзагъ. Волын. г.; Славяносерб. у. 6) Родъ колбасы. Желех. 7) Ленъ. Вх. Уг. 227. Ум. **Бігунець, бігунчик.**

Бігунець, -нця, *м.* 1) Ум. отъ **бігун.** 2) Дитя, уже начинающее бѣгать. *Ростуть вони не по дням і не по часам, а ростуть по минутам: уже такі бігунці гарні.* Рудч. Ск. I. 116. 3) Родъ вышивки. Славяносерб. у. Ум. **Бігунчик.**

Бігунка, -ки, *ж.* 1) **= Бігавка.** *Чогось бігунка напала.* Кіев. у. 2) Трехлѣтняя телка, вошедшая въ періодъ половой зрѣлости. 3) Пуля малаго калибра. Вх. Уг. 227.

Бігунки, -ків, *м. мн.* 1) Бѣговыя дрожки. 2) ? Чуб. VII. 396.

Бігунці, -ців, *м. мн.* **= Бігунки 1.**

Бігунчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **бігунець.** 2) *мн.* Въ загадкѣ: сани. *Бігунчики біжать, ревунчики* (**= воли**) *ревуть, сухе дерево* (труну) *несуть.* Чуб. I. 313.

Бігуха, -хи, *ж.* **= Бігавка.**

Бігучий, -а, -е. О водѣ: текучій, проточный. Грин. II. 284. *Тут водиця бігучая — трохи покупайся.* Грин. III. 340.

Бігучка, -ки, *ж.* **= Бігавка.**

Бігцем, *нар.* Бѣгомъ. *А він бігцем, бігцем з кіньми.* Каменец. у.

Бігці, *нар.* **= Бігцем.** *В бігці бічи.* Быстро бѣжать. Желех.

Бігчи, бічи, біжу, -жиш, *гл.* **= Бігти.** Желех.

Біґарь, -ря, *м.* **= Бігарь = Биґарь.** Гн. I. 89.

Біґос, -су, *м.* Кушанье: жареная капуста съ колбасой, саломъ. Шейк.

Біда, -ди, *ж.* 1) Бѣда, несчастье, горе *Від біди поли вріж та тікай.* Посл. *І грім біди не б'є.* Посл. **Він є на біді**. Онъ въ бѣдѣ. Фр. Пр. 44. **Тягти біду за хвіст**. Бѣдовать, бѣдствовать; жить съ горемъ и нуждою. **На біду зійти**. Обѣднѣть, впасть въ несчастіе. Фр. Пр. 48. **Біду бідувати**. Переживать бѣду. *Уже ж мені та докучило сю біду бідувати.* Чуб. V. 938. **Од біди пхаючи**. Пополамъ съ бѣдой. Фр. Пр. 42. 2) Бѣсъ, бѣсовская сила, нѣчто страшное. *Була у царя донька, біда ту доньку вкрала.* Гн. II. 58. *Забіліло ніби кіт. Він, мавши нагайку добру, під'їхав: як вдарить, то щоби кіт, то перервав би його, а то біда стала так висока, як верства, давай скакати на нього.* Драг. 47. 3) Плохой, недостойный уваженія человѣкъ. Фр. Пр. 46. Строптивый, злой, лѣнивый человѣкъ. *Біду свари, біду ганьби і бий і на біду весь ліс виломи, то біда все бідов.* Фр. Пр. 43. 4) Телѣжка о двухъ колесахъ. Ум. **Бідка, бідонька, бідочка.** *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. I. 199. *Ой коли б тобі да так як мені бідонька за бідою.* Нп.

Бідага, -ги, *об.* **= Бідаха.**

Бідак, -ка, *м.* Бѣднякъ. *Була на всю губу господинею, що й бідакові у неї єсть заробіток.* Г. Барв. 308.

Бідака, -ки, *об.* **= Бідаха.**

Бідаха, -хи, *об.* Бѣдняга, бѣдняжка, горемыка. Г. Барв. 76. *І гостя (цапа) в тритиия в кошару мусять гнать. Прийшлось бідасі пропадать.* Греб. Ум. **Бідашка, бідашечка.** Шух. I. 198. ЕЗ. V. 145.

Бідацький, -а, -е. = Бідашний. Желех.

Бідацьтво, -ва, *с.* Бѣдность. *Довше моє бідацтво, ніж його багацтво.* Фр. Пр. 52.

Бідашечка, бідашка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бідаха.**

Бідашний, -а, -е = Бідолашний. *Трава сніжечком біленьким припала, бідашний степ став сумувать.* Греб. 387.

Бідвиннячко, -ка, *с.*? *Ходім до него колядувати. Чим же він нам дасть? Бідвиннячко на насіннячко.* Чуб. III. 421.

Бідити, -джу, -диш, *гл.* Бѣдствовать. Гн. II. 188. *Дрібні діти мати та отак бідити.... а Господи милосердний!* Камен. у. *Бідив дід, як баба жива була, та й тепереньки бідить.* Каменец. у. *Нарід дуже з голоду бідив.* Гн. II. 189.

Бідка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **біда.** 2) Телѣжка о двухъ колесахъ. *Запріг бідку.* Грин. II. 331.

Бідкання, -ня, *с.* 1) Бѣдствованіе. *Як побачиш мою муку, моє бідкання щоденне.* К. Псал. 69. *Як де заведуться злидні, то отам не переводиться бідкання, аж поки злидні сами не перейдуть куди инде.* Чуб. II. 398. 2) Жалобы на судьбу, гореванье. *Хведор узявся обома руками за голову і замість бідкання дрібно і весело зареготався.* Левиц. I. 179. *Чи чує він наше бідкання за ним, чи баче наші сльози?* Мир. Пов. I. 123.

Бідкатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) Бѣдствовать, горевать. *Нехай, коли досі бідкались, нехай до старості у роскоші поживе.* Кв. *Бідкається тепер з волами в таку лиху годину.* Черк. у. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатись.* МВ. II.

7. *Ніколи чужим лихом бідкатись.* МВ. І. 47. 2) **— чим.** Нуждаться въ чемъ. *Козаки бідкаються пасовищами.* К. Бай. 41. 3) Жаловаться на судьбу. *Чого вони все бідкаються? хиба вже справді їм так погано?* Полт. *Ой, лихо з вами та й годі! бідкалась пані Макуха, важко зітхаючи.* Левиц. Пов. 171.

Бідко, -ка, *м.* Пт. Accentor alpinus. Вх. Уг. 227.

Бідкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Печаловаться о комъ, о чемъ. *А той щедрий та роскішний все храми мурує, та отечество так любить, так за ним бідкує.* Шевч. II. 12. *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. І. 199.

Бідкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* **= Бідкатися.** *А я так бідкуюся — чи вже вони поїхали, чи й досі ні.* Пирят. у.

Бідний, -а, -е. 1) Бѣдный, неимущій. *Роди, Боже, на всякого долю — бідного і багатого.* Чуб. III. 229. 2) Несчастливый, горемычный, бѣдный. *Бідна моя головонька, доленька несчасна.* Мет. *Помер отець-ненька — я журюся: до кого ж я, бідна, пригорнуся?* Чуб. V. 50. Ум. **Бідненький, біднесенький.** *Жив тоді бідненький чоловік із жінкою.* Грин. І. 71.

Бідник, -ка, *м.* **= Бідак.** Вх. Уг. 227.

Бідни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Дѣлать бѣднымъ. *Біднили нас постоями.* К. Досв. 115.

Біднитися, -нюся, -нишся, *гл.* Прикидываться бѣднымъ. *Та вони зовсім не такі! вони тільки бідняться, а в їх грошей до чорта!* Полт.

Бідниця, -ці, *ж.* 1) Бѣдная, бѣдствующая, бѣдняжка, несчастная. Шейк. 2) Пустячная вещь? малое количество? ничтожество? *Устану я у п'ятницю, помотаю сю бідницю: сюди, туди помахнула та нічого не вмотнула.* Грин. III. 494. **Із мишачу бідницю**. Очень мало. Ном. № 7696.

Біднівство, -ва, *с.* Бѣдная семья, бѣдное хозяйство. *З біднівства (приймак) пристав.* Фр. Пр. 55.

Біднійшати, -шаю, -єш, *гл.* Бѣднѣть, дѣлаться бѣднѣе, приходить въ нищету. *Землі менчає і люде біднійшають, бо ні з чого потягти.* Черниг.

Біднісінький, -а, -е. Совершенно бѣдный.

Бідність, -ности, *ж.* Бѣдность, убожество, нищета.

Бідніти, -нію, -єш, *гл.* **= Біднійшати.**

Біднішати, -шаю, -єш, *гл.* **= Біднійшати.**

Бідно, *нар.* Бѣдно, убого. Ум. **Бідненько, біднесенько.** *Жив чоловік бідненько.* Грин. II. 163.

Біднота, -ти, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. 2) соб. Бѣдные люди, бѣдняки. *Там живе усе така біднота, що страх і дивиться.*

Бідночія, -чії, *ж.* **= Біднота.** Желех.

Бідня, -няти, *с.* Бѣдняжка. *Там онде блудить сплакана дитина, без тата, мами бідна сиротина: нічо не їло, душечка му мліє, і хоче в хату бідня повернути.* Федьк. І. 21. *А я тебе, любко, любю, за ручку поведу. Веду бідне за рученьку, біднє не веде сі.* Шух. І. 202. *Іде біднє в полонинку.* Шух. І. 201. **Біднята**. Бѣдные люди. Вх. Уг. 227.

Бідняга, -ги, *об.* Бѣдняга. *Пропав на вік сей Маг, бідняга, порхне душа на другий бік.* Котл. Ен. Ум. **Бідняжка, бідняжечка.** *Боровсь з своїм, сердега, горем, слізми, бідняжка, обливавсь.* Котл. Ен.

Бідняк, -ка, *м.* Бѣднякъ, неимущій человѣкъ. *А потім бачиш: той бідняк, хто його знає коли й як, землі накупить, хазяйнує.* Гліб.

Бідняка, -ки, *об.* **= Бідняга.** *Кричить бідняка: нічого сам не зробить.* Рудч. Ск. І. 144. *Так і видно, що бідняка вареників хоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 557). *Серця не раньте дівчині бідняці.* Рудан. І. 36. Ум. **Біднячка.** *Іде качка і малесенькі каченята веде. Маленькі біднячки поприставали.* Чуб. II. 302.

Бідняство, -ва, *с.* **= Бідність = Біднівство.** *Дома він кинув таке бідняство, а застав — уже ї всьо.* Гн. II. 174.

Біднячка, -ки, *об.* Ум. отъ **бідняка.**

Бідолага, -ги, *об.* **= Бідолаха.** Драг. 212. Грин. II. 169. *Побила його бідо лагу.* Чуб. I. 254.

Бідолажний, -а, -е. = Бідолашний. Стор. М. Пр. 39.

Бідолайчик, -ка, *м.* Бѣдняжка. Встрѣчено въ пѣснѣ какъ эпитетъ зайца: *Ой ти, зайчику-бідолайчику.* О. 1861. XI. Св. 46.

Бідолак, -ка, *м.* **= Бідолах.** Вх. Зн. 3.

Бідолака, -ки, *об.* **= Бідолаха.** *Маятись йому одинокому бідолаці.* МВ. II. 143.

Бідолах, -ха, *м.* и **бідолаха, -хи,** *об.* Бѣдняга, бѣдняжка, горемыка. *Прийде який небудь бідолах.* МВ. II. 32. *Трохи одпочити позволяю бідолахам.* Шевч. *Він бідолаха і біжить у ліс.* ЗОЮР. II. 35. Ум. **Бідолашка, бідолашечка.** *Сумують обидві бідолашечки.* Г. Барв. 455. *Як вона тут, бідолашка, повертається?* Мир. ХРВ. 55.

Бідолашний, -а, -е. Горемычный, бѣдный, несчастный.

Бідонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **біда.**

Бідорака, -ки и бідораха, -хи, *об.* **= Бідолаха.**

Бідота, -ти, *ж.* 1) **= Біднота 1.** *Коли кого вбачав я без одежі, на холоді та на дощі в бідоті* К. Іов. 67. 2) **= Біднота 2.** Сим. 235.

Бідочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **біда.**

Бідува́ння, -ня, *с.* Бѣдствованіе. *Не гайся до мене озватись під час тяжкого бідування.* К. Псал. 230.

Бідувати, -дую, -єш, *гл.* Бѣдствовать, терпѣть несчастье. *П'є п'яниця неділю.... п'є п'яниця другую, а я бідна бідую.* Чуб. V. 585. *Лучче мені жінку мати, як самому бідувати.* Чуб.

Бідуля, -лі, *об.*? *Уже мене обрехали білецькі бідулі.* Гол. III. 388.

Бідяга, -ги, *об.* **= Бідолаха.** Черк. у.

Бієць, бійця, *м.* Боецъ, борецъ. *Дивитись на бійців хватались.* Котл. Ен.

Біжак, -ка, *м.* Степная узенькая тропинка. Новомоск. у.

Біжачий, -а, -е = Бігучий. *Голосочок був у неї наче струмочок прудко біжачий.* МВ.

Бижба, -би, *ж.* Божба. Кв. (Желех.).

Біждерев, -ва, *м.,* **Біждерево, -ва,** *с.* Раст. Artemisia campestris. Вх. Пч. І. 8. Ум. **Біждеревочок.** Шейк.

Біжка, *нар.* Бѣгомъ. *Біжка добіг би, не то що ходою.* Зміев. у.

Біжний, -а, -е. Біжний кінець невода. Та сторона невода, которую забрасываютъ, заводятъ. Черном.

Біжник, -ка, *м.* Полочка для иконъ. Константиногр. у.

Біжниця, -ці, *ж.* 1) **= Божниця.** 2) Храмъ. *Соломон біжницю ставив.* Гн. І. 51.

Біз, бозу, *м.* **= Буз.** Владим. у. Волын. г.

Бізувати, -вую, -єш, *гл.* 1) Ручаться, утверждать. Желех. 2) Быть въ состояніи. *Багато їх маєш, мабуть, — та не бізуєш годувати.* Федьк. 3) **— дарабою.** Управлять плотомъ. Желех.

Бізуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Браться за что. Вх. Зн. 3. *Не найшли нікого, хто би ся бізував відмолодити царівну.* Гн. I. 107.

Бізун, -на, *м.* 1) Нагайка, арапникъ... *К нему прибігає бізуном го затинає.* Гол. I. 7. **Голий, як бізун**. Совершенно голый. Ном. № 1524. 2) Плотовщикъ; рулевой. Желех.

Бізцем, *нар.* **= Бігцем.** Каменец. у.

Бізьдерево, -ва, *с.* **= Бузьдерево.** Вх. Пч. I. 10.

Бій, бою, *м.* 1) Бой, битва. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208. **Боєм увійти**. Вооруженной силой войти. *У Київ мусив боєм увійти.* К. ПС. 133. 2) Битье, побои. *Бою більш не буде, а за велику провинність під арешт сажатимуть.* О. 1862. V. 108. *Жінка од бою вмерла.* Харьк. г. 3) Убой (скота). *Та мовчки як іти на плаху, мов у різницях віл на бій.* Греб. 4) Боязнь, страхъ. **Має боя**. Боится. Фр. Пр. 114.

Бійзько, *нар.* **= Бійно.** *Серце у мене як не вискочить, і бійзько, і якось весело.* О. 1862. VII. 41.

Бійка, -ки, *ж.* Драка. *Лайка — не бігша: в боку не болить.* Посл.

Бійкуватий, -а, -е. Драчливый. Нѣжин. у.

Бійно, *нар.* **= Боязко.** Шух. I. 81. *Бійно було, бо я спізнав, що то пекло.* Гн. II. 72.

Бійство, -ва, *с.* **= Бійка.** *П'янство, бійство завелось таке, що й Боже!* Лебед. у.

Бік, боку, *м.* 1) Бокъ, часть тѣла. *Узявсь під боки та й думає, що пан.* Посл. *Тому козакові, що шабелька при бокові.* Чуб. 2) Бокъ, сторона предмета, напр. сундука, лодки и пр. Вас. 150, 151; сторона. *І по сей бік гора, і по той бік гора.* Мет. 3.4. 3) Берегъ, сторона рѣки, озера. *Ой плавали утенята по тім боці ставу.* Мет. 83. *Ти по тім боці, я по сім боці, — передайся до мене.* Нп. *По тім боці — моя доля, по сім боці — горе.* Шевч. 4) **Вилазити боком**. Даромъ не проходить. *Вилізуть тобі боком оці гроші.* Полт. См. **Боком.** 5) **У боці, у боку бути, зостатися**. а) Остаться въ сторонѣ, непричастнымъ. *Семен зостається у боці, а Іван одвічай за все.* Зміев. у. б) Сойти на второй планъ. *Що за город Ніжен, — вже й гарний! а ввійшла у Козелець, — так і в боку, а як у Київ, так і поготів.* Г. Барв. 37. 6) **На другий бік (видужав, поправився)**. Еще хуже (заболѣлъ, сдѣлалъ). Фр. Пр. 56. 7) **І ні в той бік**. Все равно, безразлично. Галиц. 8) **Боками робити**. Тяжело дышать. Фр. Пр. 55. 9) **З боку го заїхав**. Хитростью поддѣлъ. Фр. Пр. 55. Ум. **Бочок, боченько, бочечок.** *На бочейках мат кований пояс.* АД. I. 43. *Сіделечко в головочки, стременочки у бочечки.* АД. I. 138.

Білавий, -а, -е. = Білявий. Галиц.

Білавка, -ки, *ж.* 1) **= Білявка.** 2) Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29. Ум. **Білавочка.** *А зложмосі, пане брате, та зложмосі, зложмо, та до одной білавочки на зальоти ходьмо.* Pauli.

Білан, -на, *м.* 1) Блондинъ. *Білан який з тебе, хлопче.* Зміев. у. 2) Названіе бѣлаго вола, собаки и пр. 3) Бѣлый хлѣбъ? *А ну лишім, люде добрі, горілочку пити, бо будемо в Бовцатулі білани кочіти.* Гол. III. 224. Ум. **Біланчик.**

Біларапський, -а, -е. Употребл. въ думѣ для обозначенія какой то вѣроятно фантастической земли: *(Буря) судна козацькі-молодецькі на три части розбиває: перву часть ухопило — у біларапську землю занесло.* АД. I. 177.

Білас, -са, *м.* Раст. Boletus edulis. Вх. *Лем.* 392.

Біластий, -а, -е. Бѣловатый, бѣлесоватый. Черк. у.

Білаш, -ша, *м.* Бѣлый хлѣбъ, (у нищихъ). *Чорниш у комиш, білаш у кармаш.* Ном. № 4643.

Білений, -а, -е. 1) Выбѣленный. *І сурове полотно, і білене.* Чуб. II. 449. 2) *Луженый.* Білена посуда. Херс. у.

Біленик, -ка, *м.* Выбѣленная юбка. Желех.

Біленце, -ця, *с.* Холстъ, полотно. Галиц. *Ох я там на річці біленце білила, ох там же я, мати, віночок згубила.* Гол. I.

Біленький, білесенький, -а, -е. 1) Ум. отъ **білий.** 2) **Біленька неділя**. Страстная недѣля. *Похвала похвалиться, а вербна поставиться, а біленька й побілить.* Ном. № 424. 3) **Біленька нехворощ**. Раст. степная полынь, Artemisia pontica.

Білет, -та, *м.* **= Билет.** 1) *Білети продаватимуться... у театрі.* О. 1862. III. 73. 2) О. 1862. IX. 111. 4) *Схотів розмінять білет.* О. 1861. X. 146.

Білечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **I. Біль.**

Білизна, -ни, *ж.* 1) Бѣлье. *Прийшов він до річки, поскидав з себе білизну.* Чуб. II. 401. 2) Рыба, Aspius rapax. (Agas). Браун. 28.

Білизнина, -ни, *ж.* **= Білизна 1.** Вх. Уг. 227.

Білий, -а, -е. 1) Бѣлый. *Червоная калинонька, білеє деревце.* Мет. 64. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. *Причарувала біле личенько.* Мет. 84. 2) Чистый. *Я матері догожу, — постіль білу постелю.* Нп. *Взяв білу сорочку.* Драг. 4. 3) **Білий світ**. Міръ Божій, бѣлый свѣтъ. *Хведір умер, сама осталась на білому світі.* **Нудити білим світом**. Томиться, тосковать. *Не співає; як сирота білим світом нудить.* Шевч. 4) **Білий день**. Полный разсвѣтъ. *Прокинувся я, аж дивлюсь — білий день на дворі.* 5) **Білий тиждень**. Страстная недѣля. Чуб. III. 13. Маркев. 4. 6) **Біла челядь**. Женскій полъ. *Коли турки воювали, білу челядь забірали.* Гол. I. 49. *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти.* АД. I. 109. 7) **Біла рядовина**. См. **Рядовина 1.** Вас. 168. 8) **По білому співати**. Пѣть по церковному. *Як би вони (шалопути) по білому співали, то й нічого, — я пізнав би, що співають.* Новомоск. у. 9) **Біла білява**. Въ загадкѣ: береза. *Біла білява перед Богом стояла.* Ном. 10) **Біла**. О монетѣ: десятикрейцеровая монета. Галиц. Ум. **Біленький, білесенький.**

Білик, -ка, *м.* 1) Стальной двуручный рѣзецъ для очистки кожъ. Сумск. у. 2) Самецъ бѣлки.

Білилечко, -ка, *с.* Ум. отъ **білило.**

Білило, -ля, *с.* 1) Бѣлая краска, все чѣмъ можно бѣлить, убѣлять. *Та й купили білила.... дідам бороди білити.* Грин. III. 95. *Дівкам чорнило, парубкам білило.* АД. I. 39. 2) **= I. Біль 1**? *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене задержала з вечора до світа. «Ой з китайки, не з китайки, з білого білила».* Мет. 45. Ум. **Білилечко.** Чуб. IV. 70.

Білина, -ни, *ж.* Бѣлизна. *Чорний вуаль затуляв її білий лоб і прибільшав білину її лиця.* Левиц. I. 272.

Білити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Бѣлить; окрашивать въ бѣлый цвѣтъ. *У суботу білю хату.* МВ. **Шити-білити — завтра Великдень**. Посл. Значитъ то же, что русское: коли на охоту ѣхать, тогда собакъ кормить. **Білити шкіру**. При выдѣлкѣ кожи: натирать

мѣломъ. Шух. I. 254. 2) О полотнѣ: дѣлать бѣлымъ, бѣлить (на. солнцѣ). *Я вас пряла, ночей не досипала, білила вас в зеленім лузі.* Левиц. I. *На тихім Дунаї під крутим берегом там господиня різи білила.* Чуб. **Біль білити**. См. **I. Біль.** 3) Убѣлять (умывая). *Дівка Катерина личенько білила.* Чуб. V. 574. 4) Лудить. Херс.

Білитися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Бѣлиться. *На траві білиться три шматки полотна.* 2) Убѣляться (умываясь). *Встала дівчина раненько, білилася біленько.* Чуб. V. 1082.

Білиця, -ці, *ж.* 1) **= Білка.** Вх. Пч. II. 7. Вх. Зн. 43. 2) Непостриженная монахиня (въ противоположность **черниці**). 3) Бѣлое просо. 4) Раст. Thlaspi arvense. Вх. Пч. II. 36. 5) **= Оклій**, Aspidus lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Білюга.** 6) Мѣловая почва. Желех. Ум. **Біличка.**

Біличка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **білиця.** 2) Имя бѣлой собаки. Вх. Зн. 68.

Білісінький, -а, -е. Совершенно бѣлый. *Стара Хомишина хата притулилась позад новісінької білісінької хатки.* Левиц. I. 22.

Білісінько, *нар.* Совершенно бѣло.

Білість, -лости, *ж.* Бѣлизна. Желех.

Біліти, -лію, -єш, *гл.* Бѣлѣть, бѣлѣться. *Лечу, лечу, а вітер віс, передо мною сніг біліє.* Шевч. *На синові явір зеленіє, на невісточці береза біліє.* Чуб. V. 712.

Білітися, -ліюся, -єшся, *гл.* **= Біліти.** *Уже в мого Іванечка і своя хатка кінець села біліється.* Федьк.

Білка, -ки, *ж.* 1) Бѣлка. 2) Раст. Jurinaea cyanoides Dec. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Білочка.**

Білкатий, -а, -е. Имѣющій большіе бѣлки въ глазахъ. Шейк.

Білко, -ка, *м.* Кличка собакъ бѣлой масти. Грин. I. 33.

Білля, -ля, *с.* 1) Бѣлила. *На тобі, дівчино, таляра на білля, а сто злотих на мило.* Подольск. г. 2) Бѣлье? *Іди, бабо, уберися, візьми своє білля, — хочу тебе повести хоч раз на весілля.* Грин. III. 340. См. **Набілля.**

Біло, *нар.* Бѣло. *Катря біло збіліла.* МВ. III. 122. Ум. **Біленько, білесенько.** *Умилася біло-біленько.* Чуб. V. 704.

Білобокий, -а, -е. Съ бѣлыми боками. *Біг кінь білобокий через яр глибокий.* Грин. I. 248. Чаще всего служить эпитетомъ къ слову **сорока**. *А сорока білобока на скрипочку грає.* Чуб. V. 1145. Ум. **Білобокенький.**

Білобородий, -а, -е. Съ бѣлой бородой, бѣлобородый. Ум. **Білобороденький.**

Білобрівка, -ки, *ж.* Имѣющая русыя брови.

Білобровий, -а, -е. Съ русыми бровями, бѣлобровый. Ум. **Білоброве́нький.**

Біловерба, -би, *ж.* Раст. Salix alba L. Вх. Зн. 3.

Біловидий, -а, -е. Бѣлолицый. Ум. **Біловиденький.** О. 1862. IV. 75.

Біловинники, -ків, *м. мн.* Родъ зимнихъ яблокъ. Галиц.

Біловолосий, -а, -е. Бѣловолосый. Ум. **Біловолосенький.**

Біловус, -са, *м.* 1) Человѣкъ съ русыми усами. *Де ти бавиш, біловусе, де, мій ясний світе?* Федьк. I. 25. 2) Человѣкъ съ сѣдыми усами.

Біловусий, -а, -е. Съ бѣлыми, свѣтлыми усами. Ум. **Біловусенький.**

Білоголова, -вої, *ж.* Женщина. Сим. 5. См. **Біла челядь.**

Білоголовець, -вця, *м.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. 29. См. **Білавка.**

Білоголовий, -а, -е. Съ русой или сѣдой головой. Ум. **Білоголовенький.**

Білоголовка, -ки, *ж.* О предметѣ (чаще о растеніи), имѣющемъ бѣлую головку. Ум. **Білоголовочка.** *Маківочки-білоголовочки, чи ви поспіли?* Шейк.

Білоголовник, -ка, *м.* Раст. Archillea millefolium L. ЗЮЗО. I. 109.

Білогородок, -дка, *м.* Употребл. въ загадкѣ: хата. *Був на білогородку, та поїхав на чиногородок.* (Котъ былъ въ хатѣ да забѣжалъ на печь). Ном. стр. 294. № 128.

Білогрецький, -а, -е.? *В чистім полі при долині, при широкій доріженьці лежить козаченько молоденький білогрецький.* Мет. 448.

Білогривець, -вця, *м.* 1) Конь съ бѣлой гривой. 2) Птица Turdus torquatus, дроздъ ошейниковый. Вх. Пч. II. 15.

Білогривий, -а, -е. Съ бѣлой, свѣтлой гривой. Чр. 44. *Ой куінь білогривий, козакъ чорнобривий.* Грин. III. 245. Ум. **Білогривенький.**

Білогруд, -да, *м.* 1) Имѣющій бѣлую грудь. Желех. 2) Пт. а) Sterna minuta. Вх. Пч. II. 14. б) Cinclus aquaticus. Шух. I. 23. Ум. **Білогрудик.** Вх. Зн. 3.

Білогрудець, -дця, *м.* = **Білогруд 2 а.** Вх. Пч. II. 14. Ум. **Білогрудчик.** Вх. Зн. 3.

Білогрудий, -а, -е. Имѣющій бѣлую грудь, бѣлогрудый. Шейк. Ум. **Білогруденький.**

Білогрудик, -ка, *м.* Ум. отъ **білогруд.**

Білогрудчик, -ка, *м.* Ум. отъ **білогрудець.**

Білогубий, -а, -е. 1) Съ бѣлыми губами. 2) Молодой (у котораго *молоко на губах). Отой блазень? Білогубе щеня?* О. 1861. XI. Кух. 20.

Білогузка, -ки, *ж.* Saxicola oenanthe. Вх. Лем. 392.

Білозерець, -рця, *м.* = **Білозірець.** *На синім морі, на білому камені, там сидить ясен сокіл білозерець.* АД. I. 190.

Білозір, -зора, *м.* 1) Красавецъ, милый? *Мій білозір на поріг, я йому на талірку періг.* Лебед. у. 2) Эпитетъ мѣсяца. *Місяцю-білозору, зайди за комору.* Грин. III. 242.

Білозірець, -рця, *м.* Эпитетъ сокола? Порода сокола? *Там сидить ясен сокіл-білозірець.* АД. I. 194.

Білозірка, -ки, *ж.* 1) Красавица, милая. 2) Одинъ изъ видовъ крымской соли. Сумск. у. Ум. **Білозірочка.** *Моя панночко, моя дівочко, моя непорочная білозірочко.* Мет. 122. Какъ эпитетъ перепелки: *Тут була перепілочка.... тут була білозірочка.* Чуб. III. 64.

Білозор, -ра, білозорець, -рця, *м.* 1) = **Білозір, білозірець.** АД. I. 190. *Козаченьку-білозору, говори зо мною!* Грин. III. 296. 2) Только **білозор**. Раст. Parnassia palustris. L. ЗЮЗО. I. 130.

Білозорий, -а, -е. Имѣющій свѣтлые глаза. *Білозорий кінь.* Шейк. Ум. **Білозоренький.**

Білозубий, -а, -е. Съ бѣлыми зубами.

Білок, -лка, *м.* 1) Бѣлокъ глазной. *Чого ти білки витріщив?* Ном. № 6600. 2) Бѣлокъ яичный. Шейк. Ум. **Білочок.**

Білокопитий, -а, -е. Съ бѣлыми копытами, бѣлокопытый. *Кінь білокопитий.* Гн. I. 164. Ум. **Білокопитенький.**

Білокост, -ту, *м.* Матерія красная съ чернымъ. Константиногр. у.

Білокрилець, -льця, *м.* = **Лущ.** Вх. Пч. II. 10.

Білокрилий, -а, -е. Съ бѣлыми крыльями. *«Чи не бачили голубки поміж голубами?» — Хоч бачили, не бачили, — не знаєм якая. — «Сама сиза, білокрила, личко як калина.»* Чуб. V. 173. *Лебеді білокрилі.* К. Досв. 41. Ум. **Білокриленький.** Грин. III. 542.

Білолиций, -а, -е. Съ бѣлымъ лицомъ, бѣлолицый. *Білолиця, кароока і станом висока.* Шевч. 2) Употребл. какъ эпитетъ къ слову мѣсяцъ, замѣняя его. *Світить білолиций на всю Україну.* Шевч. Ум. **Білолиценький.**

Білоніг, -нога, *м.* Раст. Herniaria glabra. Вх. Пч. II. 32.

Білоніжка, -ки, *ж.* Съ бѣлыми ногами, бѣлоножка (чаще о лошади). Шейк.

Білоногий, -а, -е. Бѣлоногій. Ум. **Білоногенький.**

Білоок, -ка, *м.* Рыба. Abramis Sapa. Вх. Пч. II. 18.

Білоплечий, -а, -е. Съ бѣлыми плечами. Желех.

Білорів, -ва, *м.* Встрѣчено въ заговорѣ какъ эпитетъ камня: *В океян-море під білоріз камінь ключі закидаю.* КС. 1883. VII. 586.

Білоріпа, -пи, *ж.* Раст. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Білорогий, -а, -е. Съ бѣлыми рогами. *Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Білорукий, -а, -е. Бѣлорукій. *Себе самих і білоруких городян хлібом годуємо.* К. (О. 1861, I. 311).

Білорум'яний, -а, -е. Бѣлый и румяный. *Личко білорум'яне.* Мир. ХРВ. 8.

Білоручечка, -ки, *об.* Ум. отъ **білоручка.**

Білоручка, -ки, *об.* Малоработающій человѣкъ или малоработающая женщина; бѣлоручка. Шейк. Ум. **Білоручечка.**

Білослива, -ви, *ж.* Порода сливъ — съ бѣлыми ягодами. Желех. Шух. I. 109.

Білотарчик, -ка, *м.*? Герой пѣсни, поющейся въ игрѣ того же имени. *Біло, білотарчику, поплинь, поплинь по Дунайчику* и т. д. Гол. IV. 156. У Чуб. игра съ той же пѣсней называется **Володарь**. Чуб. III. 39.

Білотурка, -ки, *ж.* Родъ яровой пшеницы.

Білоусий и пр. **= Біловусий и пр.**

Білохатий, -а, -е. Съ бѣлыми хатами. *Оглав білохатий.* Шевч. 492.

Білохвостий, -а, -е. Съ бѣлымъ хвостомъ. **Білофоста**. Названіе овцы. Kolb. I. 65.

Білочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **білка.**

Білочник, -ка, *м.* Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. II. 34.

Білошка, -ки, *ж.* 1) Порода бѣлыхъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 392. 2) Шутливо: кофе съ молокомъ. *Засолодити вам білошку?* Вх. Зн. 3.

Білток, -тка, *м.* Бѣлокъ яйца. Вх. Лем. 392.

Білува́ння, -ня, *с.* 1) Сниманіе кожи съ убитаго животнаго. См. **Білувати.** 2) Въ свадебн. пѣсняхъ: покрывало (**намітка**) для новобрачной. *Біле білування, вічне покривання.* Мет. 207. 3) Досчатый заборъ. Черниг. у.

Білувати, -лую, -єш, *гл.* 1) Снимать кожу съ убитаго животнаго. *Наймит козла.... білував.* Рудч. Ск. II. 150. *Зарізав чоловік ягня, тілко що зібравсь білувати.* Мнж. 134. 2) Бѣлить (стѣну). *Ми ще хати не білували, тільки посіркували.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Білуватий, -а, -е. Бѣловатый. *Снігову хмару можно зараз примітити, бо вона білувата.* Дещо. *На небі ходють круглі білуваті хмари.* Грин. II. 21.

Білуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Принаряжаться, прихорашиваться. *Вийду в чорному — скажуть: лінується; вийду в білому — скажуть: білується, за своїм милим ні кришки не журиться.* Чуб. V. 862.

Білуга, -ги, *ж.* Бѣлуга, Acipenser Huso. Рудч. Ск. II. 172. Ум. **Білужка.** Ув. **Білужище.**

Білужий, -а, -е. Бѣлужій.

Білужина, -ни, *ж.* Бѣлужье мясо, бѣлужина.

Білуха, -хи, *ж.* Бѣлолицая, бѣлая какъ снѣгъ женщина, блондинка. Шейк. Ум. **Білушка.**

Білченя, -няти, *с.* Дѣтенышъ бѣлки. Черк. у.

Білш и пр. = Більш и пр.

I. Біль, білі или белі, (*зват. п.* **біле** и **беле**), *ж.* 1) Бѣлыя нитки для шитья. Чуб. VII. 574. *Під вербою над водою Катерина біль білила, із своєю біллю говорила: «ой беле моя, тонка беле!* Нп. *Стоять намети як біль біленькі.* Чуб. III. 275. *Шиє вона шовком-біллю свому милому на неділю.* Нп. *Всю ніч не спала, біль сукала.* Мет. 313. *Я з тебе, біле, плахту витчу.* Мил. 84. 3) Часть дерева, слѣдующая непосредственно за корой. НВолын. у. 4) Бѣлизна. *Полюби мене в чорні, а вже в білі полюбить і аби хто.* Ном. № 2317. Полюбите насъ чорненькими, а бѣленькими насъ всякій полюбить. 5) Сало. Вх. Лем. 392. Ум. **Білечка.** *Забери собі біль-білечку.* Чуб. III. 470.

II. Біль, -лю, *м.* Бѣлая краска, бѣлило. *Ой у полі коршма дильом дильована, дильом дольована, більом більована.* Нп. (Бердич. д.).

III. Біль, болю, *м.* Боль, страданіе. *Чужий біль нікому не болить.* Ном. № 2344.

Більмак, -ка, *м.* Имѣющій бѣльмо на глазу. Шейк.

Більмач, -ча, *м.* = **Більмак.** Желех.

Більмачок, -чка, *м.* = **Ватошки.** *Л*в. 101.

Більмо, -ма, *с.* Бѣльмо. *Більмо окові нічого не шкодить, але не бачить.* Ном. *Більмо із ока зганяти.* Мил. М. 35. *А більмом би ти очі зайшли!* (Брань). Фр. Пр. 56.

Більмовий, -а, -е. Съ бѣльмомъ. *Більмове око.* ЕЗ. V. 156.

Більовий, -а, -е. Изъ бѣлыхъ нитокъ. *Це більова лиштва, а не заполочна.* Черниг. у.

Більчок, -чка, *м.* = **Білток.** Вх. Уг. 227.

Більш, *нар.* = **Більше.** *Більш копи лиха не буде.* Посл. **Більш-менш**. Болѣе или менѣе. *Пекарні в панотців тісні, то на кожну більш-менш велику оказію вже страву готовлять на дворі.* Св. *Л*. 202.

Більшати, -шаю, -єш, *гл.* 1) Дѣлаться большимъ, увеличиваться. *Град все більшає, падаючи крізь хмари.* Дещо. *Виростають у тебе що-дня крила, більшають, ширшають.* К. ДС. 27. 2) Подростать. **Діти більшають — більшають і клопоти**. Дѣти подрастаютъ — увеличиваются и хлопоты.

Більше, сравн. ст. отъ *нар.* **багато**. Больше. *Більше Бог має, як роздав.* Ном. № 58. Ум. **Більшенько.**

Більший, -а, -е. Сравн. ст. отъ прил. **великий**. 1) Бо́льшій. *Мабудь Господь так світ создав, що менший там не втне, де більший геть то зможе.* Греб. 381. *Він (дощ) ще більший піде.* Чуб. III. 107. 2) Старшій. *Більший брат; більша сестра.* Шейк. Ум. **Більшенький.** *Більшенький шматочок.* Гліб. *Діточки.... которе орішками пересипає, а більшенькі новими чобітками рипають.* МВ. I. 48.

Більшина, -ни, *ж.* 1) Величина. Бѣл.-Нос. 2) = **Більшість.**

Більшити, -шу, -шиш, *гл.* Увеличивать.

Більшість, -шости, *ж.* Большинство. *Більшість була на моїй стороні.*

Білюга, -ги, *ж.* = **Оклій,** Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Білиця 5.**

Білюх, -ха, *м.* Насѣк. Pieris. Вх. Пч. І. 7.

Білющий, -а, -е. Очень бѣлый. *Дівчата есе в білющих сорочках та в квітках.* Св. *Л.* 192.

Біля, *нар.* Подлѣ, возлѣ, около. *Ліг біля моря одпочить.* Шевч. *Будем ми старих людей біля його держати, будуть вони його научати.* Дума.

Білявий, -а, -е. Бѣлокурый, блондинъ. Рудч. ЧП. 214. *Чорнявую з душі люблю, з білявою женихаюся.* Нп. Ум. **Білявенький.** *Своїм личком та білявеньким все підманює.* КС. 1883. І. 217.

Білявина, -ни, *ж.* **= Білявка.** *Через тоту білявину дома не ночую.* Гол. IV. 463.

Білявиця, -ці, *ж.* **= Білявина.** Гол. IV. 508. *Та де ж моя білявиця, що і не видаю.* Pauli. II. 187.

Біля́віти, -вію, -єш, *гл.* Становиться бѣлолицымъ, бѣлокурымъ.

Білявка, -ки, *ж.* Бѣлолицая, бѣлокурая, блондинка. Гол. II. 432. *Ой не піду до білявки, не піду.* Pauli. II. 189. Ум. **Білявонька, білявочка.**

Білявша, -ші, *ж.* Насѣк. Libellula, стрекоза. Вх. Пч. І. 6.

Біляк, -ка, *м.* 1) Бѣлый по масти, одѣтый въ бѣлое. *На ставі пишно лебедь плив, а гуси сірії край його поринали. — «Хиба отцей біляк вас з глузду звів?» — один гусак загомонів.* Греб. 362. 2) Родъ грибовъ. *Як загадав боровик.... ой тим білякам да на войну йти.* Чуб. V. 1183. 3) Бѣлякъ-заяцъ. Шейк. 4) Родъ черешенъ. Уман. у. 5) Встрѣчено только въ думѣ «Про Самійла Кішку»: *(Паювали) златосинії киндяки на козаки, златоглави — на отамани, турецькую білую габу — на козаки на біляки.* АД. І. 219. Значеніе неясно. Аф. (310) переводить: «козаки, не вступившіе еще въ **товариство**, т. е. не посвященные въ званіе **лицаря** славнаго войска запорожскаго»; Шейк. (65) «козаки, ходившіе въ бѣлой одеждѣ». Кулишъ понимаетъ это слово въ смыслѣ простой, рядовой козакъ. *«Лейстровик чи охочий? — Лейстровий, мосці-пане. — Біляк, чи отаман?» — З отамання.* К. ЦН. 310. 6) Горшокъ безъ глазури изъ бѣлой глины. Вх. *Лем.* 392.

Білянка, -ки, *ж.* 1) Бѣлизна лица (въ противоположность **веснянка** — веснушка). По народному повѣрью, имѣющій веснушки на лицѣ долженъ весною, увидѣвъ ласточку, сказать: «*Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки!*» Ном. № 226. Чуб. І. 59. 2) Раст. Agaricus subdulcis Bull. ЗЮЗО. І. 110. 3) Порода бѣлыхъ сливъ. Вх. Уг. 227.

Біляний, -а, -е. О полотнѣ: бѣленый (холстъ). *Це сирове полотно, а то біляне.* НВолын. у.

Біляр, -ра, *м.* Бѣлильщикъ. *І стала одежа його осяйна, вельми біла, мов сніг, якої біляр на землі не може вбілити.* Єв. Мр. IX. 3.

Білястий, -а, -е. Бѣловатый, бѣлѣющій.

Білячий, -а, -е. Бѣличій. *Білячий хвостик.* О. 1862. VIII. 33.

Бім-бім! *меж.* Звукоподражаніе дѣтской забавѣ, когда дѣти пальцемъ прикасаются къ нижней губѣ.

Бімбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* (См. **Бім-бім**!) 1) Ничего не дѣлать, праздно время проводить. *Бімбує, як жид у шабаш!* Посл. *Липов.* у. 2) Гордиться, чваниться. *Бімбує, як Берко в колоді.* Ном. 3) Говорить подъ носъ. Шейк.

І. Бір, бору, *м.* Сосновый лѣсъ, боръ. АД. І. 83. *Закотилось сонечко за зелений бір, ми підемо вечеряти у багатий двір.* Нп. Ум. **Бірок, борочок.** Чуб. V. 484. Ув. **Борище, боряка.**

II. Бір, біру, и бору, *м.* Сборъ, налогъ. *Небагато я вже мала доплочувать громадського біру: вісім левів ще й скілько там.* Федьк.

Біржа, -жі, *ж.* 1) Биржа, мѣсто стоянки городскихъ извощиковъ. 2) Городскія извощичьи дрожки, сани. *Ми приїхали біржею.* Полт.

Біржак, біржаник, біржовик, -ка, *м.* Биржевой извощикъ. *Багацько народу зібралось; біржаники стоять і музика грає так що ну!* Кв.

Бірмак, -ка, *м.* Трезубыя вилы. Херс.

Бірник, -ка, *м.* Мелкій сосновый лѣсъ, сосновая роща. Зміев. у.

Бірок, -рка, *м.* Ум. отъ **бір.**: сосновый лѣсокъ. *В бору, в бору, в бірку та й будує мій миленький комірку.* Чуб. III. 146.

Бірува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Мочь, быть въ состояніи. Вх. *Лем.* 392.

Бірше, *нар.* **= Більше.** *Ти три тисячі народу бірше від мене маєш.* Гн. I. 59.

Біс, біса, *м.* 1) Бѣсъ, діаволъ. *Чорт чорний, а біс рябенький.* Ном. № 193. 2) **До біса; до сто-біса**. Пропасть, множество. *От їх до сто-біса!* Шевч. 3) **З-біса**. Очень, сильно. Ставится при прил. для обозначенія усиленной степени качества. *Моторні ж з біса!* Стор. МПр. 45. *З-біса швидка!* Бѣл.-Нос. *О, хитра з-біса!* Котл. 4) **К бісу!** Къ чорту, прочь, долой! *Оттуди їм і дорога к бісу! К бісу це сміття!* Золотон. у. 5) **Бісом дивитися**. Сердито смотрѣть, косо поглядывать. Фр. Пр. 57. *Вже море так йому огидло, що бісом на його дививсь.* Котл. Ен. 6) **Один біс!** Все равно, безразлично, одинаково плохо и то, и другое. Фр. Пр. 58. 7) **Біс твоєму батькові или матері!** Бранное пожеланіе. 8) **На біса; якого біса**. Зачѣмъ; на кой чортъ. *Якого біса ти тут по під тином валяєшся?* Полт. *На біса ти це зробив?* Полт. 9) **Біса з'їсти**. Ничего не получить. Бѣл.-Нос. 10) **Біса вхопити**. Ошибиться. Бѣл.-Нос. 11) **Йому сам біс діти колише**. Ему все удается. Бѣл.-Нос. 12) **Хай тобі біс**! Бранное пожеланіе. 13) **Біс батька зна!** Чортъ знаетъ. *Мабуть біс батька зна, який череп на дяковій голові.* Левиц. Пов. 348. 14) **Біс-ма, біс-має**. Нѣтъ, не имѣется. *Оступися, в тебе хисту біс-ма.* Чуб. V. 176. 15) **Біс-дерево**. Раст. Datura stramonium. Шейк. Вх. Пч. II. 31. Ум. **Бісик.** Ув. **Бісяка.**

Бісдерево, -ва, *с.* См. **Біс.**

Бісеня, -няти, *с.* 1) Бѣсенокъ. *Дід росказував, що бісенята, поки ще молоді, то зелені, як осітняг*. Стор. I. 111. 2) Бранное: чертенокъ, бѣсенокъ.

Бісик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **біс.** 2) **Бісики пускати**. Строить глазки, ухаживать: строить куры; разсыпаться мелкимъ бѣсомъ. Ном. № 8797. *Полюбиться її він мосці і буде бісики пускать.* Котл. Ен. I. 14. *З парубками вже не та: зуби до їх скалить, бісики пуска.* Стор. I. 53. *Послала йому бісика очима.* Мир. ХРВ. 63.

Бісиний, -а, -е. Бѣсовскій. Аф.

Бісів, -сова, -ве. 1) Бѣсовскій, бѣсовъ, діавольскій. Чаще всего употребл. какъ бранный эпитетъ: **бісів син, бісів батько, бісові діти, бісова худоба, бісова тіснота** и пр. *Не йди туди, бісів сину, де голота п'є.* Чуб. V. 1016. 2) **Бісове ребро**. Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.

Бісіянський, -а, -е. = Бісовський. Какъ бранное слово встрѣчено въ народ. разсказѣ: *Ну, та й утяла ж бісіянська віра! так гуля й набігла.* Грин. II. 207.

Біскуп, -па, *м.* и пр. **= Бискуп и пр.**

Бісма, *нар.* См. **Біс.**

Бісний, -а, -е. = Біснуватий. Фр. Пр. 59.

Бісновистий, -а, -е. Бѣсноватый. Екатериносл.

Біснуватий, -а, -е. 1) Сумасшедшій, бѣсноватый. Ном. № 6426. 2) Употребл. какъ эпитетъ въ значеніи переносномъ: сумасшедшій. *Вже ж і Січ їх біснувата жидовою поросла.* Шевч. *Ой, дівчино, люблю тебе, не їж хліба — візьму тебе.... Ой козаче біснуватий, нехай не їсть твоя мати.* Чуб. V. 482. *Осадив назад біснуватих коней.* Левиц. І. Ум. **Біснуватенький.**

Біснуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Бѣситься, бѣсноваться, сумасшествовать. Бѣл.-Нос.

Бісовський, -а, -е. 1) Дьявольскій, бѣсовскій. *Сила бісовська і та одступаєть.* Чуб. І. 164. 2) Употребл. какъ эпитетъ бранный: **Бісовська мати, бісовська дочка**. *Як побачив я твою бісовську гагару, то вона мені здалась страшніш од самісенького чорта.* Стор. II. 76.

Бісовщина, -ни, *ж.* Чертовщина. *З тою бісовщиною: з ворожками, та з знахарками не водись.* Кв.

Бісота, -ти, *ж.* Власть нечистой силы; волшебство, колдовство. Бѣл.-Нос.

Бісурка, -ки, *ж.* 1) Бранное: чертовка, злая женщина. Подольск. г. 2) м. Пренебрежительно: бѣсъ. *Його зараз узяв за бороду.... той бісурка.* Рудч. Ск. І. 116.

Бісурман, -на, *м.* и пр. **= Бусурман и пр.** *Буде ж слава козаченькам, бісурманам — горе.*

Бісурманець, -нця, *м.* **= Бісурман.** *На розсвіті, на за-ранці, іще спали бісурманці.* Пѣсня.

Бісяка, -ки, *м.* Ув. отъ **біс.**

Біхреса, -си, (*м.*?) Родъ бѣса, живущаго въ лѣсу и похожаго на мужика въ красной шапкѣ. Вх. Лем. 392.

Бічечок. См. **Бічок.**

Бічи, біжу, -жиш, *гл.* **= Бігти.** *Не можу бічи.* Фр. Пр. 37.

Бічко, -ка, (*с.*?) **= Клюсак.** Вх. Зн. 26.

Бічний, -а, -е. Боковой. Желех.

Бічок, бічечок, -чка, *м.* Ум. отъ **бік.** Мнж. 28. *А я піду на той бічок, де дівчина моя мила.* Чуб.

Біючий, -а, -е. Бьющійся. **Біюча жила**. Артерія.

Біяк, -ка, *м.* 1) Большой молотъ, служащій для пробиванія мельничныхъ каменьевъ, для раскалыванья дерева и пр. *Біяком дуби в лісі то-що б'ють.* Черк. у. 2) **= Бияк.** *Ой біяк черешневий, капиця залізна; як мя попер мужик ціпом, аж мі шкура злізла.* Чуб. V. 1081. Ум. **Біячок.** Ув. **Біячисько.**

Біяти, -бію, -єш, *гл.* **= Бити.** *Ой про що він її біяв, з якої причини?* Гол. І. 197.

Блават, -ту, *м.* 1) Голубая шелковая матерія. К. ЧР. 423. *Має вона сукні, має і блавати.* АД. II. 60. 2) **= Волошки**, Centaurea Cyanus. Вх. Пч. І. 9.

Блаватас, -су, *м.* **= Блават 1.** *В блаватасах да саєтах будемо ходити.* К. Дз. 122. *Ой де ж твої, Нечаєнку, сукні блаватаси?* АД. II. 79.

Блаватний, -а, -е. Шелковый.

Блаватус, -су, *м.* **= Блаватас.** К. МХ. 15.

Блавучити, -чу, -чиш, *гл.* Сидѣть праздно, лѣниться. Желех.

Благаний, -а, -е. Желанный, просимый.

Блага́ння, -ня, *с.* Мольба, моленіе. *Господеві моя дяка, що почув моє благання.* К. Псал. 63.

Благати, -гаю, -єш, *гл.* Просить, молить, умолять. *Пані-матку до свого дому благає.* Мет. 350. *Коли зле гадаєш, чом же Бога благаєш.* Ном. № 87. **Благати на поміч**. Просить помощи.

Благатися, -гається, *гл. безл.* Умоляться, проситься. **Благається, благалося**. Просится, просилося. *Скільки благалося благословення.* МВ. II. 181.

Благач, -ча, *м.* Проситель, молитель.

Благащий, -а, -е. Умоляющій. *Не завважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117.

Благий, -а, -е. 1) Благой, блаженный. *Отець Андрій.... устав та: «Боже благий, Боже мій милостивий!» каже.* МВ. I. 133. 2) Плохой. *Коли хліб благий, то його не жнуть, а косять.* Радом. у. 3) Ветхій. *Благенькі сорочечки, драночки.* 4) Немощный, слабый. Ум. **Благенький, благонький, благесенький.** *Віз у його благенький.* Драг. 118.

Благо, -га, *с.* Благо, добро (заимствовано изъ церк. языка и въ нар. рѣчи не употребляется). *Заспіваю Господеві за всі Його блага.* К. Псал. 7.

Благовірний, -а, -е. Благовѣрный. *Прийди, слуго благовірний.* Чуб. I. 177.

Благовісний, -а, -е. 1) Благовѣщенскій. *Із благовісного теляти добра не ждати.* Ном. № 420. 2) Полуумный, сумасшедшій. *Благовісний, мов у петрівку теля.* Ном. № 13795.

Благовісник, -ка, *м.* 1) Благовѣститель. Чуб. III. 12. 2) **= Благовіщення.** *Благовісник старший від Великоднє.* Фр. Пр. 59. То же значеніе и въ записяхъ Залюбовск., а въ ХСб. I. 74 — праздникъ: соборъ архангела Гавріила 26 марта.

Благовіст, -ту, *м.* Благовѣстъ. Левиц. I. 378.

Благовістити, -щу, -стиш, *гл.* 1) Благовѣщать. *Та йдучи в Рим благовістити, зайшов у гай води напитись.* Шевч. 2) Благовѣстить. Ком. Пр. № 484. *Уже, тату, до церкви благовістять.* Грин. I. 47. *Чи вже благовістили до церкви?* Стор. I. 223. 3) Разносить, разглашать. *Уже Мелашка бігає по хатах, мабуть якусь новину благовістить.*

Благовіщення, -ня, *с.* Благовѣщеніе (праздникъ 25 марта). ХСб. I. 74. *На Благовіщення й птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418.

Благовіщний, -а, -е. Благовѣщенскій. *На благовіщнім тижні вдовин плуг.* Ном. № 419.

Благодар, -ря, *м.* Благодѣтель. Вх. Лем. 392. См. **Добродій.**

Благодатний, -а, -е, благодатній, -я, -є. Благодатный. *Прийшла молодиця на той хутір благодатний у найми проситься.* Шевч. *Життя тоді наше було.... таке ж то любе, таке ж то благодатне.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Благодатно, *нар.* Благодатно.

Благодать, -ті, *ж.* 1) Благодать. *Усюди Ножа благодать і в серці, і в хаті.* Шевч. 2) **Божа благодать**. Раст. Gratiola officinalis L. ЗЮЗО. I. 124.

Благоподобно, *нар.* Надлежащимъ образомъ, какъ слѣдуетъ, благолѣпно. *Треба тільки мені вивірити на свої очі, що темний сліпець благоподобно службу божу одправляє.* МВ. I. 16.

Благополучний, -а, -е. Благополучный, здоровый. *Була звечора благополучна, а вночі і занедужала.* Лебед. у.

Благополучно, *нар.* Благополучно. Стор. I. 5.

Благородний, -а, -е. 1) Изъ привилегированныхъ сословій. *Благородні — хліба голодні.* Ном. № 953. *Благородна, як свиня о?ородна.* Ном. № 953. 2) Благородный. *Болота засипав благородними кістками.* Шевч.

Благородність, -ности, *ж.* Благородство. Желех.

Благословенний, -а, -е. Благословенный; благословленный. *Онопріє, святий, благословенний.* Чуб. *Нурка вся благословенна їсти, тілько ноги не благословенні, бо вона гребе усяку нечисть.* Мнж. 155.

Благословення, -ня, *с.* 1) Благословеніе. *Добрий піп, добре й благословення.* Ном. № 7108. 2) Славословіе, восхваленіе. Ум. **Благословеннячко.** *Молода Гапочка у свого батенька благословеннячка просе.* ХСб. VII. 427.

Благословенство, -ва, *с.* = **Благословення 1.** *Хто йде, під благословенство підійде.* Св. *Л.* 10.

Благословити, -ся. См. **Благословляти, -ся.**

Благословля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **Благословити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Благословлять, благословить, давать, дать благословеніе. Чуб. I. 70. *Владика благословляє нас на рушення.* Стор. МПр. 51. *Благослови ж мене, та мій батеньку, на сім посаді сісти.* Нп. 2) Славословить, восхвалять, величать. *І Господа благословляла за долю добрую твою.* Шевч. *Благословив Бога.* Єв. *Л.* II. 28.

Благословлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **Благословитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Получать, получить благословеніе. *Благословилась Марусенька у свого татка на посад сісти.* Нп. **— до кого, у кого**. Получать благословеніе отъ кого. *(На весіллі) посланці тричі благословляться до старости.* О. 1862. IV. 16. *Йди до попа благословиться.* АД. II. 21. *Вона благословиться у батька й у матері.* Грин. III. 428. 2) **На світ благословилося**. Разсвѣло. *Ось нічка утікла, мов стало розсвітать, мов почало на світ благословлятись.* Греб.

Благостинний, -а, -е. Милостивый, добрый. *Ти послав йому назустріч слово благостинне.* К. Псал. 47.

Благостиня, -ні, *ж.* Доброта, милость, благодѣяніе. *Слава ж тобі, чернче, твоїй благостині.* Чуб. V. 1167. *До кого мені сховатись, де шукати благостині?* К. Псал. 11.

Благость, -ти, *ж.* Благость, доброта. *Великі скарби своєї благости розсипав Бог у своєму красному мирові.* К. Гр. Кв. 22.

Благочестивий, -а, -е. 1) Православный. *Графиня благочестива була і не ходила в успенську церкву до уніята. Скоро потім настало благочестіє, успенська церква на самий перед стала благочестивою.* КС. 1884. VIII. 724. *Стали гонительства і на попів благочестивих.* ЗОЮР. I. 138. 2) Благочестивый, религіозный. *А людей благочестивих добре поважає.* К. Псал. 8.

Благочестя, -тя, *с.* Православіе. ЗОЮР. I. 69. КС. 1884. I. 166. *От у Тройці благочестие, а в нас унія.* ЗОЮР. I. 262.

Благочинний, -ного, *м.* Благочинный. *Молітесь, братія, молітесь, — так благочинний начина.* Шевч. *Коли б нашій попаді та попова борода, — давно б благочинним була.* Ком. Пр. № 899.

Благочинник, -ка, *м.* = **Благочинний.** Шейк. *Прийшов указ від благочинника.* Св. *Л.* 8.

Благуватий, -а, -е. Малоумный. *Благувата трохи.* Вас. 209.

Благузнити, -ню, -ниш, *гл.* Поговаривать, болтать *Благузнять люде, що у Київ царь приїде.* Канев. у.

Благунка, -ки, *ж.*? Встрѣчено въ заговорѣ. *Коровки благунки спали собі у своїго ґазди в кошарах.* ЕЗ. V. 62.

Благущий, -а, -е. Умоляющій.

Блаженний, -а, -е. Блаженный. *Блаженний муж на лукаву не вступає раду.* Шевч.

Блаженство, -ва, *с.* Блаженство, счастье. Св. *Л.* 22. *Не доймаємо віри ніякому блаженству на землі.* К. Гр. Кв. 23.

Блажитися, -жуся, -жишся, *гл.* Соглашаться. *Оттой блажиться їхать, а ці то не хотять.*

Блажчий, -а, -е. Сравн. ст. отъ **благий**. *Кость блажчий за Григора.* Каменец. у.

Блазен, -зна, *м.* = **Блазень.** Ном. № 1327.

Блазенство, -ва, *с.* Шутовство, дурачество. Ном. № 8108. *Йому все блазенство в голові. Гордуєш хирного ума блазенством.* К. Дз. 21.

Блазенський, -а, -е. Шутовской, дураческій. К. Дз. 175.

Блазень, -зня, *м.* 1) Молокососъ; дуракъ, дурачина, глупецъ, олухъ. *І морду на плече схиливши, як блазень цмокавсь та лизавсь.* Котл. Ен. VI. 35. *Чи не сором такому блазневі горілку пить? Блазень який, ще й він тут цвірінька.* Черк. у. 2) Шутъ. Ум. **Блазник.** Вх. Лем. 392.

Блазеня, -няти, *с.* Избалованный ребенокъ. Ум. **Блазенятко.**

Блазник, -ка, *м.* Ум. отъ **блазень.**

Блазни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Соблазнять, вводить въ соблазнъ. *Коли блазнить тебе рука твоя, — відотни її.* Єв. Мр. IX. 43.

Блазни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* 1) Ребячиться, шалить. 2) Соблазняться. *Як настане горе, зараз блазняться.* Єв. Мр. IV. 17.

Блазнувати, -ную, -єш, *гл.* Дурачиться. Желех.

Блазнюк, -ка, *м.* = **Блазень.**

Блазня, -няти, *с.* = **Блазеня.**

Блазнюха, -хи, блазнючка, -ки, *ж.* Небольшая дѣвочка, молокососка; дурочка.

Блакит, -ту, *м.* = **Блакить 2.** *А зорі на небі з блакиту виринають.* К. Дз. 145. *Блакит на небі був такий, що й написать його не можна.* Щог. Сл. 69.

Блакитний, -а, -е. Голубой; лазурный. Котл. Ен. III. 14. *У нас червоні (стьонжки), а тут — дивись — усе блакитні.* К. ЧР. 334. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч.

Блакитніти, -нію, -єш, *гл.* Голубѣть. *Жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352. *Небо блакитніє.* О. 1862. IX. 112.

Блакить, -ті, *ж.* 1) Голубой цвѣтъ. 2) Синева, лазурь.

Блам, -му, *м.* Мѣхъ. Гол. Од. 28. *Треба було Орисі футро справити — ще й не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Масіного футра.* Св. *Л.* 183. См. **Шлям.**

Бламанка, -ки, *ж.* = **Ласощі.** *Аби думки не мучили, а без бламанки (без ласощів) засну.* Ком. Пр. № 545.

Бланений, -а, -е. Опушенный барашкомъ. *На нему сардак чорний бланений.* Федьк.

Бланя, -ні, *ж.* Мѣхъ. Галиц. *Бо моє серце, браття, сардаком ся крило, під бланев ся ховало, під ременем крило.* Федьк. I. 32.

Бланяр, -ра, *м.* = **Скляр.** Вх. Лем. 392.

Блатнарь, -ря, *м.* Гвоздь. *Так го (Христа) тяшко ростігали на крест і блатнар'ями прибивали.* Гн. I. 65.

Блевіт, -ту, *м.* = **Блават 2.** Вх. Пч. I. 9.

Блевузнити, -ню, -ниш, *гл.* = **Блягузкати.** *Що на рот налізе блевузнить.* Ном. № 13047.

Блезно, -на, *с.* Изъянъ въ ткани отъ неправильности при тканьѣ. *Полотно таке, що блезно на блезні, самі блезна.* Черк. у.

Блейвас, -су, *м.* Свинцовыя бѣлила, бѣлила. *Бо щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. III. 49.

Блейвасовий, -а, -е. Бѣлильный.

Блекитець, -тця, *м.* Раст. Euphorbia esula. Лв. 98.

Блекіт, -коту, *м.* Раст. а) Цикута, бѣшеница, Cicuta. Угор. б) Conium maculatum. Вх. Пч. I. 9.

Блеклий, -а, -е. Поблекшій, увядшій.

Блекнути, -ну, -неш, *гл.* Блекнуть, увядать.

Блекот, -ту, *м.* Раст. Hyosciamus niger L, белена. Васильк. у. ЗЮЗО. I. 125. *Од зубів блекотом підкурюють.* Грин. II. 317.

Блекота, -ти, *ж.* Раст. а) Conium maculatum. Шейк. б) = **Блекот.** ЗЮЗО. I. 125.

Блекота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* 1) = **Белькотати.** 2) Клокотать. *Беру воду з переводу, а вода блекоче.* Гол. I. 176.

Блекотиця, -ці, *ж.* = **Блекот.** Вх. Пч. II. 32.

Блекотора, -ри, блекоторя, -рі, *ж.* 1) Дойная матка съ сосуномъ. Вас. 198. 2) Ягненокъ, родившійся весною. Лохв. у.

Блендати, -даю, -єш, *гл.* = **Плентати.** *Ледво блендала ногами.* Гн. II. 27.

Блеск, -ку, *м.* = **Блиск.** Драг. 263. *Щоб ти блеску світа Божого не бачив.* Кіев. у. **Пішов з блеску світа**. Исчезъ. Ном. № 11041.

Блескітка, -ки, *ж.* Блестка.

Блескоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Сверкать, блестѣть. *Блескотючи кругом очима, обзирює козацький стрій.* Греб.

Блесну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Блиснути.** *Блеснули мечами, як сонце з хмари.* Чуб. III. 291.

Блехувати, -хую, -єш, *гл.* = **Блихувати 2.** *Та Штолюка молодого в кайдани блехують.* Гол. III. 60.

Блешня, -ні, *ж.* Родъ удочки для крупной рыбы; крючекъ у этой удочки прикрѣпленъ къ небольшой металлической рыбкѣ. Вас. 186.

Блещі, -щів, *м.* = **Блешня.** Лебед. у.

Блеяти, блею, -їш, *гл.* 1) Блеять. *Реве маржина, блеють вівці.* Шух. I. 197. 2) Баять, говорить, болтать. *Блеяй, блеяй, пане Свириде, зобачим, що з того вийде.* Ном. № 13026. *А народ блеє та й блеє, що москаль замовив дощ.* Черниг. г.

Блигий, -а, -е = Блигомий. *А тепер плентайся до Ґудзя!.. Блигий, бач, світ!* Мир. Пов. I. 116.

Блигом, блигомий, -а, -е. Близкій. **Блигомий світ!** Близкій свѣтъ! Ном. № 11424. *Блигомий світ, щоб туди йти.*

Ближній, -я, -є. Ближній, близкій. *Своїм ближнім зла не коїть.* Стор. *Люби ближньою твого.* Єв. Мр. XII. 31. *Ближні приятелі.* МВ. II. 95.

Ближчати, -чаю, -єш, *гл.* Приближаться, дѣлаться ближе.
Ближче, *нар.* Сравн. ст. отъ **близько**. Ближе. Ум. **Ближченько.** *Сядьте ближченько, мамо.* МВ.
Ближчий, -а, -е. Сравн. ст. отъ **близький**. *Душа твоя стане через те ближча до Бога.* Кв. Ум. **Ближченький.**
Близ, -зу, *м.* Близость. Употребл. только въ выраженіяхъ: **Коло близу**. Вблизи. *Коло близу пошукав коня.* Лебед. у. **Приступити до близу**. Приблизиться, подойти ближе. *Приступи, царенку, до близу. уклонись царівні до низу.* Чуб. III. 159.
Близенний, -а, -е = Блигомий.
Близень, -зня, *м.* Близкое разстояніе.
Близенький, близесенький, -а, -е. Ум. отъ **близький.** Чуб. III. 120.
Близенько, бливесенько, *нар.* Ум. отъ **близько.** *Приступи близенько.* Чуб. III. 45.
Близець, -зця, *м.* **= Близнюк 1.** *Она мава блисьці (два хвопці).* Гн. I. 122.
Близиня, -ні, *ж.* Близость. *Яка то близиня, як од села до села верстов сорок.* Екатериносл. г.
Близити, -жу, -виш, *гл.* Приближать. *Все, здається, близило мене до щастя.* Котл. НП. 393.
Близитися, -жуся, -зишся, *гл.* Приближаться. Вх. Зн. 3. *Здавалося, неначе близився до покійника.* Стор. II. 143.
Близісінький, -а, -е. Совершенно близкій, близехонькій.
Близісінько, *нар.* Совершенно близко, близехонько.
Близна, -ни, *ж.* Рана, рубець отъ раны. Желех.
Близнити, -ню, -ниш, *гл.* Рожать близнецовъ. *Два годи близнила, а на третій змилила.* Черк. у.
Близниця, -ці, *ж.* Близнецъ женскаго пола. *Виросли, мов дві близниці, ніжні і хороші.* Млак. 105.
Близно, -на, *с.* **= Блезно.** Черк. у.
Близнуватий, -а, -е. Покрытый рубцами. Желех.
Близнюк, -ка, *м.* 1) Близнецъ. 2) мн. **= Близнята.** 3) Волъ, очень похожій на того, съ которымъ онъ въ парѣ. КС. 1898. VII. 46. 4) мн. а) Двойчанки, два соединенные вмѣстѣ одной ручкой горшка. КС. 1882. IX. 459, 461. б) Двѣ деревянный посуды, тоже такимъ образомъ соединенныя. Шух. I. 251. Ум. **Близнючок.**
Близня, -няти, *с.* 1) Ребенокъ близнецъ. 2) мн. Близнята. Двойни. *Дівка не повинна їсти усього близнята — яблука там чи що, бо буде вагоніть усе близнятами.* Ном. № 286. 3)мн. **= Близнюк 4.** а. Kolb. I. 51. Ум. **Близнятко, близняточко.** ЗОЮР. I. 34.
Близомий, -а, -е = Блигомий. *Близомий світ!* Ном. № 11424.
Близці, -ців, *м. мн.* То же, что и **близнята**, дѣти-двойни; также два горшка вмѣстѣ. (См. **Близня 3**). Вх. Лем. 392.
Близче, близчий = Ближче, ближчий.
Близчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Становиться ближе.
Близький, -а, -е. 1) Близкій. *Сусіди близькії, вороги тяжкії.* Мат. 92. *Близький родич.* Грин. III. 531. Ум. **Близенький, близесенький.**
Близькість, -кости, *ж.* Близость. Желех.

Близько, *нар.* 1) Близко. *Близько — слизько, далеко — легко.* Посл. **Ні близько**! И не подходи! *Вони ну благати пана, а він — ні близько!* О. 1862. I. 61. 2) Употребл. какъ предл. съ родит. пад.: возлѣ, подлѣ. Чуб. III. 291. *Росла калина близько озера.* Чуб. V. 148. Ум. **Близенько, близесенько.**

Блик, *меж.* **= Блим.** *Передо мною усе щось блик та блик! коли я придивляюсь, аж то гроші горять.* Шейк.

Бликання, -ня, *с.* 1) **= Блимання 1.** 2) **— очима = Блимання 2.**

Бликати, -каю, -єш, *гл.* **= Блимати 1.** *Головешка ота довго буде бликати.* НВолын. у. 2) **= Блимати 2.** *Так бликає на мене очима.* О. 1862. V. 32. *Чого ти своїми більмами так бликаєш?* Канев. у.

Бликоторя, -рі, *ж.* Дойная коза. О. 1862. V. Кух. 36. См. **Блекотора.**

Бликнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **Бликати = Блимнути.** *Бликнув очима на мене скоса та й пішов.* Черк. у. *Бликнув на жінку і одвернувся до стіни.* Мир. Пов. II. 77.

Блим, *меж.,* выражающее мерцаніе, появленіе и исчезновеніе свѣта, миганіе, сверканіе глазами.

Блимавка, -ки, *ж.* Блуждающій огонь. Желех.

Блимання, -ня, *с.* 1) Мерцаніе, мельканіе, то вспыхиваніе, то погасаніе (объ огнѣ). 2) **— очима.** Бросаніе взгляда, миганіе глазами, хлопаніе глазами.

Блимати, -маю, -єш, *гл.* 1) Слабо, тускло свѣтить, мерцать, то вспыхивать, то потухать. *Каганець блимав у запічку.* Берд. у. 2) Мигать глазами, хлопать глазами, бросать взгляды. *Тільки очима блима.* О. 1862. I. 36.

Блимнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **блимати.**

Блинда, -ди, *ж.* Сильная накожная сыпь. Вх. Зн. 3.

Блиндарь, -ря, *м.* 1) Волъ, косящій ногами. КС. 1898. VII. 46. 2) Нищій. Желех.

Блинець, -нця, *м.* **= Млинець.** Рудч. Ск. I. 35.

Блиск, -ку, *м.* 1) Свѣтъ. *А вже пізно, всі полягали, ніде й блиску не побачиш.* Кіев. у. 2) Блескъ. *Панна.... в золотім колосю, така — аж блиск од неї б'є.* Драг. 268. *Блиск їх сяяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Блиска, -ки, *ж.* Трясогузка, Motacilla ripivaga. Вх. Уг. 227.

Блискавець, -вця, *м.* Насѣк. Свѣтлякъ, Lampiris noctiluca. *Блискавці літают.* Вх. Лем. 392.

Блискавий, -а, -е. Блестящій, сверкающій. *Як замахнувся блискавою шаблею, — тільки кров тепла зчервонила сиву хвилю Дніпрову.* МВ. I. 158.

Блискавиця, -ці, *ж.* 1) Зарница. 2) **= Блискавка 1.** Ном. № 336. *Грім, блискавиця, вихор....* ЗОЮР. II. 40. *Блиснули шаблями як блискавиця.* АД. I. 23.

Блискавичний, -а, -е. Молнійный, подобный молніи. *Блискавичне сяєво.* К. Хи. 129.

Блискавка, -ки, *ж.* 1) Молнія. Ном. № 336. Мет. 452. *Тая буря не унимала, а все злійш громом по небу тарахтала, да блискавкою між хмарами блискала.* Макс. 2) **= Блисканка.** Вх. Пч. II. 13. 3) Рыба Abramis (Blicca) argyroleuca, а также вообще каждая рыба, выбрасывающаяся часто на поверхность воды. Вх. Пч. II. 18. 4) Серебряная монета въ 10 крейцеровъ. Вх. Зн. 3. 5) мн. Блестящія бусы серебрянаго и золотого цвѣта. Гол. Од. 71.

Блискавконогий, -а, -е. О лошадяхъ: съ ногами, быстрыми какъ молнія, быстроногій. К. МХ. 16.

Блискавчин, -на, -не. Принадлежащій молніи. Встрѣчено въ заговоръ противъ переполоху: *Він єсть батьків і материн, і тітчин, і дядьків, і дівчачий, і стрітяний, вітряний і громовий, і блискавчин.* Мил. М. 48.

Блискалка, -ки, *ж.* Раст. Nuphar luteum. Вх. Уг. 227.

Блисканка, -ки, *ж.* Птица: Motacilla. Вх. Пч. II. 12.

Блискання, -ня, *с.* Сверканіе.

Блискати, -каю, -єш, *гл.* 1) Сверкать. *Ніч темна, темна, тільки блискавка блискає.* МВ. I. 141. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки блискає.* Грин. III. 308. *Йдуть (косарі) мовчки, тільки коси блискають.* Греб. 401. 2) Бить задомъ, лягать. *Та бий її, нехай не блискає бісова худоба.* Канев. у.

Блискітка, -ки, *ж.* Блестка.

Блисковий, -а, -е = Блискавчин? *Переполохи.... блискові* (заговоръ). Мил. М. 50.

Блискону́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Сверкнуть сильно. *Грім як грякне, а блискавка як блисконе!* Полт. *Як здвигне старий брови, стисне уста тонкі та блисконе оком своїм чорним — ми вже з паніматкою ледві дишемо.* МВ. II. 76.

Блискоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Блестѣть, сверкать. *Річка ледві блискоче.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Блискотливий, -а, -е. Сверкающій, блестящій. Желех.

Блискучий, -а, -е. Блестящій. К. Досв. 26. *Очі поночі блищать блискучі.* МВ. II. 176.

Блиснути, -ну, -неш, *гл.* 1) Блеснуть, сверкнуть. *Блиснем шаблями, як сонце з хмарі.* Чуб. III. 277. *Блисне булавою — море закипить.* Шевч. *Танцюючи, блиснула оком на Антося, — ще й так любенько.* Св. Л. 205. **Лиш блиснув та й уже го нема**. На мигъ показался и ужъ нѣтъ его. Фр. Пр. 60. 2) Упасть. *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя.* Греб. 343. *Як упала, то так і блиснула на цілу хату*. Ном.

Блись, *меж.,* выражающее блескъ, сверканіе. *Ось розгулялося і сонце з хмари блись!* Греб. 376. *Вона сердешна туди, сюди, блись, блись очицями.* Греб. 403.

Блихавити, -влю, -виш, *гл.* Тратить попусту время. Желех.

Блищавка, -ки, *ж.* Phoxinus rivularis. Вх. Уг. 227.

Блищак, -ка, *м.* Свѣтлякъ, Lampyris noctiluca. Вх. Пч. II. 27. (Шейк.).

Блища́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Блестѣть. *Що не вітроньки шумлять, ні водоньки блищать.* Чуб. V. 852.

Блищатися, -щуся, -щишся, *гл.* Свѣтить, блестѣть. Чуб. V. 39. *Того рубля (срібного) положив на верха, щоби блищався.* Чуб. II. 558. *Ой у полі криниченька, в ні вода блищиться.* Рудч. Чп. 88. *Топірці блищаться на сонці.* Федьк.

Блищачий, -а, -е = Блискучий. О. 1861. XI. Св. 28, 29. *Сю ніч у сні бачив я на небі хрест золотий ніби та блищачий.* Каменец. у.

Блищик, -ка, *м.* Блестка. Балт. у.

Блідий, -а, -е. Блѣдный. МВ. II. 12, 25. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого як калина, то й то лиха година.* Посл. Канев. у. Ум. **Бліденький, блідесенький.**

Блідість, -дости, *ж.* Блѣдность. Желех.

Блідний, -а, -е = Блідий.

Бліднути, -ну, -неш, *гл.* Блѣднѣть. *Батько наче не добачав, як мати блідла, як Катря плакала.* МВ. II. 110. *Зола то червоніла, то блідла.* Левиц. I. 301.

Блідолиций, -а, -е. Блѣднолицый. Желех.

Блідота, -ти, *ж.* Блѣднота, блѣдность.

Блідуватий, -а, -е. Блѣдноватый. Левиц. Кс. 5. *Листя дрібчасте, як на ясенові, тільки блідуватіше.* Константиногр. у.

Бліх, -ха, *м.* 1) Бѣленіе (полотна и пр.). Вх. Лем. 392. 2) Бѣлильня. Желех. *Мали сад заводить за старим бліхом.* КС. 1884. VIII. 723.

Бліхарь, -ря, *м.* Бѣлильщикъ (полотна). Вх. Лем. 392.

Бліховня, -ні, *ж.* **= Бліх 2.** Желех.

Бліхува́ння, -ня, *с.* Бѣленіе (полотна и пр.). Желех.

Бліхувати, -хую, -єш, *гл.* 1) Бѣлить (лень, полотно). 2) Заковывать въ кандалы. *Але Штолу молодого в кайдани бліхуют.* ЕЗ. V. 230.

Блішити, -шу, -шиш, *гл.* **= Бліхувати 1.** Вх. Лем. 392.

Блішка, -ки, *ж.* Ум. отъ **блоха.**

Бліяти, -лію, -єш, *гл.* **= Блеяти.** *Там геть за лісом череда десь бліє.* Федьк. І. 18.

Блониця, -ці, *ж.* Крупъ (болѣзнь). Галиц.

Блоня, -ні, *ж.* Часть поля. Желех.

Блоска, -ки, *ж.* **= Блощиця.** Желех.

Блоха, -хи, *ж.* 1) Блоха, Polex irritors. *Блоха кусає, а за що — не знає.* Ном. № 3118. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 54. Чуб. IV. 40. 3) **— консисторська.** Консисторскій чиновникъ. Св. Л. 134.

Блоховник, -ка, *м.* Раст. Mentha Pulegium L. ЗЮЗО. І. 128.

Блоховодниця, -ці, *ж.* Имѣющая на себѣ много блохъ (преимущественно о кошкѣ, собакѣ). Лохв. у.

Блошанка, -ки, *ж.* Ночная рубашка.

Блошня, -ні, *ж.* Соб. Блохи.

Блощинник, -ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Лв. 99. См. **Блощичник.**

Блощиця, -ці, *ж.* Клопъ. *Ладона сплющив як блощицю.* Котл. Ен. VI. 27. Ум. **Блощична.**

Блощичий, -а, -е. Принадлежащій, свойственный клопу. Сим. 130.

Блощичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **блощиця.**

Блощичник, -ка, *м.* **= Блощинник.** Лв. 99.

Блуд, -ду, *м.* 1) Блужданіе. **Блудом ходити**. Блуждать; не знать, куда идти, что дѣлать. *Тра, щоб у селі були такі, котрі перед ведуть, а без їх блудом люде ходять.* Каменец. у. **У блуд піти**. Пойти блуждать. *А третяя дочка у блуд пошла, приблудилася да й у луг темний.* Чуб. V. 913. 2) Нечистая сила, сбивающая съ дороги. *Як кого нападе блуд, нехай згадає, в який день було Різдво, візьме землі з під ніг і посипле собі на голову.* Ном. № 284. *Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде.* Фр. Пр. 61. *Блуд мі сі вчепив.* Фр. Пр. 61. **Чи ті блуд напав?** Ты съ ума сошелъ? Фр. Пр. 61. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 27, 4) Блудъ, прелюбодѣяніе. *А вслід летить янголь його, а його ввіщає, на гріх, на блуд, на розбойство не допущає.* Грин. III. 141.

Блудець, -дця, *м.* Заблудившійся. Kolb. I. 107. *А в лісі, лісі, лісі недоборі блудило блудців сімсот молодців.* Чуб. III. 419.

Блудити, -джу, -диш, *гл.* 1) Блуждать; сбиваться съ пути. *Не ходи, не блуди понад берегами.* Мет. 17. *Ляше, он блудиш! — Єднаково їздити.* Ном. № 875. *Ми блудили цілий ліс.* Харьк. у. 2) Заблуждаться, ошибаться. *Ой блудиш, зле судиш, ляшеньку любий,*

тримаю, ховаю для тебе шлюби. Чуб. V. 137. 3) **— словами.** Говорить, не сознавая что; бредить. *Ой ти, дівчинонько, ти словами блудиш, ти сама знаєш, кого вірно любиш.* Мет. 78. *Як блудить словами хворий, то знак тому, що вмре.* Каменец. у.

Блудитися, -джуся, -дишся, *гл.* **= Блудити 1.** *Ой я в лісі не блудилась і у полі не пізнилась.* Бал. 12.

Блудний, -а, -е. 1) Заблудшій, блудный. *Блудна вівця.* Фр. Пр. 62. *Вернися, дівко блудна, додому.* Чуб. V. 394. 2) **Блудна дорога**. Не та дорога, какой нужно. **Блудними дорогами пішов**. Сбился съ пути (нравственно). Фр. Пр. 62.

Блудник, -ка, *м.* Блудникъ. Желех.

Блудниця, -ці, *ж.* Блудница. *Вона була всесвітня блудниця з малих літ.* Драг. 132.

Блудство, -ва, *с.* Блудъ, блудодѣяніе. *Тогди вони зробили гріх, блудство.* Гн. II. 218. *Грішили, горівкою п'янчили, блуцтво провадили.* Гн. II. 72.

Блудяга, -ги, *об.* Бродяга. *От волоцюга, блудяга.* Мир. ХРВ. 18. *Як же ти без пашпорта ходиш? Ти блудяга якийсь.* Рудч. Ск. II. 161. *Пішла в блудяги.* Рудч. Ск. I. 175.

Блудяжка, -ки, *ж.* Потаскушка. *Честь тоді святилась дуже, накриток карали, коси різали блудяжкам, в погріб запірали.* Мкр. Н. 35.

Блудящий, -а, -е = Блудний 1. *Блудящий син.* Грин. III. 141.

Блукани́на, -ни, *ж.* Блужданіе, постоянное блужданіе; скитальничество.

Блуканка, -ки, *ж.* **= Блукання.** Желех.

Блука́ння, -ня, *с.* 1) Блужданіе. 2) Скитальничество. *Ти злічив моє блукання, як обходив я запеклих.* К. Псал. 129.

Блукати, -ся, -каю, -ся, -єш, -ся, *гл.* Блуждать, скитаться, ходить безъ цѣли. Рудч. Чп. 236.

Блуква, -ви, *ж.* Мѣсто для пастьбы, выгонъ. Мнж. 176.

Блучка, -ки, *ж.* = **Волічка**. Желех.

Блювак, -ка, *м.* Родъ ядовитаго гриба. Вх. Лем. 392.

Блювака, -ки, *об.* Страдающій рвотой.

Блюваки, -вак, *ж. мн.* Блевотина.

Блювання, -ня, *с.* Блеваніе, рвота.

Блювати, блюю, -єш, *гл.* Блевать, рвать. *Багацтво він чуже пожер і звергне, бо повелить йому Господь блювати.* К. Іов. 44.

Блювачка, -ки, *ж.* **= Блювання.** Желех.

Блювота, -ти, блювотина, -ни, *ж.* **= Блюваки.**

Блюдо, -да, *с.* **= Кубка.** Вх. Зн. 30.

Блюзник, -ка, *м.* Богохульникъ, кощунъ. Балт. у.

Блюзни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Богохульствовать, кощунствовать.

Блюзнірський, -а, -е. Кощунскій, богохульный.

Блюзнірство, -ва, *с.* Кощунство, богохульство. Левч. 61.

Блюзнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Брызнуть. *Як го взяла межи очі, аж кров вся блюзнула.* Гол. III. 20. 2) Сболтнуть. *Отой вже як блюзне, то но всі очі повитріщають на нього.* Брацл. у. 3) **Блюзнув му в очі**. Сказалъ нѣчто дерзкое, оскорбительное. Фр. Пр. 63.

Блюхавина, -ни, *ж.* То же, что и **слота**, ненастная дождливая погода. Вх. Уг. 228.

Бля, *пред.* 1) **= Для.** 2) **= Біля.** *Світилка.... стоїть бля порога.* Грин. III. 544.

Блявкати, -каю, -єш, *гл.* Говорить вздоръ. См. **Блякати.**

Блявкнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **блявкати**. Сболтнуть. К. ЧР. 313. *От Іванець і собі до гурту.... да щось і блявкнув з простоти.* К. ЧР. 28.

Блягузкати, -каю, -єш, *гл.* Молоть вздоръ, болтать.

Блягузниця, -ці, *ж.* Женскій половой органъ. Павлоград. у.

Блякати, -каю, -єш, *гл.* Болтать, врать, сплетничать. Мнж. 176. См. **Блявкати.**

Блякнути, -ну, -неш, *гл.* **= Блекнути.** *Паростки манньолій блякнули і жовкли.* Щог. Сл. 6.

Блякува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Линять.

Бляск, -ку, *м.* Блескъ, сіяніе. *Ясний місяць заглянув в віконця.... пішов бляск по всій хаті.* Левиц. І. 8.

Блят, -ту, *м.* 1) Пластинка (металлическая); доска деревянная для писанія на ней масляными красками. *Приснився мені сон, щоб змалювать три иконі.... Купить дерева та повезти до столярів, щоб поробили бляти, а мій брат.... помалює.* Драг. 137. 2) То же, что и **бердо 1**, ткацкій снарядъ, вставляемый въ ляду, сквозь который проходять нити основы. Вас. 152, 166, 176. Kolb. I. 68. Части: двѣ горизонтальныя планки рамки — **бильця**, зубья — **тростки**. Константиногр. у. Б. Г. Въ Галиціи зубья называются — **сказівки**, щели между ними — **комірки**. МУЕ. III. 18. 3) Составная часть внутренняго колеса мельницы — часть обода (4 — 6 такихъ частей составляютъ полный ободъ), въ который вставляются кулаки. Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Блятик.**

Бляха, -хи, *ж.* 1) Металлическая пластинка, металлъ въ листахъ. Шух. І. 277. *Труну збудували, срібними бляхами обкували.* Грин. III. 666. *Всі покриті срібнов бляхов.* Федьк. І. 26. 2) Жесть. Въ томъ же значеніи: **біла бляха**. *Дах, критий білою бляхою.* Св. Л. 25. *На кожнім (піддашку) хрест, білою бляхою обкований.* Св. Л. 25. 3) Кровельное желѣзо. Левиц. ПЙО. І. 476. 4) Родъ четырехугольной сковороды изъ листоваго желѣза, противень. Владим. у. Черниг. у. *Печеню.... вкладають на бляху, вливають трошки води, щоб не припалилася і печуть.* МУЕ. І. 106. *Пражать горох на блясі.* МУЕ. І. 99. 5) Бляха, знакъ (у сотскаго и пр.) *На грудях з бляхою лядунка.* Котл. Ен. Ум. **Бляшка, бляшечка.** *Соцький ... з мідною бляшкою на свиті.* О. 1862. IX. 63.

Бляхарня, -ні, *ж.* Жестяной заводъ.

Бляхарство, -ва, *с.* Ремесло жестяника. Желех.

Бляхарський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный жестянику. Желех.

Бляхарь, -ря, *м.* 1) Жестяникъ, жестяныхъ дѣлъ мастеръ. 2) Кровельщикъ. Могилев. у.

Бляхівка, -ки, *ж.* Жестянка емкостью въ одинъ литръ. Шух. I. 101.

Бляхман, -на, *м.* Туманъ передъ глазами. **Бляхмана пускати, бляхманом очі занести кому.** Одурачить, обмануть кого, пустить кому пыль въ глаза. Желех.

Бляхувати, -хую, -єш, *гл.* 1) Покрывать жестью. 2) Украшать металлическими пластинками. *Вуздечки були не прості, а циганські, бляховані.* Екатериносл. у. 3) У Котляревскаго употреблено въ значеніи: чеканить, выковывать изъ металла. *Вокруг же щита на заломах найлуччі лицарські діла були бляховані в персонах.* Котл. Ен. V. 27.

Бляшаний, -а, -е. 1) Жестяной. 2) О крышѣ: желѣзный. *Палати.... з бляшаною покрівлею.* Мир. ХРВ. 103.

Бляшанка, -ки, *ж.* 1) Жестянка. 2) Мѣра для водки: осьмушка. Брацл. у. *Випив пів бляшанки.* Рудан. I. 68. *Випий, Іване, бляшанку, а за дві заплати.* Фр. Пр. 180. Ум. **Бляшаночка.**

Бляшечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бляха.**

Бляшка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бляха.** 2) Головной уборъ невѣсты. Kolb. I. 43.

Бо, *сз.* 1) Потому что, ибо. *Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю.* Нп. 2) Же. *Чи ж бо я на світі одная?* Нп. *Годі бо! Та йди бо швидче!* Кв.

Бобалька, -ки, *ж.* Клецка, родъ галушки. Вх. Лем. 393.

Бобальчаки, -ків, *м. мн.* = **Бобалька.** Вх. Лем. 393.

Бобачик, -ка, *м.* Раст. Gallium verum. Лв. 98.

Бобер, -бра, *м.* 1) Бобръ. Castor fiber. Грин. III. 135. *Чорні бобри на шубойку.* Чуб. III. 474. 2) Родъ дѣтской игры. Чуб. IV. 40. Ив. 60. Ум. **Бобрик, бобричок.**

Бобик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **біб.** 2) Раст. Medicago Sativa. МУЕ. I. 99.

Бобина, -ни, *ж.* Одно зерно боба. Ум. **Бобинка, бобиночка.**

Бобирець, -рця, бобирчик, -ка, *м.* Ум. отъ **бобирь.**

Бобирь, -ря, *м.* Рыба: Acerina rossica Pall, ершъ. Шейк. Вх. Пч. II. 18. Ум. **Бобирець, бобирчик.**

Бобище, -ща, *м.* Ув. отъ **біб.** ЕЗ. V. 149.

Бобівник, -ка, *м.* Раст. а) Trifoliura librinum, бобовникъ, вахта. б) Butomus umbellatus. Лв. 97.

Бобковець, -вця, *м.* Раст. Лавръ. Желех.

Бобковий, -а, -е. Лавровый. Желех. *Бобкове листи.* МУЕ. I. 109.

Бобовий, -а, -е. Бобовый. *Ой бо мої кучерики як бобові струки.* Чуб. V. 36.

Бобовиння, -ня, *с.* **бобовиця, -ці**, *ж.* Стебли бобовъ. Ум. **Бобовиннячко.**

Бобовник, -ка, *м.* Раст. Menyanthes trifoliata L. ЗЮЗО. I. 128.

Бобовх, *меж.* = **Шубовсть.** *Бобовх у воду.*

Бобов'янка, -ки, *ж.* = **Бобовиння.** Вх. Лем. 393.

Бобок, -бка, *м.* Ум. отъ **біб.**

Боборунка, -ки, *ж.* = **Бобрунка.** Вх. Уг. 228.

Бобрик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **бобер.** 2) Родъ мѣдной пуговицы; такія пуговицы гуцулы наготовляютъ сами, употребляя ихъ для украшенія кожаныхъ поясовъ, кож. сумокъ и пр. Шух. I. 126, 127, 278.

Бобричок, -чка, *м.* Ум. отъ **бобер.**

Бобро, -бра, *м.* = **Бобер 1.** Харьк. у.

Бобровий, -а, -е. Бобровый. *Мій кожух новий, ковнір бобровий.* Нп. *Боброва шапка.* Чуб. III. 294.

Бобровик, -ка, *м.* = **Бобровник.**

Бобровник, -ка, *м.* Охотникъ на бобровъ, бобровый промышленникъ.

Бобруниця, -ці, *ж.* Насѣк. = **Сонечко**, Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Бобрунка, -ки, *ж.* = **Бобруниця.** Вх. Лем. 393.

Боб'ястий, -а, -е. О смушкахъ: съ крупными слабыми завитками. Вас. 198.

Бов! *меж.* Подражаніе удару колокола. *Бов, бов по московські брехні.* Ном. № 848.

Бованіти, -ію, -єш, *гл.* Виднѣться вдали. *На небі чистому ген хмара бованіє.* Греб. 367.

Praванячити

Бовван, -на, *м.* Идолъ, кумиръ, истуканъ.

Бовванський, -а, -е. Идольскій.

Бовгар, -ра, *м.* Болгаринъ. К. МБ. XI. 154.

Бовгарка, -ки, *ж.* Загонь для скота, то же, что и **загорода**. Шух. I. 186.

Бовгарь, -ря, *м.* Пастухъ рогатаго скота у гуцуловъ. Шух. I. 189.

Бовдур, -ра, *м.* 1) Дымовая труба. Чуб. VII. 380. *Повна хата (відьом) назбіралась. Вийняли вони із печі черепок чогось та й стали мазать ним під руками. Помаже оце під руками та й полетить у бовдурь.* Грин. I. 60. *Темним стовбом дим пішов з його бовдура.* 2) Густой клубъ дыма, густая туча. Фр. Пр. 63. 3) Шесть, жердь у рыболововъ. 4) Болванъ, чурбанъ, неотеса. Фр. Пр. 63. Стирчить мов бовдур. Стоитъ, какъ болванъ. Ум. **Бовдурець, бовдурчик.**

Бовкало, -ла, *с.* 1) Языкъ у колокола. 2) Глупый болтунъ.

Бовкання, -ня, *с.* Отрывистый звонъ въ колоколъ.

Бовкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Звонить отрывисто: ударять (въ колоколъ). *Бовкає дзвін у неділю.* О. 1861. X. 148. *Чуємо, що бовка дзвін, та не знаємо, де він.* Ном. № 13827. 2) Говорить необдуманно. *Нехай хоч жінки ледачі посоромляться, а то ще й при йому инший таке пробовкне, щоб їх лиха година бовкала.* Г. Барв. 152.

Бовкнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **бовкати**. *Тільки бовкне в дзвін, Ганна поперед усіх вже і в церкві.* Левиц. I. 43.

Бовкун, -на, *м.* 1) Волъ, запряженный въ одиночку. Чуб. VII. 407. Ном. № 1555. Котл. Ен. IV. 10. *Їде чоловік бовкуном.* ЗОЮР. II. 31. *Нізащо й вола другого купить: бач, бовкуном їде.* Козел. у. 2) Большой снопъ, камышу. Лубен. у. 3) **Танцювати бовкуном**. Танцовать одному. О. 1861. X. 61. Ум. **Бовкунець**. Чуб. II. 543, **бовкунчик**.

Бовкунчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **бовкун.** 2) Привѣска у серьги.

Бовкунчя́, -чя́ти, *с.* Маленькій **бовкун**. (См.).

Бовт, -та, *м.* 1) Ботъ, ботало, снарядъ, которымъ вспугиваютъ рыбу: длинный шесть, на концѣ котораго прикрѣпленъ полый внутри конусъ со срѣзаннымъ верхомъ, — отъ удара въ воду этимъ конусомъ получается сильный звукъ. Иногда вмѣсто конуса просто утолщеніе на концѣ шеста. Браун. 13. Вх. Пч. II. 26. Фр. Пр. 63. Ном. № 7633. *Закинув рибалка сітку.... і почали бовтами полохати рибу.* Левиц. I. 108. *Вдарю бовтом раз і вдруге, сонну рибу сполохну.* Щог. В. 91. 2) Палка, лопатка для мѣшанія растворенной извести (у каменщиковъ) или жидкости для дубленія кожи (у кожевниковъ). Волч. у.

Бовтати, -таю, -єш, *гл.* Взбалтывать.

Бовтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Плескаться. *Кільки пак років, як ви, діду, бовтаєтесь отут за рибою?* Левиц. ПЙО. I. 480. *Вода бовталась в криниці.* Левиц. Пов. 374. *Бовтається у воді.*

Бовтач, -ча, *м.* **= Бовт 1.** Вх. Пч. II. 26.

Бовтиця, -ці, *ж.* 1) Подвѣска къ серьгѣ. *Ковтки з бовтицями.* Гол. Од. 60. 2) Кисть на снуркѣ для украшенія гуцульской шляпы или верхней одежды. Гол. Од. 69, 46. 3) Металлическая цѣпочка, украшающая кожаный поясъ гуцула. Шух. I. 127. 4) Мѣдный кружекъ, родъ пуговицы, употребляемый (во множествѣ) для украшенія гуцульскихъ кожаныхъ сумокъ, ремней, сбруи и пр. Шух. I. 279, 293.

Бовтнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Бултыхнуть, упасть въ воду. Левиц. I. 195. *Бовтнув, як дурень у воду.* Посл. *Вона так і бовтнула в гарячу смолу.* ЗОЮР. I. 308. *Бовтнуло би тобов у безодню!* (Брань). Фр. Пр. 63. 2) Болтнуть. *Язиком бовтне та не доведе, а по спині є.* Ном. № 1122. *От і бовтнув чорзнати що!* НВолын. у.

Бовтун, -на, *м.* Испорченное яйцо. НВолын. у.

Бовть! *меж.* 1) Бултыхъ! *Бовть у воду!* Чуб. II. 413. 2) Звукоподр. плеску воды.

Бовтюк, -ка, *м.* **= Бовтун.** Ум. **Бовтючок.**

Бог, -га, *м.* 1) См. **Біг, Бога.** 2) Рѣка: Южный Бугъ. Левч. 187. *Ой за Богом, за рікою, при турецькій гряниці, там стояли пікинери.* О. 1862. VIII. 28. (Нп.).

Богад, -ду, *м.* Въ свадебномъ обрядѣ то же, что и **посад**, мѣсто для новобрачныхъ. Чуб. IV. 143.

Богарадити, -джу, -диш, *гл.* Помогать матеріально, благодѣтельствовать. *Я ціх людей ніколи не богарадив.* Екатериносл. г.

Богатий, -а, -е, богатіти, -тію, -єш, *гл.* и пр. **= Багатий, багатіти и пр.**

Богдай, *сз.* Дай Богъ! *Богдан ніхто такого не діждав.* МВ. I. 73. См. **Бодай**!

Богданка, -ки, *ж.* Данная Богомъ. *Долю моя люба, моя богданко! коли ж ми тебе у хрест введемо?* Сумск. у.

Богила, -ли, *ж.* **= Бугила.** *І твій барвінок хрещатий заріс богилою.* Шевч.

Богинин, -на, -не. Принадлежащій богинѣ. К. МБ. II. 137.

Богиня, -ні, *ж.* 1) Богиня. *Юнона, як богиня, знала, що Турну прийдеться пропасть.* Котл. Ен. 2) Употребляется какъ названіе обожаемой. *Не розстану, бо тя люблю серцем і душею, буду тобі віком служив, тілько будь моєю. Ой як би ся прийшло з тобою розстати, богине, буду жити в густім лісі і в темній пустині.* Чуб. V. 250.

Богів, -гова, -ве. Божескій, Богу принадлежащій. Мнж. 76. Чуб. III. 106. Чуб. V. 1125. **Богів шлях**. Млечный путь. Черном. **Богова корова**. Жукъ олень, Lucanus cervus. Вх. Пч. II. 27.

Богмитися, -млюся, -мишся, *гл.* **= Божитися.** Вх. Лем. 393.

Богобійний, -а, -е. Богобоязливый.

Богобійність, -ности, *ж.* Богобоязливость.

Богобійно, *нар.* Богобоязненно.

Богобоязливий, богобоязний, -а, -е = Богобійний. Г. Барв. 457. *А той тихий та тверезий богобоязливий.* Шевч. *Правдива душа, навіки чесна і богобоязна.* Стор. II. 75.

Богобоязливо, богобоязно, *нар.* **= Богобійно.**

Богобоящий, -а, -е = Богобійний. *Які люде стали не богобоящі: у великий піст п'ють.* Лебед. у. *Буде зверху хороше убрання, а душа буде негарна, не богобояща.* О. 1862. VIII. 29.

Боговгодниця, -ці, *ж.* Богоугодница, Богу угождающая. *Яра пчілонька — боговгодниця.* Грин. III. 38.

Богодавець, -вця, *м.* Данный Богомъ (въ сказкѣ). *Родився він, охрестили його і дали йому ім'я Іван Богодавець. Бог дав і Богодавцем назвали його.* Чуб. II. 239.

Богодухновенний, -а, -е. Боговдохновенный. *Псалми.... богодухновенний Давид оставив нам у Псалтирі.* К. Гр. 20.

Богозневага, -ги, *ж.* Кощунство, богохульство. *Коли б тінь Бога, наш падишах, почув таку богозневагу, то повелів би тут же перед нами язик проклятому джавуру вирвать.* К. Драмов. Трил. Байда. 143.

Боголюбець, -бця, *м.* Боголюбецъ.

Боголюбний, -а, -е. Боголюбивый.

Боголюбно, *нар.* Боголюбиво. Чуб. I. 176.

Богомаз, -за, *м.* 1) Иконописецъ. *А в тій слободі щонайлуччі богомази.* Кв. 2) Плохой живописець, маляръ. *Послав гінця до богомаза, щоб малювання накупить.* Котл. Ен.

Богомазів, -зова, -ве. Относящійся къ иконописцу, къ плохому живописцу, принадлежащій ему.

Богомати, Богоматір, -тері, *ж.* Богоматерь. Чуб. I. 165.

Богомілець, -льця, *м.* Богомолець.

Богомілка, -ки, *ж.* Богомолка.

Богомілля, -ля, *с.* 1) Богомолье. К. Кр. 12. 2) **Жидівське богомілля**. Всѣ предметы, употребляемые евреями при молитвѣ.

Богомільний, -а, -е. Набожный, богомольный. Грин. I. 49. *Був собі чернець і такий богомільний.* Рудч. Ск. II. 200.

Богомільниця, -ці, *ж.* Молельня, молитвенный домъ. *А як то був жид Янкель, то він коло школи похожає, та по школі плаче-ридає: «Школо наша, богомільнице!»* АД. II. 28.

Богоненавидник, -ка, *м.* Ненавидящій Бога. К. (Желех).

Богоносець, -сця, *м.* Носящій Бога. Въ загадкѣ — оселъ, везшій Христа. *Родився, не хрестився, а до смерти не молився і був богоносець.* Ном. стр. 293. № 118.

Богонько, -ка, *м.* Ум. отъ **Біг, Бог.**

Богоприятний, -а, -е. *Любезный Богу,* угодный Богу. *Моя квіточко, моя зоринко богоугодна, богоприятна.* (Изъ молитвы нищихъ). ЕЗ. V. 242.

Богородицький, -а, -е. Богородичный. **Богородицька трава**. Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138.

Богородиця, -ці, *ж.* 1) Богородица. *Народився із Марії дівиці, із святої Богородиці.* Чуб. III. 325. 2) Молитва къ Богородицѣ: *Богородице Діво. Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Оченаш, — буде легше для нас.* Ном. № 12961. Куца Богородиця. Короткая молитва. 3) Второй день: а) Рождества Христова, б) Пасхи. ХСб. I. 75. 4) Капюшонъ въ плащѣ, свитѣ, буркѣ. Чуб. VII. 419. Тол. Од. 9, 45. КС. 1893. V. 279. *Ти б накрив голову богородицею, а то дощ хляє як з решета.*

Богородичний, -а, -е = Богородицький. Богородичний чепчик. Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138. — **Богородична носа**. Раст. Astragalus Cicer L. ЗЮЗО. I. 113.

Богорожник, -ка, *м.* Раст. Pyrus torminalis Ehrh. ЗЮЗО. I. 133.

Богослів'я, -в'я, *с.* 1) Богословіе. 2) Послѣдній классъ духовной семинаріи. Сим. 175.

Богослов, -ва, *м.* 1) Богословъ. *Богослов, та не однослов.* Ном. 2) Воспитанникъ послѣдняго класса духовной семинаріи. Сим. 175. *Один хвилозоф чи й богослов казав промову над якимсь помершим паном.* Грин. I. 230.

Богословити, -влю, -виш, *гл.* Вести рѣчь о Богѣ.

Богословський, -а, -е. 1) Богословскій. К. Кр. 8. 2) Относящійся къ послѣднему классу духовной семинаріи. *Богословський клас.* Левиц. I. 153.

Богоугодний, -а, -е. Богоугодный. К. Кр. 8. ЕЗ. V. 212.

Богочко, -ка, *м.* Ум. отъ **Біг, Бог.**

Богувати, -гую, -єш, *гл.* Быть Богомъ. Шейк. Чуб. I. 235. Гол. II. 225. *Ой Боже наш, Боже, а ми твої люде, над ким будеш богувать, як нас тут не буде.* Грин. II., 302.

Богумілля, -ля, *с.* **= Богомілля.** Ум. **Богуміллячко.** *Пішла лисичка-сестричка на богуміллячко.* Мнж. 3.

Богун, -на, *м.* 1) Горизонтальная жердь, перекладина, на которой развѣшиваютъ сушить рыбу. Азовск. море. (Стрижевск.) 2) Желудокъ, первый желудокъ жвачныхъ животныхъ, rumen. Желех.

Бодай, *сз.* Дай Богъ, о если бы, — то же, что и **богдай**. *Бодай тебе, мій миленький, ворота прибили!* Нп. *Бодай тебе грець зламав*! Ном. **Бодай тебе, бодай вас**! Употребляется въ видѣ добродушнаго неодобренія, порицанія. *Бодай тебе: який ти дурний!* Ном. *А бодай вас, та цур же вам.* Шевч. **Бодай не казати**. Лучше бы не говорить.

Бодак, -ка, *м.* Раст. Cirsium palustre. Вх. Пч. I. 9. Ум. **Бодачок.**

Бодачок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **бодак.** 2) Раст. Cirsium pannonicum. *Лв.* 97.

Бодванка, -ки, *ж.* Продолговатый **шаплик** (см.). Вх. Уг. 228.

Боденька, -ки, *ж.* Ум. отъ **бодня.**

Боденьча́, -ча́ти, *с.* Посуда, въ которой пахтаютъ масло. Вх. *Лем.* 393.

Бодлак, -ка, *м.* **= Будяк?** *Казав, що-м сі у бодлак уколов.* Гн. II. 4. *Ой то в гору, то в долину, то в бодлаки, то в кропиву.* Гол. II. 182.

Бодлачча, -ча, *с.* Соб. отъ **бодлак**. *Ой, Василю, сиди у бодлачу.* Pauli. II. 188.

Бодляк, -ка, *м.* **= Бодлак**. *По терню і бодляках накололи собі ноги доволі.* Гн. I. 169.

Боднарь, -ря, *м.* и пр. **= Бондарь и пр.** Шух. I. 249.

Бодня, -ні, *ж.* Кадка или родъ улья съ крышкой и замкомъ. Мет. 213. Шух. I. 106. Чуб. VII. 383, 388. Рисунокъ: Шух. I. 250. Ум. **Боденька.** *Впала боденька з гори.* Ном. № 70, стр. 292.

Бодренно, *нар.* Бодро. *Як хто стоїть бодренно, а як хто ласий на сон, то і дріма.* Павлогр. у.

Бодрий, -а, -е. Бодрый. Котл.

Бодри́ти, -рю́, -риш, *гл.* Выпрямляться, бодриться. *Чом бо ви, паничу, не бодрите собі?.. а то увесь у сотулу.* Харьк. г.

Бодритися, -рюся, -ришся, *гл.* **= Бодрити.** Котл. Кв.

Бодро, *нар.* Бодро. Кв.

Бодрок, -ка, *м.* Имя собаки. Вх. *Лем.* 393.

Бодяга, -ги, *ж.* Рѣчная губка (водоросль), Spongia fluviatilis L. ЗЮЗО. I. 137.

Бодяк, -ка, *м.* Раст.: а) **= Будяк.** *Бодяки замісь ячменю родять.* К. Іов. 69. 2) Onoporda acanthium. Шух. I. 21. Ум. **Бодячок.**

Бодян, -ну, *м.* Раст. Amisum stellatum. *Або горілочку пили.... настояную на бодян.* Котл. Ен. III. 63.

Бодянівка, -ки, *ж.* Водка, настоянная на **бодяні**. Сим. 143.

Бодячий, -а, -е. Бодливый. *Бодячий бик.* Вх. *Лем.* 393.

Бодячок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **бодяк.** 2) **— польовий.** Раст. Eryngium planum. *Лв.* 98.

Боєць, бойця, *м.* Боецъ. *Там стрільці-бойці вдарили козу.* Грин. III. 54. *Оддалеку він чує бій крівавий і крик бойців, і голос отамання.* К. Іов. 90.

Божатися, -жаюся, -єшся, *гл.* ? *Божайся, Боже!* Волынь.

Божба, -би, *ж.* = **Божіння.** *Я ж тобі і без божби вірю.* Кв.
Бождеревок, -вка, *м.* Раст. Hypericum perforatum. *Л*в. 99.
Божевілля, -ля, *с.* Сумасшествіе.
Божевільний, -а, -е. Сумасшедшій, помѣшанный. Котл. Ен. II. 28. Чуб. III. 133. *Та одчепись, божевільний!* Шевч. 494.
Божевільник, -ка, *м.* Сумасшедшій человѣкъ, безумецъ. Желех.
Божевільно, *нар.* Безумно, какъ сумасшедшій. *Божевільно встромила очі у сірі шибки.* Мир. Пов. I. 123.
Божевільня, -ні, *ж.* Больница или домъ для умалишенныхъ. Шейк.
Божеволіти, -лію, -єш, *гл.* Сходить съ ума. Єв. I. X. 20.
Боженькатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Божитися.** Желех.
Боженько, -ка, *м.* Дѣтск. Богъ. *Боженьку мій милий, дай їм хоч по шматочку хліба!* Стор. I. 18.
Божественний, -а, -е. Божественный. *Усю утреню божественную вислухає.* Чуб. V. 848.
Божество, -ва, *с.* Божество. К. МХ. 10. *Ольга тепер здавалась йому божеством.* Левиц. Пов. 284.
Божечко, -ка, *м.* = **Боженько.** Вх. Уг. 228.
Божечок, -чка, *м.* Крестикъ натѣльный. Мил. М. 60.
Божидерев, -ва, *м.* — **дикий = Біждерев.** Вх. Пч. I. 8.
Божий, -а, -е. 1) Божій, божескій. *Божа воля, Божа й сила.* Ном. *Усе Божеє, тільки гріхи наші.* Ном. № 9. 2) **— дім.** Церковь. Г. Барв. 424. *Завтра Головосіка — треба йти до Божого дому.* Харьк. г. 3) **Божа мати**. Богоматерь. 4) **Божий дар**. Причастіе. *До Божого дару з чортовими ногами.* Ном. № 136. 5) **Боже дерево = Біждерево.** 6) **Божа постіль**. Смертный одръ. *Скоро мати старая, лежачи на Божій постелі, сина вздріла, на своє лице хрест собі положила.* Дума. 7) **Божа пташка**. Пчела. Ном. № 409. 8) **Божа роса**. Молоко. О. 1862. IV. 89. *За Божую росу не беруть грошей.* Борз. у. 9) **Божа ручка.** Раст. Primula officinalis L. ЗЮЗО. I. 132. 10) **На Божій дорозі**. При смерти. *У три дні занедужала, а вже й на Божій дорозі.* Кв. 11) **Божу хвалу за хвіст тягти.** Звонить въ колокола (насмѣшл.). 12) **На Боже дати**. Дать на службу церковную, на молебенъ. Фр. Пр. 100. *Тра занести до церкви на Боже, Миколаю. Дала на Боже карбованця.* НВолын. у. 13) **Іди ж ти в Божу путь.** Иди съ Богомъ. Мет. 15. 14) **Святий та божий.** Говорится о человѣкѣ, прикинувшемся кроткимъ и добродѣтельнымъ. Левиц. Пов. 314.
Божитися, -жуся, -жишся, *гл.* Божиться. *А я ж тобі божилася, що люблю як душу.* Мет. 62. *Ти божився, присягався: не покину я тебе.* Мет. 15.
Божиця, -ці, *ж.* = **Богиня.** Шейк. *Каже одуд до Бога: «Зроби, Боже, так, щоб я став богом, а моя одудиця стала божицею.* Рк. Левиц.
Божище, -ща, *с.* Идолъ. К. МХ. 13. *Велик Господь, велик і хвален, страшніший над усі божища; бо всі боги — німі статуї, Господь же сотворив вселенну.* К. Псал. 221.
Божіння, -ня, *с.* Божба. Борз. у. *Божіння тобі нічого не поможе.* НВолын. у.
Божка, -ки, *ж.* = **Божіння.** Шух. I. 41.
Божкарь, -ря, *м.* Ханжа, святоша. (Галиц.). Желех.
Божкодайло, -ла, *м.* = **Божкарь.** (Галиц.). Желех.
Божкородіти, -джу, -диш, *гл.* Фокусничать. (Галиц.). Желех.

Божкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Постить. Желех.

Божник, -ка, *м.* **= Біжник.** Чуб. VII. 384. *Божник із шитим рушником округи.* К. ЧР. 38. 2) **Рушник-божник**. Полотенце для украшенія иконъ. Вас. 168. 3) Продавець иконъ. *А в нас тоді саме божник ночував, отой, що ікони возить продавати, і плахти, й полотно і рушники — усячину.* Пирят. у. Ум. **Божничок.** Рудч. Ск. II. 27.

Божниця, -ці, *ж.* 1) **= Божник.** Мил. 170. 2) Храмъ, церковь. *Піп каже: «Ідімо до божниці, а п'яниця каже: «ідімо до коршмиці».* Ном. № 11728. Чаще: иновѣрческій храмъ. *«Підем до костьоли». — А не до церкви? — поспитала Мася. — «Так і видно, що хамка!... Щоб ти мені і бровою не моргнула в ту сторону, де хамська божниця стоїть».* Св. Л. 86. *Як ішва ф суботу до божниці, до сьватині, то й Савамон хотів з ньов піти.* Гн. I. 41. Ум. **Божничка.**

Божничок, -чка, *м.* Ум. отъ **божник.**

Божо, *нар.* 1) По божьему. 2) О душевномъ состояніи: хорошо, пріятно, сладостно. *Так тихо, божо на душі.* Сим. 235.

Божок, -жка, *м.* 1) Ум. отъ **Біг, Бог.** Фр. Пр. 101. 2) Идолъ, кумиръ. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 4) **— свинний.** Свиной желудокъ. Вх. Зн. 3. См. **Богун 2.**

Боз, -зу, *м.* **= Бузина.** Вх. Пч. II. 36. *Під бзом сидить нечистий.* ЕЗ. V. 246. *Від бзу болить голова.* ЕЗ. V. 246.

Бозінька, -ки, *м.* Ум. отъ **Бозя.**

Бозкий, -а, -е. Божескій. *Да везуть царя до Господа, да везуть царя — бозке тіло.* Млр. л. сб. 347.

Бо-зна = Біг зна. Богъ знаетъ. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий — бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3515. **Бо-зна-колишній**. Очень давній. *Хліб черствий, бо-зна-колишній.* Рк. Левиц. **Бо-зна що**. а) Богъ вѣсть, что. б) Пустяки. *Не говоріть бо-зна чого.* Левиц. Пов. 289.

Бозулка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бозуля.**

Бозуля, -лі, *ж.* Шишка (на тѣлѣ), желвакъ, то же, что и **ґуля**. Вх. Лем. 393. Ум. **Бозулька.**

Бозюсьо, -ся, *м.* **= Бозя.** Дѣтское ласкательное отъ **Бог**. *О, Бозюсю!* Вх. Лем. 393.

Бозя, -зі, *м.* 1) Богъ (дѣтск.). О. 1861. VIII. 8. 2) **Бозя калачі везе**. Такъ говоритъ дѣтямъ, когда громъ гремитъ. То же значеніе: **Бозя свариться**. Ном. № 564. 3) **Піти до Бозі**. Пойти въ церковь. Черк. у. Ум. **Бозінька.**

Боїсько, -ка, *с.* **= Тік (у стодолі).** Kolb. I. 59. Вх. Лем. 393.

Боїти, бою, -їш, *гл.* О молокѣ: кипѣть. *Про молоко не можна казати, що воно кипить, лише боїть.* Шух. I. 214.

Боїще, -ща, *с.* 1) Битва, бой. *Хоч і не одіб'єшся вже, так боїщем навтішаєшся.* МВ. II. 81. *Івась кидає свої боїща та руйнування.* Мир. ХРВ. 84. 2) Мѣсто битвы. *Пішли ся брати* (= **битися**) *на олов'яне боїще.* Драг. 262. Или здѣсь просто **= тік? См. Боїсько.**

Бойє? *меж.* Да? въ самомъ дѣлѣ? Вх. Зн. 3.

Бойка, -ки, *ж.* Малоросска-галичанка, жительница Бойківщини. Желех.

Бойкатися, -каюся, -єшся, *гл.* **= Боятися.** Вх. Уг. 228.

Бойкий, -а, -е. Хорошій. Чуб. VII. 574. Славяносерб. у. *Їж кашку, — вона бойка.* Зміев. у. *Бойка дівчина.* Зміев. у.

Бойкиня, -ні, *ж.* **= Бойка.** Желех.

Бойківський, -а, -е. Къ бойку относящійся, ему принадлежащій. Желех.

Бойківщина, -ни, *ж.* Мѣсто жительства бойковъ — погорье стрыйскаго и самборскаго уѣздовъ въ Галиціи. Гол. І. Вступл. 712.

І. Бойко, *нар.* Хорошо. Змієв. у. Славяносерб. у.

II. Бойко, -ка, *м.* Горецъ-малороссъ изъ Галиціи, житель погорья стрыйскаго и самборскаго уѣздовъ. Гол. І. Вступл. 712. *Дала мене мати за бойка, за бойка, буде мені ще за бойком голова гладойка.* Pauli. II. 108.

Бойло, -ла, *с.* Битье. *Матчино бойло не болить.* Грин. І. 238.

Бойний, -а, -е. О зарядѣ: боевой. ЗОЮР. І. 70. *Бойний патрон.*

Бойниця, -ці, *ж.* Бойница. К. Бай. 71.

Бойня, -ні, *ж.* Драка. *Дивись, яка онде бойня.* Кіев. г.

Бойовий, -а, -е. Боевой; военный. *Хто на вози бойовиї, хто на коні уповає.* К. Псал. 46. *Ми стоїмо на бойовому праві.* К. ПС. 101.

Бойовисько, -ка, *с.* **= Бойовище.** Федьк. І. 134.

Бойовище, -ща, *с.* Поле битвы. К. ЧР. 173.

Бойовничий, -а, -е. Свойственный бойцу. Шейк.

Бойський, -а, -е. = Бойківський. Желех.

Бойчак, -ка, *м.* ? *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж ґудзь під оком.* Грин. III. 54.

Бойчиха, -хи, *ж.* Жена бойка. Желех.

Бойчук, -ка, *м.* Молодой бойко. Желех.

Бока, *нар.* **= Боком.** *Стоїть коло лавки бока.* Г. Барв. 512. *Курчатка чепурненькі, що цілий день греблись в городі по грядках і бока в ямочці лежали коло пеньки.* К. Дз. 146.

Бокань, -ня, *м.* Полнобокій, бокастый. Желех.

Бокаса, *нар.* Бокомъ, бочкомъ. *На диби спиниться та гривою мотає, то піде бокаса, то б'ється і кусає.* Греб. 382.

Боката, -ти, *ж.* **= Буката.** Желех. Ум. **Бокатка.**

Бокатий, -а, -е. Бокастый. *Бокатий горщик.* Волч. у. *Стіг бокатий.* Волч. у.

Боківня, -ні, *ж.* 1) Судакъ короче девяти вершковъ. 2) 500 штукъ уложенной вмѣстѣ рыбы. Желех. 3) **Утяти боківні**. Упасть на бокъ.

Бокла, -ли, *ж.* **= Боклаг.** Новомоск. у.

Боклаг, -га, *м.* **боклага, -ги**, *ж.* Плоскій боченокъ. Ном. № 3004. Шух. І. 251. *Потяг Охрім з двома боклагами до криниці.* Кв. Ум. **Боклажок.**

Боклажок, -жка, *м.* Ум. отъ **боклаг.** 2) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 3) Порода яблокъ. Вх. Зн. 4.

Боклак, -ка, *м.* **= Колач 3.** Kolb. І. 48, 70.

Боклатий, -а, -е. Пузатый, брюхастый. Желех.

Бокло, -ла, *с.* **= Боклага.** Брацл. у.

Боковий, -а, -е. 1) Боковой. *Бокові двері.* Левиц. І. 231. **Боковий вітер**. Вѣтеръ, дующій въ бокъ судна. Мнж. 148. 2) Сторонній. *З бокових мирського збору берут більш, бо вони жадної повинности не одбувають.* НВолын. у. 3) **— кінь.** Пристяжная лошадь. 4) **— ва сестра.** Шутливое названіе жены, а чаще — жены невѣнчанной, которая выдается за сестру. Фр. Пр. 103.

Боковина, -ни, *ж.* 1) Одна сторона предмета. 2) Полевая доска у плуга. Херс. Ум. **Боковинка.**

Бокозийник, -ка, *м.* **= Зизоокий.** Шух. І. 33.

Боком, *нар.* Бокомъ. **Боком ті то вилізе**. Сильно за это поплатишься. Фр. Пр. 55. **Боком сі держит від мене**. Сторонится меня. Фр. Пр. 55.

Бокор, -ра, *м.* Плотъ. Угор.

Бокорван, -на, *м.* Карбункулъ, огневикъ. Угор.

Бокрейда, -ди, *ж.* Букетъ искусственныхъ цвѣтовъ, или павлинье перо, даримые невѣстой и дружками жениху и шаферамъ. Гол. IV. 400, 368.

Бокува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Сидѣть бокомъ. *Де бокуй, Марусенько, не бокуй: сядь собі прямесенько.* Pauli. I. 101. 2) Сторониться, обходить стороною. *Бокує чогось від мене.* Фр. Пр. 103.

Бокури, *мн.* Кожаный поясъ. Желех. См. **Букурія.**

Бокша, -ші, *ж.* Корова такого же цвѣта, какъ и бокшій. Желех.

Бокшистий, -а, -е. О масти: съ бѣлыми пятнами на бокахъ. Желех.

Бокшій, -шія, *м.* Волъ черный или сѣрый съ бѣлыми боками или бѣлый съ черными или сѣрыми боками. Желех.

Бола, -ли, *ж.* Тяжелая болѣзнь, эпидемическая болѣзнь. Желех. *Бола по людях ходе якась; з боли люди мруть.* Каменец. у.

Болбот, -та, *м.* Болтунъ. Левиц. І. 257.

Болбота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* 1) Болтать. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорить. Вх. Зн. 4.

Болботливий, -а, -е. 1) Болтливый. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорящій. Вх. Зн. 4.

Болгар, -ра, *м.* Болгаринъ. Желех. См. **Бовгар.** Ув. **Болгарище.** Левиц. Пов. 143.

Болгарка, -ки, *ж.* 1) Болгарка. 2) Родъ шапки. *Пришию квіточку ік зеленому барвіночку, ік шапці болгарці.* МУЕ. III. 98. См. **Бовгарка.**

Болгарський, -а, -е. Болгарскій. Желех. *Шо у тім болгарськім краю за Дунаєм май чувати.* Федьк. І. 122.

Болгарщина, -ни, *ж.* Болгарія. Желех.

Болдига, -ги, *ж.* Каменная глыба. Міус. окр.

Боле, *нар.* Хорошо. *Боле, що я зарані пішов, а то замело б снігом дорогу.* Каменец. у.

Болезний, болесний, -а, -е = Болісний. *Плач.... болезний.* МВ. І. 100. *Не болезне, то и не любезне.* (Мачиха говоритъ о пасынкѣ или падчерицѣ). Фр. Пр. 103. *До Матері сі пречистої, до святої сі Матері болезної помолю.* ЕЗ. V. 108.

Болезність, -ности, *ж.* Болѣзнь. Драг. 29.

Болезно, болесно, *нар.* **= Болісно.** *І росло ж воно трудно та болезно, — усе нездужає та квилить.* МВ. II. 48.

Болещ, -щі, *ж.* Болѣзнь; переносно: скорбь, огорченія. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі: од болещі зілле маю, од любощей уміраю.* Чуб. V. 58. Чаще во мн. ч.: **болещі**. *Все у їх вкупі: болещі і радощі:* МВ. II. 172.

Болиголов, -ва, *м.* Раст. а) **= Бугила**; б) Conium maculatum L. ЗЮЗО. І. 119.

Болібрюх, -ха, *м.* Пт. Emberiza milliaria, подорожникъ. Вх. Пч. II. 10.

Болізний и болісний, -а, -е. 1) Болѣзненный, мучительный. *Був собі якийсь малий пуздракуватий та болізний.* Мир. ХРВ. 53. 2) Скорбный, горестный. *Я тут, — почувся її тихий болізний голос.* Мир. Пов. II. 77.

Болізно, болісно, *нар.* 1) Болѣзненно, мучительно. 2) Скорбно, горестно. *Біла-біла, як крейда, позирала на всіх палкими очима та болізно всміхалася.* Мир. Пов. II. 69.

Болізько, *нар.* = **Болізно.** *Не знають, що серденько моє мені каже; а в йому так тобі і болізько, і любо.* Г. Барв. 68.

Болісний, болісно. См. **Болізний, болізно.**

Болість, -ти, *ж.* 1) Болѣзнь. Чуб. V. 1203. *Очисть мене від всього злого: болісти і слабости.* Чуб. I. 43. *Бога благала, од всякої болісти помагала.* Мил. М. 7. — **чорна**. Эпилепсія. Грин. II. 35. 2) Боль, огорченіе, печаль, скорбь.

Боліти, -лію, -єш, *гл.* 1) Болѣть. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107. *Щось дуже мене ноги болять.* Св. Л. 320. *Тя болит головонька.* АД. I. 134. *Татка очі болять.* Св. Л. 100. 2) **— серцем.** Скорбѣть, печалиться. *Доки буду чоїм серцем день і ніч боліти.* К. Псал. *Один веде за рученьку, другий за рукав, третій стоїть, серце болить, — любив, та не взяв.* Лукаш. 80.

Болітце, -ця, *с.* Ум. отъ **болото.**

Болко, *нар.* = **Болько.** *Болять очі болко.* Волч. у.

Болона, -ни, *ж.* 1) Плева, оболочка, перепонка. Желех. 2) Оконное стекло. 3) Ворота? калитка? *Да прибіжи, коню, додому, да ударь копитом в болону.* Нп. Ум. **Болонка, болоночка.** *Ой як гляне у його болоночку, аж усі ляхи в місті.* АД. II. 91. См. **Оболона.**

Болонкарь, -ря, *м.* = **Скляр.**

Болоння, -ня, *с.* = **Оболонь.** Гн. II. 68. *Пасуть вівці по дубрівці, кози по болоню.* Гол. II. 453. Ум. **Болоннячко, болоняченько.** *В чистейкім полю, в болонічейку.* Гол. II. 58.

Болоночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **болона.**

Болотавка, -ки, *ж.* = **Блисканка.** Вх. Пч. II. 12.

Болотечко, -ка, *с.* Ум. отъ **болото.**

Болотий, -а, -е. Болотистый. *Та й Ворскла не дуже гарно тече: є місця болотиї.* Лебед. у.

Болотина, -ня, *ж.* Высохшее болото. Лебед. у.

Болотисько, -ка, *с.* = **Болотище.**

Болотище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ было болото. Черк. у.

Болотний, -а, -е. Болотный, болотистый. *Болотня вода не погожа.* Дещо. — **соловейко**. Шутливо: лягушка. Волч. у.

Болотни́на, -ни, *ж.* Торфъ. *Пишеться в книжках ще й про те, як розводити ліс і доглядати його, щоб хутко ріс, та чим можна палити у печах замість дров, як от кам'яний вуголь або болотнина є.* Дещо. (вид. 4-те), 10.

Болотнівка, -ки, *ж.* Болотная трава. Зміев. у.

Болотняний, -а, -е = **Болотяний.** *Води калужі болотнянії.* АД. II. 39.

Болото, -та, *с.* 1) Болото. *Насміялась верша болоту, аж і сама в болоті.* Ном. 2) Грязь. *Не ходи туди, де ликом зав'язано і болотом замазано.* Рудч. Ск. I. 111. 3) Збив го на болото. Избилъ его до безпамятства. Фр. Пр. 105. Ум. **Болітце, болотечко.** *Доріжку проложив аж до того болітця, що коло мостка.* Драг. 222.

Болотюга, -ги, *ж.* Ув. отъ **болото.**

Болотяний, -а, -е. 1) Болотный *Сидять.... жаби на маленьких болотяних острівцях.* Левиц. I. 91. *Хоть болотяною водою промочу горло, коли нема кринишної.* Чуб. II. 138. 2) Болотистый, грязный. *Калюжі болотянії.*

Болотяник, -ка, *м.* Чортъ, живущій въ болотѣ. Чуб. I. 193.

Болотянка, -ки, *ж.* Стрекоза съ темно-синими крыльями. Мнж. 176.

Болотянок, -нка, *м.* Раст. Caltha palustris, курослѣпъ болотный. Константиногр. у.

Больба, -би, *ж.* Полба. Мнж. 176.

Больно, *нар.* Больно. *Болить больно моя головонька.* Чуб. V. 442.

Болюс, -са, *м.* Катышокъ, шарикъ. *Болюс воску.* Борз. у. *Болюс хліба.* Борз. у. Слов. Д. Эварн.

Болюх, -ха, *м.* Болѣзнь? *Ти болюх болющий* (изъ заговора отъ испуга). Мил. М. 48. Ув. **Болюшище.** Мил. М. 11.

Болючий, -а, -е. Болящій. *Яку велику і болючу ношу у серці рану.* К. Псал. 210.

Болющий, -а, -е = Болючий. Чуб. I. 122. *Болить воно (серце) рівно, однаково болем болющим.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Болюх болющий.* Мил. М. 48. *Болющі зуби.* Г. Барв. 35.

Боля, -лі, *ж.* Дѣтск. Картофель. О. 1862. IX. 118.

Боляк, -ка *м.* **= Болячка 2.** МУЕ. III. 55. *Болік як кулак.* Фр. Пр. 106. *Обметало го болікали.* Фр. Пр. 106.

Боляти, (-ляю, -єш? -лю, -лиш?) *гл.* **= Боліти.** Встрѣчено въ заговорѣ: *Сояшниці вітрові.... тут вам не стояти і не боляти.* Мил. М. 82.

Боляче, *нар.* Больно. *І тут боляче, і там гаряче* (о безвыходномъ положеніи). Фр. Пр. 106.

Болячечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **болячка.**

Болячий, -а, -е = Болючий. Левиц. I. 4.

Болячище, -щі, *ж.* Ув. отъ **болячка.**

Болячка, -ки, *ж.* 1) Нарывъ, чирей, язва. Чуб. V. 1179. *А оно крот болячок в твої печінки.* Ном. *Енеєві так як болячці, або лихій осінній трясці годила пані всякий день.* Котл. Ен. I. 24. 2) Переносно: язва. *Найвірніший друг народу той, хто не боїться правди і сміло роскриває його болячки.* О. 1862. IX. 29. 3) **— на серці.** Сердечная боль, горе. *Може в його є яка болячка на серці.* Г. Барв. 273. 4) **— на дубі.** Раст. Loranthus europaeus L., омела. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Болячечка.** Ув. **Болячище.** Мил. М. 97.

Болячкуватий, -а, -е. Покрытый нарывами, чирьями.

Болящий, -а, -е. Больной, болѣющій. *Боляща стогнала.* Мир. Пов. II. 99. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 115.

Бом! *меж.*, выражающее ударъ колокола. *Бом, бом, бом!... на службу божу дзвонять.* Грин. II. 112.

Бо-м. Сложное слово: бо и окончаніе 1-го лица ед. ч. отъ глагола **бути: єсьм**. Галиц. *Спочивайте, милі братя, бо вам добре спочивати; але я — о ні! ніколи, бо-м в кайданах, бо-м в неволі.* Федьк.

Бомага, -ги, *ж.* **= Бумага.** Ум. **Бомажка.** Вас. 190.

Бомба, -би, *ж.* 1) Бомба, ядро. *Ой летить бомба з московського поля та посеред Січі впала.* ЗОЮР. II. 256. 2) Дѣтск. церковь. Вх. Лем. 393.

Бомбарь, -ря, *м.* Насѣк. Melolontha vulgaris, майскій жукъ. Вх. Пч. II. 27.

Бомбовка, -ки, *ж.* Ягоды на ботвѣ картофеля. Вх. Лем. 393.

Бомбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Бомбардировать. Шейк.

Бомбулька, -ки, *ж.* 1) **= Бомбовка.** Вх. Уг. 228. 2) Часть одежды. (Какая)? Вх. Уг. 225.

Бомкати, -каю, -єш, *гл.* Болтать, разсказывать не очень правдоподобное. *Щось там люде бомкают.* Фр. Пр. 107.

Бомок, -мка, *м.* 1) Слѣпень бычачій, Tabanus bovinus. Вх. Пч. І. 7. 2) **Бомки бити, стріляти.** Брать глину или грязь на палочку и бросать ее вверхъ; въ переносномъ значеніи: ничего не дѣлать, баклушничать. Шейк. *Ниньки святої Домки: хто не хоче робити, той стріляє бомки.* Ком. II. № 1067. **Бомка люде пустили за вас.** Распустили о васъ слухъ. Фр. Пр. 107. **Що ти ми пуцьоєш бомки**? Зачѣмъ ты врешь, обманываешь? Фр. Пр. 107.

Бондаренко, -ка, *м.* Сынъ бочара.

Бондаренчиха, -хи, *ж.* Жена сына бочара.

Бондарець, -рця, *м.* Ум. отъ **бондарь.**

Бондарик, -ка, *м.* Ум. отъ **бондарь.**

Бондарисько, -ка, *м.* Ув. отъ **бондарь.**

Бондариха, -хи, *ж.* = **Бондарка.**

Бондарище, -ща, *м.* Ув. отъ **бондарь.**

Бондарівна, -ни, *ж.* Дочь бочара. Ном. № 8443. Чуб. V. 428.

Бондарка, -ки, *ж.* Жена бочара. *А старая да бондарка в шинку загуляла.* Грин. III. 615.

Бондарня, -ні, *ж.* Бочарня, мастерская бочара.

Бондарство, -ва, *с.* Бочарное ремесло.

Бондарський, -а, -е. Бочарскій.

Бондарча́, -ча́ти, бондарченя, -няти, *с.* Ребенокъ бочара. Ум. **Бондарченятко, бондарчатко.**

Бондарчук, -ка, *м.* Подмастерій бочара.

Бондарь, -ря, *м.* Бочаръ. *Покинь, покинь, старий бондарь, по дочці плакати, покинь відер набивати — будеш панувати.* Чуб. V. 428. Ум. **Бондарець, бондарик.** *На дворі погребець, на погребці бондарець: «ой бондаре, бондарику, — набий мені бочку».* Чуб. V. 1174. Ув. **Бондарисько, бондарище, бондарюга.**

Бондарюва́ння, -ня, *с.* Занятіе бочарствомъ.

Бондарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Заниматься бочарствомъ.

Бондарюга, -ги, *м.* Ув. отъ **бондарь.** *Левиц.* «Голодному і оп. м'ясо», 26.

Бондаря, -ряти, *с.* = **Бондарча.**

Бонтожок, -жка, *м.* Часть одежды (какая?) *А на моїй дівчині жовті черевички і чорний бонтожок.* Чуб. IV. 534.

Бонюх, -ха, *м.* Навозный жукъ. Фр. Пр. 107.

Боняк, -ка, *м.* Раст. Tagetes patula. Вх. Пч. II. 36.

Бор, -ру, *м.* Раст. а) Setaria viridis Beauv. ЗЮЗО. I. 136. б) **— зілля.** Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. I. 127.

Бора, -ри, борва, -ви, *ж.* = **Борвій.** *Величні й моря береги, коли їх борви не колишуть.* Щог. Сл. 5.

Борвій, -вія, *м.* Сильный вѣтеръ, буря, ураганъ. *Такий сильний та шкодливий вітер називають бурею, а ще инакше борвієм (ураганом).* Дещо. (4-те вид.), 91.

Борг, -гу, *м.* Кредитъ, долгъ. *Борг умер, зачекай не жиє́: хто не має грошей, най не п'є.* Ном. № 10615. **Боргом**. Въ долгъ. *Боргом мені жид дасть тютюну.* Каменец. у. **На борг брити = Набір брати.** *Бо вже на борг хлоп не хочет горілоньку брати.* Гол. III. 212.

Борговий, -а, -е. Взятый въ долгъ. *У мене борговий один віл був, — тільки недавно виплатив.* Славянос. у. Ум. **Борговенький.** *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти, зібрав Харько воликів борговеньких.* Чуб. V. 1048.

Боргувати, -гую, -єш, *гл.* 1) Давать въ долгъ; кредитовать. К. ЦН. 219. *Як станеш усім боргувати, ?по прийдеться без сорочки ходити.* Ном. № 10617. *Сидить багач та й дивує, що убогому жид боргує.* Чуб. V. 1094. 2) Брать въ долгъ. *Пішов чумак до жидівки боргувати мед, горівку.* Грин. III. 575.

Бордюг, -га и бордюх, -ха, *м.* 1) Кожа, снятая цѣлою съ козы (или теленка), выдѣланная, завязанная въ тѣхъ мѣстахъ, гдѣ были ноги и хвостъ, а въ томъ мѣстѣ, гдѣ была голова, стягиваемая ремешкомъ, — служитъ какъ мѣшокъ. *Бордюх повний муки.* Шух. I. 84. Вх. Зн. 4. См. **Бурдюг.** *Облупив (козу) бордюгом і дав їму шкуру.* Гн. II. 222. 2) **= Кендюх** 3) Мочевой пузырь у животныхъ. Каменец. у.

Борець, -рця, *м.* 1) Борець, ратоборець. *Ходіте биться чи бороться! бо я борець.* Шевч. 2) Aconitum Napellus L. ЗЮЗО. I. 109.

Борецький, -а, -е. Принадлежащій борцу. *Ми борецького роду.* Г. Барв. 420.

Боржій, *нар.* Скорѣе. *Коби боржій трава росла.* Гол. IV. 494. *Давай мені боржій коня.* К. ЧР. 352. *Він потяг боржій на базар.* Федьк.

Борзий, -а, -е. Быстрый, скорый. *Та як же ти найшов мені ба такій лік борзий.* Гол. II. 470. Ум. **Борзенький.**

Борзити, -жу, -виш, *гл.* Торопить. Бѣл.-Нос.

Борзитися, -жуся, -зишся, *гл.* Торопиться. *Не борзися, з повагом.* Бѣл.-Нос.

Борзо, *нар.* Скоро, быстро. *Донька не стерпіла, борзо прилетіла.* Гол. I. 195. *Не так то борзо діялося, як кажеся.* Гн. II. 29. *Борзо йди, — біду найдеш, помалу йди, — біда тебе найде.* Фр. Пр. 107. Ум. **Борзенько.** Гн. II. 91. *Ой підемо до вінчаня борзенько.* Гол. IV. 300.

Боривітер, -тра, *м.* Пустельга, Falco tinunculus. Вх. Пч. II. 10.

Борикати, 1) -каю, -єш, *гл.* Рыть рогами. *Сам бик землю борикає і на себе кидає.* Фр. Пр. 28. *Киртиця борикат землю.* Вх. Лем. 393. 2) **-чу, -чеш,** *гл.* Мычать. *Ходить волик понад Дунай, сумненько бориче.* Лукаш. 140.

Боріг, -рога, *м.* **= Оборіг.** *В тебе воли як стодоли, а корови як бороги.* Гол. IV. 552.

Борідка, -ки, *ж?.* 1) Ум. отъ **борода.** Левиц. Пов. 179. *Його брівоньки — так, як шнурочок, його борідка — золотенькая.* Чуб. III. 208. *Здурів скажений цап, ріжки назад загнувши, махнув борідкою, замекав, заскакав.* Греб. 362. 2) Нижняя или задняя часть лезвея топора. Сим. 24. Шух. I. 175. 3) Щетка на ногѣ лошади. *В пісок ногами по борідки врився (кінь).* К. МХ. 24. 4) **= Бородиця 4.** Гол. Од. 36. 5) **— царська.** Раст. Mirabilis jalapa L. Анн. 217. *Од причілка цвів кущ панської рожі, цвіли всякі квітки — й гвоздики, й чорнобривці, й царська борідка, й кручені паничі.* Левиц. V. 23.

Борідонька, борідочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **борода.**

Борікати, -каю, -єш, *гл.* Бодать. *Борікає рогами.* О. 1861. I. 94.

Борікатися, -каюся, -єшся, *гл.* Бороться. *Лучче з медведем борікаться, ніж з паномъ рахуваться.* Ном. № 1207.

Борінка, -ки, *ж.* Ум. отъ **борона.**

Борінний, а е. Относящійся къ боронѣ. **Залізо борінне**. Желѣзо употребляемое для зубьевъ бороны. Вас. 198.

Борінник, -ка, *м.* Работникъ при боронѣ. НВолын. у.

Боркання, -ня, *с.* 1) Подрѣзываніе крыльевъ (у птицъ). 2) Усмиреніе, прибираніе къ рукамъ кого.

Боркати, -каю, -єш, *гл.* 1) Подрѣзывать крылья (птицамъ). 2) Смирять кого, прибирать къ рукамъ.

Борконь, -ня. Раст. Melilotus officinalis. *Л*в. 100.

Боркотати, -кочу, -чеш, *гл.* **= Буркотати.**

Боркотун, -на, *м.* **= Буркотун.**

Борлак, -ка, *м.* Адамово яблоко, larynx. Вх. Зн. 4.

Борланка, -ки, *ж.* **= Борлак.** Вх. Зн. 4.

Бормота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* я пр. **= Бурмотати и пр.**

Бормоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* О евреяхъ: то-же, что и **джерготати**. *Жиди бормотіли.* Рудан. І. 56.

Борня, -ні, *ж.* Борьба. *Л*евч. 6.

Боровий, -а, -е. Боровой. *Ой сосно, сосно борова.* Грин. III. 473. *Боровая ягода вельми солодка, а луговая калина вельми горка.* Чуб. V. 484. 2) ? *Стану, гляну у долиноньку, а в долині все трава борова.* Грин. III. 389. *Житечко цвіте боровим цвієтом.* Грин. III. 13.

Боровик, -ка, *м.* 1) Житель бора. 2) Раст.: а) Бѣлый грибъ, Boletus edulis. ЗЮЗО. L 114. *Як загадав боровик, на всі гриби полковник.* Чуб. V. 1183. б) Daphne cneorum L. ЗЮЗО. І. 121. в) Chimaphila umbellata Nutt. Анн. 95. г) Pyrola minor L. ЗЮЗО. І. 133. Ум. **Боровичок.**

Боровина, -ни, *ж.* **= Бір.** *Ой бором, бором, боровиною, ой хто ж то їде вечориною?* Чуб. IV. 596.

Боровиця, -ці, *ж.* 1) Черника, vaccinium myrtillus. 2) **= Боровина.** Чуб. IV. 389.

Боровичний, -а, -е. Черничный.

Боровичок, -чка *м.* Ум. отъ **боровик.**

Боровниця, -ці, *ж.* **= Боровиця.** Вх. Уг. 228.

Борода, -ди, *ж.* 1) Борода. *Ой не піду за старого — бородою коле.* Чуб. V. 490. **Задер бороду**. Грубо: умеръ. Фр. Пр. 109. 2) Подбородокъ, нижняя челюсть. 3) **Лядська борода**. Трава, которую не можетъ захватить коса. 4) **Стасова борода**. Кусть ржи, оставляемый на нивѣ въ концѣ жатвы. 5) **Борода лісова**. Раст. Usnea barbata. ЗЮЗО. І. 140. 6) **— чортова.** Vincetoxicum officinale L. Moench. ЗЮЗО. І. 141. Ум. **Борідка, борідонька, борідочка.** Мил. 106.

Бородавка, -ки, *ж.* 1) Бородавка. *Ніс... з чорною бородавкою на кінці.* Мир. Пов. II. 46. 2) Слѣдъ отпавшаго листа на стеблѣ. Шух. І. 19. Ум. **Бородавочка.**

Бородавканя, -ні, *ж.* **= Ропавка.** Желех.

Бородавник, -ка, *м.* Раст.: а) Clematis Vitalba L. ЗЮЗО. І. 119. б) Psilonema calycinum. ЗЮЗО. І. 133. в) Scleranthus annuus. Вх. Пч. І. 12.

Бородавочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бородавка.**

Бородай, -дая, *м.* **= Бородань.** Вх. Зн. 4.

Бородань, -ня, *м.* Бородачъ. Міус. окр.

Бородатий, -а, -е. 1) Бородатый. *Максим старий бородатий вийшов з хати.* Чуб. III. 342. 2) **— та трава.** Раст. Andropogon ischaemum L. ЗЮЗО. І. 111.

Бородиця, -ці, *ж.* То-же, что и **богородиця**, капюшонъ, пришитый къ верхней одеждѣ. Гол. Од. 36.

Бороздити, -джу, -диш, *гл.* — **кому що**. Дѣлать кому на перекоръ, мѣшать кому. Фр. Пр. 109.

Борозенний, -а, -е. — **віл**. Быкъ, во время паханія ходящій съ правой стороны, т. е. по бороздѣ. Ном. № 10015. *Купити, бач, треба до п'ятої пари борозенного та дійну корову з телям.* Кв.

Борозенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **борозна.**

Борозка, -ки, *ж.* Ум. отъ **борозна.**

Борозна, -ни, *ж.* Борозда. Чуб. V. 341. *Старий віл борозни не псує.* Посл. Ум. **Борозенька.** Грин. III. 660, борознонька, борозна. *А я жита не жала, в борозноньці лежала.* Гол. I. 311. *Ти будеш, молода дівчино, жито зажина?пи, я буду у борозках лежати.* Мет. 365.

Борозний, -а, -е = Борозенний. КС. 1898. VII. 44. *Запріг хлопець п'ять волів, — нема шостого коліщенного, борозного.* Рудч. Ск. I. 182.

Борознистий, -а, -е. Дѣлающій большую борозду (о плугѣ). Черк. у.

Борознувати, -ную, -єш, *гл.* Бороновать. *Сєм синов оре, сєм борознує.* Чуб. V. 821.

Борознюк, -ка, *м.* **= Борозняк.** Желех.

Борозняк, -ка, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Пч. I. 7.

Бороло, -ла, *с.* Разсѣлина въ скалѣ, ущелье. Вх. Зн. 20.

Борона, -ни, *ж.* Защита.

Борона, -ни, *ж.* 1) Борона. Части ея: деревянные **валки**, въ которые вставлены зубья; каждый **валок** обоими концами укрѣпленъ въ двухъ **глицях**. Чуб. VII. 401. Части гуцульской бороны: *Борона має два довші крайні і два коротші середущі* **хребетники**; *впоперек* **хребетників** *переходить шість тонших* **естиків**; *там, де естики перехрещуються з хребетниками, задовбані через них обох зелізні* **чопи**. Шух. I. 165. **Під борону сіяти**. Сѣять по жнивью безъ вспашки, задѣлывая только бороной. Вас. 196. **Борону затігати за ним**. Подольщаться къ кому. Фр. Пр. 109. Ум. **Борінка, боріночка.**

Боронення, -ня, *с.* 1) Защита. 2) Запрещеніе. 3) Обработка бороною.

Боронець, -нця, *м.* Защитникъ.

Борони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Оборонять, защищать; хранить К. ЧР. 358. *В морі не втопила, од смерти боронила.* Макс. (1849) 51. *Предки наші славні боронили волю.* К. Досв. 27. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти.* Ном. № 152. 2) Запрещать. *Оженися, сину, я не бороню, та не бери вдови, бо я не велю.* Чуб. V. 880. *Ой прошу вас, гості милі, не бороньте того.* Грин. III. 648. 3) Бороновать. *Оре плугом, кіньми боронить.* Чуб. V. 199.

Борони́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Защищаться. *Узявся я і буду боронитись, бо всякий день творив я Божу правду.* К. Іов. 57.

Боронння, -ня, *с.* Борьба. «*Давай боротись!*».... *— К нечистому з боронням! — важко дишучи каже запорожець.* К. ЧР. 168.

Боронувати, -ную, -єш, *гл.* **= Боронити 3.** *Старими жидами орав, а (жидівками боронував.* АД. II. 28.

Бороскваа, -ви, *ж.* Абрикосъ. Угор.

Боростатися, -таюся, -єшся, *гл.* Возиться въ грязи, силиться выбраться изъ грязи. *Загруз бідолага, боростається собі в грязі.* О. 1861. XI. 2.

Боротати, -таю, -єш, *гл.* 1) Очищать отъ шелухи (просо). 2) Тормошить? Сбивать съ толку? *Ви мене заборотаєте, як от будете хапати та з одного, та з другого боку! Бас багато, а я один, — де ж мені вас усіх поділити? — Та ви сами себе боротаєте.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Бороття, -тя, *с.* Борьба. *З бороття руки повибивав.*

Бороти, -рю, -реш, *гл.* Бороть, одолѣвать. *О Боже мій несконченний! дивитися горе, що тепера на сім світі віра віру боре.* Нп.

Боротися, -рюся, -решся, *гл.* Бороться. *Боровсь з своїм сердега горем.* Котл. Ен.

Боротьба, -би, *ж.* Борьба. К. Кр. 31. *Боротьба з злими духами.* Левиц. Пов. 22. *Бувши в смертній боротьбі, молився.* Єв. Л. XXII. 44.

Борочок, -чка, *м.* Ум. отъ **бір.**

Борошенний, -а, -е. Мучной. *Левч.* 72. *Борошенна комора.*

Борошенце, -ця, *с.* Ум. отъ **борошно.**

Борошни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Обсыпать мукой, запачкать мукой.

Борошни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Пачкаться въ муку.

Борошно, -на, *с.* 1) Мука. *Де борошно, там і порошно.* Ном. № 9875. 2) Окисленный свинець въ видѣ порошка. Вас. 183. Ум. **Борошенце.** Чуб. II. 98. Драг. 192. *Назмітай у засіці борошенця та спечи мені колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Борошняний, -а, -е = Борошенний.

Борс, -су = Борть? *А мої сини у чистому полі, борси борсають, рої збірають.* Грин. III. 9.

Борсання, -ня, *с.* Метаніе въ разныя стороны.

Борса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* ? См. **Борс.**

Борсатися, -саюся, -єшся, *гл.* Метаться въ разныя стороны, возиться, барахтаться. *Пручався, борсався, дріжав.* Мкр. Г. 21. *Зашелестіло жито, заколихалося, немов, у йому щось борсалось, билось.* Мир. ХРВ. 6.

Борсук, -ка, *м.* Барсукъ.

Борсуків, -кова, -ве = Борсучий. *Борсукове сало.* ЕЗ. V. 171.

Борсучий, -а, -е. Барсучій. *Собаки мабуть натрапили на борсучий слід.* Стор. МПр. 112.

Борсюк, -ка, *м.* **= Борсук.** Вх. Пч. II. 6.

Борт, -та, *м.* **= Борть.** Вх. Зн. 4.

Бортавий, -а, -е. О деревѣ: трухлый въ срединѣ. Шух. I. 88, 178.

Бортак, -ка, *м.* Болванъ, пентюхъ, остолопъ. Вх. *Лем.* 393.

Бортник, -ка, *м.* Бортникъ, пчеловодъ. *Ледаякого бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

Бортняк, -ка, *м.* Эпитетъ медвѣдя. *Широко ступав він, неначе ведмідь-бортняк.* Стор. М. Пр. 109.

Бортуля, -лі, *ж.* Глупая женщина. Вх. «Тем. 394.

Борть, -тя, *м.* Борть, улей въ деревѣ. Чуб. III. 392.

Бортяний, -а, -е. Имѣющій борть (о деревѣ). К. (Желех.).

Бортяник, -ка, *м.* **= Бортник.**

Борух, -ха, *м.* 1) Еврейское имя Борухъ. 2) **Борухи справляти, відмовляти, співати**. Молиться (о евреяхъ). Рудан. I. 47. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157.

Борушкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Барахтаться, бороться. *Сичі.... борушкаються вдвох, а опісля й покотються аж додолу.* Грин. І. 255. *Підуть борушкаться по вгороду.* Верхнеднѣпр. у.

Борше, *нар.* = **Боржій.** *Хто борше насипле, той борше змеле.* Ном. № 7194.

Боршєвка, -ки, *ж.* Раст. Conium maculatum. Шух. І. 21.

Борщ, -щу, *м.* 1) Борщъ. *Наша пані чорнобрива, борщу-каші наварила.* Чуб. III. 247. 2) Квасъ изъ бураковъ, изъ котораго приготовляютъ борщъ. О. 1862. IV. 32. МУЕ. І. 100. 3) Раст. а) Chaerophyllum aromatum. ЗЮЗО. I. б) Heracleum sibiricum L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Борщівник.** Ум. **Борщик, борщичок.** *Ой косо ж моя русява, не рік же я тебе кохала, в червонім борщику вмивала.* Грин. III. 509. Ув. **Борщисько, борщище.** *Отам, каже, борщисько стоїть вранішній під опічком.* Чуб. II. 383.

Борщевий, -а, -е. Относящійся къ борщу.

Борщик, -ку, борщичок, -чку, *м.* Ум. отъ **борщ.**

Борщівний, -а, -е. 1) = **Борщевий.** 2) *Любитель* борща. *Який бо ти борщівний.*

Борщівник, -ка, *м.* 1) Раст. а) Anthriscus sylvestris Hoffm. ЗЮЗО. I. 111. б) Heracleum sibiricum L. Анн. 165. См. **Борщ.** 2) Горшокъ, въ которомъ варятъ борщъ. 3) *Любитель* борща. Ум. **Борщівничок.**

Борщівниця, -ці, *ж.* 1) Торговка, продающая борщъ. 2) *Любительница* борща. Ум. **Борщівничка.**

Борщівничити, -чу, -чиш, *гл.* Торговать борщемъ.

Борщівничка, -ки, *ж.* Ум. отъ **борщівниця.**

Борщівничок, -чка, *м.* Ум. отъ **борщівник.**

Борщовий, -а, -е = Борщевий.

Борщувати, -щую, -єш, *гл.* Ѣсть борщъ. *Будем борщувати, коли дали борщу.* Зміев. у.

Борюкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Борікатися.** *Годі вам борюкатися, схаменіться.* Полт.

Босака, *нар.* Босикомъ. *Як ось летить школяр один — невеличкий, обдертий і босака.* Св. Л. 139. **Босака вчистити, втяти**. Побѣжать босикомъ. Ум. **Босачка.**

Босем. Употребл. въ тавтологическомъ выраженіи: **Босем босісінький**. Совершенно босой. *Там такий: голем голісінький, босем босісінький.* Харьк.

Босий, -а, -е. 1) Босой, необутый. *Пан в чоботях, а босі сліди знати.* Ном. № 1183. 2) Неподкованный, неокованный. *Босі коні.* Фр. Пр. 112. *Босі колеса.* Каменец. у. *Босий віз.* Фр. Пр. 112. *Гармати да ковані вози в поход риштує, а босими возами загороде тіснину в Петрах.* К. ЦН. 242. 3) О собакѣ: темной шерсти съ бѣлыми лапами. Вх. Зн. 68. Мнж. 85. О быкѣ: съ бѣлыми копытами. КС. 1898. VII. 42. 4) **Чоловік з босою губою**. Человѣкъ безъ усовъ. Ейскъ. Ум. **Босенький, босесенький.** *Ніжки босенькі мерзнуть.* Морд. Пл. 91.

Босини, -син, *ж. мн.* 1) Еврейскій праздникъ: Судный день, когда евреи ходять только въ чулкахъ. Шейк. *Жидівські босини.* 2) Трауръ у евреевъ, когда они, послѣ похоронъ, восемь дней должны быть босыми. ЕЗ. V. 200. 3) **Босини справляти**. Шутливо: быть безъ обуви, ходить босикомъ. Ном. № 11234.

Босісінький, -а, -е. Совершенно босой. *Там такий голем голісінький, босем босісінький.* Харьк.

Босіти, -сію, -єш, *гл.* Дѣлаться босымъ.

Боска, -ки, *ж.* Проститутка. Полт.

Боско, -ка, *м.* Собака съ бѣлыми ногами (до колѣнъ). *Боско через увесь вік босий бігає.* Ном. № 11231.

Босо, *нар.* Босыми ногами. Чуб. IV. 225. *Ходить босо.* ЕЗ. V. 179. Ум. **Босенько.** *Бігай босенько, — тепер тепло.* Полт.

Босоніж, *нар.* Босыми ногами, босикомъ. *Бігли босоніж дівчата.* К. Чр. 41.

Босоніжка, -ки, *ж.* Босоножка. *Біляненька, русявенька босоніжка, Михайлова маленька сестричка Мелася.* МВ. III. 135.

Босоніч, *нар.* = **Босоніж.** *Позичка босоніч ходить.* Ном. № 10618.

Босоногий, -а, -е. Босоногій. *Боги, богині і півбоги, простоволосі, босоногі.* Котл. Ен.

Босорка, -ки, *ж.* 1) = **Босорканя.** Желех. 2) Лягушка, жаба. Вх. Уг. 228.

Босорканя, -ні, *ж.* 1) Вѣдьма, колдунья. Гн. II. 182, 252. 2) = **Ропавка.** Желех.

Босоркун, -на, *м.* Упырь. Желех.

Бости, боду, -деш, *гл.* Бодать. Угор. *Бик боде.* Вх. Лем. 394.

Босувати, -сую, -єш, *гл.* Ходить босикомъ. *Що се ти босуєш?* Лохв. у.

Босяжник, -ка, *м.* Родъ растенія. Вх. Уг. 228.

Босяк, -ка, *м.* Босякъ, оборванецъ, безпріютный пролетарій. *Сам став за босяка на поденну.* Грин. II. 258. *У якономії усяка наволоч і босяки бувають.* Г. Барв. 511.

Босятник, -ка, *м.* Родъ растенія. Желех.

Бот, -та, *м.* Сапогъ съ короткимъ голенищемъ. *Боти сап'янові несе, на його козацькі ноги надіє.* ЗОЮР. I. 207. *Та на козаку боти, та на козаку нові та німецької роботи.* Грин. III. 286. Ум. **Ботик.**

Ботвина, -ни, *ж.* Свекловичные листья. *Ой через тин да в манастир стежечка в ботвину.* Нп. *Нарвала ботвини свині.* Черниг. у.

Ботей, -тею, *м.* = **Отара.** Шух. I. 195, 198. *Цілий ботей овець іде за двома вівчарами.* Шух. I. 210.

Ботелев, -ва, *м.* Мутовка для пахтанья масла; состоитъ изъ ручки (держівно), на концѣ которой прикрѣплены накрестъ двѣ пары брусочковъ (крила), сквозь концы которыхъ проходить два кольца, свитыя изъ тонкаго корня смереки (роскрутці). Шух. I. 214, 141, 106.

Боти, *мн.* (ед. ч. бота?) Дубовыя доски для лодокъ. Браун. 19.

Ботик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **бот.** 2) Башмакъ, ботинокъ. Ботики з очима. Башмаки съ металлическими пистонами для снурковъ. Вас. 162.

Боток, -тка, *м.* Ботинокъ, полусапожекъ. *На тім паняті* (дівчині) *рудая сукня, на ножейках ма'т шнуровані бітки.* АД. I. 43.

Ботюк, -ка, *м.* Стволъ дерева, предназначенный для распилки на доски. Желех. Вх. Зн. 4. *Ялиця стогне й шелестить.... «Мене підтяли й ботюка до трачки покотили».* Млак. 108.

Ботя, -ті, *ж.* Кокора въ срединѣ лодки, полуободъ, поперечный выгнутый деревянный брусокъ, къ которому снаружи пришиваются доски. Вас. 151. Мнж. 179.

Бохало, -ла и пр. = **Бухало и пр.**

Бохон, -на, бохунець, -нця, *м.* и пр. = **Бухан, буханець.** *Хліба бохунець.* Рудан. I. 67.

Боцюн, боцян, -на, *м.* Аистъ, Ciconia.

Бочалка, -ки, *ж.* Небольшой боченокъ. *Де там барилко, то таки ціла бочалка: відер з п'ять або й більш трохи туди влізе.* Брацл. у.

Бочанець, -нця, бочанин, -на, *м.* (мн. бочане). Житель противоположнаго берега рѣки.

Бочастий, -а, -е. Толстобокій *Сиві воли поздихають і бочасті корови.* Гол. L 314.

Боченько, -ка, *м.* Ум. отъ **бік.**

Бочечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бочка.**

Бочечок, -чка, *м.* Ум. отъ **бік.**

Бочистий, -а, -е = Бочастий. Коципинскій, І. 23.

Бочити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Сбочивать, ѣхать въ сторону. Шейк. 2) Смотрѣть въ сторону.

Бочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Косо, непріязненно смотрѣть, сердиться. Вх. Зн. 18. *Бочит сі на мене, як бим му маму зарізав.* Фр. Пр. 112.

Бочище, -ща, *с.* Ув. отъ **бік.** *Дурне мужичище взялось у бочище.* Грин. ІІІ. 327.

Бочій, -чія, *м.* **= Бокшій.** Желех.

Бочка, -ки, *ж.* 1) Бочка. Шух. І. 250. *Горілочки бочка.* Чуб. ІІІ. 243. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 46. Ум. **Бочечка.** Чуб. ІІІ. 456.

Бочковий, -а, -е. Бочечный. *Бочкова олія.* Полт. г.

Бочкори, (-рів? *м.*) *мн.* Родъ кожаной обуви, то же, что и **постоли**. Гол. Од. 82. Вх. Уг. 226.

Бочкуватий, -а, -е. Бочкообразный.

Бочкур, -ра, *м.* **= Очкур.** Kolb. І. 35.

Бочок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **бік.** 2) мн. **Бочки**. Стѣнки лагунки (для дегтя). Рудч. Чп. 250.

Бочонок, -нка, *м.* **= Варило.**

Бочуля, -лі, *ж.* 1) Толстобрюхая корова. Желех. 2) Корова съ бѣлыми боками. Желех. Ум. **Бочулочка.** *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свойого дому.* Чуб. V. 1088.

Боюн, -на, *м.* Трусъ. К. ПС. 66.

Боягуз, -за, *м.* **= Боюн.** Св. *Л.* 219. *Ой ти, боягузе! своєї тіни боїшся.* Фр. Пр. 113.

Боязкий и боязький, -а, -е. Боязливый, робкій. *Замучена молодиця, печаловита, боязка.* МВ. І. 49. Ум. **Боязкенький.**

Боязко и боязько, *нар.* 1) Страшно. *Собаки не боязко, та дзвяги його.* Ном. № 7253. *Боязько мені, бо тоді вони мене всі покинули.* Г. Барв. 352. 2) Боязливо, робко. *Усі боязко дивились на Зіньку.* Стор. М. Пр. 58. Ум. **Боязкенько, боязькенько.**

Боязливий, боязний, -а, -е = Боязкий. К. МХ. 17.

Боязливо, боязно, *нар.* **= Боязко.** *Так мені чогось сумно й боязно, аж моє серце мре.* МВ. І. 17. *І сторожі боязно кричить, щоб злого пана не збудить.* Шевч.

Боязький, боязько. См. **Боязкий, боязко.**

Боярий, -а, -е = Боярський. *Уже коні на стану гогочуть, буяре до коней не хочуть, буярої чести не знають.* Грин. ІІІ. 550.

Боярин, -на, *м.* 1) Бояринъ. 2) Шаферъ (на свадьбѣ). МУЕ. І. 123. 3) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. ІІ. 29. Ум. **Бояронько, боярочко.** Чуб. V. 939. *Не смутіться та боярочки, що короткі та подарочки.* Мил. Св. 39.

Бояринува́ння, -ня, *с.* Шаферство.

Бояринувати, -ную, -єш, *гл.* Быть шаферомъ.

Бояронько, боярочко, -ка, *с.* Ум. отъ **боярин.**

Боярство, -ва, *с.* Боярство, бояре. Греб. 328.

Боярський, -а, -е. 1) Боярскій. 2) Шаферскій. *Бере старший боярин боярські шапки і несе Ух у хату.* МУЕ. І. 123.

Боярчик, -ка, *м.* **= Боярин 2.** *Буває два або й три боярчики, бо часом іде й третій, що зветься «писарь», що записує кватеру для молодого. На другий день, у неділю, як ідуть до шлюбу, він бував хорунжим.* О. 1862. IV. 17.

Боясть, -ти, *ж.* Боязнь. *Левч.* 6.

Боятися, боюся, -їшся, *гл.* Бояться. *Вовка бояться, то і в ліс не йти.* Ном. № 4231. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору.* Мет. 105. *Ідіть, душі, та й бояйтеся* (вм. бійтеся). Грин. III. 147.

Бра = Брате. *Сокращ. зват. пад.* отъ **брат**. *Дивись, бра, перший раз на своїм віку бачу.... що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Бравий, -а, -е. Хорошій, красивый. *Жив там веселий бравий чоловік.* МВ. (О. 1862. І. 93). *Пугаченьку бравий, наша доля рівна: в тебе нема жінки, в мене чоловіка.* Балл. 94. Ум. **Бравенький, бравесенький.** *Писарець маленький, на личку бравенький.* Нп.

Браво, *нар.* Хорошо, красиво. *Казав москаль «право», та й збрехав браво.* Посл. Ум. **Бравенько, бравесенько.**

Брага, -ги, *ж.* 1) Брага, родъ напитка (изъ просянаго солода). Маркев. 170. Чуб. VII. 447. *Лемішку і куліш глитали і брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. І. 11. *І кубками пили слив'янку, мед, пиво, брагу, сирівець, горілку просту і калганку.* Котл. Ен. І. 19. 2) Брага, спущенный заторъ, — имъ кормятъ скотъ. *Пили, як брагу поросята, горілку так вони тягли.* Котл. Ен. II. 15. Ум. **Бражка.** АД. II. 33, бражечка. *А що їли? — Кашку. А що пили? — Бражку.* Чуб. III. 106. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пить буду, молодая?* Чуб. V. 51.

Браговар, -ра, *м.* Заторный чанъ. Шейк.

Бражечка, бражка, -ки, *ж.* Ум. отъ **брага.**

Бражний, -а, -е. Откормленный брагой. *Бражна корова.* НВолын. у.

Бражник, -ка, *м.* 1) Чанъ для браги. 2) Продавецъ браги.

Бражниця, -ці, *ж.* Продавщица браги.

Бражуха, -хи, *ж.* **= Брага.** *Насіяла гречухи, наробила бражухи.* Чуб. V. 1136.

Бразилія, -лії, *ж.* Родъ цвѣтка. См. **Бразолі.** *По під гору високую росте бразилія.* Гол. II. 734.

Бразолійний, -а, -е. Имѣющій цвѣтъ синяго сандала или окрашенный синимъ сандаломъ. *Крашанки бразолійні.* Сим. 283.

Бразолійник, -ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варятъ сандалъ.

Бразолія, -лії, *ж.* Темносиній сандалъ, древесина дерева Caesalpinia brasiliensis. МУЕ. I. 175.

Бразоля, -лі, *ж.* Родъ цвѣтка. См. **Бразилія.** *Дівчата.... в квітках і широченних стрічках, наче ті бразолі, маки та лелії.* К. ДС. 24.

Брай, брая, *м.* Инструментъ, которымъ бьютъ *бриндзу* при ея приготовленіи: толстый буковый колъ, съ одного конца цилиндрическій, а съ другого четырехгранный, съ зарубками на граняхъ. Шух. І. 214.

Брак, -ку, *м.* 1) Бракъ, негодное. *Сам брак ми* (**= мі**) *лишили.* Фр. Пр. 116. 2) Недостатокъ, неимѣніе. *Купив би всього, та брак грошей.*

Бракнути, -не, *гл. безл.* Недоставать. *Бракне копійки.*

Бракува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Пренебрегать, отбрасывать. *Єден бракує, другий пакує.* Фр. Пр. 116. 2) безл. Недоставать. *Коли у тебе бракує того насіння, позич його.* Стор. МПр. 24. *Чого вам бракує, то си докупіт.* Фр. Пр. 116.

Бральниця, -ці, *ж.* **= Браля.** Желех.

Браля, -лі, *ж.* Работница, собирающая, дергающая коноплю. Желех.

Брам, -му, *м.* Узкія полоски смушекъ, мѣха для обшивки краевъ тулуповъ, шубъ. Харьк. г.

Брама, -ми, *ж.* 1) Ворота. Мет. 407. *А в нашім двору гірше як в неволі, вийди за браму, наплачся доволі.* Чуб. V. 344. *Вашу дівчину мов за золоту браму зачинено: і в вічі її не побачиш.* МВ. I. 71. 2) «Опушка изъ сафьяна, плиса (вольвета) или смушка». Вас. 155. См. **Брам.** Ум. **Брамка, брамочка.** Чуб. V. 896.

Брамний, -а, -е. 1) Относящійся къ воротамъ. 2) какъ сущ. Привратникъ. Желех.

Брамурний, -а, -е. — камінь. Азотная окись кобальта. Вас. 182.

Брандзя, -зі, *ж.* **= Бур'ян.** Вх. *Лем.* 394.

Брандуші, -шів, *м. мн.* Раст. родъ подснѣжниковъ. Crocus reticulatus L. ЗЮЗО. I. 120.

Брандушки, -шок, *ж., мн.* Раст. а) **= Брандуші.** ЗЮЗО. I. 120. б) **— білі.** Ornitogalum umbellatum L. ЗЮЗО. I. 130.

Бранець, -нця, *м.* 1) Плѣнникъ, военноплѣнный. 2) Рекрутъ. Желех. *Бранець на стойці.* Федьк. III. 45. 3) Нанятый человѣкъ для выдергиванія конопли; чаще во мн. ч. **Бранці**. Волч. у.

Бранка, -ки, *ж.* 1) Плѣнница. *Дівка бранка, Маруся попівна Богуславка.* ЗОЮР. I. 210. 2) Наборъ (рекрутовъ). *Я пішов до бранки, та не здавсі.* Шух. I. 317. *Стережіться, парубочки, бо либонь бранка буде.* Гол. I. 139. 3) Родъ рыбы: Barbus fluviatilis. Вх. *Лем.* 394. Ум. **Бріночка.**

Бра́ння́, -ня, *с.* 1) Бранье, дѣйствіе берущаго. *Браньом не збіднієш.* Фр. Пр. 116. *Солодше брані, як давані.* Фр. Пр. 116. 2) Выдергиваніе, вырываніе льва (при уборкѣ). *З ким мені льон брати?... а з свекорком брання — тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Браночка, -ки, ж. Ум. отъ **бранка.**

Брань, -ні, *ж.* Извѣстно только изъ анекдота о лѣнивой женщинѣ. «*Шо ти, жінко, робиш, шо роботи твоєї не видно?» — Та шо роблю? я — каже, — чоловіче, брань беру. — А він то й дума: «шо ж то таке: брань беру?» Поліз на горище, сидить, дожидає, поки вона буде брань брати. Вона встала, напрягла ороху, прослала ряднину, насипала туди ороху; взяла, лягла черевом на землю і бере ротом орох той, їсть....* Грин. II. 163.

Брат, -та, *м.* 1) Брать. *Нема.... ні брата, ні сестри.* Чуб. V. 18. *У ляхів — пани, на Москві — реб'ята, а у нас — брати.* Ном. № 796. Употребл. какъ слово обращенія къ мужчинѣ-пріятелю. *Товаришу, рідний брате, виклич мені дівча з хати.* Мет. 69. 2) **— у перших.** Двоюродный брать. 3) **— у других.** Троюродный брать. 4) **— чоповий.** Собутыльникъ. Млак. 85. 5) **Старший брат**. Въ цехѣ: начальникъ надъ подмастеріями. Козел. у. 6) **Молодший брат**. Въ цехѣ: лицо, служащее для посылокъ. Козел. у. Ум. **Братець, братік, братічок, братко, браток, браточок, братонько, братечко, братуньо, братусь, братусик.** *Ой приїхав братець до*

сестриці в гості. Чуб. V. 764. Въ живой разговорной рѣчи употребляется преимущественно во мн. ч.: **братці, братця**. *Хваліте, крикнув, братця, Бога.* Котл. Ен. Очень любимо въ употребленіи нѣжно-ласкательное **братік, братічок**. Особенно любятъ употребленіе его женщины какъ по отношенію къ брату, такъ и ко всякому любимому молодому мужчинѣ, также при просьбахъ и пр. *Тиміш зібрав парубків: «Братіки мої, товариші милі, поможіть мені!»* МВ. І. 132. *Посію я рожу, покладу сторожу: братіка рідного.* Чуб. III. 207. *Мій батечку, мій братіку, хоч ти не цурайся!* Шевч. 86. *Се ж мій братічокріднесенький!* МВ. І. 30. *Братічок помре, — я й загину.* Чуб. V. 439. *Тепер мій братко із вуійська приїхав.* Чуб. III. 316. *Братоньку милий, прибудь до мене.* Чуб. V. 469. 7) **Брат і сестра**. Раст. Melampyrum nemorosum L. Вх. Пч. І. 11. 8) Братсестриця. Раст. Melampyrum arvense L. Шух. І. 21. 9) **Три брати**. Раст. а) Euphrasia lutea L. Шейк. б) Trifolium medium L. Шейк.

Братан, -на, *м.* **= Братанич.** Желех.

Братанець, -нця, *м.* **= Братанич.** Желех.

Братанич, -ча, *м.* Племянникъ (сынъ брата). Чуб. VI. 292. НВолын. у. Каменец. у. Опат. 24. Ум. **Братанчик.**

Братаниця, -ці, *ж.* **= Братанка.** Желех.

Братаничка, -ки, *ж.* **= Братанка.** НВолын. у.

Брата́ння, -ня, *с.* Братанье.

Бpататися, -таюся, -єшся, *гл.* Брататься, дружиться, входить въ дружбу. *При добрій годині й чужі братаються, при лихій годині й свої цураються.* О. 1861. IV. 94. Нп. *Батько мій не братався з панами.* Лебед. у. *Того ж батька, такі ж діти, — жити б та брататься.* Шевч.

Браташшя, -шя, *с. соб.* Братцы. Употребл. преимуществ. какъ слово обращенія. *Якої ж зам, браташшя, заспівати?* К. Бай. 121.

Братерній, -я, -є. = Братерський. *Пийте братернюю кров.* Костом. (О. 1861. III. 31).

Братерство, -ва, *с.* 1) Братство, братское родство. 2) Братство, братское дружество. Шевч. 211. *Розбить те гемонське братерство ляхів з козаками.* Стор. МПр. 44. 3) Соб. Брать и его жена.

Братерськи, *нар.* Братски, по братски. Котл. Ен.

Братерський, -а, -е. Братскій. *Братерськая наша воля.* Шевч. 368. **По братерськи**. По братски. *Жили чесно, по братерськи.* Стор. МПр. 40.

Братець, -тця, *м.* Ум. отъ **брат.**

Братецьки, *нар.* **= Братерськи.** *Вони братецьки мов жили.* Греб. 325.

Брати, беру, -реш, *гл.* 1) Брать, принимать. *Бере коня за поводи.* Мет. 31. *Ой не хочу, дівко, я од тебе плати брати.* Мет. 101. **Бере як не своїми руками.** О лѣнивомъ, вяломъ работникѣ или неловкомъ. Фр. Пр. 118. 2) Брать, набирать. *Вийшла мати води брати.* Мет. 72. **Бере як віл на роги.** Набираетъ на себя непосильно много работы, обязанностей. Фр. Пр. 118. 3) Собирать. *Дівчата брали гриби в лісі.* 4) Рвать, дергать. *Ой там за яром брала дівка льон, та забула пов'язати.* Нп. *Вмер він уже тоді, як плосконі брали.* Грин. І. 33. **Брати зуби.** Рвать зубы. Вх. Лем. 394. 5) Получать (вознагражденіе, плату). *Нанявся до пана, бере по п'ять рублів на місяць.* Харьк. 6) **— (дівчину).** Жениться. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. 7) Заимствовать, занимать, брать въ долгъ. *Планиди ці.... беруть свій світ від сонця.* Дещо. *Бере гроті на*

відробіток. **Бере на зелений овес**. Беретъ въ долгъ въ счетъ сомнительныхъ будущихъ благъ. Фр. Пр. 118. 8) Объ инструментѣ, орудіи: хорошо дѣйствовать, брать. *Коса тільки шелесть! шелесть! під самий корінець бере.* О. 1861. IV. 34. *Мушкетом бере, аж серце в'яне, а лях од страху вмірає.* АД. II. 40. *Його ніяка ні куля, ні шабля не бере.* Грин. I. 184. 9) **— баса.** Пѣть басомъ. 10) **— вліво, ліворуч.** Поворачивать влѣво, держать лѣвѣе. 11) **— город.** Брать городъ (на войнѣ). *Тоді ж ото і Очаків брали.* Шевч. 12) **— дитину.** Принимать (объ акушеркѣ). *Баба Оксана у мене усіх дітей брала.* Черниг. *Оце баба, що брала мого Йвана.* Лебед. у. 13) **— завичку.** См. **Завичка.** 14) **— контракт.** Заключать условіе, контрактъ. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36. 15) **— ланцюгами.** Заковывать. *Ланцюгами за поперек втроє буду тебе брати.* АД. I. 212. 16) **— за ліб, лоб.** Брать за чубъ, за вихоръ. Грин. III. 565. *Сіх дуків-срібляників за ліб, наче волів, із за стола вивождайте.* ЗОЮР. I. 209. 17) **— мірку.** Снимать мѣрку. 18) **— на муки.** Пытать. *Як його взяли, на муки брали.* Чуб. III. 349. 19) **— на себе.** Надѣвать. АД. I. 7. *Що неділі бере білу сорочку.* 20) **— на спиток.** Испытывать. 21) **— на сповідь.** Исповѣдывать. 22) **— на ум.** Понимать, замѣчать. *Нам скаже на глум, а ми беремо на ум.* ЗОЮР. I. 13. 23) **— очі.** Привлекать, притягивать, останавливать вниманіе. *Та й сорочка ж: аж на себе очі бере.* Кобел. у. *Його хата сяла тілько рушниками.... та хорошою, як божий рай, дочкою, що всім брала очі красотою.* К. МБ. X. 3. 24) **— під главу.** Угождать, подчиняться. *За віщо ж її нам під главу брать? Вона ж таки менша, а мій чоловік старший.* Новомоск. у. 25) **— під ноги кого.** Первоначально: топтать, переносно: одолѣвать. *Бери вороги під ноги.* Фр. Пр. 118. 26) **— розлуку.** Разлучаться, разставаться. *Треба брати з миленьким розлуку.* Грин. III. 302. 27) **— шлюб.** Вѣнчаться. *В неділю уже іде до церкви брати шлюб.* Грин. III. 515. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом і перед дяком з Юрком козаком.* Нп. 28) **Бере кого що**. а) Ему хочется чего. *Щоб його не брала ні їжа, ні робота, ні до инчої охота.* Грин. II. 323. *Пусти на улицю, бо й плач бере.* Мил. 87. б) **Дріжаки беруть**. Дрожитъ кто. *А мене тільки дріжаки беруть, наче у лихоманці.* О. 1862. X. 12. **Жаль бере.** Становится жаль. **Сум, журба бере**. Становится грустно. **Уроки.... колючками брали**. Отъ сглаза сдѣлались колики. Мнж. 152. Прич. **Браний** и **братий**. *Де вона брана? В неньки в коморі.* АД. I. 7. *У їх невістка молода, торік брата.* Г. Барв. 51.

Братим, -ма, *м.* **= Побратим.** *Да брати ж мої, братими горілки нап'ються.* Чуб. V. 1019.

Братимство, -ва, *с.* **= Побратимство.**

Братина, -ни, *м.* **= Братуха.** О. 1862. VIII. 25.

Братися, берусь, -решся, *гл.* 1) Браться; приниматься. *На Гліба-Бориса до хліба берися.* Ном. № 451. *Вийшов козак із сіней, за серце береться.* Мет. 90. *Хмари беруться із землі, а більше із води.* Чуб. I. 24. **Тобі живеться — і на скіпку береться**. Тебѣ во всемъ удача. Г. Барв. 312. 2) Идти, направляться, всходить, взбираться, взлѣзать. *Як приїду в город, то все берусь почувати в кума.* Зміев. у. *Раденька вже, як хто навстріч мені береться.* МВ. I. 14. *Що мені робити? Чи додому, чи до тестя братись.* Г. Барв. 211. *Хтось за ворітьми почав кашляти, і стало чути, як щось, або старе, або недуже, береться в башті по сходах до віконця.* К. Чр. 5. *Дід, зігнувшися з холоду, береться на піч.* Г. Барв. 160. *Недалечко слива була рясна. Дивлюсь, щось береться на неї і трусить.* Г.

Барв. 361. 3) Набираться. *Ой я в бору воду беру, — вода не береться.* Мет. 50. 4) Собираться, готовиться. *Стріляй швидче, бо вже беруться летіть качки.* НВолын. у. *Мати поседіла, береться йти.* Драг. 10. *Посиділа я в них та й додому беруся.* МВ. II. 24. 5) Приближаться (о времени), подходить, доходить. *До сорока гоп вже мені береться.* Зміев. у. *Вже до двох тисяч років береться, як вони її* (правду) *затуманюють.* К. (О. 1861. II. 229). *Бралося вже до півночі.* Мир. Пов. II. 55. *Уже й пуд обіди береться.* Чуб. II. 346. 6) Биться, драться. *Пішли ся брати на олов'яне боїще; як тот утяв Покотигорошком, — по кістки; Покотигорошок проклятим як вдарив, — по коліна.* Драг. 262. 7) **— в ноги.** Убѣгать, бѣжать. *Бересся в ноги і втіче.* Вх. Лем. 394. 8) **— до чого.** а) Браться, приниматься за что, дѣлать какое-либо дѣло. *До книжки він береться охочо.* К. (О. 1861. І. 310). *До французької мови і до музики добре й я бралась, до танців тож.* МВ. (О. 1862. III. 36). Въ томъ же значеніи безъ предлога. *Воно гарненьке, не аби яке, і граматки береться.* Г. Барв. 482. б) Липнуть, приставать къ чему. *Болото береться до коліс.* Хотин. у. 9) **— з ким.** Вступить въ бракъ. *Нащо мені женитися? нащо мені братись?* Шевч. *Любилися, кохалися, чому не беремся?* Чуб. V. 97. *Коли син женивсь козацький, доня замуж бралась, — той в жупан, а ся у кунтуш любо одягалась.* Мкр. Н. 34. 10) **— за кого.** Приниматься за кого. *Нікого й соромитись: нас двоє; що дня вже за мене береться.* Г. Барв. 273. 11) **— чим.** Превращаться во что. *Вгорі дуже холодно, як у нас зімою, через що пара та, що йде од землі з теплим воздухом,.... береться маленькими бульбашками.* Дещо (4-те вид.), 99. 12) **— на силу.** Чувствовать себя въ силахъ. *Ой коню мій, коню вороний! чи берешся на силу?* Млр. л. сб. 13) **Береться сварка**. Происходить ссора. *Між челядю бересі сварка найбільше із за курей та любасів.* Шух. І. 35. 14) **Не береться сон**. Не хочется спать. *Хата біла, постіль мила, а сон не береться: чорні брови, біле личко на думці снується.* Грин. III. 220. 14) **Мороз береться**. Морозить. *Береться світом мороз.* Константиногр. у.

Брахителі, -лів, *мн.* Двоюродные братья и сестры.

Братиха, -хи, *ж.* **= Братова.** НВолын. у.

Братища, -тищ, *м. мн.* Соб. Грубо-ласкательно: братья, братцы. *Що ж, братища, — кажуть инші, — рушаймо панським добром ділитись.* К. Чр. 352.

Братів, -това, -ве. Братовъ, принадлежащій брату. *Змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Ой заплачуть братіки по братовій голові: що братова голова в чужім краї полягла.* Рудч. Чп. 170.

Братівство, -ва, *с. соб.* Братья. Желех.

Братієчко, -ка, *м.* Ум. отъ **братій.**

Братій, -тія, *м.* **= Брат.** Желех. Ум. **Братієчко.** Желех.

Братік, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **брат.** 2) мн. Раст.: а) Melampyrum nemorosum L. Борз. у. *Лв.* 100. б) Viola tricolor L. ЗЮЗО. І. 141.

Братічок, -чка, *м.* Ум. отъ **брат.**

Братія, -тії, *ж.* Братія. *Ігумену діло, а братії зась.* Ном. № 1004.

Братка, -ки, *ж.* 1) Взятка (въ карточ. игрѣ). *По віщо ти зняв? — По туза. — Ну, ото й гаразд: є вже братка.* Лубен. у. 2) мн. Раст. Иванъ-да-Марья, Viola tricolor. Чуб. І. 82. Литин. у. Канев. у.

Братки, -ків, *м. мн.* Щипцы для углей.

Братко, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **брат.** Грин. III. 307. ЗОЮР. I. 72. *Да накажу своїму милому хоть рідним братком.* Грин. III. 166. Мн. ч. **Братки** и **браткове**. *Промовив до всіх монархів: «Мої братя (браткове), я би м хотів стару віру зоставити, а иншу приняти.* Гн. I. 183. 2) мн. **братки**. а) Родъ хлѣбнаго печенья? *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки... каленика.* О. 1861. Кух. XI. 27. б) Раст. **= Братік 2.** Борз. у.

Братній, -я, -є. Братній, братнинъ. *З думки мені не йде братня біда.* МВ. *В братніх* (чоботах) *не бував, бо без пришов і халяв.* Чуб. V. 1126.

I. Братова, -вої, *ж.* Жена брата. «*Діверю мій, пожалуй мене, як твій брат буде бити мене!» — Братова моя, того не вчиню, як мій брат буде бити, я й двері зачиню.* Чуб. V. 1096.

II. Братова, -ви, *ж. соб.* Дружная компанія. *Братова зібралась та й гуляють.* Черк. у. *Братовою зібралися собі та й гуляють.* Черк. у.

Братовбивство, -ва, *с.* Братоубійство.

Братовбийця, -ці, *об.* Братоубійца.

Братовбивчий, -а, -е. Братоубійственный.

Братовизна, -ни, *ж.* Наслѣдство послѣ брата.

Браток, -тка, *м.* 1) Ум. отъ **брат.** 2) **— лісовий.** Раст. Viola sylvestris Lam. ЗЮЗО. I. 141.

Братолюбний, -а, -е. Братолюбивый. *Братолюбний подвиг.* К. (О. 1862. III. 23).

Братолюбність, -ности, *ж.* Братолюбіе, любовь къ ближнему. *У братолюбності треба жити.* Міус. окр.

Братолюбно, *нар.* Братолюбиво. *Людям треба жити братолюбно.* Міус. окр.

Братолюб'я, -б'я, *с.* Братолюбіе.

Братонько, -ка, *м.* Ум. отъ **брат.**

Браточок, -чка, *м.* Ум. отъ **брат.**

Братство, -ва, *с.* 1) Братство. *Добре братство краще за багатство.* Посл. 2) Духовное общество, церковное братство. О. 1862. IX. 47. *Тут ще пішов і братчиків Кирик загодити, щоб братчики ізвеліли на братство дзвонити.* ЗОЮР. II. 90.

Братський, -а, -е. Братскій.

Браття, тя, *с. соб.* Братья. К. Псал. 77. *Браття любе, браття миле!* АД. I. 114.

Братуга, -ги, *м.* **= Братуха.** О. 1862. IV. 74.

Братунин, братусин, -на, -не. Принадлежащій братцу.

Братунок, -нка, *м.* **= Братанич.** Вх. Лем. 394.

Братуньо, -ня, братусь, -ся, *м.* Ласк. отъ **брат**. *Їж, братуню, покіль сестра перед очима.* О. 1862. VIII. 17.

Братуха, -хи, *м.* Увелич. и ласкат. отъ **брат**. *Був їй братуха в другихъ.* О. 1862. II. 59. *Не псуй шкури, мій братухо!* Чуб. V. 1173.

Братчик, -ка, *м.* 1) Братъ. *Братчику мій любий, вечеряй ти з нами.* Федьк. I. 13. *Було там багато нашого братчика.* 2) Членъ братства (церковнаго и пр.) Чуб. III. 28. О. 1861. XI. Св. 68. О. 1862, IX. 47. 3) Членъ **Січі**. *Понаходило таки чимало братчиків-січовиків.* Стор. МПр. 60. 4) Мв. Раст. Melampyrum nemorosum. Вх. Пч. II. 33. См. **Братік, братко, брат.** 5) **Братчик і сестричка**. Раст. Viola tricolor. Вх. Пч. II. 37.

Браха, -хи, *об.* Берущій, берущая. *Будеш даха, будеш і браха.* Черниг. у.

Брацар, -ра, *м.* Обшлагъ рукава сорочки. Шух. I. 153, 160, 161.

Брацтво, -ва, *с.* **= Братство.**

Брацький, -а, -е. = Братський.

Брачка, -ки, *ж.* 1) Ухватъ. Козел. у. 2) Требованіе на продуктъ, покупаніе. *Добре торгуєте грушами? — Кий біс! Така брачка, що вдруге вже не привеземо, — купують мало.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Брачкий, -а, -е. *Любящій* брать, взяточникъ. *У нас піп брачкий, за хрестини править по п'ять карбованців.* Валков. у.

Бре и брей, *меж.* Припѣвъ въ пѣсняхъ, безъ особаго значенія, заимствованный изъ сербскаго языка и встрѣчающійся вмѣстѣ съ такимъ же восклицаніемъ море. *Ходить турчин по риночку. Гей, море бре*! АД. I. 275. *Ходить сербин по базарі. Брей море, брей! Та торгує дівчиноньку. Брей море, брей!* АД. I. 279.

Бреверия, -рії, *ж.* Споръ, ссора. Вх. *Лем.* 394. **Робити бреверию = Збивати бучу.** Вх. *Лем.* 394.

Бревкало, -ла, *с.* Обжора. Подольск. г.

Бревкання, -ня, *с.* Жранье.

Бревкати, -каю, -єш, *гл.* Жрать. Желех.

Бревко, -ка, *м.* **= Бревкало.** Подольск. г.

Бревтій, -тія, *м.* **= Бревкало.**

Бредень, -дня, *м.* Короткая рыболовная сѣть отъ 3 до 6 саж. длиною. Браун. 39.

Бредець, -дця, *м.* Тотъ, кто бродить или ходить въ бродъ. *Наші хлопці стрельці-бредці.* Грин. III. 102.

Бредзелія, -лії, *ж.* **= Брезелія**. МУЕ. III. 43.

Бредня, -ні, *ж.* Бредни, враки, вздоръ. *Усе бредня, що люде кажуть.* Ном. № 5323.

Бредулець, -льця, *м.* Раст. Ledum palustre L., багульникъ. Вх. Зн. 4.

Брез, *пред.* 1) **= Через.** *Ішов єм брез сіни.* Гол. III. 407. 2) Безъ. Вх. *Лем.* 394.

Брезелія, -лії, *ж.* **= Бразолія.** МУЕ. I. 175.

Брезкий и брезький, -а, -е = Брезклий 1. Мнж. 176.

Брезклий, -а, -е. 1) Обрюзгшій. 2) О деревѣ: сырой. Шух. I. 88.

Брезкнути, -ну, -неш, *гл.* Брюзгнуть.

Брезкулька, -ки, *ж.* Бубенчикъ, привѣшиваемый къ ушамъ лошадей. *Коли чує, торохтить щось ззаду з дзвониками да з брезкульками.* Рудч. Ск. I. 74.

Брезулець, -льця, *м.* **= Бредулець.** Вх. Зн. 4.

Брейцара, -ри, *ж.* «Желѣзное кольцо, которымъ прикрѣпленъ къ ґерлиґѣ барнак» Мнж. 176.

Брекекекати, -каю, -єш, *гл.* Квакать (о лягушкахъ). Харьк. у. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Брендуша, -ші, *ж.* Раст. Crocus sativus. Шух. I. 21. См. **Бриндуша.**

Бренíти, -ню́, -ни́ш, *гл.* **= Бриніти.** Гол. III. 313.

Бренчка, -ки, *ж.* Раст. Rhinantus crista galli. Вх. Уг. 228.

Брень, *меж.* **= Бринь.**

Бренькання, -ня, *с.* **= Бринькання.** Левиц. I. 267.

Бренькати, -каю, -єш, *гл.* 1) **= Бринькати.** Рудч. Ск. I. 18. 2) **= Брехню завдавати.** Св. *Л.* 288.

Бренькач, -ча, *м.* 1) Плохой музыкантъ. 2) **= Бринькач.** Ум. **Бренькачик.**

Бренькіт, -коту, *м.* **= Бринькання.** Желех.

Бренькнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **бренькати**. Ном. № 9766.

Бренькотіти, -кочу, -тиш, *гл.* **= Бринькотіти.** *Веретено бренькотіло.* ЕЗ. V. 38.

Бреньчати, -чу, -чиш, *гл.* **= Бриньчати.** Левиц. Пов. 49.

Брескинка, -ки, *ж.* Ум. отъ **брескиня.**

Брескиновий, -а, -е. Абрикосовый. *Цвітуть сади брескинові та виноград має.* Вінок. 114.

Брескиня, -ні, *ж.* Абрикосъ, Passica vulgaris. Гол. II. 701. Ум. **Брескинка.**

Брести, -бреду, -деш, *гл.* 1) Переходить въ б родъ. *Брести тобі дві річеньки, а третій Дунай.* Мил. 135. *Ой коли ж ти мене любиш, бреди через воду.* Мет. 84. *Царівна пішла якось на річку купатись, та брівши у воду й не перехрестилась.* Рудч. Ск. II. 29. 2) Брести, медленно идти. *Чужі жінки з базару йдуть, моеі немає. А ось перегодом, бреде огородом.* Чуб. V. 664.

Брестися, -деться, *гл. безл.* Взбредать. *Що на яву бредеться, то і во сні верзеться.* Ном. № 11348.

Бретванник, -ка, *м.* Раст. Trollius europaeus. Лв. 102.

Бретналь, -ля, *м.* 1) Кровельный гвоздь. Подольск. г. 2) Костыль желѣзный, гвоздь.

Бреус, -са, *м.* Человѣкъ большого роста и неуклюжій, неповоротливый. Чуб. VII. 575.

I. Брех, -ху, *м.* Лай. *Тот пес має великий брех.* Вх. Лем. 394.

II. Брех! *меж.* отъ *гл.* **брехати**. *Брех стара на покуті.* Ном. № 6932.

Бреха, -хи, *об.* Лгунъ, лгунья. **А брехо, брехо!** — говорятъ сказавшему неправду. Фр. Пр. 121.

Брехака, -ки, *об.* 1) **= Брехун, брехуха.** 2) Эпитетъ собаки. *Собака злющий на ланцюзі, брехака невгавущий.* К. Дз. 51. Ум. **Брехачка.**

Брехало, -ла, *м.* Врунъ.

Бреха́ння, -ня, *с.* 1) Лганье. 2) **= Гавкання.**

Брехати, -шу, -шеш, *гл.* 1) Лгать, врать. *Брешеш, дівчино, неправда твоя.* Чуб. V. 81. Иногда во 2 л. ед. ч. наст. вр.: **брехаєш**: *Брешеш, дівчино, брехаєш: що-вечора на улицю махаєш:* Мил. 104. **В живі очі бреше**. Безстыдно вретъ въ глаза. *В живі очі тобі бреше, як шовком шиє — хоч би моргнув вражий син.* МВ. (КС. 1902. X. 142). *Бреше, аж не постережеться.* Ном № 6947. *Преніе на всі заставки.* Посл. **Щільно бреше**. Хорошо, складно вретъ. 2) **= Гавкати.** *Собака бреше, — вітер несе.* Ном.

Брехач, -ча, *м.* **= Брехун.** Стор. МПр. 170. *Во Студенім добрі люде, лиш брехачів много.* Гол. II. 418.

Брехачка, -ки, 1) *об.* Лгунъ, лгунишка, лгунья. *А всі дівки як панянки, лиш одна брехачка.* Гол. IV. 445. *Старая собачка панськая брехачка.* Котл. Ен. VI. 16. 2) ж. Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29.

Брехенька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **брехня.** 2) Побасенка, небылица. *Хто вміє красти, той вміє і брехеньку скласти.* Ном. № 6814.

Брехіт, -хоту, *м.* Лай. Желех. См. **I.** Брех.

Брехливий, -а, -е. 1) Лживый. *Здається, був ти не брехливий, таким тебе зна наша Січ.* Котл. Ен. VI. 53. 2) Любящій лаять. *Брехливу собаку дальше чути.* Ном. № 6818.

Брехливість, -вости, *ж.* Лживость. Желех.

Брехливо, *нар.* Лживо.

Брехля, -лі, *ж.* = **Брехуха.** Желех.

Брехну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **брехати**. 1) Соврать. *Можна і брехнути.* Котл. НП. 358. 3) **= Гавкнути.** *Телята ревнули, собаки брехнули.* ХС. II. 195.

Брехня, -ні, *ж.* Ложь, вранье. *Брехнею світ пройдеш, а назад не вернешся.* Ном. № 6804. **Брехню точити**. Врать. **Брехню завдавати**. Обвинять во лжи. *Не завдавай мені брехні, бо я зроду не брехала.* Харьк.

Брехтя, -ті, *ж.* = **Брехуха.** *Там така брехтя! З неї всі брехні виходять.* Харьк.

Брехун, -на, *м.* Лгунъ. *Брехун бреше, а дурень віри йме.* Ном. № 6405. *Брехун на всі заставки.* Ном. № 6951. **В брехуни пошитися.** Сдѣлаться лгуномъ. О. 1862. X. 32. Ум. **Брехунчик.** Ув. **Брехуняка**. Драг. 167.

Брехунець, -нця, *м.* 1) Ум. отъ **брехун.** 2) Адвокатъ (насмѣшливо). *Брехунець в судах забреше.* Щог. В. 54.

Брехунівка, -ки, *ж.* Имя вымышленной деревни, въ которой будто бы живуть одни вруны. Поэтому: *А ви часом не з Брехунівки?* — значитъ: а вы не лжете?

Брехунка, -ки, *ж.* 1) **= Брехуха.** Желех. 2) Пучекъ волось и углубленіе на задней части шеи. Подольск. г. Ум. **Брехуночка.**

Брехунчик, -ка, *м.* Ум. отъ **брехун.**

Брехуняка, -ки, *м.* Ув. отъ **брехун.**

Брехуха, -хи, *ж.* Лгунья. Котл. Ен. IV. 33. *Жаль мені на дівчину, на ту сучу брехуху.* Нп. Ум. **Брехушка.**

Брешко, -ка, *м.* 1) Лгунишка. Желех. 2) Лающая собака.

Брид, -ду и -да, *м.* 1) Род. п. **-ду**. Гадость, мерзость. 2) Род. п. **-да**. Гадкій, безобразный человѣкъ. *Да не давай стиду-бриду цілувати свого виду.* Чуб. V. 540.

Бридак, -ка, бридаль, -ля, бридас, -са, *м.* Безобразный человѣкъ. Вх. Лем. 394. См. **Брид 2, бридій.**

Бриденька, -ки, *ж.* Ум. отъ **бридня.**

Бридити, -джу, -диш, *гл.* 1) Внушать отвращеніе, отвращать. 2) **= Бридитися.** *Чого ти став такий вередливий? усім бридиш.* Подольск. г. *Чи ти бридиш, куме?* МВ. (КС. 1902. X. 145).

Бридитися, -джуся, -дишся, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращеніе, гнушаться. *Бридиться, як кіт салом.* Ном. № 5010. *Убогими не гордились, сиротами не бридились.* Драг. 169. *Тим сі бриджу, що коло бридкого сиджу.* Фр. Пр. 125.

Бридій, -дія, *м.* = **Брид 2.** *Та я за цим бридієм усі* (пісні) *позабувала.* О. 1862. VI. 31.

Бридкий, -а, -е. 1) Мерзкій, гадкій. 2) Безобразный, некрасивый. Чуб. V. 421; I. 235. *Ой до старого, ой до бридкого серденько не пристане.* Мет. 67.

Бридкість, -кости, *ж.* 1) Мерзость, гнусность. 2) Безобразіе, дурнота.

Бридко, *нар.* 1) Мерзко, гадко. Ном. № 2014. 2) Безобразно.

Бридливий, -а, -е. Брезгливый. Левч. 6.

Бридно, *нар.* Противно, гадко. *Бридно тверезому межи п'яними сидіти.* Каменец. у.

Бриднути, -ну, -неш, *гл.* Становиться безобразнѣе, дурнѣть.

Бридня, -ні, *ж.* = **Бредня.** *Не що дня бридня.* Ном. № 5330. Ум. **Бриденька.** *Кургикали все пісеньок: козацьких, гарних запорозьких, а які знали, то московських вигадували бриденьок.* Котл. Ен. III. 6.

Бридуля, -лі, *ж.* Безобразная женщина. Вх. *Лем.* 394.
Бридь, -ді, *ж.* = **Брид 1.** *Там така бридь, що й плюнути не варто.* Фр. Пр. 126.
Бридя, -ді, *ж.* = **Бридь.** Вх. Уг. 228.
Брижа, -жі, *ж.* 1) преимущ. во мн. ч. **Брижі**. Сборки въ одеждѣ, напр. у ворота и на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 2а *У нашої баби золотії брижі.* Чуб. III. 429. *Ой на молодій Теклі високії брижі.* Гол. І. 52. **Брижа набіга**. Образуется складка. **За брижі схопити, держати**. Схватить, держать сзади за шею. *Ай! скрикнув Антосьо. Та не зміг і оглянуться, чия то рука так цупко схопила його за брижі.* Св. *Л.* 140. *Все держить його за брижі, аж йому в'язи затерпли.* Св. *Л.* 172. 2) мн. Складки на голенищѣ сапога. Вас. 161. 3) Морщина. *На виду у неї чимало брижів, але ще бадьорна.* 4) Оборочки возлѣ тонкихъ кішекъ. Mesenterium. 5) Зыбь (на водѣ). 6) Гудокъ у бумажнаго змѣя. О. 1862. VII. 75. Ум. **Брижка, брижечка,** *мн.* **бриженята, бриженятка**. *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь бриженята, — ні притулитися.* Гол. І. 252.
Брижатий, -а, -е. О сапогѣ: со складками на голенищахъ. *Чоботи брижаті.* Вас. 161.
Бриженята, -нят, бриженятка, -ток, *с. мн.* Ум. отъ **брижі.**
Брижечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **брижа.**
Брижик, -ка, *м.* 1) Морщина, морщинка. *У старшої дочки почали вже в куточках коло очей складатись ледві примітні брижики.* Мир. ХРВ. 109. 2) Неровность въ верхней части свеклы послѣ отпавшихъ сухихъ листьевъ. Черк. у.
Брижитися, -жуся, -жишся, *гл.* Морщиться, образовать складки. Борз. у.
Брижі. См. **Брижа.**
Брижка, -ки, *ж.* Ум. отъ **брижа.**
Брижнастий, -а, -е. 1) Отороченный оборкой. 2) Морщинистый.
Брижувати, -жую, -єш, *гл.* Украшать сборками, складками. Вх. *Лем.* 394.
Брижуватий, -а, -е = Брижнастий.
Бризка, -ки, *ж.* Брызга. *Вода кипіла під кладкою, кидаючи бризками мені під ноги.* Левиц. І. 397. *Бризка, кинута на жарину, заскварчить і зникне.* Мир. ХРВ. 266.
Бризкалка, -ки, *ж.* То, чѣмъ брызгаютъ.
Бризкання, -ня, *с.* Брызганіе.
Бризкати, -каю, -єш, *гл.* Брызгать. *Дощик бризкав.* Чуб. III. 218.
Бризкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Брызгаться.
Бризкина, -ни, *ж.* **= Бризка.** Мнж. 176.
Бризлелина, -ни, *ж.* Evonimus verrucosus Scop. ЗЮЗО. І. 123. См. **Бруслина.**
Бризнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **бризкати**. 1) Брызнуть. *Навіть дощ ніколи не бризне на цей великий пісок.* Дещо. 2) Упасть (въ воду). *Росхитавшись, бризнув в воду.* Котл. Ен. II. 42. 3) Ударить. *Бризнула невістку по зубах.* 4) **Бризнув му в живі очі**. Сказалъ ему рѣзко правду, сказалъ дерзость. Фр. Пр. 126.
Бризнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Одн. в отъ **бризкатися**. 1) Брызнуть. 2) Броситься, упасть. *Так і бризнулася Ївга губернаторові в ноги.* Кв.
Бризъ! *меж.* 1) Выражаетъ брызганіе. 2) Трахъ! *Я ударив коня, а він бризь об землю.* НВолын. у.
Бризястий, -а, -е. Черный съ бѣлыми полосами. *Бризяста корова.* Вх. Лем. 394.
Брик! *меж.*, выраж. ляганіе, толчекъ ногой. *Ой чук-брик з рогом бик.* Нп.

Брика, -ки, *ж.* Фура. *Приїздит напакована брика збіжем, мукою, солониною.* Гн. II. 26. *Золотії брики посправляв — то для тії краківни-війтівни.* Чуб. V. 1085.

Брикайло, -ла, *м.* Имѣющій привычку лягаться.

Бриканець, -нця, *м.* Лошадиный прыжокъ. Шейк.

Брика́ння, -ня, *с.* 1) *Ляганіе.* 2) Сопротивленіе, барахтанье противъ кого.

Брикати(-ся), -каю(-ся), -єш(-ся), *гл.* 1) *Лягаться. Знай, кобило, де брикати.* Ном. *І все кобилок поганяє, що оглобельна аж брикає.* Котл. Ен. I. 28. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Артачиться; капризничать, зазнаваться. *Пархоме! в щасті не брикай: як більш нема, то й так нехай.* Посл.

Брикливий, -а, -е. 1) *Лягающій.* 2) Своенравный, капризный. *Ти, кажуть, дівка не брикли́ва, але од старости сварлива.* Котл. Ен. V. 63. Ум. **Брикливенький.**

Брикливість, -вости, *ж.* Своенравность.

Брикну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **брикати**. 1) *Лягнуть. Кобила брикнула ногою.* 2) Упасть, кувыркнуться.

Брикси (брикс?), *ж.* Женскій праздникъ 29 іюня. Чуб. III. 223.

Брику, *меж.* = **Брик.** Встрѣчено въ соедин. съ словомъ стрику: *А кізочка стрику-брику.* Рудч. Ск. I. 60.

Брикун, -на, *м.* 1) Рѣзвая лошадь. 2) Шалунъ, рѣзвый мальчикъ. *Левч.* 178. 3) Своенравный человѣкъ. Ум. **Брикунець, брикунчик.**

Брикуха, -хи, *ж.* 1) Шалунья, рѣзвушка. *Левч.* 178. 2) Своенравная.

Брикучий, -а, -е = Брикливий. 1) *Кобила.... брикуча.* Кс. 1882. X. 18. 2) *Се біс, а не дівка! бач, яка брикуча.* О. 1861. XI. Кух. 20.

Брила, -ли, *ж.* Глыба, большой кусокъ. Гн. I. 120. *Брила снігу, соли, льоду. О, се мабуть дуже сухо було, як горав; які брили повивертав: тут ні ралом, ні бороною нічого не вдієш.* Липов. у. Ум. **Брилка, брилочка.**

Брилець, -льця, брилик, -ка, бриличок, -чка, *м.* Ум. отъ **бриль.**

Брилів'є, -в'я, *с. соб.* Крупные камни. Желех.

Брилка, -ки, *ж.* Ум. отъ **брила.**

Брилкастий, -а, -е. Въ комкахъ, крупнозернистый. Вх. Лем. 394.

Брилочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **брила.**

Бриль, -ля, *м.* Шляпа. Чуб. VII. 413. *Старий сидів в сорочці білій, в брилі, на приспі.* Шевч. *На голову бриль наложив.* Котл. Ен. I. 27. **Простий бриль**. Соломенная шляпа, сшитая изъ гладкой, не зубчатой соломенной тесьмы. Чуб. VII. 413. Ум. **Брилик, бриличок, брилець.**

Бриндза, -дзи, бриндзя, -дзі, *ж.* 1) Соленый овечій сыръ. 2) Бриндзю бити, а) Дѣлать овечій сыръ (бриндзю). Вх. Зн. 4. б) Перебиваться кое-какъ со дня на день. *Бий бриндзю в діраву діжу.* Ном. 12798.

Бриндзити, -джу, -дзиш, *гл.* Дѣлать бриндзу. Вх. Зн. 4. См. **Бриндза.**

Бриндзя. См. **Бриндза.**

Бриндзяник, -ка, *м.* Лепешка съ бриндзою. Вх. Уч. 228.

Бриндзянка, -ки, *ж.* Небольшая бербениця для храненія бриндзи. Шух. I. 214, 206.

Бриндуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Наряжаться, одѣваться. *«Ой почекайте ино годиноньку малую, — нехай я ся в крамну сорочечку вбриндую!» — Ой мала ж ти час-годиноньку ся бриндувати.* Гол. II. 143.

Бриндуша, -ші, *ж.* Раст. Crocus vernus. Желех. *Росте дрібна густа бриндуша.* Шух. I. 215. См. **Брендуша.**

Бриндюшки, -шок, *ж. мн.* Раст. Crocus banatus. Шух. I. 20.

Бриніти и бреніти, -ню, -ниш, *гл.* 1) Звучать, звенѣть, дребезжать, издавать звукъ, — преимущественно о струнѣ и о подобныхъ струнному звукахъ. *Струна бренить. Пісня стихла, тільки одна луна її бреніла ще.* Мир. ХРВ. 6. *Полотно міцне, аж бринить.* Черк. у. *Аж губа бринить, та страшно казати. Губи так бринять од холоду.* Ном. № 652. *Щоб чобітки не рипіли, щоб підківки не бриніли.* Грин. III. 170. *Так так грали музики і гуляли святі, аж шиби бреніли.* Гн. II. 69. 2) Жужжать. *Ярі пчілоньки не бриніть рано.* Гол. III. 30. *Бо му комарь в ухо бренить.* Чуб. V. 1087. 3) Журчать, струясь. *З криничовини вода бринить.* НВолын. у. *А в Перейму річки біжать, бігли ж вони, аж бриніли.* Чуб. III. 220. 4) Цвѣсть, красоваться. *Ой зацвіла маковочка, зачала бриніти.* Чуб. V. 53. *Бринять всюди паняночки як королів цвіт.* О. 1862. X. 12. 5) Блестѣть, переливаясь. *Капками роса бренить та миготить.* Св. *Л.* 295. 6) 1 и 2-е *л.*: **бриніє, -єш,** *гл.* Дѣлаться, быть едва замѣтнымъ. *Орел під хмарою тільки бриніє.* **Сніг бриніє**. Мелкій, едва замѣтный снѣгъ моросить. Нѣжин. у. 7) **В голові йому вже добре бренить**. У него уже порядочно шумить въ головѣ. МВ. (КС. 1902. X. 146).

Бринталик, -ка, *м.* Ум. отъ **бринталь.**

Бринтало, -ла, *с.* = **Бретналь.** Желех.

Бринталь, -ля, *м.* = **Бретналь.**

Бринчок, -чка, *м.* Звонокъ, бубенчикъ. Вх. Уг. 228.

Бринь! *меж.,* выражающее звукъ струны. *Бринь бандура та й замовкне.* К. Досв.

Бринькання, -ня, *с.* 1) Звуки струннаго инструмента. 2) Плохая игра на струнномъ инструментѣ.

Бринькати, -каю, -єш, *гл.* 1) Наигрывать на струнномъ инструментѣ. 2) Плохо играть, бренчать. 3) Дергать за струну.

Бринькач, -ча, *м.* Звонкая монета. *Де бринькачі* (гроші), *там і слухачі.* Фр. Пр. 126. См. **Побрязкач.**

Бринькнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **бринькати**. *Хоч одна струна по людській на рідній бандурі бринькнула.* К. (Хата, 2).

Бринькотіти, -чу, -чеш, *гл.* = **Бринькати.**

Бриньчати, -чу, -чиш, *гл.* Бренчать. *Бандура горлиці бринчала.* Котл. Ен.

Бринявий, -а, -е. О срубленной пихтѣ: перестоявшійся, начавшій уже краснѣть. Шух. I. 88.

Брись, -ся, *м.* Имя собаки. Kolb. I. 65.

Брисько, -ка, *м.* Имя собаки. Вх. Лем. 394.

Брита, -ти, *ж.* Полотнище. Шейк.

Британ, -на, *м.* Бульдогъ, порода большихъ собакъ. Левч. 151. О. 1861. XI. 133.

Британський, -а, -е. Британскій, англійскій. Левиц. Пов. 125. О. 1861. XI. 105. Шевч. 606. *Сей лист найдений був в землі британській.* Драг. 168.

Бритва, -ви, *ж.* Бритва. *Голий як бубон, а гострий як бритва.* Ном. № 1523. **Хто потопає, той ся бритви хапає**. Утопающій хватается за соломинку. Чуб. I. 263. Ум. **Бритвочка, бритовка.**

Бритваль, -ля, *м.* У горшечниковъ: тигель, горшокъ для плавки олова. Канев. у.

Бри́твати, -ваю, -єш, *гл.* = **Брити = Голити.** Вх. Зн. 4.

Бритвочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бритва.**

Бритв'яний, -а, -е. Бритвенный. Гол. II. 95.

Брити, брию, -єш, *гл.* = **Голити.**

Бритовка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бритва.**

Бритовниця, -ці, *ж.* Бритвенница.

Бриця, -ці, *ж.* Раст. Setaria glauca Beauv. ЗЮЗО. I. 136. *Бриця в пашні помішниця.* Ном. № 10136. *Торох, торох, сію горох, а вродиться бриця.* Нп.

Брич, -ча, *м.* 1) Бритва. Вх. Зн. 4. **Ще я тебе щербатим бричем виголю**. Будешь ты еще меня знать, я тебѣ еще задамъ. Фр. Пр. 127.

Бричка, -ки, *ж.* Бричка. Чуб. I. 106. Грин. III. 653. *Ото бісової віри бричка, — ніяк не вилізу, така висока.* Грин. II. 57.

Бришкання, -ня, *с.* Заносчивость, чванство.

Бришкати, -каю, -єш, *гл.* Заноситься, чваниться, важничать, фуфыриться. *Та ти не бришкай так! визвірився Грицько.* Мир. Пов. II. 118. *Нікуди вже бришкати, усе пропив, що було.* Аѳ. *Тогді вже ніколи було гуляти та бришкати.* Федьк.

Брівка, брівонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **брова.**

Брід, броду, *м.* 1) Бродъ. *Не спитавшись броду, не лізь у воду.* Посл. 2) Ручей. *Розлилися води на чотирі броди.* Чуб. III. 142. Ум. **Брідок, брідочок.** *Отам у мене за хатою тече брідочок.* Лебед. у.

Бріднявий, -а, -е. Грязноватый. *Чи близький день, чи далекий, дорога бріднява.* Вінок, 94.

Брідок, -дка, *м.* 1) Ум. отъ **брід.** 2) **— курячий.** Родъ вышиванья.

Брідочок, -чка, *м.* Ум. отъ **брід.**

Бріх, (ха?), *м.* = **Живіт.** Вх. Лем. 394.

Бріхатий, -а, -е = Пузатий. Вх. Лем. 394.

Бріхач, -ча, *м.* = **Черевань.** Вх. Лем. 394.

Бріч, брoча, *м.* Раст. Genista tinctoria. Вх. Пч. I. 10.

Брова, -ви, *ж.* 1) Бровь. *Не так очі як ті брови, любі, милі до розмови.* Мет. 10. **Брови на шнурочку**. Узенькія ровныя красивыя брови. 2) Мясистый наростъ надъ глазомъ тетерева. Шух. I. 238. 3) Кличка вола съ чорными бровями. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Брівка, брівонька, брівочка, бровеня, бровенятко, бровеняточко**. *Брівками моргає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *В мене чароньки — чорні брівоньки, в мене принада — сама молода.* Нп.

Бровань, -ня, *м.* Имѣющій большія брови.

Бровар, -ра, *м.* = **Броварь.** Рудч. Чп. 245.

Броварія, -рії, *ж.* Ссора, драка, шумъ. *Щоб не було броварії, то я за чуба хлопців.* НВолын. у.

Броварний, -а, -е. Пивоварный.

Броварник, -ка, *м.* 1) Пивоваръ. 2) Рабочій на пивоваренномъ заводѣ. *Ей винники, броварники! годі вам по запічках валяться, по броварнях пиво пити, по винницях горілок курити.* Мет. 414.

Броварниця, -ці, броварня, -ні, *ж.* Пивоварня. *Міждо винниці, міждо броварниці пробігає.* Мет. 414. *Годі вам у винницях горілок курити, по броварнях пив варити.* Лукаш. 37.

Броварство, -ва, *с.* Пивоварство.
Броварський, -а, -е. Пивоварскій.
Броварь, -ря, *м.* **= Броварниця.** *До броваря дрова таскати.* Котл. Ен. IV. 10.
Броварюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Пивоварничать.
Броватий, -а, -е. Имѣющій большія брови. Морд. Пл. 124.
Бровеня, -няти, бровенятко, -ка, бровеняточко, -ка, *с.* Ум. отъ **брова.**
Бровина, -ни, *ж.* **= Брова 1.** *Писав два дні й дві годині, поки списав дві бровині.* Грин. III. 243.
Бровиця, -ці, *ж.* Бровь, бровка. *І очиці, і бровиці.* КС. 1884. VI. 357.
Бровище, -ща, *с.* Ув. отъ **брова.** Левиц. I. 441.
Бровко, -ка, *м.* Кличка собаки съ большими бровями. Kolb. I. 65. *Побачила, що ось лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38. *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* К. МБ. II. 119.
Бродисько, -ка, *м.* **= Брід 1.** Вх. Лем. 394.
Бродити, -джу, -диш, *гл.* 1) Бродить. *Смутен, смутен наш отаман по табору бродить.* Чуб. V. 1052. *Да й зірочка по хмарочці як бродить, дак бродить.* Чуб. III. 179. 2) Идти въ водѣ. *Бродила по річці.* Мил. 21. *Оттак я вигадав: не бродячи, качку піймав.* Ном. № 1648. 3) Ловить рыбу бреднемъ. *З щастям по гриби ходить, з щастям в рибу бродить.* Ном. № 1670.
Броїти, брою, -їш, *гл.* Куралесить, проказничать.
Броїтися, -їться, *гл. безл.* Мерещиться. *Це тобі броїться.* Шейк.
Брондза, -дзи, *ж.* Бронза. *І майстрові дали кувать із брондзи кесаря.* Шевч. 608.
Брондзовий, -а, -е. Бронзовый. Шевч. 608.
Броня, -ні, *ж.* Оружіе, броня. Стор. М. Пр. 4. *Хто тебе наділив конем і бронею?* Стор. I. 75. *Вивели йому коня в броні.* Чуб. III. 296. **До броні!** Къ оружію!
Брослива, -ви, *ж.* Персикъ. Шух. I. 109.
Броснатий, -а, -е. О деревѣ: имѣющій много почекъ. *Броснате дерево.* Черк. у.
Брост, -ту, *м.* **= Брость.** *Обтичуть всіляким бростом.* Федьк.
Бростатися, -таюся, -єшся, *гл.* Пускать отпрыски, распускаться, выбрасывать почки. Шейк.
Бростина, -ни, *ж.* Древесная почка.
Броститися, -щуся, -стишся, *гл.* **= Бростатися.**
Бросток, -тка, *м.* Отпрыскъ, отростокъ. К. (Желех.). Ум. **Бросточок.**
Бростур, -ра, *м.* Родъ растенія. Вх. Лем. 394.
Брость, -ти, *ж.* 1) Почка на деревѣ, цвѣточная почка на деревѣ. *До тебе верну, як вбересь у брость-листок діброва.* Млак. 58. *На тій яблоньці, що в ярку, та й брость є.* Полт. *Пожену на брость пасти воли. Як було походять по брості воли, то такі гарні.* Черк. у. 2) Зелень на деревѣ, вѣтви. *Мостила мости з зеленої брости.* Чуб. V. 509.
Бростя, -тя, *с.* Соб. отъ **брость**. Желех.
Брочник, -ка, *м.* Раст. Gallium mollugo. *Лв.* 98.
Брояки, -ків, *м.* Названіе пороговъ на Днѣстрѣ и Бугѣ.
Брувина, -ни, *ж.* Шептала. Ум. **Брувинка.**
Брувинячий, -а, -е. Изъ шепталы.

Бруд, -ду, *м.* 1) Грязь, нечистота. *Як би знала, мій миленький, що я твоя буду, випрала би-м сороченьку з чорного бруду.* Чуб. V. 332. 2) Околоплодная жидкость у роженицы, вытекающая передъ появленіемъ младенца. *Попереду бруд одійде, тоді дитина родиться.* Черк. у. У Мил. 21: послѣродовое очищеніе. 3) Гной изъ нарыва, раны. *Оце палець як обривало, так скільки з його бруду попойшло.* Черниг. 4) Поросль волосъ у брѣющагося человѣка. *Який у тебе бруд великий поріс.* Полт. г.

Брудити, -джу, -диш, *гл.* Грязнить, пачкать; загрязнять. *Не брудь криниці, бо схочеш водиці.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Брудний, -а, -е. Грязный. *Дай, братіку, мені хусточку: вона брудна, я піду та виперу тобі.* Рудч. Ск. I. 121. Ум. **Брудненький.**

Брудніти, -нію, -єш, *гл.* Грязниться, становиться грязнымъ.

Брудно, *нар.* Грязно. Ум. **Брудненько.**

Брузумент, -ту, *м.* Позументъ. О. 1862. VIII. 19. *Одяг червоний жупан з вильотами, що пообшивані брузументами.* Стор. I. 219.

Брук, -ку, *м.* **= Бурок.** Желех.

Брукати, -каю, -єш, *гл.* Ворковать. Шейк. *Голубка... брукає.* Pauli. II. 115.

Бруква, -ви, *ж.* Раст. Брюква, Brassica oleracea. Вх. Пч. II. 29. Шух. I. 142. *Ї́дять брукву, а лушпайки кидають.* Чуб. II. 250. Ум. **Бруківка, бруквичка.**

Бруку! *меж.*, выражающее воркованіе голубя. *Глянь, як голубка в парі брукає: бруку-бруку, бруку-бруку, бруку-ку!* Pauli. II. 115.

Брукува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Мостить камнемъ (улицу). Желех.

Брунат, -ту, *м.* Смуглый, темный, каштановый цвѣтъ.

Брунатний, -а, -е. Смуглый, темный.

Брундишка, -ки, *ж.* Раст. Bulbocodium ruthenicum. Анн. 72.

Брундук, -ка, *м.* Веревка отъ кормы судна на берегъ къ колу. Азовск. море. (Стрижевск.).

Брунелька, -ки, *ж.* Brunella vulgaris Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Брунет, -та, *м.* Брюнетъ. *Два донники й молоді й* да *обидва брунети.* Чуб. V. 922.

Брунечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **брунька.**

Брунитися, -нюся, -нишся, *гл.* Пускать почки. *Дерево бруниться.* Кролев. у.

Бруні́ти, -ню, -ниш, *гл.* **= Бриніти 2. = Брунчати.** *Пчола брунит, хрущі брунят.* Вх. Уг. 228.

Брунчати, -чу, -чиш, *гл.* **= Дзичати.** *Пщола брунчить.* Вх. Лем. 391.

Брунь! *меж.* **= Бринь.** *Зачепив бруньку за пакілець та брунь, брунь, смика її.* Мнж. 109.

Брунька, -ки, *ж.* 1) Древесная почка (лиственная). Мнж. 176. *На весні береза бруньки наганяє.* Чуб. I. 130. **Погнати вівці на бруньки**. Выгнать овецъ пастись въ лѣсъ, когда еще нѣтъ листьевъ на деревьяхъ. Харьк. г. 2) Смычекъ у шерстобита для битья шерсти. Мнж. 176. *Знайшов шапувала, ходе той з своєю брунькою.* Мнж. 109. Ум. **Брунечка.**

Брунькати, -каю, -єш, *гл.* **= Бринькати 3.** *Шапувал давай брунькать.* Мнж. 109.

Брунькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Съѣдать древесныя почки. *Вівці у лісі брунькують, як трави нема.* Харьк. г.

Брус, -са, *м.* 1) Кусокъ, отрѣзокъ въ формѣ параллелепипеда. *Брус мила.* 2) Оселокъ, брусокъ. Шух. I. 169. 3) Четырехугольное бревно. МУЕ. III. 29 Ум. **Брусок, брусик.** Ув. **Брусище, брусяка.**

Брусини, -син, *ж. мн.* Вода изъ подъ точильнаго камня. Угор.

Брусити, -шу, -сиш, *гл.* Точить камнемъ. Угор.

Брусище, -ща, *м.* Ув. отъ **брус.**

Бруселина, -ни, *ж.* Раст. Evonymus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123. См. **Бруслина.**

Брусквина, -ни, *ж.* Раст. Persica vulgaris. Шейк. Ум. **Брусквинка.**

Брусла, -ли, *ж.* Родъ длинной кофты безъ рукавовъ. Борз. у. См. **Бруслря.**

Бруслевина, брусленина, -ни, *ж.* Раст. Evonymus verrucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Бруслик, -ка, *м.* Родъ жилета. Гол. Од. 75, 76.

Бруслина, -ни, *ж.* 1) Раст. а) Evonymus europaeus. Вх. Пч. II. 31. б) Evonymus verrucosus. Анн. 142. *Сам було виріже нам удлища довгі та гнучкі із бруслини.* Морд. Оп. 31. См. **Бруселина.** 2) Вода изъ подъ точила. См. **Бруслини.** 3) Окалина, шлакъ.

Бруслинний, -а, -е. Относящійся къ **бруслин'**ѣ.

Бруслря, -лі, *ж.* Короткій тулупчикъ безъ рукавовъ. Вх. Зн. 4. См. **Брусла.**

Брусни́на, -ни, *ж.* **= Брусленина.** Вас. 161.

Брусниця, -ці, *ж.* Раст. Vaccinium Vitis Jdaea L. ЗЮЗО. I. 140.

Брусований, -а, -е. 1) О деревѣ: обтесанный на четыре грани. Шух. I. 88. 2) Сдѣланный изъ четырехгранныхъ бревенъ. *Брусована хата.* Шух. I. 89.

Брусок, -ска, *м.* 1) Ум. отъ **брус.** Въ 1 и 2 знач. употребляется чаще, чѣмъ брус. *Мила брусок.* Чуб. V. 667. *Достав Панас сокиру та брусок.* Гліб. 2) Часть полудрабка: каждая изъ двухъ горизонтальныхъ жердей, соединенныхъ щаблями. Рудч. Чп. 250.

Бруссся, -ся, *с.* Соб. отъ **брус.**

Брусувати, -сую, -єш, *гл.* Ѣсть что либо не жидкое. *Сідайте, дружечки, мої голубочки, та без сорома брусуйте, а ти. старосто, їм батуй!* Кв. 2) «Размягчать и разминать кожу при посредствѣ бруса изъ точильнаго камня» (у кожевниковъ). Вас. 157.

Брусяка, -ки, *м.* Ув. отъ **брус.**

Брусячча, -ча, *с.* Соб. увел. отъ **бруссся.**

Брухатий, -а, -е. Брюхатый.

Брухо, -ха, *с.* Брюхо. *Бодай тобі, мухо. розсілося брухо.* Чуб. III. 247.

Бруховещина, -ни, *ж.* Время гетманства Брюховецкаго. К. Хмельн. 6.

Брушляк, -ка, *м.* **= Брусла и Бруслря.** Вх. Лем. 394. Ум. **Брушлячок.**

Бруштин, -на, *м.* 1) **= Бурштин.** 2) *мн.* Желѣзные обручи на колесахъ возлѣ спицъ, чтобы не раскололась колодка. У мастеровъ они употребляются, когда спицы забиваютъ въ колодку. Канев. у.

Бруя, бруї, *ж.* 1) Быстрое теченіе въ рѣкѣ. *Виїхав човном на річку, саме на брую.* Кременч. у. 2) Сквознякъ. *Воли заслабли, бо їх поставили в теплій кошарі саме на бруї.* Кременч. у.

Брьохати(-ся), -хаю(-ся), -єш(-ся), *гл.* 1) Шлепаться, ударять объ воду. 2) Плескаться въ водѣ. *Пірнає, брьохається, хлюпається.* Левиц. I. 63.3) Идти по водѣ или по жидкой грязи. *Так і брьохав по воді.* Харьк. у. *Пішов... брьохаться осокою та очеретами.* Сим. 199.

Брьохнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **брьохати**. 1) Упасть, шлепнуться. *Так і брьохнув у воду.* Черк. у. *Об землю брьохнув, засовав ногами і пропав.* Ез. V. 17. 2) Швырнуть, оросить, ударивъ обо что. *Брьохнув оберемок об землю.* Сим. 200.

Бряжчати, -чу, -чиш, *гл.* **= Брязчати.**

Брязк, -ку, *м.* **= Брязкіт.**

Брязкало, -ла, *с.* 1) Побрякушка, погремушка. Левиц. Пов. 156. 2) **= Било 1?** *Ударивши* (при церкви — сторожъ) *в брязкало.* Мир. Пов. I. 162. 3) Тотъ, кто брякаетъ, бряцаетъ, бренчитъ.

Брязкальце, -ця, *с.* **= Брязкало 1.** *Скрізь будуть брязкальця дзвінкі.* Котл. Ен. V. 19.

Брязкання, -ня, *с.* Бряцаніе. Левиц. Пов. 156.

Брязкати, -каю, -єш, *гл.* Бряцать, звенѣть, звякать. *Кайдани брязкають.* Шевч. *А Ігнашко до дівчини підківками брязка.* Нп.

Брязкач, -ча, *м.* Звонкая монета.

Брязкити, -кит, *ж. мн.* Бренчалки, погремушки. Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ о походѣ князя-язычника въ христіанскую землю. *У дудки грали і в брязкити бряжчали.* ЗОЮР. I. 178.

Брязкілка, -ки, *ж.* **= Брязкальце.** Желех.

Брязкіт, -коту, *м.* Звукъ отъ металлическихъ вещей, звонъ, бряцаніе, бренчаніе. *Наробив брязкоту, а він і прокинувсь.* НВолын. у.

Брязкітка, -ки, *ж.* **= Брязкальце.** Ум. **Брязкіточка.**

Брязкотало, -ла, *с.* **= Брязкало.** Желех.

Брязкотіння, -ня, *с.* **= Брязкіт.** Желех.

Брязкотіти, -чу, -тиш, *гл.* **= Брязчати.** Ком. II. 53. *А він собі як став грошима брязкотіти. Я брязкотів кайданами важкими.* К. XII. 51.

Брязкотня, -ні *ж.* Бряцаніе, звонъ.

Брязкун, -на, *м.* **= Брязкало 2.** *К дияволу кармазинів! — загукала громада... — Вони тільки вміють бряжчати шаблями, а тоді де були ці брязкуни, як безбожний Радивил загуркотав із гармат?* К. Чр. 68.

Брязкутка, -ки, *ж.* **= Брязкало?** Въ пѣснѣ ум. **брязкуточка** является собственно вмѣсто слова **нагаєчка**. *Тріщатиме руса коса в мене під ногою, брязчатиме брязкуточка услід за тобою.* Чуб. III. 112.

Брязкучий, -а, -е. Бряцающій, звенящій. Левиц. Пов. 310.

Брязнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **брязкати**. 1) Зазвенѣть, звякнуть. *Брязнули ключі од комори йдучи.* Нп. *Здорова була, дівчинонько! — як на струні брязнуло обік мене.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Брязнув гаманом на стіл.* Г. Барв. 211. *Ось і у всі дзвони брязнули.* Г. Барв. 158. 2) Упасть, ударяясь о земь. *Горщик як брязне об піл.* Г. Барв. 225. *Мати зробилась як крейда біла, так і брязнула об землю.* Г. Барв. 402 — 103. *На яку коняку не покладе руку, вона з усіх чотирьох і брязне.* Мнж. 22. 3) Ударить. *Брязнула невістку по зубах.* НВолын. у.

Брязок, -зка, *м.* Употребл. въ выраж.: **на брязку** — вотъ-вотъ, сейчасъ. Мнж. 168.

Брязчати, -чу, -чиш, *гл.* Бряцать, звенѣть. Чуб. III. 35, 112. *Козак, мамцю, гуляє, брязчать в його гроші.* Нп. *Коли б у шинкарки, то б брязчали чарки.* Чуб. V. 831. *Сам до мене босий чеше, щоб підківки не брязчали.* Мет. 27.

Брязь! *меж.*, выраж. звукъ металла или стекла. *Перстень бризь!* Чуб. II. 94. *Стук, брязь в віконечко: вийди, вийди, коханочко!* Чуб. V. 207.

Бряк(ну)ти, -ну, -неш, *гл.* Разбухать.

Бряма, -ми, *ж.* = **Брама.** *Вийшло* (військо), *брями облягло та й взялось воювати.* Чуб. 162.

Брямчати, -мчу, -чиш, *гл.* = **Брязчати.** Вх. Лем. 394.

Брячка, -ки, *ж.* Пряжка. Вх. Лем. 481.

Буба, -би, *ж.* Дѣтск. 1) Зерно гороху, бобовъ (размякшее). О. 1861. VIII. 8. 2) Ягода. О. 1862. IX. 118. 3) = **Бублик.** О. 1861. VIII. 8. *Бийте кота в зуби, щоб не просив буби.* Мил. 44. 4) Рана, нарывъ, слѣды удара. Вх. Зн. 4. *Не йди туди, бубу зробиш.* Шейк. *Чи собою в пень, чи собою в дуба, а все собі буба.* Ном. № 8023. **Бубу зробити**. Ударить, причинить боль. Фр. Пр. 12. 7.

Бубарчук, -ка, *м.* = **Байструк.** Желех.

Бубарь, -ря, *м.* = **Бубарчук.** Желех.

Бубачка, -ки, *ж.* Нарывъ. Вх. Зн. I. См. **Буба 4.**

Бублейниця, -ці, бублешниця, -ці, *ж.* Пекущая бублики и торгующая ими. Котл. Ен. VI. 14. *Піднялись на місто йти бублейниці, палянишниці.* Кв. *Була у нас на селі бублейниця.* МВ. II. 195.

Бублик, -ка, *м.* Бубликъ, баранокъ. Чуб. VII. 445. *Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого.* Ном. № 7827. Ум. **Бубличок.**

Бубликів, -кова, -ве. = **Бублишний.** Драг. 173.

Блубиця, -ці, *ж.* Родъ рыбы, Leuciscus rutilis L. Шейк.

Бубличок, -чка, *м.* Ум. отъ **бублик.**

Бублишний, -а, -е. Бубличный, бараночный. Рудч. Ск. I. 188.

Бублишниця, -ці, *ж.* = **Бублейниця.**

Бублій, -лія, бублійник, -ка, *м.* Пекущій и торгующій бубликами.

Бублійниця, -ці, *ж.* = **Бублейниця.**

Бубляхи, -хів, *м.* Сѣмянные плоды картофеля. НВолын. у.

Бубна, -ни, *ж.* = **Ґуля.** Черном.

Бубнарити, -рю, -риш, *гл.* = **Бубнити 1.** *Цей бубнарь* (на весіллі) *гарно бубнарить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бубнарь, -ря, *м.* Музыкантъ на бубнѣ. См. **Бубнарити.** Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бубник, -ка, *м.* Ум. отъ **бубон.**

Бубнило, -ла, *с.* Барабанъ (шутливо?) *Одкрила барабан і вимазала у середині кістом. Уже у труби заграли салдатам іти в поход. Салдат і каже: «Прощай, бабушка! не погнівайся, що я тобі мички перелив». — Не погнівайся, — каже баба, що я тобі бубнило набила.* Грин. II. 200.

Бубни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) О бубнѣ: издавать звукъ; играть на бубнѣ. *Бубни бубнять.* Рудч. Ск. II. 5. *Бубон бубнить, скрипка грає.* Ком. II. № 529. 2) Разглашать, разносить. *Грицько вгору іде, шумить, бубнить, куди йде, що в великім щастю.* Pauli. II. 104.

Бубній, -нія, *м.* 1) Играющій на бубнѣ. 2) Безъ умолку болтающій.

Бубніти, -нію, -єш, *гл.* Разбухать, взбухать. *Бубніє пашня, як на дворі мокро.* НВолын. у.

Бубнувати, -вую, -єш, *гл.* = **Бубнити.** Угор.

Бубнявий, -а, -е. Разбухшій.

Бубнявіти, -вію, -єш, *гл.* Бухнуть, разбухать.

Бубовник, -ка, *м.* Раст. Rhinanthus major Ehrh. ЗЮЗО. І. 134.

Бубон, -бна, *м.* Бубенъ. Чуб. III. 268; VII. 450. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. *Голий як бубон.* Ном. № 1523. *Що дня божого діточки її як бубон збиті.* МВ. І. 45. 2) Родъ барабана. *Гей бийте в бубни, довбиші, на ґвалт.* К. ПС. 15. Ум. **Бубник.** *Качається, як бубник голеньке.* Ном. № 9234.

Бубона, -ни, *ж.* Названіе сковороды въ загадкѣ: *Прийшла кума до куми: дай, кумо, бубони — спекти собі ляпуни.* ХС. III. 62.

Бубонець, -нця, *м.* Бубенчикъ. *Вкотив у двір сивими кіньми, побрязкуючи.... бубонцями.* МВ. (О. 1862. III. 67). Ум. **Бубончик.** Чуб. ІК 348.

Бубоні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Говорить невнятно, бормотать; лепетать. *Тихо бубонів святу молитву.* Левиц. І. 127. *Дітвора бубонить, регочеться.* МВ. І. 9.

Бубончик, -ка, *м.* Ум. отъ **бубонець.**

Буботати, -бочу, -чеш, *гл.* Ворчать. *Медвідь бубоче.* Вх. Зн. 34.

Бубусі, *гл.* Дѣтск.: падать, упасть.

Бубух! *меж.* **= Бебех! Преимущ.** дѣтское. О. 1861. VIII. 8. *Коли ж зміюка бубух! аж земля затряслась.* ЗОЮР. II. 30.

Бубухнути, -ну, -неш, *гл.* **= Бебехнути.**

Бувалець, -льця, *м.* Бывалый, опытный человѣкъ. **Бувати у бувальцях**. Много испытать, извѣдать, видать виды. Ном. № 5775. *Батькові доставалося на своєму віку бувати у бувальцях.* Стор. II. 131.

Бувалий, -а, -е. Бывалый, опытный. Чуб. І. 236. *Не питай старого, а питай бувалого.* Ном. № 5784.

Буваличі, -чів, *м. мн.* Фантастическая мѣстность, въ которой случаются съ человѣкомъ различныя приключенія, испытанія. Фр. Пр. 128. *Бував він у Бувалинах.* Ном. № 5775.

Бувало, -ла, *с.* Въ сказкѣ то же, что и **жлукто**. Мнж. 176. *У мене єсть бувало... — Яке бувало? питають. — Жлукто, — хиба ж ви не знаєте?* Грин. І. 284.

Бувальщина, -ни, *ж.* Былое, быль. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина сказать.* Шевч. *Моє діло — бувальщину згадувати.* Г. Барв. 19.

Буван, -на, *м.* **= Бовван.** НВолын. у.

Буванець, -нця, *м.* Болванъ для растягиванія шапокъ. Лебед. у.

Буваніти, -нію, -єш, *гл.* **= Вованіти.** *Темно, нічого не видно, тільки збоку садочок і хлівець буваніють.* Сим. 224.

Бува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Бывать. *Ой бував я в тім садку.* Чуб. III. 49. *Бувало, із Мартином у дурня грають.* **Бував і на коні, і під конем**. Всего переиспыталъ. Г. Арт. (О. 1861. III. 100). **Бувай, бувайте здорові**. Будь, будьте здоровы, прощай, прощайте. *Бувайте здорові, мої чорноброві!* **Бува, буває**. 1) Бываетъ, случается. *Як вода, бува, греблю порвавши, біжить і гуде.* 2) Чего добраго. *Чи ти, бува, не здурів?* 3) Въ случаѣ. *Як, бува, спитають про мене, скажи, що жив і здоров.* Аѳ. 18.

Бугаєць, -йця, *м.* Ум. отъ **бугай.**

Бугаїв, -єва, -ве. Принадлежащій племенному быку. **— ве молоко**. См. **Молоко**.

Бугай, -гая, *м.* 1) Племенной быкъ. Вас. 197. 2) Пт. выпь. Ardea stellaris. Вх. Пч. II. 8. *А бугай бугу! гне чайку в дугу.* Макс. *Бугай гуде в болоті.* Греб. 400. *Кахне крижня або прогуде бугай.* О. 1862. VIII. 16. 3) Волчокъ (игрушка). Шейк. 4) Сильный и здоровый человѣкъ. 5) Названіе одного изъ ударовъ палкой въ игрѣ: **віл**. Ив. 22. 6) **— скажений.** Родъ дѣтской игры. Ив. 47. 7) мн. Родъ фасоли. МУЕ. I. 98. Ум. **Бугаєць**. Вас. 197, ХС. III. 62, **бугайок**. Ном. № 7283, **бугайчик**. Ув. **Бугаяка.**

Бугайкуватий, -а, -е. 1) О волѣ: похожій по внѣшнему виду на племенного быка. *Бугайкуватий віл.* Мнж. 192. 2) О человѣкѣ: развратный, ловеласъ. *Та це бугайкуватий панич.* Лубен. у.

Бугайок, -йка, бугайчик, -ка, *м.* Ум. отъ **бугай.**

Бугало, -ла, *с.* ? Встрѣчено въ любовномъ заклинаніи. *Не лети ж ти, огнений бугало, ліса палить, землі сушить, а трави в'ялить! Полети ж ти, огнений бугало, до козака у двір...., учепися ти йому за серце...., щоб він мене не запив, не заїв, із иншими не загуляв, усе мене на помислях мав.* Чуб. I. 92, 93.

Бугаш, -ша, *м.* Запустѣлый лѣсъ. Галиц. Желех.

Бугаювати, -гаюю, -єш, *гл.* Вести себя какъ племенной быкъ (о не вполнѣ оскопленномъ быкѣ). *Це бичок нутряк, — бач, з одним, а друге в отрунку, буває й у пахві, то як не вирізать оте друге, то й бугаюватиме и у роботу не годитиметься.* Волч. у.

Бугаяка, -ки, *м.* Ув. отъ **бугай.**

Бугаячий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій племенному быку.

Бугила, -ли, *ж.* Раст. Anthriscus sylvestris. Анн. 39. *Вирізав ту бугилу і зробив з неї дудку.* Рудч. Ск. I. 157.

Буглав, -ва, *м.* Раст. Conium maculatum. ЗЮЗО. I. 119. Вх. Пч. II. 30.

Бугор, -гра, *м.* Бугоръ. *Тепер там порівняно, а перш бугри були.* Драг. 85. Ум. **Бугорок.** Мир. Пов. II. 45.

Бугу! *меж.*, выражающ. крикъ выпи. *І бугай: бугу! гне з лози дугу.* Лукаш. 85.

Буґа, -ґи, *м.* **= Бугай I.** Вх. Пч. II. 5.

Буда, -ди, *ж.* 1) Будка, шалашъ. Чуб. III. 377. *Із запаски напну буду.* Нп. 2) Верхъ фургона. 3) Поташный заводь. Ум. **Будка, будочка.**

Будак, -ка, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Вх. Пч. I. 9.

Будара, -ри, *ж.* Фургонъ, крытая повозка. *Тепер несеться як крилами в бударі й два вози за ним.* Мкр. Г. 55.

Бударажити, -жу, -жиш, *гл.* Снаряжать (судна). Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ: *Швидче човни бударажить та у християнську землю одпливать.* ЗОЮР. I. 178.

Будденъ, -дня, *м.* Будень, рабочій день. *....мені не вілен світ ні в будденъ, ні в свято.* Чуб. V. 628. Про будденъ. Для будня, въ будень. *Ця спідниця вже нехай про будденъ буде.* Харьк. г. *Вона тії сережки про будденъ зносила.* Чуб. III. 131.

Буде, *нар.* Довольно, достаточно. *Буде з мене, поки живу, і мертвого слова.* Шевч.

Буденний, -а, -е. Будничный. Мир. ХРВ. 25. *У буденний день п'єш, гуляєш.* Чуб. V. 525. *Шапка одна буденна, друга празник ова.* Кв.

Бужени́на, -ни, бужениця, -ці, *ж.* **= Бужанина 1.** Вх. Зн. 4. Шух. I. 37.

Будз, -дза, *м.* Высушенный творогъ. Шух. I. 214.

Будзина, -ни, *ж.* = **Бузина.** Уман. у.

Будзьок, -дзька, *м.* Кусокъ, ломтикъ. Угор.

Будзя, -зі, *ж.* Мясо. Вх. *Лем.* 395.

Будимир, -ра, *м.* Будящій міръ. Встрѣчено лишь въ загадкѣ, гдѣ обозначаетъ пѣтуха. Ном., заг. № 125.

Будинковий, -а, -е. Относящійся къ строенію, зданію. *Вапна будинкова.* К. ПС. 40.

Будинок, -нку, *м.* Зданіе, строеніе, домъ. Мет. 527. Котл. Ен. І. 30. *В городі вистроєний великий будинок.* Котл. НП. 395. *А в його будинок був самий чисто скляний, увесь із кришталю.* ЗОЮР. II. 33. Ум. **Будиночок.**

Будити, -джу, -диш, *гл.* 1) Будить, пробуждать. *Не буди дитяти, дитиночка буде спати.* Макс. 2) Бороновать передъ посѣвомъ вспаханную плугомъ землю. Вас. 196. 3) Коптить. Вх. Зн. 4.

Будитися, -джуся, -дишся, *гл.* Пробуждаться, просыпаться. *Ой пив же я та й напився, пішов спати, не будився.* Нп.

Будище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ поташный заводь. Желех.

І. Будівля, -лі, *ж.* Строеніе, постройка, зданіе. *Шкода йому об хату обпіратись: не видержить, впаде його будівля.* К. Іов. 18.

II. Будівля, -ля, *с.* Строеніе, постройка. *Любо оком глянуть на сю церкву! Здалека здається, що вона на воздусі стоїть — так вище хотів, і будівля якесь легесенькe.* Св. *Л.* 25.

Будівник, -ка, *м.* = **Будівничий.**

Будівництво, -ва, *с.* Строительство, архитектура.

Будівничий, -чого, *м.* Строитель, архитекторъ. К. МБ. XII. 268. *Котрий син казав, жеби були з дуба будинки, то був будівничий.* Гн. II. 149. *Занедбали будівничі простий камінь у будівлі.* К. Псал. 270.

Будка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **буда.** 2) Кладовая. Екатериносл. у. *Як закинем удку в чужу будку, то дивись — коли не кожух, так свиту так і витягнем.* Чуб. II. 678. 3) Навѣсъ на столбахъ надъ гончарнымъ горномъ, досчатая крыша котораго раскрывается во время топки въ горнѣ. Вас. 180. 1) Простой экипажъ съ верхомъ. *Ой ідуть вози на перевози, а попереду будка.* Мет. 55. *Богиня сіла в просту будку, на передку сів Купидон: кобила їх везе кривая....* Котл. Ен. V. 34. 5) Костный остовъ спины птицы. *Лохв.* у.

Будний, -а, -е. = **Буденний.** *Будного дня нема коли йти по горіхи.* Каменец. у.

Будник, -ка, *м.* Работникъ на поташномъ заводѣ. Ум. **Будничок.**

Будників, -кова, -ве. Принадлежащій работнику на поташномъ заводѣ.

Будниченя, -няти, *с.* Дитя работника на поташномъ заводѣ.

Будничка, -ки, *ж.* Жена работника на поташномъ заводѣ.

Будніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Дудніти.** *Будить вози дудніти, підківочки звеніти.* Гол. *Слухає — хтось дуднить. А то злодії ішли.* Чуб. II. 634. (Не ошибка ли вм. **дудніти**?)

Будова, -ви, *ж.* Строеніе, зданіе. *Тільки став доїздити до тієї будови, де живуть сестри, знов линув дощ.* Стор. І. 72. *Ярмаркові будови.* О. 1861. IX. 180.

Будовця, -ці, *м.* = **Будівник.** *Е, він тут на всю губерню будовця, такого тут і нема, як він.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Будочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **буда.**

Будра, -ри, *ж.* Раст. Glechoma hederacea L. ЗЮЗО. І. 124. См. **Росхідник.**

Будува́ння, -ня, *с.* 1) Построеніе, созиданіе, сооруженіе. 2) Постройка, постройки, строеніе. *Ох, не видко ж того села, тілько будування.* Грин. III. 209. Ум. **Будуваннячко.**

Будовник, -ка, *м.* и пр. **= Будівник и пр.**

Будувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Строить, сооружать, созидать. *Дерево везено, церков будовано.* Чуб. III. 131. *Для кого ж ти, мала, сей двір будувала?* Чуб. V. 167, *Згода дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Труну будувати**. Дѣлать гробь. 2) Основывать. *Розмовляють, росказують: як Січ будували...* Шевч. 125.

Будуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Строиться, сооружаться, созидаться.

Будучина, -ни, *ж.* Грядущее, будущность. Левиц. Пов. 13.

Будущий, -а, -е. Будущій. *Скарай мене, Боже в сей вік і в будущий.* Лебед. у.

Будущина, -ни, *ж.* **= Будучина.** К. Кр. 17. К. XII. 9. *Думає..., лякаючись сама своєї будущини.* Г. Барв. 166.

Будчаний, -а, -е. Принадлежащій **будці**. *Дивлюсь — будчані двері одчинені.* Екатериносл. у.

Будчик, -ка, *м.* Сторожъ желѣзнодорожный, живущій по линіи въ будкѣ. *Мені будчик дав дорогу, до пропуст був незапертий, знятий, — я і з'їхав на дорогу, а тут машина біжить.* Александров. у. (Залюбовск.).

Будчина, -ни, *ж.* **= Будка 2 — 4.** *Пішли в будчину, подивились у засічку, аж там пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Будько, -ка, *м.* Тотъ, который обѣщаетъ, говори: буде или буду? *Поки хвалько нахвалиться, бубько набудеться.* Ном. № 5680. См. **Набуватися 3.**

Будь-лі. См. **бути.**

Будяк, -ка, *м.* 1) Раст. Чертополохъ, волчецъ. Вас. 199. *Не веди мя в будяки, бо я наколюся.* Чуб. V. 122. 2) **— жовтоцвітний**, а) Senecio vernalis Waldsh et Kit. ЗЮЗО. I. 166. б) Verbascum lychnitis L. ЗЮЗО. I. 160. Ум. **Будячок.** Чуб. V. 1035, **будяченько**. *На городі будяк родит... Роди, роди, будяченьку.* Грин. III. 688. Ув. **Будячище.**

Будячина, -ну, *ж.* **= Будяк.**

Будячище, -ща, *м.* Ув. отъ **будяк.**

Будячок, -чка, *м.* Ум. отъ **будяк.**

Будяччя, -чя, *с.* Соб. отъ **будяк.**

Буєн, -йна, -не. Краткая форма отъ **буйний**. *Ой віє вітер, буєн повіває.* Грин. III. 243.

Бужани́на, -ни, *ж.* 1) Копченое свиное мясо. 2) Особымъ образомъ приготовленный и изжаренный свиной окорокъ. Маркев. 150. Ум. **Бужанинка.**

Буждеревен, (ну?), *м.* Раст. Tamarix germanica. Лв. 102.

Буждиґарня, -ні, *ж.* Старая, разваливающаяся хата. Шух. I. 112.

Бужениця, -ці, *ж.* **= Бужанина 1.** Шух. I. 141, 106.

Бужина, -ни, *ж.* **= Бужанина.**

Буз, -зу, *м.* Раст. Siringa vulgaris, сирень. *Посинів як буз.* Ном. № 13153. Ум. **Бузок.**

Буза, -зи, *ж.* 1) Татарскій напитокъ изъ проса. 2) Нечистота въ немытой овечьей шерсти. У *вовні бузи багато.* Лебед. у. 3) Осадокъ въ жидкостяхъ.

Буздерево, -ва, *с.* **= Буз.** Полт.

Буздигарня, -ні, *ж.* **= Буцегарня.**

Бузина, -ни, *ж.* Раст. а) Бузина. Sambucus nigra L. Вх. Пч. I. 12.» ЗЮЗО. I. 135. *На в-городі бузина коренистая.* Чуб. V. 9. б) **— ялова.** Sambucus ebulus L. ЗЮЗО. I. 135. в) **— червона.** Sambucus racemosa L. ЗЮЗО. I. 135. Ум. **Бузинка.**

Бузини́на, -ни, *ж.* Одинъ стебель бузины. Ум. **Бузининка.** *Виросла бузинника, та така гарна, правенька.* Мнж. 58.

Бузинка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бузина.**

Бузинник, -ка, *м.* Кисель изъ бузинныхъ ягодъ. Лебед. у. Ум. **Бузинничок.**

Бузиновий, -а, -е. Бузинный. *Бузиновий кисіль.* Чуб. VII. 442. *Житньої соломахи бузиновим молоком запивати.* АД. II. 38.

Бузівок, -вка, *м.* Годовалый теленокъ. Вас. 197.

Бузів'я, -в'яти, *с.* **= Бузівок.** *Побігли з двору бузів'ята.* Павлогр. у.

Бузімок, -мка, *м.* **= Бузівок.** *Левиц.* I. 185.

Бузковий, -а, -е. Сиреневый. *Квіточка бузкова.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Бузлук, -ка, *м.* Родъ подковы, подвязываемой на подошву, чтобы не скользить на льду. Поп. 95.

Бузний, -а, -е. Сорный, съ соромъ. *Бузне зерно.* Лубен. у. **Бузна сіль**. Мутная соль, собираемая на мелкой водѣ.

Бузник, -ка, *м.* Бузиновая заросль. *В бузнику чорт живе.* Ном. № 316. Ум. **Бузничок.**

Бузничний, -а, -е. Относящійся къ **бузнику**. *Добри-вечір тобі, царю бузничний (у бузині сидить би то царь).* Чуб. I. 95.

Бузничок, -чка, *м.* Ум. отъ **бузник.**

Бузовка, -ки, *ж.* Потасовка? *У нас тут за це бунт: не кладуть податі, а вони правлять, то така бузовка — до бою доходить.* ЕЗ. V. 12.

Бузов'я, -яти, *с.* **= Бузув'я.** Ум. **Бузов'ятко.**

Бузок, -зку, *м.* Ум. отъ **буз.** Во многихъ мѣстностяхъ употребляется вмѣсто буз. *Воркувала горлиця у садку, у куточку тихенькому на бузку.* Гліб. Ум. **Бузочок.**

Бузувати, -зую, -єш, *гл.* 1) Наказывать, бить. Желех. 2) Журить, бранить, дѣлать, выговоръ. Желех.

Бузувір, -ра, *м.* **= Безувір.**

Бузувірів, -рова, -ве = Безувірів. *Як то ми одно думали про бідних дівчаток та про бузувірових москалів.* Кв. (О. 1861. VII. 6).

Бузувірка, -ки, *ж.* **= Безувірка.** *У, як би я піймала отту бузувірку, я б їй голову одтяла, щоб не кидала матері.* Кв.

Бузувірний, -а, -е. = Безувірний. *Чи ж воно таки подобеньство старій людині та лопати у піст скоромне? Сказано, бузувірні люде.* Харьк. у.

Бузув'я, -яти, *с.* **= Бузівок.** Ум. **Бузув'ятко.**

Бузун, -на, *м.* Низшій сортъ соли (съ примѣсью грязи). Радом. у.

Бузьдерево, -ва, *с.* **= Дивдерево.** Вх. Пч. I. 10.

Бузьків, -кова, -ве. 1) Принадлежащій аисту. *Бузькове гніздо.* 2) **— огень**. Раст. Lychnis flos cuculi. Вх. Пч. 11. 33.

Бузько, -ка, *м.* 1) *Листъ,* Ciconia alba. Вх. Пч. I. 16. *Тішиться, як би го бузько носом съкав.* Ном. № 12676. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 205.

Бузьок, -зька, *м.* **= Бузько 1.** Вх. Пч. I. 16. Ум. **Бузьочок.**

Бузьочок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **бузьок.** 2) мн. Раст. Erodium cicutarium. Вх. Пч. I. 10.

Бузя, -зі, *ж.* Дѣтск. 1) Уста, ротъ, ротикъ, лицо. О. 1862. IX. 118. **Дати бузі**. Поцѣловать. *Ти, дівчино хороша, дай же бузі без гроша.* Гол. II. 212. 2) Ласк. отъ **бузина**. *Прийде він до теї бузини, б'є макогоном по її і приказує: «Добри-вечір тобі, бузю, ти мій вірний друзю!»* (Изъ заговора). Грин. II. 325.

Буїй, -я, -є. Буйный. *Стоїть як буїй тур, вкопавши ноги в землю.* К. ЧР. 166. *Голови ви буїї.* Котл.

Буй, буя, *м.* Въ выраж.: **на буї**. На открытомъ мѣстѣ, доступномъ вѣтрамъ. *Її хата стоїть на буї.* Черниг.

Буйвіл, -вола, *м.* Буйволъ. Греб. 359. *Да з'їхалось да три воли, да три воли, три буйволи.* Чуб. III. 355. *Їхав москаль буйволами.* Драг. 2. Ум. **Буйволик.** Ув. **Буйволяка.**

Буйволиця, -ці, *ж.* Самка буйвола.

Буйволів, -лова, -ве. Принадлежащій буйволу.

Буйволя, -ляти, *с.* Буйволенокъ. Вх. Пч. II. 5.

Буйволяка, -ки, *м.* Ув. отъ **буйвіл.**

Буйко, -ка, *м.* Имя собаки въ сказкѣ. *З косток бичка вируіс чуйко і буйко, да такі здорові да гладкі собаки.* Чуб. II. 143.

Буймистрія, -рії, *ж.* **= Бурмистрова?** *Ніхто не вгадає, хто в нас коровай бгає: чи з села селяночка, чи з міста міщаночка, чи з Київа буймистрія.* Грин. III. 472.

Буйний, -а, -е. 1) Крупный. *Бачте, яка буйна* (картопля)! Г. Барв. 428. *Ці скіпки дрібні — беріть оці буйніші.* Радом. у. *Ученик нехай читає тілько буйну печать.* К. Гр. 15. *Буйний дощ.* 2) Рослый (о растеніяхъ). *Уродило жито високе, буйне.* Чуб. III. 399. *Шумить буйна нива.* Рудч. Чп. 104. *Буйна трава поросла.* 3) О почвѣ: жирный. *Буйна земля.* Хотин. у. 4) Сильный, буйный. *Коло, коло Дунаю дівчина гуляє, на буйную филенку спильна поглядає.* Мет. 77. *Із-за гори буйний вітер віє.* Мет. 27. 5) Буйный. *Загадаються орлики хижі... по буйних товаришах козаках.* Пѣсн. Ум. **Буйненькій, буйнесенький.** *Аж де взявся буйненький вітрець.* Чуб. III. 301.

Буйність, -ности, *ж.* 1) Изобиліе, плодородіе. 2) Невоздержность, неумѣренность. *Молодість — буйність, а буйність — дурність.* Ном. № 8717.

Буйно, *нар.* Крупно, сильно, буйно. *Сад ріс собі на волі дико і буйно.* Левиц. Пов. 191. *Що буйниї вітри буйно повівають.* Чуб. V. 570. *Буйно конем по вулиці проїзжав.* АД. I. 189.

Буйтур, -ра, *м.* **= Тур**, Bos urus. Вх. Пч. II. 5.

Бук, -ка, *м.* 1) Букъ, Fagus silvestris. *Коби ми ся тот бук розвив та й березі білі.* Гол. *Ночує Ганна під еннім небом, під зеленими буками.* Левиц. I. 62. 2) Переносно: палка, розга. *Наука не йде на бука.* Ном. № 6024. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки, а чого прозьва не докаже, то докажуть буки.* Ном. № 1059. *Буком того, хто не боронить свого.* Фр. Пр. 129.

Букарт, -та, *м.* **= Байстрюк.** Фр. Пр. 129.

Букарь, -ря, *м.* **= Пукарь.** Херс.

Букат, -та, *м.* Кусокъ. Шух. I. 106. *Втяла букат сира.* Шух. I. 199.

Буката, -ти, *ж.* **= Букат.** Въ томъ же значеніи и ум. букатка. *Прийде нам сі без букатки хліба пропадати.* ЕЗ. V. 29.

Буква, -ви, *ж.* 1) **= Буквиця.** 2) Буква.

Буквиця, -ці, *ж.* Раст. а) Betonica officinalis L. ЗЮЗО. I. 114. *Мил.* М. 23. б) **— біла.** Primula officinalis L. ЗЮЗО. I. 132. Ум. **Буквичка.**

Буквичний, -а, -е. Приготовленный изъ **буквиці**.

Буки, *нескл.* Славян. названіе буквы Б. *Аз — били мене раз; буки — набралися муки.* Ном. № 6068.

Буки-барабан-башта. Чепуха, чушь, нелѣпица. *Та се так, не во гнів сказати, — буки-барабан-башта, шануючи Бога й вас.* Котл. НП. 399.

Букивчак, -ка, *м.* Зябликъ, Fringilla coelebs. Вх. Уг. 228.

Буківка, -ки, *ж.* Родъ гриба. Вх. *Лем.* 395.

Буков (ви, *ж.*?) Буковый жолудь. Вх. Уг. 228.

Буковенний, буковий, -а, -е. Буковый. ЕЗ. V. 229. *Ліс буковий.* Шух. I. 177. *На водах, на Іорданських, пливе листок буковенний.* Чуб. III. 459. *Скажи зробити буковую труну.* Чуб. V. 631.

Буковина, -ни, *ж.* 1) Буковое дерево. Гол. I. 106. *Як упаде жовтий листок з тої буковини.* Нп. 2) Буковый лѣсъ. Шух. I. 177. 3) Страна: Буковина. Ум. **къ 1 и 2 знач.**: буковинка, буковиночка, буковинонька. *А в лісі, в лісі в буковинойці, там же мі кукала сива зазулейка... Листи нала би я ліс буковину...* Гол. II. 77.

Буковинець, -нця, *м.* Житель Буковины. Желех. Ум. **Буковинчик.** Желех.

Буковинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **буковина 1, 2.** Шух. I. 177. *Буковинка сі розвила.* Шух. I. 197. 2) Жительница Буковины. Ум. **Буковиночка, буковинонька.**

Буковинський, -а, -е. Относящійся къ Буковинѣ, буковинскій. Федьк. I. 51.

Буковинчик, -ка, *м.* Ум. отъ **буковинець.**

Букодірка, -ки, *ж.* = **Букивчак.** Вх. Уг. 228.

Букодірча́, -ча́ти, *с.* Птенецъ зяблика. Вх. Уг. 228.

Букурійка, -ки, *ж.* См. **букурія.**

Букурія, -рії, *ж.* и въ томъ же значеніи ум. **букурійка**. Узкій ремень, узкій кожаный поясъ для подвязыванія у мужчинъ штановъ, у женщинъ юбки. Шух. I. 120, 123, 127, 132.

Букша, -ші, *ж.* Втулка въ колесѣ (деревянная или желѣзная). Kolb. I. 66. *Букшу на те, щоб не розмелювалось колесо.* Канев. у.

Букшпан, -ну, *м.* Самшитъ, буксъ, Buxus semporvirens.

Букшпановий, -а, -е. Буксовый.

Булава, -ви, *ж.* 1) Булава, знакъ гетманскаго достоинства, *Оттогді то козаки бобре дбали, бунчук, булаву положили, берися Хмельниченка на гетьманство настановили.* Дума. *До булаті треба голови.* Посл. 2) **= Кийок.** Грин. III. 667. *Мужик прийшов до вовка: лусь, лусь кийком. А лисичка... каже вовкові: «Крути-верти, вовчику, головою, щоб не поцілив сучий син булавою.* Рудч. Ск. I. 21. Ум. **Булавка.** Ном. № 3944, Булавочка. Чуб. V. 1086.

Буланий, -а, -е. Буланый. *Сідлай коня вороного, а під себе ще буланого.* Чуб. V. 41. Ум. **Буланенький.** АД. II. 45.

Булат, -ту, *м.* 1) Булатъ, узорчатая сталь. 2) Булатная сабля. *Посік же тебе булат вражий.* Стор. II. 267.

Булатний, -а, -е. Булатный. АД. II. 99. *Шаблі булатнії.* АД. I. 214.

Булатовий, -а, -е. = Булатний. *Палаш.... булатовий.* Драг. 264.

Булдимка, -ки, *ж.* булдимок, мка, *м.* Родъ стариннаго ружья. *Наклали повні гамазеї.... булдимок, флинт і яничарок.* Котл. Ен. IV. 56. *За плечима мотався булдимок.* Стор. МПр. 3.

Булеґа, -ґи, *ж.* Ув. отъ **булка.** *Голова була голена, тілько оселедець спереду (його через те й прозвали булеґою, що в його голова була так як булка обголена).* О. 1861. X. 33, 34.

Булига, -ги, *ж.* Раст. Conium maculatum L. Прил. у.

Булиголова, -ви, *ж.* Раст. а) **= Болиголов.** б) Chaerophyllum bulbosum L. ЗЮЗО. I. 167.

Булий, -а, -е. Бившій. *На булих товаришок, сільських дівчат і з під лоба не поглянула, наче ніколи вони й не здибалися з собою.* Св. Л. 90.

Буління, -ки, *ж.* Ум. отъ **буля.**

Булка, -ки, *ж.* 1) Булка, бѣлый хлѣбъ. Чуб. V. 192; VII. 445. *Що ж ти напік булок?* Чуб. II. 185. *Шкода собаці булки; не ззість, тілько покаляє.* Ном. № 7593. 2) Отдѣльный хлѣбъ. *Булка хліба.* Волын. г. 3) Деревянный шаръ, употребляющійся въ игрѣ того-же имени. КС. 1887. VI. 474. Сим. 178, 6 (шаръ гоняютъ палками но льду). *Учора я дививсь, як хлопці гуляли на толоці.... то в дучку булку заганяли.* Греб. 395. Ум. **Булочка.** Чуб. V. 488. *Булочка хліба лежить.* Чуб. II. 8.

Буль-буль! *меж.,* выражающее звукъ при вытеканіи жидкости изъ бутылки. Ном. № 13132.

Бульба, -би, *ж.* 1) Водяной, мыльный пузырь. 2) Земляная груша, Helianthus tuberosus L. Анн. 163. 3) **= Картопля.** Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. Ум. **Бульбочка.**

Бульбан, -на, *м.* Картофелина. *Вдавився бульбаном.* ЕЗ. V. 128.

Бульбашка, -ки, *ж.* 1) Водяной или мыльный пузырь. Чуб. II. 566. *А на дворі дощик іде, аж бульбашки дмуться.* Грин. III. 391. 2) Пустой шарикъ. *У термометрі.... скляна дудочка з бульбашкою на кінці.* Ком. II. 78. 3) Цвѣточная почка. Сквир. у.

Бульбашний, -а, -е. Покрытый пузырьками, пѣнящійся. *Коряк жемчужно-бульбашної вип'є.* К. Бай. 9.

Бульбеґа, -ґи, *ж.* **= Картопля. = Бульба 3.** Вх. Пч. II. 36.

Бульбисько, -ка, *с.* Поле, съ котораго снять картофель. Желех.

Бульбиця, -ці, *ж.* **= Картопля.** Фр. Пр. 129.

Бульбуки, *мн.* Родъ растенія. Вх. Уг. 4. Ум. **Бульбучки.**

Бульбулькання, -ня, *с.* **= Булькання.** О. 1862. VII. 72.

Бульбулькати, -каю, -єш, *гл.* **= Булькати.** О. 1862. VII. 72.

Бульб'яник, -ка, *м.* Бабочка: мертвая голова, Acherontia Atropos. Вх. Пч. I. 5.

Бульва, -ви, *ж.* Луковица. *Додають цибулі (гички або бульви).* МУК. I. 97.

Бульвинка, -ки, *ж.* Луковка. Желех.

Бульк! *меж.* Звукъ при паденіи въ воду. Мнж. 132. *А жидівське військо в воду бульк!* Грин. II. 223.

Булька, -ки, *ж.* **= Бульбашка 1.** *Бульки, котрі позбігали з кип'ятку і захололи, із їх і стали гори, а меж ними долини.* Чуб. I. 39. *Аж бульки на воді стають.* Фр. Пр. 129.

Булькання, -ня, *с.* Бульканіе.

Булькати, -каю, -єш, *гл.* Булькать, издавать звукъ: «буль-буль», при вытеканіи, кипѣніи (жидкости). Драг. 48. *Ниво вщолоча та все булька: буль-буль-буль.* Грин. I. 206.

Булькатий, -а, -е. = Банькатий. *Диякон...., витріщивши булькаті очі, пер, наче з бочки, товстого баса.* Мир. Пов. II. 60.

Бульківт, -коту, *м.* Клокотаніе.

Булькнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **булькати**. *Тільки булькнув пан у воду та бульбашки позскакували наверх води.* Чуб. II. 566.

Булькотати, -кочу, -чеш, булькотіти, -кочу, -тиш, *гл.* 1) Клокотать. *Кров дзюрить, булькотить з спини.* Ном. № 8173. 2) Булькать. *Доти баба булькотала, поки на дно не попала.* Грин. III. 341. *Стала, тиковку топити, а та набірається води та булькотить.* Мнж. 2. 3) Объ индюкѣ: кричать. *Пуляк булькоче.* Вх. Уг. 229.

Булькотнеча, -чі, *ж.* Переливаніе съ шумомъ; бурчаніе. *Булькотнеча у животі така піднялась.*

Бульон, -на, *м.* Родъ картофеля. МУЕ. I. 101.

Бульчати, -чу, -чиш, *гл.* **= Булькотати.** Гол. III. 259.

Буля, -лі, *ж.* 1) Дѣтск. Булка. 2) **= Картопля.** МУК III. 56. *Копали булі.* МУЕ. III. 40. Ум. **Булінька.**

Булянка, -ки, *ж.* **= Бульбисько.** Гн. 11. 107.

Бум-бум! *меж.*, выражающее звукъ басовой трубы, бубна, барабана и т. п. О. 1862. VII. 74.

Бумага, -ги, *ж.* 1) **= Папір.** 2) Паспортъ; документъ. *Іде до панії, щоб бумагу їй дала; а пані: Не хочу я, не дам тобі бумаги і їхати не пущу.* МВ. *У волость аж три бумазі прийшло: кажуть, якісь начальники їхатимуть.* Лубен. у. Ум. **Бумажка, бумажечка.**

Бумажний, -а, -е. = Папіровий.

Бумбак, -ка, *м.* Жукъ. Угор.

Бумкати, -каю, -єш, *гл.* Извлекать басовые, густые звуки (на струнномъ инструментѣ).

Бунда, -ди, *ж.* Верхняя одежда — родъ суконнаго пальто. Гол. Од. 80, 83.

Бундз, -дза, *м.* 1) Молодой овечій творогъ. Шейк. Большой кусокъ овечьяго сыру. Вх. Зн. 12. См. **Будз.** 2) Коротко остриженный мальчикъ. Желех. 3) Узел (на веревкѣ, ниткѣ и пр.). Вх. Лем. 395. Ум. **Бундзик.**

Бундзик, -ка, *м.* Ум. отъ **бундз.** Во 2-мъ значеніи употребляется какъ прозвище для рекрутовъ, которыхъ сильно стригли въ прежнее время. *Відобрали го до бундзиків.* Фр. Пр. 129.

Бундючитися, -чуся, -чишся, *гл.* Важничать, хорохориться, пѣтушиться, чваниться. *Твоя Маруся усе щось бундючиться.* О. 1861. XI. Кух. 28.

Бундючний, -а, -е. 1) Надутый, высокомѣрный, чванный. *Не приступиш, таке бундючне.* Ном. № 2470. 2) Пышный. шумный. *Бундючне весілля було.* НВолын. у.

Бундючно, *нар.* Высокомѣрно, чванно. *Пішов з ківнат бундючно-грізною ходою.* Котл. Ен. IV. 52.

Бундячитися, -чуся, -чишся, *гл.* **= Бундючитися.** *Возний, — так і бундячиться, що помазався паном.* Котл. НП. 387.

Бундячний, -а, -е. = Бундючний. *Таке бундячне весілля уджигне.* Котл. НП. 377.

Буні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* **= Бруніти.** Желех.

Бункош, -ша, *м.* **= Келеф.** Гол. Од. 80.

I. Бунт, -ту, *м.* 1) Связка, пукъ (нитокъ, шелку, табаку и пр.). 2) мн. Шесть большихъ струнъ на бандурѣ. КС. 1882. VII. 282. Ум. **Бунтик, бунтичок.**

II. Бунт, -ту, *м.* Бунтъ, возмущеніе, мятежъ. **Бунт зривати**. Бунтоваться. *Звели нам під москаля тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* АД. II. 114.

Бунтиковий, -а, -е. Связанный въ пуки.

Бунтичок, -чка, *м.* Ум. отъ **бунт.**

Бунтівний, -а, -е. = Бунтовливий. Желех.

Бунтівник и бунтовник, -ка, *м.* Бунтовщикъ. К. ЧР. 411. *Лихі бунтівники, перевертні щоденні.* К. Псал. 177.

Бунтівниця, -ці, *ж.* Бунтовщица, мятежница.

Бунтовливий, -а, -е. Склонный къ бунтамъ, мятежамъ, мятежный. *Ваші предки бунтовливі.* К. Псал. 220. *Бунтовливі піддані.* Мир. ХРВ. 159.

Бунтовництво, -ва, *с.* Мятежность, бунтовство. К. XII. 32.

Бунтовничий, -а, -е. Мятежническій, принадлежащій, свойственный мятежнику. *Тугі шиї бунтовничі нахилив під мене.* К. Псал. 42.

Бунтува́ння, -ня, *с.* Возмущеніе, непокорность, мятежъ. *Переказ.... про Мертве Море, що ніби під його водами сидять велетні за бунтування проти Бога.* К. Іов. 56.

Бунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Бунтовать, бунтоваться. *Не бунтуйте проти його, тяжко-важко покарає.* К. Псал. 146. 2) Бунтовать, возмущать. *Бунтує народ.* Єв. Л. XXIII. 5.

Бунтува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Бунтоваться, возмущаться. *Чого се так бунтуються народи?* К. Псал. 2.

Бунчати, -чу, -чиш, *гл.* **= Брунчати.** Вх. Уг. 229.

Бунчужний, -ного, *м.* Носитель гетманскаго бунчука. *Бунчужний військовий.* К. ПС. 5.

Бунчук, -ка, *м.* 1) Одинъ изъ знаковъ гетманскаго достоинства: древко съ металлическимъ яблокомъ на концѣ, подъ которымъ свѣшивался лошадиный хвостъ. *Козаки добре зробили: бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Мет. 398. **Бунчуком, бунчука стояти**. Стоять вертикально? Ого, *напрутив! так бунчуком (бунчука) і стоїть.* Ном. № 13958.

Бунчуковенко, -ка, *м.* Сынъ бунчукового товариша. Желех.

Бунчуковий, -а, -е. 1) Относящійся къ **бунчуку**. 2) **— товариш.** Почетное званіе, которымъ сначала украинскіе гетманы награждали сыновей генеральной старшини и полковниковъ, а позже, съ половины XVIII в., это званіе стали получать, при выходѣ въ отставку, полковники и чины полковой **старшини. Б. товариші** сопровождали гетмана въ походѣ, находясь **під його бунчуком**. Иногда сокращенно, безъ существительнаго: *Бувають військові, значкові, і сотники, і бунчукові.* Котл. Ен. III. 67.

Бунька, -ки, *ж.* Глиняный сосудъ, родъ кувшина съ узкимъ горлышкомъ. Прил. у.

Буняк, -ка, *м.* **= Джміль.** Желех.

Бура, -ри, *ж.* Бурленіе воды. *Тепер вода тихо йде коло каміння, бо мала, а як весною вода велика, то бура б'є тут.* Екатеринosл. у.

Буравий, -а, -е. Буроватый. Вх. Лем. 395.

Бурак, -ка, *м.* и пр. См. **Буряк и пр.**

Бурастий, -а, -е. = Буравий. *Бурастий кінь.* Вх. Уг. 329.

Бурачинка, -ки, *ж.* Родъ кушанья. *З листя буракового роб'ять бурачинку.* МУЕ. I. 100.

Бурачки, -ків, *м. мн.* Раст. Cuscuta epilinum. Вх. Пч. II. 81.

Бурачник, -ка, *м.* Раст. Borrago officinalis L. ЗЮЗО. I. 114.

Бурбулянка, -ки, *ж.* Картофельный сунь. Желех.

Бурда, -ди, *ж.* 1) **= Здирок.** Вас. 157. 2) Родъ игры у мальчиковъ: а) попадаютъ камешками въ поставленную стоймя каменную плиту или кусокъ доски; выигрываетъ — **дає бурду** — свалившій плиту или доску. Шейк. **Задам я тобі бурду!** Задамъ я тебѣ трезвону! Шейк.

Бурдей, -дея, *м.* 1) Землянка. Каменец. у. 2) Курная изба. Шух. I. 96, 111. 3) Публичный домъ. Желех. Ум. **Бурдейчик.**

Бурдій, -дія, *м.* **= Бурдей 1.** *Ге! так се хата! Так і єсть, хата, коли хатою можна звати бурдій, що тільки дах над землею, навіть вікон не видно.* Св. Л. 27.

Бурдюг, -га, бурдюк, -ка, *м.* **= Бордюг 1.** Чуб. V. 1086. О. 1862. X. 44. Вх. Зн. 4. *Їхав чоловік рябими волами та найшов бурдюг з пирогами.* Пи. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Св. Мр. II. 22. Бурдюки бити. Шалить. Ум. **Бурдюжок.** Вх. Зн. 4.

Буреки, -ків, *м. мн.* Родъ прѣсныхъ пирожковъ. О. 1862. V. Кух. 36. Вареники съ жировыми вытопками, сваренные въ жирѣ. Мнж. 176.

Бурий, -а, -е. 1) Бурый, сѣрый. *Бурий, як вовк.* Фр. Пр. 130. 2) О головномъ уборѣ: въ складкахъ, въ сборкахъ. Вх. Уг. 225. 3) Сердитый, разсерженный. Фр. Пр. 130.

Буритель, -ля, *м.* Нарушитель.

Бурити, -рю, -риш, *гл.* 1) Разрушать, ниспровергать, разорить. 2) Сильно лить, литься. *Бурить як з барила.* 3) Волновать, возмущать. 4) Рыть. *Киртиця бурит землю.* Вх. Лем. 395.

Буритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Возмущаться, волноваться. 2) безл. Собираться бурѣ. *Хмариться, буриться, — дощ буде....* Pauli. I. 120.

Буришечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **буришка.**

Буришка, -ки, *ж.* **= Картопля.** Вх. Зн. 64. Шух. I. 164. *Дві річі Бог для бідних сотворив: буришку та вербу.* Фр. Пр. 130. Ум. **Буришечка.** Шух. I. 203.

Бурівник, -ка, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Шух. I. 21.

Буріння, -ня, *с.* Разрушеніе.

Бурі́ти, -рію, -єш, *гл.* Становиться бурымъ, бурѣть. *Де-де буріє останнє просо і пізня гречка спіє.* О. 1861. XI. 100. *Погляну я у віконце, калина буріє.* Чуб. V. 649.

Бурка, -ки, *ж.* 1) Бурка. КС. 1882. XII. 592. ЗОЮР. I. 302. *То ти, бурко, козака заморозила? — Я до його й не доторкалася.* Ком. II. № 159. 2) Родъ башлыка у **опанчі**. Гол. Од. 18. 3) **= Картопля.** Фр. Пр. 130. 4) **= Буря.** Вх. Уг. 229. Ум. **Бурочка.**

Буркало, -ла, *об.* Ворчунъ, ворчунья.

Буркання, -ня, *с.* Ворчаніе.

Буркати, -каю, -єш, *гл.* 1) Ворчать. 2) Будить.

Буркіт, -коту, *м.* 1) Воркованіе. 2) Шумъ. *Иноді тут як в казані кипить, клекоче: і співи йдуть, і сварки, і так крик та буркіт.* Св. Л. 217. 3) Ворчанье.

Буркітник, -ка, *м.* Воркующій (эпитетъ голубя). *А на зорі б усіх збудили голубки, озвавшись до самиць, буркітники раненькі.* К. Дз. 40.

Буркниця, -ці, *ж.* Бревно вдоль крыши, къ которому прикрѣплена своими верхними концами каждая пара стропилъ. Шух. I. 91.

Буркнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **буркати** 1. *І муха говоруха об мені не буркне.* Ном. № 4056.

Буркований, -а, -е. Вымощенный камнемъ, шоссированный. *У Київі завше сухо, бо вулиці бурковані як поміст.* Канев. у. *Дорога.... буркована.* Чуб. II. 182. Гн. II. 196.

Бурковина, -ни, *ж.* Раст. Melilotus offic. *Ой стелеться мені широкий лист та бурковина.* Мет. 82.

Бурковка, -ки, *ж.* Мостовая; шоссе. Одесск. у.

Буркота́ти, -чу́, -чеш, буркоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Ворковать. *Ой голубочок гуде, а голубка буркоче.* Мет. 78. 2) Рокотать, шумѣть. *Хвилі росходяться перед байдаком, а ззаду знов буркочучи зливаються.* К. ЧР. 310. 3) Ворчать. *Буркотів собі під ніс, лаючи козаків.* Стор. МПр. 104. *Оце тобі, стара бабо, щоб не буркотіла.* Грин. III. 313.

Буркотливий, -а, -е. Воркующій. *Чи бачили сивую голубку? Сиза буркотлива.* Чуб. V. 24.

Буркотун, -на, *м.* 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Буркун.** 2) Ворчунъ. См. **Буркун.** Ум. **Буркотунець.**

Буркува́ння, -ня, *с.* 1) Мощеніе камнемъ. 2) Воркованье.

Буркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Мостить (камнемъ). *Зробив.... буркованну дорогу.* Гн. II. 196. 2) Ворковать. *На калині зозуля, вона не кує — буркує.* Чуб. V. 690.

Буркуку! *меж.,* выражающее воркованіе голубя. Чуб. II. 93. *Він літає, буркотає, собі пароньки шукає. Як буркуку, так буркуку!* Мет. 261.

Буркун, -на, *м.* 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Буркотун.** *Голуб-голубочок, сивий буркуночок.* Чуб. V. 102. 2) Ворчунъ. *У запічку буркун бурчить.* Нп. См. **Буркотун.** 3) Раст. а) Melilotus coerulea. Рудч. Чп. 245. То же: **буркун синій**. ЗЮЗО. I. 166. б) **— жовтий.** M. officinalis. Мил. М. 87. в) **— білий.** M. alba. Мил. М. 38. *В огороді буркун-зілля по тичині в'ється.* Чуб. V. 1029. Ум. **Буркунець, буркунчик, буркунонько, буркуночок**. Грин. III. 348, 688.

Буркунець, -нця, *м.* 1) Ум. **оп.** буркун. 2) Порода сельдя: бѣшанка.

Буркуни́на, -ни, *ж.* Стебель буркуна. *На вгороді буркунина.* Мил. 101.

Буркуночок, -чка, буркунчик, -ка, *м.* Ум. отъ **буркун.**

Буркут, -та, *м.* Вьющій ключь, источникъ кислой минеральной воды. Шух. I. 16, 17.

Буркута́ти, -чу́, -чеш, *гл.* **= Буркотати.** Мил. 209.

Буркутовий, -а, -е. = Буркутський. Желех.

Буркутський, -а, -е. Принадлежащій источнику кислой минеральной воды. *Вода буркутська.* Шух. I. 17.

Бурлак, -ка, бурлака, -ки, *м.* 1) Бобыль, бездомный человѣкъ, работникъ вдали отъ родины. Рудч. Ск. I. 206. *Бурлак сам горить як свічка: як до роботи, як до охоти.* Ном. № 10684. *Нема в світі так нікому, як бурлаці молодому, що бурлака робить, заробляє, аж піт очі заливає, а хазяїн його лає.* Нп. 2) Холостякъ. *Любої пари не знайшов, а побратись аби як не гоже.... Так довіку бурлакою й зоставсь наш Гриць.* МВ. I. 64. *Козаче, бурлаче, що тебе зсушило?* Нп. Ум. **Бурлаченько.** Чуб. V. 639, бурлачок. КС. 1882. XI. 231.

Бурлакува́ння, -ня, *с.* 1) Жизнь бобыля, вѣчнаго батрака. 2) Холостая жизнь.

Бурлакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Быть бобылемъ, батракомъ, бродяжничать. 2) Вести холостую жизнь. МВ. II. 142. *Та йди додому хазяйнуй із жінкою, а я вже буду бурлакувать.* Рудч. Ск. I. 207.

Бурлаха, -хи, *ж.* ? *Світилка-шпилька у стіні, а сваха-бурлаха у хлеві.* Чуб. IV. 357.

Бурлацтво, -ва, *с.* 1) Соб. отъ **бурлака**. *Понаходило бурлацтва й гайдамак.* Стор. МПр. 75. 2) **= Бурлакування.** Чуб. V. 524. Рудч. Чп. 220. *Ой хвортуно, хвортувино, послужи нам, як служила: служила в бурлацтві, служила в козацтві, послужи ще й у чумацтві.* Рудч. Чп. 219.

Бурлацький, -а, -е. Принадлежащій **бурлаці**, къ нему относящійся, свойственный ему. *Молодий бурлацький син.* Рудч. Чп. 115. *Ніхто не заплаче по білому тілу по бурлацькому.* Рудч. Чп. 153. **Бурлацьке сонце**. Луна, — шутливое названіе, данное потому, что бурлакам часто приходится ходить ночью, скрываясь. **Бурлацький отче-наш**. Шутливая молитва, въ которой просятъ избавленія отъ разныхъ бѣдъ жизни **бурлак**. О. 1861. X. Св. 50.

Бурлаченько, -ка, *м.* Ум. отъ **бурлак.**

Бурлачити, -чу, -чиш, *гл.* **= Бурлакувати 1.** Рудч. Чп. 11.

Бурлачина, -ни, *м.* **= Бурлак.** *Ой да прийшли бідну бурлачину у некрути брати.* Чуб. V. 1026.

Бурлачка, -ки, *ж.* Бездомная женщина, батрачка. Левиц. ПЙО. I. 165.

Бурлачок, -чка, *м.* Ум. отъ **бурлак.**

Бурливий, -а, -е. Бурливый, бурный. *Сказав: о жизнь! бурливе море, хто цілий на тобі оставсь?* Котл.

Бурли-голова, -ви, *м.* Безпокойный человѣкъ, забіяка. *Як прийде оця бісова бурли-голова додому, — так усе й піде перевертом по хаті.* Екатериносл. г.

Бурлити, -лю, -лиш, *гл.* Бурлить. *Чути — щось гуде клекоче, бурлить страшніше самого грому.* Кв.

Бурлій, -лія, *м.* Крикунъ, возмутитель. *Зараз деякі бурли схаменулись, подумали про свою голову.* К. ЧР. ЗН.

Бурло, -ла, *м.* Ругань, ропотъ. Мнж. 176. **Збити бурло**. Поднять сварливый шумъ. Мнж. 176. Бурла бити. Бездѣльничать. *Що день тобі у Бога бурла б'є та каламуте.* Павлогр. у.

Бурмак, -ка, *м.* Ворчунъ, брюзга. Вх. Зн. 4.

Бурмило, -ла, *об.* 1) **= Бурмак.** Вх. Зн. 4. 2) Прозваніе медвѣдя.

Бурмистер, -стра, *м.* Бургомистръ. К. ЧР. 225.

Бурмистерський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный бургомистру.

Бурмистренко, -ка, *м.* Сынъ бургомистра.

Бурмистрівна, -ни, *ж.* Дочь бургомистра.

Бурмистрова, -вої, *ж.* Жена бургомистра.

Бурмиструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Отправлять должность бургомистра.

Бурмій, -мія, *м.* **= Бурмак.** Вх. Зн. 4.

Бурмоситися, -шуся, -сишся, *гл.* Дуться, показывать недовольство. Желех.

Бурмота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Бормотать, ворчать. *Почав щось сам собі бурмотати, наче з просоння.* Мир. Пов. I. 172.

Бурний, -а, -е. Бурный. *Бурні води.* К. Іов. 60. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* О. 1862. VI. 41.

Бурок, -рку, *м.* Мостовая, вымощенная улица или дорога. Гн. II. 196. **На бурку жити**. Жить на авось. Ном. № 10320. **Сидіти на бурку**. Быть безъ мѣста. Подольск. г. *Хвалити Бога, коли трапиться добре місце, а як же сидітиме на бурку.* Левиц. I. 208.

Був старий священник у Покрови. Висвятившись десь, не пристав на унію; от же не правив, на бурку сидів у Покрови, аж поки знов не настало благочестіє. КС. 1884. VIII. 724.

Буроха, -хи, *ж.* Завирушка бурая, Accentor modularis. Вх. Уг. 229.

Бурочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бурка.** Употребл. и вмѣсто **бурка 3**. Вх. Пч. 11. 36.

Бурса, -си, *ж.* 1) Низшее духовное училище, бурса. 2) Стадо, куча (животныхъ). *Бурса гусей.* Каменец. у. *Від Різдва до Водохрища вовки бурсами бігають, лютують.* Подольск. г. 3) Толпа, гурьба, группа, партія. *Бурса йде якихсь харцизяк.* О. 1861. XI. 8. *Чимала бурса косарів пішла, — чи не на Дін.* Полт. *Аж он одна бурса ходе по житах, а ото друга — жита оглядають.* Канев. у. *За панів було як повтікають хлопці од некрутства у ліс та зберуться у бурсу, то вже ж їх тоді ніхто не візьме.* Каменец. у.

Бурсак, -ка, *м.* Бурсакъ. Стор. I. 41. Фр. Пр. 130. Ум. **Бурсачок.** Ув. **Бурсачище.**

Бурсацтво, -ва, *с.* Соб. Бурсаки. *А із брацтва те бурсацтво мовчки виглядає.* Шевч.

Бурсацький, -а, -е. Бурсацкій.

Бурсачина, -ни, *м.* = **Бурсак.**

Бурсачище, -ща, *м.* Ув. отъ **бурсак.**

Бурсачня, -ні, *ж.* Соб. **Бурсаки**. Св. Л. 219.

Бурсачок, -чка, *м.* Ум. отъ **бурсак.**

Бурсуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Барахтаться, въ борьбѣ возиться. *Вони почали бурсуватись — то в шутку, а то вже і навспрашки.* Новомоск. у.

Бурт, -ту, *м.* 1) Пазъ, желобокъ въ столбахъ для закладыванія досокъ. Подольск. г. Лебед. у. 2) = **Буртниця.** Мик. 181.

Бурта, -ти, *ж.* 1) Груда, куча (продолговатая). *Цілі бурти огірків лежять.* Сумск. у. 2) Насыпь, холмъ, бугоръ. Рудч. Ск. I. 29. *Із трупів бурти насипає.* Котл. *Біжить вона* (вода) *з крутих бурт у глибокі долини.* Мир. Пов. II. 41. *Очі бігають з ниви на ниву.... з яру на зелені бурти.* Мир. Пов. II. 84. *Розривають бурти снігу та вибірають задубілих* (людей). Мир. Пов. I. 118. 3) Насыпь, изъ которой добываютъ селитру. Лебед. у. 4) Цѣпь косцовъ. Лубен. у. 5) = **Бурса 3.** Сим. 193. 6) Въ игрѣ въ булку наз. буртою, если кто изъ играющихъ прибьетъ шаръ къ берегу. *Я на тебе вже нагнав десять бурт.* Рк. Левиц.

Буртись! *меж.*, выражающее быстрое паденіе. *Дядина заходилась лягати спати, і я вже розбіралась, аж щось буртись у город, буртись, а послі ліса трісь!* Г. Барв. 79.

Буртити, -рчу, -тиш, *гл.* Сверлить, буравить. Мкр. Н. 27.

Буртіль, -ля, *м.* Свертокъ. *Одна жінка вкрала буртіль краму.* Кіев. у.

Буртниця, -ці, *ж.* Въ мельницѣ: перила, ограждающія возвышеніе, на которомъ находятся жернова. Мик. 481.

Буртува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пазовать. Подольск. г.

Бурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Бурлить. *Де ую весні вода бурує, там буде яма.* Міусск. окр. Переносно о человѣкѣ: бурлить, бушевать. *Прийде та ще й бурує, а що знайде в коморі, — у шинок забере.* Г. Барв. 292.

Бурулечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **бурулька.**

Бурулька, -ки, *ж.* 1) Точеная головка у палки. 2) Ледяная сосулька. *Із льоду бурульки, що знай кругом брязчали* (у вовка), *уже зовсім пообпадали.* Греб. 386. 3) Трубка? *В ніс втеребив* (чорт) *дві бурульки, з бурульок, мов з кухви, б'ють під стелю через рульки*

джерела сивухи. Г. Арт. (О. 1861. III. 103). 4) **Московська бурулька**. Кукишъ. Ном. №? 3265. Ум. **Бурулечка.**

Бурун, -на, *м.* 1) Балъ (въ морѣ, рѣкѣ). *Як розгуляється погода та проти вітру як пожене буруни, то дуб грає по бурунах то вгору, то вниз, як віз по балках.* ЗОЮР. I. 146. 2) Сугробъ. *Ти ба, буруни які понамітало.* Лохв. у.

Бурундук, -ка, *м.* Раст. Medicago falcata L. Шейк. Вх. Пч. II. 33.

Бурунька, -ки, *ж.* Трубка курительная (изъ березоваго корня)? *У глибокій кишені люлька бурунька.* Мет. 444.

Бурх! *меж.*, выражающее порывъ вѣтра, ударѣ волны, бросаніе предмета въ воду.

Бурхайло, -ла, *м.* Порывистый вѣтеръ, штормъ.

Бурха́ння, -ня, *с.* Порывы вѣтра, бушеваніе.

Бурхати, -хаю, -єш, *гл.* 1) Порывисто дуть (о вѣтрѣ), сильно волноваться (о водѣ), бушевать. *Великі хвилі піднялись і вітри зачали бурхати.* Котл. Ен. II. 6. *Море.... реве да бурхає.* К. ЧР. 308. 2) Бросать, швырять. *Високі хвилі закипіли, суденце стали вверх бурхать.* Мкр. Г. 5. *Там Дем'ян копа, тільки голову вже видно з ями, бурха землею.* Сим. 224. 3) Вырываться, вылетать (о водѣ, дымѣ и пр.) *Загорівся Господь гнівом, з ніздер дим бурхає.* К. Псал. 36.

Бурхвиця, -ці, *ж.* Часть мельницы: доска надъ мучником, въ которой укрѣпленъ лоточок. Черниг. у.

Бурхливий, -а, -е. Бурный, бушующій, стремительный. *Де взялася бурхливая хвиля, од бережка човничок одбила.* Чр. 42.

Бурхну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **бурхати**. 1) Порывисто дунуть. 2) Линуть, налить черезъ верхъ. 3) Хлынуть. *Бурхнуло з неба мов із бочки.* Котл. Ен. II. 33. 4) Швырнуть. *В Дунай зілля бурхнула.* Чуб. V. 833. 5) Ринуться среди волнъ впередъ (о суднѣ). *Хтось човен на море пустив, бурхнув він по хвилі.* Греб. 374.

Бурхнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Броситься. *Бурхнувсь у воду, щоб втопиться.* Стор. МПр. 40.

Бурхотіти, -чу, -чеш, *гл.* Бушевать. *Хвилі бурхотіли, розливаючись по долині.* Стор. МПр. 50.

Бурчак, -ка, *м.* 1) Журчащій ручей. 2) Струя проточной воды, текущей съ шумомъ. *Дзюркотання весняного струмочка-бурчака.* Г. Барв. 308. Ум. **Бурчачок.** Ном. № 13663.

Бурчало, -ла, *с.* Насѣк. Муха жужжалка, Musca vomitoria. Вх. Пч. I. 7.

Бурчати, -чу, -чиш, *гл.* 1) Ворчать, брюзжать. *Хто має багацько, той бурчить; а хто не мас, той мовчить.* Ном. Ав 1593. *Утихомирься, не бурчи.* Котл. Ен. III. 37. 2) Журчать (о ручьѣ, потокѣ). 3) Урчать. *Бурчить у животі.*

Бурчачок, -чка, *м.* Ум. отъ **бурчак.**

Бурчимуха, -ха, *ж.* Оводъ, Oestrus. Вх. Пч. I. 7.

Бурштин, -ну, *м.* Янтарь. Желех.

Бурштиновий, -а, -е. Янтарный.

Бурьовий, -а, -е. Относящійся къ бурѣ. ЕЗ. V. 52.

Буря, -рі, *ж.* Буря. *Чорне море вітер-буря колихає.* Чуб. V. 935. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Буряк, -ка, *м.* 1) Свекла, Beta vulgaris. ЗЮЗО. I. 114. **На догад буряків, щоб дали капусти**. Говорить объ одномъ, а намекаетъ на другое. Ном. 2) Кушанье изъ изжаренной свеклы. Маркев. 151. 3) Носящій бурку? Сомнительное слово, встрѣченное лишь въ фальсифицированной думѣ «Татарскій походъ Серпяги», напечатанной впервые Срезневскимъ: *Усіх татар-буряків розбивали й плiндрували.* Запор. Стар. I. 85 — 86. Ум. **Бурячок, бурячечок.**

Буряковий, -а, -е. 1) Свекловичный. *Зеленіють.... поля буряковим листом.* Левиц. I. 24. 2) Темно-красный. *Бурякова краска.* Кв.

Буряковиння, -ня, *с.* Листья свеклы.

Бур'ян, -ну, *м.* Сорная трава. Чуб. V. 670. *Лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38. *Дунай засихав, зіллям заростав, зіллям-бур'яном, усяким квітом.* Нп. Ум. **Бур'янець, бур'янчик.** Чуб. V. 1034. Ув. **Бур'янюка.**

Бур'янник, -ка, *м.* Порода небольшого чернобураго медвѣдя, обитающаго въ **бур'янах** и кустарникахъ. Вх. Пч. II. 7.

Бур'яни́на, -ни, *ж.* Стебель сорной травы. Рудч. Ск. I. 208. *На городі бур'янина.* Грин. III. 656. Ум. **Бур'янинка.**

Бур'яніти, -нію, -єш, *гл.* Зarостать сорной травой. *Город бур'яніє.* Богод. у.

Бур'януватий, -а, -е. 1) Смѣшанный съ горными травами. *Бур'янувате сіно.* Константиногр. у. 2) Заросшій сорными травами. *Бур'януваті городища.* К. XII. 130.

Бур'януватіти, -тію, -єш, *гл.* **= Бур'яніти.**

Бур'янчик, -ка, *м.* Ум. отъ **бур'ян.**

Бур'янюка, -ки, *м.* Ув. отъ **бур'ян.**

Буря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* **= Бурити 1.** *Мусю верх хижі буряти.* Вх. Уг. 229.

Бурячиння, -ня, *с.* **= Буряковиння.**

Бурячковий, -а, -е. = Буряковий.

Бурячник, -ка, *м.* Свекловичная плантація. Сумск. у.

Бурячок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **буряк.** 2) мн. Раст. Polygonum orientale L. ЗЮЗО. I. 132.

Бурячча, -ча, *с.* Соб. отъ **буряк.**

Бусель, -сля, *м.* Листъ. Ном. № 13807. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Бусeлько.**

Бусень, -сня, *м.* **= Бусель.** Ном. № 324.

Бусі. Дѣтск.: падать, упасть, упадешь О. 1861. VIII. 8.

Бусленя, -няти, *с.* Дѣтенышъ аиста. Ум. **Бусленятко, бусленяточко.**

Буслиний, буслячий, -а, -е. Относящійся къ аисту.

Бусол, -сла, *м.* **= Бусель.** Драг. 8.

Бусурканя, -ні, *ж.* **= Босорканя.** МУЕ. III. 45.

Бусурман и бусурмен, -на, *м.* Басурманъ, магометанинъ, иновѣрецъ. *Ой панночко-шаблюко, панночко наша! з бусурманом зустрівалась, та й не двічи цілувалась.* Чуб. V. 935. *Кримці та нагайці, безбожні бусурмени.* АД. I. 114.

Бусурманець и бусурменець, -нця, *м.* **= Бусурман.** К. ЦН. 226.

Бусурманити и бусурменити, -ню, -ниш, *гл.* Басурманить.

Бусурманитися и бусурменитися, -нюся, -нишся, *гл.* Басурманиться.

Бусурманський и бусурменський, -а, -е. Басурманскій. *Весь мир християнський і бусурманський.* Чуб. III. 412. *Баша турецький бусурманський.* Чуб. V. 933. *Із землі турецької да з віри бусурменської.* АД. I. 113.

Бусурманщина и бусурменщина, -ни, *ж. Коли ж ми тії бусурманщини лякалися?* Дума.

Бусурмен и пр. См. **Бусурман и пр.**

Бусь! *меж.* **= Бух.**

Бусько, -ка, *м.* 1) **= Бусель.** 2) мн. **Буськи**. Раст. Erodium cicutarum L. I. 122.

Буськок, -ська, *м.* **= Бусько.** Фр. Пр. 128.

Бусьчиха, -хи, *ж.* Самка аиста. *Був собі бусьок і бусьчиха, увили собі гніздеце.* Фр. Пр. 128.

Бут, -та, *м.* 1) Молодой зеленый лукъ. 2) Сапогъ. *Як будемо мастеровать, скажемо сі бути ковать золотими підківками.* Pauli. II. 157. 3) Щебень. Желех. 4) Фундаментъ? *Хотіли хоча б бут забутить на осінь — нехай устоюється, так не прийдеться.* Новомоск. у. (Залюбовск). См. **Бутити.** 5) мн. **Бути**. Родъ игры у мальчиковъ. Желех. Ум. **Бутик.**

Бута, -ти, *ж.* Гордость, высокомѣріе, спесь. *Бута хоче прута.* Фр. Пр. 130.

Бутати, -таю, -єш, *гл.* Гордиться, спесивиться, фордыбачить. *Бутає, як телі на мотузку.* Фр. Пр. 131. *Коби не бутав, то би ноги не зламав.* Фр. Пр. 131.

Бутвиння, -ня, *с.* Зелень, которую кладуть въ борщъ: петрушка, лукъ, укропъ и пр. Св. *Л.* 5.

Бутей, -тея, *м.* **= Ботей.** *Вівці ж мої, вівці, великий бутею, хто вас буде пасти, як я ся оженю?* Гол. III. 196.

Бутель, -тля, *м.* 1) **= Пляшка.** Вх. *Л*ем. 395. 2) **= Сулія.**

Бутелька, -ки, *ж.* **= Пляшка.** Стор. МПр. 72. Ум. **Бутельочка.**

Бутельковий, -а, -е. Бутылочный.

Бути, єсьм, єси, єсть и є, єсьмо, єсте, суть, прош.: був, була, було, *гл.* 1) Быть, существовать. *Ти єси син мій.* Єв. Мт. I. 11. *Їдь, кобило, хоть єсь три дні не їла.* Ном. № 9989. *Дурень їсь, Гриню.* Ном. № 8563. *Єсть карії очі — як зіроньки сяють.* Шевч. 133. *Не єсть ти мені сестра, а єсть ти мені ворог.* Рудч. Ск. I. 124. *Не єсть то нас, братця, яничарські кулі в полі постріляли, єсть то нас отцевські й матчини сльози.... побивали.* Мет. 439. *Єсть у тебе гроші? Єсть де сісти, та нікому їсти.* Ном. № 741. *Не є кому та донести до милого вісти.* Гол. III. 391. *Було б не рубати зеленого дуба, було б не сватати, коли я не люба.* Нп. *Як би знала, що покине, — була б не любила.* Шевч. *Станемо якось бути на світі, — хоч не жити, дак бути.* Г. Барв. 395. *Було, та загуло. Був, та нема.* 2) **— за.** Быть чѣмъ, въ качествѣ чего. *Бути за свідка.* 3) **— в боці.** Выть въ сторонѣ. Зміев. у. См. **ниже: бути в оці.** 4) **— в гніву з ким.** Быть въ ссорѣ, сердиться. *Одже я буду в гніву з тим або з другим.* НВолын. у. 5) **— в квіту.** Цвѣсти. НВолын. у. 6) **— в оці.** Быть на глазахъ. *Тобі добре: ти в боці, а я що раз ув оці, то мені й докоряє, як що не так.* Волч. у. 7) **— за відомом.** Быть въ извѣстности. 8) **— з ким.** а) Быть съ кѣмъ. *Я був там з братом.* б) Видѣться и говорить съ кѣмъ. *А вже були-сте з батюшкою, коли казав ховати буде?* Каменец. у. 6) **— їден дух з ким.** Жить душа въ душу съ кѣмъ нибудь. НВолын. у. 10) **Будь ласка, будь ласкав**. Пожалуйста. *Ви ж, будь ласкав добродію,.... роспрягайте коній.* Рудч. Ск. II. 151. 11) **Будь, будь-лі**. Нибудь (неопр. част.). *Та наклади будь-лі якою, аби вбив козирем.* Канев. у. *Будь-лі хто надіне свиту, то гарно й дивиться.* Канев. у. *Будь-лі де.* Желех. **Будь-хто**. Кто, что нибудь. Вх. Зн. 4. 12) **Здоров був, була!** Здравствуй! *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71.

Бутик, -ка, *м.* Ум. отъ **бут.**

Бутин, -на, *м.* 1) Толстый стволъ дерева, очищенный отъ коры. Вх. Зн. 5. 2) **= Бутина.** Вх. Зн. 5.

Бутина, -ни, *ж.* Лѣсосѣкъ, лѣсъ, предназначенный къ рубкѣ. Шух. I. 37, 173. Вх. Зн. 67.

Бутинарь, -ря, *м.* Работникъ въ **бутині**, дровосѣкъ. Желех.

Бутинник, -ка, *м.* **= Бутинарь.** Желех.

Бутинок, -нка, *м.* Полусапожекъ, ботинка. Желех. Ум. **Бутиночок.**

Бутириння, -ня, *с.* Всякій хламъ. Шейк.

Бутирь, -ря, *м.* 1) Котомка работника на рыбныхъ заводахъ. Стрижевск. 2) Мелкая посуда и утварь въ хозяйствѣ: горшки, ухваты и пр. Мнж. 176.

Бутити, -чу, -тиш, *гл.* 1) Закладывать фундаментъ изъ камней. Желех. 2) Трамбовать. Полт. г.

Бутівка, -ки, *ж.* Тонкая палка въ игрѣ **бути**. См. **Бут 5.**

Буті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Ревѣть глухо, похоже на звукъ бу, мычать. *Бугай бутить.* Мнж. 176. *Худоба бутить, бо нероблена.* Каменец. у. 2) Гудѣть, глухо кричать. *Бач, як бутять* (співали парубки), *аж сюди чутно.* Харьк. у.

Буткол, -ла, *м.* Мѣстное названіе малорусса изъ Добруджи; живущіе тамъ малоруссы потомки ушедшихъ въ Турцію запорожцевъ и бѣглыхъ крестьянъ изъ Галиціи. О. 1861. I. 264.

Бутлик, -ка, *м.* Бутылочка, пузырекъ. НВолын. у. Ум. **Бутличок.**

Бутля, -лі, *ж.* **= Бутель.** Желех.

Бутлявий, -а, -е. Пустой, выгнившій въ срединѣ. *Бутлява вже верба.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Бутний, -а, -е. Спесивый, высокомѣрный. *На бутного найдесі ще бутнійший.* Фр. Пр. 134.

Бутність, -ности, *ж.* **= Бута.** Желех.

Бутніти, -нію, -єш, *гл.* Вздуваться. *Повінь все гірше бутик.* Федьк. I. 91.

Буття, -тя, *с.* 1) Бытіе, существованіе. Башт. 160. 2) Бытность, пребываніе. *За мого буття там.*

Бутук, -ка, *м.* **= Вотюк.** Вх. Зн. 5.

Бутум-бутум-бас, *меж.*, выражающее игру на віолончели. *Бутум-бутум-бас! А хто буде свині пас?* Нп.

Бутурлин, -на, *м.* Въ загадкѣ: гребешокъ, изгоняющій насѣкомыхъ. *Чорни бутурлин з гори свині потурлив.* Грин. I. 248.

Бутурма, -ми, *ж.* 1) **= Здирок.** Вас. 157. См. **Бурда.** 2) Обрѣзки мездры, склеенные и спрессованные въ листы, — употребляются для каблуковъ въ простыхъ сапогахъ. Вас. 162.

Бух! *меж.*, выражающее паденіе, глухой ударъ или выстрѣлъ. О. 1862. IX. 118. *Бух в воду, ніби втопився.* Драг. 47. *Заридала Катерина та бух йому в ноги.* Шевч. *Сіли татко коло печі, мамка татка бух у плечі.* Чуб. V. 1156. *Коли це з лісу бух! бух! бух! Так і повалило три воли у валці.* Драг. 238.

Бухало, -ла, *м.* Увалень, неуклюжій.

Бухан, -на, *м.* 1) **= Буханець.** *Пшенишний бухан.* Грин. II. 311. *Бухан хліба.* Рудч. Ск. II. 86. **Наїстись буханів**. Быть побитымъ. Ном. № 4963. Ум. **Буханчик.** *Буханчики пшенишні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Буханець, -нця, *м.* 1) Круглый пшеничный или гречневый хлѣбъ. Маркев. 151. *Лучче в людей сухарці, ніж у мачухи буханці.* Нп. *Їдять дівки колачі, молодиці буханці, а парубки сухарці.* Чуб. III. 86. 2) Одинъ хлѣбъ. *Собака узяв з стола буханець хліба.* Рудч. Ск. I. 9. 3) Толчекъ, тумакъ. *Иноді було й буханця уліпить Чіпці в спину.* Мир. ХРВ. 26.

Бухарка, -ки, *ж.* Сортъ дыни.

Бухати, -хаю, -єш, *гл.* 1) Бить, колотить. *Взяла мене бухати, мусів я ю слухати.* Гол. 2) Бросать. *Бабусю у яму бух! каже Оленка, показуючи кулачком, як будуть бухати бабусю у яму.* Мир. Пов. II. 116. 3) Стрѣлять, палить. *Бухають з гармат.*

Бухи-бухи! *меж.*, выраж. кашель. *Ой ти старий бухи-бухи, я молода хихи-хихи!* Нп.

Бухикало, -ла, *об.* Сильно кашляющій.

Бухикання, -ня, *с.* Кашлянье, кашель.

Бухикати, -каю, -єш, *гл.* Кашлять. *Так закашляется, що ну! Бухикаєш та й бухикаєш.* Св. *Л.* 49.

Бухикнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **бухикати**. Кашлянуть.

Бухинка, -ки, *ж.* **= Буханець.** О. 1861. XI. Кух. 36. *Понесли.... гарячую м'яку бухинку.* Котл. Ен. II. 9. Ум. **Бухиночка.**

Бухкати, -каю, -єш, *гл.* = **Бухикати.**

Бухкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* О громѣ: гремѣть. Ів. Білик. Желех.

Бухнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **бухати**. 1) Ударить. 2) Упасть, свалиться. *Він бухнув додолу.* Драг. 135. 3) Выстрѣлить. *Бухнула рушниця.* Рудан. I. 60. 4) Вспыхнуть. *То бухне, то згасне.* Вінок. 36.

Бухня, -ні, *ж.* Маленькая хата изъ плохого матеріала, съ незаконченной (съ боковой стороны?) крышей. Гн. I. 81. Шух. I. 112.

Бухоний, -а, -е. = Пухкий 1. *Хліб у їх такий гарний — бухоний.* Черниг. у. *У нас не спечуть таких млинців, як у вас: у вас он якії бухониї, а в нас жилаві.* Черниг. у.

Бухтіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Пылать, вспыхивать. *Вогні бухтіють.* Харьк. 2) Глухо звучать. *Бубон бухтіє.* Мир. ХРВ. 341.

І. Буц! *меж.*, выражающее столкновеніе лбами. *Баран-баран буц!* Шейк.

II. Буц, -ца, *м.* Насмѣшливое названіе, которое даютъ херсонскіе крестьяне захожему человѣку изъ болѣе сѣверной Малороссіи. Херс. Названіе жителя Подольск. губ., употребляемое крестьянами Черкасскаго у. (К. П. Михальчукъ).

Буцати, -цаю, -єш, сов. в. **буцнути, -ну, -неш,** *гл.* Бить, ударить лбомъ (о баранѣ). *І баран буцне, як зачепиш.* Ном. № 3293.

Буцатися, -даюся, -єшся, сов. в. **буцнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Удаляться, удариться, столкнуться лбами. *Буцнулись так. що аж в обидвох ґулі на лобах понабігали.* Брацл. у.

Буцегарня, -ні, *ж.* Арестантская. *В буцегарню запруть.* Стор. I. 143, 152.

Буцик, -ка, *м.* Родъ лепешки, жареной въ маслѣ. Шейк. *Напече книшів, пиріжків, буциків.* Г. Барв. 130.

Буцівка, -ки, *ж.* 1) Сортъ яблокъ. 2) Насмѣшливое названіе, которое жители херсонск. губ. даютъ крестьянкамъ изъ болѣе сѣверной Малороссіи.

Буцім, *нар.* Будто, словно. ЗОЮР. I. 218. *Засів, буцім в болоті чорт.* Котл. Ен. I. 26. *Буцім спить.* Драг. 112.

Буцкати, -каю, -єш, *гл.* **= Буцати.** *Ходить як овечка, а буцкає як баран.* Ном. № 3033.

Буцнути, -ся. См. **Буцати, -ся.**

Буць, -ця, *м.* Неудавшійся хлѣбъ. *Спекла мама буця, що не їстиме ні куця, ні цюця.* Посл.

Буцьо, -ця, *с.* Дѣтск. Яблоко. О. 1862. IX. 118.

Буча, -чі, *ж.* Шумъ, крикъ, тревога. Чуб. II. 4 34. *Зчинилась була буча не мала: поспільство свого козацтва рішатись не хотіло.* К. ЧР. 198. **Збити бучу**. Поднять шумъ. *За онучу збили бучу.* Ном. № 3516.

Бучавий, -а, -е. Ссохшійся. *Які бучаві чоботи! щоб було другого дня вимазать дьогтем, після дощу.* Канев. у.

Бучавіти, -вію, -єш, *гл.* Твердѣть, сохнуть (о кожахъ).

Бучак, -ка, *м.* **= Бузьок.** Вх. Пч. II. 9.

Бучина, -ни, *ж.* Буковое дерево. *Скажи зробити буковую труну. — Де ж тобі. мила, бучини узяти?* Чуб. V. 631.

Бучний, -а, -е. Роскошный, великолѣпный, богатый; шумный. *Бучне весілля справили.* МВ. I. 145. *Бучні були свачини.* НВолын. у. **Бучний дощ**. Дождь съ большимъ вѣтромъ, бурей. НВолын. у. Ум. **Бучненький.**

Бучність, -ности, *ж.* Пышность, великолѣпіе.

Бучно, *нар.* Роскошно, богато, шумно. *Гучно, бучно, а в п'яти зімно.* Ном. № 11197. *Бучно з проводом ховали попівну.* НВолынск. у. Ум. **Бучненько.**

Бучок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **бук.** *Ой убили Миколайка під зеленим бучком.* Гол. I. 229. 2) Буковая палка; вообще палка. Гол. Од. 60. *У нашому селі чабан убив бучком вовка.* Полт. у. *Подай мені, жінко, бучка, тепер буду вчити братка.* Макс. 3) Небольшой улей. (Черниг.). Левч. 168. Ум. **Бучечок.**

Буччя, -чя, *с.* Соб. отъ **бук**. *Стало їй ся, стало галузя кланяти, буча і коріня і всяке створіня.* Гол. II. 10.

Бучулька, -ки, *ж.* Ум. отъ **бучуля.**

Бучуля, -лі, *ж.* **= Бочуля.** *Плачте, діти, плачте, бучулі не бачте; плачте, діти, ревне, чей орендар бучулю верне.* Pauli. II. 85. Ум. **Бучулька.**

Буша, -ші, *ж.* Цилиндрическій сосудъ для соленія рыбы. Черном.

Бушки! Дѣтск. **= Бусі.**

Бушля, -лі, *ж.* 1) Самка аиста. Желех. 2) Цапля. Вх. Пч. II. 8.

Бушувати, -шую, -єш, *гл.* 1) Бушевать. *Не буйнії вітри в темнім лузі бушували.* Дума. 2) Оковывать (колеса). *Бушовані колеса.*

Буявіти, -вію, -єш, *гл.* **= Буяти 1.** *По за садком лани буявіють широкополі.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Буяк, -ка, *м.* 1) **= Байрак.** Встрѣчено только въ одномъ мѣстѣ, — не ошибка-ли? *Ой не шуми, луже, зелений буяче.* Мет. 92. 2) **= Бугай 1.** Вх. Пч. II. 5. *Гонить буяка на ярмак.* Гн. I. 96. 3) мн. Раст. Vaccinium uliginosum. Радом. у.

Буян, -на, *м.* Непослушный, упрямый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Буяння, -ня, *с.* 1) Быстрый, пышный ростъ. 2) Бушеваніе, буйство. Єв. *Л.* VIII. 24. Чуб. I. 31. *Розбишацьке буяння.* К. Кр. 36. *І гласу Божого не чули за буянням* К. Псал. 145. 3) Свободное, ничѣмъ нестѣсняемое движеніе, пареніе. *Буяння гордого ума.* К. ПС. 46.

Буяр, -ра, *м.* Большая лодка.

Буяти, -яю, -єш, *гл.* 1) Роскошно расти. *Така бузина скрізь як ліс, ніхто туди не ходить, — та буяє так, що продертись трудно.* Драг. 81. *Поле в них буяє подяками.* К. МБ. XI. 152. *Гіллястий ясокір буяє.* МВ. II. 174. 2) Буйствовать, бушевать. *Козаки блукають купами по місту да буяють, як тиї бугаї в череді, — хочуть двори ламати да грабувати старшину.* К. ЧР. 322. *Тепер, славити Бога, тихо стало, а то все вітри буяли.* Камен. у. 3) Парить, рѣять; жить и двигаться свободно. *Буяли в небо крилами орлиці.* Вінок. 228. *Риба в морі і в ріках буяла.* Чуб. I. 70.

В.

В, *пред.* См. **У.**

Ваба, -би, *ж.* 1) Приманка. Желех. 2) Прелесть, привлекательность. *А самому як кортіли і любощі й молодецькі ваби.* Г. Барв. 509.

Вабець, -бця, *м.* Приманщикъ. *Голуб вабець усіх чужих голубів переманює.*

Вабик, -ка, *м.* Дудочка, употребляемая на охотѣ для приманыванія дичи. Желех.

Вабило, -ла, *с.* **= Ваба 1.** Желех.

Вабити, -блю, -биш, *гл.* Привлекать, манить; прельщать. *Бере очі, вабить серденько красою.* К. Досв. 68. *Сама* (дівчина) *невеличка, метка і жвава, з веселою на виду усміішкою, вона так і вабила до себе.* Мир. ХРВ. 6.

Вабитися, -блюся, -бишся, *гл.* Быть привлекаемымъ, прельщаемымъ: льститься на что.

Вабіння, -ня, *с.* Приманиваніе.

Вабкий, -а, -е. Легко приманиваемый. Уманець. III. 172.

Вабко, *нар.* Легко приманиваемо.

Вабливий, -а, -е = Вабний 2. Желех.

Вабливо, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Вабний, -а, -е. 1) Манящій, приманивающій. 2) Привлекательный, прелестный. Желех.

Вабно, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Вава, -ви, *ж.* Дѣтск. ранка, боль. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Вавка, вавонька, вавочка**.

Вава-вурр! *межд.* Подражаніе воркованію голубя. Желех.

Вавка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вава.**

Вавкання, -ня, *с.* Частыя жалобы на боль. *А набридло вже мені твоє вавкання!*

Вавкати, -каю, -єш, *гл.* Часто говорить вавка, жалуясь на боль. *Чого ти все вавкаєш? Аж набрид уже!*

Вавонька и вавочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вава.**

Вавцір, -ра, вавчар, -ра, *м.* Кличка стараго кота. Желех. *Ой ти вавціру поганий!* (говорится переносно и о человѣкѣ, совершающемъ проказы, наносящемъ ущербъ). Фр. Пр. 134.

Вага, -ги, *ж.* 1) Вѣсъ. *На хуру вагою кладуть.* Г. Барв. 324. *Ой десь мій брат у Криму продає сіль на вагу.* Рудч. Чп. **Вагою дати**. Отпустить на вѣсъ. **Важкою вагою**. Съ великимъ трудомъ. 2) Тяжесть, бремя, грузъ. *Хури йшли з вагою. Широко ступав Марко, здавалось, і ваги ніякої не було у його на плечах.* Стор. М. Пр. 25. *Ото ж на мене вагою сіло.* Ном. № 13275. *Усяка людина має свою вагу на світі.* К. (О. 1861. VI. 28). 3) Вѣсы. *Ой, хто б узяв та зважив моє горе! хто б на вагу зложив моє нещастя.* К. Іов. 4) Гиря. *Я бачив ув Одесі самограйну машину: ваги колеса повертають, а вона й грає, так само як у дзиґаркові.* Канев. у. 5) Вѣсъ, значеніе, сила. *Це для мене не має жадної ваги.* 6) **Бути у вазі**. Быть беременной. *На третій годочок я стала у вазі: Господь і мені дав.* Г. Барв. 97. 7) Колебаніе. *Гой ги, вороги! ми не маєм ваги!* Шевч. 57. *Ревуть, лютують вороги, козацтво преться без ваги — і покотились яничари.* Шевч. 59.

Вагани, -нів, *м. мн.* 1) Продолговатая деревянная миса, родъ небольшого корытца для пищи. Сим. 19. *Всю страву в вагани вливали і роздавали всім ложки.* Котл. Ен. II. 12.

2) = **Ночви.** *Сів* (дурень) *у вагани та й плава.* Мнж. 79. Ум. **Ваганки.** *Біля куреня уже стоять є ваганки, повнісінькі галушок з салом.* Греб. 401.

Ваганиці, -ниць, *ж. мн.* = **Вагани**, если не ошибка вмѣсто: **ногавиці**? *Було собі три брати: шли собі широкою дорогою, найшли собі рукавиці, ваганиці і вроки... Стали поділятися: одному — рукавиці, другому — ваганиці, третьому — вроки.* (Заклин.) Чуб. І. 132.

Ваганки. Ум. отъ **вагани.**

Вагатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Колебаться, не рѣшаться. *От громада й присудила: комусь треба лізти у яму і подивитись, що там таке; всі вагаються.* Рудч. Ск. II. 195.

Вагівниця, -ці, *ж.* Вѣсы. *Усі на Божій вагівниці легкі, нікчемні як полова.* К. Псал. 140.

Вагітна. Прилаг., употр. только въ *ж. р.* Беременная (о женщинѣ). Рудч. Ск. І. 209.

Вагове, -вого, *с.* Вѣсовой сборъ. К. (Желех.).

Ваговий, -а, -е. 1) Продающійся на вѣсъ. *Одібрав він миску слив вагових.* Мкр. II. 31. *Сталась йому причина — вагова сіль прибила.* Рудч. Чп. 169. *Сіно вагове.* 2) Вѣсовой. 3) **Ваговий дрюк, дрючок**. Шесть для поднятія воза при подмазкѣ колесъ. Чуб. VII. 404.

Вагом, *нар.* На вѣсъ, по вѣсу. *Усім росказали, який то Тихон став скупий, що вже й хліб вагом дає.* Кв. II. 19.

Вагон, -ну, *м.* Вагонъ. *Порядився з людьми на цілий вагон на чугунку возити овес. Г.* Барв. 204.

Вагоніти, -нію, -єш, *гл.* Беременѣть. *Дівка не повинна їсти усього близнята — яблука там, чи що, бо буде вагоніть усе близнятами.* Ном. № 286.

Вагота, -ти, *ж.* 1) Тяжесть. *Ваготу набірати.* АД. І. 334. *Звелів водам згромадитись на хмарах. І ваготи не чують, не порвуться.* К. Іов. 56. 2) Беременность. *Сестра у ваготі ходить.* Кіев. г.

Ваготіння, -ня, *с.* Тяготѣніе. *Ньютон назвав цю силу ваготінням.* Ком. І. 57.

Ваготіти, -тію, -єш, *гл.* Тяготѣть. Желех.

Вагуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* 1) = **Вагатися.** Вх. Зн. 5. 2) Ссориться, спорить. *Його силують, одвертають од неї, а він кислоокої Хвеськи, що батько йому велить любити й брати за себе, не хоче, і вони що-дня вагуються. Така звяга йде в дому.* Г. Барв. 536. 3) Мѣряться силами? *Їхало 12 братів на войну, тринадцята сестра.... билися, вагувалися, сестри пристала, кров іти перестала.* (Заговоръ). Грив. II. 315.

Ваґаш, -ша, *м.* Дорога, которою ходятъ въ полонинахъ овцы на пастбище. Шух. І. 210.

Вада, -ди, *ж.* 1) Вредъ. *Отим за оце і вади не буде.* Канев. у. 2) Недостатокъ. *Нема чоловіка без вади.* Ном. № 2416.

Ваджуватися, -джуюся, -єшся, *гл.* — **до кого**. Привязываться, приставать къ кому. Вх. Уг. 229.

Вадити, -джу, -диш, *гл.* 1) Вредить. *Ледачому животові і пироги вадять.* Ном. № 7159 *Хліб на хліб не вадить.* Ном. № 12028. *Багацько не вадить.* Ном. № 1366. *Як не чує, то й не вадить.* Ном. 2) безл. Тошнить.

Вадитися, -джуся, -дишся, *гл.* Ссориться. *Ой, мужу, та не вадьмося, та ходім до дому та порадьмося.* Гол. III. 544.

Вадкий, -а, -е. 1) Вредный. 2) Тошный. Уман. IV. 120.

Вадко, *нар.* 1) Вредно. *Левч.* 16. 2) Тошно. *Левч.* 163. **Вадко мені**. Мнѣ плохо, я нехорошо себя чувствую. Желех.

Вадливий, -а, -е = Вадкий. Закр. Уман. І. 104; IV. 120.

Вадливо, *нар.* **= Вадко.** Уман. І. 104.

Важак, -ка, *м.* Палочка, на которой наматываютъ и завязываютъ петли при плетеніи сѣтей. Черномор.

Важель, -ля, *м.* Въ нижнемъ мельничномъ жерновѣ: деревянное приспособленіе въ срединѣ его, которымъ можно, при помощи простого механизма, поднимать и опускать этотъ жерновъ. Мнж. 481. См. **Варжіль.**

Важений, -а, -е. 1) Взвѣшенный. 2) Выдаваемый по вѣсу. *А щоб ніхто не діждав, щоб я важений хліб їла.* Кв. П. І. 152.

Важенний, -а, -е. Очень тяжелый. *Важенна палиця. Най одягнеться в сирітське гірке нарікання, підпережеться вдовицьким важенним зітханням.* К. Псал. 257.

Важення, -ня, *с.* Взвѣшиваніе. Желех.

Важенький, -а, -е. Ум. отъ **важкий.**

Важенько, *нар.* Ум. отъ **важко.**

Важити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Вѣсить; имѣть вѣсъ. *Він таки має вагу, важить.* Дещо. 2) Взвѣшивать. *Поламались терези, сіль важучи на вози.* Рудч. Чп. 171. 3) Имѣть значеніе, вѣсъ, значить. *Знайду собі иншого.... ти мені не важиш нічого.* Г. Барв. 397. Що *він на своєму господарстві важить*? *що він за чоловік?* Г. Барв. 271. 4) Иметь виды, мѣтить; умышлять, покушаться. *Я двох люблю, я двох люблю, — на третього важу.* Грин. III. 70. *На віщо ж ти важиш: чи на мою ясненькую зброю, чи на мого коня вороного, чи на мене, козака молодого.* АД. І. 170. *Де я мірю, там я вцілю, де я важу, — там я вражу.* Гол. І. 2. *Хто на моє здоров'я важить, той (сам його) не має.* Ном. № 3823. *Він уже давно важив на нас. на новий рік мав хату запалити, а це от обікрав таки.* 5) **— чим.** Рисковать. *Не раз, не два через плоти лазив, не раз, не два здоров'ям важив.* Чуб. V. 79. 6) **— легко.** Придавать мало значенія, не придавать особаго значенія. *Не годилось так легко важити тієї сили.* К. ЦН. 161.

Важитися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) Вѣситься, взвѣшиваться. 2) Отваживаться, рѣшаться. *Ніхто з них не важивсь озватись до його словами.* К. Іов. 7. *На дівчину дивитися не важусь.* К. Іов. 65. 3) Покушаться, умышлять. *Не бийтеся, не лайтеся, ви на мене не важтеся.* Нп. *А в дівчини чорні брівоньки, ти, козаченьку, не важся.* Нп.

Важіння, -ня, *с.* Взвѣшиваніе. *А бодай його з таким важінням, що тілки вгайка, а не робота!* Залюбовск.

Важка, -ки, *ж.* Снарядъ, которымъ ткачъ придерживаетъ шинки. Состоитъ изъ деревяннаго крюка и привязанной къ нему веревочки съ тяжестью на концѣ. МУЕ. III. 22.

Важкеленний, -а, -е. Вѣскій, тяжелый. *Левч.* 24. См. **Важенний.**

Важкенький, -а, -е. Ум. отъ **важкий.**

Важкенько, *нар.* Ум. отъ **важко.**

Важки, -ків, *мн.* Вѣсы небольшіе. Угор.

Важкий, -а, -е. Тяжелый. *Лучче ж тобі, брате, важкий камінь підняти, а ніж тобі, брате, з сиротою вік провожати.* Мет. 81. *До Бога важкий тлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201. *Я в тебе гуляла, важкого діла не знала.* Мет. 225. *Важкий день. Важкий віз.*

Важка година настала. Важкая туча налягає. Макс. *Важкий дурень.* **Важким духом дихати**. Злиться. *Дитя плаче, ти не поколишеш, — все на мене важким духом дишеш.* Макс. Важка жінка. Беременная женщина. Ум. **Важенький, важкенький.** *Баран важенький і орлу.* Греб. 381. *Маленьке, але важкеньке.* Ном. № 7329.

Важко, *нар.* Тяжело. *Будуть підпрягать, як де буде на волів важко.* Рудч. Ск. I. 180. *Не розливай, мати, води, бо важко носити.* Нп. *Тяжко-важко убогому багату любити.* Нп. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. 8. *Коні уже важко йдуть.* Грин. II. 104. **Важко бреше**. Сильно вретъ. Ум. **Важенько, важкенько.** *А ненька зачула, важенько вдихнула.* Макс.

Важливий, -а, -е. 1) Тяжелый, вѣскій. *Серце, що ворушиться од жалю гнівного та од туги важливої.* МВ. (О. 1862. I. 75). 2) Важный. Желех. *Те зілля дуже важливе од порухи.*

Важливо, *нар.* 1) Тяжело. 2) Важно.

Важний, -а, -е. 1) Вѣскій. *Червінець хоць маленький, але важненький.* Ном. № 1386. 2) Важный. *Він там важний, де маленькі вікна.* Ном. № 3013. 3) Очень хорошій. *Поставив важну хату на дві половини.* Стор. I. 127. *Сьогодні важний задамо бенкет.* Стор. I. 219. Ум. **Важненький.**

Важниця, -ці, *ж.* Важность, важная особа, дѣло. *А що він за* (або: *от яка, не велика) важниця.* Ном. № 5542.

Важниця, -ці, *ж.* 1) Подставка, подставляемая подъ шесть (**ваговий дрюк**) для поднятія воза, чтобы подмазать колеса. Рудч. Чп. 246. Чуб. VII. 404. *Стеле чумак собі постілоньку, зелену травицю, а в голови замість подушечки — кленчасту важницю.* Нп. 2) Торговые вѣсы на базарѣ; вѣсы. Рудч. Чп. 246. *О, зваж мене на праведній важниці.* К. Іов. 66.

Важність, -ности, *ж.* 1) Вѣскость. 2) Важность. Желех.

Важно, *нар.* 1) Вѣско. 2) Важно. 3) Хорошо, отлично.

Важнющий, -а, -е. Очень важный. *Мати і взяла собі в голову, що Антосьо важнюща персона, коли й Тимоха проти його нічичирк.* Св. Л. 283.

Важня, -ні, *ж.* Важня, помѣщеніе или мѣсто для вѣсовъ на торговыхъ площадяхъ. Желех.

Важок, -жка, *м.* Гирька въ ватерпасѣ; тяжесть, привязываемая къ концу веревки (напр. при опусканіи въ воду и пр.).

Важучий, -а, -е. Очень тяжелый, тяжеловѣсный. *Та хай їм лиха година, оцим грошім! які ж бо вони важучі.* Лебед. у. *Мушкет важучий.* Щог. В. 98.

Важчати, -чаю, -єш, *гл.* Дѣлаться тяжелѣе, тяжелѣть. Левч. 165.

Вайда, -ди, *ж.* Раст. Isatis tinctoria L. ЗЮЗО. I. 125.

Вайкати, -каю, -єш, *гл.* Сѣтовать, жалобно кричать. Вх. Лем. 395.

Вайкіт, -коту, *м.* Крикъ боли, тревоги, вообще безпорядочный крикъ, гамъ. *Вайкіт, як у жидівські школі.* Фр. Пр. 135.

Вайло, *меж.* Увы! горе! Желех.

Вайло, -ла, *с.* Увалень, вахлакъ, медлительный, неповоротливый. *Вайло дурне!* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152). Ув. **Вайлюка.** Аф. 311.

Вайлом, *нар.* Во множествѣ, толпой. *По сіль або там по рибу не ходять по одному, а все вайлом.* Волч. у.

Вайлуватий, -а, -е. Неповоротливый, неловкій, угловатый. *І в кого цей хлопець удався такий вайлуватий? У нас у роду наче й не було таких.* Харьк.

Вайлюка, -ки. Ув. отъ **вайло.**

Вак, -ку, *м.* Въ игрѣ въ **вак і копець** — цѣль, въ которую попадаютъ палками играющіе. Kolb. I. 197.

Вакан, -на, *м.* Участокъ земли въ шесть десятинъ. Вас. 197.

Ваканець, -нця, *м.* Невоздѣлываемая, запасная земля. Уман. I. 282.

Ваканцьовий, -а, -е. 1) Вакантный. 2) Заштатный, отставной. *Ісправники все ваканцьові.* Котл. Ен. III. 28.

Вакарка, -ки, *ж.* **= Загорода (для скота).** Шух. I. 186.

Вакарь, -ря, *м.* Коровій пастухъ. Вх. Зн. 5.

Вакація, -ції, *ж.* Вакаціонное время. О. 1861. VIII. 89. Левиц. Пов. 96. *Уже ся вивчив і прийшов домів на вакацію.* Драг. 407.

Вакаціюватися, -ціююся, -єшся, *гл.* Житься во время вакацій. *Не вспів він росказати, як вакаціювалось.* Св. Л. 220.

Вакелія, -лії, *ж.* Раст. Polyporus fomentarius, губка огнивная. Вх. Лем. 395. Губка, труть. Угор. См. **Векелия.**

Вакернипа, -пи, *ж.* Коза, овца — бѣлая съ черными или рыжими пятнами около глазъ.

Вакиристий, -а, -е. Овца или баранъ бѣлый, но съ черными обводами вокругъ глазъ. О. 1862. V. Кух. 36.

Вакса, -си, *ж.* Вакса. Уман. I. 62.

Ваксовий, -а, -е. Тотъ, который чистится ваксой. Уман. I. 62. *Ваксові чоботи.*

Ваксувати, -сую, -єш, *гл.* Чистить ваксой. **Ваксований**. Вычищенный ваксой. *І остроги побіляні, і чоботи ваксовані.* Закр. 272.

Вакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Быть бездѣятельнымъ (вообще), находиться въ бездѣйствіи. 2) Оставаться невоздѣланнымъ (о полѣ). Радом. Ананьев. у. 3) Терять время, ничего не дѣлать. *Чи ще ж тобі катерга турецька не ввірилася.... Щоб ти назад завертався та дні вакував.* АД. I. 130.

Вал, -лу, *м.* 1) Валъ, насыпь. Драг. 85. *Вали поосідали і зрівнялись із землею.* Стор. II. 97. 2) Грубыя толстыя нитки изъ пакли. Вас. 201. *Валом пошитий, вітром підбитий. Ой я свого чоловіка нарядила паном: сорочечка по коліна підв'язана валом.* Ном. №12551. 3) Балъ, цилиндръ. *У млині вал. Чорти зносять хмари до купи; як знесуть багацько, то качають в вали, оттого дуже гуде на небі.* Чуб. 4) Кучка сѣна, въ которую сгребается **покіс**. *Горну покіс за покосом у вали, а послі в копиці коплю.* Г. Барв. 4 29. Ум. **Валок.**

Валаса́ння, -ня, *с.* Шлянье.

Валасатися, -саюся, -єшся, *гл.* Шляться, таскаться, скитаться. *Мені нема ні зіми, ні літа: я завсегда в роботі. Поздоров Боже мир — пропитає мене. А ти де валасалася?* ЗОЮР. I. 10. *Став валасаться по світах.* Сим. 203.

Валах, -ха, *м.* 1) Выложенный баранъ. 2) Скопитель жеребцовъ. Шух. I. 211. Ум. **Валашок.** Вас. 197.

Валахан, -на, *м.* Скопецъ. Харьк.

Валашал, -ла, *м.* Кастраторъ. Мнж. 176.

Валашайник, -ка, *м.* **= Валашал.** Желех.

Валаша́ння, -ня, *с.* Охолощеніе, оскопленіе.

Валашати, -шаю, -єш, *гл.* 1) Оскоплять, выхолощивать. *Чабани заходжують валашать ягнячі баранчики.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Обрѣзывать концы ботвы арбузовъ, чтобы она разросталась въ ширину. *Кавуни валашають.* Лебед. у.

Валашний, -а, -е. Оскопленный, выхолощенный. О. 1862. V. Кух. 39.

Валашок, -шка, *м.* 1) Ум. отъ **валах.** 2) Стволъ дерева, чистый отъ вѣтвей. *Гарна лози була колись: такі славні та високі валашки та праві. — Що ж то воно значить: валашки? — Оці* (указывая стволъ вишни) *без гілля, самі оці.* Залюбовск.

Валежний, -а, -е. Имѣющій значеніе. важность, солидный. *Це штука валежна.* Переясл. у.

Валець, -льця, *м.* Вальсъ. *Танцюють польку або вальця.* Ком. І. 27.

Валєнки, *мн.* Суконные красные штаны. Вх. Зн. 83.

Валиво, -ва, *с.* Корыто. Желех.

Валивочко, -ка, *с.* Раст. Trollius europaeus. Вх. Пч. ІІ. 36.

Валило, -ла, *с.* Родъ валяльни (при водяной мельницѣ) безъ пестовъ, гдѣ дѣйствуетъ одна вода. Шух. І. 113.

Валина, -ни, *ж.* Нитка валу 2. *Як сито замучиться, то не треба його оббивать, бо до його прип'яті лихорадки валом: бува валину переб'єш, то й одпустиш їх.* Мнж. 154.

Валити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Валить, сваливать. *Своє на ніжки ставить, а чуже з ніг валить.* Ном. № 9639. 2) Идти впередъ; двигаться массою. *Сліпому нема гори: куди попав, туди и вали.* Ном. № 4660. *Так валкою і валить.* 3) **— вал.** Прясть вал 2. *Нумо вал валити.* Маркев. 14 2.

Валитися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Разваливаться, разрушаться. *Церкви схизматиків валються, попи голодні.* Стор. М. Пр. 92. 2) Падать, валиться. *Вийду за ворота, від вітру валюся.* Мет. 20.

Валів, -лова, *м.* = **Валиво.** *Натягни води до валова.* Вх. Зн. 5. *Ацю до валова.* Фр. Пр. 135.

Валій, -лія, *м.* Сукновалъ. ЗЮЗО. І. 286.

Валка, -ки, *ж.* Обозъ. *Прийшов же син Гавриленко а до чумаків до валки.* Рудч. Чп. 32. *Кононенків чесний поїзд валкою несеться.* Мкр. Н. 22. Ум. **Валочка.**

Валкий, -а, -е. О гончарной глинѣ: тощая глина, требующая примѣси болѣе жирной глины. Вас. 177.

Валкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Скатывать въ валъ (сѣно).

Валниця, -ці, *ж.* Перекладина, на которой лежатъ концы вала (въ мельницѣ). Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Валничка.**

Валоб, -ба, *м.* Родъ толстой доски. Шух. І. 188.

Валовий, -а, -е. 1) Сдѣланный изъ **валу 2**. *Волоки шовкові удвоє жіноцькі щирі валові.* АД. І. 168. 2) Относящійся къ **валу.**

Валовина, -ни, *ж.* 1) = **Вал 2.** МУЕ. ІІІ. 19. 2) Ткань изъ **валу 2**. Могилев. у. Желех. 3) Пеньковые очески. Гол. Од. 40.

Валовитий, -а, -е. = Вайлуватий. Вх. Зн. 5.

Валов'яний, -а, -е. Сдѣланный изъ **валу 2**. Желех. *Валов'яний клубок.* Драг. 44.

Валок, -лка, *м.* 1) Ум. отъ **вал.** 2) Часть граблей, на которой укрѣплены зубья. Шух. І. 166. 3) Брусь бороны, въ который вставлены зубья. Чуб. VII. 401. 4) Часть ткацкаго снаряда **шпурів**. МУЕ. ІІІ. 21. 5) Часть **друлівника**. Шух. І. 277. 6) Часть **мотовила**.

Шух. I. 150. 7) **= Вал 4.** *Ополудні гребли сіно і в волочки клали щільно.* Мет. 315. Ум. **Валочок.** 8) **= Качалка 1.** *Тісто роскачують валком.* МУК. I. 103.

Валочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **валка.**

Валочок, -чка, *м.* Ум. отъ **валок.**

Валува́ння, -ня, *с.* Лай многихъ собакъ. *Собаки де-где не спали. Як проходили хлопці темними вулицями. — позаду їх піднімалося неприязне валування.* Мир. ХРВ. 240.

Валувати, -лую, -єш, *гл.* 1) Сильно лаять. *Десь вовк у селі, бо так собаки валують.* Черк. у. *Чи чули ви, як сю ніч валували собаки?* КС. 1883. XII. 700. 2) О баранахъ: совокупляться съ овцами. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

Валучня, -ні; Валуша, -ші, *ж.* **= Валюша.** Чуб. VII. 34.

Вальбійка, -ки, *ж.* Корыто. *Пайцата жрут з вальбійки.* Вх. Уг. 229.

Валькир, -ру, *м.* **= Алькир.** Чуб. VII. 382.

Валькировий, -а, -е. Относящійся къ валькиру. *Став серед хати проти валькирових дверей.* Св. Л. 199.

Вальковий и валькованій, -а, -е. О постройкѣ: сдѣланный изъ глины, глинобитный. Желех.

Валькува́ння, -ня, *с.* 1) Выведеніе глиняной стѣны. 2) Обмазка стѣнъ глиной (вальками).

Валькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Дѣлать изъ глины стѣны постройки. Каменец. у. 2) Обмазывать стѣны толстымъ слоемъ глины. Чуб. VII. 380. Сим. 129.

Валькуватися, -куюся, -єшся, *гл.* О постройкѣ: быть обмазываемымъ глиной (вальками). *Е, ця хата ще раз валькуватиметься.* Залюбовск.

Валькувато, *нар.* О ходьбѣ: не твердо, шатаясь. *Цей уже ходе валькувато, а той, хоч йому сто чотирі годи, той ходе так як молодий.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Вальний, -а, -е. 1) Хорошій, красивый. *А Михасьо з Мариною там то вальна пара.* Грин. III. 650. 2) Сильный, обильный, во множествѣ имѣющійся. *Такий вальний сніг на дорозі, що й не пройдеш.*

Вальок, -лька, *м.* Комокъ мокрой глины, приготовленной для обмазки стѣнъ, также для складыванія стѣнъ глинобитныхъ построекъ, — въ послѣднемъ случаѣ глина перемѣшана съ соломой. Рудч. Ск. II. 28. Kolb. I. 55.

Вальс, -са, *м.* **= Валець.** *Краков'яка оддирають, вальса та мазура.* Шевч. 138.

Валюга, -ги, *ж.* **= Корито.** Вх. Зн. 28.

Валюка, -ки, *об.* Лѣнивецъ, лежебокъ. Харьк. у. О. 1862. IX. 66.

Валюх, -ха, *м.* Пирогъ изъ картофеля и пшена. Ковел.

Валюш, -ша, *м.* Вальдшнепъ. *Іде під осінь бити зайця й валюша стрілець.* Щог. Сл. 67.

Валюша, -ші, *ж.* Сукновальня. Стор. II. 116.

Валюшень, -шня, *м.* **= Валюш.** Мнж. 177.

Валюшний, -а, -е. Сукновальный.

Валюшник, -ка, *м.* **= Валюша.** НВолын. у.

Валюшня, -ні, *ж.* **= Валюша.** Уман. IV. 94.

Валющий, -а, -е. 1) Валящій, ненужный. 2) Падающій, не могущій устоять на ногахъ. *Він п'яний,* аж *валющий.* Зміев. у.

Валява, -ви, *ж.* Множество. Лубен. Александр. у. *Валява жидів іде з школи.* Залюбовск. *Валявою йдуть люде.* Чер. у. *Снігу валява.* О. 1861. V. 71. *Такого валява риби.* Мнж. 176.

Валяка, -ки, *об.* = **Валюка.** *Ти такий грубиян і валяка.* Г. Барв. 500.

Валя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Валить, сваливать, опрокидывать. *Чорт росердився, налітає і хату валяє.* Рудч. Ск. II. 116. *Буйний вітер в полі повіває, бідного козака із ніг валяє.* АД. I. 2) Валять (сукно). 3) Бить, сбивать (съ дерева). 4) Пачкать, марать. *Помалу ступайте, пилу не збивайте, шматття не валяйте.* Чуб. III. 34. 5) **— коней.** Выхолащивать лошадей. Шух. I. 211. 6) Испражняться. Мнж. 122.

Валятися, -ляюся, -єшся, *гл.* 1) Падать, валиться. *Пішла мати тиняючись, по під тином валяючись.* Макс. 2) Валяться. *Ой не дурно моїх братів китиці по шляху валяються.* АД. I. *Валяється, як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. 2) Пачкаться. *Валятися у глину. Коло чого ходиш, тим і валяєшся.*

Валящий, -а, -е. = **Валющий 1.** Г. Барв. 439.

Ванберець, -рцю, *м.* Инбирь. *Настою вам, братці, горілку у пляшці із перцем, ванберцем....* Чуб. V. 473.

Ванда, -ди, *ж.* Родъ арапника, длинной плети. *Окомани з батогами, саули з вандою.* Грин. III. 634. См. **Фанда и Хвайда.**

Вандри, -рів, *м. мн.* Мандри. Желех. *На вандри сі пустив.* Фр. Пр. 135.

Вандрівець, -вця, *м.* = **Мандрівець.** Желех.

Вандрівка, -ки, *ж.* = **Мандрівка.** Фр. Пр. 136. *Ой заберу діти в торбу, піду на вандрівку.* Гол.

Вандрівний, -а, -е. = **Мандрівний.** Желех. *Вандро́вний чоловік: усе вандрує....* Фр. Пр. 136.

Вандрівник, -ка, *м.* = **Мандрівець.** Желех. *Вандрівник, — завандрував в половник* (насмѣшка надъ пойманнымъ воромъ). Фр. Пр. 136.

Вандрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Мандрувати.** Желех. Фр. Пр. 136.

Ваник, -ка, *м.* Родъ куртки. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Ванна, -ни, *ж.* 1) Ванна. Чуб. II. 644. *Старий казав папісти води в ванну.* Чуб. II. 334. 2) Раст. Verbascum nigrum. Лв. 102.

Вантажити, -жу, -жиш, *гл.* Нагружать. Желех. *Не годиться поганенький візок тяжким заліззям вантажити — не видержить.*

Ванькир, -ра, *м.* = **Валькир.** Уман. у.

Вапельник, -ка, *м.* Приготовляющій известь. См. **Вапняр.**

Вапельня, -ні, *ж.* Вапнярка.

Вапенний, -а, -е. = **Вапняний.**

Вапенник, -ка, *м.* = **Вапельник.** О. 1861. I. Слов.

Вапна, -ни, *ж.* и **вапно, -на**, *с.* Известь. Вас. 169, 157.

Вапнистий, -а, -е. Известковый, богатый известью. Желех.

Вапнити, -пню, -ниш, *гл.* = **Вапнувати.** Желех.

Вапнище, -ща, *с.* Известковая копь.

Вапно. См. **Вапна.**

Вапнува́ння, -ня, *с.* Штукатурка, побѣлка известью.

Вапнувати, -ную, -єш, *гл.* Штукатурить, бѣлить известью. Желех.

Вапняк, -ка, *м.* Известнякъ. Уман. I. 294.

Вапняний, -а, -е. Известковый, изъ извести. Желех.

Вапняр, -ра, *м.* 1) Приготовляющій известь. Желех. 2) Возящій известь. *Липовец. у.* См. **Вапельник.**

Вапнярка, -ки, *ж.* Печь для выжиганія извести. Желех.

Вапнястий, -а, -е = Вапнистий. Уман. І. 294.

Вапорт, -та, *м.* Испареніе. *Як взяла я мертву за голову, то як пішов вапорт на мене, то я насилу донесла до домовини.* Кіев. г.

Вар, -ру, *м.* 1) Кипятокъ. 2) Варка, количество для свaренія въ одинъ пріемъ. *Вареників буде тільки на один вар.* Борзен. у. 3) **= Узварь.** Шух. І. 144. МУЕ. І. 109. 4) Жижа изъ квашенной капусты. 5) Составъ для смазки привитыхъ деревьевъ. 6) Зной, духота. *Вертаються з панщини люде потомлені і варом сояшним і тяжкою працею.* МВ. (О. 1862. III. 43).

І. Вара! *меж.* Не тронь! прочь! *Вара від мене!* Фр. Пр. 136. «*Ой вара, вара, нові новобранці: ой є в мене инщії коханці.» — Ой чомусь тоді не казала: «вара!» як єсь од нас подарунки брала.* Гол. II. 399.

II. Вара, -ри, *ж.* Вареніе, варка. Встрѣчено въ поговоркѣ: *Тут ні вари, ні пари,* — не только ничего не варять, а и вода даже не грѣется и потому и паръ не идетъ. Фр. Пр. 136. **З того ні вари, ні пари**. Отъ этого нѣтъ никакой пользы. Фр. Пр. 6.

Вараскати, -каю, -єш, *гл.* Переворачивать. *Вараскати сіно.*

Варакоба, -би, ж. Смута, мятежъ. Угор. См. **Ворохібня.**

Варвар, -ра, *м.* Варваръ. *Левиц.* Пов. 316.

Варварити, -рю, -риш, *гл.* Праздновать день св. Варвары (4-го декабря). *Було не савити, не варварити та на сорочку сурганити.* Ном. № 4007.

Варварки, -рок, *ж. мн.* Родъ уставок. Kolb. I. 49.

Варварство, -ва, *с.* Варварство. К. Бай. 134. К. Краш. 33.

Варварський, -а, -е. Варварскій. К. Краш. 30.

Варга, -ги, ж. 1) Также: варґа. Губа. Желех. 2. ? *Не пуйдем за варгу, заваруй 'ня, Боже! пуйдем за млинаря, допомоз мі, Боже!* Гол. III. 251.

Варган, -на, *м.* Музыкальный инструментъ, на которомъ играютъ губами. *На словах, як на варганах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989.

Варгатий и варґатий, -а, -е. Губастый. Желех.

Варґуля, -лі, *ж.* Шутливо въ поговоркѣ, употребляемой при випиваніи: губа. *Честь Богу хвала, а св'їті варґулі на офіру.* Фр. Пр. 137.

Варе, *меж.* **= Вара.** Федьк.

Варево, -ва, *с.* 1) Вареная пища. *Марево не варево (не нагодує).* Ном. № 5245. 2) Квашенныя огородныя овощи, заготовленныя для варенія. Сим. 19. *Сами собі й обідати варять, хліб печуть, варево кладуть.* Г. Барв. 81. 3) Количество съѣстного, необходимое для варенія на разъ. *Оціх раків буде на варево.*

Варена, -ної, *ж.* **= Варенуха.** Способъ приготовленія: МУЕ. III. 88. *У двір закликає та вареною частує, на весілля просить.* Шевч. 108.

Варений, -а, -е. Вареный. *Кидай печене й варене.* Ном. № 10054. *Який дідько печений, такий і варений.* Ном. № 7971.

Вареник, -ка, *м.* Родъ варенаго пирожка съ творогомъ, ягодами, кислой капустой, макомъ, выжимками коноплянаго сѣмени и пр. Чуб. VII. 442. *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. Ум. **Вареничок.**

Вареница, -ці, *ж.* 1) Круглые или четырехугольные раскатанные кусочки тѣста, сваренные въ водѣ; это часто тѣ кусочки, которые были приготовлены для **вареників**, но остались за неимѣніемъ начинки; варятся тогда вмѣстѣ съ **варениками**. Чуб. VII. 442. 2) Приплюснутая лепешка охристой глины, — въ такомъ видѣ продаваемой. Вас. 182.

Вареничок, -чка, *м.* Ум. отъ **вареник.**

Варенуха, -хи, *ж.* Водка, сваренная съ медомъ, плодами и пряностями. Чуб. VII. 447. *Як випили варенухи, то й загули як мухи.* Ном. № 11635. *А послі танців варенухи по филижанці піднесли.* Котл. Ен. I. 20. Ум. **Варенушка, варенушечка.** МУЕ. III. 183.

Вареха, -хи, *ж.* Разливная ложка. Желех. Ум. **Варешка.** Желех.

Варжіль, -желя, *м.* Деревянный цилиндръ или треугольникъ въ отверстіи нижняго мельничнаго жернова, — сквозь него проходить желѣзное веретено. Козелецьк. у. См. **Важель.**

Варзякати, -каю, -єш, *гл.* = **Верзякати.**

Вариво, -ва, *с.* = **Варево.**

Варивода, -ди, *об.* Капризный человѣкъ, принуждающій дѣлать что либо совершенно ненужное и притомъ постоянно придирающійся. См. **Варити воду.** *Не чоловік, а варивода.* Ком. II. № 692.

Варило, -ла, *с.* Вареніе, варка. Встрѣчено въ пословицѣ: *Саме варило бабу постарило,* — т. е. вареніе, работа около печи старить женщину. Фр. Пр. 137.

Вариста піч. Кухонная печь. *Затопила піч варисту.* Мкр. Н. 20.

Варити, -рю, -риш, *гл.* 1) Варить; стряпать. *Жінко, вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. — *Дай мені вечеряти, моя ластівко! — Я ж не пи пила, я ж не варила.* Мет. 5. *Пиво варити зачинайте.* ЗОЮР. I. 223. 2) Безпрестанно уговаривать, читать науку. *Я в хаті челядку варила, варила, щоб ішла служить.* Кролевец. у. Воду варити. Заставлять кого дѣлать что-либо совершенно ненужное, изъ за одного лишь каприза, притомъ постоянно придираясь. *Вередливе, тільки воду варить.* Ном. № 2727. 3) Кашу варити. Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 31.

Варитися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Вариться. *Де на двох вариться, — третій поживиться.* Ном. № 10758. 2) Быть въ нетерпѣніи, быть не въ состояніи спокойно выждать. *Росказую їм* (синам) *і про те, і про друге.... Отже мій Андрійко хутко і заскучає; так він і вариться: очі собі тре і позіхає, і зітха. «Пустіть уже, мамо!» проситься.* МВ. II. 9.

Варишка, -ки, *ж.* = **Вареха.** *Варишков меду не їдіт,* — т. е. лакомства нужно ѣсть понемножку. Фр. Пр. 138. *Батько збирав лижкою, а діти їли варишкою.* Фр. Пр. 24.

Варівкий, -а, -е. 1) Нерѣшительный. Шух. I. 83. 2) Опасный, требующій осторожности, осмотрительный; сопряженный съ рискомъ. *Робота коло машини варівка, —роби і бійся.* НВолын. у.

Варівко, *нар.* 1) Опасно. 2) Жутко; неловко. *Варівко на Гавриїла орати.* Сквир. у. *Нам аж варівко слухати, що мати одного сина гане, а другого хвале.* Волч. у.

Варівний, -а, -е = **Варівкий.** Шух. I. 83. *То варівне місце.* Фр. Пр. 138.

Варівно, *нар.* = **Варівко.** *Варівно з ним (стережіться, бо то злодій або хоче вас бити).* Фр. Пр. 138.

Варійка, -ки, *ж.* Маленькій горшочекъ. Нѣжин. у.

Варійник, -ка, *м.* = **Варінник.** Вх. Зн. 5.

Варінка, -ки, *ж.* **= Варіння.** Сим. 184.

Варінник, -ка, *м.* Родъ кухоннаго горшка. Шух. І. 264.

Варіння, -ня, *с.* Варка, вареніе. Уман І. 64. *Яке ж воно буде варіння без дров?* Полт. г.

Варінча́, -ча́ти, *с.* Небольшой горшокъ, достаточный для двухъ. Шух. І. 264.

Варіянт, -ту, *м.* Варіантъ. О. 1862. І. 49.

Варка, -ки, *ж.* Рыбья голова. МУЕ. І. 48. (Добруджа).

Варкий, -а, -е. Удобоваримый. Уман. IV. 143.

Варко, *нар.* 1) Жарко (о погодѣ). *Лебед.* у. 2) Вѣроятно, правдоподобно. Галиц. 3) = **Варівко 1.** Шух. І. 83.

Варкось, *нар.* **= Варко 2.** Вх. Зн. 5.

Вармія, -мії, *ж.* Армія. *Левч. Наче міліон віська хто поставив коло мене, наче вармія.* Драг. 66.

Варнак, -ка, *м.* Бѣглый каторжникъ (въ Сибири). *Не на Вкраїні, а далеко аж за Уралом, за Елеком старий недобиток-варнак мені росказував оттак.* Шевч. 585.

Варня, -ні, *ж.* Помѣщеніе для варки, кухня. Желех.

Варнякати, -каю, -єш, варнячити, -чу, -чиш, *гл.* Говорить невнятно; болтать. *Що на рот налізе — варнячить.* Ном. № 13047.

Варовий, -а, -е. Относящійся къ **вару 1**. Вас. 146.

Варовня, -ні, *ж.* Сторожевая башня. Уман. І. 17.

Варстат, -ту, *м.* См. **Верстат.**

Варт, вартий, -а, -е. Стоющій; стоить. *Не варт і річі.* Ном. № 6551. *Не варт і печеної цибулі.* Ном. № 7605. *Пусти його, не варт він того.* Шевч. 319. *Рублів з п'ять варт.* Грин. II. 60.

Варта, -ти, *ж.* Стража, караулъ; время стоянія на стражѣ, на часахъ. *А варта заснула, пан приїхав- не чула.* Чуб. V. 64. *Перед палацом, де вона мешкала, стояла гострая варта.* Чуб. II. 77. *Всюди постановив варту, щоб ніхто вночі з табора не вештавсь.* К. ЧР. 312. *Прийде безщасна та варта, тра її одстояти.* Рудч. Чп. 87. **На варті**. На часахъ. *Ходять по двору на варті.* ЗОЮР. І. 248. Ум. **вартонька.**

Вартарка, -ки и вартарня, -ні, *ж.* Сторожка, будка для сторожа или часового. Желех. Вх. Зн. 5.

Варта́ти, -таю, -єш, *гл.* Стоить. *Звідуются го тоти, што може тот плуг варта́ти.* Гн. І. 41. *Він ва́ртат пінязі.* Гн. І. 41.

Вартий. См. **Варт.**

Вартівник, -ка, *м.* Сторожъ, караульный, часовой, конвойный. *Він був.... економом в с. Л. і вечером пішов на тік подивитись, чи є вартівники.* Драг. 58. *То певне добрий пройдисвіт, що аж два вартівники з ним ідуть.* Каменец. у. Ум. **Вартівничок, вартівниченько.** *Суть бо в мене два вартівниченьки, будуть вартувати мої кониченьки.* Pauli. См. **Вартник, вартовий, вартовик, вартовничий.**

Вартість, -тости, *ж.* Цѣнность, стоимость. Чуб. І. 236. *Казав вильлити золотий плуг.... і питати.... що той плуг варта. Люди і пани то таксували о вартости злота.* Гн. І. 44.

Вартний, -а, -е. 1) Цѣнный. Рк. Левиц. Уман. IV. 192. 2) Достойный. *Цей чоловік вартний.* Рк. Левиц.

Вартник, -ка, *м.* **= Вартівник.** *Прийшов на другу варту, — пустив го вартник.* Гн. І. 193.

Вартно, *нар.* Цѣнно.

Варто, *нар.*, употребл. какъ безл. *гл.* Стоитъ. *Не варто й турбуватись. Варто щось попоїсти.* Грин. I. 120.
Вартовий, -а, -е. 1) Сторожевой, караульный. *Парк теж оточала вартова сторожа.* Стор. М. Пр. 73. 2) **= Вартівник.** ЗОЮР. I. 159. К. ЧР. 389.
Вартовик, -ка, *м.* **= Вартівник.** *Левч.* 157.
Вартовничий, -чого, *м.* **= Вартівник.** Желех.
Вартонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **варта.**
Вартува́ння, -ня, *с.* Охраненіе, обереганіе.
Вартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Сторожить, караулить. *Я тебе буду вартувати тепер.* Чуб. 2) Стоить. *Вона* (праця) *дома ж таки втроє більше вартує.* О. 1862. IV 104.
Вартунок, -нку, *м.* **= Вартість.** Желех.
Varува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Хранить, беречь, остерегать отъ чего. *Од огня варувала, од огня і од води, і од вшиткой пригоди.* Гол. IV. 388.
Варуватися, -руюся, -єшся, *гл.* 1) Не рѣшаться, стѣсняться. *Що, Парасю голубонько? що тобі доброго трапилось? — А вона все варується мені сказати, тілько гляне та счервоніє.* МВ. II. 20. *Як я тебе вірно люблю да заняти боюся. — Займай, займай, козаченьку, да займай, не варуйся: я за славу сама стану, сама й виговорюся.* Грин. III. 276. *Сватай, сватай, козаченьку, сватай, не варуйся.* Мет. 329. 2) Остерегаться; беречься. *Котрий іде у старости, то най ся варує.* Гол. III. 215.
Варудити, -джу, -диш, *гл.* Томить. *Коло серця варудить.* См. **Марудити.**
Варунок, -нку, *м.* Боль живота, вѣтры. Мнж. 177. *Я хоч що їм, то мені ніякого варунку нема, не так, як буває иншим.* Константиногр. у.
Варцаба, -би, *ж.* **= Лутка 1.** Шух. I. 90.
Варш, -ша, *м.* ? Ум. **Варшалок.** варшалочок. *Заснула кухарочка, треба їй варшалочка, треба їй варша дати, щоб дала вечерати.* Грин. III. 504.
Варьоха, -хи, *ж.* **= Варенуха.** *Ми вашої варьохи не пили.* Грин. III. 500.
Варя, -рі, *ж.* 1) Вареное. Угор. 2) Родъ кушанья: сладкіе квашеные бураки, сливы и фасоль, сваренные каждое отдѣльно, смѣшиваютъ въ одно кушанье. Шух. I. 142.
Варяг, -га и варяга, -ги, *м.* Здоровякъ. *У мене син такий варяг.* Ном. № 13944.
Варяниця, -ці, *ж.* **=Варениця.**
Варянка, -ки, *ж.* Родъ кушанья, свареннаго изъ капусты, капустной жижи. Вх. *Лем.* 395. Вх. Уг. 229.
Васаг, -га, *м.* Чумацкій возъ. Св. *Л.* 187.
Васильок, -лька, *м.* Раст. а) Ocimum Basilicum. Вх. Пч. I. 11. б) Amarantus paniculatus L. ЗЮЗО. I. 111. в) Amarantus sanguinemus L. ЗЮЗО. I. 166. г) Salvia dumetorum Andrz. ЗЮЗО. I. 135. д) **— польовий.** Thymus acinos. *Лв.* 102. *Без васильків і без рути спочивайте, діти.* Шевч. 204. *Нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини.* Нп. Ум. **Васильочок.** *А у садочку два висильочки.* Мет. 142.
Васький, -а, -е. Вашъ. Ogon. 72. *Ваські звичаї не такі, як наські.*
Вата, -ти, *ж.* Родъ невода съ мелкими ячеями для небольшой рыбы. Вх. Пч. II. 21.
Ватаг, -га, *м.* 1) **= Батажок.** *Виходило з зеленого гаю сорок чоловік розбою, попереду ватаг молоденький на воронім коню.* Рудч. Чп. 53. *Він за ватага в заброді разом був три годи.*

Мкр. II. 30. 2) Старшій надь пастухами. *Ватаг — найстарший в полонині* (при пастьбѣ скота); *він порядкує там усім: людьми, маржиною, молоком.* Шух. I. 189.

Ватага, -ги, *ж.* 1) Ватага, отрядъ, толпа; шайка. *Простяглася по діброві по над Дніпром козацька ватага.* Шевч. 170. *І наплодилось у тім болоті чортяк до врага, — не багацько їх — ціла ватага.* Рудч. Ск. I. 63. *Яка ж ватага розбішак!* Котл. Кн. 2) Стадо мелкаго скота. *Ой я козак нетяга, в мене овець ватага.* Нп. *Віджени поров у череду, а овечок і телят у ватагу.* Чуб. II. 529. 3) Стал. *Вовків ціла ватага.* Грин. I. 163. Ум. **Ватажка.**

Ватагува́ння, -ня, *с.* Бытіе ватагом.

Ватагувати, -гую, -єш, *гл.* Быть ватагом. Шух. I. 218.

Ватажжя, -жя, *с. соб.* Предводители, атаманы, начальники. Желех. Ном. VI.

Ватажити, -жу, -жиш, *гл.* Предводительствовать, начальствовать. Уман. III. 149.

Ватажитися, -жуся, -жишся, *гл.* Волочиться, ухаживать. *Молоде парубча, а за тією молодицею раз-у-раз ватажиться.*

Ватажка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ватага.** 2) **= Ватаг 1.** Рудч. Чп. 101.

Ватажко, -ка, *м.* **= Ватажок.** ЗОЮР. I. 132.

Ватажкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть предводителемъ, атаманомъ, старшимъ. Желех. См. **Ватажити.**

Ватажни́й, -ного, *м.* **= Ватажок.** Желех.

Ватажник, -ка, *м.* Пастухъ овецъ. *Уже з села ватажники ватагу гнали.* Шевч. 517. *Ватажник пас вівці.* Рудч. Ск. II. 50.

Ватажникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть овечьимъ пастухомъ.

Ватажок, -жка, *м.* Предводитель, атаманъ, начальникъ. *Позаходили в Московщину з Гунею і ще деякими ватажками.* Стор. М. Пр. 60. *Хто ватажком піде перед вами?* Шевч. 127.

Ватерка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ватра.**

Ваторник, -ка, *м.* 1) Въ жилищѣ пастуховъ въ полонинах, называемомъ стая, жилое отдѣленіе, гдѣ спятъ и варятъ пищу пастухи. Шух. I. 186, 187. 2) Родъ пристройки при хатѣ состоятельнаго гуцула, имѣющаго лѣтомъ дома дойный скотъ, въ которой приготовляютъ молочные продукты. Шух. I. 109.

Ваторопка, -ки, *ж.* Затрудненіе. *Ваторопка через те була мірщикові, що того земля туди йде, а того туди.* Черниг. у.

Ваторопко, *нар.* Затруднительно, неудобно. *З волами ваторопко в оранку, як муха куса, а то їми краще орати, ніж кіньми.* Черниг. г.

Ватра, -ри, *ж.* 1) Очагъ. Шух. I. 186. Огонь. **Жива ватра**. Огонь, добытый при помощи тренія другъ о друга двухъ кусковъ дерева; добывается съ извѣстными обрядами **ватагом в полонині** и служить для разведенія огня въ жилищѣ пастуховъ и для совершенія различныхъ обрядовыхъ дѣйствій надъ скотомъ, охраняющихъ, по мнѣнію пастуховъ, этотъ послѣдній. Шух. I. 191. 2) Подъ печи, на которомъ печется хлѣбъ. Вх. Лем. 395. Ум. **Ватерка.** *Ой там на леваді ватерка ся курить.* Гол. I. 290. *Чи би ви не дали мені ватерки?* Гн. II. 241.

Ватрак, -ка, *м.* Кухонный очагъ на дворѣ. Желех.

Ватралька, -ки, *ж.* Родъ кочерги, но не загнутой, а лить разширенной и расплющенной на концѣ. Вх. Лем. 395.

Ватрище, -ща, *с.* **= Ватра.** Желех.

Ватрі́ти, -рію, -єш, *гл.* Сгорать. Желех.

Ватроль, -ля, *м.* 1) Дубина, ухватъ. Угор. 2) Остолопъ, дубина.

Ватува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Имѣть намѣреніе, разсчитывать. *Я віз ватував купити.* Борз. у.

Ватуйка, -ки, *ж.* 1) Годовалая коза. Шух. І. 211. 2) **= Ватуля.**

Ватуйник, -ка, *м. соб.* Овцы, козы, еще не ягнившіяся. Желех.

Ватуйча́, -ча́ти, *с.* Козленокъ. Шух. І. 211.

Ватуля, -лі, *ж.* Овца, впервые имѣющая ягненка. Вх. Пч. II. 6.

Вахлай, -лая, *м.* Вахлакъ. *І так собі ніби нікчемний народ, вахлаї такі.... ходять було схилившись.* ЗОЮР. І. 293.

Вахмайстер, -стра, *м.* Вахмистръ. Гол. І. 145.

Ваць! вацю! *меж.* для зова свиней. *Вацю, свині, до корита.* ХС. VII. 417.

Вацюкати, -каю, -єш, одн. в. вацюкнути, -ну, -неш, *гл.* Звать, позвать свинью крикомъ: вацю! *Біжу, як те поросятко, як на його скаже: «пацьǃ пацьǃ» або вацюкне.* Г. Барв. 354.

Ваш, ваша, ваше, *мѣст.* Вашъ, ваша, ваше *Не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 63. *Де вашая мати? Поможи, Боже, і нашим, і вашим.* Ном. № 3009. *Вибачайте, не вашій честі, дурний був.* Черниг. г.

Вашенець, -нця, *м.* Сторонникъ вашей партіи.

Вашеський. См. **Вашецький.**

Вашець, -шеці, *ж.* Ваша милость (титулъ). Котл. НП. 396. *Просили батько й мати і я вашеці прошу на ці чесні дари.* Ном. № 345.

Вашецький и вашеський, -а, -е. Уважаемый. *А я роду не такого, щоб любила ледачого; а я роду вашецького, — люблю сина отецького.* Грин. III. 289. Иногда употр. въ ироническомъ смыслѣ въ значеніи: нѣсколько гордый, спѣсивый. *Вашеський панич (що на вашець гне, гордовитенький).* Ном. № 2530.

Вб..., вв..., вг... См. **Уб..., ув..., уг...**

Вд.... См. **Уд....**

Вдівець, -вця, *м.,* **вдівонька и вдівочка, -ки,** *ж.* **= Удівець, удівонька, удівочка.**

Вдова, -ви, *ж.* **= Удова.**

Вдовенко, -ка, *м.* **= Удовенко.**

Вдовець, -вця, *м.* **= Удовець.**

Вдовецький, -а, -е. = Удовецький.

Вдовин, -на, -не. = Удовин.

Вдовицький, -а, -е. = Удовицький.

Вдовиця, -ці, *ж.* **= Удовиця.**

Вдовиченко, -ка, *м.* **= Удовиченко.**

Вдовівна, -ни, *ж.* **= Удовівна.**

Вдові́ти, -вію, -єш, *гл.* **= Удовіти.**

Вдовки, -вок, *ж. мн.* **= Удовки.**

Вдовува́ння, -ня, *с.* **= Удовування.**

Вдовувати, -вую, -єш, *гл.* **= Удовувати.**

Ве! *меж.* 1) Фи! гадость! 2) Подражаніе реву медвѣдя. Драг. 6. См. **Бейкати.** 3) **Ве-ве!** Выраженіе удивленія. Вх. Лем. 396.

Вевекати, -каю, -єш, *гл.* Говорить нечленораздѣльно, невнятно (о нѣмыхъ и пр.). *Лохв. у.*

Вевірка, вевюрка, -ки, *ж.* Бѣлка. Гол. III. 495.

Вегля, *пред.* Сообразно, соотвѣтственно. Радом. у.

Веґеря, -рі, *ж.* Родъ танца. *Підтикавсь та й давай веґері скакати.* Кв. II. 89.

Ведмеденя, -няти, *с.* Медвѣженокъ. Рудч. Ск. II. 91. Ум. **Ведмеденятко.** Чуб. II. 155.

Ведмедик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **ведмідь.** Рудч. Ск. II. 3. 2) Насѣк. медвѣдка, grillotalpa vulgaris. 3) Родъ хмѣльнаго напитка. 4) Наливное колесо въ мельницѣ.

Ведмедина, -ни, *ж.* Медвѣжье мясо. Уман. II. 96.

Ведмедиха, -хи, ведмедиця, -ці, *ж.* Самка медвѣдя. «*Дам, — каже ведмедиха, — тобі свого й покорму, дам ще ведмежого сина тобі на послугу, да тілько не губи мене з світу.*» Рудч. Ск. I. 134.

Ведмедка, -ки, ж. Ведмедиха. *Чужі баранки, Мелашка ведмедка: ведмежі лапи....* (Заговоръ). Мил. М. 40.

Ведмедник, -ка, *м.* Вожатый медвѣдей. Аф. 312.

Ведмедча́, -ча́ти, *с.* **= Ведмеденя.** Рудч. Ск. I. 122.

Ведмедчук, -ка, *м.* 1) Медвѣженокъ, молодой медвѣдь. Рудч. Ск. I. 134. 2) Насѣк. жукъ-олень, Eucanuscervus. Вх. Пч. I. 6.

Ведмедько, -ка, *м.* **= Ведмедик.**

Ведмедюк, -ка, *м.* 1) **= Ведмедчук.** 2) **= Ведмедик 2.**

Ведмедяка, -ки, *м.* Большой медвѣдь. Аф. 312.

Ведмедячий, ведмежий, -а, -е. Медвѣжій. Рудч. Ск. I. 134. Греб. 365. *Ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. **Ведмеже ухо**. Раст. а) Verbascuin Thapsus. ЗЮЗО. I. 140. б) Salvia Aethiopis L. ЗЮЗО. I. 134.

Ведмежа, -жати, *с.* Медвѣженокъ. *Од свині не будуть ведмежата, а ті ж поросята.* Ном. № 13909. Ум. **Ведмежатко.** Мил. 19.

Ведмежий. См. **Ведмедячий.**

Ведмідь, -медя, *м.* Медвѣдь. *Швидкий як ведмідь за перепелицями.* Ном. № 10997. *Не жируй з ведмедем, бо, він тебе зада вить.* Ном. № 1213. Ум. **Ведмедик.**

Ведрик, -ка, *м.* Встрѣчено въ дѣтской щедровкѣ: *Щедрик-бедрик! дайте вареник!* Чуб. III. 477. См. **Бедрик.**

Вежа, -жі, *ж.* 1) Башня. *Верх Бескида калинова там же стоїть вежа нова.* Гол. I. 141. 2) Тюрьма, заключеніе. *Вежу одсиджує.* 3) Святочная, на праздникъ Пасхи, игра: пять или шесть мужчинъ становится вмѣстѣ, берясь другъ за друга руками, у нихъ на плечахъ еще два или три, у тѣхъ еще одинъ, и такъ ходятъ. См. **Дзвіниця, Оборіг.** Гол. I. Объясн. къ изобр. 21.

Вежовий, -а, -е. Башенный. **Вежовий дім**. Тюрьма. Звенигородка. Рк. Левиц.

Везерунок, -нка, *м.* Виньетка. *Зроблю маленьку книжечку; хрестами і везерунками з квітками кругом листочки обведу.* Шевч. 376.

Везти, -везу, -зеш, *гл.* Везти. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не везе.* Ном. № 7221. **Везти москаля**. Врать.

Везучий, -а, -е. О лошади: хорошо везущій. *Кобила хоч і шкапувата, та про те везуча.* Нѣжин. у.

Вейкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Кричать: **вей**! (о евреяхъ). 2) Ревѣть по медвѣжьему. *Люде хотіли Бога злякать та і сховались під місток. От тіки Бог зійшов на місток, а вони: «Ве!» — «Вейкайте ж ви, — кае, — і до віку». Вони і побігли* (ведмедями). Драг. 6.

Векати, -каю, -єш, *гл.* 1) Издавать звукъ: **ве**. Желех. 2) Выражать отвращеніе. 3) Рвать, имѣть рвоту.

Векелия, -лиї, *ж.* Труть. Шух. I. 191. См. **Вакелія.**

Векнути, -ну, -неш, *гл.* Издать звукъ: **ве**. *З усього маху стусонула Колісника міжи плечі, — той векнув.* Мир. Пов. II. 69.

Вексель, -ля, *м.* Вексель. *Векселя не дав.* Г. Барв. 318.

Вележирувати, -рую, -єш, *гл.* Роскошествовать, жить по-барски. Чуб. VII. 575.

Велелюдний, -а, -е. Многолюдный. *Да вознесуть його в громаді велелюдній.* К. Псал. 251.

Велелюдно, *нар.* Многолюдно.

Велемудрий, -а, -е. Весьма мудрый.

Велемудро, *нар.* Весьма мудро.

Велерічивий, -а, -е. Многорѣчивый. *Язик отой велерічивий.* Шевч. 625.

Велет, -та, *м.* = **Велетень.** Уман. I. 68.

Велетень, -тня, *м.* Великанъ, исполинъ, гигантъ. *Велетні то були високі, високі люде — от як дерева.* КС. 1885. IX. 186. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826. *Велетень у громаді — як правда в пораді.* Ном. № 5827.

Велетенський, -а, -е. Исполинскій, гигантскій. Уман. I. 68.

Велетів, -това, -ве. Принадлежащій великану. *Видів мальовану велетову ногу.* Гн. II. 4.

Велий, -а, -е. = **Великий.** *Свята твоя дорога. Боже! хто велий, яко ти, на світі. К.* Псал. 175.

Велик, -ка, -ке = **Великий.** *Велик пень, та дурень.* Ном. № 6341.

Великанський, -а, -е. Огромный. *Батеньковi подарунок великанське сито.* Гол. III. 465.

Великдень, -кодня, *м.* Свѣтлое Воскресенье. *Не к Різдву йде, а к Великодню: уночі тріщить, а вдень плющить.* Ном. № 518. **Рахманський Великдень**. По народн. повѣрьямъ, свѣтлый праздникъ легендарныхъ людей рахмановъ, которые празднуютъ его въ тотъ день, когда доплывутъ къ нимъ пущенныя въ страстные четвергъ или субботу скорлупы пасхальныхъ яицъ, а это бываетъ на Преполовеніе. Ном. № 299. Русалчин Великдень. Четвергъ троицкихъ праздниковъ, когда, по повѣрью, празднуютъ русалки. ХС. I. 76.

Великий, -а, -е. 1) Большой; великій. *Як світ великий, так різне на чім буває.* Ном. № 397. *Як у воді не без чорта, так у великого пана не без жида.* ЗОЮР. I. 146. *Великий дурень.* Ном. **Великого стоїти**. Много стоить; много значить. **Велика дорога**. Дальняя дорога. *Ой не їдь, синку, у велику дорогу.* Нп. **Велика голова**. Умная голова. *Нема чого журитися: нехай той журиться, що велику голову має.* Ном. **Великий Луг**. Такъ называлась у запорожцевъ низменность по лѣвой сторонѣ Днѣпра, ниже о. Хортицы, отъ устья рѣки Мокрой Московки до перваго впаденія въ Днѣпръ р. Конки, покрытая огромнымъ вѣковымъ лѣсомъ, болотной травой и высокими камышами. Эварн. Вольн. запор. казаковъ. (2-е изд.) 124, 274. *Січ — мати, а Великий Луг — батько.* Ном. № 757. *Ой повій, повій, вітре, через море та з Великого Лугу.* Шевч. 56. **Великий піст**. Великій постъ. Ном. № 6410. **Великий понеділок, вівторок** и пр. Страстной понедѣльникъ, вторникъ и т. д. Ном. № 11567. **Велика Руїна**.

Періодъ въ исторіи правобережной України между 1672 и 1678 г. **Великий час**. Продолжительное время. **Не за великий час**. Въ короткое время. **Великого коліна, великої руки.** Знатный, родовитый. Св. *Л.* 217. 2) Рослый, высокій. *Великий рости та розумний будь.* Ном. *Великий до неба, а дурний як треба.* Ном. № 6347. 3) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. І. 22.

Великість, -кости, *ж.* 1) Величина. *Виросло аж до великости справдешніх гір.* Левиц. ПЙО. І. 479. 2) Большое количество.

Велико, *нар.* Очень; сильно: много. *На свого сина великі) сердився.* ЗОЮР. 11. 49. *Инший велико знає, а в мене пам'яти не має. Велико розумна.... велико здібна.* К. XII. 16. Ум. **Величко.**

Великовоїн, -на, *м.* Великій воитель. Рудч. Ск. II. 185.

Великовоїнний, -а, -е. Тотъ, кто великій воитель. *Іван великовоїнний за 'дним махом-побивахом сто душ побиває.* Рудч. Ск. II. 185.

Великовчений, -а, -е. Многоученый. *Левиц.* Пов. 93.

Великогрішниця, -ці, *ж.* Большая грѣшница. *Замолоду ся жінка великогрішниця була: дитину свою занапастила.* Зміев. у.

Великодень, -дня, *м.* **= Великдень.** *Завтра пресвітле Христове воскресеније, день-Великодень.* АД. І. 234.

Великодній, -я, -є. Пасхальный. *Маруся у великодню суботу сама вчинила паску.* Кв. І. 67. **Великодні свята, святки**. Свѣтлый праздникъ, свѣтлая недѣля.

Великодушний, -а, -е. Великодушный. *О, Байдо, воїне великодушний.* К. Бай. 20.

Великолітній, -я, -є. Многолѣтній. *Дерева великолітні.* Шевч. 436.

Великомовний, -а, -е. Многорѣчивый. *Не великомовна була.... усе мовчки.* МВ. II. 34.

Великомовність, -ности, *ж.* Многорѣчивость. Желех.

Великоможний, -а, -е. Вельможный, знатный. *Простих і великоможних смерть не минає.*

Великомученик, -ка, *м.* Великомученикъ. *Де ж ти, великомучениче святий, пророче божий?* Шевч. 561.

Великомучениця, -ці, *ж.* Великомученица. Шевч. 439.

Великородний, -а, -е. Высокородный. *Княгиня великородна.* МВ. (О. 1862. III. 39).

Великорозумний, -а, -е. Очень умный. *Ти вже в нас великорозумний.* Левиц. КС. 27. Сим. 230.

Великосвітній, -я, -є. Аристократическій, принадлежащій къ высшему свѣту. *Соромились размовляти нею* (українською мовою) *серед людей великосвітніх.* К. XII. 122.

Великотерплячий, -а, -е. Многотерпѣливый. *Бог великотерплячий.* Васильк. у.

Велич, -чі, *ж.* Громадина, громада. *Воли в його велич. Велич був покійний чумак. Ліс у мене стародавній, добрий; дуби — велич усе.* Харьк. *Дівка така велич.* Константиногр. у.

Велича́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* 1) Величать, называть, титуловать. *Тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Макс. *Один одного звикли добродіями величати.* ЗОЮР. II. 201. 2) Почитать, относиться съ уваженіемъ; чествовать. *Дурня багатого всі величають.* Ном. № 1429. *Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають.* Ном. № 2837. *Десь я тобі та докучила, по твоєму двору ходячи, кіскою маючи, твій двір величаючи.* Макс.

Величатися, -чаюся, -єшся, *гл.* 1) Важничать; чваниться. *Величається, як заяць хвостом.* Ном. № 2488. *Величається, мов попадя на весіллі.* Ном. № 2491. 2) Возвеличиваться. *Веселися ж, моє серце, величайся, моя славо!* К. Псал. 31.

Величезний, величенний, -а, -е. Огромный, большущій. Желех.

Величенький, -а, -е. Довольно большой. *Бур'янець і величенький, та ніхто його не думає полоти.* Кв.

Величінь, -ні, *ж.* Величина; огромность. *Ми можемо вияснити величінь сонця.* Дещо. (4-те вид.), 26.

Величкий, -а, -е. Большой. Вх. Зн. 6.

Величко, *нар.* Ум. отъ **велико. Нас не величко**. Насъ не много. Вх. Лем. 396.

Величний, -а, -е. 1) Почитаемый, находящійся въ чести, достойный. *До попа ідемо, гостинці несемо житнії, пшенишнії — ми в попа велишнії.* Мет. 25. *Який сей хліб чесний та величний, щоб такі й ви були.* 2) Величественный. *Діла твої святі, величні, все сталося, як ти задумав.* К. Псал. 260.

Величність, -ности, *ж*, 1) Значеніе, значительность, достоинство. *Козаки у хлібі кохаються, ото як зійдуться, то й пита один одного: а скілько у тебе хліба, бо він у чому иншому величности не покладає.* Могил. у. 2) Величественность.

Велично, *нар.* Величественно. *Одягнися красотою шаною велично.* К. Псал. 108. *Як у нас велично та пишно.* МВ. (О. 1862. III. 41). Ум. **Величненько.** *Бабуся, сидячи за столом тихенько і величненько, якусь думку собі думала.* МВ. (О. 1862. III. 58).

Величночесний, -а, -е. Высокочестный, благородно честный. К. М. і Х. 39.

Величчя, -чя, *с.* 1) Величіе. *Ти своє величчя з неба на всю землю разпросторив.* К. Псал. 14. *Велике слово свідкує про величчя того народу, що зачав його в глибині свого духа.* К. XII. 131. 2) Величаніе, почетъ, честь. *Марусю — калино, малино! нам на тебе дивитися мило, да на твоє біле обличчя, що зробила родоньку величчя.* МУЕ. III. 152. *Нарядила родоньку величчя, шо звеличали три дворі.* МУЕ. III. 152.

Веління, -ня, *с.* Велѣніе, приказаніе. *Обносять злющі мене словом, а я храню твої веління.* К. Псал. 277.

Веліти, -лю, -лиш, *гл.* Велѣть, приказывать, приказать. *Ой чому не прийшов, чому не приїхав, як я тобі, серденько, веліла?* Мет. 31. **Не веліти**. Не позволить, не велѣть, запретить. *Мені мати не велить з тобою, серце, говорить.* Мет. 54. *Не велять ходити, дівчини любити.* Мет. 92. *Я не велю милому журитися.* Мет. 99.

Вельбіб, -бобу, *м.* Родъ крупныхъ бобовъ. Вх. Лем. 396.

Вельбучитися, -чуся, -чишся, *гл.* Важничать, чваниться. Черниг.

Вельбучний, -а, -е. Важный, знатный. *Я не вельбучний чоловік, — їм і рибу просту, і хліб.* Черниг. у.

Вельґоґор, -ра, *м.* Раст. Pisum macrocarpum. Вх. Пч. II. 34.

Вельми, *нар.* Очень, весьма. *Дорогий ишь до сповіддя, а після сповіддя не вельми.* Ном. № 7775. *Ішов козак на линію і вельми надувся.* Ном. № 792. *Радуйся, Хвесе, кіт сало несе! радуйся вельми, бо вже перед дверми.* Ном. № 12680. *Я маю вельми дорогий крам.* Макс. *Вельми добре.* Кіев. у.

Вельмий, -а, -е. = Великий. *Боже єдиний, Боже вельмий! Тепер увесь світ на хабарові стоїть.* Кіев. у. *Святий Боже, святий вельмий, змилуйся над нами.* Кіев. у. *Дощ іде, та не вельмий.* Васильк. у.

Вельможа, -жі, *м.* Вельможа. Желех.

Вельможество, -ва, *с.* Знать. К. ЧР. 200.

Вельможний, -а, -е. Знатный, вельможный; могущественный. *Доля карай б вельможного й неможного.* Ном. Ж 1729. *Вельможна громада.* Шевч. 126. *Була колись шляхетчина, вельможная пані.* Шевч. 130. **Вельможний пане**. Милостивый государь (титулъ). *Вельможний пане, моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. І. 187.

Вельможність, -ности, *ж.* Знатность. Желех.

Венберь, -рю, *м.* **= Имберь.** *Несу перчику, венберю на сюю любу вечерю.* Грин. III. 539.

Венгерка, -ки, *ж.* Родъ сливъ, венгерская слива. Уман. IV. 39.

Венґирь, -ря, *м.* Гарь отъ трубки. *Він дриґез або венґир кладе за губу як циган.* Екатериносл. у.

Вентерь, -ря, *м.* **= Ятір.**

Вепер, -пра, *м.* 1) Вепрь, дикій кабанъ. *Унадився чорний вепер паровинку рити.* Гол. IV. 506. 2) Кастрированный свиной самецъ. Вх. Пч. II. 7. Ум. **Веприк.** Гн. І. 130, вепрок. Гн. І. 129.

Веприна, -ни, *ж.* 1) Мясо вепря. 2) Раст. Ribes grossularia. Вх. Пч. II. 35.

Вепрок, [ка? веприка?], *м.* Ум. отъ **вепер.** Гн. І. 129.

Вера, *нар.* Навѣрное. *Еще хоць бись пила фіялковий корень, вера уж не будеш нашим дівкам ровень.* Гол. IV. 435. *Хоць би ти обшила хижечку докола, вера ти не найдеш ньонечка сокола.* Гол. IV. 424.

Верба, -би, *ж.* Верба, ветла, Salix. *Шумлять верби в кінці греблі, що я насадила.* Мет. 113. *Не стояла б до півночі з милим під вербою.* Шевч. 12. *Будь високий як верба, а багатий як земля.* Посл. **У його на вербі груші ростуть**. Онъ вретъ, онъ говоритъ небылицы. **Куди не підеш, то золоті верби ростуть**. Вездѣ испортишь дѣло. Рудч. Ск. II. 61. **Вербу носити почав**. Запилъ. Грин. І. 233. 2) — **дика = Дереза.** Вх. Пч. І. 11. Ум. **Вербка, вербиця, вербичка, вербиченька, вербочка.**

Вербина, -ни, *ж.* 1) Одно вербовое дерево. КС. 1883. XI. 510. *Не стій, вербино, роскидайся.* Мет. 159. 2) Вербовое дерево. *Стіни з вільхи та вербини.* Щог. Сл. 99. Ум. **Вербинка.** Мнж. 30.

Вербинець, -нця, *м.* Лоза. Вх. Лем. 396.

Вербинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вербина.** 2) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29.

Вербиця, -ці, *ж.* Ум. отъ **верба.**

Вербич, -ча, *м.* **= Вербниця.** Чуб. І. 237. *Прийшов вербич, два кожухи тербич.* Ном. № 426.

Вербиченька, вербичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **верба.**

Вербка, -ки, *ж.* Ум. отъ **верба.**

Верблик, -ка, *м.* Принадлежность уздечки, — задвижки, удерживающія съ обѣихъ сторонъ уздцы, вкладываемыя въ ротъ лошади. (К. П. Михальчукъ).

Верблюд, -да, *м.* Верблюдъ. Шевч. 437. *Після нього і верблюд не питиме.* Драг. 379.

Верблюдка, -ки, *ж.* Раст. Epilobium tetragonum. Вх. Пч. І. 10.

Верблюжий, -а, -е. Верблюжій. *Іоан був одягнений у верблюжий волос.* Єв. Мт. І. 6.

Верблюжина, -ни, *ж.* Верблюжье мясо.

Вербляниця, -ці, *ж.* Время въ самомъ началѣ весны, когда вербы цвѣтутъ. *Верблянця то ще не весна: і сніг припада, і крупи ідуть.* Вх. Зн. 6.

Вербний, -а, -е. Вербный. — **тиждень**. Вербная недѣля. — **неділя**. Вербное воскресенье.

Вербник, -ка, *м.* Вербовая роща. Кролевец. у.

Вербниця, -ці, *ж.* 1) Вербная недѣля. *Прийде вербниця, назад земля вернеться.* Ном. № 426. 2) **= Вербляниця.** Желех.

Вербняк, -ка, *м.* **= Вербник.** Желех.

Вербовий, -а, -е. Ивовый. *Козячий кожух, вербові дрова, — біда ютова.* Ном. №8110.

Вербов'я, -в'я, *с. соб.* Вербы. *Ой ти вербо, вербов'я, похилилося голля.* Грин. III. 429.

Верболіз, -лозу, *м.* Раст. Salix capraca. ЗЮЗО. I. 134. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. № 13639.

Вербонька, вербочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **верба.**

Вербуванець, -нця, *м.* Завербовавшійся въ войско. Вх. *Лем.* 396.

Вербува́ння, -ня, *с.* Вербованіе.

Вербува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Вербовать. *Ой цісарю, цісаричку, чому нас вербуєш?* КЗ. V. 143. *Ой як же нас вербували, злоті юри дарували; а як же нас звербували, то в кайдани закували.* Нп.

Вербунка, -ки, *ж.* Вербовка. *Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом курки.* Ном. № 12511.

Вербунковий, -а, -е. Къ вербованію относящійся. Желех.

Вербунок, -нку, *м.* **= Вербунка.** *Пристань, пристань до вербунку, будеш їсти з маслом курку, будеш їсти, будеш пити і в хорошому ходити.* Пи.

Верб'я, -б'я, *с. соб.* Вербы. *Куди не повернешся — золоте верб'я росте.* Ном. № 3136.

Вервечка, -ки, *ж.* 1) Веревочка, на которой привѣшена люлька, колыбель (всѣхъ вервечок четыре). К. С. 1893. VII. 80. *Шовковії вервечки, колисочка швабська, дитиночка панська.* Нет. 4. 2) Рядъ, толпа людей, животныхъ. *А он Грицько малу вервечки за собою веде.* Мир. Пов. I. 129. *Вервечка курей.* Мнж. 177.

Верг, -гу, *м.* Слой. Вх. Зн. 6.

Вергання, -ня, *с.* Бросаніе, швыряніе. Г. Барв. 4 25.

Вергати, -гаю, -єш, сов. в. **верг(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* 1) Бросать, бросить, швырять, швырнуть. *Такі дуби верга, то по півтора обіймища.* Рудч. Ск. II. 106. 2) **Вергнути очима**. Взглянуть. *Ой шила сорочки, — покоротила, вергла очима на побратима.* Гол. II. 226.

Вергатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **верг(ну)тися, -нуся, -нешся,** *гл.* Бросаться, ороситься. Шух. I. 212. *Як не вержеся усе те на мене, як не стане кусати, гризти.* Гн. II. 64.

Верглик, -ка, *м.* Инструмента для плетенія лаптей. *Мав.... верглик той, що латні плетуть.* Чуб. II. 382.

Верг(ну)ти, -ся. См. **Вергати, -ся.**

Вергун, -на, *м.* Сладкое печеніе: хворость, хрусты. Сим. 192. Ум. **Вергунець, вергунчик.**

Вере, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ? неужели? Вх. Зн. 6.

Веребей, -б'я, *м.* **= Горобець.** Чуб. II. 15. Ум. **Веребейко.** *Веребейко в стрісі.* МУК. III. 126.

Вереб'ячий, -а, -е. = Гороб'ячий. Чуб. II. 16.

Верев'яний, -а, -е. Веревочный. Слов. Д. Эварн.

Вереди, -дів, *мн.* Капризы, прихоти.

Вередити, -джу, -диш, *гл.* Мѣшать, препятствовать, вредить. Угор.

Вередитися, -джуся, -дишся, *гл.* Чваниться. *Як ся вередит богацький син: обрався як пан.* Вх. Зн. 6.

Вередій, -дія, *м.* Капризникъ, прихотливый, переборчивый. Уман. II. 8. *Вередувала б тебе лиха юдина! Чого тобі не стає ще? Ну, та й вередій же!* Харьк.

Вередійка, -ки, *ж.* Капризница, прихотливая, переборчивая.

Вередливий, -а, -е. Капризный, прихотливый. *Вередлива коза вовку користь.* Ном. № 2630. *Вередливе тілки воду варить.* Ном. № 2727.

Вередливо, *нар.* Капризно, прихотливо.

Вередник, -ка, *м.* 1) **= Вередій.** 2) Раст. Thlaspi arvense L. ЗЮЗО. I. 138.

Вередниця, -ці, *ж.* **= Вередійка.** *Не буде їй добра у світі, коли такою вередницею зостанеться.* МВ. I. 26.

Вередовний, -а, -е. = Вередливий. *Ну, та й вередовна дитина.* Черниг. у.

Вереду, *меж.*, обозначающее капризничанье. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Вереду-вереду та пасла дівчина череду.* Харьк.

Вередува́ння, -ня, *с.* Капризы, прихоти, привередничанье. Хома *з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти.* Рудч. Ск. II. 174.

Вередувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Капризничать, прихотничать, перебирать, привередничать. *Тогді їм* (запорожцям) *таки й тісніше стало, бо вередувати почали.* ЗОЮР. I. 77. *Тепер ти вередуєш: будеш їсти печену редьку.* Ном. № 12228. 2) Перебирать (польск. wertować?). *Вередував дерево: чи більше сухого, чи більше зеленого.* Чуб.

Вередун, -на, *м.* **= Вередій.** Левч. 56. Ум. **Вередунець, вередунчик.** Аф. 313.

Вередуха, -хи, *ж.* **= Вередійка.** Уман. II. 8. Ум. **Вередушка.** Аф. 313.

Верезати, -жу, -жиш, *гл.* Скрипѣть. *Аби входовими дверима за єдно не верезати, не рішати, кладуть...* Шух. I. 94.

Веремій, -мія, *м.*, **веремія, -мії,** *ж.* 1) Кутерма, суматоха, смятеніе. *Всі веремію підняли.* Котл. Ен. III. 8. *Не краще було й товаришам Гонти: і їх четвертували но городах і містечках, і їх голови, руки і ноги розвішували по перехрестях. Попався у сю веремію і наш дідуган Тарасович.* Стор. I. 252. *Пастухи в ту ніч, як народився Христос, вздріли й велику веремію на небі.* Старод. у. **Крутити веремія, веремію**. Дѣлать быстрыя нападенія, атаки, нападать то здѣсь, то тамъ. Потебн. III. 67. К. ЧР. 423 *Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13. *Крутять в полі веремія делібаші кіньми.* К. МБ. XI. 142. *Як зачав він веремія крутити: то шарпне, то сіпне, то кусне мене, аж гірко мені стало.* Канев. у. **Крутити мізком веремію**. Измышлять, задумывать хитрости. Потебен. III. 67. *Я вже трохи й догадуюсь, яку він крутить мізком веремію.* Шереперя, купала на Йвана. 22. **Сказати веремію**. Сказать нѣчто. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583.

Верем'я, -м'я, *с.* Хорошая погода. Шух. I. 81. 189. *По сльоті верем'я.* Фр. Пр. 146.

Веренва, -ви, *ж.* Рядъ сноповъ въ одоньяхъ. Чуб. VII. 575.

Вереня, -ні, *ж.* Маленькая верета. Kolb. I. 69. Ум. **Верен(ь)ка.** *У нас не суть веренки, лем тоненькі плахотки.* Гол. IV. 407.

Верес, -су, *м.* Раст. **= Веріс.** Вх. Пч. I. 9.

Вересень, -сня, *м.* Сентябрь (мѣсяцъ). Желех.

Вереск, -ку, *м.* Визгъ, крикъ. *Левч.* 62. *Вереск у хаті.* Фр. Пр. 146.

Вересклеп, -пу, *м.* = **Бересклет.** ЗЮЗО. I. 123.

Верескливий, -а, -е. Крикливый. Желех. *Левч.* 62.

Верескотня, -ні, верескотнява, -ви, *ж.* = **Вереск.**

Верескун, -на, *м.* Крикунъ. Уман. II. 48.

Верескуха, -хи, *ж.* Крикунья. Уман. II. 48.

Вереснути, -ну, -неш, *гл.* Крикнуть рѣзко. *Півень на призьбі на все подвір'я як вересне.* Драг. 76.

Верета, -ти, *ж.* 1) Дерюга. 2) Родъ шерстяныхъ разноцвѣтныхъ ковриковъ, которыми застилаютъ лавки, а иногда и столъ. Чуб. VII. 387. Kolb. I. 58. *Дайте ж нам і постілку та й писані верети.* Гол. II. 111. 3) Множество, куча. *Верета горобців у просі.* Фр. Пр. 147. Ум. **Беретка.**

Веретенечко, -ка, *с.* Ум. отъ **веретено.**

Веретенитися, -нюся, -нишся, *гл.* Вертѣться какъ веретено.

Веретенний, -а, -е. Относящійся къ веретену. **Залізо веретенне**. Стропильное желѣзо, двухвершковой толщины. Вас. 199.

Веретенниця, -ці, *ж.* = **Веретільник.** Вх. Пч. II. 16.

Веретено, -на, *с.* 1) Веретено для пряденія. Чуб. VII. 410. Вас. 201. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. *На сорочку не напряла, веретін не було.* Г. Барв. 45. Названія частей веретена въ Лебед. у.: острый конецъ — **шпинь**, утолщенная средняя часть — **пузце**, зарубка послѣ нея — **шийка**, конецъ — **п'ятка**. (Залюбовск.). Гуцульскія названія: острый конецъ — **спінь**, утолщенная средняя часть — **черево**, зарубка послѣ нея — **затинка**, деревянный дискъ, надѣваемый на конецъ — **кочальце**, конецъ — **гуска**. Шух. I. 148. 2) Веретено, стержень какъ часть различныхъ снарядовъ и машинъ, напр. снаряда для пряденія шерсти (назв. тупого конца: **гузка** (Вас. 153) и различныхъ ткацкихъ снарядовъ: **ремісника** (Шух. I. 257), **снувалки** (МУЕ. III. 15), **човника** (Шух. I. 258), **шпулера** (МУЕ. III. 14), **прядки**; также какъ часть слѣдующихъ машинъ: **жорен** (Шух. I. 146), **млина ручного** (Шух. I. 103), — **водяного** и **вітряка** (Kolb. I. 61; Мик. 481), **круга гончарського** (Вас. 179, Шух. I. 360 — 262) и пр. Ум. **Вереte(і)нце, веретенечко.**

Веретенце, веретінце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **веретено.** 2) *мн.* Раст. Equisetum arvense. Вх. Лем. 396.

Веретина, -ни, *ж.* Нитки для тканья верети. МУЕ. III. 19.

Веретиння, -ня, *с.*? *Ні з того, ні з сього — веретиння.* Ном. № 7003.

Веретище, -ща, *с.* Рубище. *Все веретище Остапове державлось тільки латками.* Г. Барв. 22.

Веретільник, -ка, *м.* 1) Змѣя мѣдяница, Anguis fragilis. Вх. Пч. I. 16. 2) Ящерица. Вх. Лем. 396.

Веретільниця, -ці, *ж.* 1) = **Веретільник.** Вх. Пч. I. 16. 2) Родъ рыбы. Шух. I. 24. 3) Злая женщина.

Веретінник, -ка, *м.* 1) Часть **ручного млина**. Шух. I. 103. 2) Снарядъ, употребляемый при сматываніи витокъ съ веретена на **мотовило**: на четырехугольной деревянной подставкѣ — **лавиці** стоитъ вилки — **розсоха**,

которыя своимъ **хвостом** укрѣплены въ подставкѣ; на верхніе концы **розсох** надѣта дощечка — **правило**, имѣющая, кромѣ двухъ отверстій для концевъ вилокъ, еще и третье посрединѣ; веретено съ напряденными на него нитками вставляется такъ, что тупой его конецъ упирается въ мѣсто, гдѣ выходятъ вилки, а острый — въ среднее отверстіе — **правило**; если тянуть за конецъ нитки, то веретено вращается и нитка разматывается. Шух. I. 149.

Веретінце. См. **Веретенце.**

Веретка, -ки, *ж.* Ум. отъ **верета.**

Верето, -та, *м.* **= Пілка 3.** Вх. Пч. II. 21.

Вереття, -тя, *с.* 1) Тряпье, хламъ. 2) Кругъ сноповъ, въ стогѣ. Александров. у.

Веретяний, -а, -е. Дерюжный; подобный дерюгѣ. *У своїй веретяній свитині.* Г. Барв. 22.

Веречи, вержу, -жеш, *гл.* Бросить, кинуть. Угор. *Велілась мя в болото веречи, ніж мя мали вояки стеречи.* Гол. I. 137.

Верещака, -ки, *м.* Крикунъ, пискунъ.

Верещáння, -ня, *с.* Рѣзкій крикъ, визгъ.

Верещáти, -щý, -щи́ш, *гл.* Рѣзко, пронзительно кричать, визжать, пищать. *І кричить, верещить, против діда не мовчить.* Нп. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні до кухні її тащить.* Ном. № 1222.

Верея, -реї, *ж.* Ось, на которой ходить дверь; столбъ, на который навѣшены ворота. КС. 1882. IV. 171. *Поставивши ворота з вереями.* К. Іов. 85.

Вержет, -ту, *м.* **= Левержет.** *Накрутять оце вержет, аж стирчить, мов у квока чубик.* Сим. 230.

Верзиця, -ці, *ж.* Пустомеля. *Верзи, верзице, покуль верзеться.* Ном. № 13013.

Верзікати, -каю, -єш, *гл.* **= Верзякати.**

Верзіння, -ня, *с.* Болтовня, пустые разговоры. *А що як справді нападуть на нас розбійники?... — Не бійсь, моє серце: то усе верзіння.* МВ. III. 130.

Верзти, -зу, -зеш, *гл.* Говорить вздоръ, болтать, плести, пустомелить. *Великий крик всі підняли і всяку всячину верзли.* Котл. Ен. *Стара собако, де б молиться, верзеш тут погань.* Шевч. 159. *Іван Уласович і не слуха, що вона йому верзе.* Стор. I. 208.

Верзтися, -зеться, *гл. безл.* Грезиться. *Як снеться, то й верзеться.* Ном. № 11349. *Ой не спала я, все верзлась мені нічка темная.* Шевч. 295.

Верзувати, -зую, -єш, *гл.* Издѣваться. Испорч. **коверзувати**? Слово сомнительное: встрѣчено только въ одной пѣснѣ, помѣщенной въ соч. В. Шульгина: «Юго-западный край» (1864). *А там стали шкури дерти, як і спершу дерли, — цілий тиждень верзувати, як і верзували.* (106).

Верзун, -на, *м.* Кожаный лапоть. Стор. М. Пр. 4. *І так злиденно іскривився, що став похожим на верзун.* Котл. Ен. VI. 81.

Верзякання, -ня, *с.* Нескладная болтовня. *Уже йому докучило слухати п'яне верзякання.* К. ЧР. 67.

Верзякати, -каю, -єш, *гл.* Болтать, плести, молоть вздоръ. *Верзякали вони таку дурницю.* Ком. I. 53.

Веризуб, -ба, *м.* Рыба: веризубъ, Lenciscus Friesii. Браун. 28.

Верівчаний, -а, -е. Веревочный. Волч. у. (Лободовск.).

Верінка, -ки, *ж.* = **Вереня.** *Лягають спати, а вкриваються сіраками чи якою верткою.* Шух. І. 216.

Веріс, -су, *м.* Раст. Верескъ, Calluna vulgaris Salis. ЗЮЗО. І. 115.

Верія, -рії, *ж.* = **Верея.** Желех.

Верклюг, -га, *м.* Снарядъ для подвѣшиванія котелка надъ огнемъ (въ жилищахъ гуцульск. пастуховъ и пр.). **Стовп** — столбъ вращается, стоя у стѣны, въ **каганці** нижнимъ концемъ; вертикально къ нему вдѣланъ въ верхній его конецъ (такъ что выходить подобіе буквы Г) четырехгранный брусокъ дерева, назыв. собственно **верклюгом**, вдоль котораго двигается **берфела** (**кужба**) — пластинка съ крючкомъ на концѣ: одинъ конецъ **берфели** проходить въ отверстіе **верклюга** и поддерживается въ немъ **чопом** — колышкомъ, входящимъ въ отверстіе **берфели**, а на крюкѣ другого конца висить котелокъ; благодаря ряду отверстій для колышка вдоль **берфели**, ее можно поднимать и опускать, также двигать по прорѣзу **верклюга** и такимъ образомъ перемѣщать котелокъ. Шух. І. 186, 187, 109. См. **Вертлюг.**

Верлань, -ня, *м.* Крикунъ. *Горлань, верлань, кулачник страшний.* Котл. Ен. V. 66.

Верлатий, -а, -е. Крикливый.

Верло, -ла, *с.* Рычагъ, къ которому припрягаютъ лошадей для приведенія въ дѣйствіе привода.

Верміян, -на, *м.* Армянинъ. Мнж. 155.

Вернець, -нця, *м.* = **Вочкарь.** Угор.

Вернивода, -ди, *ж.* 1) Водоворотъ. 2) *м.* Сказочный великанъ, но желанію, движеніемъ своихъ усовъ управляющій водою. *Вернивода з водою грається: на той бік усом поверне — там сухо робиться, то на той — там сухо робиться.* Чуб. II. 266.

Верниголова, -ви, *ж.* Родъ дѣтской игры.

Вернигора, -ри, *м.* Сказочный герой, переворачивающій горы. Мнж. 43. Драг. 256.

Вернидуб, -ба, *м.* Сказочный герой, руками ломающій огромные дубы. Мнж. 43.

Верни́на, -ни, *ж.* = **Колотвиця.** Вх. Зн. 27.

Вернисонце, -ця, *с.* Раст. Lupinus caeruleus. Харьк. у.

Вернути, -ся. См. **Вертати, -ся.**

Версадло, -ла, *с.* Астролябія. Мнж. 177. См. **Верцадло.**

Версовик, -ка, *м.* Лошонокъ, родившійся поздней осенью. Вх. Пч. II. 6.

Верста, -ти, *ж.* = **Верства.**

Верстак, -ка, *м.* Ровесникъ. Шух. І. 32.

Верстат и варстат, -ту, *м.*, **варстать, -ті,** *ж.* 1) Также кросна. Ткацкій станокъ. Чуб. VII. 409. *Хто пряде, хто за верстаттю.* Г. Барв. 33. Части **верстату** видны изъ слѣдующаго рисунка гуцульскихъ **кросен: 1 и 1. Передні коники; 2 и 2. задні коники; 3 и 3. ставки; 4 и 4. победрини; 5 и 5. поперечниці; 6. сідавка = сідец; 7 и 7. льонки; 8. маґоль; 9. штак; 10. спідній навій = воротило; 11. сучка з зубами; 12. песик; 13. верхній навій = воротило; 14. сучка, кеґло; 16. песик: 17. чіп; 18. шнур: 19. камінь; 20. поперечниця; 21. вуха; 22. поножі; 23. скракник; 24. скраклі з кільцями: 25. ничиниці; 26. мотузи: 27. стріла; 28 и 28. снизьки; 29 и 29. набівка (= ляда)**, а в ній **30. бердо; 31. основа; 32. полотно; 33. човник; 34. полотно. навите на спідній навій**. Шух. І. 254 — 256. Иныя названія тѣхъ же частей: а) 1. **коники**, 2.

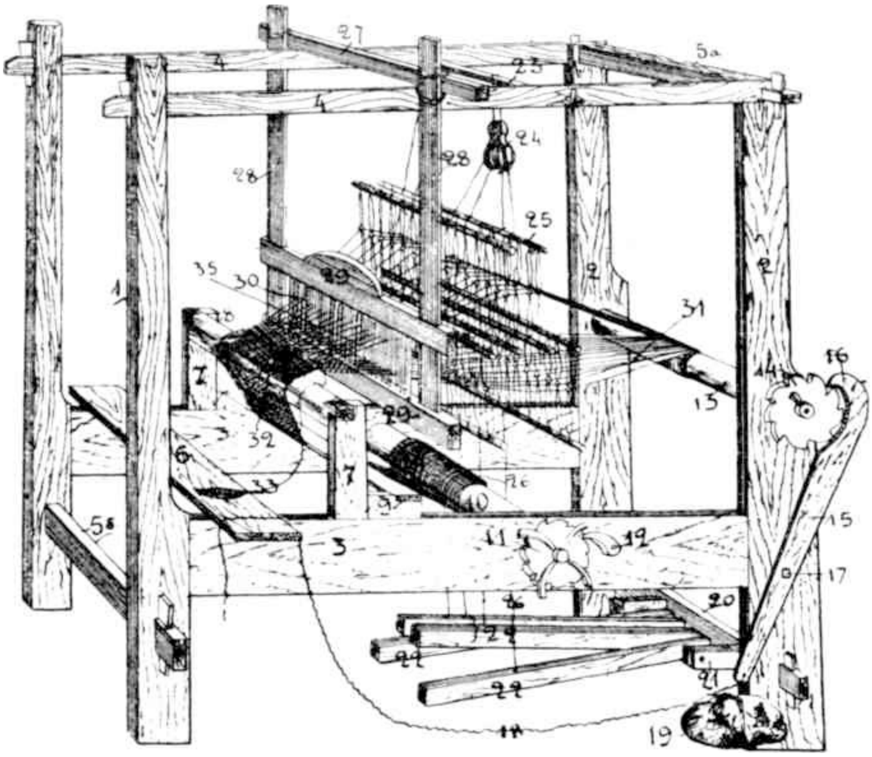

слупки, 3. стативи. 4. жердки, 5а. жердки, 5б. шайда, 6. сідак. 7. льонтки. 8. магіль, 9. штак, 10. долішній навій, 11. триб, 12. песик, 13. горішній навій, 14. триб, 15 — 16. сука, 20. шайда, 21. кочки, 22. підніжки, надѣтыя на сворінь. 25. начинє, 27. жердка, 28. лядобійці. 29. властива ляда, 30. блят, 31. основа, 32. полотно, 33. човник, 34. полотно. Восточн. Галиція. МУЕ. III. 16 — 20. б) 1. Передні стояни (стояки), 2. задні стояни (стояки), 3. коні (застрямини), 4 и 5а. жертки (жертки), 5б. шайда (шайда), 6. лавка, 7. ломки, ед. ч. ломок (лоно), 8. штак (магівниця), 9. штак, 10. спідній навій, 11. колесо (трибок), 12. цуґа (жабка), 13. верхній навій, 14. колесо (коло), 15 — 16. цуґа (дзуґа), 20. шайда (шайда), 21. (жабка), 22. підніжки, надѣтыя на шворінь (то-же), 23. середня жертка, 24. жабки — ихъ двѣ (жидки), 25. начиння (начиння), 26. мотузочки, 27. жерточка (жертка) — къ ней привязана ляда своею роспинкою, — въ гуцульскихъ кроснах жерточка и роспинка, какъ видно изъ рисунка, сведены въ одно, 28. хвости, 29. сама ляда (то же), 30. блят (блят), 31. основа (то-же). Константиногр. у., записалъ Б. Гринченко; въ скобкахъ поставлены названія, указанныя у Вас. 165 — 166. — См. еще отдѣльныя описанія: блят, ляда, навій, начиння. 2) Варстат гончарський. См. Круг гончарський. Шух. I. 260. 3) Варстат трацький. Подставки, на которыя кладуть дерево при распиливаніи его на доски. МУЕ. III. 30.

Верстати, -таю, -єш, *гл.* **— дорогу, путь**. Держать путь. *По морю простий путь верстають судна.* К. Псал. 237. *Коней на-взаводах день і ніч держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали.* Макс. *Зібралися повки його на мене, верстаючи далекую дорогу.* К. Іов. 41.

Верства, -ви, *ж.* 1) Верста. *Прибігають до царевого дому.... верстов за п'ять.* Рудч. Ск. I. 105. *У доброго коня не довгі верстви.* Ном. № 11385. 2) Верстовой столбъ. *З Берeслава до Перекопу все мальовані верстви.* Рудч. Чп. 155. *Понаставляли тут верстів що й розминуться трудно.* Ном. № 6595. 3) Слой земли, сноповъ; рядъ вѣтвей на деревѣ,

находящихся на одной высотѣ. Мнж. 177. Шух. I. 175. *Треба ще положити одну верству, а тоді вже вершити стіг.* Харьк. 4) Слой, классъ, кругъ (общества). *Це люде однієї верстви з вами.* Левиц. 5) Возрастъ. *Цей дід однієї зо мною верстви.* Рк. Левиц. *І з менчої верстви вчаться всі.* Уманск. у.

Верствак, -ка, *м.* Ровесникъ. Вх. Лем. 396.

Верстовий, -а, -е. Верстовой. — **шлях**. Столбовая дорога. *На верстовім шляху в полі корчма під вербою.* Шевч. 455.

Версть, -ти, *ж.* = **Верства 3 — 5.** Вх. Зн. 6.

Верта́ння, -ня, *с.* Возвращеніе. *Ой то ж мені не гуляння, — за ворота та й вертання.* Грин. III. 686.

Верта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **верну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Возвращать, возвратить, вернуть. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Верни моє, візьми своє.* Ном. № 273. *Верни, верни, милий Боже, моє дівування.* Мет. 259. 2) Возвратиться. *Я ждатиму, доки вони не вернуть з міста.* Федьк. 3) Поворачивать, заворачивать. *Туди мою головоньку що вечора верне.* Мил. 79. *Гей, верни, Касяне, круто.* Ном. № 11418. *Куди не верни, наткнешся на тин.* 4) Выворачивать, выворотить, воротить, съ силой двигаться впередъ. *Де ся взялася да із моря синя хвиля: верне да верне всяку рибу ізо дна.* Мет. 101. *Правда зі дна моря верне.* Ном. № 6689. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч. 82. *Як узяв скот вернути із того яйця: верне та й верне.* Рудч. Ск. I. 144. 5) Сваливать, свалить, сбрасывать, сбросить. *Пшенишне, гречишне — верни вмісто.* Ном. № 12167.

Вертатися, -таюся, -єшся, сов. в. **вернутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Возвращаться, возвратиться, воротиться. *Вернітеся, літа мої, хоч до мене в гості. Не вернемось, не вернемось, не знаєм до кого.* Мет. 106. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся.* Ном. № 3676. 2) **Вернеться світ кому**. Голова у кого кружится. *Лежать наша Тетяна, вернеться їй світ.* Г. Барв. 537.

Вертеп, -пу, *м.* 1) Пещера. *Благовістив в Назареті, — стала слава у вертепі.* Колядка. Шевч. 291. *І слово правди і любови в степи, вертепи понесли.* Шевч. 2) Кукольный театръ, театръ маріонетокъ, на которомъ въ старину представлялась рождественская мистерія, а также и сцены изъ народной жизни.

Вертепа, -пи, *ж.* Пропасть, оврагъ, ущелье. Вх. Лем. 396.

Вертепний, -а, -е. Относящійся къ вертепу. Желех.

Вертиголов, -ва, *м.*, **вертиголова, -ви,** *об.* Тотъ, кто имѣетъ привычку крутить головой. Вх. Зн. 6.

Вертигузка, -ки, *ж.* 1) Трясогузка. Уман. IV. 127. 2) Вертлявая женщина.

Вертипорох, -ха, *м.* Вѣтренникъ, вертопрахъ. Вх. Зн. 6.

Вертіж, -жа, *м.* Мѣсто сверленія. Угор.

Вертій, -тія, *м.* = **Веретільник 1.** Вх. Пч. II. 16.

Вертіння, -ня, *с.* 1) Вертѣніе. 2) Сверленіе.

Верті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Вертѣть, крутить. *Вертить хвостом.* Ном. № 3004. *До Бога далеко, а пани вертять, як хотять.* Ном. № 1237. *У такому ділі як не верти, треба або чорта, або жінки.* Шевч. 284. 2) Сверлить. *У дощці вертіти дірку.* Дещо.

Вертітися, -чуся, -тишся, *гл.* Вертѣться, крутиться. *Вертиться, мов в'юн в ополонці.* Ном. № 3124. *Вертиться, як муха в окропі.* Ном. № 10068.

Верткий, -а, -е. Вертлявый, шустрый. *Був там один, що його прозвали Малпою, швидкий та верткий, що й з під ступня викрутиться.* Св. *Л.* 131.

Вертливий, -а, -е. Вертлявый. Ном. № 13618.

Вертлик, -ка, *м.* Шарманка. *Грає на вертлику.* Вх. Лем. 397.

Вертлюг, -га, *м.* Неподвижный винтъ, на которомъ что нибудь вращается. См. **Верклюг.**

Вертун, -на, *м.* Названіе хитраго вола. КС. 1898. VII. 46.

Вертунець, -нця, *м.* Летучая мышь? (Вночі) *одні тільки вертунці часом літали перед його очима.* Мир. ХРВ. 306.

Верть, *меж.*, означающее поворотъ. *Тоді вона верть, та за двері.* Г. Барв. 182. *Підійшли до його, а він тоді верть, та в другий бік, та й сховавсь.* Павлогр. у.

Вертьог, -гу, *м.* Ухабъ; яма въ пескѣ, выбитая вѣтромъ. Мнж. 177.

Вертьога, -ги, *ж.* Родъ посуды. *Виїла з одної вертьоги.* Чуб. II. 407.

Вертю, *нар.* Въ выраженіи **вертю закрутився** — завертѣлся; встрѣчено только въ одной пѣснѣ, повидимому фальсифицированной и напечатанной у Макс. (1834), 130: *А в Ланському розі явір похилився, ой татарин тяжко-важко вертю закрутився.* АД. I. 144.

Вертялка, -ки, *ж.* Метательное орудіе. Угор.

Верх, -ху, *м.* 1) Верхъ. *Козел сміливіший — із́ліз на самий верх.* Рудч. Ск. *Вода так через верх ллється.* Рудч. Ск. **З верху до споду**. Съ верху до низу. **На версі**. Сверху. *Коровай накривають рантухом так, щоб різка з яблуками стреміла на версі.* Г. Барв. IV. 30. **Через верх слухати**. Невнимательно слушать, пропускать мимо ушей. *Як батько казав: «не важся за його йти», то я слухала його через верх.* Г. Барв. 277. 2) Поверхность. *Верх землі.* 3) Крыша, покрышка (шубы). *Кожух.... сіронімецький верх.* Сим. 227. 4) Верхняя часть, верхній край чего либо. **Верхи**. Въ палкѣ верхній конецъ, когда на ней **міряються**, чья очередь. Ив. 14. — **у неводі**. Верхній край невода. Вас. 186, Браун. 10. 5) Верхушка (дерева, горы, стога и пр.). Kolb. I. 63. *Ой у городі конопельки — верхи зелененькі.* Мет. 61. *А що буря верхи позривала.* Грин. III. 418. *На дуба зліз, на самий вершечок.* Чуб. 6) Крыша; глава церковная. *Стоїть церква без верха, у їй людей без числа.* Ном. стр. 296, № 196. *Стане церковця з трома верхами, з трома верхами, з трома хрестами.* О. 1861. XI. Св. 62. **Твоя хата, а мій верх**. Обрядовыя слова новобрачной, подъѣзжающей къ хатѣ мужа, выражающія пожеланіе властвовать въ домѣ мужа. Мил. 123. 7) Дымовая труба, отверстіе для выхода дыма изъ печи. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575. *Ти думаєш, дурню, я тебе кохаю, я такими дурнями верхи затикаю.* Нп. **Верхи трусити**. Трубы чистить. Сим. 130. 8) **Верхами = Верхи.** *А москалі їй назустріч, як один, верхами.* Шевч. 85. *Не їдь до мене трьома верхами, приїдь до мене трьома возами.* Грин. III. 266. 9) Верхъ, излишекъ. Вас. 191. Ум. **Вершок, вершечок.**

Верхи, *нар.* Верхомъ. *Наганяє його верхи на коні пан.* ЗЮЮР. II. 47. *Климець сів верхи, пробіг скільки там.* Рудч. Ск. I. 69.

Верхівень, -вня, *м.* Верховой, всадникъ. *Приїхали ті верхівні.* Драг. 305. *Учора два верхівні бігло за возом.* Лубен. у.

Верхівець, -вця, *м.* **= Верховинець.** Шух. I. 77.

Верхівка, -ки, *ж.* Верхушка (растенія) Шух. І. 88. Ум. **Верхівочка.** *Маки, маки, маковочки, золоти верховочки.* Маркев. 75.

Верхів'я, -в'я, *с.* 1) Вершина; верхушка дерева. *Бог узяв.... рукою того дуба за верхів'я,* О. 1862. V. 83. 2) Волоса на головѣ, хохолъ. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Грин. І. 109.

Верхлюк и верхляк, -ка, *м.* Дикій поросенокъ. Вх. Пч. II. 7.

Верхни́на, -ни, *ж.* Сливки. Вх. Зн. 6, 37. Ум. **Верхнинка.**

Верхній, -я, -є. Верхній. *А зуб як вискочить та в верхню гільку, та й застряв там.* Рудч. Ск. І. 130. *Верхня щелепа.* Міус. окр.

Верхняк, -ка, *м.* 1) Верхній жерновь въ мельницѣ. 2) Часть гончарнаго **круга** (см.). Вас. 179. Шух. І. 260 — 262. 3) Верхній слой скирды. 4) Дека въ струнномъ музыкальномъ инструментѣ (кобзѣ, торбанѣ). КС. 1882. VIII. 282; 1892. III. 382. 5) Металлическая крышка курительной трубки. *Чіпка одкрив верхняк, потяг люльку, — огонь осіяв сіни.* Мир. ХРВ. 306. 6) У гребенщиковъ: верхушка рога. Вас. 163.

Верхоблюд, -да, *м.* = **Верблюд.**

Верхове, -вого, *с.* Подымная подать, взимаемая отъ трубъ. Кремен. у.

Верховець, -вця, *м.* = **Верхівень.** *Он по полю верхівцем літає.*

Верховий, -а, -е. 1) Верховой. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Макс. 2) *с. м.* Верховой; всадникъ. *Послали верхового, щоб подав звістку. Дали проїхати верховим і ридванові.* К. ЧР. 74. 3) **Верховий вітер**. Сѣверовосточный вѣтеръ. О. 1862. V. Кух. 37. 4) **Верхові вила**. Вилы, которыми подаютъ сѣно на высокіе стоги и скирды. Грин. II. 86. 5) **Верхова хата**. Хата съ соломенной крышей, въ противоположность землянкѣ. Херс. 6) **— хвиля.** *Гарасько ж на талан і диво якось до берега прибивсь. Чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7.

Верховик, -ка, *м.* 1) Сѣверный вѣтеръ. 2) Всадникъ, верховой. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Верховина, -ни, *ж.* Вершина (дерева, горы). *Він на те дерево: заліз аж на саму верховину.* Рудч. Ск. І. 4. **Могила-верховина.** Курганъ на возвышенномъ мѣстѣ. обыкновенно сторожевой постъ. *Ой могило-верховина, чомусь рано не горіла.* Гол. І. 96. Ум. **Верховинка.** Шух. І. 204.

Верховинець, -нця, *м.* Горець. Гол.

Верховинний, -а, -е. Вершинный, относящійся къ вершинѣ. **Верховинна могила = верховина-могила.** *Горять могили верховинні в полі.* К. ЦН. 187.

Верховіття, -тя, *с.* Верхнія вѣтви деревьевъ. *Верховіття у тернів стинає, меншому брату примішу покидає.* Макс.

Верховод, -да, *м.* 1) Вожакъ. *З коллегіума виходили всі люде, которі були верховодами українського панського товариства.* К. Гр. Кв. 7. 2) = **Верховодка.**

Верховода, -ди, *ж.* = **Оклій**, Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18.

Верховодити, -джу, -диш, *гл.* Командовать, заправлять, начальствовать. *Коли я змій, а ти прозмій, так ти над нами будеш верховодить.* Рудч. Ск. II. 188. *А над усіма був найстарший мармалка: він уже всіма верховодив.* Рудч. Ск. II. 204. *З громади кпили, хлопців били та верховодили в селі.* Шевч. 565.

Верховодиця, -ці, *ж.* = **Верховода = Оклій.** Вх. Пч. II. 18.

Верховодка, -ки, *ж.* Рыба: а) Uranus copus. б) Alburnus lucidus. Браун. 27.

Верховодний, -а, -е. Желающій властвовать. *Під римські верховодні мрії вовік чола свого не нагнемо.* К. ПС. 137.

Верхоглядка, -ки, *ж.* Поверхностная женщина. *Як почали вчащати якісь приятельки, верхоглядки та верхоумки, то й звели її ні на що.* МВ. І. 27.

Верходуб, -ба, *м.* Раст. Laserpitium latifolium. *Лв.* 99.

Верхолаз, -за, *м. Любящій* лазить по крышамъ, деревьямъ. Рк. *Левиц.*

Верхоляк, -ка, *м. Лѣсной* жаворонокъ, Anthus arboreus. Вх. Пч. II. 8.

Верхом, *нар.* = **Верхи.** *Не сідай верхом (на собаку).* Ном. № 13396.

Верхопаса́ння, -ня, *с.* Въ постройкѣ: верхняя часть сруба. Шух. І. 116.

Верхостьоб, -бу, *м.* Особый способъ вышиванія.

Верхоумка, -ки, *ж.* Умничающая, но. поверхностная женщина. *Нацокотали тії верхоумки скосирні, а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45). МВ. І. 27.

Верцадло, -ла, *с.* 1) Зеркало. *Дочка Лавися чепуруха в верцадло очі все п'яла.* Котл. Ен. IV. 27. 2) Компасъ. Кременч. у. 3) Астролябія. Манж. 177.

Верч, -ча, *м.* 1) Свертокъ, пучекъ. 2) Небольшая булочка съ шишкой посрединѣ. Ее даютъ старости на свадьбѣ, чтобы впустили въ дворъ. Ум. **Верчик, верчичок.** Що *за той верчичок шпалер?* Харьк. у.

Верчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **верч.** *Христя скрутила верчик соломи.* Мир. Пов. І. 117. 2) Сплетенный бубликъ.

Верша, -ші, *ж.* Рыболовный снарядъ конусообразной формы, сплетенный изъ прутьевъ. *Раки, лізьте в вершу.* Ном. № 6897. *Роз'їхавсь як верша.* Стор. II. 27. *Насміялась верша болоту, коли оглянеться, аж і сама в болоті.* Ном. № 7999. См. **Єтір з прутя.**

Вершак, -ка, *м.* Верхушка дерева, верхняя часть дерева. *Смерека, якій утято замолоду вершак.* Шух. І. 185. Шух. І. 176.

Верше, *нар.* Выше. Харьк.

Вершень, -шня, *м.* = **Верхівень.** Стор. М. Пр. 120.

Вершечок, -чка, *м.* Ум. отъ **вершок.**

Вершильні вила. Вилы, которыми подаютъ сѣно при вершеніи стога.

Вершина, -ни, *ж.* 1) Верховье рѣки. *Гей з устні Дніпра да до вершини сімсот річок і чотирі.* Макс. 2) Начало (оврага). *Де коні? — В вершині балки.* Стор. II. 258. 3) = **Вершок 2.**

Вершити, -шу, -шиш, *гл.* Завершать, заканчивать. *Вершіть у стозі, бо нема на возі.* Ном. 2) Насыпать чего либо въ сосудъ выше краевъ.

Вершитися, -шуся, -шишся, *гл.* Завершаться, оканчиваться на верху. *Мармурові комінки вершилися великокняжими гербами.* Стор. М. Пр. 74.

Вершій, -шія, *м.* Работникъ, заканчивающій верхъ стога. *Вершія немає на оцей стіг.* Волч. у.

Вершка, -ки, *ж.* Рыболовный снарядъ изъ прутьевъ лозы, — родъ корзины, одна сторона которой открыта и бокъ въ этомъ мѣстѣ удлиненъ и лежитъ горизонтально, — конецъ его называется **приладь**, средина — **спадь**, сама корзина **— ґоґовник.** Снарядъ ставится на дно открытой стороной противъ узкаго и быстраго теченія, **ґоґовник** накрывается плитой; гонимая рыба входить въ корзину и не можетъ оттуда выбиться, благодаря силѣ теченія. Шух. І. 227.

Вершляг, -га, *м.* Молоть. (Коваль) *і каже: Ну, я нагрію кліщі, а ти бери вершляг.* Мнж. 124. *Вершляг хоч шклянку розбиває, та штуку з криці вигинає.* Греб. 322.

Вершник, -ка, *м.* Верховой, всадникъ. Стор. II. 57. Аф. 315. См. **Верхівень.**

Вершнюк, -ка, *м.* = **Верхоляк.** Вх. Пч. II. 8.

Вершня, -ні, *ж.* Поверхность.

Вершняк, -ка, *м.* 1) Одинъ изъ пильщиковъ досокъ, стоящій при работѣ сверху. Борз. у. 2) = **Верхняк 1.** Черниг. у.

Вершок, -шка, *м.* 1) Ум. отъ **верх.** 2) Дно шапки съ наружной стороны. 3) Верхняя часть очіпка. КС. 1893. XII. 449. Вас. 191. 4) Та часть курительной трубки, въ которую кладется табакъ. Шух. I. 276. 5) Истокъ рѣки. *Де річка Лива взяла свої вершечки.* 6) Вершокъ. *Лисина у шість вершків.* Ном. № 13942. 7) Сливки; сметана. *Зо всіх гладишок чисто було вершечки поз'їдаю, наче той кіт.* Г. Барв. 356. См. **Верхнина.** Ум. **Вершечок.**

Верштаб, -бу, *м.* У овчинниковъ: снарядъ въ видѣ стоящаго одного или двухъ параллельно поставленныхъ шестовъ съ перекладинами, употребляемый для навѣшиванія овчины при ея обработкѣ. Вас. 153. Сумск. у.

Веряйка, -ки, *ж.* Деревянный замокъ. Вх. Уг. 231.

Весела, -лої, *ж.* = **Веселка.** Вх. Зн. 6.

Веселечко, -ка, *с.* Ум. отъ **весло.**

Веселий, -а, -е. 1) Веселый. *В погоду і смутний веселим буває.* Ном. № 602. *Будь.... весела як весна.* Ном. № 4562. **Під веселу руч.** Въ хорошемъ настроеніи. *Як от під веселу руч, то й пісень співаємо.* Харьк. 2) Пріятный, производящій хорошее впечатлѣніе. *Веселі здалека палати.* Шевч. Ум. **Веселенький, веселесенький.**

Веселик, -ка, *м.* Названіе журавля, которое нужно употреблять относительно ихъ, когда они прилетаютъ весной, вм. журавель, иначе будешь журитися весь годъ. Драг. 8.

Веселити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Веселить, увеселять. *Вона було ввесь двір веселить собою, як зорою.* МВ. I. 70. 2) Радовать. *І душу веселить одрадою благою.* К. Псал. 54. *Жити б, жить та славить Бога і добро творити та Божою красотою людей веселити.* Шевч. 327.

Веселитися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Веселиться. *Загубиш, то не смутись, — знайдеш, то не веселись.* Ном. № 5851. *Веселіться ж, люде добрі, гуляйте!* Шевч. 306. 2) Радоваться. *Я тобою, пташко, веселюся.* Шевч. 193.

Веселиця, -ці, *ж.* = **Веселка 1.** *Ой знати, знати, хто господиня: в неї в світлиці, як в веселиці.* Гол. IV. 545. Ум. **Веселичка.** Вх. Зн. 6.

Веселісінький, -а, -е. Совершенно, очень веселый. Мил. 162.

Веселісінько, *нар.* Совершенно, очень весело. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було,* О. 1862. IX. 111.

Веселість, -лости, *ж.* Веселость, веселіе. *Наробили там крику та сміху, радости та веселости.* МВ. I. 114. *Дай вам, Боже, в стайниці радість, в хижі веселість.* Гол. II. 2.

Веселішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться веселѣе. Желех.

Веселка, -ки, *ж.* 1) Радуга. Маркев. 16. 2) **— вонюча.** Раст. Phallus imprudicus. ЗЮЗО. I. 131. 3) **— чортова.** Раст. Phallus, caninus L. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Веселонька, веселочка.** *Роскажи, як за горою сонечко сідає, як у Дніпра веселочка воду позичає.* Шевч. 324.

Веселковий, -а, -е. Радужный. Уман. III. 231.

Весело, *нар.* Весело. *Тоді чоловік весело співає, як п'ятериком поганяє.* Ном. № 1408. *Весело не засміється, не гляне.* МВ. II. 20. Ум. **Веселенько.** *Як мій милий біля мене, — гулять веселенько.* Нп.

Веселонька и веселочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **веселка.**

Веселувати, -лую, -єш, *гл.* Играть свадьбу, гулять на свадьбѣ. *Аж тиждень веселували, як Марка женили.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Веселуха, -хи, *ж.* 1) Веселая женщина. 2) Шутливое названіе спиртного напитка. *Варенухи, веселухи довелось до зволу.* Мкр. Н. 38. 3) Лягушка. Вх. Пч. I. 16.

Весельце, -ця, *с.* Ум. отъ **весло.**

Веселюх, -ха, *м.* = **Веселуха 3.** Вх. Пч. I. 16.

Весівка, -ки, *ж.* = **Веселка 1.** Вх. Зн. 6.

Весіленько, -ка, *с.* Ум. отъ **весілля.**

Весілля, -ля, *с.* Свадьба. *Дай, Боже, знати, з ким весілля грати.* Ном. № 262. *Загоїться, поки весілля скоїться.* Посл. **Відбути, відгуляти весілля**. Сыграть, отпраздновать свадьбу. **Весіллям** называются и вообще всѣ участники свадьбы: *весілля йде до молодої.* О. 1862. IV. 30. Ум. **Весіленько, весіллячко.** *Вінець сплете дівчинонька та на весіленько.* Млак. 93. *Яке ж твоє весіллячко смутне-невеселе.* Г. Барв. 208.

Весілчанин, -на, *м.* Употр. болѣе во мн. ч.: **весілчане**. Участники свадебныхъ торжествъ. К. ПС. 38.

Весільний, -а, -е. Свадебный, брачный. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні.* Ном. № 5019. *Весільна хустка.* Шевч. 318. *Чи можуть синове весільні постити?* Св. Мр. II. 19. **Весільний дім, хата**. Домъ невѣсты. Мет. МУЕ. III. 82. **Весільна корогва.** Красный флагъ во время свадебныхъ обрядовъ. О. 1862. IV. 27.

Весінний, -а, -е. = **Весняний.** Гол.

Весло, -ла, *с.* 1) Весло. *На човничку парубочок веслами іграє.* Мет. 77. 2) Родъ лопатки, которой горшечникъ размягчаетъ глину. Шух. I. 260, 261. 3) Коромысло. Шух. I. 97. Ум. **Весельце, веселечко.** *Бігнуть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* Pauli.

Веслувати, -лую, -єш, *гл.* Грести весломъ. *Був човен серед моря, а він один на землі і бачив, як вони силкувались, веслуючи.* Єв. Мр. VI. 47, 48.

Веслюга, -ги, *м.* Большого роста человѣкъ. Рк. К. *Ой взяли Попенка його вірні слуги, а Сотниченка з ратуші веслюги.* Нп.

Весна, -ни, *ж.* Весна. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195. **Весною, на весні**. Весной.

Веснівка, -ки, *ж.* 1) = **Веснянка.** 2) Пт. луговой жаворонокъ, Alauda arvensis. Вх. Пч. II. 8.

Веснування, -ня, *с.* Встрѣчено въ формѣ **веснованє**. Весенняя пастьба скота въ полонинах. Шух. I. 190.

Веснувати, -ную, -єш, *гл.* Дѣлать весеннія работы; проводить весну. Желех. *Дай, Боже, веснувати!* Фр. Пр. 152.

Весняний, -а, -е. Весенній. *Весняна погода.* Макс. *Зійшло сонце веснянеє — стало пригрівать.* Рудч. Чп. 195.

Веснянка, -ки, *ж.* 1) Весенняя пѣсня. **Веснянки** поются исключительно ранней весной и исключительно молодежью. 2) Весенняя нимфа. *Весняночка-паняночка десь у садочку шиє сорочку.* Мет. 300. 3) мн. Веснушки. *Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки.* Ном. № 266.

Веснянкуватий, -а, -е. Покрытый веснушками, веснущатый. Уман. I. 71.

Вести, веду, -деш, *гл.* 1) Вести. *Взяла коня за гнуздечку, веде коня у стадницю.* Мет. 74. *Ти вів народ свій, як отару, жезлом Моисея та Арона.* К. Псал. 2) — **голос**. Пѣть, тянуть голосомъ. *Лугом іду, голос веду — луже, розвившися!* Мет. *Як же він високо веде.* 3) **— мову.** Разговаривать, вести рѣчь. *Вони тоді саме вели про його мову між собою.* Рудч. Ск. II. 20. 4) **— нитку.** Выводить нитку. 5) **— перед.** Предводительствовать, командовать: быть впереди, во главѣ. *Господарює Хвесиха, у всьому перед веде, а Хвесько слуха її й поважа.* Стор. I. 26. *На вечорницях.... у колядці, ніхто як я перед вела.* Стор. I. 133. 6) **— порядок.** Распоряжаться. *Тобі, мати, порядок вести.* Мил. 160. 7) **— танок.** См. **Танок.**

Вестися, ведуся, -дешся, *гл.* 1) Быть ведомымь, вестися. *Веди швидче коня! — Еге, веди! коли ж не ведеться!* 2) Быть въ обычаѣ. *У нас так не ведеться. На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться.* Гліб. 3) Размножаться, плодиться, родить (о растеніяхъ). *У нас гарно ведуться кури. У нашім ставну не ведуться карасі. Оця пшениця велася сім років, а на восьмий перевелася.* Лебед. у. 4) Везти, удаваться, счастливиться. *Коли не ведеться, то й курка не несеться.* Ном. № 1701. *Уже ним ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Весь, -сю, *м.* Раст. Phellandrium aquatinim. Вх. Пч. I. 12. Oenanthe phellandrium. Лв. 100.

Ветлина, -ни, *ж.* Раст. Salix vittelina. Вх. Пч. I. 12.

Ветуля, -лі, *ж.* = **Ватуйка.** Вх. Уг. 230.

Ветхий, -а, -е. Ветхій. *В ветхе рям'є я одігся.* К. Псал. 82.

Вех, *м.* 1) **-ху**. *Раст.* Sium latifolium L. Анн. 332. 2) **-ха.** Пономарь. *Лотоцький! не думай, що ти граф Потоцький, бо ти вех села Бебех.* Ном. № 5509.

Веха, -хи, *ж.* См. **Віха.**

Вець! *меж.* Призывъ свиней, то-же, что и **ваць.**

Вечеренька, -ки, *ж.* Ум. отъ **вечеря.**

Вечеріти, -ріє, *гл. безл.* Вечерѣть. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. **Вечір вечеріє**. Начинается вечеръ. *А вже вечір вечеріє, вже сонечко зайшло.* Грин. III. 129.

Вечерішний, -а, -е. = Вечірній. *Вечерішне молоко.* Вх. Лем. 397.

Вечерниці, -ць, *ж. мн.* 1) Вечернія собранія молодежи. *Ей, стережися тих вечерниць, як мати тебе від вогню стерегла.* Ном. № 12560. 2) — **душисті**. Раст. Hesperis matronalis L. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Вечернички, вечерниченьки.**

Вечерниця, -ці, *ж.* Вечерняя звѣзда, Венера. Вх. Лем. 397.

Вечерниченьки, -ньок, *ж. мн.* Ум. отъ **вечерниці.**

Вечерничити, -чу, -чиш, *гл.* Устраивать **вечерниці**, бывать на нихъ. Вх. Зн. 6.

Вечернички, -чок, *ж. мн.* Ум. отъ **вечерниці.**

Вечеровий, -а, -е. Вечерній. *Зійшла зоря вечеровая.* Чуб. I. 161.

Вечеря, -рі, *ж.* Ужинъ. *Надіявся дід на обід, та без вечері ліг спати.* Ном. № 5638. **Вечерю вечеряти**. Ѣсть ужинъ, ужинать. *Ой годі, годі сивим конем грати; ходи до*

мене вечерю вечеряти. Макс. **Вечерю посилати, носити**. Въ канунъ Рождества, послѣ обрядоваго ужина, посылаютъ вечерю (кутю, озварь и пр.) родителямъ, кумамъ, крестному отцу или матери, священнику и пр.: носять ее, обыкновенно дѣти, завязанную въ платокъ или полотенце; тѣ, кому ее приносять, лишь отвѣдаютъ ее и возвращаютъ (для дальнѣйшихъ посѣщеній), подаривъ что либо принесшему. О. 1861. XI. Св. 61. Ум. **Вечере[о]нька.** *Нам вечеронька не мила: широкая нивонька втомила.* Грин. III. 671.

Вече́ряти, -ряю, -єш, *гл.* Ужинать. *Трейчі на день попас маю: а снідаю й обідаю, полудную й вечеряю.* Нп.

Вечір, -че[о]ра, *м.* Вечеръ. *Цень-цень, аби день, аби вечір близько.* Ном. № 10915. **Вечір зайшов**. Вечерь начался. Рудч. Ск. **Над вечір**. Около вечера, подъ вечеръ. *Над вечір приїхав Кобза у велику слободу.* Стор. М. Пр. 57. **Що вечора**. Каждый вечеръ. *До дівчини з старостами що вечора шлешся.* Мет. **У вечері**. Вечеромъ. **У вечері пізно, вечір пізно**. Поздно вечеромъ. Драг. 56. **Одного вечора**. Однажды вечеромъ. **Рано й вечір**. Утромъ и вечеромъ. **Проти вечора**. Къ вечеру. **Святий вечір.** Канунь Рождества. Сим. 174. **Дівич вечір**. Дѣвичникъ. *Згадала баба дівич вечір.* Ном. № 13086. **Добри вечір**. Добрый вечеръ. Привѣтствіе. Ум. **Вечірок; вечірочок.** *Зійшла зірка з-під вечірка.* Мил. 82. *Ой жаль мені вечірочка, що не був я вчора.* Лис. III. № 20.

Вечірки, -рок, *ж. мн.* = **Вечерниці.** *У діда дочка і в баби дочка. Так вони ходили на вечірки.* Рудч. Ск. II. 51. Грин. II. 174. III. 275.

Вечірній, -я, -є. Вечерній. *Ой зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя.* Мет. 80.

Вечірня, -ні, *ж.* Вечерня. *Він на вечірні був і в кадило дув.* Ном. № 13184.

Вечірок, -рка, вечірочок, -чка, *м.* Ум. отъ **вечір.**

Вечорина, -ни, *ж.* 1) = **Вечір**. Борз. у. *Хоч не вранці, — в вечорині.* Мил. 195. 2) = **Вечеря**. *Да спасибі, сину, за сю вечорину.* Лукаш. 91. 3) *мн.* Совмѣстный ужинъ невѣсты съ дружками, а жениха съ боярами и со всей свитой — въ субботу. ХС. VII. 427. Ум. **Вечоринка.** *Коли б мені не тини та не перетинки, ходив би я до дівчини та що вечоринки.* Мет.

Вечоря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* = **Вечоріти.** *Уже вечор вечоряє.* Мил. 71.

Вешняк, -ка, *м.* Водяная мельница, дѣйствующая только въ половодье. *Левч.* 70.

Вештання, -ня, *с.* Хожденіе туда и сюда, шатаніе. Котл. Ен. V. 67.

Вештатися, -таюся, -єшся. *гл.* Ходить вездѣ, шататься, шляться. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *Обридло мені вештаться по осоружному світу з нудьгою.* Стор. М. Пр. 40.

Вж.... См. **Уж...**

Вз.... См. **Уз...**

Ви, *мѣст.* Вы. *Як ви нам, так і ми вам.* Ном. № 7220.

Ви́бабити, -блю, -биш, *гл.* 1) Принять (дѣтей о повитухѣ). *Я в тебе усіх дітей вибабила.* 2) Заработать акушерствомъ.

Ви́бава, -ви, *ж.* Уничтоженіе, истребленіе. Уман. I. 317.

Ви́бавити, -ся. См. **Вибавляти, -ся.**

Вибавлення, -ня, *с.* = **Вибава.** *Левч.* 55.

Вибавля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **вибавити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Избавлять, избавить, спасать, спасти. *Ти мене вибавив од смерти, а я тебе.* Рудч. Ск. I. 73. 2) Выводить,

вывести, уничтожать, уничтожить. *Вибав плямки. Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавити.* Ном. № 1313. *Він вибавляв кукіль з жита.* Борз. у. *Як вітрець повіє, росоньку висушить, а з мого серденька жалю не вибавить.* Грин. Ш. 408.

Вибавлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **вибавитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Избавляться, избавиться, спасаться, спастись. 2) Выводиться, вывестись, уничтожаться, уничтожиться.

Ви́байкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Выплыть изъ воды. *Плив бистрою рікою, захльоскувавсь, тонув, вибайкувавсь і знов-знов-знов, поки аж на березі став.* МВ. III. 50.

Ви́балакати, -каю, -єш, *гл.* Добиться чего разговоромъ, бесѣдой. *Та що! Будем балакати, може що й вибалакаємо.*

Ви́балакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Наговориться, сказавъ все, что хотѣлъ. *Та не перепиняй, — хай уже вибалакається.* Харьк.

Ви́балок, -лку, *м.* Отроги оврага, степной балки.

Ви́бандилити, -лю, -лиш, *гл.* **— кишки.** Выпотрошить, вынуть кишки.

Ви́бандурити, -рю, -риш, *гл.* Выпотрошить. О. 1862. II. 63.

Ви́банити, -ню, -ниш, *гл.* Вымыть теплой водой (посуду, утварь). *Вивернули вони той шаплик, вибанили.* Мнж. 138.

Ви́банітувати, -тую, -єш, *гл.* Выбранить. *Вибанітував на всі боки.* Ном. № 3804.

Ви́батожити, -жу, -жиш, *гл.* Отстегать кнутомъ.

Ви́батькувати, -кую, -єш, *гл.* Выругать въ отца. *Суча дочка, коли не вибатькую.* Ном. № 3604.

Вибача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **вибачити, -чу, -чиш,** *гл.* Извинять, извинить. *Подорожньому і Бог вибачає.* Ном. № 11374. *Їжте, умочайте, на друге вибачайте.* Ном. № 12022. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **Вибачайте на сім слові.** Извините за выраженіе, съ позволенія сказать.

Вибачення, -ня, *с.* Извиненіе. Левиц. I. 335.

Ви́бачити. См. **Вибачати.**

Вибачний, -а, -е. Извиняющій, прощающій. **Будьте вибачні**. Извините, простите. Вх. Лем. 397.

Ви́баяти, -баю, -єш, *гл.* Выболтать, разсказать. *Що бають, то вибають.* Ном. № 7810.

Ви́бевкати, -каю, -єш, *гл.* Проболтаться.

Ви́бевкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Выбраться изъ грязи, болота.

Ви́бекати, -каю, -єш, *гл.* Вылокать. *Собака вибекала миску води.*

Ви́бель, -бля, *м.* Круглое бревно. См. **Вібляк, віблий.**

Ви́бештати, -таю, -єш и вибештувати, -тую, -єш, *гл.* Выбранить. *Вибештував, буде з його.* Ном. № 3804.

Вибиванка, -ки, *ж* = **Вибійка.** Желех.

Вибива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вибити, -б'ю, -єш,** *гл.* 1) Выбивать, выбить, вышибать, вышибить. *Клин клином вибивають.* Ном. № 5848. *Чого стоїш, моя доненько, чому не йдеш та додомоньку? Чи травиця ноги спутала, або роса очі вибила?* Мет. 289. **Вибивати очі**. Колоть глаза. *Зараз і почне її очі хлопцями вибивати.* Мир. Пов. I. 119. *Ой годі, мати, сим очі вибивати.* Мет. 265. 2) Выбивать, выбить, изрывать, изрыть. *Копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 3) Выбивать, выбить, побить. *Господи милостивий, вибиймо її* (пшеницю) *градом.* Грин. II. 147. *Де не взявся вітер—вибив те*

просо. Рудч. Ск. II. 136. 4) Выколачивать, выколотить. *Вибий оке добре килима дубцем.* 5) Выжимать, выжать, выдавить. *Нехай б'ють, — олії не виб'ють.* Ном. № 3913. 6) Вытѣснять, витѣснить. *Б'ються* (шаблями). *Наливайко вибиває Жовковського з хати.* К. ЦН. 245, **— у потилицю**. Выгонять, выгнать, вытолкать въ шею. *Іди, каже, брате, та й більше не приходь, бо як прийдеш, то в потилицю виб'ю.* Рудч. Ск. II. 135. *Козака нетягу за чуб брала, в потилицю з хати вибивала.* ЗОЮР. I. 202. 7) Только сов. в. Побить, поколотить. *Батько його вибив добре.* Рудч. Ск. II. 107. *Нагаєм вибив.* ЗОЮР. I. 161. 8) Избивать, избить. *Вибивали народ тисячами.* Стор. I. 181. 9) Оттискивать, оттиснуть, вытиснуть, отпечатывать, отпечатать. *Оце ви напишите, а другому дасте, щоб вибив книжку?* (Залюбовск.). 10) Выбивать, выбить, набить (выбойку). (Полотно) *виб'є— спідницю пошиє, юпку... У вибійчаному й у свято ходила.* Мир. ХРВ. 25. 11) Только несов. в. Выбивать, бить, стучать, хлопать. *Барабани вибивали.* Рудч. Чп. 91. *Танцюють, кричать, у долоні вибивають.* Грин. I. 184. 12) **Вибивати тропака**. Откалывать трепака. Стор. М. Пр. 52. 13) О перепелѣ: пѣть. *Перепел вибива.* Мнж. 172. 14) **— з сили.** Приводить, привести въ изнеможеніе. *І навприсядки пускався й колесом крутився, поки дружку вибив з сили, а сам не втомився.* Мкр. Н. 30.

Вибиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **вибитися, -б'юся, -єшся,** *гл.* Выбиваться, выбиться, пробиваться, пробиться. *Звіри вже вибились, прибігли.* Рудч. Ск. II. 70. *Я тобою з війська виб'юсь, з мурів — силою твоєю.* К. Псал. 39. *Молода, зелена та пахуча травиця з-під землі вибивалася.* О. 1862. X. 111. — **з сили, мочі**. Выбиться изъ силъ. *Коняка вибилась із мочі.* Грин. II. 114.

Вибирати, -ся, -раю, -ся, -єш, -ся, *гл.***= Вибірати, -ся.**

Ви́бити, -ся. См. **Вибивати, -ся.**

Ви́бичуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Выѣхать на гору, помогая лошадямъ, воламь. *Вже як вибичувалися на рівне, так трошки оддихали.* Стор. I. 146. *Вибичувався з хурою на гору.* Зміев. у.

I. Ви́бігати, -гаю, -єш, *гл.* 1) Исходить, бѣгая. *Наймичка вибігала* (шукаючи) *увесь куток.* Г. Барв. 502. *Довелось скрізь вибігать по хатах, шукаючи.* Грин. I. 109. 2) Пробѣгать извѣстное время. *Не багато він бігав, а рік вибігав вовком.* Грин. II. 126.

II. Вибігати, -гаю, -єш, сов. в. **вибігти, -біжу, -жиш,** *гл.* 1) Выбѣгать, выбѣжать. *Ой вибіг татарин старий бородатий... Вибіг того козаченька доганяти.* Макс. 2) Уходить, уйти, вылиться (о жидкости). *Що з горшка вибіжить, то не позбіраєш.* Ном. № 1913.

Ви́бідувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Пробѣдствовать. *Вибідував тиждень.* 2) Выстрадать.

Ви́біжка, -ки, *ж.* Раст. Мятликъ, Poa. Вх. Уг. 230. **— лугова**. Раст. Poa pratensis. Шух. I. 20.

Ви́бій, -бою, *м.* 1) Ухабъ. Кіев. у. См. **вибоїна.** 2) Ямка въ земляномъ полу. *Посеред хати вибої, повні сміття.* Мир. ХРВ. 178.

Ви́бійка, -ки, *ж.* Набивная ткань. Котл. Ен. I. 21. Вас. 192.

Вибійчаний, -а, -е. Изъ набивной ткани. *Сорочка на йому чорна, штани вибійчані.* Мир. ХРВ. 11.

Ви́білити. См. **Вибіляти.**

Вибіля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **вибілити, -лю, -лиш,** *гл.* Дѣлать бѣлымъ, бѣлить, выбѣлить. *Не ти личко вибіляла.* Мил. 89. *І напряла, і виткала, і вибілила полотно.* Чуб.

Ви́бір, -бору, *м.* 1) Выборъ. *На вибір дають, на людськую волю: хоч утопись, хоч так загинь.* МВ. (О. 1862. III. 74). *А в лиски-лиски новий двір, чотирі дочки на вибір.* Рудч. Ск. II. 5. 2) *мн.* **Вибори**. Выборы.

Вибіра́ння, -ня, *с.* 1) Сборы. *Попівське вибірання, а жидівське зараз, — то все їдно.* Ном. № 8066. 2) Выбираніе, выборъ, избираніе. Ум. **Вибіраннячко**. Грин. III. 549.

Вибіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **ви́брати, -беру, -реш,** *гл.* 1) Избирать, избрать, выбирать, выбрать. *Не мені бути вашим ватажком, вибірайте собі иншого.* Стор. М. Пр. 117. *Вибірає злу дорогу.* К. Псал. 84. *Вибірай, голубко, котрий милий тобі.* Мет. 108. 2) Выбирать, выбрать, исчерпывать, исчерпать. *Ой у броду беру воду, не виберу до дна.* Мет. 50. *Виправки та походи силу з його усю вибрали.* МВ. II. 15. 3) Выбирать, выбрать, отдѣлять, отдѣлить, вынимать, вынуть. *Кукіль з пшениці вибірати.* Ном. № 906. *Пора вже її* (картоплю) *вибірати з землі.* Рудч. Ск. I. 52. *Пиріжечки вибіраю з печі.* Рудч. Ск. II. 6. *Бодай дідько очі вибрав.* Ном. № 13171. *Хоч йому зуби вибери.* Ном. №11757. — **невода**. Вытягивать, вытянуть, вынимать, вынуть неводъ изъ воды. Вас. 186. 4)— **живіт**. Давить, мять животъ съ цѣлью лѣченія. *Ворожка вибірає живіт.*

Вибіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **ви́братися, -беруся, -решся,** *гл.* 1) Собираться, собраться (въ дорогу), выѣзжать, выѣхать, выбраться, отправиться. *Вибірається, як за море стріляти.* Ном. № 10963. *Не мила й гостина, коли з дому з сваркою вибірається.* Ном. № 11949. *На превелику силу вибрались із Київа.* Стор. I. 156. *Треба нам зарання вибраться, щоб ще загоді доплить до Капулівки.* Стор. II. 115. 2) Взбираться, взобраться, взлѣзть. *Вибравсь на уступ.* Стор. I. 120. *Вибравшись на середину сухого гілля, примостився як раз над кобзою.* Стор. М. Пр. 107. 3) Выходить, выйти, случаться, случиться, попадаться, попасться, найтися. *Господи, що за красива дівчина з неї вибралася.* Федьк. *Якובереться літом день гарячий, душний, то й згадаю собі те прощання наше.* МВ. II. 14. *Як тільки було випереться у його слободна година.* Сим. 199.

Ви́бірки, *мн.* 1) Остатки, бракъ. *Нема чого й купувать, там самі вибірки.* 2) Переборчивость, привередливость. *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Ви́біснуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Перебѣсноваться.

Ви́благати, -гаю, -єш, *гл.* Вымолить, выпросить. *Виблагала тую копійчину.* Шевч. 479.

Вибли́скувати, -кую, -єш и вибли́скуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Сверкать, свѣтить. *Ясні зорі виблискували на темному небі.* Мир. ХРВ. 50. *Викосив птичку таку гарну, що аж виблискуеться.* Рудч. Ск. I. 163.

Ви́блудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Заблудившись, найти потомъ дорогу. *Насилу виблудивсь таки з лісу.* Грин. I. 92.

Виблько́вувати, -вую, -єш, сов. в. **ви́блювати, -люю, -єш,** *гл.* Рвать, вырвать (о рвотѣ). Аф. 323.

Ви́бовтати, -ся. См. **Вибовтувати, -ся**.

Вибо́втування, -ня, *с.* Выплескиваніе.

Вибо́втувати, -тую, -єш, сов. в. **ви́бовтати, -таю, -єш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, разболтать, расплескать.

Вибо́втуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **ви́бовтатися, -таюся, -єшся,** *гл.* 1) Выплескиваться, выплескаться, разболтаться. 2) Выплывать, выплыть съ трудомъ.

Вибоїна, -ни, *ж.* Ухабъ, углубленіе на дорогѣ. Желех. См. **Вибій 1**.

Вибоїстий, -а, -е. Ухабистый. *Вибоїста дорога.* Желех.

Ви́боліти, -лю, -лиш, *гл.* Переболѣть, отболѣть. *Коли б вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

Виборни́й, -а, -е. 1) Отмѣнный, отборный. *Там то личко рум'янеє, ще й слова виборні.* Грин. III. 163. *Збірає женців та все виборнії, хлопці, дівчата та все молодії.* АД. I. 81. 2) и **виборний** = **Виборовий**.

Виборо́вий, -а, -е. Выборный. Башт. 91.

Ви́борсатися, -саюся, -єшся, *гл.* Выпутаться, выбраться. *У таке вскочив, що насилу виборсався.* О. 1862. VI. 95.

Вибра́нець, -нця, *м.* 1) Избранникъ. 2) Рекрутъ. Гол. *А шо були годні хлопці, — пішли у вибранці.* Шух. I. 201. Ум. **Вибранчик**. *Вибранчиків до війська змусили.* Гол. I. 134.

Ви́брати, -ся. См. **Вибірати, -ся.**

Ви́брехати, -ся. См. **Вибріхувати, -ся.**

Вибріхувати, -хую, -єш, сов. в. **вибрехати, -шу, -шеш,** *гл.* 1) Ложью, обманомъ пріобрѣтать, пріобрѣсть. (Циган) *що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 2) Выдумывать, выдумать небылицы. *Глузує над людьми, базіка, вибріхує таке, що на, неначе пані превелика.* Гліб. 47.

Вибріхуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **вибрехатися, -шуся, -шешся,** *гл.* Изворачиваться, извернуться, выйти изъ неловкаго положенія при помощи лжи, оправдываться, оправдаться ложью. *Брехнею не вибрешешся.* Ном. № 6797.

Ви́брик, -ку, *м.* 1) Скачокъ, прыжокъ (о животныхъ). **Ви́бриком**. Въ припрыжку, отбрасывая заднія ноги. *Як підемо було вибриком на гору.* Сим. 200. 2) Капризная выходка.

Вибрикувати, -кую, -єш, *гл.* 1) Подпрыгивать, подскакивать, лягаясь. *Скотина вибрикує, йдучи до води.* Грин. I. 253. 2) Рѣзвиться, шалить (о дѣтяхъ). *Щоб наші діти так вибрикували.* Ном. № 11620.

Ви́бродити, -джу, -диш, *гл.* Исходить, бродя. *Все море вибродив.* ЗОЮР. II. 69.

Ви́бростити, -рощу, -стиш, *гл.* Дать отростокъ. Вх. Лем. 397.

Ви́брудок, -дка, *м.* 1) Грязный осадокъ. Желех. 2) Очень ранній выкидышъ, embrio.

Вибрязкувати, -кую, -єш, *гл.* Бряцать. Желех.

Вибува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вибути, -буду, -деш,** *гл.* Пробивать, пробыть, прожить опредѣленное время. *В його ніхто не вибуде. Не то добрий, що в доброго год вибуде, але то добрий, що в злого.* Ном. № 10361.

Вибудовувати, -вую, -єш, сов. в. **вибудувати, -дую, -єш,** *гл.* Выстраивать, выстроить (зданіе). *Світлицю навпроти старої хати я собі вибудував.* О. 1861. IV. 153.

Вибудовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **вибудуватися, -дуюся, -єшся,** *гл.* Выстраиваться, выстроиться (о зданіи). *За одну ніч вибудувався такий дім.* Грин. II 247.

Ви́бузувати, -зую, -єш, *гл.* Выкопать. *Але ми й яму вибузували! Як полетить хто, то и гнию зверне.*

Ви́буркнути, -ну, -неш, *гл.* Пробормотать.

Ви́буркувати, -кую, -єш, *гл.* Вымостить камнемъ.

Ви́буртати, -таю, -єш, *гл.* = **Вибуртувати.** Вх. Уг. 230.

Ви́буртувати, -тую, -єш, *гл.* Вырыть. *Собака гребеться, гребеться... Там таку яму вибуртував!* Пирят. у.

Ви́бурхати, -хаю, -єш, *гл.* Выплеснуть, съ шумомъ выбросить.

Ви́бути. См. **Вибувати.**

Ви́бутиляти, -ляю, -єш, *гл.* Дать толстый трубчатый стебель (о лукѣ). *Цибуля вибутиляла.* Мнж. 177.

Ви́бух, -ху, *м.* Взрывъ; изверженіе. *За вибухом сліпого фанатизму я чую спів.* К. Бай. 157.

Вибухати, -хаю, -єш, сов. в. **вибухнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Неожиданно прорываться, прорваться, вспыхивать, вспыхнуть. *Дим з коміна вибухає. Вибухла война.* Гн. II. 245. 2) Взрываться, взорваться. 3) Только сов. в. Выпалить, выстрѣлить. *Вибухнуло в рушниці.*

Ви́бухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Сильно выrости. *Дивись, яка вибутилась: уже й батька переросла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́буяти, -буяю, -єш, *гл.* О растеніяхъ: вырасти, развиться слишкомъ роскошно. *Жито вибуяло.* Ананьевск. у. Переносно о человѣкѣ: *Вибуяв як верба.* Фр. Пр. 157.

Ви́вага, -ги, *ж.* Взвѣшиваніе.

Ви́вагом, *нар.* 1) **— підіймати.** Поднимать при помощи положеннаго подъ тяжесть рычага. Черк. у. 2) **— говорити**. Медленно, протяжно выговаривать. Шух. I. 28.

Ви́вадити, -джу, -диш, *гл.* Выпречь. *Мусів коні вивадити.* Вх. Лем. 397.

Виважати, -жаю, -єш, *гл.* = **Виважувати.** *Довго пані виважила, поки зважилась.* МВ. II. 34.

Ви́важити. См. **Виважувати.**

Виважувати, -жую, -єш, сов. в. **виважити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Взвѣшивать, взвѣсить, вывешивать, вывѣсить; разсчитывать, разсчитать. *Виважують, щоб і Біг ласкав, і батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Твори ж мою вже виважену волю.* К. ЦН. 257. 2) Вывѣрять, вывѣрить(вѣсы). 3) Поднимать поднять при помощи подложеннаго подъ тяжесть рычага. *Виважив пенька.* Черк. у. **— двері**. Выставлять, выставить дверь, поднявъ ее съ петель рычагомъ. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147. — **якір**. Поднимать, поднять якорь. Мнж. 180. 4) Размахиваться, размахнуться. *Як виважить руку, як ударе його з усього маху по пиці.* Мир. ХРВ. 53. 5) Раздумывать такъ и этакъ, взвѣшивать, взвѣсить въ мысляхъ.

Ви́ваксувати, -сую, -єш, *гл.* Вычистить ваксой. *Він виваксував чоботи.* Св. Л. 169.

Ви́валашати, -шаю, -єш, *гл.* Оскопить.

Ви́валити, -ся. См. **Вивалювати, -ся.**

Вивалювати, -люю, -єш, сов. в. **вивалити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Вываливать, вывалить, выкидывать, выкидать изъ чего либо. 2) Выбивать, выбить. *Вивалив двері.* См. **Виваляти.** 3) Вываливать, вывалить, высовывать, высунуть. *Язик вивалив мов та собака.* Маркев. 59. — **очі**. Вытаращить, выкатить глаза. *Вивалив очі як баран.* Ном. № 6599.

Вивалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **вивалитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Вываливаться, вывалиться. *Не міг би ти так ізробить, щоб оця стіна вивалилась, то ми б укупі жили.* Рудч. Ск. II. 88. 2) Высовываться, высунуться. *Язик вивалився з рота.*

Ви́валяти, -ляю, -єш, *гл.* 1) Повалить все или многое. *Сунулись тії тури в пущу, — так і виваляли дерево.* ЗОЮР. II. 204. 2) Вывалять, обвалять во что, испачкать какимъ-либо сыпучимъ веществомъ. *Упустив хлібу виваляв у пісок, — як же його тепер їсти?*

Виваля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Вивалювати.** *Пусти, суко, враз до хати, щоб двері не вивалияти.* Лукаш. 114.

Ви́вапити. См. **Винаплювати.**

Виваплювати, -люю, -єш, сов. в. **вивапити, -плю, -пиш,** *гл.* Бѣлить, выбѣлить известью.

Ви́варити, -ся. См. **Виварювати, -ся.**

Виварювати, -рюю, -єш, сов. в. **виварити, -рю, -риш,** *гл.* Вываривать, выварить. **Ви́варив з нього воду**. Измучилъ его, истомилъ. Ном. № 2727.

Виварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **виваритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Вывариваться, выволиться. Аф. 324.

Виват! *меж.* Виватъ, да здравствуетъ! У Кулиша употребляется какъ существительное. *Гукають гармати під панські вивати.* К. Досв. 21.

Ви́везти, -ся. См. **Вивозити, -ся.**

Ви́верпениця, -ці, *ж.* Валежникъ, вѣтроломъ. Вх. Зн. 6. См. **Вивертень.**

Ви́верні, -нів, *м.* **= Иверень.** *В городі дуба рубають, за город виверні летять.* (Загадка).

Ви́вернути, -ся. См. **Вивертати, -ся.**

Вивертати, -таю, -єш, сов. в. **вивернути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Выворачивать, выворотить (на другую сторону). *Покіль кожух не вивернеш, він все здається чорним.* Ном. № 11148. 2) Опрокидывать, опрокинуть, переворачивать, переворотить; выворачивать, выворотить. *З відер воду вивертає.* Лукаш. 74. *Щоб тебе буря вивернула.* Ном. № 3668. *Вивернем горщик з борщем.* Ном. № 14168. *Аж коріння вивертає.* Рудч. Ск. І. 66. *Він вивернув дуба.* Мнж. 37. **Усіх батьків з того світу вивертає**. Сильно ругается по отцу. О. 1861. III. 95. 3) Вываливать, вывалить. *Ранeнько взяли знов хліб святий, півня з куркою і страшенну щуку. Пішли до попа. Щуку на ослінець так і вивернули; положили хліб на столі.* Г. Барв. 184 — 185.

Вивертатися, -таюся, -єшся, сов. в. **вивернутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Выворачиваться, вывернуться. 2) Выворачиваться, выворотиться, опрокидываться, опрокинуться, переворачиваться, перевернуться. *Вивернувся з човна.* Сим. 220. *Через голови вивертались.* Левиц. І. 358. *Вивернувся до-гори черева на ліжку.* 3) Изворачиваться, извернуться. *Не той козак, що поборов, а той, що вивернувся.* Ном. № 4197. 4) Разваливаться, развалиться. *Вивернувся як кабан, вередує.* Мир. Пов. II. 78. *Їхав напишившись, а то ще як здибався з ким, то вивернеться на бричці і гука: «торкай!»* Св. Л. 169. 5) Преимущ. въ сов. в. Растянуться, упасть мертвымъ, безъ чувствъ. *Як плигне йому під ноги кішка, — він схопив рукавицю та й ударив її на-оддаль, — та́ так і вивернулась.* Грин. І. 66. *Ото кожна до корита, та ухватить та й вивернеться. І так усі чисто попеклись.* Рудч. Ск. II. 59.

Вивертачка, -ки, *ж.* Инструментъ для выворачиванія сапогъ.

Ви́вертень, -тня, *м.* 1) Половина толстаго ствола, распиленнаго на-двое. Сумск. у. 2) Вѣтроломъ, валежникъ. Желех. 3) Родъ дѣтской игры съ бросаніемъ палокъ. Ив. 21.

Ви́верти, -рну, -неш, *гл.* Выбросить. *Цици такі, же аж си виверла на плечі.* МУЕ. III. 34.

Ви́вертіти, -ся. См. **Вивірчувати, -ся.**

Ви́вертом, *нар.* Ломанно. *Отой якось кумедно вивертом говоре.*

Ви́вершити. См. **Вивершувати.**

Вивершувати, -шую, -єш, сов. в. **вивершити, -шу, -шиш,** *гл.* 1) Дѣлать, слѣлать верхъ. *Вивершити стіг.* 2) Насыпать, насыпать выше краевъ. 3) Завершать, завершить, исполнить.

Ви́вести, -ся. См. **Виводити, -ся.**

Вивива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вивинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть что-либо, развернувъ то, во что предметъ былъ завернуть. *З платка вивинув.* Ном. № 10817. *Вивини рубочок з паперу, з біленького шовку.* Грин. III. 522. 2) сов. в. Вывихнуть. *Хто кого мине, най ногу вивине.* Ном. № 11368.

Вивіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вивіяти, -вію, -єш,** *гл.* 1) Вывѣвать, вывѣять. Аф. 324. 2) Провѣвать, провѣять. Желех. (Пшеницю) *помолотити, вивіяти.* Гн. II. 165.

Ви́від, -воду, *м.* 1) Выводъ. 2) Выводъ, выводка, рожденіе (о птицахъ); выводокъ; родъ. *Він кидає на землю свої яйця, щоб грілися в піску на вивод.* К. Іов. 89. *Торік вивід був лучний. Увесь вивід вовчий. Сучого виводу.* Ном. № 3548. 3) Первое посѣщеніе церкви женщиною черезъ шесть недѣль послѣ рожденія ею ребенка для полученія очистительной молитвы. Такъ называется также и самая молитва. *На вікні требник лежав з хрестом, в патрахіль замотаний. О. Гервасій в йому, було, з кропилом ходить, вивід читає, ходить сповідати.* Сл. Л. 110. 4) Посѣщеніе новобрачною церкви въ понедѣльникъ послѣ брачной ночи для полученія молитвы. О. 1862. IV. 37; 1862. IX. 52; 1861. X. Св. 48. 5) Печная труба въ сѣняхъ и на крышѣ. Чуб. VII. 381. *Біжи в сіни до верха під вивід.* Грин. II. 323. *Дим стелеться з вивода.* Грин. I. 254. 6) Полоса узора, вышитая вдоль рукава или пазухи рубахи. *На сорочці у його гарний вивід, — наче змальовано з чого.* Екат. у. *Пошила рукава з виводами.* Славян. у.

Ви́відати. См. **Вивідувати.**

Ви́відець, -дця, *м.* Въ орнаментѣ при раскрашиваніи мисокъ: кривая линія, идущая вдоль краевъ миски. Вас. 184.

Ви́відка, -ки, *ж.* Развѣдки, разспросъ. разслѣдованіе. Чаще во мн. ч. *Це він ходив на вивідки.* Новомоск. у.

Вивідувати, -дую, -єш, сов. в. **вивідати, -даю, -єш,** *гл.* Разузнавать, разузнать, вывѣдывать, вывѣдать. *Стали ся в нього вивідувати: ой брате, брате, що там слихати?* Гол. Также и **кого вивідувати**. Разспрашивать у кого. *Сталися його вивідувати: «Що там доброго в Уграх слихати?»* АД. I. 43. — **ума**. Стараться узнать образъ мыслей. *О, се такий пан, що мабуть ума вивідує.*

Ви́віз, -возу, *м.* = **Узвіз.** Вх. Зн. 72.

Ви́вільга, -ги, *ж.* Иволга. *Кричить жовта вивільга.* О. 1862. IV. 72.

Ви́вірити. См. **Вивіряти.**

Вивірка, -ки, *ж.* Бѣлка. Вх. Пч. II. 7.

Вивірчувати, -чую, -єш, сов. в. **вивертіти, -рчу, -тиш,** *гл.* 1) Высверливать, высверлить, вывертѣть. 2) Разматывать, размотать изъ чего-либо. *Приїхали, він вивертів із рядна і поклав на столі* (хліб). Рудч. Ск. I. 180.

Вивірчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **вивертітися, -чуся, -тишся,** *гл.* 1) Высверливаться, высверлиться. 2) Разматываться, размотаться изъ чего. Кв. (Желех.).

Вивіря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **вивірити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Провѣрять, провѣрить. Зміев. у. *Вивіряймо, чи багато чарок у пляшці.* Староб. у. 2) Испытывать, испытать, извѣрить. *Ти думаєш, козаченьку, що я уміраю, а я з тебе, молодого, ума вивіряю.* Мил. 75. *Вивірив ти моє серце вдень і нічною добою.* К. Псал. 32.

Вивітрювати, -рюю, -єш, сов. в. **вивітрити, -рю, -риш,** *гл.* Вывѣтривать, вывѣтрить; переносно: искоренять, искоренить, уничтожать, уничтожить. *Така вже запорозька*

натура: ні літа її не вивітрять, ні під сивим волосом не сховається. Стор. I. 132. 2) Только сов. в. Отколотить. *Батько взяв хлопця за руку та. добре його нагаєм вивітрив.*

Вивітрюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **вивітритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Вывѣтриваться, вывѣтриться. Аф. 325.

Ви́вішати, -шаю, -єш, *гл.* Перевѣшать. *Вивішали гайдамаків в П'ятигорах много.* Макс.

Вивішник, -ка, *м.* Раст. Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Ви́віщувати, -щую, -єш, *гл.* Напророчить. *Щоб воно на свою голову вивіщувало.* Ном. № 3661. *Лучче ти мені смерти попроси, її вивіщуй.* МВ. (О. 1862. I. 88).

Ви́віяти. См. **Вивівати.**

Виводини, -дин, *ж. мн.* = **Вивід 3.** Вх. Лем. 397.

Ви́водити, -джу, -диш, *гл.* Выводить. *Виводила по всіх київських горах.* Левиц. I. 346.

Виводити, -джу, -диш, сов. в. **вивести, -веду, -деш,** *гл.* 1) Выводить, вывести. *Вивів босу на морозець.* Мет. 237. *Сірко вивів вовка аж на поле.* Рудч. Ск. I. 12. 2) Выводить, вывести. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. *Вивела перепеличенька діти.* Нп. 3) Выстраивать, выстроить, сооружать, соорудить *Виведем таку-сяку оселю та й будемо жить.* Рудч. Ск. I. 13. *Верх вивели і у головах поставили хрест.* Кв. I. 116. 4) Доказывать, доказать, обосновать, оправдать. *Бо ти став на прю за мене, вивів моє право.* К. Псал. 17. *Тоді б йому все діло моє вивів, уста б мої я сповнив оправданням.* К. Іов. 51. — **справу**. Добиться своего. *З ним не виведе справи і той, що у болоті.* Ном. № 2666. 5) **— на світ.** Обнаруживать, обнаружить, раскрывать, раскрыть, выводить, вывести на чистую воду. *Яке б темне діло не було, та зараз його на світ виведе.* Стор. I. 32. 6) **— нитку** (въ пряжѣ). Выпрядать, выпрясть нитку. *То мати наумисльне такі товсті нитки виводили, бо у нас сього року дуже коноплі були народили.* Ном., стр. 287, № 6418. 7) **— танчик.** Танцовать, протанцовать. *Виведи танчик по-німецькій.* Ном. № 670. 8) **— голос, пісню.** Выводить, вывести голосомъ. *Зачав мій шпак пісні виводить.* Гліб. 66. *Виводить голос, як лляну тонку нитку.* Левиц. I. 112. 9) **Очі вивело**. Выкатились глаза. *Очі вивело із лоба од страшної муки.* Шевч. 24.

Виводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **вивестися, -ведуся, -дешся,** *гл.* 1) Выводиться, вывесться. 2) Выводиться, вывесться, рождаться, родиться. *Нехай тута виводяться круки та ворони.* Нп. *В камінні там виводяться сахвири і золото лежить піском блискучим.* К. Іов. 59. 3) Выводиться, вывестись, исчезнуть, выйти изъ употребленія, изсякать, изсякнуть, истощиться. *Тепер такі пояси вивелися.... хиба рідко де побачиш.* Грин. I. 5. *Сидить циган і сніда.... хліба багато, а сала мало. От він, щоб сало з рук не виводилось, хліба вкусить, а сала понюха.* Ном. № 14320. **Я вивелася з чого**. У меня вышло что. *Я вивелася з малих горшків, — нема ні одного.* Лебед. у. 4) Оправдываться, оправдаться. *Я прийду до вас вивестись, бо на мене набрехано! — Нічого виводитись.* Лебед. у. 5) О родившей женщинѣ: идти въ церковь за молитвой черезъ шесть недѣль послѣ родовъ. Харьк. г.

Вивождати, -ждаю, -єш, *гл.* = **Виводити.** *Дуків сребраників за лоб брали, із-за стола, наче волів, вивождали.* Мет. 382.

I. Ви́возити, -вожу, -зиш, *гл.* Перевозить все, вывезти все. *Хоч вивози цілий ліс, то все буде один біс.* Ном. № 3220.

II. Вивозити, -вожу, -зиш, сов. в. **вивезти, -зу, -зеш,** *гл.* Вывозить, вывезть. *Не то кінь, що в болото увезе, а то, що з болота вивезе.* Ном. № 7225. *Вимету разком та вивезу возком.* Ном. № 10791.

Вивозитися, -вожуся, -зишся, сов. в. **вивезтися, -зуся, -зешся,** *гл.* Вывозиться, вивезтись. Аф. 325.

Виволанка, -ки, *ж.* 1) Избраніе. *Повідають люде, же дієта буде, я на виволанку заспівам співанку.* Гол. III. 257. 2) **Ви́воланка**. Изгнанница, выгнанная. Бранное слово у гуцуловъ. Шух. I. 34.

Виволікати, -каю, -єш, сов. в. **виволокти, -лочу, -чеш,** *гл.* Выволакивать, выволочь, вытаскивать, вытащить. *Насилу вправилась із вовком, виволікати поможи!* Алв. 86. *Що написано пером, того не виволочеш волом.* Ном. № 7383.

Ви́ворот, -ту, *м.* 1) Изнанка. **На виворот**. На изнанку. 2) Выворотъ. *Санна їзда — ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433.

Виворотний, -а, -е. Виворотні чоботи, черевики. Сапоги, въ которыхъ подошва къ головкѣ пришита, а послѣ подшивки подошвы съ лѣвой стороны голенище съ головкой выворачивается на лицевую сторону и затѣмъ подшивается задникъ. Вас. 161, 162.

Ви́вороть, -ті, *ж.* Поваленное вѣтромъ дерево. Шух. I. 176.

Ви́ворочати, -чаю, -єш, *гл.* Исходить. *Де вже він не виворочав, — як було почне казати покійник: бував і в Чорногорії, і в Чорноморії, і за Дунаєм.* Борз. у.

Вивча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **вивчити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Выучивать, выучить. 2) Научать, научить. *Вивчив дітей, як сказать.* 3) Изучать, изучить.

Вивчатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **вивчитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Выучиваться, выучиться, научиться. *Ото ж і вивчився я, виріс.* Шевч. 417. *І став усього вчитися, і за рік усього вивчився.* Рудч. Ск. II. 115.

Вивчення, -ня, *с.* Изученіе. *Праця д. Огоновського є здобуток широкого вивчення джерел.* Башт. 59.

Ви́вчити, -ся. См. **Вивчати, -ся.**

Ви́в'язати, -ся. См. **Вив'язувати, -ся.**

Вив'язувати, -зую, -єш, сов. в. **вив'язати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Развязавъ мѣшокъ, узелъ и т. п., вынуть оттуда. *Почали з рушників усячину вив'язувати.* Г. Барв. 65. 2) Связывать, связать. *Червону калину в пучки вив'язують.* **Ви́в'язати невід**. Связать неводъ. Мнж. 24.

Вив'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **вив'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Повязываться, повязаться. *Вив'яжеться шовковою хусткою.* Г. Барв. 364.

Ви́в'ялити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Провялить. 2) Истощить, изнурить, обезсилить. Желех.

Ви́в'ялитися, -люся, -лишся, *гл.* Обезсилѣть до вялости, изнуриться. *Мужик у роботі вив'ялиться, виробиться та й не довго живе.* Волч. у.

Ви́гавкати, -каю, -єш, *гл.* Выгнать лаемъ. *Собака не зробе урону, шоб то переполох виливати. Вона хоч і зляка, так потім сама усе вигавка.* Мнж. 155.

Ви́гадати. См. **Вигадувати.**

Ви́гадка, -ки, *ж.* 1) Выдумка. *Пішла голота на вигадки.* Ном. № 14265. 2) Выдумка, капризъ, прихоть. *Коли скінчиш ти вигадки химерні і нам даси до тебе говорити.* К. Іов.

39. Ум. **Ви́гадочка.** *А за молодого віку, славлють, вигадочки були чималі і в неї.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Вигадливий, -а, -е. 1) Изобрѣтательный. 2) Прихотливый. *А жінка вередлива та вигадлива.* Рудч. Ск. II. 174.

Вигадливість, -вости, *ж.* Изобрѣтательность. *До краси натури прийшла на поміч людська вигадливість.* Левиц. I. 221.

Ви́гадочка, -ки, ж. Ум. отъ **вигадка.**

Вигадування, -ня, *с.* Выдумываніе.

Вигадувати, -дую, -єш, сов. в. **вигадати, -даю, -єш,** *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, придумать. *Дідона вигадала грище.* Котл. Ен. I. 23. *Глухий не почує, то вигода.* Посл. *Учені люде вигадали такий струмент, що виміря кожну високість.* Ком. I. 14. 2) Только несов. в. Прихотничать, привередничать. *Як почала вигадувати: і те не добре, і се не гаразд, — дайте такого, що й не знаю якого.*

Вигадниця, -ці, ж. Выдумщица. Желех.

Вигадчиця, -ці, *ж.* **= Вигадниця.** *Дочка була вже така вигадниця, що нехай Господь боронить.* МВ. I. 26.

Вигадько, -ка, *м.* Выдумщикъ. Ном. № 12623.

Ви́ганьбити, -блю, -биш, *гл.* Изругать. *Семен було мене і полає, і виганьбить.* Федьк.

Ви́ганяти, -няю, -єш, *гл.* Вы́бѣгать. *Виганяв по всьому городу.* Аф. 325.

Виганяти, -няю, -єш, сов. в. **вигнати, -жену, -неш,** *гл.* 1) Выгонять, выгнать, изгонять, изгнать. *Вигнав Бог людей з раю.* Ном. № 11415. *Син виганя з хати.* Ном. № 9413. *Вигнала свиню з огорода.* Левиц. I. 196. 2) Гнать, выгонять, выгнать. *Молотить виганяє людей недобитих.* Шевч. 333. *Виганяє чумак сірі воли та на раннюю росу.* Рудч. Чп. 87. 3) Вышибать, вышибить. *Клин клином виганяй.* Ном. № 3886. 4) **Ви́гнало що, кого**. Выросъ очень въ вышину. *Вигнало того дуба так, що за всіх вищий. Доріс Павлусь до парубка. Так його вигнало.* Стор. I. 60.

Ви́ганятися, -няюся, -єшся, *гл.* Набѣгаться. *Виганявся за день, аж ніг не чую.*

Виганятися, -няюся, -єшся, сов. в. **вигнатися, -женуся, -нешся,** *гл.* 1) Изгоняться, быть изгнаннымъ. 2) Выгоняться, быть выгнаннымъ. *Вівці виганяються рано вранці до ватаги.* 3) Выталкиваться, вытолкнуться. *Смок витягає воздух з цівки, а через те вода піднімається й виганяється геть.* Ком. II. 9. 4) Вырастать, вырости въ вышину. *Григор вигнався такий, як тополя.* Каменец. у. *Два дуби вигнались вище лип.* Левиц. Пов. 179.

Вигаптовувати, -вую, -єш, сов. в. **вигаптувати, -тую, -єш,** *гл.* Вышивать, вышить золотомъ, серебромъ. *Я вишию-вигаптую чумаку рукавця.* Рудч. Чп. 26.

Ви́гармановувати, -ную, -єш, *гл.* Вымолотить, смолотить гарманом. *Відколи гармаую, тільки копу вигарманував.*

Ви́гасати, -саю, -єш, *гл.* Выбѣгать.

Ви́гасити. См. **Вигашувати.**

Ви́гаснути, -ну, -неш, *гл.* Угаснуть, потухнуть. *Да вигаснуть зарані її зорі.* К. Іов. 8.

Ви́гатити. См. **Вигачувати.**

Вигачувати, -чую, -єш, сов. в. **вигатити, -гачу, -тиш,** *гл.* Запруживать, запрудить, сдѣлать запруду.

Вигашувати, -шую, -єш, сов. в. **вигасити, -шу, -сиш,** *гл.* Гасить, тушить, потушить.

Ви́гемблювати, -люю, -єш, *гл.* Выстрогать рубанкомъ.

Ви́гибти, -бну, -неш, *гл.* = **Вигинути.**

Ви́гикнути, -ну, -неш, *гл.* Икнуть. *Дай, Боже, легенько вигикнути.* Ном. № 365.

Вигина́ти, -наю, -єш, сов. в. **вигнути, -ну, -неш,** *гл.* Изгибать, выгибать, выгнуть. *Вона вигинала стан, шию.* Левиц. І. 294.

Вигинатися, -наюся, -єшся, *гл.* Изгибаться, выгибаться.

Вигинистий, -а, -е. 1) Выгнутый. *У которої дитини прості ніжки, то скоріш почне ходить, а в которої вигинисті, то не так-то.* 2) Гибкій. Вх. Зн. 6. *Дубець вигинистий.* Черниг. у.

Ви́гинути, -ну, -неш, *гл.* Погибнуть, пропасть (всѣмъ). *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда вигинула.* Ном. № 4124. *Од лиця твого святого вигинуть прокляті.* К. Псал. 16.

Вигівщина, -ни, *ж.* Время гетманства Ивана Выговскаго (1657 — 1659). *Мушу видати книжку про порядки, які завелись на Вкраїні за гетьмана Виговського: ту книжку оглашу Вигівщиною.* К. Хм. 5.

Вигіддя, -дя, *с.* Удобство; раздолье. *Цілий піст рибу їли, таке то вже нам було тоді вигіддя.*

Вигідка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вигода.** 2) = **Вигіддя.** *Ка' він, що бідою погано їздити, а мені здається, що така вигідка, що куди на світі.* Канев. у. 3) Телѣжка на двухъ колесахъ, одноколка. *Приїздив вигідкою.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Вигідливий, -а, -е. Удобный.

Вигідний, -а, -е. Удобный. Желех.

Вигідно, *нар.* Удобно.

Ви́гін, -гону, *м.* Выгонъ, пастбище за селомъ. *Край великого зеленого вигону стояла корчма.* Левиц. І. 14.

Ви́гінщина, -ни, *ж.* Дань пастуху въ видѣ **паляниці** и щепотки соли, даваемая отъ каждаго двора при первомъ выгонѣ скота на пастбище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Вигладжувати, -джую, -єш, сов. в. **вигладити, -джу, -диш,** *гл.* Выглаживать, выгладить, разглаживать, разгладить. *Він мені дивиться в вічі, виглажує мені брови, цілує. Г.* Барв. 76.

Вигладжуватися, -джуюся, -єжся, сов. в. **вигладитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Сдѣлаться полнымъ, жирнымъ, пополнѣть. *Вигладилися бики.* Вх. Лем. 397.

Ви́гляд, -ду, *м.* 1) Видъ. Драг. 94. 2) Окно. Вх. Зн. 6.

Виглядання, -ня, *с.* 1) Выглядываніе, высматриваніе изъ чего. Желех. 2) Высматриваніе въ ожиданіи прибытія. См. **Виглядини.**

Виглядати, -даю, -єш, сов. в. **виглянути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Выглядывать, выглянуть, высматривать. *Сонечко, сонечко, виглянь у віконечко.* Ном. № 337. *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. 2) Только несов. в. Высматривать, глядѣть, ожидая кого. *Відкіля тебе виглядати, із якої сторононьки у гостину сподіватись.* Мет. *Потоптала черевички, на дорогу вибігаючи, виплакала карі очі, чумаченька виглядаючи.* Рудч. Чп. 73.

Виглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **виглянутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Смотрѣть, посмотрѣть, засматриваться, засмотрѣться. *Ой не ходи коло води та не виглядайся.* Грин. III. 172. *Любо місяцю з зорями в воду виглядатись.* К. Досв. 90. *Увесь день він*

чистився, мився, виглядався в дзеркало. Левиц. І. 262. *Вода.... пливе тиха та чиста, хоч вигляньсь як у зеркало.* ЗОЮР. II. 204.

Виглядини, -дин, *ж. мн.* Выглядываніе, высматриваніе въ ожиданіи прибытія.

Ви́глядіти, -жу, -диш, *гл.* 1) Испортить глаза долгимъ смотрѣніемъ. *Не прийшло до Ганни щастя тим великим битим шляхом, тільки вигляділа свої очі.* Левиц. І. 72. 2) Воспитать, виняньчить. *Вона вигляділа всіх дітей о. Хведора і молоду Ганю.* Левиц. І. 173.

Ви́глядки, -док, *ж. мн.* Высматриваніе. **На виглядки**. Чтобы высмотрѣть. *Прибігла на виглядки.*

Ви́глянути, -ся. См. **Виглядати, -ся.**

Вигнанець, -нця, *м.* Изгнанникъ. К. Бай. 69.

Вигна́ння, -ня, *с.* Изгнаніе. Левч. 50.

Ви́гнати, -ся. См. **Виганяти, -ся.**

Вигнива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вигнити и вигнисти, -нию, -єш,** *гл.* 1) Изгнивать, изгнить, перегнивать, перегнить. 2) Выгнивать, выгнить. Уман. І. 115.

Ви́гнітити. См. **Вигнічувати.**

Вигнічувати, -чую, -єш, сов. в. **вигнітити, -чу, -тиш,** *гл.* Выжимать, выжать.

Ви́гноїти. См. **Вигноювати.**

Ви́гнойка, -ки, *ж.* Удобреніе (поля). Рк. Левиц.

Вигноювати, -ноюю, -єш, сов. в. **вигноїти, -ною, -їш,** *гл.* Унаваживать, унавозить. Звенигор. у. *У добре вигноєнім городі копають підмети — грядки.* Шух. І. 164. *Вигноїла наша якономія цей год 25 десятин.* Константиногр. у.

Ви́гнути, -ся. См. **Вигинати, -ся.**

Ви́говор, -ру, *м.* = **Вимова 2.**

Ви́говорити, -ся. См. **Виговорювати, -ся.**

Виговорювати, -рюю, -єш, сов. в. **виговорити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Выговаривать, выговорить, упрекать, упрекнуть. *Шкадронний і давай йому виговорювать: за що се, діду, ти мене цураєшся?* Стор. І. 238. *Звісно, я йому виговорю, що вони голі, на відданю, а ти їм нічого не придбав.* Г. Барв. 292. 2) Высказывать, высказать. *Що говорять, то й виговорять.* Ном. № 7810. 3) Заговаривать, заговорить (о знахарскомъ заговорѣ). КС. 1883. VII. 587. *Виговорити.... рабу Божому* (уроки). Мнж. 152. 4) Выговаривать, выговорить, включить въ договоръ, въ условіе. См. **Виговоряти.**

Виговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **виговоритися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Наговариваться, наговориться, все высказать, все сказать. *Нехай уже, думаю собі, Горбоносиха трохи виговориться (говірка була несказанно).* Г. Барв. 429. 2) Отговариваться, отговориться, оправдываться, оправдаться. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору, я за славу сама стану, ще й виговорюся.* Мет. 105.

Виговоря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* = **Виговорювати.** *Буде твоя мати мені виговоряти: вставай, невіхно, ти вставай молодая.* Мет. 49. *Як би достаток, то не схотів би цього і виговоряти, а то по неволі уже треба* (що має дати на весілля молодий). ХС. VII. 421.

Вигода, -ди, *ж.* 1) Удобство; пріятность. *Викопали собі криницю у дворі — добру вигоду зробили.* Канев. у. *Чужі жінки кохаю а для своєї вигоди.* Грин. III. 282. *Не їж хліба, не пий води, візьму тебе для вигоди.* Мет. Ум. **Вигідка.**

Ви́годинитися. См. **Вигодинюватися.**

Вигодинюватися, -нюється, сов. в. **вигодинитися, -ниться,** *гл. безл.* Проясняться, проясниться (о погодѣ). *Перейде дощ, вигодиниться, протряхне, то й поїдемо.* Канев. у.

Ви́годити, -джу, -диш, *гл.* Угодить. *Як встану раненько, кождому вигоджу.* Гол. III. 348. — **годину**. Выбрать время. *Вигодили таку годину, що нікого дома не було.* Черк. у.

Ви́годитися, -диться, *гл. безл.* = **Ви́годинитися.** *Як би Бог дав, щоб вигодилось, то можна б і сіно скласти в копиці.* Черк. у.

Вигодованець, -нця, *м.* Воспитанникъ, питомецъ. Желех.

Вигодованка, -ки, *ж.* Воспитанница, питомица.

Вигодовувати, -вую, -єш, сов. в. **вигодувати, -дую, -єш,** *гл.* Вскармливать, вскормить. *Вигодував сина Саву козакам на славу.* Макс. *Ой мала вдова сина сокола, вигодувала, в військо оддала.* Макс. 2. Выкормить, откормить. *Вигодувала аж двадцять четверо свиней, та й рахуби їм не дам.* Харьк. 3) Израсходовать въ пищу, на кормъ. *Попереду треба те сіно вигодувати, а тоді вже й друге давати.*

Вигодовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **вигодуватися, -дуюся, -єшся,** *гл.* Вскармливаться, вскормиться, быть вскормленнымъ. *З нею вигодувався і зріс укупі.* Котл. НП. 356.

Ви́гоїти, -ся. См. **Вигоювати, -ся.**

Вигойкувати, -кую, -єш, *гл.* Весело выкрикивать. *А невіста* (п'яна) *іде з міста та вигойкуючи.* Гол. II. 4 77.

Ви́голити, -ся. См. **Виголювати, -ся.**

Ви́голодатися. См. **Виголоджуватися.**

Виголоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **виголодатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Дѣлаться голоднымъ, проголодаться. *Виголожуйся ще, — тоді їсти дам.* Константиногр. у. *Він і ті поїв, бо, звісно, виголодавсь добре.* Рудч. Ск. II. 19.

Ви́голос, -су, *м.* Произношеніе; выраженіе. Желех.

Ви́голосити. См. **Виголошувати.**

Виголошувати, -шую, -єш, сов. в. **виголосити, -шу, -сиш,** *гл.* Объявлять, объявить, громко произнести, провозгласить.

Виголювати, -люю, -єш, сов. в. **виголити, -лю, -лиш,** *гл.* Обривать, обрить, выбривать, выбрить. *Виголили йому лоб.* Стор. II. 81.

Виголюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **виголитися, -люся, -лишся,** *гл.* Выбриваться, выбриться, побриться. *Достав.... бритву, виголивсь.* Стор. I. 112.

Вигонити, -ню, -ниш, *гл.* = **Виганяти.** *Спитавсь його: чи не схоче він грошей багато взять, аби тільки він їх не вигонив.* Рудч. Ск. I. 62. *Скот вигонила із города.* Рудч. Ск. I. 194.

Вигончастий, -а, -е. Рослый и тонкій. Уман. III. 276.

Ви́горілий, -а, -е. Выгорѣвшій.

Ви́горіти. См. **Вигоряти.**

Ви́горнути, -ся. См. **Вигортати, -ся.**

Вигортати, -таю, -єш, сов. в. **вигорнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Выгребать, выгресть. *Ми його кочергою вигорнули.* Рудч. Ск. II. 144. *З мишиних нір достає було їх* (горіхи).... *З иншої нори.... иноді було з доброї півкоробки вигорне.* Сим. 200. Переносно: выбирать, выбрать, забрать. *Ця хата, поки її зробите, вигорне з вас більш як на сто карбованців.*

Зміев. у. 2) Освобождать, освободить. *Він* (народ) *своє народне слово з-під польської руїни вигортає.* К. Дз. 110.

Вигортатися, -таюся, -єшся, сов. в. **вигорнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Выгребаться, выгресться. 2) **Ви́горнутися з біди**. Вывернуться.

Вигорювати, -рюю, -єш, *гл.* = **Вигоряти.** *На заході небо червоніло жаром, неначе в печі вигорювало.* Левиц. І. 17.

Вигоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **вигоріти, -рю, -рищ,** *гл.* 1) Выгорать, выгорѣть. *Каганець вигорів. Вигорів увесь Батурин.* 2) Выгорать, выгорѣть; желтѣть и сохнуть отъ сонца. *Городи такі високі, що все вигоряє.* Кіев. у. *Паша вигоріла до коріня.* Стор. І. 50.

Вигострювати, -трюю, -єш, сов. в. **вигострити, -рю, -риш,** *гл.* Оттачивать, отточить, наострить. *Ой вигостри, сину, гострую сокиру, да поїдь у поле — ізрубай тополю.* Мет. 286.

Вигострюватися, -трююся, -єшся, сов. в. **вигостритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Вытачиваться, выточиться, выостриться. Аф. 326.

Ви́готовити. См. **Виготовляти.**

Виготовля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **виготовити, -влю, -виш,** *гл.* = **Виготовувати, виготувати.** Мнж. 177. **— ниву**. *Як ріллю виготовив, Богу помоливсь — і все.* Кіев. у.

Виготовувати, -вую, -єш, сов. в. **виготувати, -тую, -єш,** *гл.* Изготовлять, изготовить, приготовлять, приготовить. *Кадовби набиває, клепки сама було виготовує.* Г. Барв. 423.

Вигоювати, -гоюю, -єш, сов. в. **вигоїти, -гою, -їш,** *гл.* 1) Залѣчивать, залѣчить (рану). *Болячки на людях вигоював.* Стор. II. 61.

Вигоюватися, -гоююся, -єшся, сов. в. **вигоїтися, -гоюся, -їшся,** *гл.* Вылѣчиваться, вылѣчиться (отъ ранъ). Аф. 326.

Ви́гра, -ри, *ж.* Выигрышъ. Ровнен. у.

Ви́грабки, -ків, *ж.* мн. Мелкія части соломы и колосьевъ, остающіяся послѣ молотьбы. Вх. Уг. 230.

Вигравати, -ваю, -раю, и -єш, сов. в. **виграти, -раю, -єш,** *гл.* 1) Выигрывать, выиграть. *Виграв у карти. Виграв мужик з паном справу.* 2) Переливать свѣтомъ, блестѣть, заблестѣть, переливаться цвѣтомъ, засіять. *Сонечко з-за хмари виграло.* МВ. (О. 1862. III. 42). *Світло виграє у кришталю усякими цвітами.* Ком. І. 21. Въ нижеслѣдующихъ значеніяхъ только въ несов. в.: 3) Играть. *Як та водяна русалка вигравав хлопець у воді.* Левиц. І. 63. *Оттоді то по городах на музики вигравали.* Макс. *Ой там козак похожає, у бандурку виграває.* Мет. 73. 4) О морѣ: волноваться. *Синіє море, виграває.* Шевч. 91. 6) Гарцовать (на). *Вигравали наші хлопці вороними кіньми.* Мил. 78. *Поперед війська да конем виграє.* АД. І. 25. 6) Бродить. *Пиво виграє.*

Виграватися, -ваюся и -раюся, -єшся, сов. в. **вигратися, -раюся, -єшся,** *гл.* Выбраживать, выбродить. *Як виграється сирівець добре, то гарний.* Волч. у.

Ви́грати, -ся. См. **Вигравати, -ся.**

Ви́грашка, -ки, *ж.* Игрушка; забава. *Вона й бере мене в покої синкам на виграшку.* Шевч. 416.

Ви́гребти. См. **Вигрібати.**

Вигризати, -ваю, -єш, сов. в. **вигризти, -зу, -зеш,** *гл.* 1) Выгрызать, выгрызть. 2) Изгрызть. *Вигризла всі молоденькі дубки.* Рудч. Ск. II. 178. 3) Постоянными

придирками заставлять, заставить уйти. *Хто ж, як не ви, і вигризли її з двору.* Мир. Пов. II. 95.

Вигріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **вигребти, -бу, -беш,** *гл.* Выгребать, выгресть. *Вигребла рукою.... ямку.* Грин. II. 143. *Пащо курка гребе? На те, щоб вигребти.* Ном. № 9843. *Вигребе із печі жару.* Стор. I. 207.

Вигріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вигріти, -грію, -єш,** *гл.* Грѣть, пригрѣвать, пригрѣть, согрѣть. *Вигрів гадину за пазухою.* Ном. № 4606. *Волики, стоя біля тину, знай вигрівають свої боки.* Греб. 400. *Після дощу, коли хмара за гору засувається, і сонечко от-от має вигріти.* Св. Л. 26.

Вигріватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Грѣться. *З води біжить на пісок вигріватися, з піску — в воду.* Левиц. I. 63.

Ви́гріви, -вів, *мн.* Время, когда грѣетъ сонце. *Як почнуться вигріви, то сніг пропаде.* Міус. окр.

Вигрімля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Гремѣть, грохотать. *То не хмари по небу громом святим вигрімляють.* Макс. *Здалека грім вигрімляв закотом.* МВ. (О, 1862. I. 85).

Ви́гріти. См. **Вигрівати.**

Вигромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **вигромадити, -джу, -диш,** *гл.* Выгребать, выгрести. *Зубиха увесь огонь вигромадила на припічок.* Кв. II. 128.

Ви́губити. См. **Вигублювати.**

Вигублювати, -люю, -єш, сов. в. **вигубити, -блю, -биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Сипав гряд буйний, вигублював скотину.* К. Псал. 181. *Прогнівивсь ти на народи, вигубив жорстоких.* К. Псал. 17.

Вигубля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Вигублювати.** КС. 1882. IX. 588.

Ви́гук, -ку, *м.* Крикъ, выкрикъ. *Козаків угледено.... вигук роскотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56, 130.

Ви́гукати, -каю, -єш, *гл.* Выкриками добиться чего, вызвать кого. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

Ви́гукнути. См. **Вигукувати.**

Вигукування, -ня, *с.* Выкрики. *Христя мерщій тікає в двір, а за нею слідом погукування та вигукування.* Мир. Пов. II 57.

Вигукувати, -кую, -єш, сов. в. **вигукнути, -ну, -неш,** *гл.* Выкрикивать, выкрикнуть, вскрикнуть. *Ідуть вози із-за гори вискрипуючи, а за ними чумаченьки вигукуючи.* Рудч. Чп. 48.

Ви́гулькнути, -ну, -неш, *гл.* Вынырнуть, внезапно появиться, внезапно выскочить. *Вигулькнув із моря.* О. 1861. VI. 59. *Синій поломінь червонястий біга, хлипа, никає по грубці; то підскочить, то присяде, то знов вигулькне.* Св. Л. 259.

Вигулюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **вигулятися, -ляюся, -єшся,** *гл.* Нагуливаться, нагуляться. *Гості добре вигулялись і виголодались.* Левиц. I. 456. *Порано ще, каже, небого, ще вигуляйся* (бо молода). Г. Барв. 65.

Ви́гуляти, -ляю, -єш, *гл.* Прогулять, истратить на гульбу, удовольствія. *Заграй мені сяку-таку за коробку пастернаку! Як я тую вигуляю, піду другу накопаю.* Грин. III. 648.

Ви́ґвинтити, -чу, -тиш, *гл.* Вывинтить.

Виґуляри, -рів, *м. мн.* = **Окуляри.** *Добре, очі мої, я вам виґуляри куплю.* Рудч. Ск. I. 18.

Вид, -ду, *м.* 1) Лицо. *Поганому виду нема стиду.* Ном. № 3167. *Глянь на вид та й кажи, що Свирид.* Ном. № 6314. *Увесь вид кропивою пожалив.* МВ. I. 63. 2) Зрѣніе. *Видом видати, слихом слихати.* Шевч. 497. Ум. **Видок, видочок.**

Видава́ння, -ня, *с.* 1) Выдача. Уман. I. 116. 2) Изданіе (книгъ). Желех.

Видавати, -даю, -єш, сов. в. **відати, -дам, -даси,** *гл.* 1) Выдавать, выдать; отпускать, отпустить. *Мусила йти з ключами до комори видавати провизію на обід.* Левиц. I. 363. 2) Давать, подавать, подать (о кушаньяхъ). *Уміла готувати, та не вміла видавати.* Рудч. Ск. II. 192. 3) Отдавать, отдать замужъ. *Видає мене мати за старого заміж.* Шевч. 15. *Четверту доньку видала вже за дударчика.* Гол. III. 463. 4) Давать, дать, родить. *Копа видав по четверті зерна.* 5) Издавать, издать (книгу). 6) **= Видаватися 4.** *Воно так само видає все яснішим та більшим.* Ком. II. 89. 7) Говорить, сказать, представить. *Смішне що небудь видать, мов у школі вчилась.* Мкр. Н. 35. 8) **— муштри.** Производить ружейные пріемы. *Чемеричка наряжалась в руб'я як циганка, а усатим гармизою Крициха Улянка; та халяндри, чмутовиха, для сміху скакала, — ся, копистку взявши в руки, муштри видавала.* Мкр. Н. 40.

Видаватися, -даюся, -єшся, сов. в. **видатися, -дамся, -дасися,** *гл.* 1) Выдаваться, выдаться, отпускаться. 2) Выходить, выйти замужъ. *Нещаслива та година, що видалася дівчина, такого мужа дістала, що всю волю свою мала.* Гол. I. 250. 3) Издаваться, издаться. 4) Казаться, показаться, представляться, представиться. *Оддалеки все видається меншим.* Ком. I. 17. *Він їй тріску дав, а їй вже так видалося, що то ніж.* Рудч. Ск. I. 73.

Видавець, -вця, *м.* Издатель. Ном. I. *Можна буде сказать видавцям наських граматок.* О. 1862. I. 67.

Ви́давити. См. **Видавлювати.**

Видавлювати, -люю, -єш, сов. в. **видавити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить, выжимать, выжать. *Він видавить з тебе олію.* Котл. Ен. I. 29. 2) Давить, передавить. *Сучого сина звірюка половину кролів видавив.* Рудч. Ск. II. 12. 3) Оттискивать, оттиснуть.

Видавник, -ка, *м.* Издатель. Желех.

Видавництво, -ва, *с.* Издательство. К. XII. 136.

Видавничий, -а, -е. Издательскій. *Наш видавничий захід.* К. XII. 135.

Ви́давцем, *нар.* По счету, мѣрою. *Хліб видавцем дали, все подавалось ніби видавцем.* Левиц. I. 4.

Ви́дайкати, -каю, -єш, *гл.* Выклянчить (отъ словъ: дай, дай!) Запис. А. Крымскій.

Вида́ння, -ня, *с.* Изданіе. *Повістки* (народні оповідання) *Марка Вовчка. Другим виданням коштом Н. Тиблена.* Сиб. 1861.

Ви́данський, -а, -е. Виданный. *Чи то виданське діло, щоб так робити?*

Ви́дансько, *нар.* Видано. *А за город знову 102 — чиж видансько?* О. 1862. IV. 108.

Ви́дати, -ся. См. **Видавати, -ся.**

Видати, -даю, -єш, *гл.* Видѣть. *А ні слихом слихати, а ні видом видати.* Ном. № 1939. *Хто в світі не бував, той і дива не видав.* Ном. № 385. *Перва сотня виступає, вдова сина не видає.* Мет. **Хто видав так говорити**? Развѣ такъ можно говорить? Левиц. I. 242. **Ви́дано**. *Чи то видано, щоб живе мнясо само в рот ускочило?* Рудч. Ск. I. 2. *Видано-невидано, якого накидано.* Ном. заг. № 48.

Видатий, -а, -е. Имѣющій большое лицо.

Видатися, -даюся, -єшся, *гл.* Видѣться. *Перепався, що не видався.* Ном. № 8750. *Стрічається, видасться та із рибалками.* Рудч. Чп. 125.

Видаток, -тку, *м.* Умолоть. *Гречка стеблом була путяща, а не було доброго видатку.* Волын. г.

Видвигати, -гаю, -єш, сов. в. **видвигнути, -гну, -неш,** *гл.* Выдвигать, выдвинуть. *Видвигнути свою націю з темряви.* К. XII. 7.

Виделка, -ків, *мн.* **= Вилка.** *Подайте виделка.* Мнж. 170.

Виделка, -ки, *ж.* Вилка. *Дяки постукали заграничними виделками по німецьких тарілочках.* Левиц. І. 398. *А щоб тих тарілок білих або виделок і ножів — того й заводу в неї не було.* Сим. 232.

Видельце, -ця, *с.* **= Виделка.** Левиц. І. 495. Также и во мн. ч.: **видельця**. *Той. тільки й остався, в кого або чарка в руці була, або закуска на видельцях.* Св. *Л.* 203.

Ви́держати. См. **Видержувати.**

Видержувати, -жую, -єш, сов. в. **видержати, -лу, -жиш,** *гл.* Выдерживать, выдержать, выносить, вынести, вытерпѣть. *Видержуйте, небожата, і йдіть до самого кінця.* Хат. XXII. *Чи гріх, чи два, а вже не видержу.* Ном. № 118.

Ви́дерти, -ся. См. **Видирати, -ся.**

Ви́дзвонити. См. **Видзвонювати.**

Видзвонювати, -нюю, -єш, сов. в. **видзвонити, -ню, -ниш,** *гл.* 1) Звонить, позванивать, позвонить, перезвонить. *Наче хто у дзвіночки срібні видзвонює.* МВ. (О. 1862. III. 43). 2) Выбивать, выбить. выколотить. *Дзвонитимуть киями по плечах, поки й душу з тіла видзвонять.* К. ЦН. 236.

Видзвоняти, -няю, -єш, *гл.* **= Видзвонювати.** *Ой і сказав пан Каньовський рублі поміняти, аби його Бондарівні три дні видзвоняти.* Гол. І. 65.

Ви́дзьобати. См. **Видзьобувати.**

Видзьобувати, -бую, -єш, сов. в. **видзьобати, -баю, -єш,** *гл.* Выклевывать, выклевать. Уман. І. 120.

Видиба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **видибати, -баю, -єш,** *гл.* Выходить, выйти, всходить, взойти, съ трудомъ передвигая ноги. Мнж. 177. *Я насилу видибала з хати.* Зміев. у. *Чи ви ж видибаєте на гору?*

Ви́дибуляти, -ляю, -єш, *гл.* **= Видибати.** *На огород хиба було видибуля, а то все в хаті.* Сим. 236.

Ви́дивити, -влю, -виш, *гл.* — **очі**. Испортить глаза отъ напряженнаго смотрѣнія. *Поки сина ожениш — очі видивиш.* Сумск. у.

Ви́дивитися. См. **Видивлятися.**

Видивлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **видивитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Рассматривать, разсмотрѣть. *Буде цілий день видивляться на коня.* Харьк. г. *Скрізь ми там видивилися.* Зміев. у. 2) Вперять, вперить глаза. *Чого ви отце так видивились на мене?* Федьк. *Така* (гарна), *хоч видивись.* Ном. № 8447.

Видима́ння, -ня, *с.* Выдуваніе.

Видимати, -маю, -єш, сов. в. **видути, -дму, -меш,** *гл.* Выдувать, выдуть. Аф. 328. *Тії дудочки видимають із скла бульбашку.* Дещо.

Видимий, -а, -е. Явный; очевидный. *Шкода з того видима була.* МВ. І. 9 — 10. *Видима смерть страшна.* Ном. № 8295.

Видимо, *нар.* 1) Явно; очевидно. *Видимо смерть зближалась.* Св. Л. 97. 2) Конечно, разумѣется. *Видимо, — він узяв, — хто ж іще?* Зміев. у.

Видирати, -раю, -єш, сов. в. **видерти, -деру, -реш,** *гл.* 1) Вырывать, вырвать, отдирать, отодрать. *Червону китайку з-під жупана видирає.* Макс. 2) Отнимать, отнять силою. *Або дай, або видеру.* Ном. № 1078. *Вовкові барана з горла не видереш.* Ном. № 4852. 3) Брать, взять изъ птичьяго гнѣзда или звѣриной норы яйца или дѣтенышей. Чуб. I. 59. *Не видирай ластівок — гріх.* Харьк. г. *Видрали лисенят.* О. 1861. V. 70. То-же о доставаніи раковь изъ ихъ норъ. *А що ви робите, хлопці? — Раків видираємо з-під круч.* О. 1861. XI. 114.

Видиратися, -раюся, -єшся, сов. в. **видертися, -руся, -решся,** *гл.* 1) Вскарабкиваться, вскарабкаться. 2) Выкарабкиваться, выкарабкаться. *Як вже надрубив дуже, дуб похилився та й пригнітив його.... не видереться з під того дуба.* О. 1862. V. 82.

Видиха́ння, -ня, *с.* Выдыханіе. Употр. также въ смыслѣ: перенесеніе болѣзни, побоевъ. *Та ми йому дали доброго носу, — хай Бог йому дасть легке видихання.* Новомоск. у.

Видихати, -хаю, -єш, сов. в. **видихати, -хаю, -єш, одн. в. видихнути, -ну, -неш,** *гл.* Выдыхать, выдохнуть. *Видихнути воздух з себе.* **Ви́дихати** употребляется въ смыслѣ: оправиться послѣ болѣзни, побоевъ. *Дав йому доброї кладі, — як то видихає.*

Ви́дихнути. См. **Видихати.**

Видихувати, -хую, -єш, *гл.* **= Видихати.**

Ви́діл, -лу, *м.* 1) Выдѣлъ, удѣлъ. 2) Отдѣлъ, раздѣлъ. Желех. 3) Комитетъ, бюро, правленіе общества и пр. Желех.

Ви́ділити. См. **Виділяти.**

Виділовий, -а, -е. 1) Относящійся къ комитету, бюро, правленію). 2) Членъ комитета, бюро, правленія. Желех.

Виділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **виділити, -лю, -лиш,** *гл.* Выдѣлять, отдѣлять, отдѣлить.

Ви́діти, -джу, -диш, *гл.* Видѣть. Желех.

Ви́дітися, -диться, *гл. безл.* Казаться, грезиться. *Снилось мені, братіку, і виділось.* Рудч. Ск. I. 121. *Що видиться на отцевському дворі, на моєму три гори кам'янії процвітали.* Макс. **Ви́диться мені**. Кажется мнѣ.

Ви́дко, *нар.* 1) Видно. *Ой погляну в кватирочку — старенького видко.* Мет. *Ніч була темна, нічого не видко.* Стор. I. 34. 2) Ясно, свѣтло. *Ти, місяцю, світи видко.* Мет. 74.

Ви́длубати, -баю, -єш, *гл.* Выковырять.

Ви́дма, -ми, *ж.* Песчаное мѣсто, изъ котораго въ вѣтренную погоду засыпаетъ пескомъ ближайшія поля. Кролевец. у.

Ви́дмухнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Выдуть. Аф. 327. 2) Быстро выбѣжать, вылетѣть. 3) Выпивать, выпить сразу. Аф. 327.

Видненький, виднесенький, -а, -е. Ум. отъ **видний.**

Ви́днечко, *нар.* Ум. отъ **видно.**

Ви́дний, -а, -е. 1) Ясный, видный. *Ніч була славна, тепла, видна.* Пирят. у. По видному. Когда свѣтло. 2) Видимый. *Щоб лани широкополі і Дніпро, і кручі були видні.* Шевч. 666. Ум. **Видненький, виднесенький.**

Ви́днити, -ню, -ниш, *гл.* Вынуть дно. Гол. I. 90.

Видниха, -хи, *ж.* **= Видра.** Стор. II. 165.

Виднівка, -ки, *ж.* Бочка, въ которой было вино. Вх. *Лем.* 397.

Виднісінький, -а, -е. Совершенно видный.

Виднісінько, *нар.* Совершенно видно, вездѣ видно. *Посадіте, рибалоньки, червону калину, ой щоб було виднісінько на всю Україну.* Рудч. Чп. 125.

Видніти, -ніє, *гл. безл.* Свѣтать; проясняться.

Ви́дно, *нар.* **= Видко.** 1) *Ой не видно його дому, тілько видно грушу.* Мет. 6. 2) *Видно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. Ум. **Видненько, виднесенько, видничко.** 3) Также: видно. Повидимому, вѣроятно. *Нехай дурні собі пустують; у них видно жуки у голові.* Гліб.

Виднота, -ти, *ж.* Свѣтъ, освѣщеніе, ясность. *Нехай одчинені двері, — тепла найде в нашу хату. — А од вас видноти в мою, бо в мене темно.* Пирят. у. **На видноті**. На освѣщенномъ мѣстѣ. *Ясної ночі ставляють на видноті, супроти зірок, дійницю з водою.* Грин. II. 46.

Ви́добрити, -рю, -риш, *гл.* Удобрить. *Землю гарно видобрили гноєм.* Волч. у.

Ви́довбати. См. **Видовбувати.**

Видовбувати, -бую, -єш, сов. в. **видовбати, -баю, -єш,** *гл.* 1) Выдалбливать, выдолбить. 2) Выковыривать, выковырять. 3) Выклевывать, выклевать. *Ворон ворону ока не видовбає.* Ном. № 7953.

Ви́довжити. См. **Видовжувати.**

Видовжувати, -жую, -єш, сов. в. **видовжити, -жу, -жиш,** *гл.* Удлинять, удлинить. Желех.

Видовище, -ща, *с.* Зрѣлище. Желех.

Ви́доїти. См. **Видоювати.**

Видок, -дка, *м.* 1) Ум. отъ **вид.** 2) На видок. На показъ, на видное мѣсто. Вх. *Лем.* 397.

Ви́долати, -лаю, -єш, *гл.* **= Здолати.** Уман. IV. 46.

Ви́долинок, -нка, *м.* Отрогъ оврага? ложбина? *По дорозі від Теплика до Кам'янок єсть поперечний яр і поздовжний видолинок.* Св. *Л.* 306. *Як минеш Вищий Ташлик та Серебрію, та спустишся в видолинок, а там виберешся на невеличку гору....* Св. *Л.* 73.

Ви́доліти, -лію, -єш, *гл.* **= Видолати.** *Не видолію, бо не стане грошей.* Рк. Левиц.

Ви́доптати, -пчу, -чеш, *гл.* **= Витоптати.** *Що то мі за дорога од столу до порога? Родина видоптала, — Мариню дарувала.* О. 1862. IV. 23.

Ви́дох(ну)ти, -хну, -неш, *гл.* Передохнуть. *Гей! шоб ти йому видохла, сучого сина худобо!* Рудч. Ск. I. 194.

Видочок, -чка, *м.* Ум. отъ **вид.**

Видоювати, -доюю, -єш, сов. в. **видоїти, -дою, -їш,** *гл.* Выдаивать, выдоить. *Ні води не принесе, ні корови не видоїть.* Стор. I. 9.

Ви́дра, -ри, *ж.* Выдра рѣчная, Lutra vulgaris. Вх. Пч. II. 6. Въ нижеслѣдующей пословицѣ въ томъ-же значеніи, что и вирва. *Хотіла баба видри, та насилу сама видралась.* Ном. № 1784.

Ви́драти, -деру, -реш, *гл.* **= Видерти.**

Ви́дратися, -деруся, -решся, *гл.* **= Видертися.**

Ви́дристатися, -таюся, -єшся и -щуся, -щишся, *гл.* Испражниться поносомъ.

Ви́дрібцем, *нар.* Мелкими шажками. *Видрібцем виступати.*

Видроокий, -а, -е. О человѣкѣ: съ глазами, вѣки которыхъ вывернуты ими растянуты въ стороны. Рк. Левиц.

Ви́дрочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Пропасть, издохнуть, метаясь отъ укусовъ оводовъ, взбѣситься. *А проклятий рід, щоб ти видрочивсь!* Г. Барв. 33.

Ви́друкувати, -кую, -єш, *гл.* Отпечатать. Иногда неправильно: **видрюкувати**. *Будете читати, як пан Гребінка видрюкує.* О. 1861. VII. 6.

Ви́дрюкувати, -кую, -єш, *гл.* Побить палкой (дрючком). *Ой видрюкую дуже добре за жінку.* Канев. у.

Ви́дряпати, -ся. См. **Видряпувати, -ся.**

Видряпувати, -пую, -єш, сов. в. **видряпати, -паю, -єш,** *гл.* Выцарапывать, выцарапать.

Видряпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **видряпатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Вскарабкиваться, вскарабкаться. *Видряпавсь я на башту.* Стор. І. 25.

Ви́дудлити, -лю, -лиш, *гл.* Выпить съ жадностью. *Поки я прийшла в хату, а він тобі чисто всю горілку видудлив.* Кобел. у.

Ви́дужати. См. **Видужувати.**

Видужувати, -жую, -єш, сов. в. **видужати, -жаю, -єш,** *гл.* Выздоравливать, выздоровѣть. Рудч. Ск. І. 166.

Ви́думати. См. **Видумувати.**

Ви́думка, -ки, *ж.* Выдумка. *У химерному кохатись, видумки сплітати.* К. Псал. 6.

Видумувати, -мую, -єш, сов. в. **видумати, -маю, -єш,** *гл.* Выдумывать, выдумать. *Сліпий не побачить, так видума.* Ном. № 6844.

Ви́дупкати, -каю, -єш, *гл.* Вытоптать. *Попід бором, попід лісом зродилося просо; наїхали коровайниці і видупкали босо.* Чуб. IV. 225.

Ви́дурити. Ся. Видурювати.

Видурювати, -рюю, -єш, сов. в. **видурити, -рю, -риш,** *гл.* Выманивать, выманить.

Ви́дути. См. **Видимати.**

Ви́душити. См. **Видушувати.**

Видушувати, -шую, -єш, сов. в. **видушити, -шу, -шиш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Не видушиш із мене речі.* Г. Барв. 397. 2) Душить, передушить всѣхъ. К. Кр. 25.

Ви́дхлий, -а, -е. Выдохшійся. См. **Витхлий.**

Видюк, -ка, *м.* Макъ-самосѣйка, Papaver Rhoeas.

Видюх, -ха, *м.,* **видюха, -хи,** *ж.* — **мак. = Видюк.** Чуб. III. 225. Желех.

Видючий, видющий, -а, -е. 1) **= Видимий.** *Видюща смерть страшна.* Ном. № 8295. 2) Видящій. *Коли мені сліпому курка, то тобі видющому й дві.* Ном. № 984.

Ви́єднати, -наю, -єш, *гл.* — **кого**. Договорить кого, условиться съ кѣмъ. — **цех**. Договориться съ цехомъ на счетъ вступленія въ число его членовъ. Козелец. у.

Виємно, *нар.* Исключительно. Левиц.

Ви́жаліти, -лію, -єш, *гл.* Достигнуть жалобами. *Вона вже раз жалілася йому, а що вижаліла?* Мир. Пов. І. 133.

І. Ви́жати. См. **Вижимати.**

ІІ. Ви́жати. См. **Вижинати.**

Ви́жати. См. **Вижинати.**

Ви́жахати, -хаю, -єш, *гл.* Прогнать страхомъ. *Віл усе лягав, то ми як підсипали під його жару, то ви жахали — тепер уже годі лягати.* Павлогр. у.

Вижива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вижити, -живу, -веш,** *гл.* 1) Проживать извѣстное время. *Сяк-так, аби вижити.* Ном. 2) Нажить. *Жила в батька не рік, не два, не вижила добра.* Мет. 50.

Виживатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **вижитися, -живуся, -вешся,** *гл.* Истрачивать, истратить все, израсходовать. *Нема за що й соли купити, — так вижився.* Левиц. Пов. 185.

Вижидати, -даю, -єш, *гл.* Поджидать. *Вижидай з поля чистого твого козаченька.* Мет. 13.

Вижимати, -маю, -єш, сов. в. **вижати, -жму, -меш,** *гл. Як треба, то хоч у щимки голову положи, то нічого не вижмеш.* Ном. № 10049.

Ви́жин, -ну, *м.* Жатва. *Пішов на вижин.* Вх. Зн. 6.

Вижина́ти, -на́ю, -єш. сов. в. **вижати, -жну, -неш,** *гл.* Сжинать, сжать. *Ой тоді я снопи зв'яжу, як житечко вижну.* Грин. III. 198.

Ви́жирувати, -рую, -єш, *гл.* Украсить инкрустаціями (металлическими). Шух. I. 306.

Ви́жити, -ся. См. **Виживати, -ся.**

Вижленя, -няти, *с.* Щенокъ лягавой собаки.

Ви́жлиця, -ці, *ж.* Лягавая собака.

Ви́жлоктати и вижлуктати, -таю, -єш, *гл.* Выпить. (Зевес) *вижлоктав підпінка чару.* Котл. Ен. VI. 37. *Що було останнє у пляшці, вижлуктав без чарки, нахильцем.* МВ. (КС. 1902, X. 146).

Ви́жовтити, -вчу, -тиш, *гл.* Пожелтить.

Ви́журитися, -рюся, -ришся, *гл.* Достаточно напечалиться. *Я, добродійко, вижурився за себе, як сватався.* Г. Барв. 311.

Виз, -за, *м.* Рыба Acipensor schypa. Браун. 31.

Ви́задкувати, -кую, -єш, *гл.* Выйти, пятясь. *Визадкував з хати.* Константиногр. у.

Ви́законити, -ню, -ниш, *гл.* Истребить, искоренить. *Що завелось, те трудно визаконити.*

Византієць, -тійця, *м.* 1) Житель Византіи. 2) Православный. *Я — круглий сирота між лютеран, латинців, византійців-християн.* К. ПС. 59.

Византійський, -а, -е. Византійскій. Желех.

Византія, -тії, *ж.* Византія, Константинополь. *Босфор клекотить, неначе скажений; то стогне, то виє: йому Византію хочеться збудить.* Шевч. 58.

Византійство, -ва, *с.* Образъ мыслей и поступковъ, подобный византійскому. *А папство буде панувать... та византійство прославлять.* Шевч. II. 211.

Ви́збірати, -раю, -єш, *гл.* Подобрать, собрать. *Так збірає, так збірає... Визбірав і рушили далі.* Св. Л. 112. *На дворі ясно, хоч голки визбірай.* Левиц. I. 96.

Ви́збірки, -рок, *ж. мн.* Выборки. Левч. 18.

Ви́звати. См. **Визивати.**

Ви́звіл, -волу, *м.* Освобожденіе. *Щеня припне на мотузочці... Воно вищить, задравши голову, визволу просить.* Г. Барв. 279.

Ви́звіритися, -рюся, -ришся, *гл.* Звѣрски, сердито посмотрѣть. *Як визвірилась на мене — аж білки їй ходором заходили.* Харьк. *Лайдак! — грімнув Кондратович, визвірившись на Потоцького.* Стор. I. 188.

Визволе́ний, -а, -е. Освободительный. *Науки визволені.* К. ПС. 46. — **лист**. Освободительная грамота. *Котрий би мог бідний невольник одгадати, мог би йому листи визволені писати, щоб не мог ніхто нігде зачепляти.* АД. I. 209.

Визволе́ння, -ня, *с.* Освобожденіе, избавленіе. *Визволення народу з крепацтва.* К. XII. 8.

Ви́зволити, -ся. См. **Визволяти, -ся.**

Ви́зволка, -ки, *ж.* Выручка. *І на визволку нема і дітей прохарчити.* Кіев. у.

Визволя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **визволити, -лю, -лиш,** *гл.* Освобождать, освободить; выручать, выручить. *Визволь, Боже, нас, бідних невольників, з тяжкої неволі.* ЗОЮР. I. 214. *Зрозумієте правду, і правда визволить вас.* Єв. I. VIII. 32.

Визволятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **визволитися, -люся, -лишся,** *гл.* Освобождаться, освободиться; выручаться, выручиться. *Галілей визволився з темниці.* Ком. I. 56. *Огірками тіки й визволився.* Лебед. у.

Ви́зганяти, -няю, -єш, *гл.* 1) Изгнать всѣхъ. 2) Смести. *Ганчіркою визганяю цей пісок.*

Ви́здих, -ху, *м.* Падежъ (животныхъ). Уман. III. 1.

Ви́здихати, -хаю, -єш, *гл.* Подохнуть, издохнуть. *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда виздихала.* Ном. № 4124.

Ви́зеленити, -ню, -ниш, *гл.* Испачкать о траву. *Визеленив сорочку.* Константиногр. у.

Визива́ння, -ня, *с.* 1) Вызываніе. 2) Брань, ругня. Вх. Лем. 397.

Визива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **визвати, -зву, -веш,** *гл.* Вызывать, вызвать.

Визиватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Браниться. *Зачали ся визивати.* Вх. Лем. 397.

Ви́зивка, -ки, *ж.* Брань, ругательныя слова. Вх. Лем. 397.

Визирати, -раю, -єш, сов. в. **визирнути, -ну, -неш,** *гл.* **= Виглядати, виглянути.** *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. № 8508. *Вибірай, визирай, молода дівчино.* Мет. 14. *Коником граєш, царя визираєш.* АД. I. 25.

Визиратися, -раюся, -єшся, *гл.* Смотрѣться. *На ж зеркало всесвітнє, визирайся.* К. XII. 73.

Ви́зиркати, -каю, -єш, *гл.* Высмотрѣть, уловить. *Я визиркала таку годину, що люд поховавсь трохи, та й у гай.* Г. Барв. 94.

Ви́зирцем, *нар.* Высматривая.

Визича́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **визичити, -чу, -чиш,** *гл.* Одолжать, одолжить, занимать, занять, давать въ долгъ. Аф. 329.

Ви́зівнути, -ну, -неш, *гл.* — **духа**. Испустить духъ. *Бито коло стовпа киями поти, поки й духа визівнув.* К. ЦН. 216.

Ви́зімувати, -мую, -єш, *гл.* Продержать, прокормить въ теченіе зимы. *Насилу визімували свою худобу.*

Ви́зімуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Перезимовать, прокормиться зимою. *Вони виїхали, а кішка зосталася; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

I. Ви́зір, -ру, *м.* 1) Видъ; взглядъ. Вх. Уг. 230. Употреб. въ выраженіи: **на визір** — на взглядъ, для виду, видимости. *Аби був на визір.* Мнж. 186. 2) Окно. Острожск. у. Слов. Д. Эварн.

II. Ви́зір, -ра, *м.* Визирь. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визірів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Ви́зірнитися, -ниться, *гл. безл.* Вызвѣздить. *Визірнилося як.* Херс. у.

Визнавати, -знаю, -єш, сов. в. **визнати, -знаю, -єш,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнать, развѣдывать, развѣдать. *Знайшли у його замок, та по тому й визнали, що він украв гроші у скрині.* Волч. у. *Оце недавно дитину вбила молодиця, то другої неділі й визнали.* Харьк. 2) Заявлять, заявить, признавать, исповѣдывать. *Коли визнаватимеш устами твоїми Господа Ісуса.* Первое посл. ан. Павла Римл. X. 9. *Не так було б мені свою праву руку одрубати важко, як тую правду визнати, вимовити.* МВ. (О. 1862. І. 80). 3) Признаваться, признаться, сознаваться, сознаться, свидѣтельствовать, давать показаніе. *Хто такий дурний буде, щоб сам на себе визнавав таке* (що вбив). МВ. (О. 1862. І. 103). 4) Предсказывать, предсказать, предназначать, предназначить. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. III. 327.

Визнаватися, -знаюся, -єшся, сов. в. **визнатися, -знаюся, -єшся,** *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, сдѣлаться извѣстнымъ. *Зняла ж бучу Пилипиха, як визналась батькова подія!* МВ. II. 118.

Визна́ння, -ня, *с.* 1) Открытіе, дознаніе. 2) Исповѣдываніе, признаніе; вѣроисповѣданіе. *Зачали ружни віри приставати ґрецам до їх визнаня православного.* Гн. I. 181. 3) Сознаніе.

Ви́знати, -ся. См. **Визнавати, -ся.**

Визнаття, -тя, *с.* = **Визнання.** *Уростав з того визнаття гнів його на Галю.* МВ. (О. 1862. I.84). *По його ви знаттю стала громада радитись, що робити.* МВ. (О. 1862. I. 102).

Визнача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **визначити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Обозначать, обозначить, назначать, назначить, предъявлять, предъявить. *Меридіан по нашому визнана південник.* Дещо. *Границю визначив.* К. Псал. 236. 2) Обнаруживать, обнаружить. *Нарізуваться на черкес тепер не приходиться, треба умкнуть, бо пластуни себе визначили, що мало їх.* О. 1862. II. 64.

Визначатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **визначитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Обозначаться, обозначиться, опредѣляться, опредѣлиться, отличаться, выдѣляться, выдаваться.

Ви́значити, -ся. См. **Визначати, -ся.**

Визначувати, -чую, -єш, *гл.* = **Визначати.** *Визначує дорогу блискавицям.* К. Іов. 60.

Ви́зол, -лу, *м.* Осадокъ золы послѣ бученія. Уман. II. 246.

Ви́золити, -лю, -лиш, *гл.* Выбучить. Аф. 328.

Ви́золитися, -люся, -лишся, *гл.* Выбучиться. *Нате й мої штани, — нехай визоляться.* Ном. № 6432.

Ви́золотити. См. **Визолочувати.**

Визолочувати, -чую, -єш, сов. в. **визолотити, -чу, -тиш,** *гл.* Позлащать, позолотить, вызолотить. *Як би в мене була золота солома, я б вас, каже, визолотив.* Ном. № 12765.

Ви́зубень, -бня, *м.* Зазубрина. Рк. Левиц.

Визублювати, -блюю, -єш, сов. в. **визубити, -блю, -биш,** *гл.* Зазубривать, зазубрить. Уман. I. 240.

Визублюватися, -блююся, -єшся, с. в. визубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Зазубриваться, зазубриться. Уман. I. 240.

Ви́зути, -зую, -єш, *гл.* Раззуть. *Зараз го визує, красно му постелить.* Гол. III. 409.

Ви́ïститися, -їщуся, -стишся, *гл.* Осуществиться, исполниться. Вх. Лем. 397.

Виїдати, -даю, -єш, сов. в. **виїсти, -їм, -їси,** *гл.* 1) Выѣдать, выѣсть. *Поки сонце зійде, роса очі виїсть.* Ном. № 5679. 2) Съѣдать, съѣсть все, всѣхъ. *Їх би такого росплодилось,*

що й світу б не було, як би їх грім не бив та вовки не виїдали. Рудч. Ск. I. 73. *Хліб... сарана виїла.* О. 1862. X. 114. Когда говорится о ѣдѣ людей, то **виїсти** употребляется только въ приложеніи къ жидкой пищѣ: *Виїв миску борщу, поїв усі пироги, та й буде з мене.*

Ви́їдок, -дка, *м.* Выѣденное яйцо, огурецъ и пр.

Ви́їзд, -ду, *м.* Выѣздъ, отъѣздъ. *Соколонько та на валеті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179.

Виїзджати, -жаю, -єш, *гл.* = **Виїздити.** *Вже твій Юрочко з-за гори виїзджає.* Мет. 177. *Чоловік знає, коли виїзджає, а не знає, коли вернеться.* Ном. № 11375.

Виїздити, -джу, -диш, сов. в. **виїхати, -їду, -деш,** *гл.* 1) Выѣзжать, выѣхать. *Щодня їдні виїздили, другі приїздили.* Стор. М. Пр. 67. 2) Только несов. в. Объѣзжать (коня).

Ви́їздити, -джу, -диш, *гл.* Изъѣздить. *Ой виїздив всю країну, увесь білий світ.* Мет. 139.

Ви́їсти. См. **Виїдати.**

Ви́їхати. См. **Виїздити.**

Вийграва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вийграти, -граю, -єш,** *гл.* = **Вигравати, виграти.** *Сурми-труби вийгравали.* Шевч. 361. *У карти грав на твоє щастя, — ось скілько вийграв.* О. 1862. VII. 44.

Виймати, -маю, -єш, сов. в. **вийняти, -йму, -меш,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть; обнажать; освобождать. *Ключі з-під голов виймав.* Макс. *Дай, Боже, воювати, та шабель не виймати.* Ном. № 4637. *Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає.* Макс. 2) Исключать, исключить, изъять. 3) **— зуби.** Рвать зубы. 4) **— очі.** Выкалывать, выклевывать глаза. *Закрякали чорні крюки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Вийматися, -маюся, -єшся, сов. в. **вийнятися, и винятися, -ймуся, -мешся,** *гл.* 1) Выниматься, вынуться; обнажаться. *Копирсаю, копирсаю, — ніяк не виймається скабка з пальця.* 2) Находиться, найтися, оказаться, случиться. *Тільки одна птиця винялась, що добила усіх звірів.* ЗОЮР. II 31. *Такі пішли дощі, що й дня не винялось погожого.* 3) Всходить, взойти (о солнцѣ). *Було, скоро сонечко вийметься, лікарь і котить у-двуконь.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Ви́йна, -ної, *ж.* Тетка, жена брата отца. *Стрийна-вийна — біс, не родина; зять і невістка — чорт, не дитина.* Ном. № 9394.

Ви́йти. См. **Виходити.**

Ви́кавзувати, -зую, -єш, *гл.* Выбранить. *Я його добре викавзував.* Вх. Зн. 23.

Ви́каз, -зу, *м.* Обнаруженіе; донесеніе, доносъ. *Пилку вже через виказ найдено, — хлопець виказав.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Ви́казати. См. **Виказувати.**

Ви́казитися, -жуся, -зишся, *гл.* Посходить съ ума, побѣситься всѣмъ, перебѣситься. *Да нехай вони виказяться, не займай їх.* Ном. № 5126.

Виказувати, -зую, -єш, сов. в. **виказати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, высказывать, высказать. *І ушки в мене сміються, так ними* (дітьми) *втішаюся, та їм сього не виказую.* Г. Барв. 293. *Виказує на тебе, що ти з ним крав.* Екатериносл. у. 2) Выговаривать, выговорить, высказывать, высказать. *Лає чоловіка та виказує.* Рудч. Ск.

Ви́какати, -каю, -єш, *гл. дѣтск.* Испражнить.

Ви́какатися, -каюся, -єшся, *гл. дѣтск.* Испражниться.

Ви́канючити, -чу, -чиш, *гл.* Выклянчить. *Так ви ж не виканючите!* Ном. № 4580.

Ви́капаний, -а, -е. 1) Искапанный. 2) Похожій какъ двѣ капли воды, вылитый. Радом. *Грицько — викапаний батусь.*

Ви́карати, -раю, -єш, *гл.* Наказать. Чуб. IV. 56, 555.

Ви́карбувати, -бую, -єш, *гл.* Сдѣлать нарѣзки на деревѣ.

Ви́кати, -каю, -єш, *гл.* Говорить «вы». *Господарь слузі не викає.* Ном. № 10388.

Ви́качалкувати, -кую, -єш, *гл.* Побить скалкой. *Вона його викачалкувала та й прогнала.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Ви́качати, -ся. См. **Викачувати, -ся.**

Викачувати, -чую, -єш, сов. в. **викачати, -чаю, -єш,** *гл.* Искатывать, искатать что, напр. при золотухѣ припухшія железы **викачують** шариками изъ горячаго хлѣба. Грин. II. 319.

Викачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **викачатися, -чаюся, -єшся,** *гл.* 1) Валяться, поваляться, покататься по землѣ. *Кінь викачався добре.* О человѣкѣ: валяться, поваляться, лежать, пролежать долго. *Висплються, викачаються.* Мир. ХРВ. 204. 2) Упавъ въ грязь, испачкиваться, испачкаться. *Спіткнувсь, упав і викачавсь у барлозі.* Мнж. 128.

Викашлювати, -люю, -єш, сов. в. **викашляти, -ляю, -єш,** *гл.* Выкашливать, выкашлять. Аф. 329.

Викашлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **викашлятися, -ляюся, -єшся,** *гл.* Выкашливаться, выкашляться. Аф. 329.

Виквиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Издавать жалобные звуки. *Щоб барабани та не вибивали, щоб і пищалочки та не виквиляли.* Нп.

Ви́кидати, -даю, -єш, *гл.* 1) Повыбрасывать, выбросить (все), посбрасывать. *Пішов, ще разів зо два вніс дров, да й ті на попа викидав.* Рудч. Ск. I. 171. 2) Начать колоситься. *Жито викидало колос.* Зміев. у.

Викидати, -даю, -єш, сов. в. **викинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Выбрасывать, выбросить. *Як іде гряд, викидають на двір сковороду і кочергу, щоб перестав.* Ном. № 13403. *Кожух викинув од молі провітрювати.* Г. Барв. 335. *Заткнула вона за косу червону макову квітку і викинула потім.* Левиц. I. 196. Переносно: выкидать, выкинуть, исключать, исключить. *Із пісні слова не викинути.* Ном. № 13115. *Із ряду і сього не викидають.* Ном. №5711. 2) Бросать, бросить деньги на тарелку или въ шапку при сборѣ ихъ (напр. на крестинахъ, на свадьбѣ, во время увеселеній молодежи и пр.), а отсюда уже и просто давать въ такихъ случаяхъ деньги. *На вечорницях хлопці викидають гроші дівчатам на гостинці.* Черниг. у. *На мед, на горілочку та скидаються, — викинув Іванко та копу грошей.* Мил. 88. *Дружко викидає на тарілку дві копійки.* Грин. III. 432. *Гей, Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая! Не велю я тобі сього козака з хати виганяти; хоч я свій осьмак на пиво викидаю, а ти його з хати не вибивай.* ЗОЮР. I. 319. **Викидати принос**. У разносчиковъ мелочн. товара: на общемъ собраніи партіи. предъявлять весь собранный въ селахъ. товаръ и остатокъ наличныхъ денегъ. Вас. 191. 3) **Викидати на очі**. Колоть глаза. *Часто дітям його викидали на очі, що батько їх... до церкви не ходить.* Грин. II. 153. *Мені на очі викидають, що нас хати нема.* Г. Барв. 433. 4) Бросать, бросить вверхъ, подбрасывать, подбросить. *А що, хто вище викинув?* Грин. II. 81. Рудч. Ск. I. 61. 5) О растеніях. **викидати колос** — колоситься. Г. Барв. 147. Мил. 93. *Соловейко щебече, поки жито колос почне викидати.*

Грин. І. 6 — **качани**. О капустѣ: давать кочни. *Ти, капусто, викидай качани!* Мил. 104. 6 — **хлаки**. Вывѣшивать, вывѣсить флаги. *Викидають три хлаки.* Грин. І. 190.

Викидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **викинутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Выбрасываться, выброситься, выкинуться. *Із пісні слово не викидається.* Ном. № 1311. 2) Всплескиваться, всплеснуться. *Риба перед дощем викидається. Аж поперед мене щось плеснуло в воду. Викинулась риба та і зникла враз.* Щог. Сл. 91.

Викидний, -а, -е. Викидна цурка. Родъ дѣтской игры. Ив. 17.

Ви́кинути, -ся. См. **Викидати, -ся.**

Википа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **википіти, -плю, -пиш,** *гл.* Выкипать, выкипѣть. Аф. 330.

Викиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **викиснути, -ну, -неш,** *гл.* Вымачиваться. *Бовть у воду! Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду та знов бовть у воду.* Ном. № 6074.

Ви́кичувати, -чую, -єш, *гл.* Вытеребить, выкорчевать. *Гляди, щоб ти мені вирубав, викичував, зорав, пшениці насіяв.* Рудч. Ск. II. 120.

Ви́кишкати, -каю, -єш, *гл.* Выгнать, прогнать (отъ киш!) *Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. №1538.

Ви́кінчити. См. **Викінчувати.**

Викінчувати, -чую, -єш, сов. в. **викінчити, -чу, -чиш,** *гл.* Оканчивать, окончить, закончить. *Викінчити роботу.* Вх. Уг. 230.

Ви́клад, -ду, *м.* 1) Изложеніе. 2) Испражненіе. *А ні ладу, а ні складу, іззіж собачого викладу.* Ном. № 13066.

Ви́кладаний, -а, -е. О воротникѣ шубы: отложной. Гол. Од. 18.

Виклада́ння, -ня, *с.* 1) Выкладываніе. 2) Инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. І. 306. См. **Викладати 2.** 3) Раскладываніе. 4) Изложеніе.

Викладати, -даю, -єш, сов. в. **викласти, -ду, -деш,** *гл.* 1) Выкладывать, выложить. *Як позичає, то всі боги викладає.* Ном. № 10629. 2) Въ художественныхъ гуцульскихъ работахъ: дѣлать инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. І. 309. 3) Только сов. в. Положить убитыми многихъ, убить многихъ. *Виклав ляшків, виклав панків у чотирі лави.* Нп. 4) Раскладывать, разложить. *Сидить мила в загороді, карти викладає.* Гол. III. 430. 5) Излагать, изложить. *От л й викладаю все теє небозі.* МВ. II. 21. 6) Сочинять, составлять. *Не хапайсь пісні співать — повагом! бо не ти її виклав.* Ном. № 9650. 7) Испражнять, испражнить. *А ні ладу, а ні складу, іззіж те, що я викладу.* Ном. № 13066. 8) **= Валашити, вивалашати.** 9) **Смішки си (собі) з кого викладати**. Трунить, смѣяться надъ кѣмъ, подтрунивать. Вх. Лем. 397.

Викладний, -а, -е. Понятный, ясный (о языкѣ). Их. Лем. 397.

Викладування, -ня, *с.* **= Викладання.**

Викладувати, -дую, -єш, *гл.* **= Викладати.**

Ви́кладчастий и викладчатий, -а, -е. Отложной. *Викладчатий комір* (у сорочці). Левиц. Пов. 181. См. **Викладаний.**

Ви́класти. См. **Викладати.**

Ви́клеїти. См. **Виклеювати.**

Ви́клесуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Развиться, возмужать. *Иноді малим і не хороше, а потім, як виклесується, до такий тобі стане парубок або дівка.* Черниг.

Виклеювати, -клеюю, -єш, сов. в. **виклеїти, -клею, -їш,** *гл.* Выклеивать, выклеить.

Ви́клик, -ка, *м.* 1) Вызовъ. 2) Крикъ, восклицаніе. *Виклик, вигук роскотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56.

Виклика́ння, -ня, *с.* Вызываніе.

Викликати, -каю, -єш, сов. в. **викликати, -чу, -чеш,** *гл.* Вызывать, вызвать. *Листи читали, козаків у поход викликали.* Макс. *Виклич мені дівча з хати.* Мет. 19.

Викликати, -наю, -єш, *гл.* Проклинать. Желех.

Ви́клисувати, -сую, -єш, *гл.* Выглянсировать (у сапожниковъ).

Ви́кличка, -ки, *ж.* Оглашеніе о бракѣ. *Тепер без трьох викличок і не вінчають.* Черниг. у.

Ви́клопотати, -чу, -чеш, *гл.* Выхлопотать.

Викльовувати, -вую, -єш, сов. в. **виклювати, -клюю, -єш,** *гл.* Выклевывать, выклевать. *Клюнув бабу в око, та виклював око.* Рудч. Ск. I. 38.

Ви́клюнути, -ну, -неш, *гл.* = **Виклювати.**

Ви́кобзати и виковзати, -ваю, -єш, *гл.* Скользя по льду, продѣлать дорожку. Аф. 330.

Ви́ков, -ву, *м.* Выковка.

Ви́коверзувати, -зую, -єш, *гл.* Продѣлать что интригами. *Сам сатана не вигадає, іскушаючи праведників, що виковерзують ті єзуїти.* Стор. М. Пр. 69.

Ви́ковтати, -таю, -єш, *гл.* Выдолбить, выклевать (углубленіе). Вх. *Лем.* 398.

Виковувати, -вую, -єш, сов. в. **викувати, -кую, -єш,** *гл.* Выковывать, выковать. З *того заліза він викував плуга.* Грин. II. 73. *Чого Бог не дасть, того і коваль не викує.* Ном. № 4284. 2) Кричать, прокричать (о кукушкѣ). *Що викувала вже зозуля, — проживай, а більше — шкода у що й бажаєш.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112).

Виковуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **викуватися, -куюся, -єшся,** *гл.* Выковываться, выковаться. Аф. 330.

Ви́колоти. См. **Виколювати.**

Ви́колупати, виколупнути. См. **Виколупувати.**

Виколупувати, -пую, -єш, сов. в. **виколупати, -паю, -єш, виколупнути, -ну, -неш,** *гл.* Выковыривать, выковырять. *Хоч із-за нігтя виколупни, та дай.* Ном. № 2691.

Виколювати, -люю, -єш, сов. в. **виколоти, -лю, -леш,** *гл.* 1) Выкалывать, выколоть. *Темно, хоч око виколи.* Ном. № 586. 2) Колоть, переколоть всѣхъ. *Коли б свині роги, то б цілий світ виколола.* Ном. № 3827.

Ви́колядувати, -дую, -єш, *гл.* Колядуя, получить что-либо (см. **Колядувати**). *Так ви ж не виколядуєте.* Ном. № 4580.

Ви́компонувати, -ную, -єш, *гл.* Выдумать, придумать. *Про що иншому і згадать страшно, те низовець.... викомпонує, вимізкує.* К. ЧР. 137.

Виконавець, -вця, *м.* Исполнитель. Желех.

Викона́ння, -ня, *с.* Исполненіе. Уман. I. 313.

I. Ви́конати, -наю, -єш, *гл.* Вымереть, перемереть. *Щоб наші вороги виконали до ноги.* Грин. III. 188.

II. Ви́конати. См. **Виконувати.**

Виконувати, -ную, -єш, сов. в. **виконати, -наю, -єш,** *гл.* Исполнять, исполнить, привести въ исполненіе. *Се твоє бажання виконаємо.* К. (О. 1861. III. 6). — **присягу**.

Присягнуть. Котл. НП. 344. *Уся старшина присягу виконала Сомкові на послушенство в ринковій церкві Ичанській.* К. ЧР. 304.

Виконуватися, -нуюся, -єшся, сов. в. **виконатися, -наюся, -єшся,** *гл.* Исполняться, исполниться. Уман. I. 313.

Ви́копати, -ся. См. **Викопувати, -ся.**

Ви́копирсати. См. **Викопирсувати.**

Викопирсувати, -сую, -єш, сов. в. **викопирсати, -саю, -єш,** *гл.* Выковыривать, выковырять. Уман. I. 120.

Викопувати, -пую, -єш, сов. в. **викопати, -паю, -єш,** *гл.* Вырывать, вырыть, выкапывать, выкопать. *Глибокую яму викопали.* Мет. 99. *Ликом пастернаку не викопаєш.* Ном. № 5254.

Викопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **викопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* 1) Вырываться, выкапываться, выкопаться. 2) Управляться, управиться. *І сметанки дай, і сиру дай, і молока.... їй Богу, вже не можу й викопатися.* Подол. г.

Ви́коренити, -ся. См. **Викорінюватися.**

Викорінювати, -нюю, -єш, сов. в. **викоренити, -ню, -ниш,** *гл.* 1) Искоренять, искоренить, вырывать, вырвать съ корнемъ. *Що там* (на городі) *було пирію! Я як пійшла, як стала, як стала, дак і сапою, і граблями, і руками.... так усе викоренила.* Г. Барв. 428. 2) Совершенно истреблять, истребить. *Викоренив їх імення на всі вічні роки.* К. Псал. 17.

Викорінюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **викоренитися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Искореняться, искорениться, пропасть, исчезнуть. *Рід твій викорениться.* Стор. М. Пр. 64. 2)? *Викорениться, як в'яла риба.* Ном. № 5354. *Воно, сердешне, висохло і викоренилось, одні тільки хрящі зостались.* Стор. II. 77.

Викоріняти, -няю, -єш, *гл.* = **Викорінювати.** *Тяжко лежав, на стіну дрався, а я все викореняв оте дання; ото й виходився.* Г. Барв. 342.

Ви́кормити, -млю, -миш, *гл.* Выкормить.

Ви́корпати. См. **Викорпувати.**

Викорпувати, -пую, -єш, сов. в. **викорпати, -паю, -єш,** *гл. Житина в око впала? Ке сюди, я викорпаю ціпилном. — Хоч би бичем, а не ціпилном, — одповів, протираючи полою око, той, кому треба було викорпувати.* Г. Барв. 315.

Ви́корчувати. См. **Викорчовувати.**

Викорчовувати, -вую, -єш, сов. в. **викорчувати, -чую, -єш,** *гл.* Выкорчевывать, выкорчевать, вытеребить деревья. *Щоб ти* за *одну ніч отой луг викорчував.* Рудч. Ск. I. 145.

Ви́кос, -су, *м.* Скосъ. *Дати луку на викос.*

Ви́косити. См. **Викошувати.**

Ви́кот, -ту, *м.* Вырѣзка, выемка (для воротника напр., въ одеждѣ). Аф. 330.

Ви́котити, -ся. См. **Викочувати, -ся.**

Ви́кохати, -ся. См. **Викохувати, -ся.**

Викохувати, -хую, -єш, сов. в. **викохати, -хаю, -єш,** *гл.* 1) Взлелѣивать, взлелѣять, воспитывать, воспитать. *Викохав дитину в добрую годину.* Ном. № 9223. *Викохав я дівчиноньку людям, не собі.* Мет. *Викохала, випестила, та й обоє покинули.* МВ. I. 153.

Викохала свою дівочу красу. Левиц. І. 37. 2) Выращивать, выростить (животное, растеніе). *Хто ж викохав таку гнучку в степу погибати?* Шевч. 11.

Викохуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **викохатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* 1) Взлелѣиваться, взлелѣяться, воспитаться. *Я виросла, викохалась у білих палатах.* Шевч. 356. 2) Вырастать, вырости хорошо, взлелѣяться. *Дарма, що в кріпацтві була, а голос викохався.* Г. Барв. 120.

Викоцабнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Упасть вверхъ ногами. Вх. Уг. 230.

Викочувати, -чую, -єш, сов. в. **викотити, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Выкатывать, выкатить; вывозить, вывезти изъ чего. *Викочує з-під повітки віз.* ЗОЮР. II. 201. *Та винесе самопали, викотить гармати.* Шевч. 450.

Викочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **викотитися, -кочуся, -тишся,** *гл.* Выкатываться, выкотиться. *Сонечко викочується з-за юри.* Драг. 25. *У діда із очей аж дві сльози викотились.* Стор. I. 121.

Викошувати, -шую, -єш, сов. в. **викосити, -шу, -сиш,** *гл.* 1) Скашивать, скосить, выкосить. *Четвертину проса викосить.* Рудч. Ск. I. 89. 2) Находить, найти, кося. *Пішов на поле косить пшениці і викосив птичку таку гарну.* Рудч. Ск. I. 163.

Ви́кпити, -плю, -пиш, *гл.* **= Видурити.** Желех.

Ви́кравка, -ки, *ж.* **= Окрайка.** Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Викрадати, -даю, -єш, сов. в. **викрасти, -ду, -деш,** *гл.* Выкрадать, выкрасть. *Який батько, такий син — викрали з діжки сир.* Ном. № 7137.

Викрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **викрастися, -дуся, -дешся,** *гл.* Украдкой выходить, выйти, уходить, уйти. *До божого дому стала ще частіше ходити, викрадаючись од дітей.* Г. Барв. 370.

Ви́красити, -ся. См. **Викрашати, -ся.**

Ви́красти, -ся. См. **Викрадати, -ся.**

Викрашати, -шаю, -єш, сов. в. **викрасити, -шу, -сиш,** *гл.* 1) **— себе.** Рисоваться, порисоваться, похвастать. *Їде* (поштарь) *і свистить: купив за п'ятака свистик і свистить — хотів себе викрасити, що, бач, і він свистить.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). 2) Только сов. в. **= Ви́валашати.** *Корназ не викрашений.* Вх. Лем. 398.

Викрашатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **ви краситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Красосоваться, покрасоваться. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені, й червоні, і жовті.... викрашаються.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Ви́кресати, -шу, -шеш, *гл.* Высѣчь (огня). *Викресали огню з оружини.* Мет. 369.

Викрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **викрити, -рию, -єш,** *гл.* Открывать, открыть, обнаруживать, обнаружить. Желех.

Ви́кривити, -ся. См. **Викривляти, -ся.**

Викривля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **викривити, -влю, -виш,** *гл.* Искривлять, искривить.

Викривлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **викривитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Искривляться, искривиться. 2) Кривляться, гримасничать.

Ви́крик, -ку, *м.* Крикъ. *Гомін.... перейшов у викрик.* Мир. ХРВ. 262.

Ви́крикнути, -ну, -неш, *гл.* Вскрикнуть. *А, бабусічко! — було викрикне.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Брат на мене викрикнув.* Федьк.

Ви́крити. См. **Викривати.**

Ви́кришити, -шу, -шиш, *гл.* Превратить въ крошки.

Ви́кришитися, -шуся, -шишся, *гл.* Выкрошиться.
Ви́кришки, -шок, *ж. мн.* Остатки при крошеніи табаку.
Ви́круглити. См. **Викругляти.**
Викругля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **викруглити, -лю, -лиш,** *гл.* Округлять, округлить.
Ви́крут, -ту, *м.* Уловка, увертка. *Хто має викрути, не піде в некрути.* Ном. № 971.
Викрутаси, -сів, *м.* 1) Извороты, трудныя «па» (въ танцахъ). *Виробляв такі викрутаси, що ніхто б і не подумав, що сього козака бито недавно киями.* К. ЧР. 286. 2) Увертки.
Викрутасом, *нар.* Изворачиваясь. *Тут танцювала викрутасом.* Котл. Ен.
Ви́крутень, -тня, *м.* 1) Извилина. *Мо' в їх земля при купі, а в нас викрутні.* Канев. у. 2) Плутня. *Викрутнями перебувається.* Ном. № 817. 3) Изворотливый человѣкъ. *Бач, який викрутень.* Ном. № 3019.
Ви́крутити, -ся. См. **Викручувати, -ся.**
Ви́крутка, -ки, *ж.* Увертка.
Викручувати, -чую, -єш, сов. в. **викрутити, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Выкручивать, выкрутить, выжимать, выжать. *Сорочка мокрісінька, — хоть викрути.* Лебед. у. 2) Вырывать, вырвать. *А молода бондарочка тих жартів не знала, — праву ручку викрутила, та й по личку втяла.* Гол. 3) **— ногу.** Свихнуть, вывихнуть.
Викручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **викрутитися, -чуся, -тишся,** *гл.* 1) Увертываться, увернуться; вывернуться. *Грицько побачив, що кацап виймає ножа, та й викрутився.* Рудч. Ск. І. 201. 2) Только сов. в. Проработать безъ отдыху. *Ціле літо, як муха в окропі, викрутяться обоє, рано встаючи, пізно лягаючи.* Мир. ХРВ. 125.
Виктувати, -тую, -єш, *гл.* Харчевать, кормить, угощать. *Виктує свої гості.* Гол. IV.
Ви́кувати. См. **Виковувати.**
Ви́куп, -пу, *м.* 1) Выкупъ. *Зостав його, нехай живе на світі, бо він мені подав за себе викуп.* К. Іов. 73. 2) Искупленіе. *Од пекла до викупу, до царства небесного душу проважає.* Макс.
Ви́купати, -паю, -єш, *гл.* Выкупать.
Ви́купатися, -паюся, -єшся, *гл.* Выкупаться. *Викупалась і вона і вилазить із води.* Рудч. Ск. II. 117.
Викупатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Викуплятися.**
Ви́купити, -ся. См. **Викупляти, -ся.**
Викупля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **викупити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Выкупать, выкупить. *Сорочку викупив, а сукман заставив.* Ном. № 10658. **Викупати пояси**. Свадебный обрядъ, совершаемый новобрачного во вторникъ: давать подарокъ (платокъ) и угощеніе водкой **дружкові** и **піддружому**, которые сидять въ это время на подушкахъ. Мил. 125. 2) Заплативъ деньги, брать, взять сдѣланную по заказу работу. Г. Барв. 505. 3) Искуплять, искупить.
Викуплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **викупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Выкупаться, выкупиться, откупаться, откупиться. *Викупивсь од панщини.* Рудч. Ск. І. 62.
Викупне, -ного, *с.* Выкупныя деньги за землю. *За землю викупне треба дати.... а податки з якої речі?* Мир. Пов. І. 157.
Ви́курити. См. **Викурювати.**
Викурювати, -рюю, -єш, сов. в. **викурити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Выкуривать, выкурить. 2) Выживать, выжить, изгонять, изгнать. *І ладаном не викуриш.* Ном. № 2810.

Викуря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* = **Викурювати.** *Ей, винники, броварники! Годі вам.... по винницях горілок курити, очей своїх молодецьких викуряти.* Мет.

Ви́кусити. См. **Викушувати.**

Викушувати, -шую, -єш, сов. в. **викусити, -шу, -сиш,** *гл.* Выкусывать, выкусить. *Бодай тобі здох той півень, — викусив око.* Рудч. Ск. І. 38.

Ви́ла, вил, *с. мн.* 1) Вилы (земледѣльческій инструментъ). *Приткнув, як ужа вилами.* Ном. № 6787. *А Кавель узяв та й заколов вильми Авеля.* Чуб. І. 9. **Се ще вилами писано**. Еще очень мало вѣроятности, чтобы это совершилось. Ном. №6821. **Говіти на вилах**. Говѣть на шестой недѣлѣ поста. *Коли говітимеш? — На вилах. (На шостому тиждні, бо вже виляла-виляла, та далі нікуди, бо на останньому і ніколи, і служба довга).* Грин. ІІ. 304. 2) Развилье, разсохи — отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ, напр. сак имѣетъ вила, на которыхъ виситъ сѣть. Шух. І. 224, 228. 3) Уголъ, образуемый пересѣченіемъ двухъ рѣкъ, дорогъ и пр. Ум. **Ви́лка, вилочки.** *На Юрія сіна кинь, та й вилка закинь.* Ном. № 440.

Ви́лабудати, -даю, -єш, *гл.* Съ трудомъ и медленно выискать, сдѣлать что нибудь, добиться чего нибудь. *Треба б десь вилабудати якесь місце, де б можна забавлятись.*

Ви́лабудатися, -даюся, -єшся, *гл.* Съ трудомъ выбраться изъ чего. Желех.

Ви́лагодити, -джу, -диш, *гл.* Уладить, устроить какъ должно. *Як баба зна добре, то вилагодить як слід.* Черк. у.

Ви́ладнати, -наю, -єш, *гл.* 1) Привести въ порядокъ. 2) Починить. 3) Приготовить, снарядить.

Ви́лаз, -зу, *м.* Въ выраж.: **нема вилазу**. Невозможно вылѣзть. *Тут і в посуху багнюка, що й вилазу нема.* Св. Л. 293.

Ви́лазити, -жу, -зиш, *гл.* Излазить. *Скрізь вилазили.* О. 1861. XI. 29.

Вилазити, -жу, -виш, сов. в. **вилізти, -зу, -зеш,** *гл.* 1) Вылазить, вылѣзать, вылѣзть. *Вилазить гадюка.* Рудч. Ск. І. 146. *Кривда людськая боком вилазить.* Ном. № 2294. *Кричить, аж з шкури вилазить.* Ном. № 3459. *Не так скоро лихо вилке, як улізе.* Ном. № 1959. 2) Взлѣзать, взлѣзть. *Кричи, хоч на гору вилізь.* Ном. *Виліз дружба на липу.* О. 1862. IV. 19. 3) **Не вилазити з чого**. Быть постоянно въ чемъ. З *роботи ніколи не вилазить. Другі в плахтах та запаскам..., а Мотря з вибійчаної юпки та спідниці не вилазила.* Мир. ХРВ. 25.

Ви́лазка, -ки, *ж.* Лазейка. *Кільки в решеті дірок, стільки вилазок.* Кролев. у.

Ви́ламати, -ся. См. **Виламувати, -ся.**

Виламувати, -мую, -єш, сов. в. **виламати, -маю, -єш,** *гл.* Выламывать, выломать.

Виламуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **виламатися, -маюся, -єшся,** *гл.* 1) Выламываться, выломаться. 2) Пробиваться, пробиться, выбиться. *Нема звірів.... ще ніяк не виламаються* (бо замкнені). Рудч. Ск. ІІ. 70.

Вилані, -нів, *м. мн.* Вилы желѣзныя для навоза. Вх. Зн. 6. Желех.

Ви́лапати, -паю, -єш, *гл.* Выискать, найти. *Ми у лісі вилапали добрих дубків, та дорогі вражі.* Волч. у.

Ви́латати, -таю, -єш, *гл.* Наложить заплаты. *Кожуха вилатать,* О. 1862. V. Кух. 34.

Ви́лаяти, -лаю, -єш, *гл.* Выругать. *Вилаю так, що тобі в пельку не полізе.* Ном. № 3605.

Ви́лежати, -ся. См. **Вилежувати, -ся.**

Вилежувати, -жую, -єш, сов. в. **вилежати, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Вылеживать, вылежать *У Пилипівку піч як море — не виспиш і не вилежиш її.* 2) Пролеживать, пролежать. *От я зіму вилежала.* Ном. № 13923.

Вилежуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **вилежатися, -жуся, -жишся,** *гл.* Вылеживаться, вылежаться, пролежать достаточное время. *Виспався, та не вилежався.* Ном. № 11334.

Ви́летіти. См. **Вилітати.**

Ви́лечко, -ка, *с.* Ум. отъ **вильце.**

Килива́ння, -ня, *с.* Выливаніе; изливаніе.

Вилива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вилити, -ллю, -ллєш,** *гл.* Выливать, вылить; изливать, излить. *Дешеву юшку на двір виливають, а дорогу поїдають.* Ном. № 10537. *За карії оченята, за чорнії брови серце рвалося, сміялось, впливало мову.* Шевч. 4. *Бач, на що здалися карі оченята, щоб під чужим тином сльози виливать.* Шевч. 80. *На Андрея виливають воском, оливом.* О. 1861. X. 48. **Як з воску вилив**. Хорошо, аккуратно сдѣлать вещь. Мнж. 171.

Виливатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **вилитися, -ллюся, -ллєшся,** *гл.* Выливаться, вылиться; изливаться, излиться. *Вилилась вода. Пісня так і виливається із самого серця.* Стор. I. 4. *Вилилась як з воску в матір.*

Ви́ливок, -вка, *м.* Яйцо, снесенное безъ скорлупы. Козел. у. *Проклята курка виливки ллє, а нестись — не несеться.*

Ви́лизати, -ся. См. **Вилизувати, -ся.**

Вилизувати, -зую, -єш, сов. в. **виливати, -жу, -жеш,** *гл.* Вылизывать, вылизать.

Вилизуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **вилизатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Вылизываться, вылизаться.

Ви́линути, -ну, -неш, *гл.* Вылетѣть. *Де ти, пташко? Вилинь, серце.* Шевч. 276.

Ви́линяти, -няю, -єш, *гл.* Облинять; отлиняться. *Нехай цей кінь три роси обіб'є, вилиняє.* Рудч. Ск. II. 72.

Ви́лисіти, -сію, -єш, *гл.* Оплѣшивѣть.

Вилискуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Лосниться, блестѣть. *Вус чорний аж вилискується.* Стор. II. 11.

Ви́лити, -ся. См. **Виливати, -ся.**

Ви́лиці, -ць, *ж. мн.* 1) **= Вила 2.** Шух. I. 194. Также какъ часть мотовила. Шух. I. 150. 2) Въ куркѣ кремневого ружья пластинки, въ которыя вставляется кремень. Шух. I. 299. 3) Въ ножницахъ — часть отъ винта до острыхъ концовъ. Шух. I. 153. 4) Часть цѣпа. См. **Вуголов.** Шух. I. 166. 5) Боковая сторона морды четвероногаго животнаго. *У тих волів під вилицями, коло щелепів були такі нарости.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 6) Затылокъ рыбы. Шух. I. 224.

Ви́лицювати, -цюю, -єш, *гл.* Перелицевать.

Килича́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Просвѣчиваться (напр. о тѣлѣ подъ ажурной тканью). Мнж. 177.

Виличковувати, -вую, -єш, сов. в. **виличкувати, -кую, -єш,** *гл.* Очищать, очистить шкуру отъ шерсти.

Вилізати, -ваю, -єш, *гл.* **= Вилазити.** Вх. Лем. 398.

Ви́лізти. См. **Вилазити.**

Ви́ліпити. См. **Виліплювати.**

Виліплювати, -люю, -єш, сов. в. **виліпити, -плю, -пиш,** *гл.* Лѣпить, слѣпить, вылѣпить. *З молодого, як з воску: що хоч, те й виліпиш.* Ном. № 8725.

Ви́літ, -ту, *м.* 1) Вылетъ. 2) Отлетъ. *Соколонько та на вилеті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179.

Виліта́ння, -ня, *с.* 1) Вылетъ, вылетаніе. 2) Отлетъ. Ум. **Вилітаннячко.** *Зозуленько, моя матінко! Та до Петра тобі та куваннячко, після Петра тобі вилітаннячко.* Мил. 93.

Вилітати, -таю, -єш, сов. в. **вилетіти, -лечу, -тиш,** *гл.* 1) Вылетать, вылетѣть. *Ластівки вилітають, годину обіцяють.* Ном. № 309. *Вилітали запорожці на лан жито жати.* Шевч. 61. 2) Взлетать, взлетѣть на что. *Курча часто вилітає на квочку.* Грин. II. 20.

Ви́літувати, -тую, -єш, *гл.* 1) Провести лѣто. 2) Прокормить въ продолженіе лѣта.

Ви́літуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Прокормиться въ теченіе лѣта. *Вони виїхали, а кішка зосталась; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

Ви́лічити, -ся. См. **Вилічувати, -ся.**

Вилічка, -ки, *ж.* Нижній брусокъ **ляди** (см.) МУЕ. III. 24.

Вилічування, -ня, *с.* 1) Высчитываніе, вычисленіе. 2) Вылѣчиваніе.

Вилічувати, -чую, -єш, сов. в. **вилічити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Высчитывать, высчитать, вычислять, вычислить, посчитать. *Почому сьогодні яйця? — Як хто продасть. Я свої вилічила по чотирнадцять.* Черниг. у. 2) Вылѣчивать, вылѣчить. Чуб. II. 48. *Шукаю лікарства і не можу вилічити.* Рудч. Ск.

Вилічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **вилічитися, -чуся, -чишся,** *гл.* 1) Высчитываться, высчитаться, вычисляться, вичислиться. 2) Вылѣчиваться, вылѣчиться.

Ви́лка, -лок, *с. мн.* 1) Ум. отъ **вила.** 2) Ухватъ. Маркев. 84. 3) Косточка у животныхъ, имѣющая видъ развилья. 4) Родъ вышивки на рубахахъ. Чуб. VII. 427.

Вилкастий, -а, -е. Вилообразный. Вх. Лем. 398.

Вилки, -лок, *мн.* Вилка. Шух. I. 291. См. **Виделка.**

Ви́лляти, -ляю, -єш, *гл.* — **Вилити**. *Де ж тая барилочка, що виллята горілочка?* Грин. III. 661.

Ви́ловити. См. **Виловлювати.**

Виловлювати, -люю, -єш, сов. в. **виловити, -влю, -виш,** *гл.* Вылавливать, выловить, переловить.

Ви́лог, -гу, *м.* Раскладка сбора, налогъ. *І землю у жадного відрізали під скотину, і вилог на скотину таки платнице біда.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вилога, -ги, *ж.* Родъ отворота спереди на груди въ сермягѣ или кафтанѣ. Гол. Од 23, 55. Чуб. VII. 420, 421. *Сукмана з суконними вилогами.* Гол. Ум. **Виложка.**

Виложистий, -а, -е. Отложной. *Виложистий комір.* О. 186.1. XI. 26. *Дівчина була.... в сорочці з виложистим коміром.* Св. Л. 3.

Ви́ложити, -жу, -жиш, *гл.* 1) = **Викласти.** *Глибоку криницю виложив цямриною.* Шевч. *Виложив з печі хліба.* Рудч. Ск. *Та й важно пісню виложено.* Харьк. у. 2) Наложить плату, сдѣлать налогъ. *І землю взяли під толоку, ще й виложили платити від жадної товаряки.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Виложка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вилога.**

Ви́ломити, -млю, -миш, *гл.* 1) Выломать, отломать. *Вищиплю, виломлю клиновий лист.* Мет. 297. 2) Сломать. *Як була я в лужку, виломила ніжку.* Рудч. Ск. II. 34.

Ви́лочки, -чок, *с. мн.* 1) Ум. отъ **вила.** 2) Родъ вышивки. Kolb. I. 48, 49.

Ви́лузати, -ваю, -єш, *гл.* Вылущить. *А це хто вилузав соняшник? я собі поклала.* Черниг. у.

Ви́лузнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Выйти изъ яйца. (Курчата) *вилузнуться з яєць як слід.* Грин. I. 19.

Вилупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Выламывать. *Мої двері вилупали.* Гол. I. 153.

Вилупенець, -нця, *м.* Яйцо, — шуточное названіе, будто бы употребленное въ разговорѣ запорожцемъ. О. 1861. IX. 191.

Ви́лупити, -ся. См. **Вилуплювати, -ся.**

Вилуплювати, -люю, -єш, сов. в. **вилупити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Вылущивать, вылущить; откалывать, отколоть. *Наймитові хоч з коліна вилупи, а купи.* Ном. № 10334. *Тріску на одвірку вилупила.* МУЕ. III. 45. 2) Выводить, вывести, произвести, родить — преимущественно о птицахъ, но иногда, какъ грубое выраженіе, и о людяхъ. *Вилупила куріпочка усіх тільки троє* (куріп'ят). Мет. *От я підсипав під тую свиню, а вона й вилупила мені шість волів, так як соколів.* ЗОЮР. I. 229. *Вилупила вона ту дитину.* Грин. II. 262. 3) Вызубривать, вызубрить, выучить. *Було аж сльози тобі котяться, а таки не вилупиш тих латинів та греків, як отче наш.* Левиц. I. 152. 4) Выпучивать, выпучить, вытаращить. *Вилупив очі, як баран.* Ном. № 6599.

Вилуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **вилупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Выйти изъ яйца. *Як вилупляться гусята або каченята, то, щоб здорові росли, гніздо і шкалярущу виносять на воду.* Ном. № 288. 2) Родиться, выйти (презрительно). *Жав уродитися чоловік, та вилупивсь чорт.* Ном. № 2917.

Ви́лупок, -пка, *м.* Дитя (бранное слово). *Се ж твої вилупки.*

Ви́лух, -ха, *м.* = **Валах.**

Вилуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **вилучити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Выдѣлять, выдѣлить, отдѣлить. 2) Исключать, исключить; отлучать, отлучить. *Хто визнає його Христом, того вилучити з школи.* Єв. I. IX. 22. 3) Отдѣлять и брать, взять своихъ животныхъ изъ стада, когда оно возвращается вечеромъ домой. *Пора вівці вилучати.* Св. Л. 53.

Вилучатися, -чаюся, -єшся, *гл.* Держаться криво, имѣть искривленный спинной хребетъ. Чуб. IV. I.

Ви́лучити. См. **Вилучати.**

Вилучуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Изгибаться дугой.

Ви́лушок, -шка, *м.* Орѣхъ, выпавшій изъ шелухи.

Ви́лущити, -ся. См. **Вилущувати, -ся.**

Вилущувати, -щую, -єш, сов. в. **вилущити, -щу, -щиш,** *гл.* 1) Вышелушивать, вишелушить. 2) Истреблять, истребить. *Вони вилущать усе твоє військо.* Стор. I. 81.

Ви́лущуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **вилущитися, -щуся, -щишся,** *гл.* Вышелушиваться, вышелушиться. *Глянь, як гарно оріхи вилущуються.* Харьк.

Виль! *меж.* для выраженія виляніяь. *Сюди виль, туди виль — аж за п'ять миль.* Ном. № 11417.

Вильний, -а, -е. Извилистый. *Бильна річка.* Екатериносл. г. *Попрямуйтеся ви, вильні дороженьки, поправуйтеся ви лихі вороженьки.* Балт. у.

Вильоти, -тів, *м. мн.* Откидные рукава. *Чи не той се Микита, що з вильотами свита?* Мет. 468.

Вильце, -ця, *с.* Обрядовое деревцо украинской свадьбы: вѣтвь сосны (зимою) или другого дерева (лѣтомъ) втыкается въ хлѣбъ или свадебный **коровай**, а каждая вѣточка украшается цвѣтами, колосьями, калиновыми ягодами съ хмѣлемъ, цвѣтными (золотыми, серебряными и пр.) нитками, ленточками и бумажками; къ вѣтвямъ прилѣплены также небольшія зажженныя восковыя свѣчи. Дѣлать **вильце** называется **вити вильце**. Оно стоитъ на столѣ въ теченіе всей свадьбы. Чуб. IV. 99. МУЕ. III. 86. Иногда употребляется мн. ч.: **вильця**. Маркев. 104. Ум. **Ви́лечко.** Мил. 140.

Вильцята, -цят, *с. мн.* См. **Отримач.** Шух. I. 249.

Ви́людніти. См. **Вилюднювати.**

Вилюднювати, -нюю, -єш, сов. в. **вилюдніти, -вію, -єш,** *гл.* 1) Мужать, возмужать, развиться. *Був він тоді таке мале та худе, а тепер, дивись, вилюдніло. У неї всі діти змалку так нездужали, а дивись, всі вилюднювали, ні одно не вмерло і здоровісінькі тепер.* Лебед. у. 2) Стать на людей похожимъ; стать приличнымъ, порядочнымъ и т. п. *Був собі чоловік ні те, ні се, а потерся між людьми, то й вилюднів.*

Вилюжка, -ки, *ж.* 1) Волнистая линія, — напр. въ орнаментѣ писанокъ. КС. 1891. VI. 370. 2) Искривленіе. *Тут скрізь гони однакові, тільки в однім місці вилюжка.* Кременч. у.

Виля, *нар.* = **Біля**. Вх. Лем. 398.

Вилягати, -гаю, -єш, сов. в. **вилягти, -жу, -жеш,** *гл.* Вылетать, вылечь.

Ви́ляттися, -жуся, -жешся, *гл.* Разлечься. *Виляглись на долинці у холодку, то вже так нам гарно було, що й не сказати.* Харьк.

Ви́ляпати, -паю, -єш, *гл.* Забрызгать грязью.

Ви́ляски, -ків, *м. мн.* Эхо, отголоски. *Аж? ідуть виляски од бою босих ніг по твердій землі.* Мир. ХРВ. 128.

Виляскувати, -кую, -єш, *гл.* Сильно хлопать, щелкать, шлепать. *Виляскуючи малахаєм.* Мир. ХРВ. 39. *Карасі, язі, щуки, окуні виляскують по воді.* О. 1862. VIII. 16.

Виля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Вилять. *Виляє уже, як той пес.* Ном. № 3181. 2) Уклоняться отъ работы. *Виляти молотникові не можно.... трах-трах, трах-трах, — не оставайсь!* Г. Барв. 305. *Поли, поли, та, Марушко, поли, не виляй.* Грин. III. 197.

Вимага́ння, -ня, *с.* Требованіе.

Вимагати, -гаю, -єш, сов. в. **вимогти, -можу, -жеш,** *гл.* Требовать, потребовать. *Вона вимагатиме добрих коней, панського погонича.* Левиц. I. 318.

Ви́маглювати, -люю, -єш, *гл.* Выкатать. *Ой виперу, вимаглюю козацьку сорочку.* Чуб.

Ви́магом, *нар.* Насильно, путемъ требованій.

Ви́мазати, -ся. См. **Вимазувати, -ся.**

Вимазувати, -вую, -єш, сов. в. **вимазати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Вымазывать, вымазать, побѣлить. *Вимазати хату.* 2) **= Вимащувати, вимастити.** *Чоботи.... вимаже гарненько дьогтем.* Рудч. Ск. I. 213. 3) Выпачкивать, выпачкать.

Вимазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **вимазатися, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) **= Вимащуватися, вимаститися.** 2) Выпачкиваться, выпачкаться.

Ви́майструвати, -рую, -єш, *гл.* Смастерить.

Вимальовувати, -вую, -єш, сов. в. **вималювати, -люю, -єш,** *гл.* Рисовать, нарисовать, написать красками; раскрасить. *Коли б мені тії малярі, вималювала б милого собі.* Мет. 52. *Трумло збудувати, ще й вималювати.* Грин. III. 364. 2) Вырисовывать, вырисовать, выписывать, выписать красками. 3) Разукрашивать, разукрасить. *Я вишию, вималюю милому рукавця.* Мет. 20.

Ви́манити. См. **Виманювати.**

Ви́маніжити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Отколотить, побить. *Виманіжте добре, та й пустив.* Мнж. 104. 2) Измучить работой. *Виманіжив коней, аж мокрі.*

Ви́мантачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Выострить **мантачкою** (см.) 2) Выманить что, выпросить. Мнж. 177. *Не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти, або як вимантачить, то вимантачить.* Рудч. Ск. II. 169.

Виманювати, -нюю, -єш, сов. в. **виманити, -ню, -ниш,** *гл.* Выманивать, выманить. *В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманиш.* Ном. № 4650. *Такий убогий, що кошенят з запічка нічим виманити.* Ном. № 13491.

Ви́мастити. См. **Вимащувати.**

Ви́махати. См. **Вимахувати.**

Вимахувати, -хую, -єш, сов. в. **вимахати, -хаю, -єш,** *гл.* 1) Размахивать, размахнуться. *Буком вимахує. Молодая Бондарівна ще жартів не знала, вимахала ділу руку, да по пиці втяла.* Нп. 2) Намахиваться, намахаться. *Добре ж вони, добре вимахали крила.* К. Досв. 107.

Ви́мацати, -цаю, -єш, *гл.* Выщупать, прощупать.

Ви́мачкатися, -каюся, -єшся и вимачкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Выкарабкаться. *Перекинулися з возами у яр, та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко від'їхав.* Волч. у. Лобод.

Вимащувати, -щую, -єш, сов. в. **вимастити, -щу, -стиш,** *гл.* Вымазывать, вымазать, смазывать, смазать.

Вимащуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **вимаститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Вымазываться, вымазаться, смазываться, смазаться.

Ви́мережити. См. **Вимережувати.**

Вимережувати, -жую, -єш, сов. в. **вимережити, -жу, -жиш,** *гл.* Украшать, украсить узорами.

Вимерзати, -заю, -єш, сов. в. **вимерзти, ану, -неш,** *гл.* Вымерзать, вымерзнуть.

Ви́мерти. См. **Вимірати.**

Ви́мерхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Проголодаться. О. 1862. VI. 60; IV. 77. *Циган таки хапав добре, бо вимерхався, не снідавши й нічого.* Грин. I. 121. *Як вимерхаєшся та виморишся, то все їстимеш.* Константиногр. у.

Ви́мести. См. **Вимітати.**

Ви́метати, -таю, -єш, *гл.* Набросать, возвести, насыпать. *Щоб мені та виметав високу могилу.* Гол. I. 221.

Ви́метикувати, -кую, -єш, *гл.* Выдумать, придумать, сочинить. *Виметикує оттаку казку, та й продає по чотирі гривні.* Канев. у.

Виметний, -а, -е. Исключенный, избавленный, изъятый. *Та тут, як правду казати, нема й однієї хати виметної од короси.* Переясл. у. *Злодіїв зловили, а Костянтин зостався виметний.* Прилук. у.

Вимива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вимити, -мию, -єш,** *гл.* Вымывать, вымыть. *Не вимили біле личко слізоньки дівочі.* Шевч. 27.

Вимиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **вимитися, -миюся, -єшся,** *гл.* Вымываться, вымыться. *До схід сонця охаючують хату і сами вимиваються.* Ном. стр. 282, № 427.

Ви́милити, -лю, -лиш, *гл.* Измылить.

I. Вимина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **вим'яти, -мну, -неш,** *гл.* Выминать, вымять; мять, напр. овчины при обработкѣ. Вас. 153.

II. Вимина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Перегонять, обгонять.

Вимисливий, -а, -е. Капризный, прихотливый. *Се батькова дочка, вимислива й пишна, — одцурайсь її.* МВ. I. 122.

Ви́мислити. См. **Вимишляти.**

Ви́мити, -ся. См. **Вимивати, -ся.**

Вимишля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **вимислити, -слю, -лиш,** *гл.* Вымышлять, выдумывать, выдумать. *Я тобі таку кару вимислю, що ти й не бачила, й не чула.* МВ. (О. 1862. III. 43).

Вимівка, -ки, *ж.* 1) **= Вимова.** Мнж. 177. 2) **= Вимовка 3.** *Не може бути вимівка, шоби була винна жінка.* Гол. I. 351.

Ви́мін, -ну, *м.* и **виміна, -ни,** *ж.* Обмѣнъ.

Вимінювати, -нюю, -єш, сов. в. **виміняти, -няю, -єш,** *гл.* Вымѣнивать, вымѣнять, обмѣнивать, обмѣнять. *Міняли тихо, виміняли лихо.* Ном. № 1065.

Ви́мір, -ру, *м.* 1) Промѣръ, измѣреніе. 2) Доля хлѣба за помолъ.

Вимірати, -раю, -єш, сов. в. **вимерти, -мру, -реш,** *гл.* 1) Вымирать, вымереть, перемереть. *Кругом його мов вимерли люде.* Шевч. 165.

Ви́міркувати, -кую, -єш, *гл.* Придумать, измыслить, выдумать. *Треба було виміркувати що инше.* О. 1862. I. 60.

Вимірювати, -рюю, -єш, виміря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **ви́міряти, -ряю, -єш,** *гл.* Измѣрять, измѣрить, промѣрить. *Вони вимірять, скільки аршин буде в цьому демикитоні.* Лебед. у.

Вимірятися, -ряюся, -єшся, *гл.* 1) Мѣряться на палкѣ, поясѣ и пр. чья очередь. О. 1861. XI. Св. 31. *Ходім, браття, а в вишневий садок, та наріжем черешневих палок, будем, браття, вимірятися, кому в військо та збіратися.* Нп. 2) Извиняться, оправдываться.

Ви́місити. См. **Вимішувати.**

Вимітальниця, -ці, *ж.* Выметальщица. Мил. 217.

Вимітати, -таю, -єш, сов. в. **вимести, -ту, -теш,** *гл.* Выметать, вымести. *Вимети хату.* Шевч. 132.

Ви́мітка, -ки, *ж.* По народнымъ повѣрьямъ: призракъ, заставляющій переносить себя отъ села до села. Вх. Зн. 7.

Вимішувати, -шую, -єш, *гл.* 1) сов. в. **вимішати, -шаю, -єш.** Вымѣшивать, вымѣшать, промѣшивать. *Треба добре вимішувати в грубі. Дівка зле вимішає лемішку.* Ном. № 13400. 2) сов. в. **вимісити, -шу, -сиш**. Вымѣшивать, вымѣсить.

Ви́мкнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Освободиться, вырваться, выбраться, выскользнуть, ускользнуть. *Хлопці розставили руки, обтягли мене навкруги неначе стіною: насилу вимкнулася.* Канев. у.

Ви́мня, -ня, *с.* **= Вим'я.** Ум. **Ви́мнячко.**

Вимова, -ви, *ж.* 1) Выговоръ, произношеніе. Ном. № 6072. 2) Обусловленное договоромъ добавочное вознагражденіе. *Вимова така: окромі грошей, одежа й харч.* 3) Отговорка. Ум. **Вимовка.** *Ти береш тридцять рублів, а вимовна яка есть у тебе? Хоч свита або що?* Зміев. у.

Ви́мовити, -ся. См. **Вимовляти, -ся.**

Ви́мовка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вимова.**

Вимовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **вимовити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Выговаривать, выговорить, произносить, произнести. *Що вимовиш язиком, то не витягнеш і волом.* Ном. № 1106. *Мила ж йому у погоню з плачем вимовляє: вернись, милий, голубчику, вернися додому.* Мет. 306. 2) Выговаривать, выговорить, обусловливать, обусловить. ХС. VII. 423. О. 1861. X. 129. *Я умовився за 20 рублів грошей, та ще вимовив собі кожух та чоботи.* Зміев. у. 3) Укорять, укорить, дѣлать, сдѣлать выговоръ.

Вимовлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **вимовитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Выговариваться, выговориться, произноситься, произнестись. *Менння і однакове, та неоднаково всюди вимовляється.* О. 1862. І. 70. 2) Отговариваться, отговориться.

Вимовний, -а, -е. 1) Выразительный, краснорѣчивый. *Коли справді Бог дав чоловікові кебету до писання, то перше всього дає йому гарне вимовне слово.* О. 1862. III. 52. 2) Условленный, условный. 3) Укорительный; сопряженный, соединенный съ укорами. *Не дай мені, Боже, служащого хліба: служащий хліб добрий, та тільки вимовний; по кусочку крає, що-дня вимовляє.* Чуб. V. 1021.

Вимовно, *нар.* 1) Выразительно. 2) Условно.

Ви́мовчати, -чу, -чиш, *гл.* 1) Смолчать, умолчать. *Жінка не вимовчала та й каже....* Рудч. Са. І. 208. 2) Промолчать извѣстное время. *Увесь вечір вимовчав, — ні пари з уст.*

Ви́могти. См. **Вимагати.**

Ви́могчи, -жу, -жеш, *гл.* = **Вимогти.**

Ви́мок, -ка, *м.* Мѣсто, гдѣ вымокъ посѣвъ.

Вимокати, -каю, -єш, сов. в. **вимокти, -кну, -неш,** *гл.* 1) Вымокать, вымокнуть. *Ой як же тій коноплиночці у ставу вимокати.* Грин. III. 330. 2) Мокнуть, измокнуть. *Бовть у воду! Викис, вимок.* Ном. № 6074.

Ви́моленець, -нця, *м.* Выпрошенный у Бога молитвами.

Ви́молити, -лю, -лиш, *гл.* Вымолить. *Буду благати Господа і вимолю тобі вірну дружину.* Стор. І. 198.

Ви́молитися, -люся, -лишся, *гл.* Молитвами избавиться отъ чего. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159.

Ви́молот, -ту, *м.* Умолоть.

Ви́молоти, -мелю, -леш, *гл.* Смолоть.

Ви́молотити, -лочу, -тиш, *гл.* Вымолотить. *Показує пригорщ пшениці, що вимолотив.* Стор. І. 20.

Виморожувати, -жую, -єш, сов. в. **виморозити, -жу, -зиш,** *гл.* Вымораживать, выморозить.

Ви́морити, -рю, -риш, *гл.* 1) Выморить. 2) Измучить, истомить.

Ви́мостити. См. **Вимощати.**

Ви́мотати, -ся. См. **Вимотувати, -ся.**

Вимотувати, -тую, -єш, сов. в. **вимотати, -таю, -єш,** *гл.* 1) Выматывать, вымотать. 2) Добывать, добыть мошенничествомъ. *Що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 3) Выпутывать, выпутать изъ бѣды. *Йому аби тих вимотати, а сам викрутиться.* Св. Л. 159.

Вимотуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **вимотатися, -таюся, -єшся,** *гл.* 1) Выматываться, вымотаться. 2) Выпутываться, выпутаться изъ бѣды. *Де треба вимотатись, то такого туману впре, що й наймудрішого.... одурить.* Св. Л. 262.

Ви́мочити, -ся. См. **Вимочувати, -ся.**

Ви́мочки, -чок, *ж. мн.* Спитой и высушенный чай. Рк. Левиц.

Вимочувати, -чую, -єш, сов. в. **вимочити, -чу, -чиш,** *гл.* Вымачивать, вымочить.

Вимочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **вимочитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Вымачиваться, вымочиться.

Вимощати, -щаю, -єш и вимощувати, -щую, -єш, сов. в. **вимостити, -щу, -стиш,** *гл.* Выстилать, выстлать, устилать, устлать. *Клоччєм вимощала.* Шевч. 348. *Порплиться.... курка на гнізді. Вимощує, підмощує, смиче, обсмикує.* Мир. ХРВ. 88. *Трупом гатки й байраки вимощували.* К. Кр. 27.

Ви́мудрувати, -рую, -єш, *гл.* 1) Получить Хитростью. 2) Придумать, измыслить. *Вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26.

Ви́мудруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Хитростью избавиться, изъ бѣды выпутаться. *І так Соломон з пекла вимудрувався, що всяк сьому диву дивувався.* О. 1862. VI. 52.

Ви́мурувати, -рую, -єш, *гл.* Построить (изъ кирпича, камня). *Стоїть вимурованний стовп.* Грин. II. 123.

Ви́мусити. См. **Вимушувати.**

Ви́мутюрхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Проголодаться, истощиться. *Згребе обома руками, видавить олію, та в рот.... Звісно, скілько можна чоловікові так ззісти, та ще як вимутюрхався добре.* Ном. № 11988.

Ви́мучити. См. **Вимучувати.**

Вимучувати, -чую, -єш, сов. в. **вимучити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Измучивать, измучить; истощать, истощить. 2) Выпытывать, выпытать, достичь мученіемъ.

Ви́муштрувати, -рую, -єш, *гл.* 1) Обучить военнымъ пріемамъ. 2) Дисциплинировать.

Вимушувати, -шую, -єш, сов. в. **вимусити, -шу, -сиш,** *гл.* Вынуждать, вынудить. К. Краш. 12.

Ви́м'я, -м'я, *с.* Вымя. Чуб. I. 59. **Суче вим'я**. Родъ нарыва подъ мышкой. Грин. II. 320.

Вим'ята вівця. Овца съ испорченнымъ выменемъ, которая не можетъ кормить ягненка. О. 1862. V. Кух. 32, 37.

Ви́м'яти. См. **Виминати.**

Вина, -ни, *ж.* 1) Вина. *Иногді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном. № 4062. 2) Обвиненіе. *На того вина, кого вдома нема.* Ном. № 2821. 3) Судебная пошлина.

Ви́на, -вин, *с. мн.* См. **Вино 3.**

Винагорода, -ди, *ж.* Награда.

Ви́нагородити. См. **Винагороджувати.**

Винагороджувати, -жую, -єш, сов. в. **винагородити, -джу, -диш,** *гл.* Награждать, наградить. *Я вас винагороджу.... — Подивись на його: ще й винагороджувати хоче.* Рудч. Ск. II. 160. *Дак чим же тебе за твою службу винагородити?* Г. Барв. 196.

Ви́найти, -ся. См. **Винаходити, -ся.**

Винарня, -ні, *ж.* Виноторговля, винный погребъ. КС. 1884. VII. 367.

Ви́народовити, -влю, -виш, *гл.* Денаціонализировать, лишить національности. К. Кр. 35.

Винаходити, -джу, -диш, сов. в. **винайти, -йду, -деш,** *гл.* 1) Отыскивать, отыскать, разыскать. 2) Открывать, открыть; изобрѣтать, изобрѣсти.

Винаходитися, -джуся, -дишся, сов. в. **винайтися, -дуся, -дешся,** *гл.* 1) Отыскиваться, отыскаться, найтись. 2) Открываться, открыться; изобрѣтаться, изобрѣстись.

Ви́нен, винна, -не. = І. Винний. *Винен був п'ятдесят рублів.* Кв. І. 217. *Чи винен той голуб, що сокіл убив?* Шевч. 28.

Ви́нести, -ся. См. **Виносити, -ся.**

Ви́низати, -жу, -жеш, *гл.* Нанизать все. *Винизала усе намисто, — і намистинки не зосталося.* Харьк.

Виника́ння, -ня, *с.* Возникновеніе, появленіе; слѣдствіе.

Виникати, -каю, -єш, сов. в. **виникнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Возникать, возникнуть, появляться, появиться, выходить, выйти. *Перед матінков Божов ружа проквітаєш, а з тої ружи пташок виникаєш.* Гол. II. 7. 2) Слѣдовать, послѣдовать.

Ви́никати, -каю, -єш, *гл.* Исходить, всюду заглядывая. *Туди ник, сюди ник, — увесь двір виникає, а діла не робить.* Харьк.

Ви́никнути. См. **Виникати.**

Вини́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Винить. *Її і не винять.* МВ. (О. 1862. I. 104). *Учителю, чи ще ти не смирився і Господа винитимеш устами.* К. Іов. 90.

Винитися, -нюся, -нишся, *гл.* Виниться.

Ви́нишпорити, -рю, -риш, *гл.* 1) Переискать, перешарить по всѣмъ закоулкамъ. *Тут же тобі така дітвора, шо все винишпорить.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. 2) Разыскать, выискать, найти.

Ви́нищити. См. **Винищувати.**

Винищувати, -щую, -єш, сов. в. **винищити, -щу, -щиш,** *гл.* Уничтожать, уничтожить (все). *Не винищили з його серця того рідного, дорогого.* Г. Барв. 490.

Винівка, -ки, *ж.* Винная бочка. Вх. Лем. 398.

Виніженочка, -ки, *ж.* Нѣженка. Встрѣчено только у М. Вовчка: *Сестричка менша, виніженочка.* МВ. III. 61.

І. Ви́нний, -а, -е. 1) Виновный, виноватый. *За єдного винного сто невинних гине.* Ном. № 7465. *Я цьому не винна. Не винна доля, винна воля.* Ном. 2) Долженъ, должный. *Так як я вам винний.* Ном. № 4053. *Вона мені винна карбованця.*

ІІ. Ви́нний, -а, -е. 1) Винный. *Камінне серце, а винний смак — чому то так?* Ном. стр. 294, № 162. 2) Виноградный. *Ой сіяла винні квіти із приполу.* Мет. 139.

Ви́нник, -ка, *м.* Винокуръ. *Ви, броварники, ви, винники.... Ходіте з нами на долину Черкень погуляти.* Лукаш. 37. Ум. **винничок.**

Винниківна, -ни, *ж.* Дочь винокура.

Виннику́ва́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть винокуромъ.

Ви́нницький, -а, -е. Винокуренный.

Ви́нниця, -ці, *ж.* 1) Винокурня. *Міждо винниці і між броварниці пробіга.* Мет. 414. 2) Виноградникъ. Угор. 3) Мн. **Ви́нниці, -ць**. **= Порічки.** Шух. I. 109. Ум. **Ви́нничка.**

Винниченко, -ка, *м.* Сынъ винокура.

Ви́нничка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **винниця.** *Винничка — всьому половинничка, млиночок — усьому віночок.* Ном. № 14017. 2) Жена винокура.

Ви́нничок, -чка, *м.* Ум. отъ **винник.**

Виннюха, -хи, *ж.* Родъ виннокислыхъ яблокъ. Вх. Зн. 7.

Ви́нняти, -йму, -меш, *гл.* **= Виняти.** *Ххе!... виннявши з рота люльку і сплюнувши, мовив Кирило.* Мир. Пов. II. 44.

Вино, -на, *с.* 1) Вино. *На Вкраїні добре жити, меді винопити.* Ном. № 700. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Єв. Мр. II. 22. 2) Виноградъ. *Зелене вино к горі ся вило, к горі ся вило, синє розцвіло.* Гол. IV. 547. *Зелене вино високо звило, ще й похилило.* ХС. VII. 425. 3) Пиковая масть. КС. 1887. VI. 463. Часто во мн. ч. **вина**. Ум. **Винце.** *Без дірочки, без денця, повна чарочка винця.* Ном. стр. 292, № 67.

Виноват, виноватий, -а, -е. 1) Виновный, виноватый. *Ні сном, ні духом не виноват.* Ном. № 4055. *Нехай на себе жалкує виноватий.* Ном. № 7067. 2) Должный, должникъ.

Виновате, -того, *с.* Долгъ. *Сей чоловік косе мені не за гроші, а за винувате, — позичав весною.* Волч. у.

Винователь, -ля, *м.* Обвинитель. *Жено, де ж ті винувателі твої?* Єв. I. VIII. 10.

Виноватець, -тця, *м.* 1) Виновникъ. Мнж. 74. *Я не крав деревні, а ось я швидко виноватця знайду.* Канев. у. *Уміє він пізнати виноватця.* К. Іов. 24. 2) Должникъ. *Оце по виноватцях ходив, щоб повіддавали, хто скільки позичав, так нема — не молотили.* Черниг. г.

Виноватий. См. **Виноват.**

Виноватити, -чу, -тиш, *гл.* **= Винувати.** *Винуватили його архиреї.* Єв. Мр. XIV. 3. *Мине виноваті, — тих виноватьте.* Грин. III. 447.

Виноватниця, -ці, *ж.* 1) Виновница. *Жадної іскорки жалю ні у кого не було до безщасної виноватниці.* О. 1862. II. 57. 2) Должница.

Виновацтво, -ва, *с.* Виновность. **Повернути в виновацтво**. Обвинить. *Нехай же хто лихих моїх осудить, напасників поверне в виновацтво.* К. Іов. 57.

Виновий, -а, -е. Пиковый.

Виновий, -а, -е. 1) Винный. *Виновий льох.* 2) Виноградный. Чуб. VI. 71.

Виноград, -ду, *м.* 1) Виноградъ. *По садочку хожу, виноград сажу.* Нп. **Сад-виноград**. Виноградникъ. *Ой у саді, саді-винограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Виноградочок.** *Ти мій таточку, мій виноградочку.* Мил. 183.

Виноградовий, -а, -е. Виноградный.

Виноградочок, -чку, *м.* Ум. отъ **виноград.**

Винозор, -ра, *м.* Эпитетъ сокола. Дальнозоркій? *Пошлімо, громадо, сокола-винозора! найпридатніщий це птах: має він яснії очі і бистрії крила.* Драг. 170.

Виноколо, -кола, *с.* Виноградникъ? *А в полі, в полі, й у виноколі, стоять намети з білого шовку.* АД. I. 8.

Виносити, -шу, -сиш, сов. в. **винести, -несу, -сеш,** *гл.* 1) Выносить. *І утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. *Де не просять, там києм виносять.* Ном. № 11895. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667. 2) Вырывать, вырвать. *Зайшов* (чорт) *ззаду, та шпичкою й виніс те око.* Драг. 43. *Гледи, шоб вона* (відьмина сорочка) *печі не рознесла, — дай я спалю. Та пішли на город, викопали кабицю. Як запалили, так ту кабицю й винесло.* Драг. 69. 3) О денежномъ счетѣ: составлять, составить. *Вам треба заплатить за поле.... 18 карб. 90 коп., та за город 5 карб. 10 к., до на рік винесе 24 карб.* О. 1862. IV. 106.

Ви́носити. См. **Виношувати.**

Виноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **винестися, -суся, -сешся,** *гл.* 1) Выноситься, винестися. 2) Возноситься, вознестись, подниматься, подняться. *Між бідними невеличкими міщанськими хатами високо виносилася покрівля його чималої хати.* Левиц. І. 238. 3) **Курка винеслася**. Снесла всѣ яйца, больше ужъ не будетъ нестись. *За літо кури винеслись, то тепер і не несуться.* Волч. у.

Винотока, -ки, *ж.* Точило для выжимки винограднаго сока. *Чоловік викопав винотоку.* Єв., Мр. XII.

Винохід, -хода, *м.* Иноходецъ. *Спочили вони з матір'ю, осідлали коня-винохода і поїхали собі.* ЗОЮР. II. 50.

Виношати, -шаю, -єш, *гл.* = **Виносити.** *А свекорко похожає, нагаєчку виношає.* Грин. III. 307.

Виношувати, -шую, -єш, сов. в. **виносити, -шу, -сиш,** *гл.* 1) Выносить, повыносить. *Носить та й носить, та насилу виносила.* Рудч. Ск. І. 37. *Який батько, такий син, — виносили з діжки сир.* Ном. № 7137. 2) Пронашивать, проносить. 3) Изнашивать, износить.

Виношуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **виноситися, -шуся, -сишся,** *гл.* 1) Пронашиваться, проноситься. 2) Изнашиваться, износиться.

Винувати, -ную, -єш, *гл.* Обвинять, винить. *Бо як тії припутні полетять, тебе будуть, орлику, винувать.* Радом. у. *Нікого не винуйте, я нікого не виную, одного Петра, він зробив мені цю шкоду.* Канев. у.

Винуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Обвиняться. Шух. І. 189.

Винужати, -жаю, -єш, *гл.* Изнурять. *Ну, навіщо б я себе отак винужав: день у школі, прийде ніч — одно за книжками сидите.* Лебед. у.

Винурятися, -ряюся, -єшся, *гл.* Выходить наружу, показываться, выступать. *Та вона* (річка Оріль) *так: то тече під кукотиною* (така рослина), *то знов випурнеться і блищить проти сонця.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Виньмати, -маю, -єш, *гл.* = **Виймати.** Аф. 335.

Ви́нюхати. См. **Винюхувати.**

Винюхувати, -хую, -єш, сов. в. **винюхати, -хаю, -єш,** *гл.* 1) Вынюхивать, вынюхать. *Табаки ріжок винюхала.* О. 1862. IX. 123. Мнж. 59. 2) Пронюхивать, пронюхать.

Ви́нянчити, -чу, -чиш, *гл.* Выняньчить.

Ви́нянчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Вынянчиться.

Ви́няти, -ся. См. **Виймати, -ся.**

Винятковий, -а, -е. Исключительный. Желех.

Ви́няток, -тку, *м.* Исключеніе. Желех.

Ви́орати, -ся. См. **Виорювати, -ся.**

Виорювати, -рюю, -єш, сов. в. **виорати, -рю, -реш,** *гл.* 1) Вспахивать, вспахать. *Виорала дівчинонька мислоньками поле.* Мет. 274. 2) Находить, найти въ землѣ при пахaнiи. *Не чув, щоб хто росказував, що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. І. 165.

Виорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **виоратися, -рюся, -решся,** *гл.* Находиться, найтись въ землѣ при паханіи. *Виорюються барз із землі хрущі.* Вх. Уг. 230.

Випадати, -даю, -єш, сов. в. **випасти, -ду, -деш,** *гл.* 1) Выпадать, выпасть. *Аж. очі випадають, так голова болить.* Ном. № 10046. *Як рак з кошеля випав, так багачеві таляр з калити.* Ном. № 13371. *Вітер і сніг випадає, чумак в полі пропадає.* Рудч. Чп. 238. *Випав сак і тому бідному.* Ном. № 2108. 2) Случаться, случиться, приходиться. *Випало мені якось бути у його в хаті. Така мені доля гірка випала.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 47). *О. Гервасієві саме тоді випала дорога.* Св. Л. 94. *Яке коли нещастя випаде.* Драг. 75. **Випадає**. а) Случается, приходится. *Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччу спить, — все випада таки Рябка притьмом побить.* Г. Арт. (О. 1861. ІІІ. 85). **Не випадає**. Не слѣдуетъ, не приходится, неприлично. Рудч. Ск. І. 124. *Мені не випадає так казать.* Волын. г. б) Значить, слѣдовательно, выходить. *Випада, ви усі три були дурні, а вона розумна.* Грин. II. 275. *Коли се все зробиш як слід, — ти, випада, розумний.* Грин. II. 276.

Випадковий, -а, -е. Случайный. *Щирість у нас річ випадкова, що якось несамохіть виявляється.* Г. Барв. 378.

Ви́падок, -дку, *м.* Случай. **Пішло на випадок**. Пошло на бѣду. Ном. № 1768. **Ви́падком випасти**. а) Случиться. *Випадком випало дуже добре.* Рк. Левиц. б) Пойти прахомъ. *А щоб йому випадком випало.* Ном. № 3681. *Як беруть з нас гроші* (дурно), *так випадком і випадуть.* Ном. № 13477. **Ви́падком**. Случайно.

Ви́палити. См. **Випалювати.**

Випалювання, -ня, *с.* Выжиганіе.

Випалювати, -люю, -єш, сов. в. **випалити, -лю, -лиш,** *гл.* Г) Выжигать, выжечь. *А винограду нащо стілько випалив?* Рудч. Ск. І. 94. 2) Стрѣлять, выстрѣлить, выпалить, дать залпъ. *Випалив, і лях схилився набік.* Стор. М. Пр. 131.

Випаля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Випалювати.**

Ви́парити, -ся. См. **Випарювати, -ся.**

Випаровувати, -вую, -єш, *гл.* Испаряться. *Вода у болоті раз-у-раз випаровує.* Дещо.

Ви́парубок, -бка, *м.* Подростокъ. Мнж. 177.

Випарювати, -рюю, -єш, сов. в. **випарити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Выпаривать, выпарить. 2) Только сов. в. Высѣчь. *Випарили різками.* Шевч. 299.

Випарюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **випаритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Выпариваться, выпариться.

Ви́пас, -су, *м.* Пастбище, подножный кормъ. *Випаси добрі.*

Випаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **випасти, -су, -сеш,** *гл.* 1) Выпасать, выпасти. 2) Пасть, напасть. *Пішли вівці в полонинку писаною колією: а хто вас йметь випасати, як я ся оженю? Імуть они ся сами пасти, сами випасати.* Лукаш. 145.

Ви́паскудити, -джу, -диш, *гл.* Изгадить, загадить.

Ви́паскудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Изгадиться, загадиться.

Ви́пасти. См. **Випадати и випасати.**

Випасувати, -сую, -єш, *гл.* = **Випасати.** *Лемішка випасував товар на степах до різниць.* Левиц. I. 239.

Ви́патрати, -раю, -єш, *гл.* Испачкать.

Ви́пахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Выдыхаться, очиститься отъ запаха. *Се вже трохи хата випахалась, а то так смерділа димом.*

Ви́пекти, -ся. См. **Випікати, -ся.**

Ви́пелешити, -шу, -шиш, *гл.* Искоренить, уничтожить все. Вх. Уг. 230.

Випереджати, -джаю, -єш, сов. в. **випередити, -джу, -диш,** *гл.* Опережать, опередить, обгонять, обогнать. *Ну, тепер, — каже чорт, — хто кого випереде, того буде пані.* Рудч. Ск. I. 68.

Ви́перти, -ся. См. **Витрати, -ся.**

Ви́пестити, -щу, -стиш, *гл.* Взлелѣять, выхолить. *Випестили її, викохали хорошу й чепурну.* МВ. I. 35.

Ви́пестувати, -тую, -єш, *гл.* = **Випестити.** К. ЧР. 218.

Ви́печатати, -таю, -єш, *гл.* Отпечатать.

Випива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **випити, -п'ю, -єш,** *гл.* 1) Выпивать, выпить. *Випивай до дна, щоб велика росла.* Ном. № 11551. *Горе — море: пий його, не вип'єш.* Ном. № 2235. **Він випивши, він трохи випивши**. Онъ подъ хмелькомъ. **Ви́пити повну, не малу,** т. е. **випити повну чарку горя, лиха**. Узнать много горя. *Він же з мене і кров виссе.... Не даром його жінка така замліла та занепала. Випила, видно, не малу, добра душа, на своєму віку.* Мир. Пов. II. 53. 2) Выѣдать, выѣсть. *Жук хліб випиває.* Константиногр. у. **— очі**. Выклевывать, выклевать глаза. *Яструби з орлами випивали очі.* О. 1862. I. 109.

Ви́пиляти. См. **Випилювати.**

Випилювати, -люю, -єш, сов. в. **випиляти, -ляю, -єш,** *гл.* Выпиливать, выпилить.

Випина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **випнути и вип'ясти, -пну, -неш,** *гл.* 1) Выставлять, выставить впередъ, выпячивать, выпятить. 2) Выпучивать, выпучить. *Кобза як не випинав баньки.... однак не розгледів.* Стор. М. Пр. 52. *Вип'яв очі — неначе ті баньки.* Ном. № 6597.

Випинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **випнутися и вип'ястися, -пнуся, -нешся,** *гл.* 1) Выпяливаться, выпялиться, выпячиваться, выпятиться, выставляться, выставиться впередъ. *Його живіт страшенно випнувся, як здоровий гарбуз.* Левиц. I. 172.

Ви́пис, -су, *м.* 1) Выпись, выписка, извлеченіе изъ рукописи. 2) Написаніе. 3) Исключеніе изъ списка.

Ви́писати, -ся. См. **Виписувати, -ся.**

Виписувати, -сую, -єш, сов. в. **виписати, -шу, -шеш,** *гл.* 1) Выписывать, выписать. *Випиши мені з книги оцю пісню.* 2) Писать, написать. *Щоб пропасниця покинула трусити, візьми й випиши на чвертці оці слова.... згорни сей папірець у восьмеро, перев'яжи його ниткою і вкинь у воду.* Это называется *виписувати пропасницю.* Грин. I. 255, 256. 3) Исключать, исключить изъ списковъ. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. 4) Расписывать, расписать, украшать, украсить орнаментами — деревянный предметъ, посуду и пр. при помощи красокъ, нарѣзокъ и пр. Шух. I. 251, 262, 294. 5) Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить. *Вже мені виписана понад лугом дорога.* Нп.

Виписуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **виписатися, -шуся, -шешся,** *гл.* Выписываться, выписаться, уходить, уйти изъ общества. *Адже ти не виписувався із запорожців?* Шевч. 301.

Ви́пит, -ту, *м.* Разспросъ, допросъ, вывѣдываніе.

Ви́питати, -ся. См. **Випитувати, -ся.**

Ви́пити. См. **Випивати.**

Ви́питок, -тку, *м.* Въ выраж.: **під випитком** — подъ хмелькомъ. *Семен під випитком і росказав, як вони крали яблука у панськім саду.* Волч. у. (Лобод.).

Випитування, -ня, *с.* Разспросы, развѣдываніе, вывѣдываніе.

Випитувати, -тую, -єш, сов. в. **випитати, -таю, -єш,** *гл.* Вывѣдывать, вывѣдать разспросами, допрашивать, разспрашивать, разспросить. *Все роспитують та випитують, і що вони судейським не кажуть, не ймуть віри.* Стор. І. 48.

Випитуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **випитатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Разспрашивать, разспросить. *Сидить хлопець коло дійки та й ся випитує.* Гол. І. 252.

Випихати, -хаю, -єш, сов. в. **випхати, -хаю, -єш и випхнути, -ну, -неш,** *гл.* Выталкивать, вытолкнуть, вытѣснять, вытѣснить. *Випихали з хати матір.* Левиц. І. 411. *Вона тебе випихає* (заміж за удівця) *на троє дітей, аби не за мене.* Г. Барв. 233. *Випхнули батька з хати.* Левиц.

Випихач, -ча, *м.* Выталкивающій, изгоняющій. Старику говорили о его дѣтяхъ: *Се твої випихачі: тебе випхнуть з світа, а сами зостануться.* Черниг. г.

Ви́підпідьомкатися, -каюся, -єшся, *гл.* О перепелкѣ: научиться хорошо кричать. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Наша перепеличка, мала-невеличка під полукіпком випідпідьомкалась.* Грин. І. 238.

Випіка́ння, -ня, *с.* Выжиганіе. — **очей**. Укоры. *Лучче в чужій хатині та весело, ніж у своїй, та невгіддя, та звяга, та випікання очей.* Г. Барв. 441.

Випікати, -каю, -єш, сов. в. **випекти, -чу, -чеш,** *гл.* 1) Выпекать, выпечь. *Хліб випечений як сонце.* Ном. №10103. 2) Выжигать, выжечь. *Очі виймали, гарячим залізом випікали.* Шевч. 256. **Випікати очі.** Переносно: колоть глаза. Левиц. І. 368.

Випікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **випектися, -чуся, -чешся,** *гл.* 1) Выпекаться, выпечься. *І хліб у печі випікається, і Василь під вікном озивається.* Нп. 2) Выжигаться, выжечься.

Випірати, -раю, -єш, сов. в. **виперти, -пру, -преш,** *гл.* 1) Выпирать, выпереть, выталкивать, вытолкать, вытискивать, вытиснуть. *Вербові дрова, а козиний кожух, то й випре дух.* Ном. № 8110. 2) Вытѣснять, вытѣснить, заставить уйти. *Притиківну випер у місто служити.* Мир. Пов. І. 172. *Я думав, що з його й дуту випре сю ніч.* Міусск. окр.

Випіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **випертися, -пруся, -прешся,** *гл.* Выпираться, выпереться, выдаваться, выдаться, выставиться, выходить, выйти, вылѣзть. *Як посадили їх у рештанську, — вони випіралися з неї сами й вікно видрали.* Новомоск. у. **Чи воно вже виперлося з півдня?** Перешло ли уже за полдень? Харьк. г.

Ви́пірнути, -ну, -неш, *гл.* Вынырнуть. *Випірнув з води.* Харьк. у.

Ви́плавати, -ваю, -єш, *гл.* Исплавать. *Безкосте, безмозке усе море виплавае.* Ном. стр. 293, № 98.

Ви́плакати, -чу, -чеш, *гл.* Выплакать. *Виплакала карі очі за чотирі ночі.* Мет. 6. *Плачем лиха не виплачеш.* Ном. № 2390. *Долю виплачу сльозами.* Шевч. 96.

Ви́плакатися, -чуся, -чешся, *гл.* Выплакаться, наплакаться. *От, виплакавшись добре за своїм чоловіком, і пішла додому.* Рудч. Ск. II. 146.

Ви́плат, -ту, *м.* Уплата, выплата. *На виплат гроші роскладати.* О. 1862. VII. 88.

Ви́платити, -ся. См. **Виплачувати, -ся.**

Виплачувати, -чую, -єш, сов. в. **виплатити, -чу, -тиш,** *гл.* Выплачивать, выплатить, уплачивать, уплатить. *Вони тільки й думають, як би їм гроші виплатили.* МВ. (О. 1862. III. 36).

Виплачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **виплатитися, -чуся, -тишся,** *гл.* Расплачиваться, расплатиться, погашать, погасить долгъ. *Жид поналічував на людей стільки довгу, що стало вже не в моготу й виплатиться.* ЗОЮР. I. 285.

Ви́плекати, -каю, -єш, *гл.* Выкормить (искусственно), воспитать. *Викохай і виплекай таку другу дочку.* Нп.

Ви́плескати. См. **Виплiскувати.**

Ви́плеснути. См. **Виплiскувати.**

Ви́плести. См. **Виплітати.**

Ви́плив, -ву, *м.* 1) Истеченіе, изліяніе. 2) Истокъ. Желех.

Виплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **випливти и виплисти, -пливу, -веш,** *гл.* Выплывать, выплыть. *Випливає з води мати.* Шевч. 24. *Випливає щука.* Рудч. Са, II. 105. *Виплив човен з очерету. Із за лісу, з-за туману місяць випливає.* Шевч. 150.

Ви́плигнути, -гну, -неш, *гл.* Выпрыгнуть.

Ви́плигом, *нар.* Подпрыгивая, проворно (идти). *Як наїсися сала, то так виплигом і підеш.* Харьк. г.

Ви́плинути, -ну, -неш, *гл.* **= Виплисти.** *Кому щастя, той і на києві виплине.* Ном. № 1666.

Ви́плисти. См. **Випливати.**

Ви́пліндрувати, -рую, -єш, *гл.* Истребить, уничтожить. *Стілько було берестків, а тепер ні годного нема — усі виплiндровано.* Лубен. у.

Виплiскувати, -кую, -єш, сов. в. **виплескати, -каю, -єш, одн. в. виплеснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Выплескивать, выплескать, выплеснуть, вылить (жидкость). *Не виплiскуй води по дурному! Хто випив?... Ніхто. Василь на мене виплескав, як я зомліла.* Г. Барв. 540. *Галька допила і ще виплеснула на стелю, приказуючи: Оттак наші вибрикуйте.* Г. Барв. 39. 2) Только сов. и несов. в. О хлѣбѣ: дѣлать, сдѣлать изъ тѣста ковригу хлѣба, перебрасывая ее *въ* рукахъ и хлопая по тѣсту ладонью. *Перш виплещи добре хліб, а тоді вже і в піч сажай.*

Виплiскуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **виплескатися, -каюся, -єшся, одн. в. виплеснутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Выплескиваться, выплескаться, выплеснуться, вылиться. *Аж вода з ночов виплiскувалася.* Мир. Пов. II. 86.

Виплітати, -таю, -єш, сов. в. **виплести, -плету, -теш,** *гл.* 1) Выплетать, выплесть, сплетать, сплесть; связывать, вязать, связать. *Виплів рукавиці.* 2) Выдумывать, выдумать, сочинять, врать, соврать.

Ви́плітка, -ки, *ж.* Косоплетка, ленточка изъ косы. О. 1861. XI. Св. 27. Гол. Од. 50. *Твої коси росплітав, — де твої виплітки подівав?* Лукаш. 154.

Виплітувати, -тую, -єш, *гл.* **= Виплітати.** *Вона виплітувала скатерть на стіл.* Левиц. I. 139.

Виплоджувати, -джую, -єш, сов. в. **виплодити, -джу, -диш,** *гл.* Плодить, выводить, вывести; рожать, родить, породить. *Та нігде вийти, та нігде сісти, та гніздо звити, а малих діток виплодити.* Грин. III. 695.

Виплоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **виплодитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Плодиться, выводиться, вывестись; рожаться, родиться. *Де хто виплодився, туди й лине.* Посл.

Ви́плодок, -дка, *м.* Порожденіе.

Ви́плутати, -ся. См. **Виплутувати, -ся.**

Виплутувати, -тую, -єш, сов. в. **виплутати, -таю, -єш,** *гл.* Выпутывать, выпутать, распутывать, распутать.

Виплутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **виплутатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Выпутываться, выпутаться. *Ніяк з.... очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II. 69.

Випльовувати, -вую, -єш, сов. в. **виплювати, -люю, -єш и виплюнути, -ну, -неш,** *гл.* Выплевывать, выплюнуть. *Душ не виплювати.* Ном. № 8299. *Тоді чорт — нічого робить — взяв та й виплював росписку.* Рудч. Ск. II. 25.

Ви́плюндрувати, -рую, -єш, *гл.* = **Виплiндрувати.** *А що він садка виплюндрував! то і Боже!* Лебед. у.

Ви́плюнути. См. **Випльовувати.**

Ви́плюснути, -ну, -неш, *гл.* Выплеснуть. Черниг. у.

Ви́пнути, -ся. См. **Випинати, -ся.**

Виповзати, -заю, -єш, сов. в. **виповзти, -зу, -зеш,** *гл.* Выползать, выползти.

Виповідати, -даю, -єш, сов. в. **виповісти, -вім, -віси,** *гл.* Выражать, выразить, высказывать, высказать. *Кожен народ виповідає свої думки, свій погляд — по — свойому.* О. 1862. IX. 108. *Усі беремось вести народ, не знаючи його, а не хочемо у нього й трохи повчитись хоч би тієї мови.... котрою навкруги нас миллiони наших земляків свої думки і надію, горе й радощі виповідають.* О. 1861. XI. 105.

Виповідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **виповістися, -вімся, -вісися,** *гл.* Оттовариваться, отговориться.

Ви́повнити, -ся. См. **Виповняти, -ся.**

Виповнювати, -нюю, -єш, *гл.* = **Виповняти.** *Кров'ю річки й озера виповнювали.* К. Кр. 27.

Виповняти, -няю, -єш, сов. в. **виповнити, -ню, -ниш,** *гл.* 1) Переполнять, переполнить, наполнять, наполнить. *Не виповниш Дніпра-Славути слізьми.* К. ЦН. 193. 2) Исполнять, исполнить, выполнять, выполнить.

Виповнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **виповнитися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Наполняться, наполниться, сдѣлаться полнымъ. *Каеш: боки позападали у коня; а давай що-дня вівса, то швидко виповняться.* Канев. у. *Хата усе виповнялася людьми, що надіходили.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) О лунѣ: дѣлаться полной. *Тоді* (молодикові) *виповнятися, а нам оздоровлятися.* Грин. II. 316.

Ви́повчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Исполниться. Шух. I. 43.

Випогоджуватися, -джується, сов. в. **випогодитися, -диться,** *гл. безл.* Проясняться, проясниться, наступать, наступить хорошей погодѣ.

Ви́позивати, -ваю, -єш, *гл.* Получить по приговору суда. *Він судився, та нічого з його не випозивав.* Зміев. у. *Тілки дви карбованці й випозивав за бика.* Канев. у.

Ви́позичити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Исчерпать, занимая. 2) Раздать въ займы.
Ви́позіхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Назѣваться вдоволь. *Зараз схопивсь, випозіхавсь, вичухався, помолився Богу.* Кв. II. 51.
Виполіскувати, -кую, -єш, сов. в. **виполоскати, -щу, -щеш,** *гл.* 1) Выполаскивать, выполоскать. *Виполоскали, обмили, та й принесли у шинок.* Стор. II. 69. 2) Вымывать, вымыть, уносить, унести водой. *На саме дно* (чорт) *спуститься, вхватить землі в пащеку і с тею землею наверх. А море глибоке, поки.... вирине він з моря, то вода вже геть виполоскала землю з рота.* Драг. 15.
Ви́полонити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Взять всѣхъ въ плѣнъ. 2) Истребить. *Бог милосердний держить нас на світі, а то б нас давно треба виполонити, як тварь нечестиву.* Мир. ХРВ. 41.
Ви́полоскати. См. **Виполіскувати.**
Ви́полоски, -ків, *м. мн.* Грязная вода отъ мытья, помои.
Ви́полоти. См. **Виполювати.**
Ви́полоч, -чі, *ж.* Неглубокая водомоина. *Липовец. у.; лужа,* Вх. Зн. 7; родъ неглубокаго рѣчнаго заливчика? Волч. у. Є *виполоч мала і велика: по коліна і попід плечі чоловікові.* Канев. у.
Ви́полювати, -люю, -єш, *гл.* Добыть на охотѣ. *Полювали вони, полювали цілий день і нічого не виполювали.* Рудч. Ск. II. 75.
Виполювати, -люю, -єш, сов. в. **виполоти, -лю, -леш,** *гл.* Выпалывать, выполоть. *Заходивсь коло того проса.... виполов його гарно.* Рудч. Ск. I. 54.
Випомина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Дѣлать наставленія, напоминанія. *Батенько дає, ще й випоминає.* Грин. III. 524.
Ви́порожні, -нів, *м. мн.* Въ выраж.: **випорожні ловити**. Воронъ ловить, зѣвать.
Ви́порожнити, -ся. См. **Випорожняти, -ся.**
Випорожняти, -няю, -єш, сов. в. **випорожнити, -ню, -ниш,** *гл.* Опорожнять, опорожнить. Кутки випорожнять. Заберуть все имущество изъ дому. Ном. № 10824.
Випорожнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **випорожнитися, -нюся, -нешся,** *гл.* Опорожняться, опорожниться.
Ви́пороти. См. **Випорювати.**
Ви́порснути, -ну, -неш, *гл.* Выскользнуть. *У жінки й каганець із рук випорснув.* О. 1862. I. 31.
Ви́порток, -тка, *м.* Выпоротокъ, мертворожденное животное. Вас. 198.
Випорхати, -хаю, -єш, *гл.* Порошить. *Чорна хмара виступає, дрібний дощик викрапає, білий сніжок випорхає, бурлак ніжки піднімає.* Мет. 464.
Випорювати, -рюю, -єш, сов. в. **випороти, -рю, -реш,** *гл.* 1) Выпарывать, выпороть, отпороть. *Із-під стоячого підошву випоре.* Ном. № 11064. 2) Только сов. в. Выпороть, высѣчь. *На всі боки випоров.* Ном. № 4020.
Ви́посажити, -жу, -жиш, *гл.* Дать приданое. *Левч.* 31.
Ви́постувати, -тую, -єш, *гл.* Пропостить. *Три дні випестувати.* К. Бай. 102.
Ви́почити, -чину, -неш, *гл.* Отдохнуть.
Ви́права, -ви, *ж.* 1) Выпрямленіе; исправленіе. 2) Отправка; отправленіе. 3) Имущество, даваемое дочерямъ при выходѣ замужъ, состоящее изъ бѣлья, платья,

посуды и иной домашней утвари. 4) **— шкури.** Выдѣлка кожи. Ум. **Ви́правка.** *Оддасть шкурку за виправку.* Ном. № 10570.

Ви́правдати, -ся. См. **Виправдувати, -ся.**

Ви́правдатися, -ся. См. **Виправдувати, -ся.**

Виправдувати, -дую, -єш, сов. в. **виправдати, -даю, -єш и виправдити, -джу, -диш,** *гл.* Оправдывать, оправдать. Вх. Лем. 398.

Виправдуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **виправдатися, -даюся, -єшся и виправдитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Оправдываться, оправдаться. *Хотів ся виправдати.* Вх. Лем. 398. *Як не піймав його, то він там виправдиться.* Новомоск. у.

Ви́правити, -ся. См. **Виправляти, -ся.**

Виправля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **виправити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Выправлять, выправить, исправлять, исправить. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. №3221. 2) Оправдывать, оправдать. 3) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Я не даром його з дому виправляю од себе.* Рудч. Ск. І. 133. 4) Требовать обратно, получить по требованію обратно. *От півник узяв та й пішов виправлять жорен.* Рудч. Ск. І. 37. 5) **— дочку.** При выходѣ дочери замужъ надѣлять бѣльемъ, платьемъ, посудой и иной домашней утварью. 6) **— шкуру.** Выдѣлывать, выдѣлать кожу. Шух. І. 254.

Виправлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **виправитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Выпрямляться, выпрямиться. (Гиляка) *виправилась, та лусь пана по пиці.* Грин. II. 198. 2) Разглаживаться, разгладиться. *Повиймав із скрині жупан, шапку, пояс, почепив усе на кілочку, щоб виправилось.* Г. Барв. 165. 3) Оправдываться, оправдаться. Мир. ХРВ. 400. *Виправляється, що цього не було.* Екатериносл. у. *Не по правді робить, та ще й виправляється.* Ном. № 176. 4) Отправляться, отправиться.

Ви́прасувати, -сую, -єш, *гл.* Выгладить.

Ви́прати, -перу, -реш, *гл.* Вымыть (о бѣльѣ). *Та виперу чумакові штани та сорочку.* Рудч. Чп. 43.

Ви́працювати, -цюю, -єш, *гл.* Заработать тяжелымъ трудомъ.

Ви́прискати, -каю, -єш, *гл.* Выбрызгать.

Ви́прищити, -щить, *гл. безл.* Покрыться прыщами.

Випріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **випріти, -прію, -єш,** *гл.* 1) Выпрѣвать, выпрѣть, выкипѣть (о пищѣ). 2) Выпрѣвать, выпрѣть, выгнивать, выгнить отъ сырости. Шух. Г. 74.

Ви́пробовувати, -вую, -єш, сов. в. **випробувати, -бую, -єш,** *гл.* Испытывать, испытать. (Бог) *випробовує святого.* К. Псал. 24. *Випробовуй їх, що з їх за люде вийдуть.* О. 1862. VI. 37. *Ви ж мене не знаєте, ви мене ні в якому ділі не випробували.* Г. Барв. 163.

Випроваджати, -джаю, -єш и випроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **випровадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить. *Тую бабину дочку випровадив свиней напувать.* ЗОЮР. II. 12. *Тоді випровадили його додому.* Рудч. Ск. І. 95. 2) Провожать, проводить. *Випровадь мя ко Дунаю.* Гол. І. 84. *Вона його за ворота собаками випровадила.* Мет. 115.

Випровожати, -жаю, -єш, *гл.* **= Ви́проваджати.** *Випровожала вдова свого сина, ту єдиную дитину.* Шевч. 362.

Ви́продати. См. **Випродувати.**

Випродувати, -дую, -єш, сов. в. **випродати, -дам, -даси,** *гл.* Распродавать, распродать.

Ви́просити, -ся. См. **Випрошувати, -ся.**

Ви́простати, -ся. См. **Випростувати, -ся.**

Випростувати, -тую, -єш, сов. в. **випростати, -таю, -єш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить; вытягивать, вытянуть. *Випростав ти спину од тяжкої ноші.* К. Псал. 189. **Ніжки випростати.** Умереть, издохнуть. *До вечора й ніжки* (півень) *випростав.* Сим. 216.

Випростуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **випростатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Випросталась як семисотна верства.* Ном. № 8625, стр. 288. *А сам аж стелю підпірає, випроставсь.* МВ. І. 110.

Ви́прохати, -ся. См. **Випрохувати, -ся.**

Випрохувати, -хую, -єш, сов. в. **випрохати, -хаю, -єш,** *гл.* **= Випрошувати, випросити.** *Леміщиха обіцяла їй випрохати коней у свого старого.* Левиц. І. 346.

Випрохуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **випрохатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* **= Випрошуватися, випроситися.**

Випрошувати, -шую, -єш, сов. в. **випросити, -шу, -сиш,** *гл.* Выпрашивать, выпросить. *Тим тільки й живе, що випросить шматок хліба.* Рудч. Ск. II. 162.

Випрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **випроситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Выпрашиваться, выпроситься.

Випруджувати, -джую, -єш, сов. в. **випрудити, -джу, -диш,** *гл.* Изгонять, изгнать, выискивать, выискать (о насѣкомыхъ-паразитахъ). *Випрудив нужу.* К. ПС. 143.

Ви́пручати, -ся. См. **Випручувати, -ся.**

Випручувати, -чую, -єш, сов. в. **випручати, -чаю, -єш,** *гл.* Освобождать, освободить, вырвать (руку). *Випручало рученята.* Шевч. 101. Вытаскивать, вытащить (изъ плетня палку, хворостину). *Собаки кинулись на його.... Чіпка подався назад до ліси, став випручувати хворостину.* Мир. ХРВ. 213.

Випручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **випручатися, -чаюся, -єшся,** *гл.* Освобождаться, освободиться, вырываться, вырваться (изъ рукъ, лапъ кого-либо). *Випручавсь од того чорта, що мене ніс.* Стор. МПр. 48.

Випрягати, -гаю, -єш, сов. в. **випрягти, -жу, -жеш,** *гл.* Выпрягать, выпречь, отпрягать, отпречь. *Захтілося — запрягайте! відхтілося — випрягайте.* Ном. № 4974. *Як погано орати, то лучче випрягати.* Ном. № 7305.

Випрягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **випрягтися, -жуся, -жешся,** *гл.* Выпрягаться, выпречься, распрягаться, распречься, отпрягаться, отпречься. *Се як віл у ярмі: коли не випряжеш, — не випряжеться.* Ном. № 10013.

Випрядати, -даю, -єш, сов. в. **випрясти, -пряду, -деш,** *гл.* Выпрядать, выпрясть, спрясть.

Випряжний, -а, -е. Выпряженный? Встрѣчено только въ пѣснѣ, опубликованной у Макс. (1834, 130) и повидимому фальсифицированной: *Коні воронії, коні випряжнії.* АД. І. 144.

Ви́прямити, -ся. См. **Випрямляти, -ся.**

Випрямля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **випрямити, -млю, -миш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить.

Випрямлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **випрямитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216.

Ви́прясти. См. **Випрядати.**

Ви́прятати, -таю, -єш, *гл.* Прибрать, убрать.

Ви́псякувати, -кую, -єш, *гл.* Выругать какъ пса, сильно выругать.

Випурна́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **випурнути, -ну, -неш,** *гл.* Вынырять, вынырнуть. *Випурнала риба дуже велика.* Лебед. у. *Випурнув норець* (з моря). Чуб. II. 18.

Ви́пурхнути, -ну, -неш, *гл.* Выпорхнуть. *Випурхнув соловейко в праве, а зозуля в ліве віконце.* ЗОЮР. II. 34. *Іде було й скаже: «Тіточко-голубочко! я піду до дівчат», або там куди; а тепер уже випурхне з хати, не питаючи мене.* МВ. II. 20.

Випускати, -каю, -єш, сов. в. **випустити, -щу, -стиш,** *гл.* 1) Выпускать, выпустить, отпускать, отпустить. *Суд не заклика, та й не випуска.* Ном. № 7372. *То буду я до темниці прихождати, темницю відмикати, вас всіх, бідних невольників, на волю випускати.* АД. I. 232. *Так не випустять, не почастувавши.* Г. Барв. 186. 2) Выставлять, выставить, высовывать, высунуть. *Морське чудерство одну губу випустило.* Мнж. 35. *Стьонжку з сорочки червону випустить.* Г. Барв. 103.

Ви́пуст, -ту, *м.* Мѣсто возлѣ села, куда выпускають скотъ. *У самбурців великий випуст, а у нас ніде скотині попастись, як не на толоці.* Черниг. г.

Ви́пустити. См. **Випускати.**

Ви́пустіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Опустѣть. Вх. Лем. 398. 2) Совершенно обѣднѣть. Вх. Лем. 398.

Ви́пустом, *нар.* О пасущемся скотѣ: безъ пастуха, свободно вездѣ (пастись). *А пастуха коло них нема — такечки ходять, випустом.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́пханець, -нця, *м.* Насильно удаленный, изгнанный. Одесск. у. (Залюбовск.).

Ви́пхати и випхнути. См. **Випихати.**

Ви́пшоно, -на, *с.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ значеніи: отсутствіе пшена, въ слѣд. разсказѣ: *Як оженився я, дав мені тесть в придане торбу з сьома перегородками: на хліб і на вихліб, на пшоно й на випшоно, на сіль і на висіль... Та дав іще кобилу — таку, як положить на віз сім мішків порожніх, то ще з гори й біжить.* Ном. № 14321.

Ви́п'ясти, -ся. См. **Випинати, -ся.**

Вир, -ру, *м.* Водоворотъ, омутъ. *Взяли жидівочку та під білі боки, розмахали і кинули та у вир глибокий.* Гол. Ум. **Вирочок.**

Ви́раз, -зу, *м.* Выраженіе словесное. Чуб. VI. 219. *Почала.... солодкими виразами любови промовляти.* Левиц. I. 341. Выраженіе лица. *Вираз на лиці понуро-урочистий.* К. МБ. XII. 269.

Ви́разка, -ки, *ж.* Ранка, язва. *Трудно виразку гоїти, а не уразити.* Ном. № 1574.

Виразний, -а, -е. Выразительный, ясный, внятный. *Картав за них царів виразними словами.* К. Псалт. 240.

Ви́разність, -ности, *ж.* Выразительность, ясность, внятность. Желех.

Ви́разно, *нар.* Выразительно; ясно, внятно, отчетливо, явственно. *Виразно промовила.* Стор. МПр. 84. *Чути було дуже виразно, як горілка булькала.* Левиц. I. 144.

Ви́разок, -вку, *м.* **= Виразка.** *У мене виразок зробився на нозі — неначе рана.* Новомоск. у. *Закрапати треба березівкою виразок.* Константиногр. у.

Ви́рай, -раю, *м.* = **Вирій.** Маркев. 18.

Ви́ралити, -лю, -лиш, *гл.* Пройти поле раломъ.

Виратовувати, -вую, -єш, сов. в. **виратувати, -тую, -єш,** *гл.* = **Вирятовувати, вирятувати.** *Коли б у цьому лісі хоч одна душа найшлась така, щоб мене виратувала.* Рудч. Ск. II. 19.

Вираховувати, -вую, -єш, сов. в. **вирахувати, -хую, -єш,** *гл.* Вычислять, вычислить.

Ви́рачкувати, -кую, -єш, *гл.* Излазить на четвереньках. *Як упущу починок, і нема нікого — поки то намамраю! Иноді всю хату вирачкую.* Сим. 236.

Ви́рачкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Вылѣзть на четверенькахъ, вообще выбраться съ трудомъ на гору (о человѣкѣ, лошадяхъ). (Залюбовск.).

Ви́рва, -ви, *ж.* Взятка, поборъ, всякій несправедливый или лишній поборъ, напр. при денежной платѣ еще добавочный отработокъ. *Оце писарь вирви хоче, тим зразу й не дає білета.* Борз. у. *За десятину землі панові одкосити дві, та ще вивезти десять купок гною, — то се вже гній буде вирва.* Лубен. у. *Хотіла баба вирви, та усилу сама вирвалась.* О. 1862. IX. 114. *То Шеверенко Олекса, в перших брат Наталі, здумав вирви домагаться, як москаль медалі. Заморившись, запалившись кинувся із хати, молодую, як ведеться, Талю продавати.... Кинули мерщій півкіпник срібний на одплату.* Мкр. Н. 29. *Три вирви в шию і міх кулаччя.* Ном. № 4761. У три вирви. Въ шею. І *самого Енея-пана в три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16.

Вирва́ння, -ня, *с.* Вырываніе. Чуб. I. 85.

Ви́рвати, -ся. См. **Виривати, -ся.**

Ви́рвихвіст, -хвоста, *м.* Топкое болото на дорогѣ.

Вирган, -ну, *м.* Органъ. *В розмовах на вирган мов грала.* Мкр. Г. 17.

Вирезуб, -ба, *м.* Рыба. Ciprinus dentix.

Ви́ректи, -ся. См. **Вирікати, -ся.**

Ви́рецептувати, -тую, -єш, *гл.* Разсказать, какъ по рецепту, точь въ точь. *Так йому* (на екзамені вчителеві) *вирецептував, аж спасибі сказав.* Св. Д. 225.

Ви́речи, -чу, -чеш, *гл.* = **Виректи.** Вх. Лем. 398.

І. Вирива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вирвати, -рву, -веш,** *гл.* 1) Вырывать, вырвать. *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201. *Виривав кущі з корінням.* Стор. МПр. 109. *Хоче у вовка з зубів вирвати!* Ном. № 4853. 2) Срывать, сорвать. *Ой вирву я з рожі квітку, та пущу на воду.* Нп.

ІІ. Вирива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вирити, -рию, -єш,** *гл.* Вырывать, вырыть. *Зайчик узяв та й вирив ямку на бурті.* Рудч. Ск. I. 29.

Вириватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **вирватися, -рвуся, -вешся,** *гл.* 1) Вырываться, вырваться. *Як вирветься сокира з рук.* Шевч. 436. *Придавила його до тину, щоб він не вирвавсь.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Рваться впередъ, выступать, выступить впередъ. *Наперед не виривайся, ззаду не зоставайся, середини держися.* Ном. № 5862. *Не йди.... бо далеко, сама не виривайся.* Рудч. Ск. I. 202. Также: выскакивать, выскочить впередъ, внезапно появляться, появиться. *Вирвався, як Пилип з конопель.* Ном. № 3153. *Десь вирвалась дівчинонька.* Нп.

Вирига́ння, -ня, *с.* Изрыганіе.

Виригати, -гаю, -єш, сов. в. **виригати, -гаю, -єш, одн. в. виригнути, -гну, -неш,** *гл.* Изрыгать, изрыгнуть. Мнж. 39.

Вирикувати, -кую, -єш, *гл.* О быкѣ, коровѣ: ревѣть. *Іде бичок у плаїчок, так вирикуючи.* Шух. І. 201.

Вирина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **вирнути, -ну, -неш,** *гл.* Выныpять, вынырнуть, всплывать, всплыть на поверхность. *Як божа воля, то вириєш і з моря.* Ном. № 18. *Пурнув, виринає і утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. 2) Вытекать, вытечь (объ источникѣ). *Ой у городі криниченька одна, да виринає холодная вода.* Мет. 147.

Ви́рипати, -паю, -єш, *гл.* Выхолодить (комнату), часто отворяя дверь. *Там так вирипають хату, що й собака не вдержиться.*

Ви́рискатися, -каюся, -єшся, *гл.* Найтись, отыскаться. *Десь вирискався.... миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66. *А це знов проява якась вирискалась.* Мир. ХРВ. 21. *І вирискалось таке бидло.* Мнж. 177.

Ви́рити. См. **II. Виривати.**

Вирити, -рю, -риш, *гл.* Кружиться водѣ или какому либо предмету въ водѣ вокругъ центра, въ водоворотѣ. Мнж. 179.

Ви́рихтувати, -тую, -єш, *гл.* Направить, навести, нацѣлить.

Ви́ріб, -робу, *м.* 1) Издѣліе. Желех. 2) Свободное отъ работы время. Употр. въ выраженіи: **виробу нема**. Постоянная работа, нѣтъ свободнаго времени. Мнж. 165. *Німці гарно платять наймитам, за те нема у них і виробу.* Новомоск. у.

Вирівнювати, -нюю, -єш, сов. в. **вирівняти, -няю, -єш,** *гл.* Выравнивать, выровнять.

Вирівнюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **вирівнятися, -няюся, -єшся,** *гл.* Выравниваться, выравняться. *Так виросла, вирівнялась, така з неї стала гарна молодиця.* Стор. І. 255.

Ви́рід, -роду, *м.* Выродокъ, уродъ. *Нема роду без вироду.* Ном. № 9342.

Ви́рідний, -а, -е. Выродившійся. Желех.

Ви́ріжок, -жку, *м.* 1) Часть чего-либо, выдающаяся угломъ. 2) Конецъ поселка. *А що то за хижка там на виріжку?* Мет.

Ви́різати, -ся. См. **Вирізувати, -ся.**

Ви́різка, -ки, *ж.* 1) Вырѣзка. 2) *мн.* **Ви́різки**. Вырѣзаніе вытканнаго полотна изъ ткацкаго станка, производимое въ присутствіи приглашеннаго для этого хозяина (хозяйки) полотна, приносящаго при этомъ ткачу угощеніе — выпивку и хлѣбъ, или только хлѣбъ. МУЕ. III. 22.

Ви́різнити, -ся. См. **Вирізняти, -ся.**

Вирізняти, -няю, -єш, сов. в. **вирізнити, -ню, -ниш,** *гл.* Отличать, отличить отъ другихъ.

Вирізнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **вирізнитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Отличаться, отличиться, разниться отъ другихъ.

Вирізування, -ня, *с.* 1) Вырѣзываніе. 2) Особый способъ ажурнаго вышиванія. *Шити вирізування.* Вас. 193. 3) Украшеніе деревянныхъ предметовъ вырѣзываніемъ орнаментовъ. Шух. І. 306.

Вирізувати, -зую, -єш, сов. в. **вирізати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Вырѣзывать, вырѣзать. *Вирізав з тії дошки клинчик. Біжить свинка, вирізана спинка.* Ном. стр. 302, № 432. 2) Срѣзывать, срѣзать. *Вирізав три різки з берізки.* Мет. 180. *Добре чорту в дудку грать, сидя в очереті: одну зломить, другу виріже.* Ном. № 1412. 3) Только сов. в. Перерѣзать всѣхъ. *Геть виріжем вражих ляхів, геть, що до одного.* Нп.

Вирізуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **вирізатися, -жуся, -жешся,** *гл.* О мѣсяцѣ: выходить, выйти изъ-за чего-либо. *Місяць із-за левади вирізався.* К. ДС. 31. *Місяць, молодик, із-за чорної хмари вирізався — виплив.* Г. Барв. 467.

Ви́рій, -рію, *м.* Теплыя страны, куда птицы улетаютъ на зиму. *Доходив він аж до вирія, куди небесні пташки злітаються на зімівлю.* Стор. МПр. 167. *Зажурилась перепілочка: бідна моя головочка, що я рано із вирію вилетіла.* Мет. 211.

Вирікати, -каю, -єш, сов. в. **виректи, -речу, -чеш,** *гл.* Произносить, произнести, сказать. *То ж не один хто сказав — громада викрекла.* Ном. № 10744. *Чи оддаси за мене Настусю? А Губрій.... вирік: «Віддам».* Г. Барв. 461.

Вирікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **виректися, -чуся, -чешся,** *гл.* **— кого.** Отрекаться, отречься, отказываться, отказаться отъ кого. *Ой вирікся і отець, виреклася й мати.* Рудч. Чп. 180.

Ви́ріст, -росту, *м.* 1) Выростаніе. **До виросту**. Пока выростетъ. *Як до виросту не запрягаєш лошака, то й буде кінь добрий.* Валк. у. *До виросту нехай живе у вас дівчина.* Волч. у. **Сукня на виріст**. Просторное, длинное платье. 2) Ростъ. МВ. II. 15. *На виріст невисокий.* Ном. № 8615.

Вирлатий, -а, -е. О глазахъ: выпученный. *Очей страшних, вирлатих, товстобрових.* К. ЦН. 187.

Вирлач, -ча, *м.* Пучеглазый человѣкъ.

Ви́рло, -ла, *с.* 1) Дышло коннаго привода. 2) Длинный рычагъ, которымъ поворачиваютъ вѣтряныя мельницы. Рк. Левиц. 3) Ямка? *Комін і грубка — се були чорт вирла в печищі.* Г. Барв. 20. 4) мн. **Ви́рла**. Глаза на выкатѣ.

Вирлоокий, -а, -е. Пучеглазый.

Ви́рнути. См. **Виринати.**

Ви́робити, -ся. См. **Виробляти, -ся.**

Ви́робка, -ки, *ж.* = **Виріб 1.** *Золоті й срібні виробки.* Мир. ХРВ. 68.

Вироблі́ння, -ня, *с.* См. **Виробляння.** Шух. I. 216.

Вироблювати, -люю, -єш, *гл.* = **Виробляти.** О. 1861. IX. 179.

Виробляння, -ня, *с.*, у гуцул. **вироблі́ння**. 1) Выдѣлка. Шух. I. 216. 2) Выработка, обработка. Шух. I. 260. 3) Зарабатываніе. 4) Продѣлываніе.

Виробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **виробити, -блю, -биш,** *гл.* 1) Выдѣлывать, выдѣлать, дѣлать. *У Батурині сірі сукна виробляють.* Черниг. у. *Благословіть нас, мамо, коровай виробляти!* Грин. III. 501. 2) Вырабатывать, выработать; обрабатывать, обработать, отдѣлать. *Ми не виробили собі під византийщиною культури, рівноважної з римською.* К. XII. 65. *Чесним потом виробляти із неволі волю.* О. 1862. X. 31. (Поема) *ще не вироблена, тим і не посилаю.* Шевч. (О. 1861. X. 12). У гуцуловъ-гончаровъ **виробляти глину** — мѣшать руками, окончательно ее размягчая и дѣлая готовой для работы. Шух. I. 260. 3) Срабатывать, сработать извѣстное количество, зарабатывать, заработать. *Хоч і не заробе багато, а все за хліб виробе.* Грин. II. 73. *Ти, кажуть, громадську отару пасеш, рублів з півсотні виробляєш.* Мир. ХРВ. 51. 4) **— силу.** Истрачивать, истратить на работѣ силу. *Ой щоб тобі, ґосподине, хоріти, боліти: виробив я свою силу та на твої діти.* Грин. III. 556. 5) Истощать, истощить, измучить работой. *Кінь не везе, бо дуже вироблений.* Зміев. у. О землѣ: истощать, истощить частыми посѣвами. *Виробили так землю, що вже нічого не родить.* 6) Прорабатывать,

проработать извѣстное время. (Повинен) *ти мені цілий год робити ту роботу, що я загадаю. Як виробиш, так навчу, а не виробиш, — не навчу.* Мнж. 72. 7) Выдѣлывать, продѣлывать, продѣлать. *Хто ж се виробля?* Св. Л. 50. *Оттаке-то людям горе чума виробляла.* Шевч. 545.

Вироблятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **виробитися, -блюся, -бишся,** *гл.* 1) Выдѣлываться, выдѣлаться. 2) Вырабатываться, выработаться; обрабатываться, обработаться. 3) Истощаться, обезсилѣть отъ работы. *Виробився чоловік.* Зміев. у.

Вироб'яки, -ків, *м. мн.* Родъ кожаныхъ лаптей. Шух. I. 120.

Ви́родитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Выродиться. 2) Истощиться (о землѣ).

Ви́родок, -дка, *м.* Выродокъ. См. **Вирід.** *Мав уродиться чоловік, та вилупивсь виродок.* Ном. № 2917. *Всі люде як люде, а ти мов виродок який.* О. 1862. II. 25.

Ви́розуміти, -мію, -єш, *гл.* Понять. Желех.

Ви́розумітися, -міюся, -єшся, *гл.* Сдѣлаться понятнымъ. быть понятымъ. *Той те скаже, другий друге, третій трете, а од того вирозуміється діло, повернеться перед нами з усіх боків.* О. 1862. I. 65.

Ви́роїтися. См. **Вироюватися.**

Ви́рок, -ку, *м.* Приговоръ (суда), рѣшеніе, опредѣленіе. *Що ти мені страшні вироки пишеш.* К. Iов. 29.

Виростати, -таю, -єш, сов. в. **вирости, -сту, -теш,** *гл.* Выростать, вырости. *Борода виросла, та ума не винесла.* Ном. № 6355. *Буває, що і на полі рожа виростає.* Ном. № 14303.

Ви́росток, -тка, *м.* Подростокъ. *У мене діти ще не великі: так, виростки собі.* Екатериносл. у. (Залюбоск.). Ум. **Ви́росточок.** *Такий хлопчук, виросточок уже чималий.*

Вирощати, -щаю, -єш, сов. в. **виростити, -щу, -стиш,** *гл.* Выращивать, вырастить. *Дощі.... землю промочають, траву вирощають.* Нп. *Виростив.... як рідну дитину.* О. 1861. VIII. 17.

Вироюватися, -роююся, -єшся, сов. в. **вироїтися, -роюся, -їшся,** *гл.* 1) Отроиться (о пчелахъ), вылетать, вылетѣть роемъ. *Рій вироївся.* МВ. (О. 1862. I. 72). 2) Высыпать, высыпать, выходить, выйти толпой (о людяхъ). *Люде вироїлися з церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91). *Люде за їми купами вироювалися.* МВ. (О. 1862. I. 102). 3) Возникать, возникнуть. *Відсіля ж то й вироїлась приказка.* Стор. I. 8. 4) *безл.* Вообразиться. *Тільки що задрімав, таке вироїлось, що аж страшно стало.*

Вируба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **вирубати, -баю, -єш,** *гл.* 1) Вырубать, вырубить. *Вирубаю цей ліс.* 2) Срубывать, срубить. *Вирубав собі дубка на вісь.* 3) Изрубливать, изрубить. *Вирубано всіх ворогів.* 4) **Ляхом вирубати**. Говорить по-польски, (объ украинцѣ). *Ой п'є Сава і гуляє, ляхом вирубає.* Нп.

Вирубувати, -бую, -єш, *гл.* = **Вирубати.**

Вируговувати, -вую, -єш, сов. в. **виругувати, -гую, -єш,** *гл.* Изгонять, изгнать кого изъ его владѣній.

Вируча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **виручити, -чу, -чиш,** *гл.* Выручать, выручить, освобождать, освободить, спасать, спасти. *Ходжу по світу: з біди людей виручаю.* Рудч. Ск. II. 79.

Ви́рушити, -шу, -шиш, *гл.* Отправиться, двинуться. *Вирушу я так потужно, що безумством буде против мене воювати.* К. МБ. XII. 266.

Ви́рядити, -ся. См. **Виряжати, -ся.**

Вирядка, -ки, *ж.* Снаряженіе въ дорогу. *Ото ж як він їхав туди, то мати Позичила у мене на вирядку грошей.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Виряжати, -жаю, -єш, сов. в. **вирядити, -жу, -диш,** *гл.* Снаряжать, снарядить, отправлять, отправить. *В велику дорогу вирядили.* Мет. *Виряжала мати дочку в чужу стороночку.* Макс. *Царь виряжає військо на війну.*

Виряжатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **вирядитися, -жуся, -дишся,** *гл.* Отправляться, отправиться, снаряжаться, снарядиться. *Мисливі люди* (так) *примовляють, виряжаючись до поля.* Ном. № 14148.

Вирятовувати, -вую, -єш, сов. в. **вирятувати, -тую, -єш,** *гл.* Спасать, спасти, избавить отъ бѣды, выручать, выручить. *Не загайся на підмогу, вирятуй з напасти.* К. Шал. 94. *А молодий Юрко та до бережечка, знайшов човна і веселечко, вирятував Марусю-сердечко.* Мет. 129.

Ви́рятуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Спастись, избавиться отъ бѣды, выйти изъ затрудненій. Рудч. Ск. II. 114.

Ви́рячити. См. **Вирячувати.**

Вирячкуватий, -а, -е. Пучеглазый; выпученный (о глазахъ). Чуб. II. 40. *Очі такі стали вирячкуваті.* О. 1862. VIII. 17.

Вирячувати, -чую, -єш, сов. в. **вирячити, -чу, -чиш,** *гл.* — **очі**. Вытаращивать, вытаращить глаза. *Яким знов вирячив очі на свою жінку.* Левиц. I. 433.

Ви́са, -си, *ж.* Что-либо висящее. Находится въ загадкѣ о висящемъ плодѣ и свиньѣ: *Виса висить, хода ходить, виса впала, хода ззіла.* Ном. стр. 294. Заг. № 120.

Висаджувати, -джую, -єш, сов. в. **висадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Высаживать, высадить. 2) Выставлять, выставить, выламывать, выломить. *Висадив замкову браму.* Стор. МПр. 145. 3) Поднимать, поднять; поднявъ сажать, посадить на что-либо. *Висадили того москаля якось наверх* (із льоху). О. 1862. I. 32. *Висадив його на коня і сам сів.* Грин. II. 55. *Висадив її на дерево, посадив поміж гіллям.* Чуб. II. 158.

Ви́садок, -дка, *м.* Растеніе, оставленное на сѣмена. *Висадки пішли в кущі.* Левиц. I. 28. *Товаришки мої давно повиходили заміж, а мене старости кидають на висадки.* Г. Барв. 234.

Висажувати, -жую, -єш, *гл.* = **Висаджувати.**

Ви́сапати. См. **Висапувати.**

Ви́сапатися, -паюся, -єшся, *гл.* Отдышаться.

Висапувати, -пую, -єш, сов. в. **висапати, -паю, -єш**, *гл.* Выпалывать, выполоть.

Ви́сварити, -рю, -риш, *гл.* Добыть съ бранью.

Ви́сваритися, -рюся, -ришся, *гл.* Перестать ссориться.

Ви́сватати. См. **Висватувати.**

Висватувати, -тую, -єш, сов. в. **висватати, -таю, -єш,** *гл.* Сватать, посватать. *Висватай мені царівну.* Мнж. 26.

Ви́свиснути, -ну, -неш, *гл.* Свиснуть. *А і сів на коня, та і висвиснув.* Нп.

Ви́свистати. См. **Висвистувати.**

Висвистувати, -тую, -єш, сов. в. **висвистати, -щу, -стиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Насвистывать, свистать. *Раз-у-раз насвистував вівчарик.* Стор. I. 206. *Витяг з-за пояса сопілку, висвистує, яті зна.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Вызывать, вызвать кого свистомъ. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

Висвищака, -ки, *ж.* Шуточное названіе кнута (въ народномъ анекдотѣ). О. 1861. IX. 191.

Висвідча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Свидѣтельствовать, доказывать. *Гляньте, браття, правду святе письмо свідчить-висвідчає.* Макс.

Висвідчення, -ня, *с.* Свидѣтельствованіе, засвидѣтельствованіе. Вх. Уг. 230.

Ви́світити, -ся. См. **Висвічувати, -ся.**

Висвічувати, -чую, -єш, сов. в. **висвітити, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Свѣтить сильно. (Місяць) *висвічував на все небо.* Мир. Пов. I. 145. *Рано схопилося сонце, виграваючи та висвічуючи червоним світом.* Мир. ХРВ. 50. 2) Пояснять, объяснять, объяснить. 3) Въ картахъ: вскрывать, вскрыть козыря.

Висвічуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Свѣтиться. *Тисячі свічок висвічувалися як блискавки.* Стор. МПр. 74.

Ви́свободити, -джу, -диш, *гл.* Освободить. Рудч. Ск. II. 117.

Ви́святити, -ся. См. **Висвячувати, -ся.**

Ви́свячення, -ня, *с.* Посвященіе (въ духовный санъ). Желех.

Висвячувати, -чую, -єш, сов. в. **висвятити, -чу, -тиш,** *гл.* — **на попа**. Посвящать, посвятить (въ духовный санъ).

Висвячуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **висвятитися, -чуся, -тишся,** *гл.* Посвящаться, посвятиться (въ духовный санъ). *Висвятився семинарист на попи.* О. 1862. I. 54.

Ви́селити, -ся. См. **Виселяти, -ся.**

Виселя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **виселити, -лю, -лиш,** *гл.* Выселять, выселить. *Із неволі на родющу любу землю виселяє.* К. Псал. 150.

Виселятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **виселитися, -люся, -лишся,** *гл.* Выселяться, выселиться.

Ви́серка, -ки, *ж.* Яблоня или груша, выросшая непосѣянной.

Висиджувати, -джую, -єш, сов. в. **висидіти, -джу, -диш,** *гл.* 1) Просиживать, просидѣть. *Два місяці висадів в карантину.* Стор. I. 175. 2) Высидѣть. *Сиділи три дні та й висиділи злидні.* Ном. № 9859. 3) Только сов. в. Усидѣть.

Висиджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **висидітися, -джуся, -дишся,** *гл.* Насиживаться, насидѣться. *Нехай висидиться.*

Висилати, -лаю, -єш, сов. в. **вислати, -шлю, -леш,** *гл.* Высылать, выслать. *Всіх ляхів-панів на чотирі місяці на Україну вислав.* АД.

Ви́силити, -ся. См. **Висиляти, -ся.**

Висиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **висилити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Обезсиливать, обезсилить, изнурять, изнурить. 2) Истощать, истощить.

Висилятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **висилитися, -люся, -лишся,** *гл.* Изнуряться, изнуриться, истощаться, истощиться.

Висинатися, -ється, сов. в. **виснитися, -ниться,** *гл. безл.* Представляться, представиться во снѣ, присниться. *Мені вже з рік висипалось, що батько вмре.*

Ви́синити. См. **Висинювати.**

Ви́синовити, -влю, -виш, *гл.* Исключить изъ семьи, лишить наслѣдства. *Було в його два сини.... Андрія, кажуть, не злюбив за щось: видко той не вмів шануваться, дак він його висиновив — прогнав з двору.* О. 1861. X. 27.

Висинювати, -нюю, -єш, сов. в. **висинити, -ню, -ниш,** *гл.* 1) Синить, посинить. 2) Тратить, истратить на синеніе.

Висиня, -ні, *ж.* = **Височиня.** Волч. у. (Лободовск.).

Ви́сип, -пу, *м.* Насыпь. *Турок наробив такі високі висипи, от як би хата.* Брацл. у.

Висипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **висипати, -плю, -пеш,** *гл.* 1) Высыпать, высыпать. *Висипав я на стіл жменю дукатів.* Стор. МПр. 41. 2) Выливать, вылить. *Висип всенький борщ у миску.* 3) Высыпать, появляться, появиться во множествѣ. *Висипали запорожці — лиман човни вкрили.* Шевч. 49. 4) Насыпать, насыпать. *Та висип же, мила, високу могилу.* Мет. 98. 5) Усыпать, усыпать.

Висипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **висипатися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Высыпаться, высыпаться. *Висипався Хміль із міха та показав ляхам лиха.* Ном. № 664. 2) Показываться, показаться, проростая, (объ усахъ, бородѣ). *Висипався чорний ус.* Шевч. 555.

Ви́сипка, -ки, *ж.* Сыпь. Желех.

Висипля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **виспати, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Спать, проспать извѣстное время. *День виспать, а ніч у карти програть.* О. 1861. X. 151. *Виспав усю ніч.* Константиногр. у. 2) Только сов. в. Пріобрѣсть что спаньемъ. *Виспав коваля і бондаря.* Ном. № 11325.

Висиплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **виспатися, -плюся, -пишся,** *гл.* Высыпаться, выспаться. *Доки ти висиплятимешся та вилежуватимешся? А в вівторок похмелялася, а в середу висиплялася.* Грин. II. 325. *Хто як постеле, так і виспиться.* Ном. № 7201.

Висиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **виссати, -ссу, -ссеш,** *гл.* Высасывать, высосать. *Висисає останню силу нашої землі наш ворог.* Левиц. I. 203. *На хлібові клятий жучок висиса яке зерно м'яке.* Волч. у.

Висити, -шу, -сиш, *гл.* Поднимать въ вышину. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стежити, а в шир ширити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Висиха́ння, -ня, *с.* Высыханіе. К. Псал. 69.

Висихати, -хаю, -єш, сов. в. **висхнути, и висохти, -хну, -неш,** *гл.* Высыхать, высохнуть. *Сохнуть наші яри, висихає наша вода.* Левиц. I. 203. *Кухоль ходить, переходить, так і висихає.* Шевч. 125.

Вісіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **висіяти, -сію, -єш,** *гл.* 1) Расходовать, израсходовать на сѣяніе. *А бідний мужик і не висіяв тієї пшениці — стілько було, стілько й єсть.* Грин. II. 147. *Ой на горі вітер віє, подолянка руту сіє, сіє, сіє, висіває.* Голов. 2) Усѣвать, усѣять. 3) Просѣвать, просѣять.

Ви́сівки, -вок, *ж. мн.* Отруби. *Дивиться, як собака на висівки.* Ном. № 3399.

Висівчаний, -а, -е. Изъ отрубей сдѣланный.

Висікака, -ки, *м.* Дерзкій, нахалъ, выскочка. *Ого! провчу я висікану!* Котл. Ен. IV. 34.

Висіканка, -ки, *ж.* Порка. *Ой там на долині жуки бабу повалили, і сорочку зняли, висіканку дали.* Ном. № 12529.

Висікати, -каю, -єш, сов. в. **висікти, -січу, -чеш,** *гл.* Вырубать, вырубить, высѣчь. *Ой як я схочу, терен висічу.* Нп. *Як зачав сікти мечем, — висік триста п'ятдесят чоловіка мечем.* Грин. III. 587.

Висікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **висіктися, -січуся, -чешся,** *гл.* Сѣчься, посѣчься. *Грива коневі геть висіклася.*

Ви́сіль, -соли, *ж.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ значеніи: отсутствіе соли. Ном. № 14321. См. **Випшоно.**

Вісімдесят, восьмидесяти, *числ.* Восемьдесятъ. *Мені вісімдесят год.* Рудч. Ск. I. 20.

Ви́сіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* **— на кого**. Наброситься на кого съ крикомъ, бранью. Вх. *Лем.* 398.

Ви́сіти, -шу, -сиш, *гл.* Висѣть. *Сядь, нехай поли не висять.* Ном. № 11861. *Висить чоловік неживий.* Рудч. Ск. II. 180.

Ви́сіяти. См. **Висівати.**

Вискакувати, -кую, -єш, сов. в. **вискочити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Выскакивать, выскочить, выпрыгивать, выпрыгнуть. *Вискакує з води проклятий ірод.* ЗОЮР. II. 30. 2) Подскакивать, подскочить, подпрыгивать, подпрыгнуть. *Хоч вискакуй, хоч не вискакуй, та чумаченьку й орле, що в неділоньку переїздити на Самарськеє поле.* Рудч. Чп. 205.

Ви́скалити, -ся. См. **Вискаляти, -ся.**

Вискаля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **вискалити, -лю, -лиш,** *гл.* Оскаливать, оскалить. *Вискалив зуби, як собака.* Ном. № 12639. *Хоч убий москаля, то він зуби вискаля.* Ном. № 829.

Вискалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **вискалитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнцѣ: проглядывать, проглянуть сквозь тучи. *То дощ, то вискалиться.* Ном. № 568.

Висквирятися, -ряюся, -єшся, *гл.* **= Вискирятися.** *Сонечко висквирилось.* Мнж. 178.

Ви́скирити, -ся. См. **Вискиряти, -ся.**

Вискиря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **вискирити, -рю, -риш,** *гл.* **= Вискаляти, вискалити.** *Так зуби й вискиря.* Грин. II. 93.

Вискирятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **вискиритися, -рюся, -ришся,** *гл.* **= Вискалятися, вискалитися.**

Ви́скіпати, -паю, -єш, *гл.* 1) Выковыривать. 2) Отыскать, найти. *От я собі вискіпаю чоловіка.* Г. Барв. 397.

Ви́скіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Проявиться, взяться. *і звідки се він вискіпався на наше безголов'я?*

Ви́скічка, -ки, *ж.* **= Вілка.** Вх. Уг. 230.

Вискотня, -ні, *ж.* Визжаніе, визгъ.

Ви́скоцень, -цня, *м.* Лень, головки котораго, созрѣвъ, лопаются сами и сѣмена выпадаютъ. Гол. Од. 37. См. **Скоцень.**

Ви́скочити. См. **Вискакувати.**

Ви́скребти. См. **Вискрібати.**

Вискрипувати, -пую, -єш, *гл.* Поскрипывать. *Ідуть воли, ідуть вози вискрипуючи.* Рудч. Чп. 193.

Вискріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **вискребти, -бу, -беш,** *гл.* Выскребать, выскресть, выскабливать, выскоблить.
Ви́скрібки, -бків, *м. мн.* Поскребки.
Вискромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **вискромадити, -джу, -диш,** *гл.* Выскребать, выскресть. *А діжу, як спече хліба, то не вискромаде, не оббане.* Мнж. 99.
Вискуба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **вискубти, -бну, -неш,** *гл.* Вырывать, вырвать, выщипывать, выщипать перья, волоса. *Як ухопив його за чуба, дак скільки зачепив, стільки й вискуб.* Также о срываніи травы, листьевъ. *Нема паші: вискубає бідний товар кожну травинку з землею.*
Виславля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Славить, прославлять. *Славу козацьку виславляли.* Лукаш.
Ви́слати. См. **Висилати.**
Ви́слебезувати, -зую, -єш, *гл.* 1) Прочесть по складамъ, съ трудомъ. 2) Разсказать, высказать все, ничего не опуская. *Вислебезував їм усе, як од мене таїлись.* К. XII. 30.
Ви́слизнути, -ну, -неш, *гл.* — **кому з рук**. Выскользнуть.
Ви́слий, -а, -е. Висячій. **Ви́сла колодка**. Висячій замокъ. Валковск. у.
Ви́слід, -ду, *м.* Изслѣдованіе, результата изслѣдованія. Левч. 52.
Висліджування, -ня, *ср.* Выслѣживаніе.
Висліджувати, -джую, -єш, сов. в. **вислідити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Выслѣживать, вислѣдить. *Натрапив на слід та й вислідив.* Стор. I. 49. 2) Изслѣдовать. Уман. I. 304.
Ви́сліпати, -паю, -єш, *гл.* Увидѣть, замѣтить (о людяхъ съ слабымъ зрѣніемъ).
Ви́сліпити, -плю, -лиш, *гл.* Ослѣпить всѣхъ. *Іще не всіх чортів висліпили — підемо сліпить.* Ном. № 10346.
Ви́слобонити, -ню, -ниш, *гл.* Освободить.
Ви́слобонитися, -нюся, -нишся, *гл.* Освободиться.
Ви́словити, -ся. См. **Висловлювати, -ся.**
Висловлювати, -люю, -єш и **висловля́ти, -ля́ю, -єш,** сов. в. **висловити, -влю, -виш,** *гл.* Выражать, выразить, говорить, сказать, разсказать. *Висловлювали так, щоб він нас уторопав.* О. 1862. IX. 25. *Ви́словив сам, сам і одвічай.* Константиногр. у.
Ви́словок, -вка, *м.* Выраженіе. Харьк. у. *Навіть висловок: «ad majoren Dei gloriam» взято цілком із Корана.* К. ЦН. 248.
Висловлюватися, -влююся, -єшся, сов. в. **висловитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Выражаться, выразиться. *Змогли б висловитись по своєму про всяку річ.* К. (О. 1862. III. 30).
Вислозадий, -а, -е. О рогатомъ скотѣ: съ такой задней частью спины, которая опускается внизъ. Волч. у.
Ви́слуга, -ги, *ж.* 1) Служба. *А до того іще спороли батогами, а за вислугу палюгами.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85). 2) Прослуженное время. *Там козак по риночку ходить, у гетьмана вислуги ся просить: пусти мене, мій пане, додому.* Гол. I. 109. 3) Заслуженное, заработокъ за службу. Ум. **Ви́служенька.** *На тім короваю три яблучка з раю: то ж тобі, Марусенько, вірна твоя вислуженька, що ти собі вислужила у милого Бога.* Рк. Макс.
Вислуговуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* 1) Выслуживаться, отслуживать за что. 2) Прислуживать, прислужничать, угодничать.
Вислужени́на, -ни, *ж.* 1) **= Вислуга 3.** 2) Эмеритура. Желех.
Ви́служенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **вислуга.**

Ви́служити, -ся. См. **Вислужувати, -ся.**

Вислужний, -а, -е. Услужливый, готовый къ услугамъ. Вх. Лем. 398.

Вислужувати, -жую, -єш, сов. в. **вислужити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Прослуживать, прослужить извѣстное время. *Дай мені, Боже, цей год вислужить.* Нп. 2) Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. *Служив я, дума, год, — вислужив день поля на год.* Рудч. Ск. II. 9.

Вислужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **вислужитися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Выслуживаться, выслужиться. 2) Дослуживать, дослужить, отслужить, докончить службу.

Вислуха́ння, -ня, *с.* Выслушиваніе.

Вислухати, -хаю, -єш, сов. в. **вислухати, -хаю, -єш,** *гл.* 1) Выслушивать, выслушать. *Все вислухав, що до його тітка говорила.* Рудч. Ск. II. 94. 2) Слушать, прослушать.

Ви́слухач, -ча, *м.* Слушатель. *Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем.* Ном. № 12871.

Вислухувати, -хую, -єш, *гл.* = **Вислухати.**

Вислюга, -ги, *м.* Повѣса. Мл. л. сб.

Ви́смажити, -ся. См. **Висмажувати, -ся.**

Висмажувати, -жую, -єш, сов. в. **висмажити, -жу, -жиш,** *гл.* Выжаривать, выжарить, вытапливать, вытопить (жиръ).

Висмажуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **висмажитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Выжариваться, выжариться, вытапливаться, вытопиться (о жирѣ).

Ви́смалити. См. **Висмалювати.**

Висмалювати, -люю, -єш, сов. в. **висмалити, -лю, -лиш,** *гл.* Выжигать, выжечь.

Ви́смердітися, -джуся, -дишся, *гл.* Вывоняться, утратить дурной запахъ. *Завтра в нас гості будуть, а до завтрього хати не висмердяться.* Левиц. I. 403.

Ви́смик, -ку, *м.* Возвышеніе на дорогѣ. *Не хочу багацько набірать, а то буде мені до Богуслава три висмики, то важко на коні.* Каневск. у. Ум. **Ви́смичок.**

Висмикати, -каю, -єш, сов. в. **висмикнути, -ну, -неш,** *гл.* Выдергитать, выдернуть. *З-під пояса шовкову хустку висмикав.* Нп. *З лоба очі висмикати.* АД.

Ви́смикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **висмикнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Выдергиваться, выдернуться. *Висмикнувся кінець мотузка.*

Ви́смичок, -чка, *м.* Ум. отъ **висмик.**

Висміва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **висміяти, -смію, -єш,** *гл.* Осмѣивать, осмѣять, поднять на смѣхъ. Ном. № 9441.

Висміватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Насмѣхаться, издѣваться.

Ви́смоктати. См. **Висмоктувати.**

Висмоктувати, -тую, -єш, сов. в. **висмоктати, -вчу, -чеш,** *гл.* Высасывать высосать. *Довго держав він чарку коло рота, висмоктував останню крапельку.* Левиц. I. 137. *Висмоктав з самого серця кров.* Стор. МПр. 32.

Ви́смолити. См. **Висмолювати.**

Висмолювати, -люю, -єш, сов. в. **висмолити, -лю, -лиш,** *гл.* Осмоливать, осмолить.

Ви́снажити, -ся. См. **Виснажувати, -ся.**

Виснажувати, -жую, -єш, сов. в. **виснажити, -жу, -жиш,** *гл.* Обезсиливать, обезсилить, истощать, истощить.

Виснажуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **виснажитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Обезсиливать, обезсилѣть, истощаться, истощиться.

Ви́снитися. См. **Висинатися.**

Ви́снувати, -ную, -єш, *гл.* 1) Израсходовать на основу (нитки). 2) Сосновать.

Ви́снути, -сну, -неш, *гл.* 1) Виснуть. 2) О человѣкѣ: торчать. *Наймит усе висне в хаті, не йде на роботу.* Рк. Левиц.

Висок, -ска, *м.* 1) Високъ, *Сивизна на висках.* Ном. № 8709. 2) Отвѣсъ (у каменьщиковъ). Сумск. у. Ум. **Височок.** МВ. (О. 1862. I. 92).

Високий, -а, -е. 1) Высокій. *Високий до неба, а дурний як треба.* Ном. № 6347. *Долина глибока, а могила висока.* Met. 79. 2) Высоко находящійся. *Пошли, Боже, щастя з високого неба.* Мет. 65. 3) Возвышенный. Ум. **Височенький.** *Вийшла височенька дівчина.* Стор. I. 99.

Високість, -кости, *ж.* 1) Высота, вышина. *Летить орел понад морем по високій високості.* Мет. *Виставимо, миле браття, на високостях науки і літератури наше національне знамено.* К. XII. 133. *Аби в панській високості хоть-но рік пожити.* К. МБ. X. 6. 2) Возвышенность.

Високо, *нар.* Высоко. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. № 2552. Ум. **Височенько.**

Високодумний, -а, -е. Гордый, высокомѣрный.

Високодумно, *нар.* Гордо, высокомѣрно.

Високодумство, -ва, *с.* Высокомѣріе, гордость. Левиц. I. 502.

Високоповажний, -а, -е. Многоуважаемый, глубокоуважаемый. *Ось високоповажний пан Шрам із сином.* К. ЧР. 211. **Високоповажний Добродію!** Милостивый Государь!

Високорогий, -а, -е. Съ высокими рогами. *Воли високорогі полові́ї дивляться з загороди у двір поважно.* МВ. II. 134.

Високославний, -а, -е. Прославленный. *Високославні герої.* К. Дз. 23.

Високостанний, -а, -е. Высшій ростомъ. *Народ ручий.... високостанний.* О. 1862. IX. 63.

Високочолий, -а, -е. Съ высокимъ челомъ; съ высоко поднятой головой. *Мов ті діди високочолі дуби з гетьманщини стоять.* Шевч.

Високошановний, -а, -е. = Високоповажний. *Послухали доброї ради високошановного народолюбця.* О. 1862. IX. 125.

Ви́солопити. См. **Висолоплювати.**

Висолоплювати, -плюю, -єш, сов. в. **висолопити, -плю, -пиш,** *гл.* Высовывать, высунуть, вывалить (языкъ). *Язик висолопив.* Рудч. Ск. II. 17. *Прийдеться бігати, язик висолопивши.* Кобел. у.

Висота, -ти, *ж.* **= Високість.** К. Пс. 196. *Під високу висоту злітає* (сокіл). КС. 1882. XII. 495. Мнж. 122.

Ви́сотатися, -таюся, -єшся, *гл.* 1) Вымотаться (о ниткахъ). 2) Выйти одинъ за другимъ. *Як заграли музики, то з хати так усі й висотались та в клуню.* Св. Л. 203.

Ви́сохлий, -а, -е. = Висхлий.

Ви́сохти. См. **Висихати.**

Височезний, височенний, -а, -е. Очень высокій. *Височенний хрест поставив.* Шевч. 596.

Височенький, -а, -е. Ум. отъ **високий.**

Височенько, *нар.* Ум. отъ **високо.**

Височина, -ни и височиня, -ні, *ж.* Высота. Желех. *Як небесна височина, так морська глибина.* Нп.

Височити, -чу, -чиш, *гл.* Поднимать на высоту, дѣлать высокимъ. *Ой не хвалися, да березонько, не ти свою кору да вибілила, не ти сеє листе да широчила, не ти сеє гиллє да височила.* Гол. III. 158.

Височінь, -ні, *ж.* = **Височиня.** Желех.

Височок, -чка, *м.* Ум. отъ **висок.**

Виспіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **виспіти, -пію, -єш,** *гл.* 1) Созрѣвать, созрѣть. *Попи молодий, то сіренький, а як виспіє, то чорненький, неначе тхір.* Стор. II. 165. 2) Поспѣвать, поспѣть, успѣть. Мнж. 136. *Виспівайте, а я тут поки сам одбиватимусь.* КС. 1882. III. 612. *Наче й на однім місті сиділа, а де треба — виспіла.* Мнж. 121.

Ви́співатися, -ваюся, -єшся, *гл.* Испѣться, потерять голосъ.

Виспівувати, -вую, -єш, сов. в. **виспівати, -ваю, -єш,** *гл.* 1) Только несов. в. Пѣть, распѣвать. *Любо він було пісні виспівує ясними зорями.* МВ. II. 11. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Добывать, добыть пѣніемъ. *Виспівав собі дівчину любу та гарну.* МВ. II. 12. 3) Пѣть, пропѣть. *А як думу виспіваю, сяду в чистім полю.* Млак. 92. 4) Выражать, выразить пѣніемъ. *Виспіває горе.* Левиц. I. 35. *Вона наче мою долю виспівує.* Г. Барв. 393. 5) Только сов. в. Пропѣть извѣстное время. *Таке співуче, що ввесь день тобі виспіває.* 6) Терять, потерять отъ пѣнія. *Увесь голос виспівав і бандуру потрощив.* Стор. I. 94.

Ви́спінути, -спіну, -неш, *гл.* = **Ви́спіти 2.** *Кажу йому: не виспінеш туди. Так ні, таки пробі: виспіну ще! та й сидить, базікає, — ну й загаявся.* Новомоск. у.

Ви́спіти. См. **Виспівати.**

Ви́сповідати, -даю, -єш, *гл.* Исповѣдать. *Вона побігла до попа, щоб висповідав його.* Рудч. Ск. I. 166.

Ви́сповідатися, -даюся, -єшся, *гл.* Побывать на исповѣди. *Піди попереду висповідайся.* Ном. № 5473.

Ви́сповідь, -ді, *ж.* Исповѣдь. Харьк.

Ви́сп'яток, -тку, *м.* Носокъ сапога. **Ви́сп'ятками бити**. Бить носками сапогъ. Драг. 18.

Ви́ссати. См. **Висисати.**

Виставати, -стаю, -єш, сов. в. **вистати, -стану, -неш,** *гл.* 1) Быть достаточнымъ ставать, стать. Употребляется только безлично. *Як вистало на юшку, то вистане й на петрушку.* Ном. № 4884. 2) Выступать, выступить, выйти, уйти. *Вже* (молода) *з панянства вистає, до старих людей пристає.* О. 1862. IV. 25. 3) Выдаваться, выдаться впередъ, выступить.

Ви́ставити, -ся. См. **Виставляти, -ся.**

Виставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **виставити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Выставлять, выставить. *На базарі солодкий мед виставляла.* Макс. *Язик белькне та в кут, а спину виставляють, б'ють.* Ном. № 1122. 2) Уставлять, уставить. *Ввесь стіл виставив цяцьками.* 3) Ставить, поставить на видъ. *Старе виставляє себе, що не скоро їсть.* Ном. № 13952. — **перед очі**. Представлять, представить на усмотрѣніе. 4) Устраивать, устроить, выстроить, соорудить. *Виставити хату.*

Виставлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **виставитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Выставляться, выставиться, выдаваться, выдаться (впередъ).

Ви́сталити, -лю, -лиш, *гл.* Насталить. *Висталив ніж і став її різать.* Рудч. Ск. І. 44.

Ви́становити, -влю, -виш, *гл.* **= Виставити.**

Ви́становитися, -влюся, -вишся, *гл.* **Душа вистановиться**. Духъ вонъ. *Дайте трохи душі утихнути, а то вистановиться.* Г. Барв. 69.

Ви́старатися, -раюся, -єшся, *гл.* 1) Достать что-нибудь для себя, добиться чего выхлопотать, исходатайствовать. *Ви, паничу, лучче вистарайтесь на священника.* Левиц. І. 174. 2) **— перед ким, проти кого.** Услужить, прислужиться кому. *От тобі чорт і вистаравсь перед чортами: він думав, що коли робитиме великі капості людям, то його й чорти похвалять, а вони бач!* Грин. II. 62. *Дбаємо про те, щоб і проти Бога і проти людей вистаратись гаразд.* Г. Барв. 442.

Ви́старітися, -ріюся, -єшся, *гл.* Состариться. Вх. Лем. 398.

Вистача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **вистачити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Хватать, хватить, стать, быть достаточнымъ. *Одних тенет вистачить на дві милі.* Стор. II. 219. 2) Доставить, поставить въ достаточномъ количествѣ. *Їм.... треба вистачити добре їсти.* Левиц. І. 501. *Таке військо вистачимо, що й кримського хана завоювали б.* Стор. II. 226. *Хоч невеличкий млин, та, знаєш, чепурненький, раз-по-раз, день-у-день крутивсь і гуркотів і хліба вистачав хазяїну чимало.* Греб. 383. **На всіх не вистачиш**. Всѣхъ не удовлетворишь.

Вистачення, -ня, *с.* Доставка, поставка.

Ви́стерегти, -ся. См. **Вистерігати, -ся.**

Вистерігати, -гаю, -єш, сов. в. **вистерегти, -режу, -жеш,** *гл.* 1) Подстерегать, подстеречь. *Вистереже мене коло дверей, махне мені відром, — я й догадаюсь: побіжу, води їй унесу.* Г. Барв. 112. 2) Предостерегать, предостеречь.

Вистерігатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **вистерегтися, -режуся, -жешся,** *гл.* Остерегаться, остеречься. *Пий, та не впивайся, між чужими людьми вистерігайся.* Ном. № 224.

Ви́сти, в'ю, в'єш, *гл.* **= Вити, в'ю, в'єш.** *А з хрещатого та барвіночка не висти віночка.* Грин. III. 537.

Вистигати, -гаю, -єш, сов. в. **вистиг(ну)ти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Поспѣвать, поспѣть, успѣвать, успѣть. *Ой вистигайте, славні чумаченьки, зімувати до лугу.* Лис. III. № 7. *Тут хліб постиг, — виймаю, а в другій діжі вистиг — саджаю.* Г. Барв. 242. *Вистигти на Божу службу.* Г. Барв. 156. 2) Спѣть, поспѣть, зрѣть, созрѣть. 3) Остывать, остыть.

Вистилати, -лаю, -єш, сов. в. **вислати, -стелю, -лиш,** *гл.* 1) Устилать, устлать. *Тут тобі, серденько, в степу погибати, русими кудрями степи вистилати.* Мет. 94. 2) Разстилать, разостлать. *Ой там брала дівка льоночок дрібненький, вона ж його брала, тонко вистилала.* Грин. III. 413.

Вистина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **вистинати, -наю, -єш,** *гл.* Вырубать, вырубить. *На походах жовніре вистинають зустрічну русь упень.* К. Кр. 15. *Іван ся схопив, шабельку вихопив, вистинав садок, садок вишневий.* Голов.

Ви́стіг, -гу, *м.* Строчка въ шитьѣ. Харьк. г. Полтавск. г.

Вистігати, -гаю, -єш, *гл.* Строчить. *Сорочку вистігаю.* Каневск. у.

Вистоювати, -стою́ю, -єш, сов. в. **вистояти, -стою, -їш,** *гл.* Простаивать, простоять, выстаивать, выстоять. **Ви́стояти службу**. Отстоять обѣдню. К. ЧР. 100.

Вистоюватися, -стоююся, -єшся, сов. в. **вистоятися, -стоюся, -єшся,** *гл.* 1) Настаиваться, настояться. *Вівці, вистоявшись за день, ідуть швидко.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Устаиваться, устояться.

Вистоялка, -ки, *ж.* Настойка.

Ви́стояти, -ся. См. **Вистоювати, -ся.**

Вистрашати, -шаю, -єш, сов. в. **вистрашити, -шу, -шиш,** *гл.* Выгонять, выгнать, напугавъ.

Ви́стрелити. См. **Вистрелювати.**

Вистрелювати, -люю, -єш, сов. в. **вистрелити, -лю, -лиш,** *гл.* Выстрѣливать, выстрѣлить. *Той стрілець вистрелив, убив вовка.* Рудч. Ск. І. 72.

Ви́стреляти, -ляю, -єш, *гл.* Перестрѣлять. *Вистреляймо їх, вражих синів.* ЗОЮР. І. 243.

Ви́стриба, *нар.* Скачками, подскакивая. *Я йому таке скажу, що він від мене вистриба пійде.* Черн. г.

Ви́стрибнути, -ну, -неш, *гл.* Выскочить, выпрыгнуть. *Вона як вистрибне, та на небо, і стала зіркою.* Мнж. 27.

Ви́стрибом, *нар.* Въ припрыжку (бѣжать). Желех.

Вистрибувати, -бую, -єш, *гл.* Подскакивать, прыгать, танцевать. *Попереду чумак іде, вистрибує йдучи.* Рудч. Чп. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. І. 20.

Вистригати, -гаю, -єш, сов. в. **вистригти, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Выстригать, выстричь. 2) Только сов. в. Остричь всѣхъ. *Одбірають на росколи овець.... і стрижуть. Вистригти, випускають.* О. 1862. V. Кух. 33.

Ви́стріл, -лу, *м.* Выстрѣлъ. Стор. II. 156.

Вистрілянка, -ки, *ж.* Названіе ружья. Встрѣчено въ пѣснѣ въ ум. видѣ: **вистріляночка**. *Сам на себе надіюся і на свого коня вороного і на сіделечко з-під злота самого, на два пістолі барзе грімкії, на третю рушничку-вистріляночку.* Нп.

Ви́стріпати, -ся. См. **Вистріпувати, -ся.**

Ви́стріпувати, -пую, -єш, сов. в. **вистріпати, -паю, -єш,** *гл.* Выдергивать, выдернуть (нитки въ ткани).

Вистріпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **вистріпатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Выдергиваться, выдернуться, распускаться, обтрепаться (о ткани). *Рукава вистріпались.* Мнж. 178.

Вистріхнути, -хну, -неш, *гл.? Вистріхнув його на блазня.* Ном. № 13180.

Ви́строїти, -ся. См. **Вистроювати, -ся.**

Ви́стромити, -ся. См. **Вистромляти, -ся.**

Вистромля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **вистромити, -млю, -миш,** *гл.* Выставлять, выставить, выткнуть. *Вистромила* (лисиця) *хвоста з нори.* Мнж. 4. *З куща вистромила рило.* Левиц. І. 494.

Вистромлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **вистромитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Выставляться, выставиться, вытыкаться, виткнуться.

Вистроювати, -строюю, -єш, сов. в. **вистроїти, -строю, -їш,** *гл.* 1) Наряжать, нарядить. 2) **= Будувати, збудувати.** *Вистроїв їм хату.* Рудч. Ск. І. 164.

Вистроюватися, -строююся, -єшся, сов. в. **вистроїтися, -строюся, -їшся,** *гл.* Наражаться, нарядиться. *Вистроїлась, як лялечка.* Ном. № 11184.

Ви́стругати. См. **Вистругувати.**

Вистругувати, -гую, -єш, сов. в. **вистругати, -гаю, -єш,** *гл.* 1) Вистрагивать, выстрогать. *Вистругай оцю дошку.* 2) Выравнивать, выровнять (поверхность земли). *Тут за слободою вистружемо та наллємо тік, тут і змолотимо.* Мнж. 127.

Ви́студити. См. **Вистужувати.**

Вистужувати, -жую, -єш, сов. в. **вистудити, -джу, -диш,** *гл.* Студить, выстудить.

Ви́ступ, -пу, *м.* Выступленіе. Желех.

Виступа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **виступити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Выступать, выступить, выходить, выйти. *Відтіль виступа велике військо.* Лукаш. 89. 2) **— на.** Вступать, всходить, становиться на.

Ви́ступець, -пця, *м.* 1) Родъ танца. *Мотря співає виступця.* К. ЦН. 232. Отсюда какъ нарѣчіе: **виступцем**. Плавно выступая. *Виступцем тихо йду.* Мет. 294. 2) Множ. **Ви́ступці**. Туфли. ЗОЮР. I. 69. *Шовкова плахта, виступці золотом вигаптовані.* Стор. II. 29. **Піти на виступці**. Уйти. *Пішов на виступці, скільки здря.* Кобел. у. **Прошу на виступці**. Прошу уйти, выйти. Ном. стр. 233.

Ви́ступити. См. **Виступати.**

Ви́ступка, -ки. = Покритка. Вх. Зн. 7.

Ви́ступцем. См. **Виступець 1.**

Ви́ступці, *нар.* **= Виступцем.**

Ви́стьобати, -баю, -єш, *гл.* Выстегать.

Вистягати, -гаю, -єш, сов. в. **вистягти, -гну, -неш,** *гл.* Протягивать, протянуть. *Вистягти ногу.* Сосниц. у.

Вистягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **вистягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* Протягиваться, протянуться, растянуться. *Гляньте на кота — як серед хати вистягся.* Св. Л. 205.

Ви́стягом, *нар.* Въ строчку.

Висува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **висунути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставить. *Висунула руку з води.* Ном. № 2656. 2) Выдвигать, выдвинуть.

Висуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **висунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Высовываться, высунуться, выставиться. *Плечі їй дуже висунулись з-під чорної сукні.* Левиц. I. 477. 2) Выдвигаться, выдвинуться. 3) Показываться, показаться. *Висунулась із самої пущі і сама ведмедиха.* Рудч. Ск. I. 134. 4) Выставляться, выставиться на показъ. *Треба утаїти, що я письменний: у них, кажуть, із розумом не треба висуватись.* Котл. НП. 381.

Ви́судити, -джу, -диш, *гл.* Добыть судомъ. *О ти, Єво невстидлива! з раю сьмя висудила.* Гол. IV. 521.

Ви́сукати. См. **Висукувати.**

Висукувати, -кую, -єш, сов. в. **висукати, -каю, -єш,** *гл.* Высучивать, высучить. *Пріська сидить на днищі, висукує та виводе нитку за ниткою.* Мир. Пов. I. 134.

Ви́сунути, -ся. См. **Висувати, -ся.**

Ви́сурмити, -млю, -миш, *гл.* Протрубить.

Висушати, -шаю, -єш и висушувати, -шую, -єш, сов. в. **висушити, -шу, -шиш,** *гл.* Высушивать, высушить, изсушить. *Який Бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78. *Висушили мене сльози.* Левиц. I. 73.

Ви́схлий, -а, -е. Изсохшій.

Ви́схнути. См. **Висихати.**

Вись, -сі, *ж.* Высь, высота, вышина. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стожити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Ви́сякати, -каю, -єш, *гл.* Высморкать. *Ніс висякав.* Ном. № 6276.

Ви́сякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Высморкаться.

Витавати, -таю, -єш, *гл.* Выступать изъ воды. *Тепер і тут каміння повитавало і там потроху витає з води.* Екат. у. (Залюб.). См. **Витонути.**

Виталище, -ща, *с.* Мѣсто пребыванія. *Виталище душі.* К. ЦН. 287.

Витанцьовувати, -вую, -єш, сов. в. **ви танцювати, -цюю, -єш,** *гл.* Танцовать, протанцовать. *Доводилось витанцьовувати з молодцями-паничами.* Левиц. I. 228. *Танцювали уже так, що против них ніхто на світі так не витанцює.* КС. 1883. XI. 504.

Ви́тарасувати, -сую, -єш, *гл.* Умостить фашинникомъ.

Ви́тарувати, -рую, -єш, *гл.* Вывѣсить (неправильные вѣсы). *Витарувати терези.* Рк. Левиц.

Ви́таскати. См. **Витаскувати.**

Витаскувати, -кую, -єш, сов. в. **витаскати, -каю, -єш,** *гл.* Вытаскивать, вытащить, стащить. *Насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *Ото як ухватив під черево, — так і витаскав на віз.* Рудч. Ск. I. 157.

Витати, -таю, -єш, *гл.* Носиться. *Нехай душі козацькії в Украйні витають.* Шевч. 4.

Ви́твердити, -джу, -диш, *гл.* Утвердить? Закрѣпить? *Скаже слово, так як витвердить.* Ном. № 12906.

Ви́тверезити, -жу, -зиш, *гл.* Протрезвить.

Ви́тверезитися, -жуся, -зишся, *гл.* Протрезвиться. *Ходить п'яний, не витверезився ще.* Грин. II. 224.

Ви́творити. См. **Витворяти.**

Ви́творки, -рок, *ж. мн.* Проказы. Уман III. 199.

Витворний, -а, -е. Капризный, шалунъ.

Витворювати. См. **Витворяти.**

Витворя́ти, -ря́ю, -єш и витворювати, -рюю, -єш, сов. в. **витворити, -рю, -риш,** *гл.* Выдѣлывать, выкидать, выкинуть. *Таке було иноді витворює!* Сим. 212.

Ви́текти. См. **Витікати.**

Ви́тельбушити, -шу, -шиш, *гл.* Выпотрошить.

Ви́теребитися, -блюся, -бишся, *гл.* Взобраться, залѣзть. *Витеребились аж на піч.* Левиц. I. 188.

Ви́терликати, -каю, -єш, *гл.* Заработать игрой на музыкальномъ инструментѣ. *Музика що витерликав, то й проликав.* Чуб. I. 268.

Ви́терпіти. См. **Витерплювати.**

Витерплювати, -плюю, -єш, сов. в. **витерпіти, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Вытерпливать, вытерпѣть, стерпѣть, переносить, перенести. *Не витерпів святої кари.* Шевч. 147. *Витерплю покуту.* К. Псал. 93. 2) Выстрадать. **Ви́терти**. См. **Витирати.**

Ви́тесати. См. **Витісувати.**

Ви́течи, -чу, -чеш, *гл.* **= Витекти.**

Ви́ти, вию, -єш, *гл.* Выть. *І вовк на волі, та й виє доволі.* Ном. № 1328. *Синє море звірюкою то стогне, то виє.* Шевч. 49.

Ви́ти, в'ю, в'єш, *гл.* Вить, свивать. *На Благовіщення і птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418. *Я собі та й вінки вила.* Грин. III. 98. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вильце в'ють.* Мет. 128. *Синові дав волоки вити.* О. 1861. X. 127.

Ви́тивкати, -каю, -єш, *гл.* Вылокать. *Йому скільки не сип борщу, все витивкає.*

Витикати, -каю, -єш, сов. в. **виткнути, -кну, -неш,** *гл.* 1) Вытыкать, выткнуть, высовывать, высунуть, показать. *Лисичка виткнула мордочку.* Рудч. Ск. II. 15. *Ти ж із хати ніколи носа не виткнеш.* Стор. I. 64. 2) **Витикати пальцем кого**. Тыкать, показывать пальцемъ. *Вороженьки поглядають, пальцями нас витикають.* Гол. I. 365. сов. в. **витикати, -каю, -єш**. 3) Утыкать, утыкать. 4) **— копи.** Отмѣчать, отмѣтить копны (при раздѣлѣ сбора между владѣльцемъ и рабочими).

Витикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **виткнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Вытыкаться, виткнуться, высовываться, высунуться. *Виткнулась головка, співаючи «кукуріку».* Рудч. Ск. I. 36. *Зачувши у дворі гомін, виткнулась з хати.* Мир. Пов. II. 80.

Витина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **витяти и витнути, -тну, -неш,** *гл.* 1) Вырубливать, вырубить, вырѣзывать, вырѣзать. *Витяв з реміню шматок на підошву. Витяли пани ліс.* Св. *Л.* 306. 2) Только сов. в. Перерубить, перерѣзать всѣхъ. *Ворогів моїх настигну, не вернуся доти з поля, доки до ноги не витну.* К. Псал. 40. 3) Дѣлать, сдѣлать что-либо съ жаромъ, съ силой. *Витикати гопака. — Горнись лишень ти до мене та витнемо з лиха.* Шевч. 621. *Ще три штуки за тобою; витнеш, — ні пів слова.* Г. Арт. О. 1861. III. 105.

Витирати, -раю, -єш, сов. в. **витерти, -тру, -треш,** *гл.* 1) Вытирать, вытереть. *Витри лаву.* 2) Вытирать, вытереть, стирать, стереть. 3) **— сірничка.** Зажечь спичку. *Нема в віщо витерти сірничка.* — огню. Добыть огня треніемъ. *Витер огню деревом об дерево.* Рудч. Ск. II. 106.

Витирач, -ча, *м.* Въ верхнемъ мельничномъ жерновѣ: находящаяся въ отверстіи палочка, счищающая приставшую къ стѣнкамъ отверстія муку. Мнк. 481.

Витискати, -каю, -єш, сов. в. **витиснути, -сну, -неш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Витисни сік.* 2) Вытѣснять, вытѣснить. *Витискати козаків з маєтностей.*

Витискатися, -скаюся, -єшся, сов. в. **витиснутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Протискиваться, протиснуться, пролѣзть. *Намащуся я солониною та витиснуся і щелиною.* Гол. I. 147.

Ви́тися, -в'юся, -в'єшся, *гл.* 1) Виться, обвиваться, увиваться. *Як хмелині вгору виться? тичини немає.* Мет. 79. *Коло носа в'ється, а в руки не дається.* Ном. № 1933. *Коло серця козацького як гадина в'ється.* Шевч. 31. *Коло тебе будуть роями витись панни.* Левиц. I. 262. 2) Виться, быть свиваему. *Де се гілечко вилося?* Мил. 140. 3) Развѣваться. *Над річкою над Дунаєм короговка в'ється.* Нп.

Витіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **витіяти, -тію, -єш,** *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, затѣвать, затѣять. *Там таке витіва, що й миру не подобно.* Харьк. *Се вже, мабуть, не зовсім по Божому, а люде сами витіяли.* ЗОЮР. II. 288. 2) Выдѣлывать, выкидывать, выкинуть. Мнж. 93.

Ви́тівка, -ки, *ж.* Затѣя, выдумка. Зміевск. у. *Доки будуть оці витівки?*

Витікати, -каю, -єш, сов. в. **витекти, -течу, -чеш,** *гл.* 1) Вытекать, вытечь. *З озера витікає річка.* Дещо. *Тече вода в синє море, та не витікає.* Шевч. 37. 2) Хватать, хватить, достать. *Як витікатиме грошей, то купи.* (Залюбовск.). *Чого сорочка така куца? — Бо така витекла.* Ном., стр. 287.

Ви́тінка, -ки, *ж.* = **Ви́тівка.** *Там без витінків не обійдеться.* Зміевск. у.

Ви́тіпати. См. **Витіпувати.**

Витіпувати, -пую, -єш, сов. в. **витіпати, -паю, -єш,** *гл.* Трепать, вытрепать, потрепать. *Витіпуй добре прядіво.* Харьк. у.

Ви́тесати. См. **Витісувати.**

Витісувати, -сую, -єш, сов. в. **витесати, -тешу, -шеш,** *гл.* Вытесывать, вытесать, высѣкать, высѣчь. *Стояв, неначе витесаний з білого каміня.* Левиц. **Ви́тесати нетесаного тесана**. Выдумать небылицу, обмануть выдумкой. Ном. № 13127. *А Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, то він зараз.* Грин. 11. 209.

Ви́тішити, -шу, -шиш, *гл.* Выняньчить. *Кохав мене батько, витішила мати.* Грин. III. 358.

Ви́тіяти. См. **Витівати.**

Ви́тка, -ки, *ж.* 1) Цилиндръ для удлиненія ступицы колеса, сообразно длинѣ оси, — надѣвается между ступицей и чекой. 2) = **Ужівка.** Вх. Зн. 7. 3) Обручъ для бочки изъ молодой ели или орѣшины. Вх. Зн. 7.

Ви́ткати, -тчу, -чеш, *гл.* Соткать, выткать. *Рушники виткали і принесли.* Рудч. Ск. II. 100.

Виткий, -а, -е. Вьющійся. *Витке зілля хміль, виноград.* Чигир. у.

Ви́ткнути, -ся. См. **Витикати, -ся.**

Витліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **витліти, -лію, -єш,** *гл.* Истлѣвать, истлѣть.

Ви́тлумачити, -чу, -чиш, *гл.* Объяснить.

Ви́тнути. См. **Витинати.**

Ви́товкмачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Побить, поколотить. 2) Растолковать, разъяснить.

Ви́товкти, -вчу, -чеш, *гл.* Выдавить. *Витовчи ніс, бо вже було би убогому дові помазати віз.* Ном. № 11267.

Витока, -ки, *ж.* Куча орѣховъ, собранныхъ лѣсной мышью. Вх. Уг. 230.

Ви́толочити. См. **Витолочувати.**

Витолочувати, -чую, -єш, сов. в. **витолочити, -чу, -чиш,** *гл.* Вытаптывать, вытоптать. *Не дали мені й зібрать того ячменю, увесь витолочили.* Стор. II. 119. *Всю траву витолочили гуляючи.* Левиц. I. 350.

Ви́тонути, -ну, -неш, *гл.* Выступить изъ воды. *Я посадив на низу дині, вони й зійшли були добре, а дощі заливні пішли, вода й залила їх, — то поки витоне з-під води, паростки й погинуть.* Волч. у. (Лобод.). См. **Витавати.**

Ви́топити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Вытопить (печь). *Витопила в печі.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Вытопить (жиръ, сало). 3) Выплавлять, выплавить (металлъ). 4) Перетопить всѣхъ. *По синьому морю хвиля грає, козацький корабличок розбиває.... Сорок тисяч війська витопляє.* АД. I. 269.

Витоплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **витопитися, плюся, пишся,** *гл.* Топиться, вытопиться (о печи). *Ой чия то хата скраю витопляється сама?* Грин. III. 357. *Піч витопилась.* Безлично: *у печі вже витопилось.*

Ви́топтати, -пчу, -чеш, *гл.* 1) Вытоптать. *Витоптала орда кіньми маленькиї діти.* АД. 2) Истоптать (обувь).

Ви́топцювати, -цюю, -єш, *гл.* = **Ви́тупати 2.** *Цілу ніч на ногах було витопцює покійна коло людей.* О. 1861. X. 33.

Ви́торгувати, -гую, -єш, *гл.* Выторговать.

Ви́торопень, -пня, *м.* 1) Оторопѣлый, растерянный. **Ви́торопні ловити**. Воронь ловить, глазѣть. Зміевск. у. **Дивитись виторопнем**. Смотрѣть растерянно. 2) Пучеглазый.

Ви́торопитися, -плюся, -пишся, *гл.* Вытаращить глаза.

Витороплюватий, -а, -е. Оторопѣлый? *Витороплюватий бісик.* МВ. (КС. 1902. X. 153.).

Ви́торохтіти, -хчу, -тиш, *гл.* Простучать. *Виторохтіла миша всю ніч.* Конст. у.

Ви́торочити. См. **Виторочувати.**

Виторочувати, -чую, -єш, сов. в. **виторочити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Выдергивать, выдернуть (нитки изъ ткани) Желех. 2) Вырывать, вырыть. *Кертиця виторочиш землю.* Вх. Лем. 398.

Ви́точити. См. **Виточувати.**

Ви́точки, -чок, *мн.* Остатки отъ очистки зернового хлѣба на грохоть. Вас. 175.

Виточна миш. *Л*ѣсная мышь, Mus silvaticus. Вх. Уг. 231.

Виточувати, -чую, -єш, сов. в. **виточити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Выцѣживать, выцѣдить, проливать, пролить. *Ми сами потонемо в тій крови, що з їх виточим.* Стор. МПр. 90. *Якими ж я гіркими заплакала! Скільки ж я їх виточили!* Г. Барв. 364. 2) Выгрызать, выгрызть (о мышахъ, червяхъ). *Миші виточили дірки в хлібі.* 3) Точить, выточить (на токарномъ станкѣ). Шух. I. 304. 5) Выкатить (изъ сарая). *Я виточу висага і в нього запряжу.* 6) **— брехню.** Врать, соврать. Константиногр. у.

Ви́тратити, -ся. См. **Витрачувати, -ся.**

Ви́тратка, -ки, *ж.* Расходъ, трата. *А витратка моя нічого?* (Залюб.).

Витрачувати, -чую, -єш, сов. в. **витратити, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Истратить, израсходовать. *Витратила все, що мала.* Єв. Мр. V. 26. *Було трохи масла, та вже витратила.* 2) Губить, погубить, истребить.

Витрачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **витратитися, -чуся, -тишся,** *гл.* — з чого. Издерживать, издержать, потратить безъ остатка. *Витратився з грошей, що й на хліб нема. Іде чумак шостьма парами та й витративсь з хліба.* Мнж. 101.

Витребеньки, -ньок и -ків, *мн.* Прихоти, баловство, выдумки. *Уже ти мені в печінках сидиш з своїми витребеньками.* Шевч. 283. *Набудували гульбищ, печерь, халабудок і усяких панських витребеньок.* Стор. МПр. 66. Ум. **Витребеньочки.** *Нема дівчат до роботи, тілько на витребеньочки.* Грин. III. 647.

Витребенькувати, -кую, -єш, *гл.* Прихотничать, привередничать.

Витребенькуватий, -а, -е. Прихотливый, капризный.

Витребеньочки. Ум. отъ **витребеньки.**

Ви́требити. См. **Витребляти.**

Витребля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **витребити, -блю, -биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Ти його зовсім з корінням витребляєш, — от, думаєш, і заводу його не буде.* О. 1862. І. 65. О. 1862. І. 64.

Ви́трибки, -ків, *мн.* Негодные отбросы? *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Витривал, -лу, *м.* Невспаханное мѣсто между полями. *Ми сіли на витривалі.* Екат. у. (Залюб.). (Испорченное — интервалъ?

Ви́тривати, -ваю, -єш, *гл.* Вытерпѣть, выдержать.

Ви́тримати, -маю, -єш, *гл.* Выдержать. *Не витримала.... та й умерла.* Грин. II. 110. *Уважай на душу, аби шкура витримала.* Ном. № 3895. *Гаразд — коли б витримати.* Ном. № 10073.

Ви́тришкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Выпроводить, прогнать. *Сьогодня насилу витришкала його, — поїхав до бджіл, а то все дома сидить.* Зміев. у. 2) Попусту растратить. *Поїхав на ярмарок, нічого не купив, а всі гроші витришкав.* Зміев. у.

Ви́тришок, витришки. См. **Ви́трішок.**

Ви́тріпати, -паю, -єш, *гл.* Вытрепать.

Витрішкоокий, витрішкуватий, -а, -е. Пучеглазый.

Ви́трі(и)шок, -шка, *м.* Первоначально — вытаращенный глазъ, но употребляется теперь только въ выраженіи **Ви́тришка ззів**. Прозѣвалъ, проглядѣлъ. Ном. № 6602. Употребительнѣе во множ. числѣ въ выраженіи: **Ви́трі(и)шки їсти, ловити, купувати, продавати**. Ротозѣйничать, глазѣть. *Та що його питати: він по городу ґав ловив та витрішки продавав.* Котл. НП. 366. *Щось люде більш витрішки купують.* О. 1862. IX. 67. **За перебір дасть Бог витрішки**. Переборчивый ничего не получить, только посмотритъ. Ном. № 4619.

Витрішкуватий, -а, -е. Пучеглазый. *Сич витрішкуватий* О. 1861. XI. Кух. 16. *Витрішкуваті очі.* Левиц.

Витріщака, -ки, *об.* 1) Тотъ, кто таращить глаза. 2) Задница. Харьк.

Витріщати, -щаю, -єш, сов. в. **витріщити, -щу, -щиш,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить. *Ходив Хома ходив, витріщав баньки, витріщав — ніяк не побачить шкапи.* Рудч. Ск. II. 175. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596. 2) Выставлять, выставить обнаженную часть тѣла.

Витріщатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **витріщитися, -щуся, -щишся,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить глаза, пялить глаза, смотрѣть, выпуча глаза. *Не витріщайся ні на кого, як коза на різника.* Ном. № 6598. *Як би все витріщилось на мужика, що йому буде, то вмер би з ляку.* Ном. № 1307. 2) Выставляться, выставиться (объ обнаженномъ тѣлѣ). *З дірки голе коліно витріщилось.*

Ви́трощити, -щу, -щиш, *гл.* Перетрощить.

Ви́трудити, -джу, -диш, *гл.* Утомить. *Витрудив Грицько руки ту весну й те літо.* Мир. ХРВ. 75.

Ви́труїти, -рую, -їш, *гл.* Вытравить, перетравить.

Ви́трусити, -ся. См. **Витрушувати, -ся.**

Ви́трут, -ту, *м.* Мѣсто, натертое на ногѣ (отъ ходьбы). Вх. Лем. 398.

Витрухати, -хаю, -єш, сов. в. **витрухнути, -ну, -неш,** *гл.* Выгнивать, выгнить.

Ви́трухати, -хаю, -єш = Витрусити.

Ви́трухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Перетрястись.... *Добре таки витрухався, поки добіг до хати.*

Витрушування, -ня, *с.* Чистка печныхъ трубъ. Мир. Пов. II. 56.

Витрушувати, -шую, -єш, сов. в. **витрусити, -шу, -сиш,** *гл*; 1) Вытряхивать, вытряхнуть. *Жарину витрусити з халяви.* Рудч. Ск. II. 197. *Останній шаг витрушує шинкарці.* Греб. 371. 2) Находить, найти при обыскѣ. *Трушено його й витрушено крадене полотно.* Харьк. у. 3) **— сажу.** Чистить, вычистить печную трубу. Грин. II. 76.

Витрушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **витруситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Вытряхиваться, вытряхнуться, выпадать, высыпаться.

Витрюхати, -хаю, -єш, сов. в. **витрюхнути, -ну, -неш,** *гл.* **= Витрухати, витрухнути.** *Скрипить дуплинаста деревина від вітру і зовсім, здається, зогнила: середина витрюхла, випала.* Мир. Пов. II. 111.

Витряса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **витрясти, -су, -сеш,** *гл.* 1) Вытрясать, вытрясти, вытряхивать, вытряхнуть. *Ми приходим молотити, в понеділок калатаєм, а в вівторок витрясаєм, а в середу б'єм солому.* Грин. III. 639. 2) Несов. в. Танцовать. *Почав витрясати польки.* Св. Л. 206.

Ви́тряхнути (вітряхнути), -хну, -неш, *гл.* Высохнуть. Шух. I. 253.

Ви́тулитися, -люся, -лишся, *гл.* Составиться, набраться, выйти. *Подивлюсь по грошах, може й витулиться попа з шагом.* Лебедин. у.

Ви́туманити, -ню, -нищ, *гл.* Добыть обманомъ. (Циган) *витуманив кусок сала.* Рудан. I. 67.

Ви́тупати, -паю, -єш, *гл.* 1) Протоптать, вытоптать. *Ой хто ж цюю стежечку витупав, до тебе ходячи?* 2) Проходить. *Цілий день витупала, пораючись.*

Ви́тупити, -ся. См. **Витуплювати, -ся.**

Ви́тупкати, -каю, -єш, *гл.* 1) **= Витупати 2.** 2) Добыть хожденіемъ. *Витупкав йому добру парафію.* Св. Л. 308.

Витуплювати, -плюю, -єш, сов. в. **витупити, -плю, -пиш,** *гл.* Тупить, иступить.

Витуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **витупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Тупиться, иступиться. *Витупиться міч.* К. Пс. 44.

Витупцьовувати, -вую, -єш, *гл.* Топать ногами, сѣменить ногами. (Півень) *витупцьовує, витупцьовує дриґульками, ніби й справді танцює.* Сим. 212. Хата, 200.

Ви́турити. См. **Витуряти.**

Ви́турлити, -рлю, -рлиш, *гл.* **= Ви́турити.** *Всіх козаків у поход витурлив.* О. 1862. II. 24.

Витуря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **витурити, -рю, -риш,** *гл.* Прогонять, прогнать, вытѣснить, выгнать. *Як би дідову дочку витурити з домі).* Рудч. Ск. II. 55.

Витушка, -ки, *ж.* Моталка, снарядъ для сматыванія нитокъ въ клубки. Вас. 202. Части его: **стільчик** — нѣчто подобное табуреткѣ, расходящіяся ножки котораго укрѣплены въ толстой деревянной доскѣ — подставкѣ: сквозь табуретъ проходить и нижнимъ концомъ укрѣпляется въ подставкѣ **штомпель** — вертикально стоящая палка, на верхнемъ концѣ которой вращаются два **бильця** — положенныя накрестъ палки; на четырехъ концахъ **бильців** надѣты **коники**, на которые надѣвается **півміток**. Констант. у. Б. Гринч. Въ другихъ мѣстахъ вмѣсто **стільчика** — крестъ изъ тяжелыхъ досокъ, **штомпель** называется **нитка**, **коники** — **качечки**. Чуб. VII. 410. *Там жили з них чорти мотали і без витушки на клубок.* Котл. Ен. III. 50.

Ви́тхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Выдохнуться. *Хрін вже й витхався.*

Ви́тхлий, -а, -е. Выдохшійся. Уман. І. 117. См. **Видхлий.**

Ви́тхнутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Витхатися.**

Ви́тяг, -гу, *м.* 1) Извлеченіе. 2) Экстрактъ. 3) Выписка. Уман. І. 295.

Витягати, -гаю, -єш, сов. в. **витягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Вытягивать, вытянуть, вытаскивать, вытащить. *Витягніть Василечка трьома неводами.* Мет. 181. *Марко витяг з кутка кілька табель.* Стор. МПр. 115. 2) Вынимать, вынуть. *Шага з кишені панської витягає.* Нп. 3) Вытягивать, вытянуть, удлинить. *Як короткий, то витягнуть.* Ном. № 1203. 4) Извлекать, извлечь. Левч. 50.

Витягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **витягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* Вытягиваться, вытянуться, протянуться. *Та балка витяглась ік Абрамівці.* Верхнеднѣпр. у. *Як учеше батька ціпом по лисині, той і витягсь* (т. е. умеръ). Мнж. 4.

Ви́тягом, *нар.* 1) Протяжно. 2) **— їхати.** Цугомъ ѣхать.

Ви́тягти, -ся. См. **Витягати, -ся.**

Ви́тяжка, -ки, *ж.* Заготовленный цѣльный кусокъ кожи для передней части голенища и головки. Вас. 158.

Витяжний, -а, -е. 1) Протяжный. *Пісня жалібна, витяжна, плакуча.* Левиц. 2) **Витяжні чоботи**. Сапоги, у которыхъ передокъ и передняя часть голенища изъ цѣльной кожи. *Нові чоботи витяжні.* Ном. № 11182.

Витяжно, *нар.* Протяжно. *Роспочав чумака голосно та витяжно.* Левиц. І. 18.

Ви́тязь, -зя, *м.* Витязь. Ум. **Ви́тязенько.** *Синки молоденькі, витязейки барз славненькі.* Голов. І. 169.

Витязький, -а, -е. Витяжскій. *Усі поля обсіяли головами козацькими, козацькими, витязькими.* Нп.

Ви́тяти. См. **Витинати.**

Ви́учити, (-ся), -чу, (-ся), -чиш, (-ся), *гл.* = **Вивчати, -ся.**

Виха́ння, -ня, *с.* Маханіе, размахиваніе.

Вихати, -хаю, -єш, *гл.* Махать, размахивать. *Ой там Івась конем іграє, коп'є вихає.* Мет. 334. *Не вихай бо дуже віником, бо курява встає.* 2) Лягать. *Ич, як кобила задом виха!*

Ви́хвалити, -ся. См. **Вихваляти, -ся.**

Ви́хвалка, -ки, *ж.* Хвастовство, похвальба. *Ти все на вихвалку.* КС. 1883. XI. 500. *При.... вихвалках.... своєю силою.* Мир. ХРВ. 156.

Вихваля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **вихвалити, -лю, -лиш,** *гл.* Восхвалять, восхвалить, расхваливать, расхвалить. *Тоді козак чуру вихваляє.* Макс. *Бога вихваляти.* Шевч. 391.

Вихвалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **вихвалитися, -люся, -лишся,** *гл.* Хвастать, похвастать, хвалиться, похвалиться. *Вихваляється вірною дружиною.* Мет. 265.

Ви́хватити, -ся. См. **Вихвачати, -ся.**

Ви́хватний, -а, -е. Быстрый, хваткій, энергичный. *Запорожці — то народ був вихватний.* Верхнеднѣпр. у. Слов. Д. Эварн.

Вихвача́ти, -ча́ю, -єш и вихвачувати, -чую, -єш, сов. в. **вихватити, -чу, -тиш,** *гл.* Выхватывать, выхватить.

Вихвачатися, -чаюся, -єшся и вихвачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **вихватитися, -чуся, -тишся,** *гл.* Выскакивать, выскочить впередъ, бросаться, броситься впередъ. *Поперед війська не вихвичайся (не вихвачуйся).* АД. І. 16, 25.

Ви́хвицом, *нар.* Вскачь. *Жене коні вихвицом.*

Ви́хилити, -ся. См. **Вихиляти, -ся.**

Вихиляси, -сів, *мн.* Выгибаніе, изгибаніе. *Взявшись у боки, робить вихиляси.* О. 1862. IV. 18.

Вихилясом, *нар.* Извиваясь, выгибаясь. Шевч. 187. *Тут танцювала викрутасом і пред Енеєм вихилясом під дудку била третяка.* Котл. Ен. І. 19.

Вихиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **вихилити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставлять, выставить. 2) Выпивать, выпить. Грин. III. 565. *Вихилив ще дві чарки.* Стор. І. 97. *Пили його горілку, поки до каплі вихилили.* Мир. ХРВ. 197.

Вихилятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **вихилитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Выгибаться, выгнуться. *Дуб на йому* (на чоловікові) *трохи вихиливсь.* О. 1862. V. 82. *А чого, коню, вихиляєшся? Чи я важко на тобі сидю?* Грин. III. 627. 2) Наклоняться, наклониться, склоняться, склониться. *Годі тобі, чумаченьку, на пужально вихилятися.* Рудч. Чп. 43. 3) Высовываться, высунуться, выставляться, выставиться. 4) Выступать, выступить. *Вихиливсь за Кучманський шлях.* К. ЦН. 226.

Ви́хитати. См. **Вихитувати.**

Ви́хитрувати, -трую, -єш, *гл.* Добыть хитростью. Левиц.

Вихитувати, -тую, -єш, сов. в. **вихитати, -таю, -єш,** *гл.* 1) Расшатывать, разшатать, разшатавъ повалить. *Вітер дерева вихитує.* Славяносербск. у. *Корова чухалась, чухалась, поки стовпа вихитала.* 2) Только несов. в. Качать. *Корови — так попереду і аж головами вихитують.* Сим. 191.

Вихитуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Покачиваться. *Замість щоб робити, вона на гойдальці вихитується.*

Ви́хід, -ходу, *м.* Выходъ. *Твій вхід і вихід в його буде од нині і довіку певен.* К. Псал. 290.

Ви́хлескати, -щу, -щеш, *гл.* Выхлебать. *Наварила борщу, та й не вихлещу.* Ном. № 12312.

Ви́хліб, -ба, *м.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ смыслѣ: отсутствіе хлѣба. Ном. № 14321. Встрѣчено въ нар. разсказѣ, который См. при словѣ **випшоно.**

Вихлюватий, -а, -е. Шаткій. *Вихлюватий човен.* Волч. у.

Ви́хлюпати, вихлюпнути. См. **Вихлюпувати.**

Вихлюпувати, -пую, -єш, сов. в. **вихлюпати, -паю, -єш, одн. в. вихлюпнути, -ну, -неш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, выплеснуть. *Поки доніс відро, то всю воду вихлюпав.*

Вихованець, -нця, *м.* Воспитанникъ. К. XII. 98.

Вихованка, -ки, *ж.* 1) Воспитанница. 2) Любовница, содержанка. Борзенск. у.

Вихова́ння, -ня, *ср.* Воспитаніе. Левиц. Пов. 314. Чуб. І. 238. *Виховання і чоловіка і народу з матірньої мови повинно починатися.* О. 1861. XI. 104.

Ви́ховати, -ся. См. **Виховувати, -ся.**

Виховувати, -вую, -єш, сов. в. **виховати, -ваю, -єш,** *гл.* 1) Перепрятывать, укрывать, укрыть. 2) Воспитывать, воспитать. *Як доглядати дітей, як їх виховувати.* К. Псал. 14.

Виховуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **виховатися, -ваюся, -єшся,** *гл.* 1) Укрываться, укрыться. *Як не виховуйся, а смерть тебе знайде. Чорта виховаєшся (не сховаєшся).* Ном. № 3922. **Ви́ховалась три місяці**. Три мѣсяца все пряталась. Константиногр. у. 2) Воспитываться, воспитаться.

Ви́ходець, -дця, *м.* Выходецъ. Котл. Ен. I. *То не жива людина, то виходець з того світу.* Мир. Пов. I. 121.

Виходжати, -джаю, -єш и виходжувати, -джу, -диш, *гл.* Выходить, выступать. Вх. Уг. 231. *Корсунський полковник із намету виходжає, до козаків стиха словами промовляє.* Дума.

Виходити, -джу, -диш, сов. в. **вийти, -йду, -деш,** *гл.* 1) Выходить, выйти изъ чего, откуда, куда. *Вийди, вийди, мила. з хати.* Мет. 10. *В панські ворота широко ввійти, та узько вийти.* Ном. № 1208. *І виходила до його вся земля.* Єв. М. I. 5. *Чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. I. 11. *Як вийшла воля, дак мене ніхто й не наймає.* Г. Барв. 315. **— з чого**. Стать выше, перерасти. *Я вже вийшла з того, щоб мене лаяти.* Лебед. у. **— з грошей**. Падать въ цѣнѣ. *Кінь молодий у гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **Не виходити з горілки**. Быть постоянно пьянымъ. *До самого дівич-вечора я з горілки не виходила.* О. 1862. VII. — **у дорогу**. Выходить, выйти въ путь. *Ой уже син, син Гавриленко у дорогу виходить.* Рудч. Чп. 32. **— у пани, міщане** и пр. Дѣлаться бариномъ, мѣщаниномъ и пр. *Силкуються вийти або в міщанство, або в панство.* О. 1862. III. 79. **— на що, кого: Ви́йти на добре, на зле**. Окончиться благополучно, хорошо, неблагополучно, нехорошо. *Трудно, аби на добре вийшло, що із злих рук прийшло.* Ном. № 2876. **Ви́йде на наше**. Будетъ по нашему. Ном. № 1069. **Воно все на одно вийде**. Одно и то же будетъ. Св. *Л.* 129. **Ви́йти на кого**. Сдѣлаться чѣмъ. *Вони.... виходять на попа без ніякої науки.* Св. *Л.* 130. **Ви́йти за кого, — заміж**. Выйти замужъ за кого. *Як вийду за тебе, — зостанусь нещасна.* Мет. 48. *Вийшла заміж — як за стінку засунулась.* МВ. I. 2) Всходить, взойти *Ой вийду я на шпилечок та гляну я на долину.* Мет. 80. 3) Происходить, произойти. *Од того вихор вийшов, що як Сатанаїл виніс землю з води, то вода зверху замерзла.* Чуб. I. 35. 4) Выходить, выйти, оказаться, быть. *Сам чорт не пізна, яка з дівчини вийде молодиця.* Ном. № 9000. 5) О времени: исполняться, исполниться, истечь. *Рік виходить.* Рудч. Ск. I. 65. *Виходить і другий год.* Рудч. Ск. II. 109. *Йому ще й года не вийшли женитись.* Г. Барв. 475. 6) Обходиться, обойтись, стоить. *Ця керсетка мені чотирі з половиною вийшла: три з половиною за набор та карбованець за пошиття.* Черн. у.

Ви́ходити, -джу, -диш, *гл.* 1) Исходить. *Всі лужечки виходила.* Мет. *Багато світу виходила.* О. 1862. V. 77. 2) Достичь, добиться хожденіемъ. *Ходив три дні, та виходив злидні.* Ном. № 10936. *Дай руками, а не виходиш ногами.* Чуб. I. 247. *Три дні ходив Антосьо по селі і виходив аж три злоти.* Св. *Л.* 40. 3) Проходить. *І де ти, Чіпко, ходиш? де ти бродиш?:.. Ось до якої пори виходив.* Мир. ХРВ. 9.

Ви́ходитися. См. **Вихожуватися.**

Вихожуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **виходитися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Выростать, вырости, взлелѣяться. *А дівчина виходилась у неї хороша, як маківочка повненька.* МВ. I. 150. 2) Оправляться, оправиться (отъ болѣзни), окрѣпнуть. Г. Барв. 342. *Бичок уже став вихожуваться — нога гоїться.* Змієвск. у. *Ще не дуже після родин виходилась.* Кв. I. 207.

Виходитися, -диться, сов. в. **вийтися, -деться,** *гл. безл.* 1) Только несов. в. Выходить. *А з дверей виходилось на один широкий ґанок.* Федьк. 2) Выходить, выйти, случиться. *Пішли, — аж не так вийшлося.* О. 1862. VI. 59.

Ви́ходько, -ка, *м.* Выходецъ. Левиц. Перші К. Кн. 5.

Вихожати, -жаю, -єш, *гл.* = **Виходжати.** *Дівчаточка із гаю вихожаючи співають.* Шевч. 648.

Ви́холодити, -ся. См. **Вихолоджувати, -ся.**

Вихолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **вихолодити, -джу, -диш,** *гл.* Охлаждать, охладить, выстудить.

Вихолоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **вихолодитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Остывать, остыть. Константиногр. у.

Ви́холка, -ки, *ж.* Мятель, вьюга. Константиногр. у.

Ви́холонути. См. **Вихолоняти.**

Вихолоняти, -няю, -єш, сов. в, **вихолонути, -ну, -неш,** *гл.* Охлаждаться, охладиться, остывать, остыть. *Нехай вихолоняє борщ.* Волч. у. *Вода вихолола.*

Ви́холоштати, -таю, -єш, *гл.* Выхолостить, оскопить. *Вихолоштай і мене та тоді будем молотить.* Рудч. Ск. І. 56.

Вихонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно лягнуть. *Як вихоне та кобила задом, як дасть копитами в пику!* Рудч. Ск. І. 1.

Ви́хопити, -ся. См. **Вихоплювати, -ся.**

Вихоплювати, -люю, -єш, сов. в. **вихопити, -плю, -пиш,** *гл.* Выхватывать, выхватить. *Оксану вихопив чуть живу.* Шевч. 189.

Вихоплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **вихопитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Выхватываться, выхватиться, выскакивать, выскочить, показаться, выбраться, выйти. *Бабуся не велить рано заміж вихоплюватися.* Г. Барв. 372. *Вихопився, як голий з маку.* Ном. № 7575. *Панич вихопивсь на вулицю та й давай цькувать його собаками.* Стор. І. 17. *Рад був инший, що з душею з міста вихопивсь.* К. ЧР. 357. *Роспитаємо, та й вихопимось на свій шлях.* Стор. І. 209. *Вихопився ча гору.* Мир. ХРВ. 274. *Дріт не вихопився з жолобця.* Шух. І. 280.

Ви́хор, -хру, *м.* Вихрь. *Крутить, як вихор на дорозі.* Ном. № 3427. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667.

Ви́хорити, -рю, -риш, *гл.* 1) Вихрить, крутиться вихремъ. *Вітер.... рвав сніг з землі, крутив його на всі боки, вихорив.* Мир. Пов. І. 14. *Буря завіяла, метучи цілі гори снігу по землі, вихорючи, немов густу кашу у повітрі.* Мир. Пов. І. 112.

Ви́горитися, -рюся, -ришся, *гл.* Вихриться, кружиться вихремъ. *Заверюха крутилась, вихорилась.* Мир. ХРВ. 278. (Думки) *як завірюха крутились, вихорились.* Мир. ХРВ. 29.

Ви́хоріти, -рію, -єш, *гл.* Выболѣть. *Коли б вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

Вихорошуватися, -шуюся, -єшся, *гл.* Прихорашиваться, наряжаться красиво. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши, вихорошуються.* Г. Барв. (О. 1861. II. 189).

Ви́хорувати, -рую, -єш, *гл.* Проболѣть: выздоровѣть. Рудч. Чп. 246.

Ви́хоруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Выздоровѣть, оправиться послѣ продолжительной болѣзни. *Хоруй, мила, Бог з тобою, як ся вихоруєш, оженюсь з тобою.* Гол. І. 105.

Ви́хрест, -та, *м.* Принявшій христіанство. *Така з вихреста людина, як з собаки солонина.* Вас. 209. *То вихрест із жидів Авлет.* Котл. Ен. VI. 19.

Ви́хрестити, -ся. См. **Вихрещувати, -ся.**

Ви́хрестка, -ки, *ж.* Принявшая христіанство. Аф. 347.

Вихрещувати, -щую, -єш, сов. в. **вихрестити, -щу, -стиш,** *гл.* Крестить, окрестить иновѣрца.

Вихрещуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **вихреститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Принимать, принять христіанство. *Вихрестився десь один жид.* Грин. II. 149.

Вихрува́ння, -ня, *с.* Буйство, буянство. К. ПС. 134.

Вихруватий, и вихрюватий, -а, -е. 1) Обильный вихрями. *Зіма вихрувата.* 2) *Сокрушає беззаконним буйні глави вихрюваті.* К. Псал. 152.

Ви́хрякати, -каю, -єш, однов. в. вихрякнути, -ну, -неш, *гл.* Выхаркнуть, отплюнуть. Чуб. II. 295.

Ви́хрянути, -ну, -неш, *гл.* **= Вихрякнути.** *Душі не вихрянуть.* Ном. № 8299.

Ви́хта, -ти, *ж.* Отработокъ натурою въ видѣ добавленія къ условленной денежной платѣ (при наймѣ земли). Вас. 205.

Вихурятися, -ряюся, -єшся, *гл.* Чваниться. Зміев. у.

Ви́цабати, -баю, -єш, *гл.* Выбрать, выклюнуть. *Вицабала його* (зерно) *птиця.* Староб. у.

Ви́цвічити, -чу, -чиш, *гл.* Проучить; высѣчь.

Ви́цвяхувати, -хую, -єш, *гл.* Обить гвоздиками.

Ви́циганити, -ню, -ниш, *гл.* Выманить; выклянчить.

Ви́циркати, -каю, -єш, одн. в. вициркнути, -ну, -неш, *гл.* Выжать что либо жидкое такъ, чтобы оно брызнуло струей. *Вициркати молоко з цицьки; вициркати сік з зілля.*

Ви́циркльовати, -люю, -єш, *гл.* Очертить кругъ (цыркулемъ).

Ви́циркнути. См. **Вициркувати.**

Ви́цитати, -таю, -єш, *гл.* Выиграть въ четъ и нечетъ. *На тім стільчику можний панонько, трома яблучки підкидаючи, двома орішки та цитаючи, вицитав коня з-під короля.* Гол.

Ви́цідити, -джу, -диш, *гл.* 1) Выцѣживать, выцѣдить, нацѣдить. О слезахъ: заставить пролить. *Потопи сих нових фараонів у тих сльозах..., що вони вицідили з очей вдовичих та сирітських.* Св. Л. 302. 2) Выпивать, выпить. *Вицідили вони самотужки глек слив'янки.* Кв. II. 55.

Ви́цілити, -лю, -лиш, *гл.* Попасть (при выстрѣлѣ). *Не завсігди він і попадає в нього. Часом вицілить, що но хвоста йому одіб'є.* Драг. 44.

Виціловуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Цѣловаться. *Легшенько з чужими жінками виціловуйтесь.* Мир. Пов. II. 61.

Ви́цілувати, -лую, -єш, *гл.* Расцѣловать. *Він руки й ноги її вицілує.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Вицілувала б його всюди.* Кв. II. 259.

Ви́цмоктати, -кчу, -чеш, *гл.* **= Висмоктати.**

Ви́цупити, -плю, -пиш, *гл.* Вытащить. *Инколи вицупить риби і на дві цілих мажі.* Рудч. Ск. II. 172.

Ви́цюркати, -каю, -єш, *гл.* Вытечь, вылиться. Вх. Лем. 398.

Ви́цюстрити, -стрю, -риш, *гл.* Сильно высѣчь (розгами).

Ви́цяпати. См. **Вицяпувати.**

Ви́цяпкати, -каю, -єш, *гл.* Выцарапать. *Такі маєш очка красні: вицяпкала б ті.* Гол. II. 822.

Вицяпувати, -пую, -єш, сов. в. **вицяпати, -паю, -єш,** *гл.* **= Відциркувати.** Шух. I. 193.

Ви́цяркати, -каю, -єш, *гл.* **= Вицюркати.** Вх. Лем. 398.

Ви́чавити. См. **Вичавлювати.**

Вичавлювати, -люю, -єш, сов. в. **вичавити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Выжимать, выжать, выдавливать, выдавить. З *проса не вичавиш молока.* 2) Передавить всѣхъ. *Не вичавиш бджіл в вулії.*

Ви́чаклувати, -лую, -єш, *гл.* Выколдовать.

Ви́чапати, -паю, -єш, *гл.* Съ трудомъ выбраться. *Ледві вичапав відтіля.* О. 1862. VI. 61.

Ви́частувати, -тую, -єш, *гл.* Истратить, потчивая. *Оставалась пляшка спотикачу. Піди ж принеси, коли не вичастувала ким.* Котл. МЧ. 470.

Вичахати, -хаю, -єш, сов. в. **вичах(ну)ти, -хну, -неш,** *гл.* Остывать, остыть. *В печі вже вичахло.*

Ви́чвалати, -лаю, -єш, *гл.* Выходить, исходить (медленной походкой).

Ви́чваритися, -рюся, -ришся, *гл.* Выздоровѣть, поправиться. Мнж. 178.

Вичварювати, -рюю, -єш, *гл.* **= Витівати.** *Було вичварує да видумує.* Рудч. Ск. І. 77.

Ви́чепурити, -рю, -риш, *гл.* Прибрать, украсить. *Викопала яму і як уже добре розсвіло, вичепурила її гарненько — зовсім готово.* Кв. І. 212.

Ви́червонити, -ню, -ниш, *гл.* Окрасить въ красный цвѣтъ.

Ви́чесати. См. **Вичісувати.**

Ви́чинити, -ню, -ниш, *гл.* Вычинить.

Ви́чинка, -ки, *ж.* Вычинка. *Шкура за вичинку не стане.* Ном. № 10571.

Ви́чистити, -ся. См. **Вичищати, -ся.**

Ви́читаний, -а, -е. Зачитанный. *А книжку як розгорнув, — дивлюсь — «Кобзарь», та вже дуже вичитаний.* О. 1861. VII. 6.

Ви́читати. См. **Вичитувати.**

Вичитувати, -тую, -єш, сов. в. **вичитати, -таю, -єш,** *гл.* 1) Читать, прочесть. *Ходив прохати дяка псалтирю вичитувать.* МВ. (О. 1862. І. 92). *І ще багацько.... звідтіль* (з книги) *він вичитував.* Грин. І. 289. 2) Произносить, произнести при чтеніи. *Як його вичитувать треба?* О. 1862. І. 69. 3) Выговаривать, выговорить. *Ну, що як би їй оце почт вичитувати, як вона знущалася над нами?* Г. Барв. 6.

Вичищати, -щаю, -єш, сов. в. **вичистити, -щу, -стиш,** *гл.* Чистить, вычистить. *От криничка і каже: «Вичисти мене, дівонько, то колись води нап'єшся».* Рудч. Ск. II. 64.

Вичищатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **вичиститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Чиститься, вычиститься.

Вичісувати, -сую, -єш, сов. в. **вичесати, -шу, -шеш,** *гл.* 1) Вычесывать, вычесать. 2) Расчесывать, расчесать. *Вичісувала коси.* Левиц. І. 410.

Ви́чмихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Отфыркаться.

Ви́човгти, -гну, -неш, *гл.* Выйти (шаркая ногами). *На світанні вичовг з хати на двір.*

Ви́чорнити, -ню, -ниш, *гл.* Вычернить.

Ви́чубити, -блю, -биш, *гл.* Выдрать за волосы. *Доладу його вичубив.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Ви́чумакувати, -кую, -єш, *гл.* Заработать чумачествомъ. *Нехай хто хоче чумакує! Не вичумакуєш собі такої веселости серед безкраїх степів.* Г. Барв. 148.

Ви́чуняти. См. **Вичунювати.**

Вичунювати, -нюю, -єш, сов. в. **вичуняти, -няю, -єш,** *гл.* Оправляться, оправиться отъ болѣзни, выздоравливать, выздоровѣть. *Занедужала. Бачить, що не вичуняє і кличе*

батька. Грин. I. 285. *Нездужає Катерина, ледве-ледве дише.... Вичуняла, та в запічку дитину колише.* Шевч. 67.

Ви́чути, -чую, -єш, *гл.* Прослышать, услышать о чемъ. *Посилают купити там, де вичуют, же туньша, а добра.* МУЕ. III. 47.

Ви́чухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* 1) Чесаться, почесаться вдоволь. *Випозіхавсь, вичухавсь, понюхав кабаки.* Кв. *Качки вичухуються на сонечку.* 2) Оправиться отъ болѣзни, побоевъ. *Минув тиждень, другий,* (побита) *жінка вичухалась.* Грин. II. 166.

Ви́чхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Вычихаться.

Ви́шалювати, -люю, -єш, *гл.* Обить шалевкой.

Ви́шар, -ру, *м.* Прошлогодняя трава. *Лубен.* у.

Вишаровувати, -вую, -єш, сов. в. **вишарувати, -рую, -єш,** *гл.* Хорошо вымывать, вымыть, смывать, смыть при помощи мочалки, щетки и пр. (твердый предметъ — посуду, мебель, стѣну). Сим. 130. *Стіни вимиті, вишаровані, неначе сього року збудовані.* Стор. II. 110.

Ви́шення, -ня, *с.* **= Вишник 1.** *Садок той увесь був заріс вишеннєм, сливняком.* О. 1862. VIII. 15.

Ви́шенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **вишня.**

Ви́шептати. См. **Вишіптувати.**

Ви́шептатися, -чуся, -чешся, *гл.* 1) Нашептаться. 2) Задохнуться, перестать шевелиться (о ракахъ). *Вишептавсь, як рак у торбі.* Ном. № 13376.

Ви́шеретувати, -тую, -єш, *гл.* Очистить передъ помоломъ отъ шелухи (зерно).

Вишиваний, -а, -е. Вышитый. *Вишиваний рукав.* Рудч. Ск. I. 162.

Вишиванка, -ки, *ж.* 1) Вышиваніе. 2) Вышитая сорочка. Аф. 348.

Вишива́ння, -ня, *с.* 1) Вышиваніе. 2) Вышиванье, вышивка. ЗОЮР. II. 12. Чуб. VII. 426. *Прийшла до вас показати моє вишивання на вашій сорочці: чи вподобаєте?* Г. Барв. 226.

Вишива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **вишити, -шию, -єш,** *гл.* 1) Вышивать. *Не жаль мені хустиночки, що я вишивала.* Мет. 18. 2) Истрачивать, истратить на шитье. *Ниточку шовку вишила.* Грин. III. 485.

Вишиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **вишитися, -шиюся, -єшся,** *гл.* Вышиваться, вышиться. *І хустина мережалась, шовком вишивалась.* Шевч. 398.

Ви́шинк, -ку, *м.* Розничная продажа вина, распивочная продажа нитей. *Взяти на вишинк.* Ном. № 11789.

Ви́шинкувати, -кую, -єш, *гл.* Распродать въ розницу, по мелочамъ (вино). *Як би я цю горілку вишинкував.*

Ви́шити, -ся. См. **Вишивати, -ся.**

Вишіптувати, -тую, -єш, сов. в. **вишептати, -пчу, -чеш,** *гл.* Лѣчить, излѣчить заговоромъ. *Баби вишіптують.* О. 1862. V. 13. *Я тебе* (бишиху) *вишіптую.* Грин. II. 37. КС. 1893. VII. 587.

Ви́шка, -ки, *ж.* 1) Чердакъ? *Уб'ю та й на вишку скину.* Ном. № 3649. 2) На вишках. На столбахъ. *Комора не на землі, а на вишках, щоб вода не тече.* Канев. у.

Ви́шкандибати, -баю, -єш, *гл.* Выйти хромая. *Вишкандибав з хати.* Харьк. у.

Вишкандибуватися, -буюся, -єшся, *гл.* При игрѣ въ шкандибки забрасывать палку дальше другихъ, пуская при этомъ ее колесомъ, чтобы она ударялась о землю то однимъ концомъ, то другимъ. КС. 1887. VI. 476.

Ви́шкварити, -рю, -риш, *гл.* Вытопить жиръ.

Ви́шкварка, -ки, *ж.* Вытопка, остатокъ послѣ вытопки жира, сала. *Зосталися самі вишкварки.* Ном. № 1929. **За масляні вишкварки не помирились**, — т. е. изъ за пустяка поссорились. Ном. № 3513.

Вишкіблювати, -люю, -єш, *гл.* Выскабливать. Шух. І. 250.

Ви́шкірити, -ся. См. **Вишкіряти, -ся.**

Вишкіря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **вишкірити, -рю, -риш,** *гл.* — зуби. Оскаливать, оскалить зубы.

Вишкірятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **вишкіритися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнцѣ: проглядывать, проглянуть. *Хоч би сонечко вишкірилось: тепліш було б.*

Вишкопиртуватися, -туюся, -єшся, *гл.* То же, что и **вишкандибуватися** (при игрѣ въ шалакву). КС. 1887 VI. 476.

Ви́шкребти. См. **Вишкрібати.**

Вишкріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **вишкребти, -бу, -беш,** *гл.* **= Вискрібати, вискребти.**

Ви́шкрібок, -бка, *м.* 1) Небольшой хлѣбецъ изъ остатковъ тѣста въ квашнѣ. 2) Послѣдній ребенокъ въ семьѣ (насмѣшливо).

Ви́шкрябати. См. **Вишкрябувати.**

Вишкрябувати, -бую, -єш, сов. в. **вишкрябати, -баю, -єш,** *гл.* Выцарапывать, выцарапать.

Вишліхтовувати, -вую, -єш, сов. в. **вишліхтувати, -тую, -єш,** *гл.* Шлифовать, отшлифовать.

Ви́шмарувати, -рую, -єш, *гл.* Смазать, обмазать. *Вишмаруй но добре колеса, бо далеко поїдем.*

Ви́шморгнути. См. **Вишморгувати.**

Вишморгувати, -гую, -єш, сов. в. **вишморгнути, -ну, -неш,** *гл.* Быстра выдергивать, выдернуть. *Вишморгнув палицю з рук.*

Вишневий, -а, -е. 1) Вишневый. *Іще обійди, серденько моє, по за вишневий садочок.* Мет. 60. 2) Темно-красный. *До синьої спідниці як надіну вишневий попередник, то так гарно.* Харьк. Ум. **Вишневенький.** Маркев. 45.

Вишник, -ка, *м.* Вишневый садъ. *Москаля молодого в вишник дожидала.* Шевч. 69. Ум. **Вишничок.** Харьк.

Ви́шник, -ка, *м.* Дама въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. *Хто, бач, вишник, той не король.* Ном. № 1007.

Вишни́на, -ни, *ж.* Вишневое дерево. Левиц. Пов. 191. *Ой вишнино-черешино, чом ти листу не пускаєш?* Нп.

Вишничок, -чка, *м.* Ум. отъ **вишник.**

Вишнівка, -ки, *ж.* Вишневка, вишневая наливка. *Зевес тоді лигав вишнівку.* Котл. Ен. Ум. **Вишнівочка.**

Ви́шній, -я, -є. Верхній. Шух. І. 162. *Подивися, моя доню, в вишнюю кватиру.* Лукаш. 124. 2) Вышній. *Господи вишній, чи я в тебе лишній?* Ном. № 11729.

Ви́шня, -ні, *ж.* Вишня (плодъ и дерево), Prunus cerasus. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 63. Ум. **Ви́шенька.**

Вишня, -ні, *ж.* Высота. Лебед. у.

Ви́шнябати, -баю, -єш, *гл.* Выйти съ трудомъ, выползти. *Така стара, що вже й з хати не вишнябає: усе на печі лежить.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Вишняк, -ка, *м.* **= Вишник.** *Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13131. Ум. **Вишнячок.**

Вишонка, -ки, *ж.* **— польова.** Раст. Amygdalus campestris. *Лв.* 96.

Вишпиговувати, -вую, -єш, сов. в. **вишпигувати, -гую, -єш,** *гл.* Шпіонить, вышпіонить, пронюхать, узнать тайнымъ образомъ.

Ви́шпувати, -пую, -єш, *гл.* Высказать, (охотничій терминъ). *У нього добрі собачки: запусти тільки, зараз вишпують зайця.* Брацл. у.

Ви́шпурити, -рю, -риш, *гл.* Выбросить, вышвырнуть. Вх. *Лем.* 395.

Ви́штапувати, -пую, -єш, *гл.* 1) Выстегать. *Гляньте, чи гарно виштапувала очіпок?* Харьк. 2) Выбранить, пробрать. *Не хоче робити, так я її як виштапувала, так вона давай браться за діло.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́штатуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Вырядиться, нарядиться. Св. *Л.* 168.

Ви́штирити, -рю, -риш, *гл.* Выпроводить, выгнать. *Я таки його виштирила з хати.* Лебед. у.

Ви́штрикнути, -ну, -неш, *гл.* Выколоть. *Вночі я боюсь ока де небудь виштрикнути.* Мнж. 147.

Ви́штурити, -рю, -риш, *гл.* **= Виштирити.** *Насилу виштурила на двір, щоб хоч провітривсь трохи.*

Ви́штуркати, -каю, -єш, *гл.* 1) **= Виштрикнути.** *Хотів ся перекрасти та собі очі виштуркав.* Ном. № 6568. 2) Вытолкать.

Ви́шукати. См. **Вишукувати.**

Вишукувати, -кую, -єш, сов. в. **вишукати, -каю, -єш,** *гл.* Выискивать, выискать, отыскивать, отыскать. *Вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Зілля всякі вишукує.* МВ. II. 8.

Ви́щати, -щаю, -єш, *гл.* Дѣлаться выше.

Вища́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Визжать. *Вона аж вищить.* Рудч. Ск. II. 30.

Ви́ще, *нар.* Выше. *Молоде орля, та вище старого літає.* Ном. № 7322. *Вище лоба очі не ходять.* Ном. № 1017. *Хто вище злізе, дужче пада.* Ном. № 14313.

Ви́щебетати, -чу, -чеш, *гл.* Выболтать, высказать неосторожно.

Ви́щедрувати, -рую, -єш, *гл.* Получить за пѣніе **щедрівок**.

Ви́щезати, -ваю, -єш и вищезнути, -ну, -неш, *гл.* Исчезнуть, уничтожиться, истребиться. *Вищезає жито.* МУЕ. III. 43. *Каченята вищезли: ворони вихапали.* Рк. Левиц.

Ви́щербити, -блю, -биш, *гл.* Зазубрить, вызубрить, выбить щербину. *Вищербила ніж. Зачепила рогачем горщик та й вищербила.* Харьк.

Ви́щербитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Зазубриться, получить щербину. 2) Выйти изъ ряда, изъ числа. *Тепер уже всі будемо за вас. — А може й не всі, може хто перейде на другий бік? — Ні, вже не вищербиться більш ні один.* Екатериносл. г. (Залюбовск.).

Ви́щий, -а, -е. Высшій. *Не впрохав нижнього, не впросиш вищого.* Ном. № 981.

Ви́щик, -ка, *м.* Родъ клейма въ видѣ вырѣзки на ухѣ овцы. Черк. у. Екатериносл. г. Мнж. 182.

Ви́щикнути, -ну, -неш, *гл.* Вырвать, выщипнуть. *Прійшов Петро — вищипнув листок, прийшла Ілля — вищипнула два.* Ном. № 468.

Ви́щипати. См. **Вищипувати.**

Вищипувати, -пую, -єш, сов. в. **вищипати, -паю (-плю), -паєш (-плеш),** *гл.* Выщипывать, выщипать. *Вищиплю, виломлю кленовий лист.* Мет. 297.

Ви́щирити. См. **Вищиряти.**

Вищиря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **вищирити, -рю, -риш,** *гл.* **= Вишкіряти, вишкірити.** *Вищирив зуби, як циганські діти до місяця.* Ном. № 12637. *Вищирив зуби, як печене порося.* Ном. 12637.

Ви́щість, -щости, *ж.* 1) Высшее положеніе, болѣе высокое положеніе. 2) Превосходство. Желех.

Ви́яв, -ву, *м.* Проявленіе, обнаруженіе. Желех.

Ви́ява, -ви, *ж.* 1) **= Вияв.** МВ. III. 9. 2) Открытіе, обнаруженіе.

Ви́явити, -ся. См. **Виявляти, -ся.**

Виявлювати, -люю, -єш, *гл.* **= Виявляти.** *Радощів своїх нікому не виявлює.* Г. Барв. 454. *Пишучи у Київ у такім гарячім тоні, я виявлював себе аж надто виразно.* К. XII. 11.

Виявля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **виявити, -влю, -виш,** *гл.* Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, показывать, показать, появлять, появить. *Юдихва виявила його капості перед Ксерксом.* Ном. № 3559.

Виявлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **виявитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, открываться, открыться, появляться, появиться, показываться, показаться. *Ось як виявлялась ся загадка.* Стор. *Кодацький поріг виявився, а то не було його видно.* Стор. II. 120. *Він виявивсь народу.* К. Псал. 197. *На вулиці чорна свита виявилась одна й друга, замигтіли платки, намітки.... йшли люде до церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Ви́язичити, -чу, -чиш, *гл.* Проболтаться, проговориться. *То про того чоловіка, що вбили, та й виязичили.* Лебед. у.

Ви́ярок, -рку, *м.* Лощинка, неглубокій оврагъ. *Там такий є виярок, то вода й залива инколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.). Ум. **Ви́ярочок.**

Вияснення, -ня, *с.* Разъясненіе, поясненіе.

Ви́яснити, -ся. См. **Вияснати, -ся.**

Вияснати, -няю, -єш, сов. в. **вияснити, -ню, -ниш,** *гл.* 1) Выяснять, выяснить, разъяснять, разъяснить, пояснять, пояснить. 2) Вычищать, вычистить; сдѣлать свѣтлымъ, блестящимъ. *Вияснила п'ятака.* Мнж. 97. *Вияснн добре стремена та й їздь тоді верхи.* Черк. у. *Візьми мітлу та мети, виясни хорошенько місяць: бач, як насупило.* Шевч. 297.

Вияснятися, -няюся, -єшся, сов. в. **вияснитися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Проясняться, проясниться, посвѣтлѣть. *Вияснилось бліде та понуре обличча Грицькове.* Г. Барв. 154. 2) **Ви́ясниться**. Прояснится (о погодѣ). *Нехай вияснитьея, бо дуже нахмарило.* Ном. № 5494.

Віблєк, -ка, *м.* (**= Вібляк).** Бревно круглое, годное для постройки. Шух. I. 88. См. **Вибель.**

Віблий, -а, -е. Круглый, цилиндрическій. Шух. I. 88. **Віблий обруч** — обручъ изъ цѣльнаго неразщепленнаго надвое древеснаго ствола. Шух. I. 250. **Вібла хата**. Хата изъ круглыхъ бревенъ. Шух. I. 89.

Віват = Виват.

Віверица, -ці, *ж.* Бѣлка. Гал.
Вівсик, -ка, *м.* = **Вівсюг.** Вх. Зн. 7.
Вівсина, -ни, *ж.* Зерно овса (одно).
Вівсище, -ща, *с.* Поле, съ котораго снятъ овесъ. Вас. 196.
Вівсюг, -га, *м.* и **вівсюга, -ги,** *ж.* Раст. Avena fatua L. ЗЮЗО. І. 113. Вх. Пч. І. 9.
Вівсюгуватий, -а, -е. Заросшій **вівсюгом** (о землѣ).
Вівсяний, -а, -е. Овсяный.
Вівсяник, -ка, *м.* 1) Овсяный хлѣбъ. *Голодному й вівсяник добрий.* Ном. № 1209. 2) Названіе лошади въ загадкѣ. *Прибігли штрики-брики, ухватили далду-балду, почули м'якинники, пазили гречаникам: «сідайте на вівсяники, доганяйте штрики-брики, віднімайте далду-балду»* (вовки, свиня, собаки, люде, коні). Ном., стр. 294, № 122.
Вівсяниця, -ці, *ж.* Овсяная солома. Сим. 153.
Вівсянка, -ки, 1) = **Вівсяниця.** Желех. 2) Овсяная мука.
Вівтарик, -ка, *м.* Ум. отъ **вівтарь.**
Вівтарний, -а, -е. Олтарный.
Вівтарь, -ря, *м.* Олтарь. *Боятися попа та в вівтарь не йти.* Ном. А? 4232. *Коли вівтару служиш, з вівтаря й живися.* Ном. № 10422. Ум. **Вівтарик.** Аф. 315.
Вівторок, -рка, *м.* Вторникъ. *В понеділок перед обідом із гармати загули, а в вівторок іще раніше Уманя добули.* Макс.
Вівця, -ці, *ж.* 1) Овца. *Хто стається вівцею, того вовк ззість.* Ном. № 3841. *Вівцю стрижуть, а друга дивиться.* Ном. № 3904. 2) мн. Родъ дѣтской игры. Ив. 59. Ум. **Овечка, овеченька, овечечка.** *Женуть вола із діброви, овеченьки з поля.* Мил. 115.
Вівчаренко, -ка, *м.* Сынъ пастуха овецъ. Аф. 315.
Вівчарик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **вівчарь.** 2) Родъ игры на свирѣли. 3) Бекасъ. *Закигикала над ними чайка.... висвистував вівчарик.* Стор. І. 126.
Вівчарити, -рю, -виш, *гл.* Быть пастухомъ овецъ, пасти овецъ. Гол. ІІ. 456. Шух. І. 201.
Вівчариха, -хи, *ж.* Жена пастуха овецъ. Аф. 315.
Вівчарівна, -ни, *ж.* Дочь пастуха овецъ. Аф. 315.
Вівчарський, -а, -е. Принадлежащій пастуху овецъ. Аф. 315.
Вівчарь, -ря, *м.* Пастухъ овецъ. *Сопілка вівчареві втіха.* Ном. № 10467. *Роспустив вівчарь вівці та по крутій гірці.* Мет. 108. Ум. **Вівчарик.**
Вівчарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Вівчарити.** Шух. І. 53.
Вівчий, -а, -е. Овечій. Вх. Лем. 425.
Віґран, -на, *м.* Органъ. *Гордий пан сидить, в віґрани грає, в екрани грає, красно співає.* Гол. ІІ. 65.
Від, од, *пред.* Отъ. *Привів од батька коня, а від брата взяв воза. Довідавшись од почину про все.* Єв. Л. І. 2. *Батькові од його нічого нема. Від села до села танці та музики.* Нп. *Зоставсь я хлопцем од батька й од матері одинадцяти год.* Г. Барв. 172. *Ти ляжеш од комори, а я ляжу від обори,* — т. е. ты ляжешь со стороны амбара и. т. д. Грин. ІІІ. 386. Родительный падежъ съ **від** при страдательномъ причастіи переводится по-русски творительнымъ падежомъ. *Земля від Бога зроблена.* (Стрижев.). *Був спокушуваний од сатани.* Єв. М. І. 13. Употребляется **від** для образованія сравнит. степени и тогда совсѣмъ не переводится. *Єсть же і негіднійші від мене.* Котл. НП. *Хиба ж таки я посліднійший од усіх?* Ном. № 2039. *Од моєї Ганнусеньки кращої немає.* Грин. ІІІ. 201.

Віда, -ди, ж. Вѣсть, слухъ. *Хто тобі сказав? — Посилала я сороку білобоку, а вона мені принесла дві віди під правим крильцем: одну про Данила, а другу про Кирила.* МВ. І. 89.

Відав, відай, *нар.* Вѣроятно, должно быть. *Ой відав ти слабий, хорий.* Гол. І. 82. *Болить мені головонька відай же я вмру.* Гол. І. 103.

Відання, -ня, *с.* 1) Знаніе. *Левч.* 48. 2) Извѣстіе, вѣсть. Ум. **Віданнячко.** *Дають віданнячко: ісховайся, Мішку.* Гол. І. 176.

Відати, -даю, -єш, (вім, віси, вість), *гл.* Знать, вѣдать. *Не вім, за що їм так довіря князь.* Стор. МПр. 97. *Ніхто того не відає, як хто обідає.* Ном. *Та коли б я знала, коли б я відала, що засватана буду.* Мет.

Відбабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Окончить практику (объ акушеркѣ). *Пішла, відбабувала і вернулась додому.* Чуб.

Відбавити, -ся. См. **Відбавляти, -ся.**

Відбавля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відбавити, -влю, -виш,** *гл.* Убавлять, убавить, уменьшать, уменьшить.

Відбавлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відбавитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Отлучаться, отлучиться. *Нікуди на сторони одбавитись.* МВ. (О. 1862. І. 100).

Відбаглувати, -лую, -єш, *гл.* Отстоять, спасти. *Відбаглувати від смерти. Хотів був нашу собаку забрати, — ледві одбаглувала.* Рк. Левиц.

Відбарбарити, -рю, -риш, *гл.* Отколотить.

Відбатовувати, -вую, -єш, сов. в. **відбатува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать. *Відбатував шматок хліба. Так і відбатував стругом пучку.*

Відбатожити, -жу, -жиш, *гл.* Отстегать кнутомъ.

Відбатувати. См. **Відбатовувати.**

Відбенькетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Отпировать.

Відбережний, -а, -е. Съ берега на море дующій (о вѣтрѣ). *Одбережний вітер.* (Стрижевск.).

Відбива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відбити, -діб'ю, -б'єш,** *гл.* 1) Отбивать, отбить. *Відбив носок од кухля. Став двері одбивати.* Рудч. Ск. І. 204. 2) Отбивать, отбить, отталкивать, оттолкнуть; отражать, отразить. *Одбиває од берега щука риба ряску.* Мет. 8. *Козак нагайкою стріли відбиває.* Макс. 3) Отражать, отразить (свѣтъ, звукъ). *Поверхи дзеркала і води відбивають од себе соняшний світ.* Дещо. 4) Отбивать, отбить у кого-либо что или кого-либо. *Він дівчину відіб'є.* Чуб. V. 36.

Відбиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відбитися, -діб'юся, -б'єшся,** *гл.* 1) Отбиваться, отбиться. *Од троянців одбивались.* Котл. Ен. VI. 62. 2) Удаляться, удалиться, отдаляться, отдалиться, отбиться. *Від роду відбилася.* Чуб. V. *Тут родилася, тут хрестилася, у чужую сторононьку да й відбилася.* Мет. 3) Отражаться, отразиться. *В прозорій воді відбиваються золоті верхи.* Левиц. 4) О кобылѣ: случиться съ жеребцомъ. Шух. І. 211.

Відбігати, -гаю, -єш, *гл.* 1) Отбѣгать. *Я вже своє відбігав, — біжи но ще ти: то чи не відбігаєш ніг.* 2) О коровѣ: окончить случку.

Відбігати, -гаю, -єш, сов. в. **відбігти, -біжу, -жиш,** *гл.* 1) Отбѣгать, отбѣжать. 2) **— що.** Терять, потерять. *Десь шапку відбіг. Чи одбіжить бува люльку в сварці, а грошей на нову кат-ма, — вони.... купували йому.* Мир. ХРВ. 147. 3) **— чого, кого.** Чуждаться,

оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Свого батька змалку відбігаю.* К. Досв. 155. *Ой що кров живую ссали, — власних скарбів одбігали.* К. Досв. 116.

Відбігатися, -гаюся, -єшся, *гл.* = **Видбігати 2.**

Відбігти. См. **Відбігати.**

Відбій, -бою, *м.* Лучшаго сорта хребтовая щетина. Вас. 190.

Відбіра́ння, -ня, *с.* 1) Отниманіе, отбираніе. 2) Полученіе. 3) Отборка.

Відбірати, -раю, -єш, сов. в. **відібрати, відберу, -реш,** *гл.* Отбирать, отобрать, отнимать, отнять. *Іди, жоно, до матері віно відбірати.* Чуб. V. 758. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Стали ляхи від козацьких комор ключі відбірати.* Макс. *Ти більше не будеш відбірати у мене душу.* Рудч. Ск. II. 23. 2) Получать, получить. Чуб. I. 163. *Відібрав і від їх листи.* Стор. 3) Отбирать. *Відбери жовті гурки на насіння, а зелені посоли.*

Відбірка, -ки, *ж.* У оконщиковъ: инструментъ для образованія кромокъ въ рамахъ. Вас. 149.

Відбірний, -а, -е. = **Добірний.** *Та й усе женці та й одбірнії.* АД. I. 79.

Відбіснуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Перебѣситься. *Як відбіснувався становий, то й почав говорити наче людина.*

Відбляск, -ку, *м.* Отблескъ. Левиц. Пов. 25.

Відболіти, -лю, -лиш, *гл.* 1) Проболѣть, поболѣть. *Будуть же. бити, то за кожен стрючок* (гороху краденого) *відболить.* Св. Л. 142. 2) Переболѣть. 3) Отгнить. *Цей ніготь у мене відболів, та новий виріс.* Кіев.

Відборона, -ни, *ж.* Оборона, защита отъ. *Схопивши у руки по каменюці, став на відборону.* МВ. (О. 1862. I. 104).

Відборонити, -ся. См. **Відбороняти, -ся.**

Відбороняти, -няю, -єш, сов. в. **відборони́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Оборонить, защитить. *Ну, спасибі, дядьку, що ти мене 'д смерти відборонив, відбороню і я тебе.* Рудч. Ск. I. 71.

Відборонятися, -няюся, -єшся, сов. в. **відборони́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Обороняться, оборониться, защищаться, защититься.

Відборотися, -рюся, -решся, *гл.* Отбиться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95.

Відборчик, -ка, *м.* Столярн.: отборный стругъ. Радомысльс. у.

Відбрести, -бреду, -деш, *гл.* Отойти въ бродъ отъ какого нибудь мѣста. *Відбрів од берега трохи.*

Відбрехатися. См. **Відбріхуватися.**

Відбрикуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Отбиваться, брыкаясь. У Кулиша въ иронич. смыслѣ о защищающихся женщинахъ: *Шкода відбракуватись.* К. ПС. 55.

Відбріхуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **відбрехатися, -шуся, -шешся,** *гл.* Отдѣлываться ложью, оправдываться, оправдаться при помощи лжи, вывернуться изъ бѣды ложью. *Прийшовши додому, тяжко їй було відбріхуватись перед матір'ю, що не принесла ягідок; бо зроду не брехавши ні в чім, не знала як і викрутитись.* Кв. I. 45. *Брехнею не відбрешешся.* Ном. № 6796.

Відброд, -ду, *м.* **Наїстися до відброду**. Наѣсться до отвала. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Відбубоні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Проговорить скороговоркой, отбарабанить. *Такеньки усе чисто одбубонів і дожидає, що папі йому скаже.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Відбува́ння, -ня, *с.* Исполненіе, отбываніе, отработка.

Відбува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відбути, -буду, -деш,** *гл.* 1) Отбывать, отбыть, исполнять, исполнить (повинность), отрабатывать, отработать. *Проханий кусок горло дере, бо тяжко його відбути.* Ном. *Як заробив, так і відбудеш.* Ном. № 7071. *Хуста поперем, як три дні панщини відбудем.* Ном. № 11260. *Відбудеш той муштер та й гуляй, скільки схочеш.* Левиц. І. 30. *При пості добре відбути гості.* Ном. № 192. *Не жаль було давно відбутих.... моїх тяжких крівавих сліз.* Шевч. 2) Принимать, принять и угостить гостей, — говорится главнымъ образомъ объ обрядовыхъ обѣдахъ, обѣдахъ по приглашенію и пр. *Давайте лишень сюди хліб, ковбаси і сало, — я буду одбувать панотця.* О. 1862. V. 56. *Дітей у нас було п'ятеро.... усі померли. Треба було мені тії одбутки робити самому. То дошки на труни, то копачам, то людей одбувати, а попові ж?* Г. Барв. 203. 3) Заканчивать, закончить. *У суботу дівич-вечір відбули, а в неділю повінчали.* Стор. МПр. 57. *Відбули похорон.*

Відбуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відбутися, -будуся, -дешся,** *гл.* Исполняться, исполниться, совершиться, имѣть мѣсто. *Весілля відбулося вчора.* 2) **= Збутись.** *Вона прийшла, щоб тільки відбутись від людського нарікання.* Левиц. І. 387. 3) **= Відбути.** *Брехнею не відбудешся.* О. 1862. І. 32.

Відбудовувати, -вую, -єш, сов. в. **відбудувати, -дую, -єш,** *гл.* Вновь отстраивать, отстроить, возстановить прежде бывшее зданіе. Желех.

Відбудува́ння, -ня, *с.* Возстановленіе зданіи.

Відбудувати. См. **Відбудовувати.**

Відбузувати, -зую, -єш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Одбузує чоловік жінку.* О. 1862. І. 73.

Відбурмиструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Окончить службу бургомистра.

Відбути, -ся. См. **Відбувати, -ся.**

Відбутка, -ки, *ж.* **= Відбуток.**

Відбутний, -а, -е. Употреблено въ загадкѣ изъ сказки въ приложеніи къ салу, въ значеніи: такой, которымъ отбываютъ всякія нужды. *А чого от вам подавати: чи одбутного, чи прибутного?... Сало одбутне, бо ним усякі зачіпки одбувають.* Грин. II. 274.

Відбуча, -чі, *ж.* **= Відбуток.** *Нехай дурний мужик на всіх робить, за всіх платить, хай одбуває одбучі.* Мир. ХРВ. 387. *Я відбуду за гріхи відбучу.* К. ПС. 139.

Відвага, -ги, *ж.* Отвага. *Відвага мед п'є і кайдани тре.* Ном. № 4256. *Де відвага, там щастя.* Ном. № 4253.

Відважити, -ся. См. **Відважувати, -ся.**

Відважний, -а, -е. 1) Отважный, смѣлый. *Ой ти, Івасю, відважний козаче.* К. XII. 78.

Відважність, -ности, *ж.* Отважность. Желех.

Відважно, *нар.* Отважно, смѣло.

Відважувати, -жую, -єш, сов. в. **відважити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Отвѣшивать, отвѣсить. *Відваж соли.* — **бебеха**. Дать тумака, отвѣсить ударь. *За віщо се він мені бебеха відважив межи плечі?* Харьк. 2) **— жизнь, життя.** Рисковать, рискнуть жизнью. *Оддала б тепер Леся душу, аби оборонить од смерти козака, що так щиро одважив за неї свою жизнь.* К. ЧР. 173.

Відважуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **відважитися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Отвѣшиваться, отвѣситься. 2) Отваживаться, отважиться, осмѣлиться, рѣшиться. *От я не відважуся сказати йому. Давно вже хотів він признатись, що жонатий, та не признававсь. Далі одважився: треба!* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відвал, -лу, *м.* Отчаливаніе. Мнж. 180.

Відвалити, -ся. См. **Відвалювати, -ся.**

Відвалувати, -лую, -єш, *гл.* Спасти, отходить. *Лікарь, спасибі йому, відвалу — вав таки дитину.*

Відвалювання, -ня, *с.* Отваливаніе.

Відвалювати, -люю, -єш, сов. в. **відвалити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Отваливать, отвалить. *Одвалив того каменя.* Чуб. II. 50. 2) Откалывать, отколоть, отрѣзывать, отрѣзать. *Відвалив криги кусень оттакий завбільшки.* Харьк. у. *Відвалив скибу хліба.*

Відвалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **відвалитися, -люся, -лишся,** *гл.* Отваливаться, отвалиться. *Потроху земля відвалювалась, і він почав тонути.* Левиц. Пов. 335.

Відвезти. См. **Відновити.**

Відвернути, -ся. См. **Відвертати, -ся.**

Відверта́ння, -ня, *с.* 1) Отворачиваніе 2) Отвертываніе, откручиваніе. 3) Вычитаніе.

Відвертати, -таю, -єш, сов. в. **відвернути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Отворачивать, отворотить, отвращать, отвратить; поворачивать, поворотить. *Відвертає від неї очі.* МВ. II. 27. *Не годиться відвертати хліб нарізаним боком до стіни.* Чуб. I. 109. *Нехай Бог відвертає.* Ном. № 5139. *Щоб я од вас лиця не відвернула.* Ном. № 3241. 2) Отъѣзжать, отъѣхать, отплывать, отплыть. *Ви, турки-яничари, по маленьку, браття, ячіте, од галери одверніте.* АД. I. 216. 3) Отваливать, отвалить. *Одвернув* (камінь). Рудч. Ск. I. 86. *Годі орати! — Як годі? — каже чоловік. — Дві скиби тільки одвернути та й упруг.* Г. Барв. 198. 4) Возвращать, возвратить. *Були в мене старости, підбрехачі твої, ну, одвернув я почеськи тобі хліб, не прогнав тебе.* Г. Барв. 455. 5) Пахать, вспахать плугомъ второй разъ поперегъ или вдоль участка. Нѣжин. у. 6) Отклонять, отклонить что-либо. *І кулі мов рукою одвертає.* К. ЦН. 251. *Єсть такії люде, ща на пожежі уміють одвернуть вітер од сусідньої оселі.* Грин. II. 324. 7) Отвлекать, отвлечь, отклонять, отклонить. *Відвертала вона мене від сеї думки. Тебе прошу, голочко: відверни злих собак од мого скота.* Чуб. I. 69. 8) О колдовствѣ: возвращать, возвратить первоначальный видъ, отвращать, отвратить. *Зробив* (чарами), *то була біла редька, а то зусім почорніла, та вже назад не одверне, шоб чорна стала білою.* Драг. 77. 9) Вычитать, вычесть. *Жиду грошей не понесу міняти, бо він зараз довг одверне.* Бессар. 10) Отвѣчать, отвѣтить. *Та чую ж, чую, — одвертає.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Відвертатися, -таюся, -єшся, сов. в. **відвернутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Отворачиваться, отворотиться, отвернуться. *Горнеться до його серцем, відвертається лицем.* Левиц. I. 170. *Кривоніс одвернувся до своїх вовхурянців і грізно додав.* Стор. МПр. 138. 2) Отлучаться, отлучиться. *Нікуди він і не одвертався з пасіки.* О. 1861. X. 27.

Відвертіти. См. **Відвірчувати.**

Відвести. См. **Відводити.**

Відвикати, -каю, -єш, сов. в. **відвикнути, -ну, -неш,** *гл.* Отвыкать, отвыкнуть.

Відвильнути, -ну, -неш, *гл.* Отлучиться на короткое время. *Тільки одвильне куди мати, — то вже дитина й долі, упала з полу.* Пирят. у.

Відвилюватися, -лююся, -єшся, *гл.* Отвиливать. Котл.

Відвинутися, -нуся, -нешся, *гл.* Отклониться, увернуться. *Він на мене з києм, я насилу відвинувся.*

Відвиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **відвиснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Отвисать, отвиснуть. *Спідня губа відвисла.* Левиц. І. 15. 2) Свѣшиваться, свѣситься, повиснуть. *З-під очіпка відвисло пасмо сивої коси.* Левиц. І. 3.

Відвихнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Отлучиться на короткое время. *От, увечері дід з бабою кудись відвихнулись, а дочка й давай шукать.* Рудч. II. 35.

Відвичити, -чу, -чиш, *гл.* Отучить. *От тари одвичите од сахарю.* Черниг. г. *Одвичити од горілки.* О. 1862. І. 71.

Відвід, -воду, *м.* Резервъ? *Воєвода, славний лицарь, на одводі зістав.* Гол. І. 15.

Відвідати, -ся. См. **Відвідувати, -ся.**

Відвідач, -ча, *м.* Посѣтитель. *Не так вже по багато набігає одвідачів.* МВ. (О. 1862. І. 84).

Відвіджати, -джаю, -єш, *гл.* = **Відвідувати.** *А як го найдете, дайте мені знати, щоби м приходила його відвіджати.* Гол. І. 64.

Відвідини, -дин, *ж. мн.* Посѣщеніе. Єв. Л. XIX. 44. *Ще більшого жалю завдав їй своїми одвідинами.* Г. Барв. 168.

Відвідний, -а, -е. — час. Срокъ, который можетъ быть отложенъ. Вх. Зн. 7.

Відвідувати, -дую, -єш, сов. в. **відвідати, -даю, -єш,** *гл.* Навѣщать, навѣстить, провѣдать. *Сідлай, хлопче, коня вороного, — поїду одвідаю кохання свого.* Чуб. V. 345. *Матінко моя, відвідай мене.* Мет. 245. *Вони там були та й її відвідали.* Зміев. у.

Відвідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **відвідатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Навѣдываться, навѣдаться и узнать, пойти освѣдомиться. *А я піду додомоньку та не забавлюся, чи готовий полуденок та відвідаюся.* АД. І. 82.

Відвідціль, *нар.* = **Відціль.** *Десь ти й доріженьки відвідціль не знаєш.* Грин. III. 377.

Відвійок, -йка, *м.*, иногда во мн. ч. **відвійки**. Щуплое зерно, которое при вѣяніи падаетъ въ срединѣ между мякиною и полновѣснымъ зерномъ. Мнж. 187. *Бідний* (сіє) *самий послід, уже одвійок од пшениці.* Грин. II.

Відвістити, -віщу, -стиш, *гл.* Послать вѣсть, извѣстіе въ отвѣтъ, отвѣтить. ЗОЮР. І. 246. *Громада одвістила..., що Микола добра людина.* О. 1861. VIII. 24. *Ні, — одвістив.* МВ. (О. 1862. І. 76).

Відвість, -ти, *ж.* Отвѣтное извѣстіе.

Відвіт, -ту, *м.* Отвѣтъ. ЗОЮР. II. 207. **Одвіт оддавати**. Отвѣчать. КС. 1882. XII. 501.

Відвітити. См. **Відвічати.**

Відвітний, -а, -е. Отвѣтный.

Відвітувати, -тую, -єш, *гл.* Отвѣчать. *Питає: «Де ти мою козу дів? — Продав, — одвітує Климець.* Рудч. Ск. І. 67.

Відвічальний, -а, -е. Отвѣтственный. Желех.

Відвічальність, -ности, *ж.* Отвѣтственность. *Темрява окривала наш український розум із давніх давен що до.... нашої одвічальности перед судом культури.* К. Кр. 8.

Відвіча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **відвітити, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Вовк... питає його: «Чого ти тут ходиш?» — Сірко одвіча.* Рудч. Ск. І. 11. 2) Отвѣчать, нести на

себѣ отвѣтственность, отвѣтить. *Смійся, смійся, а за смішки плачем одвітиш.* Ном. № 12662. *Гуляй, душа, у роскоші, — відвічаю.* Ном. № 12503. *Він одвічає, а той остається у боці.* Зміев. у.

Відвічний, -а, -е. Вѣчный, всегда бывшій. *Довгий острів на Дніпрі, укритий одвічним лісом.* Стор.

Відвічно, *нар.* Отъ вѣка, вѣчно.

Відвіювати, -віюю, -єш, сов. в. **відвіяти, -вію, -єш,** *гл.* Отвѣвать, отвѣять.

Відводини, -дин, *ж. мн.* Обѣдъ новобрачныхъ, свекра и свекрови у тестя и тещи въ послѣдній день свадебныхъ пиршествъ — субботу той недѣли, въ началѣ которой было **весілля**, а затѣмъ ужинъ тестя и тещи въ хатѣ новобрачнаго. МУЕ. III. 170.

Відводити, -джу, -диш, сов. в. **відвести, -веду, -деш,** *гл.* 1) Отводить, отвесть. *Одведи її додому.* 2) Отстранять, отстранить. 3) Взводить, взвесть. *Одвів курка і вже хотів.... стріляти.* Чуб. І. 154.

Відвозити, -жу, -зиш, сов. в. **відвезти, -зу, -зеш,** *гл.* Отвозить, отвезти.

Відвойовувати, -вую, -єш, сов. в. **відвоювати, -воюю, -єш,** *гл.* Отвоевывать, отвоевать, добыть силой. *Я вас навчив би боронити що одвоювали вам козаки! — Який гаспид одвойовував нам наше добре, опріч нас самих.* К. ЧР. 69. *Царь іде войною на цього самого царя, шоб відвоювати у його другу дочку.* Рудч. Ск. *Я тебе від смерти відвоював.* Рудч. Ск.

Відволати, -лаю, -єш, *гл.* Первоначально значило: отозвать, теперь употребляется въ выраж. **Біду відволати**. — Избавиться отъ бѣды. *Мені тебе хоч жалко, мила, біди не можно одволать.* Греб. 339. **Відволати или відволати від смерти**. Спасти отъ смерти, отходить. *Бабусю Настю поховали і ледве, ледве одволала Трохима діда.* Шевч. *Він мене од смерти одволав.* Рудч. Ск. І. 128.

Відволікати, -каю, -єш, сов. в. **відволокти, -чу, -чеш,** *гл.* Оттаскивать, оттащить, оттягивать, оттянуть.

Відволога, -ги, *ж.* Основное значеніе **= Відволода = Відлига**, но въ пѣснѣ употребл. въ смыслѣ: облегченіе душевное, утѣшеніе, также: утѣшительница. *Одна другої питається: — Подружечко-одволого, одволожи живота мого: чи була ти на улиці, чи бачила жениха мого?* Лавр. 113.

Відвологнути, -ну, -неш, *гл.* Сдѣлаться влажнымъ, отсырѣть. *Сухарі в погрібі одвологли.* Рк. Левиц.

Відволода, -ди, *ж.* **= Відлига.** Шух. І. 81.

Відволодати, -даю, -єш, *гл.* Отходить, вылѣчить. *На силу, та на превелику силу його відволодали. Вже і водою обливали і трусили.* Кв. І. 106. *Одволодай мою дитину єдину! Дай дання від любощей.* Г. Барв. 536.

Відволож, -жі, *ж.* **= Відлига.**

Відволожити, -ся. См. **Відволожувати, -ся.**

Відволожувати, -жую, -єш, сов. в. **відволожити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать влажнымъ. Вас. 153, 176. *Треба табак одволожити.* (Залюбовск.). 2) Облегчать, облегчить, утѣшать, утѣшить. Лавр. 113. См. **прим.** при словѣ Відволога.

Відволожуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **відволожитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Сырѣть, отсырѣть, дѣлаться, сдѣлаться влажнымъ.

Відволокти. См. **Відволікати.**

Відворіт, -роту, *м.* 1) Отступленіе. 2) Отвращеніе. 3) Отчисленіе, вычетъ въ уплату долга, вычетъ изъ платы рабочаго за прогулы и пр. Харьк. у. Волч. у.

Відворотний, -а, -е. Отвратительный. *Відворотне таке воно на смак.*

Відворотно, *нар.* Отвратительно. *Як ті пани їдять жаб? Воно ж одворотно.*

Відворочати, -чає, *гл. безл.* Быть отвратительнымъ. (Вовкулаці) *треба й конину їсти й падло, — одворочає.* Г. Барв. 453.

Відвохлий, -а, -е. Отсырѣлый.

Відвох(ну)ти, -ну, -неш, *гл.* Отсырѣть.

Відвохрити, -рю, -риш, *гл.* Отколотить. *Дав доброго диптю: відвохрив добре.* Ном. № 3961.

Відвоювати. См. **Відвойовувати.**

Відвуд, -да, *м.* **= Удод.** *Красне пір'я на вібвуді, але сам смердить.* Ном. № 11201.

Відв'язати, -ся. См. **Відв'язувати, -ся.**

Відв'язувати, -зую, -єш, сов. в. **відв'язати, -жу, -жеш,** *гл.* Отвязывать, отвязать.

Відв'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **відв'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Отвязываться, отвязаться.

Відгада, -ди, *ж.* Отгадчица. Ум. **Відгадочка.** *Бабусенько-одгадочко, одгадай сей сон.* Чуб. V. 773.

Відгадай-сон, -сна, *м.* Снотолкователь. *Усякі мені сни сняться, — де б то на їх такого відгадай-сна найти.* Лубен. у.

Відгадати. См. **Відгадувати.**

Відгадка, -ки, *ж.* Отгадка.

Відгадочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **відгада.**

Відгадувати, -дую, -єш, сов. в. **відгадати, -даю, -єш,** *гл.* 1) Отгадывать, отгадать. *Біла рілля, а чорне насіння: хто вміє — посіє, хто зна — й одгада.* Ном., стр. 303, № 472. *Бабусенько да голубонько, відгадай мені сон.* Чуб. 2) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи я тобі не казала: купи мені стрічку, а ти мені одгадав: переночуй нічку.* Грин. III. 655.

Відгал, -лу и відгаль, -лю, *м.* Остановка, отдыхъ, перерывъ. *Петро без відгалу робить.* Борз. у. *Так то проживає Олеся, працюючи без спочинку, без відгалю.* МВ. I. 47. **На відгалі**. На досугѣ, во время отдыха. *У вільну годину, на одгалі, як пани роз'їхались у гості, пішов мерщій до панотця.* Ком. I. 20. **На овес нема й відгалу**. На овесъ постоянный спросъ. Борз. у.

Відганяти, -няю, -єш, сов. в. **відігнати, віджену, -неш,** *гл.* Отгонять, отогнать. *Курка як співа, то відганяє ворогів.* Чуб. I. 58.

Відгарбати, -баю, -єш, *гл.* Отнять, отобрать. *Насилу відгарбав свого кожуха від брата.*

Відгетькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Избавиться, отдѣлаться отъ чего. *Чим же Марко одгетькався од некрутства?* Волч. у. (Лобод.).

Відгін, -гону, *м.* Отбой. *Від баб одгону нема.*

Відглушити, -шу, -шиш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Хто було захоче, той мене й одглушить.* Г. Барв. 51.

Відгнива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відгнити, -гнию, -єш,** *гл.* Отгнивать, отгнить.

Відговітися, -віюся, -єшся, *гл.* Отговѣться. *Нехай попереду піде та відговіється.* Ном. № 5474.

Відговорити, -ся. См. **Відговорювати, -ся.**

Відговорювати, -рюю, -єш, відговоря́ти, -ряю́, -єш, сов. в. **відговорити, -рю, -риш,** *гл.* Отговаривать, отговорить. *Як став одговорувать, так одговорив.* Рудч. Ск. II. 74.

Відговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **відговоритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Отговариваться, отговориться, отвѣчать, отвѣтить. *Була слава, була слава, стали й поговори.... я за славу сама стану, та й одговорюся.* Мил. 75.

Відгодитися. См. **Відгожатися.**

Відгодовувати, -вую, -єш, сов. в. **відгодувати, -дую, -єш,** *гл.* Откармливать, откормить.

Відгожатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **відгодитися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Отлучаться, отлучиться. *В іншого* (москаля) *є й гроші, купив би собі чого, та не взята річ: не можна йому відгодитися. Дісне кажу тобі: його немає в селі; він десь поїхав, одгодивсь на малий час.* 2) Отплачивать, отплатить услугой за услугу, пригодиться въ бѣдѣ. *Гонять вовки козу. Коза каже...: «Оборони!» Той.... узяв і вбив вовка. Коза йому сказала: «Я тобі одгоджуся в турецькій землі.* Грин. II. 64.

Відгомін, -мону, *м.* Отзвукъ, отголосокъ. *Запізнений відгомін гайдамацького гомону.* Г. Барв. 27.

Відгонити, -ню, -ниш, *гл.* 1) **= Відганяти.** 2) Отдавать, припахивать. *Вода чимсь одгонить.* Кролев. у. *Чим наївся, тим і відгонить.* Нѣжин. у. *На сім дворищі.... від усього пусткою відгонить.* Св. Л. 310. *Місцина справді стала пустирем одгонити.* Мир. ХРВ. 24.

Відгоріти. См. **Відгоряти.**

Відгорнути, -ся. См. **Відгортати, -ся.**

Відгороджувати, -джую, -єш, сов. в. **відгородити, -джу, -диш,** *гл.* Отгораживать, отгородить.

Відгороджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **відгородитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Отгораживаться, отгородиться.

Відгортати, -таю, -єш, сов. в. **відгорнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Відгорни жар з припічка у піч. Землю відгорта.* Мнж. 129. *Відгорнули пісок.* 2) Отворачивать, отворотить. *Відгорнув полу, сягнув до тішені.*

Відгортатися, -таюся, -єшся, сов. в. **відгорнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. *Єсть там такий млин і дванадцять каміней, що само і мелеться, і само насипається, само відгортається і само в мішки набивається.* Рудч. Ск. I. 123. 2) Отворачивается, отворотиться. 3) Перестать ласкаться. *Пригорнулась дівчина до козака, як сонечко зійшло, а відгорнулася, як сонечко зайшло.*

Відгортувати(-ся), -тую(-ся), -єш(-ся), *гл.* **= Відгортати(-ся) 1 и 2.**

Відгоря́ти, -ряю́, -єш, сов. в. **відгоріти, -рю, -риш,** *гл.* Отгорать, отгорѣть. *Уже на коневі і хвіст одгорів.* Рудч. Ск. I. 118.

Відгосподарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Перестать быть хозяиномъ.

Відгребти, -ся. См. **Відгрібати, -ся.**

Відгризати, -заю, -єш, сов. в. **відгризти, -зу, -зеш,** *гл.* Отгрызать, отгрызть.

Відгризатися, -заюся, -єшся, сов. в. **відгризтися, -зуся, -зешся,** *гл.* 1) Отгрызаться, отгрызться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95. 2) Отгрызаться, отгрызться, отбраниться. *Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* ЗОЮР. I. 147.

Відгріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **відгребти, -гребу, -беш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Які руки загрібали, щоб ті і відгрібали.* Чуб. І. 99. 2) Отбрасывать, отбросить, отталкивать, оттолкнуть (ногою, рукою). *Літом одгрібають ногами, а взімі брали б руками.* Ном. № 559.

Відгріба́тися, -ба́юся, -єшся, сов. в. **відгребтися, -буся, -бешся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. 2) Отбиваться, отбиться, защищаться, защититься. *Ні, я не одгрібався руками ніяк од нього, то й не міг ударити.* Александров. у. (Залюбовск.). *Ніяк я від його* (лиха) *ні одіб'юся, ні одгребуся.* Мир. ХРВ. 393. *Та Бог з вами! — одгрібався Чіпка, — не рад, що й зачепив таку причепу.* Мир. ХРВ. 177.

Відгріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відгріти, -грію, -єш,** *гл.* — сир. Грѣть въ печи простоквашу, чтобы сыворотка отдѣлилась отъ творога. Св. *Л.* 5.

Відгрімнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Крикнуть въ отвѣтъ. *Бодай тому шинкареві таке життя добре! — одгрімнувсь дядько.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 75).

Відгром, -му, *м.? І гроші побрали, і водгрому немає.* Ном. № 13213.

Відгромадити, -джу, -диш, *гл.* Отгрести (сѣно).

Відгромити. См. **Відгромлювати.**

Відгромлювати, -люю, -єш, сов. в. **відгромити, -млю, -миш,** *гл.* Отбивать, отбить силой, отражать, отразить. *Він* (рештант) *і пакет одгромив у мене: мене схопив за груди та зіпхнув з воза, а сам з возом і з пакетом хода.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Відгук, -ку, *м.* Откликъ.

Відгукати. См. **Відгукувати.**

Відгукатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Відгукнутися.** *На кожний гук не одгукаєшся.* Ном. № 4715.

Відгукнутися. См. **Відгукуватися.**

Відгукувати, -кую, -єш, сов. в. **відгукати, -каю, -єш,** *гл.* 1) Выкликать, выкликать. *Куди се ти так забрався, що ледве-не ледве відгукав тебе.* Кіев. г. 2) Звать обмершее дитя съ цѣлью привести его въ чувство. Мил. 19.

Відгукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **відгукнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Откликаться; откликнуться. *На моє прохання відгукнулись.*

Відгулень, -льня, *м.* Домашняя лошадь, отбившаяся въ табунъ дикихъ лошадей. О. 1862. 17 — 19.

Відгуляти, -лю, -лиш, *гл.* Отклонить. *А батько оце умисне кажуть, щоб мене від роботи відгулити.* Федьк.

Відгуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Отпраздновать, отпировать. *Зараз одгуляли весілля.* Рудч. Св. І. 129.

Відгусти, -ду, -деш, *гл.* Окончить гудѣть, шумѣть. *Одгуло весілля, зосталися молоді самі у хаті.* МВ. (О. 1862. І. 95).

Віддава́ння, -ня, *с.* = **Віддання.** Ум. **Віддаванячко.** *Покинула сина та ще й не женила; покинула дочку на віддаваннячку.* Нп.

Віддавати, -даю, -єш, сов, в. **віддати, -дам, -даси,** *гл.* 1) Отдавать, отдать. *А син старець та свого не вживає, та все його хортам віддає.* Чуб. І. 173. *Взяв той собака буханець та й віддав вовкові.* Рудч. Ск. І. 9. **Віддати Богові душу**. Умереть. *Закричав дід дивними голосами та й Богу душу віддав.* Чуб. І. 156. **— хвалу**. Воздать хвалу, восхвалить. *Хвалу Богові оддав.* МВ. І. 16. **— на добридень**. Пожелать добраго дня. *І*

добридень мені оддала. Левиц. І. 14. — **поклін**. Поклониться. *Матері Божій поклін оддавши.* Чуб. I. 160. 2) Выдавать, выдать замужъ. *Тоді дівку віддавай, коли люде трапляються.* Ном. № 5928. *Як будуть тебе, моя мила, за иншого віддавати, пиши листи на папері, давай мені знати.* Мет. 60. 3) Передавать, передать, выражать, выразить. 4) Протягивать, протянуть голосомъ при концѣ пѣсни, при чемъ дѣлается рулада отъ высокаго къ низкому на октаву. *У нас так завше: яку б пісню не співала, то усе віддає.* Любеч. 5) Теплѣть, потеплѣть. *Уранці було холодно, а вдень трохи оддало.* Константиногр. у.

Віддаватися, -даюся, -єшся, сов. в. **віддатися, -дамся, -дасися,** *гл.* 1) Отдаваться, отдаться. Левиц. Пов. 81. 2) Выходить, выйти замужъ. *Чого журиться? Нехай та журиться, що віддається.* Ном. № 2265. *Мамко моя старенькая, хочу ся віддати, коли б прийшли старостоньки до нашої хати.* Гол. І. 197. 3) Отдаваться, отдаться (о звукѣ и пр.). *Як Тетяна засміється, в души радість оддається.* Котл. МЧ. 4) Выражаться, выразиться, передаваться, передаться, отражаться, отразиться. *В тих писаниях красний божий мир і чоловіча жизнь.... не оддались так правдиво, як воно есть у нас перед очима.* К. Гр. Кв. 19.

Віддалеки, *нар.* Издали. *Іще оддалеки зачув Петро глухий галас мов на ярмарку.* К. ЧР. 257.

Віддалити, -ся. См. **Віддаляти, -ся.**

Віддалі, *нар.* = **Віддалік.** *Я став собі оддалі і дивлюся, що то він робитиме.* Волч. у.

Віддалік, *нар.* Поодаль. *А лисиця оддалік стоїть.* Рудч. Ск. І. 21.

Віддаліти, -лію, -єш, *гл.* Поотстать, отдалиться. *Не жени коні: лоша віддаліло — не здожене. Усе вже те оддаліло, проминуло.* МВ. (О. 1862. І. 95).

Віддаль, *нар.* Издали. *Відьми так не вдариш, а треба кинуть на-оддаль, то попадеш.* Грин. І. 66.

Віддаля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **віддалити, -лю, -лиш,** *гл.* Отдалять, отдалить, удалять, удалить. *Бог віку прибавив, а від смерти оддалив.* Ном. № 13920.

Віддалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **віддалитися, -люся, -лишся,** *гл.* Отдаляться, отдалиться, удаляться, удалиться. *Тепер же я сиротина у світі зосталась, що від роду віддалилась, а від села одійшла.* Чуб. V. 747.

Відданиця, -ці, *ж.* Невѣста. О. 1861. XI. 49. Св. *Л.* 134.

Відда́ння, -ня, *с.* 1) Отдача. *Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне віддання пропало.* Драг. 7. *Позичив ледачому гроші — десь на вічне вже віддання:* 2) Выходъ замужъ. Св. *Л.* 197. **Дівчина на відданні**. Дѣвушка невѣста, взрослая дѣвушка. *У мене ж дочка на відданні* Г. Барв. 11. 3) Народный праздникъ 15 января. ХС. I. 74. Чуб. III. 5. Ум. **Відданнячко.** *Маю сестру на відданнячку.* Гол. IV. 547.

Віддаровувати, -вую, -єш, сов. в. **віддарува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Отдаривать, отдарить.

Віддаровуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **віддаруватися, -руюся, -єшся,** *гл.* Отдариваться, отдариться.

Віддарок, -рку, *м.* Обратный подарокъ. МУЕ. III. 76. **Віддарки давати.** Отдаривать. Маркев. 126.

Віддати, -ся. См. **Віддавати, -ся.**

Віддаток, -тку, *м.* То, что нужно отдать.

Віддаха, -хи, *об.* Отдающій, отдающая. *Будь узяха, будь і оддаха.* Ном. № 10651.

Віддача, -чі, *ж.* = **Відданя 1 и 2. На оддачі (донька) = на відданню.** Чуб. IV. 63.

Віддерти, -ся. См. **Віддирати, -ся.**

Віддивитися, -влюся, -вишся, *гл.* Окончить смотрѣть. Умирающая говоритъ: *Очі ж мог кареңькії віддивилися, уста ж мог сахарнії 'дговорилися.* Чуб. I. 771.

Віддимати, -маю, -єш, сов. в. **віддути, відодму, -меш,** *гл.* 1) Отдувать, отдуть. 2) **Віддимати губи**. Выпячивать губы. Переносно: сердиться. *Оддув губи, як капиці.* Ном. № 3368.

Віддиматися, -маюся, -єшся, сов. в. **віддутися, відодмуся, -мешся,** *гл.* 1) Отдуваться, отдуться. 2) О губахъ: выпячиваться, выпятиться. *Очі горять, губи оддулись.* Мир. ХРВ. 33.

Віддирати, -раю, -єш, сов. в. **віддерти и відідрати, -деру, -реш,** *гл.* 1) Отдирать, отодрать, отрывать, оторвать. *Відірвав нитки, утяг у голку та й почав пришивати до чумарки те, що віддер.* Харьк. 2) Только несов. в. Отплясывать, откалывать. *Метелиці та гопака гуртом віддирають.* Шевч.

Віддиратися, -раюся, -єшся, сов. в. **віддертися и відідратися, -деруся, -решся,** *гл.* Отдираться, отодраться, отрываться, оторваться.

Віддиха, -хи, *ж.* Отдыхъ. *Трихи та мнихи — нема оддихи.* Ном. № 10952.

Віддиха́ння, -ня, *с.* Отдохновеніе. *Пішов у темний лужок на віддихання.* Чуб. V. 773.

Віддихати, -хаю, -єш, сов. в. **віддихати, -хаю, -єш и відітхнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Переводить, перевести духъ, стать свободно дышать. *Дише, дише, поки віддише.* 2) Отдыхать, отдохнуть. *Полягайте та віддиште трохи.* Рудч. Ск. I. 92. *Прийшов у ліс і ліг оддихати.* Чуб. I. 5. *Сіла одітхнути.* Левиц. I. 39.

Віддихатися, -хаюся (-шуся), -єшся, (-шешся), *гл.* = **Віддихати 1.** *Засапався, ніяк не віддишуся.*

Віддівувати, -вую, -єш, *гл.* Прожить дѣвичью жизнь. *Я вже своє дівоцтво віддівувала.* Кіев. г.

Віддіжурити, -рю, -риш, *гл.* Заморить работой. *Мабуть добре Карпа на панщині віддіжурили, що на улиці нема.* Васильк. у.

Відділ, -лу, *м.* 1) Отдѣлъ, раздѣлъ. *Старший син, швець, уже й одружився і на одділ пішов.* Г. Барв. 487.

Відділити, -ся. См. **Відділяти, -ся.**

Відділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відділити, -лю, -лиш,** *гл.* Отдѣлять, отдѣлить; удѣлять, удѣлить. *Оддіди маненьку часточку землі на моє ім'я.* Чуб. I. 143. *Одділив йому половину царства.* Рудч. Ск. II. 75.

Відділятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відділитися, -люся, -лишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться.

Віддрючкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побить палкой. Славяносерб. у.

Віддубасити, -шу, -сиш, *гл.* Отколотить, отдуть. Стор. I. 239.

Віддути, -ся. См. **Віддимати, -ся.**

Віддухати, -хаю, -єш, *гл.* = **Віддухопелити.** *А що, добре тебе оддухали?* Пирят. у.

Віддухопелити, -лю, -лиш, *гл.* Отколотить. *Иноді віддухопелять добре.* Г. Барв. 365.

Віддушити. См. **Віддушувати.**

Віддушувати, -шую, -єш, сов. в. **віддушити, -шу, -шиш,** *гл.* Отдавливать, отдавить. *Віддушувати сир.*

Віддюбарити, -рю, -риш, *гл.* Отколотить, сильно побить. О. 1862. II. 58.
Віддяка, -ки, *ж.* Благодарность; отплата; возмездіе. Ум. **Віддячка.**
Віддякувати, -кую, -єш, віддячити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Отблагодарить. Ном. № 12068. 2) Отомстить, отплатить. *Віддячим діявольским синам, гукали громадяче, віддячим!* Стор. МПр. 51.
Віддякуватися, -куюся, -єшся, віддячитися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Відлякуватися, віддячитися.** Грин. I. 114. *Я не зможу тобі віддячитися.* Федьк.
Віддячка, -ки, *ж.* Ум. отъ **віддяка.**
Віддячливий, -а, -е. Старающійся отблагодарить чѣмъ-либо. *Він такий оддячливий був.* Черниг. у.
Відей, *нар.* = **Відай.**
Відельга, -ги, *ж.* = **Відлига.** Вх. Зн. 7.
Відеречко, відерко, -ка, *с.* Ум. отъ **відро.**
Відерковий, -а, -е. Ведерный.
Відерник, -ка, *м.* 1) Дѣлающій ведра. 2) Горшокъ, чугунъ вмѣстимостью въ 1 ведро. *Купила собі горщик-відерник.*
Відерце, -ця, *с.* Ум. отъ **відро.**
Від'ємний, -а, -е. О зернѣ: легковѣсный и потому отлетающій при провѣиваніи вмѣстѣ съ мякиной. *Од'ємна пшениця.* Рк. Левиц.
Віджалувати, -лую, -єш, *гл.* Не пожалѣть дать. *Родителів має* (черниця) *заможних, то нехай родитель оджалують їй дещо на прожиття, бо вселилася вона у їх в такім убожестві, що й не сказати.* МВ. II. 164. *Віджалуйте гроші на таке діло.*
Віджарити, -рю, -риш, *гл.* Отпороть розгами, высѣчь. *Узяли його лакеї на станю та так оджарили, що ні лягти, ні сісти.* Мир. ХРВ. 53.
Віджартовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **віджартува́тися, -ту́юся, -єшся,** *гл. Став шинкар свою жінку зневажати; вона усе оджартовувалась, сміялася.* МВ. II. 185.
I. Віджати. См. **Віджимати.**
II. Віджати. См. **Віджинати.**
Віджахнути, -ну, -неш, *гл.* Отогнать страхомъ, вообще отогнать, отбить силой, оружіемъ. *Помогла тобі від Польщі Москву віджахнути.* К. XII. 65. *Воюй добре, щоб вражих черкесів оджахнути.* О. 1861. XI. Кух. 9.
Віджахнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Отскочить отъ кого въ ужасѣ, въ испугѣ. (Відьми) *кинулись на Пантелемона і од жахнулись од круга.* Грин. I. 67.
Віджива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **віджити, -живу, -веш,** *гл.* 1) Оживать, ожить; приходить, придти въ себя. 2) Отживать, отжить. *Він уже свій вік оджив.*
Віджививити. См. **Віджививляти.**
Відживі́ти, -ві́ю, -єш, *гл.* Ожить. *Дожидали побачиться так, як дня соняшного, що його дожидає чоловік і радіє, оджиніє, діждавшися.* МВ. (О. 1862. I. 78).
Віджививля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **віджививити, -влю, -виш,** *гл.* Оживлять, оживить. *Те кохання, що його оджививило, живу й муку йому собою завдало.* МВ. (О. 1862. I. 78).
Віджимати, -маю, -єш, сов. в. **віджати, віджму, -меш,** *гл.* Выкручивать, выжимать, выжать мокрое бѣлье. *А дівка — чорнявка порається у другій хаті — віджимає сорочки.* Рудч. Ск. II. 151. *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС. 43.
Віджина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **віджати, віджну, -неш,** *гл.* Жать, сжать за долгъ.

Віджинатися, -наюся, -єшся, *гл.* О жнецѣ: работая, обгонять остальныхъ жнецовъ. *Оджинатись од женців.*

Віджи́ріти, -рію, -єш, *гл.* Отжирѣть.

Віджити. См. **Відживати.**

Віджобоні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Отшептать. *А баба таки віджобоніла трохи хоробу.*

Віджувати, -жую, -єш, *гл.* Отжевать. *Теля віджувало рукава в сорочці.*

Віджухаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Отдѣлаться. *Насилу віджухарився від десятника.*

Відзаддя, -дя, *с.* Мякина. Желех. Ум. **Відзаддячко.** *Що ж она діє? Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзаддячко, хоть відзаддячко, хоть відпрядочки.* Гол. IV. 31.

Відзвичаїти. См. **Відзвичаювати.**

Відзвичаювати, -чаюю, -єш, сов. в. **відзвичаїти, -чаю, -їш,** *гл.* Отучать, отучить. Желех.

Відзволити, -ся. См. **Відзволяти, -ся.**

Відзволя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відзволити, -лю, -лиш,** *гл.* Освобождать, освободить, выручить. Рудч. Ск. І. 138. *Отто одзволив* (од чортів) *він сина.* Драг. 51. *Ти одзволив нас од смерти.* Рудч. Ск. І. 120.

Відзволятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відзволитися, -люся, -лишся,** *гл.* Освобождаться, освободиться. *Одзволилась єси від недуги твоєї.* Єв. Л. XIII. 12.

Відземок, -мка, *м.* Часть древеснаго ствола до вѣтвей.

Відзива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відізвати, -зву, -веш,** *гл.* Отзывать, отозвать.

Відзиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відізватися, -звуся, -вешся,** *гл.* Отзываться, отозваться. Чуб. І. 141.

Відзимки, -ків, *м. мн.* Исходъ зимы, время послѣ зимы, когда еще возвращаются зимнія явленія. Берд. и Житом. у.

Відзіґорний, -а, -е. Франтоватый. *Така відзіґорна — не впади, пороше, на моє хороше.* Уман. у. Подольск. у. См. **фіціґорний.**

Відзімува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Перезимовать.

Відзірятися, -ряюся, -єшся, *гл.* Скалить зубы. *Лежить собака та й відзіряється.* Полт. *Їй би усе тільки до хлопців відзірятися.* Полт.

Відзнака, -ки, *ж.* Знакъ; отмѣтка. Желех.

Відзнача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **відзначити, -чу, -чиш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить.

Відзначатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **відзначитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Отражаться, отразиться, обозначаться, обозначиться. *Ні в чім так не відзначилась душа, як у пісні. Все, що перейшло через серце і розум* (українського народу) *одзначилось в нашій рідній мові.* О. 1861. IV. 31.

Відзолити. См. **Відзолювати.**

Відзолювати, -люю, -єш, сов. в. **відзолити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Щелочить, выщелочить (бѣлье). 2) Бранить, выбранить. *Так його, так!... одзоліть його!* Мир. Пов. II. 62.

Відзяпити, -плю, -пиш, *гл.* Отворить, распахнуть. *Відзяпити двері навстяж.*

Відібрати. См. **Відбірати.**

Відігнати. См. **Відганяти.**

Відігравати, -граю, -єш, сов. в. **відіграти, -граю, -єш,** *гл.* Играть, сыграть. *Дав йому своєї скрипки одограть весілля.* Грин. II. 58 — 59.

Відіграватися, -граюся, -єшся, сов. в. **відігратися, -граюся, -єшся,** *гл.* 1) Быть игранньмъ, сыгранньмъ. 2) Отыгриваться, отыграться.

Від'їдати, -даю, -єш, сов. в. **від'їсти, -їм, -їси,** *гл.* 1) Отъѣдать, отъѣсть. *Розжалобивсь, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692. 2) Только сов. в. Кончить ѣсть, съѣсть. *То беріть та їжте! — Я вже, каже, своє од'їв.* Грин. I. 53. 3) Наверстывать, наверстать потерянное въ ѣдѣ, съѣвъ разомъ. *Їж, від'їдай за снідання, бо тобі й поснідати не довелось.* Харьк.

Від'їдатися, -даюся, -єшся, сов. в. **від'їстися, -їмся, -їсися,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться. 2) **Їсти як зварить, то не від'їсися**. Такъ вкусно сварить, что все ѣлъ бы. Св. *Л.* 17.

Відідни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Вынуть дно у бочки.

Відідрати, віддеру, -реш, *гл.* = **Віддерти.**

Відідратися, віддеруся, -решся, *гл.* = **Віддертися.** *Відодреться латка від одежини.* Єв. Мт. IX. 16.

Відізватися. См. **Відзиватися.**

Від'їзд, -ду, *м.* Отъѣздъ.

Від'їзджати, -жаю, -єш, *гл.* = **Від'їздити.** *Ой куди ти їдеш, куди від'їжджаєш, ти, козаченьку Марку?* Мет. *Покидає, від'їжджає в Китай городочок.* Мет.

Від'їздити, -джу, -диш, *гл.* Отьѣздить, кончить, перестать ѣздить. *Од'їздила вже своє.* Сим. 236.

Від'їздити, -джу, -диш, сов. в. **від'їхати, -їду, -деш,** *гл.* 1) Отъѣзжать, отъѣхать отъ чего. *Від'їхав уже від воріт.* 2) Уѣзжать, уѣхать. *До города Крилова від'їздити.* Макс.

Від'їздний, -а, -е. Который на отьѣздѣ, прощальный. *Так може, діду, й од'їздної* (чарки)? О. 1862. I. 51. **Від'їздне = Відклінне.**

Відіймати, -маю, -єш, сов. в. **відійняти, -йму, -меш,** *гл.* Отнимать, отнять. Грин. III. 519. *Воли випрягає, пугу одіймає.* Чуб. V. 279. *Що малий пан вліпить, то і великий не відойме.* Ном. № 1277.

Відійматися, -маюся, -єшся, *гл.* Разставаться. *Не клопоч мені голови, бо я і так клопіт маю, від роду ся відіймаю.* Pauli.

Відійти. См. **Відходити.**

Відімкнути. См. **Відмикати.**

Відімстити. См. **Відімщати.**

Відімчати, -чу, -чиш, *гл.* Быстро отвезти или отнести. *Ой ти, коте сірий, та вимети сіни, а та, кішко, не ворчи, піди сміття одімчи.* Мил. 43. *Одімчить було.*

Від'їдати, -даю, -єш, сов. в. **від'їсти, -їм, -їси,** *гл.* 1) Отъѣдать, отъѣсть. *Розжалобивсь, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692. 2) Только сов. в. Кончить ѣсть, съѣсть. *То беріть та їжте! — Я вже, каже, своє од'їв.* Грин. I. 53. 3) Наверстывать, наверстать потерянное въ ѣдѣ, съѣвъ разомъ. *Їж, від'їдай за снідання, бо тобі й поснідати не довелось.* Харьк.

Від'їдатися, -даюся, -єшся, сов. в. **від'їстися, -їмся, -їсися,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться. 2) **Їсти як зварить, то не від'їсися**. Такъ вкусно сварить, что все ѣлъ бы. Св. *Л.* 17.

Від'їзд, -ду, *м.* Отъѣздъ.

Від'ї́зджати, -жаю, -єш, *гл.* = **Від'ї́здити.** *Ой куди ти їдеш, куди від'їжджаєш, ти, козаченьку Марку?* Мет. *Покидає, від'їжджає, в Китай городочок.* Мет.

Від'ї́здити, -джу, -диш, *гл.* Отъѣздить, кончить, перестать ѣздить. *Од'їздила вже своє.* Сим. 236.

Від'ї́здити, -джу, -диш, сов. в. **від'ї́хати, -їду, -деш,** *гл.* 1) Отъѣзжать, отъѣхать отъ чего. *Від'їхав уже від воріт.* 2) Уѣзжать, уѣхать. *До города Крилова від'їздити.* Макс.

Від'ї́здний, -а, -е. Который на отъѣздѣ, прощальный. *Так може, діду, й од'їздної* (чарки)? О. 1862. І. 51. **Від'ї́здне = Відклі́нне.**

Від'ї́сти, -ся. См. **Від'ї́дати, -ся.**

Від'ї́хати. См. **Від'ї́здити.**

Відкадити, -джу, -диш, *гл.* Окончить кадить.

Відказ, -зу, *м.* Отвѣтъ. Стор. II. 23. МВ. І. 133.

Відказати, -ся. См. **Відказувати, -ся.**

Відказувати, -зую, -єш, сов. в. **відказати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Як Христа дочитаються, то не одказуючи йому: «воистину воскресе», побажай чого: так і станеться.* Ном. № 289. *Ішов козак дорогою: «помагай-бі, женче!» Вона ж йому відказала! «Здоров бувай, серце.»* Нп. 2) Оставлять, оставить въ наслѣдство, завѣщать.

Відказуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **відказатися, -жуся, -жешся,** *гл.* = **Отговариваться, отговориться.**

Відкалабанити, -ню, -ниш, *гл.* Отколотить. *Та так його одкалабанили, що він ледві додому дотягся.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Відкалатати, -таю, -єш, *гл.* Отзвонить.

Відкараскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Отдѣлаться, отбояриться. *Лихим лихом причепивсь, насилу відкараскався від його.* Черк. у.

Відкасник, -ка, *м.* Раст.: а) Asperugo gallioides. ЗЮЗО. І. 113; б) Carlina vulgaris L. ЗЮЗО. І. 116; в) Thalictrum flavum L.

Відкаснутися, -нуся, -нешся, *гл.* Отстать, отвязаться. *Од мене, бабо, відкаснися, і не тілько на яві — і ві сні не снися.* Ном. *Одкаснись від мене і від лиця мого.* Ном. *Налякати хоче, аби ми від неї відкаснулись.* Г. Барв. 206.

Відкатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Сильно избить.

Відкашлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **відкашлятися, -ляюся, -єшся,** *гл.* Откашливаться, откашляться.

Відквасити. См. **Відквашувати.**

Відквашувати, -шую, -єш, сов. в. **відквасити, -шу, -сиш,** *гл.* Выпячивать, выпятить. *Як молодик гострий та черево відквасив, то місяць буде дощовий.* Грин. І. 11. 2) **— губи.** Надуться, сдѣлать недовольную физіономію.

Відки, *нар.* = **Відкіль.** *Відки йдете? — З під Дунаю.* Гол. І. 98.

Відкид, -ду, *м.* Скатъ, покатость, склонъ *Сіла.... на одкиді скелі.* Левиц. І. 254.

Відкида́ння, -ня, *с.* Отбрасываніе.

Відкидати, -даю, -єш, сов. в. **відкинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Откидывать, откинуть, отбрасывать, отбросить. *Лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059. 2) Отвергать, отвергнуть. *Не відкидай Лого прохання.* К. Псал. 3) **Відкинути ноги**. Умереть. *Як не мудруй, а вмерти треба!... Ори і засівай лани, коси широкі перелоги і грошики за баштани лупи, — та все одкинеш ноги.* Г. Арт. (О. 1861. III. 111). Иногда это значить лишь

лежать сильно утомленнымъ, обезсиленнымъ. См. **Відкидати.** 4) Отворять, отворить. *Одкинула двері, держить настежі.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Одкинула заслонку.* Кролев. у. 5) **— на сито.** Отцѣживать, отцѣдить на сито. Маркев. 169.

Відкидати, -даю, -єш, *гл.* 1) = **Відкинути 3.** *Лежить, відкидавши ноги, як кулик після яйця.* Ном. № 14087. Вм. **ноги** говорятъ также: **кочерги, гуркала, сурелі**. Ном. № 10879.

Відкидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **відкинутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Откидываться, откинуться, отбрасываться, отброситься. *Голова одкидалась назад.* Левиц. I. 520. 2) Отстраняться, отстраниться, отказываться, отказаться, отшатываться, отшатнуться, отрекаться, отречься. *Вона одкинеться од його.* Левиц. Пов. 276. 3) Отражаться, отразиться. *Все те одкидалося, одбивалося в тихій воді.* Левиц. I. 92. 4) Принимать, принять прежній видъ (послѣ превращенія во что). *Він перекинувся вовком та одкинутися назад не вміє.* Ромен. у. 5) Отворяться, отвориться. *Ворота.... раз одкинуться, — стоятимуть і ніч настіж.* МВ. (О. 1862. I. 97).

Відкіль, відкіля, *нар.* Откуда, откол̀ѣ. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I. 16. *Не стямишся, відкіль лихо складеться.* Ном. № 1963. *Початок і не можна знать, відкіля взявся.* Ном. № 388.

Відкільсь, відкілясь, *нар.* Откуда-то. *Коняку відкілясь притаскав.* Мнж. 131.

Відклад, -ду, *м.* Откладываніе, проволочка. *Одклад не йде в лад.* Ном. № 11006.

Відкладаний, відкладний, -а, -е. Откладываемый, отложенный. *Що маєш робити, то роби сьогодня, бо тілько їден сир відкладний добрий.* Ном. № 11008. *Одкладний сир добрий.* Ном. № 11007.

Відклада́ння, -ня, *с.* Откладываніе.

Відкладати, -даю, -єш, сов. в. **відкласти, -кладу, -деш,** *гл.* Откладывать, отложить. *Одкладає, як лях свято.* Ном. № 11005.

Відкладний. См. **Відкладаний.**

Відкладувати, -дую, -єш, *гл.* = **Відкладати.**

Відклепа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Отбить косу молоткомъ.

Відликати, -каю, -єш, сов. в. **відкликати, -кличу, -чеш,** *гл.* Отзывать, отозвать.

Відкликатися, -каюся, -єшся, сов. в. **відкликнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Отзываться, отозваться, откликаться, откликнуться. *Як прийде лисичка, то не одклипайся.* Рудч. Ск. II. 4. *Відкликнувся Олесь, та й сам гдесь.* Ном. № 12723.

Відклінне, -ного, *с.* Прощальный подарокъ. *Ой дав же я ги да одклінного — коня вороного, а вона* (мені) *хустиночку.* Грин. III. 175. Мил. 113.

Відклінщина, -ни, *ж.* Прощальный пиръ: а) по случаю выхода ученика отъ мастера-кобзаря; б) по окончанія свадебных празднествъ (въ субботу). Чуб. IV. 580.

Відклонити, -ся. См. **Відклоняти, -ся.**

Відклоняти, -няю, -єш, сов. в. **відклони́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Въ свадебномъ обрядѣ: заставлять, заставить новобрачныхъ поклониться родителямъ, — это дѣлаетъ съ женихомъ дружко, съ невѣстой брат руками, обернутыми въ платокъ или полотенце. *Старосто, пане підстаросто! благословіть батькові й матері молодого князя* (сестру) *одклонить!* Маркев. 108. 110. МУЕ. III. 106.

Відклонятися, -няюся, -єшся, сов. в. **відклони́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Кланяться, поклониться, передавать, передать поклонъ. Грин. III. 175. *Молодий і молода*

молються сперту Богу, тоді одклоняються батькові й матері. Грин. III. 531. *Та бийся, коню, вибивайся, та на крутий бережечок потішайся, та до ойця, неньки відклоняйся.* Чуб. V. 798. *З України до дівчини козак відклонився.* Чуб. V. 305. *Не відклонившись їм, пійшла скорою ходою додому.* Г. Барв. 152.

Відклякнути, -кну, -неш, *гл.* Отойти (объ окоченѣвшихъ или отмороженныхъ частяхъ тѣла).

Відклястися, -клянуся, -нешся, *гл.* Отпереться отъ чего съ клятвой, божбой. Харьк. у. (Лобод.).

Відкозакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Окончить козачествовать. *Запорожці.... відкозакувавши в Січі, позаводились жінками та дітьми.* Стор. МПр. 152.

Відколи, *нар.* 1) Съ какихъ поръ. *Відколи пішов, та й нема.* Рудч. Ск. II. 35. 2) Съ тѣхъ поръ, какъ. *Ще не чула, одколи живу на світі.* Левиц. Пов. 341.

Відколишній, -я, -є. Очень давній.

Відколоти. См. **Відколювати.**

Відколупати. См. **Відколуплювати.**

Відколуплювати, -люю, -єш, відколупувати, -пую, -єш, сов. в. **відколупа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Отковыривать, отковырять. *Одколупали грудку* (каші). Грин. I. 33.

Відколупнути, -ну, -неш, *гл.* **= Відколупати.**

Відколупувати. См. **Відколупнути.**

Відколювати, -люю, -єш, сов. в. **відколоти, -лю, -лиш,** *гл.* Откалывать, отколоть, отщепливать, отщепить.

Відколядувати, -дую, -єш, *гл.* Окончить колядування. МУЕ. III. 57.

Відкопати, -ся. См. **Відкопувати, -ся.**

Відкопилити, -лю, -лиш, *гл.* Оттопырить (о губѣ). *Оце! відкопилив губу!* Васильк. у.

Відкопування, -ня, *с.* Откапываніе.

Відкопувати, -пую, -єш, сов. в. **відкопа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Откалывать, откопать. *Щоб ці гроші відкопали такі руки, які закопали.* Чуб. I. 98.

Відкопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **відкопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Откапываться, откопаться.

Відкосити. См. **Відкошувати.**

Відкоситися, -шуся, -сишся, *гл.* Окончить косьбу.

Відкотити, -ся. См. **Відкочувати, -ся.**

Відкочувати, -чую, -єш, сов. в. **відкотити, -кочу, -тиш,** *гл.* Откатывать, откатить. *Він тоді його відкотив аж до лісу.* О. 1862. I. 33.

Відкочувати, -чую, -єш, *гл.* Откочевать. *Татаре.... одкочували собі геть у.... степи.* К. Хмельн. 13.

Відкочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **відкотитися, -кочуся, -тишся,** *гл.* Откатываться, откатиться. *Яблучко від яблуньки не відкотиться.* Ном. № 9304.

Відкошувати, -шую, -єш, сов. в. **відкосити, -шу, -сиш,** *гл.* Косить, скосить, отрабатывая за долгъ.

Відкрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **відкрастися, -дуся, -дешся,** *гл.* Уходить, уйти украдкой. *Мене мати лає, гулять не пускає, ой я відкрадуся да й нагуляюся.* Чуб. V. 542.

Відкраювати, -краюю, -єш, сов. в. **відкраяти, -краю, -єш,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать. **Сорочку відкраяти**. Отрѣзать полотна на сорочку. Левиц. КС. 60.

Відкрива́ння, -ня, *с.* Открываніе.

Відкрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відкрити, -крию, -єш,** *гл.* Открывать, открыть; обнаруживать, обнаружить. *Прийшла його мила, китайку відкрила.* Нп. *Я ж тобі всю правду відкриваю.* Чуб. V. 825.

Відкриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відкритися, -криюся, -єшся,** *гл.* Открываться, открыться.

Відкриття, -тя, *с.* Откровеніе. *Мені* (Шевченкові твори) *здались мов би якимсь одкриттям з неба.* К. XII. 12.

Відкришити, -шу, -шиш, *гл.* Открошить.

Відкришитися, -шуся, -шишся, *гл.* Открошиться.

Відкрутити, -ся. См. **Відкручувати, -ся.**

Відкручувати, -чую, -єш, сов. в. **відкрутити, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Откручивать, открутить. *Трохи голови не відкрутив із чубом.* Стор. І. 191. 2) Отвинчивать, отвинтить.

Відкручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **відкрути́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Отдѣлываться, отдѣлаться. *Став думати, як би то від них відкрутитись.* Кв. І. 255.

Відкудовчити, -чу, -чиш, *гл.* Поколотить. *Опісля насилу люде виволокли з кімнати, так він його відкудовчив.*

Відкуп, -пу, *м.* 1) Откупъ. *Не раз із селами й церкви ім на одкуп оддавали.* К. ЧР. 10. 2) Выкупъ. МУЕ. III. 117.

Відкупати, -ся, *гл.* = **Відкупляти, -ся.**

Відкупити, -ся. См. **Відкупляти, -ся.**

Відкупля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в, **відкупити, -плю, -пиш,** *гл.* Откупать, откупить, выкупать, выкупить. З *моря душу виймала, од гріхів одкупляла.* Чуб. V. 849. *Я б рад одкупити батьківське гніздо, та Біг ма за віщо.* Левиц. І. 422.

Відкуплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відкупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Откупаться, откупиться. *А я смерти не боюся я від смерти одкуплюся.* Чуб. V. 1093 *Наша душа гріхів довіку не відкупиться.* АД. І. 108.

Відкупне, -ного, *с.* Выкупъ. МУЕ. III. 117.

Відкупний, -а, -е. Откупленный, выкупленный. **Відкупні куми**. Мужчина и женщина, которые, въ случаѣ если дѣти въ семьѣ мрутъ, для сохраненія жизни ребенка, приглашаются его родителями (черезъ шесть недѣль послѣ его рожденія и уже послѣ крещенія) быть второю парою кумовьевъ, при чемъ кумъ даетъ деньги, кума — **крижмо**; впослѣдствіи ребенокъ родителями выкупается у этихъ кумовьевъ. Мил. 22. Мнж. 183.

Відкуповуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* = **Відкуплятися.**

Відкусити. См. **Відкушувати.**

Відкушувати, -шую, -єш, сов. в. **відкусити, -шу, -сиш,** *гл.* Откусывать, откусить. *Собака собаці хвоста не одкусить.* Ном. № 7954.

Відлазити, -жу, -зиш, сов. в. **відлізти, -лізу, -зеш,** *гл.* Отползать, отползти.

Відламати. См. **Відламувати.**

Відла́мувати, -мую, -єш, сов. в. **відламати, -маю, -єш,** *гл.* Отламывать, отломать.

Відлатати, -таю, -єш, *гл.* Отколотить. *Відлатав я йому боки.*

Відлаюватися, -ююся, -єшся, сов. в. **відлаятися, -лаюся, -єшся,** *гл.* Отругиваться, отбраниваться, отвѣчать бранью на брань, а въ сов. в. кончить, прекратить брань. *Лають, скверньять його московщиною, — він мовчить, не відлаюється,* Г. Барв. 438.

Відлеглий, -а, -е. Отстоящій; отдаленный.

Відлеглість, -лости, *ж.* Разстояніе; отдаленность.

Відлегло, *нар.* Отдаленно.

Відлежати. См. **Відлежувати.**

Відлежувати, -жую, -єш, сов. в. **відлежати, -жу, -жиш,** *гл.* Пролеживать, пролежать, лежать извѣстное время.

Відлетіти. См. **Відлітати.**

Відливало, -ла, *с.* Ковшъ, которымъ выливаютъ воду изъ большой лодки (дуба). Мнж. 179.

Відлива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відлити, -діллю, -ллєш,** *гл.* 1) Отливать, отлить. 2) Обливать, облить водою для приведенія въ чувство. *Ой став козак та й з гори ся спускати, взяли дівчину водою відливати.* Гол. *Разів із шість Рябка водою одливали, і стільки ж раз його, одливши, знов шмагали.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). 3) Только сов. в. Хорошо сдѣлать. Мир. Пов. II. 120. *Найпервійший кравець* (корсет) *пошив, так і одлив під дев'ять усів.* Г. Барв. 205.

Відливатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відлитися, -діллюся, -ллєшся,** *гл.* Отливаться, отлиться, назадъ литься. **То ваші сльози їм одливаються** — отомщаются. МВ. I. 28.

Відлига, -ги, *ж.* Оттепель. Драг. 388.

Відлиг(ну)ти, -ну, -неш, *гл.* 1) Потеплѣть, отсырѣть. *Оце після дощу земля відлигла.* Черниг. г. 2) **— на серці.** Легче сдѣляться на душѣ. *Нехай трохи одлигне на серці.* О. 1862. V. 58.

Відлинути, -ну, -неш, *гл.* 1) Отлетѣть. 2) Отхлынуть. *Відлинула вода від берега.*

Відлипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **відлипнути, -ну, -неш,** *гл.* Отставать, отстать, отклеиваться, отклеиться.

Відлиск, -ку, *м.* Отблескъ. *Тільки одлиск червонястий лайнув по білих стінах.* Левиц. I. 26.

Відлити, -ся. См. **Відливати, -ся.**

Відличка, -ки, *ж.* Знакъ, которымъ отмѣчаютъ, отмѣтка. *Дружки, як молодому пришивають квітку,* (співають): *Ой дай, мати, голку, ще й ниточку шовку, — пришити квітку, ік зятеві одличку.* Грин. III. 485.

Відличний, -а, -е. Не такой, какъ другів, отличный отъ другихъ. *Запорожці були люде одличнії: у них і собаки без пастуха сами овець пасли.* О. 1861. X. 34.

Відліг, -логу, *м.* **На відліг**. На отмашь. *Як на відліг рукою не робити, так моєму лицю й тілу від нічого не боліти,* Заговоръ. См. **Навідли, навідлі.**

Відліж, -жі, *ж.* **= Відлига.** Вх. Зн. 7.

Відлізти. См. **Відлазити.**

Відліпити. См. **Відліплювати.**

Відліплювати, -люю, -єш, сов. в. **відліпити, -плю, -пиш,** *гл.* Отлѣпливать, отлѣпить.

Відліт, -льоту, *м.* Отлетъ, улетаніе.

Відлітати, -таю, -єш, сов. в. **відлеті́ти, -чу́, -ти́ш,** *гл.* 1) Отлетать, отлетѣть. *Пташки у вирій одлітають.* МВ. II. 8. *Од Цариграда-города ясний сокіл од літає.* КС. 1882. X. 495. 2) Отскакивать, отскочить. *Взявся Добуш добувати, взяли замки відлітати.* Рус. Дніст.

Відліч, -чі, *ж.* Вычитаніе. К. Грам. 100. *Одліччу.... зветься справа, що нею одно число одлічується від другого, або зменшується другим.* Кон. Ар. 4.

Відлічити, -ся. См. **Відлічувати, -ся.**

Відлічувати, -чую, -єш, сов. в. **відлічити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Отсчитывать, отсчитать. *Од лічити.... тридев'ять пшонин.* Чуб. I. 120. 2) Вычитать, вычесть. К. Грам. 102. Кон. Ар. I.

Відлічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **відлічитися, -чуся, -чишся,** *гл.* 1) Отсчитываться, отсчитаться. 2) Вычитаться, вычесться, быть вычтеннымъ. *Одно число одлічується від другого.* Кон. Ар. 4.

Відлога, -ги, *ж.* Капюшонъ (въ верхней одеждѣ). Чуб. VI. 419.

Відложити, -жу, -жиш, *гл.* = **Відкласти.**

Відломити. См. **Відломлювати.**

Відломлювати, -люю, -єш, сов. в. **відломити, -млю, -миш,** *гл.* Отламывать, отломить.

Відломок, -мку, *м.* Отломокъ, обломокъ. *Покрила хвиля всіх одна, одломки тільки шум хапа.* Мкр. Г. 6.

Відлузати, -заю, -єш, *гл.* Пройти, проѣхать. *Одлузавши верстов з двадцяток.* Стор. (О. 1861. IX. 48).

Відлука, -ки, *ж.* Отлученіе; отдѣленіе отъ чего либо.

Відлупити, -ся. См. **Відлуплювати, -ся.**

Відлуплювати, -люю, -єш, сов. в. **відлупити, -плю, -пиш,** *гл.* Отлупливать, отлупить, отковыривать, отковырять. *Тая земля, що він відлупив, взяла та й розсипалась.* Чуб. I. 144.

Відлуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **відлупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Отлупливаться, отлупиться, откалываться, отколоться.

Відлустуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Откалываться, отдѣляться слоями. *Кора од осокора одлустується.* Стриж.

Відлуча́ння, -ня, *с.* 1) Разлученіе, отдѣленіе. 2) Отниманіе (ребенка отъ груди).

Відлуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **відлучити, -чу, -чиш,** *гл.* Отлучать, отлучить, разлучать, разлучить, отдѣлять, отдѣлить. *Од жінки одлучив* (змія). Мнж. 9. *А тепер я заручена, од челяді одлучена.* КС. 1883. II. 371. **Відлучати дитину**. Отнимать ребенка отъ груди. **Відлучати теля, ягня**. Взять сосуна отъ матки, чтобы пересталъ сосать. *Одлучи теля од корови.* Левиц. I. 246.

Відлучатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **відлучитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться, разлучаться, разлучиться. *Там Маруся заручається, од батенька одлучається.* Мет. 127. *У дорозі не можна відлучитися від товаришок.* Зміев. у.

Відлучний, -а, -е. Отдѣленный, отдѣлившійся. Новомоск. у.

Відлучувати, -чую, -єш, *гл.* = **Відлучати.** *Пастух одлучує овець од козлів.* Єв. Мт. XXV. 32.

Відлюбити, -блю, -биш, *гл.* Отбить у кого-либо милаго, милую. *Уже ж моя дівчина да й одлюблена.* Нп.

Відлюдний, -а, -е. Удаленный отъ людей.

Відлюдник, -ка, *м.* Отшельникъ, анахоретъ, нелюдимъ.

Відлюдно, *нар.* Удаленно отъ людей.

Відлюдок, -дка, *м.* **= Відлюдник.**

Відлютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Перезлиться. 2) Отпаять.

Відлютува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Отпаяться.

Відлягти, -жу, -жеш, *гл.* Отлечь. *Насилу від серця відлягло.* **Відлягло в животі**. Прошла спазма въ желудкѣ.

Відлясок, -ску, *м.* Отголосокъ, эхо. *Танцюють з парубками, тільки одляскі, йдуть.* Г. Барв. 58. *Поцілувала тричі, аж од ляски пішли по-під вербами.* Левиц. I. 51.

Відмага, -ги, *ж.* Отказъ, отговорка. *Це відмага тільки.* НВолын. у.

Відмага́ння, -ня, *с.* Отказы, отговорки. *Ніяке відмагання не помага.* Г. Барв. 519.

Відмагати, -гаю, -єш, сов. в. **відмогти, -можу, -жеш,** *гл.* Отнимать, отнять. *Почав пан хату відмагати: десь прикупив сем'ю людей, то треба було хати.* МВ. I. 44.

Відмагатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **відмогтися, -можуся, -жешся,** *гл.* 1) Отговариваться, отговориться, отказываться, отказаться. ХС. VII. 420. *Як уже там царівна не облагалась, шо не робила, — треба їй за, його йти.* Мнж. 29. *Черт йти меншому на сторожу, — той одмагається.* Мнж. 22. 2) Отдѣлываться, отдѣлаться, избавляться, избавиться. *Слухайся мене, то, може, од батька одможешся.* Рудч. Ск. II. 118. *Він од усякої кари відможеться, як оте прокаже.* Г. Барв. 335.

Відмазати. См. **Відмазувати.**

Відмазувати, -зую, -єш, сов. в. **відмазати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Отлѣпливать, отлѣпить замазку. *На весні вічка у бджіл відмазують.* 2) Смачивать, смочить **шліхтою** основу (у ткачей). Константиногр. у.

Відмайструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Перестать быть мастеромъ. 2) Окончить урочную плотничью работу. *Відмайстрував своє, то й підеш додому.*

Відмакошити, -шу, -шиш, *гл.* Отколотить. *Так він його як піймав та як одмакошив!* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Відмалювати, -люю, -єш, *гл.* Нарисовать.

Відмалюватися, -лююся, -єшся, *гл.* 1) Быть нарисованнымъ, изображеннымъ. 2) Отразиться. *Все твориво в душі одмалювалось.* К. МБ. 14.

Відманити. См. **Відманювати.**

Відманіжити, -жу, -жиш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Пан і цього одманіжив.* Мнж. 75.

Відманювати, -нюю, -єш, сов. в. **відмани́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Отвлекать, отвлечь отъ чего, переманивать, переманить отъ чего. *Що я наближусь, вона знов пурхне, і відманила від села.* Г. Барв. 352.

Відмастити. См. **Відмащувати.**

Відмастка, -ки, *ж.* 1) Родъ клейстера (изъ муки, крахмала), употребляемаго ткачами для смазыванія нитокъ основы, чтобы онѣ были совершенно гладкими. МУЕ. III. 13. Шух. I. 258. 2) Приправа къ корму скота мукой, отрубями и пр. Желех.

Відмахнути, -ся. См. **Відмахувати, -ся.**

Відмахувати, -хую, -єш, сов. в. **відмахнути, -ну, -неш,** *гл.* Отмахивать, отмахнуть.

Відмахуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **відмахнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Отмахиваться, отмахнуться. *Обмахувались руками.* Левиц. Пов. 79.

Відмащення, -ня, *с.* Смазываніе нитокъ основы **відмасткою** (см.). МУЕ. III. 13.

Відмащувати, -щую, -єш, сов. в. **відмастити, -щу, -стиш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать мазаніемъ. *Мені взавтра треба йти відмащувати за того карбованця, що пан позичив.* 2) Смазывать, смазать нитки основы **відмасткою**. Шух. I. 258.

Відмежовувати, -вую, -єш, сов. в. **відмежувати, -жую, -єш,** *гл.* Отмежевывать, отмежевать.

Відмелювати, -люю, -єш, сов. в. **відмолоти, -мелю, -леш,** *гл.* Отмалывать, отмолоть.

Відмерзати, -заю, -єш, сов. в. **відмерз(ну)ти, -зну, -неш,** *гл.* 1) Отмерзать, отмерзнуть. 2) Оттаивать, оттаять.

Відмерти. См. **Відмірати.**

Відмести. См. **Відмітати.**

Відмиваˊти, -ваˊю, -єш, сов. в. **відмити, -мию, -єш,** *гл.* 1) Отмывать, отмыть. 2) Мыть за долгъ, отрабатывать, отработать мойкой.

Відмиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відмитися, -миюся, -єшся,** *гл.* Отмываться, отмыться. *Так заплямив, що й не відмивається.*

Відмикати, -каю, -єш, сов. в. **відімкнути, -ну, -неш,** *гл.* Отпирать, отпереть. *Одмикай скриню.* ЗОЮР. I. 257. *Прийшов і двері відмикає.* Шевч. *Оддай, сину, райські ключі.... відімкнути рай і пекло.* ЗОЮР. 243.

Відмикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **відімкнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Отпираться, отпереться (о замкѣ). *Не відмикається чогось замок: чи заіржавів, чи й зовсім поламався.*

Відмикувати, -кую, -єш, *гл.* — **від чого**. Отлынивать, уклоняться отъ чего. *Наймити вешталисъ по дворі, одмикували од роботи.* Левиц. ПЙО. II. 171 (видання 3-тє, 1905, а в другому виданні (221) — помилка.

Відмити, -ся. См. **Відмивати, -ся.**

Відміл, -лу, *м.* Отмель. Радом. у.

Відмін, -ну, *м.* Выкупъ. *Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку: їде милий, обмін несе.* АД. I. 100.

Відміна, -ни, *ж.* 1) Измѣненіе, перемѣна. 2) Отличіе. *У нас на Вкраїні.... не всюди однаково говорять.... не велика, воно, правда, і одміна.* О. 1862. I. 70. *Служки, доношуючи після своїх панів стареньку їх зобуву, пришивали до не? для одміни чорні пришви.* Ном. № 7334. 3) Варіантъ. *Є ще сім відмін сієї приказки.* Ном. № 10854. 4) Выкупъ. «*Турчин-турчинойку, не губъ мене молодойку, їде мамця відмінити, не даст дна мі загинути*». *Одмінойки та й не стало: дівча гірко заплакало.* АД. I. 100. 5) Уродливое дитя, больное англійскою болѣзнью. Чуб. I. 130. Народъ считаетъ такого ребенка чертенкомъ, которымъ подмѣнили человѣческое дитя. См. **Відмінок.** КС. 1883. VI. 372. Ум. **Відміночька.**

Відмінити, -ся. См. **Відміняти, -ся.**

Відмінний, -а, -е. Отличный, отличающійся отъ. *Почнеш ік Волині зближатися, зараз постережеш, що пішла перед тобою одмінна од нашої сторона.* К. (О. 1861. II. 233).

Відмінник, -ка, *м.* = **Відміна 5.**

Відмінність, -ности, *ж.* Отличіе отъ чего.

Відмінок, -нка, *м.* = **Відміна 5.** Чуб. I. 193. *Скік в стремена, давай драла.... Аж що за одмінок? — Стріха в хмарах заблищала і стоїть будинок.* Г. Арт. (О. 1861. III. 106). *Який же його одмінок уторопає, що він верзе!* О. 1861. III. 88.

Відмінча́, -ча́ти, *с.* = **Відміна.** 5.

Відміняти, -няю, -єш, сов. в. **відміни́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Перемѣнять, перемѣнить, измѣнять, измѣнить. *Природу тяжко одмінити.* Ном. № 3208. **Відмінило**. Перемѣнилось. *Вчора був великий мороз, а сьогодня відмінило.* 2) Покупать, купить и поставить восковую свѣчу въ церкви. *Відміню святій Покрові свічку дорогую і на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14. *Відмінила свічечку за копієчку.* Ном. № 12832. У Кулиша не только о свѣчкѣ, а вообще подарить, пожертвовать. *Псалтирщик шість неділь псалтир читав, а за те йому покійного батька свиту відмінили і хустку, і малахай.* ЗОЮР. II. 287. 3) Выкупать, выкупить изъ неволи. *Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку: їде мамця відмінити.* АД. I. 100.

Відмінятися, -няюся, -єшся, сов. в. **відміни́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Измѣняться, измѣниться. *Пора, мати, дочку віддати, голос відмінився.* Чуб.

Відмінювати, -ся, *гл.* = **Відміняти, -ся.**

Відмірати, -раю, -єш, сов. в. **відмерти, -дімру, -реш,** *гл.* 1) Умирать, умереть, перемирать, перемереть. *Більш як двісті чоловіка сього року відмерло в нашій волості. Багато бджіл повиприскало й одмерло.* Васильк. у. 2) Обмирать, обмереть и потомъ снова возвратиться къ жизни. *Було, послі почую, що люде одмірали. Чому в нас не одмірають? Я пішла б роспитала про свого* (покійного) *дідуся.* Г. Барв. 362.

Відмірювати, -рюю, -єш, сов. в. **відміряти, -ряю, -єш,** *гл.* Отмѣривать, отмѣрять. *Якою мірою міряєш, такою тобі обміряють.* Ном. № 7069.

Відмітати, -таю, -єш, сов. в. **відмести, -ту, -теш,** *гл.* 1) Отметать, отмести. 2) Отбрасывать, отбросить. *Що відмітаємо в час літній ногами, тоє з охотою б взімі і руками.* Ном. № 559.

Відмітити. См. **Відмічати.**

Відмітний, -а, -е. Отличный, отличающійся отъ чего. *Та й увесь наш рід одмітен собі усім.* Г. Барв. 427.

Відміча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **відмітити, -чу, -тиш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить.

Відмова, -ви, *ж.* 1) Отвѣтъ. 2) Отказъ.

Відмовити, -ся. См. **Відмовляти, -ся.**

Відмовка, -ки, *ж.* Отговорка. *Віддати без жадної відмовки.*

Відмовляння, -ня, *с.* 1) = **Відмова.** 2) Заговоръ (отъ болѣзни). Кіевлянинъ, 1867, № 82 и 83.

Відмовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відмовити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи не закинути ще раз? — То й закиньмо, — одмовив Панько.* Левиц. I. 121. 2) Отговаривать, отговорить. *Нема того, що любила, і немає, і не буде — одмовили вражі люде.* Грин. III. 179. 3) Отказывать, отказать. *Уранці їде Олеся дружок збірати; куди вступить, усюди одмовляють.* МВ. I. 41. 4) Отбивать, отбить. *Відмовилась мого любка від мого порога.* Гол. IV. 454. 5) Произносить, произнесть. *Молитву відмовляє і про шахрайство гадає.* Ном. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157. 6) Заговаривать, заговорить (отъ болѣзни). *Я від вас* (пропасниць) *знаю, од всіх одмовляю: не мучте бідних христіян.* Чуб. I. 121.

Відмовлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відмовитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Отказываться, отказаться, отговариваться, отговориться. *Було мати кажуть: давай я тебе росчешу. Так я вже відмовляюсь, відмовляюсь: скубуть бо дуже.* Черниг. у. *Одмовлялась я обмовлялась, та й мусила послухатись.* МВ. I. 21. 2) Оканчивать,

окончить говорить. *Ручки ж мої білесенькі одробилися, очі ж мої каресенькі обдивилися, уста ж мої сахарнії одмовилися.* Чуб. V. 767.

Відмовний, -а, -е. 1) Отвѣтный. 2) Отрицательный.

Відмогтися. См. **Відмагатися.**

Відмока, -ки, *ж.* 1) Мокрое мѣсто въ землѣ, мочага. Кролев. у. 2) Щелокъ, въ которомъ намочено бѣлье. *Ой треба нам, чоловіче, громаду збірати, щоб помогли сорочки з відмоки попрати.* Грин. III. 314. *Мотря стала віджимати сорочки з від моки.* Левиц. КС. 43.

Відмокати, -каю, -єш, сов. в. **відмокнути, -ну, -неш,** *гл.* Отмокать, отмокнуть.

Відмолити, -ся. См. **Відмолювати, -ся.**

Відмолодикува́ти, -кую, -єш, *гл.* Прожить молодые годы.

Відмолодити, -джу, -диш, *гл.* 1) Вернуть молодость. 2) О тѣстѣ: сдѣлать мягче.

Відмолодіти, -дію, -єш, *гл.* Помолодѣть. *Як би він тієї води намівся,... то він би відмолодів, другий би вік жив.* Чуб. *Одужала, одмолоділа.* МВ. І. 55.

Відмоложуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* О раст.: вновь зазеленѣть. *Пішли дощі і на городі стало відмоложуватись.*

Відмолоти. См. **Відмолювати.** Відмолотити. См. **Відмолочувати.**

Відмолочувати, -чую, -єш, сов. в. **відмолотити, -чу, -тиш,** *гл.* Отмолачивать, отмолотить, отработать молотьбой.

Відмолювати, -люю, -єш, сов. в. **відмолити, -лю, -диш,** *гл.* Отмаливать, отмолить. *Щоб відмолювали тяжкії мої гріхи.* Стор. *Буду просить Бога.... може ще і одмолю його* (сина). Рудч. Ск. II. 115.

Відмолюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **відмолитися, -люся, -лишся,** *гл.* Отмаливаться, отмолиться, избавиться отъ кого молитвой. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806.

Відморгувати, -гую, -єш, *гл.* Отвѣчать миганіемъ. *Одна моргне бровою, а друга їй одморгує.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Відморити. См. **Відпорювати.**

Відморожувати, -жую, -єш, сов. в. **відморозити, -жу, -виш,** *гл.* Отмораживать, отморозить. *Мороз узяв та й одморозив йому пальця.* Чуб. І. 5.

Відморювати, -рюю, -єш, сов. в. **відморити, -рю, -риш,** *гл.* — бджоли. Морить, заморить пчелъ. *Треба перед Спасом одморювати бджіл.* Волч. у. (Лобод.).

Відмотати. См. **Відмотувати.**

Відмотувати, -тую, -єш, сов. в. **відмотати, -таю, -єш,** *гл.* Отматывать, отмотать.

Відмочити. См. **Відмочувати.**

Відмочувати, -чую, -єш, сов. в. **відмочити, -чу, -чиш,** *гл.* Отмачивать, отмочить.

Відмуровувати, -вую, -єш, сов. в. **відмурува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* 1) Разбирать, разобрать каменную или кирпичную стѣну, которая закрывала входъ. *Льох замурований, треба його відмурувати.* 2) Отгораживать, отгородить каменной или кирпичной стѣной. *Відмурував город від сусіда.*

Відмуровуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **відмуруватися, -руюся, -єшся,** *гл.* 1) О заложенномъ кирпичемъ, камнемъ: быть раскрываемымъ, раскрытымъ путемъ удаленія каменной кладки. 2) Отгораживаться, отгородиться каменной стѣной.

Відм'ялити, -лю, -лиш, *гл.* Отколотить, отдубасить. *Хтось добре відм'ялив.* Чуб.

Віднаджувати, -джую, -єш, сов. в. **віднадити, -джу, -диш,** *гл.* Отваживать, отвадить. *Як занадяться кури на город, то ніяк не віднадиш.* Черк. у.

Віднадитися, -джуся, -дишся, *гл.* Отвадиться, отстать. *Через його віднадився купець.* О. 1862. V. 56. *Зовсім віднадився від дому.*

Віднайти, -ся. См. **Віднаходити, -ся.**

Віднаходити, -джу, -диш, сов. в. **віднайти, -найду, -деш,** *гл.* Вновь находить, найти.

Віднаходитися, -джуся, -дишся, сов. в. **віднайтися, -йдуся, -дешся,** *гл.* Вновь находиться, найтися. Желех.

Віднести. См. **Відносити.**

Відник, -ка, *м.* Сосудъ (кадка и пр.), въ которомъ держатъ воду. Ум. **Відничок.** *Куди ти? — Я хотіла до відничка у сіни, води унести у хату.* МВ. (О. 1862. I. 86). *Стоїть кухлик на віднички й умийся.* Чуб. V. 522.

Віднині, *нар.* Отнынѣ, съ этихъ поръ. *Слава не вмре, не поляже однині до віка.* АД. I. 120.

Відниха, -хи, ж. Відник. Лебед. у. Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Відниця, -ці, *ж.* = **Відник.**

Відничок, -чка, *м.* Ум. отъ **відник.**

Віднімати, -маю, -єш, сов. в. **відняти, -німу, -меш,** *гл.* Отнимать, отнять, отобрать. *А де ж ти діла паляницю? Чи, може, в лісі хто відняв?* Шевч.

Віднова, -ви, *ж.* Обновленіе.

Відновити, -ся. См. **Відновляти, -ся.**

Відновля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відновити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Обновлять, обновить. 2) Возобновлять, возобновить.

Відновлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відновитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Обновляться, обновиться. 2) Возобновляться, возобновиться.

Відновок, -вка, *м.* Новый побѣгъ, новый ростокъ, отростокъ. Желех.

Віднога, -ги, *ж.* 1) Каждая часть развѣтвленія (дороги, древеснаго ствола). *Дорога вилами росходиться: та віднога, що на гору, йде в город..., а друга йде долиною.* Св. Л. 215. *Дуб був високий, а на дубі три одноги були.* КС. 1883. I. 57. 2) Рукавъ рѣки. Желех. 3) Отрогъ горы. Желех.

Відножина, -ни, *ж.* = **Віднога.** Міусск. окр.

Відносити, -шу, -сиш, сов. в. **віднести, -су, -сеш,** *гл.* Относить, отнести. *Звелів царь віднести дітей у церкву на ніч.* Чуб. *Я приносив, а відносити тобі вже черга.* Чуб.

Відняти. См. **Віднімати.**

Відо, *пред.* = **Від.** *Старший Галич відо Львова.* Ном. № 1010.

Відо.... Слова, начинающіяся съ **Відо** и здѣсь не имѣющіяся, См. на **Віді**....

Відокромитися. См. **Відокромлюватися.**

Відокромлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **відокромитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *По весіллю брат відокремився від нас.* Федьк.

Відом, -ма, *м.* Извѣстіе, знаніе, свѣдѣніе. **Без мого відома**. Безъ моего вѣдома. Стор. **Відома мати**. Знать. **Відома одібрати**. Узнать; до свѣдѣнія дойти. **Нема відома**. Неизвѣстно. *А нема відома, як у тому замку, що в ньому?* Драг. 86.

Відомий, -а, -е. 1) Извѣстный. 2) **Я відомий**. Мнѣ извѣстно. *Я відомий за ті гроші.* Рк. Левиц.

Відомісінький, -а, -е. Совершенно, вполнѣ извѣстный. *Там мені й стежечка знакомісінькі, хати усі відомісінькі.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Відомість, -мости, *ж.* 1) Свѣдѣніе, знаніе. 2) Извѣстіе. *В салдати тя віддам. — відомости ся сподію.* Чуб. V. 234. См. **Відом.**

Відомо, *нар.* Извѣстно.

Відор, -ру, *м.* Отработокъ пахотой за пользованіе землею. Херс. г.

Відорати. См. **Відорювати.**

Відорювати, -рюю, -єш, сов. в. **відорати, -рю, -реш,** *гл.* 1) Отпахивать, отпахать. *Відорана скиба.* Рудан. I. 22. 2) Отрабатывать, отработать пахотой. Херс. г.

Відотіль, *нар.* = **Відтіль.** *Треба відотіль сіно сюди завозити.* Волч. у.

Відпадати, -даю, -єш, сов. в. **відпасти, -паду, -деш,** *гл.* Отпадать, отпасть. *Шпаруна відпала, — треба замазати.* Харьк. *Кислиці поїла й оскома напала й охота одпала.* Грин. III. 232. **Відпасти права, ласки**. *Лишиться, потерять, утратить право, расположеніе.* **Щоки відпали**. *Лицо обрюзгло.*

Відпалина, -ни, *ж.* Мелкая гречневая шелуха, смѣшанная съ мукою.

Відпалитися. См. **Відпалюватися.**

Відпалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **відпалитися, -люся, -лишся,** *гл.* При степномъ пожарѣ поджигать траву, чтобы вызвать встрѣчный пожаръ и такимъ образомъ прекратить дальнѣйшее распространеніе пламени. О. 1862. V. Кух. 31.

Відпанувати, -ную, -єш, *гл.* Окончить господствовать, царствовать.

Відпарити. См. **Відпарювати.**

Відпаріти, -рію, -єш, *гл.* Оттаять. *Замерзне поріг, а як тільки потепліє, то й відпарів зараз.*

Відпарь, -рю, *м.* На болотѣ: не заростающее и не замерзающее мѣсто.

Відпарювати, -рюю, -єш, сов. в. **відпарити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Распаривать, распарить. *Тепер одпарь лозину та й гни її.* 2) Только сов. в. Высѣчь, побить.

Відпаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **відпасти, -пасу, -сеш,** *гл.* 1) Откармливать, откормить скотъ на пастбищѣ или иномъ корму. *Це мабуть на бразі відпасений віл.* Васильк. у. Иногда и въ приложеніи къ людям: *Еч, яку пику собі відпас!* 2) Пасти, пропасти извѣстное время. *Заняв, погнав додому: одпас день.* Рудч. Ск. I. 88. *Ми їм перше пасли, а вони нам нехай відпасають.* Грин. III. 565.

Відпасатися, -саюся, -єшся, сов. в. **відпастися, -суся, -сешся,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться, разжирѣть (о скотѣ, но также и о людяхъ). Маркев. 57. *Одпасся людським потом.* Сим. 226.

Відпасти. См. **Відпадати.**

Відпасувати, -сую, -єш, *гл.* = **Відпасати.** *Одпасує живіт.* К. ПС. 83.

Відпасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* = **Відпасатися.** *Годують їх* (москалів) *аби як по городах, то вже вони по селах відпасуються.* Рудч. Ск. II. 164.

Відпаювати, -паюю, -єш, *гл.* Отдѣлить.

Відпекатися. См. **Відпекуватися.**

Відпекуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **відпекатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Отдѣлываться, отдѣлаться. *Живуть вони собі поки що нічого, та як вона відпекається від його.* Харьк.

Відперти. См. **II. Відпірати.**

Відперти, відіпру, -преш, *гл.* Оттащить. *Відпер у млин мішок жита.*

Відпечатати. См. **Відпечатувати.**

Відпечатувати, -тую, -єш, сов. в. **відпечатати, -таю, -єш,** *гл.* Распечатывать, распечатать. *Вже твої жупани поношені, вже твої меди відпечатані.* Чуб. V. 735.

Відпива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відпити, віді́п'ю, -п'єш,** *гл.* Выпивать, выпить что слѣдуетъ. *Цілий піст не пив горілки та казав, що на великдень відоп'є своє.* Черниг. г. *Чом же ви, каже, тату, не п'єте? — Я вже, каже, своє одпив,* т. е. во время своей жизни выпилъ все что могъ, теперь не могу. Грин. I. 53.

Відпиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відпитися, віді́п'юся, -єшся,** *гл.* Напиваться, напиться вдоволь. *Знайшли воду, не віді́п'ються; тяжко вже їм і дихати.* Кв. II. 305.

Відпина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **віді́пняти и віді́п'яти, ану, -неш,** *гл.* Отстегивать, отстегнуть, отвязывать, отвязать. Желех.

Відпирськатися. См. **Відпирськуватися.**

Відпирськуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **відпирськатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Отфыркиваться, отфыркаться. *Насіла собаки на кота, а він тільки відпирськується.*

Відпис, -су, *м.* Письменный отвѣтъ. *Написав усе, що сталося, і просив відпису.* Св. Л. 318.

Відписати. См. **Відписувати.**

Відписувати, -сую, -єш, сов. в. **відписати, -шу, -шеш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить письменно. *От і написали до царя, а цар одписав і кличе до себе.* Рудч. Ск. II. 71. *Наші хлопці назад листи одписали.* Грин. III. 563 *На сей лист не відписано мені нічого.* К. XII. 65. 2) Завѣщать, оставлять, оставить по завѣщанію. *Може старий відпише флігель мені.* Левиц. Пов. 80. *Макієвський пан відписав на церкву худобу.* Г. Барв. 168.

Відпитати. См. **Відпитувати.**

Відпити, -ся. См. **Відпивати, -ся.**

Відпитувати, -тую, -єш, сов. в. **відпитати, -таю, -єш,** *гл.* Путемъ разспросовъ находить, найти, узнавать, узнать. *Повіз Лейба горщик масла в місто продавати та й пішов собі на ринок купця відпитати.* Рудан. I. 64.

Відпихати, -хаю, -єш, сов. в. **віді́пхнути, -ну, -неш,** *гл.* Отпихивать, отпихнуть, отталкивать, оттолкнуть. *Віді́пхнув срібний човник золотим весельцем.* Рудч. Ск. II. 39.

I. Відпірати, -раю, -єш, сов. в. **віді́прати, відперу, -реш,** *гл.* Отстирывать, отстирать, отмывать, отмыть (бѣлье).

II. Відпірати, -раю, -єш, сов. в. **відперти, віді́пру, -преш,** *гл.* 1) Отпирать, отпереть. *Скрипливії ворітечка, не можу відперти.* Мет. 2) Отражать, отразить, дать отпоръ, отогнать. *Смерти не відперти.* Посл. *Насилу відперли його.* Черк. у. 3) Относить, отнести (тяжелое что либо).

I. Відпіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **віді́пратися, відперуся, -решся,** *гл.* Отстирываться, отстираться, отмываться, отмыться (о бѣльѣ). *У шось таке рушник уробили, що й не віді́пралося.* Черниг.

II. Відпіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **відпертися, віді́пруся, -прешся,** *гл.* 1) Отпираться, отпереться (о запорѣ). 2) = **Відмагатися 1.** *Відпірайся, мій синочку, що коника та й не маєш.* Нп.

Відпірка, -ки, *ж.* Отговорка. *От і має відпірку.* НВолын. у.

Відпірчити, -чу, -чиш, *гл.* Отпороть, высѣчь. *Бідну дитину через стілець та й одпірчать.* О. 1862. I. 72.

Відпічнути, -ну, -неш, *гл.* = **Відпочити.** Желех.

Відплазувати, -зую, -єш, *гл.* Отползти.

Відплакати, -чу, -чеш, *гл.* Перестать оплакивать. *Відплакав своє горе.*

Відплата, -ти, *ж.* 1) Отплата, вознагражденіе. *А ще ж бо я отцю, неньці одплати не дав.* Чуб. V. 1016. *Я люблю тебе, дівчино, як дитину мати, не бажаю за кохання любої відплати.* К. Досв. 61. 2) Возмездіе, воздаяніе, отмщеніе.

Відплатити. См. **Відплачувати.**

Відплачувати, -чую, -єш, сов. в. **відплатити, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Отплачивать, отплатить, вознаграждать, вознаградить. *Нема в нас, козаків, срібла та злата, щоб за дари дарами відплатити.* К. Бай. 21. 2) Отомщать, отомстить. *Товариші гайдамаки, чиніть мою волю, що нам треба відплатити вкраїнську недолю.* Макс.

Відплив, -ву, *м.* 1) Стокъ. 2) Отливъ (морской). Желех.

Відплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відпливти, -ву, -веш, відплинути, -ну, -неш, відплисти, -ву, -веш,** *гл.* Отплывать, отплыть. *Селезник одплив трохи далі.* Грин. I. 104. *Сіли собі у човничок, од бережка відплинули.* Чуб. V. 558.

Відплішити, -шу, -шиш, *гл.* 1) Вынуть клинышекъ, которымъ было что либо заклинено. 2) Отколотить. *Відплішив так, що до нових віників буде згадувати.* Чуб.

Відпльовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **відплюватися, -плююся, -єшся,** *гл.* Отплевываться, отплеваться. *Як перейде* (піп) *дорогу — щастя не буде, хиба відплюєшся.* Ном. № 13383.

Відплюскати. См. **Відплюскувати.**

Відплюскувати, -кую, -єш, сов. в. **відплюскати, -каю, -єш, відплюснути, -ну, -неш,** *гл.* Отплескивать, отплеснуть.

Відплющити, -ся. См. **Відплющувати, -ся.**

Відплющувати, -щую, -єш, сов. в. **відплющити, -щу, -щиш,** *гл.* Раскрывать, раскрыть (глаза).

Відплющуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **відплющитися, -щуся, -щишся,** *гл.* Раскрываться, раскрыться (о глазахъ).

Відповзати, -заю, -єш, сов. в. **відповзти, -зу, -зеш,** *гл.* Отползать, отползти.

Відповіда́ння, -ня, *с.* Отвѣтъ. Слово это взято изъ слѣдующаго стиха фальсифицированной думы «Битва Чигиринская»: *Слухати гетьмана Жолковського одповіданьє.* Срезн. Запор. Ст. I. 88.

Відповідати, -даю, -єш, сов. в. **відповісти, -вім, -віси,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *І відповідав, кажучи: Ім'я моє легіон.* Св. Мр. V. 9. *Я, молоденька, уміла відповісти.* Чуб. V. 698. 2) Соотвѣтствовать. 3) Отвѣчать, быть отвѣтственнымъ, отвѣтить.

Відповіддя, -дя, *с.* Слово это впервые появилось въ фальсифицированной думѣ «Битва Чигиринская», опубликованной Срезневскимъ въ первой части «Запорожской Старины» стр. 86 въ такой формѣ: *Тільки святий Бог наших не забував, на великі зусилья на* **вітповітї** *держав.* Значеніе слова здѣсь неясно. Максимовичъ въ сборникѣ 1849 г. исправилъ: *На великі зусилья, на відповідья держав* (стр. 53) и далъ переводъ: отвѣтъ, отпоръ.

Відповідний (-ній), -а (-я), -е (-є). 1) Отвѣтный. *Відповідний лист.* 2) Соответственный. *Як, купаючись, набереться води в ухо, то стане на одну ногу, одповідню тому ухові....* Ном. № 336.

Відповідно, *нар.* Соотвѣтственно.

Відповідувати, -дую, -єш, *гл.* = **Відповідати.** *А що він відповідував?* Черк. у.

Відповідь, -ді, *ж.* Отвѣтъ. *Одповідь мав дати.* Котл. Ен. IV. 48. *Нам треба дати одповідь тим, що післали.* Єв. І. І. 22.

Відповісти. См. **Відповідати.**

Відповістити. См. **Відповіщати.**

Відповіщати, -щаю, -єш, сов. в. **відповістити, -щу, -стиш,** *гл.* Разсказывать, разсказать. *Чую, що стара за мене одповіщає.* МВ. І. 17. *Люде всі як раз нам і відповістили.* Федьк. *Як почала вона говорити, то і за себе все сказала, і за нас одповістила.* МВ. І. 75.

Відпозива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Вернуть судомъ. *Дак я оце іду позивать: може як небудь чи не відпозиваю своє.* Чуб.

Відпокутувати, -тую, -єш, *гл.* Искупить покаяніемъ. *Маруся.... подалась у черниці, щоб свій гріх одпокутувати.* Г. Барв. 455.

Відполіскувати, -кую, -єш, сов. в. **відполоскати, -щу, -щеш,** *гл.* Отмывать, отмыть, полоща въ водѣ.

Відполовинити, -ню, -ниш, *гл.* Взять чего половину. *Хазяйко, дай на онучі! — Не дає.... Я найшов драночку, одполовинив собі, взяв, а то їй на пелюшки покинув.* Г. Барв. 405.

Відполоскати. См. **Відполіскувати.**

Відпомина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Помянуть (церковнымъ поминовеніемъ). *Кому се зостанеться, той і спасибі скаже, і відпоминає нас.* Кв. І. 118. *Умер той дід, поховали, відпоминали. Г.* Барв. 196. *Одпоминають попи мою душу.* КС. 1882. X. 24.

Відпорина, -ни, *ж.* Шесть, которымъ отталкиваютъ неводъ на глубину. Павлогр. у. (Залюбовск.).

Відпороти, -ся. См. **Відпорювати, -ся.**

Відпорювати, -рюю, -єш, сов. в. **відпороти, -рю, -реш,** *гл.* Отпарывать, отпороть.

Відпорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **відпоротися, -рюся, -решся,** *гл.* Отпарываться, отпороться.

Відпочива́ння, -ня, *с.* Отдыхъ, отдохновеніе. *Сами собі дали на три години відпочивання.* Макс. (1849). 54.

Відпочива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **відпочити, -чину, -неш,** *гл.* Отдыхать, отдохнуть. *Тоді одпочинемо, як помремо.* Ном. № 10031. *Ляжмо, сестро, одпочиньмо.* ЗОЮР. II. 21.

Відпочивок, -вку, *м.* = **Відпочинок.** Употр. и во мн. ч.: *Поки діло кінчати, — сядьмо на відпочивки.* Подольск. г.

Відпочин, -ну, *м.* Отдыхъ. *Карим очам спання нема, ніжкам — одпочину.* Чуб. V. 577.

Відпочиння, -ня, *с.* Отдохновеніе. *По три поклони покладали, відпочиння мали.* (Изъ фальсифиц. думы). Макс. (1849). 30.

Відпочинок, -нку, *м.* = **Відпочин.** Рудч. Ск. II. 73. *Ні сну мені, ні одпочинку.* МВ. II. 14. *Нема ніжкам одпочинку.* Мет. 78.

Відпочити. См. **Відпочивати.**

Відправа, -ви, *ж.* 1) Богослуженіе, служеніе. *Кончилась відправа, вона* (панночка) *пішла з церкви.* Рудч. Ск. II. 47. *Попи добилися копійки і за одправи принялись.* Мкр. Г. 70. **Відправу правити, чинити**. Служить (въ церкви). *Почали велику одправу правити.* Рудч. Ск. II. 31. *Сліпий старець чинить у дому Божому одправу.* МВ. І. 16. 2) Отпускъ.

Козак молоденький о відправу просить: «пусти ж мене, пане, звідси на Волиня». Гол. I. 104.

Відправити, -ся. См. **Відправляти, -ся.**

Відправля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відправити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Тяжко, тяжко мені тебе з дому одправляти.* Макс. (1849). 7. *Одправила-сь чесних хлопцей, та чекай донині: тепер підеш за такого, котрий пасе свині.* Гол. IV. 510. 2) Разсчитывать, удалять (служащихъ). 3) Отправлять, отправить, отбывать, отбыть. *Ой він пішов до ляшеньків служби відправляти.* Макс. 4) Совершать, совершить богослужебный обрядъ. *Одправив отець Яків утреню.* Г. Барв. 190. *Заховав дід бабу і похорон одправив.* Рудч. Ск. II. 54. *Похорон одправляти.* АД. I. 117.

Відправлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відправитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Отправляться, отправиться. Рудч. Ск. I. 100.

Відправувати, -вую, -єш, *гл.* = **Відправляти 4.** *Службу* (в церкві) *одправували.* КС. 1884. VIII. 724.

Відпроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **відпровадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать, отвести; спроваживать, спровадить, прогнать. *Завтра відпровадить у Прилущину двісті жолнірів, щоб вони спалили Ржавець.* Стор. МПр. 99. 2) Проводить, провести. *Нам пошли, Боже, вік і здоров'я, щоб цей празник одпровадить, нового году діждать легенько.* Ном. № 11573.

Відпроваження, -ня, *с.* Провожаніе.

Відпроваж(ув)ати, -жу(а)ю, -єш, *гл.* = **Відпроваджувати.**

Відпродати. См. **Відпродувати.**

Відпродувати, -дую, -єш, сов. в. **відпродати, -дам, -даси,** *гл.* Перепродавать, перепродать.

Відпросити, -ся. См. **Відпрошувати, -ся.**

Відпроторити, -рю, -риш, *гл.* Отправить, отпровадить.

Відпроторитися, -рюся, -ришся, *гл.* Отстраниться. *Батько заможний, дак вона зараз і відпроторилась од нас: ми вже їй не рівня.* Г. Барв. 121.

Відпрохати, -ся. См. **Відпрохувати, -ся.**

Відпрохувати, -хую, -єш, сов. в. **відпрохати, -хаю, -єш,** *гл.* = **Відпрошувати, відпросити.**

Відпрохуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **відпрохатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* = **Відпрошувати, -ся.** *Заплатив Беркові гроші, а з процентом одпрохався.* Левиц. I. 108. Мнж. 102.

Відпрошувати, -шую, -єш, сов. в. **відпросити, -шу, -сиш,** *гл.* Отпрашивать, отпросить, освободить просьбами. *Побачиш сина, а може й додому одпросиш.* Левиц. I. 60.

Відпрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **відпроситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Отпрашиваться, отпроситься. *Циган насилу одпросився, — вони його покинули та й пішли.* Рудч. Ск. II. 183. *Відпросились у матері у Київ.* Стор. МПр. 34.

Відпрягати, -гаю, -єш, сов. в. **відпрягти, -жу, -жеш,** *гл.* Отпрягать, отпречь. *Відпрягли коней.* Стор. II. 97.

Відпрядати, -даю, -єш, сов. в. **відпрясти, -пряду, -деш,** *гл.* Прясть въ отплату за что, отрабатывать, отработать пряденіемъ. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти*

одшивала, чи ти одпрядала? Грин. III. 399. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Відпрядки, -дків, *м. мн.* Остатки, отбросы при пряденіи. Ум. **Відпрядочки.** *Що ж она діє? — Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзадячко..., хоть відпрядочки на шаріночку.*

Відпускати, -каю, -єш, сов. в. **відпустити, -пущу, -стиш,** *гл.* 1) Отпускать, отпустить. *Петра на волю відпустили.* Шевч. 2) Отчаливать, отчалить. *В тій галері від пристані далеко одпускали, чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209. 3) Отпускать, отпустить, ослабить. *Оце наївся, треба й очкур відпустити.* 4) Разрѣшать, разрѣшить (отъ грѣховъ). *Одпусти, Боже, гріха, в кого жінка лиха: і моя недобра.* Ном. № 9114.

Відпуст, -ту, *м.* Отпущеніе грѣховъ, разрѣшеніе. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **На відпуст ходити**. Ходить на богомолье. *З дитиною на відпуст, а з лихою долею на весілля.* Ном. № 8109.

Відпуститель, -ля, *м.* Отпускающій. *Я Іван Хреститель, — гріхам відпуститель.* Рудч. Ск. I. 178.

Відпустити. См. **Відпускати.**

Відпущення, -ня, *с.* Отпущеніе. *Відпущення гріхів од Господа.... добуде.* Стор. МПр. 39.

Відрада, -ди, *ж.* 1) Отрада, утѣшеніе. *Та не дав мені порадоньки, серцю одрадоньки. — Яку ж тобі, моя мила, одраду давати?* Мил. 115. *Ой коли б ти, мати, знала, що то за досада, то б ти мене оженила, щоб була відрада.* Мет. 2) Отсовѣтываніе. Ум. **Відрадонька.** *Нема мені відрадоньки від мого нелюба.* Мет. 253. См. **Відрадість.**

Відраджування, -ня, *с.* Отсовѣтываніе.

Відраджувати, -джую, -єш, сов. в. **відрадити, -джу, -диш,** *гл.* Отсовѣтывать, не совѣтовать, не посовѣтовать что дѣлать.

Відрадісний, -а, -е. Отрадный, радостный. *Ой як же мені веселому бути, веселому, одрадосному.* Мет. 71. *Мені ви світ одрадісний зробили.* К. ПС. 59.

Відрадісно, *нар.* Отрадно; радостно, весело. *Що то молоді літа золоті людям! Що задумав, все йому можна, все йому відрадісно, все втішно.* МВ. II. 79.

Відрадість, -дости, *ж.* Отрада, утѣшеніе. АД. і: 91. *Ой молодосте, відрадосте!* Нп. *Шукав одрадости між козаками. К.* ЦН. 175. См. **Відрада, відрадність.**

Відрадність, -ности, *ж.* = **Відрадість.** *Не маю я відрадности від свого нелюба.* Чуб. V. 361.

Відрадонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **відрада.**

Відрадощі, -щей, *ж. мн.* = **Відрадість.** *Відрадощі жизні, кому ви судились?* К. Дз. 135.

Відражуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* Имѣть отраду, радости. *Та чужі люде живуть, та чужі люде одражуються, а я ще й не нажилась, ще й не наговорилась* (бо вмер чоловік). Мил. 209.

Відразу, *нар.* Сразу, вдругъ.

Відралити, -лю, -лиш, *гл.* Пройти раломъ межу.

Відралитися, -люся, -лишся, *гл.* Окончить **ралити.**

Відрахувати, -хую, -єш, *гл.* Отсчитать. *Пан нехай відрахують тілько за кождих п'ятнадцять огірків, що там тому.* Чуб.

Відраювати, -раюю, -єш, сов. в. **відраяти, -раю, -єш,** *гл.* Отсовѣтовать, не совѣтовать, не посовѣтовать. *Одраяли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. III. 179.

Відректи, -ся. См. **Відрікати, -ся.**

Відрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відірвати, -рву, -веш,** *гл.* Отрывать, оторвать. *Ой відріжте й або відірвіте й та срібного ґудзя.* Мет. 403.

Відриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відірватися, -рвуся, -вешся,** *гл.* Отрываться, оторваться. *Випив він та зараз давай відриватись від стіни.* Рудч. Ск. II. 69. *Одірвись, коню, од берестонька.* Мет. 19.

Відригати, -гаю, -єш, сов. в. **відригнути, -ну, -неш,** *гл.* Отрыгивать, отрыгнуть.

Відригатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **відригнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Отрыгиваться, отрыгнуться. *Так хтось згадав, що вчорашній борщ відригнувся.* Ном. № 369.

Відріз, -зу, *м.* Мѣра земли: участокъ въ три десятины. Миргор. у. Вас. 197.

Відрізати, -ся. См. **Відрізувати, -ся.**

Відрізнити, -ся. См. **Відрізняти, -ся.**

Відрізняти, -няю, -єш, сов. в. **відрізни́ти, -ню́, -ни́ш,** *гл.* 1) Отдѣлять, отдѣлить. *Вони вже двох синів одрізнили, а два з їми живуть.* Пирят. у. *Відрізняють дитину від матерньої мови.* О. 1861. XI. 104. *Майстер ще з неї* (дитини) *городянина зробить.... усіма звичаями од селян одрізнить.* К. (О. 1862. III. 22). 2) Отличать, отличить. *Мова.... відрізняє людей від инших звірів.* Дещо.

Відрізнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **відрізни́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* 1) Отдѣляться, отдѣлиться, отстраняться, отстраниться. *Цвіла, цвіла калинонька, на воду схилилась, дівчинонька журилася, що від роду відрізнилась.* Мет. *А всі зірочки до купочки, місяць одрізнивсь.* Грин. III. 165. 2) Выдѣляться, выдѣлиться. *Звідтіль одрізнявся голосний крик корови або півня.* Левиц. I. 126. 3) Отличаться, выдѣляться, выдѣлиться, *Зорі відрізняються від планет.* Ком. I. 32.

Відрізувати, -зую, -єш, сов. в. **відрізати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Отрѣзывать, отрѣзать. *Я з Степанидою йому дві сорочки відрізали.* Г. Барв. 98. *Поли одрізуй та плечі латай.* Ном. № 1545. *Як різцем одрізало.* Ном. № 1838. **Як одрізано**. Нѣтъ какъ нѣтъ. *То було що дня вчащає, а тепер і не побачиш: як одрізано.* 2) Только сов. в. Рѣзко отвѣтить, рѣзко отказать. *Возному так одрізала, що мусить одчепиться.* Котл. НП. 367.

Відрізуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **відрізатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать себя отъ чего. *Взяла ключ відрізалася.* Чуб. *Нерівно відрізалося.*

Відрікати, -каю, -єш, сов. в. **відректи, -речу, -чеш,** *гл.* Отвѣчать, отвѣтить. *Так це їй.... каже, а воно одріка.* Мнж. 173. *Е ні, одріка, се вже не шпачки.* Ном. № 13712.

Відрікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **відректися, -речуся, -чешся,** *гл.* Отказываться, отказаться. *Родино моя, не відрікайся од мене.* Чуб. III. 129. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас, ідіть собі на очерета, на болота.* Чуб. I. 120. *Варив чорт з москалем пиво та й солоду відрікся.* Ном. № 821.

Відро, -ра, *с.* Ведро. *Пішла по воду, відра побила.* Мет. 5. *Чи три відрі, чи чотирі відрі про празники горілки взято?* Екатериносл. у. Ум. **Відерце, відерочко, відерко**.

Відробити, -ся. См. **Відробляти, -ся.**

Відробіток, -тку, *м.* = **Відробок.** *Позичте.... карбованця на відробіток.* Левиц. I. 69. *Ти б позичив у кого небудь на відробіток.* О. 1861. XI. 111.

Відроблювати, -люю, -єш, *гл.* = **Відробляти.**

Відробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відробити, -блю, -биш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать. *Чи не зорали б ви мені? Я б уже вам відробив.* Рудч. Ск. II. 9. Иногда просто

взамѣнъ работы получить что-либо. *Хомина жінка одробила десь курочку і приносе додому.* Мнж. 66. *Одробить де пшінця або прісця та зварить кулешик.* Грин. 11. 177. 2) При помощи волшебства уничтожать, уничтожить сдѣланное, возвращать, вернуть къ прежнему состоянію. *Я поробив їх вовками, а одробити не зумію.* ХС. VII. 455. *Хто одробе мою дочку од цього, що їй пороблено, тому дарую половину царства.* Грин. II. 252.

Відроблятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відробитися, -блюся, -бишся,** *гл.* Оканчивать, окончить работу. *Було над вечір обробимось, пані куди в гостину пійде, — сидимо коло воріт.* МВ. II. 36.

Відробок, -бку, *м.* Отработокъ. *За гроші не наймає пан поля, а все на відробок.* Литин. у.

Відродження, -ня, *с.* Возрожденіе.

Відроджувати, -джую, -єш, сов. в. **відродити, -джу, -диш,** *гл.* Возрождать, возродить. *Аж світ мені піднявся вгору! одродили ви мене.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Відроджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **відродитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Возрождаться, возродиться.

Відродок, -дка, *м.* Выродокъ.

Відроскошувати, -шую, -єш, *гл.* Пожить въ довольствѣ, въ роскоши. *Це вона там одроскошує.* Пирят. у.

Відроста́ння, -ня, *с.* Отростаніе. Харьк.

Відростати, -таю, -єш, сов. в. **відрости, -ту, -теш,** *гл.* Отростать, отрости. *Як відростала чуприна, то закручували її за вухо.* Стор. II. 167.

Відросток, -тку, *м.* Отростокъ. *Який корінь, такий і одросток.* Ном. № 7139. Ум. **Відростоньок.** *Зеленая та дібрівонько, чого в тебе пеньків много, зеленого а ні одного, одростонька ні од одного?* Грин. III. 468.

Відрочити. См. **Відрочувати.**

Відрубати. См. **Відрубувати.**

Відрублювати, -люю, -єш, *гл.* **= Відрубувати.** Стор. I. 151.

Відрубний, -а, -е. 1) Отдѣльный, обособленный. 2) Совершенно отличный, иной. Желех.

Відрубність, -ности, *ж.* Отдѣльность.

Відрубно, *нар.* Отдѣльно.

Відрубок, -бка, *м.* Отрубокъ.

Відрубувати, -бую, -єш, сов. в. **відруба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* 1) Отрубывать, отрубить. *Голову йому відрубав.* Рудч. Ск. II. 69. *Відрубай кінець, щоб корочча палиця була.* 2) Только сов. в. **= Відрізати 2.** *А вона мені як одрубала, та ще й при дочках.* Левиц. I. 140.

Відрядити, -ся. См. **Відряжати, -ся.**

Відряжати, -жаю, -єш, сов. в. **відрядити, -джу, -диш,** *гл.* **= Виряжати, вирядити.** *Поставили йому хату й відрядили і нічого не дали.* Чуб. *Вхопила Ганна свою новішу свитину, побігла до шинкарки, заставила за карбованця і одрядила жида, що привіз сина.* Левиц. I. 65. *Пошлю послів десятків з п'ять і мушу дари одрядити.* Котл. Ен.

Відряжатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **відрядитися, -джуся, -дишся,** *гл.* **= Виряжатися, вирядитися.** *Куди ти убіраєшся, куди ти одряжаєшся?* Мил. 209.

Відрятовувати, -вую, -єш, сов. в. **відрятува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Спасать, спасти отъ чего. *Одрятуй нас од видимої смерти.* Чуб. II. 48.

Відсаджувати, -джую, -єш, сов. в. **відсадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Отсаживать, отсадить, посадить отдѣльно. *Відсадив його, як кота від сала.* Ном. № 3503. 2) О растеніяхъ: Отсаживать, отсадить, посадить отростокъ, 3) Только сов. в. Отбить. *Відсадив йому печінки.*

Відсапати. См. **І. Відсапувати.**

Відсапатися, -паюся, -єшся, *гл.* Перевести духъ, отдохнуть. *Щоб одсапатись трохи, зайшов він за кущі.* Левиц. І. 272.

Відсапнути. См. **ІІ. Відсапувати.**

І. Відсапувати, -пую, -єш, сов. в. **відсапа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Отрабатывать, отработать полотьемъ. *Дайте на подать п'ять карбованців, я вам, пане, з дітьми відсапаю.*

ІІ. Відсапувати, -пую, -єш, сов. в. **відсапнути, -ну, -неш,** *гл.* Переводить, перевести духъ. *Товстий Хоцінський насилу дихав, одсапував після дороги.* Левиц. І. 162. *Відсапнув трохи.*

Відсахнутися, -нуся, -нешся, *гл.* 1) Отшатнуться отъ кого, отстраниться. *З острахом великим вона од його одсахнулась.* МВ. (О. 1862. І. 90). 2) Оставить кого, отшатнуться отъ кого; отстать, отвязаться отъ кого. *До батька не йду жалітись. Батько не мати, — відсахнувся.* Г. Барв. 273. *Одсахнувсь жінки й дитинки.* Мнж. 187. *Коли б мені його піймать да провчить, воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. І. 11.

Відсвіт, -ту, *м.* Отраженіе. *Яким повів очима навкруги, ніби шукаючи в проворній воді її* (Зосиного) *чарівничого одсвіту.* Левиц. І. 265.

Відсвічувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Отражать, отсвѣчивать. *У печі палає, ян у гуті. Одсвічують весело білі стіни і божничок.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 57). 2) Отражаться.

Відсвічуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Отражаться, отсвѣчиваться.

Відсвяткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Отпраздновать. *Одсвяткували ми Зелену Неділю.* МВ. І. 84.

Відселити, -ся. См. **Відселяти, -ся.**

Відселя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відселити, -лю, -лиш,** *гл.* Отдѣлять, отдѣлить сына на самостоятельное хозяйство. *Оце я одселяю вже старшого сина, ставлю йому хату на леваді.* Рк. Левиц.

Відселятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відселитися, -люся, -лишся,** *гл.* Выходить, выйти на самостоятельное жилище и хозяйство (о сыновьяхъ). *Час синам одселятися на свої оселі.* Рк. Левиц.

Відсердитися, -джуся, -дишся, *гл.* Перестать сердиться. *Поки прут найшов, та й відсердився, та на свою миленькую змилосердився.* Чуб. V. 581.

Відси, *нар.* **= Відсіль.**

Відсиджувати, -джую, -єш, сов. в. **відсидіти, -джу, -диш,** *гл.* Отсиживать, отсидѣть. *Піду у монастир відсиджувати за шкуру.* Чуб.

Відсилати, -лаю, -єш, сов. в. **відіслати, -шлю, -шлеш,** *гл.* Отсылать, отослать, посылать, послать. *Козак до дівчини дрібні листи пише, відсилає до дівчини буйними вітрами.* Чуб. V. 312. *Відсилають у солому спати.* Чуб. І. 175. *Да взяв Бог тую жінку, що з цвіту, да одіслав на небо.* Чуб. І. 146.

Відсилити, -лю, -лиш, *гл.* Отвязать. Галиц. *Відсилив штирі воли та й повів додому.*

Відсип, -пу, *м.* Плата частью продукта за рушенье пшена. *Товкла в нас просо за одсип.* Г. Барв. 12.

Відсипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **відсипати, -плю, -плеш,** *гл.* 1) Отсыпать, отсыпать, отмѣрять, отмѣрить что-либо сыпучее. *Відсип і мені трохи борошна. Треба відсипати хліб у гамазею, що весною позичали.* Зміев. у. 2) Отливать, отлить. *Відсипала борщу в глечик.*

Відсипатися, -паюся, -єшся, *гл.* Отсыпаться. *Три ночі не спав, тепер буду відсипатися.*

Відсипне, -ного, *с.* Отсыпное.

Відсипний, -а, -е. Отсыпной.

Відсипщина, -ни, *ж.* Отплата за что нибудь зерномъ или мукой.

Відсиса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Отсасывать.

Відсихати, -хаю, -єш, сов. в. **відсох(ну)ти, -хну, -неш,** *гл.* Отсыхать, отсохнуть.

Відсі, *нар.* = **Відсіль.**

Відсіватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відсіятися, -сіюся, -єшся,** *гл.* Кончать, кончить сѣять, кончить посѣвы. *Вже люде відсіваються. — Живуть усю весну.... на полі, поки одсіються.* О. 1861. IX. 193.

Відсідати, -даю, -єш, сов. в. **відсісти, -сяду, -деш,** *гл.* Садиться, сѣсть далѣе, пересаживаться, пересѣсть.

Відсідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **відсістися, -сядуся, -дешся,** *гл.* Отставать, отстать коркѣ у хлѣба. *Хліб відсівся.* Вх. Зн. 7.

Відсікати, -каю, -єш, сов. в. **відсікти, -січу, -чеш,** *гл.* Отсѣкать, отсѣчь. *Ангел махнув та й відсік праве крило Сатанаїлу.* Чуб. I. 35.

Відсіктися, -чуся, -чешся, *гл.* Отбиться оружіемъ въ бою.

Відсіль, відсіля, *нар.* Отсюда. *Комусь буде тяжко важко, як я піду відсіль.* Нп. *Недалеко відсіля спасається пустельник.* Стор. I. 106.

Відсісти, -ся. См. **Відсідати, -ся.**

Відсіч, -чі, *ж.* Отраженіе нападенія, отпоръ. *Давали таки добру одсіч харцизякам.* К. ЧР. 358.

Відскакувати, -кую, -єш, сов. в. **відскочити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Отскакивать, отскочить. *То збоку, то ззаду, то спереду, то прискакує, то одскакує.* Левиц. I. 107. 2) Отлучаться, отлучиться на короткое время. *Чи вам мене не треба буде? Я хочу одскочити ниток купити.* Черниг. у. 3) **Відскочити від слова**. Не исполнить даннаго слова, не сдержать обѣщанія. *Хто од слова одскочить, коло того шкура обскочить.* Ном. № 10670.

Відскіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Отдѣдаться. *Лихо, сказано, як до кого причепиться, — не одскіпаєшся.* Мир. ХРВ. 218.

Відскороджувати, -джую, -єш, сов. в. **відскородити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать боронованіемъ. 2) Отплачивать, отплатить, отомщать, отомстить. *Дав почубеньків* (старець поводиреві), *дак той і одскородив йому.* Ном. № 13663.

Відскочити. См. **Відскакувати.**

Відслід, -ду, *м.* Слѣдъ; отпечатокъ. Желех.

Відслонити, -ся. См. **Відслоняти, -ся.**

Відслоняти, -няю, -єш, сов. в. **відслони́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Отслонять, отслонить, открывать, открыть. *Одслонила заслінку.* Рудч. Ск. II. 41.

Відслонятися, -няюся, -єшся, сов. в. **відслонитися, -нюся, -вишся,** *гл.* Открываться, открыться. *Завіса відслонилась.* К. МХ. 28.

Відслуга, -ги, *ж.* 1) Отслуживаніе. *Забрав гроші, а тепер мусить іти у відслугу,* 2) Отплата, вознагражденіе за что-либо. *От же тобі за твоє добро й наша одслуга.* ЗОЮР. II. 69. 3) Конецъ службы. *Лишила дома слугу на відслузі, свекруху в недузі.* Гол. I. 158.

Відслуговувати, -вую, -єш, сов. в. **відслугувати, -гую, -єш,** *гл.* Отслуживать, отслужить, отрабатывать, отработать.

Відслужити. См. **Відслужувати.**

Відслужитися, -жуся, -жишся, *гл.* Отбыть службу. *Пишуть чорним по білому у некрути дати. Нехай пишуть, я не боюся: кінь вороний, сам молодий, дасть Бог одслужуся.* Чуб. V. 970.

Відслужувати, -жую, -єш, сов. в. **відслужити, -жу, -жиш,** *гл.* **= Відслуговувати, відслугувати.** *Позичте мені огню, — я вам одслужу.* Рудч. Ск. II. 6. *Одслужи той хліб, що лежачи переїла.* Мир. Пов. I. 124.

Відсоборувати, -рую, -єш, *гл.* Совершить надъ кѣмъ таинство елеосвященія. *Одсоборував* (хвору).... *Михаїл.* Сим. 237.

Відсовувати, -вую, -єш, *гл.* **= Відсувати.**

Відсовуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* **= Відсуватися.** *Не годиться і вам, старим, одсовуватись, коли молоді присуваються.* Левиц. I. 326.

Відсоння, -ня, *с.* Солнечная сторона.

Відсоптися, -нуся, -нешся, *гл.* Отдышаться, отдохнуть. *Ми зупинились..., щоб дати коням одсоптись, як казав погонич.* Г. Барв. 3і.

Відсотати. См. **Відсотувати.**

Відсоток, -тка, *м.* Процента. Кон. Ар. 62.

Відсотувати, -тую, -єш, сов. в. **відсотати, -таю, -єш,** *гл.* Разматывать, размотать (нитки).

Відсох(ну)ти. См. **Відсихати.**

Відсочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Отстать отъ знакомыхъ, раззнакомиться. Конот.

Відспівати. См. **Відспівувати.**

Відспіватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Перестать пѣть. *Соловейки вже відспівалися.*

Відспівувати, -вую, -єш, сов. в. **відспіва́ти, -ва́ю, -єш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить пѣніемъ. *А я їй одспівую, жартуючи, бач.* Левиц. I. 112. 2) Кончать, кончить пѣть; пропѣть. *А чом же ти не співаєш? — Я вже одспівала.* Шевч. *Нехай молодчі співають, я вже своє одспівав.* Левиц. Пов. 231. *Молебень завтра рано одспіваю.* Мкр. Н. 14.

Відсповідати, -даю, -єш, *гл.* Окончить исповѣдывать.

Відсповідатися, -даюся, -єшся, *гл.* Окончить исповѣдываться.

Відставати, -таю, -єш, сов. в. **відстати, -тану, -неш,** *гл.* 1) Отставать, отстать. *А того я* (зозуля) *кую, що від вас відстаю, мої чорні галочки.* Мет. 152. *Од одного берега одстав, та до другого не пристав.* Ном. № 7636. 2) Отставать, отстать, отдѣлиться, отклеиться. *Як помазав спину, — аж шкура одстала.* Чуб. V. 406. 3) **Від журботи відстати**. Отдохнуть отъ заботъ, печали. *Нехай* (чоловік-п'яниця) *спить, нехай лежить, та нехай не встане. Нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Відставити. См. **Відставляти.**

Відставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відставити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Отставлять, отставить. *Стривай, чавун з окропом трохи відставлю.* 2) Оттопыривать, оттопырить. *Вовк одставив свій хвіст.* Чуб. І. 52.

Відстановити. См. **Відстановляти.**

Відстановля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відстановити, -влю, -виш,** *гл.* Удалять, удалить, отстранить. *Оце тільки від грудей одлучать, так уже воно від діда й нікуди, — спить із їм укупі, поки друге підросте; тільки невістка одлучить, дід уже більшенького від себе відстановить, а другого бере. Г.* Барв. 130.

Відстановний, -а, -е. Отставной. *Він відстановний москаль і з давніх москалів нема старішого над його.* Васильк. у.

Відстати. См. **Відставати.**

Відстерегтися, (речися), -жуся, -жешся, *гл.* Быть на сторожѣ. Галиц.

Відстіба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **відстібнути, -бну, -неш,** *гл.* Отстегивать, отстегнуть.

Відсто(в)бурчити. См. **Відсто(в)бурчувати.**

Відсто(в)бурчувати, -чую, -єш, сов. в. **відсто(в)бурчити, -чу, -чиш,** *гл.* Оттопыривать, оттопырить. *Голуб праве крило відстобурчить трошки.* Чуб.

Відсторони́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* 1) Посторониться. 2) Отстраниться. *Краще відсторонитись, ніж і собі у біду попасти.* Мир. Пов. II. 103.

Відсторонь, *нар.* Въ сторонѣ, отдѣльно.

Відсторь, *нар.* = **Відсторонь.** *При самотному житті одсторь од товариства.* Мир. ХРВ. 29.

Відстоювати, -стоюю, -єш, сов. в. **відстояти, -стою, -їш,** *гл.* 1) Простаивать, простоять. *Побравсь до церкви, одстояв службу.* МВ. (О. 1862. І. 91). 2) **Відстояти ноги**. Отъ долгаго стоянія получить отекъ ногъ. *Левиц.* І. 147. *Сідайте, бо ноги відстоїте.* Г. Барв. 215. 3) Отстаивать, отстоять, защищать, защитить. *Я оце вас усе одстоював.* Мир. Пов. І. 141.

Відстраждати, -даю, -єш, *гл.* Отстрадать, перенести страданія, вытерпѣть страданія. Волч. у. *Що вже вона бідна отстраждала за таким п'яницею, так один Господь знає.* Харьк.

Відстрахати, -хаю, -єш, *гл.* Отпугнуть, отогнать страхомъ. *Робусинський думав відстрахати, глянув з погордою і гукнув: «Зась, свинота!»* Св. *Л.* 299.

Відстрахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Покинуть со страху. *У людей сусіди бувають добрі.... а тут усі відцурались, усі відстрахались.* Св. *Л.* 125.

Відстрявати, -ряю, -єш, сов. в. **відстряти, -ряну, -неш,** *гл.* Отступать, отступить отъ чего, отстраниться. *Хотіли гуртом купить ту землю і Павло був між нами, а тоді він од нас одстряв.* Александров. у. (Залюбов.).

Відступ, -пу, *м.* Отступленіе. Котл. Ен. VI. 62.

Відступа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **відступити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Отступать, отступить. *Слуги відступили позад.* Єв. І. XVIII. 6. *Подайте, каже, мені того Михайлика, то я одступлю.* ЗОЮР. І. 3. 2) Уступать, уступить. *Під ярмарок город відступив велику лощину поміж Подолом і Ворсклом.* О. 1861. IX. 176.

Відступатися, -паюся, -єшся, сов. в. **відступитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Отходить, отойти, сходить, сойти съ дороги. *Одступіться, вороги, із князевої дороги.* Мет. 228. *Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг.* Котл. Ен. І. 2) Отступаться,

отступиться, отстраняться, отстраниться. *Як у сироти пшениця родила, тоді сироту родина любила, а як у сироти кукіль уродився, тоді од сироти ввесь рід одступився.* Чуб. V. 449.

Відступне, -ного, *с.* Отступное. МУЕ. III. 117. См. **Відкупне.**

Відступний, -а, -е. Отступной.

Відступство, -ва, *с.* Отступничество.

Відступця, -ці, *м.* Отступникъ.

Відсува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відсунути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Отодвигать, отодвинуть, отсовывать, отсунуть. *Потихеньку к двору приїзжає, помаленьку віконце одсуває.* Чуб. V. 55. *Не будуть та кватирочки відсувати.* Мет. 154. 2) Отсрачивать, отсрочить (назначенное время, срокъ). *Я йому винен був гроші, так ото просив його, — ну він і одсунув строк на далі.* Новомоск. у.

Відсуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **відсунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Отодвигаться, отодвинуться. *Не сами вікна одсуваються.* Чуб. V. 699. *Одсунься геть, не підступайсь.* Котл. Ен. VI. 36.

Відсуджувати, -джую, -єш, сов. в. **відсудити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Присуждать, присудить въ чью пользу. *Вам громада відсудила.* Мир. Пов. I. 164. *Одсудили мою землю Бог знає й кому.* Мир. ХРВ. 220. 2) Отсовѣтовать, совѣтами или наговорами отбивать, отбить, отстранить одного отъ другого. *Відсудилисьте мого друга від мене.* Грин. III. 251. *Нема того, що любила, і немає, і не буде — одмовили вражі люде, одраїли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. III. 179.

Відсунути, -ся. См. **Відсувати, -ся.**

Відтавати, -таю, -єш, сов. в. **відтанути, -ну, -неш,** *гл.* Оттаивать, оттаять.

Відтаганити. См. **Відтаганювати.**

Відтаганювати, -нюю, -єш, сов. в. **відтаганити, -ню, -ниш,** *гл.* Снимать, снять съ тренога котелокъ съ варящейся пищей. *Чи вже кашу відтаганювати?*

Відтак, *нар.* Потомъ, затѣмъ. *Треба привітати, відтак його до хатоньки миленько просити.* Гол. III. 464. *Треба Богу ся помолити, відтак на войну йти.* Гол. I. 11.

Відталь, -лі, *ж.* Время, когда снѣгъ весною таетъ.

Відтанути. См. **Відтавати.**

Відтепер, *нар.* Съ этого времени, отнынѣ. *Чого це ви лежите? — Хиба я одтепер лежу? І! вже багато діла застоялось, одколи я лягла.* Кіев. у.

Відтеплий, -а, -е. Оттаявшій. *Вже травичка блищала з землі одтеплої.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Відтеплінь, -ні, *ж.* Оттепель. Міусск. окр.

Відтерати, -раю, -єш, сов. в. **відтерти, відітру, -реш,** *гл.* Оттирать, оттереть.

Відтерпіти. См. **Відтерплювати.**

Відтерплювати, -люю, -єш, сов. в. **відтерпіти, -плю, -пиш,** *гл.* Вытерпливать, вытерпѣть за что либо. *За все ми одтерпіли.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Відтерпітися, -плюся, -пишся, *гл.* Натерпѣться.

Відтерти. См. **Відтерати.**

Відти, *нар.* Оттуда. *Бодай туди не дойшло і відти не прийшло.* Ном. № 3767.

I. Відтикати, -каю, -єш, сов. в. **відіткнути, -ну, -неш,** *гл.* Откупоривать, откупорить, открывать, открыть. *Відіткни пляшку. Одіткнув верх.* Рудч. Ск. I. 182.

II. Відтикати, -каю, -єш, сов. в. **відтикати, -тичу, -чеш,** *гл.* 1) Обдергивать, обдернуть. *Відтич спідницю, бо ходиш підтикана як чапля.* 2) **— копи.** Отмѣчать копны, втыкая въ нихъ палки? Ном. № 10175.

Відтикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **відіткнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Откупориваться, откупориться. *Чоп як відіткнувся, вода й забулькотіла.* Стор. I. 82.

Відтин, -ну, *м.* Отрѣзываніе, отрубываніе, отпиливаніе. Шух. I. 177.

Відтина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **відтяти, -дітну, -неш,** *гл.* Отсѣкать, отсѣчь, отрубливать, отрубить. *Вона йому голову відтяла.* Рудч. Ск. **Відтяти пелену**. Отрѣзать подолъ — наказаніе женщинѣ за прелюбодѣяніе. *А з Марсом чи давно піймавши, Вулкан їй пелену відтяв?* Котл. Ен. VI. 12. **Річ відтяло (кому, у кого)**. Не въ состояніи заговорить, отняло языкъ. Мир. ХРВ. 17.

Відтискати, -каю, -єш, сов. в. **відтиснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Отдавливать, отдавить. 2) Отодвинуть, оттиснуть. *Пручались цікаві, щоб ближче, — їх знов одтискали далі.* МВ. (О. 1862. I. 101). *Молодиць і дівчат одтиснули далі.* МВ. (О. 1862. I. 101).

Відтів, *нар.* **= Відтіль.** Гол. I. 175.

Відтіль, відтіля, *нар.* **= Відти.** *Втри вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16. *Він відтіля не втече.* Рудч. Ск. II. 108.

Відтобурчити, -чу, -чиш, *гл.* **= Видстовбурчити.** *Окунь одтобурчить пірця та хвостом повернеться, то щука й не візьме.* Рудч. Ск. II. 112.

Відтовкувати, -кую, -єш, сов. в. **відтовки, -вчу, -чеш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить толочь. 2) Отрабатывать, отработать толченіемъ. 3) Только сов. в. Отбить. *Треба йому відтовкти боки, щоб другий раз глядів лучче телята.* Васильк. у.

Відтоді, *нар.* Съ тѣхъ поръ. *Відтоді та полонина вівчарева звеся.* Млак. 100.

Відтопити, -ся. См. **Відтоплювати, -ся.**

Відтоплювати, -люю, -єш, сов. в. **відтопити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Отогрѣвать, отогрѣть въ печи сметану, простоквашу, чтобы сыворотка отдѣлилась. *Відтопила сиру глечик.* Харьк. 2) Отваривать, отварить. *А забудьків одтопивши, підмостить напиться, то й не стане за ледащо любочка нудиться.* Мкр. Н. 5.

Відтоплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **відтопитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Растапливаться, растопиться, переплавиться. 2) Выплавляться, выплавиться. 3) Отвариваться, отвариться.

Відтоптати. См. **Відтоптувати.**

Відтоптувати, -тую, -єш, сов. в. **відтоптати, -пчу, -чеш,** *гл.* Оттаптывать, оттоптать, истоптать (обувь, ноги). *Ми вже й ноги відтоптали, ходивши до свата.* Г. Барв. 387. *Черевички відтопчу.* Грин. III. 156. **Відтрутити**. См. **Відтручати.**

Відтруть, -ті, *ж.* Болячка, нарывъ. МУЕ. III. 55.

Відтруча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **відтрутити, -тручу, -тиш,** *гл.* Отталкивать, оттолкнуть, оттѣснять, оттѣснить, удалить. *Старшина відтручає мене від батьківського грунту.*

Відтручення, -ня, *с.* Отталкиваніе, оттѣсненіе.

Відтручувати, -чую, -єш, *гл.* **= Відтручати.** О. 1862, I. 80.

Відтулити. См. **Відтуляти.**

Відтуля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відтулити, -лю, -лиш,** *гл.* *Кинулася до печі.... одтуле заслінку.* Мир. Пов. II. 76.

Відтупати, -паю, -єш, *гл.* Оттоптать. *Відтупав ноги, ходячи до пана по гроші. Замолоду не поберегла* (ноги), *одтупала, одтоптала.* Сим. 236.

Відтупуватися, -пуюся, -єшся, *гл.* О звукахъ шаговъ: быть слышнымъ, отдаваться. *Дзвінко й різко одтупувалися усі ступні по снігу.* МВ. III. 81.

Відтухати, -хаю, -єш, сов. в. **відтух(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Спадать, спасть, уменьшаться (объ опухоли). *Що ж тобі відтухає на горличку?* Зміев. у.

Відтягати, -гаю, -єш, сов. в. **відтягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Оттаскивать, оттащить, отволочь. 2) Оттягивать, оттянуть, отвлекать, отвлечь. 3) **Гласу не відтягне**. Не въ силахъ отвести голосъ, заговорить. *Лежить, гласу не відтягне ніякого: ні, вже, кажу, не лийте води, не піднімається.* Новомоск. у.

Відтягувати, -гую, -єш, *гл.* = **Відтягати.**

Відтяти. См. **Відтинати.**

Відумерщина, -ни, *ж.* Выморочное имѣніе. *На старощиння йдуть, а за відумерщину говорять.* Федьк.

Відусіль, Відусіля, *нар.* Отовсюду со всѣхъ сторонъ. *Біда відусіля преться.* Ном. № 2225.

Відусюди, *нар.* = **Відусіль.** Мнж. 60.

Відучити, -ся. См. **Відучувати, -ся.**

Відуч(ув)ати, -чаю, (-чую), -єш, сов. в. **відучити, -чу, -чиш,** *гл.* Отучать, отучить.

Відуч(ув)атися, -чаюся, (-чую)ся, -єшся, сов. в. **відучитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Отучиваться, отучиться.

Відхарамаркати, -каю, -єш, *гл.* Быстро и невнятно прочесть. *Піп щось відхарамаркав, та ніхто не розібрав.*

Відхасник, -ка, *м.* Valeriana officinalis L. V. minor. ЗЮЗО. I. 172.

Відхаювати, -хаюю, -єш, сов. в. **відхаяти, -хаю, -єш,** *гл.* Отхаживать, отходить, спасти отъ смерти. *Царь мусив прохати у Мазепи на дванадцят день згоди, поки відхаяв Палія.* ЗОЮР. I. 116. *Мати відхаяла сю бідолашну жінку.* К. МБ. X. 19.

Відхвалюватися, -лююся, -єшся, *гл.* Грозиться. См. **Нахвалятися.** Св. *Л.* 165.

Відхватитися. См. **Відхвачуватися.**

Відхвачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **відхвати́тися, -чу́ся, -ти́шся,** *гл.* Отскакивать, отскочить. *Вона запалила свічку в хаті, а я тоді й одхвативсь од скрині, не вспів нічого і взяти.* Екатериносл. у. *Насилу Клим відхвативсь.*

Відхибнути, -ну, -неш, *гл.* Отклониться. Ном. III.

Відхибнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Отлучиться на короткое время. *Я одхибнувсь кудись, а пастухи кавуни красти.* Волч. у.

Відхилити, -ся. См. **Відхиляти, -ся.**

Відхиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відхилити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Отклонять, отклонить; отвращать, отвратить, отвести. МВ. I. 21. 2) Пріотворять, пріотворить. *Відхили трошки двері. Двері були відхилені, то я й зазирнув.* Харьк.

Відхилятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відхилитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Отклоняться, отклониться. *Полум'я відхилиться з хати на сіни. Ви ж, густії лози, відхилітеся, ви ж, дрібнії сльози, відкотітеся.* 2) Пріотворяться, пріотвориться. *Двері відхилилися.* Харьк.

Відхитнути, -ну, -неш, *гл.* Отшатнуться. *Мов опалив її своїм поглядом, аж одхитнулась.* МВ. І. 155. *Хотів би він одхитнутись од неї, так вона такеньки пригорнулась, біднесенька, що слова гіркого уста не вимовили.* (О. 1862. І. 75)

Відхід, -ходу, *м.* 1) Отходъ, выходъ. *Марусенька у батенька на одході, посіяла червоний мак на вгороді.* Мил. 144. *Дружки прощаються — цілуються з молодою та, збіраючись виходить з хати, на одхід їй співають.* Грин. III. 490. 2) Расходъ; убыль. *Шкури з дохлих овець брали усі в економію, а як одходу* (дохлих овець) *було багато, то часть зоставляли на хуторі.* Павлогр. у. (Залюбовск).

Відхідливий, -а, -е. Легко успокаивающійся, отходчивый. *Він хоч сердитий, та відхідливий. Серце в мене було одхідливе: я про все й забуду.* Г. Барв. 273.

Відхідний, -а, -е. Прощальный, даваемый на отходѣ. *Обід відхідний.* Чуб. *Дали мені відхідного коня вороного, дівчинонька хустиночку з під злота самого.* Мет. 23.

Відхідник, -ка, *м.* Задній проходъ. *Входить з живіт і відходить в одхідник, очищаючи всяку душу.* Єв. Мр. VII. 19.

Відхлинути(-ся), -ну(-ся), -неш(-ся), *гл.* Передохнуть при плачѣ; откашляться, поперхнувшись или закашлявшись. *Душить кашель. Плаче, плаче, — не одхлине.* Волч. у. *За слізьми не одхлине.* Г. Барв. 140. *Як заб'є, — одхлинутись не можна.*

Відхлянути, -ну, -неш, *гл.* Отхлынуть, сойти назадъ. *Як же минуло лихоліття, та відхлянули татари геть.* К. (Правда, 1868, 353).

Відходити, -джу, -диш, сов. в. **відійти, -дійду, -деш,** *гл.* 1) Отходить, отойти; уходить, уйти. *Відійшли козаченьки від села за милю.* Мет. 26. *Треба одійти од ями, щоб гаразд її перескочити.* Ном. № 13752. *Було бо багато, що приходили і відходили.* Єв. Мр. VI. 31. *Незабаром молодий з своїми одходить до себе на обід.* О. 1862. IV. 30. 2) Умирать, умереть, отходить, отойти. *Твоя душечка одійшла з його поглядом.* Г. Барв. 125. Также и о животныхъ: *Корова заслабла та через чотирі дні й одійшла.* Рк. Левиц. 3) Кончаться, кончиться. *Покіль воду принесла, то й вечеря одійшла.* Чуб. III. 156. *Косовиця ше не одійшла.* Мнж. 120. *Поки одправа в церкві одійде.* О. 1862. IX. 67. 4) Поправляться, поправиться, оживать, ожить. *Чує Марина, що вона оживає, молодіє, одходить.* Левиц. І. 67. *Дуб усох, та відходить од коріня.* Кіев. у. 5) Приходить, прійти въ чувство. *Поблідши, ніби неживая, упала дівка на рундук. Хоч одійшла вона, та знова зомкнула очі.* Греб. 319. 6) Переставать, перестать сердиться. *Иноді траплялось, що він її дуже налає..., дак послі, як одійде, пестить було її всяк.* Г. Барв. 107. Также **відійти від серця**. *Я такий, паничу, хоч який сердитий, то зараз одійду від серця свого.* Харьк. 7) **— кого.** Бросать, бросить, покидать, покинуть кого. *Спи, дитятко! Колишу тя, як мі заснеш, одійду тя, поставлю тя під липками, сама піду з козаками. — Не одходи мене, мати! хто ж мя буде колисати?* Гол. III. 459.

Відходити, -джу, -диш, *гл.* 1) Окончить хожденіе. *Я вже відходив своє.* 2) Оттоптать, утомить хожденіемъ (ноги). *Відходила я свої ніженьки.* 3) Вылѣчить. К. ЧР. 207. *Вона тобі відходить твою слабість.* Чуб. *Яка вродила, та й одходила.* Мил. 34.

Відходитися, -джуся, -дишся, *гл.* Потерять способность ходить, кончить ходить. *Ручки мої паперові одробилися, ніжки мої білесенькі одходилися.* Чуб. V. 771.

Відхожа, -жої, *ж.* Музыка, которой сопровождается отправленіе жениха и невѣсты въ церковь къ вѣнцу. *Музики грають відхожої.* О. 1861. XI. Кух. 36.

Відхожати, -жаю, -єш, *гл.* = **Відходити.** *Старший брат теє зачуває, до утрені божественної одхожає.* Чуб. V. 848.

Відхрестити, -ся. См. **Відхрещувати, -ся.**

Відхре[и]щувати, -щую, -єш, сов. в. **відхрестити, -щу, -стиш,** *гл.* Удалять, удалить при помощи крещенія. *Ні, жидівського духу не відхрестиш.* Ном. № 13460.

Відхре[и]щуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **відхреститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Открещиваться, откреститься. *Відхрестишся від дідька, а збудешся гріха.* Ном. № 2797. *Від смерти а ні відхреститися, а ні відмолитися.* Ном. № 8250. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас.* Чуб. I. 120.

Відхтітися, -хочеться, *гл. безл.* Перестать хотѣться. *Захтілося — запрягайте! — Відхтілося — випрягайте!* Ном. № 7974.

Відхухати, -хаю, -єш, *гл.* Теплымъ дыханіемъ снова отогрѣть.

Відцарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Окончить царствовать.

Відцвісти, -ся. См. **Відцвітати, -ся.**

Відцвітати, -таю, -єш, сов. в. **відцвісти, -цвіту, -теш,** *гл.* Отцвѣтать, отцвѣсти. *Маки одцвітають, а роду немає, либонь уже їм не жаль мене, що не одвідають.* Чуб. V. 471.

Відцвітатися, -таюся, -єшся, сов. в. **відцвістися, -туся, -тешся,** *гл.* Отцвѣтать, отцвѣсти. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 17.

Відци, *нар.* = **Відси.**

Відциркувати, -кую, -єш, *гл.* При доеніи — выдаивать каждый сосокъ. Шух. I. 193.

Відціджувати, -джую, -єш, сов. в. **відцідити, -джу, -диш,** *гл.* Отцѣживать, отцѣдить.

Відціль, *нар.* = **Відсіль.**

Відцуратися. См. **Відцуруватися.**

Відцуруватися, -руюся, -єшся, сов. в. **відцуратися, -раюся, -єшся,** *гл.* Отрекаться, отречься, отказаться отъ кого; отчуждаться. *Не одну сотню років по п'ять раз вони од старої науки й словесности одцурувались.* К. (О. 1861. I. 311). *Ой чули через люде — тебе рід одцурався.* Чуб. V. 558. *Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцурався.* Ном. № 1143.

Відчай, -чаю, *м.* Безнадежность. Употреб. лишь въ выраженіи: **пустити на одчай божий, — на одчай душі**. На все отважиться, дѣлать, всѣмъ рискуя. Ном. № 2294 и стр. 286, № 2294.

Відчалити, -ся. См. **Відчалювати, -ся.**

Відчалювати, -люю, -єш, сов. в. **відчалити, -лю, -лиш,** *гл.* Отчаливать, отчалить. *Самі ученики його відчалили.* Єв. I. VI. 22. *Зараз поставивши возок з кіньми на пором і відчалили.* Стор. I. 146. **— каюк од берега**. Оттолкнуть челнокъ отъ берега. Черном.

Відчалюватися, -лююся, -єшся, *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *Відчалився від народу та й пішов собі геть понад берегами.*

Відчарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Путемъ колдовства заставить одного любящаго оставить другого. *Сидить руда з моїм милим... Таки руду одчарую, з милим наживуся.* Мил. 81.

Відчахнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Отломить, отщепить. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало, і зараз гілку одчахнув.* Котл. Ен. III. 21. 2) Отлучиться. *Як полягають у неділю спати, а вона одчахне на вулицю до дівчат та парубків.* Волч. у.

Відчахнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Отдѣлиться; отколоться (о вѣтвяхъ). *Оженив сина, а він і одчахнувсь — пішов жити до тестя.* НВолын. у. *Відчахнувсь від нашої православної віри.* Стор. МПр. 169. *От шкода! Яка гарна гілка відчахнулась.* Харьк.

Відчаяка, -ки, *об.* Отчаянный, отчаянная. *Був такий одчаяка, що без кінця.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Відчепити, -ся. См. **Відчепляти, -ся.**

Відчепля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відчепити, -плю, -пиш,** *гл.* Отцѣплять, отцѣпить.

Відчеплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відчепитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Отцѣпляться, отцѣпиться. *Ішла баба дубнячком, зачепилась гапличком; сюди смик, туди смик — одчепися мій гаплик.* Ном. № 12535. 2) Отставать, отстать, отвязываться, отвязаться. *Одчепись од мене, — глянь на Бога.* Ном. № 2802. *Відчепися! нападися на кого багатшого.* Ном. № 2805.

Відчеркнути, -ну, -неш, *гл.* Рѣзко отвѣтить. *Нема хазяйки дома! од черкнув, не довго думаючи.* Сим. 208.

Відчесати, -шу, -шеш, *гл.* Отрубить однимъ ударомъ. *Головку Турну одчесать.* Котл. Ен. IV. 67. *Іван.... відчесав йому* (змієві) *голову.* Чуб. *Одчесав сокирою палець.* Харьк.

Відчикрижити, -жу, -жиш, *гл.* Отрѣзать, откроить, откромсать.

Відчинити, -ся. См. **Відчиняти, -ся.**

Відчиняти, -няю, -єш, сов. в. **відчини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Отворять, отворить. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Старший братіку! одчини ворітця.* Мет. 170. *Хто торка, тому відчинять.* Ном. № 7197.

Відчинятися, -няюся, -єшся, сов. в. **відчини́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Отворяться, отвориться. *Стукайте, то й одчиниться вам.* Єв. Л. XI. 9. *Замкова брама не відчинилася сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Забувсь, відкіля і двері відчиняються.* Ном. № 11812. *Побачив небеса, що відчинялись.* Єв. М. I. 10.

Відчистити, -щу, -стиш, *гл.* Отколотить. *Одчистив добре пана.* Мнж. 71.

Відчитати. См. **Відчитувати.**

Відчитувати, -тую, -єш, сов. в. **відчитати, -таю, -єш,** *гл.* Отчитывать, отчитать. *Прийшла оце мені черга царівну відчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Відчіпне, -ного, *с.* Отступное. *Візьміть одчіпного.* Ном. № 2803. *Я б йому відчіпного дав, аби тільки покинув нас.* Г. Барв. 204.

Відчубити, -блю, -биш, *гл.* Оттаскать за волосы.

Відчуватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Слышаться. *Мені одчуваються речі дідусеві.* Г. Барв. 367.

Відчудити, -джу, -диш, *гл.* Знахарскимъ, вѣдовскимъ способомъ вылѣчить. *Прийшла біда до чудана, одчудив він — очуняла.* Чуб. V. 1164.

Відчустрити, -рю, -риш, *гл.* Отколотить, высѣчь.

Відчухмарити, -рю, -риш, *гл.* Высѣчь, отодрать.

Відчухрати, -раю, -єш, *гл.* 1) Отрубить, отдѣлить вѣтку отъ ствола. 2) = **Відчухмарити.**

Відшахнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Отклониться, отшатнуться. *Одшахнешся від пари очей грізних.* МВ. III. 93.

Відшептати. См. **Відшіптувати.**

Відшиб, -бу, *м.* Въ выраж. **На, у відшибі.** Въ сторонѣ. *А жив той дід богоугодний на одшибі за греблею.* Г. Барв. 188. *Сидів ув одшибі од гурту.* Грин. II. 163. *Оддав дочку на одшиб.* Рк. Левиц.

Відшива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **відшити, -шию, -єш,** *гл.* Отрабатывать, отработать шитьемъ. *Сестра моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* Грин. III. 399.

Відшіптувати, -тую, -єш, сов. в. **відшепта́ти, -чу́, -чеш,** *гл.* Затоваривать, заговорить болѣзнь (шептаньемъ). *Полетів він світ за очі у садки відшіптувать головоньку і боки.* Гліб. *Умів і трясцю відшептати.* Котл. Ен. II. 34.

Відшкандиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Отойти прихрамывая.

Відшкварити, -рю, -риш, *гл.* 1) Оттопить (о салѣ). 2) Выдрать, выпороть. Мир. ХРВ. 53. *Було ні за що батожжам одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204.

Відшмагати, -гаю, -єш, *гл.* Отстегать, выпороть. *Треба його батогом добре відшмагати.*

Відшмарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Відшмагати.** *Я тебе батогами одшмарую.* Рудч. Ск. II. 205.

Відшпандорити, -рю, -риш, *гл.* Высѣчь. *Гляди лишень, щоб я тебе за це не відшпандорив.* Полт.

Відшпилити. См. **Відшпилювати.**

Відшпилювати, -люю, -єш, сов. в. **відшпилити, -лю, -лиш,** *гл.* Отшпиливать, отшпилить, отколоть приколотое (булавкой и пр.).

Відшрубува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Отвинтить.

Відштовхнути, -ну, -неш, *гл.* Оттолкнуть.

Відшукати, -ся. См. **Відшукувати, -ся.**

Відшукування, -ня, *с.* Отыскиваніе. Ном., стр. II.

Відшукувати, -кую, -єш, сов. в. **відшукати, -каю, -єш,** *гл.* Отыскивать, отыскать. *Помогли одшукати його.* Мнж. 137.

Відшукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **відшукатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Отыскиваться, отыскаться, находиться, найтись.

Відшумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Перестать пѣниться.

Відщебета́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Окончить щебетать.

Відщедрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Окончить **щедрувати**.

Відщепити, -ся. См. **Відщепляти, -ся.**

Відщеплюватися, -лююся, -єшся, *гл.* = **Відщеплятися.** *Пишіть, добродійство, граматки, це одщеплюючись од словесности.* О. 1862. I. 79.

Відщепля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **відщепити, -плю, -пиш,** *гл.* Отщеплять, отщепить, отдѣлить.

Відщеплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **відщепитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *Багато з нас до тої омани поквапилось і од простої віри мужичої одщепилось.* К. (О. 1861. I. 314).

Відщепнути, -ся. См. **Відщіпати, -ся.**

Відщіба́тися, -ба́юся, -єшся, *гл.* = **Відщіпатися.** Драг. 39.

Відщіпа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **відщепнути, -ну, -неш.** Отмыкать, отомкнуть дверь, запертую на крючекъ.

Відщіпатися, -паюся, -єшся, сов. в. **відщепнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Отмыкаться, отомкнуться (о двери, запертой на крючекъ). *Та відщепни ж двері! — Коли ж не відщіпаються — защіпка туго.* Змієв. у. 2) **= Відщеплятися, відщепитися.** *Моя дитиночко, моя й щипочко, моя щипочка одщепнулася.* Мил. 211.

Відьма, -ми, *ж.* 1) Вѣдьма. *Гірша відьма вчена, як родима.* Ном. № 235. 2) Бабочка махаонъ, длиннохвостка, Papilio machaon. Радом. у. 3) Родъ карточной игры, подобной русскому фофану. КС. 1887. VI. 464. Ув. **Відьмище, відюга, відюха.** Г. Барв. 449. *Ту хату я знайшов одначе, в которій відьмище жила.* Алв. 83. *Проклята відюха причарувала.* К. ПС. 46.

Відьмак, -ка, відьман, -на, відьмарь, -ря, відьмач, -ча, *м.* Колдунъ. ЗОЮР. II. 41. *Відьмак і непевний — усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239, стр. 281.

Відьмин, -на, -не. Вѣдьминъ, принадлежащій вѣдьмѣ. **Відьмине зілля**. Раст. Cirsium arvense Scop = **Осот**. ЗЮЗО. I. 118.

Відьмити, -млю, -миш, *гл.* Колдовать, чародѣйствовать. *Параска плеще громаді, що я відьмила.* Левиц. ПЙО. I. 375.

Відьмище, -щі, *ж.* Ув. отъ **відьма.**

Відьмува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Заниматься колдовствомъ, колдовать, быть вѣдьмой. *Наш брат не литвин, відьмувать не вміє.* Рудч. Ск. II. 172.

Відьомство, -ва, *с.* Колдовство, чародѣйство. *Відьомства у рожденної відьми.... навчилась.*

Відьомський, -а, -е. Свойственный, относящійся къ вѣдьмѣ. *І зараз в горщичок наклали відьомських всяких розних трав.* Котл. Ен.

Відьоха, -хи, *ж.* **= Відьма.** *На ню у нас подейкують, що вона таки відьоха.* Змієв. у.

Відюга, -ги, відюха, -хи, *ж.* Ув. отъ **відьма.**

Від'язувати, -зую, -єш, (-ся), сов. в. **від'язати, -яжу, -жеш, (-ся),** *гл.* **= Відв'язувати, відв'язати, -ся.** Харьк.

Віжений, -а, -е ? *Нехай Бог милує всякого хрещеного та й попа віженого.* Ном. №8386.

Віжечки, -чок, *ж. мн.* Ум. отъ **віжки.**

Віжки, -жок, *ж. мн.* Возжи. *Тягну за віжки, тпрукаю, — нічого не вдію.* Стор. I. 147. Ум. **Віжечки.**

Віз, воза, *м.* 1) Возъ, телѣга. Род. мн. **віз** и **возів**. Чуб. VII. 401. Части воза: **снасть, ящик, колеса, голоблі** или **війя** съ ярмом (см. все это Рудч. Чп. 249 — 250). *Треба, як п'ятого колеса до воза.* Ном. 9811. *Привезено сіна тридцять віз.* Екатериносл. у. **Віз літерняк**. См. **Літерняк.** 2) Созвѣздіе Большой Медвѣдицы. Грин. I. 1. Мнж. 148. *Віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20. *Глянув на зорі, аж Віз уже докочується геть-геть.* Кв. 3) Родъ карточной игры: свои козыри. КС. 1887. VI. 465. **Підвезти воза, візка**. Поддѣть, сдѣлать неожиданную непріятность. Ум. **Візок, возик, візочок, возичок.**

Візник, -ка, *м.* Возница, кучеръ. Гол. I. 50. *Кучеревий візниче, поганий воли швидче!* Грин. III. 491. Ум. **Візниченько.** *Велю коникам вівса дати, а візниченькам підождати.* Грин. III. 548.

Візника, -ки, *м.* Кучеръ, возница. МВ. (О. 1862. III. 51). *Послав свого візнику попитати дороги.* Чуб.

Візниця, -ці, *м.* **= Візник.** МУЕ. III. 114.

Візниченько, -ка, *м.* Ум. отъ **візник.**

Візничий, -чого, *м.* = **Візник.** *Велю коникам вівса дати, а візничому підождати.* Грин. *ІІІ.* 491.

Візок, -зка, візочок, -чка, *м.* Ум. отъ **віз.**

Вій, воя, *м.* Жмутъ хворосту при заплетаніи плетня. Мнж. 177. Полоса плетня (въ длину). *Пліт маєш городити на сім воїв.* Вх. Зн. 7. Ум. **Війок.** Мнж. 177.

Вій, -вія, *м.* Миѳическое существо съ вѣками до земли.

Війїна, -ни, *ж.* Половина (по длинѣ) воловаго дышла. Міусск. окр.

Війка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вія.** Вх. Пч. I. 14. 2) **= Віячка.** Вх. Зн. 8. 3) Вѣялка. Славяносерб. у.

Виймити, -млю, -миш, *гл.* Отнять. *Ще мені мачуха сорочки не вшила, вже мені мачуха здоров'я виймила.* Гол. III. 274.

Війна, -ни, *ж.* Война. Ум. **Війнонька, війночка.**

Війнути, -ну, -неш, *гл.* Подуть, повѣять. *Хатина чепурно вибілена, тепла та ясна, тиха та щасна, війнула на його якимсь теплим духом.* Мир. ХРВ. 217. См. **Вінути.**

Війок, війка, *м.* Ум. отъ **вій, воя.**

Військо, -ка, *с.* Войско. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Військо йде, як мак цвіте.* Ном. № 4206.

Військовий, -а, -е. 1) Войсковой. *Військовий писарь, суддя, осаула. Військова старшина. Військову суремку в головах достягає.* Макс. (1849) 18. 2) Военный. *Військовий міністр Франції Гамбета.* Ком. II. 15.

Війт, -та, *м.* 1) Въ старой Украинѣ глава городского общества и предсѣдатель коллегіи судей въ старомъ украинскомъ городскомъ судѣ. *Молодець же нашого міщанського роду, син нашого війта.* К. ЧР. 296. *Чия справа? — Війтова. — А хто судить? — Війт.* Ном. № 2571. 2) Сельскій староста, сельскій старшина. *Вже наш війт не буде більше ходити під вікнами та ззивати людей на панщину.* О. 1862. II. 78. *Тут десяцькі, соцькі, війти до мене пристали, що я з другого повіту, а паперу в мене нема.* Г. Барв. 367.

Війтенко, -ка, *м.* Сынъ **війтів**. *Невже ви хочете, щоб за вашого війтенка батько силував одним одну дочку?* К. ЧР. 297.

Війтиха, -хи, *ж.* Жена **війтова**. Гол. IV. 450.

Війтів, -това, -ве. Принадлежащій **війтові**. *Нема над ню і над війтову свиню.* Ном. № 2517. *Не війтова дочка, та до речі говорить.* Ном. № 13059.

Війтівна, -ни, *ж.* Дочь **війтова**. *Ой я із Кракова війтівна, я ж тобі, серце, не рівня.* Нп.

Війтівство, -ва, *с.* Должность **війтова.**

Війтівщина, -ни, *ж.* Дворъ и домъ **війта**. Желех.

Війтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Быть **війтом**. КС. 1882. V. 354.

Війце, -ця, *с.* Въ упряжи плуга — дышло, находящееся между двумя парами воловъ. (Новомоск. у.). *От він узяв, нарвав війце і підпріг її, а жінку поставив за погонича.* Рудч. Ск. I. 180. Чуб. VII. 399.

Війя, війя, *с.* Дышло у воловьяго воза. Kolb. I. 67. Рудч. Чп. 249, 250. *Один чумак занедужав, на війє схилився.* Нп.

Вік, -ку, *м.* 1) Вѣкъ, жизнь, все время жизни. *Пропав мій вік молоденький.* Мет. *Дай, Боже, тобі вік довгий і розум добрий.* Ном. *Зо мною віку не буде: візьмуть, серце, мене*

люде (а не ти). Чуб. V. 261. *Раз на віку спіткнешся, та й те люде побачать.* Ном. № 7019. *Доброму чоловікові продовж, Боже, віку.* Ном. № 4430. *Збавив я тобі віку.* Стор. МПр. 22. **Вік**. Вѣчно. *Не вік дівувати.* Шевч. 14. **Вік вікувати**. Проводить всю жизнь. *Щаслива я з тобою, Ясю, я б рада тут і вік вікувати.* **Во вік віка, во віки вічні, по вік вічний, во віки**. Вѣчно, всегда. *Во вік віка його будуть славити народи.* К. Псал. 48. *Співатиму во віки вічні про милості Господні.* К. Псал. *Чи не лучче нам із ляхами мостивими панами з упокоєм хліб сіль по вік вічний уживати.* АД. *Во віки радуватись буде, хто на тебе кладе надію.* К. Псал. **Дати на вік.** Опредѣлить долгую жизнь. **На вік віки, на віки вічні, на віки, на всі віки.** Навѣки, навсегда. *І заснути на вік-віки.* Шевч. 225. *А путь ледача нечестивих на віки вічні погибає.* К. Псал. 2. *Тепер же я сиротою на віки застала.* Мет. *Чужий, на всі віки чужий.* МВ. (О. 1862. І. 79). **До віку, до смерти віку**. До смерти, до конца жизни; всегда? *Йому три дні до віку зісталось.* Борз. у. *Гуляла б у батька, гуляла б до віку дівчиною молодою.* Мет. 79. *Будеш у мене до смерти віку хліб-сіль уживати.* Дума. **До віку не**. Никогда. *Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже до віку.* Макс. **Покіль віку**. Всю жизнь. *Поможи, Боже, чоловіку, щоб так орав покіль віку.* Мет. 57. 2) Лѣта. *Віком молода.* МВ. (О. 1862. І. 76). *І мати служила молодого віку.* Мир. Пов. II. 44. 3) Вѣкъ, столѣтіе. 4) **— чоловічий.** Раст. Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. І. 124. Ум. **Вічок.** *Та й вічок довгий, пробуток добрий.* Kolb. І. 103.

Віківщина, -ни, *ж.* Старина. *Пожалуй віковщину раз, а вона тебе десять раз.*

Вікнастий, -а, -е. Съ большими окнами; со многими окнами.

Вікни́на, -ни, *ж.* 1) Прорубь въ стѣнѣ для окна. 2) Не заросшее водорослями мѣсто на болотѣ. 3) Воронка водоворота.

Вікно, -на, *с.* 1) Окно. *Ой одсунь вікно да кватирочку.* Мет. 162. *Не тільки світу, що в вікні.* Посл. 2) Отверстіе во льду для ловли рыбы. 3) **= Вікнина 2.** Ум. **Віконце, віконечко.**

Вікновина, -ни, *ж.* Чистое мѣсто на заросшемъ озерѣ или болотѣ. Канев. у.

Вікняр, -ра, *м.* **= Скляр.** Вх. Лем. 399.

Віко, -ка, *с.* 1) Крышка сундука, квашни, бадьи, гроба й пр. Мил. 169. Вас. 150. *Зроблю.... на діжку віко.* Ном. стр. 295, № 155. *Зриваю з труни віко, припав до неї. Г.* Барв. 212. 2) Вѣко. МВ. І. 57.

Віковий, -а, -е. Старый, удрученный лѣтами. *Не вмірає віковий, тільки часовий.* Ном. № 7262.

Віковічний, -а, -е. Вѣчный, вѣка существующій, вѣковѣчный. *Здійміть свої верхи, ворота віковічні, порозчиняйтеся: увійде в вас царь слави.* К. Псал. 55.

Вікодавній, -я, -є. Древній, очень старый. К. (Желех.). *Це дід вікодавній.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Віконечко, -ка, *с.* Ум. отъ **вікно.**

Віконний, -а, -е. Оконный. *Подивився козак Нечай в віконну кватирку.* Нп.

Віконниця, -ці, *ж.* Ставня. *Ой з-за гори вітер віє й віконниці хитаються.* Грин. III. 673. *У нас вікна із віконницями.* Мил. 104.

Віконня, -ня, *с. соб.* Окна. Преимущ. въ выраженіи: **По під віконню**. Подъ окнами. **По під віконню ходити, миркати**. Нищенствовать, выпрашивать подъ окнами милостыню.

Віконце, -ця, -е. Ум. отъ **вікно.**

Вікопам'ятний, -а, -е. = Вікопомний. *О, вікопам'ятна свята хвилина.* К. ЦН. 268.

Вікопомний, -а, -е. Незабвенный, достопамятный.

Вікопомність, -ности, *ж.* Незабвенность, достопамятность.

Вікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Проводить жизнь. *Уже ж мені у тебе не вік вікувати, тільки одну та ніченьку переночувати.* Мет. *Паничі не вікуватимуть на чужині, приїдуть.* МВ.

Віл, вола, *м.* 1) Волъ. *Ой воли ж мої та полові, чом ви та не орете?* Нп. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 21. Ум. **Волик, воличок, волонько.** *Ой везут козака, везут козаченька та сірими волошками.* Гол.

Віленко, -ка, *с.* Ум. отъ **вільце.**

Вільга, -ги, *ж.* 1) Мокрота, влага. 2) Пт. иволга. Ум. **Вільженька.**

Вільгий, -а, -е. Влажный, сырой. Вх. Лем. 399.

Вільгість, -гости, *ж.* Влажность, сырость.

Вільго, *нар.* Влажно, сыро. *Вільго в ті хижі.* Вх. Лем. 399.

Вільгота, -ти, *ж.* Льгота, облегченіе; отсрочка. Зміев. у. *Попроси, щоб дав вільготи хоч на три часи, щоб передумати мені, що в мене дома.* Чуб. II. 18.

Вільготний, -а, -е. 1) Сырой, влажный. 2) Льготный, свободный.

Вільготно, *нар.* 1) Влажно, сыро. *В хаті було сильно вільготно, і тії огірки зійшли.* Чуб. II. 522. 2) Свободно.

Вільний и вольний, -а, -е. Свободный, вольный. *Прийди, прийди, божевільний, тепер мені вечір вільний.* Грин. III. 652. **Світ вільний, — не вільний (кому)**. Свободенъ, несвободенъ (кто). *А чи її вбито, чи голову знято, а чи її світ не вільний ні в буддень, ні в свято.* Грин. III. 560. **Наче тільки йому світ вільний**. Какъ будто только ему можно дѣлать что угодно. *Ввійде в коршму і наче лиш йому світ вільний: ходить, руками розмахує, «водки»! крикне.* Св. Л. 169.

Вільність, и вольність, -ности, *ж.* 1) Свобода, вольность. Левиц. Пов. 135. *Служба вільности не тратить.* Ном. № 10348. *У вольності хоч віку дожити.* КС. 1883. I. 44. *Вольність народня.* К. ЦН. 242. **Вільности вживати, заживати**. Пользоваться свободой. *У нас невірні вольности вживають більш, ніж у вас.* К. МБ. XI. 153. *Волю ся в річці напити, але вольности зажити.* Гол. III. 344. 2) мн. **вольности**. Запорожскія земли. КС. 1883. IV. 769.

Вільно и вольно, *нар.* 1) Свободно, вольно. *І все, що лазить по долівці, і все, що вгору вільно лине.* К. Псал. 327. 2) Можно. *Дома я, каже, дома! Усе мені вільно.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Що вільно панові, то не вільно Іванові.* Ном. № 1005. *Вільно собаці і на владику брехати.* Ном. № 5197. *Красти вільно, та б'ють більно.* Ном. № 11057. **Не вільно**. Нельзя.

Вільха, -хи, *ж.* Ольха. Betula almus. *Сіла, пала галка на зеленій вільсі: не хилися, вільхо, бо й так мені гірко.* Мет. 251. Ум. **Вільшка.** Волч. у.

Вільховий, -а, -е. Ольховый. *Наліг, як на вільхову довбню.* Ном. № 10020.

Вільце, -ця, *с.* **= Вильце.** Чуб. III. 196. МУЕ. III. 96, 100, 102. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини для молодої княгині.* Мет. 128. Ум. **Вілечко.**

Вільшина, -ни, *ж.* 1) Ольховое дерево. 2) Ольховая роща; соб.: ольховыя деревья. Стор. II. 142.

Вільшка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вільха.**

Він, *мъст.* Онъ. *Він старшенький.* МВ. II. 8. *І брови йому чорні, і уста рум'яні, і station високий.* МВ. (О. 1862. III. 44).
Вінець, -нця, *м.* 1) Вѣнокъ. Грин. III. 271, 545. *Ізвила вінець та пішла в танець. Ой де взялися буйнії вітри, скинули вінок у тихий Дунай.* Мет. 2) Вѣнецъ. *На главу йому корону, вінець щирозлотий.* К. Псал. 47. 3) Обрядъ вѣнчанія; вѣнецъ. *Одчини ворітця до конця, Іде твоя сестриця од вінця.* Мет. 170. *Розчесав її косу до вінця.* Ном. № 8827. *Що твоє дитя чувало? Під царським вінцем стояло, правою рукою шлюб брало.* Мет. 171. 4) Дѣвство, дѣвственность. **Збавити, розвити вінець**. *Лишить дѣвственности.* Ум. **Вінчик.**
Віник, -ка, *м.* 1) Вѣникъ. *Не шелести, як віник по хаті.* Ном. № 3164. *Пам'ятатиме до нових віників.* Ном. № 3646. 2) Названіе вола, часто махающаго хвостомъ. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Віничок.**
Віничок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **віник.** 2) мн. Раст. Artemisia scoparia Waldst. ЗЮЗО. I. 112.
Віниччя, -чя, *с.* Раст. а) Obsinthium. б) Метельная трава, Scoparia. Вх. Зн. 7. — **біле**. Раст. Artemisia vulgaris.
Вінкель, -кля, *м.* У галицкихъ плотниковъ: угольникъ. МУЕ. III. 29.
Вінкобрани, -ран, *ж. мн.* Принятіе женихомъ и дружком небольшихъ вѣнковъ. Желех.
Вінкоплетини, -тин, *ж. мн.* Свадебный обрядъ: плетеніе вѣнковъ на головы невѣстѣ и жениху, совершаемое въ четвергъ предъ свадебнымъ воскресеньемъ и сопровождаемое обрядовыми пѣснями. Галиц. О. 1862. IV. Рус. вес. 2.
Віно, -на, *с.* Приданое. *З віком дівці не сидіти.* Ном. № 8979. *Старости відказують: «Нам тільки душу саму треба, а віна ніякого».* Г. Барв. 517.
Вінок, -нка, *м.* 1) Вѣнокъ. *Єдин цвіт не робить вінка.* Ном. № 5270. *Голе й босе, а голова в вінку.* Ном. № 11192. *У його в дворі — як у віночку.* Ном. № 14010. 2) Дѣвство, дѣвственностъ. **Загубити вінок**. Потерять дѣвственность. Чуб. *Удівонька свою дочку била: де ти, дочко, вінок загубила?* Нп. 3) **Вінок цибулі**. Вить со вплетомъ луковицъ. Грин. I. 282. *На горищі два вінки цибулі.* Г. Барв. 435. Ум. **Віночок.**
Вінувати, -ную, -єш, *гл.* Надѣлять приданымъ, давать приданое. *Журилася мати чим зятя вінувати.* Гол. IV. 338.
Вінути, -ну, -неш, *гл.* = **Війнути.** *Не чорна хмара налітала, не буйні вітри вінули, як душа козацька молодецька з тілом разлучалась.* АД. I. 118. *Вітрець не віне́.* МВ. I. 79.
Вінця, -нець, *с. мн.* 1) Края посуды. 2) Кольцеобразные края въ полуоткрытомъ гончарномъ горнѣ. Вас. 180.
Вінчальний батько, вінчальна матка. Посаженный отецъ, посаженная мать. Хотин. у.
Вінчанка, -ки, *ж.* = **Вінчання.** Вх. Уг. 231.
Вінчання, -ня, *с.* Вѣнчаніе. *Май має, коса грає, од вінчанім йдучи.* Нп.
Вінча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Вѣнчать; увѣнчивать. *Ісаія ликуй! Вранці Ярему вінчали.* Шевч. 193. *Вінцем благим вінчаєм літо.* К. Псал. 145. *Кінець діло вінчає.* Ном. № 10005.
Вінчатися, -чаюся, -єшся, *гл.* Вінчаться. *А на третє поле став кінь спотикаться: вернімося, дівчино, не будем вінчаться.* Нп. **Вінчатонько, -ка,** *с.* Маленькій вѣнокъ. *Сховайтеся, дівчатонька, під зелені вінчатонька.* Грин. III. 92.

Вінчик, -ка, *м.* Ум. отъ **вінець.**

Віншува́ння, -ня, *с.* Поздравленіе.

Віншувати, -шую, -єш, *гл.* Поздравлять. *Віншую вас цим новим роком.* Ном. № 346.

Віпса, -си, *ж.* Окалъ, окалина, огарина. *То був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувать, та багато заліза у віпсу повернув, перепалив.* Ном. стр. 284, № 1858.

Вір, вору, *м.* 1) Огорожка изъ жердей. Чуб. VII. 392. *Треба обкидати город вором.* Канев. у. 2) Козлы. Шух. I. 179. 3) — **ра**. Жеребець. Шух. I. 79. *Кобила відбиваєся з ворем, від чого стає вона жеребна.* Шух. I. 211. Ум. **Ворик.** Щух. I. 211.

Віра, -ри, *ж.* 1) Вѣра; довѣріе. *А в козака стільки віри, як на синім морі піни.* Нп. **Діймати, няти, поняти віри**. Вѣрить, повѣрить. *З брехні не мруть, та вже віри більше не ймуть.* Ном. № 6805. *Не хоче дядько йти, та ще й віри не йме, що в мене єсть дерево на хату.* Рудч. Ск. I. 92. *Брат і віри поняв, а того не знав, сердега, що жіноче плем'я лукаве.* Рудч. Ск. I. 132. 2) Вѣра, религія. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.* Ном. № 1. **Анахтемська, пся, чортова віра**. (Брань). 3) Народъ. *Прийде віра християнськая во небесний рай.* Гол. III. 271. Ум. **Віронька.**

Вірвант, -та, *м.* Желѣзная скобка, въ видѣ кольца, притягивающая одну деревянную часть предмета къ другой, также шину къ ободу колеса. Грин. II. 104. Рудч. Чп. 250.

Вірган, -ну, *м.* = **Вігран.** *Над Єленою віргани грають.* Kolb. I. 96.

Вірити, -рю, -риш, *гл.* 1) Вѣрить. *Не вірь, то звір: хоч не вкусить, то злякає.* Ном. № 4309. 2) Давать въ долгъ. *Не вірять шинкарі горілки.* О. 1862. X. 32.

Вірли. Множ. число отъ орел.

Вірля, -ляти, *с.* = **Орля.**

Вірмен, -на, *м.* Армянинъ.

Вірменка, -ки, *ж.* 1) Армянка, 2) Вірменки. Родъ вышивокъ. Kolb. I. 49.

Вірменський, -а, -е. Армянскій.

Вірне, *нар.* = **Вірно.**

Вірненький, вірнесенький, -а, -е. Ум. отъ **вірний.**

Вірненько, вірнесенько, *нар.* Ум. отъ **вірно.**

Вірний, -а, -е. Вѣрный, преданный. *Ой вийди, вийди, дівчинонько моя вірная.* Мет. 81. *Ночує ніченьку з вірною дружиною.* Нп. *Без вірного друга великая туга.* Ном. № 9021. *Прошу тебе, милий, вірними словами.* Мет. 47. 2) Истинный, дѣйствительный. 3) Правовѣрный. *Прохало два вірних одного невірного: дай нам те, що лучче царства небесного.* Ном., стр. 290, № 3. Ум. **Вірненький, вірнесенький.**

Вірник, -ка, *м.* Довѣренное лицо, повѣренный. «*Рѣдкій помѣщикъ не имѣетъ вірника изъ жидовъ*». О. 1862. IX. 43.

Вірність, -ности, *ж.* Вѣрность, преданность. *Вірність непохибна.* К. Псал. 98.

Вірно, *нар.* 1) Вѣрно, преданно. *З ким вірно люблюся, не наговорюся. Хто вірно кохав, той часто вітає.* Ном. № 8757. 2) Искренно. *Чого, Насте, вірно плачеш?* Гол. I. 70.

Вірнянка, -ки, *ж.* Вѣрная жена. Ум. **Вірняночка.** *Буде бити, катувати мене вірняночку.* Грин. III. 523. *Твій син в війську оженився, поняв собі вірняночку.* Нп.

Віронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **віра.**

Вірувати, -рую, -єш, *гл.* Вѣровать. *Богу молиться, а чорту вірує.* Ном. № 1137. *Хто в Бога вірує, рятуйте!* Котл. Ен. II. 30.

Вірутний, -а, -е. Дѣйствительный, подлинный, настоящій.

Вірутник, -ка, *м.* = **Вірник.** *Між ріками Дніпром і Богом турецькі чабани пасли свої отари на ляцькій землі, а вірутники султанські і королівські дуванились спільньою з них десятиною.* К. (Правда, 1868, 144).

Вірутно, *нар.* Вѣроятно. Желех.

Вірую. Символъ вѣры. *Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Вірую.* Ном. № 12962.

Вірчий лист. Довѣренность.

Вірш, -шу, *м.* Стихъ. **Вірші**. Стихи стихотвореніе. *Латинський віршник.....як пак його?.. Ну той, за якого мене в Брацтві випарили різками, як отець ректор піймав у мене за халявою його мудрі вірші.* Шевч. 299.

Вірша, -ші, *ж.* Стихотвореніе, преимущественно школьнаго происхожденія на тему по большей части духовнаго или нравственно-поучительнаго, а также историческаго содержанія, — распространены были въ старой украинской литературѣ. **Різдвяна, великодна вірша**. Поздравительное стихотвореніе на праздники Рождества и Пасхи, преимущественно съ библейскимъ сюжетомъ. КС. 1881. І. 271. Большая Энциклопедія. V. 126.

Віршний, -а, -е. Стихотворный. = **Віршовий.** Желех.

Віршник, -ка, *м.* Стихотворецъ. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

Віршовий, -а, -е. Стихотворный. О. 1862. III. 52.

Віршомаз, -за, *м.* Стихоплетъ. *Наш віршомаз Тюхтій старих людей шанує: Гарасько як звелів, так він і компонує.* Г. Арт. (О. 1861. III. 101).

Віршувальник, -ка, *м.* Произносящій поздравительные стихи, **віршу**; декламаторъ.

Віршувальниця, -ці, *ж.* Произносящая стихи; декламаторъ-женщина. Желех.

Віршувати, -шую, -єш, *гл.* 1) Сочинять стихи. *Нехай собі у куточку і віршує й плаче.* Шевч. 377. 2) Произносить поздравительные стихи, **віршу**; декламировать.

Віръовка, -ки, *ж.* Веревка. *Погуляв, як собака на віръовці.* Ном. № 12991. Ум. **Віръовочка.**

Вір'я, -р'я, *с.* 1) соб. Жерди. 2) Изгородь изъ жердей. Рк. Левиц.

Вір'ян, -на, *м.* Сватъ. *Прийшло ж до неї аж три вір'яни: Ой ви, вір'яни, ви, голублята! не беріть мене із поля, з ниви, возьмете мене у батька з двора.* О. 1861. XI. Свид. 57.

Вісень, -ні, *ж.* = **Осінь.** *Мов устала перед очима його та вісень тепла та ясна, коли він побрався з Галею.* МВ. (О. 1862. І. 80).

Вісім, восьми, *числ.* Восемь. *Усім по сім, а мені буде вісім.* Ном. № 3529.

Вісімдесят, -ти, *числ.* Восемьдесятъ.

Вісімдесятий, -а, -е. Восьмидесятый.

Вісімка, -ки, *ж.* 1) Восьмая часть. 2) Восьмерка (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463.

Вісімнадцятий, -а, -е. Восемнадцатый. *Наступила вісімнадцята весна.* Стор. І. 208.

Вісімнадцятка, -ки, *ж.* 1) Полотно въ восемнадцать пасомъ. 2) Рыболовная сѣть, въ 1/4 арш. которой помѣщается 18 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 178.

Вісімнадцять, -ти, *числ.* Восемнадцать. *Єден за вісімнадцять, а другий без двох двадцять.* Ном. № 7991.

Віск, воску, *м.* Воскъ. *Зсукали свічку з ярого воску.* Нп. Ум. **Вощок, вощечок.** Грин. III. 8. Сим. 221.

Віскривець, -вця, *м.* Сопливецъ, возгривецъ.

Віскривий, -а, -е. Сопливый, возгривый.

Віскряк, -ка, *м.* Сопля, возгря.
Віслюк, -ка, *м.* Оселъ. *Як віслюк хвицкне, в полицію не йти.* Ном. № 4133.
Вісний, -а, -е. Осевой. **Вісний ніж. = Вісник.** Желех. Шух. I. 249.
Вісник, -ка, *м.* У столяровъ, бочаровъ: скобель. Желех.
Вісняк, -ка, *м.* **= Вісник.** Вх. Зн. 8. Желех.
Віспа, -пи, *ж.* Оспа, Variolae.
Віспарь, -ря, *м.* Оспопрививатель. Полт. г. Екатериносл. г.
Вістка, -ки, *ж.* Вѣсть, извѣстіе. *З Хортиці-сестриці щоб вістку прислав.* О. 1861. IV. 57. *Сорока на хвості принесла вістку.* Ном. № 6712.
Вістовець, -вця, *м.* Вѣстникъ. *Вбігає, задихаючись од поспіху, вістовець.* К. Бай. 62.
Вістовик, -ка, *м.* **= Вістовець.** *Скоро прилетить вістовик від дідуся.* Чуб. II. 21.
Вістовниця, -ці, *ж.* Вѣстница. *Зозуленька.... вістовниця принесе звістку.* Мир. ХРВ. 83.
Вістонька, вісточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вість.**
Вістря, -ря, *с.* Остріе. Шух. I. 153, 175, 291.
Вість, -ти, *ж.* **= Вістка.** *Ой прийшли Перебийносу немудрії вісти.* Лукаш. 32. *Добрі вісті не лежать на місці.* Ном. № 13835. *Таке життя, що хоч без вісти тікай.* Мир. ХРВ. 390. Ум. **Вістонька, вісточка.**
Вісь, восі, *ж.* Ось. *Вісь передня, задня.* Рудч. Чп. 249. *Віз без восей.* Чуб. I. 317.
Вісько, -ка, *с.* и пр. **Військо** и пр. *Без ради й вісько гине.* Ном. № 6116.
Вісьмака, -ки, *ж.* Восьмерка (въ картахъ). КС. 1887. VI. 469.
Вісьмерик, -ка, *м.* 1) Содержащій въ себѣ восемь единицъ, восьмерикъ. 2) Восьмерикъ (воловъ, лошадей въ упряжи). *Ой ішли воли та в вісьмерику.* Рудч. Чп. 158. 3) Мельничный жерновъ, въ которомъ радіусъ равенъ 8 вершкамъ.
Вісьмина, -ни, *ж.* 1) Восьмая часть. 2) Восьмая часть кварты. 3) Раст. Eycium. Мнж. 177.
Вісьта! *меж.* Крикъ на лошадей: на лѣво. Kolb. I. 65.
Вісьтак, -ка, *м.* У кожевниковъ; палка для выворачиванія кожъ. Вх. Зн. 8.
Віта, -ти, *ж.* Вѣтвь (употребл. преимущ. во мн. ч. **віти**). *Долина глибока, а калина висока, аж на землю віти гнуться.* Мет. 80. Ум. **Вітонька, віточка, вітка.**
Віта́ння, -ня, *с.* 1) Привѣтъ, привѣтствіе. *Чолом! Вітання за вітання!* К. ЦН. 174. 2) Пріемъ гостей.
Вітати, -таю, -єш, *гл.* 1) Привѣтствовать. *Пан того попа вітає: Ну що, батюшко, як ваш хліб? роспитує.* Рудч. Ск. II. 208. 2) Принимать (гостей). *Тобою, рибо, гостій вітати, а моїм пером листи писати.* Мет. 330. *Тогді стали його вітати медом шклянкою і горілки чаркою.* Дума. 3) Приглашать. *Музику наймає і нерівню титарівну у танець вітає.* Шевч. 4) Заходить. *Хто вірно кохав, той часто вітає.* Ном. № 8757. 5) Витать, носиться. *Сам Бог вітав над селом.* Шевч.
Вітер, -тру, *м.* 1) Вѣтеръ. *Із-за гори вітер вів, калина не спів.* Мет. 165. *Із вітром могила в степу розмовляє.* Шевч. 37. **На вітер підняти**. Приводить въ чувство упавшаго въ обморокъ, вынося его на чистый воздухъ. *Не виїхав козаченько за білії хати, як довелось дівчиноньку на вітер підняти.* Нп. **Пішло з вітром, за вітром**. Пропало, пошло прахомъ. **Вітер має**. Уже нѣтъ. **Шукай вітра в полі!** Напрасно будешь искать, не найдешь. **Іди по три вітри**. Ступав къ чорту. **Жене, як дідько вітри.**

Летить, какъ бѣшеный. Ном. №11428. Ум. **Вітрець, вітречко, вітрик, вітронько.** ХС. II. 196. 2) **= Ятір.** Kolb. I. 73.

Вітериця, -ці, *ж.* Вихрь. Вх. Уг. 231.

Вітерник, -ка, *м.* 1) Болѣзнь — родъ сыпи или прыщей на тѣлѣ. Вх. Лем. 399. 2) Растеніе, употребляемое для лѣченія болѣзни **вітерник**. Вх. Лем. 399.

Вітистий, -а, -е. Вѣтвистый. Желех.

Вітка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **віта.** *Калинова вішка, як рідная тітка.* Ном. № 12398. *Хороша, як вітка.* Ном. № 8425. 2) Отрасль; потомокъ. *Княжа острозьке, Ізяславська вітка.* К. Бай. 9. 3) Притокъ. *Вішки Дніпровії.* 4) Надставка къ короткой ступицѣ въ колесѣ. Переясл. у. 5) То-же, что и **лещата 3 б**, но колья стягиваются обручемъ, сплетеннымъ изъ лозы; это называется: **вітку набити**. Лебед. у. (Лобод).

Вітки, *нар.* **= Відки.** *А вітки ти, пане-брате?* Гол. TV. 464.

Віткіль, *нар.* **= Відки.** *Здоров, брат! а віткіль ти?* Ном. № 739.

Вітлатий, -а, -е. = Вітистий. Желех.

Вітонька, віточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **віта.** Вітрець, терця, *м.* Ум. отъ **вітер.**

Вітречко, -ка, *м.* Ум. отъ **вітер.**

Вітрик, -ка, *м.* Ум. отъ **вітер.**

Вітрило, -ла, *с.* Парусь. *І попливе човен в широкими вітрилами.* Шевч. 238.

Вітрильний, -а, -е. Парусный. Желех.

Вітрити, -рю, -риш, *гл.* Нюхать воздухъ. (о собакѣ).

Вітритися, -рюся, -ришся, *гл. ? Собаки вітрились тоді, то я і взяв од собак вила.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Вітриця, -ці, *ж.* **= Вітериця.** Вх. Уг. 231.

Вітрів, -рова, -ве. Принадлежащій вѣтру. Чуб. II. 15. *Жене, як вітрів батько.* Ном.

Вітровий, -а, -е. Вѣтряный. Шух. I. 112. *Чи на вітровому морі, чп на суходолі?* К. МБ. III. 248.

Вітровина, -ни, *ж.* Раковина на деревѣ (болѣзнь коры древесной). *Бачите, які у осокора вітровини скрізь та япини; де вітровина, там у середині сухий та пухкий.* (Залюбовск.).

Вітрогон, -на, *м.* 1) Вѣтренникъ. 2) Вентиляторъ. Канев. у. *Вітрогони становлять, шоб воздух гнало в шахті.* Славяносерб. у.

Вітрогонити, -ню, -ниш, *гл.* Вѣтренничать.

Вітрогонка, -ки, *ж.* Вѣтренница. Желех.

Вітролетень, -тня, *м.* Предметъ, легко разлетающійся по вѣтру. (Богдана лях) *спалив на вітролетень-прах.* К. Дз. 101.

Вітролом, -му, *м.* Буреломъ, дерево, сломанное вѣтромъ.

Вітренько, -ка, *м.* Ум. отъ **вітер.**

Вітруватий, -а, -е. О деревѣ: съ трещинами въ корѣ, проникающими до древесины. Вас. 146.

Вітрюга, -ги, *м.* Очень сильный вѣтеръ. Лебед. у.

Вітряк, -ка, *м.* Вѣтряная мельница. Чуб. II. 242. Ум. **Вітрячок.**

Вітряний, -а, -е. Вѣтряный. Маркев. 89. Грин. II. 37. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Вітряниця, -ці, *ж.* Мотыль (въ машинахъ). *Як шеретують, то вітряниця у топчаку гуде.*

Вітрянка, -ки, *ж.* Вѣтренница. Константиногр. у.

Вітряно, *нар.* Вѣтрено. Вітрячок, чка, *м.* Ум. отъ **вітряк.**

Вітти, віттіль, віттіля, *нар.* **= Відти.**

Віття, -тя, *с. соб.* Вѣтви. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79.

Вітцевий, -а, -е. = Батьків. Желех.

Вітцівський, -а, -е. = Батьківський. Желех.

Вітцівщина, -ни, *ж.* **= Батьківщина.** Желех.

Вітчим, -ма, *м.* Отчимъ. *Лихий вітчим козаченька молодого лає.* Макс. (1849). 2.

Віть за віть оддати. Отплатить тѣмъ же, воздать равнымъ за равное. Мкр. Н. 35.

Віха, -хи, *ж.* 1) Вѣха. *Бояре збіраються коло віхи або прапора, аби перезва не зняла віхи без викупу.* МУЕ. III. 165. *І веху в'ють. Колесо надінуть, квітками вберуть, любистком, чорнобривцями і поставлять на майдані, де улиця дівчача.* Г. Барв. 64. 2) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 3) Комета. *Є ще зорі, що звуться кометами або мітлами, або віхами.* Ком. I. 50.

Віхало, -ла, *с.* **= Віхола.** Мир. Пов. I. 112.

Віхола, -ли, *ж.* 1) Мятель, вьюга. *Зіма буде з віхолами та лютими морозами. Ґави сідають купами, — буде віхола.* Мнж. 157. 2) Грозовая буря. Шух. I. 9.

Віхоть, -хтя, *м.* 1) Мочалка, употребляемая при мытьѣ посуды, утвари и пр. 2) Пучекъ соломы. *Віхоть соломи на устілку.* Гол. Од. 49. *Далі трохи присвоєне, стануть палить степи: вийде чоловік у поле, — викреше огню, положить його у солом'яний віхоть, розмаха гарненько та й кине.* Греб. 400, 3) Горящій клокъ, уносимый вѣтромъ съ пожара. **Упав віхоть.** Случилось несчастье, непріятность. *Здається, що сей чоловік буває і крутиться у нас за тим, що дуже поганий віхоть упав, — і він не зна, як перебути сей час.* Харьк. Ум. **Віхтик.**

Віхтелити, -лить, *гл. безл.* Віхтелить. Дуетъ сильный вѣтеръ, буря. Вх. Лем. 399.

Віхтолиця, -ці, *ж.* Буря, вихрь. Вх. Лем. 399. Вх. Уг. 231.

Віч-на-віч, *нар.* Съ глазу на глазъ; лицемъ въ лицу. *Нехай же я вас віч-на-віч зведу; тоді побачимо, хто бреше.*

Віче, -ча, *с.* Вѣче, общественное собраніе; въ Галиціи митингъ, народное собраніе.

Вічистий, -а, -е. Вѣчный; долговѣчный. Вх. Лем. 399.

Вічі. См. **Воко.**

Вічко, -ка, *с.* **= Очко.** Ном. № 642. Вас. 166, 186, 187. Шух. I. 256. *Купи мені перстінь із зеленим вічком.* Мил. 103. **Вічками** называются также отверстія между нитками рѣдкой ткани. Шух. I. 154.

Вічний, -а, -е. Вѣчный. *Царство небесне, вічний покій.* Ном. № 353. **Вічними часами**. На вѣкъ, навсегда. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 1406.

Вічність, -ности, *ж.* Вѣчность. Ном. № 390. *Продав худобу у вічність. Дати шматок кому хліба на вічность.* Г. Барв. 415.

Вічно, *нар.* 1) Вѣчно. 2) До смерти. *Як би ти не займав, то я б вічно була твоя.* Рудч. Ск. II. 104.

Вічовий, -а, -е. Вѣчевой; общественный. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. ПС. 24.

Вічок, -чка, *м.* Ум. отъ **вік.**

Вішало, -да, *с.* Вѣшалка для платья. Вх. *Лем.* 399. *Где ти, Марисю, загортина? — В коморі на вішалі.* Гол. IV. 386.

Вішальник, -ка, *м.* Висѣльникъ; повѣсившійся, удавленникъ. Ном. № 3799.

Вішальниця, -ці, *ж.* Висѣлица. Мил. 53.

Вішання, -ня, *с.* Вѣшаніе. *Лякали вішанням хлопця, щоб пропасниця покинула.* Грин. II. 315.

Вішати, -шаю, -єш, *гл.* Вѣшать. *Або вішайте, або пускайте.* Ном. № 2721.

Вішатися, -шаюся, -єшся, *гл.* Вѣшаться. *З тої досади узяв мотузок і пішов вішатися.*

Вішеляк, -ка, *м.* Повѣшенный. Вх. *Лем.* 399.

Вішта, віштя, *меж.* **= Вісьта.** О. 1861. X. Св. 44.

Віштяк, -ка, *м.* Прозваніе подольскаго крестьянина ближе къ Каменцу за то, что, погоняя лошадей, кричать: **віштя**! Ном. № 714. О. 1861. X. Св. 44.

Віщий, -а, -е. Вѣщій. *Зроби мене віщим, зроблю тебе багатим.* Ном. № 5821. **Коб я віщий такому!** Если бы и ото впередъ зналъ! Если бы я это предвидѣлъ. Вх. Зн. 8.

Віщівник, -ка, *м.* Вѣщунъ, предвѣстникъ. *Бо то ворог нещасливий, віщівничок барз правдивий.* Гол. I. 170. Ум. **Віщівничок.**

Віщо, *мѣст.* Винит. падежъ отъ **що**, употр. послѣ предлога. *За віщо, на віщо. Завелися, як той казав: багатий на багатство, а убогий — бо' на й за віщо.* Ном. № 3514.

Віщовий, -а, -е. Вѣстовой. *Гуде в Латії дзвін віщовий і гасло всім к війні дає.* Котл. Ен. IV. 62.

Віщува́ння, -ня, *с.* Предвѣщаніе, пророчество.

Віщувати, -щую, -єш, *гл.* Предвѣщать, предсказывать. *Пугач або сич біду віщує і найпаче пожежу.* Ном. № 13405.

Віщук, -ка, *м.* Вѣстникъ. Вх. *Лем.* 399.

Віщун, -на, *м.* Вѣщунъ, предсказатель. *Не дуже довіряй своєму серцю: сей віщун часто обманює.* Котл. НП. 365. *Під бороною з залізними або осиковими зубцями можна виховать пса віщуна-ярчука.* Ном. № 291.

Віщуха, -хи, *ж.* Вѣщунья, предсказательница. *Віщуха баба.... пророкувала.* К. ЦН. 225.

Вія, вії, *ж.* Рѣсница. *Спустила свої довгі вії на очі.* Кв. I. 58. Ум. **Війка.**

Віявки, -вок, *ж. мн.* **= Витушка.** МУЕ. III. 24.

Віяльний, -а, -е. Вѣяльный. **Віяльна лопата**. Лопата, которою вѣютъ зерно.

Віяльник, -ка, *м.* Вѣющій, зерно. Аф. 351.

Віяльниця, -ці, *ж.* Вѣялка. *Вже розжився трохи: купив собі віяльницю.* Александров. у. (Залюбовск.). См. **Війка.**

Віянка, -ки, *ж.* **= Віяння 2.** Аф. 351.

Віяння, -ня, *с.* 1) Вѣяніе, дуновеніе. 2) Провѣиваніе хлѣба.

Віяти, -вію, -єш, *гл.* 1) Вѣять, дуть. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Нп. *Із низу Дніпра буйний вітер віє-повіває.* Макс. *Люде гнуться як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 8. *Пишно процвітали, пахощами віючи, конвалії.* Г. Барв. 400. 2) Вѣять, провѣвать. *Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6657. 3) Вилять. *Пес віє хвостом.*

Віятися, -віюся, -єшся, *гл.* 1) Носиться, бродить, таскаться. *Мабутьназнав десь повію всесвітню та й віється.* Мир. ХРВ. 324. *Як пообідають, то нехай собі віються куди*

схочуть. О. 1862. V. 103. 2) Вѣяться, провѣваться. *Пшениця.... і молотиться, і віється.* Стор. І. 76.

Віячка, -ки, *ж.* Лопата для провѣиванія зерна. Шух. І. 166.

Вйо! *меж.* Крикъ на лошадей: но! Вх. Лем. 398.

Вл.... Кромѣ ниженаходящихся словъ, См. еще **Ул...**

Влада, -ди, *ж.* Власть.

Владáння, -ня, *с.* Обладаніе.

Владарь, -ря, *м.* Обладатель, владѣтель, повелитель. Желех.

Владати, -даю, -єш, *гл.* Обладать, владѣть. *Князі Вішневецькі владали на Україні великими маєтностями.* Стор. *Владав трохи не половиною земель українських.* О. 1861. X. 136.

Владика, -ки, *м.* 1) Владыка. К. МХ. 10. *Своя рука — владика.* Чуб. І. 258. І *не верстовії, а вольнії, широкії скрізь шляхи святії простелються і не знайдуть шляхів тих владики. А раби тими шляхами позіходяться докупи.* Шевч. 629. 2) Архіерей, владыка. *Борода як у владики, а сумління як у шибеника.* Ном. № 180.

Владикувáти, -кýю, -єш, *гл.* 1) Владычествовать. *Ворожий дух між Руссю і ляхами, лукавий дар гнилої Візантиї, владикував над ницими умами.* К. МБ. II. 122. *Бо Господь наш владикує над всіма богами.* К. Псал. 2) Архіерействовать.

Владицтво, -ва, *с.* 1) Владычество. *Трон крівавий свій, своє владицтво люте прославляє.* К. ПС. 54. 2) Архіерейство, санъ архіерея и сопряженныя съ нимъ права и владѣнія. *Між вас владики неписьменні, мов ті жиди владицтва купували.* К. XII. 56.

Владичиця, -ці, *ж.* Владычица. *Ти не раба, о, ні! владичиця ти пишна.* К. МХ. 46.

Владичний, -а, -е. 1) Властный, державный. *Колись носили ми владичні барви.* К. Бай. 18. 2) Архіерейскій.

Владично, *нар.* Властно, державно. *Владично правиш ти морями.* К. Псал. 204.

Владіти, -дію, -єш, *гл.* = **Володіти.**

Власне, *нар.* Собственно, именно.

Власний, -а, -е. Собственный, свой. Рудч. Ск. І. 169. *Хоч не красне, але власне.* Ном. № 9641. *Не кожен писався власним прізвищем.* К. ЧР. 13. **Рукою власною (підписався)**. Собственноручно (подписался). **Рукою власною**. Руку приложилъ.

Власник, -ка, *м.* 1) Собственникъ, владѣтель. Желех. 2) Властитель, довѣренное лицо властителя? і *прошу я царя хана і цариці ханиці і власників їх....* (Заговоръ). Чуб. І. 121.

Власність, -ности, *ж.* Собственность. Левиц. Пов. 320. *Листи Шевченка тепер уже сталися власністю всеї рідкої землі, всеї слав'янщини.* О. 1861. X. 3.

Власно, *нар.* = **Власне.**

Власноручний, -а, -е. Собственноручный. *Багато гетьманських власноручних листів.* О. 1862. VII. 63.

Власноручно, *нар.* Собственноручно.

Властивий, -а, -е. Свойственный.

Властивість, -вости, *ж.* Свойство. Желех.

Властиво, *нар.* 1) Свойственно. Желех. 2) = **Власне.**

Власть, -ти, *ж.* Власть. *Божа власть, — що схоче, те й дасть.* Ном. № 2431. *Ой живу я, живу під Божою властю.* Мет. 65.

Вн.... См. **Ум.**

Вн.... См. **Ун.**

Во, *пред.* **= В.** (Рѣдко употребляемое). *Та й поїхав на Вкраїну до дівчини во гостину.* Чуб. V. 43.

Вова, -ви, *ж.* Дѣтск. Волкъ: все страшное; бука, нелюдимъ. О. 1861. VIII. 8. **Куряча вова**. Странно одѣтый.

Вовгура, -ри, *м.* Человѣкъ, подобный волку? І *крівцею над Босфором червоніють мури, що річками розливали козаки-вовгури.* К. МБ. XII. 265.

Вовк, -ка, *м.* 1) Волкъ, Canis lupus. *Вовка ноги годують.* Посл. *Вовки-сіроманці квилять-проквиляють.* Дума. Вмѣсто этой правильной формы мн. ч. въ кобзар. думахъ иногда встрѣчается **вовці** — поддѣлка кобзарей подъ церковно-славянскій языкъ: *Вовці-сірохманці нахождали.* АД. І. 117. **Хоч вовків ганяй (у хаті)**. Очень холодно. Ном. № 638. **Вовки**. Волчій мѣхъ, волчья шуба. 2) Кличка темно сѣраго и угрюмаго вода. КС. 1898. VII. 42. 3) Раст. Ononis pircina. Шух. І. 21. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 45. **Загинати сухого вовка.** Родъ игры: нѣсколько мальчиковъ набрасываются на одного и пригибаютъ ноги къ землѣ. КС. 1887. VI. 480. 5) Средина разрѣзаннаго арбуза, остающаяся неразрѣзанной. *Панич порізав кавуна на скибки і розіклав на траві. Скибки роспались і з середини випав червоний вовк.* Левиц. Пов. 229. Ум. **Вовченько, вовчок, вовчик.** *По дівчиноньці дзвони задзвонили, а по козакові вовченьки завили.* Мет. 96. Въ сказкахъ: *вовчик-братік та лисичка-сестричка.* Ув. **Вовцюга.**

Вовківня, -ні, *ж.* 1) Западня, яма для ловли волковъ. Грин. II. 238. 2) Волчье логовище. Вх. Зн. 8. 3) Иронично: холодное жилье. 4) Множество волковъ. *Вовківні такої було, що біда. Там таке звірно завелось, що й ходить страшно.* Екатериносл. у.

Вовковина, -ни, *ж.* Волчья яма. *Викопав чоловік вовковину, да й укинув туди медведя, вовка, лисицю й зайця.* Рудч. Ск. І. 20.

Вовкодух, -ха, *м.* Злой человѣкъ. *Гляди в мене, — не розледащій між моїми вовкодухами.* МВ. О. 1864. III. 64).

Вовкодухий, -а, -е. Злой. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Вовкозубий, -а, -е. Съ волчьими зубами.

Вовконог, -га, *м.* Раст. Lycopus exaltatus. ЗЮЗО. І. 127.

Вовкувати, -кую, -єш, *гл.* Быть волкомъ. *Не перестане, мабуть, князь поти князювати, поки вовк вовкувати.* К. Бай. 39. *Він почуе своє ім'я святе вовкулакуючи, дак і годі вовкувати, бо то не прирожденний вовк, а зроблений.* Г. Барв. 453.

Вовкуватий, -а, -е. Нелюдимый, мрачный. *У мене хлопці вовкуваті, а дівчатко так до всякого приступне.* Волч. у.

Вовкулак, -ка, вовкулака, -ки, *м.* Оборотень, принявшій видъ волка. *Перекинувсь через пеньок.... і зробивсь вовкулакою і побіг у ліс.* ЗОЮР. II. 35. *Як у полі на могилі вовкулак ночує.* Шевч. 324.

Вовкулакува́ння, -ня, *с.* Пребываніе, жизнь вѣ видѣ вовкулаки. *Він таки справді наче пророкував своє вовкулакування.* Г. Барв. 464.

Вовкулакувата, -кую, -єш, *гл.* Быть **вовкулакою**. *Дознав, по чім ківш лиха, вовкулакуючи.* Г. Барв. 451.

Вовкулацтво, -ва, *с.* **= Вовкулакування.** *Грицько з вовкулацтва зробився таким, як мати народила.* Г. Барв. 454.

Вовкун, -на, *м.* **= Вовкулака.** *Теща зробила зятя вовкуном.* МУЕ. III. 54.

Вовна, -ни, *ж.* Шерсть овечья. *Із його добра, як з козла — ні вовни, ні молока.* Ном. № 7582. **Наказав три мішки (сім мішків) гречаної возни.** Наговорилъ чепухи. Ном. № 13013. Ум. **Возночка.**

Вовнистий, -а, -е. Съ длинной и густой шерстью. Канев. у.

Вовниця, -ці, *ж.* **= Вовна.** Чуб. V. 1143. *Виженемо овечки, щоб по гірці не ходили, діток малих не будили, щоб вовниці не губили.* Мил. 44. *Сінце під його підстилала і теплу вовницю з руна.* Мкр. Г. 21.

Вовночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вовна.**

Вовняний, -а, -е. Шерстяной. Аф. 319.

Вовнянка, -ки, *ж.* Грибъ Agaricus necator Bull. ЗЮЗО. I. 110. Чуб. V. 1183. Ум. **Вовняночка.**

Вовтузитися, -жуся, -зишся, *гл.* Возиться; барахтаться; ерзать. *Він так вовтузиться з тим бичком.* Рудч. Ск. II. 14. *Ви поб'єтесь, а мені треба потім з вами вовтузитися та лікарувати.* Кіев.

Вовцюга, -ги, *м.* Ув. отъ **вовк.** К. ЦН. 196.

Вовцюган, -на, *м.* **= Вовцюга.** Желех.

Вовча́, -ча́ти, *с.* Волченокъ. Рудч. Ск. I. 12L.

Вовченько, -ка, *м.* Ум. отъ **вовк.**

Вовченя, -няти, *с.* **= Вовча.** *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчий, -а, -е. Волчій. *Вовк, то вовче й думає.* Ном. № 2913. **П'є на вовчу шкуру**. Пьетъ въ счетъ будущихъ благъ. Ном. № 2615. **Дати кому вовчого білета**. Прогнать кого. *Йому видно дато вовчого білета, — прошпетився, кажуть.* Кролев. у. **— біб**. Водяной ипрей, Sparganium. **— горох**. Раст. Astragalus grycyphyllos. **Вовчі жили**. Раст. Сухоядникъ, Comarum palustre. **— зуб**. Раст. Leontodon taraxacum. **— корінь**. Раст. Acconitum lycostonum. **— копит, вовча лапа**. Раст. Trollius europaeus L. ЗЮЗО. I. 166. **Вовчі лапки**. Раст. Geranium pratense L. ЗЮЗО. I. 124. **Вовче лико, личко**. Раст. а) Daphne mezereum. ЗЮЗО. I. 121. Шух. I. 21. б) Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123. **Вовче молоко**. Раст. Tythymalus. **Вовчі серги**. Раст. Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123 (см. **вовче лико**). **Вовча стопа**. Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124. **— тіло**. Раст. Comarum palustre. ЗЮЗО. I. 119. **— трава**. Раст. Ononis spinosa L. ЗЮЗО. I. 129. **Вовчі ягоди**. Раст. а) Толокнянка, Aretostaphylos Uva ursi. б) Actala spicata L. ЗЮЗО. I. 109. в) Ligustrum vulgare L. ЗЮЗО. I. 126. г) Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Вовчинець, -нця, *м.* Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 231.

Вовчиця, -ці, *ж.* Волчица. *Приходить на залісок, аж вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчище, -ща, *м.* **= Вовцюга.** *Тікайте, бо йде вовчище-помелище.* Рудч. Ск. I. 17.

Вовчкуватий, -а, -е. = Вовкуватий. *Якесь невеселе* (дитина), *вовчкувате.* Мир. ХРВ. 25.

Вовчник, -ка, *м.* Раст. Daphne mezereum. Вх. Пч. I. 10. См. **Вовче лико.**

Вовчок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **вовк.** 2) Названіе собаки. О. 1862. VIII. 18. 3) **— муха.** Нас. ктирь, Asilus. Вх. Пч. I. 5. 4) Долгоносикъ амбарный, Calandra granaria. Вх. *Лем.* 400. 5) *Личинка* майскаго жука. Вх. *Лем.* 400. 6) Раст. Orobanche ramosa L. ЗЮЗО. I. 130. 7) Сережка на вербѣ. Мнж. 177. 8) Побѣгъ отъ древеснаго корня. 9) Зубъ у лошади, мѣшающій ѣдѣ. Мнж. 177.

Вовчуг, -га, *м.* Раст. а) **= Вовконог.** ЗЮЗО. І. 127. б) Ononis hircina Jacq. ЗЮЗО. І. 129.

Вовчуга, -ги, *ж.* Раст. а) Geranium pratense L. **= Вовчі лапки.** ЗЮЗО. І. 124. б) Geranium palustre L. ЗЮЗО. І. 124.

Вовчук, -ка, *м.* Молодой волкъ. Рудч. Ск. І. 129.

Вогірок, -рка, *м.* **= Огірок.** Ум. **Вогірочок. Жаб'ячі вогірочки**. Раст. Menyanthes trifoliate. Вх. Пч. І. 11.

Вогневиця, -ці, *ж.* **= Огневиця.**

Вогненний, -а, -е. = Огненний. *Гаряча смола та сірка неначе вогненна річка розливаються.* Стор. МПр. 47.

Вогник, -ка, *м.* 1) **= Огник 1 и 2.** Мил. 23. 2) Раст. Lychnis vesicaria. Вх. Пч. І. 11.

Вогничок, -чка, *м.* Ум. отъ **вогонь.**

Вогнище, -ща, *с.* **= Огнище.**

Вогнюватий, -а, -е. Пылкій, страстный. *Молодиця вогнювата.* Зміев. у.

Вогняний, -а, -е. Огненный. *Вогнянії язики.* Шевч. *Шле святого Ілію на вогняній колісниці.* Мир. ХРВ. 31.

Вогоник, -ка, *м.* Огонекъ. Ум. отъ **вогонь.**

Вогорити, -рю, -риш, *гл.* Испорч. **говорити**. Грин. III. 361. *А ні до кого вогорити.* Грин. III. 393.

Вогонь, -гню, *м.* **= Огонь.** *З вогню та в поломінь.* Ном. *Хоч вогню до нього прикладай (запекле таке).* Ном. № 2644. *Коли Бог не годить, то й вогонь не горить.* Ном. № 15. *Викресати вогню.* Ум. **Вогник, вогничок, вогоник.** *У лісі вогоник блима.* Мнж. 147.

Вода, -ди, *ж.* Вода. *Тихо-тихо Дунай воду несе.* Мет. 14. *Ой я гляну в чисту воду да на свою вроду.* Мет. 65. *Не все те переймай, що на воді пливе.* Посл. *Щоб росло — як з води йшло.* Мил. 43. *Будь здорова як вода!* **По воду піти**. Пойти къ колодезю, къ рѣкѣ набирать воду. *Ой пійду я, да до броду по воду.* Мет. 65. **За водою піти**. Пойти за теченіемъ воды, т. е. исчезнуть, пропасть. *Не дав мені Господь пари, та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою.* Нп. **І за холодну воду не візьметься**. Рѣшительно ничего не дѣлаетъ, пальцемъ не двинетъ. *Увесь день Божий сидить та ґави ловить і за холодну воду не візьметься.* МВ. І. 26. **Нема й промитої води (кому)**. Постоянныя преслѣдованія (кого). *І ступити мені не дасть; уже нема мені й промитої води.* МВ. І. 21. **Вода живуща й зцілюща**. Живая и мертвая вода (въ сказкахъ). Сильна, безсильна вода (въ сказкахъ); Вода дающая и отнимающая силу. См. **Сильний. Теплі води. = Вирій.** Драг. 7. Ум. **Водиця, водичка, водиченька, водонька.**

Водвуд, -да, *м.* **= Одуд.** Вх. Пч. II. 15.

Водевіль, -ля, *м.* Водевиль. *Вже піднялася завіса, вже почали грати на сцені водевіль.* Левиц. Пов. 138.

Водило, -ла, *с.* Длинная жердь, ворочая которой сгибаютъ колесный ободъ. Сумск. у.

Водильця, -лець, *с. мн.* Удила. *А поводи все ремінниї, а водильця все залізниї.* Рк. Макс.

Водити, -жу, -диш. 1) Водить. *А там милий по садочку ходить, свою милу за рученьку водить.* Нп. *Не мені вас, братця, на ляха водити, не мені тепер старому булаву носити.* Шевч. 235. *Водить очима, неначе злодій по ярмарку.* Ном. № 13585. 2) Одѣвать. *Що ти мене як старця у драному водиш?* Екатеринослав. г. *Ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. 849. *Ой дівчина гордовита козака любила й у тоненьких*

сорочечках по буднях водила. Грин. III. 233. 3) Тянуть дѣло, водить. *Довго він тебе водитиме!* Рудч. Ск. II. 58.

Водитися, -жуся, -дишся, *гл.* 1) Имѣть дѣло, быть въ сношеніяхъ, вести компанію. *З тобою ходити, як з туром водитись.* Ном. № 2662. *Мій батько так казав: з панами добре жить, водиться з ними хай тобі Господь поможе; із ними можна їсти й пить, а цілувать їх — крий нас Боже!* Греб. 386. *Оддалив людей од з ким я жив, водився хлібом.* К. Псал. 202. *Вони живуть по писанню: не водються з жінками.* Стор. I. 102. 2) Жить, плодиться, размножаться (о животныхъ и растеніяхъ). *Щоб водились свині, украдь у степу борону і положи на хлів, то так і сипнуть поросята.* Чуб. I. 50.

Водиця, -ці, водиченька, водичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вода.**

Водій, -дія, *м.* Вожакъ. Желех.

Водний, -а, -е. Водяной. *Чоловік гордий, як пузирь водний.* Ном. № 2459.

Водник, -ка, *м.* Пт. приморская ласточка, Sterna hirundo. Вх. Лем. 400.

Водніти, -нію, -єш, *гл.* Дѣлаться водянистымъ.

Водносталь, *нар.* Въ одну нить.

Водовий, -а, -е. Водяной. **Водова вовна**. Раст. водяной мохъ, Conferva. Вх. Зн. 8.

Водовоз, -за, *м.* 1) Водовозъ. Рк. Левиц. 2) Названіе валета бубенъ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 465.

Водовозка, -ки, *ж.* Лошадь, возящая воду, плохая лошаденка. *Попроси у батька коняки!... Добула вона йому водовозку.* Мнж. 13.

Водовуд, -да, *м.* = Пт. **Рибалка**. Вх. Пч. II. 14.

Водограй, -граю, *м.* Фонтанъ. Желех.

Водозбір, -збору, *м.* Бассейнъ. Желех.

Водомий, -мия, *м.* Рытвины, промоина.

Водомороз, -за, *м.* Пт. Зимородокъ, Alcedo ispida. Вх. Пч. II. 8.

Водонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **вода.**

Водопій, -пою, *м.* Водопой. *Бере Ох того коня за поводи, веде до водопою до річки.* Рудч. Ск. II. 112.

Водопійло, -ла, *с.* **= Водопій.** *І ручаї шумлять проміж горами звірятам польовим на водопійло.* К. Псал. 236. *Круг водопійла в балищах кочують татари з кіньми, вівцями й волами.* К. МБ. X. 17.

Водопійча́, -ча́ти, *с.* **= Кухоль** (для воды). Шух. I. 264.

Водопілля, -ля, *с.* 1) Наводненіе. 2) Приливъ.

Водорий, -рия, *м.* **= Водомий.** Аф. 319.

Водорщаний, -а, -е. = Водохрестний. Желех.

Водорщі, -щів, *мн.* **= Водохреще.** Желех.

Водосвяття, -тя, *с.* Освященіе воды.

Водоспад, -ду, *м.* Водопадъ. Млак. 122. *З високої кам'яної стіни з двох роскoлин лилися водоспади.* Левиц. Пов. 362.

Водотеча, -чі, *ж.* Теченіе воды. *По розорі* (проораній борозні) *пішла водотеча.* Грин. II. 236.

Водотока, -ки, *ж.* Русло весенняго или дождеваго потока. Міусск. окр.

Водотяг, -га, *м.* Водяной насосъ.

Водохрестний, -а, -е. Относящійся къ празднику Богоявленія. *Водохрестні пісні.* Желех.

Водохреще и *мн.* **Водохрещі**. Праздникъ Богоявленія. Ном. № 11217. ХС. І. 73. *Пішла, хрести всюди на Водохрище написала, скотину покропила.* Г. Барв. 337. Иногда во мн. ч. **водохрища**. *Водохрищ.... дождать.* О. 1862. IV. 89.

Водявий, -а, -е. Водянистый. *Водява картопля сього року.* Могил. у.

Водяна, -ної, *ж.* Водянка.

Водяний, -а, -е. 1) Водяной. *Водяний млин.* — **на губка**. Раст. Spongia fluviatilis. ЗЮЗО. І. 137. — **кропива**. Раст. Lycopus exaltatus. ЗЮЗО. І. 166. — **м'ята**. Раст. Mentha aquatica L. ЗЮЗО. І. 128. — **жеруха**. Раст. Cardamine amara L. ЗЮЗО. І. 115. — **ний мак**. Раст. а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. L 129. б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. І. 129. — **ні оріхи.** Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. І. 139. — **ний укріп**. Раст. Oenthe Phenandrium. — **щавель**. Раст. Rumex Hydrolapathum L. ЗЮЗО. І. 134. — **хрущ**. Насѣк. водяной жукъ, Hydrophilus picens. Вх. Пч. І. 6. 2) Водянистый. *Водяні вишні.* 3) Водный, воднистый, богатый водой. *На водяному місці стоїть село: усе там гарно роде.* Волч. у.

Водяник, -ка, *м.* 1) Сосудъ для воды. Ум. **Водянчик.** *Онде у водянчику вода.* Кв. І. 240. 2) Водяной (бѣсъ). Левч. 37.3) **= Водник.** Вх. Лем. 400.

Водянка, -ки, *ж.* 1) Кадка для воды. *Стоїть кухоль на водянці, — піди та й напийся.* Грин. III. 213. Мнж. 129. См. **Відник.** 2) Раст. Empetrum nigrum L. ЗЮЗО. І. 121.

Водянчик, -ка, *м.* Ум. отъ **водяник.**

Воєвода, -ди, *м.* Воевода. *Да оддав мене мій батенько да за воєводу, у чужую сторононьку, далеко од роду.* Нп.

Воєводство, -ва, *с.* Воеводство. Желех.

Воєводський, -а, -е. Воеводскій. К. Краш. 11.

Вожай, -жая, *м.* Вожакъ; проводникъ. *Дай вожая, як знаєш сам, щоб нас до моря допровадив.* Мкр. Г. 31. **Вожаями** назывались также эмиссары, которыхъ задунайскіе запорожцы высылали изъ своей среды въ Украину, чтобы набирать здѣсь годныхъ въ козаки людей и затѣмъ проводить ихъ тайными путями черезъ границу въ Задунайскую Сѣчь. КС. 1883. IV. 376. 2) Водырь, передовое животное въ стадѣ. Браун. 24.

Воживо, -ва, *с.* Проводь, проведеніе куда либо (человѣка). *За воживо ж поміркувать у грека Фоки зговорились.* Мкр. Г. 32.

Возарня, -ні, *ж.* **= Возівня.** Вх. Уг. 231.

Воздібний и воздобний, -а, -е. Хорошій, хорошихъ качествъ. (Станьмо) *свої коні козацькії напасемо й напоїмо: тут трави зелені, води холодні, очерети воздобні.* АД. І. 112. *Котрий то, панове молодці, козак дородний, ще й кінь під ним воздобний.* Макс. (1849). 84. У Кулиша употреблено въ смыслѣ: способный, талантливый. *Шукати серед мужиків людей дотепних, здатніх, воздібних, і таких людей підіймати наукою.* К. XII. 9.

Воздух, -ху, *м.* 1) **= Повітря.** *Се вже ми як той німець, що на шаєчку воздух вішає.* Ном. № 9926. 2) Воздухъ (церк. утв.). Ном. № 14182. Ум. **Воздушок.**

Воздуховий, -а, -е. Воздушный. *І окривсь темнотою — хмарою густою, мов наметом воздуховим — темною водою.* К. Псал. 37.

Воздухоплав, -ву, *м.* Аэростатъ. *Аеростат.... по нашому краще назвати воздухоплавом.* Ком. II. 15.

Воздухоплавець, -вця, *м.* Аэронавтъ. Желех.

Воздушний, -а, -е. = Воздуховий.

Воздушок, -шка, *м.* Ум. отъ **воздух.**

Воздяно, *нар.* Прохладно. *Та й жара ж яка*! — *Нічого, як доїдемо до Полтави, буде воздяніш. Спустимось до річки, а коло річки завжде буває трохи воздяно* Гадяч. у.

Возик, -ка, *м.* Ум. отъ **віз.**

Возирка, -ки, *ж.* **= Возівня.** Вх. Лем. 400.

Возити, -вожу, -зиш, *гл.* Возить. *В ліс дров не возять.* Ном. № 1457.

Возитися, -жуся, -зишся, *гл.* 1) Возиться. *Рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись.* Рудч. Ск. I. 91. 2) Возиться, заниматься. *Возиться, як кіт з салом.* Ном. № 2593.

Возичок, -чка, *м.* Ум. отъ **віз.**

Возій, -вія, *м.* Возчикъ, работникъ, нанятый для перевозки хлѣба.

Возільник, -ка, *м.* **= Возій.** Зміев. у.

Возлісся, -ся, *с.* **= Узлісся.** *Вибігає на возлісся; кругом подивилась та в яр...* Шевч. 87.

Возлобок, -бку, *м.* Покатость. *На возлобку поганий город буде і вода не держатиметься.* Волч. у.

Возлоб'я, -б'я, *с.* Волосы надъ лбомъ. *Так скубонув за возлоб'я, аж волосся затріщало.*

Возний, -ного, *м.* Родъ судебнаго пристава при старыхъ судахъ *Пан возний позов дасть.* Котл. Ен. IV. 48.

Возниця, -ці, *м.* **= Візниця.** Ум. **Возниченько.** Мет. 225.

Возове, -вого, *с.* Натуральная повинность въ видѣ перевозки чего-либо. *Возове одбудеш, шість віз привезеш колод.* ЗОЮР. I. 143.

Возовий, -а, -е. 1) Телѣжный. *Возове колесо.* 2) Упряжной. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Мет. 3) Проѣзжій, ѣдущій возомъ. *Да брали мито-промито: од возового по пів-золотого,* ой *пішого пшениції по три денежки мита брали.* АД. II. 21. 4) **Шлях возовий**. Проѣзжая дорога. Канев. у.

Возовик, -ка, *м.* Ломовая лошадь.

Возовиця, -ці, *ж.* Свозка хлѣба съ поля и время этой свозки. *Після жнив Іванові — возовиця.* Мир. ХРВ. 125. *Як настала возовиця, бідний брат запри воли і поїхав на своє поле по снопи.* Чуб.

Возовня, -ні, *ж.* Экипажный сарай; въ сельскомъ хозяйствѣ: сарай для возовъ и земледѣльческихъ орудій. Чуб. VII. 396. Левиц. Пов. 194. *Оце було заберусь у возовню, а там карета панська стояла, то влізу з півдня, щоб і на очі не теє.* Черниг.

Возок, -зка, возочок, -чка, *м.* **= Візок, візочок.**

Возоробня, -ні, *ж.* Сарай, въ которомъ дѣлаютъ возы. Міус. окр.

Возрости-літ, *нар.* Взрослыхъ лѣтъ. *Він возрости-літ пішов у москалі.* Харьк.

Возростивши, *нар.* Выросши, взрослый, взрослая, взрослое. **Не розростивши**. Малыхъ лѣтъ, малолѣтній. *У хаті нікогісінько, — хоть тури гони! діти не возростивши були, от воно й позабірало худобу.* Харьк.

Возярка, -ки, *ж.* **= Возирка.** Вх. Лем. 400.

Воїн, -на, *м.* **= Вояка.** *Гей, Максиме полковнику, ти славний воїну! гей випусти з Жаботина хоч лядську дитину.* Нп.

Воїнство, -ва, *с.* Воинство. *Духом уст його небесне воїнство з'явилось.* К. Псал. 74.

Вой, вою, *м.* Война; битва. *Королі, королі, пустіть на вой воювать!* Чуб. III. 43. *Відкіля тебе, братіку, в гості виглядати: чи з буйного вою, чи з чистого поля, чи з славного люду Запорожжя?* О. 1861. X. 89.

Войдува́ння, -ня, *с.* Барахтанье, возня.

Войдувати, -дую, -єш, *гл.* Буянить, буйствовать, дебоширить. *Він буде у нас у пеклі войдувати.* Мл. л. сб.

Войдуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Возиться, барахтаться, бороться. *Довго з ним войдувались, поки з'язали.*

Война, -ни, *ж.* **= Війна.** *На войну йдучи по чужу голову, й свою неси.* Ном. № 4205.

Войний, -а, -е. Воинственный; военный. *Із якої сторононьки у гостину сподіватись: чи з Чорного моря, чи з чистого поля, чи з славного із войного люду Запорожжя?* Нп.

Войовитий, -а, -е. Воинственный. *Жив у Персії царь Дарій. І він був такий войовитий, що усю землю завоював.* Грин. 1. 128.

Войовник, -ка, *м.* Боецъ, воинъ, рубака, воитель. К. МБ. X. 19. *Не для таких, як я, війна, і войовник з мене не жвавий.* МВ. II. 15.

Войовниця, -ці, ж Воительница. *Камилла страшна войовниця і знахурка, і чарівниця.* Котл. Ен. IV. 71.

Войовничий, -а, -е. Воинственный.

Войтува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* **= Войдуватися.** *З турками та з татарами войтувалися.* Г. Барв. 141.

Воко, -ка, *с.* **= Око.** Мн. **вочі, вічі**. Грин. III. 639. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. *Лізе в вічі мов оса.* Ном. № 2758. *Довго, довго козаченька вічми провожала.* Макс. (1849). 8. **У вічу = В очу.** *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічу засвітились.* Ном. № 3982. Ум. **Вочко, вічко**, мн. ч. **вочка, вочиці, вічка, віченьки**. *Соньки-дрімки у віченьки.* Макс. (1849). 95.

Воларити, -рю, -риш, *гл.* Быть пастухомъ воловъ. Вх. Зн. 7.

Воларь, -ря, *м.* **= Воляр.** Галиц.

Воластий, -а, -е. 1) Зобастый. 2) Имѣющій жирный подбородокъ.

Волати, -лаю, -єш, *гл.* Взывать; громко кричать. Котл. НП. *До Бога серцем жалосне волають.* Гол. I. 34. *Піду в край пустий, де й плуг не оре, і буду волати: горе мені, горе.* Чуб.

Волеваха, -хи, *м.* Родъ цапли. Радом. у.

Воленька, -ки, *ж.* Ум. отъ **воля.**

Волик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **віл.** *Москалики соколики, поїли ви наші волики, а як вернетесь здорові, то поїсте й корови.* Ном. № 801. 2) Жукъ-носорогъ, Oryctes. Мнж. 177.

Волинка, -ки, *ж.* Жительница Волыни. Ум. **Волиночка.** *Татари ідуть, волиночку везуть.* АД. I. 83.

Волинський, -а, -е. Волынскій.

Волинь, -ні, *ж.* Волынь.

Волиняк, -ка, волинянин, -на, *м.* Житель Волыни.

Волити, -лю, -лиш, *гл.* Хотѣть, желать. *Ой чи волиш, Бондарівно, та мед-вино пити, а чи волиш, Бондарівно, в сирій землі гнити?* Нп. **Волити волю**. Исполнять желаніе. *На*

чиїм возі сидиш, того й волю воли. Посл. *Уже ж мені та й надокучило твою волю волячи.* Чуб.

Воличок, -чка, *м.* Ум. отъ **віл.**

Волів язик, *м.* Раст. Digitalis grandiflora.

Волівня, -ні, *ж. соб.* Воды, быки. *Та й багато волівні нагнали на ярмарок.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Волісь, воліся, *нар.* Лучше, предпочтительнѣе мнѣ. *Волісь я їхати, як їсти.* Валков. у. *Воліся ми, брате, попросимо ми найменшого брата тринбача.* Мет. 438.

Воліти, -лію, -єш, *гл.* 1) Желать, хотѣть. *Сього року бездольного та і сеї зіми воліла-сь мя закопати до сирої землі.* Гол. 2) Предпочитать. *Волію все пострадати, тебе звідти викупляти, ніж маю тя в неволенні поминати.* Гол. *Воліла-сь мя, мати, в болото веречи, ніж мня мали цісарські вояки стеречи.* Гол. *Волів бим ся не родити, та й того не знати, як мя тяжко в нещастію породила мати.* Гол.

Волічка, -ки, ж. Шерстяныя нитки для вышиванья, гарусъ. Гол. Од. 73, 18.

Волічковий, -а, -е. Гарусный. Хотин. у.

Воло, -ла, *с.* 1) Зобъ. 2) Жирный подбородокъ. *Кричить наче за воло вхопили.* Ном. № 3458. 3) Подгрудокъ (у быка).

Воловарь, -ря, *м.* = **Воларь.** Угор.

Воловий, -а, -е. Воловій, бычачій. *Що він загадав тобі — на воловій шкурі не списати.* Ном. № 5604. *Треба мені волового воза.* Мил. 95. **Волове око, очко**. а) Птица крапивникъ, Troglodytes parvulus. б) насѣк. Hipparchia Hyperanthus. Вх. Пч. І. 6. в) также **волові очі**. Раст. полевая астра, Aster amellus. **Воловий язик**. Раст. собачій корень. а) Anchusa officinalis L. ЗЮЗО. І. 111. б) Cynoglossum officinale. ЗЮЗО. І. 120. в) Symphytum officinale L. ЗЮЗО. І. 138.

Воловик, -ка, *м.* Воловій пастухъ. *Ну, гукнув пан воловикові, тепер запрягай пару волів.* Грин. II. 232.

Воловина, -ни, *ж.* Воловье мясо. *Не буде вже, каже пан, — ні різать, ні їсти тієї воловини.* Стор. II. 48.

Воловід, *м.* 1) — **воду = Налигач.** Конотоп. у. *А все волики, все полові, а в них роженьки все золотії, а воловоди все шовковії.* Гол. II. 17. 2) **— вода.** Воловій барышникъ, человѣкъ, продающій вольт. КС. 1882. IX. 467. КС. 1882. III. 600. 3) **— вода.** Волокрадъ. Ум. **Воловодик.** *Ой на волики воловодиш, а на коники пута.* Мет.

Воловник, -ка, *м.* = **Воловня.** Ум. **Воловничок.** *Зажурилися волове в воловничку стояти.* Гол. IV. 319.

Воловня, -ня, *ж.* Крытый сарай для воловъ.

Воловодик, -ка, *м.* Ум. отъ **воловід.**

Воловодити, -джу, -диш, *гл.* Долго тянуть дѣло, проволакивать, водить. *За мною молодою усе парі ходять, усе парі ходять та й все воловодять.* Грин. III. 245.

Воловодитися, -джуся, -дишся, *гл.* Имѣть съ кѣмъ продолжительныя хлопоты.

Воловодня, -ні, *ж.* Мѣсто на рынкѣ, гдѣ продается рогатый скотъ; скотопригонный рынокъ. Павлогр. (Залюбовск.)

Волога, -ги, *ж.* Влага. Аф. 320.

Вологість, -гости, *ж.* Сырость. *Мабуть тут од вологости в голові тобі завернулось.* К. ЧР. 400.

Вологнути, -ну, -неш, *гл.* Влажнѣть.
Волод, -ду, *м.* Влажность. Шух. I. 139.
Володарство, -ва, *с.* 1) Владычество. 2) Владѣніе.
Володарський, -а, -е. Владѣтельный; владѣльческій.
Володарь, -ря, *м.* Владѣтель, владѣлецъ.
Володарька, -ки, *ж.* Владѣтельница, владѣлица.
Володати, -даю, -єш, *гл.* Владѣть. *Схватило мою невістку так, що не володає а ні руками, а ні ногами.* Харьк. *Так наморився, що й руками не володаю.* Константиногр. у. *А ще будемо робити вкупі, поки ноги носять, руки володають.* Г. Барв. 415.
Володити, -джу, -диш, *гл.* Увлажать, смачивать. Шух. I. 253.
Володіння, -ня, *с.* Владѣніе.
Володіти, -дію, -єш, *гл.* Владѣть.
Воложати, -жаю, -єш, *гл.* Сырѣть.
Воложити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Дѣлать влажнымъ. Аф. 320. 2) Колотить, трепать. *Доти їх* (панів києм) *воложив, аж поки....* Мнж. 76. *Всі надо мною як завиють* (собаки), *давай воложити гуртом!* Алв. 11.
Волок, -ка, *м.* 1) Бредень. *В ставу було чималенько лящів; ніхто їх не ловив, — ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Чорний волок випив води ставок.* Ном. стр. 299, № 316. 2) Веревка, съ помощью которой тянуть волами копны сѣна, бревна и пр. 3) Нерасколонный чурбанъ, бревно. Вх. Зн. 8. Ум. **Волочок.**
Волока, -ки, *ж.* 1) Завязка у лаптей, постоловъ и пр. Котл. Ен. VI. 51. Гол. Од. 67. Шух. I. 121. О. 1862. V. Кух. 37. *Наступив йому на волоку од постола.* Грин. I. 123. Ув. **Волочище.** *Вербовими пастолищами, лозовими волочищами.* Грин. III. 98. 2) Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Стародубскаго и Сосницкаго уу. участокъ, на которомъ нажинають отъ 80 до 100 копенъ ржи (слѣдовательно 8 — 10 десятинъ) съ равнымъ количествомъ земли въ другихъ двухъ смѣнахъ съ извѣстной частью сѣнокоса и даже лѣса или заросли называется **чверткою**, а четыре такихъ чвертки — **волокою**. (Ефименко).
Волокита, -ти, *ж.* Бродяжничество, скитанія. *Ой нещасная волокита та журба ж мене збила.* Грин. III. 416.
Волокінник, -ка, *м.* Раст. Paris quadrifolia. Вх. Пч. I. 11.
Волокниця, -ці, *ж.* Сифилитическія проявленія въ носу. Шух. I. 46.
Волокно, -на, *с.* Волокно. Ум. **Волоконце.** *Прибігав, прибігав козлик під віконце: ой чи тчуть, чи прядуть дівки волоконце.* Нп.
Волокнуватий, -а, -е. Волокнистый.
Волокнуватіти, -тію, -єш, *гл.* Дѣлаться волокнистымъ. Аф. 320.
Волоком, *нар.* Таща. Переносно: насильно. *Волоком затяг у гості.* Константиногр. у.
Волокти, -чу, -чеш, *гл.* Тащить, влачить, тянуть. *Так потомились, що насилу ноги волочуть.* Рудч. Ск. II. 48. *Убив корову, взяв на плечі та й волоче.* Рудч. Ск. II. 189.
Волоктися, -чуся, -чешся, *гл.* 10. Тянуться тащиться. *Десь то моя лиха доля шляхом волочеться.* Нп. 2) Тянуться, продолжаться. *Се не довго волоклося.* Мкр. Н. 37.
Волокуша, -ші, *ж.* Родъ невода. Азовск. и Черном. Ум. **Волокушка.**
Волонтирь, -ря, *м.* Волонтеръ. *Було тут військо волонтирі, то всяких юрбиця людей.* Котл. Ен. IV. 56.

Волонцюгувати, -гую, -єш, *гл.* = **Волочитися 1.** *Всяку погану нечисть, що по світу волонцюгує.* Драг. 39.

Волонько, -ка, *с.* Ум. отъ **віл.**

Волоочок, -чка, *м.* = Пт. **Волове очко**. *Прилетіла фамилія, красно вбрана компанія: пан крук і пан гайворон і прекрасний водувудок, і великий волоочок.* Гол. II. 519.

Волос, -са, *м.* 1) Волосъ. *Без Божої волі і волос з голови не спаде.* Ном. № 27. *Всі вісім будуть однакові: волос у волос, голос у голос.* Рудч. Ск. II. 90. **Волос** часто значитъ волоса, всѣ волоса на головѣ: *У волиночки коса з золотого волоса щирий бір освітила.* АД. I. 83. *Не покинь же мене, Боже, як мій волос побіліє.* К. Псал. 161. **Волосом світити**. Быть дѣвицей. Ном. № 8884. **Волосом засвітила**. Говорится о замужней женщинѣ, когда у нея спадетъ **очіпок**. Ном. № 3994. 2) Опухоль съ нарывомъ на пальцѣ. *Кому чи трясцю одігнати, од заушниць, чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. III. 13. **Волос виливати**. Лѣчить извѣстнымъ образомъ волос. О. 1862. X. 36. 3) Гусеница Euprepia. Ум. **Волосок, волосочок.**

Волосення, -ня, *с.* и **волосень, -ні,** *ж.* = **Волосінь.** Борз. у. Черк. у. Вас. 152.

Волосина, -ни, *ж.* Одинъ волосъ, волосинка. Рудч. Ск. I. 105. *Присмалив там золоту волосину* (з коня) — *тут прибігає кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 108. *Одна була волосина, та й ту гнида одкусила.* Нп. *За сю ніч і на волосину не заснула,* т. е. не заснула и чуточку, ни на минуту. Мир. Пов. I. 120. Ум. **Волосинка.** *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201.

Волоситися, -шуся, -сишся, *гл.* Таскать другъ друга за волосы. Вх. Зн. 8.

Волосінка, -ки, *ж.* Пт. Silvia cinerea. Вх. Пч. I. 14.

Волосінь, -ні, *ж.* 1) Конскій волосъ. 2) Леса изъ конскаго волоса. 3) Болѣе длинныя нити овечьей шерсти, изъ которыхъ получаются сравнительно тонкія нити. *В мене плахта з волосіні.* Нп.

Волосне, -ного, *с.* Подать, назначенная на расходы волостнаго управленія.

I. Волосний, -а, -е. Волосной. Драг. 24.

II. Волосний, -а, -е. Волостной.

III. Волосний, -ного, *с.* Волостной старшина. *Я наварила риби — може буде волосний.* Грин. III. 566.

Волосник, -ка, *м.* 1) = **Волос 2.** Драг. 24. 2) Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.

Волосниця, -ці, *ж.* Раст. Poa nemoralis L. ЗЮЗО. I. 131.

Волоснуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* = **Волоситися.** *Діти волоснуються.* Вх. Зн. 8.

Волосня, -ні, *ж.* = **Волосінь.**

Волосовий, -а, -е. Изъ конскаго волоса. (Сито) *зложене з обичайки і дротіного або волосового дна.* Шух. I. 146.

Волосожар, -ру, *м.* Созвѣздіе Плеядъ. *Уже Волосожар піднявсь, віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20.

Волосок, -ска; Волосочок, -чка, *м.* Ум. отъ **волос**.

Волосся, -ся, *с. соб.* Волоса. *Багацько, як у лисого волосся.* Ном. № 7710. *В його золоте волосся на голові.* Рудч. Ск. I. 108.

Волость, -тя, *ж.* 1) Волость. 2) Волостное правленіе.

Волосувати, -сую, -єш, *гл.* Таскать за волосы. *Він так мене волосував, що й на голові нічого не лишилось.* Ольгоп. у.

Волоський, -а, -е. Румынскій. *Насіння з волоських гарбузів.* Сим. 209. **Волоські горіхи**. Грецкіе орѣхи, Juglans regia L. Анн. 180. *Поминулися в саду яблучка, ще й волоські горішки.* Грин. III. 225.

Волосяний, -а, -е. Волосяной. *Там водами тими орудує баба-яга, костяна нога, волосяний язик.* Рудч. Ск. I. 135. *Основа соснова, волосяне піткання.* (Заг. сито). Мнж. 174.

Волосяниця, -ці, *ж.* Власяница. *Замість чернечої волосяниці надів сталеву ковану тканину.* К. Бай. 73.

Волосянки, -нок, *ж, мн.* Штаны изъ овечьей шерсти. Шух. I. 152.

Волот, -та, *м.* Колосъ, метелка проса или овса. *Як миша їсть волот, так буде хліб дорог.* Ном. № 313. Ум. **(Золотон.**

Волота, -ти, *ж.* **= Волот.**

Волотистий, -а, -е. Колосистый (о просѣ, овсѣ).

Волоття, -тя, *с. соб.* Колосья проса или овса. *Ой просо, просо волоття!* Мет. 206. У кукурузы — волосообразныя кисти сверху.

Волох, -ха, *м.* 1) Балахъ, румынъ. *Ой волохи, волохи, вас осталося трохи; і ви, молдавани, тепер ви не пани.* Шевч. 153. 2) мн. **волохи**. Волоса на рукахъ и пр. *Так волохи й повставали.* Ном. № 8191.

Волохатий, -а, -е. Мохнатый, косматый, обросшій волосами, перьями. *Ходить голуб коло хати сивий, волохатий.* Мет. 11. *Хто волохатий, той буде багатий.* Ном. № 307. *Кіт волохатий.*

Волохатіти, -тію, -єш, *гл.* Мохнатѣть.

Волохатість, -тости, *ж.* Мохнатость, косматость. Желех.

Волохач, -ча, *м.* 1) Мохнатое существо. 2) Раст. Amarantus retroflexus L. ЗЮЗО. I. 111.

Волоцюга, -ги, *об.* Бродяга. Чуб. I. 240. *Всесвітня волоцюга.* Котл. Ен. VI. 11. Ум. **Волоцюжка.** Ув. **Волоцюжище.**

Волочаний, -а, -е. Объ обуви: съ волоками. *Волочані черевики* (у чоловіків). Константиногр. у.

Волочба, -би, *ж.* Боронованіе. Ананьев. у.

Волочебник, -ка, *м.* Ходящій съ поздравленіями по домамъ на св. недѣлѣ. Ум. **Волочебничок.** *Ой ішли брели добрі молодці волочебнички.* Нп.

Волочини, -чин, *ж. мн.* Остатки растеній, увязающіе въ зубьяхъ бороны при ея работѣ.

Волочити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Тащить, тянуть, влачить, волочить. *Волочать трупи ланцюгами.* Шевч. 545. *Копиці волочив.* Греб. 378. 2) Бить, таща. *Хто пив, а мене волочать.* Ном. № 4063. 3) Бороновать (послѣ посѣва). Чуб. VII. 401. *Посіяв і волочить.* Грин. II. 151. *Удівонька пшениченьку сіє, посіявши, стала волочити.* Мет. 357.

Волочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Таскаться, скитаться, шляться. *По світу волочусь.* Шевч. 224. *Казав мені батько, щоб я оженився, по досвітках не ходив, та й не волочився.* Нп. **Копійка волочиться (у кого)**. Есть деньги. Котл. НП. 351.

Волочище, -ща, *с.* Тасканіе за волосы. *Як би піймав на кавунах, то б зробив йому добре волочище.* Волч. у. (Лобод.).

Волочище, -щі, *ж.* Ув. отъ **волока.**

Волочільне, -ного, *с.* Даръ въ видѣ пшеничнаго калача и нѣсколькихъ окрашенныхъ яицъ, приносимый въ понедѣдьникъ Пасхи лицомъ, приходящимъ съ поздравленіемъ. См. **Волочінник.** Чуб. III. 24.

Волочільник, -ка, *м.* 1) Работникъ, боронующій послѣ посѣва. 2) **= Волочінник.** Желех.

Волочінник, -ка, *м.* Понедѣльникъ Пасхи, когда ходятъ христосоваться и поздравлять съ праздникомъ. Чуб. III. 24.

Волочіння, -ня, *с.* 1) Боронованіе послѣ посѣва. 2) Хожденіе крестьянскихъ мальчиковъ на праздникъ Паски съ поздравленіемъ и пѣніемъ соотвѣтственныхъ пѣсенъ.

Волочка, -ки, *ж.* **= Волічка.** Канев. у.

Волочок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **волок.** Браун. 39. *Виплети, старий, волочок та піди на річку, може рибки вловиш.* Мнж. 88. 2) Цилиндрическая склянка на снуркѣ, которой вынимаютъ изъ бочки водку для пробы. Сим. 96. *Горілку, то що, возять у Січ.... Привезеш горілку, що й прийде купувать і зараз бере волочок, тягає, сам п'є і душ десять час тує.* ЗОЮР. I. 156.

Волошечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **волошка.**

Волошин, -на, *м.* Валахъ, румынъ. *У нас такий панич як волошин: чорнявий, з волосом на виду.* Ном. № 8554.

Волошка, -ки, *ж.* 1) Валашка, румынка. *А в дівчини та чорнії брови, як у тії волошки.* 2) Раст. а) василекъ, Centaurea cyanus L. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 116. *Ой у мене на городі зацвіли волошки.* Нп. б) Trifolium alpestre L. ЗЮЗО. I. 139. 3) Крымская бѣлая овчина, грубошерстная, крупная. Вас. 154. Ум. **Волошечка.**

Вольний, вольність, вольно. См. **Вільний, вільність, вільно.**

Вольнувати, -ную, -єш, *гл.* Вольничать, своевольничать. *Через те чоловік так і вольнує, що Бог милосердний.* Чуб. I. 234.

Вольовач, -ча, *м.* Зобатый человѣкъ. Угор.

Воля, -лі, *ж.* 1) Воля, свобода. *Степ та воля — козацькая доля.* Ном. № 767. *Дай рукам волю, то сам підеш у неволю.* Ном. № 3821. **Чи по волі, чи по неволі.** По собственному желанію или по принужденію. Рудч. Ск. I. 93. **Волею зробити**. Свободно, по собственному желанію сдѣлать. *Волею моє серце з твоїм понялося.* О. 1861. XI. 15. 2) Власть, сила. *Чия воля, того й сила.* Ном. № 1054. *Не будуть мать вражі ляхи на Вкраїні волі. А я живу в Божій волі, не дав мені Господь долі.* Мет. 57. *В своїй ха ті своя правда і сила, і воля.* Шевч. 211. 3) Желаніе, соизволеніе. *Як Божа воля, то вирнеш з моря.* Ном. **В свою волю**. Какъ хочешь. *Живи, доню, в свою волю так, як полюбила.* Мет. **Про мою волю**. Для меня все равно. *Про мою волю роби, як хочеш.* НВолын. у. **Чинити чию волю.** Исполнять чье желаніе, приказаніе. *Чини ж мою волю.* Шевч. 15. **Чинити свою волю**. Дѣлать свое, по своему. *А тим часом вороженьки чинять свою волю — кують речі недобрії.* Шевч. 69. **Уволити, учинити волю**. Исполнить желаніе. *А циганочко да ворожечко, ой уволи мою волю: да причаруй да козаченька, що гуляє зо мною.* Мет. 87. Ум. **Воленька.**

Воляка, -ки, *м.* Большой волъ. К. ЦН. 309. Г. Барв. 245.

Воляр, -ра, *м.* Воловій пастухъ. Kolb. I. 68. *Ай лем почав воляр трубить, почало ся дівча будить.* Гол. IV. 519.

Волячий, -а, -е. Бычачій. *Воляча, голова.* Харьк. у.

Вомісто, *нар.* **= Замість.** *Запріг би жида вомісто худоби.* Г. Барв. 19.

Вомпити, -длю, -диш, *гл.* Колебаться, смущаться. *В неволі мов в господі спав, на всіх як на своїх дивився, пив, їв, не вомпив, не смутився, а часом і пісні співав.* Мкр. Г. 8. *Тягли тут пінненьку троянці, не вомпили сициліянці, черкали добре на захват.* Котл. Ен. II. 14.

Вон, *нар.* 1) **= Геть.** *Жаль батька, та вон несуть.* Ном. № 2256. *Або світи, або вон лети.* Ном. № 2722. 2) **= Вонка.** *Коль вон сижу, тебе вижу.* Гол. II. 427.

Вона, її, *мѣст.* Она. *Була в мене небога; при мені вона й зросла.* МВ. II. 19.

Вонечник, -ка, *м.* Раст. Salvia glutinosa. Лв. 101.

Вонка, *нар.* Внѣ: вонъ, изъ дома. Угор. *А чому ти, моя мила, вонка не в'ходила, коли мене та на дворі собака гонила?* Гол. IV. 500.

Вонливий, -а, -е. Часто воняющій. Аф. 321.

Воно, його, *мѣст.* 1) Оно. *Послухає моря, що воно говорить.* Шевч. 9. Употребляется для обозначенія неизвѣстнаго лица. *Хто ж се в мене їх* (коноплі) *підчистив? Воно й бере, та не заразом, а потрошку.... Коли б мені його піймать та провчить, — воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. I. 11. Въ ласкательномъ смыслѣ о лицахъ обоего пола: *Гомонить він* (чоловік, побравшись) *до мене, а я усе мовчу Воно поміж народом плентaлось, та й бачило доволі, дак і говорить до мене, а я усе соромляюсь.* Г. Барв. 4. Въ смыслѣ нѣсколько презрительномъ: *Та де ж таки йому за писаря ставати? Воно ще таке молоде та дурне.* 2) Оно; это. *Воно, бачте, жаліє мене мати. Воно хотять зо мною он що зробити. Як би з ким сісти хліба ззісти, промовить слово, — то воно б хоч і як небудь на сім світі, а все б таки якось жилось.* Шевч. 658. *Роспитались — аж воно так як раз, що він їх зять.* Рудч. Ск.

Вонпити, -плю, -диш, *гл.* Сомнѣваться. *Не вонпив старий Шрам, що син його Петро укладе Тура.* К. ЧР. 169.

Вонючий, -а, -е. Вонючій. Вонюче зілля **= Вонючка 1.**

Вонючка, -ки. 1) Раст. Клоповникъ, Sepidum ruderare; б) Раст. Cimicifuda foetida Z. ЗЮЗО. I. 118. 2) Жучекъ изъ породы жужелицъ.

Воняти, -няю, -єш, *гл.* **= Смердіти.** *Не їж цибулі й вонять не буде.* Ном. № 6745.

Воратися, -рюся, -решся, *гл.* При паханьѣ своего поля прихватить чужаго.

Ворга, -ги, *ж.* **= Варга.** Угор.

Ворик, -ка, *м.* Ум. отъ **вір 3.** Жеребчикъ. Шух. I. 211.

Ворина, -ни, *ж.* Жердь, употребляемая для огорожи. *Ми взяли ворину таку, як у руку завтовшки, та довгу та рівну.* Пирят. у. *З усього села ні хатини, ні ворини не зосталося, геть усе до центу вигоріло.* Канев. у.

Воріг, -рога, *м.* **= Ворог.** *Поглянь, Маруся на поріг, то йде дружбонько, воріг твій.* Нп.

Воріженько, -ка, *м.* Ум. отъ **ворог.**

Ворін, -рона, *м.* Воронъ. Мир. ХРВ. 70. Ум. **Ворінець.** *Ой по дівчині отець-мати плаче, а по козаку чорний ворінець кряче.* Лис. VI. № 32.

Воріння, -ня, *с.* Жерди для огорожи. Шух. I. 76. См. **Вір'я.**

Воріténька, -ньок, ворітечка, -чок, *мн.* Ум. отъ **ворота.**

Ворітка, -ток, *мн.* Ум. отъ **ворота.**

Ворітний, -а, -е. Воротный. **Ворітний могорич**. Обрядовое угощеніе, даваемое мѣстнымъ парнямъ за пропускъ въ ворота невѣсты поѣзда жениха. Мил. 122.

Ворітниця, -ці, *ж.* 1) Доска въ воротной створѣ. См. **Ворота.** *Дойшли вони до воріт, Остап осадив сало* (що ніс) *на ворітницю.* О. 1862. I. 35. Иногда во мн. ч.: **ворота**. *Втворіть ворітниці!* АД. I. 41. 2) **Глуха ворітниця**. Столбъ, къ которому привязаны ворота. Мнж. 135.

Ворітонька, -ньок, *мн.* Ум. отъ **ворота.**

Воріття, -тя, *с.* Мѣсто у воротъ. *Перві свати по за воріттю, другі свати з кіньми під сіньми.* Нп.

Воріття, -тя, *с.* Возвратъ, возвращеніе. *Є каяття, та нема воріття.* Ном. № 2240. См. **Вороття.**

Ворітця, -тець, *мн.* 1) Ум. отъ **ворота.** 2) Калитка. *Зачиняй ворітечка й ворітця, а не пускай Василечка молодця.* Рк. Макс.

Воріх, -ха, *м.* **= Оріх.** Желех.

Ворішина, -ни, *ж.* 1) Раст. Geranium sanguineum. Вх. Пч. I. 10. 2) **= 0рішина.** Желех.

Воріщинка, -ки, *ж.* Раст. Latus corniculatus. Вх. Пч. I. 11.

Ворка, -ки, *ж.* Ворчанье. *Випивай, щоб на ворку не оставалось.* Ном. № 11555. *Ну бо допивай, а то буде чоловіча ворка гнаться.* Г. Барв. 39.

Воркін, -куна, *м.* **= Воркотун.** *У запічку да й воркін ворчишь.* Грин. III. 99.

Воркіт, -кота, *м.* Мурлыка. *Ой кіт воркіт да на віконечко скік.* Макс. (1849), 103.

Воркітня, -ні, *ж.* Мурлыканіе.

Воркнути, -ну, -неш, *гл.* Мурлыкнуть. *А ти, сірий, воркни.* Мил. 39.

Воркота, -ти, *ж.* Мурлыканіе. *Ой на кота воркота, на дитину дрімота.* Макс. (1849), 102.

Воркота́ння, -ня, *с.* 1) Мурлыканье. 2) Ворчанье. *А з свекорком брання — тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Воркотати, -чу, -тиш, *гл.* Мурлыкать. *Ой кіт буде воркотати.* Макс. (1849) 58.

Воркотливий, -а, -е. Ворчливый. *Третій клопіт — милий воркотливий.* Грин. III; 304.

Воркотня, -ні, *ж.* **= Воркітня.** *Воркотня, та не що-дня.* Ном. № 2736.

Воркотун, -на, *м.* Ворчунъ.

Воркотуха, -хи, *ж.* Ворчунья. *Годі тобі, стара воркотухо!* Стор. 11. 216. *Жила Аматина там нянька.... скупа і зла і воркотуха.* Котл. Ен. IV. 42.

Воркотя, -ті, *об.* Ворчунъ, ворчунья.

Воркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Ворковать. *Чого, серце, як голубка, день і ніч воркує?* Шевч. 43. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 49.

Воркун, -на, *м.* **= Воркотун.** *А на печі воркун ворчить.* О. 1861. XI. Св. 51. Ум. **Воркунок, воркуночок.** *Ой воркуне та воркуночку, не бий мене та в головочку.* Г. Барв. 40.

Воробень, -бня, *м.* **= Воробець.** О. 1862. X. 34.

Воробець, -бця, *м.* 1) **= Горобець.** *Орел не пристає з воробцями.* Ном. № 1033. 2) **— тростяний.** Пт. болотный воробей, Emberiza schoeniclus. Вх. Пч. II. 10.

Воробиця, -ці, *ж.* Самка воробья. Желех.

Воробня, -ні, *ж. соб.* Воробьи. Желех.

Воробчиха, -хи, *ж.* **= Воробиця.** Желех.

Воробок, -бка, *м.* **= Горобець.** Галиц.

Вороб'я, -б'яти, *с.* 1) **= Гороб'я.** 2) Маленькій ребенокъ (шутливо-ласкательное). Ум. **Вороб'ятко.** *А старая єго мати на кріселку сидить, маленькоє вороб'ятко на руках держить.* Гол. І. 116.

Вороб'ячка, -ки, *ж.* Воробьиный пометъ. Вх. Зн. 8. Желех.

Ворог, -га, *м.* Врагъ. *В щасті не без ворога.* Ном. № 1714. *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. Ум. **Ворі(о)женько.**

Ворогува́ння, -ня, *с.* Враждованіе. К. Краш. 11.

Ворогувати, -гую, -єш, *гл.* Враждовать. *Баба, що ворогує на ню.* Ном. № 13409. *Вони на тебе ворогують, я буду ворог їм заклятий.* К. Псал. 312.

Ворож, -жа, *м.* **= Ворожбит.** Вх. Лем. 400.

Ворожбит, -та, *м.* Гадальщикъ, колдунъ. Рудч. Ск. І. 43. Гол. І. 3.

Ворожбитенко, -ка, *м.* Сынъ колдуна.

Ворожбитівна, -ни, *ж.* Дочь колдуна.

Ворожбитка, -ки, *ж.* Ворожея, чародѣйка. Гол. IV. 445.

Ворожбитство, -ва, *с.* Гаданіе, колдованіе, чародѣйство. Желех.

Ворожечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ворожка.**

Ворожий, -а, -е. Вражескій. *Засліпив вороже око.* К. Псал. 66.

Ворожиль, -ля, *м.* **= Ворожбит.** Вх. Лем. 400.

Ворожиля, -лі, *ж.* 1) **= Ворожбитка.** Вх. Лем. 400. 2) **= Сонечко,** Coccinella septempunctata. Вх. Лем. 400.

Ворожити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Гадать; колдовать. *Хто ворожить, той душею наложить.* Ном. № 233. 2) **— коло чого.** Возиться съ чѣмъ, что-то дѣлать съ чѣмъ. *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили і щось нишком балакали.* Ном. № 12831.

Ворожіння, -ня, *с.* Гаданіе, ворожба.

Ворожка, -ки, *ж.* Гадалка, ворожея. *У ворожки хліба трошки.* Ном. № 231. *Ворожка з бісом накладає.* Ном. № 232. Ум. **Ворожечка.**

Ворожнета, -ти, *ж.* Вражда. *Од лихої ворожнети заховаєшся за мене.* К. Псал. 81.

Ворожнеча, -чі, *ж.* **= Ворожнета.**

Вороза, -зи, *ж.* Веревка или ремень въ кнутѣ, которыми бьютъ. Вх. Зн. 8. Ум. **Ворозка.**

Ворозький, -а, -е. 1) Шаловливый. Шух. І. 32. 2) Быстрый, горячій. *Ворозький кінь.* Вх. Зн. 8. Желех.

Ворок, -ка, *м.* 1) Мѣшокъ. *Питався лях: «Що ти постелив?» — Ворок. — «Чим ти вкрився?» — Воротом. — «Що ти поклав у голови?» — Ворок. — А він уліз у мішок, то постелився і вкрився й під головами, й під ногами, — то все один.* Ном. № 1308. 2) Небольшой мѣшочекъ со скошенной нижней частью такъ что внизу только одинъ уголъ, — служить для отдавливанія творога. Ум. **Ворочок.** Мнж. 177. *Висів під полом у ворочку сир.* Мнж. 81. *Йде хазяйка у комору та й тягне чого небудь ворочок.* О. 1862. І. 73.

Ворон, -на, *м.* 1) Воронъ, Corvus. *По дівчиноньці отець-мати плаче, а по козакові чорний ворон кряче.* Мет. 96. 2) **— морський.** Альбиносъ. Вх. Пч. II. 9. 3) Дѣтская игра, въ которой воронь хватаетъ дѣтей, а мать защищаетъ ихъ и пр. Маркев. 71. Чуб. 73, 75; Ив. 56; КС. 1887. VI. 483. Ум. **Воронок.** Аф. 322. Ув. **Вороняка.** Аф. 322.

Ворон, -на, -не. = Вороний. *Ворон коню, біжи швидко.* Мет. 74.
Ворона, -ни, *ж.* 1) Ворона. *Ворона маненька, та ріт великий.* Ном. 2) **— морська.** Пт. = **Синьоворонка.** Вх. Пч. II. 9.
Вороненький, -а, -е. Ум. отъ **вороний.**
Вороненя, -няти, *с.* = **Вороня.** *Ворон послав вороненя, воно й полетіло.* Грин. I. 163. Ум. **Вороненятко.** *Прилітає ворон з вороненятком.* Грин. I. 162.
Воронець, -нця, *м.* 1) Вороной конь. *Ой дайте мені коня воронця, коня воронця і гострого меча.* Мет. 339. 2) Напитокъ изъ водки съ медомъ. 3) Раст. а) Paeonia tenuifolia L. ЗЮЗО. I. 130. б) Spirala Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137.
Вороний, -а, -е. 1) Вороной. *Стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. 2) Чорный. *Посередині колодязь, а там вода аж ворона.* ЗОЮР. II. 50. Ум. **Вороненький.**
Воронка, -ки, *ж.* Воронка. *Як олива закипіла, а вона виносить на двір, одтика воронку і по два кухлі у кожну бочку.* Рудч. Ск. II. 152.
Вороння, -ня, *с. соб.* Вороны. *А вороннє клює-щипле личенько козаче.* Хата. 17.
Вороннячча, -чя, *с. соб.* = **Вороння.** *А на клятого так сідає галіч, вороннячча.* Рудч. Ск. II. 74.
Вороньок, -нька, *м.* = **Воронець 1.** *Пускається навздогін своїм баским бистроногим вороньком.* Мир. ХРВ. 139.
Вороня, -няти, *с.* Вороненокъ. Ум. **Воронятко.**
Вороняка, -ки, *м.* Ув. отъ **ворон.**
Воронячий, -а, -е. Вороній. Ном. № 12743. **Вороняче вухо**. Порода грибовъ.
Воропай, -пая, *м.* ? *Чоловіче воропаю, де ж я тебе поховаю? Заховаю під вербою. Чим накрию? Пеленою. Заховаю на могилі, щоб по тобі вовки вили.* Тополя, Чари, 9. См. еще **Потебня**. III. 65.
Ворота, -ріт, *мн.* Ворота. *Голий іде — вороти вузькі.* Ном. № 1473. Части воротъ: **стовпи** — столбы, къ которымъ прикрѣплены ворота, **стовпці** — вертикальные брусья, въ которыхъ укрѣплены горизонтальныя **ворітниці**; отъ верхушки одного **стовпця** до низу другого идетъ діагональю планка, прибитая для большей крѣпости воротъ и называемая **перепонка**. Харьк. у. (Лобод.). Ум. **Ворітка, ворітця, ворітенька, ворітечка, ворітонька, воріточка.** *Бігла чечітка поперед ворітка.* Ном. стр. 302, № 429.
Воротарь, -ря, *м.* 1) Привратникъ. *Воротаре, воротаре, вітвори воротонька.* АД. I. 40. 2) Родъ хороводной игры. КС. 1889. IX. 635.
Воротати, -таю, -єш, *гл.* Обтирать зерно въ ступѣ отъ шелухи. Золотонош. у.
Воротило, -ла, *с.* 1) = **Навій.** Вх. Уг. 247. МУЕ. III. 24. Шух. I. 255. 2) Длинное бревно, которымъ поворачиваютъ мельницу. 3) Часть **токарні** (см.). Шух. I. 305. 4) Родъ ключа для поворачиванія навоя въ ткацкомь станкѣ. Волч. у.
Воротник, -ка, *м.* = **Воротарь.** Гол. (Желех.).
Воротниця, -ці, *ж.* 1) = **Ворітниця**, 2) Ворота, плетеныя изъ прутьевъ. Угор.
Воротній, -я, -є. Воротный. *Якась людина.... бралась на перелаз у воротній хвірточці.* Г. Барв. 419.
Вороття, -тя, *с.* = **Воріття**. *Троянці, в кріпості запершись, Енея ждали вороття.* Котл. Ен. V. 31. *Буде каяття на світі, — вороття не буде.* Шевч. 379.

Ворох, -ха, *м.* 1) Куча. Шух. І. 178. **У воросі погуторити**. Поговорить въ компаніи. Шух. І. 41, 50. 2) Куча не вѣяннаго зерноваго хлѣба. *Пшениці ворох був не вкритий.* Алв. 69. *Ні жадної скирти не осталося — він усі помолотив. Вороха так до неба.* Грин. II. 69.

Ворохібини, -бин, *ж. мн.* = **Ворохібня.** К. Дз. 167.

Ворохібник, -ка, *м.* Мятежникъ. Вх. Зн. 21.

Ворохібництво, -ва, *с.* = **Ворохібня.** *З ворохібництвом лихим своїм таяться.* К. Дз. 117.

Ворохібня, -ні, *ж.* Мятежъ. Вх. Зн. 21. К. Дз. 115, 32.

Ворохобити, -блю, -биш, *гл.* Бунтовать, возставать. Желех.

Ворочання, -ня, *с.* Переворачиваніе.

Вороча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* 1) Возвратиться. *Ворочай, зятеньку, хоч не хутко.* Мет. 99. 2) Возвращать. *Доганяйте, ворочайте літа молодії.* Нп.

Ворочатися, -чаюся, -єшся, *гл.* 1) Возвращаться. *Ой їдь та їдь, мій милесенький, та не забавляйся, на конику вороненькім назад ворочайся.* Гол. 2) Поворачиваться. *Ой матінко утко, ворочайся хутко: уже сонце низенько, дружечки близенько.* Грин. III. 429. 3) Имѣться, случаться. *Нашим усе чарчина ворочається.* Грин. І. 239.

Ворочок, -чка, *м.* Ум. отъ **ворок.**

Ворситися, -шуся, -сишся, *гл.* Сердиться. Вх. Зн. 18.

Ворухливий, -а, -е. Подвижной; безпокойный.

Ворухнути, -ну, -неш, *гл.* Шевельнуть.

Ворухнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Шевельнуться. *Не зна Марко, як в колисці часом серед ночі прокинеться, ворухнеться, то вона вже скочить і укриє й перехристить.* Шевч. 105.

Ворушило, -ла, *с.* Рычагъ. Полѣсье.

Ворушити, -шу, -шиш, *гл.* 1) Шевелить. *Не воруши гною, бо буде воняти.* Ном. № 3289. 2) Трогать. *Чорте, на груш, тільки мене не воруш.* Ном. № 3837. *Не воруште мене, не займайте мене, неначе ви й не бачите нічого.* Кв. І. 88.

Ворушитися, -шуся, -шишся, *гл.* Шевелиться. *Ворушиться, і усом моргає, очима поводить.* Кв. І. 126. *Ворушіться ще, жили, поки живі.* Ном. № 5934. *Усюди.... народ ворушився.* Стор. М. Пр. 51.

Ворушливий, -а, -е. = Ворухливий.

Ворушня, -ні, *ж.* Суматоха, волненіе (толпы). Желех.

Ворчати, -чу, -чиш, *гл.* Ворчать. *Коли зять стане ворчати, за двері хватайся.* Ном. *Хоч не лає, дак ворчить.* Г. Барв. 319.

Вор'я, -р'я, *с.* = **Вір'я.** Козел. и Борз. у. *Через вор'є перелізти, зараз і в леваду.* О. 1862. VII. 34.

Восени, *нар.* Осенью. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном.

Восет, -ту, *м.* Раст. = **Осот.** Вх. Пч. І. 9.

Восика, -ки, *ж.* = **Осика.** Вх. Пч. І. 12.

Воскобійник, -ка, *м.* Воскобойникъ, воскобой и хозяинъ воскобойни.

Воскобійниця, -ці, *ж.* Воскобойня. Котл. Ен. V. 65.

Воскобійня, -ні, *ж.* = **Воскобійниця.** К. ПС. 111.

Воскобоїна, -ни, *ж.* Раст. Solidago Virgaurea L. Лв. 101.

Воскобоїни, -їн, *ж. мн.* Вощина, остающаяся послѣ топленія воска. *Я вже знаю віск і воскобоїни.* Ном. № 5780.

Восковий, -а, -е. Восковой. *Не поможе, милий Боже, восковая свічка.* Ном. № 5671.

Воскреса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **воскреснути, -ну, -неш,** *гл.* Воскресать, воскреснуть. *Христос воскрес.* Ном. № 289.

Воскрес, -су, *м.* Воскрешеніе. *З невмирущими авторами «Марусі» та «Катерини» почали вже простувати до воскресу староруської бояновщини.* К. Дз. 115.

Воскресення, -ня, *с.* Воскресеніе. *Садукеї кажуть: нема воскресення.* Єв. Мр. XII. 18.

Воскресити. См. **Воскрешати.**

Воскреснути. См. **Воскресати.**

Воскрешати, -шаю, -єш, сов. в. **воскресити, -шу, -сиш,** *гл.* Воскрешать, воскресить. *Чорна корова людей коле, а біла воскрешає.* Ном. стр. 291, № 44.

Воскува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Вощить.

Воспитати, -таю, -єш, *гл.* Пропитать, прокормить. *Ой як же мені не літати? Маю діток — нічим воспитати.* Нп.

Воспитатися, -таюся, -єшся, *гл.* Пропитаться, прокормиться. *Він має сім десятин землі, то йому можна воспитатися.* Ромен. у.

В-останнє, *нар.* Въ послѣдній разъ. *В-останнє глянула на діток, на брата.*

Восьмака, -ки, *ж.* Восьмерка въ картахъ.

Восьмерик, -ка, *м.* = **Вісьмерик.** Рудч. Чп. 158.

Восьмерня, -ні, *ж.* Доска, получаемая при распилкѣ древесваго ствола на восемь частей. Сумск. у.

Восьмеро, *числ.* Восемь душъ, штукъ.

Восьмерува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Разсѣкать, разрѣзать на восемь частей. *Літ з двадцять назад хоч би восьмерували, хоч би відчинили двері тієї куни, де ми сиділи, то не зворухнувся б з місця.* Стор. I. 257.

Восьмий, -а, -е. Восьмой. *Сім миль мосту, а на восьмій стоїть явор на ввесь світ славен.* Ном., стр. 291, № 14.

Восьмуха, -хи, *ж.* Осьмушка, осьмая часть чего-либо (земельн. участка, кварты и пр.).

Вохкий, -а, -е. Сырой, влажный. Ном. № 431. *Буде* (хата) *вохка зімою й весною.* Грин. II. 18.

Вохкість, -кости, *ж.* Сырость, влажность.

Вохко, *нар.* Сыро, влажно.

Вохра, -ри, *ж.* Охра, желтая глина.

Вочі, -чей, *с.* = **Вічі.** Ном. № 10314.

Вочко, -ка, *с.* Ум. отъ **воко.**

Вош и воша, -ші, *ж.* Вошь. *Держись, як воша кожуха.* Ном.

Вошивий, -а, -е. Вшивый. *Вошивий кожушок.* Чуб.

Вошковий, -а, -е. Ко вши относящійся. **Вошкове зілля.** Раст. Ononis hircina. Вх. Уг. 232.

Вошкопруд и вошопруд, -да, *м.* Вшивецъ. *Пусти мене, вошкопруде, погуляти поміж люде! — Ой холи ж я вошкопруд, — сиди дома, воші прудь.* Грин. III. 686.

Вошкопрудка и вошопрудка, -ки, *ж.* Вшивица.

Вощa, -щі, *ж.* Вощина. *Медок у роток, а вощу у церкву.* Ном. № 12394.

Вощаний, -а, -е. Желтый, рыжій, по цвѣту подобный воску. О. 1862. V. Кух. 37.

Вощечок, -чку, *м.* Ум. отъ **віск.**

Вощина, -ни, *ж.* Вощина.

Вощити, -щу, -щиш, *гл.* Вощить.

Вощок, -щка, *м.* Ум. отъ **віск.**

Воюва́ння, -ня, *с.* Веденіе войны, война. К. МБ. II. 188. *Їх уста м'які як масло, а на серці воювання.* К. Псал. 127. *Не кидав свого запорозького звичаю — воювання.* Мир. ХРВ. 81.

Воювати, -воюю, -єш, *гл.* Воевать. *Моли б, Боже, воювати, щоб шаблюки не виймати.* Ном. № 4636. *Яким мечем воював, таким і поліг.* Ном. № 7085. *Мене хочуть воювати.* Рудч. Ск. II. 10. *Царь царя потугою воює.* К. Бай. 26.

Воюватися, -воююся, -єшся, *гл.* 1) Воевать. *Турецький цару, виїдь на войну, воюватися, муштруватися.* Мет. 2) Драться. *Приходить до неї та й каже їй: ну що, ходім, бабо, воюваться.* Рудч. Ск. I. 53.

Воювник, -ка, *м.* = **Войовник.** К. XII. 58. К. ЦН. 159.

Воювничий, -а, -е. = **Войовничий.** К. ЦН. 157.

Вояк, -ка, вояка, -ки, *м.* Воинъ. *Так наші славнії вояки там мовчки проливали кров.* Котл. Ен. V. 52. *Якого тобі ще треба? Чим не вояк*? Стор. II. 217. *А міщане ходять, все раду радять, що тому вояці за дари дати.* Нп. Ум. **Вояченько.**

Воядький, -а, -е. Воинскій, солдатскій. Желех.

Вояченько, -ка, *м.* Ум. отъ **вояк.**

Воячка, -ки, *ж.* Воительница.

Вп.... См. **Уп**....

Вр.... Кромѣ нижепомѣщенныхъ словъ. См. еще **Ур**.

Враг, -га, *м.* Чортъ, злой духъ. *Не взяв його враг!* Ном. № 1355. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Враговий, -а, -е. = **Вражий.** *Не взяла його врагова мати!* Ном. № 5714. *Враговий задирака.* Сим. 212.

Враждувати, -дую, -єш, *гл.* **— на кого**. Быть недовольнымъ на кого, гнѣваться, сердиться на кого. *Враждують люде на Грицька, бо він з поля забірає чужі копиці.* Волч. у. *Народ і так на мене враждує.* О. 1862. II. 31. *Ой не враждуйте, вороженьки, на мене.* Грин. III. 251.

Враженний, -а, -е. Ув. отъ **вражий.**

Враженя, -няти, *с.* = **Вражча.** *Жиденята-враженята. беруть з хати котенята.* Грин. III. 326.

Вражий, -а, -е. Чертовъ, чертовскій, діавольскій. *Чи ви пани, чи ви ляхи, а ми запорожці: пам'ятайте, вражі сини, шо ми вам не хлопці.* Ном. № 12510. *Було б тобі, вражий сину, нас трьох не кохати.* Мет. 103. Ув. **Враженний.** *Е, враженний сину!* Черк. у.

Вражча́, -ча́ти, *м.* Чертенокъ. *Я з ним балакаю, а воно, вражча, так і заливаеться.*

Вразький, -а, -е. = **Вражий.** О. 1862. I. 35. *Гей ви, ляхове, вразькі синове! Ік порогу посувайтесь, мені, козаку-нетязі, на покуті місце попускайте.* ЗОЮР. I. 205.

Врата, врат, *мн.* Только въ выраж.: **царські врата**. Царскіе врата. *Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Времення, -ня, *с.* Хорошая погода? *Чиє времення, того й погода.* Ном. № 13354.

Врем'я, -м'я, *с.* См. **Урем'я.**
Вс.... См. **Ус....**
Всъкня! *меж.* Призывъ для воловъ и коровъ. Шух. I. 211.
Вт.... См. **Ут....**
Втора, -ри, *ж.* Басовая струна въ торбанѣ. КС. 1892. III. 383.
Вубратися, -беруся, -решся, *гл.* **= Убратися.** *Вубралась теща у вовчинки.* Мет. 191.
Вугалля, -ля, *с. соб.* **= Вугілля.** Черниг. Ум. **Вугаллячко.**
Вугельник, -ка, *м.* Обжигатель углей. Вас. 145.
Вугілля, -ля, *с.* Уголье, уголь.
Вугіль, -гля, *м.* Уголь. Ум. **вуглик, вугличок.**
Вугластий, -а, -е. Имѣющій углы, граненый.
Вуглина, -ни, *ж.* Уголекъ. Ум. **Вуглинка.** Мнж. 139.
Вугло, -ла, *с.* При постройкѣ хаты въ срубъ: связь дерева въ углу. Грин. I. 53.
Вугловий, -а, -е. Угольный. Желех.
Вугляр, -ра, *м.* Угольщикъ.
Вуглярка, -ки, *ж.* 1) Жена угольщика. Желех. 2) Мѣсто выжиганія угля.
Вуглярня, -ні, *ж.* **= Вуглярка 2.**
Вуглярство, -ва, *с.* Промыселъ выжиганія углей. Желех.
Вугнавець, -вця, *м.* **= Гунявий.** Желех.
Вугнавка, -ки, *ж.* **= Гугнявка.** Желех.
Вугнати, -наю, -єш, *гл.* **= Вугнотати.** Желех.
Вугноватий, -а, -е. = Гугнявий. Вх. Зн. 8.
Вугнотати, *гл.* **= Гугнявити.** Вх. Зн. 8.
Вугол, -гла, *м.* 1) **= Куток.** 2) **= Ріг.** (наружный уголъ, уголъ улицы).
Вуголов, -ва, *м.* 1) Кожаная связь, которой въ цѣпѣ било прикрѣплено къ цѣповищу; части, охватывающія концы била и цѣповища, называются **вилиці**, а кольцо ихъ соединяющее **ремінник**. Шух. I. 166. 2) Часть уздечки, находящаяся на головѣ. Шух. I. 79.
Вугор, -гра, *м.* Угорь, прыщъ.
Вугрин, -на, *м.* **= Зеленяк.** Вх. Пч. II. 10.
Вугроватий, -а, -е. Угреватый, имѣющій угри на лицѣ.
Вудвуд, -да, *м.* **= Одуд.**
Вудвудя, -дяти, *с.* Птенецъ-удодъ. *Як вудвудята в вишневім садку, так та худібка при оборонці.* Гол. II. 36.
Вудила, -дил, *с. мн.* 1) Узда, уздечка. 2) Въ хвостѣ Большой Медвѣдицы названіе одной изъ меньшихъ звѣздъ, находящейся между конечной и средной звѣздой. Мнж. 148.
Вудило, -ла, *с.* **= Вудлище.** Желех.
Вудилище, -ща, *с.* **= Вудлище.** Шух. I. 226.
Вудити, -джу, -диш, *гл.* **= Надити рибу.**
Вудка, -ки, *ж.* Уда, удочка. **Урвалася вудка**. Нечѣмъ уже поживиться.
Вудкало, -ла, вудко, -ка, *с.* **= Вудвуд.** Вх. Пч. II. 15.
Вудлище, -ща, *с.* Удилище. *Піду вудлище вирубаю.* Св. Л. 50.
Вудод, -да, *м.* **= Вудвуд.**

Вудок, -дка, *м.* **= Вудвуд.** Вх. Пч. II. 15.

Вуж, -жа, *м.* 1) Змѣя ужъ. 2) **= Гуж.** *Коли взявся за вуж, то не кажи, що недуж.* О. 1862. I. 35.

Вужака, -ки, *м.* Ужъ, большой ужъ.

Вужів, -жева, -ве. Ужу принадлежащій.

Вужівка, -ки, *ж.* Родъ веревки изъ прутьевъ, лозы или дуба.

Вужовий, -а, -е. = Вужів. Гол. I. 81.

Вузда, -ди, *ж.* 1) Узда. 2) Длинная веревка, привязанная къ крыльямъ невода — для вытягиванія послѣдняго. Вас. 186.

Вуздечка, -ки, *ж.* Уздечка. *Аби вуздечка, а кінь буде.* Ном. № 5423.

Вузенький, вузесенький, -а, -е. Ум. отъ **вузький.**

Вузенько, вузесенько, *нар.* Ум. отъ **вузько.**

Вузити, -жу, -зиш, *гл.* Съуживать, дѣлать уже. *Треба двері вузити, а то широкі.* Каменец. у.

Вузісінький, -а, -е. Совершенно узкій.

Вузісінько, *нар.* Совершенно узко.

Вузлик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **вузол.** 2) Комокъ сбившейся глины. *Глину на горшки треба розміщувать, бо в ній є вузлики, — так як камінці.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). Ум. **Вузличок.**

Вузлуватий, -а, -е. 1) Узловатый. 2) Замысловатый.

Вузол, -зла, *м.* 1) Узелъ. *Лікарям чи поможись, чи не положись, а вузол розв'яжись.* Ном. № 8339. 2) Узы, связь. Ум. **Вузлик, вузличок.**

Вузький, -а, -е. Узкій. *Туди ввійти — широкі ворота, а відтіль — вузькі.* Ном. № 7352. Ум. **Вузенький, вузесенький.**

Вузько, *нар.* Узко. Ум. **Вузенько, вузесенько.**

Вузьмина, -ни, *ж.* Съуженное и мелкое русло рѣчнаго протока. Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Вуй, вуя, *м.* Дядя. Желех. Ум. **Вуйко.** См. **Стрий, дядько.**

Вуйко, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **вуй.** *Кіндрат свині брат, а кабана вуйко.* Ном. № 12706. 2) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22.

Вуйна, -ни, *ж.* **= Дядина.** Вх. Зн. 8. Желех.

Вулень, -льня, *м.* **= Вулій.** *Гуде у будинку, як у вулені.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Вулиця, -ці, *ж.* 1) Улица. 2) Мѣсто, гдѣ собираются парни и дѣвушки для пѣнія, игръ, танцевъ. *В мене ненька нерідная, мене на вулицю не пускає.* Мет. 328. Ум. **Вуличка, вуличенька, вулонька.** *Тіснії вуличеньки, тіснії.* Грин. III. 471.

Вуличанин, -на, *м.* Участникъ гульбищъ и увеселеній молодежи на **вулиці 2**.

Вуличенька, вуличка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вулиця.**

Вуличний и вулишний, -а, -е. Уличный. Желех.

Вулій, -лія, *м.* Улей.

Вулік, -ка, *м.* **= Вулій.**

Вулонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **вулиця.**

Вунтувати, -ся, -тую, -ся, -єш, -ся, *гл.* **= Пручатися**? *Ой ми його не пускаєм, най ся не вунтує; ми хочемо тото знати, де він ніч ночує.* Гол. I. 227.

Вурда, -ди, *ж.* 1) Выжимки изъ сѣмянъ конопли или зеренъ мака, приготовленныя для начинки варениковъ или пироговъ. Kolb. I. 54. Марков. 151. 2) Сыръ, вываренный изъ сыворотки. Шух. I. 37, 206, 214.

Вурдитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) О молокѣ: створаживаться. Херс. Галиц. 2) О людяхъ: дѣлать кислую физіономію.

Вурдяний, -а, -е. — пироги. Пироги съ вурдою. Вх. Зн. 8.

Вуркота, -ти, *ж.* **= Воркота.** *Ой на кота вуркота.* КС. 1893. VII. 82.

Вурчати, -чу, -чиш, *гл.* **= Мурчати.** *Кіт вурчить.* Мнж. 145.

Вус, -са, *м.* См. **Ус.**

Вусань, -ня, *м.* См. **Усань.**

Вусатий, -а, -е. См. **Усатий.**

Вусельниця, -ці, *ж.* **= Гусениця.** Вх. Пч. I. 6.

Вуспятки, -ток, *мн* **= Успятки.**

Вуста, вуст, *мн.* См. **Уста.**

Вуставка, -ки, *ж.* **= Уставка.**

Вустенок, -нка, *м.* Въ рыболовной вершѣ меньшій конусъ, входящій въ большій. Мнж. 177. См. **Устенок.**

Вустілка, -ки, *ж.* **= Устілка.** *Треба в новий чобіт услати вустілку з сіна або з соломи.* ХС. IV. 56.

Вутеня, -няти, *с.* **= Утеня.** *Нехай мої вутенята в городі у тебе.* Грин. III. 250.

Вутінка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вутка.**

Вутка, -ки, *ж.* **= Утка.** *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. Ум. **Вутінка, вуточка.** *Летять одинадцять вутінок.* Чуб. II. 19.

Вутленький, -а, -е. Ум. отъ **вутлий.**

Вутлий, -а, -е. Слабосильный, слабый. *Ця пшениця вутла, — зараз висиплеться.* Харьк. у. *Гречка вутла — боїться морозу.* Лебед. у. Ум. **Вутленьний.** *Така ще вона вутленька.* МВ. (О. 1862. I. 85). См. **Утлий.**

Вуточка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вутка.** 2) Родъ хороводной игры. Грин. III. 111.

Вутреня, -ні, *ж.* **= Утреня.**

Вуть-вуть! *меж.* Призывъ для утокъ. Херс.

Вутюхна, -ни, *ж.* **= Вутка.** Грин. III. 112.

Вутя, -тяти, *с.* **= Утя.** Грин. III. 111. Ум. **Вутятко.**

Вутячий, -а, -е. Утиный. Драг. 375.

Вухань, -ня, *м.* Человѣкъ съ большими ушами.

Вухатий, -а, -е. Съ большими ушами, длинноухій.

Вухналик, -ка, *м.* Ум. отъ **вухналь.**

Вухналь, -ля, *м.* Подковный гвоздь и тотъ гвоздь, которымъ прибиваютъ къ оси **підісок**. Ум. **Вухналик.** Г. Барв. 461.

Вухо, -ха, *с.* 1) Ухо. **Тепло, як у вусі**. Очень тепло. Ном. № 10285. **Тихо, як у вусі**. Полная тишина. **Роспустити вуха**. Развѣсить уши, слушать со вниманіемъ и довѣріемъ. См. **Ухо.** 2) Ушко сосуда. Шух. 264. 3) Часть **кушки** (см.). Шух. I. 169. 4) Ухо, проухъ въ различныхъ инструментахъ для продѣванія рукоятка (напр. въ **сапі**, въ большой пилѣ, топорѣ и пр.). Шух. I. 164. МУЕ. III. 30. Сим. 24. 5) Въ желѣзномъ лемехѣ плуга гнѣздо, въ которое вставляется **чепіга**. Вас. 199. 6) Шипъ бревна или

бруса (въ постройкѣ, снарядѣ), входящій въ углубленіе. Шух. І. 90, 255. 7) Шипъ вала, которымъ валъ опирается на подставку. Шух. І. 235. 8) Шипъ, пятка дверей или воротъ, входящая въ гнѣздо и вращающаяся въ немъ. Шух. І. 87, 93. Ум. **Вушко, вушечко.**

Вучень, -чня, *м.* = **Учень.** О. 1862. І. 72.

Вушечко, -ка, *с.* Ум. отъ **вухо.**

Вушко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **вухо. У мене аж ушки засміялись**. — сдѣлалось очень радостно. Г. Барв. 281. 2) *мн.* Вареники съ говядиной, варимые въ супѣ. 3) Часть **шкафи**. (См.). Шух. І. 253.

Вуянка, -ки, *ж.* = **Вуйна.** Желех. Ум. и ласк. **вуяня**. (Галиц.).

Вх.... См. **Ух....**

Вц.... См. **Уц...**

Вч.... См. **Уч....**

Вш.... См. **Уш....**

Вщ.... См. **Ущ...**

В'юк, -ка, *м.* Вьюкъ. *Іде троє, а під ними по одному коню під в'юками.* ЗОЮР. І. 157.

В'юн, -на, *м.* 1) Рыба вьюнъ. *Колись щука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому втікати.* Рудч. Ск. І. 46. 2) Названіе вертляваго, живого вола. КС. 1898. VII. 46.

В'юнкий, -а, -е. Вертлявый, живой, проворный. *Тут шо вже було б тобі в'юнке, так і на містці не всиде.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

В'юновий, -а, -е. Относящійся къ **в'юну**. *Покоштував в'юнового сала.* Ном.

В'юнок, -нка, *м.* Раст. Повилика, Convolvulus Sepium L. ЗЮЗО. І. 119.

В'юрок, -рка, *м.* = **Юрок.** Чуб. VII. 409.

В'ючак, -ка, *м.* Вьючное животное. *Двугорбі в'ючаки, цибаті дромадери в піску глибокому немов купались.* К. МХ. 15.

В'ючити, -чу, -чиш, *гл.* Вьючить. *Все що треба, в'ючили на коней.* Стор. II. 165.

В'яз, -зу, *м.* 1) Дерево вязъ, Ulmus. 2) Рыба язь, Ciprinus rutillus. 3) Завязь. *Як би дощ, то ще б в'яз був на огудині.* Лебед. у. *Щоб був в'яз на огірках.* О. 1861. XI. Св. 59. 4) мн. **в'язи = В'язок 2.** *То не біда, що по в'язи вода, тоє горш проняло, що і копилля поняло.* Ном. № 7228. Ум. **В'язок.**

В'язальник, -ка, *м.* Вяжущій снопы.

В'язальниця, -ці, ж. Вяжущая снопы. *У сніп в'язальниця не зв'яже.* К. Псал. 297. Ум. **В'язальничка.** О. 1861. XI. Св. 64.

В'язан(ь), -ні, *ж.* Пучекъ, букетъ. *Велика в'язан квітя.* Вх. Лем. 400.

В'язання, -ня, *с.* Связываніе.

В'язати, -жу, -жеш, *гл.* 1) Вязать, связывать. *Як кажуть, то й батька в'яжуть.* Ном. № 1081. *Буду жати і в'язати, доленьки шукати.* Мет. 276. 2) Привязывать. *Приїхав до долина, в'яже коня до ялини.* Мет. 91. *Хто путає (коня), той ногами плутає, а хто в'яже, той певно спать ляже.* Ном. № 11396. 3) Присоединять къ чему, связывать съ чѣмъ. *Не знайшли нічого такого, щоб її до того діла в'язати.* Мир. Пов. II. 111. 4) **— руку.** Жениться, выходить замужъ.

В'язатися, -жуся, -жешся, *гл.* 1) Связываться. 2) Вязаться. *Густо сей пояс в'язався.* Ном. № 257. 3) О раст.: завязываться. *Мої угірочки густо в'язались в угудині.* Ном.

В'язень, -зня, *м.* Узникъ; плѣнникъ; арестантъ, заключенный. *Я буду сповідати в'язня.* К. ЧР. 393.

В'язи, -зів, *м. мн.* Шейные позвонки. *Аби голова на в'язах, а розум буде.* Ном. № 4877. *Трохи в'язи не звихнулись.* Котл. Ен. VI. 41.

В'язила, -зил, *с. мн.* Узы. *Розірвемо реміннії в'язала, поламлемо на шиях наших ярма.* К. Псал. 3.

В'язій, -зія, *м.* = **В'язільник.**

В'язіль, -ля, *м.* 1) Раст.: а) Клеверъ бѣлый и красный, Trifolium repens, — pratense L. Вас. 205. б) Trifolium flexosum L. ЗЮЗО. I. 139. в) Trifolium montanum. ЗЮЗО. I. 139. 2) Связка. Угор.

В'язільник, -ка, *м.* = **В'язальник.** Харьк.

В'язільниця, -ці, *ж.* = **В'язальниця.** *Юрба в'язільниць молодих.* Щог. Сл. 103.

В'язіння, -ня, *с.* Связываніе сноповъ.

В'язка, -ки, ж. 1) Связка. *От вам казка, мені бубликів в'язка.* Рудч. Ск. I. 4. *В'язка сіна.* Грин. III. 571. *Я ж думала, що мій милий, аж соломи в'язка.* Мет. 2) **= В'язок 2.** Сумск. у. Ум. **в'язочка.**

В'язний, -а, *м.* Относящійся къ тыльной части шеи. **В'язне сіло**. Сало съ шеи. Павлогр. у.

В'язник, -ка, *м.* = **В'язень.** *На свято Пилат одпускав їм одного в'язника.* Єв. Мр. XV. 6.

В'язниця, -ці, *ж.* Тюрьма; заключеніе. Гол. I. 162. *Да чи правда, що губили Пилипка в в'язниці.* Лукаш. 137.

В'язничний, -а, -е. Тюремный; Желех.

В'язнути, -ну, -неш, *гл.* Привязываться.

В'язовий, -а, -е. Вязовый. *А ще, правда, на козакові постоли в'язові.* Макс.

В'язок, -зка, *м.* 1) Связь полудрабків въ возѣ. Рудч. Чп. 250. 2) Связь (изъ тонкаго гнутаго дерева), посредствомъ которой въ саняхъ копили двухъ полозьевъ соединяются между собой. Лебед. у. (Залюбовск.). 3) Въ наружномъ однобортномъ колесѣ водяной мельницы: дубовая дужка, при помощи которой каждая лопатка прикрѣплена къ кляку. Черниг. у. 4) Въ корзинѣ: поперечина, сверхъ которой затягивается дуга для ручки въ корзинѣ. Вас. 147. 5) Позвонокъ. Терск. обл. 6) Ум. отъ **в'яз.**

В'язочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **в'язка.**

В'язура, -ри, *ж.* Большая связка. *В'язуру набере хворосту.* Кролев. у.

В'язь, -зі, *ж.* 1) **= В'яз 3.** *В'язі мало на огудині.* Черк. у. 2) Вязь (сноповъ). *Копа дає по 5 п., а як що буйної в'язі, то й геть то більше.* О. 1862. I. 59. 3) ? *Дубовії сіни, а вербові в'язя.* Грин. III. 528.

В'ялий, -а, -е. Вялый, увядшій. *Лежить моя женишина, як тая квітка в'яла.* Мет. 98. *Викорениться, як в'яла риба.* Ном. № 5354.

В'ялити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Дѣлать вялымъ, вялить. *Чужина в'ялить як билину.* Гліб. *Уже ж мені, мій же братіку, уже роженьки не щипати.... а запашного василечка у рученьках не в'ялити.* Грин. III. 536. *Уроки.... печінку в'ялили.* Мнж. 152. 2) Сокрушать, печалить. *Не суши, не в'яли чорними бровами.* Мет. 17. *Сушать мене, в'ялять мене мої воріженьки.* Мет. 253. *Хлопцеві серденько слізьми в'ялила.* МВ.

В'янути, -ну, -неш, *гл.* 1) Вянуть. *Куди гляне, трава в'яне.* Ном. стр. 304, № 497. 2) Чахнуть, увядать. *Чого в'янеш, моя доню?* Шевч. *Лихо, лихої мати в'яне, дочка червоніє.* Шевч. 20. **Серце в'яне.** Сердце замираетъ, духъ захватываетъ. *З мушкетом стане, а серце в'яне.* Нп. *Твоє личенько біле рум'яне, хто на його гляне — серденько в'яне.* Мет. **Волос в'яне (слухаючи що)** — говорится, когда приходится слышать что-либо сильно непріятное? *А в мене волос в'яне, се слухаючи.* Г. Барв. 441. *Так співає, аж волос в'яне.*

В'ятер, -ра, в'ятір, -ра, *м.* = **Ятір.** Ном. № 13437. *Ніхто їх не ловив, — ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Люде в'ятірі просушували.* Грин. II. 58.

В'ятерина, -ня, *ж.* = **Ятерина.** Ум. **Ятеринка.** *Тепло, як циганові під в'ятеринкою.* Ном. № 642.

В'ячати, -чу, -чиш, *гл.* = **Мекати.** *Коза в'ячит, кричит: ве, ве!* Вх. Уг. 232.

Г.

Га? *меж.* 1) А? ась? что? *Чому не послухав, як я казав, щоб у шинок не заходив? га?* Рудч. Ск. II. 131. *Іване! — Га?* 2) А, ахъ, э, вотъ какъ! *Га, добра твоя горілка, — дай вип'єм ще.* Чуб. I. 109. *Раз лучилось робаку на віку, та вже й га!* Ном. № 2611. 3) Пѣсенный припѣвъ. *Гоп, чук, га, тропака, бо я зроду така!* Левиц. I. 53.

Габа, би, *ж.* 1) Бѣлое сукно турецкое. *Ой із города із Трапезонта виступала галера,... турецькою білою габою покровена.* АД. I. 208. У Шевченка снѣжная пелена. *Возьме її* (діброву) *та й огорне в ризу золотую і сповиє дорогою білою габою.* Шевч. 640. 2) Кайма? *Хустка з золотими квітами, з золотою габою.* МВ. II. 77. *Хустка колись була чорна із габою, тепер стала руда.* О. 1862. VIII. 32.

Габати, -баю, -єш, *гл.* **= Габцювати.** Аф. 352.

Габелковий, -а, -е. Сдѣланный изъ кожи молодой скотины. *Обутий в габелкових черевиках.* Стор. II. 96.

Габелок, -лка, *м.* 1) Кожа молодой скотины. Вас. 158, 157. 2) Кожа съ шеи лошади или быка. Мнж. 178.

Габзьований, -а, -е. ? *Вже була стара, а ще подавай їй і спідниці байові, і юпки габзьовані.* О. 1861. VIII. 16.

Габлина, -ни, *ж.* Телятина. Желех; Вх. Зн. 9.

Габлі, -лів, *м. мн.* **= Габлина.** Желех. Вх. Зн. 9.

Габов, *меж.* Восклицаніе гуцульскихъ дровосѣковъ при спусканіи срубленныхъ деревьевъ съ горы внизъ; этимъ восклицаніемъ стоящіе внизу работники даютъ знакъ стоящимъ выше пріостановить спускъ деревьевъ. См. **Кінатов**. Шух. I. 180.

Габовий, -а, -е. Сдѣланный изъ бѣлаго сукна габи. *Рукавичейки габові.* Гол. II. 119.

Габук, -ка, *м.* Мѣсто въ рѣкѣ, гдѣ вода течетъ узкимъ русломъ и съ шумомъ бьетъ внизъ. Шух. I. 227.

Габцювати, -цюю, -єш, *гл.* Хватать. *Хоть старого, хоть малого, то так габцюють.* Аф. 352.

I. Гав! *меж.* Звукоподражаніе лаю собаки. *Вовк узяв дитину да й побіг, а собака за ним: гав, гав, гав!* Рудч. Ск. I. 9.

II. Гав, *нар.* **= Гев.** Вх. Лем. 402.

III. Гав, -ву, *м.* Лай. *Я пізнав і гав тієї собаки, — такий хрипкий.* Новомоск. (Залюбов.).

Ґава, -ви, *ж.* 1) Ворона. Аф. 352. **Ґави ловити**. Ротозѣйничать, зѣвать. *Ґав ловив та витрішки продавав.* Ном. № 10926. 2) Переносно: разиня, ворона. 3) Промежутокъ межъ двухъ зубьевъ пилы. НВолын. у.

Гавановий, -а, -е. Темно-желтый. КС. 1891. V. 196.

Гавань, -ні, *ж.* Гавань. *Ой стояла на гавані против Яниколя; ой там була хуртовина із чорного моря.* Мет. 431.

Гавза, -зи, *об.* Гнусливый человѣкъ, гнусливая женщина. Полт.

Гавзатий, -а, -е. Гнусливый. Полт.

Гавин, -а, -е. Вороній. *Ґавине гніздо.*

Гавити, -влю, -виш, *гл.* Ротозѣйничать, зѣвать.

Гавк, -ку, *м.* Лай. Вх. Лем. 401.

Гавкання, -ня, *с.* Лай.

Гавкати, -каю, -єш, *гл.* Лаять. *Собака і на святого гавка.* Ном. № 5195.

Гавкач, -ча, *м.* **= Лис.** Вх. Пч. II. 5.

Гавкнути, -кну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гавкати**. *У дворі гавкнуло цуценя.* МВ. І. 108.

Гавкотня, -ні, *ж.* Сильный лай.

Гавкун, -на, *м.* Лающее животное. К. Дз. 57.

Гавкучий, -а, -е. Громко лающій, часто лающій. *Це в нас гавкучий собака. — Щеня гавкуне.* К. Дз. 49.

Гавкущий, -а, -е. = Гавкучий. *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* КМБ. II. 119.

Гавра, -ри, *ж.* Берлога. Угор.

Гавран, -на, *м.* Птица: Corvus corax, воронъ. Вх. Пч. II. 9. *Гавране, гавране, високо літаєш.* Гол. II. 719.

Гавря, -рі, *ж.* **= Гава.** Морд.

Гаврях, -ха, *м.* **= Ховрах.** Драг. 241.

Гавх, *меж.* **= І. Гав**. *Ей, чоловіче, а ні важся! Бо що два, а не єден, а собака третій.... гуджа-гавх!* Ном. № 4357.

Гав'юрка, -ки, *ж.* **= Вевірка.** Вх. Пч. II. 7. См. **Білка.**

Гав'язь, -зі, *ж.* Раст. Symphytum officinale. Вх. Пч. II. 36. Шух. І. 22.

Ґав'ячий, -а, -е. = Гавин.

Гав'яр, -ру, *м.* Раст.: а) **= Гатарак.** Acorus calamus L. ЗЮЗО. І. 109. б) Carex riparia L. ЗЮЗО. І. 115.

Гагакання, -ня, *с.* Вскрикиваніе, громкій говоръ.

Гагакати, -каю, -єш, *гл.* Вскрикивать, громко говорить. *Піп у церкві гагакав, гагакав, аж піт його проняв.*

Гагакнути, -кну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гагакати.**

Гагара, -ри, *ж.* Родъ дикой утки, гагара. *По весні налетіло до нас на Тернівку гагар.* Стор. II. 75.

Гагарячий, -а, -е. Гагарій. *Гагаряче пір'я.*

Гад, -ду, *м.* 1) Гадъ, пресмыкающееся. *Чужими руками добре гада ловити.* Ном. № 9664. 2) Соб. Много пресмыкающихся. *Гад руками з ями до ями носить.* ЗОЮР. І. 309. *Там коло криниці побачив такого багацько темного та сірого страшенного гаду.* Драг. 113. 3) Бранное: гадина. *Скверний гаде, куди ти лізеш? Схаменись!* Шевч. 335.

Гада, -ди, *ж.* **= Гадка.** І*діте до батька, покиньте свою непевну гаду.* Г. Барв. 133.

Гадай-зілля, -ля, *с.* **= Білозор**, Parnassia palustris L. ЗЮЗО. І. 130.

Гада́ння, -ня, *с.* Размышленіе, помыслы, думаніе.

Гадати, -даю, -єш, *гл.* 1) Думать, размышлять, помышлять, предполагать, воображать. *Я козак молод, гадаю, що я собі пароньки не маю.* Мет. 17. *Ой ти, козаче, що ти думаєш-гадаєш?* Мет. 81. *Коника сідлає, а на Бога не гадає.* Гол. І. 11. 2) **= Згадувати.** *Та будем ми помірать і свого батенька гадать.* Мил. 211.

Гадатися, -ється, *гл. безл.* **Гадається, гадалося**. Думается, думалось. *Скільки ж то. гадалося мені, буде землі під усім царством.* Ком. Р. І. 1. *Коли б панам гадалося, з чого лихо скувалося.* Ном. № 1136.

Гадваб, -бу, *м.* **= Єдваб.** Вх. Лем. 401.

Гадвабний, -а, -е. = Єдвабний. *Гадвабна хусточка.* Гол. IV. 435.

Гаддя, -дя, *соб.* **= Гади.** *Гадє підь землю ховає сі на зіму.* ЕЗ. V. во.

Гаджуґа, -ґи, *ж.* Молодая смерека вышиной до трехъ метровъ. Шух. І. 176.

Гаджучка, -ки, *ж.* Молодая смерека вышиной до 1 1/2 метра. Шух. І. 176.

Гадзимка, -ки, *ж.* **= Адзимка.** Вх. Зн. 1.

Гади-перегади, -дів, *мн.* Раздумываніе. *Почнуться гади-перегади — начнутъ думать — передумывать.* Лохв. у.

Гадило, -ла, *с.* Родъ игры съ пѣсней. *Гад, гад, гадило, що по полю бродило* и пр. Мил. 54.

Гадина, -ни, *ж.* 1) Гадъ, пресмыкающееся животное, змѣя. *В'ється, як гадина.* Ном. № 3002. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Хоч би гадина там сичала, то візьме* (такой воръ). Ном. № 11084. *Туга коло серця як гадина в'ється.* Чуб. V. 473. 2) — **сліпа = Веретінник**, Anguis fragilis. Вх. Пч. II. 16. 3) **— сороката.** Pelias chersea. Шух. I. 22. 4) **— чорна.** Pelias chersea. Шух. І. 22. 5) Употребляется какъ бранное слово. Ум. **Гадинка**. Грин. І. 6; **гадинонька**, Мет. 251; **гадиночка**. Чуб. V. 434.

Гадинник, -ка, *м.* Раст. а) Alchemilla vulgaris. Вх. Пч. II. 29. б) Verbascum thapsus. Лв. 102.

Гадинонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **гадина.**

Гадиночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гадина.**

Гадиня, -няти, *с.* Змѣенышъ. *Гадина чинить уперед яйце, а потім віводить гадиніта.* Шух. І. 238.

Гадка, -ки, *ж.* Мысль, помышленіе, думка. *Ні думки, ні гадки. — Що хатка, то инша гадка. Взяли мене думки та гадки.* Ном. № 5807. **А ні гадки. І гадки не має**. И не думаетъ вовсе; и въ усъ себѣ не дуетъ; и не заботится. Ном. № 4991. *Його лають, а він, а ні гадки, (а він і гадки не має).* Его бранятъ, а онъ и въ усъ себѣ не дуетъ. *Не журиться Катерина, і гадки не має.* Шевч. 67. *За годинки жито помолотили й прибрали, — тепер ні гадки,* — т. е. теперь и спокойны. Черн. у. **Шкода й гадки**. Нечего и думать. *Шкода й гадки, не буде нічого.* Шевч. 422. Ум. **Гадонька, гадочка.** *Думки-гадоньки не мають.* Шевч. 648. *Ой почели вівчерики гадочки гадати, як би дати Бондарючці та у село знати.* Шух. І. 205.

Гадкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Размышлять, раздумывать. *Він тогди не каже нічо, лиш собі гадкуїт.* Гн. II. 9.

Гадовий, -а, -е. Змѣиный, свойственный гаду. *Гадове Кодло.* Бранное слово. *Енея, гадового сина, пужни по своєму.* Котл. Ен. IV. 36. *Гадова свинота.* Ном. № 12403.

Гадовище, -ща, *с.* Змѣиное гнѣздо, мѣсто пребыванія змѣй. Вх. Зн. 9.

Гадонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **гадка.**

Гадочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гадка.**

Гадра, -ри, *ж.* Баба-яга, сварливая баба. Вх. Зн. 9.

Гаду. Обыкновенно съ повтореніемъ въ выраженіи: **Я (він, ти і т. д.) гаду, гаду**. Я (онъ, ты и т. д.) болтаю.... *Гаду, гаду, а вовк суне.* Ном. № 5769. *Гаду, гаду, а пси в крупах.* Ном. № 12949.

Гадь, -ді, *ж.* **= Гаддя.** *В хаті була всяка гадь..... вужі та ящірки.* Гн. II. 66. *На благовіщіня гадь вилазит із землі.* Фр. Пр. 59.

Гадюк, -ка, *м.* **= Гадина.** Вх. Зн. 9.

Гадюка, -ки, *ж.* 1) Гадюка, Vipera bonis. *Вилазить гадюка та й сичить.* Рудч. Ск. І. 146. *Гадюк умію замовлять.* Котл. Ен. III. 13. *Нехай мої руці поїдять гадюці.* Грин. III. 266. 2)

Гадина, змѣя. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Єв. Л. X. 19. 3) Употребляется какъ бранное слово. Ум. **Гадючка.**

Гадюра, -ри, *ж.* 1) Большая гадюка, большая змѣя. 2) Бранное слово. *Що це ти, гадюро, робиш?* Уман. у.

Гадюцький, -а, -е = Гадючий. Чуб. I. 122.

Гадюча́, -ча́ти, *с.* **= Гадюченя.** Ком. 11. стр. 107.

Гадюченя, -няти, *с.* Дѣтенышъ гадюки, змѣенышъ. *Гадюка й гадюченята.* Ком. II. 107. Ум. **Гадюченятко.**

Гадючий, -а, -е. 1) Змѣиный, гадючій. *Гадюча в серці в вас отрута.* К. Псал. 132. **Гадюче кодло**. Змѣиное гнѣздо. 2) **Гадюча морква**. Раст. Peucedanum Oreoselinum Moench. ЗЮЗО. I. 166. 3) Бранное слово. *Гадючий сину!* Маркев. 56. *Гадючий жид.* Маркев. 56. *І ціпка вхопила гадюча дитина.* Грин. II. 183.

Гадючин, -на, -не. Принадлежащій, свойственный гадюкѣ. *Не лай гадючину матір.* Чуб. II. 12.

Гадючина, -ни, *ж.* Мясо гадюки, змѣи. Ном. № 12174.

Гадючка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **гадюка.** 2) **Гадючку вкинути, впустити**. Сдѣлать пакость. *Здається і друже, а гадючку впустив.* Ном. № 9536.

Гадючник, -ка, *м.* 1) Змѣиное гнѣздо. Екатеринослав. 2) Раст. **= Воронець**, Spiraea Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137. 3) Низенькая землянка. Херс. *Викопав якийсь гадючник у землі.* Левиц. Пов. 343.

Гадюччя, -чя, *с. соб.* Гадюки. *Тілько й видко між кущами, що гадюччя й ящірок.* Щог. Сл. 123.

Гадюшник, -ка, *м.* **= Гадючник 3.** «Мѣстечко Курисово-Покровское». (Одесса. 1883), стр. 16.

Гадя, -дяти, *с.* 1) Змѣенышъ, змѣиное отродье. Федьк. 2) **Гадє сліпе**. Рыба Petromyzon fluv. Шух. I. 24.

Гадячий, -а, -е. 1) **= Гадовий, гадючий.** Мил. М. 48. *Сім голов гадячих.* Гн. I. 22. 2) **Гадяче зілля**. Раст. Veronica chamaedrus. Вх. Пч. II. 37.

Гаєвий, -а, -е. *Лѣсной.* Желех.

Гаєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гайка 1.**

Газ, -зу, *м.* 1) Газъ. 2) **= Гас.**

Газарі, -рів, *м. мн.* Патронташи, пришитые на груди къ чемеркѣ. Черном.

Газда, -ди и пр. **= Ґазда и пр.**

Газета, -ти, *ж.* Газета. *Жадна газета, жадна пошта не переносила так швидко звісток з одного краю до другого, як язик Борюхів.* Левиц. I. 180.

Газетник, -ка, *м.* Журналистъ, издающій газету или пишущій въ ней. *Засіли письмаки собором у сто душ, високі розумом, в газетників преславні.* К. Дз. 118.

Газник, -ка, *м.* и **Газниця, -ці,** *ж.* **= Гасник, гасниця.** Правобер.

Гаївка, -ки, *ж.* Весенняя хороводная игра, весенняя пѣсня въ этой игрѣ. Гол. IV. 7. О. 1861. XI. Св. 39.

Гаїлка, -ки, *ж.* **= Гаївка.** Желех. Гол. II. 177.

Гаїна, -ни, *ж.* **= Гай.** *В зеленій геїні, при низькій долині, козак грає і співає о любій дівчині.* Гол. I. 386.

Гаїння, -ня, *с.* **= Гаяння.**

Гаїр, -ру, *м.* **= Татарак. = Гав'яр.**

Гаїти, -ся, гаю, -ся, -єш, -ся, *гл.* 1) **= Гаяти, -ся.** О. 1861. XI. Св. 39; Рудч. Ск. I. 125. **2) Гаїти**. Занимать попусту мѣсто. Вх. Зн. 9.

Гай, гаю, *м.* Роща, небольшой лѣсъ. Вас. 206. *По гаєві усякий птах літає.* Греб. 390. *Густий гаю, густий — не прогляну.* Мет. 66. Ум. **Гайок, гайочок.** *Гайок зелененький.* Шевч. 411. *Ходить милий по гайочку, виграває в сопілочку.* Чуб. V. 42.

Гай-гай! *меж.* 1) Эхъ-эхъ! *Гай-гай, як був я молодий! Гай-гай! добрий край, та лихая година з вами.* Ном. № 705. 2) Крикъ на хищныхъ птицъ.

Гайбуз, -за, *м.* Раст. Ocimum baxylicum. Вх. Пч. I. 11.

Гайвір, -ру, *м.* **= Гав'яр.** Св. Л. 271.

Гайворон, -на, *м.* Грачъ, Corvus flugilegus. Вх. Пч. II. 9. *Та ще мене гайворони укрили з півночі... Клюють очі козацькії, а трупу — не хочуть.* Шевч. 491.

Гайвороння, -ня, *с.* Грачи. *Як же закрякає гемонське гайвороння та здійметься, наче хмара.* Стор. I. 125.

Гайвороня, -няти, *с.* Граченокъ.

Гайворонячий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій грачу, грачевый, грачій.

I. Гайда, -ди, 1) *м.* и *ж.* Повѣса. Аф. 352. 2) *ж.* Флейта. Угор.

II. Гайда! *меж.* Мартъ! впередъ! *Була колись правда, пожила — та й гайда.* Ном. № 6708. *Осідлаєм буланого та й гайда в дорогу.* Шевч. 246.

Гайдабура, -ри, *м.* Разбойникъ. К. Досв. 209, 218.

Гайдабурити, -рю, -риш, *гл.* Разбойничать. *Коли б ти не гайдабурив — всяк сидів би тихо. К.* Дз. 125.

Гайдай, -дая, *м.* **= Гайдарь.** *Аж там стоїть гайдай молоденький.* Лукаш. 81.

Гайдамака, -ки, *м.* 1) Гайдамакъ; человѣкъ, причастный къ крестьянскому возстанію въ 18 вѣкѣ на правомъ берегу Днѣпра. *Йде Залізняк Чорним шляхом, за ним гайдамаки.* Шевч. 155. 2) Разбойникъ.

Гайдамакува́ння, -ня, *с.* Пребываніе **гайдамакою**.

Гайдамакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Гайдамачествовать, быть **гайдамакою**. Аф. 353.

Гайдамаха, *м.* **= Гайдамака.** Желех.

Гайдамацтво, -ва, *с.* Гайдамачество. См. **Гайдамака.** Левиц. I. 535.

Гайдамацький, -а, -е Гайдамаческій. См. **Гайдамака.** Ном. № 4258.

Гайдамачити, -чу, -чиш, *гл.* **= Гайдамакувати.** Аф. 353.

Гайдамаччина, -ни, *ж.* **= Гайдамащина.** ЗОЮР. I. 139.

Гайдамашок, -шка, *м.* Ум. отъ **гайдамака.** Желех. Грин. III. 601.

Гайдамащина, -ни, *ж.* Возстаніе гайдамаковъ, время возстанія гайдамаковъ. КС. 1884. VIII. 721.

Гайдарик, -ка, *м.* Ум. отъ **гайдарь.**

Гайдарка, -ки, *ж.* Длинная пастушеская палка. Лубен. у.

Гайдарь, -ря, *м.* Пастухъ овецъ. Зміев. у. Ум. **Гайдарик.**

Гайдати, -даю, -єш, *гл.* Играть на флейтѣ. Угор.

Гайдачок, -чка, *м.* Особый родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 104.

Гайдей, -дея, *м.* У гуцуловъ: пастухъ рогатаго скота. См. **Гайдай, бовгарь.** Шух. I. 189.

Гайдук, -ка, *м.* Высокорослый служитель; солдатъ надворной стражи. *Ой вивійти, отамани, панськії гайдуки.* Нп. *Ой крикнув царь на свої гайдуки: «Возьміть Байду добре в руки!»* Гол. І. 2. 2) Особаго рода танецъ. 3) **Гайдука садити, ударити**. Танцевать въ присядку. **Ударила б гайдука, та боюся мужика**. Чуб. V. 687. *Еней, матню в кулак прибравши, і «не до соли» примовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. І. 20. 4) Ніс гайдука скаче. Выраженіе для указанія чьего-нибудь страшнаго аппетита, усиленной работы челюстями. *Лупить* (**= їсть**), *аж ніс гайдука скаче, — танцює.* Ном. № 12206. Ум. **Гайдучок.** Чуб. V. 1075. Ув. **Гайдучище.** Чуб. V. 686.

Гайдуцький, -а, -е. Принадлежащій, свойственный **гайдуку 1**.

Гайдучище, -ща, *м.* Ув. отъ **гайдук.**

Гайдучок, -чка, *м.* Ум. отъ **гайдук.**

Гайка, -ки, *м.* 1) Гайка. 2) Замедленіе, проволочка, трата времени. *Коли б не гайка трапилася у дорозі, може б і вистиг на обід.* Екатериносл. у. Ум. **Гаєчка.**

Гайкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать гай!

Гаймін, -на, *м.* Множество. *У місті сьогодня гаймін огірків.* НВолын. у.

Гайнарь, -ря, *м.* Работникъ, пригоняющій на ярмарку еврейскій скотъ. Шух. І. 84.

Гайний, -а, -е. 1) Мѣшкотный, медленный. *Гайна робота.* Вх. Зн. 9. 2) **= Гаєвий.** *Повій, вітре гайний.* Гол. ІІ. 793.

Гайник, -ка, *м.* Лѣсникъ. Вх. Зн. 9.

Гайнів, -нова, -ве. Принадлежащій, свойственный **гайну**. Бранное слово: *гайнів брат.* Ном. стр. 285 № 3349.

Гайно, *нар.* Мѣшкотно, медленно.

Гайно, -на, *с.* 1) Навозъ, испражненія. Нои. № 7916; № 6572. 2) Подстилка соломы для скота. О. 1862. VIII. 49. 3) Медвѣжья берлога. Шух. L 22. 4) Безпорядокъ. **Гайном стояти**. Быть въ безпорядкѣ. *Казала, що все прибрала в хаті, аж бачу, що все такечки й стоїть гайном.*

Гайнува́ння, -ня, *с.* Небреженіе, небрежность, бездѣльничанье.

Гайнувати, -ную, -єш, *гл.* Небречь, растрачивать, мотать. *Ти ж і сам колись був таким, як ми, дукою. Хто тобі, пеському синові, звелів гайнувати батьківщину.* К. Бай. 47. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Заробить гроші, та й гайнує їми, — нічого не зостається в його.* Новомоск. у. 2) Кутить, гулять. *А кум з кумою в корчмі гайнує.* Чуб. № 1099. 3) Производить безпорядокъ. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати, — аж усе піде жужмом.* МВ. ІІ. 10.

Гайнути, -ну, -неш, *гл.* Побѣжать, кинуться, махнуть, удрать. Г. Барв. 314. *Десь так гайнув, що й не згідно. Ой гайну я до дівчат та й на вечерниці.* Нп.

Гайняний, -а, -е. Грязный, скверный. *Громада, громада! гайняна їх рада!* Ном. № 14068.

Гайовий, -а, -е. = Гаєвий. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425.

Гайовий, -вого, *м.* Лѣсной сторожъ.

Гайовик, -ка, *м.* Лѣшій. Уман. ІІ. 84.

Гайок, -йка, *м.* Ум. отъ **гай.**

Гайочок, -чка, *м.* Ум. отъ **гай.**

Гайса́ння, -ня, *с.* **= Гасання.**

Гайса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* **= Гасати.**

Гайстер, -ра, *м.* 1) **= Чорногуз**, Ciconia. nigra. Вх. Пч. II. 9. Пирят. у. 2) **= Гайстра.** ЗЮЗО. I. 113. Котл. Ен. VI. 43.

Гайстра, -три, *ж.* Астра, Aster chinensis L.

Гайструк, -ка, *м.* Родъ женскаго головного убора: бѣлый платокъ, вышитый по концамъ. Борз. у.

Гайта! *меж.* При управленіи лошадью: направо. Желех.

Гайта, -ти, *ж.* Распутная дѣвка. Желех.

Гайтан, -на, *м.* Поясъ съ гаманом, большимъ шиломъ, ножемъ и прочее (у пастуховъ). О. 1862. V. Кух. 37.

Гайтара, -ри, *ж.* Гитара. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Гайти, *ж.* Дѣтск. Гулять. О. 1862. IX. 118.

Гайтина, -ни, *ж.* Жердь. Кіев. г.

Гайтів, -това, *м.* 1) Полевой сторожъ. Желех. 2) **= Гайник.** Вх. Лем. 401.

Гайтове, -вого, *с.* Охота. Желех. Тоже: **гайтови**, *мн.* Шух. I. 235.

Гайтта! *меж.* Гайта. Kolb. I. 65.

Гайтува́ння, -ня, *с.* Охота съ гончими. Галиц.

Гайтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Охотиться, особенно съ гончими. Вх. Зн. 9. Шух. I. 235. 2) Распутничать? См. **Гайта.** *Коли мати гайтує, то й дівка.* Ном. №13984.

Гайтусь, — ходити. Дѣтск. Испражняться. *На чорнім хліб ся родить, а на біле гайтусь ходять.* Ном. № 12206.

Гак, -ку, *м.* 1) Крюкъ. Рудч. Ск. I. 69. Грин. III. 412. *Возьміть Байду добре в руки, на гак ребром зачепіте.* АД. I. 146. 2) Родъ багра для ловли рыбы. Вх. Пч. II. 25. 3) Крючекъ для удочки, но чаще употребляется ум. **гачок**. 4) Шипъ подковы. *Треба перекувать коня, бо вже гаки позбивались.* Аф. 353. 5) Орудіе для обтягиванія бочки обручемъ. 9) **Тут тобі й гак**! Тутъ тебѣ и конецъ; тутъ тебѣ и аминь! 7) **З гаку плодити отару**. Браться досматривать стадо овецъ, получая за это отъ хозяина тридцатую овцу (о личманах). О. 1862. V. Кух. 37. 8) **З гаком**. Съ лишнимъ, съ небольшою прибавкою. *По дві десятині й вісім аршин та трошки й з гаком.* Вас. 208. Ум. **Гачок, гачечок.**

Гакало, -ла, *м.* и *с.* Часто повторяющій *меж.* га.

Гакання, -ня, *с.* Частое повтореніе вопросит. *меж.* га.

Гакарь, -ря, *м.* Стволъ молодаго дерева, которымъ связываютъ вмѣсто двѣ **тальби**, два плота, сплавляемаго дерева. Шух. I. 181.

Гакати, -каю, -єш, *гл.* Часто повторять вопросит. *меж.* **га**; чтокать. *І доки ти будеш усе тільки гакати? — Такий вже гакало!*

Гаківниця, -ці, *ж.* Длинное крѣпостное ружье. КС. 1882. X. 142. *Три рушниці-гаківниці і три самопали.* Шевч. 450.

Гакнути, -кну, -неш, *гл.* Крикнуть **га**. *Га! Та як гакне, то аж зорі на небі заворушились.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

Гакс, *меж.* Крикъ, которымъ прогоняютъ свиней. Вх. Лем. 447.

Гакуватий, -а, -е. Крючковатый.

Гал, -лу, *м.* 1) Небольшой шаръ. 2) Полина въ лѣсу. Суранс. у. Ум. **Галець, галечок.**

Гала, *меж.* 1) **= Гиля.** *Дробу, дробу, дробушечки, наївшися петрушечки, наївшися лободи, гала, гала до води.* Чуб. III. 88. 2) **Піти гала світа**. **= Світ за очі піти.** См. **Світ.** *Щоб ти*

пішов круга світа та гала світа. Ном. № 3677. *Забіжи галасвіта.* Чуб. VII. 575. 3) Припѣвъ. *Ой чук та гала, а я в церкві була.* Чуб; V. 1166.

Галабурда, -ди, 1) *ж.* Дебошъ, дебоширство, буйство. Волынск. 2) *м.* = **Галабурдник.** Желех.

Гадабурдити, -джу, -диш, *гл.* Дебоширствовать, производить безпорядокъ. Волынск.

Галабурдник, -ка, *м.* Буянъ, дебоширъ. Желех.

Галабута, -ти, *ж.* Надменность. Вх. Зн. 9.

Галаган, -на, *м.* = **Ґалаґан.** *Зверху* (води) *блищав довгий рядок здорових, білих, дерев'яних галаганів, наче разок намиста.* Левиц.

Галагівка, -ки, *ж.* = **Гаївка.** Желех.

Галаджійка, -ки, *ж.* Небольшой плужокъ съ прямой градилью, безъ **колісні**. Одесск. у.

Галаджовий, -а, -е. ? *Спідниця така, як ганчірка, а корсет новий галаджовий.* Г. Барв. 113.

Галадун, -на, *м.* = **Галадущик.** Желех.

Галадущик, -ка, *м.* = **Гладущик.** Желех.

Галай. 1) = **Галайко.** Желех. 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 401. 3) **На галай-балай**. Необдуманно, на авось, какъ попало, какъ нибудь. Ном. № 13030. 4) **У галай світа піти. = Гала світа піти.** Желех. См. **Гала 2.**

Галайда, -ди, *м.* Скиталецъ, бездомный. НВолын. у.

Галайкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать; кричать и пѣть, мѣшая пѣніе съ крикомъ. Желех.

Галайко, -ка, *м.* Крикунъ, верезга. Желех.

Галайкотати, -кочу, -чеш, *гл.* = **Галайкати.** Желех.

Галайкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Галайкати.** Желех.

Галайкуватий, -а, -е. Крикливый, болтливый. Желех.

Галайстра, -стри, *ж.* Толпа, куча народа, дѣтей. Желех.

Галакати, -каю, -єш, *гл.* Кричать. *Цит, брате, не галакай на мене.* Гн. II. 109.

Галамбець, -бця, *м.* 1) Кушанье изъ кукурузной муки. Угор. 2) Родъ киселя изъ овсяной муки. Желех.

Галамбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Смѣшиваться, перемѣшиваться. Желех.

Галанка, -ки, *ж.* Петля изъ веревки, извѣстнымъ образомъ связанная. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Галанський, -а, -е. Голландскій. Стор. II. 160.

Галанці, -ців, *м. мн.* Узкіе брюки. *У німецьких галанцях.* Стор. I. 111. *Носили латані галанці.* Котл. Ен. IV. 14.

Галанчатий, -а, -е. Одѣтый въ узкіе брюки.

Галапуп, -па, *м.* = **Голопуцьок?** Вх. Пч. I. 14.

Галас, -су, *м.* Крикъ, шумъ, вопль. *Зареготались нехрещені.... гай обізвався; галас, зик, орда мов ріже.* Шевч. 29.

Галасайко, -ка, *м.* Крикунъ. Желех.

Галасати, -саю, -єш, *гл.* = **Галасувати.** *Еней на старших галасає.* Котл. Ен. VI. 78. *Дяки гарненько галасали.* Мкр. Г. 70.

Галасливий, -а, -е. Крикливый. Желех.

Галасливість, -вости, *ж.* Крикливость. Желех.

Галасний, -а, -е. = Галасливий. Желех.

Галаснути, -сну, -неш, *гл.* Крикнуть. Желех.

Галасове зіллє, *с.* Раст. Scopolina antropoides. Вх. Пч. II. 36.

Галасува́ння, -ня, *с.* Крикъ, вопль, дѣйствіе отъ *гл.* **галасувати**. *Галасування то піднімалось разом, то затихало.* Левиц. І. 126.

Галасувати, -сую, -єш, *гл.* Драть гордо, кричать, вопить. *Мій дом не улиця, де кожний може галасувати.* Левиц. Пов. 269. *Жінки, пороспускавши коси, росхрістані і без свиток.... галасували на ввесь рот.* Котл. Ен. VI. 52.

Галасуватий, -а, -е. = Галасливий. К. Кр. 40.

Галатин, -на, *м.* **= Галайко.** Желех.

Галахура, -ри, *об.* Насмѣшливое прозваніе лица духовна го званія или его домочадцевъ. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Галаюватий, -а, -е. = Галайкуватий. Желех.

Гальва, -ви, *ж.* Мѣра жидкости. *Гальву віна.* Гол. III. 244.

Галдамаш, -ша, *м.* **= Одамаш.** Вх. Зн. 43.

Га-ле! *меж.* Иди сюда! Вх. Лем. 402.

Галеня, -няти, *с.* Галченокъ. *Чорнесенькі галенята, підійміться в гору.* Чуб. 1030.

Галера, -ри, *ж.* Гребной корабль, галера. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* АД. І. 209.

Галерний, -а, -е и галерський, -а, -е. 1) Принадлежащій, свойственный галерѣ. *Обізветься між турків Лях-Бутурлак, клюшник галерський.* АД. І. 210. 2) **Галерна робота**. Каторжная работа (гребцами на галерахъ были обыкновенно невольники).

Галець, -льця и галечок, -чка, *м.* Ум. отъ **гал.**

Галити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Гладить **галом** (см.). 2) Спѣшить торопиться. *Пождіте, вгамуйтесь трохи, не галіте.* Котл. Ен. III. 25.

Галитися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Быть глажену **галом**. 2) **= Галити 2.** *На бой дивитись всяк голивсь.* Котл. Ен. VI. 67.

Галицький, -а, -е. Галицкій. Желех.

Галиця, -ці, *ж.* **= Галка 1.** *Кинув не палицю, убив не галицю, скублю не пера, їм не м'ясо.* Ном., стр. 293, № 92.

Галич, -чі, *ж. соб.* Галки, грачи. *Галич поле криє.* Шевч. 52. *Коли галич у повітрі шугає — буде хуртовина.* Грин. І. 254.

Галичанин, -на, *м.* Житель Галиціи. Желех.

Галичанка, -ки, *ж.* Жительница Галиціи. Желех.

Галичина, -ни, *ж.* Галиція.

Галівник, -ка, *м.* 1) Канатъ, которымъ тянуть паромъ. Каменец. у. 2) Работникъ, тянущій судно, бурлакъ. Черк. у. См. **Галювати 1.**

Галка, -ки, *ж.* 1) Галка, клуша, corvus monedulus. *Ой полети, полети, да чорная галко, да на Дін риби їсти!* Мак, (1834). 128. *Чорний, як галка.* Ном. № 13152. 2) Небольшой шаръ, шарикъ. *Стоїть палка, на їй галка.* Ном. стр. 296. **Галки класти, кидати**. Баллотировать шарами. Каменец. у. 3) **Мушкатна галка**. Мускатный орѣхъ. 4) Родъ хороводной весенней игры. Маркев. 73. Ум. **Галонька, гілочка.**

Галман, -на, *м.* Бранное слово для мужчины. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Галманка, -ки, *ж.* Бранное слово для женщины. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Гало, -ла, *с.* 1) Шаръ. 2) Стекляный шаръ для глаженья. Полт. 3) Круглая поляна въ *лѣ*су. НВолын. у. 4) Круглое пространство на озерѣ, незаросшее водорослями. НВолын. у. 5) *Лѣ*сное озеро. НВолын. у. См. Гал.

Галон, -на, *м.* Галунъ, позументъ. *Золотії галони, а срібнії запони.* Нп.

Галонька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **галка.** 2) *Л*аскательное слово для женщины. *Спасибі тобі, Марусенько, галонько.* МВ. II. 124.

Галочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **галка.** 2) **= Галонька 2.**

Галу-балу, *меж.* Въ значеніи: болтать. Употребляется и какъ существительное, и какъ глаголъ. *Аби зійшлись, то як почнуть галу-балу, — кого вже тут не згадають! — Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. № 12948.

Галуза, -зи, *ж.* Вѣтвь. Гол. I. 206. Ум. **Галузка.** Ном. № 1045; Галузонька. *Є у лісі галузонька.* Гол. I. 206.

Галуззя, -зя, *с. соб.* Вѣтви.

Галузитися, -жуся, -зишся, *гл.* Вѣтвиться.

Галузка, -ки, *ж.* Ум. отъ **галуза.**

Галузонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **галуза.**

Галузь, -зі, *ж.* **= Галуза.**

Галун, -ну, *м.* Квасцы. *Нате і мій галун до церкви.* Ном. № 6434. Ум. **Галунець, галунчик.** Аф. 354.

Галуни́на, -ни, *ж.* Квасцы (растворенные?) *Як посолити, то не озме сі галунина єйці.* ЕЗ. V. 92.

Галунити, -ню, -ниш, *гл.* Мочить въ растворѣ квасцевъ. Чуб. III. 15. *Крашанки галунять, а тоді варять у кірці.* Черниг. у.

Галунка, -ки, *ж.* **= Крашанка.** МУЕ. I. 171. КС. 1891. V. 191.

Галуновий, -а, -е. Квасцевый.

Галунчик, -ка, *м.* Ум. отъ **галун.**

Галух, -ха, *м.* Нѣсколько галушекъ, слѣпившихся вмѣстѣ? *Галушку галух іззів.* Грин. I. 233.

Галуха, -хи, *ж.* Большая галушка.

Галушечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **галушка.**

Галушище, -щі, *ж.* Ув. отъ **галушка.**

Галушка, -ки, *ж.* Галушка, кусочекъ тѣста, сваренный въ водѣ или молокѣ, клецка. Чуб. VII. 440. **Різані галушки, рвані галушки,** — смотря по способу приготовленія. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I.-11. Ум. **Галушечка.** *Іди, доню, вечеряти, бо галушечки скипіли.* Грин. III. 421.

Галушник, -ка, *м.* Большой любитель галушекъ. Черниг.

Галущанка, -ки, *ж.* Порода мяты. Вх. Лем. 402.

Галь, -лі, *ж. соб.* Галки. *Галь на скиртах сидить.* Міусск. окр.

Гальма, -ми, *ж.* **= Гальмо 1.** *Вітряк крутився, бо за гальму не зав'язаний був.* Зміев. у.

Гальміз, -за, *м.* Отверстіе въ обухѣ топора для вставки топорища. НВол. у.

Гальмо, -ма, *с.* 1) Тормозъ для остановки колеса экипажа, колеса мельницы (деревянныя дуги, сжимающія посредствомъ веревки мельничное колесо, когда надо остановить его) и пр. 2) Переносно: препятствіе, задержка. 3) Изъянъ. *А нічого собі шкапина, — без гальма, ні за що зганить.* О. 1861. XI. Св. 49.

Гальмува́ння, -ня, *с.* Дѣйствіе тормозящаго, торможеніе, останавливаніе.

Гальмува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Тормозить. *У гору йду — не бичую, із гори йду не гальмую.* Мет. 460. 2) Останавливать мельничное колесо. 3) Переносно: препятствовать, задерживать. *Хто де не дума — там ночує, хотів де бігти — там гальмує.* Котл. Ен. VI. 42.

Гальовина, -ни, *ж.* **= Галява.** Лохв. у.

Гальонка, -ки, *ж.* Парчевая лента. *Мн.* **гальонки**. Головной дѣвичій уборъ изъ парчовой ленты. Ромен. у. Слов. Д. Эварн.

Галюва́ння, -ня, *с.* Дѣйствіе отъ *гл.* **галювати**.

Галювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Тащить судно противъ воды людьми или лошадьми. Чер. у. 2) Рыскать. *Галювали ціле літо по полю.* Чуб. III. 239. 3) Пустовать, быть незанятымъ. *Чого в тебе город галює, — хиба нема чого посадити?*

Галябарда, -ди, *ж.* 1) Алебарда. 2) Особый видъ топора. НВол. у.

Галява, -ви, *ж.* Поляна въ лѣсу; незаросшее мѣсто среди хлѣба въ полѣ. НВолын. у. На рѣкѣ, прудѣ: незаросшее мѣсто среди тростника. (К. П. Михальчукъ). См. **Гало, Гальовина.**

Галявна, -ни, *ж.* **= Галява.**

Галяпа, -пи, *ж?* Бранное слово для женщины. Шух. I. 34.

Галяр, -ру, *м.* **= Гав'яр.** Вас. 205.

Галяра, -ри, *ж.* 1) **= Галера.** КС. 1882. XII. 505. 2) Судно для перевозки грузовъ. 3) Плоскодонная лодка на два весла. Вас. 157. Ум. **Галярка.** *Ми у Кременчуці переїздили на той беріг галярками.* Пирят. у.

Гам! *меж.* 1) Означаетъ въ дѣтскомъ языкѣ: ѣсть. *Не плач, дитино, зараз будем гам. — І сам не гам і людям не дам.* Грин. I. 236. 2) Означаетъ быстро проглотить. *А лисичка його гам! та й проковтнула.* Рудч. Ск. II. 3.

Гам, -му, *м.* Крикъ, шумъ. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 333.

Гамазей, -зею и -зея, *м.* и **гамазея, -зеї,** *ж.* Магазинъ для склада и храненія какихъ либо вещей, хлѣба. О. 1862. L 62. *Рушниць, мушкетів, оружжин наклали повні гамазеї.* Котл. Ен. IV. 56.

Гамазин, -на, *м.* **= Гамазея.** *Підпалюють гамазини з хлібом.* Стор. МПр. 80.

Гамазій, -зію, *м.* и **Гамазія, -зії,** *ж.* **= Гамазея.** *Оттой хліб, що в гамазії, добрі люде розібрали.* Кв. П. I. 145.

Гамала, -ли, *ж.* Смѣсь? Родъ кушанья? *Накришили так то того, то сього, — вийшла чисто гамала, — поїли.* Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Гамалик, -ка, *м.* Задняя часть шеи. *Козаки сами там пораються, а нашому брату дають оглоблею по гамалику.* К. ЧР. 354.

Гамаликуватий, -а, -е. Толстошей, коренастый *Гамаликуватий віл. — Народ показний, гамаликуватий.* Г. Барв. 240.

I. Гаман, -на, *м.* Кожаный мѣшочекъ для храненія табаку, карманныхъ вещей; мошна, кошелекъ. Чуб. V. 919. *Загубила чотирі гроші з гаманом.* Ном. № 12533. *Товчуть, як жиди гамана. Десь у мене був з кулями гаман.* АД. I. 173. Ум. **Гаманець, гаманчик.** Аф. 354. «*Ти курець?*» — *Курець, ясновельможний пане.* «*А є люлька й гаманець?*» Рудч. Ск. II. 202. Ув. **Гаманище, гаманяка.**

II. Гаман, -на, *м.* Еврейскій праздникъ: Аманъ. *Гаман не свято, трясця не хороба.* Ном. № 5520.

Гаманець, -нця, *м.* Ум. отъ **гаман.**

Гаманище, -ща. Ув. отъ **гаман.**

І. Гамановий, -а, -е. Относящійся, принадлежащій **І. Гаману**.

II. Гамановий, -а, -е. Относящійся къ **II. Гаману. Гаманове вухо.** а) Пирожное, приготовляемое евреями во время празника **Гамана**. б) Бранное названіе еврея. Стор. II. 39.

Гаманчик, -ка, *м.* Ум. отъ **гаман.**

Гаманяка, -ки, *м.* Ув. отъ **гаман.** Аф. 354.

Гамарня, -ні, *ж.* Металло-плавильное заведеніе. Полт.

Гамарство, -ва, *с.* Плавильное искусство, металлургія.

Гамарський, -а, -е. Металло-плавильный.

Гамати, -маю, -єш, *гл.* Дѣтское: ѣсть. О. 1862. IX. 118.

Гамба, -би, *ж.* Узелъ, служащій для застегиванія вмѣсто пуговицы. Гол. Од. 82. Угор.

Гамбарня, -ні, *ж.* **= Тарбарня.** *Кору з дуба пообдирано і забрано до гамбарні... Ото де шкури чинять, то й гамбарня зветься.* Кіев. у.

Гамела, -ли, *об.* Толстый, неповоротливый человѣкъ. Ном. № 13950.

Гамера, -ри, гамерка, -ки, *ж.* Бумажный вязаный колпакъ въ видѣ усѣченнаго конуса. Желех. Гол. Од. 48.

Гамерицький, -а, -е. Американскій. Вх. Лем. 402.

Гамза, -зи, *ж.* Казна. *У його багацько гамзи.* Аф. 354. См. **Кабза.**

Гамів, -мови, *ж.* **= Гальмо.** Желех.

Гамір, -мору, *м.* Шумъ, крикъ. Желех. *В містечку почався.... гамір.* Левиц. I. 126.

Гамірка, -ки, *ж.* Низкая деревянная ручка въ большой пилѣ, которой распиливаютъ дерево на доски. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гамірний, -а, -е. Шумный. Желех.

Гамкання, -ня, *с.* 1) Дѣтск.: ѣда. 2) Чавканіе.

Гамкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Дѣтск.: ѣсть. 2) Чавкать. *Зубами скреготить, яриться і гамка їсти здалека.* Котл. Ен. VI. 29.

Гамкнути, -ну, -неш и гамнути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гамати**. Съѣсть, глотнуть. *Дай панові покуштувати, а він і гамкне.* Ном. № 1148.

Гаморити, -рю, -риш, *гл.* Кричать, шумѣть. Желех. Подольск. *Люде гаморят, дерево тріщит, сичит, солома прискає, огонь шепотит* (на пожежі). Гн. II. 30. *Жінка гаморить на мене, теща і всі гості якось косо дивлються.* Грин. II. 178.

Гамрити, -мрю, -риш, *гл.* **= Гаморити.** *Я думаю, що воно гамрить, аж то ви балакаєте.* Лохв. у.

Гамсел, -ла, *м.* Ироническое названіе, даваемое черноморцами жителямъ Таврической губ. Черном.

Гамселити, -лю, -лиш, *гл.* Колотить, бить, ударять. *Як почне тебе истиком гамселить, то будеш знать, як дратувать.* Екатериносл. у. *По столу кулаком гамселить.* Мир. ХРВ. 196. *У виски гамселило як обухом.* Мир. ХРВ. 266.

Гамува́ння, -ня, *с.* Усмиреніе, укрощеніе, успокоеніе, удерживаніе. *Той давно вже їздив по табору, гамуючи козацтво, тільки од його гамування іще гірш підіймавсь гомін.* К. ЧР. 209.

Гамува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Удерживать, останавливать, укрощать, усмирять, успокаивать. *Кров гамую, — з носа йде.* Уман. у. *Гамуй йому козаків, коли полковницький пірнач у судді.* К. ЧР. 322.

Гамуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Удерживаться, останавливаться, успокаиваться. Аф. 354.

Гамуз, -зу, *м.* 1) Мякоть, мязга. 2) **Потрощити на гамуз**. Разбить въ дребезги. *Потрощили їм ноги на гамуз.* ЗОЮР. I. 76. 3) **Гамузом**. Все вмѣстѣ, сполна. *Забрав гамузом, нічого не оставив.* Екатериносл. г. *Ну, я скажу гамузом ціну за всю роботу.* Лубен. у.

Гамула, -ли, *ж.* 1) Каша изъ яблокъ съ медомъ. Борз. у. 2) Полужидкая масса, клокочущая въ сопкахъ. Черном. 3) Неудавшееся жидкое кушанье, сдѣланное слишкомъ густымъ, подобнымъ киселю, напр. о борщѣ, о галушкахъ. Переясл. у.

Гамулець, -льця, *м.* Узда. **Гамулець управити**. Надѣть узду, переносно: смирить, обуздать. *Шкода відбрикуватись!... Ми вправимо гамулець вам.* К. ПС. 55.

Гана, -ни, *ж.* Порицаніе, безчестіе, поношеніе, стыдъ. Желех. **Задавати, зробити гану.** Хулить, охулить.

Ганде, *нар.* Тамъ. Вх. Лем. 402.

Гандевери, -рів, *м. мн.* Шаровары изъ **саєти**. (Запорожці) *наїздять у Богуслав на ярмарок та в саєтових штанях, чи то в гандеверах, кидаються було у цебер з дігтем.* О. 1861. XI. 31.

Гандель, гандлювання, гендлювати и пр. **= Гендель и пр.** О. 1862. I. 71.

Ганджа, -жі, *ж.* **= Ґанджа.**

Ганджар, -ру, *м.* Широкій татарскій кинжалъ. *Татарина в-пень стинає, бунчук, ганджар, лук довжезний, ворон коня відбірає.* Млак. 76.

Гандзя, -зі, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Гандри бити. = Байдики бити. Желех.

Гане́ба, -би, *ж.* = **Ганьба.**

Ганебний, -а, -е. Позорный, безчестный, постыдный.

Ганебне, *нар.* **= Ганебно.** *Ганебне зневажали.* Шейк.

Ганебність, -ности, *ж.* Позоръ.

Ганебно, *нар.* Позорно, постыдно.

Ганетьба, -би, *ж.* Сильное порицаніе, поношеніе, стыдъ. *Її тільки ганетьбою і можна придавити.*

Ганжа, -жі, *ж.* **= Ганджа.** *Коняка не має ніякої ганжі.* Рк. Левиц.

Ганиба, -би, *ж.* **= Ганеба.** *А сам в убожестві, в ганибі.* МВ. II. 43. *Було куди ні підуть мої дочки і поденно робити, або що, ніколи ганиби не чути.* Г. Барв. 294.

Ганиж, -жу = Ганус. Вх. Пч. II. 34.

Ганити, -ню, -ниш, *гл.* Порицать, укорять, бранить, злословить, порочить, поносить, безчестить. *Служив Москві, Іване, а вона ж його гане.* Ном. № 669.

Ганібний, -а, -е. 1) **= Ганебний.** 2) Въ презрѣніи находящійся. *Сама бідна і ганібна.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Ганок, -нка и пр. = **Ґанок и пр.**

Ганус, -су, *м.* Анисъ. *Левч.* 1.

Ганусівка, -ки, *ж.* Настойка на анисѣ, анисовка. *Хазяйка пляшку ухопила, що ганусівка в їй була.* Алв. 18.

Ганусковий, ганусовий, -а, -е. Анисовый.

Ганути, -ну, -неш, *гл.* Смекать, догадываться. *Ганути на кого.* Угор.

Ганца, -ци, *ж.* Кляча. Вх. Зн. 9.

Ганчарь, -ря, *м.* = **Гончарь.**

Ганчірка, -ки, *ж.* 1) Тряпка, тряпица, ветошка, стирка. *Святая Покрівонько, покрий голівоньку хоч ганчіркою, аби я була жінкою.* Ном. № 493. *Зітри ганчіркою стіл, та не тією, а чистенькою.* Харьк. 2) Грязное старое платье. *Чого це ти в таку ганчірку убралась?* Ум. **Ганчірочка.** Ув. **Ганчірище.** Аф. 354.

Ганчірина, -ни, *ж.* = **Ганчірка.**

Ганчірник, -ка, *м.* Тряпичникъ. Желех.

Ганчірочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ганчірка.**

Ганчірря, -ря, *с. соб.* и **ганчіряччя, -чя**, *с. соб.* Тряпье. Черниг. *З вікон замість шибок визирає ганчірря.* Мир. Пов. II. 83.

Ганчірчище, -щі, *ж.* Ув. отъ **ганчірка.**

Ганчіряний, -а, -е. Тряпичный. Константиногр. у.

Ганьба, -би, *ж.* 1) Позоръ, безчестіе, стыдъ, поруганіе. *Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3892. 2) Порицаніе. *Тим тільки ганьба йому, що иноді чарки вип'є.* Лебед. **Ганьбу дати кому**. Выразить порицаріе. Ном. № 6820. *Я парубку ганьби не даю.* МВ. II. 125. *Ні хвали, а ні ганьби я не сплітаю твоїй пустині.* Шевч. 441.

Ганьбити, -блю, -биш, *гл.* = **Ганити.** *Нащо ганьбити чоловіка?* Камен. у.

Ганьбитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Быть порицаему, хулиму, порицаться, хулиться. 2) Стыдиться. Угор.

Ганьбливий, -а, -е. 1) = **Ганебний.** 2) Стыдливый. Угор.

Ганьбливо, *нар.* = **Ганебно.**

Ганьбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* 1) = **Ганити, ганьбити.** *Гарна дівка, ганьбувати ні за яку роботу не можна.* Г. Барв. 384. 2) **— ким.** Браковать, порочить, презирать. *Дівка ганьбує ним.* Черк. у. *Да чого, мила, смуткуєш, чи моєю маткою ганьбуєш?* Чуб. V. 690. 3) Жить безчестно. *Судив мені Бог та й п'яниченьку мужа, що він п'є і ганьбує, та ще й дома не ночує.* Нп.

Ганька, -ки, *ж.* Снарядъ, которымъ гонять рыбу. Мнж. 178. Тоже, что и **бовт?**

Ганяни́на, -ни, *ж.* Разгонъ. *Тепер у най, як приїхали з Петенбурху пани, так така коням ганянина, що куди тут.* Мелит. у. Слов. Д. Эварн.

Ганяння, -ня, *с.* Бѣготня. *Одно ганяння з ранку й до ночі.*

Ганяти, -няю, -єш, *гл.* 1) Гонять, понуждать къ ходу. *Хлопці раз-у-раз сюди ганяють волів до водопою. — Його й наняв левади доглядати, проклятих горобців та гав ганяти.* Гліб. 2) Гонять, преслѣдовать, травить, сгонять. *Ганяють, як солоного зайця.* Ном. № 10071. *У хаті — хоч вовків ганяй, — холодно.* Ном. № 638. 3) Много бѣгать въ хлопотахъ, суетиться. *Цілісенький день ганяв сьогодня і нічого не пощастило зробити. — Чого ти ганяєш, як навіжений?* 4) Гоняться, добиваться, искать. *За великою добиччу ганяє.* Макс. (1849). 31.

Ганятися, -няюся, -єшся, *гл.* Гоняться. *Ганялись наші батьки по низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Гапка, -ки, *ж.* 1) Петля изъ проволоки для застегиванія платья. 2) Задница. К. ЦН. 223.

Гаплик, -ка, *м.* Проволочный крючекъ для застегиванія платья. **Утяти до гапликів**. Сдѣлать что-либо некстати, невпопадъ. Ном. № 12469. *Утяв до гапликів.* Котл. МЧ. 460.

Гапликовий, -а, -е и гапличний, -а, -е. Относящійся къ **гаплику**. *Гаплична петелька.* Сдѣланный на крючкахъ. *Гапликова жилетка.*

Гапличок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **гаплик.** 2) Родъ узора въ вышивкѣ. КС. 1893. V. 278.

Гаптариха, -хи, *ж.* Жена золотошвея.

Гаптарка, -ки, *ж.* Золотошвея. Аф. 355.

Гаптарство, -ва, *с.* Искусство вышивать золотомъ, золотошвейство.

Гаптарський, -а, -е. Относящійся, принадлежащій золотошвею, золотошвейскій. *Це гаптарське діло.*

Гаптарь, -ря, *м.* Золотошвей.

Гаптарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Быть золотошвеемъ. *Він уже десять год гаптарює.*

Гаптований, -а, -е. Вышитый, расшитый золотомъ или серебромъ. *Комір і поли гаптовані золотом.* К. ЧР. 102.

Гаптува́ння, -ня, *с.* 1) Вышиваніе золотомъ или серебромъ. 2) Вышивка золотомъ или серебромъ.

Гаптува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Вышивать золотомъ или серебромъ. *Шовком шила, злотом гаптувала.* Рудч. Чп. 190. 2) Иногда употребляется и въ значеніи просто вышивать. *Нехай же шиють, шовком гаптують.* Метл. 3) **Стежку гаптувати**. Направлять путь. *Треба ж роспитатись куди прямувати, яким трахтом стежку гаптувати.*

Гарабакати, -каю, -єш, *гл.* Орать, горланить. Желех.

I. Гаразд, *нар.* 1) Ладно, хорошо. «*Приходьте сьогодня до мене!*» — *Гаразд!* 2) Хорошо. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивили у Білій Церкві замирив?* АД. II. 110. *Не журись, каже, дівко, — все гаразд буде.* Рудч. Ск. II. 44. 3) Хорошо, достаточно, какъ слѣдуетъ, надлежащимъ образомъ. *Не найшов гаразд шляху.* Ном. № 667. *Сам ти гаразд не тямиш, що робиш.* Ком. Р. II. 3. *І ви, плебеї-гречкосії, і ви молилися, та вас ніхто не милує. Не вміють вас і помилувать гаразд.* Шевч. 609. 4) Счастливо, благополучно. *Як усе дома буде гаразд, то може і прийду.* 5) Очень. *Гаразд таки причарувала і його до себе.* Стор. МПр. 70. Ум. **Гаразденько.** *Сонечко гаразденько обитріє.* Сим. 201.

II. Гаразд, -ду, *м.* 1) Добро, счастье, благополучіе. *Чоловікові мило згадати про давні свої гаразди.* Федьк. *Я гаразду не зазнала, та вже й не зазнаю.* Гол. I. 263. *Живуть собі люде у добрі та в гаразді.* 2) **Гаразди = Достатки.** Шух. I. 104. 3) **На гаразд**. Къ добру, кстати. *Чи буде це на гаразд?*

Гаразденько, *нар.* Ум. отъ **I. Гаразд.**

Гарак, -ку, *м.* Ромъ. МУЕ. I. 110.

Гармій, -мія, *м.* Обманщикъ (о евреяхъ). ЕЗ. V. 151.

Гарап, -па, *м.* = **Арап.**

Гарапа, -пи, *ж.* **= Гарапник**. Драг. 277.

Гарапій, -пія, *м.* **= Гарапник.** *Він його як учеше гарапієм по спині!* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Гарапник, -ка, *м.* Плеть, арапникъ. Рудч. Ск. II. 183. Шух. I. 292. *Гарапник тройчатий.* Г. Арт. (О. 1861. III. 105).

Гарасівка, -ки. Узкая красная шерстяная ленточка. **Гарусная лента**. Желех. Гол. Од. 54. 47. О. 1862. II. 9.

Гарасікуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Браниться, спорить. Вх. Зн. 9.

Гарач, -чу, *м.* Дань, подать (хану).

Гарб, -бу, *м.* Большой крюкъ, багоръ. Морд. **З гарбом**. Съ лишкомъ. *До Петриківки буде добрих сім верстов з гарбом.* Новомоск. у.

Гарба, -би, *ж.* 1) Большая телѣга на высокихъ колесахъ, арба. Мкр. Н. 2) Телѣга на двухъ колесахъ. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Гарбичка.** *Тією гарбичкою я по сіно їздив.* Екатериносл. у.

Гарбажійка, -ки, *ж.* Лукъ-сѣянецъ. Херс.

Гарбання, -ня, *с.* Захватъ, грабежъ. *Гарбання чужої предківщини.* К. XII. 133.

Гарбар, -ру, *м.* Крикъ, шумъ, гамъ. *Там у хаті гарбар.* НВолын. у.

Гарбариха, -хи, *ж.* Жена скорняка. Правоб.

Гарбарня, -ні, *ж.* Кожевенный заводъ. Правоб.

Гарбарство, -ва, *с.* Скорнячество. Правоб.

Гарбарський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный скорняку. Правоб.

Гарбарь, -ря, *м.* Скорнякъ, кожевникъ. Гол. Од. 41.

Гарбарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Кричать, шумѣть. *У корчмі там гарбарують.* НВолын. у.

Гарбарюва́ння, -ня, *с.* **= Гарбарство.**

Гарбарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Заниматься, промышлять скорнячествомъ, скорнячить. Правоб.

Гарбати, -баю, -єш, *гл.* Грабить, захватывать, забирать. *Червінці до себе гарбай.* Шевч. 284.

Гарбачій, -чія, *м.* Рабочій изъ артели пастуховъ овецъ, завѣдывающій гарбою съ припасами, — исполняющій обязанности эконома и повара. О. 1862. V. Кух. 37.

Гарбичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гарба.**

Гарбовий, -а, -е. Относящійся къ арбѣ, ей принадлежащій. *Скрип коліс гарбових.* К. МБ. XI. 142.

Гарбуз, -за, *м.* 1) Тыква, Cucurbita maxima. 2) **Дати гарбуза**. Отказать сватающемуся. *Сватало її багато парубків, так вона всім гарбуза давала.* Чуб. II. 92. **Покуштувати, взяти, з'їсти гарбуза.** Получить отказъ при сватовствѣ. Ном. № 8976. Ум. **Гарбузець.** Ув. **Гарбузище, гарбузяка.**

Гарбузеня, -няти, *с.* Шутливо: маленькая тыква. Ум. **Гарбузенятко.** *Ой казав ти, вражий сину, що гарбузенятко, — як я тобі втелющила, — помагав і батько.* Грин. III. 680.

Гарбузець, -зця, *м.* 1) Ум. отъ **гарбуз.** 2) *мн.* Сѣмена изъ тыквы.

Гарбузище, -ща, *м.* Ув. отъ **гарбуз.**

Гарбузіння, -ня, *с.* Тыквенные стебли и листья.

Гарбузовий, -а, -е. Тыквенный. *Гарбузовий огуд.* Ном. стр. 296.

Гарбузя, -зяти, *с.* = **Гарбузеня.** *Дурний бойко, не видів огірків, та й каже, що то гарбузіта.* Фр. Пр. 102.

Гарбузяка, -ки, *м.* Большая тыква. *Вид — як волоський гарбузяка.* Г. Барв. 427.

Гарбузячий, -а, -е. = Гарбузовий.

Гаргала, -ли, *ж.* Сосудъ для ношенія воды. Угор.

Гаргара, -ри, *ж.* Сварливая баба. *Стара гаргара.* Ном. № 13620.

Гард, -ду, *м.* 1) Рядъ перегородокъ иди загородокъ въ водѣ для ловли рыбы. Браун. 17. МУЕ. І. 43. 2) Перегородка поперекъ рѣки изъ камней. КС. 1882. V. 348. 3) Рыболовный заводъ. Аф. 355. *Було тобі б, пане Саво, гард не руйнувати.* Чуб. V. 966.

Гардаджій, -джія, *м.* Мастеръ, устраивающій гард 3. МУЕ. І. 43, 36.

Гардаман, -ну, *м.* Крѣпкая водка. *Напившися гардаману, пійшов бим гуляти.* Гол. III. 204.

Гардеман, -ну, *м.* = **Гардаман.** *Напилам ся гардеману.* Чуб. IV. 513.

Гардибурка, -ки, *ж.* = **Картопля.** Solanum tuberosum. Вх. Пч. II. 36.

Гардівничий, -чого, *м.* Надзиратель за рыболовнями. Рудч. Чп. 246.

Гардовина, -ни, *ж.* = **Гордовина.** ЗЮЗО. І. 141.

Гардувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Запруживать. *Гардувати у ставку воду.* Лубен. у. 2) Быть перевозчикомъ. 3) Находиться. *До лісу почвалав, де гардував Евандр з попами.* Котл. Ен. V. II.

Гарель, -ля, *м.* = **Гаріль.**

Гарем, -му, *м.* 1) Гаремъ. *Роскошуй в своїх гаремах.* Шевч. 613. *Гареми мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152. 2) Отъ двадцати до тридцати соединенныхъ плотовъ сплавнаго дерева (тальб), идущихъ одинъ за другимъ. Шух. І. 181.

Гаремний, -а, -е. Гаремный. *Гаремна неволя.* К. ПС. 46.

Гаремник, -ка, *м.* Многоженецъ, имѣющій гаремъ. К. МБ. III. 259.

Гаремниця, -ці, *ж.* Гаремница, гаремная жена или наложница. *Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсилав Осман, куди схотіли.* К. МБ. XI. 156.

Гарець, -рця, *м.* Гарнець. Ум. **Гарчик.** Грин. II. 147.

Гарешт, -ту, *м.* и пр. = **Арешт и пр.**

Гарикало, -ла, *м.* и *с.* Ворчунъ, придира. *Оцей* (или *оце) мені гарикало остогид!*

Гарикання, -ня, *с.* Ворчаніе, придирчивость.

Гарикати, -каю, -єш, *гл.* Ворчать, дѣлать постоянныя внушенія, придираться. *Ви нічого не робите, бо нема на вас кому гарикати.*

Гарикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Спорить, ссориться, перебраниваться. *Вони тільки й роблять, що гарикаються увесь день.*

Гарикнути, -кну, -неш, *гл.* Сказать сердито, огрызнуться. *Ат, живеться! — гарикнула стара, мов у розбитого дзвона вдарила.* Мир. Пов. II. 46.

Гарікливий, -а, -е. Ворчливый. *Стара гаріклива баба.* Мир. Пов. II. 42.

Гаріль, -ля, *м.* Крошка, пылинка, мелкая часть. Аф. 356. **А ні гаріля.** Рѣшительно ничего. Ном. № 1923.

Гаркавець, -вця, *м.* Картавый человѣкъ.

Гаркавий, -а, -е. Картавящій, картавый. Левч. 72.

Гаркавити, -влю, -виш, *гл.* Картавить.

Гаркавка, -ки, *ж.* Картавая женщина.
Гаркаво, *нар.* Картаво.
Гаркати, -каю, -єш, *гл.* Картавить. *Левч.* 27.
Гаркебуз, -за, *м.* Аркебуза, пищаль. *Німецькі гаркебузи.* К. ЧР. 38, 423.
Гаркота, -ти, *ж.* Картавость.
Гаркун, -на, *м.* 1) Ворчунъ. 2) **= Гаркуша.**
Гаркуша, -ші, *об.* Картавый, картавая. *Левч.* 27.
Гарликати, -каю, -єш, *гл.* Плохо пѣть. Вх. *Лем.* 402.
Гарма-дарма, *нар.* Напрасно, безъ всякаго повода. *Напався на мене гарма-дарма. Причепився гарма-дарма, задивився, що я гарна.* Нп.
Гарман, -ну, *м.* 1) Токъ, гдѣ молотять хлѣбъ каткомъ или возя по хлѣбу повозку съ тяжестью; также и хлѣбъ, разложенный на току для такой молотьбы. *Сиділи у хаті, поки дощ пішов, залив їх гарман, а вони усе убуваються. Вони тоді до його, аж його вже половина у яру.* Грин. I. 188. *Наслали.... гарман, погарманились трохи, а то оставили на завтра.* Грин. I. 87. 2) **Ходити в гармані** (о лошадяхъ). Молотить. *Ціх коней не можна брати, бо вони в гармані тепер ходять.*
Гарманити, -ню, -ниш, *гл.* Молотить лошадьми или волами, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью. *У нас горох не молочений, чачавиця не гарманена.* Мил. 157.
Гарманка, -ки, *ж.* Катокъ, которымъ молотять. Славяносерб. у.
Гарманува́ння, -ня, *с.* Молотьба хлѣба лошадьми, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью.
Гармануватн, -ную, -єш, *гл.* **= Гарманити.** *Гармануєм, в мішки набіраєм.* Грин. III. 566.
Гармасарь, -ря, *м.* Жеребець. Желех. Вх. Зн. 9.
Гармата, -ти, *ж.* 1) Пушка. *З гармати стріляли.* Шевч. 232. *Як став місяць серед неба, — ревнули гармати.* Шевч. 53. *Лід кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. № 13436. 2) **Військова гармата**. Артиллерія. Ум. **Гарматка, гарматочка.** *Стрельнули.... з гарматки.* Чуб. II. 35.
Гарматій, -тія, *м.* **= Гармаш.** Желех.
Гарматка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гармата.**
Гарматний, -а, -е и гарматній, -я, -є. 1) Пушечный. *Ой буде розмова, гарматняя рада.* Пѣсн. *Гарматній гук.* К. ЦН. 252. *Із королем гарматнім боєм бився.* К. ЦН. 171. 2) Укрѣпленный пушками. *Гарматний замок.*
Гарматня, -ні, *ж.* Арсеналъ.
Гарматочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гармата.**
Гармаш, -ша, *м.* Артиллеристъ, пушкарь. *Гей, гармаші! озвітесь із гармат!* К. ПС. 15.
Гармашний, -а, -е. Артиллерійскій.
Гармидер, -ру, *м.* Шумъ, крикъ, тревога, безпорядокъ, смятеніе. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 334. *Стук, гармидер, — свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103).
Гармидерник, -ка, *м.* Производящій безпорядокъ, неугомонный человѣкъ, дебоширникъ.
Гармидерува́ння, -ня, *с.* Дебоширство.

Гармидерува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Шумѣть, дебоширствовать. *Не гармидеруйте по та слухайте, що каже старшина.* НВолын. у.
Гармиза, -зи, *м.* Гарнизонный солдатъ. *Чемеричка наряжалась в руб'я, як циганка, а усатим гармизою Крициха Улянка.* Мкр. Н. 40.
Гармідер, -ру, *м.* и пр. **= Гармидер и пр.**
Гармонійний, -а, -е. Гармоническій. Желех.
Гармонія, -нії, *ж.* 1) Гармонія. *І гармонія, і сила, — музика та й годі!* Шевч. 214. 2) Музыкальный инструменты гармоника.
Гарнаситися, -шуся, -сишся, *гл.* 1) Возиться, барахтаться, драться. Вх. Лем. 402. 2) Комкаться, мяться. Вх. Лем. 402.
Гарнасся, -ся, *с.* Смятая, скомканная солома, трава, вообще — скомканныя, смятыя веши. *Саме гарнася, — доброї трави нема.* Вх. Лем. 402.
Гарнасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* **= Гарнаситися.** Вх. Лем. 402.
Гарнець, -нця, *м.* 1) **= Гарець.** *Наварила гарнець бобу.* Чуб. V. 1140. 2) Мѣра жидкости. *Взяли собі гарнець меду, та й на дощі сіли.* Чуб. V. 1016.
Гарний, -а, -е. Хорошій, красивый, пригожій. *З гарної дівки гарна й молодиця.* Ном. № 9004. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425. *Плакали і молоді очі за ним, за його гарною вродою.* МВ. II. 11. *Не те гарне, що гарне, а що кому подобається.* Посл. *Гарна пісня. Гарна година.* Ум. **Гарненький, гарнесенький.** *Гарненький голосок, та чортова думка.* Рудч. Ск. I. 18.
Гарник, -ка, *м.* Работникъ при возахъ. Левч. 135.
Гарнійшати, -шаю, -єш, *гл.* **= Гарнішати.**
Гарнісінький, -а, -е. Очень хорошій, очень красивый. Левиц. I. 314.
Гарнісінько, *нар.* Очень хорошо, очень красиво. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. III.
Гарніти, -нію, -єш и гарнішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться красивѣе, хорошѣть.
Гарно, *нар.* Хорошо, красиво. *Як гарна молодиця, то гарно й подивиться.* Ном. № 9003. *Бачуть сестру гарно вбрану.* Pauli. II. 11. *Гарно грає.* Рудч. Ск. II. 5. *Царь подякує гарно.* Рудч. Ск. II. 12. Ум. **Гарненько, гарнесенько.** *Поцілуйсь гарненько.* Чуб. III. 44.
Гарнюк, -ка, *м.* Красавецъ. Аф. 356.
Гарнючка, -ки, *ж.* Красавица. Аф. 356.
Гарнюсінький, -а, -е. = Гарнісінький. *Сам гарнюсінький же, як линок.* Г. Барв. 234.
Гарнюсінько, *нар.* **= Гарнісінько.**
Гарпулець, -льця, *м.* Колъ съ желѣзнымъ наконечникомъ, привязанный къ веревкѣ, другой конецъ которой прикрѣпленъ къ плоту; служить для остановки илота, для чего вбивается въ берегъ. Черк. у.
Гарт, -ту, *м.* Закалъ, закалка. *Гарт твердий дав коваль.* НВолын. у. Кромѣ прямого значенія, **дати, завдати гарту** значить еще: задать кому. Ном. №4180. *Дало їм гарту.* Рудч. Ск. II. 123. *Дасть він вам гарту.* Св. Л. 283. *Як поспіє пшеничка* (**= кукуруза),** *то собаки дадуть їй гарту.* Кролев. у.
Гартівничий, гартовничий, -чого. Производящій закалку.
Гартований, -а, -е. Закаленный, каленый. *Списи гартовані.* Шевч. 645.
Гартовня, -ні, *ж.* Печь для обжиганія кирпичей. НВолын. у.
Гартува́ння, -ня, *с.* Закаливаніе.

Гартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Закалять. *Гартувати залізо.* Чуб. I. 46. *Шабельки гартують.* Шевч. 131. *Бідуючи, серце собі гартували.* О. 1862. III. 25.

Гартува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Закаляться. Аф. 356.

Гарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Запрашивать (цѣну, вознагражденіе). *Як що не дуже багато будуть гарувати, то й поступайтесь: там рублів п'ять, ну хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421. См. **Ґарувати.** 2) Тяжело, безъ отдыха трудиться. *Увесь вік гарував та загарував собі тільки п'ядь землі та домовину.* (К. П. Михальчукъ).

Гарука, -ки, *об.* Сварливый человѣкъ. Вх. Зн. 9.

Гарукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Ссориться, браниться. Вх. Зн. 9.

Гарфа, -фи, *ж.* Арфа. *По під ворітьми в гарфу грав.* Млак. 73.

Гарцівник, -ка, *м.* 1) Ѣздокъ на лошади. 2) Шалунъ. 3) Плясунъ.

Гарцівниця, -ці, *ж.* 1) Шалунья. *На всю губу гарцівниця в людях і в господі.* Мкр. II. 30. 2) Плясунья.

Гарцьовий, -а, -е. Вмѣщающій въ себѣ **гарнець**. *Гарцьове відерко.*

Гарцюва́ння, -ня, *с.* 1) Скачка на лошадяхъ, рыстаніе, гарцованіе. 2) Бѣганье, скачки, шалости. 3) Пляска усердная.

Гарцювати, -цюю, -єш, *гл.* 1) Скакать на лошадяхъ, наѣздничать, рыскать, гарцовать. *На вороному коні гарцюєм.* Шевч. 312. *Батько веде того коня за недоуздок, а він так гарцює, копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 2) Бѣгать, скакать, шалить. *Як хочете гарцювати, так ідіть на двір.* Кобел. у. *Іще сами як дівували та з хлопцями як гарцювали.* Котл. Ен. III. 50. *Бабина знай цілу ніч гуляє з хлопцями та крутиться і не раз так бувало, що гарцюючи і мички попалить.* Рудч. Ск. II. 54. 3) Танцевать. Рудч. Ск. I. 75. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють; хлопці, піт аж льється з шкури, коло їх гарцюють* Г. Арт. (О. 1861. III. 102).

Гарч, -ча, *м.* Черная гадюка, Pelias berus. Желех.

Гарча́ння, -ня, *с.* 1) Ворчаніе (о собакѣ). 2) **= Гарикання.**

Гарчати, -чу, -чиш, *гл.* 1) Ворчать. *Собака гарчить.* Рудч. Ск. I. 18. *Чия б гарчала, а твоя б мовчала.* Ном. № 3481. 2) **= Гарикати.**

Гарчє, -чє, *с.* **= Гарч.** Вх. Зн. 9.

Гарчик, -ка, *м.* Ум. отъ **гарець.**

Гарькавий и пр. **= Гаркавий и пр.**

Гарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Шалить. Лохв. у. Мил. 61.

Гарюкало, -ла, *м.* и с. **гарюкання, -ня,** *с.***, гарюкати, -ся, -каю, -ся, -єш, -ся, одн. в. гарюкнути, -кну, -неш,** *гл.* **= Гарикало, гарикання, гарикати, -ся, гарикнути.** *З тими наймичками, треба все гарюкатись, сваритись.* Левиц. I. 475.

Гаряч, -чу, *м.* Сбитень. *Дуже змерз був, а як напився гарячу, то й зігрівся.* Екатериносл. (Залюб.).

Гаряч, -ча, -че. Краткая форма отъ **гарячий**. *Лучче мені, моя мати, гаряч камінь їсти.* Чуб.

Гаряче, *нар.* 1) Горячо, жарко. *І сюди гаряче, і туди боляче.* Ном. № 8051. 2) Пылко, горячо.

Гарячий, -а, -е. 1) Жаркій, горячій. *Гарячий борщ. Гарячий комин.* Рудч. Ск. II. 166. *Умила личенько гарячою сльозою.* Мет. 48. **Гарячого сіла за шкуру залити**. Задать

кому, причинить мученія. 2) Пылкій, вспыльчивый, горячій. *Гарячий чоловік.* 3) Разгорѣвшійся, вспотѣвшій. *Воли пристали, — може ти їх водою напоїв гарячих?* Рудч. Ск. II. 135. 4) **Гарячий час**. Горячее время, недосугъ. 5) **На гарячому вчинку**. На мѣстѣ преступленія, по горячимъ слѣдамъ. *Злапати на гарячому вчинку.* Ном. № 7439.

Гарячити, -чу, -чиш, *гл.* Разгорячать. *Варенуха почала його гарячити.* Левиц. I. 281.

Гарячіти, -чію, -єш, *гл.* Становиться горячимъ, жаркимъ. *Сонце підбилось — на дворі гарячіє.*

Гарячка, -ки, *ж.* 1) Жаръ, горячка. *На гарячку лежить.* Ном. № 8136. 2) **= Гаряч.** (Сбитень). Правоб.

Гарячкувати, -чкую, -єш, *гл.* Пороть горячку. *Я гарячкую, гарячкую — де воно ділося сокира та долото, аж воно украв хтось.* Волч. у.

Гарячник, -ка, *м.* Сбитеньщикъ. *Він був гарячник, усе було у нас гаряч продає.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Гарячосердий, -а, -е. Вспыльчивый, жестокосердный. К. Кр. 30.

Гас, -су, *м.* Керосинъ. Лохв. у.

Гаса́ння, -ня, *с.* Бѣганіе, прыганіе.

Гаса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Бѣгать, прыгать, метаться, усердно танцовать. *Гасав і я, як божевільний по степах за кабардою.* К. ЧР. 94. *«Сіль сиплеться з кишені, сіль»! кажуть чумакові, а він гаса. «А вже, — каже, — мені не бо солі, коли грають на басолі».* Ном. № 10076.

Гасило, -ла, *с.* Щипцы для гашенія свѣчей въ церкви. Аф. 357.

Гаситель, -ля, *м.* Гаситель, гасильщикъ. К. Бай. 7.

Гасити, гашу, -сиш, *гл.* Тушить, гасить. *Гасити свічку. Стала діброва палати, палати.... взяли діброву гасити, коновками воду носити.* Чуб. III. 37.

Гасіння, -ня, *с.* Погашеніе, тушеніе. Левиц. I. 360.

Гаска, -ки, *ж.* Молотокъ для разбиванія кусковъ соли вываренной на солеваренныхъ сковородахъ. Вх. Зн. 49.

Гасло, -ла, *с.* 1) Сигналь, знакъ. *Дав єси до бою гасло і грізна потуга встала.* К. Псал. 150. *Узяв мушкет, вистрелив на гасло.* КС. 1882. IV. 171. 2) Лозунгъ, пароль. ЗЮЮР. I. 203.

Гасловий, -а, -е. Сигнальный.

Гасник, -ка, *м.* 1) **= Гасниця.** 2) **= Гасило.** Вх. Лем. 402.

Гасниця, -ці, *ж.* Керосиновая лампа. Нѣжин. у. Ум. **Гасничка.**

I. Гаснути, -ну, -неш, *гл.* Угасать, потухать. *На вітрі свічка гасне. Тліла искра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236. *Крізь верби сонечко сияє і тихо гасне.... День погас і все спочило.* Шевч. 424. *Гаснуть очі.* Шевч. 224.

II. Гаснути, -ну, -неш, *гл.* однокр. в. отъ **гасати.**

Гаспед, -да и гаспид, -да, *м.* 1) Ядовитый змѣй, аспидъ. *Гадюча в серці в вас отрута, отрута гаспеда лихого.* К. Псал. 132. 2) Бранное: дьяволъ, бѣсъ. *А ти гаспид проклятий!* Ув. **Гаспедюка.**

Гаспедів, -дова, -ве, гаспедовий, -а, -е, гаспедський, -а, -е и гаспидовий, гаспидський. 1) Аспидскій, относящійся къ ядовитому змѣю. 2) Бранное: дьявольскій, бѣсовскій. *Чого вже не роблю з тими гаспедовими схизматиками.* Стор.

МПр. 80. *Гаспидський сину!* Ном. № 3558. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Гаспедюка, -ки, *об.* Ув. отъ **гаспед.**

Гат, -ту, *м.* **Гата, -ти,** *ж.* **= Гатка.** *Та вже ж тая криниченька гатом загачена.* Рудч. Чп. 194. *А вже ж тая криниченька гатою загачена.* Чуб. V. 251.

Гатала, *нар.* Вскачь, галопомъ. *Жид їздить або тюпки, або гатала.* Подольск. г.

Гаталай, *меж.*, выражающее галопированіе лошади. Желех.

Гаталати, -лаю, -єш, *гл.* Ѣздить, бѣжать вскачь, галопомъ. *Оця коняка, аби трохи захотів швидче їхати, зараз гаталає, — ні за що тобі не побіжить тлуса.* Подольск. г.

Гатаман, и пр. **= Отаман и пр.** Грин. III. 636.

Гателити, -лю, -лиш, *гл.* Съ жадностью ѣсть, пожирать. *А убогий ще й голодний.... як припався гателити.* Рудая. I. 30.

Гатинець, -нця, *м.* Раст. Chenopodium Bonus Henrichus, L. ЗЮЗО. I. 116.

Гатити, -гачу, -тиш, *гл.* 1) Гатить, запруживать, мостить. *Мости мостили, греблі гатили.* Макс. (1849) 55. *Я греблю гачу.* Чуб. I. 127. *Хоч греблю гати.* (Так много). Ном. № 7666. 2) Накладывать въ большомъ количествѣ. *І на віщо стілько дров гатити в грубу?* 3) Бить, колотить, рубить. *Молотом гатити.* Гн. II. 49. І *ногами товче, і пулами гатить.* Св. Л. 286. 4) Стрѣлять сильно, напр. изъ пушекъ. *Із рушниць стріляли, другі з мущирів гатили.* Мкр. Н. 34.

Гати́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* 1) Гатиться, быть запруживаему. 2) Биться, колотиться, рубиться. *Перше поперек гатиться сокирою* (дерево), *а потім наз-укіс.* МУЕ. III. 28.

Гатінка, -ки, *ж.* Міусск. окр. и **гатіння, -ня,** *с.* Гаченіе, запруживаніе.

Гатка, -ки, *ж.* Гать, небольшая плотина. *Од гатки до гатки ходить по Росі великий порон.* Левиц. I. 94. *Ой піду ж бо я ту гатку гатити, щоб добре було до дівчини ходити.* Ум. **Гатонька, гаточка.** *Я до гаточки, — гаточка загачена, я до дівчини, — дівчина заручена.* Грин. III. 222.

Гать, -ті, *ж.* **= Гата, гатка.** Шух. I. 6, 180.

Гафини, -фин, *ж. мн.* **= Афини.** Вх. Зн. 1.

Гафт, -ту, *м.* Вышивка золотомъ или серебромъ. *А наша сорочка з тонкого рубочка.... шовком мережена, гафтом гафтована.* О. 1862. IV. 20. (Нп.).

Гафтарь, -ря, *м.*, **гафтува́ння, -ня,** *с.* **гафтува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* **= Гаптарь, гаптування, гаптувати.** Грин. III. 525.

Гаць-го-га! *меж.* Восклицаніе, натравливающее собакъ, то же, что и **кусі**. Kolb. I. 65.

Гач. Бранное слово въ. выраженіи: **Хай тобі гач!** Чортъ съ тобой.

Гача́, -ча́ти, *с.* **= Лоша.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гачатко.**

Гачечок, -чка, *м.* Ум. отъ **гак.**

Гачі, -чів, *м. мн.* Штаны. а) полотняные. Гол. Од. 14, 66. б) бѣлые суконные. Шух. I. 120.

Гачник, -ка, *м.* **= Очкур.** Угор.

Гачок, -чка, *м.* Ум. отъ **гак.** Крючекъ. Шух. I. 226. *Скуй гачок на удку.* Левиц. I. 123.

Гачур, -ра, *м.* **= Жеребець.** Вх. Лем. 402. Ум. **Гачурик.** Вх. Уг. 232.

Гачура, -ри, *ж.* Трехлѣтняя кобыла, не имѣвшая лошатъ. Вх. Лем. 402. Ум. **Гачурка.** Вх. Уг. 232.

Гачурик, -рка, *м.* Ум. отъ **гачур.**

Гачурка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гачура.**

Гашення, -ня, *с.* **= Гасіння.** К. XII. 127.

Гашка, -ки, *ж.* Гадюка, змѣя. Желех. Вх. Зн. 10. *Мов та гашечка коло в'ється.* Федьк. *Тому мене* (ялицю) *тяжка печаль як гашечка обняла.* Млак. 108.

Гашурка, -ки, *ж.* Ящерица. Вх. Лем. 402. См. **Ящірка.**

Гая! *меж.* Крикъ, чтобы прогнать птицъ, то же, что и **шугу**. *Гая, гая в луги, райськії пташки.* Чуб. III. 400.

Гаянка, -ки, *ж.* Проволочка, замедленіе. *Пізно приїхали, бо трапилась гаянка: вісь зламалась.*

Гаяння, -ня, *с.* Дѣйствіе медлящаго, медленность, медлительность. *Твоє гаяння до ладу не доведе.*

Гаяти, -гаю, -єш, *гл.* 1) Замедлять, задерживать. *Ой матінко, та не гай мене! в велику дорогу виряжай мене!* 2) **Гаяти час**. Терять время, медлить. *Не гаймо щасної години.* Г. Барв. 192. *Побрались ми у Любчики, не гаявши часу.* МВ. II. 134.

Гаятися, -юся, -єшся, *гл.* Медлить, мѣшкать. Рудч. Чп. 246. *Ой на, сину, коника — не гайся, щоб ти 'д того війська не зостався.* Лис.

Гвавт, -ту, *м.* **= Гвалт.** Драг. 247.

Гваджениця (= гладжениця), -ці, *ж.* **= Терлиця.** Вх. Лем. 403.

Гвалт, -ту, *м.* и пр. **= Ґвалт.** и пр.

Гвардійонець, -нця, *м.* Гвардеецъ. *Мене, дядьку, вибрали у гвардійонці.* О. 1861. VIII. 25.

Гвардія, -дії, *ж.* Гвардія. *А паничів у гвардію.* Шевч. 417. *Царська гвардія.* Мир. ХРВ. 133.

Гварити, -рю, -риш, *гл.* Говорить. *Як бим не зробила, то бим не гварила.* Год. I. 89.

Гвер, -ра, *м.* Ружье. Федьк. I. 4.

Гвинт, -та, *м.* **= Шруб.** Ум. **Гвинтик.** *Чистив він ту рушницю і загубив маленького гвинтика.* Грин. II. 206.

Гвинтовка, -ки, *ж.* Винтовка. Стор. II. 12.

Гвіздє, -дя, *с. соб.* Гвозди. Шух. I. 88.

Гвіздок, -дка, *м.* 1) Гвоздь. Ном. № 12909. 2) **= Гак 2.** Вх. Пч. II. 25. Ум. **Гвіздочок.**

Гвоздик, -ка, *м.* 1) Раст. а) Гвоздика, Dianthus. Вх. Пч. I. 10. (Вінки) *з гвоздите та чорнобривців.* Левиц. I. 188. б) *мн.* Tagetes erecta L. ЗЮЗО. I. 138. Tagetes patula L. ЗЮЗО. I. 166. 2) Пряность: гвоздика, caryophyllus aromaticus. МУЕ. I. 109. Ум. **Гвоздичок.**

Гвоздички, -чків, *м. мн.* Раст.: а) Tagetes patula L. Мил. М. 75. б) **— польові.** Dianthus Casthusianirum L. ЗЮЗО. I. 121.

Гвоздити, -джу, -диш, *гл.* Прибивать гвоздями. *Варвара мостить, Сава гвоздить, а Микола крепить.* Ном. № 508.

Гвор, -ра, *м.* Клинья въ штанахъ. Гол. Од. 66.

Гданськ, -ка, *м.* Данцигъ (городъ).

Гданський, -а, -е. Данцигскій. *Випили чарок по шість гданської горілки.* Стор. II. 26.

Гдась, *нар.* Когда-то. Черниг. у.

Где, *нар.* **= Де.** *Где каша з маслом, там нас не маєш.* Ном. № 2051.

I. Ге! *меж.* 1) Э! *Ге, сякі-такі! Мене хочуть воювати, а ви нічого не знаєте.* Рудч. Ск. II. 10. 2) Понуканье для коровы, то же, что и **гей**. Вх. Уг. 250.

II. Ге, *сз.* Словно, будто, какъ. Драг. 258. *Ци достеріг єсь? — А чому бим не достеріг? Не так ге ви.* Драг. 263.

Гебан, -ну, *м.* Эбеновое или черное дерево. *Як з гебану волос чорний.* Грин. III. 610.

Гебель, -бля, *м.* = **Гембель.** *Після гебля сокирою.* Ном. № 6396.

Гев, *нар.* Тутъ, здѣсь, сюда. *Дві душечки гев пустіте.* Гол. І. 234. **Подь гев, по ле-гев!** Иди сюда, иди ка сюда! Вх. Зн. 51. Вх. *Лем.* 425.

Гевади, *нар.* = **Туди.** Вх. *Лем.* 402.

Гевал, -ла, *м.* Мужикъ, хамъ. *З виду він і по одежі не гевал, не бурлака, а щось не просте.* Стор. МПр. 4. К. ЧР. 423.

Гевалка, -ки, *ж.* Мужичка, хамка. Аф. 357.

Гевґати, -ґаю, -єш, *гл.* Осаживать назадъ (волы). *Ґевґни воли.* Вх. Зн. 10.

Гевер, -ру, *м.* Ручка у пилы. Аф. 357.

Гевка, гевси, *нар.* = **Гев.** Вх. Уг. 232.

Гегеп, *меж.* = **Геп.**

Гегепнути, -пну, -неш, *гл.* То же, что **гепнути**, но еще сильнѣе.

Гегепнутися, -пнуся, -нешся, *гл.* То же, что и **гепнутися**, но еще сильнѣе.

Геде, *нар.* Тутъ, здѣсь. Угор.

Гедз, -за, *м.* и пр. = **Ґедз** и пр.

І. Гей! *меж.* 1) Понуканье для воловъ, коровы: прямо впередъ. *Воликів за налигач.... та й гей! соб! цабе! помаленьку.* Рудч. Ск. II. 142. 2) Эй, ну! *Гей, хлопці, до роботи! А гей, княгине, давай козакам вечерять.* К. ЧР. 217. 3) Пѣсенное непереводимое восклицаніе. *Розвивайся, сухий дубе, завтра мороз буде, гей завтра мороз буде.* Мет. 21. 4) **Гей-си = Шугу.** *Гей-си, гей-си, зозуленько, в темний ліс кувати.* Чуб. V. 758.

II. Гей, гей-би, *сз.* = **II. Ге**. Вх. *Лем.* 403.

Гейкання, -ня, *с.* 1) Произнесете слова **гей**. 2) Пѣніе пѣсни съ припѣвомъ **гей**. МУЕ. III. 39.

Гейкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Кричать **гей**, погонять. *Батько орав, а я гейкав.* О. 1862. IX. 68. 2) Пѣть пѣсню съ припѣвомъ **гей**. *На новий рік у вечирь ідут на Буковині гейкати хлопці.... ідут до кождої хижі під вікна, співают.* МУЕ. III. 38.

Гейкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Безя тяжесть, очень много хлопотать, возиться. *Гейкався я чимало, поки виїхав нагору.*

Гейки, *меж.* Въ значеніі; ѣхать впередъ въ слѣдующей поговоркѣ. *Ні стейки, ні гейки.* Ном. № 13864.

Гейкнути, -ну, -неш, *гл.* Вскрикнуть: гей. *Гейкнув на сиваки.* Гн. II. 168.

Гейку, *меж.* Призывный возглась. *Тетяно! чи не знаєш, гейку, де зсипано просо?*

Гейнувати, -ную, -єш, *гл.* = **Гайнувати.** *Узяв жовнір пити, узяв гейнувати, аж ся взяла жовнірськая фортуна вменшати.* Гол. III. 85.

Гейс! меж. Крикъ на воловъ: впередъ! Вх. Лем. 403. См. **Гейсь.**

Гейс-берта, **— бертя**! = **Гейса.** Вх. Уг. 232.

Гейса, *меж.* Крикъ на воловъ: налѣво. Вх. *Лем.* 403.

Гейсь! *меж.* Крикъ на воловъ: направо. Kolb. I. 65. См. **Гейс.** См. **Ча.**

Гекзаметр, -тру, *м.* Гекзаметръ. *Все б гекзаметри плели.* Шевч. 664.

Гела, -ли, ж. Родъ дѣтской игры. Мил. 56.

Ге-ле-гев, *меж.* Окликъ зовущаго: ау! го-го! *Адам заволал: геле-гев*! *Єво!* Гол. IV. 522.

Гелета, -ти, *ж.* 1) Деревянный сосудъ, боченокъ. Угор. 2) Подойникъ. Полт. Ум. **Гелетка.** *В мене грошей гелетка.* Грин. III. 647.

Гель, *меж.* Подражаніе крику гусей. *А гусочка гель-гель-гель.* Грин. III. 659.

Гембель, -бля, *м.* Рубанокъ. Мнж. 165.

Гембелювати, -люю, -єш, *гл.* **= Гемблювати.** *Струже, гембелює.* Щог. В. 57.

Гемблюва́ння, -ня, *с.* 1) Строганіе рубанкомъ. *Годі, майстре, гемблем гемблювати: прийде батько, буде сокирою підправляти.* (Насмѣшка надъ плохимъ мастеромъ). Мнж. 165. 2) Брезгать. *Не гемблюйте нашим хлібом-сіллю.* Черном.

Гембочка, -ки, *ж.* Рубецъ шитья, загнутый на лицевую сторону и пристроченный. Волынск. г.

Гемон, -на, *м.* Демонъ. Грин. II. 11. — Употребляется какъ бранное слово. Ув. **Гемоняка.**

Гемонець, -нця, *м.? Випийте до денця, — там нема гемонця.* Ком. II. № 875.

Гемонів, -нова, -ве. Принадлежащій демону. Бранное слово. Желех.

Гемонський, -а, -е. Демонскій. — Употребляется какъ бранное слово. *Не було тоді і чутки про ту гемонську вунію.* Стор. МПр. 40. *Гемонські діти.* Мир. Пов. I. 146.

Гемоняка, -ки, *м.* Ув. отъ **гемон.** Желех.

Ген, *нар.* 1) Вонъ тамъ. *На небі чистому ген хмара бовваніє.* Греб. 367. *Ген там на долині під могилою огонь палає.* Рудч. Ск. II. 18. 2) **Ген-ген**. а) далеко-далеко. *Пійдем ген-ген на гору.* Маркев. 33. б) очень, сильно. *Мотря таки ген-ген забарилась.* Св. Л. 176. 3) Какъ существительное: названіе дѣтской игры, состоящей въ бросаніи ножа (съ кулака, съ ладони, съ головы, зубами) такъ, чтобы онъ воткнулся въ землю. КС. 1887. VI. 474. Мил. 55. Не отсюда ли и выраженіе: **дати гену** — сильно побить? Мнж. 168.

Генбаль, -бля, *м.* У гребенщиковъ: «желѣзная полоса въ 5 — 6 вершковъ длины и 1 1/2 вершка ширины съ нарѣзанными поперекъ заостренными полосами. Употребляется для чистки пластинъ (рога), какъ рубанокъ у столяровъ». Вас. 164.

Генде, гендека, *нар.* Вонъ тамъ. Желех. Вх. Зн. 10.

Гендель, -ля, *м.* Барышничество, торговля, маклачество.

Генденьки, гендечки, *нар.* **= Генде.** Вх. Зн. 10.

Гендльовий, -а, -е. Барышническій, торговый. *Це жидок гендльовий.*

Гендлюва́ння, -ня, *с.* **= Гендель.**

Гендлювати, -люю, -єш, *гл.* Барышничать, маклачить.

Генерал, -ла, *м.* Генералъ. *Тут де не взялись генерали, сенатори.* Рудч. Ск. II. 10.

Генеральний, -а, -е. Высшій, главный.

Генеральський, -а, -е. Генеральскій. Шевч. 552.

Генеральша, -ші, *ж.* Генеральша. Грин. II. 294. *За балом бал у генерала. За генеральшою чимала орда панів і паничів.* Шевч. 553.

Геній, -нія, *м.* Геній. *Не чути в його словах дихання генія.* К. Іов. XV.

Геніяльний, -а, -е. Геніальный. Левиц. I. 338.

Генорал, -ла, *м.* **= Генерал.** Рудч. Ск. I. 150. МВ. I. 115.

Гентина, -ни, *ж.* Кусокъ дерева, грубо отдѣланный для приготовленія изъ него ложки, клепки для деревянной посуды. Шух. I. 247. 249.

Генто, гентова, гентолі, *нар.* Недавно, позавчера. Желех; Вх. Зн. 72, 10.

Гентоватішний, -а, -е, гентовашний. Недавній, позавчерашній. Вх. Зн. 10.

Генцинатий, -а, -е. — **кінь = Норовистий кінь.** Вх. Зн. 9.

Генька, генькай, *нар.* **= Генде.** Желех.

Геп, *меж.* Звукоподражаніе паденію или удару; шлепъ. *Кінь спіткнувся, а він геп у саму калюжу. Геп об землю!* Ном. № 6645.

Гепа, -пи, *ж.* Задница. *А я знаю, що він діє, — коло печі гепу гріє.* Ном. № 14074.

Гепака, -ки, *ж.* **= Гепа.** Ном. № 13065; Мнж. 124, 92.

Гепати, -паю, -єш, *гл.* 1) Ударять. 2) Падать съ шумомъ. 3) Шлепать, идти по мягкому. *І нащо ти гепаєш по грязі?*

Гепнути, -пну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гепати**. 1) Ударить. *Гепнуло мов довбнею.* Ном. № 13890. *Так і гепнув його об землю.* 2) Упасть, шлепнуться. *Він з коня так і гепнув.* 3) Бросить. *А Прокіп з серця аж люльку об землю гепнув.* МВ. (О. 1862. III. 65).

Гепнутися, -нуся, -нешся, *гл.* **= Гепнути 2**. *То це который стане на горосі да попре спиною у стіну, то ноги поїдуть на горосі, а він задом так і гепнеться об підлогу.* Стор. I. 42.

Гепонути, -ну, -неш, *гл.* То же, что и **гепнути**, но съ силой. Аф. 358.

Гептатися (-таюся, -єшся?), *гл.* Браниться. Шух. I. 34.

Герб, -бу, *м.* Гербъ. ЗОЮР. I. 317. *Блищали мідяні позолотисті герби на ридвані.* К. ЧР. 54. *Од Припети й до Синюхи вславили себе Обухи, та й не злотом рабованим, не гонором купованим, не гербами-клейнодами, а своїми пригодами.* К. Досв. 113.

Гербатка, -ки, *ж.* Раст. Verbascum lychnitis. Шух. I. 22.

Гербований, -а, -е. Имѣющій гербъ. *Гербований попихач єзуїцький.* К. МБ. II. 128.

Гербовий, -а, -е. 1) Относящійся къ гербу. Гн. I. 194. 2) Гербовый. *Купив гербового паперу.* Шевч. (О. 1862. VI. 5).

Гербувати, -бую, -єш, *гл.* **= Гребувати.** *Батенькового слова мені не гербувати.* Чуб. II. 18.

Гергепа, -пи, *м.* и *ж.* Большой неуклюжій мужчина или женщина. Ув. **Гергепище.** Лохв. у.

Гергепнути, -пну, -неш, *гл.* **= Гегепнути.** Лохв. у.

Гергепнутися, -пнуся, -нешся, *гл.* **= Гегепнутися.** Лохв. у.

Гергот, -ту, *м.* и пр. **= Ґерґот и пр.**

Герґев, -ва, *м.* **= Кулешінник.** Вх. Зн. 10.

Герець, -рця, *м.* Ратоборство, отдѣльная стычка передъ битвой. *Завзятий як перець, покіль не вийде на герець.* Ном. № 13652.

Геркотати, -кочу, -чеш, *гл.* **= Ґерґотати.**

Геркотня, -ні, *ж.* **= Ґерґотання.** *І завелась на ставь геркотня.* Греб. 363.

Героївський, -а, -е. Геройскій. *В серці почуття героївські голубить.* К. Дз. 235.

Героїня, -ні, *ж.* Героиня. К. Бай. 145.

Героїти, -рою, -їш, *гл.* Вдохновлять геройскими чувствами. *Любов к отчизні де героїть, там сила вража не устоїть.* Котл. Ен. V. 52.

Героїчний, -а, -е. Героическій. Левиц. Пов. 7.

Героїчність, -ности, *ж.* Геройство, героизмъ. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Героїчно, *нар.* Героически. *Український дух виступив на своє діло жизні героічно.* К. XII. 128.

Герой, -роя, *м.* Герой. *Перед його очима басували гетьманські коні, а на конях сиділи гетьмани-герої.* Левиц. Пов. 166. *Вони себе героями явили.* К. ЦН. 191. *Калімері зовсім не нагадував героїв Іліяди.* Левиц. Пов. 13.

Геройство, -ства, *с.* Геройство. *Геройство духа, що підіймає серце на благодатні задуми і на великі подвиги.* К. XII. 130.

Геройський, -а, -е. Геройскій. К. Бай. 64.

Герсонути, -ну, -неш, *гл.* Броситься бѣжать, побѣжать изо всѣхъ силъ. *З сінець вискочила та й герсонула до дому.* О. 1862. VII. 38.

Гертанка, -ки, гертань, -ні, *ж.* Гортань. Угор.

Герун, -на, *м.* 1) Волъ съ короткими тупыми рогами. Лохв. у. 2) Кувшинъ съ отбитымъ верхомъ. Лохв. у.

Герць, -ця, *м.* = **Герець.**

Герцюва́ння, -ня, *с.* 1) = **Герець.** 2) = **Гарцювання.**

Герцювати, -цюю, -єш, *гл.* = **Гарцювати.** Ном. № 12566.

Гет, *меж.* и *нар.* = **Геть.** Угор.

Гетаж, -жа, *м.* Тотъ, кто управляетъ рулемъ на заднемъ плоту сплавного лѣса (если плоты соединены въ одну дарабу). Шух. І. 183.

Гетка, -ки, *ж.* = **Ґотка.** Вх. Пч. II. 15.

Гетта! *меж.* Крикъ на лошадь: направо. Вх. Лем. 403.

Геть, *меж.* и *нар.* 1) Долой, прочь, вонъ, отстань. *Геть, згинь, пропади і до мене не ходи!* Ном. № 8765. *Іди ж собі геть.* Рудч. Ск. II. 7. Во мн. числѣ — **гетьте**. 2) Далеко. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Нп. **Геть-геть**. Далеко-далеко. *Дніпро геть-геть собі роскинувсь, сияє батько та горить.* Шевч. 633. 3) Употребляется для усиленія. Совершенно, рѣшительно, далеко. *Геть чисто виїли. Геть виріжім вражих ляхів, геть що до єдного.* Лукаш. 109. *Загнали лишків геть аж за Вислу.* Лис. 4) Очень. *Чи треба молотника? — Треба, та ще й геть.* Г. Барв. 303. 5) **Геть-то**. Употребляется для усиленія значеніи. Порядочно, достаточно. *Прогаялись геть-то, оглядуючи манастирь.* К. ЧР. 82. *Ми знаємо про це і геть-то більше, ніж ви. І геть-то чеетию такою запишався.* Греб. 362.

Гетька, -ки, *ж.* Лошаденка, кляча, крестьянская лошадь. Вх. Лем. 403.

Гетьман, -на, *м.* Гетманъ. *Без гетьмана військо гине.* Ном. №751. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими панами у Білій Церкві замирив.* АД. II. 110. Ум. **Гетьманонько.** К. ПС. 21.

Гетьманенко, -ка, *м.* Сынъ гетмана. Аф. 385.

Гетьманець, -нця, *м.* Житель гетьманщини.

Гетьманиха, -хи, *ж.* = **Гетьманша.** *Гетьманиху за рученьку коло себе водить.* АД. І. 166.

Гетьманів, -нова, -ве. Принадлежащій гетману, гетмановъ. Ном. № 138, стр. 294. *Ой раді б ми вернутися, — гетьман не пускає; не так гетьман, не так гетьман, — гетьманова мати.* Чуб. V. 1030.

Гетьманівна, -ни, *ж.* Дочь гетмана. Желех.

Гетьманка, -ки, *ж.* Жительница гетьманщини. Желех.

Гетьманова, -вої, *ж.* = **Гетьманша.** *Пані Барабашева, гетьманова молодая.* АД. II. 5.

Гетьманонько, -ка, *м.* Ум. отъ **гетьман.**

Гетьманство, -ва, *с.* 1) Гетманство; достоинство, санъ, власть гетмана. *Молодий на гетьманство.* Ном. № 996. *Од козацтва, од гетьманства високі могили, — більш нічого не осталось, та й ті розривають.* Шевч. 123. *Єврася Хмельниченка на гетьмана настановляли.* АД. II. 121. 2) Страна и народъ подъ властью гетмана. *У иншому царстві, у козацькому гетьманстві, у такому селі, як Пекарі, і там жим два брати.* Рудч. Ск. II. 139.

Гетьманський, -а, -е. Гетманскій. *Візьміть мої гетьманськії клейноди, панове.* Шевч. 573. Для обозначенія красоты. *А був хороший із себе дуже: високе чоло гетьманське.* МВ. I. 152.

Гетьманува́ння, -ня, *с.* Гетманство, пребываніе гетманомъ.

Гетьманувати, -ную, -єш, *гл.* Быть гетманомъ, гетманствовать. *З того часу Хмельницький гетьманувати став.* АД. II. 8. *То не багато Луговський* (**= Виговський**) *гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124.

Гетьманша, -ші, *ж.* Жена гетмана. Шевч. 144. К. ЧР. 131.

Гетьманщина, -ни, *ж.* 1) Украйна подъ властью гетмана. *То пан Хмельницький добре учинив: Полщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* АД. II. 104. 2) **= Гетьманство 1.** *Ой тоді вже ви нас побачите ой у сій хатині, як вернеться гетьманщина в нашій Україні.* Грин. III. 601.

Гець, *меж.* 1) **= Гоц.** *Вона вже вбралась, да стала така дуже хороша; а він і каже:. «гець-гець, тепер ходи в танець».* Рудч. Ск. II. 63. 2) Восклицаніе, натравливающее собакъ, тоже, что и **гаць-го-га, кусі**. Kolb. I. 65.

Ги... Если нѣтъ слова на **ги,** См. на **гі**.

Ги, *сз.* **= II.** Ге. *Таким слаба, ги росиця.* Гол. II. 554.

Гибель, -лі, *ж.* Погибель.

Гибель, -бля, *м.* **= Гембель.** Шух. I. 87.

Гибіти, -бію, -єш, *гл.* Хирѣть, болѣть, страдать отъ недостатка чего-либо. *Гибіла, гибіла моя ненька, поки і зовсім лягла.* Переясл. у. *Мусимо гибіти, бо нема в що вдягтися добре.*

Гива, -ви, *ж.* **= Ива.** *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315.

Гивер, -ра, *м.* Щепка, лучина. Вх. Зн. 10. См. **Иверь.**

Гиверень, -рня, *м.* **= Иверень.** *Кінь так біжить, що аж гиверні летять з під ніг.* Черк. у.

Гивкати, -каю, -єш, *гл.* О совѣ: кричать. Вх. Лем. 403.

Гивовий, -а, -е. Ивовый. *От і давай мучити Христа гивовими кілками.* О. 1861. X. 52.

Гиги, *меж.* Подражаніе звуку смѣха, плача, ржанія лошади. *Тепер продам, а сама зімою гиги буду їсти.* Ном. № 10551.

Гиготати, -гочу, -чеш и гиготіти, -гочу, -тиш, *гл.* Ржать. *Коняка гигоче, як їй дають овес.* Харьк.

Гид, -да, -ду, *м.* 1) **-ду.** Гадость, мерзость. *Там зчищають грязь, а наші купу превелику нагорнули, мов зібрали, гид з усього ринку.* К. Дз. 67. 2) **-да.** Гадкій, мерзкій человѣкъ. *Не займай гида, не каляй вида.* Ном. №3291. 3) **Гид гидом**. Мерзость изъ мерзостей. *Такий поганий — гид гидом!* 4) Употребляется въ значеніи нарѣчія: гадко, отвратительно. *Такий бридкий, що гид і глянути на його.*

Гиджга, *меж.* Крикъ для натравливанія собаки. Тоже, что и **кусі, гець**. *Сірко га тим вовком..., а чоловік кричить: «Гиджга, Сірко!»* Рудч. Ск. I. 11.

Гидити, -джу, -диш, *гл.* **= Гидувати.** Каменец. у.

Гидити, -джу, -диш, *гл.* Пачкать, марать; переносно: безчестить. *Вона мене гидить, а я в тому не вісна.* НВолын. у.

Гидість, -дости, *ж.* **= Гидота.** Переясл. у.

Гидкий, -а, -е. Гадкій, противный, мерзкій, отвратительный, плохой. Чуб. V. 162. *Гидкий, як поплазка.* Ном. № 8494.

Гидкість, -кости, *ж.* Гадость. Левч. 25.

Гидко, *нар.* Гадко, противно, мерзко, отвратительно, плохо. *І живеш гидко, і їсти бридко, як лихо чепає.* Ном. № 2014. *Та й гидко ти танцюєш, бабо! — Е, так довго.* Ном. № 12558.

Гидливий, -а, -е. Брезгливый, брезгающій. Драг. 35.

Гидливість, -вости, *ж.* Брезгливость, чувство отвращенія. *І гидливість, і зненависть.* Мир. Пов. II. 78.

Гидливо, *нар.* Брезгливо.

Гидний, -а, -е = Гидкий. Вх. Зн. 10. *Доле ж моя нещаслива, доле ж моя гидна, я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Гидно, *нар.* **= Гидко.** *Ой на дворі плютка, тогди нам добре тутка; лиш нам єдно гидно, що сватонька не видно.* Гол. IV. 318.

Гидолецький, -а, -е. = Идольський. Бранное слово. *Гидолецька бочка.* Ном. № 3567.

Гидолів, -лова, -ве. *Гидолів син.* Ном. № 3567.

Гидомир, -ра, *м.* Гадкій, отвратительный человѣкъ. *Та й вибрала ж якого гидомира! Лесь поганішого й на світі не було.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гидосвітний, -а, -е. То же, что и **гидкий, гидозний, гидючий,** но еще хуже, омерзительный. *Така гидосвітна, що й кінця нема.* Константиногр. у.

Гидосний, -а, -е. = **Гидкий**. Левч. 95.

Гидосніcть, -ности, *ж.* **= Гидкість.** Желех.

Гидосно, *нар.* **= Гидко.** Левч. 25.

Гидота, -ти, *ж.* Гадость, мерзость, нечистота. *Де жидота, там і гидота.* Прил. у.

Гидува́ння, -ня, *с.* Брезганіе, чувство отвращенія.

Гидувати, -дую, -єш, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращеніе. К. Іов. 42. *Може ви гидуєте, що не їсте нічого? — Принесли того дьохтю, — ми й почали пити. Ми ж гидуємо, а дід так і п'є.* Грин. I. 33.

Гидчати, -чаю, -єш, гидшати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться хуже, гаже. *Важко, нестерпуче бути харцизом! З кожним днем гидшає.* Стор. II. 254.

Гидь, -ді, *ж* **= Гид.** *З землі як не стала всяка гидь вилазити: і жаби, і ящірки, і вужі, щурі, миші.* Гн. II. 64. *Воно на мене: «гидь, волоцюго!»* Г. Барв. 439.

Гидючий, -а, -е. Отвратительно гадкій. отвратительно мерзкій, крайне плохой. *Таке гидюче, що й глянути на його не хочеться.* Полт.

Гижа, -жі, *ж.* Гадость, мерзость. *У хаті така гижа, що й навернутись гидко.* Правоб.

Гижки, -жок, *ж. мн.* Студень изъ свиныхъ ножекъ и пр. Ножки въ студнѣ. Kolb. I. 50. МУЕ. I. 105. Вх. Зн. 16. Тоже: **Драглі 2, холодець**.

Гий, *меж.* **= I.** Гей 1. Шух. I. 211.

Гика, -ки, *ж.* = **Гич.** Вх. *Лем.* 403.

Гикавець, -вця, *ж.* Заика. Вх. Зн. 10.

Гикавий, -а, -е. Заикающійся. Каменец. у. Вх. Зн. 10.

Гикавка, -ки, *ж.* Икотка. *Мил.* М. 9. Грин. II. 41.

Гиково, *нар.* Заикаясь.

Гикало, -ла, *м.* = **Гикавець.** Вх. Зн. 10.

Гикання, -ня, *с.* Иканіе.

Гикати, -каю, -єш, *гл.* Икать.

Гикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Икаться.

Гикнути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гикати**. Икнуть.

Гикнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Икнуться. Ном. № 11610.

Гил, а гил! *меж.,* которымъ прогоняютъ гусятъ. Kolb. I. 65.

Гила, -ли, *ж.* 1) Грыжа. *Мил.* М. 85. 2) Родъ игры съ деревяннымъ шаромъ (свинкою), который бьютъ палками; также граничная черта въ этой игрѣ. Ив. 13.

Гилинуватий, -а, -е. Больной грыжей. *Казали, що він гилинуватий, а я гили в його не бачив.* Кобел. у. (Залюб.).

Гилистий, -а, -е. = **Гіллястий**. Желех.

Гилити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Подбивать мячъ гилкою. 2) Бить палкою свинку (деревянный шаръ) въ игрѣ въ гилу. Ив. 13. 3) Бить, колотить. *Він усіх гилить, нікому не змиряє.* Екатериносл. у. 4) Много набирать, накладывать и т. д. *Лохв.* у.

Гилка, -ки, *ж.* = **Гілка.** 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. 3) Родъ игры въ мячъ. *Гуляти в гилки.* Левиц. I. 347.

Гилля, -лі, *ж.* = **Гілля.** *Шукай собі або глибокої води, або високої гіллі.* Ном. № 3652.

Гилля, -ля, *с. соб.* = **Гілля.**

Гиллякуватий, -а, -е = **Гіллястий.** *Прийдеш у ліс, найдеш товстого дуба гиллякуватого.* Грин. II. 347.

Гилун, -на, *м.* 1) Мужчина или самець съ однимъ ядромъ. *Мил.* М. 88. См. **Ґилун.** 2) Челокѣкъ, имѣющій грыжу. 3) Вареникъ съ мясомъ. Марков. 151.

Гиль! *меж.* = **Гиля.** *Гиль, мої гуси, вуть, мої ушки.* ХС. III. 61. **Гиль-гу** и употребляется какъ существительное въ значеніи: околесица, чушь. *Прийшов отой брехун, як заніс гиль-гуси.* Лебед. у.

Гилька, -ки, *ж.* = **Гилка.**

Гильнистий, -а, -е = **Гіллястий.** Желех.

Гильнитися, -нюся, -нишся, *гл.* О волкахъ: бѣгать стаями въ періодъ течки. Желех.

Гильнути, -ну, -неш, *гл.* Ударить, хватить. *Муха сіла на дитину. Я хотів її вбить. Як гилну макогоном дитину, та і вбив.* Грин. 1. 223.

Гильня, -ні, *ж.* Стая волковъ въ періодъ течки. Желех.

Гильце, -ця, *с.* = **Гільце.** МУЕ. III. 96, 100; О. 1861. XI. Св. 59.

Гильчастий, -а, -е. = **Гіллястий.** *Ой під вікном вишня-черешня гильчаста.* Грин. III. 510.

Гиля! *меж.* Крикъ на гусей, утокъ, голубей. *Гиля, гиля, селезню, додому.* Чуб. V. 1110. *Ой гиля, сизі голубоньки, нп високе літання.* Мет. 102.

Гиляра, -ри, *ж.* = **Галяра 2.** Драг. 186.

Гимн, -ну, *м.* Гимнъ. *Дівчата трохи не голі? стоять перед Кипридою і в лад співають гимн.* Шевч. 604.

Гиндик, -ка, *м.* и пр. **= Индик и пр.** Рудч. Ск. I. 32. *Гиндик буде белькотіти.* Грин. II. 224.

Гинкий, -а, -е. Легко сгибающійся, гнущійся. *Гинкі цвяхи, забити не мож,— як з олива ніби.* Каменец. у *Обіддя гнуть з ясена, бо се гинке дерево.* Уман. у.

Гинути, -ну, -неш, *гл.* Погибать, умирать; о скотинѣ: дохнуть, пропадать, исчезать. *Без гетьмана військо гине.* Ном. №751. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65. *Тисячами гинуть голодніі люде.* Шевч. 331. *Дурно тільки слова твої гинуть.* МВ. II. 62.

Гинчий, гинший, -а, -е = Инший. *Оступися, негодяю, в тебе гинша є.* Грин. II. 344.

Гир, *меж.* Подражаніе ворчанію, лаю собаки. *Гир, гир, та не вкусиш.* Ном. № 3491.

Гира! *меж.* Понуканіе для лошади. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гирати, -раю, -єш, *гл.* Терять, тратить. Угор.

Гирити, -рю, -риш, *гл.* Нести, тащить съ трудомъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гирка, -ки, *ж* 1) Сортъ пшеницы. ЗЮЗО. I. 139. 2) Кувшинъ съ отбитымъ горлышкомъ. Козел. у.

Гиркання, -ня, *с.* **= Гарикання.**

Гиркати, -каю, -єш, *гл.* **= Гарикати.**

Гиркатися, -каюся, -єшся, *гл.* **= Гарикатися.** *Мася з Орисею гиркались: та каже: «тобі жениха пришле архирей», а та каже: «тобі».* Св. Л.

Гиркиня, -ні, *ж.* Грибъ Agaricus piperatus, груздь. Вх. Лем. 403.

Гирло, -ла, *с.* **= Гірло.**

Гирмота, -ти, *ж.* Стукъ, грохоть. Вх. Лем. 403.

Гирмотати, -мочу, -тиш, *гл.* Стучать, гремѣть, грохотать. Вх. Лем. 403.

Гиронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **гиря.**

Гирсувати, -сую, -єш, *гл.* Царапать, чертить. *Хлопці гвіздком погирсували піч.* Борз. у.

Гиртан, -на, *м.* Кадыкъ, головка дыхательнаго горла. Вх. Лем. 426.

Гирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Разсуждать, размышлять, соображать. Лебед. у. См. **Ґерувати.**

Гирун, -на, *м.* Коротко остриженный. Конот. у.

Гирчати, -чу, -чиш, *гл.* **= Гарчати.** Рудч. Ск. II. 174.

Гирюватий, -а, -е. Взъерошенный. Вх. Уг. 233.

Гиря, -рі, *ж.* 1) Низко остриженный. *Бач чого гирі забажалось: кісничків.* Ном. № 5343. *Забравши деяких троянців, обсмалених, як гиря, ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. 5. 2) Гиря. Ум. **Гиронька.** *Ой гиронька ложки мила, тонкий хвартух замочила.* Грин. III. 683.

Гирявий, -а, -е. 1) Низко остриженный. *У його стільки землі, як у гирявого чуприни.* Лебед. у. Бранное слово. *Брешеш, гирявий.* Лебед. у. 2) Испорченный, плохой. *Таке вже гиряве моє щастя.* НВолын. у. **Гирявий горщик** — съ отбитымъ верхнимъ ободкомъ. Мнж. 171. **Кутя хирява** бываетъ тогда на сочельникъ, когда вечеря безъ рыбнаго блюда. Сим. 150.

Гиряво, *нар.* О стрижкѣ: низко. *Гиряво острижено.* Нон. № 9281.

Гискра, -ри, *ж.* **= Искра.** Його *очі блищали гискрами.* Левиц. Пов. 16. Ум. **Гискорка.** *Залітали невеличкі гискорки по чорних челюстях печі.* Мир. Пов. I. 115.

Гиссоп, пу, *м.* Раст. Hyssopus officinalis L. ЗЮЗО. I. 125.

Гисторичний, -а, -е, гисторичній, -я, -є = Історичній. Стор. II. 204. *Сподівався почути яку небудь гисторичну думу про Шведчину.* О. 1862. I. 49.
Гисторія, -рії, *ж.* **= Історія.** *Українська гисторія.* Левиц. Пов. 4.
Гись, *меж.* Призывъ для курей. Лем. 408.
Гита, -ти, *ж.* Доска, составляющая 1/8 распиленнаго и расколоннаго древеснаго ствола. Сумск. у. Вас. 148.
Гитала, -ли, *ж.* Родъ гречневыхъ крупъ. Вх. Зн. 10.
Гиталь, -ля, *м.* **= Гичаль.** Вх. Уг. 233.
Гитара, -ри, *ж.* Гитара. *Виграває на гитарі.* Левиц. Пов. 20.
Гитина, -ни, *ж.* 1) **= Гита.** Сумск. у. 2) **= Колотвиця.** Вх. Зн. 27.
Гиття, *меж.* Крикъ для понуканія лошадей. Правобер. См. **Гетта.**
Гицати, -даю, -єш, *гл.* 1) Подскакивать при ѣздѣ верхомъ. 2) **= Чукати.**
Гицелів, -а, -е = Гицельський.
Гицель, -целя, и -цля, *м.* Занимающійся истребленіемъ собакъ. Бранное слово. *Лихо мамі твоїй, гицлю!* Рудая. I. 65.
Гицельський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный **гицелю**.
Гицельство, -ства, *с.* Занятіе истребленіемъ собакъ.
Гицкати, -каю, -єш, *гл.* Прыгать, подпрыгивать. Вх. Лем. 403.
Гицлик, -ка, *м.* Родъ кожаной пуговицы сзади каблука для болѣе удобнаго сниманія сапога. Шух. I. 121.
Гицлюва́ння, -ня, *с.* Пребываніе **гицелем**.
Гицлювати, -люю, -єш, *гл.* Заниматься истребленіемъ собакъ.
Гицнути, -ну, -неш, *гл.* Подскочить, прыгнуть. О. 1861. XI. Св. 34.
Гич, -чі, *ж.* 1) Стебли съ листьями — преимущественно у огородныхъ и бакшевныхъ растеній. 2) **Ні гич**. Ничего. Ном. № 5951. *Мужики вільні стали, панів ні гич ся не бояли.* Грин. III. 640. **І гич не до речі**. Ни складу, ни ладу. Шевч.
Гича, -чі, *ж.* **= Гич.** Угор. *Гича у цибулі.* Вх. Лем. 403.
Гичаль, -ля, *м.* Стебель, толстое ребро листа, толстая жила листа. Вх. Лем. 403.
Гичал(л)я, -ля, *с. соб.* Стебли, толстыя жилы листовъ. *Лем гичаля стоїт з капусти, так об'їла гусеніца.* Вх. Уг. 233.
Гичечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гичка.**
Гичина, -ни, *ж.* Одинъ стебелекъ **гичі**. Ум. **Гичинка.** Черниг. у.
Гичка, -ки, *ж.* 1) *Листва на огородныхъ растеніяхъ, ботва. Цибулина гичка.* Гн. II. 101. 2) Бумажная или шерстяная нитка навязываемая на руку, какъ симпатическое средство отъ ревматизма. Харьк. 3) Качань кукурузы безъ зеренъ. Угор. 4) Верхняя часть завязаннаго мѣшка выше перевязи. 5) Иронич.: волосы. *Ухопив його за гичку.* Ум. **Гичечка.**
Гишель, -лі, *ж.* Берцо; голень. Вх. Уг. 233.
Гишечки, -чок, *м. мн.* Ум. отъ **гишки.**
Гишки, -шок, *ж. мн.* **= Гижки.** Желех. Ум. **Гишечки.**
Гишпанець, -нця, *м.* Испанецъ. *Индиком ходить там гишпанець.* Котл. Ен. IV. 12.
Гишпанія, -нії, *ж.* Испанія. *Колумб поїхав у Гишпанію.* Ком. Р. I. 53.
Гишпанка, -ки, *ж.* Испанка.
Гишпанський, -а, -е. Испанскій. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Гі.... Если нѣтъ слова на **гі,** см. на **ги.**

I. Гі, *сз.* = **II. Ге.** *Скулився, стулився, гі пес.* Ном. № 3049.

II. Гі, гій, *меж.* **= Иги.** *Гі на тя!* Ном. № 3488. *Гій, гій на тебе!* Чуб. I. 90.

Гівно, -на, *с.* Каль, пометъ, говно. *Не займати гівна, і вонять не буде.* Ном. № 3289.

Гівноїд, -да, гівнорий, -рия, *м.* **гівнорийка, -ки,** *ж.* **гівняк, -ка, гівняр, -ра,** *м.* Жукъ навозный, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27. Вх. Лем. 403.

Гіготати, -гочу, -чеш, *гл.* Ржать. *Коні на стані гігочуть.* МУЕ. III. 78.

Гід, году, *м.* **= Год, Гід від году.** Ежегодно, изъ года въ годъ. *Салдати тоді в нас стояли гід від году.* Константиногр. у.

Гідний, -а, -е = Годний. *Настели мі опанчу, бо я того гідна.* Чуб. V. 122.

Гідність, -ности, *ж.* Достоинство. Желех.

Гідно, *нар.* Достойно, стоитъ. *Ти на коні, а я пішки, — не гідно ходити.* Чуб. V. 1190.

Гій, *меж.* 1) См. **II. Гі.** 2) Крикъ на звѣря, тоже, что и тю. *Гій тулюлю! Вовк як побіжить!* Грин. I. 223.

Гійво, -ва, *с.* Огромная грязь. Аф. 358.

Гійкати, -каю, -єш, *гл.* **= Гейкати.** *Щось коло місточка загрузло: гійка, гійка — ніяк не витягне.* Грин. I. 38.

Гілечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гілка.** Шевч. 30.

Гілка, -ки, *ж.* 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. КС. 1887. VI. 457. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. V. 457, 458. Ум. **Гілечка, гілочка.**

Гіллюка, -ки, *ж.* **= Гілляка.** Г. Барв. 18.

I. Гілля, -лі, *ж.* **= Гілка.** *Як од гіллі одірвався.* Ном. № 3150. *Мов одірвалось од гіллі однооднісінькe під тином.* Шевч. 427. Ум. **Гіллонька, гіллячка, гілляченька.** *Та повій, вітроньку, підведи гіллоньку.* Грин. III. 484. *Ото гілляченьки із її рученьки.* Рудан. I. 35. *Хвалилася біла береза межи дубами своїми гіллячками.* Чуб. III. 299.

II. Гілля, -ля, *с. соб.* Вѣтви. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Мет. 244. *Ой дуб на березу гіллям похилився.* Нп. Ум. **Гіллячко.** *Дубок і опустив гіллячко.* Грин. I. 148.

Гілляка, -ки, *ж.* Вѣтвь, большая вѣтвь. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6007.

Гіллястий, -а, -е. Вѣтвистый. *Серед двору гілляста яблуня стояла.* МВ. II. 32.

Гілляченька, -ки, *ж.* Ум. отъ **I. гілля.**

Гіллячка, -ки, *ж.* Ум. отъ **I. гілля.**

Гіллячко, -ка, *с.* Ум. отъ **II. гілля.**

Гілочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гілка.**

Гілька, -ки, *ж.* **= Гілка.** Рудч. Ск. I. 126.

Гільтяй, -тяя, *м.* и пр. **= Гультяй и пр.**

Гільце, -ця, *с.* 1) **= Вильце.** Чуб. V. 187. 2) Убранное цвѣтами и лентами деревцо, вокругъ котораго во время празднованія Купала поютъ купальскія пѣсни; наз. оно также Мареною. Чуб. III. 195.

Гільцем, *нар.* **Гільцем голий**. Совершенно неимущій; голъ, какъ соколъ. Черк. у.

Гільчастий, -а, -е = Гіллястий. *Стоїть дуб гілчастий.* Мнж. 150. **Гільчастий скатерть**? (вар. *дрябчастий, квітчастий).* Мил. 129.

Гінець, -нця, *м.* 1) Гонець, курьеръ. 2) Лицо, которое обязано созвать на сходку членовъ цеха. Козел. у.

Гінкий, -а, -е. Тонкій и высокій, быстро вверхъ растущій. *Це дерево дуже гінке стало, як його підчухрали. Тополя буцім на могилі гінкий та гнучий стан.* Греб. 318.
Гінний, -а, -е. Свободный, вольный. Угор.
Гінно, *нар.* Свободно, вольно. Угор
Гінтяй, -тяя, *м.* **= Гультяй.** Гол. I. 48.
Гінчакуватий, -а, -е. Высокорослый, быстро растущій. Черном.
Гінчий, -а, -е. Гончій. *Біжит як гінчий пес.* Фр. Пр. 37.
Гійє! *меж.* **= Гей 1.** Мнж. 178.
Гіргонія, -нії, *ж.* **= Жоржина.** ЗЮЗО. I. 120.
Гіренький, -а, -е. Ум. отъ **гіркий.** *Гіренький мій світ!* Федьк. I. 100.
Гіренько, *нар.* Ум. отъ **гірко.**
Гіржати, -жу, -жиш, *гл.* **= Іржати.** Рудч. Ск. I. 10.
Гірка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **гора.** 2) **= Гирка.** О. 1861. IX. 192.
Гіркий, -а, -е. 1) Горькій на вкусъ. *Гіркий полинь.* Мет. 81. 2) Ѣдкій, донимающій. *Не лай мене, моя мати, гіркими словами.* Мет. 85. 3) Несчастный, бѣдственный, горькій. *Гірка доля.* Ном. № 2442. *Гіркий світ, а треба жить.* Ном. № 2440. 4) Сопровождаемый горестью, неутѣшный, горькій. *Облилася Морозиха гіркими сльозами.* Нп. *Забудь ласощі, паслін і цибулю, а за гірку твою працю візьми під ніс дулю.* Ном. 5) Употребляется часто съ подразумѣваемымъ существительнымъ. *Схилившись на стіл, облився гіркими* (сльозами), *потім устав.* Стор. *Та синові за гіркого* (шага) *медяник купила.* Шевч. 80. *Не дає перевести дихання і через край гіркої* (долі) *наливає.* К. Іов. 20. **Гіркий лопу́х.** Раст. Lappa major. Вх. Лем. 403. См. **Лопух.** Ум. **Гіренький, гіркенький.** Сравн. ст. **Гірший, гірчіший**. *Гіренький мій світ.* Федьк. I. 100.
Гіркнути, -ну, -неш, *гл.* Дѣлаться горькимъ, горькнуть.
Гірклий, -а, -е. Прогорьклый.
Гіркість, -кости, ж. Горечь. НВолын. у.
Гірко, *нар.* 1) Горько. *Гірко ззісти, жаль покинути.* Ном. № 4775. 2) Горестно, горько, бѣдственно, тяжело. *Обіллється гірко сльозами.* Лукаш. *Гірко зароби, солодко ззіж.* Ном. № 9968. Ум. **Гіренько, гіркенько.** *Неня лиш заплакала гіренько.* Федьк. *Як гіренько і тяженько було відробляти, — годі і споминати.*
Гіркота, -ти, *ж.* **= Гіркість.** *Це сіль сілка і гіркоти не має.* Волч. у. *Ніхто не може одібрати од перцю гіркоти.* Грин. II. 322.
Гірло, -ла, *с.* Гирло, одно изъ устьевъ рѣки. Браун. 5, 6. *Друге* (судно) *дунайське гірло пожерло.* АД. I. 188. *З Дніпрового гірла широкого випливали.* Шевч. 255. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю, свої гірла прочищає, Лиманові закидає.* Грин. III. 592.
Гірловий, -а, -е. Относящійся къ гирлу, ему принадлежащій. Браун. 17.
Гірний, -а, -е. Горный.
Гірник, -ка, *м.* Работникъ въ каменоломнѣ. НВолын. у.
Гірництво, -ва, *с.* Горное дѣло, горнопромышленность. Желех.
Гірниця, -ці, *ж.* 1) Комната (рѣдкое). *У городі Килиї татарин сидить бородатий, по гірницях похожає.* АД. I. 169. 2) Чердакъ на домѣ или какомъ-нибудь строеніи. Сквир. у.
Гірниця, -ці, *ж.* Каменоломня. Чигирин. у. Газета «Порядокъ» 1881, № 246.

Гірничий, -а, -е. Горнопромышленный. Желех.
Гірняк, -ка, *м.* Горецъ. Левч. 28.
Гірнячка, -ки, *ж.* Жительница горъ. Желех.
Гірок, -рка, -ке = Гіркий. *Не будь солодок — проглинуть, не будь гірок — прокленуть.* Г. Барв. 512.
Гірок, -рка, *м.* **= Огірок.**
Гіронька, гірочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гора.**
Гірочок, -чка, *м.* Ум. отъ **гірок.**
Гірошник, -ка, *м.* Раст. Spiraea Ulmaria L. ЗЮЗО. I. 137.
Гірський, -а, -е. Горный. *Був схожий до гірських розбійників.* Левиц. Пов. 13.
Гірчак, -ка, *м.* 1) Раст. а) Hierochloa borealis R. et Srbult. ЗЮЗО. I. 125. б) Polygonum persicaria L. ЗЮЗО. I. 166. в) Polygonum hydropiper. Вх. Пч. I. 12. г) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. д) Spirea filipendula. Лв. 101. е) **— польовий**. Malachium aquaticum Tries. ЗЮЗО. L 128. 2) Порода рыбы. Харьк. у. 3) Настойка на горькихъ травахъ. Конот. у.
Гірчати, -чаю, -єш, *гл.* Дѣлаться болѣе горькимъ. *Корови все їдять полинь, а молоко все гірчає.* Уман. у.
Гірчек, -ка, *м.* Раст. Raphanus raphanistrum. Вх. Пч. I. 12.
Гірчити, -чу, -чиш, *гл.* Дѣлать, горькимъ, производить горечь. *Нехай не гірчить на серці полинь.*
Гірчиця, -ці, *ж.* 1) Горчица (растеніе и приправа). Каменец. у. Вх. Пч. I. 13. 2) Горькій грибъ. Угор. 3) **— польова.** Раст. Sisymbrium Sophia. L. ЗЮЗО. I. 136.
Гірчичний, -а, -е. Горчичный.
Гірчишник, -ка, *м.* Горчичникъ.
Гірчійший, гірчіший, -а, -е. Сравн. степ. отъ **гіркий.**
Гірш, *нар.* **= Гірше.**
Гіршати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться хуже. *Йому що дня все гіршає. Запричастили.... а їм (батькові) гірша та й гірша.* ЗОЮР. II. 283.
Гірше, *нар.* Употребляется какъ сравнит. степ. 1) Хуже, сквернѣе. *Немає гірше, як в неволі.* Шевч. 465. *Хоч гірше, аби инше.* Ном. № 2680. 2) Пуще, сильнѣе. *Ще гірше полюбив. Чоловік ще й гірше злякався.* Рудч. Ск. II. 19. *Ми ще гірше здивувались.* КС. 1883. II. 467.
Гірший, -а, -е. Употребляется какъ сравнит. степень: **худшій**. *Нема гіршої біди на світі, як хвороба. Котрі ліпшії, то собі бере, котрі гіршії, — служейкам дає.* АД. I. 10.
Гірштикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Баловаться. *Пішли на вечерниці: дідова ж (дочка) пряде, а бабина гірштикається.* Чуб. II. 67.
Гір'я, -р'я, *с.* Соб. Горы. *Хоц ти зійдеш і гір'я і поділля, то таки не знайдеш над мов подвір'я.* Чуб. V. 191.
Гість, гостя, *м.* Гость. *Ой прийде твій миленький, — буде в тебе гість.* Мет. 242. **У гостя**. Въ гости. *Я приїду до тебе в гостя.* Грин. II. 258. Ум. **Гостенько, гостонько, гостик, госточко.** Мил. 214. *Гостик за стіл, а лишній хоч і під стіл.* Ном. № 11978.
Гісь, *меж.* Крикъ на овецъ, которымъ погоняютъ ихъ впередъ. Шух. I. 210.
Гітинка, -ки, *ж.* Молодая ель. Желех.
Гія, гії, *ж.* Проволочка, замедленіе. Вх. Зн. 10. См. **Гаяння.**

Гіяба, *нар.* = **Гляба.** Вх. Зн. 10.

Глабкий, -а, -е. = **Глабчастий. Глабкі сани**. Константиногр. у.

Глабці, -ців или -бець, *ж. мн.* 1) Лубки въ саняхъ. НВолын. у. 2) Сани обшитые лубками. Сим. 92.

Глабчастий, -а, -е. О возѣ, саняхъ: ящикъ котораго обшитъ лубомъ. НВолын. у.

Глава, -ви, *ж.* 1) = **Голова.** 2) Глава въ книжкѣ. 3) *мн.* **Глави**. Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Крестителя. Галиц. = **Главосік.**

Главиця, -ці, *ж.* Голова. *Ой лишила я віночок з главиці.* Гол. III. 17. Ум. **Главка, главичка.**

Главосік, -ка, *м.* Также и во мн. ч. **Главосіки** = **Головосік.** Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Предтечи 29-го августа. МУЕ. III. 33; ЕЗ. V. 205.

Глагол, -лу, *м.* 1) Слово, рѣчь, глаголъ. *Вислухай молитву щиру, і почуй мої глаголи.* К. Псал. 125. 2) **Читати глаголи**. Стоять безъ корму. Ном. № 10232.

Глаголати, -лаю, -єш, *гл.* Говорить, глаголать. *Колись будем і по свойому глаголать, як німець покаже.* Шевч. №214.

Глаголіти, -лю, -лиш, *гл.* Разговаривать. *Їли, пили, глаголіли.* Фр. Пр. 133.

Глаголь, -ля, *м.* Названіе буквы **г**; глаголь. *Аз, буки, глаголя, повісили Василя.* Ном. № 6068.

Гладенний, -а, -е. Ув. отъ **гладкий.** *Ой гладенна баба.* Екатериносл. у.

Гладити, -джу, -диш, *гл.* 1) Гладить, равнять. *Туди гладь, куди шерсть лежить.* Ном. № 5898. **Гладити дорогу**. Выпивать на дорогу. Ном. № 11648. Также: **Гладити «додому»** и **«з дому»**. Св. Л. 146. 2) Переносно: ласкать, лелѣять. *Усміх милий, аж по душі гладить,* 3) Окончательно очищать отъ шелухи. *Просо гладити.* Кобел. у. 4) Уничтожать. *Господь... гріхи гладить, до неба провадить.* Гол. II. 7.

Гладиш, -ша, *м.* Яйцо. *А ну, хлопці, давайте гладиші покотимо!* Волч. у.

Гладишечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гладишка.**

Гладишка, -ки, *ж.* Кувшинъ. Рудч. Ск. I. 65. Ум. **Гладишечка, гладищечка.** Рудч. Ск. I. 65.

Гладишник, -ка, *м.* Раст. а) Agrimonia odorata L. ЗЮЗО. I. 110. б) Agrimonia Eupatoria L. ЗЮЗО. I. 110. в) Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116.

Гладищечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гладишка.**

Гладій, -дія, *м.* Инструментъ для обточки ступицъ. Сумск. у.

Гладісінький, -а, -е. Совершенно гладкій.

Гладісінько, *нар.* Совершенно гладко. *Зачеши гладісінько.* Мил. 148.

Гладкий, -а, -е. 1) Гладкій, ровный. *Скоро їх Бог скарає на гладкій дорозі.* Ном. № 4108. 2) О посудѣ: одноцвѣтный. Шух. I. 265. 3) Жирный, полный, толстый. *Чому козак гладкий? Наївсь, заснув, та й нема гадки.* Ном. № 1723. *Гладкий аж шкура тріщить.* Ном. № 8629. Ум. **Гладенький, гладесенький.** Сравн. степ. **гладший.**

Гладкість, -кости, *ж.* Гладкость. Желех.

Гладко, *нар.* Гладко, ровно, складно, хорошо. *Хоч не гладко, аби міцно.* Ном. *Мій батько робив гладко, то й я в його вдався. Чи чарка, чи ківш буде, — не глядять переміни, гладко п'ють, як з лука б'ють до ночної тіни.* ЗОЮР. I. 316. Ум. **Гладенько гладесенько.** Сравн. ст. гладше.

Гладуля, -лі, *ж.* = **Гладуха.** Ком. II. стр. 103.

Гладун, -на, *м.* 1) Полный, жирный человѣкъ. НВолын. у. 2) **= Веретільник.** Вх. Пч. II. 16. 3) Раст. Herniaria glabra L. ЗЮЗО. I. 124.

Гладунець, -нця, *м.* **= Гладишка.** Шух. I. 96, 264.

Гладунка, -ки, *ж.* **= Гладун 2.** Вх. Пч. II. 16.

Гладуха, -хи, *ж.* Полная, жирная женщина. Ном. ст 299, № 301.

Гладуш, -ша, *м.* Глиняный кувшинъ. Котл. МЧ. 465. См. **Гладушка, гладущик.**

Гладущик, -ка, *м.* Молочный глиняный кувшинъ съ широкимъ и короткимъ горломъ. Могил. у. КС. 1893. VII. 76.

Гладчати, -чаю, -єш, гладшати, -шаю, -єш, *гл.* Полнѣть, толстѣть, жирѣть. *Гладчаєш що-дня, — ні вроку тобі.* Левиц. I. 140.

Гладше, *нар.* Сравн. ст. отъ **гладко.**

Гладший, -а, -е. Сравн. ст. отъ **гладкий**. Левиц. I. 64.

Гладючий, -а, -е. Сильно толстый, жирный. *Ото, яка гладюча корова.* Волч. у.

Глажанка, -ки, *ж.* Просо въ толчеѣ почти истолченное для пшена. Кобел. у.

Глаза, -зи, *ж.* **= Логаза.** Вх. Зн. 10.

Глазки, *мн.* Желѣзныя грузила у невода. Радом. у.

Глаїти, глаю, -їш, *гл.* Успокаивать. Желех.

Глас, -су, *м.* 1) **= Голос 1.** Ном. № 1937. *Почула його глас.* Грин. I. 120. *Коло їх двора а ні гласу.* МВ. (О. 1862. I. 96). 2) Въ церковномъ пѣніи: гласъ. *Затягнув на шестий глас.* Ном. № 12442. *Укупі б заспівали. Він усі гласи знає.* Г. Барв. 197. 3) Звукъ. (К. Михальчукъ).

Гласити, -шу, -сиш, *гл.* Возглашать. *Слава в вишніх Богу, ангели гласять.* Чуб. III. 341.

Гласний, -ного, *м.* Избранный голосованіемъ, гласный. *Земський гласний.*

Гластівка, -ки, *ж* **= Ластівка.** Вх. Лем. 403.

Глевкий, -а, -е. О. хлѣбѣ: клейкій, вязкій, недопеченный. Грин. II. 25. *Хліб глевкий — на зуби лекше.* Ном. № 12288.

Глевко, *нар.* Ум. отъ **глевкий.** *Так наша піч пече глевко.* Ном. № 2131. *Їж, Левко, хоч і глевко.* Ном. 12002.

Глевтюк, -ка, *м.* **= Глевтяк.** Аф. 360.

Глевтяк, -ка, *м.* и **глевчак, глев'як, -ка,** *м.* Мякишъ недопеченнаго хлѣба. *Аж баба хліб бровку шпурнула і горло глевтяком заткнула.* Котл. Ен. III. 38.

Глевтякуватий, -а, -е. 1) О хлѣбѣ **= Глевкий.** 2) О человѣкѣ, преимущественно о дѣтяхъ: толстый и неповоротливый. *Глевтякувата дитина.*

Гледіти, -джу, -диш, *гл.* **= Глядіти.**

Гледітися, -джуся, -дишся, *гл.* **= Глядітися.** Молодо гледиться. Кажется молодымъ, молодою. *Старенька вже, а на висках кучері, в перстнях у блискучих, у стрічках, то ніби й молодо гледиться.* МВ. I. 75.

Глей, глею, *м.* 1) Клейкая, влажная глина. *Глей червоний.* Вас. 177. 2) Илъ. (Гуси) *таскають грязь і глей зо дна да мажуть лебедя, щоб пірря посіріло.* Ум. **Глейок.**

Глейкий, -а, -е. Клейкій, вязкій (о почвѣ).

Глейовина, -ни, *ж.* Глинистая земля. НВолын. у.

Глейок, -йку, *м.* 1) Ум. отъ **глей.** 2) Смѣсь охристой глины съ пескомъ (красящее вещество). Вас. 182.

Глек, -ка, *м.* 1) Кувшинъ. *Є в глеку молоко, та голова не влізе.* Ном. № 5391. **Глек розбили**. Поссорились. Ном. № 9539. Грин. І. 242. Ум. **Глечик.**

Глекопар, -ру, *м.* Раст. а) Agrimonia pilosa Led. ЗЮЗО. І. 110. б) Chelidonium majus. L. ЗЮЗО. І. 110.

Глембеї, -бей, *ж. мн.* Мѣсячное очищеніе женщины. Желех. Вх. Зн. 10.

Глечатко, -ка, *с.* Маленькій кувшинчикъ. (Залюб.) Щог. Сл. 72.

Глечик, -ка, *м.* Ум. отъ **глек.** 1) Кувшинъ. Ном. № 12451. 2) Часть самовара: внутренняя труба, въ которою кладутся угли. Зміев. у. 3) Родъ игры. Ив. 60. 4) **Глечики жовті**. Раст. Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. І. 129. 5) **Глечики полоскати**. О женщинахъ: угощаться въ складчину въ понедѣльникъ послѣ заговѣнія на Петровъ постъ. ХС. І. 76. Ум. **Глечичок.** ЗОЮР. ІІ. 11.

Глеюватий, -а, -е. Глинистый. *Глеювата земля.*

Глиб, -бу, *м.* Глубина, глубь. *Кинулась на самий глиб.* МВ. І. 144. *Велика риба на глибу ходить.* Лебед. у. *Піймати чорного линка з глибу.* Грин. ІІ. 322.

Глибати, -баю, -єш, *гл.* Тяжело махать крыльями, медленно летѣть.

Глибень, -ні, глибина, -ні, и глибина, -ні, глибінь, -ні, *ж.* Глубина. *Є місцями глибень така, що й дна не достанеш.* Канев. у. *Морська глибина.* Ном. № 395.

Глибка, -ки, *ж.* Подвалъ, подземелье. К. Досв. 106. *Вкиньте в глибку сього бунтовника.* К. ЧР. 346.

Глибокий, -а, -е. Глубокій. *Долина глибока.* Мет. 79. *Маю на собі дев'ять ран — рубані широкі, а чотирі — стреляні глибокі.* АД. ІІ. 258. *Шукай собі або глибокої води, або високої гиллі.* Ном. № 3652. *Кайдани повелів куват, глибокі тюрми муруват.* Шевч. 470. *Що за дивні його твори, за глибокі його гадки!* К. Псал. 215. Сравн. степ. **Глибший**. Ум. **Глибоченький.**

Глибокість, -кости, *ж.* Глубина, глубь. К. Бай. 106. *Розступися, синє море, в своїй широкості, нехай же я життя скончу в твоїй глибокості.* Чуб. 378.

Глибоко, *нар.* Глубоко. *Глибоко оре.* Ном. № 5600. *Глибоко тут брести, — шукаймо иншого місця.* Сравн. степ. **Глибше**. *Риба шука де глибше, а чоловік де лучче.* Ном. № 9840. Ум. **Глибоченько.**

Глибоч, -чі, *ж.* = **Глибочиня.** *Нема глибочі на цій річці.* НВолын. у.

Глибоченний, -а, -е. Черезвычайно глубокій. Св. *Л.* 213. *А провалля таке глибоченне, що й дна не видно.* ЗОЮР. І. 311.

Глибочень, -ні, *ж.* = **Глибочина.**

Глибоченький, -а, -е. Ум. отъ **глибокий.** Довольно глубокій. *Утопила ж я свою доненьку в криницю глибоченьку.* Макс. (1849). 112.

Глибоченько, *нар.* Ум. отъ **глибоко.**

Глибочиня, -ні и глибочінь, -ні, *ж.* Глубина.

Глибшати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться глубже. *Печеря ніби глибшала, темніла, чорніла.* Левиц. І. 450.

Глибше, *нар.* Сравн. степ. отъ **глибоко**. Ум. **Глибшенько.** *Все глибшенько пірнає.* Г. Арт. (О. 1861. ІІІ. 109).

Глибший, -а, -е. Сравн. степ. отъ **глибокий.**

Глива, -ви, *ж.* 1) Родъ груши, бергамота. *Гливи такі, як кулак.* Ном. № 14034. 2) Грибъ на деревѣ, губка. Угор. *Гливи ростут на буках.* Вх. Лем. 403.

Гливий, -а, -е. О масти: сѣро-желтый, черно-желтый. Вх. Пч. I. 14. *Гливий кінь.* НВолын. у.

Глидати, -даю, -єш, *гл.* Глодать, ѣсть. *Дай, Боже, із-за молоду кости їсти, а на старість м'яке глидать.* Ном. № 8705. *Дітей годувать — як камінь глидать.* Ном. № 9199.

Глижа, -жі, *ж.* Обрывъ, подрытый водою. Переяслав. у.

Глижка, -ки, *ж.* Комочекъ. Черниг. у. Ум. **Глижечка.**

Глизявий, -а, -е. Клейкій, вязкій. *Чогось оця каша така глизява.* Кіев. у. *Глизявий хліб.* Міус. окр.

Глимання, -ня, *с.* Глотаніе, жадное проглатываніе.

Глимати, -маю, -єш, *гл.* Глотать, жадно ѣсть. *По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку глимаєш.* Ном. № 859.

Глимнути, -мну, -неш, *гл.* **= Глипнути.** *Як глимне він на мене, то аж холод по за шкурою ходить.* Ном. № 3403.

Глина, -ни, ж. Глина. *А щоб його побила руда глина, та, що з кручі пада.* Ном. № 3773. Ум. **Глинка.**

Глинець, -нця, *м.* Аллюминій. Желех.

Глини́на, -ни, *ж.* Частица глины. Константиногр. у.

Глинище, -ща, *с.* Мѣсто, яма, откуда берутъ глину, глинница. Левиц. I. 103.

Глинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **глина.** 2) Фарфоровая глина. Кіев. Черниг.

Глинути, -ну, -неш, *гл.* Глотнуть, проглотить. (Змій) *прилетить, тебе глине.* Чуб. II. 173.

Глиняний, -а, -е. Глиняный. Шевч. 437.

Глиняник, -ка, *м.* Горшокъ для глины. НВолын. у. *Два щербаті глиняники.* Левиц. I. 2. 2) **= Глинище.** НВолын. у.

Глинянка, -ки, *ж.* **= Глинище.** Желех. Вх. Зн. 10.

Глинястий, -а, -е. 1) Глинистый. *Земля єсть всяка: глиняста, пісковата, чорноземля.* Ком. Р. I. 9. 2) Цвѣта желтой глины. *Глиняста курка.* Богодух. у. *Кінь глинястий.* Вх. Лем. 403.

Глип! *меж.*, выражающее раскрываніе глазъ, взглядъ. *А в церкву як увійду, то тільки глип-глип на мене; очі тії як стріли проймають.* Г. Барв. 120.

Глипання, -ня, *с.* **= Лупання.**

Глипати, -паю, -єш, *гл.* **= Лупати.** Галиц. Угор. *За обід посядемо, — так і глипа на всіх, як хто ложку до рота несе.* Г. Барв. 93.

Глипіти, -плю, -пиш, *гл.* **= Глипати.** Желех. Вх. Зн. 10.

Глипнути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. отъ **глипати**. Глянуть. *А дівчина — чорні очі — глипла доокола.* Федьк. I. 25.

Глист, -та, *м.* Глиста.

Глиста, -ти, *ж.* 1) **= Глист.** Мил. М. 86. 2) Дождевой червь, Eumbricus terrestris. Вх. Лем. 403.

Глистник, -ка, *м.* 1) Цытварное сѣмя, сѣмя раст. Artemisia Sieberi Bess или Artemisia vahliana Kostel. 2) Раст. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Глистюк, -ка, *м.* **= Глист.** Левиц. Пов. 366.

Глистяк, -ка, *м.* Раст. Solarium dulcamara L. ЗЮЗО. I. 167. См. **Глистник.**

Глистянка, -ки, *ж.* Рыба съ глистою въ серединѣ. Азов. море. (Стрижев.).

Глитай, -тая, *м.* Міроѣдъ, кулакъ.

Глита́ння, -ня, *с.* Глотаніе.

Глитати, -таю, -єш, *гл.* Глотать. *Лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен. I. 11. *Хорт глита, глита молоко.* Грин. I. 146.

Глитнути, -тну, -неш, *гл.* Однокр. отъ **глитати**. Глотнуть.

Глицарь, -ря, *м.* Палка, которою мѣшаютъ известь въ творилѣ. Черниг. у.

Глицарня, -ні, *ж.* Яма, въ которой приготовляется известь, творило. Черниг.

Глиця, -ці, *ж.* 1) Деревянная игла: а) для нанизыванія капустныхъ листьевъ. Рк. Левиц. б) для вязанія сѣти. Конот. у. в) вмѣсто челнока при тканіи ситъ и рѣшетъ. Вас. 152, 176. 2) Хвоя, игла хвойнаго дерева. Кіев. 3) Балясина, столбикъ въ перилахъ, оградѣ. 4) Въ крылѣ вѣтряной мельницы: каждое изъ поперечныхъ бревнышекъ, проходящихъ сквозь рамено, на которыхъ настлано крыло. (Залюб.). 5) Поперечная соединительная жердь, поперечное соединительное бревно, напр. въ боронѣ. Чуб. VII. 401. 6) **= Кладка.** *Гей там річка, через річку глиця.* Макс. (1834) 96. 7) «Деревянная линейка съ закрѣпленнымъ концемъ и вырѣзомъ для наматыванія пряжи при плетеніи сѣтей». Вас. 187. 8) При тканіи ковра: линейки для раздѣленія верхнихъ и нижнихъ рядовъ основы ковра. Вас. 171. Ум. **Гличка.**

Гличка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **глиця.** 2) Названіе тонкаго вола. КС. 1898. VII. 46.

Гліг, глогу, *м.* **= Глід.** Желех.

Глід, глоду, *м.* Раст.: боярышникъ, Crataegus Oxyacantha L. Анн. 112. Crataegus monogyna Jacq. ЗЮЗО. I. 120.

Гліт, глоту, *м.* Тѣснота, давка. Желех.

Глітно, *нар.* Тѣсно. Шух. I 84.

Глоба, -би, *ж.* 1) Согнутое отъ природы дерево. 2) Желѣзный клинъ. Черниг. 3) Переносно: хлопоты, забота, обуза, непріятность. *Оце мені глоба на шию з отцією роботою!*

Глобити, -блю, -биш, *гл.* 1) Укрѣплять клиньями валъ въ мельницѣ. Валков. у. 2) Конопатить. Аф. 360. 3) **= Глобувати?** Лихорадка на вопросъ: «*Чого ж ти йдеш?*» отвѣчаетъ: «*Сіпать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить, і кров пить, і кість ломить.* Мил. М. 64.

Глобок, -бка, *м.* Клинышекъ, забиваемый между косовищемъ и желѣзнымъ кольцомъ, охватывающимъ косу и косовище. Вх. Лем. 404.

Глобува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Обижать кого. Желех. Причинять кому боль, непріятность. *Він мене глобує.* Вх. Зн. 11.

Гловарь, -ря, *м.* Верхній косякъ у дверей и оконъ.

Гловень, -ня, *м.* **= Гловарь.** Прил. у.

Глогинька, -ки, *ж.* Ягода боярышника. Вх. Уг. 233.

Глоговий, -а, -е. = Глодовий. *Терновий вінець на голову клали, глогові шпильки за нігті били.* Гол. II. 23.

Глод, -ду, *м.* **= Глід.**

Глода́ння, -ня, *с.* Глоданіе.

Глодати, -даю, -єш, и гложу, -жеш, *гл.* Глодать. *Воліла б мати твердий камінь глодами.* Гол. I. 285. *Дітей годувать, як камінь глодать.* Черк. у. *Ой кусайте, хоч*

глодайте, тільки мене не займайте. Чуб. V. 547. *Не борони козі ліса, — най гложе.* Чуб. I. 258.

Глодина, -ни, *ж.* Боярышниковое дерево. Чуб. V. 105.

Глодовий, -а, -е. Боярышниковый. Чуб. III. 58. Грин. II. 34.

Глодянка, -ки, *ж.* Каменная соль. *Я даю сіль-глодянку скотині.* Харьк. г.

Глоїна, -ни, *ж.* **= Гліг = Глід.**

Глота, -ти, *ж.* **= Гліт.** Вх. Зн. 21. Подольск. г.

Глотити, -чу, -тиш, *гл.* Тѣснить, толпиться. *Чого ви так глотите? почекайте трошки.* Ольгоп. у.

Глотно, *нар.* **= Глітно.** *Так глотно, що й стати нігде.* Ольгоп. у.

Глубина, -ни, *ж.* **глубокий, -а, -е** и пр. = **Глибина, глибокий** и пр.

Глузд, -ду, *м.* 1) Умъ, разумъ, смыслъ, сознаніе. *Скажіть, будь ласкаві, хто з їх дурніший двох? — Та глузду, гріх сказать, скупенько у обох.* Г. Арт. (О. 1861. III. 101). *Глузд остатній потеряла.* Котл. Ен. VI. 80. **З глузду зсунутися, з'їхати, скрутитися, спасти.** Сойти съ ума. Ном. № 6332. Шевч. 300. **Глузди відбити**. *Лишить разсудка.* Ном. № 6333. **До глузду прийти.** а) образумиться; б) опомниться. **Глузду відбитися.** *Лишиться ума, рехнуться.*

Глуздити, -джу, -диш, *гл.* Бить, стегать. *Берет довгу запруту і глуздит їх.* Драг. 121.

Глуздівно, *нар.* **= Глузливо.** *Енею глуздівно сказав.* Котл. Ен. VI. 87.

Глузи, -зів, *м. мн.* Насмѣшки. Мкр. Н. 36. *Остигло й глузи людськії терпіти.* Грин. II. 165. **На глузи підняти**. Поднять на смѣхъ. Ном. № 12697.

Глузик, -ка, *м.* Мелкій известковый дутикъ, попадающій въ гончарное издѣліе. Вас. 178.

Глузливий, -а, -е. Насмѣшливый. *Вона в мене добра й вірна жінка, тілько дуже жвава, жартлива й глузлива.* Котл. МЧ. 471.

Глузливо, *нар.* Насмѣшливо.

Глузовник, -ка, *м.* Насмѣшникъ. *Парубки глузовники все було з старого шкилюють.* Харьк.

Глузовниця, -ці, *ж.* Насмѣшница.

Глузува́ння, -ня, *с.* Издѣвательство, насмѣшка. *На обличчі в мене сором од докору, глузування.* К. Псал. 106.

Глузувати, -зую, -єш, *гл.* Насмѣхаться, издѣваться, поднимать на смѣхъ. *Матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67.

Глузюватий, -а, -е. О глинѣ: «неоднородная, комковатая.... съ мелкими желвачками или журавчиками, дутиками». Вас. 178.

Глум, -му, *м.* Насмѣшка, издѣвка, посмѣяніе. *Старе скаже на глум, а ти бери на ум.* Ном. № 6013. **На глум подати.** Отдать на посмѣяніе. *На глум старих звичаїв не подаймо.* К. ПС. 23.

Глумити, -млю, -миш, *гл.* Поражать, истреблять, портить. *Наче кара Божа, що людей глумила.* Мет. 437. *Дітвора глумить тільки отті оріхи.* Нов.-Сѣверск. *Було б тобі, вражий сину.... нас трох не кохати, нас трох не глумити.* Рудч. Чп. 178.

Глумитися, -млюся, -мишся, *гл.* Издѣваться, насмѣхаться, осмѣивать. *Глумилась верша з болота.* Ном. № 7999.

Глуміччати, -чаю, -єш, *гл.* Обращать вниманіе? разбирать? Е, *у нас і панів не глуміччають.* Лебед. у. *Хоч який мороз, то не глумічча.* Лебед. у.

Глумливий, -а, -е. Насмѣшливый. *Міські все люде нещирії, глумливії.* МВ. І. 75.

Глумливо, *нар.* Насмѣшливо.

Глумота, -ти, *ж.* Подниманіе на смѣхъ, издѣвательство.

Глумува́ння, -ня, *с.* Издѣвательство, насмѣшки. К. XII. 90.

Глумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Издѣваться. *Голови на шаблі здіймали, довго глумували.* Макс. (1849) 24. *Вона з мене глумує, сміється.* О. 1861. XI. 9.

Глумуватися, -муюся, -єшся, *гл.* = **Глумувати.** *Не по божому.... так глумуватися з сироти. Г.* Барв. 476.

Глуп, -па, -пе = Глупий. *Хто скуп, собі не глуп.* Ном. № 4707.

Глупак, -ка, *м.* = **Дурень.** Харьк. у. Желех.

Глуптак, -ка, *м.* = **Глупак.** Вх. Лем. 404.

Глупий, -а, -е. 1) Глупый. *Молодий жовняре, глупий розум маєш.* Голов. 2) **Глупа ніч, північ**. Глубокая ночь. *Коли це глупої ночі прилітає сокіл.* Рудч. Ск. І. 153. *У глупу ніч виліз мертвець із гроба.* Грин. І. 50.

Глупина, -ни, *ж.* Глухое, густо заросшее мѣсто въ лѣсу. *У глупині вовки.* НВолын. у.

Глупіти, -пію, -єш, *гл.* Пялить глаза, глазѣть. *Дитина на свічку глупіє.* Черк. *Ходив глупів на весілля.* Черк. у.

Глупуватий, -а, -е. Глуповатый. *Оженився дурний та взяв глупувату, та не знали, що робить — запалили хату.* Ном. № 9014.

Глуха, -хи, *ж.* = **Глуханя.** Вх. Лем. 404.

Глуханя, -ні, *ж.* Тифъ. Желех.

Глухачка, -ки, *ж.* = **Глуханя.** Вх. Зн. 11.

Глухий, -а, -е. 1) Глухой. *Глухому пісню співати.* Ном. № 4679. *Глухий як теteрук.* Ном. № 8556. 2) Беззвучный, мертвый. *В глухій домовині усміхнуся.* Шевч. 269. 3) Пустой, запустѣлый, глухой. *Глухий край. Куток зовсім глухий.* О. 1862. IX. 65. 4) **Глухий кінець (у воротях)**. Тотъ конецъ воротъ, гдѣ ихъ пята. *В глухім кінці під ворітьми.* АД. II. 9. 5) **Глухий дуб**. Дубъ, на которомъ листва держится цѣлую зиму. Борз. у. Прил. у. 6) **Глуха кропива**. Раст. а) Lamium maculatum L. ЗЮЗО. І. 126; б) Leonurus Cardiaca L. ЗЮЗО. І. 126. Ум. **Глухенький, глухесенький.**

Глухман, -на, *м.* = **Глушан.** Желех.

Глухнути, -ну, -неш, *гл.* Глохнуть.

Глухо, *нар.* 1) Глухо. 2) Беззвучно, мертво, глухо. 3) Пусто, глухо.

Глухота, -ти, *ж.* Глухота.

Глуш, -ші, *ж.* Густо заросшее мѣсто. *У глуші, між вербами, капуста погано росте.* Лебед. у.

Глушан, -на, *м.* Глухой человѣкъ. *Коли сі кам'яні боги очима бачать, коли сі глушани ушима чують....* К. МХ. 19.

Глушець, -щця, *м.* Лень, Linum usitatissimum. Вх. Уг. 233.

Глушити, -шу, -шиш, *гл.* Оглушать, заглушать. *Вітер уривав багацько річей його; торохтючи, колеса глушили їх.* Г. Барв. 19. *Оця кропива тільки глушить сад. — Придивиться, де риба залягла під кригою, та й стане гатити кийком — глушити.* О. 1861. XI 115.

Глушиця, -ці, *ж.* Раст. Lamium. Вх. Пч. II. 32.
Глушіти, -шію, -єш, *гл.* Заглушаться, заростать сорными травами. *Город глушіє, бур'яном понімається земля родюча.* МВ. (О. 1862. І. 96).
Глушка, -ки, *ж.* 1) Глухая женщина. *Чи ти, кумо, глушка? — Та були ушка, та різник одрізав.* Ном. № 8560. 2) **= Глуханя.** Угор. То же: **глушка вітрова**. Вх. Лем. 404.
Глушканя, -ні, *ж.* **= Глушка.** 2. Угор.
Глушко, -ка, *м.* Глухой человѣкъ. Аф. 361.
Глушман, -на, *м.* **= Глушан = Глушко.** Одесс. у.
Глушманка, -ки, *ж.* Глухая, женщина. Одесс. у.
Глушник, -ка, *м.* Раст. **= Глушиця.** Вх. Пч. II. 32.
Глушня, -ні, *ж.* Глушь. *Там така глушня, аж сумно; туди й люди не їздять.* Васильк. у.
I. Гля, *пред.* Для. Ужинок р. поля, 270.
II. Гля, сокращенное повелительное наклоненіе вмѣсто **глянь**. Смотри, взгляни, вотъ. *Оце, гля, причепилася!*
Гляба, *нар.* Невозможно, напрасно *Де.... чоловікові гляба перейти, піде гуцульський кінь певно.* Шух. I. 81.
Гляганий, -а, -е и пр. **= Ґляґаний и пр.**
Гляданка, -ки, *ж.* Торговля. Угор.
Глядати, -даю, -єш, *гл.* Искать, высматривать. *Буду я собі мужа глядати.* Гол. III. 397. *Глядай, матко, довгий столець, бо вже мені вічний конець.* Гол.
Глядило, -ла, *с.* **= Дзеркало.** Вх. Уг. 233.
Глядівний, -а, -е. Ловкій, проворный. Угор.
Глядіти, -жу, -диш, *гл.* 1) Глядѣть, смотрѣть. *Гляди ж, півнику, як прийде лисичка — не одкликайся.* Рудч. Ск. II. 4. **— в голові**. Искать насѣкомыхъ въ головѣ. *Та свекорку годи: в головці гляди.* Грин. III. 551. 2) Искать, щупать ища, пробовать, узнавать. *Молода сховалася і дружба виходит на двір і глядит молодої, а не може сам найти.* Грин. III. 507. *Нам уже докучило їсти пшеничний хліб, ідім глядіть житнього.* Чуб. II. 336. *Вгородив свердло в землю, а.... щось за бороду лап. Перемовчав мій батько, тілько боїться тим свердлом більш глядіти* (скарба). Драг. 87. *Глядят короваю, чи спікся.* Грин. III. 502. 3) Слѣдить, обращать вниманіе. *Коли кінь не глядить дороги, то гляди ти! Чом не глядиш?* Лохв. у. *Гляди себе, то й буде з тебе.* Ном. № 9586. 4) Беречь, присматривать. *Я її розуму навчала і добра її гляділа.* МВ. 5) Соблюдать. *Та ти б не глядів празника та поїхав би у поле орати.* Рудч. Ск. I. 165. *Треба глядіти п'ятниці і середи.* О. 1862. IV. 91.
Глядка, -ки, *ж.* Раст. Aster. Вх. Пч. II. 29.
Глядь! *меж.* Глядь. *Потім глядь — стоїть Іван.* Рудч. Ск. I. 134. *Глядь-поглядь у загоні, — нема волів пари.* Новомоск. у.
Глядько, -ка, *м.* Тотъ, кто постоянно смотритъ? *Глядько не наглядишься, хвалько не нахвалиться.* Ком. II. № 200.
Глянути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **глядіти**. Глянуть, взглянуть, посмотрѣть. *Ой як гляну на хустину, — згадаю дівчину.* Мет. 23.
Глянутися, -нуся, -нешся, *гл.* Посмотрѣть, взглянуть. *Глянься на мене, на себе. Подивися, глянься, який я удався!* Нп.
Гм! *меж.* Гмъ. *Дивлюсь, аж стоїть краля така, що тілько гм! та й годі.* К. ЧР. 124.
Гматати, -таю, -єш, *гл.* Комкать, гнуть. Желех.

Гматний, -а, -е. Гибкій. Желех.

Гнап, -па, *м.* Мастеръ, изготовляющій **сіряки** и **опанчі**. Желех. Гол. Од. 55.

Гнати, -жену, -неш, *гл.* 1) Гнать, погонять. *Волові дай полови, та жени поволі, а коневі — вівса, та жени як пса.* Ном. № 10217. **Гоном гнати**. Быстро гнать. Харьк. 2) Гнать, прогонять. *Хоч правду женуть люде, та правда завше буде.* Ном. *Молодих рекрут женуть кудись через наше село.* Г. Барв. 406. 3) Быстро бѣжать, ѣхать. *Жене як вітрів батько.* МВ. I. 105. 4) Загонять, забивать. *Шпиці за нігті гнали і йому муки завдавали.* Чуб. III. 335. 5) **— горілку.** КС. 1882. I. 225. 6) **— гони.** См. **Гони.** — **химороди**. См. **Химороди.**

Гнатися, -женуся, -нешся, *гл.* 1) Гнаться. *От котик як почув, як погнавсь.... Гнавсь, гнавсь, не догнав.* Рудч. Ск. I. 28. 2) Мчаться. Грин. III. 565. *Скажи, коню, до кого це ви так нагло гнались?* Шевч. 641.

Гнений, -а, -е. Гнутый. *Гнене полоззя.* НВолын. у. 2) Никуда не годный. *Таке гнене, що хоч потінь.* Кіев.

Гнести, гнету, -теш, *гл.* **= Гнітити 1 и 2.**

Гнет, *нар.* Вдругъ, сейчасъ, тотчасъ. *Гнет стовпами поставали.* Гол. II. 714.

Гнетуха, -хи, *ж.* Лихорадка. *Чи ти гнетуха, чи ти трясуха?* Чуб. I. 119.

Гнеть, *нар.* **= Гнет.** *А ту гнеть потопа буде.* Гн. I. 31.

Гнетючка, -ки, *ж.* **= Гнетуха.** Черниг.

Гнида, -ди, *ж.* Зародышъ вши, гнида. Ном. № 1861. Ум. **Гнидка.**

Гнидник, -ка, *м.* Вшивецъ. *Ах ти гнидник!* Лохв. у.

Гнидявий, -а, -е. Вшивый. О. 1862. V. 41.

Гнилець, -льця, *м.* Болѣзнь личинокъ пчелъ; пораженіе ихъ грибкомъ Bacillus Preussi. Драг. 32.

Гнилеча, -чі, *ж.* Гниль. *Там так смердить у ямі гнилеча: картопля, чи що, зашилась.*

Гнилий, -а, -е. 1) Гнилой, испорченный. *Гнила капуста. Дров нарубав гнилих.* Рудч. Ск. I. 124. 2) Гнилой, гніющій. *Гниле болото. Гнила зіма.* О. 1861. I. 322. 3) Гнила кватиря. Третья четверть луны. *Гнила кватиря — робить нічого не слід, бо буде порча.* Чуб. I. 10. См. **Гнилуша.** 4) Гниле слово. Скверная брань.

Гнилиця, -ці, *ж.* Дикая груша, которую ѣдятъ только прогнившею. Ном. № 12217. Ум. **ниличка.**

Гниличитися, -чуся, -чишся, *гл.* О грушахъ: немного загниваться. Желех.

Гниличка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гнилиця.**

Гниліччя, -чя, *с. соб.* Гнилушки, истлѣвшія вѣтви и стволы деревъ. Желех.

Гнилка, -ки, *ж.* **= Гнилиця.** Желех.

Гнилля, -ля, *с.* Гниль. *Як прийде Ілля, то наробить у полі гнилля.* Ном. № 476.

Гнилобокий, -а, -е. Со сгнившимъ бокомъ. *Груші гнилобокі.* Шевч. 178.

Гниловід, -воду, *м.* Болото, поросшее сѣномъ и лѣсомъ. Вас. 206. Во мн.: **Гниловоди**. Незамерзающія болота. О. 1861. VIII. 93, XI. 114.

Гнилозубий, -а, -е. Съ гнилыми зубами. *Десь вирескався гнилозубий, миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66.

Гнилоїд, -да, *м.,* **гнилоїда, -ди,** *об.* Скряга, скупецъ. Желех.

Гнилоїдити, -джу, -диш, *гл.* Скряжничать. Желех.

Гнилоїдник, -ка, *м.* **= Гнилоїд.** Желех.

Гнилоокий, -а, -е. Съ больными, гноящимися глазами. Чуб. VII. 577.
Гнилуша, -ші, *ж.* Третья четверть луны. Чуб. І. 11. См. **Гнилий 3.**
Гниль, -лі, *ж.* Гниль. К. Іов. 55.
Гниляк, -ка, *м.* Сгнившее растеніе.
Гнилятина, -ни, *ж.* Гниль. *Розворушив ту гнилятину.* Мир. Пов. II. 54.
Гниляччя, -чя, *с. соб.* Сгнившія растенія, гниль.
Гнипель (гнипля?), *м.* Часть ткацкаго станка: «рукоятка, которою вращаютъ передній навой при навиваніи основы». Вас. 167.
Гнисти и гнити, гнию, -єш, *гл.* Гнить. — *Хліб гниє.* — «*Гниє, бо є; оттоді погано було б, як би гнисти нічого було.* Ном. № 14155. *Варево гниє.* Чуб. І. 10. *Хата пусткою гниє.* Шевч. 401. *Гниє в неволі, у кайданах.* Шевч. 606.
Гнихіть, -тя, *м.* = **Ніготь.** Прил. у.
Гнів, -ва, *м.* Гнѣвъ. *Хай його гнів божий поб'є.* Ном. № 3784. **Не у гнів твоїй жінці**. Не во гнѣвъ будь сказано твоей женѣ. К. ЧР. 220. **Гнів покладати, положити на кого**. *На свого старшого брата великий гнів покладав.* АД. І. 187. *Не положіть гніва! А вона, невістка, такий уже гнів положила, що й обідати не увійшла.* Грин. І. 33.
Гніванка, -ки, *ж.* Гнѣвъ, ссора. *Тут така була гніванка, що Господи, та й годі!* Черниг.
Гнівання, -ня, *с.* Дѣйствіе гнѣвающагося, тнѣвное состояніе. *Як вам не обридло те гнівання?*
Гнівати, -ваю, -єш, *гл.* 1) Гнѣваться, сердиться. *Ой вернися, любе кохання, перестань гнівати.* Чуб. V. 384. 2) Сердить, гнѣвить. *А я ж його не гнівала, ні його родини; нехай його перепросить лихая година.* Чуб. V. 189.
Гніватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Гнѣваться, сердиться. *Не гнівийся, дівчинонько, що я не займаю.* Мет. 106.
Гнівити, -влю, -виш, *гл.* Сердить, раздражать, гнѣвать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871.
Гнівитися, -влюся, -вишся, *гл.* = **Гніватися.** *Багатий тут на смерть гнівився.* Котл.
Гнівливий, -а, -е. Раздражительный, склонный къ гнѣву, часто гнѣвающійся. *Чогось Бог гнівливий на нас.* НВолын. у. *Очі гнівливі.* МВ. II. 82.
Гнівливість, -вости, *ж.* Раздражительность, склонность къ гнѣву. Желех.
Гнівливо, *нар.* Гнѣвно.
Гнівний, -а, -е. Гнѣвный, сердитый. *Такий гнівний, — крий мати Божа.* МВ. І. 99. *Червона і гнівна стояла вона.* Мир. Пов. II. 65. Ум. **Гнівненький.**
Гнівно, *нар.* 1) Гнѣвно, сердито. *Він гнівно тянув на його.* 2) Обидно, непріятно. Драг. 223. *Може, кому гнівно, добродію, що я кажу?* Харьк. Ум. **Гнівненько.** *Та годи, доненько, всім зарівненько, щоб не було гнівненько.* Грин. III. 551.
Гнівник, -ка, *м.* Въ выраженіи: **він мій гнівник**. Онъ со мной въ ссорѣ. Желех.
Гнівничка, -ки, *женск. р.* отъ **гнівник**. Желех.
Гнідан, -на, *м.* Гнѣдой конь. Желех.
Гнідий, -а, -е. 1) Гнѣдой. *Гнідий кінь.* Употребляется иногда безъ подразумѣваемаго существительнаго. *Сідлай, хлопче, ти гнідого, а сам сяду на другого.* Чуб. 2) Коричневый, бурый. *Гнідий птах.* Вх. Лем. 404. *Гніде просо.* Вх. Лем. 404. Ум. **Гніденький, гнідесенький.** Грин. III. 696.
Гнідити, -джу, -диш, *гл.* = **Гнітити 4.** Галиц.

Гнізденце, -ця, *с.* **= Гніздо.** *Бусьок і бусьчиха увили собі гнізденце.* Фр. Пр. 128.

Гніздечко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **гніздо.** *Галочки гніздечко в'ють.* Мет. 134. 2) Коконъ. *Червяк сидить у гніздечку, а як стане у мочах, то перегризає його.*

Гніздити, -зджу, -диш, *гл.* Бить все въ одно мѣсто. *Вхопили його вдвох, повалили та й гніздять його колінями по голові.* Новомоск. у.

Гніздитися, -зджуся, -дишся, *гл.* Гнѣздиться. Левиц. І. 95. *Яструбам з орлами не тутка гніздитись.* О. 1862. І. 110.

Гніздище, -ща, *с.* Ув. отъ **гніздо.** Чуб. І. 122.

Гніздо, -да, *с.* 1) Гнѣздо. *Всяка пташка своє гніздо знає.* Ном. № 9480. 2) Въ толчеѣ для проса: углубленіе, гдѣ лежить зерно. Харьк. (Залюб.). 3) Солома, лежащая въ **жлукті**. Мил. 18. 4) **= Містище.** Вх. Зн. 36). 5) ? *Як у хлопця на тімени є одно «гніздо», то буде мати одну жінку, а як двоє, то дві.* ЕЗ. V. 180. Ум. **Гніздечко.**

Гніздюк, -ка, *м.* 1) Запорожець, сѣвшій на хозяйство. КС. 1883. XI. 502. 2) Неудачный хлѣбъ? *Ось іди, чоловіче, якого я гніздюка напекла!... Той гніздюк так і росплився по черені і ростріскавсь.* Г. Барв. 323.

Гній, гною, *м.* 1) Навозъ, пометъ. *Конюх коні ганяє, він гноєм воняє.* Чуб. V. 1087. 2) Гной, матерія. *Чиряк великий, а гною мало.* Ном. № 6325.

Гнійний, -а, -е. 1) Навозный, унавоженный. *Гнійне поле.* Каменец. у. 2) Гнойный.

Гнійник, -ка, *м.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 11.

Гністі, -тів, *мн.* **= Нігті.** О. 1861. XI. Св. 62.

Гніт, -ту, *м.* 1) Прессъ; тяжесть, наваленная съ цѣлью сдавить. *Сир під гнітом лежить.* 2) Гнетъ, притѣсненіе. *Весь віковічний гніт, вся ненависть виявлялась тим диким вогнем в його очах.* Левиц. Пов. 269. 3) Огонь, разведенный на **припічку**, когда въ печь сажаютъ хлѣбъ. См. **Гнітити хліб.**

Гнітисрака, -ки, *об.* Харьк. Упорный, несговорчивый человѣкъ. *Торгувалась, торгувалась — так і копійки не спуска; та я його вже давно, знаю він такий* (вона така) *гнітисрака.* Лебед. у.

Гнітити, -чу, -тиш, *гл.* 1) Давить, прессовать, нагнетать. *Камінюка гнітила.* Стор. МПр. 21. *Гнітили сир.* Левиц. І. 466. 2) **— терен, сливи.** Сохранять на зиму въ кадкѣ съ водой, надавивъ сверху тяжелымъ деревяннымъ кружкомъ. *Гнічені сливи.* Чуб. II. 29. 3) Угнетать. *Усе, що гнітить чоловіка в занедбалім товаристві.* Стор. 4) **Гнітити хліб**. Подрумянивать. Чуб. І. 123. (Чтобы **хліб гнітити**, беруть немного соломы, зажигаютъ и кладутъ на **припічку**). 5) Бить. *Як начали вони її гнітить тими молотами.* Чуб. II. 263. 6) **Гнітити на серці**. Скрывать въ душѣ тяжелое чувство. *Бачу я та мовчу: усе на свойому серці гнічу.* Кобел. у.

Гніти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* 1) Давиться, надавливаться. 2) Быть угнетаемымъ. 3) **Хліб гнітиться**. Хлѣбъ подрумянивается. *Паска ніяк не гнітиться.* Кролев. у.

Гнітуха, -хи, *ж.* **= Гнітючка.** ХС. III. 53.

Гнітючка, -ки, *ж.* Видъ лихорадки. Міусск. окр.

Гнобитель, -ля, *м.* Гонитель, преслѣдователь, притѣснитель. *Не вірьте їм, пане, бо вони звісні на нас гнобителі.* Могил. Подольск.

Гнобити, -блю, -биш, *гл.* Угнетать, притѣснять. Желех.

Гноївка, -ки, *ж.* 1) Навозная жижа, вода, въ которой мокъ навозъ. Вх. Зн. 34. *Випила б і гноївки, не то що, та нігде і на тлі води не видко.* Гн. IV. 64. 2) Erystalis tenax. Вх. *Лем.* 404.

Гноївня, -ні, *ж.* Мѣсто для складыванія навоза, навозная куча. *На що тут сиплеш сміття? Хиба нема гноївні?* Прил. у.

Гноїння, -ня, *с.* 1) Гноеніе. 2) Унаваживаніе, удобреніе.

Гноїти, гною, -їш, *гл.* 1) Гноить. *Діди строють, а баби гноють.* Ном. № 10111. 2) Унаваживать, удобрять. Угор.

Гноїтися, гноюся, -їшся, *гл.* 1) Гноиться, покрываться матеріей, гноемъ. 2) Быть превращаемому въ гной, въ навозъ. 3) Быть унаваживаему.

Гноїсько, -ка, *с.* **= Гноївня.**

Гноїще, -ща, *с.* **= Гноїсько.** К. Псал. 263.

Гнойовий, -а, -е. Навозный. Грин. II. 317. *Гнойова яма. Гнойова лопата.* НВол. у.

Гнойовик, -ка, *м.* **= Гнояк.**

Гнойовисько, -ка, *с.* **= Гноїсько.**

Гнойок, -йку, *м.* Ум. отъ **гній.** *Як ноги въ гнойку, то й губи в лойку.* Ном. № 7188.

Гноття, -тя, *с.* Отрепье. *Де вже думати про одежину!... Все позношувала! Саме гноття та рем'я висіло.* Мир. ХРВ. 25.

Гноюватий, -а, -е. Перегнойный. Харьк.

Гнояк, -ка, *м.* 1) Навозный жукъ. Вх. *Лем.* 404. См. **Гнойовик.** 2) **= Гноївня?** КС. 1893. V. 275.

Гнояка, -ки, *ж.* Ув. отъ **гній.**

Гнояний, -а, -е. Навозный, унавоженный. *Лебед.* Мил. М. 105.

Гноянка, -ки, *ж.* 1) Гнойный прыщъ. Желех.

Гноярня, -ні, *ж.* **= Гноївня.** Рк. Левиц.

Гнузда, -ди, *ж.* Чаще употребляется ум.: **гнуздечка**. Чуб. II. 319. *Взяла коня за гнуздечку.* Мет. 74. Части: **вудила** — удила, одинъ конецъ которыхъ имѣетъ **баранчик**, которымъ и зацѣпляется за **кільце**; ремень поверхъ морды внизу — **нахрапник**, вверху **налобник**, застегивающійся подъ шеей — **підбородник**. (Е. Чикаленко).

Гнуздати, -даю, -єш, *гл.* Зануздывать.

Гнуздечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гнузда.**

Гнути, гну, гнеш, *гл.* 1) Гнуть. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шия — хоч обіддя гни,* — такая толстая. Ном. №8595. *Спати, — аж гілля гне,* — такъ сильно хочется. Вас. 212. — **кирпу**. Важничать, задирать носъ. Ном. № 2467. — **на що, куди**. Намекать на что. Ном. № 13646. *Бач, куди гне!* (или на що). — **теревені**. Болтать пустяки. — **матюки**. Браниться матерными словами. 2) Запрашивать много. *Гне, як дурень за батька* — очень много запрашиваетъ. Мнж. 166.

Гнутися, гнуся, гнешся, *гл.* 1) Гнуться, сгибаться. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79. *Їсть так, аж ніс гнеться,* — съ жадностью ѣстъ. Ном. № 12207. 2) Переносно: покоряться. *Ярема гнувся, бо не знав, не знав сіромаха, що виросли крила.* Шевч. 132. 3) Увиливать, не желать сдѣлать. *Не гнися, сваточку, не гнися: єсть у тебе на кошарі ягниця, — поведи на торжок та продай а нам горілочки розгадай!* Грин. III. 499. *Довго мабуть гнувся — не давав?* МВ. (О. 1862. III. 74).

Гнучий, -а, -е, гнучкий, -а, -е. Эластичный, гибкій. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча*. Котл. Ен. VI. 53. *Як тополя серед поля гнучка та висока.* Шевч. 20. *І станом гнучим, і красою пренепорочно молодою старії очі веселю.* Шевч. 425. **Глина гнучка**. Глина годная для лѣпки, достаточно приготовленная для этого. Вас. 177; Шух. І. 260.

І. Го! *меж.* Употребляется въ видѣ **го-го-го!** или **го-гов!** для оклика.

ІІ. Го, *мѣст***.** Сокращенная форма вмѣсто **його**. Правоб. *І калачем го не звабить.* Ном. № 5097.

Гобелки, *мн.* Въ выраженіи: **На гобелки** — до тла, совершенно. *Він нас хотів спалить на гобелки, значить, зовсім, усе, як єсть.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Гобза, -зи, *ж.* Раст. Sambucus ebulus. Лв. 101.

Гобзувати, -зую, -єш, *гл.* Изобиловать. *Колесниця Божа дивна тьмами воїнства гобзує.* К. Псал. 151. Вѣроятно это слова просто перенесено Кулишемъ изъ ц.-славянскаго перевода псалма: «Колесница Божія тмами темъ, тысяща гобзующихъ». (Псаломъ, 67, ст. 18).

Гоблюванка, -ки, *ж.* Стружка. Вх. Лем. 404.

Гов! Означаетъ окликъ: **ау**!

Говбур, -ра, *м.* Водоворотъ. *У говбурі на Дністрі крутяться.* Каменец. у.

Говедо, -да, *с.* **= Гов'єдо.** Употребляется только какъ бранное слово. Вх. Лем. 404.

Гов'єдо, -да, *с.* Рогатый скотъ. (На границѣ съ Угорщиной и въ Галиціи). Вх. Зн. 11.

Говільник, -ка, *м.* Говѣльщикъ. Аф. 361.

Говільниця, -ці, *ж.* Говѣльщица. Аф. 362.

Говіння, -ня, *с.* 1) Говѣніе. *З дурного говіння не буде спасіння.* Ном. № 133. 2) Постъ. Шух. І. 41; Гн. ІІ. 175. *Звоювали Путилову в велике говінє.* ЕЗ. V. 144.

Говір, -вору, *м.* Говоръ. *Почувся людський говір, крик.* Левиц. І. 126.

Говірка, -ки, *ж.* 1) Выговоръ, діалектъ, манера говорить. *У литвинів говірка не така, як у нас.* Черниг. *Пані наша.... з себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. ІІ. 31. 2) Разговоръ, говореніе. *А я хотів би почути говірки женихової.* Г. Барв. 328. *У тій тихій говірці їм почулася грізна буря.* Мир. ХРВ. 115. 3) Пересуды, сплетня. *Пішла вже скрізь по селу про його говірка.* Полт. Ум. **Говіронька.** *Така тиха, така й мова, така й говіронька.* Чуб. V. 123.

Говіркий, -а, -е. Разговорчивый. *Зріс на самоті, сам із собою. Не говіркий був.* МВ. ІІ. 11. *Старі люде говіркі.* Г. Барв. 316.

Говіронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **говірка.**

Говіти, -вію, -єш, *гл.* Говѣть. *Говів, Богу невимовно.* Ном. № 132. *Коли ви будете говіть? — Тоді, як хліба не стане.* Ном. № 131.

Говорити, -рю, -риш, *гл.* 1) Говорить. *Говорив би, та рот замазаний,* — нельзя ничего говорить. Ном. № 3585. *Говорить богато, та все чорт зна що.* Посл. *Говорить — як у рот кладе* — такъ понятно. Ном. № 12903. *Говорить — як з письма бере,* — такъ умно и складно. Ном. № 12904. *Говорить — як неживий, як спить, як три дні хліба не їв,* — такъ вяло. Ном. № 12925 — 12928. *Говорить, як з бочки,* — грубымъ басомъ. Ном. № 12889. 2) Разговаривать. *Та про волю нишком в полі з вітрами говорять.* Шевч. *Чом до мене не говориш, моє миле серце?* Мет. 64.

Говоритися, *гл.* Употребляется только въ 3-емъ лицѣ и чаще всего безлично: говориться, говорилось. *Пословиця говориться, а хліб їсться.* Ном. № 11285. *Дід мовчить, неначе не до його говориться.* Левиц. І. 98 *Ой що ся говорило, то все ж то неправда.* Чуб. V. 395.

Говоріння, -ня, *с.* Говореніе, манера говоренія.

Говорливий, -а, -е. Говорливый. *Говорлива, як горобчик.* Кв.

Говоруха, -хи, *ж.* 1) Многорѣчивая женщина, говорунья. Котл. Ен. V. 36. 2) м. Говорунъ. *Дрансес був дивний говоруха.* Котл. Ен. VI. 57. Ум. **Говорушка, говорушечка.** *Дівчино пташиночко, щебетушечко! Співай мені, кажи мені, говорушечко.* О. 1861. VI. 151.

Говорушка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **говоруха.** 2) мн. Родъ грибовъ.

Говорючий, -а, -е. Говорящій, имѣющій даръ слова. *Говорючий голуб.* Грин. I. 164, 160. 2) Говорливый, разговорчивый. *Молодий говорючий Радюк.* Левиц. Пов. 154.

Гогіт, готу, *м.* 1) Ржаніе. 2) Сильный и продолжительный звукъ, шумъ. (См. **гоготати.** (На ярмарку) *гогот та рейвах.* О. 1862. VI. 98.

Гоголіти, -лію, -єш, *гл.* Блестѣть, свѣтиться. *Вода гоголів поверх трави.* Борз. у.

Гоголь, -ля, *м.* Родъ дикой утки, Anas clangula. Вх. Пч. II. 8. *Гоголю, гоголю, припливи к берегу.* Чуб. III. 306.

Гогота́ння, -ня, *с.* Дѣйствіе отъ *гл.* **гоготати**.

Гогота́ти, -чу́, -чеш и гоготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Ржать. *А на дворі кониченьки гогочуть.* Грин. III. 439. 2) Издавать сильный и продолжительный звукъ, напр.: при отдаленномъ громѣ, сильномъ вѣтрѣ, сильномъ пламени. *Грім гогоче, а блискавка хмару роздирає.* Шевч. 166. *Вітер на десять голосів реве і виє, і скиглить, і гоготить.* Драг. 72. *А наша хати полум'ям полала, і навкруги земля, мов пекло, гоготала.* КМБ. X. 17.

Год, -ду, *м.* 1) Годъ, *Год — великий чоловік.* Посл. (Борз. у.). *Влітку день — год.* Ном. № 12555. *Ой гуляв, гуляв бідний козак-нетяга сім год і чотирі.* ЗОЮР. І. 200. *Сім год баба похмілялась, та з похмілля і вмерла.* Ном. № 11-461. *Два годи любились вони дуже.* Рудч. Ск. І. 78. *Другого чи третього году прислав їй гроші,* — на второй или на третій годъ прислалъ ей деньги. Харьк. **У год**. Черезъ годъ. *Дак він жив год. Вони в год як раз і прийшли довідаться.* Рудч. Ск. І. 72. **Під год, як до году**. Какъ въ какой годъ. *Під год (як до году) так і хліб родить.* Ном. **Год-у-год**. Изъ года въ годъ. *Так год-у-год і живемо, хвалити Господа.* Г. Барв. 17. **В ряди-годи**. Рѣдко, иногда. Ном. № 7734. 2) мн. года. Лѣта. *Инший молод годами, та старий літами.* Ном. № 2217. **Года вийшли кому**. Достигъ извѣстныхъ лѣтъ. *Піп не хоче вінчати: ще, каже, йому года не вийшли.* Г. Барв. 201. 3) **У году бути**. Служить по найму на годъ. Борз. у. **По годах ходити**. Служить пр найму на годъ нѣсколько лѣтъ. *Та щоб я й горенька не знала, та щоб я не ходила по годах.* Мил. 202. *Та буде ж мене по строках, буде ж мене й по годах.* Мил. 202. Ум. **Годок, годочок.** *Їй дванадцять годочків.* МВ. І. 130.

Годен, -дна, -дне. Краткое окончаніе отъ **годний**. 1) **= Годний. Годен у Бога.** Угодный Богу. *Як я буду в Бога годен, буде в мене худобонька.* Гол. IV. 450. 2) **Не годен**. Не въ состояніи. *З тої туги аж не годен їсти.* Гн. II. 188.

Годильник, -ка, *м.* Стѣнные часы. См. **Годинник.** Вх. Лем. 404.

Година, -ни, *ж.* 1) Часъ. *Ой сплю годину, сплю і другую, й а вже повертає та на третюю.* Гул. Арт. Укр. п. 33. *Як ось із неба дощ полився, в годину ввесь пожар залив.* Котл. Ен. II. 33. *Ой уночі, а з північ та о третій годині, гей злапали вдовин сина....* Гол. I. 139. *В осени дня — година.* Ном. № 613. *Вік наш — як година.* Ном. № 8265. **Що години**. Каждый часъ. *Що години треба давати по ложці.* Употребляется также въ значеніи: постоянно. *Що день, що години питається.* Шевч. У Лемковъ години — стѣнные часы. Вх. Лем. 404. 2) Время, пора. *Не такий світ, не така година да тепера настала.* Мет. 241. *Та збудила мене мати в обідню годину.* Мет. 20. *Не за великий час — за малую годину. Так то, бачу, недовга літ наших година: скоро цвіте, скоро, і в'яне, як у Полі билина.* ЗОЮР. I. 318. **По малій годині**. Немного спустя. *Коли по малій годині і він приходить назад, — довго і не барився.* Новомоск. у. *Заміж іти — не дощову юдину перестояти.* Ном. № 8851. *Чималу я годину пересиділа, поки вийшла пані.* МВ. (О. 1862. III. 52). *Щасливою годиною козак уродився.* Мил. 79. **Досвітня година**. Предразсвѣтная пора. Шевч. 233. Лиха година. Плохія, тяжелыя времена. *Лиха година настала.* **Лиха година** часто употребляется въ значеніи: злой рокъ, злая судьба. *Ой лихая година моя! Одцуралась родина моя!* Макс. *Бий тебе лиха година!* Въ этомъ же значеніи употребляется и **чорна година**. *Щоб на тебе прийшла чорна година!* Ном. **На лихої години**. На какого чорта. *На лихої години тобі це здалося?* **При такій годині**. Въ такомъ случаѣ. *Орла повісить на тичині і при такій годині республіку зробить.* Шевч. 582. Часто употребляется тавтологически: **час — година**. *За час за годину милосердному Богу дуту оддав.* Нп. Также: **день — година**. *Як із день-години зчиналися великі война на Україні.* АД. II. 3. **Остатня година**. Послѣдній часъ, конецъ жизни. *Тепер прийшла на нас остатня година.* Впрочемъ **остатня година** употребляется и просто въ значеніи послѣднее время. *В остатню годину йому стало лекше, а то було зовсім погано.* 3) Хорошая погода. *Як би була година, то треба б сіно гребти, а то дощі та дощі.* Также употребляется: **добра година** — хорошая погода, **негарна година** — дурная погода. **На годині стало**. Установилась по года. Лохв. у. 4) **Година іде**. Идетъ дождь. Шух. I. 81. Ум. **Годинка, годинонька, годиночка.**

Годинарь, -ря, *м.* Часовщикъ. Угор.

Годинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **година.** 2) Часы. Угор. У Лемковъ годинки — карманные часы. Вх. Лем. 404.

Годинний, -а, -е. Погожій, погодный, благопріятный (о погодѣ). *Годинне літо.* Лохв. у. КЦН. 187.

Годинник, -ка, *м.* Часы. *Годинник на стіні цокав.* Левиц. I. 34. *Годинник ржавий і старий, за дверми виснеш ти.* Щог. В. 140. *Пан чекатиме нас об одинадцятій годині, — промовив Искра, устаючи з канапки і виймаючи з-за пазухи свого годинника.* Морд. Пл. 41. У Лемковъ: стѣнные часы: Вх. Лем. 404. См. еще: **Година 1, годинка 2, годильник.**

Годинонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **година.**

Годиночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **година.**

Годинуватий, -а, -е = Годинний. *Як молодик прямий — годинуватий буде, а коли кривий: — дощовий.* ХС. VII. 417.

Годиняр, -ра, *м.* **= Годинарь.** Вх. Лем. 404.

Годити, -джу, -диш, *гл.* Угождать, помогать. *Старому та хорому годи завше як малому:* Ном. № 8085. *Як Бог годить, то й мокре горить.* Ном. *Годить, як болячці.* Ном. № 4488.

Годитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Условливаться, соглашаться. *Годись на рік! що схочеш?* МВ. І. 31. 2) Мириться. *Як посварилися, так і досі не хотять годитися,* 3) Быть годнымъ, годиться. *Тепер я сама побіжу, ти нікуди не годишся.* Рудч. Ск. L 148. 4) Уговариваться, условливаться. *Жид годився з наймичкою* (наймаючи). КС. 1883. *III.* 670. 5) Безлично: годиться, годилося. Годится, слѣдуетъ, прилично. Сим. 231. *Кров не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 4074. *Квочку годиться підсипати в неділю.* Грин. II. 19. *Так не годиться говорити.* Левиц. І. 316. Для годиться. Для приличія. *Він робить це для годиться.* Кіев.

Годитися, -джуся, -дишся, *гл.* О погодѣ: проясняться. *От вже на дворі стало годиться.* Прил. у.

Годі, *нар.* 1) Полно, довольно, баста. *Та годі сидіти, та пора летіти.* Мет. *От Іван і годі її стріляти.* Рудч. Ск. І. 13.6. *Ждала, ждала, та й годі сказала.* Ном. № 5628. 2) Дальше нечего сказать, баста, да и только. *Добре мені так, що годі.* МВ. І. 15. *Лихо, та й годі.* Ном. № 2224. *Рай, та й годі.* Шевч. 35. *Сміх, та й годі.* Шевч. 285. 3) Нельзя, невозможно.

Годівля, -лі, *ж.* Кормъ, кормленіе. *На годівлю птиці треба багато зерна.* Полт. *Пішов він* (вовк) *уп'ять просити собі у Бога годівлі.* Чуб. II. 126.

Годівщина, -ни, *ж.* 1) Срочная годовая служба. *Меншого наняла на год, та мабуть одберуть з годівщини, бо піде в салдати.* Екатериносл. у. 2) Заработанное за годъ жалованье, годичная плата. *То я купила за свою годівщину, що заслужила собі у чоловіка в году.* Екатериносл. у (Залюб.).

Годко, -ка, *м.* Пт. Upupa, удодъ. Вх. Уг. 233.

Годний, -а, -е. 1) Почтенный, достойный, уважаемый, хорошій. *Четверту доньку видала вже за дударчика, за годного, тверезого капельмайстерчика.* Гол. III. 463. *Товаришу наш годний та славний.* Федьк. 2) Достойный, стоитъ. *Добре само ся хвалить, а злоє похвали не годно.* Ном. № 2568. *Наживши крівавим потом копійку, поспішав, щоб багатому Терпилові показатись годним його дочки.* Котл. НП. 393. *Не плач, янгеляточко моє! сліз твоїх вона не годна.* МВ. (О. 1862. III. 42). 3) Согласный. *Я за тобов іти годна.* Гол. IV. 512.

Годованець, -нця, *м.* 1) Воспитанникъ, вскормленникъ. *Приняв був до себе якогось троту Петра за годованця.* Котл. НП. 355. 2) Крестьянинъ, который завѣщаетъ кому либо свое имущество, за что наслѣдникъ долженъ до смерти кормить и поить завѣщателя. Шух. І. 52. 3) Животное, откармливаемое на убой. *Вже всюди вправилась, тільки ще зосталось бур'яну насікти для годованців.* Св. Л. 9.

Годований, -а, -е. Откормленный. *А на апостольськім престолі чернець годований сидить.* Шевч. *Тілом обросло, як кабан годований.* Ном. № 8626.

Годованка, -ки, *ж.* Воспитанница, вскормленница. Шевч. 493; КС. 1885. III. 550.

Годованок, -нка, *м.* **= Годованець.**

Годовий, -а, -е. Годичный, годовой. Въ заговорѣ: (Пристріт) *і денний, і сутковий, і тридневний, і годовий, і лісовий, і шляховий.* Чуб. І. 134.

Годовик, -ка, *м.* Однолѣтокъ, годовикъ. *Вона хлопчика годовика, сього Левка, взяла у прийми.* Кв. Ум. **Годовичок.** Стор. І. 95.

Годовини, -вин, *ж., мн.* = **Роковини.** Мил. 171.

Годовище, -ща, *с.* Годовой срокъ найма. *Один син у людей служить, а другого нищий, кобзар, узяв.... за годовище півтора цілкового поступив.* ЗОЮР. І. 46.

Годок, -дка, *м.* Ум. отъ **год.**

Годочок, -чка, *м.* Ум. отъ **год.**

Годувальниця, -ці, *ж.* Кормилица. *Яра пшениця — годувальниця.* Грин. III. 38.

Годува́ння, -ня, *с.* 1) Кормленіе. 2) Воспитаніе, вскормленіе. 3) Откармливавіе.

Годувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Кормить. *Багач ся дивує, чим убогий діти годує.* Ном. № 1606. *Вовка ноги годують.* Ном. № 7207. 2) Пропитывать, вскармливать. *Тяжко дітей годувати у безверхій хаті.* Шевч. 99. *Не на теє, козаченьку, дочку годувала, щоб з тобою пройдисвітом гуляти пускала.* Нп. 3) Откармливать. *Годують на сало.* Рудч. Ск. І. 71. 4) Пребывать, проживать въ теченіе года. Ном. № 10392.

Годуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Кормиться, пропитываться. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. *Не хлібом я — зітханнями годуюсь.* К. Іов. 9. 2) Кушать, ѣсть. Употребляется преимущественно въ выраженіи, которымъ припрашиваютъ гостей: **Годуйтеся, люде добрі!** *Борщу скуштуйте, галушок, годуйтесь, кушайте доволі.* Котл. Ен. V. 14. *Не турбуйтесь, люде добрі, годуйтесь на здоров'я.* К. Оп. 138.

Годуля, -лі, *ж.* Пища, кормъ. Угор.

Годун, -на, *м.* Кормитель. Въ загадкѣ такъ названъ горшокъ для варки пищи. *Годун-годунець сто душ годував.* Ном. ст. 301, № 389.

Годунець, -нця, *м.* = **Годун.** Ном. ст. 301, № 389.

Годяний, -а, -е. О погодѣ: ясный. *Цей місяць був не годяний, а дощовий.* Лебед. у.

Годящий, -а, -е. 1) Пригодный, годный. *Годящий на віник та на смітник,* — совсѣмъ плохой. Ном. 2) Хорошій, доброкачественный, прочный. *Коли годящий з його кінь — їдь на йому у Січ.* Стор. І. 122. *А тут ще недостатки... що ні з чим і вирядити: ні сорочечки, ні одежинки годящої.* МВ. І. 52. *Округ хутора — годящий вал.* КЧР. 5. О человѣкѣ: хорошій, здоровый, крѣпкій. *Нікого в поміч не просімо: годящі парні ти і я.* Котл. Ен. VI. 41. О работникѣ: хорошо работающій, умѣлый. *Годящий тесля.* О. 1862. III. Кулишъ 22.

Гоже, *нар.* 1) Красиво, хорошо. *Матінко, повная роже, дивитись на тебе гоже.* Мет. 201. *Як Бог поможе, то все буде гоже.* Ном. ст. 281, № 11. *Кланяйся, Ганнусю, гоже.* Нп. 2) Прилично, слѣдуетъ. *Не гоже так робити. Прибралась так, як гоже для празника.* О. 1862. IV. 77.

Гожий, -а, -е. 1) Хорошій, красивый. *Ой мій сину гожий, женися небоже!* Ном. *Така красна, коби рожа, як тополя, така гожа.* Чуб. III. 38, 2) = **Погожий 1.** *Гожа вода.* 3) Благопріятный, удобный. *Гожого часу підожду. Звінчав дітки однолітки в гожий час.* Нп. 4) Нужный, годный. *На́ тобі, небоже, що мені не гоже.* Ном.

Гозеро, -ра, *с.* = **Озеро.** *Іди у поле, там стоїть гозеро і коло гозера стоїть кобила.* Грин. II. 79. (Острожск. у.).

Гоїння, -ня, *с.* Залѣчиваніе, заживленіе.

Гоїти, гою, -їш, *гл.* О ранѣ: лѣчить, заживлять. *Трудно рану гоїти, а не вразити.* Ном. № 1574.

Гоїтися, -гоюся, -їшся, *гл.* Залѣчиваться, заживать. *Як був порізав пальці, а вже гояться.* 2) Лѣчиться (отъ раны).

Гой! *меж.* **= Ой, гей.** Шух. І. 179. *Хвалилася біла береза своїм цвітом перед лісами, — гой дай, Боже!* Чуб. III. 299.

Гой, гоя, *м.* Евреи называютъ этимъ именемъ христіанъ. На правобережья употребляется въ значеніи дурачекъ. *Дурний гою, продав кабак* (гарбуз) *замісць лою.* Ном. *Та прийди ж, гою, сядь собі, я горілки дам тобі.* Чуб. V. 1088.

Гойда! *меж.* отъ *гл.* **гойдати**, выражающее качаніе. Въ колыбельныхъ пѣсняхъ*: А*-а, *гойда! Чужа мати пойда!* Колыб. п. Макс. *Ой ну люлі, гойда.* Мил. 48.

Гойдалка, -ки, *ж.* **Качель.**

Гойдойка, -ки, *ж.* (Черниг.), **гойдочка, -ки,** *ж.* (Левиц. Пов. 135). Качель.

Гойдана, *меж.* **= Гойда, гойдаша.** *Гойдана, гойдана! заріжемо барана.* Мил. 48. (Колыб. п.).

Гойданка, -ки, *ж.* 1) Качаніе. 2) **= Гойдалка.** МУЕ. III. 169. 3) Родъ лемішки изъ кукурузной муки. МУЕ. I. 104.

Гойда́ння, -ня, *с.* Качаніе, колыханіе.

Гойдарь, -ря, *м.* и пр. **= гайдарь и пр.**

Гойдати, -даю, -єш, *гл.* Качать, колыхать. *Дивлюся на височенну сосну. Вітер нею гойдає.* Г. Барв. 366. *Сонце гріє, вітер віє.... на калині одиноке гніздечко гойдає.* Шевч. 34. *Сміється козак, коня сідлаючи, плаче дівчина, дитину гойдаючи.* Чуб. V. 342.

Гойдатися, -даюся, -єшся, *гл.* Колыхаться, качаться. *А на вітах гойдаються нехрещені діти.* Шевч. 324.

Гойдаша, *меж.* **= Гойда.** *Гойда, гойда, гойдаша!* (Колыб. припѣвъ). Ном. № 9256.

Гойдиця, -ці, *ж.* Волынка, музыкальный инструментъ. Угор.

Гойк, -ку, *м.* Крикъ, шумъ. Угор.

Гойкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать. Вх. Зн. 11.

Гойна, -ни, ж. Побѣгушка, вертушка. Брацл. у.

Гойний, -а, -е. Щедрый, роскошный. *Чоловік гойний такий, що кождому давав всього.* Гн. II. 68.

Гойниця, -ці, *ж.* Цѣлебное средство. *Травиця-гойниця.*

Гойно, *нар.* Щедро, роскошно, изобильно. *Гойно приймати гостей. Жити гойно.* Чуб. *III.* 371. *Та вона у мене так жила гойно: не знала ніякої роботи.* Уман. у.

Гойове листя, *с.* Раст. Plantago lanceolata. Вх. Лем. 404.

Гок, -ку, *м.* Степной загонъ для скота. Мнж. 178.

Гол, -ла, -ле. Краткая форма отъ **голий.**

Голв'яка, *ж.* **= Гілляка.** *Пойшов дід у гай, вирубав поліно дров, прив'язав його до голв'яки.... що вітер повійне, погойдне те поліно, то воно об дерево й стукає.* Чуб. II. 65.

Голдувати, -дую, -єш, *гл.* Давать дань, быть въ ленной зависимости. *Ей, Василю Молдавський, господарю наш волоський! Чи будеш за нас одностайне стояти? Будем тобі голдовати; коли ж ти не будеш за нас одностайне стояти, — будем иншому пану кров'ю вже голдувати.* АД. II. 101. *Царі Владиці всіх владик голдують.* К. ПС. 8.

Голендер, -ра, *м.* Голландець.

Голендерський, -а, -е. Голландскій.

Голець, -льця, *м.* Раст. Avena nuda L., овесъ голый. Вх. Пч. II. 29.

Голеча, -чі, *ж.* = **Голота.**

Голешник, -ка, *м.* Игольникъ. Черк. у. *Загубив свій голешник, той, що голки в йому держать.* Новомоск. у.

Голиборода, -ди, *м.* Шутливое названіе великовозрастнаго ученика, брѣющаго уже бороду. *Приходять аж три четвертокласники — все продауси та голибороди.* Св. Л. 136.

Голий, -а, -е. 1) О человѣкѣ: обнаженный, нагой, голый. *Не боїться мокрий дощу, а голий розбою.* Гол. I. 49. *Хоч голий та в поясі.* Ном. 11190. **Голий як бубон, як турецький святий**. Совершенно голъ какъ въ прямомъ значеніи, такъ и въ значеніи 3-емъ. Ном. № 1522, 1523. 2) О предметѣ: лишенный обычнаго покрова, не покрытый, не занятый ничѣмъ, обнаженный. *Обідрали до голої кости.* Ном. № 11098. *Голе дерево.* Ном. *Положив снопа на голому току.* Рудч. Ск. I. 55. *Положили Савку на голую лавку.* Ном. № 11918. *А ще на козаку, бідному нетязі, шапка-бирка — зверху дірка, хутро голе, околиці Біг має.* ЗОЮР. I. 201. *В другій руці голий меч.* Гол. III. 44. 3) Бѣдный, голый. *Біда нашим головам за панами голими.* Ном. *Нема голій школі волі, а то б догодила.* Шевч. 369. 4) О хлѣбѣ: безостый, безъ усиковъ. *Ячмінь з остюками і голий.* О. 1861. IX. 192. 5) Гола голка. Игла безъ нитки. Черном. 6) **Голий борщ, гола юшка**. Одинъ борщъ одинъ супъ и больше ничего. *Баба побігла і взяла коробочку ячменю на відробіток, щоб не гола юшка була.* Г. Барв. 501. 7) **Гола піч**. Печь, изъ которой выгребены горящіе угли, чтобы сажать хдѣбъ. Грин. II. 18. 8) Родъ игры съ бросаніемъ палокъ. КС. 1887. VI. 475. Ум. **Голенький, голесенький.**

Голик, -ка, *м.* = **Голиш?** *Із голика не буде волика.* Грин. I. 236.

Голина, -ни, *ж.* Отборный зерновой хлѣбъ (кромѣ овса). Угор.

Голити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Брить. *Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче.* Ном. № 1600. 2) **Лоб голити**. Брать въ солдаты. *Прийшов указ лоби голить.* Шевч. 591. Употребляется въ этомъ значеніи и только глаголъ съ дополненіемъ: **в москалі**. *Прошу собі волі — не дає і в москалі проклята не голить.* Шевч. 417.

Голитися, -люся, -лишся, *гл.* Бриться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479.

Голиця, -ці, *ж.* Чистое поле, прочищенное отъ деревьевъ мѣсто. Угор. *Іде дощик на голиці.* Гол. IV. 574. 2) Кожа, съ которой облѣзъ, оборванъ мѣхъ. Константиногр. у. 3) **= Гонишна сітка.** Браун. 13.

Голиш, -ша, *м.* 1) Бѣднякъ, голышъ. *Дайте цьому голишу хоч ложечку кулішу.* Чуб. V. 583. *Добре в кого є худібка..., а голиш все таки дзьобом сяде.* О. 1862. IV. 106. 2) Раст. Salvia nutans L. ЗЮЗО. I. 135. 3) Камышъ, скошенный зимою. Мнж. 178.

Голівка, -ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голівонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голівочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голівчерева, *нар.* Вверхъ животомъ. Полт.

Голій, -лія, *м.* Брадобрей, цирюльникъ.

Голінатий, -а, -е. 1) Длинноногій. Вх. Зн. 11. 2) О деревьяхъ: имѣющій высокій голый стволъ съ коронообразной верхушкой. Подольск. **Голіната капуста**. Капуста, не образующая головки.

Голінка, -ки, *ж.* Голень. *Білий, мов голінка.* Ном. № 8530. *Уроки-врочища.... тут вам не стояти, за плечима не знобити, поперека не ломити, голінок і колінок не крутити.* Мил. М. 39.

Голінний, -а, -е. 1) Удалой, бравый, рѣзвый. *Голінний, завзятий чоловік.* Шевч. 302. *От дівка голінна, так так!* Шевч. 310. 2) Способный къ чему. *Він голінний до всього.* Черк. у. 3) **— до чого, на що.** Охочій до чего, любящій что. *Маруся голінна до тарані.* Черниг. у. *Я дуже на сон голінна, — як засну, то вже й до світу не кинуся.* Рк. Левиц. **Голінний до скляного бога**. Любить выпить. Мир. Пов. I. 157. 4) Бритвенный, отточенный для бритья, годный для бритья. *Голінний ніж. Оця коса голінна год п'ять живе в мене: вона саме до гоління.* Васильк. у.

Гоління, -ня, *с.* Бритье.

Голісінький, -а, -е. Совершенно голый. *А тим часом синя хвиля Ганнусю виносить: голісінька, стрепенеться, сяде на пісочку.* Шевч. 24.

Голіти, -лію, -єш, *гл.* Обнажаться. *Вітер — аж пісок голів; зганяє воду з піску — він і голів.* Переясл. у.

Голічерева, *нар.* **= Голівчерева.** *Голічерева лежить на воді.* Харьк. у.

Голка, -ки, *ж.* 1) Игла, иголка. *Місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. Гола голка. Игла безъ нитки. Черном. 2) **Голки заганяти**. Запускать шпильки. *Почне їй голки заганяти.... все про хлопців їй плеще.* Мир. Пов. I. 119. *Не одну, не дві голки загнав він і без того в уражене серце.* Мир. Пов. I. 119.

Голо, *нар.* 1) Голо, обнажено. 2) Исключительно. *Голо сам пирій* (поріс). Мнж. 178. 3) **Грошей голо**. Нѣтъ денегъ. *Хоч грошей, каже, і голо, однак за віщось то купив село.* О. 1861. VII. 119.

Голобельний, -а, -е. 1) О лошадяхъ: коренной, ходящій въ оглобляхъ. 2) Объ экипажахъ: оглобельный. *Голобельні сани.*

Голобля, -лі, *ж.* Оглобля. *Не по коню, та по голоблях.* Ном. № 2818. См. **Оглобля.**

Голобокий, -а, -е. Съ голыми боками; переносное значеніе: бѣдный. *Обідранці пішли в танці, голобокі пішли в скоки.* Ном. № 12485.

Голобриш, -ша, *м.* Нищій, оборвышъ. Желех.

Голова, -ви, *ж.* 1) Голова. *Що голова, то розум.* Посл. **У голову заходити, зайти**. а) съ ума сходить, сойти. К. ЧР. 152. *Миш в голову зайшла, закім зерно знайшла* (такая бѣдность). Ном. № 1506. б) **— заходити.** Печалиться. Фр. Пр. 52. в) думать, обдумывать. *Що робити з біди? тра въ голову заходити.* Фр. Пр. 52. **У голову (голови) класти, покладати.** Думать. *І в головах собі не покладай.* И не думай объ этомъ. Ном. № 5478. **Наложити головою, лягти головою**. Погибнуть, умереть. *Пливи, косо, уплинь за водою, щоб наложив нелюб головою.* Мет. 14. *Або за Дніпром ляжу головою.* Шевч. 142. **В голові мені (тобі....)**. Засѣла мысль въ голову. *Дуже мені теє в голові!* Я объ этомъ совсѣмъ и не думаю. Ном. № 4986. **У головах**. У изголовья. Рудч. Ск. I. 193. *Поклав сокиру в головах.* **Під голови**. Въ изголовье. *А під голови голубая та жупанина.* Мет. 82. **У голову взяти, забрати**. Задаться цѣлью, рѣшить. *Той мужик взяв собі в голову не пита горілки.* Рудч. Ск. I. 200. **По моїй голові**. Что касается до меня; по мнѣ. *По моїй голові — хоч вовк траву їж.* **На мою, твою.... голову**. На мое, твое.... несчастье. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148. **Шоб тебе у жито головою**. Шутливое пожеланіе богатства, богатаго урожая подъ видомъ брани: Ном. № 3267. **За твоєю (його и пр.) головою**. Подъ твоимъ начальствомъ, предводительствомъ, распорядительствомъ. *Ей, гетьмане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський! дай, Боже, щоб ми за твоєю головою пили та гуляли, віри*

своєї християнської у поругу вічні часи не подавали. АД. II. 8. **Голову кому їсти, жувати.** Пилить кого, вѣчно допекать кого. Ном. № 2725. *Що в Бога день, усе голову їсть.* Ном. № 2724. **У голові, у головці було**. Былъ выпивши, былъ подъ хмѣлькомъ. Кв. **Голова в голову.** Всѣ заурядъ, одинъ въ одинъ. *Капуста голова в голову однаковісінька.* 2) Умъ, разумъ. *Порадь мене своєю головою.* К. ЧР. 188. *До булави треба голова.* Ном. № 753. **Цвілі голови**. Глупцы. Ном. № 6303. 3) *м.* Предводитель, распорядитель. *Без голови військо гине.* Ном. № 751. 4) *м.* Должность: голова городской, сельскій. *Зібралась рада, голова щось торочив; один з.... селян обізвавсь....* О. 1861. VIII. 95. 5) *ж.* Глава, часть книги. К. Іов. XI. 6) Широкая часть прядильнаго гребня, гдѣ помѣщаются зубья. Сумск. у. 7) Часть топора возлѣ обуха. Сим. 24. 8) Въ срубленномъ деревѣ конецъ тотъ, который отъ корня. Сим. 24. 9) Раструбъ пастушьей трубы. Сосн. у. 10) **= Маточина.** Рудч. Чп. 250. 11) Часть гончарнаго круга. См. **Круг.** 11. Вас. 179. 12) Часть толчеи. См. **Стула походюча.** Шух. I. 162. 13) При раздѣлѣ кожъ между членами товарищества, изготовляющаго тулупы: кожа, съ которой начинаютъ раскладывать овчины для раздѣла. Вас. 155. 14) Названіе туза трефъ при игрѣ въ цигана. КС. 1887. VI. 466. 15 — **святоянська**. Повѣрье. Въ Ивановъ день ищутъ два сросшихся колоса ржи, корень которыхъ, по повѣрью, долженъ быть изъ чистаго серебра, похожій на человѣчью голову; корень этотъ и носитъ вышесказанное названіе. Чуб. I. 84. Ум. **Головка, голівка, головонька, голівонька, головочка, голівочка.** Очень часто употребляются какъ нѣжныя, ласкательныя. *Бідна моя головонька!* Ув. **Голови ще.** *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Головайчик, -ка, *м.* Раст. Trifolium rubens. *Л*в. 102. См. **Горішина 2.**

Голованчик, -ка, *м.* **= Голован̀ь 1.** *Гей, гей, та баранчику, гей, гей, голованчику.* Мил. 51.

Голован̀ь, -ня, *м.* 1) Съ большой головой. 2) Рыба: язь.

Головатень, -тня, *м.* 1) Раст. Centaurea Cyanus. Шух. I. 21. 2) Головатень. Раст. Echinops sphaerocephalus. Вх. Пч. II. 31.

Головатий, -а, -е. 1) Съ большой головой, головастый. *Такий здоровенний, головатий, банькатий, з закорюченим носом.* Стор. МПр. 156. *Чужі діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої — як паненята.* Ном. № 9240. 2) О растеніяхъ: съ большой головкой, кочнемъ. *Капуста головата.* Ном. № 261. (Мак) *поріс такий головатий.* Рудч. Ск. I. 52. 3) Умный, разумный. Рудч. Ск. II. 198. *Козарлюга дуже ручий, жвавий, головатий.* Мкр. Н. 30. 4) **— батько, — та мати**. См. **Батько, мати.** 5) **— круг.** Гончарный кругъ извѣстной конструкціи. См. **Круг 11.** Вас. 179.

Головатиця, -ці, *ж.* Рыба: Salmo hucho. Вх. Пч. II. 20. Самка Salmo hucho. Шух. I. 24. 223. (Самецъ См. **Головач**).

Головач, -ча, *м.* 1) **= Голован̀ь 1.** МВ. II. 13. 2) Рыба: Salmo hucho (самецъ). Шух. I. 24. 3) Рыба: cottus, бычекъ, головачъ. Вх. *Л*ем. 404. Вх. Пч. II. 19. 4) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 5) Верхъ шляпы клебанки. Вх. Зн. 25. 6) См. **Обіручний столець.** Вх. *Л*ем. 441.

Головачка, -ки, *ж.* Головастикъ. Вх. *Л*ем. 404.

I. Головень, -вні, *ж.* Большая голова. Аф. 362. *Як заснув Олоферн, то Юдифа к йому прийшла, цюк його в головень, аж із його душа вийшла.* Стар. вирш. (Аф. 362).

II. Головень, -вня, *м.* Рыба Squalius cephalus. Браун. 28.

Головенька, -ки, *ж.* 1) **= Головешка 1.** Гн. II. 17. 2) **= Головачка.** Вх. *Л*ем. 404.

Головеня, -няти, *с.* Головка. О. 1862. I. 72. *В головеняті у дитини.* О. 1862. I. 70.

Головешка, -ки, *ж,* 1) Головня. Ном. № 6558. 2) Вошь, Pediculus. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Головешечка.** Г. Барз. 458.

Головина, -ни, *ж.* **= Голова.** *Порубали Ігнаткові усю головину.* Закр. 72.

Головистий, -а, -е = Головатий 2. *Щоб моя капусточка була із кореня кореністая, а із листу головистая.* Ном. № 261.

Головиця, -ці, *ж.* 1) **= Голова.** *Буду драти паси од ніг до головиці.* Чуб. *Молодії молодиці, завивайте головиц.* Чуб. III. 47. 2) **= Дівич-вечір.** КС. 1883. II. 397, 399. 3) Головиця. Родникъ. Шух. I. 211. *Була там керниця-головиця — нора, якою з землі вода іде.* Шух. I. 221. 4) **= Головатиця.** Вх. Зн. 11.

Головиха, -хи, *ж.* Жена головы. О. 1861. XI. 112.

Головище, -ща, *с.* Ув. отъ **голова.** *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Головічка, -ки, *ж.* Раст. Trollius europaeus. Вх. Пч. II. 36.

Головка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **голова.** 2) Кочень капусты. *Дай же, Боже, час добрий, щоб моя капуста приймалась і в головки складалась.* Ном. № 261. 3) Маковка. *Баба головки з маку позрізувала.* Рудч. Ск. I. 53. 4) Шляпка гвоздя, винта, шворня. Рудч. Чп. 250. 5) Часть полоза у саней, загибающаяся къ верху. Сумск. у. 6) Часть гончарнаго круга. См. **Круг.** 11. Вас. 179. МУЕ. I. 57. (Черниг.). 7) Пачка, пучекъ очищеннаго и приготовленнаго для тканія сита волоса изъ конскаго хвоста. Вас. 152. 8) Особый родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 281. 9) мн. Девятая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка**. КС. 1887. VI. 463. 10) **— мертва.** Пт. Parus caudatus, долгохвостикъ, хвостовый ремезъ. Вх. Пч. II. 13. 11) **= Голова святоянська.** Чуб. III. 193.

Головкате письмо. Родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 303.

Головко, -ка, *м.* **= Голован 1.** 2) Названіе вола. Г. Барв. 242.

Головний, -а, -е. 1) Головной. *Головка хустка.* 2) Главный. *Всі головні догмати нашої віри.* Левиц. 3) Опасный, угрожающій смертью. *Не ходи по болоту, там місце головне, — не один уже наклав головою.*

Головник, -ка, *м.* 1) **= Голован 2.** Гадяч. у. 2) Убійца. МУЕ. III. 55. Вх. Зн. 11.

Головництво, -ва, *с.* Уголовное преступленіе, уголовщина, убійство. Шух. I. 33. *Від тої годиноньки, як головництво сталося, вона без ума.* Федьк.

Головниця, -ці, *ж.* **= Головиця 3.** Вх. Зн. 11.

Головня, -ні, *ж.* 1) **= Головешка.** Угор. Гн. II. 20. 2) **= Зана.** Вх. Пч. II. 37. *Як багато головні в пшениці, то буде мука чорна, як гречана.* Каменец. у. 3) Раст. Ustilago maydis L. U. Carbo Tul. ЗЮЗО. I. 140.

Головоїд, -да, *м.* **= Людоїд?** Гол. III. 40.

Головокрут, -ту, *м.* 1) Головокруженіе. Харьк. 2) Раст. Hilichrysum arenarium Dc. ЗЮЗО. I. 124.

Головонька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **голова.** 2) **= Головенька.** Гн. II. 20.

Головосік, -ка, *м.* также мн. **Головосіки**. Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Крестителя, 29 августа. Чуб. III. 254.

Головочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **голова.** Не бідна головочка. Не бѣдствую, живу хорошо. *Я вже двадцять літ замужем і не бідна головочка. Дай Боже, щобі моїм дітям так.* Г. Барв. 6. 2) мн. Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Головствення, -ня, *с.* **= Головосік.** Волынск. г.

Головувати, -вую, -єш, *гл.* Быть въ должности головы. Сим. 226.

Головуватий, -а, -е. О растеніяхъ: имѣющій головню 1. *Головувате просо.* Черк. у.

Головчастий, -а, -е. 1) **= Головатий 2.** Черниг. у. 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Kolb. I. 49, 48. Шух. I. 161.

Голов'яний, -а, -е. Головной. *Голов'яна хустка.* Кіев. у.

Голод, -ду, *м.* 1) Голодъ. *Вчи лінивого не молотом, а голодом.* Ном. № 11921. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Опухну з голоду.* Рудч. Ск. I. 2. *Нічого нам їсти — голодом сидіти.* Чуб. V. 886. *Ми мусіли бідувати голодом терпіти.* Гол. II. 465. 2) Раст. Rumex Acetosa L. Вх. Уг. 233.

Голодания, -ня, *с.* **= Голодування.**

Голодати, -даю, -єш, *гл.* **= Голодувати.**

Голоддя, -дя, *с.* Голодъ, голодовка. *Одно — безвіддя, другеє — голоддя.* АД. I. 131.

Голоден, -дна, -не = Голодний.

Голодити, -джу, -диш, *гл.* Морить голодомъ. *Сам себе Семен голодить та збірає гроші на хату.* Харьк. Тоже. **Голодом голодити**. ЕЗ. V. 102.

Голодівка, -ки, *ж.* Время голоданія, голодовка. *Спасівка-ласівка, а Петрівка-голодівка.* Ном. № 483.

Голоднеча, -чі, *ж.* Время голоданія, голодовка. *Зробив на світі він велику голоднечу: побив у полі хліб.* К. Псал. 240.

Голодний, -а, -е. 1) Голодный. *Не голодна корова, що під ногами солома.* Ном. № 5187. *Як собака голодний.* 2) **Голодне літо**. Безхлѣбное лѣто. **Голодний рік**. Голодный годъ. 3) **Голодна кутя**. Канунъ Богоявленія Господня.

Голодниця, -ці, голоднівка, -ки, *ж.* **= Здухвина.** Желех.

Голодно, *нар.* Голодно. *Той рік голодно було скрізь.* Каменец.

Голодня, -ні, *ж.* **= Голоднеча.** Ном. № 13451.

Голоднянка, -ки, *ж.* **= Голодниця.** Желех.

Голодовий, -а, -е. Голодный. *Голодовий рік.* Вх. Лем. 404.

Голодовина, -ни, *ж.* Плодъ шиповника. Вх. Пч. I. 12.

Голодраб, -ба, *м.* **= Голодранець.** Полт.

Голодраба, -би, *ж.* **= Голодрабка.** Зміев. у.

Голодрабець, -бця, *м.* 1) Возъ, необшитый лубомъ. 2) **= Голодранець.** Мир. Пов. I. 157. *Чого прийшли ви, голодрабці?* Котл. Ен. V. 69.

Голодрабий, -а, -е. 1) Необшитый лубомъ (о возѣ). *Голодрабий віз.* 2) Оборваный, голый, бѣдный. *Позбіралась у город голодраба шляхта.* Стор. МПр. 143.

Голодрабка, -ки, *ж.* **= Голодранка.**

Голодранець, -нця, *м.* Оборванецъ. К. ЧР. 336. *Еней прочумався, проспався і голодранців позбірав.* Котл. Ен. Вообще бѣднякъ.

Голодранка, -ки, *ж.* Оборванка.

Голодриґа, -ґи, *м.* и *ж.* Оборванецъ, негодяй. Желех.

Голодува́ння, -ня, *с.* Голоданіе.

Голодувати, -дую, -єш, *гл.* Голодать. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Голодний голодуєш цілий день.* Г. Барв. 451.

Голодюк, -ка, *м.* Голодающій. *К. П*С. 84.

Голокірка, -ки, *ж.* Безостая пшеница. Канев. у.

Голоколінець, -нця и голоколінок, -нка, *м.* **= Голодранець.** *Пани ж наші, пани голоколінці! Як ми в шинк, то й ви навздогінці.* Ном. № 1189. *Дайте сьому голоколінку, хоч із хліба скоринку.* Чуб. V. 583. Ум. **Голоколінчик.** КС. 1883. IV. 734.

Голоколосий, -а, -е. О хлѣбѣ: безостый. *Пшениця голоколоса.* Канев. у.

Гололедиця, -ці, *ж.* **= Голощік.** Вх. Зн. 11.

Голомовзик, -ка, *м.* **= Голомозько.** О. 1861. X. 56.

Голомозий, -а, -е. Плѣшивый, лысый. *Голомоза дитина. Дід твій лисий, а мати голомоза.* Ном. № 6319. *Багацько, як у голомозого чуприни.* Ном. № 7710.

Голомозина, -ни, *ж.* Лысина, плѣшь.

Голомозько, -ка, *м.* Плѣшивецъ, лысый человѣкъ. Ном. № 6156.

Голоморожжя, -жя, *с.* **= Голоморozзя.** *Збіжє вимолочують звичайно в-осени на голоморожю.* Шух. I. 166.

Голоморозzя, -зя, *с.,* **голоморозиця, -ці, голоморозь, -зі,** *ж.* Гололедица, морозная погода при отсутствіи снѣга. Желех. Вх. Зн. 11. *Голоморозь шкодить озимині.* Черк. у.

Голомша, -ші, *ж.* Раст. Triticum Spelta. Вх. Пч. 1L 36.

Голомшивий, -а, -е. 1) Плѣшивый. *Голомшива голова.* Борз. у. Употребляется въ презрительномъ смыслѣ. *Дуже ти голомшивий, щоб мене подужав.* Кобел. у. 2) Безостый, безусый (о хлѣбахъ). Угор.

Голоправда, -ди, *м.* и *ж.* Правдивый мужчина, правдивая женщина. *Він на ню звіряв усе, а вона й не мошенниця — голоправда все.* Зміев. у.

Голопузий, -а, -е. Съ голымъ животомъ. 2) Въ иносказательномъ значеніи: бѣдный, ободранный, несчастный. *Голопузі ви пуцьверинки, а не козаки.* Стор. МПр. 144.

Голопузя, -зяти, *с.* 1) **= Голопуцьок.** 2) Бѣднякъ, оборвышъ. Вх. Зн. 11.

Голопуп, -па, *м.* **= Голопуцьок.** Вх. Лем. 404.

Голопупий, -а, -е. 1) Съ обнаженнымъ пупомъ. 2) **= Голопузий 2.**

Голопуцьок, -цька, *м.* 1) Неоперившійся птенецъ. 2) Переносно: ребенокъ. *Діти голопуцьки, як горобенята, бігають по улиці.* Г. Барв. 416.

Голоп'ятий, -а, -е. Съ голыми пятками, въ рваныхъ, безъ подошвъ сапогахъ; переносно: бѣднякъ. *Було як на полювання їде, то біля його панів та панків голоп'ятих, таких, що йде в чоботях, а пучки на піску й знать, — сила.* О. 1862. V. 105.

Голоруч, *нар.* 1) Голыми руками. *Вхопив жарину голоруч.* 2) Съ пустыми руками. *Хто ж продасть, як піду я голоруч? дайте грошей.* Каменец. у.

Голос, -су, *м.* 1) Голосъ. *Козацьким голосом гукає.* ЗОЮР. I. 217. *Почула Леся Кирила Тура голос. К.* ЧР. 136. **На такий голос.** Такимъ голосомъ. *Питає його на такий саме голос, як у дочки.* Чуб. II. 201. У голос. Громко. *Ой прийшли до Дунаю та у голос гукнули.* О. 1862. X. 2. *Плаче-плаче, а далі й заридає у голос.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Іван у голос тужить.* О. 1861. IV. 62. **У голос ударились**. Заплакали громко. Г. Барв. 58. Иногда въ томъ же значеніи совсѣмъ безъ глагола. *Батько і мати бачуть лихо, та в голос.* ХС. VII. 455. *Справді робиться страшно. Деякі вже й у голос.* Г. Барв. 207. **Не своїм голосом**. Громко, испуганно, неестественно. *Кричить не своїм голосом.* Ном. № 3460.

У свиний голос. Несвоевременно; чаще всего: очень поздно. Ном. № 7797. **Подати голос**. Отозваться. *Марина перша було подає голос.* Левиц. I. 112. **В один голос**. Одинаково. *Чи можна ж, щоб стільки людей брехало та все в один голос?* **На голос**. Громко. *Брат читає коло стола на голос.* Федьк. Ум. **Голосок, голосочок, голосонько.** *Кого я люблю — по голосоньку пізнаю.* Чуб. V. 1067.

Голосина, -ни, *м.* Голосище, огромный голосъ. Чуб. II. 581.

Голосити, -шу, -сиш, *гл.* 1) Голосить, рыдать, вопить. *Голосить неначе по мертвому.* Ном. *Біга Катря боса лісом, біга та голосить.* Шевч. 87. **Голосом голосити**. Громко плакать. *Ой там по над яром козак сіно косить, а дівчина у долині голосом голосить.* Мет. 17. 2) Издавать высокій или унылый звукъ, шумѣть, гудѣть. *Стук, гармидер, — свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Сині хвилі голосили.* Шевч. 386. *Нехай хоч дзвін голоситиме про нас до Бога.* Левиц. I. 375.

Голосіння, -ня, *с.* Плачъ, рыданіе, жалобное причитаніе. *Мати не почула її голосіння, що так і ридає.* Кв.

Голосний, -а, -е. 1) Громкій, голосистый, звучный. *Отець Хома вага голосний.* Шевч. 503. *Голосний, як дзвін та дурний, як довбня.* Ном. № 6313. *Голосна гармата.* Шевч. 450. *Голосна луна розляглась серед тихої ночі.* Левиц. I. 109. 2) Гласный (о звукахъ рѣчи). Левиц. I. 163. О. 1862. I. 67. Ум. **Голосненький.**

Голосник, -ка, *м.* Отверстіе въ серединѣ деки бандуры, гитары, въ дудкѣ и т. п. КС. 1882. VIII. 281.

Голосниця, -ці, *ж.* 1) ? *Я ж його* (пристріт) *викликаю.... з вух, з під вух, з голосниць, з під голосниць.* ЕЗ. V. 52. 2) Вертикально стоящее бревно въ куполѣ гуцульской церкви. Шух. I. 117.

Голоснійшати и голоснішати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться громче, звучнѣе. *Разом з пташиними піснями голоснішає пісня дівоча.* Левиц. I. 339.

Голосно, *нар.* Громко, звучно. *У кобзу грає, вигравав, голосно співає.* Мет. 443. Ум. **Голосненько.** *Біжи, коню, до нового двору, ой заржи голосненько.* Чуб. V. 1008.

Голосок, -ска, *м.* Ум. отъ **голос.**

Голосонько, -нька, *м.* Ум. отъ **голос.**

Голосочок, -чка, *м.* Ум. отъ **голос.**

Голостьоб, -бу, *м.* Возвышенное мѣсто безъ растительности.

Голосува́ння, -ня, *с.* Голосованіе, баллотировка.

Голосувати, -сую, -єш, *гл.* Голосовать, баллотировать. **— на кого**. Подавать свой голосъ за кого.

Голосуха, -хи, *ж.* Та, которая голосить? Голосистая пѣвица? Молодежь вызываетъ пѣсней дѣвушку на улицу: *Вийди, вийди, Марусенько, наша голосухо!* Мил. 64.

Голота, -ти, *ж. соб. Толь,* бѣдняки. *Не йди туди, вражий сину, де голота п'є.* Чуб. V. 955. Ум. **Голотонька.** Чуб. V. 1016.

Голотеча, -чі, *ж.* Въ выраженіи**: на голотечі = Голотіч.** Желех.

Голотіч, *нар.* Подъ открытымъ небомъ. Вх. Зн. 11.

Голотовода, -ди, *м.* Предводитель голоти, голи, бѣдняковъ. У Кулиша: *Сього тверезого голотоводу* (Наливайка) *опасується вже роздратувати.* К. ЦН. 168. *Дурний голотовода Ганжа.* К. Бай. 67.

Голотонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **голота.**

Голоцванок, -нка, *м.* **= Голопуцьок.** Екатериносл.

Голоцюцьок, -цька, *м.* **= Голопуцьок.** *Повне гніздо горобиних голоцюцьків.* Левиц. Пов. 150.

Голочванько, -ка, *м.* Убогій франтъ, бѣднякъ, желающій чваниться франтовствомъ.

Голочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **голка.**

Голошіння, -ня, *с.* **= Голосіння.** Желех.

Голощік, голощок, -щоку, *м.* Гололедица; ледъ обнаженный отъ снѣгу. *На Дніпрі голощік: волами не проїдеш, хиба конячкою.* Золотонош. **Голощоком узяти**. Придавить морозомъ непокрытую снѣгомъ землю. Волынск. *Голощоком як візьме, то померзне картопля у землі.* НВолын. у. **Голощоком узятися**. Покрыться льдомъ. *Земля у цю осінь узялась голощоком.* Полт.

Голуб, -ба, *м.* 1) Голубь. *Ходить голуб сивий волохатий.* Мет. 10. *Печені голуби не летять до губи.* Ном. № 7185. 2) Ласкательное: голубчикъ. *Прости мені, мій голубе, мій соколе милий.* Шевч. Ум. **Голубець, голубчик, голубчичок, голубонько, голубок, голубочок.** *Ой голубчичок гуде, а голубка не знає.* Мет. 78.

Голубаня, -ні, *ж.* Названіе коровы. *Ой казала голубаня сірому бичкові.... ти у зимі у саночках, а літі у плузі, а я собі, голубаня, вірикую в лузі.* Шух. І. 198.

Голубеня, -няти, *с.* 1) Голубенокъ. 2) Ласкательное слово. Ум. **Голубенятко, голубеняточко.** *Діточки ж мог, голубеняточки.* Мил. 221.

Голубець, -бця, *м.* 1) Ум. отъ **голуб.** *Лучний нині горобець, як завтра голубець.* Ном. № 7295. *Прилетів голуб з чорної хмари, забив голубця, розлучив з пари.* Мет. 107. 2) Сдѣланная изъ тѣста и испеченная фигура птицы; такіе **голубці** пекутся 9-го марта въ день 40 святыхъ; тоже, что и жайворонки въ этотъ день. Маркев. 2. 3) Искусственная птица: туловище изъ скорлупы яйца, голова изъ воску, а крылья и хвостъ изъ цвѣтной бумаги; эти **голубці** висять *въ* сельскихъ хатахъ передъ образами. Шух. І. 100. Иногда дѣлаются цѣликомъ изъ бумаги. Стор. II. 110. 4) Могильный крестъ съ крышкою сверху. Конот. у. 5) Особое на въ танцахъ. *Як окочу голубця ще й принаджу молодця.* Чуб. V. 10. *Нагиналась, виправлялась, взявшися у боки, голубцями личкувала да где мудрі скоки.* Мкр. Н. 29. 6) Раст. Vaccinium uliginosum L. Анн. 371. 7) *мн.* Кушанье: пшенная каша (также крупы: овсяныя, пшеничныя, кукурузныя) завернутая въ капустные листья и изжаренная съ приправами въ постномъ или скоромномъ маслѣ. Маркев. 158. Чуб. VII. 441. МУ*Е. III.* 56. Kolb. I. 50. Шух. І. 143.

Голубий, -а, -е. 1) Голубой. *В голубий жупан приберися.* Макс. (1849) 108. 2) О масти вола: темно-сѣрый. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Голубенький, голубесенький.** *А хто любить чорні очі, а я голубенькі.* Мет. 16.

Голубина, -ни, *м.* **= Голуб.** *Ой вилітає голубина з України, вироняє сизе перо на долині.* Чуб. V. 131.

Голубинець, -нця, *м.* Раст. Empetrum nigrum L. Анн. 132. *Гнав пінную на курдимон,.... дягиль, троянду, голубинець.* Мкр. Г. І. 69.

Голубиний, -а, -е. 1) **= Голуб'ячий.** *Крила.... голубині.* К. Псал. 127. 2) Переносно: незлобивый, кроткій. *Уродилася Настуся — серце голубине.* К Досв. 92.

Голубинячий, -а, -е = Голуб'ячий. Мил. М. 96.

Голубити, -блю, -биш, *гл.* 1) Ласкать, нѣжить, *лелѣять*, голубить. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 176. *Галя його заспокоювала, голубила, пригортала.* Мир. ХРВ. 389. 2) *Лелѣять*, питать (мысли, надежды). *Голубити в серці надії великі.* К. Досв. 29. *Голублячи такі думки в серці.* Мир. ХРВ. 71.

Голубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Нѣжиться, ласкаться, голубиться. *Нам можно без гріха і любитися і голубитися.* Кв.

Голубиця, -ці, *ж.* 1) Голубица, голубка. *Подай мені лука й три стрілиці, бо я й побачив три голубиці.* АД. І. 149. 2) *Ласкательное слово. Ідеш від нас, о царице, іди, іди, голубице!* Чуб. III. 253.

Голубів, -бова, -ве. Принадлежащій или свойственный голубю. *Прилетіли синиці, голубові сестриці.* Грин. III. 667.

Голубінка, -ки, *ж.* Родъ грибовъ. МУЕ. І. 107. Agarictis russtila. Желех. **Голубіння, -ня**, *с.* 1) **= Голублення.** Желех. 2) *Лелѣяніе* (надеждъ, мыслей). *Голубіння веселих надій.* Мир. ХРВ. 353.

Голубісінький, -а, -е. Совершенно голубой. Аф. 363.

Голубіти, -бію, -єш, *гл.* Быть голубымъ, голубѣться. *По над маківками метелики в'ються і скрізь проти сонця ясно голубіють.* О. 1861. XI. 14.

Голубка, -ки, *ж.* 1) Голубка, голубица. *Там сидить голуб із голубкою.* Мет. 107. 2) Ласкательное слово. *А вона, моя голубка, нічого не знає.* Шевч. *Пестить було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная....* Г. Барв. 107. Ум. **Голубонька, голубочка.**

Голубкатися, -каюся, -єшся, *гл.* **= Голубитися.** Св. *Л.* 271.

Голублення, -ня, *с. Ласканіе, лелѣяніе*, голубленіе. *За голубленням та за милуванням не зчулись, як і ніч минулася.* Кв.

Голубник, -ка, *м.* Голубятня. Харьк. Ум. **Голубничок.** *Голубонька з голубничку, лине.* К. Досв. 120.

Голубо, *нар.* Голубымъ цвѣтомъ. *Жито половів, а в житі купка льону голубо цвіте.* МВ. І. 14.

Голубок, -бка, *м.* 1) Ум. отъ **голуб.** 2) **= Голубець 3.** *Лебед.* у.

Голубонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **голубка.**

Голубонько, -ка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голубочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **голубка.**

Голубочок, -чка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голубоцвітовий, -а, -е. Голубого цвѣта. Встрѣчено у М. Вовчка: *Очиці голубоцвітові ясненькі.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Голубці. См. **Голубець.**

Голубця, -ці, *ж.* Голубыя нитки. *Хустки.... перетикані заполоччу та голубцею.* Мет. 190.

Голубчик, -ка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голубчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голуб'я, -яти, *с.* **= Голубеня.** Мил. 219. Грин. III. 491. Употребляется какъ ласкательное слово. *Ой ви, дітки мої, мог голуб'ята!* Шевч. 183. Ум. **Голуб'ятко, голуб'яточко.** *Сполохнуться голуб'яточка та й стихнуть.* МВ. І. 46.

Голуб'ятник, -ка, *м.* 1) Постройка для голубей, голубятникъ. 2) Родъ коршуна.

Голуб'яточко, -ка, *с.* Ум. отъ **голуб'я.**

Голуб'ячий, -а, -е. Голубиный.

Голуза, -зи, и пр. **= Галуза и пр.**
Голь, -лі, *ж.* Голь, бѣднота. *Голь нещадима.* Ном. № 1513.
Голька, -ки, *ж.* Безостая пшеница. Вх. Уг. 233.
Гольонка, -ки, *ж.* Трубчатая кость. Черниг. у.
Гольопа, -пи, *ж.* Задъ (у лошади). Вх. Пч. І. 14.
Гольтіпа, -пи, *ж. соб.* **= Голота.** *Іще там єсть до півдесятка* (війська), *но дріб'язок і гольтіпа.* Котл. Ен. VI. 19.
Гольтіпака, -ки, *об.* Голякъ, бѣднякъ, оборванецъ. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. І. 16. Ув. **Гольтіпачище.** Аф. 363.
Гольтяй, -тяя, *м.* и пр. **= Гультяй, и пр.** *Ти — кріпак, гольтяй поткнешся до багатирки?* Г. Барв. 84.
Гольтяпа, -пи, гольтяпака, -ки, *ж.* **= Гольтіпа, гольтіпака.** *Все з тих гольтяпак, що, попропивавши худобу, служили в козаків по дворах.* К. ЧР. 185.
Гольцем, *нар.* **= Гільцем.** *Покинула мене гольцем голого.* НВолын. у.
Голюк, -ка, *м.* Голый человѣкъ, голышъ, голякъ. Чуб. V. 584.
Голюра, -ри, *ж.* Въ сказкѣ цыганъ такъ называетъ инструментъ для бритья. *Чи се голюра?... Підголи мене трохи.* Рудч. Ск. II. 184.
І. Голя, (лі, *ж?*) Обнаженная вершина горы. Вх. Лем. 404.
ІІ. Голя, -ляти, *с.* **= Голопуцьок 1.** Вх. Уг. 233. Ум. **Голятко.** Вх. Уг. 233.
Голяк, -ка, *м.* 1) Бѣднякъ, голякъ. Кіев. Чуб. V. 1042. 2) Бритва. Вх. Лем. 404.
Голяка, *нар.* 1) Нагишомъ. *По кропиві голяка.* 2) Въ неразведенномъ видѣ, цѣльнымъ. *Він спирт голяка п'є.*
Голяр, -ра, *м.* **= Голій.** Вх. Лем. 404.
Гомбички (*ед. ч.* **гомбичка**, *ж?*) Металлическія пуговки. Гол. Од. 81.
Гомелуватий, -а, -е. Уродливо кудрявый (о соснѣ). *Гомелувата сосна.* Мнж. 178.
Гомзатися, -заюся, -єшся, *гл.* Ворочаться, копошиться. *Чого гомзаєшся за столом, наче блохи кусають?*
Гомила, -ли, *ж.* Верзила, дубина. *Там така гомила, аж під стелю заввишки.* Старобѣльск. у.
Гомівка, -ки, *ж.* **= Гомілка.** Вх. Зн. 11.
Гомілка, -ки, *ж.* Голень. Мнж. 178. Ум. **Гомілочка.** *Їжте курча, — беріть гомілочку.* Зміев. у.
Гомін, -мону, *м.* Говоръ, крикъ, шумъ. *Гомін справили такий, мов справді на бенкеті.* К. ЧР. 135. *Ну, хлопці, в дорогу! та чуєте — без гомону.* Шевч. 177.
Гомінка, -ки, *ж.* Разговоръ. *Один парубок хотів погомоніть з дівчиною.... почав так: «Чи ваші кури несуться?» — Несуться. — «І наша одна сіра несеться». Тілько й гомінки було.* Грин. І. 230.
Гомінкий, -а, -е. Громко говорящій, звучный. *Торжища гомінкі.* К. ДЗ. 6.
Гомок, (-мка?), *м.* Куча земли, бугоръ. Вх. Лем. 404.
Гомоніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) Говорить. *Зібралася уся громада, посіли, гомонять.* Гліб. *Дай тобі, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада тебе слухала.* Ном. № 13590. **Руками гомоніти**. Шутливо: писать. Ком. Пр. № 870. 2) Шумѣть, кричать; производить глухой шумъ. *Кажи, та не гомони дуже. Сині хвилі гомоніли.* Шевч. *Гомоніла Україна.*

Шевч. *Широкий Дніпр не гомонить.* Шевч. 28. *Байрак гомонить.* 3) Поговаривать. *От і тепер гомонять, що Трубихівна ходить до своїх сиріт дітей.* Левиц. І. 116.

Гомонливий, -а, -е. 1) Говорливый, болтливый, разговорчивый. *То був дуже гомонливий, а то й на мову не дається.* Лубен. у. *Параска знов весела і гомонлива.* Г. Барв. 107. 2) Шумный.

Гомонуха, -хи, *ж.* Говорунья. *Ішла баба гомонуха.* Ном. № 12522.

Гомонючий, -а, -е = Гомонливий. *Гомонючий чоловік.* Харьк. у.

Гомшити, -мшу, -шиш, *гл.* Колотить, бить. *За тую локшину тато маму гомшили.* Ком. Пр. № 95.

Гондоли, -дол, *ж. мн.* Салазки для вытаскиванія льда изъ воды.

Гонения, -ня, *с.* Гоненіе, преслѣдованіе. К. МХ. 34.

Гонець, -нця, *м.* 1) **= Гінець.** 2) Раст. Sebum acre L. ЗЮЗО. І. 136.

Гони, -гін, гонів и гоней, *м.* и *ж. мн.* Первоначально: длина вспаханнаго поля: вспаханный участокъ въ длину; а затѣмъ, мѣра поля и вообще пространства въ длину различной величины отъ 60 саж., и болѣе: **добрі гони** — 120 саж., **середні** — 80 саж., **невеликі** — 60 саж. Вас. 197. Кот. Ен. сл. 7. Въ Одесскомъ уѣздѣ до 160 саж. *Орав нага переліг і потом обливався.... А гони гнав та й гнав, назад не озирався.* К. ДЗ. 12. *Пішли вони по первому покосові до половини гін.* Грин. І. 118. *Чия пшениця, що довгії гони? Це ж того козака, що чорнії брови.* Чуб. V. 103. *Пройшовши відсіль гонів двоє....* Котл. Ен. III. 38. *Прудко біжить та річка гоней із двадцять.* МВ. II. 74. Ум. **Гінки, гіночки.** НВолын. у. *Їдні гінки засіяв пшеницею.* НВолын. у.

Гонивітер, -тра, *м.* **= Вертипорох.** Вх. Зн. 6.

Гонитва, -ви, *ж.* 1) Погоня. *Ні, струни сі ослабли, заніміли в моїм буянні кримськими степами, в гонитвах за прудкою татарвою.* К. Бай. 11. 2) Гоненіе. Св. *Л.* 107.

Гонитель, -ля, *м.* 1) Гонитель. *От з того часу і став на неї гонителем.* Кв. *Один Грицько, другий Андрій, на віру гонитель.* ЗОЮР. І. 315. 2) Гоняющійся за чѣмъ, любитель чего. *Наші родителі за тим не гонителі.* Ном. № 5147. 3) Сгонщикъ людей на работу, на сходъ. Черниг. Подольск. 4) Надсмотрщикъ за работами въ полѣ. Рк. Левиц. 5) Вѣтрогонъ, шалунъ, непосѣда, сорви-голова. *За цими гонителями і хати не натопиш.* Брацл. у.

Гонителька, -ки, *ж.* 1) Гонительница, преслѣдующая. Желех. 2) Ганяющаяся за чѣмъ, любительница чего. *Я на ті оселедці не гонителька.* Пирят. у. 3) Шалунья, непосѣда. Брацл. у.

Гонительство, -ва, *с.* Гоненіе, преслѣдованіе. К. XII. 130.

Гони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* **= Гнати.** *Людей гонили силою на присягу.* ЗОЮР. І. 137. *Пророків вони вбиватимуть та гонитимуть.* Єв. *Л.* XI. 49.

Гони́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* 1) **= Гнатися 1 и 2.** *Шось за парень за волом гонився.* Мкр. Н. 47. 2) **— з ким.** Гнать что. *Паші нема, — уже він гонився з телятами на городи.* Зміев. у. 3) Имѣть случку. Kolb. І. 65. 4) **— з розумом.** Размышлять, раздумывать. *Він ся з розумом гонит що робити.* Вх. Зн. 11.

Гониця, -ці, *ж.* 1) Корова во время течки. 2) Сладострастная женщина. Желех.

Гонишний, -а, -е. — на сітка. Родъ рыболовной сѣти, на которую нагоняють рыбу. Браун. 12.

Гоній, -нія, *м.* Избранное, въ числѣ нѣсколькихъ, крестьянскимъ обществомъ лицо, на обязанности котораго лежитъ собирать въ волость крестьянъ для взноса податей. (Харьк?).

Гонінник, -ка, *м.* Пастухъ (въ полонинахъ), перегоняющій овецъ изъ комори въ струнку, гдѣ ихъ доятъ. Шух. І. 193.

Гоніння, -ня, *с.* Гоненіе. Шух. І. 227.

Гонір, -нору, *м.* = **Гонор.** Стор. МПр. 46.

Гонкий, -а, -е. 1) = **Гінкий.** *Тонка, гонка ще й висока, листєм широка.* Грин. III. 199. 2) Быстрый (о лошади). *Коні гонкі як вітер.* Рк. Левиц.

Гонобити, -блю, -биш, *гл.* 1) Устраивать, дѣлать какъ слѣдуетъ: удовлетворять, доставлять удовольствіе, употреблять на что. *Де що не заробе, усе в хазяйство гонобить.* 2) Лелѣять. *Вона гонобила надію у серці.* Мир. Пов. L 126.

Гоном гнати. См. **Гнати.**

Гонор, -ру, *м.* Самолюбіе, гоноръ. Рудч. Ск. II. 203. *Шляхтич за гонор уха рішився.* Ном. № 4211. 2) Честь, почеть. *Служить Семен, служить, а гонору йому все таки нема.* О. 1861. XI. 30. *Доп'явшись до високих титулів та великих гонорів.* К. XII. 125.

Гонористий, -а, -е. Самолюбивый, гордый. *Такий гонористий став, що й чарки з тобою не вип'є.* Правоб.

Гонорний, -а, -е = Гонористий. *Не був такий гонорний, уступив до того ґазди.* Гн. I. 88.

Гоноровий, -а, -е. Благородный, знатный. *Я гоноровий шляхтич.* Стор. I. 188.

Гоноровитий, -а, -е = Гонористий. К. XII. 114. *Онисько дід гордий і гоноровитий.* Левиц. Пов. 226.

Гонорство, -ва, *с.* Самолюбів. *Ляхи з лукавства та з гонорства зведуться на нивіть що.* Стор. МПр. 46.

Гонорува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Тщеславиться, гордо держать себя. *Як з мужиків вилізе в підпанки, то вже так і гонорує: простому чоловіку і руки не подасть.* Волынск. у.

Гоноруватися, -руюся, -єшся, *гл.* = **Гонорувати.** *Сидить дівка на постелі та ся гонорує.* Чуб. V. 156.

Гонт, -ту, гонтарь, -ря, гонтовий и пр. **= Ґонт и пр.**

Гонук, -ка, *м.* = **Онук.** Грин. III. 530.

Гончак, -ка, *м.* 1) Пловучая мельница. *Левч.* 70- 2) Родъ судна. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Гончаренко, -ка, *м.* Сынъ горшечника. Аф. 364.

Гончариха и ганчариха, -хи, *ж.* Жена горшечника. Аф. 464.

Гончарище и ганчарище, -ща, *м.* Ув. отъ **гончарь.** Грин. III. 683.

Гончарівна, -ни, *ж.* Дочь горшечника. Аф. 364.

Гончарний і ганчарний, -а, -е = Гончарський. *Глина гончарна.* Вас. 182.

Гончарня и ганчарня, -ні, *ж.* Горшечный заводъ.

Гончаровий и ганчаровий, -а, -е. Принадлежащій, свойственный горшечнику. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148.

Гончарство и ганчарство, -ва, *с.* Горшечное ремесло. О. 1862. V. 20. Шух. I. 259.

Гончарський і ганчарський, -а, -е = Гончаровий. Єв. Мт. XXVII. 7, Шух. I. 259. *Глина ганчарська.* Вас. 177.

Гончарь и ганчарь, -ря, *м.* 1) Горшечникъ; выдѣлывающій, продающій глиняную посуду. Вас. 177. **— білий**. Выдѣлывающій гончарныя издѣлія изъ глазури. Вас. 177. 2) Гончарь. Раст. Lycopodium clavatum. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Гончарик.**

Гончарювати и ганчарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Заниматься горшечнымъ ремесломъ. Аф. 364.

Гончий, -а, -е. О собакахъ: **гончій**. Употребляется какъ существительное: гонча. *Левч.* 151.

Гонько, -ка, *м.* Раст. Cichorium intybys, цикорій дикій. Вх. *Лем.* 404.

Гоня, -ні, *ж.* Тоже, что и **гони** (см.) и употребляется преимущественно именно въ указанной формѣ мн. ч. *За гоню блоху б'є, а під носом ведмідь реве.* Ном. № 6615.

Гоняйло, -ла, *м.* Названіе одного изъ играющихъ въ игрѣ плаз. Ив. 19.

Гоп! *меж.* Подражаніе звуку отъ топанья при прыжкѣ или пляскѣ. *Ой гоп, того дива! Наварили ляхи пива.* Шевч. 158.

Гопак, -ка, *м.* Родъ танца. *Гопака вдарити. Побравшись у боки, вибивають під бандуру гопака веселії злидні.* К. ЧР. 259.

Гопати, -паю, -єш, *гл.* Топать, прыгая или танцуя.

Гопи, *мн.* Употребляется въ выраженіи: **вдарити в гопи** — танцовать. *Поставимо в копи та вдаримо в гопи.* Ном. № 10173.

Гопка, -ки, *ж.* Шутливо: ребенокъ. *Як увійду в хату поночі та боюсь же, боюсь! — Мала гопка? Боїшся!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гопкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Прыгать, топать, прыгая. Вх. *Лем.* 404. 2) *Як уже вийдуть на улицю, то то вже співают дівчата, а хлопці гопкают дружби.* Грин. III. 510.

Гопки, *меж.* 1) Выражаетъ скаканіе, прыганіе, топаніе въ танцѣ. *Гопки, рижа! а в рижої і духу нема.* Ном. № 1844. *Пізно старого кота учить гопки.* Ном. № 3222. *Та вижнемо жито до самого краю, поставимо в копки та вдаримо в гопки.* Грин. III. 137. 2) **Стати гопки**. Подняться на дыбы (о лошади). *Копі.... як замордуються, як стануть гопки.* ХС. VII. 455.

Гопцювати, -цюю, -єш, *гл.* 1) Танцовать, плясать, топая. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють.* Г. Арт. (О. 1861. III. 102). 2) Скакать (о лошадяхъ). *Під гаківницями гопцюють коні.* К. ЦН. 169.

Гора, -ри, *ж.* 1) Гора, возвышенное мѣсто. *Як схоче, то й на гору повезе, а не схоче, то й з гори не спустить.* Ном. № 2697. *Порівняє гори з долинами, а багатих з убогими.* Ном. № 1605. *Я б і гори покотив.* Все сдѣлалъ бы. Ном. № 5381. **Лиса гора**. Гора съ обнаженной вершиной, — согласно народнымъ повѣрьямъ обычное мѣсто собранія вѣдьмъ и чертей. Чуб. I. 199. *І на мудрім дідько на лису гору їздить.* Ном. № 6502. **Золота гора, золоті гори**. Несмѣтное богатство. *Се їм золоту гору, та й ту рознесуть.* Ном. № 10821. *Золотії гори обіцяє.* Прельщаетъ невѣроятными обѣщаніями. Ном. № 4526. 2) Чердакъ въ постройкахъ. Чуб. VII. 388. МУЕ. I. 88. (Черниг.). *Лисичка зробилась кішкою, та з хати та на гору.* Рудч. Ск. I. 30. *Купив чоботи, надів у неділю, а ті узяв да на гору закинув.* Рудч. Ск. I. 213. 3) О рѣкѣ: верховье, верхнее теченіе. *Вітер з гори дме,* т. е. по теченію. 4) Родъ игры. Грин. III. 115. 5) **Брати гору**. Одерживать верхъ надъ кѣмъ либо, одолѣвать. *Здоров'я почало брати гору.* К. ЧР. 180. 6) **Брати горою**. Пѣть басомъ высокія ноты; пѣть первымъ басомъ.

Ти бери горою, а я буду окселентувати. 7) **До гори, у горі, у гору**. См. **Догори, угорі, угору.** Ум. **Гірка, гіронька, гірочка.** Грин. III. 44. Горонька.

Горазд, -ду, *м.* **= Гаразд, -ду.**

Гораздувати, -дую, -єш, *гл.* Жить въ довольствѣ, въ богатствѣ. *Від того часу зачали гораздувати і до днесь гораздуют.* Гн. II. 187.

Горальня, -ні, *ж.* **= Горільня.** Рудч. Чп. 29.

Горар(ь), -ря, *м.* *Лѣсникъ въ горахъ.* Вх. Уг. 233.

Горання, горати и пр. См. **Орання, орати и пр.** Грин. III. 409, 410.

Горб, -ба, *м.* 1) Бугоръ, пригорокъ, курганъ. *Вирубала дручок та стала на горбі.* Рудч. Ск. I. 17. 2) Горбъ. *Старість не прийде з добром: поли не з кашлем, то з горбом.* Ном. № 13954. Ум. **Горбик, горбок, горбочок.** *На горбику під вербами сиділа купа дівчат.* Левиц. I. 18. *Виори, синку, горбки і долинку.* Чуб. III. 451. *На плечах горбок має.* Ном. № 9116.

Горбака, -ки, *ж.* Холмъ, возвышенность. *Сюдою їхати — горбака, а тудою — рівно.* НВолын. у.

Горбань, -ня, *м.* Горбунъ.

Горбастий, -а, -е. Холмистый. *Горбастий цвинтарь у молодого лікаря,* т. е. многіе умираютъ. Ном. № 13933.

Горбатий, -а, -е. 1) Горбатый. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. № 3221. Притулив горбатого до стіни. Сказалъ что-либо несообразное, сдѣлалъ неудачное сравненіе. Ном. № 13079. 2) **— та труна.** Гробъ съ выпуклой крышкой. Мил. 168. Ум. **Горбатенький.**

Горбатіти, -тію, -єш, *гл.* Дѣлаться горбатымъ. Употребляется въ значеніи: беременѣть (въ пословицахъ). *Дай, Боже, багатіти та спереду горбатіти* (пожеланіе новобрачной).

Горбик, -ка, *м.* Ум. отъ **горб.**

Горбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Сгибаться, горбиться.

Горбоватий, -а, -е. Выпуклый. Мнж. 178.

Горбовина, -ни, *ж.* 1) Возвышенность, выпуклость на поверхности земли. Г. Барв. 136. 2) Выпуклость на какой-либо вещи, напр. на древесномъ стволѣ. Волч. у.

Горбок, -бка, *м.* Ум. отъ **горб.**

Горбочок, -чка, *м.* Ум. отъ **горб.**

Горгач, -ча, *м.* Родъ съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 11.

Горгонія, -нії, *ж.* Георгина. Правобер.

Горда, -ди, *ж.* **= Орда.** АД. I. 117. *Наступає горда.* Лукаш. 123.

Горделивий, -а, -е. Гордый. *Такі се в нас панотчик не горделиві були, не так, як тоті нові панотці.* Федьк.

Гордий, -а, -е. 1) Гордый, спесивый, надменный. *Горда душа в убогім тілі.* Ном. *Люде горді; горді очі; думи горді; пішов гордою ходою.* 2) Величественный. *Ой з-за гори, з-за крутої горде військо виступає.* Млр. Лит. Сб. 193.

Гордина, -ни, *ж.* Раст. Viburnum Lantana, гордовина. Вх. Пч. II. 37.

Гординець, -нця, *м.* Татаринъ изъ орды. К. Дз. 9. К. ЦН. 226.

Гординський, -а, -е = Ординський. *Трупом полягла гординська сила.* К. ЦН. 173.

Гординя, -ні, *ж.* 1) Гордость, чванливость. *Як з мужика пан, то і гординя.* Ном. № 1267. 2) Гордость, то, чѣмъ можно гордиться. *Волики мої круторогі, гордине наша, товариші наші.* Г. Барв. 141. 3) Гордый человѣкъ. *Чи правда, що тая гординя та в тобі закохався?* МВ. (О. 1862. III. 48).

Гордити, -джу, -диш, *гл.* Пренебрегать. *Знати, вона мною гордить.* Голов. *Убогими не гордили.* Драг. 169.

Гордитися, -джуся, -дишся, *гл.* Гордиться. Чуб. V. 496. Грин. III. 212.

Гордівник, -ка, *м.* Гордый человѣкъ, гордецъ. *Сумує собі гордівник мовчки.* Г. Барв. 456.

Гордівниця, -ці, *ж.* Гордая женщина.

Гордій, -дія, *м.* **= Гордівник.** Г. Барв. 456.

Гордість, -дости, *ж.* Гордость. *Нема в його ні крихти гордости.* К. ЧР. 74. *Почала його розбірати така гордість, що всіх людей, всіх панів і міністрів, і простих хлопів мав за нізащо.* ЕЗ. V. 115.

Гордо, *нар.* Гордо, надменно. *А син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив.* Шевч. 613. *Поводиться гордо.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Устань, Господи, щоб злющі гордо не неслися.* К. Псал. 19.

Гордовать, -ті, *ж.* Раст. Malva crispa. *Лв.* 100. См. **Гордовина.**

Гордовина, -ни, *ж.* Раст. а) **= Гордина.** ЗЮЗО. I. 141. Вх. Пч. II. 37. б) Malva crispa. Вх. Пч. I. 11. *З инших овочів найбільше ідять вигині, дальше дерен, черемху, гордовину*. МУЕ. I. 109. *Пішов у ліс... Чи горіх знайде хлопець, чи китицями гордовину....* Св. *Л.* 211. *Ой у городі та гордовина, на гордовині та зозуленька.* Чуб. V. 727. 2) **= Гордівниця.** *Ой дівчино-гордовино, гордуєш ти мною.* Чуб. V. 727. 3) **= Городина.** Желех.

Гордовитий, -а, -е = Гордуватий. Сим. 216. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною.* Грин. III. 233. *Він був.... дуже гордовитий. Коли й гляне на тебе, то все одним оком через плече.* МВ. I. 75. Ум. **Гордовитенький.** Ном. № 2530.

Гордовливий, -а, -е. Гордый, горделивый. *Він у нас не гордовливий.* Кв.

Гордорослий, -а, -е. Гордо растущій. Встрѣчено у Млаки: *Колись смереки на горбочку пишно красувались, зеленіли гордорослі, в небо зазирали.* Млак. 38.

Гордощ, -щі, *ж.* чаще во мн. ч. **гордощі**. Гордость, надменность. *Дметься гордощами лютий.* К. Псал. 20.

Гордува́ння, -ня, *с.* Дѣйствіе гордящагося, гордыня, пренебрежительность. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною, — буде твоє гордування все передо мною.* Грин. III. 233.

Гордувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Пренебрегать. Г. Барв. 186. *Сама себе дурною називала, що Орликом гордувала.* Чуб. V. 1085. *Він нами гордує.* МВ. II. 92. 2) Гордиться, чваниться. *Вона багато гордує.*

Гордуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Гордиться, чваниться. *Сядь, козаче, не гордуйся, коли хочеш — поцілуйся.* Чуб. V. 233.

Гордуватий, -а, -е. Гордый, гордящійся, надменный. *Я не багатий, не гордуватий, високо не несуся.* Мет. 67. *Така думка світилась.... на її гордуватому виду.* Г. Барв. 464. Ум. **Гордуватенький.** МВ. (О. 1862. III. 57).

Гордун, -на, *м.* Гордецъ. *Козак не гордун, що оборве, то й в кавдун.* Ном. № 12166.

Горе, -ря, *с.* 1) Горе, печаль, горесть. *Іде дівчина до хати, несе своє горе.* Шевч. 276. 2) Горе, несчастіе. *З щастя та з горя скувалася доля.* Ном. № 1725. **На горе йдеться, пішло**. Пошло на несчастіе. **Живе, горя прикупивши.** Плоховато живетъ. Ном. № 7506. Ум. **Горенько, горечко.**

Горел, -рла, *м.* = **Орел.**

Горелі, -роль, *ж. мн.* Качель. См. **Реля 1.** МУЕ. III. 169.

Горен и горн, -рна, *м.* 1) Горнъ въ кузницѣ. Грин. II. 74; Чуб. II. 239. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. 194. 2) Печь для обжиганія глиняной посуды. Шух. I. 263. *Палає, як горен.* Ном. 3) Известковая печь. Славяносерб. у.

Горенити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Горчить, отдавать горькимъ вкусомъ. Мнж. 178. *Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі — для моєї жінки, а которі горенять, то діточки поїдять.* Чуб. V. 614. *Чогось борщ горенить.* Кролев. у. 2) Переносно у М. Вовчка: *В серці горенить мов отрутою* — сильное огорченіе. МВ. (О. 1862. I. 80).

Горенько, -ка, *с.* Ум. отъ **горе.**

Горецвіт, -ту, *м.* Раст. Helleborus niger L. ЗЮЗО. I. 124.

Горецтво, -ва, *с.* Горесть, печаль. Черниг. у.

Гореч, -чі, *ж.* Жара. Вх. *Лем.* 405.

Горечко, -ка, *с.* Ум. отъ **горе.**

Горзина, -ни, *ж.* Плетень изъ ивы. *Греблі гатили, кілля забивали, горзину та драницю клали.* Макс. (1849) 55.

Гориніж, *нар.* Вверхъ ногами. Каменец. у.

Горицвіт, -ту, *м.* = **Горицвіт.** Вх. Пч. I. 8.

Горихвіст, -хвоста, *м.* Птица. Lusciola phaenicurus (и tithys). Вх. Пч. II. 12.

Горицвіт, -ту, *м.* Раст. Adonis vernalis L. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 109. Мил. М. 87.

Горище, -ща, *с.* Чердакъ. *На хату закинь, на горище.* Рудч. Ск. II. 124.

Горі, *нар.* Вверхъ. *Іде Мар'я горі драбиночкою.* Гол. IV. *Горі, рибки, горі, горі бистров водов.* Гол. I. 337.

Горівка, -ки, *ж.* = **Горілка.** Лукаш. 112. Грин. III. 349. Ум. **Горівонька.** Грин. III. 86. **Горівочка.**

Горідчик, -ка, *м.* Ум. отъ **город.**

Горіжний, -а, -е. Огражденный? *Старими людьми село породне, парубочками село горіжне, а дівоньками село весело.* АД. I. 50.

Горізнач, *нар.* Лежа на спинѣ. Черк. у.

Горій и горійше, *нар.* Хуже, горше. О. 1861. VIII. 31. *Кепсько, Григорій, що далі, то горій.* Нп. *Ой лихо, лихо, де свекруха є, а ще горійше, де є обоє.* Чуб. V. 704.

Горійший, -а, -е. Худшій, горшій. *Немає й не буде горійшої муки.* Грин. III. 300.

Горілий, -а, -е. Горѣлый. *Межи вами женишище, як горілеє днище.* Мет. 195. *Горілий пеньок.* Грин. I. 65.

Горілиць, *нар.* Вверхъ лицемъ, навзничь. *Лежить горілиць.* Каменец. у. Чуб. I. 204.

Горілиця, -ці, *ж.* = **Горілка.** К. ЦН. 281. *Горілице оковита, кажуть тебе люде пити.* Чуб. V. 1099.

Горілка, -ки, *ж.* Водка, хлѣбное вино. *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. *Без горілки — нема говірки.* Чуб. І. 282. Ум. **Горілонька, горилочка.** Грин. III. 681.

Горілчаний и горільчаний, -а, -е. 1) Водочный. *Там бочка горілчана.* Ном. № 8628. *Не любить бджола й духу горільчаного.* Сим. 202. 2) **Горільчаний брат**. Собутыльникъ. Черк. у.

Горільня, -ці, *ж.* Винокурня, винокуренный заводъ. Рудч. Чп. 124.

Горінець, *нар.* Вверхъ лицемъ, навзничь. Угор. *Он в тотій труні горінець лежит.* Драг. 268.

Горіння, -ня, *с.* Горѣніе.

Горість, -рости, *ж.* Горечь (о вкусѣ). *Треба варити ці коренці, попи з їх горість вийде.* Черниг.

Горіський, -а, -е. Верхній. См. **Горішній.** Kolb. I. 92.

Горіти, -рю, -рищ, *гл.* 1) Горѣть. *Коли Бог не годить, то й огонь не горить.* Ном. № 14. *Без підпалу й дрова не горять.* Ном. № 3298. **Горить, як сліпий дивиться**, — совсѣмъ не горитъ. Ном. № 7566. **Як мокре горить**. Плохо, вяло идетъ работа., дѣло. Ном. № 10909. **Шкура горить (на кому)**. Горячій, непосѣдливый (кто). Г. Барв. 320. 2) Быть въ жару, имѣть повышенную температуру (о больномъ). *Болітимеш, горітимеш, смерти бажатимеш.* Чуб. V. 186. 3) Блестѣть, горѣть. *Погас місяць, горить сонце.* Шевч. 127. *Базари, де військо, як море червоне, перед бунчуками бувало горить.* Шевч. 149. *Надо мною з своєю божою красою гориш ти, зоренько моя.* Шевч. 620. 4) Пылать желаніемъ, сильно желать чего. *До кужіля рука болить, до горілки душа горить.* Нп. Черк. у. 5) **Горю-горю пень**. Присловье въ игрѣ въ щітки. Чуб. III. 93.

Горітися, -риться, *гл. безл.* = **Горіти 1.** *Як не ладиться, то й в печі не гориться.* Ном. № 1700.

Горіх, -ха, *м.* Орѣхъ (плодъ). *Сім міхів оріхів.* Ном. № 9207. 1) Орѣшина, орѣховый кусть, орѣховое дерево. *Ой у лісі на горісі сорока зависла.* Чуб. III. 133. Ум. **Горішенько, горішечко, горішок.** Грин. III. 407.

Горіховий, -а, -е. Орѣховый. *Горіхова лушпайка. Ой піду я у вишневий садочок та вирву горіховий листочок.* Грин. III. 349. *Сіделечко горіхове.* Чуб. V. 305.

Горіше, *нар.* = **Горійше.** *Ой горе, горе калині при долині, а ще й горіше сироті на чужині.* Грин. III. 415.

Горішенько, -ка, *м.* Ум. отъ **горіх.**

Горішечок, -чка, *м.* Ум. отъ **горіх.**

Горішина, -ни, *ж.* 1) Орѣховое дерево, орѣховый кусть (въ послѣднемъ значеніи чаще употребляется: **ліщина**). *Липки, гори шина, соснина.* Котл. Ен. VI. 21. 2) Раст. а) Coronilla varia. *Лв.* 98. б) Trifolium rubens. *Лв.* 102. См. **Головайчик.**

Горішній, -ня, -нє. 1) Верхній, наверху находящійся. *Подивиться козак Нечай в горішню кватирку.* Гол. І. 8. *Горішній навій.* МУЕ. III. 17. *Камінь у млині буває горішній і долішній.* Каменец. у. *Горішній одвірок над хатніми дверьми.* ЕЗ. V. 204. 2) Выше по теченію лежащій. 3) О вѣтрѣ: сѣверный (на Днѣпрѣ). Мнж. 148. Сѣверо-восточный (Кубань). О. 1862. V. Кух. 37. **Горішній бік у полотне**. *Лицевая* сторона полотна, которая при вышиваніи обращена къ швеѣ. Шух. І. 154. 4) Чердачный. *Горішнє вікно.*

5) **Горішня хата**. Та изъ хат (комнатъ), которая находится въ сторону горъ (въ подгорныхъ мѣстностяхъ). Шух. I. 95.

Горішняк, -ка, *м.* Сѣверный вѣтеръ. Браун. 6.

Горішнянин, -на, *м.* Живущій на верхнемъ концѣ села. Фр. Пр. 72.

Горішок, -шка, *м.* 1) Ум. отъ **горіх.** 2) Раст. а) **— білий.** Trifolium montanum L. Шух. I. 22; б) **— червоний.** Trifolium pratense. Шух. I. 22. 3) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36.

Горіще, *нар.* Выше. *Їк узіли Мирін Штолу та з собов горіщ.* ЕЗ. V. 34.

Горлай, -лая, *м.* Человѣкъ съ сильнымъ голосомъ. Мнж. 178. См. **Горлань.**

Горланка, -ки, *ж.* **= Горло.** ЕЗ. V. 57.

Горлань, -ня, *м.* Крикунъ. *Чи по неволі, чи по волі? Кричить аркадський їм горлань.* Котл. Ен. V. 11.

Горлати, -лаю, -єш, *гл.* Кричать, горланить. Каменец. у. Гн. II. 144. Черезчуръ громко пѣть. Мнж. 178.

Горлатий, -а, -е. 1) Крикливый, горластый. *Цитьте, цитьте, горлатії ворони.* К. ЧР. 297. *Мовчи бо, жутко, не будь така горлата.* Чуб. II. 348. 2) О ружьѣ, горшкѣ и пр.: имѣющій широкое отверстіе, широкогорлый. *Покрепились, підвеселились ми з дідом із того високого горлатого джбану.* Г. Барв. 180. 3) О **мережк'**ѣ: съ большими отверстіями. Славян. у. 4) **Горлата яма = Горлаха.** *Складав зерно.... в горлаті ями.* Мир. ХРВ. 125.

Горлаха, -хи, *ж.* Яма для храненія Зернового хлѣба. Козел. у. *Треба понасипать горлахи пашнею.* К. ЧР. 131.

Горлач, -ча, *м.* Птица: Columba gutturosa, зобастый голубь. Вх. Пч. II. 9.

Горленя, -няти, *с.* **= Орленя.**

Горли, -лів, *м. мн.* (= **Орли**). Названіе узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 427.

Горлиця, -ці, *ж.* 1) Горлинка, родъ дикаго голубя. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 2) Родъ танца. Мкр. Н. 29. 3) Пѣсня про горлинку. *Заспіває про Чалого на Горлицю зверне.* Шевч. 8. 4) Употр. какъ ласкательное слово, особенно въ уменьш. **горличка**. *Нехай мене мир не знає, коли я зражу тебе, моя горличко.* МВ. II. 63. Ум. **Горличка.** *Так окукобилась, мов та горличка.* Ном. № 10102.

Горлиця, -ці, *ж.* **= 0рлиця.**

Горличко, -ка, *с.* Ум. отъ **горло.**

Горло, -ла, *с.* 1) Горло, глотка. *Проханий кусок горло дере.* Ном. № 4493. *Кричать на все горло.* К. ЧР. *У горлі пересохло. Треба горло промочити.* **На горло заробляти**. Зарабатывать на водку. Черк. у. **Горлом дарувати**. Освобождать отъ смертной казни. *От уже ж бо осуджено, щоби Теклуні ні січено, ні рубано, але щоби Теклу горлом даровано.* Гол. I. 53. **Горлом, на горло скарати**. Казнить смертью. 2) Дуло въ пушкѣ, ружьѣ. *Москаль гармати горлом у вічі поставив.* Стор. II. 199. 3) Входь въ рыболовный сакъ. Шух. I. 224, 228. 4) См. **жорна.** Шух. I. 261, 264. 5) Съуженное мѣсто кошари въ полонинах. Шух. I. 192. Ум. **Горличко.** Ном. № 11587.

Горловий, -а, -е. 1) Горловой. 2) Уголовный. *Не горлова справа.* Ном. № 7442. *Не горлове діло.* Ном. № 7442. 3) **Горлова яма**. Яма для храненія зернового хлѣба. Черк. у. См. **Горлаха.**

Горлоріз, -за, *м.* Головорѣзъ, отважный человѣкъ. *Ти знаєш він який суціга, паливода і горлоріз.* Котл. Ен.

Горляк, -ка, *м.* = **Горлач.** Вх. Пч. II. 9.

Горлянка, -ки, *ж.* 1) Горло. Стор. I. 48. *У роті пересохло, аж торохтить горлянка, мов та гусяча, що баби на неї клубки мотають.* Мир. Пов. II. 61. *Любив неборак і яку кватирку в горлянку вилить.* Св. Л. 169. 2) Высушенное птичье (особенно гусиное) горло, начиненное горохомъ, служащее для дѣтей игрушкой и для наматыванія нитокъ. Аф. 366. 3) Раст. а) Brunella granditlora Moench. ЗЮЗО. I. 114. б) Filago arvensis. ЗЮЗО. I. 123.

Горн, -на, *м.* См. **Горен.**

Горнець, -нця, *м.* Горшокъ. Шух. I. 264. *Найдеся купець і на діравий горнець.* Ном. № 5209. *Наварила горнець м'яса.* Гол. III. 495.

Горнешник, -ка, *м.* Тряпка, которою беруть горячій горшокъ изъ печи, тоже, что и **ганчірка**. Каменец. у.

Горниця, -ці, *ж.* = **Гірниця.** Ном. № 10280. Ум. **Горничка.**

Горно, *нар.* Гористо. *Туди Чхати дуже горно.* Міусск. окр.

Горностай, -тая, *м.* 1) Горностай. *Гаєм — маєм, лебедем — Дунаєм, а степами — бистрим горностаєм.* Федьк. I. 8. 2) Родъ птицы? *Летів горностай через сад, роспустив пір'ячко на ввесь сад.* КС. 1883. II. 382. Та же пѣсня. О. 1861. XI. Кух. 38. Вѣрнѣе, однако, что здѣсь просто забыто значеніе слова **горностай**, и въ пѣснѣ оно подставлено вмѣсто какого-либо иного, но схожаго, слова, названія птицы.

Горностайовий, -а, -е. Горностаевый. *Горностайова кирея.* К. ЧР. 101.

Горносталь, -ля, *м.* = **Горностай 1.** *Вода сосну підмиває, горносталь корінь під'їдає.* Чуб. V. 318.

Горночок, -чка, *м.* Горшочекъ. Вх. Лем. 405.

Горнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Пригребать, придвигать, загребать. *Кожна ручка собі горне.* Ном. № 9721. 2) Обнимать. *Бондарь відра набиває, мене горне пригортає.* Шевч. 540.

Горнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Прижиматься, ласкаться, льнуть. *Коли б літа вернулися, то б і хлопці горнулися.* Ном. № 8729. *Хто стояв, — у куточок горнувсь.* МВ. II. 122. *Народ ввесь горнувся до його.* Єв. Л. XIX. 48.

Горня, -няти, *с.* Горшочекъ. *У печі палає полум'є на припічку, на жару горшки й горнята.* Левиц. I. 37. Ум. **Горнятко.** *Єсть молоко, — буде і горнятко.* Ком. Пр. № 429.

Горнятко, -тка, *с.* 1) Ум. отъ **горня.** 2) Въ хороводной игрѣ **вербовая дощечка** трое играющихъ малыхъ дѣтей. Kolb. I. 159. 3) **— пщільне**. Ячейка у пчелъ. Вх. Лем. 405.

Горобей, -бея, -б'я, *м.* = **Горобець.** *А в горобейка жуінка маленька, сидить на кілочку, пряде на сорочку, що виведе нитку, гороб'ю на свитку, остануться конці — гороб'ю на штанці.* Чуб. III. 56. Ум. **Горобеєчко, горобейко, горобейчик.** Чуб. III. 58. *Летів горобейчик, — жив, жив, жив.* Грин. III. 554. **Горобієнько**. Чуб. III. 57.

Горобейник, -ка, *м.* Раст. Lithospermum arvense L. ЗЮЗО. I. 127.

Горобель, -бля, *м.* = **Горобей = Горобець.** *Попуд тинами з гороблями живучи.* Грин. III. 625.

Горобеня, -няти, *с.* Воробушекъ, молодой воробей. Мир. ХРВ. 42.

Горобець, -бця, *м.* 1) Воробей. *Веселий як горобець.* Ном. № 8471. *Води — горобцеві по коліна.* Ном. № 14048. 2) Названіе вола цвѣтомъ подобнаго опереню воробья. КС.

1898. V. II. 42. 3) Родъ орнамента на писанкахъ. МУЕ. I. 205. Ум. **Горобчик, горобчичок.** *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662.

Горобина, -ни, *ж.* Рябина, Sorbus Aucuparia L. Анн. 336. Вх. Пч. I. 13. *Горобина роскинула зелений намет і рясно на їй ягід червоно-злотих.* МВ. I. 156. *Обступили стару, як горобці горобину.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Горобинець, -нця, *м.* 1) Пометъ воробья. Мил. М. 69. Мил. 31. 2) Раст.: а) **= Рогіз.** Вас. 176, 207. б) Oxytropis pilosa. Dc. ЗЮЗО. I. 167.

Горобиний, -а, -е. 1) Воробьиный. *Повне гніздо горобиних голоцюцьків.* МВ. I. 140. 2) **Горобина ніч**. Ночь, въ теченіе которой бываетъ сильная гроза, воробьиная ночь. Маркев. 15. *І в горобину ніч прийдуть для такої панночки, як наша.* Шевч. 282. 3) **Горобиний горошок**. Раст. а) Vicia angustifolia Roth. ЗЮЗО. I. 141. б) Vicia Cracca L. ЗЮЗО. I. 141. в) Lotus corniculatus L. ЗЮЗО. I. 127. *Повився горобиний горошок.* МВ. I. 140.

Горобинячий, -а, -е = Горобиний. Мил. М. 96.

Горобієнько, -ка, *м.* Ум. отъ **горобей.**

Горобка, -ки, *ж.* Воробьиная самка.

Горобчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **горобець.** 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 65.

Горобчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **горобець.**

Горобчиха, -хи, *ж.* **= Горобка.** *П'ять горобчих, а потирі горобця, — виходе, що одній горобчисі нема пари.* Мнж. 86.

Гороб'я, -яти, *с.* **= Горобеня.**

Гороб'ячий, -а, -е = Горобиний. Мил. М. 49.

Горовий, -а, -е. Горный. *Річка текла з горової води.* КС. 1885. XI. 538. *У горову роспалину сояшний промінь ронив ссяющу стягу.* МВ. Н. 159.

Горовитий, -а, -е. Гористый. Вх. Зн. 12.

Город, -да, *м.* Городъ. *Чуру свого до города Черкаси посилав.* АД. II. 9. Ум. **Городець, городечок, городок.** *Ой везуть сироту-сирітку а в Кам'янець-городець.* Чуб. *В городі царів син, а за городечком царівна.* Чуб. III. 159.

Город, -ду, *м.* 1) Огородъ. *Сидить, як качан в городі.* Ном. Ум. **Городець, городонько, горідчик.** Левиц. I. 170. Городчик. *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. III. 301. *Прийди, козаче, к мойому городоньку.* См. **Огород.** 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 457. Родъ хоровода. Грин. III. 109.

Городарь, -ря, *м.* Начальникъ города? «*Та рушай, вісько, під Бендер місто!*» *Вісько рушає, з гармат стріляє, аж чотирі печі розсипається, татарський городарь іздрігається, міщане ходя, радоньку радя.* О. 1861. XI. Св. 56. Вѣроятнѣе, однако, что слово городарь, которое нигдѣ нп разу болѣе намъ не встрѣчалось, является просто передѣлкой какого то другого слова, подобнаго но своей формѣ, но съ забытымъ уже значеніемъ.

Городець, -дця, *м.* Ум. отъ **город.**

Городин, -на, *м.* Въ пѣснѣ то же, что и **город**. *Ой город, город, городин, приїхав Андрієчко челядин.* Маркев. 105. Своего рода licentia poetica, допущенная пѣсней ради риѳмы.

Городина, -ни, *ж.* Огородныя овощи. Рудч. Ск. I. 131.

Городина, -ни, *ж.* Плетень, заборъ, огорожа. Угор.

Городисько, -ка, *с.* = **Городище.** Волынск. г.

Городити, -джу, -диш, *гл.* 1) Городить, огораживать. *Я такими дурнями тини городила.* Чуб. V. 1114. *Городив він раз із батьком хлів.* Грин. I. 166. 2) Говорить вздоръ, городить. *Старий говорить-городить, та на правду виходить.* Ном. № 8676. *Городить таке — ні літо, ні зіму.* Говоритъ чепуху. Ком. Пр. № 780.

Городитися, -джуся, -дишся, *гл.* Огораживаться.

Городище, -ща, *с.* Древнее земляное укрѣпленіе, городище. *Бур'януваті городища.* К. XII. 130.

Городільник, -ка, *м.* Дѣлающій плетни. Левч. 135.

Городний, -а, -е и городній, -я, -є. 1) Огородный. *Благородний, як кабан городний.* Ном. № 953. *Польова картопля краща, ніж городня.* НВолын. у. *Гарне, як мак городній.* Ном. № 8446. 2) **Городня річ**. Домашнее дѣло; весьма близко. *Двадцять верстов — це городня річ!* НВолын. у.

Городник, -ка, *м.* 1) Огородникъ. 2) Городник. Лопата для вскапыванія огорода — деревянная и желѣзная. Гн. I. 21, 22. Шух. I. 111. Части ея: деревянный фіст, иначе держівно (рукоять) и желѣзная лопатка съ лійкою, въ которую вставлено держівно; а если лопата деревянная, то ее оковываютъ желѣзнымъ постолом. Шух. I. 164.

Городовий, -а, -е. Городовой. *Городові козаки.* К. ЧР. 12. *Городова старшина.* Мет. 413.

Городовик, -ка, *м.* 1) Горожанинъ, мѣщанинъ. Драг. 68. 2) Такъ называютъ въ Херсонской и Екатеринославской губерніяхъ полтавцевъ и черниговцевъ. Черноморцы такъ называютъ жителей Украины. Поп. 110.

Городовина, -ни, *ж.* 1) = **Городина.** Шух. I. 164. *Чи у вас там городи ростуть? — Поливо росте, а городовини нема.* Черниг. у. 2) Раст.: Malva crispa L. ЗЮЗО. I. 128.

Городок, -дка, *м.* 1) Ум. отъ **город.** *Городок наш — так собі городок, нічого.* МВ. I. 115. 2) Ум. отъ **город.** *По-проз мій городок стежечкою до иншої йдеш.* Чуб. V. 180. 3) Родъ игры. Ив. 30, 44. Обозначенное мѣсто для хороводной игры «кривий танець». О. 1861. XI. Св. 40. 4) Древнее земляное укрѣпленіе. 5) **Городками пришивати**. Пришивать зубчиками (обшлага къ рукавамъ, воротникъ къ рубахѣ). Чуб. VII. 575.

Городонько, -ка, *м.* Ум. отъ **город.**

Городочок, -чка, *м.* Ум. отъ **город.**

Городський, -а, -е. Городской. *Городське телятко, а сільське дитятко.* Ном. № 10491.

Городчик, -ка, *м.* Ум. отъ **город.**

Городянин, -на, *м.* Горожанинъ. *Вийшли к йому всі городяне.* Чуб. III. 296. *Не йди за крамаря, не йди за городянина.* Мир. Пов. II. 75.

Городянка, -ки, *ж.* Горожанка. Котл. Нп. 369. *Вона собі городянка, міщанка.* Лв. Ум. **Городяночка.** *Я з Київа кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Городянський, -а, -е. Принадлежащій или свойственный горожанамъ. *Городянські діти.* К. Оп. 98. *Од ледачого товариства городянського не псувалась.* К. Оп. 98. *Городянські звичаї.* Мир. Пов. II. 89.

Горожа, -жі, *ж.* Ограда, огорожа. Грин. III. 131.

Гороїжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Щетиниться, ершиться. Желех.

Горопаха, -хи, *ж.* и *м.* Горемыка, бѣдняга. *Горопаху Кирила Тура зв'язали вірьовками да й повели до стовпа.* К. ЧР. 273.

Горопашний, -а, -е. Горемычный. Желех.

Горорізьба, -би, *ж.* Выпуклая рѣзьба, горельефъ. Стор. II. 110. *Панцери, бунчуки і всякі клейноди, перемішані з кістками, з Адамовими главами.... повироблювано горорізьбою з меді та з каменю по над тими надгробками.* К. ЧР. 101.

Горох, -ху, *м.* Горохъ. *Як бачились у горосі, та й досі.* Ном. *Хоч горохом об стіну, а він усе своє.* Ном. **Як горох при дорозі**. Плохо, скверно. *Живу, як горох при дорозі.* Як горохом. Быстро, скороговоркой. *Засипав, як горохом у бочку.* Ном. **Колочений горох**. Кушанье: растертый горохъ въ видѣ киселя. **Горобиний горох**. Раст. а) Onobrycis gracilis Bess. ЗЮЗО. І. 129; б) Vicia villosa L. ЗЮЗО. І. 141. См. **Горобиний.** 4) **Мишиний горох**. Раст. Vicia sativa L. ЗЮЗО. І. 141.

Горохвина, -ни, *ж.*, также и во мн. **горохвини**. Гороховая солома. *Мені, мати, скрині та перини, тобі, мати, горох-горохвини.* Мет. 212.

Горохвиння, -ня, *с. соб.* = **Горохвини.**

Горохв'яний, -а, -е. Гороховый, принадлежащій гороху. *Сиди, сиди, ящуре, горохв'яний вінку.* Чуб. III. 96. *Горохв'яний цвіт.* К. ЧР. 64.

Горохв'яник, -ка, *м.* Лепешка изъ гороха. *За ними підтюпцем поспішали з горохв'яниками і всякими ласощами.* Кв.

Горохв'янка, -ки, *ж.* = **Горохвина.** ЕЗ. V. 177.

Горохлянка, -ки, *ж.* = **Горохвина.** Хотин. у.

Гороховий, -а, -е. Гороховый. *Сунешься, мов горохова копиця.* Ном. № 8635.

Гороховина, -ни, *ж.* = **Горохвина.** Гол. IV. 460.

Горохуватий, -а, -е. Подобный гороху, сморщенный. *Щиколотки стали горохуваті.* Левиц. І. 194. О смушкахъ: съ тугими, гороховидными завитками. Вас. 198.

Горох'яний, -а, -е = Гороховий. Грин. III. 301.

Горошина, -ни, *ж.* Горошина. *Котилася дорогою біла горошина.* Чуб. III. 176. Ум. **Горошинка.** Рудч. Ск. II. 94. **Горошиночка**. Г. Арт. (О. 1861. III. 95).

Горошіння, -ня, *с.* = **Горохвина.** *Дивиться — на дубові шість чоловіка горох Молоте: горошіння додолу падає, а горох на дубові остається.* Грин. І. 225.

Горошковий, -а, -е. О. рисункѣ матеріи: въ круглыхъ крапинкахъ. КС. 1893. V. 282.

Горошковатий, -а, -е. Подобный гороху: въ крупныхъ зернахъ, въ мелкихъ шарикахъ. *Горошкувата земля.* Каменец. у. О смушкѣ: въ мелкихъ завиткахъ. *Гарний ковнір, горошкуватий.* НВолын. у.

Горошок, -шку, *м.* Ум. отъ **горох.** *Ой через межу горошок та постелився.* Мет. 82. 2) Раст. а) Vicia villosa Roth. ЗЮЗО. І. 167; б) Vicia sepium. ЗЮЗО. І. 141; в) Medicago lupulina L. ЗЮЗО. І. 167; г) Medicago falcata L. ЗЮЗО. І. 167; д) Lathyrus. Вх. Пч. І. 10; е) **— лісовий.** Vicia sylvatica L. ЗЮЗО. І. 167; ж) **— дикий, — ледий**, Vicia cracca L. Вх. Пч. І. 14. То же: **горошок гадючий, гороб'ячий**. ЗЮЗО. І. 141, **— потєчий**. Шух. І. 22; з) **— горобиний.** См. **Горобиний; и**) **— журавлевий.** Sathyrus sylvestris L. ЗЮЗО. І. 126. 3) Родъ игры.

Горою, *нар.* По горѣ. *Їхати горою. Не купаються дівчата, обходять горою.* Шевч. 24.

Горсе́т, -та, *м.* = **Керсет.** *На їх були однакові горсети.* Левиц. І. 10.

Горстка, -ки, *ж.* Пучекъ стеблей (конопли, льна) изъ 4 — 5 жмень. Вас. 200. ЕЗ. V. 194. Шух. І. 147. *Та насіяв конопель, — вродилася горстка.* Чуб. V. 1144.

Гортанка, -ки, *ж.* = **Горлянка 1?** ЕЗ. V. 47, 57.

Гортань, -ні, *ж.* Горло, гортань. *Давайте тілько гортань промочити.* К. ЧР. 126.

Горуватий, -а, -е. Гористый, холмистый. *Горувате поле.* Вх. Лем. 405.
Горувато, *нар.* Гористо. Новомоск. у.
Горунка, -ки, *ж.* Раст. а) Brassica Napus L. ЗЮЗО. I. 114; б) Sinapis arvensis L. ЗЮЗО. I. 136.
Горупа, -пи, *ж.* = **Свиріпа.** НВолын. у.
Горчиця, -ці, *ж.* 1) = **Гірчиця.** 2) = **польова.** Раст. Lisymbrium Sophia L. ЗЮЗО. I. 136. 3) **— лубенська.** Раст. Brassica Rapa. ЗЮЗО. I. 114.
Горшє, -шя, *с.* Родъ плошки изъ необожженной глины. Шух. I. 284.
Горшковий, -а, -е. Горшечный. *Глина горшкова.* Вас. 177.
Горшкодрай, -драя, *м.* Починяющій горшокъ, стягивая его проволокой, обыкновенно — бродячій мастеръ. Фр. Пр. 138.
Горшколат, -та, *м.* Починяющій горшки. НВолын. у. См. **Горшкодрай.**
Горшколіп, -па, *м.* = **Гончарь.** Черном.
Горщик, -ка, *м. мн. ч.* **горщики**. Горшокъ. *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в повненькому горщику.* Ном. Ум. **Горщичок, горщеня, горщеняточко.**
Горщище, -ща, *м.* Ув. отъ **горщик, горщок.** Рудч. Ск. II. 86.
Горщівка, -ки, *ж.* Желтоватая глина, идущая на выдѣлку горшковъ. Шух. I. 260.
Горщок, -шка, *м.* Горшокъ. (Въ косв. падежахъ: **горшка, горшкові** и т. д.). *Є в горшку молоко, та голова не влізе.* Ном. Ум. **Горщечок.**
Горща, -щати, *с.* Горшочекъ. *Щоб я не ходила по селі з горщатком.* Чуб. V. 1105. **Скидати горща.** Ставить сухія банки. Ум. **Горщатко.**
Горювальник, -ка, *м.* Человѣкъ, которому приходится бѣдствовать, горевать. Ум. **Горювальничок.** *Мій таточку, мій горювальничку.... Ви наскитались, ви нагорювались.* Мил. 186.
Горювальниця, -ці, *ж.* Женщина бѣдстдующая, горюющая. *Моя й матінко рідна! Моя й скитальниця, моя й горювальниця.* Мил. 195. Ум. **Горювальничка.** *Моя й дочко, моя й горювальничко!* Мил. 219.
Горюва́ння, -ня, *с.* Гореваніе, бѣдствованіе. *Панськеє кохання — гірке горювання.* Ном. № 1199. Мил. 201. Ум. **Горюванннячко.** Чуб. V. 688. *Нащо ви покидаєте нас, на яке горюванннячко?* Мил. 204.
Горюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Горевать, печалиться, бѣдствовать. *Горювала я з тобою і без тебе буду.* Мет. 103. *Та мені докучило в світі горюючи.* Нп. Употребляется возвратная форма безлично: **горюється**. Черниг. *Не так живеться, як горюється.* Мет. 246.
Горю-дуб, горю-дуба, *м.* Родъ игры. Чуб. III. 101. То же, что и горѣлки. Ив. 55.
Горюха, -хи, *ж.* Горемычная. Чаще всего употребляется въ выраженіи: **муха-горюха**. *А муха-горюха діжу місить.* Чуб. III. 201.
Горючий, -а, -е. Горючій. *Ясен — горюче дерево.* Міусск. окр.
Горюшний, -а, -е. Горемычный. *Горюшний чоловік отой Тишко:* Черк. у. *Кобилку зараз припинив, бо страх горюшну заморив.* Греб. 376.
Горяк, -ка, *м.* Ударъ мячемъ вверхъ въ игрѣ въ **гілки**. КС. 1887. VI. 460.
Горяка, -ки, *м.* и *ж.* Бѣдняга. *Це тобі, горяно.... із дощок труну.* Щог. В. 58.
Горяльня, -ні, *ж.* = **Горільня.** *Колись іде Василь до горяльні.* Рудч. Ск. I. 78.
Горяний, -а, -е. Гористый, возвышенный. *Де буде країна висока, горяна, то....* Дещо.
Горянин, -на, *м.* Горець, житель возвышенныхъ мѣстъ. Галиц.

Горяниця, -ці, *ж. На гіроньки по ягідоньки, на горяниці по полониці, у долану по калину.* Мил. 161.

Горянка, -ки, *ж.* Раст. Brunella grandiflora Moench. ЗЮЗО. І. 114. См. **Горлянка.**

Горянський, -а, -е. Горный, гористый. *І на дніпровській Україні, і на горянській за кордоном.* Морд. II. 31.

Горяч, -ча, *м.* Жара, зной. Желех. *В літі.... серед спеки та горяча, коли всі баюри повисихають....* Гн. І. 28.

Горячий и пр. **= Гарячий и пр.**

Горячка, -ки, *ж.* Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33.

Госа! *меж.* **= Гей 2.** *Госа, хлопці, до ряду!* Вх. Уг. 233.

Госач, -ча, *м.* Горячій волъ. КС. 1898. VII. 46.

Госока, -ки, *ж.* **= Осока.** Чуб. III. 462.

Госпідь, господа, *м.* **= Господь.** НВолын. у. Ум. **Госпідок.** *Госпідку любий, поможи мені.* ЕЗ. V. 54.

Господа, -ди, *ж.* Домъ и хозяйство какой-либо семьи. *Пішли до його господи, та й не застали його дома.* Рудч. Ск. І. 192. *Покинув матір і господу.* Шевч. 525. *Дівчинонько, пусти на господу! — Козаченьку, боюсь поговору.* Чуб. V. 151. Ум. **Господонька.**

Господаренько, -ка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господарик, -ка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господаричок, -чка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господарити, -рю, -риш, *гл.* **= Господарювати.** *Нема там нікого, сам як прийде, сам і господарить як хоче.* Драг. 81. *Козаченьки в Волощині господарити хотять.* Млр. л. сб. 183, 184.

Господарка, -ки, *ж.* 1) **= Господиня.** *Моя жінка велика господарка.* Левиц. І. 432. 2) **= Господарство 1** и **2.**

Господарний, -а, -е. Занимающійся хозяйствомъ, хозяйственный. *А дівка.... така господарна, що пари їй нема.* Федьк.

Господарно, *нар.* Хозяйственно, по хозяйски. *Як не гарно, то не господарно.* Чуб. І. 243.

Господарство, -ва, *с.* 1) Имѣніе, имущество, хозяйство. *Не то господарь, що зберешь господарство, а то, що готовоє задержить.* Ном. № 10108. 2) Хозяйничанье, хозяйство. *Привикай до господарства з молоду, не будеш знав на старість голоду.* Ном. № 10100. 3) Хозяева, семейство. *Курча як заспіва, віщує смерть кому з господарства.* Ном. (Старець) *у хаті бавить господарство кобзою.* Ном. № 13664.

Господарський, -а, -е. Принадлежащій хозяину, владѣльцу, хозяйскій. *Наймит.... каже: «десь господарські воли зайшли».* Ном. № 14052. *Я, дурню, господарську роботу робила.* Чуб. V. 1067.

Господарь, -ря, *м.* 1) Хозяинъ, владѣлецъ, глава въ домѣ. *Де господарь не ходить, там нивка не родить.* Ном. № 7162. *Ой діти ж мог, да біда ж мені з вами, ой да що нема господаря над вами.* Чуб. V. 855. 2) Титулъ прежнихъ князей Молдавіи и Валахіи. *Оттоді то Василь молдавський, господарь волоський.... до.... кроля польського посилав.* АД. II. 101. Ум. **Господарик, господаричок, господаренько.** *Що ж місячик — то господарик, що сонечко — то господинька.* Чуб. III. 461. *Ой папочку, господаричку, а в чеській землі королем будеш.* Гол. II. 30. *Ой нема дома господаренька.* Гол. II. 33.

Господарюва́ння, -ня, *с.* 1) Хозяйничанье. *Господарювання в дому.* К. ДС. 6. 2) Господство, властвованіе.

Господарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* 1) Владѣть, хозяйничать. ЗОЮР. І. 97. *А хто дома, той господарює.* Нп. *Та що ж з тієї хати, коли там господарює лихо та недоля.* Левиц. І. 254. 2) Господствовать. *Нехай над світом той господарює в кого душа міцна в міцному тілі, хто правду правим, чистим серцим чує, хто в слові честен, непохибен в ділі.* К. МБ. XI. 157.

Господевий, -а, -е = Господній. *Кара Господева.* Шевч. 331.

Господень, -дня, -нє. Кратк. форма отъ **господній**. *Забув і страх Господень.* К. Іов. 14.

Господиня, -ні, *ж.* Хозяйка, госпожа. *Де багато господинь, там хата не метена.* Ном. № 6668. *Ой хто любить господаря, а я господиню.* Нп. Ум. **Господинька, господинечка, госпося.**

Господній, -ня, -нє. Господній, Божій. *То серце щебече Господнюю славу.* Шевч. 9.

Господонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **господа.**

Господь, Господа, *м.* Богъ, Господь. *Прихиляйся, дівчинонько, а до Господа Бога.* Мет. 106. *Господи, помилуй, або дай що!* Ном. **Хай Господь милує**. Боже сохрани! Ном. № 5138. *Так їй схотілось пить, що Господи!* — сильно захотѣлось пить. Рудч. Ск. II. 57. Ум. **Господенько, господонько.** *Ей, змилуйся, Господеньку!* Чуб. І. 156. *Крий, Господоньку!* Гн. II. 68.

Госпожа, -жі, *ж.* 1) Титулъ Богородицы (съ эпитетомъ Пречиста). *Благослови, Боже, Пречиста Госпоже!* Грин. II. 496. 2) Попадья, жена священника. Борз. у. Ум. **Госпоженька.** Употребляется также въ значеніи: господиня. *Уклонивсь.... хазяйці: «Чи нема в вас, госпоженько, — каже, — хоч сироватки нам попоїсти?»* Драг. 117.

Госпося, -сі, *ж.* Ласкательное отъ **господиня**. Гол. І. 147. МВ. (КС. 1902. X. 144). *Ось слухайте, моя госпосю, моя панійко!* Г. Барв. 437.

Гостенько, -ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Гостець, -тця, *м.* Хроническій ревматизмъ въ суставахъ. Драг. 40. КС. 1889. XI. 303. *Мнеть, як гостець бабу.* Ном. № 4004. Точно болѣзнь эта не опредѣлена, такъ какъ, повидимому, названіемъ гостець охватывается не одна болѣзнь. По народному вѣрованію гостець въ скрытомъ состояніи есть у каждаго человѣка и обнаруживается ревматическими болями, сыпями, чирьями, ранами. **Нечистий, поганий гостець, що загнивається** — очевидно сифилисъ. Мил. М. 94.

Гостик, -ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Гостина, -ни, *ж.* 1) Пребываніе въ гостяхъ, гостьба. *Гірка гостина, коли лиха година.* Ном. *Де все гостина, там голод недалекий.* Ном. *А ще мого сина з гостини не видно.* Макс. (1834) 117. **У гостину**. Въ гости. *Я тудою йтиму до батенька в гостину.* Мет. 279. 2) Пиршество, угощеніе, принятіе гостей. *Починається гостина для всіх нас радостна.* Гол. *Так то оддячив ти пану гетьману за гостину!* К. ЧР. 161. 3) Гость. *Прийде до тебе три гостини: перва гостина — яснеє сонце.* Чуб. Ум. **Гостинна, гостинонька, гостиночка.** *Через долинку та в гостинку.* Ном. № 11821.

Гостинець, -нця, *м.* 1) Подарокъ, презентъ, гостинець. *Так і гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохать.* Шевч. *Якого ти мені, тату, гостинця купив?* Ном. № 12431. 2) Большая дорога, столбовая дорога. *Гостинцем буде їхати губернатор.* Каменец. у. *По під Камінець збитий гостинець; там військо стоїть, ладу не знає.* Чуб. *Аж тут два люде*

гостинцем їдуть. Федьк. 3) Корчма. *Підемо го пропити до нового гостинце, за червоне винце.* Гол. IV. 435. Ум. **Гостинчик, гостинчичок** (только въ 1-мъ значеніи). Чуб. V. 663. *Ой приїхав мій миленький з дороги, привіз мені гостинчик дорогий.* Чуб. V. 520.

Гостинка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гостина.**

Гостинонька, -ки, *м.* Ум. отъ **гостина.**

Гостиночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гостина.**

Гостинчик, -ка, *м.* Ум. отъ **гостинець.**

Гостинчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **гостинець.**

Гостинність, -ности, *ж.* Гостепріимность. *Худобу свою процindрив....* (на) *широких унтах, по старосвітському звичаю гостинности.* К. XII. 22.

Гостистий, -а, -е = Остистий. О мѣхѣ: имѣющій длинныя шерстинки. *Гостиста шкура.* НВолын. у.

Гостити, -щу, -стиш, *гл.* 1) **= Гостювати.** *Просила прозьбою і грозьбою, щоб ми не довго гостили.* Мет. 188. 2) Принимать гостей, угощать. *Коли сама намоглась, щоб до тебе приїхали в гості, так гости ж як слід.* Лебед. у. *Зараз почали мене гостити вареними яйцями і паляницею.* Г. Барв. 124. *Повиїдали.... ут страву.... нічим людей гостити.* Мнж. 41.

Гоститися, -щуся, -стишся, *гл.* 1) **= Гостюватися.** *Будемо гоститися то у вас, то в тебе.* Ном. № 11819. 2) Принимать гостей. *Мені ніколи гоститися з цімі гостями.* Зміев. у.

Гостівник, -ку, *м.* Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гостівство, -ва, *с.* **= Гостювання.** Рк. Левиц.

Гостонько, -ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Госточко, -ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Гострий, -а, -е. 1) Острый, имѣющій тонкое лезвее. *Не пиляй мене тупим, та ріж мене гострим.* Ном. *Гостра шабля. У рученьках гостру шаблю носить.* Мет. 238. *Мала пташка, та кігті гостри.* Ном. № 7325. 2) Остроконечный, конусообразный. *Як виїхав донський козак із-за гострої могили.* Нп. *Гострий шпиль.* Ком. Р. II. 90. 3) Сильный, жестокій, рѣзкій. *Цур-цурачка — гостра болячка.* Ном. № 14147. 4) Рѣзкій, остроумный. *Гострий, як бритва.* Ном. № 1523. *Хоч голий, та гострий.* Ном. № 1475. 5) Пронзительный, жгучій. *Гострі, чорні очі.* Левиц. I. 332. 6) **Гостра дорога**. Колоть, мерзлая грязь на дорогѣ. *Дорога гостра не можна їхати.* Каменец. у. Ум. **Гостренький, гостресенький.** *Єсть у мене гостресенький ножик.* Грин. III. 354.

Гострило, -ла, *с.* Приборъ для точенія косы. Черк. у.

Гострити, -рю, -риш, *гл.* Точить, острить. *Щоб мечі, шаблі гострили.* Шевч. **Гострити зуби**. Приготовляться къ чему, острить зубы на кого, замышлять противъ кого. *Не гостри зубів, бо не будеш їсти.* Ном. № 3832. *Вони на нас зуби гострять.* Рудч. Ск. **Гострити очі, язики**. Острить зубы, замышлять противъ кого. *І ворог мій на мене очі гострить.* К. Іов. 36. *Язики на мене гострять.* К. Псал. 313.

Гострій, -рія, *м.* Лезвее, острый край ножа, бритвы и пр. Сумск. у. Ум. **Гострієць.** Екатериносл. у.

Гостро, *нар.* 1) Остро. *Гостро ніж нагостреный.* 2) Рѣзко. *Гостро говорить.* 3) Пристально, проницательно. *Дідуган гостро на мене глянув.* Стор. I. 228.

Гостроверхий, -а, -е. Конусообразный. островерхій. К. ЧР. 5. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки.* К. Досв. 123.

Гострогляд, -ду, *м.* Крѣпкая водка. *Лигнув чарок зо три гострогляду, та й не журь, мати! хоч до вечора робити.* Канев. у.

Гостролистий, -а, -е. Съ длинными и узкими листьями. *Зелені ряди гостролистої кукурузи.* Левин. I. 28.

Гостроносий, -а, -е. Съ острымъ носомъ; съ острымъ носкомъ. *Чоботи гостроносі.* О. 1862. VIII. 33.

Гостроспинний, -а, -е. О лошади; имѣющій острую спину, съ выдающимся спиннымъ хребтомъ. *Який у тебе кінь гостроспинний, — на ньому верхи не далеко заїдеш. Ма'ть йому вівса не даєш.* Канев. у.

Гостряк, -ка, *м.* Остріе. *На кінці в того ціпка гостряк був залізний.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Гостювальник, -ка, *м.* Гость, человѣкъ гостящій или гостившій. *Гостювальники вертались додому.* Мир. Пов. I. 139.

Гостюва́ння, -ня, *с.* Пребываніе въ гостяхъ. К. ЧР. 395.

Гостювати, -тюю, -єш, *гл.* Гостить. *Наїхали гості гостювати, да кличуть мене, мати, в зелен сад гуляти.* Чуб. V. 175.

Гостюватися, -тююся, -єшся, *гл.* Угощаться. *Був один пан у гостях і добре там гостювався: їв усякі страви і пив усякі вина.* Грин. I. 299.

Гостювитий, -а, -е. Любящій бывать въ гостяхъ. Аф. 367.

Гостя: Въ выраженіи: **у гостя.** См. **Гість.**

Гостяк, -ка, *м.* Волъ, трудно откармливаемый и худой. КС. 1898. VII. 46.

Готар, -ру, *м.* Межа, граница. Желех.

Готарити, -рю, -риш, *гл.* Граничить, прилегать къ.... Желех.

Готець, -тця, *м.* = **Отець.** Грин. III. 220.

Готицький, -а, -е. Готическій. *Церква з тонкою готицькою дзвіницею.* Левиц. I. 217.

Готів, готов, -ва, -во. НВолын. у. **и готовий, -а, -е.** 1) Готовый, приготовленный. *До готового хліба знайдеться губа.* Ном. *У Бога все готово.* Ном. № 22. 2) **Готові гроші**. Наличныя деньги. Ном. № 5239. *Купив за готові гроші.* Ум. **Готовенький.** Ном. № 13661.

Готівка, -ки, *ж.* = **Готовик.** Желех.

Готов, готовий. См. **Готів.**

Готовик, -ка, *м.* Наличныя деньги. Прил. у.

Готовити, -влю, -виш, *гл.* = **Готувати.** *Звелів готовити обід.* Котл. Ен.

Готово, *нар.* Готово. Шевч. 441.

Готува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Готовить, приготовлять, уготовлять. *Дітей годуй, а сам торби готуй.* Ном. № 9201. *Жінка смерть готує на тебе.* НВолын. у. 2) О кушаньяхъ: приготовлять, варять. *Вечерять готуй!* Чуб. III. 227.

Готува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Готовиться, приготовляться. *Страшний суд ся приближає, — готуймося всі.* Чуб. I. 220. *Той половин бере, готується на смерть.* Драг. 76.

Готуля, -лі, *ж.* Молодая коза. Угор.

Готур, -ра, и ґотур, -ра, *м.* Глухарь, глухой тетеревъ, Tetrao urogallus. Шух. I. 237. Желех.

Готьта! *меж.* Крикъ на лошадь: направо. Вх. Лем. 405.

Готя, -тяти, *с.* Птенецъ-глухарь. Шух. I. 239.

Гоц, гоца, *меж***.** Скокъ! гопъ! (при прыганьи, танцахъ). *Не кажи гоц, поки не перескочені.* Чуб. I. 246. *Гоца драла, гоца драла.* Ном. № 12517.

Гоцак, -ка, *м.* Особаго рода танецъ съ прыжками. *Жижки од танців задрижали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. I. 20. *Москаль покинув глек да садить гоцака.* Греб. 373.

Гоцки, *меж.* **= Гоц.** Ном. ст. 300, № 364.

Гочати, -чу, -чиш, *гл.* Ржать. *Уже коні на стану гочать.* Нп. Харьк.

Гочі, -чей, *с. мн.* **= Очі.** *Двоє нас, як гочій в лобі.* Ном. № 9402.

Гоя, *меж.* **= Гей, ой.** *Гоя, гоя, всяка дівка моя!* Чуб. I. 80. *Гоя, гоя, гоя! що зо мною, що я?* Шевч. 281.

Гоя-дюндя, -ді, *ж.* Хороводная игра, то же, что и **гаївка**. Вх. Уг. 233.

Гра, гри, *ж.* Игра. Федьк. I. 135.

Граб, -ба, *м.* Дерево: грабъ, Carpinus Betulus L. ЗЮЗО. I. 116. Вх. Пч. II. 30. *Ой піду я в ліс по підпеньки, там стоїть граб зелененький.* Грин. III. 407. Ум. **Грабок, грабочок.** Чуб. V. 1156.

Грабарка, -ки, *ж.* 1) Тачка, повозка для возки земли. 2) Артель землекоповъ съ тачками. 3) Земляная работа.

Грабарський, -а, -е. Принадлежащій или свойственный землекопу.

Грабарство, -ва, *с.* Занятіе земляными работами.

Грабарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Заниматься земляными работами.

Грабарь, -ря, *м.* 1) Землекопъ, лопатникъ. 2) Гробокопатель. *Звелів наш полковник іти грабарам помагати побитих ховати.* Федьк. *А грабарові дам стару кожушину, шоби на мені висипав велику могилу.* Грин. III. 285.

Грабарюва́ння, -ня, *с.* Землекопаніе.

Грабати, -баю, -єш, *гл.* 1) Гресть. *Грабати сіно.* Вх. Лем. 405. 2) Разгребать. *На те курка грабає, щоби що виграбала.* Ком. Пр. № 958.

Грабачка, -ки, *ж.* Работница, сгребающая сѣно или овесъ. Вх. Лем. 405.

Грабевно, -на, *с.* **= Грабильно.** Вх. Зн. 45.

Грабельки, -льок, *ж. мн.* 1) Ум. отъ **граблі.** *А ке лиги, сину, мені грабельки, — он коло тебе стоять.* Грин. II. 207. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 190. 3) Названіе одной изъ косточекъ въ скелетѣ летучей мыши (по народному вѣрованію). Чуб. I. 55.

Грабельний, -а, -е. 1) Относящійся къ граблямъ. 2) **Грабельний свердел**. Буравь для дѣланія граблей.

Грабильно, -на, *с.* Ручка въ грабляхъ. Васильк. у.

Грабина, -ни, *ж.* 1) Грабъ, одно дерево. *Грабина висока та листом широка.* Чуб. V. 1024. *Ой бери, синку, гострий топір та рубай грабину із кореня.* Чуб. V. 710. 2) *Соб.* Грабовыя деревья. *Ліс застилав гори й долини чистою старою дубиною та грабиною.* Левиц. Пов. 99. Ум. **Грабинонька.** (Только къ 1-му значенію). *У полі грабинонька тонка та висока.* Чуб. V. 710.

Грабитель, -ля, *м.* 1) Грабитель. *Бо неправедним достатком хвалиться грабитель.* К. Псал. 20. 2) Сборщикъ податей. Борз. у.

Грабителька, -ки, *ж.* Грабительница. Аф. 367.

Грабіж, -жу, *м.* 1) Грабежъ, ограбленіе. 2) Сборъ податей. Радом. у.

Грабіжка, -ки, *ж.* **= Грабіж 1.** Ном. № 12026.

Грабіжник, -ка, *м.* Грабитель. *Лаяв нас, казав: ви грабіжники, а не волосні судді* Екатериносл. у.

Грабки, -ків, *м. мн.* 1) Родъ длиннозубыхъ граблей, прикрѣпляемыхъ къ косѣ (когда косятъ хлѣбъ). **Косити на грабки**. Косить косой съ такими граблями. 2) — **св. Івана**. Раст. Geranium sylvaticum. Вх. Пч. І. 10.

Граблисько, -ка, *с.* и **граблище, -ща,** *с.* **= Грабильно.** *Наступив на зубки* (в граблях), *а граблище підвелось угору і хрусь службу по лобові.* Грин. II. 207.

Граблі, -бель, -блів, *ж. мн.* 1) Грабли. Части: **держівно**, конецъ котораго представляетъ развилину — **роскіп**, на концы котораго прикрѣпленъ **валок**, а въ послѣдній вставлены **зубці**. Шух. I. 166. Въ другихъ мѣстностяхъ держівно называется **граблисько, граблище, грабильно**; два другія названія: **валок** і **зубки**. *Се ще вилами писано, а граблями скороджено.* Ном. № 6821. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Грабельки.** *Ти підеш з косою, діти з грабельками, ти будеш косити, діти загрібати.* Чуб. V. 29.

Грабовий, -а, -е. Грабовый. Чуб. У. 674. *Між дубовими та грабовими гаями.* Левиц. I. 203.

Грабовитий, -а, -е. Корыстолюбивый, любостяжательный. *Хвалить Настя свого попа: «Не грабовитий», каже.* О. 1862. V. 83, 84.

Грабок, -бка, *м.* 1) Ум. отъ **граб.** 2) Пт. **= Деркач**, Crex pratensis. Вх. Уг. 234.

Грабочок, -чка, *м.* Ум. отъ **граб.**

Грабува́ння, -ня, *с.* 1) Грабежъ. Черк. у. 2) Взятіе движимости за долги. КС. 1889. VII. 670. 3) Взысканіе податей.

Грабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* 1) Грабить. 2) Брать движимость за долги. КС. 1889. III. 670. *Та беруть жиди, грабують, цінують ні за що.* Чуб. V. 1019. 3) Взыскивать подати. КС. 1889. III. 670.

Грабунок, -нку, *м.* Грабежъ. Стор. II. 185.

Грабчак, -ка, *м.* 1) Молодое деревцо граба. Каменец. у. 2) Высокій, тонкій и лѣнивый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Гравилат, -ту, *м.* Раст. Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

I. Град, -ду, *м.* **= Гряд.** *Граду-тучі увійшов, а злих рук не увійшов.* Ном. № 2098.

II. Град, -ду, *м.* 1) **= Город.** (Заимствовано изъ церк.-слав.). Чуб. I. 160. 2) Огорожа. *Ой у саду, в саду-винограду, там стоїть коник коло граду.* Чуб. V. 781.

Градівник, -ка, *м.* Знахарь, управляющій градомъ. Шух. I. 43.

Граділь, -ля, *м.* Гредиль, часть плуга, въ которую укрѣпляется **чересло**. Чуб. VII. 398.

Градки, -док, *ж. мн.* Ограда вокругъ церкви. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Градобоїця, -ці, *ж.* Побитый градомъ хлѣбъ. НВолын. у.

Градобойний, -а, -е. (О полѣ, лугѣ). Побитый градомъ. Черниг.

Градовий, -а, -е. Градовой. *Пищать, як дідько в градовій хмарі.* Ном. № 12890.

Градус, -са, *м.* Градусъ. *Тепломір поділяють на 80 частин.... звуться градусами.* Ком. Р. II. 79.

Градусник, -ка, *м.* = **Тепломір.** *Тепломір деякі називають просто градусником.* Ком. Р. II. 79.

Грайворон, -на, *м.* = **Гайворон.** Вх. Пч. II. 9.

Грайка, -ки, *ж.* 1) Игра, партія игры. *Ходіт до мене на грайку.* Вх. Зн. 12. 2) Родъ сильно жужжащей при полетѣ мухи. Вх. Зн. 12.

Грайливий, -а, -е. Сверкающій. *Над ним яснее та холоднее небо, грайливе сонечко.* МВ. II. 113.

Грайний, -а, -е. Искусный въ музыкѣ. *Маєш же музики грайнії? Маєш же сватоньки співнії? Маєш же старости можнії?* Гол. II. 665.

Грак, -ка, *м.* 1) Грачъ. *Од лівого виска він чорнявий як грак.* МВ. II. 182. 2) **Ловити граків = Ґави ловити.** *Він граків ловить.* Ном. № 10925.

Грак, *меж.* и пр. = **Гряк и пр.** *Стук! грак! то й п'ятак.* Ном. № 10433.

Граматика, -ки, *ж,* 1) Грамматика. Ном. № 10439. 2) Третій изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Граматик, -ка, *м.* 1) Грамматикъ. 2) Ученикъ третьяго изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Граматка, -ки, *ж.* 1) Азбука, букварь. *Аз-буки, бери граматку в руки.* Ном. 2) Поминальная книжечка. *Наняли тут по йому панахиду і у граматку свою записали.* Кв.

Грамітний, -а, -е. Грамотный. Шух. I. 33.

Грамота, -ти, *ж.* 1) Грамота. *У руках царська грамота.* К. ЧР. 338. 2) Грамота, умѣнье читать и писать. *Уже воно й грамоти бралось.*

Грамотка, -ки, *ж.* Письмо. *Ой напишу я грамотку, пошлю пісноньки до батенька.* Мет. 297.

Грамузджа, -жі, *ж.* = **Хмиз.** Вх. Уг. 234.

Грана, -ни, *ж.* = **Грань 3 = Жар.** Желех.

Граната, -ти, *ж.* Драгоцѣнный камень, гранатъ. *На шиї гранати, корали, дукачі, як жар горять.* Стор. II. 29.

Гранатирь, -ря, *м.* Гренадеръ. *Мене дано до гранатирів.* Федьк.

Гранатовий, -а, -е. 1) Гранатовый. 2) Цвѣтомъ похожій на гранатъ, темносиній, темнофіолетовый. *Мундір на нім гранатовий.* Чуб. У. 1084.

Гранаточка, -ки, *ж.* Форточка? *Приїзджає в подвіренько, поковтує в гранаточку: «Вийди, вийди, Романочку».* АД. I. 300.

Гранистий, -а, -е = Гранчастий. *Оті гранисті яблука такі квасні.* Черниг.

Гранит, -ту, *м.* Гранитъ. *Коріннями вчепилось у каміння і глибоко вросло аж до граниту.* К. Іов. 18.

Границя, -ці, *ж.* 1) = **Гряниця.** *«Куди, синку, виїзжаєш?» — За границю по дівицю.* Чуб. III. 464. 2) Исландскій мохъ, Cetraria islandica L. Вх. Зн. 12. Ум. **Граничка.** Вх. Лем. 405.

Гранка, -ки, *ж.* 1) = **Грань 2.** *Баня виведена скругла-гранчаста, — одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 45. 2) Чашечка, въ которой сидить орѣхъ. 3) Сортъ ячменя: Hordeum distichum, ячмень двурядный. Вх. Пч. I. 14.

Гранняˊ, -няˊ, *с.* 1) Игра на инструментѣ. *Почули вони весільне грання.* Драг. 111. *Були танці під грання своїх музик.* Левиц. Пов. 8. 2) Дѣтскія игры.

Гранчастий, -а, -е. Многогранный, граненый. *Гранчаста пляшка.* Св. Л. 226. *Баня виведена скругла-гранчаста, — одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 25.

Гранчений хліб = Грінка 2. Вх. Уг. 234.

Гранчити, -чу, -чиш, *гл.* **= Грінчити.** Вх. Уг. 234.

Грань, -ні, *ж.* 1) Межа, граница. *Саме на грані росте дуб.* Лебед. у. 2) Грань, боковая плоскость въ многогранникѣ. 3) Крупные горящіе уголья. Каменец. у. ЕЗ. V. 194. Гн. II. 17. 4) **= Границя 2**, Cetrario islandica L. Вх. Зн. 12. 5) Раст. Sticta. Шух. I. 22.

Гранювати, -нюю, -єш, *гл.* **= Граничити.** Конот. у.

Граняк, -ка, *м.* 1) Призма. Желех. 2) **= Грань 3.** Желех.

Гранястий, -а, -е = Гранчастий. *Пшениця граняста, а жито ні.* Волынск.

Грап, -па, *м.* Графъ. Левиц. I. 493. Стор. I. 152. Драг. 83. *Лотоцький! не думай, що ти грап Потоцький, бо ти вех* (паламарь) *з села Бебех.* Ном. № 5509. *Поздоровляю ясновельможного пана грапа з іменинами.* Рудч. Ск. II. 203.

Грапиня, -ні, *ж.* Графиня. Левиц. Пов. 316, 337. Мир. ХРВ. 333.

Грапський, -а, -е. Графскій. ЗОЮР. I. 299.

Грапчук, -ка, *м.* Сынъ графа, молодой графъ. Гн. II. 141.

Грапщина, -ни, *ж.* Графское имѣніе. Черк. у.

Грасувати, -сую, -єш, *гл.* Вытаптывать. *Татари стояли, копитами землю грасували.* Тол. I. 101.

Грата, -ти, *ж.* и пр. **= Ґрата и пр.**

Грати, граю, -єш, *гл.* 1) Играть на инструментѣ. *Бас гуде, скрипка грає.* Ном. № 5736. *Не в тую дудку грають.* Ном. № 5092. 2) Играть въ какую либо игру. *Ой та сіли вечеряти, по вечері в карти грати.* Гол. I. 45. *Собі очиці зав'язала і у панаса грати стала.* Котл. Ен. I. 23. 3) **Грати весілля**. Играть свадьбу. *Дай, Боже, знати з ким буду весілля грати.* Ном. № 262. 4) Дѣлать быстрыя, рѣзвыя движенія напр. летая. *У лузі маківка весною зацвіла.... Бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. *Як назліталось до неї тих відьом — сила! Давай його шукать; грали, грали по хаті, — ніяк не найдуть.* Грин. I. 286. О лошади: гарцовать. *Грайте, коні, під нами!* Мил. 159. *Грай, кониченьку, під молоденьким Богданком.* Чуб. III. 281. **Грати конем**. Гарцовать, скакать на лошади. *А попереду N коником грає, коником грає, мечем махає.* АД. I. 6. **Риба грає**. Рыба выбрасывается на поверхность воды. 5) **Язиком грати**. Льстить, пресмыкаться. 6) **Море грає**. Море бушуетъ. *У неділю вранці-рано сине море грало.* Шевч. *Як ось і море стало грати, великі хвилі піднялись, і вітри зачали бурхати, аж човни на морі тряслись.* Котл. Ен. II. 6. 7) **Сонце, зірниця, місяць грає**. Блестить, играетъ. ХС. I. 75. *По той бік Росі грала зірниця.* Левиц. *Сонце грає, вилискується в дощових краплях.* Ком. Р. I. 21. *Красно грає весняне сонце на чистому небі.* Мир. Пов. II. 41. 8) **Грати в дзвони**. Звонить. *Весь день во всі дзвони грали.* Гол. I. 64. 9) О медѣ, пивѣ: бродить, играть. *Мед вже почав у бочці грати. Чи не той то хміль.... що у пиві грає.* АД. II. 77.

Гратися, граюся, -єшся, *гл.* Играть, забавляться. *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134. *З собакою унучок грався.* Шевч. 111.

Граття, -тя, *с.* 1) Игра на инструментѣ. Лебед. у. 2) Игра (забава). *З граття то й лихо буває: у нас два парубки боролися, та й руку один виломив.* Пирят. у.

Грахвин, -на, *м.* Графинъ.

Грач, -ча, *м.* 1) Игрокъ. Чуб. III. 45, 46. *Ні грач, ні помагач.* Ном. № 6544. 2) Музыкантъ. *Які грачі, шані й танці.* Новомоск. у.

Грашка, -ки, *ж.* **= Играшка.** Встрѣчено только у М. Вовчка. *Спродавалися ласощі й грашки.* МВ. III. 32.

Гребання, -ня, *с.* Брезганіе, пренебрежете.

Гребати, -баю, -єш, *гл.* Брезгать, пренебрегать. *Ти гребаєш моєю рукою, моїм товариством.* Стор. МПр. 10.

Гребелька, -ки, *ж.* Ум. отъ **гребля.**

Гребельний, -а, -е. Относящійся къ плотинѣ, плотинный.

Гребелюк, -ка, *м.* Пт. **= Берегуля.** Вх. Пч. II. 12.

Гребенатий, -а, -е. Имѣющій гребень. *Кури білі, чорні, гребенаті.* Мил. М. 51.

Гребено, -на, *с.* То же, что и **гребінка** — для расчесыванья овечьей шерсти. Вх. Лем. 405.

Гребенчук, -ка, *м.* Родъ растенія, похожаго на тернъ. Черном.

Гребенюк, -ка, *м.* **= Гребелюк.** Вх. Пч. II. 12.

Гребенястий, -а, -е = Гребенатий. *Несло на гребенястій хвилі.* Мир. ХРВ. 359.

Гребець, -бця, *м.* 1) Работникъ, сгребающій сѣно. Левч. 135. Грин. III. 128, 129. *Хто йде — горох скубне: гребець скубне у жменю; іде косарь і жнець, — нагарбають в кишеню.* Г Арт. (О. 1861. III. 95). 2) Гребецъ, лодочникъ. Стор. II. 138. Ум. **Гребчик.** *Пішла заміж за гребця, за гребчика молодця.* Чуб. V. 924.

Гребінець, -нця, *м.* Гребенка, гребень, гребешокъ. Вас. 164. *Стояла Мар'я під вінцем, розчесала русу косу гребінцем.* Чуб. III. 207.

Гребінище, -ща, *с.* Ув. отъ **гребінь.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. Ум. **Гребінищечко.** *Я робити прийшла — із днищечком, з гребінищечком.* Грин. III. 655.

Гребінка, -ки, *ж.* 1) Гребенка для расчесыванія льна, конопли, шерсти. Вас. 200. Чуб. I. 114. Чуб. VII. 409. *Виносить вона.... гребінку, що коноплі чешуть.* Грин. II. 346. 2) У ткущихъ ковры: «небольшая зубчатая гребнеобразная деревянная колотушка, которою присаживаютъ нити утка ковра по мѣрѣ выполнены рисунка». Вас. 171. 3) **= Решітка 5.** Шух. I. 167. 4) Родъ орнамента въ писанкѣ. МУЕ. I. 190. Ум. **Гребіночка.**

Гребінний, -а, -е. 1) Относящійся къ гребню, гребеночный. 2) Гребінне полотно. Самое толстое полотно. Подольск; г. Полотно болѣе тонкое, чѣмъ воловина. Вх. Зн. 5. Полотно **= Дванадцятка.** МУЕ. III. 19.

Гребінник, -ка, *м.* 1) Дѣлающій гребешки, гребеночникъ. Лебед. у. 2) **= Гравилат,** Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гребінниця, -ці, *ж.* Самое толстое полотно. Подольск. г.

Гребіночка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **гребінка.** 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Залюбов.

Гребінчастий, -а, -е. 1) **= Гребенатий.** 2) **Гребінчості уставки**. — уставки съ особаго рода узоромъ, вышивкой. Kolb. I. 49. См. **Гребіночка 2.**

Гребінь, -ня, *м.* 1) Прядильный гребень. Чуб. VII. 409. Вас. 200. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. 2) Гребенка, гребешокъ. *То йому так потрібно, як лисому гребінь, сліпому дзеркало.* Ном. 3) Доска съ зубьями, составляющая часть каблука. См. **Каблук 2.** Шух. I. 228. 4) Подобная гребню часть решітки. См. **Решітка 5.** Шух. I. 167. У Вх. Зн. 12 **= решітка 5.** 5)

Гребень, верхняя грань вещи, стоячая полоса, напр.: гребень на крышѣ. (Залюбов.). Шух. І. 91, 117. *Клуню покриєш стару, та на коморі гребінь виложиш.* О. 1862. IX. 7. Гребень горы или подобнаго ей возвышенія. *З того боку — провалля і з сього боку провалля, а по середині гребінь.* Грин. II. 59. Гребень волны. *Од берега до берега на Дніпрі появився білий гребінь, неначе біла грива величезного коня.* Левиц. Пов. 351. 5) Украшеніе на нижней части мѣдной курительной трубки. Шух. І. 276. 6) Гребешокъ на головѣ птицъ. Ум. **Гребінець, гребінчик.** Ув. **Гребінище.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. 7) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. І. 190.

Гребка, -ки, *ж.* 1) Весло. Манж. 179. *Гребці запустили гребки в воду.* Левиц. Пов. 350. **Сідай на гребку**. Садись на весла. 2) Машина для сгребанія сѣна. *Лохв. у.*

Греблиця, -ці, *ж.* Скребница. Вх. Зн. 12.

Греблі, -лів, *мн.* = **Граблі.** Шух. І. 169.

Гребло, -ла, *с.* 1) = **Греблиця.** Вх. Зн. 12. 2) Орудіе на подобіе грабель (вмѣсто зубцевъ дощечка шириною въ вершокъ), употребляемое для сгребанія соли въ лиманахъ. Черном.

Гребля, -лі, *ж.* Плотина. *Тиха вода греблі рве.* Ном. № 3030. Ум. **Гребелька.** *Водиця гребельку прорвала.* О. 1861. IV. 62.

Гребляний, -а, -е. Плотинный. **Гребляний млин**. Водяная мельница съ плотиной. Вас. 172.

Гребня, -ні, *ж.* Дѣйствіе гребущаго весломъ, гребля. *Така вже з тебе і гребня: сідай краще на правило.*

Гребовицький, -а, -е. Относящійся къ **гребовиц**ѣ. *Пісні гребовицькі.* Грин. III. 127.

Гребовиця, -ці, *ж.* 1) Сгребаніе сѣна, гребля. *На гребовицю витало десять дівчат.* 2) Время сгребанія сѣна. Чуб. VII. 419. *Це було саме в гребовицю.*

Гребти, -бу, -беш, *гл. прош. вр.* **гріб, гребла, гребло**. 1) Гресть (весломъ). *Так гребе, що страх, човном.* Рудч. Ск. І. 206. *І стали веслами гребти.* Котл. Ен. II. 8. **Гребти у ход**. Гресть прямо впередъ; **з під човна гребуть**, чтобы поворотить лодку; через **обшивку** — для быстраго хода. Вас. 189. 2) Сгребать (о сѣнѣ). *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. 453. 3) Рыть, разгребать. *Собаки лапами гребуть.* Ном. *Курка що гребе, то все на себе.* Ном. № 9740. *Кінь гребе копитом.*

Гребтися, -буся, -бешся, *гл.* 1) Гресть весломъ. *Богу молись, а до берега гребись.* Ном. № 160. 2) Рыть, разгребать. *В роскинутому сіні греблись кури.* Левиц. І. 195. *Квочки гребтимуться у грядках.* Грин. І. 20.

Гребувати, -бую, -єш, *гл.* = **Гребати.**

Гребчик, -ка, *м.* Ум. отъ **гребець.**

Греготіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* О лебедѣ: кричать. *Я* (лебідь) *раннім ранком, як займається світ і вода починає жевріти, голосно грегочу світу на добридень.* О. 1862. VII. 48.

Грезен, -на, *м.* Виноградная кисть, гроздь. Угор.

Грезет, -ту, *м.* Парча, глазетъ. *Глянь на себе: вся в перлах.... грезеті, в оксамиті.* Стор. II. 216.

Грезетовий, -а, -е. Парчевый, глазетовый. Котл. Ен. Слов. 7. *Взяла очіпок грезетовий.* Котл. Ен. І. 12.

Грек, -ка, *м.* Грекъ. Ном. № 12326.

Грекиня, -ні, *ж.* Гречанка. *Грек росказував про східні гареми, про афинських грекинь.* Левиц. Пов. 13.

Греміти, -млю, -миш, *гл.* Гремѣть, издавать сильный, раскатистый звукъ. *Грім гремить. Ой стучить гремишь з поля сторожа.* Чуб.

Гремота́ти, -чу́, -чеш и гремоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* **= Грімотати.**

Греный, -а, -е = Гряний.

Гренуха, -хи, *ж.* Пѣсня, которую поютъ на Троицкія святки. Желех.

Грецило, -ла, *с.* Квасцы. Шух. I. 254. См. **Галун.**

Грець, -ця, *м.* 1) Музыкантъ, игрокъ. О. 1862. V. Кух. 34. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. 2) **= Герець.** *Петро почав козацький грець.* К. ЧР. 166. 3) Апоплексическій ударъ, параличъ, пострѣлъ. *Грець тебе побивай.* Посл. *Щоб тебе грець попоносив на вилах.* Грин. I. 246. *Шоб його кінський грець узяв.* Мнж. 165.

Грецький, -а, -е. 1) Греческій. *Хто не пізнає самих таки греків в грецьких богах* ? Левиц. Світ. 5. *Слово чужоземне, воно позичене з грецької мови.* Ком. Р. II. 57. **Грецький оріх**. Раст. Suglans regia. L. ЗЮЗО. I. 125. 2) Гречневый. *Залізний ток, свиний перескок, а грецький посад* (сковорода, сало і млинці). Ном. ст. 301. № 402.

Гречаний, -а, -е. 1) Гречневый. *Гречана каша сама себе хвалить.* Ном. № 2563. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. **Наказав три мішки гречаної вовни**. Пустяковъ, небылицъ наговорилъ. 2) О медѣ: собранный пчелами съ гречи. *Давай, діду, меду!.... Пішов, одрізав йому забоцень такого вже гарного, гречаного.* ЗЮЗР. L 134. 3) О лошадиной масти: по бѣлой шерсти коричневыя пятнышки. *Гречаний кінь.*

Гречаник, -ка, *м.* 1) Родъ хлѣба изъ гречневой муки. Чуб. VII. 445. Сим. 15. *Невістки напекли гречаників.* Рудч. Ск. II. 101. 2) Въ загадкѣ: человѣкъ. Ном. ст. 294, № 122. 3) Названіе пѣсни. *Почали співати «Грицяֻ» потім «Бурлаку», «Чоботи» і «Гречаники».* Левиц. I. 349.

Гречаниця, -ці, *ж.* Гречневая солома. Желех. НВолын. у.

Гречанка, -ки, *ж.* **= Гречаниця.** Желех.

Гречва, -ви, *ж., соб.* Греки. *Се ж не сама татарва; є тут і гречви достолиха.* Екатериносл. г.

Грече, *нар.* **= Ґрече.** Маркев. 104.

Гречечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **Гречка.**

Гречизна, -ни, *ж.* Греческій языкъ, литература. *Не дарма в Віттемберзі ти гречизни жував.* К. ЦН. 172.

Гречий, -а, -е = Ґречий.

Гречина, -ни, *ж.* Одно зерно гречи. *Візьми.... три гречини і посади.* Грин. II. 329. Ум. **Гречинка.** Грин. I. 212.

Гречисько, -ка, *с.* **= Гречківка.** Вх. Зн. 12.

Гречище, -ща, *с.* **= Гречківка.**

Гречка, -ки, *ж.* Греча, гречиха-растеніе. *Вродила йому така гречка, що на все поле.* Рудч. Ск. II. 207. **Греча-зерно**. *Розсипав гречку.* Мн. **Гречки**. Посѣвы гречихи. *Та й гречки гарні цей год.* 2) Раст.: а) **— дика, польова.** Capsella bursa pastoris. Вх. Пч. Т. 9. ЗЮЗО. I. 114. б) **— дика.** Rumex acetosa. Вх. Пч. I. 12. 3) Коричневыя крапинки по бѣлой лошади. *Коненя мале, сухе, та таке пархате, що аж гречкою усипане.* Рудч. Ск. II. 175. 4) **Нехай буде гречка.** Пусть будетъ по твоему. *Нехай буде гречка, аби не суперечка.*

Ном. № 4965. 5) **Скакати у гречку.** Нарушать супружескую вѣрность. 6) **Перегнати через гречку**. Задать трепку. Ном. № 3632. Слм. VIII. Ум. **Гречечка.** Грин. III. 54.

Гречківка, -ки, *ж.* Поле, на которомъ растетъ или росла греча. Вас. 196.

Гречків'я, -в'я, *с.* **= Гречківка.** Вас. 196. *На гречків'ї жито посіяв.* Волч. у.

Гречкосій, -сія, *м.* 1) Сѣющій гречу. 2) Хлѣбопашецъ, земдедѣлецъ. *Ізнову шкуру дерете з братів, незрячих гречкосіїв.* Шевч. 3) Насѣк. Anisoplia. Галиц. Вх. Пч. II. 26.

Гречний, -а, -е = Ґречний. *Убірайся, виряжайся, гречка панно, з нами.* Гол. IV. 348.

Гречність, -ности, *ж.* **= Ґречність.**

Гречух, -ха, *м.* Насѣк. Anisoplia fruticola. Вх. Пч. I. 5. См. **Гречкосій 3.**

Гречушка, -ки, *ж.* (Чаще *мн.* **Гречушки**.) Блинчикъ изъ гречневой муки.

Гриб, -ба, *м.* 1) Грибъ. *Ні риба, ні м'ясо, а щось наче гриб.* Ном. 7615. *Щасливому по гриби ходити.* Ном. 2) Бѣлый грибъ. Лохв. у. Ум. **Грибок, грибочок.**

Грибно, *нар.* Обильно на грибы. *Коли грибно, так і хлібно.* Н. Посл.

Грибовище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ растутъ трибы. ЕЗ. V. 167.

Грибок, -бка, *м.* Ум. отъ **гриб.**

Грибочок, -чка, *м.* Ум. отъ **гриб.**

Грива, -ви, *ж.* 1) Грива. *Стоїть кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 104. 2) Переносно: большіе волосы. *Ухопив за чесну гриву.* Ном. № 3992. 3) Кучка травы; не захваченная при косьбѣ косою. Ном. № 10185. 4) **= Гривка 2.** Им. 179. Ум. **Гривка, гривонька, гривочка.** Грин. III. 677, 518.

Гривак, -ка, *м.* Сизый голубъ, вяхирь, Columba palumbus. Вх. Пч. II. 9.

Гривань, -ня, *м.* 1) Конь, имѣющій большую гриву. 2) Переносно: длинноволосый человѣкъ.

Гривастий, -а, -е = Гриватий. *Два бахмати, гривасті ступаки шли під ними.* К. МБ. XI. 143.

Гриватий, -а, -е. Длинногривый. *Кінь гриватий.* 2) Переносно: длинноволосый.

Гривач, -ча, *м.* 1) **= Гривань.** 2) Дикій голубь.

Гривеник, -ка, *м.* Гривенникъ, монета въ 10 коп.

Гривенний, -а, -е. Трехкопеечный (отъ гривня). *Роздавала гривенні свічечки і все з зеленого воску.* Кв.

Гривенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **гривня.**

Гривий, -а, -е = Гливий. *Кінь гривий.* Федьк. I. 7.

Гривина, -ни, *ж.* Узкая полоса травы, оставляемая на сѣнокосѣ въ видѣ межи. Мнж. 178.

Гривиця, -ці, *ж.* **= Грива 3.** Драг. 243.

Гривичка, -ки, *ж.* Бордюръ у цвѣточной клумбы, сдѣланный изъ дерну. *Кінчали в садку ту гривичку, що біля грядочок, обкидати дерном.* Новомоск. у.

Гривка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **Грива.** 2) Одно полотнище плахти отъ таліи до косточекъ ногъ. Вас. 169. *А я тую плахту шануватиту, із припічка горшки вийматиму, гривками лавки стиратиму.* Мил. 84.

Гривкастий, -а, -е = Гривастий. Вх. Лем. 424. **Голуб гривкастий = Гривак.** Вх. Лем. 405.

Гривко, -ка, *м.* Имя собаки. *Ве один пес Гривко.* Ном. № 5510. *А Гривко аж двері гризе.* О. 1862. IV. 94.

Гривнок, -ка, *м.* **= Гривак.** Вх. Пч. II. 9.

Гривня, -ні, *ж.* 1) Мѣдная монета въ 3 к., въ иныхъ мѣстностяхъ 2 1/2 коп. О. 1861. XI. 109; 1862. IV. 94. *Став у брамі з мішком грошей і усім дав по гривні.* Рудч. Ск. II. 163. *Сказав на гривню правди.* Ном. №6900. 2) **— золота.** Червонецъ? *Обдарована Марусенька гривнями золотими, талярами битими.* Лукаш. 153. Ум. **Гривенька.** *Наш пан дав по гривеньці, пані п'ятака.* Чуб. III. 242. Ув. **Гривняка.** Г. Арт. (О. 1861. III. 112). *Ентелові ж дав на кабаку трохи не цілую гривняку.* Котл. Ен. II. 24.

Гривонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **Грива.**

Гривочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **Грива.**

Грида, -ди, *ж.* **= Гряда 4.** Вх. Зн. 12.

Гридка, -ки, *ж.* Часть рала **= Жердка 3.** Чуб. VII. 400.

Грижа, -жі, *ж.* Печаль, огорченіе, терзаніе. *Доков я ся не оженив, не мав же я грижі.* Гол. I. 230. *Ой має він на сердечку та й велику грижу.* ЕЗ. V. 25.

Грижпан, -на, *м.* Волъ извѣстной (какой?) масти. КС. 1898. VII. 42.

Гриз, -зу, *м.* Смѣшанная съ дертю и мякиною соль, которую даютъ овцамъ.

Гриза, -зи, *ж.* 1) Брань, ссора. *Соловейків обминала, щоб тільки не було меж нами тієї гризи, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 338. *Там у їх гриза така завелася.* Черк. у. 2) **= Гризота = Грижа.**

Гризани́на, -ни, *ж.* Ссора, перебранка. *Брати, як посварилися, то й досі іще між їми гризанина.*

Гризачка, -ки, *ж.* Рѣпа. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Гризище, -ща, *с.* Ув. отъ **гризь.** Мил. М. 55.

Гризня, -ні, *ж.* **= Гриза.** Мир. Пов. II. 42. *Остигло йому слухати жінчину гризню.* Грин. II. 165.

Гризота, -ти, *ж.* 1) **= Грижа.** Каменец. у. 2) Ссора. *Соловейків обминала, щоб не було між нами тієї гризоти, тієї змажки та лайки.* Левиц. ПЙО. I. 362.

Гризти, -зу, -зеш, *гл.* 1) Грызть, кусать. *Нехай коза іде билини гризти.* Рудч. Ск. I. 46. *Кістки гризти.* Ном. № 8705. 2) Бранить, пилить. *Так що-дня гризе мене, що хоч тікай з хати.* Гризти голову. Распекать, бранить, пилить. *Спускайся з гори тихіше вниз, щоб ніхто голови не гриз.* Ном. *Увійшов старий чогось у хату, а вони й почали гризти йому голову.* Грин. II. 153. 3) Мучить, гнести, не давать покою. *Совість не дає мені спокою: гризе мене і день, і ніч.* Стор. *Гризе мене одна думка.* Г. Бар. 295. 4) Тереть, жать, (ногу, объ обуви). *Коли б мі гриз чобіт, то б і не жаль, а то ходак та й ще не так.* Ном. № 7350.

Гризтися, -зуся, -зешся, *гл.* 1) Кусаться, грызться. *Де пси свої гризуться, там чужий не мішайся.* Ном. № 9449. 2) Ссориться, браниться. *Чоловіче — голубчику, не буду до віку з тобою гризтись.* Рудч. Ск. II. 133.

Гризун, -на, *м.* Мертворожденный ребенокъ. Александров. у.

Гризучка, -ки, *ж.* **= Гризачка.** Вх. Зн. 59.

I. Гризь! *меж.* Выражаетъ грызеніе. Мнж. 26. *Маня і справді, мов мишка, вхопила двома полюшками ядерце, мов та лапками, і гризь його!* Сим. 210.

II. Гризь, -зя, *м.* и **-зі,** *ж.* 1) Ревматизмъ, ломота въ суставахъ. Маркев. 91. *Почне ломить руку або ногу, поки зробиться гризь.* Мил. М. 53. *У сього гризю дев'ять зубів.*

Мил. М. 55. 2) Пупочная грыжа. Мил. 31, 32, КС. 1893. VII. 80. Ув. **Гризище.** Мил. М. 55; Грин. II. 43.

Гризюка, -ки, *ж.* Сварливый человѣкъ или женщина. *Та годі вже тобі, гризюко, гризтись.* Полт.

Гримати, -маю, -єш, *гл.* = **Грімати.**

Гриматися, -маюся, -єшся, *гл.* Сердиться. *Бог гримається.* Ном. № 564.

Гримнути, -ну, -неш, *гл.* = **Грімнути.**

Гримотати, -мочу, -чеш, и гримоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Грімотати.**

Гринджоли, -джол, *м. мн.* = **Ґринджоли.**

Грип, -па, *м.* Птица, грифъ. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів.* Чуб. II. 327.

Грипа, -пи, *об.* Неповоротливый человѣкъ, неуклюжая толстая женщина. Черк. у. Чуб. VII. 575. *Така грипа; як іде, то й земля гуде.* Новомоск. у. Ув. **Грипище.** Новомоск. у.

Грипеня, -няти, *с.* Птенецъ грифа. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів.* Чуб. II. 327.

Грипик, -ка, *м.* Та часть скрипки, гдѣ привязаны струны, за подставкою. Новомоск. у.

Грисяк, -ка, *м.* Родъ хлѣба. *Мужик та був дуже бідний, і в нього тільки може й було, що єден хліб-грисяк.* Грин. I. 71.

Грицарня, -ні, *ж.* = **Глицарня.** Полт.

Грицик, -ка, *м.* Родъ растенія, стебли котораго употребляются въ пищу. *Пішли дівчата по грицики на доли.* Грин. I. 31.

Грицки, -ків, *м. мн.* Раст. Circium canum. МВ. ЗЮЗО. I. 118.

Грище, -ща, *с.* Игрище, мѣсто для игры; праздничныя забавы молодежи. Мил. 61. *Вари, мати, вечеряти, я піду на грище: уже ж мені наскучило пребісяче днище.* Грин. III. 647. *На грищі співала.* Греб. 398.

Гріб, гробу, *м.* 1) Могила. Мет. 399. *Знайшли батьків гріб і одкопали його аж до труни.* Грин. II. 186. *На тім гробі, де дурень був закопаний, виросла бугила.* Рудч. Ск. I. 157. *Зробили домовину, по домувині припустили і гріб.* Драг. 103. *А збіглися джумаченьки та під могилочку, викопали гріб глибокий.* Рудч. Чп. 167. **Гроби**. Кладбище. Грин. I. 50. 2) мн. **Гроби**. Родъ игры, въ которой одна пара играющихъ ловить двѣ другія. Чуб. III. 89. Кв. П. II. 100. Ив. 55. Игра эта называется еще **роби**. (См. **Роб 3.**) **Гроби** испорченное **роби**? Ум. **Гробик, гробок.** *Гробок запав.* Харьк. г. Гробочок. Гол. I. 229. См. **Гробки.**

Грібнути, -бну, -неш, *гл.* Гребнуть. *Такого багато сього году жаб: що грібниш з землі картоплю, то й жаба.* Харьк. у.

Грідушки (шок, *ж?).* Переднія части кептара. Шух. I. 122.

Грізд, грозду, *м.* Пробка. Шух. I. 101.

Грізен и грізний, -а, -е. Грозный, свирѣпый. МУЕ. III. 136. *Здрігнеться од його грізного голосу.* К. ЧР. 219. *Тую галеру з грізної гармати привітайте.* АД. I. 217.

Грізно, *нар.* Грозно. *Став на ляхів грізно гукати.* ЗОЮР. I. 205.

Грізьба, -би, *ж.* Угрозы. *Від постраху, від грізьби стуманіють.* К. Іов. 58. *Ні батькова грізьба, ні материна умова нічого не подіють з таким гульвісою.* Мир. ХРВ. 132.

Гріло, -ла, *с.* Громадина. *Там таке гріло, ця баба.* Лубен. у. Ув. **Грілище.**

Грім, грому, *м.* 1) Громъ. *Грім такий, що хоч тури гони, то не почують.* Ном. № 562. *Козак не боїться ні тучі, ні грому.* Ном. № 763. *Бодай мене громи вбили, коли м не єсть тобі милий.* Чуб. V. 235. 2) Раст. Heruiaria glabra L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Громик.** Мет. 259.

Грімак, -ка, *м.* Кусокъ льда, употребляемый для того, чтобы спускаться на немъ съ горки. Сим. 159.

Грімання, -ня, *с.* 1) Грохоть, грохотаніе. 2) Сердитый крикъ, брань. 3) Удары, битье.

Грімати и гримати, -маю, -єш, грімнути и гримнути, -мну, -неш, *гл.* 1) Гремѣть, загремѣть, грохнуть, загрохотать. О громѣ, огнестрѣльномъ оружіи и пр. *Грім що гримне, в берег гряне — з пущі полум'я прогляне.* Могил. 117. *Двері гримли серед хати.* Федьк. I. 114. О стрѣльбѣ чаще: **грімати**. *Із дванадцяти штук гармат грімали.* АД. I. 217. *Задзвонили в усі дзвони, гармата гримала.* Шевч. 574.. *Три дні грімали самопали.* К. ЧР. 105. 2) Кричать, крикнуть сердито. *Не на те я дочку викохав, — грімнув батько, — щоб я її первому пройдисвіту мав оддати.* МВ. II. III. *Як я з тебе сміюся? — гримнув дід.* Рудч. Ск. II. 131. **— на кого**. Кричать, крикнуть на кого, бранить. *Коли б же на мене одну, а то й на свою рідну матір грімає.* МВ. I. 26. 3) Ударять, ударить сильно. *Як гримнув мене по спині.* Рудч. Ск. I. 23. Также съ удареніємъ на предпослѣднемъ слогѣ. *Нелепом міжи плечі грімає.* ЗОЮР. I. 18.

Грімач, -ча, *м.* Ворчунъ. Желех. МВ. I. 137.

Гріміи, -мія, *м.* Гремящій (о Зевесѣ). *Як буря налетів на їх і громом не так би Зевс грімій, як він, торохнув.* К. ЦН. 194.

Грімкий, -а, -е. 1) Звучный, громкій. *Грімкії рушниці.* ЗОЮР. I. 136. 2) Громко говорящій. *Грімкий чоловік.* Черк. у. 3) Громовой, обильный громомъ, грозный. *Грімке літо.* НВол. у.

Грімко, *нар.* Звучно.

Грімний, -а, -е. Грозный, громовой. *Звертається до козаків понуро і з грімкою мовою.* Стор. МПр. 161.

Грімниця, -ці, *ж.* 1) Ударь грома? Молнія съ громомъ? *Блиснула грімниця із чорної хмари.* К. Досв. 9. 2) Свѣча, зажигаемая во время грома (согласно народному вѣрованію). Черниг. 3) **= Громниця.**

Грімно, *нар.* О звукѣ: сильно, громко. *Стукнув у віконечко грімно.* Радом. у. *Починай, Солохо, — ти ж громній співаєш.* Сосн. у.

Грімнути. См. **Грімати.**

Грімота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* и **грімотіти, -чу, -тиш**, *гл.* Грохотать, гремѣть. Мнж. 22. *Коли це стукотить-грімотить, кобиляча голова біжить.* Рудч. Ск. II. 66. *Тоді мене, моя мила, ждати-піджидати, як стане по небу грім грімотати:* Мет. 452.

Грімотня, -ні, *ж.* Грохоть. Левч. 29.

Грімучий, -а, -е. Гремящій. *Ой ні, не татаре, — християнська сила, мов хмарами грімучими, табор обложила. К.* Досв. 7.

Грінка, -ки, *ж.* 1) *Ломоть,* кусокъ. Шух. I. 144. *Молила сі Богу і все пила склінку води і їла грінку хліба на день.* Гн. II. 98. 2) Гренокъ. Ном. № 12291. *Просіяне з ушками, з грінками.* Котл. Ен. V. 14. 3) Корзинка подсолнечника. Харьк. 4) Пучекъ орѣховъ на деревѣ. *Оріхи так грінками й висять.* Борз. у. 5) **Добру грінку убити, піймати**.

Выиграть что-либо. Ном. № 10594. То же значеніе **грінка йому впала**. Ном. № 10594. *Дідону мав він мов за жінку, убивши добру в неї грінку.* Котл. Сн. І. 25.

Грінчити, -чу, -чиш, *гл.* Поджаривать (хлѣбъ). Угор.

Грісвиця, -ці, *ж.* Промежуточная полоса между двумя рядами посадки на бахчѣ. (Залюб.).

Гріти, -грію, -єш, *гл.* 1) Грѣть, нагрѣвать, согрѣвать. *Піч топлю, руки грію.* Ном. № 12538. *Чужий кожух не гріє.* Ном. № 9652. *Ой. місяцю, місяцю! світиш, та не грієш, — даремне в Бога хліб їси.* Ном. № 596. *Окропи гріть.* Рудч. Ск. І. 137. **Гріти самоварь**. Ставить самоваръ. Пятигорск. окр. 2) Бить, колотить. *Отецъ Хведор грів та грів його по всьому.* Левиц. І. 535. 3) **— поклони.** Бить съ усердіемъ поклоны. *Гріє перед тим хрестом поклони.* Мнж. 92. 4) **— чуприну.** Потѣть отъ усилій, силиться. *Нащо, про що тобі над цим чуприну гріть?* Г. Арт. (О. 1861. III. 112). **Гріти гадюку за пазухою**. Отогрѣть змѣю на груди, приласкать неблагодарнаго. Ном. 5) **Гріти надію**. Поддерживать надежду въ комъ. *Нехай радіє, поки надію серце гріє.* Шевч.

Грітися, гріюся, -єшся, *гл.* 1) Грѣться, нагрѣваться, согрѣваться. *Грівся коло багаття.* Єв. Мр. XIV. 54. 2) О животныхъ: состоять въ случкѣ. *Вовки гріються два тижня перед хрещенням.* Кіев. у.

Гріх, -ха, *м.* 1) Грѣхъ. *Як не прийме Біг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106. *Б'ють не ляхи, а наші гріхи.* Ном. № 866. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. 2) Вина. *Батько Настусин радіє, що без його гріха сталось таке Грицькові: без вісти зник, вовкулакує.* Г. Барв. 452. Ум. **Грішок, грішечок.** *На душечку спасения, грішечків отпущение.* ЕЗ. V. 106.

Гріховний, -а, -е. Грѣховный, грѣшный. *Гріховного пестування старе тіло просить.* Шевч. 403.

Гріховно, *нар.* Грѣховно, грѣшно. К. МХ. 18.

Гріховода, -ди, *м.* и *ж.* Грѣховодникъ, грѣховодница. Желех. *О ви, гріховоди!* НВолын. у.

Гріховодство, -ва, *с.* Грѣховодничанье. *Там тільки пустота та гріховодство.* Кв.

Гріхувати, -хую, -єш, *гл.* **— на кого**. Считать виновнымъ кого. *Гріхують на пана і наші дворові, що землі не дано.* Харьк. г.

Гріхуватися, -хуюся, -єшся, *гл.* Считать грѣхомъ, почитать себѣ за грѣхъ. *Я гріхувався воза мастити в неділю.* Каменец. у.

Гріш, гроша, *м.* 1) Денежка, полкопейки, грошъ. *Багацько, як за гріш маку.* Ном. 2) Деньги. *Гріш круглий, — роскошиться.* Ном. № 9924. Ум. **Грошик.** *З кошиком та з грошиком.* Ном.

Грішечок, -чка, *м.* Ум. отъ **гріх.**

Грішитель, -ля, *м.* Творящій грѣхъ, грѣшащій. КС. 1883. II. 470.

Грішити, -шу, -шиш, *гл.* 1) Грѣшить. *Хто спить, той не грішить.* Ном. № 11291. 2) **Грішити на кого**. Подозрѣвать кого, взводить напраслину, грѣшить. *Не гріши на Бога — чорт діти забрав.* Ном. № 933.

Грішка, *нар.* (Дѣтск.). Грѣшно. О. 1862. IX. 118. *Так грішка робить, а то бозя скара.* Ном.

Грішний, -а, -е. 1) Грѣшный. *Орудує ними, як чортяка грішними душами.* Ном. № 1083. *Пани тільки грішні, а мужики кругом безгрішні — ні грошей, ні гріхів.* 2) **Куди тобі грішному!** Куда тебѣ несчастному! 3) **Грішна** — съ подразумѣваемымъ

существительнымъ: **горілка**. Водка. *Не став уже й у грішну вкидатись.* О. 1862. VIII. 29. Ум. **Грішненький.**

Грішник, -ка, *м.* Грѣшникъ. Ном. № 5098.

Грішниця, -ці, *ж.* Грѣшница. Св. *Л.* VII. 37.

Грішницький, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ грѣшнику; грѣшничій. *Зникнете на грішницькій дорозі.* К. Псал. 4.

Грішно, *нар.* Въ грѣхахъ, грѣша. *Грішно живе.*

Грішок, -шка, *м.* Ум. отъ **гріх.**

Гробак, -ка, *м.* Червякъ, личинка насѣкомаго. *І квасницю гробак гризе.* Ном. № 9796. Ум. **Гробачок.**

Гробарь, -ря, *м.* Могильщикъ, гробокопатель. Вх. Зн. 51. *Дістали від гробаря кістку з мерця.* ЕЗ. V. 186. *Була раз холера, і вмірало дужо людей. Так гробар дужо мусів гробів копати.* Гн. II. 254.

Гробки. См. **Гробок.**

Гробний, -а, -е. Гробовой, могильный. *Годі його буде і до гробної дошки забути.* Федьк.

Гробниця, -ці, *ж.* Гробъ. *Чорним оксамитом гробницю вибив.* Чуб. V. 776.

Гробовий, -а, -е. Могильный, гробовой. *Треба бідувати до гробової дошки.* Ном. № 2436.

Гробовик, -ка, *м. Як гробовики, ховаються по горищах, по погрібах..., переховують чуже, награблене добро.* Мир. ХРВ. 321.

Гробовище, -ща, *с.* = **Кладовище.** О. 1861. XI. Св. 41. *Так ну ж тут шку доживать, щоб не на другім кладовищі, а на знакомім гробовищі з батьками вкупі почивать.* Мкр. Г. 63. *Обкопане ровом городянське гробовище з гостроверхою церквою, вкрите зеленим тонконогом і сизою чаполоччу та рясне хрестами.* О. 1862. IX. 61. *Чума з лопатою ходила та гробовище рила, рила.* Шевч. 544.

Гробок, -бка, *м.* Ум. отъ **гріб.** Могила, могилка. *Полковник остався почувать на гробках.... Узяв сідло, положив на гробок і ліг на йому.* Грин. I. 50. Гробки **= Гроби = Гробовище = Кладовище.** Мнж. 178. Левиц. I. 117. *На гробках посідали.* Черниг.

Гробокоп, -па, *м.* Гробокопатель. Пятигорск. окр.

Гробокопатель, -ля, *м.* = **Гробокоп.** *Гробокопателі в селі волочуть трупи ланцюгами.* Шевч. 545.

Гробочок, -чка, *м.* Ум. отъ **гріб.**

Гроза, -зи, *ж.* 1) Гроза. *Гроза буде.* Ком. Р. II. 56. 2) Угроза. *Подививсь на його з грозою.* Кв. 3) Громадина. Вх. Зн. 12.

Грозд, -ду, *м.* = **Чіп 1.** Шух. I. 250.

Грозенце, -ця, *с.* Ум. отъ **грозно.**

Грозно, -на, *с.* 1) Виноградъ. Угор. 2) **— дике.** Дикій виноградъ, Ampelopsis hederacea. Вх. Уг. 236. 3) Кисть (винограду). *Грозно віннограду.* Вх. Уг. 234. Ум. **Грозенце.** Желех.

Грозьба, -би, *ж.* = **Грізьба.** *Ні прозьби, ні грозьби не чув.* МВ. II. 45. *Та й просила нас грозьбою і прозьбою, щоб привезли галочку із собою.* Грин. III. 484.

Громада, -ди, *ж.* Общество равноправныхъ лицъ, міръ, собраніе, мірская сходка. *Громада — великий чоловік.* Ном. № 10736. *Дай, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада б тебе слухала.* Ном. № 13590. *Добре речеш, тільки в громаду не беруть.* Ном. № 6865. *Не хотілось в снігу, в лісі, козацьку громаду з булавами, з бунчуками збірать на*

пораду. Шевч. 4. *Слухайте ж, панове громадо!* Шевч. 165. *По селу люде громадою ходять та когось, мабуть, б'ють, бо дуже кричать.* Рудч. Ск. I. 186. *Турки село грабували, громадами людей гнали.* Лукаш. 116. Ум. **Громадка, громадонька.** Чуб. V. 110. Громадочка.

Громадити, -джу, -диш, *гл.* Сгребать (о сѣнѣ, скошенномъ хлѣбѣ, горящихъ угольяхъ). *Пійшли сіна громадити.* Рудч. Ск. I. 80. *Кочергою жар громадила.* О курахъ: гресть лапами. *На улиці півничок громаде.* Мет. 122.

Громадитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Сгребаться. *Тепер саме сіно громадиться.* 2) Собираться. *Стали вірниї слуги його на майданах громадиться.* ЗОЮР. I. 175.

Громаділка, -ки, *ж.* Конныя грабли.

Громадільник, -ка, *м.* Сгребальщикъ, гребець граблями. Левч. 135. *Косарі і громадільники, напрацювавшись за цілий день.... повечерявши, співають.* О. 1861. IX. 176. *Багато накосили. Треба три громадільника, щоб громадили.* Грин. I. 119.

Громадіння, -ня, *с.* Сгребаніе (травы, скошеннаго хлѣба), разгребаніе (горящихъ углей въ печи). *Косовиця. Тут уже й Мотрі робота — громадіння.* Мир. ХРВ. 125.

Громадка, -ки, *ж.* Ум. отъ **громада.**

Громадонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **громада.**

Громадочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **громада.**

Громадський, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ міру, общественный, мірской. *Громадських людей кликали цінувати.* МВ. II. 203. *Громадська Громадська справа. Громадський суд.* О. 1861. X. 55. **Муж громадський**. Членъ общества, представитель извѣстной его части, участвующій въ его рѣшеніяхъ. Г. Барв. 351. Кулишъ. Повѣсти. I. 185. *Тогді ж то, не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькії, ні мужі громадськії, що наш пан гетьман Хмельницький.... у городі Чигрині задумав, вже й загадав.* Мет. 391.

Громадянин, -на, *м.* Членъ громади, членъ общества. *Оце зібралися ми, панове-громадяне, про от що розсудить.* Гліб. *Хай буде громадянином тієї землі, де уродився й виріс.* О. 1861. X. 150.

Громадянка, -ки, *ж.* Женщина, принадлежащая: къ обществу, къ міру.

Громадянство, -ва, *с.* Общество, общественное тѣло, культурное общество. *Не сумуймо про мизерну долю нашого українського народу; не журімося про те сиріцтво, у якому зостався і зостається він без первоцвіту свого громадянства.* К. XII. 130.

Громадянський, -а, -е. Общественный. Рудч. Ск. I. 26. *Громадянське життя.* К. Кр. 35. К XII. 135. *Мусиш з пана чоловіком громадянським статись.* К. XII. 69. *Не тільки що народньої, а нема в нас і громадянської гордощі.* О. 1862. IX 28. *Наші пани, що повстали на Вкраїні з нових народним дуків, дбали про те, як би рідну мову підняти до.... громадянської поваги.* К. XII. 121.

Громадянщина, -ни, *ж.* Общество, общественность. См. **Громадянство.** *Закинене серед чужої нам громадянщини, серед чужоплемінного і чужоядного натовпу, слово наше ховалось тільки по невміручих піснях.* Шух. К. XII. 135.

Громажіння, -ня, *с.* **= Громадіння.** Шух. I. 172.

Громак, -ка, *м.* 1) Ретивый конь. Черк. у. 2) **= Грімак.** *Спускався на громаку з високої гори.* Мир. ХРВ. 241.

Громашик, -ка, *м.* Раст. Hepatica triloba. Лв. 99.

Громик, -ка, *м.* Ум. отъ **грім.**

Громівка, -ки, *ж.* Ель, подвергшаяся громовому удару. *Скрипку роблять із ялиці-громівки, то б то з такої, що в неї грім ударив.* ЕЗ. V. 194.

Громниця, -ці, *ж.* Чаще во *мн.* **Громниці**. Праздникъ Срѣтенія (2 февраля). Чуб. І. 244. *Коли на Громницю півень не Нап'ється водиці, — то на Юр'ю віл не наїсться травиці.* Ном. № 443.

Громничний, -а, -е. Относящійся къ празднику Срѣтенія. Чуб. III. 6.

Громовеня, -няти, *с.* По народному повѣрью: маленькій громъ, какъ бы дитя грома. *Поклоняю си тобі і всі твої силі, громам і громовенітам, тучам і тученітам.* ЕЗ. V. 67.

Громовий, -а, -е. 1) Громовой, относящійся къ грому. *Да за тучами громовими сонечко не сходить.* Чуб. V. 6. *Буде нас Господь громовим огнем карати.* АД. І. 334. *Який я коштовний дом збудував, громовим пожаром пішов.* Грин. III. 693. *Громовий дощ.* Мнж. 148. 2) **Громова стрілка**. Громовая стрѣла, иначе — **чортів палець**. Вх. Пч. II. 28. 3) **Громові свята, празники**. Рядъ посвященныхъ грому праздниковъ: съ 8-го іюля по 6-е августа; главные: Илля (20 іюля) и Паликопа (27 іюля) Мнж. 157. МУЕ. III. 48. Ум. **Громовенький.** *Пішов дощик громовенький а на той саб зелененький.* Чуб. V. 178.

Громовина, -ни, *ж.* Электричество. *Ди то сила й зоветься електричеством, або по нашому краще назвати громовиною, бо од неї бува грім.* Ком. Р. II. 59.

Громовиця, -ці, *ж.* Гроза. Вх. Зн. 12. 2) Громовая стрѣла, белемнитъ. Вх. Зн. 12.

Громотуха, -хи, *ж.* ? *Зібралися мухи-старухи, славні громотухи.* Грин. III. 666.

Громохмарній, -я, -є. Окутанный, покрытый грозовыми тучами. *У великих проповідників людської віри, чи вони сходили з громохмарньої гори у юдоль повсяденщини, чи....* К. XII. 130.

Громошітися, -шіюся, -єшся, *гл.* Пренебрегать кѣмъ. *Богач бідним сі громошіє.* Фр. Пр. 95.

Громушина, -ни, *ж.* Почва, усѣянная мелкими камешками. Подольск. г.

Грони́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Вязаться въ грозди. *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176.

Гроно, -на, *с.* Виноградная кисть, гроздь. К. Псал. 187. Ум. **Гроночко.** *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176.

Грот, -та, *м.* То же, что и **кіш** въ мельницѣ (см. **кіш 4**)? *А млинарь завела з тей новей млиниці: «насип там, дівчатко, до грота пшениці».* Гол. III. 252.

Грошаччя, -чя, *с. соб.* Деньги, деньга. *Тепер мужики позаводили грошаччя та й скуповують у панів землю.* Кобел. у.

Грошва, -ви, *ж. соб.* Деньги, деньга. *Грошви багацько мали.* Грин. II. 182.

Грошенята, -нят, *с. мн.* Деньжонки. *Придбав сірома грошенят.* Шевч. 588. *Заробив убогий брат десь грошенят.* Рудч. Ск. II. 139.

Грошик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **гріш.** 2) **Грошики**. Деньги. *З Німеччини йде, грошики несе.* Чуб. III. 287.

Грошина, -ни, *ж.* Монета. *Мусить витнути на тарілочку дружкові грошину.* МУЕ. І. 146.

Гроші, -шей, *ж.* Деньги. *Грошей багацько, а щастя мало.* Ном. № 1434. *Грошей — як у жида.* Твор. пад. *мн* **грошима** и **грішми**. *З грішми дурня-невігласа почитують.* Ном. № 1431. **Дурні гроші**. Незаработанныя деньги, доставшіяся даромъ РК. Левиц. **В**

гроші йти. Подниматься въ цѣнѣ. *Кінь молодий в гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **З грошей виходити, гроші губити.** Падать въ цѣнѣ. *Старий* (кінь з грошей) *виходить.* Ном. № 10230. *Коралі свої гроші не гублять.* Подольск. **Гроші відказувати.** Кромѣ прямого значеніи (завѣщать деньги) — быть въ предсмертной агоніи.

Грошовий, -а, -е. Денежный. *Грошові податки.* **Грошове військо**. Наемное войско. **Грошовий козак**. Наемный козакъ (для войны). К. ДН. 226. *Ходив війною з козацтвом грошовим.* К. МБ. II. 121.

Грошовитий, -а, -е. Зажиточный. Ном. № 13658. *Деякі між ними й дуже багаті і грошовиті.* Стор. II. 154. *Черевань був тяжко грошовитий.* К. ЧР. 4.

Грошозаплод, -да, *м.* Копящій деньги. Ном. № 7116. *Хто хоче полюбить суддю-грошозаплода, про його роспитай панів, а не питай у простого народа.* Греб. 365.

Грошолов, -ва, *м.* Гоняющійся за прибылью, за деньгами. *Панські економи, людські п'явки безсердечні, дрібні грошолови.* К. Досв. 213.

Грошолюб, -ба, *м.* Любящій деньги, сребролюбецъ. Грин. I. 43.

Грошолюбка, -ки, *ж.* Любящая деньги.

Грошшя, -шя, *с. соб.* Деньги, деньжата. *Дав йому грошшя нещисленного.* Чуб. III. 271.

Груба, -би, *ж.* Печка для отапливанія, комнатная печь. Чуб. VII. 382. *Принеси цеглинку, або кахлю з груби.* Шевч. 310. *Товстий такий, як груба.* Рудч. Ск. II. 201. Ум. **Грубка.**

Грубелезний, -а, -е. Очень толстый. *Намацав грубелезного стовпа мурованого.* Гн. I. 35.

Грубий, -а, -е. 1) Толстый. *Грубе дерево. Дай голому сорочку, а він каже, що груба.* Ком. II. № 745. *Було собі два попи здорових і грубил.* Чуб. II. 335. Груба. Беременная. *Жінка груба.* 2) Грубый. *Як що грубе скажеш....* ЗОЮР. I. 12. 3) **Грубий**. Плохой. Изъ уваженія къ **«святому хлібу»** очень часто выражаются: **грубий хліб** вмѣсто **поганий**. *Як де на лупах, то й добрі жита, а на царині — і Боже, які грубі.* Кобел. у. Сравн. степ. **грубший** и **грубіший.**

Грубиянство, -ва, *с.* Грубость; грубіянство. *Прохали простити їх грубиянство.* Г. Барв. 170. *Грубиянство дике.* К. ЦН. 292.

Грубиянський, -а, -е. Грубый; грубіянскій. *Грубиянський вираз.* К. Кр. 13.

Грубка, -ки, *ж.* Ум. отъ **груба.** Вас. 193.

Грубний, -а, -е = Грубий. *Там грубна така корова.* Черниг. Ум. **Грубненький.** *А він* (комисар) *був невеличкий, да грубненький.* ЗОЮР. I. 71.

Грубний, -а, -е. Относящійся къ печкѣ, печной. *Грубна кагла.*

Грубник, -ка, *м.* 1) Истопникъ. Рудч. Ск. II. 84. Лукаш. 37. *Служили.... по лазнях грубниками.* К. ЧР. 258. 2) **= Пригрубник? (Чорт**) *до дяка просився в грубник жить.* Боровик. 57. См. **Пригрубник.**

Грубниця, -ці, *ж.* Истопница. *Хоч би була сорочку білу наділа та вмилась, а то як та грубниця.* Рудч. Ск. II. 46.

Грубний, -а, -е и грубній, -я, -є. Относящійся къ печкѣ, печной. Зміев. у. *Грубня печина.* Харьк.

Грубнути, -ну, -неш, *гл.* Толстѣть, дѣлаться толще. *Дерево грубне.* Вх. Лем. 405.

Грубо, *нар.* Толсто. *Перо грубо пише.* Каменец. у.

Грубуля, -лі, *ж.* Толстуха. *Мати грубуля, дочка товстуля, а син кучерявий.* (Загадка: печь, огонь, дымъ). Ном., ст. 299, № 301.

Гругурати, -раю, -єш, *гл.* **= Мурчати.** Волынск. г.

Груд, -да, *м.* Возвышенность, холмъ. Ум. **Грудок.** *На грудку як посіє, то буде картопля.* НВолын. у. Грудочок. *Ой у лісі, в Берестечку, там стояла коршомка на грудочку.* АД. І. 116.

Груда, -ди, *ж.* 1) Комокъ, кусокъ. *За його не взяв би срібла хоч повную груду.* Чуб. V. 935. Болѣе употребительно въ ум. формѣ: **гру́дка**. (См.). 2) и **груда́**. Замерзшая комками земля, кочки, колоть. Мир. Пов. II. 41. *На Семена-Юди* (1-го сентября) *боїться кінь груди.* Ном. № 486. *Пробила ніженьку на сухую груду.* Грин. III. 159. 3) **= Груд.** Волынск.

Груддя, -дя, *с. соб.* Комки (земли, глины). *Дід уже і груддям кидав і палицею.* Рудч. Ск. II. 37. *Кинувся на незбиту дорогу, набрав груддя.* Мир. ХРВ. 129.

Грудень, -дня, *м.* Ноябрь. Употребляется въ этомъ значеніи издавна. *Поидоша.... на колъхъ, а по груду пути, бѣ бо тогда м-ць груденъ, рекше ноябрь.* Повѣсть врем. лѣтъ: 6605 г. Срезневскій. Матер. для слов. І. 600. То-же въ новѣйшее время: Левч.; Гацц. Абетка, 97; Уманець, Словарь рос.-укр.; Тимч. Р.-м. слов. Съ тѣмъ-же значеніемъ у гуцуловъ. Желех. Тоже въ новѣйшихъ календаряхъ: «Рідн. Краю» на 1907, «Просвіти» на 1908, «Промінь» на 1908. Въ галицкихъ календаряхъ: декабрь. Желех.

Груди, -дей, *ж. мн.* Грудь, перси. *Сіль тобі в вічі, а камінь у груди.* Ном. *Хрипить у грудях — не буть мені в людях.* Ном. *Коралі і дукачі як жар горіли на її повних грудях.* Федьк. Ум. **Грудоньки.**

Грудина, -ни, *ж.* Передняя часть груди, гдѣ находится грудная кость. *Нічим грудини прикрити.* Ном. № 1527. *По чому продаєш грудину?* (О человѣкѣ, у котораго грудь раскрыта). Ном. № 11226. 2) Передняя часть груди, отдѣленная отъ стяга, грудина. *Волова грудина.*

Грудка, -ки, *ж.* Кусокъ (какой либо плотной массы), комокъ. Вас. 178. Шух. I. 260, 261. *Грудка землі.* Ном. № 297. *Масла грудка.* Ном. № 6372. *Грудка кашки.* Чуб. III. 477. Ум. **Грудочка.** *По грудочці сахарю дала.* Грин. І. 89. *Грудочка соли.*

Грудковий, -а, -е. Относящійся къ куску, комку; въ кусочкахъ. *Одважте мені на квіток сахарю грудкового.* Васильк. у.

Грудкуватий, -а, -е = Грудуватий. *Грудкувата дорога.* Херс.

Грудневий, -а, -е. Ноябрьскій.

Грудний, -а, -е. 1) Грудной. Левиц. I. 136. 2) **= Грудуватий** (отъ слова **груда**). **Грудна дорога**. Дорога съ колотью, колоткая дорога.

Грудни́на, -ни, *ж.* **= Грудина.** *Груднину так собі одкрила.* Котл. Ен. V. 17.

Груднистий, -а, -е. Имѣющій большую грудь, грудастый. (Чаще говорится о женщинахъ). *Груднистa жінка.* Міусск. окр.

Грудниця, -ці, *ж.* 1) **= Грудина 1.** Подольск. г. *Плечі і грудницю руб'ям покриває.* Мкр. Н. 97. 2) Раст. Linosiris villosa Dc. ЗЮЗО. І. 126.

Грудністий, -а, -е = Грудуватий. *Скаче легенька борона по груднястій ріллі.* Мир. ХРВ. 366.

Грудовий, -а, -е. На возвышенномъ мѣстѣ растущій (о травѣ: См. **Груд).** *Сіно грудове добре — води й не бачило.* Черниг.

Грудок, -дка, *м.* Ум. отъ **груд.**

Грудомаха, -хи, *ж.* Большой комокъ, большой кусокъ какой либо массы плотной. *Грудками в воду і почали жбурляти; Юда як не вхопить грудомаху, як не бухне.* Гн. І. 120.

Грудочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **грудка.**

Грудочок, -чка, *м.* Ум. отъ **груд.**

Грудуватий, -а, -е. 1) Въ комкахъ находящійся, комковатый. *Грудувата рілля.* Канев. у. *На гречків'ї жито посіяв, а на ріллі ні. бо грудувата й дощу нема.* Волч. у. 2) О дорогѣ: кочковатый, колоткій. *Грудувата дорога, а проте їхать нічого* (т. е. сносно).

Грудя, -ді, *ж.* **= Груда 1.** Угор.

Гружавина, -ни, *ж.* Топкое місто, трясина. НВолын. у.

Гружавіти, -вію, -єш, *гл.* Грузнуть. *Яке там болото! їден копит гружавіє.* НВолын. у.

Гружати, -жаю, -єш, *гл.* Мѣшать, размѣшивать. Вх. Лем. 405. **Гружати масло**. Дѣлать масло. Вх. Лем. 405.

Груждель, -ля, *м.* Родъ гриба — груздь? Каменец. у.

Гружля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Втаптывать, вдавливать. *Ходя воли по озимені та й гружляють, бо земля мокра.* Каменец. у.

Груз, -зу, *м.* Битый кирпичъ, щебень. *Оклипцював її* (хату), *грузом набив.* Г. Барв. 53.

Груздінь, -ня, *м.* Родъ гриба. Вх. Зн. 12.

Груздь, -дя, *м.* Грибъ: груздь, Agaricus piperatus. Чуб. V. 1183.

Грузило, -ла, *с.* Шесть съ желѣзной скобой, которымъ рыболовы придерживаютъ края сѣти у дна (при вытягиваніи). МУЕ. І. 46. (Добруджа).

Грузити, -жу, -зиш, *гл.* Истаптывать, мѣсить ногами размягченную дождемъ землю. *Кіньми двора та й не грузіте.* Чуб. IV. 410.

Грузнути, -ну, -неш, *гл.* Вязнуть, увязать. *Замордована скотина по саме черево грузне у багні.* Стор. І. 91.

Грузота, -ти, *ж.* Топкое мѣсто, трясина. Черк. у.

Грузь, -зі, 1) *ж.* **= Грузота.** Кіев. у. 2) **= Груз.** *Аж кара вас Господня на грузь не розвалиш.* Федьк. 3) Густая грязь. Шух. І. 81.

Грузький, -а, -е. Топкій, вязкій. *Була дороженька барзо грузька.* АД. II. 37. *Грузьке дно в річці.*

Грузько, *нар.* Топко, вязко. Ном. № 13323. *Грузько йти.*

Грузявина, -ни, *ж.* **= Грузота.** НВолын. у.

Грук, *меж.* и пр. **= Грюк и пр.**

Грукучий, -а, -е. Стучащій. МВ. III. 124.

Груміча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Сердито ворчать на кого (о человѣкѣ), побранивать. *Їсть та й їсть та на нас ще грумічає, що не їмо.* Грин. І. 33.

Грумотіти, -мочу, -тиш, *гл.* **= Грюкотіти.** *І стукотить, і грумотить, за комір вода ллється.* Рудч. Чп. 88.

Грун, -на, *м.* Холмъ, возвышенное мѣсто, горка. Угор. Ум. **Грунок.** *На грунку стояла.* Гол. II. 560.

Грундзювати, -дзюю, -єш, *гл.* **= Ґрундзувати.**

Грунт, -ту, *м.* и пр. См. **Ґрунт и пр.**

Products

Гручати, -чу, -чиш, *гл.* **= Грюкотіти.** Грин. II. 310.

Груша, -ші, *ж.* 1) Груша (дерево и плодъ). *Чорте, на груш, тільки мене не воруш.* Ном. № 383. *Під грушею ляше та й спить.* Руд. Ск. I. 175. **Наказав на вербі груш**. Пустяковъ, небылицъ наговорилъ. Ум. **Грушка, грушечка.**

Грушевий, -а, -е. Грушевый. *Грушевий квас, грушева палиця.*

Грушевина, -ни, *ж.* Грушевое дерево. *На грушевині гніздище.* Чуб. I. 122.

Грушечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **груша.**

Грушина, -ни, *ж.* Грушевое дерево. Волч. у.

Грушиця, -ці, *ж.* = **Груша.** *Грушице моя, чом же ти не зеленая?* Мет. 251. Ум. **Грушичка.**

Грушівка, -ки, *ж.* Сортъ плахти. Черниг. у.

Грушка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **груша.** Рудч. Ск. I. 66, 175; II. 24. 2) Раст. а) Pyrola secunda L. Борз. у. б) = **Картопля.** Вх. Пч. I. 13; в) — **дика.** Thalictrum minus. Вх. Пч. I. 13; г) — **лісова.** Purola senuola. Шух. I. 22. 3) **Грушки дати**. Особеннымъ образомъ ударить по головѣ.

Грушковий, -а, -е. Грушевый. *Та й на мою головоньку білий цвіт упав вишневий, черешневий годовочку, яблучковий, грушковий на головочку.* Мал. Св. 16.

Грушшя, -шя, *с. соб.* Груши (деревья и плоды). О. 1861. *X.* 27.

Грущаник, -ка, *м.* Пирогъ съ грушами. Желех.

Грущанка, -ки, *ж.* (Выговаривается также и грущинка). Родъ кушанья, свареннаго изъ растертыхъ грушъ. *Грущинку варять з грушок, котрі перетирають через сито.* МУЕ. I. 101.

Грущина, -ни, *ж.* Груша, незначительная, плоховатая груша. Желех.

Груяти, -рую, -єш, *гл.* Каркать. *Ворон груе. Ой ворони чорненькі, чого ви прячете, груїте жалібненько?* Морд. К. 62.

Грюзь, -зі, *м.* Грузила изъ камней, привязанныя внизу невода. Вас. 186.

I. Грюк, *меж.* для обозначенія стука: стукъ. *Стук-грюк в віконечко!*

II. Грюк, -ку, *м.* Стукъ, грохоть. *Ні стуку, ні грюку.* Ном. № 8988.

Грюкало, -ла, *м.* и *с.* Сильно стучащій человѣкъ. *Отцей (отце) ще мені грюкало!*

Грюкання, -ня, *с.* Стучаніе, грохотаніе.

Грюкати, -каю, -єш, *гл.* Стучать, грохотать. *Не грюкай дверима.*

Грюкнути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **грюкати**. Стукнуть, грохнуть. *Стукнули-грюкнули, мов в великий дзвін.* Нп.

Грюкнява, -ви, *ж.* Стукотня. *Бісова стукнява та грюкнява.* Харьк. у.

Грюконути, -ну, -неш, *гл.* Сильно стукнуть, грохнуть. *Як грюконе об стіну!*

Грюкота́ти, -чу́, -чеш и грюкоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Грюкати.** *Стукотить-грюкотить, сто коней біжить.*

Грюкотнеча, -чі, *ж.* = **Грюкнява.**

Грюкотнява, -ви, *ж.* = **Грюкнява.** *До двору близько не можно й підійти: стукотнява, грюкотнява.* Грин. I. 40.

Гряд, -ду, *м.* К. Псал. 178. *Іде гряд.* Ном. № 13403. *З пари робиться роса, иней, сніг, гряд.* Ком. Р. II. 25.

Гряда, -ди, *ж.* 1) Гряда, грядка. Ном. №№ 10957, 6420. *Були в мене два городи, — тепер нема й гряди.* Чуб. V. 901. Чаще въ ум. формѣ грядка. 2) Островъ. лежащій въ плавнях, хребетъ острова не затопляемый водой. Браун. 51. О. 1862. V. Кух. 99. КС.

1873. I. 57. *В плавнях бувають сухі гряди, на них робляться пластунські курені.* О. 1862. II. 63. 3) Мѣсто, гдѣ рѣка проходитъ узкое русло и волны ея подпрыгиваютъ и плещутъ. Вх. Пч. II. 25. 4) Бревно, жердь въ сельской хатѣ, амбарѣ, ниже потолка, тянущаяся отъ одной стѣны къ другой; такихъ жердей обыкновенно двѣ, на нихъ развѣшиваютъ одежду, сушать бѣлье, дрова, коноплю. Фр. Пр. 189. МУЕ. III. 46.

Грядина, -ни, *ж.* 1) Градина. Дещо. *Як грядини, у його котилися сльози.* Г. Барв. 508. 2) Твердая земля между болотами; полоса земли, находящаяся выше поверхности по сторонамъ. *Як дорогою їхав я зараз після великодня, то оце грядина суха, а далі улоговина — й кально.* Волч. у. *Отак у Чорноморії: оце грядина — сіно гарне, степове, а це улоговина — осока, очерет.* Волч. у.

Гряділь, -ля, *м.* = **Граділь.** Угор. Вас. 199.

Грядка, -ки, *ж.* 1) Гряда, грядка. *Сидить як морква в грядці.* Ном. № 10957. Угор. Ум. **Грядочка.** Чуб. III. 121. 2) = **Гряда 2.** МУЕ. III. 47. 3) = **Гряда 4.** Шух. I. 97, 98. 4) Рядъ сноповъ положенныхъ для обмолачиванія. *А ну, — каже, — молоти, небоже, скоріш!... І стане у грядки, і вже так було почне вимахувать ціпом.* Сим. 198. 5) **Сягнути в чужу грядку.** Сойтись съ чужой женой. Вх. Зн. 68.

Грядовий, -а, -е. 1) Градовой. 2) Относящійся къ **гряд'ѣ 2**. 3) **Грядовий невід**. Неводь, который тянуть не въ лодки, а на берегъ. Браун. 9.

Грязиво, -ва, *с.* Бревіе. *Зробив грязиво з слини.* Єв. I. IX. 6.

Грязити, -жу, -зиш, *гл.* Грязнить. Аф.

Грязота, -ти, *ж.* Грязь. *Вилила свекруха додолу та наробила грязоти.* Чуб. V. 692.

Грязь, -зі, *ж.* Грязь. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном. № 13612.

Грязький, -а, -е. Грязный (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ). *Грязька дорога. Калюжа грязька.* Чуб. III. 138. *Ой вийду й на вулицю, аж вулиця грязька.* Грин. III. 166.

Грязько, *нар.* Грязно (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ). *У чоловіка камінець лежить перед порогом, щоб не грязько було.* Рудч. Ск. II. 153.

Грязюка, -ки, *ж.* Большая грязь. *На дворі грязюка та холод.* Левицк. I. 74.

Грязя, -зі, *ж.* = **Грязь.** Лохв. у.

Гряк! *меж.* I. Грюк. *Стук-гряк та й свіжий п'ятак.* Ном. № 10433. *Гряк по столу кулаком.* Мир. ХРВ. 195. *Загуркотів грім — гряк! трісь!* Мир. ХРВ. 169.

Грякати, -каю, -єш, *гл.* = **Грюкати.**

Грякнути, -ну, -неш, *гл.* 1) = **Грюкнути.** *Стукнули, грякнули, мов в великий дзвін.* Чуб. III. 278. *Стукни, грякни копитами у ворота.* Чуб. V. 943. 2) Упасть съ грохотомь, стукомъ. *Циган як одрубав гіляку, так і гракнув* (з дерева) *об землю зо всієї сили.* Рудч. Ск. II. 182.

Гряна, -ни, *ж.* Часть? *Як придавив ложкою, так шкурка на каші аж на чотирі гряни й роспалась.* Черк. у.

Гряний, -а, -е. Зеленый. Кажется, употребляется только въ выраженіи: **Гряна неділя** — зеленыя святки, Тройцынъ день. *На гряній неділі, на гряній неділі русалки сиділи, сорочок просили.* Мет. 309.

Гряниця, -ці, *ж.* Граница. ЗОЮР. I. 106. *Біля гряниці не впада будувать світлиці.* Ном. № 9764. *Турецькі гряниці.* Мет. 473. *Пішли хлопці за гряницю, що ми їх кохали.* Чуб. V.

308. Ум. **Гряничка, гряниченька.** *А по той бік гряниченьки француз наступає.* Чуб. V. 1196.

Гряничитися, -чуся, -чишся, *гл.* Размежевываться, дѣлать, класть границы. *Було оце як станутъ гряничиться, то село на село йде. Той каже: «сюди гряниця!» а той каже: «сюди!»* ЗОЮР. I. 106. *Скажи, де світ гряничиться не тьмою?*

Гряничка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гряниця.**

Гряничний и грянишний, -а, -е. Граничный, граничащій. *Гряничні знаки.* К. Іов. 52. *Себе царем пустинь грянишних. славе.* К. ПС. S3.

Грянути, -ну, -неш, *гл.* Быстро двинуться, побѣжать, поѣхать. *Ой вийду я за ворота, сюди-туди гляну: нема мого миленького, — я додому гряну.* Чуб. III. 169. *В мене дочка ледащиця, не ночує дома, як вечір настане, на вулицю гряне.* Грин. III. 200.

Грянчастий, -а, -е = Гранчастий. *Грянчаста чарка.* Черк. у.

Грянь, -ні, *ж.* Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33.

Грясти, гряду, -деш, *гл.* 1) Быстро и съ шумомъ бѣжать, ѣхать. *Гряде четвернею коней.* Волынск. г. 2) Заимствовано изъ церк.-слав. яз. Важно идти или ѣхать, шествовать, грясти. *І гряде царська дружина до царя велично.* К. Псал. 109.

Грястиця, -ці, *ж.* **— звичайна**. Раст. Dactylis glomerata. Шух. I. 20.

Гряхотı́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* **= Грюкотіти.** *Стукотить гряхотитъ, кобиляча голова біжить.* Рудч. Ск. *II.* 67.

Гу! *меж.* 1) Ау! *А де ти? гу! сховайсь у ліс, а я в траву.* Ном. № 14142. 2) Подражаніе гудѣнію, напр. вѣтра. *Вітер каже: «гу-гу-гу, сім свит продму».* Ном. № 11161. Также о непрерывномъ звукѣ плача: *А зузуленька як ку, так ку! а я молода, як гу, так гу!* Чуб. V. 589. 3) Протяжный выкрикъ при пѣснѣ. *І — гу! Загнув батько дугу!* Шевч. 187. *Свекор оженився батько утопився.... І — гу!...* Шевч. 339.

Губа, -би, *ж.* 1) Губа. *Як би не зуби та не губи, була б душа на дубі.* Ном. № 368. *Язичок мельне, та й у кут, а губу натовчуть.* Ном. *Поцілував Бондарівну у самії губи.* Закр. 100. Иногда въ значеніи: ротъ. *Має губу від уха до уха.* Ном. № 12982 — ротъ до ушей. *З доброї губи добре і слово.* Посл. **На всю губу.** Вполнѣ, совершенно, сильно, очень. *Реве на всю губу.* Чуб. III. 382. *На всю губу пан.* Ном. № 1160. *Гріха на всю губу.* Шевч. Въ Галиціи — **цілою губою**. *Ґазда цілою губою.* Ном. № 10101. **Роспустити губи**. Много говорить, врать, сплетничать. *А вони вже й роспустили губи; ех, бабська натура!* Ном. **Губу закопилити**. а) Надуться, разсердиться; б) заважничать. Ном. № 5084. **Робити з губи халяву.** Не исполнять обѣщанія. *Не роби з губи халяви.* 2) мн. **губи**. Грибы. *А хто любить губи, губи, а я печериці.* Закр. 87. *Виросло несчислено богато ріжних губ та грибів.* Гн. I. 70. 3) **= Губаня.** Гол. Од. 80, 83. Ум. **Губка, губонька, губочка.** Мнж. 108. Ув. **Губище.**

Губань, -ня, *м.* Имѣющій большія губы.

Губаня, -ні, *ж.* Родъ нагольнаго тулупа безъ рукавовъ. Гол. Од. 80.

Губатий, -а, -е. 1) Имѣющій большія губы, толстогубый, губастый. Чуб. I. 5. *Багатая-губатая, а ще к тому пишна, а вбогая-хорошая, як у саду вишня.* Чуб. V. 38. 2) **Губатий від**. Волъ съ большой мордой. КС. 1898. VII. 46.

Губеня, -няти, *ж.* Губка (у чоловіка). *Ласкательное слово, употребляемое болѣе во* мн. ч.: **губенята**. *Мале дитя надме губенята.* Левиц. I. 43. Ум. **Губенятка.**

Губерець, -рця, *м.* Губернскій чиновникъ. Котл. МЧ. 432. *Ой до мене губерець підсипавсь.* Котл. МЧ. 475.

Губернатор, -ра, *м.* 1) Губернаторъ. Чуб. V. 973. *Вийшов до Ївги губернатор з судящими.* Кв. П. II. 74. 2) Управляющій имѣніемъ. *Панів-дідичів ніколи й не бачили. Майонтком правили губернатори.* О. 1862. II. 58. Ум. **Губернаторчик.** *Паночку, губернаторчику, голубчику, сьому не правда!* Кв. П. II. 73.

Губернаторський, -а, -е. Губернаторскій. *Пійшла.... до губернаторського дому.* Кв. II. 11. 72.

Губерня, -ні, *ж.* 1) Губернія. Чуб. V. 978. 2) Губернскій городъ. *Сяя дорога до Київа губерні.* Чуб. V. 980.

Губерський, -а, -е. Губернскій. *Кого ж ти думаєш діждатись* (женихом)*? Може пана якого, або губерського панича?* Котл. НП. 362.

Губити, -блю, -биш, *гл.* 1) Губить, истреблять, уничтожать. *Що тіло любить, тоє душу губить.* Ном. № 8788. *Того в'яжуть, того ріжуть, той сам себе губить.* Шевч. 75. *Не губи мене з світу.* Рудч. Ск. I. 134. 2) Терять. *Який раз це ти вже гроші губиш?*

Губитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Погубляться. 2) Теряться. *Не губись там од неї, бо город великий.* Змієв. у.

Губище, -ща, *с.* Ув. отъ **губа.** *Замкни моїм ворогам губи і губища.* Чуб. I. 95.

Губка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **губа.** *Коли гроші кажуть, то всі мусять губки постулювати.* Ном. № 1426. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілую.* Чуб. V. 65. 2) Древесный грибъ, трутнякъ. Полт. Polyporus. ЗЮЗО. I. 132. *Під пеньком губка.* Ном. № 5396. Пережженный трутнякъ даютъ собакамъ, заболѣвшимъ водобоязнью. Ном. № 13672. Отсюда пословица объ упорномъ, не обращающемъ ни на что вниманій человѣкѣ. *Хоч йому губки дай, а він усе своє.* Ном. № 2654. Разсердившись, говорятъ надоѣдливому просителю. **Губки**, т. е. **дам тобі губки**. Ном. № 13672. 3) Труть. *Взяв губку та крицю, креснув і викресав.* Рудч. Ск. II. 202. *Нема ні кресала, ні губки.* Грин. I. 219. 4) Въ основѣ для полотна, находящейся еще на сновальницѣ: то количество нитокъ, которое протянуто между двумя вертикальными сторонами въ одномъ мѣстѣ — отъ колышка до колышка. Употребляется какъ мѣра полотна: *Одинадцять губок полотна було.* НВолын. у. *Цілу губку я уткала.* Черниг. у. 5) «Полотнище шерстяной ткани, составляющее одну половину запаски, которая сшивается изъ двухъ губок». Вас. 171. 6) **— водяна.** Раст. Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

Губокопилка, -ки, *общ.* Тотъ, который часто **губи копилить**, т. е. сердится или важничает. Константиногр. у.

Губонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **губа.**

Губочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **губа.**

Губрій, -рія, *м.* **= Губань.** Конотоп. у. *Губрієм прозвано його за те, що був вельми багатий і добре губатий.* Г. Барв. 448. Ув. **Губріяка.** Аф. 370.

Губці, -бець, *ж. мн.* Губки. *Мандзейко, душейко, дай же ми губці.* Гол. II. 484.

Губ'яка, -ки, *ж.* **= Губка 2.** Радом. у.

Гугнавець, -вця, *м.* Гнусливый человѣкъ. Желех.

Гугнавий, -а, -е = Гугнявий. Угор.

Гугнати, -наю, -єш, *гл.* **= Ґугнявіти.** Угор.

Гугнявий, -а, -е = Гугнявий. *А Кирило Тур.... гугнивим голосом: хиба ж тобі не страшно емірати?* К. ЧР. 395.

Гугниво, *нар.* **= Гугняво.**

Гугни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) **= Гугнявіти.** *Щось гугнить, ніяк його і не второпаєш, що він верзе.* Стор. II. 69. *Угу, гугнить ворона.* Стор. I. 15. 2) Не ясно звучать. *Десь далеко гугнив охотничий ріг.* Стор. М. Пр. 110.

Гугнявий, -а, -е. Гнусливый, говорящій въ нось.

Гугнявіти, -вію, -єш, *гл.* Гнусить, говорить въ носъ. *Мов собака мурличе, та ще й гугнявіє.* Кв.

Гугняво, *нар.* Гнусливо. *Як крикне, та ще й гугняво.* Стор. I. 253.

Гуготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Производить глухой шумъ. *Далі стало вже гуготіти, мов клекоче море, або гуде великий вітер здалеку.* Кв. *Дивись, як гуготить огонь, наче у гуті.* Черниг. г.

Гугуп, *меж.* То же, что и **гуп**, но еще сильнѣе: *Гугуп навзнаки у сніг і роскинув руки.* Рудан. I. 81.

Гудак, -ка, *м.* 1) Музыкантъ, скрипачъ. Гол. II. 121. *Ой гудаки красно грають, а я не танцюю.* Гол. IV. 500. 2) Насѣк.: скрипунъ, дровосѣкъ, Cerambyx. Вх. Уг. 234. Ум. **Гудаченько.** *Заграй же мі, гудаченьку, як сам розумієш.* Гол. IV. 480. Гудачок. Гол. IV. 373.

Гудж, -джа, *м.* Узелъ. *Біда ж мені з таким мужом, що не в'яже штани гуджом.* Чуб. V. 1152.

Гуджа, гуджга! *меж.* **= Гиджга.** Ном. № 4357. *А тю його! гуджга!* Котл. Ен. IV. 44.

І. Гудзь, -зя, *м.* и пр. **= Ґудзь и пр.**

ІІ. Гудзь и гудзя! *меж.* **= Гуджа.** Гн. I. 25. Kolb. I. 65.

Гудимець, -мця, *м.* Волкъ. Борз. у.

Гудина, -ни, *ж.* **= Огудина.** Г. Барв. 438. *Помалу ж ходи, бо потопчеш гудину у гірках.* Черниг.

Гудити, -джу, -диш, *гл.* Хулить, осуждать, порицать. Мет. 410. *Судите, гудите, а сами такії.* Лукаш. 79. *Здорові будьмо, та себе не гудьмо.* Посл.

Гудіння, -ня, *с.* Порицаніе, осужденіе. См. **Гудити.**

Гудіння, -ня, *с.* Гудѣніе, гулъ. (См. **Густи).** Левиц. I. 389; Левиц. Пов. 83.

Гудіти, -ду, -деш, *гл.* **= Густи.** *Добре гудіти, коли є чім шуміти.* Ном. № 1398. Рѣдко употребляется.

Гудкати, -каю, -єш, *гл.* Разсказывать, поговаривать. *Люде* гудкают — поговариваютъ, ходить слухъ. Вх. *Лем.* 406.

Гудля, -лі, *ж,* 1) Сумятица, безпорядокъ, смятеніе. Вх. *Лем.* 406. 2) Плохая работа. Вх. *Лем.* 406.

Гудок, -дка, *м.* Родъ духового инструмента. *Гудеть, як гудок.* Ном. № 13895.

Гудьба, -би, *ж.* Порицаніе, осужденіе. См. **Гудіння.**

Гудючий, -а, -е. Гудящій. *Гудючий лютий зімній вітер.* Левиц. I. 35. *Гудюча розмова.* Левиц. Пов. 243.

Гуж, -жа, *м.* 1) Гужъ. Ремень для прикрѣпленія оглобли къ хомуту. Вас. 159. *Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж.* Ном. № 11015. **Пристати з короткими гужами**. Требовать настойчиво. Ном. № 3439.

Гужа! *меж.* = **Гуджа.** *Гужа його!* Чуб. I. 56.

Гужва, -ви, *ж.* Распаренная древесная вѣтвь, употребляющаяся для связыванія, обыкновенно въ видѣ кольца. Шух. I. 74, 87, 187.

Гужевня, -ні, *ж.* Часть плуга. Морд.

Гужівка, -ки, *ж.* = **Гужва.** Г. Барв. 64; Шух. I. 74. Гужов, жви, *ж.* 1) = **Гужва.** Угор. 2) Желѣзная цѣпь.... связывающая плугъ съ колесами. Вх. Лем. 406.

Гуз, -за, *м.* = **Гудзь.** КС. 1893. VII. 447. Ум. **Гузик.**

Гуза, -зи, *ж.* Корма, задняя часть лодки. Черк. у.

Гуздечка, -ки, *ж.* = **Уздечка** = **Вуздечка.** *Прив'яжи свого коня чим небудь, а сам возьми гуздечку.* Грин. II. 110.

Гузеро, -ра, *с.* = **Гузирь 1.** Вх. Зн. 12.

Гузирець, -рця, *м.* Ум. отъ **Гузирь.**

Гузирь, -ря, *м.* 1) Комель дерева (**гузєр, гузір**). Шух. I. 88, 176. Комель, нижняя толстая часть снопа. Kolb. I. 63. Ном. № 313. МУЕ. I. 83. Чуб. VII. 378. *Гузирем подавай снопи.* 2) Мѣсто, гдѣ мѣшокъ связанъ, завязанъ. Уголъ мѣшка или косого мѣшечка. Лохв. у. 3) Мѣшокъ въ бреднѣ. Ум. **Гузирець.** *А він торбинку за гузирець та й висипав груші.* Рудч. Ск. Н. 30.

Гузиця, -ці, *ж.* Задница. Ном. № 5655.

Гузичний, -а, -е. Заднепроходный. Кишка гузична. Прямая кишка. МУЕ. I. 69.

Гузір, -ра, *м.* См. **Гузирь 1.** Шух. I. 176.

Гузка, -ки, *ж.* 1) Тупой конецъ въ яйцѣ. Ив. 41. Тупой конецъ веретена. Вас. 153. Грин. II. 318. Тупой конецъ огурца. *Валялися недоїдені гузки з огірків.* Мир. ХРВ. 410. 2) Мозоль на пятѣ. Конотоп. у. 3) Бородавка. *Гузки.... випікають гузкою веретена.* Грин. II. 318. 4) Жировая опухоль. Мил. М. 103. 5) Нижній, задній конецъ **очіпка**, собранный сборками въ пучекъ. Вас. 191.

Гузниця, -ці, *ж.* = **Гузиця.** Лохв. у. Ум. **Гузничка.** Лохв. у.

Гузно, -на, *с.* Задница. Ном. № 2995, 2617.

Гузнянка, -ки, *ж.* Прямая кишка. Харьк. См. **Гузичний.**

Гузок, -зка, *м.* Небольшой волъ съ малыми рогами. КС. 1898. VII. 44.

Гузувати, -зую, -єш, *гл.* Мѣшкать. Мнж. 178.

Гузя! *меж.* = **Гудзя.** Вх. Лем. 476.

I. Гук, *меж.* Подражаніе сильному, звуку.

II. Гук, -ку, *м.* 1) Звукъ. *Тишу не чути, а гук чути.* Ком. Р. II. 27. *Рай цілий радости і пекло мук, пісні слав'янські, голос з того світа, невідомий од серця і до серця гук.* Петренко. (Юж.-р. Зб. А Метл. 40). 2) Крикъ, гулъ, шумъ, стукъ, грохоть. Мкр. Г. 48, *Ой гук, мати, гук, де козаки п'ють.* Мет. 449. *Братчики з веселим гуком підняли діжки з медом та горілкою.* К. ЧР. 282. *Щось гукне: «Химо, Химо!» та й пійде гук по темному бору, аж лунає.* МВ. II. 65. *У неділю гуки по селу: Карадіч дочку оддає.* Федьк. *Настя розчахнула двері з гуком.* МВ. II. 46. *Гук з замкової гармати.* Стор. МПр. 73. 3) Небольшой водопадъ, порогъ на рѣкѣ. Шух. I. 6. 4) Трубка волынки. О. 1862. V. Кух. 37, 34. *Гуде, як гук.* Ном. № 13895. 5) Птица. а) = **Гукало.** Вх. Пч. II. 8; б) = **Гукарня.** Вх. Лем. 406. 6) Насѣк. Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. I. 7. См. **Гуком.** Ум. (кромѣ 1 и 2 знач.). **Гучок**. Вх. Лом. 406.

Гукало, -ла, *с.* Птица = **Бугай.** Ardea stellaris. Вх. Пч. I. 16. II. 8.

Гукани́на, -ни, *ж.* Крики, окликанія.

Despite this, Гука́ння, -ня, *с.* Крикъ, окликаніе, зовъ.

Гукарня, -ні, *ж.* = **Пугач.** Bubo maximus. Вх. *Лем.* 406.

Гукати, -каю, -єш, *гл.* 1) Издавать сильный звукъ, громко кричать, призывать кого. *Заголосить, як та мати, голосна гармата. Гукатиме-кричатиме не одну годину.* Шевч. 450. *Через греблю повалили, гукають, співають.* Шевч. 189. *Як гукають, так і одгукуються.* Ном. № 7127. *До могили припала, матусеньки гукала.* Мет. 277. *Гукає на його.* 2) Толкать. Шух. І. 176. 3) Оплодотворять (свинью). *Кнорос... гукає льоху, а тота від того упороситься.* Шух. І. 212.

Гукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Случаться, совокупляться. Вх. Уг. 234.

Гукля, -лі, *ж.* Распутная, гулящая женщина. Желех.; блудница. Вх. Зн. 12.

Гукнути, -кну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ *гл.* **гукати**. *Як стукне, так і гукне.* Ном. № 7128. *Гукнув: здоров, дядьку!* Рудч. Ск. II. 80. *Загомонять самопали, гукнуть гаківниці.* Шевч. 450.

Гуком, *нар.* Много. *Дід бабу дрюком: йому меду гуком.* Ном. № 13968. *Гуком бараболі.* Грин. III. 556. *Тепер у мене гуком свиней.* Г. Барв. 420.

Гуконути, -ну, -неш, *гл.* То же, что и **гукнути**, но съ силой. *Грізно гуконув Грицько.* Мир. Пов. І. 116. *А чоловік з борозни: «а куди?» як гуконе!* Драг. 15. *Гуконула гаківниця.* Мир. ХРВ. 126.

Гукотія, -тії, гукотня, -ні, *ж.* = **Гуканина**. Желех. Гуку! *меж.* = **І. Гук.** Ном. № 12514.

Гулавий, -а, -е. Сумасшедшій. Желех.

І. Гулий, -а, -е = Ґулий.

II. Гулий, -лого, *м.* Птица: красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Гулити, -лю, -лиш, *гл.* Соблазнять обманчивыми обѣщаніями, дурачить обѣщаніями. *А ти все гулила, що він хлібця нам принесе.* Федьк. III. 161. *За вечерею бояре дружечок гулили: подавали їм почесну, а сами ковтали, або з рук їх яку небудь страву виривали.* Мкр. Н. 35.

Гулиця, -ці, *ж.* = **Вулиця.** Грин. III. 128, 72, 341. К. Дзв. 173. *А на нашій гулиці усе хлопці молодці.* Грин. III. 99. Ум. **Гулонька, гулочка.** *Вийди, доню, на гулоньку.* Чуб. V. 651. *За дудочку да й на гулочку.* Грин. III. 99.

І. Гулі, *меж.* Употребляется для призыва голубей. *Гулі, гулі, голуби, ви летіте сюди!* Чуб. III. 192.

II. Гулі. Употребляется какъ глаголъ: гулять. *Не плач, дитинко, гулі підемо. Що на нашій та гулиці. все гулі та гулі.* Грин. III. 72. Употребляется какъ существительное: гулянье, бездѣйствіе. *Гулі не одного в лапті обули.* Ном. № 12559.

Гулонька, гулочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гулиця.**

Гуль! *меж.* = **І. Гулі.**

Гульба, -би, *ж.* Кутежъ, пиръ, пирушка, собраніе гостей. *Об Різдві їх заручили. Гостей-гостей наїхало!... Гульба точилась до самого світу.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Гульбини, -бин, *ж. мн.* Гулянье, собраніе для забавъ, веселаго препровожденія времени. *Там гульбини тоді були: зібрались родичі і чужі добрі люде і веселились собі.* Новомоск. у.

Гульбище, -ща, *с.* Мѣсто гуляній, увеселительныхъ собраній, гульбище. *Було гульбище на високій могилі.... Посходять було на ту могилу, балакають, у карти грають,*

співають. ЗОЮР. I. 280. *У нас над річкою в ліс; в тім лісі лощина, де колись було гульбище, — пани гуляли.* ХС. IV. 27.

Гульбощі, -щів, *ж. мн.* Гулянье, веселіе, кутежъ. *Не втомлена гульбощами, горем не перемучена, ясна була собі, як тихеє літо.* МВ. II. 83.

Гульвіса, -си, *м.* Гуляка, повѣса, шалопай. К. ЧР. 130. Котл. Ен. I. 33. Чуб. I. 245. *А з яру та лісу, з собаками та псарями, їде пан гульвіса.* Шевч. 472.

Гульк, *меж.* Глядь, вдругъ, внезапно, шасть. Грин. II. 226. *Гульк назад — аж стоїть поруч чортяка.* Рудч. Ск. I. 63. *Аж гульк! зіма впала.* Шевч. 81. *Аж гульк — і в город причвалав.* Котл. Ен. I. 15. *А та собака між жидівське військо — гульк.* Грин. II. 223.

Гулька, -ки, *ж.* Развлеченіе, гуляніе, бездѣліе. *А я з гульки додомоньку — єсть де відпочити.* Гол. I. 128. Чаще во *мн. ч. Не ходив ти за волами, але сь ходив за гульками.* Гол. III. 82. *Ти все в питки та все в гульки, а об смерті нема й думки.* Грин. III. 144.

Гулькнути, -кну, -неш, *гл.* Юркнуть, нырнуть, внезапно появиться. *Так і гулькнув у воду. Пора, бач, гулькнула не та.* О. 1861. II. 176. 2) Кинуться, броситься, хлынуть. Угор. 3) Крикнуть, хрюкнуть. Угор.

Гульма, *нар.* употребляемое тавтологически для усиленія значенія **гуляти**. *Оттак цілісінький день гульма гуляє.* Лубен. у.

Гульнути, -ну, -неш, одн. в. отъ *гл.* **гуляти**. *Хотілось таки на святий празник гульнуть.* Стор. МПр. 153.

Гульня, -ні, *ж.* 1) Гуляніе, развлеченіе, забава. *Ні гульня, ні робота.* Ном. № 10911. *Без його і гульня не гульня.* Шевч. 303. 2) Кутежъ. К. ЧР. 88.

Гультай, гультайський и пр. **= Гультяй, гультяйський** и пр.

Гультіпака, -ки, *м.* 1) Голь, бѣднякъ, оборвышъ (вслѣдствіе разгула). *Ви не які небудь бурлаки, гультіпаки, а січовика.* Стор. II. 277. 2) Повѣса, кутила, гуляка.

Гультяїще, -ща, *м.* Ув. отъ **гультяй.**

Гультяй, -тяя, *м.* Гуляка, кутила, лѣнтяй, повѣса. *Приймак-гультяй не хоче робити, бере люльку у кишеню, йде до коршми пити.* Чуб. III. 127. Ув. **Гультяїще.** *Великий гультяїще.* Лукаш. 127.

Гультяйка, -ки, *ж.* Женщина гуляка, лѣнтяйка. Ум. **Гультяйночка.** *Моя дочка гультяйночка, дома не ночує.* Нп.

Гультяйство, -ва, *с.* 1) Праздность, лѣнтяйничанье, повѣсничество. *І який буде лад з твого гультяйства?* 2) *Соб.* Лѣнтяи, кутилы, повѣсы. *Он зібралось усе наше гультяйство.*

Гультяйський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный лѣнтяю, повѣсѣ, кутилѣ. *З гультяя гультяйська й робота.*

Гультяювати, -тяюю, -єш, *гл.* Кутить, повѣсничать, бездѣльничать, бродяжничать. *Ґрунт продам, а сам піду гультяювати.* НВолын. у.

Гулюкати, -каю, -єш, *гл.* **— на кого**. Кричать на кого, бранить кого. Желех.

Гулюмаха, -хи, *ж.* Большая шишка. Лохв. у.

Гуля, -лі, *ж.* 1) Дѣтск. голубь. О. 1861. VIII. 8. Чаще во мн. ч. *Прилетіли гулі та й сіли на люлі; а ви, гулі, не гудіть....* ХС. II. 195.2) **= Сич.** Вх. Лем. 406. 3) **= Ґуля.**

Гуля-гуч! *меж.* Крикъ, которымъ гонять гусей. Вх. Лем. 406.

Гуляй-городина, -ни, *ж.* Подвижная деревянная башня (для военныхъ надобностей).

Гуляка, -ки, *м.* и *ж.* 1) Кутило, гуляка. К. ЧР. 353. *Де ж ти тепер, моя мила, що ти мене знарядила п'яницею бурлакою і ледащом-гулякою.* Чуб. № 1061. 2) *ж.* Правая **чепіга**. Прил. у.

Гулякати, -каю, -єш, *гл.* Кричать. Вх. Уг. 234.

Гуляльня, -ні, *ж.* **= Гульбище.** *Він був на гуляльні з нами: там було багато парубків і дівчат.* Екатериносл. у.

Гулянка, -ки, *ж.* 1) Гуляніе, развлечете, забава. *Пусти дочку на гулянки.* Чуб. V. 170. *Посходяться де на гулянку під неділю або під свято.* Мир. ХРВ. 87. 2) Свободное отъ занятій время. Употребляется въ выраженіяхъ: На гулянках, гулянками. *Нехай колись на гулянках* (гулянками) *зроблю.* 3) Въ заборѣ изъ вертикально-стоящихъ досокъ: промежутокъ, оставляемый между досками. Лубен. у. Ум. **Гулянонька, гуляночка.** *Перебрела дві річеньки, а Дунаю ніт, та забула гулянoньки, а роскоші ніт.* Мил. 135.

Гуляння, -ня, *с.* Гуляніе, веселіе, развлеченіе. *А без мого миленького гуляння немає.* Мет. 5. *Моя дочка на гулянню, іди подивися.* Чуб. Ум. **Гулянннячко.** Грин. III. 256. *Ой жаль мені коханнячка, дівоцького гулянннячка.* Мет. 76.

Гуляночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гулянка.**

Гуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Гулять, расхаживать, ходить, ѣздить гдѣ либо. *От котик і довідався, що царь з дочкою гулятиме біля річки.* Рудч. Ск. *По садочку я гуляю, товариша викликаю.* Мет. 69. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* Дума. *Вітер віє повіває, по полю гуляє.* Шевч. 8. *А думка край світа по хмарі гуля.* Шевч. 9. *Ревуть ляхи, а поставець по столу гуляє.* Шевч. 2) Кутить, веселиться, гулять, развлекаться, пировать. *От знов грошей доволі; знов коваль п'є та гуляє.* Рудч. Ск. І. 65. *Гуляй, дитино, поки твоя година.* Ном. *Козацьтво гуляє, байрак гомонить.* Шевч. **Гульма гуляти**. Гулять напропалую. 3) Быть празднымъ. *Козак — душа правдивая, сорочки не має — коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Роби, не лежи, не гуляй! — сам Бог сказав.* Рудч. Ск. І. 178. *Шлях не гуляє*, т. е. много на немъ народу. Ном. № 11390. *Щоб він, гуляючи, навчав Настусю заповідь.* Шевч. 4) Быть въ гостяхъ, развлекаться въ гостяхъ. Рудч. Ск. І. 82. *То оце вже ви й додому? гуляйте в нас іще.* Черниг. *Гуляйте! — Гуляли б, та хліба не брали.* (Шутка). Ном. № 11876. 5) Играть (въ различныя игры). *Вони... гуляють у карти.* Рудч. Ск. І. 107. *Гуляють у тісної баби.* Рудч. Ск. І. 199. 6) Танцовать. О. 1862. IV. 25. *Він як заграв на ту дудку, то увесь товар і я гуляли до самого вечора.* Грин. II. 82. 7) О животныхъ: быть въ періодѣ случки, бѣгаться. *Наша корова тепер саме гуляє.* Полт.

Гулятися, -ляюся, -єшся, *гл.* 1) Играть чѣмъ. *Чи будеш ним, мов пташкою, гулятись, на ниточці прив'яжеш для дитини?* К. Іов. 92. 2) Безлично: **гуляється, гулялося**, возвр. в. отъ **гуляти** 1, 2. *Гуляй, серце дівчино, поки гуляється.* Чуб. V. 275. *Мені з своїм родом добре гуляється.* Чуб. V. 275. 3) **= Гуляти 2.** *Лучче мені пить-гуляться та й нікого не боятьcя.* АД. І. 151.

Гулятоньки и гуляточки, *неспрягаемый* ум. *глаголъ* отъ **гуляти**. *А тепер єсь у пригоді, гулятоньки годі.* Гол. І. 325.

Гулящий, -а, -е. 1) Праздный, свободный, нерабочій, гулевой, незанятый. *Гуляща скотина. Чоловік гулящий.* Чуб. V. 672. *Прокидається такий час, що вони й гулящі бувають і одпочинуть таки як слід.* Драг. 172. *Все теє гуляще, дак таке випещене.* (О.

1862. III. 40). **Гулящий час**. Свободное время. *Приходь до мене гулящого часу.* Левч. 35. *А я осе гулящим часом до вас.* Левиц. I. 324. 2) *Лишній,* ненужный, свободный. *Оце сокира гуляща — візьми її. Гулящий кінець мотузка,* т. е. ни къ чему не привязанный. Чуб. III. 99.

Гумен, -на, *м.* Игуменъ. *Гумен у них був чоловік дуже побожний.* Рудч. Ск. II. 201.

Гуменія, -нії, *ж.* Игуменья. Зміев. у.

Гуменний, -ного, *м.* По образ. прил. Прикащикъ при гумнѣ, надзирающій за работами тамъ; сторожъ при гумнѣ, гуменщикъ. Рудч. Ск. I. 87. Kolb. I. 68.

Гуменник, -ка, *м.* = **Гуменний.** Борз. у.

Гуменце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **гумно.** Чуб. III. 251. 2) Тонзура у католическаго духовенства. 3) **— попове.** Раст. Taraxacum officinale Wigger. ЗЮЗО. I. 138.

Гумнище, -ща, *с.* Мѣсто, на которомъ прежде было гумно, гумнище.

Гумно, -на, *с.* Гумно. Гн. II. 60. Грин. III. 19. *Густо пшениці на новині, да висот стоги на гумні.* Мет. 165. Ум. **Гуменце.**

Гумоннява, -ви, *ж.* Говоръ, шумъ. *Оттам десь гумоннява, аж сюди чуть.* Лебед. у.

Гумор, -ру, *м.* Юморъ. Левиц. (Пр. 1868, 474).

Гумористичний, -а, -е. Юмористическій. *Швидко почулася і українська мова, навіть між поляками, в гумористичних оповіданнях.* Левиц. I. 463.

Гуна, -ни, *ж.* = **Луна 2.** Харьк.

Гуна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* = **Лунати.** Харьк.

Гунодза, -зи, *ж.* Шишка. Черном.

Гунственний, -а, -е. Бранное: шельмовскій, собачій. *Гунственна душа.* Рк. Марковича.

Гунство, -ва, *с.* Бранное: шельмовство, собачество. Рк. Марковича.

Гунути, -ну, -неш, *гл.* 1) Дунуть, загудѣть, зашумѣть, крикнуть. *Як гуне, — такий вітер!* Зміев. у. *Він разом як гуне!* 2) Кинуть, броситься. *Гунем огулом на врага.* Мкр. Г. 31. *Собаки так і гунули, та вп'ять назад.* О. 1861. V. 72.

Гунцвол, -ла, *м.* Бранное: собачій сынъ, шельма. (См. **Гунство).** *Кажу вам: сідайте гунцволи!* Рудч. Ск. II. 204.

Гунцвот, -та, *м.* 1) = **Гунцвол.** *Утік гунцвот.* Ном. № 1173. 2) *мн.* = **Муцик 2.** Вх. Лем. 436.

Гуньба, -би, *ж.* Раст. Melilotus coerulea Lam. ЗЮЗО. I. 128. См. **Буркун.**

Гунька, -ки, *ж.* 1) = **Гуня.** Гол. Од. 44, 75. *На тім молодці сірая гунька.* Гол. II. 59. 2) Гнусящая, говорящая въ носъ женщина. Черк. у.

Гуня, -ні, *ж.* Верхняя суконная одежда, сермяга. Гол. Од. 44, 45, 75.

Гунявий, -а, -е = **Гугнявий.**

Гуняти, -няю, -єш, *гл.* = **Гугнявіти.**

Гуп! *меж.* для выраженіи глухого звука отъ паденія и удара, глухого топота. *Як стане молотити, то все ціпом гуп, гуп!* Рудч. Ск. I. 56. *Гуп його кулаком у спину!*

Гупалка, -ки, *ж.* Игрушка: родъ дудки изъ бузины съ вынутою сердцевиною для стрѣльбы (то же, что и **пукалка**). Васильк. у.

Гупало, -ла, *м.* 1) = **Гукало.** Вх. Пч. II 8. I. 16. 2) **— мале.** Пт. Ardea minuta. Вх. Пч. II. 8.

Гупати, -паю, -єш, *гл.* 1) Топать. 2) Ударять, производя глухой звукъ.

Гупнути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гупати**. 1) Топнуть. 2) Ударить съ глухимъ звукомъ. *Так і гупнув його кулаком по спині. Як гупне у двері, так вони й розлетілись.* Чуб. II. 22.

Гупотіти, -почу, -тиш, *гл.* То же, что и **гупати**, но о дѣйствіи учащенномъ. *Чи до нас хлопці гупотять?* Драг. 34.

Гупотнява, -ва, *с.* 1) Топотъ. *Чую: гупотнява по дорозі, — думав, що коні біжать.* Новомоск. 2) Стукотня (глухими ударами).

Гур-гур, *меж.* звукоподражаніе грохоту. *Гур-гур-гур! щось страшно загуркотіло,* (їдучи) *по під вікнами й стихло.* Левиц. Пов. 317. *А тут грім помаленьку: гур-гур-гур.* О. 1862. V. 80. У М. Вовчка о разсыпавшихся бусахъ. *Як ірвоне з себе коралі дорогі — геть одкинула, — тільки вони гур-гур, роскотилися.* МВ. II. 160.

Гура, -ри, *ж.* Масса, гурьба. *Печені разної три гури.* Котл. Ен. V. 14. *Купа й гура і три оберемки.* Ном. № 7684.

Гурака, *нар.* Поднявъ руки вверхъ (ловить, напр. мячъ, брошенный вертикально вверхъ). *Гурака хватав гилку.* Радом. у.

Гуральник, -ка, *м.* Работникъ на винокурнѣ. Левч. 135.

Гуральня, -ні, *ж.* **= Ґуральня.** Ном. № 11659.

Гурба, -би, *ж.* **= Юрба.** Вх. Зн. 12.

Гурготіти, -гочу, -тиш, *гл.* **= Гуркотіти.** *Гурготить, стукотить, штирі коні біжить.* (Колесо). Чуб. I. 310.

Гургуц, *меж.* для выраженіи звука сть паденія. *Як перескакував уже, гургуц! — каже.* Ном. № 13663.

Гурда, -ди, *ж.* 1) **= Вурда.** 1. Сим. 77. 2) **= Вурда 2.** Вх. Зн. 8.

Гуркало, -ла, *с.* 1) **= Гуркотій.** Вх. Зн. 12. 2) Домовой. Вх. Зн. 12. Желех. 2) Дѣтская игрушка: родъ погремушки на ниткѣ. Мнж. 178. 4) Маленькій водопадъ. Желех. 5) = **Суреля.** *Одкидав сурелі* (або гуркала). Ном. № 10879.

Гуркати, -каю, -єш, *гл.* 1) Стучать, грохотать. *Прибіг він до хати, став у двері гуркать.* Рудч. Ск. I. 170. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. III. 99. *Гуркали дверима.* Левиц. Пов. 167. См. **Грюкати.** 2) О доеніи: сразу выжимать молоко изъ всего вымени. *Вівчар.... ловить* (вівцю) *за дійки і уперед їх продоює пальцями; потім гуркає рукою відразу з цілої икри.* Шух. I. 193. 3) Ворковать. *Голуб гуркати.* Вх. Лем. 406.

Гуркіт, -коту, *м.* Стукъ, грохоть. Желех. *У млині такі гуркоти, туркоти, що не дай Господи.* ЕЗ. V. 197.

Гуркнути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гуркати**. 1) Стукнуть, грохнуть. *Ганна гуркнула дверми, аж вікна задзвеніли.* Левиц. I. 54. См. **Грюкнути.** 2) Крикнуть басомъ. *Чого ти кричиш на мене? — гуркнув він басом.* Левиц. Пов. 59.

Гуркота, -ти, *ж.* 1) **= Гуркіт.** 2) Мурлыканіе. *А на кота — гуркота, а на діти — дрімота.* Мет. 3.

Гуркотати, -кочу, -чеш, *гл.* 1) Грохотать, стучать. 2) Ворковать. *Ой ну люлі, люлі! налетіли гулі, стали гуркотати, що дитині дати.* Дѣтск. пѣсня. *Ой голуб гуде, голубка гуркоче.* Чуб. V. 280.

Гуркотій, -тія, *м.* Стучащій, неспокойный человѣкъ. Рк. Левиц.

Гуркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* **= Гуркотати 1.** Грин. III. 673. *Стукотить, гуркотить, як сто коней біжить.* (Загадка: **грім**). Ном. стр. 291, № 47. *На горищі щось стука та гуркотить.* Мнж. 130. *За громом громи гуркотять.* Греб. 374.

Гуркотливець, -вця, *м.* Лѣсной голубь, дикій, сизый голубь, Columba oenas. Вх. Пч. II. 9.

Гуркотливий, -а, -е. 1) Производящій стукъ, грохоть, грохочущій. 2) Воркущій.

Гуркотливочка, -ки, *ж.* Ласкат.: воркующая. *Чи забула, голубонько-гуркотливочко, чого бігла сюди?* МВ. II. 114.

Гуркотнеча, -чі, *ж.* Сильный стукъ, стукотня, грохоть. *Там таку гуркотнечу підняли, що страх!*

Гуркотня, -ні и гуркотнява, -ви, *ж.* **= Гуркотнеча.** Черк. у.

Гурма, -ми, *ж.* Толпа. *За нею хлопці гурмою ходять.* Чуб. V. 215. См. **Юрма.**

Гурман, -на, *м.* **= Гуска 2.** Желех.

Гурманка, -ки, *ж.* 1) Большой комокъ овечьяго сыру. Желех. Вх. Зн. 12. 2) **= Гуска 2.** Желех.

Гурманом, *нар.* Кучей, толпой. Желех.

Гурмом, *нар.* Толпой, гурьбой. *А ззаду йшли під бунчуком червоним татари гурмом.* К. МБ. XI. 154.

Гурок, -рка, *м.* **= Огірок.** Ном. № 6660. Маркев. 153. Ум. **Гурочок.** *Повна як гурочок.* МВ. I. 8.

Гурочковий, -а, -е. Одна изъ разновидностей зеленаго цвѣта (о матеріи). *Який очіпок до лиця: чи гурочковий, чи кумачевий, чи квітчастий.* Г. Барв. 338.

Гуррикан, -ну, *м.* Ураганъ. *І мов той гуррикан ширококрилий я мчусь.* К. МБ. XI. 144. *Тучі, що вітрами гонить-крутить гуррикан летучий.* К. МБ. XI. 142.

Гурт, -та, *м.* 1) Стадо (о скотѣ). *По сусідству чужі гурти і отари скрізь паслись.* Стор. II. 8. 2) О людяхъ: толпа, собраніе, общество, компанія. *Женуть гуртами християн у колізей.* Шевч. 613. *У гурті, то й смерть не страшна.* Ном. № 10721. *У гурті каша їсться.* Ном. № 10731. *Просимо до гурту.* МВ. (О. 1862. III. 57). 3) О неодушевленныхъ предметахъ: группа. *Кожну зірку нарізно не запримітиш, а хиба тільки цілий гурт їх.* Ком. Р. I. 50. 4) **В гурт, до гурту**. Въ одно мѣсто, вмѣстѣ. *Вовк, медвідь і кабан зібрались у гурт.* Рудч. Ск. I. 22. *Проциндрив Солопій горох і просвистав, а за горохом в гурт і жито, і пшеницю.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96). *Ходім же до гурту.* Стор. II. 21. 5) **За гурт**. Вмѣстѣ. *Бувайте здорові! промовив усім нам за гурт.* МВ. II. 132. 6) **Гурт на гурт**. Всего на всего. *Скільки зір гурт на гурт усіх, — цьому ще ніхто й рахуби не склав.* Ком. Р. I. 49. 7) **Продавати на гурт**. Продавать оптомъ. Сумск. у. Ум. **Гурток.** Ном. № 10733.

Гурт, *нар.* Много. Употребляется преимущественно съ отрицаніемъ: **не**. *Не гурт у мене грошей: так там який карбованець лишився. Та й дичини було не гурт-то потраплю піймати.* Левиц. I. 122.

Гуртівник, -ка, *м.* Оптовый торговець. Шух. I. 271. Желех.

Гуртобранець, -нця, *м.* **= Гуртоправ.** *По-за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким там стояли гуртобранці з своїми гуртами.* Нп. Александров. у.

Гуртовий, -а, -е. 1) Совмѣстный, общій, коллективный. *Святилась гуртова робота та чортова з'їжа.* Ном. № 10733. 2) Оптовый. *Гуртовий продаж.* 3) Незаконнорожденный (въ насмѣшку). *Чий це хлопець? — Це гуртовий Терешко. Гуртові діти.*

Гурток, -тка, *м.* Ум. отъ **гурт.**

Гуртом, *нар.* 1) Совмѣстно, общими силами. *Гуртом затівали.* Шевч. 61. *Піймали щуку молодці, та в шаплиці гуртом до суду притаскали.* Гліб. 2) Оптомъ. *Купуйте все гуртом.*

Гуртоправ, -ва, *м.* Гуртовщикъ, пастухъ, гонящій гурт.

Гуртоправця, -ці, *м.* **= Гуртоправ.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гуртува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Соединять, собирать вмѣстѣ, въ одно общество, собраніе, въ одну толпу. Желех.

Гурча́ння, -ня, *с.* Гудѣніе, журчаніе.

Гурчати, -чу, -чиш, *гл.* 1) Гудѣть, журчать. *Де взялися бурі й вітри, — і стучать, і гурчать.* Лукаш. 81. *Дощ гурчить.* МВ. II. 187. 2) Ворковать. *На церкві голуб гурче.* Гол. IV. 438. 3) Рычать. *Иди у ліс, будеш медведьом та й будем гурчати, поки світа.* Гн. І. 69. 4) О свиньѣ: имѣть случку. Угор.

Гусак, -ка, *м.* 1) Гусь самецъ. *Гусак гуску кличе.* Нп. 2) Языкъ, дыхательное горло и легкія, вмѣстѣ взятыя (терминъ мясниковъ), ливеръ. *Телячий гусак.* 3) Ножная длинная колодка, въ которую заковываютъ нѣсколько человѣкъ. Ум. **Гусачок.**

Гусаковий, -а, -е. Относящійся, принадлежащій **гусак'у 1**. *Гусакове пір'я.*

Гусар, -ра, *м.* 1) Гусаръ. Чуб. V. 426. 2) Родъ танца. Ум. **Гусарик.** Чуб. V. 716. 3) **Гусари на коні**. Родъ дѣтской игры. Ив. 31.

Гусарин, -на, *м.* Гусаръ. *Не вернувся із походу гусарин-москаль.* Шевч. 487.

Гусарка, -ки, *ж.* 1) Жена гусара. Шевч. 487. 2) Родъ теплой женской кофты. Славяносерб. у.

Гусарський, -а, -е. Гусарскій. Левиц. Пов. 147.

Гусарь, -ря, *м.* **= Гусар 2.** *Після сіх другі стругали гусаря.* Мкр. Н. 30.

Гусачок, -чка, *м.* Ум. отъ **гусли.**

Гусаш, -ша, *м.* **= Сороківець.** Желех. Год. III. 431.

Гусевки, -вок, *ж. мн.* Гусельки. Гол. II. 57. АД. I. 36.

Гусевниця, -ці, *ж.* Мѣсто, гдѣ хранятъ сусли. *Гусовки шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57.

Гусельниця, -ці, *ж.* Гусеница. Вх. Пч. I. 6.

Гусельня, -ні, *ж.* **= Гусельниця.** Подольск. г.

Гусениця, -ці, *ж.* **= Гусельниця.**

Гусень, -ці, *ж., соб.* Гусеницы. *Сарана окрила ввесь Єгипет, налізло гусені у поле.* К. Псал. 241. *Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало.* Греб. 365.

Гусеня, -няти, *с.* Гусенокъ. *Гуси-гуси, гусенята, візьміть мене на крилята.* Рудч. Ск. Ум. **Гусенятко, гусеняточко, гусенятонько.**

Гуси. См. **Гусь.**

Гусимець, -нця, *м.* Раст. Arabis Thaliana. Вх. Пч. II. 29.

Гусинець, -нця, *м.* Раст. Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. I. 123. См. **Гусятник.**

Гусівки, -вок, *ж. мн.* **= Гусевки.** *На гусівках грає.* АД. I. 38.

Гусій, -я, -є = Гусячий. Гуся трава. Раст. **= Спориш**, Polygonum aviculare. L. Вх. Уг. 234.

Гусір, -ра, *м.* **= Гусяр.** Вх. Пч. I. 14.

Гуска, -ки, *ж.* 1) Самка гуся, гусыня. Ном. № 4116. *А щоб тебе гуска вбрикнула.* Ном. 2) Соль въ столбикѣ, ступка соли. МУЕ. I. 98. *Гуска соли.* Шух. I. 101. 3) Родъ печенья. **Попекли свахи гуски**. О. 1862. IV. 34. (Нп). *На тарілку кладе чарку горівки і гуску або колач.* Грин. III. 506. 4) *мн.* Раст.: Nymphaea alba L, ЗЮЗО. I. 129. См. **Латаття.** Ум. **Гусонька, гусочка.** *Нароблюють невеличких калачиків довгих* (гусочки). О. 1862. IV. 13.

Гусла и гуслі, -сел, *ж. мн.* 1) Гусли. *Ой ти, Давиде, свої гусла стрій!* Чуб. III. 384. *На гуслі грає, красно співає.* Чуб. III. 274. 2) Скрипка. Вх. Уг. 234. Въ свадебной пѣснѣ: *Гусла гудуть, до двора йдуть. Наряжайся, дівко Марусю, бо возьмуть тебе.* Мил. Св. 35. *Гусла загули.... Гуляє князь, гуляють гості, ревуть палати на помості.* Шевч. 331. Ум. **Гусленьки.** Грин. III. 473, **гуслоньки, гусовки**. *Та все стиха у гуслоньки грає.* Мет. 260. *Гусовки шмарте до гусевниці.* АД. I. 37.

Гуслянка, -ки, *ж.* Сладкое молоко, сваренное, а потомъ скисшее. Гн. II. 221. Шух. I. 141, 109. См. **Ряжанка.** ЕЗ. V. 43.

Гусляр, -ра, *м.* Играющій на гусляхъ, гусляръ.

Гусля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Играть на скрипкѣ. Угор.

Гусник, -ка, *м.* Гусятня, гусиный хлѣвъ.

Гуснути, -ну, -неш, *гл.* Сгущаться, дѣлаться гуще. *А глина все гусне, гусне.* Канев. у. *Кров у жилах гусне, холодіє.* К. МБ. XII. 266.

Гусовки, -вок, *ж. мн.* Ум. отъ **гусла.**

Гусонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **гусь, гуска.**

Гусочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **гусь, гуска.**

Густвина, -ни, *ж.* Чаща, густой лѣсъ, зарость.

Густи, -ду, -деш, *гл.* 1) Гудѣть. *Грім гуде.* Ном. № 7215. *Аж земля гула під ногами.* Левиц. I. 378. *Голосно й жалібно гув новий дзвін.* Левиц. I. 388. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. III. 99. *Шумить, гуде вітер по дуброві.* Лукаш. 70. 2) О насѣкомыхъ: жужжать. *Бджоли гудуть. Жук летить і гуде.* 3) О голубяхъ: ворковать. *Ой у лісі на горісі три голубоньки гуде.* Мет. 89. Также о крикѣ и иныхъ птицъ: *Припутень гув.* Св. Л. 211. *Гуде сумно одуд.* Мир. Пов. II. 120. 4) Говорить разомъ многимъ такъ, что голоса сливаются въ одинъ общій гулъ. *Гула козацька рада.* Щог. Сл. 33. 5) **У кишені гуде**. Пусто въ карманѣ, въ карманѣ свистить. Ном. № 1485.

Густий, -а, -е. Густой, частый, плотный. *Хилітеся та густії лози.* Мет. 24. *Густа каша дітей не розгонить.* Ном. *Густий гребінець. Густий гай.* Мет. 66. *Густий, як патока. Густеє покривало.* 2) Плотный, сильный. *Густий віл.* Каменец. у. *Де густа рука, не треба і дрюка.* Ном. № 7361. *Густа земля.* 3) Многолюдный. *Базарь густий, як ярмарок.* Г. Барв. 401. 4) Обильный (объ урожаѣ). *Врожай того літа не густий удався.* Мир. Пов. I. 111. Ум. **Густенький, густесенький.**

Густина, -ні, *ж.* Густота.

Густирька, -ки, *ж.* Родъ рыбы. Александровск. у. (Стрижевск).

Густити, гущу, -стиш, *гл.* Сгущать, дѣлать гуще, плотнѣе. Вх. Лем. 406.

Густість, -тости, *ж.* Густота. Желех.

Густіти, -тію, -єш, густійшати и густішати, -шаю, -єш, *гл.* Густѣть. О. 1862. III. 33. *Ліс все густішав. Молоко густій-шає.*

Густо, *нар.* 1) Густо. *Де густо, там не пусто.* Ном. № 1368. *Густо замісила тісто.* 2) Обильно. *Густо сльози ллються.* Млак. 50. 3) Во множествѣ, много. *Манастирь весь богомольці густо обступили.* Млак. 46. *Людей було не дуже густо.* 4) Часто. *Густо дивиться, та рідко бачить.* Ном. № 6608. Часто й густо. Очень часто. *Моя мати часто і густо плаче за мною.* Чуб. I. 250. *Таких парубків часто й густо можна зустріти по наших хуторах та селах.* Мир. ХРВ. 4. 5) **— дзвонити.** Звонить во всѣ колокола. *Як вийшла вона слідом за попадею, то вже густо дзвонили, аж стара дзвіниця хиталась.* Г. Барв. 158. Ум. **Густенько, густесенько.**

Густоволосий, -а, -е. Съ густыми волосами. Желех.

Густолистий, -а, -е. Съ густой листвой. Желех.

Густрик, -ка, *м.* Кукишъ. Борз. у.

I. Гусь, *меж.* Призывъ для гусей. Kolb. I. 66. Также: гусь-на. Вх. Уг. 234.

II. Гусь, -сі, *ж.* 1) Гусыня. *Аж там пливе гусь: Помагай-біг, біла гусь!* Лукаш. 142. *Мудрий мудрець гуссю ореть.* (Загадка: письмо). Ном. стр. 303, № 473. Чаше употребляется во *мн. ч.*: **гуси** — гуси, самки и самцы. *Чи то гуси кричать, чи лебеді ячать.* Макс. (1834) 5. 2) *мн.* **гуси**. Родъ игры. КС. 1887. VI. 482; Ив. 58. 3) **Гусей підпускати**. Врать, пускать сплетню. Ном. № 13821. Ум. **Гусонька.** *Всі гусоньки на став полетіли.* Грин. Ш. 628.

Гусю, *меж.* = **Гусь.** Вх. Лем. 406.

Гуся, -сяти, *с.* = **Гусеня.** Ном. № 3411.

Гуся-на! *меж.* = **I.** Гусь. Вх. Уг. 250.

Гусяр, -ра, *м.* 1) Гусь—гермафродитъ. ЕЗ. V. 173. 2) = **Гусятник 1.** Вх. Лем. 406.

Гусята, -сят, *с. мн.* 1) мн. ч. отъ **гуся**. 2) Накожная болѣзнь.

Гусятина, -ни, *ж.* Гусиное мясо, гусятина. *Снідання дає — все гусятину.* Чуб. Ш. 403.

Гусятник, -ка, *м.* 1) Пастухъ гусей. Желех; Вх. Зн. 12. 2) = **Гусник.** Св. Л. 27. 3) = **Гусятниця.** Kieв. 4) Раст.: а) Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. I. 123; б) Potentilla Anserina L. ЗЮЗО. I. 132; в) Желтый птицемлечникъ, гусиный лукъ, Gagea lutea. Константиногр. у.

Гусятниця, -ці, *ж.* Родъ большой глиняной кастрюли. Вас. 181.

Гусячий, -а, -е. Гусиный, гусячій. *Беруть кістку з гусячого крила.* Чуб. III. 99.

Гусячка, -ки, *ж.* 1) Гусиный пометь. Вх. Лем. 406. 2) Раст. Potentilla anserina. Вх. Лем. 406.

Гута, -ти, *ж.* Стекляный заводъ. *Палає, як у гуті.* Ном. № 14045.

Гутисько, -ка, гутище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ стекляный заводъ. Желех.

Гутіння, -ня, *с.* Крикъ тетерева, токованье. Шух. I. 238.

Гутір, -торі, *ж.* Разговоръ, бесѣда. Мкр. Н. 8. *Всяку гутір піддобряла, мов медком, словами.* Мкр. Н. 22.

Гутірка, -ки, *ж.* = **Гутір.** Г. Барв. 201, 446.

Гутіти, -чу, -тиш, *гл.* 1) Шумѣть, гудѣть, шипѣть. Желех; Вх. Зн. 12. 2) О тетеревѣ: кричать, токовать. Шух. I. 238.

Гутник, -ка, *м.* Мастеръ на стекляномъ заводѣ.

Гуторити, -рю, -риш, *гл.* Разговаривать. К. ЧР. 47. *Годі вже вам гуторить про свої смутки.* К. ЧР. 33. *На нашому хуторі по нашому й гутори.* Посл. *Зібрались три дівчини на Різдво, гуторять собі.* Грин. I. 284.

Гутю! То же, и **тю**, крикъ на волка. Звенигор. у. *Не раз, не два псами цьвали, гутю, гутю викликали.* Грин. III. 283.

Гухналь, -ля, *м.* **= Ухналь.**

Гуц-гуці, гуць-гуці! *меж.* для выраженія подпрыгиванія. Ном. № 9259 (преимущественно о подбрасываемомъ ребенкѣ).

Гуцати, -цаю, -єш, *гл.* Подкидывать на рукахъ дитя. Ном. № 9259.

Гуцул, -ла, *м.* Гуцулъ, житель гуцульщини. Ном. № 4694.

Гуцулія, -лії, *ж.* **= Гуцульщина.** Желех.

Гуцулка, -ки, *ж.* 1) Жительница гуцульщини. Желех. 2) Родъ народной пѣсни, напѣва. Желех.

Гуцулок, -лка, *м.* Маленькая гуцульская лошадь. Желех.

Гуцульський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный гуцулу. Желех.

Гуцульщина, -ни, *ж.* Мѣстность въ Галиціи (уу. Косивскій, Печенижинскій, Надвирнянскій) и Буковинѣ, заселенная гуцулами.

Гуцуляк, -ка, *м.* 1) **= Гуцулок.** Желех. 2) Очень короткій гуцульскій тулупчикъ. Желех.

Гуць. См. **Гуц.**

Гуцьок, -цька, *м.* **= Гук 3.** Вх. Лем. 406.

Гуцюцю, *меж.* **= Гуць-гуці.** Въ слѣдующей приговоркѣ въ значеніи: дитя. *А що мені по конях, по волах, коли в мене гуцюцю на руках.* Ном. № 9261.

Гуч! *меж.* которымъ гонятъ гусей **= Гиля.** Вх. Ут. 250.

Гучати, -чу, -чиш, *гл.* 1) Звучать, шумѣть, гудѣть. *Порожня бочка гучить, а повна мовчить.* Ном. № 1474. *Через гору високую тихий вітер гучить.* Гол. IV. 515. *Вода гучить.* МВ. (О. 1862. III. 77). *Гучить з гармат стріляння людожерне.* К. ЦН. 268. 2) Кричать. Вх. Зн. 12. 3) **= Сварити.** Вх. Зн. 39.

Гучжа! *меж.* **= Гуджа.** Ном. № 4358.

Гучливий, -а, -е. Гудящій, жужжащій. *Хрущі літають гучливі.* МВ. II. 78.

Гучний, -а, -е. 1) Звонкій, громкій, звучный. *З себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Веселый, шумный. *Їй забажалося життя світового, гучного.* Левиц. I. 339. *Гучне весілля справили.*

Гучність, -ности, *ж.* Звучность, звонкость. Желех.

Гучніти, -нію, -єш, *гл.* Становиться болѣе шумнымъ, звучнымъ.

Гучно, *нар.* Звонко, громко, шумно. Ком. Р. II. 27. *Говорить гучно.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Разом усі гучно рушили.* Г. Барв. 205.

Гучок, -чка, *м.* 1) Загонщикъ при облавѣ. Левч. 135. 2) Игрушка: волчокъ. 3) Особаго рода игрушка изъ кости. 4) **= Гупало 2.** Вх. Пч. II 8. 5) Насѣк. **= Бурчало.** Вх. Пч. I. 7. См. **Гук 3.** знач. и слѣд.

Гушматок, -тка, *м.* Освобожденныя отъ кострики волокна конопли. Шух. I. 147.

Гущ, -щі, *ж.* **= Гуща 2.** Вх. Лем. 406.

Гуща, -щі, *ж.* 1) Гуща, подонки, осадокъ. *Там тільки на денці.... гуща зосталась.* Рудч. Ск. II. 205. 2) Чаща, густое мѣсто. *Де ліси і гущі — прорубували просіки.* Стор. II. 123. 3) **І він у ту гущу.** И онъ туда вмѣшался. Г. Барв. 336.

Гущавина, -ни, *ж.* Чаща, густо заросшее мѣсто. Левиц. I. 374.

Гущавник, -ка, *м.* **= Гущак.** Вх. Зн. 13.

Гущак, -ка, *м.* Кусты, густой кустарникъ. НВолын. у.

Гущики, -ків, *м. мн.* Чаща лѣсная. *Несе у ліс, у гущики.* Гн. II. 111.

Гущиня, -ні, *ж.* **= Гущавина.** Рудч. Ск. I. 133.

Гущовина, -ни, *ж.* **= Гущавина.** Драг. 184. МВ. I. 157. *У гущовині зеленій зникне.* МВ. I. 18.

Ґ.

Ґ, *пред.* = **К.** Ogon, Studien, 189. *Добре ґ лежачій колоді і огонь пласти.* Ном. № 4623. *Їден ґ лісу, другий ґ бісу.* Ном. № 6664.

Ґабелковий, -а, -е. Сдѣланный изъ телячьей кожи.

Ґабелок, -лка и ґабель, -ля, *м.* Кожа молодаго теленка.

Ґабзувати, -зую, -єш, *гл.* Позорить.

Ґаблі, -лів, *м. мн.* = **Каблі.**

Ґава, -ви, *ж.* 1) Ворона. Драг. 272. *Як ґава до Юр'я у житі сховається, — буде добре жито.* Мнж. 157. 2) *об.* Зѣвака, ротозѣй. Ґави ловити. Ротозѣйничать. *Він ґав ловив та витрішки продавав.* Котл.

Ґавеґа, -ґи, *ж.* Ув. отъ **ґава.** Мнж. 181.

Ґавеня, -няти, *с.* Вороненокъ. *Ґава й говоре: шо хоч візьми, тіко не руш моїх ґавинят.* Драг. 272.

Ґавзун, -на, *м.* Большой горшокъ. Вх. Зн. 12.

Ґавити, -ся, -влю, -ся, -виш, -ся, *гл.* Ротозѣйничать. (Залюбовск.).

Ґавра, -ри, *ж.* 1) Зимняя берлога медвѣдя. *Виглянув, як медвідь з ґаври.* Фр. Др. 160. 2) Пасть. Желех. **Роспустити ґавру = Ґаврати.** *Ото роспустив ґавру.* Вх. Зн. 13.

Ґаврати, -раю, -єш, *гл.* Сильно кричать, орать. Вх. Зн. 12.

Ґав'ячий, -а, -е. Вороній. Новомоск. у.

Ґаґати, -ґаю, -єш, *гл.* = **Ґеґати.** Вх. Лем. 406.

Ґаґотати, -ґочу, -чеш, *гл.* = **Ґаґати.** Вх. Уг. 235.

Ґаджала, -ли, *ж.* 1) Лодыжка. Вх. Зн. 13. 2) **Зберу тя по ґаджалах**. Ударю тебя по ногамъ. Вх. Зн. 13.

Ґаджалаґати, -ґаю, -єш, *гл.* Непонятно или на непонятномъ языкѣ говорить. *Волохи ґаджалаґают.* Вх. Зн. 13.

Ґаджєло, -ла, *с.* Кубарь, волчокъ. Вх. Зн. 13.

Ґадзуля, -лі, *ж.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 13.

Ґазда, -ди, *м.* Хозяинъ. Желех. Ном. № 10101, 11117. Ум. **Ґаздик, ґаздонька, ґаздочка.** Гол. III. 42. *Ґаздику, де ти ідеш?* Гн. II. 22. *Ґаздойко, ту нема нікого?* Драг. 309.

Ґаздинечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ґаздиня.**

Ґаздинити, -ню, -ниш, *гл.* Быть хозяйкой. Вх. Лем. 407.

Ґаздинька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ґаздиня.**

Ґаздиня, -ні, *ж.* Хозяйка. Гол. II. 619. Ум. **Ґаздинька, ґаздинечка, ґаздинонька.** Драг. 407, 412. ЕЗ. V. 28.

Ґаздівка, -ки, *ж.* = **Ґаздівство.** Вх. Лем. 407.

Ґаздівний, -а, -е. Хозяйственный. Желех.

Ґаздівство, -ва, *с.* Хозяйство. Вх. Лем. 407.

Ґаздівський, -а, -е. Хозяйскій.

Ґаздовитий, -а, -е = Ґаздівний. Желех.

Ґаздонька и ґаздачка, -ки, *м.* Ум. отъ **ґазда.**

Ґаздува́ння, -ня, *с.* Хозяйничанье.

Ґаздувати, -дую, -єш, *гл.* Хозяйничать. Гн. І. 160. *Як я буду ґаздувати такий молоденький?* Гол. II. 380.

Ґаздусьо, -ся, *м.* Ласк. отъ **ґазда**. *З'їднамсі вам, ґаздусю, бо я сі свужби глядам.* Гн. II. 153.
Ґайда, -ди, *ж.* 1) Родъ пастушьей свирѣли. Вх. Зн. 13. 2) Волынка. Вх. Зн. 13. Ум. отъ 1 и 2 знач. **ґайдиця, ґайдичка**. Вх. Зн. 13. 3) Плохая собака. Вх. Зн. 13. 4) *об.* Негодникъ, негодница. Желех.
Ґайдарь, -ря, *м.* Музыкантъ, играющій на волынкѣ. Вх. Зн. 13.
Ґайдиця, -ці, ґайдичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ґайда 1, 2.**
Ґайдувати, -дую, -єш, *гл.* Играть на волынкѣ. Вх. Лем. 407.
Ґала! = **Гайда!** *Сів на коня та й ґала на той плац.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
Ґалаґан, -на, *м.* 1) Искра, головня. *Ще ж не згасло ґалаґаном козацькеє сонце.* К. Досв. 219. 2) Большой мѣдный горшокъ. Желех. 3) Старинная мѣдная монета въ 4 крейцера. ЕЗ. V. 91. Вообще мѣдная монета. *У Марка тілько грошей, що ним ліку не знати: два слупа золота, два слупа деяментів, а три срібла, а ціла гора ґалаґанів.* Драг. 331. 4) Икра изъ бѣлой рыбы. Поп. 102. 5) Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ. Браун. 9 и 10. Вас. 186. МУЕ. I. 45.
Ґаламаґати, -ґаю, -єш, *гл.* 1) = **Ґаджалаґати.** Вх. Зн. 13. 2) Вздоръ говорить. *Не буду казать, нічого ґаламаґать язиком: не чув, хоч і був там.* (Залюбовск.).
Ґаланки, -ків, *м. мн.* Подштанники. Борз. у.
Ґаланці, -ців, *м. мн.* Узкіе брюки.
Ґалда, -ди, *ж.* Взятка. Полт. Рк. Номиса.
Ґалера, -ри, *ж.* 1) = **Галера.** 2) Сбитая изъ досокъ лодка, почти квадратная, для перевозки хлѣба. Черк. у. См. **Таляра, ґаляра.**
Ґалиця, -ці, *ж.* Гадюка черная. Вх. Зн. 13.
Ґалунок, -нку, *м.* 1) = **Ґальон.** Вх. Лем. 407. 2) = **Ґальонка.** Вх. Лем. 407.
Ґальон, -ну, *м.* Галунъ, позументъ.
Ґальонка, -ки, *ж.* Головной уборъ дѣвушекъ изъ полосы позумента. *Убереться до церкви, надіне на голову ґальонку, заквічається.* О. 1862. VIII. 16.
Ґалюґа, -ґи, *ж.* = **Ґалиця.** Вх. Зн. 13.
Ґаляра, -ри, *ж.* То же, что и **таляра 2**. Вх. Уг. 25. См. **Ґалера.**
Ґамнути, -ну, -неш, *гл.* = **Гамнути.** *Жінка сало ґамнула та на кота звернула.* Ном. № 4059.
Ґандж, -джі, *ж.* = **Ґанджа.** Черк. у.
Ґанджа, -жі, *ж.* Изъянъ. *Кінь з ґанджою.* Уман. I. 305.
Ґанджовитий, -а, -е. Съ изъяномъ, имѣющій изъянъ. Черк. у.
Ґанджули. *Піти на ґанджули.* Пойти на заработки. Лохв. у.
Ґандзолля, -ля, *с. соб.* Отрепье, лохмотья. *Іде, а ґандзолля висить.* НВолын. у.
Ґанзур, -ра, *м.* = **Канцур.** *Солому б'є на ґанзур. В ґанзур шенелю порвали. А зуби ше є? — Де там вам! Усі чисто посходили, до ґандзура.* Звенигор. у. Д. Эварн.
Ґанок, -нку, *м.* Крыльцо, подъѣздъ, балконъ. *Ой у Лубнях крутоярих у високім замку, сидить пишний князь Ярема на тісовім ґанку.* К. Досв. *Ой сиділа Марійка на ґанку та краяла червону китайку.* Нп. Употребл. съ тѣмъ же значеніемъ и во *мн. ч.*: **Ґанки**. *Підходимо до шинку, — на ґанках такого народу зібралося.* Г. Барв. 67. Ум. **Ґаночок, ґаночки.** *Коло хати, перед ґаночками, сидить юрба людей.* К. ЧР. 63.
Ґанч, -чу и -чі, *м.* и *ж.* = **Ґандж.** ЕЗ. V. 91. *У корови нема ніякої ґанчі.* Канев. у. *Я не можу того вола купити, бо має в ногах великий ґанч.* Вх. Зн. 13.

Ґанчувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Браковать, находить недостатки. *Котра дівчина вередує з женихами, ґанчує та плаче, то з еї оттак сміються.* Уман. у. 2) Имѣть изъянъ, порокъ, недостатокъ. *Ґанчує на ногу кобила.* Канев. у.

Ґаня, -ні, *ж.* **= Каня 2.** Вх. Зн. 13.

Ґара, -ри, *ж.* 1) Пазъ, глубокая, но не сквозная продолговатая желобовина для вставки досокъ (напр. въ столбѣ забора), притесанныхъ брусьевъ и пр. Лохв. у. См. **еще навій.** Константиногр. у. 2) Повозка съ ящикомъ для возки земли, песку. Кіев. у.

Ґарґала, -ли, *ж.* 1) **= Ґарґало.** Вх. Лем. 407. 2) Кружка. Вх. Уг. 235.

Ґарґало, -ла, *с.* Горло. Вх. Лем. 407.

Ґарґара, -ри, *ж.* Сердитая, бранчивая баба. *Стара ґарґара.* Ном. № 13620. См. **Гаргара.**

Ґарґачки, -чок, *ж. мн.* Крыжовникъ. Вх. Лем. 407. См. **Аґрус.**

Ґард, -ду, *м.* То же, что и **гард.**

Ґардувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Гатить, дѣлать запруду. Черк. у. 2) ? *Як весло ґардує, то треба його плазом поставити й перестанеш.* Канев. у.

Ґарита, -ти, *ж.* Карета. *Посадили її в ґариту.* АД. I. 312.

Ґарлина, -ни, *ж.* Пукъ соломы, приготовленный для крыши. Бѣл.-Нос.

Ґарнаґа, -ґи, *ж.* **= Кривуляка.** Нѣжин. у.

Ґарований, -а, -е. Имѣющій пазы. *Се стовпи вже ґаровані, — менше вгайки, швидче складемо ділування.* (Залюбовск.).

Ґарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Пазовать, дѣлать пазы. Подольск. г. 2) **= Ґерувати.** Лубен. у. Мирг. у.

Ґахуватися, -хуюся, -єшся, *гл.* Франтить, наряжаться, прихорашиваться. Ном. № 11205. *Ходила б біло, то кажуть: ґахується; ходила б чорно, то кажуть: лінується.* Нп.

Ґацик, -ка, *м.* **= Кажан.** Вх. Лем. 407.

Ґвалт и ґвалт, -ту, *м.* 1) Крикъ шумъ. Алв. 11. Чуб. I. 105. *Ґвалт і галас.* Шевч. 197. *А ґвалту! а крику!* Шевч. 214. 2) Насиліе. *Прийшов і взяв ґвалтом.* Аф. 357. *Одняв він гвалтом од убогих козаків і посполитих.* О. 1861. VIII. 29. *Розумом, а не гвалтом мусимо ми усяке лукавство переважати.* К. (О. 1861. VI. 33). 3) Восклицаніе: **ґвалт**! Карауль! *Ґвалт! рятуйте!* Шевч. 139. *Ай, ґвалт! сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766. **Ґвалт, на ґвалт кричати.** Кричать карауль. Ном. № 2385. *Гукнули як на гвалт.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 84). *Було ж тобі не любити, а тепер хоч гвалт кричи.* Грин. III. 159. **На ґвалт бити, дзвонити**. Вить тревогу.

Ґвалтівний, ґвалтовний, -а, -е. 1) Шумный, крикливый. 2) Насильственный. *Тиї каверзники змовлялись у очевидьки на ґвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Ґвалтівне, ґвалтовне, ґвалтовно, *нар.* 1) Шумно, крикливо. *Чорти об радились і ґвалтовно гомоніли.* Стор. МПр. 43. 2) Насильственно. Мет. 373. *ґвалтовне одібрать.* Морд. Пл. 64.

Ґвалтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Шумѣть, кричать. *Ґвалтують, сказано, навспряжки цокотухи* (жінки). Греб; 379. *Чого* (собаки) *так ґвалтують?* Стор. МПр. 112. *Той чоловік став ґвалтувати.* Драг. 184. 2) Производить насиліе, насиловать. 3) Производить тревогу, звать на помощь.

Ґвер, -ру, *м.* Ружье. Гол. I. 151.

Ґвинт, -та, *м.* Бинтъ. *А ми це вікно ґвинтом придавим.* Канев. у. Ум. **Ґвинтик.** *Десь тут ґвинтик лежав.* Харьк.

Ґвир, -ру, *м.* **= Ґвер.** Гн. II. 50.

Ґе-ґе-ґе, *меж.* Подражаніе крику гусей. *А гусочка ґе-ґе-ґе!* Рудч. Ск. I. 50.

Ґевґати, -ґаю, -єш, *гл.* **= Ґеґати.** Вх. Лем. 407.

Ґеґавка, -ки, *ж.* **= Гоголь.** Вх. Зн. 11.

Ґеґадзи, -дз, и ґеґацки, -цьок, *ж. мн.* **= Ґарґачки.** Вх. Лем. 407. Вх. Уг. 235. Ум. **Ґеґадзьки.** Вх. Лем. 407.

Ґеґання, -ня, *с.* Крикъ гусей. Гн. II. 30.

Ґеґати, -ґаю, -єш, *гл.* **= Ґеґекати.** Вх. Зн. 11.

Ґеґекати, -каю, -єш, *гл.* О гусяхъ: кричать. *Гуси ґеґекають, качки кахкають.* Кв.

Ґедз, -дза и ґедзь, -дзя, *м.* Oestrus bovis. **Ґедзь його вкусив, — на його напав.** Онъ раскапризничался. — *А що це тобі? ґедзь укусив, чи що?* Канев. у. Ум. **Ґедзик. Вкинути ґедзика.** Сказать что либо съ умысломъ раздражить. *Оце вона прийшла та вкинула ґедзика, — паня й росходилась.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ґедзатися, -заюся, -єшся, *гл.* 1) О четверон. животныхъ: бѣгать, мечась изъ стороны въ сторону, подъ вліяніемъ боли отъ укушеній овода. 2) О людяхъ: метаться, бросаться изъ стороны въ сторону. *Бідолашний не знаходив собі місця: ґедзався, буцім підпалювали його вогнем.* Стор. МПр. 18. *Кричала, ґедзалась, качалась.* Котл. Ен. V. 60. 3) О людяхъ: капризничать, привередничать.

Ґедзел, -зла и ґедзель, -зля, *м.* **= Ґедз.** Рудан. I. 160. Ном. № 3389.

Ґедзень, -ня, *м.* Лѣтнее время, когда скотъ мечется отъ укушеній оводами (іюль мѣсяцъ).

Ґедзик, -ка, *м.* Ум. отъ **ґедз.**

Ґедзилля, -ля, *с.* Древесные опилки. Черном.

Ґедзкатися, -каюся, -єшся, *гл.* **= Ґедзатися.**

Ґедзло, -ла, *с.* 1) Укушенное оводомъ мѣсто? *Уразив козла у ґедзло.* Ном. № 3390. 2) Задница. *Поцілуй мене у ґедзло.*

Ґедзунок, -нку, *м.* Искусство, умѣнье; толкъ. *Треба на хитрощі, коли ґедзунку не достає.* Кіев. г. *У сього малого хлопця немає ґедзунку бігти.* Лубен. у.

Ґедкати, -каю, -єш, *гл.* **= Лоскотати 1.** Вх. Лем. 407.

Ґедло, -ла, *с.* Приказъ. *Розіслав же Іван Рижка ґедло по всім селі.* ЗЮЗО. II. 558.

Ґезунд, -ду, *м.* Здоровье. *Трудно працювати? як ґезунду чорт-ма.* Бердич. у. *Як у чоловіка нема ґезунда, то він і клочча не варт хунта, тоді його в гармату та й стріляй за хату.* Ном. №8130.

Ґел! *меж.*, выражающее крикъ гусей. Аф. 357.

Ґелґати, -ґаю, -єш, *гл.* О гусяхъ: кричать. Аф. 357.

Ґелевач, -ча, *м.* Брюханъ. Угор.

Ґелево, -ва, *с.* Брюхо. Угор.

Ґелета, -ти, *ж.* Деревянный сосудъ, боченокъ. Угор. Ум. **Ґелетка.** *Купують ґелетку сиру.* МУЕ. III. 40. См. **Ґелета.**

Ґелетя, -тяти, *с.* Деревянный сосудъ для молока. Желех.

Ґелка, -ки, *ж.* Шишка, опухоль. *Гріх. згадувати на Різдво біб, бо будуть викидати ґелки на шиї.* ЗЮЗО. II. 381.

Ґелкотати, -кочу, -чеш, *гл.* = **Ґелґати.** *Гуси з радощів сичали й ґелкотали.* Бор. 25.

Ґельґів, ґова, *м.* Орудіе древосѣковъ въ родѣ топора, у котораго вмѣсто широкаго лезвія подобіе птичьяго клюва внутрь загнутаго. Части: деревянное топорище, обух, пазухи (стѣнки отверстія для топорища), фавда — четырехгранный клювъ съ дзюбком на концѣ; отъ удара дзюбок впивается въ конецъ бревна, которое древосѣкъ потомъ тащитъ, держа за топорище. Шух. I. 175, 176.

Ґелюх, -ха, *м.* 1) Внутренности, потроха. Угор. 2) Брюхо. Угор. 3) Брюханъ. Угор.

Ґемзати, -мжу, -жиш, *гл.* = **Лоскотати.** Вх. Уг. 235.

Ґензура, -ри, *ж.* Раст. Gentiana. Желех. Вх. Зн. 13.

Ґер, -ру, *м.* Раст. Aegopodium. Вх. Пч. II. 37.

Ґерґавка, -ки, *ж.* Горло. Желех.

Ґерґелиця, -ці, *ж.* Раст. Calandra granaria. Вх. Пч. II. 26.

Ґерґелі, -лів, *м.* мн. Гуси крупной породы. Александров. у.

Ґерґера, -ри, *ж.* = **Ґарґара.** Ном. № 13620.

Ґерґетати, -ґечу, -чеш, *гл.* 1) = **Ґелґотати.** *Гуси усе ґерґечуть.* О. 1861. I. 322. 1) = **Джерґотати.**

Ґерґетня, -ні, *ж.* 1) = **Ґеґання.** 2) = **Джерґіт 2.** *Жидівська ґерґетня.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Ґерґецки, -цок, *ж. мн.* = **ґарґачки.** Вх. Лем. 407.

Ґерґечник, -ка, *м.* Кусть, кусты крыжовника, Ribes grossularia. Вх. Лем. 407. См. **Аґрус.**

Ґерґота́ння, -ня и ґерґотіння, -ня, *с.* 1) Крикъ гусей, индюковъ. 2) Разговоръ на непонятномъ языкѣ.

Ґерґотати, -ґочу, -чеш и ґерґотіти, -ґочу, -тиш, *гл.* 1) Кричать (о гусяхъ, индюкахъ). *Рябко спитать хотів, але Рябків язик був в роті спутаний, неначе путом з лик і ґерґотів щось як на сідалі индик.* Г. Арт. (О. 1861. III.). 2) Говорить на непонятномъ языкѣ.

Ґердан, -ну, *м.* Шерстяная повязка въ формѣ широкой ленты, которую въ Галиціи дѣвушки носятъ на головѣ; если же она носится на шеѣ, то на ней нашиваются разноцвѣтныя бусы; подобною же повязкою украшаются и шляпы парней. Kolb. I. 38, 40, 36.

Ґереґа, -ґи, *ж.* Волчокъ. Вх. Зн. 13.

Ґерлак, -ка, *м.* Овца, зачахнувшая отъ болѣзни. Ананьев. у.

Ґерлянка, -ки, *ж.* См. **Єтір з прутя.**

Ґерувати и ґирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Править возомъ, лошадьми. Мнж. 181. 2) Направлять возъ, катя его задомъ впередъ, держась за оглобли. 3) Направляться. *Ґируємо аж у саму столицю.* Шевч. (О. 1861. X. 3). 4) Срывать, стаскивать. *Хуртовина назад бідаху пре, за поли смикає, відлогу з пліч ґирує.* Греб. 376. 5) Запрашивать (о цѣнѣ). *Що це він ґерує? Дорого ґерує за вола.* Мнж. 181. См. **Керувати.**

Ґецатися, -цаюся, -єшся, *гл.* = **Ґедзатися.** *Ой із гори та в яр ґецився товар.* Каменец. у.

Ґзимс, -су, *м.* Карнизъ. Подольск. г. Волын. г.

Ґзитися, ґжуся, ґзишся, *гл.* = **Дрочитися** (о скотѣ). *Корова ґзится.* Вх. Уг. 235.

Ґзівка, -ки, *ж.* Hippobosca equina. Вх. Уг. 235.

Ґзунс, -су, *м.* = **Глузд.** *Вона хоче роботу робить, та хазяйки з неї не буде, бо, ґзунсу нема.* Уман. у.

Ґивт, -ту, *м.* = **Ковток.** Вх. *Лем.* 407.

Ґивтати, -таю, -єш, *гл.* = **Ковтати.** Вх. *Лем.* 407.

Ґивтнути, -ну, -неш, *гл.* = **Ковтнути.** Вх. *Лем.* 407.

Ґиґнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Швырнуть, оросить на землю. Угор. 2) Околѣть. *Кравець у хвіст руки як умотав, як одпустив* (вовкові) *три аршини, так вовк там трохи й не ґиґнув.* Рудч. Ск. І. 6.

Ґила, -ли, *ж.* = **Бурта 6.** *Я на тебе вже нагнав десять ґил.* Рк. Левиц.

Ґилун, -на, *м.* Самецъ съ однимъ ядромъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Кишкун.**

Ґилькотіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* О гусяхъ: кричать. *Ґилькотять гуси.* Харьк. г.

Ґирґачка, -ки, *ж.* = **Ґерґавка.** Гн. II. 166.

Ґирд, -ду, *м.* Часть овечьяго стада. Черк. у.

Ґирланка, -ки, *ж.* = **Горлянка 1.** Вх. Зн. 13.

Ґирлиґа, -ґи, *ж.* Длинная съ клюкой палка овечьяго пастуха. *Вистоїть чабан сердега всю ніч, обпершись на ґирлиґу.* О. 1862.

Ґирувати. См. **Ґерувати.**

Ґіцкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Лоскотатися.** Вх. Уг. 235.

Ґіб, -ба, *м.* Пт. сорокопутъ, Lanius. Вх. *Лем.* 407.

Ґівґач, -ча и ґівґор, -ра, *м.* Пт. Jynx torquilla. Вх. *Лем.* 407.

Ґіпс, -су, *м.* Гипсъ. *Шкіру натираєсі ґіпсом дрібненько меленим.* МУЕ. І. 72.

Ґірґи, *мн.* Плечи. Вх. *Лем.* 407.

Ґірґожник, -ка, *м.* Разнощикъ товаровъ. Вх. *Лем.* 407.

Ґлеґ, ґа, *м.* 1) = **Гляґ.** КС. 1889. VII. 44. Гол. І. Вступленіе, 700. 2) Весенняя игра, то же, что скляп; состоять въ томъ, что играющіе стараются бросаемыми палками сбить воткнутую въ землю палку. Чуб. III. 98.

Ґлеґати, -ґаю, -єш, *гл.* = **Ґляґати.** Гол. І. Вступл. 700.

Ґледжити, -джу, -джиш, *гл.* = **Ґлеґати, ґляґати.** Гн. II. 8. Гол. І. Вступл. 700.

Ґлей, ґлею, *м.* 1) Клей вишневый. Харьк. 2) = **Глей.** *Набірають коло річки або з болота ґлею, привезуть до клуні, розмочать водою і потім утоптують* (на току). МУЕ. І. 83. (Черниг).

Ґлейт, -ту, *м.* 1) = **Полива.** Вх. *Лем.* 407. 2) Глазированный горшокъ. Вх. *Лем.* 407.

Ґловень, -вня, *м.* Доска, которою прикрывается заборъ или частоколъ поверхъ ушул.

Ґлузи, ґлузувати = Глузи, глузувати.

Ґльоґ, -ґа, *м.* = **Ґлеґ.** Ном. № 12571.

Ґльоґати, -ґаю, -єш, *гл.* Глотать не жевавши.

Ґлюч, -ча, *м.* Рыба: Cottus, бычекъ. См. **Головач, бабець.** Вх. Пч. II. 19.

Ґля, *пред.* Для. *Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі — ґля моеї жінки.* Чуб. V. 614.

Ґляґ, ґа, *м.*, **ґляґа, -ґи,** *ж.* Часть желудка жвачнаго животнаго, употребляемая для створаживанія молока. (Херс. г.). Створожившееся молоко изъ желудка маленькаґо теленка, кусочекъ котораго (молока) бросаютъ въ удой молока, чтобы оно скорѣе створожилось. (Гол. І. Вступленіе, 700). Употребл. также лишь во *мн. ч.:* ґляґи, ум. ґляґушки. Маркев. 158.

Ґляґанець, -нця, *м.,* **ґляґанка, -ки,** *ж.* Створоженное молоко, сладкій творогъ. Аф. 361. Грин. III. 561.
Ґляґаний, -а, -е. — сир. Сладкій творогъ.
Ґляґати, -ґаю, -єш, *гл.* Створаживать молоко. Гол. І. Вступл. 700.
Ґляґушки, -шок, *ж. мн.* См. **Ґляґа.**
Ґлямати, -маю, -єш, *гл.* Съ трудомъ ѣсть. *Василь заклався з Гарасимом, що ззість 15 булок.... Ззіз шось три, взяв четверту та так ґлямає, що неначе вмірати збірається.* Брацл. у.
Ґнип, -па, *м.* Короткій сапожный ножъ. Ум. **Ґнипець.** Павловскій, Грамматика, 38.
Ґніт, ґнота, *м.* Фитиль, свѣтильня. *Святі та божі: свічки поїли, на ґнота засіли.* Уман. у. *Та згоріла лояночка від ґнота до ґнота.* Нп. **Ні ґнота нема.** Нѣтъ ничего. Лохв. у. Ум. **Ґнотик.** Ув. **Ґнотище.** *Здоровий ґнотище: карасини багато вигоряє.* Васильк. у.
Ґноття, -тя, *с.* Отрепье.
Ґовда, -ди, *ж.* Башка. Подольск. г.
Ґоґа, -ґи, *ж.* = **Ґалиця**. Вх. Зн. 13.
Ґоґози, *мн.* Плоды растенія **ґоґозник**. Лв. 102.
Ґоґозник, -ка, *м.* Раст. Vaccinium vitis idaea. Лв. 102.
Ґодло, -ла, *с.* **= Кодло.**
Ґой, ґоя, *м.* **= Гой.** О. 1861. XI. 39, 40.
Ґолдувати, -дую, -єш, *гл.* 1) **= Голдувати.** 2) Владѣть недвижимою собственностью. *Він ґолдує сим гаєм.* Борз. у. *Сією греблею ґолдували черниці якісь, чи ніженські, чи Бог їх знає які.* Драг. 223.
Ґолка, -ки, *ж.* Пшеница, имѣющая колосья безъ остей. Каменец. у.
Ґондзоль, -ля, *м.* и **ґондзоля, -лі,** *ж.* Побрякушка. *Ото гіццає оце намисто, ще зуби повибиває тим ґондзолем.* Уман. у. Ум. **Ґондзолька, ґондзолячка.** Ув. **Ґондзоляка.**
Ґондзоляк, -ка, *м.* Прыщъ, шишка. Вх. Зн. 13. *Ой дівчино, дівчинонько, яка ти файненька: на личеньку ґондзоляки як ріпа дрібненька.* Вх. Зн. 13.
Ґондзоляка, -ки, *м.* Ув. отъ **ґондзоль.** *Ще собі зуби повибиває ґондзолякою отим.* Подольск. г.
Ґондзолячка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ґондзоля.**
Ґонот, -ту, *м.* **= Ґонт.** Вх. Лем. 407.
Ґонт, -ту, *м.,* **ґонта** и **гонта, -ти,** *ж.* Тесъ, гонтъ. *Він у нашому селі церкву новим ґонтом обшив.* МВ. І. 65. *Дімок стояв, гонтою вбитий.* Св. Л. 215, 216.
Ґонталь, -ля, *м.* Желѣзный гвоздь, которымъ прибивается гонтъ. Хотин. у.
Ґонтарь и гонтарь, -ря, *м.* Кровельщикъ, покрывающій крыши гонтомъ.
Ґонтина, -ни, *ж.* Одна штука кровельнаго теса. Желех.
Ґонтовий и гонтовий, -а, -е. Сдѣланный изъ гонта. К. ЧР. 209. *Ґонтовий дах Округи церкви.* К. Оп. 132.
Ґонтя, гонтя, -тя, *с.* **= Ґонт.** *Голова скіпками вшита, борода гонтям побита.* О. 1862. IV. 14.
Ґонтяниця, -ці и ґонтярка, -ки, *ж.* Ель, годная для теса, гонта. Вх. Лем. 407.
Ґорґоля, -лі, *ж.* Сукъ. Вх. Лем. 408.
Ґорґолястий, -а, -е. Суковатый. Вх. Лем. 408.
Ґорсет, -та, *м.* **= Керсет.** Канев. у.

Ґоспода, -ди, *ж.* **= Господа.** Желех.

Ґосподарити, -рю, -риш, *гл.* **= Господарити.** Желех.

Ґосподарів, -рева, -ве. Хозяйскій, принадлежащій хозяину. *Ґосподарева мама дістала кожух.* Гн. II. 12.

Ґосподарка, -ки, *ж.,* **ґосподарний, -а, -е, ґосподарство, -ва,** *с.* **= Господарка, господарний, господарство.** Желех.

Ґосподарський, -а, -е = Господарський. *Жид з гиндлю жиє. Він до ґосподарської роботи це вдалий.* ЕЗ. V. 200.

Ґосподарь, -ря, *м.,* **ґосподарюва́ти, -рю́ю, -єш,** *гл.* **= Господарь, господарювати.** Желех.

Ґосподинин, -на, -не. Принадлежащій хозяйкѣ. *Ґосподинина мама лізе на піч.* Гн. II. 11.

Ґосподиня, -ні, *ж.* **= Господиня.** Желех.

Ґотка, -ки, *ж.* Самка глухаря, глухого тетерева. Вх. Пч. II. 15. Шух. I. 23. См. **Готур, ґотур.**

Ґотур, -ра, *м.* **= Готур**, Tetrao urogallus. Вх. Пч. II. 15.

Ґохнути, -ну, -неш, *гл.* **= Гавкнути.** *Звісно, краще, як собака є: ґохне, то почуєш* (Залюбовск.).

Ґрайцарь, -ря, *м.* **= Ґрейцар.** Гн. II. 43. *Виняв та й дав ґрайцарь.* Гн. II. 42.

Ґрамузля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Писать каракулями.

Ґранат, -ту, *м.* **= Граната.** Желех.

Ґранатовий, -а, -е = Гранатовий. *Окунь перекинувся ґранатовим перснем у золотій оправі.* Рудч. Ск. II. 113.

Ґраса, -си, *ж.* **= Сапа.** Острожск. у.

Ґрасувати, -сую, -єш. 1) Расчищать дорожки. 2) Вытаптывать. *«Ой березонько, чого ти не зелена?» — Ой як я маю зеленою бути, коли підо мною татари стояли, копитами землю грасували.* АД. I. 77.

Ґрата, -ти, *ж.* 1) Прутъ желѣзной рѣшетки, а во *мн. ч.*: **ґрати** — желѣзная рѣшетка. 2) Клѣтка (на ткани). Ум. **Ґратка, ґратки.**

Ґратчастий, -а, -е. 1) Рѣшетчатый. 2) Клѣтчатый.

Ґратя, -тя, *с. соб.* Старые вещи, старый хламъ. Вх. Лем. 408.

Ґрацювати, -цюю, -єш, *гл.* **= Ґрасувати 1.**

Ґреґорний, -а, -е = Моторний. Вх. Зн. 13.

Ґрейцар, -ра, *м.* Крейцеръ (монета). *Старче божий, чим я тебе обдарю, коли я не маю, хиба два ґрейцари простих.* Драг. 267.

Ґреци, *нар.* **= Ґрече.** *Так собі ґреци розмовляли.* Гн. I. 181.

Ґрече, *нар.* Хорошо, какъ слѣдуетъ: *Він став біля печі та й почав підпивати пивце грече.* ЗОЮР. I. 204.

Ґречний, -а, -е. Учтивый, любезный, милый. *Бувай же здорову ґречний молодче, ґречний молодче, Іване-хлопче!* Чуб. III. 283.

Ґречність, -ности, *ж.* Учтивость, любезность.

Ґречно, *нар.* Учтиво, любезно; мило.

Ґринджоли, -джол, *ж. мн.* 1) Маленькія сани. Пот. III. 99. Желех. 2) Простыя сани, дровни. Чуб. V. 1138.

Ґринджолята, -лят, *мн.* Маленькія санки-дровни. Ном. № 10001. *Впрягла в ґринджолята павичку.* Котл. Ен. I. 7.

Ґрис, -су, *м.* 1) Отруби. *Пересівався житну муку через сито і осталий ґрис всипаєся до баривчини.* Гн. I. 100. См. **висівки.** 2) Молотый крупно овесъ съ ячменемъ, посыпанный солью; служить для выкормки скота. *Нехай нас Бог милує, щоб ми своїм дітям давали ґрис — ми здужаєм і хлібом вигодувать.* Канев. у.

Ґрівджати, -джаю, -єш, *гл.* Шипѣть (о гусяхъ). *Гуски ґрівджат, як хочут вкусити.* Вх. Лем. 408.

Ґрона, -ни, *ж.* и **ґроно, -на,** *с.* **= Гроно.** Херс.

Ґрос, -су, *м.* Стадо беременныхъ овецъ. О. 1862. V. Кух. 32, 37. У Манжуры: **ґроси** — беременныя овцы. Мнж. 182.

Ґрузло, -ла, *с.* Комъ, куча. *Грузли снігу.* Вх. Уг. 235.

Ґрулина, -ни, *ж.* **= Ґрулявка.** Вх. Уг. 235.

Ґрулисько, -ка, *с.* Мѣсто, гдѣ растетъ или росъ картофель. Вх. Лем. 408.

Ґрульовина, -ни, *ж.* **= Ґрулянка.** Вх. Уг. 235.

Ґруля, -лі, *ж.* Картофель. Вх. Лем. 408.

Ґруляник, -ка, *м.* **= Бандурчаник.** Вх. Лем. 408.

Ґрулянка, -ки, *ж.* Стебли и листья картофеля. Вх. Лем. 408.

Ґрундаль, -ля, *м.* Грубый человѣкъ. Вх. Уг. 235.

Ґрундзьований, -а, -е = Ґрундзюватий. *Не яке воно і ґрундзьоване, щоб шановний читець не розборсав його сам, прочитавши картку-дві в книжці.* Ном. Од видав. VI.

Ґрундзювати, -дзюю, -єш, *гл.* Крѣпко увязывать, упаковывать.

Ґрундзюватий, -а, -е. 1) Узловатый. 2) Переносно: замысловатый.

Ґрунт и грунт, -ту, *м.* 1) Надѣлъ, земля, участокъ земли; усадьба. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 14064. *Ходім, де твій батьківський ґрунт.* Рудч. Ск. II. 154. *Грунта, великі маєтки збуває.* АД. I. 95. *Осіли на рангових або на магистратських та чернечих грунтах.* К. ЧР. 198. 2) Почва. *Там добрий ґрунт — усе як з води йде.* 3) Основа, основаніе. *Земля не може рушити з грунту свого.* Чуб. I. 69. *Слово — вітер, а письмо — грунт.* Ном. № 10664. Ум. **Ґрунтик, грунтик.**

Ґрунталя, -лі, *ж.* Родъ жгута по верхнему краю четена (см. **четен**), сплетеннаго изъ растеній: или дерези, или Cornus sanguinea. О. 1862. V. Кух. 37.

Ґрунтик, грунтик, -ка, *м.* Ум. отъ **ґрунт и грунт.**

Ґрунтівка и грунтівка, *ж.* Усадьба. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя і поля день п'ять.* О. 1862. VIII. 7.

Ґрунтовий, -а, -е. 1) Почвенный. 2) Землевладѣльческій.

Ґрунтовище и грунтовище, -ща, *с.* **= Ґрунтівка.** *Жили вони* (брати) *на однім батьківськім грунтовищу.* Грин. I. 287.

Ґрунтовний, -а, -е. Основательный, прочный.

Ґрунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Основывать. Желех. 2) Грунтовать (у художниковъ). Желех.

Ґрунь, -ня, *м.* Хребетъ горы. Шух. I. 1.

Ґрявчати и ґрянчати, -чу, -чиш, *гл.* Каркать; крякать. *По цілих ночях ґрявчит тот пташок.* Вх. Уг. 235. *Качка грявчит.* Вх. Уг. 235.

Ґуґля, -лі, *ж.* 1) Родъ верхней мужской и женской одежды изъ бѣлаго сукна у гуцуловъ. Форма **ґуґлі**: мѣшокъ, распоротый по одной сторонѣ, надѣтый на плечи и связанный на шеѣ шерстянымъ шнуркомъ или мѣдною цѣпью; сшитый конецъ **ґуґлі** служитъ вмѣсто башлыка. Гол. Од. 69. 2) **= Ґуля.** *Як ударив, так ґуґля й набігла йому.* Новомоск. у. Ум. **Ґуґолька.**

Ґуґлюватий, -а, -е. Покрытый шишками. Новомоск. у. (Залюбовс.). *Ґуґлювата деревина.* Кіев. у.

Ґуґолька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ґуґля.**

Ґуджулай, -лая, ґуджулей, -лея, *м.*, **ґуджулайка, -ки, ґуджулея, -леї, ґуджулейка, -ки,** *ж.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 14. Ум. **Ґуджулька.** Вх. Зн. 14.

Ґудз, -дза и ґудзь, -дзя, *м.* 1) Пуговица. Мет. 403. *Ціновим ґудзем застебнувся.* Котл. Ен. IV. 26. 2) Шишка отъ ушиба, опухоль. *Будував сю хату низького зросту чоловік і двері міряв по собі, то аби сьмо ґудза не набили.* Св. Л. 27. *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж ґудзь під оком.* Грин. III. 54. 3) Узелъ на веревкѣ, ниткѣ. *Сей батіг був і посмолений, а тепер вже давно обліз, аж рудий та товстий такий! І на кінці ґудз як голуб'яче яйце.* Св. Л. 74. Ум. **Ґудзик.** *Іде по улиці чоловічок, сам мерзений, мідяні ґудзики, на шапці бляшка з доброго семигривенного.* Морд. Оп. 23.

Ґудзь-ґудзь! ґудзюсь-на! Призывъ для свиней. Вх. Уг. 271.

Ґуз, -за, *м.* Узелъ (на ниткѣ, веревкѣ). Вх. *Л*ем. 408.

Ґузва, -ви, *м.* **= Ґуля.** Вх. *Л*ем. 408.

Ґузелець, -льця, *м.* **= Ґалиця**, Pelias berus. Вх. *Л*ем. 408.

Ґузий, -а, -е = Куций. Вх. *Л*ем. 408.

Ґузулька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ґузуля.**

Ґузуля, -лі, *ж.* Круглая шишка. (См. **Ґузва, ґуля).** Ум. **Ґузулька.** *Мат на челі ґузульку.* Вх. *Л*ем. 408.

Ґулати, -лаю, -єш, *гл.* Быть въ силахъ, въ состояніи. Пирят. у.

Ґулий, -а, -е. Безрогій (о волахъ, коровахъ). *Запрігши ґулих він, — ну переліг орати.* Г. Арт. (О. 1861. III. 94). *Ґулий віл.* Мнж. 182.

Ґулька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ґуля.**

Ґуля, -лі, *ж.* Наростъ, шишка. *Набігла ґуля за вухом.* Закр. Ум. **Ґулька**. Харьк.

Ґунадза, -зи, *ж.* 1) Большая шишка. Мнж. 182. 2) Шарообразный свертокъ. Мнж. 182.

Ґуральня, -ні, *ж.* Водочный заводь.

Ґурґула, -ли, *ж.* **= Ґорґоля.** Вх. *Л*ем. 408.

Ґурґуля, -лі, *ж.* **= Ґуля.**

Ґудзола, -ли, *ж.* **= Ґруля.** Вх. *Л*ем. 408.

Ґуцьок, -цька, *м.* То же, что и **ґудзик 3**: узелокъ на веревкѣ, нити. *Сидів сивий дід і розмотував великий клубок і в'ізав ґуцки.* Гн. II. 184.

Ґуш, (ша, *м.* ?) Шишка (на тѣлѣ); зобъ. Желех. Гуцул. (В. Дорошенко).

Ґушуватий, -а, -е. Покрытый шишками (на тѣлѣ). Желех. Зобастый. Гуцул. (В. Дорошенко).

Д.

’Д, *пред. сокращ.* од. *Жене ’д смерти відборонив.* Рудч. Ск.

Д, *пред.* = **До.** *Д мені. Вояк хоче, аби ви д нему вийшли.* Федьк.

Да, *сз,* 1) = **Та.** 2) Пусть. *Ісуса Христа у поміч просимо, да визволить від гріхів чоловіка.* Чуб. III. 19. 3) Почти. *Служила там да зо штирі роки.* Вх. Уг. 235.

Да-ба! *меж.* = **Та ба!**

Дава, -ви, *ж.* Эпидемическая горловая болѣзнь, преимущественно дифтеритъ. *Тепер у нас дава давить дітей.* Зміевск. у.

Давани, -нів, *м. мн.* Мѣсто, гдѣ складываютъ сѣно и кормятъ имъ скотъ. Шух. I. 172.

Даванка, -ки, *ж.* Кормленіе скота зимой. *Вівці тоді саме вийшли на даванку.* Новомоск. у.

Дава́ння, -ня, *с.* 1) Даваніе. *Воно ж і даванню кінець є.* Мир. Пов. I. 116. 2) = **Данкя 2.** *Давання гірше трутизни.* Ном.

Давати, даю, даєш, сов. в. **дати, -дам, -даси, дасть, дамо, дасте, дадуть,** *гл.* 1) Давать, вручать, доставлять, ссужать, *Чи се тії чоботи, що зять дав, а за тії чоботи дочку взяв?* Нп. *Давайте, то й вам буде дано.* Єв. *Л.* VI. 38. *Було б тобі, моя мати, сіх брів не давати, було б тобі, моя мати, щастя-долю дати.* Мет. 108. *Не давши оброку, не бий по боку.* Ном. *Дай мені грошей. Бог дав чоловікові душу і серце.* — **віру, віри**. Вѣрить. *Прошу тебе, дай мі віру, скажу тобі правду щиру.* Нп. — **ганьбу**. Хулить, находить недостатки. *Я парубку ганьби не даю і заміж не пойду.* Маркев. — **гарбуза**. Отказывать жениху. — **добридень, на добридень**. Желать добраго утра. *По воду йде, добридень дає.* Мет. 71. *Раненько встань, свекорку на добридень дай.* Мет. — **догану**. См. **Догана.** — **драла, драчки, дропака, дьору**. Убѣгать. *До хлопців дала драла.* Ном. № 8806. *Перелякані жовніри несподіваним нападком..., дали дропака.* Стор. МПр. 122. — **дуба**. а) У овчинниковъ: намазывать, намазать овчину настоемъ дубовой коры. Вас. 153. б) Умирать, умереть. — **дулі**. Показывать кукишъ. — **знати**. Увѣдомлять, извѣщать, давать знать. *Як мене не буде, то я пришлю свого товариша дати тобі знати, що мене нема.* Чуб. *Сідлай, хлопче, сідлай коня, сідлай вороного, — давай знати в третю рощу аж до кошового; давай панам знати, давай панам знати, нехай дають порадоньку волів одшукати.* Мет. — **кару**. Наказывать. *Яку йому пару дати?* Ном. № 8866. — **на боже**. Жертвовать на церковныя нужды. *Пішов до церкви, дав на боже.* НВолын. у. — **на-віжки**, *безл.* Дало увидѣть. Употребляется въ значеніи предупреждать, предзнаменовывать какой нибудь примѣтой что либо. *Скоро з двора я виїхав, дало на-віжки, але я все таки поїхав.* Черкас. у. — **на вік**. Предопредѣлять долголѣтіе. *Як не дасть Бог на вік, то воно* (дитя) *і ростом високе, і розумом як старе.* Лебед. у. — **на волю**. Предоставлять на усмотрѣніе. *Мачуха пасинку на волю давала: хоч льолю купи, хоч голий ходи.* Ном. № 9377. — **на дзвони**. Заплатить, чтобы звонили по умершемъ. *Дали на дзвони й панахиду.* Мкр. Г. 12. — **на пам’ять**. Въ выраженіи: **Дай, Боже, на пам’ять!** Дай Богъ памяти. *Дай, Боже, на пам’ять, — у вівторок, чи що, се діялось.* НВолын. у. — **на признаку**. Оставлять примѣту. *Віти тернові рубайте, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю на признаку давайте.* ЗОЮР. I. 34. — **на розум**. Надоумливать, наводить на мысль. *Коб йому Бог на розум дав, щоб ударив кого.* НВолын. у. — **ознаку**. Обнаружить, проявить. *Квітка мало не скоротав віку, поки почувся на своїх власних силах і дав добру ознаку свого великого дару.* К. Гр. Кв. — **покій**.

Оставлять въ покоѣ. — **помочі**. Помогать. *Або мені помочі дайте, або мене з собою візьміте.* Мет. 380. — **помочі-порятунку**. Помогать и спасать. *Нам, гетьмане Хмельницький, батю Зінову Чигиринський, помочі-порятунку дай.* Мет. 408. — **поради, ради**. а) Давать совѣтъ, наставленіе. *Час приходить умірати, — нікому поради дати.* Макс. (1849) 77. б) Давать помощь, помогать, способствовать. *Що все пити та гуляти, да нікому порадоньки дати.* Мет. 221. *Вже вони ради дадуть.* Ном. № 7887. в) Справляться съ чѣмъ. *Ой ґвалт, сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Нп. г) = **давати порядок. — порядок**. Распоряжаться, давать порядокъ. *Ох і рад же б я, дитя моє, до тебе встати, порядок дати, да сирая земля двері залегла, оконечка заклепила.* Мет. 150. — **сторчака**. Падать внизъ головою. — **честь-хвалу**. Оказывать почести. *І панові нашому честь-хвалу даймо.* Чуб. — **чолом**. Кланяться. *У намет уступає, пану Филоненку, Корсунському полковнику чолом дає.* Мет. 41. См. **Чоло.** 2) Подавать. *Давай вечеряти! Давай коні! Ой дайте ж мені холодної води.* Мет. 95. — **руку**. Подавать руку. *Устав, поздоровкавсь до їх, — дав одному руку, другому.* Грин. II. 13. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67. 3) Давать, предлагать, сулить. *Даю йому за скриню два карбованці, а він править п'ять.* 4) Допускать, позволять. *Свої люде, не татари, — не дадуть загибати.* Ном. *Ой хвортуно, хвортунино, що ти учинила? дала серцю спізнатися, далі розлучила.* Мет. *Не дай пропасти на чужині.* Шевч. 5) Выдавать замужъ. *Не дайте мене за п'яниченьку.* Мет. 67. *Синів женить, а дочок давать, родичів на весіллє звать.* Мет. Тоже значеніе и — **заміж**. *Ой дбай, мати, дбай, да дочку заміж дай!* Мет. 6) Задавать, давать почувствовать. *Я тобі дам! Як дам тобі стиха лиха, — повік не забудеш. Хоч я не дам, хоч я не дам, так дасть моя мати, — таки тобі лихо йметься із нашої хати.* 7) Бить, ударять, ударить. *Як дав ногами в дно у бочку, — воно так і вискочило, і горілка витекла.* Грин. I. 222. *Дав йому, що аж каганці засвітилися.* То же значеніе слѣдующихъ выраженій: **Дати духопелу, духопелків, духу**. — **матланки**. Отколотить, отдуть. Ном. №3639. — **пам'ятковоґо**. Наказать битьемъ такъ, чтобы помнилъ. — **парла**. Трепку дать. О. 1862. VI. 45. *І овечок у нас була ватага, то й не підходь було воряга, бо вже дамо парла!* — **запотилишника, потилишника**. Дать подзатыльникъ. — **Прочухана**. Поколотить. — **товкача**. Дать тумака. — **чосу, шваби, шкварки**. Отколотить. *Як дам шкварки, то буде тобі жарко.* Ном. № 3617. 8) **Давай**! Да и ну! *Він узяв тую горілку, давай пити її обоє.* Чуб. *Як ухоплю чорта патера за ноги і давай ним, неначе келепом трощити бісів.* Стор. МПр. 47. 9) **Давай! давайте**! Будемъ! Ну! Нуте! *Давайте йти!* 10) **Даймо**. Положимъ. *Даймо, що він і добрий кухарь, але все таки....* Брацл. у. **Даймо на теє**. Допустимъ, предположимъ. *Даймо на теє, що воно було заїць, а хто ж його курей поїв? Мабуть то був вовк, або лис.* Бердич. у.

Даватися, даюся, даєшся, сов. в. **датися, -дамся, -дасися,** *гл.* 1) Даться, отдаться. *А довго покружили й коло Трапезонда: не дався в руки.* Морд. *Ох, не даймося, панове молодці, ми.... у неволю.* ЗОЮР. *Сію конопельки дрібні зелененькі, сами не беруться, мені не даються.* Чуб. V. 3. 2) Позволить, допустить. *Було тобі уродиться, було тобі вдаться, було тобі та й не даться з себе насміяться. Не давайся кожному вітрові повівати.* Ном. № 3840. 3) Быть даннымъ, имѣться. *Як би то далися орлинії крила, за синім би морем милого знайшла.* Шевч. 27. *Коб далося хоч одну годину, як прийшов оце, то б вирятував.* НВолын. у. 4) **Датися знати, — у знаки**. Дать себя знать, помнить,

почувствовать. Ном. № 414. *Чи ще ж тобі не далася тяжкая неволя знати.* Дума, *Було тобі Хмельницького у вічні часи не займати; бо дався мені гетьман Хмельницький гаразд-добре знати.* Мет. 394. *Дамся ж я їм у знаки!* Стор. МПр. 99. 5) — **на підмову**. Дать себя обмануть. *Я.... такої* (дівчини) *жду, щоб ся не дала парубкові на підмову.* Федьк. Пов. 6) — **в тямки**. Дать себя помнить. *Мабуть добре Московщина в тямки їй далася! Бо уночі тілько й знає, що москаля кличе.* Шевч. 7) — **на мову, на речі**. Быть разговорчивымъ, краснорѣчивымъ. *Улита чогось на речі не давалась: якась смутна наче зробилась.* Г. Барв. 218. *Друге на речі не дається, а в неї слово — як струмочок дзюрчить.* Г. Барв. 422. 8) — **у вічі**. Показаться на глаза. *Привели його до матері, а сами повертались, не дались у вічі матері.* ЗОЮР. II. 52. 9) — **на явку**. Показаться. *Це вещ така невидима* (чорт), *а то якось то він на явку дався.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Давець, -вця, *м.* Подающій, даватель. *Від злого давця бери й капця.* Ном. № 10640.

Давило, -ла, *с.* Прессъ, нажимъ. Аф. 372.

Давильця, -ців, *с. мн.* Щипцы для орѣховъ.

Давина, -ни, *ж.* = **Давнина.** Ум. **Давиночка.** *Я собі ізгадаю давню давиночку.* Гол. III. 385.

Давити, -влю, -виш, одн. в. давнути, давну, давнеш, *гл.* 1) Давить. 2) Сжимать, стискивать. *Давить, як мороз бабу.* Ном. № 4003. *Ні не дави, туманочку, сховай тілько в полі.* Шевч. 95. 3) Выжимать. *Сир іззів, а на масло давить.* Ном. № 12215. 4) Душить, давить. 5) Притѣснять, угнетать. *Так судила Божа воля, щоб давила нас недоля.* К. Досв. 112. 6) Раздавливать, давить. *Да як же стерпіти, коли притьмом давлять кармазини людей по дорогах.* К. ЧР. 193.

Давитися, -влюся, -вишся, *гл.* Давиться. *Не дуже й жує, так цілком і ковтає, аж давиться.* Кв. *Трохи був на смерть не подавився. А Петро йому й каже: се тобі, старче, так Бог зробив за те, щоб другому не бажав давитись.* Стор. I. 24.

Даві, *нар.* Сегодня утромъ. Вх. Зн. 14.

Давлючий, -а, -е. Трудно проглатываемый (о пищѣ). См. **Давучий.**

Давнезний, -а, -е. Очень древній. *Сим робом передано нам сю давнезну пам'ятку писаного слова зо всіма її ушкодинами, перекрутками.* К. Іов.

Давнеколишній, -я, -є. Давно когда то бывшій, давно прошедшій. *Давнеколишній та ясний присниться сон мені.* Осн. 1862. V. 3.

Давненезний, -а, -е. Чрезвычайно старый; очень древній. *То давненезний дід.* Уманск. у.

Давним-давно, *нар.* Очень давно.

Давнина́, -ни́, *ж.* Старина, древность. *Стали теревені гнуть, давнину згадувать; потрошки-потрошки і розбили свою тугу.* Стор. II. 15. давня давнина. Давно прошедшее время. *Давня то давнина, а наче вчора діялось.* МВ. *Що мені нагадала ця пісня? Яку давню давнину пригадала вона мені! І мою молодість, і мою покійницю, і мої літа давні.* Левиц. *У причтах-приказках уста мт отверзу, про давню давнину тобі я возглаголю.* К. Псал.

Давни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Дѣлать давнимъ.

Давни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Дѣлаться давнимъ, старымъ.

Давній, -я, -є. 1) Давній. *Се, може, є давній бідний невольник із неволі утікає.* Макс. (1849) 45. *Вони не так старі, як давні.* Ном. № 8645. *В давній дуже жив він вік.* Котл. 2)

Древній, старинный. *Дві церкви, — одна мурована висока, друга дерев'яна і давня сильно.* МВ. І. 16. *В давні времена, як ходив по землі Бог з Петром і Павлом.* Чуб. І. 56. **Давня річ, давня давнина**. Давно минувшее. Рудч. Ск. І. 59. 3) Прежній. *Давні пригоди боронять від шкоди.* Ном. № 1753. *Шапка сива, виступка козацька настояща, ще давніх козаків.* МВ.

Давнісінько, *нар.* Очень давно. *Та вже вона давнісінько моя.* Кв. ІІ. 187.

Давність, -ности, *ж.* 1) Давность. *Давність земська. Л.* Ст. 2) = **Давнина.** *Не задавить тому серця, чий рід з давности ведеться.* К. Досв. 112.

Давніш, *нар.* 1) Сравнит. ст. отъ **давно**. 2) Ранѣе. *На біса щук пускаєш, пане-брате?* (у ставок). *Усіх лящів позводиш — їх щуки заїдять.... — «Даремна річ», — сказав хазяїн, «жалкую, чом давніш не звів».* Гліб. 42.

Давнішній, -я, -є. Давнишній. *Тільки де-не-де димок над кручею піднімається, та по вітру, як давнішняя слава Синопа, розлітається.* Морд. (Млр. *л.* сб. 92).

Давно, -на, *с.* (Употребляется только въ косвенныхъ падежахъ). *А тут бур'ян, піски, тали, і хоч би на сміх де могила о давнім давні говорила.* Шевч. 378. *І батьки наші казали, що зробив ти в давні давна.* К. Псал. **З давна, з давнього давна, з давніх давен**. Издавна, съ незапамятныхъ временъ. *Був собі дід та баба, з давнього давна у гаї над ставом удвох собі на хуторі жили.* Шевч. 98. *Ви, тітко, кажете, що се Музичин грунт, з давніх давен. Адже ж у давнього Музики було багато степу.* Левиц. Пов. 373. *Це ще з давніх давен у нас повелося.* Харьк. г.

Давно, *нар.* Давно. *Да вже ж моєї дівчиноньки давно не було.* Чуб. ІІІ. 149.

Давноминулий, -а, -е. Давнопрошедшій.

Давнути, -ну, -неш, *гл.* См. **Давити.** Желех.

Давняшній, -я, -є = **Давнішній**. *Давняшня знакома.* Рудч. Ск. ІІ. 158.

Давонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно давнуть. *Так її давонув, мало що духу не видавив.* Чуб.

Давучий, -а, -е. (Отъ давити). 1) Терпкій (о вкусѣ). 2) Удушливый. *Давучий чад.* Конст. у.

Давучка, -ки, *ж.* Терпкій фруктъ. *Стане давить отут, наче грушу давучку їси, да вдавишся.*

Дадакати, -каю, -єш, *гл.* 1) Болтать. 2) Гоготать. *Гуски дадакають.* Вх. *Лем.* 408.

Дадакач, -ча, *м.* Болтунъ. Вх. *Лем.* 408.

Даде, *нар.* Гдѣ нибудь. Вх. *Лем.* 408.

Дадекой, дадеколи, *нар.* Иногда. Вх. *Лем.* 408.

Д'аджеж, *нар.* (Вм. да аджеж) = **Аджеж.**

Даєден. Кто нибудь. Вх. *Лем.* 409.

Дазь-бі, — Біг, *нар.* = **Дасть-бі.** *Чи вже не варитимете галушки оце? — Ні, серце, бо борошенця в нас дазь-бі.* У Гул. Арт. какъ существ.: *Як їсти дазьбіга та ще й гладкими буть.* О. 1861. ІІІ. 97.

Дайка, -ки, *ж.* Даяніе. Харьк. Манж.

Дак, *сз.* 1) Такъ, да, но. *Вада б душа в рай, дак гріхи не пускають.* Ном. *Ой у полі да криниченька, тілько водиця сльозиться, не рад чумак да чумакувати, дак не мусить оплатиться.* Мет. 459. *«Куди ти, вовче, біжиш?» — «До вдови за поросям.»— «У неї ж одно.» — «Дак щоб не було й того.»* Ном. № 10718. 2) То, такъ. Єв. Мр. XII. 19. *Оттоді то Варабаш, гетьман молодий, як у кума свого Хмельницького дорогого напитку напився,*

дак у його і спать повалився. Мет. 386. *Не ти мені скажеш, дак мати: було б убогої не брати.* Мет. 48. *Дівчино мол Переясловко, поцілуй же мене, моя ластовко! — Дак що ж, дак ну ж, дак поцілую, да у тую губоньку да золотую.* Мет. 5. *«Колядуй, баране!» — «Не вмію, пане.» — Дак лізь у вікно!» — «Дак роги, пане!»* Чуб. III. 428. 3) **Дак же ні**. Да нѣтъ же. 4) **Як нема, дак нема**. Нѣтъ какъ нѣтъ. *А в неділеньку рано-пораненьку козочки як нема, дак нема.* Мет. 229.

Дакоди, *нар.* Иногда. Вх. Уг. 235.

Дакотрий, -а, -е. Кто нибудь. Вх. Лем. 408.

Дакус, *нар.* Немного. Вх. Лем. 408. Ум. **Дакусчик.** Вх. Уг. 235.

Далда, -ди, *ж.* Далда-балда въ загадкѣ — свинья. Ном., стр. 294, № 122.

Д'але, *сз.* = **Але.**

Далебі, далебіг, *нар.* Ей-ей, право. *Далебі, що правда.* Макс. *Ой не смійся, дівчинонько, далебі не смійся! Я у тебе молодої отрути наївся.* Мет. 90. *Ей, шануйся, кола хоч, бо далебі колись тмумно-здо-тло спишу на спині.* Ном. № 3600. *А мої* (діти) *вже й геть то живучі. Такого їх, такого їх, що далебіг не знаю, що й діяти.* Левиц. I. 139.

Далебо, *нар.* = **Далебі.** Чуб. V. 342.

Д'алеж, *сз.* = **Алеж.**

Далезний, -а, -е. Очень далекій.

Далезно, *нар.* Очень далеко.

Далека. Употребляется какъ существ., но безъ имен. пад. *Не боїться ніякого далека. Забачив Бог і з далека, та ще з далекого далека.*

Далекий, -а, -е. 1) Далекій, дальній. *До любої небоги нема далекої дороги.* Ном. № 8759. *Чи то граки, чи то галіч, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далекі.* К. Досв. 242. *Доріжка, доріжка та широка і далека.* Мет. 241. 2) Отдаленный, далекій. *Степ широкий, край далекий, милого не бачу.* Мет. 64. *По далекому Дунаєчку злая буря вихожає-виступає. В далекому краю в чужу землю.... заховають.* Шевч. 73. *Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки, одна, як та пташка в далекім краю.* Шевч. 27 — 82. Ум. **Далеченький.** *Тепер нічка темненька, доріженька далеченька.* Чуб. V. 873.

Далекість, -кости, *ж.* Даль. *Он те місце! — промовила Тодозя, легенько кивнувшії носом на сизу далекість.* Левиц. I. 442. *Вона все дивиться пильно-пильно в сипі далекости.* МВ. I.

Далеко, *нар.* 1) Далеко. *На Чорте море.... далеко поглядає.* ЗОЮР. I. 28. *Добре далеко чутно, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Далеко, як оком, сягнеш.* Ном. № 7745. 2) Долго. *Ой високо соколові до неба літати, ой далеко козакові до осени ждати.* Мет. 7. Ум. **Далеченько.** *Далеченько обійшла од свого села.* Кв. 11. 226.

Далекогляд, -ду, *м.* Телескопъ. *Ся труба телескоп або далекогляд.* Ком. I. 89.

Далеч, -чі, *ж.* Даль. *Він любив у той час довго, довго дивитись на чорний чорніговський бір, на сизу далеч, неначе там записана була його доля.* Левиц. Пов. 331.

Далеченний, -а, -е. Очень далекій.

Далеченький, -а, -е. Ум. отъ **далекий.**

Далеченько, *нар.* Ум. отъ **далеко.**

Далечиня, -ні, *ж.* Даль. *Не яка там далечиня. Сохну, чахну в далечині, всяк день уміраю.* Гол. III. 367.

Далечінь, -ні, *ж.* Большая даль. *Куди землі за один день обійти таку далечінь, що має 900 милійонів перстов.* Ком. I. 25.

Далешній, -я, -є. Прибывшій издалека. *Чи ви далешні?* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Далиня, -ні, *ж.* = **Далечини.**

Далити, -лю, -лиш, *гл.* Отдалять.

Далитися, -люся, -лишся, *гл.* Отдаляться.

Далі, далій, *нар.* Сравн. ст. отъ **далеко**. *У дурня до Юр'я, у розумного далі. «Старче, село горить!» — «А я за суму та далі посуну».* Ном. № 4992. 2) Потомъ, послѣ. *Гомоніли люде на селі, а далі й розійшлися.* МВ. I. 106. *Ой, хвортуно, хвортунино, що ти учинила? Дала серцю спізнатися, далі розлучила.* Мет. 63. 2) Вскорѣ. *Далі прийде. Степан вже далі прибіжить за сокирою. Вже далі вечір.... Вже далі хліба не стане.* **Далі-далі**. Скоро, въ скоромъ времени. *Ви вже далі-далі онучат дружитимете, а в мене ще й діти мог сиріточки на в'язях висять.* 4) Подальше. *Ти, дівчино, ти; подобна, не здавайся на підмову, бувай добра; бо дворянин то поганий: як ізрадив дівчину, а сам далій.* Млр. л. сб. 5) **Далі-подалі**. Спустя нѣкоторое время. *Винен був гроші і не віддавав, а далі-подалі віддав.* Харьк. у.

Далічко, *нар.* Далеко. *Пасіка гей далічко від хати.* Федьк.

Даль, -лі, *ж.* = **Далечиня.** Кв. (Желех.).

Дальнина́, -ни́, *ж.* = **Далиня.** *Як би допомогти оку людському прозирнути за далеку дальнину.* Дещо.

Дальній, -я, -є. Дальній, отдаленный. *Та болить серце й головонька, бо чужа, дальня сторононька.* Бал. 39. *Дальні печери.* Левиц. Пов. 348.

Дальнозоркий, -а, -е. Дальнозоркій. Гайсинск. у.

Дальноокий, -а, -е. Дальнозоркій. Козелецк. у.

Дальш, дальше, *нар.* 1) Сравнительная степень отъ далеко. *Вони тікають від мене, а я мов помелом їх мету та все дальш, та все дальш у пекло пру та пру.* Стор. МПр. 47. 2) = **Далі 2.** 3) Прочь. *Да я й цілкового не хочу; цур тобі поганий, дальш!* Кв.

Дальший, -а, -е. 1) Сравн. ст. отъ **далекий**. 2) Слѣдующій. *Мушу сьогодні і завтра, і дальшого дня ходити.* Св. Лук. XIII. 33.

Дамка, -ки, *ж.* Шашка. Павл. 33. **Гуляти в дамки**. Играть въ шашки. *В хлюста, в пари, в візка прали і дамки по столу совали.* Котл. Ен. Ум. **Дамочка.**

Дамниця, -ці, *ж.* Шашечница. Павл. 33.

Дамочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дамка.**

Дан, -ну, *м.* Столбъ, стоянь. Чуб. VII. 575.

Дани́на, -ни, *ж.* Дань. Єв. Л. XX. 22. *І нехай йому данину принесуть царі ферейські.* К. Псал. 164.

Данка, -ки, *ж.* То, что дано, даяніе. *Обіцянка, а не данка — дурному радість.* Ном. № 4515.

Данна, -ної, въ видѣ сущ. ж. Данная, письменный акта на владѣніе недвижимымъ имуществомъ.

Данн́я, -ня́, *с.* 1) Отрава вообще, въ частности же яйца насѣкомыхъ, брошенныя въ водку, которую подносятъ тому, кого хотять отравить. Кіевск. г. *Як мені було йти на весілля, коли Солов'їха отроїла б мене з своїх рук, дала б дання в чарці горілки, як би могла.*

Левиц. Пов. 342. 2) Заговорное питье. *Дання гірше трутизни.* Ном. *Се вже так, з дання причина.* Чуб.

Данок, -нку, *м.* Даяніе, даръ, пожалованье. Ум. **Даночок.**

Данцівник, -ка, *м.* Танцоръ. Шух. І. 33.

Данцувати, -цую, -єш, *гл.* Танцовать. Шух. І. 33.

Дань, -ні, *ж.* Дань. *Колись був у Київі якийсь князь, лицар, і був коло Київа змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.* ЗОЮР. II. 27. *Дізнались турки, злі недовірки, підписалися до Почаїва що-году дань давати.* Чуб. І. 161.

Дар, -ру, *м.* 1) Даръ, даяніе. *Ні дар, ні купля.* Ном. № 7619. *Що ж нам за дар везуть? Срібло та золото.* Чуб. III. 39. *Виймив дари та й роздав.* Федьк. Пов. *Ви знаєте добрі дари давати дітям вашим.* Єв. Лук. XI. 13. **Божий дар**. Св. Причастіе. *До Божого дару з чортовими ногами.* Ном. № 136. 2) Дарованіе, таланта, даръ. *Незвичайний дар розмови і оповідання.* Левиц. Пов. 146. *Квітка.... дав добру ознаку свого великого дару.* К. Г. Кв. 18. Ум. **Даронько.** Мл. *л.* сб. 218.

Дара, -ри, *ж.* = **Дар.** *Що сьому паняті за дару дати?* АД. І. 19.

Дара, -ри, *ж.* 1) Антидоръ. 2) Причастіе. *Не говівши дару ковтнув.* Ном. № 5752.

Дараба, -би, *ж.* Плоть изъ сплавного лѣсу. Шух. І. 181, 182. *Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає.* Млак. 4.

Дарабчик, -ка, *м.* Кусочекъ. *Загубив я дарабчик свічки.* Гол. IV. 498. *Дарабчик хліба.* Вх. Зн. 14.

Дарбенний, -а, -е. Дарственный. *У нас земля дарбенна, ми живемо на дарбенній землі, що поміщик наділив.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Даревний, -а, -е = **Даремний.** *Тому і світ великий, кому хліб даревний.* Ном. № 1418.

Даремне, даремно, *нар.* 1) Даромъ, безвозмездно. *Умер той, що даремне давав.* Ном., стр. 90. 2) Напрасно, тщетно. *Даремне його дожидався, — не прийшов.* 3) Безъ пользы, даромъ. *Ой місяцю! світиш та не грієш, тільки даремне в Бога хліб їси.* ЗОЮР. І. 148.

Даремний, -а, -е. 1) Даровой, безвозмездный. *Даремному коню в зуби не заглядають.* Ном. 2) Напрасный, тщетный. *Горбатого лічити — то, брате, даремна праця. То даремна річ, — духовній не так написано.* Левиц. Пов. 82.

Даремнісінько, *нар.* 1) Совершенно даромъ. 2) Совершенно напрасно. *Даремнісінько ви, панночко, боялися.* КС. 1883. II. 467.

Даремно. См. **Даремне.**

Даремщина, -ни, *ж.* = **Дарівщина.**

Дарити, -рю, -риш, *гл.* = **Дарувати 1 и 2.**

Дариця, -ці, *ж.* Подарокъ. *Всім дівчатам запродував, а своїй Паулиці даром давав, даром, даром, дарицею.* Чуб. III. 210.

Дарівник, -ка, *м.* Даритель. Такъ называется и дарящій новобрачнымъ на свадьбѣ. МУЕ. III. 168.

Дарівщина, -ни, *ж.* Подаренное. *Ми на дарівщині житимемо.* Харьк. г.

Даріжний, -а, -е. Подаренный, даровой. *Пан дав йому десятину землі навічне, подарував йому. Так він на тій даріжній землі розвів садок.... Той садок його, бо земля даріжна.* Полт. г.

Даріння, -ня, *с.* Дареніе.

Дарма, *нар.* 1) Ни за что, напрасно, понапрасну. *Тоді б не сердився дарма.* Ком. II. 2) Ничего не значить, пускай его, ну его, нужды нѣтъ, ничего. *Дарма — ярма, аби б воли були.* Ном. «*Тату! лізе чорт у хату!*» — «*Дарма, аби не москаль.* Ном. № 809. *Мо' то й не ваше, та дарма, беріть уже.* 3) Не хуже чѣмъ, не уступаетъ. *Вітряк меле дарма водяного млина.* НВолын. у. *Таке солодке зілля, дарма патоки.* НВолын. у. 4) **Дарма що**. Не смотря на то, что; не взирая на то, что; хотя. *Одвітував Оврам і каже: Ой зважився б я сказати щось добродієві моєму, дарма, що пил і попіл.* К. Св. П. *Дарма, що голий, да в підʼязках.* Посл. **Дарма-гарма**. Ни съ того, ни съ сего. *Причепився дарма-гарма, задивився, що я гарна.* Нп.

Дармо, *нар.* = **Даремне.** Ном. № 6120. *Зненавиділи мене дармо.* Єв. I. XX. 25.

Дармовий, -а, -е = **Даремний 1.**

Дармовис и дармовіс, -су, *м.* 1) Бесполезно висящая вещь. 2) Пелерина въ шинели. 3) Брелокъ, подвѣска, подвѣсное украшеніе. Шух. I. 127, 299. 4) Лишній участникъ въ дѣлѣ, человѣкъ, присутствующій безъ надобности. *Чого тут виснеш, дармовісе?* 5) Phallus impotentis. 6) *мн. ч.* Связь, перекладина между двумя кольями.

Дармоїд, -да, *м.* Дармоѣдъ, тунеядецъ, паразитъ. *Одчепися, дармоїде, бо до мене кращий їде.* Нп. *Тут дай Боже самому з семʼєю пропитатись, а він ще й дармоїдів набірає.* Кв. Пов. II. 20.

Дармоїдка, -ки, *ж.* Дармоѣдка, тунеядка.

Дармоїдний, -а, -е. Даромъ ѣдящій, тунеядный.

Дармоїдня, -ні, *ж.* Дармоѣдство, тунеядство.

Дармоїдство, -ва, *с.* 1) Дармоѣдство, тунеядство. *Пахло ницостю та хижим дармоїдством.* К. Дз. 40. 2) *Соб.* Тунеядцы. *Усюди повно в його дармоїдства, лежачим хлібом набивають пузо.* К. Псал. 82.

Дармоїжки, -жок, *ж. мн.* Тунеядство. **Піти на дармоїжки**. Пойти на хлѣба къ кому.

Дармоїжкувати, -кую, -куєш, *гл.* Дармоѣдничать, тунеядствовать.

Дармоїжний, -а, -е = **Дармоїдний.**

Дармоїжник, -ка, *м.* = **Дармоїд.**

Дармоїжниця, -ці, *ж.* = **Дармоїдка.**

Дармой, -мою, *м.* Рѣшето съ большими отверстіями. Гайсин.

Дарморос, -су, *м.* Раст.: лицій, Lycium barbarum. Анн., 202.

Дармува́ння, -ня, *с.* Пребываніе безъ употребленія.

Дармува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Быть безъ употребленія. *Чи в тебе ця сокира дармує? позич її на час. Нема нікде кавал землі, аби дармувала.* Гол. III. 41.

Дарна неділя. Ѳомино воскресенье.

Дарник, -ка, *м.* Артосъ. *Іду я з дарником і з паскою, до мене пани з доброю ласкою.* Чуб. I. 95. Ум. **Дарничок.**

Дарований, -а, -е. Подаренный. *Дарованому один кінець.* Ном. № 4614. *Дарованому коневі в зуби не дивляться.* Ном. № 4616.

Даровизна, -ни, *ж.* Подаренныя вещи. *Оце свита — даровизна.* Черкас. у.

Даровизно, *нар.* Даромъ, въ подарокъ. *Він дав даровизно мужикам землі.* Верхнеднѣпр. у.

Даровий, -а, -е. Даровой.

Даровина, -ни, *ж.* Жертва. *І обернувсь Господь до Авеля і до його даровини.* К. Св. П.

Даровитий, -а, -е = **Даровий.**

Даровиця, -ці, *ж.* Даровое, доставшееся даромъ.

Даровище, -ща, *с.* Родъ дѣтской игры, въ которой попавшій палкой по палкѣ противника кричитъ: «*Дарую коня! дарую вола!*» и т. д. КС. 1887. VI. 472.

Даровний, -а, -е. Даровой. *Хиба ж у нас дрова даровні?*

Даром, *нар.* 1) Даромъ, безвозмездно. *Всім дівочкам роспродає, Галочці даром дає.* Мет. 302. *Поймайте мені перловий вінок, я вам, молода, даром, не схочу: первому рибалочці — перловий вінок, другому рибалочці — щирозлотий перстень.* Чуб. III. 305. *Ті вже повмірали, що даром давали, давно їх нема.* Ном. 4626. 2) Напрасно, попусту; безъ пользы. *Вже не даром Левко каже.* Кв. II. 249. *Нехай таки я не даром житиму на світі.* Кв. I. 158. Се щось не даром. Это что то не спроста. 3) **Даром що = Дарма що.** Ном. № 405.

Дарома, *нар.* = **Дарма.** О. 1861. VI. 62. *А ясно, ясно — дарома, що ніч.* О. 1862. V. 78.

Даронько, -ка, *м.* Ум. отъ **дар.**

Дарува́ння, -ня, *с.* Дареніе.

Дарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Дарить. *Свого не даруй, чужого не бери.* Ном. № 9671. *Вола дарують без ярма.* Ном. *Сестриці, ви порадниці, порадьте ж ви мене, чим тестя дарувати? — Даруй, братко, дари, собі дівочку бери.* Мет. 186. 2) Давать, награждать, жаловать. *Не все ж Біг дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71, *Царівну оддав, щастям дарував.* Чуб. III. 272. *Господь його донею дарує.* 3) Жертвовать чѣмъ. *Та візьміть мене самого, на Чорне море пустіте. Нехай я буду на Чорному морі своєю головою дарувати, аж не товариства сердешного невинні душі теряти.* КС. 1882. XII. 487. 4) Прощать, извинять. *Даруй мені, я вже більше не буду. Що твоя жінка мене обідила, — я їй те дарую.* МВ. I. 12. *Хто буде сей сон рано і вечір читать, того буде Господь на страшнім суді, на будущому віку гріхами даруват*ь. Мил. 15. 5) **Дарувати життям, — душею**. Пощадить жизнь. *Став же він у пана милости прохати: чи не можна, пане, життям дарувати?* Лохв. у. *Бери гроші, аби дарував душею.* Черкас. у.

Даруватися, -руюся, -руєшся, *гл.* Дарить кому. *У нас така установка, що родина, як їде в гості, — дарується.* Федьк. Пов.

Дарунок, -нка, *м.* Подарокъ. О. 1862. IV. 35. *Ой що то мені за такі дарунки: білі перла і коралі білу шию гнули.* Нп.

Дасть-бі, *нар.* Т. е. **Дасть Біг**. 1) Богъ дастъ. Обыкновенная форма отказа нищему. 2) Нѣтъ, не имѣется. **Ходити за дасть-бі з торбою**. Хлопотать и получать отказы.

Дат, -ту, *м.* Количество молочныхъ продуктовъ, даваемыхъ собственникомъ полонини хозяевамъ пасущагося на ней скота. Шух. I. 189, 197.

Дата, -ти, *ж.* Число мѣсяца.

Датешній, -я, -є. Платящій подать. Лебед. у.

Дати, -ся. См. **Давати, -ся.**

Датка, -ки, *ж.* Подачка. *Підлизується до панів; звик на датки, то де вже йому до роботи.*

Даток, -тку, *м.* 1) Даяніе. *Придаток не стоїть за даток.* Ном. № 10590. 2) Подаяніе. *Даток убогому вчинити.*

Датува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Датировать.

Дах, -ху, *м.* Кровля, крыша. *Летів птах через Божий дах: «тут моє діло на огні згоріло.»* Ном. № 294. *Тріщало, неначе дах зривало з хати.* Стор. МПр. 37. Ум. **Дашок.**

І. Даха, -хи, *ж.* Родъ короткой шубы шерстью наружу, съ капюшономъ и широкими рукавами, которые не надѣвались. *Тогді став князь у волосяну даху одягаться.* ЗОЮР. І. 175. *Обув ноги не в ремінь, не в ремінь, а в чоботи із сап'яну, із сап'яну. Шитий черес все шовками — кругом стану. Одяг плечі не в жупан, не в жупан, надів даху, став як пан, став як пан. Вовна зверху так і має, так і має, ззаду кобень так і грає, так і грає, а рукава да широкії, широкі: задасть молод всякій дівонці роботи.* ЗОЮР. І. 175.

ІІ. Даха, -хи, *об.* = **Давець.** *Поли даха, так будеш і взяха.* Ном. № 10650.

Дахарь, -ря, *м.* = **Давець.** *Будеш дахарь, будеш і взяхарь.* Ном. № 10650.

Даховий, -а, -е. Кровельный. *Сонечко вже по даховому моху красним світом грає.* Осн. 1861. IV. 155.

Дахто, *мѣст.* Кто нибудь. *Як дахто не піде, а довго бавит, то му мовят....* МУЕ. III. 57.

Дача, -чі, *ж.* = **Данина.** «*Годі тобі, пане куме, листи королевські держати, дай мені хоч прочитати!*» — «*Нащо тобі, пане куме, їх знати? ми дачі не даєм, в військо польське не йдем.* АД. II. 9.

Дачка, -ки, *ж.* Денежный сборъ, податной сборъ. Шух. І. 51.

Даша, -ші, *ж.* Большое **рядно** (см.). Борз. у.

Дашити, -шу, -шиш, *гл.* Крыть кровлю.

Дашок, -шка, *м.* 1) Уменьшит. отъ **дах**. 2) Знакъ (ˆ) надъ долгой или перемѣнной гласной: ô, ê. 3) Козырекъ фуражки.

Дащо, *мѣст.* Что нибудь, сколько нибудь. МУЕ. III. 55.

Даяк, *нар.* Какъ нибудь. Вх. Лем. 409.

Даяти, даю, даєш, *гл.* = **Давати.**

Дбайливий, -а, -е = **Дбалий.** Борз. у.

Дбалий, -а, -е. Рачительный, старательный, заботливый. *А тим часом у дбалої господині-паніматки вже й обід постиг.* Левиц. І. 174.

Дбалість, -лости, *ж.* Рачительность, старательность, заботливость.

Дбало, *нар.* Рачительно, старательно, заботливо.

Дба́ння, -ня, *с.* Радѣніе, стараніе, заботливость.

Дбати, дбаю, дбаєш, *гл.* 1) Радѣть, стараться, заботиться. Єв. *Л.* XII. 11. *Ой дбай, мати, дбай, та мене замуж дай.* Лавр. 45. *Ой, козаки, ви, бідні невольники, кажу я вам: добре дбайте, в городи християнські утікайте.* ЗОЮР. І. 213. *Добрий пан: ні б'є, ні лає, та нічим і не дбає.* Ном. *Панове молодці! Добре дбайте: собі гетьмана наставляйте, бо я стар, болію, більше гетьманом не здолію.* Макс. (1849). 78. *У пеклі все тепло, а піди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. 2) Обращать вниманіе. *Знаємо, що не дбаєш ні про кого, бо не дивишся на лице людей.* Єв. Мр. XII. 14. 3) Пріобрѣтать. *У їх доля дбає, а сироті треба самому придбать.* Шевч. 133. *Коли місяць май, кождий собі дбай.* Ном. № 448. 4) **Думку дбати**. Держать на умѣ, на мысли, измышлять. *Сидить Сава, листи пише, Сова думку дбає, ой вже Сава, та пан Сава гадку замишляє.* Чуб. V 965.

Дбатися, дбаюся, дбаєшся, *гл.* Заботиться о себѣ, обращать на себя вниманіе. *А п'яниця та не дбається, йде до церкви, не вмивається.* Чуб. V. 591.

Дбаха, -хи, *об.* Рачитель, рачительница; пріобрѣтатель, пріобрѣтательница.

Дбач, -ча, *м.* Пріобрѣтатель, рачитель.

Дбачка, -ки, *ж.* Пріобрѣтательница, рачительница.

Два, дві, два, двох, *чис.* Два, двѣ, два. *Палиця два кінці має.* Ном. *В той час безбожнії бусурмани набігали і тих двох братів порубали.* Макс. (1849). 24. *Усе доводиться робити їм двом. Горох сію два стручки, — роди, Боже, чотирі, щоб його дівчата зносили.* Чуб. III. 41. *Винного двома батогами не б'ють.* Ном. № 7474. *Ой плавало дві утінки да під млинком.* Чуб. *Не годиться дві шапка надівать на голову.* Чуб. См. **Дві.**

Двадньовий, -а, -е. Двухдневный. НВолынск. у.

Двадцятеро, *чис.* Двадцать душъ, штукъ и пр. Чуб. II. 36. *Двадцятеро обізвалось, що бачили все теє і як з грішми злапали Левка.* Кв. Пов. Ум. **Двадцятірко.**

Двадцятий, -а, -е, *чис.* Двадцатый. *Уже Павлусеві минув і двадцятий, вже б він. і на вечорниці пішов так мати не пуска.* Стор. I. 61.

Двадцятірко, *чис.* Ум. отъ **двадцятеро.** *Нема і двадцятірка индичат.* Борз. у.

Двадцятка, -ки, *ж.* 1) Двадцать, два десятка чего либо. Вас. 150. 2) Гривенникъ (= **20 грошей).** Подольск. и Волынск. губ. 3) Полотно въ двадцать пасмъ. 4) Рыболовная сѣть, въ 1/4 арш. которой помѣщается 20 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 187.

Двадцятник, -ка, *м.* Двадцать пасмъ.

Двадцяток, -тку, *м.* Двадцать. *До літ двадцятка сяк-так було, а в сім часі і того не стало.* Млр. *л.* сб.

Двадцять, -ти, *чис.* Двадцать. **Двадцять десять**. Тридцать. Макс. **Двадцять з о́ком**, Двадцать одинъ.

Двадцять и пр. = Двадцять и пр.

Дванадцятеро, *чис.* Двѣнадцать душъ, штукъ; дюжина. *Була така жовна, мала дванадцятеро дітей, тиї діти мали всі по дванадцатеро дітей, — скільки всіх було?* Чуб. I. 139.

Дванадцятиголовний, -а, -е. Двѣнадцатиглавый, о 12 головахъ. *Дванадцятиголовний змій.* Мнж. 15.

Дванадцятий, -а, -е. Двѣнадцатый. *Було вас* (беших) *одинадцять, а бех дванадцятий.* Чуб. I. 116.

Дванадцятикрилка, -ки, *ж.* Съ двѣнадцатью крыльями вѣдьма. *Вона — дванадцятикрилка, а я тільки шестикрилка; вона всім нам* (відьмам) *голова.* О. 1862. IX. 33.

Двана́дцятка, -ки, *ж.* 1) Полотно въ 12 пасмъ. 2) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ 1/4 арш., помѣщается во всѣ стороны 12 ячей.

Дванадцять, -тьох, *чис.* Двѣнадцать. *Добра жінка дванадцять раз на день одурить, а як яка, то й без числа.* Ном. № 9078. *У мене єсть кінь з дванадцятьма головами.* ЗОЮР. II. 70. *І настановив дванадцятьох, щоб були з ним і щоб посилати їх проповідувати.* Єв. Мр. III. 14.

Дванайцять и пр. = Дванадцять и пр.

Двеечки, -чок, *ж. мн.* Ум. отъ **двері.**

Двері, -рей, *ж. мн.* 1) Дверь. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Як у Бога за дверима.* Ном. 2) Деревянная покрышка, которою сверху закрыта ловушка для лѣсныхъ звѣрей — **западниця**. Шух. I. 235. Ум. **Дверечки.**

Дверник, -ка, *м.* Придверникъ. Жел.

Дверниця, -ці, *ж.* Придверница. *Петр же столе перед дверми знадвору... Другий ученик.... сказав дверниці, і ввела Петра.* Єв. I. XVIII. 16.

Дверці, -рець, *ж. мн.* Маленькая дверь, дверки. *Пристав нові дверці до старої лазеньки.* Ном. № 13295. *Треба дощок добувати, хоромину будувати без віконець, без дверець, — там спить козак молодець.* Чуб. V. 881. *Ото всі посідали на коні, останній вийшов із дверець і сказав: «Дверні, замкніться!» І двері замкнулись.* Рудч. Ск. II. 141.

Дверчата, -чат, *с. мн.* Маленькая дверь. Ум. **Дверчатка.**

Дверчатий, -а, -е. Дверной.

Дверчатка, -ток, *с.* Ум. отъ **дверчата.**

Двиг! *меж.* для выраженіи движенія. *Мамо! чого се в тебе брови тільки двиг-двиг? — Судорга, синку.*

Двигати, -гаю, -гаєш, одн. в. двигнути, -гну, -гнеш, *гл.* 1) Двигать. *Не зміг двигнути ні рукою, ні погою.* 2) Носить. *Нащо тобі, пане брате, торбину двигати? Ліпше тобі, папе брате, людей розбивати.* Гол. I. 165.

Двигатися, -гаюся, -гаєшся, одн. в. двигнутися, -гнуся, -гнешся, *гл.* 1) Двигаться, трогаться, двинуться. Св. Мр. XI. 23. *Та ну, покинь, не двигайся, аже сам не донесеш.* Кіевск. 2) Сотрясаться, сотрястись. *Як ударили з гармати, так аж церква двигнулась.* Кух.

Двигіт, -готу, *м.* Сотрясеніе, дрожаніе. *Як пустив батько млин; та як нахопився вихор, та як загуркотить, заторохтить усе; а двигіт такий, що насилу на ногах устоїш.* Левиц.

Двигнути, -ся. См. **Двигати, -ся.**

Двигони́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Двигатися.** *І отворив Бог великі кити і всяке живе твориво, всяке повзюче, що двигонить у водах.* Опат.

Двиготіти, -гочу, -тиш, *гл.* = **Двигтіти.** *Так весь склеп і задвиготів.* Драг.

Двигтіння, -ня, *с.* Сотрясеніе, дрожаніе.

Двигтіти, -гчу, -тиш, *гл.* Сотрясаться, дрожать. *Кахикаючи, вони аж двигтіли, а їх товсті щоки дріжали, неначе по їх ходила дрібна хвиля.* Левиц. Пов. 326. *Змій той летить, — аж земля двигтить.* Грин. I. 192.

Движати, -жу, -жиш, *гл.* = **Двигтіти.** *Просуну я да кватирочку, аж кладочка движить, а вже моя милая дівчина по воду біжить.* Млр. л. сб. 320. *Як заграли в етапі, станя движала.* Чуб. III. 377. *Аж земля движить.* О. 1861, XI. Св. 30.

Движкати, -ся. = **Двигати, -ся.**

Движкий, -а, -е. Удобоподвижный.

Движок, -жка, *м.* Жесть, движеніе. Черниг. г.

Двинути, -ну, -неш, *гл.* 1) = **Двигнути.** *Ой чи вийду на танець, — від стараго буханець в потилицю, або в спину, що й ногами вже не двину.* Осн. 1861. XI. 2) Отправиться, двинуться. *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати, закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю пічку двину.* Чуб. V. 172. *І двинув він* (Оврам) *звідтіля в гори.* К. Св. П. 3) Выстрѣлить. *От ми поставили перед ними артилерію, та як двинули з гармат, так бісова черкесня вростіч, та тіка, аж не потовпиться.* Черном. 4) Ударить сильно. *Я як двину її* (собаку) *зо всього маху навідлі бичем по морді, так вона на місці й перекрутилась.* ХС. VII. 451. 5) Выстроить. *На хуторі* (Максим) *зараз же на перше літо двинув будинок, мов панські хороми.* Мир. ХРВ. 168.

Двихкати, -каю, -каєш, *гл.* Колебаться, трястись.

Двихтіти, -хчу, -тиш, *гл.* 1) Колебаться. 2) Трястись. *Така гладка: як іде, так аж двихтить.* Харьк.

Дві, двох, *чис.* Имен. пад. ж. р. отъ **два**. Двѣ. *Дві хаті. Дві нозі.*

Двійє, двійя, *с.* = **Двійло.**

Двійка, -ки, *ж.* Двойка въ картахъ.

Двійко, *чис.* Ум. отъ **двоє.** *І їх лиш тільки двійко було.* Федьк. Грин. I. 203.

Двійло, -ла, *с.* 1) Бревно, употребляемое при запряжкѣ двухъ или трехъ паръ воловъ вдоль; имъ соединяются ярма сосѣднихъ паръ. ЗОЮР. I. 76. 2) Желѣзо у сохи съ двойнымъ остріемъ.

Двійловий, -а, -е. Относящійся къ **двійлу**.

Двійлячий, -а, -е = **Двійловий.**

Двійнесенький, -а, -е. Ум. отъ **двійний.** *Як проїхав козаченько да повз ворота, ворітечка двійнесенькі, роздвойтеся.* Чуб. V. 776.

Двійний, -а, -е. 1) Двойной. *Двійна китайка.* 2) Двухстворчатый. Ум. **Двійнесенький.**

Двійник, -ка, *м.* У сусальщиковъ и золотильщиковъ по дереву: листки позолоченнаго серебра.

Двійник, -ка, *м.* Сортъ миски около семи вершковъ въ діаметрѣ. Вас. 181.

Двійнята, -нят, *с. мн.* Двойни, близнецы.

Двійця, -ців, *с.* = **Двійнята.**

Двійчастий, -а, -е. Раздвоенный. *Тобі любіща моя псальма, ніж віл на жертву круторогий, ніж тук його серед багаття, і в ратицях двійчастих ноги.* К. Псал. 157.

Двійчатий, -а, -е = **Двійчастий.**

Двійчи, *нар.* = **Двічи.**

Двіліток, -тка, *м.* Двухлѣтній быкъ. Вх. Зн. 14.

Двір, двору, *м.* 1) Дворъ, мѣсто подлѣ дома, обнесенное заборомъ. *І в хаті не чуть, і на дворі не видко.* МВ. II. 8. *Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш: мимо мій двір, нові ворітечка до иншої йдеш.* Мет. 67. **На дворі**. Внѣ дома. *Приходять тоді брати і Мати Його і, стоячи на дворі, послали до Його, кличучи Його.* Єв. Мр. III. 31. 2) Домъ, усадьба. *Не плач, небого, що йдеш за нього: нехай плаче він, що бере лихо в двір.* Ном. *Хоч не сильна, аби двір закрасила.* Ном. *На конику заїжджає, до двору женчиків займає.* Чуб. *Стоять нові двори, а в тих дворках новії ворота.* Чуб. 3) Дворъ, Высочайшія особы и придворные. *Ось ті, що панують у царських дворах.* Єв. *Л.* VII. 25. 4) Дворня, дворовая прислуга. *Іде з своїм двором.* Ном. **Двірець, двірок, двірочок, дворик, дворок**. *Там я ходив через річку до своєї дівчини; в неї двірок біленький, навколо тополі.* Чуб. V. 238.

Двірець, -рця, *м.* 1) Ум. отъ **двір.** *Стань, матінко, край двірця; іде твоя дочка до вінця.* Мет. 173. 2) Дворецъ. 3) **Двірець залізничний**. Вокзалъ желѣзнодорожный.

Двірка, -ки, *ж.* Женщина служащая у поміщика, дворовая женщина.

Двірня, -ні, *ж.* Дворня. Грин. I. 124. *Деруть Рябка мов пір'я, на галас збіглась двірня.* Г. Арт. (О. 1861. III. 82).

Двірняк, -ка, *м.* Дворовый человѣкъ. Мнж. 60.

Двірнячка, -ки, *ж.* = **Двірка.**

Двірок, -рка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двірочок, -чка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двірський, -а, -е. 1) Дворовый. *Сільська собака най ся між двірськії не мішає.* Ном. № 1314. 2) Придворный. *І хилилась уся шляхта під панськую руку, оддавала дітей своїх у двірську науку.* К. Досв. 171.

Двіста, *чис.* = **Двісті.** *Мали ми тоді більше як двіста бжіл.* Федьк. Пов.

Двісті, двохсот, *чис.* Двѣсти. Єв. Мр. VI. 37. *Покидаю тобі, молода дівчино, козаченьків двісті.* Мет. *Вона мене добре знала, на сто рублів повіряла, а на двісті прищитала, сірі воли грабувала.* Чуб. V. 1093.

Двіцалівка, -ки, *ж.* Доска въ два дюйма толщиной. МУЕ. III. 29.

Двічи, двічі, *чис.* Дважды. *З однії липи двічи лико не деруть.* Ном.

Двоє, двох, *чис.* Двое. *Як двоє у батька дітей, то як єдно; а як єдно, то як ні єдного.* Ном. *У його двоє діл.* Лебед. у. *Почав їх* (учеників) *посилати по двоє.* Єв. Мр. VI. 7.

Двоєм, *нар.* Вдвое. *Ще двоєм стільки їхати.* НВолын. у.

Двоєчко, *чис.* Ум. отъ **двойко.** *Промов, серце, словечко, як ми любилися двоєчко.* Мог. 53. *Ой ми любилися, нас двоєчко в парці, тепер розійшлися як сонечко в хмарці.* Мет. 63.

Двожильний, -а, -е. Двужильный. *Кобила двожильна.* О. 1862. IV. 83.

Двоїстий, -а, -е. Двойной.

Двоїти, двою, двоїш, *гл.* 1) Двоить. 2) Дѣлать или говорить одинъ разъ такъ, а другой — иначе. *Він раз каже так, а раз инак: він сам двоїть.* Екатериносл. у.

Двоїтися, -юся, -їшся, *гл.* Раздваиваться. Зміевск. у.

Двойко, *чис.* Двое, пара. *Родилося у їх скоро двойко діток — близнята: син і дочка.* Рудч. Ск. I. 131. *Нас тілько двойко в світі.* МВ. *Худібчину завів і діток сплодив двойко: карапуза хлопчика та скверуху дівчинку.*

Двойлезний, -а, -е. Съ двумя лезвіями. Черниг. г.

Двойнити, -нить, *гл. безл.* Двоиться. *Двойнить мені у очіх, та й годі. Навіщо не подивлюся я, то все двойнить мені.* Харьк.

Двойчатий, -а, -е = **Двійчастий.** ЗОЮР. I. 263.

Двокроть, *нар.* Двукратно. *Двокроть до тебе промовляю.*

Двоногий, -а, -е. Двуногій. К. Дз. 138.

Дворак, -ка, *м.* Дворовый человѣкъ. *А чоловік ваш, небіжчик звідки був родом? — З того села, де.... дворак був.* МВ. II. 35. *А хто любить сільські хлопці, а я люблю двораки.* Грин. III. 173. Ум. **Двораченько.** КС. 1883. IV. 906.

Дворанство и пр. = **Дворянство и пр.**

Двораченько, -ка, *м.* Ум. отъ **дворак.**

Дворець, -рця, *м.* = **Двірець.** *Ой на горі дворець карбований, а в тім дворці хлопець мальований.* Гол. I. 205.

Дворик, -ка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двориченько, -ка, *м.* = **Дворяченько.** Ум. отъ **дворяк.** *Ой поїхав двориченько на полювання, пустив кониченька на попасання.... Став двориченько, та став на поміст, приїжджає до дворика, від милої вість.* Чуб. V. 774.

Дворище, -ща, *с.* Дворище, мѣсто, гдѣ былъ дворъ, усадьба. *Із льохів, будинків, стаєнь, із хлопського трупа на дворищі в Рарожинських стала чорна купа.* К. Досв. 183. *О, панське дворище! бодай нічого доброго в тебе не вступило.* МВ. I. 53.

Дворічняк, -ка, *м.* Двухлѣтняя лошадь. Вх. Лем. 109.

Дворка, -ки, *ж.* = **Двірка.** Гол. IV. 467. *Їден чобіт на обцасі, а другий на корку; а хто хоче біду знати, най ся візьме дворку. Ой чи дворка, чи не дворка, аби в дворі була, уже ж вона, пане брате, робити забула.* Чуб. V. 1067.

Дворняга, -ги, *ж.* Дворовая собака.

Дворовий, -а, -е. Дворовый. Стор. МПр. 67. *Ой у саду вишня, у саду черешня — не любіте, дівчаточка, дворового лежня.* Лавр. 58.

Дворок, -рка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Дворочок, -чка, *м.* Ум. отъ **двір.** Мил. 141.

Дворський, -а, -е. Дворовый (человѣкъ). *Дворський чоловік Кіндрат, — усією як раз сем'єю робить він на пана.* О. 1862. VI. 62.

Дворучки, -чок, *ж. мн.* — **пресвятої**. Раст. Orchis maculata. Лв. 100.

Дворядний, дворядовий, -а, -е. Въ два ряда, двурядный. Вх. Уг. 235. О. 1861. VII. 2.

Дворяк, -ка, *м.* = **Дворак.** Ум. **Дворяченько.** *Став дворяченько да став на поміст, прилітає до дворяка вість. — Здоров, здоров, пане зятю, чужий та не наш, бо вже твоїй миленької на світі не мат.* Чуб. V. 366.

Дворян, -на, *м.* = **Дворянин.** *Люблю, мамо, дворянина.... казав дворян — любить буду.* Грип. III. 656.

Дворянин, -на, *м.* 1) Дворовый человѣкъ. *Дізналися дворяне та панськії козаки.* Гол. І. 122. *Ой мати криминина, чорні очі в дворянина.* Мет. 114. 2) Дворянинъ. *На безлюдді й Хома дворянин.* Ном.

Дворянка, -ки, *ж.* Дворянка.

Дворянство, -ва, *с.* Дворянство. *Тим дворянством пишаючись, училася шляхта, як достатком та гонором переважить брата.* К. Досв. 171.

Дворянський, -а, -е. Дворянскій. *Я дворянського роду у не ходила боса зроду.* Чуб. V. 1074.

Дворяченько, -ка, *м.* Ум. отъ **дворяк.**

Двохліток, -тка, *м.* Двухлѣтній ребенокъ. Г. Барв. 440.

Двояк, -ка, *м.* Два гроша. Кіев. и Волын. г.

Двоян, -на, *м.* Большіе сосновые брусья, отправляемые изъ Полѣсья водою, преимущественно въ Пруссію.

Двужон, -на, *м.* Двоеженець. Мир. ХРВ. 11.

Двуличний, -а, -е. 1) Двуличный. *Язик такий, як двуличная китайка.* Ном. 2) Двуличный, лицемѣрный. *Було говорю одно, а роблю друге. За се називали мене двуличним.* Шевч. 285.

'Ддати = **Оддати**. *Ходить Марусенька нерозчесаная, хоче її мати за Івана 'ддати.* Мет. 115.

Де, *нар.* 1) Гдѣ. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. *Сова знає, де кури почують.* Ном. № 5739. *Де ви ся повертаєте, як ви ся маєте?* Мет. 444. *Горе дворові, де корова росказ волові.* Ном. *За городом левада, де зібралась громада.* Ном. **Та не де дінеться**. Нигдѣ не дѣнется, не пропадетъ. МВ. (О. 1862. III. 54). 2) Куда. *Сама ж я не знаю, де мій милий дівся, а чи його звіри ззіли, а чи він утопився.* Мет. *Три царі, де ви йдете?* Чуб. III. 342. **Не було де**. Некуда было. *Було втікать, чорний баране. — «Не було де, вельможний пане».* Гол. IV. 529. 3) Откуда. *Де ся взяв татарин стидкий, бридкий, поганий: хоче вдову зарубати, собі дитину забрати.* Макс. (1849) 97. 4) Когда. *Де Христос родився, той день*

празнуємо. Чуб. III. 377. 5) Въ соединеніи съ прилагательными: какой; тотъ, который. *Не бере малого, а вибірає, де більший. Де кращого шукає. Де менші між їми, як ті поросята, валялись та грались собі на піску; де набільші — в «свинки» поодалі гралися.* Сніп. 155. **З де-більшого, з де-більша.** Большею частью. 6) Какъ. *Де йому й жити було! Воно й росло так, аби слава, а тії виправки та походи силу з його всю вибрали.* МВ. 7) **Де-б**. а) Гдѣ бы; куда бы, откуда бы. *П'ять слів сказать, і де б взялася поміч.* Сніп. б) Вмѣсто того, чтобы. *Де б піти до церкви, а вона потягла у ліс по горіхи.* Харьк. г. *Де б молитися та в гріхах каятись, а вона ще пику малює та до судських примиляється.* Харьк. в) **Де б то.** Гдѣ бы то, куда бы то. (Козак) *не питається, де б то стати, коня попасти, а питається, де корчма новая.* Черниг. г. 8) **Де вже!** Ну гдѣ таки. *Де вже було мені служити!* Хата. 164. 9) **Де в біса, де в вата!** Гдѣ тамъ! Куда тамъ! Кой чортъ! *А що, куме, багато заробив грошенят на заробітках? — «Де в біса! тепер не те стало, що колись у старовину.* Харьк. *Де в біса, які звичайні!... А кажуть люде, добрих батьків діти. Пригляділись старі очі на турка й на брата; на чужу кров і на рідну — та де його в ката! не спочину на родині, отут десь загину.* Морд. (Млр. л. сб. 78). 10) **Де то.** Гдѣ же; куда же. *Де то твоя слава подівалася — чубатим козакам досталася.* Морд. (Млр. л. сб. 91). *Де то моя Катерина?* Шевч. 79. 11) **Де ж.** а) Гдѣ же. *Ой де ж мені, моя мила, коників набрати — по за гаєм зелененьким до тебе об'їзжати.* Мет. 60. б) Куда же. *Ох, погибель же моя! де ж мені тепер діться?* К. ЧР. 44. *Ой де ж ти їдеш, о, мій синочку? — Їду в гороньки, аж до дівоньки.* Чуб. III. 290. в) Развѣ. *Ні жувати, ні ковтати не можна, не йде в горло. Се ба був хрін. Де ж його можна їсти.* Кв. г) **Де ж пак!** Какъ же! еще бы! *Може вона за пана хоче? Де ж пак! вона мабуть за царя думає. Пнеться, наче справді велика цяця. Де ж пак! нові штани справив.* Ном. *Злякаються вони! де ж пак! І в горобину ніч приїдуть для такої панночки, як наша.* Шевч. 12) **Де тобі.** Куда тамъ! *Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти, та де тобі! таке лихо, що не видно й Світа!* Шевч. 84. 13) **Де хотя.** Гдѣ угодно. *У старовину такого землі було, що кожний де хотя селивсь і кілько хотів, стілько й займав.* Харьк. г. 14) **Де далі**. Чѣмъ далѣе. *Де далі, усе стихає, ні травка не колишеться, усе жде чогось великого, страханого.* Кв. Пов. Примѣч. Остальныя слова сложныя съ де см. отдѣлъно въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ алфавита.

Дебеластий, -а, -е = **Дебелий.**

Дебеленний, -а, -е. Огромный, массивный, громадный.

Дебелень, -ня, *м.* Крѣпкаго сложенія здоровякъ.

Дебеленькуватий, -а, -е. Толстенькій, плотненькій.

Дебелий, -а, -е. 1) Дебелый, плотный, толстый. *Я вже був* (тоді) *дебелим парубком.* (О. 1862. II. 24). *Важко рушили з місця дебелі воли.* О. 1862, IV. 85. *На княжому дебелім тілі глибокії на ладо рани.* Шевч. 647. *Дебеле сукно.* Черниг. г. 2) У Шевченка: тяжелый (о горѣ). (Бог) *поможе лихо донести і поховать лихе, дебеле в хатині тихій і веселій.* Шевч. Ум. **Дебеленький, дебелесенький, дебельненький.**

Дебелина, -ни, *ж.* Толщина, плотность. *Вона дебелини оттака буде.* Черниг. у.

Дебелити, -лю, -лиш, *гл.* Дѣлать дебелимъ. Харьк.

Дебелість, -лости, *ж.* Дебелость, плотность, толстота.

Дебеліти, -лію, -лієш, *гл.* Дѣлаться дебелымъ, толстѣть.

Дебело, *нар.* Дебело, толсто, плотно.

Дебелувастий, дебелуватий, -а, -е = **Дебелькуватий.**
Дебелькуватий, -а, -е. Довольно дебелый, толстый, плотный.
Дебельненький, -а, -е. Ум. отъ **дебелий.**
Дебельшати, -шаю, -єш, *гл.* Толстѣть.
Дебеляка, -ки, *об.* Дебелый, плотный, толстый.
Дебринець, -вця, *м.* Раст. Geranium sanguineum. *Лв.* 98.
Дебриця, -ці, *ж.*? *Де ся калинойка росла? Там в лісі при дебриці, при студельній водиці. Ки.*
Дебрь, -рі, *ж.* Дебрь. *І дебрь-пустиня неполита, сцілющою водою вмита прокинеться.* Шевч.
Дев'ясил, -лу, дев'ятьсил, -лу, *м.* Раст. Inula Helenium. Девесилъ.
Дев'ятденик, -ка, *м.* У жителей галицк. покутья: бранное прозваніе мазуровъ, которые будто бы 9 дней послѣ рожденія бываютъ слѣпы. Kolb. I. 21.
Дев'ятдесят, -тьох, *чис.* Девяносто. О. 1861. XI. 26. КС. 1885. XI. 537. Єв. *Л.* XV. 4.
Дев'ятеро, *чис.* Девять душъ, штукъ. *Дев'ятеро скоту з кошари на вибір займала.* Мет. 416. *Ой не сам запорожець іде: дев'ятеро коней веде.* Нп. Ум. **Дев'ятірко.**
Дев'ятий, -а, -е. Девятый. *Темрява сталася до години дев'ятої.* Єв. *Л.* XXIII. 44.
Дев'ятилітник, -ку, *м.* Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗОЮР. I. 113.
Дев'ятини, -тин, *ж.* мн. Поминки по умершемъ въ 9-й день послѣ его смерти. Мил. 171.
Дев'ятиранський, -а, -е. Съ девятью ранами, относящійся къ 9 ранамъ. Встрѣчено въ нар. молитвѣ. *На горі на осиянцькій, на дев'ятиранцькім зілю там Божа Мати спала.... приснив ми ся сон дев'ятиранцький, же Суса Христа на муки брали.* МУЕ. III. 36.
Дев'ятірко. Ум. отъ **дев'ятеро.**
Дев'ятка, -ки, *ж.* 1) Полотно въ девять пасмъ. 2) Девятка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 3) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ 1/4 арш. помѣщается во всѣ стороны девять ячей. Вас. 187.
Дев'ятнадцятеро, *чис.* Девятнадцать душъ, штукъ. Ум. **Дев'ятнадцятірко.**
Дев'ятнадцятий, -а, -е, *чис.* Девятнадцатый.
Дев'ятнадцятірко, *чис.* Ум. отъ **дев'ятнадцятеро.**
Дев'ятнадцять, -тьох, *чис.* Девятнадцать.
Дев'ятнайцять и пр. = **Дев'ятнадцять и пр.**
Дев'ятник, -ка, *м.* Девятый четвергъ послѣ Свѣтлаго Праздника. Радомыс. у.
Дев'ярогий, -а, -е. Девятирогій. *Дивноє звіря дев'ятороге.* АД. I. 33.
Дев'ятосил, -лу, *м.* = **Дев'ясил.**
Дев'ятосольник, -ка, *м.* Раст. Carlinae. *Лв.* 97. См. **Дев'ятотисина.**
Дев'ятотисина, -ни, *ж.* = **Дев'ятосельник.** *Лв.* 97.
Дев'ятуха, -хи, *ж.* Гречиха, посѣянная на 9-й недѣлѣ послѣ Пасхи. Біл.-Нос.
Дев'ять, -тьох, *чис.* Девять. *Дев'ять пар волів.* МВ. I. 61.
Дев'ятьдесятий, -а, -е. Девяностый.
Дев'ятьдесять, -тьох, *чис.* Девяносто. *Як би Сара вродила, що вже їй дев'ятьдесят років?* К. Св. П. Перша кн. Мус. XVII. 17. *І жив Енос дев'ятьдесять років і появив Каінана.* Ibid. V. 9.

Дев'ятьсот, *чис.* Девятьсотъ. *А всього віку Сихвового було дев'ятьсот і дванайцять років, і вмер він.* К. Св. П. Перша кн. Мус. V. 8.

Деготь, -гтю, *м.* = **Діготь.** *В смолі потопає, в дегтю виринає.* Чуб. III. 31.

Дегтярь, -ря, *м.* = **Дігтярь.**

Де-далі, *нар.* Чѣмъ далѣе. *Де-далі, де-далі усе стихає, ні травка не колишеться, усе чогось жде великого, страшного.* Кв. *Вона* (турецька цариця) *не молодіє, не старіє, а де-далі зліє.* Шевч.

Де-де, *нар.* Кой-гдѣ; то тамъ, то сямъ. *І блідний місяць на ту пору із хмари де-де виглядав.* Шевч. 26. *Утомилась завірюха, де-де позіхає.* Шевч. 82.

Дежма, -ми, *ж.* Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр. (отъ молд. «дежма» — десятина). Браун. 46.

Де-инде, *нар.* 1) Кой-гдѣ. *Зімою були великі сніги, так де-инде закидало, що аршинів у три було.* Кв. II. 38. 2) Куда нибудь въ другое мѣсто; гдѣ нибудь. *Іди, ринде, де-инде: там тебе не знатимуть і риндею не зватимуть.* Ном. № 10360. *Іди ти, мати, де-инде пробувати, хліба-соли спокійно вживати.* ЗОЮР. I. 20. *Давно се діялось... і не де-инде, а у нашій таки землі.* Грин. I. 287.

Де-инше, *нар.* Гдѣ нибудь въ другомъ мѣстѣ. *Тепер і у Харькові не найдеш сього, і де-инше не згадаєш.* Сніп. 205.

Дей, *меж.* = **Дій.** *Гай, гай! ой дей же його кату! Еол, насупившись, сказав.* Котл. Ен. I. 8.

Дейкати, -каю, -каєш, *гл.* Поговаривать. *Дейкали люди, що подушне скасують* НВолын. у. *Дейкали, що в нас не буде сього мирового.* НВолын. у. *Щось люде дейкають, що війна буде.* Сквир. у. *Украдено коні; на селі знають хто, дейкають язиком, а старості не об'являють.* Черниг. у.

Дейкатися, -каюся, -каєшся, *гл.* Изводиться, пропадать. *Оце у нас падіж був — скот усе дейкався, поки увесь передейкався.* Кіевск. у.

Дейко, *меж.* Ну-ка, дай-ка. Г. Арт. (О. 1861. III. 94). *Знай неборак ганя то в той, то в сей куток, то зазирне в курник, то дейко до свинок!* Гул. Арт. (О 1861. III. 94). *Ну, дейко до його швиденько!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 111).

Дейнека, -ки, *м.* Словомъ дейнеки впервые названъ пѣхотный полкъ, составленный въ 1657 г. полтавскимъ полковникомъ М. Пушкаремъ изъ всякаго сброда, плохо вооруженнаго. «Пушкарь... собралъ себѣ зъ винниковъ, броварниковъ, пастуховъ и наймитовъ людскихъ полкъ пѣхотній, наименовавши его Дейнеками; которой то полкъ мало въ себѣ имѣлъ товариства зъ добримъ христіянскимъ сумленіемъ, и оружіемъ до войни приличнымъ; но тилко зъ рогатинами, косами і кіями, и изъ сердцами до убійства и разграбленія имѣній людскихъ готовими». (Величко. Лѣт. I. 328). Клобуковская, жалуясь на Подлеснаго, напавшаго на ея домъ съ толпой вооруженныхъ слугъ, представила какъ corpus delicti, оружіе отнятое у убитаго П., она «презентовала» въ судѣ «areum album alias łuk białogrodzki sagittas quatuor atque deinekam alias wegierę»; говорила, что П. стрѣлялъ «per fenestram, baculo, alias wegierą, extrusam». Сопоставляя тексты находимъ, что слова: «дейнека, wegiera и baculum» — синонимы: слѣд. **dejneka** = дубина, палка, а потому, въ примѣненіи къ козацкимъ отрядамъ, слово дейнеки должно было означать толпу, вооруженную дубинами. КС. 1889. I. 222. (Замѣтка В. А.). Кулишъ, беря это слово въ томъ же значеніи полуразбойничьяго военнаго сброда, употребляетъ его въ поэмѣ «Великі

проводи», относящейся ко временамъ Богдана Хмельницкаго, т. е. до составленія помянутаго полка. *Чи то грачі, чи то галіч, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далекі?* К. Досв. 242. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* Ibid. 207.

Дейнецтво, -ва, *с. соб.* отъ **дейнека**. *Шкода хижому дейнецтву невод роскидати.* К. Досв. 250.

Дейнецький, -а, -е. Относящійся къ **дейнек**ѣ. *Зашуміли в лузі дуби кучеряві загукали гадячане на дейнецькі лави.* К. Досв. 202.

Декілька, *нар.* Нѣсколько.

Декларація, -ції, *ж.* Обьявленіе.

Деклямува́ння, -ня, *с.* Декламированіе.

Деклямува́ти, -му́ю, -му́єш, *гл.* Декламировать.

Деколи, *нар.* Иногда, кой-когда. *І сліпа курка деколи найде зерня.* Ном. № 4909. *Не щодня бридня, деколи й правда.* Ном. № 6904. *Деколи озеро заблищить, чи річка розливається.* МВ. І. 23.

Деколишній, -я, -є. Иногда, кой-когда бывающій.

Декотрий, декотрий, -а, -е. Нѣкоторый. К. ЧР. 296. *Людей гонили силою на присягу; то й батько присягав на Унію, а декотрії не хтіли та ховались.* ЗОЮР. І. 137. *Не всі сплять, що хроплять, лиш декотрі.* Каменец. у. *Инші гомонять, а декотрі понурі сидять і голів не зводять.* МВ. І. 39.

Декрет, -ту, *м.* Приговоръ, рѣшеніе. *Ирод. Ирод теє чує, дає декрет і подписує: «нехай ся дитина згине».* Чуб. III. 374.

Декуди, *нар.* Кой-куда, кой-гдѣ. *Так усі декуди й розійшлись. Холера декуди викидається.* Екат. г.

Делебі, *нар.* = **Далебі.**

Делі, *нар.* = **Далі.**

Делієнька, делійка, -ки, *ж.* Ум. отъ **делія.**

Делікатний, -а, -е. Нѣжный. *Делікатний як панський хорт.* Ном. № 8506.

Делікатність, -ности, *ж.* Нѣжность.

Делікатно, *нар.* Нѣжно.

Делія, -лії, *ж.* Длинная медвѣжья или волчья шуба у галицкаго мѣщанина. Гол. Од. 17. Ум. **Делієнька, делієчка.** Гол. І. 339.

Деменний, -а, -е. Рулевой.

Демено, -на, *с.* Руль. КС. 1883. І. 46. АД. І. 244. О. 1861. VIII. 99. *Повійте, вітри низовії, да на демени мальовані. Ой сидить козак на демені, і він деменом повертає.* Лукаш. 72. *Отаман одіпхнув човна в море і повернув демено.* Левиц.

Деменути, -ну, -неш, *гл.* Толкнуть.

Демки, -мок, *ж. мн.* Боковыя стѣнки дивана.

Демнати, -наю, -єш, *гл.* Приглашать къ угощенію. *Брат та ватажки парубки гостеньків усе демнають.* Федьк. Пов.

Демократ, -та, *м.* Демократъ. *Не вподобав демократ русин свого давнього панства.* Г. Барв. 426.

Демократній, -я, -є. Демократическій. *Література ся сталась демократньою.* К. XII. 124.

Демон, -на, *м.* Демонъ. К. ЧР. 93. *Ведеть* (Спаситель) *від пекла демона.* Чуб. III. 26.

Демонський, -а, -е. Демонскій.

Денде, *нар.* = **Де-не-де.** *Та там денде кислиць видно.* Екатер. г.

Дендера, -ри, *ж.* Раст. Datura stramonium. L. Дурмань.

Де-небудь, *нар.* Гдѣ-нибудь: куда-нибудь. *На Подолі, на Діяніях парубки розводять огнище де небудь недалеко од церкви.* Ном. № 362. *Коли ж ми тії бусурманщини лякалися? коли ж таки ми од її де-небудь ховалися?* Макс. (1849). 29.

Де-не-де, *нар.* Кой-гдѣ. *Удосвіта встав я... темно ще на дворі, де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв. *Тілько де-не-де димок над кучею золи піднімається та по вітру як давнішняя слава Синопа розлітається.* Морд. (Млр. *л.* сб. 92).

Денежка, -ки, *ж.* Деньга, 1/4 коп. *Хоч денежка в кармані та на сто рублів чвані.* Ном. № 2534.

Денечко, -ка, *с.* Ум. отъ **дно.**

Денний, -а, -е. Дневной. *Нічна зозуля денну перекує.* Ном. № 9088. *Як освітить денним світом тії темні ходи, тоді тілько буде користь із Жовтої води.* К. Досв. 202. *І зачули вони* (Адам та Ева) *голос Господа Бога, що ходив по саду денною прохолодою.* К. Св. П. I. кн. Мус. III. 8.

Денник, -ка, *м.* Дневникъ.

Денниця, -ці, *ж.* 1) Раст. Tormentilla erecta. Шух. I. 22. 2) *мн.* Родъ дѣтской болѣзни. КС. 1883. VII. 588.

Денно, *нар.* Днемъ. *Били турка денно, нічно.* Мет. 429.

Денце, -ця, *с.* Донышко. Ум. отъ **дно.**

Денцівка, -ки, *ж.* = **Сопілка.** Вх. Зн. 14.

День, -дня, *м.* 1) День. *Бодай ти не знав, що сьогодня за день.* Ном. *Ввесь день весело прогуляли і п'яні спати полягали.* Котл. Ен. I. 20. *Дасть Бог день, дасть і пожиток.* Ном. № 79. **Велик-день**. Свѣтлое Воскресенье. **День від дня, день крізь день, день при дневі (дні)**. Изо дня въ день. Мнж. 178. *День від дня робили на пана.* Каменец. у. *Сидить даремне день при дневі.* Ном. № 10885. *День при дні сварки.* НВолын. у. *День при дні, день при дні робимо.* МВ. I. 98. **Сими днями, тими днями**. Въ эти дни, въ тѣ дни. *Сталося тими днями.* Св. М. I. 9. **День-година, із день-години**. Съ нѣкотораго времени? *Як із день години спинилися великі войни на Україні.* Мет. 385. **День за день, день поза день**. День за днемъ. *День по за день, та й провелося аж до осени.* Каменец. у. **День у день, по всяк день**. Ежедневно. **До дня**. До разсвѣта, предъ разсвѣтомъ. *До дня приходив до мене, щоб їхати.* Каменец. у. **На день добрий, на добридень давати.** Желать добраго дня. *На добридень, серденько.* Мет. *Боже помагай і день вам добрий.* МВ. I. 111. **Одного дня.** Разъ; въ одинъ изъ дней. *Одного теплого дня в неділю Санько та Яків сиділи собі на призьбі.* Ком. II. 44. **По всяк день.** Постоянно, всегда. *Свекрушини й плахти, і очіпки, і намиста одвічають по всяк день!* Кв. **Що-дня.** Каждый день, ежедневно. *Буде ж твоя, молода дівчино, що-дня спина бита.* Чуб. III. 111. **Через цілісінький день.** Впродолженіе цѣлаго дня. *Окроме сухого хліба через цілісінький день нічого не побачить.* Кв. II. 324. **День-денички**. Каждый день, рѣшительно каждый день. *Я сама день-денички як голубка гуду.* Г. Барв. 276. **Що в Бога день**. Ежедневно. *Що в Бога день усе голову їсть.* Ном. стр. 55. 2) Сутки. *Три дні заходу, а день празнику.* Ном. № 191. *Блудили хлоп'ята, блудили, сім день да по запічку, а чотирі да по припічку.* Чуб. III. 163. 3) Дни, время жизни. *Мої дні іcписуйте, мої*

страсті дочитуйте. Чуб. 4) Мѣра поверхности, содержитъ около 1600 кв. саж., подраздѣляется на **упруги** (см.). Мир. ХРВ. 77. О. 1862. IX. 5. VIII. 1. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя, і поля день п'ять.* Осн. 1862. VIII. 7. Ум. **Деньок.** *Еней наш плив хоч дуже прудко, та. вже ж він плавав не деньок.* Котл. Ен. *Ой прибав, Боже, ночі на мої карі очі. Упороть, Боже, денька, щоб очі одночили.* Лавр. 26. **На деньки.** Поденно. Шух. I. 173.

Депутат, -та, *м.* 1) Депутатъ. *Од цариці знов приказ: прислати до столиці депутатів.* О. 1862. V. 102. 2) Собственникъ полонини. Шух. I. 184.

Дер! *меж.* 1) Для выраженіи звука, происходящаго во время разрываніе ткани. *Дер-р-р! поли у шляфрока як не було.* Стор. I. 236. Также для выраженія звука отъ царапанія по твердому тѣлу. *Дер-дер до діда в двері. Баба прокинулась: діду, діду, щось до нас у двері Шкряботить. Дід вийшов, коли то ведмідь.* Рудч. Ск. II. 15. 2) Крикъ коростеля. *Деркач кричить: дер-дер!* Грин. II. 313.

Дерба, -би, *ж.* Дернъ.

Дербання, -ня, *с.* Снимaніе дерна.

Дербати, -баю, -єш, *гл.* Снимать дернъ.

Дербина, -ни, *ж.* Кусокъ дерна.

Дербовий, -а, -е. Дерновый.

Дербувати, -бую, -буєш, *гл.* = **Дербати.**

Дерво, -ва, *с.* = **Дерево.** *Вітер дерво хитає.* Чуб. V. 946.

Дерга, -ги, *ж.* 1) Дерюга. Толстая и грубая ткань. *Він лежав дергою вкритий.* Екатер. г. (Залюбовск.). 2) Попона. Черкас. у. *Прикрили* (коня) *царського дергою.* 3) Женская шерстяная одежда, носимая старыми женщинами вмѣсто плахти, отъ которой отличается чернымъ цвѣтомъ. КС. 1889. V. Сумц. № 21 — 22. (Еней) *к Сиවිллі прихилився, хватав за дергу і тулився, мов от кота в коморі миш.* Котл. Ен. III. 30.

Дергавка, -ки, *ж.* = **Дергальна щітка.** Kolb. I. 69.

Дергальна щітка, -ки, *ж.* Щетка круглой формы съ желѣзными зубьями для предварительнаго расчесыванія пеньки. НВолын. у.

Дергання, -ня, *с.* 1) Выдергиваніе. 2) Расчесываніе пеньки. Kolb. I. 69.

Дергар, -ра, *м.* Канатчикъ, занимающійся плетеніемъ канатовъ, шлей изъ пеньки. *Дергарі купля' прядіво на мотузи.* Каменец. у.

Дергати, -гаю, -єш, *гл.* Дергать.

Дергівка, -ки, *ж.* = **Дергавка.** Шух. I. 147.

Дергонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно дернуть, рвануть. Черном.

Дер-дер, -ру, *м.,* звукоподр. Названіе дѣтской игры съ трещоткой. Маркев. 76.

Деревач, -ча, *м.* 1) Насѣк.: а) Дровосѣкъ, скрипунъ, Cerambyx. Вх. Зн. I. 5. б) Hylotrupes bajulus. Вх. Пч. I. 6. 2) Дятелъ. Вх. Пч. II 13.

Деревеніти, -нію, -єш, *гл.* = **Дерев'яніти.**

Деревенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **деревня.**

Деревина, -ни, *ж.* 1) Отдѣльное дерево. *Щоб було другою вірьовкою прив'язати ще кобилу до дерева!... Вже б таки деревини з корінням не вирвало.* К. Оп. 81. *Неродюча деревина.* О. 1861. XI. Св. 66. Ум. **Деревинка, деревиночка.** *Поїдь та й поїдь, діду, в ліс, вирубай мені деревинку та зроби колисочку.* Рудч. Ск. II. 38. 2) *соб.* Деревья. *Чи не треба б і там потроху деревину садити?* О. 1862. III. 35.

Деревиченько, -ка, *с.* Ум. отъ **дерево.**

Деревище, -ща, *с.* = **Дубовина.** Вх. Зн. 14.

Деревій, -вію, *м.* Раст.: а) Achilla Millefolium, деревей. *Мил.* 35. б) Hypericum perforatum. *Лв.* 99. См. **Бождеревок.**

Деревійний, -а, -е. Относящійся къ **деревію**.

Деревінь, -ні, *ж.* Деревянный части въ плугѣ. Каменец. у. См. **Деревня 4.**

Деревля, -лі, *ж.* = **Деревня 2.**

Деревляний, -а, -е = **Дерев'яний.**

Деревлянка, -ки, *ж.* = **Дерев'янка.** Ум. **Деревляночка.**

Деревник, -ку, *м.* Раст. Lonicera. Шух. І. 20. Achillea. Шух. І. 20. **— білий.** = **Деревій.** Шух. І. 21.

Деревня, -ні, *ж.* 1) *Лѣсъ*, деревья. 2) Срубленныя деревья, *лѣсъ для построекъ.* Чуб. VII. 377. *Отто ліс, — щоб же ви мені вирубали його!... — А ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить....* Рудч. Ск. *Недавно прислав мені деревні на повітку.* Левиц. Пов. 150. 3) Деревянный домъ. Гол. І. 191. *Оддай мене, брате, та за міщанина, бо у міщанина новая деревня, новая деревня, великая сем'я.* Мет. 281. 4) Съ удар. на послѣднемъ слогѣ: **деревня, ні = Деревінь.** *Я купив плуг, лишень саму деревню.* Каменец. у. Ум. **Деревенька.** *Чії бджоли на долині, мої в деревеньці.* Мет. 16.

Дерево, -ва, *с.* Дерево. *На похиле дерево і кози скачуть.* Ном. № 4076. *На один раз не зітнеш дерева.* Ном. № 5585. **Дерево загнати**. Занозить занозу. Харьк. г. **Боже дерево** = **Біждерево.** Вх. Пч. І. 8. **Сердешне дерево**. = **Сердешник 1.** Шух. [. 76. Ум. **Деревце, деревиченько, деревонько.** Грин. III. 185. АД. І. 38. Грин. III. 10.

Деревоклюй, -клюя, *м.* Дятелъ. Зміев. у.

Деревце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **дерево.** *Червоная калинонька, білеє деревце.* Мет. 64. 2) Часть плуга. 3) Свадебное деревцо. См. **Гільце.**

Дерев'яка, -ки, *ж.* 1) Отдѣльное дерево. *Уночі щось переносило луччі дерев'я у Антонів сад, уже одна тілько дерев'яка осталась.* Чуб. II. 424. 2) Кусокъ дерева, полѣно. Ум. **Дерев'ячка.**

Дерев'яний, -а, -е. 1) Деревянный. К. ЧР. 81. *Дерев'яна стіна.* Ком. II. 52. 2) Безчувственный. *Ой п'яна я, дерев'яна я.* Чуб. V. 1135.

Дерев'яник, -ка, *м.* Раст. Lonicera xylosteum. Вх. Уг. 236.

Дерев'яниця, -ці, *ж.* Деревяшка. *Ото з тієї пори він став ходить на дерев'яниці.* Чуб.

Дерев'яніти, -нію, -єш, *гл.* 1) Деревянѣть. 2) Твердѣть, дѣлаться нечувствительнымъ, коченѣть. *Вона почула, що дерев'яніє, холоне, що мороз розливається по всьому тілі.* Левиц. І. 496.

Дерев'янка, -ки, *ж.* 1) Деревяшка. *Сиканки мнуть, дерев'янки везуть, Мартин обертає, ніхто не угадає.* Ном., стр. 302, № 411. 2) Деревяжка, искусственная деревянная нога. *Я й покотивсь.... ще як не вбивсь, не знаю. Теперечки хоч плач — не плач, оттак, як бач, на дерев'янці шкандибаю.* Гліб. 28. *Я колись переганяв і вітра в полі, поки не зсадили з коня на дерев'янку.* Хата. 121.

Дерев'ячка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дерев'яка.**

Дерев'яччя, -чя, *с. соб.* Деревья. *Жел.*

Дереґуватий, -а, -е. Зубчатый? *Як отто мережку роблять, так роблять зубці, так отто воно дереґувате.* Луб. у. Слов. Д. Эварн.

Дереза, -зи, *ж.* 1) Раст. а) Caragana frutescens. б) Lycium barbarum. в) Lycopodium clavatum. ЗЮЗО. I. 115, 127. *А піди лишень наріж дерези на мітли.* Черном. 2) Назойливый человѣкъ. *Липне як дереза. Росплакалось дитя як дереза.* 3) Ссора. *Дереза в хату вкинулась.* НВолынск. у. Ум. **Дерезка, дерезонька.**

Дерезина, -ни, *ж.* Одинъ экземпляръ **дерези**.

Дерезка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дереза.**

Дерезовий, -а, -е. Изъ **дерез**ʼы, свойственный **дерез**ʼѣ.

Дерезонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **дереза.**

Дерен, -рну, *м.* Дернъ. Черк. у. *Зрівняв землю, покрив дерном, щоб ніхто не бачив, де полягли Гонти діти, голови козачі.* Шевч. 204.

Дерен, -рену, *м.* Раст. Кизилъ, Cornus mascula. Могилев. у.

Деренівка, -ки, *ж.* Кизилевая настойка. *Пили сикизку, деренівку.* Котл. Ен. IV. 32.

Деренка, -ки, *ж.* = **Дере́н** (дерево и плодъ). Угор.

Деренча́ння, -ня, *с.* Дребезжаніе.

Деренчати, -чу, -чиш, *гл.* 1) Дребезжать. Г. Барв. 26. 2) Жужжать. *Увійшов у омшівник, бжола тільки що чути деренчить, ну, ще жива.* Черниг. у.

Деренчливий, -а, -е. Дребезжащій.

Деренькотати, -кочу, -чеш, *гл.* = **Деренчати.** *Як розбитий горнець, то завше дереньконе.* Каменец. у.

Дереняк, -ку, *м.* = **Деренівка.** Могилев. у.

Дерес, -су, *м.* Раст. Горець, Polygonum.

Дересень, -сня, *м.* Раст. Polygonum minus. Вх. Пч. I. 12.

Дересовий, -а, -е. Изъ растенія горець.

Дересина, -ни, *ж.* Отдѣльный экземпляръ растенія горецъ. Ум. **Дересинка, дересинонька**.

Дереча, -чі, *ж.* Порода кислыхъ вишень. *Деречі по конотіпській, а по нашому довжикові ягоди.* Ном. № 14035.

Дереш, -ша, *м.* Чалая лошадь, чалый волъ.

Дерешуватий, -а, -е. 1) Чалый. НВолынск. у. 2) **Дерешуватий шлях**. Дорога, покрытая шероховатымъ съ дырами льдомъ. Черкас. у.

Де́ржава, -ви, *ж.* 1) Прочность, крѣпость. *Нащо продовбав таку велику дірку? Мало де́ржави буде,* т. е. вслѣдствіе большихъ размѣровъ дыры, окружающее ее дерево будетъ слишкомъ тонко и потому не прочно, не будетъ держать. То-же говорится о планкѣ, напр., если ее слишкомъ вытесать въ какомъ-либо мѣстѣ: тогда тамъ «*буде мало де́ржави*». Кременчуг. у. 2) Помѣстье; владѣнія. *Батько вмер, так він і зостався хазяїном на всій де́ржаві.* ЗОЮР. II. 61. 3) Чаще съ ударенiемъ на второмъ слогѣ. Государство. 4) Власть. *Хлоп у нас розуміє панську волю і силу не так, як тут, на сьому безлюдді. То була де́ржава, справді держава.* Хата. 139. *За твоєї де́ржави як буде — побачимо.* НВолынск. у.

Державець, -вця, *м.* Помѣщикъ; владѣтель. Хата, 135. *Городова ж козацька старши́на за коронного гетьмана, за старост, за державців і їх намісників і орандарів руку тягла.* К. ЧР. 10.

Державник, -ка, *м.* Государственный человѣкъ. К Дз. 172.

Державо, -ва, *ср.* То же, что и **держава 1**, а также вообще то, что помогаетъ держаться, удерживаться вмѣстѣ. *Нема соломі держава доброго, тим і сунеться з криші: треба притужити.* Волч. у.

Державський, -а, -е. Помѣщичій, владѣльческій. *А ворота у Череваня не простиї, а державськиї.* К. ЧР. 5.

Держак, -ка, *м.* 1) Рукоять, ручка; эфесъ; древко у метлы, видъ и пр. Мнж. 179. Шух. 224, 228. МУЕ. III. 30. *Подай держак од лопати свата привітати.* Лукаш. 133. 2) Нижняя часть кужівника. Шух. I. 307. Ум. **Держачок.** *Коло скрині лежав замок та держачок від простих ножиць, що овець стрижуть.* Екатер. у.

Держално, -на, *с.* Рукоятка, ручка. Ном. стр. 287. Мир. ХРВ. 9. У топора — топорище. Сим. 24.

Держало, -ла, *с.* = **Держално.** Ум. **Держальце.**

Держа́ння, -ня, *с.* 1) Держаніе. 2) Обладаніе, владѣніе.

Держанце, -ця, *с.* Ручка у ложки и т. п. *Уже Катруся ізломила у своїй ложечці держанце.*

Держати, -жу, -жиш, *гл.* 1) Держать. 2) Имѣть у себя, держать. *Нащо, мати, нащо, мати, собаки держати, коли паші сусідоньки уміють брехати.* Млр. л. сб. 68. 3) Содержать, держать въ извѣстномъ состояніи. *Держи відерце що-день біленьке, да й водицею повненьке.* Мет. 224. 4) Удерживать, держать. *Язиком що хоч кажи, а руки при собі держи.* Ном. № 3819. 5) Соблюдать, охранять, исполнять. *І рече Бог до Оврама: оце ж мусиш ти мій завіт держати.* К. Св. П. I. кн. Мус. XVII. 9. *Князя Вишневецькі держали православну віру.* Стор. М. Пр. 62. 6) Терпѣть, выносить. *Великі гріхи Бог держав.* 7) Останавливать бѣгущаго. *Держи злодія!* 8) Содержать въ арендѣ. *Він держить цю землю вже п'ятий рік.* 9) Содержать, держать. *Дівка Ориночка перевіз держала, святий вечір! Перевозила царів та панів, та отецьких синів.* Мет. 333. 10) Быть женатымъ на. *Іван держить Степанову сестру.* Борзенск. у. 11) **Держати гроші**. Имѣть чьи деньги на процентѣ. *Він держить гроші отії пані, та думка була затахлувати, так ні, віддав.* Лебед. у. 12) **Держати одказ**. Отвѣчать. *Я сам буду одказ держати.* МВ. I. 133. 13) **Держати страж**. Быть на часахъ. *Як стояли ми в Кийові, то я з другими страж держав.* ЗОЮР. I. 77. 14) **Держати у голові розум добрий**. Быть благоразумнымъ, разсудительнымъ. *Не потурай, дівчинонько, моїй розмовонці, держи сама розум добрий в своїй головонці. — Держала б я розум добрий да впустила в воду, не вповала на худобу, а на його вроду.* Мет. 83.

Держатися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) Держаться. 2) Придерживаться, держаться. *Держись берега!* Ном. № 3359. *Держися війська все середнього.* Чуб. III. 271. *Наперед не виривайся, ззаду не зоставайся, середини держись.* Ном. № 5862. *Держись за землю!* Ном. 6643. — **хати**. Бывать, быть дома. *Я для тебе недобрим був чоловіком: як не лежав, то ходив, або й хати не держався.* Св. Л. 97 — 98. *Дітвора й хати не держалась — розбрелись, хто куди попав.* Св. Л. 175. — **голови**. Удерживаться въ головѣ. *Антосьо слухав сю мову, а вона йому й голови не держалась.* Св. Л. 191. 3) Не отступать, не сдаваться, держаться. *Держись, козаче, отаманом будеш.* Ном. 4) Поддерживаться, имѣть опору. *Папи мужиками тільки й держуться.* 5) Находиться, пребывать. *Зімою риба держиться на дні.* Держатися купи. Быть вмѣстѣ. Таке, що й купи не держиться. Несообразность. *Вигадаєте таке, що й купи не держиться.* Левиц. Пов. 186.

Держачка, -ки, *ж.* Перила. Угор.

Держачок, -чка, *м.* Ум. отъ **держак.**

Держиво, -ва, *с.* Иждивеніе, содержаніе. *Мати живе на його держиві.*

Держівно, -на, *с.* 1) = **Держално.** Шух. І. 164, 214, 166. 2) Часть мотовила. Шух. І. 150. 3) Часть ботелева. Шух. І. 215. 4) = **Держак 2.** Шух. І. 148.

Держкий, -а, -е. 1) Цѣпкій, липкій. *Глина держка, добра для муру.* Міус. окр. 2) Стойкій, устойчивый; о суднѣ также: поднимающій много грузу. *Це держкий човен: хоч би ми й усі посідали, то здержить.* Харьк. г.

Дерзкий, -а, -е. Упругій, жесткій. *Трава дерзка, трудно тепер її косити.* Сквир. у.

Дерилюд, -да, *м.* Обдиратель, грабитель. Рк. Левиц.

Деринник, -ка, *м.* Раст. Rubus caesius. Лв. 101.

Дерихвіст, -хвоста, *м.* Хвастунъ, задира, фатъ. Сквир. у.

Дерізний, -а, -е. Задеристый.

Дерій, -рія, *м.* 1) = **Дерун.** *Бога роди! І в Харькові в палаті добрі дерії.* Харьк. 2) Напильникъ. Черном. 3) Тотъ, который деретъ овечью шерсть.

Деріння, -ня, *с.* Рваніе. НВолын. у.

Деркач, -ча, *м.* 1) Коростель (птица). Rallus crex. *А в очереті та деркач дере, пусти, мати, на юлицю, бо аж плач бере.* Лавр. 32. 2) Вѣникъ безъ листьевъ, голикъ. *Баба вловила, в міх положила, деркачем била.* Ном. № 9627. 3) Названіе вола тонкаго и высокого, съ подтянутымъ животомъ. КС. 1898. VII. 46. 4) Трещетка вѣтряная или ручная для спугиванія птицъ въ огородѣ или саду. Части ручн. **деркача**: **пальки, карбований валок, фіст**. Шух. І. 112, 166, 167. 5) Родъ игры съ трещеткой. Ив. 43. Ум. **Деркачик.**

Деркача́, -ча́ти, *с.* Птенецъ коростель. Ум. **Деркачатко, деркачаточко.**

Деркачик, -ка, *м.* Ум. отъ **деркач.**

Деркачиня, -няти, *с.* = **Деркача.**

Деркачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Истираться (о вѣникѣ). *Уже віник деркачиться.*

Деркий, -а, -е. Шероховатый. Вх. Зн. 14.

Деркотіти, -кочу, -чеш, *гл.* Издавать звукъ дер-дер. *Деркач деркоче. Колесо в возі деркоче. Деркотіли деркачі.* Стор. МПр. 2.

Дерни́на, -ни, *ж.* Кусокъ дерна. Стор. МПр. 111. *Неси оці дві дернині.* Кіев.

Дернинння, -ня, *с.* 1) Мѣсто, поросшее дерномъ. 2) Торфъ. Черкас. у.

Дерниця, -ці, *ж.* 1) Четвероугольникъ вырѣзаннаго для корма маленькихъ гусей дерна. 2) Доска. *Ой і казав пан Каньовський дерниць накупити, молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428.

Дерновий, -а, -е. Выложенный дерномъ.

Дернувати, -ную, -єш, *гл.* Обшивать дерномъ, выкладывать дерномъ. Рк. Левиц.

Дернути, -ну, -неш, *гл.* одн. в. отъ **дерти**. 1) Рвануть. 2) Взять лишнее. *Мусили вдаватись до сусідських попів. А чужий панотець, як чужий пан, як дерне, то аж пальці знати.* Св. Л. 126. 3) Сильно побѣжать. *Насилу живий вирвався! Як дерне!...* Рудч. Ск. І. 3.

Дернюка, -ки, *ж.* = **Дернина.** НВолын. у.

Дерня, -ні, *ж.* = **Дернина.**

Деронути, -ну, -неш, *гл.* = **Дернути.** *Як схоплю борону, та за ним дерону.* Харьк. г.

Деррина, -ни, *ж.* Въ Херсонской и Екатеринославской губ. выраженіе для означенія кустарниковъ, состоящихъ изъ терновника, боярышника, шиповника и ежевики. Закр.

Дерти, деру, -реш, *гл.* 1) Разрывать на части, драть. *Так дере одежу що страх.* Харьк. у. 2) Сдирать, срывать. *З одного вола двох шкур не деруть.* Ном. № 7472. 3) Грабить. *Гайдамаки дерли народ років, може, з десять, аж мандебурія стала.* ЗОЮР. 135. 4) Требовать лишнее; брать взятки. *У поліції деруть і тепер так, як дерли і перше.* 5) Драть, царапать. *Проханий кусок горло дере.* Ном. 6) **Дерти горобців, ластовенят** и пр. Разорять гнѣзда воробьевъ, ласточекъ и пр. *А ти б хотів, щоб інститутки горобців дерли та учились мужичих казок?* Левиц. Пов. 151. 7) **Дерти горло**. Сильно кричать. 8) **Дерти крупи**. а) Превращать зерно въ крупу посредствомъ жерноововъ. б) Рождественская игра. О. 1862. lV. 87. 9) **Деркач дере.** Коростель кричитъ. 10) **Дерти очі**. Лѣзть въ глаза. *Як сниться хто з померших, то треба на часточку дати, щоб очей не дерло.* Ном. № 287. 11) **Дерти пір'я**. Обрывать бородки перьевъ. *Усю зіму пір'я дерла — так надокучило, за те подушки м'які будуть.* Васильк. у. 12) Обдирать кору деревьевъ. *Лика дерти. Ой як підемо у щирі бори да берестоньку дерти.* Мет. 466. 13) **Дерти голову**. Задирать, поднимать голову. (Кінь) *дере вгору головоньку.* Нп. 14) — **вовну**. Чесать шерсть щеткой съ проволочными крючками. Вас. 152. 15) — **мур**. Приходить въ отчаяніе. *Мати мур дере, в землю вбивається: «Утопила я й твою, й свою головоньку».* Г. Барв. 264. 16) Бѣжать сильно. *Я берегом деру.* Г. Барв. 314.

Дертися, -деруся, -решся, *гл.* 1) Разрываться на части, рваться, драться. *У матері пазуха дереться дітям ховаючи, а в дітей пазуха дереться од матері ховаючи.* Ном. № 9225. 2) Карабкаться. *Дереться на стіну.* Васильк. у. *Дратися на гору.* Мет. 167. 3) О кошкѣ: царапаться. *Кішка на мішок дереться — на вітер.* Грин. I. 11.

Дертиця, -ці, *ж.* 1) = **Драниця.** 2) = **Тертиця.**

Дертичний, -а, -е. 1) Изъ драницы. 2) Дощаной.

Дерть, -ти, *ж.* Крупно смолотая мука для корма скота. Мнж. 166. *Сіль дають у нас вівцям весною раннею, мішають з борошном, або дертю з ярого жита, а як нема, то й озиме жито годиться.* О. 1862. V. Кух. 35.

Дертяний, -а, -е. Изъ **дерт**'и.

Дерун, -на, *м.* 1) Грабитель. *Піп-дерун дере і з живого, і з мертвого.* Чуб. *То такий дерун, що з Христа зняв би.* Ном. № 7409. 2) Взяточникъ. 3) Чесальщикъ шерсти. Вас. 152. Ум. **Дерунець.** Чуб. V. 1164.

Деручкий, -а, -е. Умѣющій ловко вскарабкиваться. Константиногр. у.

Дерчак, -ка, *м.* Насѣкомое изъ породы кузнечиковъ.

Дерчання, -ня, *с.* Дребезжаніе. Харьк.

Дерчати, -чу, -чиш, *гл.* Дребезжать, трещать. Харьк.

Дерюга, -ги, *ж.* = **Дерга.** *Пропила дерюгу на Мусійову наругу, а Мусій кучеряв та дерюгу викупляв.* Ном. № 12553.

Деряба, -би, *м.* Пт. Соя, Corvus glandarius. Ум. **Дерябонька.**

Дерябка, -ки, *м.* Раст. Подмаренникъ, Galium aparine.

Дерябонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **деряба.**

Десбіч, *нар.* По правую сторону. Закр.

Десбічний, -а, -е. Направо лежащій. Желех.

Десна, -ни, *ж.* Десница, правая рука. *Не дарма звав її своєю десною.* Стор. МПр. 97.

Десний, -а, -е. Правый.

Деспот, -та, *м.* Деспоть. *Вони брати і християне, а ти собака, людоїд, деспот скажений.* Шевч. 606.

Деспотизм, -му, *м.* Деспотизмъ. Левиц. Пов. 12, 67.

Деспотичний, -а, -е. Деспотическій. *Натура.... груба, дика й дуже деспотична.* Левиц. Пов. 7.

Деспоцтво, -ва, *с.* Деспотизмъ. К. Кр. 17, 31. К. XII. 10. *Біда, як дика сила деспоцтва та викличе з пекла дику силу рабства.* К. XII. 39.

Десь, *нар.* 1) Гдѣ-то; куда-то; откуда-то. *Десь моя дитина на чужій стороні, та нема од неї вісти.* Нп. *Смерть з морозом танцювала, танцювала і співала, і за море десь почвалала.* Чуб. III. 180. *Ой берегом плавала лебедочка з лебедем. Десь ся взяла чорнявая воду брати, взяла тії лебедята заганяти.* Чуб. V. 7. 2) Вѣроятно, должно быть.*Десь ти мене, моя мати, в церкву не носила, що ти мені, моя мати, долі не впросила.* Млр. л. сб. 313. *Йому десь кислиці сняться.* Ном. № 8795. *Що то десь розумний!* Кв. *Батьку козацький! десь ти сам боїшся і нас козаків страшишся.* Макс. (1849) 45. *Ой, татоньку, мій голубчику, десь я тобі да докучила.* Мет. 155. 3) **Десь-то**. Вѣроятно. *Ангели десь-то, не люде, засвітили так всюди.* Чуб. III. 329.

Десь-инде, *нар.* Гдѣ-то въ другомъ мѣстѣ. *Десь-инде живе, і не побачиш її.* Сим.

Десь-не-десь, *нар.* 1) = **Де-не-де.** *Чисте місце, тільки десь-не-десь поростицювані вишеньки та квітки.* Сим. 202. 2) Гдѣ-то. *Десь-не-десь є на чистому полі, на роздоллі криниця води.* ЗОЮР. II. 53.

Деся, *нар.* Гдѣ ни, откуда ни. *Деся взялася да із моря синя хвиля.* Мет. 101.

Десятеро, *чис.* Десять душъ, штукъ. К. Св. П. I. кн. М. XVIII. 32. **У-десятеро**. Десятерицею, въ десять разъ. *У-десятеро їм відплатимо за наші біди.* Сніп. 48. *Може в-десятеро більш, ніж вони були винуваті.* ЗОЮР. I. 285.

Десятий, -а, -е, *чис.* Десятый. **Через десяте-п'яте**. Съ пропусками. Ном. № 7536.

Десятина, -ни, ж. 1) Десятая часть. *Тоді Оврам дав йому* (Мельхиседекові) *десятину з усього.* К. Св. П. *Ви даєте десятину з м'яти.* Єв. Л. XI. 42. 2) Десятина, мѣра земли — 2400 кв. саж. Стор. I. 20. Ком. I. 1. Ум. **Десятинка.**

Десятинець, -нця, *м.* Крестьянинъ обрабатывающій чужую землю по договору отъ десятины. Херс.

Десятинка, -ки, ж. Ум. отъ **десятина.**

Десятинний, -а, -е. Относящійся къ **десятин**'ѣ. **Десятинний мед**. Десятая часть съ продаваемаго меда. Закр.

Десятинський, -а, -е. Принадлежащій **десятинцю**.

Десятка, -ки, *ж.* 1) Десятка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 2) Полотно въ десять пасмъ. Чуб. VII. 408. 3) Талька пряжи для сѣтей въ 10 пасмъ. Вас. 187. 4) При счетѣ денегъ: а) 10 копѣекъ. О. 1862. II. 42. б) 10 рублей (преимущ. въ одной ассигнаціи или монетѣ). *Піди да зароби десятку, дак і будемо держати, буде защо й поховати* Г. Барв. 508. 5) Кучка въ десять сноповъ. Рк. Левиц.

Десятковий, -а, -е. Десятичный.

Десятник, -ка, *м.* 1) Десятникъ. 2) Десятскій, помощникъ старосты въ деревняхъ. Стор. I. 92. *А десятник до мене ні разу не заходив і не загадував об подушному.* Кв. 3) Десятка трефъ при игрѣ въ цигана. КС. 1887. VI. Ум. **Десятничок**. 466.

Десятниківна, -ни, *ж.* Дочь десятника.

Десятникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть десятникомъ.

Десятницький, -а, -е. Принадлежащій десятнику.

Десятничка, -ки, *ж.* Жена десятника.

Десятничок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **десятник.** 2) Монета въ 10 коп. *А сіртук у бідолахи.... — кожний ґудзик иначий.... той як десятничок завбільшки, а другий більш гривні.* Св. Л. 168. Рудан. I. 81.

Десяток, -тку, *м.* 1) Десятокъ, десять штукъ. *Скільки б їх у неї не було, чи десятком Бог благословив, чи тілько одним-одно, для неї рівні.* Кв. I. 155. 2) Десять человѣкъ, состоящихъ подъ надзоромъ одного выборного десятника, десятокъ. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467. Ум. **Десяточок.**

Десятоліта, -літ, *с. мн.* Десятилѣтній возрастъ. Встрѣчено у МВ. *На десятолітях взяли мене в двір.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Десятолітній, -я, -є. Десятилѣтній. *Збагатилось* (козацтво) *за десятолітню війну з ляхами.* К. ЧР. 4.

Десятоліття, -тя, *с.* Десятилѣтіе. Желех.

Десятострунний, -а, -е. Десятиструнный. *У псалтирь десятострунний та у гуслі вигравати.* К. Псал. 214.

Десяточок, -чка. Ум. отъ **десяток.**

Десятчаний, -а, -е. Изъ холста въ 10 пасмъ. Аф. 375.

Десятчина, -ни, *ж.* = **Десятина 1.** Ум. **Десятчинка.**

Десять, -ти и -тьох, *чис.* Десять. *Один дурень камінь у воду кине, а десять розумних не витягне.* Ном. № 6178. *Журбані ввечері оголошувались десятьма вулицями.* Левиц. Пов. 174. *Десятома рублями не одбудеш весілля.* НВолын. у.

Де-хто, *мѣст.* Кой-кто; нѣкоторые. *Не стало й Богдана! Як віл під ярмом схилилась громада од Божої кари, і плакали де-хто.* Млр. л. сб. 51. *От трошки згодом вернулись до Бруса де-хто і посідали край його.* Кв. *Так він не стерпів, позбірав де-кого та й учинив проти ляхів трівогу.* Сніп.

Де-чий, -чия, -чиє, *мѣст.* Кой-чей.

Дешевий, -а, -е. Дешевый. *Дешева рибка, погана юшка.* Ном. № 10535. **Дешева**. Простая водка. **Піти на дешеву**. Отправиться въ кабакъ. *Лакей раз пішов на дешеву та й каже: «От я буду танцювати».* Рудч. Ск. I. 215. Ум. **Дешевенький и дешеве(і)сенький, -а, -е.** *Було й пиво кабацьке, таке дешевеньке для всякого росходу.* Кв.

Дешевина, -ни, *ж.* = **Дешевня.**

Дешевити, -влю, -виш, *гл.* Дешевить кого, что.

Дешевінь, -ні, *ж.* = **Дешевня.** Херс. у.

Дешевість, -вости, *ж.* = **Дешевня.**

Дешеві́ти, -ві́ю, -єш, *гл.* Дешевѣть, становиться дешевымъ.

Дешевня, -ні, *ж.* Дешевизна. *Тоді була дешевня, а тепер дорожнета.* Харьк.

Дешево, *нар.* Дешево. Ум. **Дешевенько.**

Дешевшати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться дешевле. Харьк. *Коні дешевшають, не поведу свого на ярмарок.* Черниг. у.

Дешевше, *нар.* Сравн. ст. отъ **дешево**. Дешевле.

Дешевший, -а, -е. Сравн. ст. отъ **дешевий**. Болѣе дешевый. *Та коли б же то шукати, де хліб дешевший.* Кв. II. 22.

Дешперува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Отчаяваться. Закр.

Дешпіт, -поту, *м.* Дебошъ, скандалъ. *Удався моторний на всякий дешпіт.* Полт. *Аби йому погуляти та поспівати, наробити дешпоту.* Мир. ХРВ. 348.

Дещиця, -ці, *ж.* Кой-что, нѣчто. О. 1861. XI. Кух. 23. *От ми хочемо росказати дещицю про місяць.* Дещо. 59. *Не вважайте собі на те, що ми невидющі люде, письма не читаємо, а й ми собі дещицю знаємо.* Екатериносл. г.

Дещо, *мњст.* Кой-что, нѣчто. *Я маю дещо братові переслати.* МВ. I. 28. *В селі довго говорили дечого багато.* Шевч. 74. *Погомоніли де про що і роз'їхались.* Хата.

Деяк, *нар.* Кой-какъ. *Торік ще деяк жили, а тепера й овсі без хліба зостанемось.* Екатерин. г.

Деякий, -а, -е. Кой-какой, нѣкоторый. *Инший легко робить та хороше ходить; а деякий робить, то й піт крівавий його 'бливає, нічого не має.* Ном. № 1691. *Забравши деяких троянців, осмалених як гиря ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. *Сонечко позлизує сніг де з яких горбиків на піску.* Кв.

Дє, *меж.* Восклицаніе, которымъ останавливаютъ бодающагося вола. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Дєдик, -ка, *м.* Ум. отъ **дєдьо.**

Дєдина, -ни, *ж.* Село. *Ніде Марта, піде на другу дедину.* Гол. IV.

Дєдьо, -дя, *м.* Отецъ. Ум. **Дедик.** *Ой прийшла я до дєдика, дай но, дєдю, воли.* Гол. III. 378.

Дж! *меж.*, выражающее звукъ отъ взмахиванія розгой, хлыстомъ.

Джа! *меж.* 1) Цыцъ! Смирно! *Їжте, гості, а ви, діти, джа!* 2) Подражаніе звуку розги при ударѣ, а потому употребляется въ разговорѣ съ дѣтьми въ значеніи удара розгой. Аф. 376.

Джаворок, -рка, джаворонок, -нка, *м.* = **Жайворонок.** Вх. *Лем.* 409.

Джавур, -ра, *м.* Гяуръ. К. МБ. X. 10. К. Бай. 149.

Джарка, -ки, *ж.* = **Чарка.** *А я йому джарку вина, меду дві.* Гол. II. 579.

Джбан, -ну, *м.* Жбанъ. *Червоної міді джбан.... зостав на варенуху.* Г. Барв. 179. *Хоч на мені жупан дран, єсть у мене грошей джбан.* Млр. *л.* сб. 254.

Джвякати, -каю, -єш, одн. в. джвякнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Чавкать. 2) Ударить сильно. *Я його як джвякнув!...* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джвякнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Упасть сильно, хлопнуться, удариться при паденіи. *Оце так джвякнулась, трохи кісток усіх не поламала.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джгут, -та, *м.* 1) Платокъ или что нибудь другое свернутое на подобіе веревки, жгутъ. Макс. (1849. 60. 2) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 471. *Гуляти у джгута.* Ум. **Джгуток.**

Джгутовий, -а, -е. Жгутовый.

Джгуток, -тка, *м.* Ум. отъ **джгут.**

ʼДже, *нар.* сокращ. изъ адже. Вѣдь. Употр. преимущественно послѣ а: *Та ʼдже ж у старого Лемішки є брат.* Левиц. Пов. 329.

Джегерь, -ря, *м.* Хватъ, щеголь. Харьк. (А. Павловъ).

Джегерелі, -ль, *ж. мн.* = **Джереґелі.** *Джегерелі і дрібушки ще не поросплітались, тільки довга коса... позлипалась запеклою кровʼю.* Стор. МПр. 9.

Джеджелуха, -хи, *ж.* = **Дженджеруха.** *Е, у неї в хаті там так чисто та славно. Вона така джеджелуха, що на все село.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джеджора, -ри, *ж.* Соя, сойка, Corvus glandarius. Вх. Зн. 14.

Джеджулитися, -люся, -лишся, *гл.* Кокетничать, хорошиться.

Дженгалити, -лю, -лиш, *гл.* Кусать (о комарахъ). *Об спасівці не можна через мухи заснуть, бо дуже кусаються, а тепер через бісової віри комарі: так дженгалять — аж-аж-аж!* Конотоп. у.

Дженджерува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* ? *А що, поїзд скоро піде? — Е, ні, не скоро. — А то ж якийсь біга. — Та то він дженджерує.* (Говорилось о маневрировавшемъ поѣздѣ). Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Дженджеруха, -хи, *ж.* Чистуха, щеголиха, франтиха. *Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, там орала дженджеруха воликом чорненьким.* Чуб. V. 1112.

Дженджик, -ка, *м.* Франтикъ, щеголь. *Чортів дженджик.* Ном. № 3556.

Дженджуристий, -а, -е. Щеголеватый, кокетливый. *Цур тобі, пек тобі, яка дженджуриста: я купив їй личман, ще хоче й намиста.* Чуб. V. 105.

Дженчик, -ка, *м.* Насѣк. = **Дрік.** Мнж. 178.

Джер, -ру, *м.* Пойло. Закр.

Джерга, -ги, *ж.* То же, что и запаска, но изъ неокрашенной шерстяной ткани натуральнаго цвѣта. Вас. 171. См. **Дерга.**

Джерґа, -ґи, *ж.* Родъ подушки. *Ослін чи ліжко застелені постелею: сіном, ліжниками, а в головах є джерґа* (підклад з ліжника або сіна). Шух. І. 98.

Джерґати, -ґаю, -єш, *гл.* Болтать, поговаривать. *Почали вже люде джерґати, що то він сам підпалив хату.* Волч. у.

Джерґіт, -ґоту, *м.* 1) Сильное щебетаніе птицъ. 2) Быстрый и крикливый разговоръ на непонятномъ языкѣ (о евреяхъ, напр.).

Джерґотати, -ґочу, -чеш, джерґотіти, -ґочу, -тиш, *гл.* 1) Сильно щебетать, чирикать. *Щебечуть і джерґотять пташки, та шурхають ящірки в траві.* МВ. І. 156. Также о крикѣ гусей. См. **Джеркотати.** 2) Говорить на непонятномъ для слушателя языкѣ.

Джерґотня, -ні, *ж.* = **Джерґіт.** *Жидівська джерґотня.* К. Псал. 15.

Джереґеля, -лі, *ж.* 1) Коса на головѣ, сложенная вѣнкомъ. Котл. Ен. Словарь 8. Сплетенная изъ трехъ полосъ коса. Вас. 204. Встрѣчается преимущ. во *мн. ч. Тут заплітали джереґелі, дробушечки на головах.* Котл. Ен.

Джереластий, -а, -е = **Джерелатий.** *Киплять меди по кубках джереластих.* К. МБ. II. 123.

Джерелатий, -а, -е. Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. К. ЦН. 246. *І заревли тоді гармати джерелаті.* К. Дз. 70. См. **Жерелатий.**

Джерело, -ла, *с.* 1) Источникъ, родникъ. ключъ. *У сей день роздзявились усі джерела в безодні і повідчинялись небесні хлябі.* К. Св. П. І. кн. М. VII. 11. 2) Кипящая ключемъ

вода, кипень. *У горщицу вгору джерело вискакує, як наче вода у криниці.* Волч. у. 3) Жерло. *Джерело гармати.* 4) Кратеръ вулкана. Ум. **Джерельце.**

Джереловий, -а, -е. Относящійся къ джерелу.

Джерельний, -а, -е. Ключевой. *Е! у цій криниці була славна джерельна вода; та серед літку така холодна, що й губами не доторкнешся.* Харьк. г. Лебед. у.

Джерельце, -ця, *с.* Ум. отъ **джерело.**

Джереляний, -а, -е = Джерельний. *Джереляна вода здоровша, ніж річна.* Харьк. у.

Джерелястий, -а, -е. Богатый источниками, родниками. *Джерелястий, криничастий ставок.* Г. Барв. 136.

Джеркота́ння, -ня, *с.* = **Джерґіт.** *Птаства джеркотання.* К. Дз. 214.

Джеркотати, -кочу, -чеш, джеркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Джерґотати.** *Яка мальована та штучна птиця! вертиться, джеркотить, по дереву скака.* Греб. 391. Грин. II. 340. *Все тямлють, джеркотять, як гуси по німецьки.* Греб. 388. *Жиди джеркочуть тілько та дурять людей хрещених.* Стор. МПр. 170. Греб. 367. К. Дз. 147.

Джерло, -ла, *с.* = **Джерело.** *А в сій горласі, глянь, грязюка ущерть джерло сповнила.* Черномор.

Джермала, -мал, *ж. мн.* Щипчики, которыми чабаны вычищаютъ червей у овецъ. О. 1862. V. Кух. 37. *Чабани мусять за сим пильнувати: черву витягають джермалами, засипають ранку синім каменем і мажуть дьогтем, щоб муха не сідала.* Кух. (О. 1862. V. 33).

Джермари, -рів, *с. м. мн.* = **Джермала.**

Джермелити, -лю, -лиш, *гл.* Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ **джермел.**

Джермелитися, -люся, -лишся, *гл.* Очищаться отъ червей въ ранахъ **джермелами.**

Джермело, -ла, *с.* = **Джермала.** Иногда только во *мн. ч.* **джермела**. Ум. **Джермельце.**

Джермелувати, -лую, -єш, *гл.* Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ **джермел.**

Джермельце, -ця, *с.* Ум. отъ **джермело.**

Джеря, -рі, *ж.* = **Джер.**

Джємори, *мн.* Густой кустарникъ. *Воли пасуться низом.... джєморами, — гущавинами з корчів.* Шух. I. 211.

Джигало, -ла, *с.* = **Джоґан.** Черк. у.

Джигати, -гаю, -єш, одн. в. джигнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Хлестать, хлестнуть, ударять, ударить розгами. 2) Кусать, куснуть (о насѣкомыхъ).

Джигатися, -гаюся, -єшся, *гл.* 1) Биться розгой. 2) Кусаться (о насѣкомыхъ).

Джигнути. См. **Джигати.**

Джигонути, -ну, -неш, *гл.* 1) Сильно хлестнуть, ударить. 2) Сильно ужалить. *Дрік як джигоне ту кобилу.* Мнж. 56. *Джигонула здорово гадюка.* Харьк. у.

Джиґ! *меж.,* выражающее звукъ, происходящій при взмахѣ розгами или хлыстомъ. *Джиґ, Марушка, з перцем юшка.* Ном. № 6380.

Джиґавка, -ки, *ж.* Родъ мухи, сильно жалящей. *Джиґавка або спасівська муха.*

Джиґели, -ґел, *ж. мн.* **Ляжки.**

Джиґиря, -рі, *ж.* Горло съ легкими и печенью у овцы. О. 1862. V. Кух. 37.

Джиґра, -ри, *ж.* Ржавчина.

Джиґун, -на, *м.* 1) Повѣса; ловеласъ. *Ой джиґуне, джиґуне, який ти ледащо.* Лавр. 61. *Ой джиґун, джиґун, джиґунець, який гарний молодець.* Чуб. V. 1125. 2) Родъ кушанья изъ **сирівцю**. О. 1862. VI. 43. *Зварила мені мати джиґуна, наївсь, та все пити хочеться.* О. 1862. VI. 43. 3) = **Джоґан.** Св. Л. 40. Ум. **Джиґунець.** Чуб. V. 1125.

Джиґуха, -хи, *ж.* 1) Все хлещущее или жалящее: розга, кнутъ, насѣкомое. 2) Раст. Крапива, Urtica dioica. Черниг. г. Ум. **Джиґушка.** *Пужка-джиґушка, — вставай, дівка Марушка.* Ном. № 11341.

Джиджулити, -лю, -лиш, *гл.* = **Чепурити.** *Джиджулити хату.* Сим. 185.

Джиджулитися, -люся, -лишся, *гл.* = **Джиджуритися.** Ном. № 11177.

Джиджулуха, -хи, *ж.* = **Джиджуруха.** Сим. 182.

Джиджуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Принаряживаться, кокетничать.

Джиджуруха, -хи, *ж.* Кокетка, франтиха. См. **Чепуруха.**

Джижчати, -чу, -чиш, *гл.* Жужжать. *Летять яничари на конях скажених. Як бджоли джижчать їх кулі.* Морд. (Млр. л. сб. 89).

Джиле! *меж.* Крикъ на собакъ въ Черноморіи.

Джинджигилястий, -а, -е. Кокетливый, вертлявый, франтоватый.

Джинджор, -ру, *м.* и **джинджора, -ри,** *ж.* Раст. Gentianae. Лв. 99.

Джинджуристий, -а, -е. Кокетливый, франтовской.

Джирчати, -чу, -чиш, *гл.* Дребезжать. *А голос такий у його був, як з бочки, аж вікна джирчать.* Стор. I. 131.

Джіворонок, -нка, *м.* Пт. Coracias garrula. Шух. I. 23.

Джінджура, -ри, *ж.* = **Джинджор.** Вх. Зн. 14.

Джміль, -меля, *м.* Насѣк. Шмель. Bombus apis terrestris. **Джмелів слухати**. Лежать отъ удара кулакомъ и пр. *Дав йому лупня добре — довго буде джмелів слухати.* Ном. № 3986. См. **Чміль.**

Джоболда, -ди, *ж.* ? *Ач, як сторчака дивиться! Хоч би він коли небудь по людськи подивився на тебе, або посидів з тобою, чи погомонів би то там, — тільки й зна, куди б повіяться, куди б швидче побрести. Ні, не в батька покійного він удавсь, — це якась джоболда.* Екатериносл.

Джоґан, -на, *м.* Палка съ желѣзнымъ наконечникомъ, употребляющаяся при бѣганіи на нартах (родъ коньковъ). Св. Л. 40.

Джойка, -ки, *ж.* Ум. отъ **джоя.**

Джолґонути, -ну, -неш, *гл.* = **Джигонути.** *От одна* (оса) *як джолґоне його.* Мнж. 113.

Джоло, -ла, *с.* Жало. Борз. у.

Джоломія, -мії, *ж.* Свирѣль. См. **Жоломійка.** *Грає в джоломію.* ЗЮЗО. I. Вересай, 35.

Джолонка, -ки, *ж.* Дятелъ. Чуб. VII. 575.

Джонва, -ви, *ж.* Дятелъ. Вх. Зн. 14. См. **Жонва, І. Жовна.**

Джорелистий, -а, -е. Богатый источниками.

Джорелитися, -люся, -лишся, *гл.* Бить ключемъ, струиться.

Джорело, -ла, *с.* и пр. = **Джерело и пр.**

Джоя, джої, *ж.* = **Джеджора.** Ум. **Джойка.** Вх. Зн. 14.

Джуґан, -на, *м.* = **Джоґан.**

Джуґля, -лі, *ж.* Зимняя шапка. Вх. Зн. 14.

Джуклити, -клю, -лиш, *гл.* Жадно пить. *Оце риби наївся, а потім джуклив, джуклив воду.* Кіевск. у.

Джулий, -а, -е. Безухій. *Джулі вівці.* О. 1862. V. Кух. 37.

Джумак, -ка, *м.* = **Чумак.** Чуб. I. 178.

Джумачиха, -хи, *ж.* Жена чумака. Рудч. Чп. 122.

Джумига, -ги, *ж.* Осадокъ на днѣ со суда съ водой, на днѣ самовара. *Вже нема води в самоварі, на дні сама джумига.*

Джумиха, -хи, *ж.* = **Джумачиха.** *Пішов джумак топитися, а джумиха дивитися.* Чуб. I. 178.

Джунджовий, -а, -е. ? *Божая Мати в полозі лежит, в полозі лежит, сина повиваю: ей повивачойки з самого злота, а пеленочки та джунджові.* Гол. II. 39.

Джупельце, -ця, *с.* Ум. отъ **джупло.**

Джупло, -ла, *с.* Дырочка въ чемъ нибудь мягкомъ. Ум. **Джупельце.** Аф. 376.

Джур, -ру, *м.* Кушанье: непросѣянную овсяную муку разводятъ водой и ставятъ на ночь, что-бы вскисло, затѣмъ варять и ѣдятъ съ коноплянымъ масломъ. НВолын. у. КС. 1885. VII. 419, 1889. VII. 43. Kolb. I. 52. *Баламутна вода як кисіль, як джур.* Ном. № 12420.

Джура, -ри, *м.* Козацкій слуга-товарищъ, оруженосецъ, ходившій вмѣстѣ съ козакомъ въ походы и битвы. *Тоді ж то не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькії, що наш пан гетьман Хмельницький.... задумав.* Мет. 391. *Ой сідлай, джуро, ой сідлай, малий, мені буланого, собі ж сідлай другого — гнідого старого.* Мет. 401. *Ой як оглянеться та Перебийніс на джуру малого, й аж кладе* (= бьетъ враговъ) *джура, кладе малий ще лучче від його.* Мет. См. **Чура.** Ум. **Джуронька.**

Джурґа, -ґи, *ж.* Множество (людей, скота на дорогѣ). Шух. I. 84.

Джурджя, -жі, *ж.* Муть, густая мутная жидкость. Мнж. 179.

Джуронька, -ки, *м.* Ум. отъ **джура.**

Джурчати, -чу, -чиш, *гл.* = **Дзюрчати.** *А між юрами тими узенька річка прозора й глибока джурчить.* МВ. II. 74.

Джусь! *меж.* Прочь!

Джут, -та, *м.* = **Джгут.** Котл. Ен. I. 23.

Джуфо, -фа, *м.* Парень, хорошо играющій на губахъ. Шух. I. 33.

Джяворонок, -нка, *м.* = **Жайворонок.** Вх. Пч. II. 8.

Дзбан, -ну, *м.* = **Джбан.** *У мене грошів дзбан.* Чуб. V. 920.

Дзбанок, -нку, *м.* Банкъ. *Біда велика в тім; що немає дзбанків для позички, де б можна було у всяку пору без великого клопоту і на малий процент позичать гроші.* Осн. 1861. VIII. 89.

Дзеніння, -ня, *с.* Звукъ (звенящій). *Мелодії лилися як сльози, то тихо, тихо, що разом заливали всю залу й сповняли її дзенінням гарного рояля.* Левиц. Пов. 264.

Дзеніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) Звенѣть, звучать. *Тілько дзеніло шкло у вікнах.* МВ. I. 132. *Голос дзенить.* МВ. I. 110. *Чи буде лад, чи не буде: в якому у мене усі дзенить?* Ном. № 13397. 2) Жужжать. *Дзенять трутні.* Черкас. у.

Дзенкач, -ча, *м.* Пт. Зеленушка, Fringilla chloris. Вх. Пч. II. 10.

Дзенячий, -а, -е. Звенящій, звонкій. *Чутно її голосок дзенячий.* МВ. I. 97.

Дзвизнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Взвизгнуть. *Він улучив камінцем у собаку, а та аж дзвизнула.* 2) Ударить. *Як дзвизну тебе, так перекотишся не раз.*

Дзвізчати, -чу, -чиш, *гл.* Жужжать (о пчелахъ, стрѣлахъ, волчкахъ и пр.).

Дзвін, дзвону, *м.* 1) Колоколъ. *Бубонів, як міський дзвін.* МВ. I. 105. *У неділю рано задзвонили в дзвони.* Мет. 95. 2) Звонъ. **Дати на дзвони**. См. **Давати.** 3) Родъ дѣтской игры. О. 1861. XI. Св. 37. 4) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 37. Ум. **Дзвінок, дзвоник.**

Дзвінець, -нця, *ж.* Раст. Rhinantus minor и R. major. Вх. Пч. I. 12. Шух. I. 20.

Дзвіниця, -ці, *ж.* 1) Колокольня. *Як в Кийові на дзвіниці черні в дзвони дзвонять, так в Полтаві перекупки на місті гуторять.* Ном. № 13445. 2) = **Вежа 3.** Гол. I. Объясн. къ рис. 21. О. 1861. XI; Св. 36. Ум. **Дзвіничка.**

Дзвіничний, -а, -е. Относящійся къ колокольнѣ. *Дзвіничний хрест.* Васильк. у.

Дзвінка, -ки, *ж.* Бубновая масть въ картахъ. КС. 1887, VI. 463. **Йому дзвінка світить**. Ему везетъ.

Дзвінкий, -а, -е. Звонкій, звучный. *Горщик дзвінкий.* Черкас. у. *Голос дзвінкий.* Черкас. у. *Дзвінкий регіт такий чути, що пит і роскочується.* МВ. II. 182.

Дзвінковий, -а, -е. Бубновый.

Дзвінкоголосий, -а, -е. Звучный. К. МХ. 40.

Дзвінний, -а, -е. Колокольный.

Дзвінник, -ка, *м.* Колокольный мастеръ. НВолын. у.

Дзвінок, -нка, *м.* 1) Колокольчикъ, звонокъ. Греб. 361. *Сама як схопить дзвінок — по всіх покоях дзінь-дзінь.* МВ. I. 14. 2) *мн.* **Дзвонки**. Раст. Convolvulus sepium. ЗЮЗО. I. 119. 3) Названіе рослаго красиваго веселаго вола. КС. 1898. VII. 46. 4) = **Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10. Ум. **Дзвіночок.**

Дзвіночок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **дзвінок.** О. 1861. XI. 10. 2) *мн.* **Дзвіночки**. Раст. Linaria genistaefolia Mill. ЗЮЗО. I. 126.

Дзвонариха, -хи, *ж.* Жена звонаря.

Дзвонарів, -рева, -ве. Звонаревъ.

Дзвонарівна, -ни, *ж.* Дочь звонаря.

Дзвонарський, -а, -е. Относящійся къ звонарю.

Дзвонарь, -ря, *м.* Звонарь. Чуб. V. 1154. Ум. **Дзвонарчик.**

Дзвонець, -нця, *м.* 1) = **Дзвінок 1.** 2) = **Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10.

Дзвоник, -ка, *м.* 1) = **Дзвінок въ 1 знач.** *Коні помчали, дзвоники задзвеніли.* Кв. 2) *мн.* **Дзвоники**. Раст. Колокольчики, Campanula persicifolia, Campanula trachelium, Convolvulus sepium L., Linaria genistaefolia Mill. См. **Дзвінок, дзвіночок.** Ум. **Дзвоничок**. Ком. II. 81.

Дзвони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Звонить. *Ще не дзвонено до церкви.* Г. Барв. 156. *Буркочуть-говорять, мов у дзвони дзвонять.* К. Досв. 127. 2) Звенѣть, бряцать. *Іще таки і послі Хмельницького не раз дзвонив старий Шрам шаблею.* К. ЧР. 14. *Ой ключа мої, срібні злоті, ой не дзвоніте, не голосіте.* Чуб. 3) Разглашать. *А жіночки лихо дзвонять, матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67. 4) **Дзвонити по кому, — по душі**. Звонить по усопшему. Ном. № 8322. *По дівчинонці дзвони дзвонили.* Мет. 96.

Дзвониця, -ці, *ж.* и пр. См. **Дзвіниця и пр.** К. ЧР. 84. Чуб. III. 22.

Дзвоничок, -чка, *м.* Ум. отъ **дзвоник.**

Дзвяга, -ги, *ж.* = **Звяга.**

I. Дзвяк, -ку, *м.* Металлическій звукъ.

II. Дзвяк! *меж.* для выраженіи металлическаго звука. *Було тільки сонця краєчок засвітить, уже й бряк і дзвяк по селу.* МВ. І. 44.

Дзвякало, -ла, *с.* Чавкающій человѣкъ.

Дзвякати, -каю, -каєш, одн. в. дзвякнути, -ну, -неш, *гл. 1)* Звякать, звякнуть. *Дзвякнув дзвонок.* МВ. І. 52. 2) Чавкать. *Їж бо вже гіга не дзвякай.* 3) Произносить звукъ **дз**. *Кортить литвина, поки не дзвякне.* Ном. № 5012.

Дзвякнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Упасть на землю, шлепнуться, брякнуться.

Дзвякотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Дзвякати.** МВ. (О. 1862. III. 41).

Дзеленець, -нця, *м.* Зеленый (о вѣнкѣ). *Віншуємо ті* (дівчину) *вінцем-дзеленцем.* Kolb. I. 106.

Дзелений, -а, -е = **Зелений.** Подольск. г.

Дзеленка, -ки, *ж.* Насѣк. = **Зеленяк.** Вх. Пч. І. 5.

Дзелень! *меж.* для выраженіи звона. *Коли трохи згодом дзвонок дзелень, дзелень!* Рудч. Ск. І. 76.

Дзеленькати, -каю, -єш, *гл.* Звенѣть. Угор. *Як грюкне грім, то аж вікна дзеленькають.* Каменец. у.

Дзеленькоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Звенѣть.

Дзеленьчати, -чу, -чиш, *гл.* = **Дзеленькати**. Зміев. у. Новомоск. у.

Дзенгель, -лю, *м.* Раст. Archangelica officinalis Hoffm. ЗЮЗО. І. 112.

Дзендзелик, -ка, *м.* Въ загадкѣ: пламя фитиля. *Червоний дзендзелик, чорна тіточка* (каганець). Чуб. І. 309.

Дзендзелія, -лії, *ж.* Раст. Золототысячникъ. Erythraea Centaurium. ЗЮЗО. І. 122.

Дзень! *меж.* для выраж. звона. О. 1861. VIII. 8. *Туп, туп ніженьками! Дзень, дзень підківками!* Нп. *Червінці дзелень-дзелень.... так і посипались.* Грин. II. 184.

Дзенькати, -каю, -єш, одн. в. дзенькнути, -ну, -неш, *гл.* Звонить, звенѣть, преимущественно прерывисто, звякать. *Ото ж, мабуть, тоді ключик упав, як я казала, що щось дзенькнуло.* Новомоск. у.

Дзеня, -ні, *ж.* Все, что звенитъ, преимущественно деньги, (дѣтск. слово). О. 1862. XII. 119.

Дзер, -ру, *м.* Сыворотка (молочная). Шух. І. 213.

Дзера, -ри, *ж.* = **Дзер.** Вх. Зн. 24.

Дзеренчати, -чу, -чиш, *гл.* = **Деренчати.** Мир. ХРВ. 68.

Дзерівний, -а, -е. Относящійся къ молочной сывороткѣ. Шух. І. 213.

Дзеркало, -ла, *с.* Зеркало. Кв. Ном. № 5227. Ум. **Дзеркальце.** Ком. II. 41. МВ. І. 25.

Дзеркальний, -а, -е. Зеркальный. *Дзеркальні вікна.* Мир. ХРВ. 68.

Дзеркальня, -ні, *ж.* Зеркало. *Здохла в його кобила: буде з шкури спідниця, а з ребер карета возить дівок до пекла, а з голови лихтарня, а із... дзеркальня.* Чуб. V. 1163.

Дзеркальце, -ця, *с.* Ум. отъ **дзеркало.**

Дзерно, -на, *с.* и пр. См. **Зерно и пр.**

Дзєкало, -ла, *с.* Названіе бѣлорусса, по причинѣ употребленія имъ въ своей рѣчи звуковъ **дзє.**

Дзє́кання, -ня, *с.* Употребленіе **дзє** вмѣсто **де.**

Дзєкати, -каю, -єш, одн. в дзєкнути, -ну, -неш, *гл.* Говорить **дзє** вмѣсто **де** (о бѣлороссахъ). *Ну, а литвинок, хиба лихо його нападе, щоб не дзєкнув.* Г. Барв. 329.

Дзєма, -ми, *ж.* Кушанье: отваръ картофеля, фасоли и бобовъ, въ который кладуть кусочки обыкновеннаго или кукурузнаго хлѣба. Шух. I. 142.

Дззз! *меж.,* выражающее жужжаніе.

Дзибнути, -ну, -неш, *гл.* Ударить, хватить. *Він як дзибнув мене по руці, то я й не стямивсь.* Полт. г.

Дзиг, *меж.* Правильнѣе: **дзиґ** (см.). Выражаетъ быстрое движеніе; у МВ. употреблено какъ существ. *Я за нею.... а вона в мене попід рукою дзиг знов у хату, та на дзигу шторх мене у плечі.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Дзиготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Стрекотать, жужжать. *Гудуть бжілки, дзигочуть копит,* О. 1862. VI. 90.

Дзиґ! *меж.* Звукоподражаніе свисту кнута, волчка, тиканью часовъ.

Дзиґа, -ґи, *ж.* 1) Волчекъ, юла. *Крутиться як дзиґа.* Ном. № 5756. *Біга як дзиґа.* ЗОЮР. I. 147. 2) Вертлявый, рѣзвый человѣкъ, непосѣда. Ум. **Дзижка.**

Дзиґар, -ра, *м.* = **Годинник.** Чаще въ уменьшит. формѣ: **дзиґарок** (см.).

Дзиґарі, -рів, *м. мн.* Часы стѣнные или башенные. Черк. у. Котл. Ен. (Слов.). **Дзиґарі б'ють** — Сердце стучитъ отъ испуга. Ном. № 4350.

Дзиґармайстер, дзиґармістер, -стра, *м.* Часовой мастеръ. Котл. Ен. (Слов.).

Дзиґарний, -а, -е. Часовой. *Дзиґарна стрілка.* Біл.-Нос.

Дзиґарок, -рка, дзиґар, -ра, *м.* = **Годинник.** Чаще во *мн. ч.:* **дзиґарки**. *Знає ту високу з дзиґарками дзвіницю.* К. ЧР. 81.

Дзиґати, -ґаю, -єш, дзиґатися, -ґаюся, -єшся, *гл.* Юлить, вертѣться. *Годі тобі дзиґати.* Староб. у. *Що ти тут дзиґаєшся — геть відсіля.* Староб. у.

Дзиґлик, -ка, *м.* Стулъ, табуретъ, треножникъ. *Одягну тебе, обую, посажу як паву на дзиґлику, як гетьманшу та й дивитись буду.* Шевч. 144. *Царя на дзиґлик посадили.* Котл. Ен. Ум. **Дзиґличок.**

Дзиґликовий, -а, -е. Относящійся къ стулу, табурету.

Дзиґличок, -чка, *м.* Ум. отъ **дзиґлик.**

Дзиґльований, -а, -е. Кокетливый, бойкій. *Дзиґльований парубок, дівка.* Черкас.

Дзиґлятко, -ка, *с.* Стульчикъ. Ум. **Дзиґляточко.**

Дзиґнути, -ну, -неш, *гл.* Прожужжать.

Дзидзикати, -каю, -єш, *гл.* Говорить, какъ выговариваютъ евреи. *Бо й правда, що сей Юдун дзидзикав мов справжній жид.* Кв. II. 172.

Дзижчання, дзижчати. См. **Дзизчання, дзизчати.**

Дзиз, -за, *м.* Оводъ. *Січеться в вічі дзизом.* **Він дивиться на мене дзизом**. Онъ волкомъ на меня смотритъ, непріязненно смотритъ. *Чи не наробив я часом якого бешкету в хаті під п'яну руч, бо щось дзизом усі дивлються на мене.* Грин. II. 179.

Дзизкучий, -а, -е. Жужжащій.

Дзизнути, -ну, -неш, *гл.* О полетѣ пули, камня: издать звукъ, свиснуть. *Камінь поуз голову дзизнув.* МВ. (О. 1862. I. 86.

Дзизчання, дзижча́ння, -ня, *с.* Жужжаніе.

Дзизчати, дзижчати, -чу, -чиш, *гл.* Жужжать. *Бжоли, метелики, оси, бабки, чмелі гудуть, дзижчать.* Осн. 1862. VIII. 15.

Дзинґель, -ля, *м.* 1) Пт. щегленокъ, Fringilla carduelis. Вх. Пч. II. 10. 2) Раст. Angelica silvestris. Вх. Пч. I. 8. См. **Дзенґель.**

Дзиндзик, -ка, *м. Висящая* и качающаяся кисточка или что либо подобное.

Дзиндзикати, -чу, -чеш, *гл.* = **Дзижчати.** Желех.

Дзиндзоокий, -а, -е. Близорукій. *Та в нас дівка була дзиндзоока.* Полт. у.

Дзинчати, -чу, -чиш, *гл.* = **1) Дзижчати.** 2) = **Брязчати.** *Голосно дзинчали чарочки.* Мир. Пов. II. 61.

Дзирчати, -чу, -чиш, *гл.* = **Деренчати.** *У коміні гуло, вікна дзирчали, у хаті все ходором заходило.* Стор. МПр. 37.

Дзичати, -чу, -чиш, *гл.* = **Дзизчати.** *Комарь дзичить.* Харьк. у.

Дзіґерай, -раю, *м.* = **Нежить.** Вх. Зн. 15.

Дзіндзівер, -ру, *м.* 1) Раст. Malva mauritiana. ЗЮЗО. I. 128. 2) Дзіндзівер-зух. Удалецъ, хватъ. Стор. I. 184. *Бо Турн і сам дзіндзівер-зух! Коли чи п'є — не пропиває, коли чи б'є — то вже влучав, йому людей давить — як мух.* Котл. Ен.

Дзіндзора, -ри, *ж.* = **Джінджура.** Вх. Зн. 14.

Дзміїв, -ва, -ве = **Зміїв.**

Дзмій, -мія, *м.* **дзміїха, -хи,** *ж.* = **Змій, зміїха.**

Дзуґа, -ґи, *ж.* Крючекъ, удерживающій **навій** на ткацкомъ станкѣ. Вас. 165.

Дзудзуриха, -хи, *ж.* = **Джиджуруха.** МВ. (КС. 1902. X. 147).

Дзус, дзуски! *меж.* 1) Прочь! Пошелъ! Нельзя! *А дзуски, поганий!* Кв. II. 268. *Правда, й туди вашому брату.... дзус.* К. ЧР. 243. *А дзуски не хочеш?* Козелец. у. 2) Брысь! (на кошекъ).

Дзьоб, дзьобати и пр. = **Дзюб, дзюбати** и пр. Нволын. у. Харьк. г. **Дзьобом сісти**. Остаться на мѣстѣ, не подвинуться. *Дзьобом сидиш, — ні за що рук зачепити, ніде заробити.* Кролев. у. *В кого є худібка, до той якось виборсається, того й на заробітки пустять, а голиш все таки дзьобом сяде.* О. 1862. IV. 106.

Дзьобавка, -ки, *ж.* Родъ каши изъ пшеницы, которую ѣдятъ съ медомъ, сахаромъ. Шух. I. 143.

Дзьобань, -ня, *м.* = **Оскард** (съ острыми концами). Мик. 481.

Дзьобенка, -ки, *ж.* = **Дзьоблинка.** Kolb. I. 36. Гол. Од. 68.

Дзьоблинка, -ки, *ж.* Сумка (четырехугольная шерстяная) у гуцуловъ, родъ котомки, надѣваемой черезъ плечо. Федьк.

Дзьобня, -ні, *ж.* = **Дзьоблинка.** Шух. I. 124. Гол. Од. 68.

Дзьобро, -ра, *м.* Ребро. *Коп'єм дзьобро пробивали*. Чуб. III. 408.

Дзьопа, -пи, *ж.* 1) = **Дівчина.** *Юж дзьопа оддати.* Вх. Лем. 409. Вх. Уг. 236. 2) Старый платокъ. Вх. Лем. 409.

Дзьоркач, -ча, *м.* = **Дзенкач.** Вх. Пч. II. 10.

Дзьоха, -хи, *ж.* О женщинѣ: вертушка? болтунья? *Се вже мабуть тобі та дзьоха набрехала.* Новомоск. у.

I. Дзюб, -ба, *м.* Клювъ. Угор. Ум. **Дзюбик, дзюбок.**

II. Дзюб! *меж.*, выражающее клеваніе. *На маковці сиділа, дрібен мачок дзюбала: дзюб, дзюб, дзюбанець!* Маркев. 74.

Дзюба, -би, *ж.* Дѣвушка съ лицомъ, изрытымъ оспой. *А що кому до того, що я дзюбу люблю; а я дзюбі, моїй любі, черевички куплю.* Нп. Ум. **Дзюбка.**

Дзюбак, -ка, *м.* = **I.** Дзюб. Вх. Лем. 409.
Дзюбанець, -нця, *м.* См. **Дзюб II.** Маркев. 74.
Дзюбаний, -а, -е. 1) Поклеванный. 2) Рябый отъ оспы. *Дзюбана дівка.* Ум. **Дзюбаненький.**
Дзюбань, -ня, *м.* = **Дзюбатий.**
Дзюбастий, -а, -е = **Дзюбатий.**
Дзюбати, -баю, -єш, одн. в. дзюбнути, -ну, -неш, *гл.* Клевать, клюнуть. *Пшениці не дзюба, водиці не п'є.* Бал. 82. *Пане-господару, на вашім дворі да три голуби, пшеницю дзюбають.* Чуб. *III.* 417. **Дзюбати насіння**. Вылущивая, ѣсть сѣмячки (о людяхъ).
Дзюбатий, -а, -е. 1) Съ большимъ клювомъ. *Яструби дзюбаті.* К. Досв. 99. 2) = **Дзюбаний.** *Дзюбата дівка. Був русявий, вусатий, дзюбатий.* Св. *Л.* 275. Г. Барв. 447.
Дзюбик, -ка, *м.* Ум. отъ **I.** Дзюб.
Дзюбка, -ки, *ж.* 1) Клювъ. Борз. у. 2) Ум. отъ **дзюба.**
Дзюбнути. См. **Дзюбати.**
Дзюбок, -бка, *м.* 1) Ум. отъ **дзюб.** 2) См. **Ґельґів.** Шух. I. 175.
Дзюбун, -на, *м.* Клюющій.
Дзюндзя, -зі, *ж.* Vulva? *Ходила я в річку по раки, викусили дзюндзю собаки.* Нп.
I. Дзюр, -ра, *м.* Ключъ, источникъ.
II. Дзюр! *меж.* Звукоподражаніе для выраженіи теченія струи. *Чарочко серебренька, в тобі горілочка солоденька. А ні сучка, а ні задирочка, як дзюр, так дзюр до донечка.* Чуб. V. 1096. *Хоч дзюр, та не кап! — казав циган, як заховавсь від дощу під дерево.* Мнж. 115.
Дзюра, -ри, *ж.* и пр. = **Діра и пр.** *То так потрібне, як дзюра в мості.* Ном. № 9817. Ум. **Дзюрочка.**
Дзюрити, -рю, -риш, *гл.* Течь тонкой струей. Рудч. Чп. 247. *Кров дзюрить, булькотить з спини.* Ном. № 8173. Рудч. Чп. 247. *Так за шию й дзюрить.* О. 1862. VI. 57.
Дзюркнути, -ну, -неш, *гл.* Политься струей. *Раз цюкнув, кров дзюркнула.* Млр. *л.* сб. 229.
Дзюрком, *нар.* Струей. Уман. у. *Вода біжить дзюрком.*
Дзюркота́ти, -чу́, -чеш, дзюркоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Течь съ шумомъ, журчать. *Дзюркотіла з гори вода, збігаючи ринвою між кущами.* Левиц. Пов. 276. *А срібная хвиля.... дзюркотить.* К. Досв. 70.
Дзюркотливий, -а, -е. Журчащій. *А пт. водо дзюркотлива, течи із ставка.* К. Досв. 159.
Дзюркотонька, -ки, *ж.* Журчащая вода. *Передай їй, дзюркотонько, плач довічний мій.* К. Досв. 160.
Дзюрочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дзюра.**
Дзюрча́ння, -ня, *с.* Журчаніе.
Дзюрчати, -чу, -чиш, *гл.* Журчать. *Дзюрчить біжить криниченька, наповня ставок.* К. Досв. 157.
Дзяб, -би, *ж.* = **Зяб.**
Дзябканистий, -а, -е. Пестрый, пѣгій. Вх. Зн. 15.
Дзябра, -бер, *мн.* = **Зябра.** Угор.
Дзяв! *меж.* Звукоподражаніе для вы раженія лая щенка: Тявъ! *Сюди гав, туди дзяв.* Ном. № 3018. *Собачка лежить на приспі та: дзяв, дзяв!...* Рудч. Ск. II. 67.

Дзявкало, -ла, *с.* Постоянно лающій щенокъ.

Дзявкання, -ня, *с.* Лай щенка, тявканіе.

Дзявкати, -каю, -єш, *гл.* одн. в. **дзявкнути, -ну, -неш,** *гл.* Тявкать, тявкнуть.

Дзявкотіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Дзявкати.** *Сучечка біга коло хати та й дзявкотить.* Чуб. II. 101.

Дзявкун, -на, *м.* = **Дзявкало.**

Дзяволити, -лю, -лиш, *гл.* = **Дзявкати.** *Чи чуєте, цуценя дзяволить?* Г. Барв. 7. *Ой не ходи коло хати та не дратуй цуценяти, бо цуценя дзяволить.* Мил. 103.

Дзяма, -ми, *ж.* Говяжій отваръ. Угор.

Ди, сокр. **диви. А ди-но.** Смотри-ка. *А ди-но, який нее побіг.* Каменец. у. См. **Дивитися.**

Диб! *меж.* отъ *глаг.* **дибати**. Говорится маленькимъ дѣтямъ, когда они становятся на ноги. *Диб, диб, доню!* Харьк. у. Также и о взрослыхъ. *Я на місті була, я горілку пила: диб, диб на село, кив, морг, на його.* Ном.

Диба, *нар.* Дыбомъ. *Як скочить Лев — аж диба стала грива.* Гліб. 21.

Дибання, -ня, *с.* 1) Хожденіе на ходуляхъ. 2) Медленное и неловкое хожденіе (о людяхъ съ длинными ногами или о дѣтяхъ).

Дибати, -баю, (-блю), -баєш, (-блеш), *гл.* 1) Ходить на ходуляхъ. 2) Ходить медленно и неловко; ходить, вытягивая ноги (о людяхъ съ длинными ногами, о дѣтяхъ и пр.). *Близько видати, далеко дибати.* Ном. № 11423. *Диба, мов муха по сметані.* Ном. *Диба, мов журавель.* Ном. *Та мала пташка, та невеличкая по билиночці дибле.* Лавр. *На дворі під тополями дибали Ова журавлі. Диба, мов не своїми ногами.* Стор. II. 44.

Диби, -бів, *ж. мн.* 1) Ходули. Левиц. Пов. 90. 2) Колодки, деревянныя бревна съ отверстіями внутри, куда вкладываются ноги арестантовъ. КС. 1885. X. 231. *Забили їх у диби.* Рудч. Ск. I. 210. *Будем літо літувати в Станікові на риночку, в тяжких дибах, в зелізочку.* Ум. **Дибки, дибиці, дибці.** К. Досв. 107. *Ой дубові дибки, залізні кайдани! по степах ви, по комишах наших розганяли.* К. Досв. 107. *Ой на нот диби, на руки дибиці, — оце тобі, вражий сину, славні молодиці.* Лавр. 61.

Дибитися, -биться, *безл.* Становиться дыбомъ. *Волосся почало дибитись.*

Дибиці, -биць, *ж. мн.* Ум. отъ **диби.**

Дибка, -ки, *ж.* 1) Ножка у стола. 2) Подставка подъ что-нибудь. 3) *мн.* Ум. отъ **диби.**

Дибка, *нар.* На дыбы. *Дибка став.* Ном. № 3392.

I. Дибки, *нар.* = **Дибка.** *Дали бабі рибки, стала баба дибки.* Ном.

II. Дибки, дибоньки, дибуні, дибуночки, дибусі, дибусеньки. О дѣтяхъ: ходить (= **дибати**). О. 1862. IX. 119. **— стати, ходити**. О дѣтяхъ: стать, ходить: о взрослыхъ: стать, ходить на цыпочкахъ. *Івась або Василько прилізе, стає дибки коло матері, спинається їй на руку.* Мир. ХРВ. 71. *Инша скочить та почне вистрибувати дибки-дибки, щоб пані не почула.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Дибом, *нар.* Дыбомъ. *Бувало покійний Окрім як стане росказувати, царство йому небесне, — дак волос дибом становиться.* Рудч. Ск. I. 24. *Пропадає, мов порошина з дула, тая козацькая слава, що по всьому світу дибом стала.* Макс. (1849) 59. *Сивиллу тут замордовало і очі на лоб позганяло, і дибом волос став сідий.* Котл. Ен.

Дибошки. Въ выраженіи: **На дибошках**. На цыпочкахъ. *Підходить на дибошках, щоб не чуть було.* Екатер. у. См. **II. Дибки.**

Дибу, дибу, *меж.* Припѣвъ въ пѣснѣ. *Ой пас вівці да на Бондарівці, положив бурдюх да на могильці. Дибу, дибу!* Чуб. V. 1086.

Дибулі, *нар.* = **I.** Дибки. *Дай бабі цибулі, стане баба дибулі.* Лубен. у.

Дибуль, *меж.*, выражающее, что человѣкъ медленно идетъ. *Ох я з корчми дибуль, дибуль, бочулочку тимуль, тимуль.* Чуб. V. 1088.

Дибуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Идти очень медленно. *Ондечки старий дибуля.* Черниг. г.

Дибуні, дибуночки, дибусеньки, дибусі. См. **II. Дибки.**

Дибці, -ців, *ж. мн.* Ум. отъ **диби.**

Див, -ва, *м.? Щоб на тебе див прийшов.* Ном. № 3743. КС. 1890. X. 58.

Диван, -ну, *м.* Диванъ, турецкій государственный совѣтъ. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визирів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Дивація, -ції, *ж.* Удивленіе, диковина. Кіевск. г.

Дивдерев, -ва, *м.* = **Дивдврево.** *Лв.* 98.

Дивдерево, -ва, *с.* Раст. Дурманъ, Datura stramonium. ЗЮЗО. I. 121.

Дивенний, -а, -е. Очень удивительный. Желех.

Дивень, -вця, *м.* Хлѣбъ въ видѣ толстаго кольца: его пекутъ на свадьбу для невѣсты, которая должна сквозь него посмотрѣть на гостей. Полт.

Дивидло, -ла, *с.* Видъ? *Славний козак Максим Залізняк славного дивидла, — не буде на Україні ні ляха, ні жида.* Лукаш. 54.

Дивизія, -зії, *ж.* = **Диво, дивовижа.** *Оттака дивизія!* Лебедин. у. **Дивизія та й годі**. Удивительно! Осн. 1862. IX.

Ди́вий, -а, -е. Дикій. *Ніби дивиї звіра зубами скреготали.* Чуб. I. 180.

Дивина, -ни, *ж.* 1) Удивленіе, диковина. *Бач, якої дивини наросло на отій вербі.* Лохв. у. 2) Раст. Царскій жезлъ, Verbascum Lychnitis. ЗЮЗО. I. 140. *Да посадю я дивину, да зеленую єлину, червоную калину.* Чуб. III. 321. *Сім миль мосту, а на кінці мосту дивина, а на тій дивині цвіт на весь світ.* Ном. стр. 290, № 14. Ум. **Дивинка.**

Дивити, -влю, -виш, *гл.* = **Дивувати.** *Хто дивить, нехай собі так чинить.* Ном. № 7814.

Дивитися, -влюся, -вишся, *гл.* Смотрѣть, глядѣть. *Треба якось у очі дивитися.* Ном. № 3177. *Дивиться, як кошеня в каганець.* Ном. № 9242. *Тепер і хата її дивиться якось сторч.* Хата. 103. Диви-но. Смотри-ка. *Диви-но, вже сонце сідає.* Ном. стр. 289, № 10057.

Дивка, -ки, *ж.* Диковина. Въ выраженіи: **Нема дивки**. Не удивительно. *Нема дивки на свої гроші, а чужі все важкі.* Ном. № 4811.

Дивний, -а, -е. 1) Удивительный, дивный, чудный. *Скажу я тобі диво дивноє, що о Петрі Дунай замерзав.* Чуб. III. 317. 2) Странный. *Дивний чоловік Хведь! Чи він планетник, Бог його знає.* Каменец. у. *То представиться Алкану-пашаті, трапезонському княжаті, молодому паняті, сон дивен, барзо дивен на прочуд.* Макс. (1849) 33. Ум. **Дивненький, дивнесенький.** *Приснився мені сон дивненький, що приїхав мій миленький.* Чуб. V. 3. *Приснився козакові дивнесенький сон.* Млр. л. сб. 212.

Дивни́ця, -ці, *ж.* Удивленіе. **Дивниця кому**. Удивительно кому. *Ото мені дивниця, що де воно з хати ся поділо.* Каменец. у.

Дивно, *нар.* Удивительно, странно. *Дивно мені та чудно. Якось так дивно ся називає.* Каменец. у. **Дивно здаватися**. Казаться страннымъ, удивительнымъ. *Дивно тільки здалось йому, що Черевань про те а ні гадки.* К. ЧР. 103. Ум. **Дивненько.**

Диво, -ва, *с.* 1) Диво, чудо; странное, удивительное или рѣдкое явленіе. *Кілько світа, тілько й дива.* Ном. № 2385. *Такі дива руками його робляться.* Єв. Мр. VI. 2. *Таку пісню чорнобрива в степу заспівала: зілля дива наробило — тополею стала.* Шевч. 18. *Велике диво — опеньки!* Ном. № 5536. *Там дива такого на ярмарку, що й за тиждень не передивишся.* Лебедин. у. **Диво**! Удивительно. *Диво, що добре вбрався, коли такий багач!* **На диво**. На диво, на удивленіе. *На диво була в Череваня дочка.* К. ЧР. 48. **Не в диво.** Не въ диковину. *Твоє пиво та й не в диво, дивні мені слова твої.* Лавр. 111. **Дивом дивуватися**. Сильно удивляться, изумляться. Драг. 3. *То тоґді то у городі у Лебедені царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. (1849) 88. *Тоді б кругом уста веселі піснями Бога прославляли, а чужеземниї народи великим дивом дивували.* К. Псал. 294. *То всі тоді козаки дивом дивували, що по якому Чорному морю, по бистрій хвилі потопали, а ні одного козака з межи війська не втеряли.* Макс. (1849) 52. 2) Родъ хоровода. Грин. III. 114. Ум. **Дивце.** О. 1862. X. 31.

Дивовижа, -жі, *ж.* 1) Замѣчательное зрѣлище; замѣчательное или странное явленіе. Уман. у. *Чого ти, зятю, на мій двір поглядаєш? На моїм дворі ніякої дивовижі не маєш.* Рк. Макс. 2) Диковина. *Чумаки усе слухали дивовижу московську да аж роти роззявляли.* Рудч. Ск. II. 172. **На-в-дивовижу**. На удивленіе. *Що вже за хороше дівча було, всім на-в-дивовижу.* Васильк. у. **В дивовижу**. Въ диковину, удивительно. *В дивовижу була їм ця загадка.* Грин. II. 274. **Не в дивовижу**. Не въ диковину. *Йому не в дивовижу дівчат цілувати, мов оріх лускать.* Кв.

Дивовижний, -а, -е. Удивительный, странный. *Казки дивовижні казали.* К. МХ. 14.

Дивовизія, -зії, *ж.* = **Дивовижа.** Харьк.

Дивовисько, -ка, *с.* 1) Зрѣлище. *З иншими приятелями на дивовисько пішов.* 2) Удивительное явленіе.

Дивоглядний, -а, -е = **Дивовижний.** *Величезний, дивоглядний замок ся простер.* Млак. 68.

Дивоглядь, -ді, *ж.* = **Дивовижа.** *Як на дивоглядь, дивлються на мене.* Каменец. у.

Дивосил, -лу, *м.* = **Дев'ясил.**

Дивота, -ти, *ж.* 1) Удивленіе. 2) Удивительная вещь. *То не дивота, що до чарки охота.*

Дивува́ння, -ня, *с.* Удивленіе. *Онисько не показував дивування.* Левиц. Пов. 283. Ум. **Дивуваннячко.**

Дивувати, -вую, -єш, *гл.* 1) Удивлять. 2) Удивляться. *Ви йому не дивуйте: в його така повичка.* НВолын. у. *Нема чого дивувати, така була й її мати.* Мет. 235. **Дивом дивувати**. См. **Диво.**

Дивуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Удивляться. Кв. II. 324. *Довго, довго дивувались на її уроду.* Шевч. 30. *Хто великого не бачив, той і малому дивується.* Ном. № 4908. *Від дурня чую, то ся не дивую.* Ном. № 6280. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. Дивуватися з чого. Удивляться чему.

Дивце, -ця, *с.* Ум. отъ **диво.**

Дик, -ка, *м.* Дикій кабанъ. Чуб. Вх. Пч. II. 7.

Дикарь, -ря, *м.* Родъ камня. *Камінь-дикарь.* Славяносерб. у.

Дикий, -а, -е. Дикій. *На печерській горі росла тоді дика пуща.* К. ЧР. 91. *Обізветься хлопство дикими степами.* К. Досв. 25. *Дикий кабан.* Рудч. Ск. I. 186. **Д. бузина**. Раст. Бузина. Sambucus nigra. ЗЮЗО. I. 135. **Д. вишня**. Раст. Дикая вишня, Prunus

Chamaecerasus, ЗЮЗО. І. 132. **Д. голуб**. Пт. Горлица, Columbus turtur. **Д. груша**. Раст. *Лѣсная* груша. Pyrus communis. *Зайшли вони на такий пустирь, що бур'яни аж у чоловіка, і на тім пустирі стоїть дика груша, а на пій груші та такі терпкі.* Рудч. Ск. II. 24. **Д. коноплі**. Раст. Stachys recta. ЗЮЗО. І. 168. **Д. льон**. Раст. Linum perenne. ЗЮЗО. І. 129. **Д. Цибуля.** Раст. Allium oleraceum. ЗЮЗО. І. 168. **Д. чорнушка**. Раст. Nigella arvensis. ЗЮЗО. Т. 129.

Дикість, -кости, *ж.* Дикость.

Диковина, -ни, *ж.* 1) Дикое мѣсто, необрабатываемое. *На збої жито краще, ніж на диковині.* НВолын. у. 2) **Диковина** = **Дивовижа.** *Яка диковина, що собака некована.* Ном. № 5541.

Диковинний, -а, -е = **Дивовижний.** *Сталось щось надзвичайне, диковинне, таке, чого ніколи не буває.* Ном. стр. 288. № 7910.

Диктува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Диктовать. Левиц. Пов. 226.

Диктура, -ри, *ж.* 1) Диктовка. *Прокаже в диктуру дещицю.* Ном. Од видавця І. 2) Вата, положенная въ чернильницу, чтобы не разливались чернила. *Чорнила просить. Навіть «диктурою» не відмовишся. Щоб не розливалось чорнило, дітвора напиха бавовни в каламар і вже робить пером, що видушить, наче б і вмочив. Отсе й єсть «диктура».* Св. Л. 164.

Дикція, -ції, *ж.* Дикція, чтеніе. *Розмовляв Шевченко широко про свою поему «Ів. Гус», почитуючи гарною дикцією своєю деякі місця.* К. XII. 21.

Диль, -ля, *м.* Имѣетъ и множ. число (**дилі**), но употребляется и какъ собират. Толстые брусья, изъ которыхъ складываютъ стѣны хаты, колодца и пр., пластины. НВолын. у. МУЕ. III. 31. КС. 1883. І. 216. *Ой у полі криниченька дильом дильована.* Чуб. V. 157.

Дилювати, -люю, -єш, *гл.* Строить изъ бревенъ. *Ой у полі корчма дильом дильована.* Нп.

Дим, -му, *м.* Дымъ. *Стид не бим, очей не виїсть.* Ном. № 3206. *Хто вітру служить, тому димом платять.* Ном. № 7166. *Намітка як дим тоненька.* МВ. І. 122. *По за лугами дими стовпами. Ой то не дими, то з коней пара.* Чуб. III. 308. **Димом пішло** (Ном. № 1904), — **взялося**. Сгорѣло. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки, виглядають із за печищ білії хатинки.* К. Досв. 123. Ум. **Димок, димочок.** К. ЧР. 235. Чуб. V. 704. *Вітер повіває, димок пошибає, а між тим димочком ластівка літає.* Чуб. V. 1026.

Дима, -ми, *ж.* Родъ тонкой прозрачной полосатой ткани, канифасъ. Чуб. VI. 114, 403. Гол. Од. 21. Ум. **Димка.**

Диман, -ну, *м.* 1) Раст. Betonica officinalis. ЗЮЗО. І. 114. 2) Названіе вола темно-коричневаго цвѣта. КС. 1898. VII. 41.

Димановий, -а, -е. ? *Ньо, ньо, урагова! ньо, ньо, диманова!* О. 1862. VI. Кост. 63.

Димаревий, димарний, -а, -е. Относящійся къ дымовой трубѣ.

Димарик, -ка, димаричок, -чка, *м.* Ум. отъ **димарь.**

Димарь, -ря, *м.* Печная труба. Грин. II. 158, 102. *А Максим на пожарище та на попелище подивився.... Нема ради! Тілько вітер свище у димарі та в комені.* Шевч. 590. Ум. **Димарик, димаричок.**

Димати, -маю, -єш, *гл.* Дуть мѣхомъ. *Як піджарити треба, то коваль кричить: димай! димай!* НВолын. у. *За циганом, за його сином тра рано встати. мішком димати.* Гол. II. 688.

Диминиці, -ць, *ж. мн.* Родъ опухоли Диминець, вця, *м.* = **Димарь.** Вх. Зн. 15. въ паху, подъ мышками. Каменец. у. См. **Дімениця.**

Димитися, -млюся, -мишся, *гл.* Дымиться.

Диміти, -млю, -миш, *гл.* Дымить, испускать дымъ.

Димка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дима.** 2) Выбойчатая полосатая юбка. НВолын. у. Чуб. VII. 429. Гол. Од. 49. 3) = **Димна.** Вх. Лем. 410.

Димкарь, -ря, *м.* Выбойщикъ, набивающій выбойку. Гол. Од. 58.

Димковий, -а, -е. Сдѣланный изъ димки.

Димна, -ни, ж. Родъ небольшихъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 410.

Димний, -а, -е. 1) Дымный, курной. *Не видно було ні димних печей, ні бочок, ні возів з припасами.* К. ЧР. **Димна хижа**. Курная изба. Вх. Лем. 410. 2) Дымчатаго цвѣта. *Мак повний усякий: червоний, перістий і димний.* О. 1862. IV. 72.

Димник, -ка, *м.* = **Димарь.**

Димниця, -ці, *ж.* 1) = **Димарь.** 2) = **Димна.** Ум. **Димничка**. Вх. Лем. 409, 410.

Димно, *нар.* Дымно. *Не топила, не курила, — по сінечках димно.* Мет. 16.

Димоватий, -а, -е. Дымный, задымленный. *Димовата кузня.* Г. Барв. 21.

Димовий, -а, -е. 1) Дымовой. *Що се, що серед пустині стовпом димовим знялося?* К. МБ. III. 254. 2) Сдѣланный изъ дими. *Що я приїду пишно та красно, а ти ще краще — сивою паровицею у намітках димових.* МВ. І. 89.

Димовище, -ща, *с.* Пожарище, пепелище.

Димок, -мку, димочок, -чку, *м.* Ум. отъ **дим.**

Димтянка, -ки, *ж.* Проститутка.

Димува́ти, -му́ю, -є́ш, *гл.* Дымиться. *Принизь, о Господи, ти небо над землею. зійди, коснися гір, нехай горять, димують.* К. Псал. 319. *В руках його мушкет димує.* Греб. 354.

Динда, -ди, *м.* Шатунъ.

Диндати, -даю, -єш, *гл.* 1) Шататься. 2) Качать ногами.

Диндерево, -ва, *с.* = **Дивдерево.** Бердич. у.

Диндилиндати, -даю, -єш, *гл.* = **Теліпатися 1.** Вх. Зн. 14.

Динище, -ща, *с.* Мѣсто, засѣянное дынями.

Динник, -ка, *м.* Грядка съ дынями.

Диня, -ні, *ж.* Раст. Дыня. Cucumis Melo. ЗЮЗО. I. 120. *Бодай твої кавуни та побили табуни, бодай твої дині та поїли свині.* Чуб. V. 1177. Различн. породы дынь: **дрислівка, дубівка.** Кв. II. 239, **зімівка, качанка, липівка, татарка** (см.). Ум. **Динька.** Рудч. Ск. II. 9. *І як що єсть було насіннячко, ягідки які, динька, — посипле, положить на могилу.* Сим. (Хата, 215).

Диняка, -ки, *ж.* Большая дыня.

Динятко, -ка, *с.* Маленькая дыня. Ум. **Диняточко.**

Динячий, -а, -е. Дынный. *Диняче бадилля.* Левиц. Пов. 370. *Динячі кабачки.* Мнж. 170.

Дипоть, -птю, *м.* Ударъ. **Дати диптю**. Поколотить. *Дав доброго диптю: одвохрив добре.* Ном. № 3961.

Диптянка, -ки, *ж.* = **Димтянка.** *Мандрьохи, хльорки і диптянки, що продають себе на час.* Котл. Ен.

Дирза, -зи, *ж.* Раст. Bromus arvensis.

Дирзина, -ни, *ж.* Одинъ экземпляръ раст. дирзи. Ум. **Дирзинка.** дирзинонька.

Диркало, -ла, *с.* Родъ трещетки, употребляющейся при игрѣ въ деркача. Ив. 43.

Диркати, -каю, -єш, *гл.* = **Дирчати 2.** *Деркач диркає, дирчить: дир, дир.* Вх. Пч. II. 10.

Диркатися, -каюся, -єшся, *гл.* Спорить, противорѣчить. *Шо ж він, диркався? — Ні, так віддав. Шо там йому диркатись, як він скрізь винен.* Мирг. у. Д. Эварн.

Диркач, -ча, *м.* = **Деркач.**

Дирлига, -ги, *ж.* = **Ґирлиґа.**

Дирчати, -чу, -чиш, *гл.* 1) = **Деренчати.** *Коли слуха, — щось дирчить за стіною; оглядується: затичка* (у шибці) *так і лізе на двір, тягне, видно, хтось.* Сим. 215. 2) О коростелѣ: кричать. Вх. Пч. II. 10.

Дискос, -су, *м.* Дискосъ.

Дистанція, -ції, *ж.* ? *Нехай би де у дистанції так розташувались, дали б їм зараз перцю, хоч би й перечорт був.* Кв.

Дитина, -ни, *ж.* 1) Ребенокъ, дитя. *Тоді мама біду знає, коли малую дитину має.* Ном. № 9189. *Він мені за дитину рідну став.* МВ. I. 22. Знайти дитину. Родить дитя. **Нарядити дитину**. Родить дитя — преимущественно помимо брака. 2) Сынъ или дочь, хотя бы и взрослые. *Чи я в тебе, мати, не твоя дитина, коли моя мука тобі дуже мила.* Мет. 70. **Батькова дитина.** Ном. № 7485, **мамина дитина**. *Любимчикъ отца,* матери. 3) **Продавати дитину**. Родъ игры. О. 1861. XI. 30, 51. Ум. **Дитинка, дитинонька, дитиночка.** *Аби дружинна, дасть Бог дитинку.* Ном. № 9181. *Ой кіт буде воркотати, дитиночка буде спати.* Макс. (1849), 103.

Дитинець, -нця, *м.* 1) Родимчикъ, дѣтская болѣзнь. 2) Деревянный полъ; ящикъ на днѣ колодца. Борз. у.

Дитинин, -на, -не. Принадлежащій ребенку.

Дитинитися, -нюся, -нишся, *гл.* 1) Ребячиться, корчить изъ себя дитя. Лебед. у. *Ось не дитинься та приймай гроші за теля.* Каменец. у. 2) Впадать въ дѣтство.

Дитинка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дитина.**

Дитинний, -а, -е. Дѣтскій, рябячій.

Дитинник, -ка, *м.* Матка, Uterus. Каневск. у.

Дитинонька, -ки, дитиночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дитина.**

Дитинський, -а, -е = **Дитинний.**

Дитинча́, -ча́ти, *с.* = **Дитиня.** Грин. II. 314.

Дитиня, -няти, *с.* Ребеночекъ. *Дитиня вмерло.* Каменец. у. Ум. **Дитинятко, дитиняточко.** Мкр. Г. 22.

Дитинячий, -а, -е. = **Дитячий.**

Дитя, -тяти, *с. Як дитя не плаче, у матері думки нем*а. Ном. № 4481. Ум. **Дитятко, дитяточко, дитятонько, дитятонько.** О. 1862. IV. 29, 35. *Пастушки з ягнятком перед тим хлоп'ятком навколішки припадають, Бога вихваляють.* Чуб. III. 330.

Дитяточко, -ка, *с.* Ум. отъ **дитя.**

Дитячий, -а, -е. Дѣтскій. *Згадали наші забавки давні, дитячі, — пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. **На дитячий розум перейшов**. Впалъ въ дѣтство. Ном. № 6248.

Дихавиця, -ці, *ж.* 1) Удушье, одышка. 2) Запалъ у лошадей. 3) Болотистое мѣсто. Вх. Лем. 410.

Дихавичний, -а, -е. 1) Удушливый, страдающій одышкой. *Дихавичний чоловік.* НВолын. 2) Больной запаломъ (о лошади). *Дихавична конячка.* НВолын. у.

Дихало, -ла, *с.* Дыхательное горло. Ум. **Дихальце.**

Дихальний, -а, -е. Дыхательный.

Дихальце, -ця, *с.* Ум. отъ **дихало.**

Диха́ння, -ня, *с.* Дыханіе. К. Псал. 329. *І создав Господь Бог чоловіка із пилу і ввітхнув йому в ніздра дихання жизні; і став чоловік душа жива.* К. Св. П. І. кн. М. II. 7.

Дихати, -хаю, -єш, а также: **дишу, дишеш,** *гл.* 1) Дышать. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Мовчи та диш!* Ном. *Над ним воли своїм духом дихали.* Чуб. III. 323. *Горе ж мені на чужині, — аж мій дух не дише.* Мет. 78. **Важким духом дихати на кого**. Злобствовать, имѣть непріязненныя чувства къ кому либо. МВ. (О. 1862. III. 48). *Важким духом дише.* Ном. № 3360. *Міщане вже давно на городове козацтво да на старшину важким духом дихали.* К. ЧР. 68. 2) Вѣять. *Ой у полі вітер дише, билину колише.* Гол. І. 12.

Дихи, -хів, *м. мн.* = **Здуховина.** Вх. Зн. 14.

Дихнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Дохнуть. *Мороз — дуже старий чоловік; він Як дихне помалу, то й мороз не великий.* Чуб. I. 32. 2) Повѣять. *Ні вітер не дихне, і ніщо не колихнеться.* Кв. II. 305.

Дихті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Скоро и тяжело дышать (въ жаркое время). *Дихтять вівці.* НВолын. у. *Дихтить чоловік.* НВолын. у. *Лес вивалив язик і зачав дихтіти.* Вх. Лем. 410.

Дихтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Составлять (о письмѣ, оффиц. бумагѣ и пр.). Испор. **диктувати**. Черниг. у.

Дича, -чі, *ж.* Дикарство, одичалость; дикіе, одичалые люди. *Ваші замки, займища й осади козацька дича під мечем держала.* К. ЦН. 188. *Замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. XII. 130.

Дичавіти, -вію, -єш, дича́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Дичать.

Дичак, -ка, *м.* Дикій звѣрь. *На людей позира як дичак який.* Св. Л. 262.

Дичина, -ни, *ж.* Дичь. *Не ловилася, бач, мені риба, та й дичини, було, не гурт то потраплю піймати.*

Дичка, -ки, *ж.* Дикое плодовое дерево. Каменец. у. Угор.

Дичко, -ка, *м.* Дикій конь. *Тут сього дичка, то було встаровину!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Дичок, -чка, *м.* 1) = **Дичка.** 2) Залетѣвшій изъ чужого пчельника и собранный въ улей рой пчелъ. 3) Дикая лошадь. О. 1862. I. 17. 4) = **Вівсюг.** Вх. Лем. 410.

Дишель, -шля, *м.* Дышло. НВолын. у. *Без дишля, без дуги: куди захочем, туди й поїдем — я і ти.* Ном. стр. 302. № 431.

Дишельний, -а, -е. Дышельный.

Дишкант, -ту, *м.* Дискантъ.

Дишкула, -ли, *ж.* = **Дишкант.**

Дишлевий, -а, -е = **Дишельний.** Чуб. VII. 401.

Диявол, -ла, *м.* Дьяволъ. *А в третій день Христос із труни устав і нам жизнь вічну дарував і сам диявол посоромлений став.* Чуб. III. 25.

Дияволенний, -а, -е. Дьявольскій, чертовскій. *Дияволенний сину!* Черкас. у. (Брань).

Дияволів, -ова, -ве. Принадлежащій дьяволу. *Не по правді, дияволів сину, живеш із мною.* Черкас. у.

Диявольський, -а, -е. Дьявольскій. *Тоді повів Ісуса дух на спокусу диявольську.* Єв. Мт. IV. 1. *Бачить диявольський син, що бісова баба гаразд таки засмутила чоловіка.* Стор. I. 3.

Диякон, -на, *м.* и пр. = **Дякон и пр.** *Оглядівсь — стоїть диякон, книгу розщипає і по книзі слово Боже голосно читає.* Млр. *л.* сб. 55.

Диямент, -ту, *м.* = **Діамант.**

Діамант, -ту, *м.* Алмазъ. Ум. **Діамантик.**

Діамантовий, -а, -е. Алмазный.

Діб, доби, *ж.* 1) Время, пора. *А молодиця наша саме у цю діб.... постерегла злодія.* Кієв. г. *Тепер нічна діб, — не дорого збиться з шляху.* Кієв. г. *Вже оця діб береться, мало не північ, а його й досі нема.* Кієв. г. **На всяку діб**. Во всякое время. 2) Возрастъ, лѣта. **Сей чоловік у вашу діб**. Этотъ человѣкъ вашихъ лѣтъ. *Лебедин. у.* *Коли старий чоловік, — буде мені батьком; коли середній, — буде мені братом, а коли у мою діб, — буде мені милий.* Мнж. 51. См. **Доба.**

Дібрівка, дібрівонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **діброва.**

Діброва, -ви, *ж.* Дубрава. *Ой ночують чумаченьки в степу край дороги, роспустили сірі воли по зелені діброві.* Бал. 28. Ум. **Дібрівка, дібрівонька.** Чуб. V. 4. *Ой зелена моя дібровонька, ой бідна ж моя головонька, ой рано ж тебе спустошено, на сіно траву покошено.* Чуб. *Шумить, гуде дібрівонька.* Чуб. V. 4.

Дібровистий, -а, -е. Богатый дубравами.

Дібровний, -а, -е. Дубравный, относящійся къ дубравѣ.

Діва, -ви, *ж.* Дѣва. *Послав Бог ангела до діви.* Єв. *Л.* I. 27. *Вибрав діву чорнобриву.* Мет. 171. Ум. **Дівонька, дівочка.** *Шиєш, дівонько? — Шию. — А пороти скоро будеш? — Тільки ниточки дошию.* Ном. № 10435. *Виляй — не виляй, молодая дівочко, виляй — не виляй, по рушничку давай.* Мет. Ув. **Дівака, діваха.** *Дівака здорова.* Зміев. у.

Дівасенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **дівася.**

Дівася, -сі, *ж.* Ласк. отъ **діва**. Ум. **Дівасенька.**

Діва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в **діти, діну, дінеш,** *гл.* Дѣвать. Рудч. Ск. II. 142. *Бандуро моя мальованая, де ж мені тебе діти?* Млр. *л.* сб. 122. *І де вони гроші дівають?* Васильк. у.

Діватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **дітися, -нуся, -нешся,** *гл.* Дѣваться, дѣться. *Де той хміль дівався! Дитя моє, де дінусь з тобою?* Шевч. 87. *А маненький брат зостався, та не знаю, де дівався.* Млр. *л.* сб. 134. *Великий світ, та нема де дітися.* Нос. № 2101. **Не де дінеться!** Не пропадетъ! цѣло будетъ.

Діваха, -хи, *ж.* Ув. отъ **діва.**

Дівенна, -ни, *ж.* Раст. Verbascum thapsus. *Лв.* 102. См. **Гадинник.**

Дівер, -ра, и діверь, -ря, *м.* Деверь, мужнинъ братъ. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7507. Ум. **Діверко.** *Ой як мені діверка братіком назвать.* Мет. 159.

Діверів, -рева, -ве. Принадлежащій деверю, девернинъ.

Діверка, -ки, *ж.* Жена деверя.

Діверко, -ка, *м.* Ум. отъ **дівер.**

Дівина, -ни, *ж.* Раст. Oenothera biennis. *Лв.* 100.

Дівин-вечір, -чора, *м.* = **Дівич-вечір.** Мет. 156.

Дівиця, -ці, *ж.* = **Дівчина.** *Зоря зоряниця, красная дівиця.* Ном. стр. 292, № 53. *Пішов у світлицю дак знайшов дівицю.* Лавр. 21. *Озвався царь до дівиці.* Єв. Мр. VI. 22.

Дівич-вечір, -чора, *м.* Дѣвичникъ. Чуб. 99. КС. 1883. II. 372. *Невеселий дівич-вечір у нашої молодої.* МВ. I. 41.

Дівич-вечіровий, -а, -е. Относящійся къ дѣвичнику. *Крім тіх пісень співають ще на оченаші деякі з дівич-вечірових.* Грин. III. 479.

Дівище, -щі, *ж.* = **Дівчище.** Желех.

Дівка, -ки, *ж.* Дѣвка, дѣвушка. *Гарна дівка, як засватана.* Ном. № 4816. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше.* Мет. 14. **Дівка у заплітках**, — **у бовтицях**. Взрослая дѣвушка, могущая уже выходить замужъ. Шух. I. 32. 2) = раст. **Медунка**. Вх. Пч. I. 10. 3) Одно изъ созвѣздій. Мнж. 148. Ум. **Дівонька, дівочка.** Мет. 125. Ув. **Дівчище.** *Ач, яка здоровенна дівчище!* Екатер. г.

Дівнян, -ну, *м.* Раст. Ononis hircina. *Лв.* 100.

Дівойник, -ка, *м.* Раст. Onobrychis sativa. *Лв.* 100.

Дівока, -ки, *ж.* Раст. Cephalanthera bifolia. *Лв.* 97.

Дівонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **діва.**

Дівоснуб, -ба, *м.* = **Дівошлюб.** «Посредники эти въ дѣлахъ жениха получаютъ названіе.... старость, бояръ, пословъ, дівоснубовъ». Чуб. IV. 56.

Дівоснубний, -а, -е. Относящійся къ Сватовству. **Дівоснубний сир**. Обрядовое кушанье во время сватовства въ Бѣльскомъ у. Сѣдл. губ. Чуб. IV. 64. См. **Дівоснуб.**

Дівота, -ти, *ж. соб.* Дѣвушки. Сим. 234.

Дівоха, -хи, *ж.* = **Дівуля.**

Дівоцтво, -ва, *с.* 1) Дѣвичество; дѣвство. Левиц. Пов. 45. *І дівоцтво своє, і худобу хочеш занапастити за таким харцизякою.* Кв. II. 210. *Кохалась я з одним козаком і заприсягалась нікому більш, як йому одному віддати моє дівоцтво.* Стор. I. 34. 2) = **Дівота.**

Дівоцький, -а, -е = **Дівочий.** Грин. III. 224. *Жаль мені русої коси і дівоцької краси.* Мет. 152.

Дівочий, -а, -е. Дѣвичій. *Єсть серце єдине, серденько дівоче, що плаче, сміється, як він того хоче.* Шевч. 133. *Проливав кров червону річками. То не кров, аж дівоча краса.* Чуб. V. 7. *Дівочий манастирь.* Шевч. **Дівоча гімназія**. Женская гимназія. О. 1861. I. 321. *Дівчата з дівочої гімназії.* О. 1862. II. 52. **Дівоча кров**. Раст. Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. I. 111.

Дівочити, -чу, -чиш, *гл.* = **Дівувати.** *І я навчусь по сьомій дитині дівочити.* Ном. № 5301. Св. *Л.* 79, 128. Ном. стр. 102. *Дівочили удвох з Мариною.* Каменец. у.

Дівочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **діва.**

Дівошлюб, (дівослюб), -ба, *м.* 1) Сватъ. 2) Названіе обряда сватовства въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ, напр. въ Кобр. у. Гродн. губ. Чуб. IV. 658. *Дай мені, Боже, од батенька вийти, до свекорка прийти, — бо вже мені докучили части дівошлюби столи устилаючи, кубочки сповняючи*. Рк. Макс. См. **Злюбини.**

Дівощина, -ни, *ж.* Имущество, пріобрѣтенное во время дѣвичества. *Дівощина зосталась.* Черкас. у.

Дівува́ння, -ня, *с.* Дѣвичество, дѣвичья жизнь. *А жаль мені дівування, дівоцького прибірання.* Чуб. V. 42. **Дівування здавати**. Покидать дѣвичество, выходить замужъ. Маркев. 133. *Ой у садочку, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здає: Нате ж вам, дівочки, дівування моє! А вже ж я піду в жіночу раду, жінкам на пораду.* Мет. 231. Ум. **Дівуваннячко.** Г. Барв. 40. Грин. III. 478.

Дівувати, -вую, -єш, *гл.* Дѣвствовать, жить въ дѣвствѣ. *Дідова дочка пішла заміж, а бабина і досі дівує та гордує.* Рудч. Ск. II. 61.

Дівуля, -лі, *ж.* Грубо-ласк. Дѣвушка. *Не для тебе я зросла красная дівуля.* Гол. I. 209.

Дівунка, -ки, *ж.* Раст. Gallium verum. *Лв.* 98. См. **Бобачик.**

Дівуся, -сі, *ж.* Ласк. отъ **діва.**

Дівуха, -хи, *ж.* = **Дівуля.** *Купила Олена сережечки зелені: як уділа у вуха — славна була дівуха.*

Дівця, -ці, *ж.* = **Дівчина.** *У мене гарна дівця.* НВолын. у.

Дівча́, -ча́ти, *с.* Молодая дѣвушка; дѣвочка. Св. Мр. V. 39. Грин. III. 176. *Сидить дівча край віконця при великім смутку: покидає козак дівча, як голуб голубку.* Мет. 41. Ум. **Дівчатко, дівчатонько, дівчаточко.** *Мн.* **Дівчата, дівчатка, дівчатонька, дівчаточка**. Дѣвушки, дѣвочки. *Що по нас, пане, старі баби стануть в полі свистіти; а по тобі, пане, молодиї дівчата зачнуть голосити.* Макс. (1849) 61. *Коли родяться більш хлопчаки, ніж дівчатка — війна буде.* Ном. № 13407.

Дівчачий, -а, -е = **Дівочий.** *Чого ж голосиш там? чого нявчиш дівчачим голоском?* Сніп. 21. *Ой хлоп'яча біда — у некрути брати, а дівчача біда — нерідная мати.* Чуб. III. 892. **Дівчачий бог**. Шуточное названіе аиста. Лохв. у.

Дівчин, дівчинин, -на, -не. Дѣвушкинъ. *Що любив і кохав, собі дівчину мав як зіроньку ясну, та за дівчиними та за ворогами покидаю нещасну.* Мет. 24. *Ой ішов же я через дівчинині сіни.* Чуб. III. 174.

Дівчина, -ни, *ж.* 1) Дѣвица, дѣвушка, дѣвочка. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. *Дівчино моя зарученая, чого ж ти така засмученая?* Мет. 72. *Погуляла дівчиною років зо три.* МВ. I. 7. 2) Также: **Красна дівчина**. Названіе дѣвушки, стоящей около **матері** въ игрѣ въ ворона. Маркев. 71. 3) **Дівчина з відрами**. Одно изъ созвѣздій. Дещо. 37. Ум. **Дівчинка, дівчинонька, дівчиненька.** Грин. III. 388. *Ой у полі криниченька, — орли воду п'ють, а вже ж мою да дівчинку до шлюбу ведуть.* Чуб. *Кохав козак дівчиноньку, як батько дитину.* Мет. 78. Мн. ч. не имѣетъ, а въ необходимыхъ случаяхъ употребляется мн. ч. отъ **дівча**: **дівчата** (см. **Дівча**).

Дівчинка, -ки, *ж.* Дѣвочка. *І дитинка в їх була, дівчинка як ясочка, свіжа й повна як гурочок.* МВ. I. 8.

Дівчище, -щі, *ж.* Ув. отъ **дівка.**

Дівчур, -ра, *м.* 1) Волокита, любитель дѣвушекъ. Харьк. 2) Гермафродита женскаго рода. Е. З. VIII. 112.

Дігнати = **Догнати.**

Діготь, -гтю, *м.* Деготь. *Лучче пропить, ніж дігтю купить.* Ном. № 11718. К. Дз. 120.

Дігтевий, дігтяний, -а, -е. Дегтярный.

Дігтяр, -ра, *м.* Дегтярникъ. *Дігтяр і смердить дігтем.* Ном. № 7161.

Дігтяренко, -ка, *м.* Сынъ дегтярника.

Дігтярівна, -ни, *ж.* Дочь дегтярника.

Дігтярка, -ки, *ж.* 1) Жена дегтярника. 2) Торговка дегтемъ.

Дігтярня, -ні, *ж,* Дегтярный заводь. *У бору була дігтярня, де наш чоловік дьоготь гнав.* Харьк.

Дігтярство, -ва, *с.* Промыселъ и торговля дегтемъ.

Дігтярува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Заниматься дегтярнымъ промысломъ. 2) Торговать дегтемъ.

Дігтярчук, -ка, *м.* Мальчикъ лавочникъ у торговца дегтемъ.

Дід, -да, *м.* 1) Дѣдъ. *То ж мій дід — материн батько.* Васильк. у. 2) Старикъ. Стор. МПр. 77. Чуб. III. 109. *Сердилась баба на діда, а дід того не знав.* Ном. № 3473. Вѣжливость сельская требуетъ, чтобы всякій молодой и среднихъ лѣтъ человѣкъ называлъ **дідом** каждаго старика. Чуб. VII. 355. 3) Нищій. *Захтів у діда випросить хліба.* Ном. № 4792. 4) Чучело на огородахъ, чтобы отпугивать птицъ; то-же **баштанний дід** — на бахчѣ. Сим. 200. 5) Родъ танца. *Дай хліба — поскачу діда.* Ном. № 12296. 6) Раст. Cirsium lanceolatum Scop. 7) Снопъ соломы или камышу, сложенный такъ, что половина вершками в одну сторону, а половина въ другую. О. 1862. V. Кух. 29, 37. МУЕ. III. 56. 8) Родъ кушанья, приготовляемаго изъ пшена и муки; то-же, что и **лемішка** изъ ржаной муки. О. 1862. V. Кух. 37. 9) **Діди**. а) Предки, дѣды. б) Поминовеніе усопшихъ на Өоминой недѣлѣ. в) Тѣни по угламъ комнаты. *Невеселі ті коротенькі пилипівчані дні.... День похожий на вечір, а вечір на ніч. По закутках зрана до вечора стоять діди.* Левиц. Пов. 42. Связанные попарно початки кукурузы, висящіе, какъ украшеніе, въ гуцульскихъ хатахъ подъ образами. Шух. I. 100. Ум. **Дідок, дідочок, дідунь, дідуньо, дідунечко, дідусь**, Шевч. 206, **дідусик, дідусьо, дідусечко**. Ув. **Дідище, дідуга, дідуган.** *Еней заснув і бачить снище: пред ним стоїть старий дідище.* Котл. Ен. V. 7.

Дідизна, -ни, *ж.* Имѣніе, наслѣдованное отъ предковъ; въ частности — наслѣдство отъ дѣда. *Дідизни було доволі — вічний покій предкам і дідам.* ЗОЮР. I. 65. (Дворяне) *кидають отчизну і свою дідизну, свої пасіки і левади.* АД. II. 18.

Дідизний, -а, -е. 1) Унаслѣдованный отъ предковъ, родовой. *Що ж було за добре, що ж було за любо у старій дідизній Морозовій хаті.* К. Досв. 126. 2) Очень старый. *А той Грива був старий дідизний чоловік.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201).

Дідик, -ка, *м.* 1) = **Дідунь.** 2) Ручная метелка изъ соломы, травы, стружекъ и т. п. 3) Раст. Крестовая трава. 4) Насѣк. Медвѣдка обыкновенная. Gryllotalpa vulgaris. Ум. **Дідичок.**

Дідинець, -нця, *м.* Дворъ. *А взяв я її за рученьку, взяв я її за обі, запровадив чрез дідинець до покою к собі.* Гол. III. 26.

Дідич, -ча, *м.* Помѣщикъ, владѣтель. *Коли хочеш дідичем на Вкраїні сидіти, то перше всього вези сюди огненну бронь да сип замочок кругом будинків.* Хата. 136. *Оттам стояв дворець красний, а в ньому роскоші, там жив дідич дуже добрий — все роздає гроші.* ЗОЮР. II. 85.

Дідичка, -ки, *ж.* Помѣщица, владѣтельница.

Дідичний, -а, -е. Доставшійся отъ дѣда, наслѣдственный, помѣщичій. К. ЦН. 290.

Дідичок, -чка, *м.* Ум. отъ **дідок.**

Дідище, -ща, *м.* Ув. отъ **дід.**

Дідів, -ова, -ве. Дѣдовъ, принадлежащій дѣду. *Дідова дочка. Дідового сусіда молотники.* Ном. № 9350. *Пан глянув на дідів город.* Чуб. *Зробила дідовій дочці так, щоб вона позою побігла.* ЗОЮР. II. 24.

Дідівський, -а, -е. 1) Дѣдовскій, предковскій. *Спом'яни на них дідівську, прадідівську славу.* Хата. 108. *Твій рід на срібло проміняв звичай дідівський, старосвітський.* Сніп. 98. 2) Нищенскій.

Дідівщина, -ни, *ж.* 1) Дѣдовщина, наслѣдіе, оставшееся послѣ дѣда. 2) Время, въ которое жили дѣды. *Свідок слави дідівщини з вітром розмовляє, а внук косу несе в росу, за ними співає.* Шевч. 48.

Дідко, -ка, *м.* = **Дідько.** *Нехай тебе не несе дідко, де людей рідко.* Ном. № 5894.

Дідо, -да, *м.* 1) Дѣдъ. 2) То-же, что **песик** въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 24. Ум. **Дідонько.**

Дідова, -ви, *ж. соб.* 1) Старики. 2) Нищіе.

Дідовин, -на, *м.* Нищій. *За дідовином, за його сином тра рано вставати, торби латати.* Гол. II. 688.

Дідовід, -вода, *м.* Тотъ, кто водить слѣпыхъ нищихъ. НВолын. у. Шух. I. 33.

Дідовник, -ку, *м.* Раст. Arctium Lappa L. ЗЮЗО. I. 112. Cirsium lanceolatum Scop. ЗЮЗО. I. 118.

Дідок, -дка, *м.* 1) Старичекъ. Рудч. Ск. II. 108. Чуб. I. 155. 2) Жгуть соломы, обмотанный валом и прибиваемый по краямъ дверей отъ холода. Мнж. 179. 3) Деревянный шаръ, величиною въ куриное яйцо, употребляемый въ игрѣ, которая также называется **дідок**. Ив. 25. Ум. **Дідочок.** Чуб. V. 844. *Задумав дідочок, задумав жениться.* Нп.

Дідонько, -ка, *м.* Дѣдушка. Ум. отъ **дідо.** *Ой, дідоньку, дідоньку, шовковая борода.* Нп.

Дідочок, -чка, *м.* Ум. отъ **дідок.**

Дідувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Быть дѣдомъ; жить дѣдомъ. *Ми будемо дідувати по пасіках тихо.* К. Досв. 125. 2) Нищенствовать. 3) Быть сторожемъ на бахчѣ. *Оце ти дідуєш у Грицька на бакші?* Волч. у. *Оце я на баштані дідую.* Лебед. у.

Дідуга, -ги, дідуган, -на, *м.* Ув. отъ **дід.** *Ой ти — старий дідуга, ізігнувся як дуга.* Нп. *Старий уже був дуже дідуган той Грива.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201). *Зустрічає по дорозі діда. Такий сивий дідуган, а борода зовсім біла аж до пояса.* Рудч. Ск. II. 79.

Дідунь, дідуньо, -ня, *м.* 1) Дѣдушка. Св. Л. 274. *Помолись, дідуню, за умершего татуня.* Чуб. III. 28. Ум. **Дідунечко.** Чуб. V. 1130. 2) Дідунь. Насѣк. Dorcadion bolosericeum. Вх. Зн. 78.

Дідусенько, дідусечко, дідусик, -ка, *м.* Ум. отъ **дідусь.**

Дідусів, -сева, -ве, Дѣдушкинъ.

Дідусь, дідусьо, -ся, *м.* = **Дідунь.** К. ЧР. 4. Ном. № 5677. *Дідусь ще гуляє, а батько вже вмер.* Шевч. 205. Ум. **Дідусенько, дідусечко, дідусик.** Мет. 472.

Дідух, -ха, *м.* или **дідуха, -хи,** *ж.* 1) Солома, которую стелять въ хатахъ наканунѣ Рождества Христова. О. 1861. XI. Св. 60. Чуб. I. 44. III. 437. 2) Фитиль, напитанный остатками отъ перечистки воску. 3) Пробка изъ соломы. 4) Связка тростника или соломы, употребляемая для загорожи или обшивки стѣнокъ куреня и т. п. Чуб. VII. 379.

Дідчий, -а, -е. Чертовъ, чертовскій. Гол. III. 343. I. 252. *Санна їзда — ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433. *Дідчая мати видала, щоб сова зайця імала.* Ном. № 6889. **Дідче ребро**. Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.

Дідько, -ка, *с.* Чортъ, дьяволъ, домовой. Грин. III. 385. *Дівчинонько, приніс тебе дідько, розсіяв я пшениченьку рідко.* Мет. 28. *Який би враг примусив мене жартувать із гетьманом, коли б сам куций дідько не засів мені в серці.* К. ЧР. 164. *Дідько не дідько, а й людей таких рідко.* Козел. у. **Дідька мати.** Не имѣть ничего. *В кишені дідька має.* Рудч. Чп. 122.

Дієвий, -а, -е. Дѣйствующій. **Дієві особи, д. люде**. Дѣйствующія лица въ сценическихъ произведеніяхъ. К. Бай. 5.

Дієписа́ння, -ня, *с.* = **Дієпись.**

Дієписний, -а, -е. Историческій.

Дієпись, -сі, *ж.* Исторія. Закр.

Дієта, -ти, *ж.* Ландтагъ, рейхстагъ (въ Венгріи). Гол. III. 261. *Повідают люде, же дієта буде.... Найяснійший краль наш рачил дозволити, жеби всі народи зишлися радити.* Гол. III. 257.

Діж, -жа, *м.* Кадка, имѣющая нечетное число клепокъ. (Кадка съ четнымъ числомъ ихъ называется **діжою**). Славяносерб. у. *Купуючи діжку лічуть тростки, кажучи на першу: «діж», на другу: «діжа», на третю знову: «діж» і так усі переберуть. Як на останню прийдеться сказати: «діжа», то купують, бо хліб добрий буде, а як «діж», то не купують.* Славяносерб. у.

Діжа, -жі, *ж.* 1) Квашня, кадка, въ которой приготовляютъ тѣсто. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831. *Питай, чи діжу замісить.* Мет. 238. **Діжу виробляти**. Валять хлѣбы. Мнж. 179. 2) Круглая ямка въ землѣ, вырываемая среди другихъ меньшихъ при дѣтской игрѣ въ місяць. Ив. 36. Ум. **Діжка.** *А мій милий діжку місить, а він мене і тим тішить.* Грин. III. 314.

Діждати, -ся. См. **Дожидати, -ся.**

Діжечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **діжка.**

Діжистий, -а, -е. Похожій на **діжу**.

Діжка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **діжа.** 2) Кадка. *Який батько, такий син — викрав з діжки сир.* Ном. № 7137. Ум. **Діжечка.** К. ЧР. 273, Вас. 145. См. **Діж, діжун.**

Діжковий, -а, -е. Относящійся къ кадкѣ.

Діжкуватий, -а, -е. Кадкообразный; толстый. *То діжкуватий чоловік.*

Діжма, -ми, *ж.* Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр.

Діжниця, -ці, *ж.* Небольшая **діжа**. О. 1862. V. Кух. 37.

Діжун, -на, *м.* = **Діж.** КС. 1884. IV. 698.

Діжчина, -ни, *ж.* Плоховатая кадка, п. квашня. *Дівчина як дівчина, а черево як діжчина.* Посл.

Дізнавати, -наю, -єш, сов. в. **дізна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* 1) Узнавать, разузнавать, провѣдывать. *Коби моя матінка не дізнала: бо як моя матінка дізнає, то зараз мене за нелюба віддає.* Чуб. V. 391. 2) Узнавать, извѣдывать, испытывать. Єв. Мр. V. 25. *Дізнає злющий злої муки.* К. Псал. 8. См. **Дознавати.**

Дізнаватися, -юся, -єшся, сов. в. **дізнатися, -наюся, -єшся,** *гл.* Узнавать, узнать. Грин. II. 117. *А як ся дізнали, — пану дали знати.* Гол. I. 62. *Дізнався я про землю.* Ком. I. 18. См. **Дознаватися.**

Дізріти. См. **Дозирати.** Вх. Лем. 410.

I. Дій! *меж.* Выражаетъ удивленіе и досаду. *Дій його батькові!* Хата. **Дій його чести! Дій його кату!** Котл. Смотри пожалуйста! Экая диковина! *Усе свої люде, а є між нами злодій! Дій його чести! на кого б то подумати?* Кв. II. 281.

II. Дій, дою, *м.* Доеніе, удой. *Чи буде ж у нас корова добра, як запрягать її? От німець держе корову для дою тіки, то й добра буде.* Канев. у.

Дійво, -ва, *с.* 1) Удой. *Корова добра на дійво.* Ромен. у. Полт. г. 2) Молоко, молочные продукты. Хата 182. *Дитина з колиски випаде, — дивись! Дай їй дійва.* Екатер. г. Ум. **Дійвечко.**

Дійка, -ки, *ж.* 1) Сосокъ у коровы. 2) = **Дійниця.** *Як надоїла повну дійку, взяла з неї молока і позамазувала корт дійки.* ХС. VII. 452.

Дійливо, -ва, *с.* = **Дійво 2.** *Я коло дійлива ходила.* Г. Барв. 259, 369.

Дійма, -ми, *ж.* Предчуствіе, вѣсть, догадка? *Венгер Руса не боявся, не мав тої дійми, бо він не чюв, шьо йде москаль вороними кіньми.* Гол. II. 461.

Діймати, -маю, -єш, сов. в. **дійняти, (дойняти), -дійму, -меш,** *гл.* 1) Донимать. *Його а ні пуга, ні кій не діймають. Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3893. 2) Понимать. *Торочиш йому, аж піт тобі котить, а він нічого не діймає.* 3) Добирать, добрать, дополучать, дополучить. *Сам купив кобилу за шістьдесят, а продав за сорок, — цілих двадцять рублів не дойняв.* Кобел. у. См. **Донімати.** 4) **Діймати віри, правди**. Вѣрить, довѣрять. *А козак добре дбає, на жінку не потурає, жінці віри не діймає.* ЗОЮР. I. 216. *Хиба ти йому доймаєш правди?* Полт.

Дійна, *прил.* Дойная. *Купити.... дійну корову з телям.* Кв. II. 163. *І дійна корова у роскошь купається.* Шевч. 103.

Дійнарка, -ки, *ж.* Загорода, гдѣ доятъ коровъ, овецъ, козъ. Вх. Зн. 15.

Дійник, -ку, *м.* 1) = **Дойняк.** Шух. I. 109, 212. 2) = **Дійниця.** Вх. Лем. 410.

Дійниця, -ці, *ж.* Подойникъ. Грин. I. 146. *Щоб дійниця не текла, а хазяйка весела була; щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала; щоб корова стояла та багато молока давала. (Замочування дійниці в Петрівку, в 1-й понеділок).* Ном. № 254. Ум. **Дійничка.** Ном. № 334.

Дійняти, *гл.* См. **Діймати.**

Дійсне, *нар.* Дѣйствительно, именно.

Дійсний, -а, -е. Дѣйствительный.

Дійсність, -ности, *ж.* Дѣйствительность.

Дійсно, *нар.* = **Дійсне.**

Дійти, -ся, *гл.* См. **Доходити, -ся.**

Дійшлий, -а, -е. Зрѣлый, созрѣвшій. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419.

I. Діл, долу, *м.* 1) Низъ, долина. *Як летіла ворона догори, то й кракала, а як на діл, то й крила опустила.* Ном. *Нет мене, сивий коню, горами, долами.* Грин. III. 677. 2) Полъ земляной. Сим. 2. *Як мертва на діл повалилась.* Шевч. 72. До-долу. На полъ, на землю, до земли. *Зсади хлопця до-долу. До-долу верби гне високі.* Шевч. 26. *Склонив головочку низько до-долочку.* Чуб. *Крикнув Швачка та на осаулу: із коней до-долу!* ЗОЮР. *Долина*

глибока, калина висока, аж до-долу віття гнеться. Мет. *Ісус, нахилившись до-долу, писав пальцем.* Єв. І. VIII. 6. Ум. **Долок, долонько, долочко.**

II. Діл, -лу, *м.* Часть, доля. *В діл Матвієві пішла пасіка.* Черниг. у.

Ділання, -ня, *с.* Дѣйствіе.

Ділати, -лаю, -єш, *гл.* 1) Дѣйствовать. 2) = **Діяти.** *Бог знає, що ділає.* Ном. № 33.

Ділени́на, -ни, *ж.* Дѣлежъ. МУЕ. III. 169.

Діленица, -ці, *ж.* Часть, пай, доля. См. **Дільниця.** К. Св. П. І. кн. М. XIV. 24. *Господь — пай мій, займанщина, діленица моя чиста.* К. Псал. 30.

Ділетка, -ки, *ж.* Мѣра хлѣба, четверикъ. *Вона свої сороківці ділеткою міряє.* Федьк.

Ділечко, -ка, *с.* Ум. отъ **діло.**

Ділина, -ни, *ж.* Половица, доска въ полу или въ заборѣ.

Ділити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Дѣлить. *Нам батьківщини не ділить.* Ном. № 3313. 2) Сдавать карты. *Ось я ділитиму, а ти здіймай.* Лубенск. у.

Ділитися, -люся, -лишся, *гл.* Дѣлиться. *Як пожали вони просо, то почали ділиться, да й не помирились.* ЗОЮР. II. 31.

Ділій, -лія, *м.* Выборный отъ общества для совершенія раздѣла общественнаго сѣнокоса. *На луках ділії ділять траву.* Волч. у.

Діління, -ня, *с.* Дѣленіе, раздѣленіе.

Ділний, -а, -е. Рабочій, занятый. *Ділний час тепер. Тепер жнива, времня ділне.* Лебед. у.

Ділник, -ка, *м.* Дѣлецъ. *Ділника і діло боїться.* Ном. № 10418.

Ділниця, -ці, *ж.* Рабочая женщина.

Діло, -ла, *с.* 1) Дѣло, работа. *Діла не робиш і од діла не 'дходиш.* Ном. *А в черницях добре жити, діла не робити.* Лавр. 46. **Діла не скільки**! Немного дѣла. 2) Поступокъ. *Добре діло вчинила на мені.* Єв. Мр. XIV. 6. *Терпів єси рани за діла чоловіка.* Чуб. III. 16. 3) = **Справа.** 4) Надобность, нужда. *Є дільце, дядечку, до вас.* Гліб. 77. **До діла, у діло**. Какъ слѣдуетъ; кстати; къ дѣлу. ХС. IV. 18. *Хиба він постелеть як до діла? Де упав, там і заснув.* Мнж. 8. *Жупанина по коліна, пошита до діла.* Мет. *Так до діла, як свиня штани наділа.* Ном. *Отся річ до-діла.* Кв. *Я твоїй ненці не вгожу:.... Помажу колін — не біло, помию ложки — не в діло.* ХС. III. 37. Ум. **Ділечко, дільце.** *Чом не хочет, паняночко, ділечка робити?* Нп. *Хто в мене по сінечках ходив? Хто в мене ділечко поробив.* Мет. 232.

Діло́ва́ння, -ня, *с.* Заборъ. К. ЧР. 424. *Двір у його обгорожений діловванням.* Новомоск. у. *Ой ти дівчино, моє мальовання, подай мені ручку через діловання.* Чуб. V. 1204.

Діль, -лі, *ж.* Пучекъ нитокъ (для сѣтей). Стрижевск.

Дільба, -би, *ж.* Дѣлежъ.

Дільний, -а, -е. Низменный.

Дільниця, -ці, *ж.* 1) Надѣлъ. *Наші дільниці отам над шляхом.* Черниг. у. 2) Отдѣленная часть для работы въ полѣ. Черк. у. 3) Полевыя ворота за деревнею на выѣздѣ (Уманск. у.), а также канава вокругъ села для отдѣленія царини. Лохв. у. Слов. Д. Эварн. О. 1861. Х. Св. 47. 4) Канава пограничная.

Ді́льце, -ця, *с.* Ум. отъ **діло.**

Дільчий, -а, -е. Раздѣльный. *Дільчий акт, реєстр.*

Діля, *пред.* = **Для.** *Бога діля.*

Діляниця, -ці, *ж.* Дѣлежъ. Рк. Левиц.

Ділянка, -ки, *ж.* 1) Половина мички льну, пеньки. 2) Часть, участокъ. *Ділянка в лісі.*

Дім, дому, *м.* Домъ. *Згода дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Божий дім**. Церков. 6. *Чужі, брате, сестри з дому Божого йдуть.* Макс. (1849). 10. **До-дому**. Домой. Ум. **Дімок, домик, домок, домичок, домочок.** *Мав собі домочок і садок.* МВ. І. 17. *Домичок в неї біленький.* Чуб. V. 328.

Дімениця, -ці, *ж.* Нарывъ подкрыльцовой впадины. Екатер. у. Слов. Д. Эвар. См. **Диминиці.**

Дімок, -мка, *м.* Ум. отъ **дім.**

Дінниця, -ці, *ж.* Огорожа. І. 73, 76, 187.

Діправди, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ. *Чи Калина любить діправди мого брата?* Федьк. Пов.

Діптянка, -ки, *ж.* Проститутка. *Мандрьохи, хльорки і діптянки, що продають себе на час.* Котл. Ен. III. 48.

Діра, -ри, *ж.* Дыра. *Забий діру — собака не полізе.* Ном. № 5903.

Діравий, -а, -е. Дырявый. *Дірава верета все поле закрила.* Ном. стр. 300, № 371. *Діравого горшка не наллєш.* Ном. № 4756.

Діравити, -влю, -виш, *гл.* Дырявить.

Діравка, -ки, *ж.* = **Друшляк 1.** Вх. Уг. 236.

Дірка, -ки, *ж.* Дырка. *Будь мудрий: налатай маленьку латку на велику дірку.* Ном. № 9909. Ум. **Дірочка.** Мет. 298. *Без мене і дірочки малої нікому затулить.* Ном.

Дірковатий, -а, -е. Имѣющій много дыръ, дырчатый, ноздреватый. НВолын. у. *Дуже дірковатий хліб з сеї муки, — не знати, чого воно так.* Каменец. у.

Дірочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дірка.**

Дірчавіти, -вію, -єш, *гл.* Ноздреватѣть. *Сніг мнякшає, лід дірчавіє.... весною дише.* Мин. ХРВ. 292.

Дірявий, -а, -е = **Діравий.** *Пазуха була дірява.* Грин. III. 655. Рудч. Ск. І. 153.

Діскуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Искать, хлопотать. *Пропав віл, не дуже за ним і діскуються.* Черкас. у.

Дісне, *нар.* = **Дійсне.** (Дѣйствительно, именно). *Так воно дісне єсть, як вони тобі сказали.* МВ. II. 12.

Дісний, -а, -е = **Дійсний.**

Діставати, -таю, -єш, сов. в. **дістати, -тану, -неш,** *гл.* Доставать, достать, добывать, добыть. *Найшла відьму і трути дістала.* Шевч. 22. *Не дістане він язика.* Ном. № 6547. *Ой перестань до мене ходити! — Ой не перестану, доки не дістану білих рук, чорних брів, дівочого стану.* Каменец. у. 2) Получать, пріобрѣтать. **Дістати жінку**. Взять жену. *Дістав собі добру жінку.* Каменец. у. **Дістати в лице**. Получить ударъ по лицу. *Сьогоднє йому і не наводи таки нічо, бо можеш ще й в лице дістати.* Федьк. Пов. **Дістати ласки**. Пріобрѣсть, найти расположеніе, милость. *Сеї ласки я і в жида дістану.* Ном. № 4768. *Такої ласки дістану і в Параски.* Ном. № 4770.

Діставатися, -юся, -єшся, сов. в. **дістатися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Доставаться, достаться. *Закаблукам лиха дам, дістанеться й передам.* Шевч. 2) — **до**. Добираться, добраться, доѣзжать, доѣхать. *Через вороги тяжко до пекла дістатися.* Ном. *Як би його дістатися додому?* Могил. у.

Дістати, -ся. См. **Діставати, -ся.**

Дітва, -ви, *ж. соб.* = **Дітвора.** К. ПС. 48.

Дітвак, -ка, *м.* Мальчуганъ. *Мн.* **Дітваки**. Дѣтишки. *Нема у нього дітваків.* Лебед. у.

Дітваччя, -чя, *с. соб.* Подростки, дѣтвора. Вх. Зн. 15.

Дітвора, -ри, *ж. соб.* Дѣти, ребятишки. К. Досв. 158. *Лихо з дітворою та ще з малою.* Васильк. у. *Дітвора сокоче, дітвора клекоче, а мати раденька дітворі маленькій.* Хата. 19.

Діти, -тей, *с. мн.* отъ **дитя**. Дѣти. *Діти! діти! Добре з вами в літі, а зімувати — горювати.* Ном. № 557. *Прийми, мила, хоч малії діти! — Ой не хочу я дітей приймати, будеш, милий, і сам годувати.* Мет. 266. **З дітей виходити**. Выходить изъ дѣтскаго возраста. *Діла небагато в Насті: ще тоді вона з дітей виходила.* МВ. II. 36. Ум. **Дітки, дітоньки, діточки.** *Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть.* Ном. № 337. *Дітки, ще короткий час я з вами.* Єв. I. XIII. 33. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатися.* МВ. II. 17.

Діти, -ся. См. **Дівати, -ся.**

Дітки, -ток, *с.* Ум. отъ **діти.**

Діткнутись, -нуся, -нешся, *гл.* Дотронуться. *Думаю собі: приступлю до неї, — не смію діткнутися ручки білої.* Гол. I. 365.

Дітлахи, -хів, *м. мн.* = **Дітваки.** Мнж. 179. Св. *Л.* 198.

Дітолюбний, -а, -е. Любящій дѣтей.

Дітоньки, -ньок, діточки, -чок. Ум. отъ **діти.**

Дітонько, діточко, -ка, *с.* Ласк. отъ **дитя**. Дѣточка. *Захотілось моєму діточку....* Ном. № 9302.

Дітопродавець, -вця, *м.* Продающій дѣтей. *Нехай Бог тебе поб'є, дітопродавець.* Шевч. 292.

Дітчий, -а, -е = **Дитячий.** *А як я се ба й оженив, та став сі журити: треба лижки, треба миски, дітчеї колиски.* Шух. I. 204.

Дітячий, -а, -е = **Дитячий.**

Діхтяр и пр. См. **Дігтяр и пр.**

Діцтво, -ва, *с.* = **Дитинство.** МВ. I. 14. Левиц. Пов. 174.

Діцький, -а, -е. Дѣтскій. *Повідбірав худобу і її й діцьку.* Кв. I. 17. *Ой роди, Боже, сю пшениченьку яру, на діцькую долю, а на людську славу.* Циссь, Ятрівка. 101.

Дія, дії, *ж.* 1) Дѣйствіе, дѣяніе. 2) Актъ, дѣйствіе (въ драматическомъ сочиненіи).

Діякон, -на, *м.* = **Дякон.** *Священники-діякони повелять дзвонити, тоді об нас перестануть люди говорити.* Чуб. V. 152.

Діяльний, -а, -е. Дѣятельный.

Діяльність, -ности, *ж?.* Дѣятельность. Г. Барв. 347.

Діяльно, *нар.* Дѣятельно.

Діянка, -ки, *ж.* Дѣловое время, время дѣйствія.

Дияниє, -ния, *с.* Дѣянія св. апостоловъ. *Ударили в великий дзвін до церкви на дияниє.* Кв. II. 177.

Діяння, -ня, *с.* Дѣланіе.

Діяти, -дію, -єш, *гл.* Дѣлать. *Що тут у Бога діяти?* ЗОЮР. I. 291. *Не зрять Бога над собою, не знають, що діють.* Шевч. *Живе слово ви сієте, — яке ж лихо тим дієте!* К. Досв. 128. *Що ж я буду, бідний, діяв, що я жита не посіяв.* Гол. I. 214.

Діятися, *гл. безл.* 1) Дѣлаться, происходить. *Не так то діється все скоро.* Котл. Ен. *Чудно якось діється між нами.* Шевч. 102. *Давно колись те діялось у нас на Вкраїні.*

Шевч. 19. *То ще тоді діялось, як шкуряні гроші були.* Ном. №. 6855. **Дійся божа воля!** Что Богъ дастъ!, Какъ Богу угодно! Федьк. 2) Длиться, тянуться. *Лягаймо спати, бо вже давно вечір діється.* Лебедин. у. **Чи давно діється**? Рано еще или уже поздно? Ном. стр. 149. 3) **Добре діється**. Хорошо живется, хорошо на душѣ. *Кому добре діється, той і співає.* Ном. 4) — **чим**. Зависѣть отъ чего, происходить отъ чего. *Що орють гарно, те діється не скотиною, а справою.* Харьк. у. *Бог його святий знає, чим воно діється, що земля, здається б, однакова, а жито росте не однакове.* Волч. у. *Не багатством тут діється.* Г. Барв. 349.

Діяч, -ча, *м.* Дѣятель. Левиц. Пов. 119. Дле, *пред.* = **Біля.** *Ой, чи можно, тестю, дле Марусі сісти?* Лавр. 148.

Длубати, -баю, -єш, *гл.* 1) Ковырять. *Чого ти все в носі длубаєш?* 2) = **Длубатися 2.**

Длу́батися, -баюся, -єшся, *гл.* 1) Копаться въ чемъ-либо. 2) Медленно дѣлать что, копаться. *Коло чого він там длубається?*

Для, *пред.* 1) Для. *Любисточок — для дівочок, василечки для пахощей, а м'яточка — для любощів.* Мет. 311. *Не для пса ковбаса, не для кицьки сало.* Ном. № 4721. *Для малого манастиря, мала й милостина.* Ном. № 4537. 2) По. *Діти тяли, кров ілляли для росказу твоєго.* Чуб. III. 378. 3) Потому, поэтому. *Ти думаєш, що ти красна і для того така щасна.* Млр. *л.* сб. 325.

Длятися, дляюся, -єшся, *гл.* Мѣшкать, возиться. *Ми й не длялися: днів через три й прислали.* Г. Барв. 183.

Дму́хання, -ня, *с.* 1) Дутье. 2) Пыхтѣніе.

Дмухати, -хаю, -єш, одн. в. дмухнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Дуть, подуть. *Не дмухай проти вітру.* Ном. № 1100. *Хто спарився на окропі, той і на холодну воду дмухне.* Ном. № 5792. *Попіл в вічі дмухати.* **Не дам у кашу собі дмухати**. Не позволю вмѣшиваться въ мое дѣло. МВ. (КС. 1902. X. 147). 2) Только въ несов. в. Пыхтѣть. *Росердився та так дмуха, що й не приступай.* Черкас. у. Въ слѣдующихъ значеніяхъ употребляется только однокр. в.: 3) Ударить, хватить. *Як дмухнув мене по пиці, так у мене й голова замакітрилась.* Лебедин. у. 4) Выпить, осушить. *Дмухнув чарчину мов тую воду.* Екатерин. г. 5) Побѣжать, поѣхать, махнуть. *Дмухнім лиш братці, ми до неї.* Котл. Ен. *Буйволи на сонці помліли; як угляділи воду, так до води й дмухнули.* Драг. 3. **Дмухнути драла**. Быстро уйти, удрать. Ном. № 4413.

Дмухач, -ча, *м.* Вѣтеръ. **Дмухача дати**. Удрать. Ном. № 4413.

Дмухнути, см. **Дмухати.**

Дмухонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно подуть, ударить, побѣжать. *Дмухонув на ввесь рот.* Ном. стр. 285, № 3151.

Дмучка, -ки, *ж.* Скопленіе вѣтровъ въ животѣ запоръ. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Дневник, -ка, *м.* Загородка въ полѣ для загона овецъ во время жары.

Днедавній, -я, -є. Очень давній. *І вдвох тихенько заспівать ту думу сумнюю днедавню про лицаря того гетьмана, що на огні ляхи спекли.* Шевч. 551.

Днесь, *нар.* = **Сьогодня.** *Днесь мені, а завтра тобі.* Ном. 2360. Ум. **Днеська, днеськи.** Гол. III. 453. Вх. Зн. 15. *Я днеська берізка зелена а завтра буду зрубана.* Гол.

Днешній, -я, -є. Сегодняшній. Вх. Уг. 236.

Дни́на, -ни, *ж.* День. Г. Барв. 246. Грин. III. 302. *Яка весняна днина, а він цілий день не їв.* Каменец. у. *Ой не хвалися, не ти ж їх кохала: кохала ненька старенька ясного сонця*

прошив віконця, ясної днини против кватири. Чуб. III. 299. Ум. **Днинка.** *В суботу на годинку, в неділю на всю днинку.* Гол. II. 99.

Днити, дню, дниш, *гл.* Вставлять дно. Сумск. у. *Як би той бондарь, що торік днив.* Могилев. у.

Дниця, -ці, *ж.* Поперечная доска въ колесѣ водяной мельницы, — такими досками покрыта вся внутренняя часть обода колеса. Галиц. Мик. 480.

Днище, -ща, *с.* 1) Ув. отъ **дно.** 2) Донце, дощечка, на одномъ концѣ которой садится пряха, вставляя въ другой гребень или кудель. *Побігла до сусіди, позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти, аж веретено хурчить.* Рудч. Ск. І. 178. Ум. **Днищечко.**

Дніти, днів, *гл. безл.* Свѣтать. *Стало вже дніти, як ми рушили.* НВолын. у. *Іде козак од дівчини — починає дніти.* Чуб. V 53. *Уже дніє.* НВолын. у.

Дніпер, Дніпро, -пра, *м.* Рѣка Днѣпръ. *Роби, як Дніпер робить.* Чуб. І. 247. *Дніпро-батько.* Ном. № 725. *Ой як будеш же ти, серденятко моє, Дніпром-водою плисти.* Мет. 24.

Дніпровий, дніпрянський, -а, -е. Днѣпровскій. К. Досв. 179. *Ой ріки ви, каже, ріки низовиї, помошниці Дніпровиї.* Мет. 380. *Дніпрянські пороги.*

Дніпрянщина, -ни, *ж.* Мѣстность при Днѣпрѣ.

Дністер, Дністро, -стра, *м.* Рѣка Днѣстръ. Мет. 392. К. Досв. 102. *А ти прощай, Дністер, ой ти річко мутная, вже ж нам більше з тебе води не пити.* Грин. III. 603. Ум. **Дністрочок.** Чуб. V. 82.

Дністровий, дністрянський, -а, -е. Днѣстровскій. *Над сагою дністровою лежить Хведір безрідний.* Мет. 440.

Дністрочок, -чка, *м.* Ум. отъ **Дністер.**

Дністрянщина, -ни, *ж.* Мѣстность при Днѣстрѣ.

Дно, -дна, *с.* Дно. *Ходить, як лин по дну.* Ном. № 3238. *Ой там плавало судно, позолочуване дно.* Лавр. 145. Ум. **Денце, денечко.** *Сопілочка з барвіночку, калинове денце.* Гол. *Хам тільки на денці... гуща зосталася.... пів чарочки.* Рудч. Ск. *Ой у полі та озеречко, там плавало та відеречко, соснові клепки, дубове денечко.* Мет. Ув. **Днище.**

Днювання, -я, *с.* Дневаніе.

Днювати, -днюю, -єш, *гл.* Дневать, проводить день. *По-під тинню сіромаха і днює й ночує.* Шевч. 7. *Там будете дні днювати.* Лукаш. 116. **Днювали собі**? Привѣтствіе, равносильное выраженіямъ: Какъ провели день? Какъ ваше здоровье? Также и въ болѣе полномъ видѣ: Чи **здорові днювали**? О. 1862. V. 84.

До, *пред.* 1) До. *Не учишся розуму до старости, але до смерти.* Ном. № 6003. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. *Дійшов до села. До меду ласий.* Грин. І. 141. 2) Къ. *Говори до стовпа.* Ном. *Піти до голови по розум.* Ном. № 5831. *Піду до річеньки.* Мет. *Він пішов до Остапа.* **До хреста понести (дитину)**. Понести крестить (ребенка). Г. Барв. 276. **До душі сказати**. Съ большой искренностью, съ чувствомъ сказать. Г. Барв. 362. **Пити до кого**. Пить за чье здоровье. *Не до тебе п'ють, не кажи: дай, Боже, здоров'я.* Чуб. І. 271. **Поздоровкатись до кого**. Обратиться къ кому съ привѣтствіемъ, сказать кому: здравствуй. *Чоловік їхав і поздоровкавсь до мене.* Рк. Левиц. 3) Въ. *Ходи зо мною до кімнати.* Мет. *Приймати до рук. Ішов до церкви.* Грин. І. 153. *Запріг до плуга волів.* ЗОЮР. II. 30. *Своїй матері рідненькій, удові старенькій до ніг упадімо.* Мет. 346.

Хмельницькому кролевські листи до рук добре оддав. Мет. 388. 4) На. *Половину козаків до опачин посади.* Дума. *Важкий до ходу.* НВолын. у. 5) Для. *Слова до ради, руки до звади.* Ном. *Любі, милі до розмови.* Мет. *Дам тобі пораду до життя.* Шейк. 6) Съ. *Цвіт калину ламала та в пучечки в'язала, до личенька рівняла.* Лавр. 1. *Тим на світі хліб не родить, що брат до сестриці не говорить.* Чуб. *о панів — пан, до мужиків мужик.* Ном. № 5879. 7) За. *Узятися до роботи. Бояре до шабель!* Грин. III. 546. *До науки бралися.* О. 1861. І. 322. 8) До въ соединеніи со многими словами образуетъ выраженіи, означающія неопредѣленно большое количество. **До біса** (Ном. № 12304), **до стобіса, до стобісового батька, догаспида, до гемона, до греця, до злидня, до ката, до лихої години, до напасти, до праса, до сина** (Млр. *л.* сб. 81), **до хріна, до чорта** и т. д. Очень много. *Тут їх до стобіса.* Шевч. 178. *Та вас до стобісового батька набереться, а вас годуй! В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката.* ЗОЮР. *У нашій слободі москалів до напасти.* Екатер. г. *Та в нас, паничу, до праса цієї жидови.* Павлогр. у. 9) **До аж-аж**. До невозможности терпѣть, до высшей степени. 10) **До-віку**. Повѣкъ, никогда. *Трудяща копійка годує до-віку.* Ном. № 9941. *До-віку й до-суду тебе не забуду. Не сподівайсь, мати, сина з походу довіку.* Нп. 11) **До-гурту**. Ко всѣмъ остальнымъ. *Зношу свою копійчину до гурту.* Кв. 12) **До-діла**. Какъ слѣдуетъ, кстати. *Так до-діла, як свиня штани наділа.* Ном. 13) **До душі**. По душѣ. *Той мені не до душі, що приходив у кожусі.* Лавр. 4. 14. **До загину**. До смерти. К. Досв. 121. *Будем битись до загину.* К. Досв. 130. *Любить до загину.* Млр. *л.* сб. 59. 15) **До ґрунту**. Совершенно, до основанія. 16) **До крихти**. До крошки, все рѣшительно. *Посип курчатам пшінця, не пропаде, — вони до крихти все визбірають.* Васильк. у. 17) **До-купи, до-купки, до-купоньки, до-купочки**. Въ одно мѣсто; вмѣстѣ. *Хоч чорт лапті подрав, та до-купи зібрав.* Ном. № 9023. *Усе військо своє до-купи у громаду скликають.* Макс. *Вершечки докупи схилились.* Млр. *л.* сб. 215. *Зібратися до-купи. От раз, до-купоньки зібравшись,.... вони згадали....* 18а) **До-ладу**. Кстати. *До-ладу, як ложечка по меду.* 18б) **До любови**: а) = **До сподоби.** *Весілля одгуляли тихо, да до любови.* Г. Барв. 96. б) Съ любовью. *Кріпко до любови поцілувались.* Г. Барв. 80. 19) **До міри**. а) По мѣркѣ. *Оті вікна пороблено до однії міри.* Лубен. у. б) Умѣренно. *Як питимеш до міри, то й гаразд буде.* Лубен. у. 20) **До-міста**. Въ одно мѣсто. 21) **До ноги**. Дочиста, совершенно. *Вкупі з жидами до ноги вирізували.* К. Хм. 60. 22) Донизу. Внизъ. *Одно долонями до-гори, а друге до-низу.* Чуб. III. 103. 23) **До пари**. Подъ пару; подъ стать. МВ. І. 7. 24) **До послідку**. Окончательно, до конца. 25) **До-прикладу**. Кстати. *Не до-ладу, не до-прикладу.* Ном. № 13066. *Не до-прикладу хавчить.* Гліб. 36. 26) **До-пуття**. Какъ слѣдуетъ. 27) **До-решти.** Окончательно, совсѣмъ, совершенно. *Сховайте, бо вони до-решти поламають.* 28) **До сподоби**. По вкусу, по сердцу. 29) **До цури**. До тла, до основанія, до послѣдняго кусочка. *Усе згоріло до цури.* Харьк. *Усе позабірали до цури.* 30) **До цяти**. До малѣйшей подробности. 31) **До часу.** На время. *Багацтво до часу, а бідність до-віку.* Ном. № 1450. 32) **До-чмиги**. По вкусу, кстати. *Тобі там буде не до чмиги, як піднесуть із оцтом фиги, то зараз вхопить тебе лунь.* Котл. Ен. 33) **До-щенту**. До основанія. Недостающія здѣсь выраженіи подобнаго образованія см. на коренное слово.

До, *сз.* = **То.** *Ой як прийду додомоньку, до всі мене лають.* Мет. 85. *Як прийде пора, до я вийду сама.* Лавр. 33. **До-б** = **То-б.** *Як би я не манила, до-б я боса ходила.* Лавр. *Коли б мені, да Господи, повечоріло, до-б на моєму серденьку поздоровіло.* Чуб.

Доба, -би, *ж.* 1) Сутки. Угор. *Дві добі лежав я в ліжку. Як я умру, до візьмеш мене на три доби до церкви, і дяк нехай три ночі читає надо мною псалтиру.* Чуб. I. 201. 2) Пора, время. *Нічної доби з неволі утікали.* Дума. *Ув обідню добу там і опинивсь.* Стор. *В таку добу під горою щось біле блукає.* Шевч. 26. 3) Возрастъ. *Два молодці так вашої доби.* Зміев. у. См. **Діб.**

Добавити. См. **Добавляти.**

Добавка, -ки, *ж.* Прибавка. *Без добавки і борщ не смашний.* Ном. № 10589.

Добавля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **добавити, -влю, -виш,** *гл.* Добавлять, добавить, прибавлять, прибавить.

Добажатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Желать до тѣхъ поръ, пока..

Добазарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Окончить торговать на базарѣ.

Добазаруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Доторговаться да базарѣ до чего.

Добалакати, -каю, -єш, *гл.* Договорить. *Чи ти вже своє добалакав?* Харьк. у.

Добалакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Договориться до чего. *Бач, до чого добалакавсь! ізлякав справді бідну дитину.* К. ЧР. 129.

Добасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Добѣситься, доиграться.

Добача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **добачити, -чу, -чиш,** *гл.* Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить. *Старі очі не так добачають, як бачили давно колись.* Млр. *л.* сб. 77. *А Катря стоїть коло стіни.... бачу — зомліває. Добачає те й мати.* МВ. II. 148. **Не добачати**. Дурно видѣть; не замѣчать. *І ноги не держуть, і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. I. 135. *А зо мною зустрінуться, мов не добачають.* Шевч. *Ти, як дитина, свого лиха не тямиш, не добачаєш.* МВ. II. 81.

Добенькетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Допировать.

Добенькетува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Допироваться.

Доберегати, -гаю, -єш, сов. в. **доберегти, -режу, -жеш,** *гл.* Приберегать, приберечь; досматривать, досмотрѣть. *Тепер уже доберегайте одно 'дного.* Г. Барв. 515.

Добива́ння, -ня, *с.* Добиваніе.

Добива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **добити, -б'ю, -б'єш,** *гл.* 1) Добивать, добить. *Не добити нам сього вола й обухом.* К. ЧР. 278. 2) Домолачивать, домолотить хлѣбъ. 3) — **віку**. Доживать, дожить. *Так то я й добиваю свого молодого підкошеного віку.* Г. Барв. 60.

Добиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **добитися, -б'юся, -б'єшся,** *гл.* 1) Добиваться, добиться; достигать, достичь чего либо. *Багато й Юрусь погубив земляків, добиваючись того права, щоб над обома берегами гетьманувати.* К. ЧР. 396. *Як в биком не биться, а все молока не добиться.* Ном. № 2664. 2) Добираться, добраться; доходить, дойти; достигать, достичь чего. *До преосвященного добийтесь, то буде і в вас благочестие.* ЗОЮР. I. 262. *Добився він до раю.* Чуб. I. 218. *Не загине наша слава, доб'ємося до Варшави.* К. Досв. 130. *Міст тріщить, лист осипається: змій додому добивається.* Мнж. 16. *І аж в середу у Хрестці к вечеру добились.* Мкр. Н. 39.

Добити, -ся. См. **Добивати, -ся.**

Добиток, -тку, *м.* Грабежъ, добываніе. *А гайдамаки приїхали з добитків, аж нема того чоловіка; дуже вони здивувались.* Рудч. Ск. II. 148.

Добих, -ху, *м.* Встрѣчается въ слѣдующемъ выраженіи: **Він вернувся не з добихом**. Онъ возвратился не добившись своего, безъ добычи. Зміев. у.

Добич, -чі, *ж.* 1) Добыча. Рудч. Ск. І. 145. Мкр. Г. 14. *Ми з тобою, Лебеденьку, пили та гуляли, ми з тобою, Лебеденьку, одну добич мали.* Чуб. V. 962. 2) Скотъ. Желех. Ум. **Добиченька.** Макс. (1849) 30.

Добичник, -ка, *м.* Разбойникъ. *А з байраку сорок і чотирі добичників виїздило.* Чуб. V. 1052.

Добиччаний, -а, -е. Скотный, скотскій. МУЕ. III. 45. *Як воробець нап'єся в Воведенію в добиччанім сліду води, то сл напасе худоба до Їр'я трави.* МУЕ. III. 51.

Добігати, -гаю, -єш, сов. в. **добігти, -біжу, -жиш,** *гл.* Добѣгать, добѣжать. *Швидкий сам добіжить, а смирного Бог донесе.* Ном. № 1968. 2) **Добігти чого**. Пріобрѣсти что, добыть что; о болѣзни: захватить. *Мабуть чи не сухоти добігла й кров'ю стала хряпати.* Г. Барв. 454.

Добігатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Добѣгаться. **Добігатися чого**. Достичь чего. Борз. у.

Добігти. См. **Добігати.**

Добігтися, -біжуся, -жишся, *гл.* Добѣжать. *Хто біжить, той і добіжиться.* Ном. № 7090.

Добіддя, -дя, *с.* Дообѣденное время.

Добідній, -я, -є. Дообѣденный.

Добілити, -ся. См. **Добіляти, -ся.**

Добіля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **добілити, -лю, -лиш,** *гл.* Добѣливать, добѣлить.

Добілятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **добілитися, -люся, -лишся,** *гл.*, Добѣливаться, добѣлиться. *Добіляються полотна розстелені по землі.* МВ. II. 134.

Добір, -бору, *м.* Отборъ; подборъ.

Добіра́ння, -ня, *с.* Подбираніе, выбираніе. *З таким добіранням ти нічого не купиш.*

Добірати, -раю, -єш, сов. в. **добрати, -беру, -реш,** *гл.* 1) Добирать, добрать. *Коло броду беру воду, не доберу до дна.* Грин. III. 61. *Як послала мене мати по рудую глину, а я глини не добрала, — привела дитину.* Чуб. *«Іди, невісточко, в поле брати льону: не вибереш льону, — не вертайсь додому!» Ой, брала, брала, да й не добірала, у чистому полі тополею стала.* Чуб. V. 705. *Треба добрати трьох аршин на спідницю.* 2) Подбирать, подобрать, вибирать, выбрать. *До рота добрав* (ложку), *та в миску не ввійде.* Ном. № 12221. *Водять уже до його із простих дівчат: кого вже він полюбить. Водили вже їх там, водили...., — не доберуть.* Рудч. Ск. І. 81. *Добірає що найгірших слів. Не добере Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. 3) Доѣдать, доѣсть. *Добірайте кашу!* Зміев. у. *Достав телятини, поснідав, аж цілу чвертку зразу вбрав; на другий день ще пообідав, на третій вже теля добрав.* 4) Догадываться, догадаться, соображать, сообразить. *Я не питала його і сама не добірала, як він прочитував ті книжки: чи раз тілько, чи усю нп пам'ять.* Павлогр. у. **Добірати розуму, ума**. Смекать, соображать, додуматься. *Не добере розуму. Москалі умні, москалі розумні — розуму добрали: ой наперед Швачку із осаулою до-купи зв'язали.* ЗОЮР. І. 135. *Не доберу свого ума.* К. ПС. 121. **Добрати способу**. Изыскивать, находить средство. К. Гр. 31. *Добрали способу, як без коней їздити.* Канев. у. *Якого б способу добрати, щоб ізнов усе до згоди довести?* Г. Барв. 336. **Добрати хисту**. Ухитриться, умудриться. *Е, ні ти добери хисту при великому дристу, щоб штанів не закаляти.*

Добіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **добратися, -беруся, -решся,** *гл.* Добираться, добраться. *Ой я з броду беру воду, — не доберусь до дна.* Лавр. 111. *Ось добірається він до*

Сомкової глибки. К. ЧР. 393. *Хто добереться до моєї дочки і зніме з неї перстінь.* Грин. I. 175. **Йому літ до двадцятка добіралося**. Ему было около двадцати лѣтъ. Мир. ХРВ. 4.

Добірний, -а, -е. Отборный. *Добірними словами дорікає.* Черном. *Та се ж добірна пшениця.* Кіев. у. *Там п'ють молодці все добірнії.* О. 1861. XI. Св. 55.

Добрання, -ня, *с.* Выборъ. *А вона, мамо, добрала собі найкращого намиста в коробейника і найкращих серег та скиндячок. — Нікчемне то, дочко, добрання!*

Доблагати, -гаю, -єш, *гл.* Допроситься, упросить, умолить. *Благав Бога, щоб дівчину хоч свою побачить, — не доблагав.* Шевч. 1883. 33.

Доближатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **доблизитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Доближаюся до клуні.* Г. Барв. 278.

Доборотися, -рюся, -решся, *гл.* Окончить бороться, — борьбу. *Доборолась Україна до самого краю.* Шевч. II. 69.

Добре, *нар.* Хорошо; порядкомь. *Добре тому дати, хто не хоче брати; а той хто бере, як по душі дере.* Ном. № 4710. *На Водохрищі риба табунами ходить, то на рої добре буде:* Чуб. III. 4. *Бийте його добре киями, щоб знав; по чому ківш лиха.* Ном. № 4954. *Добре побив. Циган уже їсти добре хоче.* Грин. I. 120. **Добре каже**. Дѣльно говорить; красно говорить. Каменец. у. **Гаразд-добре**. Достаточно, вполнѣ хорошо. *Будем радиться, чи гаразд-добре на славній Україні проживати.* Мет. 381. Ум. **Добренько, добречко.**

Добрезний, добренний, -а, -е. Очень добрый, хорошій, очень вкусный и пр. См. **Добрий.** *Така добренна патериця з срібною головкою.* Мнж. 107.

Добрести, -бреду, -деш, *гл.* Перейти черезъ воду. *Бреди, старий, за Дунай по калину, як не добредеш, на твою душу згину.* Чуб. V. 846.

Добрехати, -брешу, -шеш, *гл.* Доврать. *Або перебрехати, або не добрехати.* Кв. 11. 221.

Добрехатися, -брешуся, -шешся, *гл.* Довраться. *До такої добрешись.* Ном. *Нехай брешуть, нехай брешуть, добрешуться лиха.* Мет. 16.

Добречко, *нар.* Ум. отъ **добре.**

Добривечір, добриден, добридосвіток. См. **Добрий 9, 10 и 11.**

Добрий, -а, -е. 1) Добрый, благой. *Дуже се добре діло. Добре словом до його озивався. Лихий доброму попсує.* Ном. № 5983. *Говорить добрее.* Ном. № 5829. 2) Добрый, отличающійся добротой (о человѣкѣ). *Добрий дуже чоловік: кожному запоможе, пособить. Будь для того, мати, добра, що я полюбила.* Метл. 3) Хорошій. *Він добрий був син і щирий козак.* К. ЧР. 234. *Темного лугу калина, доброго роду дитина.* Нп. 4) Хорошій, доброкачественный. *Кожне дерево, що не дає доброго овощу зрубують та й в огонь кидають.* Єв. Лк. III. 9. *Добрі чоботи. Добра горілка.* 5) Искусный. *Злодіяка був добрий.* Кв. II. 193. *Добрий з його коваль.* 6) Вкусный. *Та й сирівець добрий, — аж губи злипаються.* Полт. *І того, було, не їсть, і того не п'є. Все хотілося їй ласенького та добренького.* Левиц. Пов. 113. *Доброго борщу наварила, — в смак попоїв.* 7) Благопріятный (о времени). *Ой добрая ж годинонька, не цуралась родинонька.* Нп. *В недобру час-годину почав се.* 8) Порядочныхъ размѣровъ, большой. *Цей кухлик з добру діжку. Гайку, гайку, дай гриба й бабку! Сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця.* Ном. № 370. 9) **Добри-вечір!** (привѣтствіе) Добрый вечерь! *Ой прийшов він під віконце, добри-вечір, серце!* Чуб. III. 154. 10) **Добри-день!** (привѣт.) Добраго дня! Добраго утра! *Добри-день же, тату, в хату.* Шевч. 129. **Давати на добри-день**.

Здороваться, желать добраго утра. *Шапку зняти, на добри-день дати.* Уман. у. *По воду йде, добридень дає, з водою йде, жалю завдає.* Бал. 98. 11) **Добри-досвіток**! Добраго утра! Привѣтствіе, употребляемое только раннимъ утромъ, на разсвѣтѣ. Основа. 1861. 51. Сам. 148. 12) **Добре мило**. Всякое туалетное мыло. Лебедин. у. 13) **Добре намисто**. Кораловыя мониста. Чуб. VII. 426. *Усі груди так і обнизані добрим намистом з червінцями.* Кв. I. 6. 14) **Добраніч, на добра-ніч**. Доброй ночи, спокойной ночи. *Ой добра-ніч, широкеє поле, жито ядренеє.* Мет. 322. *На добра-ніч, усі блохи на ніч! Спать до півночі витріщивши очі.* Ном. (Шутка). 15) **Добрий розум**. Здравый смыслъ. *Да хоч хожу пізнесенько, — добрий розум маю: ой я ж тому ледачому віри не доймаю.* Чуб. III. 141. *Держи сама розум добрий в своїй головонці.* Метл. 16) **Доброго здоров'я зичу (жичу)**. Желаю здравствовать. *Боярину, красний паничу! Доброго здоров'я жичу*. Мет. 202. *Доброго здоров'ячка, пані!* Ном. №6417. 17) **З доброго дива**. Ни съ того, ни съ сего, на здорово живешь. *Вилаяв ні з доброго дива.* Васильк. у. Ум. **Добренький, добресенький, добріненький.** *Чоботи ще добрісенькі.* НВолын. у.

Добрина, -ни, *ж.* Хорошее качество. *Купуйте, добродію, дрова, тут така добрана.*

Добрити, -рю, -риш, *гл.* 1) Задабривать. *А вона вже і всміхається до його і стравою що найкращою його добрить, так ні! сидить, насупившись, мов той сич.* Зміев. у. 2) Хвалить. *Тільки й добрить, що той світ, ніби вже в сьому світові нема ні добра, ні краси.* МВ. I. 44. 3) Удобрять. *Ні вже, коли ґрунт пісковитий, то хоч чим, мовляв, добри, а хліба не їстимеш.* Зміев. у.

Добритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Поддабриваться, подлащиваться. *Як стали мужики-лизуни добритися до панів та навчати їх хазяйнувати, то у панів стало погано жити.* Волч. у. 2) Удаваться, хорошо идти. *От таки мені не добриться: ізнов поковзнулась і впала. Це сьогодні вже вдруге.* Черниг. у. 3) **Щось мені не добриться**. Что то плохо себя чувствую. Волч. у.

Добрі, *нар.* Едва. *Добрі мене собаки не з'їли.* Гол. III. 407.

Добріненький, -а, -е. Ум. отъ **добрий.**

Добрість, -рости, *ж.* Доброта. *На, та знай мою добрість!* Ном. № 4531. *Добрості і милосердію Його і міри нема.* Кв. II. 1. *Я по добрості даю тобі.* НВолын. у. **Мати добрість**. Быть добрымъ. *А вже в нас отець і мати все добрість собі мали б та в чистеє поле вони вихожали б.* Мет. 439. **У добрості жити з ким**. Быть въ хорошихъ отношеніяхъ. *Мировий у добрості живе з паном.* НВолын. у. **По добрости**. Добромъ. *Почала його по добрости просить.* Грин. II. 100.

Добріти, -рію, -єш, *гл.* Становиться добрымъ, добрѣть.

Добрішати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться добрѣе.

Добро, -ра, *с.* 1) Добро, благо. *Лихо не без добра.* Ном. № 4900. *Добра твого* (Боже) *язик переказати не може.* Чуб. III. 17. *За мов добро — штовх мене в ребро.* 2) Имущество. *Заснув він смачно так, як сплять всі добрі люде, що щиро стережуть добра своїх панів.* Г.-Арт. (О. 1861. III). *Стали пани-ляха спосіб прибірати: од козацьких, од мужицьких комір ключі одбірати, над козацьким, над мужицьким добром господарувати.* Макс. (1819). 75. *Мн.* **Добра**. Имѣнія. *Не має привлащати добр військових. Не осягли мої варязькі добра князькі підлизи.* К. Бай. 28. 3) Довольство. *Ой мандрував молодий козак та мандрував зтиха: він не з добра, не з роскошів, а з великого лиха.* Нп. *В добрі ся не чує.* **З тебе добра**

не буде. Изъ тебя ничего хорошаго, порядочнаго не выйдетъ. *Ой казали мені люде, що добра з тебе не буде.* Ном. № 2907.

Добробут, -ту, *м.* Благосостояніе. К. XII. 7. *Буде на сторожі добробуту народнього стояти.* К. Бай. 64.

Добровільний, -а, -е. Доброжелательный. *Да чи він* (батько женихів) *добрий, да чи добровільний, да чи такий, як мій рідний.* Мет. 147.

Добровільно, *нар.* Доброжелательно.

Доброгласний, -а, -е. Благозвучный. *Страдания мученика Степана прославляємо, у тимпані доброгласнім піснь йому воспіваємо.* Чуб. *III.* 180.

Доброграй, -рая, *м.* Хорошій музыкантъ.

Доброграйка, -ки, *ж.* Хорошая музыкантша.

Добродбай, -бая, добродбач, -ча, *м.* Стяжатель имущества.

Добродієчко, -ка, *м.* Ум. отъ **добродій.**

Добродієчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **добродійка.**

Добродій, -дія, *м.* 1) Благодѣтель. *Писало і нікому, ані своєму добродієві, не показувало.* Хата. 63. *Т. Шевченко — наш перший добродій народній.* К. (О. 1861. VI. 32). 2) (ударь (титулъ) *Правда, правда, добродію мій любий.* К. ЧР. 6. *Кланяюсь, прошу: не остаєте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 113. 3) Господинъ (извѣстное лицо). *Добродій N написав нову повість.* 4) **Шановний добродію! Високоповажний добродію**! Милостивый государь! Правда, 1867, № 10. *Лист.* П. Куліша. Ум. **Добродієчко.** *А де ж він, добродієчку?* Кв.

Добродійка, -ки, *ж.* 1) Благодѣтельнница. 2) Сударыня. *"Так ти на тім світі була?» — Була, моя добродійко. — «Що ж ти там бачила?» — Усе бачила, добродійко, що діється з грішними душами.* ЗОЮР. I. 304. 3) Госпожа. *Добродійка N сіми днями виїхала звідси.* 4) **Шановна добродійко**! **Високоповажна добродійко**. Милостивая государыня! Ум. **Добродієчка.**

Добродійний, -а, -е. Благодѣтельный.

Добродійство, -ва, *с.* 1) Благодѣяніе. *Ой виходьте в поле, вельможне жовнірство! Буде вам велика дяка за все добродійство.* К. Досв. 26. 2) *Соб.* Господа! Милостивые Государи! *Я повинен сказать, любе добродійство земляки, що се остання річ моя.* К. Ваше добродійство. Ваша милость. *Як би то, ваше добродійство, ви нам своїми руками милостиню подали.* ЗОЮР. II. 76.

Добродіяти, -дію, -єш, *гл.* Благодѣтельствовать.

Доброкваска, -ки, *ж.* Сортъ кислосладкихъ яблокъ. Вх. Зн. 15.

Добромовний, -а, -е. Краснорѣчивый.

Добросердий, -а, -е. Благодушный, добросердечный. *І ви ще, одолівши нас, як добрі нас милуєте. О, ви добросерді.* Сніп. 87.

Добросердо, *нар.* Благодушно, добросердечно.

Добрословне, *нар.* Миролюбиво. *Ми ділимося з сестрою без суда добрословне.* Подольск. г.

Добростливий, -а, -е = Добротливий. *Пане милостивий, пане добростливий, пожертвуйте!* Черк. у.

Доброта, -ти, *ж.* Все хорошее, хорошія свойства, доброкачественность. *Доброта погибла, а чорзна що осталось.* Мил. 13. *Освіти мене, рабу Божу, перед усім миром*

добротою, красотою, любощами і милощами. Чуб. I. 93. Въ слѣд. свад. пѣснѣ доброта — добрая нравственность новобрачной, сохранившей до замужества дѣвство. *Будем гулять і в середу, а за твою, Парасютко, доброту розійдемося в суботу.* Мил. 164.

Добротворець, -рця, *м.* Благодѣтель.

Добротливий, -а, -е. Добродушный, благодушный.

Добротливість, -вости, *ж.* Добродушіе. благодушіе.

Добротливо, *нар.* Добродушно, благодушно.

Добротний, -а, -е. Прочный, плотный, надежный. *Чоботи шкапові добротні. Добротна кожушина.* Черном.

Добротність, -ности, *ж.* Хорошее качество, прочность, плотность, надежность. Черном. и Прилуц. у.

Добротно, *нар.* Прочно, плотно, надежно.

Доброхітний, -а, -е. Добровольный.

Доброхіть, *нар.* Добровольно. *Не підеш доброхіть — силою поведемо.* МВ. I. 73. *А він то* (Сомко) *не таківський, щоб оддав доброхіть булаву.* К. ЧР. 329.

Доброчинець, -нця, *м.* = **Добродій 1.** *Пів світа сходи, — другого такого доброчинця не надибаєш.* Кост. 7. 80.

Доброчинити, -ню, -ниш, *гл.* Благодѣтельствовать, благотворить.

Доброчинний, -а, -е. Благодѣльный, благотворительный.

Доброчинність, -ности, *ж.* Благодѣяніе, благотворительность. *За мою доброчинність така мені дяка.* НВолын. у.

Добряга, -ги, *м.* Добрый человѣкъ, добрякъ. *А сі добрі люде найдуть тебе етюде: і на тім світі, добряги, тебе не забудуть.* Шевч. 539.

Добряче, *нар.* Очень хорошо. *Усе воно було собі добряк, тілько що ж? жінка сього чоловіка вередлива була.* Рудч. Ск. II. 174.

Добрячий, -а, -е. Очень добрый, очень хорошій. *Всі царства Божого йому жадають, такий добрячий був чоловік.* МВ. Т. 27. *Добрячі були люде покійнички.* МВ. I. 15. *Каміння ще добряче. Добрячий таки ярмарок був. Добрячу таки бійку спинили.*

Добрящий, -а, -е = **Добрячий.** *Що за добрящі колеса.* Левиц. Пов. 195.

Добуванка, -ки, *ж.* = **Добування.** 1) «*А як твоя, сину, добувачка в батька?*» — *Еге, ляща по потилиці дав.* Черном. 2) *Та не легка й добуванка. Двадцять літ служив-проклинав, а ся п'ятолітня добуванка, так гірша од пекла здається.* Черном.

Добува́ння, -ня, *с.* 1) Добываніе, пріобрѣтеніе. *Піти на добування.* Чорном. 2) Доживаніе, дожитіе до срока.

Добува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **добути, -буду, -деш,** *гл.* 1) Добывать, добыть; доставать, достать, пріобрѣтать, пріобрѣсти. *От лисичка змерзла, то й побігла в село вогню добувать, щоб витопить.* Рудч. Ск. II. 6. *Чи у свахи сорочки немає, чи чобіт добуває?* Мет. *Панували, добували і славу, і волю.* Шевч. 48. *Буде з нас, — не діти в нас; а діти будуть, то сами добудуть.* Ном. № 9898. 2) Брать, взять (городъ во время войны). *Добувати міста.* 3) Вынимать, вынуть (саблю изъ ноженъ). 4) Доживать, дожить до срока. *Мушу году добути.* Г. Барв. 247. *Іще тиждень добуду. Вона вже останні години добуває дома.* **Добувати віку.** Доживать.

Добуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **добутися, -будуся, -дешся,** *гл.* 1) Добываться, добыться, быть добываемымъ, быть добытымъ. *Золото добувається з землі.* 2)

Добираться, добраться, стараться войти, проникнуть. МВ. (О. 1862. III. 56). *Злодій добувавсь до хати, до комори, до скрипі.* НВолын. у. *Щоб вийшов з хати хто небудь, у двері стукав, добувався.* Котл. Ен. *Похова Миниха хліб і все в стрісі в хлівці, щоб собаки не добулись.* Сим. 203. 3) Раздобывать, раздобыть, добывать, добыть. *Він бідний чоловік на заробітках добувається.* Лебедин. *у. Грошей бо нема, не добувся.* Кв. *З пальця меду не добудешся.* Ном. *Добувся, як швед під Полтавою.* Ном. № 1796.

Добудитися, -жуся, -дишся, *гл.* Добудиться. *Сонливого добудишся, лінивого дошлешся.* Ном. № 10842.

Добудча́, -ча́ти, *с.* Незаконнорожденный ребенокъ. Черкас. у.

Добути, -ся. См. **Добувати, -ся.**

Добутний, -а, -е. Благопріобрѣтенный. **Добутний чоловік**. Незаконный мужъ. *Та то не її чоловік, то добутний: вона десь його нагибала, та й живе з ним.* Лебедин. у. **Добутна дитина**. Незаконнорожденный ребенокъ. *Лебед.* у.

Добуток, -тку, *м.* Пріобрѣтеніе. **Добутки**. Приплодъ (ягнята, телята). Шух. I. 36.

Добуття, -тя, *с.* = **Добування.** Черном.

Довада, -ди, *ж.* Досада, тоска. *Та коли б ти знала, мамо, яка то довада, то ти б мене й оженила, щоб була одрада.* Черном.

Довадити, -важу, -диш, *гл.* 1) Досадить. *До того мені доводив, що вже й вадити більш ні в чім.* Зміев. у. 2) Пріучить. *Доводив хлопця до горілки.* Харьк.

Довадливий, довадний, -а, -е. Досадный, тошный.

Довадно, *нар.* Досадно, тошно. *Як усе недоладно, то й жити довадно.* Зміев. у.

Доважити. См. **Доважувати.**

Доважок, -жку, *м.* Довѣсокъ.

Доважувати, -жую, -єш, сов. в. **доважити, -жу, -жиш,** *гл.* Довѣшивать, довѣсить, оканчивать, окончить взвѣшивать. *Важили до заходу сонця, та ще й смерком доважували.* Черном.

Довалити, -ся. См. **Довалювати, -ся.**

Довалювати, -люю, -єш, сов. в. **довалити, -лю, -лиш,** *гл.* Приваливать, привалить.

Довалюватися, -лишся, -єшся, сов. в. **довалитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Добираться, добраться, дотаскиваться, дотащиться. *Коли б же нам до города довалитися, ой час гному отаману поклонитися.* Чуб. V. 1011. *Як нам до пекла досолитись?* Котл. Ен. 2) Набрасываться, наброситься на ѣду. *Ото доваливсь до миски, як свиня до корита. Доваливсь, як віл до браги.* Ном. № 12199.

Доварити, -ся. См. **Доварювати, -ся.**

Доварювати, -рюю, -єш, сов. в. **доварити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Доваривать, доварить. *Доварити борщ треба, а то сирий.* 2) Придѣлывать, придѣлать (о кузнечной работѣ). *Адже ви знаєте Олексія?» — Якого не? — «Коваля.... що доварив вам кочергу, а оце недавно чаплію зробив.* Кв.

Доварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **доваритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Довариваться, довариться. *Довариться сироті в животі.* Ном. № 10706.

Довба, -би, *об.* Рябой. *Діжа вже давня була, погана, ряба... її довбою звано.* Осн. 1862. VIII. 8.

Довбало, -ла, *м.* 1) Долбящій что нибудь. Черном. 2) Дятелъ. Вх. Пч. II. 13.

Довбальна, -ні, *ж.* Станокъ для выдалбливанія въ ступицѣ дыръ для спицъ. Сумск. у.

Довба́ння, -ня, *с.* Долбленіе.

Довба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* 1) Долбить. *Вода і камінь довба.* Ном. № 1097. 2) Ковырять. *Довбати в носі.*

Довба́тися, -ба́юся, -єшся, *гл.* 1) Ковыряться. 2) Копаться, рыться. *Все в кишені довбавсь.* Кв. I. 9.

Довбач, -ча, *м.* 1) = **Довбало 1 и 2.** Вх. Пч. II. 13. Шух. I. 23. 2) Человѣкъ, твердящій одно и то же. Черном.

Довбенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **довбня = Довбешка.** Довбенькою выбойщикъ прибиваетъ намазанную краской форму къ полотну. Гол. Од. 58.

Довбеха, -хи, довбешка, -ки, *ж.* 1) Колотушка. Чуб. III. 13. Вас. 175. *Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом булки; будеш їсти, будеш пити, довбешкою воші бити.* Ном. № 12511. 2) Тупица, тупая голова.

Довбиш, -ша, *м.* Литаврщикъ. *Серед базару став коло стовпа довбиш та й почав бити в бубни.* К. ЧР. 373.

Довбишка, -ки, *ж.* Жена литаврщика.

Довбіння, -ня, *с.* = **Довбання.**

Довбня, -ні, *ж.* Большой деревянный молоть. *Носиться, як дурень з довбнею.* Ном. № 2592. *Ідіть по довбню, — нехай іде волів бить, бо не хочуть води пить.* Рудч. Ск. I. 47.

Довбняк, -ка, *м.* Болванъ, глупый, какъ довбня. Черном.

Довбом, *нар.* Долбя. *Узяв ніж та так довбом і б'є у голову чоловіка.* Волч. у.

Довбти, -бу, -беш, *гл.* = **Довбати.** *Нужда і камінь довбе.* Ном. № 9770.

Довбтися, -буся, -бешся, *гл.* = **Довбатися.**

Довбун, -на, *м.* = **Довбач.**

Довг, -гу, *м.* Долгъ. *Узяв його дідько за старий довг.* Ном. № 8314. *Голод мутить, а довг крутить.* Ном. № 10654. Ум. **Довжок.** Чуб. V. 1095.

Довгавий, -а, -е = **Довгастий.** Вх. Лем. 411.

Довгаль, -ля, *м.* 1) Высокій и худой человѣкъ. Черном. 2) Кузнецкій молотокъ съ острымъ и длиннымъ носомъ.

Довганастий, -а, -е = **Довгастий.**

Довгань, -ня, *м.* = **Довгаль 1.**

Довганя, -ні, *ж.* = **Веретільник.** Вх. Пч. II. 16.

Довгастий, -а, -е. Продолговатый. *Довгастий кінь.* НВолын. у. Ум. **Довгастенький.** *Довгастенькі груші.* Черк. у.

Довгасто, *нар.* Продолговато.

Довгела, -ли, довгеля, -лі, *об.* = **Довгаль 1.** Черном.

Довгелезний, -а, -е = **Довжезний.**

Довгелючий, -а, -е = **Довжелезний.** Харьк. у.

Довгенний, -а, -е. Очень длинный. *Довгенні вуси.* К. С 1883. XI. 500.

Довгий, -а, -е. 1) Длинный. *У вола язик довгий, та говорить не може.* Ном. № 5388. *Чеше довгі коси.* Шевч. 25. 2) Долгій, продолжительный. *Не за довгий час це зробилося.* НВолын. у. *Дай дні довгі нам жити, щоб тебе хвалити.* Чуб. III. 332. **У віку довгий**. Долговѣчный. *Да бувай же здоров і у віку довгий не сам собою, з своєю жоною.* Мет. 330. **Довга лоза**. Игра мальчиковъ, состоящая въ прыганіи черезъ товарищей. О. 1861.

XI. 35. (Св.). Ив. 66. *Скакати в довгої лози.* Левиц. **Дівоча довга лозі**. Родъ хороводной игры. О. 1861. XI. С. 35. Ум. **Довгенький, довгесенький.** Левиц. Пов. 11.

Довгість, -гости, *ж.* Долгота, длина.

Довго, *нар.* 1) Длинно. 2) Долго, продолжительно. *Добро довго пам'ятається, а зло ще довше.* Ном. № 4434. Ум. **Довгенько.** *І довгенько ви жили з ним.* МВ. II. 35.

Довгобразий, -а, -е. Длиннолицый. Левиц. КС. 4. *Лице довгобразе.* Мир. ХРВ. 4.

Довговастий, довговатий, -а, -е. Продолговатый. Канев. и Черкас. у. *Ставочок довговастий.*

Довговіїй, -вія, -віє. Съ длинными рѣсницами.

Довговік, -ка, *м.* Долговѣчный, многолѣтній. *Дуб-довговік.* Ном. стр. 292, № 59.

Довговічний, довговішний, -а, -е. Долговѣчный, долголѣтній. МВ. II. 174. НВолын. у. *Буде довговішний і на війні щасливий.* К. ЧР. 41.

Довговічно, *нар.* Долговѣчно, долговременно.

Довгововний, -а, -е. Длинношерстный (объ овцахъ).

Довговолосий, -а, -е. Длинноволосый.

Довговусий, -а, -е. Длинноусый. *Обізветься Гуня довговусий.* К. Досв. 110.

Довгов'язий, -а, -е. Длинношейй. Харьк. у.

Довгогривець, -вця, *м.* Конь съ длинной гривой. *На довгогривця сіла і погнала.* Млак. 105.

Довгогривий, -а, -е. Долгогривый. *Сідлай мені, пан кошовий, коня мого довгогривого.* К. Досв. 181.

Довгоклюгий, -а, -е. Съ длиннымъ остріемъ (о копьѣ). *Спис довгоклюгий.* К. Іов. 94.

Довголітній, -я, -є. Долголѣтній. *Будьте щасливі і довголітні.* Черниг. у. *Нехай їй вічне царство мені же довголітнє панство.* Котл. Ен.

Довголіття, -тя, *с.* Долголѣтіе, многолѣтіе. *Благословила мене мама на довголіття.* Стор. I. 260.

Довгомуд, -да, *м.* Сказочное существо. По одной сказкѣ — полу-звѣрь, полу-человѣкъ: «*Довгомуд — це колись такі люде були: чоловік — не чоловік, вовк — не вовк: руки у нього були такі, як і в чоловіка, а тіло усе в волоссі, а на голові шапка — хто її зна, якої масти.* Чуб. II. 95. *Летить довгомуд.* Чуб. II. 96. По другой сказкѣ: хорь. Мнж. 1. Ум. **Довгомудик.**

Довгомудиків, -кова, -ве. Принадлежащій **довгомудикові**. *Довгомудикова хатка.* Мнж. 1.

Довгомудів, -дова, -ве. Принадлежащій **довгомудові**. *Прийшли вони всі до довгомудової хати.* Чуб. II. 96.

Довгоніг, -нога, *м.* Длинноногій. Черном.

Довгоногий, -а, -е. Длинноногій. *Довгоногий як чапля.* Ном. № 8622.

Довгоносий, -а, -е. Длинноносый. *Полетіли мов ті гуси до ирія чайки довгоносі.* Млр. л. сб. 64. Ум. **Довгоносенький.** Харьк. г.

Довгоносик, -ка, *м.* Насѣк. Носатикъ. Закр.

Довгополий, -а, -е. Длиннополый. *Довгополий сіртук.* Левиц. Пов. 30.

Довгоп'ятий, -а, -е. Длинноногій. *Хотіла мене мати за п'ятого дати, а той п'ятий — довюп'ятий.* Гол. III. 473. *Узяв би я ворону, так довго п'ята.* Мет. 469.

Довгота, -ти, *ж.* Долгота. *Тисяча літ, як дня довгота супротив вічного живота.* Чуб. III. 19.

Довготелесий, -а, -е. Длиннотѣлый. Черном. Высокій человѣкъ. *Яких я бачив там звірюк, довготелесих та страшних гадюк.* Гліб. 44.

Довготелесість, -сости, *ж.* Длиннотѣлость. Черном.

Довгоусий, -а, -е = **Довговусий.** *Старий, довгоусий дідуган.* К. ЧР. 223.

Довгоух, -ха, *м.* = **Заєць.** Вх. Пч. II. 6.

Довгохвостий, -а, -е. Длиннохвостый.

Довгохвостя, -ті, *ж.* Длиннохвостое существо. *У гості до довгохвості (= до чортяки).* Ном. № 14106.

Довгочхун, -на, *м.* Долго чихающій.

Довгошерстий, -а, -е. Длинношерстный.

Довгошиїй, -шия, -шиє. Длинношеій. Васильк. у.

Довгоший, -шия, *м.* Съ длинной шеей.

Довгошийка, -ки, *ж.* Съ длинной шеей. *Там така довгошийка! Як у гуски шия.* Васильк. у.

Довезти. См. **Довозити.**

Довеликий, -а, -е. Подростокъ. *Як ми були довеликі, то в нас була земля, а як повиростали, то мати продала.* Переясл. у.

Довендитися, -джуся, -дишся, *гл.* Домѣшкаться. *Уже ладналась, ладналась іти, та бач до чого довендилась.*

Доведедуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* 1) Добиться капризами чего. *Та вона ж не панянка! Нехай вже ті вередують, поки довередуються свого.* Кв. 2) Докапризничаться.

Довернутися, -нуся, -нешся, *гл.* Поворотиться, повернуться до извѣстной степени. *Не довернешся — б'ють, перевернешся — б'ють.* Ном. № 8050.

Довершити. См. **Довіршувати.**

Довести, -ся. См. **Доводити, -ся.**

Довечерювати, -рюю, -єш, сов. в. **довече́ряти, -ря́ю, -єш,** *гл.* Оканчивать, окончить ужинъ. Аф. 378.

Довж, -жі, *м.* Встрѣчается въ выраженіи: **У всю довж**. Во всю длину. *На високому чолі морщина у всю довж лягла.* МВ. II. 166.

Довжанка, -ки, *ж.* 1) Продольная вспашка. 2) Высокій горшокъ, молочный горшокъ, молочникъ. Угор.

Довжезний, довжелезний, довженезний, довженний, -а, -е. Очень длинный. *Довженний цибух.* Левиц. Пов. 150.

Довжикові ягоди = **Деречі**. *Деречі по конотопській, а по нашому довжикові люди.* Ном. № 14035.

Довжина, -ни, довжиня, -ні, *ж.* Длина. *Гоней троє довжини.*

Довжиником, *нар.* Въ длину, вдоль. *Моя десятина йде довжиником відсі.* Лебедин. у.

Довжити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Длить, удлинять. *Старе, старе, що само й з міста не зведеться, а ще йому Бог віку довжить.* Черном. 2) Довжити. Проходить раломъ по нивѣ въ длину ея. Нѣжин. у. НВолын. у. Чуб. VII. 400.

Довжник, -ка, *м.* 1) Должникъ. Єв. Л. VII. 41. *Довжник весело бере, а смутно віддає.* Ном. № 10623. 2) Раст. Euphrasia officinalis. Лв. 98.

Довжок, -жку, *м.* Ум. отъ **довг.**

Довива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **довити, -в'ю, -в'єш,** *гл.* Довивать, довить, окончить вить, свивать. *Ой прошу вас, дружечки, до хати моїй донечці віночок довивати.* Грин. III. 458.

I. Довід, -воду, *м.* 1) Доказательство, доводъ. *Доводами доведений. Що казати перед громадою, які доводи давати.* Мир. Пов. I. 160. *Тиха Кирилова мова, щира та тепла порада, розсудливі доводи не раз спиняли гіркі батькови скорботи.* Мир. Пов. II. 42. 2) **Довід дати чому**. Управиться, сладить. *Не дав доводу ділові.* Черк. у. *Він готовому доводу не дав, а то щоб придбав ще.* Черк. у.

II. Довід, -ду, *м.* = **Довідки.** *Поїхав на довід.* НВолын. у. *Та й пустивсь слідком за нею на розгляд і довід.* Мкр. Н. 11.

Довідати, -ся. См. **Довідувати, -ся.**

Довідки, -док, *ж. мн.* Развѣдки. *Піду на довідки, що там вони роблють.* Харьк. г. *Оце саме під чергу на Чорноморію йти. Піду туди на довідки: роздивлюся, розбачусь, як там.* Черк. у. *Прийшов же я на довідки, чи дівчина дома.* Мил. 102.

Довідне. См. **Довідно.**

Довідний, -а, -е. Доказательный.

Довідно, довідне, *нар.* Навѣрное. *Довідно ніхто не скаже, що дав йому.* Каменец. у.

Довідувати, -дую, -єш, сов. в. **довідати, -даю, -єш,** *гл.* Навѣщать, навѣстить, провѣдывать, провѣдать. *Зайшов гостей довідать.* Шевч.

Довідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **довідатися, -даюся, -єшся,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. Рудч. Ск. II. 12. *Ой питається, довідується від батька.* *Лукаш. Піди ти до тієї хати та довідайся, хто там живе.* Чуб. *Тепер же я довідалась, яке мені горе. Довідавшись, що довгий час нездужає, рече.* Єв. I. V. 6. 2) — **до чого**. Навѣдываться, навѣдаться, приходить, придти, узнавать, узнать. Мир. ХРВ. 9. *Тілько ік Спасу там, чи що, довідується до меду, аж йому пчоли наносили ще менше.* ЗОЮР. II. 41. 3) Навѣдываться, навѣдаться, навѣщать, навѣстить. *До сусід я не вчащаю і до мене одна Катря частіш довідується.* МВ. *А довідаюсь до Химки — чи жива вона?* Рудч. Ск. I. 57.

Довіжуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* = **Довідуватися 1.** *Вже я довіжуюся, прочуваю, добродію мій! Якесь хороше та веселе діло моємо.* МВ, (О. 1862. I. 94).

До-віку, *нар.* Повѣкъ. См. **До.**

Довікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Дожить. *Не довікуєш ти так віку.* Хата, 165.

Довільний (-ній), -а (-я), -е (-є). 1) Довольный. *Я довільний вашим словом, кохані судці.* НВолын. у. 2) Доступный для пользованія каждому. — *«Чи можно з цієї криниці коня напоїти?» — Чому ж, не можно: вода довільня.* Харьк. 3) Имѣющійся въ достаточномъ количествѣ. *Довільні дрова у нас.* Харьк. у. 4) Произвольный.

Довільно, *нар.* 1) Всѣмъ доступно для пользованія. 2) Въ достаточномъ количествѣ. *Тут таки й на землю довільніш, та й хлопцям буде кращий заробіток.* КС. 1885. VI. 345. 3) Произвольно. *Він поводиться собі довільно, — як заманеться йому.* Бердич. у.

Довінча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Довѣнчать.

Довірити. См. **Довіряти.**

Довіритися, -рюся, -ришся, *гл.* Навѣрное узнать. *Так от батько вже довіривсь, хоч люде й кажуть, що нема.* Грин. I. 32.

Довіршовувати, -вую, -єш, сов. в. **довіршувати, -шую, -єш,** *гл.* Дописывать, дописать стихи, дописать стихами.

Довіршування, -ня, *с.* Выведете верха (стога, крыши и пр.).

Довіршувати, -шую, -єш, сов. в. **довершити, -шу, -шиш,** *гл.* Заканчивать, закончить верхъ (стога, крыши). *Довіршують уже стіжок.* Черн. у.

Довіряний, -а, -е. Дознанный, испытанный, несомнѣнный. *Що є відьми — се довіряна річ.* НВолын. у.

Довіряння, -ня, *с.* Довѣріе.

Довіря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **довірити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Довѣрять, довѣрить. К. Псал. 178. *І батькові не довіряв.* Котл. Ен. 2) Испытывать, испытать. *Я довірив попа, який він.* НВолын. у.

Довірятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **довіритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Довѣряться, довѣриться. *І той, хто хліб мій їв, кому я довірявся, приятель щирий мій підняв п'яту на мене.* К. Псал. 100.

Довічний, -а, -е. Вѣчный, которому конца не будетъ. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450. *Засни, серце, довічним сном!* К. Досв. 50. *Довішня отрута.* Мет. 89.

Довічно, *нар.* = **Доочне.**

Довіяти, -вію, -єш, *гл.* 1) О вѣтрѣ: достигнуть, долетѣть. *Туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182. 2) Окончить вѣять. *Коли б Біг поміг довіяти сьогодні ячмінь.* Харьк. у.

Довкола, *нар.* Вокругъ. *Обступили ковані коні довкола.* О. 1862. IV. 31.

Довмитися, доумитися, -млюся, -мишся, *гл.* Додуматься, сообразить, смекнуть. *Коли б було не довмився, що робить, то тяжкеє б лихо сталося.* Лебедин. у. *Він довмився, що посіяти.* Черк. у. *Добре ви собі довмилися.* НВолын. у.

Доводець, -дця, *м.* Доказатель.

Доводження, -ня, *с.* Доказательство, доказываніе. Каменец. у.

Доводити, -джу, -диш, сов. в. **довести, -веду, -деш,** *гл.* 1) Доводить, довести. *От як раз дід довів гайдамаку до тиеї хати.* Рудч. Ск. II. 149. 2) Допускать, допустить, доводить, довести. *Нехай Господь скарає того, хто довів до того.* Ном. № 4109. *Бог його зна, до чого мене Бог доведе.* ЗОЮР. I. 11. *А чи довго матір та ще й доору довести до того, що повірить усьому, що їй стануть росказувати.* Кв. Не довести. Не допустить, не привести. *Не доведи мене до сього, Господи!* К. ЧР. 267. 3) Только несов. в. Предводительствовать. *Швачка їми доводив.* ЗОЮР. I. 135. 4) Доказывать, доказать. *Галілей став доводити, що Коперник не дурень і не єретик.* Ком. I. 56. *А я йому довожу, що все одно.* МВ. *Прокіп мене розважає, доводить мені, що се лихо дочасне.* МВ. (О. 1862. III. 76). 5) **Довести до згуби**. Погубить, довести до гибели. *Одарка заплакала слізьми та й почала росказувати все: як її замикали на ніч саму у горницю, як страхали і били, як до згуби довели.* МВ. I. 72. 6) — **до краю, д. краю**. Окончить, довести до конца. *Доведу уже до краю, доведу, — спочину.* Шевч. 206. *Треба краю доводити.* Шевч. 1) — **до путтяи**. а) Сдѣлать какъ слѣдуетъ. б) = **Доводити до розуму.** *Не довів тебе до путтяи.* Св. Л. 99. 8) **Доводити до розуму**. Воспитывать. *Батько щоб навчав та до розуму доводив.* Кв. *Не той тато, що сплодив, а той, що до розуму довів.* Ном. № 7236. 9) **Довести свого**. Поставить на своемъ. *Жене б він такеньки не обійшов: я б йому довела свого, побачив би він.* МВ. 11. 80. 10) — **сорома**. Надѣлать сраму, пристыдить. *Се чужа сторона доведе сорома.* Мет. 196.

Доводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **довестися, -дуся, -дешся,** *гл. 1)* Приходиться, придтися, случаться, случиться, выпадать на долю (безлично). *На довгім віку усього доведеться.* Ном. № 9893. *Не довелось свині на небо дивиться.* Ном. № 5329. *Так нам довелося.* НВолын. у. *Чує, чує материне серце, яка доля доні доведеться.* К. Досв. 121. *Чаруй, чаруй, дівчинонько, коли довелося, — уже твоє біле личко з моїм понялося.* Мет. 12. *Доведеться ледачому всю правду сказати.* Чуб. V. 28. 2) Слѣдовать (къ полученію). *Заплатив два рублі, а ще доводиться йому шість.* 3) Доставаться, достаться. *А їй довелась запаска гарна. Сама, дівко, не вгадала, кому доведешся.* Грин. III. 212. Чуб. I. 246. 4) Приходиться, придтися, стоить. *Бідна козацька голово! Оттак то завсегда доводиться нам та честь та слава! Збоку дивляться люде, дивуються, що блищить, сияє, а в серце ніхто не загляне.* К. ЧР. 312. 5) Только несов. в. Приходиться (какимъ либо родственникомъ). *А Сомко.... доводиться Юрасеві дядьком.* К. ЧР. 28.

Доводливий, -а, -е. Доказательный, убѣдительный.

Доводливість, -вости, *ж.* Доказательность, убѣдительность. Черном.

Доводливо, *нар.* Доказательно, убѣдительно. *Та вже так доводливо викладає.* Черном.

Доводний, -а, -е = Довідний.

Доводник, -ка, *м.* Доносчикъ; доказатель. См. **Доводець.**

Довозити, -вожу, -зиш, сов. в. **довезти, -зу, -зеш,** *гл.* Довозить. *Найнявся мужик довезти двох жидів у містечко на ярмарок.* Рудч. Ск. II. 193.

Доволити, -лю, -лиш, *гл.* Довольствовать, содержать въ довольствѣ.

Доволі, *нар.* Довольно, достаточно. *Доволі буде з тебе й карбованця.* НВолын. у. *І вовк на волі та й виє доволі.* Ном. № 1328. *На волі — плачу доволі.* Ном. № 1332. *А дідизни було доволі, — вічний покой предкам і дідам.* 1С ЧР. I. 65. У Мирн. употреблено какъ сущ. въ значеніи: довольство. Мир. ХРВ. 331. *Замолоду натерпівся всього, — поживи хоч зо мною в доволі.* Мир. ХРВ. 347.

Доволікати, -каю, -єш, сов. в. **доволокти, -чу, -чеш,** *гл.* Доволакивать, доволочь, дотаскивать, дотащить. *Ледве ноги доволік.* Шевч. 532. *Насилу доволік шкуру до криниці.* Рудч. Ск. II. 189.

Доволочити. См. **Доволочувати.**

Доволочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Дошляться. *Було собі дві волоцюги і доволочились до того, що вже їсти нічого.* ЗОЮР. 11. 96.

Доволочувати, -чую, -єш, сов. в. **доволочити, -чу, -чиш,** *гл.* Оканчивать, окончить бороновать послѣ посѣва. *Моли б, Господи, до дощу доволочити.* Харьк. у.

Довольний, -а, -е. Удовлетворенный. *А що ви, свати, довольні? — Ні, не довольні.* Мет. 190.

Довольни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Удовольствовать пищей и питьемъ. *Спасибі, довольнив нас кум.* Черк. у.

Довольни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Удовлетворяться вообще, а также въ частности нищей и питьемъ. *Та вже ми й довольнилися у свата.* Черк. у. *І тим сердега доволнивсь* (що бачив), *як Чорне бовваніло море.* Мкр. Г. 11. *Ти часто їв у нас і пив, татусь у тебе доволнився.* Мкр. Г. 33.

Довольність, -ности, *ж.* Довольствіе, довольство, удовлетворенность. *Чого ж, чого, Домашенько, од пана втікаєш? Чи ти собі довольности ніякої не маєш?* Грин. III. 615.

Доволя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Доволити.**

Довомина, -ни, *ж.* = **Домовина.** *Зроби.... довомину, а я піду до попа, щоб прийшов завтра поховати.* Чуб. 11. 541.

Довоюватися, -воююся, -єшся, *гл.* Довоеваться. *Вони воювали, та й довоювались, що ляхам та недоляшкам в неволю достались.* К. Досв. 11.

Довшати, -шаю, -єш, *гл.* Удлиняться, становиться длиннѣе. *Великі світлиці* (здавалось у сні) *ширшали, довшали.* Левиц. Пов. 539.

Довше, *нар.* 1) Длиннѣе. 2) Дольше. *Скрипуче колесо довше ходить.* Ном. № 8157. Ум. **Довшенько.** *Я б і довшенько посиділа, так мати лаятимуть.* Васильк. у.

Довший, -а, -е. Ср. ст. отъ **довгий**. *Хороша* (пісня), *коли б трохи довша.* Ном. № 13854. Ум. **Довшенький.**

Дов'язати. См. **Дов'язувати.**

Дов'язувати, -зую, -єш, сов. в. **дов'язати, -жу, -жеш,** *гл.* Оканчивать, окончить связывать. *Ми дов'язували сьогодні пшеницю. — А ми свою ще вчора дов'язали.* Змієв. у.

Догавкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Долаяться.

Догад, -ду, *м.* Догадка. *Аби погад, то вийде й догад.* Посл. **Не в догад**. Невдомекъ. *І не в догад йому, що святий отець думав, мабуть, заробити собі яку сотнягу.* К. ЧР. 26. **На догад знати.** Догадываться. *Ще соколонько не долітає, а батенько на догад знає.* Мет. 150. **На догад казати.** Говорить намеками. **На догад давати**. Намекать. *Дає тому на догад.* Мнж. 109.

Догадати, -даю, -єш, *гл.* Догадаться. *А Мішка Самійло чогось догадав, за бідного невольника ланцюгами втроє себе приняв, полуночної години дожидав.* Дума.

Догадатися. См. **Догадуватися.**

Догаджати, -джаю, -єш, *гл.* Угождать. Подольск. г.

Догадка, -ки, *ж.* Догадка. *Треба якось одвернути оці його догадки.* Рудч. Ск. І. 133. Ум. **Догадочка.** МВ. 11. 99. См. **Догад.**

Догадливий, -а, -е. Догадливый, смѣтливый. *Тогді ляхи, мостивиї пани, догидливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали.* ЗОЮР. *Оттоді то вдова недогадлива бувала, ще у другого козака правди питала.* Мет. 423.

Догадочка, -ки, ж. Ум. отъ **догадка.**

Догадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **догадатися, -даюся, -єшся,** *гл.* 1) Додумываться, додуматься, домыслиться. *Вкупі працювали, брат із братом брався; що одна в нас мати, ти не догадався.* К. Досв. 137. *На злеє не учи нікого, — і сам догадається.* Ном. № 2873. 2) Догадываться, догадаться, смекать, смекнуть, соображать, сообразить. *Мела хату, мела сіни, да й засміялася, вийшла мати води брати, да й догадалася.* Мет. 72. *Ой вийду я та гукну я, а ти догадайся: як зачуєш мій голосок, хутшій потішайся.* Чуб. III. 148.

Догаїти, -гаю, -єш, *гл.* = **Догаяти.** *Сами себе до ночі догаїте.* Грин. III. 432.

Догаїтися, -гаюся, -єшся, *гл.* = **Догаятися.**

I. Доган, -ну, *м.* = **Догана.** К. Псал. 106.

II. Доган, -ну, *м.* = **Дуган.** Желех. Ум. **Доганець.** Желех.

Догана, -ни, *ж.* 1) Порицаніе, хула; упрекъ. *Догана мудрого більше стоїть, як похвала дурного.* Ном. № 5686. 2) Недостатокъ, порокъ. *А що мені за догана, що я руда та погана — за те мій батько багач.* Чуб. V. 1139. **Догану дати**. Осудить, охулить, упрекнуть, найти недостатокъ. *Козаченько за дівчину та три копи дав та щоб її ніхто не займав,*

ніхто не займав, за ручку не взяв, перстеня не зняв і догани не дав. Мет. 317. *Що Лукенька у батенька дитина була, усім вона парубочкам догану дала.* Чуб. V. 1157. *Свита добра, ніхто догани не дасть.* Борз. у. Ум. **Доганка, доганонька, доганочка**. *Любить тебе отець, любить тебе мати, тільки тобі доганочки, що ти небагатий.* Чуб. V. 118. *Тільки тобі доганочки, що ти не чорноброва.* Чуб.

Доганець, -нця, *м.* Ум. отъ **II.** Доган.

Доганка, доганонька, доганочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **догана.**

I. Доганяти, -няю, -єш, сов. в. **догнати, дожену, -неш,** *гл.* 1) Догонять, догнать, нагонять, нагнать. *Запрягайте коні в шори, коні воронії; доганяйте літа мої, літа молодиї.* Мет. 106. *Швидко іди ти, — доженеш лихо; іди тихо, — тебе дожене лихо.* Ном. № 8048. 2) Догонять, догнать, пригонять, пригнать. *Та як догнав до Смілянської греблі, вони й вскочили у Смілу.* ЗОЮР. I. 135. 3) Въ какой либо работѣ, сопряженной съ прохожденіемъ пространства (напр. косьба): доходить, дойти до конца. *Батько не догнав постаті, занедужав.* Г. Барв. 232.

II. Доганяти, -няю, -єш, *гл.* Укорять, находить недостатки, порицать. *Горнець котлові доганяє, а обоє смільні.* Ном. № 8006.

Догарикатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Догарюкатися.** *Ніяк не догарикаєшся, щоб прибив защіпку до дверей.* Богод. у.

Догарцюватися, -цююся, -єшся, *гл.* Допрыгаться, доскакаться. *А що, догарцювався, що й ногу вибив!* Харьк. у.

Догарювати, -рюю, -єш, *гл.* Догорать. *Одно перегарує, а друге не догарує.* НВолын. у.

Догарюкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Добиться чего частымъ напоминаніемь.

I. Догаряти = **Догоряти.**

II. Догаряти и догоряти, -ряю, -єш, *гл.* 1) Интересовать, сильно занимать, затрогивать. *Дівка засватана, то її не догаряють вечерниці.* Звягел. у. *Більш нікому не догоря, як тобі, родичеві.* Новомирг. 2) Допекать, донимать. *Його нічого не догаряє, то що йому.* НВолын. у. *Жінка йому групко догаряє за свою худобу.* Волын. г.

Догаяти, -гаю, -єш, *гл.* — **кого**. Задержать до извѣстнаго времени. *До вечора мене догаяв і таки не віддав грошей.* Харьк. г.

Догаятися, -гаюся, -єшся, *гл.* Замедлить до извѣстнаго времени. *Догаявся, що вже й ніч.* Харьк. г.

Догина́ння, -ня, *с.* Догибаніе.

Догина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **догнути, -ну, -неш,** *гл.* Догибать, догнуть.

Догідний, -а, -е. Пригодный, годный. *Таке догідне, що тільки на смітник повикидать.* Ном. № 6548.

Догін, -гону, *м.* Погоня. *Що сили в їх стало, побігли в догін.* Сніп. 161.

Догладжувати, -джую, -єш, сов. в. **догладити, -джу, -диш,** *гл.* Доглаживать, догладить.

Догледати, догледіти = **Доглядати, доглядіти**. Стор. I. 258. *Вона і зробить усе і догледить усього.* МВ. II. 19. *Або ти не мав часу догледіти?* НВолын. у.

Догледатися, догледітися = **Доглядатися, доглядітися.**

Доглупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Съ трудомъ сообразить, понять что либо.

Догляд, -ду, *м.* Присмотръ, надзоръ; попеченіе, уходъ. Чуб. I. 271. Левиц. Пов. 119.

Догляда́ння, -ня, *с.* Присматриваніе. Ум. **Догляданнячко.** Грин. III. 279.

Доглядати, -даю, -єш, сов. в. **доглядіти, -джу, -диш и доглянути, -ну, -неш,** *гл.* Присматривать, присмотрѣть; надзирать, стеречь; заботиться, позаботиться о чемъ. *Будеш ти в мене хату помішати, малих діток доглядати.* Мет. 346. *Господи моєї доглядає Елизар із Дамаска.* К. Св. П. I. кн. М. XV. 2. *Нащо вас кохав я, нащо доглядав?* Шевч. 3. *І я цілу ніч не спала та його доглядала, та й не доглянула: побіг мов божевільний.* Рудч. Ск. II. 152. *Дітки дрібненькі, — треба його доглядіти.* Хата. 102. *Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш.* Ном. № 9969. **Доглядати душі, доглядати смерти**. Присматривать за умирающимъ и совершать все въ этомъ случаѣ необходимое. *Ой я буду, брате, в степу помірати, та нікому буде, брате, смерти доглядати.* Мет. 447. *Занедужав чумаченько, задумав умерти, та нікому чумакові доглядати смерти.* Мет. 458. *Ой не дай же, Боже, в поході умерти, там нікому доглянути жовнірської смерти.* Чуб. V. 1006.

Доглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **доглядітися, -джуся, -дишся,** *гл.* Присматриваться, присмотрѣться, досматриваться, досмотрѣться. *Як до дна доглядаться, так за Дунай убіраться.* Ном.

Доглядач, -ча, *м.* Надзиратель, надсмотрщикъ.

Доглядачка, -ки, *ж.* Надзирательница, надсмотрщица. *Левиц.* Пов. 123, 254. *От чортова доглядачка! Таки й вздріла.* Кв.

Доглядіти. См. **Доглядати.**

Доглядник, -ка, *м.* = **Доглядач.** *Доглядник древньої будівлі.* К. ПС. 16.

Доглянути. См. **Доглядати.**

Догмат, -ту, *м.* Догматъ. *І нам сліпим передали свої догмати.* Шевч.

Догнати. См. **Доганяти.**

Догнива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **догнити, -нию, -єш,** *гл.* Догнивать, догнить. *Над ним і хрест зогнувшися стоїть, догниває.* Млр. л. сб. 96.

Договір, -вору, *м.* 1) Договоръ, условіе. *Напишемо листи, вічні договори, гострими шаблями.* К. Досв. 153. 2) Попрекъ. *Я ж тобі сказала при твоєму роду, щоб не було послі мені договору, бо в мене худоби не буде, візьмуть мене, серце, й так люде.* Мет. 47.

Договірний, -а, -е. Заключающійся въ договорѣ, причитающійся по договору.

Договорити, -ся. См. **Договорювати, -ся.**

Договорювати, -рюю, -єш, сов. в. **договорити, -рю, -риш,** *гл.* Договаривать, договорить, оканчивать, окончить рѣчь. *Ще він не договорив слова.* К. Іов. 4.

Договорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **договоритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Договариваться, договориться. *Хто мовчить, той двох навчить, а хто говорить, той договориться.* Ном. № 5954. *Договорились до синього пороху.* Ном. № 13092.

Догода, -ди, *ж.* 1) Угодливость, угожденіе. *Вона все сподівалась, що своєю покірностю, своєю догодою чоловікові і його гостям вона верне його любов.* Левиц. I. 501. 2) Удобство, довольство. Рк. Левиц.

Догоджати (догожати), -джаю (-жаю), -джаєш (-жаєш), сов. в. **догодити, -джу (-жу), -диш,** *гл.* Угождать, угодить. *Вернулось бурлацтво шляхті догожати.* К. Досв. 25; *Господь не може людім догодити: то дощу просять, то кажуть — багато вже.* Каменец. у.

Догодити. См. **Догоджати.**

Догодитися, -жуся, -дишся, *гл.* Доугождать. *Не день, не два, як панові, Микиті годила. Догодилась титарівна до самого краю.* Шевч. 570.

Догодливий, -а, -е. Угодливый, услужливый.

Догодне, *нар.* Удовлетворительно, какъ слѣдуетъ; удобно. *Вона нічого не вміє, а ні плаття вигладить, а ні вслужити догодне.* МВ. І. 25.

Догодний, -а, -е = **Догідний.**

Догодовувати, -вую, -єш, сов. в. **догодувати, -дую, -єш,** *гл.* 1) Докармливать, докормить. *Догодуй бжолу до Івана* (19 апр.), *то вона наряде тебе як пана.* Ном. № 432. 2) Довоспитывать, довоспитать. *А мене пан взяв догодувати. Я виросла, викохалась у білих палатах.* Шевч. 356.

Догожа́ння, -ня, *с.* Угожденіе.

Догожати = **Догоджати.**

Догождати, -даю, -єш, *гл.* = **Догоджати.** *Догождає, як чирякові на роті.* Ном.

Догоїти, -гою, -їш, *гл.* Долѣчить, заживить рану, нарывъ и т. п.

І. Догонити, -ню, -ниш, *гл.* = **І Доганяти.** 1) *Ой ти зоре та вечірняя, чом нерано ізіходила, чом місяця не догонила?* Лавр. 2. *Вже погоня її догонила.* Млр. л. сб. 283. 2) *От став той хлопець гнать позу. Тілько що став до воріт догонити, а вже стоїть той дід на воротях.* Рудч. Ск. І. 43.

II. Догонити, -ню, -ниш, *гл.* = **II. Доганяти.** *Ніхто нічим тобі не дожене. Як узяв мені догонить.* Черк. у. *Він кожному догонить.* Каменец. у. *Він не повинен догонити.* Каменец. у.

Догонь, -ні, *ж.* = **Догін.** *Змій як прокинеться, як пішов у догонь; нагнав, одняв.* Рудч. Ск. І. 86.

Догоня, -ні, *ж.* = **Догонь.** Рудч. Ск. І. 88.

Догори, *нар.* Вверхъ. *Як летіла ворона догори, то й крякала; а як на діл, то й крила опустила.* Ном. № 1462. *Колос повний до землі гнеться, а пустий, догори стирчить.* Ном. № 2472. **Догори ногами**. Вверхъ ногами. Ном., стр. 63. **Догори черева**. Навзничъ. *Крутнувсь догори черева.* Ном. № 1833. **Лягти догори черева**. Лечь на спину. *Підеш собі у сад, ляжеш долі догори черева під грушею.* Греб. 402.

Догорілий, -а, -е. Догорѣвшій.

Догоріти. См. **Догоряти.**

Догорюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Дожить съ горемъ пополамъ. *І коли вже я свого віку гіркого догорюю?* Славяносерб. у.

І. Догоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **догоріти, -рю, -риш,** *гл.* Догорать, догорѣть. Дещо. 60. *Сосонка горить, дівчина говорить; сосна догоряє, дівчина вмірає.* Чуб. V. 394.

II. Догоряти. См. **Догаряти.**

Дограбки, -ків, *мн.* Конецъ сгребанія, уборки сѣна. Вх. Лем. 410.

Догравати, -граю, -єш, сов. в. **дограти, -граю, -єш,** *гл.* Доигрывать, доиграть. *Дід до вечора дограв, а увечері став іти додому.* Грин. II. 59.

Дограватися, -граюся, -єшся, сов. в. **догратися, -граюся, -єшся,** *гл.* Доигрываться, доиграться.

Догребти, -ся. См. **Догрібати, -ся.**

Догріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **догребти, -бу, -беш,** *гл.* Догребать, догресть.

Догріба́тися, -ба́юся, -єшся, сов. в. **догребтися, -буся, -бешся,** *гл.* Догребаться, догресться.

Догріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **догріти, -грію, -єш,** *гл.* Достигать, достигнуть своимъ тепломъ. *Та татонька* (труна) *без дверей і без віконець: туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182.

Догріматися, -маюся, -єшся, *гл.* Докричаться на кого нибудь. *Догрімаєшся ти, що й я на тебе грімну.*

Догріти. См. **Догрівати.**

Догромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **догромадити, -джу, -диш,** *гл.* Оканчивать, окончить сгребать (сѣно).

Догромаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **догромадитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Сгребать, догрести до чего либо.

Догрякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Достучаться, а въ переносномъ смыслѣ: добиться, достичь, добыть. *Де ж то він догрякався? Бач, прохав, і таки здобувся.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Догукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Дозваться, докричаться. *А ні достукаєшся, а ні догукаєшся.* Кіев. *Насилу догукався хлопця.* Васильк. у.

Догулювати, -люю, -єш, сов. в. **догуля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* Догуливать, догулять. *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. III. 122.

Догулюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **догулятися, -ляюся, -єшся,** *гл.* Догуливаться, догуляться. *Вже козачка в корчмі догулялась, що шинкарка в потилицю виганяла. Догуляються так до четверга.* Грин. III. 453.

Догуляти, -ся. См. **Догулювати, -ся.**

Догуркатися. См. **Догуркуватися.**

Догуркотітися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Догуркатися.**

Догуркуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **догуркатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Достукиваться, достучаться. *Їде милий на коні, під вікно він під'їжжає та й достукується, та й догуркується.* Лавр. 26.

Доґа, -ґи, *ж.* = **Клепка** (въ деревянной посудѣ). Шух. I. 249.

Доґедзґатися, -ґаюся, -єшся, *гл.* Докапризничаться.

Доґлебати, -баю, -єш, *гл.* Доплестись, дотащиться. *Осе нам треба ше якось доґлебати додому, ше верстив буде з п'ять.* Брацл. у.

Додава́ння, -ня, *с.* Прибавленіе.

Додавати, додаю, -єш, сов. в. **додати, -дам, -даси,** *гл.* Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить; придавать, придать. *До цього кожуха він мені додає п'ять карбованців. Сей мені хміль не буде заважати, а буде моєму серцю смілости додавати.* Макс. (1849) 85. **Додавати ради**. Совѣтоваться. *Стали ради додавати, відкіль Варни доставати.* Гол. I. 3. — **решту**. Доконать. *Піп йому додав регату: аж у Сібір завдано.* Лебедин. у. — **рук**. Употребить усиліе, приложить стараніе. *Додай рук, то вимиєш до-діла.* Полт. у. — **словами**. Донимать рѣчами. *Нажене Немерівну, то й не б'є, та все її словечками додає: чи ти в мене служаночки не маєш?* Чуб. V. 894.

Додаватися, -даюся, -єшся, сов. в. **додатися, -дамся, -дасися,** *гл.* Прибавиться, приложиться. *Лучче шукайте царства Божого, а се все додасться вам.* Єв. Лк. XII. 30.

Додавитися, -влюся, -вишся, *гл.* Давя, дойти до кого, чего. Въ сказкѣ. *Кіт давай зараз миші давити, давай давити, та додививсь до самого їхнього* (мишачого) *царя.* Мнж. 56.

Додатковий, -а, -е. Прибавочный.

Додаток, -тку, *м.* Прибавленіе, добавленіе, прибавка. *Нум міняться на коні! Кілько додатку хочете?* Каменец. у. В додаток. Въ додачу; къ тому же, при томъ. *Удався він високий, здоровий та ще в додаток був великий характерник.* Стор. І. 97. Ум. **Додаточок.** *І курочку дарую, а півничка в додаточку — люби мене, мій батечку.* Млр. л. сб. 345.

Додба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Дополнить. *Ніхто його не додбає, а ні розруйнує.* Шевч.

Додержати, -ся. См. **Додержувати, -ся.**

Додержування, -ня, *с.* Соблюденіе.

Додержувати, -жую, -єш, сов. в. **додержати, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Додерживать, додержать, придерживать, придержать. *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене додержала з вечора до світа.* Мет. 45. 2) Соблюдать, соблюсти. *Фарісеї і всі жиди, поки по локіть не помиють рук, не їдять, додержуючи переказу старших.* Єв. Мр. VII. 3. 3) Придерживаться, придержаться. *Додержуй корчми!* (Иронія). Ном. № 11666. 4) **Додержати слова**. Сдержать слово. *Додержав таки Кирило Тур свого слова, що все хваливсь тою чорною горою.* К. ЧР. 417. *Постіль буде шовкова, додержить ляшок слова.* Мет. 9. 5) **Додержувати вірности**. Оставаться вѣрнымъ. *Додержав їй вірности 24 роки.* К. МХ. 5. 6) **Додержувати варти**. Сторожить, быть на часахъ, держать сторожу. *Бенькетує шляхта, краючи в карти, а козаки лейстровики додержують варти.* К. Досв. 10.

Додержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **додержатися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Сохраняться, сохраниться. *Додержалося до нашого часу воно.* 2) Соблюдаться, соблюстися.

Додзвони́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Дозвониться.

Додзьобати. См. **Додзьобувати.**

Додзьобувати, -бую, -єш, сов. в. **додзьобати, -баю, -єш,** *гл.* Доклевывать, доклевать. *Грушку додзьобав.* К. Дз. 140.

Додибати. См. **Додибувати.**

Додибатися, -баюся, -єшся, *гл.* Ходить (о старикѣ), пока случится бѣда.

Додибувати, -бую, -єш, сов. в. **додибати, -баю, -єш,** *гл.* Доходить, дойти съ трудомъ. *А я ледве додибала до вашої хати.* Шевч. 112.

Додивлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **додивитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Присматриваться, присмотрѣться. *А дячки додивляються, читать книги помиляються.* Чуб. V. 1166. 2) Досматриваться, досмотрѣться, замѣчать, замѣтить. *Ольга додивилась, що на тому молодому лиці не видко було й сліду сміху.* Левиц. Пов. 137.

Додівчити, -чу, -чиш, *гл.* Сохранить дѣвственность, пробыть дѣвушкой до самаго выхода замужъ. Вх. Лем. 410.

Додільна сорочка. Рубаха цѣльная изъ односортнаго полотна безъ **підточки**. Чуб. VII. 426.

Додлятися, -дляюся, -єшся, *гл.* Домедлить, домѣшкаться. *Додлялись таки, поки дощ пішов.* Черниг. у.

Додмухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Дуть до чего нибудь, до какого нибудь случая.

Додмухнути, -хну, -неш, *гл.* Додуть до чего-либо.

Додолу. Єв. І. VIII. 6. См. **Діл.** Ум. **Додолку, додолоньку, додолочку.** Чуб. Т. 364.

Додомку, додомоньку, додомочку, *нар.* Ум. отъ **додому.**

Додому, *нар.* Домой. *Іде додому мій миленький.* Мет. *Прихожу я додому, — нема мого пана.* Чуб. V. 1. *Уже сонце на лану, я додому полену.* Чуб. III. 248. Ум. **Додомку, додомоньку, додомочку.** *Вернись, сину, додолоньку, змию тобі головоньку!* Бал. 30. *Кличе мати сина з коршми додомочку.* Чуб. V. 33. *Вони напасуться, водиці нап'ються і додомку притрясуться.* Мил. 41.

Додрібушитися, -шуся, -шишся, *гл.* Дѣлать быстро слѣдующія одно за другимъ движенія до какого либо времени, случая. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.... Добрібушився москаль, що батьків бич та зачепив москалевого.* Грин. II. 207.

Додружбити, -блю, -биш, *гл.* Пробыть дружбою (см. **Дружба** во 2-мъ знач.) до какого либо случая. *І ти дружбо, і я дружбо, оба сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружбили вояцької служби.* Гол. II. 803.

Додумати, -ся. См. **Додумувати, -ся.**

Додумувати, -мую, -єш, сов. в. **додумати, -маю, -єш,** *гл.* 1) Окончить думать. *Ще й не додумала Христя своїх думок.* Мир. Пов. I. 158б. 2) Придумывать, придумать. *Пішов.... додумать, як би то скувать кайдани на римлян.* Шевч. 642.

Додумуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **додуматися, -маюся, -єшся,** *гл.* Додумываться, додуматься. *Думаю, не додумаюсь.* Г. Барв. 390.

Дожартува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Дошутиться. *От ви й дожартувалися з своєю унією.* Хата. 154.

Дожати, -ся. См. **Дожинати, -ся.**

Дождати, -жду, -деш, *гл.* = **Діждати.** *Ой як дождеш до осени, буду я твоя.* Чуб.

Дождатися, -ждуся, -дешся, *гл.* = **Діждатися.** *Ждав, ждав змій, та й не дождався.* Рудч. Ск.

Дожевріти, -рію, -єш, *гл.* Дотлѣть, догорѣть безъ пламени.

Дожива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **дожити, -живу, -веш,** *гл.* 1) Доживать, дожить. *Бог його зна, як мені й віку доживати.* ЗОЮР. I. 9. 2) Доживать, дожить до чего, дождаться. *Може доживу я, що на Україні людську воленьку побачу.* К. Досв. 168.

Доживатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **дожитися, -живуся, -вешся,** *гл.* Доживаться, дожиться. *Бачимо, бачимо, вразький сину, — дармо, що ти гетьман, — до чого ми в тебе дожилися.* К. ЧР. 375.

Дожида́ння, -ня, *с.* Ожиданіе. *Бранці у їх весіллячко, кінець дожиданню.* Млр. л. сб. 145. *Помертвіють люде від страху та дожидання.* Єв. Л. XXI. 26.

Дожидати, -даю, -єш, сов. в. **ді(о)ждати, -жду, -деш,** *гл.* Дожидать, дождаться, ожидать, поджидать. *Добре роби, доброго й кінця дожидай.* Ном. № 7178. *Ой я тебе, козаченьку, що-дня дожидаю.* Мет. 7. *Щоб ти не діждав сонечка праведного побачити!* Ном. № 3770. *Не діждуть вони сього, невірні душі!* К. ЧР.

Дожидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **ді(о)ждатися, -ждуся, -дешся,** *гл.* Дожидаться, дождаться, ожидать. *Дожидайся ж мене, серденятко моє, гей, та до себе в гості.* Мет. 23.

Ой діждуся я вечорини, та й піду я до дівчини. Лавр. 144. *Коли б Марка діждатися!* Шевч. 112.

Дожин, -ну, *м.* Конецъ жатвы.

Дожина́ння, -ня, *с.* Дожинаніе.

Дожина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **дожати, дожну, -неш,** *гл.* Дожинать, дожать. *Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла.* Шевч.

Дожинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **дожатися, -жнуся, -нешся,** *гл.* Дожинать, дожать до извѣстнаго предѣла. *Пішла в поле жать. Дожалася до долини, — сіла спочивать.* Грин. III. 314.

Дожируватися, -руюся, -єшся, *гл.* Дошалиться. *Дожирувалися, що й миску з столу звалили.* Харьк. г.

Дожити. См. **Доживати.**

Дожитися. См. **Доживатися.**

Дозбірати, -раю, -єш, *гл.* Окончить собирать. *Підожди, ось дозбіраю остатні яблука, то й підемо.*

Дозвідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **дозвідатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Навѣдываться, навѣдаться, посѣщать, посѣтить. *Сивий орле, сивий орле, ти всюди літаєш, ачей ти ся до милого мого дозвідаєш.* Гол. III. 391.

Дозвіл, -волу, *м.* Позволеніе, разрѣшеніе. *То прошу ж у вас дозволу бувати в гостях у ваших рідних.* Левиц. Пов. 329.

Дозвілля, -ля, *с.* 1) Досугъ, свободное время. *Троянці покотом лежали і на дозвіллі добре спали.* Котл. Ен. *Так на дозвіллі добре виспавсь.* Черк. у. 2) Приволье. *У лісі на дозвіллі, то добре волам пастись.* Черк. у.

Дозвільний, -а, -е. Привольный.

Дозволити. См. **Дозволяти.**

Дозвоління, -ня, *с.* = **Дозвіл.** Левиц. І. 310. *За господським дозволінням, за риб'ячим приказанням, щоб було гризище, кісілище і бухан хліба.* Рудч. Ск. II. 86.

Дозволя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **дозволити, -лю, -лиш,** *гл.* Позволять, позволить, дозволять, дозволить, разрѣшать, разрѣшить. *Не дозволяв говорити бісам.* Єв. Мр. І. 34. *Не дозволю кров людськую марне розливати.* К. Досв. 218.

Доземний, -а, -е. Длиной до земли. *Борода, коси та доземна одежина вже свідчили, що не проста людина йде, а батюшка.* Св. Л. 10.

Дозирати, -раю, -єш, сов. в. **дозріти (дізріти), -рю, -риш,** *гл.* 1) = **Доглядати, доглянути.** Вх. *Лем.* 410. *Не будеш діток моїх дозирати.* Мет. 351. *Треба пильно тих лукавих ходів дозирати.* К. Досв. 201. 2) Видѣть, увидѣть. Вх. Уг. 236.

Дозиратися, -раюся, -єшся, *гл.* = **Доглядатися.** Г. Барв. 523. *Набере та й несе: хто там хиба дозирається.* Лебедин. у. *Ти до моєї пелени не дозирайся.* Черниг. г.

Дозімува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Дозимовать, дожить зиму. 2) Докормить до конца зимы скотъ. *Шкапина здихає і нічим дозімувати, — позичте хоч в'язку сіна.* Грин. II. 208.

Дозір, -зору, *м.* Досмотръ, присмотръ, надзоръ. Стор. МПр. 70.

Дозірній, -я, -є. Бывающій до зари, ранній. *Я вмивала своє личко раннєю дозірньою росою.* Левиц. І. 37.

Дознавания, -ня, *с.* 1) Узнаваніе, развѣдываніе. 2) Испытаніе, изслѣдованіе.

Дознавати, -наю, -єш, сов. в. **дозна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. *Треба піти до кузні дознати, чи віз уже готовий.* Зміев. у. *Ніхто не може дознати Божої тайни.* Чуб. III. 366. *Ой коли б же я дознала свою гірку долю, не пішла б же я і заміж, не пішла б ніколи.* Мет. 307. **Дати мудрости дознати**. Исполнить мудростью. *Святого Бога просить-хвалить, щоб дав їм мудрости дознати, — гетьмана доброго обрати.* Шевч. 234. 2) Узнавать, узнать, испытывать, испытать, извѣдывать, извѣдать. *Дознавали наші предки тяжкої наруги.* К. Досв. 16. *Ми родимось турботи дознавати.* К. Іов. 11. *Під час пригоди дознати приятеля.* Ном. стр. 289, № 9528. См. **Дізнавати.**

Дознаватися, -наюся, -єшся, сов. в. **дознатися, -наюся, -єшся,** *гл.* Узнавать, узнать. *Ледве лихо дозналося, де люде живуть.* Ном. № 2009. *Думав, що вона його любить так, як він її. А далі й дознавсь, що вже щось непереливки з жінкою.* Рудч. Ск. I. 172. См. **Дізнаватися.**

Дозолити. См. **Дозоляти.**

Дозолотити. См. **Доволочувати.**

Дозолочувати, -чую, -єш, сов. в. **дозолотити, -чу, -тиш,** *гл.* Оканчивать, окончить позолоту. *На дворі просо молотят, а в хаті косу золотят; на дворі домолочуют, а в хаті дозолочуют.* Грин. III. 509.

Дозоля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **дозолити, -лю, -лиш,** *гл.* Допекать, допечь кому нибудь. *Хиба я не знаю, як їм* (вівцям) *оцей дощ дозоля?* Мир. ХРВ. 51.

Дозорець, -рця, *м.* Наблюдатель, надсмотрщикъ, дядька.

Дозорний, -а, -е. Наблюдающій, надсматривающій.

Дозорця, -ці, *м.* = **Дозорець.**

Дозріва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Видѣть, узрѣвать. *І сонця правди дозрівать в німецькі землі, у чужиї претеся знову.* Шевч. 211.

Доїдати, -даю, -єш, сов. в. **доїсти, -їм, -їси, -їсть, -їмо, -їсте, -їдять,** *гл.* 1) Доѣдать, доѣсть. 2) *Ѣсть въ достаточномъ количествѣ, насыщаться. Чого ізмарніло твоє личенько? Чи не допивала, чи не доїдала?* Чуб. V. 928. *Як не доїси, то й святого продаси.* Ном. № 9803. *На ж тобі, милий, вечеру з обідом, не доїси стравою, то намагай хлібом.* Чуб. III. 127. 3) Наскучать, наскучить, досаждать, досадить. *Ну та й доїда клята корова, що все втікає.* Каменец. у. *Мені Найбільше доїдає Рутульський Турн, собачий син.* Котл. Ен. *Чи я тобі, матінко, доїла, що я в твоїй світлонці сиділа.* Свад. п. Также и безлично. *Виведь мене од батенька: вже мені у батенька доїло.* Свад. п.

Доїдливий, -а, -е. Докучливый, надоѣдливый. *Слухати доїдливих річей.* Мир. Пов. II. 53.

Доїжний, -а, -е. Сытный.

Доїжно, *нар.* Сытно, достаточно ѣды. *Чи доїжно, чи доліжно тобі?* Ном. № 10387.

Доїзджати, -джаю, -єш, *гл.* = **Доїздити.** 1) *Ой став коник приставати, до дівчини доїжджати.* Нп. 2) *Пан-отець у нас доїжджає, а живе на парафії вдовиця.* Св. *Л.* 193.

Доїздити, -джу, -диш, сов. в. **доїхати, -їду, -деш,** *гл.* 1) Доѣзжать, доѣхать, подъѣзжать, подъѣхать. *Не доїздячи верстов зо дві чи зо три до Києва, взяли вони у ліву руку.* К. ЧР. 3. *Не доїздячи Солодьків, коршма стоїть.* Св. *Л.* 169. 2) Наѣзжать, наѣхать. *Ой як узяли наші чумаченьки з під байраку виходити, ой як узяли вражі здобишники*

частом до нас доїздити. Мет. 454. 3) **Доїхати кінця**. Насолить. *А вже я тобі доїду кінця!* Ном. № 3651.

Доїльниця, -ці, *ж.* Доильщица. *Така з неї доїльниця, що боїться й до корови приступитись, а не то щоб потягти як слід.* Харьк. у.

Доїння, -ня, *с.* Доеніе. Зміев. у.

Доїсти. См. **Доїдати.**

Доїстися, -їмся, -їсися, *гл.* Доссориться. *Зпершу почали жартувати, а потім доїлися до того, що один другому і очі захаркали.*

Доїти, -дою, -їш, *гл.* Доить. *Дівка пішла корови доїти.* Рудч. *Тоді іде Петрусичок, як доють овечки.* Чуб. *Дій ті корови, що од батька нагнала.* Мет. 49.

Доїтися, доюся, -їшся, *гл.* Доиться. *Приспоряй, Господи, Божу росу, щоб коровки доїлися.* Ном. № 11577.

Доїхати. См. **Доїжджати.**

Дойда, -ди, *ж.* Охотничья собака, ищейка. Закр. *Лис хвостом виляє, як дуже дойда налягає.* Котл. Ен. IV. 10.

Дойка, -ки, *ж.* Мамка, кормилица въ Угорщинѣ. Вх. Уг. 236.

Доймати, -маю, -єш, сов. в. **дойняти, дойму, -меш,** *гл.* = **Діймати.**

Дойна, *прил.* = **Дійна.**

Дойник, -ку, *м.* = **Дойняк.** Гол.

Дойниця, -ці, *ж.* = **Дійниця.** Мет. 212. Млр. я. сб. 269. Мет. 341. Ум. **Дойничка.**

Дойняк, -ку, *м.* Дойный скотъ. *Та ще к тому убогий: сорок тисяч дойняку, яловнику без ліку.* Чуб. V. 415.

Дойняти. См. **Доймати.**

Дойнячка, -ки, *ж.* Корова-дойнячка. Дойная корова. О. 1861. X. 133.

Дойок, -йка, *м.* = **Дійка 1.** Шух. I. 193, 194.

Дойти, -ду, -деш, *гл.* = **Дійти.**

Дойчити, -чу, -чиш, *гл.* Быть кормилицею, кормить грудью. Угор.

Док. См. **Доки.**

Доказ, -зу, *м.* Явная улика, обвиненіе. *Доказ маю, хто вкрав.* Каменец. у. *На кого маєте пеню, — скажіть; я брата рідного не пожалію, аби б по правді доказ був, — так сказав голова.* Кв. *По доказу то було трусють горілку, а нападьом справник не дозволяв трусить так здря, ні, було за це й дрюка.* Харьк.

Доказати. См. **Доказувати.**

Доказка, -ки, *ж.* Оговоръ. *Раз тільки був на допросі по доказці.* Екатер. г.

Доказування, -ня, *с.* 1) Договариваніе до конца. 2) Дѣланіе, совершеніе чего либо. 3) Попреки.

Доказувати, -вую, -єш, сов. в. **доказати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Договаривать, договорить. *«Оттут з муштри виглядала, оттут розмовляла, а там.... а там.... сину, сину!..» та й не доказала.* Шевч. 69. 2) Показывать, показать, дѣлать, сдѣлать, продѣлывать, продѣлать. Котл. НП. 388. К. ЦН. 219. О. 1861. XI. 104. МВ. (О. 1862. III. 41). *Дай нам, мати, доказати, що ми — рідні діти тих великих, що за правду гинули на світі!* К. Досв. 33. *Чого прозьба не докаже, те докажуть буки.* Ном. *Бачить Бог, що москаль такі штуки доказує над смертю, — велів йому іти, куди хоче.* Чуб. I. 319. 3) — **кому**. Укорять, укорить кого; попрекать, попрекнуть; грубо говорить, грубо сказать. *Коли б*

мені на чужині хоч одна людина, — ніхто б мені не доказав, що я сиротина. Мет. 58. *Було старий і стане доказувати жінці: на яку ми його* (сина) *радість вигодували? Який з його хазяїн буде?* Стор. І. 60. *Вона мені щодня добре докаже. Того ж бо я й тужу: твоїй матері не вгожу... Постелю постіль — не ляже, — моєму серденьку докаже.* Мет. 264. 4) Обвинять, обвинить, уличать, уличить. «*Що ж роблять у Білій Церкві наші гетьмани Потоцький та Калиновський?» — Одібрав і од їх листи: один на другого доказує, — видко, що нема між ними доброї згоди.* Стор. МПр. 89. 5) Быть въ состояніи, умѣть, съумѣть сказать, разсказать, пояснить. *От про камінь тіки я не докажу, чи взяв його хто, чи він там.* Драг. 11. *Чи на сій худобі жив, чи, може, й на другій, — сього тобі не докажу.* О. 1861. X. 26.

Доказчик, -ка, *м.* Уличитель. *Хоть його і під суд оддадуть, та як доказчиків нема, то так він і надіється, що йому все так і минеться.* Кв.

Доказчиця, -ці, *ж.* Уличительница.

Докана́ти, -на́ю, -єш, *гл.* 1) = **Доконати.** 2) Окончиться. *Ет, вісім докачає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58.

Докандибити, -блю, -биш, *гл.* Дотянуть до извѣстнаго времени, скупо пользуясь чѣмъ. *Чи стане, чи не стане нам хліба докандибити?* Зміев. у.

Докатати, -таю, -єш, *гл.* Спѣшно окончить что-либо дѣлать. *Докатав до самого краю.* Ном. № 1823.

Докачати. См. **Докачувати.**

Докачувати, -чую, -єш, сов. в. **докача́ти, -ча́ю, -єш,** *гл.* Докатывать, докатать бѣлье.

Доквасити, -ся. См. **Доквашувати, -ся.**

Доквашувати, -шую, -єш, сов. в. **доквасити, -шу, -сиш,** *гл.* Доквашивать, доквасить. *Треба доквасити огірки.*

Доквашуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **докв924оситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Доквашиваться, докваситься.

Докепкатися, -каюся, -єшся, докепкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Дошутиться, доиздѣваться до того, что..

Доки и док, *нар.* 1) Доколѣ, до какихъ поръ. *Доки тобі пустувати? Доки буду мучить душу і серцем боліти?* Шевч. 2) Пока. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. *Доти-м я тебе вірно кохала, доки-м нещирість твою дознала.* Чуб. V. 386. **Доки теплий**. До полусмерти (бить). (Бив) *доки теплий.* Св. *Л.* 161. **Не доки**. Не безъ конца же. *«Пора б уже їх в хату звати», — сказав я старостам своїм, — «та молодих за стіл сажати, — не доки тут стояти їм!» Добре було нашим батькам на Вкраїні жити, док не знали наші батьки панщини робити.* Гол. І. 20.

Докидати, -даю, -єш, *гл.* Добросать.

Докидати, -даю, -єш, сов. в. **докинути, -ну, -неш,** *гл.* Добрасывать, добросить. *Кругленьким, маленьким до неба докинеш.* Ном. стр. 297, № 228.

Докиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **докиснути, -ну, -неш,** *гл.* Докисать, докиснуть.

Доків, *нар.* = **Докіль.** *Доків була я в мамочки, куди йшла, — співала.* Гол. І. 122.

Докіль, докіля, *нар.* = **Доки.** Дещо. 119. *Вража ж тебе мати знає, докіль тебе, молодице, ждати.* Чуб. V. 549.

Докінча́ння, -ня, *с.* Окончаніе, довершеніе.

Докінча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Докінчити.** *Чи мені по тобі сумом сумувати, чи твою роботу взяти докінчати? Докінчаю, брате, не загину марне!* К. Досв. 137. *А докінчав Бог дня сьомого діло своє, що зробив.* К. Св. П. 1 кн. М. II. 2.

Докінчити. См. **Докінчувати.**

Докінчувати, -чую, -єш, сов. в. **докінчити, -чу, -чиш,** *гл.* Оканчивать, окончить. К. (О. 1861. VI. 33).

Докір, -кору, *м.* Укоръ, укоризна. *Докір тому, хто при лихові вдається до шинку.* Ном. № 922. *Докором серця не вражає. В словах її почувся докір.* Левиц. Пов. 69.

Докірливий, -а, -е. Укоризненный.

Докірливо, *нар.* Укоризненно.

Докірний, -а, -е = **Докірливий.**

Докірник, -ка, *м.* Укоритель.

Доклад, -ду, *м.* Докладъ, добавочные матеріалы. *Як добрий доклад до тіста, то й паляниці добрі будуть.* Лебедин. у. *Нема докладу, тим і не роблю.*

Доклада́ння, -ня, *с.* 1) Докладываніе. 2) Прибавленіе. 3) Изложеніе. 4) Насмѣшка.

Докладати, -даю, -єш, сов. в. **докласти, -ду, -деш,** *гл.* 1) Докладывать, доложить, прилагать, приложить. **Докладати праці, докладати рук**. Прилагать трудъ, прилагать старанія. *Люде, що в науці кохаються, що звикли не тілько очима дивитися, а ще й докладати розумної праці, щоб вияснити собі усе те, на що дивляться.* Дещо. 17. **Докладати воза**. Отколотить, убить. Ном. № 13185. Солдатъ. *Бываетъ и на старуху проруха. Не потачь, хозяинъ: у каждово есть свои блохи.* (О женѣ Михайла Чупруна). Михайло. *Борони, Боже! як би я свою підстеріг в чім, — тут би їй і доклав воза.* Котл. Моск. Чар., явл. X. 2) Прибавлять, прибавить, дополнять, дополнить. *Инчий розважає, а инчий тугу докладає.* Черк. у. *До книжок докладає своє розумне слово.* 3) Излагать, изложить обстоятельно, съ доказательствами. (О терпимыхъ отъ поляковъ и евреевъ притѣсненіяхъ). *Козаки и мужики у неділю рано. Богу помолившись, листи писали, і в листах добре докладали, і до пана Хмельницького у Полонне посилали.* Дума. *Начне їй докладать, бо розумна таки й голова була у його.* Стор. М. Пр. 153. 4) **Докладати кому**. Насмѣхаться надъ кѣмъ. *Чує, як сміються з його, чує, як докладають йому.* Кв.

Докладка, -ки, *ж.* Острота насмѣшка. *Стіпний на докладки.* Ном. № 12899. *Почну.... глузувати.... Вже на докладки я лихий.* Кв.

Докладненько, *нар.* Ум. отъ **докладно.**

Докладний, -а, -е. Обстоятельный, подробный, точный.

Докладність, -ности, *ж.* Обстоятельность, точность; подробность въ изложеніи.

Докладно, *нар.* Обстоятельно, подробно, точно. Ум. **Докладненько.** *Він на все докладненько з ласкою одвітував.* Г. Барв. 151.

Докласти. См. **Докладати.**

Докликатися, -чуся, -чешся, *гл.* Дозваться. *Кликала батенька, не докликалася.* Чуб. V. 101.

Докля, *нар.* Пока. *Не женися, Шугаїку, доклясь молоденький.* Гол. III. 403.

Доковувати, -вую, -єш, сов. в. **докува́ти, -ку́ю, є́ш,** *гл.* 1) Доковывать, доковать. 2) Оканчивать, окончить кукованье (о кукушкѣ).

Доколи, *нар.* = **Доки.** *Доколи, Господи, забудеш мене в напасті до кінця.* К. Псал. 26.

Доколишній, -я, -є. По какое время существовавшій; когда то бывшій.

Доколінниці, -ниць, *ж. мн.* Родъ длинныхъ чулокъ у гуцуловъ. Гол. Од. 72.

Доколінчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Побить до того, что.... *Колінчив я, колінчив дурне порося, да й доколінчивсь, що там і здохло.* Г. Барв. 315.

Доколоти, -ся. См. **Доколювати, -ся.**

Доколювати, -люю, -єш, сов. в. **доколоти, -лю, -леш,** *гл.* Докалывать, доколоть. ЗОЮР. І. 76.

Доколюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **доколотися, -люся, -лешся,** *гл.* Докалываться, доколоться.

Докомпоновувати, -вую, -єш, сов. в. **докомповувати, -ную, -єш,** *гл.* Оканчивать, окончить сочиненіе, произведете. *Я докомпоновував «Чорну Раду.»* К. XII. 10.

Доконати, -ваю, -єш, *гл.* 1) Довести до послѣдней крайности, доканать. *Я знаю, братці, рознеслась чутка, що вороги Лисенка доконали, закатували голодом в темниці.* Сніп. 45. 2) — **свого**. Добиться, достигнуть какой либо цѣли. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3332. *Мушу доконати свого.* НВолын. у. 3) — **свого слова**. Сдержать свое слово. *А чому ж ти свого слова не доконала? Казала, що зробиш та й ні.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Ти, Марусю, неправду сказала, свого слова та й не доконала.* Грин. III. 2.35.

Доконатися, -наюся, -єшся, *гл.* Убѣдиться, испытать- *Я вже цім доконався.* НВолын. у. *Я вже тебе доконався, який то ти.* НВолын. у.

Доконечне, *нар.* Обязательно, непремѣнно. *А той доконечне щоб співати.* Чуб. *Та він доконешне був у селі.* Уман. у. *Доконечне треба.* О. 1861. VI. 77.

Доконечний, -а, -е. Обязательный, непремѣнный.

Доконтетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Докормить, прокормить до какого либо времени. *Віл той, шо встав, каже.... «Хазяїн наш шось дуже мало паші має. До весни ще далеко, — чим він нас доконтетує до весни?* Драг. *3.*

Доконча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Докінчати.**

Доконче, *нар.* = **Доконечне.** Дещо. 99. *Доконче привезу* (книжок). Левиц. Пов. 209.

Докопати, -ся. См. **Докопувати, -ся.**

Докопувати, -пую, -єш, сов. в. **докопа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Докапывать, докопать. *Ями докопаю.* Мет. 2.

Докопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **докопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Докапываться, докопаться. *Силою води не докопаєшся.* Ном. № 1088.

Докора, -ри, *ж.* = **Докір.** Мир. ХРВ. 269.

Докорити. См. **Докоряти.**

Докорище, -ща, *с.* Упреки, укоры. Канев. у. *От як опізниться прийти, то вже й єсть йому докорище од батька. Як зачнуть: ти до гульні проворний, а до роботи так ні. Та всяко, всяко.* Пирят. у.

Докоротати, -таю, -єш, *гл.* Дотянуть, довлачить. *Насилу ніч ту докоротала. Де мені смерти своєї дождати, альбо віка свого докоротати.* Мет. 349.

Докоряння, -ня, *с.* Укоры, упреки; упреканіе. Грин. III. 383.

Докоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **докорити, -рю, -риш,** *гл.* Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *Як будеш ти мені сими словами докоряти, не зарікаюсь я тобі самому з пліч голову як галку зняти.* Мет. 390. *Прийшов докорити світові за гріх.* Єв. І. XVI. 8.

Докорятися, -ряюся, -єшся, *гл.* = **Докоряти.** *Тепер докоряється, що не роблю нічого.* НВолын. у.

Докосити, -ся. См. **Докошувати, -ся.**

Докотити, -ся. См. **Докочувати, -ся.**

Докохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Люба достичь желаннаго. *Ой він її кохав, та не докохався, — вона його осудила, він не сподівався.* Мет. 78.

Докочувати, -чую, -єш, сов. в. **докотити, -чу, -тиш,** *гл.* Докатывать, докатить, прикатывать, прикатить.

Докочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **докоти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Докатываться, докатиться, прикатываться, прикатиться. Мил. 214. *Не докотившись, застигали сльози.* К. XII. 52.

Докошувати, -шую, -єш, сов. в. **докосити, -шу, -сиш,** *гл.* Докашивать, докосить. *З одного кінця докошували, а з другого гребці гребли.* Г. Барв. 146.

Докошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **докоситися, -шуся, -сишся,** *гл.* 1) Докашиваться, докоситься. 2) Косить до чего нибудь. *Докосивсь до ночі. Докосивсь, поки й косу увірвав.* Аф. 382.

Докрава́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **докраяти, -раю, -раєш,** *гл.* 1) Докраивать, докроить. *Крають, шевці, крають, та вже й докравають.* Чуб. V. 1086. 2) Дорѣзывать, дорѣзать.

Докрасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Докрасоваться.

Докраювати, -краюю, -єш, *гл.* = **Докравати.**

Докраяти. См. **Докравати.**

Докрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **докрити, -крию, -єш,** *гл.* Оканчивать, окончить крыть. *Докривши клуні, вернувсь я до діда.* Г. Барв. 178.

Докроїти, -крою, -кроїш, *гл.* = **Докраяти.**

Докрутити. См. **Докручувати.**

Докрути́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Довертѣться, докружиться, докрутиться.

Докручувати, -чую, -єш, сов. в. **докрутити, -чу, -тиш,** *гл.* Докручивать, докрутить, доверчивать, довертѣть.

Докувати. См. **Доковувати.**

Докуватися, -куюся, -єшся, *гл.* 1) Доковаться. 2) Докуковаться.

Докуди, *нар.* = **Доки.** Закр.

Докука, -ки, *ж.* Досада, хлопоты, надоѣдливость. *Докука мені з дітьми.* Черк. у. *Докука з свинями — допіру погодувала, — знов кричать.* Черк. у.

Докуль, *нар.* = **Доків.** *І докуль чорт очі зав'язав, то дубину приготовив.* Рудч. Ск. I. 64.

I. Докупати. См. **Докупувати.**

II. Докупа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **докупити, -плю, -лиш,** *гл.* Докупать, докупить, прикупить. *Трохи не стане деревні на хату, треба докупити.*

Докупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Докупаться. *Докупався до того, що мало не втопився.*

Докупи, *нар.* Вмѣстѣ. Ком. I. 50.

Докупити. См. **Докупати.**

Докупитися, -плюся, -пишся, *гл.* Употребляется преимущественно съ отриц. не. Не имѣть возможности купить. *Таке все дороге стало, — не докупишся.* Васильк. у. *Тяжка-важка чужа сторона: сіна-вівса не докупишся, хліба-соли не допросишся.* Грин. III. 627.

Докупля́ти, -ляю, -єш, *гл.* = **Докуповувати.**

Докуповувати, -вую, -єш, *гл.* Докупать, прикупать.

Докупувати, -пую, -єш, сов. в. **докупа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Докупывать, докупать.

Докурити, -ся. См. **Докурювати, -ся.**

Докурювання, -ня, *с.* Докуриваніе.

Докурювати, -рюю, -єш, сов. в. **докурити, -рю, -риш,** *гл.* Докуривать, докурить.

Докурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **докуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Докуриваться, докуриться.

Докуча, -чі, *ж.* = **Докука.** *Стали раду радити, кого в некрути взяти; взяли би-сьмо багача, буде пану докуча.* Чуб. V. 977.

Докуча́ння, -ня, *с.* Надоѣданіе, неотступныя просьбы. *За-для докучання його вставши дасть йому.* Єв. *Л.* XI. 8.

Докуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **докучити, -чу, -чиш,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, докучать, докучить, досаждать, досадить. Шевч. 448. *Мухи йому не докучають, бо тоді ще ніяка нужа не буває.* Осн. 1862. V. *А старший хлопчик лазить, голосить та докуча матері.* Кв. *Та вже ж мені та докучила та чужая та сторононька.* Лукаш. 11. *Біда докучила.* Мет. 66. *Я стала докучати своїй матері, щоб дула мені їсти.* Рудч. Ск. I. 79. Также безлично. Чуб. V. 10. *Повернусь на другий бік, або що, бо вже докучило одним боком лежати.* Рудч. Ск. II. 92.

Докучливий, -а, -е. Надоѣдливый, причиняющій безпокойство. Мир. Пов. I. 134. *Докучливі діти у Григора.* Каменец. у. *Докучливе допитування.* Мир. Пов. I. 140.

Докучливо, *нар.* Надоѣдливо. МВ. II. 196.

Долагоджувати, -джую, -єш, сов. в. **долагодити, -джу, -диш,** *гл.* Оканчивать, окончить починять что, долаживать, доладить. *Чи ти скоро долагодиш воза?*

Доладжувати, -джую, -єш, сов. в. **доладити, -джу, -диш,** *гл.* = **Долагоджувати.**

Доладне. См. **Доладно.**

Доладній, -я, -є. 1) Пристойный, красивый. *Який Микола доладній парубок.* Васильк. у. *Багатих та доладніх уборів.* Левиц. I. 430. 2) Порядочный. *Доладній чоловік.* 3) Разумный, подходящій, хорошій. *Доладня рада.* Гліб. 52.

Доладно, доладне, *нар.* Красиво, порядочно, разумно, хорошо, основательно. *Чи то ж можно того назвати християнином, хто не знає навіть доладне про життя й діла Христові?* Дещо. 9. *Отак буде доладній.* НВолын. у.

Доладу, *нар.* Какъ слѣдуетъ, кстати. *Доладу, як ложечка на меду.* Ном. № 6476. *Що зробите, то все не доладу.* МВ. I. 25. **Казати доладу**. Говорить дѣльно, толково. *Хто каже доладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затикай.* Ном. № 6119.

Долажувати, -жую, -єш, *гл.* = **Доладжувати.**

Долазити, -лажу, -зиш, сов. в. **долізти, -зу, -зеш,** *гл.* 1) Долазить, долѣзть. 2) Добираться, добраться, дотаскиваться, дотащиться. *От і долізла до якогось писарчука у тяжиновому халатику.* Кв. *Як хан долізе до Криму.* Ном. № 5635.

Долапати. См. **Долапувати.**

Долапувати, -пую, -єш, сов. в. **долапати, -паю, -єш,** *гл.* Дощупываться, дощупаться. *Полапають його за боки: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий.* Драг. 2.

Доласити, -ся = **Доласувати, -ся.**

Доласувати, -сую, -єш, *гл.* Долакомиться.

Доласуватися, -суююся, -єшся, *гл.* Долакомиться.

Долатати. См. **Долатувати.**

Долататися, -таюся, -єшся, *гл.* Ставить заплаты до извѣстнаго предѣла. *Долатався до того, що латка на латці.* Пирят. у.

Долатувати, -тую, -єш, сов. в. **долатати, -таю, -єш,** *гл.* Дочинивать, дочинить, оканчивать, окончить нашиваніе заплатъ. *Долатати кожуха.* Лубен. у.

Долегати, -гаю, -єш, *гл.* 1) Донимать, досаждать. См. **долітати.** 2) Настаивать, упирать на. *Дак старий же долегав на те, щоб мерщій одружити сана.* Черном.

Долегливий, -а, -е. Донимающій, настойчивый. См. **долігливий.**

Долегливість, -вости, *ж.* Досада, непріятность.

Долежати, -ся. См. **Долежувати, -ся.**

Долежка, -ки, *ж.* Плодъ, которому необходимо нѣкоторое время полежать, чтобы дозрѣть.

Долежування, -ня, *с.* Долеживаніе.

Долежувати, -жую, -єш, сов. в. **долежати, -жу, -жиш,** *гл.* Долеживать, долежать. *Тепер ніч довга, як до ранку долежати, то й боки заболять.* Черниг. у.

Долежуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **долежатися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Долеживаться, долежаться. *Долежалась таки торбина, настала й її щасливая година: хазяїн взяв, повнісіньку червінцями й напхав.* Гліб. 47. 2) Дозрѣвать, дозрѣть отъ лежанія на солнцѣ, будучи уже сорваннымъ (о яблокахъ, грушахъ).

Долемзати, -заю, -єш, *гл.* Доплестись. *Така моя хідня: насилу долемзала до вас.* Богодух. у.

Доленька, долечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **доля.**

Долетіти. См. **Долітати.**

Долива́ння, -ня, *с.* Доливаніе.

Долива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **долити, доллю, -ллєш,** *гл.* Доливать, долить. *Не допивай, не доливай — не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *А моторна господиня кухлів доливає.* К. Досв. 113.

Доливатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **долитися, -ллюся, -ллєшся,** *гл.* Доливаться, долиться.

Долигатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Доѣсться, дожраться до чего либо.

Долизати, -ся. См. **Долизувати, -ся.**

Долизувати, -зую, -єш, сов. в. **долизати, -жу, -жеш,** *гл.* Долизывать, долизать.

Долизуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **долизатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Долизываться, долизаться.

Долина, -ни, *ж,* Долина. Мет. 79, 69, 102. Єв. Л. III. 5. *Ой по горах, по долинах, по широких українах, ой там козак похожає, у бандуру виграває.* Мет. 73. Ум. **Долинка, долинонька, долиночка.** Ном. № 14228. Стор. I. 89. Мет. 79. Шевч. 262.

Долинистий, долинча(с)тий, -а, -е. Низменный.

Долинка, -ки, *ж.* Ум. отъ **долина.**

Долинкуватий, -а, -е. = **Долинистий.**

Долинний, долиновий, -а, -е. Относящійся къ долинѣ.

Долинонька, долиночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **долина.**

Долинути, -ну, -неш, *гл.* Долетѣть.

Долиняник, -ка, *м.* Житель долинъ.

Долити, -ся. См. **Доливати, -ся.**

Долище, -ща, *с.* Увел. отъ **доля**? *Чи таке долище, чи таке дворище?* Ном. № 2134.

Долі, *нар.* Внизу, на землѣ, на полу. *Долі посідали.* Млр. л. сб. 83. *Хоч долі, аби в своїй волі.* Ном. № 8915. *А гайдамаки положили Дриґу долі та насипавши йому на голу спину пороху, запалили і драли греблом.* ЗОЮР. І. 248.

Долів, *нар.* 1) На землю, внизъ. *Нераз мі ся долів оком сльози покотили.* Гол. IV. 453. 2) Внизъ по теченію. *Ой пустимо ж ся на тихий Дунай, долів Дунаєм під Царгород.* АД. І. 1.

Долівка, -ки, *ж.* Земляной полъ, вымазанный глиною. Вас. 194. Сим. 2. Чуб. VII. 383. *Скриня... одчинена, розбитий замок лежить коло неї на долівці.* Кв. Ум. **Долівонька, долівочка.**

Долівлиць, *нар.* = **Долілиць.** Шух. І. 211.

Долівонька, долівочка, -ки, ж. Ум. отъ **долівка.**

Долігати, -гаю, -єш, *гл.* = **Долегати.** *Кінь знає, як му сідло долігає.* Ном. № 2358. *До кого долігає, там рукою сягає.* Ном. № 9750.

Долігливий, -а, -е = **Долегливий.** *А вже батько у позивах долігливий: поти гроті тратить, поти пнеться, поки свого доб'ється.* Черном. *Нужда долiглива, що їсти нічого.* Валк. у.

Долігливість, -вости, *ж.* = **Долегливість.**

Доліжно, *нар.* Возможно вволю лежать. *Чи доїжно, чи доліжна тобі? (питає наймичка наймичку).* Ном. № 10387.

Долізти. См. **Долазити.**

Долілиць, *нар.* Лицомъ къ землѣ, внизъ.

Доліліж, *нар.* Ногами внизъ къ землѣ.

Доліпити. См. **Доліплювати.**

Доліплювати, -люю, -єш, сов. в. **доліпити, -плю, -пиш,** *гл.* Оканчивать, окончить лѣпить. *Тим часом пирогів доліпили.* Г. Барв. 158.

Доліський, -а, -е. Нижній, внизу находящійся. Kolb. I. 92. Шух. І. 36.

Долітати, -таю, -єш, сов. в. **долеті́ти, -чу́, -ти́ш,** *гл.* Долетать, долетѣть. *Хоть високо, невисоко, треба долітати.* Мет. 7. *Долетіти до сонця.* Ком. І. 23.

Долітце, -ця, *с.* Ум. отъ **долото.**

Долічити, -ся. См. **Долічувати, -ся.**

Долічувати, -чую, -єш, сов. в. **долічити, -чу, -чиш,** *гл.* Досчитывать, досчитать. *Нас волів та все лічив* (зорі), *а перед світом заснув, то й не долічив.* ЗОЮР. І. 231.

Долічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **долічитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Досчитываться, досчитаться. *Однієї дружечки, однієї квіточки, однієї маківочки та й не долічаться.* Г. Барв. 208.

Долішній, -я, -є. Внизу лежащій, нижній. См. **доліський.**

Долля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Долити.** *Що надцідять, то й долляють.* Херс. Долник, ку, *м.* Мѣра жидкости въ двѣ осьмушки. Мнж. 179.

Долов, *нар.* Низомъ. *Ой долов, долов на полонині.* Гол. II. 38.

Доловити. См. **Доловлювати.**

Доловлювати, -люю, -єш, сов. в. **доловити, -влю, -виш,** *гл.* Долавливать, доловить.

Доложити, -жу, -жиш, *гл.* 1) = **Докласти.** *Рук добре доложить.* Ном. № 9959. 2) Доложить. *Щоб туди люде не ходили, із криниці води не носили, Івася та й не розбудили і батеньку та й не доложили.* Бал. 68.

Долок, -лку, *м.* Ум. отъ **І. діл.**

Доломина, -ни, *ж.* = **Домовина.** Чуб. II. 69. Мил. 168.

Долонечка, -ки, *ж.*, **Долонька, -ки,** *ж.* Ум. отъ **долоня.**

Долонько, -ка, *м.* Ум. отъ **І. діл.**

Долоньковий, -а, -е. ? *Долоньковий табак.* Черкас. у.

Долоня, -ні, *ж.* Ладонь. *Свербить долоня проти чогось.* Ном. № 306. *Тоді, як на долоні волосся поросте.* Никогда. Ном. № 5489. Ум. **Долонечка, долонька, долошка.** *І в долонечки вже плеще.* МВ. І. 98. *Вони такі раді, що аж у долошки плещуть.* Федьк.

Долото, -та, *с.* Долото. *Ув умілого і долото рибу ловить.* Ном. № 6019. *Довбав долотом на дриветні.* Левиц. Пов. 150. *Покочу я долото, всі дівочки в болото.* Млр. л. сб. 351. Ум. **долітце.** Шух. I. 277, 284.

Долочко, -ка, *м.* Ум. отъ **І. діл.**

Долошка, -ки, *ж.* Ум. отъ **долоня.**

Долубай, -баю, *м.* и **Долубайка, -ки,** *ж.* Огурецъ, выѣденный курами. НВолын. у.

Долуба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Длубати.** *Почав долубать. Продолубав таку вже дірочку, що й кулак улізе.* Грин. III. 336.

Долубатися, -баюся, -єшся, *гл.* = **Довбатися, длубатися.**

Долузати, -ваю, -єш, *гл.* Долущить (семечки). *Долузати насіння.* Васильк. у.

Долупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Окончить отковыриваніе, отдѣленіе слоевъ или отламываніе чего.

Долупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Окончиться — объ отковыриваніи, отдѣленіи слоевъ или отламываніи чего.

Долупити, -плю, -пиш, *гл.* Окончить сдираніе чего-нибудь.

Долупитися, -плюся, -пишся, *гл.* Дошелушиться.

Долупуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **долупатися, -паюся, -єшся**. Доискиваться, докапываться. *Люде й не долупуються, куди то гроші йдуть.* Каменец. у.

Долуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **долучити, -чу, -чиш,** *гл.* Прибавлять, прибавить.

Долущити, -ся. См. **Долущувати, -ся.**

Долущування, -ня, *с.* Окончаніе вылущиванія.

Долущувати, -щую, -єш, сов. в. **долущити, -щу, -щиш,** *гл.* Оканчивать, окончить вылущиваніе. *Ось квасолі долущу та й піду.* Богодух. у.

Долущуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **долущитися, -щуся, -щишся,** *гл.* Оканчивать, окончить вылущиваться, шелушиться.

Дольній, -я, -є. Нижній. *Рад я жить над горою, кину дольню персть.* Чуб. III. 18.

Долюблювати, -люю, -єш и долюбля́ти, -ляю, -єш, *гл.* Долюбливать. *Е, не долюблювала жидова тих казенних.* Стор. I. 237. *Не долюбляв тільки батько удови.* МВ. II. 79.

Доля, -лі, *ж.* 1) Участь, удѣлъ, жребій, судьба. *Моя доля терпіти. Така тобі, доню, доля судилася.* Метл. *Горе горе, нещасная доле, — виорала дівчинонька мислоньками поле.* Чуб. V. 6. 2) Счастливая судьба. *Пошли йому, Господи, щастя й долю.* К. ЧР. 67. *В того доля ходить полем, колоски збірає, а моя десь ледащиця за морем блукає.* Шевч. 41. *Нема йому*

щастя-долі. Мет. 461. 3) Раст. Sempervivum globiferum. L. ЗЮЗО. I. 136. Ум. **Доленька, долечка.** Чуб. V. 555. *Бідна моя головонька, доленька нещасна!* Мет. 65. *А я, доленько, в неволі помолюся Богу.* Шевч.

Дом, -му, *м.* = **Дім.** Чуб. III. 177.

I. Дома, -ми, *ж.* = **Дім.** *Своя дома.* Рк. Левиц. *Занесеш до моєї доми.* Грин. II. 81. *Прийшов.... до своєї доми.* Грин. III. 369.

II. Дома, *нар.* Дома. *Чом не хочеш ти робити і дома сидіти?* Чуб. III. 148. *Батько й мати поїхали до родичів..., дома зосталися хлопці.* Ком. II. 68.

Домага́ння, -ня, *с.* = **Домогання.**

Домагатися, -гаюся, -єшся, *гл.* = **Домогатися.** Ном. № 5342.

Домазати. См. **Домазувати.**

Домазувати, -вую, -єш, сов. в. **домазати, -жу, -жеш,** *гл.* Домазывать, домазать. *Ось долівку домажу та й піду.* Харьк. г.

Домальовувати, -вую, -єш, сов. в. **домалювати, -люю, -єш,** *гл.* Дописывать, дописать красками. Шевч. 196.

Домалюватися, -лююся, -єшся, *гл.* Дописать красками до чего нибудь.

Домани́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Приманить. *Ніяк теляти до рук не доманиш.* Черк. у.

Домарити, -рю, -риш, *гл.* Быть, находиться дома. *Чи єс сама домарила, чи єс мала гості?* Шух. I. 201.

Домаритися, -риться, *гл. безл.* Находиться дома. *Як сі домарило?* Шух. I. 201.

Домарь, -ря, *м.* Хозяинъ, домохозяинъ. Вх. Зн. 5. Шух. I. 217, 218.

Домаха, -хи, *ж.* 1) Жилище, домъ, мѣстопребываніе (у рыбаковъ). Браун. 43. 2) Первый уловъ, ближайшій къ стоянкѣ рыбаковъ. Левиц.

Домацатися. См. **Домацуватися.**

Домацуватися, -цуюся, -єшся, сов. в. **домацатися, -цаюся, -єшся,** *гл.* Дощупываться, дощупаться. *Ти така гладка стала, що мабуть і ребер не домацаєшся.* Васильк. у.

Домашній, -я, -є. = **Домовий.** *Домашнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096. Левиц. I. 173.

Домаювати, -маюю, -єш, сов. в. **домаяти, -маю, -єш,** *гл.* Оканчивать, окончить развѣваться, колыхаться и пр. См. **маяти.** *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. III. 122. (Конопелькам) *да не дали вітри да достояти, зеленому листю да домаяти.* Грин. III. 122.

Домелювати, -люю, -єш, сов. в. **домолоти, -мелю, -мелеш,** *гл.* Домалывать, домолоть.

Домести. См. **Долітати.**

Домець, -мця, *м.* Дворецъ. *Я чув, що у Київі домець царський строїться.* Лубен. у.

Домива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **домити, -мию, -єш,** *гл.* Домывать, домыть. *Ще трохи пшениці не домила.* Богодух. у.

Домиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **домитися, -миюся, -єшся,** *гл.* Домываться, домыться, быть въ состояніи вымыть, вымыть до чиста. *Огірки збірала, а тепер рук не домиюся.* Богодух. у. *Невісточка так запустила діжу, що мию, мию, та й не домиюся.* Богодух. у.

Домина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **домняти и дом'яти, -мну, -неш,** *гл.* 1) Доминать, домять, оканчивать, окончить мять. 2) Оканчивать, окончить растирать, измельчать. *Доминай бо швидче перець!* Кіев. у. 3) Доѣдать, уписывать. *Кухарь кота лає, а він курча уминає.*

Домирити, -рю, -риш, *гл.* Окончить мирить.

Домиритися, -рюся, -ришся, *гл.* Помириться.

Домисел, -слу, *м.* Догадка, предположеніе.

Домислитися. См. **Домислятися.**

Домислюватися, -слююся, -єшся и домислятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **домислитися, -люся, -лишся,** *гл.* Догадываться, догадаться. *Сама собі домислююсь що мені робити.* Г. Барв. 234. *Усяке зараз домислилось, куди вони простують.* К. ЧР. 3.

Домити. См. **Домивати.**

Домичок, -чка, *м.* Ум. отъ **дім.**

Домишлятися, -ляюся, -єшся. = **Домислятися.**

Домів, *нар.* = **Додому.** *Жид з порожніми бербеницями верне домів.* Федьк.

Домівка, -ки, *ж.* 1) Домъ — не въ смыслѣ зданія, а въ смыслѣ вообще жилья. *Бідна вдова, старая жона у своїй домівці з діточками маленькими гомоніла.* Мет. 345. *Чуже дитя клене-проклинає... за хліб, за сіль нарікає, з домівки зганяє.* Чуб. V. 849. 2) Мѣсто жительства. *Де твоя домівка? — У Красному. Наступив 1650 рік; посунули пани з Польщі до домівок, почали свої добра осягати, почали людей на роботу кликати.* К. Хмельн. Ум. **Домівонька, домівочка.**

Домівник, -ка, *м.* Домочадецъ. *І перед власними домовниками моїми.* Закр.

Домівниця, -ці, *ж.* Домочадецъ-женщина. *Ти у нас в хаті не домівниця, нашому добру не кукібниця.* Нп.

Домівство, -ва, *с.* Домъ. *Там домівства повибудовувано такі, що ну!* Каменец. у. *Здибують мня кумове і зо мнов ся вітають, і за жену питають: «Ми то собі кумівство, — ходім трохи в домівство!»* Гол. І. 216.

Домівський, -а, -е. Домашній, домовой.

Домізкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Додуматься, сообразить. *Домізкувалися, що у вдови Загірньої суть не один син, а іменно... два.* К.

Доміркуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Додуматься. Ком. І. 48.

Домірний, -а, -е. Соразмѣрный. Черк. у.

Домітати, -таю, -єш, сов. в. **домести, -мету, -теш,** *гл.* Домотать, домести. *Не домела до порога й кинула сміття серед хати.*

Домліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **домліти, -лію, -єш,** *гл.* Довариваться, довариться. *Мясо домліває.*

Домняти, -ну, -неш, *гл.* = **Дом'яти.**

Домовий, -а, -е. Домашній. *Домового злодія не встережешся.* Ном. № 11096. *На домовій раді в гетьмана.* К. ЧР. 27. *Збували... скот і рухомость домовую.* Мкр. Г. 62. **Господарь домовий**. Хозяинъ дома. *Сидять мужні жони, господарі домові.* Рк. Макс. **Домовий дідько**. = **Домовик.**

Домовик, -ка, *м.* Домовой. *Стука раз-по-раз, мов його домовик душить.* Ном. № 3142.

Домовина, -ни, *ж.* 1) Гробъ. Шевч. 47. *Ой же казав пан Каньовський дерниць накупити, молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428. 2) Гробница. *Стоїть в селі Суботові на*

горі високій домовина України широка, глибока. Шевч. Ум. **Домовинка.** *От уже і домовинку принесли новеньку.* МВ. I. 101.

Домовини, -вин, *ж. мн.* Обрядовый предъ свадьбой уговоръ относительно числа свадебныхъ гостей, подарковъ и пр. Чуб. IV. 560. Мет. 165.

Домовинка, -ки, *ж.* Ум. отъ **домовина.**

Домовити, -ся. См. **Домовляти, -ся.**

Домовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **домовити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Договаривать, договорить. *Сльози лились, лилися козацькі, тугу домовляли.* Шевч. 56. 2) Договаривать, договорить, нанимать, нанять. 3) Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. «*Не сором тобі в коршмі сидіти? Маєш ти дома жінку і діти». — «На, пий горівку та не домовляй, або іди к бісу, нас не забавляй!*» (Говорить пьяница укоряющей его женѣ). Чуб. V. 1099. *Бач, ти об мені й не думаєш! — домовля йому.* МВ. (О. 1862. *III.* 47).

Домовлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **домовитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Договариваться, договориться до чего. 2) Договариваться, договориться, уславливаться, условиться, наниматься, наняться. *Може домовиться, коли за рушниками прислати.* Кв. *Тілько домовся з нею так, щоб вона про мене не знала.* Шевч. 301.

Домовний, -а, -е. Условленный.

Домовник, -ка, *м.* 1) = **Домівник.** 2) = **Домовик.** *Відьма не ходить туди, де єсть домовник: він її зараз укладе.* ЗОЮР. II. 37.

Домога́ння, -ня, *с.* Требованіе, домогательство, притязаніе на что.

Домогатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **домогтися, -жуся, -жешся,** *гл.* Требовать, добиваться, добиться, настойчиво просить. *Поки було доможемось молока у пана, або тарані, то краще сами собі купимо.* Лебедин. у.

Домодержавець, -вця, *м.* Домовладѣлецъ, домохозяинъ. *Сьому домодержавцю хазяїну і хазяйці подай, Боже, на многа літа!* Мет. 395.

Домолити, -лю, -лиш, *гл.* Умолить. *Не домолив його: хоче таки правити довг.*

Домолитися, -люся, -лишся, *гл.* До молиться. *Та вже вдова Богу домолилася: синів поженила і дочок заміж пооддавала.* Мет. 349.

Домолоти. См. **Домелювати.**

Домолотити. См. **Домолочувати.**

Домолочувати, -чую, -єш, сов. в. **домолотити, -чу, -тиш,** *гл.* Домолачивать, домолотить. (Просо) *на дворі домолочуют.* Грин. III. 509.

Домонтарство, -ва, *с.* Сидѣніе дома, хозяйничанье дома. *Краще.... було Грицькові домонтарство з любим його подружжям.* Г. Барв. 146.

Домонтарь, -ря, *м.* Домосѣдъ. *Будуть мене козаки за хліб, за сіль поважати, тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Дума.

Доморобний, -а, -е. Домашняго издѣлія.

Доморослий, -а, -е. Доморощенный, дома выросшій. НВолын. у. *Простий собі був* (півень), *доморослий.* Сим. 211. *Та се моя кобила, навіть усі скажуть, що вона доморосла, а не купована.* Кіев. у.

Доморядник, -ка, *м.* = **Доморядця.** Посл. Кор. I. IV. 1.

Доморядця, -ці, *м.* Домоправитель.

Домостити, -ся. См. **Домощувати, -ся.**

Домотканий, -а, -е. Домашняго тканья. Сим. 227. *Домоткане полотно.*

Домотур, -ра, *м.* = **Домонтарь.** *Будуть мене пани й козаки на підпитку зневажати, полежієм, домотуром, гречкосієм узивати.* Мет. 415.

Домочити. См. **Домочувати.**

Домочок, -чка, *м.* Ум. отъ **дім.**

Домочувати, -чую, -єш, сов. в. **домочити, -чу, -чиш,** *гл.* Домачивать, домочить. *Своїх конопель домочу та й вам трохи поможу.* Славяносерб. у.

Домощувати, -щую, -єш, сов. в. **домостити, -щу, -стиш,** *гл.* Домащивать, домостить.

Домощуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **домоститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Домащиваться, домоститься.

Домува́ння, -ня, *с.* Пребываніе дома.

Домува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Быть, находиться дома. *Наша пані домує, вечеряти готує.* Чуб. III. 235. 2) Домосѣдничать, сидѣть дома. *Годі вам, панове-молодці, домувати! ідіте зо мною на Черкень-долину гуляти.* Макс. (1819), 82.

Домуватися, -муюся, -єшся, *гл.* = **Домувати** въ І-мъ знач. *Сини в його чумакують, а старий домується собі.* Харьк.

Домудруватися, -друюся, -єшся, *гл.* Додуматься до чего-либо, выдумать. *Хитрий жидок мудрував та й домудрувався.* Рудан. I. 63.

Домуровувати, -вую, -єш, сов. в. **домурува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Достраивать, достроить каменную постройку. *Чи вже домурована ваша церква?* Васильк. у.

Домуровуватися, -ровуюся, -єшся, сов. в. **домуруватися, -руюся, -єшся,** *гл.* 1) Достраивать, достроить до чего. 2) Быть достраиваемымъ, достроеннымъ.

Домчати, -чу, -чиш, *гл.* Домчать, быстро довезти, донести. *Кінь як поніс, як поніс, — домчав.* Мнж. 35.

Домчатися, -чуся, -чишся, *гл.* Домчаться.

Дом'яти. См. **Доминати.**

Дон, -на, *м.* = **Донець.** *Якийсь дон кашу міша в казанах ложкою.* О. 1862. I. 76.

Доненька, -ки, *ж.* Ум. отъ **доня.**

Донести. См. **Доносити.**

Донехочу, *нар.* По горло, досыта. *Було що їсти й пити донехочу.* Ном. № 11888.

Донець, -нця, *м.* Донской козакъ. Лавр. 145. Ум. **Дончик, дончичок.** *Молодая удова двох дончиків любила.* Чуб. V. 921. *Став дончичок розмовлять.* Чуб. V. 952.

Донечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **доня.**

Донігатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Умориться, устать до извѣстной степени, доходиться до утомленія. *Оце так донігався, що аж тіло труситься.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Донімати, -маю, -єш, сов. в. **доняти, дійму, -меш,** *гл.* = **Діймати.** *Він йому віри не донімає.* ЗОЮР. *Я б старість продала, — ціни не доняла, молодість купила, — ціни б доложила.* Г. Барв. 411.

Донін, -на, -не. Принадлежащій дочери.

Донка, -ки, *ж.* Дочь донского козака. Черк. у.

Доносити, -ношу, -сиш, сов. в. **донести, -су, -сеш,** *гл.* 1) Доносить, донести до какого-либо мѣста. *Ложки до рота не донесе.* Ном. № 11742. **Донести ряду**. Окончить

потчивать водкой рядъ гостей. *Ряду.... донести не стало, — долийте пляшку.* 2) Сообщать, сообщить. *І було після сіх прилук, що донесено Оврамові так: он і Мелха породила сини братові твоєму Нахорові.* К. Св. Пис., кн. І. Мус. XXII. 20. **Донести вісти**. Известить. *Ох пошлімо галку, ой пошлімо чорну аж до Січі рибу їсти, ох нехай донесе, ох нехай донесе до кошового вісти.* ЗОЮР. І. 136. **Донести у вуха**. Довести до свѣдѣнія. *Як* (хто) *донесе татові у вуха, то зараз їй смерть.* Уман. у.

Доносити, -ся. См. **Доношувати, -ся.**

Доношати, -шаю, -єш, *гл.* 1) = **Доношувати.** 2) Приносить, подавать. *Казав його до келії взяти, казав слугам їсти доношати.* Мет. 360. *Ой вже ж тобі, галко, а вже ж тобі, чорна, вісти та й не доношати.* Доношана дитина. Своевременно родившійся ребенокъ. НВолын. у.

Доношатися, -шаюся, -єшся, *гл.* = **Доношуватися.**

Доношіння, -ня, *с.* Поднесеніе, подаваніе. *Встаньте, бояре, встаньте, честь, хвалу дайте, наперед Богу і господарю, і куховарці за хліба поставління, за страви доношіння.* Рк. Макс.

Доношувати, -шую, -єш, сов. в. **доносити, -ношу, -сиш,** *гл.* 1) Донашивать, доносить, оканчивать, окончить ношеніе. *Це ще материну юпку доношую.* Черниг. у. 2) Донашивать, доносить, износить одежду. **Віночка доносити**. Сохранить дѣвство. *Либонь, козаченьку, віночка не доношу!... Треба, козаче, три серпанки купити: одним серпанком мале дитя сповити, другий серпанок бабусенці дати, а третій серпанок самій треба надіти.* Лавр.

Доношуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **доноситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Обнашиваться, обноситься. *Доносилась до того, що зв'язує рубець до рубця.* Рудч. Ск. І. 176.

Дончик, -ка, дончичок, -чка, *м.* Ум. отъ **донець.**

Дончиця, -ці, *ж.* Донская козачка.

Донщиха, -хи, *ж.* = **Дончиця.** *Донщиха йшла в Ярусалим.* Черк. у.

Донька, -ки, *ж.* Ум. отъ **доня.**

Доньчин, -на, -не. Принадлежащій дочери.

Донюхатися. См. **Донюхуватися.**

Донюхуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **донюхатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* Донюхиваться, донюхаться. *Собаки донюхались та й ззіли.* Стор. І. 27.

Доня, -ні, *ж. ласк.* Дочь. *Не стій, доню, з нелюбим, не дай ручки стискати.* Чуб. III. 36. *Іди, доню! каже мати, не вік дівувати!* Шевч. 14. Ум. **Донька, доненька, донечка.** *У сусіда доньок сім, та й є доля всім, — у мене єдна, та й тій долі нема.* Ном. № 1738. *Доненько моя, рідная моя!* Мет. *Там тобі.... добре буде, як тій донечці у матінки.* Мет. 301.

Доняти. См. **Донімати.**

Донятися, доймуся, -мешся, *гл.* Дотронуться, прикоснуться. *Болить палець, не можна донятись.* НВолын. у.

До-обід, *нар.* До обѣда. *До-обід ложка, а після обід не треба.* Ном.

Дообідати. См. **Дообідувати.**

Дообідній, -я, -є. Бывающій до обѣда. *Дообідня година.* О. 1862. І. 81.

Дообідувати, -дую, -єш, сов. в. **дообідати, -даю, -єш,** *гл.* Дообѣдывать, дообѣдать. *Дообідуйте бо швидче!* Богодух. у.

Доокола, *нар.* Вокругъ. *У сине море сонце ясне тоне і своє світло, ніби кров червоне, по всій країні доокола сіє.* Федьк.

Доорати, -ся. См. **Доорювати, -ся.**

Доорювати, -рюю, -єш, сов. в. **доорати, -рю, -реш,** *гл.* Допахивать, допахать. *Чи доорете сьогодні? — Дооремо.* Харьк. г.

Доорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **дооратися, -рюся, -решся,** *гл.* Допахиваться, допахаться. *Доорався до сухого лану.* Чуб. V. 365.

Доостанку, доостану, *нар.* Вконецъ, совершенно, окончательно. *Не було добра змалку, не буде й доостанку.* Ном. *І сам я, хлопці, перестану, коли поб'ю всіх доостану.* Сніп. 188.

Доочне, *нар.* Лично, самолично. Полт. г.

Допадати, -даю, -єш, сов. в. **допасти, -паду, -деш,** *гл.* 1) Захватывать, захватить. 2) Очень желать, пожелать. Безличн. *Коли допадає вам, — загубіть мою душу.* МВ. (О. 1862. І. 104). 3) Допасти коня. Вскочить на лошадь.

Допадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **допастися, -дуся, -дешся,** *гл.* Набрасываться, наброситься на что-либо съ жадностью. *Допався як муха до меду.* Ном. № 4836.

Допалати, -лію, -єш, *гл.* Догорѣть. *Четверта свічка допалала, нім договорили.* Гол. І. 62.

Допалити, -ся. См. **Допалювати, -ся.**

Допалювати, -люю, -єш, сов. в. **допалити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Дожигать, дожечь. 2) Докуривать, докурить.

Допалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **допалитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Дожигаться, дожечься. *Зліпили довгу свічку і почали палить осичину. Допалились до половини.* Грин. І. 70. 2) Докуриваться, докуриться. 3) Догорать, догорѣть.

Допаніти, -нію, -єш, *гл.* — **до чого**. Сдѣлаться бариномъ до того, что..., стать такимъ бариномъ, что.... *Допаніли до того, що й хати підмести не зумієте.* О. 1862. У. 47.

Допанувати, -ную, -єш, *гл.* 1) Окончить барствовать. 2) Окончить царствовать.

Допануватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Дожить бариномъ до разоренія, до несчастія. *Годино моя нещаслива! До чого ж се я допанувалася?* Хата. 155. *Позводилося панів багато: хотять, панувати, та ні з чого, бо допанувалися до краю.* Зміев. у.

Допарок, -рка, *м.* Принадлежащій парѣ, одинъ изъ пары. Ум. **Допарочок.**

Допарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Подобрать пару. Могил. у.

Допаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **допасти, -су, -сеш,** *гл.* Оканчивать, окончить пасти.

Допасатися, -саюся, -єшся, сов. в. **допастися, -суся, -сешся,** *гл.* Оканчивать пастись.

I. Допасти, -ся. См. **Допасати, -ся.**

II. Допасти. См. **Допадати.**

Допастися. См. **Допадатися.**

Допатрати, -раю, -єш, *гл.* Окончить ощипывать птицу. *Допатруй швиденько курчата.* Васильк. у.

Допащикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Окончить вздорные разсказы.

Допащикуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Договориться до чего-либо, говоря вздоръ. *Допащикувалася, поки батько з хати вигнали.* Харьк. г.

Допевне, *нар.* Навѣрное, точно. Желех.

Допевнення, -ня, *с.* Увѣреніе.

Допевнити, -ся. См. **Доповняти, -ся.**

Допевняти, -няю, -єш, сов. в. **доповнити, -ню, -ниш,** *гл.* Увѣрять, увѣрить.

Допевнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **допевнитися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Удостовѣряться. 2) Домогаться, добиваться, добиться, требовать. Грин. І. 293. Г. Барв. 368. *На два золоті і більше не допевняйся.* НВолын. у. *Допевняйся, плати.* НВолын. у. *Іди допевняйся, нехай тобі віддасть.* НВолын. у. 3) Добиваться, добиться, достигать, осуществлять. *І рече Господь: ось один народ і одна в його мова; оце почали вони свою роботу і ніщо їм не перебиває допевнитись усього, що задумали.* Св. П. 1 кн. Мус. XI. 6.

Допекти. См. **Допікати.**

Допорати, -раю, -єш, сов. в. **доперти, -пру, -реш,** *гл.* Дотаскивать, дотащить. *Пшона мішок.... коли б хто поміг доперти до хутора.* К. ЧР. 356.

Допоратися, -раюся, -єшся, *гл.* Домогаться. *Іван доперається землі.* НВолын. у.

Доперво, *нар.* = **Допіро.**

Доперти. См. **Допорати.**

Допертися, -пруся, -прешся, *гл.* Дотащиться.

Допива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **допити, -п'ю, -п'єш,** *гл.* 1) Допивать, допить. *Не допивай, не доливай, — не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *Чом ви.... пива не допиваєте?* ЗОЮР. І. 224. 2) Пить сколько хочется. *Сестро ж моя, сестро, перепеличенько, чого ізмарніло білеє личенько? Чи не допивала, чи не доїдала, чи темної нічки та й не досипляла?* Чуб. V. 928. *Сама не ззість і не доп'є, — його нагодує.* Шевч. 105.

Допиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **допитися, -п'юся, -п'єшся,** *гл.* Допиваться, допиться. *Допився вже...., що усю чисто худобу пропив.* Рудч. Ск. II. 21.

Допильновувати, -новую, -єш, сов. в. **допильнувати, -ную, -єш,** *гл.* Досматривать, досмотрѣть, достерегать, достеречь. *Допильнуй діток моїх. Знають німці, як хутче збірати збожжя і як допильнувати його.* Дещо, 11.

Допилювати, -люю, -єш, сов. в. **допиля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* Допиливать, допилить.

Допина́ння, -ня, *с.* Дотягиваніе.

Допина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **допнути и доп'ясти, -пну, -неш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить натягиваніе. 2) — **чого**. Добиваться, добиться чего. 3) Тибрить, стибрить, красть, украсть. *А таки допне щось.* НВолын. у. 4) Допекать, допечь, притискивать, притиснуть, поставить въ безвыходное положеніе. *Сю весну як доп'яло, так і не дай Боже! Нема ні клаптя сіна й купити ніде.* Волч. у.

Допинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **допнутися и доп'ястися, -пнуся, -нешся,** *гл.* 1) Дотягиваться, дотянуться до чего-либо. *Пнеться, пнеться та й допнулось ручкою до квітки.* 2) Домогаться, добиваться, добиться. *Попоп'явшись добренько, свого можна таки доп'ястись.* О. 1862. І. 69.

Допис, -су, *м.* Корреспонденція.

Дописати. См. **Дописувати.**

Дописувати, -сую, -єш, сов. в. **дописати, -пишу, -шеш,** *гл.* 1) Дописывать, дописать. 2) Корреспондировать.

Дописуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **дописатися, -шуся, -шешся,** *гл.* Дописываться, дописаться. *Приходе він у пекло і давай хрести писати та до того дописавсь, що усіх чортів ув один куток збив.* Мнж. 129.

Допит, -ту, *м.* Допросъ. *І силою, і правдою великий, нікому він на допит не відкаже.* К. Іов. 83.

Допитати, -ся. См. **Допитувати, -ся.**

Допити, -ся. См. **Допивати, -ся.**

Допитки, -ків, *м. мн.* Вопросы. *Тоді питай, відказувати буду, або мені на допитки відказуй.* К. Іов. 29.

Допитливий, -а, -е. Пытливый. *Мати все те бачила допитливим оком.* Левиц. Пов. 257.

Допитливо, *нар.* Пытливо.

Допитувати, -тую, -єш, сов. в. **допитати, -таю, -єш,** *гл.* 1) Допрашивать, допросить. 2) Разспрашивать, разспросить. *Глухий не дочує, так допитая.* Ном. №8565.

Допитуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **допитатися, -таюся, -єшся,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, выспрашивать, выспросить. *Царь допитується: чого ти, дочко, журишся?* Рудч. Ск. II. 32. **Допитатись слова**. Узнать рѣшеніе. *Поїхали до свата слова допитаться.* НВолын. у. 2) Находить, найти кого либо при помощи разспросовъ. *Скоро козак нетяга Насті Горової, кабашниці степової допитався, зараз у світлицю вбрався.* ЗОЮР. I. 201. *Допитався до того багатого купця.* Грин. II. 326.

Допів-. Полу-.

Допівзруйнований. Полуразрушенный.

Допізна, *нар.* До поздней поры. *Він сидів допізна.*

Допікати, -каю, -єш, сов. в. **допекти, -чу, -чеш,** *гл.* 1) Допекать, дожаривать. *Допікати хліб, курку.* 2) Допекать, донимать, досаждать. *Чумак чумака таранею допіка, а сам у його з воза потягує чабака.* Ном. № 13571. *А ніхто мені так не допікав, як та капосна баба Палажка Солов'їха.* Левиц. Пов. 336. *Щирий і незлобивий був рицарь, да вже як допечуть йому, то стережись тоді кожен.* К. ЧР. 311.

Допіра́ння, -ня, *с.* Достирываніе бѣлья.

Допірати, -раю, -єш, сов. в. **допрати, -перу, -реш,** *гл.* Достирывать, достирать бѣлье. *Поможіть мені сорочок допрати.* Славяносерб. у.

Допіро, допіру, *нар.* Теперь только, лишь только, только что. Драг. 44, 45. Грин. III. 360. Чуб. II. 45. *Чого я тужу, чого я нужуся? Чого я допіро плакати учуся?* Чуб. 450. *Радий, наче допіро народився.* Рудч. Ск. II. 160. *Повів їх до клуні і дав їм по копі: Богові копу, Петрові копу і Павлові копу, та й допіру дає їм пообідати.* Чуб. III. 157. *Ми оце допіро приїхали.* Уман. у.

Доплазувати, -зую, -єш, *гл.* Доползти. *Доплазував до самого верха.* Черк. у.

Доплатити. См. **Доплачувати.**

Доплачувати, -чую, -єш, сов. в. **доплатити, -чу, -тиш,** *гл.* Доплачивать, доплатить, приплачивать, приплатить. *Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш.* Ном. № 9969.

Доплентатися, -таюся, -єшся, *гл.* Добраться, дотащиться, доплестись. Харьк. у. *Я міркував собі йдучи, поки доплентавсь до хатини.* Шевч.

Доплести. См. **Доплітати.**

Доплив, -ву, *м.* Притокъ. Желех.

Доплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **допливти и доплисти, -пливу, -веш,** *гл.* Доплывать, доплыть. Чуб. V. 345. *Пливе, допливає, руки простягає.* К. Досв. 70.

Доплигувати, -гую, -єш, сов. в. **доплигнути, -ну, -неш,** *гл.* Доскакивать, доскочить, допрыгивать, допрыгнуть. *Розгнівався кінь, як стрибнув, — на сажень до царівни не доплигнув.* Грин. І. 173.

Доплітати, -таю, -єш, сов. в. **доплести, -лету, -теш,** *гл.* 1) Доплетать, доплесть. 2) Довязывать, довязать, надвязывать, надвязать. *Допліта панчішку.* К.

Доплуганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Дотащиться, добраться. *Ледве доплуганився до міста.* Ком. І. 52.

Доплутатися, -таюся, -єшся, *гл.* = **Доплентатися.** *Аж опівночі хиба додому доплутаєшся.* К. І. 4.

Допнути, -ся. См. **Допинати, -ся.**

Доповзати, -заю, -єш, сов. в. **доповзти, -зу, -зеш,** *гл.* Доползать, доползти. *Мов рачки доповзла до города.* Кв.

Доповідати, -даю, -єш, сов. в. **доповісти, -вім, -віси,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить разсказывать. 2) Сообщать, сообщить, докладывать, доложить. *Скоро ввиділи, пану доповіли.* АД. І. 36. *Наймичка доповіла їй, що се все Тупотун так веселить беседу.* Г. Барв. 311.

Доповідно, *нар.* Основательно, точно. *Були у нього гроші, але доповідно не можу сказати скільки.* Ольгоп. у.

Доповісти. См. **Доповідати.**

Доповнити, -ся. См. **Доповняти, -ся.**

Доповнювари, -нюю, -єш, *гл.* = **Доповняти.** *Усього достачає і хлібом святим доповнює.* Г. Барв. 180. *Вам і чаші не доповнювані.* Грин. ІІІ. 147.

Доповняти, -няю, -єш, сов. в. **доповнити, -ню, -ниш,** *гл.* Дополнять, дополнить. *З тії хмари дощик накрапає та синього моря доповняє.* Мет. 446. АД. І. 99. *Слізьми моря не доповниш.*

Доповнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **доповнитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Дополняться, дополниться.

Доповчити, -чу, -чиш. Достроить, дополнить. *Хата виведена була по вікна, а то вже я її укукобила й доповчила.* Харьковъ.

Допоки, *нар.* До тѣхъ поръ пока. *Не оженюся, допоки вік віков.* Гол. І. 344. *Співатиму йому допоки віку, допоки тху хвалитиму на струнах.* К. Псал.

Допомагати, -гаю, -єш, сов. в. **допомогти, -можу, -жеш,** *гл.* Помогать, помочь. *Вже й сини Шрамови підросли і допомагали батькові у походах.* К. ЧР. 14. *Як міг, так допоміг.* Ном. № 4540. *Роби, небоже, то й Бог допоможе!* Ном. № 68.

Допомагатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Добиваться, домогаться. *Пише було син, що йому не дуже добре допомагаться за дохід з наслідства.* Левиц. І. 68.

Допоминання, -ня, *ср.* Домогательство.

Допоминати(-ся), -наю(-ся), -єш(-ся), *гл.* Добиваться, домогаться. *Хто припоминав, той допоминає.* Ном.

Допоміжний, -а, -е. Вспомогательный.

Допомога, -ги, *ж.* Помощь, пособіе. Грин. ІІ. 38. *Тільки озвешся, руку потягне і допомогу дасть.* К. ЧР. 398. *Я тобі буду в допомозі.* Грин. ІІ. 32.

Допомогти. См. **Допомагати.**

Допорати, -раю, -єш, *гл.* Докончить прибирать. *Тут усе недопоране, завтра святки, а вона хурк! пішла до матері — от і добре!* Канев. у.

Допотиль, *нар.* До сихъ поръ, до этого мѣста. Вх. Лем. 411.

Доправди, *нар.* Дѣйствительно. *Я таки доправди дуже втомилась.* Чуб.

Доправити. См. **Доправляти.**

Доправля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **доправити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Дослуживать, дослужить церковную службу. *Піп доправив службу.* 2) **Доправити довг**. Взыскать долгъ. 3) Доводить, довести. *Одведи отцих людей та гляди мені, прямо доправ до красної дівиці — ясної зірниці.* Мнж. 19.

Доправлятися, -ляюся, -єшся, *гл.* 1) Требовать, добиваться. *Свого доправляйся, роду не чужайся.* Ном. № 9033. 2) — **за що**. Требовать уплаты. *Стахова ка доправляється за курчата.* НВолын. у.

Доправуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Требовать. *І горівки ся напиває, і їсти ся доправує, і на войну ся збірає.* Гол. I. 11.

Допрати. См. **Допірати.**

Допріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **допріти, -прію, -єш,** *гл.* Свариваться, свариться вполнѣ. *Каша пріла, не допріла.* Мил. 72.

Допрік, -ку, *м.* Упрекъ, укоръ. *Якими допріками палкими, якими гіркими його дорікала.* МВ. II. 144.

Допрікати, -каю, -єш, *гл.* Упрекать.

Допріти. См. **Допрівати.**

Допроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **допровадити, -джу, -диш,** *гл.* Доводить, довести. К. ЧР. 380.

Допрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **допроситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Допрашиваться, допроситься. *І не допрошуйся до мене в хату, бо не допросишся.*

Допрядати, -даю, -єш, сов. в. **допрясти, -ряду, -деш,** *гл.* Допрядывать, допрясть. *Ось допряду мички, та й будемо вечеряти.* Харьк. у.

Доптати, -пчу, -чеш, *гл.* = **Топтати.** Грин. III. 518. *Взулася в черевички та й по хаті допче.* Чуб. V. 156. *Ми півроку допчемо, нім осьмак найдемо.* Гол. I. 128.

Допускати, -каю, -єш, сов. в. **допустити, -щу, -стиш,** *гл.* Допускать, допустить. *Боже, як прийде час умерти, не допускай довго лежати — кажи прийти смерти.* Ном. № 8304. *Тільки допусти його до коша, а сам не рад будеш.* Ном. № 4840.

Допускатися, -каюся, -єшся, *гл.* Допускаться.

Допуст, -ту, *м.* Попущеніе, допущеніе. *Перш було, як ідуть некрути, а просто їх жид їде: взяли роспрягли коней і віз перевернули й пропало. От який допуст був.* Каменец. у.

Допустити. См. **Допускати.**

До-путтях, *нар.* Какъ слѣдуетъ.

Допхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Дойти съ съ трудомъ, дотащиться. *Сяк-так до слобідки хоч з горем допхався.* Сніп. 162.

Доп'ясти, -ся. См. **Допинати, -ся.**

Дора, -ри, *ж.* = **Паска.** Шух. I. 106, 251.

Дорадець, -дця, *м.* Совѣтникъ.

Дораджувати, -джую, -єш, сов. в. **дорадити, -джу, -диш,** *гл.* Совѣтовать, посовѣтовать. *Дорадила вража вдова, як жінку забити, — тепер порадь, вража вдово, где її подіти.* Чуб. V. 630.

Дорадниця, -ці, *ж.* Совѣтница. *Мати моя, дорадниця в хаті, дорадила, як жінку карати, тепер дорадь, де її сховати.* Чуб.

Дораз, доразу, *нар.* Сразу. *Той і стихнув доразу.* МВ. І. 133. *А мати як ся дознала, дораз на гору біжала.* Гол. II. 712.

Доразісінько, *нар.* Вдругъ. *Гадка прояснилася мені доразісінько.*

Дорахуватися, -хуюся, -єшся, *гл.* Досчитаться.

Дорвати, -ся. См. **Доривати, -ся.**

Дореготатися, -точуся, -чешся, *гл.* Дохохотаться.

Дорека́ння, -ня, *с.* и пр. = **Дорікання и пр.** *Занедбали паненята дорекання мого брата.* К. Досв. 48.

Доречі, *нар.* Кстати.

Дорива́ння, -ня, *с.* Дорываніе. Богодух. у.

Дорива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **дорвати, -ву, -веш,** *гл.* Дорывать, дорвать. *Дорву відра* (вишень) *та й ітиму в хату.* Богодух. у.

Дориватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **дорватися, -вуся, -вешся,** *гл.* Дорываться, дорваться.

Дорипатися. См. **Дорипуватися.**

Дорипуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **дориватися, -паюся, -єшся,** *гл.* Отворять и затворять дверь до тѣхъ поръ пока... *Дорипався, що зовсім вихолодив хату.* Харьк. у.

Дорібок, -робку, *м.* Заработокъ, прибытокъ. *Щоб ти дорібку не мав.* Чуб. III. 89.

Дорід, -роду, *м.* Урожай.

Дорідливий, -а, -е = **Дорідний.** *Сльози такі дорідливі, як дощ перед грядом.* Св. Л. 98.

Дорідний, -а, -е. 1) Урожайный. *Хвалить Бога, тепер дорідний год на всячину.* Васильк. у. 2) Рослый, крупный. *Дорідне жито.* Канев. у. 3) Прирожденный, врожденный. *Дорідна відьма, а єсть відьми роблені, — мати дочці так поробе, то вона й відьмою стане.* Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.

Доріженька, доріжечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дорога.**

Доріжка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дорога.** 2) Родъ узорной рѣзьбы, которой украшается ярмо. *Чумак у дорозі, гуляючи, вирізує* (на ярмі) *складаним ножем то доріжки, то кривульки, то зубчики.* Чуб. VII. 406. Также у гончаровъ — узоръ при раскраскѣ мисокъ: трехцвѣтная полоска. Вас. 184.

Доріжний, -я, -є. Дорожный.

Дорізати, -ся. См. **Дорізувати, -ся.**

Дорізування, -ня, *с.* Дорѣзываніе.

Дорізувати, -вую, -єш, сов. в. **дорізати, -ріжу, -жеш,** *гл.* Дорѣзывать, дорѣзать. Сніп. 161. *Барило дорізував тих, що, ще хрипіли.* Стор. М. Пр. 123.

Дорізуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **дорізатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Дорѣзываться, дорѣзаться.

Доріка́ння, -ня, *с.* Укоризна, упреканіе, упрекъ. *Сміливі дорікання і горді протести Іова здавались би сучасникам Вздри і Неемії богозневагою.* К. Іов. VII. *Було не витерпе єї дорікання за ту горілочку і надає їй бебехів.* Стор. М. Пр. 153.

Дорікати, -каю, -єш, одн. в. дорікнути, -ну, -неш, сов. в. **дорікти, -речу, -чеш,** *гл.* Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *З світу Божого жене, дорікає, що я батькова дочка.* МВ. І. 123. *Дорік парубок гірко.* Федьк. *Мені за вас люде дорікають.* Мнж. 104. *А вороги, мог буяють, гірким докором дорікають.* К. Псал. 230. *«Катре!» — дорікнула мати.* МВ. II. 120.

Дорікливий, -а, -е. Укоризненный.

Дорікливо, *нар.* Укоризненно.

Дорікнути, дорікти. См. **Дорікати.**

Дорнінка, -ки, *ж.* Топоръ на длинномь топорищѣ для срубыванія деревьевъ, названный по мѣсту (Дорна-Ватра) изъ. котораго такіе топоры доставляются. Шух. І. 175.

Доробити, -ся. См. **Доробляти, -ся.**

Доробковий, -а, -е. Заработанный. *Батько нічого нам не лишив, ніякої дідивщизни, зосталося од матері доробкове, заробляне.* Могил. Под.

Дороблювати, -люю, -єш, *гл.* = **Доробляти.**

Доробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **доробити, -блю, -биш,** *гл.* 1) Додѣлывать, додѣлать. *Ішов робить, доробляти, щоби дали вечеряти.* Чуб. V. 1014. 2) Дорабатывать, доработать, доканчивать, докончить. *Не ївши і дня, доробив.* Мнж. 127.

Доброблятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **доробитися, -люся, -бишся,** *гл.* 1) Дорабатываться, доработаться. *Доробився, що й руки не зведе.* 2) Пріобрѣтать, пріобрѣсть работой что-нибудь. Чуб. І. 272. *Роблю, роблю, та й не можна ніяк доробитись.* НВолын. у. *Хто робить, той ся доробить.* Ном. № 9951. *Силуваним конем не доробишся.* Ном. № 1086. *Чужим волом не доробитися.* Ном. № 9663 *Злиднями не доробишся.* Ном. № 1579.

Доров, -ва, -ве. Сокращенное изъ **здоров**! Здравствуй! Грин. II. 178. *Доров був, дядьку!* Рудч. Ск. II. 154.

Дорога, -ги, *ж.* 1) Дорога, путь. *В поход у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. *Смерть — неминущая дорога.* Ном. № 8243. *Проста до Христа у світі дорога.* Чуб. III. 17. **Божа дорога** (Ном. № 8229), **чумацька дорога**. Млечный путь. **Бути на божій, останній дорозі**. Быть при смерти. Г. Барв. 361, 434. **Куди вам дорога**? Куда вамъ путь лежить? 2) Дорога, путешествіе. *Ой ти, козаче, ти, хрещатий барвіночку, хто ж тобі постеле у дорозі та постілочку.* Мет. 81. 3) Въ гончарной печи арка, образуемая козлом и стѣной печи. Вас. 180. 4) У ткачей: а) то-же, что и **сказ**. МУЕ. III. 20; б) въ основѣ: мѣсто, сквозь которое продѣвается челнокъ. Шух. І. 258. Ум. **Дорі(о)жка, дорі(о)женька, дорі(о)жечка, дорожейка.** Мет. 32, 22, 229. К. Досв. 19. Чуб. III. 240.

Дорогий, -а, -е. 1) Дорогой. *Де ж твої, доню, дорогі коралі?* Чуб. III. 144. 2) Дорогой, любимый. *Любов дорогая, — розлука тяжкая.* Мет. 93. **З дорогою душею**. Очень охотно, отъ всего сердца. *Невже ви хочете, щоб за вашого війтенка отець силував одним одну дочку? — Який.... враг просить його силувата? вона з дорогою душею пійде!* К. ЧР. 297. Сравн. ст. **дорогший** и **дорожчий, дорожший**. К. ЧР. 57. Грин. III. 595. Ум. **Дорогенький, дорогесенький.** Г. Барв. 363. *Моя порадниця дорогесенька.* Мил. 204.

Дорогісінький, -а, -е. Въ высшей степени дорогой. *Моя й матінко, моя й дорогісінька.* Мил. 200.

Дорого, *нар.* Дорого. Ном. № 10500. *Тепер усе дорогше стало.* МВ. І. 112. *Дорожше очей нема нічого в світі.* ЗОЮР. II. 100. Ум. **Дорогенько, дорогесенько.**

Дороготова, -ви, *ж.* Дорогая цѣна. *Для дороготови і батька продать готови.* Ном. № 10518.

Дорогоцінний, -а, -е. Драгоцѣнный. *Каміння дорогоцінне.* Рудч. Ск. II. 32.

Дорогшати, -шаю, -єш, *гл.* = **Дорожчати.**

Дородний, -а, -е = **Дорідний 2.** Макс. (1849), 84.

Дорожиній, *нар.* Ближе дорогой, болѣе по дорогѣ, съ руки. *Я живу по цей бік села, так мені й дорожиній, як би й пайка по цей бік випала.* Черниг. г.

Дорожити, -жу, -жиш, *гл.* Цѣнить. *Нас дорожят більш, аніж їх, дарма, що вони пани.* Харьк.

Дорожитися, -жуся, -жишся, *гл.* Дорожиться, дорого запрашивать. Грин. II. 333. *Будьте ласкаві, не дорожіться: адже ж і горілка відрами дешевша, як квартами.* Стор. І. 240.

Дорожнета, -ти, дорожнеча, -чі, *ж.* Дороговизна. *Ото дорожнета на рибу, — не докупишся.* Харьк.

Дорожник, -ка, *м.* Раст. Plantago lanceolata. ЗЮЗО. І. 131.

Дорожній, -я, -є. Дорожный, находящійся въ дорогѣ.

Дорожня, -ні, *ж.* = **Дорожнета.** *Теперки дорожня на всім стала.* Каменец. у.

Дорожчати, -чаю, -єш и дорожшати, -шаю, -єш, *гл.* Дорожать. *Усе вже дорожшає на базарі.* Черниг. у.

Дорозумітися, -міюся, -єшся, *гл.* Додуматься, сообразить, догадаться. Дещо. 32. *Дорозумівся і я як зробить.* Черк. у.

Дорозумовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **дорозумуватися, -муюся, -єшся,** *гл.* (= **Дорозумітися).** Додумываться, додуматься, сообразить. *Усяке по своєму дорозумовується.* О. 1862. X. 115. *Чи ти зажурився, чи ти загадався, — хто ж би то по тобі дорозумувався?* К. Досв. 149.

Дорослий, -а, -е. 1) Взрослый. *Вже дівчина доросла, а хороша та пишна, як королева.* МВ. І. 136. 2) Дорослый. *Доросле жито.* НВолын. у.

Доростати, -таю, -єш, сов. в. **дорости, -ту, -теш,** *гл.* Дорастать, дорасти. *Ріс, ріс, не доріс, своїй неньці води не приніс.* Чуб. III. 183. **Дорости літ**. Достичь совершеннолѣтія. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32.

Дорубати, -ся. См. **Дорубувати, -ся.**

Дорубити. См. **Дорублювати.**

Дорублювати, -люю, -єш, сов. в. **дорубити, -блю, -биш,** *гл.* Оканчивать, окончить обрубать (въ шитьѣ). *Ти ще й рубця не дорубит, я вже й звернусь.* Кв.

Дорубувати, -бую, -єш, сов. в. **доруба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* Дорубывать, дорубить. *Дорубай оті дрова та повкидай у хлівець, шоб не мокли на дощі.* Харьк. у.

Дорубуватися, -буюся, -єшся, сов. в. **доруба́тися, -ба́юся, -єшся,** *гл.* Дорубываться, дорубиться. *Сокира свого дорубається.* Ном. № 4090.

Доруча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **доручити, -чу, -чиш,** *гл.* Поручать, поручить.

Доручення, -ня, *с.* Порученіе.

Дорщ, -щу, *м.* и пр. = **Дощ и пр.** Грин. III. 390. *Не проси у Бога дорщу, а проси урожаю.* Ном. № 7270. Ум. **Дорщик.** МУЕ. III. 118.

Досада, -ди, *ж.* Непріятность, досада. *Чужа хата — велика досада.* Ном. № 9626. *Досада скребе, як кішка лапою.* Ном. № 3665. Ум. **Досадонька.** Чуб. V. 448.

Досадити. См. **Досаждати.**

Досадний, -а, -е. 1) Непріятный. *Досадні звістки.* Грин. III. 588. 2) Вредний. *Поганому животу досадні й пироги.* Харьк. Ум. **Досадненький.**

Досадно, *нар.* Непріятно. МВ. I. 24. Ум. **Досадненько.** *Шо в черницях добре жити, легче ділечко робити, тілько, ненько, досадненько, шо в черні ходити.* Грин. III. 376.

Досадонька, -ки, *ж.* Ум. **отъ.** досада.

Досаждати, -даю, -єш, сов. в. **досадити, -джу, -диш,** *гл.* Досаждать, досадить. *Скільки ворогів запеклих мені досаждають.* К. Псал. 4. *«Так чим же я вам досадив?» ягнятко, плачучи, питає.* Гліб. 34.

Досватати, -таю, -єш, *гл.* Досватать.

Досвататися, -таюся, -єшся, *гл.* Досвататься до чего нибудь.

Досвід, -ду, *м.* Опытъ. *Знаючи з історичнього досвіду, як уставали нації.* К. XII. 131.

Досвідча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **досвідчити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Свидѣтельствовать, посвидѣтельствовать, засвидѣтельствовать. 2) Испытывать, испытать, узнавать, узнать по опыту. (Шевченко) *добре на самім собі досвідчив усього, що сердешний люд терпів під тим ярмом.* Передм. до Кобз. Шевч. 1867. 3) Доказывать, доказать.

Досвідчатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **досвідчитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Ссылаться на чье либо свидетельство до какого либо времени. *Досвідчився циган жінкою й дітьми, поки забрали всіх у тюрму.* Васильк. у. 2) Убѣждаться, убѣдиться по опыту; узнать. *Перемагала свій жаль як тільки мога, щоб люде не досвідчились.* Г. Барв. 168.

Досвідчення, -ня, *с.* Убѣжденіе.

Досвідчити, -ся. См. **Досвідчати, -ся.**

Досвіт, -ту, *м.* Разсвѣтъ. *І прийшов я із панщини вже перед досвітом.* Грин. III. 633. *У вікно полився тихий досвіт.* Левиц. I. 463. **У-досвіта**. На разсвѣтѣ, передъ разсвѣтомъ. *У-досвіта встав я.... темно ще на дворі; де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв.

Досвітковий, -а, -е. Предразсвѣтный. *Темнота досвіткова.* Левиц. I. 271.

Досвіткува́ння, -ня, *с.* Пребываніе на **досвітках**.

Досвіткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть на **досвітках**.

Досвітній, -я, -є. Предразсвѣтный. *Моя зоре досвітняя.* Шевч. 240.

Досвіток, -тку, *м.* Предразсвѣтное время. *Чорт би й не оддав, та на лихо йому досвіток захватив.* Рудч. Ск. II. 25. *Темним досвітком усі троє вийшли з села.* Г. Барв. 543. **У досвіток**. До разсвѣта. 2) Во *мн. ч.* **Досвітки**. Вечернія собранія неженатой моложежи осенью и зимой, посидѣлки. Чуб. VII. 451. КС. 1889. X. Сумцовъ. № 89. *Ой маєш ти, моя мати, іще дочок п'ять: не пускай їх на досвітки, нехай дома сплять.* Чуб. V. 891. *Сестри дома немає, на досвітках гуляє.* Млр. л. сб. 343.

Досвітчаний, -а, -е. 1) Предразсвѣтный. Сим. 185. 2) Сдѣланный во время **досвіток**. *Це ранішня робота, а це досвітчана.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Досвітчана мати**. Женщина, въ домѣ которой собираются **досвітки**. Борз. у.

Досвітчанин, -на, *м.* Парень, ходящій на **досвітки**. **Досвітчане**. Парни и дѣвушки, ходящіе на **досвітки**. Константиногр. у.

Досвітчанка, -ки, *ж.* Дѣвушка, ходящая на **досвітки**. *Торішньої зіми аж три досвітчанки ходило до нашої баби на попрядки, на досвітки.* Васильк. у. *Саме глупої ночи*

пішли ми з підотаманчим досвіток разганять, але на досвітках було тільки чотирі дівчат досвітчанок та й годі. Васильк. у.

Досиджувати, -джую, -єш, сов. в. **досидіти, -джу, -диш,** *гл.* Досиживать, досидѣть. *Досиділи трохи не до півночі.* Левиц. Пов. 278.

Досиджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **досидітися, -джуся, -дишся,** *гл.* Досиживаться, досидѣться. *До того досиділась, що й сорочки на хребті нема.* Рудч. Ск. I. 177.

Досилати, -лаю, -єш, сов. в. **дослати, -шлю, -леш,** *гл.* Досылать, дослать. *Коли він мені дошле решту? І козацьке на Вкраїні серце залунало і луну із серця в серце аж до нас дослало.* К. МБ. XI. 142.

Досинити, -ся. См. **Досинювати, -ся.**

Досинюва́ння, -ня, *с.* Досиниваніе.

Досинювати, -нюю, -єш, сов. в. **досини́ти, -ню́, -ни́ш,** *гл.* Досинивать, досинить.

Досинюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **досини́тися, -ню́ся, -ни́шся,** *гл.* Досиниваться, досиниться.

Досипа́ння, -ня, *с.* Досыпаніе.

I. Досипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **досипати, -плю, -плеш,** *гл.* Досыпать, досыпать. *Досип мішка, щоб повний був.* Харьк.

II. Досипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **доспати, -плю, -пиш,** *гл.* Досыпать, доспать. *Чи не допивала, чи не доїдала, чи темної нічки та й не досипала.* Чуб. V. 928. *А вже ж мої очі не доспали ночі.* Нп. Млр. *л.* б. 277. *Доспав до обід.*

I. Досипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **досипатися, -плюся, -лешся,** *гл.* Досыпаться, досыпаться.

II. Досипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **доспатися, -плюся, -пишся,** *гл.* Досыпаться, доспаться. *До білого волоса доспався.* Стор. I. 67. *Ой поспи, поспи, красная дівко, та доспишся до горя.* Грин. III. 262.

Досипка, -ки, ж. Досыпка. Ум. **Досипонька.**

Досипля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **II. Досипати.** *Молода дівчина нічки досипляє.* Мет. 362.

Досипонька, -ки. Ум. отъ **досипка.**

Досипувати, -пую, -єш, *гл.* = **I. Досипати.**

Досита, *нар.* Досыта. *Ми їмо з корита, та до сита, а ви з блюда, та до худа.* Ном. № 1614.

Доситішати, -шаю, -єш, *гл.* Пожирѣть, потолстѣть. *Я все буду пастись, та й доситішаю.* Рудч. Ск. I. 1.

Досить, *нар.* Достаточно, довольно. *Мудрій голові досить дві слові.* Ном. № 5912. *У мене добра досить.* Борз. у.

Досиха́ння, -ня, *с.* Досыханіе.

Досихати, -хаю, -єш, сов. в. **досохнути и досхнути, досохти, -сохну, -неш и -схну, -неш,** *гл.* Досыхать, досохнуть. *Хліб уже досихає.* Васильк. у. *Викинь сорочки на тин, нехай досохнуть.* Харьк. у.

Досі, *нар.* 1) До сихъ поръ, до этой поры. *Чужі люде полуднують, ми й досі не їли.* Мет. 321. 2) Уже, въ настоящее время. *Та годі сидіти та пора летіти, досі плачуть та маленькії діти.* Мет. 257. *Я думав, що досі вже й пороблено все.* 3) До сего мѣста.

Досіва́ння, -ня, *с.* Досѣваніе.

Досіва́ти, -ваю, -єш, *гл.* = **Досіювати.**

Досіль, *нар.* = **Досі.**

Досіпати, -паю, -єш, *гл.* 1) Додергать. 2) Достать, добыть. *А що, синку, досіпав де грошенят? — Досіпаєш!... таке тепер і стало!* О. 1862. IX. 5.

Досіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Додергаться.

Досіювання, -ня, *с.* и пр. = **Досівання и пр.**

Досіювати, -сіюю, -сіюєш, сов. в. **досіяти, -сію, -єш,** *гл.* Досѣвать, досѣять. *Не досіяв пшениці до краю.* Мет. 27.

Доскакати. См. **Доскакувати.**

Доскакувати, -кую, -єш, сов. в. **доскакати, -каю, -єш,** *гл.* Доскакивать, доскакать. *Доскакує Сомко із Шрамом до провалля.* К. ЧР. 169.

Доскіпатися. См. **Доскіпуватися.**

Доскіпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **доскіпатися, -паюся, -єшся,** *гл.* 1) Придираться, придраться. *Він доскіпувався до неї: то чому вона не хоче.... те та друге.* Мир. ХРВ. 392. 2) Дорываться, дорваться, наброситься. *Доскіпається до горілки, що й не встане.* Зміев. у.

Досклепити, -плю, -пиш, *гл.* Окончить арку, сводъ. *«А що досклепили?» — Ні, ще й на завтра до обід осталось.*

Досконалий, -а, -е. 1) Совершенный. 2) Настоящій, дѣйствительный. *Хто тут досконалий хазяїн?* Черк. у.

Досконалість, -лости, *ж.* Совершенство.

Доскональний, -а, -е = **Досконалий 2**. *Звісно, той там у школах, потім у віську, хазяїна досконального нема.* Сим. 217.

Доскороджувати, -джую, -єш, сов. в. **доскородити, -джу, -диш,** *гл.* Оканчивать, окончить бороновать передъ посѣвомъ.

Доскоцький, -а, -е. Пры́ткій, умѣющій добывать. *Бач, який доскоцький, перший вихопився.*

Доскочистий, -а, -е. Живой, веселый (о музыкѣ). *А ну йому марш! — І втяли такого доскочистого, аж волосся їжиться.* Св. Л. 231.

Доскочити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Подпрыгнуть до, допрыгнуть. *Не доскочиш, бо дуже високо. Доскоче конем до царівни (а царівна сиділа у високому терему).* Грин. I. 171. *Свого одбіг, чужого не доскочив.* Г. Барв. 92. 2) Дойти, достигнуть. *По чарці, по другій, та так може й до десятка, чи й лучче, доскочило.* Грин. II. 179. 3) Достать, пріобрѣсть, Взять въ добычу. *Оттоді то й Черевань доскочив собі несчисленного скарбу.* К. ЧР. 4. *Добре, кажуть, що шовкові брови удались, хода павлина да вид королівський, — дак і козака доскочила.* Осн. 1862. VIII. *Вовка.... живцем доскочили.* К. ДС. 7. Доскребти. См. **Доскрібати.**

Доскрипіти, -плю, -пиш, *гл.* Доскрипѣть. *А що, доскрипіло, поки не луснуло: я казав, що обід лясне.*

Доскріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **доскребти, -бу, -беш,** *гл.* Доскребывать, доскресть, доскабливать, доскоблить.

Доскрібувати, -бую, -єш, *гл.* = **Доскрібати.**

Доскрібуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Доскребываться, докапываться, добираться. *Він доскрібується вже до мене.*

Доскромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **доскромадити, -джу, -диш,** *гл.* Доскребать, доскресть. *А ми вже доскромадили буряків.* Богодух. у.

Дослати. См. **Досилати.**

Дослатися, дошлюся, -шлешся, *гл.* Быть въ состояніи послать. *Сонливого добудишся, лінивого дошлешся.* Ном. № 10842.

Дослід, -ду, *м.* Изслѣдованіе. *Лінивий до історичнього досліду розум.* К. XII. 37.

Досліджувати, -джую, -єш, сов. в. **дослідити, -джу, -диш,** *гл.* Изслѣдовать.

Дослідник, -ка, *м.* Изслѣдователь. *Вельми поважний дослідник польської старосвіщини.* К. XII. 65.

Дослужити, -ся. См. **Дослужувати, -ся.**

Дослужувати, -жую, -єш, сов. в. **дослужити, -жу, -жиш,** *гл.* Дослуживать, дослужить. *Дослужу місяця та й піду додому*. Васильк. у.

Дослужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **дослужитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Дослуживаться, дослужиться. *Дослужитись до великого чина.* Левиц. І. 66. *В кого ж ми ся, рідні браття, цього дослужили?* Бал.

Дослухати, -ся. См. **Дослухувати, -ся.**

Дослухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Дослухуватися.** *Еней похнюпивсь, дослухався — Сивила що йому верзла.* Котл. Ен.

Дослухувати, -хую, -єш, сов. в. **дослухати, -хаю, -єш,** *гл.* 1) Дослушивать, дослушать до конца. *Диво та й тільки, каже гайдамака, дослухавши сотниківну.* Стор. І. 35. 2) Слышать, услышать. *Що дослуха — наче крізь воду проточну.* МВ. (О. 1862. І. 81). *Як річ таку суддя дослухав, низенько поклонивсь, потилицю почухав.* Греб. 380.

Дослухуватися, -хуюся, -єшся и дослухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* сов. в. **дослухатися, -хаюся, -єшся**, *гл.* Прислушиваться, прислушаться. *Цссс... засичав Загнибіда, і знову почав дослухатись.* Мир. Пов. II. 73. *Прочитав батюшка вдруге. Баба дослухалася і вгадала, що так воно й єсть.* Левиц. І. 70.

Досмалити. См. **Досмалювати.**

Досмалювати, -люю, -єш, сов. в. **досмалити, -лю, -лиш,** *гл.* = **Дошмалити.**

Досмеркатися, -каюся, -єшся, *гл.* Досидѣться въ гостяхъ до сумерекъ. *От я й досмеркалася.* Гадяч. у.

Досмикати, -каю, -єш, сов. в. **досмикати, -каю, -єш,** *гл.* Додергивать, додергать.

Досмикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Додергаться.

Досмикування, -ня, *с.* Додергиваніе.

Досмикувати, -кую, -єш, *гл.* = **Досмикати.**

Досмолити. См. **Досмолювати.**

Досмолитися, -люся, -лишся, *гл.* Досмолиться.

Досмолювати, -люю, -єш, сов. в. **досмолити, -лю, -лиш,** *гл.* Досмаливать, досмолить.

Доснитися, -снюся, -снишся, *гл.* Окончиться сну. *Сей сон мені, Заїро, не доснився.* К. МБ. XI. 145.

Доснідати. См. **Доснідувати.**

Доснідатися, -даюся, -єшся, *гл.* Дозавтракаться.

Доснідувати, -дую, -єш, сов. в. **доснідати, -даю, -єш,** *гл.* Оканчивать, окончить завтракать. *Доснідуй уже швидче, бо день не стоїть.* Харьк.

Досновиґати, -ґаю, -єш, *гл.* Доплестись.

Досновиґатися, -ґаюся, -єшся, *гл.* Дошляться, дошататься.

Доснувати, -ную, -єш, *гл.* Окончить основу (въ тканьѣ).

Доснуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Оканчиваться основѣ (въ тканьѣ). 2) = **Досновиґатися.**

Досовдати(-ся), -даю(-ся), -єш(-ся), *гл.* = **Досовкатися.**

Досовкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Доплестись, добраться. *Та вже й нерано. Поки то досовкаюся додому.* Осн. 1862. VI. 31.

Досолити, -ся. См. **Досолювати, -ся.**

Досолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **досолодити, -джу, -диш,** *гл.* Добавлять, добавить сладкаго куда нибудь.

Досолювати, -люю, -єш, сов. в. **досолити, -лю, -лиш,** *гл.* Досаливать, досолить. *Не досолить, — не доїсть.* Ном. № 12379. *Треба досолити огірки.* Васильк. у.

Досолюватися, -дююся, -єшся, сов. в. **досолитися, -люся, -лишся,** *гл.* Досаливаться, досолиться.

Досох(ну)ти. См. **Досихати.**

Доспати, -ся. См. **Досипати, -ся.**

І. Доспівати. См. **Доспівувати.**

Доспівувати, -вую, -єш, сов. в. **доспіва́ти, -ва́ю, -єш,** *гл.* Допѣвать, допѣть.

II. Доспіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **доспіти, -пію, -єш,** *гл.* Дозрѣвать, дозрѣть. *Доспіла єси, моя ясочко, як повний колос на ниві.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 200). *Нехай цвіте, нехай тим часом доспіває.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Доспілий, -а, -е. Спѣлый, созрѣвшій. *Доспіле яблуко.* Левиц. Пов. 290.

Доспіти. См. **II. Доспівати.**

Доспіх, -ху, *м.* Успѣхъ, успѣшность. *А в ділі все нема доспіху, — куди ні глянеш, — все не те.* Алв. 9.

Доспорожнятися, -няюся, -єшся, *гл.* Все опорожнить до того, что.... *Доспорожнялася уже: затого і на кашу нічого.*

Доста, *нар.* = **Досить.** Гол. III. 219.

Доставати, -стаю, -єш, сов. в. **достати, -ну, -неш,** *гл.* 1) = **Діставати.** *У такого й чорт ладану не достане.* Ном. *Ой хто мені царь зілля достане, той зо мною на рушничку стане.* Мет. 104. *Ідіть зо мною на Черкеню долину гуляти, слави лицарства козацькому війську доставати.* Макс. (1849), 82. *Над річкою над Дунаєм орли загравали, а козаки отамана з неволі достали.* Мет. 429. *У неділю города достали.* 2) Доставать, достать, достигать, достичь. *До пліч достати.*

Доставатися, -стаюся, -єшся, сов. в. **достатися, -тануся, -нешся,** *гл.* = **Діставатися.** 1) *Пішла душа по руках, та й чортові досталась.* Ном. № 8836. *Не попущу тебе, мила, иншому достаться.* Мет. 40. 2) *Стоїть над морем: ніяк на острів не достанеться.* Рудч. Ск. *Як достанусь у столицю, то я вас нагороджу.* Рудч. Ск. II. 160. ЗОЮР. II. 28.

Доставляти, -вляю, -єш, *гл.* Доставлять. *Під тую свічку шість волів запрягли, під Почаєвську гору в манастир доставляли.* Чуб. I. 162.

Досталь, *нар.* = **Доволі.** Черк. у.

Достарча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Доставлять. *Коням достарчали вволю сіна й вівса.* Левиц. I. 504.

Достатечність, -ности, *ж.* Достаточность, достатокъ. *Достатечність показує статечність.* Ном. № 1363.

Достатнє, — ньо, *нар.* 1) Достаточно, зажиточно. *У роскошах жили, не так щоб уже дуже, а достатньо таки.* Лебедин. у. 2) Вдоволь. *У його усього достатньо.* НВолын. у.

Достатній, -я, -є. Достаточный, зажиточный. *На все достатній і на лихо не жаден.* Ном. № 2013. *Достатня одежа.* Шевч. (О. 1861. X. 4). 2) Обильный. *Достатня паша.* Шух. I. 78.

Достаток, -тку, *м.* Достатокъ, довольство, изобиліе, средства. *Достаток чинить статок.* Ном. *Тогді любва бере, як достаток є.* Ном. № 8921. *Він при достатку.* Черк. у. *Достаток добрий у його.* Черк. у. *Як би у мене достатки, то я б учився.* Ромен. у. *Хто буде ховати* (мерця)? *На які достатки?* Мир. Пов. II. 115. У достатку живе. Живетъ безбѣдно. Въ твор. пад. употребляется въ видѣ нарѣчія, въ значеніи: достаточно, вдоволь. *Аби хліба було достатком, а про яблука жити можно.* Каменец. у. Ум. **Достаточен.** Сим. 227.

Достача, -чі, *ж.* 1) Часть, слѣдуемая мельнику за помолъ? 2) Изобиліе. 3) Необходимый для работы матеріалъ. *Аби ваша достача, а ми хоч який віз, то зробим.*

Достача́ння, -ня, *с.* Доставка, поставка.

Достача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **достачити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Доставлять въ нужномъ количествѣ. *Аби достачали, я зроблю як слід А мед-вино поплачу, сіно-овес достачу.* Мет. 46. *А ви думали, грошей у мене нема? Достачу, не бійтесь!* Лебедин. у. 2) Быть достаточнымъ доставать. *Не достача на сорочку.*

Достачування. См. **Достачання.**

Достачувати. См. **Достачати.**

Достеменісінький, -а, -е. Точнехонько такой. *Достеменісінько такий віл, як у мене.* Черк. у.

Достеменісінько, *нар.* Точнехонько такъ.

Достемено, *нар.* Точно, точь въ точь. *Достемено так робиш, як той баран.* Рудч. *Отак достемено і у нас.* Шевч. (О. 1861. X. 5).

Достерегти. См. **Достерігати.**

Достерігати, -гаю, -єш, сов. в. **достерегти, -режу, -жеш,** *гл.* Слѣдить, выслѣдить, наблюдать. *Я достерігаю всяку річ.* НВолын. у. *Таки достеріг вовка.* Радомысл. у. *Я достеріг, де воно діваеться.* НВолын. у. *Про що мене що дня достерігати і цілитись на мене що години.* К. Іов. 17.

Достигати, -гаю, -єш, сов. в. **достигти, -гну, -неш,** *гл.* Созрѣвать, созрѣть. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця.* МВ. I. 124.

До-сто-біса, *нар.* Очень много. См. **До.**

До-сто-бісового батька = До-сто-біса. См. **До.**

Достогнатися, -гнуся, -нешся, *гл.* Достонаться.

Достойний, -а, -е. Достойный. *Чи достойні ж сі вепри Дніпровії, щоб трактувать з ними по людськи?* К. ЧР. 336.

Достойність, -ности, *ж.* Достоинство. Башт. 12.

Достойно, *нар.* Достойно. *За віру християнську достойно і праведно стати.* Мет. 418.

Достотній, -я, -є. Точь въ точь, совершенно похожій.

Достотно, *нар.* Точно, точь въ точь. Черк. у.

Достоту, *нар.* Точь въ точь. *Вона дивилась на жовте й підсиняне батьківське лице.... і злякалась, думаючи, що колись такий достоту буде її чоловік.* Левиц. Пов. 279.

Достоювання, -ня, *с.* Достаиваніе.

Достоювати, -тоюю, -єш, сов. в. **достояти, -тою, -їш,** *гл.* 1) Достаивать, достоять. *І в церкві достояла мов спокійна.* МВ. І. 102. 2) Дозрѣвать, дозрѣть. (Конопелькам) *не дали вітри да достояти.* Грин. III. 122.

Достоятися, -юся, -їшся, *гл.* Достояться. *Достоялася з кумою, що вже й корова з череди прийшла.* Черниг. у.

Дострибати. См. **Дострибувати 1.**

Дострибáтися, -бáюся, -єшся, *гл.* Допрыгаться.

Дострибувати, -бую, -єш, *гл.* 1) сов. в. **дострибáти, -бáю, -єш,** *гл.* Допрыгивать, допрыгать до чего либо. 2) сов. в. **дострибнути, -бну, -неш**. Допрыгивать, допрыгнуть до чего либо.

Достригати, -гаю, -єш, сов. в. **достригти, -жу, -жеш,** *гл.* Достригать, достричь. *Стриже стрижій чоловіка, дострига до вуха.* Мнж. 121.

Дострига́тися, -гаюся, -єшся, сов. в. **достригтися, -жуся, -жешся,** *гл.* Достригаться, достричься.

Доструга́ти, -ся. См. **Доструга́вати, -ся.**

Доструга́вати, -гую, -єш, сов. в. **доструга́ти, -гаю, -єш,** *гл.* Доструга́вать, доструга́ть.

Доструга́ватися, -гуюся, -єшся, сов. в. **доструга́тися, -гаюся, -єшся,** *гл.* Доструга́ваться, доструга́ться.

Достукати, -ся. См. **Достукувати, -ся.**

Достукування, -ня, *с.* Достукиваніе.

Достукувати, -кую, -єш, сов. в. **достукати, -каю, -єш,** *гл.* Достукивать, достучать.

Достукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **достукатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Достукиваться, достучаться. *Під вікно він під'їзжає та й достукується.* Лавр. 26.

Доступ, -пу, *м.* Доступъ. *Прозьба доступ має.* Ном., стр. 286, № 4466.

Доступáти, -пáю, -єш, сов. в. **доступити, -плю, -пиш,** *гл.* Приступать, приступить, подходить, подойти. *Що мені тепер на світі робити? Як мені тепер до жінки доступити?* Хата. 69. *Відьми скільки будуть мучиться..., а до тебе не доступлять.* Грин. І. 69.

Доступатися, -паюся, -єшся, сов. в. **доступитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Доступаться, доступиться, подходить, подойти, добираться, добраться, приближаться, приблизиться. *Чого зблідла? Чого боїшся? Сюди не доступляться.* К. (Хата, 165). *Обридло вже мені жити на селі. Надумавсь я до царя доступитись: хочу подивитись на царя й на царицю.* К. (О. 1861. IV. 39). *Коли б мені знайти оселю Божу, і до його престолу доступитись.* К. Іов. 51.

Доступний, -а, -е. 1) Доступный. *Люде живуть доступні такі, привітні.* МВ. II. 96. 2) Умѣющій легко ко всякому проникнуть, втереться въ довѣріе. *Се провідала та Катря, облетавши села: жінка хитра, доступная, гарна і весела; хоть до кого підлеститься і що хоче знає, тайну з серця, слово з рота, де бажа, виймає.* Мкр. Н. 7 — 8.

Достягати, -гаю, -єш, сов. в. **достигти, -гну, -неш,** *гл.* = **Досягати 1 — 3.** АД. І. 258. КС. 1883. II. 391. Грин. II. 113. 1) *Коло броду беру воду, не достягну до дна.* Чуб. V. 224. 2)

Нехай найменший брат добре дбає, хоч навколішки вставав і військову суремку в головах достягає. Макс. (1849), 18.

Досува́ння, -ня, *с.* Придвиганіе.

Досува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **досунути, -ну, -неш,** *гл.* Додвигать, додвинуть.

Досуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **досунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Придвигаться, придвинуться.

Досугий, -а, -е. Престарѣлый. *Це дуже досуга жінка: літ з вісімдесят.* Кременч. у.

Досукати. См. **Досукувати.**

Досукування, -ня, *с.* Досучиваніе.

Досу́кувати, -кую, -єш, сов. в. **досука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Досучивать, досучить. *Оце сяду та ниток досукаю.* Богодух. у.

Досунути, -ся. См. **Досувати, -ся.**

Досушити, -ся. См. **Досушувати, -ся.**

Досушувати, -шую, -єш, сов. в. **досушити, -шу, -шиш,** *гл.* Досушивать, досушить.

Досушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **досушитися, -шуся, -тишся,** *гл.* Досушиваться, досушиться.

Досхнути. См. **Досихати.**

До-схочу, *нар.* Вволю, сколько угодно. Ком. I. 21.

Досхти. См. **Досихати.**

Досягати, -гаю, -єш, сов. в. **досягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Доставать, достать до чего, хватать, хватить до чего. *І крівавими руками мене ловлять, досягають.* К. Псал. 133. *Б'ють так, як і великі паничі, аби рука досягла.* МВ. I. 99. *Один чумак сало став їсти, із лаганця досягши, а другий люльку запалив.* Рудч. Ск. II. 171. 2) Достигать, достичь чего. 3) Достать, брать, взять. 4) Доставать, достать, добывать, добыть. *Молока досягти.*

Досяяти, -сяю, -єш, *гл.* Окончить сіять. *Що й у батька да й одна дочка, да не дали люде да, догуляти, русою косою да домаяти, червоним косничком да досяяти.* Грин. III. 122.

Дотанцьовувати, -вую, -єш, сов. в. **дотанцювати, -цюю, -єш,** *гл.* 1) Дотанцовывать, дотанцовать. «*Твій батько емері*» — *Постій трохи, дотанцюю.* Ном. № 10078. 2) Дойти, танцуя. *Дотанцював аж до брами.* Шевч. 270.

Дотанцюватися, -цюю, -єшся, *гл.* 1) Танцуя дойти до чего. 2) Дотанцоваться до чего.

Дотарабанити, -ню, -ниш, *гл.* Дотащить, донесть. *Насилу дотарабанила мішок, — дуже важкий.* Богодух. у.

Дотарабанитися, -нюся, -нишся, *гл.* Дотащиться. *Очі завидющі: назбірала кислиць стільки, що всилу дотарабанилася з їми додому.* Богодух. у.

Дотаскати, -ся. См. **Дотаскувати, -ся.**

Дотаскувати, -кую, -єш, сов. в. **дотаскати, -каю, -єш,** *гл.* 1) Дотаскивать, дотащить. Мнж. 40. *Насилу дотаскав його, такий великий.* 2) Истаскивать, истаскать, донашивать, доносить (объ одеждѣ).

Дотаскуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **дотаскатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Дотаскиваться, дотащиться, съ трудомъ доходить, дойти.

Дотекти. См. **Дотікати.**

Дотеп, -пу, *м.* Остроуміе, искусство.

Дотепа, -пи, *ж.* 1) Способность, умѣнье. *Гуляти часто до півночі в пісні, в пари, у лави, в жгут; кому ж із них була дотепа, то в гроші грали в сім листів.* Котл. Ен. 2) Способный чоловѣкъ.

Дотепер, *нар.* До настоящаго времени, до сей поры. *Бідив я, та й дотепер бідую.* Каменец. у. *Як тримав я поїдинка* (11 десятин) *тоді, та й дотепер тримаю.* Каменец. у.

Дотепний, -а, -е. Способный. *Дотепна до всякого діла.* Шевч. 296. *А в нас такого дотепного коваля ізроду не було.* К. ЧР. 331.

Дотепник, -ка, *м.* Способный мужчина, дока, молодецъ.

Дотепниця, -ці, *ж.* Способная женщина.

Дотепність, -ности, *ж.* Способность, дарованіе. *Так даремне потратив свої сили чоловік з наукою, з щирою охотою, та й не не без дотепности.* Драгом. Передм. Пов. Федьк. *Не було дотепности самому додуматись.* Ком. І. 48.

Дотепно, *нар.* Способно, искусно.

Дотепре, *нар.* = **Дотепер.**

Дотерпіти. См. **Дотерплювати.**

Дотерплювати, -плюю, -єш, сов. в. **дотерпіти, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Вытерпливать, вытерпѣть. *Я знаю, він не дотерпить.* НВолын. у. 2) Выносить, вынести, претерпѣвать, претерпѣть. *Дотерпіла лиха в походах.* Левиц. Пов. 24.

Дотерти, -ся. См. **Дотирати, -ся.**

Дотесати, -ся. См. **Дотісувати, -ся.**

Доти, дотиль, дотіль, *нар.* До тѣхъ поръ, до того времени. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. № 876. *Доти ходив, доки не наклав головою.* Ном. № 10050.

Дотик, -ку, Осязаніе.

Дотика, -ки, *ж.* Укоръ.

Дотика́ння, -ня, *с.* Прикосновеніе.

І. Дотикати, -каю, -єш, сов. в. **доткнути, -кну, -неш,** *гл.* 1) Дотрагиваться, дотронуться, прикасаться, прикоснуться. 2) Колоть, уколоть, уязвлять, уязвить словами.

І. Дотикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **доткнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* = **Дотикати 1.** Єв. *Л.* XXIV. 39.

ІІ. Дотикати, -каю, -єш, сов. в. **доткати, -тчу, -чеш,** *гл.* Дотыкать, доткать, оканчивать, окончить тканіе. *Уже небагато дотикать Ярошисі.*

ІІ. Дотикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **доткатися, -тчуся, -чешся,** *гл.* Дотикаться, доткаться.

Дотина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **дотнути и дотяти, -тну, -неш,** *гл.* 1) Дорѣзывать, дорубливать. 2) Досаждать, допекать, пилить. *Він мені дотинає за матір.* НВолын. у. *Хоць ти не скажеш, то скаже твоя мати да буде мені що-ранку дотинати: «вставай, невістко, бодай ти здорова не встала.* Чуб. І. 696. *Він почав дотинати моєму чоловікові, що мене треба в острог за те, що я колись дотинала його жінці чамайданом.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.). *Словом дотина.* К. Бай. 49.

Дотинятися, -няюся, -єшся, *гл.* Дослоняться, дошататься.

Дотирати, -раю, -єш, сов. в. **дотерти, -тру, -треш,** *гл.* Дотирать, дотерѣть.

Дотиратися, -раюся, -єшся, сов. в. **дотертися, -труся, -решся,** *гл.* Дотираться, дотерѣться.

Дотичний, -а, -е. Касающійся чего.

Дотікати, -каю, -єш, сов. в. **дотекти, -течу, -чеш,** *гл.* 1) Дотекать, дотечь, оканчивать, окончить течь. 2) Дотекать, дотечь до какого либо мѣста. 3) Хватать. *У вас на це толку не дотече.* Зміев. у. 4) Сравниваться, сравниться. *Харьків проти Київа не дотече, бо менший.* Зміев. у.

Дотіль, *нар.* = **Дотя.**

Дотіпати, -ся. См. **Дотіпувати, -ся.**

Дотіпувати, -пую, -єш, сов. в. **дотіпа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Дотрепывать, дотрепать, оканчивать, окончить очистку льна или пеньки отъ кострики.

Дотіпуватися, -пуюся, -єшся, *гл.* Оканчиваться очисткой (о льнѣ, пенькѣ).

Дотісувати, -сую, -єш, сов. в. **дотесати, -тешу, -шеш,** *гл.* Дотесывать, дотесать.

Дотісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **дотесатися, тешуся, -шешся,** *гл.* Дотесываться, дотесаться.

Доткати. См. **II. Дотикати.**

Дошкливий, -а, -е. 1) Рѣзкій, говорящій колкости, обидныя вещи. *Усе робила і слухалась як матір рідну* (свекруху); *дотклива вона була, да що, — думаю, — мені з їм жить, а не з нею.* Г. Барв. 60. 2) Колкій, рѣзкій, обидный (о словахъ).

Доткливість, -вости, *ж.* Колкость.

Доткливо, *нар.* Колко, рѣзко, обидно. *Не кажіть бо так доткливо, пані, не говоріть так згрізна до мене,* Г. Барв. 344.

Доткнення, -ня, *с.* Прикосновеніе.

Доткнути, -ся. См. **Дотикати, -ся.**

Дотліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **дотліти, -лію, -єш,** *гл.* Дотлѣвать, дотлѣть. *Тліла искра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236.

Дотля, *нар.* = **Доти.** *Дотля собі погуляю, поким молоденька.* Гол. II. 410.

Дотовкти, -вчу, -чеш, *гл.* Дотолочь.

Дотовктися, -вчуся, -чешся, *гл.* 1) Дотолочься. 2) Довозиться.

Дотовп, -пу, *м.* Доступъ. **Дотовпу немає**. За тѣснотой, давкой нельзя протиснуться, пробраться. Черк. у. *А далі, далі, спасибі людям, як розвередувались та розібрались добре та пустили на всі заставки, так і дотовпу нема в пеклі.* Кв. II. 187.

Дотовпитися. См. **Дотовплюватися.**

Дотовплювання, -ня, *с.* Дотискиваніе.

Дотовплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **дотовпитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Протискиваться, протиснуться, пробираться, пробраться. *Дивіться на його сьогодня, бо завтра не дотовпитесь.* Ном. № 9238.

Дотовплятися, -ляюся, -єшся, *гл.* = **Дотовплюватися.**

Дотопити, -ся. См. **Дотоплювати, -ся и дотопляти, -ся.**

Дотоплювати, -люю, -єш, сов. в. **дотопити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить расплавку чего на огнѣ. 2) — **піч**. Оканчивать, окончить топить въ печкѣ

Дотоплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **дотопитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Оканчиваться, окончиться (о расплавкѣ). 2) Дотапливаться, дотопиться (въ печи).

Дотопля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **дотопити, -плю, -пиш,** *гл.* = **Дотоплювати.**

Дотоплятися, -ляюся, -єшся, *гл.* = **Дотоплюватися.**

Доторгувати, -гую, -єш, *гл.* Доторговать, окончить торговлю.

Доторгуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* 1) Доторговаться. *Доторгувався, що вже ні краму, ні грошей нема.* Харьк. 2) Сторговаться.

Доторкати, -каю, -єш, сов. в. **доторкнути, -ну, -неш,** *гл.* = **Доторкатися.** *Перенесу ключі не побрязкаючи, пробужу малого не доторкаючи.* Мет. 26.

Доторкатися, -каюся, -єшся, сов. в. **доторкнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* — **чого, до чого**. Дотрогиваться, дотронуться, касаться, коснуться, прикасываться, прикоснуться. *Колесо бурчить і льоду не доторкається.* Св. Л. 40. *Ходи тихо, як лин по дну, що ні до кого не доторкається.* Ном. № 3285. *Кінь його несе повище комишу, так що до землі не доторкається.* Рудч. Ск. Т. 107. *Я й не доторкнуся до тебе.* МВ. І. 30.

Доторкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* = **Доторкатися.** Левиц. Пов. 433.

Доточити, -ся. См. **Доточувати, -ся.**

Доточка, -ки, *ж.* Кусокъ чего-либо (ткани, веревки, доски и пр.), прибавляемый для удлиненія. Рк. Левиц.

Доточувати, -чую, -єш, сов. в. **доточити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Дотачивать, доточить о жидкости), доцѣлить. 2) Прибавлять, прибавить, увеличивать, увеличить. *Чим Бог світлость доточив? — Огнем.* Ном. № 403. *Як почав я лізти і короткий мотузок не сягав аж до землі, то я візьму вгорі урву, а внизу доточу.* Чуб. І. 215.

Доточуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **доточитися, -чуся, -чишся,** *гл.* 1) Дотачиваться, доточиться (о жидкости). 2) Прибавляться, прибавиться.

Дотримати. См. **Дотримувати.**

Дотримувати, -мую, -єш, сов. в. **дотримати, -маю, -єш,** *гл.* Додерживать, додержать. **— слова**. Сдерживать, сдержать слово. *Хто багато обіцяє, той рідко слова дотримає.* Ном. № 4520. *Перестань, милий, долі нарікати, старайся тілько слова дотримати.* Гол. І. 344.

Дотулити, -лю, -лиш, *гл.* Приставать.

Дотулитися, -люся, -лишся, *гл.* Прижаться, коснуться. *А я дуба перескочу, що й не дотулюся.* Грин. III. 210.

Дотьопати, -паю, -єш, сов. в. **дотьопкати, -каю, -єш,** *гл.* Добрести. *Поки то дотьопкається до села.*

Дотягати, -гаю, -єш, сов. в. **дотягти, -гну, -неш,** *гл.* Дотягивать, дотянуть, дотаскивать, дотащить.

I. Дотягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **дотягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* Дотягиваться, дотянуться, дотаскиваться, дотащиться.

II. Дотягатися, -гаюся, -єшся, *гл.* 1) Дотягаться, тянуть, тащить до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Тягав на собі важке та й дотягався, що тепер лежить.* Харьк. у. *Він усе їх* (гроші з гамана) *тягав і дотягався, що коло їх і вмер.* Грин. L 88. 2) Дотаскаться.

Дотягти, -ся. См. **Дотягати, -ся.**

Дотяти. См. **Дотинати.**

Доумитися, -млюся, -мишся, *гл.* = **Дорозумітися.**

Дохазяйнуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Хозяйничать до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Дохазяйнувались до такого, що в хаті й шматка хліба не було.* Грин. II. 253.

Дохапатися, -паюся, -єшся, *гл.* Дохвататься.

Дохід, -ходу, *м.* 1) Плата, заработокъ. *Вставай та дохід давай, бо вже ти, козаченьку, зовсім здоров.* (Слова знахарки паціенту). КС. 1882. X. 28. 2) Вознагражденіе (натурой или деньгами), даваемое колядникам. *Виносьте дохід паляницю й хліб.* Грин. III. 32. *Боже, дай вечір добрий та давайте дохід довгий.* Мет. 333. См. **Недохід.** 3) Платье и обувь для слуги (наймита). НВолын. у.

Дохлий, -а, -е. Дохлый. Стор. I. 66.

Дохлина, -ни, *ж.* Дохлятина.

Дохнути, -ну, -неш, *гл.* Издыхать, дохнуть. *Під стогом вовки дохнуть.* Ном., стр. 299, № 308.

Дохнути, -ну, -неш, *гл.* Вздохнуть. *Подививсь на мене, дохнув і його не стало.* Черниг. г.

Дохова́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Сохранить, сберечь.

Доховатися, -ваюся, -єшся, *гл.* 1) Прятаться до чего либо. *Усе ховавсь та й доховавсь, що далі вже й нікуди.* 2) Вскормить, воспитать. *З чужого чортяти не доховаєшся свойого дитяти.* Чуб. I. 302.

Доходжати, -джаю, -єш, *гл.* = **Дохожати.**

Доходжувати, -джую, -єш, *гл.* 1) Кончать, кончить хожденіе. 2) Донашивать. *Доходювали свої сіртуки, то що, щоб по жнивах* (= по екзаменах у семинарії) *надіти рясу й підрясник.* Св. Л. 130.

Доходителька, -ки, *ж.* Всезнайка, опытная. *Вона така доходителька: все у городі знає, то й мені показувала.* Зміев. у.

Доходити, -джу, -диш, сов. в. **дійти (дойти), -дійду, -деш,** *гл.* 1) Доходить, дойти, подходить, подойти. *Став* (вовк) *доходити до лисиччиної хатки.* Чуб. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся* (брань). Ном. № 3766. **Доходити до серця**. Трогать. *І чую, що говорять, і бачу їх, а до серця ніщо мені не доходить;* МВ. II. 12. **Дійти до зросту.** Выросли. Рудч. Ск. I. 99. 2) Приходить, прійти, заходить, зайти къ кому. *Чом ти ніколи до нас не дійдеш?* Харьк. *Доходили молодиці знакомі навідати.* МВ. (О. 1862. I. 81). 3) — **чого**. Достигать, достигнуть чего либо. *Святого він дійти заміру хоче.* К. ЦН. 259. *От був мій пан-отець князь, великого чину дойшов.* МВ. II. 32. — **добра**. Быть счастливымъ, добиться счастья. *Дай тобі, Боже, щоб ти добра дійшла.* Св. Л. 114. — **кінця**. Оканчивать, окончить. *То сяк, то так і дійшов кінця.* Св. Л. 134. — **літ**. Вырастать, вырасти. *Тільки що діти літ стали доходити, що вже матері і втіха, і поміч.* МВ. I. 45. *Маєш сина, брате, я — дочку єдину; як дійдуть літ, іспаруй їх у добру годину.* К. Досв. 105. — **розуму**. Созрѣвать, созрѣть умственно. ЗОЮР. I. 20. *Став розому доходити, — сам побачив, що треба робити.* Мир. ХРВ. 46. *Яка ще з нею мова? вона ще дурна, — нехай перше розуму дійде.* МВ. — **ручки**. Кончать покосъ. Г. Барв. 145. — **сорома**. Осрамляться, осрамиться. *Ой там чужая сторона, — щоб нам не дійти сорома.* Мет. 181. 4) Добиваться, добиться, узнавать, узнать, вникать, вникнуть, изслѣдовать, выслѣдить. *Вони доходять по книжках гир від чого взялось.* Ромен. у. *Знайшли путо у Семена та по тому й дійшли, хто коня вкрав у Йвана.* Волч. у. *Чи не дійдемо, які там у неї думки.* МВ. (О. 1862. III. 36). **Він до всьо́го доходе**. Онъ во все

вникаетъ. Харьк. 5) Кончаться, кончиться. *Через тиждень мені місяць дійде, як тут живу.* Пирят. у. 6) Кончаться, кончиться, умирать, умереть. *Там лежить такий хворий, що скоро мабуте дійде.* Лебед. у. *Уже доходе дитина.* Лебед. у. *Як би були води не дали, то я б дійшов уже.* (Стрижевск). *Із лошяти й дійшла кобила.* НВолын. у.

Доходитися, -ходжуся, -дишся, сов. в. **ді(о)йтися, дійдуся, -дешся,** *гл.* 1) Приходить, прійти, доходить, дойти до чего, кого. **Дійдеться ряд.** Придетъ чередъ. Константиногр. у. 2) — **до кого**. Дойти, доходить до свѣдѣнія кого. *До царя те дійшлось.* Рудч. Ск. I. 82. 3) *безл.* Приходиться. *Як мені доходилось — він знає.* Черк. у. **Поки там ще до чого дійдеться**! Пока еще что будетъ. Кв. II. 100.

Доходитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Доходиться. *Доходився, що й хвоста збувся.* Ном. № 8780. 2) Находиться, уходиться. *Доходились ніжки, доробились ручки.* Ном. № 8234. 3) — **чого**. Доходиться до бѣды, нажить бѣду. *Не ходи, мій синоньку, доходишся лиха.* Млр. *л.* сб. 339.

Дохожалий, -а, -е. Взрослый, въ лѣтахъ. О. VII. 39. *Дохожалий таки був парубок, та й умер.* Канев. у. *Дівка вже дохожала, не сьогодня — завтра заміж піде.*

Дохожалість, -лости, *ж.* Пожилыя лѣта. *Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись.* Левиц. Пов. 168.

Дохожати, -жаю, -єш, *гл.* = **Доходити.** 1) *Нехай би нас стали козаки зачувати, до нас дохожати, смерти нашої доглядати.* Макс. (1849), 18. 2) *Я до тебе, дівчинонько, я до тебе дохожав, я до тебе, серце моє, чорну стежку утоптав.* Млр. *л.* сб. 310. *Слічная панна да там дохожала, злото позбірала, золотару дала.* Чуб. III. 391. 3) **До розуму дохожати**. Созрѣвать умственно. *Стали тії сини до розуму дохожати, стали собі молодії подружжя знахожати.* Мет. 347.

Дохождати, -даю, -єш, *гл.* = **Дохожати.** *До отця, до матки дохождати.* АД. I. 120.

Дохожий, -а, -е = **Дохожалий.** *Дівка вже дохожа, пора сватати.* Борз. у.

Дохожувати, -жую, -єш, *гл.* = **Дохожати.**

Дохтор, -ра, *м.* Докторъ, врачъ. *Добривечір, путе дохтор, я то з жінкою приїхав; сорок рублів положу, викуруй мі, я тя прошу.* Чуб. V. 1085.

До-худа, *нар.* **Їсти до худа**. Ѣсть такъ, что ѣда не идетъ впрокъ. *Ми їмо з корита досита, ви ж їсте з блюда до-худа.* Ном. № 1614.

Доцарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Доцарствовать. *По всьому царству постинать малих дітей, а то погані нам не дадуть доцарювать.* Шевч. 638.

Доцикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Договориться ци (зовъ козы). Употреблено въ вертепной драмѣ въ слѣд. сценѣ: *Клим: Ци-ци! Коза: Меее! Клим: Ци-ци! Козо: Меее!* Прячется подъ Иродовъ тронъ. *Клим: Отеж доцикався! й козу загубив.* Маркев. 63.

Доціджувати, -джую, -єш, сов. в. **доцідити, -джу, -диш,** *гл.* Доцѣживать, доцѣдить.

Доціджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **доцідитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Доцѣживаться, доцѣдиться.

Доцупити. См. **Доцуплювати.**

Доцуплювання, -ня, *с.* Дотаскиваніе какого-либо предмета.

Доцуплювати, -люю, -єш, сов. в. **доцупити, -плю, -пиш,** *гл.* Дотаскивать, дотащить что-либо.

До-цури, *нар.* **Все до-цури.** Все рѣшительно. **Згоріло до-цури.** Сгорѣло до тла. Харьк.

Доця, -ці, *ж.* Ласк. отъ **дочка**. *Ох, доцю, ти моя голубко!* Котл. Ен. І. 13.

Доцяцьковувати, -вую, -єш, сов. в. **доцяцькува́ти, -кую́, -єш,** *гл.* Оканчивать, окончить разукрашиваніе чего.

Доч, дочері, *ж.* = **Дочка.** *Жени сина, коли хоч — коли можеш, давай доч.* Ном. № 9330.

Дочапати, -паю, -єш, *гл.* Добраться, волоча ноги, съ трудомъ. *Присмерком дочапали до хутора.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Дочапатися, -паюся, -єш, *гл.* = **Дочапати.** *Ходити ще не вміє, а до помийниці як дочапається, дак так і вихлюпоще всю.* Г. Барв. 6.

Дочасний, -а, -е. Временный. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450.

Дочасність, -ности, *ж.* Временность.

Дочасно, *нар.* Временно.

Дочастовувати, -вую, -єш, сов. в. **дочастува́ти, -тую́, -єш,** *гл.* Оканчивать, окончить потчивать.

Дочастува́тися, -тую́ся, -єшся, *гл.* Доугощаться.

Дочвалати, -лаю, -єш, *гл.* Доплестися, добрести. *Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів.* Котл. Ен. V. 20.

Дочека́ння, -ня, *с.* Ожиданіе. *А не дочекання твоє, щоб я тобі кланявся.* Волын. г.

Дочекати, -каю, -єш, *гл.* Дождаться. *Бодай ніхто не дочекав в чужім кутку сидіти.* Ком. № 1867. *Щоб усі святки пересвяткували, другого року дочекали з миром, покоєм, добрим здоров'єм.* Чуб. III. 356.

Дочекатися, -каюся, -єшся, *гл.* Дождаться. *Так тяжко добра дочекатися, як з каміня.* Ном. № 2028. *Коли то того дочекається.* Ном. № 5622.

Доченька, -ки, *ж.* Ум. отъ **дочка.**

Дочер, -рі, *ж.* = **Дочка.** *Коли б я знав, чий то син воював, то б я за його свою дочер оддав.* Чуб. III. 278.

Дочесати, -ся. См. **Дочісувати, -ся.**

Дочечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дочка.**

Дочимчикува́ти, -кую́, -єш, *гл.* Дойти куда нибудь скоро.

Дочиста, *нар.* Совершенно все. *Ззіли цілого кавуна дочиста.* Левиц. Пов. 229. *Накинемо злишку по копі, чи й по рублю, то, ей, розберуть дочиста.* Кв. II. 13. *Забрав усе дочиста.*

Дочистити. См. **Дочищати.**

Дочитати, -ся. См. **Дочитувати, -ся.**

Дочитувати, -тую, -єш, сов. в. **дочитати, -таю, -єш,** *гл.* Дочитывать, дочитать. *Той, стоя перед образом, дочитував своїх молитов.* К. ЧР. 53. *Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист.* Стор. М. Пр. 88.

Дочитуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **дочитатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Дочитываться, дочитаться. *Стійте у церкві та слухайте: ніч не довга, не забаряться до Христа дочитатись.* Кв. II. 179.

Дочісувати, -сую, -єш, сов. в. **дочесати, -шу, -шеш,** *гл.* Дочесывать, дочесать. *Оттаке щастя було і в батька, — промовила ганя, вертаючись у хату і дочісуючи косу.* Левиц. І. 196.

Дочісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **дочесатися, -шуся, -шешся,** *гл.* Дочесываться, дочесаться.

Дочка, -ки, *ж.* Дочь. *І появив він* (Адам) *сини і дочки.* К. Св. П. І кн. М. V. 4. *Вона князька дочка.* МВ. II. 32. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. Ум. **Доченька, дочечка.** Чуб. II. 69. Кв. I. 15. *Встань, моя дочечко, встань, моя галочко.* Млр. л. сб. 125.

До-чмиги, *нар.* = **До-шмиги.** *Тобі там буде не до-чмиги.* Котл. Ен. III. 17.

Дочувати, -чуваю, -єш, сов. в. **дочути, -чую, -єш,** *гл.* Хорошо слышать, хорошо услышать. *Кличу тебе серденятком, ти не дочуваєш.* К. Досв. 131. *І ноги не держуть, і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. I. 135. *Глухий не дочує, то вигадає.* Ном. № 8564.

Дочуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **дочутися, -чуюся, -єшся,** *гл.* Слышать, услышать. Рудч. Ск. II. 206. К. ЧР. 138. ЗОЮР. I. 116. *Уранці дочуваємся, аж коні наші у пана: на житі занято.* НВолын. у. *Як дочується старшина, що ми його лаємо, — буде нам.* Волч. у. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ен.

Дочумакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Окончить чумачество.

Дочумакуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Заниматься чумачествомъ до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Отак чумак дочумакувався.* Ном. № 1756.

Дочути, -ся. См. **Дочувати, -ся.**

Дочутний, -а, -е. Чуткій. *Які ви дочутні!* Новомоск. (Залюбовск.).

Дочухна, -ни, *ж.* Дочь.

Доччин, -на, -не. Дочерній, дочеринъ.

Дошарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Домыть (мочалкой). *Чи вже дошарувала підлогу?* Васильк. у.

Дошаруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Домыться (о вымываніи при помощи тренія щеткой, мочалкой и т. п. твердой поверхности, напр. стола).

Дошвендяти, -дяю, -єш, *гл.* Добрести. *Не вам кажучи, нагрів трохи чуба, поки дошвендяв до вас.* Кв.

Дошвендятися, -дяюся, -єшся, *гл.* Добродить, дошляться до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій.

Дошептати. См. **Дошіптувати.**

Дошива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **дошити, -шию, -єш,** *гл.* Дошивать, дошить.

Дошиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **дошитися, -шиюся, -єшся,** *гл.* Дошиваться, дошиться.

Дошимрати, -раю, -єш, *гл.* Докопаться, добраться, узнать, догадаться. *Та я се тільки вам призналась, що не знаю, а чужі зроду того не дошимрають, нехай хоч цілий день питають.* МВ. (О. 1862. III. 37).

Дошіптувати, -тую, -єш, сов. в. **дошептати, -пчу, -чеш,** *гл.* Дошептывать, дошептать.

Дошка, -ки, *ж.* 1) Доска. *Не тра, мати, не тра, мати, попа турбувати: чтирі дошки, сажень землі, то й буду лежати.* Чуб. III. 154. 2) Родъ скамьи въ водѣ возлѣ берега, на которой женщины моютъ бѣлье и пр. *Ой на річці та на дощечці, там дівчина та полощеться.* Мет. 118. 3) Лопасть руля у плота. См. **Керма.** Шух. I. 181. 4) Судна дошка? *Пам'ятатиме до нових віників і до судної дошки, покуль аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3645. Ум. **Дощечка.** Ном. № 5227.

Дошкандиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Дойти, хромая.

Дошкандиба́тися, -ба́юся, -єшся, *гл.* Доходить, хромая, до извѣстнаго времени, до какого либо случая.

Дошкварити. См. **Дошкварювати.**

Дошкварювати, -рюю, -єш, сов. в. **дошкварити, -рю, -риш,** *гл.* Дожаривать, дожарить (о жирѣ).

Дошкребти, -бу, -беш, *гл.* и пр. = **Доскребти и пр.**

Дошкулити. См. **Дошкуляти.**

Дошкульний, -а, -е = **Дошкульний.** *Нагачєка-доротяночка не вельми дошкулька: де ударить та по тілі, — розсядеться шкурка.* Рк. Макс.

Дошкульний, -а, -е. Донимающій, дающій себя чувствовать. *Дошкульний вітер.* Черк. у.

Дошкульно, *нар.* Больно. *Так, братця, б'є дошкульно, що коли б були не держали, то сам був би не видержав.* Ном. № 2346 на стр. 284.

Дошкуля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **дошкулити, -лю, -лиш,** *гл.* Донимать, донять, допекать, допечь. *Боли б було знаття, що гаспидська дрючина так дуже дошкуля, то песька я дитина, коли б я так робив.* Г. Арт. (О. 1861. III. 110. *Що ти з ними* (запорожцями) *вдієш? коли живого не дошкулиш, а то щоб мерлого.* Стор. І. 110. *Дошкулив, мов пугою по воді.* Ном. № 3938.

Дошкуркий, -а, -е. = **Дошкульний.** *Я ж думала, що нагаєчка не дошкурка, — як ударить, то разсядеться тіло й шкурка.* Чуб. V. 598.

Дошмалити, -ся. См. **Дошмалювати, -ся.**

Дошмалювати, -люю, -єш, сов. в. **дошмалити, -лю, -лиш,** *гл.* Оканчивать, окончить обжиганіе, опаливаніе.

Дошмалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **дошмалитися, -люся, -лишся,** *гл.* Обгорать, обгорѣть до конца.

До-шмиги, *нар.* Кстати, къ дѣлу, умѣстно (употребляется преимущественно съ отрицаніемъ). Тут щось не до-шмиги. Здѣсь что то да не такъ.

До-шниру, до-шниря, *нар.* Совершенно, дочиста. *Усе до-шниру забрали у двір. Вона видрала з-за нігтя все до шниру, все йому росказала.* Полт. См. **Шнир.**

Дошпаровувати, -вую, -єш, сов. в. **дошпарува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Домазывать, домазать при обмазкѣ хаты глиной, при замазываніи щелей. *Дошпаровуй уже швидче, а то ж воно висхне.* Харьк.

До-шпенету, до-шпенту, *нар.* = **Дощенту.** *З'їла худоба до-шпенту.* Вх. Лем. 411.

Дошпиговуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **допшигуватися, -гуюся, -єшся,** *гл.* Доискиваться, доискаться, добраться, довѣдаться. *Оце ледві дошпигувавсь, де воно ділося.* Кіев. у.

Дошукатися. См. **Дошукуватися.**

Дошукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **дошукатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Доискиваться, доискаться. *Заховає кінці так, що ні жоден чоловік не дошукається до правди.* Кв. 279. *Що ти гріхи мої перебіраєш, переступу дошукуєшся грізно.* К. Іов. 22.

Дощ, -щу, *м.* Дождь. *З малої хмари великий дощ буває.* Ном. № 3842. *Мокрий дощу не боїться.* Ном. № 1477. *Червона калино, чого почорніла: чи вітру боїшся, чи дощу бажаєш?* Мет. 93. **Дощ аж пищить, дощ як відром іллє, дощ як з коновки**. Сильный дождь. Мнж. 164. Ном., стр. 13. **Дощ — як крізь сито.** Мелкій дождь. Мнж. 164. **Курячий дощ, з сонцем дощ, свинячий дощ, сліпий дощ**. Дождь сквозь солнце. Ном. № 570. Ум. **Дощик, дощичок.** *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в*

новенькому горщику, поставлю на дубочку: дубочок схитнувся, а дощик линувси — цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою. Ном. № 334. *Ой дощику-накрапайчику, накрапай!* Ном. № 13389. Ув. **Дощище.**

Дощаний, -а, -е. Досчатый. Павлогр. у. *Дощана крита.* О. 1862. I. 76.

Дощевий, -а, -е = **Дощовий 2.**

Дощево, *нар.* Дождливо. *На дворі дощєво та холодно.* Шух. I. 189.

До-щенту, *нар.* До основанія, до тла, совершенно. О. 1862. VI. 63. *І тільки що простяг своє в багаття рило, а полом'я його до-щенту обсмалило.* Греб. 386. *Налетить, як той вихор нагальний, до-щенту викорчує.* МВ. I. 138.

До-щерця, *нар.* До дна, до остатка. *До-щерця повибірали воду в колодязі.* Харьк. *І що взнаю, добродії, все до-щерця роскажу.* Сніп. 107.

До-щети, *нар.* = **До-щенту.**

Дощечка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дошка.** 2) Инструментъ у ткачей: дощечка съ рукоятью и съ просверленными въ равныхъ разстояніяхъ отверстіями, сквозь которыя проходять нити при снованіи ихъ на снувалку. МУЕ. III. 16.

Дощик, -ка, дощичок, -чка, *м.* Ум. отъ **дощ.**

Дощина, -ни, *ж.* Небольшая доска, дощечка. Ум. **Дощинка.** Мик. 480.

Дощистий, -а, -е = **Дощуватий.**

Дощище, -ща, *м.* Ув. отъ **дощ.**

Дощовий, -а, -е. 1) Дождевой. *За хмарами дощовими горить, сяє ясне сонечко.* К. Досв. 181. *Заміж іти — не дощову годину перестоять.* Ном. № 8851. *А як стане дощик накрапати, то знай, що твоя жінка дощовою росою умивається.* Рудч. Ск. II. 102. 2) Дождливый. *Дощове літо.* Кролев. у. *Вода дощова не солона.* Ком. I. 16.

Дощовитий, -а, -е = **Дощуватий.** *Цей місяць увесь дощовитий.* Зміев. у.

Дощомір, -ру, *м.* Дождемѣръ.

Дощуватий, -а, -е. Дождливый. *Дощувате літо.* Черк. у.

Доюн, -на, *м.* Удой? *По два доюни 'дбувать.* Ном. № 13739. *Такий доюн, що куди.* Ном. № 1628.

Доянка, -ки, *ж.* Время доенія.

Дояр, -ра, *м.* Доильщикъ овецъ. Херс. г.

Доярка, -ки, *ж.* Доильщица. *Стала за доярку до корів.* Св. Л. 322.

'Дперти, -ся, *гл.* Сокращ. изъ **одперти, -ся** при предшествующей гласной.

Драб, -ба, *м.* 1) Оборванецъ, бѣднякъ. босовикъ, босякъ. *Мене мамка годувала, в папер обвивала, за богача 'ня строїла, а за драба дала, за пана ей обіцяла, — за жебрака дала.* Гол. III. 233. 2) Раст. Viola arenaria Dec. ЗЮЗО. I. 141.

Драбастий, -а, -е = **Драбинчастий 2.** *Оддав Чіпці старого-старого драбастого гусарського коня.* Мир. ХРВ. 364.

Драбина, -ни, *ж.* 1) Переносная лѣстница. Вас. 195. Чуб. VII. 388. *Нема тії драбини, щоб до неба достала.* Ном. № 394. 2) = **Драбки.** Чуб. VII. 402, 403. Kolb. I. 67. *Занедужав чумаченько, на драбину похилився.* Мет. 458. 3) Рѣшетка возлѣ яслей. Ум. **Драбинка, драбиночка.**

Драбинастий, -а, -е = **Драбинястий.**

Драбинник, -ка, *м.* Кузовъ телѣги, обѣ Драбини. (Залюбовск.).

Драбинчастий, -а, -е. 1) = **Драбчастий.** *Драбинчастий віз.* Чуб. VII. 404. 2) Въ переносн. смыслѣ о скотинѣ: худой до такой степени, что видны ребра. *Мені віддайте тільки отту драбинчасту кобилу.* Стор. I. 39.

Драбиняк, -ка, *м.* 1) = **Драбчастий віз.** КС. 1882. IV. 93. 2) Очень худая лошадь. НВолын. у.

Драбинястий, -а, -е = **Драбинчастий.**

Драбки, -ків, *м. мн.* Рѣшетки, составляющія боковыя стороны телѣжнаго ящика и имѣющія видъ небольшой лѣстницы.

Драбчастий, -а, -е. О возѣ: **драбчастий віз**. Возъ, въ ящикѣ котораго боковыя стороны состоять изъ **драбків**.

Драгва, -ви, *ж.* Топь, топкое мѣсто. См. **Дрягва.**

Драгленький, -а, -е. Ум. отъ **драглий.**

Драглий, -а, -е. 1) Студенистый. 2) Переносно: слабый, безсильный. Ум. **Драгленький.** *Як маєш у руці що драгленьке, то пустити мусіш.* МВ. (О. 1862. I. 85).

Драглина, -ни, *ж.* Топь, трясина. См. **Драгва.**

Драглинастий, -а, -е. Топкій. *Драглинаста лука.* Васильк. у.

Драглі, -лів, *м. мн.* 1) Студенистое вещество. **Драглями взялось**. Отъ разложенія превратилось въ полужидкую массу. *Картопля зімою померзла, а не весну так драглями і взялась.* Мир. Пов. II. 88. *Той самий туман угорі видається нам хмарою, а не так, як думають, що ніби то хмара схожа на драглі.* Дещо. 2) Кушанье: студень. Чуб. VII. 444. 3) Раст. Tremella mesentherica Rety. ЗЮЗО. I. 139.

Драгліти, -лію, -єш, *гл.* 1) Превращаться въ студенистое вещество, дрожать подобно студенистому веществу. 2) Нависнуть (о тучахъ). *Чи не буде снігу: там такі білі хмари драгліють.* МВ. II. 121.

Драгно, -на, *с.* Грязь, болото. *В сіни раз-у-раз вода з стелі натікає, то там вже таке драгно.* Черк. у.

Драговина, -ни, *ж.* = **Дряговина.** *Там колись болото було, а тепер така драговина, аж страшно, як ідеш.* Канев. у.

Драголюб, -ба, *м.* Раст. а) Mentha arvensis, полевая мята, б) Lycopus europaeus L. ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Драголюбчик.** Мил. 96. *Ти, Одарко, ти, голубко моя, що ти мені та за зілля дала? Дала тобі драголюбчику, ти Іванку, мій голубчику.* Чуб. V. 34.

Драгоман, -на, *м.* Переводчикъ при посольствѣ, миссіи. *А также пхнув він драгомана і до латинського султана.* Котл. Ен.

Драгонія, -нії, *ж.* Наемная конница, служившея въ Польшѣ. *Наряжайте драгонію, лаштуйте гармати.* К. Досв. 145.

Драгуля, -лі, *ж.* Въ загадкѣ: лошадь. *Хороша драгуля біжить як куля.* ХС. III. 65.

Драгун, -на, *м.* Драгунъ. *Чому рано не була? — Боялася драгуна.* Чуб. III. 102.

Драгунський, -а, -е. Драгунскій. *У їх драгунська совість.* Ком. № 3170.

Дражливий, -а, -е. Щекотливый. *У сьому дражливому ділі спустись на мене.* К. XII. 17.

Дражни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Дразнить, сердить. *Пусти мене, моя мати, на юлиці погуляти; пусти мене, моя мати, я не забарюся, тілько хлопців подражню да й назад вернуся.* Мет. 302. *Собак дражнили на дворах.* Котл. Ен. 2) Прозывать, называть. *Пішли ми вп'ять по сліду і як раз у се село зайшли, як його дражнять, — не знаємо.* Шевч. 288.

Дражни́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* — **з ким**. Дразнить, поддразнивать кого. *Він дрожнився з Лекерою Петровною.* Левиц. Пов. 237.

Дракон, -на, *м.* Драконъ. *А ті були фараони, кесарі — то погань! Погань лютая, безъ Бога, сказано, — дракони.* Шевч. II. 169. *Дракон огнекрилатий.* К. МБ. II. 137.

Драла, *нар.* Бѣгомъ. *Так я від його драла, одбіг з півгонів та й став.* Стор. I. 148. *Оттут то вітри схаменулись, і ну всі драла до нори, до ляса, мов ляхи, шатнулись.* Котл. Ен. I. 11. **Драла дати**. Убѣжать, удрать. *Дав од неї драла не оглядаючись.* Стор. I. 54. *І до плуга, і до рала, і до хлопців дала драла.* Ном. № 8807. **Драла дмухнути, дряпнути**. Удрать. *Спалив оселю у Калиновського та й дряпнув драла.* К. ЦН. 172.

Драли, -лів, *м. мн.* Шутливо: заячьи ноги. Вх. Пч. II. 6.

Дралимона, *нар.* = **Драла.** Харьк.

Драма, -ми, *ж.* Драма. «*Колії. Українська драма*». Хата, 113.

Драматичний, -а, -е. Драматическій.

Драмований, -а, -е. У Кулиша: драматическій. *Драмована трилогія.* К.

Драмува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Драматизировать, сочинять драмы. *Драмована історія жизні обозі поетів.* К. XII. 21.

Дранджоли, -жол, *м. мн.* Салазки, полозьями для которыхъ служатъ двѣ доски. Ум. **Дранджолята.** Чуб. VII. 575. См. **Ґринджоли.**

Драненький, -а, -е. Ум. отъ **драний.**

Дранець, -нця, *м.* Оборванецъ.

Драний, -а, -е. 1) Драный, порванный, въ дырахъ. *Пізнають хлопці і в драній сорочці.* Ном. № 11245. *Шинкарочко молода! Повірь меду й вина. Не повірю, не продам, бо на тобі каптан дран.* Чуб. V. 201. 2) Ободранный, облупленный. *Я коза ярая, пів бока драная, пів бока луплена.* Ном. № 9267.

Драниця, -ці, *ж.* Драница, тонкая доска отколотая или отщепленная отъ дерева (употребл. для кровель и пр.). Ум. **Драничка.**

Драничина, -ни, *ж.* = **Драниця.** Загадка. *Драничина хоть яку купу звалить.* Черниг. Губ. Вѣд. 1859, № 29, стр. 209.

Драничка, -ки, *ж.* Ум. отъ **драниця.**

Дранка, -ки, *ж.* 1) Изношенное бѣлье, изношенная одежда. *Сорочечка — дранка.* Грин. I. 79. *Била мене мати зранку, що порвали хлопці дранку, а я сіла та й латаю, та й на хлопців поглядаю.* Мил. 103. 2) = **Драниця.** Вх. Лем. 411. Ум. **Драночка.** *Не було в його ні хати, нічого, тільки сорочка-драночка на хребті.* Г. Барв. 353.

Драння́, -ня́, *с. соб.* Лохмотья. Чуб. V. 1092.

Дрант, -ту, *м.* = **Дрантя.** Вх. Лем. 411.

Дрантавий, -а, -е. = **Дрантивий.** Гол. II. 466.

Дрантивий, -а, -е. 1) Изорванный, рваный. 2) Дрянной, негодный. *Дрантива коновка. Дрантива свита. Дрантиві колеса.* Каменец. у.

Дрантина, -ни, *ж.* = **Дранка.** *Лежить Ганна на старій дрантині, прикрита старою рядниною.* Левиц. I. 75.

Дрантогуз, -за, *м.* Оборвышъ. *На городі кукуруза; нема мого дрантогуза, нема його і не буде, він поїхав межилюде.* Чуб. V. 1180.

Дрантя, -тя, *с.* 1) Ветошь, старыя вещи, лохмотья. Св. Л. 91. *Ні в'їв, ні впив, а дрантям світить.* Ном. № 1869. *Жид каже: «ти не знаєш, що купуєш», і справді жид замість*

доброго — дрантя продає. Ном. № 10519. *Яка там свита — дрантя саме.* Канев. у. 2) Дрянь, негодная вещь. *Ет, дрантя ті колеса! Старі. Побіжи, то й розсиплються.* Каменец. у. *Як би добра кобила, то б варт дати 30 карб., а то дрантя.* Каменец. у. Ум. **Дрантячко.** *Отой жид, що дрантячко збірає, купує.* Каменец. у.

Дрань, -ні, *ж.* 1) = **Дрантя**. *Як люде дрань, то така їх Ордань.* Ном. №7126. 2) = **Драниця.** Левиц. I. 92.

Драп, *меж.* См. **Дряп.**

Драпак, -ка, *м.* См. **Дряпак.**

Драпати, драпнути, драпонути, *гл.* См. **Дряпати и пр.**

Драпатий, -а, -е. О вышивкѣ: **драпаті уставки**. Kolb. I. 48.

Драпач, -ча, *м.* Шерстобой, употребляющій для очистки шерсти проволочныя щетки. Вас. 202.

Драпачка, -ки, *ж.* **Звіздаті драпачки**. Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Драпіжник, -ка, *м.* 1) См. **Дряпіжник.** 2) У гуцуловъ: ночной церковный сторожъ. Шух. I. 119.

Драпіка, -ки, *об.* = **Дряпіка.** О. 1861. XI. 28.

Драпкати, -каю, -єш, *гл.* = **Дряпати.** Вх. Уг. 237.

Драпкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Дряпатися.** Вх. Уг. 237.

Драпустан, -ну, *м.* Раст. Asalea pontica L. См. **Штанодран.** ЗЮЗО. I. 113.

Драпцювати, -цюю, -єш, *гл.* Удирать. Вх. Зн. 16.

Драпцем, *нар.* — **побігти**. Скоро побѣжать, скоро убѣжать. Вх. Зн. 16.

Драта, -ти, *ж.* Притѣсненіе, поборъ. Закр.

Дратва, -ви, *ж.* Дратва. ЗОЮР. II. 92. *Що шилом приколе, дратвою прив'яже.* Грин. III. 300. Ум. **Дратвиця, дратовка.** *Загадав швець шевчисі дратовки спрясти.* Чуб. V 818.

Драти, деру, -реш, *гл.* = **Дерти.**

Дратися, -деруся, -решся, *гл.* = **Дертися.**

Дратливий, -а, -е. Раздражительный.

Дратливість, -вости, *ж.* Раздражительность.

Дратований, -а, -е. Раздраженный.

Дратовка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дратва.**

Дратува́ння, -ня, *с.* Раздраженіе.

Дратува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Раздражать, дразнить. К. ЦН. 179. *Буде з вас, що шляхту дурно дратували і з лукавим Острянином в степи повтікали.* К. Досв. 203. *Кожен лист, що читав він, дратував його.* Стор. М. Пр. 88.

Дратува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* 1) Дразнить. *Та ну вже не дратуйся: давай дітям гостинця, а мені очіпка.* Рудч. Ск. II. 168. 2) Раздражаться.

Драч, -ча, *м.* 1) Шомполъ. Ромен. у. 2) Пильщикъ. *Уже драчі поприходили з лісу від драчки.* Волын. г. 2) Обдирало, сборщикъ податей. *Воно б добре жилось, та драчі прокляті: двадцять п'ять карбованців за п'ять душ подушного заплати.* Лебед. у. 4) Колючій кустарникъ. (Добруджа). КС. 1883. I. 59. 5) Родъ удочки для крупной рыбы при ловлѣ зимой: оловянная гирька съ крючковъ на шнуркѣ. Вас. 189.

Драча, -чі, *ж.* 1) Обирательство, вымогательство, поборы, взятки. *Нема життя: великі драчі.* Лебед. у. КС. 1882. IX. 568. 2) Ссоры. *Як менший брат оженився, то почалась між ними драча за худобу.* Екатериносл. у.

Драчка, -ки, *ж.* 1) Лѣсопильный заводъ. (Примѣръ см. при словѣ **драч 2**). 2) Доска. **Драчку різати**. Пилять доски. Волын. г. 3) Плотн. инструменты ресмусъ. 4) Расположеніе къ ссорѣ. *Оттак і посердились, неначе хто між їми драчку вкинув.* Кіев. у.

Драчкува́ти, -кую, -єш, *гл.* Обивать стѣны новаго дома передъ обмазкою драницами. Рк. Левиц.

Древина, -ни, *ж.* = **Деревина.** Шевч. 436.

Древко, -ка, *с.* Ум. отъ **древо.** Деревцо. Чуб. V. 850.

Древній, -я, -є. Престарѣлый, старый. Сим. 230. *Була то жена вельми древня і немошна.* МВ. II. 74.

Древо, -ва, *с.* = **Дерево.** Грин. III. 690. *А зузуля стрепенула, в темний луг полинула, сіла собі на високім древі.* Мет. 256. *Над водою посажене древо зеленіє.* Ум. **Древко.** *Помости гніздечко й у садочку, на високім древку, на яворку.* Чуб. V. 850.

Древоруб, -ба, *м.* Сарай для дровъ. Шух. I. 106.

Дреглі, -лів, *м. мн.* = **Драглі.** Вх. Зн. 16.

Дрегло, -ла, *с.*? *Всякоє дрегло, разниє квіти.* Чуб. III. 336.

Дрегнути, -ну, -неш, *гл.* = **Дремнути.** *А наймит справді мов божевільний дрегнув із поля додому. Не гледів і дороги.* Г. Барв. 198.

Дреготa, -ти, *ж.* = **Дрігота.** *Все на бідного дрегота.* Ном. № 1577.

Дреґес, -са, *м.* = **Дриґез.** *Він кладе дреґес за губу.*

Дременути, -ну, -неш, *гл.* Быстро побѣжать, уйти. Мир. Пов. I. 158б. *А кобила як дремене, аж курява встала.* Рудч. Ск. I. 1.

Дремлик, -ка, *м.* Раст. Orchis morio.

Дремлюга, -ги, *ж.* Птица козодой, Carrimulgus europaeus. Черк. у.

Дренути, -ну, -неш, *гл.* = **Дременути.** *До корчми дренув.* НВолын. у.

Дренчати, -чу, -чиш, *гл.* = **Деренчати.** *Голос їй дренчить.* Св. Л. 103. *Панотець давно хріп, аж вікна дренчали.* Св. Л. 13.

Дрепенути, -ну, -неш, *гл.* = **Дременути.**

Дрешпак, -ка, *м.* У овчинниковъ: когтеобразный желѣзный гребешокъ, которымъ расчесываютъ шерсть на обработанной уже овчинѣ. Вас. 153.

Дриветня, дривітня, дривотня, -ні, *ж.* = **Дрівітня.** Чуб. VII. 387.

Дривотень, -тня, *м.* = **Дрівітня**. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дригавиця, -ці, ж. и пр. = **Дрігавиця и пр.**

Дриглі, -лів, *м. мн.* = **Драглі.** Вх. Зн. 16.

Дригтіти, -гчу, -тиш, *гл.* = **Драгліти.** О. 1862. VIII. 49.

Дриґ, *меж.*, выражающее быстрое одноразовое движеніе ногой. *Дриґ ногою! круть ріжками!* Г. Арт. (О. 1861. III. 104).

Дриґавка, -ки, *ж.* Руль. Ровен. у. Волын. г.

Дриґа́ння, -ня, *с.* Быстрое движеніе ногою; судорожное подергиваніе членовъ.

Дриґати, -ґаю, -єш, одн. в. **Дриґнути, -ну, -неш,** *гл.* Дѣлать быстрое движеніе ногою; судорожно подергиваться. *Тут уміра, а ногою ще дриґа.* Ном. № 3340. *Не рад лях, що взяв по зубах, а він ще і ногами дриґає.* Ном. № 868. *А Потоцький ще гірш сміється: аж ніжками дриґа та регочеться.* Стор. I. 192. *І старому собаці дриґають жили.* Ном. № 8695. *Тепер вони сплять з перепою, не дриґне ні один ногою.* Котл. Ен.

Дриґатися, -ґаюся, -єшся, *гл.* Дѣлать судорожныя движенія, содрогаться. *Зарізав барана, — і не дриґався.* НВолын. у.

Дриґез, -зу, *м.* Изгарь табачная, остающаяся въ трубкѣ и которую потомъ кладуть себѣ за нижнюю губу.

Дриґнути. См. **Дриґати.**

Дриґонути, -ну, -неш, *гл.* То-же, что и **дриґнути**, но обозначаетъ движеніе болѣе сильное. «*Бісові груші! пробубонить: які спілі і над самісінькою головою висять, а ні одна ж то не впаде у рот!*» *І щоб то дриґонуть ногою та штовхнуть об цівку, то і посипались би.* Стор. I. 63.

Дриґулька, -ки, *ж.* Фигура, сдѣланная ногами, какъ бы въ танцѣ. *Задере голову* (півень).... *і витупцьовує-витупцьовує дриґульками! Ніби й справді танцює.* Сим.

Дриженець, -нця, *м.* = **Драглі 2.** Вх. Зн. 16.

Дрижени́на, -ни, *ж.* = **Дриженець.** Желех.

Дрижифіст, -фоста, *м.* Пт. горихвостка, Phoenicurus. Вх. Зн. 16.

Дриз, -за и -зу, *м.* Хворостъ. **Нема ні дриза, -зу**. Нѣтъ ни прутика. Мнж. 179; нѣтъ ничего. Мнж. 162.

Дриза дати. Побѣжать, убѣжать. *Як дав дриза, дак так тілько п'ятами залопотів.*

Дризнути, -ну, -неш, *гл.* Побѣжать, удрать. *Злякавсь Хома.... та кинувши москаля* (що вів на мотузці), *як дризне, так тілько й бачили Хому.* Рудч. Ск. II. 176.

Дриль, -ля, *м.* Снарядъ для сверленія.

Дрилювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Сверлить **дрилем**. 2) Очищать крыжовникъ, смородину и т. п. отъ косточекъ.

Дриля, -лі, *ж.* Дырка, просверленная дрилем.

Дримба, -би, *ж.* 1) Пружинный музыкальный инструментъ изъ желѣза: его во время игры держать въ зубахъ, производя звукъ ударами пальца. 2) Неряха. 3) Женщина легкаго поведенія.

Дримба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Танцовать, подплясывать. *Найду собі цимбали, щоб ніженьки дримбали.* Чуб. V. 1155.

Дриндати, -даю, -єш, *гл.* О лошади: бѣжать рысью. Вх. Уг. 237.

Дриндом, *нар.* Рысью. *Дриндом іде кінь.* Вх. Уг. 237.

Дрипи, -пів, *м. мн.* и **дрип'я, -п'я,** *с.* Тряпье. *Ти б своє дрип'я узяв, нехай не валяється отут.*

Дрискуля, -лі, *ж.* = **Дрислівка 2.** Желех.

Дрисливий, -а, -е. Часто страдающій поносомъ.

Дрисливиці, -виць, *ж. мн.* = **Дрисля.** *На твого сина плаксивиці, дрисливиці.... і вся нечистота, а на мою дочку чистота, красота зо всіх сторон.* Чуб. I. 118.

Дрислівка, -ки, *ж.* 1) Дыня, имѣющая много жидкости въ срединѣ и вообще мягкая. 2) **Слива скороспілка**. Аф. 394.

Дрисля, -лі, *ж.* 1) Поносъ. Закр. 2) Раст. См. **Пшінька.** *Лебед.* у.

Дрислявка, -ки, *ж.* = **Дрислівка 2.** Желех.

Дрислячий, -а, -е. Относящійся къ поносу.

Дрисня, -ні, *ж.* = **Дрисля.**

Дристати, -щу, -щеш, *гл.* Страдать поносомъ.

Дристокоз, -зу, *м.* Раст. Crocus reticulatus. ЗЮЗО. I. 120.

Дристун, -на, *м.* 1) Страдающій поносомъ. 2) Раст. Polygonum lapalifolium. Шух. I. 22. Ум. **Дристунець, дристунчик.**

Дристуха, -хи, *ж.* 1) Страдающая поносомъ. 2) Разжиженный слой земли, встрѣчающійся при копаніи, напр., колодца на большой глубинѣ. 3) = **Дрислівка 1.**

Дрись! *меж.*, выражающее звукъ при испражненіи поносомъ.

Дришля, -лі, дришня, -ні, *ж.* = **Дрисля.**

Дріб, дробу, *м.* 1) = **Дрібок.** Чуб. V. 1158. 2) Дробь ружейная. Аф. 394.3) = **Дробина.** 4) Недойныя овцы. Шух. I. 190.

Дрібен, *прил.* = **Дрібний.** *А не піде дрібен дощик без чорної хмари.* Мет. 85.

Дрібка, -ки, *ж.* = **Дрібок.** *Соли дрібка.* Рк. Левиц. **Дрібку**. Немного. *Дрібку постояти і поговорити.* Вх. Зн. 16.

Дрібковий, -а, -е. Большими крупинками, въ кусочкахъ (о соли и т. п.). См. **Дрібчатий.**

Дрібний, -а, -е, усѣч. форма: **дрібен**. 1) Мелкій, дробный, небольшой, маленькій. *Дрібні речі у кошик поклала.* НВолын. у. *А я ж тую дрібну ряску зберу у запаску.* Мет. 8. *Заганяла дрібні пташки до бору.* Чуб. III. 251. *Сію конопельки дрібні зелененькі.* Нп. *Шкода як умре, бо дрібні діти має.* Каменец. у. 2) Мелкоузорчатый. *Вийди, вийди, дівчинонько, під вербу густую, нехай же я подивлюся на плахту дрібную.* Мет. 241. 3) Густой, частый. *Дрібен дощик іде.* Нп. *За дрібними слізоньками світоньку не бачу.* Мет. 21. Когда говорится о слезахъ, существительное часто опускается. *Дрібними вмився. Покотились дрібненькі з очей.* О. 1862. X. 2. **Дрібний лист**. Мелко и густо исписанное письмо. Грин. III. 677. Ум. **Дрібненький, дрібнесенький, дрібнюній.** *Та й знов мережать захожусь дрібненьку книжечку.* Шевч. 549. *Листячко дрібнесеньке.* Кв. II. 163. *Дрібнюні, як пшоно, червоні квіточки.* Константиногр. у.

Дрібнистий, -а, -е = **Дрібний.**

Дрібни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Рѣзать, крошить, разбивать, раскалывать мельче, чѣмъ нужно. *Не дрібни бо так сахарю: хай більші грудочки будуть.* Харьк. *Не дрібни локшини: я дуже дрібної не люблю.*

Дрібни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Раздробляться, измельчаться. *Сахаръ дрібниться на маленькі грудочки.* Кролев. у.

Дрібниця, -ці, *ж.* 1) Мелочь, пустякъ. 2) — **плахта**. Мелкоузорчатая плахта. *Вийди, вийди, молодице, з відром по водицю, нехай гляну, подивлюся на плахту дрібницю.* Чуб. V. 675. *Виткала молода дівчина дві плахти дрібниці.* Лавр. 162. 3) *мн.* **Дрібниці**. Мелко заплетенныя косы. Св. *Л.* 2. *Росчесала русу косу, заплела в дрібниці.* Гайсин. у. 4) Родъ сѣти для ловли рыбы въ Днѣстрѣ. Браун. 12. Ум. **Дрібничка, дрібниченька.** Ном. № 14029. *Ой плахотка-дрібниченька по тросточці червцю.* ЗОЮР. II. 241.

Дрібнісінький, -а, -е. Очень мелкій, очень маленькій, очень густой и пр.

Дрібнісінько, *нар.* Очень мелко, очень густо, очень подробно и пр.

Дрібніти, -нію, -єш, *гл.* Мельчать.

Дрібно, *нар.* Мелко; густо, часто. *Понабивано каміння дрібно-дрібно, неначе горохом вислано.* Стор. I. 146. *Багатий дрібно крає.* Ном. № 1451. *Бий та й дрібно, щоб знали, чий син.* Ном. № 9297 на стр. 289. *Як музика дрібно грає, — я слухати люблю.* Гол. VI. 447. 2) Подробно. *Потім все дрібно росказала, кого до пекла провожала.* Котл. Ен. III. 37. Ум. **Дрібненько, дрібнесенько.** *Дрібно, дрібнесенько русу косу заплела.* МВ. I. 134.

Дрібненько ходити. Ходить мелкими шажками. *Може ту, мамо, сватать, що дрібненько ходить?* Мет. 238.

Дрібногляд, -ду, *м.* Микроскопъ. *Микроскоп по нашому можна назвати дрібногляд.* Ком. II. 88.

Дрібноголовий, -а, -е. Пустоголовый, ограниченный. *Дрібноголове панство кепкує з рідної мови.* К.

Дрібнолистий, -а, -е. Мелколистый. *Дрібнолиста груша.* МВ. II. 74.

Дрібнота, -ти, *ж.* Мелюзга, мелочь. *Тоді то вже орда значних людей у полоне залюбки брала, а дрібноту панів без жалю стинала.* К. Хмельн. 66. *Дрібна дрібнота.* К. Кр. 23. Ум. **Дрібнотка, дрібнотонька.**

Дрібнюній, -я, -є. Ум. отъ **дрібний.**

Дрібняки, -ків, *м. мн.* Мелкія деньги. Вх. Зн. 16.

Дрібок, -бка, *м.* Кусочекъ, крупинка (о соли, напр.). *І не раз, і не два траплялось, що в хаті не було ні дрібка соли, ні сухого сухаря.* Левиц. I. 73. Ум. **Дрібочок.**

Дрібота́ння, -ня, *с.* Неразборчивая болтовня скороговоркой. *Таке якесь дріботання в його, що я й не розберу, що він і росказує.* Новомоск. у.

Дріботати, -бочу, -чеш и дріботіти, -бочу, -тиш, *гл.* 1) Говорить очень скоро. *Оце було й дивиться він на тебе і дріботить тобі, а дума певно о чімсь другім.* Сим. 199. *Мовчки слуха, що дріботить йому вона.* Греб. 357. 2) Мелко ступать, частить ногами. *Цей кінь щось не дурно ногами дрібоче. Як було вдарять музики в струни, Марина не встоїть і не втерпить! Вже й б'є тропака і дріботить.* Левиц. I. 12.

Дріботун, -на, *м.* Говорунъ, много и быстро говорящій, болтунъ. *Дивиться він на тебе й дріботить тобі (дріботун був старий).* Сим. 199.

Дріботуха, -хи, *ж.* Говорунья, болтунья. *Що вже й дріботуха вона, то й Боже! Усе дрібоче, усе дрібоче!* Новомоск. у.

Дрібочок, -чка, *м.* Ум. отъ **дрібок.**

Дрібошити и дрібушити, -шу, -шиш, *гл.* Дѣлать быстро слѣдующія одно за другимъ движенія. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.* Грин. II. 207. Поэтому **дрібошити = дріботати 2.** *Кінь.... дрібошив ристю.* Левиц. I. 484.

Дрібушечки, -чок, *ж. мн.* Ум. отъ **дрібушки.**

Дрібушити. См. **Дрібошити.**

Дрібушки, -шок, *ж. мн.* 1) Родъ игры: берутся вдвоемъ за руки и поставивъ носки къ noскамъ, кружатся, приговаривая: *«дрібу-дрібу, дрібушечки!»* 2) Танець, также мелкія па въ танцахъ. *Ті «дрібушки» танцювали, ті садили гопака.* Сніп. 136. *Настя вийшла у танець.... виробляла дрібушки.* Левиц. Пов. 111. 3) Мелко заплетенныя косы. Гол. Од. 60. *Поплела коси у самі маленькі дрібушки і вінком на голову поклала.* Кв. I. 50. *Не плети кісоньки утроє, заплети кісоньку в дрібушки.* Мет. 205. Ум. **Дрібушечки.** Ив. 77.

Дрібцювати, -цюю, -єш, *гл.* Дѣлать мелкія па, частить танцуя. *Який там він прудкий? Дробцює й ноги вкупі, і тілько гупотить, товче мов просо в ступі.* О. 1861. VIII. 50.

Дрібчатий, -а, -е. Большими крупинками (о соли и т. п.). Рк. Левиц. См. **Дрібковий.**

Дріб'язкий, дріб'язковий, -а, -е. Мелочной.

Дріб'язок, -зку, *м.* 1) Мелочь, мелкія вещи. *Оце забув купити олії. Стілько дріб'язку було, що як його й не забути: купи соли, купи риби, меду, мила, олії, — от і забудеш що*

небудь, випаде з голови. Кіев. у. 2) Маленькія дѣти. *Там того дріб'язку повен запічок.* 3) Мелкій скотъ. *В мене овець ватага, а дійнику без ліку, а дріб'язку як піску.* Лавр. 77. 4) **На дріб'язок, на дріб'язки побити**. Побить на мелкіе кусочки. Грин. II. 243.

Дрівітня, дрівотня, дрівутня, -ні, *ж.* Бревно, на которомъ рубятъ дрова, а также и мѣсто, гдѣ оно находится. *Хлопці щось робили та й покинули сокиру, устромивши у дрівотню.* Кост. (О. 1862. VI. 46). *На дрівітні дров ні поліна.* ЗОЮР. I. 220. *А турки, що тріски на дрівітні, валяються кучами.* ЗОЮР. L 291. *Чи пересуне що, чи переложить, а сама зирк із комори на дрівотню.* Кв. II. 160.

Дрівця, -вець, *с. мн.* Ум. отъ **дрова.**

Дрігавиця, -ці, дрігва, -ви, *ж.* Студенистая масса или что либо подобное ей. *Ще за старих панів вівці такі вже ситі були, що як ідуть — аж дрігавиця дріготить.* Лубен. у. *Там і вівці сиш, як дрігва, аж шкура ходором ходе.* Лубен. у.

Дрігота, -ти, *ж.* Дрожь.

Дріготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Дрожать. *Дріготиш, як зімою хорт.* Ном. № 651.

Дріжаки, -ків, *м. мн.* Дрожь. **Дріжаки їсти**. Трястись отъ холода. *Пархім ходить та, голодний, дріжаки їсть по холодній зорі, не маючи у віщо й одягтись.* Кв. О, *та й змерз же я цупко!... Та й дріжаків наївся!* Кв. I. 5. **Дріжаки скачуть у душі.** Страшно становится, нападаетъ страхъ. *Йдуть хлопці.... в душі дріжаки скачуть. Господи, Господи! що то буде?... Кожному в голові був той екзамен.* Св. Л. 215.

Дріжа́ння, -ня, *с.* Дрожаніе, дрожь. Ком. II. 34. *Насупляні брови, чорні, гострі очі, твердий погляд, товстий голос, — все те обсипало її спину дріжанням.* Левиц. I. 332.

Дріжати, -жу, -жиш, *гл.* Дрожать. Стор. I. 84. *Дріжить як мокрий хорт, зубами знай цокоче.* Греб. *Гей як вискочив козак Нечаєнко сам кониченька сідлати, гей під кониченьком, гей під вороненьким стали ніженьки дріжати.* Нп.

Дріжджити, -джу, -джиш, *гл.* Класть дрожди (въ тѣсто и т. п.). *Загадав Іван ся женити, з м'якини пиво варити, кропивою хмелити, а глиною дріжджити.* Рк. Макс.

Дріжджі, -джів, дріжчі, -чів, *м. мн.* Дрожди. *Росте, як на дріжджах.* Ном. № 8611. *Пішов, як рак по дріжджі.* Ном. № 10981. *Пухла така, наче на дріжчах зійшла.* МВ. I. 113. *А тут, не тобі кажучи, ростуть дочки як на дріжчах.* Левиц. I. 140.

Дріжова, -ви, *ж.* Трясина.

Дріжчі. См. **Дріжджі.**

Дрізд, дрозда, *м.* = **Дрозд.** Вх. Пч. II. 15.

Дрізки, -зок, *мн.* Щепки, черепки, кусочки, дребезги. Ум. **Дрізочки.** *Строщити на дрізочки.* Ном. № 3866.

Дрійнути, -ну, -неш, *гл.* Толкнуть, лягнуть. *Не підходь до коня близько, а то ногою дрійне.* Херс. у.

Дрік, дроку, *м.* 1) Раст. дрокъ, Genista tinctoria. Лв. 99. *А в городі чистоколі два кущики дроку.* Мет. 70. *Оці квітоньки так, каже, звуться, а оця травиця так.... оце березка, оце чебрець, оце дрік.* Сим. 2) Оводъ.

Дріма, -ми, *ж.* Родъ весенней хороводной игры.

Дрімак, -ка, *м.* Соня. **З дрімаком ся вітає**. Онъ дремлетъ, спитъ. Вх. Лем. 411.

Дріма́ння, -ня, *с.* Дреманіе. *Хилив її сон якийсь, якесь невпокійне дрімання.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Дрімати, -маю, -єш, *гл.* Дремать. *Як спить, то не їсть, а як їсть, то не дрімає.* Ном. № 5742. *Зирнув місяць тихесенько з-за чорної хмари: дрімай, дрімай, Туреччино, до нової кари.* Морд. (Млр. л. сб. 66). *Стали спочивати, став Марко дрімати.* Мет. 100.

Дріматися, -мається, *гл. безл.* Клонить ко сну. *Став кунь вороний спотикатися, мені молодому да дріматися.* Млр. л. сб. 242. *Дрімається мені.* Федьк.

Дрімки, -ків, *мн.* Дремота. *Соньки-дрімки в головоньки.* Мил. 36.

Дрімливий, -а, -е. Наводящій сонъ. Мил. 37. *Ой спи, дитя, без сповиття, поки мати з поля прийде та принесе три квіточки: одна буде дрімливая, друга буде сонливая, а третя щасливая.* Макс. (1849), 95. *Вітрець дрімливий якийсь паше.* МВ. II. 78.

Дрімливиці, -виць, *ж. мн.* Расположеніе къ дремотѣ, дремота. *На мого сина дрімливиці, сонливиці і сплячки.* Чуб. I. 112.

Дрімлюх, -ха, *м.* = **Дрімух.** Подольск. г. См. **Дремлюга.**

Дрімлючий, -а, -е. Сонливый, расположенный къ дремотѣ.

Дрімнивиці, -виць, *ж. мн.* = **Дрімливиці.** Мил. 34.

Дрімниці, -ниць, *ж. мн.* = **Дрімки, дрімливиці.** *А соньки в головоньки, а дрімниці в очиці.* Мил. 36.

Дрімота, -ти, *ж.* Дремота. Левиц. I. 9. *Ой ходить сон коло вікон, а дрімота коло плота.* Мет. 2. *Ой. на кота воркота, на дитину дрімота.* Макс. *Цвіти ж собі, живи собі самотою, самотою, втішай себе солодкою дрімотою, дрімотою.* К. Досв. 49.

Дрімух, -ха, *м.* Пт. Козодой, Caprimulgus europaeus. Вх. Пч. II. 9. См. **Дрімлюх.**

Дрімучий, -а, -е. Объятый дремотой, дремлющій. *Тихенько дрімучий Прут далі тече.* Млак. 3.

Дріпа, -пи, *ж.* = **Задріпа**? *Уродиться ж дріпа, мов червива ріпа.* Ном. № 8499.

Дріпло, -ла, *с. об.* Дрянь, оборвышъ. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши вихорошуються; старе дріпло — і те шубу яку напірить.* Г. Барв. 33.

Дріт, дроту, *м.* Проволока. Вас. 199. *Єсть у мене нагаєчка з кінця дротом шита.* Млр. л. сб. 337. Ум. **Дротик.** Драг. 79. **Дроточок**. *Я ж думала, що нагаєчка з платочка, аж то вона із проклятого дроточка.* Нп.

Дрітарь, -ря, *м.* Проволочникъ. Вх. Уг. 237.

Дрітовач, -ча, *м.* = **Дрітарь.** Вх. Уг. 237.

Дріть, дроти, *ж.* Сплетенная вдвое мѣдная проволока, употребляющаяся въ гуцульскихъ издѣліяхъ. Шух. I. 275, 312.

Дрічний, -а, -е = **Ґречний.** Lutskay, Grammatica slavoruthena, 168. Вх. Уг. 237. *Ой дівчата, ой сестриці, приходят м'ясниці, як нас возьмуть дрічні хлопці, — будем молодиці.* Гол. II. 431.

Дробелява, -ви, *ж.* = **Дрібнота.** Вх. Лем. 411.

Дробелячів'я, -в'я, *с. соб.* Овцы и козы. Вх. Лем. 411.

Дробина, -ни, *ж. соб.* 1) Домашнія птицы. Сим. 137, 142. К. Дз. 214. 2) Мелкія пресмыкающіяся, также черви. **Хай йому дробині сниться**! — нехорошее пожеланіе мертвому. Мнж. Ск. 179. 3) Дрова изъ тонкихъ вѣтокъ. Каменец. у. 4) Мелкія вещи. НВолын. у. 5) Мелькія деньги. НВолын. у. 6) Мелкіе куски. *Посікли Ігнатка, посікли братка на.... дробину.* Молодик. (1843), 141.

Дробинник, -ка, *м.* 1) Пастухъ гусей. 2) Дворъ и хлѣвъ, гдѣ содержать домашнюю птицу.

Дробинниця, -ці, *ж.* Женщина, присматривающая за домашней птицей.

Дробити, -блю, -биш, *гл.* Рѣзать на мелкіе куски. *А мій милий тісто дробить, а я рада, що й то робить.* Грин. III. 314. 2) = **Дріботіти 2.** Шух. I. 80.

Дробитько, -ка, *м.* Говорящій скоро и невнятно.

Дробівниця, -ці, *ж.* Дробница (мѣшокъ или сосудъ для храненія дроби). *І пистоль, і дробівниця, і мушкет важучий.* Щог. В. 98.

Дробовик, -ка, *м.* Охотничье ружье. Аф. 394. Ум. **Дробовичок.**

Дробуватий, -а, -е. Большими крупинками (о соли и т. п.). *Дробувата сіль.*

Дроб'ята, -б'ят, *с. мн.* Овцы. Желех. Шух. I. 84.

Дрова, дрів и дров, *с. мн.* Дрова. *У пеклі все тепло, а пойди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. Ум. **Дрівця.** Рудч. Ск. II. 7. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаймо дрівець.* Ном. № 10289. *Василь на всі празники нарублює дрівець.* Кв. II. 160.

Дровина, -ни, *ж.* Полѣно дровъ. *Треба, шоб гола піч ніколи не була, класти на ніч у неї дровину.* ХС. III. 50.

Дровиняка, -ки, *ж.* Большое полѣно дровъ, бревно. *Дві дровиняки, чотирі колики, восім дір, дев'ята щіль.* (Загадка: ярмо). ХС. III. 64.

Дровітник, -ка, *м.* Дровникъ. Радодомысл. у. (Рк. Левиц.).

Дровітня, -ні, *ж.* = **Дрівітня.** *Пішов дрова рубати, на дровітню ліг спати.* Нп. *Як тріски літають-скачуть з під сокири на дровітні, розсипають лихі люде наші кості беззащитні.* К. Псал. 315.

Дровник, -ка, *м.* Дровянной сарай.

Дровно, -на, *с.* = **Дровина.** Вх. Лем. 411.

Дрововоз, -за, *м.* Работникъ на сахарномъ заводѣ, возящій дрова. НВолын. у.

Дроворуб, -ба, *м.* Дровосѣкъ.

Дроворубня, -ні, *ж.* Мѣсто, гдѣ рубятъ дрова. Міус. окр.

Дров'яний, -а, -е. Дровяной, изъ дровъ. *Дров'яний жар у печі.* Константиногр. у.

Дрожачка, -ки, *ж.* Раст. Briza media. Шух. I. 20.

Дрозд, -да, *м.* Пт. Дроздъ, Turdus vulgaris.

Дроковистий, -а, -е. Капризный, раздражительный.

Дроковиця, -ці, *ж.* Жаркое время въ маѣ и іюнѣ, когда скотъ подвергается нападенію оводовъ и мечется изъ стороны въ сторону (дрочиться). *Чого ти головою крутиш, мов той цап у дроковицю?* О. 1861. XI.

Дропак, -ка, *м.* Родъ танца, трепака. *Ой пішла б я на музики.... да вдарила дропака.* Нп. Дропака діти. Убѣжать. *Чим дуж дав відтіль дропака.* Котл. Ен. II. 16.

Дротик, -ка, *м.* Ум. отъ **дріт.** 2) Прутокъ чулочный. МВ. (1862. I. 40).

Дротина, -ни, *ж.* Проволока.

Дротовий, -а, -е. = **Дротяний.** *Доротова струнка.* КС. 1882. VIII. 282. *Нагайка дротовая, чорним шовком шита.* Чуб. V. 621.

Дроточок, -чка, *м.* Ум. отъ. **дріт**.

Дротяненький, -а, -е. Ум. отъ **дротяний.**

Дротяний, -а, -е. Проволочный. Рудч. Ск. I. 60. *Озьми, сину, дротянії віжки, зв'яжи милій рученьки і ніжки.* Млр. *л.* сб. 209. **Дротяна запаска**. Запаска съ вотканной въ нее канителью. Шух. I. 132. Ум. **Дротяненький.** *Нагаєчка дротяненька, а я молоденька, у тіло влипає, кров'ю залітає.* Чуб. V. 494.

Дротянка, -ки, *ж.* **Нагайка дротянка**. Нагайка, сдѣланная изъ проволоки. *Не питайся, брате, чи дужа-здорова, запитайся, брате, яка моя доля: шовкая хусточка в руках моїх стліла, нагайка-дротянка кров'ю обкипіла.* Мет. 281. 2) Раст. Juncus trifidus. Лв. 99. Ум. **Дротяночка.** Чг. 26. *Нагаєчка-дротяночка у три дроти звита.* Чуб. III. 111.

Дрохва, -ви, *ж.* Драхва. Грин. II. 158, 157. О. 1861, XI. 100. *Зосталась цариця серед степу одним одна. Однак не покида її Господь: підійде до неї дика коза, от вона подоїть молочка та й нап'ється; поналітають до неї дрохви, хохітва і нанесуть яєчок.* Стор. I. 74. *По кущах між дерезою ходять дрохви табунами.* Щог. В. 53.

Дрохвеня, -няти, *с.* Драхва-дѣтенышъ. Ум. **Дрохвенятко.** Аф. 394.

Дрохвин, дрохвиний, -а, -е. Принадлежащій драхвѣ, относящійся къ драхвѣ. *Дрохвині яйця.* Сим. 233.

Дрохвич, -ча, *м.* Самецъ драхва. Стор. II. 23.

Дрохвичка, -ки, *ж.* Самка драхва.

Дрочити, -чу, -чиш, *гл.* Дразнить, сердить, раздражать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871. *Пусти мене, мати, я й не забаруся, тільки хлопців подрочу та й назад вернуся.* Лавр. 32.

Дрочитися, -чуся, -чишся, *гл.* 1) Метаться изъ стороны въ сторону отъ укусовъ оводовъ (о скотѣ). 3) Сердиться, бѣситься, капризничать. *Оханися ж, не дрочися, не басуй, Панаску!* Мкр. Н. 9. 3) Дразниться. *Ти дрочишся з мене.* Драг. 51.

Дрочливий, -а, -е. Легко раздражаемый укусами оводовъ и мечущійся подъ вліяніемъ ихъ (о скотѣ). См. **Дрочитися.** *Як корова отелиться, то принісши теля у хату, зараз затуляють одежою, або чим другим, пічку, щоб не дрочливе було після.* Чуб. I. 50.

Друбак, -ка, *м.* = **Гробак.** Шух. I. 23.

Друбен, -бна, -не = **Дрібен.** *В полі, могти, друбен дощик іде, ой той мені раноньки промиє.* Чуб. V. 876. Ум. **Друбненький.** *Бодай же вам, панове-молодцове, да три літа боліти, а що ви мене посиротили і друбненькі діти.* Млр. л. сб. 191.

Друбок, -бка, *м.* = **Дрібок.** *Мені небагацько треба: соли друбок, хліба шматок та горілки чарка.* Ном. № 12175. Ум. **Друбочок.** *Нема соли друбочка.* Чуб. V. 496.

Друбушки, -шок, *ж. мн.* = **Дрібушки 3.** Стор. М. Пр. 9.

Друг, -га, *мн.* **друзі**, *м.* 1) Другъ. *Без вірного друга великая туга.* Ном. №9021. *Годі тобі жити за тихим Дунаєм: ми на тебе, друже, давно вже чигаєм.* К. Досв. 28. *Разом, друзі! крикнув Карпо.* Левиц. Пов. 350. *Не так тії сто братів, як сто друзів.* Ном. *Рече Христос до Івана, свого друга.* Чуб. III. 21. 2) Мужъ (пѣсняхъ) *Ой пійду я, не берегом — лугом: чи не зострінуся з несуженим другом.* Мет. 94. *Слала Маруся до Юрочка: мій Юрасеньку, мій друже вірний!* (Свад. пѣсня о новобрачныхъ). Мет. 184. Ум. **Дружок.** Чуб. V. 1004.

Другак, -ка, *м.* 1) Теленокъ или жеребенокъ на второмъ году жизни. 2) Второй рой, вышедшій въ то-же лѣто изъ одного и того-же улья.

Другий, -а, -е. 1) Другой; иной. *Один сидить конецъ столу, мед-вино кружає, другий сидить біля його, на скрипочку грає.* Мет. 8. *Але він тут собі другий, ніж у нашому селі.* Кв. II. 296. *В місті добре тілько кому небудь калач купувати. а не що друге.* Ном. № 10484. 2) Второй. *Уже й другого сина діждали собі.* Харьк. **Другого дня**. На другой день. Каменец. у.

Другиня, -ні, *ж.* Подруга. *За царицею другині до царя в гостину серед радощів весільних як голубки линуть.* К. Псал. 110.

Другорядний, -а, -е. Второстепенный. Желех.

Другар, -ра, *м.* Рукоятка рулеваго весла у плота. См. **Керма.** Шух. I. 181.

Дружба, -би, 1) *ж.* Дружба. *Услужіте мені службу, покажіте дружбу.* Кв. I. 34. 2) *об.* Одинъ изъ супруговъ; замужняя женщина иди женатый мужчина. *Позбірались судді-сенатори, присудили йому жениться, тому молодому князеві, і їде він шукати собі дружби, а за їм великий поїзд.* ЗОЮР. II. 61. *І ти дружба, і я дружба, — оба 'сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружбили вояцької служби.* Гол. II. 803. Въ одной сказкѣ употреблено въ устахъ дѣвушекъ о молодомъ царевичѣ повидимому въ смыслѣ: молодой человѣкъ, могущій быть женихомъ: *Приходить він до будинок, аж вийде три дочки тиєї баби на рундук.... Який ти, кажуть, дружбо, хороший, да уб'є тебе наша мати.* ЗОЮР. II. 51 — 52. 3) *м.* Товарищъ жениха на свадьбѣ, приглашенный имъ изъ числа парней; шаферъ. Чуб. IV. 95 — 96. Иногда это значить тоже, что и дружко. Чуб. IV. 182. Гол. IV. 432. Ум. **Дружбонько, дружбиненько.** Маркев. 132. Грин. III. 498. *Поглянь, Марусю, на поріг: то йде дружбонько воріг твій, та несе коровай на віці, білеє завивало на тарільці.* Мет. 207.

Дружбарт, -та, *м.* Родъ игры въ карты. *Давай різати в мар'яша, в дружбарта, а хто і просто в візка.* Св. *Л.* 222.

Дружбиненько, -ка, *м.* Ум. отъ **дружба.**

Дружбити, -блю, -биш, *гл.* Быть дружбою, шаферомъ на свадьбѣ. Вх. *Лем.* 411. *Було б тобі не дружбити, було б тобі свині пасти.* Насмѣшл. свад. пѣсня. Рк. Макс.

Дружбів, -бова, -ве. Принадлежащій **дружбі**. Грин. III. 506. *Дружка за столом надіває дружбову шапку.* О. 1862. IV. 18.

Дружбонько, -ка, *м.* Ум. отъ **дружба.**

Друженька, дружечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дружка.**

Друженько, -ка, *м.* Ум. отъ **дружко.**

Дружина, -ни, 1) *об.* Каждый изъ супруговъ — какъ мужъ, такъ и жена. *Да поможи, Боже, на рушничку стати: тоді не розлучить ні батько, ні мати, ні чужая чужина, коли судилася дружина.* Мет. 53. *З великою худобою битись да сваритись, з хорошою дружиною на світі нажитись.* Мет. 83. *Ой як буду, моя матусенько, да я в війську помірати, приймай мою вірную дружину да за рідну дитину.* Мет. 241. *Чоловіче мій, дружино моя, завіз ти мене, де роду нема.* Мет. 246. 2) ж. Товарищи, дружина, слуги. *Хвалиться стрілкою перед дружинкою: да нема у дружини такої стріли, як у самого пана Івана.* Чуб. III. 288. Ум. **Дружинка, дружинонька, дружиночка.** Чуб. III. 288. Маркев. 136. Грин. III. 429. Мил. 205. *Що білая лебедина Дунай сколотила, невірная дружинонька жалю наробила.* Чуб. III. 137. *Негідняя дружиночка молодому світ зав'яже.* Чуб. V. 31. *Борейкова дружинонька волає долами: один каже до другого: «Вже пана не мами».* Гол. I. 14.

Дружити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Дружить. *З москалем дружи, а камінь за пазухою держи.* Ном. № 819. 2) Поступать по дружески. *Другу дружи, а другого не гніви.* Ном. № 9531. 3) Женить или отдавать замужъ. Мил. 218. *Тому сина женити.... тому дочку дружити.* О. 1861. XI. Св. 30. 4) — **собі**. Брать въ жены. *В тебе сини в царя служать, царівочку собі дружать, в царя дочку заручили та й додому пригостили.* Гол. IV. 551. Ум.

Дружитоньки. *Мої любі вечерниченьки! Вже ж бо мі на вас не ходитоньки, з панянками не дружитоньки.* О. 1862. IV. 4.

Дружитися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) = **Дружити 1.** *Слабий з дужим не борись, голий з багатим не дружись.* Ном. № 1417. 2) Жениться. *Не хтів а ні дружитись, а ні дома жити — чумакував.* МВ. I. 65.

Дружитоньки. Ум. отъ **дружити.**

Дружка, -ки, *ж.* 1) Молодая дѣвушка изъ приглашенныхъ невѣстой быть на свадьбѣ; одна изъ дружок носить названіе **старшої**. *Завтра заплети кісоньку в дрібушки, та вже ж тобі не ходити в дружки!* Мет. 206. *Ой брязнули на дворі цимбали, озвалися у сінях бояри, заспівали дружки у світлиці, забилося серце у вдовиці.* К. Досв. 120. 2) Подруга. *Ой хвалилася гречная панна своїми косами перед дружками.* Чуб. III. 299. Ум. **Друженька, дружечка.** Грин. III. 496, 433, 476. *Сідайте сюди, дівчата.... от же вам і ложечки, брусуйте, друженьки, брусуйте.* Кв. *Есть у мене служечка, старшая дружечка.* Мет. 193. *Усі дружечки по лавах сіли, а Ганнуся на посаді.* Нп.

Дружків, -кова, -ве. Принадлежащій **дружкові**.

Дружко, -ка, *м.* Приглашенный родителями жениха женатый мужчина; онъ распоряжается свадьбой. МУЕ. III. 93. Сим. 11. КС. 1883. II. 380. *На тарілку положать рушник і дадуть дружкові, піддружому і старостам.* Мет. 190. *Аж ось крикнув дружко: «старости, пани підстарости! благословіте молодих вивести з хати на двір погуляти.* Кв. I. 14. Ум. **Друженько, дружонько.** Грин. III. 436. *Одчиняйте сватам хату, друженькам пивницю.* Нп.

Дружкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть дружкомъ или дружкою на свадьбѣ. Грин. III. 437. Алв. 64, 96. *Було б тобі, дружку, не дружкувати, було б тобі свині пасти.* Грин. III. 457. *Чи ти вже дружкувала коли?* Полт.

Дружній, -я, -є. 1) Дружественный, дружный. Г. Барв. 138. *Дружня розмова.* К. Досв. 93. *Дружній череді вовк не страшний.* Ном. № 10747. 2) Принадлежащій другу. *Дружню жінку взяв до себе.* Ум. **Дружненький.**

Дружність, -ности, *ж.* Дружная жизнь, дружелюбіе. *Та то тільки кажуть, що у них дружність, а вони дома їдяться, як ті собаки.* Канев. у.

Дружно, *нар.* Дружно, въ согласіи. *З хазяїном я жив дружно.* Стор. I. 228. Ум. **Дружненько.** *Жили дружненько ті дві жінки, мов би куми або ятрівки.* Сніп. 207.

Дружонько, -ка, *м.* Ум. отъ **дружко.**

Дружчити, -чу, -чиш, *гл.* Быть дружкою. *Дружечка пишненька.... не дружчила нікому, перший раз ся придало і то ся не вдало.* О. 1862. IV. 6. См. **Дружкувати.**

Друзки, (ків? *м.*) *мн.* = **Дрізки**. *Ґалери в друзки порозлітались.* К. Бай. 93.

Друзь, -зя, *м.* = **Друг.** *Чи не вб'єте або чи не скараєте вірного мого друзя.* Мет. 403.

Друзяка, -ки, *м.* Другъ, пріятель, услужливый. *Що, як би таких друзяк приплыло хоч дві чайки до Кермана, як я пропадав там у неволі?* К. ЧР. 7. *Є ви товариші, друзяки? Собаки, а не товариші.* Мир. ХРВ. 276 *Парень молодий, друзяка, роботящий, смирний, не п'ющий і вже ні з ким не залається.* Кв. I. 167.

I. Друк, -ку, *м.* Печать, печатаніе. *Подали до друку у «Основу».* К. (О. 1862. III. 30). *Писав, щоб я слав йому до друку. А що тепер не перейшло через редакцію до друку, мусить зоставатись до иншого часу.* Передм. до Кобзаря Шевч. вид. Кожанчикова, стр. 1.

II. Друк, -ка, дручок, -чка, *м.* = **Дрюк, дрючок.** *Бив, бив, та ще й друк кинув.* Ном. № 4023. *Вирубав дручка та й подає чортові в яму, щоб його.... витягти.* Рудч. І. 57. Ум. **Дручяга.**

Друкарня, -ні, *ж.* Типографія. *Позбірав, що було у мене писаного по нашому... одніс у друкарню, — от вам і книжка.* Греб. 407. *Ось нехай лиха Господь нам допоможе зложити докупи обидва береги Дніпрові, тогді ми позаводимо усюди правнії суди, школи, академії, друкарні, — піднімемо Вкраїну вгору.* К. ЧР. 132. *А при школах споружалися друкарні, щоб і книжками свою віру боронити, а унію і католицтво зневажати.* К. Хмельн., 47.

Друкарський, -а, -е. Типографскій.

Друкарь, -ря, *м.* Типографщикъ.

Друкваниця, -ці, *ж.* Юбка изъ синей выбойки. Вх. Лем. 411.

Друківля, -ля, *с.* Шрифтъ? *Як се ті книжки друкують? Там є друківля таке, що його прикидають, чи що?* Брацл. у.

Друкований, -а, -е. Печатный. *Друкована словесність.* К. XII. 114. *Як же піднялися братства церковні свою.... віру од Унії наукою церковною, книжками друкованими та школами братськими боронити.* К. Хмельн. 123. 2) Ученый (иронично). *Такі, бачте, люде: все письменні, друковані, сонце навіть гудять.* Шевч. 122. *Люде письменні й друковані* К. (О. 1861. II. 230). Иногда употребляется умышленно въ двузначномъ смыслѣ: можно понять, что дѣло идетъ и о тѣлесномъ наказаніи друком (дрюком) — т. е. палкою. *Вчений, та не друкований (дрюкований)* т. е. недоученный — подразумѣвается: при помощи дрюка, палки, почему въ варіантахъ этой пословицы бываетъ и такъ: *вчений, та не довчений, — не провчений, — не товчений.* Ном.

Друкува́ння, -ня, *с.* Печатаніе.

Друкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Печатать.

Друкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Печататься. *Друкується тепер усе, що можна було знайти і надрукувати.* Передмова до Кобзаря Шевченкового вид. Кожанчикова, стр. 1.

Друлити. См. **Друляти.**

Друлівник, -ка, *м.* Инструментъ, которымъ гуцульскіе **мосяжники** вырѣзываютъ при орнаментировкѣ металла круговыя линіи. Части: цилиндрическій стержень **било**, въ нижнемъ концѣ стержня вставленъ стальной **писачок** съ двумя (какъ въ вилахъ) остріями, при прорѣзываніи круга одно изъ нихъ — **сердешник** — находится въ центрѣ, другое — **околичник** — очерчиваетъ окружность; выше стержень проходитъ сквозь горизонтально лежащій дискъ, — **кочало**, а еще выше сквозь планку — **валок**, отъ котораго идетъ веревочка — **мотузок**, выше проходящій сквозь стержень; движеніемъ **валка** вверхъ и внизъ приводится во вращеніе стержень, а потому и **писачок**. Шух. І. 277.

Друля́ти, -ля́ю, -єш, одн. в. друлити, -лю, -лиш, *гл.* Толкать, толкнуть. *Миються люде і друляють одні других в воду.* МУЕ. III. 39.

Друхна, -ни, *ж.* = **Дружка.** *Любл.*

Друхніти, -нію, -єш, *гл.* = **Трухніти.** Вх. Зн. 16.

Davчина, -ни, *ж.* = **Дрючина.**

Дручок, -чка, *м.* Ум. отъ **друк.**

Друччя, -чя, *с. соб.* = **Дрюччя.**

Davчяга, -ги, *ж.* Ув. отъ **II. Друк.**

Друшляк, -ка, *м.* 1) Родъ металлическаго или глинянаго ситца, сосудъ съ дырочками въ днѣ, чрезъ который сцѣживаютъ воду съ варениковъ, лапши, макаронъ и т. п. 2) Родъ шубки-безрукавки или длиннаго суконнаго жилета. Вх. Лем. 412.

Дрюк, -ка, *м.* Толстая падка, дубина. Ном. № 7094. *Ой ви хлопці, ви добрі молодці, та беріте дрюки в руки, бийте, бийте, бийте і в'яжіте, на нові вози кладіте.* Мет. 453. *Кинувсь ляшок до канчука, а козак до дрюка: «оце ж тобі, вражий сину, з душею розлука».* Нп. Ум. **Дрючок, дрючечок.** Ув. **Дрючище.** Чуб. V. 1124.

Дрюкарня, дрюкований, дрюкування, дрюкувати = **Друкарня, друкований, друкування, друкувати.**

Дрючечок, -чка, *м.* Ум. отъ **дрюк.**

Дрючина, -ни, *ж.* Дубина. *Ой хапайте, браття, хто кий, хто дрючину на вельможну спину! Вирятуймо, браття, з тяжкої неволі свою рідну Україну.* К. Досв. 175. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною.* Ном. № 12321.

Дрючище, -ща, *с.* Ув. отъ **дрюк.**

Дрючок, -чка, *м.* Ум. отъ **дрюк.** *Там тебе ждуть — з двома дрючками за дверима на порозі.* Ном. № 14263. **Дрючок ваговий**. Рычагъ, которымъ, опирая его на «важницю», подымаютъ тяжело нагруженный возъ. Чуб. VII. 404.

Дрюччя, -чя, *с. соб.* Толстыя палки. **Щоб тебе на дрюччі винесли!** — Пожеланіе смерти. Г. Барв. 225.

Дрябчак, -ка, *м.* Раст. Cirsium lanceolatum.

Дрягва, -ви, *ж.* = **Дряговина.** Вас. 207. См. **Драгва.**

Дряглий, -а, -е. Ветхій, подгнившій, изношенный. *Дерево дрягле. Грубка дрягла.* Лубен. у. См. **Драглий.**

Дрягнути, -ну, -неш, *гл.* Просыхать, высыхать. Угор.

Дряговина, -ни, *ж.* Болотистое мѣсто, трясина, болото. Сторож. (Желех.). Левиц. Перші к. князі, 5. См. **Драговина.**

Дряготіти, -гочу, -тиш, *гл.* Дрожать. *Як біжить хто конем по греблі, то аж дряготить гребля вся.* Волч. у. См. **Дрягтіти.**

Дрягтіти, -гчу, -тиш, *гл.* = **Двигтіти, дряготіти.** *Ходять сім коров по піску і такі ситі, що сало на їх так і дрягтить.* Мил. 4.

Дряп! *меж.* 1) Царапъ! *А кішка дряп його кігтями, так і передрала щоку.* Харьк. 2) Хвать! *Брат собі драп, сестра собі несла.* Ном.

Дряпа, -пи, *ж.* Родъ проволочной неподвижной щетки для расчесыванія объ нее шерсти. Шух. I. 151.

Дряпак, -ка, *м.* 1) Царапина, 2) Машина-экстирпаторъ. 3) Истрепавшійся вѣникъ. 4) *мн.* = **Ожина.** Шух. I. 18.

Дряпани́на, -ни, *ж.* 1) Царапанье. Говорится преимущественно о плохомъ писаньѣ. 2) Грабежъ. *Черкеси.... йдуть скоріше на дряпанину.* О. 1862. II. 64.

Дря́пання, -ня, *с.* Царапаніе.

Дряпати, -паю, -єш, *гл.* 1) Царапать. *Штовхають її, дряпають, щипають.* МВ. I. 76. *Дивись, кіт як дряпає.* Харьк. (Собаки) *заскіглили і стали дряпати лапами.* Стор. М. Пр. 112. 2) Царапать, плохо писать.

Дряпатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Царапаться. 2) Карабкаться. *Аж страшно було дивитись, як та дика степова животина дряпається копитами на кручу.* К. ЧР. 92. *Дряпатися на гору.*

Дряпач, -ча, *м.* 1) = **Дряпак.**

Дряпець, -нця, *м.* Хорошо, легко вскарабкивающійся на высоту. *Нехай він лізе на вишню — він дряпець.* Елисаветгр. у.

Дряпіжний, -а, -е. Хищный, разбойничій. Стор. М. Пр. 26.

Дряпіжник, -ка, *м.* 1) Хищникъ, грабитель. Стор. М. Пр. 29. 2) Взяточникъ, обдирало. Мир. ХРВ. 85.

Дряпіжство, -ва, *с.* 1) Хищничество, грабительство. 2) Лихоимство, взяточничество.

Дряпіка, -ки, *м.* Обдирало, лихоимецъ. Ум. **Дряпічка.** *Нептун іздавна був дряпічка.* Котл. Ен. І. 10.

Дряпливий, -а, -е = **Дряпучий.**

Дряпнути, -ну, -неш, *гл.* Царапнуть.

Дряпня, -ні, *ж.* 1) Царапаніе. 2) Сдираніе, обдираніе.

Дряпонути, -ну, -неш, *гл.* 1) Сильно царапнуть. *Ведмідь як дряпоне його.* Мнж. 112. 2) Сильно побѣжать, ударить. *Ото дряпонув! аж потилиця лиска!* Ном.

Дряпота, -ти, *ж.* Обдираніе.

Дряпоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Царапать (говорится только о звукѣ). Зміев. у.

Дряпуга, -ги, *об.* = **Дряпіка.**

Дряпучий, -а, -е. 1) Любящій царапаться. *Кіт дряпучий.* 2) Задорливый. *Ти його тільки займи — він такий дряпучий, що зараз і битися буде.* Кіев. у.

Дряп'я, -п'я, *с.* = **Дрантя.**

Дрясен, -ну, *м.* Раст. Polygonum hydropiper. Вх. І. 12.

Дрясувати, -сую, -єш, *гл.* Топтать. *Ой як же вийшла Божая мати да на крижові стала: кулі вертала, кіньми дрясувала, воювати не дала.* Млр. л. сб. 188. См. **Ґрасувати.**

Дуб, -ба, *м.* 1) Раст. дубъ, Quercus robur. *Як ми з тобою спознавалися, сухі дуби розвивалися.* Мет. 69. *Ой ти, дубе кучерявий, голля твоє рясне.* Мет. 107. 2) Большая лодка, выдолбленная изъ дерева. Вас. 150. Описаніе ея: Мнж. 179. *Чоловік десять їх плило по Дніпру та й пристали дубом коло Черкас.* ЗОЮР. 260. *Я раз стояла на тім камені і брала воду, а гетьман їхав дубом.* Левиц. Пов. 268. *Ой пустились наші запорожці через море дубами.* КС. 1883. І. 43 3) Дубильное вещество, жидкость изъ тертой дубовой или вербовой коры, употребляемая для чинки кожи. Вас. 158. См. **Дубило.** *Я шевчика не люблю, за шевчика не піду: шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.* Чуб. V. 1087. 4) Названіе одного изъ играющихъ въ игрѣ стовп. Ив. 48. 5) **Зелений дуб**. Родъ дѣтской игры. Ив. 68. 6**) Високий дуб**. Родъ игры въ мячъ. Ив. 28. 7) **Горю-дуб**. Игра въ горѣлки. *Гуляти в горю-дуба.* 8) **Дуба дати**. Умереть. **Дав йому дуба**. Убилъ его. 9) **Дуба ставати**. а) Становиться на дыбы. *Кінь дуба стає.* Каменец. у. б) — **стати**. Остолбенѣть. См. **Дубала, дубора.** 10) **По сей дуб миля**. Дальше ни шагу, конецъ дѣлу. Ум. **Дубок, дубочок, дубонько, дубчик, дубчичок.** *Аби дубки, а берізки будуть (аби парубки, а дівчата будуть).* Ном. № 8868. *Ой у лісі на дубочку зозуля кувала.* Гол. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 62. *Я присалив коничанька до дубонька зеленого.* Чуб. V. 947. *Ой не видко його дому, тільки видко дубчик.* Мет. *7. І*

спинається він та на дубчичок і зриває з дубка м'ягке листячко. Сніп. 102. Ув. **Дубище.** Чуб. V. 1169.

Дубала, *нар.* Дыбомъ, вверхъ ногами. *Дубала стати.* См. **Дубора.**

Дубарь, -ря, *м.* Большой дубъ. *Дубарі товстелезні.* Константиногр. у.

Дубас, -са, *м.* Большой ножъ. Вх. Уг. 237.

Дубасити, -шу, -сиш, *гл.* Дубасить, колотить.

Дубелець, -льця, *м.* = **Туболець.** НВолын. у.

Дубельт, -та, *м.* Бекасъ, дупель Scolopax major. Вх. Пч. II. 14.

Дубельтівка, -ки, *ж.* Двустволка. *Пан Цибульский.... в одній руці держав пенькову люльку, а в другій дубельтівку; у ногах вертівся пудель і гавкав на сільських собак.* Стор. I. 233.

Дубець, -бця, *м.* 1) Молодой дубъ. *Ой у лісі під дубцем стоїть дівка з молодцем.* Грин. III. 168. 2) Прутъ, палочка. *Треба назламувать дубців з усякого дерева.* Грин. I. 180. Поэтому также — розга. *Не дубцем, так лозиною.* Ном. *Треба його дубцем бить.* Грин. III. 553. Ум. **Дубчик, дубчичок.**

Дубило, -ла, *с.* а) Дубильное вещество. б) Отваръ ольховой коры и пр., въ которомъ вымачиваютъ сукно или нитки. Шух. I. 152, 254. См. **Дуб 3.**

Дубина, -ни, *ж.* 1) Дубовое дерево. *Сюди туди дубину стрепену, — посипались жолудочки в пелену.* Чуб. III. 176. *От кріпка дубина, — сокира як од заліза одскакує.* Харьк. 2) Дубовый лѣсъ. Сим. 26. КС. 1883. I. 34. *Ой з-за гори високої та з зеленої дубини ідуть ляхи на три Шляхи за півтори милі.* Нп. *Як були ми молодими, то ходили по дубині у червоних запасках і сивизна на висках.* Ном. № 8709. 3) Дубовая палка. *От козаки до його з дубинами.* ЗОЮР. 284. Ум. **Дубинка, дубинонька, дубиночка.** Грин. III. 682. Сим. 26. *Між дубинки та ліщинки шматок шкуратинки.* Ном., стр. 301, № 379. *Ой піду я в дубиноньку спати.* Млр. л. сб. 346. *Пойду в ліс, вирубаю дубинку.* Ном., стр. 295, № 155.

Дубити, -блю, -биш, *гл.* 1) Драть, сдирать (о деньгахъ). *Суча жидова за кожну службу по півдесятка злотих дубить.* Сніп. 18. 2) Вымачивать сукно въ отварѣ ольховой коры. Шух. I. 152. Дубить, выдѣлывать кожу. Вх. Лем. 412.

Дубитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) О penis: быть въ эрекціи. Радом. у. 2) Коробиться.

Дубище, -ща, *м.* Ув. отъ **дуб.**

Дубівка, -ки, *ж.* 1) Родъ дыни. *Пішов на свій базарь, купив хліба, огірків, пшенички, диню дубівку.* Кв. II. 293. 2) Чернильный орѣшекъ. Каменец. у. Вх. Лем. 412.

Дубіти, -бію, -єш, *гл.* Коченѣть отъ холода. Желех.

Дубкати, -каю, -єш, *гл.* Топать, производить топаньемъ шумъ. Вх. Зн. 208.

Дубленець, -нця, *м.* Выдѣланная дубленая кожа. Вх. Уг. 237.

Дублений, -а, -е. 1) Вымоченный въ **дубилі**. Шух. I. 254. О кожѣ: выдѣланный. 2) Одеревенѣлый, окоченѣлый. *Один тільки мови між їми не вів, нікуди й не гляне, зовсім мов дублений.* Сніп. 160. *Не ворог, хто уже дублений, не супостат, чий труп нікчемний на полі без душі лежить.* Котл. Ен.

Дубленистий, -а, -е. Красножелтоватый, цвѣта дубленой кожи. *Квіток дубленістий.* Вх. Уг. 237.

Дубля, -ля, *с. соб.* Дубье, дубы. *Там дубля таке, що одна деревина варт шість карбованців.* Каменец. у.

Дубник, -ка, *м.* 1) = **Дубняк.** 2) Чанъ для дубленія кожъ. Вас. 157. Ум. **Дубничок.** Мет. 196.

Дубнити, -ню, -ниш, *гл.* = **Дубкати.** *Кінь дубнить ногами.* Вх. Зн. 16.

Дубняк, -ка, *м.* Дубовый лѣсъ. *Роскинули тенета, загавкали собаки, коли ж і летять у тенета карасі, окуні, щуки, — так із дубняка й сиплють.* ЗОЮР. II. 37. Ум. **Дубнячок.** *Йшла баба дубнячком.* Ном. № 12535.

Дубовий, -а, -е. Дубовый. *Щоб тобі дубовий хрест.* Ном. № 3783. *Високим валом воно* (село) *обсипалось і по валу дубовими палями опарканилось.* К. Хмельн. 97. **Дубова лапа**. Раст. Sticta pulmonacea. ЗЮЗО. I. 137. **Дубові листки**. Родъ вышиванья на женскихъ сорочкахъ. Чуб. VII. 427.

Дубовик, -ка, *м.* 1) Хозяинъ лодки дуба. 2) = **Вернидуб.** Грин. I. 181.

Дубовина, -ни, *ж.* = **Домовина.**

Дубок, -бка, *м.* Ум. отъ **дуб.**

Дубом, *нар.* Дыбомъ. *Дубом стає волос.* Чуб. III. 328.

Дубони́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Дубкати.** Вх. Зн. 16.

Дубонько, -ка, *м.* Ум. отъ **дуб.**

Дубонька, -ки, *ж.* = **Дубочка.**

Дубора, *нар.* Дыбомъ. *Волосся на голові дубора пішло.* Стор. См. **Дубала.**

Дубочка, -ки, ж. То-же, что и **дуб**? *Що під дубом та під дубочкою сидів голуб із голубочкою.* Чуб. V. 1122. См. **Дубонька.**

Дубочок, -чка, *м.* Ум. отъ **дуб.**

Дубрівка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дуброва.**

Дубрівний, -а, -е = **Дібрівний.** *Вона мов квітка та дубрівна, що тільки стала розцвітать.* Греб. 318. *Дубрівная зазуля.* Гол. *У самій гущавині дубрівній, там, де липина і горобина і дуб кучерявий посплітались вітами зеленими.* МВ. II. 97.

Дубрівник, -ка, *м.* Раст. а) Tormentilla erecta. *Лв.* 102. б) Tormentilla vulgaris. *Лв.* 102.

Дубрівонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **дуброва.**

Дуброва, -ви, *ж.* 1) Дубовый лѣсъ. Шух. I. 177. 2) = **Діброва.** Ум. **Дубрівка, дубрівонька.** *На дубрівці пасу вівці, в долині не був єм.* Гол. IV. 456. *Зеленая дубрівонько! чого в тебе пеньку много, зеленого да ні одного?* Мет. 155.

Дубровина, -ни, *ж.* = **Дуброва 1.** Шух. I. 177.

Дубува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Мерзнуть отъ холода. Встрѣчено только въ пѣснѣ о Паліѣ, повидимому фальсифицированной. *Той, душу заклавши, свиту, бач, гаптує, а той по Сібіру мов в лузі дубує.*

Дубцювати, -цюю, -єш, *гл.* Колотить, бить.

Дубчак, -ка, *м.* = **Дубець 1.** *Бив мене муж три рази юж з віника дубчаком.* Чуб. V. 1140.

Дубчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **дуб.** *Ночувала нічку під дубчиком з тобою, козаче, голубчиком.* Мил. 91. 2) Ум. отъ **дубець.** Ум. **Дубчичок.**

Дуб'я, -б'я, *с. соб.* Дубы. *Наворочав їй повну яму дуб'я.* Мнж. 4.

Дуб'як, -ка, *м.* = **Дубняк?** *Гайда, гайда, дівча, гайда! де ж я тебе завтра знайду: чи в дуб'яках, чи в кропиві?* Чуб. V. 97. Ум. **Дубячок.** Рк. Макс.

Дуб'янці, -ців, *м. мн.* Родъ кожаныхъ лаптей изъ дубленой кожи. Вх. Зн. 72.

Дуб'ячок, -чка, *м.* Ум. отъ **дуб'як.**

Дуван, -на, *м.* Дѣлежъ, раздѣлъ. Ум. **Дуванець.**

Дуванити, -ню, -ниш, *гл.* Дѣлить. Мкр. Г. 60. *Орли грають, орли клекчуть, козака дуванять: чорні очі козацької з лоба винімають.* Морд. (Млр. л. сб. 112).

Дуванитися, -нюся, -нишся, *гл.* Дѣлиться. *А инші вже за воєнні лупи татарські змагаються, як то вони в татар рабунки пооднімають і як мають їми дуванитись.* К. Хмельн. 65.

Дуга, -ги, *ж.* Дуга — согнутая линія или согнутый дугою предметъ; часть различныхъ снарядовъ. Шух. І. 98, 199, 224, 225, 228, 278. *Также дуга въ упряжи. Ой ти старий дідуга, ізогнувся як дуга.* Нп. *Гне з лози дугу. Дід за дугу, а баба вже й на возі.* Ном. № 5768. Ум. **Дужка, дужечка.**

Дуган, -ну, *м.* Сортъ табаку. Желех. Вх. Лем. 428.

Дуганчак, -ка, *м.* = **Кисет.** Вх. Лем. 412.

Дуганяр, -ра, *м.* Торговець табакомъ. Вх. Лем. 412.

Дуда, -ди, *ж.* Пошлина за право окрестить дитя. *Віднялися за оранди, за жидівські дуди, що терпіли — не стерпіли убогії люди.* К. Досв. 13.

Дуда, -ди, *ж.* Музыкальный инструментъ, родъ свирѣли. *Біда як дуба: куди йде, то реве.* Ном. № 2369. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. *Заграй мені, дуднику, у дуду.* Чуб. III. 176. Ум. **Дудка, дудочка.**

Дударенько, -ка, *м.* Ум. отъ **дударь.**

Дударик, -ка, *м.* Ум. отъ **дударь.**

Дударитися, -рюся, -ришся, *гл.* Чваниться. Прил. у.

Дударка, -ки, *ж.* Чванливая. *Вона тата дударка, що і ні приступу.* Прил. у.

Дударський, -а, -е. Относящійся къ **дударю 1 и 2**. *Подай дударським рогом троїсте гасло.* К. Псал. 149.

Дударчик, -ка, *м.* Ум. отъ **дударь.**

Дударь, -ря, *м.* 1) Мастеръ, дѣлающій дудки. 2) Играющій на свирѣли, 3) Родъ хороводной игры. Ив. 70. Ум. **Дударик, дударчик, дударенько.** *Заграй мені, дударику, на дуду, тепер же я своє горе забуду.* Чуб. V. 1110. *Доньку видала за дударчика.* Гол. III. 463. *Ой сину, мій дударeньку, ти ж було селом ідеш, ти було в дуду граєш.* Чуб. V. 1143.

Дудва, -ви, *ж.* 1) = **Дудла.** Вх. Лем. 412. 2) Раст.: а) Conium maculatum L. Вх. Зн. 16. б) Ghaerophyllum. Вх. Зн. 16.

Дудек, -ка, *м.* 1) Названіе старинной польской монеты (18 коп.). 2) Плата въ давней Польшѣ арендатору отъ поселянъ при рожденіи дѣтей.

Дуделка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дудла.**

Дуди, дуд, *ж. мн.* Обшлага на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 13, 20, Шух. І. 153, 161.

Дудик, -ка, *м.* Небольшой камешекъ въ глинѣ. *Ця глина, то вона нездобна на цеглу, — в ній дудиків багато.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Нехай дудика ззість = Хай дулю ззість.** Мир. ХРВ. 374.

Дудило, -ла, *м.* Пт. удодъ.

Дудина, -ни, *ж.* ? *Гей ти, коршмо, ти, дудине! праця моя в тобі гине.* ЗЮЗО. II. 595.

Дудити, -джу, -диш, *гл.* Играть на свирѣли. *Дудить на сопілці.* О. 1862. VIII. 18.

Дудиця, -ці, *ж.* 1) Соломинка изъ пшеницы или ржи для плетенія шляпъ. Уман. у. 2) *мн.* = **Дуди.** Гол. Од. 20, 57.

Дудка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дуда.** *Наші козачки танцювали під польську дудку.* К. ЧР. 219. 2) Трубка. 3) Стебель, стволъ растенія, полый въ срединѣ. *Як чорт улізе в очерет, то в котру схоче дудку грає.* Стор. М. Пр. 154.

Дудко, -ка, *м.* = **Одуд.** Вх. Лем. 412.

Дудла, -ли, *ж.* = **Дудло.** Вх. Лем. 412. Ум. **Дуделка.** Вх. Уг. 237.

Дудлавий, дудливий, -а, -е = **Дуплавий.** *Дудлаве дерево.* Вх. Лем. 412.

Дудлик, -ка, *м.* = **Дудник.** *Заграй мені, дудлику, на дуду.* Чуб. V. 1110.

Дудлити, -лю, -лиш, *гл.* Пить съ жадностью. *Оце дудлить! аж у горлі клекотить.* Ном. № 14127. *Як допавсь до води, так і дудлить.* О. 1861. V. 70.

Дудло, -ла, *с.* = **Дупло.** Вх. Лем. 412.

Дудник, -ка, *м.* = **Дударь 1 и 2.** *За три копи жолудики продала, а за копу дудника наняла: заграй мені, руднику, у дуду.* Чуб. III. 176. Ум. **Дудничок.** *Заграй, дудничку, — танцюй, дурничку.* Ном. № 12519.

Дудні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Гудѣть, гремѣть, шумѣть. *Доков була у мамочки дівкою, то греміла, то дудніла земля підо мною.* Гол. I. 222. *На довгогривця сіла і погнала.... Шлях дуднить.* Млак. 105. *Камінь буде дудніти.* Гол.

Дудок, -дка, *м.* = **Одуд.** Вх. Пч. 15. *Який дудок — такий чубок.* Ном. № 7110.

Дудочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дудка**. 1) Маленькая свирѣль. *Вийди, Грицю, на улицю і ти, коваленку, заграй мені у дудочку стиха помаленьку.* Чуб. III. 125. **Вони всі в одну дудочку грають**. Всѣ однимъ заняты, всѣ одинаковы. Грин. I. 233. 2) Трубочка. *У тоненьку скляну дудочку.... налиймо води і нагріймо її, то вода підійметься вгору.* Дещо. 54. 3) Родъ танца. Алв. 21. *Тут инчі журавля скакали, а хто од дудочки потів.* Котл. Ен. I. 23.

Ду-ду! Припѣвъ въ пѣснѣ. *Сидить голубца і нарікає, лихого орла проклинає; що через нього пари не має: «ой ду-ду, ду-ду, як же я буду?»* Нп. *Ду-ду-ду, ду-ду-ду, вродилася на біду.* Нп.

Дудуватий, -а, -е. Ймѣющій толстый стебель. *Дудувате жито.*

Дудуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Топыриться, упираться со страху. Вх. Зн. 16.

Дуж, -жа, -же. 1) = **Дужий.** Ном. № 8792. 2) **Чим-дуж**. На сколько силъ хватить. *Другий раз як пріснe, то чим-дуж тікай у вівтар.* Чуб. I. 202.

Дужак, -ка, *м.* Силачъ. *Там і дужак отой чумак: не швидко б з моці збивсь.* Лубен. у.

Дужатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Бороться. Вх. Зн. 16.

Дуже, *нар.* 1) Очень. *Да чиста панна сина породила, да в Офлейовим місті дуже рано.* Чуб. III. 328. *Ні, братця, тепера дуже й дуже лучче стало нашому братові.* Харьк. 2) Сильно, очень. *Ой, милий друже, люблю тебе дуже.* Мет. 239. *І росли води, і прибували дуже на землі.* К. Св. П. 1 кн. Мус. VII. 18. *Його дуже вдарено.* Харьк.

Дуженний, -а, -е. Очень сильный.

Дужень, -ня, *м.* = **Дужак.** Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Дуженький, -а, -е. Ум. отъ **дужий.** Довольно сильный.

Дуженько, *нар.* Ум. отъ **дуже.** Довольно сильно.

Дужечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дужка.**

Дужий, -а, -е. 1) Сильный, мощный. *Не дужий б'є, а сміливий.* Ном. № 7259. *Ой Дніпре, мій Дніпре, широкий та дужий!* Шевч. 165. **Дужий, не дужий зробити щось**. Въ

состояніи, не въ состояніи сдѣлать что либо. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216. 2) Здоровый. *Дужим не треба лікаря.* Єв. Мт. IX. 12. Ум. **Дуженький.**

Дужінь, -жені, *ж.* = **Дужість.** Вх. Зн. 16.

Дужість, -жости, *ж.* 1) Сила, мощь. 2) Здоровье.

Дужка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дуга.** 2) Ушко у сосуда. 3) У ведра, лагунки: веревка или металлическій пруть, которымъ соединены его уши. Сим. 250. 4) У корзины — ручка, соединяющая ея бека. 5) Анат. ключица. Терск. обл. 6) **Напитися по дужку**. Напиться вволю, до невозможности еще пить. *Я сам, напившися по дужку, гукнув....* Алв. 42. Ум. **Дужечка**. *Ой я в броду воду беру, вода не береться; яворовий коромисел у дужечку гнеться.* Мет. 50.

Дужний, -а, -е. Дугообразный, сводообразный. *Дужна стеля.* Радом. у.

Дужо, *нар.* 1) Сильно, мощно. 2) Здорово.

Дужчати, -чаю, -єш, *гл.* 1) Дѣлаться сильнѣе. 2) Выздоравливать, оправляться. Черк. у.

Дужче, *нар.* 1) Сравн. ст. отъ **дуже**. *Сонце тепер дужче гріє на землю, ніж зімою.* Ком. II. 45. *Хто вище злізе, — дужче пада.* Посл. 2) Громче. *Кажіть дужче — не чую.* Полт. *На музику знай покрикує, щоб дужче грала.* Кв. II. 233. Ум. **Дужченько.** Немного сильнѣе.

Дуймом подути. Быстро побѣжать. Вх. Зн. 16.

Дуйний, -а, -е. Сильно дующій (о вѣтрѣ). *Дуйні вітрове, дрібні дожджове.* Гол. II. 3.

Дуйнути, -ну, -неш, *гл.* одн. в. отъ **дути** = **Дмухнути** и въ значеніи подуть, и въ значеніи побѣжать. *Ой а в той час матуненька заснула, — Мариненька з Івасем дуйнула.* Гол. III. 17.

Дук, -ка, *м.* 1) Ямка, вырытая въ землѣ для игры, которая тоже называется **дук**. Ив. 14. 2) Огражденное пространство, гдѣ находится кругъ въ видѣ стола, вокругъ котораго парни собираются съ дѣвушками весной. Мил. 59.

Дука, -ки, *м.* Князь, знатный господинъ, богачъ. ЗОЮР. I. 21. *Пани й паната, дуки, княжата з'їхались труну провожати.* К. Досв. 141. *Аж ніхто не радиться, не поражається на славную Україну гуляти, тільки радяться три дуки сребраники до Насті кабашної меду да оковитої горілки підпивати: первий дука сребраника ніженьский Войтенко, а другий черніговський Попаденко, а трейтій Грицько Коломієць.* Мет. 383.

Дукарь, -ря, *м.* Богачъ. *Такому дукареві бувши, та не зарятувать чоловіка грішми.* Лубен. у.

Дукат, -та, *м.* 1) Червонецъ. *От тобі сто дукатів.* Рудч. Ск. II. 202. *Набив дукатами гаман.* К. МБ. III. 241. *Як доживе було который запорожець до великої старости, що воювати більш не здужає, то наб'є черес дукатами.... да іде в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. 2) Жетонъ или монета, носимая женщинами на шеѣ. Гол. Од. 22.

Дукач, -ча, *м.* 1) = **Дукарь.** К. Псал. 22. *Іде багач, та йде дукач, п'ян валяється, з козацького отамана насміхається: за що тая голотонька напивається?* Мет. 449. *Чужі пани дукачі держать людей до ночі.* Чуб. III. 237. 2) = **Дукат 2.** Чуб. VII. 426. Гол. Од. 22. Сим. 10. Ум. **Дукачик.** *І внучатам із клуночка гостинці виймала: і хрестики, й дукачики, й намиста разочок Ориночці.* Шевч. 112.

Дуксати, -саю, -єш, *гл.* Бить, пихать кулаками въ бока и грудь. *Як почала вона мене дуксати, та все не б'є по голові, або по морді, а все дуксає в груди.* Екатериносл. у.

Дулевина, -ни, *ж.* Сильно закаленная сталь. КС. 1887. III. 584. *Нічого, друже, не журися: в ду левину себе закуй.* Шевч. 581.

Дулей, -лея, *м.* Подстилка или логовище, которое мостится въ мокрую осень вокругъ стада овецъ, чтобы собаки знали свое мѣсто. *Отара на ніч тирлується, а круг неї по дулеях розміщаються собаки; добре як найдеться з чого поробити дулеї.* О. 1862. V. Кух. 31.

Дулечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дуля.**

Дулівка, -ки, *ж.* 1) Наливка на грушахъ-дуляхъ. *Була й вишнівка, й тернівка, й дулівка.* Кв. II. 184. *Набалакавшись за дулівкою й медом, вже брався він за шапку.* Стор. I. 239. 2) Родъ плахты. Черниг. у. Ум. **Дулівочка.** *Поліз у погріб я дулівки ще вточити; дулівочка-первак така смашна була.* Гліб. 44.

Дуло, -ла, *с.* Дуло. К. Досв. 215. *Пропаде, мов порошина з дула, тая козацька слава.* Макс. (1849), 59.

Дульєти, (єт?, *ж.*) *мн.* Родъ женской одежы. *Були в свитках, були в охвотах, були в дульєтах і капотах. Були всі грішні жіночки.* Котл. Ен. III. 51.

Дулька, -ки, *ж.* Ум. отъ **дуля.**

Дуля, -лі, *ж.* 1) Порода грушъ. 2) Кукишъ, шишъ. *Ти думаєш, дурню, що, я тебе кличу, а я тобі, дурню, круз тин дулі тичу.* Чуб. V. 1114. Ум. **Дулька, дулечка.** Грин. III. 224. *Сидів голуб на дубочку, голубка на дульці.* Лавр. 133. *Хоть минулися в саду яблучка, не минаються дульки.* Мет. 12.

Дум, -му, *м.* Мысли. *Думу, думу в його було, як того шуму на морі, та все об дівчині.* МВ. (О. 1862. I. 76). *Чого се ти все думаєш? Коли вже ти перестанеш того думу?* МВ. (О. 1862. I. 97). *Не прийде мі на дум.* Вх. Уг. 237.

Дума, -ми, *ж.* 1) Мысль, дума. *За думою дума роєм вилітає, одна давить серце, друга роздирає, а третяя тихо, тихесенько плаче у самому серці — і ніхто не бачить.* Шевч. 2) Эпическая пѣсня, исполняемая подъ звуки кобзы или бандуры; отъ прочихъ народныхъ украинскихъ пѣсенъ отличается неравномѣрнымъ стихомъ (отъ 4 до 40 слоговъ), преимущественно глагольной риѳмой и простымъ напѣвомъ — мелодическимъ речитативомъ.

Думання, -ня, *с.* Мышленіе. К. Кр. 34.

Думати, -маю, -єш, *гл.* Думать, полагать; предполагать. Ном. № 8880. *Коника сідлав і думки думав, бо Чхав далеко аж за гіроньки.* Чуб. III. 290. *Ох не думали ж мої старі очі вбачати пана Шрама.* К. ЧР. 7. *Вони думали, що се мара.* Єв. Мр. VI. 49. *Що ти, милий, думаєш-гадаєш, либонь мене покинути маєш.* Мет. 282.

Думатися, -ється, *гл. безл. Так я міркував, так думалося мені про усе отсе.* Ком. I. 20.

Думка, -ки, *ж.* Мысль; намѣреніе, замыселъ. *Рукою* (на молитві) *махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *А думка край світа на хмарі гуля.* Шевч. 9. **Така в його думка**. Онъ такъ думаетъ, предполагаетъ. *Така в його думка була, щоб дівчина йому жінка була.* Мил. 97. **На думці стояти.** Не сходить съ ума, быть на умѣ. **На думку спасти.** Придти въ голову. Стор. М. Пр. 51. **Думка б**. Предполагается. *Думка б завтра вже їхати.* **Думка така, що....** Можно думать, что... **думку взяти**. Вознамѣриться, рѣшить. *Узяла собі таку думку: покину їх.* МН. I. 10. **На мою думку**. По моему мнѣнію. 2) Родъ лирическаго стихотворенія (элегическаго характера). Ум.

Думонька. *Голос як сурмонька, т'але ж чортова домонька.* Ном. № 2984. *Слова твої прекраснії, превражая думка.* Мет. 107.

Думний, -а, -е. 1) Задумчивый, мыслящій. *І думнеє чоло похмарніло.* Шевч. (1883) 127. 2) Гордый. *Чого ж ти така думна? Чого ти погорджаєш поповичами?* Св. Л. 124.

Думно, *нар.* 1) Задумчиво. *Шкода здоганяти, шукати, гукати! Пішла луна по гаєві сумно. Ніхто не озвався, а ні засміявся, зоставсь козак сам собі думно* К. Досв. 67. 2) Гордо.

Думонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **думка.**

Дунаєнько, Дунаєчко, -ка, *м.* Ум. отъ **Дунай.**

Дунай, -наю, *м.* 1) Разливъ воды, вообще большое скопленіе воды. *Ой за горами вода дунаями, ой там козаченько коня напуває.* Чуб. V. 760. *По-над дунаями вода стоянами, ой там козаченько коня напуває.* Чуб. V. 329. 2) Рѣка Дунай. О. 1в62. V. 103. Ум. **Дунаєнько, дунаєчко.** *Течуть річеньки, течуть бистренькі із тихого Дунаєньку.* Грин. III. 526. *Текла вода з Душечка, а другая з моря.* Грин. III. 558.

Дундук, -ка, *м.* 1) Индѣйскій пѣтухъ. 2) Насмѣшл.: старый хрычъ. *Но сей плачу того байдуже, на прозьби уважав не дуже: злий з сина був старий дундук.* Котл. Ен. III. 33.

Дунути. См. **Дути.**

Дупа, -пи, *ж.* Задница. Вх. Уг. 237. *Хорошенько в три берези по дупах затинайте.* ЗОЮР. I. 320. Ум. **Дупка.**

Дупедичко, -ка, *с.* Ум. отъ **дупельце.**

Дупельце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **дупло.** 2) Задній проходь, Netur loch. *Поцілуй мене в дупельце, моє серце.* Ум. **Дупеличко.**

Дупка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дупа.** 2) **Курячі дулки**. Раст. Anchusa officinalis. Вх. Пч. I. 8.

Дуплавий, -а, -е. Дуплистый. *Дуплавий working[...]*

Дупластий, -а, -е = **Дуплинастий.**

Дуплинавий, дуплинастий, дуплинатий, -а, -е. Дуплистый. О. 1862. XI. 71. Грин. II. 310. *Великий дуб, та дуплинатий, порохнею напхатий.* Ном. № 6342. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий.* Чуб. V. 901. *Вона й сіла коло вербового кореня дуплинастого.* МВ. I. 144.

Дупло, -ла, *с.* Дупло. Чуб. II. 72. *Тю! з дупла того дуба сич вилетів.* Ном. № 13067. *Заснула Вкраїна, бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла, в калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила.* Шевч. 668.

Дуплуватий, -а, -е = **Дуплавий.** *Великий дуб, та дупловатий.* Ном. № 5409. *Був він* (дуб) *дуже товстий, дуплуватий.* Стор. М. Пр. 105.

Дупляк, -ка, *м.* Дуплистое дерево. Вх. Уг. 237.

Дупний, -а, -е. Заднепроходный. *Дупна кишка.* Вх. Уг. 239.

Дупчастий, -а, -е = **Дуплинастий.** *Стояв дуб дупчастий.* Мнж. 151.

Дур, -ру, *м.* 1) Глупость. *З великого рузуму у дур заходить.* Ном. № 6359. *Панський дур.* О. 1861. XI. 109. 2) Одуреніе. *До дуру всі тоді пили.* Котл. Ен. *Дур напав від хмелю.* Мкр. Н. 36.

Дурак, -ка, *м.* = **Дурень.** *Піди ж ти, чумак, піди ж ти, дурак, піди ж та проспись, із умом ізберись.* Мет. 459.

Дуракуватий, -а, -е. Дураковатый, глуповатый. *Один дуракуватий челядник росказував, що як він їздив у Крим по сіль, дак хоча ж і соли наївсь уволю.* Грин. I. 230.

Дуранляси, -сів, *м. мн.* Глупости, глупые поступки. *Дуранляси виробляє.* Рудч. Ск. I. 75.

Дурбас, -са, *м.* Дуракъ. Черк. у. *Дурбас! мабуть очі в його випали із лоба.* Мкр. Н. 21.

Дурень, -рня, *м.* 1) Дуракъ. *Скоріш дурень одурить розумного, як розумний дурня на розум наведе.* Ном. № 6155. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 1114. *Хто скаже: «дурню», на того буде огонь пекельний.* Єв. Мт. V. 22. **Уманський дурень**. Человѣкъ ссбѣ на умѣ. *Уманський дурень: з чужого воза бере та на свій кладе.* Посл. **З дурнем зчепитись, — дурнем зробитись**. Съ дуракомъ свяжись, — самъ дуракомъ будешь. Ном. № 6170. 2) Дурачки, родъ игры въ карты; разновидности: **простий дурень, невірний, підкидний**. КС. 1887. VI. 465.

Дурепа, -пи, *ж.* Дура, дурища. КС. 1883. II. 389.

Дурець, -рця, *м.* Раст. Lolium temulentum. Шух. I. 21.

Дурило, -ла, *м.* 1) = **Дурень.** Харьк. г. 2) Раст. Angelica archangelica.

Дурилюд, -да, дурилюдок, -дка, *м.* 1) = **Дурисвіт 1.** 2) Пт. Красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Дурина, -ни, *ж.* Придурь. *Чи він трохи бува не з дуриною?* Харьк. **Дурину строїти** = **Дурнину строїти.** Константиногр. у.

Дурисвіт, -та, *м.* 1) Обманщикъ, шарлатань. Ком. I. 29. Грин. I. 212. 2) = **Дурилюд 2.** Вх. Пч. II. 12.

Дурисвітка, -ки, *ж.* Обманщица.

Дурисвітство, -ва, *с.* Обманъ; шарлатанство. *Та тепер скрізь таке дурисвітство! Нема й по судах правди.* Лебед. у.

Дурити, -рю, -риш, *гл.* Обманывать, дурачить. *Що день Бога хвалить і що день людей дурить.* Ном. № 3060. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать.* Шевч. 212.

Дурість, -рости, *ж.* Глупость. См. **Дурощі.**

Дуріти, -рію, -єш, *гл.* 1) Глупѣть, дѣлаться дуракомъ. *Як волосся сивіє, то чоловік дурів.* Ном. № 8692. *Як парубкував, — поведе чорними бровами, — дівчата сохнуть і дуріють.* МВ. I. 108. 2) Дѣлать глупости, шалить. *А дуріти нам негоже.* МВ. I. 88. *Чого ти дурієш? де твій розум?* Шевч. 298.

Дурк, -ку, *м.* Стукъ. Вх. Уг. 237. **Дурки робити** = **Дуркати.** Вх. Лем. 412. См. **Туркіт.**

Дурка, -ки, *ж.* Глупая, дурочка.

Дуркати, -каю, -єш, *гл.* Стучать. Вх. Лем. 412.

Дурман, -ну, *м.* Раст. Datura stramonium. **Об'ївся дурману**. Ошалѣлъ. *Запінилась, посатаніла, неначе дурману іззіла.* Котл. Ен.

Дурнас, -са, *м.* = **Дурбас.** Вх. Лем. 412.

Дурнеча, -чі, *об.* Дуракъ, дура. *Чи ти принесеш нам таганки, чортова дурнеча?* Чуб. II. 491.

Дурний, -а, -е. 1) Глупый. *Заткне тебе за шапище, за дурную головище.* Чуб. III. 146. *Хто дурніший — чи пани, чи прості люде? — Пани сами по собі дурні, а ми сами сами по собі.* Ном. № 13473. *Лучче з розумним згубити, як з дурним знайти.* Посл. *Да дурна була дівчинонька, що так іскazала.* Чуб. V. 7. **Дурний розум**. Глупость; глупая голова. *Дурний свій розум проклинаю, що дався дурням одурить.* Шевч. *Ти, козаче молоденький,*

дурний розум у тобі. Мет. 15. **З дурного розуму**. По глупости. **Дурне балака**. Глупости говорить. Зміев. у. **Дурне колесо**. Весенняя игра. Маркев. **По дурному**. Напрасно. 2) Бѣшеный (о собакѣ). Грин. II. 20. *Дурна собака наших собак покачала.* Харьк. у. Ум. **Дурененький, дурнесенький.** *Раденький, що дурненький.* Ном.

Дурник, -ка, *м.* Дурачекъ; шутъ. *Брат був дурник.* Чуб. *Пошився у дурники.* Ном. № 6245. *Яким передражнював бабу так химерно, що всі потішались із його, як із дурника.* Левиц. I. 523. *Що ти з Мене смієшся та підманюєш, мов дурника якого?* Рудч. Ск. II. 131. Ум. **Дурничок.** *Заграй, дудничку, — танцюй, дурничку.* Ном. № 12519.

Дурни́на, -ни, *ж.* = **Дурниця 1 и 2.** *Хиба тільки горілкою вп'єшся? Дурнину можно зробити й з вина.* Зміев. у. *Лежить цюра в дубині, не кланяється дурнині.* Грин. III. 608. **Дурнину строїти**. Говорить или дѣлать чепуху. Зміев. у.

Дурниця, -ці, *ж.* 1) Пустяки, вздоръ. *Він дума, що дурниця се. Се дурниця, що мара сниться, а перехрестись та певно й спи.* Ном. № 5155. *А чоловік дивиться на жидівську щирість, що вони так просять, укинув тії дурниці у голову, про усе забувся, сидить собі та мед горілку попиває.* Рудч. Ск. II. 130. 2) Глупый или нехорошій поступокъ. *Не хапайсь дурниці, — не будеш сидів у темниці.* Ном. № 7068. *Чоловіка вік любила, не неслась в дурницю.* Мкр. Н. 35. *Ой Грицю, Грицю, Грицю, не вдавайся у дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й матінка не порадить.* Чуб. V. 1118. 3) Даровщинка. **Дурницею, дурничками, на дурницю**. На даровщинку, даромъ. *Що перш дурницею доставалось, то тепер або випросити треба, або купити.* Котл. НП. 348. *Йому б усе дурничками.* Ном. № 4632. *Ізвик на дурницю.* Ном. № 4631. 4) Раст. Vaccinium Myrtillus. ЗЮЗО. I. 740. Ум. **Дурничка. Дурнички** (какъ нарѣчіе). 1. Попусту, безъ дѣла. *Наймити вештались у дворі, одникували од роботи, все длялись дурнички, а воли дурнички, стояли в загороді.* Левиц. ПЙО. II. 221. 2. Даромъ. *Наїдяться, нап'ються дурнички.* КС. 1883. XI. 505.

Дурнісінький, -а, -е. Совершенно глупый. Рудч. Ск. II. 174. **Дурний дурнісінький.** До крайности глупый.

Дурнісінько, *нар.* 1) Совершенно глупо. 2) Совершенно напрасно. *Так дурнісінько вилаяла мене.* Харьк. 3) Совершенно даромъ. *Утік панич, выкормивши коні дурнісінько.* Хата, 95. *Оце помилилась, не переміряла добре різи та й нажала отій грапині дурнісінько півкопи жита.* Левиц. Пов. 337.

Дурність, -ности, *ж.* Глупость. *А все то дурність робе.* Каменец. у. *Молодість — буйність, а буйність — дурність.* Ном. № 8717.

Дурніти, -нію, -єш, *гл.* Глупѣть.

Дурнішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться гдупѣе. О. 1861. VI. Слов.

Дурно, *нар.* 1) Даромъ, безплатно, безвозмездно. *Усім дівкам продає, своїй Домні дурно дає.* Чуб. III. 210. 2) Напрасно, да ромъ. *Жаль мені дівчиноньки, що журиться дурно.* Мет. 22. *Не дурно Івася Вдовиченка кінь по степу гуляє, видно нашого первого лицаря на світі немає.* Мет. 421. Ум. **Дурненько, дурнесенько.**

Дурноверхий, -а, -е. Глупый, полуумный. *Та й жахається вночі, мов дурноверхий.* Черк. у.

Дурновіс, -су, *м.* = **Дармовіс 2.** О. 1862. VIII. 33.

Дурноголовий, -а, -е = **Дурноверхий.**

Дурнолобець, -бця, *м.* Дуракъ. *Сказано — святі отці карбованці: з дурнолобця зроблять розумовця.* Харьк.

Дурноляп, -па, *м.* Говорящій наобумъ, не подумавъ.

Дурноляпський, -а, -е. Глупый, высказанный наобумъ. *Дурноляпські речі шкода й слухать.*

Дурноп'ян, -ну, *м.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Дурносміх, -ха, *м.* Смѣющійся безъ повода. Константиногр. у.

Дурнота, -ти, *ж.* 1) Глупость. 2) *Соб.* Дураки. *Аж там сліпа дурнота сидить по застіллю та горілку п'є. Коли ж орда про тебе брехні меле, ти на дурну дурноту мовчки плюй.* К. Дз. 107.

Дурноха, -хи, *ж.* Нервная лихорадка, тифъ. Вх. Зн. 16.

Дурнувати, -ную, -єш, *гл.* 1) Дурачиться, шалить. *Люде до божого дому йдуть, а ми дурнуємо та пустуємо.* Харьк. 2) Быть безъ употребленія. *Яке любе місце, та й дурнує: віддали б кому на ґрунт.* Каменец. у.

Дурнуватий, -а, -е. Глуповатый. Желех. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий; чому хлопців не дурити — вони дурнуваті.* Чуб. V. 901. Ум. **Дурнуватенький.**

Дурнячка, -ки, *ж.* = **Дурноха.** Желех. Вх. Зн. 16.

Дуросвітка, -ки, *ж.* = **Дурисвітка.** *Серце радіє, бо оживає в йому дуросвітка-надія.* Мир. Пов. II. 41.

Дуросвітство, -ва, *с.* = **Дурисвітство.** К. ПС. 8. К. ДН. 287. *Моє добро брехнею руйнували, мені в'язали дуросвітством руки.* К. Дз. 200.

Дуросвітщина, -ни, *ж.* 1) = **Дуросвітство.** К. ПС. 30. 2) *Соб.* Обманщики, шарлатаны. *Хотів би правду людям говорити, — ведмедем дуросвітщина реве.* К. Дз. 196.

Дурощі, -щей и -щів, *ж. мн.* Глупости. *Йому все дурощі в голові.* Ном. № 10804. *З серця чоловіка виходять дурощі.* Єв. Мр. VII. 22.

Дурува́ння, -ня, *с.* Сумасбродство, глупое поведеніе. *Не Боже карання — своє дурування.* Ном. № 7044.

Дурчати, -чу, -чиш, *гл.* Урчать, бурчать. *І отесу можна в кишку затягнуть, аби не дурчала.* Ном. № 12172.

Дусатися, -саюся, -єшся, *гл.* Дуться, сердиться. *Ото вже та Параска: сказала їй трохи правди, — вже й дусається і не дивиться на тебе.*

Дусеня, -няти, дусенятко, дусеняточко, -ка, *с.* Ум. отъ **дуся.**

Дуся, -сі, *ж.* Душка, душенька. Чг. 33. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. *А в Марусі дусі чотирі подусі.* Чуб. V. 11.

Дутель, -ля, *м.* Пустой орѣхъ. *Дутеля взяв.* Черк. у. **Дутеля ззісти**. Умереть. *Паллант Евандрович наскоком як раз Гібсона і насів, шпигнув в висок над правим оком, Гібсон і дутеля із'їв.* Котл. Ен. VI. 27.

Дути, -дму, -дмеш, одн. в. дунути, -ну, -неш, *гл.* 1) Дуть, дунуть. *Як такий* (горішній) *вітер дме по снігу або з снігом — ото хуґа.* Черном. *Дунув вітер по-над ставом.* Шевч. 88. 2) Только несов. в. Надувать, пучить. *Мовчанка.... черева не дме.* Ном. № 1117. *Багатство дме, а нещастя гне.* Ном. № 1592. См. **Дуйнути.**

Дутися, -дмуся, -дмешся, *гл.* 1) Надуваться, дуться. *«І де вже, сестро, нам* (жабам) *рівняться* (до вола)*», казать їй друга почала. А та не слуха.... дметься.... дметься....* Гліб. *Дмись — не дмись, волом не будеш.* Ном. № 2506. 2) Спесивиться. *Багатая, губатая вона*

к чорту дметься, а вбогая хорошая хоча засміється. Грин. III. 186. *Ой як мені не дутися, що нівощо обутися.* Радом. у. *Дметься, як шкура на огні.* Ном. № 13533.

Дух, -ха и -ху, *м.* 1) Воздухъ. *Паляниця як пух, як дух, як милее щастя.* Ном. № 12332. 2) Запахъ. *Куривсь для духу яловець.* Котл. Ен. I. 19. *Дух вовчий обмили.* О. 1861. VI. 164. 3) Теплота. Шух. I. 263. *Тепера солома — ні духу з неї, ні що.* 4) Духъ, дыханіе. *Глянула, усміхнулась, — та й духу не стало. Й мати вмерла, в одній ямі обох поховали.* Шевч. *Захопило дух. Так йому дух затягне, дише, дише, поки оддише. Ото мороз, аж дух захвачує.* Ном. *Над ним воли своїм духом дихали.* Чуб. III. 323. **Боюся твого сина й духу.** Очень боюсь твоего сына. Грин. I. 149. **Дух ледві зводить.** Едва дышетъ. Мкр. Н. 5. **Важким духом дихати на кого.** Гнѣваться, сердиться на кого. Ном. № 3360. **Нечистим духом дихати на кого**. Быть неискреннимъ къ кому, обманывать кого. *Король на нас нечистим духом дише, універсали єзуїтські пише.* К. ЦН. 180. **Що духу**. Изо всѣхъ силъ. *Пан, що було в його духу, пригнався.* МВ. (О. 1862. III. 70). **Що духу є зіпає**. Кричить во все горло. **Без духу прибігти.** Запыхавшись отъ быстраго бѣга, испугавшись сильно, прибѣжать. Драг. 48. **Духом**. Мигом. *Духом збігає і принесе.* Васильк. у. *Кинулись духом і, не справивши нічого, похапцем звінчалися, щоб ще не розлучила нас пані.* МВ. (О. 1862. III. 68). 5) Духъ, мужество, смѣлость. *Набравшися духу, мовляв.* **Нагнати духу**. Напугать. Ном. №4181. 6) Духъ, душа. *Малі тілом, та великі духом.* Ном. № 7332. **Нема ні духа**. Нѣтъ рѣшительно никого, ни души. Мнж. 31. *Нема нікого, аж ні духа, а ні тобі лялечки.* Мнж. 130. 7) Духъ. *Із Отця, із Отця Дух святий виходить.* Чуб. III. 11. *І Дух Божий вітав над водами.* К. Св. П. 1 кн. Мус. I. 2. 8) Духовъ день (праздникъ). *До Духа не знімай кожуха.* Ном. 9) Прорубь для ловли рыбы, закрывающаяся конусообразною кучею снѣга. Сим. 146. 10. — **земляний**. Паутина, которой земляные пауки выстилаютъ свои норы. Мнж. 156. Ум. **Душок.**

Духан, -на, *м.* = **Духопел.** *Духанів я їм надаю.* Константиногр. у.

Духати, -хаю, -єш, одн. в. духнути, -ну, -неш, *гл.* Дуть на что нибудь, подуть, дунуть. *Вітер як духнув.* Рудч. Ск. II. 126. *Ходім, каже, товаришу, ще до моря: хто більше води видме. — Ходім. От пішли. От Прало як духне, то чуть риби за хвоста не вхватить — аж до сухого.* Рудч. Ск.

Духвалий, -а, -е. Самонадѣянный, самоувѣренный. *Який ти дуже духвалий.* Кіев. г.

Духвати, -хваю, -єш, *гл.* Надѣяться, полагаться. *Він духває на своє багатство. Та й на дядька не дуже духвайте.* Св. Л. 248.

Духівниця, -ці, *ж.* Духовное завѣщаніе. Мил. 165.

Духівня, -ні, *ж.* = **Духівниця.** Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Духнути. См. **Духати.**

Духовенство, -ва, *с.* Духовенство. Левиц. КС. 6.

Духовий, -а, -е. Духовный, къ духу относящійся. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4.

Духовик, -ка, *м.* Ливеръ. Ком. II. 3.

Духовина, -ни, *ж.* Незамерзающее мѣсто на прудѣ или на рѣкѣ. Черк. у.

Духовитий, -а, -е. Душистый, ароматный.

Духовний, -а, -е. 1) Духовный, къ духовенству относящійся. *Духовний стан.* Св. Л. 104. *На кого не глянь, хоч на панів, хоч на духовних, то такої праці не побачиш.* О. 1862. IV. 57.

2) = **Духовий.** *Ваш образ духовний через моє слово ніколи не забудеться.* К. Оп. 125. *Боронючи народню Гіппокрену, духовну зброю без устанку носим.* К. Бай. 7.

Духовниця, -ці, *ж.* = **Духівниця.** Г. Барв. 169.

Духопел, -лу, *м.* Употр. въ выраженіи: **духопелу давати, дати**. Бить, поколотить. *Такого духопелу дам.* Ном. № 3639. *Як почала давати йому духопелу, то він уже й не встав: поперебивала руки й ноги.* Грин. II. 126. У Мирнаго ум. духопелик въ знач. ударъ рукой. Мир. ХРВ. 34.

Духопелити, -лю, -лиш, *гл.* Бить, дубасить.

Духота, -ти, *ж.* 1) Зной, жара, духота. *А сонце все пече та пече, духота душить, сохне в горлі, в роті, в грудях.* Левиц. I. 83. 2) Спертый воздухъ.

Дуча, -чі, *ж.* = **Дучайка.** Мик. 481.

Дучай, -чаю, *м.* = **Дучайка.** МУЕ. III. 54.

Дучайка, -ки, *ж.* Отверстіе въ верхнемъ мельничномъ жерновѣ. Мик. 481.

Дучейка, -ки, *ж.* Дыра въ бочкѣ, сквозь которую льется пиво. Вх. Зн. 16.

Дучечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дучка.**

Дучійка, -ки, *ж.* = **Дучайка.** Вх. Зн. 16.

Дучка, -ки, *ж.* Вобще дыра, отверстіе, ямка. Ном. № 14006. Чуб. III. 107. Небольшая ямка въ землѣ при различныхъ дѣтскихъ играхъ: **в свинку, в масла, в ґльоґа**. Ном. № 12570. Ив. 14. Лунка, въ которой вращается конецъ веретена въ гончарномъ кругѣ. Вас. 179. **Думки** — мелкія отверстія въ сводахъ гончарной печи для пропуска огня. Вас. 180. **Дучка = дучайка**. Вх. Зн. 16. Ум. **Дучечка.**

Дучковий, -а, -е, — м'яч. Родъ игры въ мячъ, иначе: **земляний м'яч, високий дуб**. Ив. 28.

Душа, -ші, *ж.* 1) Душа. *Тіло потішається, як чоловік зап'є, а душа погибає.* К. ЧР. 44. *Чує щось душа, та мені не каже.* Ном. *Люблю як душу.* Мет. 62. **Богу душу віддати**. Умереть, отдать Богу душу. *За час, за годину милосердному Богу душу оддав.* Макс. (1849), 22. **З душі**. Искренно. *Ой чорнявую з душі люблю, — на біляву залицяюся.* Лавр. **Сам душею**. Одинъ-одинешенекъ. Ном. № 10680. *Лежала собі сама душею.* МВ. (О. 1862. I. 81). **Чого душа забажає**. Чего бы ни захотѣлось, — все. Кв. II. 331. **По душі дзвонити**. Звонить по мертвомъ. 2) Человѣкъ, душа. *Забере з собою приятелів душ тридцять або й сорок, да й іде з ними в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. *Йому треба над п'ятьма душми буть ураз, то тепер йому ніколи.* Лубен. у. *Вони у дві душі робили.* Кролев. у. 3) Въ скрипкѣ: душка, подставка внутри, распорка. *Здоров, скрипалю! — Здоров, чорте! — Ну, давай душу! — А скрипаль тріськ об дуба скрипку, та й дав чортові душу з скрипки.* Грин. I. 41. 4) Мѣсто внизу горла спереди. *Не застебнулась до шиї, мені й надуло в душу.* Рк. Левиц. 5) Опухоль на шеѣ. ЗЮЗО. II. 389. 6) **— татарська**. Пт. Чайка. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Душка, душенька, душечка, душенятко, душеняточко, душиця.** Кромѣ послѣдняго слова, употребляются преимущественно какъ ласкательныя имена для любимыхъ, дорогихъ людей. *Ой кріп та ромен та петрушечка.... кучерявий Іван, моя душечка.* Нп.

Душарка, -ки, *ж.* и **душарь, -ря,** *м.* Въ заговорѣ отъ **душі** (опухоли на шеѣ) повидимому въ значеніи душительница, душитель. *Мав душарь дев'їт синов, мала душарка дев'їт доньок.* ЗЮЗО. II. 389.

Душевний, -а, -е. Душевный. *Тепер я тебе рішена, радість моя душевна!* Чуб. III. 15.

Душенина, -ни, *ж.* Душеное мясо. *Душенини доволі і їсти ніколи.* Чуб. V. 1081.

Душенька, душечка, -ки, *ж.* Ум. **отъ душа.**

Душенятко, душенятонько, душеняточко, -ка, *с.* Ум. отъ **душа.**

Душистяй, -а, -е = **Духовитий. Душистий богун**. Раст. Daphne Cneorum. ЗЮЗО. I. 121. **Душисті васильки**. Раст. Ocimum basilicum. ЗЮЗО. I. 129. **Душисті гвоздики**. Раст. Dianthus Caryophyllus. ЗЮЗО. I. 121. **Душистий горошок**. Раст. Lathyrus odoratus. ЗЮЗО. I. 126. **Душиста нехворощ**. Раст. Artemisia annua. ЗЮЗО. I. 112. **Душиста фіялка**. Viola odorata. ЗЮЗО. I. 141.

Душити, -шу, -шиш, *гл.* 1) Душить, давить. 2) Давить, жать. *Взяла за маленький палець та й душить його помаленьку.* 3) Давить, притѣснять. *Поки ляхи да недоляшки душили Україну, туди* (на Запоріжжа) *втікав щонайкращий люд з городів.* К. ЧР. 89. 4) **Душити копійчину**. Беречь деньги, скупиться. *Батьки в поповичів народ все скупенький, що душать копійчину.* Св. Л. 136.

Душитися, -шуся, -шишся, *гл.* Задыхаться.

Душиця, -ці, *ж.* Ум. отъ **душа.**

Душівка, -ки, *ж.* Полоса земли въ надѣлѣ, приходящаяся на одну ревизскую душу. Нѣжин. у.

Душіти, -шу, -шиш, *гл.* Издавать запахъ, нести запахомъ. *Любисточку ввірвала, — у голови положу, щоб душіло.* Г. Барв. 80. *Вона чорт зна чим і душить.*

Душка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **душа.** Ном. № 4573. Кв. II. 237. 2) Платье для дѣвочекъ — безъ рукавовъ, съ прорѣхой назади, зашнуровывающейся на спинѣ. Гол. Од. 23.

Душкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Объ овцахъ: во время жары, сбившись въ кучу, тяжело и усиленно дышать. *Вівці душкують.* Каменец. у.

Душман, -на, *м.* Притѣснитель, угнетатель. К. НС. 70. *Пресвітлий князю, ти всього не знаєш, що в тебе коять душмани козацькі.... бо дуки ці голоту зобіждають.* К. Бай. 57.

Душний, -а, -е. Жаркій, знойный, душный. *Яке б душне літо не було, а роскидай цю солому, то зараз де не возьмешься і мороз, і сніг.* Рудч. Ск. II. 81. *Літом день гарячий, душний.* МВ. II. 14. Ум. **Душненький.**

Душно, *нар.* Жарко, душно. Ном. № 10288. *Душно мені, — ходім, дочко, до ставка купатись.* Шевч. 22. Ум. **Душненько.**

Душогуб, -ба, *м.* = **Душогубець.**

Душогубець, -бця, *м.* Душогубець, убійца. *Твій рід хороший і величний не плодив ні злодіїв, ні душогубців.* МВ. I. 27. *Перш було як який грішний попаде сюди, так і то навдивовижу; та й то бували все то душогубці, то харцизяки.* Кв. II. 187. *Той був душогубець.* Єв. I. VIII. 44.

Душогубка, -ки, *ж.* 1) Душегубка, убійца. *Ой помалу, малу, душогубко, грай, да не врази ж мого серденька вкрай: ти ж мене, сестро, з світу згубила, ніж у серденько да й устромила.* ЗОЮР. II. 22. 2) Маленькая лодка, преимущественно выдолбленная изъ одного дерева. Вас. 152. Сим. 152.

Душогубний, -а, -е. 1) Убійственный. 2) Душу погубляющій. *Ради душогубної користи.* К. ПС. 15.

Душогубник, -ка, *м.* 1) = **Душогубець.** 2) Душу погубляющій. (Сатана) *душогубник.* К. ПС. 75.

Душогубниця, -ці, *ж.* = **Душогубка 1.** *Душогубниця війна.* К. Дз. 94.

Душогубство, -ва, *с.* Душегубство. *Багато там людей погубля свої душі то лайкою, то скнаростю, то душогубством безбожним.* ЗОЮР. 311. *З серця.... виходять лихі думки, перелюб, душогубство.* Єв. Мр. VII. 21.

Душок, -шка, *м.* Ум. отъ **дух.**

Душохват, -та, *м.* Уловляющій душу. К. ДС. 52. *Не попусти мене в тяжку наругу лихому душохвату сатані.* К. ПС. 87.

Дуявиця, -ці, *ж.* = **Завірюха.** Вх. Лем. 412.

Дхнути, дхну, дхнеш, *гл.* Дохнуть. См. **Тхнути.** *Такий був лицарь, що тілько дхне, то од самого духу не встоїш на птах.* ЗОЮР. I. 141.

Дхнутися, дхнеться, *гл. безл.* Вздохнуться. *Нехай мойму миленькому легесенько дхнеться.* Чуб. V. 570.

Дьогнути, -гну, -неш, *гл.* Толкнуть, кольнуть. *Дьогнуло в серце.* Вх. Зн. 14.

Дьоготь, -гтю, *м.* = **Діготь.** *Тхне смолою та дьогтем.* Левиц.

Дьогтьовий, -а, -е = **Дігтевий**. *Люде бочки дьогтьові палють.* Грин. II. 234.

Дьогтяр, -ра, *м.* = **Дігтяр.** *Дьогтяр і смердить дьогтем.* Ном.

Дьокул, -ла, *м.* Дятелъ. Вх. Пч. II. 13.

Дьор, -ру, *м.* Въ выраженіи: **дьору дати**. Ударать. Кв.

Дьорка, -ки, *ж.* Въ выраженіи: **дьорки дати** = **дьору дати.** *Їх звелів ще кріпше держати, щоб не дали бува дьорки.* Мир. ХРВ. 248.

Дьюндзя, -зі, *ж.* Раст. Malva mauritiana. См. **Дзіндзівер.** ЗЮЗО. I. 128.

Дюдінька, дюдічка, дюдька, -ки, *ж.* Ум. отъ **дюдя.**

Дюдя, -ді, *ж.* Дѣтск. холодъ, холодно. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Дюдька, дюдінька, дюдічка.**

Дюк, -ка, *м.* Гусеница насѣкомаго deilephila euphorbiae. Вх. Пч. I. 6.

Дюрка, -ки, *ж.* = **Дірка.** *Юрку, Юрку, наплюй в дюрку.* Ном. № 12718.

Дя, *меж.* Дѣтск. Благодарить, поклониться головой. О. 1862. IX. 119.

Дябель, -бля, *м.* = **Дявіл.** *Ти його медом масти, а він дяблем воня.* Ном. № 7292.

Дявіл, дяволенний, дяволів, дявольський = **Диявол, дияволенний, дияволів, диявольський.**

Дяволяка, -ки, *м.* Ув. отъ **дявіл.**

Дягель, -лю, *м.* Раст. а) Angelica sylvestris. ЗЮЗО. I. 111. б) Archangelica officinalis. ЗЮЗО. I. 112.

Дяглиця, -ці, *ж.* Раст. = **Яглиця**? *У неділю по шевлію, в понеділок по барвінок, а в вівторок снопів сорок, а в середу по череду, а в четвер по щавель, а в п'ятницю по дяглицю, у суботу на роботу.* Ном. № 14137.

Дядечко, -ка, *м.* Ум. и ласк. отъ **дядько.**

Дядик, -ка, *м.* Отецъ. Гол. I. 198. Ум. **Дядичок.** Желех.

Дядин, -на, -не = **Дядьків.** *Дядин двір.* Чуб. III. 429.

Дядина, -ни, *ж.* Жена дяди, не родная тетка. Чуб. III. 476. *Подай чорт у дядька служив, а до дядини за платою ходив.* Ном. № 7614. Ум. **Дядина, дядиночка.** Чуб. III. 429.

Дядини, -дин, *ж. мн.* Вторникъ на первой недѣлѣ послѣ пасхи, въ который поминаютъ дядей и тетокъ. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дядинин, -на, -не. Принадлежащій **дядині**. Г. Барв. 87.

Дядинка, дядиночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **дядина.**

Дядьків, -кова, -ве. Дядинъ. *Справа коло дядькового воза.* Ном. *А в дядька й у нас коробка ковбас. Дядькові поїмо, своїх не дамо.* Чуб. III. 436. **Дядькова хіта**. Тюрьма. Грин. I. 112.

Дядько, -ка, *м.* 1) Дядя. 2) Человѣкъ среднихъ лѣтъ. Изъ уваженія малороссіяне называютъ такъ всякаго старшаго себя лѣтами. Чуб. VII. 355. *Не впадає москаля дядьком звати.* Ном. № 850. 3) — **собачий**. Волкъ. *Як собаки гавкають! Чи не пробірається до овець собачий дядько?* О. 1861. V. 71. 4) **Дядька накласти**. Перепутать основу во время снованія. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька. Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зостався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у. Ум. **Дядечко.** *Охріме дядечку! будь ласкав схаменись!* Хата, 54. *Що ж мені, дядечку, по тіх грошах?* МВ. I. 107.

Дядьо, -дя, *м.* 1) Дядя (дѣтск.). О. 1862. IX. 119. 2) Отецъ. Желех.

Дядьчин, -на, -не = **Дядьків.**

Дядюсь, -ся, *м.* Ум. отъ **дядя.**

Дядюшка, -ки, *м.* = **Дядько.** *До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі то стріне собаку та й питає: «дядюшка, чи ви не з сватами?»* Ном. № 497.

Дядя, -ді, *м.* Дядя. *Бігла теличка та з березничка та до дяді в двір. «Дай, дядю, пиріг!»* Чуб. III. 479. *Зробив дядя, на себе глядя.* Ном. № 10429.

Дяк, -ка, *м.* Дьячокъ. *Прийшли попи — почитали, прийшли дяки — поспівали.* Чуб. III. 442. *Притаїлись попи й дяки, що папству служили і по панській неписьменну голоту дурили.* К. Досв. 212. Ум. **Дяченько.** *Ой мандрували два дяченьки з микільської школи.* О. 1861. XI. Ніс. 9.

Дяка, -ки, *ж.* 1) Благодарность. *Не сподівайся дяки від приблудної псяки.* Ном. № 4604. **Дяку віддавати**. Приносить благодарность, благодарить. *Пішов.... Богу дяку оддавати, що жив у ворога зоставсь.* Мкр. Г. 23. 2) Охота, желаніе. *Як маш дяку, то зроб.* Вх. Лем. 413.

Дяків, -кова, -ве. Принадлежащій дьячку, дьячковскій. *Оттак чини, як я чиню: люби дочку аби чию, хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу мужикову.* Нп.

Дяківна, -ни, *ж.* Дочь дьячка. Ном. № 7079.

Дяківнин, -на, -не. Принадлежащій дочери дьячка.

Дяківня, -ні, *ж.* Домъ дьячка. Угор.

Дяківство, -ва, *с.* 1) Должность дьячка. 2) *Соб.* Дьячки. *Наїхало до попа того дяківства та попівства повен двір.* Рк. Левиц.

Дяківський, -а, -е. Свойственный дьячку. *Не кидавсь дяківської натури.* Кв. II. 213.

Дякон, -на, *м.* Діаконъ. Морд. (Млр. л. сб. 124).

Дяконенків, -кова, -ве. Принадлежащій сыну діакона.

Дяконенківна, -ни, *ж.* Внучка діакона.

Дяконенко, -ка, *м.* Сынъ діакона.

Дяконенченко, -ка, *м.* Внукъ діакона.

Дяконенчиха, -хи, *ж.* Жена сына діакона.

Дякониха, -хи, *ж.* Жена діакона.

Дяконишин, -на, -не. Принадлежащій женѣ діакона.

Дяконів, -нова, -ве. Принадлежащій діакону.

Дяконівна, -ни, *ж.* Дочь діакона.

Дяконівнин, -на, -не. Принадлежащій дочери діакона.

Дяконувати, -ную, -єш, *гл.* Діаконствовать.

Дякончá, -чáти, *с.* Ребенокъ діакона. Ум. **Дякончатко, дякончаточко.**

Дякування, -ня, *с.* Благодареніе, благодарность. *Яке частування, таке* дякування. Ном. № 7121.

Дякувáння, -ня, *с.* Пребываніе дьячкомъ.

Дякувати, -вую, -єш, *гл.* Благодарить. *Дякує красно.* АД. І. 16. *Дякую тобі, мати, да що ти породила, тілько не дякую, що не оженила.* Чуб. *Чого сидиш, Марусенько, чом не дякуєш батеньку?* Мет. 225. *Ой не дякуй мені, брате.* К. Досв. 84. **Дякувати Господові**. Благодаря Бога.

Дякувáти, -кýю, -єш, *гл.* Быть дьячкомъ. *При понірській церкві щось довго і дякував.* О. 1861. X. 30.

Дятел, -тла, *м.* Дятелъ. *Чорт би дятла знав, як би не його ніс.* Чуб. І. 250.

Дятини, -тин, *ж. мн.,* также ум. **дятинки**. Обычай: на третій день Христова Воскресенія, послѣ обѣдни раздавать бѣднымъ куски освященныхъ пасхи, мяса, колбасъ и яйца. О. 1862. І. 55. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Дятлина, -ни, *ж.* = **Дятловина.**

Дятлів, -лова, -ве. Принадлежащій дятлу.

Дятловина, -ни, *ж.* Раст. трилистникъ, Trifolium pratense. ЗЮЗО. І. 139. *Сіно — сама чиста дятловина та зелене, зелене.*

Дяченків, -кова, -ве. Принадлежащій сыну дьячка.

Дяченківна, -ни, *ж.* Внучка дьячка.

Дяченко, -ка, *м.* Сынъ дьячка.

Дяченько, -ка, *м.* Ум. отъ **дяк.**

Дяченя, -няти, *м.* Ребенокъ дьячка. Мкр. Н. 25. *Душенини доволі, а їсти ніколи: потерпіте, дяченята, до божої волі.* Чуб. V. 1081.

Дяченятин, -на, -не. Принадлежащій ребенку дьячка.

Дячити, -чу, -чиш, *гл.* = **Дякувати.** *Не знав, чим дячить сироту.* Мкр. Г. 22.

Дячиха, -хи, *ж.* Жена дьячка. *Ой, пробі! Очіпка хочу!... Пробі такого хочу, як на дячисі.* Кв. II. 328.

Дячишин, -на, -не. Принадлежащій женѣ дьячка.

Дячків, -кова, -ве. Принадлежащій дьячку. *А я хлопець, дячків син.* Грин. III. 169.

Дячно, *нар.* Охотно, съ радостью. Угор.

Дячок, -чка, *м.* Дьячокъ. *А ти, дячку учений, над школами вибраний, скажи мені, дячку, що то єсть їден?* Чуб. V. 1080.

Е.

Е, *меж.* Э. *Е, ні, пані, не дам.* Рудч. Ск. І. 68. *Е, вже на мене зуби гострять.* Ном. № 9557.

Еге, *нар.* 1) Да. *Віддав ти їй? — Еге. Еге, як би то так.* Ном. № 5372. 2) Вѣдь. *Еге, ти прийдеш до нас сьогодні ввечері?* Еге, так? Вѣдь такъ? *У вас, здається, ні перед собою, ні за собою? Еге, так?* Левиц. Кож. 49. 3) Да, какъ-бы не такъ. *«Оце, каже, увесь скот зганяю та поб'ю та їсти буду.» — Та буде з нас і одного, — змій йому каже. — «Еге! ти наїсися, а я ні».* Рудч. Ск. II. 189. *«Ходім, Рябко!» — Еге, ходім! Не дуже квапся, сам принеси сюди!* Г. Арт. (О, 1861. III. 84). 4) Выражаетъ тщетность ожиданія чего либо или удивленіе по поводу обнаружившагося. *Еге, побігли вже кози в лози!* Ном. № 1942. *Еге, ся на обидві кована.* Ном. № 3326.

Егекати, -каю, -єш, *гл.* Говорить еге. Мир. ХРВ. 181.

Едек, -ку, *м.* Длинная бичова, которой, при безвѣтріи, тянуть лодку вдоль берега. МУЕ. І. 50. (Добруджа). *Наловили риби руснаки, тягнуть її в човнах на едеку, йдучи берегом.* МУЕ. І. 35.

Ей, *меж.* 1) Выраженіе неудовольствія и угрозы. *«Ей, Хведьку вчись! ей, схаменись!» Так панотець казав своїй дитині: «Шануйсь, бо, далебі, колись тму, мну, здо, тло спишу на спині!»* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). 2) Эхъ, нѣтъ. *Ей, де там!* Желех. *Оттепер же я тебе з'їм, кобило! — Ей, вовчику, голубчику, не їж мене!* Рудч. Ск. І. 7. 3) Эй. *Ей, нуте, беріться!* Ном. № 10892.

Екзамен, -ну, *м.* Экзаменъ. *Левиц.* Пов. 265.

Екзаменувати, -ную, -єш, *гл.* Экзаменовать. *Шевченко заходився екзаменувати її з рідних пісень.* К. XII. 25.

Економ, -ма, *м.* = **Оконом.** *Посіпака економ.... нарід катував.* Гн. II. 174.

Економичний, -а, -е. 1) Экономическій. *Великий економичний кризис.* О. 1861. XI. 107. 2) = **Økономичний.**

Економія, -мії, *ж.* 1) Экономія. 2) = **Økономія.** Грин. II. 257. *Одвозив з економії у город до панів индики, качки і усяку всячину.* О. 1862. І. 41. *Стоїть така превелика економія. Він увіходить у двір у економію.* Грин. II. 122.

Елегія, -гії, *ж.* Элегія. *Як би ви знали, паничі, де люде плачуть живучи, то ви б елегій не творили.* Шевч. II. 152.

Електрика, -ки, *ж.* Электричество. *Покрутив за ту корбу, шо там є електрика і спустив електрику дротом до них.* Гн. II. 227.

Електрія, -рії, *ж.* = **Електрика.** Переясл. у.

Емблема, -ми, *ж.* Эмблема. К. Бай. 105. *Коли б уже мені заманулось такої емблеми, то змалював би я собі двоглавого, або хоть укоронованого орла.* К. XII. 33.

Емблемува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Изображать въ видѣ эмблемы, символически. *Коли вже емблемувати Росію....* К. XII. 33.

Епнтафія, -фії, *ж.* Эпитафія. *Шрам, розглядуючи ту горорізьбу да читаючи епитафії, засмутився душею.* К. ЧР. 101.

Ерлець, -ця, *м.* Клеймо на ухѣ скотины: вырѣзка въ ухѣ въ виде прямого угла. Екатериносл. у. (Залюбовск.). Черк. у. То-же въ видѣ остраго угла. Мнж. 182.

'Естик, -ка, *м.* Часть бороны: каждый изъ поперечныхъ брусьевъ, въ мѣстахъ скрещенія которыхъ съ продольными забиты зубы бороны. Шух. І. 166.

Ет, *меж.* 1) **= Ат!** *Посидьте, каже чоловік, у мене на лаві, поки я хоч з жінкою та з дітьми попрощаюсь. — Ет, ще вигадав прощаться! Ходім!* Рудч. Ск. II. 23. 2) Вѣдь, вотъ. *Ет вісім докапав літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58. *Ет тямиш же, як я і ти, що тут стежки і всі дороги черкеські обняли залоги.* Мкр. Г. 25.

Етноґраф, -фа, *м.* Этнографъ.

Етноґрафичній, -я, -є. Этнографическій. *Позирали скрива на етноґрафичню Україну.* К. XII. 125.

Етноґрафія, -фії, *ж.* Этнографія.

Етноґрафувати, -фую, -єш, *гл.* Заниматься этнографіей. *Як вільно ще було етноґрафувати проміж народом на Вкраїні, я записав її* (пісню) *в рідній околиці Хмельницького.* К. Кр. 21.

Ех! *меж.* Эхъ! *Ех, говорить, мало! Хоть би ще трошки дали.* Рудч. Ск. II. 83. *Чого ти, жінко, плачеш? — Ех, чоловіче, чого я плачу! А зробиш мені те, що я тебе буду просити?* Рудч. Ск. I. 80. *Ех, як би то!... Та що й казать! Кебети не маю.* Шевч. II. 3.

Еч! *меж.* = **Ач**. *Еч, який гарний! Сам геть, а мені не дає.* Харьк.

Є.

Є. 3-е лицо ед. ч. н. вр. отъ гл. **бути**. Есть. *Є в мене криниця під перелазом.* Лавр. 35. *Добро у кого є господа, а в тій господі є сестра, чи мати добрая.* Шевч. 439.

Єва, -ви, *ж.* Пт. Иволга. Вх. Пч. II. 13.

Євангеліе, -лія, *с.* и **євангелія, -лії,** *ж.* Евангеліе. *Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтирію.* Ном. № 12026.

Євангельський, -а, -е. Евангельскій. Стор. II. 153.

Євдошка, -ки, *ж.* Рыба Umbra Krameri. Браун. 29.

Євза, -зи, *ж.* Въ заговорѣ: лихарадка. *На золотому мосту три євзи. — Куди ж ви йдете? — На мир хрещений.... сипать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить.* Мил. М. 64.

Євірниці, -ниць, *ж. мн.* = **Порічки.** Шух. I. 109.

Євка, -ки, *ж.* Пт. Пѣночка. Вх. Зн. 14.

Європа, -пи, *ж.* Европа. *Ми кланяємося новим гуманним ідеям, які давно розійшлись по Європі й ледві оце добіраються до н*ас. Левиц.

Європеєць, -пейця, *м.* Европеецъ. *Ми вже стали європейцями.* Левиц.

Європейський, -а, -е. Европейскій. *Європейська культура.* К. *Європейські ідеї.* Левиц.

Єгерь, -ря, *м.* Стоянъ въ постройкѣ. МУЕ. I. 86. (Черниг.). См. **Стоян.**

Єгипет, -пту, *м.* Египетъ.

Єгипетник, -ка, *м.* Египтянинъ. Переносно: притѣснитель, подобный египетскимъ притѣснителямъ евреемъ. *Панич.... об'явив, що як козачка за його крестянина пійде, то на панщину не ходитиме; так і то не йдуть. Думка така: поки ти жив, так добре, а як часом помреш, да якому небудь єгипетнику достанемось, тогді — що?* О. 1862. V. 109.

Єгипетський, -а, -е. Египетскій. Переносно: злой. **Єгипетська баба, єгипетська мума.** Злая баба. Ном. № 2901, 2902.

Єгня и пр. См. **Ягня и пр.**

Єдамашка, -ки, *ж.* = **Адамашка.** *А де ж твої, пане Саво, сукні-єдамашки, що ти нажив, вражий сину, з козацької ласки?* Чуб. V. 966. *Знімали з себе жупани-лудани, блаватаси й єдамашки.* К. ЧР. 358.

Єдамашковий, -а, -е = **Адамашковий.** *Цариця ж сіла на ослоні в єдамашковому шушоні.* Котл. Ен. IV. 26.

Єдамашок, -шку, *м.* = **Адамашок.**

Єдваб, -ба и -бу, *м.* Родъ шелковой матеріи. *Ладна баба без єдваба.* Ном. № 7516. *Оксамитом шляхи стеле і єдвабом застилає.* Шевч. 368.

Єдвабний, -а, -е. Изъ **єдваба**, шелковый. *Ой возьми, мати, єдвабну хустиноньку.* Гол. III. 144. *Панчішечки єдвабнії.* Чуб. III. 212.

Єдеман, -на и -ну, *м.* Родъ шелковой ткани? = **Єдамашок.** *Которії козаки, то і мужики не хотять по ролі спотикати, жовтого саф'яна каляти, чорного єдемана пилом набивати.* Лукаш. 37.

Єдин, єдна, -не, *числ.* = **Один.** *Єдин гроші складає, а другий мішок шиє.* Ном. № 1696.

Єдинак, -ка, *м.* 1) Единственный сынъ, то-же, что и **одинак, одинець 1**. *Засмутила мене мати, єдинака-сина.* Гол. I. 305. 2) Старый дикій кабанъ, живущій въ одиночествѣ. Вх. Пч. II. 7. См. **Одинець 3.** Ум. **Єдиначок.**

Єдиначка, -ки, *ж.* Единственная дочь, то-же что и **одиначка 1**. *Нехай дочка-єдиначка трохи погуляє.* Нп. Рк. Макс. *Пещена була така, бо, сказано, — єдиначка.* МВ. І. 130.

Єдинець, -нця, *м.* = **Єдинак 1.** Ум. **Єдиничок, єдинчик.** КС. 1882. XII. 513. *Бодай же море не процвітало, вічними часи висихало та що мого сина єдиничка, єдиничка у себе взяло.* АД. І. 246.

Єдиний, -а, -е. Одинъ, единый, единственный. *Покидаю тебе, серденятко моє, гей єдиному Богу.* Мет. 23. *Друже мій єдиний!* К. Досв. 108. *Його єдиная дитина покинуть хоче.* Шевч. 251.

Єдиниця, -ці, *ж.* Единственная дочь, то-же, что и **одиниця 2**. *Ой у вдови единица та ще не віддана.* Чуб. V. 363. Ум. **Єдиничка.**

Єдиничок, -чка, *м.* Ум. отъ **єдинець.**

Єдиність, -ности, *ж.* Единство. *Двох церков єдиності служити.* К. ЦН. 207. *Стояли на сеймах опіром против політичньої системи єдиности віри в Польщі.* К. XII. 115.

Єдиноматерній, -я, -є. Единоутробный. *Вони прийшли з Веніамином, його єдиноматернім братом.* Оп. 77.

Єдинчик, -ка, *м.* Ум. отъ **єдинець.**

Єдинчук, -ка, *м.* = **Єдинак 1.** *Оба багацькі сини, оба єдинчуки.* Федьк.

Єднак, *нар.* = **Однак.** *Боже, єднак не маєш що робити, то хоць тепер зроби світ.* Чуб. І. 142.

Єднакий, -а, -е = **Однаковий.** *Приїхали два козаки, обидва єднакі.* Чуб. V. 103. *Раду радили не єднакую, не єднакую, а троякую.* АД. І. 1.

Єднаків, -кова, -ве и однаковий, -а, -е = **Однаковий.** *Хоч я піду і за Краків, всюда буду я єднаків.* Гол. І. 364. Однаково, *нар.* 1) = **Однаково.** 2) Однако. *На Олимпських положися, вони все злее оддалять.... єднаково ж сам не плошайся, з аркадянами не братайся, — вони латинцям вороги.* Котл. Ен. V. 8.

Єднанка, -ки, *ж.* 1) Примиреніе. Вх. Зн. 84. Также и во *мн.*: **їднанки**. Шух. І. 34. 2) Вознагражденіе за причиненный убытокъ. Желех.

Єднання, -ня, *с.* 1) Соединеніе, соглашеніе. 2) Договариваніе.

Єднанщина, -ни, *ж.* Мировая, могорычъ при мировой сдѣлкѣ. Рк. Левиц.

Єдна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* 1) Соединять, объединять. *Єднай, батьку, Україну.* К. ЧР. 299. *І єднає людські князі з ізраїльським родом.* К. Псал. 112. 2) Склонять къ себѣ, пріобрѣтать чье расположеніе, соглашать. *Таки у нашому селі назнав я дівчину. Вчащаю і матір удову єднаю.* Шевч. *Гетьмане Потоцький, що в тебе розум жіноцький: ти за дорогими напитками, бенкетами уганяєш — чом ти Хмельницького не єднати?* АД. II. 104. *Ісус учеників єднає.* Єв. І. IV. 1. *Стала мати гадати та зятя єднати.* Шевч. 268. 3) Договаривать. *Не страшно женитись, а страхано попа єднать.* Ном. № 7260. — **за кого дочку**. Уговариваться о выдачѣ дочери замужъ за кого. «*Чого в'янеш, моя доню?» мати не спитала, — за старого, багатого нищечком єднала.* Шевч. 11.

Єднатися, -наюся, -єшся, *гл.* 1) Соединяться. *І прийшли ви єднатись з ним чистою сльозою.* О. 1861. III. 12. 2) Договариваться, подряжаться. *А що, Опанасе, — єднайся на год!*

Єдність, -ности, *ж.* Единство, единеніе. *Кожен сам про собе дбає. Немає єдности.* Мир. ХРВ. 87.

Єднорал, -ла, *м.* Генералъ. *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає.* Чуб. V. 999. *Вийшли муштруватись перед паном єдноралом.* Федьк. III. 121.

Єднорал́ьський, -а, -е. Генеральскій. *Раді ж ми ся. додому вернути, нас єднорал не пускає. Ей не так єднорал, як єднораль́ськая мати.* Чуб. V. 999.

Єднус, -са, *м.* = **Дукач 2.** *Поверх такої то шиї, на чорній бархатці, широкій, так, що пальців може у два, золотий єднус, і у кольці зверху камінець червоненький.* Кв. I. 6.

Єзвіро, -ра, *с.* Глубокая рытвина въ горахъ, наполненная водой, глубокая водомоина въ горахъ. Шух. I. 178, 210.

Єзуїт, -та, *м.* Езуитъ. *Болить серце, як згадаєш: старих слав'ян діти впились кров'ю. А хто винен? Ксьондзи, єзуїти.* Шевч. 175.

Єзуїтство, -ва, *с.* Езуиты, а также образъ дѣйствій, подобный езуитскому. К. ПС. 8. *Волів лучче тихо попувати, ніж з ляхами бучно панувати, єзуїтству в ноги себе слати.* К. МБ. X. 2. *Та се ж гірше того єзуїтства проклятого.* Морд. Пл. 124.

Єзуїтський, -а, -е. Езуитскій.

Єй, *меж.* Ей. **Єй Богу, єй же Богу, єй же ти Богу!** Ей Богу. *Єй Богу немає.* Шевч. 137. *Він усе не дає діла робити, ей же Богу.* МВ. II. 22.

Єлечко, -ка, *с.* Ум. отъ **єльце.**

Єлина, -ни, *ж.* и пр. = **Ялина и пр.** МУЕ. III. 75.

Єлиниця, -ці, *ж.* Названіе воды въ заговорѣ. *Помагай Біг, водице-єлинице.* ЕЗ. V. 99.

Єлівник, -ка, *м.* Хлѣвъ, помѣщеніе для молодого и недойнаго рогатаго скота. Шух. I. 185.

Єловеґа, -ґи, *ж.* Двухлѣтняя овца, не имѣющая ягнятъ. Вх. Зн. 7.

Єлом, -му, *м.* Конической формы баранья шапка. Канев. у. Чуб. VII. 413.

Єлочєр, -ра, *м.* 1) Пастухъ барановъ и недойныхъ овецъ. Шух. I. 190. 3) = **Єлівник.** Шух. I. 185.

Єльце, -ця, *с.* = **Вильце.** Ум. **Єлечко.** *I де ж наше єлечко, що в п'ятницю вили?* Мет. 210.

Єма, -ми, *ж.* = **Яма.** См. **Яма 3 и 4.**

Ємкий, -а, -е. 1) Хваткій. Желех. 2) Ловкій, проворный, быстрый, скорый.

Ємко, *нар.* 1) Хватко. 2) Ловко, проворно, быстро, скоро. 3) **Ємко їсти**. Жадно ѣсть. Желех.

Єнерал, -ла, *м.* Генералъ. *Там сидять поло неї пани-єнерали.* Чуб. V. 778.

Єнеральний, -а, -е. Генеральный.

Єнеральство, -ва, *с.* Генеральство. Желех.

Єнеральський, -а, -е. Генеральскій. Желех.

Єниченько, -ка, *м.* Ум. отъ **яничар?** *Турки-єниченьки.* АД. I. 148.

Єнчий, єнший, -а, -е = **Инший.** Желех. *Ой чув же я через люде, що єнших кохаєш.* Грин. III. 228.

Єпархія, -хії, *ж.* Епархія. *Викарій їздив по єпархії.* Левиц. I. 148.

Єпархіяльний, -а, -е. Епархіальный. Левиц. I. 155.

Єпископ, -па, *м.* Епископъ. *Хто приїхав? — рознеслось по залі. — Ректор академії! єпископ! митрополіт.* Левиц. Пов. 317.

Єпископія, -ції, *ж.* Епископство.

Єпископський, -а, -е. Епископскій.

Єрем, єрма, *м.* 1) = **Ярмо.** Шух. І. 16г5. 2) = **Ключ 5.** Шух. І. 194. 3) Часть ступи **походючої**. Шух. І. 162. 4) Часть самотоки. Шух. І. 150. 5) Часть мельницы. См. **Млин.** Шух. І. 103, 104, 113.

Єрепуд, -да, *м.* Малорослый, но тяжелый человѣкъ.

Єрепудин, -на, -не. Бранное слово: плохой, проклятый. *Я ж так ухоркався, поки вибрався із єрепудиної балки, що аж сорочка мокра.* О. 1862. II. 38.

Єресь, -сі, *ж.* Ересь.

Єретенний, -а, -е = **Еретичий.** *Єретенний сину!* КС. 1883. І. 46.

Єретик, -ка, *м.* Еретикъ. *Констанський єретик великий.* Шевч. 239. *Клене олимпських, єретик.* Котл. Ен.

Єретицтво, -ва, *с.* Ересь. К. Кр. 19.

Єретицький, -а, -е. Еретическій.

Єретиця, -ці, *ж.* Еретичка. КС. 1883. VII. 586.

Єретичий, -а, -е. Еретическій. Бранное слово. *Єретичий син, єретича доч*ка. Чуб. V. 1052. *Єретичі черкеси.* О. 1861. XI. Кух. 9.

Єретичка, -ки, *ж.* = **Єретиця.** Полт.

Єрик, -ка, *м.* Небольшой и узкій протокъ рѣки или озера. Браун. 6. КС. 1883. І. 39. Небольшой каналъ (шириной отъ 4 до 6 метровъ) между небольшими лиманами, болотами, плавнями. МУЕ. І. 41. (Добруджа).

Єрусалим, -ма и -му, *м.* Іерусалимъ. *Як іти, каже, у Ерусалим, то буде тобі море велике.* О. 1862. V. 78.

Єрусалимський, -а, -е. Іерусалимскій. *Всі святії київські, печерські, почаєвські, єрусалимські.* Чуб. І. 134.

Єрка, -ки, *ж.*, **єрчє, єрчук** и пр. См. **Ярка и пр.** Шух. І. 210.

Єси (єсь), єсть, єсте, *гл.* Отъ *гл.* **бути** н. вр. 2 и 3 лица ед. ч. и 2 лицо мн. ч. *Добре єси робиш.* Шевч.

Єтір, -ра, *м.* **єтіро, -ра,** *с.* а) **з прутя** = **верша.** Шух. І. 226. б) — **з крилами** = **ятір.** Шух. І. 226, 227.

Єхида, -ди, *ж.* 1) Змѣя **єхидна**. 2) *об.* Ехида, злой и лукавый человѣкъ. *Єхида! Аби підвести чоловіка, аби шкоди другому наробити.* Мир. Пов. II. 71.

Єхидкуватий, -а, -е. Ехидненный, злой и лукавый. *Хто врозуміє єхидкувату простоту.* Греб. 323.

Єхидний, -а, -е. Ехидный. К. Бай. 137. К. Кр. 12, 27.

Єхидно, *нар.* Ехидно. *Єхидно усміхаючись.* Стор. М. Пр. 104.

Єхидство, -ва, *с.* Ехидство. Мкр. Н. 37. К. Бай. 89.

Єщір, -ра, *м.* Зоол. Salamandra maculata. Шух. І. 22.

Єщірка, -ки, *ж.* = **Ящірка.** Шух. І. 22.

Ж.

Ж, *сз.* Употребляется послѣ предыдущей гласной. *Горе ж мені, горе, нещасная доле!* Чуб. V. 1.

Жаба, -би, *ж.* 1) *Лягушка;* жаба. *І жаба риба, бо в воді сидить.* Ном. № 8249. *Пнеться, як жаба на купу.* ЗОЮР. I. 147. **Жаба цицьки дасть (кому)**. Утонетъ, вообще — умретъ (кто). Греб. 386. Ум. **Жабка, жабонька, жабочка.** Ув. **Жабище.**

Жабалуха, -и жабелуха, -хи, *ж.* Большая лягушка. Аѳ. 399.

Жабарь, -ря, *м. Лужа или болото,* гдѣ водится много *лягушекъ.*

Жабеня, -няти, *с. Лягушенокъ. Туди, — аж там жабенята.* Грин. I. 32. Ум. **Жабенятко, жабеняточко.**

Жаберина, -ни, *ж.* 1) *Лягушечья икра.* Угор. 2) = **Жабуріння 1.** Вх. *Л*ем. 413.

Жаберовина, -ни, *ж.* = **Жаберина.** Вх. Уг. 237.

Жабини, -бин, *ж. мн.* = **Жаберина.** Вх. *Л*ем. 413.

Жабиний, -а, -е = **Жаб'ячий.**

Жабинський, -а, -е = **Жабиний.** *Родила вона. Баба.... сина золотокудрика взяла, укинула в криницю, а жабу пудкинула. Іде царевич додому, а вона і стрічає. Кажала.... що буду синів золотокудриків водить, а тепер привела жабинського.* Чуб. II. 42.

Жабище, -ща, *с.* Ув. отъ **жаба.** *Сидить жабище на пні, як копиця*. Ворон. г. *Мов жабище з багна, на світ вона дивилась.* К. Дз. 46.

Жабій, -б'я, -б'є = **Жаб'ячий**. Вх. *Л*ем. 413.

Жабійка, -ки, ж. Порода грибовъ. Вх. Уг. 237.

Жабка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жаба.** *А це скаче жаба та й каже: Хто, хто у цій рукавиці? — Я мишка шкряботушка, а ти хто? — А я жабка скрекотушка.* Рудч. Ск. II. 2) Регуляторъ въ плугѣ, служащій для подниманія и опусканія **леміша**. Вас. 199. «Съ передней стороны между **граділем** и **чепігами** подкладываютъ дощечку — **жабку**; это дѣлается для того, чтобы **граділь** не опускался внизъ». Чуб. VII. 398. — Часть **рала**. «Чтобы **кописть** по подвигалась по стовбѣ къ жерткѣ, между ними оставляется изъ крѣпкаго дерева распорка, которая называется **жабка**». Чуб. VII. 400. Я) Въ блокѣ: двѣ щеки, между которыми обращается каточекъ, колодка съ вырѣзомъ для каточка. Полт. г. Шух. I. 256, 162. Подобный же снарядъ въ гончарномъ кругѣ: между щеками помѣщается **веретено** круга. Шух. I. 260 — 262. 4) Палочка, употребляемая въ дѣтской игрѣ того же имени. Ив. 35. 5) Названіе одного изъ играющихъ въ **креймашки**. Ив. 39. 6) Ракета. К. ЦН. 175.

Жабник, -ка. Раст. а) Caltha palustris. Вх. Пч. I. 9. б) Alisma plantago. Вх. Уг. 237.

Жабня, -ні, *соб.* Лягушки.

Жабовина, -ни, *ж.* и **жабовиння, -ня,** *с.* = **Жабарь.**

Жабоїд, -да, *м.* Листъ. *Жабоїд прилетів — щастя приніс, геть піднявсь — горе ввалило.* Донск. обл.

Жабоколець, -льця, *м.* Колящій жабъ. Употребляется какъ насмішка дѣвушекъ надъ парнями въ купальской пѣснѣ: *Наші хлопці — жабокольці: скололи жабу на колодці.* Чуб. III. 221.

Жабокряківка, -ки, *ж.* Болото, наполненное жабами. *В жабокряківці як на ярмарці, — тут жінки бубонять, а там жабки скрегочуть.* Ворон. г.

Жабоні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Разговаривать, перешептываться тихо и невнятно, подобно неопредѣленному шуму, производимому иногда лягушками (безъ громкаго кваканья). Говорится преимущественно о женщинахъ.

Жабонька, -и жабочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **жаба.**

Жаборіння, -ня, *с.* = **Жабуріння.**

Жабрик, -ка, *м.* Раст. = **Жабрій лісовий.** ЗЮЗО. I. 123.

Жабрій, -рія, *м.* 1) Раст. а) жабрей, Galeopsis ladanum L. ЗЮЗО. I. 123. и **лісовий жабрій**. G tetrahit. ЗЮЗО. I. 123, б) осоть, Cirsium arvense? ЗОЗО. I. 118. 2) Жадный? прожорливый? *Вони такі жабрії, що ніколи не наїдяться.* Зміев. у.

Жабрь, -рів, *ж.* Жабры. *Риба зітхнула жабрами і простяглася.* Левиц.

Жабський, -а, -е = **Жаб'ячий.** Желех.

Жабука, -ки, *ж.* = **Жабалуха.**

Жабуні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Жабоніти.**

Жабур, -ру, *м.* = **Жабуріння.** (Болото) *поржавіло, від жабуру зелене.* Греб. 369.

Жабуріння, -ня, *с.* 1) Водоросль: водяной мак, conferva. 2) Лягушечья икра. 3) Внутренности дыни.

Жаб'ячий, -а, -е. Лягушечій; жабій. *Пошитий із самих жаб'ячих спинок.* Ном. № 5713. **Жаб'яча губа**. Родъ несъѣдобнаго гриба. **Жаб'яча цибуля**. Раст. Scirpus Tabernaemontani Gmel. ЗЮЗО. I. 135. **— зілля.** Раст. Лютикъ, Anemone ranunculus.

Жавкий, -а, -е = **Жалкий 2.** *Обізвався милий з глибокой долини жавкими словами до своєй дівчини.* Чуб. V. 431.

Жавряти, -ряю, -єш, *гл.* = **Жевріти.**

Жага, -ги, *ж.* 1) Жажда. 2) Горячее желаніе. *До жаги приспіло.* Ном. № 5026.

Жагнути, -ну, -неш, *гл.* Ужалить. *Чорненьке маленьке увесь світ жагнуло* (заг: блоха). Ном., стр. 295, № 149.

Жада, -ди, *ж.* Жажда желаніе.

Жаданий, -а, -е. Желанный. *Наступив довго жаданий день.* Стор. *Пани мої кохані та жадані!* НВолын. у. *Е, мій жаданий, де ж я візьму стілько грошей?* Камен. у.

Жаданка, -ки, *ж.* Желанная. *Да Невіхно наша жаданко, да не вік ми тебе жадали, за один вечір діждали.* Рк. Макс.

Жада́ння, -ня, *с.* Желаніе. *Коли б Господь спевнив моє жадання і дав мені, чого я сподіваюсь.* К. Іов. 13. *Прийшла у наш манастирь і зосталася, маючи велике жадання черницею бути.* МВ. II. 164.

Жадано, *нар.* Желанно.

Жадати, -даю, -єш, *гл.* Желать, жаждать. *Не той убогий, що мало має, а той, що багацько жадає.* Ном. № 1617. *Вставай, вірний козаче, давно моє серденько тебе жадає.* Чуб. V. 54.

Жадатися, -дається, *гл. безл.* Желаться. *Сумно мені було і перемовити щире слово жадалось.* МВ. II. 34.

I. Жаден, -дна, -е = **Жадний.**

II. Жаден, -дна, -е = **Жадний**. *Не жаден ні хліба, не жаден ні грошей.* НВолын. у. *На копійку не жаден.* Св. *Л.* 188.

Жадібка, -ки, *ж.* Ум. отъ **жадоба.** 1) Жажда. *Циган з великої жадібки сьорбнув шевськаго квасу.* Ном. № 934. 2) Желані. **У жадібку, не в жадібку (кому)** хочется, не хочется

(кому). *Чи побачимо ми там Чайченка?... А в жадібку його побачити.* МВ. II. 94. **Се вам не в жадібку**. Этого вамъ не хочеться. Ном. № 4534. 3) Жадность.

Жадібний, -а, -е. 1) Жаждущій. 2) Желающій, вождел ѣющій. *Хто спогляне на жінку жадібним оком, той уже вчинив перелюб.* Єв. Мт. V. 28.

Жадливість, -вости, *ж.* = **Жадання.**

I. Жадний, -а, -е. 1) Каждый, всякій. *Та ми тут жадне літо літуємо.* Лубен. у. *Жадній свашці по ковбасці.* Ном. № 3528 *Звенигород був колись козачий город: од жадного двора козак виходив.* ЗОЮР. I. 105. 2) При отрицательныхъ выраженіяхъ: Никакой. *Жадна пташка без товариша не пробуває.* Ном. № 8859. *Ласкаве телятко дві матки ссе, а лихе жадної.* Ном. № 3302. *Пані не має жадного права на нас.* МВ. II. 46. **Жадним способом, побитом, жадною мірою**. Никакимъ образомъ, отнюдь не, никакъ. *Не можна було жадним побитом протиснутись.* К. ЧР. 337. *Ні жадним способом не можно.* Рудч. Ск. I. 78. *Жадною мірою не вдержиш їх.* К. ЧР. 84.

II. Жадний, -а, -е. 1) Желающій, жаждущій. *У сусіда доньок сім, та й доля всім, у мене одна, та й долі жадна.* Ном. № 1739. *Убогий чоловік на лихо не жадний.* Ном. № 1609. 2) Жадный.

Жаднісінький, -а, -е. 1) Рѣшительно каждый, каждый безъ исключенія. *Хиба ж не жаття попові? Жаднісінький йому несе й везе.* Єкат. у. 2) Рѣшительно никакой.

Жадність, -ности, *ж.* Жадность.

Жадно, *нар.* 1) Желательно. *Що на людях видно, то і собі жадно.* Ном. № 4804. 2) Жадно. *Ні, не плаче: змія люта жадно випиває його сльоза.* Шевч. 178.

Жадоба, -би, *ж.* 1) Жажда, сильный аппетитъ. *Десь у жадобу ззів та вода напивсь, та з того й сталось.* Черк. у. 2) Желаніе. *Все вона світом нудить, все ні до чого у неї нема охоти, ні до чого жадоби.* МВ. II. 158. *Велика жадоба у простих людей до освіти.* О. 1862. III. 30. *О неситая жадоба старшинування! тепер то я побачив тебе в вічі.* К. ЧР. 186. 3) Жадность. *До ласощів жадоба наглая напала.* Мкр. Н.

Жадота, -ти, *ж.* = **Жадоба.**

Жаждивий, -а, -е = **Жадібний.** Гол. III. 523.

Жаждувати, -дую, -єш, *гл.* = **Жадати.** *Хворий жаждує того й того.* Черк. у.

Жайвір, -вора, *м.* = **Жайворонок.** Вх. Пч. II. 8.

Жайворінка, -ки и жайворінок, -нка, *м.* Жаворонокъ. Мнж. 172. *Собака жайворінка ловив, та й господаря загубив.* Ном. № 14149. Ум. **Жайворіночок.**

Жайворінячий, -а, -е = **Жайворонків.** Аф. 399.

Жайворонник, -ка, *м.* Клѣтка для жаворонковъ. Харьк.

Жайворонків, -кова, -ве. Принадлежащій жаворонку. *Згори лине жайворонкова пісня.* Мир. ХРВ. 3.

Жайворонок, -нка, *м.* 1) = **Жайворінок.** *Поле зеленіло, як оксамит зелений, сонечко зіходило, жайворонки співали.* МВ. III. 9. 2) Испеченная изъ тѣста булочка въ видѣ птички, — такія булочки пекутъ въ день сорока мучениковь (9 марта), когда, по народному повѣрью, прилетаютъ жаворонки, предвѣстники весны. Маркев. 2.

Жайвороня, -няти, *с.* Птенецъ жаворонка. Ум. **Жайворонятко.**

Жайворонячий, -а, -е = **Жайворінячий.**

Жак, -ку и -ка, *м.* 1) Расхищеніе, грабежъ, расхватъ. *На жак кидати.* 2) Работа всѣмъ обществомъ при условіи, что каждый получаетъ добываемаго продукта (напр. сѣна

при косьбѣ общественнаго сѣнокоса) столько, сколько за одинаковое для каждаго время успѣетъ добыть. *Косять, було, так: от як поспіє трава.... осавула.... з вечора того дня, що мається буть косовиця, дає повістку.... Тоді вже годі висипаться.... Инчий летить чуть світ на громадський жак.... Кожний норовив так справить косу як бритву, щоб не треба було вже завтра клепать, бо там так: одвихнись на саму малу годину, вже й програв, звичайно, як на жаку.* Драг. 243. 3) Школьникъ, бурсакъ. К. ПС. 70. А такъ какъ школьники въ то же время и пѣли въ церковномъ хорѣ, то отсюда у лемковъ **жак** — церковный пѣвчій. Вх. Лем. 413. Отсюда-же и выраженіе: **битий жак** — бывалый человѣкъ, тертый калачъ. *О, то битий жак!* Ном. № 5701. *Продасть і викупить і гроші пощитає (битий жак).* Ном. № 13740. 4) Рыболовный снарядъ, разновидность **ятіра**. *Жак на обручах, крил сажень два, три п'яла на крило. — Жак-полежак: положить* (його рибалка), *а сам і ляже спать, а за сіткою вже не буде спать.* Черн. Губ. Вѣд. 1853, № 9, стр. 62. 5) Насѣкомое = **Бомок.** Вх. Пч. I. 7.

Жаків, -кова, -ве. Принадлежащій школьнику, пѣвчему. **Жакова хижа** = **Жаківка.** Вх. *Лем.* 413.

Жаківка, -ки, *ж.* Помѣщеніе для церковныхъ пѣвчихъ. Вх. *Лем.* 413.

Жакува́ння, -ня, *с.* Разграбленіе, расхищеніе. *Збагатили хижу силу жакуванням-лупом.* К. МБ. X. 13.

Жакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Грабить, расхищать. *Зараз і почали вози своїх старшин жакувати.* К. ЧР. 345. *Прийшли москалі Січ жакувати.* ЗОЮР. I. 141. *Пожакували всі крамні коморі, як жакували з ним у бусурман.* К. ПС. 102.

Жалива, -ви, *ж.* Крапива, Urtica urens L, Urtica dioica L. Каменец. у.

Жалити, -лю, -лиш, *гл.* Жалить, кусать. *Як пішла я у кропиву спати, пожалила собі литки й п'яти.* Нп. *Їх хвала жалила як гостра кропива.* Левиц.

Жалитися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Жаловаться. *Ніколи не жалиться, і не бачила зроду я, щоб вона плакала.* МВ. II. 151. Жалься, Боже! Сохрани, Богъ! Помилуй, Богъ! Будь милостивъ, Боже! *Жалься, Боже, чого доброго.* Ном. № 7602. *Жалься, Боже, старенької неньки, що з дочкою ще не нажилася, слізоньками гірко облилася, що дочкою ще не навтішалась, сиротою у хаті зосталась.* К. Досв. 2) Съ измѣнен. удар.: жалитися. Жалиться, жалить. *Кропива жалиться.*

Жалиця, -ці, *ж.* Насѣк. Жигалка, Stomoxys. Вх. Пч. I. 7.

Жаліб, -лобу, *м.* Скорбь. *Стали в тузі її питати: Ой чи не приймеш гостей до хати? Вона їм каже: Жаліб великий, що ся не хоче вже знати з ніким.* Чуб. V. 238.

Жалібний, -а, -е. 1) Жалобный, грустный, тоскливый. *Вдова теє забачала, жалібнії слова промовляла.* Макс. (1849), 87. *Заспівали вони тіх жалібних пісень, що молода прощається з чорною косою, дівочою красою, з батьком та матіррю.* Левиц. I. 21. 2) Минорный (въ музыкѣ). КС. 1892. III. 384. Ум. **Жалібненький, жалібнесенький.** *Ой ти, соловей, ти, манесенький... а на голосочок жалібнесенький.* Чуб. V. 759.

Жалібник, -ка, *м.* Сострадательный человѣкъ. *Та бийся, коню, вибивайся, та до мого братіка-жалібника.* Чуб. V. 799. *Як нездужаєш.... тоді ніхто тебе не бачить, а як на помер душі, дак назбігаються; де тії жалібники, де тії родичі візьмуться!* Г. Барв. 435.

Жалібниця, -ці, *ж.* Сострадательная женщина. *І жалібниці, і порадниці образилися, покинули Марусю: нехай же терпить, коли така.* МВ. II. 181. Это слово является въ поэзіи обычнымъ эпитетомъ любящей матери или сестры. *Братчики роздяглії*

Кирила Тура, а в Петра аж мороз пійшов по-за шкурою, як побачив він білу його сорочку, що сестра-жалібниця шила й мережила, усю в крові, ще й поприкипала до ран. К. ЧР. 281. *Та батькові й неньці поклоняйся, та моїм же братікам-порадничкам, та моїм же сестрицям-жалібницям.* Чуб. V. 370. *Матері-жалібниці у його не було.* Г. Барв. 453. Ум. **Жалібничка.** *До отця, до неньки покланяйся.... до моїх сестричок-жалібничок.* Чуб. V. 316.

Жалібно, *нар.* Жалобно, грустно. *І дуже жалібно стогнав.* Котл. Ен. II. 24. *Княгиня зійшла з рундука назустріч гостям, веселенько всміхаючись, тілько дивилась якось так жалібно, що аж чудно усім здалось.* К. ЧР. 211. Ум. **Жалібненько, жалібнесенько.** *Сама стала, подумала, жалібненько заплакала.* Чуб. V. 43. *Сива зозуленько, не куй жалібненько.* Мет. 251. *Смутненько-жалібнесенько грає-виграває.* ЗОЮР. I. 188.

Жалізний, -а, -е и пр. = **Залізний** и пр.

I. Жаління, -ня, *с.* Жаленье.

II. Жаління, -ня, *с.* 1) Сожалѣніе, соболѣзнованіе. *Усі до Марусі молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами та з науками. Тільки Маруся на усі питання і на ради усі: «він мені добрий і любий....»* МВ. II. 181. 2) Жалоба. *Як став підростати, так уже не дуже й докучав жалінням Горпині, а тілько було все Ївзі росказує, що він страждає.* Кв.

Жалісливець, -вця, *м.* = **Жалібник.** *Найдуть люде, найдуть жалісливці і поховають як слід.* Мир. Пов. II. 115.

Жалісливий и жалісний, -а, -е. 1) Сострадательный, сердобольный. *Матусенька жаліслива добре пестувала мене.* Кв. 159. *Оком жалісним на них дивитись стали.* К. Псалт. 247. 2) Жалобный, грустный. *Жалісливі пісні.* КС. 1882. X. 185. 3) Возбуждающій сожалѣніе, достойный сожалѣнія. (Іродови воїни) *діти стинали, ні жодному не пробачали. Жалостнії матки плачуть.* Чуб. III. 374.

Жалісливо, жалісно, *нар.* 1) Сострадательно, сердобольно. 2) Жалобно, грустно. *Сидить голубка, жалосно гуде.* Чуб. V. 310. Ум. **Жалісненько.** (Зозуленька) *жалісненько закувала.* Чуб. V. 756.

Жалісний. См. **Жалісливий.**

Жалість, -лости, *ж.* 1) Сострtаданіе, жалость. *В їх нема ні трохи жалости.* К. ЧР. 252. 2) Грусть, тоска. *Куди піду, повернуся, не маю радости, тільки в очах завше сльози, а в серці жалости.* Чуб. V. 476. *Твоя мила лежить дома із жалости хора.* Гол. III. 391. Ум. **Жалостонька.** Желех.

Жаліти, -лію, -єш, *гл.* 1) Жалѣть, сожалѣть. *Хто любить ревне — жаліє певне.* Ном. № 8781. *Жалій мене, мій батеньку: милий покидає.* Чуб. V. 99. 2) Беречь, хранить, жалѣть. *Не жалій ухналя, бо підкову загубиш.* Ном. № 4674. *Хто чужого не жаліє, той і свого не іміє.* Ном. № 14053.

Жалітися, -ліюся, -єшся, *гл.* Жаловаться. *Жаліються молодиці, що ти шкоду робиш.* Мет. 240. *Школи й не жалілась, щоб що в неї боліло.* Стор. Оп. II. 37.

Жалка, -ки, *ж.* = **Жатка.** НВолын. у.

Жалкий, -а, -е. 1) Жалящій, жгучій, рѣзкій. *І на жалку кропиву мороз буває.* Ном. № 3824. *Жалка кропива.* Ном. № 3363. *Жалкий батіг. Жалкий вітер потягає.* Могилев. у. 2) Жалобный. *Плач жалкий та болезний.* МВ. I. 100.

Жалко, *нар.* 1) Жаль, жалко. *В матері дітки — нарівно жалко.* Ном. № 9217. *Як поїдеш з України, буде комусь жалко.* Мет. 39. 2) Жгуче, больно. *Як же жалко укусила мене муха.* Ср. ст. Жалчіше.

Жалкува́ння, -ня, *с.* Сожалѣніе. МВ. (О. 1862. І. 91). *І прийде час німого жалкування.* К. ПС. 151.

Жалкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Сожалѣть, жалѣть. *Возьми, а то будеш послі жалкувати.* ЗОЮР. II. 45. *Дав я тебе до школи, та й жалкую: між панськими дітьми і ти, бачу, нахапався панського духу.* Левиц. I. 252. 2) — **за ким, чим**. Оплакивать кого, что, сожалѣть о потерѣ кого, чего. *Вона жалкує ще й досі за змієм.* Рудч. Ск. I. 129. *І що то жалкували за ним і хазяїн, і всі! А що вже дівчата, так і міри нема.* Кв. 287. 3) **— на кого.** Пенять, сѣтовать на кого. *Живи ж, доню, в свою волю, так, як полюбила, не жалкуй на свою матку, що тебе згубила.* Мет. 12. *Не жалкуй, куме, на Бога: од квасу діти померли.* Ном. № 933. 4) Жалѣть, беречь. *Свого доброго та не жалкувать.* Ном. № 10779.

Жалкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* 1) Жаловаться. *Жалкується на ногу.* НВолын. у. *Де ти, синку, ходиш? що ти, синку, робиш? жалкуються молодиці, що ти шкоду робиш.* О. 1861. II. 7. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю.* Макс. (1834), 131. 2) Плакаться, сѣтовать, *От як стала вона жалкуватись: що мені робити? Нема слуги.* МВ. II. 33. *От життя моє! жалкується.* МВ. II. 43. 3) Пенять. *Будуть на мене жалкуватися люде.* Н.-Волын. у.

Жалливий, -а, -е = **Жалкий 1.** *Ой ти, кропивко жалливая, у мене свекруха журливая.* Чуб. V. 707.

Жалля, -ля, *с.* = **Жаль.** *Батько бив, батько бив, нагай увірвався, а я низом по-під хмизом в зілля заховався. Батько йде, батько йде, на грудку спотknувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся.* Чуб. V. 653.

Жалнощі, -щей и -щів, *ж. мн.* **лощі**. *Жалнощі узяли його.* Черк. у.

Жало, -ла, *с.* 1) Жало насѣкомаго, языкъ у змѣй. *І гади з гострими жалами шипіли, корчились, повзли.* Котл. Ен. 2) Остріе иголки. 3) Лезвее ножа, топора, косы. Сим. 24. *Я різонув, дак жало так і завернулось.* Ум. **Жальце.**

Жалоба, -би, *ж.* Трауръ, траурная одежда. Гол. Од. 27. *По правді, нам би слід одягтись у жалобу.* Левиц. I. 451. *Сестрам Мася також жалобу посправляла.* Св. Л. 113.

Жалоба, -би, *ж.* = **Скарга.**

Жалобний, жалобно = **Жалібний, жалібно.**

Жалобний, -а, -е. Траурный.

Жалосливий, жалосливо = **Жалісливий, жалісливо.**

Жалосний, жалосно = **Жалісний, жалісно.**

Жалосник, -ка, *м.* = **Жалібник.** Ном. № 4823.

Жалостонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **жалість.**

Жалощі, -щей, и -щів, *ж. мн.* 1) Скорбь, печаль. *Прийми, матінко, віночок з ярої рути, з сердечок. — За жалощами не прийму, за слізоньками не бачу.* Свад. п. *Никла трава жалощами, гнулось древо з туги: дознавали наші предки тяжкої наруги.* К. Досв. 2) Соболѣзнованіе, сожалѣніе. *Тоді усі до Марусі: молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами.* МВ. II. 181.

Жалування, -ня, *с.* 1) Сожалѣніе, соболѣзнованіе. *Питання та жалування було доволі в дому, а ще більш вбожества та суму.* МВ. III. 107). 2) Заботливость, выраженіе любви. 3) (Съ великорусок.). Жалованье. *Царь йому жалування дав.* Рудч. Ск. II. 185.

Жалувати, -лую, -єш, *гл.* 1) Жалѣть, сожалѣть о комъ, чемъ. *А мати і спиняє, й жалує спиняти сина.* Левиц. I. 64. *Ой поїхав мій миленький за буковиною, — ой чую ж я через люде — жалує за мною.* Чуб. V. 383. 2) Жалѣть кого, состраданіе къ кому чувствовать. *Шрам Паволоцький, жалуючи згуби паволочан, сам.... приняв усю вину на одного себе.* К. ЧР. 411. *А то ж я з чого тсе говорю, як не з приязні моєї?... Тебе жалуючи говорю, тебе люблячи.* МВ. II. 81. *Жалуй мене, подружечко: жених покидає.* Чуб. V. 182. 3) Относиться къ кому съ заботливостью, съ любовью, любить, ласкать. *Ой ідеш ти, доню, між чужії люде: ой хто ж тебе, доню моя, жалувати буде?* Макс. (1849), 113. *Батько наш був дуже добрий: жалував нас обох рівно, і брата й мене.* МВ. I. 7. *От баба свою дочку й жалує, а дідову все лає, все лає.* Рудч. Ск. II. 43. *Чи добре тобі тут, сину? Чи жалують тебе?* Левиц. I. 61. *Лихого нічого жалувати.* Ном. № 3889. *Був у чоловіка собака; покіль молодим був, дак він його і жалував, а як ізстарівсь, дак він його проганяє.* Рудч. Ск. I. 13. *Кинулась нас цілувати, жалувати Катря.* МВ. II. 100. 4) Жалѣть, беречь, скупиться. *З чужої торби хліба не жалують.* Ном. № 4618. *Біжи, біжи, королевичу, не жалуй коня.* Чуб. V. 767. *Ганна грошей не жалувала.* Левиц. I. 57.

Жалуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Жаловаться. *Чоловік якось побив жінку — от вона й побігла до сотника жалуватись.* Рудч. Ск. I. 189. *Живи, дочко, на чужині, не жалуйсь мені.* Чуб. V. 333.

I. Жаль, -лю, *м.* 1) Скорбь, горе, горесть. *Ой настала жаль туга да по всій Україні.* К. ЧР. 20. *Такий уже сум мене візьме, такий жаль обійме, що й світ мені не милий.* МВ. I. 8. *Ой тепер наше Запорожжя у великому жалю.* Нп. *Піду до річеньки, з жалю утоплюся.* Мет. 17. **Жалю завдавати, завдати, наробити, начинити, жаль чинити, робити**. Причинять, причинить скорбь, печаль, горе. *Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаваєш.* Мет. 15. *Як я тебе в військо дам, собі жалю я завдам.* Макс. (1849), 96. *Ой Галю, Галю, не роби жалю!* Мет. 84. *Молодії да козаченьки да жалю начинили.* Лукаш. 68. 2) Жалость, состраданіе, сожалѣніе. *І до мого горя ти жалю не маєш.* Котл. Н. Полт. *Ти не маєш жалю до рідної своєї дитини.* Шевч. 293. *Панська ляхівська сокира без жалю облупила, обголила милі гори нашої України.* Левиц. I. 203. **Жаль бере, взяв, обняв**. Охватила скорбь, жалость, сожалѣніе. *Бере живий жаль, як згадаєш старовину.* Ном. № 680. *Взяв її жаль, як почула вона, що Ганна плаче.* Левиц. I. *Візьме матір жаль, вона й пошле останні гроші* (синові). Левиц. I. 68. **Жалю по кісілю!** Пустяки! не стоитъ жалѣть. Ном. Ум. **Жальок.** *Ой ішов я лісом темненьким, надибав мене жальок тяженький.* Гол. I. 295.

II. Жаль, *нар.* Жаль, жалко. *Жаль багатому корабля, а бідному кошеля.* Ном. № 4716. *Ой не так мені жаль за півста кіньми, ой як мені жаль за моїм конем.* Чуб. III. 289. *Жаль його та й на його, що таке погане діло вчинив.*

Жалько, *нар.* = **Жалко.** *От тоді хоч і жалько було йому свого лошачка, та нічого робить.* Рудч. Ск. I. 90.

Жальний, -а, -е. Печальный, грустный. Желех.

Жально, *нар.* = **Жаль.** *Мені городини жальніш, як твого сала.* Рудч. Ск. I. 194. *Сина жаль, а дочки ще жальніше.* Харьк.

Жальнощі, -щей и -щів, *ж. мн.* = **Жалощі.** Желех.

Жальок, -льку, *м.* Ум. отъ **жаль.**

Жальце, -ця, *с.* Ум. отъ **жало.**

Жальчливий, -а, -е = **Жалісливий.** *Жальчливий народ ці жінки: уже п'ятнадцять год, як умер* (козак)*, а вони й досі оплакують.* Куб. обл.

Жаля, -лі, *ж.* Жница. Желех.

Жалячка, -ки, *ж.* = **Жалива.** Желех.

Жандар, -ра, *м.* Жандармъ. *Там жандари ходили, Марусеньку водили.* Чуб. V. 981. Ум. **Жандарик.** *Як побігла Бондарівна темними лугами, а за, нею жандарики з гострими шаблями.* Грин. III. 613.

Жандарка, -ки, *ж.* Жена жандарма.

Жандарський, -а, -е. Жандармскій.

Жар, -ру, *м.* 1) Жаръ. *Тілько що ввійшли вони в баню, аж жар такий, що не можна.* Рудч. Ск. II. 84. *Так мене жар ухопив.* Ном. № 8192. 2) Раскаленные тлѣющіе угли. *Одсадила, мов горщик од жару одставила.* Ном. № 3506. *Так, як на мене жаром сипнуло.* Ном. № 4388. *Зося сиділа червона, як жар.* Левиц. I. 312. Ум. **Жарок, жарочок.**

Жара, -ри, *ж.* = **Спека.** *Сонце світило стиха, без жари.* К. ЧР. 4.

Жарений, -а, -е. Жареный. *Не вставай ще ізза обіду, ще в печі долото жарене.* Ном. № 5557.

Жареня, -ні, *ж.* Жаркое. *Да заглянув я йа три голубочки, да і уб'ю царю на вечерю і на печеню, на жареню.* Грин. III. 583.

Жариво, -ва, *с.* Тлѣющій костеръ. Кіев.

Жарина, -ни, *ж.* Раскаленный уголекъ. *Кадив, кадив* (піп)*, а це якось жарина з кадильниці й упала да попові в халяву.* Рудч. Ск. II. 197. Ум. **Жаринка.** *Став ті жаринки вигрібать.* Мнж. 139.

Жаристий, -а, -е. Тлѣющій, горящій безъ пламени. Желех.

Жарити, -рю, -риш, *гл.* 1) Жарить, печь, жечь. *Жарять в печах.* Хата, 188. *Як піднялось сонечко, що то вже жарило.* Кв. 305. 2) Быстро бѣжать. *Як же він прудко жаре на гнідому.* 3) Сильно бить, сѣчь. *Давай діда жарити поліном.* Рудч. Ск. II. 184.

Жаріння, -ня, *с.* Тлѣніе, горѣніе безъ пламени. *Що росте без коріння, а що цвіте без насіння, а що горить без жаріння?* Чуб. III. 315.

Жаркий, -а, -е. 1) Жаркій, горячій. *День був дуже жаркий.* Стор. Оп. II. 17. *Не жарке вугілля.* Черк. у. 2) Алый. *Ой коли б я такая, як калина жаркая.* Нп. 3) = **Жалкий 1.** *Кропива така жарка, — аж дим іде після дощу, — я думаю — се од жаркости. — По слідочку жарку кропиву садила.* Чуб. V. 488. Ум. **Жаркенький.** *Накладу я вогню жаркенького та наварю я пива п'яненького.* Чуб. V. 916.

Жаркість, -кости, *ж.* Жгучесть? *Кропива така жарка, аж дим іде після дощу, — я думаю — се од жаркости.*

Жарко, *нар.* 1) Жарко, горячо. *Жарко горить у печі.* Харьк. у. *А змій як огонь горить, — так йому жарко.* ЗОЮР. II. 30. 2) — **хропти**. Сильно съ испугу и пр. храпѣть (о лошади). (Кінь) *заглянувши в провалля, як там рине вода, аж затрусивсь да й посунув назад, жарко хропучи й водючи очима.* К. ЧР. 162.

Жарливий, -а, -е = **Жалкий 1.** *Ой у полі кропивушка жарливая.* Чуб. V. 707.

Жарливість, -вости, *ж.* Жгучесть?

Жарнівка, -ки, *ж.* Раковый жерновокъ.

Жарок, -рку, жарочок, -чку, *м.* Ум. отъ **жар.**

Жарота, -ти, *ж.* Жара, зной. *Вдень жарота припікала.* Мкр. Н. 27. *Спасівська жарота.* Стор. М. Пр. 1.

Жарт, -ту, *м.* Шутка. *З жарту і біда часом буває.* Ном. № 12665. *Як не прийме Бог гріха за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Смішками та жартами і одмовилась, а правди не сказала.* МВ. І. 89. **Казати на жарт, жартом**. Говорить въ шутку, шутя. *Да я жартом на вас казав, а ви справді подумали. Чи ти жартом, чи навспражки так говориш?* Котл. М. Ч. (1874), 387. Не в жарт. Не на шутку. *Деякі тужать не в жарт.* Г. Барв. 207. Ум. **Жартик.** Желех.

Жартівливий, -а, -е. Шутливый. Н.-Волын. у. *Вигадували витребеньки, бо жартівливі вже собі повдавались.* О. 1862. IX. 71.

Жартівливо, *нар.* Шутливо.

Жартівник, -ка, *м.* Шутникъ.

Жартівниця, -ці, *ж.* Шутница.

Жартливий, -а, -е = **Жартівливий.** *Я з Петром моїм щаслива і весела, і жартлива.* Котл. Н. Полт. 345.

Жартливість, -вости, *ж.* Шутливость. *Дівоцька жартливість.* Мир. Пов. І. 145.

Жартливо, *нар.* = **Жартівливо.**

Жартовливий, жартовливо = **Жартівливий, жартівливо.** МВ. II. 19.

Жартовне, *нар.* Шутливо, шутя. Бер.

Жартовник, жартовниця = **Жартівник, жартівниця.**

Жартува́ння, -ня, *с.* Шутки. *Оддала ж мене мати, учинила мою волю, тепер мені жартування з великою бідою.* Чуб. V. 606.

Жартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Шутить. *З Богом нічого жартувати.* Ном. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине.* Шевч. 65. 2) Проявлять любовныя ласки. *Жартувала дівчина до зорі, поки стало видно вже на дворі: «Іди, іди, козаченьку, додому, не хвалися, серденько, нікому.* Нп. *Коли любиш — люби дуже, а не любиш — не жартуй же!* Мет. 69. *Стала вона ночувать коло його, він давай з нею жартувать.* Рудч. Ск. І. 211.

Жартува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Шутить другъ съ другомъ. *Ідуть дівчата, парубки, співають, жартуються.* Рудч. Ск. II. 157.

Жартун, -на, *м.* = **Жартівник.**

Жартушки, -ків, *м. мн.* Шутки. *Кому жартушки, а мишці смертушки.* Ном. № 2351.

Жаруха, -хи, *ж.* = **Жалива.** Желех.

Жарьоха, -хи, *ж.* Трепка, побои. Алв. 86.

Жас, -су, *м.* = **Жах.** Желех.

Жаса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Пугать. Вх. Зн. 17.

Жаско, *нар.* Страшно. *Боюся, бо вже ніч, — жаско мені буде додому йти.* Ковельск. у.

Жасмин, -ну, *м.* Жасминъ, Philadelphus coronarius L. ЗЮЗО. І. 131. *Цвіли кущі рожі, бузку, жасмину.* Левиц. Пов. 20.

Жасминний, -а, -е. Жасминный. *Жасминними пахощами пахне.* МВ. III. 52.

Жасний, -а, -е. Страшный. Желех.

Жасно, *нар.* = **Жаско.**

Жаснути, -ну, -неш, *гл.* Пугнуть. Вх. Зн. 17. Желех.

I. Жати, жну, жнеш, *гл.* Жать. *Пора, мати, жито жати, — колос похилився.* Мет. 21. *Жало два женці.* Ном., стр. 298, № 256. **Жати на один сніп**. Жить въ согласіи. *Забудь свою кривду і сим робом нахилиш свою сем'ю до одного діла, до одних думок і будете всі жати на один сніп.* Г. Барв. 343.

II. Жати, жму, жмеш, *гл.* Жать, сжимать. *Як є, так жму, а нема, так жду.* Ном. № 13744. *Снопочок нажала, к серденьку прижала. Жми, жми, моє серденько.* Чуб. III. 250.

Жатий, -а, -е. Сжатый (серпомъ). *Ой де буде жито жате, то там будем ночувати.* Чуб. V. 191.

I. Жатися, жнуся, жнешся, *гл.* Жаться, быть пожинаемымъ. *Рутульці з криком в город пруться, як од серпа колосся жнуться.* Котл. Ен.

II. Жатися, жмуся, жмешся, *гл.* Жаться, сжиматься. *Жметься, гнеться, — як кургузий дядько.* Ном. № 3053.

Жатка, -ки, *ж.* Жатвенная машина. О. 1861. IX. 178.

Жаття, -тя, *с.* Жатіе, сжинаніе, жатва. *Од жаття рука болить.* Канев. у. *Пішов дощ та вже й по жаттю.* Каменец. у.

Жах, -ху, *м.* Ужасъ, страхъ. *Тоді латинців жах напав: утратили і дух, і силу, побігли, хто куди попав.* Котл. Ен. VI. 63. *Стара мати сливе що стратила розум з горенька та з жаху, з ляку.* МВ. III. 21.

Жаханка, -ки, *ж.* = **Жахання?** Харьк. г.

Жаха́ння, -ня, *с.* 1) Пуганіе. 2) Страхъ, испугъ. *Чуток було чимало для нашого жахання і сподівання.* МВ. II. 163. *Я пізнаю з їх жахання, що ти, Боже мій, зо мною.* К. Псал. 129.

Жахати, -хаю, -єш, *гл.* 1) Пугать, страшить, ужасать. *Твій гнів мене жахає.* К. Псал. 203. 2) Вырываться (о пламени). *Полум'я так і жахає з коміна. Жахнуло полум'я з груби.*

Жахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* 1) Пугаться, страшиться. *Жахається і втікає, ні слова не сказавши парубкові.* Кв. I. 23. *Про Київ не жахайсь, Волиня пригортайсь, а Покутя тримайсь.* Ном. № 722. *Отце жахається, як жид Христа.* Ном. № 4371. 2) Съ испугу вздрогнуть, особенно во снѣ. *Зо сну жахається.* Ном. № 11352. *І страху не раз набрався, аж крізь сон жахався.* Св. Л. 37. *Улюбився у дівчину, що й зо сну жахаюсь.* Чуб. V. 25.

Жахливий, -а, -е. Пугливый. *Яка ж ти жахлива, Меласю, каже Михайло, всміхаючись.* МВ. III. 142. Ум. **Жахливенький.**

Жахливість, -вости, *ж.* Пугливость.

Жахливо, *нар.* Пугливо. *Озираючись жахливо, вибігла його дівчина.* МВ. (О. 1862. I. 92).

Жахний, -а, -е. Страшный. Харьк. Ум. **Жахненький.**

Жахно, *нар.* Страшно.

Жахнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ *гл.* **жахати**. 1) Пугнуть. 2) Броситься, побѣжать. *Вовк так і жахнув у лозняк. Тоді запорожці як жахнули! так чисто все забрали, а татар на ґамуз порубали.* КС. 1882. XII. 591. 3) Вспыхнуть, вырваться (о пламени) *Солома в сінях так і жахнула.* Г. Барв. 458.

Жахнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Одн. в. отъ **жахатися**. Вздрогнуть, кинуться съ испугу. *Ой мені лишечко! жахнулась Катря обік мене.* МВ. II. 90. *Пані так і жахнулась, аж одскочила, ніби вкололась, або опеклась.* Левиц. I. 334. *Се твій прийшов до тебе батько, то не сполохайсь, не жахнись.* Котл. Ен. 53.

Жахота, -ти, *ж.* Ужасы, страхи.

Жахтіти, -хчу, -хтиш, *гл.* Пышать, испускать сильный жаръ, раскаляться, рдѣть. *Купа жару, та аж жахтить, червоніє.* Г. Барв. 45S. *Натопив піч, аж жахтить.* Харьк. *А серденько, немов той жар, жахтіло.* К. Бай. 15. *Не знаю, як вам і сказати, панієчко, про своє дівоцтво. Цвіло воно — аж жахтіло.* Г. Барв. 526.

Жачка, -ки, *ж.* = **Жатка.** *Це кошено жачкою: бачите, як одмітно од того, де косою кошено.* Полт. г.

Жбан, -ну, *м.* = **Джбан.** *До пори жбан воду носить.* Ном. № 7771. *Усип мені меду жбан, а я тобі заплачу як пан.* Чуб. V. 921. Ум. **Жбанець, жбанок, жбанчик, жбанчичок.**

Жбановий, -а, -е = **Джбановий.**

Жбанок, -нка, жбанчик, -ка, жбанчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **жбан.**

Жбанячий, -а, -е = **Жбановий.**

Жбир, -ру, *м.* Скала, гора, возвышенность. Вх. Лем. 413. См. **Жбирь.**

Жбирь, -рі, *ж.* 1) Наносъ въ рѣкѣ, мель. Мнж. 180. 2) Сѣнокосъ, поросшій кочками и кустами. Вх. Зн. 17.

Жбурити, -рю, -риш и жбурля́ти, -ля́ю, -єш, одн. в. жбурнути, -ну, -неш, *гл.* = **Шпурляти, шпурнути.** *Жбурляє чорт дідьком.* Посл. *Як жбурне книжкою під поріг.* Св. Л. 230.

Жбух! *меж.* обозначающее вливаніе чего-либо сразу въ большомъ количествѣ. Желех.

Жбухати, -хаю, -єш, одн. в. жбухнути, -ну, -неш, *гл.* Сразу много вливать, влить, налить. Желех.

Жвавий, -а, -е. Живой, бойкій, рѣзвый, подвижной, энергичный, бравый. *Жвавий Савка, аж шкура на йому горить.* Ном. № 5765. *Такий жвавий, як рак на греблі.* Ном. № 10995. *Жвавий, як ведмідь до корита.* Ном. № 6550. *Жвавий, як рибка в річці.* Ном. № 5761. *Запанував над ляхами Понятовський жвавий.* Шевч. 123. Ум. **Жвавенький, жвавесенький.** *І Галя своїми жвавенькими оченяточками у їх питалася: чи її правда.* МВ. III. 84.

Жвавість, -вости, *ж.* Живость. *Зоя дивувалась, де набралось стільки жвавости, спритности в того Тараса.* Левиц. I. 353. *Вилучили всю жвавість з дитини.* Св. Л. 159.

Жваво, *нар.* Живо, подвижно. *Жваво метнулись до роботи.* Полт. г. *Дивиться жваво.* МВ. II. 81. Ум. **Жвавенько, жвавесенько.**

Жвавота, -ти, *ж.* = **Жвавість.**

Жвака, -ки, *ж.* = **Жуйка.**

Жвакання, -ня, *с.* Чавканіе, жеваніе.

Жвакати, -каю, -єш, *гл.* Чавкать, жевать.

Жвакнути, -ну, -неш, *гл.* Брякнуться, шлепнуться.

Жвакота, -ти, *ж.* Жеваніе, чавканіе.

Жвакува́ння, -ня, *с.* Глоданіе.

Жвакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Глодать. *Вовки сіроманці набігали, тіло козацькеє рвали, по балках, по тернах жовту кість жвакували.* Макс. (1849), 23. 2) = **Жвакати.**

Жвакун, -на, *м.* Чавкающій, чавкунъ. Ум. **Жвакунець.**

Жвакуня, -няти, *с.* Маленькій чавкунъ. Ум. **Жвакунятко, жвакуняточко.**

Жвати, -жую, -єш, *гл.* Жевать. Угор.

Жвахтати, -таю, -єш, *гл.* = **Жвакати.**

Жвачка, -ки, *ж.* Згарь изъ трубки, которую жуютъ во рту или кладутъ за губу.

Жвякати, -каю, -єш, *гл.* = **Жвакати.**

Жвяхтіти, -хчу, -тиш, *гл.* Объ обуви: шлепать, будучи наполненнымъ водой. *Жвяхтіли мокрі личаки.* Котл. Ен. V. 53.

Жгут, -та, *м.* = **Джгут.**

Жґринджа́тися, -джа́юся, -єшся, *гл.* Ссориться. *Жґринджаться отець і мати.* Вх. Лем. 413.

Жґут, -та, *м.* = **Джґут.**

Жданий, -а, -е. Ожидаемый. *На жданого гостя багато треба.* Ном. № 11922.

Жданики, -ків, *м. мн.* = **Жданки.** Ном. № 5627.

Жданки, -ків, *м. мн.* Ожиданіе. *Чи таки ви сами не бачите, що мені не до жданків, не до обітниць.* МВ. II. 133. **Жданки розгубити, поїсти.** Не дождаться. *Ждали, ждали, та й жданки розгубили.... поїли.* Ном. № 5627.

Жданя́, -ня́, *с.* Ожиданіе. *Ждали, ждали, та й ждання погубили.* Ном. № 5627.

Ждати, жду, ждеш, *гл.* Ждать, ожидать, чаять. *Бог не рівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81. *Якого прасунка ждатимеш.* Ном. № 5623. *Не жди свого миленького із чужого краю.* Мет. 11. *Я щастя ждав, — на злигодні здобувся: я світу ждав, — у темряві зостався.* К. Іов. 65. **Ждати на кого**. Ждать кого. *Ждав уже на нас увесь рід Ілашів.* Федьк. Пов. 29. *Час не жде на нас.* Св. *Л.* 295.

Жджок, -ка, *м.* Землеройка, Sorex. Вх. *Лем.* 413.

Же, *сз.* Же. Употребляется послѣ предыдущей согласной и й. *Та й дурний же який ти, пане брате.* Ном. № 6215. См. **Ж.** 2) = **Що.** *Добре того страшить, же ся боїть.* Ном. № 4401**. Та таки а ні же**. Положительно ничего, нисколько. Ном. № 4971.

Жеб, жеби, *сз.* 1) = **Щоб.** *Чоловік не ангол, жеб не согрішив.* Ном. № 100. *Немає злого, жеби на добре не вийшло.* Ном. № 4899. 2) Если-бы. *Жеби, вибачайте, свині роги, то б усіх поколола.* Ном. № 3827.

Жебоні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Лепетать. *Будемо жебоніти, як маленькі діти.* Чуб. V. 37.

Жебрак, -ка, *м.* Нищій. *Не пішла дівка за козака, тілько пішла за жебрака.* Чуб. V. 915.

Жебран, -на, *м.* = **Жебрак.** *Жебран ходить, хліба просить.* Чуб. V. 433.

Жебраний, -а, -е. Нищенскій, добытый нищенствомъ, выпрашиваніемъ. **Піти на жебраний хліб**. Обнищать, сдѣлаться нищимъ. *Врешті пан той пішов на жебраний хліб, а через кого? Через жида.* Подольск. г.

Жебрани́на, -ни, *ж.* 1) Нищенствованіе, выпрашиваніе. 2) Милостыня. Желех.

Жебрати, -раю, -єш, *гл.* = **Жебрувати.**

Жебрацтво, -ва, *с.* 1) Нищенство. 2) *Соб.* Нищіе. Желех.

Жебрацький, -а, -е. Принадлежащій нищему.

Жебрачий, -а, -е = Жебрацький.

Жебрачка, -ки, *ж.* Нищая. *Де що було в мене, то позабірала — добра жебрачка!* Черк. у.

Жебри, -рів, *м. мн.* Нищенствованіе, попрошайничество, прошеніе милостыни. **Піти на жебри**. Пойти нищенствовать. *Пішов дід на жебри, та не мав у що хліба класти.* Ном. № 9871.

Жебрій, -рію, *м.* Раст. Galeopsis versicolor. Вх. Пч. I. 10. См. **Жабрій.**

Жебрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Нищенствовать, просить милостыни. Радом. у. *Пішов уже жебрувати.* Ном. № 14292.

Жевжик, -ка, *м.* 1) Воробей. 2) Вѣтренникъ, вертопрахъ. *Чортів жевжик.* Ном. № 3256. *Жевжики, що дівчат обдурювали.* Кв. II. 421. Ум. **Жевжичок.**

Жевжикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Вѣтрогонить. Харьк. г.

Жевжичок, -чка, *м.* Ум. отъ **жевжик.**

Жерій, -рію, *м.* Синее пламя надъ. горящими угольями.

Жевріти, -рію, -єш, *гл.* Горѣть безъ пламени, рдѣть. *Жар червоним золотом жевріє.* Г. Барв. 458. *Зоря жевріє. Там зроду жевріє любов.*

Жевrітися, -ріюся, -єшся, *гл.* = **Жевріти.**

Жегна́ння, -ня, *с.* Прощаніе.

Жегна́ти, -на́ю, -єш, (кого), *гл.* Прощаться съ кѣмъ. *Тещенька зятя жегнала, колдрами двір застилала.* Гол. VI. 290.

Жегнатися, -наюся, -єшся, *гл.* Прощаться.

Жежель, -ля, *м.* Мѣсто, открытое для вѣтра. Борз. у. *І сів же на жежелі.* Прилуц. у.

Жежко, *нар.* Горячо, жарко. *Їдуть, вже недалеко й пекло. — «Ей, каже вуйт, вертаймось, чоловіче, додому, мені вже дуже жежко».* Чуб. II. 403.

Жезл, -ла, *м.* Жезлъ. *І Божий жезл минає окаянних.* К. Іов. 46.

Жезло, -ла, *с.* = **Жезл.**

Желізний и пр. = **Залізний и пр.**

Желіпало, -ла, *м.* 1) Медленно ядущій. 2) Крикунъ.

Желіпа́ння, -ня, *с.* 1) Медленная ѣда. 2) Крикъ, оранье.

Желіпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* 1) Медленно ѣсть. 2) одн. в. **Желіпнути, -ну, -неш**. Сильно закричать, заорать. *Бач, трясця його матері! — желіпнув Грицько.* Мир. Пов. I. 156.

Желонка, -ки, *ж.* Дятелъ. Зміев. у. См. **Жовна.**

Жельман, -на, *м.* Родъ игры, родъ весенняго хоровода. *А ми як колись малими гуляли з вами і в жельмана, і веснянок співали.* Левиц. Пов. 106.

Жемериння, -ня, *с.* Жмыхи.

Жемчуг, -гу, *м.* Жемчугъ. *Ой там Ганно чка гуляла, жемчуг намисто порвала.* Чуб. III. 188. Ум. **Жемчужок.**

Жемчужина, -ни, *ж.* Жемчужина.

Жемчужний, -а, -е. Жемчужный. *Золотеє коріннячко, жемчужнее насіннячко.* Чуб. III. 125.

Жемчужок, -жка, *м.* Ум. отъ **жемчуг.**

Женавий, -а, -е. Живой, проворный. Вх. Зн. 37.

Женило, -ла, *м.* Насмѣшливо: парень, котораго пора женить. Сим. 177. *То таке женило аж під стелю.* Рудч. Ск. II. 107.

Жени́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Женить. *Женить би вас, щоб не брикали.* Ном. № 10229. *Ой стара нене, чом не жениш мене? На що тебе, сину, молодим женити?* Макс. (1849). 160.

Жени́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Жениться. *Як сироті женитися, то й ніч мала.* Ном. № 10699. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею?* О. 1861. XI. Кух. 15. *Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали.* Грин. II. 188. *Оженився з Палажчиною дочкою.* ПЙО. Левиц. I. 366.

Жених, -ха, *м.* Молодой человѣкъ, ухаживающій за дѣвушкой и пользующійся ея взаимностью; это названіе имѣетъ мѣсто только до формальнаго сватовства, послѣ котораго онъ называется уже **молодим**. *Жалуй мене, подружечко; жених покидає. —*

Не журися, подружечко, — рута зелененька, — сей покине, другий буде, ще й од сього кращий. Мил. 81. *А я тобі, подружечко, жениха дарую. — Брешеш, брешеш, подружечко, як ти подаруєш, що ти його вірно любиш і з ним помандруєш.* Мил. 79. *Мій первий женише!* Мил. 68. *А дівчина листи пише: приїдь, приїдь, мій женише.* Чуб. III. 466. Ум. **Женишенько, женишок.** *Стривай, мати, погуляю: женишки настигли.* Чуб. V. 10. *Ой то мені женишенько, що три годи ходить.* Мил. 72. Ув. **Женишище.**

Жениха́ння, -ня, *с.* Ухаживанія (любовныя). *Чи Бог не дав, чи сам не взяв, чи зраяли люде, ой щось з мого женихання нічого не буде.* Нп. *Не жаль мені вишивання, як вірного женихання.* Чуб. V. 796. Ум. **Жениханнячко.** *Ой хто не знає того жениханнячка, той не знає лиха.* Чуб. V. 197.

Женихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Ухаживать. *Часто ходив, вірно любив, вірно женихався.* Мет. 85. *Чи се тая дівчинонька, що я женихався?* Мет. 69.

Женихівський, -а, -е. Относящійся къ жениху. *Не один запитувався займати її, так знаєте, на женихівське діло.... так куди ж! — ні приступу!* Кв. II. II. 101.

Женихливий, -а, -е. *Любящій* ухаживать за женщинами. Гол. II. 254.

Женихливість, -вости, *ж.* Наклонность къ ухаживанію за женщинами. Желех.

Женишенько, -ка, *м.* Ум. отъ **жених.**

Женишина, -ни, *об.* Одинъ изъ двухъ любящихъ: дѣвушка или парубокъ. *Та чогось моя женишина смутна, невесела.* Мет. 98. *Ой є в мене женишина не до тебе чорта.* Чуб. III. 161. *І на шлях теплицький справив сина Опанаса, щоб побачив і сподобав любу женишину.* Мкр. Н. 39. *Лежить моя женишина як квітка в'яла.* Мет. 98.

Женишище, -ща, *м.* Ув. отъ **жених.**

Женишок, -шка, *м.* Ум. отъ **жених.**

Женіння, -ня, *с.* Женитьба. Мнж. 164. *Продам кобилу на женіння та куплю горілки.* Лебед. у. Ум. **Женіннячко.** *В мено брати — на женіннячко.* Грин. III. 27.

Женничка, -ки, *ж.* Жатвенная машина. Борз. у. Нѣжин. у.

Жентиця, -ці, *ж.* Сыворотка (молочная). Шух. I. 37.

Жентичник, -ка, *м.* Употребляющій въ пищу сыворотку. Вх. Зн. 17.

Женців, -цева, -ве. Принадлежащій жнецу.

Женчик, -ка, *м.* Ум. отъ **жнець.**

Женчиха, -хи, *ж.* Жница. НВолын. у.

Женчуг, -гу, *м.* = **Жемчуг.**

Жень, -ні, *ж.* Сжинъ, ужинъ. *Моєї жені снопів не дали.* Канев. у. *Жень не пов'язана, покидана гуком лежить.* Г. Барв. 233. 2) Снарядъ, посредствомъ котораго взлѣзають на дерево для осматриванія бортей. Радом. у.

Женькиня, -ні, *ж.* = **Жниця.** Вх. *Лем.* 414.

Женьчар, -ра, *м.* = **Жнець.** Вх. *Лем.* 413.

Женьчарка, -ки, *ж.* = **Жниця.** Вх. *Лем.* 413.

Женьчуги, -гів, *м. мн.* (вмѣсто: жемчуги). Бѣлые стекляные бусы у гуцулокъ. Гол. Од. 71.

Жербій, -бію, *м.* Раст.: а) = **Осот**, Cirsium arvense Scop. ЗЮЗО. I. 118. б) Cirsium canum. ЗЮЗО. I. 118.

Жерва, -ви, *м.* Злая собака. Шух. I. 107.

Жерделя, -лі, *ж.* Абрикосъ.

Жердина, -ни, *ж.* = **Жердка.** Ум. **Жердинка.**

Жердка, чаще **жертка, -ки,** *ж.* 1) Вѣшалка для платья въ сельскихъ хатахъ: жердь, за оба конца веревками подвѣшенная къ потолку вдоль задней стѣны надъ полом (нарами для спанья). Жердка бываетъ и въ **коморі**. Вас. 192. Чуб. 382, 386. *Я музикантів для простору на піл під жертку помістив.* Алв. 22. *Стала доставати собі в коморі з жертки що мали кращого про велике свято.* Г. Барв. 165. 2) Часть ткацкаго станка. МУЕ. III. 16. См. **Верстат.** 3) Въ ралѣ: жердь, къ переднему концу которой прикрѣплено ярмо, а къ заднему (съ разсохой) — колода съ зубьями. Чуб. VII. 400. Ум. **Жердочка.**

Жердь, -ді, *ж.* Дышло въ вѣтряной мельницѣ, которымъ ее поворачиваютъ. Полт. г.

I. Жердя, -ді, *ж.* Жердь.

II. Жердя, -дя, *с. соб.* Жерди. *Поклав же жердя все срібнеє.* Грин. III. 11. *Суть то росохи, на росохах кадовбець, на кадовбці драбинка, на драбинці гірка, а на гірці жерддя, по тім жерддю дикі пташки літають, але крилець не мають.* (Загадка на человѣка, жердя — волоса). Ном. с. 297, № 220.

Жердяний, -а, -е. Относящійся къ жерди.

Жереб, -ба, *м.* 1) Жребій. *Ходім, браття, у ліс темний, вирубаєм три жереби та положим в три городи: кому, браття, припадеться.* Чуб. V. 984. Ум. **Жеребок.** *Гей зібрались в город наші парубки до призиву розбірати жеребки.* Щог. 2) = **Жеребець.** *Прилетить нечистий.... а ти тпрукнеш, — і він зробиться жеребом.* Грин. II. 120. 3) Раст. Pinus pumilio. Шух. I. 18.

Жеребець, -бця, *м.* Жеребець. *Ірже паче жеребець на стані.* Ном. № 8843. Ум. **Жеребчик.**

Жеребитися, -блюся, -бишся, *гл.* Рожать (о кобылѣ). *Кобила жеребиться.*

Жеребна, *прил.* Жеребая (о кобылѣ).

Жеребцювати, -цюю, -єш, *гл.* Быть жеребцомъ. Употреблено Котляревскимъ въ разсказѣ о превращеніи различныхъ народовъ въ животныхъ. *Звіркує шведин вовком там, датчанин добре жеребцює.* Котл. Ен. IV. 12.

Жеребчик, -ка, *м.* Ум. отъ **жеребець.**

Жереб'я, -яти, *с.* Жеребенокъ. *Їхала Пречиста Мати на осляті, Сус Христос на жереб'яті.* Грин. II. 35. Ум. **Жереб'ятко.** Чуб. III. 452.

Жереб'ячий, -а, -е. Жеребиный.

Жерелатий, -а, -е. Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. *То ж товста нитка, — намисто на неї не налізе. — Налізе: воно жерелате дуже.* Черн. у.

Жерело, -ла, *с.* и пр. = **Джерело и пр.** *Під горою криниченька, там жерело б'є.* Нп. Ум. **Жерельце.**

Жерелуха и жерлуха, -хи, *ж.* Раст. Lepidium Sativum.

Жерельце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **жерело.** 2) Горлышко бутылки. Черниг. у.

Жереп, -пу, *м.* 1) Родъ горной сосны, Pinus mughus. *З жерепу роблять ручки до кіся.* Вх. Зн. 17. 2) Можжевельникъ, Juniperus communis. Вх. Зн. 17.

Жерепмик, -ка, *м.* Лѣсъ изъ жерепу. Вх. Зн. 17.

Жеретій, -тія, *м.* Обжора, ненасытный. Аф. 401. Ув. **Жеретіяка.** *Чоловік зажеракуватий: йому все мало. Жеретіяка!*

Жеретія, -тії, *ж.* 1) Обжора. Аф. 401. 2) Змѣя лазящая по деревьямъ. *Неначе холодна жеретія обвилась і здавила йому серце.* Стор. М. Пр. 5.
Жеретіяка, -ки, *м.* Ув. отъ **жеретій.**
Жерех, -ха, *м.* Мелкій ледъ на рѣкѣ. Ворон.
Жерецький, -а, -е. Жреческій.
Жерібна = **Жеребна.**
Жерлига, -ги, *ж.* Большая удочка.
Жерлистий, -а, -е = **Джерелистий.**
Жерло, -ла, *с.* = **Жерело.** *Знахарі жерло забили у криниці — тепер нема де напитись холодної водиці.*
Жерлянка, -ки, *ж.* Родъ маленькой рыбки. Цыссь, Ятр. 39. Ум. **Жерляночка.** *Лети, лети до озера, а в озері жерляночка: бери її вражу дочку, щоб не пила води-роси.* Цисcь, Ятр. 38.
Жерниця, -ці, *ж.* = **Стерня.** *Повели їх по жерниці, а жерниця ніжки коле.* АД. І. 85.
Жернівка, -ки, *ж.* = **Жарнівка.**
Жерства, -ви, *ж.* 1) = **Жорства.** 2) Родъ змѣи? Шух. І. 232.
Жерстина, -ни, *ж.* Листь жести. Ум. **Жерстинка.**
Жерстити, -рщу, -стиш, *гл.* Покрывать жестью.
Жерсть, -ти, *ж.* Жесть.
Жерстяний, -а, -е. Жестяной. *Купив собі самуварчик отой білий жерстяний.* Харьк. *Затрубили у жерстяний ріг у гетьманськім дворі.* Мет. 436.
Жерстянка, -ки, *ж.* Жестянка. Харьк.
Жертва, -ви, *ж.* Жертва. *Звелів з бичні волів пригнати, цапів з вівцями готувати — Плутону в жертву принести.* Котл. Ен.
Жертвувати, -вую, -єш, *гл.* Жертвовать.
Жерти, жеру, -реш, *гл.* Жрать, пожирать. *Дереться горло — чи би спало, чи би жерло.* Ном. № 11316. *І вороги нові роскрадають як овець нас і жеруть.* Шевч. 230.
Жертівня, -ні, *ж.* Жертвенникъ. К. Псал. 195.
Жертка, -ки, *ж.* См. **Жердка.**
Жертовник, -ка, *ж.* Жертвенникъ (въ алтарѣ). Черк. у.
Жерть, -ти, *ж.* = **Жердь.**
Жеруха, -хи, *ж.* 1) = **Жерелуха.** 2) **— лісна.** Раст. Bursa pastoris. *Лв.* 97.
Жерцем, *нар.* Алчно. *Ненавидять, гонять, б'ють, жерцем пожирають.* Чуб. V. 448.
Жерявий, -а, -е. Горящій, палящій, пламенный. Угор.
Жестер, -ру, *м.* = **Жостір.**
Жєс, жєсати и пр. = **Жас, жасати и пр.**
Жибець, -бця, *м.* Раст.
Жибрій, -рію, *м.* = **Жабрій.** ЗЮЗО. І. 168.
Жив! *меж.* Звукоподраж. чириканью воробьевъ. Ном. № 10260.
Жива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Поживать. *Праведно в миру живали.* Котл. Ен.
Живетень, -тня, *м.* Подпочва. Любеч. См. **Живець 2.**
Живець, -вця, *м.* 1) Сила, жизненная сила. *Ще єсть для всякої незгоди живець у вожая твого.* Мкр. Г. 35. 2) Молодое, дикорастущее деревцо, выкопанное для окулировки; также новые побѣги, отростки садоваго дерева. Канев. у. 3) Въ деревѣ: живая

древесина. 4) Источникъ, ключъ. 5) Пульсъ. 6) Живая мелкая рыба, которую надѣваютъ на удочку, какъ приманку. 7) Подпочва. *Не можна дуже глибоко пускати плуга, бо можно живцю достати.* Винниц. у. 8) Отличающійся въ разрѣзѣ темнымъ цвѣтомъ, плотный слой выдѣланной на подошвы кожи. 9) Ремешекъ съ деревянной палочкой на концѣ. Онъ прикрѣпляется къ неводу и свободнымъ концемъ съ палочкой накручивается на канатъ, когда его нужно тянуть. *Як тільки мережа наближалась до берега, ті, що стояли на кінці кодоли, роскручували живці.* Левиц. 10) Ремешекъ, около котораго плетется кнутъ. Мнж. 180. 11) Желѣзное кольцо посрединѣ верхней части ярма, — въ него проходить дышло экипажа, плуга. Шух. I. 165.

Живжик, -ка, *м.* = **Жевжик.**

Живжикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Жевжикувати.**

Живий, -а, -е. 1) Живой. *Не кидай живого, не шукай мертвого.* Ном. № 5847. *Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник.* Ном. № 7291. **Чи живі-здорові**? Какъ ваше здоровье. (Обычная форма привѣтствія). **До живих печінок допекти**. (Рудч. Ск. II. 55); **вразити до живого**. (Федьк.). Сильно допечь, досадить. **Живий жаль бере**. Очень, въ высшей степени жаль. *Живий жаль бере, як згадаєш про старовину.* Ном. № 680. **Веяна жива душа**. Каждый. *Всяка жива душа з гаю, з поля пішла до села, або прилягла на спочинок під зорями.* Левиц. I. 207. **Ні живої душі**. Рѣшительно никого. *Час пшеницю жати; а женців не видко нігде, нігде ні живої душі.* Левиц. I. 82. **В живії очі бреше.** Прямо въ глаза вретъ. Ном. № 6950. **Живе зілля**. Бальзаминъ. **Живе срібло**. Ртуть. *Живе срібло зразу збіжиться.* Дещо. 66, 45. Свѣжій, недавній. *Дивилась, поки не осталось живого сліду на воді.* Шевч. Ум. **Живенький, живесенький.**

Живило, -ла, *с.* Оживляющее средство. *Не плачте, я вам його оживлю: в мене є живило.* Рудч. Ск. II. 184.

Живина, -ни, *ж.* Животное, животина. Вх. *Лем.* 413. *Зосталам ся нещаслива, як живина в полю.* Гол. I. 297.

Живити, -влю, -виш, *гл.* 1) Оживлять, Оставлять живымъ. *Мов свята небесна сила, вона серце нам живила.* К. Досв. 115. *Тих куркоїдів, як жидів, не живили.* Ном. № 874. 2) Питать, кормить, продовольствовать. *Хазяйське око товар живить.* Ном. № 9972.

Живитися, -влюся, -вишся, *гл.* 1) Питаться, кормиться. *Багатий дивиться, як убогий живиться.* Ном. № 1606. *Коло вівтару служивши, з вівтара й живися.* Ном. № 10422. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном. № 12567. *Летить орел сизокрилий у поле живиться.* Мет. 42. 2) Живиться, поживляться, пользоваться. *Те іде молиться, а те живиться* (красти). Ном. № 174.

Живиця, -ці, *ж.* 1) Живица, смола выступающая отъ жары на соснѣ. 2) Канифоль. 3) Названіе водки. *Вареники, знаєте, парують на столі.... От і живицю принесли.* Св. Л. 222. Чаще: **ледащиця-живиця**. *А охрипну — чарочку, другу тії ледащиці-живиці, як то кажуть, та й знову.* Шевч. 160. Ум. **Живичка.**

Живичний, -а, -е. 1) Смольный. 2) Канифольный. Желех.

Живичуватий, -а, -е. Смолистый. *Живичувата сосна.* Мнж. 180.

Живісінький, -а, -е. Совершенно живой.

Живісінько, *нар.* 1) Очень живо. 2) Очень быстро. 3) Точь въ точь, какъ разъ такъ. *Таки що вздрить, так з його патрет і вчеше; хоть би тобі відро, або свиня, — таки живісінько воно й є.* Кв. I. 123.

Живіт, -вота, *м.* 1) Животъ. *Живіт товстий, а лоб пустий.* Ном. № 6358. **Бере, хапає за живіт**. Говорится о боли въ животѣ, а также и для обозначенія зависти, скупости, горя объ утратѣ и пр. Ном. № 8159. *Бере як багатого за живіт.* Ном. № 13886. **Будь здорова з животом**! Привѣтствіе отца дочери, когда онъ придетъ къ ней на родины. Мил. 21. **Бабини животи**. Трясина, болото. Ном. № 13430. 2) Жизнь. *Даруй мене животом.* Черк. у. За живота. При жизни. *Даю ще за живота свого на діти дещо з худоби своєї. Те станеться за нашого ще живота.* К. XII. 14. **Мати бога в животі**. Имѣть совѣсть. *На таку людину хто ж таки стане ремствувать, коли вона має Бога в животі.* Хата, 184. *Чи в тебе Бога в животі нема, що.... ти все по тих шинках тягаєшся?* Рудч. Ск. II. 22. **К животу зболити**. Пощадить, не убить. *Дам я тобі.... старшого сина на послугу, — він тобі колись пригодиться за те, що ти мене* (вовчицю) *к животу зволив.* Рудч. Ск. I. 134. Ум. **Животик, животок, животочок.** Ув. **Животище.**

Живіття, -тя, *с.* = **Життя.** *Поки й живіття мого — не забуду.* Ном. № 4088. **За живіття** = **За життя.**

Живкий, -а, -е. Живой, проворный, энергическій. *Ярош живкий чоловік.* Н.-Волын. у.

Живко, *нар.* Живо, проворно, быстро. Вх. Зн. 17.

Живло, -ла, *с.* Все живое, живущее. *За сонцем усе живло прокинулось.* Мир. ХРВ. *Усе живло тремтіло його духу.* Мир. ХРВ. 359.

Живлющий, -а, -е = **Живущий.** *Тільки де не де зостається пам'ять живлюща.* МВ. III. 41.

Живність, -ности, *ж.* Пища, продовольствіе, припасы. Мкр. Н. 31. *Як полетів старий сокіл на чужу україну живности доставати.* КС. 1882. XII. 493.

Живняк, -ка, *м.* Щетина, собранная съ живыхъ свиней. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Живо, *нар.* 1) Живо. *Давно те діялось..., а здається — неначе вчора минуло, — так воно живо перед очима.* Стор. II. 2) Быстро, скоро. *Було як вишле нас четверо жати, дак живо ниву знесемо.* Хата, 103. Ум. **Живенько, живесенько.** *Став у Марусі на дворі живенько.* Грин. III. 235.

Живоїд, -да, *м.* Живьемъ съѣдающій, — говорится о зломъ, безжалостномъ человѣкѣ. *Чому мене не віддали куди инше, а в сю прокляту свинарію, під сих живоїдів?* Св. Л. 261.

Живокіст, -косту, *м.* и **живокість, -кости,** *ж.* Раст. а) Окопникъ, Symphutum officinale L. ЗЮЗО. I. 168. б) Trifolium ochrolecum. Шух. I. 22. *Пахуча берізка коло сухого дуплинатого пенька повилась і сліпий живокіст, і кружево червоної смілки.* МВ. I. 157.

Живолуп, -па, *м.* Живодеръ (ругат.).

Живопихом, *нар.* Сильно спѣша, насильно. *Ми огірки збірали яко мога швидче, живопихом.* Новомоск. у.

Живопліт, -плоту, *м.* Живая изгородь. Желех.

Живоробка, -ки, *ж.* **Річка-живоробка**. Сказочная чудотворная рѣчка. *Чуєш у казках — то змії, то річки були живоробки, то цілюща, то мертвяща вода.* Рудч. Ск. I. 130.

Живосилом, *нар.* Насильно. *Схотів мене, моя матінко, живосилом на оберемок та й потаскав у кущі.* Харьк. *Я вже живосилом одволокла Катрю од дверей хатніх.* МВ. II. 111. *Живосилом не повінча.*

Животвір, -твору, *м.* Живая природа, все имѣющее жизнь. *І тут безодня живо твору, і тут премудрість без кінця.* К, XII. 110.

Животворити, -рю, -риш, *гл.* Оживлять.

Животворний, -а, -е. Животворный, оживляющій. К. (О. 1861. III. 6).

Животик, -ка, *м.* Ум. отъ **живіт.**

Животина, -ни, *ж.* 1) Животъ. 2) Животное. *Кінь пасся на волі округ хати. Розумна була животина: зараз прибігла, зачувши хазяйський посвист.* К. ЧР. 248.

Животинник, -ка, *м.* Гуртовщикъ, скупщикъ скота на убой. *Із крамарями, із щетинниками, із животинниками балакаєш.* Греб. 406.

Животиння, -ня, *с.* Внутренности. *З дині треба викинути животиння.* Лебед. у.

Животище, -ща, *м.* Ув. отъ **живіт.**

Животіти, -тію, -єш, *гл.* Жить, быть живымъ, существовать. *Чую, чую, мої діти, що мені не животіти.* Ном. № 5300. *Так моїй Марусі не животіти? — аж скрикнув Наум.* Кв. I. 95. *Прощайся з ким хочет: вже тобі не животіти.* Рудч. Ск. I. 99.

Животок, -тка, животочок, -чка, *м.* Ум. отъ **живіт.**

Живоття, -тя, *с.* = **Життя. До живоття**. До смерти, пожизненно. *Це вже земля до живоття її буде.* Н.-Волын. у.

Живти, -живу, -веш, *гл.* = **Жити.** *Тут колись добре було живши нашим, батькам, а нам уже ніколи не прийдеться живти так.* Кобел. у.

Живучий, -а, -е. Живучій. *Невгамовані, живучі діти Ізраїля і в воді не тонуть, і в огні не горять.* Левиц. I. 92.

Живучість, -чости, *ж.* Живучесть. Желех.

Живушечка, -ки, *ж.* Живое существо. *Живая живушечка на живій колодочці живе м'ясо їсть.* Заг.: дитя и грудь матери. Ном. с. 297, № 248.

Живущий, -а, -е. 1) Живой, живущій. *Такеньки тижні сходили, що вона, живуща, була наче мертва.* МВ. II. 147. *Трохи одпочила стара мати недобита; живущую силу сила ночі оживила.* Шевч. 615. 2) Оживляющій, животворный. *Було там дерево живуще, таке, що чоловік, годуючись його овощами, не вмер би ніколи.* Опат. 6. **Живуща й сцілюща вода**. Сказочная живая и мертвая вода. *Ох підпалив дрова, наймита спалив.... углину сприснув живущою водою, — наймит знов ожив.* Рудч. Ск. II. 109. *І немощну мою душу за світ посилаю сцілющої й живущої води пошукати.* Шевч. 263. 3) Вѣчно живой. *Усе тінь минуща, одна річ живуща: світ з Богом.* Ном. № 393.

Живцем, *нар.* Живьемъ. *Живцем у яму лягай.* Ном. *З пліч головку як галку зняв, жону його й дітей живцем забрав.* Мет. 390. *Скажу соколові живцем вас поїсти.* Чуб. V. 35.

Живчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **живець 2 — 5.** 2) Рѣзвый мальчикъ. *Веселий (або стрибкий) як живчик.* Ном. № 8470.

Жигавка и жигалка, -ки, *ж.* Крапива, Urtica dioica, — urens. ЗЮЗО. I. 140. Вх. Пч. I. 13. *Жигалков напарена.* Гол. IV. 530.

Жигало, -ла, *с.* Желѣзный прутъ для прожиганія отверстій въ деревѣ. *А він як роспече жило, так і штрика у вічі. Запаливсь купець, немов його жигалом шпигнули.* Чуб. II. 666. Ум. **Жигальце.**

Жигаль, -ля, *м.* 1) Сухая жила. Вх. жила. Вх. Уг. 238. 2) Въ капустномъ листѣ: *листочный нервъ.* Вх. Уг. 238.

Жигальце, -ця, *с.* Ум. отъ **жигало.**

Жигун, -на, *м.* = **Джиґун.**

Жигучка, -ки, *ж.* = **Жигавка.** Вас. 140.

Жид, -да, *м.* 1) Еврей, жидъ. 2) = насѣк. **Гук**. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Жидок, жидочок, жидунь, жидик.** Ув. **Жидюга.** Шевч. 133. **Жидяка**. Мнж. 147.

Жидва, -ви, *ж.* = **Жидова.**

Жидел, -дла, *м.* Мѣра жидкости въ Галиціи. *Подь до карчми, напіймеся! галву вина, жидел пива.* Гол. III. 244.

Жиденя, -няти, *с.* Жиденокъ. *Жиденята і жиди так і хватають та їдять, аж за ушима лящить.* Рудч. Ск. II. 128.

Жидик, -ка, *м.* Ум. отъ **жид.**

Жидів, -дова, -ве. Принадлежащій еврею.

Жидівка, -ки, *ж.* Еврейка, жидовка. *А хто хоче меду пити — ходім до жидівки, а в жидівки чорні брівки, високі підківки.* Макс. (1849), 32. Ум. **Жидівонька, жидівочка.**

Жидівочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жидівка.** 2) = **Птица Синюк.** Вх. Пч. II. 13.

Жидівство, -ва, *с.* Еврейство, жидовство.

Жидівський, -а, -е. Еврейскій, жидовскій. *Попихач жидівський, виріс у порогу; а не клене долі, людей не займа.* Шевч. 133. **Жидівське богомілля**. Молитвенныя принадлежности евреевъ. **Жидівські груші**. Physalis Alkekengi L. ЗЮЗО. I. 131. **Жидівські яйця**. Alkekengi chalicocubus. **Жидівські лепехи**. Acorus calamus. ЗЮЗО. I. 109.

Жидівча́, -ча́ти, *с.* = **Жиденя.** *Жидівчата висипали купою, инші зовсім голі.*

Жидівчин, -на, -не. Еврейкинъ.

Жидова, -ви, *ж. соб.* Евреи. *Стала жидова ліси рубати, Христа шукати.* Чуб. III. 343.

Жидовин, -на, *м.* = **Жид.** *Ішла Марія крутим бережком, зостріло її три жидовини.* Чуб. III. 343.

Жидовина, -ни, *ж.* = **Жидівка.** *Ой жид іде, коня веде, а за жидом жидовина.* Чуб. III. 181.

Жидові́ти, -ві́ю, -єш, *гл.* Ожидовливаться. *Жидовіти нам.... ні, се не по нашій натурі.* К. (О. 1861. I. 312).

Жидок, -дка, *м.* 1) Ум. отъ **жид.** *Жидки сидять та кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц. I. 95. 2) Птица Lusciola tithys. Вх. Пч. II. 12. 3) Насѣк. Harpalus ruficornis. Вх. Пч. I. 6. 4) Муравей маленькой породы, свѣтлый, водящійся въ домахъ. К. С. 1883. III. 669. 5) *мн.* **Жидки**. Раст. Agaricus vernalis.

Жидолюбець, -бця, *м.* Другъ евреевъ, юдофилъ. Желех.

Жидочок, -чка, *м.* Ум. отъ **жид.**

Жидувати, -дую, -єш, *гл.* Быть евреемъ, жидовствовать. *Покинь, жиде, жидувати, ходім хліба заробляти.* Нп.

Жидюга, -ги, *м.* Ув. отъ **жид.**

Жидюк, -ка, *м.* Жидокъ, еврейчикъ. *Заклинає жидюка.* Рудан. I. 62.

Жидя, -дяти, *м.* Еврейскій ребенокъ, жиденокъ. *Ідуть малеча-жидки з свічками і по боках вулиці тож жидята.* Св. Л. 294.

Жижа, -жі, *ж.* 1) Все горячее и горящее (дѣтск. сл.). *Дитина хукає на жижу.* Котл. Ен. VI. 25. *З огнем не жартуй, бо то жижа.* Ном. 2) Возбужденіе, пылъ. *Тут саме жижа така, що ну! Сказано, жінка молода, а він старий, аж сідий.* Лебед. у. Ум. **Жижка.**

Жижаки, -ків, *м. мн.* = **Дріжаки.**

Жижель, -лю, *м.* = **Жежель.** *Я буду в кибиточці, а він на жижелі.*

Жижка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жижа.** 2) Подколѣнокъ, поджилка. *Як глянув на неї дід, то аж жижки в його затрусились.* Стор. І. 101. *Аж жижки дріжать.* Ном. № 5040. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали.* Котл. Ен. І. 20. **Кресати в жижку**. Танцуя, пяткою касаться икры. Ном. № 14133. 3) Раст. Жигавка. ЗЮЗО. І. 140.

Жижкати, -каю, -єш, *гл.* Жить, существовать. *Не довго вже мені жижкати, не сьогодня — завтра смерть.* Черк. у.

Жижкий, -а, -е. Жгучій. *І на жижку кропиву мороз буває.* Ном. № 3825.

Жижло, -ла, *с.* 1) = **Жигало 2.** 2) Палка, которой мѣшаютъ солому, когда смалять кабана.

Жижуха, -хи, *ж.* = **Жерелуха.**

Жизний, -а, -е. 1) Жизненный. 2) Плодородный, плодоносный. *Жеби земля була жизная, і збожа великий достаток родила. А де очерети, там люде сідали, а де жизні поля — москалі стояли.* Гол. І. 27.

Жизність, -ности, *ж.* 1) Жизнь, жизненность. *Не попустимо ляхові Польщі, поки нашої жизности.* Мет. 400. *Мені казав один чоловік, що в цім году буде кінець жизности, а як инакше сказать — страшний суд.* Грин. Изъ устъ, 205. 2) Плодородность, плодоносность.

Жизнь, -ні, *ж.* 1) Жизнь. *Ой, Боже, Боже! яка моя жизнь тяжка!* Мил. 223. 2) = **Життя.** *Хто ляшка рубатиме, той козацьку жизнь знатиме.* Ном.

Жизняний, -а, -е. Жизненный. *Се воля жизняних непохибних законів, що сила силою із віка в вік була.* К. Дз. 177.

Жила, -ли, *ж.* 1) Жила, кровеносный сосудъ. *Будьмо живі, щоб з наших ворогів повитягало жили.* Ном. № 11580. **Жила кидається**. Вьется пульсъ. *Береться лікарь за руку, — ото дивиться, чи ще кидається жила.* Полт. г. 2) Сухожиліе. **Нап'ясти жили.** Понатужиться. *Троянці нап'яли всі жили та вмиг пролом і заложили.* Котл. Ен. 3) Жила минеральная, жила воды подземная. *В землі вода тече по жилах, як в чоловікові тече кров.* Дещо, 80. 4) *Стяжательный человѣкъ, скряга.* Ум. **Жилка, жилонька, жилочка.** *Жінка як жилка: коли схоч — потягнеш.* Ном. *Усяка жилочка неначе слухає, а він сердешний і дух притаїв.* Кв.

Жилавий, -а, -е. 1) Жилистый, мускулистый. *Жилава рука.* Левиц. І. 302. 2) Твердый, жесткій. *Жилавий хліб.* **Жилавий тиждень**. Первая недѣля великаго поста. — **понеділок**. Первый день великаго поста. Драг. 22.

Жилавіти, -вію, -єш, *гл.* Дѣлаться тугимъ, жесткимъ, жилистымъ. Желех.

Жилба, -би, *ж.* Житье. *Добра жилба, коли сварки нема.* Ном. №3277. Ум. **Жилбонька.**

Жилетка, -ки, *ж.* Жилетъ. *Ковнір по уші, жилетку надув* (джиджулиться). Ном. № 11177.

Жилище, -ща, *с.* Мѣсто жительства. *Ото гайдамаки узяли того багатиря і понесли на своє жилище.* Рудч. Ск. II. 147.

Жилка, -ки, *ж.* Ум. отъ **жила.**

Жилля, -ля, *с.* Заселенное мѣсто, мѣсто, занятое поселеніемъ. *У полі дорога добра ще, а як по жиллю, то не добре.* Волч. у.

Жилляр, -ра, *м.* Крестьянинъ-земледѣлецъ, не имѣющій земли, бобыль. Угор.

Жиллярити, -рю, -риш, *гл.* Жить въ чужомъ домѣ. Угор.

Жилний, -а, -е. См. **Жилавий.** *В жилний четвер купаються від чорної хороби.* Ном. № 8407. См. **Жилник.**

Жилник, -ка, *м.* Первый понедѣльникъ великаго поста. *Як прийде жилник, то не мине й винник.* Волын. г. См. **Жилавий, жилний.**

Жило, -ла, *с.* = **Жало.**

Жилочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **жила.**

Жилуватий, -а, -е = **Жилавий 1.** Н.-Волын. у.

Жилявий, жиляний, -а, -е = **Жилавий.**

Жиляник, -ка, *м.* Прѣсный коржъ изъ ржаной муки на водѣ, который пекутъ въ первый понедѣльникъ великаго поста. Харьк. и Кіев. г.

Жим, -му, *м.* = **Задава 2.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Драг. 22.

Жимоїдник, -ка, *м.* Обжора. Вх. Зн. 17.

Жимолость, -ти, *ж.* Раст. жимолость, Lonicera Xylosteum L. ЗЮЗО. I. 127.

Жинзівер, -ру, *ж.* = **Дзіндзівер и Зінзівер.**

Жир, -ру, *м.* 1) Жиръ. *То з жиру дуріють; собаки з жиру казяться.* Ном. № 10800. 2) Кормъ, пропитаніе, добыча (у дикихъ звѣрей). *Качки полетіли на жири.* 3) Орѣшки изъ дерева букъ. Каменец. у. 4) Трефовая масть (въ картахъ). К. С. 1887. VI. 463. Ум. **Жирок.**

Жиркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пастись, кормиться (объ уткахъ и гусяхъ). *Місця, де дикі качки жиркують.* Черк. у.

Жирненький, -а, -е. Ум. отъ **жирний.**

Жирний, -а, -е. Откормленный, жирный. *Диво, що жирний бик до роботи привик* Волын. г. Ум. **Жирненький.**

Жирно, *нар.* Жирно. *Сі в сірці і в смолі кипіли за те, що жирно дуже їли.* Котл. Ен. III. 48.

Жирнючий, -а, -е. Очень жирный. *Жирнючі та слиняві губи.* Мир. Пов. II. 66.

Жирований, -а, -е. 1) Избалованный, шалунъ. 2) Инкрустированный.

Жированє. См. **Жирування.**

Жировий, -а, -е. 1) Незаконнорожденный, прижитый. Мнж. 180. *Жаль хлопця доброго, він жирову бере дочку.* 2) Трефовый (о масти въ картахъ). К. С. 1887. VI. 466. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596.

Жировитий, -а, -е. Прожорливый. *Жировитий чоловік.* Н.-Волын. у. *Корній жировитий — сам цілий хліб ззість.* Н.-Волын. у.

Жировиця, -ці, *ж.* Муха, надѣваемая на удочку для приманки. *Жировицу намкнеся на удку і ловит пструги.* Вх. Зн. 17.

Жировлина, -ни, *ж.* = **Журавлина.** *Поїхав мій милий по журавлини, погубив коники, Боже мій милий!* Чуб. V. 257.

Жироїд, -да, *м.* Кровопійца, живодеръ. *Нівечили мене прокляті жироїди, поки не виперло з мене духу.* Стор. I. 154.

Жирува́ння, -ня, *с.* 1) Кормежка (дикихъ животныхъ). 2) Шалости, заигрыванье парней съ дѣвушками и наоборотъ. 3) Въ формѣ: **жированє**. Инкрустація, инкрустированіе металломъ. Шух. I. 273, 280.

Жирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Добывать нищу (о дикихъ животныхъ). *Зайці на зорь жирують. Найкраще бити качок, як вони жирують.* 2) Шалить, дурачиться, играть. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. О парняхъ съ дѣвушками: заигрывать. *Посходились на улицю дівчата й хлопці, зачали жирувать.* Грин. I. 69. *Забравсь до дівчат під п'яну руку та й жирує з ними.* Харьк. 3) = **Роскошувати.** *Жирували та панували пани.* Зміев. у. *Коли жирувать, то жирувать: бий, жінко, друге яйце в борщ.* Ном.

Жируватися, -руюся, -єшся, *гл.* Роскошествовать. *Жируешься, як нірка в салі.* Ном. № 1722.

Жирун, -на, *м.* Шалунъ.

Жируха, -хи, *ж.* Шалунья.

Жируха, -хи, *ж.* = **Жерелуха.**

Жирушка, -ки, *ж.* = **Жорнівка 2.**

Житво, -ва, *с.* Мѣсто жительства, жилье. Мир. ХРВ. 143.

Жительний, -а, -е = **Житяний.** *Да зрабила пужку жительну*. Грин. III. 49.

Житець, -тця, *м.* 1) Житель, обитатель. *Німі та мовчазні вони* (оселі) *не кажуть.... чи щасна доля доглядає сон їх житців.* Мир. Пов. I. 127. 2) Раст. Bromus mollis L. Ан. 71. *Як уродить в житі метлиця, так буде хліб і паляниця; а як уродить житець, так і хлібу копець.* Ном. № 10138.

Житечко, -ка, *с.* Ум. отъ **жито.**

Житечний, -а, -е. Житейскій. *Ведуть розмову про хазяйство, про свої втрати та користі, — завсідні житечні турботи*. Мир. ХРВ. 350.

Жити, -живу, -веш, *гл.* 1) Жить, существовать. *Добре в світі жити попові, лікареві та котові.* Ном. № 8069. *Живи правдою святою.* Ном. № 14193. 2) — **з чого**. Жить чѣмъ, имѣть средства къ существованію. *Піп живе з олтара, а писар з каламара.* Ном. 3) Жить, обитать. *Ой не видно його дому, тільки видно дубчик, коло його недалеко живе мій голубчик.* Мет. 7. 4) — **з ким**. Жить съ кѣмъ. *Він з братом добре живе. Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш.* Мет. 67. *Скажуть воріженьки, що я жив з тобою.* Мет. 93. **Жити як риба з водою**. Согласно жить. *Я б жив з тобою, як риба з водою.* Ном. №9526.

Житина, -ни, *ж.* 1) Ржаной стебель. Мнж. 145. *Бач, житина як добра очеретина.* 2) Ржаное зерно. *В'язь на огірках завбільшки з житину.* Черк. у. *Запорошив око житиною.* Г. Барв. 315.

Житися, живеться, *гл. безл.* Житься. *Як йому живеться?* Рудч. Ск. I. 192. *Усім людям хороше живеться.* Чуб. V. 525.

Житка, -ки, *ж.* Образь жизни. *Хиба ти на його житку завидуєш.* Радом. у.

Житло, -ла, *с.* 1) Житье, жительство. *Не буде тобі ні добра, ні житла.* Ном. № 13633. *Чорноморці на житло пішли собі, чи їх погнали, на гряницю.* Черк. у. *Ідуть люде на житло в степ.* Кіев. г. *Коротке сватання! Таке й житло швидке й коротке: як нитка порвалось ув один мент.* Г. Барв. 434. 2) Жилье, жилище, обитель. *В глухій глуші пошукати, там де людського житла, а ні садиби не знайти.* МВ. III. 63. *Осядеться чужий*

в його наметі, його житло засипле з неба сірка. К. Іов. 40. *О, пом'яни, мій Боже, їх у житлах праведних своїх.* Щог. Сл. 90.

Житний, -а, -е. Ржаной. *Житне барошно. житна солома.*

Житник, -ка, *м.* 1) Жукъ, появляющійся, когда наливается рожь въ колосѣ. 2) Человѣкъ, крестьянинъ (въ загадкѣ): *Підбігла лепетя: вставайте, житники, сідайте на вівсяники, доганяйте шурду-бурду, однімайте штрики-брики (собака, люде, коні, вовк, вівця).* Ном. № 294, № 122.

Житнисько, -ка, *с.* = **Житнище.** Вх. Зн. 17.

Житниця, -ці, *ж.* Ржаная солома. Н.-Волын. у.

Житнище, -ща, *с.* Поле гдѣ была посѣяна рожь. Вас. 196.

Житняк, -ка, *м.* Ржаной хлѣбъ.

Житняний, -а, -е = **Житний.** Вх. Лем. 413.

Житнянка, -ки, *ж.* Ржаная солома. Вх. Лем. 413.

Жито, -та, *с.* Рожь. *Не вважай на врожай, а жито сій, то хліб буде.* Ном. №5845. Жита. Всходы, засѣянныя рожью поля. *І повіявся гень поміж житами, тільки шапка та поверх колосся.* Хата. 179. *Іде полями та житами до матері в гості.* Рудч. Ск. І. 209. Ум. **Житечко, житце.** *Загнали в клуню поросючку і восьмеро поросят, там і житцем їх підгодовуємо.* Г. Барв. 244.

Житов'я, -в'я, *с.* 1) Житье. Левч. 40. 2) = **Жилище.** *На усю садибу їх, на усе житов'я пала пустиня.* МВ. (О. 1862. І. 97).

Життєвий, -а, -е. Жизненный. Желех.

Життєпис, -су, *м.* Біографія.

Життєписний, -а, -е. Біографическій. Желех.

Життєчко, -ка, *с.* Ум. отъ **життя.**

Життя, -тя, *с.* Жизнь, житье. *Чи годиться в суботу життє спасати, чи погубляти.* Єв. Мр. III. 4. *Звання козаче, а життя собаче.* Ном. № 790. *Яке життя, така й смерть.* Ном. № 7101. **За життя = За живота.** *У Люборацьких він таки не раз був, — ще за життя покійного о. Гервасія.* Св. Л. 117. Ум. **Життєчко.** *Болить серце в животочку на чужому життєчку.* Чуб. V. 463.

Житце, -ця, *с.* Ум. отъ **жито.**

Житяний, -а, -е. 1) Сдѣланный изъ ржаной соломы. *Дала йому мати житяную пужку.* Чуб. III. 321. **Житяна квітка**. Букетикъ изъ колосковъ ржи. КС. 1897. VII. 79. 2) Съ примѣсью ржи. *Гарна була в його пшениця* (на полі), *тільки житяна.* Черк. у.

Жихлий, -а, -е. Подобный, похожій. Вх. Зн. 17.

Жихунець, -нця, *м.* Раст. чистотѣлъ, Chelidonim majus L.

Жиця, -ці, *ж.* = **Ложка.** Вх. Лем. 413. Ум. **Жичка.** Вх. Лем. 413.

Жича́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Позичати.** Угор.

Жичечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **І.** Жичка.

Жичити, -чу, -чиш, *гл.* = **Зичити.** *Тим не жичу тобі лиха, роскажи, будь ласкав, зтиха.* Ном. *Боярину, красний паничу, доброго здоров'я жичу.* Мет. 202.

І. Жичка, -ки, *ж.* 1) Красная шерстяная нитка, нитка гаруса. *Побачивши первий цвіт на огірках, або на гарбузах, перев'язують червоною жичкою, з пояса висмикнутою.* Ном. 2) Шерстяная или гарусная тесемка, ленточка. Гол. Од. 47, 54. Ум. **Жичечка.**

ІІ. Жичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **жиця.**

Жичливий, -а, -е = **Зичливий.** *Доле моя нещаслива, коли будеш мі жичлива.* Гол. III. 396.

Жичливість, -вости, *ж.* = **Зичливість.** Желех.

Жінва, -ви, *ж, соб.* Женщины, бабье. *У тому Кодаці* (слобода) *жінва так чирінями й сидить.*

Жінка, -ки, *ж.* 1) Женщина. *Жінки довге волосся мають, а розум короткий.* Ном. № 9034. *І жінка одна була у кровотечі років дванадцять.* Єв. Мр. V. 25. 2) Жена. *Єсть у мене батько і рідная мати, єсть у мене жінки і малії діти.* Мет. 94. Ум. **Жінонька, жіночка.** *А жіночки лихо дзвонять, матері глузують.* Шевч. 67.

Жінота, -ти, *ж.* = **Жіноцтво 1.** *В останню квадру жінота ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме.* Ном. № 13148.

Жінотва, -ви, *ж.* = **Жінота** = **Жінва.** Волч. у.

Жіноцтво, -ва, *с. соб.* 1) Женщины. *Жіноцство щебече, усі разом росказують і ні одна не слухає.* Кв. I. 138. 2) Замужняя жизнь. *В жіноцтві вона зовсім не така стала, як була дівкою.*

Жіноцький, -а, -е = **Жіночий.** *Гетьмане Потоцький, що в тебе розум жіноцький.* Мет. 41.

Жіночий, -а, -е. Женскій. *Жіноча річ поло припічка.* Ном. № 9039. *Нате вам, дівочки, дівування моє! А вже ж я піду в жіночу раду.* Мет. 231. *Жіночі примхи.* МВ. I. 38.

Жіночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **жінка.**

Жінощина, -ни, *ж. соб.* = **Жінота.** *А государиня, — сказано жінощина, — вона йому те і простила.* ЗОЮР. I.

Жінчин, -на, -не. Женинъ, принадлежащій женѣ. *Він в жінчиних мотнувсь патинках.* Котл. Ен. *Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти.* Рудч. Ск. II. 177.

Жлокта́ння, -ня, *с.* и пр. = **Жлуктання и пр.**

Жлукта́ння, -ня, *с.* Питье воды съ жадностью.

Жлуктати, -кчу, -чеш, *гл.* Нить съ жадностью.

Жлуктечко, -ка, *с.* Ум. отъ **жлукто.**

Жлуктити, -кчу, -тиш, *гл.* Бучить бѣлье въ **жлукті**.

Жлуктій, -тія, *м.* Пьющій съ жадностью. Аф. 402. Ув. **Жлуктіяка.**

Жлуктійка, -ки, *ж.* Пьющая съ жадностью.

Жлуктіяка, -ки, *м.* Ув. отъ **жлуктій.**

Жлукто, -та, *с.* Родъ кадки, выдолбленной изъ цѣльнаго дерева, какъ улей- безъ дна; служить для бученія бѣлья или полотна. ХС. IV. 55. *Жінка приводить його* (чорта) *до жлукта та й каже: «ставай раком у жлукто!» Чорт уліз у жлукто.* Рудч. Ск. I. 56. Ум. **Жлуктечко.**

Жмак, -ка, *м.* Охапка, пучекъ. *Дай, хлопче, жмак сіна коневі.* Жмаком, жмачком. Въ скомканномъ видѣ. *Жмачком кинув одежу.* Черк. у. *Жмачком не зв'язуй.* Черк. у.

Жмакання, -ня, *с.* 1) Жеваніе. 2) Комканіе.

Жмакати, -каю, -єш, *гл.* 1) Жевать. 2) = **Жмакувати 2.**

Жмаки, -ків, *ж. мн.* Выжимки. *Жмаками з буряків добре годувати худобу.*

Жмакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) = **Жвакувати.** *Одна миє, друга шиє, а третя втирає, а четверта пече, варить, п'ята жмакує.* Гол. I. 253. 2) Мять, комкать.

Жменя, -ні, *ж.* 1) Горсть, часть руки. *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* Ном. № 7295. *Сім'ю свою треба хазяйці так тримати, як мак у жмені.* МВ. II. 84. 2) Пригоршня, горсть, количество сыпучихъ тѣлъ, пеньки, льна и пр. которое можетъ помѣститься въ горсти. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Саме менше, а жмінь шість* (конопель) *пропало.* ЗОЮР. I. 11. *Візьми, сестро, піску жменю.* Макс. *Висипав їй жменю дукатів.* Стор. М. Пр. 41. *Укинув попелу жменю.* Рудч. Ск. I. 106. 3) Какъ обозначеніе малаго количества: немного, малость. *За старого Хмеля* (Богд. Хмельницького) *людей було жменя.* Ном. № 666. *Оглянувся Сомко, аж при йому тілько зо жменю старшини.* К. ЧР. 340. *Стоїть хатина, коло неї жменя города.* Левиц. I. 100. 4) Часть полотика, полольщицкой кирки: желѣзная треугольная пластинка, — посредствомъ уха она надѣвается на рукоять. Шух. I. 164. Ум. **Жменька, жмінька, жмінечка.** *Чуже візьмеш жмінькою, то чорт твоє міркою.* Ном. № 9677. Ув. **Жменище.**

Жмикати, -каю, -єш, *гл.* = **Жмакати 2.** *Жмикати сорочку.* Вх. Уг. 238.

Жмикрут, -та, *м.* Кулакъ, скряга.

Жмикрутня, -ні, *ж.* Кулачество.

Жмикрутський, -а, -е. Кулаческій.

Жмиток, -тка, *м.* = **Жмуток.** Угор.

Жмихи, -хів, *м. мн.* Выжимки изъ свеклы на сахарныхъ заводахъ. См. **Жмаки.**

Жміль, -ля, *м.* = **Джміль.** Грин. III. 203.

Жмінечка и жмінька, -ки, *ж.* Ум. отъ **жменя.**

Жморнути, -ну, -неш, *гл.* Швырнуть. *Аби тобов під лаву жморнуло.* Гол.

Жмуком = **Жмаком.** См. **Жмак.** *Жмуком кинув свиту.* Н.-Волын. у.

Жмури, -рів, *м. мн.* Мелкая зыбь (на водѣ) образующаяся если бросить что-либо въ воду, а также пузырьки, вскакивающіе при этомъ на водѣ или получающіеся при взбалтываніи жидкости. *Плигнув у воду — тільки жмури пішли.* **Борщ, — аж жмури встають**. Плохой борщъ. Мнж. 164. Ум. **Жмурки.** *Тільки жмурки встають, як камінь кинеш у воду.* Екатер. г.

Жмурити, -рю, -риш, *гл.* Щурить. *Рання пташка зубці теребить, а пізня очиці жмурить.* Ном. № 11309.

Жмуритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Щуриться. 2) Играть въ жмурки. *Щетину із свиней смалили, або жмурились по кутках.* Котл. Ен.

Жмурки, -ків, *м. мн.* 1) Ум. отъ **жмури.** 2) = **Піжмурки.** Вх. Зн. 17.

Жмурко, -ка, *м.* Человѣкъ, постоянно щурящій глаза.

Жмут, -та, *м.* Пучекъ, пачка, охапка. *От вам цілий жмут соломи.* Уман. у. *На тобі жмут веретін та напряди всі.* Грин. I. 48. *Держав у руці жмут грошей* (папіряних). Новомоск. у. *Шовку жмут.* Мкр. Н. 19. Ум. **Жмутик, жмуток.** *Дикий хміль начіплявсь за те коріння і колишеться кудлатими жмутками.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 203).

Жмуття, -тя, *с. соб.* отъ жмут. *Округ мене багато в'ялих квіточок жмуттям лежить.* Г. Барв. 352.

Жнець, женця, *зв.* **женче,** *м.* Жнець. *Ой. на горі та женці жнуть.* Макс. 105. Ум. **Женчик.** *Наша пані пишна проти женчиків вийшла.* Чуб. III. 234.

Жнива, жнив, *ж.* мн. 1) Жатвенный сборъ. *Тільки зворуши землю уміючи да посій до ладу, — будуть колись добрі жнива на Вкраїні.* Хата. XV. 2) Жатвенная пора. *В жнива*

швець шиє, а вона ходить на поле жать. Рудч. Ск. *У жнива той чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. 3) Доходное время. *Тепер у мірошника жнива: води багато по дощеві, є чим молоти.* Каменец. у.

Жниварь, -ря, *м.* = **Жнець.** Вх. Лем. 414. Ум. **Жниварик.**

Жнивний, -а, -е. Жатвенный.

Жниво, -ва, *с.* Жатва. *Ой вже ж бо ми біле личко запалили, ой ходячи ранесенько та на жнива.* Чуб. III. 251.

Жнивовий, -а, -е = **Жнивний.** *Жнивового часу тяжко у нас наняты женців.* Н.-Волын. у.

Жниця, -ці, *ж.* = **Жнія.** Ум. **Жничка.** МВ. I. 125.

Жнійка, -ки, *ж.* Ум. отъ **жнія.**

Жнія, жнії, *ж.* Жница. *Крешуть, мов блискавиця, серпи у добрих жній.* Ном. № 14406. *Приберися, наша господинько, перед нами жніями.* Чуб. III. 236. Ум. **Жнійка.** *Вже сонечко зійшло, росиця опала, а моя жнійка не бувала.* Чуб. III. 241.

Жовдак и пр. = **Жовнір и пр.**

Жовклий, -а, -е. Пожелтѣвшій.

Жовкляк, -ка, *м.* = **Жовтяк.** Ум. **Жовклячок.**

Жовкніти, -нію, -єш, *гл.* = **Жовкнути.** *Ой у саду на горбочку трава все жовкніє.* Гол. I. 267.

Жовкнути, -кну, -неш, *гл.* Желтѣть, становиться желтымъ. *Без милого дівча жовкне як трава без роси.* Чуб. V. 298.

I. Жовна, -ни, *ж.* Пт. а) Иволга. Лебед. у. б) Дятелъ зеленый. Вх. Пч. II. 13. в) — **зелена**. Дятелъ зеленый. Вх. Лем. 414. г) — **тарчаста**. Пестрый дятелъ. Вх. Лем. 414. д) — **чорна**. Черный дятелъ. Вх. Лем. 414.

II. Жовна и жовни, *с. мн.* Опухоль железъ на шеѣ, желваки, антиномикозъ. *Росхристана, простоволоса і як в намисті вся в жовнах.* Котл. Ен. III. 11. *Обсіли його жовни, то й повалявся мало не два роки.* Св. Л. 303. *Жовна викладаються.* Богод. у.

Жовнір, -ра, *м.* Солдатъ. *Про їдного жовніра війна буде.* Ном. № 833. *Пішов милий в жовніри, я я іду в черниченьки.* Чуб. V. 54. Ум. **Жовнірик, жовніронько, жовнірочок.**

Жовнірство, -ва, *с. соб.* Солдаты. *Приїхав до Січі, аж там стоїть жовкірство і бере од козаків десяту рибу.* ЗОЮР. I. 275.

Жовнірський, -а, -е. Солдатскій. *Нікому доглянути жовнірської смерти.* Чуб. V. 1006.

Жовнірува́ння, -ня, *с.* Солдатская служба.

Жовнірува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Служить солдатомъ.

Жовнірщина, -ни, *ж.* Солдатчина.

Жовнуватий, -а, -е. Больной антиномикозомъ, желвастый. Св. Л. 303.

Жовняний, -а, -е. Относящійся къ **жовні**.

Жовняр, -ра, *м.* и пр. = **Жовнір и пр.**

Жовтавий, -а, -е. Желтоватый. Желех.

Жовтачка, -ки, *ж.* = **Жовтяниця.** Вх. Уг. 238.

I. Жовтень, -тня, *м.* Сентябрь. Съ этимъ значеніемъ въ словаряхъ Левченка, Уманця і Спілки, Тимченка, въ «Основѣ» 1862, № 9, въ новѣйшихъ календаряхъ: «Рідного

Краю» на 1907, «Просвіти» на 1908, «Промінь» на 1908. У галичанъ — октябрь, а для сентября у нихъ — вересень. Желех.

II. Жовтень, -ні, *ж.* У гончаровъ: желтая краска для раскрашиванія посуды. Шух. I. 264.

Жовтизна, -ни, *ж.* = **Жовтина.**

Жовтий, -а, -е. Желтый. *Ходім, сестро, степами, розсіємось цвітами! Ой ти будеш жовтий цвіт, а я буду синій цвіт.* Чуб. V. 201. *Посадили Морозенка на жовтім пісочку.* Мет. 75. *Жовтиє воски Богу на свічку.* Чуб. III. 39. *Тогді орли налітали, з лобу очі висмикали, тогді ще й дрібна птиця налітала, коло жовтої кості тіло оббірала.* Мет. 12. *Голови старих жидівок і жидів з страшенними худими жовтими обличчами.* Левиц. I. 90. *І вже мені не подоба по ріллях спотикати, жовтих чобіт каляти.* Мак. (1849). 83. *Висока малодиця в жовтім очіпку.* Левиц. I. 100. **Жовта акація**. Раст. Caragana arborescens L. ЗЮЗО. I. 115. **Жовтий буркун**. Раст. Melilotus officinalis Lam. ЗЮЗО. I. 128. **Жовті глечики**. Раст. Водяные кувшинчики, Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. **Жовті зозульки, — зязюльки**, Раст. Cyprypedium Calceolus L. ЗЮЗО. I. 120. **Жовта лілія**. Раст. Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. I. 124. **Жовта лобода**. Раст. Atriplex gortensis L. ЗЮЗО. I. 113. **Жовтий хробуст**. Раст. Осотъ желтый, Cirsium oleraceum Scop. ЗЮЗО. I. 118. **Жовтий чистик**. Раст. Чистотѣлъ. Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116. Ум. **Жовтенький, жовтесенький.**

Жовтило, -ла, *с.* 1) Раст. а) Anthemis tinctoria L. ЗЮЗО. I. 111. б) Serratula coronata L. ЗЮЗО. I. 136. в) Statice tatarica L. ЗЮЗО. I. 137. 2) Желтая краска, приготовляемая изъ коры дикой яблони, для окраски пасхальныхъ яицъ. Н.-Волынск. у.

Жовтина, -ни, *ж.* Желтизна.

Жовтинці, -ців, *м. мн.* Сапоги изъ желтаго сафьяна. *Чоботи одні жовтинці, а другі юхтові.* Мкр. Н. 19.

Жовтити, -тю, -тиш, *гл.* Желтить, окрашивать въ желтый цвѣтъ. *Жовтять яйця на Великдень.* Н.-Волын. у.

Жовтільниця, -ці, *ж.* = **1) Жовтяниця.** Вх. Зн. 17. 2) Раст. Scabiosa arvensis. Вх. Пч. I. 12.

Жовтісінький, -а, -е. Совершенно желтый, очень желтый.

Жовтість, -тости, *ж.* = **Жовтина.**

Жовтіський, -а, -е = **Жовтісінький.** Желех.

Жовтіти, -тію, -єш, *гл.* Желтѣть. *Від Лиману до Єсмані жовтіє пшениця.* К. Досв. *Мати дивиться на неї, од злости німіє, то жовтіє, то синіє.* Шевч. 21.

Жовтішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться болѣе желтымъ. *Жовтішає листя на дереві.*

Жовтка, -ки, *ж.* Желтая краска. *Писанки кидають спочатку в жовтку, а потім по жовтому і пишуть.*

Жовтковина, -ни, *ж.* Желтокъ въ яйцѣ. *Хиба пісну їдять без соли страву і що за смак в яйці без жовтковини?* К. Досв. 13.

Жовтлявий, -а, -е = **Жовтявий.**

Жовтляк, -ка, *м.* = **Жовтяк.** *Огірки-жовтляки.* Грин. III. 102.

Жовтневий, -а, -е. Сентябрьскій.

Жовто, *нар.* Желто. *Сади роскішні, доріжки помеж деревом ніби жовто помальовані.* Левиц. Г. 214. *Голова морочиться, в очах мені жовто.* Левиц. I. 73.

Жовтобокий, -а, -е. Желтобокій.

Жовтобрюх, -ха, *м.* 1) Родъ змѣи. 2) Пт. Желтая стрепатка, золотой подорожникъ, Emberica citrinella. Вх. Пч. II. 10. Ум. **Жовтобрюшок.**

Жовтобрюха, -хи, *ж.* Пт. Желтобрюшка, овсянка, Motacilla citreola. Ум. **Жовтобрюшка.**

Жовтобрюшок, -шка, *м.* Ум. отъ **жовтобрюх.**

Жовтогарячий, -а, -е. Оранжевый. *Веселка.... має такі цвіти: червоний, жовтогарячий, жовтий, блакитний, синій і вишневий.* Дещо, 96.

Жовтогарячка, -ки, *ж.* Раст. = **Жовтушка.** ЗЮЗО. I. 124.

Жовтогрудий, -а, -е. Желтогрудый.

Жовтогрудка, -ки, *ж.* Пт. = **Жовтобрюх 2.** Вх. Пч. II. 10.

Жовтожар, -ру, *м.* Оранжевый цвѣтъ.

Жовтозелений, -а, -е. Желтозеленый.

Жовтозілля, -ля, *с.* Раст. Senecio erucaefolius L. Анн. 326.

Жовток, -тка, *м.* Желтокъ. *Жовте, як жовток.* Ном. № 13155.

Жовтокрилий, -а, -е. Желтокрылый. *Ой не ходи коло води, жовтокрилий кобче.* Чуб. V. 266.

Жовтолиций, -а, -е. Желтолицый.

Жовтоногий, -а, -е. Желтоногій. *Ой не ходи ж ти до мене, жовтоногий кобче.* Нп.

Жовтопуз, -за, *м.* = **Жовтобрюх 1.**

Жовтоцвіт, -ту, *м.* Раст. Желтоцвѣтъ, Adonis vernalis? *Польові пахощі: чебрець, жовтоцвіт.* Мир. Пов. II. 76.

Жовточеревий, -а, -е. Желтобрюхій. *Кокотить, як Бойко жовточеревий.* Ном. № 1289.

Жовточниця, -ці, *ж.* = **Жовтяниця 2.** ЗЮЗО. I. 116.

Жовтушка, -ки, *ж.* Раст. Helichrisum arenarium. ЗЮЗО. I. 124.

Жовтюх, -ха, *м.* Пт. Lusciola rubecula. Вх. Пч. II. 12.

Жовтявий, -а, -е. Желтоватый. *Жовтяве якесь полотно.*

Жовтяк, -ка, *м.* 1) Перезрѣлый огурецъ. *Огірки жовтяки — збірайтеся парубки. Огірочки зелененькі — збірайтеся молоденькі.* Нп. Ум. **Жовтянок.** Ув. **Жовтячище.** 2) Человѣческое испражненіе. Вх. Зн. 17.

Жовтяниця, -ці, *ж.* Желтуха (болѣзнь). Мил. 32. *Та чого се ви такі на виду жовті? Чи не жовтяниця?* МВ. II. 203. 2) Раст. Chrysosplenium alternifolium L. ЗЮЗО. I. 116.

Жовтячище, -ща, *м.* Ув. отъ **жовтяк.**

Жовтячок, -чка, *м.* Ум. отъ **жовтяк.**

Жовч, -чі, *ж.* Желчь. *На мід, не на жовч люде мух ловлять.* Ном. № 3083.

Жовчок, -чка, *м.* = **Жовток.** Вх. Уг. 238.

Жоден, жодний, -на, -не = **Жаден, жадний 1.**. *Ту пшеницю жоден год старцям і роздавали.* ЗОЮР. II. 283. *Поділились так, що жодному упало кожного звіра по одному.* Мнж. 31. 2) *Школи ні жодної душі не обідив.* ЗОЮР. I. 307.

Жолдак, -ка, *м.* и пр. = **Жовдак** и пр.

Жолдашня, -ні, *ж. соб.* 1) Солдаты. 2) Мальчики. *Жолдашня біга.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Жоліб и жолоб, -ба, *м.* 1) Желобъ, желобокъ. 2) Корыто. Шух. I. 185. *Візьме тебе за повода і приведе до жолоба, ой дасть тобі вівса-сіна.* Нп. *Жолоби викотили з нової комори.*

Шевч. 112. *Насипали три жолоби грошей.* Рудч. Ск. II. 142. 3) Выдолбленный дубовый пень, въ который вдѣлано дно, но въ днѣ пробиты дыры; вставляется въ полевой родникъ: вода изъ послѣдняго проходить сквозь дыры въ днѣ и стоитъ въ пнѣ, не смѣшиваясь съ иломъ. Черниг. у. 4) Въ ручной мельницѣ гончара: желобокъ, по которому размолотый матеріалъ падаетъ изъ подъ жернова. Шух. I. 261. 5) Въ **терлиці**: пространство между боками въ которое опускается **мечик**. Шух. I. 147. 6) Глубокая и узкая долина. *Їдьмо жолобом.* Н.-Волын. у. Ум. **Жолобок, жолобочок.** *Кринички-жолобки.* Левиц. I. 197. *У коморі стоять три жолобки.* Рудч. Ск. II. 142.

Жолоб, -ба, *м.* См. **Жоліб.**

Жолобець, -бця, *м.* Желобокъ. Шух. I. 357, 280.

Жолобина, -ни, *ж.* Долинка между двумя возвышеніями. *Лубен. у.* Шух. I. 178. Ум. **Жолобинка.** См. **Жоліб 6.**

Жолобитися, -блюся, -бишся, *гл.* Коробиться.

Жолобиця, -ці, ж. Продолговатое углубленіе, желобокъ, выемка. Шух. I. 94.

Жолобкуватий, -а, -е = **Жлобуватий.**

Жолобниця, -ці, *ж.* Желобина, продолговатое и узкое углубленіе. Шух. I. 91.

Жолобовий, -а, -е. Относящійся къ жолобу.

Жолобок, -бка, жолобочок, -чка, *м.* Ум. отъ **жолоб.**

Жолобуватий, -а, -е. Выемчатый, желобчатый.

Жолобчастий, -а, -е. Желобчатый, въ видѣ желобка. *Жолобчасте долото.*

Жоломіґа, -ґи, ж. Шутл. vulva. Вх. Зн. 17.

Жоломійка, -ки, *ж.* Ум. отъ **жоломія.**

Жоломійковий, -а, -е. Относящійся къ свирѣли, сыгранный на свирѣли. *Чути козацький жоломійковий марш.* К. ЦН. 185.

Жоломія, -мії, ж. Свирѣль. *Гусак грає в жоломію возбранний музика.* Нп. Ум. **Жоломійки.** *У труби ковані трубіте, у жоламійки грайте.* К. Псал. 225. *Бойові жоломійки.* К. ЦН. 181. *А тут усюди в труби та в жоломійки жалібно вигравають.* ЗОЮР. I. 121. *В барабани да повибивали, в жоломійки да повигравали.* Чуб. V. 151.

Жолопати, -паю, -єш, *гл.* Жрать. *Коли ти наїсися вже? Од самого ранку все жолопає та й жолопає.*

Жолуддя, -дя, *с. соб.* Желуди.

Жолуденька, -ки, *ж.* = **Жолудь.** *Летіла соя в кінець села, упустила жолуденьку: «рости, рости, дубе, тонкий, високий».* Чуб. III. 473.

Жолудик, -ка, *м.* Ум. отъ **жолудь.**

Жолудистий, -а, -е. Изобилующій желудями. *Дуб жолудистий.* Аф. 403.

Жолудовий, -а, -е. Желудовый. *Жолудовий персток.*

Жолудь, -дя, *м.* Желудь. *Сюди-туди дубину стрепену — посипались жолуді в пелену.* Нп. Ум. **Жолудяк.** Мнж. 1. Ув. **Жолудяна.**

Жона, -ни, *ж.* 1) Женщина. 2) Жена. *Чужі жони хорошії як макув цвіт.* Чуб. V. 215. *Ти не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70. 3) Названіе хороводной весенней игры. Грин. III. 104. Ум. **Жонухна.** *Ой жоно ж моя, жонухно, ревнивее серце моє.* Грин. III. 105.

Жонва, -ви, *ж.* = **І.** Жовна.

Жоних, -ха, *м.* = **Жених.**

Жонота, -ти, *ж.* = **Жінота.**

Жоноха, -хи, *ж.* = **Жінка.** *Взяв я жоноху — чисшу водоху, взяв я сватове — з моря ракове.* Чуб. III. 116.

Жоноцький, жоночий, -а, -е = **Жіночий.**

Жонухна, -ни, *ж.* Ум. отъ **жона.**

Жоренця, -ців, *с. мн.* Ум. отъ **жорна.**

Жоржина, -ни, *ж.* Раст. георгина, Dahlia variabilis. ЗЮЗО. I. 120. Мил. 13. *Нема цвіту світлішого над жоржину.* Чуб. V. 440.

Жорілка, -ки, *ж.* Кружокъ изъ сплетенной лозы, служащій ошейникомъ для телятъ, а также связью на воротахъ. *Пора теля узять на жорілку.* Сосн. у.

Жорна, -рен, *с. мн.* См. **Жорно.**

Жорнавка, -ки, *ж.* = **Жарнівка 2.**

Жорнівка, -ки, *ж.* 1) = **Жарнівка 2.** 2) Часть ручной мельницы. См. **Жорно.** Шух. I. 261. См. **Млин.**

Жо́рно, -на, *с.* Ручная мельница. *В їх було жорно.* Рудч. Ск. I. 35. О, *які ж зуби! Усе молола ними як жорном добрим.* МВ. II. 200. Болѣе употр. во *мн.:* **жорна**. *Добрі жорна все перемелють.* Ном. № 12015. *Мав жорна, що руками хліб мелють.* Чуб. II. 382. Части **жорен**: **лаби** — ножки (4) поддерживающія **колоду** — толстую доску, на которой въ углубленіи лежить **спідник** — неподвижный жерновъ, а на немъ, въ **обичайці**, — **поверхник** — верхній жерновъ; надъ нимъ перекладина на двухъ столбикахъ (въ видѣ буквы П), что называется **кросна**; сквозь отверстіе перекладины проходить **погонач** — шесть, упирающійся нижнимъ концемъ въ **каганець** — круглую ямку въ верхнемъ жерновѣ, — **погоначем** вращаютъ жерновъ; зерно всыпается въ **прогорницю** — круглую дыру въ центрѣ верхняго жернова, мука проходить **мучником** изъ подъ жернова и подаетъ въ **корито**. Что-бы верхній жерновъ хорошо вращался на нижнемъ, черезъ послѣдній проходить желѣзное **веретено**, конецъ котораго входитъ въ углубленіе (**каганець**) **порклиці** — полосы желѣза, проходящей черезъ центръ **прогорниці** и утвержденной концами въ верхнемъ жерновѣ. Шух. I. 146. Въ гончарскихъ **жорнах** нѣтъ **лаб** и **колоди**, а **камінь** лежитъ въ **обичайці**, надъ нимъ **кросна** и **жарнівка** (= **погонач**), масса всыпается въ **горло** (= **прогорниця**) и выходить изъ подъ жернова **жолобом**. Шух. I. 261, 264. См. еще **Млин ручний**. Ум. Жоренця.

Жорновий, жорняний, -а, -е. 1) Относящійся къ ручной мельницѣ. 2) **— хліб.** Хлѣбъ изъ муки, смолотой на ручной мельницѣ. Желех.

Жорость, -ти, *ж.* Бревно, употребляемое для связки плота. Радом. у.

Жорства, -ви, *ж.* Гравій. *Скрізь доріжки жорствою висипано.* Черк. у.

Жорсткий, -а, -е. Жесткій. *Загортає плахту, щоб не намулив щоки об жорстку одежину.* Стор. *Чуб жорсткого волосся.* См. **Шорсткий.**

Жорстокий, -а, -е. 1) Жестокій, свирѣпый. *А первий імператор такий жорстокий був, що тілько збреши, то й голову зніме.* ЗОЮР. I. 124. *О, голови сліпії і жорстокі.... заводите кріваві чвари.* К. ЧР. 299. 2) Рѣзкій, язвительный, жесткій. *Слово жорстоке воздвигає гнів.* Ном. № 3300. *Чи вже скінчив жорстокі речі?* К. Іов. 35. 3) Страшный. *Йому приснивсь сон жорстокий.* Чуб. V. 768.

Жорстокість, -кости, *ж.* Жестокость, свирѣпость.

Жорстоко, *нар.* 1) Жестоко. *Помстись над дуками срібляниками, помстись над їх заступником жорстоко.* К. Бай. 129. 2) Язвительно, рѣзко.

Жостір, -ру, *м.* Раст. крушина, Rhamnus cathartica. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 133.

Жость, -ти, *ж.* Раст. Ligustrum vulgare.

Жребува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Метать жребій. *Поділили моє плаття, про одежу жребували.* К. Псал. 52.

Жрець, жерця, *м.* Жрець. *Жерці і лικторі стоять.* Шевч. 607.

Жриця, -ці, *ж.* Жрица. *А жриця Киприди, оргії цариця, поникла.* Шевч. 605.

Жубелиця, -ці, *ж.* Навозный жукъ, Scarabeus stercorarius. Вх. Зн. 17.

Жубові́ти, -ві́ю, -єш, *гл.* Жужжать.

Жубровий, -а, -е. Зубровый. *Третя трубонька та жубровая.* Чуб. III. 291.

Жувати, -жую, -єш, *гл.* Жевать. *Живуть і хліб жують, постолом добро носять.* Рудч. Ск. II. 43.

Жуватися, -жуюся, -єшся, *гл. Щось цей хліб не жується, — черствий.* Харьк.

Жугало, -ла, *с.* = **Жигало.**

Жужелитися, -люся, -лишся, *гл.* Давать нагаръ. *Свічка.... неясно горіла: знай ґніт нагоряв — жужелився.* Мир. ХРВ. 408.

Жужелиця, -ці, *ж.* Окалина, шлакъ. *Це не камінь, а жужелиця.* Екатеринодаръ.

Жужель, -лі, *ж.* = **Жужелиця.** *Земля така суха, як жужель.* Радом. у.

Жужмитися, -млюся, -мишся, *гл.* Комкаться. *Не купуйте полотна* (застилати підлогу), *бо воно за ногами тягнеться і жужмиться, а купіть дві плахти: роспорете та й будете застилати.* Кіевъ.

Жужмом, *нар.* Скомкавши. *Так жужмом і поклав одежу, не хоче гаразд згорнути.* Черк. у. Переносно: безпорядочно. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Жуйка, -ки, *ж.* Жвачка. *Тихо в оборі, худоба лягла на спочивок, жує собі жуйку.* Драг. 3. *Віл жуйку жує.* Н.-Волын. у.

Жук, -ка, *м.* 1) Жукъ, Scarabeus. **Жуки у голові (у кого)**. Глупъ. *Нехай, дурні, собі пустують; у них, видно, жуки у голові.* Гліб. 2) Кличка черной собаки. Аф. 403. Ум. **Жучок, жучечок.** Ув. **Жучище.**

Жуковина, -ни, *ж.* ? *Ой через воду, та й через Дунай.... стоят, мостоньки калинові, калинові, покощенії, попощенії жуковинами.* Гол. II. 27 — 28.

Жукуватий, -а, -е. Очень смуглый. МВ. II. 31, 32.

Жумрати, -раю, -єш и жумрити, -рю, -риш, *гл.* Ѣсть, уплетать, жевать. (Коняка) *почала на ввесь рот жумрати, аж за ушима лящить.* Грин. II. 210.

Жупа, -пи, *ж.* 1) Соляная копь. Галиц. 2) Связка соломы для кровли. Угор.

Жупан, -на, *м.* Кафтанъ, верхняя мужская одежда. Гол. Од. 16. КС. 1893. V. 280; XII. 447. *Хоч і надів жупан — все не цурайся свитки.* Ном. № 1274. Ум. **Жупаник, жупаничок, жупаниченько, жупанок, жупаночок, жупанчик.** *Де узявся козаченько на вороному кониченьку та в голубому жупаниченьку.* Мил. 91. *Одягнутий він був у китайчатий синій жупанок.* Стор.

Жупанець, -нця, *м.* Кафтанишко. *Жупанець на йому блакитної китайки, ледаченький.* О. 1862. IX. 60.

Жупани́на, -ни, *ж.* Кафтанишко. *Ходить панич по долині в червоній жупанині.* Ном. с. 296, № 179. Ум. **Жупанинка.**

Жупаниченько, -ка, *м.* Ум. отъ **жупан.**

Жупанний, -а, -е. Носящій жупан. (Писарь) *все поглядає, як кіт на сало, тілько на жупанних.* Кв. II. 208.

Жупа́ння, -ня, *с. соб.* отъ жупан. *На що ж ти, моя доню, вважала, що ти того запорожця сподобала? На жупання, моя мати, на жупання.* Чуб. V. 340.

Жупанок, -нка и жупаночок, -чка, *м.* Ум. отъ **жупан.**

Жупанчик, -ка, *м.* Ум. отъ **жупан.**

Жупел, -ла, *м.* = **Джупел.**

Жупити, -плю, -пиш, *гл.* Крыть крышу связками соломы. Угор.

Жупище, -ща, *с.* Яма, гдѣ была соляная копь.

Жупнок, -ка, *м.* Куль снопъ соломы. Угор.

Жур, -ру, *м.* = **Джур.** *Мати жар варила.* Гол. II. 197.

Жура, -ри, *м.* = **Джура.** *Сідлай, журо, коня вороного, а під мене гнідого старого.* Мет. 403.

Жура, -ри, *ж.* = **Журба.** *Мамі на журу взяли сина у москалі.* Камен. у. *Мислять люде, що я не журуся, а я таку журу маю — лиш не подаюся.* Гол. II. 759. Ум. **Журка.** Вх. Зн. 17.

Журабки, -ків, *м.* Шерстяные носки.

Журав, -ва, *м.* 1) = **Журавель 1.** *Журав грає, журав грає, журавочка скаче.* Чуб. V. 52. 2) = **Журавель 2.** Вх. Лем. 414. Ум. **Журавчик.**

Журавель, -вля, *м.* 1) Журавль, Grus. *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* Ном. № 7296. 2) Очепъ, подъемный рычагъ у колодца. КС. 1883. IX. 223. *Стеся пішла, а я за журавля, щоб витягти води.* Г. Барв. 382. 3) Грудныя внутренности. 4) Родъ танца. *Тут инші журавля скакали, а хто од дудочки потів.* Котл. Ен. I. 23. Ум. **Журавлик, журавличок.** Ув. **Журавлище, журавлюка.**

Журавець, -вця, *м.* 1) = **Журавель.** Вх. Лем. 414. 2) Раст. Hypericum perforatum L.

Журавина, -ни, *ж.* 1) = **Журавель 2.** 2) = **Журавлина.** ЗЮЗО. I. 130. Ум. **Журавиночка.** *Я не царівна ке королівни: батькова дочка як ягодочка, матчина дочка журавиночка.* Чуб. III. 396.

Журавка, -ки, *ж.* Самка журавля. *Над річкою, над бистрою там журавка купалася.* Мет. 447. Ум. **Журавочка.** *Був собі журавель та журавочка.* Г. Барв. 38.

Журавлевий, -а, -е = **Журавлиний. — горошок.** Раст. = **Журавлиний горох.** ЗЮЗО. I. 126.

Журавлик, -ка, *м.* Ум. отъ **журавель.**

Журавлина, -ни, *ж.* Раст. Клюква.

Журавлиний, -а, -е. Журавлиный.

Журавлинний, -а, -е. Клюквенный.

Журавлиця, -ці, *ж.* = **Журавка.**

Журавличок, -чка, *м.* Ум. отъ **журавель.**

Журавлище, -ща, *м.* Ув. отъ **журавель.**

Журавлюка, -ки, *м.* Ув. отъ **журавель.**

Журавочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **журавка.**

Журавчик, -ка, *м.* Ум. отъ **журав.**

Журат, -та, *м.* Судья. Угор.

Журах, -ха, *м.* Испорченное **жу́ра**. См. **Журашин.** АД. II. 63.

Журахвина, -ни, *ж.* = **Журавлина.**

Журашин, -на, *м.* = **Журах.** *Ой гукнув же та козак Нечай та й на журашина: «Та сідлай, журах, та сідлай, малий, коня вороного».* АД. II. 63.

Журба, -би, *ж.* 1) Печаль, кручина, горесть, грусть, тоска: забота. *Журба не матінка.* Ном. № 2259. *Журба сорочки не дасть.* Ном. № 2260. *Уже лужечки, бережечки вода поняла, молодую Марусю журба обняла.* Мет. 135. *От журба йому твій кінь* Н.-Волын. у. *Ой є в мене, мати, ищи журби у хаті: перва журба — дитина малая, друга журба — свекруха лихая, третя журба — милий покидає.* Нп. *Козак журби не має.* Ном. № 717. *Журба сього світу і инші жадоби входять і глушять слово.* Єв. Мр. IV. 19. 2) Траурный платокъ (черный съ бѣлымъ). Борз. у. Ум. **Журбонька, журбочка.** *З старим життя — сухота моя, з малим життя — журбонька моя.* Чуб. V. 700.

Журбовий, -а, -е. Печальный. *Хиба ж се* (сватання) *журбова річ?* Г. Барв. 312.

Журбота, -ти, *ж.* = **Журба.** *Нехай спить, нехай лежить, та нехай не встане, нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Журбочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **журба.**

Журина, -ни, *ж.* = **Жур.** *У селянина борщу нема, а в міщанина з перцем журина.* Чуб. III. 472.

Журити, -рю, -риш, *гл.* Печалить, озабочивать. *Не лихо журить, а чужа сторінка та невдала жінка.* Чуб. *Не журь мене, кажу, моя матінко, моя квітонько! Ти бачиш, я й сама в журбі потопаю.* Г. Барв. 527.

Журитися, -рюся, -ришся, *гл.* Печалиться, грустить, сокрушаться. *Не журима, дівчинонько, ще ж ти молоденька.* Мет. 26. *Журилась мати, плакала дуже жінка, а нічого робити: провели свого Трохима аж у губерню.* Кв. 289. *Як дівчині не журиться, — козак покидає!* Мет. 79. Журитися ким. Заботиться о комъ, принимать къ сердцу чью участь. *Ой ти, братіку-жайворонку, не журися ти нами: годує Господь малі мої діти дрібними кришечками.* Подол. г. Журитися за ким, по кому. Грустить, печалиться по комъ. *Ти не знаєш, моя мати, за ким я журюся.* Нп. *Ой умру я, умру, та буду дивиться, ой чи будеш, мій миленький, по мені журиться?* О. 1862. VI. 85. *Ой чи журиться отець-мати по мені?* Мет. 450. Журитися за чим, — чим. Заботиться о чемъ, хлопотать о чемъ. *Журився за м'ясом, а м'ясо само йде.* Рудч. Ск. I. 124. *Дурень нічим ся не журить: горілку п'є і люльку курить.* Ном. № 6207. *Не журіться життям вашим.* Єв. Мт. VI. 25.

Журиця, -ці, *ж.* = **Жура, журба.** Вх. Зн. 17.

Журіння, -ня, *с.* Печаль, тоска. *Єсть у мене, братіку, із хмелю похмілля, — коло мого серденька велике журіння.* Мет. 249.

Журка, -ки, *ж.* Ум. отъ **жура.**

Журливий, -а, -е. 1) Склонный къ печали, часто грустящій. *Я собі вдалася журлива, а Параска ніколи не зажуриться, все регочеться.* Славяносерб. у. 2) Печальный, грустный. *А Настя йде біла як хустка, ні журлива, ні весела, — от мов з каменю.* МВ. II. 52. 3) Заботливый, постоянно заботящійся. *Гей не журливая та не клопотливая бурлацькая голова! Куди гляну, подивлюся: все чужая чужина.* Канев. у.

Журливість вости, *ж.* Склонность къ грусти, печали. Желех.

Журливо, *нар.* Печально, грустно. *Важко, сумно, журливо.* Мир. ХРВ. 298. *Всі журливо дивились на Кобзу, куди поділись жарти й сміхи.* Стор. М. Пр. 53.

Журнал, -лу, *м.* Журналъ, періодическое изданіе. *При універсітеті почав іздаватись журнал* «Украинскій Вѣстникъ». К. Гр. Кв. XIV.

Журналист, -та, *м.* Журналистъ, литераторъ, пишущій въ журналахъ. *Глузували журналисти незгірше й над Шевченком.* К. Гр. К. XXI.

Журнальний, -а, -е. Журнальный. *З наради приятелів, писав романи на кшталт журнальних.* К. Гр. Кв. XVIII.

Журний, -а, -е. Печальный. *Вона не сердита, а така вона журна. Сама вона журна дуже, а Катрю вговоряє: «Не печалься».* МВ. II. 121.

Журно, *нар.* Печально, грустно. *Чудно мені те, що пита він ні журно, ні весело, наче за хліб-сіль подяку складає.* МВ. II. 115. *Журилася удівонька, журилася журно.* Нп.

Журовець, -вця, *м.* = **Журавель 2.**

Жученя, -няти, *с.* Маленькій жукъ.

Жучина, -ни, *ж.* Ходъ, проточенный въ деревѣ жукомъ? Самка жука? Желех. *A hraj zuczy po zuczèni, a zuczyna po doléni.* Kolb. I. 156. *Ходить жучок по жучині, а жучина по деревині.* Чуб. III. 80.

Жучиха, -хи, *ж.* Жукъ-самка. *Як поїхав жук по сіно, а жучиху щось насіло.* Чуб. III. 164.

Жучище, -ща, *м.* Ув. отъ **жук.**

Жучок, -чка, *м.* Ум. отъ **жук.**

З.

З, *пред.* 1) Съ. *Як з лихим квасом, так ліпше з водою, аби не з бідою.* Ном. № 7307. *Без Божої волі й волос з голови не спаде.* Ном. № 27. *Гайку, гайку, дай гриба й бабку, сироїжку з добру діжку, красноловця з доброго молодця!* Ном. № 340. *Показав з-на аршин від землі.* Св. *Л.* 122. **З ким женитися**. На комъ жениться. *Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали.* Грин. II. 188. *Потім будеш нарікати, що з бідною оженивсь.* Нп. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею?* О. 1861. XI. Кух. 15. *Оженився з Палажчиною дочкою.* Левиц. Пйо. I. 366. 2) Изъ. *Вийшов з води.* Єв. М. I. 10. *Дощ ллє, як з бочки.* Ном. № 574. *Не роби з губи халяви.* Ном. № 6867. *Не дай, Боже, з Івана пана, з кози кожуха, з свині чобіт.* Ном. № 1263. *Вони приймали усякого: де хто з-під пана утече, приймуть.* КС. 1883. XI. 499. *З-межи всіх найкраща.* Св. *Л.* 205. *Кукуруза з жовта-зелена.* Св. *Л.* 138. 8) Отъ, по. *З щастя не мруть.* Ном. № 1710. *Ото був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Аж страшна стала з плачу.* Г. Барв. 114. *Дякуєм тобі з душі!* Г. Барв. 420. *Я з того не винен, що така причина впала.* КС. 1883. III. 671. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки.* Ном. № 1059. **З лиця́**. Лицомъ. *І що ж то за хороша з лиця була!* МВ. (О. 1862. III. 35). 4) Надъ. *З Зевеса добре глузувала.* Котл. Ен. II. 23. *Не з Микити кпити.* Ном. № 12659. *З другого ся насміває, а за себе забуває.* Ном. № 12686. *Смішки з попової кішки, а як своя здохне, то й плакатимеш.* Ном. 12687. *Не смійся, Іванку, з мойого припадку.* Ном. № 12693.

За, *пред.* 1) За. *Пливе човен води повен, а за ним весельце.* Мет. 16. *На в-городі вишня, за в-городом дві.* Мет. 47. *Продав сестрицю за тарель, русу косу за шостак.* Мет. 195. *Виплакала карі очі за чотирі ночі.* Мет. 6. *Ой паничу, паничу, я вас за чуба посмичу.* Ном. № 1162. *За сеє Бог не повісить.* Ном. № 114. *Заїхав за Дунай, та й додому не думай.* Ном. № 708. *Тоді салдат за лопату та до грошей* (закопаних). Грин. I. 127. 2) По причинѣ; изъ-за. *Рада б тебе одвідати, да не можу за темними лугами, за широкими степами, за бистрими ріками.* Дума. *За лихими людьми та за ворогами гуляти не вільно.* Нп. *Їхав у Крути сина відвідати, бо на Різдво його за холодом не привозили.* Св. *Л.* 94. 3) — **чим, ким**. При чемъ, комъ; при помощи, содѣйствіи, работѣ кого. *За дурною головою та й ногам лихо.* Ном. № 6682. *Думала бути за ним пані.* Мет. 237. *За хорошим чоловіком жінка молодіє.* Нп. *Без мене ти не зробиш, любий царю, не так то зробиш, може, і за мною.* К. ЦН. 205. *За нею й скотина плодиться, за нею й дробина водиться.* Г. Бар. 371. **Вся робота за (ким)**. Вся работа на (комъ). *Свекруха тільки піч випите, а то вся робота за мною.* Черн. у. **Жаль за ким, чим.** Жаль кого, чего. *Мені жаль за сином.* Св. *Л.* 322. **Говорити за ким**. Говорить въ защиту кого. *Говорим на вовка, але за вовком щось треба сказать.* Ном. № 6737. 4) При (о времени), во (время). *Не за нас се стам, не за нас і перестане.* Ном. № 687. *За Хмельницького Юрася пуста Україна звелася, а за Павла Тетеренка — не поправиться й тепеpенька.* Ном. № 13440. *Дай же, Боже, — козаки промовляли, — за гетьмана молодого жити як за старого.* АД. II. 124. *За мене, то вже в дворі жили ми спокійненько.* МВ. (О. 1862. III. 34). *За тепла ще попорав усе в дворі.* Харьк. *За години покосили сіно.* Харьк. *Наш господарь дозорця, вижав жито за сонця.* Грин. III. 671. *Ми старі, та ще помремо: тебе треба за доброго ума оженити.* Г. Барв. 201. 5) Черезъ (о времени); въ теченіе. *За тиждень — Великдень.* Марк. 4. *Мати дочку за рік не пізнала, мати дочку старою назвам.* Нп. *Вже не скоро, мало не за рік, бачу в церкві вдову.* Г. Барв. 377. *За тиждень замість чорних стогів жовтіли високі ожереди*

соломи. Мир. Пов. І. 111. 6) О, объ. *За вовка помовка, а вовк у хату.* Ном. № 5769. *Не скажу тобі за корови нічого.* Мет. 264. *За любощі спом'янули.* Лавр. *Я за тебе й забуду.* Лавр. *А козаченьки за віру дбають.* Млр. л. сб. 181. *Коли б там не огляділись іще за мене.* МВ. (О. 1862. III. 43). 7) По. *Дурна дівчина нерозумная за козаченьком плаче.* Лавр. 51. 8) По, вслѣдъ, (о водѣ) по теченію. *Пішло за вітром.* Ном. № 1906. *Та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою дівчиною молодою.* Мет. 57. 9) *На. Що в дівчат ума й за шеляг нема.* Лавр. 121. Иногда переводится безъ предлога родительнымъ падежемъ. *Старий оселедьку, не стоїш за редьку.* Нп. *Такий молодші, що не варт і за старого.* 10) При сравнительной степени: чѣмъ, нежели (или же переводится родительнымъ падежемъ). *Що солодче за мед?* Чуб. *За нас розумніший.* Чуб. *Твоя Наталка краща за всіх.* Мет. 303. *Лети, лети, соколоньку, поперед нас, занеси там вістоньку перше за нас.* Мет. 171. 11) Переводится творительнымъ падежемъ: вмѣсто, какъ, въ качествѣ. *У мене дванадцять літ за джуру пробував.* Мет. 413. *Чужої дитини не май за свою.* Ном. № 1196. *Черешину за крижа уткнули.* Чуб. *Я втомилась, хиба ти йди за мене.* Чуб. *Ляха-бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте.* АД. І. 215. *Хочу тебе за дружину взяти.* Мир. Л. сб. 220. *Скриня моя за стіл провить.* Г. Барв. 435. *Порається всюди за видющу.* Г. Барв. 370. *Одяглась за старчиху.* Грин. II. 177. *Чужая біда за играшку.* Ном. № 2341. *За короля обібрали.* 12) **За руки дати гроші**. См. **Рука.** 13) **За все гаразд, добре**. Все хорошо. *За все гаразд, пане Саво, тільки одно страшно: виглядають гайдамаки із-за гори часто.* Млр. л. сб. 198.

Заарештува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Арестовать, заарестовать. *Як тобі село покинути, коли в тебе ніякого паперу немає? Да тебе всяка судова погань заарештує.* К. Дів. С 15.

Забабіти, -бію, -єш, *гл.* Обабиться.

Забабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* 1) Начать акушерствовать. 2) Заработать акушерствомъ.

Забабити, -блю, -биш, *гл.* = **Забабувати.**

Забава, -ви, забавка, -ки, *ж.* 1) Забава, игрушка; развлеченіе. *Рости, сину, в забаву, козачеству на славу.* Макс. 1849. 97. *Людям дівчину дарю і всі свої забави, беру люльку і тютюн та й іду в гусари.* Чуб. V. 61. *Положу деревинку в колисочку та буду колихати: буде мені забавка.* Рудч. Ск. II. 38. *Зірвала квітку з голови, кинула мені на забавку.* Г. Барв. 352. *Ой наступив, наступив чорний віл на ноги, одкинувши всі забави, хватайся за роги.* Грин. III. 295.

Забавити, -ся. См. **Забавляти, -ся.**

Забавка. См. **Забава.**

Забавля́ти, -ля́ю, -єш, *с.* в. **Забавити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Забавлять, развлекать, развлечь. *Уродються великії віти забавляти маленькії діти.* Мет. 271. 2) Замедлять, замедлить, задерживать, задержать.

Забавля́тися, -ля́юся, -єшся, *с.* в. **Забавитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Забавляться, забавиться, развлекаться, развлечься. *Прийде нічка осінняя, — ні з ким забавлятись.* Чуб. V. 26. 2) Замедляться, замедлиться, задерживаться, задержаться, замедлить. *Прощай, милий мій синочку, да не забавляйся, за чотирі неділоньки додому вертайся.* Нп. *Пусти, мати, погуляти, я не забавлюся, — тільки хлопців потуманю і назад вернуся.* Чуб. V. 685. *Воно ще не світа, але день не забавиться.* Каменецк. у.

Забавний, -а, -е. = **Забарний.** Черн. у.

Забагати, -гаю, -єш и забагá́тися, -гáюся, -єшся, *гл.* = **Забажати, забажатися.** *Бач, чого забагається.* Св. *Л.* 124.

Забагатіти, -тію, -єш, *гл.* Разбогатѣть. *Він тим не забагатіє, а ми не завбожієм.* Ном. № 4859. *Ой захотіла баба та й забагатіти, підсипала курочку, щоб вивела діти.* Чуб. V. 1130.

Забагни́ти, -ся. См. **Забагнювати, -ся.**

Забагну́ти и забá́гти, -гну, -неш, *гл.* Пожелать, захотѣть. *Антосьо забаг: їхати та й їхати.* Св. *Л.* 174.

Забагнювати, -нюю, -єш, с. в. **забагнити, -гню, -ниш,** *гл.* Загрязнять, загрязнить. Аф. 404.

Забагнюватися, -нююся, -єшся, *с.* в. **забагнити́ся, -нюся, -нишся,** *гл.* Загрязняться, загрязниться. Аф. 404.

Забагтися, гнеться, *гл. безгл.* Захотѣться. *Забаглось дівчині подивитись на свою вроду.* Св. *Л.* 13. *Забаглося води: наче ж і солоного не їв.* Каменец. у. *От забаглося тобі не знати чого.* Камен. у.

Забажá́ти, -жáю, -єш, *гл.* Захотѣть, пожелать. *Забажав неначе перед смертю.* Ном. № 2692. *Заморського зілля забажала.* Мет. 104.

Забажатися, жається, *гл. безгл.* Захотѣться. *Забажалося в Петрівку мерзлого.* Ном. № 5340. *Якої вам хаточки забажалося смутної та невеселої.* Мил. 183.

Забазікатися. См. **Забазікуватися.**

Забазікуватися, -куюся, -єшся, с. в. **забазікатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Заговариваться, заговориться, заболтаться. *Оце ж як я забазікалась.* Г. Барв. 56.

Забаїти, -баю, -їш, *гл.* Заворожить. Вх. *Лем.* 414.

Забайду́же, *нар.* = **Байдуже.** *А як він випас нам луки, мак те забайдуже?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забайдужитися, житься, *гл. безл.* Потерять желаніе, охоту, охладѣть. *Мав їхати, та щось забайдужилось.* Лубен. у. *Так воно й забайдужилось, а думав зробити.* Черк. у.

Забалакати, -ся. См. **Забалакувати, -ся.**

Забалакувати, -кую, -єш, *с. в.* **забалакати, -каю, -єш,** *гл.* Заговаривать, заговорить. *Зараз підсіла до чоловіка та й ну Сюю забалакувати.* Мнж. 96. *Забалакує до його так люб'язненько.*

Забалакуватися, -куюся, -єшся, с. в. **забалакатися, -каюся, -єшся,** *гл.* 1) Заговариваться, заговориться, долго проговорить. *Якось у полі ми зострілись та й забалакались.* Шевч. 415. 2) Только несов. в.: заговариваться, бредить. *Далі уже став забалакуваться і драться на стіну.* Грин. І. 107.

Забаламкати, -каю, -єш, *гл.* Зазвонить (о бубенчикахъ, о маленькомъ церковномъ колоколѣ).

Забаламу́тити. См. **Забаламучувати.**

Забаламучувати, -чую, -єш, *с. в.* **забаламутити, -мучу, -тиш,** *гл.* Дурачить, одурачивать, отуманивать, отуманить, обманывать, обмануть. *Та вже як не забаламучуй, а не забаламутиш його.* Харьк.

Забалувати, -лую, -єш, *гл.* Запировать. Аф.

Забалуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Запироваться. Аф.

Забаляндрá́сити, -шу, -сиш, *гл.* Начать болтать. *Як защебече, як забаляндрасить, так усім весело.* Кв. І. 158.

Забамкати, -каю, -єш, *гл.* = **Забаламкати.**

Забанду́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Загутатися.** Вх. Уг. 238.

Забандю́ритися, -риться, *гл. безл.* Захотѣться, придти фантазіи. *З нею собі зробитися рідкею: не сина з нею поєднать, а забандюрилось старому самому в дурнях побувать.* Шевч. 493.

Забанити. См. **Забанювати.**

Забану́тися, -нуся, -не́шся, *гл.* Затосковать. *Ней ю колька візьме, ней ся забануе.* Гол. І. 337.

Забанювати, -нюю, -єш, сов. в. **заба́нити, -ню, -ниш,** *гл.* 1) Дурно вымывать, вымыть. Аф. 2) Терять, утерять при мытьѣ. *Понесла плаття на річку та один рушник десь і забачила.* Аф.

Забара, -ри, *ж.* 1) Задержка; замедленіе. **Не в забарі**. Вскорѣ. *Не в забарі буде у нас дитина.* Борз. у. 2) Медлительный человѣкъ. Залюбовск.

Забарабанити, -ню, -ниш, *гл.* Забарабанить. *Зробіть барабан та забарабаньте, то він вийде.* Рудч. Ск. І. 71.

Забарвити. См. **Забарвляти.**

Забарвля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **забарвити, -влю, -виш,** *гл.* Окрасить, придать окраску, придать цвѣтъ.

Забарити, -ся. См. **Забаряти, -ся.**

Забарни́й, -а́, -е́. 1) Медлительный. *Забарнії гості забарилися в хаті.* Мет. 215. 2) Требующій много времени. *Малі миски робити — то забарна робота; великі краще.* Канев. у.

Забарність, -ности, *ж.* Замедленіе, остановка. *Забарність, що поки коней погодуєш.* Черн. г.

Забарно, *нар.* Медлительно.

Забаряти, -ряю, -єш, сов. в. **забари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Замедлять, замедлить, задерживать, задержать. *То у Івасечка ласкавий панотченько, забарив нас ласкавими словами.* Лукаш. 95. *Жидам довжок забарила.* Грин. III. 326.

Забаря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **забаритися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Замедлять, замедлить, замѣшкиваться, замѣшкаться, опаздывать, опоздать, засиживаться, засидѣться. *Пусти, мати, погуляти, — я не забарюся.* Чуб. V. 2. *Поїхав царевич на охоту та там і забарився аж три дні.* Рудч. Ск. І. 97.

Забаскалитися, -чуся, -чишся, *гл.* Заупрямиться. *На залицяння молодих забаскаличившись мовчала.* Греб. 321.

Забасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* 1) О лошади: начать бить ногами, становиться на дыбы. 2) Закабаливать. *Забасували хлопця у чужі руки аж на три годи.* Зміев. у.

Забатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Связать лошадей рядами.

Забахурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Пуститься въ развратъ. *Ти поїдеш, а жінка забахурує з молодчими.*

Забача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **забачити, -чу, -чиш,** *гл.* Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить. *Стали бідні невольники на собі кров християнську забачати.* Макс. 1849, 12. *Ой дай, Боже, такую годину, щоб забачити світ хоч на часину.* Мет. 324.

Забачення, -ня, *с.* Видъ. Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ «Битва чигиринская», напечатанной впервые въ Запор. Стар. Срезневскаго. І. 89. *Три хоругви на забаченьє ляхам становили.*

Забачити. См. **Забачати.**

Забачитися, -чуся, -чишся, *гл.* 1) Увидѣть себя. *Коли на тім злиденнім полі забачуся в щасливій долі?* Грин. III. 632. 2) Увидѣться. *Забачимося в кушніра на жердці.* Ном. № 10247.

Забга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Загнуть. *Забгавши — загнувши зелізцем один копець дрота, вкладають його у ямку.* Шух. І. 280. 2) Запрятать. *Куди ти забгав сокиру?* Волч. у.

Забега, -ги, *ж.* = **Забіг 3.** НВолын. у.

Забезви́нно и забезневи́нно, *нар.* Безъ вины. *Забезвинно душа пропада.* Грин. І. 70.

Забезпе́ка, -ки, *ж.* Обезпечиваніе, обезопашиваніе.

Забезпечати, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Забезпечувати.**

Забезпечити. См. **Забезпечувати.**

Забезпечувати, -чую, -єш, сов. в. **забезпечити, -чу, -чиш,** *гл.* Обезпечивать, обезпечить, обезопасить. *Тим я путь свій забезпечу серед грішників завзятих.* К. Іов. 14. *Справді земля вже його і він вертається додому забезпечений.* Мир. ХРВ. 179. *Ви тільки городи знали освітою забезпечувати.* К. (О. 1861. І. 312).

Забе́йкати, -каю, -єш, *гл.* Замочить, заболтать. *Бач як штани забейте.* Харьк.

Забелькота́ти, -чу́, -ти́ш и забелькотіти, -чу, -чеш, *гл.* Заговорить невнятно, скороговоркой. *Як забелькотить по своєму, то й святий не зрозуміє його.*

Забендюгувати, -гую, -єш, *гл.* О возѣ съ снопами, сѣномъ: придавить сверху положенной жердью (рублём). *Понакладали вози* (снопами), *забендюгували, ушнурували.* Мир. ХРВ. 229.

Забенкетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Запировать.

Забенкетува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Запироваться. Аф.

Заберберити, -рю, -риш, *гл.* Обмочить.

Заберберитися, -рюся, -ришся, *гл.* Обмочиться.

Забережень, -жня, *м.* Ледъ возлѣ берега. *Річка ще не замерзла, а забережні вже є.* Міусск. окр.

Забере́жжа, -жа, *с.* Забережье.

Забесідувати, -дую, -єш, *гл.* Заговорить. Вх. Уг. 238.

Заби́ванка, -ки, *ж.* Въ женскомъ полушубкѣ: кантъ по таліи. Вас. 155.

Забива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **забити, -б'ю, -б'є́ш,** *гл.* 1) Забивать, забить, вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Греблі гатили, кілля забивали.* Макс. 1834. 23. 2) Забивать, забить, заколачивать, заколотить. *Забити дірку.* 3) Ушибать, ушибить, зашибить. *Впав та так забив коліно, що й ногою не поворухне.* Харьк. *Не лізь на колодку, бо заб'єш головку.* Макс. 1849. № 26. 4) Убивать, убить. *Ой упала Бондарівна близько перелазу: забив, забив пан Каньовський з рушниці одразу.* Чуб. V. 427. *Я нікого не забив, бо сам душу маю.* Чуб. V. 963. 5) Забивать, забить, запугивать, запугать. *Так забили бідну дитину, що вона вже всього боїться.* Харьк. 6) О запахѣ: заглушать, заглушить. *Пижмо хоць едло, та усі зілля забиває.* Подол. г., 7) Объ огнѣ: тушить, затушить. *Чабани забивають огонь свитами.* О. 1862. V. Кух. 31. 8) Только сов. в. О поклонахъ: положить. *Забий десять поклонів.* КС. 1882. X. 57. 9) — **баки**. Заговорить, сбить съ

толку. *Не забивай баки!* Мир. Пов. II. 106. *Він йому ні в чому не повірить і баки йому заб'є.* Кв. II. 202. 10) — **в кайдани, в коло́дку, в диби, в скрепицю**. Заковывать, заковать въ кандалы, въ оковы. *Взяли його в неволеньку, забили в кайдани.* Чуб. V. 1018. *Да узяли Харька, да узяли батька, да забили в колоду.* Мир. Л. сб. 191. *Забили їх у диби.* Рудч. Ск. I. 210. *І вдовиченка-ледащицю забили в скрепицю та й повели до прийому.* Шевч. 591. 11) — **дорогу, шлях**. Заносить, занести снѣгомъ. *Гудили дорогу, забиту та занесену снігом.* Мир. Пов. I. 118. 12) — **памороки**. См. **Памороки.**

Забивати, -ся, -ваюся, -єшся, сов. в. **забитися, -б'юся, -б'єшся,** *гл.* 1) Забиваться, забиться. *Коли серце молодев, від ласки заб'ється.* Мир. Л. сб. 101. 2) Ушибаться, ушибиться, удариться. *Ой поламалася колисонька новая, ой забилася дитинонька малая.* Гол. III. 460. *Впав та так забився, що й досі нездужа.* Харьк. 3) Забираться, забраться. *Дике утя... забилось собі між ситняг.* Греб. 402. *Питайте, чого ми до вас забилися?* ХС. VII. 420. *Забилась у чужу сторону. Пустуючи, дурне ягня само забилося до річки.* Гліб. 22.

Забивни́й, -а́, -е́. Неукатанный (о дорогѣ). Черк. у.

Забигач, -ча, *м.* Складной карманный ножъ. Шух. I. 291.

Забигачкий, -а, -е. Могущій быть сложеннымъ, согнутымъ такъ, что одна часть складывается къ другой. — **ніж**. Складной ножъ. Вх. Зн. 17.

Заби́й-круча, -чі, *ж.* Раст. Clematis integrifolia L. ЗЮЗО. I. 118.

Заби́йство, -ва, *с.* Убійство.

Заби́йця, -ці, *ж.* Убійца.

Забильня́к, -ка́, *м.* 1) *Лишній волъ у чумаковъ.* Мнж. 180. 2) *Лишній человѣкъ.* Мнж. 180.

Заби́рзати, -заю, -єш, *гл.* = **Забриндзати.** *Дивись, забирзані, як вівці.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заби́рзатися, -заюся, -єшся, *гл.* = **Забриндзатися.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Забиркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Закарбувати.**

Забити, -ся. См. **Забивати, -ся.**

Забитни́й, -а́, -е́. О пути, дорогѣ: занесенный снѣгомъ. Черк. у. *Дорога забитна... снігу валява.* О. 1861. V. 71.

Забиття, -тя́, *с.* Убійство.

Забіг, -гу, *м.* 1) Набѣгъ. Драг. 228. 2) Убѣжище, пристанище. **Удатися в забіги до**. Убѣжать, укрыться въ. *Шляхта позосталася, удавишся в забіги до кріпких своїх фортець.* 3) Закатъ снѣжный, скользкая покатость, куда сани съѣзжаютъ. Полт. и Харьк. г. Міус. окр. *І казав, не їдь туди, там великі забіги.* Кобел. у. 4) **— чому.** Предупрежденіе. 5) *мн.* Старанія, усилія. *Як уже він не підходив до неї, як не підлащувався, то вона на всі його забіги наче й не дивиться.* Харьк. у.

Забіга, -ги, *об.* Бродяга, пришелецъ. *Та се мабуть якийсь забіга.* Харьк.

Забігайло, -ла, *м.* Льстецъ, заискивающій человѣкъ.

Забіга́ння, -ня, *с.* 1) Забѣганіе. 2) Предупрежденіе.

Забігати, -гаю, -єш, *гл.* Забѣгать, начать бѣгать. *Заворушились, забігали люде.*

Забіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **забігти, -біжу, -жи́ш,** *гл.* 1) Забѣгать, забѣжать. *Туди до Лимана та до Очакова, або ще й близче забігаєш.* Мир. Л. сб. 48. *Забігайте з усіх боків.* ЗОЮР. I. 6. *В село із лісу вовк забіг.* Гліб. 49. 2) Забѣгать, заходить на короткое время.

Та він забігав на одну хвилину. Полт. г. *Забіжиш до Марусі у робочу хвилину, — от скучиш, так словце яке нашвидку перемовити.* МВ. ІІ. 83. 3) О саняхъ: скатываться, съѣзжать. Харьк. *Цілу дорогу сани забігали.* Полт. г. 4) Предупреждать, предупредить. 5) Набѣгать, набѣжать, нападать, напасть (на кого). *Як на чайках забігали на тих лютих ворогів.* Грин. III. 609. 6) Заставать, застать. *Я не забіг уже запорожців.* (Слова старика при упоминаніи о запорожцахъ). Стрижевск. 7) **Най ті язик не забігає**. Не говори глупостей. Вх. Зн. 17.

Забігатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Запыхаться отъ бѣганія. *Забігався, ледве дише.* Харьк.

Забіглий, -а, -е. Забѣжавшій. *Забіглі душі* (з України за Дунай). КС. 1883. IV. 770.

Забігматися, -маюся, -єшся, *гл.* Забожиться, употребляя выраженіе: «Бігме». Вх. Зн. 21.

Забігти. См. **Забігати.**

Забіди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Нанести ущербъ, обидѣть матеріально. *Я тим не забідив його багато, що взяв у його трохи сього та того.* Екат. у.

Забідкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Начать жаловаться на свое положеніе.

Забідні́ти, -нію, -єш, *гл.* Обѣднѣть. *Буває, що бідний забагатіє, а багатий забідніє.*

Забіжни́й, -а́, -е́. Забіжне́ крило́ (у не́воді). Нижнее крыло невода. Вас. 187.

Забій, -бо́ю, *м.* 1) Убой, убіеніе. **Бий його́ до забою**. Бей его до смерти. **Як у забій бити**. Дѣлать что-либо не переставая, безпрестанно. *Як у забій б'є мороз (день у день).* Ном. № 683. *Жалілися на проклятущий мороз, що як у забій забив — день у день.* Мир. ХРВ. 283. *Перепели хававкали та як у забій били.* Мир. ХРВ. 40. 2) ? *Великі забої були на шляху.* Екатер.

Забійниця, -ці, *ж.* Снарядъ для убиванія хорька. НВолын. у.

Забійня́, -ні, *ж.* У колесниковъ при гнутьи ободовъ: столбъ возлѣ пенька, — между нимъ и **пенько́м** закладывается комлевая часть обода при его загибаніи вокругъ пенька. Вас. 147.

Забіл, -лу, *м.* То, при помощи чего жидкая пища получаетъ бѣлый цвѣтъ: сметана, молоко. *Сметана у борщі... забіл.* О. 1862. І. 72.

Забілити, -ся. См. **Забілювати, -ся.**

Забіліти, -лію, -єш, *гл.* Забѣлѣть. *Забіліли сніги.* Чуб. V. 806. *День забілів.* МВ. (О. 1862. І. 100).

Забілка, -ки, *ж.* = **Забіл.** Желех.

Забілювати, -люю, -єш, забіля́ти, -ля́ю, -єш, забілити, -лю́, -лиш, *гл.* 1) Забѣливать, забѣлить. 2) Подбѣливать, подбѣлить, приправлять, приправить молокомъ или сметаной кушанье.

Забілюватися, -лююся, -єшся, забіля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **забіли́тися, -лю́ся, -ли́шся,** *гл.* 1) Подбѣливаться, подбѣлиться молокомъ, сметаной (о кушаньи). 2) = **Забіліти.**

Забір, -бо́ру, *м.* 1) Заборъ, забираніе. У забір іти. Идти изъ дому на заработки для отработка неуплаченныхъ податей или забранныхъ впередъ денегъ. Вас. 208. *Є такі вбогі, що не спроможуться казенні віддати. Оттож такі йдуть у забор. Голова, бачите, поєднається з яким небудь паном, котрому треба косарів або женців, записує тих, що не заплатили податей та й висилає їх з села на роботу.* О. 1861. XI. 111. 2) Вышивки на концахъ **пере́мітки**. Kolb. I. 38. Шух. І. 132, 160.

Забіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **забрати беру, -ре́ш,** *гл.* Забирать, брать, забрать, захватывать, захватить, уносить, унести. *Король війну замишляє, дівки, жінки зоставляє, самих хлопців забірає.* Мог. 147. *Нехай кріваве забірає.* Ном. № 13677. *Забірай турка! бий турка!* ЗОЮР. I. 6. *Він же мене підмовляє і з собою забірає.* Лавр. 70. *Всього світу не забереш.* Ном. № 4851. — **в неволю**. Брать въ плѣнъ. — **в москалі**. Брать въ солдаты. Лавр. 124. *Хлопців в москалі забрали.* Шевч. 662. — **силу**. Пріобрѣтать значеніе, вліяніе. *Таку силу забрали запорожці.* Стор. М. Пр. 43. 2) Перегораживать, перегородить стѣною.

Забіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **забратися, -беруся, -берешся,** *гл.* 1) Забираться, забраться, заходить, зайти, залѣзать, залѣзть. *Зозуля вороженька в кущі забірається.* Млр. л. сб. 54. *Еней на піч забрався спати.* Котл. Ен. I. 21. *Наросказував міх, що і в торбу не забереться.* Ном. № 1345. *Забравсь у чужу солому, та ще й шелестить.* Послов. 2) Убираться, убраться. *Геть, забірайся звідси!* Харьк. у. 3) Перебираться, перебраться. *Я заберусь у хату, а татко тут житимуть.* Каменец. у. 4) Браться, взяться руками. *Забратися в боки. Заберіться за ручечки.* Мил. 220. 5) — **на тепло**. Начинать теплѣть (о погодѣ). Вх. Лем. 414.

Забірня́к, -ка, *м.* Взявшій авансомъ плату (деньгами или натурой) за будущую работу. Вас. 208.

Забіснува́тися, -нуюся, -єшся, *гл.* Забѣсноваться. *Та він деколи як забіснується, то всіх з хати порозганя.* Харьк.

Забісований, -а, -е. Упорный, упрямый. *Був з нього козарлюга забісований. Що скаже, те й зробить, удача міцна в чолов'яги.* Г. Барв. 448.

I. Забіч, -бочі, *ж.* 1) Укромное мѣсто. **У забіч**. Въ сторону, въ сторонѣ. 2) Укромный заливъ, бухта съ спокойнымъ теченіемъ. Вас. 206.

II. Забіч, *нар.* Въ сторону, въ сторонѣ, стороною. *Нашого хутора не зачепила буря, пішла мимо, наш зостався забоч.* Новомоск. у.

Забічи, -біжу, -жи́ш, *гл.* = **Забігти.**

Забіяка, -ки, *м.* Убійца, разбойникъ. *Ти сучий син волоцюга, забіяка, злий катюга, нічого о собі не дбаєш, о розбою помишляєш.* Чуб. V. 233.

Заблага́ти, -гаю, -єш, *гл.* Умолить.

Заблаговістити, -щу, -стиш, *гл.* Заблаговѣстить.

Заблимати, -маю, -єш, *гл.* 1) Замерцать, тускло засвѣтить. 2) Заморгать. *Заблимала очима.*

Заблискати, -каю, -єш, *гл.* Засверкать. *Серце в них розлютувалося, очі заблискали.* Мог. 133. *Як блискавка заблище — знай, що твоя жона в дороге убрання прибірається.* Рудч. Ск. II. 102.

Заблищати, -щу, -щи́ш, *гл.* Заблестѣть, засверкать.

Забліяти, -лію, -єш, *гл.* Объ овцѣ: заблеять. *Вівця забліє.* Шух. I. 89.

Заблу́да, -ди, *об.* Заблудившійся.

Заблуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Заблудиться, сбиться съ пути. *Заблудив, не попаду на свою дорогу.* Рудч. Ск. II. 101.

Заблуди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Заблудиться. *Ой либонь моя дівчинонька та й у лісі заблудилася.* Чуб. V. 24.

Заблудний, -а, -е. Заблудившійся. *Рідний твій батенько... цурається тебе, мого цуценяти заблудного.* Г. Барв. 478.

Заблука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Зайти куда нибудь, блуждая. 2) Пуститься въ бродяжничество.

Забльо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **заблювати, -люю, -єш,** *гл.* 1) Начинать, начать блевать, рвать. Аф. 2) Выпачкивать, выпачкать блевотинами. Аф.

Забльо́вуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **заблюватися, -блюю́ся, -єшся,** *гл.* Выпачкиваться блевотинами. Аф.

Забобони, -нів, *м. мн.* Суевѣрія, различныя суевѣрныя примѣты. Сим. 188. К. ПС. 120.

Забобо́нний, -а, -е. Суевѣрный. *Блукав би й я в химерах забобонних.* К. ПС. 81.

Забобонність, -ности, *ж.* Суевѣрность. Желех.

Забовваніти, -нію, -єш, *гл.* Завиднѣться вдали. *Де-де забованіли і люде.* Мир. ХРВ. 141.

Забовкати, -каю, -єш, *гл.* Начать звонить.

Забо́втанка, -ки, *ж.* Имѣющая замоченное, забрызганное платье, замараха.

Забо́втати, -таю, -єш, *гл.* Замочить, запачкать мокрой грязью.

Забовтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Замочиться, запачкаться жидкой грязью.

Забовтю́ха, -хи. = Забовтанка.

Забогара́дити, -джу, -диш, *гл.* Помочь (ради Бога). *Підіть хиба до Грицька Скакуна; той коли й не забогарадить, то хоч доброю радою порадить.* Грин. II. 208.

Забожи́тися, -жу́ся, -жишся, *гл.* Забожиться. *Хоч, як козак забожиться, — не йми, дівко, віри.* Мет. 53.

Забої́стий, -а, -е. Снѣжный (о зимѣ), занесенный снѣгомъ (о дорогѣ). *Зіма була тоді забоїста — понамітало скрізь.* Екатерин. у.

Забої́сто, *нар.* Много снѣгу, сугробовъ. *Забоїсто було тоді* (на шляху) *дуже, великі забої були.* Екатер. у.

Забо́йний, -а, -е. = Забої́стий. *Забойна зіма.* Лебед. у.

Забо́йство, -ва, *с.* Убійство. *За ним злий діявол ходить, на гріх, на блуд, на забойство призводить.* КС. 1894. IX. 442.

Заболіти, -лю́, -лиш, *гл.* Заболѣть. *Заболіла голова, сама не знаю чого.* Чуб. 123.

Заболоти́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* Забрызгаться грязью, испачкаться въ грязи. Желех.

Заболотний, -а, -е. Находящійся, живущій за болотомъ. Желех.

Забондарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* 1) Начать бочарничать. *Мій кум попереду колеса робив, а тепер забондарював.* Аф. 2) Заработать бочарствомъ. *Забондарював копу, та й є гроші на святки.* Аф. 3) Затерять, не возвратить при бондарской работѣ. *Се такий бондарь, що як оддаси що, то він і забондарює.* Аф.

Забондарюватися, -рю́юся, -єшся, *гл.* О бочарѣ: заработаться. Аф.

Забо́ра, -ри, *ж.* 1) На днѣпровскихъ порогахъ: рядъ, гряда камней, прорѣзывающихъ русло поперегъ теченія. Драг. 229. *Карпо знав добре всі пороги, всі забори, знав кожний камінь.* Левиц. ПЙО. I. 138. 2) У рыболововъ: камышевая стѣнка, перерѣзывающая рѣку (употребляется при ловлѣ рыбы **котце́м**). Браун. 16.

Забо́рка, -ки, *ж.* **Під заборку (пошитий)**. О шубѣ: съ нѣсколькими складками сзади у таліи. КС. 1893. XII. 447.

Забормота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Забормотать. *Часом усміхнеться, то насупиться, то заборможе.* Кв. I. 108.

Заборозе́нник, заборо́зник, -ка, *м.* Часть плуга: каждый изъ клиньевъ, вбиваемыхъ около чересла: забивая ихъ то съ той, то съ другой стороны чересла, можно поднимать и опускать его или подвигать въ стороны. Чуб. VII. 398.

Заборо́ло, -ла, *с.* Забрало.

Заборо́на, -ни, *ж.* 1) Защита. 2) Запрещеніе.

Заборони́ти, -ся. См. **Заборонити, -ся.**

Забороняти, -ня́ю, -єш, сов. в. **заборонити, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Защищать, защитить. *Я працював один за трьох і заборонив від нужди матір с сестрою.* Стор. М. Пр. 34. *Господи Боже!... заступи мене, заборони мене від усякого злого.* Шух. I. 38. 2) Запрещать, запретить. *Ми бачили, що во имя Твоє виганяв біси, і заборонили йому.* Єв. *Л.* IX. 49.

Заборонятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **заборони́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* 1) Защищаться, защититься. *Вкривали отаманів курінь і свої халабудки, щоб заборонитися від дощу.* Стор. М. Пр. 129. 2) Быть запрещаему, быть запрещенну.

Заборотати, -таю, -єш, *гл.* Затормошить, сбить съ толку. *Ви мене заборотаєте, як будете хапати та з одного, а та з другого боку. Вас багато, а я один.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заборо́татися, -таюся, -єшся, *гл.* Запутаться (въ прямомъ или переносномъ смыслѣ). *Вік заборонився, та вже не знає що в робить.* Волч. у.

Заборошни́ти, -ся. См. **Заборошнювати, -ся.**

Заборо́шнювати, -нюю, -єш, сов. в. **заборошни́ти, -ню, -ни́ш,** *гл.* Запачкивать, запачкать мукою. Константиногр. у.

Заборо́шнюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **заборошни́тися, -нюся, -нишся,** *гл.* Запачкиваться, запачкаться мукою. Борз. у.

Заборсати, -ся. См. **Заборсувати, -ся.**

Заборсувати, -сую, -єш, сов. в. **забо́рсати, -саю, -єш,** *гл.* Завязывать, завязать, перепутывая (веревку) напр. *волоками од постолів заборотують на ногах капці.* Гол. Од. 67. *Коси заборсані в мичку, немов жінка збіралася сховати їх під очіпок та зав'язала на тім'ї, а вони й розсипались.* Мир. ХРВ. 180. Вообще перепутывать, перепутать (нити). *Глянь, як заборсала нитки, як їх тепер росплутувати?* Харьк. г.

Заборсуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **заборсатися, -саюся, -єшся,** *гл.* 1) Перепутываться, перепутаться. 2) Только сов. в. Заметаться, начать бросаться изъ стороны въ сторону. Аф. 3) Только сов. в.? Устать отъ суеты, отъ хлопотливой работы. *За день такечки заборсається чоловік.* Полт. г. Г. Слов. Д. Эварн. 4) Заборсатися з виплатою. Не уплатить, остаться должникомъ. Желех.

Заборя́нин, -на, *м.* Работникъ, идущій по принужденію на работу для уплаты податей. См. **Забір.** *Пішли застряне купою на степи.* О. 1861. XI. 111.

Заборя́нство, -ва, *с.* Хожденіе на заработки по принужденію, съ цѣлью добыть денегъ для уплаты податей. См. **Забір.** О. 1861. XI. 111.

Забости́, -боду, -де́ш, *гл.* Заколоть. Вх. Уг. 238.

Забоцень, -цня, *м.* Сотъ, кусокъ сотоваго меда. *«Давай, діду, меду!»... Пішов, одрізав йому забоцень такого вже гарного, гречаного.* ЗОЮР. I. 134.

Забочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* Косо смотрѣть (непривѣтливо, угрюмо), коситься на кого. Угор.

Забра́ння, -ня, *с.* Взятіе, захвать.

Забра́ти, -ся. См. **Забірати, -ся.**

Забрезкнути, -кну, -неш, *гл.* 1) Обрюзгнуть. Сим. 36. 2) Сдѣлаться водянистымъ; покрыться слизью (о квашеньѣ и пр.). *Буряк який, та й той у льоху забрезкне. Отто і діжка забрезкла.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забреніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) Зажужжать. *У полі пчілка забреніла.* Чуб. V. 387. 2) Загремѣть, зазвенѣть, зазвучать. *Зашуміли луги, забреніли ріки.* Грин. III. 681. *Одні двері зашуміли, другі забреніли.* Чуб. V. 1085. 3) Красоваться, заблистать, засіять. *Квітки забреніли на полі. Гареми мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152.

Забренькати, -каю, -єш, *гл.* Зазвенѣть, забренчать. *Став брать ту скрипочку та якось і забренькав струнами.* Рудч. Ск. I. 154.

Забре́нькнути, -кну, -неш, *гл.* = **Бренькнути.** *Ще раз забренькли струни всі.* Млак. 73.

Забрести́, -реду́, -деш, *гл.* 1) Забресть, зайти. *Ой ти брів, чорнобрів, чом до мене не забрів?* Чуб. V. 1126 — в голову. Взбрести на умъ. *Робе, що в голову йому забреде.* Харьк. 2) Зайти въ водѣ (напр. во время ловли рыбы неводомъ). Аф.

Забреха́ти, -шу́, -шеш, *гл.* Залаять (о собакахъ). *От же собака забрехала.* Кв. 259. *Собаки забрехали. Всі в хаті кинулись до вікон.* Левиц. Пов. 203.

Забреха́тися, -шу́ся, -шешся, *гл.* Завраться, залгаться. *Та він деколи як забрешеться, то й сам не зна, що меле.* Харьк.

Забризкати, -ся. См. **Забризкувати, -ся.**

Забри́зкувати, -кую, -єш, сов. в. **забри́зкати, -каю, -єш,** *гл. Забризкав кров'ю.... матір.* Стор. М. Пр. 139. 2) Запрыскивать, запрыснуть, закроплять, закропить. *У малихъ дітей* (очі, як болять) *мати забризкує покормом.* Грин. II. 318. 8) Начинать, начать брызгать. *Здається, і хмар нема, а дощик забризкав.* Аф.

Забризкуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **забри́зкатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Забрызгиваться, забрызгаться. *Забризкався, захлюстався.* Кв. I. 138.

Забриндзати, -дзаю, -єш, *гл.* = **Забрьохати.** *Іч, як забриндзала спідницю.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забри́ндзатися, -дзаюся, -єшся, *гл.* = **Забрьохатися.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забринжати, -жу, -жи́ш, *гл.* Зажужжать. *Кулька забринжала.* Федьк.

Забринькати, -каю, -єш, *гл.* Забреньчать. Вх. Уг. 238.

Забрити, -рию, -єш, *гл.* Забрить, взять въ солдаты. — **лоб**. Взять въ солдаты. *Ще два дні до заручин, як йому лоб забрили.* Чуб. V. 243.

Забри́шкати(-ся), -каю(-ся), -єш(-ся), *гл.* Заважничать, зачваниться; закапризничать.

Забрід, -ро́ду, *м.* 1) Уходъ изъ дому на заработки; бродяжничество. *Це б то ми покинемо сем та пустимось въ забрід.* О. 1862. V. 106. У Макаровскаго в **забрід пуститися** имѣетъ переносный смыслъ. *Там з роду жевріє любов, і як порою запалає, то з толку хоч кого збиває, і мозок напутить і кров. Се і Знеможенко дознав: еть як мудривсь, стерігся, штився, а все таки в забрід пустився, на муки сам себе оддав.* Мкр. Г. 17. 2) Рыбный заводъ.

Заброда, -ди, *об.* 1) = **Задріпа.** 2) Бродяга. *Та він у нас заброда: усе десь блука — чи на роботі де, чи й так, — хто його зна й де він.* Александров. у.

Заброди́ти, -джу, -диш, *гл.* Замочить въ водѣ, запачкать въ грязи.

Заброди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Замочиться въ водѣ, запачкаться, ходя по грязи. Ном. № 7252. *А дівчина з лісу йде та й заросилась, та й забродилась.* Мил. 110.

Забро́дчик, -ка, *м.* Работникъ, занимающійся рыбной ловлей сѣтями на заводахъ. Черном.

Забрость, -сти, *ж.* На плодовыхъ деревьяхъ: почки цвѣтовыя. *На яблуні багато забрості, багато яблук буде.* Рк. Левиц.

Забруди́ти, -джу, -диш, *гл.* Запачкать.

Забруди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Запачкаться. *Заросився, забрудився.* Гол. І. 180.

Забруднити, -ню́, -ниш, *гл.* = **Забрудити.**

Забру́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Запачкаться въ грязь. *Забрукається свита як довга.* НВолын. у.

Забрьо́ха, -хи, *об.* Забрызганный грязью. См. **Задріпа.** *Так і швендя куди попало бісів забрьоха.* Харьк.

Забрьо́хати, -ся. См. **Забрьохувати, -ся.**

Забрьо́хувати, -хую, -єш, сов. в. **забрьохати, -хаю, -єш,** *гл.* Замачивать, замочить, забрызгивать, забрызгать грязью (платье).

Забрьохуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **забрьо́хатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* Загрязняться, загрязниться мокрой грязью, замачивать, замочить себѣ края платья.

Забрюхна́тіти, -тію, -єш, *гл.* Забеременѣть. *Забрюхнатіла дівчина, мені молодцю біда.* Грин. III. 683.

Забря́зкати, -каю, -єш, *гл.* Зазвенѣть, забряцать, забрякать. *Пан грішми забрязкав.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Хай парка забрязка, хай весело буде.* Греб. 392. *Стукни в браму копитами, та й забрязкай поводами.* АД. І. 271.

Забрязкотіти, -кочу, -ти́ш, *гл.* = **Забрязкати.** Аф.

Забрязчати, -зчу, -зчи́ш, *гл.* = **Забрязкати.** *Криві шаблі забрязчали.* Мет. 436. *Угору руки підіймали, кайданами забрязчали.* Макс. 1849. 11.

Забубнити, -бню, -ниш, *гл.* Ударить въ литавры. *Ой заграно мені і забубнено, бояри побужено.* Нп.

Забубони, -нів, *м. мн.* = **Забобони.** *Не дуже люблю сільське понеділкування і всякі сільські забубони.* Левиц. Пов. 170. *Бабські забубони.* Ном. № 253.

Забубоніти, -ню́, -ниш, *гл.* Невнятно заговорить, глухимъ голосомъ заговорить. *Забубонів, як старий дяк.* Ном. № 12892.

Забува́ння, -ня, *с.* Забываніе, забвеніе. Левиц. Пов. 303.

Забува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **забути, -буду, -деш,** *гл.* Забывать, забыть. *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Мет. 62. *Забув віл, коли телям був.* Ном. № 1044. *Пішла кудись: сіней забула замкнуть.* Рудч. Ск. І. 20. *Забувим латини.* Чуб. III. 353. **Забути на що, на кого**. Забывать о чемъ, о комъ. *Що б то й було, як би всі багатіли! то б і на Бога забули!* Ном. № 1448.

Забува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **забутися, -дуся, -дешся,** *гл.* 1) = **Забувати.** *Прощай же! швидко убірайся, обіцянки не забувайся.* Котл. Ен. IV. 11. *З ким любилась,*

розлюбилась, мушу забуваться. Чуб. V. 156. *Ой за яром брала дівка льон, та забулась пов'язати.* Мет. 60. *Забувсь, відкіля й двері відчиняються.* Ном. № 5811. *Забувся на його.* 2) Забываться, забыться, приходить, придти въ забвеніе. *Минулося — забулося.* Посл. *Забудеться горе.* Шевч. 67.

Забуди́нок, -нку, *м.* = **Забудування.** *Вийдеш на пусте місце, де ні однісінької хаты; а там ізнов починаються забудинки і всі на другий штиль: де двірок стоїть, де просто як сільська зато.* Св. *Л.* 24.

Забудівля, -ля, *с.* Строеніе, постройка. *Дзвіниця коло тієї ж церкви ще дивнійша: стоїть підмурок... на підмурку по краях... стовпи... на тих стовпах мурований піддашок, як червоний поясок; на піддашку забудівля з дірами замісць вікон. Тут дзвони висять... Стоїть собі дзвіниченька, і хрест на ній наче питається, наче йому величнійше стояти на такім пишнім забудівлі.* Св. *Л.* 26.

Забудо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **забудува́ти, -ду́ю, -єш,** *гл.* Застраивать, застроить. *Инде замісь улиці майдан і ніхто його не забудовує і нічого на йому нема.* К. ЧР. 63.

Забудовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **забудуватися, -дуюся, -єшся,** *гл.* Застраиваться, застроиться. *Великий був майдан, та вже забудувався багато.* Черниг. г.

Забудува́ння, -ня, *с.* Строеніе, постройка. *Якісь невидані місця, якесь пишне забудування.* Левиц. I. 213.

Забудувати, -ся. См. **Забудовувати, -ся.**

Забудька, -ки, *ж.* = **Забудьок 2.** *Озьми хліб, забудьку, той, що як виймаєш із печі ти забудеш винять.* Драг. 32.

Забудько, -ка, *м.* Забывчивый человѣкъ. *Який же з тебе забудько, хлопче.* Подольск. г.

Забудькуватий, -а, -е. Забывчивый. Могил. г.

Забу́дьок, -дька, *м.* 1) Забытый предметъ. Черк. у. 2) Забытый въ печи хлѣбъ. *Як забудька ато ззість, то все буде забувати.* Подол. г. 3) Раст. чернобыль. Arthemisia vulgaris L. **Наївся забудьків**. Сталъ забывчивъ. Ном. № 13742.

Забужавіти, -вію, -єш, *гл.* Загрязниться. *Ото вікна забужавіли — нічого не видно.*

Забужува́ти, -жу́ю, -єш, *гл.* Опалить перья и пухъ (у птицъ). *Я вже курча забужувала.* Лебед. у.

Забузанити, -ню, -ниш, *гл.* Заговорить, попести (чепуху)? *Вона йому нісенітницю як забузанила, то він і рукою махнув.*

Забузува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Забить, заполнить, засыпать, залѣпить сыпучимъ тѣломъ, грязью. *Борода йому забузована снігом.* Греб. 404. *Банька скляна, та забузована, та й не видко, що у їй.* Кан. у.

Забулькати, -каю, -єш, *гл.* О жидкости: забульчать, забулькать, забултыхать.

Забулькота́ти, -чу́, -чеш, и забулькоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Сильно забульчать. *Шубовсть у воду! тільки забулькотіло.* Харьк. *Чоп як відіткнувся, вода й забулькотіла у човен.* Стор. I. 82.

Забундючитися, -чуся, -чишся, *гл.* Заважничать.

Забунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Взбунтоваться. *На Господа вони забунтували.* К. Пс. з.

Забу́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Обмочиться.

Забуркота́ти, -чу́, -чеш и забуркоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Заворковать.

Забуркукати, -каю, -єш, *гл.* = **Забуркотати.** *Озвись, голубко, забуркукай стиха.* К. Дз. 191.

Забурний, -а, -е. Буянь. *Він як п'яний, — страх який забурний.* Міус. окр.
Забуртати, -таю, -єш, *гл.* Зарыть. Вх. Уч. 238.
Забуртатися, -таюся, -єшся, *гл.* Зарыться. Вх. Уг. 238.
Забуртити́, -рчу, -тиш, *гл.* 1) Забить, засыпать, залѣпить. *Вікна забуртило* (снігомъ), *— нічого не видко.* Мнж. 130. 2) Воткнуть, вонзить. *У серце ніж забуртила.* АД. І. 304.
Забурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Забурлить. Харьк.
Забурунний, -а, -е. = **Забурний.** *Я як п'яний, то забурунний.* Міус. окр.
Забурха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Забушевать (о водѣ, вѣтрѣ).
Забурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Заворчать, заурчать. *Уже старий забурчав — сердиться.* 2) Зашумѣть, зажурчать. *По хвилі весельця гули. Пливуть — аж вітри забурчали.* Котл. Ен. IV. 8. *В рівчаки струмочок забурчав.* МВ. (О. 1862. І. 71).
Забути, -ся. См. **Забувати, -ся.**
Забутíти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Загудѣть. *Загудів, забутів сивий голубонько по зеленій ліщині.* Гол. І. 131.
Забутковий, -а, -е. Вызывающій забвеніе. *Треба тобі дать забуткової.* Ном. № 5820.
Забутний, -а, -е и Забутній, -я, -є. 1) Забывчивый. *Забутний чоловік.* Черк. у. *Ніяк от не згадаю, як його прозивати; я такий забутний став — так зараз і забуду.* Верхнеднѣпр. у. 2) Вызывающій забвеніе. *Чи мені дано такого зілля забутного, чи що?* Г. Барв. 351.
Забуток, -тку, *м.* 1) Остатокъ, памятникъ. *Забуток старшини.* О. 1862. Х. 1. 2) Забвеніе. Павлогр. у.
Забуття́, -тя́, *с.* 1) Забвеніе. *Продаємо чортяці тіло й душу за нещасливу забуття хвилину.* К. ЦН. 217. 2) Забытье. *Усе кругом спало, мов зачароване, в тихім забутті теплої ночі.* Мир. ХРВ. 19.
Забухикати, -каю, -єш, *гл.* Закашлять глухо и сильно.
Забучавіти, -вію, -єш, *гл.* Затвердѣть (о почвѣ).
Забуя́ти, -я́ю, -єш, *гл.* Роскошно разростись, выросли; во множествѣ появиться. *Як поле в них буяє бодяками, так забуяли серед Царяграда невольницькі базарі козаками.* К. МБ. XI. 52. *Густо забуяв наш нарід на руїні.* К. Дз. 16.
Завабити, -люю, -єш. См. **Зава́блювати.**
Завааблювати, -люю, -єш, сов. в. **зава́бити, -блю, -биш,** *гл.* Приманивать, приманить.
Завага, -ги, *ж.* Отягощеніе; помѣха. *Ось підписуйте лишенії! — каже писарь старшині. — Зібралось ціх бамаг скільки! Хоч би швидче здихатьсяції заваги, — їх стільки не бувало.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.
Завагітні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Забеременѣть. *От вона вже як завагітніла, що от-от родини будуть...* Рудч. Ск. II. 90.
Завагоні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Завагітніти.** *А та чи зляглась, чи не злягласъ з ужакою, вже й завагоніла.* ЗОЮР. II. 33. *От як його жінка завагоніла, так теща і каже йому: привези ж її до мене рожать.* ЗОЮР. II. 38.
Заваготіти, -тію, -єш, *гл.* = **Завагітніти.** Мнж. 37, 25.
Завада, -ди, *ж.* Препятствіе, помѣха, затрудненіе. *То завада є йому, що воно не зійшло.* Камен. у. **Бути на заваді**. Служить помѣхою, мѣшать. *Йому й муха на заваді.* Ном. № 2890. *Поганому животові й пироги на заваді.* Посл. **Стати на заваді**. Помѣшать.
Заваджати, -джа́ю, -єш, *гл.* = **І Заважати.**
Завадити. См. **І Заважати.**

I. Заважа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **Завадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Препятствовать, мѣшать, помѣшать, быть помѣхой. *Сей хміль мені не буде заважати, а буде моєму серцю смілости додавати.* Макс. 1849, 85. *Ет, геть звідце, не заважай, нема часу з тобою ту балакати!* Камен. у. 2) Подѣйствовать дурно (на желудокъ). *Поганому животові і пироги завадять.* Ном. № 7159. **Завадило**. Затошнило. *Мені з самого ранку завадило.* Аф. 406.

II. Заважа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* **Заважувати**. *А в кишені три шеляги, та й ті заважають.* Грин. III. 652. *Бачця, нічого не заважають слова, а Леся, да й сама Череваниха, насилу змогли дивитись без сліз на ту нещасливу невісту.* К. ЧР. 221.

Заважити. См. **Заважувати.**

Заважни́й, -а́, -е́. Вѣскій, тяжелый, тяжеловѣсный. Левч. 165. *Продажне — заважне.* Ном. № 10523.

Заважні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Завагітніти.** *Жінка в його давно вже заважніла.* Рудч. Ск. II. 114.

Зава́жувати, -жую, -єш, сов. в. **заважити, -жу, -жиш.** 1) Вѣсить, имѣть вѣсъ. *Скільки пудів вона заважить?* Ком. II. 72. 2) Имѣть значеніе, быть важнымъ. *Тут початок діла більше заважить, аніж великі гроші.* К. (О. 1862. III. 23). *А що? Багато твій заважив розум?* К. ЦН. 296.

Заважуватий, -а, -е. Неповоротливый. Мнж. 180.

Завала, -ли, *ж.* 1) Завалъ, набросанная масса чего, загроможденіе. *У хаті така завала, що нема де сісти.* НВол. у. 2) Заносы снѣжные. *Завала снігу велика.* НВол. у. *Лелет г зимі як кричит — то на завалу.* Вх. Лем. 414. 3) Грозовая туча; буря. *Від запад-сонця прийшла завала.* Вх. Зн. 18.

Завалий, -а, -е. Неповоротливый, увалень. Мнж. 180.

Завалистий, -а, -е. Многоснѣжный (о зимѣ). *Завалиста зіма.* НВол. у.

Завалисто, *нар.* Большіе сугробы снѣга, глубокій снѣгъ. *Як у долині, то завалисто, а полем ні.* НВол. у. *Снігу не дуже завалисто.* Черк. у.

Завалити. См. **Завалювати.**

Завалувати, -лую, -єш, *гл.* Сильно залаять (о многихъ собакахъ). *Загавкають собаки, завалують на вовка.*

Зава́льковий, -а, -е. = **Завалистий.**

Завалькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Замазать глиной стѣну.

Завальковатий, -а, -е. *Лѣнивый?* неповоротливый? *Потім як роздивилась ближче, дак і завальковатий, і лемехуватий* (дід). Г. Барв. 498.

Завальни́й, -а́, -е́. = **Завалистий.** *Завальна зіма.* НВол. у.

Зава́лювання, -ня, *с.* Обваливаніе.

Завалювати, -люю, -єш, сов. в. **завалити, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Заваливать, завалить. *Сніг завалить по степу усі шляхи, ні вийти, ні виїхати.* Греб. 404. 2) Обрушивать, обрушить. *Прийшла додому, піч завалила.* Нп. 3) Переносно — закатывать, закатить. *Він як завалив!* Онъ какъ закатилъ (о ѣздѣ). *Йому як завалили, то мабуть сот кілька.* Завалив пити. Запилъ.

Завалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **завали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Обваливаться, обвалиться, обрушиваться, обрушиться, заваливаться, завалиться.

Була завалилася стеля, трохи людей не побила. 2) Заваливаться, завалиться, забираться, забраться. *Було завалиться на піч.*

Заваля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Завалять. 2) Напачкать.

Заваля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* 1) Заваляться. *Десь завалялось у коморі.* 2) Запачкаться.

Заваля́щий, -а, -е. Завалявшійся, плохой, мало пригодный.

Зава́р, -ру, *м.* = **Заварювання 2.** Кв. II. 289.

Заварити. См. **Заварювати.**

Заварка, -ки, *ж.* Кушанье, сваренное изъ молочной сыворотки и сыра или **вурди́**. Вх. Зн. 18.

Заварува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Обезпечить, упрочить; сохранить. *Заваруй нас, Христе пане!* Гол. II. 95.

Зава́рювання, -ня, *с.* 1) Завариваніе. 2) Лѣченіе сухими банками при боляхъ живота.

Заварювати, -рюю, -єш, сов. в. **завари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Заваривать, заварить. *Варвара заварить, а Сава засолить.* Ном. № 507. 2) Печь, запечь (о боли). *Що це, сестро, да й за пиво, поло серця заварила.* Чуб. V. 432. 3) — **соняшниці**. Ставить, поставить сухія банки при боляхъ живота. *Вона й язичок підняти, і соняшниці заварити, ось така то вона.* Кв. Драм. 57).

Зава́тра, -ри, *ж.* У гуцульскихъ пастуховъ въ полонинах: родъ шалаша среди загороди, въ которой ночуютъ животныя: съ покатой крышей изъ луба и открытыми боками, чтобы спящій тамъ пастухъ могъ всегда видѣть животныхъ. Шух. I. 185, 188.

Завбільшки, *нар.* Величиною. *Камінь такий завбільшки, як де є хата велика.* Рудч. Ск. I. 105. *Так мабудь з теля завбільшки буде.* Харьк.

Завбо́жіти, -жію, -єш, *гл.* Обѣднѣть. Лебед. у. Камен. у. *Він тим не забагатіє, а ми не завбожієм.* Камен. у.

Завважити, -жаю, -єш, сов. в. **завважити, -жу, -жиш,** *гл.* Замѣчать, замѣтить, подмѣчать, подмѣтить, усмотрѣть, соображать, сообразить. *І пішов собі, наче він не завважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117. *Я вже завважив мирового, який він.* НВол. у. *Їдь-но, а там далі завважимо, куди нам повертати.* НВол. у. *Уже й сих слів Христових досить, щоб завважити, як противні слова п. Аскоченскаго науці християнській.* Костом. (О. 1862. VI. 10). 2) Дѣлать, сдѣлать замѣчаніе кому.

Заввиш, заввишки, *нар.* Вышиною. *Кров із ями свистала вгору заввишки з чоловіка.* ЗОЮР. I. 302. *Де хата стояла, — кропива та бур'ян заввишки з мене поросло.* Г. Барв. 176. Ум. **Заввишечки.**

Завволити, -лю, -лиш, *гл.* Пожелать, захотѣть. *Як завволите, сестро Меланів, — одказала Катря.* МВ. II. 199.

Завгарити, -рю, -риш, *гл.* — **кому**. Затруднить кого; задержать кого. *Ще й не вечір, а вже шпарування тілько побілити... О, це їй не завгарить! Поти сонце сяде, вона і побіле.* Мир. Пов. II. 80.

Завгеть, *нар.* Исключая, кромѣ. Хар.

Завгли́б и Завгли́бки, *нар.* = **Завглибшки.** *Кінь як стрибне, — так усіма чотирма ногами по копцю й вибив, у коліно завглибки.* Драг. 253.

Завгли́бшки, *нар.* Глубиною. *В ній кручі завглибшки буде сажнів півтора.* Черк. у.

Завго́дно, *нар.* Угодно. *Ізвертаєшся і чоловікомъ, і свинею, і к'пикою, і чим завгодно.* Рудч. Ск. II. 176.

Завгодя́, *нар.* Заблаговременно, заранѣе. *Треба завгодя лагодитись з своїм добром у город на ярмарок.* О. 1861. IX. 176. *Збіралися завгодя, завгодя скуповувались, пекли, варили.* Мир. Пов. II. 56.

Завгоро́дній, -я, -є. Находящійся за огородомъ. Аф.

Завго́рити. См. **Завгорювати.**

Завго́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **Завго́рити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Причинять, причинить горе, непріятность. *Та хоч бий себе, хоч ріж, — сим нікому не завгориш.* Харьк. 3) Переносн. запрещать, запретить. *Нехай брешуть: людім не завгориш.* Харьк.

Завгрубшки, *нар.* Толщиною. *Намисто було завгрубшки як моє.* Харьк.

Завдаванка, -ки, *ж.* Согрѣтое молоко съ примѣсью сметаны. Каменец. у.

Завдавати, -даю́, -єш, сов. в. **завдати, -дам, -даси,** *гл.* 1) Давать, дать. *Як Бог дасть, то й тут завдасть.* Ном. № 13. 2) Задавать, задать (урокъ). О. 1862. I. 54. 3) Отдавать, отдать, закабаливать, закабалить. *Мій батенько мене прокляв і зміяці завдав аж на три годи на послуги.* Рудч. Ск. II. 106. *З дочкою ліг спати, завдав сипа у лакеї.* Шевч. 349. *Ждала мати, ждала мати* (дочки), *та вже й зажурилася. Доню моя, доню, доню-одинице, та й безталаннице! чи тебе завдано, а чи запродане?* Чуб. V. 744. 4) Засылать, заслать, ссылать, сослать, упрятывать, упрятать. *А на дворі коня взято, за Дунай завдато.* Мет. 213. *На вічну каторгу завдав.* Макс. 1849, 91. *Семена Палія на Сібір завдав.* Макс. 1849, 88. *Далеко десь були вони завдаті.* МВ. II. 34. 5) Причинять, причинить кому что-либо, какой-нибудь вредъ, сдѣлать что-либо непріятное, — въ слѣдующихъ выраженіяхъ: — **жалю**. Причинять скорбь, печаль, горе. *Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаєш.* Мет. 15. *Як я тебе в військо дам, собі жалю завдам.* Макс. 1849, № 22. — **жаху, страх, страху**. Наводить страхъ, устрашать. *Щоб більше жалу їй завдать, і щоб усяк боявся так робити, — у річці вражу щуку утопити.* Гліб. *А буде нашу тисячу шати й рубати, буде нам, великим панам, великий страх завдавати.* Макс. 1849, 89. — **муки**. Причинять страданія. *Не завдавай мені молодому смертельної муки.* Мет. 210. — **парла, прочухана, прочуханки, хлосту, чосу**. Задать трепку, отколотить. Ном. № 3860 — 3862. *Завдавши носу татарві, січовики одпровадили загін проти черкесів.* Стор. М. Пр. 27. — **сорома**. Пристыдить. *Світилка-шпильки при стіні, в неї сорочка не її, в неї сорочка кумина, — завдайте, буяре, сорома!* Грин. III. 486. — **туги**. Причинять тоску, горе. *Ой не завдавай, чорнявая, мому серцю туги.* Чуб. V. 55. 6) — **брехню, неправду**. Обвинять во лжи. *Що обізвусь, то завдають неправду.* К. Іов. 74. 7) — **думки**. Заставить думать, безпокоиться. *Я боржій тима додому, бо грім і блискавка, і дощ завдали домашнім про мене думки.* Г. Барв. 221. 8) — **дурня**. Ставить въ глупое положеніе, выставлять дуракомъ. *Вони добре бачили, якого дурня завдав усім Колумб.* Ком. I. 55.

Завдалеки, *нар.* = **Завдальшки.**

Завдальшки, *нар.* Разстояніемъ. *Так завдальшки, як до тії греблі, сиділи в очеретах дикі качки.* Черк. у. *Завдальшки як до того сухоставу од'їхали чумаки од села.* Черк. у.

Завда́ння, -ня, *с.* Задача; урокъ. Бaveraging. 22.

Завда́рім, *нар.* Задаромъ, за безцѣнокъ. *Татарин, братіку, татарин, продав сестрицю завдарім, та взяв завдатку калину.* Нп.

Завдати. См. **Завдавати.**

Завдаток, -тку, *м.* Задатокъ. *Добре слово стоїть за завдаток.* Ном. № 10674. *Я трохи дам завдатку, а там зароблю в кого майструючи та й оплачусь.* Г. Барв. 186.

Завдача, -чі, *ж.* Задатокъ. *Я вже взяла три карбованці на завдачу.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Завдо́вж, Завдовжки, *нар.* Длиною, въ длину. *Роги по аршину завдовжки, коли не більш.* Стор. I. 41.

Завдовіти, -вію, -єш, *гл.* Овдовѣть. *Малою заміж пішла, та ще й молодою завдовіла.* Мил. 91. *Чом ви, цвіти, рано забіліли, я молода завдовіла.* Чуб. V. 806.

Завдру́ге, *нар.* = **Вдруге.** *А він його завдруге як заціде у вухо!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Завдяки, *нар.* Благодаря. *Завдяки доброму чоловікові, що порятував мене шматком хліба, я, поснідавши, спромігся переваги-ваги додому доплентатись, а то пак нездужав уже і ступіня ступити.*

Завдяча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Благодарить, приносить благодарность.

Завдя́чений, -а, -е. Благодарный. *Завдячений постові, що він квітками душі своєї уквітчав його щастя,... просив його до себе.* К. ХП. 23.

Заве́дений, -а, -е. 1) Принятый, установленный. 2) Явленный. *Він казав, що наш контракт незаконний, бо не заведений у нотаруса.* Павлогр. у.

Заведе́ння, -ня, *с.* Обычай, обыкновеніе. *У них таке вже заведення, що всі брати, хоть вони й жонаті, живуть і роблять укупі. У нас таке заведення, що жінки не молотять.*

Заве́дено, *нар.* Разумѣется, конечно. Борз. у.

Заведенція, -ції, *ж.* = **Заведення.** *Ич, думаю, яка в їх заведенція! Треба й собі, щоб не подумали, що я мужик, дак нічого й не знаю.* Драг. 52. *Се вже така буде усюди заведенція.* Кв. Драм. 34.

Заведи́світок, -тка, *м.* = **Дурисвіт.** Желех.

Заведія, -дії, *м.* Обманщикъ? Гол. II. 508.

Заве́зиско и заве́злиско, -ка, *с.* Мѣсто, гдѣ почва глубоко запала. Вх. Лем. 414.

Заве́зти́. См. **Завозити.**

Заве́йкати, -каю, -єш, *гл.* Закричать «вей-мир». *«Яку торбу, якого баранця?» — завышали жиди.* Рудч. Ск. II. 132.

Завеличатися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Заважничать. *Завеличався, як жид на родинах.* Ном. № 2490.

Заверба, -би, *ж.* и **Завербник, -ка,** *м.* Родъ раст. изъ породы Salix. Вх. Зн. 18.

Завербува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Завербовать. *Другу половину завербували собі в товариство ті шмаровози.* Стор. I. 109.

Заверга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **завергнути, -ну, -неш и завергти, -ве́ржу, -жеш,** *гл.* Забрасывать, забросить, закидывать, закинуть. *Прала дівойка хусти на леду, прийшов до неї красний молодець:... «Я ті, дівойко, хусти розмечу». — Як ти розмечеш, я сі позбераю. «Я ті, дівойко, праник заверджу». — Як ти завержеш, а я сі найду.* Гол. II. 73 — 74.

Завередити, -дить, *гл. безл.* Почувствовать дурноту. *Щось мені завередило.*

Завередува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Закапризничать, заприхотничать, начать привередничать.

Заверете́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* Завертѣться, закружиться. *Усе заверетенилось у мене в очіх.* Г. Барв. 398.

Заверещати, -щу, -щи́ш, *гл.* Громко и рѣзко закричать. *Як увійшла в хату, як заверещить, як засичить!* Левиц. Пов. 343.

Заверни́голова, -ви, *об.* Человѣкъ, морочащій другого, сбивающій съ толку.

Завернути, -ся. См. **Завертати, -ся.** Заверт, ту, *м.* 1) = **Завертень.** *Нічим вовкові блювати, так завертами.* Ном. № 2823. 2) Заворотъ, поворотъ. *Отой Шпак живе на заверті.* Каменец. у.

Завертайло, -ла, *м.* Производящій кастрацію. *Оцей мій кум завертайло на нашому селі.*

Заверта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **заверну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Заворачивать, заворотить; поворачивать, поворотить. *Дике утя... завернуло під крильце головку та й куняє на озерці.* Греб. 402. *Уже коники запряжені і возики завернуті.* МУЕ. III. 139. 2) Заходить, зайти по дорогѣ. *Хто б не завернув на двір, або не зайшов у хату, — є кожному горілки чарка.* Стор. М. Пр. 153. *І в хутір лихо завернуло, і сліз чимало принесло.* Шевч. 106. 3) Ворочать, воротить. *Завертіла миленького, завертала: ой вернися, мій миленький, завернися.* Мир. Л. сб. 295. *Там пасла гуси дівчина молода. — «Покинь, дівчино, гусоньки завертати».* Гол. І. 72. *Жолніри, що йшли слідком, завернули собак.* Стор. М. Пр. 112. 4) Приглашать, пригласить зайти, запрашивать, запросить. *Оттоді-то удова не убогою себе мала, всіх козаків у двір завертала.* Мет. 424. 5) Возвращать, возвратить что. *Заверну все твоє.* Грин. II. 99. 6) Оскоплять, оскопить (животное). О. 1862. V. Кух. 39. 7) — **голову, мозок (кому)**. Оглуплять, одурять (кого). *Не тієї освіти, що серце сушить і голову завертає.* О. 1861. XI. 104. Чаще безлично: **завернуло голову, мозок (кому)**. Одурѣлъ (кто). Чуб. III. 131. 8) **Завернути ніс**. Заважничать. Ном. № 2467.

Заверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **заверну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Заворачиваться, завернуться, поворачиваться, повернуться. 2) Ворочаться, воротиться, возвращаться, возвратиться. *Біжи, біжи, дитя моє, не барися: на сінечному порозі завернися.* Мет. 150. *Тебе, серце, не покину, хоть покину, — завернуся, до серденька пригорнуся.* Чуб. V. 262. *Заверніться, тату, додому, — я й сама піду.* Рудч. Ск. II. 55.

Завертаха, -хи, *ж.? — Який буде обід твій... — Не журися ти, дівчино, єсть там в полі соломаха, козацькая завертаха.* Лукаш. 12.

Завертень, -тня, *м.* Веревка или деревянное кольцо, которыми прикрѣпляютъ оглоблю къ санямъ. Сим. 37. *Нічим вовкові блювати, так завертнями.* Ном. № 2823.

Завертіти, -ся. См. **Завірчувати, -ся.**

Завертка, -ки, *ж.* 1) Пукъ стеблей стоящаго на корню хлѣба, свернутый узломъ. По народному повѣрью, завертка дѣлается съ злымъ умысломъ и имѣетъ силу причинить болѣзнь сорвавшему ее или съѣвшему хлѣбъ изъ зеренъ тѣхъ колосьевъ, которые были въ **завертці**. К. С. 1889. XII. 597. См. **Завивка, завитка, завиття, закрутень, закрутка**. 2) Родъ деревяннаго запора у дверей: проходящій сквозь дверной косякъ стержень, на внутреннемъ концѣ котораго деревянная пластинка, прикрѣпленная къ стержню посрединѣ и при горизонтальномъ положеніи захватывающая своею половиною внутрь отворяющуюся дверь; вращая стержень, а съ нимъ и пластинку, можно отпирать и запирать дверь. Чуб. VII. 383. *Христя кинулась до надвірніх дверей... зачинила й закрутила заверткою.* Мир. ХРВ. 216.

Завершати, -шаю, -єш, сов. в. **заверши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Завершать, завершить, заканчивать, закончить (крышу, стогъ, копну). Чуб. III. 390. *Здорові та гарно завершені*

стоги пшениці та жита. О. 1862. X. 113. Иногда употребляется и вообще въ смыслѣ заканчивать, закончить, довершить. *Бреши, бреши, гаразд заверши, під конець правду скажи та й забожись.* Мнж. 166. *Було, було, погано, а сей год завершило* (т. е. дошло до высшей степени): *ні хліб не вродив, ні огородина.* Волч. у.

Заверюха, -хи и пр. = **Завірюха и пр.**

Заверя́йка, -ки, *ж.* Родъ запора деревяннаго. Вх. Лем. 414.

Завесели́тися, -люся, -лишся, *гл.* Отдаться веселью.

Завести, -ся. См. **Заводити, -ся.**

Завечеріти и завечоріти, -ри́ть, *гл. безл.* Повечерѣть.

Завештатися, -таюся, -єшся, *гл.* 1) Засуетиться. *Вона завешталась по хаті, — дивлюсь, несе й черв'яка заморити.* 2) Начать шляться. *Парубок сидів удома, а це завештався по містах.* 3) Засидѣться, загуляться. *На току завештався: там молотять та віють.* Харьк. *У пасіці завештався.* Харьк.

Завжде, *нар.* Всегда. *Ой де то ангели та пісню співають, Всевишняго Бога завжде вихваляють.* Чуб. III. 384.

Завжде́нний, -а, -е. Всегдашній, постоянный. *Треба їх до діла призвичаїти. От і почалось завжденне призвичаювання.* Мир. ХРВ. 127.

Завжди, *нар.* = **Завжде.** *Чи що зроблю, куди піду, завжди серце в тузі.* Чуб. V. 277.

Завждішній, -я, -є. = **Завжде́нний.** *То було завждішнє змагання.* Мир. Пов. I. 149.

Завздалегідь, *нар.* = **Заздалегідь.**

Завздовж, завздо́вжки, *нар.* = **Завдовжки.**

Завзятий, -а, -е. Стойкій въ преслѣдованіи своей цѣли, упорный, неуступчивый; ожесточенный, неукротимый, злобный. *Завзяте як перець, покіль не вийде на герець. Наш отаман Гамалія, отаман завзятий.* Шевч. 60.

Завзятися, візьмуся, -мешся, *гл.* 1) Задаться цѣлью, упорно стремиться къ чему. *Завзялись ляшки ще й багатії люде забігать, забрати тих бідних сирот.* Чуб. V. 973 — 974. 2) — **на ко́го**. Взъѣсться, ожесточиться, напасть на кого. *Писарь завзявся на мене.* Каменец. у. *Три селі завзялися на старшину.* НВолын. у.

Завзя́тість, -тости, *ж.* Отвага, стойкость въ преслѣдованіи цѣли, упорство, ожесточеніе, злоба. *Воєнна буря закрутила, латинське серце замутила, завзятість всякого бере.* Котл. Ен. IV. 63. *Завзятістю сповняє Україну.* К. ЦН. 201. *В завзятості страшний.* К. МБ. XI. 144. *Господарство своє позаводили вони не так доглядом, як завзятістю. Їх усяке боїться, чи сусіда, чи наймит; з убогого вони уміють здерти своєю запомогою і з поденника викрутять останню краплю поту.* Г. Барв. 162.

Завзя́то, *нар.* Стойко; упорно, неуступчиво; сильно. *Попились завзято.* Шевч. 454.

Завзя́ток, -тку, *м.* Враждебныя чувства, непріязнь, злобное отношеніе къ кому. *Має на мене завзяток.* Вх. Зн. 18.

Завзяття, -тя, *с.* Энергія, отвага, стойкость, неуступчивость, упорство. *Колихали* (отамана) *на руках, вихваляючи його лицарське завзяття.* Стор. М. Пр. 148. *А в братів твоїх козаків багато завзяття.* Макс. 1834. 86.

Завива́йка, -ки, *ж.? Бо на нас* (дівчатах) *плаття — все шовк та китайка, червона окрайка.* А въ варіантѣ вмѣсто послѣдняго стиха: *зверху завивайка.* Мил. 51.

Завивайлечко, -ка, *с.* Ум. отъ **завивайло.**

Завивайло, завивало, -ла, *с.* 1) Бѣлая намітка или вообще кисея, которой повязываютъ новобрачную поверхъ очіпка. *Ой білеє завивайло да вічнеє покривайло.* Нп. 2) Чалма. *Сам на чердак виступав, турецьким білим завивалом махав.* Ад. І. 216. Ум. **Завивайлечко.**

І. Завива́ння, -ня, *с.* 1) Завиваніе, свиваніе. 2) Обмотываніе, обертываніе. 3) = **Завивайло.** *Глянь на поріг, діво, несуть твоє дім: білеє завивання, вішне покривання.* Свад. п. Грин. ІІІ. 488. *Ой твій братець із віком іде і біле завивання у віці несе.* Мет. 208. Ум. **Завиваннячко.** Грин. ІІІ. 435.

ІІ. Завива́ння, -ня, *с.* Завываніе. Левиц. Пов. 331.

І. Завива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **завити, -в'ю́, -є́ш,** *гл.* 1) Завивать, завить, свивать, свить. *Ой зав'ю вінки та на всі святки.* Чуб. ІІІ. 190. 2) Заворачивать, завернуть, обматывать, обмотать, обертывать, обернуть, повязывать, повязать; налагать, наложить повязку. *Скину опончу, зав'ю ніжки.* Чуб. V. 115. *Молодії молодиці, завивайте головиці.* Чуб. ІІІ. 47. *Рани мої смертельнії промивав, м'якенькою бавовною закладав, червоною китайкою завивав.* АД. І. 250. 3) То же, что и **покривати, покрити** новобрачную, а также дѣвушку, имѣющую ребенка. Переносно: **покри́ти дівчину** — обольстить дѣвушку. Желех.

ІІ. Завива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **завити, -вию, -єш,** *гл.* Завывать, завыть. *Завив як вовк.* Ном. 2382. *По козакові вовченьки завили.* Чуб. *Сердитий вітер завива.* Шевч. 26.

Завива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **завитися, -в'юся, -є́шся,** *гл.* 1) Завиваться, завиться. *Заплітайся, плетінь, заплітайся, завивайся труба золотая.* Мет. *На їм кучері завиваються.* Чуб. V. 874. 2) Заворачиваться, завернуться, обматываться, обмотаться, повязываться, повязаться. *Русинки там завиваються в намітки.* Св. Л. 2. 3) То-же, что покриватися (новобрачной), а покритися з ким — быть обольщенной кѣмъ (о дѣвушкѣ). Желех.

Завивка, -ки, *ж.* = **Завертка І.** Чуб. ІІІ. 193.

Зави́да, -ди, *об.* Завистникъ, завистница. Аф.

Зави́дити, -джу, -диш, *гл.* Позавидовать. *Хто завидишь, той мене сиротоньку зобидить.* Мет. 293.

Зави́діти, -джу, -диш, *гл.* Увидѣть. *Ой заплакала та Морозиха, ох ідучи на місто. Завиділи козаченьки да мед-вино п'ючи: «Годі, годі, Морозихо, по Морозенку голосить».* Мет. 410.

Зави́дка, зави́дко, *нар.* Засвѣтло. *Коли б мені завидка додому прийти.* Каменец. у. *Вечеряй, козаче, сю вечеру завидка.* Чуб. V. 47.

Завидки, -ків, *мн.* Зависть. **Зави́дки беруть**. Завидно. *Завидки беруть, що нам не дають.* Посл.

Завидливий, -а, -е. Завистливый. *Дівчата завидливі.* О. 1861. X. 57.

Завидна, *нар.* Засвѣтло. Аф.

Завидний, -а, -е. Замѣтный, примѣтный. *Тоді межа завидна була, а тепер кат його зна й непримітно стало.* Павлогр. у.

Зави́дник, -ка, *м.* Завистникъ. К. Бай. 152. *Завиднику пирожок, а жалоснику рожок.* Ном. № 4823. *Весело позирає згорда забісована дівчина на своїх завидників.* Г. Барв. 464.

Зави́дниця, -ці, *ж.* Завистница.

Зави́дно, *нар.* Завидно. МВ. ІІ. 158. *Завидно, що в шось видно.* Ном. № 4803.

Завидощі, -щів и -щей, *ж. мн.* Зависть. Ном. № 4808.

Завидувати, -дую, -єш, *гл.* Завидовать. *Ой у броду, ой у броду брамі дівчини воду, там козаченько коня напуває, завидує на її вроду.* Нп.

Завидущий, -а, -е. Завистливый. *Завидущі очі.*

Зави́дько, -ка, *м.* = **Завидник.** *Завидько з заздрости нудився.* Мкр. Н. 37.

Завидющий, -а, -е = **Завидущий.**

Завикати, -ка́ю, -єш, сов. в. **зави́кнути и зави́кти, -кну, -неш,** *гл.* = **Звикати звикнути.**

Зави́лювання, -ня, *с.* Заискиваніе, виляніе около чего нибудь.

Завилювати, -люю, -єш, *гл.* Заискивать, вилять передъ кѣмъ нибудь.

Завиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Завилять. *А Прус хвостом не завиляв, як знаєш лис хвостом виляє.* Котл. Ен.

Зави́на, -ни, *ж.* Вина, погрѣшность. МВ.

Завини́тель, -ля, *м.* Обвинитель. МВ.

Завинити, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) Задолжать. *А цибулька ся не вродила, а я довжок завинила.* Чуб. V. 1095. *Завинив я йому тридцять карбованців.* Каменец. у. 2) Провиниться. *А що ж бо я кому завинила, за що ж мене ала доля побила?* Гол. I. 358.

Завині́ння, -ня, *с.* Свитокъ, свертокъ. *Зносили свої скриньки, свої завиніння, свої торбинки.* Левиц. I. 505.

Завинова́титися, -чуся, -тишся, *гл.* Задолжаться, войти въ долги. *Завиноватився я людям багато.* Канев. у.

Завиноватіти, -тію, -єш, *гл.* Задолжать. *Багато грошей засиноватів Петро.* Каменец. у.

Завинпе́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Заупрямиться. *Худоба завинперилася, везучи віз на гору.* Кременч. у.

Завинува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Обвинить. *Завинували жінку.* Каменец. у.

Завину́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Завити 2.** *Купи, мати, шовку завинуть головку.* Нп. *Відказала вона, взявши грушу і завинула її в хустку.* Св. Л. 204. *Знайшла дитину, — ні в віщо завинути.* Г. Барв. 529.

Завину́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) = **Завитися 2.** 2) О цвѣтахъ: свертываться, складывать лепестки. *Завинулась калинонька, та й не роспускає.* Рудан. I. 15.

Завиня́тко, -ка, *с.* Узелокъ, свертокъ. *Вештатись по Божому світові із палицею в руках, а завинятком на плечах.*

Зави́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Разсердиться, разгнѣваться. Вх. Зн. 18.

Зависа́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **зависнути и зависти, -сну, -неш,** *гл.* 1) Вѣшаться, повѣситься; повиснуть. *Ой у лісі на горісі сорока зависла.* Чуб. III. 133. *Червоне намисто в шинкарки зависло.* Чуб. V. 582. *Мертвець за ним і собі у дзвіницю, та в дірці, що перехрещена, і завис на хресті.* ХС. III. 57. *На віях, мов дві перлини, сльози зависли.* Г. Барв. 223. 2) Оставаться, остаться неуплаченнымъ, накопляться, накопиться (о платежахъ, недоимкѣ, долгахъ). *Я й платив, щоб подать не зависала.* 3) — **на кому**. *Лежать на комъ, лечь на кого. На твоїй голові все зависло, бо ти староста.* Каменец. у.

Зави́ска, -ки, *ж.* Недоимка, просроченный платежъ. *Це на вас зависка зосталась, а ми всі дали подушне.* НВолын. у.

Завискотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Завизжать, взвизгнуть. *І з реготом завискотіла — і мов лихий її злизав.* Греб. 358.

Зави́сливий, -а, -е. = **Завидливий.** *Зависливі очі.* Ном. № 4817. *Зависливі багатирі.* Грин. I. 193.

Зависнути и зависти. См. **Зависати.**

Зависть, -сти, *ж.* Зависть. *Вам на зависть, а їй на користь.* Ном. № 11593.

Завита́ння, -ня, *с.* = **Завітання.**

Завита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* = **Завітати.** *Завитав я до веселої козачої хати попасувати коні.* Хата. 95. *Січові гості завитали таки до нас.* Хата. 115.

I. Завити, -ся. См. **I. Завивати, -ся.**

II. Завити. См. **II. Завивати.**

Завитка, -ки, *ж.* 1) = **Заверка I.** Чуб. III. 193. 2) **Завитка** = **Покритка.** Вх. Зн. 18.

Завиття́, -тя́, *с.* 1) Женская повязка, имѣющая видъ полотенца, обматываемаго вокругъ головы и шеи. Гол. Од. 27. *Якась жінка у завиттю прийшла.* Каменец. у. 2) = **Завертка I.** Ч. Г. В. 1858, № 17, 129.

Завихіль, -хо́лі, *ж.* Мятель, вьюга. Черк. у.

Зави́хоритися, -рюся, -ришся, *гл.* Закружиться вихремъ. *Думка його закаламутилась, завихорилась.* Мир. ХРВ. 51.

Завихри́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Поднять шумъ. *Поки нема його, то й тихо, а як прийшов, так і завихрив.* НВолын. у.

Зави́хтуритися, -риться, *гл. безл.* Захотѣться сильно и чтобы скоро сдѣлалось желаемое. *Завихтурилося іти в наймички.* Вас. 213.

Зави́чити, -чу, -чиш, *гл.* Пріучить. *Завичили так, що голова ваша все свербить, хоч і нічого нема.* Лебед. у.

Завичка, -ки, *ж.* = **Звичка. Брати завичку**. Привыкать, имѣть обыкновеніе. *Я й завички не брала удень спати.* Зміев. у.

Завища́ти, -щу, -щиш, *гл.* Завизжать. *Як запищить, як завищить! та й побігла в ліс.* Рудч. Ск. II. 20.

Завіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **завіяти, -вію, -єш,** *гл.* 1) Вѣять, повѣять. *Холодом завіє. Туди* (в труну) *й вітер не завіє і сонечко не загріє.* Мил. 183. 2) Заносить, занести, завѣять. *Снігом дорогу завіяло. Ой зірву я листочок та закрию слідочок, щоб не завіяв, щоб не засипав буйний вітерочок.* Нп.

Завід и завод, -воду, *м.* 1) Начало, то, съ чего что-либо началося, завелося. *Ще й заводу нема, ще й не починали.* Ном. № 7801. **Нема й заводу**. а) Не было и заведено, и не было никогда. *Гребня чорт-ма й заводу, бо не пряла, каже, зроду.* Нп. б) Исчезло все, нѣтъ и слѣда. *Уже й заводу нема того нічого, що там було.* 2) Начало, причина ссоры. *Я знаю цей завід між ними.* НВолын. у. *Знайду собі другу милу, щоб не мала роду, щоб не було, як з тобою, жадного заводу.* Чуб. V. 255. *Завод зробився з того, що той не хтів платити за горілку.* НВолын. у. *Не роби заводу: як в грошіх — віддай податок.* НВол. у. 3) Заводъ. *А мій милий у неволі, у неволі — на роботі, він на сахарнім заводі.* Грин. III. 563. *Там недалеко рибні заводи запорозької.* ЗОЮР. I. 111. 4) Заведеніе, учрежденіе. 5) Звукъ плача, плачъ. *Почулися важкі заводи плачу.* Мир. ХРВ. 49. Мирний употребляетъ это слово вообще въ смыслѣ протяжнаго звука. *Дикі заводи реву* (бугаєвого) *розлягались по околиці.* Мир. ХРВ. 129. *Вітер покривав їх своїми жалісливими заводами.* Мир. Пов. I. 118. *Вітер доносив до них заводи дзвонів.* Мир. ХРВ. 142. **На всі заводи кричати.** Во все горло кричать. *Слухайте мене! — на всі заводи,*

кричав Уласович, — адже я сотник. Кв. II. 94. 6) Домашній праздникъ (крестины, свадьба и т. п.). *Який же там завід? — Хрестини. На заводі був. Підем на завід.* Черк. у. 7) Верхній край плавной сѣти, къ которому привязываются поплавки. Вас. 188. 8) Родъ понятыхъ или экспертовъ, въ количествѣ пяти и болѣе человѣкъ, которыхъ потерпѣвшій убытокъ отъ потравы хозяинъ приглашаетъ (**заводить завід**) для освидѣтельствованія на мѣстѣ размѣровъ, причиненныхъ убытковъ; **завід** можетъ самостоятельно постановить рѣшеніе. Чуб. VI. 79. 9) **У заводи.** Во весь карьеръ. *А брат уже летить у заводи тих двох гостей зострічати.* Федьк.

Завідати. См. **Завідувати.**

За́відка, -ки, *ж.* Въ пловучей сукновальнѣ, помѣщаемой на лодкахъ: передняя, меньшей величины лодка, на которую упираются валы колесъ. Вас. 173.

Завідній, -я, -є. 1) Захожій. *Хиба я завідня? я тутейша.* НВолын. у. 2) = **Забіжний.** Вас. 187.

Завідня́, -ні, *ж.* Бревно, которымъ поворачиваютъ вѣтряную мельницу. Полт. г.

Завідомити. См. **Завідомляти.**

Завідомля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **завідомити, -млю, -миш,** *гл.* 1) Заявлять, заявить. *Мого хлопця можна приняти й тепер до школи, бо він завідомлений, дарма що прийому нема тепер.* Черк. у. 2) Извѣщать, извѣстить.

Заві́дування, -ня, *с.* 1) Провѣдываніе. 2) Отвѣдываніе.

Завідувати, -дую, -єш, сов. в. **завідати, -даю, -єш,** *гл.* 1) Навѣщать, навѣстить, провѣдывать, провѣдать. *Нехай мене той завіда, що в полі обіда.* Чуб. V. 13. *Як но ту ж пеню і стара Чайчиха не завідає нас.* МВ. II. 122. 2) Отвѣдывать, отвѣдать. *Або води завідаю, або петлі на шию.* Ном. № 4086.

За́відця, -ці, *м.* Завѣдывающій, руководитель; подрядчикъ. *Властитель такого ліса наймає собі за́відцю — чоловіка, який би усю роботу у лісі* (рубати ліс) *на себе перебрав; завідця годить собі леґінів.* Шух. I. 173.

Завідь, -воді, *ж.* Въ выраж.: **чо́боти зшити під завідь**, т. е. такъ, что каблукъ пришить **дратвою**, образующею рубецъ сверху надъ каблукомъ. Черном.

Завідьмува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Околдовать. *Дочку завідьмувала якась ледащиця.*

Завіжкати, -каю, -єш, *гл.* Завозжать. *Завіжкав коні.* НВолын. у.

Завіз, -возу, *м.* Привозъ, подвозъ зерна на мельницу; также подводы, привезшія зерно, и тѣснота, ими производимая. *Вперше бачу, щоб такий завіз був.* НВол. у. *Коло млина вешталисъ люде, зносили з возів мішки млива, пірнали в темноті дверей і знов верталисъ до возів. Завозу стояло дуже багато.* Левиц. I. 373.

Завізне́нько, *нар.* Ум. отъ **завізно.**

Завізний, -а, -е. Имѣющій много дѣла, работы. *Чи ви завізні? може б мені чоботи пошили?* НВолын. у.

Завізник, -ка, *м.* Привозящій зерно на мельницу для помола.

Завізно, *нар.* Много привоза зерна въ мельницу. *На нашому млині так завізно, що не поспішишся молоти.* Употребляется также и въ значеніи много работы вообще. *Їздили наші коні кувать, та кажуть, — завізно.* Мнж. *Прийшов пізно, аж завізно.* Ном. № 1802. Ум. **Завізне́нько.** Аф.

Завій, -вою, *м.* Повязка: чалма.

Завійка, -ки, *ж.* = **Намітка.** Гол. Од. 70. Въ Буковинѣ это также и дѣвичье покрывало. Гол. Од. 71.

Завійна, -ни, *ж.* 1) Болѣзнь: сильная рѣзь въ животѣ. *Перша каже: у небоги пристрітні уроки; друга плеще: їй завійна всунулася в боки.* Мкр. Н. 4. 2) Мятель. Мнж. 180.

Завійниця, -ці, *ж.* = **Завійна 1.** *Бодай тебе взяла завійниця!* Ном. № 3724. *Троянські плакси тут ридали, як на завійницю кричали.* Котл. Ен. VI. 43.

Завійтува́тися, -туюся, -єшся, *гл.* Зазнаться, будучи **війтом**.

Завікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Остаться навѣки, навсегда, закончить жизнь. *Не вернусь уже на свої краї, тут уже десь завікую. В покритках мабуть вона й завікує.* Харьк.

Завількуватий, -а, -е. О деревѣ: съ волнистыми извилинами. Вас. 145.

Завірити. См. **Завіряти.**

Завірки, -рок, *ж. мн.* Огорожа изъ колышекъ или древесныхъ вѣтвей. Вх. *Лем.* 414.

Заві́рчування, -ня, *с.* Обвиваніе, обворачиваніе, закутываніе.

Завірчувати, -чую, -єш, сов. в. **завертіти, -верчу, -тиш,** *гл.* 1) Обвивать, обвить тканью, бумагой и пр., заворачивать, завернуть, обертывать, обернуть. *Не лізь на колодку, бо заб'єш головку, та буде боліти, нічим завертіти.* Макс. (1349) 103. *Мені, дівко, та пришиють квітку, тебе, дівко, завертять в намітку.* Мет. 15. 2) Завертывать, завертѣть, завинчивать, завинтить.

Завірчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **завертітися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* 1) Обвивать, обвить тканью, обматываться, обмотаться. *З гарної дівки гарна і молодиця: гарно* (в намітку, напр.) *завертиться, любо подивиться.* Ном. № 9004. 2) Только сов. в. закружиться, завертѣться. *Коло сусіди завертівся чоловік якийсь незнайомий.* Новомоск. у.

Завірюха, -хи, *ж.* Вьюга, мятель. *Аж гульк, — зіма впала, свище полем завірюха.* Шевч. 84. *Завірюха — треба кожуха.* Ном. № 626. Ув. **Завірюшище.**

Завірю́шливий, -а, -е. Вьюжный. Желех.

Завіря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **завірити, -рю, -риш,** *гл.* Увѣрять, увѣрить. *Мене завірили люде, що тебе нема вже на сім світі.* Стор. М. Пр. 54.

Завіс, -су, *м.* = **Круча.** Вх. Зн. 18.

Завіса, -си, *ж.* 1) Завѣса, занавѣсь. Левиц. Пов. 52. *У церкві на-двоє роздерлась завіса.* Чуб. III. 16. *Над вікнами висіли з оксамиту та ще з чогось завіси.* Стор. М. Пр. 74. 2) Тесемки, которыми связывается опушка мѣховой шапки (у галицк. мѣщанъ). *Шапка на завісах.* Гол. Од. 19. 3) Дверная петля. 4) Родъ жерди для развѣшиванія бѣлья. Вх. Зн. 18. 5) = **Завіс.** Вх. Уг. 238.

Завісити, -ся. См. **Завішувати, -ся.**

Завіска, -ки, *ж.* Передникъ, фартукъ. Міусск. окр.

Завіскри́тися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Распустить сопли, запачкаться соплями. *Прийшла Венера іскривившись, заплакавшись і завіскрившись.* Котл. Ен. I. 12.

Завісок, -ска, *ж.* Желѣзный брусокъ въ возу, прибитый къ плечу, чтобы колесо не терло плеча, на которомъ стоитъ ящикъ воза. НВолын. у. Рудч. Чп. 249.

Завісти́ти, -щу, -стиш, *гл.* — **кого**. Сообщить (кому). *Думали-думали, як йога лучче Катрю завістити про те, що чули.* МВ. II. 138.

Завісь, -сі, *ж.* = **Завіс.** Вх. Зн. 18.

Завіт, -та и -ту, *м.* Завѣтъ. Єв. Мр. XIV. 24. *Ковчег завіта.* Чуб. III. 340. *А що, доню, пам'ятаєги мій завіт тобі?* МВ.

Завітальник, -ка, *м.* Посѣтитель. *Мучать Тетяну завітальники. Хто не зайде, то все одно кажуть, що Василь до иншої ходить.* Г. Барв. 541.

Завіта́ння, -ня, *с.* Посѣщеніе, захожденіе.

Завіта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Посѣтить, зайти. *Люде, бачивши, що вони нікуди не завітають, також одступились од них.* Г. Барв. 160.

Завітритися, -рюся, -ришся, *гл.* Заѣхать, забраться. *Нема мого панича — аж у Чернігів завітрився.* Харьк.

Завітува́ння, -ня, *с.* 1) Завѣтъ. 2) Завѣщаніе духовное. Желех.

Завітувати, -тую, -єш, *гл.* Завѣщать. *Духом високим... жив та й нам його завішував наги батько Тарас.* О. 1862. III. 25.

Завіть, -ті, *ж.* Проволока на задникѣ сапога.

Завіхолитися, -литься, *гл. безл.* Начаться мятели.

Завіхтирити, -рю, -риш, *гл.* Схватиться вихремъ. *Загуло, завіхтирило.* МВ. (К. С 1902. X. 155).

Завіча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Предвѣщать. *Ой голубе, голубе! завічаєш штось доброго для нашого молодого.* Гол. IV. 438.

Завічно, *нар.* При жизни. *Ірод собі завічно пекло готував.* Чуб. III. 356.

Завішальник, -ка, *м.* Повѣсившійся. Каменец. у.

Завішати, -ся. См. **Завішувати, -ся.**

Завішувати, -шую, -єш, сов. в. **завісити, -шу, -сиш и завішати, -шаю, -єш,** *гл.* 1) Вѣшать, повѣсить. *Такого дітей, що й гілля не здержало б (як би завісив).* Ном. № 13871. *А його мила не злюбим, гей повела його въ сад та й завішала.* Чуб. V. 804. 2) Завѣшивать, завѣсить; увѣшивать, увѣсить, обвѣшивать, обвѣсить чѣмъ-либо. *Він усе просив завісити вікна.* Левиц. Пов. 81. *Купалочка з купа вийшла та й кропом очі завішала.* Мет. 312.

Завішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **завіситися, -шуся, -сишся,** *гл.* 1) Вѣшаться, повѣситься. *Піду завішуся, нехай усі люде знають, як чумаки уміра́ють.* Гол. *До осичини прийшов і завішався на осичині.* О. 1861. X. 53. 2) Завѣшиваться, завѣситься, увѣшиваться, увѣситься, обвѣшиваться, обвѣситься чѣмъ-либо.

За-віщо? За что? *За-віщо він її убив?*

Завіякуватий, -а, -е. Разгульный. *Один завіякуватий чоловік та піячив у шинку.* Грин. II. 171.

Завіяти. См. **Завівати.**

Завкри(в)дно, *нар.* Обидно. *Завкридно йому, що в нього нема.* Каменец. у. *Тому за́вкридно, що він сіяв, а той узяв хліба дві копи.* НВолын. у.

Завлада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Завладѣть. *Якось то ними князь той жуковатий неправдою завладав.* МВ. II. 34.

Завладі́ти, -дію, -єш, *гл.* = **Завладати.**

Завліканий, -а, -е. Вышитый. *А в нашої Бондарівни завлікані плічки.* Чуб.

Завля́ги, -ляг, *ж. мн.* Время наступленія сна. *До завляг ще далеко. У добрі завляги* (дуже пізно) *приїхав.* Каменец. у.

Завмерти, -мру, -реш, *гл.* Упасть въ обморокъ. Уман. у.; замереть.

Заво́втузитися, -жуся, -зишся, *гл.* Завозиться надъ чѣмъ нибудь.

Заво́д. См. **Завід.**

Заво́дити, -джу, -диш, сов. в. **завести́, -ду́, -де́ш,** *гл.* 1) Заводить, завести куда-либо. *Завів його на таку кручу, що страшно й глянути вниз. Завів дівчину в чуже село. Вона до нас діток своїх завела, покинула, а сама знов таки пішла туди до його.* МВ. II. 190. — **пером**. Повести куда нибудь линію пером. *Що заведе пером, того не виволочеш волом.* Ном. № 7383. 2) Заводить, завести за что-либо. *Завів його за хату, щоб не бачили, та й каже нишком... А брат сестру за стіл завів.* Грин. III. 512. **Заводити на поса́д (молоду)**. Свадебный обрядъ: сажать новобрачную за столъ въ красномъ углѣ. *В неділю після обіда завели Ганну на посад.* Левиц. I. 21. *Молоду заводить за стіл брат хусточкою.* Грин. III. 429. 3) Отводить, отвести. *Завела коня до стаєньки.* Чуб. III. 393. *Дівчино моя, напій мі коня і заведи до кірниці, де зімни вода.* Чуб. V. 108. *Я заведу тебе до нас.* Г. Барв. 241. 4) Вставлять, вставить, вдѣлывать, вдѣлать во что, всовывать, всунуть. **Заво́дити цурки**. При постройкѣ дуба (лодки изъ цѣльной колоды): распоровъ колоду, вставлять въ щель распорки для распиранія боковъ. Вас. 151. — **у ри́тки, у шохти**. У ткачей: пропускать нити основы сквозь отверстія названныхъ снарядовъ. См. **Варстат.** Вас. 166, 167. — **в палітурки**. Переплетать (книгу). Славяносерб. у. — **під скло**. Вставлять въ рамку подъ стекло (картину). 5) Вносить, внести (въ книгу запись). *Та ще в метрики як заведе Марусею...* О. 1861. XI. Кух. 34. 6) Класть, положить на ноты. *Він все записував пісні народні... і навіть самі мелодії пісень і заводив у ноти.* Левиц. Пов. 225. 7) Прикрѣплять, прикрѣпить сапогъ къ колодкѣ гвоздями или веревочкой (у сапожниковъ). Сумск. у. 8) Начинать, начать. *Товариш мій давний заводить з нею танець.* Федьк. 9) Заводить, завести; устраивать, устроить; основывать, основать. *Завели собі деяку городину.* Рудч. Ск. I. 131. *Пішла вона звичайненько прохати, щоб лев в дуплі дозволив їй... хазяйство завести маленьке.* Гліб. 58. *Ти, козаче, ти, бурлаче, не хороше робиш, що зарання п'єш, гуляєш, бенкети заводиш.* Чуб. V. 1020. *Як би у нас на селі школу завести.* Ком. I. 23. **Завести подушне**. Завести недоимку въ уплатѣ подушной подати. НВолын. у. 10) Запѣвать, запѣть, затягивать, затянуть, начинать, начать пѣсню. *Без мене не знаєш як і взяться, як і пісню завести.* Стор. I. 133. *Завели вдвох пісеньку.* Г. Барв. 198. *Онде дівча йде по воду, думку йкусь завело.* Федьк. I. 24. 11) Голосить, плакать. *Не чує, як заводить сиротина.* Млак. 76. 12) **Так заведено**. Такъ принято, таковъ обычай. Вас. 212.

Заводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **завестися, -ду́ся, -дишся,** *гл.* 1) Вводиться, ввестися, отводиться, отвестися. *У їх коні не заводяться на ніч у хлів.* 2) Вставляться, вставиться. *Уже хто й зна відколи все заводиться в його ся картина під скло, та й досі ніяк не заведе.* 3) Вноситься, внестися (въ книгу, запись). 4) Быть полагаемымъ, положеннымъ на ноты. 5) Заводиться, завестися, появляться, появиться; входить, войти въ обычай; устраиваться, устроиться; основываться, основаться. *Як заведуться злидні на три дні, то чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1518. *Тоді саме заводивсь університет у Харькові.* К. Гр. Кв. XVI. *Хиба ж чорноморцеві за службою було коли заводиться справжнім хазяйством?* О. 1862. X. 112. 6) Начинаться, начаться. *Вже заводиться дощ.* Каменец. у. *І завелась на ставі геркотня.* Греб. 363. **Ще на світ не заводилось**. Еще и не начинало свѣтать. Св. *Л.* 69. 7) Начинать, начать состязаніе, споръ, ссору, заспорить, ссориться. *Стали ділиться... і завели спориться.* Рудч. Ск. I.

196. *Думав, от заведуться за ту віру, так ні...* Стор. М. Пр. 44. *Завелися, як той казав: багатий за багацтво, а убогий — бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3514. *Як поп'ються горілки, то й заведуться биться.* ЗОЮР. І. 110. *Як би ти не заводивсь, то й не смуткував би тепер, і не стидно б було, що тебе попобито.* МВ. II. 10.

Заводійка, -ки, *м.* Зачинщикъ. Васильк. у.

Заводня, -ні, *ж.* Хлопотливое дѣло, — заведешь его, да и не оберешься хлопотъ. *Я не хочу робити млина, не хочу цієї заводні.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заводський́, -а́, -е́. Заводской, относящійся къ заводу. *А заводський лежень не хоче робити.* Грин. III. 214.

Заводця, -ці, *м.* Зачинщикъ.

Заводь, -ді, *ж.* Заливъ. Левч. 42.

Завозити, -жу, -зиш, сов. в. **завезти, -зу, -зе́ш,** *гл.* 1) Завозить, завезти куда нибудь далеко. *Чоловіче мій, дружино моя! завіз ти мене, де роду нема, де роду нема, та все чужина.* Мет. 246. *Він не хотів його убивать, да завіз його в ліс.* Рудч. Ск. І. 25. *Почали дорікати Колумбові, що завіз їх ка-зна куди.* Ком. І. 54. 2) Привозить, привезти. *Степом їду, — степ широкий, дорога смутненька, — завези мене, сивий коню, де моя миленька.* Чуб. V. 241. 3) Ввозить, ввезти во внутрь чего-либо. *Завези воза в возівню.* 4) Доставлять, доставить, завозить, завезти что по пути. *Із Одеси преславної завезли чуму.* Шевч. 535.

Завозити, -жу, -виш, *гл.* Затаскать, загрязнить.

Завозитися, -жуся, -зишся, *гл.* Затаскаться, загрязниться.

Завозя́нин, -на, *ж.* Привезшій для помола хлѣбъ на мельницу.

Завоїстий, -а, -е. Воинственный, задорный. *Він був у нас хоч і малий на зріст, так завоїстий: було кожного зачепить.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовс.).

Завойовник, -ка, *м.* Завоеватель. Башт. 137.

Завойовни́чий, -а, -е. Завоевательный. Башт. 105.

Завойовувати, -вую, -єш, сов. в. **завоювати, -воюю, -єш,** *гл.* Завоевывать, завоевать. *Хоче завоювать у цього царя старшу дочку.* Рудч. Ск. І. 106.

Завола́ння, -ня, *с.* Призывъ, зовъ.

Завола́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* 1) Позвать, пригласить. *Заволав у шинок на могорич до поради.* Полт. *Вже ї мати заволала.* Гол. III. 67. *Ось вам Степана в хату заволала.* Черн. у. 2) Воскликнуть, завопить. *Тогді жиди рандарі горким голосом заволали.* Нп.

Заволіка́ння, -ня, *с.* 1) Затягиваніе, завлеченіе. 2) = **Заволочування.**

Заволіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) сов. в. **заволокти, -лочу, -чиш**. Затягивать, затянуть; завлекать, завлечь. *Мужик той послі заволік його въ тросник.* Рудч. Ск. І. 200. *Е, чоловік! чорт заволік!* Ном. № 2896. *Я було піякам кажу: «Пийте, та його не заволікайте».* Г. Барв. 290. 2) сов. в. **заволочити, -чу, -чиш**. См. **Заволочувати.**

Заволікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **заволоктися, -лочу́ся, -чешся,** *гл.* 1) Затягиваться, затянуться; завлекаться, завлечься. *Заволочи його за хату! — Коли ж не заволікається: важке.* 2) Бороноваться послѣ посѣва. 3) Забредать, забрести куда. *Він покинув там усю свою родину, заволікся на козацьку Україну.* К. МБ. X. 2. *Инший заволочеться з Москви.* Г. Барв. 329.

Заволі́кування, -ня, *с.* = **Заволікання.** Левиц. Кайд. С. 186.

Заволічка, -ки, *ж.* 1) = **Волічка.** *Капшук повен тютюну, гарно вишитий заволічкою по оксамиті.* Св. Л. 234. 2) Ремешекъ или веревочка, которыми въ ярмѣ прикрѣплены

вверху **снізки** къ **чашовин**'ѣ. Рудч. Чп. 250. 3) Гвоздь, которымъ стянута оковка обода (вірвант) въ колесѣ воза. Рудч. Чп. 250.

Заволо́ка, -ки, *об.* 1) Захожій изъ чужой страны, бродяга чужестранный. *Горе мені на чужині: зовуть мене заволокою.* Чуб. V. 198. 2) Бревно, которымъ закладываютъ въ плотинѣ прорванное мѣсто, чтобы успѣшнѣе его задѣлать. Міусск. окр.

Заволо́ком, *нар.* О посѣвѣ: безъ предварительнаго вспахиванія, посѣявъ по жнитву и потомъ забороновавъ зерно. *Заволоком — уродиться як нароком.* Ном. № 7169.

Заволокти. См. **Заволікати.**

Заволонча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Затянуть. *Я таки й не хотів, та як зачали, то й заволончали таки.* Кобел. у.

Заволоть, -ті, *ж.* Родъ рыболовной сѣти. Вх. Уг. 238.

Заволочити. См. **Заволочувати.**

Заволо́чування, -ня, *с.* Боронованіе послѣ посѣва. См. **Заволікання.**

Заволочувати, -чую, -єш, сов. в. **заволочити, -чу, -чиш,** *гл.* Бороновать, забороновать послѣ посѣва. *Посіяла та й заволочила, а заволочивши, та й Бога просила: зроди, Боже, ту яру пшеницю.* Мет. 357.

Завони́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Заводяться, провоняться. *Коза... здохла. А іди та облупи, щоб не завонилася.* Вх. Зн. 18.

Завоня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Завонять. *Не воруши, бо завоняє.* Ном. № 3289.

Завора, -ри, *ж.* Бревно для задвижки воротъ.

Заворити, -рю, -риш, *гл.* Загородить. См. **Вір'я.**

Заворіння, -ня, *с.* = **Ворота.** Шух. 87.

Заворітниця, -ці, *ж.* См. **Розлоги.** Шух. І. 86.

Заворітній, -я, -є. 1) Находящійся за воротами. 2) Сторожъ при воротахъ, запирающихъ село къ полю. *Як приїхали під самий коливорот, паніматка поспитала в заворітнього.* Св. Л. 77.

Заворіття, -тя, *с.* Мѣсто за воротами.

Заворкота́ти, -чу, -чеш, *гл.* Замурлыкать. *Не ззість пес, поки не поваля, а кіт, поки не заворкоче.* Ном. № 12270.

Заворожи́ти, -жу́, -жиш, *гл.* 1) Заворожить, заколдовать, заговорить. *Чого се ти сидиш як заворожений? Ти не втомився?* МВ. (О. 1862. І. 99). 2) Поворожить, начать ворожить. *Заворожи мені, волхве, друже сивоусий!* Шевч. 264. *Ой заворожи, да превражая бабо, де козацькії гроші?* Грин. ІІІ. 598.

Заворот, -ту, *м.* 1) Заливъ. Александров. у. 2) Головокруженіе. Борз. у. 3) Попороть, колѣно, изгибъ. *На завороті річка глибока.* НВолын. у. *Рот без заворот.* Ном. № 2849. 4) **В завороті**. По дорогѣ. *Заходила в Д. Хоть і не в завороті мені була, та дуже бажала я побачити своїх перших господарів.* МВ. І. 22.

Заворотень, -тня, *м.* 1) Колѣно, изгибъ рѣки. Павлогр. у. 2) Холощенный, оскопленный бычокъ. Мнж. 180.

Заворотич, -ча, *м.* Конецъ обода въ колесѣ телѣжномъ. Рудч. Чп. 250.

Завороть, -ті, *ж.* 1) = **Заворотень 1.** Мнж. 180. 2) Круговоротъ, водоворотъ, поворотъ воды противъ теченія. *Там заверить: вода тече вниз, а то назад угору.* Кобел. у. (Залюбовск.).

Заворсити, -ршу, -сиш, *гл.* Нахмурить. **Заворсений**. Нахмуренный. Вх. Зн. 18.

Заворситися, -ршуся, -сишся, *гл.* Нахмуриться. **Заворсилося на дворі**. Небо въ тучахъ. Вх. Зн. 18.

Зворýха, -хи, *ж.* 1) Движеніе (въ толпѣ). 2) = **Заверюха.**

Заворуши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Зашевелить.

Заворуши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Зашевелиться. Котл. Ен. III. 22. Ком. I. 54. *Затуркотіла і заворушилась підо мною земля.* Стор. М. Пр. 42.

Заворча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Заворчать. *У вас, у жінок, усе з очей! заворчав Наум.* Кв. I. 25.

Завощи́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Забрызгать воскомъ.

Завоюва́ння, -ня, *с.* Завоеваніе.

Завоювати. См. **Завойовувати.**

Завпе́рше, *нар.* Прежде всѣхъ. *Ой мій пане, пане Іване, десь то ти забгався, що на ляхів став завперше, да й не сподівався.* Макс.

Завсе(і)гда и завсігди́, *нар.* = **Завсіди.** Желех. *Зевсегда будемо укупі.* Кв. Драм. 302. *Невіра завсігда невіра.* Ном. № 896.

Завсіди, *нар.* Всегда. *У скупого завсіди по обіді.* Ном. № 4667. *Голодному завсіди полудня.* Ном. № 12097.

Завсідний, -а, -е. Всегдашній. *Левиц.* Правда, 1868. 448. Шух. I. 120. Въ значеніи обычный. *Зрушили завсідній спокій життя.* Мир. ХРВ. 256. *Завсідні житечні турботи.* Мир. ХРВ. 350.

Завсю́ди, *нар.* = **Завсіди.** *Не роблять що вечора, завсюди.* Чуб. I. 103. *І завсюди, як тілько вони вкупі, — все оттак заведуться ласкавими (ловами одно 'дного шпигати.* МВ. Н. 82.

Завто́вш, завто́вшки, *нар.* Толщиною. *Ударив кулаком у стіну, — так стіна й провалилась, дарма, що була така завтовшки, як у мужика хата.* Рудч. Ск. I. 104.

Завторува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Завторить. *Завторує в срібні нути, аж ю звізди муся чути.* Федьк.

Завтра, завтре, *нар.* Завтра. *Сьогодня пан, а завтра пропав.* Ном. № 1152. На завтра(е). На слѣдующій день, на другой день. *Щоб на завтре на ранок рушники виткала.* Рудч. Ск. II. 100. По завтрьому. Послѣзавтра. *Як сьогодні, так і завтра, як завтра, так і по завтрьому.* Мир. ХРВ. 171.

Завузлити, -лю, -лиш, *гл.* Завязать узломъ. *Натяг вірьовку і став зав'язувати. Не вспів він удруге завузлити, як просунулась рука.* Стор. М. Пр. 107.

Завушниці, -ць, *ж. мн.* Опухоль за ушами.

Завчас, *нар.* = **Завчасу.**

Завчасний, -а, -е. Заблаговременный. Желех.

Завчасто, *нар.* Зачастую. *Тепер завчасто доводиться чувати.* О. 1862. III. 31.

Завчасу, *нар.* Заблаговременно, заранѣе. Мкр. Г. 4.

Завча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **завчити, -чу, -чиш,** *гл.* Заучивать, заучить.

Завше, *нар.* = **Завжде.** *У мене чари завше готові: білеє личко, чорнії брови.* Чуб. V. 75.

Завшир, завширки, завширшки, *нар.* Шириною. *А завширшки він ширший океану.* К. Іов. 24.

Зав'язати, -ся. См. **Зав'язувати, -ся.**

Зав'язка, -ки, *ж.* Завязка, веревочка, которой завязываютъ. *Коло сього мішка й зав'язки нема. Утяв по саму зав'язку.* Ном. № 7569. 2) Завязь на фруктовыхъ деревьяхъ. Каменец. у. 3) Въ плотничьей и столярной роботѣ: связь, сцѣпленіе двухъ концовъ

деревьевъ, сходящихся подъ угломъ. Шух. I. 91, 98. 4) Зачатокъ, начало, причина, источникъ. *Разом роз'язка і зав'язка, і зле й добре докупи.* Ум. **Зав'язочка.**

Зав'язник, -ка, *м.* Раст. Tormentilla erecta.

Зав'язнути и зав'язти, -зну, -неш, *гл.* Завязнуть. *Пішла вона* (овечка) *собі пастись, та й зав'язла у хмелі.* Рудч. Ск. I. 40.

За́в'язок, -вку, *м.* Почка растенія. Вх. Пч. I. 14.

За́в'язочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **зав'язка.**

Зав'я́зування, -ня, *с.* Завязываніе.

Зав'я́зувати, -зую, -єш, сов. в. **зав'язати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Завязывать, завязать. *Зав'язав вовка в мішку.* Рудч. Ск. *Великої треба хусти, щоб зав'язати усти.* Ном. № 6988. 2) Связывать, связать. *Гріх не личком зав'язати та під лавку сховати.* Ном. № 101. 3) Повязывать, повязать. *Не росплете довгу косу, хустку не зав'яже.* Шевч. 27. Переносно: **зав'язати голову**. Выдти замужъ. *Зав'язала головоньку, — не розв'яжу довіку.* Чуб. V. 4) Закладывать, заложить (зданіе). *Зав'єзує хату.* Шух. I. 88. 5) — **вік**. Испортить жизнь. *Я і твій вік зав'язала.* Кв. Драм. 326. 6) — **дорогу**. Преградить путь, стать на пути. *Гуси, гуси, зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому.* Ном. № 327. 7) — **світ**. Сдѣлать жизнь безотрадной, горестной, несчастной. *Зеленая ліщинонька проти сонечка зав'яла, молодая дівчинонька козаку світ зав'язала.* Нп. *Що вже тобі, дитя моє, зав'язаний світ.* Мет. 138. 8) — **язик**. Заставить молчать. *Людям язика не зав'яжеш.* Ном. № 6984.

Зав'язуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **зав'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) Завязываться, завязаться. 2) Завязываться (о плодахъ), завязаться. 3) Начинаться, начаться, зарождаться, зародиться, возникать, возникнуть. *Треба трошки полежать, щоб сало зав'язалось.* Ном. № 12260.

Зав'ялий, -а, -е. Завялый, завявшій, увядшій. Мир. Пов. II. 76.

Зав'ялити, -лю, -лиш, *гл.* = **Зв'ялити.** *Не зав'ялив би свої літа молодії, як тепер в'ялить.* О. 1862. X. 13.

Зав'янути и зав'яти, -в'яну, -неш, *гл.* Завянуть, увянуть. *Може він таку пісню знає, що як би заспівав, то й волос би зав'яв.* ЗОЮР. I. 146. *Одно зацвіла, а друге зав'яло, навіки зав'яло.* Шевч. 121.

Зага, -ги, *ж.* Изжога. *Зага пекла.* Канев. у. МУЕ. III. 55.

Загавкати, -каю, -єш, *гл.* Залаять. *Собаки де-де по Вільшані загавкають.* Шевч. 149.

Загавкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Залаять (о многихъ). *Бісова собачня донюхалась і загавкотіла.* Стор. М. Пр. 123.

Загавоonитися, -нюся, -нишся, *гл.* Зазѣваться. Прилуц. у.

Загагакати, -каю, -єш, *гл.* Загоготать, захохотать. Харьк. у.

Загад, -ду, *м.* 1) Затѣя. 2) Заказъ. 3) Приказаніе, распоряженіе. *Загад діло справує.* Ном. № 1082. *Чи тобі загад був у поле йти?* Черниг. г.

Загадати, -ся. См. **Загадувати, -ся.**

Загадка, -ки, *ж.* 1) = **Загад 3.** *Загадав мені мій миленький загадки в дорогу: їдна загадочка, — щоб вишита сорочка; друга загадочка, — щоб вишит синій мундир.* Грин. III. 629. 2) Загадка. *Така ваша загадка, що нема й розгадки.* Ном. № 13055. 3) Раст. Erigeron canadensis L. ЗЮЗО. I. 121. Ум. **Загадонька, загадочка.**

Зага́дування, -ня, *с.* 1) Задумываніе. 2) Приказываніе, распоряженіе. 3) Загадываніе.

Загадувати, -дую, -єш, сов. в. **загада́ти, -да́ю, -єш,** *гл.* 1) Задумывать, задумать, затѣвать, затѣять. *Загадали козаченьки в похід опівночі.* Чуб. V. 1006. *Чого не загадає! І гомонить, і пустує.* МВ. II. 9. 2) Приказывать, приказать дѣлать, сдѣлать распоряженіе, заказывать, заказать. *Загадай дурному Богу молиться, він і лоб розіб'є.* Ном. № 6576. *Загадав татарин татарці пару коней сідлати. Хиба я тобі загадав море випити?* Ном. № 13722. *Загадали йому хорошенько грати, а парубку з дівчиною скакати.* Мет. 161. *Штирі хлопці варти дали, ще й коників загадали.* Чуб. V. 983. 3) Загадывать, загадать. *Загадують, чия* (вишня) *зацвіте, той житиме рік.* Грин. I. 15. **Загада́ти загадку**. Предложить, задать загадку. *Загадаю загадку, закину за грядку: нехай моя загадка до літа лежить.* Ном. стр. 376. *Загадаю тобі три загадочки, як угадаєш — до батька пущу.* Чуб. III. 190.

Загадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **загадатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Задумываться, задуматься. *Закуркають кречети сизі, загадаються орлики хижі.* Макс. 59. *Говорить, було, говорить, да й загадається.* Г. Барв. 109.

Загаждати, -даю, -єш, *гл.* = **Загоджувати.** *Вельможная пані слуги загаждала: кожному слугині по золотому дала.* Чуб. V. 1017.

Загаїти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) = **Загаяти.** 2) Заставить чѣмъ либо пространство. *Загаїли стаю бербеницями.* Вх. Зн. 18. 3) Загородить, положить преграду. Вх. Уг. 238.

Загай, -гаю, *м.* 1) Проволочка, замедленіе. *Не стілько того діла, як один загай.* Лубен. у. *Аби б загаю не було, а то я не баритимусь.* Лубен. у. 2) Заросль; чаща. *В тебе лани як загай, в тебе хліби як Дунай.* Гол. IV. 552.

Загайка, -ки, *ж.* Замедленіе. НВолын. у.

Загайкати, -каю, -єш, *гл.* Закричать: «гай! гай!».

Загайко, -ка, *м.* Медлитель. *Загайки, дружбоньки, загайки, загаялися в коморі.* Грин. III. 439.

Загайний, -а, -е. Медлительный, кропотливый, нескорый. *Загайна робота.* Черк. у.

Загайно, *нар.* Медлительно, кропотливо, нескоро.

Загайство, -ва, *с.* Замедленіе, задержка. Борз. у.

Загакливець, -вця, *м.* Заика. Вх. Лем. 414.

Загакливий, -а, -е. Заикающійся. Вх. Зн. 238.

Загакуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Заикаться. Вх. Лем. 415.

Загал, -лу, *м.* 1) Цѣлость, все, общая сумма. 2) Общество, публика. 3) **В-загалі**. См. **Узагалі.**

Загалава́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* Зазѣваться. *Загалаванився, та й віжки впустив.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Загаласува́ти, су́ю, -єш, *гл.* Закричать, завопить. Аф.

Загало́м, *нар.* 1) Оптомъ, гуртомъ. *На вибір десяток сороковець, а загалом золотий.* Каменец. у. 2) Сплошь. *З неділі піду тобі робити три дні загалом.* Каменец. у. *Масти загалом усю стіну.* Каменец. у. *Попереду було той на нити, той на одрібок, а потім пішли всі загалом на викуп.* НВолын. у.

Загалунити, -ся. См. **Загалунювати, -ся.**

Загалунювати, -нюю, -єш, сов. в. **загалу́нити, -ню, -ниш,** *гл.* Вымачивать, вымочить или прокипятить въ растворѣ квасцовъ (яйца передъ окраской). Харьк. Аф.

Загалу́нюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **загалунитися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Вымачиваться, вымочиться въ растворѣ квасцовъ. Аф. 2) Переносно: выпивать, выпить лишнее. *Ще добрі люде з церкви не вишили, а він уже й загалунився.* Аф. *Оце якось я в шинку був загалунивсь, то й пропив чимало грошви.* Екатер. г.

Загальмувати, -кую, -єш, *гл.* Затормозить. *З гори їхавши, треба загальмувати воза.*

Загальний, -а, -е. 1) Общій, всеобщій. *Загальна розмова.* Левиц. Пов. 254. *Загальний рахунок.* 2) — **тиждень**. Всеѣдная недѣля (3-я передъ великимъ постомъ). Каменец. у.

Загальник, -ка, *м.* Общее мѣсто (въ рѣчи), банальная фраза. Желех.

Загальниця, -ці, *ж.* = **Загальний тиждень.**

Загальність, -ности, *ж.* Все вообще; всеобщность; совокупность. Желех.

Загамкати, -каю, -єш, *гл.* Закричать: **гам-гам!**

Загаморитися, -рюся, -ришся, *гл.* Заговориться, увлечься разговоромъ. *Я загаморився в корчмі, а кінь і втік.* НВолын. у.

Загамува́ння, -ня, *с.* Обузданіе, укрощеніе, усмиреніе.

Загамува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Успокоить, укротить, обуздать, усмирить, придержать.

Загамуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Успокоиться, утихнуть; удержаться. *Не руш її* (дитини), — *тільки що загамувалась.* Черк. у.

Заганити, -ню, -ниш, *гл.* Охулить.

Заганьби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Застыдить, устыдить. Вх. Лем. 415.

Заганя́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **загна́ти, -жену́, -не́ш,** *гл.* Загонять, загнать. *Боярам свині пасти, молодому заганяти.* Мет. 195. *Ходить голуб сивий волохатий, — ні загнати, ні зазвати.* Мет. 10. 2) Вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Коло колодязя дванадцять стовпів загнано въ землю.* Рудч. Ск. І. 135.

Заганятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **загна́тися, -жену́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Быть загоняему, быть загнану. *Теляточка напасуться, въ хлівець заженуться.* 2) Вбиваться, вбиться, вколачиваться, вколотиться, вганяться, втыкаться, воткнуться. *Глибоко загнався клин у колоду. Загналася тобі в серденько стрілка.* Чуб. 3) Забѣгать, забѣжать слишкомъ далеко. 4) Увлекаться, увлечься.

Загапкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Зазѣваться. Желех.

Загаптува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Покрыть вышивкой (преимущественно золотомъ или серебромъ).

Загара, -ри, *ж.* Усердіе, горячность въ работѣ. *Нема загари робити.* НВолын. у.

Зага́рбання, -ня, *с.* Захватъ, незаконное присвоеніе. Левиц. Правда, 1868. 437.

Загарбати, -баю, -єш, *гл.* 1) Захватить, заграбить. *Хмельницького в руки свої загарбали.* Стор. II. 13. *Чесні люде: своє оддали та чужого не загарбали.* Стор. II. 13. 2) Закопать. *Мене загарбають, як умру.* Уман. у.

Загардувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Запрудить. Ейскъ.

Загари́кати, -каю, -єш, *гл.* Заворчать.

Загаркатися, -каюся, -єшся, *гл.* Заговориться. *Загаркався з людьми, та й забув, ню теща жде.*

Загарливий, -а, -е. Усердный, горячій въ работѣ. *Загарливий до роботи.* НВолын. у.

Загарто́вувати, -вую, -єш, сов. в. **загартува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Закалять, закалить. *Тільки крицю треба загартувати.* Ком. II. 57.

Загартовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **загартува́тися, -ту́юся, -єшся,** *гл.* Закаляться, закалиться. Левиц. Правда, 1868, 437. *В коші він і виріс, тут і загартувався.* Стор. II. 11.

Загарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Запросить (цѣну). *Загарував за їх аж п'ять рублів.* Зміев. у.

Загарцюва́тися, -цююся, -єшся, *гл.* Устать, гарцуя.

Загарча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Заворчать (о собакѣ). *У бур'яні бровко муругий... він на Енея загарчав.* Котл. Ен. III. 38.

Загарь, -рю, *м.* и **загарь, -рі,** *ж.* Угаръ отъ горящихъ углей. Вх. Зн. 18.

Загасати, -са́ю, -єш, сов. в. **загаснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Потухать, потухнуть, угасать, угаснуть. Мнж. 34. *Куй залізо, покуль не загасло.* Ном. № 5927. 2) Переносно: прекратиться. *Загаснув рід.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Загаси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* 1) Потушить, загасить. 2) Утратить. *Де ти дів? Уже мабудь загасив?* (яку там річ). Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Загаснути. См. **Загасати.**

Загата, -ти, *ж.* 1) Насыпь изъ навоза у канавы, служащая вмѣсто забора. Нѣжин. у. 2) Стѣнка хлѣва, состоящая изъ двухъ параллельныхъ плетней на четверть или полъ аршина другъ отъ друга, промежутокъ между которыми набить соломой. Чуб. VII. 393. 3) Вѣтви терновника или другого колючаго дерева, положенныя сверхъ плетня, чтобы препятствовать перелѣзать черезъ него. О 1861. VIII. 93.

Загати́вода, -ди, *м.* Сказочное существо, могущее удерживать, запруживать воду. Драг. 257, 259.

Загатистий, -а, -е. Загатиста земля. Земля, содержащая корни и пр. мѣшающее свободному движенію плуга. Черк. у.

Загатити. См. **Загачувати.**

Загачувати, -чую, -єш, сов. в. **загати́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Запруживать, запрудить; дѣлать, сдѣлать плотину, запруду. *Ні один не переплив, усі камнем лягли по дну, аж річку загатили.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 204). *Інгул що-зіму замерзає — Богун не встане загатить шляхетським трупом.* Шевч. 160. *Все пани та пани, а греблі нема кому загатити.* Ном. № 1173.

Зага́чувати, -чую, -єш, сов. в. **загачити, -чу, -чиш,** *гл.* Захватывать, захватить крюкомъ; зацѣплять, зацѣпить, задѣвать, задѣть, завлечь, привлечь. *Хлопці його у свою компанію загачили хитрощами.*

Зага́ювання, -ня, *с.* Замедленіе, задержка.

Загаювати, гаюю, -єш, сов. в. **загаяти, -гаю, -єш,** *гл.* Задерживать, задержать. *Щоб не загаять тебе, а я ще піду коня запрягать.* Канев. у. — *Постривайте, каже, я напою воли, а тоді й вам витягну. — Ви ж мене загаєте. Я перш собі витягну.* Г. Барв. 382.

Загаюватися, -гаююся, -єшся, сов. в. **загаятися, -гаюся, -єшся,** *гл.* Замѣшкиваться, замѣшкаться, замедлить. *Пора, брате, ни виступці, бо вже ми й так загаялись. Не загайся на підмогу.* К. Псал.

Загвинтити, нчу, тиш, *гл.* = **Заґвинтити.**

Загвіздок, -дка, *м.* 1) Въ продѣтомъ сквозь отверстіе концѣ (болта, бруска и пр.) колышекъ пли гвоздь, препятствующій концу обратно выдвинуться изъ отверстія. Напр. въ возу верхніе бруски в полудрабку продѣты своими концами въ отверстія

крижівниць и закрѣплены сзади **загвіздками**. Рудч. Чп. 250. 2) Чека, деревянный или желѣзный гвоздь, удерживающій колесо. Рудч. Чп. 250.

Загвозджувати, -джую, -єш, сов. в. **загвозди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* 1) Забивать, забить гвоздемъ. Переносно: заморозить. *Варвара заверить, Микола загвоздить, а на Гальки сідай в санки.* Ном. № 507. 2) Сказать рѣзкость, колкость. *Енею в батька загвоздила, щоб довго не базікав тут.* Котл. Ен.

Загейкати, -каю, -єш, *гл.* Закричать: гей!

Загеркота́ти, -кочу, -чеш, *гл.* Закричать (о гусяхъ).

Загиб, -бу, *м.* Погибель. Вх. Зн. 18.

Заги́ба, -би, *ж.* = **Загиб.** *Чи нема у вас чого ад поганки? Жаден день поганка; та вічня загиба та й годі.* Лубен. у.

Загиба́ння, -ня, *с.* Погибаніе.

Загиба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **заги́бнути, -ну, -неш,** *гл.* Погибать, погибнуть, пропадать, пропасть. *Горе з жінкою-бідою вік каратами — що маю робити! — мушу загибати!* Каменец. у.

Загибель, -лі, *ж.* Погибель. *На загибель буде тому, хто бере багачку з дому.* Чуб. V. 217. Ум. **Загибелька.** *Бо вже мені за дівчинов загибелька буде.* Гол.

Загибно, *нар.* Гибельно, губительно. *Загибно робити в заводі.* НВолын. у.

Заги́бнути. См. **Загибати.**

Заги́бок, -бку, *м.* = **Загиб.** Вх. Зн. 18.

Загиджувати, -джую, -єш, сов. в. **заги́дити, -джу, -диш,** *гл.* Запакощивать, запакостить.

Загилити. См. **Загилювати.**

Загилювати, -люю, -єш, сов. в. **загилити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Ударять, ударить палкою (гілкою) мячъ, бросал его. 2) Ударять, ударить (человѣка), заѣхать. *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічю засвітились.* Ном. № 3982.

Загин, -ну, *м.* Погибель, гибель. **До загину**. До смерти.

Загина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **загну́ти, -гну́, -не́ш,** *гл.* 1) Загинать, загнуть. *Оце штучка: загнув пальці та й карлючка.* Ном. Прич. стр. **загнений**. НВолын. у. 2) — **крючки**. Крючкотворствовать. 3) — **матюки**. Бранить по матушкѣ. 4) — **сухого вовка**. См. **Вовк.** 5) — **чортові ковбасу**. = **Заломи́ти чортові ковбасу.** См. **Заломити.** Грин. I. 236.

Загина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **загну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Загинаться, загнуться.

Загинути, -ну, -неш, *гл.* Погибнуть. *Не загинув єси у неволі, не загинеш із нами, козаками, на нозі.* Дума. *Наша дума, наша пісня не вмре, не загине.* Шевч. 46. *Ратуй мене, мій батеньку, ратуй, не дай мені да й загинути.* Мет. 128.

Загиржати, -ржу, -жи́ш, *гл.* = **Заржати.** *Загиржав по-кінськи.* Грин. II. 100.

Заги́рити, -рю, -риш, *гл.* Утратить, растратить. *Напірне маєток.* Вх. Зн. 18.

Загівля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **заговіти, -вію, -єш,** *гл.* Заговляться, заговѣться.

Загін, гону, *м.* 1) Загонъ, пашенная полоса. Угор. 2) Отрядъ. *А козаки тим часом гунули з України повагом, свої загони до купи скликаючи.* К. Хмельн. 3) Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ вода течетъ тихо. Шух. I. 225. Ум. **Загінець, загоночок.** *Добрий женць не питається, чи широкий загінець.* Ном. № 7856.

Загінчай, -чая, *м.* = **Погонич** (при плугѣ). Вх. Зн. 18.

Загірній, -я, -є. Находящійся за горами.

Загір'я, -р'я, *с.* Мѣстность за горою. Ум. **Загір'ячко.** *Ой кіт-воркіт по загір'ячках скік, перепелочки ловив.* Мил. 40.

Загладжувати, -джую, -єш, сов. в. **загладити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Заглаживать, загладить, приглаживать, пригладить. *Та вмий біле личко, та заглaдь головочку.* Чуб. III. 39. 2) Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Загладжують безбожники границі.* К. Іов. 52. *Він хоче загладити наше обличчє серед народів.* К. ХП. 132.

Загле́діти и загля́діти, -джу, -диш, *гл.* Увидѣть, завидѣть. *Як загледить да козаченька на морі.* Мет. 101. *Загледівши, що її доганяють, побіжить, як полетить на крилах.* МВ. II. 45. *Загледіла рибалочку, що хороший на вроду.* Чуб. V. 560. *Вареників не дали. Він і заглядів, що вони на полиці стоять.* Мнж. 110.

Заглеме́дзок, -дзка, *м.* Грубо сдѣланный предметъ. *Воно таке, ніщо: заглемедзок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заглеме́здий, -а, -е. = **Завалий.** Мнж. 180.

Заглеме́зий, -а, -е. Неуклюжій, аляповатый. *Ич, яка заглемеза!* (о глиняной посудѣ). Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заглитну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Поперхнуться, подавиться. Аф.

Заглоби́ти, -блю, -биш, *гл.* = **Заплішити**. Вх. Лем. 415.

Заглоти́ти, -лочу, -тиш, *гл.* Захватить мѣсто, вытѣснить. *Заглотит лісом поле.* Вх. Зн. 19.

Заглузува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Начать насмѣхаться.

Заглуша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **заглуши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Заглушать, заглушить. *Ой як же я затужила, ввесь сад заглушила.* Мет. 257.

Заглушувати, -шую, -єш, *гл.* = **Заглушати.** *Усякий чоловік заглушує своє горе: хто п'янством, хто скнаростю, а сей, бач, казками.* Г. Барв. 311.

Загля́гати, -гаю, -єш, *гл.* Приготовить **гляганий** сыръ. См. **Гляганий.** Марк. 158.

Загляда́ння, -ня, *с.* Засматриваніе, заглядыванье.

Загляда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **заглянути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Заглядывать, заглянуть, засматривать. *Пильно в вічі козакові заглядали.* Макс. *У світлоньку заглядає та ранесенько.* Мет. 133. 2) Видѣть, увидѣть. *Да заглянув я й а три голубочки.* Грин. III. 583.

Загляда́тися, -даюся, -єшся, сов. в. **загля́дітися, -джуся, -дишся,** *гл.* Засматриваться, засмотрѣться. *Не заглядайся на його чорні брови.* Г. Барв. 271.

Загля́діти. См. **Загледіти.**

Загля́нути. См. **Заглядати.**

Загморозди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Глубоко воткнуть въ землю.

Загнати, -ся. См. **Заганяти, -ся.**

Загне́сти, -нету, -теш, *гл.* — **тісто**. Замѣсить тѣсто. Вх. Лем. 415.

Загнибіда, -ди, *об.* Скупецъ. *Все мене скупою зве: ти вже, каже, така загнибіда!* Зміев. у.

Загнива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **загнисти и загнити, -нию, -єш,** *гл.* Загнивать, загнить. Чуб. V. 388.

Загнива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **загинатися и загни́тися, -нишся, -єшся,** *гл.* Загниваться, загниться. *Стояча вода найчастіше зострічається в болоті; тут то загниваються останки ціх тварів.* Дещо, 72.

Загни́лий, -а, -е. Загнившій.
Загни́лість, -лости, *ж.* Начало гніенія.
Загнисти́, -ся, загнити, -ся. См. **Загнивати, -ся.**
Загні́ватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Разсердиться. *Ой загнівався мій миленький без причини на мене.* Гол. І. 275.
Загнізди́тися, -джу́ся, -ди́шся, *гл.* Сдѣлать себѣ гнѣздо. *Татари..... степові орлята, що загніздились по-над морем Чорним.* К. МБ. XI. 154.
Загніт, -ту, *м.* Горящіе угли, солома или щенки, употребляемыя для того, чтобы хлѣбъ **загнітився**. (см.) *Рубайте сосону здорову та беріте тріски на загніт, — щоб славний коровай був на ввесь світ.* Грин. III. 473.
Загнітити, -ся. См. **Загнічувати, -ся.**
Загнітиця, -ці, *ж.* Болѣзнь ногтя, ногтоѣда.
Загніток, -тка, *м.* Угнетенный. *Там такий загніток, всякий ним послуговує.* Брацл. у.
Загнічувати, -чую, -єш, сов. в. **загнітити, -чу́, -тиш,** *гл.* Зарумянить, запечь хлѣбъ (пироги и пр.) такимъ образомъ, чтобы его корка приняла обычный ей красно-коричневый цвѣтъ, — для этого къ посаженному въ печь хлѣбу подгребаютъ горящіе угли или зажигаютъ тонкія щепки или солому. *До двору, дружечки, до двору! ламайте сосонку додому, да коліть її на загніт, да загнічувать коровай.* МУЕ. III. 90 — 91. *Спали соломи три крутені під челюстями, щоб загнітити, як хліб гнітять.* Чуб. І. 123.
Загнічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **загніти́тися, -чу́ся, тишся,** *гл.* Зарумяниваться, зарумяниться, принимать, принять красно-коричневый цвѣтъ (о коркѣ печенаго хлѣба). *Пироги добре загнітилися.*
Загноїти, -ною, -їш, *гл.* Унавозить. *Як би загноїв добре землю, то б виросли здорові коноплі.* Прил. у. *Загноїт собі більший або менший кусник поля.* МУЕ. III. 48.
Загнуздати. См. **Загнуздувати.**
Загнуздувати, -дую, -єш, сов. в. **загнузда́ти, -да́ю, -єш,** *гл.* Зауздывать, зауздать. *Пінську голову на дорозі найди, тай ту загнуздуй.* Ном. № 10236. *Вона сіла на його, загнуздала його.* Рудч. Ск. І. 53.
Загнути, -ся. См. **Загинати, -ся.**
Загнущатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Пренебречь. *Чи батьками отті німці загнущались, що чуприни вражі діти одцурались.* Мог. 49.
Загова́, *нар.* Заранѣе, заблаговременно. Вх. Зн. 18. Желех.
Заговіни, -він, *ж., мн.* . Заговѣнье, канунъ поста.
Заговір, -вору, *м.* = **Замова.**
Заговіти. См. **Загівляти.**
Заговорити, -ся. См. **Заговорювати, -ся.**
Заговорювати, -рюю, -єш, сов. в. **заговори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Єв. Мр. XVI. 17. *Заговорять всі вороги, що ся любим ми убогі.* Чуб. V. 97. *Настане суд, заговорять і Дніпро, і гори.* Шевч. 212. 2) = **Замовляти.**
Заговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **заговори́тися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* = **Замовлятися.** *Запікайся кров, заговоруйся кров, замовляю тебе.* Чуб.
Загоготіти, -гочу, -тиш, *гл.* Загудѣть глухо. *Загоготів якийсь підземний глас.* Греб. 373. *В печі загоготіло.* Св. Л. 121.

Загоджувати, -джую, -єш, сов. в. **загоди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Задабривать, задобрить, располагать, расположить въ свою пользу. *Загоджує судців.* НВолын. у. *Старшина побив мене та загодив справника — півсотні карбованців одвіз.* Канев. у. *Щоб і ту загодить, і мене не розгнівить.* НВолын. у. См. **Загаждати.**

Загоді, *нар.* Заранѣе, заблаговременно. *Гляди ж, приходь загоді.* Черном.

Загодо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **загодувати, -ду́ю, -єш,** *гл.* 1) Начинать въ первый разъ что-либо ѣсть. *Як що уперве (того року) починають їсти (курча, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і загодовують отак: «нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова»* (і тоді їдять). Грин. І. 253. 2) Начинать откармливать.

Загодя, *нар.* = **Загоді.**

Загоїти, -ся. См. **Загоювати, -ся.**

Загойдати, -да́ю, -єш, *гл.* Закачать, заколыхать.

Загойдатися, -даюся, -єшся, *гл.* Закачаться. *Золоті сережки загойдались.* Левиц. Пов. 180.

Загокли́вий, -а, -е. Заикающійся.

Заго́куватися, -куюся, -куєшся, *гл.* Заикаться. Угор.

Заголити, -ся. См. **Заголювати, -ся.**

Заголовний, -а, -е. Заглавный.

Заголо́вок, -вку, *м.* 1) Съ удареніемъ на первомъ слогѣ: подушка. Угор. **Заголовки мурянчані**. Муравьиныя яйца. Вх. Уг. 253. 2) съ удар. на третьемъ слогѣ: заглавіе. О. 1862. І. 77. Ум. **Заголовочок.**

Заголоси́ти, -шу, -сиш, *гл.* Громко заплакать съ причитаніями. Єв. Мр. IX. 24. *Прийшла його мила, китайку одкрила, китайку одкрила та й заголосила.* Мет. 104.

Заголубіти, -бію, -єш, *гл.* Сдѣлаться, стать голубымъ. *Зажовтіє, заголубіє і зачервоніє квітами.* Стор. М. Пр. 1.

Заголювати, -люю, -єш, сов. в. **заголити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Обнажать, обнажить. 2) Забривать, забрить. *...сина в салдати позаторік заголили.* Шевч. 479.

Заго́люватися, -лююся, -єшся, сов. в. **заголи́тися, -люся, -лишся,** *гл.* Обнажаться обнажиться снизу, поднять платье вверхъ.

Загомоніти, -ню, -ниш, *гл.* Заговорить. *Ой цюкнув раз перший — вона зашуміла, ой цюкнув раз другий, та й загомоніла.* Чуб. V. 710. *А ні поспитати, а ні загомоніти до неї.* МВ. II. 98. Иногда употребляется въ смыслѣ: прикрикнуть, строго и съ укоромъ заговорить съ кѣмъ. *Батько аж загомонів тогді на його: «Та чи довго ти гави тут ловитимеш?»* Г. Барв. 387. Въ прилож. къ толпѣ, значитъ: загалдѣть. *То тихо було, а то як загомоніла вся громада, — такого крику!*

Заго́нистий, -а, -е. 1) Требовательный. *Він чоловік не загонистий, зайвого не просить, а тільки своє бере.* 2) Вспыльчивый. *Там такий загонистий, що не можна й слова сказати, так і схопиться на ноги.* 3) Увлекающійся.

Заго́нити, -ню, -ниш, *гл.* = **Заганяти.**

Загоню́чка, -ки, *ж.* Родъ игры въ **свинку** (см.), при которой играющій долженъ загнать свинку до извѣстной черты. Ив. 13.

Загорбатіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться горбатымъ. *На сій роботі не забагатієш, а загорбатієш.* Ном. № 10371.

Загорди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Загордиться. Опат. 9.

Загорідка, -ки, *ж.* Ум. отъ **загорода.**

Загорілець, -льця, *м.* Фанатикъ. Желех.

Загорілий, -а, -е. 1) Горячій, пылкій, вспыльчивый. 2) Фанатическій. 3) Загорѣвшійся. 4) Загорѣлый (отъ солнца).

Загоріти, -ся. См. **Загоряти, -ся.**

Загорнути, -ся. См. **Загортати, -ся.**

Загоро́да, -ди, *ж.* 1) Загорода. Огорожа, огороженное мѣсто. 2) загорода. Базъ (не крытый), огороженное мѣсто, куда заганяютъ скотъ. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. *Воли високорогі полові́ї дивлються з загороди у двір поважно.* МВ. II. 134. *В чужій загороді овець неросплодиш.* Ном. № 9659. *Шукають його ляхи, щоб стратити, — то він до зятя, та й жив там з місяць, поки все втихомирилось.* ЗОЮР. I. 264. 3) Садъ; огородъ. Вх. Лем. 415. Ум. **Загорідка.** Вх. Лем. 415. Загородка. *Вийшов батюшка на двір, а скот повилазив із загородок.* Грин. II. 155.

Загороджувати, -джую, -єш, сов. в. **загороди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Загораживать, загородить, огораживать, огородить. *Рот не город — не загородиш.* Ном. № 6990. *На твій гнів не загорожений хлів.* Ном. № 3480.

Загородище, -ща, *м.* Мѣсто, гдѣ была **загорода** (см.) Черк. у.

Загородка, -ки, *ж.* Ум. отъ **загорода.**

Загорожа, -жі, *ж.* = **Загорода 1.** *Задумали та снітинці город городити, щоб нікуди литвяківцям гуляти ходити. Не поможе, милий Боже, ваша загорожа.* Мил. 78.

Загоро́жувати, -жую, -єш, *гл.* = **Загороджувати.**

Загортати, -таю, -єш, сов. в. **загорну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Заворачивать, заворотить. *А скину я опанчу та ніжки загорну.* Чуб. 2) Загребать, загресть. *Загортай, мати, жар, жар!* О. 1862. IV. 36. *Кладуть у яму і загортають землею.* ХС. IV. 40.

Загорта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **загорну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Заворачиваться, заворотиться. 2) Загребаться, загресться.

Загорти́на, -ни, *ж.* Верхнее женское платье. Желех.

Загортка, -ки, *ж.* = **Загортина.** Угор. Вх. Зн. 18.

Загорьо́ваний, -а, -е. Заработанный тяжелымъ трудомъ. *А як вечір прийде, — на вулицю вийде: та в позиченому, та в добуваному... Ой вийди ж ти, вражий сину, у своєму загорьованому.* Грин. III, 215.

Загорювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Съ трудомъ заработать. *Загорюй смажно та й їж смашно.* Ном. № 9967. *А що загорюєш, то все прогайнуєш.* Чуб. V. 478.

Загоря́нин, -на, *м.* Живущій за горой. Аф.

Загоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **загорі́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* Загорать, загорѣть (отъ солнца). *На те мені мати платок дала, щоб не загоряла.* Грин. III. 180. *Закривай личко од сонечка, чорні брови од полом'ячка, щоб твій видок не загорів, чорних брівок не посмалив.* Нп.

Загоря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **загорітися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Загораться, загорѣться. *Юрка одного впустили, а вся хата загорілася.* Ном. № 14109. 2) Только сов. в. Вспылить. *Як коли загориться, то й хата мала.* Г. Барв. 107.

Загосподарювати, -рюю, -єш, *гл.* Начать хозяйничать. *Загосподарював Хведірко.* О. 1862. VIII. 23.

Загострити, -ся. См. **Загострювати, -ся.**

Загострювати, -рюю, -єш, сов. в. **загостри́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Заостривать, заострить.

Загострюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **загостри́тися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Заостриваться, заостриться.

Загости́ти, -щу, -стиш, *гл.* Прибыть въ гости. *Рад би я, моє дитятко, до тебе загостити, сирая земля двері прикрила, — не можу відчинити.* Рк. Макс.

Загостювати(-ся), -тю́ю(-ся), -єш(-ся), *гл.* Загоститься. *Оце було як наша Катря де загостює, то мати дивують: що се доні нема!* МВ. II. 84. *Така вже доля моя, що в мене не загостюється щастя.* Г. Барв. 56.

Заготува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Заготовить.

Заготу́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Загутатися.** Вх. Уг. 238.

Загоювати, гоюю, -єш, сов. в. **загоїти, го́ю, -їш,** *гл.* Залѣчивать, залѣчить, заживлять, заживить (рану). *Всі його рани загоює своїм розумним словом.* Г. Барв. 163. *Його рука поранить і загоїть.* К. Іов. 12.

Загоюватися, -го́ююся, -єшся, сов. в. **заго́їтися, -го́юся, -їшся,** *гл.* Заживать, зажить (о ранѣ). *Загоїться, поки весілля скоїться.* Ном. № 5305.

Заграбати, -баю, -єш, *гл.* = **Загребти.** *Що ж, татуню* (до попа), *чи підете ховати мерця, чи ні? — Піду, як дасьте 8 злотих... — Та вже, проше татуня, не турбуйтеся йти: ми й сами заграбаєм. Бог вибачить нам, бо ми бідні.* О. 1862. IX. 53.

Заграбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Заграбить, отнять. *Заграбував волика.* О. 1862. I. 43.

Заграва, -ви, *ж.* Зарево. НВолын. у.

Загравати, -раю, -єш, сов. в. **загра́ти, -ра́ю, -єш,** *гл.* 1) Начинать играть, заиграть. *Звелів вже він музикам заграти.* Мет. 105. 2) Начинать, начать двигаться: бѣжать, летать и пр. рѣзвыми, бойкими движеніями. *Гей коню мій, коню, заграй підо мною! Над річкою, над Дунаєм орли загравали.* Мет. 429. 3) О морѣ: начать волноваться. *Ой заграй, заграй, синесенькe море, та під тими байдаками.* Шевч. 56. О свѣтѣ: начинать играть, заиграть. *Заграло сонечко.* Чуб. III. 219. 4) О винѣ, наливкѣ: начать бродить.

Заграда, -ди, *ж.* Огорожа, ограда. *Загрію сонечко на стіну, на заграду зелену.* Гол. I. 211.

Загракатися, -каюся, -єшся, *гл.* Зазѣваться. *Мене... послано, що вже не зап'ю, не забалакаюсь, не загракаюсь, та й не злякаюсь.* Г. Барв. 443.

Заграни́чити, -чу, -чиш, *гл.* Опредѣлить, указать границу.

Заграни́шний, -а, -е. Заграничный.

Заграти. См. **Загравати.**

Загра́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Заиграться. *Не засидиться, не заграється ніде.* МВ.

Загреба, -би. 1) Загребаніе; мѣсто, гдѣ что-либо загреблено, закопано. *Знає він кошечу загребу.* Ном. № 13776. 2) Родъ хлѣба (**коржа́**), который при печеніи загребается въ горящіе угли. *Притомилися од далекої дороги й посідали під лісом одпочити та тим часом і загребу спекти, щоб сили підкрепити. Замісили кісто, зробили з того кіста коржа й загребли його пектись у те огнище.* Грин. II. 182. *Поставили нам знатну вечерю: тетерю з загребами... (Такі коржі, що печуть їх, загрібаючи у жар: од того й загребами звуться).* Стор. II. 16. У Милорадовича: свадебный длинный хлѣбъ. Мил. 121. 3) Жадный человѣкъ. *Забере усе бісів загреба.*

Загребелля, -ля, *с.* Мѣсто за плотиной. *На загребеллі живе.* Черк. у.

Загребе́льний, -а, -е. Находящійся за плотиной. *До загребельної могили прибувайте.* Мет. 396.

Загребти, -ся. См. **Загрібати, -ся.**

Загребущий, -а, -е. Жадный, старающійся все забрать. *Очі завидющі, руки загребущі.* Посл.

Загремихтіти, -хчу, -тиш, *гл.* Загремѣть, загромыхать. *Як застукотить у сінях, загремихтить.* МВ. І. 69.

Загреміти. См. **Загрімати.**

Загри́вий, -а, -е. Имѣющій бѣлую масть вокругъ шеи (о птицахъ и четвероногихъ животныхъ). *Загривий гусак.* Харьк. *Загрива гуска. Загрива вівця — біла, а шиворот чорний.* О. 1862. V. Кух. 37.

Загриза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **загри́зти, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Загрызать, загрызть.

Загризатися, -заюся, -єшся, сов. в. **загризтися, -зуся, -зешся,** *гл.* Начинать споръ, ссору, заспорить. *Загризався з братом.* Мир. ХРВ. 138.

Загри́зкуватий, -а, -е. Сварливый, задира.

Загризти, -ся. См. **Загризати, -ся.**

Загримати. См. **Загрімати.**

Загримоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл. Приїхала, загримотіла кобиляча мов голова.* Котл. Ен. II. 40.

Загріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **загребти, -бу, -бе́ш,** *гл.* 1) Загребать, загрести. *І кури б загребли, если б не ратував.* Ном. № 4582. 2) Сгребать, сгресть. *Огонь каже: загреби мене.* Чуб.

Загрібатися, -баюся, -єшся, сов. в. **загребтися, -буся, -бешся,** *гл.* Загребаться, загресться.

Загрібачка, -ки, *ж.* Кочерга. *Ухопила горнець з печі, та й шпурнула в груди. Та бо я ся від череп'я зачяв обтрісати, вна вхопила загрібачку: «Рушай, гицлю, з хати!»* Гол. III. 215.

Загрібок, -бка, *м.* Неудавшійся, испорченный въ печенья хлѣбъ. Екатер. у.

Загрівати, -вію, -єш, сов. в. **загріти, -рію, -єш,** *гл.* 1) Согрѣвать, согрѣть. *А чортяка до парубка, давай загрівати його.* Г. Барв. 190. *Та прихили своє личко, най моє загріє.* Гол. IV. 452. 2) Проникнуть со своимъ тепломъ. *Туди* (в труну) *й вітер не завіє, і сонечко не загріє.* Мир. 183.

Загріва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **загрітися, -ріюся, -єшся,** *гл.* Согрѣваться, согрѣться.

Загрілий, -а, -е. Согрѣвшійся.

Загріма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **загреміти, -млю, -миш,** *гл.* Начинать гремѣть, загремѣть. *Грім уп'ять загрімає.* Констант. у. *Ой загреми, громику, над моєю кімнатою.* Мет. 259. *Заревіло, загреміло, застугоніла земля.* Стор. М. Пр. 143.

Загрімати и загрима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* 1) Загремѣть, застучать. 2) **— на кого.** Закричать на кого. *Батько часом на нього загрима.* О. 1862. VIII. 19. 2) **— кого.** Постоянными криками, бранью отупить кого. *Ще в сповиточку загримають тебе.* МВ. І. 45.

Загрімотіти, -мочу, -тиш, *гл.* Загремѣть. *Як загрімотить грім.* Рудч. Ск. II. 102.

Загріти, -ся. *См.* **Загрівати, -ся.**

Загріток, -тку, *м.* Теплота. Желех.

Загромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **загрома́дити, -джу, -дищ,** *гл.* Загребать, загресть, закапывать, закопать. *Живцем в землі їх загромадили.* Котл. Ен.

Загромаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **загромадитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Загребаться, загрестись, закапываться, закопаться.

Загро́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* Покрыться гроздьями, кистями.

Загруза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **загрузнути и загру́зти, -зну, -неш,** *гл.* Вязнуть, завязнуть, увязнуть. *Не громадь, дудку, сіна, бо загрузнеш по коліна.* Ном. № 4305. *А в той гарбуз москаль загруз.* Чуб. V. 1070.

Загрузи́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* = **Згрузити.** Черк. у.

Загрунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Загрунтовать. 2) Утвердить.

Загру́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Закричать (о воронѣ). Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ, напечатанной Срезневскимъ. *Закряче ворон, загрує, зашумує.* Запор. Стар. І. 105.

Загрюзи́тися, -жуся, -зишся, *гл.* Увязнуть въ грязи. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати, — вони й загрюзились.* Мнж. 121.

Загрюкати, -каю, -єш, *гл.* Застучать, захлопать (дверью).

Загрюкоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Застучать сильно и часто. 2) Загромыхать.

Загрякоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Загрюкотіти.** Стор. М. Пр. 143.

Загряни́шний, -а, -е. = **Загранишний.** *Пов'язує її хустками... загрянишними.* О. 1862. І. 74.

Загуба, -би, *ж.* 1) Потеря. *Як у нього ячмінь, то но грошам загуба.* Уман. у. 2) Пагуба.

Загубити, -блю́, -биш, *гл.* 1) Потерять, затерять. *Загубив черевик, а я йшов та й найшов. Загубиш, то не смутись, знайдеш, то не веселись.* Посл. 2) Погубить; казнить, убить. *Не топись, козаче, бо душу загубиш.* Мет. 17. *Ой не орла, не сокола збіраються вбити, ой то ж пана та Супруна ведуть загубити.* Мет. 430. *Загубила свого мужа та поповича жінка.* Гол. І. 51.

Загубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Потеряться. *Ой либонь моя дівчинонька та й у полі загубилася.* Чуб. V. 24.

Загубіль, -лі, *ж.* = **Загуба.** Драг. 191.

Загугни́ти, -гню, -ниш, *гл.* Заговорить въ носъ, загнусить. *Аж ось пан Олексій покинув читати та як загугнить з своїми школярами.* Кв. І. 244. *І мені Господь послав побратима, — загугнив Кривоніс.* Стор. М. Пр. 133.

Загугня́віти, -влю, -виш, *гл.* = **Загугнити.** *Солоха загугнявіла: соїзволяю.* Кв. ІІ. 148.

Загуготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Загоготіти.**

Загу́да, -ди, *ж.* Порицаніе. *Яку ж загуду сім дровам зробите?*

Загу́дити, -джу, -диш, *гл.* Начать порицать, находить недостатки. *Дивувалась, що се сталось старому, що разом загудив Василя.* Кв. І. 58.

Загудіти, -ду́, -де́ш, *гл.* = **Загусти.** Стор. М. Пр. 106. *Загуділи голуби.* Чуб.

Загукати, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Закричать. *Феся загукала, голос по дубині аж ся розлягає.* Чуб. V. 69. 2) — **на ко́го**. Позвать, зазвать кого. *Загукай на його, — нехай іде в хату.*

Загуляти, -лю, -лиш, *гл.* Завести, запрятать. *І в край світа їх загулиш.* Федьк. ІІ. 76.

Загуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Закутить. *Загуляв Іван, загуляв, не до мислі жінку взяв.* Чуб. V. 790. 2) Заглушить, осилить при помощи кутежей (свою бѣду, горе и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха: і не загуляла, й не заспівала, й не затанцювала його.* Левиц. І. 86.

Загуля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Закутить. *А хазяїн так загулявся, що й усі можна бочки повивозить, — то й не чутиме.* Рудч. Ск. ІІ. 151.

Загуме́нний, -а, -е. Находящійся :;а гумномъ.

Загуме́ння, -ня, *с.* Мѣсто за гумномъ. *Там на загуменню тополя стояла.* Гол. І. 285.

Загуме́нок, -нку, *м.* = **Загумення.**

Загупати, -паю, -єш, *гл.* 1) Начать ударять, начать глухо стучать, сильно стучать. 2) Пойти тяжелой поступью.

Загу́рити. См. **Загуряти.**

Загуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Развлечься чѣмъ-либо и забыть о нужномъ, задержаться, замѣшкаться изъ-за этого. Вх. Зн. 18.

Загуркота́ти, -чу, -чеш и загуркотіти, -чу, -тиш, *гл.* 1) Загремѣть раскатами. Ком. II. 34. *Буря повстала, загуркотіло.* Мет. 58. 2) Застучать, загремѣть. *Гур! гур! гур! щось страшно загуркотіло по-під вікнами й стихло. То підкотилась карета.* Левиц. Пов. 317. *Заскреготали зубами відьми й загуркотіли з хати.* Грин. І. 68.

Загурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* 1) Загремѣть, застучать, затрещать, почти то-же, что и **загуркотіти 2**; иногда просто зашумѣть сильно. *Зашумить садок, стемніє світ і загурчить дощ об землю.* МВ. (О. 1862. III. 42). 2) Упасть, скатиться съ шумомъ, стукомъ, а иногда и просто упасть съ высоты. *Так він і загурчав з кручі!*

Загуря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **загурити, -рю, -риш,** *гл.* Занимать, занять, развлекать, развлечь чѣмъ-либо, напр. разговорами, заставивъ забыть прежнее. *Загури́ дитину.* Вх. Зн. 18.

Загурятися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **загу́ритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Развлекаться, развлечься чѣмъ-либо и забыть о нужномъ, задержаться, замѣшкаться изъ-за этого. Вх. Зн. 18.

Загуса́ти, -саю, -єш, сов. в. **загуснути, -ну, -неш,** *гл.* Сгущаться, сгуститься. *Насипала багато води, а мало борошна, та мішала, мішала, а воно не загуса.* Грин. II. 164. *Як загусне глина, тоді не зробиш горщика.* Канев. у. *На чуже пшінце горшка не підставляй, бо кипітиме, кипітиме, та й не загусне.* НВолын. у.

Загусти, -гуду́, -де́ш, *гл.* 1) Загудѣть. *Під землею щось загуло страшно.* ЗОЮР. II. 31. *Загула Хортиця з Лугом: «чую, чую!»* Шевч. 57. *А загув — аж сумно слухати — неначе бугай у болоті.* Рудч. Ск. І. 64. *Мов дзвони, загули кайдани на неофітах.* Шевч. 611. 2) Упасть съ большой высоты (подразумѣвается: съ гуломъ). *Так з конем і загув у провалля.* Вообще куда нибудь съ силой, съ гуломъ двинуться, броситься, напр. въ сказкѣ: *Одну овечку хіп за ніжку та у лантух, — так уся отара і загула туди.* Мнж. 55. *Була ложка, помело, та й те з дому загуло.* Нп. Г. Барв. 288. Отсюда: **Було, та загуло**, равносильно русскому: было, да сплыло. 3) О голубяхъ: заворковать. *Ходить голуб коло хати сивий волохатий, як загуде жалібненько, — на серцю тяженько.* Мет. 11.

Загу́тати, -таю, -єш, *гл.* 1) Ошеломить, оглушить. Желех. 2) Укротить, угомонить. Желех.

Загу́татися, -таюся, -єшся, *гл.* Зазѣваться; забыть объ окружающемъ при видѣ чего. *Загутався, як таку красоту побачив.* Вх. Зн. 19.

Заґавити, -влю, -виш, *гл.* — **кого́.** Отвлечь вниманіе чье. *Я* (злодій) *піду їх заґавлю,.. ти і бери.* Мнж. 110.

Заґавитися, -влюся, -вишся, *гл.* Зазѣваться, засмотрѣться. Мнж. 29.

Заґвалтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Поднять шумъ, крикъ. *Заґвалтувало село від краю до краю.* Мир. ХРВ. 249.

Заґеґотати, -ґочу, -чеш, *гл.* Закричать (о гусяхъ). *Гуси по ставах замотали.* Г. Барв. 544.

Заґедзе́лити, -лю, -лиш, *гл.* Понести чепуху.

Заґе́дзкатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) = **Задрочитися.** 2) Закапризничать.

Заґе́лґати и заґе́лкати, ґаю (каю), -єш, *гл.* Закричать (о гусяхъ, индѣйскихъ пѣтухахъ). Аф. *Загелкали гуси.* Шевч. II, 35. *Заґелкали мов индики.* Мир. ХРВ. 98.

Заґеро́вувати, -вую, -єш, сов. в. **заґерувати, -ру́ю, -єш,** *гл.* 1) Загинать, загнуть. *Почали заґеровувати ногу за голову; аж кістки її тріщать, а вона її суверделить угору.* Грин. II. 167. 2) Запрашивать, запросить дорого. *Заґерував ти з його багато.* Лохв. у.

Заґерґотати и заґерґотіти, -ґочу, -чеш и -тиш, *гл.* = **Заґелкати.**

Заґрундзьо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **заґрундзюва́ти, -дзюю, -єш,** *гл.* Завязывать, завязать узломъ такъ, что трудно развязать. Черк. у.

Заґудзлити, -лю, -лиш, *гл.* Завязать узелъ. Вх. Лем. 415.

Зад, -ду, *м.* 1) Задъ, задняя часть. 2) Задъ; задница. *Голова — кість, а зад, вибачте, м'ясо: в голову цілують, а в зад б'ють.* Ном. № 1288. Ум. **Задо́к, задо́чок.**

Зад, *нар.* Вслѣдъ за, позади. *Я вскочив у хату зад їх; вона вже лежала на лаві.* Екатер. у.

Задава, -ви, *ж.* 1) = **Кужба.** Вас. 147. 2) Рычагъ для зажиманія дерева при увязкѣ его на саняхъ для перевозки. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задавати, -даю, -єш, сов. в. **задати, -дам, -даси,** *гл.* 1) Задавать, задать. *Задам я тобі бурду.* Ном. № 13602. 2) = **Завдавати.** *В неволю всіх задала.* Гол. I. 4.

Задаватися, -даюся, -є́шся, сов. в. **зада́тися, -да́мся, -даси́ся,** *гл.* Вознамѣриваться, вознамѣриться, рѣшить сдѣлать. *Вона ще літом, як сонечко сипало теплим промінням, задалась, виходячи з церкви, понести колись попові рунце на розжиток.* Г. Барв. 155 — 156.

Задавити, -влю, -виш, *гл.* Задушить, задавить. *Таки Бог походив, вовк кобилу задавив.* Чуб. V. 1151. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. № 1213. *Нудьга його задавила на чужому полі.* Шевч. 214.

Задавійко, -ка, *м.* Душитель; міроѣдъ, кулакъ. *То хиба пан? То задавійко. Він скілько людей згубив тими процентами.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задавля́чка, -ки, *ж.* Медиц. Жаба, angina. Вх. Зн. 19.

Задавнений, -а, -е. Пришедшій въ давность; застарѣлый, запущенный (о болѣзни). *Задавнена хвороба.*

Задавнення, -ня, *с.* Давность, застарѣлость. Желех.

Задавнити, -ся. См. **Задавнювати, -ся.**

Задавнювати, -нюю, -єш, сов. в. **зада́внити, -ню, -ниш,** *гл.* Запускать, запустить (болѣзнь). *Еге, так воно задавнено, то й важко загоїть.* Канев. у.

Задавнюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **задавнитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Застарѣвать, застарѣть.

Зада́ння, -ня, *с.* = **Завдання.** *Яке важке задання бути діячем на далекій стороні.* Левиц. Пов. 120.

Зада́р, *нар.* Даромъ. Вх. Лем. 415.

Задари́ти. См. **Задарювати.**

Зада́рь, *нар.* = **Задар.** Вх. Зн. 19.

Зада́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **задари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Задаривать, задарить.

Задати, -ся. См. **Задавати, -ся.**
Задаток, -тку, *м.* = **Завдаток.**
Задача, -чі, *ж.* Задача. К. Гр. 102.
Задвиггі́ти, -гчу́, -ти́ш, *гл.* Задрожать. *Як ступив... на ті підмости, то вони аж задвиггіли й загули.* Левиц. Пов. 330.
Задвижа́ти, -жу́, -жи́ш, *гл.* = **Задвиггіти.**
Задвірко́вий, -а, -е. Выходящій на дворъ позади дома. *Дочка на задвіркові двері рип!* Чуб. IV. 557.
Задвірок, -рку, *м.* Дворъ позади дома. *Схопилась, вискочила на задвірок.* Г. Барв. 237.
Задвоя́кий, -а, -е. Двухъ родовъ. *Астряби суть задвоякі: астряб великий і мавий.* Вх. Лем. 415.
Задекретува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Приказать, дать указъ. *Як ваше лукаве серце поверне справою, так він бідаха* (царь) *і задекретує.* К. ХП. 32. *Одно тілько наше зосталось при нас — живе українське слово. І тому задекретовано згинути.* К. ХП. 128.
Заденчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Заднити.** *Діжку ще не заденчено.* Екатер. у. (Залюбовск.).
Задера, -ри, *ж.* Лучина, щепка. Вх. Лем. 415.
Задерака, -ки, *ж.* = **Задирака.**
Задера́чка, -ки, *ж.* Задравшаяся кожа надъ ногтемъ, заусеница. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.
Задеревіти, -вію, -єш, *гл.* Одеревянѣть, окоченѣть (отъ холода, смерти). *Руки мені задеревіли — чи воно з холоду, чи хто його знає.* Камен. у. *Як побачила чоловіка, так і задеревіла.* Камен. у. *Прийшов п'яний, та як заснув, так і задеревів.* Камен. у.
Задерев'яні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Задеревіти.**
Задержати, -ся. См. **Задержувати, -ся.**
Задержувати, -жую, -єш, сов. в. **задержати, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Задерживать, задержать. 2) Удерживать, удержать. *Не то господарь, що збереть господарство, — то, що готове задержить.* Ном. № 10108.
Задержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **задержатися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Задерживаться, задержаться. *Чує він, що плуг його за щось задержався.* О. 1861. XI. 29. 2) Удерживаться, удержаться, сохраняться, сохраниться. *Де-не-де задержались старі шапки.*
Задерика, -ки, *об.* = **Задирака.**
Задерикуватий, -а, -е. Задорный. Харьк.
Задерихвіст, -воста, *м.* Въ выраженіи: **задерихвоста дати**. Удрать безъ оглядки.
Задерій, -рія, *м.* = **Задерика.** *Андрій-задерій.* Ном. № 12702.
Задернува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Заложить дерномъ. *Вони викопали яму, насипали грошей, поклали того, що обібравсь грошей стерегти, та й знов засипали й задернували.* Канев. у.
Задерну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Задѣть, оцарапать. *Чеши дідька зрідка, щоб не задернути.* Ном. № 1212.
Заде́рти. См. **Задирати.**
Задесенець, -нця, *м.* Житель мѣстности, за Десной находящейся. Ном. № 13617.
Задесе́нський, -а, -е. За Десной находящійся.
Задесенщина, -ни, *ж.* Мѣстность за Десной.
Задешевіти, -вію, -єш, *гл.* Подешевѣть. *Скрізь задешевіла горілка.*

Заджерґотати, -чу, -тиш, *гл.* Заговорить на непонятномъ языкѣ (преимущественно о евреяхъ).

Заджеркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Заджерґотати.** *Як заджеркотіли жиди, то аж у вухах лящить.* Славяносерб. у.

Заджижча́ти, -жчу́, -чи́ш, *гл.* Зажужжать. См. **Задзижчати.**

Задзвеніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Зазвенѣть.

Задзвонити, -ню́, -ниш, *гл.* Зазвонить. Котл. Ен. II. 30. *В неділеньку рано задзвонили дзвони.* Мет. 95.

Задзвони́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Зазвенѣть, зазвонить самому. *Самі дзвоники задзвонилися.* Грин. III. 117.

Задзеленьча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Зазвонить (о бубенчикахъ); зазвенѣть, забренчать.

Задзеленькотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Задзеленчати.** Рудан. I. 77. *Пан виняв, дав гроші. Той кинув в кишеню, аж задзеленькотіли.* Драг. 54.

Задзє́кати, -каю, -єш, *гл.* Начать **дзє́кати**. Аф.

Задзижчати и задзичати, -чу, -чи́ш, *гл.* = **Заджижчати.** *Коли не коли задзижчить... роботяща бджола.* Греб. 402. *А мухи разом задзижчали: «Ось годі, не кажіть!»* Гліб. 114.

Задзігори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Быстро заговорить. *Так задзігорила язиком, що він ледві встиг розібрати ті слова.* Левиц. Пов. 67.

Задзюри́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Политься струей. Харьк.

Задзюркотати и задзюркотіти, -чу, -чеш и -тиш, *гл.* Зажурчать. *Домонтовиченко влучив Війтенка по лівій руці, — кров так і задзюркотала.* К. ЧР. 306.

Задзюрча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Зажурчать. *Тане сніг, задзюрчали по улицях струмочки.* МВ. I. 28.

Задибати, -баю, -єш, *гл.* Начать ходить (о дѣтяхъ).

Задивитися. См. **Задивлятися.**

Задивлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **задиви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Засматриваться, засмотрѣться. *Прийшло до неї мале пахоля, вона на його задивилася.* Чуб. III. 419.

Задивува́ти, -вую, -єш, *гл.* Удивиться. *Й аж сі панове задивували.* Kolb. I. 109.

Задивуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Задивиться, засмотрѣться съ удивленіемъ. *Як би ви їхали надворсклянською низиною,... то задивувались би.* О. 1861. XI. 101.

Задима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Задувать, тушить. *Каганець горить добре і його ніщо не задими.* Дещо, 52. См. **Задувати.**

Задимити. См. **Задимлювати.**

Зади́мка, -ки, *ж.* Снѣжный вихрь, мятель. Вх. Лем. 415.

Задимлювати, -люю, -єш и задимля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **задимити, -млю, -ми́ш,** *гл.* Заканчивать, коптить, закоптить. *Повісив задимлювати.* НВолын. у. *Стояла... сахарня з високим задимляним стовпом.* Левиц. Пов. 370.

Задимува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Задымить. *Коснеться гір — і гори задимують.* К. Псал. 238.

Задинати, -наю, -єш, сов. в. **задни́ти, -дню́, -ниш,** *гл.* Вставлять, вставить дно. *Як роблять липівку на мед, то намоче попереду той край, де дно повинно бути, а тоді й задинає.* Волч. у.

Задирак, -ка, *м.* Пт. турухтанъ, Tringa pugnax. Вх. Пч. II. 15.

Задирака, -ки, *об.* Задорливый человѣкъ. *Нептунів син сподарь Мезап, боєць, ярун і задирака.* Котл. Ен. Ум. **Задирачка.**

Задиракуватий, -а, -е. = **Задерикуватий.** О. 1861. X. 37.

Задира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **заде́рти и задрати, -деру́, -ре́ш,** *гл.* 1) Задирать, задрать, поднимать, поднять вверхъ. *Біда вмерла і ноги задерла.* Посл. *Ворона літає, а дурень голову задирає.* Ном. № 6404. 2) Задирать, задрать, начинать, начать ссору. 3) О коростелѣ: начинать, начать кричать. *Як деркач котрого году задере поперед перепілки, то сіно буде дороге.* Грин. I. 15.

Задира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **заде́ртися, задра́тися, -деруся, -ре́шся,** *гл.* 1) Задираться, задраться, подниматься, подняться вверхъ. *Чуприна задралась утру.* Рудч. Ск. II. 126. *Ніс... задрався догори.* Стор. М. Пр. 83. 2) Начинать, начать ссориться, поссориться, повздорить.

Зади́рга, -ги, зади́рка, -ки, *ж.* 1) Задоръ; ссора. *Кіндрат на задиргу йде.* Нволынск. у. 2) Заусеница. Камен. у. Ум. **Задирочка.**

Задиркуватий, -а, -е. = **Задерикуватий.**

Задирливий, -а, -е. = **Задерикуватий.** Греб. 409.

Задирчастий, -а, -е. О деревѣ: задирающійся. *Задирчасте обіддя: ти його так теши, а воно он як задирається.* Каневск. у.

Задих, -ху, *м.* Удушье, астма. Вх. Лем. 415.

Задиханий, -а, -е. Запыхавшійся. *Прибігла шинкарка, задихана вся, до мене.* МВ. II. 186.

Задихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Запыхаться. *Задихавсь, як віл в борозні.* Ном. № 1404.

Задихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Задыхаться. *Трясучи головою і задихаючись, переказує.* Стор. М. Пр. 155.

Задихливий и задишливий, -а, -е. Удушливый (о человѣкѣ). Вх. Лем. 415. Желех.

Задіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **задіти, -діну, -неш и -дію, -єш,** *гл.* 1) Вдѣвать, вдѣть. Вх. Зн. 89. 2) Дѣвать, дѣть. *Ой знаю я, товаришу, де я їх задію: занесу їх в Чорногору, та там їх посію.* Шух. I. 201.

Задіва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **задітися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Вдѣваться, вдѣться. 2) Дѣваться, дѣться; пропасть, исчезнуть. Вх. Зн. 19.

Заділи́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Ошибиться при сдачѣ картъ. *Шкода, хлопче, заділивсь! Перемащуй, лишень, гаразд, та не заділись.* Лубен. у.

Заділувати, -лую, -єш, *гл.* Обнести заборомъ.

Задіти, -ся. См. **Задівати, -ся.**

Задіяний, -а, -е. О полевой землѣ: истощенный, много разъ пахавшійся и потерявшій плодородіе. *Земля задіяна.* Лубенск. у.

Задки, *нар.* Задомъ (идти). Мнж. 181. *Я до його, а він задки, задки.*

Задкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Идти задомъ, пятиться. *Дивлюсь: задкує-задкує — та в двері.* Мнж. 2) Идти сзади, слѣдовать. *Іде султан; за ним наші задкують небоги.* Млр. л. зб. 82.

Задля, *пред.* Ради, для. *Виросте на йому щасливиш доля задля людей.* Стор. М. Пр. 49. *Це вона мене задля того й привела, щоб іззісти у своїй норі.* Рудч. Ск. II. 20. *Задля його звертають каравани.* К. Іов. 14.

Задля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Замедлить, пробыть долго; протянуть. *Прочула я, що в неї чоловік умер, — де вже з нею на світі задляється.* МВ. II. 143.

Задмухати, -хаю, -єш, *гл.* Задуть.

Задни́ти. См. **Задинати.**

Задниця, -ці, *ж.* То же, что и запаска 1, называемая задницею въ тѣхъ случаяхъ, когда этотъ кусокъ сукна, надѣваемый сзади, противополагается сопровождающему его переднему куску, фартуху, носящему названіе: попередниця. *Заськи тобі, почитухо, заськи, без задньої запаски... на порозі зачепилася і задниця загубилася.* Мил. 156.

Задній, -я, -є. 1) Задній. *Оглядайсь на задні колеса.* Ном. № 4305. 2) Задню пасти. Оставаться сзади, не успѣвать, быть послѣднимъ. 3) Задня кишка. Заднепроходная кишка. Вх. Уг. 239.

Задніпров'я, -в'я и задніпря, -ря, *с.* Заднѣпровье. О. 1862. VII. 63. *Вес Задніпров'я, мов грім його ударив, запалало.* Сніп.

Задніпрянець, -нця, *м.* Житель заднѣпровья. Черк. у. Шевч. 574.

Задніпрянський, -а, -е. Заднѣпровскій. *Вони дивились на темний задніпрянський бір.* Левиц. Пов. 24.

Задня́нка, -ки, *ж.* Прямая кишка. Черк. у.

Задобід, *нар.* Въ предобѣденное время. О. 1862. І. 81.

Задобіддя, -дя, *с.* Предобѣденное время. *Город Сороку у неділю рано* (в) *задобіддя взяв.* Мет. 393.

Задобі́дній, -я, -є. *Предобѣденный. Задобідня година.* О. 1862. І. 81.

Задо́бре, *нар.* Очень хорошо.

Задовбати. См. **Задовбувати.**

Задовбувати, -бую, -єш, сов. в. **задовба́ти, -ба́ю, -єш и задовбти́, -бу, -бе́ш,** *гл.* Вдалбливать, вдолбить. Чуб. VII. 403.

Задовжа́тися, -жаюся, -єшся, *гл.* = **Завиноватитися.** *Ой ходи сюда, дівко молода, викупи мене, задовжався я.* Лавр. 46.

Задовжи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* = **Задовжатися.** *Да ми уже всім задовжилися! Ні в кого вже й позичати.* Г. Барв. 523.

Задовіл, -волу, *м.* Удовлетвореніе. *Держаться жаданням неситим своїм... задоволу неситої страсти.* К. Дз. 135.

Задоволе́ння, -ня, *с.* = **Задовіл.** *Се вона говорить із якимсь задоволенням.* Г. Барв. 218.

Задовольнити. См. **Задовольняти.**

Задовольня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **задовольнити, -ню́, -ниш,** *гл.* Удовлетворять, удовлетворить. *Такс вже серце Бог дав матері, що коли її дитина жива і здорова, то щоб була і щаслива, тогді тільки його і задовольниш.* Стор. М. Пр. 56.

Задоїти, -дою́, -їш, *гл.* О коровѣ: испортить неаккуратнымъ доеніемъ.

Задо́к, -дка, *м.* 1) Ум. отъ **Зад.** 2) Заднее сидѣнье экипажа. Рудч. Чп. 250. *Сами сіли в передочку, а некрутика в задочку.* Чуб. V. 986.

Задо́сить, *нар.* Совершенно достаточно, больше чѣмъ достаточно. *Торік було садовини задосить.* НВолын. у.

Задощи́тися, -щу́ся, -щи́шся, *гл.* 1) Замокнуть отъ дождя. *Задощилося сіно.* Константиногр. у. 2) Задощиться, *безл.* Наступить дождливой погодѣ. *Задощимся: вже третій день дощ.* Константиногр. у.

Задратува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Задразнить. *Задратував турчина.*

Задрати, -ся. См. **Задирати, -ся.**

Задриґати, -ґаю, -єш, *гл.* Заболтать ногами. *Коли вліз у ту яму — тільки трошки ноги зверху, — да як задриґає ногами.* Рудч. Ск. II. 195.

Задриста́ти, -щу, -єш, *гл.* Запачкать поносомъ.

Задристатися, -щуся, -єшся, *гл.* Запачкаться поносомъ.

Задріботі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Быстро заговорить, засыпать скороговоркой. *Я не хочу нічого знати, слухати, бачити! — задріботіла пані.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Засеменить (ногами). *А хлопці, взявшись у боки, задріботять ногами, то вдарять тропака.* Левиц. І. 16.

Задріжати, -жу, -жи́ш, *гл.* Задрожать. К. Іов. 19. Шевч. 118. *Та повели до прийому — задріжали ніжки, ручки йому.* Чуб. V. 1003.

Задрімати, -наю, -єш, *гл.* Задремать. *То це що задрімає та поголиться, то його колючки і вколять.* Рудч. Ск. І. 156. *К череді йшла — задрімала.* Чуб. III. 203. *Ледве вспів він задрімати, а йому вже снились страшні сни*. Опат. 88.

Задріматися, -лося, *гл. безл.* Вздремнуться. *Добре задрімалось.* Мнж. 130.

Задрімну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Вздремнуть. Радомысл. у.

Задріпа, -пи, *об.* Забрызгавшійся грязью.

Задріпанець, -нця, *м.* Забрызгавшійся грязью, неряха. Черк. у.

Задріпаний, -а, -е. Запачканый, забрызганый грязью; неряшливый. *Моя хазяйка замітає мене задріпаним віником.* Чуб. І. 45.

Задріпанка, -ки, *ж.* Забрызганная грязью; неряха. *А ти, задріпанко, шинкарко, перекупко п'яна.* Шевч. 621.

Задріпати, -ся. См. **Задріпувати, -ся.**

Задріпувати, -пую, -єш, сов. в. **задріпати, -паю, -єш,** *гл.* Забрызгивать, забрызгать грязью нижнюю часть платья. *Де це ти так задріпала спідницю?* Харьк.

Задріпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **задріпатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Забрызгиваться, забрызгаться грязью. *Оце я поки до вас дійшла, так здорово задріпалася. Коли ж грязько дуже на дворі.* Екатер. у.

Задро́бити, -блю, -биш, *гл. Чи се таки до діла робиш, що й досі тута загулявсь? Та швидко і не так задробиш; Зевес не дурно похвалявсь.* Котл. Ен. І. 29.

Задрочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* 1) Побѣжать подъ вліяніемъ укусовъ насѣкомыхъ (о рогатомъ скотѣ). 2) Закапризничать, взбѣситься. *Мовчіт!.. чого ви задрочились?* Котл. Ен. II. 22.

Задруге, *нар.* Вторично. *Задруге посіяв буряки, бо то кузка, то мороз побив.* Черк. у.

Задрьо́паний, -а, -е. = **Задріпаний.** *Ой як би ти, дівчинонько, не задрьопана така.* Грин. III. 683.

Задуби́ти, -ся. См. **Задублювати, -ся.**

Задубіти, -бію, -єш, *гл.* Окоченѣть. *Задубів чоловік на морозі.* Черк. у.

Задубти, -бну, -неш, *гл.* = **Задубіти.**

Задублювати, -люю, -єш, сов. в. **задуби́ти, -блю́, -биш,** *гл.* 1) Выдѣлывать, выдѣлать, выдубить (кожу). Гол. Од. 66. 2) О животныхъ: поднимать, поднять вверхъ хвостъ. *Задубили коні хвости.* О людяхъ: поднимать, поднять одежду, обнаживъ нижнюю часть тіла.

Задублюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **задуби́тися, -блю́ся, -бишся,** *гл.* Обнажать, обнажить нижнюю часть тѣла.

Задува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **задути, -дму, ме́ш,** *гл.* Задувать, задуть. *На ніч стануть світло задувати*. Макс. (1834), 158.

Задувка, -ки, *ж.* Мятель. Вх. Уг. 239.

Задудніти, -дню́, -ниш, *гл.* Глухо загремѣть. *Ой задудніли ковані вози на дворі.* Грин. III. 524.

Задум, -му, *м.* Замыселъ, намѣреніе. *Душа в великих задумах каталась.* К. МБ. *Чи знаєш ти закони рівноваги і задуми того, хто ввесь — премудрість?* К. Іов. 83.

Задума, -ми, *ж.* Задумчивость. *Гадюк хотів піймати на її лиці хоч крапельку задуми, хоч крапельку того смутку.* Левиц. Пов. 298.

Задуманий, -а, -е. Задумчивый. *Він бачив її не такою задуманою й мовчазною тепер, яка вона була недавно.* Левиц. Пов. 298. *Блакитні задумані очі.* Мир. Пов. II. 76.

Задуманість, -ности, *ж.* Задумчивость. Желех.

Задумати, -ся. См. **Задумувати, -ся.**

Задумливий, -а, -е. Задумчивый. *Левиц.* Правда, 1868. 461.

Заду́мувати, -мую, -єш, сов. в. **заду́мати, -маю, -єш,** *гл.* Задумывать, задумать. *Голова задумала, а ноги несуть.* Ном. № 6680. *Задумав козак жениться.* Мет. 78. *Задумала мишва вчинить велике діло.* Гліб. 10.

Задумуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **заду́матися, -маюся, -єшся,** *гл.* Задумываться, задуматься. *Задумавсь, як собака в човні.* Ном. *Насильно над квітками та зіллями сидить, задумався.* МВ. II. 16.

Задумшливий, -а, -е. Задумчивый. *Був якийсь задумшливий змалку.* МВ. II. 18.

Задунайський, -а, -е. Находящійся за Дунаемъ, на правомъ его берегу. *Нехай мене не ховають ні попи, ні дяки, нехай мене поховають задунайські козаки.* К. С. 1883. IV. 739.

Задурити. См. **Задурювати.**

Заду́ркати, -каю, -єш, *гл.* Застучать. *Прийшли вони перед небо, задуркали в царські врата.* Гол. I. 234.

Задурювати, -рюю, -єш, сов. в. **задури́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Забивать, забить голову, притупить умственныя способности. *Мене, такого пана, сюди задурювать прийшла.* Гліб. 59. *Чоловік дурний, бо* (жінка) *задурила.* Грин. II. 159.

Задути. См. **Задувати.**

Задутий, -а, -е. Одутлый, обрюзглый. *Дивися на його задушу пику.* Мир. Пов. II. 78.

Задутися, -дмуся, -дмешся, *гл.* Опухнуть отъ сна, пьянства, болѣзни. *Аж задувся від гульні та недоспаних ночей.* Мир. ХРВ. 233.

Задуха, -хи, *ж.* 1) Сильный, удушливый запахъ. *Шпигнула у ніс хрінова задуха.* Полт. у. 2) Спертый, удушливый воздухъ. 3) Засореніе дымовыхъ проходовъ въ печкѣ. *Задуха десь зробилася, та й курить того.* НВолын. у. 4) Удушье, астма. Вх. Зн. 19.

Задуши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Задушить. *Сірко ліг на вовкові, наче хоче задушити.* Рудч. Ск. I. 12.

Задуши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* Задохнуться. *Такий сморід, що й задушитися можна.* Дещо, 53.

Задушний, -а, -е. 1) О воздухѣ: спертый. 2) Заупокойный, поминальный. — **день.** День всеобщаго поминовенія, родительская суббота.

Заду́шник, -ка, *м.* = **Сердак.** Вх. Уг. 239.

Задушниця, -ці, *ж.* Панихида по усопшимъ. Вх. Лем. 415.

Задуя́вка, -ки, *ж.* = **Задувка.** Вх. Уг. 239.

Задьор, -ру, *м.* Причина къ ссорѣ, дракѣ. *Задьор між їми є.* НВолын. у.

Задьорний, -а, -е. = **Задирливий.** *Таке задьорне було, що до всякого так у вічі й лізе як тая оса.* Кв. І. 234.

Задя́кувати, -кую, -єш, *гл.* Слишкомъ много благодарить. Константиногр. у.

Заєдно, *нар.* 1) Вмѣстѣ. *Що ж, — каже — або живі будем, або заєдно загинем.* Волч. у. 2) Постоянно. *Один чоловік купив собі хату... пожив там трохи, нічого не було, а потім того почала являтися оказія така: заєдно стеля кричить: «Ой упаду, ой упаду!».* ХС. IV. 29.

Заєць зайця, *м.* 1) Заяцъ. *Бігає, як солоний заєць.* Ном. № 6677. *Боїться, щоб йому заєць дороги не перебіг.* Ном. № 303. 2) Названіе вола съ прямыми толстыми и приподнятыми вверхъ рогами. К. С 1898. VII. 44. 8) Дѣтскія игры: а) охотники охотятся за зайцемъ. Ив. 60. б) то-же, что и **сіра кішка**. Ив. 47. Ум. **Зайчик, зайчичок, заїнько.** *Зайчичок-стрибайчичок обгризує молоді пагонці на вишнях.* О. 1861. V. 74.

Заєчка, -ки, *ж.* Зайчиха. Вх. Зн. 20.

Зажада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Пожелать, потребовать.

Зажаліти, -лію, -єш, *гл.* Пожалѣть. *Не зажалієш батька в наймах.* Мир. ХРВ. 343.

Зажалкувати, -кую, -єш, *гл.* = **Зажаліти.**

Зажарити, -рю, -риш, *гл.* Начать быстро дѣлать что-либо. *Як же воно зажарило* (замололо дуже), *то чорти його батька зна — ну прямо ж страшно і в млині сидіти.* Грин. І. 39.

Зажарітися, -ріюся, -єшся, *гл.* 1) Заалѣть. 2) Сдѣлаться яркимъ. *По дощові як ся зажиріла озимина.* Каменец. у.

Зажартий, -а, -е. Ожесточенный, озлобленный.

Зажартість, -тости, *ж.* Ожесточеніе, злоба.

Зажартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Подшутить.

Зажати. См. **Зажинати.**

Зажахтіти, -хчу, -тиш, *гл.* Завышать, распалиться, начать испускать сильный жаръ, зардѣть (о горящихъ угольяхъ). *Зажахтить як жар.* К. Дз. 151.

Зажвакати, -каю, -єш, *гл.* Зачавкать.

Заждати. См. **Зажидати.**

Зажевріти, -рію, -єш, *гл.* Заалѣть, разгорѣться. *Але ж оце чого, як тільки сонечко зажевріє, то по всякому дереву і по всякій билині роса і виступає.* Рудч. Ск. І. 138.

Заженихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* — **з ким**. Увлечься ухаживаніемъ. *З дівчатами заженихався.* Котл. Ен. І. 8.

Заже́рливість, -вости и пр. = **Зажирливість и пр.**

Заже́рти. См. **Зажирати.**

Зажив, -ву, *м.* = **Зажинок 2.** *Инші думають,.. що в нашій землі мало заживу.* О. 1861. IV. 34.

Заживаний, -а, -е. Бывшій въ употребленія.

Зажива́ння, -ня, *с.* Употребленіе. *Все на частім заживанню належить.* Ном. № 5785.

Зажива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зажити, -живу, -ве́ш,** *гл.* 1) Употреблять, употребить, вкушать, вкусить. *Будуть до тебе козаки заїзджати, будуть у тебе хліба-соли заживати.* К. С 1884. І. 36. *Я горілки не заживаю.* Черк. у. *Зажиймо табаки.* Чуб. V. 1146. *Гей, гості, що єсть — заживайте.* Гол. IV. 505. 2) Испытывать, испытать. *Жила в батька не рік, не*

два, — не зажила добра. Грин. III. 220. **Роскоші зажити**. Пожить въ роскоши, богатствѣ. *Гей, хто хоче роскоші зажити, — гей, нехай іде до двора служити.* Чуб. V. 344. 3) Пріобрѣтать, пріобрѣсти; зарабатывать заработать въ наймѣ. *Мізерний був, хтілось то копійки зажити.* Драг. 83. *Скільки це вже я в вас грошей зажила?* Полт. г. **Слави зажити.** Пріобрѣсти извѣстность, славу. *Ой не знав козак, да не знав Супрун, да як слави зажити: ой зібрав військо славне запорожське та й пішов орду бити.* Грин. III. 585. *Зажили вона собі ще того щасливого часу слави доброї панночки.* Г. Барв. 333. 4) — **вік**. Жить, пожить на счетъ чужого вѣка. *Ти чужий вік заживаєш.* Стор. I. 232.

Зажива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **зажитися, -живуся, -ве́шся,** *гл.* 1) Заживаться, зажиться, долго прожить гдѣ. *Зажилась Улита у родичів.* Левиц. I. 406. 2) Богатѣть, разбогатѣть. *З чого ти, брате, так заживсь? Був бідний, а тепер нема багатчого від тебе.* Грин. II. 250.

Заживитися, -влю́ся, -вишся, *гл.* Наѣсться, насытиться. *Зажививсь, як собака мухою.* Ном. № 4763.

Зажи́вний, -а, -е. L) Питательный. 2) Крѣпкій, плотный. *Заживші це у вас дійниця.* Харьк. у.

Зажи́вок, -вку, *м.* 1) Зародышъ. *Пропало просо: морози заживок побили.* Луб. у. *В її ще з замолоду заживок (хвороби) у середині, в животі.* Черк. у. 2) Питаніе. *Як гноювата земля, то корень кращий заживок має, тим хліб добрий роде.* Кам. у. 8) Зажитое, заработанное наймомъ имущество. *Я не чужу телицю взяв, а свою: вона мій заживок.* Прил. у. 4) Внутренняя, самая крѣпкая часть снятой съ животнаго кожи, лежащая между наружнымъ слоемъ — личком и внутреннимъ — ніздрею. Мнж. 180.

Зажига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Запалювати.** *Нехай свічі восковії зажигає.* Мет. 170.

Зажига́тися, -га́юся, -єшся, *гл. Ячмені зажигаються, — солов'ї щебетать забуваються; ячмені позажигались, — солов'ї щебетать позабувались.* Мил. 93.

Зажида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **заждати, -ду́, -де́ш,** *гл.* Ждать, подождать, обождать. *Зажди трохи! — Мамо, мамо! яково мені зажидати?* МВ. II. 110. *Обіцяв Бог дати, тіко казав заждати.* Ном. *Зажди, серце дівчино, та напій мі коня.* Чуб.

Зажи́мки, -мок, *ж., мн.* Складки отъ неправильнаго покроя одежды. Павлогр. у.

Зажи́н, -ну, *м.* Начало жатвы, — родъ обряда, совершеніе котораго составляетъ обязанность старшихъ въ семьѣ.

Зажина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **зажати, -жну, -не́ш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать начало жатвы, начинать, начать жать. Родъ обряда, совершеніе котораго составляетъ обязанность старшихъ въ семьѣ. *Ми, старії, тілько поїдемо поле зажати — молодіж заохотити. Станем удвох, по постаті прійдемо, нажнем удвох снопок, поблагословимо своїх робітників, та й додому з снопом первачком.* Г. Барв. 16. 2) Зарабатывать, заработать жатвой. *Я зажала торік штирі карбованці.* Каменец. у. *Зажнемо якого снопа.* Г. Барв. 435. 8) При жатвѣ захватывать, захватить часть чужой нивы. *Рядом жала удова, та все в його десятину і зажина.* Драг. 71.

Зажинки, -ків, *м., мн.* Начало жатвы.

Зажи́ра, -ри, *об.* 1) Обжора. 2) Любостяжательный, алчный къ богатствамъ, ненасытный.

Зажирака, -ки, *об.* = **Зажира.** *О, з Грицька зажирака добрий! Оремо й сіємо вкупі, а ділитись почнемо, то він усе собі яко мога більше бере.* Волч. у.

Зажиракуватий, -а, -е. 1) Обжорливый, прожорливый. 2) *Любостяжательный*, алчный къ богатству, ненасытный. *Ото у нас чоловік Рогуля — зажиракуватий: йому все мало!* Волч. у.

Зажира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **зажерти, -жеру, -реш,** *гл.* 1) Ѣсть, поѣсть. *Хліб тиждень печений, та такий, що й зажерти не можна.* Лебед. у. 2) Пожирать, пожрать, сожрать. *Зажер усе, нічого не зіставив.* К. Іов. 44. *І жадав неситим духом увесь світ зажерти.* К. Псал. 256. *Неправда увесь світ зажерла.* ЗОЮР. II. 102.

Зажирливий, -а, -е. 1) Прожорливый. *Старенький панотець толкував одному панові, од чого то є такі инші зажирливі.* Ном. № 9763. 2) Алчный, любостяжательный. *До дітей своїх був зажирливий.* Г. Барв. 464. См. **Зажиракуватий.**

Зажирливість, -вости, *ж.* 1) Прожорливость. 2) *Любостяжательность*, алчность. *Нехай його Бог судить за його зажирливість.* Г. Барв. 468.

Зажи́рливо, *нар.* Прожорливо.

Зажирний, -а, -е. 1) = **Зажирливий**. К. ХП. 56. 2) О буравѣ: забирающій при сверленіи много дерева. Волч. у.

Зажирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Заиграть, зашалить.

Зажити. См. **Заживати.**

Зажи́тий, -а, -е. Зажиточный. Міусск. окр.

Зажитися. См. **Заживатися.**

Зажма, зажмагом, *нар.* Сколько рука хватитъ, сколько можно захватить рукой (рвать). *Вибрали льон зажма.* НВолын. у. *Рву щавель зажмагом, щоб пан не піймав.* НВолын. у.

Зажмурити, -рю, -риш, *гл.* Зажмурить (о глазахъ).

Зажнивний, -а, -е. Относящійся ко времени жатвы. **Зажнивні пісні**. Пѣсни, которыя поютъ во время жатвы.

Зажовклий, -а, -е. Пожелтѣвшій. *Де-не-де зазеленіє бліде зажовкле стебло.* Мир. Пов. II. 85. *Бліда та зажовкла, наче зав'яла квітка.* Мир. Пов. II. 51.

Зажовтити, -вчу, -тиш, *гл.* Сдѣлать желтымъ.

Зажовтілий, -а, -е. Зажелтѣвшій.

Зажовтіти тію, -єш, *гл.* Зажелтѣть. *Ой чиє ж то поле зажовтіло, стоя?* Чуб. III. 242.

Зажога, -ги, *ж.* Поджогъ. *Без зажоги й дрова не горять.* Ном. № 3298.

Зажон, -ну, *м.* = **Зажин.** Сим. 204.

Зажохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Заболѣть отъ жары (о жирныхъ животныхъ). *Зажохавсь віл.* Каменец. у.

Зажохнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Издохнуть отъ жары (о жирныхъ животныхъ). *Як добре вгодована свиня, а спека та далеко гнати, то й зажохнеться.* Камен. у. Иронически говорится и о толстомъ человѣкѣ.

Зажурити, -ся. См. **Зажу́рювати, -ся.**

Зажу́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **зажури́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Опечаливать, опечалить. *Зажурив того Івана.* Рудч. Ск. II. 120.

Зажурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **зажури́тися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Опечаливаться, опечалиться, пригорюниваться, пригорюниться. *Ото зажурилась! Та така ходить, як тума́.* Ном. № 2268. *Вже було як зажуриться чим, то аж занедужав.*

МВ. II. 37. *Зажурився, що в мене грошей нема, — незабавно і в тебе не буде.* Ном. № 6465. *Молодий козаче, чого зарурився?* Чуб. V. 27.

Зазбірува́ти, -рую, -єш, *гл.* Собирать. *Же богачеві з устів спадало, теє ж бо тії пси зазбірували.* Гол. III. 264.

Зазвати. См. **Завивати.**

Зазвеніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Задзвеніти. *Якимове поле зазвеніло стоя.* Чуб. III. 228.

Заздалегідний, -а, -е. Заблаговременный, предварительный. «*Заздалегідне словце до другого типу «Досвіток».* (Кіевъ, 1876).

Заздалегідь, заздалегоди и заздалигоди, *нар.* Заблаговременно. *Готовили заздалегідь багацько всякого снаряду.* Котл. Ен. IV. 57. *Не дбайте заздалегідь, що казатимете.* Св. Мр. XIII. 11. *Дід заздалегоди піднявсь, палічку взяв, шкандибає.* Г. Барв. 189. *Тобі до сього діла заздалигоди привикати.* О. 1861. XI. Кух. 10.

Заздоровний, -а, -е. Заздравный, за здравіе. *Молитви заздоровні.*

Заздрений, -а, -е. Завистливый. НВол. у.

За́здрити, -дрю, -риш, *гл.* = **Заздростити. — очима**. Завистливо, съ завистью смотрѣтъ. *Як побачить було, що хто небудь їздить на коняці, то так і заздрить очима.* Рудч. Ск. II. 174.

За́здритися, -рюся, -ришся, *гл.* — **на що**. Завидовать, зариться на что. *На велику худобу, батьківщину її заздрились.* Г. Барв. 462. *В нас той невеличкий шматок, скілько то очей заздриться на його.* Мир. Пов. I. 153.

Заздрівий, -а, -е. = **Заздрісний**. *Заздрівому боком вилізе.* Ном. 4821.

Заздрісний, заздросний, -а, -е. Завистливый. *Заздрісні очі.* Каменец. у. *Заздросний чоловік.* Каменец. у.

Заздрісно, *нар.* 1) Завистливо. 2) Завидно. *Щасливі, думаю, люде на світі!.. І стане мені якось і заздрісно, і жаль мет бере.* Левиц. ПЙО. I. 493.

За́здрість, -рости, *ж.* Зависть. *Нема щастя без заздрості.* Ном. № 1713. *Завидько з заздрости нудився.* Мкр. Н. 37. — **мати на кого**. Завидовать кому. *Заздрість має на його.* НВолын. у.

За́здрі́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* 1) Увидѣть, завидѣть; замѣтить. *Заздріла роззяву на порозі.* О. 1861. III. 96. *Заздріла що у дворі багато людей.* Константиногр. у. 2) Заглянуть. *Вони судять, як нас видять, не заздрівши в груди.* Федьк. II. 80.

Заздро, *нар.* Завидно. НВолын. у. *Треба крам, брата крови, бо заздро, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. 182.

Заздростити, -щу, -стиш, *гл.* — **на**. Завидовать. *Заздростить, на воли його.* Нволынск. у.

Заздрощі, -щей и -щів, *ж., мн.* Зависть, завистливость. Ком. I. 54. *Що вже сестри з заздрощів не вигадували на меншу, а царевич з нею одружився.* Стор. I. 70.

Заздрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* — **на**. = **Заздростити.** *Чого бо ти заздруєш на мою худобу! Хиба в мене скарби які, чи що?* Екатер. г.

Зазеленити, -ню́, -ниш, *гл.* Сдѣлать зеленымъ, выпачкать въ зеленую краску.

Зазеленіти, -ню, -єш, *гл.* Зазеленѣть. *Діраве радно все поле закрило, Бога просило, щоб ся зазеленіло.* Ном. стр. 300. *От весна настав: хліба скрізь посходили, — зазеленіло.* Рудч. Ск. II. 194.

Зазелень, *нар.* Незрѣлымъ, зеленымъ. *Садовини не продавай зазелень.*

Заззя́ти, -зя́ю, -єш, *гл.* = **Засяти.** *Заззяли стовпи все золотії.* Грин. III. 11.

Зази́в, -ву, *м.* Зазывъ, приглашеніе. Прилуц. у.

Зазива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зазвати, -ву, -веш,** *гл.* Зазывать, зазвать. *У світлиці кам'яниці зазивала.* Дума.

Зазивни́й, -а́, -е́. Воззывный. **Зазивни́й лист**. Воззваніе. *Зазивний лист до української интеллі́енції.* К. ХП. 113.

Зазир, -ру, *м.* = **Зазір.** *Виралили стародавні гроші, що й зазиру їм тепер нема.* Васильк. у.

Зазира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **зазирну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Заглядывать, заглянуть. *Бодай умірати і в свій горщок зазирати.* Ном. № 9616. *Срібнорогий в воду зазирає.* К. Досв. 67. 2) = **Зазіхати.** *Хоч би мені дали моргів два, бо де ж мені на більше зазирати.* Могил. у.

Зази́рити, -рю, -риш, *гл.* Увидѣть, завидѣть. *Все наше, що кругом зазирить око.* К. ЦН. 189. *І знов далі пійшов, поки свого рідного краю зазирне.* Г. Барв. 412.

Зазирни́й, -а́, -е́. Яркій (о цвѣтахъ). Кіев. у.

Зазирнути. См. **Зазирати.**

Зазича́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **зази́чити, -чу, -чиш,** *гл.* = **Позичати, позичити.** *Ті гроші, що твій чоловік зазичив у Загнибіди, хай твоя дочка одслуже.* Мир. Пов. I. 170.

Зазімки, -ків, *м. мн.* Начало зимы, заморозки, первые холода. Екатер. у. Берд. у. У Мнж., 180: послѣдніе заморозки.

Зазімкуватий, -а, -е. Который зимой тощаете; болѣетъ, а весной поправляется. *Зазімкуватий віл.* Черк. у. *Мо' я ще довго проживу, мо' я така зазімкувата.*

Зазімо́ваний, -а, -е. Отощавшій за зиму. *І зазімовану свиню вивозять* (на Юрія) *на лубку на степ пастись.* ХС. I. 76.

Зазімува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Зазимовать. 2) Истощить дурнымъ кормомъ за зиму.

Зазір, -зору, *м.* 1) Замѣтность, примѣтность. *А що іде без прогону, а що світить без зазору? Човен іде без прогону, місяць світить без зазору.* Мет. 364. 2) **Нема й зазору, — зазором**. Нельзя и увидѣть, нѣтъ и слѣда, нѣтъ и признака. *Нема й зазору, де був посіяний ліс.* Звенигор. у. *У його курей і зазору нема.* Черк. у. *Ге-ге! та його тут і зазором нема! він чорти батька зна де — в Бесарабії.* Каменец. у. *Тепер неправда з панами в світлиці і всюди, а правди й зазором не видать, як торішнього снігу.* Св. Л. 283.

Зазіха́ння, -ня, *с.* Жадничаніе, зависть. Чуб. I. 253.

Зазіха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* — **на що**. *Льститься на что, жадничать.*

Зазли́ти, -злю́, -лиш, *гл.* Очень разсердить, озлобить. *Зазлив батька.* НВолын. у.

Зазлістно, *нар.* — **стало комусь**. Разсердился кто-либо, зло взяло кого. *Зазлістно йому стало.* Драг. 89.

Зазлість, -лости, *ж.* Вражда, ненависть. **Зазлість на кого мати**. Враждовать съ кѣмъ, ненавидѣть кого. Желех.

Зазлости́ти, -щу, -стиш, *гл.* Надѣлать зла, насолить. *Він так зазлостив громаді, що вона йому нічого не зробить, чого б він хотів.* Черк. у.

Зазмага́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Вступить въ споръ, заспорить. *Зазмагалися за той город, та й сваряться, та й позиваються й досі.*

Зазнава́ння, -ня, *с.* 1) Испытаніе. 2) Знакомство. 3) Близкія, любовныя отношенія. *А жаль мені дівування, ню прежнюю зазнавання: ой як же ми любилися.* Мил. 117.

Зазнавати, -наю, -єш, сов. в. **зна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* 1) Помнить, знать, узнать. *Тепер яка тут глибиня, а прежні годи, скільки я й зазнаю, то тут так тільки поплюски були*

води. Кобел. у. *Батька й матір ледві зазнаю.* МВ. II. 35. *На таку виїхав гору, що мій батько й я — от уже й постарівся, а не зазнаємо тут води.* Рудч. Ск. I. 117. *В хаті... що ступнею, то й спіткнешся, — уже й не зазнать, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. 2) Испытывать, испытать, извѣдывать, извѣдать. *Я роскоші не зазнала, а літа минають.* Мет. 59. *Ідуть твої марне літа, не зазнаєш свого світа.* Чуб. *Зазначала я за свій вік усього: і доброго й лихого.* Харьк. *Наші діди зазнали біди, наші внуки зазнають муки.* Ном. 699.

Зазнаватися, -наю́ся, -єшся, сов. в. **зазна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* 1) Знакомиться, познакомиться. *Їздить, та вже з такими кралями та царями зазнається.* ЗОЮР. II. 51. *З купцями всякими зазнався в своїй і дальній стороні.* Мкр. Г. 61. 2) Сходиться, сойтись, стать въ близкія любовныя отношенія. *Одколи зазнався з нею мій Яків, — ні до чого опав парубок.* МВ. II. 141. *Пішов би я до иншої, — зазнався з тобою.* Мет. 50. *Перше дали нам зазнаться, тепер розлучили.* Грин. III. 186.

Зазнайбіда, -ди, *об.* Горемыка. Волын. г.

Зазнайо́мити, -ся. См. **Зазнайомлювати, -ся.**

Зазнайо́млювати, -люю, -єш, сов. в. **зазнайомити, -млю, -миш,** *гл.* Знакомить, познакомить.

Зазнайо́млюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **зазнайомитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Знакомиться, познакомиться. *Ходімо до його... там і зазнайомишся.* Г. Барв. 178.

Зазнаки́, *нар.* Завѣдомо.

Зазнако́митися, -млюся, -мишся, *гл.* = **Зазнайомитися.** Зміев. у.

Зазначити, -ся. См. **Зазначувати, -ся.**

Зазначка, -ки, *ж.* Знакъ, помѣтка.

Зазначувати, -чую, -єш, сов. в. **зазначити, -чу, -чи́ш,** *гл.* Обозначать, обозначить, намѣчать, намѣтить. *Зазначи сього дуба, щоб ізнайти потім.*

Зазначуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **зазначи́тися, -чу́ся, -чи́шся,** *гл.* Обозначаться, обозначиться; быть намѣчиваемымъ, намѣченнымъ. *Буяння се зазначиться крівавими боями.* К. Бай. 18.

Зазнобка, -ки, *ж.* Огорченіе. *Ой у домівці невелику зазнобку зчинили: матку стареньку з двора вигонили.* ЗОЮР. I. 20.

Зазо́вини, -вин, *ж. мн.* Пирушка у свадебныхъ гостей послѣ свадьбы. Лебед. у. *Цілу ніч пили, гуляли; на другий день вранці приступили до зазовин; на рідні пустились; ходять, п'ють: од гуку, крику Хресці затрусились.* Мкр. Н. 40.

Зазоли́ти, -лю, -лиш, *гл.* Досадить. *Ти зазолив мені.* НВолын. у.

Зазолоти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Зазолотить.

Зазолоти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Зазолотиться. *Зазолотились і верхів'я дерев по лісах.* Кв. I. 30.

Зазолотіти, -тію, -єш, *гл.* = **Зазолотитися.**

Зазорений, -а, -е. Заподозрѣнный. Левч. 44.

Зазо́рити, -рю, -риш, *гл.* Заподозрить. Левч. 44.

Зазоріти, -ріє, *гл. безл.* Показаться зарѣ. *Лишень зазоріло, — я устав та й пішов.* Каменец. у. Засвѣтить, засіять (какъ звѣзда).

Зазоря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* = **Зазоріти**. *Темна нічка проминула, Божим світом зазоряло.* Млак. 77. *І надія нова красна, як та ясна зоря,... зазоряє нещасному.* Федьк. II. 108.

Зазоря́тися, -ря́юся, -єшся, *гл.* Свѣтать, загораться зарѣ.

Зазріти, -рю, -ри́ш, *гл.* = **Заздріти.** Вх. *Лем.* 415.

За́зуб, -ба, *м.* 1) Зазубрина, зарубка. Шух. I. 180, 281. 2) Родъ ловушки для лисиць. См. **Пасть.** Шух. I. 236.

Зазубе́лити, -лю, -лиш, *гл.* Взнуздать. Угор.

Зазубень, -бня, *м.* 1) Тупикъ, глухой заулокъ, изъ котораго нѣтъ выхода. *Леб.* у. 2) = **Зазубець.**

Зазубець, -бця, *м.* Зазубрина; острый косой зубець для зацѣпы — на крючкахъ удочекъ, на баграхъ и пр. Шух. I. 223, 226.

Зазубити. См. **Зазублювати.**

Зазублювати, -люю, -єш, сов. в. **зазуби́ти, -блю́, -би́ш,** *гл.* 1) Загинать, загнуть крючкомъ. 2) Дѣлать, сдѣлать зазубрины (на лезвіѣ и пр.), зазубривать, зазубрить. *Ніж зазубив.* 3) — **зуби**. Выставить зубы? оскалиться? Встрѣчено только въ нар. поговоркѣ: *Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила.* Зоря, 1883, стр. 323.

Зазублюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **зазубитися, -блюся, -бишся,** *гл.* 1) Покрываться, покрыться зазубринами. *Ніж зазубився.* 2) Впиваться, впиться (зубами). Желех.

Зазуванець, -нця, *м.* Каждый изъ пары сапогъ, такъ сдѣланный, что его можно надѣвать безразлично на обѣ ноги. Вх. Зн. 19.

Зазувати, -ваю, -єш, сов. в. **зазу́ти, -зу́ю, -єш,** *гл.* Обувать, обуть. *Черевички везе: зазувай, защипай.* Гол. II. 190.

Зазувистий, -а, -е. Объ обуви: просторный. *Зазувисті чоботи.* Гол. Од. 49.

Зазуленька, -ки, *ж.* Ум. отъ **зазуля.**

Зазулька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **зазуля.** 2) Насѣк. То-же, что и **сонечко**, божья коровка, Coccinella septempunctata. Вх. Пч. I. 5.

Зазуля, -лі, *ж.* = **Зозуля.** Гал. Употребляется также какъ названіе коровы. Kolb. I. 65. — **жидівська**. Пт. удодъ. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Зазуленька, зазулька.**

Заїда́ння, -ня, *с.* 1) Заѣданіе (чѣмъ). 2) Заѣданіе, загрызеніе (кого). 3) Погубленіе (кого). 4) Захватываніе (чужого добра). К. ЦН. 243.

Заїда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **заїсти, -їм, -їси,** *гл.* 1) Заѣдать, заѣсть. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449. 2) Заѣдать, заѣсть, загрызть (кого). 3) Губить, погубить, не дать жить. *Чи я в тебе, моя мати, увесь хліб поїш, що ти мене, моя мати, та навік заїла.* Мет. *Старий став я: літа мої вороги заїли.* К. Псал. *Світ мені зав'язав, заїв мій вік рожевий.* Г. Барв. 4) Захватывать, захватить (чужое добро). *Одні в одних достатки заїдають.* К. ЦН. III. *Он мого полтинника заїла... А мого карбованця...* Мир. Пов. I. 131.

Заїдатися, -даюся, -єшся, сов. в. **заїстися, -їмся, -їсися,** *гл.* Грызться, кусать другъ друга. *Бджоли заїдається.* О. 1861. XI. Свид. 69. 2) Ссориться, поссориться, поспорить. *Заїлись із гетьманом пани — порубають.* ЗОЮР. II. 167. *Заївся писарь з старшиною.* Канев. у. 3) Сильно нападать, лаять (о собакѣ).

Заїди, -дів, *м. мн.* 1) Язвинки по угламъ рта. 2) Желтая кожица въ углахъ клюва молодыхъ птицъ. *Пташки цвірінькали, роздявляючи червоні роти з жовтими заїдами.* Левиц. Пов. 150. 8) Хищеніе, пользованіе чужимъ. *А і тоді не без заїдів було: не дали нам за треть года жалования.* ЗОЮР. I. 70. *Усюди не без заїдів.* Ном. № 10627.

Заїдки, -ків, *м. мн.* Закуска, дессертъ. *Солоденькі заїдки.*

Заїдливий, -а, -е. 1) Злой, привязчивый. *Часом у руках і ціпок є, може б декотру заїдливішу* (собаку) *зачепив би чи по морді, чи по боку.* Греб. 408. 2) Ссорливый, сварливый. *Безумний сам гнівом себе вбиває, заїдливий від думок своїх сохне.* К. Іов. 11.

Заїдня́, -ні, *ж.* Ссора, грызня. *В хаті заїдня, колотнеча: содома піднялась, що й не сказати: Мася з матіррю зуб на зуб стинається.* Св. Л. 278.

Заїжджа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Заїздити.** *Ото та дівчина росте, а царевич усе заїжджає, як на охоту приїде.*

Заїжджий, -а, -е. Заѣзжій, пріѣзжій. *Заїжджому росказувала бабуся про убогі вжитки.* Ном. стр. 284, № 1509.

Заїжка, -ки, *ж.* Закуска, заѣданье чѣмъ. *Чарку вип'є для заїжки, та й більше ніяк не п'є.* Слов. Д. Эварн.

Заїзд, -ду, *м.* Наѣздъ. *Було б то тобі меншого брата на заїзди висилати.* Мет. 451. 2) Пріѣздъ (на базаръ, на ярмарку). *Нема тепер заїзду ніякого.* 3) Постоялый дворъ. *Де б тут найти заїзд, щоб переночувати?* Грин. II. 124. *От приїжджає той царенко в той город і став собі у заїзді.* Рудч. Ск. I. 126.

Заїздити, -джу, -ди́ш, сов. в. **заїхати, -ї́ду, -деш,** *гл.* 1) Заѣзжать, заѣхать. *Заїхав на чужину. Їхав козак із війни, та заїхав до вдови.* Чуб. V. 66. *Заїхав за Дунай, та й додому не думай.* Ном. № 708. 2) Успѣвать, успѣть доѣхать. *Ми ще засвітла заїдемо у Горовицю.* Уман. у.

Заї́здити, -джу, -диш, *гл.* Заѣздить, изнурить ѣздой. *Заїздив коника, заїздив другого... Скажи, серце, правду, чи що буде з того.* Чуб. V. 116.

Заїздни́й, -а́, -е́. Заѣзжій, постоялый. *Заїздний двір. Пан звелів коней зупинити коло заїздного двору.* МВ. (О. 1862. III. 51).

Заїка, -ки, *м.* и *ж.* Заика. *Бог дав чоловіка: і сопливый, і заїка.* Нп. Аф. Ум. **Заїчка.** Ув. **Заїчище.**

Заїкатися, -каюся, -єшся, сов. в. **заїкну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Заикаться, заикнуться. Аф.

Заїкуватий, -а, -е. Заикливый. Аф.

Заїнько, -ка, *м.* Ум. отъ **заєць.**

Заіржавіти, -вію, -єш, *гл.* Покрыться ржавчиной, заржавѣть. *Була колись правда, та заіржавіла.* Посл.

Заіржа́ти, -жу, -же́ш, *гл.* = **Заржати.** *А кінь заіржав, аж ліс задріжав.* Грин. III. 216.

Заіскрити, -крю, -риш, *гл.* Заискриться. *Засвітили зорі, замиготіли, заіскрили.* Мир. ХРВ. 31. *Кришталем заіскрила роса по зеленій траві.* Мир. ХРВ. 39. *Очі в неї заіскрили, заграли.* Мир. ХРВ. 7.

Заіскритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* = **Заіскрити.** *Затокотіло у Кобзи серце, заіскрились очі.* Стор. М. Пр. 77.

Заїхати. См. **Заїздити.**

Заїчище, -щі, *м.* и *ж.* Ув. отъ **заїка.**

Заї́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **заї́ка.**

Зайвий, -а, -е. *Лишній.* Левиц. Пов. 22. *Давай вони зерном ділиться. От одно зерно та зайве було.* Рудч. Ск. I. 141. Зайва мова. *Лишнія слова.* *О, я зайвої мови не люблю.* Черк. у. Зайва година. Свободное время. *Як матиму зайву годину, — зайду.*

Зайвина, -ни, *ж.* 1) Излишекъ, избытокъ. *Слава Богу, що хліба є у зайвину.* Борз. у. *Нема ладу ні раз! казав же ж їй: не напікай паляниць у зайвину.* Васильк. у. *За батька багато було зайвини, а це вже звівся з худоби.* Васильк. у. 2) Запасъ. *А він тії гроші сховав на зайвину в кишеню. Се в вас про зайвину.* Козел. у. Ум. **Зайвинка.** *Тому добре жить, у кого є з зайвинки, та трохи свого приробить.* Васильк. у.

Зайво, *нар.* Излишне, напрасно, тщетно. *Ні, нічого я не чув на його недоброго, — нічого зайво й кохати.* Павлогр. у.

Зайворонок, -нка, *м.* = **Жайворонок.** Ум. **Зайвороночок.** *Ой ти, братіку зайвороночку, пусти мене у сусіди.* Чуб. V. 860.

Зайда, -ди, *об.* 1) Захожій человѣкъ. Желех. 2) Родъ большого мѣшка? *Широкий великий міх і довгий, на кроснах.* Вх. Лем. 415. Ум. **Зайдочка.**

Зайдей, -дея, *м.* = **Зайда I.** Шух. I. 33.

Зайдений, -а, -е. Захожій. *То чоловік не наш: він зайдений відкілясь.* Екатерин. у.

Зайдея, -деї, *об.* = **Зайдей.** Желех.

Зайдиголова, -ви, *об.* 1) Мудрствующій, умствующій фантазеръ. 2) Сумасбродъ.

Зайди́кати, -каю, -єш, *гл.* Начать повторять: іди! йди! *Иди собі! іди, йди! зайдикав Порох.* Мир. ХРВ. 180.

Зайди́світ, -та, *м.* Бродяга, авантюристъ. *Пройдисвіте, зайдисвіте, всі дороги знаєм.* Гол. I. 261.

Зайдочка, -ки, *об.* Ум. отъ **зайда.**

Займа́ння, -ня, *с.* 1) Трогапіе. 2) Затрагиваніе, задѣваніе. *Займаєш людей, — вилізе тобі Колись те займання боком.* Харьк. 3) Занятіе (чего) 4) Захватъ. *У полон займання.* 5) Загоняніе, заарестовываніе домашнихъ животныхъ, пойманныхъ на потравѣ. *Краще б я й не займав тих волів, а що з того займання тільки клопоту мені та сварки з людьми.* Харьк.

Займанщина, -ни, *ж.* Земля, пріобрѣтенная правомъ пернато занятія (ju primae occupationis). *Благослови, пане гетьмане, заняти займанщину! — Та й займе, скільки оком закине, спиту, гаїв, сіножатей, рибних озір, і вже це його родова земля.* К. ЧР. 199. *Мусив проганяти черкесів з їх стародавніх займанщин.* О. 1862. X. 111.

Займань, -ні, *ж.* 1) = **Займанщина.** *По займані, плiндровині шляхетській живе народ.* К. Дз. 100. *Була у нас у займані на Галах береза суховерха... Чия вона? Нічия, так як сама займань — громадська.* Г. Барв. 468. 2) **У займані бути**. О домашнихъ животныхъ: быть заарестованными послѣ поимки на потравѣ. *Кабан твій у займані, викупи, то й візьмеш!* Левиц. К. С 198. *Вже наші телята два дні в займані у Кисляка: у житі ка' піймав.* Канев. у.

Займа́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **зайня́ти, заня́ти, -йму, -меш,** *гл.* 1) Трогать, тронуть. *Козак дівку вірно любить, — заняти не сміє. Тим я її не займаю, що сватати маю, тим до неї не горнуся, що слави боюся.* Мет. 105. *Та гуляє козак Голота, та гуляє, ні города, ні села не займає.* ЗОЮР. I. 15. *Гайдамаки не займали замкових козаків і козаки їх не займали.* ЗОЮР. I. 249. **Словом займати кого**. Заговаривать съ кѣмъ. *Чужі, брате, сестри з дому Божого ідуть, всі як бджілочки гудуть, на хліб, на сіль людей закликають, мене ж, брате, словом не займають, мов в вічі не знають.* Макс. (1849) 10. 2) Затрагивать, затронуть, задѣвать, задѣть. *Хоч той його й ударив, дак сей же попереду заняв.* 3) Занимать, занять. *Підеш, матюнко, у поле та земного жита жати, та займеш*

широкую постать. Мет. 224. 4) Захватывать, захватить. *Пани ввесь світ заняли.* Чуб. III. 417. *Полю́, — займаю не тільки бур'ян, да й буряки, і все... так і оголила.* Г. Барв. 80. **У полон заня́ти**. Взять въ плѣнъ, захватить въ неволю. *Чи її убито, чи в полон занято?* Чуб. V. 628. 5) Загонять, загнать (домашнихъ животныхъ). *Займи й нашу на пашу, — нехай напасеться.* Ном. № 12095. *Заняла я коровиці, на росу погнала.* Грин. III. 685. Чаще употребляется въ болѣе тѣсномъ значеніи: захвативъ животныхъ на потравѣ, запереть ихъ впредь до выкупа хозяиномъ. *Займи скотину і візьми за спаш.* Сим. 217. *«А ми проса насієм, насієм». — А ми коні пустимо, пустимо. — «А ми коні займемо, займемо». — А ми коні викупим, викупим.* Чуб. III. 67. 6) О людяхъ: прогонять, прогнать. *Прийшла тут до мене мяться! я як заняв її з двору, дак не знала куди тікати.* Полт. г. *Як займе з шинку, дак аж спотикаєшся!* Г. Барв. 322. 7) О душевныхъ движеніяхъ: трогать, тронуть, затрагивать, затронуть (душу, сердце). *Сі приказки займають душу зглибока.* Хата, 41. *Тихо так усюди, тільки соловейки співають... так душу твою й займає.* Г. Барв. 136.

Займатися и заніматися, -маюся, -єшся, сов. в. **зайнятися и заня́тися, -йму́ся, -мешся,** *гл.* Загораться, загорѣться, воспламеняться, воспламениться. *Дмеш, дмеш, — ніяк не займається. Дров нарубав гнилих, то вони підсохнуть трохи та й займуться.* Рудч. Ск. I. 124. *Еге, гаси тепер, як занялось!* Хата, 138. **На зорю, на світ займатися**. Свѣтать. *Почина на світ займатись.* МВ. II. 61. *Іще й на зорю не займається — імла.* МВ. I. 13. 2) Краснѣть, покраснѣть отъ гнѣва, вспыхивать, вспыхнуть. *А він як відкаже добре панові, то той так і займеться.* Черк. у. *Очі горіли, вся зайнялась і уші почервоніли.* Г. Барв. 218. 3) **Дух занявся**. Дыханіе захватило. *Руки й ноги затрусились, у животі похолонуло, і дух занявсь, а сама ні з місця.* Кв. I. 31.

За́ймина, -ни, *ж.* = **Займанщина.** Черниг. г.

Займи́ти, -млю, -миш, *гл.* = **Зайняти.** *Посліднюю корову з загороди займив.* Федьк.

Займище, -ща, *с.* Занятое мѣсто вообще, въ частности то-же, что и **займанщина**. *Не буде він багатий, а ні щасний, і займище його ушир не піде.* К. Іов. 34.

Зайня́ти, -ся. См. **Займати, -ся.**

Зайо́лзаний, -а, -е. = **Заялозений.** Мир. ХРВ. 92.

Зайоло́зити, -жу, -зиш, *гл.* = **Заялозити.**

Зайо́м, -йму, *м.* Первоначальное завладѣніе землей. Черниг. *Рід його благий осягне займом землю.* К. Псал. 57.

Зайти, -ся. См. **Захо́дити, -ся.**

Зайців, -цева, -ве. Принадлежащій зайцу. — **льон**. Раст. Linaria vulg. Желех.

Зайча, -чати, *с.* Зайченокъ.

Зайчатина, -ни, *ж.* Мясо зайца.

Зайчачий, -а, -е. Относящійся къ зайцу.

Зайченя, -ня́ти, *с.* = **Зайча.**

Зайчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **заєць.** *Зайчик-лапанчик.* Рудч. Ск. II. 1. *Зайчик-побігайчик.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Часть снаряда для пряденія шерсти, состоящая изъ двухъ вертикальныхъ параллельныхъ столбиковъ, прикрѣпленныхъ къ постаменту изъ доски. Каждый столбикъ имѣетъ кожаную петлю, въ которую вкладывается прядильное веретено. Вас. 153. 3) Движущіяся солнечныя пятна, отблескъ отъ воды, зеркала, движущійся по стѣнѣ и пр. *Сонце ускоче у вікно, забігає зайчиками по стінах,*

по долівці. Мир. Пов. II. 120. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 72. 5) Раст. Lepidium ruderale L. ЗЮЗО. I. 126.

Зайчиха, -хи, *ж.* Самка зайца.

Зайчи́ця, -ці, *ж.* = **Зайчиха.** Рудч. Ск. I. 139. *Зайчиця з зайченятами.* Мнж. 30.

Зайчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **заєць.**

Зайшлий, -а, -е. Захожій. *Це чоловік зайшлий.* НВолын. у.

Зак, *нар.* = **Заки.**

Закабли́, -лів, *м. мн.* Задники сапога. *Дам лиха закаблукам, дам лиха закаблам, достанеться й передам.* Шевч. 369.

Закаблук, -ка, *м.* 1) Задникъ (въ сапогѣ). *Од Полтави до Прилуки заламала закаблуки.* Нп. 2) **Хата закаблуком**. Домъ, построенный въ видѣ буквы Г. Лебед. у. Ум. **Закаблучок.** *Купив мені черевички, — закаблучки риплять.* Грин. III. 654.

Закаблучити. См. **Закаблучувати.**

Закаблу́чувати, -чую, -єш, сов. в. **закаблучити, -чу, -чиш,** *гл.* Загибать, загнуть. Желех.

Закавраш, -ша, *м.* = **Закарваш.** К.С. 1893. XII. 447. Сим. 206.

Закавча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Запищать.

Закав'я́дити, -дило, *гл. безл.* Затошнить. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Закади́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Закадить (о кажденіи ладономъ). 2) Задымить. *Витяг з кишені гаманець з своїм тютюном і закадив махоркою.* Левиц. Пов. 232.

Заказ, -зу, *м.* 1) Приказъ, распоряженіе. *А тут уже й заказ єсть: бігають по селах осаули на конях і всі громади, чоловіків, жінок, дітей виганяють, щоб на ранок у Василівщині стали привітать круля.* О. 1862. Н. 59. 2) Запрещеніе. *Вийшов з палати заказ, щоб не рубали лісу.* Прилуц. у.

Заказаний, -а, -е. Запрещенный, заповѣдный.

Заказати. См. **Заказувати.**

Заказник, -ка, *м.* 1) Приказывающій, распоряжающійся; приказчикъ. 2) Заповѣдный лѣсъ. Харьк. Ум. **Заказничок.** Ув. **Заказнище.** *Заказнище* (осаул), *вставши рано, кричить під віконце, щоби выйти на панщину.* Грин. III. 634.

Заказувати, -зую, -єш, сов. в. **заказати, -кажу, -жеш,** *гл.* 1) Приказывать, приказать, наказывать, наказать, дѣлать, сдѣлать распоряженіе. *Ой заказано і загадано всім козаченькам у військо йти.* Маркев. 24. *Поховали його, як він заказав.* Мнж. 36. *Тепер закажу світові всьому: нехай не вірить ніхто нікому.* Нп. 2) Запрещать, запретить. *Як я в матері гуляла, — мати не спиняла, а тепера іспинила чужая дитина, і світ мені зав'язала, гуляші, заказала.* Грин. III. 86. *Ой мені мати заказала, щоб я з тобою нігде не стояла.* Мет.

Закайок, -йку, *м.* = **Закальок.**

Закакати, -каю, -єш, *гл.* Дѣтск. запачкать экскрементами.

Зака́л, -лу, *м.* и **закала, -ли,** *ж.* 1) Въ хлѣбѣ: закалъ, нерыхлый слой хлѣба надъ нижней коркой. 2) Трещина, скважина. *Направо ся тягне широкий мур, а в мурі щось чути, шепоче, вендровник звертає там очі, аж тутки в закалі, гей срібний шнур, збігаються нори в студений чур.* Федьк. I. 93. Ум. **Зака́лець.** *Такий хліб удався, що кіт би за шкуру сховався: закалець на палець.* Ном. № 12283.

Закаламутити. См. **Закаламучувати.**

Закаламучувати, -чую, -єш, сов. в. **закаламутити, -чу, -тиш,** *гл.* Возмущать, возмутить, замутить, сдѣлать мутнымъ.

Закалата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Застучать въ калатало (колотушка); зазвонить въ колоколъ учащенными ударами.

Закалець, -льця, *м.* Ум. отъ **закал.**

Закалічити, -чу, -чиш, *гл.* = **Скалічити.** Желех.

Закалічіти, -чію, -єш, *гл.* Сдѣлаться калѣкой. *Закалічів він давненько вже.* Черк. у.

Закальок, -ка, *м.* = **Закалець.**

Закалюжений, -а, -е. Испачканный въ жидкой грязи. *Свиня закалюжена.* Зміев. у.

Закаля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Запачкать. *Він оставсь на дворі, закаляв чобіт.* Рудч. Ск. І. 67.

Закамарок, -рку, *м.* Закоулокъ. *Раз, як ховався він по закамарках, нахопився на його якийсь чоловік.* Стор. І. 54.

Закамени́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Превратить въ камень. Желех.

Закаменіти, закам'яніти, -нію, -єш, *гл.* Окаменѣть. *А всім безбожникам уста закаменіють.* К. Псал. 252. *Закаменій ти, мій язику!* Рудан. І. 28.

Закандзю́битися. См. **Закандзюблюватися.**

Закандзюблюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **закандзюбитися, -блюся, -бишся,** *гл.* Загинаться, загнуться (крючкомъ). *Ніс закандзюбився як у кобця.* Стор. М. Пр. 4. **Воно такії на діло закандзюбилось.** Ном. № 10010. Похоже, какъ будто что-то изъ этого и выйдетъ.

Закanудити, -дило, *гл. безл.* Затошнить. Харьк. у.

Каканю́чити, -чу, -чиш, *гл.* Заклянчить.

Закапати, -паю, -єш, *гл.* = **Закрапати.** *Червона кров закапала з пучки.* МВ. ІІ. 66.

Закапелок, -лку, *м.* Мѣсто за печкой, печурка, закоулокъ. *Той їх і в хату уведе, і в комору, і на горище, і де є який закапелок усюди.* Кв. ІІ. 285. *Сиділи б отам тихенько по своїх закапелках.* Канев. у.

Закарбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Сдѣлать зарубки.

Закарваш, -шу, *м.* Обшлагъ, отворотъ рукава.

Закарлюка, -ки, *ж.* Крючекъ, загибъ. Ум. **Закарлючка.** О. 1862. І. 79.

Закарлючистий, -а, -е. Со многими загибами, поворотами. *Пішов собі знову блукати по закарлючистих улицях московських.* О. 1861. Шевч. Х. 4.

Закарлючити, -ся. См. **Закарлючувати, -ся.**

Закарлючка, -ки, *ж.* Ум. отъ **закарлюка.**

Закарлючувати, -чую, -єш, сов. в. **закарлючити, -чу, -чиш,** *гл.* Загинать, загнуть крючкомъ.

Закарлючуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **закарлючитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Огинаться, согнуться крючкомъ.

Закасати, -ся. См. **Закасувати, -ся.**

Закастри́ти, -рю́, -риш, *гл.* Загромоздить, заставить пространство вещами. *Сіни там невеликі, то ще так закастрено, що й повернуться ніде, — настановлено всього.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Закасувати, -сую, -єш, сов. в. **закаса́ти, -са́ю, -єш,** *гл.* Засучивать, засучить, заворачивать, заворотить. *Рукава в неї за білі лікті закасовані.* МВ. ІІ. 176.

Закасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* 1) Превзойти. *Мін буланий навзаводах закасував його мишатого.* 2) Уничтожить, исключить. *Колись до війська людей вербували, а тепер їх закасували.*

Закасуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **закасатися, -саюся, -єшся,** *гл.* Подбирать, подобрать, поднимать, поднять платье, полы шубы и пр. Гол. Од. 28.

Закатний, -а, -е. Звѣрскій, свирѣпый.

Закато́ваний, -а, -е. 1) Замученный истязаніями, пытками. 2) Неуступчивый, упрямый. *Він закатований та упертий.* Левиц. Пов. 106.

Закатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Замучить.

Закахикати, -каю, -єш, *гл.* Закашлять сухимъ кашлемъ.

Закахкати, -каю, -єш, *гл.* Объ уткѣ: закричать. *Знялись з води утята, закахкають і ну степом круглять.* Греб. 387.

Закацубнути, -бну, -неш, *гл.* = **Закацюбнути.**

Закацю́бнути і закацю́бти, -бну, -неш, *гл.* Окоченѣть отъ холода, затвердѣть отъ мороза. *Мороз добрий, бачу: оце допіру повісила на плоті сорочки, а вже й закацюбли.* Черк. у.

Закачати, -ся. См. **Закачувати, -ся.**

Закача́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Закатываться. *Ясна зіронька закачається, мене матінка сподівається.* Чуб. V. 747.

Закачувати, -чую, -єш, сов. в. **закача́ти, -ча́ю, -єш,** *гл.* 1) = **Закасувати, закасати.** 2) **— глину.** У горшечниковъ: смоченную водой глину смѣшивать такъ, чтобы обратить ее въ тѣстообразную массу. Вас. 178.

Закачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **закача́тися, -ча́юся, -єшся,** *гл.* = **Закасуватися, закасатися.** *Очеретом качки гнала, високо м ся закачали.* Чуб. V. 1180.

Закачурити, -рю, -риш, *гл.* — **хвіст**. Спить кольцомъ хвостъ. *Пес закачурит Хвіст як обарянец.* Вх. Лем. 415.

Зака́шляти, -ляю, -єш, *гл.* Закашлять.

Закашлятися, -ляюся, -єшся, *гл.* Закашляться. *Батюшка сів проти неї та й закашлявся.* МВ. II. 203.

Заквакати, -каю, -єш, *гл.* Заквакать.

Заквасити, -ся. См. **Заквашувати, -ся.**

Заквасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Запереть, посадить. *Закували хлопця молодого та в тюрму заквасували.* Шевч. 454.

Заквашувати, -шую, -єш, сов. в. **заквасити, -шу, -сиш,** *гл.* Заквашивать, заквасить. *Вона швидче ті невдалі булочки знов у діжу та й заквасила.* Мнж. 97.

Заквашуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **заквасититися, -шуся, -сишся,** *гл.* Закисать, закиснуть.

Заквилити, -лю́, -лиш, *гл.* Жалобно застонать, заплакать. *Заквилило два. соколоньки, на воротях сидячи.* Рк. Макс. *Заквилить дитятко, схилиться до його Маруся гойдати.* МВ. II. 180.

Заквита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Внести въ списокъ, въ запись. *Піп но лейстрах заквитав, що Савка, прозвищем Знемога... для шпиталя той двір оддав.* Мкр. Г. 63.

Заквитува́ти, -тую, -єш, *гл.* = **Заквитати.**

Заквіта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **заквітнути, -ну, -неш,** *гл.* Зацвѣтать, зацвѣсть. *Які тоті квітки красні, котрі заквітають.* Гол. II. 797. *Ой заквітли хвіялочки, заквітла.* Гол. I. 335.

Заквітчаний, -а, -е. 1) Убраный, украшеный цвѣтами, лентами и пр. **Заквітчана дівчина**. Дѣвушка съ цвѣтами на головѣ. 2) **Заквітчаний вік**. Счастливая жизнь. *Оттакий, панієчко, наш заквітчаний вік!* Г. Барв. 399.

Заквітчати, -ся. См. **Заквітчувати, -ся.**

Заквітчувати, -чую, -єш, сов. в. **заквітча́ти, -ча́ю, -єш,** *гл.* Убирать, убрать, украшать, украсить цвѣтами (преимущественно голову), а также и цвѣтными ягодами, матеріями и пр. *Покладе косу на голову поверх скиндячок вінком та заквітча квітками.* Кв. I. 75. *Иноді труну заквітчують калиною.* Ном. № 13427.

Заквітчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **заквітча́тися, -ча́юся, -єшся,** *гл.* Украшаться, украситься цвѣтами (преимущественно о головѣ дѣвушекъ), а также и вообще чѣмъ-либо цвѣтнымъ. *Квітки рвала, заквітчалася.* Чуб. III. 406.

Заквіча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Закувікати.**

Заквокта́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* О насѣдкѣ: закудахкать.

Закепкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* — **з кого**. Посмѣяться надъ кѣмъ; начать надъ кѣмъ смѣяться, насмѣхаться.

Заки, *нар.* Пока. *Велю коням оброк дати, возниченькам постояти, заки мати прийде з саду.* Мет. 226. *Заки я схаменулась, — його вже й немає.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Закива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Закивать. 2) **П'ятами закивати**. Убѣжать. *Закивали п'ятами скілько видно.* Кв. II. 269. 3) **П'ятами закивати на кого**. Бросить, покинуть кого.

Закигикати, -каю, -єш, *гл.* О чайкѣ: закричать. *Тільки закигикала чайка.* Стор. I. 206.

Закид, -ду, *м.* Упрекъ, укоръ; указаніе недостатка. *Сердиті закиди про те, як тепер сталося.* Мир. ХРВ. 127.

Закида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **закинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Забрасывать, забросить. *Один дурень закине у воду сокиру, а десять розумних не витягнуті.* Ном. № 6179. *Закидай мати дрова!* (у піч). Мет. 227. *На Юрія сіна кинь, та й вилки закинь.* Ном. № 440. *Невід закидали й досі не піймали.* Мет. 366. *О. Мойсей притулився в однім кутку канапи, а о. Хведір розлігся в другому, закинувши голову на спинку канапи.* Левиц. I. 134. 2) Забрасывать, забросить, класть, положить такъ, что потомъ не найдешь, потерять. *Десь капосні діти закинули батіг: шукаю, шукаю — ніяк не знайду.* 3) Садить, посадить куда-либо: въ яму, тюрьму и пр. *Люде його* (Карпа) *аж на тиждень у пашенну яму закинули були.* Хата. 143. *Закинув старшина чоловіка в холодну. Ой заливши його у кайдани, закидайте в темницю.* К. С. 1882. III. 615. *Закинули в дамку неволю.* Шевч. 448. *Ей, мірошники, закидайте собаки в хліви, бо жидівське військо йде.* Грин. II. 222. 4) Выпивать, выпить. *Видно, чисто він закидать буде, — не раз уже я його п'яним бачила.* О. 1862. X. 4. То же значитъ и **закинути в голову**. О. 1862. VIII. 13. 5) Заговаривать, заговорить, намекать, намекнуть. *Шило-мотовило по-під небесами ходило, по-німецькі говорим, по-турецькі закидало.* Ном. стр. 293, № 87. *Так бо почервоніла, як я її став закидати, що її полюбив.* Кв. I. 22. **Закидати на догад, — слова**. Намекать, намекнуть. *Закинув Марусі на догад, що се він її любить.* Кв. I. 22. *Почне слова закидати, воду, як то кажуть, каламутити.* МВ. II. 80. 6) — **на ко́го**. Намѣчать, намѣтить въ мысляхъ.

Став дівки шукати. Вже на яку то він не думав? Зараз на чернігівську протопопівну закинув, та й сам злякавсь од нерівні. Кв. II. 53. — **оком (куди, на ко́го)**. Посматривать, посмотрѣть, взглядывать, взглянуть. *Лесь гарно жонатому, що усі ж то, усі, куди оком закинеш, усі женються.* Кв. Дран. 185. *І мати, бачу, на нас карим оком закидає.* МВ. І. 129. — **гадючку (на кого)**. Дѣлать злостные намеки (на кого). *Се так на мене закида гадючку, а я... наче мені не втямки.* МВ. (К. С. 1902. X. 146). 7) Сов. в. **заки́дати, -даю, -єш**. Забрасывать, забросать. *Ой не ходи ж, козаченьку, низом, бо закидаю доріженьку хмизом.* Чуб. V. 389. *Вони дивились на пишну картину тихого Дніпра, закиданого барками, байдаками і плотами.* Левиц. Пов. 24.

Закидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **закинутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Забрасываться, заброситься. *Закидається невід у воду.* 2) Забрасываться, заброситься такъ, что потомъ не найдешь, затеряться. *Десь закинулася шапка, — ніяк не знайду.* 8) Сов. в. **закидатися, -даюся, -єшся**. Заброситься, забросаться. *Все викидають та й викидають сюди, — аж поки закидався ввесь город.*

Закидни́й, -а́, -е́. Многоснѣжный. *Зіма закидна.* Мнж. 168.

Заким, *нар.* = **Заки.** *Заким сонце зійде, роса очі виїсть.* Ном. № 5679. *Заведу тебе в чужу* (хату), *заким свою збудую.* Чуб. V. 121.

Закинути, -ся. См. **Закидати, -ся.**

Закипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **закипіти, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Закипать, закипѣть. *Казаночок закипає.* Хата, 6. *Закипіло сине море.* Шевч. 48. 2) — **кров'ю. Серце кров'ю закипає**. Употребляется для выраженія высокой степени мучительныхъ душевныхъ страданій. *Що в козака серце замірає, а в дівчини кров'ю закипає.* Чуб. V. 135. 3) Начинать сердиться, разсердиться, разгнѣваться. *Закипів же й я тоді: «Да ти, кажу, Якове, говори доладу!»* МВ. І. 107. То же значеніе — **гнівом**. *Злякаються усі правдиві люде і закиплять гнівом на нечестивих.* К. Іов. 38. 4) **Так шкура на тобі й закипить**! Будешь вся избита. Г. Барв. 287.

Закипілий, -а, -е. 1) Закипѣвшій. 2) — **кро́в'ю**. Покрытый запекшейся кровью. *Кров'ю закипілий.* Хата. XXI.

Закипіти. См. **Закипати.**

Заки́ркати, -каю, -єш, *гл.* О курицѣ: закудахтать, закричать: *кир, кир!* Кв.

Закисати, -са́ю, -єш, сов. в. **закиснути, -ну, -неш,** *гл.* Закисать, закиснуть. *Очі закисатимуть.* Мнж. 166.

Заки́слити. См. **Закислювати.**

Заки́слювати, -люю, -єш, сов. в. **заки́слити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать кислымъ; пропитывать, пропитать посуду кислымъ содержимымъ. *Закислив мені своїм борщем горщик.* Константиногр. у. *Не буду макітри закислювати.* Константиногр. у. 2) — **душу**. Съѣсть чего-либо кислаго (натощакъ передъ выпивкой). *Треба хоч душу закислити.* Мнж. 167.

Закиснути. См. **Закисати.**

Закихи́кати, -каю, -єш, *гл.* **Закахикати**.

Заки́хкати, -каю, -єш, *гл.* Засмѣяться сдержанно.

Заки́шкати, -каю, -єш, *гл.* Закричать: **киш**!

Заківець, -вця, *м.* Металлическая скрѣпа, оковка на деревянныхъ предметахъ. *Те ярмо було з заківцями залізними.* Новомоск. у.

За́ківка, -ки, *ж.* 1) Металлическая оковка конца палки, **ке́лефа, топірця**. Шух. I. 275. 2) См. **Коса.** Шух. I. 169.

За́кіль, *нар.* Пока. *Світи, зоре, на все поле, закіль місяць зійде.* Мет. 37. *Я в школі аж у трьох дяків учивсь, закіль навчивсь читання да писання.* К. Дз. 232.

Закім, *нар.* = **Заким.** *Закім багатий стухне, то убогий опухне.* Ном. № 5678.

Закін, -кону, *м.* Причастіе, св. дары. *Є й такі стрільці, — але се вже дуже грішні, — що коли заколюються (причащаються), то не проковтнуть закін.* Шух. I. 234, 224.

Закінча́ння, -ня, *с.* 1) Окончаніе. *Чом же оце нема в мене сили до закінчання?* К. ЧР. 384. 2) Конецъ, заключеніе.

Закінча́ти и закінчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Закончить, окончить. *Весілля вже, бачте, закінчали.* Г. Барв. 4. *Люде живуть і бідніше, і живуть же якось! — закінчила вона тими словами свою річ.* Левиц. Пов. 280.

Закінчитися и закінчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Закончиться, окончиться. *А тисяча годів у тебе — день єдиний, вчорашній ніби день, що сю ніч закінчився.* К. Пс. 24. *День закінчився весільним бенкетом.* Стор. М. Пр. 73.

Закіп, -ко́пу, *м.* Окопъ, окопанное мѣсто. Черк. у.

Закіпти́ти, -пчу, -тиш, *гл.* 1) Закоптить. 2) Поднять пыль.

Закіпчитися, -чуся, -тишся, *гл.* Окончить работать. Угор.

Заклад, -ду, *м.* 1) Основаніе, фундаментъ. 2) Учрежденіе, заведеніе. 3) Количество неваленнаго сукна, какое можно положить въ валушку въ одинъ разъ. 4) Закладъ, пари. *Давай у заклад на гроші.* Грин. I. 213. **Битись, заходити, іти у закла́д**. Держать пари. *Не заходи з дідьком у заклад.* Ном. № 12593. *Спор як хоч, а в заклад не бийсь.* Ном. № 12595. *Боже борони йти в заклад.* Ном. № 12594. 5) **На закла́д робити підлогу**. Дѣлать полъ такъ, чтобы одна половица заходила за другую. НВолын. у. 6) **Закладом**. Тихо, не спѣша. **Закладом робити**. Работать медленно, не спѣша. *Ти все закладом: другий би се зробив до полудня, а ти до півночі.* О лошадяхъ: тихой ровной рысью. *Не шарпай коней, пускай їх закладом.* Уман. у. **Закладом косити**. Брать косой при самой землѣ. НВолын. у.

Заклада́нка, -ки, *ж.* Названіе сорта плахти. Черниг. у.

Заклада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **закласти, -ладу, -де́ш и заложи́ти, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить чѣмъ что-либо, или что-либо за что. *Рани мої смертельнії промивав, м'якенькою бавовною закладав.* Мет. 440. *Заклав він сокиру за пояс.* Грин. I. 188. *Молода... закладає молодому хустку за пояс.* Грин. III. 515. 2) Накладывать, наложить. *Закладають царський вінець: тепер ти моя.* Чуб. V. 205. 3) Закладывать, заложить, запрягать, запречь. *Господарь волоський пару коней у колясу закладав.* Мет. 393. 4) Класть, положить. *Коня тобі напою, овса, сіна закладу.* Чуб. V. 8. 5) Основывать, основать. 6) Учреждать, учредить. 7) Вносить, внести за кого-либо деньги. *А заложить же за тебе багато треба?* Сим. 195. 8) — **по́зов**. Вчинать, вчинить искъ, начать судебное дѣло. Котл. НП. 344.

Закладатися, -да́юся, -єшся, сов. в. **закластися, -дуся, -дешся и заложи́тися, -жу́ся, -жишся,** *гл.* 1) Закладываться, заложиться. 2) Закладываться, основываться, основаться. 3) Учреждаться, учредиться. 4) Рѣшаться, рѣшиться твердо, дать обѣтъ. *Заложився їсти усе пісне.* Левиц. 5) Держать пари, побиться объ закладъ. Левиц. Пов. 102. *Мужики закладалися, що не прийде вона, на сто рублів.* Рудч. Ск. I. 215.

Закладини, -дин, *ж. мн.* Закладка, основаніе (зданія), также и пиршество по этому поводу. Чуб. VII. 376. *Нехай піде позве людей на закладини.* Рудч. Ск. I. 92.

За́кладка, -ки, *ж.* 1) Отрѣзокъ отъ другого колеса, надѣваемый на ось, если колесо коротко въ рукавѣ. НВолын. у. 2) Складка. 3) Закладка (въ книгѣ). Ум. **За́кладочка.**

Закладни́й, -а́, -е́. Урочный. *Закладна робота.* Брацл. у. *На закладного робочого дозорці не треба.* Брацл. у.

Закладочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **закладка.**

Закладчанин, -на, *м.* Гость, приглашенный на празднество по поводу закладки зданія. Чуб. VII. 376.

Закладчини, -чин, *ж. мн.* = **Закладини.** *Як положать зруб на хату..., то п'ють закладчини.* ХС. III. 39.

Закладщини, -щин, *ж. мн.* = **Закладини.** Канев. у. ХС. III. 39.

Закласти. См. **Закладати.**

Заклацати, -цаю, -єш, *гл.* Застучать зубами.

Заклебучений, -а, -е. Загнутый, закривленный. Шух. I. 284. *Носи* (у постолах,) *суть завше менше або більше догори заклебучені.* Шух. I. 121.

Заклекота́ти, -чу́, -чеш и заклекоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Заклокотать. Щоб твоя й путь заклекотіла! Ном. № 3695. Проклятіе, равняющееся пожеланію смерти. 2) Объ орлѣ: закричать. *У святу неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали.* Чуб. V. 933. *Заклекчи* (орле) *з-під хмари.* Щог. Сл. 135. 3) Заговорить (о шумномъ говорѣ толпы). «*Обділяй мерщій!*» *заклекотіла мертвецька громада.* Кв. I. 259. *Село закричало, заклекотало тисячею усяких голосів.* Лев. Пов. 101.

Заклепи́ти, -плю, -пи́ш, *гл.* Закрыть. *Ох і рада ж би я, дитя моє, до тебе встати, тобі порядок дати, — да сирая земля двері залягла, оконечка заклепила.* Мет. 150.

За́клик, -ку, *м.* Призывъ, зазовъ, воззваніе. *А за тим удруге, втрете заклик оддається.* Мл. л. сб. 139.

Закликаа́льник, -ка, *м.* Зовущій, зазывающій.

Закликальниця, -ці, *ж.* Зовущая, зазывающая. Курица говоритъ о кухаркѣ: *Казала я півням і курам-кумонькам, щоб закликальниці мов кобця стереглися.* К. Дз. 139.

Закликаа́ння, -ня, *с.* Зазываніе, приглашеніе.

Закликаа́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **закликати, -чу, -чеш,** *гл.* 1) Приглашать, пригласить, зазывать, зазвать. *На хліб, на сіль людей закликають.* Макс. *Я шавлію пересію, руту перстачу, — кого люблю та кохаю, — до себе закличу.* Лавр. 156. *Як у лісі була хата, то вона боялась сама ночувати і пішла в село, щоб закликати дівчат.* Рудч. Ск. I. 202. 2) Произносить, произнести божбу, клятву, обѣтъ. *Крім постів, уставлених церквою, закличе собі гуцул по перебутій хоробі або з иншої нагоди осібну божку* (піст) *в скоромний день.* Шух. I. 41.

Закли́н, -ну, *м.* Заклятіе. *Гроші ті* (скарб) *заклинені, бо той, що клав, казав: котра рука поклала, то та най їх озме. Отже той заклин мусить вигоріти.* Шух. I. 44.

Заклинаа́ння, -ня, *с.* Заклинаніе. *Заклинане, як гадина укусить.* МУЕ. III. 53.

Заклинаа́ти, -наю, -єш, сов. в. **заклясти, -клену, -неш,** *гл.* Заклинать, заклясть, проклинать, проклясть. *Заклинаю тебе Богом, не муч мене.* Єв. Мр. V. 7. *Заклинаю тя іменем Божим.* МУЕ. III. 53. *Десь ти мене, моя мати, в барвінку купала, купаючи заклинала, щоб долі не мала.* Мет. *Заклинала вона гроші ті... ось як.* Грин. II. 143.

Заклина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **закля́стися, -клянуся, -не́шся,** *гл.* Клясться, поклясться. *Заклялась і забожилась, що не прийде до хати.* Чуб. V. 656. *Мотря заклиналась, що бачила холеру.*

Заклина́ч, -ча, *м.* Заклинатель.

Заклинцювати, -цюю, -єш, *гл.* 1) Набить стѣну клинышками передъ обмазкой глины. 2) — **в кайдани**. Заковать въ кандалы. *Лихі люде закинули його в куну, та ще й заклинцювали в кайдани.* О. 1862. VII. 47.

Закліпати, -паю, -єш, *гл.* Замигать. *Бубна тільки очима закліпав і нічого не сказав.* Левиц. Пов. 184.

Закло, -ла, *с.* Кусокъ земли, вдающійся въ чужую землю. Козелец. у.

Заклопота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Причинить много заботъ, хлопотъ. *Бо свекруха й лепетуха, сварливая голова, вона ж мене заклопоче, — я ж дівчина молода.* Чуб. V. 535.

Заклопота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* Быть въ хлопотахъ, заботахъ. *Ей, зажуриться заклопочеться Хмельницького старая голова, що при йому ні сотників, ні полковників нема.* Дума. *Вмер в їх хазяїн, — дівчина трохи заклопоталася, поки його поховали.* МВ. II. 196.

Закльовок, -вку, *м.* Надклеванное яйцо, изъ котораго долженъ выйти цыпленочекъ. НВолын. у.

Закльовувати, -вую, -єш, сов. в. **заклювати, -клюю́, -є́ш,** *гл.* Заклевывать, заклевать. *Тепер її і кури заклюють.* Ном. № 2089.

Закльовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **заклюнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Зарождаться, зародиться, заводиться, завестись. *Черва заклюнулась у мнясі. Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13231. 2) Начинаться, начаться. *Добре бути заздалегідь на місті, як тілько закльовується ярмарок: одбірай собі де схоч притулок.* О. 1862. IX. 69. *Чи то давнє яке лихо прокинулось в хаті? Чи вчорашнє задавлене знов заворушилось, чи ще тільки заклюнулось?* Шевч. 100.

Заклюбачений, -а, -е. = **Заклебучений.** Вх. Уг. 239.

Заклювати, -ся. См. **Закльовувати, -ся.**

Заклю́кання, -ня, *с.* Запутываніе, запутанность. (Самборщина въ Галиц.). Вх. Зн. 26.

Заклю́кати, -каю, -єш, *гл.* Запутать, спутать. (Самборщ. въ Галиц.). Вх. Зн. 26.

Заклюнути, -ся. См. **Закльовувати, -ся.**

Закля, *нар.* = **Закіль.** *Розвеселяй мамоньку, закля ся повернем.* Гол. IV. 374.

Закляка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **закля́кнути и закля́кти, -кну, -неш,** *гл.* Окоченѣвать, окоченѣть; отвердѣвать, отвердѣть. *Доглядали смерти, доглядали — не догляділи, одвернулись на часок, — до його, а він уже й закляк. — Зімою якось запізнився, закляк сердега в хуртовині.* Мог. 111. *Продержало з тиждень морозом, — земля заклякла як кістка.* Мир. Пов. I. 111.

Закля́клий, -а, -е. Окоченѣлый, окостенѣлый. *Навіщо те тепло, оте ясне сонечко, коли воно вже не гріє... заклаклого серця.* Мир. Пов. II. 41.

Закля́кнути, закля́кти. См. **Заклякати.**

Закля́сти, -ся. См. **Заклинати, -ся.**

Заклятий, -а, -е. !) Заклятый, заколдованный. *З того часу ставок чистий заріс осокою; не купаються дівчата, обходять горою; як углядять, то христяться і зовуть заклятим.* Шевч. 24. *Закляті гроші хоч і знайдеш, то аби як і не візьмеш.* Грин. II. 143. 2) Упорный;

жестокій. *Вони на тебе ворогують, — я буду ворог їм заклятий.* К. Псал. 312. *Ой приїхав чоловік додому заклятий, бив же мене, волочив до самої хати.* Чуб. V. 680.

Закля́чуваний, -а, -е. ? **Шило заклячуване**. У сапожниковъ: шило для подшивки лубковъ. Вас. 161.

Закмети́ти; Закмітити. См. **Закмічувати**.

Закмічувати, -чую, -єш, сов. в. **закмети́ти, -мечу, -тиш и закмітити, -мічу, -тиш,** *гл.* Замѣчать, замѣтить, запоминать, запомнить. *Я й закметив їх* (слова з книжки) *зараз, скоро почув, як він читав.* Г. Барв. 177. *Закмітити у голові собі.* Сосницк. у.

Закнявча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Занявчати.** Св. Л. 222.

Заков, -ву, *м.* Оковы. *Бути мені у неволі, у некрутському наборі, у залізі, у закові.* Бал. *Одиноким дає сем'ю, із закову визволяє.* К. Псал. 150.

Заковези́тися, -жуся, -зишся, *гл.* = **Закомезитися.** Аф.

Заковерзува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Закапризничать.

Закови́знути и закови́зти, -зну, -неш, *гл.* 1) Застыть, окоченѣть. *Такий п'яний, що де упав, там і заковиз.* Мнж. 180. *Так, як його корчило, бідного хлопця, перед смертю, — так він і заковиз.* 2) Залечь, запасть. *Кохання мабуть йому далеко у серці заковизло.* Полт. у.

Зако́втати, -таю, -єш, *гл.* Постучать. *Із ловів приїхав і в двері заковтав.* Гол. І. 90.

Зако́вувати, -вую, -єш, сов. в. **закувати и закути, -кую, -єш,** *гл.* 1) Заковывать, заковать. *Часто бо заковувано його в кайдани.* Св. Мр. V. 4. *Бистрі ніженьки закували, білі рученьки зв'язали.* Макс. 159. *Та Травина зав'язали, та в кайдани закули.* Чуб. V. 1027. 2) Зарабатывать, заработать кузнечной работой. *А мій Коваленко кує помаленьку; що закує, то проп'є в неділю раненько.* Грин. III. 661. 3) Только сов. в. О кукушкѣ: закуковать. *Прилетіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку.* Чуб. III. 188.

Закозакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Начать вести жизнь козака.

Закозакува́тися, -куюся, -єшся, *гл.* Долго пробыть гдѣ козакомъ.

Закоїти, -ко́ю, -їш, *гл.* Начать дѣлать дурное. *Спусти їм, то таке закоють, і власть твою собі присвоїть.* Котл. Ен. V. 37.

Заколатати, -таю, -єш, *гл.* Постучаться. *Заколотав в двері.*

Заколе́сник, -ка, *м.* 1) Чека, колышекъ для задержанія колеса на оси. Каменец. у. Kolb. I. 66. *Заколесник загубили і колесо зліта.* Св. Л. 74. 2) = **Колісник.** *Хто з них чоботар, той латає чоботи, хто заколесник, той лагодить коло воза, хто ткач — тче полотно.* Шух. І. 146.

Зако́ли, -лів, *м. мн.* Изломы. *Видно було, що недавно гілку ту відломано: свіжі заколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Заколива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Закачать, заколебать.

Заколисати. См. **Заколисувати.**

Заколисувати, -сую, -єш, сов. в. **заколисати, -лишу, -шеш,** *гл.* = **Заколи́хувати, заколихати.**

Заколихати, -ся. См. **Заколихувати, -ся.**

Заколи́хувати, -хую, -єш, сов. в. **заколиха́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Закачивать, закачать. *І укриє й перехристить, тихо заколише.* Шевч. 105.

Заколихуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **заколиха́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Закачаться, заколыхаться. *Опівночі запомнилась і затурготіла під ним земля.* Стор. М. Пр. 42.

Заколо́джувати, -джує, сов. в. **заколо́дити, -дило,** *гл. безл.* Сдѣлаться запору. *Як заколодило, так який уже день і на двір не ходе.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Заколоситися, -шуся, -сишся, *гл.* Выбросить колосъ. *Пшениця розрослась і заколосилась навдивовижу.* Стор.

Заколот, -ту, *м.* Ссоры, раздоръ, смута. *На землі буде переполох народів у заколоті.* Св. Л. XXI. 25.

Заколо́та, -ти, *ж.* 1) Похлебка для животныхъ. Аф. 2) Пренебрежительное названіе для плохо изготовленнаго жидкаго кушанья. Аф.

Заколо́ти, -лю́, -леш, *гл.* 1) Заколоть. *Занудило коло серця, закололо в боку.* Шевч. 68. *Злякався — аж у п'яти закололо.* Ном. № 4386. 2) Заколоть, убить колющимь оружіемъ. 3) Зарѣзать (о свиньяхъ). *Прийди, серце Миколю, поросятко заколю.* Чуб. V. 11.

Заколотися, -лю́ся, -лешся, *гл.* Заколоться.

Заколотити. См. **Заколочувати.**

Заколоти́тися, -чуся, -тишся, *гл.* 1) Забиться. *Серце заколотилось.* 2) Задрожать отъ волненія. *Аж заколотилась уся, як побачиш.*

Заколо́ток, -тка, *м.* Яйцо безъ зародыша. Каменец. у.

Заколочувати, -чую, -єш, сов. в. **заколотити, -лочу, -тиш,** *гл.* 1) Намѣшивать, намѣшать, наболтать, разболтать, — напр. муку въ водѣ и пр. *Висівок там заколоти.* Хата, 178. 2) Только сов. в. Произвести ссору, раздоръ, смуту.

Заколупи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* Ковырнуть. *Як глянули на його, то аж серце їх заколупило.* ЗОЮР. I. 119.

Заколядувати, -ду́ю, -єш, *гл.* 1) Запѣть **колядку**. *Ой я тобі, дядьку, заколядую.* Чуб. III. 427. 2) Заработать пѣніемъ **коля́дки**.

Закомези́тися, -жуся, -зишся, *гл.* Заупрямиться, закапризничать.

Закомеши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Зашевелиться, закишѣть. *Троянці всі заворушились, завештались, закомешились.* Котл. Ен.

Закомірок, -рку, *м.* Огороженное мѣсто за амбаромъ. Аф. Также вообще всякій закоулокъ. *Всі закоморочки, куточки гуже не первий знаю изд.* Котл. Кн. III. 24. Ум. **Закомірочок.**

Закон, -ну, *м.* 1) Зародышъ. Константиногр. у. **Там його й закону нема**. Нѣтъ его тамъ и зародыша, нѣтъ и слѣда. Константиногр. у. 2) Загонь. *Де ж такий закон є, щоб чоловіка нівечити.* Харьк. 3) Исповѣданіе, обрядъ, предписаніе религіи, обычая. *Хитрий закон, що не зна ні чорт, ні піп, ні дякон.* Посл. Аф. 419. *Князь iсповідував православну віру і кріпко тримався свого закону.* Стор. М. Пр. 69. *Поховали громадою, як слід, по закону.* Шевч. 32. *Як раз по нашому закону пред нею шапочку ізняв.* Котл. Ен. III. 56. *Ждіть від нас людей по закону увечері.* Кв. Драм. 173. **В зако́н увести**: а) Сочетать законнымъ бракомъ. *Нехай нас звінчає, та тогді вже явимось до матері. Вона, побачивши, що ти вже у закон уведена, не так буде на тебе жалкувати.* Кв. I. 219. б) Окрестить. *Вже три дні, як дитина не хрещена... Не дай, Боже, якого случаю — і вмре не*

введена в закон. Мир. ХРВ. 23. **У закон уступити**. Вступить въ законный бракъ. Маркев. 114. См. еще **Закін.**

Законити, -ся. См. **Законя́ти, -ся.**

Зако́нний, -а, -е. Законный. **Зако́нне слово, зако́нні ре́чі**. Обрядовыя выраженія, обязательныя при народныхъ обрядахъ, напр. свадебныхъ. *Говорили старости законні речі про куницю.* Кв. І. 76. *Поки староста се законне слово казав, Маруся у кімнаті все поклони била, щоб батько оддав її за Василя.* Кв. І. 54.

Законність, -ности, *ж.* Законность. Желех.

Законова́лити, -лю, -лиш, *гл.* Залѣчить, заморить лѣченіемъ.

Законодавець, -вця, *м.* Законодатель.

Законтрактува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Принять по контракту.

Зако́нюватися, -нююся, -єшся, *гл.* = **Законятися.** *Є й такі стрільці, — але се вже дуже грішні, — ща коли заколюються (причащаються), то не проковтнуть закін.* Шух. І. 234.

Законя́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **законити, -ню, -ниш,** *гл.* Зараждать, зародить. *Яке його Господь законне, таке воно й є.* Зміев. у.

Законя́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **закони́тися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Зараждаться, зародиться. *Законяється дитина.* Константиногр. у. *Бог його знає, як воно дитина законяється у жінки.* Волч. у. *Ба! зерно яке довге! значиться велике бути законилося, та запекло сонце.* Волч. у. 2) Пріобщаться, пріобщиться св. таинъ.

Зако́панець, -нця, *м.* Что-нибудь краденое и закопанное. Черк. у.

Закопати, -ся. См. **Закопувати, -ся.**

Закопилити. См. **Закопилювати.**

Закопилювати, -люю, -єш, сов. в. **закопилити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Приподнимать, приподнять кверху, заворачивать, заворотить, отворотить (кверху). *Вітер закопилив очерет на стрісі.* Міусск. окр. 2) **Закопилити губу**. Надуться, разсердиться; заважничать. Ном. № 5084. *Хоче б то всміхнутись, та здержується, щоб невістка не закопилила губи.* Кв. II. 177.

Закопирса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* 1) Заковырять. 2) Негладко, нехорошо зашить.

Закопи́рчувати, -чую, -єш, *гл.* = **Закопилювати.**

Закопоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) О дѣтяхъ: побѣжать мелкими шажками. 2) О лошадяхъ: побѣжать съ быстрымъ топотомъ. *Закопотіли коні.* К. ЧР. 154. *Ущухло поле. Тільки коні закопотіли там то там.* Греб. 343.

Закопоши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Зашевелиться, закопошиться. Стор. І. 150. *Чогось конотопський народ загомонів і закопошився.* Кв. II. 90.

Закоптити, -ся. См. **Закопчувати, -ся.**

Закоптілий, -а, -е. Закопченный.

Зако́пування, -ня, *с.* Закапываніе.

Закопувати, -пую, -єш, сов. в. **закопа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* 1) Закапывать, закопать, зарывать, зарыть. *Убили його та й закопали під яблунею.* Рудч. Ск. І. 157. *Нехай в'яне, поки закопають.* Шевч. 12. *Бодай тебе, мій миленький, в землю закопали!* Лавр. 107. *А під котрою ж то вербою ви, діду, закопали гроші?* Левиц. І. 99. 2) Вкапывать, вкопать, врывать, врыть. *Скажімо ся поховати, ще й хрест закопати.* Чуб. V. 209.

Зако́пуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **закопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Закапываться, закопаться, зарываться, зарыться. *Дашкович все глибше й глибше закопувався в книжки.* Левиц. Пов. 87.

Зако́пчувати, -чую, -єш, сов. в. **викоптити, -пчу, -тиш,** *гл.* Закапчивать, закоптить.

Зако́пчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **закопти́тися, -чу́ся, -ти́шся,** *гл.* Закапчиваться, закоптиться. *Від диму закоптишся.* Ном. № 5994.

Закордо́нець, -нця, *м.* Заграничный житель.

Закордонний, -а, -е. Заграничный.

Закордо́нник, -ка, *м.* = **Закордонець.**

Закорени́ти, -ся. См. **Закоре́нювати, -ся.**

Закоре́нювати, -нюю, -єш, сов. в. **закоренити, -ню́, -ниш,** *гл.* Укоренять, укоренить.

Закоренюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **закорени́тися, -ню́ся, -ни́шся,** *гл.* Укореняться, укорениться. *Закоренятьcя наші внуки в дарованій нам займанщині.* К. Псал. 159.

Закоржавіти, -вію, -єш, *гл.* Закорявѣть.

Закоро́стявіти, -вію, -єш, *гл.* Заболѣть коростой.

Закортіти, -ти́ть, *гл. безл.* Сильно захотѣться. *Аж труситься, так йому закортіло напиться тієї помсти.* Стор. I. 187. *Закортіло чоловіка зайти у шинок.* Рудч. Ск. II. 129.

Закорча́віти, -вію, -єш, *гл.* Покривиться.

Закорю́чити, -чу, -чиш, *гл.* Загнуть крючкомъ. *Банькатий, з закорюченим носом.* Стор. М. Пр. 156.

Закосити. См. **Закошувати.**

Закосичити, -ся. См. **Закосичувати, -ся.**

Закосичувати, -чую, -єш, сов. в. **закосичити, -чу, -чиш,** *гл.* Убирать, убрать, украсить цвѣтами голову или головной уборъ. *Ой зроблю я косиченьку саму бервінкову, закосичу кресанину свому миленькому.* Гол. IV. 448.

Закосичуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **закосичитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Украшать, украсить, убирать, убрать себѣ голову или головной уборъ цвѣтами. То же, что и **заквітчатися**. *Закосичилася дівка.* Вх. Зн. 28. Иногда прилагается и къ другимъ украшеніямъ головы, могущимъ играть роль цвѣтовъ. *Ой упала зоря з неба, та й розсипалася, а Марця ю позбірала, закосичилася.* Гол. Значитъ также и вообще украшаться, украситься цвѣтами. Напр. гуцулы говорятъ, что весною полонина закосичиться, т. е. покроется цвѣтами. Шух. I. 184.

Закосок, -ску, *м.* Заливъ рѣки.

Закостричитися, -чуся, -чишся, *гл.* Заартачиться. *Я до його рідним братом, — а він як закостричиться, так куди тобі.* Лебед. у.

Закося́нин, -на, *м.* Въ свадебномъ ритуалѣ **закося́нами** называются тѣ лица, которыя отвозятъ новобрачную къ новобрачному **— за косою ї́дуть.** Черниг. у.

Зако́т, -ту, *м.* Отворотъ. *Чоботи з червоним закотом.* МВ. III. 94. *Одягання з закотами, а коміра нема.* Борз. у.

Зако́та, -ти, *ж.* = **Закот. Комірі** съ **закотою** носятъ **дівчата**. Чуб. VII. 427.

Зако́тистий, -а, -е. Отложной. *Комір закотистий.* НВолын. у.

Закотити, -ся. См. **Зако́чувати, -ся.**

Закоханець, -нця, *м.* Влюбленный. МВ. (К.С. 1902. X. 151).

Закоханий, -а, -е. 1) Влюбленный. *Закоханий хлопець.* Г. Барв. 147. 2) Выхоленный, взлелѣянный. *Закоханий чоловік.* Черк. у.

Закоха́ння, -ня, *с.* 1) Любовь. *Не я, милий, осудила, судять же нас люде, що з нашого закохання нічого не буде.* Мет. 78. *Хто не знає закохання, той не знає лиха.* Мет. 31. 2) Возлюбленный возлюбленная. *А десь моє закохання до вечери сиділо.* Гол. III. 329. *Вернися, любе закохання, перестань ся гнівати.* Грин. III. 228.

Закохати, -ся. См. **Закохувати, -ся.**

Зако́хувати, -хую, -єш, сов. в. **закоха́ти, -ха́ю, -єш,** *гл.* 1) Влюбляться, влюбиться, полюбить. *І гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохать.* Шевч. 526. 2) = **Викохувати, викохати.** *Сім літ силки закохати, — мої двері вилупити.* Гол. І. 153. *Чи воно закохувано оті ліси, що вони такі хороші.* Черниг. г.

Закохуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **закохатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* 1) Влюбляться, влюбиться. *Бодай же я був перше в гробі, ніж я закохався в тобі.* Чуб. V. 235. *Закохалися обидві в одного Івана.* Шевч. 473. *Закохався, як чорт в суху вербу.* Ном. № 8749. *Що зо мною закохався, а з иншою повінчався.* Нп. 2) — **в чо́му**. Пристращаться, пристраститься къ чему. *Ще його батько чумакував, і бере, було, його з собою малого, то ще тоді він закохався у дорогах.* МВ. II. 75. *Ходив він більш для того, що вже в чумацтві закохався.* МВ. II. 76.

Закоцю́рбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Загнуться.

Закочистий, -а, -е. = **Закотистий.** *Пошила сорочку Юхимові, з закочистим коміром, а він і не хоче надівати.* Васил. у.

Зако́чувати, -чую, -єш, сов. в. **закоти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Отворачивать, отвернуть; засучивать, засучить. *Закоти комір! Дідова дочка закотила рукава.* Рудч. Ск. II. 55. *Закотив сі щиглик штанці по колінця.* Чуб. V. 1145.

Зако́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **закоти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Закатываться, закатиться. *Закотилось сонечко за зеленіш сад.* Мет. 316. *Очі йому аж під ліб закотились.* Кв. II. 205. *Упустила копійку, а вона закотилася аж під піч.*

Закоштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Попробовать. Левиц. I. 166.

Закошувати, -шую, -єш, сов. в. **закосити, -кошу, -сиш,** *гл.* 1) Начинать, начать косить. 2) Скашивать, скосить. *А за мною молодою ходе смертонька з косою, хоче мене умертвити, ще й косою закосити.* Грин. III. 142. 3) Зарабатывать, заработать косьбою.

Закощавіти, -вію, -єш, *гл.* Сильно исхудать.

Закрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **закрастися, -дуся, -дешся,** *гл.* Прокрадываться, прокрасться, подкрадываться, подкрасться, закрадываться, закрасться, вкрадываться, вкрасться. *Оцей ліс колись наш був, а теперка як злодій закрадайся, як вужевки треба.* Каменец. у. *Паня ся закрала, курчаток покрала.* Чуб. V. 1124. *Кругом, бачите, вода, так не закрадеться туди кішка.* Стор. II. 66.

Закрайок, -йку, *м.* Край, окраина.

Закра́пати, -паю, -єш, *гл.* 1) Закапать, начать капать. *Потанув сніг, із стріх закрапало.* МВ. *II.* 77. 2) Закапать, накапать на что. *Закрапати треба березівкою у виразку.* Константиногр. у.

Закрасити, -ся. См. **Закрашати, -ся.**

Закрасти, -ду, -деш, *гл.* Украсть. *Коли не закрадуть у похорон, то понаходиш усе.* Федьк.

Закрастися. См. **Закрадатися.**

Закрасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* 1) Начать красоваться. 2) О хлѣбахъ: зацвѣсти. *Жита закрасувались.* Г. Барв. 147.

Закраша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **закрасити, -шу, -сиш,** *гл.* Украшать, украсить. *Мак у городі всі квітки закрашає.* К. Ор. (ЗОЮР. II. 262). *Ой у лузі калина увесь луг закрасила.* Мет. 260. *Ой что, чого усі могилки корогвами закрашено?* К. Досв. 141. *Скрипки й цимбали закрасили шовком.* Мкр. Н. 24. *Тільки його закрасили брівоньки чорненькі.* Мил. 74. *Хата рушниками закрашена.* Г. Барв. 180. *Хатки, садочками закрашені.* Мир. ХРВ. 99. *Одна чорнобрива, та всіх закрасила.* Грин. III. 475.

Закрашатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **закраситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Украшаться, украситься. *Чим же той світ закрашається? чи горами, чи долинами, чи великими могилами?* Чуб. V. 943. *Рум'янцем закрасилася живим.* МВ. II. 200.

Закра́яти, -ра́ю, -єш, *гл.* Откроить.

Закректа́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* Закряхтѣть. *Цибелла перше закректала, а послі кашлять почала.* Котл. Ен. V. 36.

Закре́па, -пи, *об.* Крѣпышъ. *Там діти закрепи, хоч якого коня, то вдерже, а лоб йому як у вола.* Лебед. у.

Закрепи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* = **Закріпити.**

Закрепи́тися, -плю́ся, -пишся, *гл.* = **Закріпитися.**

Закрива́ння, -ня, *с.* Закрываніе.

Закрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **закрити, -рию, -єш,** *гл.* Закрывать, закрыть, укрывать, укрыть. *І то не наш корх землі, що нам очі закриють.* Ном. № 1499.

Закрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **закритися, -ришся, -єшся,** *гл.* Закрываться, закрыться, укрываться, укрыться. *Стоїть дівка з молодцем, закрилася рукавцем.* Чуб. V. 87.

Закри́вдити, -джу, -диш, *гл.* Обидѣть.

Закривити, -влю, -виш, *гл.* Закривить, загнуть, искривить.

Закриви́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* 1) Закривиться, искривиться. 2) — **на ко́го**. Начать походить на кого, начать дѣлаться кѣмъ. *Хоч буцім, Грицьку, ти на пана закрививсь, та з пантелику ти, так як другі, не збивсь.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 87).

Закривіти, -вію, -єш, *гл.* Стать хромымъ. Черк. у.

Закри́льщик, -ка, *м.* Крайній облавщикъ. Черк. у.

Закрити, -ся. См. **Закривати, -ся.**

Закритни́й, -а́, -е́. 1) Укромный. *Отам у лісі місце закритне, то вони й гайдамачили собі, та й ніхто не знав, де вони ховались.* Канев. у. 2) Скрытный. *Я не закритни́й був: як що таке, то зараз усе поросказую.* Константиногр. у.

Закрича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Закричать. *Лучче замовчиш, ніж закричиш.* Ном.

Закришити. См. **Закришувати.**

Закришка, -ки, *ж.* То, что крошать въ борщъ. Каменец. у. (Закришка) — *бутвиння що кришать в борщ: петрушка, цибуля та кріп, то що.* Св. Л. 5.

Закришталюватися, -лююся, -єшся, *гл.* Кристаллизоваться. *Сироп вже закришталився.* Черк. у.

Закри́шувати, -шую, -єш, сов. в. **закриши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Положить въ борщъ и пр. зелень. *Гарбуз, мамцю, варю, цибулькою закришила.* Грин. III. 387.

Закріва́ви́ти, -влю́, -виш, *гл.* Окровавить. *Жінка мертва лежить посеред хати, а він сидить на печі закрівавлений.* Грин. II. 128.
Закрівави́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* Окровавиться. Константиногр. у.
Закріпа, -пи, *ж.* Скрѣпа. *Указ за скріпою Гурчева.*
Закріпити, -ся. См. **Закріпляти, -ся.**
Закріпля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **закріпити, -плю́, -пиш,** *гл.* Скрѣплять, скрѣпить.
Закріплятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **закріпитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Скрѣпляться, скрѣпиться. 2) Смыкаться, сомкнуться (о губахъ). **Закріпились речі**. Замолкли слова. *Заніміли твої губочки, заплющились твої оченьки, закріпились твої реченьки.* Мет. 293.
Закріпостити, -ся. См. **Закріпощати, -ся.**
Закріпоща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **закріпостити, -щу, -сти́ш,** *гл.* Закрѣпощать, закрѣпостить. *І як степи запорозські тоді поділили і панам на Украіні люд закріпостили.* Шевч. 260.
Закріпощатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **закріпоститися, -щуся, -тишся,** *гл.* Закрѣпощаться, закрѣпоститься. *Нехай вільна козачка не закріпощається, людям на сміх, а своєму селу на сором.* МВ. I. 42.
Закро́влений, -а, -е. Окровавленный. *Була дуже закровлена — ввесь вид у неї був у крові.* Новомоск. у.
Закропити. См. **Закропляти.**
Закропля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **закропити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Окроплять, окропить. *Закропляйте доріженьки, щоб ся не курили.* Чуб. V. 994. 2) Омочать, омочить, освѣжать, освѣжить влагою. *Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити.* Мл. л. сб. 237.
Закруглити, глю́, -лиш, *гл.* Округлить. *Вікно зверху трохи закругляне.* Левиц. Пов. 19.
Закружи́ти, -жу, -жиш, *гл.* Закружить, начать двигаться (летать и пр.) кругами. *Борон смерти де закружить.* Федьк. I. 60.
Закрукати, -каю, -єш, *гл.* Закаркать. *Закрукають кречети сизі.* Стор. II. 143.
Закрут, -ту, *м.* Попороть, заворотъ. Шух. I. 179.
Закрутень, -тня, *м.* = **Завертка 1.** *Вся нива закрутнями унизана.* Мир. ХРВ. 25.
Закрутити, -ся. См. **Закручувати, -ся.**
Закрутка, -ки, *ж.* 1) = **Завертка 1.** Маркев. 93. 2) Завертка, закрутка для запиранія воротъ. Шух. I. 87. См. **Завертка 2.** 3) Часть ручной мельницы. См. **Млин ручний.** Шух. I. 104. 4) Колокъ у скрипки для натягиванія струнъ. Вх. Лем. 415.
Закруто́си, -сів, *м. мн.* Лабиринты, запутанныя улицы, переулки. *Виходив усі закрутоси у місті.* Каменец. у.
Закручуваний, -а, -е. 1) Закрученный. *Не тільки парубоцький чорний закручуваний ус моторний чарує молодих дівчат.* Греб. 320. 2) О деревѣ: съ извилистыми слоями, непригодное для раскалыванія вдоль, — *кругом так млинком і колеться.* Вас. 146.
Закручування, -ня, *с.* Закручиваніе.
Закручувати, -чую, -єш, сов. в. **закрутити, -кручу, -тиш,** *гл.* 1) Накручивать, закрутить, завертѣть. *Козак сього не злюбив, тільки усок закрутив.* Мет. 115. *Закрутив носом, як тертого хріну понюхав.* Ном. № 3396. *Закрутив веремія.* Ном. № 3928. 2) Закручивать, закрутить (о вѣтрѣ). *Як повіяв вітер, посіяв сніг зверху і знизу, далі як*

закрутило! О. 1802. IV. 87. 3) Зарабатывать, заработать пряденіемь. *А Ганна грошей не жалувала... посилала, що було закрутить веретеном.* Лев. І. 57. 4) Сов. в. Закутить. *Шо за тиждень заробе, усе у неділю прогуля. От раз... узяв він у хазяїна плату, та як закрутив.* Мнж. 142.

Закручуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Закручиваться, закрутиться, закруживаться, закружиться, завертѣться. *Закрутилася круто зелена хмелина, звившись на тичину.* К. Досв. 173. *В Хими і в очах усе закрутилось.* МВ. II. 65. Мозок закрутився. Закружилась голова, одурѣлъ. *Мозок всім їм закрутився, дур напав од хмелю.* Мкр. Н. 36.

Закрю́кати, -каю, -єш, *гл.* Заквакать. *Жаби закрюкали.* Грин. I. 33.

За́крючка, -ки, *ж.* Извилина. Харьк.

Закря́кати, -чу, -чеш, *гл.* Закаркать. *Закряче ворон степом летючи.* Макс. (1849), 59. *Закрякали чорні крюки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Закува́ти. См. **Заковувати.**

Закувікати, -каю, -єш, *гл.* 1) О свиньѣ: закричать, завизжать. *Сів* (вовк) *на свиню, прибіга в село; вона як закувіка — аж вовк перелякавсь.* Рудч. Ск. І. 3. 2) О совѣ: закричать. *На чиї хижі кувік* (сова) *заковіче, того до гробу кліче.* Вх. Уг. 248.

Закудикувати, -кую, -єш, *гл.* Спрашивать куда идешь или ѣдешь. *Не закудикуй!* Мнж. 173.

Закудлати, -лаю, -єш, *гл.* Взъерошить, запутать (волоса). *Заспаний, закудланий.* О. 1861. VI. 77.

Закуйо́вдити, -джу, -диш, *гл.* 1) Перепутать, взбить (волоса). 2) Сдѣлаться мятели. *Оце б'є яке! Оце закуйовдило!* Мир. Пов. І. 115.

Закуйовдитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Спутаться, запутаться; начать путаться. 2) Зашевелиться, начаться безпорядкамъ, начать безпорядки. *В Польщі знов закуйовдилось.* ЗОЮР. І. 70. *Під той саме час ляхи закуйовдились* (повстали). Мир. ХРВ. 91.

Закукурікати, -каю(-чу), -каєш (-чеш), *гл.* Закукурекать. *Опівночі закукурікали півні.* Стор. II. 68.

Закульга́ти, -гаю, -єш, *гл.* Захромать.

Закуня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Задремать. *Коли б сьогоднішню був ніч хоч закуняв.* Гул. Арт. О. 1861. III. 83.

Закупати, -паю, -єш, сов. в. **закупи́ти, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Закупать, закупить. *Ніби з паном повінчалась, закупила села.* Шевч. 107. 2) — **кого́.** Подкупать, подкупить. *Закупила батька, щоб горілки не пив.* Ном. № 6479. 3) **Закупити славу божу**. Дать при сборѣ пожертвованій въ церкви во время служенія. Вх. Лем. 415.

Закупень, -пня, *м.* Покупатель, скупщикъ. *Пан жде закупня того й не дає наділу на відробіток.* Каменец. у.

Закупи́ти. См. **Закупати.**

Закупний, -а, -е. Закупні куми = **Окупні куми́.** Мил. 22.

Закупня, -ні, *ж.* Покупка. *Потім і закупня пішла... Роспродав усі села.* ЗЮЗО. І. 301.

Заку́рвити, -влю, -виш, *гл.* Заработать проституціей. Сосниц. у.

Закурити, -ся. См. **Закурювати, -ся.**

Закуріти, -рію, -єш, *гл.* Задымиться, подняться пыли; побѣжать такъ, что пыль поднимается. *Чорт сам не свій. «Ой, пропав же я, каже, пусти мене, пусти!»... Чоловік тоді його зсадив з груші, — чорт аж закурів.* Рудч. Ск. II. 25.

Закуркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Закурлыкать (объ орлахъ). Встрѣчено въ фальсифицированной думѣ «Походъ на поляковъ». *Закуркують кречети сизі.* Макс. (1849). 59.

Закурни́кати, -каю, -єш, *гл.* Замурлыкать, забормотать.

Закурювати, -рюю, -єш, сов. в. **закури́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Задымливать, задымить. *Затопила, закурила сирими дровами.* Чуб. V. 262. 2) Закуривать, закурить. *Люльки з пожару закурили.* Шевч. 60. 3) Заканчивать, закоптить. 4) Запыливать, запылить что. 5) Только сов. в. Быстро побѣжать, быстро поѣхать. *Закурив з Кам'янця вже парафіяльним попом.* Св. Л. 134. 6) Начинать, начать курить водку, закурить. Отсюда **закурити** — запить, загулять. *Продав усю худобу, та як закурив!*

Закурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **закури́тися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* 1) Начинать, начать дымить, задымиться. *Занялось хати, перекинуло вогонь на другу, — он уже й та закурилася.* **Бодай тобі закурилось**. Бранное пожеланіе пожара. *Що не по їх, зараз: «щоб і подзвонилось, щоб і закурилось».* Г. Барв. 438. 2) Закуриваться, закуриться. *Ніяк не закурюється люлька, — тютюн вохкий.* 3) Закапчиваться, закоптиться, потемнѣть отъ дыму. *Увесь дім закуривсь і почорнів од диму.* Стор. МПр. *Огнище розложив таке, що аж небо закурилось, аж до Бога дим дойшов.* Драг. 17. 4) Начинать, начать пылить, запылить. *Не жаль мені доріженьки, що закурилася.* Гогорится также и о снѣгѣ. *От схопилась хуртовина, закурилася долина.* Щог. В. 30. 5) Запыливаться, запылиться, покрыться пылью.

Закусити. См. **Закушувати.**

Закуска, -ки, *ж.* Закуска. Стор. М. Пр. 74. *Спасибі за закуску, що ззів курку й гуску.* Ном. № 12073. Ум. **Закусочка.**

Заку́страний, -а, -е. Взъерошенный, всклокоченный. *Одутлуватий, закутраний, він стояв серед хати, понуро оглядаючи кругом себе.* Мир. Пов. II. 76.

Закустрати, -раю, -єш, *гл.* Взъерошить, растрепать волосы.

Закут, -та, *м.* Закоулокъ, уголъ. *Ой з-за гори чорні хмари в закуті.* Чуб. V. 1004. Ум. **Закуток, закуточок.** Въ этой формѣ употребляется въ смыслѣ: убѣжище, пріютъ. *В її серці знайшовся добрий, теплий закуточок для милого хлопця.* Левиц. Пов. 383.

Закута, -ти, *ж.* Канура, хлѣвъ. *Сім закут, одна свиня.* Ном. № 11789.

Закутати, -ся. См. **Закутувати, -ся.**

Закутень, -тня, *м.* Уголокъ, глухое мѣсто. *Село наше у закутні такому, що ніхто туди не зайде.* Каменец. у.

Закути, -кую́, -єш, *гл.* = **Закувати.**

Закутий, -а, -е. Закованный. *Закуті в пута неофіти.* Шевч. 612.

Закуток, -тка, закуточок, -чка, *м.* Ум. отъ **закут.**

Закутувати, -тую, -єш, сов. в. **закутати, -таю, -єш,** *гл.* Закутывать, закутать. *Закутав їх сніг білий.* Мог. 158.

Заку́туватися, -туюся, -єшся, сов. в. **закутатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Закутываться, закутаться.

Закутуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Задвигать ртомъ, плохо пережевывая пищу или перемѣщая во рту напитокъ. *Налив чарку і знову вилив у рот, закутуляв, ковтнув.* Мир. ХРВ. 178.

Закухарювати, -рюю, -єш, *гл.* Заняться стряпней.

Закушпе́лити, -лю, -лиш, *гл.* Запылить, подняться пыли, мятели. *Закрутило, закушпелило шляхом.* Мир. ХРВ. 169.

Закуштрати, -раю, -єш, *гл.* = **Закустрати.** Черк. у.

Закуштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Испробовать, отвѣдать. *Закуштувала якось луччого життя.* Левиц. І. 233.

Закушувати, -шую, -єш, сов. в. **закуси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Закусывать, закусить. Ном. № 6001. *Уже закушував смачненько, хто добре пінної лигнув.* Котл. Ен. V. 21. *По одній не закушують.* Ном. № 11527.

Залагодити. См. **Залагоджувати.**

Залагоджувати, -джую, -єш, сов. в. **залагодити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Починять, починить, поправлять, поправить. 2) Улаживать, уладить.

Заладна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* = **Залагодити.** *Стріха в його добре попрогнивала і мохом пообростала: треба заладнати.* Г. Барв. 14.

Залазити, -жу, -зиш, сов. в. **залізти, -лізу, -зеш,** *гл.* 1) Залѣзать, залѣзть, забираться, забраться. *Пусти чорта в хату, то він і на піч залізе.* Ном. № 2809. *Заліз, як муха в патоку.* Ном. № 1642. 2) Только несов. в. Запачкать, лазая.

Заламати. См. **Заламлювати.**

Зала́млювати, -люю, -єш, сов. в. **залама́ти, -ма́ю, -єш и заломи́ти, -млю́, -миш,** *гл.* 1) Заламывать, заломить. *Заламав білі руки, став собі думати.* Чуб. V. 428. *Молодая дівчинонька заломила руки, чогось мені тяжко-важко да з теї розлуки.* Волч. у. *Попереду отаман заломить бриль на бакір.* Греб. 401. **Заломити чортові ковбасу**. Сдѣлать крюкъ (въ пути). Грин. І. 236. 2) **— кого.** Взять верхъ надъ кѣмъ, быть лучше кого въ какого либо отношеніи. *Всіх дівчат заломила своїм станом і красою.* Г. Барв. 542. *Заломив би козакуванням він і Бинду.* К. ЦН. 226.

Залапити. См. **Залаплювати.**

Залаплювати, -люю, -єш, сов. в. **залапити, -плю, -пиш,** *гл.* У плотниковъ: соединять концы бревенъ. *Оце тільки ми підвалини залаплювали, а тепер візьмемось за дошки.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заласний, -а, -е. Лакомый, привлекательный, заманчивый, упоительный. *Козак та воля — заласна доля.* Ном. № 766.

Залатати. См. **Залатувати.**

Залатувати, -тую, -єш, сов. в. **залата́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Заплатывать, заплатать, ставить, поставить заплату. *Дай мені смоли обідраний бік залатати.* Рудч. Ск. II. 14.

Залаштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Задѣлать; починить, исправить. *Годилося б залаштувати сю межу, де плуг переорав.* Лубен. у.

Залащитися, -щуся, -щишся, *гл.* О собакѣ: начать ласкаться. *То собаки гавкали, наче кого за поли ведуть, а то залащились зразу і перестали гавкать.* Верхнеднѣпр. у.

Залаяти, -лаю, -єш, *гл.* Ругнуть, обругать. *Він залаяв мене.* Уман. у. *Запінилась, посатаніла, неначе дурману іззіла, залаяла Енея так.* Котл. Ен. І. 32. *Засвистав, залаяв: чорти б вашу ма!* Чуб. III. 426.

Залаятися, -лаюся, -єшся, *гл.* Побраниться. *Я ні з ким не заведуся, ні залаюся.* Кв. Драм. 216.

Зале́вчник, -ка, *м.* Чека въ оси экипажа. Угор. Вх. Зн. 19.

Залеглий, -а, -е. 1) Залежалый. 2) Недоплаченый.

Залеглість, -лости, *ж.* Недоплата, недоборъ, недоимка.

Залегши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Облегчить. *Залегши трохи, а то важко.* Константиногр. у.

Заледащіти, -щію, -єш, *гл.* Облѣниться. Заледве, *нар.* Едва лишь.

Залежалий, -а, -е. Залежалый. *Залежалий хліб.* Мл. л. сб. 175.

Залежати, -жу, -жиш, *гл.* Зависѣть. Залежатися. См. **Залежуватися.** Залежиться, *гл. безл.* = **Залежати.**

Залежний, -а, -е. 1) Зависимый. 2) Залежавшійся, запасной. *О, в того є залежні гроші.* Каменец. у.

Залежність, -ности, *ж.* Зависимость. Чуб. I. 253.

Залежуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **залежатися, -жуся, -жишся,** *гл.* Залеживаться, залежаться. *Грицько собі був хазяїн хороший... було і на вбогого старця. Лишки тільки не залежувалися.* Г. Барв. 136. *Залежався куций в соломі.* Ном. № 14088.

Залементува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Поднять крикъ, плачъ. *Христя припала до труни і страшенно залементувала.* Мир. Пов. II. 121.

Залепета́ти, -печу́, -чеш, *гл.* Залепетать.

Залепета́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* = **Залепетати.** *Тільки губонька залепечеться... твоє горе настане* (о неговорящемъ еще ребенкѣ). Рудан. I. 22.

Залескота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* = **Залоскотати.**

Залескоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Запищать (о кобчикѣ). *Кібчик залескотів, спускаючись на березу.*

Зале́сливий, -а, -е. *Льстивый.*

Залетіти. См. **Залітати.**

Залетуха, -хи, ж. Залетная птица.

Залива, -ви, *ж.* 1) Разливъ, наводненіе. Угор. 2) Проливной дождь. Рк. Левиц. *Залива йшло.* НВолын. у.

Залива́ння, -ня, *с.* Заливаніе.

Залива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **залити и залля́ти, -ллю, -ллєш,** *гл.* 1) Заливать, залить. Св. Мр. IV. 37. *Заливає Дунай бережечки, та нікуди обминути.* Мет. 61. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькії посікає, кров'ю сліди заливає.* Дума. *Залив... огонь.* Рудч. Ск. I. 37. **Залити очі**. Напиться пьянымъ. *Співав, хто мав на те охоту, заливши очі наперед.* Мкр. Г. 48. **Заливати за шкуру сала**. Сильно допекать. Ном. № 5850. Шевч. 586. Котл. Ен. II. 22. 2) — **в кайдани**. Заковывать, заковать. *Ой залили сотника Хорька Шамраївці у кайдани.* Мет. 426. *Ой узявши істиха під руки, залийте в кайдани, а заливши та у ті кайдани, закидайте в темницю.* К. С 1882. III. 614.

Залива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **залитися и залля́тися, -ллюся, -ллєшся,** *гл.* 1) Заливаться, залиться. *Заливається сльозами.* Чуб. V. 67. **Заливатися реготом**. Сильно смѣяться. *Заливався заливним реготом.* Мир. ХРВ. 130. 2) Захлебываться, захлебнуться. *Поринаєш, — не дай, Боже, заллєшся водою.* К. Досв. 61. **Залитися кров'ю**. Умереть отъ прилива крови. *Люде, що живуть по-під нами, не падають з землі і не заливаються кров'ю.* Ком. I. 8.

Заливний, -а, -е. 1) О смѣхѣ: сильный, перекатистый. *Почувся її заливний... регіт.* Мир. ХРВ. 52. 2) О дождѣ: проливной. *Заливний дощ був у нас позавчора.* Волч. у.

Залигати. См. **Залигувати.**

Залигувати, -гую, -єш, сов. в. **залига́ти, -га́ю, -єш,** *гл.* 1) Надѣть веревку (налигач) на рога вола. *Сірі воли залигає.* Чуб. V. 1034. 2) Переносно: схватить, лишить свободы. *Мене залигали того ж дня і держали під арештом і до сьогодні.* Новомоск. у.

Залижник, -ка, *м.* Полка, гдѣ кладуть ложки. Вх. Зн. 19.

Зализаний, -а, -е. 1) Зализанный. 2) Прилизанный. *Вертить лисою зализаною головою перед хлопцями.* Левиц. ПЙО. І. 363.

Зализати. См. **Зализувати.**

Зализувати, -зую, -єш, сов. в. **заливати, -жу, -жеш,** *гл.* Зализывать, зализать. Чуб. І. 122. *Як корова зализала.* Ном. № 11202. *Укусивши, не залижеш.* Ном. № 4126.

Залиманити, -ню, -ниш, *гл.* Выманить, занять. *Два карбованці залиманив та й не дає.*

Залину́ти, -ну́, -неш, *гл.* Залетѣть.

Залипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **залипнути, -ну, -неш,** *гл.* Облипать, облипнуть. *Нагаєчка дротяненька, а я, молоденька: у тіло влипає, кров'ю залипає.* Мл. л. сб. 282.

Зали́скати, -каю, -єш, *гл.* Заблистать, блеснуть; засверкать. *Блискавицями залискав.* К. Псал. 37.

Залисні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Заблестѣть, залосниться. *Залисніли чорні кучері.* Левиц. І. 85.

Залити, -ся. См. **Заливати, -ся.**

Залицьований, -а, -е. Обтянутый шиной. *Колеса залицьовані.* Екатериносл. (Залюбовск.).

Залиця́йник, -ка, *м.* Ухажиatель. *До себе нікого не підпускає... зараз прізвище залицяйникові й приложить.* Г. Барв. 447.

Залицяння, -ня, *с.* Ухаживаніе, любезничаніе. *Не до козацького залицяння було убогому бурлаці.* Хата. 159. *Дівчатам до любого повабу, а молодим козакам до залицяння.*

Залицятися, -ця́юся, -єшся, *гл.* 1) — **до кого, на кого**. Ухаживать за кѣмъ (о любовномъ ухаживаніи). *Не ходи, не люби, не залицяйся, — не пойду за тебе, ти ж не сподівайся.* Чуб. III. 144. *Чи ти, милий, впився, чи з коника вбився, чи на другу залицявся, мене одцурався.* Мет. 104. 2) — **на ко́го**. Имѣть виды на кого, желать кого. *А на того Середенка старий дукач залицявся: ходить дукач по ярмарку, собі наймита шукає.* Грин. III. 624. 3) Намѣреваться, собираться. *Через тебе, вражий сину, мене мати била. Не била, не била, залицялась бити.* Подольск. г. *Хлопці... вже залицялись бити мене.* Уман. у.

Зали́чки, -чок, *ж. мн.* Шелевочная обивка стѣнъ, сложенныхъ изъ бревенъ. *Заличка поробив добрі.* НВолын. у.

Заличковувати, -вую, -єш, сов. в. **заличкува́ти, -ку́ю, -єш,** *гл.* Прикрывать, прикрыть, замаскировать, закрыть плохое лучшимъ. *Чи ви бува не заличкували льону: він зверху гарний, а насподі який?* Лебед. у. *Другий бік у каністасеві аж ніже ж тобі не заличкований: гвіздочки тобі та гори́чки на виглі.* Екатерин. г.

Залиша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **залиши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Оставлять, оставить, покидать, покинуть. *А тепер я чумачина, дак ти мене й залишила.* Лавр. 70. *Ніхто не залишить свого кохання.* МВ. II. 158. *Дівчинонька мила перш мене любила, тепер залишила.* Чуб. V. 168.

Залишатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **залиши́тися, -шу́ся, -ши́шся,** *гл.* Оставаться, остаться. Грин. III. 92.

Залишити, -ся. См. **Залишати, -ся.**

Зали́шній, -я, -є. Излишній. Зміев. у. *Випило залишив, нехай оддише.* Ном. № 11650. *Тілько щоб пропитатись, а не залишнє.* Кв. II. 12.

Залишок, -шку, *м.* Излишекъ. *На малу міру сот зо три з залишком.* Кв. II. 13.

Залишто́вник, -ка, *м.* Въ оковкѣ крышки крестьянскаго сундука: каждая изъ короткихъ желѣзныхъ полосъ, идущихъ отъ шпуг къ угламъ сундука и захватывающихъ собою лиштву. Вас. 150.

Заліг, -ло́гу, *м.* Препятствіе, препона. *Став залогом ізміждо нами: ні того не пуска, ні того.* Канев. у.

Заліжка, -ки, *ж.* Закладъ, пари. *Виграв заліжку.* Шух. I. 219.

Заліззя́, -зя́, *с.* Желѣзныя части плуга. *Купив плуг, лишень деревінь, а заліззя треба ще.* Каменец. у.

Залізко, -ка, *с.* Утюгъ. *Одна насилу володіла руками, прасуючи залізком мушлинову сукню.* Левиц. I. 178.

Залізний, -а, -е. 1) Желѣзный. *Мишко, на тобі кістяні зуби, дай мені залізні.* Ном. № 263. 2) Переносно: чрезвычайно крѣпкій, могучій. *Сумно, сумно гайдамаки залізную силу поховали.* Шевч. 220. 3) **Залізна трава**. Раст.: черный лѣсной горохъ.

Залізник, -ка, *м.* Инструменты желѣзные (у плотниковъ). Шух. I. 87.

Залізняк, -ка́, *м.* 1) Торговецъ желѣзомъ. Лебед. у. 2) Желѣзный котелъ. 3) Желѣзная руда. 4) Кирпичъ, выжженный сильно, до расплавки песку. Харьк. у. 5) Порода раковъ: рѣчной сѣрый, съ широкими клешнями. Браун. 32. 6) Названіе вола темно-красной масти. К. С. 1898. VII. 42. 7) Раст. а) **— козацький.** Phlomis pungens Wild. ЗЮЗО. I. 131; б) **— червоний.** Lytrum Salicaria L. ЗЮЗО. I. 127.

Залізо, -за, *с.* 1) Желѣзо. *Їсть, як іржа залізо.* Ном. № 2723. 2) *мн.* Цѣпи, оковы. *На суд твій праведний прийти, в залізах руки принести.* Шевч. 58. *Навіть залізами ніхто не міг його зв'язати.* Єв. Мр. V. 3. Ум. **Залізце.** Ном., стр. 284, № 1858.

Залізовина, -ни́, *ж.* Желѣзная руда? *То то червона земля, то іржа, бо повинно є тут залізовина.* Могил. у.

Залізти. См. **Залазити.**

Залізце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **залізо.** 2) **Залізця каркові, лютрові**. См. **Лютрові залізця.** Вх. Пч. II. 7.

Залізяка, -ки, *ж.* Обломокъ, кусокъ желѣза. *Як покладеш залізяку на тому припічку, що в комені, до ніколи не буде вовк нападать на скотину.* Чуб. I. 48. *Виколов око залізякою.* Левиц. Пов. 341. Ум. **Залізячка.**

Залізя́ний, -а, -е. Желѣзный. *Де твоя лопатка залізяка?* Екатер. у. (Залюбовск.). *Загадка: Вовчок залізяний, хвіст конопляний* (голка). Грин. II. 310.

Залізя́нка, -ки, *ж.* Желѣзная дорога. *Їхав там, де проходить ота залізянка, що бігають прудко.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Залізя́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **залізя́ка.**

Залім и зало́м, -ло́му, *м.* 1) Изгибъ, кривизна. 2) Поворотъ (рѣки, дороги). Черк. у. Мнж. 180. 3) Переломъ. 4) Карнизъ. 5) = **Завертка 1.** *Це залом у житі. Бог його знав, хто оце наробив? Заломило, — ми й лишили.* Черниг. у. 6) Залом. Мѣсто въ лѣсу, гдѣ

лежитъ буреломъ. *Корови і воли пасуть... у за́ломах — лісах, де лежить поламане дерево.* Шух. І. 211.

Залінуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Залѣниться.

Заліпити, -ся. См. **Заліплювати, -ся.**

Заліплювати, -люю, -єш, сов. в. **заліпити, -плю́, -пиш,** *гл.* Залѣпливать, залѣпить.

Заліплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **заліпитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Залѣпливаться, залѣпиться. 2) Слѣпливаться, слѣпиться. *Заліпилися мої карі очі, не можу я розняти.* Чуб. V. 950.

Залісок, -ску, *м.* Опушка лѣса. *Приходить на залісок, — аж вовчиця з вовченятами грається.* Рудч. Ск. І. 134.

Заліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **залеті́ти, -лечу́, -ти́ш,** *гл.* Залетать, залетѣть. *В чужий край не залітай, щоб крилечка мати.* Ном. № 9421. *За сто миль залетіла.* Ном. стр. 303.

Заліток, -тку, *м.* Лѣтній выпасъ скота. *Брав на заліток воли, то через те й було в мене багато скотини чужої.* Верхнеднѣпр. у. 2) Употребительнѣе во мн. ч. **залітки**. Начало лѣта. **На залітки зоставляти.** Оставлять до начала будущаго лѣта. *Не заставляйте сіно на залітки, а то бува миші перегризуть, затече.* Волч. у.

Залітошній, -я, -є. Позапрошлый. *Се було чи літошній, чи залітошній год.* Черниг. у.

Залітувати, -тую, -єш, *гл.* 1) Остаться на лѣто. 2) Хватить до новаго урожая. *Повитрачувились з хліба, з сіна, з соломи, — не залітує, доведеться купувати.* Конотоп. у.

Залічити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Зачесть. 2) Залѣчить. Левиц. Пов. 176. *Залічили в серцях наших великую рану.* Макс.

Залічи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* Засчитаться, ошибиться въ счетѣ.

Залля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Залити.** *Лучче було мене, мати, в купелі залляти, ніж такую нещасную на світ видавати.* Чуб. V. 361.

Залог, -гу, *м.* = **Заклад 4.** Уман. у.

Зало́га, -ги, ж. 1) Гарнизонъ. *Сей город був султанський; стояла в йому турецька залога.* К. (Правда, 1868, стр. 53). 2) Охранительная стража. *Ой Бог знає, Бог відає, де мій милий ночує: чи у полі, чи у полі, чи в великій дорозі, чи у пана гетьмана да стоїть на залозі.* 3) Засада. Черном. *Стежки і всі дороги черкеські обняли залоги.* Мкр. Г. 25. 4) Собраніе, сборище людей. *Не ночує дівчинонька дома, на досвітках велика залога, там ночує дівчинонька здорова.* Мил. 95. 5) Землянка? См. Мкр. Г. 19 и 23. *Виходить часом із залоги, на сонці гріється, співи.* Мкр. Г. 23.

Заложатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Биться объ закладъ. Черк. у.

Зложи́ти, -ся. См. **Закладати, -ся.**

Залоза, -зи, *ж.* Железа, гланда. Ум. **Залозка.** Ув. **Залозяка.**

Залозува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Страдать гландами, опухолью слюнныхъ железъ. *Мої воли тепер залозують.* Прилук. у.

Залозуватий, -а, -е. Страдающій гландами.

Залозяка, -ки, *ж.* Ув. отъ **залоза.**

Залоїтися, -лоюся, -їшся, *гл.* 1) Засалиться. НВолын. у. 2) Облѣпиться чѣмъ. *Залоївся камінь, бо зерно було сире, то мов тістом замазав хто.* Канев. у.

Залокта́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* = **Залоптати.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Залом. См. **Залім.**

Залома, -ми, *ж.* Верхняя конусообразная часть стога. *Я оце снопи на залому кидав.* Черк. у.

Зало́мистий, -а, -е. Изгибистый, излучистый.

Заломити. См. **Заламлювати.**

Залопом, *нар.* Быстро, стремительно. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Залопоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Захлопать. *Як засміється та залопотить у долоні.* Грин. II. 95. 2) Затопотать, побѣжавъ, побѣжать съ топотомъ. *П'ятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418. *Вовки як залопотіли, так їх більш ніхто й не бачив.* Грин. II. 244. *Которі в плач, а хто в ноги, — тільки залопотіло.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Залоптати, -пчу, -чеш, *гл.* Защемить. *Сіль зайшла у виразку, — так залоптало.* Харьк.

Залоскота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Защекотать. *Може вийшла русалонька матері шукати, а може жде козаченька, щоб залоскотати.* Шевч. 26. *Панночка загадочок не вгадала, русалочка панночку залоскотала.* Чуб. III. 190.

Залубиці, -ць, *ж. мн.* Сани съ кузовомъ.

Залубка, -ки, *ж.* = **Залубиці.**

Залубний, -а, -е. О саняхъ: съ кузовомъ.

Залубниці, -ць и залубні, -бень, *ж. мн.* = **Залубиці.** *Подивлюся на подвір'є, — лише слід, де ковані залубниці стояли, де вороні коники ірзали, то ті ж мою Марусеньку взяли.* Гол. II. 112.

Залубуватіти, -тію, -єш, *гл.* О хлѣбѣ: затвердѣть. *Залубуватів хліб.* Каменец. у.

Залулукати, -каю, -єш, *гл.* О ночныхъ хищныхъ птицахъ: закричать. *Залулукала сова. Залулукав леліт.* Вх. Зн. 33.

Залуна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* О звукѣ: раздаться, огласиться. К. МБ. XI. 142.

Залупа, -пи, *ж.* Залупа.

Залупати, -паю, -єш, *гл.* Захлопать (глазами).

Залупи́ти, -ся. См. **Залуплювати, -ся.**

Залуплювати, -люю, -єш, сов. в. **залупи́ти, -плю, -пиш,** *гл.* Отворачивать, отворотить (кожу), залупливать, залупить. *Свашка-неліпашка: шишок не ліпила, та всі залупила.* Грин. III. 547. — **о́чі**. Выворотить вѣки. *Залуплює очі.* Каменец. у.

Залуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **залупитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* Залупливаться, залупиться.

Залупчистий, -а, -е. О сапогѣ: съ отворачивающимся голенищемъ? *Залупчисті чоботи.* Гол. Од. 67.

Залускати, -каю, -єш, *гл.* Затрещать.

Залускотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Усиленно затрещать.

Залуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **залучи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Завербовывать, завербовать, затянуть въ свою компанію, залучать, залучить. *І веселились у чернечих душах, що Конашевича до себе залучили.* К. МБ. II. 135. *На зіму хто небудь залучить мого дідуся скотину порати, вірьовки плести.* Г. Барв. 355. 2) Загонять, загнать домой домашнее животное (изъ стада). *Кожне своїх овець залучало додому.* Мир. ХРВ. 45. *Залучав скотину.* Мкр. Г. 55. *Гусей або утяток з річки залучити.* Мкр. Н. 35. 3) Доставать, достать, получать, получить. *Оце було, як залучить собі яблучко въ кишеньку, дак і закличе мене в хлівець: «На, мамо!»* Г. Барв. 433. — **слави**. Пріобрѣсти славу,

прославиться. *Ой не схотів та пан Сива козакам служити, він пішов же до ляшеньків слави залучити.* Макс.

Залучник, -ка, *м.* Раст. Xanthium Strumarium L. ЗЮЗО. I. 142.

Залуща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* = **Залускати.**

Зальоги, -гів, *м. мн.* Засада. *Вони обидва лежали тоді в зальогах з киями — один з одного боку, а другий з другого; ми туди, а вони до нас.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Зальопати, -паю, -єш, *гл.* = **Задріпати.**

Зальоти, -тів, *м. мн.* Ухаживаніе, волокитство. *До дівки Санджаківни на зальоти поспішали.* АД. I. 211. *Він удівець, бачте, так на зальоти ходе до тії удови-молодиці.* Каменец. у.

Зальотний, -а, -е. 1) Любящій ухаживанія, волокитство. *Там така удалась зальотна: хоч як мати лає, а вона таки вискочить на вулицю.* 2) Удалый. *Стояло військо тут зальотне, волове, кінне і піхотне.* Котл. Ен. IV. 27; Словарь.

Зальо́тник, -ка, *м.* Ухаживатель.

Залюби́ти, -ся. См. **Залю́блювати, -ся.**

Залюбки, *нар.* Съ удовольствіемъ; охотно. *Ну там вода! залюбки напитись.* Черк. у. *На Наталю молодую залюбки дивились.* Мкр. Н. *Як перше було, коли йду куди, то весело й залюбки.* МВ. I. 17.

Залю́блювати, -люю, -єш, сов. в. **залюбити, -блю́, -биш,** *гл.* Любить, полюбить. *Вовки, бачте, вовкулаку не залюблюють..., бо вовкулака їсти падло гидує.* Г. Барв. 451. *Тепер уже сама не промовляє слова, не за любила і другиx чути, як говорять.* МВ. II. 97. **Він залюби́в, не залюби́в**. Ему понравилось, не понравилось. *На добрий ум научали, — ти не залюбив.* Грин. III. 142. *Не залюбив небіжчик кулі.* Греб. 353. *Одкинула вашу масть од чиряка — не залюбив: дуже почав сіпати.* Харьк.

Залю́блюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **залюби́тися, -блю́ся, -бишся,** *гл.* Влюбляться, влюбиться, полюбить. *Чи не було річки утопитися, чи не було кращих залюбитися?* Чуб. V. 540. *Не вірю, щоб так швидко й дуже залюбитись можна було.* Котл. НП. 344.

Залю́днення, -ня, *с.* Заселенность.

Залю́днити, -ся. См. **Залюдняти, -ся.**

Залю́дніти, -нію, -єш, *гл.* = **Залю́днитися.** *Залюдніла Україна.* К. Грам. 32.

Залюдня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **залю́днити, -ню, -ниш,** *гл.* Заселять, заселить.

Залюднятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **залю́днитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Заселяться, заселиться.

Залю́ляти, -ляю, -єш, *гл.* Убаюкать. *Заколишу, залюляю, сама піду погуляю.* Мил. 37.

Залюпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Замочиться, забрызгаться сильно. Вх. Уг. 239.

Залю́тий, -а, -е. = **Лютий.** *Зімонька-зіма та залюта була.* Нп. Волч. у. Слов. Д. Эварн.

Залютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Запаять. 2) Засвирѣпствовать. *Уже осінь; незабаром зіма залютує.* Шевч. II. 163.

Залютува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Прійти въ ярость.

Заляга́ння, -ня, *с.* 1) Указываетъ дѣйствіе по значенію глагола **залягати**. 2) Засада. *Залягання на гординця.* К. ЦН. 170.

Заляга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **залягти́, -ля́жу, -жеш,** *гл.* 1) Занимать, занять мѣсто, покрывать, покрыть собою. *Геть! бач моє місто залягла.* Мнж. 143. *Сиві кабани усе*

поле залягли. Ном. стр. 292. № 54. *Великая худобонька все подвір'я заляже.* Чуб. V. 163. 2) Полечь. *Не одного тепер ляха голова заляже.* Макс. (1834). 123. 3) Заваливать, завалить. *Сирая земля двері залегла.* Мет. 150. 4) Залегать, залечь. *Заліг, як собака в грубі.* Ном. № 11762. *Заляжу до завтрього.* К. ЧР. 286. 5) Засѣдать, засѣсть (въ засадѣ). Мнж. 141. *Залягли вони на нас у балці.* К. ЦН. 191. *Та ж за ордою пан Хмельницький вгнався. Він у Ведмежих Лозах залягав.* К. ПС. 110. 6) Затихать, затихнуть (о вѣтрѣ). *Вітерець заліг десь, тиша.* МВ. II. 49. 7) Оставаться, остаться безъ обработки. *Ця нива ще торік залягла.* Борз. у.

Заляка́ти. См. **Залякувати.**

Залякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Испугаться. *А я молоденька залякалася, та в новую світлоньку заховалася.* Чуб. V. 19.

Залякувати, -кую, -єш, сов. в. **заляка́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Запугивать, запугать. *Наскакуєш, щоб дух мій залякати.* К. Іов. 23.

Залямува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Окаймить. Черк. у.

Заля́мчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Сбиться (о волосахъ). *Але ж то як у тебе залямчилось волосся, трудно й гребінцем потягти.* Брацл. у.

Заля́пати, -паю, -єш, *гл.* 1) Захлопать. *Заляпа деркачами* (півень крилами) *і «ку-ку-рі-кууу!».* Сим. 212. 2) Забрызгать грязью.

Заляпотіти, -почу, -тиш, *гл.* 1) Захлопать (быстро, учащенно). 2) Закапать (учащенно).

Заля́скати, -каю, -єш, *гл.* 1) Захлопать, защелкать. 2) Зарукоплескать. *Публіка... заляскала в долоні.* Левиц. Пов. 136.

Заляскотіти, -кочу, -тиш, *гл.* 1) Учащенно захлопать, защелкать. 2) Быстро заговорить; чаще: закричать рѣзкимъ голосомъ. *Як заверещить, заляскотить на мене.* Г. Барв. 300.

Залячи́, -жу, -жеш, *гл.* = **Залягти.**

Залячися, -жуся, -жешся, *гл.* Вгнѣздиться, расположиться въ норѣ. *Скверщок заляжеся в нових будинках.* Вх. Лем. 415.

Залящати, -щу, -щи́ш, *гл.* = **Заляскотіти.** *Як закричить, залящить!* Кв. I. 125. *Козаки зареготались, аж луна по лісу залящала.* Стор. МПр. 104. *Як крикне не своїм голосом: кукуріку!... аж у вухах залящало!* Стор. I. 236.

Замага́ти, -гаю, -єш, *гл.* Одолѣвать. *Робота замагає.* Ольгопольск. у.

Замазати, -ся. См. **Замазувати, -ся.**

Замазка, -ки, *ж.* Замазка.

Замазувати, -зую, -єш, сов. в. **замазати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Замазывать, замазать. *Не йди туди, де ликом зав'язано, а калом замазано.* Рудч. Ск. I. 102. 2) Запачкивать, запачкать. 3) Покрывать, покрыть въ слѣд. примѣрѣ: *Густі хмари замазали небо.* Мир. ХРВ. 238.

Замазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **замазатися, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) Замазываться, замазаться. *Від смерти і в печі не замажешся.* Ном. № 2247. 2) Запачкиваться, запачкаться. *Сидить дід під лавою, замазався сметаною.* Ном., стр. 301. № 385.

Замазу́ра, -ри, *об.* Замарашка. *Замазури мої ще мені й усміхаються, і не мислять про те, що мати журиться.* Г. Барв. 285.

Замазу́рити, -рю, -риш, *гл.* Запачкать.

Замазу́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Запачкаться.
Замазуха, -хи, *ж.* Замарашка.
Замазчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Окровавить.
Замазчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Окровавиться.
Замаїти. См. **Замаювати.**
Замайструва́ти, -рую, -єш, *гл.* Приняться мастерить.
Замайструватися, -руюся, -єшся, *гл.* Увлечься мастерствомъ.
Замакітритися, -рюся, -ришся, *гл.* Закружиться. *Щоб тобі світ замакітривсь.* Ном. № 3707. *Так у його в голові замакітрилось і в очу позеленію й потемніло.* Г. Барв. 514.
Замали́м, замалом не, *нар.* Чуть не; безъ малаго. *Оце замалом не впала.* Ном. № 6639. *Замалом не піймав зайця.* Черк. у. *Замалим не двісті.*
Замалювати, -люю, -єш, *гл.* Закрасить. «*Заший, серце, роспорочку въ мому черевичку!*» *— Зашию, зашию, іще й замалюю.* Чуб. V. 1174.
Замаляртува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Заняться живописью. 2) Заработать живописью.
Замандю́ритися, -риться, *гл. безл.* = **Заманутися.** *Замандюрилось йому іти спати на леваду.* Богодухов. у.
Заманити, -ню́, -ниш, *гл.* Заманить. *На погибель вас у замок заманили.* К. Досв. 209.
Заманка, -ки, *ж.* Приманка. *Оттепер же то саме й пора, панове товариство, кожному з нас чужі звичаї кидати, панські цяцьки занедбовувати, на городянські заманки не вважати.* К. (О. 1862. III. 24).
Заманутися, -неться, *гл. безл.* Захотѣться. *Заманулось як серед зіми криги.* Ном. № 5336. *Заманулось їсти старенькій.* Г. Барв. 370.
Заманя́чи́ти, -чу, -чиш, *гл.* = **Замаячити.** *З жита заманячила дівоча постать.* Мир. ХРВ. 6.
Замарити, -рю, -риш, *гл.* Возмечтать.
Замаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Замечтаться, забрать себѣ въ голову.
Замарму́зити, -жу, -зиш, *гл.* Запачкать.
Замармузитися, -жуся, -вишся, *гл.* Запачкаться, засалиться.
Замару́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Утомить скучнымъ. 2) Защекотать. *Муха їм у носі замарудила.* О. 1862. IX. 66.
Замасльо́нити, -ню, -ниш, *гл.* Замаслить.
Замастити. См. **Замащувати.**
Замах, -ху, *м.* 1) Взмахъ, розмахъ. *У правій руці кращий замах, ніж у лівій.* НВолын. у. **Одним, за одним замахом**. Сразу. *Вона випила її не по-жіночи, — прикуштовуючи, а одним замахом.* О. 1862. VII. 33. **Під сей, той замах**. Въ этотъ, въ тотъ разъ. *Тоді саме, під той замах, мабуть і її зачеплено.* Верхнеднѣпр. у. 2) Покушеніе, посягательство. *Лядський замах на благочестиє.* К. Кр. 15.
Замахайло, -ла, *с.* Въ загадкѣ: хвостъ четвероногаго животнаго. *Штири тики, два патики, сьоме замахайло.* (Віл). Чуб. I. 306.
Замаха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* 1) Замахать. 2) — **п'ятами**. Побѣжать. *Грицько... уже п'ятами замахав, тільки видно.* Цыссь, Сват. 115.
Замахнути(-ся), -хну́(-ся), -не́ш(-ся), *гл.* Замахнуться. *Вихватила у його з-за халяви ножа і замахнула, і одрубала гайдамаці голову.* Рудч. Ск. II. 153. *Замахнись, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Замахови́й, -а́, -е́. Маховой. *Для ліпшого замаху всаджене на кінець колодки замахове́ колесо.* МУЕ. III. 15.
Замача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Омочить. *Тонку спідниченьку дуже замачала.* Гол. I. 64.
Замашни́й, -а́, -е́. Тяжелый, увѣсистый, чѣмъ удобно замахнуться. *Качалка замашна.* Рк. Левиц. *Подай сюди щось замашне забити кілок.* Рк. Левиц. *А там смерть страшна і коса замашна.* Чуб. III. 435. 2) Быстрый, скорый, прыткій. *Замашний хлопець.* Ном. № 8751.
Замашно, *нар.* Далеко. *Замашно йти.* НВолын. у.
Замащувати, -щую, -єш, сов. в. **замасти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* 1) Замазывать, замазать. *Глина... замастити піч.* МУЕ. III. 51. 2) Замасливать, замаслить.
Замаювати, -юю, -єш, сов. в. **замаїти, -маю́, їш,** *гл.* Украшать, украсить зеленью: вѣтвями деревьевъ, травами. *Вінці закладають худобі на роги... Так замаєна худоба іде вечером домів.* МУЕ. III. 46.
Замаю́сити, -ющу, -сиш, *гл.* Зажилить, присвоить. *Еге, то це ти хочеш замаюсити мій ніж.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. См. **Заміюсити.**
Замаяти, -маю, -єш, *гл.* Заколыхаться отъ вѣтра. *Замають коври все шовковії, загоряться свічі все восковії.* Чуб. III. 441. *Позіхнула takеньки, що в мене рукава замаяли.* МВ. II. 202.
Замаячити, -чу, -чиш, *гл.* Показаться вдали.
Замгну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* Вздремнуть, задремать. Сим. 185. *«Ну лишень, жінко, я трошки заміну, а ти мені піськай». Ліг ото собі й заснув.* Драг. 60. *Чи спали люде, чи ні, а наш крамарь як що замінує, то й гаразд.* О. 1862. IX. 67.
Заме́кати, -каю, -єш, *гл.* Заблеять.
Замекеке́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Замекати.** *Москаль бодай би не козою замекекекав.* Котл. Ен. IV. 10.
Заме́л, -лу, *м.* Смолотый зерновой хлѣбъ, мука. *Той замел, що я вранці приніс зерно, зостався у млині.* Новомоск. у.
Заме́луватий, -а, -е. Завирающійся; много попусту болтающій. Константиногр. у.
Замелювати, -люю, -єш, *гл.* Закатываться; сходить въ сторону. *Сани замелюють. Женці почали замелювати з правого боку, та й поламали постать.*
Заме́люватися, -лююся, -єшся, *гл.* Завираться. *Він уже замелюється.* Харьк. у.
Замере́жити, -жу, -жиш, *гл.* Покрыть узорами, рѣзьбой.
Замерза́ння, -ня, *с.* Замерзаніе.
Замерза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **замерзти, -зну, -неш,** *гл.* Замерзать, замерзнуть. *А виглядай мене, сестро, як будуть о Петрі сині озера замерзати.* Мет. 435. *Болото сю зіму не замерзала.* Хата, 169. *Так замерзло, що хоч тури гони.* Ном. № 645.
Заме́рзлий, -а, -е. Замерзшій, мерзлый. *Знайшли у снігу замерзлого.* Мир. Пов. I. 122. *На замерзлу землю як упаде сніг хочень і великий, то хлібові теє не шкодить.* Каменец. у.
Замерзляки́, -ків, *м. мн.* Ледяныя сосульки на вѣтвяхъ деревьевъ. Вх. Лем. 416.
Заме́рзти. См. **Замерзати.**
Замеркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Заблестѣть, замерцать.
Заме́рлий, -а, -е. 1) Замершій. 2) Находящійся въ летаргическомъ снѣ.

Замертвіти, -вію, -єш, *гл.* Замереть, обмереть (отъ испуга и пр.). *Як глянув, а вона лежить в крові, — я так і замертвів.* Александров. у. (Залюбовск.).

Замерти. См. **Замірати.**

Замерха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **заме́рхнути, -ну, -неш,** *гл.* Покрываться тонкимъ слоемъ льда, слегка замерзать (о водѣ). *Уже й морози маленькі, уже й вода в калюжах трошки замерха зверху.* Константиногр. у.

Замести, -ся. См. **Замітати, -ся.**

Заме́т, -ту, *м.* 1) Сугробъ, заносъ снѣжный. *Через пеньки, заметами біжить, ледве дише.* Шевч. 88. 2) Плоскія, горизонтально лежащія бревна, которыя обоими концами вставляются в ґари двухъ столбовъ, составляя такимъ образомъ часть стѣны. Кіевск. и Подольск. г. 3) **В-замет**. Подрядъ. *Питались всяких знахурок, так зрадниці в — замет брехали і тільки боки напихали, та заливались од чарок.* Мкр. Г. 11.

Заме́та, -ти, *ж.* 1) = **Замет і.** Черк. у. 2) = **Завірюха.** Шух. І. 107.

Заме́тина, -ни, *ж.* Отдѣльное бревно въ **заметі 2**.

Заметистий, -а, -е. О зимѣ: снѣжная, съ заносами. *Цього року дуже заметиста зіма була.* Канев. у.

Заме́титися, -чуся, -тишся, *гл.* Заразиться. *Була в його скотинка, та так заметилася і пропала.* Новомоск. у. *Заметився страшною пошестю.* Левиц. Пов. 327.

Заметіль, -лі, *ж.* Мятель. *Заметіль замела шляхи.* Лев. І. 512.

Заметли́читися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Замотиличитися.**

Заметуша́ти, -ша́ю, -єш, *гл.* Замять. *Писарь гроші громадські узяв, та як громада пристала, він горілки поставив, да так діло й заметушав.* Кіев. у.

Заметуши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Засуетиться.

Замешкати, -каю, -єш, *гл.* Занять подъ жилье. *Ніхто не замешкав спустілого обійстя.* Св. *Л.* 71.

Замива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **замити, -мию, -єш,** *гл.* Замывать, замыть.

Замива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **зами́тися, -миюся, -єшся,** *гл.* Замываться, замиться.

Замиг(о)ті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Засверкать, замерцать. *Зійшов на небо місяць, і зорі замиґтіли на небі.* Опат. 5. 2) Замигать, замелькать. *Так мені в очіх і замиґтіли білі хати.* МВ. І. 13.

Зами́зкати, -каю, -єш, *гл.* Объ одеждѣ: заносить, затаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одежу дай, то зараз замизкаєш.* Черниг. у.

Замика́ння, -ня, *с.* 1) Запираніе. 2) Заключеніе (въ тюрьму).

Замика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **замкну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* 1) Запирать, запереть. *Замикайте, діти, двері.* Шевч. *Як коня вкрали, він тоді станю замкнув.* Ном. № 6625. Прич. стр. **Заминаний**. *Це́рква замикана.* Чуб. III. 40. 2) Заключать, заключить, запирать, запереть. *Замикали Настю, — вона було таки втече.* МВ. II. 47. 3) Заграждать, заградить, преграждать, преградить. *Замкло їм мову.* 4) — **губу**, уста. Зажать ротъ, принудить замолчать. *Людям губи не замкнеш.* Ном. № 6986. *Як би вона знала, що я приїхала до неї з жалю над її долею нещасливою, то се замкнулоб її уста.* Г. Барв. 378. 5) — **очі**. Сомкнуть, закрыть глаза. *Замкну я очі ворогам.* Мл. л. сб. 300.

Замикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **замкну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Запираться, запереться. 2) Заключаться. *Який Гнат тихий, а що у йому замикається.* Черк. у. *Чоловік, здається, нічого собі, але хто-й-зна, що в йому в середині замикається.* Рк. Лев.

Замилитися, -люся, -лишся, *гл.* Покрыться пѣной.

Замили́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* = **Помилитися.**

Замилувати, -лую, -єш, *гл.* Полюбить. *А мій милий замилував иншу.* Вх. Лем. 416.

Замилуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Залюбоваться. *Карпо глянув на тих людей і трохи злякався і здивувався й за милувався: такі вони були високі, рівні, дужі.* Левиц. Пов. 354.

Зами́мрити, -рю, -риш, *гл.* Забормотать. *Замимрив тихим голосом.* О. 1861. IV. 41.

Замина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **замня́ти и зам'я́ти, -мну́, -не́ш,** *гл.* 1) О кушаньяхъ: заправлять, заправить, напр., растертымъ пшеномъ. *Замняти борщ.* 2) — **розмову**. Заминать разговоръ. *Почала заминати розмову.* Левиц. Пов. 316.

Заминаха, -хи, *ж.* = **Лемішка.**

Зами́нка, -ки, *ж.* 1) Мука или отруби, разведенные съ водой для корма домашнихъ животныхъ. Вх. Зн. 19. Желех. 2) = **Замняток.** Вх. Зн. 19.

Замирення, -ня, *с.* Примиреніе. *Скоро після сього письма почули і про замирення.* Стор. II. 85.

Замири́ти, -рю́, -риш, *гл.* 1) Заключить миръ, примириться. *Ей чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький учинив, що з ляхами, мостивими панами, у Білій Церкві замирив.* Дума. 2) — **кого́**. Помирить. *Замирив він іх.* Зміев. у.

Зами́ршавий, -а, -е. = **Миршавий.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зами́скрити, -рю, -риш, *гл.* = **Замимрити.**

Замисл, -лу, *м.* Намѣреніе, умыслъ, замыслъ. *Луччий розмисл, як замисл.* Ном. № 5835.

Замислити. См. **Замишляти.**

Замислитися, -слюся, -лишся, *гл.* Задуматься. *Замислився козак, і йому досталось покрутити вуса.* Стор. I. 36.

Зами́сник, -ка, *м.* = **Мисник.** Kolb. I. 58.

Замити, -ся. См. **Замивати, -ся.**

Замишлівка, замишля́нка, -ки, замишляни́ця, -ці, *ж.* Прихотливая женщина. *Як був собі Сава, та не їв сала, та все паляниці, не любив дівок-замишлівок, та все молодиці — замишляниці.* Ном. № 12509. *Комарь... оженився та взяв собі замишлянку.* Чуб. V. 1169.

Замишля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **замислити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Замышлять, замыслить, задумывать, задумать. *Тільки Бог святий знав, що він думав, гадав, замишляв.* Макс. (1849) 53. 2) Только не сов. в. Командовать, распоряжаться. Грин. III. 84. Мил. 223. *Ким же я буду, мій синочку, тепер замишляти?* Мил. 213. *Годувала дітки да й ким замишляти?* Чуб. III. 157. *Узяли собі гарну невістку, — тепер буде ким замишляти.*

Заміж, *нар.* Замужъ. *Хапається, як попівна заміж.* Ном. № 3159. *Мене заміж дайте.* Чуб. III. 37. *Візьму заміж* (тебе) *за себе.* Чуб. V. 87.

Заміжжю, *нар.* Замужемъ. *Мати вже тоді були, кажуть, заміжжю.* Пирят. *у. Вона в чужому селі заміжжю.* Пирят. у.

Заміжжя, -жя, *с.* Замужество. *Та шо з того заміжжя? Як була дівкою, то було гуляєш, кількo хочеш, а тепер нема вже того.* Лебед. у.

Заміжний, -а, -е. = **Заможний.**

Заміжній, -я, -є. Во время замужества происходившій, замужній, который бываетъ замужемъ. *Вона тепер більше раділа і кохалась у всьому, що вбачали очі, ніж із початку життя свого заміжнього.* Г. Барв. 144. Заміжня. Замужняя. *Збунтувала проти мене... мою заміжню дочку.* Левиц. ПЙО. І. 378.

Замізкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Задумать.

Заміль, -лі, *ж.* Отмель.

Заміна, -ни, *ж.* 1) Замѣна, обмѣнъ. *Даси на заміну.* Черк. у. 2) Подмѣнъ.

Замінка, -ки, *ж.* = **Заміна 1.** *Дам в замінку.* Грин. III. 610.

Замінний, -а, -е. 1) Замѣнительный. 2) **— лист.** Мѣновая запись. Борз. у.

Заміня́ти, -няю, -єш, *гл.* Промѣнять. *Боїться, щоб не заміняли його поля на чуже.* О. 1862. І. 62. *Мужик мужика заміняв на бика.* Ном. № 13242. *Вона мене заміняла на свекруху.* МВ. II. 175.

Заміня́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Обмѣняться. МВ. I. 84.

Замір, -ру, *м.* 1) Намѣреніе, умыселъ; цѣль; планъ. *Тільки матері призналась про свої заміри.* Г. Барв. 528. *Маючи деякі заміри, розділив своє військо на три часті.* Стор. II. 132. *У кожного одна була думка, одні заміри: оддячить лютим ворогам.* Стор. МПр. 59. 2) Отдѣленное, отмѣренное поле. *Пан замір відпуска на випас худоби, за це ми усеньке сіно йому збіраємо.* Радом. у.

Заміра́ння, -ня, *с.* Обмираніе, летаргія. Левиц. (Правда, 1868, 460).

Замірати, -раю, -єш, сов. в. **замерти, мру́, мре́ш,** *гл.* Замирать, замереть, обмирать, обмереть. *Серце б'ється, завмирає.* Чуб. V. 25. *Не дай спати ходячому, серцем замірати.* Шевч. 224. *В мене серце наче замерло.* МВ. II. 12. 2) Впадать, впасть въ летаргію. *Як їй не вірити, коли вона, заміравши, бачила, яке на тому світі є мучення і злодіям, і табашникам.* Кв. II. 87.

Заміристий, -а, -е. *? Звичаї, паничу, запорожців були дуже чудні і заміристі, бо народ був з біса хитрий і спритний.* Стор. II. 166.

Заміри́ти, -ся. См. **Заміря́ти, -ся.**

Замірка, -ки, *ж.* Палка съ нарѣзками для измѣренія жидкости.

Заміркуватий, -а, -е. О хлѣбномъ зернѣ: щуплый, мелкій. Мнж. 180. *Але сюю року заміркувате жито: таке дрібне, шо не знаю, шо то копа й видасть.* Брацл. у. *Заміркувата пшениця.* Рк. Лев.

Замірок, -рка, *м.* Заморышъ. *Та дитина — замірок.* НВолын. у.

Заміря́ння, -ня, *с.* 1) Намѣреніе. 2) Замахиванье, намѣреніе ударить. *Ні лайка, ні заміряння Максимове нічого їм не подіяли: він заміриться — утечуть, а там зирк! — уп'ять ідуть і дратують його.* Чуб. II. 665.

Заміря́ти, -ряю, -єш, сов. в. **заміри́ти, -рю, -риш,** *гл.* = **Замірятися.** *Із-під бока шабельку витягає, да на тую калиноньку заміряє.* Мет. 182.

Заміря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **заміритися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Вознамѣриваться, вознамѣриться. 2) Замахиваться, замахнуться. *Дід підійшов до дуба і вже замірився, щоб його рубати.* Рудч. Ск. І. 97. *Замірься, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Заміс, -су, *м.* Количество взятой муки, глины и т. п. для замѣшиванья. *Дає жінці борошно на заміс.* Мнж. 132.

Заміси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Замѣсить. *Замісила яйцем борошно.* Рудч. Ск. II. 2. *Сватай, синку, і людей питай, чи діжу замісить.* Мет. 238.

Замісто, замість, замісць, замісь, *нар.* Вмѣсто. *Дала ж мене моя мати заміж за старого і казала шанувати замісто молодого.* Чуб. V. 225. *Ой не стеле чумак собі постіленьку, а зелену травицю, а у головки замість подушечки кленьчасту важницю.* Чуб. V. 1038. *Замісць доброго, дрантя продає.* Ном. № 10519. *Замісь полу помощена велика купа комишу.* Рудч. Ск. II. 20.

Замістя, -тя, *с.* За́городье, предмѣстье. КС. 1887. VI. 485.

Замісць, замісь. См. **Замісто.**

Заміський, -а, -е. Загородный.

Заміт, мету, *м.* = **Замет.**

Заміта́вка, -ки, *ж.* 1) Съ удар. на предпосл. слогѣ. Половая щетка. Желех. 2) Лопата для горящихъ углей. Шух. I. 97.

Заміта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **замести, -мету, -те́ш,** *гл.* Заметать, замести; сметать, смести. *Не замітай чужої хижі, — смотри чи твоя заметена.* Ном. № 9587. *По улиці вітер віє, та сніг замітає.* Шевч. 479. *Так у тиждень і замело і худобу, і дітей, — єй Богу моєму!* НВолын. у.

Заміта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **замести́ся, -ту́ся, -те́шся,** *гл.* 1) Заметаться, заместися, выметаться, виместися. 2) Переносно: исчезать, исчезнуть, убѣжать. *Скоро сонечко з-за хмари виграло, вони* (діти) *так і замелись із хати.* МВ. (О. 1862. III. 43.).

Замітити. См. **Замічати.**

Замітка, -ки, *ж.* 1) Замѣтка. 2) — **давати**. Давать понять. *Кішку б'ють, невістці на замітку дають.* Ном. № 3901. 3) **Брати на замітку**. Принимать къ свѣдѣнію.

Замітки́й, -а́, -е́. Примѣтный.

Замітли́вий, -а, -е. Наблюдательный. *Панич Павлик у нас дуже замітливі.* Лохв. у. *Один кивне, другий моргне, третій засміється, а мій милий замітливий, — мені не минеться.* Грин. III. 311.

Замітник, -ка, *м.* Отрубленный древесный стволъ длиною около пяти саж. Шух. I. 183.

Замітниця, -ці, *ж.* = **Замітник**? *Замітниця довге і тонке дерево, що сплавляють.* Вх. Зн. 19.

Заміття, -тя, *с. соб.* Сугробы снѣга. *Понаганяло замітя. Брез тото замітя не преїдеш.* Вх. Лем. 416.

Замітувати, -тую, -єш, *гл.* 1) Забрасывать, закидать. 2) Забрасывать, оставлять, не употреблять. *Сей звичай тепер замішують.* МУЕ. III. 44.

Замі́ть, ме́ті, *ж.* = **Замет 2.** *Заміть до́бра у магазині.* НВолын. у. *Хата у заміть зроблена.* НВолын. у.

Заміча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **замі́тити, -чу, -тиш,** *гл.* Замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить. *Тільки замітиш свою сторону, дак і кажи: тпру!* Рудч. Ск. I. 72.

Замішанець, -нця, *м.* Малороссъ изъ окрестностей Коросно, живущій среди мазуровъ. Вх. Лем. 416.

Замішани́на, -ни, *ж.* Замѣшательство.

Заміша́ння, -ня, *с.* Смятеніе, замѣшательство.

Замішати. См. **Замішувати.**

Замішатися, -шаюся, -єшся, *гл.* 1) Затеряться, замѣшаться, примѣшаться. *Замішався, як полоник межи ложками.* Ном. № 7936. (Овечка) *в отарі замішалась і загинула по сен день.* Г. Барв. 202. 2) Смѣшаться, смутиться. Котл. Ен. V. 73. *Ті вжахнулись, замішались.* К. Псал. 46.

Замішка, -ки, *ж.* 1) Замѣшательство, путаница, неурядица. Драг. 242. *Замішка зробилась. Багато буде замішки.* Черк. у. 2) Помѣха. *Пішки — нема замішки.* Ном. № 11371. 8) Родъ мучнаго кушанья. Угор. *Замішка житна на молоці.* Вх. Лем. 416.

Замішувати, -шую, -єш, сов. в. **заміша́ти, -ша́ю, -єш,** *гл.* Замѣшивать, замѣшать, размѣшивать, размѣшать. *Борошенця туди усипать і замішать.* Рудч. Ск. II. 56. *Хліб на тій воді замішувала.* Г. Барв. 157.

Замію́сити, -ю́шу, -сиш, *гл.* = **Запроторити I.** Мнж. 180. См. **Замаюсити.**

Замкнений, -а, -е. 1) Запертый. 2) Заключенный (въ тюрьму).

Замкнення, -ня, *с.* Заключеніе; затворъ.

Замкнути, -ся. См. **Замикати, -ся.**

Замковий, -а, -е. Замковый, принадлежащій замку. *Приїхали вони під замкову браму.* ЗОЮР. I. 242. *Замкова брама не одчинилась сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Пожаром обсмалив замкові мури.* К. ЦН. 166.

Замковище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ замокъ. *Колись замок там був... Він їден собі там жив... на замковищі.* Драг. 80. *По замковищі бузина поросла.* Драг. 81.

Замліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **замліти, -лію, -єш,** *гл.* 1) Ослабѣвать, ослабѣть, изнуряться, изнуриться. *Ой я ж терпіла да вже замліла.* Чуб. III. 250. *То він дуже знать замлів, що він свою збрую не ніс, що він свого коня не вів.* Гол. I. 12. 2) Отерпать, отерпнуть, онѣмѣть (о тѣлѣ). *Нога замліла.* Г. Барв. 223.

Замлілий, -а, -е. Вялый, ослабѣвшій, изнуренный. *Вони були худі, замлілі.* Левиц. Пов. 369. *Хотів бігти, — не зміг ухитнутись з ручок її замлілих.* МВ. (О. 1862. I. 83). *Замлілі, пригнічені душі.* Мир. ХРВ. 258.

Замліти. См. **Замлівати.**

Замня́ти, -мну, -не́ш *и пр. гл.* = **Зам'яти** *и пр.*

Замнятня́, -ні́, *ж.* = **Зам'ятня.**

Замняток, -тку, *м.* = **Зам'ятня.** Вх. Зн. 19.

Замняхки́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* = **Замакітритися**? *Чогось мені світ замняхкинився.* Подольск. г.

Замова, -ви, ж. Заговоръ, заклинаніе. *Замова від гадюки.*

Замовини, -вин, *ж. мн.* = **Замова.** *Він каже: я начальства не боюсь. Знає замовини.* Г. Барв. 335.

Замовити. См. **Замовляти.**

Замовка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **замовкнути и замо́вкти, -кну, -неш,** *гл.* Замолкать, замолчать, умолкать, умолкнуть, замолкнуть. *Не замовкне вовіки твій голос між нашим народом.* О. 1861. III. 7. *Зумилися! всі четверо замовкли, проти мене ні слова не пробовкнуть.* К. Іов.

Замовляння, -ня, *с.* Заговариваніе, заговоръ. Ном. стр. II.

Замовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **замовити, -влю, -виш,** *гл.* Заговаривать, заговорить. *Та не замовляйте зуби — не болять.* Ном. № 14189. *Кров замовляти.* Грин. II. 315.

Замовний, -а́, -е́. Заговоренный. *Ой у тебе, отамане, замовна рушниця.* К. Досв.

Замо́вча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Замолчать. *Да й усі мовчки замовчали.* Макс. (1849). 29. *Лучче замовчім, ніж закричім.* Ном. 3495.

Замогати, -гаю, -єш, сов. в. **замогти́, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Осиливать, осилить, одолѣвать, одолѣть. *Дужчий заміг би багато декого, та се не закон.* Каменец. у. 2) Быть въ состояніи.

Замоги́льний, -а, -е. Загробный, замогильный. *Прорицав людям Божі замогильні тайни.* К. Гр. Кв. XXIII.

Замогори́чити, -чу, -чиш, *гл.* У гостить магарычемъ, напоить пьянымъ при сдѣлкѣ. Шух. І. 85.

Замогти́. См. **Замогати.**

Замодлува́ти, -лую, -єш и замодлювати, -люю, -єш, *гл.* У плотниковъ и столяровъ: примѣрить, пригнать, размѣрить. Прилуц. у.

Заможненький, -а, -е. Ум. отъ **заможний.**

Заможний, -а, -е. Зажиточный, состоятельный. *Родич мій був хазяїн заможний, хлібороб.* МВ. ІІ. 75. *Зізвав к собі панів вельможних, старих, чиновних і заможних.* Котл. Ен. IV. 49. Ум. **Заможненький.** *Заможненька була дівчина.* Г. Барв. 449.

Заможність, -ности, *ж.* Зажиточность, состоятельность. *Яка заможність, така й скупость.* Ном. № 12089.

Замо́жніти, -нію, -єш, *гл.* Разживаться, богатѣть.

Замозолити, -лю, -лиш, *гл.* Заработать тяжелымъ трудомъ. *Своє замозолене носить людям.* Г. Барв. 484.

Замок, мку, *м.* Замокъ. К. Досв. 25. Стор. МПр. 61. *А на що ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14. *Лучче б ти в замку зоставсь з козаками.* О. 1861. XI. Кух. 18.

Замок, -мка, *м.* 1) Замокъ. *Вона звірів зачинила у льох за дванадцятеро дверей, за дванадцять замків.* Рудч. Ск. II. 70. У гуцуловъ замокъ бываетъ **бганий, лавчастий (лавче́стий), одноручний, сліпий** (см.) Шух. I. 93, 94. 2) Замок. Замокъ у ружья. Шух. I. 229. 3) При деревянной постройкѣ соединеніе бревенъ въ замокъ. Чуб. VII. 388. Шух. I. 90. 4) = **Каганець 7.** Шух. I. 235. Ум. **Замо́чок.**

Замокати, -ка́ю, -єш, сов. в. **замокнути и замо́кти, -кну, -неш,** *гл.* Замокать, замокнуть.

Замокріти, -рію, -єш, *гл.* Сдѣлаться мокрымъ; вспотѣть. *Аж замокріла йому чуприна од поту.*

Замокти. См. **Замокати.**

Замолити. См. **Замолювати.**

Замоли́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Начать молиться. *Люде, зачувши дзвонів, захрестились, замолились.* Мир. Пов. II. 121.

Замолодикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Начать жизнь парня, холостого человѣка.

Замолоду, *нар.* Въ молодости. *Вони замолоду услужали людім, а тепер, звісно, постаріли, немочні тепер стали.* Екатериносл. у. *Чи ти хочеш замолоду м'ясо їсти, чи на старість кістки гризти?* Рудч. Ск. I. 162. *Не дав їм Бог замолоду діток.* Г. Барв. 188.

Замоло́т, -ту, *м.* Плата за молотьбу. Черк. у. **По замолотах ходив**. Ходилъ зарабатывать молотьбой.

Замоло́ти, -мелю, -лещ, *гл.* 1) Замолоть. *Млин замолов.* 2) Заработать молоньемъ. 3) Обмолоть. *Замолов каменя.* 4) Заболтать, замахать. *Ліг на землю та й замолов руками й ногами.* 5) Замолоть, понести вздоръ.

Замолотити. См. **Замолочувати.**

Замоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. **замолоти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Зарабатывать, заработать молотьбой. *Піде замолотить коробку, а ще й зажнемо якого снопа.* Г. Барв. 435. *Чи зажала, чи замолотила?* Мкр. Н. 21.

Замолювати, -люю, -єш, сов. в. **замолити, -лю, -лиш,** *гл.* Замаливать, замолить.

Замомсати, -саю, -єш, *гл.* Съ трудомъ кое-какъ завязать. *Хомут був порвався. Уже замомсав.* Новомоск. у.

Замorга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Заморгать, зашевелить бровями. *Оддай мене за такого, що чорнії уси: він до мене заморгає, а я засміюся.* Чуб. V. 561.

Замордува́ння, -ня, *с.* Убійство, смертоубійство.

Замордува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* 1) Замучить на смерть. *А титара того... усяк мордували. Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть та й запалють. А потім, замордувавши, голову йому одрубали.* ЗОЮР. І. 265. *Тисячі ще других замордували лютими муками.* Стор. МПр. 49. 2) Измучить. *Кінь замордований стоїть.* Шевч. 32.

Заморити, -ся. См. **Заморяти, -ся.**

Заморожувати, -жую, -єш, сов. в. **заморозити, -жу, -зиш**, *гл.* Замораживать, заморозить.

Заморозень, -зня, *м.* Ледъ подъ грязью (во время весенней распутицы). *От і болото, а сани як гурчять: то певно є ще й досі заморозень. Як би не було заморозня, то вода б у землю увійшла, а то як море.* Каменец. у.

Заморо́зити. См. **Заморожувати.**

Заморозок, -зку, *м.* Первый осенній морозъ.

Заморозь, -зі, *ж.* Снѣгъ, намерзшій на оконномъ стеклѣ. *Дивиться в поле, через царину, прохухавши заморозь на склі.* Г. Барв. 167.

Заморока, -ки, *ж.* Помраченіе, а переносно: одуреніе, ошеломленіе, приведеніе въ безпамятство, мученіе. *Ну, це діти! заморока світа.* Подольск. г. *Оце мені чиста заморока з тими дітьми.* Подол. г. **Заморо́ки на него упали**. Онъ лишился сознанія. Вх. Зн. 19. Употребляется въ приложеніи къ человѣку, способному **заморочити** — сбить съ толку, одурить, вскружить голову. *Котрий хлопець заволока, то то моя заморока.* Грин. III. 649. *Ой дівчино-замороко, не йди замуж сюю року.* Грин. III. 653.

Заморочити, -чу, -чиш, *гл.* Помрачить, омрачить, а переносно: заморочить, ослѣпить, одурить, ошеломить. *Дівчинонька козаченька та й заморочила.* Чуб. V. 1207. **Заморочило голову**. Закружилась голова.

Заморочитися, -чуся, -чишся, *гл.* 1) Потерять голову, сбиться съ толку. 2) О головѣ: закружиться. Житом. у. *Глянула я вниз, голова моя заморочилась і я прокинулась.* Левиц. І. 397.

Заморський, -а, -е. Заморскій. *Заморського зілля забажала.* Мет. 104.

Замор'я, -р'я, *с.* Земля за моремъ, заморскій край. Федьк.

Заморя́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **замори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Замаривать, заморить, изнурить. *Вона повинна умерти на той час і заморити все в домі.* Левиц. Пов. 14. 2)

Приводить, привести въ безпамятство, лишить чувствъ. *Молодиці різали ногу, — вона казала, що слабого спершу заморяють, а тоді ріжуть.* Кіев. г. *Що ми того меду поїли! Було батько як. заморить колодок три, або й більш, як надбають його, — та і їсти вже не хочеться.* Грин. II. 88. 3) **Заморити дідка**. Въ дѣтской игрѣ въ **дідок**: ударить палкою на лету деревянный шаръ (**дідо́к**). Ив. 25.

Заморятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **замори́тися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Уставать, устать, утомиться. *Аж заморився від натуги, а все таки не зворухнув торби.* Стор. МПр. 7.

Замостити. См. **Замощувати.**

Замостовий, -а, -е. Находящійся за мостомъ. *Бодай здорові були замостові люде.* Чуб. III. 159.

Замота́ти, -ся. См. **Замотувати, -ся.**

Замотили́чити, -чу, -чиш, *гл.* Объ ульѣ пчелъ: дать проникнуть въ улей вощинной моли. Желех.

Замотили́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Объ ульѣ пчелъ: имѣть въ себѣ вощинную моль. Желех. Переносно: *Семинарія, бачте, замитиличилась, треба підчистити.* Св. Л. 297.

Замотори́тися, -рюся, -ри́шся, *гл.* Заспѣшить. *Замоторився він, як у школу йти.* Константиногр. у.

Замотувати, -тую, -єш, сов. в. **замота́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Загатывать, замотать, наматывать, намотать. *Замотай собі на ус.* Ном. № 5829. *Замотати, зав'язати, та й нікому не казати.* Ном. № 5946.

Замотуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **замота́тися, -та́юся, -єшся,** *гл.* 1) Обматываться, обмотаться, закутываться, закутаться. *Замотався у кирею, ліг на дворі спати.* 2) Запутываться, запутаться. *Ой ішов я з вечерниць через ті городи: замотався в гарбузіння, наробив я шкоди.* Грин. III. 674.

Замоцуватися, -цуюся, -єшся, *гл.* Укрѣпиться, сдѣлаться болѣе крѣпкимъ. *Тютюн замоцувався від неї* (горілки). Шух. I. 36.

Замочи́, -жу, -жеш, *гл.* = **Замогти.** *Може бис заміг ще одну ручку скосити.* Вх. Зн. 19.

Замочити, -ся. См. **Замо́чувати, -ся.**

Замочок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **замо́к.** 2) *мн.* См. **Ритки.** МУЕ. III. 20.

Замочування, -ня, *с.* Замачиваніе.

Замо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **замочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Намачивать, замочить, обмачивать, обмочить. *І риби не зловив, собі штани замочив.* Чуб. III. 326. 2) Намачивать, намочить въ воду деревянную бочарскаго издѣлія посуду, чтобы она разбухла и не давала течи. 3) — **намітку**. Обрядъ въ концѣ крестинъ. *Погуляли, вже б слід іти намітку замочувати, а Семен просить, щоб ще по чарці.* О. 1862. VIII. 2.

Замочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **замочи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* 1) Замачиваться, замочиться, обмачиваться, обмочиться. *Через річку брела — да й замочилася, зайшла до сестри — пересушилася.* Чуб. V. 107. 2) Шутливо: выпить водки. *Замочмеся!* Вх. Лем. 416.

Замощувати, -щую, -єш, сов. в. **замости́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* 1) Замащивать, замостить, закладывать, заложить. *Треба позламувать дубців з усякого дерева та й замостить, тоді вже ніщо не розірве греблі.* Грин. I. 180. 2) Покрывать, покрыть. *Хмарами пів неба замостило.* Греб. 367.

Замріти, -рію, -єш, *гл.* Показаться неясно вдали. *Замрів місяць між хмарами.* Щог. В. 21. *Мрії далекі осяйні мені веселкою замріють.* Г. Барв. 535.

Замружити, -жу, -жиш, *гл.* Зажмурить, закрыть, смежить (глаза). *Нема такого а ні дня, а ні ночі, щоб не плакали мої чорні очі. І спання на них нігди не буває, хоць я їх замружу, смуток пробуджає.* Чуб. V. 16.

Замрячи́ти, -чи́ть, *гл. безл.* Заморосить, пойти мелкому дождю.

Замугикати, -каю, -єш, *гл.* Запѣть тихо, подъ носъ.

Замудрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Замудрить, замудрствовать. *Отце Нептун замудрував.* Котл. Ен. II. 7.

Замужжю, *нар.* Замужемъ. *Се вже я вдруге замужжю.* Г. Барв. 433.

Замужжя, -жя, *с.* = **Заміжжя.**

Заму́жній, -я, -є. = **Заміжній.** *Замужній хліб добрий, да не пожиточний.* Чуб. III. 121. *Ох, як би я знала замужнее лихо, то гуляла б у матінки тихо.* Грин. III. 297.

I. Замулити, -лю, -лиш, *гл.* = **Замуляти.**

II. Замулити, -ся. См. **Замулювати, -ся.**

Замулювати, -люю, -єш, сов. в. **замулити, -лю, -лиш,** *гл.* Заносить, занести иломъ.

Замулюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **замулитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Заноситься, быть занесеннымъ иломъ. 2) Только сов. в. Замѣшаться, замяться.

Заму́ляти, -ляю, -єш, *гл.* Начать давить, тереть, мозолить. *Чоботи так замуляли, що мусив скидати.*

Замурави́тися, -влю́ся, -ви́шся, *гл.* Зарости, покрыться травою. *Криниця й замуравилась.* Грин. I. 148.

Заму́рза, -зи, *об.* Съ запачканнымъ, замусленнымъ лицомъ.

Замурзаний, -а, -е. Замусленный, испачканный. *Замурзана така! сказано — дитина: чи їсть, чи п'є, то по грудях тече; а там мокре таке полізе на двір і бавиться в поросі.* Св. Л. 99. *Киргизя замурзане.* Шевч. (О. 1862. III. 4).

Замурзати, -ся. См. **Замурзувати, -ся.**

Замурзувати, -вую, -єш, сов. в. **замурзати, -заю, -єш,** *гл.* Замусливать, замуслить, испачкать.

Замурзуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **заму́рзатися, -ваюся, -єшся,** *гл.* Замусливаться, замуслиться, испачкаться. *Стоїть котик під лавкою, замурзався сметанкою.* Грин. II. 310. *Замурзались в крові і гризлись як собаки.* К. Дз. 11.

Замуркота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* 1) Замурлыкать. 2) Забормотать. *Той щось замуркотав, — чуть, лається ще.* О. 1862. VIII. 27.

Замурмота́ти, -чу́, -чеш и замурмоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл. Троянці всі замурмотали.* Котл. Ен. I. 16.

Замуровувати, -вую, -єш, сов. в. **замурувати, -ру́ю, -єш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить, задѣлывать, задѣлать камнемъ, кирпичемъ. *Бог знайде, хоч і в печі замуруйся.* Ном. № 50. 2) Залѣплять, залѣпить (снѣгомъ окна). *Як підніметься завірюха... замурує тобі вікна, засипле снігом двері.* Греб. 404. *Бач, у шинку як замурувало вікна.* О. 1861. V. 70.

Замуровуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **замуруватися, -руюся, -єшся,** *гл.* Заложиться камнемъ, кирпичемъ. *Піду в черниці, замуруюсь по шию.* Г. Барв. 248.

Замурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Заворчать.

Замусо́лити, -лю, -лиш, *гл.* Замуслить, запачкать. *Ото як ти корсетку замусолила.*
Замусува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Запѣниться.
Замути́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Замутить, возмутить. *Воно у нас таке тихе та любе, що сказано й водою не замутить.* 2) — **тишу**. Нарушить тишину. *Навспинячки Христя ходила, щоб не замутити тієї тиші, що панувала в хаті.* Мир. Пов. І. 121.
Замути́тися, -чуся, -тишся, *гл.* 1) Найти предлогъ. *Заходе дяк, — нічим замутиться, — так: розміняйте, куме, п'ятака!* Лебед. у. *Замутився шмаровіз, либонь то до коней, як уносить на дяченько товстенький грабовий.* Чуб. V. 674. 2) Развлечься. *Инші вишукують того кохання так, аби замутиться.* МВ. II. 131.
Заму́цкуватий, -а, -е. Затвердѣлый. *Де сичавиця була, то замуцкувате поле.* Черк. у.
Замучити, -чу, -чиш, *гл.* Замучить. *Ви, жидове, Христа замучили.* Чуб. III. 353.
Замучитися, -чуся, -чишся, *гл.* Измучиться.
Замучитися, -чуся, -чишся, *гл.* Покрыться мукою, также: забиться мукою (объ отверстіяхъ сита). *Як сито замучиться, то не треба його оббивати.* Мнж. 154.
Замча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Замчать, занести. Мир. ХРВ. 24. *Козацькі суда на три части розбивало! Першу часть оббивало, в тихий Дунай замчало.* Лукаш. 61. *О, нещаслива доле ти звеліла орді в турещину мене замчати.* К. ЦН. 214. *Вхоплено й замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. ХП. 130.
Замчи́сько, -ка, *с.* = **Замчище.** Драг. 85.
Замчище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ стоялъ замокъ, также и развалины замка. *Про це замчище... у церковних записах, кажуть, є переписано про все: і коли ті вали повисипувані, і хто тиї мури мурував, що тепер од їх тільки цегла та камінячки валяються.* Драг. 224. *Як Си то ти, Богдане п'яний, тепер на Переяслав глянув та на замчище подививсь.* Шевч. 686.
Зам'яти. См. **Заминати.**
Зам'ятися и замня́тися, -нуся, -не́шся, *гл.* 1) Замяться. *Як не той став хлопець, оставшись з панянками: зам'явся зараз, закахикав.* Св. *Л.* 121. 2) Начать чувствовать себя больнымъ. *Чогось мале наше зам'ялось, головка гаряча і невеселе таке. Коли б ще не занедужало.* Черниг. у.
Зам'ятня, -ні, *ж.* Замѣшательство, суматоха, суета. *Така була зам'ятня тоді!* Екатериносл. у.
Зам'яття, -тя, *с.* = **Зам'ятня.** *Здається, велике зам'яття затлумило їм голови, бо мов наввипередки, один одного збиваючи з ніг, ганяють по ярмарку.* О. 1862. IX. 65.
Зана, -ни, *ж.* Раст. Головня зерновая, Uredo segetum. *Дивись лишень... скільки Бог дав сьому чоловікові пшениці, та яка ж гарна, та чиста, нема в неї ні зани 1), ні кукілю. — 1) Зана — таке зілля, що як доспіє, то неначе сажа з квітки сиплеться і темнить пшеницю.* Стор. I. 23.
Зана́дити, -джу, -диш, *гл.* Завлечь, заманить. Вх. Зн. 19.
Занадитися, -джуся, -дишся, *гл.* Понадиться. *Заносились кури та й позгризали пуп'яночки.* Каменец. у. *В той садок до яблук занадився сокіл і каждої ночі об'їда яблука.* Рудч. Ск. I. 158. *Занадився мелник та до мелнички.* Грин. III. 654.
Занадто, *нар.* Слишкомъ, черезчуръ. *Глядіть, щоб часом уже занадто великою не була.* Рудч. Ск. II. 96. *Не вже занадто солодкий буде.* НВолын. у.
Занапастити. См. **Занапащати.**

Занапаща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **занапасти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* Погублять, погубить. *Занапастив худібчину через свою дівчину.* Чуб. V. 295. *Степ широкий, край веселий та й занапастили.* ЗОЮР. II. 254. *Збавив я тобі віку, занапастив долю.* Стор. МПр. 22.

Занапрасно, *нар.* Безъ вины. *Прости мене..., шо я тебе занапрасно ударив.* Мнж. 33.

Занатужитися, -жуся, -жишся, *гл.* Заупрямиться. *А хоч і чує коли, то занатужиться та й мовчить.* Черк. у.

Занату́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Заупрямиться.

Заневільний, -а, -е. *Лишенный воли, свободы, подневольный. Плаче та ридає, що долі немає, заневільний світ.* Чуб. V. 603.

Заневірнити. См. **Заневірняти.**

Заневірні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Подурнѣть, известись, истощиться. *Гак молодиця заневірніла, наче з домовиті встала.* 2) Сдѣлаться дурнымъ, гадкимъ.

Заневірняти, -ня́ю, -єш, сов. в. **заневірнити, -ню, -ниш,** *гл.* Загаживать, загадить, загрязнять, загрязнить. *Гладишкою помиї виносила, та так заневірнила, що й не думай уже на молоко її брати.*

Заневолений, -а, -е. = **Заневільний.** *Плаче, ридає, що долі немає, заневолений світ.* Нп.

Заневолити. См. **Заневолювати.**

Заневолювати, -люю, -єш, сов. в. **заневолити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Лишать, лишить свободы; приневолить; стѣснять, стѣснить. *Заневолив своєю роботою. Заневолять жінку, як понасходяться, що й до печі не можна доступити.* Черк. у. 2) Принуждать, принудить. *На городі терлиця, чогось милий сердиться, сердиться, не говорить, чорт його зиневолить.* Грин. III. 659.

Заневи́дніти, -нію, -єш, *гл.* Потемнѣть, омрачиться. Вх. Зн. 19.

Занегодитися, -диться, *гл. безл.* Наступить дурной погодѣ. *Занегодилось: все дощ та дощ.* Черк. у.

Занедба́ння, -ня, *с.* 1) Пренебрежете, оставленіе безъ вниманія, нерадѣніе. *Защеміло серденько в моєї Лесі од того занедбання.* К. ЧР. 134. *Рідна мова, мова великих предків, пійшла в неї у занедбання.* К. ХП. 114. 2) — **себе само́го**. Самоотверженіе. *Дух повен жертви, повен занедбання себе самого для добра людського.* К. Бай. 144.

Занедбати. См. **Занедбовувати.**

Занедбовувати, -вую, -єш, сов. в. **занедба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* Оставлять, оставить безъ вниманія, пренебрегать, пренебречь, не заботиться о чемъ. *Занедбовуючи роботу в пекарні, поспішалася боржій до молотників.* Г. Барв. 316. *І дитя своє зовсім занедбала, — пропадає дитя.* МВ. II. 49. *Людей і слави занедбала.* Котл. Ен. I. 35.

Занедужати, -жаю, -єш, *гл.* Занемочь, заболѣть. *Сталась йому пригодонька не вдень, а вночі: занедужав чумаченько, з Криму ідучи.* Макс. (1849) 175.

Занездоровіти, -вію, -єш, *гл.* **Занедужати**. Вх. Зн. 19.

Зане́пад, -ду, *м.* Упадокъ, упадокъ силъ. *Воздвигнути рідну націю з духовного занепаду.* К. ХП. 133. *Народній дух з занепаду підняти.* К. Бай. 7.

Занепада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **занепа́сти, -ду́, -де́ш,** *гл.* 1) Приходить, придти въ упадокъ. 2) Надрывать, надорвать здоровье, ослабѣвать, ослабѣть, обезсилѣть. *І сього часу, як занепав о. Гервасій, то до півроку так висох.* Св. Л. 90. *Занепав од ран наш батько.* К. СП. 106. *Ти так занепав, синку, з своєю чумачкою, що й не пізнаєш тебе, тілько одні*

очі блищать. Харьк. г. *Мій хлопець чогось занепав: каже, голова болить і на світ не можна ся дивити.* Каменец. у.

Занепа́лий, -а, -е. Слабаго здоровья, съ надорваннымъ здоровьемъ. *Я убогий, занепалий од самої молодости.* К. Псал. 203. *Його жінка така замліла та занепала.* Мир. Пов. II. 53.

Занепасти. См. **Занепадати.**

Занести́, -ся. См. **Заносити, -ся.**

Занеха́ння, -ня, *с.* Пренебрежете, оставленіе безъ вниманія, недосмотръ, нерадѣніе.

Занеха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Оставить, покинуть, пренебречь. *Любив же я дівча змалу, а тепера занехаю, бо вже иншу милу маю.* Грин. III. 681. *А я таку занехала матусину волю.* Гол. IV. 445. *Нещасливе закохання треба занехати.* Гол. I. 297.

Занехаювати, -хаюю, -єш, сов. в. **занехаяти, -хаю, -єш,** *гл.* 1) = **Занехати, занедбати.** *Так ти, доню, занехаяла того, що любили? Одвезли дитину да й занехаяли. Не годувала собаки, занехаяла, а він хоч і старий, а все таки поміч дає.* Рудч. Ск. I. 13.

Занехлю́ювати, -хлю́юю, -єш, сов. в. **занехлюї́ти, -люю, -єш,** *гл.* Загрязнять, загрязнить, привести въ неряшливый, нечистый видъ. К. Кр. 24. *Добра хазяйка, — так занехлюїла хату, що сміття по коліна!*

Зане́хтувати, -тую, -єш, *гл.* = **Занехаяти.**

Занечуяти, -чую, -єш, *гл.* Потерять слухъ, оглохнуть.

Занив, -ву, *м.* То-же, что и **толока** (пастбище для скота), но находящаяся за полями. Вх. Зн. 19.

Занива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **занити, -нию, -єш,** *гл.* Изнывать, изныть. *Ние, ние, зниває моє серце без тебе.* Мет. 61. *Згадаю Бога, засумую, подумаю, — заниє серце.* К. Псал. 174.

Занидіти, -дію, -єш, *гл.* Зачахнуть.

Зани́зування, -ня, *с.* Способъ вышиванья, при которомъ нитка продѣвается сквозь полотно постоянно въ одномъ направленіи и узоръ получается съ обѣихъ сторонъ ткани. Вас. 193.

Занизувати, -вую, -єш, *гл.* Вышивать **занизування**. (см.)

Зани́кнути, -кну, -неш, *гл.* Заглянуть, зайти, посмотрѣть. *Він уже туди заникнув, у ліс, так і знає, хто там.* Черниг. у.

Зани́куватися, -куюся, -єшся, одн. в. заникну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Заикаться, заикнуться. *Як говорить, то все заникується.* Харьк.

Занити. См. **Занивати.**

Занишкнути, -ну, -неш, *гл.* Утихнуть, умолкнуть. *Гомоніли, гомоніли, а далі й занишкли.* Черк. у. *Занишкніть, уха наставляйте і слухайте, що я скажу.* Котл. Ен. VI. 14.

Зани́шпорити, -рю, -риш, *гл.* Зашарить. *Коло дверей щось занишпорило.* Мир. Пов. I. 140.

Зани́шпоритися, -рюся, -ришся, *гл.* Закопаться, углубиться во что.

Занівечити, -чу, -чиш, *гл.* Испортить, погубить. *Я сам занівечив свій вік.* Шевч. 415.

Заніз, -нозу, *м.* Палка, продѣваемая въ концы ярма и запирающая шею вола. Рудч. Чп. 250. Чуб. VII. 405. Kolb. I. 67. *Поробили ярма кленові, поробили занози дубові.* Нп. Ум. **Занозик.** Аф. Ув. **Занозяка.** Аф.

Занізка, -ки, *ж.* = **Заніз.** Угор. Шух. I. 194. Ум. **Занізочка.** *Занізочки все мідянії.* Гол. II. 17.

Заніколитися, -литься, *гл. безл.* Сдѣлаться некогда. *От ж, бач, матері заніколилось, вона й не пішла.* Харьк. *Так заніколилось, що Боже! а він кличе на хрестини.* Канев. у.

Занікче́мніти, -нію, -єш, *гл.* Сдѣлаться ничтожнымъ, негоднымъ.

Заніма́ти, -ся. = **Займати, -ся.**

Занімити, -млю́, -ми́ш, *гл.* Сдѣлать нѣмымъ. **А бодай тя занімило**! (Каменец. у.) — пожеланіе равносильное: типунъ тебѣ на языкъ!

Занімі́ти, -мі́ю, -єш, *гл.* 1) Занѣмѣть, онѣмѣть. *Заніміли твої губочки.* Мет. 293. 2) Потерять чувствительность. *У мертвого зуби ніколи не болять, кости задубіли, зуби заніміли.* Чуб. I. 125.

Заніска, -ки, *ж.* = **Занізка.**

Занісно, *нар.* То-же, что и **завізно**. *В млині дуже занісно.* Вх. Зн. 19.

Занітува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Занютувати.**

Зановать, -ті, *ж.* Раст. Sotus corniculatus. Шух. I. 21.

Заново, *нар.* Заново, наново, опять. *Так з неї нечиста сила й вийшли, мов охрестили її заново.* Рудч. Ск. II. 32.

Заногтиця, -ці, *ж.* Заусеница.

Зажожи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* — **ноги**. Двигать ногами съ цѣлью идти? Встрѣчено въ народной поговоркѣ: *Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила.* Зоря 1883, стр. 223.

Зано́за, -зи, *ж.* = **Заніз.**

Занозина, -ни, *ж.* = **Заніз.** *Що на волики все занозини, а на коники пута.* Чуб. V. 276.

Занори́ти, -рю́, -риш, *гл.* О мышахъ: заскрестись въ норѣ. *Занорили миші під помостом.*

Занори́чнтися, -чуся, -чишся, *гл.* Упасть лицомъ внизъ. *Він підскочив ти пихиць її! так і заноричилась!* Черниг. у.

Заносити, -шу, -сиш, сов. в. **занести́, -несу́, -се́ш,** *гл.* 1) Заносить, занести кого или что куда. *Забери, занеси всі любощі мої.* Мет. 30. *Занесеш голову на чужу сторону, занесеш очиці на турецькі границі.* Мет. 434. *Бодай тая річка кошуром заросла: вона мого товариша за Дунай занесла.* Макс. (1849) 169. *Аж де ся взяв буйнесенький вітрець, заніс той вінець аж на Дунаєць.* Чуб. III. 301. *Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір, ой щоб не заходив, вітер не заносив мого голосочку в двір.* Мет. 67. *Якось їх клятих і до мене вночі на хутір занесло.* Шевч. 434. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор. МПр. 78. **Мислоньки заносять**. Осаждаютъ разныя мысли. *Говорили мені люде, що ти иншу маєш. — Ой я иншої не мию, — мислоньки заносять, бо й сама ж ти, мила, бачиш, що всі мене просять.* Мет. 64. 2) Заносить, занести за что, мимо чего. *Ложки за ухо ме занесеш.* Ном. № 3082. 3) Заносить, занести чѣмъ (пескомъ, снѣгомъ и пр).). *І занесе піском-снігом курінь — мою хату.* Шевч. 447. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховаю.* Шевч. 57. 4) Относить, отнести. *Заніс вовну до ткача.* НВолын. у. *Змій... узяв той баркасик, заніс ураз до берега.* Мнж. 40. 5) Продолжаться, продолжиться. *Штирі дні занесе весілля.* Вх. Лем. 416.

Заноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **занестися, -суся, -сешся,** *гл.* 1) Заноситься, занестись. 2) Важничать, зазнаваться. 3) **На дощ заноситься**. Собирается дождь.

Заночувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Заночевать, остаться на ночь. *Добре, остануся, заночую в тебе.* МВ. II. 87. 2) О дѣвушкѣ или парнѣ: лечь спать съ кѣмъ (на посидѣлкахъ). *Я з тобою вечерую, з другим заночую.* Чуб. V. 165. 3) Принять на ночлегъ. *Чи спиш, серце, та чи чуєш, чи Добоша заночуєш?* Гол. I. 153.

Зану́да, -ди, *ж.* Тоска. *Як осліп я, тик зануда така, не дай Боже!* Ум. **Занудна.** *В тебе жінка голубка, а нам гірша занудна: вона тебе голубить, а нас гірше занудить.* Гадяч. у.

Зану́ди́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Навести тоску, скуку. *Вона в мене не полуднала, тілько мені та занудили.* Мет. 290. *Се ти себе, занудиш, дитино моя.* Г. Барв. 197. 2) *безл.* Затошнить. *Занудило коло серця.* Шевч. 68.

Зану́ди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Затосковать, заскучать. *Од болести прохожуся, од любови занужуся.* Лавр. 141. 2) **Лихом зануди́тися**. Напасть тоскѣ, хандрѣ. *Десь моєму панові лихом занудилось, що з Хмельницьким гуляти схотілось.* Макс. (1849). 66.

Занузд, -ду, *м.* Взнуздка. **На занузді бути**. Быть взнузданнымъ. *Ой наші узди в конях на занузді.* ЗОЮР. I. 186.

Занузда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Взнуздать. *Кінську голову найди та й ту зануздай.* Ном. № 12235.

Занурити, -ся. См. **Зануряти, -ся.**

Зануряти, -рію, -єш, сов. в. **занурити, -рю, -риш,** *гл.* Погружать, погрузить въ воду. Угор.

Заную́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **зануритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Погружаться, Погрузиться въ воду. Угор.

Занютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Заклепать (о гвоздѣ или винтѣ). Рк. Левиц. *Та не крути, нічого не буде: бачиш, тут не гайка, а занютовано.* Брацл. у.

Занюхати, -хаю, -єш, *гл.* Почуять носомъ. *Занюхає ковбасу в борщі.* Ном. № 5723.

Заня́вкати, -каю, -єш и занявча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Замяукать.

Заня́ти, -ся. См. **Займати, -ся.**

Заоблогува́ти, -гую, -єш, *гл.* О полѣ: остаться невоздѣланнымъ. Чуб. VI. 62.

Заодітися, -нуся, -нешся, *гл.* Одѣться. Вх. Зн. 20.

Заопирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Заупорствовать. *Піди, кажу, піди!.. так він заопирував, вражий син, таки не пішов!* Канев. у.

Заорандарювати, -рюю, -єш, *гл.* Начать быть арендаторомъ. *Ще Богу дяка, що голова держить: усе таки й нам зваляє трохи з нашого плеса поживитись; а вже як би жид заорандарював, то нашим бідолахам і у велике свято не прийшлось би покуштувати тієї риби.* О. 1861. XI. 114.

Заорандува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Заарендовать, взять въ аренду. *Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали: на славній Україні всі козацькі торги заорандували.* АД. II. 21.

Заорати. См. **Заорювати.**

Заори, -ор и забрини, -рин, *ж. мн.* Края пахатнаго поля съ трудомъ запахиваемые и дающіе **огріхи** вслѣдствіе твердой уѣзженной почвы. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зару́дити, -джу, -диш, *гл.* = **Заорудувати. — в свої́ руки.** Прибрать къ рукамъ. Чуб. I. 171.

Заору́дувати, -дую, -єш, *гл.* Завладѣть, закомандовать, начать распоряжаться. *Шинкарка ним так уже заорудувала, що він у неї під тином шинковим днює й ночує.* МВ. II. 181.

Зао́рювання, -ня, *с.* 1) Запахиваніе. 2) Начало пахоты. *Тот день найліпший до заорюваня.* МУЕ. III. 37.

Зао́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **заора́ти, -рю́, -ре́ш,** *гл.* 1) Запахивать, запахать. **Но́сом заорати**. Упасть лицомъ внизъ. *Упав так, що аж носом заорав.* Ном. № 6634. 2) Начинать, начать пахать. *В той день ідуть заорювати.* МУЕ. III. 38. *Зао́рювати* (в понеділок) *не можна.* МУЕ. III. 33.

Заохо́та, -ти, *ж.* Поощреніе. Желех.

Зао́хати, -хаю, -єш, *гл.* Заохать. *Тілько пані заоха, або хто з дівчат на ухо за чим озветься.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Заохотити. См. **Заохочувати.**

Заохо́чування, -ня, *с.* Поощреніе, привлечете къ какому-либо дѣлу. Желех.

Заохо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **заохотити, -хо́чу, -тиш,** *гл.* Возбуждать, возбудить желаніе, привлекать, привлечь, поощрять, поощрить. *Роздмухували огонь на Україні, заохочуючи благочестивих до Унії.* Левиц. (Правда 1868, 485). *Він, щоб нас удруге заохотити, давав нам на обід баранини і кашу молошну.* Грин. II. 233. *Ми, старії, тільки поїдемо поле зажати, молодіж заохотити.* Г. Барв. 16.

Заочи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* **— о́чі.** Уставиться глазами? Смотрѣть не сводя глазъ? Примѣръ см. при словѣ **заножи́ти**.

Заочний, -а, -е. Заочный. *Заочного купця пугами б'ють.* Ном. № 10497.

Запад, -ду, *м.* 1) Въ выраженіи: **запад-сонце** — западъ. *Від запад-сонця прийшла завала.* Вх. Зн. 18. 2) См. **Єтір.** Шух. I. 226.

Западати, -до́ю, -єш, сов. в. **запасти, -паду, -де́ш,** *гл.* 1) Проваливаться, провалиться. *Та бодай тая степовая могила запала.* Мет. 98. **Бодай їх слід запав**! Пожеланіе смерти. МВ. (О. 1862. III. 48). 2) Вваливаться, ввалиться. *Пий до дна, щоб очі не запали.* Ном. № 11550. 3) Западывать, запасть за что, напр. о щеколдѣ, запирающей дверь. **Запала кля́мка**. Кончилось. *Вже по всьому, вже клямка запала.* Ном. № 1841. 4) О солнцѣ: заходить зайти за что-либо. *Сонечко вже запало за гору.* МВ. (КС. 1902. X. 143). 5) Впадать, впасть во что. *Та як коханка сльозу проливає, сльоза ти в могилу мою западає.* Мог. 151. — **в голову**. Засѣсть въ головѣ. *Все сидить, рукою підпершися, все думає... наче думка яка важка запала їй в голову.* О. 1862. V. 84. — **в душу, в око, в серце.** Произвести впечатлѣніе, понравиться. *Олена знає того парубка, що їй так у душу запав.* Кв. I. 17.

Западатися, -даюся, -єшся, сов. в. **запастися, -ду́ся, -дешся,** *гл.* Проваливаться, провалиться; обваливаться, обвалиться. *Новая хата нехай западеться.* Чуб. V. 792. *Через письменних світ западеться.* Ном. № 6044.

Западень, -дня, *м.* Углубленіе. Черк. у.

Западенька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **западня́.** *Мов голубок у западеньці бився.* К. Дз. 87. 2) Та часть дверной щеколды, которая, падая на крюкъ, запираетъ тѣмъ дверь. Волч. у.

Западина, -ни, *ж.* Впадина. *Під одною горою, коло зеленої левади, в глибокій западині стояла хата.* Левиц. КС. 4. *В зерні саме посередині була западина через те, що в дно щось точило те зерно, провертіло дірку.* Алексадров. у. *Очі позападали і блищали в западинах іскрами.* Г. Барв. 18.

Западистий, -а, -е. Впавшій, впалый. *Широкі груди, хоч і западисті.* Г. Барв. 22.

Западни́й, -а́, -е́. Впадистый. **Западне озеро**. Озеро, лежащее въ глубинѣ **плавні** и не имѣющее сообщенія съ рѣкой. Браун. 4.

Западниця, -ці, *ж.* Ловушка для звѣрей: яма съ вращающейся крышкой, опускающейся подъ ногами звѣря. Шух. І. 235.

Западня, -ні, *ж.* 1) Глубокая долина, западина. 2) Западня, ловушка. *Раз, чатуючи з десятком козаків у полі, попавсь був я у таку западню.* К. ЧР. 112. Ум. **Западе́нька.**

Западок, -дка, *м.* = **Западня.** Мнж. 180.

Западь, -ді, *ж.* Глубокій снѣгъ. *Того року западь велика була.* Черк. у.

Запазушний, -а, -е. О ребенкѣ: грудной. *Ще мале дитя, запазушне.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Запако́вувати, -вую, -єш, сов. в. **запакува́ти, -ку́ю, -єш,** *гл.* 1) Укладывать, уложить, упаковывать, упаковать. 2) Заключить, запереть, сослать. *Крав, поки таки запакували в острог.* Харьк. *Я його запакую в Сібір.* Кв. II. 210. 3) Задѣвать, задѣть, заложить куда-либо вещь такъ, что и найти ее трудно.

Запал, -лу, *м.* 1) Жаръ, горячность; пылъ, пылкость; воодушевленіе. *В такім запалі він був і справді трохи похожий на героя Иліяди.* Левиц. Пов. 16. *В запалі налеты на Маса, як на мале курча шулік.* Котл. Ен. VI. 32. *Мов з запалу до забави, все грав, словом не озвавсь.* Мкр. Г. 15. 2) — **у горлі**. Воспаленіе въ горлѣ. Вх. Зн. 20. 3) Затравка у ружья. (Черном.). Въ слѣд. стихахъ пѣсни употр. повидимому въ значеніи: выстрѣлъ. *Вдарили разом з самопалов в седмі — п'ятдесят запалов.* АД. І. 246.

Запала, -ли, *ж.* Поношеніе, позоръ. *Нігде о кобітах з позору не судіте, пам'ятайте, що ви їх діти. Бо очерниш маму, жінку і дитину і не здоймиш запали з них до згину.* Чуб. II. 557.

Запала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Запылать. *Земля затрясеться, небо запалає.* Шевч. 156.

Запалахкоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* О пламени: запылать сильно. *Сухих дрів наклав, ти як запалахкотіло в грубі. Борода над свічкою запалахкотіла.* Рудан. І. 43. *І в очах стома́ свічками запалахкотіло.* Рудан. І. 77.

Запалені́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Покраснѣть (отъ смущенія, стыда — о человѣкѣ). Желех.

Запале́ння, запаління, -ня, *с.* 1) Воспаленіе. *Це у мене було запалення ока.* Терск. обл. 2) Воспламененіе; пылъ. *Замши ня серця трудно угасити.* Чуб. V. 69.

Запалий, -а, -е. Впалый, ввалившійся. *Запалі щоки.* Левиц. Пов. 279. *Запалий рот з сухими тоненькими губами.* Мир. ХРВ. 189.

Запалистий, -а, -е. Запальчивый. *Він чоловік смирніш, а як був отто у нас пан, так такий же запалистий, що крий мене Мати Божа.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Запалити, -ся. См. **Запалювати, -ся.**

Запали́хвіст, -хвоста, *м.* Пт. = **Горихвіст.** Вх. Пч. II. 12.

Запалка, -ки, *ж.* Спичка. *Чи нема у вас запалки? Нічим люльки запалити.* Черниг. у.

Запальний, -а́, -е. Воспламеняющійся, горючій.

Запальо́ний, -а, -е. Запальчивый, часто гнѣвающійся. *Там батько й мати такі запальонії, що хоч би тиждень той приймак вижив.* Черниг. у.

Запальчастий, -а, -е. Запальчивый, вспыльчивый. *Як зійдуться брати, а запальчасті обидва, то без сварки не обійдеться, а то ще й будуть ся бити.* Каменец. у.

Запальчасто, *нар.* Запальчиво.

Запальчовувати, -вую, -єш, *гл.* Нарѣзывать шипы на концахъ колесныхъ спицъ. Сумск. у.

Запалювати, -люю, -єш, сов. в. **запалити, -лю, -лиш,** *гл.* Зажигать, зажечь. Єв. Мт. XXII. 7. *Запалю я куль соломи, не горить — палає.* Чуб. III. 134. *Запалила свічку.* Чуб. V. 59. — **у грубі, у печі**. Затопить печку. *Запали в печі і заткни комін.* Чуб. — **люльку**. Закурить трубку. *Козацьтво запалило люльки.* Стор. МПр. 117.

Запалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **запали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Загораться, загорѣться, воспламеняться, воспламениться, зажигаться, зажечься. *Губка запалилася і почала горіти.* Ком. II. 88. 2) Разгорячаться, разгорячиться, вспылить. *Я запалився та й ударив.* НВолын. у. 3) Загорать, загорѣть. Уман. у. *І од сонця не запалилася* (Ганя). Левиц. I. 26. 4) Краснѣть, покраснѣть. *Я ще й більш запалилася з сорому.* Г. Барв. 381.

Запаморочити, -чу, -чиш, *гл.* Заморочить. *Запаморочив себе думками на вік: злигався з пльохою.* Полт. г.

Запаморочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Потерять сознаніе. *Я тоді запаморочився і не знаю, як ударив її і чим ударив.* Екатериносл. у.

Запам'ята́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Запомнить, удержать въ памяти. *Мати вмерла — я ще малесенькою була, добре й незапам'ятаю.* МВ. *Весною була дуже велика вода в Росі, що й люде насилу таку воду запам'ятають.* Левиц. I. 127. 2) Забыть. Вх. Зн. 20.

Запам'ятува́ння, -ня, *с.* Запоминаніе. Ном., стр. II.

Запам'ятува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Запам'ятати.** *Школяр добре запам'ятував кожне слово.* О. 1862. I. 75.

Запанібрата, *нар.* Фамильярно.

Запанібрататися, -таюся, -єшся, *гл.* Вступить въ фамильярныя отношенія.

Запанілий, -а, -е. 1) Усвоившій барскія привычки. 2) Загордившійся.

Запаніти, -нію, -єш, *гл.* Забарствовать. *Недавно я запаніла.* Чуб. V. 1095. *Мася думала собі: мабуть я, хоч і запанію, а не буду погорджати простими дівчатами.* Св. Л. 62. *Що ти запанів, що і на роботу не йдеш?* Новомоск. у.

Запанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Загосподствовать, воцариться. *Запанував над ляхами Понятовський жвавий.* Шевч. 131. *Знов смерть запанувала там, де недавно був гармидер і колотнеча.* Левиц. Пов. 86.

Запара, -ри, *ж.* Опара. Полт. Ум. **Запарка.**

Запарити, -ся. См. **Запарювати, -ся.**

Запарі, -рів, *м. мн.* = **Зашпори.** *Запарі в пальці зайшли.* Желех.

Запарка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **запара.** 2) Пойло для скота изъ запаренныхъ отрубей. 8) **Запарки дати**. Высѣчь.

Запарто́рити, -рю, -риш, *гл.* = **Запроторити.**

Запаршивіти, -вію, -єш, *гл.* 1) Покрыться паршами. 2) Подурнѣть.

Запарювати, -рюю, -єш, сов. в. **запарити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Запаривать, запарить. *Молодиця запарила в п'ятницю на ніч квашу.* Левиц. (Правда, 1868, стр. 12). *Добрий бич запарив.* Мнж. 105. 2) — **чай**. Заварить чай.

Запарюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **запаритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Пускать, пустить пары. *Як розігрілось, зашипіло, запарилось, заклекотіло.* Котл. Ен.

Запас, -су, *м.* 1) Запасъ. *Запас біди не чинить.* Ном. № 9927. 2) Запасъ провизіи. *Ой над Лиманом, над Сап'яном запаси держали.* Грин. III. 604. *Стали пекти сухарі, різать*

кабанів на сало і усі ті запаси розвозили по лісах. Стор. МПр. 60. 3) Принадлежности для стрѣльбы изъ огнестрѣльнаго оружія. *Зеленої неділоньки орда наступає, гей, панове, уступімо! запасу не має.* Макс.

Запаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **запасти, су́, се́ш,** *гл.* Запасать, запасти. Чуб. I. 201.

Запасатися, -саюся, -єшся, сов. в. **запастися, -суся, -сешся,** *гл.* Запасаться, запастись. *З Катеринославу поїхав я на село Михайлівку, щоб запастись там бувалим чоловіком.* Стор. II. 95.

Запаска, -ки, *ж.* 1) Женская одежда, замѣняющая юбку: кусокъ черной домотканной шерстяной матеріи, надѣваемый такъ, чтобы концы его сходились спереди; поверхъ этого куска, спереди, въ видѣ передника, надѣвается другой кусокъ такой же матеріи, синяго цвѣта; оба куска вмѣстѣ подвязываются краснымъ шерстянымъ поясомъ. Задній кусокъ называется просто **запаска** или **задниця**, передній — **попередниця**. Чуб. VII, 427, 428. Вас. 170. КС. 1893. V. 282. Мил. 156. 2) Родъ женскаго передника: а) полотнянаго бѣлаго, надѣваемаго къ юбкѣ. Гол. Од. 21, 50. б) шерстяного зеленаго или краснаго, надѣваемаго поверхъ **плахти** или **опи́нки**. Чуб. VII. 428. Kolb. I. 37. *А я ж тую дрібну ряску заберу в запаску.* Мет. 8. Ум. **Запасонька, запасочка.**

Запаскуджувати, -джую, -єш, сов. в. **запаскудити, -джу, -диш,** *гл.* Загадить. *Як чорзна-що — не чепать, щоб і посуди не запаскудить.* Ном. № 3288.

Запаскудніти, -нію, -єш, *гл.* Подурнѣть, исхудать.

Запасьльо́нити, -ню, -ниш, *гл.* Запачкать въ **паслін**.

Запасни́й, -а́, -е́. Запасливый. *Ось у Цвіляка можна купити: се люде запасні; а більш нема ні в кого.* Каменец. у.

Запасонька, -ки, *ж.*; **Запасочка, -ки,** *ж.* Ум. отъ **запаска**.

Запасти, -су, -сеш, *гл.* 1) Пася затерять. *Ледачий пастух запасе вівцю.* 2) Заработать въ пастухахъ. *Що запасе (вівчарь), то несе жінці.* Гол. IV. 459.

Запастися, -суся, -сешся, *гл.* Начать пастись. *Як розійдеться* (отара) *так, що одна одній не мішає пастись, то вівці і запасуться на місці.* О. 1862. V. Кух. 34.

Запасти, -ся. См. **Западати, -ся.**

Запасчаний, -а, -е. Относящійся къ **запаск**'ѣ, принадлежащій ей.

Запасчи́на, -ни, *ж.* = **Запаска, плоховатая запаска.** *У мами ходила в старій запасчині.* Чуб. *Так собі, в запасчині, в сорочечці і в очіпку: звісно, — дома.* Г. Барв. 15.

Запах, -ху, *м.* 1) Запахъ. *Хрещатий барвінок сади устилає, запашний васильок три запахи має.* Чуб. V. 487. 2) Родъ желтыхъ грибовъ. Вх. Уг. 239.

Запахнути и запахти, -хну, -неш, *гл.* Запахнуть. *Запахли груші.* Рудч. Ск. II. 64.

Запахущий, -а, -е. = **Запашний.** Желех.

Запашіти, -шію, -єш, *гл.* 1) Пахнуть. *З печі запашіло полум'я.* 2) Издать теплоту. *Земля так нагрілась, що аж запашіло від неї.*

Запашний, -а́, -е. Душистый, пахучій, ароматный. *Запашний васильок три запахи має.* Чуб. V. 487.

Запашно, *нар.* Пахуче, съ запахомъ. *Хто ж тобі головочку змиє, м'яткою та любистечком, щоб і тепло, щоб і запашно... тобі бум?* Г. Барв. 125. *В хаті стало, як у садочку: і земно, і запашно.* Св. Л. 273.

Запащекува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Заговорить быстро. 2) Начать говорить дерзости.

Запе́вне, *нар.* Навѣрное; безъ сомнѣнія. *Запевне не забув.* Котл. НП. 383. *Присвідчиш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем нігди не зблудиш.* Чуб. V. 137.

Запевнити. См. **Запевняти.**

Запевня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **запевнити, -ню, -ниш,** *гл.* Увѣрять, увѣрить. *Не можна теж запевняти, що і в таких людей, як М. Вовчок, не різнить дещо з народньою мовою.* О. 1861. IV. 33.

Запекати, -каю, -єш, *гл.* = **Запроторити.** *Десь її далеко запекав.* Зміев. у.

Запеклий, -а, -е. Зачерствѣлый, закоренѣлый, упрямый; отчаянный. *Окунь запеклих не пече.* Шевч. 60. *Запеклий ворог. Є такі запеклі, що й на кладовище уночі не бояться тобі йти.* Канев. у. *Стельмах сей був чолов'яга запеклий собі, такий, що купить на торгу оселедця, сам їсть, а жінці... й діткам не дасть, і зожре сам перед їх очима.* Г. Барв. 458.

Запе́клуватий, -а, -е. = **Запеклий.**

Запекти, -ся. См. **Запікати, -ся.**

Запе́куватий, -а, -е. Очень строгій. *Запекувитий пан був! Що було загадає кому, то вже слухай!* О. 1862. V. 106.

Запереджуватися, -джуюся, -єшся, *гл.* Надѣвать передникъ? «*Жінки завиваються в намітки,* а въ платкѣ срамъ *вийти межи люди; запереджуються* большими платками, складывая ихъ по діагонали въ треугольникъ». О. 1861. XI. Свидн. 27.

Заперезати, -ся. См. **Заперізувати, -ся.**

Заперізувати, -зую, -єш, сов. в. **заперезати, -жу, -жеш,** *гл.* Опоясывать, опоясать.

Заперізуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **заперезатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Опоясываться, опоясаться. *Напередовець, красний молодець, заперезався чорною ожиною.* Чуб. III. 291.

Заперти, -ся. См. **Затрати, -ся.**

Заперцювати, -цюю, -єш, и заперчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Приправить перцемъ.

Запетлювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Завязать петлей, затянуть петлей; связать. 2) переносно: лишить свободы, забрать въ руки. *А шо, запетльовано тебе?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Запетлюватися, -лююся, -єшся, *гл.* 1) Завязаться петлей. 2) Переносно: закабалиться, наняться на тяжелую службу. *Та це запетлювавсь на цілий рік.* Екатериносл. у. Слои. Д. Эварн.

Запе́цькати, -каю, -єш, *гл.* Запачкать.

Запечалити, -лю, -лиш, *гл.* Опечалить. *Лона в мене не вечеряла, тілько мене запечалила.* Мет. 290.

Запечалитися, -люся, -лишся, *гл.* Опечалиться. *Вийду я за гай, гляну на свій край, та й зажурюся, запечалюся.* Лавр. 8.

Запечалля, -ля, *с.* Печаль. *Батько бив, батько бив, нагай увірвався, а я низом, попід хмизом в зілля заховався; батько йде, батько йде, на грудку споткнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся.* Чуб. V. 653.

Запечатати. См. **Запечатувати.**

Запечатувати, -тую, -єш, сов. в. **запечатати, -таю, -єш,** *гл.* 1) Запечатывать, запечатать. *Візьми шматочок сургучу, що листи запечатують.* Ком. I. 14. *Писав, писав, та чим иншим запечатав.* Ном. № 6082. 2) Закрывать, закрыть для погребенія

(гробъ). *Запечатати* (труну) *батюшка обіцяв зайти на цвинтарь.* Мир. Пов. II. 120. Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Галиціи **запечатати** — похоронить. *Піп запечатав дитину.* Вх. Зн. 20.

Запе́чений, -а, -е. Опаленный. *Несхожа була на селянок, часто запечених сонцем.* Мир. ХРВ. 6.

Запечи, -чу, -че́ш, *гл.* = **Запекти.** Желех.

Запивайло, -ла, *м.* Пьяница. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Запива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **запити, -п'ю́, -п'єш,** *гл.* 1) Запивать, запить что нибудь. *Запий водою, бо гірке.* Харьк. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449. 2) Запивать, запить, начать пить, предаваться пьянству. *Запив Іван, загуляв, не до мислі жінку взяв.* Чуб. V. 790. 3) Выпивать, выпить. *Могорич запили.* Чуб. V. 963. *Запили сватання.* Г. Барв. 183.

Запи́катися. См. **Запикуватися.**

Запикну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Запикатися.** *Він не запикнеться.* НВолын. у.

Запикуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **запи́катися, -каюся, -єшся,** *гл.* Заминаться, замяться въ рѣчи, заикаться, заикнуться. *Він став казати та й запинавсь.* Черк. у. *Вибачайте, будьте ласкаві, що я знехотя... не навмисне... розсипав ваші вишні... промовив Радюк, запикуючись.* Левиц. Пов. 200.

Запили́ти. См. **Запилювати.**

Запилитися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Запылиться. *А вже хустиночка та й запилилась.* Чуб. V. 289.

Запильнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Подстеречь, подмѣтить.

I. Запилювати, -люю, -єш, сов. в. **запилити, -лю́, -лиш,** *гл.* Запыливать, запылить.

II. Запилювати, -люю, -єш, сов. в. **запиля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* 1) Приниматься, приняться пилить. 2) Пиливши, сходить, сойти съ намѣченной черты.

Запина, -ни, *ж.* Преграда, помѣха. *А Дніпро, як кажуть, татаринові не запина.* Стор. II. 161.

Запинало, -ла, *с.* 1) Все то, чѣмъ можно завѣситься, закрыться, напримѣръ, платокъ. *З землі вставала важка пара, закутувала все в своє вохке запинало.* Мир. ХРВ. 297. 2) Черный капюшонъ у монахинь. Рудч. Чп. 248.

Запина́ння, -ня, *с.* Завѣшиваніе, закрываніе.

Запина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **запнути и зап'я́сти́, -пну, -неш,** *гл.* Завѣшивать, завѣсить, накрывать, закрыть. *Запинає вікно хусткою. Пішла пані така зап'ята, що й очей не видно.* Лебед. у. *Очі мої козацькі молодецькі червоною китайкою запніте.* АД. I. 178.

Запина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **запнутися и зап'ястися, -нуся, -не́шся,** *гл.* 1) Завѣшиваться, завѣситься, закрываться, закрыться, 2) Повязываться, повязаться (платкомъ). *Я... зап'ялась білою хустиною.* Г. Барв. 239. 3) Застегиваться, застегнуться. *Салдат на всі ґудзики запинається.*

Запи́начка, -ки, *ж.* Покрывало, кусокъ ткани, которой что-либо завѣшиваютъ, покриваютъ. Константиногр. у.

Запиндю́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Заважничать, задрать носъ.

Запини́ти, -ся. См. **Запиняти, -ся.**

Запи́нка, -ки, *ж.* Запинка, остановка.

Запиня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **запини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Останавливать, остановить. *Ой виїхало вражих здобишників сорок коней, ще й чотирі, ой як стали вони наперед возів, а всі вози затінили.* Мет. 454. *І нігде ні садочка, ні квіток, нема на чому запинити ока.* Левиц. ПЙО. I. 475.

Запиня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **запини́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться. *Через дощ запинилася робота.*

Запи́рс(ь)кати, -каю, -єш, *гл.* Запрыскать.

Запи́рхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Запыхаться.

Запис, -су, *м.* Запись. Ном., стр. 283, № 890. *На останці не стало шкури на запис* (грішників записувати) *і почали ті два чорти зубами ростягати тую шкуру.* Грин. II. 154.

Записати, -ся. См. **Записувати, -ся.**

Записка, -ки, *ж.* 1) Запись. 2) Записка. *Присилає Максим козака з запискою до замку.* ЗОЮР. I. 244. У гребенщиковъ записку **писати** значитъ проводить по длинѣ гребенки, въ видѣ украшенія, тонкія параллельныя линіи. Вас. 163. Ум. **Записочка.** *На, брате коте, тобі отсю записочку: ти в хаті, в сухому сидиш, то й запи сочка ніколи не помокне.* Грин. I. 8.

Запискота́ти, -чу́, -чеш и запискотіти, -чу, -тиш, *гл.* Запищать. *В один голос так і запискотіли: спасибі вам, дядечку Кирило, за вашу ласку.* Стор. I. 112.

Записочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **записка.**

Записувати, -сую, -єш, сов. в. **записа́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* 1) Записывать, записать. **В ко́мені записати**. Оставить безъ вниманія. Ном. 2) Записывать, записать куда-либо. *Записали в салдати.* Чуб. V. 968. 3) Завѣщать. 4) Уступать, уступить по записи, по писанному документу. *Здумав чортові душу записати.* Драг. 55.

Запи́суватися, -суюся, -єшся, сов. в. **записа́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Записываться, записаться.

Запит, -ту, *м.* Вопросъ. Чуб. III. 108.

Запита́ння, -ня, *с.* Вопросъ. *Я й відповім йому на його запитання.* Федьк.

Запитати, -ся. См. **Запитувати, -ся.**

Запи́тувати, -тую, -єш, сов. в. **запитати, -тію, -єш,** *гл.* Спрашивать, спросить. *Прийшли, запитуємо попа — що візьме за вінчання.* Г. Барв. 183. *Запитай, матінко, усіх нас, де твоє дитятко бувало.* Мет. 171.

Запитуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **запита́тися, -та́юся, -єшся,** *гл.* = **Запитувати.** *Запитайся, брате, яка моя доля.* Чуб. V. 764.

Запити. См. **Запивати.**

Запи́тяний, -а, -е. О болѣзни: пріобрѣтенный отъ питья чего-нибудь. Чуб. I. 134.

Запиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **запха́ти, -ха́ю, -єш,** *гл.* Запихивать, запихнуть. *Петрушкою рот запхала.* Чуб. III. 113.

Запихатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **запхатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* 1) Забираться, забраться, влѣзть. *Тілько прийшов до світлиці, в кімнату запхався.* Чуб. V. 1081. 2) Только не сов. в. Ѣсть съ жадностью. *Гризне і закриється кулаком, щоб не всі бачили, як він запихається.* Св. Л. 219. *Галушкою запихалася.* Канев. у.

Запишатися, -шаюся, -єшся, *гл.* Заважничать. *Запишався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473.

Запишни́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* = **Запишатися.** *І геть то честію такою запишнився.* Греб. 362.

Запишні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Запишатися.** Аф. 432.

Запищати, -щу, -щи́ш, *гл.* Запищать. *Як запищить, як завищить! та й побігла в ліс.* Рудч. Ск. II. 20.

Запідпідьо́мкати, -ка́ю, -єш, *гл.* О перепелѣ: закричать. *Закигикала над ним чайка запідпідьомкала перепілочка.* Стор. I. 206.

Запізвати, -зву, -веш, *гл.* Привлечь къ суду. *Запізвав мене Степан.* Каменец. у.

Запізнавати, -наю́, -єш, сов. в. **запізна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* = **Зазнавати, зазнати.** *Запознайте світа, поки служать літа.* Чуб. I. 269.

Запізнаватися, -наю́ся, є́шся, сов. в. **запізна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* = **Зазнаватися, зазнатися.** 1) *З козацьтвом нашим добре запізнавсь.* К. ПС. 120. 2) *Хоть з котрою ся запізнаю, взаємности не дознаю.* Гол. I. 215.

Запізни́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Опоздать. *Запізнений відгомін гайдамацького гомону.* Г. Барв. 27.

Запікана, -ної и запіканка, -ки, *ж.* Водка, сваренная съ пряностями. Маркев. 171. Чуб. VII. 447. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69. *Участувала запіканкою і тернівкою.* Стор. I. 117.

Запіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **запекти, -чу, -че́ш,** *гл.* Запекать, запечь. *Неначе згага запекла.* Шевч. 402. *Запікають товсті стегна* (теличі), *обід спорадили.* Рудан. I. 75.

Запікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **запекти́ся, -чу́ся, -че́шся,** *гл.* Запекаться, запечься. *Запеклися уста кров'ю — не промовлю.* Мет. 129. *Запеклося моє серце.* Чуб. V. 958.

Запіклуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Озаботиться, позаботиться о комъ. *Нема кому тебе пожалувати, а ні тобою запіклуватися.* МВ. III. 65.

Запіл, -по́лу, *м.* Пола одежды, завернутая такъ, чтобы въ нее можно было что-либо положить. *У запіл набрати. У заполі принести.* О. 1862. I. 55. *Цілісінький тиждень переносив* (золото) *у заполі.* Кв. II. 165.

Запілка, -ки, *ж.* Передникъ. Желех.

Запілля, -ля, *с.* Полы. *Тернові вітки в запілля рубайте, мені признаку покидайте.* Макс. (1849). 21.

Запілок, -по́лку, *м.* ? МУЕ. III. 119, 123, 124. *Молода стоїть у заполку, ждучи, поки увійде молодий.* МУЕ. III. 96.

Запільчи́на, -ни, *ж.* = **Запілка.** Желех.

Запінити, -ню, -ниш, *гл.* Покрыть пѣной.

Запінитися, -нюся, -нишся, *гл.* Покрыться пѣной, запѣниться. *«Грай же, море!» — заспівали. Запінились хвилі.* Шевч. 47. *А кабан таки справді запінивсь.* О. 1862. IV. 83.

Запіпере́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Заупрямиться, заартачиться. *Запіперечилася кобила.* Вх. Лем. 416.

Запір, -по́ру, *м.* 1) Запоръ (у двери и пр.). 2) Задержка, преграда. *Вчинився запір на ріці.* Вх. Зн. 20. 3) Рулевая часть байдака. Черк. у. 4) Проклятіе, бранное слово. Вх. Лем. 416.

Запіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **запе́рти, -пру, -ре́ш,** *гл.* 1) Запирать, запереть. *Скриплять ворітонька — не можу заперти.* Чуб. V. 123. **Людям губа не заперта —**

равнозн. русскому: На чужой ротокъ не накинешь платокъ. Ном. № 6982. 2) Всаживать, всадить (такъ, что трудно вынуть); затаскивать, затащить куда. *Запер таки затичку в пляшку. Як поперли сани, то й не. знаю, куди б заперли, як би люде не зупинили.*

Запіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **запе́ртися, -пру́ся, -решся,** *гл.* Запираться, запереться. *Зійшло сонце; Україна де палала, тліла, а де шляхта, запершися, у будинках мліла.* Шевч. 174.

Запісоч, -чі, *ж.* Небольшая отлогая насыпь песку возлѣ рѣки. Кременчугск. у.

Запісяти, -сяю, -єш, *гл.* Дѣтск. обмочить.

Запіти, -пію́, є́ш, *гл.* Запѣть (преимущественно о пѣтухѣ). *Мала вродитися сатана, та півні запіли — вродилася дитина.* Ном. № 2917. *Ой рано, рано кури запіли.* Маркев. 25.

Запітнілий, -а, -е. Вспотѣвшій.

Запітні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Вспотѣть.

Запічкуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Привыкнуть, лежать за печкой. Харьк.

Запічний, -а, -е. Находящійся за печью, лежащій на печи. *Бийтеся, котки, в лапки до запічної бабки, щоб ся догадала да нам вечеряти дала.* Рк. Макс.

Запічок, -чка, *м.* Мѣсто на печи (гдѣ лежать). Чуб. VII. 384. Вас. 194. МУЕ. I. 89. *Сидить собі баба на запічку.* Чуб. V. 150. *Такий убогий, що й кошеняти нічим з запічка виманити.* Ном. № 13496.

Запішва, -ви, *ж.* Рубецъ въ шитьѣ.

Запія́чити, -чу, -чиш, *гл.* Запить, запьянствовать. *Я не загуляю, не запіячу, не засплюсь.* Г. Барв. 193.

За́пко, *нар.* Страшно, жутко. *У лісі так запко.* НВолын. у.

Заплав, -ву, *м.* = **Заплава 2.** *Ми таки їздили човником, де більший заплав хворосту, гілочок, що вода зносила по весні, — там ми й збірали його.* Новомоск.

Заплава, -ви, *ж.* 1) Поемный лугъ. Харьк. у. 2) Плавающіе на рѣкѣ въ половодье дрова, камышъ, щепки и пр. Мнж. 180.

Заплавець, -вця, *м.* = **Заволока.** Вх. Зн. 20.

Заплазува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* 1) Начать ползать, заползать. 2) Запачкать ползая.

Заплазуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Запачкаться, загрязниться ползая.

Заплакати, -чу, -чеш, *гл.* 1) Заплакать. *Заплач, дурню, по своїй голові.* Ном. № 2374. *Козак з біди не заплаче.* Ном. № 776. 2) Заплакать что. *Заплакала чорні очі, заплакала брови.* Федьк. I. 50. 3) — **кого́**. Причитаньями и плачемъ какъ по мертвому уморить. Встрѣчено у Г. Барвинокъ: *Раз, так жартувавши, на вечерницях дівку заплакали. Жартували, жартували, а послі й кажуть: «Умри, Галю, ми по тобі голоситимем». Та́ з сміхом і лягла. Вони зложили їй руки...* (і стали голосити). *Далі дівчата вже й годі, стали її будити — не встає... а у їй і духу нема.* Г. Барв. 57.

Заплакатися, -чуся, -чешся, *гл.* = **Заплакати.** *Стелешь білу постіль та заплачеться.* Чуб. V. 26.

Заплакну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Всплакнуть. *Иноді було й заплакне.* Сим. 210.

Заплата, -ти, *ж.* Плата; вознагражденіе. *Яка заплата, така й робота.* Чуб. I. 283. *Хоч у ката, аби заплата.* НВолын. у. *Роздай робітникам заплату.* Єв. Мт. XX. 8. *Бо Бог правдивий всіх нас діла знає: як хто заслужить — так заплату дає.* Чуб. V. 450.

Заплати́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Заплатить, уплатить. *Він тобі заплатить багато грошей.* Рудч. Ск. і. 58.

Заплатно, *нар.* За деньги, платно. Зміев. у.

Запле́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Забрести, забраться. *По глубоких лісах, далеко від людських осель, заплекавсь і заложив собі гайно медвідь.* Шух. I. 22. См. **Заплентатися.**

Запле́нтати, -таю, -єш, *гл.* Заплести, заболтать. *Щось таке заплентав, що й не розбереш.*

Запле́нтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Забресть.

Заплеска́ти, -щу, -щеш, *гл.* 1) Заплескать. *Заплескала в долоні.* Левиц. I. 352. 2) См. **Заплїскувати.**

Заплести́, -ся. См. **Заплітати, -ся.**

Заплеухи, -ух, *ж. мн.* Родъ дѣтской игры въ прятки. Ив. 51.

Запли́ванець, -нця, *м.* = **Постіл.** Вх. Зн. 20.

Заплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **запливти, -ву, -ве́ш,** *гл.* Заплывать, заплыть. *Де ж ти водою, доле, запливла?* Чуб. V. 504.

Заплигати, -гаю, -єш, *гл.* Запрыгать.

Заплід, -лоду, *м.* 1) Оплодотвореніе. 2) Расплодъ. *Купила курочку на заплід.*

Заплїскувати, -кую, -єш, сов. в. **заплескати, -щу, -щеш,** *гл.* 1) Прибивать, прибить поверхность почвы дождемъ. 2) Расплющивать, расплюснуть конецъ чего-либо.

Заплїснявий, -а, -е. Покрытый плѣсенью. Кв. II. 188.

Заплїснявіти, -вію, -єш, *гл.* Заплесневѣть, покрыться плѣсенью. Котл. Ен.

Заплїта́ння, -ня, *с.* Заплетаніе. *А жаль мені дівування, субітнього заплітання.* Чуб. V. 545.

Заплїта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **заплести, -ту, -те́ш,** *гл.* Заплетать, заплесть. *Чи се той двір, що мій милий заплітає сіни?* Чуб. III. 161. *Дрібушка за дрібушку та все сама собі заплітає.* Кв. *На твій гнів не заплели хлів.* Ном. № 3480.

Заплїта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **заплестися, -туся, -те́шся,** *гл.* Заплетаться, заплесться. *Заплітайся, плетінь, заплітайся.* Мет. 295. *Не буду більше так заплітаться.* Св. *Л.* 15.

Заплїтка, -ки, *ж.* Косоплетка. Гол. Од. 60. О. 1862. IV. 8. См. **Кісник.** Ум. **Заплїточка.**

Заплїття, -тя, *с.* Мѣсто за плетнемъ, куда обыкновенно выбрасываютъ соръ. Вх. *Лем.* 416.

Заплїтувати, -тую, -єш, *гл.* = **Заплїтати.**

Заплїшечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **заплїшка.**

Заплїшити. См. **Заплїшувати.**

Заплїшка, -ки, *ж.* Заклинокъ, клинышекъ для заклинки, закрѣпы топорища, ручки молотка и пр. Ум. **Заплїшечка.**

Заплїшування, -ня, *с.* Заклиниваніе.

Заплїшувати, -шую, -єш, сов. в. **заплїши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* 1) Заклинивать, заклинить, закрѣплять, закрѣпить ручку топора, молотка, ножку въ скамьѣ и пр., вбивая въ конецъ, входящій въ отверстіе, клинышекъ. Чуб. VII. 403. *Заплїшив ніжку в ослоні.* Константиногр. у. *Заплїши щабель у драбині, а то хитається.* Харьк. у. 2) Переносно, преимуществ. въ сов. в.: сказать въ заключеніе, закончить рѣчь. «*Та вже*

не що, становіться!» заплішив соцький. О. 1862. IX. 64. 3) Заслать (въ ссылку), засадить (въ тюрьму). *Заплішили його аж у Сібіряку.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Заплішувати, -шую, -єш, *гл.* = **Заплішити.** *Роспліщувалося мов ліжко, — треба заплішувати.* Черниг. у.

Запло́джувати, -джую, -єш, сов. в. **заплоди́ти, -джу, -диш,** *гл.* Расплаживать, расплодить, разводить, развесть.

Заплутати, -ся. См. **Заплутувати, -ся.**

Заплутувати, -тую, -єш, сов. в. **заплутати, -таю, -єш,** *гл.* Запутывать, запутать.

Заплутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **заплутатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Запутываться, запутаться. *Як стояла, так і впала, заплуталася в плахтину.* Чуб. V. 378.

Запльо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **заплюва́ти, -люю́, є́ш,** *гл.* Заплевывать, заплевать.

Заплю́виця, -ці, *ж.* Насѣк.: мясная муха, Sarcophaga carnaria. Вх. Пч. I. 7.

Заплюскати, -каю, -єш, *гл.* Заплескать (о водѣ).

Заплюснути, -ну, -неш, *гл.* Заплеснуть. *У човен хвиля заплюснула.*

Заплющити, -ся. См. **Заплющувати, -ся.**

Заплющувати, -щую, -єш, сов. в. **заплю́щити, -щу, -щиш,** *гл.* Закрывать, закрыть (глаза), зажмуривать, зажмурить. *Заплющує очі від сонця.* Переносно: **заплющити о́чі** — умереть. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Чуб. V. 177.

Заплю́щуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **заплющитися, -щуся, -щишся,** *гл.* Закрывать, закрыть глаза, зажмуривать, зажмурить.

Запля́ми́ти, -млю́, -миш, *гл.* Запятнить, запятнать.

Запля́ми́тися, -млю́ся, -мишся, *гл.* Запятнаться, запятниться. *Прокинулась, не стямилась, як спідничка заплямилась.* Нп.

Запля́мкати, -каю, -єш, *гл.* Зачавкать губами.

Запно, *нар.* Досадно, непріятно, обидно. *Он за що йому запно!* ЗОЮР. I. 22. *Йому, бач, запно, що моя жінка краща, ніж його. Запно бува, як дитина в хаті наробить.* Лебед. у. *Як було за панщини заставляють у неділю робити, то й запно, а тепер сами собі роблять і байдуже.* Волч. у.

Запнути, -ся. См. **Запинати, -ся.**

Запобіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **запобігти, -біжу, -жи́ш,** *гл.* 1) Предупреждать, предупредить, предварять, предварить. 2) Добывать, добыть, получить, достать; пользоваться чѣмъ. *Неприступна панна сама запобігла Четвертинського.* Стор. МПр. 70. *Запобігай світа, поки служать літа.* Ном. № 5931. *Запобіг лиха.* Ном. № 1834. *Запобіжиш його як золота, а не збудеш як ворога.* Г. Барв. 271. *Чого ти хотіла, того й запобігла.* Чуб. V. 826. 3) Заискивать, заискать. *Менший перед більшим запобігає. Сами люде мене запобігали.* Г. Барв. 175. **— ласки**. Пріобрѣтать, снискивать, снискать расположеніе. *То голота п'яна, мужичії діти, що не хочуть у вельможних ласки запобігти.* К. Досв. 28. *Такої ласки можна і в цигана запобігти.* Ном. № 4769.

Заповзати, -заю, -єш, *гл.* Заползать, начать ползать.

Заповза́ти, -за́ю, -єш, сов. заповзти́, -зу́, -зе́ш, *гл.* Заползать, заползти.

Запо́взатися, -заюся, -єшся, *гл.* Запачкаться, ползая. *Глянь, як дитина заповзалася.* Харьк. у.

Заповідання, -ня, *с.* Завѣтъ. *Та не хотіли й тут коритись його волі і заповідання Господнє занедбали.* К. Псал. 182.

Заповіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **заповісти, -вім, -віси,** *гл.* Завѣщать. *Вміраючи, заповідала причепити її* (хустку) *тобі, як будуть її ховати.* Кв. I. 112.

Заповідь, -ді, *ж.* Заповѣдь. *Боже милий, вони ж твою заповідь чинили.* Хата, 107. *А Настуся з богословом заповіді вчиться.* Шевч. 499.

Заповісти. См. **Заповідати.**

Заповіт, -ту, *м.* Завѣтъ, завѣщаніе. Шевч. 666.

Заповітрити, -рю, -риш, *гл.* 1) Заразить (воздухъ). 2) Завонять.

Заповітритися, -рюся, -ришся, *гл.* Запропаститься.

Заповнити. См. **Заповняти.**

Заповня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **заповнити, -ню, -ниш,** *гл.* Наполнять, наполнить, заполнять, заполнить. *Вода... заповняла завбільшки з його місце.* Дещо. 71.

Запоганити. См. **Запоганювати.**

Запоганювати, -нюю, -єш, сов. в. **запоганити, -ню, -ниш,** *гл.* Загаживать, загадить, осквернять, осквернить. *Паршива вівця все стадо запоганить.* Ном. № 5987.

Заподіти, -діну, -неш, *гл.* Задѣвать. *Ой де ж мужа заподіла?* Чуб. V. 839.

Заподіяти, -дію, -єш, *гл.* 1) Сдѣлать, причинить. *Ні, ні, Господь не заподіє злого!* К. Іов. 75. *Вівця! Що вона кому заподіє?* Мир. ХРВ. 41. **— смерть собі**. Наложить на себя руки. *Сам собі смерть заподію.* Кв. Драм. 190. *Смерть би собі заподіяв, як би гріха за те не було.* Г. Барв. 209. 2) Подѣлать (колдовствомъ). *Це їй так було заподіяно.*

Запозавчора, *нар.* Третьяго дня. Волч. у.

Запозива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Разорить тяжбами.

Запозива́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Начать судиться, завести тяжбу. *Не запозиваться ж йому з магнатом.* Стор. I. 189.

Запози́чити, -чу, -чиш, *гл.* Призанять, занять.

Запоїни, -їн, *ж. мн.* Обрядовое угощеніе отъ жениха родителей невѣсты и другихъ родственниковъ послѣ заручин и сопровождаемое положенными для этого пѣснями. Глуховск. у. МУЕ. III. 76. — **дівоцькі** = **Дівичвечір.** Чуб. IV. 214.

Запоїти, -пою́, -їш, *гл.* Упоить.

Запо́ла, -ли, *ж.* Подолъ женской рубахи. *Дід і вкинув їй у заполу жменю жару... Баба одійшла трошки... а дай по дивлюсь, що воно тут за жар в пелені. Коли подивилась, аж воно повна жменя грошей.* ХС. IV. 23.

Заполіскувати, -кую, -єш, сов. в. **заполоскати, -лощу, -щеш,** *гл.* 1) Заполаскивать, заполоскать, замывать, замыть. *Жінка пішла заполіскувати рядно, бо в болото трохи закалялось.* НВолын. у. *Заполіскував у ставку конотопських молодиць та старих баб, мов плаття, та з півдесятка їх на смерть утопив.* Кв. II. 152.

Заполіти́ти, -таю, -єш, *гл.* Залетать впередъ; забѣгать мысленно впередъ. *Чи їстимете... — Ні, ні! — А що ж я вам даю хиба? — Та я знаю що. — А що? — Молоко. — Еге, мовляли! Яблуко даю! — То давайте, їстиму! — То-то! не заполітайте ж ніколи!* Канев. у.

Заполовіти, -вію, -єш, *гл.* Зажелтѣть, зарыжѣть. *Жито заполовіло — жнива надходять.*

Заполони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Плѣнить, взять въ плѣнъ. *Душу мою заполониш.* Млак. 8. *Думка, як би заполонити Четвертинського.* Стор. МПр. 71.

Заполоскати, -щу, -щеш, *гл.* 1) О парусахъ: обвиснуть, опасть. *Вітер стих, то й паруси заполоскали.* Херс. г. 2) См. **Заполіскувати.**

Заполо́ти, -лю́, -леш, *гл.* 1) Заполоть. 2) Заработать половши.

Заполо́ха, -хи, *ж.* Пугало. *Ей городе, городе Сороко! ще ти моїм козакам не заполоха.* Мет. 393.

Заполоч, -чі, *ж.* 1) Цвѣтныя бумажныя нитки, употребляемыя для вышиванья. Чуб. VII. 427, 415. *Ходила Катря у Любчики, ніби то заполочі позичати червоної.* МВ. II. 102. *Шила-пошила три ширинночки... третю пошила та заполоччу.* Чуб. III. 397. 2) Раст. = **Чаполоч.** ЗЮЗО. I. 125.

Заполочни́й, -а́, -е́. Изъ цвѣтныхъ бумажныхъ нитокъ; вышитый цвѣтными бумажными нитками. *Тепер шийте заполочний стовпчик. Це більова лиштва, а це заполочна.* Черниг. у.

Запомага́ння, -ня, *с.* Помощь, вспомоществованіе. К. МБ. XI. 153.

Запомага́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **запомогти, -можу, -жеш,** *гл.* Помогать, помочь, поддерживать, поддержать, давать, дать помощь. *Я запоміг їх худобою, землею.* НВолын. у. *Запомагав зубожене козацтво.* К. ЦН. 173. *Вони мене не запоможуть.* Ном. № .

Запомагач, -ча, *м.* Дающій вспомоществованіе, помогающій.

Запоми́йнити, -ню, -ниш, *гл.* Наполнить помоями, занять для помой, испачкать помоями. *Запомийнив чавун: узяв та помий налив.* Константиногр. у.

Запо́мин, -ну, *м.* Забвеніе. *Усе запомином і нетямом окрилось.* К. МБ. II. 130. **В запомин пустити.** Забыть. К. Дз. 154.

Запомина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **запо́мнити, -ню, -ниш,** *гл.* Забывать, забыть. *Тепер иншого буду кохати, о тобі завше запоминати.* Чуб. V. 386. *Хоч лучиться печаль на єдну годину, запомнить і милу родину.* Ном. № 2232.

Запомога, -ги, *ж.* Вспомоществованіе, помощь. *Запомога моя в Бозі: правих серцем Він спасає.* К. Псал. 13.

Запомогти́. См. **Запомагати.**

Запомогти́ся, -жуся, -жешся, *гл.* 1) Помочь себѣ. *Він тим не запоможеться.* НВолын. у. 2) Разбогатѣть, разжиться. *Запомігся дуже N: має теперка з тисячу карбованців.* Каменец. у.

Запона, -ни, *ж.* 1) Пологъ, занавѣска. *На вікнах... запони.* Мир. Пов. II. 56. *Чорною запоною застилає очі.* Мир. Пов. I. 120. 2) Застежка. *Срібнії запони.* Лукаш. 46. 3) Препятствіе, помѣха. Каменец. у. Ум. **Запо́нка.** *Одчини! — Не одчиняє. Він як суне двері ногою... У хату, — аж він там за запонкою.* ЗОЮР. I. 160.

Запопада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **запопасти, -паду, -де́ш,** *гл.* 1) Ловить, поймать, захватывать, захватить, схватить. *Де ж це він коняку запопав?* Мнж. 131. *Хоче, бач, Марко запопасти його і дати йому доброго прочухана.* Стор. МПр. 169. *Як би запопасти її так, щоб вона вже не вирвалась з його лапок.* Мир. Пов. I. 165. 2) Попадать, попасть. *Пішли, куди хто запопав.* Котл. Ен. I. 15.

Запопадливий и запопадний, -а, -е. Ревностный, трудолюбивый, старательный. *Гаврило чоловік запопадний: знайшов собі притулок у пані на економії та й розбагатів.* Черк. у.

Запопасти. См. **Запопадати.**

Запо́ра, -ри, *ж.* Запоръ.

Запорати, -раю, -єш, *гл.* 1) Закончить работу; убрать. *Гм! що робив! біля скотини порався, грубу запорав.* Лебед. у. *Піч файно запорайте.* Вх. Зн. 20. 2) Заборonовать послѣ посѣва; вообще: обработать и засѣять поле. *Уже засіяв, тра запорати.* НВолын. у. *Харченкови десятини були вже запорані.* Г. Барв. 347. *Скільки ви запорали поля торік? — Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес.* Г. Барв. 306. 3) Загрязнить. *Запорав двері, що гидко й глянути.* Зміев. у.

Запо́ратися, -раюся, -єшся, *гл.* Засуетиться, захлопотаться. *Запоралася коло печі, що й не вгледіла, як собака м'ясо вхопила.*

Запорва́ти, -ву, -ве́ш, *гл.* Захватить. *Ховай, невісточко, в свою скриню, що запорвеш.* Левиц. КС. 72.

Запорожець, -жця, *м.* 1) Запорожець, козакъ запорожской Сѣчи. 2) На свадебномъ пиршествѣ, во время раздачи коровая, запорожцями называются посѣтители, стоящіе за порогомъ хаты. *На самім останку дають коровай на запорожця... А як нема запорожців, то староста виходить за поріг і бере той коровай, котрий полагається запорожцям.* Грин. III. 521. *Чи усім сватового хліба достало? — Ні, ще запорожцям не давали.* Маркев. 133. *Ой ви, славні запорожці, не лякайтеся, за пороги, за високі не ховайтеся! Просимо вас до хати короваєм дарувати.* Св. п. КС. 1883. II. 399.

Запорожецький, -а, -е. = Запорожський. *Се все були запорожецькі землі.* О. 1862. V. 101. *Земля, мати, земля, мати, запорожецькая.* Чуб. V. 951.

Запорожжя, -жя, *с.* 1) Запорожье. *Славний козак Максим Залізняк, славнішеє запорожжя!* Ном. № 674. 2) На свадебномъ пиршествѣ посѣтители, стоящіе за порогомъ хаты, — они получаютъ свою часть при раздѣлѣ коровая. *На запорожже* (коровай) *подають тречі.* Грин. *III.* 437.

Запорожнити. См. **Запорожнювати.**

Запоро́жнювати, -нюю, -єш, сов. в. **запорожнити, -ню́, -ниш,** *гл.* О посудѣ, мѣшкѣ, вообще о какомъ-либо вмѣстилищѣ: занимать, занять чѣмъ. *Не запорожнюй миски, бо вона не наша.*

Запоро́жський, -а, -е. Запорожскій. *Що дід, а що жид, а що й запорожський козак.* Ном. № 7919.

Запоро́жчик, -ка, *м.* Запорожскій козакъ. *Чи заступляться ж то за хрещений люд наші запорожчики?* Стор. МПр. 50.

Запоросіти, -сію, -єш, *гл.* О свиньѣ: забеременѣть. *Тричи инча свиня на рік запоросіє.* Черниг. у.

Запороти, -рю́, -реш, *гл.* 1) Распороть. 2) **Но́сом запороти землю**. Упасть ничкомъ, уткнувшись носомъ въ землю. *Добре його приняв, що аж носом запоров землю.* Ном. №4173.

За́пороток, -тка, *м.* Яйцо-болтунъ, изъ котораго не можетъ вывестись цыпленокъ. Мнж. 117.

Запоро́ха, -хи, ж. Пылинка, попавшая въ глазъ. *Запорохою в оці муляє.* Константиногр. у. *Й Солоха не запороха.* Ном. № 13222.

Запорошити, -ся. См. **Запорошувати, -ся.**

Запоро́шувати, -шую, -єш, сов. в. **запороши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* 1) Начинать, начать пылить, сыпать (о снѣгѣ и пр.). *Сніг то запорошить, то перейде, то знов запорошить.* МВ. (О. 1862. I. 92). 2) Запыливать, запылить, запорошить. *Перед нею став і сам*

Опанас, але не запорошеним ратаєм. Г. Барв. 347. 3) О глазѣ: засорять, засорить. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. №2551.

Запорошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **запороши́тися, -шу́ся, -шишся,** *гл.* 1) Пылиться, запылиться. 2) О глазѣ: засориться.

Запороща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* 1) О дождѣ: застучать каплями. *Дощ у вікно запорощав.* 2) Заговорить быстро. *На його грізно закричала, залаяла, запорощала.* Котл. Ен. III. 59.

Запорток, -тка, *м.* = **Запороток.** Употребляется какъ бранное слово въ приложеніи къ дѣтямъ и въ смыслѣ заморышъ. Мир. ХРВ. 26.

Запоручи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Поручить.

Запоря́д, *нар.* Одинъ за другимъ. Вх. Лем. 416.

Запоряди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* — **запоря́док**. Распорядиться. Вх. Зн. 20.

Запорядкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Начать распоряжаться.

Запосіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **запосісти, -ся́ду, -деш,** *гл.* Завладѣвать, завладѣть, занять. *Молодий богослов запосів парахвію, що митрополіт зоставив за моєю дочкою.* Рк. Левиц.

Запосудити, -джу, -диш, *гл.* Занять чѣмъ. *Запосужена та бочка буряками.* Черк. у.

Запосяга́ти, -гаю, -єш, сов. в. **запосягти́, -гну, -неш,** *гл.* = **Засягати, засягти.** *Показує хлопчика гарненького та сліпенького на обидва ока — і воно само одно очко кіхтиком продирає, щоб світу божого запосягти.* Г. Барв. 513.

Запоти́лишник, -ка, *м.* Подзатыльникъ.

Запохмурений, -а, -е. Нахмуренный, мрачный. Вх. Зн. 20.

Започати. См. **Започинати.**

Започина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **започати, -чну, -неш,** *гл.* Начинать, начать. *Мусимо, любі земляки, заходитись укупі всі живі коло тієї праці, що започали наші предки.* К. ХП. 134.

Започи́ти, -чину, -неш, *гл.* Отдохнуть.

Запошива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **запоши́ти, -шию, -єш,** *гл.* Запошивать, запошить. *Одна шила, друга запошивала.* Мнж. 150.

Запоя́сник, -ка, *м.* Запоясный ножъ, кинжалъ. *Блиснув перед очима турецьким запоясником.* К. ЧР. 158.

Заправа, -ви, *ж.* 1) Запросъ (при пропродажѣ). 2) Начинаніе, приготовленіе къ чему, матеріалъ для чего-либо приготовленный. *Пропала вся заправа!* Черном. *І вже! шкода й заправи!* Лебед. у. 3) Приправа.

Заправди, заправжки, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ, дѣйствительно.

Заправжній, -я, -є. = **Справжній.** *Встав заправжній мертвець.* Драг. 62.

Заправити, -ся. См. **Заправляти, -ся.**

Заправки, (вок? *ж.*) *мн.* У гончаровъ: посуда, оказавшаяся послѣ обжиганія съ небольшими трещинами, которыя подлежать задѣлыванію глиной, послѣ чего посуда вновь обжигается. Вас. 181.

Заправлювати, -люю, -єш, *гл.* = **Заправляти.**

Заправля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **заправити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Приправлять, приправить. *Заправляла борщ олією. Медову кипучу силу словом заправляє.* К. Досв. 113. **Заправлена горілка**. Водка, приготовленная съ кореньями, травами и пр. *Прибудь же, мій милий, в неділю уранці, — заправлю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250. 2)

Запрашивать, запросить, продавая. *Заправив як за батька.* Ном. № 10504. 3) Дрессировать, выдрессировать, пріучать, пріучить, упражнять. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. № 1301. 4) Заряжать, зарядить, приготовлять, приготовить къ стрѣльбѣ. *Стрілочки струже да в лучок кладе, а з лучка бере да й заправляє.* Чуб. III, 275. *Старший брат кониченька сідлає, а підстарший ружжо заправляє, хотять тую зозуленьку вбити.* Мет. 257. 5) Задѣлывать, задѣлать. *І ворота того саду кіллями заправив.* Мкр. Н. 12. 6) Вставлять, вставить. *Викрутив дієменти і заправив зо скла другі.* Вх. Уг. 239. 7) — **носу**. Точить, отточить косу. Желех.

Заправлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **запра́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Приправляться, приправиться (о кушаньѣ). **Заправлятися хріном.** Шутливо: ѣсть хрѣнъ съ квасомь и постнымъ масломь въ первый день великаго поста. Маркев. 164.

Запрага́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **запрагти́ся, -гнуся, -нешся,** *гл.* Желаться, пожелаться, захотѣться. *Що тобі ся запрагне?* Вх. Зн. 20.

Запранцюватіти, -тію, -єш, *гл.* Покрыться сифилитическими язвами, сдѣлаться сифилитикомъ.

Запрацьовувати, -вую, -єш, сов. в. **запрацювати, -цюю, -єш,** *гл.* Зарабатывать, заработать, пріобрѣтать, пріобрѣсть трудомъ. *Вес, думаю, що небудь запрацюю собі. Роботи не боюсь.* МВ. І. 24. *Я запрацювала корову.* НВолын. у.

Запрелютий, -а, -е. Очень злой. Вх. Зн. 34.

Запрет, -ту, *м.* 1) Удержъ. *Віють вітри в степу, запрету не мають.* Нп. 2) Запоръ. *Зробився у неї запрет у трунку, то й на двір не ходила.* Новомоск. (Залюбовск.).

Запретити, -ся. См. **Запрещати, -ся.**

Запреща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **запрети́ти, -щу, -тиш,** *гл.* Удерживать, удержать. *Людям язика не запретиш.* Ном. № 6984.

Запрещатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **запрети́тися, -чуся, -тишся,** *гл.* Отрекаться, отречься. *Оддай три карбованці! Так він запретивсь: ні, каже, я не брав та й годі!* Харьк.

Запри́дух, -ху, *м.* Очень крѣпкая водка. Желех.

Запридуха, -хи, *ж.* Очень крѣпкій табакъ.

Запримітити, -чу, -тиш, *гл.* Примѣтить, замѣтить. *Я вже давно запримітила, що полюбила його.* Кв. Драм. 265. *Запримітила, що у Пилипа і очі карі, і вуси шовкові.* Мир. Пов. І. 124.

Заприндитися, -джуся, -дишся, *гл.* Заприхотничать.

Запри́скати, -каю, -єш, *гл.* Забрызгать. *Огневими стрілами на німців заприскали.* Мог. 133.

Заприсягати (-ся), -гаю (-ся), -єш (-ся), сов. в. **заприсягти (-ся), -гну (-ся), -неш (-ся),** *гл.* Клясться, поклясться. *Свята присяга передо мною, заприсягавесь бути слугою.* Чуб. V. 386.

Запричастити, -ся. См. **Запричащати, -ся.**

Запричаща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **запричасти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* Пріобщать, пріобщить св. даровъ. *Просив хворого запричастити.* Г. Барв. 151. *В четвер уже не вставав, а в п'ятницю його запричастили.* Стор. І. 259.

Запричащатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **запричасти́тися, -щуся, -стишся,** *гл.* Пріобщаться, пріобщиться, принимать, принять причастіе.

Заприщити, -щу, -щиш, *гл.* Покрыть прыщами.

Заприщитися, -щуся, -щишся, *гл.* Покрыться прыщами.

Заприятелювати, -люю, -єш, *гл.* Подружиться, сдѣлаться друзьями. Г. Барв. 372.

Запроводжа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **запровадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Заводить, завести; отводить, отвести; относить, отнести. *У новую комірочку запровадять.* Чуб. V. 304. *Попові пишу сіру корову, щоби мене запровадив гарно до гробу.* Грин. III. 285. 2) Заводить, завести, учреждать, учредить. *Запровадив школи і друкарню в Ракові і Білгороді.* Стор. МПр. 44. *Нового не запроваджай, старовини держись.* Ном. № 685.

Запровадження, -ня, *с.* Заведеніе, учрежденіе.

Запровто́рити, -рю, -риш, *гл.* = **Запроторити.** *Нехай куди запровторить так, щоб тільки миші та пацюки про те знали.* Гул. Арт. О. 1861. III. 102.

Запроданець, -нця, *м.* Человѣкъ, продающійся кому, предающійся изъ-за корыстныхъ выгодъ. Желех.

Запро́данка, -ки, *ж.* Женщина, предающаяся кому изъ-за корыстныхъ разсчетовъ.

Запродати, -ся. См. **Запродувати, -ся.**

Запродувати, -дую, -єш, сов. в. **запродати, -дам, -даси,** *гл.* Запродавать, запродать, продавать, продать окончательно. *Ой коню мій, коню, коню вороненький, я ж тебе запродав за Дунай бистренький.* АД. І. 271. *Ой мене не взято і не запродато, тільки ж мені світ не вілен ні в будень, ні в свято.* Чуб. V. 334. *Чи тебе завдано, а чи запродано?* Чуб. V. 744.

Запродуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **запродатися, -дамся, -сися,** *гл.* Продаваться, продаться кому; предаться на чью либо сторону изъ корыстныхъ побужденій. *Чорт каже до нюю: запродайся мені.* Драг. 56.

Запропадати, -даю, -єш, сов. в. **запропасти, -паду́, -де́ш,** *гл.* Совершенно пропадать, пропасть. *Бодай тії гуси марно запропали.* Чуб. V. 258.

Запропадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **запропастися, -падуся, -дешся,** *гл.* Пропадать, пропасть. Вх. Лем. 416.

Запропаде, *нар.* Напрасно. *Ти служиш нам не запропале, тобі я добре заплачу.* Котл. Ен. V. 47.

Запропалий, -а, -е. Напрасный, тщетный. *Дурному про розумне балакати — запропала праця.*

Запропасти, -ся. См. **Запропадати, -ся.**

Запропастити. См. **Запропащати.**

Запропаща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **запропасти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* *За твоєю головою запропастила свій вік молодою.* Ном. № 9147.

Запросини, -син, *ж. мн.* Приглашеніе.

Запросити. См. **Запрошувати.**

Запротестува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Запротестовать. *Його муза запротестувала з усією енергією своєю против ледарства сильних мира сього.* К. ХП. 12.

Запроти́вити, -влю, -виш, *гл.* Повредить, подѣйствовать вредно. *Лік запротивив.* Вх. Лем. 416.

Запроха́ння, -ня, *с.* = **Запросини.**

Запрохати. См. **Запрохувати.**

Запрохувати, -хую, -єш, сов. в. **запроха́ти, -ха́ю, -єш,** *гл.* = **Запрошувати, запросити.** *Просимо до хати! — запрохує Чіпка.* Мир. ХРВ. 365. *Хоч не нагодували, аби запрохали.* Ном. № 11919.

Запрошувати, -шую, -єш, сов. в. **запроси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Приглашать, пригласить. *Запросила дівчинонька трьох козаків пізно.* Мет. 89. *А хто тебе тут запросив? — Просила Ганнуся.* Чуб. V. 678.

Запрута, -ти, *ж.* 1) Палка въ плетнѣ. 2) Палка, употребляемая при стягиваніи связаннаго. См. **Запручувати 2.**

Запрутити. См. **Запручувати.**

Запруча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Начать сопротивляться, освобождаться. *Хотів узяти дитину, а воно так запручалося, що я й пустив.*

Запручувати, -чую, -єш, сов. в. **запрути́ти, -пручу, -тиш,** *гл.* 1) Заплетать, заплесть, задѣлывать, задѣлать дыру въ плетнѣ. 2) = **Зацурувати.**

Запряганий, -а, -е. Бывшій въ упряжи. *Не вміє, кажеш, возить: та він уже тричі запряганий.* Канев. у.

Запряга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **запрягти, -жу, -жеш,** *гл.* Запрягать, запрячь. *Учений, а кобили не запряже.* Ном. № 6058. *Запріг коня вороного та й одвідав.* Чуб. V. 661.

Запряга́тися, -гаюся, -єшся, сов. в. **запрягти́ся, -жу́ся, -же́шся,** *гл.* Запрягаться, запречься. *Троє разом запряглись.* Гліб. 88.

Запряда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **запрясти, -ду, -деш,** *гл.* 1) Зарабатывать пряденіемъ. *Як запряде стара шматок хліба, то й їм.* О. 1862. II. 39. *Хоч буду запрядать, та буду тютюн купувать.* Ном. № 12606. 2) Покрывать, покрыть нитками (при пряденіи). **Запрясти скалку**. Напрясть столько, чтобы вся шпулька покрылась нитками. Константиногр. у.

Запрядач, -ча, *м. Мені знов дала премудру дзьоблинку міцкову та й запрядач деликатний.* Федьк. Пов. 14.

Запря́дувати, -дую, -єш, *гл.* = **Запрядати.** По народн. вѣрованіямъ можно **запрядувати дорогу** кому нибудь, т. е. отъ того, что женщина прядетъ, кому-либо не будетъ удачи въ промыслѣ, на который онъ отправляется. *Коли стрілець або рибар вибіраеся на ловлю, тоді у хаті не сміє челядина прясти, бо она запрідує єму дорогу.* Шух. I. 239.

I. Запряжка, -ки, *ж.* = **Засмажка.** Вх. *Лем.* 416.

II. Запря́жка, -ки, *ж.* Въ выраж. **У запряжці бути**. Быть запряженнымъ. Зміев. у.

Запрясти. См. **Запрядати.**

Запря́тка, -ки, *ж.* Мѣсто, гдѣ прячутъ или прячутся. Угор.

Запрячи́, -ряжу, -жеш, *гл.* = **Запрягти.** Желех.

Запсува́ти, -сую́, -єш, *гл.* = **Зопсувати.** Мет. 373. *Старий віл ніколи борозни не запсує.* Ном. № 8919.

Запузатіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Отростить брюшко. *Скілько не їж, то не забагатієш, а запузатієш.* Мнж. 165. 2) Забеременѣть.

Запукати, -каю, -єш, *гл.* Застучать.

Запукуватися, -куюся, -єшся, *гл;* Свертываться (о цвѣтахъ). *Над вечір перед заходом сонця майже усі квітки запукуються, схиляють свої головки додолу.* Подольск. г.

Запусканка, -ки, *ж.* Яйцо, изъ котораго сквозь небольшую дырочку выпущено содержимое, а затѣмъ скорлупа наполнена смолой или воскомъ; употребляется при игрѣ навбитки. Черк. у.

Запуска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **запусти́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* 1) Впускать, впустить куда; вгонять, вогнать (о скотѣ). *А ми просо засієм, засієм! — А ми стадом запустим, запустим.* Мет. 297. 2) Пускать, пустить въ ходъ. *Моє діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи.* Ном. №3114. 3) Запускать, запустить, погружать, погрузить; вонжать, вонзить. *Як на ляха козак налітав, в нюю спис запускав.* Мог. 87. 4) — **чим що**. Подбавлять, подбавить во что какой-либо жидкости. *Горілка була у пляшці наче запущена перчівкою.* Новомоск. у. 5) Запускать, запустить, оставить безъ присмотра, въ небреженіи. *Одна ка запустила діжу, що вона й на діжу не похожа: около і в середині... позасихало тісто.* Грин. 1. 77. *Байрачок той колись, видно, і хорошенький був, тілько потім запустили.* Сим. 217. 6) **Теревені запустити**. Начать болтать. Ном. № 12968.

Запуски, -ків, *м. мн.* = **ІІ. Запуст**. *На запуски як зав'язано.* Ном., стр. 282. № 524.

Запускна ополонка. При ловлѣ рыбы неводомъ зимою та прорубь, въ которую первоначально опускается неводъ. Вас. 187. Браун. 11.

І. Запуст, -ту, *м.* 1) Густо выросшій лѣсъ, густая молодая заросль. Желех. Канев. у. 2) Живая изгородь. Вх. Зн. 20.

ІІ. Запуст, -ту, *м.* и запусти, тів, *м. мн.* Заговѣны. *Латин прибрався мов на запуст.* Котл. Ен. IV. 24.

Запустити. См. **Запускати.**

Запутати(-ся), -таю(-ся), -єш(-ся), *гл.* = **Заплутати, -ся.**

Запуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **запухти, -хну, -неш,** *гл.* Запухать, запухнуть.

Запухлий, -а, -е. Опухшій.

Запхати, -ся. См. **Запихати, -ся.**

Запхикати, -каю, -єш, *гл.* Захныкать.

Зап'ясти, -ся. См. **Запинати, -ся.**

Зап'ястник, -ка, *м.* Манжета (шерстяная). Вх. Лем. 416.

Зап'ясця́, -ців, *мн.* Желѣзные бруски на внутреннихъ сторонахъ оси.

Зап'я́ток, -тку, *м.* Тылъ пятки (въ ногѣ), задникъ, закаблучье (обуви). НВолын. у. Гол. Од. 15. (Когда явились водки) — *Тут вибігло собак з десяток, із хати вийшло душ із п'ять: «Тютю! бери! рви за зап'яток!» Усі гуртом на них кричать.* Алв. 78. Ум. **Зап'я́точок.** *Ще й горошок не зійшов, тілько лободочки, витоптала ж черевички, тілько зап'яточки.* Чуб. III. 95.

Зарабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Начать грабить.

Заради, *нар.* Ради, изъ-за. *Треба миритися заради дітей.* Г. Барв. 342.

Зарадити, -джу, -диш, *гл.* 1) Посовѣтывать, помочь совѣтомъ. *Ви нас за те своєю радою зарадите.* О. 1861. IV. 31. 2) Пособить, помочь. 3) — **чим**. Употребить съ пользой, дать толкъ. *Літа ж мої молодії, жаль мені за вами, а що ж бо я не уміла зарадити вами.* Мл. л. сб. 262.

Зарадитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) **— кого.** Посовѣтоваться, попросить совѣта. *Він повинен мене зарадитись.* НВолын. у. 2) Помочь себѣ.

Зараз, *нар.* Сейчасъ, немедленно. *Зараз не вішають, а поперед розсудять.* Ном. № 7445. *Чи так, то й так, каже він, та зараз до хвоста.* Рудч. Ск. I. 1. *Скажи, що зараз прийду.* Харьк. *Зараз Івана зв'язали, вивели його в чисте поле.* Чуб. V. 930.

Зараза, -зи, *ж.* 1) Зараза. *Не злякають тебе стріли, що летять удень на тебе, а ні болість в темну добу, ні зараза опoлудні.* К. Псал. 213. 2) Раст. Orobanche Epithimum Dec. ЗЮЗО. I. 130.

Зарази́ти, -жу́, -зиш, *гл.* Заразить. *Паршива вівця все стадо заразить.* Ном. № 5987.

Заразитися, -жуся, -зишся, *гл.* Заразиться.

Заразиха, -хи, *ж.* = **Зараза 2.** ЗЮЗО. I. 130.

Заразічки, *нар.* Сію минуту, сейчасъ. Вх. Лем. 416.

Заразливий, -а, -е. Заразительный. *Скажене, хрань Боже, лише сліпе заразливе.* Ном. № 8167.

Заразливість, -вости, *ж.* Заразительность.

Заразний, -а, -е. = **Заразливий.** *Холера дуже заразна.* Волч. у.

Заразом, *нар.* Сразу, въ одно время, въ одинъ пріемъ. *Славу козацьку виславляли, заразом похорон і весілля одправляли.* Дума. *Хто на яблуні ізоб'є десять яблук заразом.* Рудч. Ск. I. 20. *Не всі бо заразом.* Ном. № 13732.

Заралити, -лю, -лиш, *гл.* Пройти раломъ. — *Чи зараляно? — Зараляно. — Чи заволочено? — Заволочено.* Чуб. III. 49.

Зараненька; Зараненько, *нар.* Ум. отъ **зарані.**

Зарані, *нар.* 1) Рано утромъ. *Посію шевлію зарані в неділю.* Чуб. V. 601. 2) Пораньше. *Ну вже ж, мамо, сьогодні зарані упораюся, зарані пообідаємо, та піду хоч раз погуляю.* Мир. Пов. I. 167. Ум. **Зараненька, зараненько.** *Я зараненька рушив у поле.* Черниг. у. *Зараненько витопила піч та й пішла в поле.* Леб. у.

Зараній, -я, -є. Утренній. *Вже на дворі світ зараній.* Лавр. 24.

I. Зара́ння, -ня, *с.* Утреннее время. *Півень співа поки з зарання, а далі спить, аж потіє.* Ном., стр. 298, № 292.

II. Зарання, *нар.* = **Зарані.** *Іде милий додому зарання.* Чуб. V. 576. *Ото, Рябко, шануйся, добра своїх панів як ока стережи, зарання спать не квапсь, в солому не біжи.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 84). *Старі зарання повмірали.* Шевч.

Зарано, *нар.* Слишкомъ рано. *Жінка його уданенька вмерла зарано.* Г. Барв. 509.

Заранок, -нку, *м.* = **I.** Зарання. *На розсвіті, на заранці іще спали бусурманці.* Мет. 374.

Заранше, *нар.* = **Зарані.** *Коли б пан Феб од перепою заранше в воду не заліз.* Котл. Ен. VI. 64. *Паси, та й заранше пригонь.* Ном. № 12096.

Заратува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Помочь, поддержать. Прилуц. у. *Заритуй, та й сам себе затратуй.* Посл.

Заратунок, -нку, *м.* Помощь, поддержка, пособіе. Прилуц. у.

Зарахува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* 1) Просчитать. 2) Зачесть.

Зарахува́тися, -ху́юся, -єшся, *гл.* 1) Обсчитаться. 2) Углубиться въ счеты.

Зарачкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Полѣзть на четверенькахъ.

Зарва, -ви, *ж.* Обрывъ, глыба земли. Угор.

Зарвати, -ся. См. **Зариватися, -ся.**

Заревти, -ву, -веш, *гл.* 1) Заревѣть, издать ревъ. *Лев заревів.* Гліб. *Арена звірем заревла.* Шевч. 613. *Ой заревло на порозі телятко.* Чуб. V. 49. *Пекельнеє свято по всій Україні сю*

ніч зареве. Шевч. 171. *Море повстало і заревло.* Мог. 91. *Зашуміла вода й заревла.* Левиц. Пов. 351. *Заревла страшенна буря.* Кв. II. 307. *Заревли великі дзвони.* Хата, 87. *І знову ліри заревли.* Шевч. 565. 2) Заревѣть, заплакать. *Пройшла уже й Покрова, — заревла дівка як корова.* Ном. № 492.

Зареготати(-ся), -чу(-ся), -чеш(-ся), *гл.* Захохотать. *Мертвий би, здається, зареготав.* Ном. № 12628.

Заректи, -ся. См. **Зарікати, -ся.**

Зарепетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Закричать, загорланить. *Зарепетувала не своїм голосом Зося.* Левиц. I. 365.

Заречи, -чу, -чеш, *гл.* = **Заректи.** Желех.

Зарештува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Арестовать.

Заржавіти, -вію, -єш, *гл.* Заржавѣть. *Та вже шаблі заржавіли.* Нп. *Була колись правда, та заржавіла.* Ном. № 6835.

Заржа́ти, -жу́, -же́ш, *гл.* Заржать. *Ой заржи, вороний коню, та під круту гору йдучи.* Мет. 55.

Зарза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* = **Заржати.** *Він зарзає.* Шух. I. 89.

Зарибалити, -лю, -лиш, *гл.* Заработать рыбной ловлей. *Що зарибалимо, тим ділимось.* Азовск. (Стрижевск.).

Зарибити, -блю, -биш, *гл.* Развести, напустить рыбы въ прудъ. *Треба б купити пудів два риби та зарибним ставок.* Могил. у.

Зарибок, -бку, *м.* Рыба, впущенная въ воду для расплода. Могил. у.

Зарива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зарити, -рию, -єш,** *гл.* Зарывать, зарыть. *Узяв того сина і вбив та й зарив під корито.* Рудч. Ск. I. 43. *Упав так, що аж носом зарив.* Ном. № 6634.

Зарива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зарвати, -рву, -веш,** *гл.* Затрагивать, затронуть. *Що за диво отсей Люборацький, — думали його соучні: з ким не зарви, все знакомый, все дружить.* Св. Л. 266.

I. Зарива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **зари́тися, -ри́юся, -єшся,** *гл.* Зарываться, зарыться. *Зарився, як свиня въ шині.* Ном. № 13784.

II. Зарива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **зарватися, -рвуся, -вешся,** *гл.* 1) Начинать, начать рваться. *Катря як скричить, зарветься до хати, — я її за поперек вхопила, у сіни назад одкинула.* МВ. II. 112. 2) Порываться. *Вже Катря сама до їх бігати заривалася.* МВ. II. 126. 3) Начинать, начать споръ, ссору. *Не заривайся з багатиром, бо він судців підкупе.* НВолын. у.

Зари́вкуватий, -а, -е. Сварливый, заводящій ссору. НВолын. у.

Зарига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Начать отрыгивать. 2) Запачкать рвотой.

Зариговувати, -вую, -єш, сов. в. **заригувати, -гую, -єш,** *гл.* Сметывать, сметать (о шитьѣ). Прилуц. у.

Зарида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Зарыдать. *Ой зачула мати... заплакала, заридала.* Чуб. V. 152.

Зарика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Зарычать. *І мов ті леви голодні з усіх боків зарикали.* К. Псал. 51.

Зарина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **заринути и зарну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Погружаться, погрузиться въ воду, потопать, затонуть. *Ті* (Петро й Павло) *перейшли поверх води, а піп почав заринати, заринув по пахи.* Чуб. I. 158. *Нехай тут зарне́ на дно моря.*

Зарипіти, -плю́, -пиш, *гл.* Заскрипѣть.

Зарити, -ся. См. **Заривати, -ся.**

Зарича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Заревѣть. *Корова... прийшла домів та й заричала.* Ном., стр. 304. № 496. *Вів зариче.* Шух. I. 89.

Зари́чити, -чу, -чиш, *гл. ?* Встрѣчено въ загадкѣ: *Із вечора заюрив, ік повночі захандричив, ік світу заричив.* (Загадка: *хліб вчинить і замісить, і в піч посадить).* Грин. II. 312.

Заріб, -робу, *м.* См. **Зарібок.**

Зарібкувати, -кую, -єш, *гл.* Зарабатывать, имѣть заработки, ходить на заработки. *Він зарібкує.* Вх. Лем. 416.

Зарібний, -а, -е. Живущій заработками; нанимающійся. *Я чоловік зарібний.* НВол. у.

Зарібник, -ка, *м.* Человѣкъ, живущій заработками, рабочій, работникъ. Желех.

Зарібниця, -ці, *ж.* Женщина, живущая заработками, работница. Желех.

Зарібок, -бку и заріб, -робу, *м.* Заработокъ. *Більше зарібку матимеш.* Ном. № 10660. *Чи не однаковий хліб, де його заробити, — аби зарібок був чесний.* Г. Барв. 142. *Як отож він правуватиме та хазяйнуватиме, то ніякого зароби не буде ні йому, ні людям.* Лубен. у.

Зарівна и зарівно, *нар.* Поровну, ровно, наравнѣ; одинаково; все равно. *Укупі гралисъ* (панич та лакей — діти) *і усе у них зарівна.* Мнж. 70. *Каждого зілля узяти зарівно. Вона ділить все зо мною — зарівно щастя з бідою.* Чуб. V. 519. *Йому зарівно, чи дома, чи ні.* Каменец. у. *Коли не Галя, то хай і... Варвара буде, а я зарівно пропав, бо не буду любити.* Св. Л. 319.

Зарівнювати, -нюю, -єш, сов. в. **зарівняти, -ня́ю, -єш,** *гл.* Равнять, сравнять. *Благородним нашим трупом рови зарівняєм.* К. Досв. 179.

Зарід, -роду, *м.* Зародышъ. Желех.

Зарідливий, -а, -е. Урожайный. *Сей рік зарідливий буде.* МВ. О. 1862. I. 74.

Зарідок, -дку, *м.* = **Зарід.** К. ЦН. 316.

Заріжок, -жку, *м.* У кожевниковъ: при разрѣзываніи кожи поперечными кусками на семь кусковъ (начиная отъ хвоста) **заріжок** — послѣдній кусокъ, находящійся передъ рогами. Сумск. у. (Ефименко).

Заріз, -зу, *м.* Убой. **На заріз**. На убой, чтобы зарѣзать. *Півня на заріз несуть, а він каже: кукуріку!* Ном. № 6187. *Як овечок ти нас, Боже, на заріз роздав неситим.* К. Псал. 106.

Заріза, -зи, зарізака, -ки, *м.* Убійца, людорѣзъ, рѣзникъ. *Піймали одного зарізу.* Котл. Ен. V. 54. *Заюшився мазкою, мов лютий зарізака.*

Зарізати, -жу, -жеш, *гл.* Зарѣзать. *Хоч заріж, то не хоче.* Ном. № 2636.

Зарізатися, -жуся, -жешся, *гл.* Зарѣзаться. *Вийшов я з ножем в халяві з броварського лісу, щоб зарізаться.* Шевч. 420.

Зарізя́ка, -ки, *м.* = **Зарізака.** *Як несли покійника біля тюрми, то виводили і зарізяку черкеса.* О. 1861. VII. 5.

Зарік, -року, *м.* Зарокъ, обѣтъ. *Зарік положив не женитись.* Г. Барв. 14.

Заріканий, -а, -е. Давшій зарокъ, обѣтъ. *Ті, що постять в понедільок, зовуться «зарікані».* МУЕ. III. 33.

Заріка́ння, -ня, *с.* Зарокъ. *Не вважаючи на своє зарікання, він мусив після вечері знов танцювати.* Левиц. Пов. 56.

Зарікáти, -кáю, -єш, сов. в. **заректи, -речу, -чéш,** *гл.* Заклинать, клясть, просить. *Княгиня Раїна, вміраючи, зарікала сина не піддаваться католицтву.* Стор. МПр. 63.

Зарікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **заректися, -чуся, -чéшся,** *гл.* Давать, дать зарокъ, обѣтъ. *Я не зарікаюсь з бусурманами ще лучче побиться.* Макс. (1849). 85. *Не зарікайся всього робити, тільки свого уха вкусити.* Ном. № 2620. *Зарічуся та й не піду до чужої жінки.* Чуб. V. 673.

Зарíння, -ня, *с.* = **Зарінок.** Желех.

Зарінок, -нку, *м.* Берегъ, покрытый мелкими камешками.

Зарінче, -ча, *с.* = **Зарінок.** Желех.

Зарість, -рости, *ж.* Рубецъ, слѣдъ бывшей раны, поврежденія (на деревѣ). Каменец. у.

Зарічаний, -а, -е. Любящій противорѣчить. *Добре, що ви такі собі на натуру плохі, — байдуже, мовчите собі; а як мій син, то лихо! Йому слово чи дві, а він тобі десять, — такий зарічаний, усе насупроти йде.* Васильк. у.

Зарічанин, -на, *ж.* Житель зарѣчья. *Превражії тії зарічане, — вони живуть за водами.* Лавр. 43.

Зарічанка, -ки, *ж.* Живущая за рѣкой. *Як напало на мене сім зарічанок, а я сама, то насилу відгризлась.* Ном. № 3343.

Зарічанський, -а, -е. Принадлежащій зарѣчнымъ жителямъ.

Зарічний, -а, -е. Зарѣчный.

Зарічок, -чка, *м.* Рѣчной рукавъ. Канев. у.

Зарічча, -ча, *с.* Зарѣчье.

Зарішáти, -шáю, -єш, сов. в. **заріши́ти, -шý, -ши́ш,** *гл.* Окончательно рѣшать, рѣшить. *Видно їм* (панам) *наші руки подобались, — зарішає сивоголовий дід.* Мир. ХРВ. 57.

Зармути́тися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Засмутитися.** Угор. Гол. III. 490.

Зармуток, -тку, *м.* = **Смуток.** Угор. Гол. III. 132.

Зарно, *нар.* Завидно. *Чи вже йому зарно стам на той стіжок?* Рудч. Ск. II. 209.

Зарнути. См. **Зarинати.**

Заробити, -ся. См. **Заробляти, -ся.**

Заробітний, -а, -е. 1) Дающій заработокъ. *Край заробітний.* 2) Заработанный. Кв. II. 304.

Заробіток, -тку, *м.* Заработокъ. *Пішов він на заробітки, заробив грошей рублів мабуть із сто, — приніс додому.* Рудч. Ск. I. 164. *Наймит жде тяжкого заробітку.* К. Іов. 11. *Ой гіркі ж мої заробітки, плачуть дома мої дітки.* Чуб. V. 789.

Заробітошно, *нар.* Можно заработать, есть заработокъ. *Тепер заробітошно не тільки у Харькові, але й на селі.* Харьк. у.

Заробітчанин, -на, *м.* Работникъ, идущій на заработки. Мир. ХРВ. 68.

Зароблени́на, -ни, *ж.* Заработанная плата, заработавши деньги. Желех.

Заробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **зароби́ти, -блю́, -биш,** *гл.* 1) Зарабатывать, заработать. МВ. II. 7. *Тиждень козак заробляє, за один день пропиває.* Макс. *Що заробила? — Кусок сала.* Чуб. III. 108. 2) Заслуживать, заслужить. *А хто мене поцілує, заробить спасіння.* Чуб. V. 9. 3) Задѣлывать, задѣлать. *Кінці основи, що були прив'язані до куснів полотна у*

воротил, не можуть бути зароблені, вони полишаються яко тороки. Шух. І. 259. 4) Опачкивать, опачкать. *Заробиш, сорочку ззаду!* Лебед. у.

Зароблятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **заробитися, -блю́ся, -бишся,** *гл.* Запачкиваться, запачкаться. *Заробився як чорт.* Ном. № 6649.

Зароблю́щий, -а, -е. Живущій заработками. *Я зароблящий чоловік.* НВолын. у.

Заробок, -бку, *м.* = **Зарібок.** Гол. І. 351.

Заработя́щий, -а, -е. Могущій хорошо зарабатывать, имѣющій хорошіе заработки. *Найшовсь чоловік у прийми. Люде кажуть — добрий і заробітящий: і тесля, й столяр, і чоботарь, — до всього здатний.* Г. Барв. 264.

Зароди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Уродить. *Зароди, Боже, жито, пшеницю, всяку пашницю!* Мет. 344. *Добра пшениця зародила.* Мнж. 83.

Зароди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* 1) Зародиться, зачаться. *Курчата в яйцях через тиждень уже й зародились на лежанці під квочкою.* Рк. Левиц. 2) Родиться, уродиться. *Катря не в матір зародилася — палка, прудка дівчина.* МВ. II. 76.

Зародок, -дку, *м.* Зародышъ, embrio. *Стоїть стовп до неба, на нім 12 гнізд, в кождім гнізді по 4 яйця, в кождім яйці по 7 зародків.* (Загадка: *рік*). Чуб. І. 314. Ум. **Зародочок.**

Зароже́дний, -а, -е. Урожайный. **Зароже́дно**, *нар.* Урожайно. *Цього году зарожедніш було на хліб, як торік.* Екатериносл. у.

Зарожений, -а, -е. Имѣющій зародышъ. *Зарожене яйце.* Лебедин. у.

Зароїтись, -роюся, -їшся, *гл.* Зароиться. Кв. І. 165. *Рече — і хмарами з'явились пеські мухи, і скнипи навкруги роями зароїлись.* К. Псал. 241.

Зароси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Оросить, замочить въ росѣ (одежду, обувь).

Зароситися, -шуся, -сишся, *гл.* Измачиваться въ росѣ. *Де ти в чорта волочився? Заросився, замочився?* Чуб. V. 472.

Зарослий, -а, -е. Заросшій. Левиц. Пов. 192.

Зарослі, -лів, *ж. мн.* Заросль. *Проміж тії зарослі на полянах і пролісках росла висока трава.* Стор. II. 118.

Заросся, -ся, *с.* Мѣстность за р. Росью. Желех.

Зароста́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **зарости, -сту, -теш,** *гл.* Зарастать, зарости. *Двір заріс бур'яном.* МВ. II. 70. *Бодай тая річка очеретом заросли.* Чуб. III. 123.

Заро́стка, -ки, *ж.*? Ум. **Заро́сточка.** *Тепер же я заросточка, не бачила ні виросточка.* Чуб. V. 1116.

Заро́сянський, -а, -е. Находящійся за р. Росью. Желех.

Заро́хкати, -каю, -єш, *гл.* Захрюкать. *Зарохкаємо по свинячій.* Хата. 130.

Зарощений, -а, -е. Заросшій. *Стоїть яблунька така зарощена бур'яном, що й не видно.* Рудч. Ск. II. 55. *Стоїть криниченька така зарощена.* Рудч. Ск. II. 58.

Заро́шаний, -а, -е. Покрытый росой. *Зарошана гречка.* Рудан. І. 51.

Заруб, -ба, *м.* = **Зарубка.** Шух. І. 171.

Зарубати. См. **Зарубувати.**

Зарубина, -ни, *ж.* = **Зарубка.** Ум. **Зарубинка.** *У зарубинки грязі поналазило, так ніяк не витирається.* Черниг. у.

Зарубка, -ки, *ж.* Зарубка, насѣчка. Сумск. у. Ном., стр. 300, № 348. Рудч. Чп. 249. Ум. **Зарубочка.**

Зарубувати, -бую, -єш, сов. в. **заруба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* 1) Зарубливать, зарубить, убить рубящимъ орудіемъ. *Коня візьмуть і попружечку, тебе зарубають, мою душечку.* Чуб. V. 95. 2) Дѣлать, сдѣлать зарубку, насѣчку. 3) — **язик**. О лошади: ранить языкъ травою. Шух. I. 211. 4) — **себе**. Ограждаться, оградиться, защититься. *Ой піду я в полонину та в зелену пущу, там я себе зарубаю, нікого не пущу.* Шух. I. 203.

Заружжа, -жа, *с.* Солончакъ. *По заружжах скот гризе землю.* Радом. у.

Зару́ка, -ки, *ж.* Порука, поручительство. *Паші молодії мрії знайшли в Шевченкові... заруку своєї будущини.* К. ХП. 14. *Змовленая Марусенька... положила білу руку на заруку.* Мет. 124.

Зарукований, -а, -е. Обрученный. *Черкай, милий, черкай до білого рана: я к тобі не вийду, бо'м зарукована.* Гол. II. 234.

Зарумати, -маю, -єш, *гл.* 1) Заплакать. *Годі вже, годі, а то й я зарумаю.* МВ. (О. 1862. III. 49). 2) Заплакать (глаза). *Ой сіла, задумала, карі очі зарумала.* Мет. 114.

Зарумсати, -саю, -єш, *гл.* = **Зарюмсати.** *Чого се, дурню, плачеш?.. зарумсав очі.* К. ПС. 67.

Зарум'янити, -ню, -ниш, *гл.* Зарумянить.

Зарум'янитися, -нюся, -нишся, *гл.* Зарумяниться. Хата, 189.

Зарусяві́ти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться русымъ.

Зару́ти, -рую, -єш, *гл.* Заревѣть? *Заруй, туре, буйний туре, буковинський туре!* Федьк. (Ватра, 104).

Заруча́ння, -ня, *с.* = **Заручини.** *Там сиділо аж два янголі, вони собі раду радили: «Та й полинем на заручання, де Галочка заручається».* Грин. III. 470.

Заруча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **заручити, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Обручать, обручить. *А вже ж твою дівчиноньку заручили люде.* Чуб. V. 111. 2) Только сов. в. Наставить руки? Примѣръ см. при словѣ **заножити**.

Заруча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **заручи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* 1) Обручаться, обручиться. *Галочка заручається, од матінки одрізняється... Од батенька од рідненького до свекорка неймовірненького.* Грин. III. 470. 2) Ручаться, поручиться. Константиногр. у.

Заручини, -чин, *ж. мн.* Обрученіе. О. 1862. IV. 6. МУЕ. III. 74. *Летім, брацця, на заручини: там Маруся зарумається, од батенька одлучається, до свекорка прилучається.* Мет. 127.

Заручити, -ся. См. **Заручати, -ся.**

Зарю́мати, -маю, -єш, *гл.* = **Зарумати.** *Сама сіла задумала, карі очі зарюмала.* Мет. 75.

Зарюмсати, -саю, -єш, *гл.* = **Зарюмати.**

Зарю́мсатися, -саюся, -єшся, *гл.* Имѣть заплаканные глаза.

Зарябіти, -бію, -єш, *гл.* Зарябить, запестрѣть. *У Христі... зарябіло у очіх.* Мир. Пов. II. 51.

Заря́д, -ду, *м.* Правленіе, у правленіе. Жел.

Заря́джувати, -джую, -єш, сов. в. **заряди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* 1) Преимущ. сов. в. Управлять, завѣдывать. 2) Приправлять, приправить, сдобрить (кушанье, напр. сметаной). Желех. Вх. Зн. 20. 3) — **брагу**. Заваривать, заварить брагу. *Брагу зараз зарядили.* Мкр. Н. 20. См. **Заряжати.**

Зарядити. См. **Заряджувати и заряжати.**

Зарядка, -ки, *ж.* Сметана. Желех. Вх. Зн. 20.

Заряжа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **зарядити, -жу, -диш,** *гл.* Заряжать, зарядить. *Заряжайте ясне ружжо чорним порошком.* Чуб. V. 1011. *Узяв джура, та узяв малий пістолі заряжати.* Мет. 401.

За́рязь, -зі, *ж.* Раст. Hieracium aurantiacum. *Лв.* 99.

Заряснíти, -нíю, -єш, *гл.* 1) Густо покрыться плодами, листьями. 2) Переносно: запестрѣть красивыми одеждами. *Пожакуймо заставщину козацьку, — нехай круг нас голота заряснiє.* К. ЦН. 223.

Зарято́вувати, -вую, -єш, сов. в. **зарятува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Помогать, помочь, давать, дать помощь въ бѣдѣ, поддержать. *Спасибі тобі... що це ти мене послухав та зарятував.* Мнж. 142. *Грішми зарятуйте на подушне.* О. 1862. IX. 7. *Всякого зарятовували, чим хто побідкається.* ЗОЮР. II. 285. *І сам голоду й холоду не знає, бо й його люде зарятовували, як чим треба.* Г. Барв. 137.

Зарятовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **зарятува́тися, -ту́юся, -єшся,** *гл.* Одолжаться, одолжить, получать, получить матеріальную поддержку, занять. *Се я у чоловіка зарятувався, та й оплатив податі.* Екатериносл. у.

Засада, -ди, *ж.* 1) Основаніе, основа. 2) Заключеніе; тюрьма. *Десь моя дружина сидить у засаді, сидить у засаді в великій досаді.* Чуб. V. 342.

Засадець, -дця, *м.* = **Засадьок.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Засадчик, засадчичок.** *Жінка вибере із діжі тісто та маленький засадчичок посадить.* ЗОЮР. II. 32.

Засаджувати, -джую, -єш, сов. в. **засади́ти, -джу́, -диш,** *гл.* 1) Засаживать, засадить. *Кукол наробили, куток засадили.* Макс. (1849), 104. 2) Засаживать, засадить (огородъ, садъ и пр.). 3) Засаживать, засадить, посадить, заключать, заключить. *Засадили у темну темницю.* Чуб. V. 396. 4) Втыкать, воткнуть, всовывать, всунуть. *Ніж в черево і засадив.* Котл. Ен. III. 23. *Засадило руку та й витягло гадюку.* Гліб. 56.

Засадистий, -а, -е. Плотный, дюжій. Вх. Лем. 417.

Засадити. См. **Засаджувати.**

Засадич, -ча, *м.* = **Засадьок.**

Засадний, -а, -е. 1) Объемистый, большой. *Це засадні кулі: більше двадцяти кулів не візьмеш на воза. Засадні вуліки, хоч по три рої накидай.* Брацл. у. *Не треба, казано, дуже засадні снопи в'язати, бо не висадиш і на вила.* Могил. у. 2) Крѣпкій. *Засадні коні.* Каменец. у. 3) Солидный. *Безпешна будь: чоловік засадний, не ледащо яке.* Брацл. у. 4) **Засадна зіма**. Продолжительная и постоянная зима. НВолын. у.

Засадчик и засадчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **засадець.**

Засадьок, -дька, *м.* Хлѣбъ изъ остатковъ тѣста, послѣднимъ сажаемый въ печь; обыкновенно онъ меньше другихъ.

Засакраментува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Пріобщиться св. таинъ. Черк. у.

Засалабо́нити, -ню, -ниш, *гл.* = **Засандричити.** *Оце так засалабонив, що його і чортяка тепер не витягне.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Засалити, -ся. См. **Засалювати, -ся.**

Засалювати, -люю, -єш, сов. в. **засалити, -лю, -лиш,** *гл.* Засаливать, засалить, вымазывать, вымазать саломъ. *Глянь, як засалив рукава.* Харьк.

Засалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **засалитися, -люся, -лишся,** *гл.* Засаливаться, засалиться, вымазываться, вымазаться саломъ. *Ой їж, кумо, горобця, не засалюйся!* Грин. III. 695.

Засандри́чити, -чу, -чиш, *гл.* Всадить, всунуть, воткнуть. *Так засандричив коляку в землю, що й чортяка не витягне.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Засандричитися, -чуся, -чишся, *гл.?* Въ загадкѣ: *Звечора заяричилось, а к світові засандричилось. (Діжа з кістом).* Мнж. 174.

Засапатися. См. **Засапуватися.**

Засапуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **засапатися, -паюся, -єшся**, *гл.* Запихиваться, запыхаться. *Втомивсь, засапавсь, спотикався.* Котл. Ен. III. 20. — *Чого ж ти так засапалась? — Я мовчу: не здишусь.* Г. Барв. 397.

Засатарити, -рю, -риш, *гл.* = **Запроторити.** 1) *Оце так засатарив, що й сам не знайду шапки.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. 2) *Засатарив мене чоловік сюди, у ліс, а сам геть і подавсь.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засвари́тися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Поссориться.

Засватати, -таю, -єш, *гл.* Посватать. *Того ж дня, як Катря їм згордувала, засватав другу дівчину.* МВ. II. 132. *А кого за тебе засватаєм?* Грин. I. 205. *Прийшов Євхимка, заплакав: «хтось мою Марійку засватав».* Чуб. III. 207.

Засвататися, -таюся, -єшся, *гл.* Посвататься. *Поздоровляю тебе засватавшись.* Кв. Драм. 188.

Засвашкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Начать исполнять обязанности свашки.

Засвербіти, -бить, *гл. безл.* Зазудить, зачесаться. *Венери серце засвербіло од жалю, що Еней стогнав.* Котл. Ен. VI. 73.

Засвистати, -щу, -щеш и засвистіти, -щу, -стиш, *гл.* Засвистѣть, засвистать. *Засвистали козаченьки в поход з полуночі.* Макс. (1849), 140. *Вітер буйний знявсь, засвистів.* Мог. 124.

Засвідчення, -ня, *с.* Засвидѣтельствованіе, свидѣтельство, удостовѣреніе. Черк. у. *Смутна пісня є историчне засвідчення важкого минувшого життя.* Левиц. (Правда, 1868, 484). *Піди, хай піп дасть засвідчення.* НВолын. у.

Засвідчити. См. **Засвідчувати.**

Засвідчувати, -чую, -єш, сов. в. **засвідчити, -чу, -чиш,** *гл.* Свидѣтельствовать, засвидѣтельствовать.

Засвіта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Свѣтать. *Ще і на моїх воротях сонце засвітає.* Ном. № 4886. *Межи двома світлоньками там рано засвітало.* Рк. Макс.

Засвітити, -ся. См. **Засвічувати, -ся.**

Засвітла, *нар.* Засвѣтло. *Несуть страву, де що запопали, щоб засвітла повечерять.* Шевч. 180.

Засвічувати, -чую, -єш, сов. в. **засвіти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) Зажигать, зажечь. Шевч. 257. *Засвічу я свічку, перебреду річку до моєї миленької хоть на одну нічку.* Мет. 113. 2) Только сов. в. Засвѣтить, засіять. *Колись і в наше віконце засвітить сонце.* Ном. № 4886. *Місяць у віконечко засвітить.* МВ. TI. 9. *Засвіти, Боже, з раю нашому короваю, щоб було виднесенько краяти дрібнесенько.* Маркев. 101. **Аж зірниці засвітили**. Искры изъ глазъ посыпались. Ном. № 6628. 3) **Тілом засвітити**. Показать голое тѣло. **Волоссям засвітити**. Открыть волоса (о замужней женщинѣ). Ном. № 3994.

Засвічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **засвіти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* 1) Зажигаться, зажечься. *Чом ти досі не світиш? — Та ніяк лямпа не засвічується.* 2) Только сов. в. Освѣтиться, засвѣтиться, засіять. *Ой чому, чому у сьому дому так рано засвітилося?* КС. 1883. II. 371. *Він як угледів дівчину, аж очі йому засвітилися.* МВ. *Город, мов на свято, засвітився. Мені тепер саме на веселу жизнь засвітилось.* Г. Барв. 10. **Каганці в очах засвітилися**. Искры изъ глазъ посыпались. Ном. № 3982.

Засвоїти. См. **Засвоювати.**

Засвоювати, -воюю, -єш, сов. в. **засвоїти, -вою́, -їш,** *гл.* Присваивать, присвоить. *Велику материзну мала, а з тим добра вона не знала... Брат все, що лучче, засвоїв.* Мкр. Г. 18.

Засвяткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Запраздновать. *Засвяткували вже оці жиди.* Черк. у.

Заселити, -ся. См. **Заселювати, -ся.**

Заселище, -ща, *с.* Заселенное мѣсто.

Заселювати, -люю, -єш и заселя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **заселити, -лю́, -лиш,** *гл.* Заселять, заселить. Аф.

Заселюватися, -лююся, -єшся и заселятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **засели́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Заселяться, заселиться. *Я зазнаю сей край, як він тілько що заселявся.* Стор. II. 9.

Засе́ра, -ри, *об.* Нечистоплотный человѣкъ.

Заси́віти, -вію, -єш, *гл.* 1) Посѣдѣть. 2) Засѣрѣть. Аф. 434.

Засиджувати, -джую, -єш, сов. в. **засидіти, -джу, -диш,** *гл.* 1) Просиживать, просидѣть. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. 2) Насидѣть. *Засиджене яйце.*

Заси́джуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **засидітися, -джуся, -дишся,** *гл.* Засиживаться, засидѣться. *Як тільки було почує дзвін, то вже ні заграється, ні засидиться. Зоя звеліла не давати багато пляшок на стіл, щоб духовенство не засиджувалось.* Левиц. I. 395.

Засилати, -лаю, -єш, сов. в. **заслати, -шлю́, -шлеш,** *гл.* 1) Засылать, заслать. 2) Ссылать, сослать. *Туди тебе зашлють, де козам роги правлять.* Ном. № 3631. 3) Посылать, послать, присылать, прислать. *Засилай, посилай, серденятко моє, частенькії листи.* Мет. 24. *Москалів заслав царь, та й припинили.* Черк. у. **Старостів засилати**. Сватать. *Заслав він старостів та й хустки побрав.*

Засилити. См. **Засилювати.**

Засилювати, -люю, -єш, сов. в. **засилити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Усиливать, усилить, подкрѣплять, подкрѣпить. *Вона тебе ні в чому за руку не веде, вона тільки твій розум засилює, щоб сама ти свій шлях пізнала.* К. Д. Серце. 29. 2) Вдѣвать, вдѣть; всовывать, всунуть. *Засилити нитку в голку.* Желех. Вх. Зн. 39. *Дірка була викопана в стіні невелика: так тілько можно було руку туди засилити і витягти що-небудь поблизу.* Новомоск. у. 3) Прикрѣплять, прикрѣпить, привязать (веревку, цѣпь и пр.). Желех.

I. Засилка, -ки, *ж.* Пища, что-либо подкрѣпляющее силы — пища или напитокъ. Желех.

II. Заси́лка, -ки, *ж.* Ушко, отверстіе для вдѣванія нитки, снурка и пр. (въ иглѣ и пр.). Желех. Вх. Зн. 20.

Заси́лок, -лку, *м.* Помощь, подкрѣпленіе, поддержка. Желех.

Засина́ти, -на́ю, -єш и засипати, -паю, -єш, сов. в. **заснути, -сну, -неш,** *гл.* 1) Засыпать, заснуть. *Серед миру я лягаю, тихо засинаю.* К. Псал. 7. *Ходила, блудила та й заснула, приїхав Гриць мій, — я й не чула.* Лавр. 55. *Заснули думи, серце спить.* Шевч. 224.

Засини́ти, -ню, -ниш, *гл.* Засинить.

Засинитися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Сдѣлаться синимъ. *Засинилось полотно.* Нволынск. у.

Засині́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Засинѣть. *Засиніли понад Дніпром високі могили.* Шевч. 30.

Засинітися, -ніюся, -єшся, *гл.* = **Засиніти.** *Сине море засинілося.* Чуб. V. 985.

Засип, -пу, *м.* и **заси́па, -пи,** *ж.* = **Приспа.** Вх. Уг. 359.

I. Засипати, -паю, -єш. 1) = **Засинати**. 2) Сов. в. **Заспати, -сплю, -спиш**. Засыпать, заспать, подолгу спать. *Щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала.* Ном. № 254. 3) Сов. в. **Заспати, -сплю, -спиш**. Забывать, забыть что-либо за сномъ, послѣ сна. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449.

II. Засипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **засипати, -плю, -плеш,** *гл.* 1) Засыпать, засыпать. *Засипав їй очі борошном.* Грин. II. 337. *Його житло засипле з неба сірка.* К. Іов. 40. *Поховали. Засипали домовину.* Г. Барв. 208. 2) Всыпать, всыпать. *Засипав у ступу проса і заставив товкти москаля.* Рудч. Ск. II. 166. *Чиє, пане, засипано, того й мелеться.* Мнж. 120. 3) Только сов. в. Быстро заговорить. *Засипав, як горохом в бочку.* Ном. № 12894.

Засипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **заспатися, -сплю́ся, -спи́шся,** *гл.* Засыпаться, заспаться, спать слишкомъ долго. *Нема в мене свята, — каже чорт: — я не загуляюсь, не запіячу, не засплюсь і на Великдень.* Г. Барв. 193.

Засипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **засипатися, -плюся, -лешся,** *гл.* Засыпаться, засыпаться. *Нехай мені гарячим піском очі засиплються.* МВ. II. 63. *Засипалась криниченька золотим піском.* Чуб. V. 204.

Засипля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Просыпать какое-либо событіе, явленіе. *Зелена діброво, скажи мені правду: хто такий у світі зору засипляє?* Чуб. V. 486.

Заси́рнити. См. **Засирнювати.**

Заси́рнювати, -нюю, -єш, сов. в. **заси́рнити, -ню, -ниш,** *гл.* Запачкивать, запачкать сыромъ.

Засироти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Осиротить.

Засиротіти, -тію, -єш, *гл.* Осиротѣть. *Дитя ж моє коханеє, чого рано засиротіло? а я молода завдовіла.* Чуб. V. 807.

Засиса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* 1) Засасывать. 2) Жалить, кусать (о змѣяхъ). *Хто буде цю молитву знати... Не буде звір його поїдати, не буде гад його засисати.* Грин. III. 151.

Заситарити, -рю, -риш, *гл.* = **Засатарити.** *Де ти заситарив коня?* Мнж.

Засити́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Вогнать, загнать. *Заситить оце кілок у землю.* Лебед. у.

Засити́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Всосаться, увязнуть, завязнуть. О. 1861. XI. 116.

Засиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **засохнути и засо́хти, -хну, -неш,** *гл.* Засыхать, засохнуть. *Як та билина засихала.* Шевч. 567. *Впали карі очі, засохли губи.* Шевч. 558.

Засича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Зашипѣть (о змѣѣ). *Гадюка хоч не вкусить, то засичить.* Ном. № 2878.

Засия́ти, -сия́ю, -єш, *гл.* = **Засяти.** *І світ над ним не засияв вовіки.* К. Іов. 7.

За́сіб, собу, *м.* Средства матеріальныя, силы. *В мого батька засіб невеликий, середній: він не багатий і не вбогий.* Рк. Левиц. *Які маємо до сього часу грошові засоби і звідкіля ще*

їх добути, про те иншим часом рахуватимем. К. (О. 1862. III. 23). *На сю... боротьбу тратять вони останні сили, останні свої засоби.* К. Кр. 31.

Засібни́й, -а́, -е́. 1) Зажиточный, со средствами. *Хиба котрий засібний, то не купував голодного року хліба.* Каменец. у. 2) Объ одеждѣ: просторный. Гол. Од. 18.

Засібно, *нар.* Зажиточно, со средствами.

Засів, -ву, *м.* Посѣвъ. *Оця рука у нас сього року під засівом.* Черк. у. *Дають плуги, воли сірі, ще й до того всі засіви.* Чуб. V. 216.

Засівальник, -ка, *м.* Поздравляющій съ новымъ годомъ и посыпающій при этомъ въ комнатѣ хлѣбными зернами. Прилуц. у.

Засіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **засіяти, -сію, -єш,** *гл.* 1) Засѣвать, засѣять. *Почав... пшеницю сіять і засіяв нею цілих дві десятині.* Грин. II. 47. *Радимось, як городи засіваємо.* МВ. II. 206. *Чого ви лаєтесь! Хиба вас поле засіяно?* Ном. № 9230. 2) Посыпать комнату зернами при поздравленіи съ новымъ годомъ. Прилуц. у. 3) Только сов. в. Затанцевать. *Потім горлиці засіяв Гарасим Калина.* Мкр. Н. 29.

Засіва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **засіятися, -сіюся, -єшся,** *гл.* 1) Засѣваться, засѣяться. *Узяло тоді хлоп'я жменю жита та й посіяло навхрест, от усе поле й засіялось житом.* Грин. I. 72. 2) О волосахъ: пробиваться, пробиться. *Ще молоденький: борідка тілько стала засіватись.* Екатериносл. *у. Не піду ж я за старого, — бородою коле; но я піду за такого, що вус засіявся.* Грин. III. 195.

Засідатель, -ля, *м.* Засѣдатель. *Вибрали мене в засідателі.* Стор. I. 161.

Засідательський, -а, -е. Засѣдательскій. *Накинув голова засідательські мітки прясти.* О. 1862. II. 39.

Засіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **засісти, -сяду, -деш,** *гл.* 1) Садиться, сѣсть. *Просимо до гурту* (до вечері)! *привітали мене і вклонились. — Може б поруч зо мною така краля засідала, га? каже Назар.* МВ. (О 1862. III. 57). 2) Засѣдать, засѣсть, присутствовать. *Засідав серед громадських мужів.* К. Іов. 61. 3) Быть въ засадѣ, подкарауливать изъ засады. *Ой не лети, сивий орле, на Волиння пити, засідають вражі ляшки, хотять тебе вбити.* Чуб. V. 133. 4) О мѣстѣ: занимать. *Війшов нелюб в хату, засів усю лаву.* Чуб. V. 345. 5) Засѣдать, засѣсть гдѣ-либо. *Та й засядем по пасіках на ввесь літ остаток.* К. Досв. 109.

Засіди, -дів, *м. мн.*, **засідка, -ки**, *ж.* Засада, подстереганіе. **Ходити, піти на засіди, засідку**. Залегать, залечь на дичь. *Охотники... підуть на засіди.* Мнж. 156. *Ходив я на засіди на котки.* Екатериносл. у. *Пішов на засідки на вовків.* Канев. у. *На серни та оленя виходить стрілець на засідку.* Шух. I. 235.

Засідла́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Осѣдлать. *Засідлав собі коника гетьманського.* Чуб. III. 294.

Засідок, -дку, *м.*, Яйцо, пролежавшее нѣкоторое время подъ насѣдкой.

Засік, -ка, *м.* **засіка, -ки**, *ж.* Закромъ. Чуб. VII. 388. *Він узяв, роскрив один засік.* Рудч. Ск. II. 141. *Засіли в законах, як миші въ засіці.* К. Гр. К. XXX. *Подивився він у своїм обийсті, — аж у нього все жито в засіках.* Рудч. Ск. I. 8. Ум. **Засічок, засічка.** *Прийшли в будчину, подивились у засічку, аж там та пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Засіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **засікти, -чу, -че́ш,** *гл.* Засѣкать, ранить (о ногѣ лошади). *Кінь засіка ногу.*

Засілля, -ля, *с.* Выселокъ, хуторъ за селомъ.

Засінок, -нку, *м.* Загородка у сѣней.

Засіпати, -паю, -єш, *гл.* Задергать. *Засіпали, як циган сонце.* Харьк. у.

Засіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Задергаться. 2) Сильно умориться отъ хлопотъ, бѣготни. *Наймички аж засіпались, пораючись: та́ локшину кришить, та вареники ліпить.* Кв. II. 212.

Засіріти, -рію, -єш, *гл.* Засѣрѣть, начать сѣрѣть; разсвѣтать.

Засіркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* При обмазкѣ стѣнъ слегка побѣлить бѣлою глиной (худшимъ сортомъ) по сѣрой. Новомоск. (Залюбовск.).

Засісти. См. **Засідати.**

Засічи, -чу, -че́ш, *гл.* = **Засікти.** Желех.

Засіяти, -ся. См. **Засівати, -ся.**

Заскаба, -би, *ж.* Заноза.

Заскабити. См. **Заскаблювати.**

Заскаблювати, -люю, -єш, сов. в. **заскаби́ти, -блю, -биш,** *гл.* Занозить.

Заскавуча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Завизжать. *Заскавучали... собаки.* Стор. МПр. 111. *Нехай тільки руки зложу, заскавучиш ти, як цуцик.* Ном. № 3594.

Заскака́ти, -ка́ю, -єш и -качу, -чеш, *гл.* Запрыгать. *Ніхто не баче, як сирота плаче, а як заскаче, то всяк побаче.* Ном. № 10698.

Заскакувати, -кую, -єш, сов. в. **заскочити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Вскакивать, вскочить, попасть куда. *Заскочила баба в нерет: ні назад, ні наперед.* Ном. № 10086. 2) Захватывать, захватить, застигать, застичь. *Гайдамаки напали на двір Олексійця у Білозер'ї, а самого не заскочили.* ЗОЮР. I. 249. *Де ти його спобіжиш, де ти його заскочиш?* Чуб. I. 92.

Заскалити, -лю́, -лиш, *гл.* Занозить. *Заскалив палець.* Каменец. у.

Заска́лка, -ки, *ж.* Заноза.

Заска́лля, -ля, *с.* При тесаніи дерева оставшіяся на немъ острыя щепки. Каменец. у.

Заскара́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Забожиться, поклясться словами: *Скарь ня, Боже!* Вх. Лем. 417.

Заскаржити, -жу, -жиш, *гл.* Принести жалобу.

Засквarча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Зашкварчати.** ЗОЮР. II. 18.

Заскепи́ти, -плю, -пи́ш, *гл.* Занозить. Левч. 44.

Заскиглити, -глю, -лиш, *гл.* Жалобно застонать, завыть, завизжать, залаять. *Одна гонча заскиглила і стала дряпать лапами і скребти землю.* Стор. МПр. 112. *Аж гульк! із-за байраку татарва! як заскиглять, мов собаки.*

Заскімлити, -лю, -лиш, *гл.* Заскиглити. *Заскімле по собачий.* Полт. г.

Заскіпати, *гл.* Встрѣчено въ безличной формѣ въ слѣд. бранномъ выраженіи: *А в голові би ти заскіпало!* — т. е. чтобы заболѣла тебѣ голова такъ, какъ будто бы ее кололи. Шух. I. 34. См. **Скіпати.**

Засклепити, -плю́, -пиш, *гл.* 1) Вывести сводъ. 2) Запереть, замкнуть, заключить. 3) Закрыть плотно. *Ми воду так засклепили* (у водянці). Александров. у. 4) Окаменить, сдѣлать твердымъ. *Засклепило, що не можна орати.* Каменец. у.

Засклити, -лю, -лиш, *гл.* Вставить стекло. *Заскли оте вікно.*

Засклiти, -лію, -єш, *гл.* Замереть. *Заскліла-сь була, замліла, що вже й болю не чула... Тоді дали трохи ульги, — ... віджилась краси набралась.* Св. Л. 301.

Заскорби́ти, -блю́, -би́ш, *гл.* Опечалить. *Увійде в хату з молитвою — не звеселить, а заскорбить.* Г. Барв. 149.

Заскородити. См. **Заскороджувати.**

Заскороджувати, -джую, -єш, сов. в. **заскородити, -джу, -диш,** *гл.* Бороновать, заборОновать. *Зорали, посіяли... заскородили.* Рудч. Ск. II. 194.

Заскреґота́ти, -чу́, -чеш, и заскреґоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Заскрежетать. *Назирає грішний правих і зубами заскреґоче.* К. Псал. 87. *Сорока заскреґотить.* Шух. I. 89. *Скрикнув він, заскреґотівши зубами.* Стор. МПр. 99.

Заскрипіти, -плю́, -пи́ш, *гл.* Заскрипѣть. *Заскрипіли ворітоньки, бо були заперті.* Мет. 161.

Заскуба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **заскубти, -бу, -бе́ш,** *гл.* 1) Часто и много драть за волосы; вообще подвергать постоянному дурному обращенію: побоямъ, преслѣдованіямъ и пр. 2) Хватить за волосы. *Кільки заскуб чуприни, тільки і вирвав.*

Заскубувати, -бую, -єш, *гл.* = **Заскубати.**

Заскуча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Заскучать. *Отже мій Андрійко хутко і заскучає.* МВ. II. 9.

Заслабіти, -бію, -єш, *гл.* Заболѣть. *А в суботу заслабім, а в неділю лежала, в понеділок умерла.* Чуб. V. 794.

Заслабнути и заслабти, -бну, -неш, *гл.* = **Заслабіти.** *Як заслаб, то спокійно дожидав смерти.* Левиц. Пов. 80. *Заслаб чумак, заслаб молоденький.* Рудч. Чп. 136.

Заславлений, -а, -е. Прославленный. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Засланець, -нця, *м.* Ссыльный. Желех.

Засла́ння, -ня, *с.* Ссылка. Желех.

Засластьо́нити, -ню, -ниш, *гл.* Замаслить, засалить.

Засластьонитися, -нюся, -нишся, *гл.* Замаслиться, засалиться.

І. Заслати. См. **Засилати.**

ІІ. Заслати, -ся. См. **Застилати, -ся.**

Заслебезува́ти, -зую, -єш, *гл.* Начать читать невнятно, по складамъ. Аф. 435.

Заслинити, -ся. См. **Заслинювати, -ся.**

Заслинювати, -нюю, -єш, сов. в. **заслинити, -ню, -ниш,** *гл.* Заслюнивать, заслюнить, испачкать слюной.

Засли́нюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **заслинитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Обслюниваться, обслюниться. *Прийшла Венера іскрививишись, заслинившись і завіскрившись.* Котл. Ен.

Засліди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Запачкать слѣдами (грязной обуви).

Заслінка, -ки, *ж.* Доска для закрытія отверстія въ кухонной печи. *Одслонила заслінку, виняла з печі... і поїла.* Рудч. Ск. II. 41.

Засліпити, -ся. См. **Засліпляти, -ся.**

Засліпля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **засліпити, -плю́, -пиш,** *гл.* Ослѣпить. *Молода княгиня всіх засліпила своєю красою.* Стор. МПр. 76. *Її краса засліпила йому очі.* Левиц. КС. 86. **Йому засліпило о́чі**. Онъ ослѣпъ. Переносно: закрылъ глаза, пересталъ видѣть (ночью, во снѣ). *Сієї ночі, як ворогам засліпить очі.* Мкр. Г. 38. Переносно: ослѣпить, лишить правильнаго взгляда на вещи. *Нехай і турчин... Байди золотом не засліпляє.* К. Бай. 29. *Пам'ять посмертна твоя засліпляла маною нам очі.* Костом. (О. 1861. I. 94). *Покиньте... засліплених латиною панів.* К. ПС. 134.

Засліплятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **засліпитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* Ослѣпляться, ослѣпиться. *І блиск їх сяяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Заслона, -ни, *ж.* 1) Занавѣсъ. НВолын. у. 2) = **Заслінка.** *Швидче лізьте під припічок. Я заставлю вас заслоною, а як усі поснуть, тоді випущу.* Котл. МЧ. 364. 3) Защита. *Моя ти радість і одрада, моя заслона і ограда.* Котл. Ен. V. 60.

Заслонити, -ся. См. **Заслоняти, -ся.**

Заслонка, -ка, *ж.* = **Заслінка.**

Заслоня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **заслонити, -ню́, -ниш,** *гл.* Заслонять, заслонить, закрывать, закрыть, завѣшивать, завѣсить. *Сирая земля двері залегла, віконця заслонила.* Мет. 151. *Укинув її в піч і заслонив.* Рудч. Ск. II. 40. *Я гірко плакала, що не довелось їй очі заслонити.* Г. Барв. 95.

Заслонятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **заслонитися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Закрываться, закрыться, заслоняться, заслониться. *Най ся люде наговорять, ніхто їм не боронить. Ой прийде тая годиночка, що ся їм очі заслонить.* Чуб. V. 125.

Заслуга, -ги, *ж.* 1) Заслуга. *Котюзі по заслузі.* Ном. № 7089. 2) Вознагражденіе, жалованье. *Що я в свого пана служив і заслуги не получив.* Чуб. V. 1014. *Мари вкрити червоною китайкою, заслугою козацькою.* К. Досв. 48. Ум. **Заслуженька.**

Заслужени́на, -ни, *ж.* = **Заслуга 2.** Желех.

Заслуже́нник, -ка, *м.* Заслуженный человѣкъ? Ум. **Заслуже́нничок.** *Сину мій, кавалерочку, і сину мій заслуженничку, сину мій страдальничку!* Похорон. причитаніе. Мил. 216.

Заслуженька, -ки, *ж.* Ум. отъ **заслуга.**

Заслужина, -ни, *ж.* = **Заслуга 2.** *Ой нетяго, нетяго, нетяженько моя, де заслужина твоя?* Чуб. V. 1023.

Заслужити. См. **Заслужувати.**

Заслужувати, -жую, -єш, сов. в. **заслужи́ти, -жу́, -жиш,** *гл.* Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. К. Досв. 148. *Як заслужиш пару волів, а пару жупанів, тоді сядеш коло моїх вишитих рукавів.* Мет. 42. *Бог правдивий всіх нас діла знає, як хто заслужить — так заплату дає.* Чуб. V. 450. *Заслужував гетьманства він кріваво.* К. ЦН. 304. *Матір не купити, не заслужити.* Ном. № 9359.

Заслужчина, -ни, *ж.* = **Заслуга 2.** *Нетяженько моя, де заслужчина твоя?* Грин. III. 206.

Заслухатися. См. **Заслухуватися.**

Заслухуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **заслухатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* Заслушиваться, заслушаться. *Як стане росказувати, то я й заслухаюся.* Кв. Драм. 265.

Засльозити, -жу, -зи́ш, *гл.* 1) Обмочить слезами. *Засльозив подушку.* 2) Прослезиться.

Засльози́тися, -жуся, -зишся, *гл.* Облиться слезами. *Плакала дівчина, засльозилася.*

Засльотитися, -ти́ться, *гл. безл.* Наступить дождливой погодѣ. *Уже засльотилось, не можна молотити.* НВолын. у.

Засмагнути, -ну, -неш, *гл.* Загорѣть. *Засмаг так.* Г. Барв. 209.

Засмажити. См. **Засмажувати.**

Засмажка, -ки, *ж.* Жиръ, пережаренный съ мукой для заправки кушанья.

Засмажувати, -жую, -єш, сов. в. **засмажити, -жу, -жиш,** *гл.* Поджаривать, поджарить въ маслѣ. *Засмаж грибків на снідання.*

Засмакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Найти по вкусу, распробовать.

Засмалити, -ся. См. **Засмалювати, -ся.**

Засмальцьовувати, -вую, -єш, сов. в. **засмальцювати, -нюю, -єш,** *гл.* Засаливать, засалить, запачкать жиромъ.

Засмалювати, -люю, -єш, сов. в. **засмалити, -лю́, -лиш,** *гл.* Обжигать, обжечь; опаливать, опалить.

Засмалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **засмалитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Обжигаться, обжечься. *Іванова хата запалилася, Іванова голова засмалилася.* Чуб. III. 205.

Засмачи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Приправить (кушанье). *Куліш пісний. Чом же ти його не засмачила?* Грин. II. 177.

Засмердіти, -джу, -ди́ш, *гл.* Завонять. *В повітрі засмердім смалятиною.* Левиц. Пов. 188.

Засмердітися, -джуся, -дишся, *гл.* Провоняться. *Вже ввесь світ засмердівся ним* (тютюном). Грин. II. 14.

Засмикати. См. **Засмикувати.**

Засмикувати, -кую, -єш, сов. в. **засмикати, -каю, -єш,** *гл.* 1) Задергивать, задергать. *Засмикали, як циган сонце.* Ном. № 10057. 2) Сбивать, сбить съ толку.

Засмітити. См. **Засмічувати.**

Засмічувати, -чую, -єш, сов. в. **засміти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Засорять, засорить.

Засміши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Уморить со смѣху. *Засмішив мене.* Константиногр. у.

Засмія́ти, -мію́, -є́ш, *гл.* Осмѣять, засмѣять. *Люде чужії її засміють.* Шевч. 28.

Засміятися, міюся, є́шся, *гл.* Засмѣяться. *Як погляне, засміється, душа замірає.* Чуб. V. 25.

Засмоктаний, -а, -е. 1) Засосанный. 2) Плохо уродившійся, болѣзненный. *Жито... ледві од землі одлізло, — низеньке, жовте, засмоктане.* Мир. ХРВ. 5.

Засмоктати, -ся. См. **Засмоктувати, -ся.**

Засмо́ктувати, -тую, -єш, сов. в. **засмокта́ти, -кчу́, -чеш,** *гл.* 1) Засасывать, засосать. 2) Сплачивать, сплотить (о водѣ въ землѣ). *Вода засмоктала землю у кургані: зробила її твердою.* Черном.

Засмоктуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **засмоктатися, -кчу́ся, -чешся,** *гл.* 1) Засасываться , засосаться. 2) Впиваться, впиться. *Олег мови не кінчає, скочив як на муках, — йому в ногу засмокталась чорная гадюка.* Рудан. IV. 31.

Засмолити. См. **Засмолювати.**

Засмолювати, -люю, -єш, сов. в. **засмолити, -лю́, -лиш,** *гл.* Засмаливать, засмолить. *Коли ти смолою засмолений, каже вовк, то дай і мені засмолити бік, а то собаки обідрали.* Рудч. Ск. II. 14.

Засмути́ти, -ся. См. **Засмучати, -ся.**

Засмуткуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Загрустить.

Засмутніти, -нію, -єш, *гл.* Опечалиться.

Засмутува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Опечалиться. *Засмутувала на чужій стороні.* Г. Барв. 410.

Засмуча́ти, -ча́ю, -єш, засмучувати, -чую, -єш, сов. в. **засмути́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Опечаливать, опечалить. *Не тіш мої воріженьки, не засмучай мене.* Гол. I. 289. *Не засмучуй мене тяжко.* К. Псал. 102. *Вона ж його не звеселила, тілько гірше засмутила.* Мет. 145. *Господь засмутив, Господь и потішить.* НВолын. у.

Засмуча́тися, -ча́юся, -єшся, засмучуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **засмути́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Опечаливаться, опечалиться. *Загубив гроші та так ся, небоженько, засмутив.* Каменец. у.

Заснівка, -ки, *ж.* Родъ шитья. *Все пообшивані* (рушники) *заснівками.* Кв. I. 111. Ум. **Заснівочка.**

Засніжити, -жу, -жиш, *гл.* Покрыть снѣгомъ.

Засніжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Покрыться снѣгомъ. *Уже й сніг почав сіятись із неба, і гілля засніжилось мов заячим пухом.* Мл. л. сб. 175.

Засніт, -ту, *м.* Головня зерновая, Ureda Segetum. *Люде купують жито з заснітом, бо воно дешевше.* Ковел. у.

Засніти́ти, -ся. См. **Заснічувати, -ся.**

Засніток, -тку, *м.* Зародышъ. *Який кущ не вирви, то й заснітку навіть картоплі нема.* Могил. у.

Заснічувати, -чую, -єш, сов. в. **засніти́ти, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Засыпать, засыпать, забить (чѣмъ-либо сыпучимъ). *Побігла б по його сліду стежками, перелазами, да снаги не маю, наче хмелиною ноги спутано, очі заснічено* — т. е. засыпано землею въ могилѣ. Г. Барв. 78. 2) — **о́чі**. Отвести глаза, отуманить, одурачить. *Та вони, прокляті цигани, так тобі заснітять очі, шо ти й сам не зчуєшся, як і гроші їм викинеш.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заснічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **засніти́тися, -чуся, -тишся,** *гл.* 1) Зарождаться, зародиться. **І не засніти́лось на це (кому́)**. Нѣтъ этого и признаковъ, и не начиналось. *Минуло їх* (років) *аж п'ять, а на щастя сиротам і не заснітилось.* Св. Л. 112. 2) Покрываться, покрыться головней зерновой (Uredo segetum). *Збіжжя засмітилося.* Вх. Пч. I. 13. 3) Закупориваться, закупориться (о гнойной ранѣ), забиться гноемъ. *Оце рана заснітилася, так гній і не витіка. Лебед. у. Нарве палець, витече трохи гною, знов заснітиться та й болить. Лебед.* у. *Засмітився гній У вусі.*

Заснований, -ня, *с.* Закладка (постройки) и угощеніе по поводу этого. Шух. I. 89.

Засновиґати, -ґаю, -єш, *гл.* Засновать, забѣгать.

Засновувати, -вую, -єш, сов. в. **заснува́ти, -ну́ю, є́ш,** *гл.* 1) Засновывать, засновать, затыкать, заткать. *Заснуєм ліси все поворозками.* Нп. *Павук заснував усе вікно.* 2) Основывать, основать. *Нову Січ на Чортомлику заснувати.* К. Бай. 114.

Засновуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **заснуватися, -нуюся, -єшся,** *гл.* 1) Засновываться, засноваться, затыкаться, заткаться. *Паутинням заснувалось.* Кв. II. 196. 2) Основываться, основаться.

Заснози́ти, -жу́, -зиш, *гл.* 1) Затянуть перекладины въ ульѣ. 2) Вставить въ ярмо снози.

Заснулий, -а, -е. Уснувшій. *Заснулий на зіму бабак.* Ном. № 5491.

Заснути. См. **Засинати.**

Засо́бок, -бку, *м.* 1) Сборки на спинѣ полушубка вверхъ отъ таліи. См. **Засівний 2.** 2) Задняя часть рубашки. Вх. Зн. 20.

Засов, -ва, *м.* Засовъ, задвижка. Ум. **Засове́ць.** *Трьома засовцями засувала* (двері). Мил. 85.

Засо́ватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Засоваться, задвигаться. *Стара засовалася на місті, мов її що вкусило.* Мир. Пов. II. 47.

Засовгати, -гаю, -єш, *гл.* Зашаркать (ногами).
Засовень, -вня, *ж.* = **Засов.** Звенигор. у.
Засове́ць, -вця́, *м.* Ум. отъ **засов.**
Засовка, -ки, *ж.* Родъ деревяннаго засова или задвижки у дверей, запираемой и отпираемой снаружи при помощи особаго ключа. КС. 1889. V. 489. Чуб. VII. 383.
Засокота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Закричать, закудахтать (о курахъ). *Півень засокотав, заляпав крилами і заспівав.* Левиц. І. 45.
Засолити, -лю́, -лиш, *гл.* Посолить. *Варвара заварить, а Сава засолить, а Микола поставить кола.* Ном. № 507.
Засолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **засолоди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Подслащивать, подсластить.
Засольщик, -ка, *м.* Занимающійся соленіемъ рыбы на заводахъ. Черном.
Засопти́, -пу́, -пе́ш, *гл.* Засопѣть. *А Ничипір мав щось сказати та й не здужав і тілько дужче засіп.* Кв. І. 240.
Засопти́ся, -пу́ся, -пе́шся, *гл.* = **Засапатися.** *Оддиш бо трохи, Остапе! бач, як засіпся.* К. ЧР. 204.
Засоромити, -ся. См. **Засоромлювати, -ся.**
Засоро́млювати, -люю, -єш, сов. в. **засоромити, -млю, -миш,** *гл.* Пристыжать, пристыдить.
Засоромлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **засоро́митися, -млюся, -мишся,** *гл.* Конфузиться, сконфузиться, застыдиться. *А вона і всміхнеться, і засоромиться.* МВ. (О. 1862. III. 41).
Засохлий, -а, -е. Засохшій. *Дрібні сльози по пожарищу на засохлу землю роняє.* Мл. л. сб. 90.
Засохляний, -а, -е. = **Засохлий.** *Тісто зверху не засохляне.* НВолын. у.
Засо́хнути и засохти. См. **Засихати.**
Заспаний, -а, -е. Сонный. Левиц. Пов. 17. *Ой очі мої заспані.* Мет. 263.
Заспати. См. **Засипати 2.**
Заспатися, -сплю́ся, -пишся, *гл.* Обрюзгнуть отъ сна, имѣть сонный видъ. Чуб. V. 106.
Заспів, -ву, *м.* Запѣвъ, прелюдія. К. Дз. 5.
Заспівати. См. **Заспівувати.**
Заспівувати, -вую, -єш, сов. в. **заспіва́ти, -ва́ю, -єш,** *гл.* 1) Запѣвать, запѣть. *Заспівайте пісеньки ой хоч однії.* Мет. 114. **Заспівало по́ле** — говорится о шумѣ зрѣлаго хлѣба. *Ой чиє ж то поле заспівало стоя, заспівало нам, хорошим женцям?* Мет. 394. 2) Убаюкивать, убаюкать колыбельной пѣсней. *Над колисками дітвору немовлят заспівуєм котками.* К. Дз. 238. 3) Заглушать, заглушить при помощи пѣнія (горе, бѣду и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха: і не загуляла й не заспівала й не затанцювала його.* Левиц. І. 86.
Заспіль, *нар.* Сплошь, подрядъ. Мнж. 180.
Заспокоїти, -ся. См. **Заспокоювати, -ся.**
Заспокоювати, -ко́юю, -єш, сов. в. **заспокоїти, -ко́ю, -їш,** *гл.* Успокаивать, успокоить. *Ой ти вміла заспокоїть лякане серденько.* К. Досв. 140. *Галя його заспокоювала, голубила.* Мир. ХРВ. 389.

Заспокоюватися, -ко́ююся, -єшся, сов. в. **заспокоїтися, -ко́юся, -їшся,** *гл.* Успокаиваться, успокоиться. *Зінько! заспокойся, я од щирого зерця тебе прощаю.* Стор. МПр. 58. *Знов, заспокоївшись, сидить коло криниці.* К. МХ. 41.

Заспоритися, -рюся, -ришся, *гл.* Заспорить. *Заспорились орел та муравка, хто дужчий.* Мнж. 147.

Зассати, -ссу, -ссеш, *гл.* Начать сосать.

Зассатися, -ссуся, -ссе́шся, *гл.* Засосаться, сосать слишкомъ долго. Желех.

Застав, -ву, *м.* 1) = **Заставка 2.** Грин. І. 25. 2) = **Застава 1**. *Будь, братчику, ласкав, лишаєм ті застав: коника вороного, Іваня молодого.* О. 1862. IV. 32.

Застава, -ви, *ж.* 1) Залогъ. *Шинкарочко мила, усип меду-вина, бери на заставу коня вороного.* Чуб. V. 29. *А тут ще нема чого шинкарці і в заставу оддать.* Рудч. Ск. II. 21. *Положившії нову свиту і кожух в заставі.* Мкр. Н. 3. 2) Застава, пограничная стража. *А у Тендрові острові Семен Скалозуб з військом у заставі стояв.* АД. І. 217. *Застави хоть стояли, та не густо, сторожа не пильнувала так, як от тепер по Збручеві, чи що.* МВ. *Ще недавно по тій річці застави стояли, по заставах орандарі мито з людей брали.* К. Досв. 122. 3) Хоругвь. *Зійди, Господи, з неба, бо нам тя ту треба — заставу вишивати.* Гол. IV. 423. 4) **За́става**. Ловушка для лѣсного звѣря. Шух. І. 235. Ум. **Заста́вонька.** *Не веліла мати заставоньки брати.* Чуб. V. 89.

Заставати, застаю, -єш, сов. в. **застати, -стану, -неш,** *гл.* Заставать, застать. *Буду бігти, коня гнати, щоб дівку застати.* Чуб. III. 134. *Іди, корови дій, що від батька нагнала. — Я ті подою, що в тебе застала.* Чуб. V. 118.

Заставити, -ся. См. **Заставляти, -ся.**

Заставка, -ки, *ж.* 1) Заслонка, заставка. Шух. І. 174. 2) Вешнякъ, ставень для удержанія воды въ плотинахъ и запрудахъ. *З млина вийшов мірошник заставку заставлять.* Грин. II. 160. **На всі заставки**. Изо всѣхъ силъ, во всю ивановскую, во всѣ лопатки и пр. *Сі баби ніяк не збагнуть, що сьогодні можна з чоловіком рубатись на всі заставки, а завтра гуляти вкупі по братерськи.* К. ЧР. 242. *Стьожка довгими кінцями так і має на всі заставки.* О. 1862. IX. 60. *Гей, ріжте на всі заставки музики.* К. ПС. 24. *На всі заставки лає.* Ном. № 3534. Ум. **Заставочка.** *У лотоках заставочки мельник заставляє.* Чуб. III. 178.

Заставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **заставити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить. *Оце кожух заставила та купила борошна.* Харьк. 2) Заставлять, заставить, загораживать, загородить. 3) Уставлять, уставить. *І стравами столи твої заставить.* К. Іов. 80. 4) Заставлять, заставить, принуждать, принудить. *Заставила мене мати тонку пряжу прясти.* Лавр. 66. 5) Опускать, опустить шлюзный ставень. *У лотоках заставочки мельник заставляє.* Чуб. III. 178. б) — **діло ким**. Поручать, поручить кому дѣло, ставить кого на работу какую нибудь. Въ похорон. причитаніи мать обращается къ умершей дочери: *Ким я буду те ділечко заставляти, як тобою заставляла?* Мил. 220.

Заставля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **заста́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Закрываться, закрыться. *Вовірка заставляється хвостом.* Вх. Лем. 417. 2) Биться, побиться объ закладъ. Вх. Лем. 415. 3) Закладывать, заложить себя. *Хоч застався, а постався.* Ном. № 11932.

Заставни́й, -а́, -е́. Положенный, отданный подъ залогъ, заложенный, закладной.

Заставник, -ка, *м.* Закладчикъ, залогодатель.

Заставонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **застава.**

Заставочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **заставка.**

Заставщи́на, -ни, *ж.* Отданное въ залогъ, заложенное. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставщини викупляти.* ЗОЮР. І. 206.

Застайка, -ки, *ж.* Жилище пастуха гуцула въ полонинах. См. **Стайка.** Шух. І. 215.

Застали́тися, *гл.* Встрѣчено въ выраженіи: **застелитися на сояшно**. Проглянуть солнцу. *Погода оце засталиться на сояшно, та й знову хмарки.* Ном. № 337.

Засталя́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Заискивать. *Еней з Палантом обнімався і в його приязнь засталявся.* Котл. Ен. V. 11 и Словарь 11.

Застано́ва, -ви, *ж.* = **Застава 1.** *Поніс чоловік до жида ціп на застанову, щоб навірив горілки.* Лебед. у. *Жидові клади застанову як позичаєш, а йому не треба.* НВолын. у. *Кожух у застанові.* НВолын. у.

Застановити, -ся. См. **Застановляти, -ся.**

Застановля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **застанови́ти, -влю́, -виш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить. *Запаску свою до жидівки однесла, застановила.* Г. Барв. 277. *А третій пив і не платив та коня, зброю застановив.* Чуб. V. 672. 2) Заставлять, заставить, загромоздить. 3) Ставить, поставить, во что-либо, напр. въ печь. *Обід застановила, хліб посадила.* Г. Барв. 80.

Застановлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **застанови́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться, задерживаться, задержаться. *Через спеку орання застановилося.* Каменец. у.

Заста́рений, -а, -е. Преждевременно состарѣвшійся. *Не так стара, як застарела молодиця.* Мир. Пов. І. 112.

Застарцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* 1) Занищенствовать, начать ходить по міру. 2) Заработать нищенствомъ.

Застаршинува́ти, -ную, -єш, *гл.* Заначальствовать.

Застаткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Порядочно повести себя. *Перше все по коршмах вештався, а як оженився, так і застаткував.*

Застати. См. **Заставати.**

Застебну́ти, -бну́, -не́ш и пр. *гл.* = **Застібнути** и пр.

Застелити, -ся. См. **Застеляти, -ся.**

Застеля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **застелити, -лю́, -леш,** *гл.* = **Застилати, заслати.** *Достала скатірку, стіл застеляє.* МВ. ІІ. 20. *Білу постіль застелю.* Чуб. V. 48.

Застеля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **застелитися, -люся, -лешся,** *гл.* 1) = **Застилатися, заслатися.** 2) — **ша́лею, хусткою**. Надѣть на плечи шаль, платокъ. *Люборацька вже і шалею застелилась.* Св. Л. 78. 3) Начать дуть (о вѣтрѣ)? *Та він (вітер) зранку застелився був он-який, а тепер — сказано, така тиша, що й Господи!* Кобел. у.

Застига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **застигти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Застывать, застыть. **Аж йому в литках застигло**. Испугался. Ном. № 9336. 2) Застигать, застичь. *Терпи, доню, неволеньку, поки смерть застигне.* Чуб. V. 629.

Застиглий, -а, -е. Застывшій. *Застигле холодне повітря.* Мир. Пов. І. 145.

Застигти. См. **Застигати.**

Застиди́ти, -джу, -ди́ш, *гл.* = **Засоромити.**

Застила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **заслати, -стелю, -леш,** *гл.* 1) Застилать, заслать. *Столи застилали.* Мет. *Око застила сльозою.* МВ. (О. 1862. I. 76). 2) **Заслати о́чі**. Закрыть глаза, переносно: умереть. *Иноді, як прийдеться, так тяжко стане на серці, що й молю Бога, щоб мені очі заслати.* Г. Барв. 101.

Застилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. **заслатися, -стелюся, -лешся,** *гл.* Застилаться, заслаться.

Застіба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **застібну́ти, -бну́, -не́ш,** *гл.* Застегивать, застегнуть. *Застіба повагом ґудзик.* Сим. 230.

Застібатися, -баюся, -єшся, сов. в. **застібну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Застегиваться, застегнуться. *Ґудзями застібався.* Лавр. 4.

Застібка, -ки, *ж.* = **Застіжка.** *У нашої Одарки на застібці стрічка.* О. 1861. X. 82. *Двоє дітей... в якихсь ганчірках замість сорочок, котрі вони якось соромливо позводили на грудях чорними рученятами, бо застібок не було.* Мир. ХРВ. 186.

Застіжечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **застіжка.**

Застіжи́на, -ни, *ж.* = **Застіжка.** *На бідній дівчинонці синя застіжина.* Грин. III. 531.

Застіжка, -ки, *ж.* Застежка, снурокъ или ленточка для завязыванія воротника рубахи. Чуб. VII. 415. Сим. 182. Гол. Од. 54. *Подарую миленькому на застіжку стрічки.* Чуб. V. 194. Во мн. ч. **застіжки** значитъ петли, въ которыя продѣвается застежка. *В його червона стьожка гарна в застіжках.* Ном. № 11181. *Як тобі, козаченьку, угодить, яку тобі та стьожину купить? Червоную, дівчино, червону, щоб висіла з застіжок додолу.* Мил. Ум. **Застіжечка.** *Сукню шили да й покоротили... остаточки на подарочки, обрізочки на застіжечки.* Грин. III. 46.

Застілля, -ля, *с.* Мѣсто за столомъ. Kolb. I. 109. МУЕ. III. 126. Мнж. 59. Гол. IV. 539. *Пусти, пусти, Івасеньку, із застілля, та погляжу я по надвір'ю.* Мет. 175. *Сидять по застіллю.* Мил. 156. Ум. **Застіллячко.** *Сами сидять по застіллячку.* Грин. III. 481.

Застілок, -лку, *м.* Постель. Вх. Лем. 417.

Застільний, -а, -е. Застольный. *Розговорились, трапезуючи... Постановили громадою застільною так...* К. Д. Серце, 19.

Застовбурчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Стать вверхъ, дыбомъ (о волосахъ, шерсти).

Застогнати, -ну, -неш, *гл.* Застонать. *Марко застогнав і почав рвать на собі волосся.* Стор. МПр. 23. *Застогнали, заплакали церковнії мури.* К. Досв. 211. *Загула, застогнала земля під козацькими підківками.* Левиц. I. 16.

Застолітній, -я, -є. Имѣющій болѣе ста лѣтъ. *І сідая, і горбата, мабуть застолітня.* Мкр. Н. 32.

Застoро́нок, -нку, *м.* Боковое отдѣленіе въ **клуні**, въ комнатѣ, въ амбарѣ, боковой придѣлъ въ церкви и пр. Чуб. VII. 397. *Показав засторонки, повні пшениці арнаутки.* Левиц. Пов. 194.

Засторцювати, -цюю, -єш, *гл.* = **Запроторити.** 1) *Куди це ти засторцювала мою ложку?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. 2) *Та я його засторцював у наймити.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засторчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Застромити.** *В болото вершу засторчив.* Греб. 369.

Застоювати, -то́юю, -єш, сов. в. **засто́яти, -стою, їш,** *гл.* — **чергу**. Стоять, ожидая очереди. *Паничі мусили застоювати коло неї чергу навіть на польку.* Левиц. Пов. 40.

Засто́юватися, -то́ююся, -єшся, сов. в. **застоя́тися, -стою́ся, -ї́шся,** *гл.* Застаивать, застояться. *Кінь на стані трохи застоявсь, треба його проїздити.* Грин. II. 12.

Застояний, -а, -е. Застоявшійся. *Застояні стіжки, аж погнила солома.* Каменец. у.

Застоя́ти, -ся. См. **Застоювати, -ся.**

Застраха́ти, -хаю, -єш, *гл.* = **Застрашити.** Мир. ХРВ. 127.

Застраши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Устрашить, испугать, запугать. *Та не всіх же хижа сила людоїдством застрашила.* К. Досв. 112.

Застраши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Испугаться, устрашиться. Драг. 61.

Застрекота́ти, -чу́, -чеш и застрекотіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Застрекотать. *Застрекотіли коники, заспівали пташечки.* Стор. МПр. 22.

Застрелити, -лю, -лиш, *гл.* Застрѣлить. *Застрель сина свого Сачка.* Чуб. I. 154.

Застриба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Запрыгать.

Застрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Повременить, обождать немного.

Застромити, -млю́, -миш, *гл.* Воткнуть, вонзить. *Застромили ножа у стіл.* Рудч. Ск. I. 148. *Змій перекинувся голкою. Вона взяла, застромила його в стіну.* Рудч. Ск. I. 22. *Та виломлю калинову вітку, та застромлю за білу намітку.* Мет. 234.

Застругати. См. **Застругувати.**

Застругувати, -гую, -єш, сов. в. **застругати, -жу, -жиш,** *гл.* Застрагивать, застрогать, заострить.

Заструпи́тися. См. **Заструплюватися.**

Заструплюватися, -люююся, -єшся, сов. в. **заструпитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* Струпѣть, заструпѣть, покрыться струпьями.

Застрявати, -ряю, -єш и застряга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **застря́ти, -ря́ну, -неш и застрягти, -гну, -неш,** *гл.* Застрявать, застрять, завязнуть. *Жартувала баба з колесом, та спиця застряла.* Ном. № 12665. *Як то нам застряти у неволі вічній?* МВ. II. 46. *З... лоба лилися краплі поту й застрягали в густих сивих кудлатих бровах.* Левиц. I. 162. *Піде собі у двір, та там і застрягне.* Св. Л. 246.

Застря́мина, -ни, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Вас. 165.

Застря́ти. См. **Застрявати.**

Застування, -ня, *с.* Заслоненіе свѣта.

Заступати, -тую, -єш, *гл.* Заслонять свѣтъ, застить. Ном. № 12740.

Застугоніти, -ню́, -ниш, *гл.* Глухо застучать. *Під вікном застугоніло.* Св. Л. 222.

Засту́да, -ди, *ж.* Простуда. Аф. 438.

Застуджувати, -джую, -єш, сов. в. **вастуди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Простуживать, простудить. Аф. 438.

Застуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **застуди́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Простуживаться простудиться. Аф. 438. *Трошки застудився та й занедужав.* Стор. I. 189.

Застужа́ти, -жаю, -єш, *гл.* Затруднять, утруждать, принуждать. *Ми вас не застужаєм, щоб ви сами приїздили до нас.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Застукати, -каю, -єш, *гл.* 1) Застучать. 2) Застичь, захватить, поймать. *Застукав, як сотника в горосі.* Ном. № 3927. *Колись щука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому утікати.* Рудч. Ск. I. 46.

Застукоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Учащенно застучать. *Шось застукотіло у вікно.* Мнж. 129. 2) Забиться (о сердцѣ). *Серце в батька й матері швидче застукотіло.* Левиц. Пов. 156.

Застум, -ма, *м.* Укромное мѣсто, пустынное глухое мѣсто. *Сховалась ти на відпочинок, як лебідь в тихі застуми води.* К. ПС. 130. *І засвітився світ по застумах московських.* К. Дз. 15. *Чи не сором тобі покидати нас і по застумах цього ліса блукати без нас?* Нп.

Заступ, -па, *м.* Заступъ. *Лихого справить заступ та лопата.* Ном. № 3230. *Візьми заступ та викопай отут ямку.* Харьк. Ум. **Заступе́ць, заступочок.** Грин. III. 56.

Заступа, -пи, *ж.* Защита. Левч. 47.

Заступа́ти, -паю, -єш, сов. в. **заступи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Закрывать, закрыть, становиться между. *Рада б зірка зійти, чорна хмара заступає.* Мет. 81. *То не чорнії хмари ясне сонце заступали.* Макс. (1849), 80. *Рад би я вітати та й привід дати своєму дитяточку, — сира земелька заступила тенька, прилягла мі ручку.* О. 1862. IV. 40. *Люде б сонце заступили, як би мали силу.* Шевч. 80. *Так мені світ і заступило.* 2) Занимать, занять, преграждать, преградить (дорогу). *Де не візьметься вогонь, — увесь шлях заступив.* Рудч. Ск. II. 75. *Йому калина дорогу заступила.* О. 1862. IV. 27. *А тяжкії воріженьки заступили доріженьки.* Чуб. V. 248. 3) Заходить, зайти за что. *Як хто їде, або йде було мимо, то він заступить за, комoрю, чи за двері, щоб не здоровкатись.* Г. Барв. 160. *Шкода від нас за мури заступати, на козаків гармати риштувати.* К. ЦН. 174. 4) Начинаться, начаться (о днѣ и пр.). *Заступало свято, настав багатий вечір.* Мир. Пов. I. 136. 5) Вступать, вступить (въ должность). *Тільки старостою заступив, а ти вже мене й старшиною робиш.* Грин. II. 245. 6) Замѣнять, замѣнить, замѣщать, замѣстить. 7) Защищать, защитить. Мил. 196. *Хто мене* (без матері) *буде тепер заступать?* Мил. 201. *Було б кому заступити дочку від силоміття.* Г. Барв. 509. *Заступи мене, Боже, при лихій годині! Заступи, Господи, заборони хрестінську худібку.* Шух. I. 192.

Заступатися, -паюся, -єшся, сов. в. **заступитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Покрываться, покрыться. *Улиця у-продовж людьми заступилася.* МВ. (О. 1862. I. 101). 2) Заступаться, заступиться. *Чоловік заступився, став пана просити, що його жінка не сповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Заступень, -пня, *м.* Древко, ручка къ заступу. Каменец. у.

Заступе́ць, -пця́, *м.* 1) Ум. отъ **заступ.** 2) *мн.* Родъ узора для вышивки сорочки. КС. 1893. V. 278.

Заступи́льно, -на, *с.* = **Заступень.** Канев. у.

Заступити, -ся. См. **Заступати, -ся.**

Заступник, -ка, *м.* 1) Замѣститель, заступающій мѣсто другого, исправляющій должность. Черниг. у. 2) Защитникъ, заступникъ, ходатай за кого. Мир. Пов. I. 161. *Хто в нас Бог, опріч Єгови? Хто заступник, опріч Бога?* К. Псал. 39.

Заступниця, -ці, *ж.* 1) Замѣстительница. 2) Защитница, заступница. Чуб. III. 255.

Заступо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **заступ.**

Застьо́л, -лу, *м.* Покрывало, то, чѣмъ застлано (диванъ, кровать, столъ). *Він до кроваті, шугнув рукою під застыл, — там і гроші підкинуто.* Александр. у. (Залюбовск.).

Застьо́ла, -ли, *ж.* Полотно, которымъ накриваютъ, застилаютъ возъ, когда на него нагружаютъ хлѣбъ. Александр. у. (Залюбовск.).

Засув, -ва, *м.* 1) = **Засов.** Ном. № 503. 2) Часть лавчастого замка. См. **Лавчастий.** Шух. I. 93. 3) Часть **отримача**. Шух. I. 249.

Засува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **засунути, -ну, -неш,** *гл.* Насовывать, засунуть, задвигать, задвинуть. *Ой вигострю товариша, засуну в халяву.* Шевч. 534.

Засува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **засунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Задвигаться, задвинуться, засовываться, засунуться. 2) Осыпаться, засыпаться, засыпаться (землей). *Вже й криниця тая засунулась і висохла.* Шевч.

Засувка, -ки, *ж.* 1) Задвижка. 2) Дощечка въ ложѣ гуцульскаго ружья, которой задвигается полое мѣсто, гдѣ хранятся пули. Шух. I. 229, 230. 3) Часть **риток** (см.) МУЕ. III. 20.

Засуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Осудить, приговорить. *Ой вже тебе, молодий козаче, в салдати засудили.* Чуб. V. 948.

Засудити, -джу, -диш, *гл.* Стянуть, свести. *Судорга засудила руку.* Борз. у.

Засукати, -ся. См. **Засукувати, -ся.**

Засукувати, -кую, -єш, сов. в. **засука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Засучивать, засучить. *По локоть руки засукав.* Котл. Ен. II. 19.

Засукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **засукатися, -каюся, -єшся,** *гл.* 1) Засучиваться, засучиться. *Оце ще! не засукується ніяк рукав!* 2) — **самій в собі**. О ниткѣ: скручиваться, скрутиться. Шух. I. 149.

Засу́лля, -ля, *с.* Мѣстность за рѣкой Сулой. Желех.

Засумі́ти, -мію, -єш, *гл.* Опечалиться. *Засумів Ірод.* Єв. Мт. XIV. 9. *Іде сумний, понурий... Дивно так засумів.* К. ЦН. 250.

Засумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Затосковать, загрустить. *Старий Таволга часом тяжко, тяжко засумує.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 200).

Засунути, -ся. См. **Засувати, -ся.**

Засурми́ти, -млю́, -ми́ш, *гл.* Затрубить. *А всі дзвони задзвонили, а всі сурми засурмили.* Нп. *Ой у городі у Черкасі сурми засурмили.* АД. I. 159.

Засурпе́лити. См. **Засурпелювати.**

Засурпе́лювати, -люю, -єш, сов. в. **засурпе́лити, -лю, -лиш,** *гл.* Всаживать, всадить съ силою. Аф. 438.

Засуха, -хи, *ж.* 1) Засуха. *Покарав Господь людей превеликою засухою.* Стор. I. 150. 2) Высохшее озеро. Одесск. у. (Браунеръ).

Засушечок, -чка, *м.* Ум. отъ **засушок.**

Засушити, -ся. См. **Засушувати, -ся.**

Засушка, -ки, *ж.* Сортъ луку. *Цибулю-засушку годиться сховати до Покрови на піч, щоб у стовбурі не йшла.* Грин. II. 21.

Засушок, -шка, *м.* Сухарь. Ум. **Засушечок.** *Дала йому засушечок хліба.* Рудч. Ск. I. 88.

Засушувати, -шую, -єш, сов. в. **засуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Засушивать, засушить. *Доставши рибу, одріж голову, засуши і сховай.* Чуб. I. 75.

Засхну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Засохти.** *Загинеш, серденько, загинеш, мов ряст весною у ночі засхнеш.* Шевч. 327.

Засцика, -ки, *об.* Обмоченный уриной.

Засцика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **засця́ти, -сцю, -циш,** *гл.* Замачивать, замочить (уриной). *Чорний чорне більмо засцяв, білий біле більмо засцяв.* Чуб. I. 139.

Засцика́тися, -каюся, -єшся, сов. в. **засця́тися, -цю́ся, -цишся,** *гл.* Замачиваться, замочиться (уриной).

Засця́нка, -ки, *ж.* Замочившаяся уриной.

Засця́ти, -ся. См. **Засцикати, -ся.**

Зась! *меж.*, выражающее запрещеніе: нельзя! не смѣть! *Що попові можна, то дякові зась!* Ном. № 1004. *Очима їж, а рукам зась!* Ном. № 3822. *Горілка, кажуть, не дівка, а козакові зась.* Мл. л. зб. 47. *Я з хорошим постояла, тобі зась, тобі зась!* Чуб. V. 1114. Иногда употребляется въ видѣ существительнаго: *Нить, бо пику натовчу!... А зася до пики ти не знаєш?* Грин. II. 165.

Засябрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Стать въ сосѣдскія, товарищескія отношенія. *З сусідою, охтирським крамарем, вони засябрували.* О. 1862. IX. 70.

Засяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **засягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Захватывать, захватить. 2) Охватывать, охватить. *Було видко усе, скільки засягло око.* Ком. I. 10. (Думки) *од билинки перелітали до птиці, од птиці до скотини, од скотини до чоловіка, поки не засягли всього світа.* Мир. ХРВ. 29. 3) Добывать, добыть. *Роботою засягне собі щастя.* Мир. ХРВ. 4) Заимствовать, позаимствовать, почерпнуть.

Засяя́ти, -сяю, -єш, *гл.* Засіять. *Так в хаті засяло, що ніби свічки горіли.* Рудч. Ск. I. 113. *І світ ясний, не вечірній тихенько засяє.* Шевч. 217.

Засяя́ти, -ся́ю, -єш, *гл.* = **Засяти.** *Засяяли шаблі, як сонце з хмари.* Чуб. III. 278.

Затаїти, -ся. См. **Затаювати, -ся.**

Зата́кати, -каю, -єш, *гл.* Начать поддакивать.

Заталанити, -ню, -ниш, *гл.* Пріобрѣсть по счастливой случайности. *Що вдень загорюєш, то за ніч прогайнуєш, а що заталаниш, — то музики наймаєш.* Чуб. V. 479. *Він і швець добрий, тільки що заталанить, то все й прогайнує.* Г. Барв. 272.

Заталапати, -паю, -єш, *гл.* Забрызгать, запачкать жидкой грязью одежду. Желех.

Заталапатися, -паюся, -єшся, *гл.* Зашлепаться въ грязи, забрызгаться грязью. *Глянь, як заталапалась, і тварі не знать.* Брацл. у.

Затамува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Задержать, остановить, унять. *Затамувати кров.* Житом. у. *Гріх розмножався на землі і нічим було вже його затамувати.* Опат. 12. 2) Остановить теченіе воды, запрудить. 3) Подождать, замедлить, протянуть. *Затамував два дні, не заплатив.* Черк. у.

Затамуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Задержаться, замедлить. *Пішов і затамувавсь там.* Черк. у.

Затанцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* 1) Затанцевать. 2) Заработать танцами. 3) Заглушить, осилить при помощи танцевъ (горе, печаль и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха і не загуляла й не заспівала, й не затанцювала.* Левиц. I. 86.

Затанцюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Увлечься танцами. *Катря до впаду не затанцюється, не росердиться до сварки.* МВ. II. 83.

Затанчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Затанцювати.**

Затарабанити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Забарабанить; застучать. *Здалось, що як неначе ложками на лаві затарабанило; думаю, певно кіт.* Драг. 63. 2) Задѣвать, затащить.

Затарасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* 1) Завалить хворостомъ (топь). 2) Преградить (путь). *В болоті загрузла і заднім путь затарасувала.*

Затарасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Увязнуть въ грязи. *Оттут їхала пані у кареті та як затарасувалась у багні, то насилочку двома парами волів витягли.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Затаскати. См. **Затаскувати.**

Затаскувати, -кую, -єш, сов. в. **затаска́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* 1) Затаскивать, затащить, куда-нибудь. *Собаки десь уже і ягня* (зарізане) *затаскали.* Мнж. 134. 2) = **Запроторити 2.** *Тимоху* (попа, за кару) *затаскали в манастир, та ще й на дев'ять місяців.* Св. *Л.* 300. 3) Занимать, занять притащенными предметами извѣстное мѣсто. *Затаскав цареві дровами увесь двір.* Мнж. 41.

Затасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* 1) Задѣвать, заложить неизвѣстно куда, забросить, запропастить. *Куди се ти віника затасувала?* 2) Замять, затереть. *Там у волості й затасували моє діло.* Черк. у.

Затахлувати, -лую, -єш, *гл.* Запропастить. *Затахлував усю худобу і кінця не знайдеш.*

Затаювати, -таюю, -єш, сов. в. **затаїти, -таю́, -їш,** *гл.* Скрывать, скрыть, утаивать, утаить, притаить. *Породила Діва сина, хтіла затаїть.* Чуб. III. 368. *І дух від ляку затаїв.* Котл. Ен. *Затаївши дух, пильно на неї дивився.* Стор. МПр. 76.

Затаюватися, -таююся, -єшся, сов. в. **затаїтися, -таюся, -їшся,** *гл.* 1) Скрываться, скрыться, укрываться, укрыться. *Затаївся духом і тілом.* НВолын. у. 2) Отпираться, отпереться, не признаваться, не признаться. *Затаїться, та й що хоч йому роби.* НВолын. у.

Затверджувати, -джую, -єш, сов. в. **затверди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Утверждать, утвердить.

Затверділий, -а, -е. Загрубѣлый, затвердѣвшій. *Серце бо їх затверділе.* Єв. Мр. VI. 52.

Затверді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* Затвердѣть.

Затверднути, -ну, -неш, *гл.* = **Затвердіти.** *Затвердло поле й не вореш.* Каменец. у.

Зате́клий, -а, -е. Затекшій.

Затекти. См. **Затікати.**

Зателе́нькати, -каю, -єш, *гл.* = **Задзеленькати.** *Тут бо саме зателенькав дзвінок.* Хата, 95. *Загув великий дзвін з дзвіниці і роскотився в повітрі. За ним тихо зателенькали маленькі дзвоники.* Мир. Пов. II. 129.

Зателепа, -пи, *об.* Неряха. МВ. (КС. 1902. X. 152). *Осе ше зателепа, все в неї чорт знає як: сорочка от-от опаде, запаска теж, пояс аж по землі волочеться.* Брацл. у. *Уже й вечір минає; а як вечір проминув, — зателепа прилинув.* Грин. III. 652.

Зателепанка, -ки, *ж.* Неряха. Желех.

Зателепати, -паю, -єш, *гл.* = **Заталапапати.** Желех.

Зателепатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Заталапатися.** *Так зателепався, як жид.* Ном. № 11273.

Зателе́пкуватий, зателепуватий, -а, -е. Неряшливый. Каменец. и Брацл. у.

Зателіпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Закачать, заболтать.

Зателіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Заболтаться, закачаться. 2) = **Заталапатися.** *Зателіпалась як свиня.* Зміев. у.

Затемнення, -ня, *с.* Затемненіе, помраченіе. *Затемнення історії.* К. Кр. 23.

Зате́мни́ти. См. **Затемняти.**

Затемніти, -нію, -єш, *гл.* Ослѣпнуть.

Затемнювати, -нюю, -єш, *гл.* = **Затемняти.** *Затемнює євангельський завіт.* К. ПС. 62.

Затемняти, -ня́ю, -єш, сов. в. **затемнити, -ню́, -ниш,** *гл.* Затемнять, затемнить. *Та хмара надулась і річ таку веде: «що вже мені се сонце надоїло!... Я здужаю його собою затемнить.* Греб. 367. *Хто ти такий, що хочеш затемнити небесний суд словами без науки?* К. Іов. 84.

Затемперува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Очинить перо.

Зате́мрітиси, -рюся, -ришся, *гл.* Потемнѣть, стемнѣть. *То вияснилося було, а то знов затемрілося.* НВолын. у. *Вийшли увечері, а у ліс прийшли — затемрілося, нічого не видко.* Каменец. у.

Затене́тити, -чу, -тиш, *гл.* 1) Поста вить сѣти. 2) Слегка прикрыть.

Зате́пла, *нар.* Пока тепло.

Зате́пліти, -лію, -єш, *гл.* 1) Потеплѣть. 2) *безл.* Стать теплѣе (о погодѣ).

Зате́рпнути, -ну, -неш, *гл.* Отерпнуть, онѣмѣть. *Богослов курив та й курив, аж язик йому затерп.* Св. Л. 122.

Затерча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* О поющемъ соловьѣ: дробью разсыпаться. (Соловейко) *защебече, затерчить.* Кв. I. 29.

Затесати. См. **Затісувати.**

Затика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **заткну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* 1) Затыкать, заткнуть (отверстіе). *Я такими дурнями верхи затикаю.* Чуб. V. 76. *Проїв дірку у бичка, з середини все виїв, а туди горобців напустив і соломою заткнув.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Затыкать, заткнуть за что либо. *Заток сопілку за пояс.* Федьк. 8) Втыкать, воткнуть, водружать, водрузить. *Затикають з одного боку на човні бунчук, з другого прапор.* К. Бай. 92.

Затикати, -тичу, -чеш, *гл.* Украсить цвѣтами, заткнувъ ихъ въ волоса, головной уборъ. *Та й вирвемо квіточку зелененьку, та й затичем Марусю молоденьку.* Мил. 134. *Затичу біжник запашним зіллям.* Г. Барв. 278.

Затикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Украситься цвѣтами и пр., заткнувъ ихъ въ волоса, головной уборъ. *В саду була, рожу рвала та й затикалася.* Чуб. V. 51. *Ой упала зоря з неба та й розсипалася; мила зорю позбірала та й затикалася.* Чуб. V. 1174.

Зати́лля, -ля, *с.* Задняя, не лицевая сторона. *А у Стрию на затиллю мальовані сіни, а там мої, товаришу, кучері посіли.* Гол. IV. 445.

Зати́лок, -лку, *м.* Задняя стѣна въ домѣ.

Затильний, -а, -е. Задній. НВолын. у. *Вийшла стара пані на затильні двері.* Гол. III. 207. *Утікала Бондарівна затильними дверми.* Грин. III. 616.

Зати́н, -ну, *м.* Родъ перегородки изъ камыша, ставящейся въ рѣкѣ, чтобы задержать рыбу, которая, ища выхода, попадаетъ въ поставленную вершу. О. 1861. XI. 116. *Отце ж ми робим затин — з очерету, пускаємо ворітця, а біля них спускаємо у воду вершу проти води; через день і набіжить окунь і плітка.* О. 1861. XI. 115.

Затина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **затнути и затяти, -тну, -не́ш,** *гл.* 1) Ударять, ударить. *Скоро Лях-Бутурлак теє зачуває, Кушку Самійла у щоку затинає.* Макс. 37. *Як до ліса доїжджає, дубиною затинає.* Чуб. V. 933. *Затяла її в пику.* НВолын. у. 2) Ударять, ударить рубящимъ или рѣжущимъ орудіемъ, начинать, начать рубить, рѣзнуть. 3) **— кому.** Допекать, допечь, укорять, укорить. *Хазяйка смика діда за рукав, щоб він уважив панотцеві, а хазяїн уговорює попа, щоб він не затинав старенькому.* Стор. I. 240.

4) Дѣлать, сдѣлать что съ энергіей, съ жаромъ. *Сопілка зуба затинала.* Котл. Ен. I. 19. *На вигоні дівчата затинають веснянки.* Греб. 401. *Затинає по-лядськи.*

Затина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **затну́тися и затятися, -тнуся, -не́шся,** *гл.* 1) Цѣпляться, зацѣпиться, задѣвать, задѣть. *Се видно ж усякому, що сей замок скручено, бо ключ затинається.* Екатериносл. г. 2) Задерживаться, останавливаться, остановиться, пріостановиться. *Як повів я рештанта, то він спершу йшов як слід, а далі все затинався йти, а то й побіг од мене та й утік.* Новомоск. у. 3) Останавливаться, остановиться въ разговорѣ, заикаться; замолкать, замолкнуть. *Хто? хто?! затинаючись скрикнув він.* Мир. ХРВ. 52. *Друге на речі дається, а як я... Якось Улита затнулась.* Г. Барв. 226. *Дівочий клекіт на хвилину затнувся.* Мир. Пов. I. 144. 4) Только сов. в. Упорно стоять на своемъ; упорно продолжать что либо дѣлать. *Не хочу, не поїду!... і затялась на сьому.* Г. Барв. 531. *Затялись в одну шкуру: давай рощот!* Мир. ХРВ. 259. *Дощ затявся.* Мир. ХРВ. *В гаремах тілько нуд затявсь: там кралі нищечком ридали, як ніч наступить, сна не мали, а вечір карою здававсь.* Мкр. Г. 16. 5) Только сов. в. Удариться. *Чоловік розігнався, в одвірок затявся.* Чуб. V. 1080.

Затини́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Обгородить плетнемъ. Вх. Зн. 20.

Зати́нка, -ки, *ж.* Нижняя треть, нижняя утолщенная, послѣ зарубки, часть веретена. Шух. I. 148.

Зати́нчивий и зати́нчливий, -а, -е. Не поддающійся, неуступчивый, упрямый. *О, яка ж бо ти затинчива! Почастуй же нас, коли сама не хочеш.* О. 1862. II. 33. *Ну, це й колода затинчлива, — як от дитина буває.* Волч. у.

Затира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **зате́рти, -тру, -ре́ш,** *гл.* Затирать, затереть, стирать, стереть. *Ой ходімо, дівчинонько, слідок затирати.* Чуб. III. 174. Переносно: заглаживать, загладить, стараться скрыть. *Як ні затирала свій смуток шуткуванням... він раз-по-раз допитувався.* Г. Барв. 152. 2) — **руки**. Потирать руки. *А там, затираючи руки... потяг доріженькою до хати.* Св. Л. 205. 3) Дѣлать заторъ. *Із ляхами пиво варити затирайте: лядський солод, козацька вода, лядські дрова, козацькі труда.* Макс. (1849), 67. 4) У бочаровъ: прорѣзывать на нижней части клепокъ полосу или вырѣзку для вставки дна. Сумск. у. Шух. I. 250. 5) Только несов. в. Ѣсть съ аппетитомъ. *Панотець затирав сметану з свіжим сиром, випивши чарку оковитої.* Св. Л. 16. *Тимоха тим часом затирав печену курку, що на стіл подали.* Св. Л. 198. 6) — **борщ**. = **Заправляти 1.**

Затираха, -хи, *ж.* Названіе **соломахи**. *Соломаха — затираха, як затрем — поїмо.* Грин. III. 195.

Затирач, -ча, *м.* Инструментъ, которымъ прорѣзываютъ бочары въ клепкахъ углубленіе для вставки дна. См. **Затирати 4.** Шух. I. 250.

Зати́рити. См. **Затирювати.**

Затиркота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* = **Заторохтіти.** *Як горошок затиркоче.* Гол. III. 458.

Затирликати, -рличу, -чеш, *гл.* Запиликать. *Музика що затирликав, то й пролите.* Посл.

Затирювати, -рюю, -єш, сов. в. **затирити, -рю, -риш,** *гл.* Затаскивать, затащить куда-либо, занести куда-либо.

Затиска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **затиснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Сжимать, сжать, стискивать, стиснуть. *Впірнув Сатанаїл у самую безодню... бере він той пісок..., а вода йому той пісок*

так і ізмиває; той так затискає жменю. О. 1861. VI. 59. 2) Запихать, засунуть. *Затис за пазуху.* Сосниц. у.

Затиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **затихнути, -хну, -неш,** *гл.* Затихать, затихнуть. *Затихло все... Тілько дівчата та соловейко не затих.* Шевч. 395.

Затичка, -ки, *ж.* 1) Пробка, то, чѣмъ закупориваютъ, затыкаютъ. *Чоловік скоренько заткнув пляшку, перехрестив затичку, та знов у воду.* Ном. № 1254. 2) Цвѣтокъ, который втыкается въ волосы дѣвушекъ для украшенія. Вх. Зн. 20.

Затишина, -ни, *ж.* = **Затишок 1.** Вх. Уг. 239.

Зати́шитися, -шуся, -шишся, *гл.* = **Затихнути.** *Затишивсь уже грім — не грімить.* Константиногр. у.

Зати́шний, -а́, -е́. Уютный, укромный. *Затишний ярок отой, — бджолі добре стояти.* Волч. у. *Я говорив: умру у гнізді затишнім, і в старості лічить года забуду.* К. Іов. 62.

Зати́шно, *нар.* Уютно, укромно; тихо. *Захотів пишно! аби затишно.* Ном. № 9890.

Зати́шок, -шку, *м.* 1) Мѣсто, закрытое отъ вѣтра. *Затишком ішли, то воно не так холодно.* Лебед. у. 2) Уютное, укромное мѣстечко. *Піймав собі мишку да ззів у затишку.* Макс. 105.

Затіва, -ви, *ж.* Затѣя.

Затіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **затіяти, -тію, -єш,** *гл.* Затѣвать, затѣять. *Як затіє дурень молитись, то і лоб собі роскваситъ.* Ном. № 6576. *Затіяв жениться, сам не знаєш нащо.* Чуб. V. 491.

Затіва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **затіятися, -тіюся, -єшся,** *гл.* Затѣваться, затѣяться. *Ніхто не сподівався і гадки не мав, що теє затівається.* О. 1861. VII. 6.

Затіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **затекти́, -течу́, -че́ш,** *гл.* Затекать, затечь. *Дайте йому молотить з тієї скирти, що затекла.* Стор. I. 19.

Затінити. См. **Затіняти.**

Затінок, -нку, *м.* 1) Мѣсто находящееся въ тѣни. *В затінку стане за дівку.* Ном. № 7517. *Плаче баба, плаче та сіла в затінку.* Чуб. V. 1131. 2) Тѣнь.*Дивиться кожний на свій затінок на стіні.* МУЕ. III. 55.

Затіня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **затіни́ти, -ню, -ниш,** *гл.* Затѣнять, затѣнить, покрывать, покрыть тѣнью, затемнять, затемнить. *Твою головоньку весною калина не затінить.* О. 1861. III. 17. *Що то, Боже, хмара! сонце затінить.* Лебед. у.

Затіпати, -паю, -єш, *гл.* Начать трепать.

Затіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Затрепетать, задрожать. *Губа затіпалася. У Пороха руки затіпались.* Мир. ХРВ. 180. *Серце затіпалось, немов хто доторкнувся до його.* Мир. ХРВ. 5. *Затіпалось розшматоване тіло Речі Посполитої, як тіпається индик після того, як голова одрубана.* Мир. ХРВ. 91.

Затір, -тору, *м.* Углубленіе въ клепкахъ деревянной посуды, въ которое бочаръ вставляетъ дно. Шух. I. 250.

За́тірка, -ки, *ж.* Родъ мучнаго кушанья: мелкіе шарики изъ тѣста, варимые въ водѣ или молокѣ. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. *М'яка була затірка, била мене матінка.* Лавр. 25. **Да́ти за́тірки.** Задать трепки. *Я тобі дам затірки! Попадешся ти в мої лещата!* О. 1861. XI. Кух. 20.

Затісни́ти. См. **Затісняти.**

Затісно, *нар.* Тѣсно. Мнж. 180.

Затісняти, -ня́ю, -єш, сов. в. **затісни́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Тѣснить, стѣснять. Мнж. 180.

Затісувати, -сую, -єш, сов. в. **затесати, -тешу, -шеш,** *гл.* 1) Обтесывать, обтесать, заострять, заострить. 2) Только сов. в. Начать тесать.

Затіяти. См. **Затівати.**

Заткалка, -ки, *ж.* Пробка. НВолын. у.

Заткално, -на, заткало, -ла, *с.* Затычка изъ тряпокъ, которой затыкаютъ дымовую трубу вмѣсто вьюшекъ. Чуб. VII. 381. Вас. 193. *Бо на парубках шмаття — то міх, то ряднина, з заткала шапка, з клочча поясина.* Чуб. III. 34. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575.

Заткати, -тчу, -че́ш, *гл.* 1) Начать ткать. 2) Заработать тканіемъ. 3) Покрывать, покрыть тканымъ узоромъ. *Були ті жупани серебром заткані.* АД. І. 261. 4) = **Заткнути.** *Та й заткав я йому боржій рану.* Федьк. *Не можна всім губи заткати.* Ном. № 6986. *З-під коріння, з-під верби джерело било, що й кулаком не заткати.* Св. Л. 307.

Заткатися, -тчуся, -че́шся, *гл.* Покрываться, покрыться тканымъ узором. *Зазеленіло поле й луки, мов заткались травою та квітками.* О. 1861. IX. 175.

Заткнути. См. **Затикати.**

Заткну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Заткнуться.

Затлі́тися, -лі́юся, -єшся, *гл.* Затлѣться.

Затлуми́ти, -млю́, -миш, *гл.* Подавить.

Затнути, -ся. См. **Затинати, -ся.**

Затоваришувати, -шую, -єш, *гл.* Вступить въ товарищескія отношенія. *Вони ще дужче затоваришували.* Мир. ХРВ. 353.

Затовкмачувати, -чую, -єш, *гл.* = **Затокмачувати.**

Затовкувати, -кую, -єш, сов. в. **затовкти, -вчу, -че́ш,** *гл.* Приправлять, приправить толченымъ саломъ и зеленью. *Жінко, вари, лишень, гречані галушки та сито їх із салом затовчи.* Рудч. Ск. І. 11. *Затовчений свіжим салом з зеленою цибулею і кропом куліш.* Левиц. Пов. 109.

Зато́вмистий, -а, -е. Тупоугольный. *Затовмистий клин.* НВолын. у.

Зато́го, *нар.* Вотъ-вотъ, того и гляди, скоро уже. *Сидить у хаті, а затого хата повалиться. Час затого й жати.* Хата. 110. *От-от упаде затого.* ЗОЮР. II. 20. *Затого сивий волос проб'ється.* Г. Барв. 248. *Твоє море слав'янськеє, нове, затого вже буде повне і попливе човен.* Шевч.

Затока, -ки, *ж.* 1) Заливъ. *За селом блищать течії, затоки й озера Мжі.* Стор. І. 90. 2) Скользкое мѣсто на дорогѣ, гдѣ закатываются сани. Канев. у. *Біда, як прийдеться їхати нашими дринджолами, що все забігають в затоки.* О. 1862. IV. 92.

Затокарити, -рю, -риш, *гл.* Дѣвать, запрятать. *Затокарив десь мого ножика.* Кіев. у.

Затокма́чити. См. **Затокмачувати.**

Затокмачувати, -чую, -єш, сов. в. **затокма́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Втискивать, втиснуть, всовывать, всунуть куда.

Затокотіти, -чу, -чеш, *гл.* О сердцѣ: забиться. *Дуже затокотіло в його грудях серце, глянувши на рідне село.* Стор. МПр. 51.

Затолочити, -чу, -чиш, *гл.* Затоптать.

Затоми́ти, -млю́, -миш, *гл.* Истомить, изнурить. *Учепися ти йому за серце, затоми ти його, зануди, запали ти його.* Чуб. І. 92.

Зато́місто, *нар.* Вмѣсто того. *Хай вона й вам, тільки я собі Чіпку візьму затомість.* Мир. ХРВ. 352.

Зато́млюватий, -а, -е. О гребешкѣ: съ толстыми зубцами, не проходящими въ волоса. *Затомлюватий гребінець.* Константиногр. у.

Затон, -ну, *м.* Разливъ, вода затопившая землю. *І хоч затони вод усю країну піймуть, не дійдуть до його, стоятиме на суші.* К. Псал. 72. *Настала ж провесень і воду скрізь пустило... По-над затонами зібралося село.* К. Дз. 153. *Ховавсь по пущах, нетрях і затонах.* К. ЦН. 293.

Затону́ти, -ну́, -неш, *гл.* Утонуть. *Мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув.* Чуб. V. 370.

Затопити, -ся. См. **Затопляти, -ся.**

Затопля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **затопити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Затоплять, затопить, потопить, утопить. *Затоплю долю дрібними сльозами.* Шевч. 77. *Хвиля човен затопила.* Гол. І. 184. *Чи його вода затопила?* Чуб. 2) Погружать, погрузить, вонзать, вонзить. *Затопив йому ніж у серце.* 3) — **о́чі, погляд**. Вперять, вперить, устремлять, устремить глаза, взоръ. *В далеку даль затоплює зірниці.* К. Іов. 90. *Ти затопиш очі в очі.* Рудан. І. 31. 4) Бить, ударить. *Підскочив до його та як затопить у вухо.* Св. Л. 288. *Січовик справді хотів було затопить по гамалику.* Стор. МПр. 7. 5) Затоплять затопить (въ печи). *Затопила сирими дровами.* Гол. І. 12. *Затопила свою хату пізно.* Мет. 90. 6) Закабаливать, закабалить. *Затопила свою голову.* О. 1862. І. 73. *Ти мене, моя мати, за бурлаку затопила.* О. 1861. Х. 83. *Молодим не женила, в вічну службу затопила.* Чуб. V. 954.

Затоплятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **затопитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Погружаться, погрузиться въ воду, утонуть. *А змія тоді в море, — так і затопилась.* Рудч. Ск. II. 97.

Затопоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Затопать ногами, быстро побѣжать.

Затопта́ти. См. **Затоптувати.**

Зато́птувати, -тую, -єш, сов. в. **затоптати, -пчу, -чеш,** *гл.* 1) Затаптывать, затоптать. *Затопчу неволю босими ногами.* Шевч. 77. *Кинув між коні, щоб його затоптали.* Рудч. Ск. І. 36. 2) Засыпать, засыпать рану и пр. (чѣмъ либо сыпучимъ напр.) ХС. VII. 417. *Як собака вкусить, затоптують рану шерстю з тії собаки, перепаленою.* Грин. II. 320. Мнж. 155.

Заторгувати, -гую, -єш, *гл.* Заторговать.

Заторкота́ти, -кочу, -чеш, *гл.* Забарабанить. *Та чекає барабана заким заторкоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 558).

Заторопи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* Сбить съ толку. *Напались на мене, заторопили зовсім.* О. 1862. VII. 44.

Торо́плений, -а, -е. Сбитый съ толку. *Жидівка затороплену дівчину ще й на инший путь наведе.* О. 1862. І. 74.

Заторохкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Загрохотать, застучать.

Заторохті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) = **Заторохкотіти.** *Заторохтів возом по бурку.* 2) Быстро и громко заговорить. *«Січовик! січовик!» заторохтіли молодиці.* Стор. МПр. 52. *Тіточко, голубочко! — заторохтіла та, — пустіть її.* Мир. Пов. І. 139.

Заторочити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Затараторить, заговорить скороговоркой. *Люде заторочили: «Чого се, чого?»* Г. Барв. 89. 2) — **світ**. = **Зав'язати світ.** Вх. Зн. 20.

Заторочи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Обшить бахромой, опушкой. *Тра рукавиці заторочити.* НВолын. у.

Заторочка, -ки, *ж.* Враждебныя отношенія. *Уже є з вами заторочка.* НВолын. у.

Заточити, -ся. См. **Заточувати, -ся.**

Зато́чувати, -чую, -єш, сов. в. **заточити, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Закатывать, закотить. *Ой деж твої, Нечаєнку, кованії вози? Під містечком Берестечком заточені в лози.* Нп. *Заточи воза в клуню.* НВолын. у. 2) — **в пику**. Ударить по лицу, дать въ морду.

Заточуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **заточи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* 1) Пошатываться, пошатнуться. *Ой оре міщанин та й заточується.* Чуб. V. 1075. *Одного ранку Трохим устав з ліжка і ноги його заточилися.* Левиц. I. 370. 2) О саняхъ: забѣгать въ сторону. *Заточуються сани.* НВолын. у.

Затрата, -ти, *ж.* 1) Потеря, утрата, уронъ. 2) Уничтоженіе, истребленіе.

Затратити. См. **Затрачувати.**

Затрачувати, -чую, -єш, сов. в. **затратити, -чу, -тиш,** *гл.* Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Затративши личко чуже, ремінцем мусиш оддати.* Ном. № 9688.

Затрембіта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Затрубить, заиграть в трембіту. *Ой піду я в полонинку, там затрембітаю, щоби мене було чути на дев'їту стаю.* Шух. I. 198.

Затремтіти, -мчу, -тиш, *гл.* Задрожать. *І серце в них од ляку затремтіло.* К. Псал. 3. *Над ставками, над садками затремтіло ясне марево.* Левиц. I. 9.

Затрима́ння, -ня, *с.* Задержка.

Затрима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Задержать. *Кохання... затримало і руку Вожу, щоб покарать грішників.* Стор. МПр. 34. *Лучче чорта затримати, ніж ледачу жінку.* Ном. № 9108.

Затріма́ти, -маю, -єш, и пр., *гл.* = **Затримати и пр.**

Затріпати, -паю, -єш, *гл.* Замахать учащенно, затрясти. *Затріпала маленькими ручками.* Левиц. Пов. 216.

Затріпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Затрепетать, забиться. *Його серце дуже, дуже затріпалось у грудях.* Левиц. Пов. 192.

Затріпотати, -почу, -чеш, *гл.* = **Затріпотіти.** *Затріпотало... серце.* Млак. 99.

Затріпоти́тися, -почуся, -чешся, *гл. Затріпоталось серденько.* Млак. 101.

Затріпотіти, -почу, -чеш, *гл.* Затрепетать. Стор. II. 172. *Вона як жар почервоніє і затріпотить.* Стор. МПр. 33. *Квіточки затріпотіли.* Г. Барв. 219.

Затріщати, -щу, -щи́ш, *гл.* Затрещать. *І затріщить намет небесний громом.* К. Іов. 81. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало.* Котл. Ен. III. 21.

Затрою́дити, -джу, -диш, *гл.* Отравить. *Затроюжене нещастям серце.* Мир. ХРВ. 204.

Затрубити, -блю́, -биш, *гл.* 1) Затрубить. *Тепер, дівчино, затруби собі в кулак.* Чуб. V. 408. *Та як затрубить та в роговцю.* Чуб. III. 291. 2) Завыть. *Не затрубить так пес, як вовк.* Ном. № 7345. *За козаком всі звіри затрубили.* Гол. I. 105.

Затруд, -ду, *м.* Трудъ, усиліе. *Шкода, мамо, затруду твого: не найдеш ти віночка мого.* Гол. I. 285.

Затруїти. См. **Затруювати.**

Затрусити. См. **Затрушувати.**

Затруситися, -шуся, -сишся, *гл.* 1) Затрястись. *Затрусився мов у трясці.* Ном. 2) Задрожать. *Земля затрусилось.* ЗОЮР. І. 166. *Мов Каїн затрусивсь увесь.* Котл. Ен. І. 30. *Ото подививсь вовк і увесь затрусивсь.* Рудч. Ск. II. 18.

Затрухлявіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться трухлымъ.

Затрушувати, -шую, -єш, сов. в. **затруси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Посыпать, посыпать чѣмъ, засыпать чѣмъ. *Як де попріло, — затрушують гречаним борошном.* Грин. II. 320. *Як докопаю, — хворостняком затрушу.* Мнж. 2. *О, як затрусить зеленим маком, то тільки держись берега!* — О человѣкѣ, который засыпаетъ укорами, бранью и пр. Ном. № 3359. 2) Только сов. в. Затрясти. *З'їхали на грудувату дорогу, то так затрусило.*

Затруювати, -юю, -єш, сов. в. **затруїти, -рую́, -їш,** *гл.* 1) Отравлять, отравить (кого). 2) Отравлять, отравить, напитывать, напитать ядомъ. 3) Заражать, заразить. *Я не хочу, щоб вона в нас ночувала, бо одно дереться, як шкури на собі не порве: ще й нас вошами затруїть.* Черниговъ. у.

Затрюхати, -хаю, -єш, *гл.* Побѣжать мелкой рысцой.

Затрясти, -су, -сеш, *гл.* Затрясти. *Його трясця затрясе.* Стец. 42. *Дух затряс ним.* Єв. Мр. IX. 20.

Затрястися, -суся, -сешся, *гл.* = **Затруситися.** *Пекло затряслося.* КС. 1882. IV. 171. *Щоб над тобою земля затряслась!* Ном. № 3796. *Не біймось, хоч би світ затрясся і гори провалились в море.* К. Псал. 110.

Затуга́віти, -вію, -єш, затугну́ти, -гну, -неш, *гл.* Загустѣть, затвердѣть; уплотниться. *Болото затугавіло, що й ноги не витягнеш.* Каменец. у. *Трохи хай глина затугне, тоді можна ще замазать.* Канев. у. См. **Затужавіти.**

Затужавілий, -а, -е. Загустѣлый, затвердѣлый, уплотнившійся.

Затужавіти, -вію, -єш, *гл.* = **Затугавіти.** *Затужавіла капуста.* Зміев. у.

Затужи́ти, -жу́, -жиш, *гл.* 1) Затужить, загоревать, затосковать. *Затужила дівчина за мною.* Чуб. V. 259. 2) Заплакать горестно съ причитаньями. *Як же заридає Катря, як затужить!* МВ. II. 145. Въ болѣе тѣсномъ значеніи: заплакать надъ мертвымъ, произнося обычныя въ этомъ случаѣ причитанія. *Умер козак та й лежить, та й нікому затужить.* Ном. № 787.

Затула, -ли, *ж.* Защита, прикрытіе. К. ЦН. 255. Г. Бар. 299, 221, 488, 97. *Чоловіченьку, ти затуло моя: я за тебе затулюсь, да й нічого не боюсь.* Нп. *Гордували мною люде, а ти був моя затула.* К. Псал. 160. 2) Капюшонъ въ верхней одеждѣ. *Підніми затулу, то воно затишніше буде од вітру.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Затулочка.** *Батечку, мій голубчику! Мій оборонничку, моя затулочко, оборони мене від лихої години, від невірної дружини.* Г. Барв. 274.

Затулити, -ся. См. **Затуляти, -ся.**

Затулка, -ки, *ж.* Заслонка въ печи. Черк. и НВолын. у.

Затулок, -лка, *м.* Отдѣлка полушубка по борту смушкомъ. Вас. 154.

Затулочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **затула.**

Затульщина, -ни, *ж.* Пошлина съ котла на винокуренномъ заводѣ.

Затуля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **затулити, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Закрывать, закрыть (отверстіе), заслонять, заслонить. *Без мене й дірочки малої нікому затулити.* Ном. № 4581. *Зінька затулила хусткою очі і гірко заплакала.* Стор. МПр. 54. 2) Удовлетворять,

удовлетворить претензію. *Не таке діло, що ще парою волів і не затулите, як пожаліється.* Павлогр. у.

Затуля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **затули́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Закрываться, закрыться; заслоняться, заслониться. *Не плач, мила, миленька, не журись, хоть обома долонями затулись.* Чуб. V. 669. *Дівчина, затулившись руками, ридає.* МВ. II. 41. *Хоч і п'є і б'є, та менше. Я візьму, та дитиною й затулюся.* Г. Барв. 283.

Затуманити, -ся. См. **Затуманювати, -ся.**

Затуманіти, -нію, -єш, *гл.* Затуманиться, омрачиться. *Зроду бравий запорожець ні сльозинки не пролив, а тепер стоїть понурий, вид його затуманіє.* Щог. Сл. 29.

Затуманювати, -нюю, -єш, сов. в. **затуманити, -ню, -ниш,** *гл.* 1) Затуманивать, затуманить. *Не переступлять його волі, не затуманять його слави.* К. Псал. 327. 2) Обмануть, обморочить.

Затуманюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **затумани́тися, -нюся, -нишся,** *гл.* Затуманиваться, затуманиться. *Затуманився туман, край доріженьки припав.* Чуб. V. 997. *Зійди, хто світ видав, на горн ті величні, що по-над хмарами затуманились.* К. МХ. 32.

Затупити, -ся. См. **Затуплювати, -ся.**

Затуплювати, -люю, -єш, сов. в. **затупи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Притуплять, притупѣть, иступлять, иступить, затупить.

Затуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **затупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Притупливаться, притупиться, иступляться, иступиться, затупиться.

Затупотіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Затопать, застучать копытами. *Коли так одного вечора затупотіло в дворі; вибігла стара, а Данило коня прив'язує.* МВ.

Затурбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Обезпокоить.

Затурбуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Захлопотаться, засуетиться.

Затурготіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Застучать. *Частенько було уночі затурготить у віконце.* Стор. I. 207.

Затуркати, -каю, -єш, *гл.* 1) О голубяхъ: заворкотать. *Гілля до гілля прихилилось, затуркали горлиці.* Стор. I. 100. 2) Заговорить быстро. *От як затуркали, затуркали, бо, звісно, як наші молодиці, скілько їх не буде, та як заговорять разом усі в один голос, так нічого і не второпаєш.* Кв. I. 134. 3) — **голову**. Сбить съ полку, затуманить (голову).

Затуркотіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Затурготіти.** *І не схаменулась небога, як лихо затуркотіло у віконце.* Стор. I. 4. *Затуркотів барабан.* Мир. ХРВ. 144.

Затурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Затуркати I и 2.** *Затурчить у вухо горлицею.* Стор. Т. 90.

Затушкати, -ся. См. **Затушковувати, -ся.**

Затушко́вувати, -ко́вую, -єш, сов. в. **затушкати, -каю, -єш и затушкувати, -ку́ю, -єш,** *гл.* 1) Закутывать, закутать, закрывать, закрыть со всѣхъ сторонъ. Кв. III. 177. *Навіщо ти хату заштурмовуєш, затушковуєш?* Константиногр. у. 2) Приправить, прибавить для вкуса. *Юшку салом затушкую.* Г. Барв. 356.

Затушковуватися, -ко́вуюся, -єшся, сов. в. **затушкатися, -каюся, -єшся, и затушкуватися, -куюся, -єшся,** *гл.* Закутываться, закутаться.

Затушкувати, -ся. См. **Затушковувати, -ся.**

Затхну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Получить дурной запахъ, провоняться. *Яйця затхнулись.* Лебед. у.

Затьмити, -млю́, -ми́ш, *гл.* Затемнить, затмить. *Як летіла сарана, то світ затьмила, — така її була сила.* Каменец. у. — **очі**. Завязать глаза. *Очі мої козацькі молоденькі червоною китайкою затьміте.* О. 1862. VIII. 22.

Затьон, -ну, *м.* 1) Упрямый, неподатливый человѣкъ. Черк. у. 2) Зарубка. *Нурка з затьонами на кінцях.* О. 1862. V. Кух. 39.

Затьо́па, -пи, *об.* = **Задріпа.**

Затьопатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Задріпатися.**

Затьор, -ру, *м.* 1) Скопленіе льда во время ледохода. *Тут на березі, саме на Ненаситці, стояв водяний млин якогось купця; та знесло його, як був затьор.* Екатериносл. у. 2) **Давати затьору.** Колотить, бить сильно. *Пану Геленору смертельного дали затьору, і той без духу тут зоставсь.* Котл. Ен. V. 67.

Затьо́рач, -ча, *м.* = **Затирач.** Сумск. у.

Затьо́хкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Запѣть (о соловьѣ). *Затьохкав у садку соловейко.* 2) Забиться (о сердцѣ). *Серце затьохкало, як не вискоче.* О. 1862. X. 12.

Затю́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Закричать: тю! 2) Запугать крикомъ на кого.

Затю́пати, -паю, -єш, *гл.* Побѣжать маленькой рысцой.

Затя́г, -гу, *м.* Навербованный отрядъ войска. КС. 1883. IV. 751; II. 298. *Ой деж твої, пане Саво, битії таляри, що їх набрав по Вкраїні водячи затяги!* Нп.

Затягати, -га́ю, -єш, сов. в. **затягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Затягивать, затянуть. *Не можна затягати нитку на шиї, бо нечистий задавить.* Грин. II. 25. *Нуте, хлопці чорнобривці, затягайте неводи.* Чуб. III. 123. *Бери воли та затягай вози.* Грин. III. 571. 2) Затаскивать, затащить. *Під білою березою козаченька вбито, ой убито, вбито, затягнено в жито.* Чуб. V. 375. 3) Затягивать, затянуть, завлекать, завлечь; приглашать, пригласить. *Суд не затяга, та суд і не одпуска.* Ном. № 7372. *Дівка Санджаківна на встрічу вихожає, Алкана-пашу в город Козлов зо всім військом затягає.* АД. I. 211. — **на хліб**. Приглашать на угощеніе. *Буду панів і козаків на хліб, на сіль затягати.* Мет. 415. 4) Вербовать, навербовать. КС. 1883. IV. 751. **Затягли́ затя́г**. Навербовали отрядъ, шайку. КС. 1883. II. 298. 5) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, получить. *Забув Грицько про великий посаг, який думав затягти за жінкою.* Мир. ХРВ. 77. *За жінкою яку худобу затяг!* Мир. ХРВ. 349. *Затяг таки, заробив грошей.* Харьк. у.

Затяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **затягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* 1) Затягиваться, затянуться. 2) Затаскиваться, затаскаться. 3) Вербоваться, навербоваться. КС. 1883. IV. 751.

Затя́гач, -ча, *м.* Ремень для укрѣпленія снізки у ярма. Рудч. Чп. 250.

Затяготні́ти, -нію, -єш, *гл.* Забеременѣть. *Затяготніла жінка.* НВолын. у.

Затягти, -ся. См. **Затягати, -ся.**

Затя́жець, -жця, *м.* Завербованный въ войско, участникъ вольнаго военнаго отряда, — напр. такъ называли гайдамаковъ. ЗОЮР. 153, 154.

Затяжи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* Обременить, отяготить. *Хліб в дорозі не затяжить.* Ном. № 11378.

Затя́жний́, -а, -е. Набранный, навербованный (о войскѣ). 2) Продолжительный, хроническій. *Затяжна хвороба.* 3) Затягивающійся. *Затяжний хомут.*

Затя́жок, -жку, *м.* = **Затяг.** *Ходив по Вкраїні, водячи затяжки.* Гол. I. 19.

Затя́мити, -млю, -миш, *гл.* Запомнить.

Затя́ти, -ся. См. **Затинати, -ся.**

Затятий, -а, -е. Упрямый, упорный, неуступчивый. НВолын. у. *Коли він такий затятий, то й я буду затятий.* Каменец. у.

Заубо́жати, -жаю, -єш, *гл.* = **Завбожіти.** *Господа милостивії! не заубожаєте, як дасте копієчку.* Рк. Левиц.

Зауважа́ти, -жаю, -єш, *гл.* = **Завважати.**

Заужа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Взять на веревку. *Черкес із-за Онапа арканами його як цапа зв'язав, опутав, заужав.* Мкр. Г. 7.

Зауздати, -даю, -єш, *гл.* = **Загнуздати.**

Заулок, -лка, *м.* Глухой переулокъ. *Хожу, хожу, тілько улиці й заулки перехрещую.* МВ.

Заупиня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* = **Зупиняти.** *Іздалека кониченька заупиняє.* Мет. 182.

Заутеріти, -ріє, *гл. безл.* Разсвѣсть. *Так вже заутеріло, як ми увійшли у хату.* Любечъ.

Заухати, -хаю, -єш, *гл.* Закричать: **ух!**

Заушник, -ка, *м.* = **Заушниця 1.** Гол. Од. 26, 27. *І чоботи, і літники і коралі, заушники.* Гол. III. 382.

Заушниця, -ці, *ж.* 1) Серьга. *Купив козак Олені заушниці зелені да й почепив до уха. Яка ж гарна псяюха!* Борз. у. 2) Лента, перевязываемая отъ одной серьги къ другой и опускаемая на груди. Гол. Од. 73. 3) Заушица, опухоль позади уха. *Кому чи трястю одігнати, од заушниць чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. III. 13. 4) мн. Жабры (у рыбы). Вх. Лем. 417.

Зафактува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Представить какъ фактъ, какъ доказанное фактами. *Багацько зафактованого* (в історії) *тоді, з'явилось нам тепер легендованим.* К. Досв. (1876). Заздалег. словце.

Зафарбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Закрасить.

Зафундувати, -ду́ю, -єш, *гл.* 1) Основать, заложить. 2) Купить и угостить. *Зафундуй мені пляшку пива.*

Захакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Запыхаться.

Захандри́чити, -чу, -чиш, *гл.* ? *Із вечора заюрив, ік повночі захандричив, ік світу заричив.* Загадка: *хліб учинить і замшіть, і в піч посадить.* Грин. II. 312.

Захапати. См. **Захапувати.**

Захапатися, -паюся, -єшся, *гл.* Заторопиться, заспѣшить.

Захапувати, -пую, -єш, сов. в. **захапа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Захватывать, захватить. Константиногр. у. *Вітер раз-у-раз захапує з собою пару й односить її.* Дещо, 55.

Захарамаркати, -каю, -єш, *гл.* Забормотать.

Захарастрити, -рю, -риш, захарасти́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* Забросать, заложить, заставить чѣмъ-либо въ безпорядкѣ. *Захарастрено у хаті.* Черк. у.

Захарастритися, -рюся, -ришся, захараститися, -щуся, -стишся, *гл.* Засориться, забиться. *В горлі захарастилось, треба промочить. Люлька захарастилась, треба витеребити.* НВолын. у.

Захаркати, -каю, -єш, *гл.* Захаркать, начать харкать. Драг. 1.

Захарла́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Зажилить, взять на время и не отдать. Ном. № 11699.

Захарча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Захрипѣть. *Єдного і другого ударив під бік ножем, — так вони і захарчали.* Рудч. Ск. I. 199.

Захарчувати, -чую, -єш, *гл.* Заморить голодомъ.

Захаяти, -хаю, -єш, *гл.* = **Занехаяти.**

Захвабрувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Захрабриться.

Захвалити. См. **Захвалювати.**

Захвалювання, -ня, *с.* Расхваливаніе, рекомендація.

Захвальшувати, -шую, -єш, *гл.* Заплутовать.

Захвалювати, -люю, -єш, сов. в. **захвалити, -лю́, -лиш,** *гл.* Хвалить, захвалить, расхвалигать, предлагая хвалить.

Захваля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Захвалювати.** *Овсій захваляв, що добрий кінь.* Канев. у.

Захвата́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* = **Захапатися.** *Він ся захватав.* МУЕ. III. 57.

Захвати́ти. См. **Захвачувати.**

Захватич, -ча, *м.* Клинъ въ плугѣ. Чуб. IV. 17.

Захвачувати, -чую, -єш, сов. в. **захвати́ти, -чу, -тиш,** *гл.* = **Захоплювати, захопити.** *Не хапайсь в пекло: може ще й син захватить.* Ном. № 5599.

Захвилювати, -люю, -єш, *гл.* Заволноваться.

Захвирсува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Задосадовать, запечалиться. *Іуда Христа жидам продав, і о том вельми захвирсував.* О. 1862. VI. 49.

Захвойдати, -даю, -єш, *гл.* Загрязнить. *Де це ти захвойдала спідницю?*

Захвойдаха, -хи, *об.* Неряха, постоянно забрызганный грязью, запачканный. *Де цс ти так зателіпалася, як свиня закалюжена? От захвойдаха!* Зміев. у.

Захворіти, -рію, -єш, *гл.* Захворать. Мнж. 28, 131. Чуб. V. 482.

Захвортунити, -нить, *гл. безл.* Повезти, посчастливиться.

Захвоста́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Заострить (о клиньяхъ). *Треба захвостати тини, щоб бува злодій не переліз.* Брацл. у.

Захвостати, -таю, -єш, *гл.* Защелкать, захлопать кнутомъ въ воздухѣ. Липов. у.

Захвостуватий, -а, -е. Суживающійся кверху и кончающійся остріемъ. *Ціпок був захвостуватий.* Новомоск. у.

Захвоськати, -каю, -єш, *гл.* = **Захвойдати.** *Ото захвоськала як рукав.*

Захвощатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Заторопиться, засуетиться. *Чого він так захвощався сьогодня їхати? Ну, завтра б і їхав.* Зміев. у.

Захекатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Захакатися.**

Захи́дный, -а, -е, *прил.* Западный. *И вы схидни, й вы захидни, И вы, що по горахъ пышныхъ.* К. Псал. 172.

Захид-сонця, *нескл.* 1) Западъ. 2) Закатъ. *Цыганъ пишовъ на закладъ, що буде косыты до захид-сонця.* Ном. 10057.

Захидъ, оду, *м.* 1) Заходь, закатъ. *Щобъ я до заходу сонця дитей не бачывъ.* Ном. 931. 2) Западъ. *Ой куды ты полынешъ, сывый соколоньку, Чы на-в-схидъ, чы на захидъ, чы на Вкраиночку.* Чуб. V. 381. Употр. во мн. ч.: **Повернутися на заходи сонця.** Повернуться къ западу. Зміев. у. 3) Хлопоты, приготовленія. *Ніяк того діла в один день не скінчиш, — багато заходу.* Мир. Пов. II. 119. *Тры дни заходу, а день празныку.* Ном. **Дурны́й захидъ**. Неудачныя старанія. Ном. 7597. **Шкода й заходу!** Напрасныя старанія. Ном. 7597. **За однымъ заходомъ**. За однимъ разомъ. *За однымъ заходомъ забрать вже й тее.* Уман. у. 4) **Заходомъ быться**. Усиленно биться. *Серце що-годыны заходомъ бъеться: не діждусь його.* Г. Барв. 78. 5) **У заходы йты**. Идти зигзагами. *Кинь въ горахъ у заходы йде.* Гуцул.

Захімлыты, -млю, -лыш, *гл.? Захімлили хімлушечку, Як у полі грушечку Сьому, тому хімлушечка, А Юрасю як душечка.* Свад. п. Мет. 209.

Захланний, -а, -е, *прил.* Жадный. *Убогому мало-що бракує, а захланному всього.* Ном. 1564.

Захланник, -ка, *м.* Жадный человѣкъ. Желех.

Захланнисть, -носты, *ж.* Жадность. Желех.

Захлынатыся, -наюся, -єшся, с. в. **захлынутыся, -нуся, -нешся,** *гл.* Захлебываться, захлебнуться, поперхнуться. *Не вспила збрехаты — захлынулася.* Уман. у. *Пекельний цербере! гарчи і захлинайся.* К. Дз. 57.

Захлыпаты, -паю, -ешъ, *гл.* Заплакать, начать всхлипывать. *Ти молодыци, що спивалы и казылысь, захлыпалы.* Стор. МПр. 55.

Захлыпатыся, -паюся, -єшся, с. в. **захлыпнутыся, -пнуся, -нешся,** *гл.* = **Захлынатыся, захлынутыся.** *Аж пирхае, аж захлипаеться проклятий.* ЗОЮР. II. 30. *Положи бо шапку!... захлопнувшись з горя... говорить бабуся.* Г. Бара 504.

Захлыстувати, -тую, -ешъ, *гл.* Захлебывать *Сватання горілкою захлистувать.* Стец. 18.

Захлы́стуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Захлебываться.

Захлюндрытыся, -рюся, -рышся, *гл.* = **Захлюпатися.**

Захлюпаты, -паю, -ешь, *гл.* Забрызгать, замочить (платье).

Захлюпатыся, -паюся, -єшся, *гл.* Забрызгаться, замочиться.

Захлюпостаты, -таю, -ешь, *гл.* = **Захлюпотаты**. *Стали брести, а коні в воді як захлюпостали.* ЗОЮР. I. 301.

Захлюпотати, -чу, -тышъ, *гл.* Заплескать. *Лыны захлюпоталы у води у горшку пидъ лавкою.* Рудч. I. 166.

Захлюстати, -стаю, -єш, *гл.* = **Захлюпаты.**

Захлюстатыся, -таюся, -єшся, *гл.* = **Захлюпатися**. *Забрызькався, захлюпався.* Кв. I. 138.

Захлющытыся, -шуся, -щишся, *гл.* = **Захлюстатыся.**

Захлянути и захлясты, -ну, -нешъ, *гл.* Отощать, ослабѣть. *Захляла молодецька сила.* Греб. 354.

Захляпатыся, -паюся, -єшся, *гл.* = **Захлюпатися**. Вх. Уг. 239.

Захлясты. См. **Захлянути.**

Захмарити. См. **Захмарювати** .

Захмарювати, -рюю, -єш, с. в. **захмарити, -рю, -рышъ,** *гл.* Покрывать, покрыть тучами, затмить, затемнить. *Захмарывъ прежню його славу.* К. Псал. 209.

Захмарюватися, -рююся, -єшся, с. в. **захмаритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Покрываться, покрыться тучами. *На двори захмарылося. Сонечко мое ясненьке!... тепер ти захмарилось.* Г. Барв. 386. *Захмарилось обличчя Грицькове.* Г. Барв. 153.

Захмелити, -лю, -лышъ, *гл.* Охмелѣть.

Захмызуваты, -зую, -єш, *гл.* Загородить хмизом. Славяносерб. у.

Захмуле́ний, -а, -е. О колосѣ и пр.: пустой, больной. *Як великодну п'ятницю ясно, то пшениця не буде захмулена.* МУЕ. III. 43. *Оріхи захмулені.* МУЕ. III. 46.

Захмурытыся, -рюся, -ришся, *гл.* Нахмуриться. *Що ся на 'ня захмурыла Ты, бидо, чорненька.* Гол. IV. 491.

Захова, -вы, *ж.* = **Заховъ.**

Захова́ння, -ня, *с.* Сохраненіе. *Левиц.*

Заховати, -ваю, -ешъ, *гл.* 1) Спрятать, запрятать. *Украдешь одежу и заховаешъ.* Рудч. 2) Сохранить, уберечь. *Видъ урокивъ и Богъ не заховае.* Ном. 8395. *Заховай носъ одъ сього лыха!* Стор. МПр. 89. 3) Похоронить. *Заховае хоть и пипъ Абы грошей сорокъ кипъ.* Чуб. V. 461. *Сама хоче мене маты в землю заховаты.* Шевч. 17.

Заховатыся, -ваюся, -єшся, *гл.* 1) Спрятаться, запрятаться, скрыться. *А, а, коточокъ, Заховався въ куточокъ!* Макс. 1849. 105. *Старий заховавсь В степу на могилі, щоб ніхто не бачив.* Шевч. 6. *Въ новую комору заховаюся, Золотимы замкамы замикаюся.* Чуб. III. 129. *Нема ни тьмы, ни схованкы такои, Щобъ заховавсь ледачий зъ своимъ диломъ.* К. Іов. 76. 2) Сохраниться, удержаться.

Заховстаты, -таю, -ешъ, *гл.* Зануздать. *Кацапи кажуть — зануздай, а ми — заховстай кони, а воно все йидно.* Камен. у.

Заховъ, -ву, *гл.* Скрытное мѣсто, сокрытіе. *Той кинь стоявъ у його десь три дни у захови.* Верхн. у. *Даю гроші батькові у захов, то вони у його в скрині лежать.* Новомоск. у.

Заходень, -дня, *м.* Пришлецъ. *Під пальмами ховався мовчазливий, Скитавсь по кам'яній пустині одинокий, мов заходень, стратенець нещасливий, Серед чужих людей безлюдник боязливий.* К. МХ. 17.

Заходе́нькы, -кивъ, *мн.* Уголки. *Вси заходеньки обходыла, И смитнычкы, И суточкы, А доброго німого тамъ не вздрила.* Гліб. 30.

Заходжуватыся, -джуюся, -єшся, *гл.* (потім закреслено і подано далі — після **заходытыся**, але наступне слово **заходжый** лишилося на місці. — *О. Т.).*

Заходжый, -а, -е, *прил.* Захожій. Н. Вол. у.

Заходыты, -джу, -дышъ, с. в. **зайты, -йду, -деш,** *гл.* 1) Заходить, зайти (куда). *Отъ вона заходить въ ту хату.* Рудч. *Та йшов козак до дивчыни, зайшов до вдовыци.* Мет. 53. 2) — **за що**. Заходить, зайти за что-либо. *Уже зайшла за ліс, — не видко вже.* 3) О солнцѣ: заходить, зайти, закатываться, закатиться. *Не заходь, сонце, не заходь.* Чуб. III. 232. 4) Заходить, зайти; уходить, уйти. *Брехнею не далеко зайдеш.* Ном. *Спасибі Богу, що зайшла десь, а то б уже давно досі скребла моркву.* О. 1862. II. 24. 5) Доходить, дойти, достигать, достигнуть. *Напиламся на меду та додому не зайду.* Гринч. III. 326. *Не заходить матінчин та до мене голосок.* Чуб. *Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір, ой щоб не заходив, вітер не заносив мого голосочку в двір.* Мет. 67. *Заходять негарні звісти.* КС. 1882. V. 361 6) Застигать, застигнуть, заставать, застать *Заночуйте, добрі люде, Бо мя нічка зайшла.* Гол. *Я грала Розумовського не зайшла затим, що спрежду в другій слободі жила.* Харьк. г. *Заходять нас вісти: Хотять нам дати їсти.* О. 1862. IV. 14. 7) Въ карточной игрѣ: ходить, пойти. Харьк. у. 8) Начинаться, начаться. Употр. только въ выраж.: **Свято, празник заходить, зайшов. Свято заходить.** Наканунѣ самого праздничного дня сейчас послѣ заката солнца, — только относительно этого вечера и употребляется настоящ. выраженіе. 9) — **з ким**. Водить съ кѣмъ компанію, знаться съ кѣмъ; начинать, начать что-либо дѣлать съ кѣмъ. *Се злидні, бідота! Що тобі з такими заходити.* МВ. (О. 1862. III. 45). *Не хочу... з мужиками заходити.* Св. *Л.* 158. *Я з поганою не зайду.* Св. *Л.* 235. *З дурнем зайди, сам дурнем будеш.* Ном. 6170. 10) Доставать, хватать, хватить, быть въ достаточном количествѣ. *Малярі, малярі, красную змалюйте: За мої гроші фарбу не шкодуйте! Кед той вам не зайде, я еще докуплю.* Гол. III. 438. 11) Беременѣть, забеременѣть. *Ізваріть ту щуку, із'їжте, то ви зайдете. Вона так і зробила: зайшла і цілий год ходила Котився*

год — родила ужа. Рудч. Ск. I. 81. То-же значеніе: **зайти дитям, — на дитину**. Зачать ребенка. *Параска зайшла на дитину.* Волч. у. 12) — **сльозами, кров'ю**. Наполняться, наполниться слезами (о глазахъ), затекать, затечь кровью. *Сльозами очі заходять.* Желех. 13) — **між ким**. Случаться, случиться, произойти между кѣмъ. *Зайшло щось межи нами.* Желех. 14) — **у голову**. Съ ума сходить, сойти, одурѣть. *Миш у голову зайшла заким зерно знайшла.* Ном. 1518. 15) **Заходыты в речі, — розмову**. Вступать в разговоръ. *Не дуже в речі захожу: роспитаюсь дороги... та й далі.* МВ. I. 14. *З Варкою щодня Павло бачився на-швидку. В розмову вона не заходила.* МВ. (О. 1862. I. 83). *З Марусею вона про се не заходила в розмову.* МВ. II. 158. 16) — **у сварку**. Ссориться, затѣвать ссору. *Нехай-же мене Господь милосердний боронить, щоб я з тобою в сварку заходила.* МВ. I. 12. 17) — **у хмару**. Начинать, начать говорить что-то непонятное. *Отже и бачу, що ви... в хмару заходите.* О. 1862. II. 30.

Заходыты, -джу, -дышъ, *гл.* 1) Начать ходить, приняться ходить, заходить. *Вставь и заходывъ по хати.* **Ходоромъ заходыты**. Задрожать, задвигаться. *Въ його земля ажъ ходоромъ заходить, И задрижять йии стовпы-пидпоры.* К. Іов. 2) Обносить. *Нови чоботи треба заходити по сухому.*

Заходитися, -джуся, -дышся, с. в. **зайтыся, йдуся, -дешся,** *гл.* 1) Заливаться, залиться плачем, смѣхомъ (преимущественно о дѣтяхъ). Мил. 33. *Чи ти глуха? Аж заходиться дитина кричучи, а вона не чує! — Як зайшлось дитя, дак насилу одхлинуло. — Требашвидче до господи: дитина зайшлась.* Г. Барв. 361. *То засмієсь, аж зайдеться. То знов заголосить.* Федьк. 2) Начинаться, начаться. *Од чого-то воно зайшлось, що ти його везла?* Рудч. Ск. I. 181.

Заходытыся. См. **Заходжуватися.**

Заходжуватыся, -джуюся, -єшся, с. в. **заходы́тыся, -джуся, -дышся,** *гл.* Приниматься, приняться за что, затѣять что. *Та й заходився хорошенько Мъясце пидь дубомъ умынать.* Гліб. *Губы та опеньочкы — заходывсь старый коло ненечкы.* Ном. *Жилка заходылась — наварыла галушокъ.* Рудч. *Заходивсь коло неї з батогом.* Г. Барв. 322.

Захожалый, -а, -е, *прил.* Захожій.

Захожаты, -жаю, -ешъ и **захождаты, -ждаю, -єш,** *гл.* = **Заходыты**. *Из ряду до ряду захожайте (захождайте).* Чуб. V. 933. КС. 1882. VIII. 267. *Ой ставь мисяць захожаты.* Мет. 74.

Захожуваты, -жую, -ешъ, *гл.* = **Захожаты.**

Захожуватыся, -жуюся, -єшся, *гл.* = **Заходжуватыся**. *Наглядів раз п. гарненьку молодичку та й давай біля неї заходжуватись.* Мнж. 93.

Захожый, -а, -е, *прил.* Захожій. *Чужи воны булы, заложи въ тій краини.* К. Псал. 239.

Захолітаты, -таю, -єш, *гл.* Заколебать, зашатать. Желех.

Захолітатыся, -таюся, -єшся, *гл.* Заколебаться, зашататься. Желех.

Захолод, -ду, *м.* Студень, заливное. *Дев'ятнадцять самих баранячих голів до захолоду сама посмалила* Г. Барв. 425. *І порося свячене, і паска заввишки з козацьку кучму, і захолоди, і всякі страви.* Г. Барв. 179.

Захолода, -ды, *ж.* Прохлада. Желех.

Захолоджуваты, -джую, -ешъ, с. в. **захолодыты, -джу, -ды́ш,** *гл.* Застуживать, застудить. *Було й замочу ноги, і захолоджу, а кочу на батьківських до дітей.* Г. Барв. 504.

Захолоджуватыся, -джуюся, -єшся, с. в. **захолодытыся, -джуся, -дышся,** *гл.* Простуживаться, простудиться. *Захолодылась дитина та й умерла.* Канев. у. *Де взявся вітер, буря, дощ ливший — захолодилася вона та й занедужала.* МВ. О. 1862. I. 81).

Захолодиты, -дію, -ешъ, *гл.* = **Захолонуты.**

Захолодка, *нарѣч.* Пока прохладно.

Захоложуваты, -жую, -ешъ, *гл.* = **Захолоджуваты.**

Захолонуты, -ну, -нешъ, *гл.* Простыть. *Добре буде, якъ захолоне.* Ном. *Винъ такъ и захоловъ.*

Захоп, -пу, *м.* Захватъ.

Захоплювати, -люю, -ешъ, с. в. **захопыты, -плю, -пышъ,** *гл.* Захватывать, захватить. *Захоплював потужний людську землю.* К. Іов. 49. *Дух їй захопило.* К. ДС. с. II.

Захоробрытыся, -рюся, -рышся, *гл.* Расхрабриться.

Захорона, -ны, *ж.* Защита. Желех.

Захоронний, -а, -е. Защитный. Желех.

Захороныти. См. **Захороняты** .

Захороняты, -няю, -ешъ, с. в. **захороныты, -ню, -нышъ,** *гл.* 1) = **Поховаты**. *Выкопайте дилъ глыбокый, схоронить мене. Выкопалы и захоронылы.* Чуб. V. 1054. Рудч. 160. 2) Защитить.

Захорошиты, -шію, -ешъ, *гл.* Похорошѣть.

Захоруваты, -рую, -ешъ, *гл.* Заболить. Камен. у. Міус. окр. *Пославъ Богъ йимъ лыхо: захорувавъ Господарь та хутко и вмеръ.* МВ.

Захотінка, -нкы, *ж.* Капризное желаніе. Желех.

Захотиты, -чу, -чешъ, *гл.* = **Захтиты.** *Захотила вража баба молодою буты.* Мет. 471.

Захоти́тыся, -хочеться, *гл. безл.* = **Захтитыся**. *Сыдивъ, сыдивъ, ажъ спаты зохотилося.* Ка Др. 207.

Захрабруваты, -рую, -ешъ, *гл.* = **Захоробрытыся**. *И іюнь же якъ захрабрувалы, Жыви сюды прымандрувалы.* Котл. Ен.

Захресты́ты, -хрещу, -стыш, *гл.* Перекрестить. МВ. (КС. 1902. X. 154). Мнж. 129. *Чоловік побіг поперед його та скрізь хрести понаписував, аж по усьому світові От чорт де не поткнеться, — усе захрещене.* Мнж. 128.

Захрестытыся, -хрещуся, -стышся, *гл.* Перекреститься. *Люде, зачувши дзвонів, захрестились, замолились.* Мир. Пов. II. 121.

Захры́пнуты, -пну, -неш, *гл.* Охрипнуть. *Співаю, аж поки не захрипну.* Левиц. I. 121.

Захропты́, -плю, -пышъ, *гл.* Захрапѣть. *Захропла на всю хату.* Ка II. 122.

Захрумкаты, -каю, -ешъ, *гл.* Захрустѣть (на зубахъ).

Захрумтіти, -мчу, -мчыш, *гл.* Захрустѣть. *Він йому так одважив києм по плечах, що аж кістки захрумтіли.* К. ЧР. 276.

Захрупаты, -паю, -ешъ, *гл.* 1) = **Захрумкаты**. 2) = **Захрущаты.**

Захрупостіты, -щу, -стыш, *гл.* Захрустѣть, затрещать; о снѣгѣ: заскрипѣть. *Захрупостів сніг.* Г. Бара 167.

Захрущаты, -щу, -щышъ, *гл.* = **Захрупостіти**. *Зомліє, було, нога, захрущыть кістка.* Левиц. I. 7. *Як заломить свої руки, аж пальці захрущали.* Мир. ХРВ. 317.

Захрьожаты, захрюкаты, -каю, -ешъ, *гл.* Захрюкать.

Захрясыты, -хряшу, -сыш, *гл.* Загромоздить, запрудить, покрыть. *Так і захрясять воду гуси, — таких їх тут!* Н. Вол. у.

Захряснуты, -сну, -нешъ, *гл.* 1) Запрудиться, наполниться; засыпаться. *Тамъ въ одного майстра хлопцивъ, якъ высыплять, то такъ улыця й захрясне.* Лебед. у. *Гналы быкивъ, та такъ улыця й захрясла.* Лебед. у. *Тамъ людей, людей: шляхъ захрясъ.* Черк. у. *Такъ базаръ и захрясъ возамы.* Зміев. у. *Не кладіть соломи до дров, бо захрасне попілом та й не будуть горіти дрова* Н. Вол. у. 2) Застрять. Св. Л. 287. *Якъ захрясне въ горла, ніякъ не одкашляешъ. Пішов та й захряс там. Довелося б мені і в Москві захряснуть на безгріш'ї.* Шевч. (КС. 1883. II. 406).

Захтиты, -хочу, -чешъ, *гл.* Захотѣть. *Захтивъ у дида выпросыты хлиба.* Ном. *Гуси води захтіли. На Дунай полетіли.* О. 1862. IV. 34.

Захти́тыся, -хочеться, *гл. безл.* Захотѣться. *Захтилося — запрягайте, видхтилося — выпрягайте.* Ном. 4974. *А воно жъ солоне — пыты захочеться.* Рудч. I. 2.

Захуди́ты, -дію, -ешъ, *гл.* Исхудать.

Захудыты, -джу, -дышъ, *гл.* Довести до худобы. *Захуджени волы.* Черк. у.

Захукаты, -каю, -ешъ, *гл.* Подуть в ладони (для согрѣванія).

Захурчаты, -чу, -чышъ, *гл.* Покатиться съ шумомъ. *Днище захурчало ажъ на горнице.* Левиц. I. 47.

Захи́лий, -а, -е. Хилый, изнуренный. Шевч. 437.

Захилити, -ся. См. **Захиляти, -ся.**

Захиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **захилити, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Загинать, загибать, загнуть. 2) Закрывать, закрыть, прикрывать, прикрыть.

Захиля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **захилитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Укрываться, укрыться за кѣмъ или чѣмъ-либо. *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка: я за його захилюсь, захилюсь, та й нікого не боюсь, не боюсь.* Нп.

Химе́рити, -рю, -риш, *гл.* Закапризничать.

Захи́рілий, -а, -е. Болѣзненный, захирѣвшій.

Захиріти, -рію, -єш, *гл.* Захирѣть. *Захирів так, що й голови не підведу.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 99). *Оце й захиріє дитина.* Левиц. I. 139.

Захист, -ту, *м.* 1) Мѣсто, защищенное отъ вѣтра; пріютъ, пристанище. *Да як же мені зійти з сюю села? Де мені знайти той захист?* Г. Барв. 394. *Гори, що роблять кораблям захист од бурі.* Дещо. 69. *Нема чоловікові захисту на широкому степу.* Стор. МПр. 2. 2) Защита, покровительство. *Посередник... повинен бути захистом для крепаків, боронити їх.* О. 1862. IX. 125. Ум. **Захисток, захисточок.**

Захистити, -ся. См. **Захищати, -ся.**

Захистни́й, -а́, -е́. Защищенный отъ вѣтра; укромный; уютный. У М. Вовчка о вечерѣ въ смыслѣ: тихій, вмѣсто **затишний**. *Як то вже я того вечора захистного, темного дожидаю.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Захи́стник, -ка, *м.* Защитникъ. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Захистя, -тя, *с.* = **Захист 1.** *Захистя инше ти знайшов.* Щог. Сл. 105.

Захита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Зашатать, закачать. *А дочка захитала головою так, що сережки затіліпались.* Гацц. Аб. 39.

Захита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* 1) Зашататься, заколебаться. *Захиталась, відчинилась мертвецькая хата.* К. Досв. 209. 2) Поколебаться. *Положи печаль на Бога, підкрепить він твою неміч і не дасть серед напасти захитатися святому.* К. Псал. 128.

Захихикати, -каю, -єш, *гл.* Захихикать. *Підняв угору коротеньку борідку і захихикав.* Левиц. І. 135.

Захищ, -щі, *ж.* = **Захист І.** У Вас. (19.5), въ хатѣ безъ сѣней: родъ шалаша изъ камыша или соломы, — временно замѣняетъ сѣни.

Захища́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **захисти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* Прикрывать, прикрить, защищать, защитить. *На зіму нічим хліва захистити.* Хата, 169. *Од татарви безбожної землю захистили.* К. Досв. 20. *Багатих захищають, а з убогих деруть.* Лебед. у.

Захищатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **захиститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Прикрываться, прикрыться, защищаться, защититься. *Возами захистились од вітру.*

Зацаринський, -а, -е. Находящійся за цариною. *У нас аж три ватаги: низянська, горянська й зацаринська.* Луб. у.

Зацарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Зацарствовать.

Зацве́нькати, -каю, -єш, *гл.* Иронически: заговорить. *Наші хлопці і дівчата швидко зацвенькали по ляхівскій.* Левиц. І. 159.

Зацвили́ти, -лю, -лиш, *гл.* = **Заквилити.** *Райські пташечки як не зацвилять.* Грин. III. 24.

Зацвірінькати, -каю, -єш, *гл.* Зачирикать. *Горобці прилетять, зацвірінькають.* МВ. II. 193.

Зацвірінчати, -чу, -чи́ш, *гл.* = **Зацвірінькати.** Употребляется также, когда рѣчь о дѣтскомъ говорѣ: *Христос воскрес! — зацвірінчала дітвора.* Сим. 206.

Зацвірча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* О сверчкѣ: застрекотать.

Зацвісти. См. **Зацвітати.**

Зацвіта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **зацвісти, -ту, -те́ш,** *гл.* 1) Зацвѣтать, зацвѣсть. *Зацвіла калинонька в лузі.* Чуб. V. 63. 2) Плесневѣть, заплесневѣть. *Цвіллю зацвіла.* Шевч. 668.

Зацвяхува́ти, -хую, -єш, *гл.* Обить гвоздиками.

Зацирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Заштопать.

Зацитькати. См. **Зацитькувати.**

Зацитькувати, -кую, -єш, сов. в. **зацитькати, -каю, -єш,** *гл.* 1) Заставлять, заставить замолчать. *Цить! цить, моя дитино! — зацитькувала Мотря.* Мир. ХРВ. 413. 2) Заминать, замять. *Так це діло й зацитькали.* НВолын. у.

Заціди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Сильно ударить, хватить. Грин. II. 172. Мир. ХРВ. 94. *Турн перший зацідив Енея, що з плеч упала і керея.* Котл. Ен. VI. 86. *По потилиці й заціде.* Г. Барв. 275.

Зацілувати, -лую, -єш, *гл.* Зацѣловать.

Заціпені́ти, -нію, -єш, *гл.* Окоченѣть. Желех.

Заціпити, -пить, *гл. безл.* Отнять языкъ. *Бодай тобі заціпило.* Ном. № 3718. *Просить батько й мати на хліб, на сіль і на весілля, — та й заціпило їй сказати: і я прошу.* Г. Барв. 391.

Заціпкуватий, -а, -е. Затвердѣвшій. *Пройшов дощ, а далі зразу сонце, то земля зробилась така заціпкувата, що її і зубами не вгризеш.* Полт. у. Слов. Д. Эварн.

Заціпнути, -ну, -неш, *гл.* Оцѣпенѣть. *Наглою смертю умерла... Я так і заціп.* Г. Барв. 211. *Як ударить грім, як хрясне! так усі й заціпли.* Г. Барв. 220.

Зацмокати, -каю, -єш, *гл.* Зачмокать. *Аж руки догори підняли, аж зацмокали.* Стор. I. 45.

Зацокотати и зацокотіти, -кочу, -ти́ш, *гл.* 1) Застучать учащенно. 2) Заговорить скороговоркой и громко. *А бач, бач! зацокотала пані.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Ми йшли побіля вашого двору, — зацокотіли дівчата.* Стор. II. 31.

Зацупити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Затащить. 2) Ударить, хватить. *В морду хоть зацупиш.* Маркев. 51.

Зацупіти, -пію, -єш, *гл.* Одеревенѣть, лишиться гибкости. *Від холоду пальці зацупіли.*

Зацура́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Оставить, бросить. *Твою дочку хоче брати, мене, бідну, зацурати.* О. 1861. XI. Кух. 30.

Зацура́тися, -раюся, -єшся, *гл.* Чуждаться кого.

Зацурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Связать что-либо при помощи палки (цурки), которая, скручивая веревку, укорачиваетъ ее и затягиваетъ такимъ образомъ связку. 2) Запросить (дорого). *Як що не дуже багато будуть гарувати... там рублів п'ять, ну, хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421.

Зацькувати, -кую́, -є́ш, *гл.* — **кого́**. Затравить кого, натравить на кого (собакъ). *Оце колись зацькували були його поповичі собаками, — як же курнув од них, дак ні одна собака і не догнала.* О. 1862. II. 25.

Зацюкати, -каю, -єш, *гл.* Начать слегка рубить топоромъ.

Зацюцяти, -цяю, -єш, *гл.* Обмочить уриной.

Зачавити, -влю, -виш, *гл.* Задавить, раздавить. **— курча.** Зарѣзать цыпленка. Левиц. Пов. 106.

Зачавліти, -лію, -єш, *гл.* Захирѣть, заболѣть.

Зачадити, -джу, -диш, *гл.* Начать угарить.

Зачадіти, -дію, -єш, *гл.* Угорѣть.

Зачаклувати, -лую, -єш, *гл.* Заколдовать.

Bričáлити, -лю, -лиш, *гл.* Затянуть, завязать, связать веревку, сплетя ея концы. *Оце ж та петля, — я сам її зачалив.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зачало, -ла, *с.* Начало. *Треба усе з зачала і доладу вам росказати.* МВ. (КС. 1902. X. 142).

Зачапати, -паю, -єш, *гл.* Пойти разбитой походкой.

Зачаровувати, -вую, -єш, сов. в. **зачарувати, -ру́ю, -єш,** *гл.* Очаровывать, очаровать, обворожить. *А тихо коло тебе, як зачаровано.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Зачати, -ся. См. **Зачинати, -ся.**

Зачатія, -тія, *с.* Праздникъ 9 декабря.

Зачаток, -тку, *м.* Начало. НВолын. у.

Зачатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Начать сторожить, начать караулить. 2) **— що.** Поставить гдѣ-либо, при чемъ либо караулы. *Нехай густо зачатують битую дорогу, щоб ніхто не зміг чинити князеві тревогу.* К. Досв. 234.

Зачахти, -хну, -неш, *гл.* Простыть, остыть. *Уже й борщ зачах, поки ти хліба приніс.*

Зачвакати, -каю, -єш, *гл.* Зачавкать.

Зачвала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Забрести.

Зачванитися, -нюся, -нишся, *гл.* Зачваниться. *Як тут не росприндитись і не зачванитись.* Стор. I. 55.
Зачви́ркати, -каю, -єш, *гл.* Забрызгать, заплевать.
Зачебе́рхнути, -ну, -неш, *гл.* Зачерпнуть, загресть очень много.
Зачека́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Подождать. *Хто хоче питлювати, мусить зачекати, а хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596. *Зачекай посилать у Прилущину.* Стор. МПр. 100.
Зачелядкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пойти въ слуги, въ услуженіе.
Зачөнцюва́ти, -цю́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться монахомъ.
Зачеп, -пу, *м.* Затрагиваніе. *Заманеться йому... пожартувати з жінкою. Сумно* (жінка) *дивиться на його зачепи.* Мир. ХРВ. 251.
Заче́па, -пи. 1) *ж.* Зацѣпа. 2) *об.* Задирщикъ, задирщица. *Одсувається... щоб бува з п'яних очей не креснув зачепа.* Мир. ХРВ. 260.
Зачепити, -ся. См. **Зачіпати, -ся.**
Зачерви́вити, -ви́влю, -ви́виш, *гл.* Завести червей.
Зачервивіти, -вію, -єш, *гл.* Покрыться червями.
Зачервонити, -ню́, -ни́ш, *гл.* Окрасить въ красный цвѣтъ.
Зачервоні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Покраснѣть; заалѣть. *Та й задріма, поки неба край зачервоніє.* Шевч. 19. *Тим часом на валу зачервоніли кармазини.* Хата. 156.
Зачервоні́тися, -ні́юся, -єшся, *гл.* Раскраснѣться, зардѣться. *Зачервонілася, як та квіточка.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201).
Зачереватіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Отростить брюхо. *Доки їж, то не забагатієш, а зачереватієш.* Ном. № 12045. 2) О женщинѣ: забеременѣть.
Зачере́ти, *гл.* = **Зачерпнути.** Вх. Зн. 20.
Зачерпну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Зацѣпить, задѣть. *Водицю бере і вас зачеркне, і вас зачеркне, мене спом'яне.* Чуб. III. 434.
Зачерпну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Зацѣпиться, задѣть. *Та й побіг я через тин, ще й не зачеркнувся.* Мет. 468.
Зачерпа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **зачерпну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Зачерпать, зачерпнуть. *Піди на річку, зачерпни води.* Драг. 26.
Зачерствіти, -вію, -єш, *гл.* Зачерствѣть. *Була колись правда, та зачерствіла.* Ном. № 6835. *Довго хліб їмо, уже аж зачерствів.* Харьк.
Зачеря́пити, -плю, -пиш, *гл.* = **Зачерпнути.** *Сорока-білобока тоді злетіла в колодязь, зачеряпила там води да й винесла Іванові.* Рудч. Ск. I. 136.
Зачесати, -ся. См. **Зачісувати, -ся.**
Зачесно, *нар.* Въ чести? *І мені б зачесно було, як би у дітей було.* Ном. № 9227, 12041.
Зачин, -ну, *м.* Начало, начинаніе, починь. *Так лиха година й ходе по людіх; усе з дітей зачин.* Харьк. у.
Зачина́ння, -ня, *с.* Начинаніе.
Зачина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **зачати, -чну, -не́ш,** *гл.* 1) Начинать, начать. *То ж козаки із ляхами пиво варить зачинали.* Дума. *Зачало світати.* Мл. л. сб. 314. *Як приїхав приймачище, зачав тещу бити.* Чуб. III. 128. 2) Начинаться. *Як зачинає звада, не поможе й рада.* Ном. № 3510.

Зачина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **зачатися, -чнуся, -нешся,** *гл.* Начинаться, начаться. *Як світ зачався, то люде так Богу молились.* О. 1862. V. 79. *Нове життя зачалося.* Мир. Пов. I. 142.

Зачинити, -ся. См. **Зачиняти, -ся.**

Зачиняти, -ня́ю, -єш, сов. в. **зачинити, -ню́, -ниш,** *гл.* Затворять, затворить. *У свого батька і хлів зачиняв, а в нашого не хоче й хати.* Ном. № 2539.

Зачи́нятий, -а, -е. Затворенный. *Як би віконниці у хаті не зачиняті, то я б подивилась.* О. 1862. VII. Кост. 52.

Зачиня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **зачини́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Затворяться, затвориться. Кот. Ен. V. 20. *Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Зачиркати, -каю, -єш, *гл.* Зачирикать. *Соловейко защебетав, залящав, зачиркав.* Кв. I. 29.

Зачита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Зачитать, начать читать. *Письма принесли і всі тихенько зачитали.* Шевч. 439.

Зачита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Начать читаться. *Да сами свічі посвітилися, да сами книги зачиталися.* Чуб. V. 837.

Зачіля́бити, -блю, -биш, *гл.* Ударить, треснуть. *Він його як зачілябив у вухо.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Зачіля́пнути, -ну, -неш, *гл.* Захватить, заграбастать, забрать. *У мене всіх трьох синів зачіляпнули у службу.* Харьк. у.

Зачіпа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **зачепити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Цѣплять, зацѣпить, задѣвать, задѣть. *Чи витягнеш з води Левиахвана, гачком його, як рибу, зачепивши.* К. Іов. 92. **Ні за що рук зачепити**. Ном. № 9870. Не съ чѣмъ начать, нѣтъ средствъ для начала (о хозяйствѣ, заработкѣ). *За що б тут руки зачепити? За яке ремество взятись?* Чуб. II. 17. **Хиба тебе возом зачепили**? Чѣмъ тебя особеннымъ затронули, обидѣли? Ном. № 4040. 2) Трогать, тронуть, затрагивать, затронуть. *Міг би йому листи визволені писати, щоб не міг ніхто нігде зачіпати.* Макс. (1849), 33. *Мене вовки і не зачепили.* Грин. I. 165. *А сусідці перстень даєш, — нащо ж мене зачіпаєш?* Чуб. V. 200.

Зачіпатися, -паюся, -єшся, сов. в. **зачепитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Цѣпляться, зацѣпиться, задѣвать, задѣть. *Біда, та й за біду зачепилася.* Ном. № 2162. *Та йшла баба п'яна, на порозі впала, а дід зачепився, та й сам повалився.* Циссь. Св. 45. *Хоч голий біжи, то ніде нема нікого, не зачепишся.* Ном. № 1918. *Нічого так не хотілось тімасі, як зачепитись на життя в Києві.* К. ХП. 17.

Зачіпенька, -ки, *ж.* Предлогъ. *Зачіпенька у мене на тім кутку.* Черк. у.

Зачіпка, -ки, *ж.* 1) Зацѣпка. 2) Недоразумѣніе, споръ. *Він зачіпку має з дядьком за гроші.* Могил. у. 3) Препятствіе, помѣха. Зміев. у. 4) Поводъ, предлогъ. Зміев. у. *Він їй перед очима як усього її лиха непогамованого зачіпка.* МВ. (О. 1862. I. 100). *Хотіла їхати до бабусі, та було б се по панському їхати просто з цікавости. Мусила якусь зачіпку до того знайти.* Г. Барв. 378. 5) Претензія, придирка. *Гляди лиш, зачіпка тобі буде, бо ти в його служив, як сталась пожежа.* Новомоск. у.

Зачіси, -сів, *м. мн.* Прическа. МВ.

Зачіска, -ки, *ж.* = **Кичка 1.** Мет. 208.

Зачісувати, -сую, -єш, сов. в. **зачесати, -чешу, -шеш,** *гл.* Зачесывать, зачесать, причесывать, причесать. *Чи зуміє ж хто з вас мене зачесати?* МВ. (О. 1862. III. 38). *Усі дівочки, як маківочки, зачесані йдуть.* Грин. III. 273.

Зачісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **зачесатися, -чешуся, -шешся,** *гл.* Зачесываться, зачесаться, причесываться, причесаться.

Зачмелити, -лю́, -ли́ш, *гл.* Оглушить, ошеломить. Угор.

Зачмихати, -хаю, -єш, *гл.* Зафыркать. *Зачмише як кабан.* О. 1862. Н. 64.

Зачмутува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Начать ласкаться? *Зачмутувала кумася коло свого Івася.* Ном. № 12648.

Зачо́вгати, -гаю, -єш, *гл.* Зашаркать (ногами).

Зачопува́ти, -пую, -єш, *гл.* Сдѣлать шипъ, стержень въ бревнѣ для соединеніи его съ другимъ. *Зачо́пуй стовпа, а я викопаю тим часом яму.* Волч. у. (Лободовск.).

Зачорнити, -ню́, -ни́ш, *гл.* Зачернить.

Зачорні́ти, -нію, -єш. Зачернѣть. *Ледве-ледве зачорнів ус.* О. 1862. IV. 75.

Зачорто́ваний, -а, -е. = **Забісований.** Полт. у.

Зачубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Затѣять драку, вцѣпиться въ волоса другъ другу.

Зачува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зачути, -чую, -єш,** *гл.* Слышать, заслышать, услышать. *То удова теє зачуває.* Чуб. V. 848. *Заржи, заржи, сивий конику, рано на пашу йдучи, чи не зачує серце-дівчина, а в саду вінки в'ючи.* Чуб. III. 118. 2) Чуять, почуять. *Хутко зачує кішка, де сало.* Ном. № 5741.

Зачуватися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Чуяться, чувствоваться. *Їй не зачувалось, що вона где усе низче та низче.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Зачудува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Удивить.

Зачудуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Удивиться.

Зачужа, *нар.* Вчужѣ. *Зачужа жаль.* Ном. № 2255.

Зачумакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Начать чумачить. 2) Заработать чумачествомъ.

Зачуми́ти, -млю́, -ми́ш, *гл.* Зачумить, заразить.

Зачумі́ти, -мію, -єш, *гл.* Очумѣть.

Зачумлений, -а, -е. 1) Зараженный чумой. 2) Одурѣвшій. *Чіпка стояв як зачумлений.* Мир. ХРВ. 236.

Зачути. См. **Зачувати.**

Зачуханий, -а, -е. Безпризорный, оставленный безъ попеченія. *Як би прибрати, то й дитина була б гарна, а то нема рідної матері, то й ходить зачухане.* Змієв. у.

Зачухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Зачесаться, начать чесаться вслѣдствіе зуда (о дѣйствіи, но не объ ощущеніи).

Зачухра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) О шерсти: растрепать. *Зачухрала кужіль, що й прясти важко.* 2) Быстро побѣжать. 3) Засѣчь (розгами). *Улучай, каже, Іродів сину, а не то до смерти зачухраю.* Стор. I. 137.

Зачучверіти, -рію, -єш, *гл.* Зачахнуть, закорявѣть.

Зачха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Зачихать.

Зашавкати, -каю, -єш и зашавкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Зашавкать, зашамкать. Св. *Л.* 303. *Зашавкотів старий.* Св. *Л.* 309.

Зашалювати, -люю, -єш, *гл.* Обить шалевками.

Зашамота́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Засуетиться, зашевелиться. *Зашамотались люди.* Черк. у.

Зашамоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Зашелестѣть, зашуршать. *В сінях щось зашамотіло.* Мир. Пов. I. 158б. *Зашамотіла дітвора.* Сим. 193. *Вінок той труситься, мов усі квіточки зашамотіли.* Г. Барв. 83. *Жита зашамотіли.* Мир. ХРВ. 64.

Зашари́тися, -рюся, -ришся, *гл.* Зардѣться, зарумяниться, закраснѣться. *Енея очі запалали, уста од гніву задріжали, ввесь зашаривсь мов жар в печі.* Котл. Ен. VI. 89.

Зашарпати, -паю, -єш, *гл.* Приняться рвать, терзать.

Зашарудіти, -джу, -диш, *гл.* Зашелестѣть, зашуршать. Аф. *Зашаруділа миша.*

Зашастува́ти, -ту́ю, -єш, *гл. На дворі тихо все було... ніщо нігде не зашастує, осика листом не жартує.* Греб. 335.

Зашати́рити, -рю, -риш, *гл.* Замотать. *Він у мене гроші зашатирив.*

Зашахра́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Замотаться. *Припливло мені у думку: еге, був він багатир над усе село, одже зашахрався: де млини, де воли, де коні, де яка худоба, де що було, усе геть чисто поцінували.* Васильк. у.

Зашварґота́ти, -ґочу, -чеш, *гл.* 1) Заговорить быстро (о евреяхъ и пр.). 2) Зашелестѣть, зашуршать. *Як жбурнув книжкою під поріг! аж листки зашварґотали.* Св. Л. 230.

Зашве́ндяти, -дяю, -єш, *гл.* 1) Заходить. 2) Загрязнить ходивши.

Зашелестіти, -щу, -стиш, *гл.* Зашелестѣть, зашумѣть. *Коли щось зашелестіло: рипнули двері, увійшла наша Одарка.* МВ. I. 71. *Важко зітхнув, аж листя зашелестіло.* Стор. I. 107.

Зашепнути, -ну, -не́ш, *гл.* Шепнуть. *А сторожик як почув, зараз мені защепнув.* Гол. I. 144.

Зашепота́ти и зашепоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Зашептать. *Зашепотіли люде.* Г. Барв. 542.

Заше́птувати, -тую, -єш, *гл.* Зашептывать. *Батюшка усе зашептував і записував.* МВ. II. 204.

Зашеретува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) О зернахъ: размолоть на крупу. 2) О льдѣ: затереть. *Сього року під Вознесенським льодом зашеретувало.*

Зашеретува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Врѣзаться во что и увязнуть. *Оце їхав та й зашеретувавсь у грязюку.* Слов. Д. Эварн.

Зашерха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **зашерхнути, -хну, -неш,** *гл.* Подергиваться, подернуться, покрыться тонкимъ слоемъ чего-либо, напр. льда. *Уже вранці, то й водиця у кориті, де напувають товар, зашерхає.* Греб. 403. *Прийшов Петрусь, і сльози, що ще не зашерхли, зараз і висохли.* Г. Барв. 501. *Се він говоритъ, аби горло не зашерхало.* Г. Барв. 316.

Зашива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зашити, -шию, -єш,** *гл. Сам чобіт заший, коли розірвався.* Ном. № 11265.

Зашива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **заши́тися, -ши́юся, -єшся,** *гл.* 1) Зашиваться, зашиться. 2) Запрятываться, запрятаться, залѣзать, залѣзть. *Бісове порося, куди зашилось! Нехай би вже парубки, а то й оті жевжуни зберуться, та зашиюються десь у хаті та й гуляють у карт.* Пирятин. у.

Зашийок, -йку, *м.* Шиворотъ, тылъ шеи. *Дай не дай, а в зашийок не пхай.* Ном. № 4585.

Зашинкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Заняться продажей спиртныхъ напитковъ.

Зашипіти, -плю́, -пи́ш, *гл.* Зашипѣть. *Зашиплять як гадюки.* Стор. II. 254.

Зашипотіти, -почу, -тиш, *гл.* = **Зашипіти.** *Зашипотять мов гадюки.* Кв.
Зашити, -ся. См. **Зашивати, -ся.**
Зашкалубина, -ни, *ж.* Скважина, щель. *Коло самої стіни десь знайшлася зашкалубина між дошками. Перстінь закотився туди і зник.* Левиц. I. 516.
Зашкалу́бити, -блю, -биш, *гл.* Сдѣлать щель, углубленіе.
Зашкандиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Захромать. *То затюпає, то знов зашкандибає.* Кв. II. 164.
Зашкарубнути, -бну, -неш, *гл.* Засохнуть, отвердѣть сверху, покрыться какъ бы коркой. Сим. 197. *Виверни кожуха, а то як змочить дощ та зашкарубне, буде такий, як луб.* Уман. у. *Як нападе нежидь, то й у носі зашкарубне.* Лебед. у. *Земля зашкарубла.*
Зашкарупитися, -плюся, -пишся, *гл.* = **Зашкарубнути.**
Зашкарупіти, -пію, -єш, *гл.* = **Зашкарубнути.** Желех.
Зашкварити. См. **Зашкварювати.**
Зашкваркотіти, -чу, -ти́ш, *гл.*; **Зашкварча́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* Зашипѣть на огнѣ.
Зашкварювати, -рюю, -єш, сов. в. **зашкварити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Сильно жарить, сильно нагрѣвать, нагрѣть. 2) Зажаривать, зажарить. 3) Приправлять, приправить поджареннымъ саломъ. Въ ироничной пѣсенкѣ: *Гарбуз варю, гарбуз печу, гарбуз, мамцю, варю, цибулькою закришила, редькою зашкварю* (т. е. вмѣсто сала). Грин. III. 387. 4) Дѣлать что-либо съ силой, съ напряженіемъ.
Зашкодити, -джу, -диш, *гл.* Повредить; помѣшать. *Слабому животові і пиріг зашкодить.* Чуб. I. 251. *Півкварта горілки зашкодила мені.* Левиц. I. 124. *Вовк кинеться на того чоловіка, котрий йому зашкодить догнати чорта.* Чуб. I. 52. *Бог як нам уродить, то буде нам і всім, і злодій не зашкодить.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 95).
Зашкруміти, -мі́ю, -єш, *гл.* = **Зашкарупіти (отъ тепла).** Желех. Шух. I. 163.
Зашкрябати, -баю, -єш, *гл.* Заскресть.
Зашкулити, -лю, -лиш, *гл.* Пронять, донять.
Зашку́рний, -а, -е. 1) Подкожный. *Вся кров скипілася зашкурна.* Котл. Ен. VI. 30. 2) — **вода́**. Подпочвенная вода. Могил. у. *В сій криниці зашкурна вода, а не джерельна, то в сухе літо пересихає.* Подольск. г.
Зашлюбити, -блю, -биш, *гл.* Сочетать бракомъ. *Ах мати, не знати, чи рада тому, може тя зашлюбить кому иншому.* Чуб. V. 137.
Зашлюбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Обвѣнчаться, жениться, выйти замужъ. *Зашлюбитись, не дощик перечекати.* Ном. № 8851.
Зашмага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Засѣчь, забить. *До полусмерти зашмагав канчуками.* Стор. I. 191.
Зашмали́ти, -лю́, -лиш, *гл.* Подвергнуть загару, обжечь.
Зашморг, -гу, *м.* 1) Затягиваніе петли. **Зав'язати зашморгом**. Затянуть петлей. 2) **Дивитися зашморгом**. Непріязненно смотрѣть. Ном. № 3044. *І косо, зашморгом дививсь.* Котл. Ен. VI. 63.
Зашморгнути, -ся. См. **Зашморгувати, -ся.**
Зашмо́ргувати, -гую, -єш, сов. в. **зашморгну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Затягивать, затянуть (петлю и пр.). Мнж. 61. *Зашморгни калитку. Зашморгнув на шиї він аркан.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84).
Зашморгуватися, -гуюся, -єшся, сов. в. **зашморгну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Затягиваться, затянуться (о петлѣ и пр.).

Зашнурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Зашнуровать. *Чому шнуровка не зашнурована?* Чуб. III. 149.

Зашолудивіти, -вію, -єш, *гл.* Запаршивѣть. Стор.

Зашпига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Заколоть. Левиц. І. 515.

Зашпилити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Приколоть булавкой. 2) Засадить, пригвоздить. *Зашпилили мене на три роки у винницю.* Черк. у.

Зашпінкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Застегнуть при помощи пряжки. *Зашпінкуєременятко жовтими пряжками.* Гол. II. 411.

Зашпори, -рів, *мн.* Острая боль въ поверхности рукъ отъ мороза. *Оце зашпори зайшли.* Ном. № 635. Переносно: боль, страданія. *Великі зашпори заганяло життя у серце Прісьці.* Мир. Пов. І. 117. *Ще он зашпори не одійшли* (після похорону), *а тобі співи та жарти в голові.* Мир. Пов. І. 139.

Зашпо́татися, -таюся, -єшся, *гл.* Споткнуться. Желех.

Зашпувати, -пую, -єш, *гл.* Заволноваться, запѣниться. *Заграє море й зашпує.* Мкр. Г. 5.

Зашпунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Закупорить, заткнуть.

Зашпунтува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Закупориться, крѣпко запереться. *В замку Корсунськім зашпунтувались.*

Зашрубува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Завинтить.

Заштабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Забить желѣзными полосами. Желех.

Заштовха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* 1) Затолкать, начать толкать. 2) Затолкать, забить толчками (съ удареніемъ на второмъ слогѣ).

זашто́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Начать говорить «что». 2) Сбить съ толку, поставить въ тупикъ. *Я його як заштокав, так він не знав шо й казати.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Зашто́куватися, -куюся, -єшся, *гл.* Употреблять въ разговорѣ «что» (о великоруссахъ). *Отто воно* (Псковська) *губерня. А говорять так, шо заштокуються.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заштрика́ти, -каю, -єш, *гл.* 1) Начать колоть, заколоть. *Як застудив голову, в ушах заштрикало.* 2) Заколоть, исколоть.

Заштурмовувати, -вую, -єш, *гл.* = **Затушковувати.** Константиногр. у.

Зашубортати, -рчу, -тиш, *гл.* Зашумѣть, застучать. Вх. Зн. 20.

Зашуга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Залетать, разсѣкая воздухъ. *Зашугали сірі орли, літаючи над трупами.*

Зашукувати, -кую, -єш, *гл.* Подыскивать. *Вівчарь, що пас громадську отару, зашукував хлопців у поміч.* Мир. ХРВ. 37.

Зашулити, -лю, -лиш, *гл.* Въ игрѣ въ **шуль**: бросить палку такъ, чтобы она концемъ подсунулась подъ лежащую на землѣ палку. КС. 1887. VI. 477.

Зашуміти, -млю́, -миш, *гл.* Зашумѣть. *А в городі та у Львові зашуміли верби.* Макс. 80.

Зашумотіти, -мочу, -тиш, *гл.* Зашумѣть (въ головѣ). *Випили ми по чарці і по другій... зашумотіло у його.* О. 1862. І. 48.

Зашумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Запѣниться.

Зашушукати, -каю, -єш, *гл.* Зашептать.

Защавити, -влю, -виш, *гл.* Ударить. *Защавив його по пиці, що ну-ну!* Екатериносл. г.

Защебета́ти, -чу́, -чеш, *гл.* 1) Защебетать. *Защебетав жайворонок, угору летючи.* Шевч. 30. *Защебече соловей уночі, розвеселить мої чорні очі.* Чуб. III. 147. 2) Заговорить быстро и весело. *Повеселішала наша Феська, защебетала до баби.* Г. Барв. 198.

Защедрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Пропѣть **щедрівку**. *А я тобі защедрую.* Чуб. III. 456.

Защекну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Защемить, ущемить. *Росколов дуба та й защекнув його там бородою.* Мнж. 44.

Защеміти, -млю́, -ми́ш, *гл.* Заболѣть острой болью. *Як шабелька задзвенить, то й серденько защемить.* Чуб. V. 981. *Засмутилась його душа і защеміло серце.* Стор. МПр. 39.

Защепи́ти. См. **Защіпляти.**

Защипувати, -пую, -єш, сов. в. **защипну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Залѣплять, залѣпить (пирогъ, вареникъ). *Варила дружечка пиріжки, защипувала їх в три ріжки.* О. 1862. IV. 35.

Защита, -ти, *ж.* Защита. *Дізнала Божої защити.* К. Псал. 113.

Защити́ти. См. **Защищати.**

Защища́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **защити́ти, -щищу, -тиш,** *гл.* Защищать, защитить. *Защитив його перед судом.* Кв. Драм. 321.

Защіпа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **защіпну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Защепать, защепнуть, брать, взять на крючекъ. *Защіпни, кажу, двері, та не пускай.* Кв. Драм. 260. *Защепнеш же двері на защіпку, як я піду.* Харьк. г.

Защіпка, -ки, *ж.* Крючокъ дверной. *Мене мати гулять не пускала, да в комору да зачиняла, трома защіпками да защіпала.* Чуб. III. 132. Ум. **Защіпочка.** Мил. 84. *Защіпочка , хороша.* КС. 1883. II. 291.

Защіпля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **защепити, -плю, -пиш,** *гл.* Прививать, привить. *Защіпляти віспу.* НВолын. у.

Защіпну́ти. См. **Защіпати.**

Защо́кати, -каю, -єш, *гл.* Начать говорить що.

За-що-раз, *нар.* Постоянно, всякій разъ. *За-що-раз дощ зачинається з тії закутини.* Каменец. у.

Заюдови́ти, -влю, -виш, (= зайудовити), *гл.* Сдѣлаться вдовымъ. *Не єсть ти мені мати — лютая змія, мене молодого заюдовила.* Чуб. V. 706.

Заюк, -ка, *м.* = **Заєць.** Желех.

Заюри́ти, -рю́, -риш, *гл.* Зашалить. *Дідона кріпко заюрила, горщок з вареною розбила.* Котл. Ен. I. 20.

Заюртува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Придти въ волненіе, возбужденіе, смятеніе. К. Желех.

Заюхто́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Закапризничать. *От і заюхторились — годі косить.* 2) *Безл.* **Заюхторилося**. Захотѣлось (о капризномъ желаніи, нѣсколько презрительно). *От, заюхторилося їй у город.* Богодух. у.

Заюшити, -шу, -ши́ш, *гл.* 1) Политься (о крови). *Луснув він його по голові ґерлиманом і зразу заюшилася кров.* Новомоск. у. 2) Окровавить. *Увійшов старий у хату обшматований, побитий, заюшений.* Грин. II. 171.

Заюши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Окровавиться. *Заюшився кров'ю.* Черк. у.

Зая́ва, -ви, *ж.* Заявленіе.

Заявити. См. **Заявляти.**

Заявля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **заявити, -влю, -виш,** *гл.* Заявлять, заявить, объявлять, объявить. *Моя любая дитино, заявляю тобі мою волю.* Стор. МПр. 71. *Треба, мати, людям заявляти.* Чуб. V. 734.

Зая́кати, -каю, -єш, *гл.* Заговорить, закричать: «Я! я!» *Братця! хто хоче горілку панську пити? — Я! я! я! так усі й заякали.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заякоритися, -рюся, -ришся, *гл.* Согнуться. *Дивись, як якорь заякорився.* Борз. у.

Заяловіти, -вію, -єш, *гл.* О коровѣ: быть безъ теленка (въ данномъ году). *Як заяловіє корова, то продам.* Черк. у.

Заяло́зений, -а, -е. Засаленный.

Заялозити, -жу, -зиш, *гл.* Засалить.

Заялозитися, -жуся, -вишся, *гл.* Засалиться.

Заян, -на, *м.* Сказочный герой, зачавшійся отъ полученнаго отъ зайца яблока. Грин. II. 260.

Заянець, -нця, *м.* = **Заєць.** Вх. Пч. II. 6.

Заяри́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* Въ загадкѣ: *Звечора заяринилось, а к світові засандричилось. (Діжа з кістом).* Мнж. 174.

Заяро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Вкладывать, вдѣлывать (полки въ шкафъ). Кіев.

Заяро́вуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Вкладываться, вдѣлываться (о полкахъ въ шкафу). *Полички в миснику заяровуються.* Кіев.

Зая́сля, -ля, *с.* Ясли. *Купи та купи коняку... «А годувати чим я буду? Тебе в заяслє положу?»* Рудч. Ск. II. 174.

Зая́трення, -ня, *с.* 1) О ранѣ: нагноеніе, воспаленіе. 2) Раздраженіе.

Зая́трити, -рю, -риш, *гл.* 1) Растравить (рану). 2) Раздражать, разсердить.

Зая́тритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) О ранѣ: загноиться. *До тих же ран, которі заятрились і дуже пекли, прикладував розрізаних жаб.* Стор. МПр. 166. 2) Раздражиться, прійти въ ярость.

Заяць, зайця, *м.* 1) Заяцъ. 2) Часть **олійниці**: родъ толкача, песта, давленіемъ котораго выжимается постное масло. Шух. I. 163. Ум. **За́йчик.**

Заяча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Закричать (о лебедяхъ и людяхъ). *Випливала лебедочка по воді,... заячала, в воду вдарила крилом.* Щог. 47.

Заячий, -а, -е. 1) Заячій. *На новий рік прибавилось дня на заячий скік.* Ном. № 513. 2) Раст.: а) **заячий го́рох**. Астрагонъ широколистый. б) **— капуста.** Sedum Telephium L. ЗЮЗО. I. 168. в) **— квас.** Oxalis. Шух. I. 22. г) **Заяча крівця, заячий крівець.** Hypericum perforatum L. ЗЮЗО. I. 125, 168. д) **— кров.** Majanthemus bifolium L. ЗЮЗО. I. 128. е) **— чі лапки.** Eriophorum angustifolium Roth. ЗЮЗО. I. 121, E. latifolium Hoppe. ЗЮЗО. I. 122. ж) **— орішки** Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. I. 111. з) **— салата.** Ranunculus Ficaria L. ЗЮЗО. I. 133. и) **— ухо.** Verbascum Lychnitis L. ЗЮЗО. I. 140. і) **— холодок.** Asparagus officinalis. ЗЮЗО. I. 113. к) — **щавель, щавух.** Oxalis Acetosella L. ЗЮЗО. I. 130.

Заячина, -ни, *ж.* Мясо зайца. *Оскоромитися хоть заячиною.* О. 1862. II. 25.

Зба́бити, -блю, -биш, *гл.* Обабить.

Збабіти, -бію, -єш, *гл.* Обабиться. *Коли дівці сходить на вінці, то збабів.* Ном. № 8998.

Зба́братися, -раюся, -єшся, *гл.* Выпачкаться въ грязи. *Збабрався в болоті.* Вх. Лем. 417.

Зба́бчений, -а, -е. Сморщенный. *Горох збабчений.* Вх. Лем. 417.

Зба́ва, -ви, *ж.* Порча. Ум. **Збавка.**

Збави́тель, -ля, *м.* Спаситель. *Перестань тужити, зачни благати Збавителя.* Чуб. V. 119.

Збавити, -ся. См. **Збавляти, -ся.**

Збавле́ння, -ня, *с.* 1) *Лишеніе.* 2) Избавленіе. *Трудиться до крівавого поту за збавлення своїх безмірних гріхів.* Стор. МПр. 166.

Збавля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **вбавити, -влю, -виш,** *гл.* 1) *Лишать, лишить. Нехай тебе, чужий батько, синочку, не лає, щастя твого козацького навік не збавляє.* Макс. (1849), 7. **— віку, життя́**. *Лишить жизни,* погубить. *Чому мені злої долі, чом віку не збавиш?* Шевч. 95. *Ой чи вдариш, чи не вдариш, тілько мені життя збавиш.* Чуб. V. 130. 2) Губить, погубить. *Ой лежить же п'яний сотник Харко та тепер його збавляйте.* Мет. 527. *Нехай буду один погибати, козацького війська не збавляти.* АД. І. 186. 3) Портить, испортить, искалѣчить; подорвать. *Збавив же ти кобилу сиву.* Грин. III. 652. *Боюсь... щоб ти мене не зрадила, моєї русої кісочки не збавила.* Мил. 84. *Нащо ти нам чорта ізбавив? Щоб зараз його вилічив!* Рудч. Ск. І. 56. *Силу втратила, здоров'я збавила.* Мир. ХРВ. 35. 4) Истрачивать, истратить попусту. *Матінка кричить, а батенько ще гірше: «щоби-сь не ходив до дівчини більше. Нащо ж тобі, синку, ніченьки збавляти? Коли її любиш, то позволяю ті взяти».* Грин. III. 258. 5) Избавлять, избавить. *Не чисть мене до живого, то збавлю тебе од всього злого.* Ном. № 282.

Збавля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **зба́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Уменьшаться, уменьшиться, убавляться, убавиться. *Нещасливість світа — збавилося літа, прийшла зіма, то й хліба нема.* Ном. № 10179.

Збагати́ти, -чу, -тиш, *гл.* Обогатить. *На землю глянеш — і напоїш, і збагатиш її даремно.* К. Псал. 144.

Збагати́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* Обогатиться. *Як розжився, збагатився, — ніхто не зазнає.* К. Досв. 170. *Черевань був тяжко грошовитий... пан із козацтва, що збагатилось за десятолітню війну з козаками.* К. ЧР. 4.

Збагатіти, -тію, -єш, *гл.* Разбогатѣть. К. Досв. 170. *З того часу цареве царство побільшало і збагатіло.* Стор. І. 84.

Збагнітува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Втоптать въ грязь; испортить; обезчестить. *Збагнітував мою велику славу, ізняв з мене вінець мій осіянний.* К. Іов. 41. *Нащо я його надіну, щоб збагнітувати одразу? Ну що ж з того, що ми збагнітуємо чоловіка? Ну, завдамо його в Сібір, ну, збагнітуємо його, а потім плати за його подушне, а жінка, діти...* Лебед. у.

Збагну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Постичь, проникнуть, догадаться, вспомнить. *Господньої сили ніхто не збагне.* НВолын. у. *Не на всього того жадним розумом збагнути.* ЗОЮР. І. 311. *Щем нікого не любила — люде вже збагнули.* Гол. II. 820. *Цих казок так багацько є, що їй Богу, їх і не збагнеш усіх.* Рудч. Ск. І. 130.

Збайдужіти, -жію, -єш, *гл.* Сдѣлаться равнодушнымъ. Климкович. (Желех.).

Збалакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Разговориться о чемъ-либо, коснуться въ разговорѣ чего-либо. *Збалакалися про попів.* Константиногр. у.

Збаламутити, -мучу, -тиш, *гл.* 1) Возмутить. 2) Смутить. *Тоді жінку збаламутять, що й не подивиться.* Чуб. V. 1066.

Збан, -ну, *м.* = **Дзбан.** *Ішов красний пан, ніс води збан.* Чуб. I. 68. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 415.

Збандірувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Разгромить? *Пушками збандірували турчина.* О. 1862. II. 62.

Збанка, -ки, *ж.* = **Збан.**

Збанкру́титися, -кручуся, -тишся и збанкрутува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Обанкрутиться. Желех. *У Хованька згорів свічний завод, і він трохи не збанкрутився.* Левиц. Пов. 332.

Збанок, -нку, *м.* 1) = **Збан.** *Коби мені зранку горілочки в збанку.* Гол. I. 387. 2) Перекладина въ ткацкомъ станкѣ, на которую ткачъ упирается грудью. Харьк. у. Мнж. 180 3) Раст. Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. Ум. **Збаночок.**

Збаночок, -чку, *м.* 1) Ум. отъ **збанок.** Грин. III. 530. 2) мн. Раст. Nymphaea alba. Вх. Пч. I. 11.

Збанту́рити, -рю, -риш, *гл.* = **Збаламутити.** *Збантурити воду.* Харьк. у.

Збанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Затосковать. *Мовлять мені добрі люде, що я схорувала, а я тако й за миленьким дуже збанувала.* Гол. II. 773. — **на очі**. Ослѣпнуть. *Уже третій рік, як збанував на очі й німого не бачить.* Уман. у.

Збаня́, -ня́ти, *с.* 1) Маленькій жбанъ. Ум. **Збанятко.** Каменец. у. 2) мн. Раст. Campanula ranunculoides. Вх. Пч. 1. 9.

Збармувати, -мую, -єш, *гл.* Снять пѣну съ варящейся пищи. Черк. у.

Збахта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Высоко подняться? *А рутка ся збахтала, аж по вікна достала.* Гол. II. 279.

Збача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **збачити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Извинять, извинить. *Нехай тобі Бог звидить і збачить.* Ном. № 4129. *От же Господь їй, лиходійці, сього й не збачив: хоч не скірен, та влучен.* Г. Барв. 52. 2) Замѣчать, замѣтить, увидѣть. Вх. Уг. 240.

Збаяти, збаю, -єш, *гл.* Сказать, разсказать. *Що таке, дідусю? — Ні, сього не збаю, — не можу — не силуй!* Кузьменко (О. 1861. II. 44). *Неборята молодиці, збайте за мя, збайте, мене курва зчарувала, — радиці мі дайте.* Гол. IV. 498.

Збезу́митися, -млюся, -мишся, *гл.* Одурѣть, обезумѣть. *Як нап'ється горілки — збезумиться чоловік.* Черк. у. *Прости, батеньку, не гнівайся, я вчора п'яний був, збезумився.* Чуб. III. 87.

Збезчестити, -чещу, -стиш, *гл.* Обезчестить. *Той Карній Заволока збезчестив мене.* КС. 1883. VII. 501.

Збенте́жити, -ся. См. **Збентежувати, -ся.**

Збентежувати, -жую, -єш, сов. в. **збентежити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Обезкураживать, обезкуражить, смущать, смутить. *Збентежила ся річ Латина.* Котл. Ен. VI. 55. 2) Ругать, обругать, обезчестить. *Вони ж його збентежили: узяли та й вигнали.* Зміев. у. *Нащо мою збентежив дочку?* Алв. 64.

Збентежуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **збентежитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Смущаться, смутиться.

Зберегти. См. **Зберігати.**

Зберіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **зберегти, -режу, -же́ш,** *гл.* Сберегать, сберечь. *А ще і для мене Бог на світі радість зберіг.* Мог. 85.

Збершні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Зрешіти.** Вх. Уг.240.

Збесідувати, -дую, -єш, *гл.* Сказать. Вх. Лем. 417.

Збива́ння, -ня, *с.* 1) Сбиваніе, сколачиваніе. Шух. I. 182. 2) Сбиваніе, сшибаніе. *Збиванням тільки дерево збавиш, — труси яблука.* Харьк. 3) Возмущеніе (воды). 4) Пахтанье (масла).

Збива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **збити, зіб'ю, б'єш,** *гл.* 1) Сбивать, сбить, сколачивать, сколотить. *Молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428. *Од хвіртки до ґанку й до комори лежали по землі стежкою збиті докупи дві дошки.* Левиц. Пов. 20. Въ приложеніи къ людямъ **збити докупи** — собрать, соединить. *Буде кому люд той збити докупи, що вештається по острову.* Стор. МПр. 134. У Гребинки о составленіи книги: *Що ж то роблять земляки отсіми довгими зімніми вечорами? Давай, зіб'ю їм книжку.* Греб. 407. Въ значеніи собирать, собрать (о деньгахъ, имуществѣ): *Ік Великодню збігли півтора карбованці, хотіли, хоч поросятко купити.* Г. Барв. 503. *А яку худобу збив велику покійний.* О. 1861. X. 38. 2) Сбивать, сбить, сшибать, сшибить. *Збий оцей обруч з діжки. Ой коню ж мій вороненький, ой де ж твій пан молоденький? Чи ти його в Дніпрі втопив, чи ти його під себе збив?* Грин. III. 632. *Збив десять яблук.* Рудч. Ск. I. 20. *Як ударе його чоботом, а пеньок був гнилий, — так він його ногою і збив.* Грин. I. 209. 3) О лошади: осаживать, осадить. *Оце заїхав, — і завернуться ніяк: треба мабуть збити коня.* Черниг. у. *Чуєш, хлопче, збий мені воли.* Черниг. у. 4) Ссадину дѣлать, сдѣлать, ссаднить. *А правою чого ж ти не береш? — Та збив палець.* Грин. I. 175. **Збити шию (волові)**. Натереть шею (волу). 5) Смолачивать, смолотить. *Коло клуні пашня потрушена; з півсніпка чи збито, чи не збито, а забуто й покинуто.* МВ. (О. 1862. I. 98). 6) Вытаптывать, вытоптать. *Дивляться: стійло збито коло дуба; що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано?* О. 1861. V. 67. 7) Выбивать, выбить (градомъ). *Збило ту пшеницю* (градом), *зосталась сами стерня.* Грин. II. 147. 8) Возмущать, возмутить, взбивать, взбить. Єв. I. V. 4. *Чого вода каламутна? Чи не хвиля збила?* Чуб. V. 126. *Пилу не збивайте, шмаття не валяйте.* Чуб. III. 34. — **бучу**. Поднять шумъ, крикъ, скандалъ, тревогу. *Жінка аж під стелю, — таку бучу збила.* Рудч. Ск. II. 22. 9) Пахтать, напахтать (масла). *Збити масла.* Левиц. I. 483. 10) Сбивать, сбить, смущать, смутить. *Ви Іова не збили, не вміли ви йому одвітувати.* К. Іов. 70. — **з пантели́ку, з пливу, з пли́гу**. Сбивать, сбить съ толку. *Бісові дівчата і жіночки... збивають його з пантелику.* Стор. II. 243. *Усі осінню зіб'ють з пливу.* НВолын. у. 11) — **з ста́тку**. Довести до потери, разорить. Вх. Уг. 240. 12) Только сов. в. — **крилами**. Захлопать крыльями. *Когут збив крилами.* МУЕ. III. 43.

Збива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **збитися, зіб'юся, -б'єшся,** *гл.* Сбиваться, сбиться, скучиться, слѣпиться; собраться. *Казав Хома: душа моя, де ти забарилась? У собачинім хвості та в ковтуни збилась.* Ном. № 10973. *На майдані збилось багацько народу.* Стор. МПр. 50. *Подме Господь — і льодом стануть води, загуснувши, збиваються у камінь.* К. Іов. 82. — **на що**. Собрать денегъ на что. *Збився Пилип і на хату.* Мир. Пов. I. 125. *Ти на свою худобу тим часом збився б.* Г. Барв. 179. 2) Быть сбиваемымъ, сбитымъ, сшибленнымъ. *Збий оту грушу з гілки. — Коли ж не збивається!* 3) Сбиваться, сбиться; спутаться, ошибиться. *Ми збились того сліду, що їхали, та не знать де й опинились.* Новомоск. у. (Залюбовск.). — **з пантели́ку**. Сбиться съ толку. *Хоч буцім, Грицьку, ти на пана закрививсь, та з пантелику ти, так як другі, не збивсь.* Г. Арт. (О. 1861. III. 87). 4) Подниматься, подняться вверхъ. *Знов зірвався, збився та й полетів.* Федьк. III. 141. 5) Возмущаться, возмутиться, взволноваться. *Чоловіка не маю, щоб, як зіб'ється вода,*

вкинув мене в купальню. Св. I. V. 7. — **бучі**. Подняться шуму, крику, скандалу. *Така буча збилася, ща ледві розняли їх.* МВ. II. 185.

Збивач, -ча, *м.* Скопидомъ, скряга. Вх. *Лем.* 417.

Збит, -ту, *м.* = **Збитки.** Каменец. у.

Збити, -ся. См. **Збивати, -ся.**

Збиткувати, -кую, -єш (кого), *гл.* Обижать кого, жестоко обходиться; издѣваться надъ кѣмъ. *Челядь Бога допросила, щоби ей не бити, аби челяді не бити, та й не збиткувати.* Гол. *Мене у тому війську ніхто не збиткував.* Федьк.

Збиткуватися, -куюся, -єшся (над ким), *гл.* = **Збиткувати (кого).** *Не збиткуйся, чужа мати, не збиткуйся надо мною.* Чуб. V. 548. *Най ся ляхи не збиткують, моє тіло не чвертують.* Гол. I. 155. *Теперка, дякувати Богу, вже не збиткуються над нами, як за кріпацтва була.* Каменец. у.

Зби́тний, -а, -е. 1) Излишній, чрезмѣрный. 2) **— чоловік.** = **Збитошник.** Вх. *Лем.* 417.

Зби́тниця, -ці, *ж. ? Збитниця б тебе побила!* Грин. II. 166.

Зби́ток, -тка, *м.* Чаще во мн. ч.: **збитки**. 1) Изобиліе, излишество. *Живуть пани у збитках і горя не знають.* Берд. у. *Великі збитті усякого добра.* Левиц. I. 466. 2) — **робити**. Проказничать. *Оті шалихвости паничі зробили мені збитки, взяли коняку та й знатурили.* Берд. у. *Бо ти тут збитки робиш.* Каменец. у. 8) **На збитки**. На зло. *Це він на збитки отак робить.* Каменец. у. *Я просив його заждати на мене, а він узяв та й на збитки поїхав.* Бердич. у. *На збитки не загину.* Федьк.

Збито́шник, -ка, *м.* Проказникъ, пакостникъ. *Нема гірших збитошників, як молоді хлопці, за ними дівчатам хоч не виходь на улицю — зараз збитка якого небудь зроблять.* Берд. у.

Збіг, *м.* 1) — **га**. Бѣглецъ, дезертиръ. 2) **— гу.** Бѣгство. **Збіг Богородиці.** Названіе дня 26 декабря. МУЕ. III. 37.

Збігати, -гаю, -єш, *гл.* Сбѣгать. *Збігала — свічечку купила.* МВ. II. 50.

Збіга́ти, -гаю, -єш, сов. в. **збігти, -біжу, -жиш,** *гл.* 1) Убѣгать, убѣжать. *Царя оставляет, ко шведом збігаєш.* Гол. I. 36. 2) Сбѣгать, сбѣжать съ чего. *Бо я стою зовсім не там, де треба пити вам, та ще й вода од вас сюди збігає.* Гліб. 23. 3) Попадать, попасть на дорогу (бѣжа). *Дурів-дурів, та таки й збіг на свою стежку.* Мир. ХРВ. 294. 4) О времени: проходить, пройти, пролетѣть. *Час збігав, туга якось потроху втихла.* МВ. II. 147. *Півроку збігло за водою.* МВ. (О. 1862. III. 59). 5) О жидкости: уходить, уйти; закипѣть и политься черезъ верхъ. *Як молоко на огонь, збіжить, то дійки у корови порепаються.* Грин. I. 18. 6) Только сов. в. Сравняться въ бѣгѣ. *Куди тобі протів мене збігти?* Рудч. Ск. I. 68. 7) Только сов. в. — **кого**. Напасть врасплохъ на кого. *Тепер ляхи збіжать нас п'яних.* К. ЦН. 285.

Збігатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Проситься искать; засуетиться, забѣгать. *Говори швидче, бо за мною зараз збігаються.* Котл. (1874), 331. *За Оксаною, як її викрали, то зараз пан збігався.* МВ. I. 133. *Взяла да й утекла... Як збігались пани, Бо' храни! трусу такого на все. село.* О. 1862. VI. 62.

Збіга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **збігтися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Сбѣгаться, сбѣжаться. *Швець із гори, пес із долини та збіглися до кобили.* Чуб. V. 1173. 2) Сжаться, сжинаться; о матеріи: сдѣлаться короче послѣ мойки. *Роздимаються* (речі) *од тепла, а збігаються од холоду.* Ком. II. 54. *Штанці... збіглись.* Св. *Л.* 310.

Збігленя́, -ня́ти, *с.* Выкидышъ. Вх. Зн. 20. Желех.

Збіглий, -а, -е. Бѣглый.

Збіговисько, -ка и збіго́вище, -ща, *с.* Сборище, скопище, толпа. *Сьогодні буде збіговище у Миколи.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Збігти, -ся. См. **Збіга́ти, -ся.**

Збідкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Прикинуться бѣднымъ, начать жаловаться на бѣду. *Як збідкається: що се я, дурний, наробив!* О. 1861. X. 23.

Збіднити. См. **Збідніти.**

Збіднитися. См. **Збіднюватися.**

Збідніння, -ня, *с.* Объѣднѣніе. Левиц. I. 296.

Збідні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Объѣднѣть. *А син з невісткою так з того часу збідніли, що й хата рака стала.* Г. Барв. 371. *Збідніли люде.* Каменец. у.

I. Збіднюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **збіднитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Притвориться бѣднымъ. Черк. у. *Увійшла баба в хату, збіднилась, хлипа.* Стор. I. 4.

II. Збіднюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **збіднитися, -нюся, -нишся,** *гл.* = **Збідніти.** *Сак збіднився.* НВолын. у.

Збідня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **збіднити, -ню, -ниш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать бѣднымъ. *Будем їх двори сповняти, а свої збідняти.* Г. Барв. 86.

Збіжжя, -жя, *с.* 1) Зерновой хлѣбъ. *Курка збіжжя розгрібає, а в сміттю зерно шукає.* Ном. № 5849. 2) Имущество (движимое). *Три злодії у коморі одбили засов і забрали збіжжя і скриню витягли.* Мил. 6. *Зносили всяке збіжжя, злидні, і оддавали все на рать.* Котл. Ен. IV. 60.

Збій, збою и збо́я, *м.* 1) Утоптанная земля. *Пшеницю сіють на збої.* 2) Разбойникъ. *Няхай она знає, збоєв синів має.* Гол.

Збійник, -ка, *м.* Разбойникъ. Вх. Уг. 240. Ум. **Збійничок, збійниченько.** Гол. I. 172.

Збілілий, -а, -е. Побѣлѣвшій. *А вона й не скричала, тілько зітхнула тихо й скотилася з лавки, як сиділа, з тими шитками у ручках збілілих.* МВ. (О. 1862. I. 89). *Обличчя збіліле.* МВ. (О. 1862. I. 88).

Збіліти, -лію, -єш, *гл.* 1) Побѣлѣть. 2) Поблѣднѣть. *Побачила труночку, іздрігнулась, збіліла.* МВ. II. 50. *Чого так збіліла?* Чуб. III. 121.

Збін, збо́ну, *м.* Амвонъ. *У нашій слободі дуже є голосний діякон. У неділю оце у церкві як вийде на збін та як почне вигукувати з св. евангелів, то так луна й розляга.* МВ.

Збір, збору, *м.* 1) Собраніе. *Збір людей.* НВолын. у. *Ой великий двір, та маленький збір, — чом не вся родинонька?* Нп. 2) Молочные продукты, получаемые отъ молока (сметана, масло и пр.). *Який же там збір буде, коли ніде корові напастися, — тільки глечик молока надоїла.* Зміев. у. *Збір поганий, бо молока мало.* Зміев. у. 3) Мн. **Збори**. Сборки. *Свита... з маленькими зборами.* О. 1862. VIII. 33.

Збіраний, -а, -е. 1) Собранный. *Збіраним колосом не напхаєш рота.* Ном. № 5244. 2) О молокѣ: збіране. Снятое.

Збірани́на, -ни, збірани́ця, -ці, *ж.* 1) Собираніе, сбираніе. 2) Собранное; собранное отовсюду. *Тут усякі діти: і мої, і сусідини — збіраниця.* Зміев. у.

Збіранка, -ки, *ж.* = **Збіранина I.**

Збіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **зібрати, -зберу, -ре́ш,** *гл.* Собирать, собрать. Єв. Мт. II. 4. *А за нею голуби літали, вони теє піррячко збірали.* Лавр. 82. *А я ж тую дрібну ряску зберу*

у запаску. Мет. 84. *Ярь наша отець і мати: хто не посіє, не буде збірати.* Ном. № 548. *Зібрав троянську всю громаду.* Котл. Ен. II. 10.

Збіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **зібра́тися, зберуся, -решся,** *гл.* 1) Собираться, собраться. *Збіралася кревная родина, мене в військо випроводили.* Мет. 241. *Ввесь город зібрався до дверей.* Св. Мр. І. 33. 2) Собираться, собраться, готовиться, приготовиться. *Голий підперезався та й зовсім зібрався.* Ном. № 1468. *Збіраюсь колядувати, як вже й щедрувать пора.* Ном. № 512.

Збіржа, -жі, *ж.* Извощичья биржа. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Збіржани́к, -ка, *м.* Извозчикъ. Хар. у. Слов. Д. Эварн.

Збірка, -ки, *ж.* 1) Сходка, собраніе. *Збірка хлопців, дівчат. Уже зібрав збірку; там уже збірка зібралася.* Черк. у. 2) Собраніе чего-либо. Константиногр. у. 3) Мѣстныя овчины, скупаемыя на полтавскихъ ярмаркахъ. Вас. 154.

Збірний, -а, -е. 1) Сборный. 2) **— тиждень.** Первая недѣля поста.

Збірник, -ка, *м.* Сборникъ. Ум. **Збірничок.**

Збірниця, -ці, *ж.* 1) Метла. ЗЮЗО. II. 180. 2) Сборище. Котл. Ен. IV. 71.

Збірничок, -чка, *м.* Ум. отъ **збірник.**

Збірня, -ні, *ж.* Комната, гдѣ собирараются на сходку. Нѣжин. у.

Збіросвіт, -ту, *м.* Фокусъ, точка, въ коей сходятся лучи свѣта. *Проміння збірається в однім місті, котре називається фокус (збіросвіт).* Ком. II. 87.

Збіросло́в, -ву, *м.* Словарь. Встрѣчено у Номиса на первой страницѣ его предисловія къ «Українським приказкам».

Збіса, *нар.* Много; очень. *Збіса грошей має.* **Збіса розумний**. Чрезвычайно уменъ.

Збіч, збо́чу, *м.* Склонъ (горы). *Наближився він до збочу гори Оливної.* Єв. Л. XIX. 37.

Збічи, збіжу, -жи́ш, *гл.* = **Збігти.** *Жел.*

Зближа́ти, -жаю, -єш, сов. в. **зблизити, -жу, -виш,** *гл.* Приближать, приблизить.

Зближатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **зблизитися, -жуся, -вишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Літечко минає, лист опадає, холодні зближаються ночі.* К. Досв. 64. *Він близько до мене зближився.* МВ. II. 104.

Зблизька, *нар.* 1) Вблизи. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. 2) Изнедалека. *Ой прилітає сім пар голубів зблизька.* Чуб. V. 238.

Зблідлий, -а, -е. Поблѣднѣвшій. *Сонце викотилось з-за Дніпра й освітило їх зблідлі лиця й трохи червоні очі.* Левиц. Пов. 38. *Тонкі та зблідлі уста.* Мир. Пов. II. 61.

Збліднути, -ну, -неш, *гл.* Поблѣднѣть. *Княгиня з переляку зблідла як стіна.* Стор. МПр. 81.

Зблуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Заблудиться, сбиться съ дороги. *Широкая доріженька, коли б не зблудити.* Чуб. V. 880. 2) Ошибиться. *Присвідчиш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем нігди не зблудиш.* Чуб. V. 137.

Зблужатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **зблуди́тися, -джуся, -дишся,** *гл.* Сбиваться, сбиться съ дороги. *Та йде батько та з шляху зблужається.* Чуб. I. 173.

Зблукати, -ка́ю, -єш, *гл.* Исходить блуждая.

Зблукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Заблудиться. *Я зблукалась у житі як у лісі.* Г. Барв. 353.

Зблякнути, -ну, -неш, *гл.* = **Блякувати.**

Зблякува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Поблекнуть. *Біле личко не зблякує, а ні чорні брови.* Гол. I. 314.

Збогара́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* Выпросить, вымолить. *Чи не збогараджусь у вас пшонця?*

Збогати́ти, -чу, -тиш, *гл.* = **Збагатити.**

Збоєцький, -а, -е. Разбойничій. *По шляхетській гордували, по збоєцькій жартували.* К. Досв. 115.

Збожевільніти, -ню, -ниш, *гл.* = **Збожеволіти.** *Чи ти здурів, чи збожевільнів?* Ном. № 1380.

Збожеволілий, -а, -е. Безумный, сумасшедшій. *Збожеволілими очима прикро дивилися на Грицька.* Мир. Пов. I. 122.

Збожеволіти, -лію, -єш, *гл.* Съ ума сойти. Котл. (1874), 341. ЗОЮР. II. 206. *Чоловік дивиться, — чи не збожеволів наймит.* Г. Барв. 198.

Збо́жжя, -жя, *с.* = **Збіжжя.**

Збожілля, -ля, *с.* Хлѣбъ на корню. *Збожілля шелестіло.* Св. Л. 308. См. **Збіжжя.**

Збоїни, -їн, *ж. мн.* Мелко перебитая солома.

Збоїч, -ча, *м.* = **Качка 3.** МУЕ. III. 24.

Збо́ку, *нар.* 1) Сбоку. *У жупані, кругом пані і спереду й збоку.* Шевч. 18. 2) Со стороны. *Ти мене не хвали, нехай люде збоку похвалять.* Ном. № 13329. *Зараз збоку всі побачать, що де яка мила.* Чуб. V. 37.

Зборгуви́ти, -гую, -єш, *гл.* Раздать въ долгъ. *Увесь крам зборгував, а грошей кат-ма.*

Зборони́ти. См. **Бороняти.**

Бороня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **зборони́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Запрещать, запретить, воспрещать, воспретить; помѣшать. *Коли не дали нам з собою жити, то не зборонять в гробі ся любити.* Чуб. V. 117. 2) Защищать, защитить. *Не зборонить тебе ні отець, ні мати.* Мл. л. сб. 297.

Збороти, -рю́, -реш, *гл.* Побороть, одолѣть. *Добра та корова, що й людей зборола.* Посл.

Збо́рчий, -чого, *м.* Сборщикъ податей.

Збочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* 1) Уклониться въ сторону. Павлогр. у. *Козак бачив* (дівчину край долини), *конем збочив.* Гол. I. 120. 2) Покривить душою, сдѣлать несправедливость. Зміев. у.

Збочи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Лечь на бокъ, прилечь. *Я не сплю, а так збочився, бо нема що робити.* Канев. у.

Збоя́тися, збою́ся, збоїшся, *гл.* Убояться, испугаться. *Не лякайте, бо не збоюсь.* Грин. II. 307. *Як п'ян, то копитан; а як проспався, то й свині збоявся.* Ном. № 11484.

Збрата́тися, -таюся, -єшся, *гл.* Сдружиться.

Збреніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Забреніти.** *На городі маківка збреніла.* Грин. III. 236.

Збре́склий, -а, -е. О молокѣ: начинающій киснуть. Вх. Лем. 418.

Збрести, -ду, -де́ш, *гл.* Сбрести, уйти. *Скотина збреде з дому.* Чуб. I. 48.

Збреха́ти, -шу́, -шеш, *гл.* Солгать, соврать. *Чи справді так було, чи може хто збрехав.* Гліб. 217.

Збриднути, -ну, -неш, *гл.* Опротивѣть. Желех.

Збризкати, -каю, -єш, *гл.* Побрызгать.

Збризнути, -ну, -неш, *гл.* Брызнуть, побрызгать. *Дощик збризнув тільки раз.* О. 1862. VI. 45.

Збродити, -джу, -диш, *гл.* 1) Выбродить, исходить. 2) Запачкать слѣдами, оставить слѣды на чемъ; истоптать, вытоптать. *Буду закривати милого слідочок, щоби пташки не збродили.* Чуб. V. 212. *Худоба збродила луку.* Вх. Лем. 418.

Зброїти, -рою, -їш, *гл.* Вооружать. Желех.

Зброїтися, -роюся, -їшся, *гл.* Вооружаться. Желех.

Зброїця, -ці, *ж.* = **Зброя.** Гол. IV. 55.

Збройний, -а, -е. Вооруженный. *Чи в мене військо не збройне?* Макс. (1849), 90.

Збройниця, -ці, *ж.* Арсеналъ, оружейная палата. Желех.

Збройно, *нар.* Съ оружіемъ. *Як виїдеш збройно гряничить гряниці.* К. Досв. 151.

Зброя, -рої, *ж.* Оружіе. *То старшая сестра коника виводить, а середульша зброю виносить.* Макс. (1849), 7. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208.

Збрудити, -джу, -диш, *гл.* Загрязнить, запачкать. *А він мені рантух-полу кров'ю да збрудив.* Федьк. II. 71.

Збрудніти, -нію, -єш, *гл.* Загрязниться.

Збруя, -руї, *ж.* Сбруя. *Постав коня у станочку, повісь збрую на кілочку, а сам іди у нову світлочку.* Лавр. 64.

Збрязкнути, -ну, -неш, *гл.* Скиснуть (о молокѣ). *Як через ніч постоє* (молоко), *то збрязкне.* Каменец. у.

Збування, -ня, *с.* Сбываніе, продажа.

Збувати, -ваю, -єш, сов. в. **збути, збуду, -деш,** *гл.* 1) Сбывать, сбыть. *Важко нам убогим своє добро збувати.* МВ. II. 7. 2) Избавляться, избавиться отъ чего. *Не збуду смутку, а ні вдень, ні вночі.* Чуб. V. 358. 3) **Не збувати**. Всегда быть, всегда находиться, имѣться. Чг. 27. *Що нагаєчка, що дротяночка, із колочка не збуває.* Чуб. V. 220. *А в жінок не збуває до розмови: то дівування згадають, то се, то те, то про лиху долю не наговоряться.* Св. Л. 5. *Сьому не збувало на сльози.* Св. Л. 110. **На розум не збувати (кому)**. Быть умнымъ. *Людина добра і на розум йому не збувало.* Св. Л. 129.

Збуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **збутися, -дуся, -дешся,** *гл.* 1) Избавляться, избавиться. *Біда здибає легко, ти трудно її збутись.* Ном. № 2171. *Збувся тато клопоту: жито змолотив і гроші пропив.* Ном. № 10826. 2) Сбываться, сбыться, исполняться, исполниться. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. III. 327. 3) Лишаться, лишиться. *З добрим думцею князь високого стола додумається, а з лихим думцею і малого стола збудеться.* Ном. № 946.

Збуджувати, -джую, -єш, сов. в. **збудити, -джу, -диш,** *гл.* Пробуждать, пробудить, будить, разбудить. *Його сонного будили, не збудили.* Макс. (1849) 27.

Збуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **збудитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Пробуждаться, пробудиться, просыпаться, проснуться.

Збудування, -ня, *с.* Построеніе.

Збудувати, -дую, -єш, *гл.* Построить; соорудить, создать. *Збудуй хату з лободи, та в чужую не веди.* Нп. *Ой коли б я знала, що буду емірати, то б я сказала труну збудувати.* Чуб. III. 155. *Чоловік збудував башту.* Єв. Мр. XII. 1. *Еней збудує сильне царство.* Котл. Ен. I. 13.

Збудь-вік, -ка, *об.* Отжившій, очень старый, дряхлый отъ старости. *Перша збудь-вік Пріська Чирянка, змолоду не раз сиділа в куні, позводила на той світ аж трьох мужиків.* Кв. II. 87.

Збу́дьок, -дька, *м.* Малоцѣнный предметъ, продаваемый такъ — лишь бы сбыть съ рукъ. *Молоді воли — на роботу, а ціна — збудьок.* Хорольск. у.

Збуй, збуя, *м.* = **Збій 2.** *Ой горе, чорний збую, поб'є тя наша кров.* Федьк. I. 86.

Збуй-вік, -ка, *м.* 1) = **Збудь-вік.** Волын. г. *Як що баба стара, то кажуть на неї: ця вже баба збуй-вік; він збуй-вік.* Подольск. *г.* 2) *мн.* Мелкое или малоцѣнное имущество. *Жидівські збуй-віки погоріли. Луб.* у.

Збуйнува́ти, -ную, -єш, *гл.* Забушевать. *Де взялись буйні вітри — збуйнували, та комаря на поміст ізвалили.* Чуб. V. 1169.

Збунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Взбунтовать. *Зробилося діло, жидів збунтувало.* Чуб. V. 1160.

Збунтува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Взбунтоваться. *Збунтувалась Україна, пани і ляхи.* Макс. (1834) 125.

Збур, -ру, *м.* Трипперъ. Вх. Зн. 20.

Збурення, -ня, *с.* 1) Разрушеніе, ниспроверженіе. 2) Волненіе, возмущеніе.

Збурити, -ся. См. **Збуряти, -ся.**

Збурлакуватіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться бурлакою, т. е. бездомнымъ. Аф. 447.

Збурма́ти(-ся), ма́ю(-ся), -єш(-ся), *гл.* Собраться. *А в неділеньку вранці да бояри збурмали, да на море стріляли, на білую да лебедочку.* Мет. 175. *Збурмались вони під рясні дуби, чекаючи отамана на раду собі.* Нп.

Збурник, -ка, *м.* Раст. Tormentilla erecta. *Лв.* 102. См. **Курєче зіллє.**

Збур'януватіти, -тію, -єш, *гл.* О травѣ: засориться сорными травами. Аф. 447.

Збуря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **збурити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Разорять, разорить, разрушать, разрушить, повалить. *Мов городи, що ти збурив, пам'ять його зникла.* К. Псал. 17. 2) Волновать, взволновать, возмущать, возмутить. *Та дума блискавкою мигнула в його голові, збурила всю кров.* Левиц. I. 249.

Збуря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **збуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Возмущаться, возмутиться, взбунтоваться. *Збурились люде.* НВолын. у.

Збут, збуту, *м.* Сбытъ. *Оце ж який на них збут великий.* Гацц. Аб. 62.

Збутвілий, -а, -е. Сгнившій, испортившійся.

Збутвіти, -вію, -єш, *гл.* Испортиться, сгнить.

Збути, -ся. См. **Збувати, -ся.**

Збуток, -тку, *м.* 1) = **Збут.** О. 1862 IX. 72. 2) Исполненіе.

Збутяно, *нар.* Сбыто съ рукъ. *Продав, аби збутяно.* НВолын. у.

Збучавіти, -вію, -єш, *гл.* Одеревенѣть. *Старі кості не ворушаться і серце збучавіло.* О. 1861. XI. Свид. 30.

Зваба, -би, *ж.* Приманка, обольщеніе.

Звабити. См. **Звабляти.**

Звабливий, -а, -е. Обольстительный, прелестный.

Зваблю́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **звабити, -блю, -биш,** *гл.* Приманивать, приманить, привлекать, привлечь, прельщать, прельстить. *Не могла звабити калачем, а потім тяжко було відбити бичем.* Ном. № 8771.

Звага, -ги, *ж.* Отвага, смѣлость.

Звaго́м, *нар.* Медленно, нескоро. *Не біжи, не йди швидко, звагом.* НВолын. у.

Звада, -ди, *ж.* Ссора, распря, раздоръ. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. Ум. **Звадка.** *Нема тії хатки, де б не було звадки.* Ном. № 3320.

Звадитися, -джуся, -дишся, *гл.* Ссориться. *У кого вийде яка звада на новий рік, — цілий рік зводитиметься.* Ном. № 13411.

Зва́дка, -ки, *ж.* Ум. отъ **звада.**

Звадли́вий, -а, -е. Вздорливий, сварливый, бранчивый.

Звадли́во, *нар.* Досадно, непріятно. К. ЧР. 25.

Зва́дник, -ка, *м.* Спорщикъ, забіяка.

Звадниця, -ці, *ж.* Спорщица, любящая ссориться.

Зважа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **вважити, -жу, -жиш,** *гл.* Обращать, обратить вниманіе. *Не зважала вона, що темная ніч, пішла вона в чистеє поле пріч.* Чуб. V. 896.

Зважити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Свѣсить. *О, хто б узяв та зважив моє горе.* К. Іов. 13. 2) Взвѣсить, размыслить, понять. *Зважила громада, як би то воно було добре.* К. (О. 1862. III. 22). 3) См. **Зважати.**

Зважитися, -жуся, -жишся, *гл.* Отважиться, осмѣлиться, рѣшиться. *Не зважилась розлучати, поблагословила.* МВ. II. 21.

Звакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Потерять время, пробыть празднымъ. *Ось я піду в жнива пшениці й жита жать, то, часу марне щоб, мовляв, не звакувать, скошу і свій горох.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Звал, -лу, *м.* Сваливаніе, упадъ. *Бий мати до звалу.* Подольск. г.

Звалаши́ти, -шу, -ши́ш, *гл.* Выхолостить. Константиногр. у.

Звалити, -ся. См. **Звалювати, -ся.**

Звалище, -ща, *с.* Развалины. *Ворони з граками по звалищах літають.* К. Досв. 221.

Звалі́ння, -ня, *с.* = **Звал.** *Впиваються до зваління з ніг.* Левиц. (Правда, 1868, 556).

Зваловитий, -а, -е. Неповоротливый, медлительный. *Зваловитий кінь.* Вх. Зн. 21.

Звалувати, -лую, -єш, *гл.* Удалиться, уйти, улетѣть (о многихъ). *Е, чого тут, у ціх степах і не було? Птиці тієї, звіру!.. Звалувало десь у чужі краї.* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Звалювати, -люю, -єш, сов. в. **звалити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Сваливать, свалить. *Хапає кожного за ноги і звалює.* О. 1862. IV. 89. *Звалять дуба в кручу.* Хата, 67. 2) Сбивать, сбить, свалять. *Звалили сукно на валютах.* Харьк. у.

Звалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **звали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Сваливаться, свалиться, повалиться. *Не дай, Боже, звалитися під тином.* Ном. № 8302. *Прийшов Василь додомоньку, на постіль звалився.* Чуб. V. 434.

Зваля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Звалити.**

Звалятися, -ля́юся, -єшся, *гл.* 1) = **Звалитися**. 2) Пропасть безъ пользы, валяясь.

Звандрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Змандрувати**. *Звандрували одно поле.* Чуб. V. 631.

Зва́ння, -ня, *с.* 1) Званіе. *Звання козацьке, а життя собацьке.* Ном. № 790. 2) Въ ариѳметикѣ: наименованіе. Менше, старше звання. Меньшее, большее наименованіе. К. Грам. 125, 123, 113.

Звари́ти, -рю́, -риш, *гл.* 1) Сварить. *Іди, іди, дощику, зварю тобі борщику.* Чуб. III. 107. 2) Сковать вмѣстѣ (два куска желѣза). *Треба залізо зварити докупи.* Черк. у.

Звариться, -рюся, -ришся, *гл.* Свариться.

Зварія́тіти, -тію, -єш, звар'юва́ти, -р'ю́ю, -єш, *гл.* Сойти съ ума. *Зваріятів Максим.* НВолын. у. *Чи не звар'ював він зовсім, чи не здурів він?* Левиц. I. 528.

Зваряльня, -ні, *ж.* = **Жлукто.** См. **Зваряти.** МУЕ. III. 34.

Заря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* = **Золити.** *Заряти, деінде в горах повідають: золити шмате. Перепране, чи відіпране шмате кладуть до зварярльні, або якого цебра, посипують попелом, наливають кип'ячою водою і кидають роспалене на огні каміне.* МУЕ. III. 33. *А в п'ятницю рано хусти заряли.* Нп. Левиц. (Правда, 1868, 12). Звати, зву, звеш, *гл.* 1) Звать, называть. *Нехай мати буде знати, кто зятем звати.* Чуб. III. 125. 2) Призывать.

Зватися, -звуся, -звешся, *гл.* Зваться, называться. *В тім городі жило Дідони, а ирод звався Карфаген.* Котл. Ен. *Був собі чоловік, — Остапом звався.* Рудч. Ск. І. 63. *Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море меться, поти серце українське з панським не зживеться.* К. Досв. 17.

Зведениця, -ці, *ж.* Обольщенная мужчиной дѣвушка, имѣвшая ребенка. Вх. Зн. 21.

Зведенник, -ка, *м.* Сводчикъ, посредникъ при сдѣлкѣ; сводникъ. *Давай, батьку, гроші, — каже прихожий зведенник: упустимо сюю коня, — другого не знайдеш такого.* Кух. (О. 1861. X. 22).

Зведенюк, -ка, *м.*, **зведеня, -няти,** *с.* Одинъ изъ сводныхъ дѣтей. *Та й діти між собою часто б'ються — надто бабина дочка: звичайно, як зведенята.* Рудч. Ск. II. 54.

Звезти, -ся. См. **Звозити, -ся.**

Звеличити, -чаю, -єш, *гл.* Почтить, оказать честь; восхвалить. Грин. III. 495. *Як же ж можна щоб не звеличати його.* НВолын. у. *Ми ж тебе, Оксанко, звеличаємо.* Грин. III. 48.

Звеличити. См. **Звеличувати.**

Звеличувати, -чую, -єш, сов. в. **звеличити, -чу, -чиш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать великимъ, возвышать, возвысить. *Здобудеш, хлоню, слави, зміркувавши, чия тебе звеличує держава.* К. ЦН. 257.

Звеліти, -лю, -лиш, *гл.* Велѣть, приказать. *Звеліла мені мати ячменю жати.* Чуб. III. 249.

Звеніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Дзвеніти.** *Текла річенька, звеніла.* Чуб. III. 150.

Звенькоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Звенѣть. *У Кременці звенькотить, як по каменю їдеш.* НВолын. у.

Звербувати, -бую, -єш, *гл.* Завербовать. *В Бердичеві славнім місті звербували хлопців двісті.* Макс. 161.

Зверга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **звергнути, -ну, -неш,** *гл.* Извергать, извергнуть. *Багацтво він чуже пожер і звергне, бо повелить йому Господь блювати.* К. Іов. 44. *Померші діти, недоноски, що мати звергла.* Г. Барв. 350.

Зверeснути, -ну, -неш, *гл.* Вскрикнуть. *Як зверeснули люде — не хочемо!* НВолын. у. *Зверeснув та й побіг.* НВолын. у.

Зверетенитися, -нюся, -нишся, *гл.* Закружиться, завертѣться. *Таку ману пустив, що я так на місці й зверететелась.* Черк. у.

Зверзти́, -зу́, -зе́ш, *гл.* Сказать чепуху, смолоть. *Приїхали з борозни та чорзна-що й зверзли.*

Зверта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **зверну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Сворачивать, своротить, поворачивать, поворотить. *Прошу вас, братця, на праву сторону звертаться.* Макс. (1849). 20. *Як кіньми звернув, аж Львів ся здвигнув.* АД. І. 15. **В'я́зи звернути**. Свернуть шею. Г. Барв. 112. **Ува́гу звернути на**. Обратить вниманіе. *Що б він мені не росказував, а все було увагу зверне на те, що який гріх чіпати що чуже.* Г. Барв. 360. 2) Сворачивать, своротить на кого (вину). *Не звертай на людей, коли сам нашкодив.*

Харьк. *Звикли усе на инших звертати, а себе неповинними в своїй біді чинити.* К. Гр. Кв. XXXII. 8) Возвращать, возвратить. 4) Только сов. в. Скинуть, сбросить. *Кобила хоче лошя звернуть.* НВолын. у.

Зверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **вверну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Возвращаться, возвратиться. *Я ще... звернусь, поки ви приїдете.* Г. Барв. 34. *Пішов козак в Запорожжя, — коли б не звернувся.* Чуб. V. 940. 2) Обращаться, обратиться. *Звертається до козаків понуро і з грімною мовою.* Стор. МПр. 161. 3) Гнуться, согнуться, свернуться (о лезвіѣ). *Звернулася сокира.* НВолын. у. 4) Наклоняться, наклониться, искривиться. *Хата звернулася.* Радомысл. у.

Звертіти. См. **Звірчувати.**

Звертї́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Свертѣться. *Куций Степанко скрутився, звертівся, та й по хаті скаче — чик! чик! (Загадка: віник).* Ном., стр. 300, № 335.

Зверх, *нар.* Поверхъ, сверхъ. *Не попав же я в двері, та в стовп головою, господиня те все чула — та зверх коцюбою.* Чуб. V. 1126. *Один зверх одного.* Рудч. Ск. I. 4.

Зверхдуба, -ба, *м.* Названіе сказочнаго богатыря, жившаго на деревьяхъ. Грин. II. 344, 345.

Зверхник, -ка, *ж.* Начальство, старшій, власть имущій. *Нові там зверхники запанували.* К. МБ. II. 132.

Зверхність, -ности, *ж.* 1) Верховность. *Гаряча моя прихильність до них давала мені право їм дорекати і присвоювати собі ніби якусь над ними зверхність.* К. ХП. 11.

Зверху, *нар.* Сверху. *В вербі корень підмиває, зверху вершок усихає.* Чуб. III. 205. Нехай ваше зверху буде. Пусть будетъ по вашему. Ном. № 4963. Ум. **Звершечку.** Ном. № 4671.

Зверши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* 1) Насыпать верхъ. *Насипав мірку жита та ще й звершив.* 2) Миновать верховье. *Звершити балку.* Александров. у.

Звеселити, -ся. См. **Звеселяти, -ся.**

Звеселіти, -лію, -єш, *гл.* Повеселѣть. Шевч. 410. *А як коли то було звеселіємо не знать чого.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Звеселя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **звеселити, -лю, -лиш,** *гл.* Развеселять, развеселить. *То пан Хмельницький добре учинив: Польщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* Макс. (1849), 73. *Моє серце звесели.* КС. 1882. XII. 496.

Звеселя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **звесели́тися, -лю́ся, -ли́шся,** *гл.* Радоваться, обрадоваться, возликовать. *Як зрадувалась та звеселилась Петрикова мати: як діждемо літа та вродить жито, — буде з ким жито жати.* Грин. III. 549. *Нехай предки звеселяться у забутих трунах.* К. Досв. 89.

Звести, -ся. См. **Зводити, -ся.**

Звечеряти, -ряю, -єш, *гл.* Поужинать. Вх. Лем. 418.

Звечора, *нар.* Наканунѣ вечеромъ. *Хто звечора плаче, той уранці буде сміятись.* Ном. № 2400.

Звечоріти, -рію, -єш, *гл.* Повечерѣть.

Звива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **звити, зів'ю, -єш,** *гл.* 1) Свивать, свить. *Чи ти звелів орлові підійматись на висотах гніздо собі звивати.* К. Іов. 90. 2) Сматывать, смотать. *Основу зачинає... звивати на клубки.* МУЕ. III. 13. 3) Сплетать, сплести. *На свою головоньку*

вінка не звила. Грин. III. 273. 4) Завивать, завить. *А вмієш ти волосся звивати?* МВ. (О. 1862. III. 38).

Звива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **звитися, зів'юся, -єшся,** *гл.* 1) Извиваться. *Звивається коло мужа єще гірше того ужа.* Коцип. 19. 2) Вертѣться около чего; хлопотать заботиться. *Швидкі, в'юнкі* (жиди) *звиваються коло покупців, як ті в'юни.* Левиц. I. 107. *Звивається проміж гостями, як та ластівка.* Г. Барв. 180. *Баба звивалась миттю всюди.* Г. Барв. 486. 3) Взвиваться, взвиться. *Звивавсь огонь понад землею.* К. Псал. 176. *Звилась стріла нижче хмари.* Рудч. Ск. II. 99. *Та ще хміль, та ще зелененький на тичину не звився.* Макс. 60. *Над хатами звивавсь угору дим.* Г. Барв. 122.

Звивистий, -а, -е. Извивистый. К. ЦН. 293.

Зви́дити, -джу, -диш, *гл.* Простить, извинить. *Нехай тобі Бог звидить і збачить.* Ном. № 4129.

Звидитися, -диться, *гл. безл.* Показаться. *Се тобі... звидилось, що я хмурний.* О. 1862. VIII. 11.

Звик, -ку, *м.* Привычка, обыкновеніе. Вх. *Лем.* 418.

Звика́ння, -ня, *с.* Привыканіе.

Звика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **звикнути и звикти, -ну, -неш,** *гл.* Привыкать, привыкнуть. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.* Ном. № 1132.

Звикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **звикнутися и звиктися, -нуся, -нешся,** *гл.* Свыкаться, свыкнуться. *Галя сперва жахалась його, а далі звиклась.* Рудч. Ск. I. 132.

Звиклий, -а, -е. Привыкшій. *Я не звиклий був з дітьми.* Драг. 63.

Звикнути, -ся и звикти, -ся. См. **Звикати, -ся.**

Звильну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Увильнуть, уклониться. *Не звильнувши дивиться у вічі.*

Звинуватити, -чу, -тиш, *гл.* Обвинить. *Наїхали судці; судили, судили та й звинуватили того старосту.* О. 1862. I. 61.

Звину́ти, -ну́, -неш, *гл.* = **Звити.** *Земля мов риза обветшав і небо як одежу звинеш.* К. Псал. 232.

Звину́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Успѣть (сдѣлать, возвратиться). *Я звинувся і все зробив.* НВолын. у.

Звиняти, -няю, -єш, *гл.* = **Вибачати.** *На те просили, що в ріт носили, — звиняйте.* Ном. № 12085.

Звиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **звиснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Нависать, нависнуть. *Ой звисли чорні хмароньки, звисли.* Чуб. V. 34. 2) Отвисать, отвиснуть. *Тут то страва, тут то люба! покуштуєш — звисне губа.* Маркев. 48. 3) Съ отрицаніемъ: не переставать висѣть. *Нагаєчка дротяночка з кілка не звисає.* Чуб. V. 578.

Зви́сник, -ка, *м.* Обрывистый берегъ. Угор.

Звиснути. См. **Звисати.**

Звисока, *нар.* 1) Высоко, на возвышенномъ мѣстѣ. *Ой як мені тих дружечок позбірати, ой де мені їх звисока посажати.* Мет. 158. 2) Съ вышины. *Твій престол во віки вічні звисока сіяє.* К. Псал. 108.

Звита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Поздороваться. *Ой вийди, матінко, звитайся, свого дитяти спитайся: де твоє дитятко бувало.* Грин. III. 516.

Звити, -ся. См. **Звивати, -ся.**

Звитяга, -ги, *ж.* Побѣда.

Звитяжити, -жу, -жиш, *гл.* Побѣдить. *Великий князь Роман Ростиславович, звитяживши литвинів 1173 року, впрягав бранців до плуга.* Ном. № 663.

Звитяжний, -а, -е. Побѣдный.

Звитяжство, -ва, *с.* Побѣда, одолѣніе. КС. 1885. VII. 444.

Звих, -ху, *м.* Вывихъ. *Звихнуту руку чи ногу потягують, то звих і проходить.* Чуб. І. 130.

Звихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Звиватися 2.** *Ой матінко-вутко, звихай же ся хутко, бо ми ся звихали, все село звоювали, чикмани поросили, на весілля спросили.* Грин. III. 511.

Звихну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Свихнуть, сдѣлать вывихъ. *Ручку й ніженьку звихнула.* Чуб. V. 668. 2) Измѣнить. *Не женись із цією дівкою, — вона звихнеть, вона любе другого.* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Звич, -чі, *ж.* Обычай. Шух. І. 134.

Звичаєвий, -а, -е. Обычный. *Не маємо ні свого українського трибуналу, а ні свого звичаєвого права.* К. ХП. 127.

Звичаєк, -чайка, звичаєчок, -чка, *м.* Ум. отъ **звичай.**

Звичаї́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Привыкать другъ къ другу, знакомиться. *День по дню минає, вечір по вечері, а вони собі усе сходяться та говорять та усе лучче звичаються.* МВ. (О. 1862. І. 78).

Звичай, -ча́ю, *м.* 1) Обычай; обыкновеніе. *А я такий звичай маю, що по повній випиваю.* Чуб. V. 1096. **Своїм звичаєм**. По обыкновенію, по своему обыкновенію. *Сходились люде і своїм звичаєм навчав їх.* Єв. Мр. X. 1. 2) Приличіе. *І дітки звичай знають.* Ном. № 2850. *Слово неправдиве звичаю не знає.* Лавр. 123. 3) Нравъ. Ум. **Звичаєк, звичаєчок.** *Поміж людьми помоталася, звичаєчків та набралася.* МУЕ. III. 160.

Звичайненький, -а, -е, звичайненько, *нар.* Ум. отъ **звичайний, звичайно.**

Звичайний, -а, -е. 1) Обыкновенный. 2) Вѣжливый, приличный. *Була звичайна, поважала людей і гріха боялась.* Хата, 166. *Труби на пса — на чоловіка звичайне слово.* Ном. № 3500. Ум. **Звичайненький.**

Звичайність, -ности, *ж.* Вѣжливость, приличіе. *Звичайного звичайністю вітаю, хто входе гордо, — згорда зустрічаю.* К. ЦН. 184. Для звичайности. Изъ вѣжливости. Левиц. Пов. 32.

Звичайно, *нар.* 1) Обыкновенно. 2) Вѣжливо, прилично. 3) Конечно, разумѣется, само собой, по обыкновенію. *Звичайно, крадене.* Шевч. 585. *Було, як почне хто казку казати, звичайно про змія, то так його наче і ввижаю перед себе.* Рудч. Ск. І. 130. Ум. **Звичайне́нько.** *Бабуся йому на те звичайненько одмовила.* МВ. (О. 1862. III. 55).

Зви́чений, -а, -е. Пріученный. *У неї потно діти звичені.* Черниг. у. *Вони до сього звичені.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Зви́чити, -чу, -чиш, *гл.* Пріучить. *Це ви так цуцика до рук звичили.* Лебед. у. *Звичили корову доїтися на налигачі.* Борз. у. *То він звичений так.* Черк. у.

Зви́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Пріучиться, привыкнуть. *Щипне або штовхне стиха... та й сама почервоніє, як жар, — засоромиться. Поки ж тільки не звичилася; а як оговталась, обжилася, то пізнали ми тоді, де воно в світі лихо живе.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Зви́чка, -ки, *ж.* Привычка. *Така звичка бісова.* Мир. Пов. І. 116.

Зви́чме, *нар.* = **Звичайно 3.** *Звичме, московська напасть.* Ном. № 847.

Звичний, -а, -е. 1) Привычный. *До роботи не звичний.* Рудч. Ск. II. 62. 2) Обычный. *Кожне стало оглашати звичний подарунок* (на весіллі). Мкр. Н. 37.

Зви́чно, *нар.* 1) Привычно. 2) Обычно, въ обычаѣ. К. ЦН. 301.

Зви́ш, *нар.* Выше; свыше.

Зви́шки, *нар.* Высотой.

Звід, зво́ду, *м.* 1) Уничтоженіе, разореніе. *Так їм на звід пішлось; не один пан у нас звівся; поживе оце, поживе, та й спустує, бур'яном поросте й двір.* 2) Обманъ. *Чи її щиро любиш? Бо як єї держиш у зводі, долю її загубиш.* Гол. III. 392. 3) Очень (въ колодезѣ). *Ой у полі криниченька на чотирі зводи.* Чуб. V. 102. 4) Родъ ловушки съ пружиной для ловли лисиць, волковъ и пр. Шух. I. 237.

Звідати, -ся. См. **Звідувати, -ся.**

Звіди, -дів, *м. мн.* Вывѣдки, развѣдки. *Піти на звіди.* Аф. 449.

Звідки, звідкіль, звідкіля, *нар.* Откуда. *Звідки тебе, серце, виглядати?* Лавр. 39. *Хилилися густі лози, звідкіль вітер віє.* Чуб. V. 240. *Хто він такий і звідкіля він?* Рудч. Ск. II. 20.

Звідко́ли, *нар.* Съ какихъ поръ. Желех.

Звідник, -ка, *м.* Обманщикъ.

Звідниця, -ці, *ж.* Обманщица.

Звідні́ти, -нію, -єш, *гл.* Сдѣлаться водянистымъ такимъ образомъ, что вода отдѣлится отъ всего прочаго (въ кушаньяхъ и пр.). *Кутя звідніла через те, що в хаті держали, у теплі.* Новомоск. у. *Не бери ямою капусти, бо звідніє.* Черк. у.

Звідня́, -ні́, *ж.* 1) Очная ставка. *Чи то раз звідня ця була?* НВолын. у. 2) Обманъ.

Звідси, звідсі, звідсіль, звідсіля, *нар.* Отсюда. *Шкода ж тя, козаче, звідси відсилати.* Гол. I. 104. *Іди собі звідсі!* Рудч. Ск. I. 70. *Пусти мене звідси додому на Вкраїну.* Чуб. V. 344.

Звідо́млення, -ня, *с.* Отчетъ. Записано (въ Кіевск. губ.?) проф. А. Е. Крымскимъ въ фразѣ: *Пішов на звідомлення до хазяїна.* Літер.-наук. Вістник. 1901, X, 46.

Звідта́м, звідти, звідтіль, звідтіля, *нар.* Оттуда. *Як я звідтам повертався, послухайте, з ким пізнався.* Грин. III. 611. *Це все вислухав, що його тітка говорила, та швидче звідти.* Рудч. Ск. Н. 94. *Та не звідтіль місяць сходе, звідкіль ясна зірка.* Чуб. V. 675. *Син узяв, вив'язав звідтіля невістку, а ув'язав сучку.* Рудч. Ск. I. 16.

Звідувати, -дую, -єш, сов. в. **звідати, -даю, -єш,** *гл.* Узнавать, узнать. *Будемо питати а звідувати.* Гол. II. 49. *Піду звідаю, чи піп дома.* Каменец. у. *Як звідаєш, то зміряєш.* Ном. № 6831.

Звідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **звідатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Узнавать, узнать, освѣдомляться, освѣдомиться, разспрашивать. *Не звідаєшся, що мя болить, а ся звідаєш о товарі.* Гол. I. 141. *Сидять ткачі на варштаті, звідуються о свім браті.* Гол. I. 207.

Звідукіль, *нар.* = **Звідколи.** *Дивись же ти, звідукіль його нема: пішов — ще сонечко не сідало, а й досі нема.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Звідусіль, звідусіля́, звідусюди, *нар.* Со всѣхъ сторонъ, отовсюду. *Який тепер чорт скаже тобі ясно, коли звідусюди нахмарило?* К. ЧР. 239.

Звідци, звідціль, звідціля, *нар.* = **Звідсіль.** *Ой звідци гора, а звідти друга.* Чуб. V. 230. *Як я маю, козак Нечай, звідціль утікати, славу свою козацькую під ноги топтати.* Макс.

Звізда́, -ди, *ж.* Звѣзда. *Аби місяць на мене світив, а звізди хоч і так.* Ном. № 5422. Ум. **Звіздочка.**

Звізда́рь, -ря́, *м.* Астрономъ. Вх. Лем. 418.

Звіздатий, -а, -е. Звѣздообразный. Желех. **Звіздаті дропачки́** и пр. Родъ вышивки. Kolb. I. 48, 49. **Звіздатий кінь**. Лошадь съ бѣлымъ пятномъ на лбу. Желех.

Звіздови́й, -а́, -е́. Звѣздный. *Срібная грива груди покриває, звіздові очі далеко вадять.* Чуб. III. 289.

Звіздочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **звізда.**

Звіздяне́нький, -а, -е. Ум. отъ **звіздяний.**

Звіздяни́й, -а́, -е́. Звѣздный, усѣянный звѣздами. Ум. **Звіздяне́нький.** *Чим небо менше? Всюди рівненьке, всюди рівненьке та звіздяненьке.* Гол. II. 32.

Звій, звою, *м.* = **Сувій.** *Звій полотна.* Каменец. у.

Звіку, *нар.* Съ отриц. не при глаголѣ. Никогда. *Зроду-звіку козак не був і не буде катом.* Ном. № 767.

Звікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Провести жизнь. *Звікував я вік мій довгий, та й не бачив того змалку.* К. Псал. 89.

Звіл, зволу, *м.* 1) = **Зволення.** 2) До зволу, по зволу. Сколько угодно. *Взялися їсти* 1 *запивати, варенухи-веселухи довелось до зволу, три глеки її стояло рядом поверх полу.* Мкр. Н. 38. *Гуляв по зволу, веселився.* Мкр. Г. 33.

Звільжити, -жу, -жи́ш, *гл.* О морозѣ: ослабѣть. *Як звільжить мороз, тоді поїду у ліс.* Каменец. у. *Вже звільжив мороз.* Каменец. у.

Звільна, *нар.* Медленно, понемногу. *Солодьки... звільна вирізувались з-за гори.* Св. Л. 309.

Звін, звону, *м.* и пр. = **Дзвін и пр.**

Звінка, -ки, *ж.* 1) Карта бубновой масти. 2) Раст. Campanulae. Вх. Пч. I. 9.

Звінок, -нка, *м.* 1) — **риби**. Поперекъ отрѣзанный кусокъ рыбы. *Ой поставив козак Нечай та сторожу в місті, а сам пішов до кумоньки звінок риби їсти.* АД. II. 58. 2) Раст. Rhinauthus crista galli. Лв. 101. См. **Звонець.**

Звіночки, -ків, *м. мн.* Раст. Rinanthus minor. Вх. Пч. I. 12.

Звінуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Лишиться приданаго. *Бо ся уж звікувала з козачками поїхала.* Гол. II. 722.

Звінча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Обвѣнчать. *А у тій церковці святий Спас, звінчай діточок в гожий час.* Мет. 167.

Звінча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Обвѣнчаться. *Я з дороги повернуся та й з тобою звінчаюся.* Чуб. V. 62.

I. Звір, звору, *м.* Оврагъ, лощина, ложбина. *Не навчила я ся корчима ходити, з звора воду пити, з торби хлібом жити, з торби хлібом жити, на камені спати.* Гол. I. 156.

II. Звір, -ра, -ру, *м.* 1) Звѣрь. *З теї тучи в темний ліс, — нехай мене звір іззість.* Чуб. V. 180. 2) Волкъ. Ум. **Звірик, звірок.** *Звірок утішний білка.* Сим. 210. Ув. **Звірюка, звіря́ка.**

Звірак, -ка, *м.* = **II. Звір 2**. Шух. I. 22.

Звірик, -ка, *м.* Ум. отъ **II Звір.**

Звірина, -ни, *ж.* 1) = **II.** Звір. *В кущах чатують на звірину.* К. Іов. 87. *Св. Юрій почав скликати до себе усяку звірину.* Грин. II. 72. 2) соб. Звѣри, звѣрье. *Зібралася звірина до*

своєї громади. Гол. III. 499. 3) Звѣрина, звѣриное мясо. *А в селянина в борщі свинина.... А. в дворянина з перцем звірина.* Грин. III. 540. Ум. **Звіринка.**

Звіринець, -нця, *м.* Звѣринецъ. *Добув іще всяких звірів: зайця, ведмедя й лиса — цілий звіринець у себе завів.* Рудч. Ск. II. 68.

Звіриний, -а, -е. Звѣриный. *Не наділив його умом звіриним.* К. Іов. 89.

Звіринка, -ки, *ж.* Ум. отъ **звірина.**

Звірити, -ся. См. **Звіряти, -ся.**

Звірівни́к, -ка, *м.* Звѣринецъ. Александров. у.

Звірість, -рости, *ж.* Повѣрка. *Кажуть, що там двадцять кіп — ходім на звірість.* Сквир. у.

Звіркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть звѣремъ. *Кротом же лазе португалець, звіркує шведин вовком там.* Котл. Ен. IV. 12.

Звіркуватий, -а, -е. Звѣрообразный, звѣроподобный.

Звірни́й, -а, -е. Богатый звѣрями.

Звірни́к, -ка, *м.* Звѣринецъ. Вх. Лем. 418.

Звірно, *нар.* Много хищныхъ звѣрей, преимущ. волковъ. *Звірно у лісі цьому*. Лебед. у. *Колись було звірно, а тепер людно.* Пирятин. у.

Звірня́, -ні́, *ж. соб.* Звѣрье. *А що там звірні було, — Господи!*

Звіро́к, -рка, *м.* Ум. отъ **II. Звір.**

Звірокру́г, -гу, *м.* Зодіакъ. Желех.

Звірота, -ти, *ж. соб.* Звѣрье.

Звірря́, -ря́, *с. соб.* Звѣри. *Звірря в ліс ховається.* Грин. I. 192.

Звірчувати, -чую, -єш, сов. в. **ввертіти, -рчу, -тиш,** *гл.* 1) Скручивать, скрутить. *Усі на його і напали, на смерть звертіли і зім'яли.* Котл. Ен. 2) Соединять, соединить двѣ доски, планки и пр., просверливъ дыры и вставивъ въ нихъ соединительные шипы. Канев. у.

Звірюва́ння, -ня, *с.* Звѣрскіе поступки. К. Краш. 17.

Звірюватий, -а, -е. Нѣсколько похожій своими поступками на звѣря. *Гайда, воле, в Дике поле, воле звірювата!* К. МБ. III. 297.

Звірю́ка, -ки, *ж.* Большой звѣрь. *Злодіїв обганяй та гавкай на звірюку.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). *Синє море, звірюкою то стогне, то виє.* Шевч. 49. Ум. **Звірючка.** Рудч. Ск. I. 22.

Звіря, -ря́ти, *с.* Животное. *Опам'ятайсь: чи ми ж тобі звірята, німий язик, що розуму не має.* К. Іов. 39. Ум. **Звірятко.**

Звіря́ка, -ки, *м.* = **Звірюка.** *Я ще не бачив, як чоловік звірякою перекидається.* Кв. Драм. 241. *Із чоловіка став звіряка.* Алв. 74.

Звіря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **ввірити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Провѣрять, провѣрить, вывѣрять, вывѣрить. *Я його вже звірила за того карбованця.* Н. Волын. у. *Я звірив на собі, що нема й гірше, як води вип'єш з холоду.* О. 1861. V. 70. 2) Довѣрять, довѣрить. *Він на ню звіряв усе своє добро.* Зміев. у.

Звірятися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **ввіритися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Удостовѣряться, удостовѣриться. *Як побачив, тоді тілько звірився, що то брехня.* Брацл. у. 2) Довѣряться, довѣриться, положиться. *Мали пани на Вкраїні добрі оборонці, звірилися сотникові уманському Гонті.* Макс. 126. 3) Терять, потерять довѣріе. Сим. IV.

Звіря́чий, -а, -е. Звѣрскій, звѣриный.

Звісен, -сна, -не, звісний, -а, -е. 1) Извѣстный. *Звісна тобі печаль моя.* Грин. III. 149. *Грицько звісний п'яниця.* 2) **Ти звісен**. Ты знаешь, тебѣ извѣстно. *Ти звісен, — між курми суддею я була.* О. 1861. VII. 119.

Звісити, -ся. См. **Звішувати, -ся.**

Звісний. См. **Звісен.**

Звісно, *нар.* 1) Извѣстно. *Здавна звісно, що він добрий чоловік.* 2) Извѣстное дѣло, конечно. *Звісно, чужі люде: хоть і добрі, та не знатимуть.* МВ. І. 13. *На бе́седі, вже звісно, попились.* Гліб. 43.

Звістити. См. **Звіщати.**

Звіститися, -щуся, -стишся, *гл.* Узнать. *Що нас Бог у купу зводить, вчора я звістився.* Мкр. Н. 28.

Звістка, -ки, *ж.* Извѣстіе, вѣсть. *Прийшла звістка до милої, що милого вбито.* Мет. 103. Ум. **Звістонька, звісточка.**

Звість, -ти, *ж.* = **Звістка.** *Ходять негарнії звісти.* КС. 1882. V. 362. *Не вийшла Галютонька, вийшла його свість, ой винесла королевичу да невеселу звість.* Чуб. V. 771.

Звітати, -тію, -єш, *гл.* Привѣтствовать. *Звітали пана пастирі, звітали миром і кадилом.* Чуб. III. 328.

Звіта́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Поздороваться, сказать привѣтствіе при встрѣчѣ. *Ввійшли вони до хати, не уміли ся звітати.* О. 1862. IV. 17.

Звітки, звіткіль, звітkіля́, *нар.* = **Звідки.**

Звіток, -тку, *м.* Пучекъ расчесаннаго льна. Вх. Уг. 249.

Звітріти, -рію, -єш, *гл.* Вывѣтриться. *Коли сіль звітріє, то чим приправити?* Єв. *Л.* XIV. 34.

Звітти, звіттіль, звіттіля́, *нар.* = **Звідти.**

Звітци, звітціль, звітціля́, *нар.* = **Звідци.**

Звічний, -а, -е. Старинный. *І погані звичаї часто тримаються через те тільки, що вони звічні.*

Звішати, -шаю, -єш, *гл.* = **Звісити**. *Сіла при Кубані над кручею і ноги звішала.* (О. 1861. XI. Кух. 37).

Звішувати, -шую, -єш, сов. в. **звісити, -шу, -сиш,** *гл.* Свѣшивать, свѣсить.

Звішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **звіситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Свѣшиваться, свѣситься.

Звіща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **звісти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* Извѣщать, извѣстить. Каменец. у.

Звіювати, звіюю, -єш, сов. в. **звіяти, -вію, -єш,** *гл.* Свѣивать, свѣять, сдувать, сдуть. *Я покрила свого миленького слідочок, щоб вітер не звіяв, пташки не склювали.* Чуб. V. 46.

Звія́шки, -шок, *ж. мн.* У ткачей: снарядъ, на который надѣваются нитки для наматыванія ихъ на катушку челнока. Части ихъ: квадратная подставка — **підніже**, на двухъ противоположныхъ сторонахъ вдолблены два столбика — **стояки**, на нихъ сверху лежитъ валикъ — **валок**, на каждый конецъ валика, у самыхъ столбиковъ и внутри ихъ, надѣвается по три дощечки — **ли́ствиці**: въ центрѣ (гдѣ ихъ проникаетъ валикъ) онѣ шире, а къ концамъ сходятся подъ острымъ угломъ; раздвинутая **ли́ствиці** составляютъ двѣ шестиугольныя звѣзды; концы противоположныхъ **ли́ствиць** соединены между собою **ка́чками**; **качка** — тонкая

узкая дощечка, къ обоимъ концамъ которой прикрѣплены шворки, другимъ концемъ своимъ захватывающія концы листвиць, не дозволяя имъ расходиться. МУЕ. III. 14.

Звлада́ти, -даю, -єш, *гл.* Совладать. *З серцем не звладаю, коли Петро не мій буде, то смерть загадаю.* Котл. (1874). 336.

Звогнитися, -нюся, -нишся, *гл.* У гончаровъ, при обжиганіи глиняныхъ издѣлій: начинать поливѣ расплавляться. Вас. 180.

Зводи, -дів, *м. мн.* Очная ставка. **Зво́ди зво́дити**. Давать очную ставку. Екатериносл. у.

Зводини, -дин, *ж. мн.* 1) Свадебный обрядъ, состоящій въ томъ, что послѣ первой свадебной ночи сваха, **дві приданки** і **дружко́ весільний** входять у **комо́рю** и заставляютъ новобрачныхъ встать (**зводять молодих**), затѣмъ одѣваютъ новобрачную, удостовѣряя но знаку на сорочкѣ ея невинность до брака. Чуб. IV. 611, 612. 2) = **Зводи.** Вх. Зн. 21.

Зводитель, -ля, *ж.* 1) Обольститель. 2) Пт. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 418.

Зво́дити, -джу, -диш, сов. в. **зве́сти́, -веду́, -де́ш,** *гл.* 1) Сводить, свести. *Зводь помалу дитину з рундука. З поклоном низесеньким панну з коня зводить.* К. Досв. 129. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 120. — **з ро́зуму, з ума**. Сводить съ ума. *Чоловік не дасться, — лише раз з розуму звести.* Ном. № 3076. *Дайся мені, дівча, на підмову, — виведу тя з гаю на дорогу. — Жебим мала день і ніч блудити, то ся не дам з розуму зводити.* Гол. І. 107. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину.* Мет. 14. *Аж він мене молодую із умочка зводить.* Лавр. 14. — **з світу**. Погубить. *Поки будуть у його оці хорти, поти Івана ми не зведемо з світу.* Рудч. Ск. І. 136. — **з хазяйства**. Сдѣлать бѣднымъ, разстроить чье-либо хозяйство. *Дивиться баба збоку, як дідові щастить, та аж розривається з досади. Стала думати, як би звести його з хазяйства. «Видушу йому курей!»* Г. Барв. 195. 2) Взводить, взвести. *Звів його на високу гору.* 3) Поднимать, поднять. *До вас не встане, голови не зведе.* АД. І. 217. *Не посмів і очей звести на Зіньку.* Стор. МПр. 55. *Без трепету зведеш на його очі.* К. Іов. 50. *Як шабелькою звів, — Львів ся поклонив.* АД. І. 15. *Звів корогву.* АД. І. 17. *Лисий віл усіх людей звів.* Ном. стр. 291, № 43. 4) Сводить, свести вмѣстѣ, соединить. *Дякую тобі, що звів мене з Марком.* Стор. МПр. 56. *А зведи їх очі на очі. Слава ж тобі Шафарику во віки і віки, що звів єси в одно море слав'янськіг ріки.* Шевч. 238. **Звести бро́ви**. Нахмуриться. Сим. 99. 5) Обманывать, обмануть, обольщать, обольстить, искушать, искусить. *Та вже третій вечір, як дівчина зводить, казала: вийду, а тепер не виходить.* Мет. 54. *Чорт не спить, але людей зводить.* Ном. № 194. *Так ви мене звели в моїй надії.* К. Іов. 14. **Звести дівку**. Обольстить и бросить дѣвушку. 6) Портить, испортить. *Бо треба дать у полі раду, щоб діла не звести.* Гліб. 8. **Звести ві нащо**. Погубить. *Чи се і ти пустивсь в ледащо, що хочеш нас звести ні на що?* Котл. Ен. II. 6. **Зводити пісню**. Сбиваться въ мелодіи. Уманск. у. 7) Истреблять, истребить. *Не можна сарани зводить... гріх за се.* О. 1862. II. 54. *Тільки готове зводить.* Г. Барв. 322. 8) — **дух**. Переводить, перевести духъ, дышать. *Припадає к сирій землі, теплий зводе дух.* Макс. 175. *А ви дайте мені дух звести.* МВ. І. 87. 9) — **очима**. а) Взглядывать, взглянуть, бросить взглядъ, посмотрѣть. *Ой не видно того села, тільки видно хрести, туди мені любо-мило*

оченьками звести. Чуб. V. 200. б) Смыкать, сомкнуть глаза. *Як зведу очима, а воно як шпигне, то аж крикну.* Каменец. у. 10) — **на о́чі**. Обращать, обратить чье вниманіе на что. *Звожу на очі їй чимало таких, що любили та й покинули.* МВ. II. 130.

Зводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **звестися, -ду́ся, -де́шся,** *гл.* 1) Сводиться, свестися. — **з ума**. Сходить съ ума. *Ой синочку мій, дитино моя! Не пий рано горілочки, — зведешся з ума.* Нп. — **з хазя́йства**. Обѣднѣть, разстроить свое хозяйство. *Козачці Марусі Горбоносисі не пійшли в руки свині. Звелась вона з свиней.* Г. Барв. 417. 2) Взводиться, взвестися. 3) Подниматься, подняться. *Рука на тебе не зведеться.* Макс. О лошади: подниматься, подняться на дыбы. *Як звівся кінь, то так і перекинув воза.* Лебед. у. 4) Становиться, стать хуже, приходить, прійти въ упадокъ, вырождаться, выродиться, истребляться, истребиться; бѣднѣть, обѣднѣть. *Чим рік, то вже зводиться пшениця.* Каменец. у. *Велетні тепер звелись.* Г. Барв. 423. *Були в моїй хаті таркани, та звелися, тепер немає. Бодай його корінь звівся!* Ном. № 3787. *Звелось у нюю хазяйствечко. За Хмельницького Юрася пуста стала Україна, звелася.* Лукаш. 35. *До нитки звівся мій козак усе на панщині проклятій.* Шевч. 526. *Усе позбував, усе попропивав, — звівся ні на що.* Кв. Драм. 163. **Звестися ні нащо**. Придти въ совершенный упадокъ, совершенно испортиться и пр. К. Краш. 21. Св. *Л.* 128. **Нехай воно́ зведеться**. Пропади оно! *Не прядеться, нехай воно зведеться!* Грин. I. 240.

Зво́дник, -ка, *м.* = **Звідник.**

Зводні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Збідніти.** *Під лавкою капусточка, тиждень, як кипіла; ой їж, коли хоч, коли не зводніла.* Нп.

Звожай, -жая, *м.* Возка хлѣба съ ноля. *Дай же ті, Боже, в полі урожай, в полі урожай, а в гумно звожай!* Гол. II. 37.

Звозди́к, -ка, *м.* Раст.: а) Saponaria officinalis. Вх. Пч. I. 12. б) Dianthus compactus. Шух. I. 21. в) — **білий = Терлич.** Вх. Пч. I. 13. г) **— пільский.** Betonika officinalis. Шух. I. 21.

Звозити, -жу, -виш, сов. в. **звезти́, -зу́, -зе́ш и звозити, -жу, -виш,** *гл.* Сваживать, свезти въ одно мѣсто. *Кілько в небі зірочок, тілько на полі кіпочок. Суди, Боже, звозити, в велику скирту зложити.* Чуб. III. 246. *Волів обробила, пшеницю звозила.* Чуб. V. 824.

Звозитися, -жуся, -зишся, сов. в. **звезтися, -зуся, -зе́шся и звозитися, -жуся, -вишся,** *гл.* Сваживаться, свозиться. *Ще дівчина Богу не молилась, козакова пшениця звозилась.* Мет. 28.

Зволе́ння, -ня, *с.* Соизволеніе. *Як панське зволення.* Ном. № 4948.

Зволити, -ся. См. **Зволяти, -ся.**

Зволіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **зволокти, -лочу, -че́ш,** *гл.* Стягивать, стянуть, совлекать, совлечь. *Зволік дошки ув їдне місце.*

Зволікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **вволокти́ся, -чу́ся, -че́шся,** *гл.* Подниматься, подняться съ трудомъ, вставать, встать съ трудомъ. *Довго спав на сіні в клуні, аж над вечір зволікся і потяг до церкви.*

Зволо́к, -ка, *м.* Спускъ съ горы. Міус. окр.

Зволокти́, -ся. См. **Зволікати, -ся.**

Зволочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* 1) Стянуть, стащить, собрать. *Та хотять байраки рубати, ізрубавши, зволочити, зволочити й запалити.* Мет. 367. *Ой я ж тії співаночки з жита зволочила.* Гол. IV. 466. 2) — **що́**. Таскать по чему. *Чоловік* (цигана бивши) *двір ним*

увесь зволочив. Мнж. 115. 3) Совратить, развратить. *Говорять люде, що ти дівчину зволочив. Не я її зволочив, но мої чорні брови.* Чуб. V. 237.

Зволя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **зво́лити, -лю, -лиш,** *гл.* Соизволять, соизволить, позволять, позволить. *Покохав я дівчину, а батько не зволяв брати її.* О. 1862. VIII. 11. *Ох, вовче братіку, зволь же нам хоч пісню заспівать.* Рудч. Ск. I. 5. *Нащо ж Бог звалив серце дати, коли ся бідним не вільно кохати.* Чуб. V. 117.

Зволя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **вволитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Изволить. *Уже зволялися читати, що в голові у них гуло.* Котл. Ен. IV. 64. 2) Звольтеся! Сдѣлайте одолженіе, пожалуйста. Кв. Драм. 268.

Звомпити и звонпити, -плю, -пиш, *гл.* Оробѣть, пасть духомъ, смутиться, потерять надежду. *Пандар погибель бачив брата, злякався, звомпив, замішавсь.* Котл. Ен. V. 73. *Не звомпив же й січовик, на п'ядь не одступив і сміло дивиться чоловікові в вічі.* Стор. МПр. 10. *Всюди про козацьке щастє звонпили.* К. ЦН. 277.

Звоне́ць, -нця́, *м.* Раст.: а) Rhinanthus crista galli. *Лв.* 101. б) Rhinanthus minor, в) Campanula ranunculoides. *Лв.* 97. *Як в житі кукіль, то хлібові покій, а як звонець, то му конець.* Ном. № 10139.

Звонки, -ків, *м. мн.* Бубны, бубновая масть.

Звоник, -ка и пр. = Дзвоник и пр.

Звоно́к, -нка, *м.* 1) = **Звоник.** 2) Раст. Campanula persicifolia. *Лв.* 97.

Звоно́чок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **звонок.** 2) *мн.* Раст. Campanula sibirica. *Лв.* 97.

Зво́нтпити, -плю, -пиш, *гл.* = **Звомпити.** К. ЧР. 371.

Зворо́т, -ту, *м.* 1) Поворотъ. *А де рубав? — питають стрівши кого з дровами, або з деревом. Як скаже: на зворотах, то се украв десь; де звернув з дороги, там і вирубав.* Грин. I. 232. 2) Оборотъ. **На зворо́т**. На оборотъ. *І все робили на зворот: що строїть треба, те ламали.* Котл. Ен. IV. 64. 2) Возвращеніе.

Зворо́та, -ти, *ж.* Межа, оставляемая на полѣ для проѣзда.

Зворочати, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Звертати.** *Я на його накричав, щоб з доріжки зворочав.* Чуб. V. 739.

Зворухну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Сдвинуть съ мѣста, пошевельнуть. *Аж заморивсь від натуги, а все таки не зворухнув торби.* Стор. МПр. 7.

Зворухну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) Тронуться съ мѣста, шевельнуться. 2) Всколыхнуться; засуетиться. *Мати Божа! Увесь будинок зворухнувся: білити, мити, прибірати... Панночки сподіваємось!* МВ. (О. 1862. III. 35).

Зворуши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) **Зворухнути**. *Хотіли удвох скотить на віз того кабана, — та й не зворушать з місця.* Рудч. Ск. I. 157. 2) — **землю**. Поднять, вспахать. *Зворуши землю уміючи та посій доладу.* Хата. XV. 3) Всколебать, всколыхнуть. *Як махнемо хусткою..., то ми зворушили на тому місці воздух.* Дещо, 75. 4) — **людину, серце**. Встревожить, взволновать, растрогать. *Одного прегарного літнього дня громаду села Кукуріківщини зворушив випадок надзвичайний.* Г. Барв. 350. *Як вона зворушила моє серце! Як давно не зазнавав я почування такого високого.* Г. Барв. 496.

Зворуши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* 1) Зашевелиться. *Сонечко вставало. Уже вбогі зворушились, на труд поспішали.* Шевч. 2) Всколыхнуться. 3) Встревожиться, взволноваться; растрогаться. *Настусине й Марусине серце дуже зворушилося від сієї поголоски.* Г. Барв. 454.

Звохчіти, -чію, -єш, *гл.* Отсырѣть. Шух. І. 162.

Звоювати, звоюю, -єш, *гл.* Завоевать, одолѣть. *Хтіли Почаєв звоювати.* Мл. л. сб. 188. *Да іще він думає, гадає, щоб козака Голоту звоювати.* Мет. 446.

Звужа́ти, -жаю, -єш, сов. в. **звузити, -вужу, -зиш,** *гл.* Съуживать, съузить.

Звужатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **звузитися, -вужуся, -зишся,** *гл.* Съуживаться, съузиться.

Звузити, -ся. См. **Звужати, -ся.**

Звук, -ка, *м.* = **Гук.**

Зв'я́га, -ги, зв'я́ка, -ки, *ж.* 1) *Лай. Не боїться вовк собаки, але його зв'яги (зв'яки).* Ном. № 7253. 2) Брань, ругня, ссора. *Така зв'яга йде в дому.* Г. Барв. 536.

Зв'ягель, (гля?), *м.* Раст. Vicia silvatica. Лв. 102.

Зв'ягли́вий, -а, -е. *Любящій лаять. Зв'ягливого не бійся, а кусливого.* Ном. № 7256.

Зв'язати, -ся. См. **Зв'язувати, -ся.**

Зв'я́зень, -зня, *м.* Узелъ, узелокъ съ чѣмъ-либо, связка. Мнж. 181.

Зв'я́зка, -зки, *ж.* Связь. Вх. Лем. 418.

Зв'язкий, -а, -е. Вяжущій. *Галун зв'язкий.* Волч. у. (Лободовск.).

Зв'язок, -зку, *м.* 1) Связь. *Зв'язок до вічного товариства з Галеєю.* Мир. ХРВ. 353. 2) *мн.* **Зв'язки**. Родъ прически дѣвушекъ въ два пробора. Чуб. VII. 422.

Зв'я́зувати, -зую, -єш, сов. в. **зв'язати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Связывать, связать, обвязывать, обвязать. *Возьми ж, сину, нагаєчку і віжки, зв'яжи жінці рученьки й ніжки.* Чуб. V. 425. *Зв'яжи мені головоньку, най не болить дуже.* Чуб. V. 145. 2) Вѣнчать, обвѣнчать. *Мені ще тоді п'ятнадцять літ було, що тепер піп не зв'язав би.* Г. Барв. 264.

Зв'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **зв'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) Связываться, связаться чему. 2) Связываться, связаться съ кѣмъ. *Зв'яжись з дурнем, то й сам дурнем будеш.* Ном. № 6170.

Зв'я́зь, -зі, *ж.* 1) Архитект. Связь, соединеніе. Черк. у. 2) Крѣпость, прочность. *Хоч в семрязі, аби в добрі зв'язі.* Ном. № 11250.

Зв'я́ка. См. **Звяга.**

Зв'ялити, -лю́, -лиш, *гл.* Сдѣлать вялымъ; обезсилить.

Зв'яли́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Увянуть, завянуть. *Серце моє зсохло, зв'ялилося за сином, що у москалі віддано.* Каменец. у.

Зв'я́нути, -ну, -неш, *гл.* Завянуть. *Травою зв'яло моє тіло.* К. Псал. 230.

Зга, згага, -ги, *ж.* 1) Изжога. Ном. №8163. *Неначе згага запекла.* Шевч. 401. 2) Жажда. *Будеш серед бою згагою томитись, — я подам тобі з криниці водиці напитись.* К. Досв. 132.

Згад, -ду, *м.* 1) Воспоминаніе. 2) Напоминаніе. **Ні згаду, ні спогаду**. И не вспомнить. *Про гроші чоловікові ні згаду, ні спогаду.* Грин. II. 144.

Згадати, -ся. См. **Згадувати, -ся.**

Згадка, -ки, *ж.* Воспоминаніе. Шевч. (КС. 1883. II. 407). *Почали ми тиху розмову-згадування.* МВ. II. 179.

Згадувати, -дую, -єш, сов. в. **згада́ти, -да́ю, -єш,** *гл.* 1) Вспоминать, вспомнить. *Нема гірше, як в неволі про волю згадувати.* Хата, 80. *Дарувала шиту шовками хустину, щоб згадував на чужині.* Хата, 87. *Згадай, який прийшов до мене, що ні сорочки не було.* Котл.

Ен. I. 32. *Згадала баба дівера, що добрий був.* Посл. 2) — **гадку**. Думать, подумать. *Не згадаю гадки, не змишлю я мислі.* Рудан. I. 13.

Згадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **згадатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Вспоминаться, вспомниться.

Згаку́, *нар.* Зря, необдуманно. *Дурню ти божий! Хиба там шлях, чи що, що тебе згаку понесла лиха година у яку яругу.* Харьк.

Згальмуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Сбиться съ толку, свихнуться. *Далі що йому робити? Зовсім згальмувався: як ні за що стало пити — гавкати нанявся.* Грин. III. 661.

Згамкати, -каю, -єш, *гл.* Дѣтск. Съѣсть, проглотить. *І лиш гляди, то і влучає, щоб згамкати мене, як блин.* Котл. Ен. V. 13.

Зганити, -ню, -ниш, *гл.* Охулить, осудить. *А її зганили й обідили і з покоїв вигнали.* МВ. I. 52. *Так було невістка зганить мене, що я в неї стану чорнійша від землі.* Г. Барв. 224.

Зганьби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Опозорить, обезчестить, осрамить.

Зганя́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **зігнати, зжену, -неш,** *гл.* 1) Сгонять, согнать съ чего, прогонять, прогнать откуда. *Послухай ти, чуро: чи то гуси кричать, чи лебеді ячать?.. Коли гуси кричать, або лебеді ячать, то зжени.* Макс. (1849), 26. *Свою матір рідненьку, удову стареньку, зневажали ти з домівки зганяли.* Мет. 346. 2) Сгонять, согнать въ одно мѣсто. *Бігає за скотом, зганя докупи всіх.* Рудч. Ск. II. 188. 3) — **з світу**. Губить, погубить, лишить жизни, убить. *Чи ж я кого з світу зігнав, чи я в кого одняв?* Чуб. V. 233. 4) **— тирсу.** У гребенщиковъ: соскабливать, соскоблить ножемъ и сгладить шероховатую поверхность гребня. Вас. 163.

Згарбати, -баю, -єш, *гл.* 1) Отнять насильно. 2) Схватить. *Згарбали злодія у коморі.* НВолын. у.

Згарен, згарний, -а, -е. = **Зугарний.** *Він не згарен, він не здатен мене цілувати, тіки згарен, тіки здатен мене роззувати.* Грин. III. 613.

Згарець, -рця, *м.* Выжженное поле. *Бігме, цілий згарець вам скошу.* Федьк.

Згарище, -ща, *с.* Пожарище.

Згарний, -а, -е. См. **Згарен.**

Згарцювати, -цюю, -єш, *гл.* Истоптать бѣгая, скача. *Де сам подав, усе видко, і видко, що сніг згарцьований.* Мнж. 136. *Коні баштан згарцювали.* Мнж. 181.

Згарь, -рі, *ж.* 1) Гарь. *Ти хоч би згарь з люльки видовбав.* Полт. 2) Пригарь въ водкѣ. *Пінної без згарі січ відерок опалила суще коропської.* Мкр. Н. 20. 3) Выгорѣвшій лѣсъ. *Кози пасуть у згарах — вигорілих лісах.* Шух. I. 211. 2) Искры, отлетающія при ковкѣ желѣза. Волч. у. (Лободовск.).

Згарячу, *нар.* Сгоряча. *Прости мене, я згарячу забувся.* Шевч. 293.

Згаса́ння, -ня, *с.* Угасаніе. Щог. Сл. 6.

Згаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **вгаснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Тухнуть, потухнуть, гаснуть, угаснуть. *Цілую нічку свічі не згасали.* Чуб. V. 732. *Свічечка згасне, батенько засне, то й вийду.* Мет. 117. *Очі згасли, і всю душу темрява покрила.* К. Псал. 92. *Дуже помилиться той, хто думатиме, що в українському народові згасло всяке життя.* Левицк. (Правда, 1868, 416). 2) Исчезать, исчезнуть. *У нас на Україні зараз після татар і слід їх згас.* Левиц. (Правда, 1868, 557). *Гості хліба не цурались: вже не стало сала. Пирогів стояла миска, но мов не бувала; згас і борщ.* Мкр. Н. 17.

Згасити. См. **Згашати.**

Згаснути. См. **Згасати.**

Згацькати, -каю, -єш, *гл.* **— ко́ні.** Изморить лошадей, гнавши ихъ. Вх. Лем. 418.

Згаша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **згаси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Гасить, погашать, погасить, тушить, потушить. *А тепер нехай не зарікається Барабаш, гетьман молодий, на славній Україні огнів та тернів згашати.* Мет. 388. *Хиба тоді, дівчинонько, мої мислі згасиш, коли твою білу ручку та з моєю зв'яжеш.* Коцип.

Згаяти, -гаю, -єш, *гл.* О времени: по терять, пропустить. *Не дооремо сьогодні, бо пів-дня згаяли, поки плуг поладнали — поламався.* Харьк.

Згвалтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Зґвалтувати.** *Побачили, згвалтували, та за ним* (на здогін). Драг. 51.

Згедзкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Зґедзкатися.**

Зги́бати, -баю, -єш, *гл.* Найти, встрѣтить. *Сидітимеш, Ірина, поки тебе чорт згиба.* Ном. № 8892.

Зги́бель, -лі, *ж.* Погибель.

Зги́блий, -а, -е. Погибшій.

Зги́б(ну)ти, -бну, -неш, *гл.* Погибнуть, пропасть. *Як би поїхав, — а метелиця така була, що й світу не видко! — то був би згиб.* Канев. у.

Зги́дити, -джу, -диш, *гл.* Изгадить, испачкать. *Згидив уже ввесь папір, давайте ще буду писати.* Канев. у.

Згидува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Побрезгать.

Згина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **зігнути, -ну, -неш,** *гл.* Сгибать, согнуть. *Негріте залізо не зігнеш.* Ном. № 3887.

Згина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **зігну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Сгибаться, согнуться. *Під віконцем зігнувся, чи не вийде Маруся.* Чуб. V. 67. *Як ударить ватаг молоденький чумаченька списом у груди. Ой той же спис удвоє зігнувся.* Мет. 459.

Згинути, -ну, -неш, *гл.* Погибнуть. *Не силуйте мене за нелюба, да нехай же він згине.* Мет. 243. *Біда біду перебуде — одна згине, десять буде.* Ном. № 2165.

Зги́нці, *нар.* Согнувшись. *Злодій згинці перебіг попід тином.*

Згіддя, -дя, *с.* Имущество, домашнія вещи, все добро. *Перед великодним святом до нас зо всім згіддям і перебрався.* О. 1862. VIII. 23.

Згідливий, -а, -е. 1) Пригодный, полезный. *Вона згідлива: нею підкурюють корову, як захвора.* ХС. IV. 56. *Се зілля згідливе: його п'ють од кашлю.* Волч. у. 2) Покладистый, сговорчивый, миролюбивый.

Згідний, -а, -е. 1) Пригодный, годный. *Згідна на одно сміхотворство.* К. Гр. Кв. XX. *До того дожурюся, що не згідна буду ні людям, ні собі.* Г. Барв. 268. 2) Согласный.

Згідно, *нар.* 1) Согласно. *Виховувала б* (школа) *наших дітей згідно з духом нації.* К. ХП. 127. 2) Пригодно.

Згін, зго́ну, *м.* 1) Сгоняніе въ одно мѣсто, напр. сгоняніе скота въ одно стадо на одно пастбище. *Якось вставши до овечок рано та раненько, подоїла, в згін прогнала.* Мкр. Н. 7. 2) Сгоняніе съ мѣста, изгнаніе.

Згінний, -а, -е. Згінні дні. Дни, въ которые все сельское рабочее населеніе сгонялось на барщину. О. 1862. IV. 94.

Згірклий, -а, -е. Прогорыслый.

Згіркнути, -ну, -неш, *гл.* Прогорькнуть, сдѣлаться горькимъ.

Згірний, -а, -е. Нагорный.

Згірок, -рку, *м.* Холмикъ. *Збігла прудко на згірок.* Мир. ХРВ. 7. Ум. **Згірочок.** *Веде його на згірочок.* МВ. (О. 1862. І. 77).

Згірря, -ря и згір'я, -р'я, *с.* Холмикъ; взгорье. *Левч.* 27. См. **Згірок.** *Східці по згір'ю направляли* (у хату). МВ. (О. 1862. І. 72). *Не згір'ях лісових знайшли його оселю.* К. Псал. 299.

Згірш, згірше, *нар.* Хуже. *Молодець не згірш старої баби.* Ном. № 8504. *Грай, співай, кобзарю! Не про дідів, бо не згірше й ми ляхів карали.* Шевч. 182.

Згірший, -а, -е. Худшій. *Не так добра, не так добра, як згіршого лиха.* Лавр. 111.

Згір'я. См. **Згірря.**

Згладити, -джу, -диш, *гл.* Сгладить. *Рівніш згладиш, тісніш ляжеш.* Ном. № 7202.

Зглamати, -маю, -єш, *гл.* Проглотить, пожрать, сожрать. *От бабі й нудно, що чого сей дід на світі живе. Приміла б, — його зглaмала.* Г. Барв. 188.

Зглевіти, -вію, -єш, *гл.* Дѣлаться слизистымъ. *Сир зглевів.* См. **Сня діти.**

Згледіти, -джу, -диш, *гл.* = **Зглядіти.** *Жита які, гречки! і оком не згледиш.* Г. Барв. 102.

Згли́бити, -блю, -биш, *гл.* Понять, постигнуть до глубины. *Добре зглибив дітську натуру.* О. 1862. І. 74.

Зглибока, *нар.* 1) Изъ глубины. 2) Глубоко. *Сі приказки займають душу зглибока.* Хата, 41.

Згло́бити, -блю, -биш, *гл.* Сплотить.

Зглота, -ти, *ж.* Толпа, скопленіе народа, давка. Вх. Зн. 21.

Зглоти́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Столпиться, собраться толпой. Вх. Зн. 21.

Зглузува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Осмѣять. *Осміяне, зглузоване йде.* Г. Барв. 286.

Згляд, -ду, *м.* 1) = **Погляд.** 2) Контроль, досмотръ, присмотръ. *Тоді не було згляду такого, як теперечки.* НВолын. у.

Згляда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **згля́нути, -ну, -неш,** *гл.* Взглядывать, взглянуть. *Зглянь на Христа єдина.* Чуб. III. 19. *Тільки зглянути на твої очі, той знать, скільки вони сліз вилили.* Г. Барв. 280. — **оком.** Охватить взглядомъ. *Коло її хати був великий луг, скільки оком зглянуть.* Рудч. Ск. І. 145.

Зглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **згля́нутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Переглядываться, переглянуться. *З корчми ідуть, — зглядаються, з бурлаки сміються.* Чуб. V. 1013. *Навіки зоставсь у моєму серці з тієї годиночки, як зглянулись із ним на цвинтарі.* Г. Барв. 67. 2) **— на кого.** Преимущественно въ сов. в. Смилостивиться, умилосердиться надъ кѣмъ. *Бог на його зглянувсь.* Ном. № 4926. *Зглянься на дитину бідну, друже мій!* МВ. II. 149. *І Бог зглянувсь на ті сльози і на Україну.* Шевч. 366.

Зглядіти, -джу, -диш, *гл.* Увидѣть. *Закричали, задрожали, як Христа згляділи.* КС. 1882. IV. 170. **— о́ком.** Охватить взглядомъ.

Згля́дуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* = **Зглядатися.** *Ізглядуємось, а сміх нас так і бере.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Зглядь, -ді, *ж.* Вниманіе, уваженіе. *Шануй кожного, то будуть люде зглядь мати.* Каменец. у.

Згля́нути, -ся. См. **Зглядати, -ся.**

Згнива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **згнити, -ню́, -єш,** *гл.* Сгнивать, сгнить. Ном. № 9468.

Згніти́ти. См. **Згнічувати.**

Згнічувати, -чую, -єш, сов. в. **згнітит́и, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) Сжимать, сжать, сдавливать, сдавить. *Оживає згнічений морозом, непозичений у німця, український розум.* К. ХП. 2) — **серце**. Скрѣпя сердце. *Все переймав, згнітивши серце, чого там його учено.* К. Д. Серце. 18.

Згноїти, -ною́, -їш, *гл.* Дать сгнить. *Вже на тоці згноїв хліб Семен.* Каменец. у.

Згнущатися, -щаюся, -єшся, *гл.* = **Знущатися.** *Да вже ж мені з твеї доньки згнущатися годі.* Чуб. V. 422. *Тяжко плакала Ганнуся і не знала, защо, защо мати згнущається.* Шевч. 21.

Зговорини, -рин, *ж. мн.* = **Змовини 2.** КС. 1883. II. 309.

Зговорит́и, -рю, -риш, *гл.* Проговорить, сказать. *Хата, як покришка: що зговориш, то в хаті повинно пропасти.* Ном. № 5998. *А що я тобі казатиму, дочко, — зговорила Чайчиха похмуро.* МВ. II. 42. *Як сеє зговорили, так барзо й учинили.* Мет. 441.

Зговорит́ися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Разговориться. *Зговорились удівці, а сидячи в кабаці: лучча жінка первая, а ніж тая другая.* Гадяч. у.

Зго́да, -ди, *ж.* 1) Согласіе; миръ. *Пригоди учать згоди.* Ном. № 1751. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. 2) Соглашеніе, примиреніе. *Пани, теє зрозумівши, згоду учинили, підкинувшись під Умань, Гонту ізловили.* Макс. (1834). 126.

Згоджатися, -джаюся, -єшся, и згоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **згодитися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Соглашаться, согласиться. «*Сідай з нами!*» — *І той згодивсь — сів та й полетіли.* Рудч. Ск. II. 81. *А я хлопець гарний був, до жінки згодився.* Чуб. V. 655. 2) Уговариваться, уговориться, условиться. 3) Мириться, помириться, жить въ мирѣ, согласіи. *Невістки якось між собою добренько згоджаються, а се в нас рідко бува, щоб мирились.* Г. Барв. 410. 4) Пригодиться. Чуб. V. 934. *Не плюй у колодязь: згодиться води напиться.* Ном. № 4478.

Зго́дит́и, -джу, -диш, *гл.* 1) — **кого́**. Условиться съ кѣмъ, пригласить или нанять кого. «*Затѣется въ селѣ свадьба; прежде всего заботятся о томъ, чтобы згодити попа*». О. 1862. IX. 52. *Згодили якогось москаля з міста за куховара.* МВ. (О. 1862. III. 64). 2) Погодить, обождать. *Ой, синочку, згоди годиночку, та таки я зберу свою родиночку.* Чуб. V. 873. *Згодивши днів зо три, прийдемо на роботу.* Зміев. у.

Згодитися. См. **Згоджатися.**

Згодли́вий, -а, -е. = **Згідливий**.

Згодний, -а, -е. = **Згідний.**

Зго́дно, *нар.* Выгодно. *Згідніше купити у місті, ніж у селі.* НВолын. у.

Згодом, *нар.* Спустя нѣкоторое время, погодя. *Коли трохи згодом дзвонок — дзелень! дзелень!* Рудч. Ск. I. 76.

Згодува́ння, -ня, *с.* Вскормленіе. К. (Желех).

Згодувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Вскормить. *Мати сина да народила, а народивши, згодувала.* Чуб. III. 270.

Згодя́, *нар.* = **Згодом.** *Дивись згодя: гуляє неборак в Охрімовій куценькій свитці.* Гліб. 48.

Зго́дяний, -а, -е. Договоренный. *Ми ще не згодяні.* Черк. у.

Згожа́тися, -жаюся, -єшся, *гл.* = **Згоджуватися.**

Зго́жий, -а, -е. Годный. *Поздоров Боже — твоє нам згоже.* Ном. № 9705.

Зго́жуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* = **Згоджуватися.**

Згоїти, -го́ю, -їш, *гл.* Залѣчить.

Згої́тися, згоюся, -їшся, *гл.* Залѣчиться. *Не так хутко згоїться, як біда скоїться.* Ном. № 2158.

Зго́ла, *нар.* Совершенно, дочиста, вполнѣ.

Зголити, -лю́, -лиш, *гл.* 1) Сбрить. *Перший раз, як живу на світі, довелось мені зголити вуси.* Стор. І. 170. 2) Оголить, обнажить. Переносно: сдѣлать бѣднымъ, нищимъ. *Та бодай же ти, корчмо,... та й у пень згоріла, та як ти ж мого сина, та як ти молодого, та навіки зголила.* Грин. III. 286.

Зголо́джений, -а, -е. Проголодавшійся. *Зголоджена голота.* К. ЦН. 298.

Зголодні́ти, -нію, -єш, *гл.* Проголодаться. МУЕ. III. 47. *Вже й коні потомили і зголодніли сами.* Рудч. Ск. II. 62. *Чого той мировий не где? — люде зголодніли вже.* Каменец. у. *Лис зголоднів так, шо вже їсти хоче.* Грин. II. 5.

Зголодрабіти, -бію, -єш, *гл.* Обнищать, обѣднѣть.

Зголоси́тися. См. **Зголошуватися.**

Зголошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **зголоси́тися, -шуся, -сишся,** *гл.* Отзываться, отозваться, выражать, выразить желаніе. *Хто мене молоду додому проведе? — Зголосився козак.* Гол. III. 432.

Зголубити, -блю, -биш, *гл.* Взлелѣять. *Було тобі знати: вороним конем їздити, хлопця собі зголубити.* Гол. І. 2.

Згомоніти, -ню, -ниш, *гл.* Проговорить. *Маруся їй осьміхнулась: «ні за віщо дякувати», згомоніла: «я правду свою тобі кажу».* МВ. II. 125.

Згон, -ну, *м.* = **Згін.** *І я був у Тихлисі: колись гонив згон їдного тут купця, — було волів сорок у згоні.* Терск. обл.

Згонини, зго́нин, *ж. мн.* Части колосьевъ и соломы, падающіе вмѣстѣ съ зерномъ при вѣяніи послѣдняго, сметаемые обыкновенно метлой. *Зганяй бо мерщі з зерна оті згонини, не спи.* Брацл. у.

Зго́нити, -ню, -ниш, *гл.* 1) = **Зганяти.** *Бідний брат став їх згонить, — вони не встають.* Рудч. Ск. II. 135. *Біжать згонити овець, що ростеклися по всій царині.* Мир. ХРВ. 39. 2) Очищать зерно, уже провѣянное, отъ кусочковъ колоса, соломы и пр. *Та він то навіяв і велику купу, та ше не згонив.* Брацл. у.

Зго́раний, -а, -е. Сгорѣвшій. *Згорана хата.* НВолын. у.

Згорбатіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться горбатымъ. Черк. у.

Згорбити, -блю, -биш, *гл.* Сгорбить, согнуть. *Мене вже давно горе згорбило.* Г. Барв. 298.

Згорбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Сгорбиться. *Згорбилась, мовляв, старенька бабуся.* Хата. 178.

Згорбулитися, -люся, -лишся, *гл.* = **Згорбитися.** Ив. 71.

Згорда, *нар.* Гордо, высокомѣрно. *Марусенька пишна в черевичках вийшла; на воротях стала, згорда одказала.* Чуб. V. 243.

Згорджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **зго́рдити, -джу, -диш,** *гл.* Пренебрегать, пренебречь. *Не раз єси, не два добрими людьми згордила.* Гол. IV. 275.

Згордувати, -ду́ю, -єш, *гл.* = **Згордити.** *Як Катря їм згордувала, засватав другу дівчину.* МВ. II. 139.

Згоржа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Згорджати.**

Згори́, *нар.* 1) Сверху. 2) Впередъ. *Згори гроші дає.* Каменец. у.

Згористий, -а, -е. Покатый, наклонный. *Двір був згористий, і до ґанку треба було під'їжджати трошки під гору.* Левиц. I. 457.

Зго́ристо, *нар.* Покато. НВолын. и Каменец. у.

Згорівка, -ки, *ж.* = **Горівка.** Вх. Лем. 418.

Згорі́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* 1) Сгорѣть. *Вкинь його в піч, — нехай згорить!* Рудч. Ск. I. 37. *Згоріла хижка, згоріла книжка — нічим ворожити.* Ном. № 1811. 2) Покраснѣть. *Щось у віконце стук-стук!.. так я й згоріла!* МВ. (О. 1862. III. 56). *Уразив її заразом двічи в серце. Вона так і згоріла, та й каже...* Г. Бар. 106.

Згорнути, ся. См. **Згортати, -ся.**

Згороди́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Загородить. *Не одна баба город згородила.* Ном. № 2586. 2) Соорудить, воздвигнуть. *Бо хотять же нас поглотити, піч огненну згородити.* Чуб. I. 169.

Згорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **згорну́ти, -ну́, неш,** *гл.* 1) Складывать, сложить, свертывать, свернуть. *Все б тільки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск. II. 44. *Мати їй убрання хороші та пишні купує, — вона ледві подивиться: згорне та й забуде.* МВ. II. 158. 2) О книгѣ: закрывать, закрыть. *Згорнувши книгу, віддав слузі.* Єв. Л. IV. 20. 3) Сгребать, сгресть. *Згорни жар докупи.*

Згорта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **згорну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Складываться, сложиться, свертываться, свернуться. *Як мої ручки згорнуться, то тоді твої роскоші минуться.* Чуб. V. 517. 2) Сгребаться, сгрестись.

Згостри́ти, -рю́, -риш, *гл.* Сточить.

Зготовити. См. **Зготовляти.**

Зготовля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **зготовити, -влю, -виш,** *гл.* = **Готувати, зготувати.** *Ягідочки рвала, цибульку щипала, — я ж тому хлопчині снідать зготовляла.* Мил. 110.

Зготува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Состряпать, изготовить. *А я йому ранесенько снідати зготую.* Маркев. 68. *Зготувати обід.* Рудч. Ск. II. 204.

Зграсува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Уничтожить до основанія. Аф. 451.

Зграя, -раї, *ж.* Толпа, скопи ще; шайка. К. Досв. 82. *За ним, було, ціла зграя людей: і охотничі, і псарі, і доїжджачі.* Рудч. Ск. II. 202. *Кидав п'яній зграї золоті червінці.* Мир. ХРВ. 92.

Згребло, -ла, *с.* Скребница.

Згребти, -ся. См. **Згрібати, -ся.**

Згриз, -зу, *м.* **згри́за, -зи,** *ж.* = **Згризота.** Вх. Зн. 21. Вх. Лем. 418.

Згриза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **згризти, -зу, -зе́ш,** *гл.* 1) Сгрызать, сгрызть. *Там його лисиці і згризуть на смерть.* Рудч. Ск. 133. 2) Изгрызать, изгрызть.

Згризота, -ти, *ж.* = **Гризота 1.** *Не лежала ні дня, ні години: лиш сухоти да згризати на личку змарнілії.* Чуб. V. 210.

Згризти. См. **Згризати.**

Згріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **згребти, -бу, -бе́ш,** *гл.* Сгребать, сгресть.

Згрібатися, -баюся, -єшся, сов. в. **згребтися, -буся, -бешся,** *гл.* 1) Быть сгребаемымъ, сгребаться, сгрестися. *Чоловікові коситься легко, утроє само ляга, само і згрібається, само і в'яжеться.* Мнж. 127. 2) Быть въ силахъ грести. *Бач, який вітер, як грає Дніпро, — тепер не згребешся.* Черк. у.

Згрібшій, -а, -е. О полотнѣ: болѣе толстое. *Полотно грубше називався згрібне́, а тонше чесане.* Шух. І. 259.

Згріб'я, -б'я, *с.* Пакля, охлопки (болѣе грубые). Вх. Уг. 249.

Згрізна, *нар.* Грозно. *Не говоріть згрізна до мене.* Г. Барв. 344.

Згрізність, -ности, *ж.* Строгій видъ. *Старшині тра згрізність мати.* НВолын. у.

Згрізну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Строго прикрикнуть, погрозить. О. 1861. X. 39. *Згрізнувсь пан на Лирика, тупнувши ногою: «А ти, каже, плут, п'яниця! я въ тебе слугою?»* ЗОЮР. II. 86.

Згріти, -рію, -єш, *гл.* Согрѣть. *Та не вітер його не звіє, ні сонце його не згріє.* Грин. III. 488.

Згріша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **згріши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Согрѣшать, согрѣшить. *Чоловік шо ступить, то згрішить.* Ном. № 99. *Коваль згрішив, а шевця повісили.* О. 1862. X. 34.

Згрома́джувати, -джую, -єш, сов. в. **згрома́дити, -джу, -диш,** *гл.* Сгребать, сгресть, собирать, собрать. *Він згромадив усі води у моря великі.* К. Псал. 74.

Згромаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **згромадитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Сгребаться, сгрестись; собираться, собраться. *Звелить — і суд згромадиться на злого.* К. Іов.

Згроши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Обратить въ деньги. *Як їхатимуть вже відсіль на Капказ на житло, то сей садок згрошять.* Черк. у.

Згрузити, -жу, -виш, *гл.* — **доро́гу**. Размокшую отъ дождя дорогу испортить ѣздой, ходьбой. *Так згрузять дорогу, що треба бичувать, щоб витягти воза.* Черк. у.

Згрязи́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* = **Згрузи́ти.** *Згряжена дорога.* Черк. у.

Згуба, -би, *ж.* 1) Потеря. *Чия згуба, того гріха повна губа.* Ном. № 7452. 2) Гибель, погибель. *Оцей дощ — згуба.* НВол. у. *На згубу людей не можно в завод гнати.* НВолын. у. *Де він робе мені на сухоту та на згубу.* НВолын. у.

Згубити, -блю́, -биш, *гл.* 1) Потерять. *Лучче з розумним двічи згубити, як з дурнем раз найти.* Нос. 2) Погубить. *Ой стій, не топися, марне душу згубиш.* Чуб. V. 212.

Згубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Потеряться. *Лихе не згубиться.* Ном. № 3229.

Згубний, -а, -е. Гибельный.

Згу́да, -ди, *ж.* Осмѣяніе, посрамленіе. *Закохався я тяжко в тобі. Тепер я готов присягати, що не вийду з тої хати; нехай ведуть мене на згуду, а без тебе жити я не буду. Нехай мене виганяють, кийом боки облатають, а я буду з того сміятись.* Грин. III. 159.

Згук, -ку, *м.* Звукъ. КС. 1882. IV. 166.

Згукну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Крикнуть. *Що ж, як він згукне нам отте своє «годі!» та й нагадувать не звелить?* МВ. II. 110. 2) Позвать. *Згукнув його, — він обізвався і прийшов до мене.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Згукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **згукну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Перекликаться, перекликнуться. *Ходять по лісу та згукуються, бо погубились.* Лебед. у.

Згуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Прогулять безъ работы. *Увесь день робить і часиночки не згуляє. Ох рад би я, моя мати, середу згуляти.* АД. I. 260. 2) Погулять. *Ой ледащо невісточка, — не хоче робить: тілько спати та гуляти.* Мет. 322. *Скажи ти, зозуле, скажи ти, сивенька, хто в світі найлучче згуляє?* Чуб. V. 487. 3) Поиграть, сыграть. *А згуляєм, брате, в переваги? — Згуляєм!* Ном. № 14095.

Згурти́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Собраться вмѣстѣ. Зміев. у.

Згуртува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Сгруппировать, собрать въ одно місто. *Згуртував людське поле, а своє все до села.* Каменец. у.

Згуслий, -а, -е. Сгустившійся. Желех.

Згуснути, -ну, -неш, *гл.* Сгустѣть. *Пара від холоду згусне.* Дещо. 89.

Згуста, *нар.* Въ выраж. Зчаста-згуста. Часто. Вх. Зн. 22.

Згусти́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* Сгустить. *Як сир згустив, упорав, приспособив.* К. Іов. 22.

Згусува́тися, -суюся, -єшся, *гл.* Заупрямиться, заартачиться. *Згусувалися коні.* Вх. Лем. 418.

Згуча́тися, -чуся, -чишся, *гл.* Испугаться. *Кінь згучався.* Галиц. Вх. Зн. 21.

Зґарда, -ди, *ж.* Родъ ожерелья изъ монета или крестиковъ. Шух. І. 130, 137.

Зґвалтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Изнасиловать. (Зграя) *вбила рандаря старого, дочок зґвалтувала.* К. МБ. ІІІ. 247. 2) Разгласить, разнести. Въ этомъ значеніи употреблено только въ одной фальсифицир. пѣснѣ: *Зґвалтували лиху чутку наші хуторянці.* Мет. 373.

Зґедзатися, зґе́дзкатися, -аюся, -єшся и зґе́дзитися, -джуся, -дзишся, *гл.* Заупрямиться, заартачиться. *Гляди ж, Наталко, не зґедзайся, як старости прийдуть.* Котл. НП. 377. *Жінка твоя зґедзкалась.* Левиц. І. 366. *О, вже зґедзився!* Каменец. у.

Зґіґнути, ґну, -неш, *гл.* Околѣть. Вх. Уг. 245.

Зґляґатися, -ґаюся, -єшся, *гл.* Створожиться. *Зґляґалось молоко.* Черк. у.

Зґо́я, зґої́, *ж.* Пт. сойка, Carrulus glandarius. Шух. І. 23.

Зґрунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Достать дно. *Місця того ніхто не зґрунтує.* Нволынск. у.

Здава́ти, здаю, -єш, сов. в. **зда́ти, здам, здаси,** *гл.* 1) Сдавать, сдать. *Ой у саду, у садочку там голубчик гуде, там Юрочко парубоцтво здає; ой у саду, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здає.* Мет. 230. 2) Давать, надавать. *Подій корівки, що 'д батенька нагнала, та прогонь і овечки, що ненька здавала.* Чуб. V. 695. 3) **— екза́мена.** Выдерживать, выдержать экзаменъ. Левиц. Пов. 5.

Здава́тися, здаюся, -єшся, сов. в. **здатися, здамся, здасися,** *гл.* 1) Сдаваться, сдаться, поддаваться, поддаться, уступать, уступить. *Ти дівчино, ти подобна, не здавайся на підмову, будеш добра.* Чуб. V. 355. 2) Полагаться, положиться на. *Та на волю Божу здайся.* Грин. ІІІ. 359. *Ти по сім боці, я по тім боці, передайся до мене, ти чорнява, кучерява, не здавайся на мене.* Мет. 12. *Я оце здався на мого Форнагія, чи не налагодить він того діла.* Стор. МПр. 44. 3) Ссылаться, сослаться. *Здався циган на свої діти.* Посл. *Що сьому правда, — здаюсь на людей.* О. 1862. ІІІ. 33. 4) Казаться, показаться. *Ой здається, моя мила, иншого кохаєш.* Мет. 8. *Ой здається, моє серце, що ти мальована.* Чуб. V. 157. 5) Годиться, пригодиться, быть нужнымъ. *Про що мені здались нікчемні руки?* К. Іов. 63. *Нащо він мені здався?* Рудч. Ск. І. 23. *Що я вам на сміх здався, чи що?.* Ном. № 3478.

Здавити. См. **Здавлювати.**

Здавлювати, -люю, -єш, сов. в. **вдавити, -влю́, -виш,** *гл.* 1) Сдавливать, сдавить, давить, задавить. *Не грай, кітко, з медвідем, бо тя здавить.* Ном. № 1213. *Здавив за руку, аж хруснуло.* Харьк. у. 2) **Здавити оком на кого**. Подмигнуть. *Здавив на мене оком, я й замовк та й край.* Черк. у.

Зда́вна, *нар.* Издавна. *Люд здавна коверзує, з того лихо і плазує.* Ном. № 2456.

Здавній, -я, -є. Давній. *Попід гаєм зелененьким здавняя стежечка.* Рк. Макс.

Здавні́ти, -нію, -єш, *гл.* Устарѣть.

Здавну, здавня, *нар.* = **Зда́вна.** *Вона мене здавну знає.* Чуб. V. 1033. *Мири вічностю ся здавна називають.* Ном. № 390.

Здалека, здалеку, *нар.* Издали, издалека. *А то лихо, що боюсь, хоч здалека подивлюсь.* Лав. 42. *Здалеку най ся гріє квасоля, бо пригорить.* Каменец. у.

Здалий, -а, -е. = **Здатний.** Желех.

Здалити, -лю, -лиш, *гл. ? Сюди, сюди, парубочки, ми вам раді будем: бочку спалим, другу здалим — ми вам роздобудем.* Грин. III. 88.

Здалі, здаля́, *нар.* = **Здалека.** Вх. Лем. 419. *То ж сестриця з братом здалі розмовляла.* Чуб. V. 928.

Зданий, -а, -е. = **Здатний.** Желех.

Здання, -ня, *с.* Мнѣніе.

Здарити, -рю, -риш, *гл.* = **Подарувати.** *Що не здарить можність наша, най покриє ласка ваша.* Гол. III. 505.

Здармува́ти, -мую, -єш, *гл.* Истратить попусту. *Здармувати час.* Вх. Лем. 419.

Здарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Подарить, надавать подарковъ. *Здарували йому на весіллі чотирі карбованці.* Черк. у. *Чорниці, які милостиві, здарували їй що мога.* МВ. II. 164.

Здати, -ся. *См.* **Здавати, -ся.**

Здатний, -а, -е. 1) Способный. *На хитрощі дівчата здатні.* Котл. Ен. VI. 75. *До чого здатний Петро?* Каменец. у. 2) Годный, пригодный. *Ми його приймили у своє село, бо він нам здатний: коваль, бачите, добрий з його.* Каменец. у. *Мені ці халяви не здатні, бо малі.* Каменецк. у.

Здатність, -ности, *ж.* 1) Способность. 2) Пригодность.

Здатно, *нар.* Пригодно. *Хоч не ошатно, та здатно.* Ном. № 11251.

Здача, -чі, *ж.* Сдача. *Дають мені шага грошей, ще й копійку здачі.* Грин. III. 402.

Здвиг, -гу, *м.* 1) Стеченіе, скопленіе. *В Почаєві на Зелені свята — такий здвиг!* Могил. у. 2) Праздникъ Воздвиженія Креста Господня, 14 сентября. МУЕ. III. 48.

Здвига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **здвигну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* 1) Сдвигать, сдвинуть. *Бачу, що він здвигає брови.* МВ. II. 26. 2) = **Здвигнутися 2**. *Ударив кулаком по столу — аж вікна здвигнули.* Мир. ХРВ. 195.

Здвига́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **здвигну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Сдвигаться, сдвинуться, двинуться. *Здвигнітеся, брати, від сну прокиньтесь.* КЦН. 240. 2) Вздрагивать, вздрогнуть, дрогнуть, содрогнуться, всколыхнуться. *Здвигнулися сіни, як бояре сіли, ще й не так здвигнуться, як горілки нап'ються.* ХС. VII. 429. *Ввесь Київ здвигнувся.* К. МБ. III. 243.

Здви́гувати, -гую, -єш, *гл.* = **Здвигати.** *Брати тільки плечима здвигують.* Рудч. Ск. II. 102.

Здвиж, -жу, *м.* Трясина. НВолын. у.

Здви́ження, -ня, *с.* Здвиг 2. ХС. I. 78. **Ракове здви́ження**. Такъ отвѣчаютъ тому, кто доискивается праздника тогда, когда его нѣтъ. Грин. I. 242.

Здви́жжя, -жя, *с.* = **Здвиждовина.** Полтавок. г.

Здвижовина, -ни, *ж.* Трясина. НВолын. у. См. **Здвиж.**

Здви́нути, -ну, -неш, *гл.* Шевельнуть. *Зайчик... дух притаїв, оком не здвине, а пильно дивиться.* Греб. 403.

Здебела, *нар.* 1) Толсто, плотно. 2) **Чоловік здебе́ла**. Человѣкъ дюжій, плотный. Черном.

Здебільша, здебільшого, *нар.* Большей частью; болѣе-менѣе. *Поприбірав у хаті здебільшого.* Сквир. у.

Здекретува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Опредѣлить, назначить. *Яку б кару ледачому пакостникові здекретувати?* К. ЧР. 272.

Здекуційник, -ка, *м.* Экзекуторъ, исполнитель судебнаго приговора. Галиц. Желех.

Здера́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **зде́рти, здеру́, -ре́ш,** *гл.* Сдирать, содрать. *Шкіру з нього здер.* Ном. № 4029.

Здера́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **здертися, -ру́ся, -ре́шся,** *гл.* 1) Сдираться, содраться. 2) Взбираться, взобраться, вскарабкиваться, вскарабкаться. *Як кіт здерся на скелю.*

Здеревіти, -вію, -єш, *гл.* Превратиться въ дерево, одеревянѣть. *Відро скаменіло мармором біленьким, дівча здеревіло явром зелененьким.* Рудан. І. 34.

Здерев'янілий, -а, -е. Одеревенѣлый.

Здерев'яні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Одеревенѣть.

Зде́ржати, -ся. См. **Здержувати, -ся.**

Здержувати, -жую, -єш, сов. в. **здержати, -жу, -жи́ш,** *гл.* 1) Удерживать, удержать, сдерживать, сдержать. *Та до такого доліз, що й дерево не здержало.* Рудч. Ск. І. 25. *Не міг здержати сліз.* Опат. 76. *А я його все здержую, як стане зриватися до жидівки.* Г. Барв. 283. 2) Выдерживать, выдержать. *Не дійдеш ти до пекла, не здержиш того пекельного вогню.* Стор. МПр. 41.

Здержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **здержатися, -жуся, -жишся,** *гл.* Удерживаться, удержаться. *І хочу здержатись, та не впинюсь.* Г. Барв. 283.

Зде́рти, -ся. См. **Здерати, -ся.**

Здешевити, -влю́, -ви́ш, *гл.* Сдѣлать дешевымъ. *Здешевили хліб.* Черк. у. *Здешевила свекорка, здешевила, рідного батенька не купила.* Чуб. III. 204.

Здешевіти, -вію, -єш, *гл.* Подешевѣть. *Здешевіли огірки.* НВолын. у. *Вже воли здешевіли, бо орання пройшло вже.* Каменец. у.

Зджолґати, -ґаю, -єш, *гл.* Щелкать, давать щелчки. Мнж. 181.

Здибати, -ба́ю, -єш, сов. в. **здибати, -баю(-блю), -баєш(-блеш),** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Костю, чи не здибали-сте де мого Михаська?* Камен. у. *Ідуть, ідуть, здибають пана.* Рудч. Ск. І. 162. *Як вас* (літа) *здибле лиха доля, будьте коротенькі.* Гол. І. 273. *Біда здибав легко, а трудно її збутися.* Ном. № 2171. *Він нас здибав за селом.* Каменец. у.

Здибатися, -баюся, -єшся, сов. в. **здибатися, -баюся, -єшся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Ой здибається сива голубонька та з сивими соколами.* Лукаш. 143. *Бігла Гандзя, бігла густими лозами, здибалася она з трома соколами.* Чуб. V. 722.

Зди́бочки, -чок, *ж. мн.* Употребл. въ выраженіи: **на здибочках ходити**. Ходить на пальцахъ. *Як спить, то ходять на здибочках.* Г. Барв. 441.

Здиви́тися. См. **Здивлятися.**

Зди́во, -ва, *с.* = **Диво.** Вх. *Лем.* 419.

Здивля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **здиви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* 1) Засматриваться, засмотрѣться. *На неї всі здивлялись.* Подольск. г. 2) Спохватываться, спохватиться,

замѣчать, замѣтить. *І не здивишся, як опинишся у бабів на запічку, та ще добре, коли не в цебрі.* Подол. г.

Здивови́жений, -а, -е. Сильно удивленный. *Лев?! — вимовив здивовижений Грицько. — Що ж то воно за лев?* Мир. ХРВ. 69.

Здивувати, -вую, -єш, *гл.* 1) Удивить. *Далекий вік здивує його доля.* К. Іов. 40. *Вона подивилась на його здивованими очима.* Левиц. Пов. 246. 2) Удивиться. *Не здивуйте на сирітські дарунки.* Г. Барв. 330. *Не здивуйте, що вороном крячу: хмара сонце заступила, я світа не бачу.* Шевч. 263. **Дивом здивувати**. Очень удивиться изумиться.

Здивуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Удивиться. *Там дівчина й умивалася, в люстеречко й видивлялася, красотою здивувалася.* Чуб. V. 580.

І. Здима́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **здиня́ти, здиму́, -меш,** *гл.* = **Здіймати, здійняти.** *Здимай, жінко, хоть намітку, неси її за горілку.* Чуб. V. 579. *Не дай ручки стискати і персника здиняти.* Чуб. III. 36.

II. Здима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* = **Здувати.**

І. Здима́тися, -ма́юся, -єшся, сов. в. **здиня́тися, здимуся, -мешся,** *гл.* = **Здійматися, здійнятися.**

II. Здима́тися, -ма́юся, -єшся, *гл.* = **Здуватися.**

Зди́міти, -мію, -єш, *гл.* Обратиться въ дымъ, разсѣяться какъ дымъ. *Пропав, як здимів.* Ном. № 1871.

Здиняти. См. **І. Здимати.**

Здира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* = **Здерати.** *Ловить вовк, ловить вовк, а як вовка піймають, то шкуру здирають.* Ном. № 4092.

Здира́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* = **Здератися.**

Зди́рливий, -а, -е. Грабительскій.

Здирник, -ка, *м.* = **Здирця.** *Народ не любить багачів, каже, що вони здирники.* О. 1862. V. 12.

Здирок, -рка, *м.* У кожевниковъ: жировой слой на внутренней сторонѣ кожи, срѣзываемый во время обработки ея. Вас. 157.

Здирство, -ва, *с.* Грабежъ, обирательство; вымогательство. *Метнувся на здирство і душегубство ляхів та жидів.* Стор. МПр. 143, 144.

Зди́рця, -ці, *м.* Обдирало, взяточникъ, вымогатель, мздоимца.

Зди́рщина, -ни, *ж.* = **Здирство.** Мир. ХРВ. 394.

Здискредитува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Дискредитировать. *Силкуються здискредитувати мене тим, що до «Крашанки» я не давав доказу моїх історичних виводів.* К. Краш. 37.

Здитинитися, -нюся, -нишся, *гл.* = **Здитиніти.**

Здитиніти, -нію, -єш, *гл.* Впасть въ дѣтство. Екатериносл. г.

Здих, -ху, *м.* Издыханіе. *Нема на вас здиху.* Ковел. у.

Здихави́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Получить удушье. *Здихавичилась коняка.* НВолын. у.

Здиха́нка, -ки, *ж.* Вздохъ. Ум. **Здиханочка.** *Тяжкі здиханочки.* Гол. II. 419.

Здихання, -ня, *с.* 1) Воздыханіе, вздохъ. *Ой не кажи, орле, що я тут бідую: але скажи, орле, що я тут працюю: моє працювання — тяженьке здихання, мої любі роскошоньки — дрібненькі сльозоньки.* Чуб. V. 325. 2) Издыханіе. Ум. **Здиханнячко.**

Здиханочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **здиханка.**

Здиха́ти, -ха́ю, -є́ш, *гл.* 1) сов. в. **здихну́ти, -ну, -не́ш,** *гл.* Вздыхать, вздохнуть. *Все чогось скучає, важенько здихає.* Мет. 113. 2) Сов. в. **здо́хнути, -ну, -неш,** *гл.* Издыхать, издохнуть. *Ой як би то сталось, щоб ви не вертались, щоб там і здихали, де ви поросли.* Шевч. 212. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. І. 1.

Зди́хатися, -хаюся (шуся), -хаєшся (шешся), *гл.* 1) Перевести духъ. *Аж не здишусь.* Г. Барв. 397. *Не здишусь — так набігався.* 2) Избавиться, отдѣлаться. *Не можна здихаться цього лихого чоловіка.* Рк. Левиц. *Не здихався біди.* Рк. Левиц.

Здихну́ти. См. **Здихати 1.**

Здичавіти, -вію, -єш, *гл.* = **Здичіти.** *Кота як завезти в ліс, то він зовсім здичавіє і не приступайсь до його.* Волын. г. *Здичавів хлопець.* Св. Л. 158.

Здичіти, -чію, -єш, *гл.* Одичать. *Здичіли гуси, що й додому не хтять.* Каменец. у. *Здичіє свиня в лісі, що горе й додому загнати.* Каменец. у.

Здіб, здо́бу, *м.* Внѣшній, наружный видъ, внѣшность, фигура. **Вона на такий здіб, що і...** Она такова же по внѣшнему виду, какъ и... Вх. Зн. 21.

Здібний, -а, -е. Пригодный, годный; способный. К. ХП. 16. Г. Барв. 384. *Здібний, як віл до корита.* Ном. № 6549. *На тобі сукні дуже прибірні, а до роботи не здібні.* Чуб. V. 1127.

Здібність, -ности, *ж.* Пригодность, годность; способность. *Постеріг я в нім тогді велику здібность до поетичного критицізму.* К. ХП. 21.

Здігнати, здожену, -не́ш, *м.* = **Здогнати.** *Від одного втік, а другого не здігнав.* Ном. № 7635.

Здідькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Стать похожимъ на чорта, взбѣситься.

Здіжи́тися. См. **Здіжуватися.**

Здіжуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **здіжи́тися, -жуся, -жишся,** *гл.* О квашнѣ: сдѣлаться плохою, негодною для употребленія. *Чи діжа здіжилась, чи хазяйка сказилась.* Ном. № 1282. *Діжа здіжилась, чоловіче, всього двоє хліба виходе... Стала вона тоді знати, що діжі казати, шоб не здіжувалась.* Мнж. 99.

Здійма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **здійня́ти, -йму, -меш,** *гл.* 1) Снимать, снять. *За рученьку візьме, золот перстень здійме.* Мет. 299. *Не здіймай з мене, дідусю, шкури.* Рудч. Ск. II. 15. *На поріг ступає, шапочку здіймає.* Лавр. 109. 2) Поднимать, поднять. *Гуки до Бога здіймає, Господа з небес благає.* Мет. 417. *Ой казав Криворук, що не здійме орда рук. Орда руки ізняла і козака заняла.* Нп. *Здійміть очі ваші.* Єв. І. IV. 35.

Здійматися, -ма́юся, -єшся, сов. в. **здійнятися, -муся, -мешся,** *гл.* 1) Сниматься, сняться. 2) Подыматься, подняться. *Сиві голубочки, здіймітеся вгору.* Чуб. V. 998.

Здійми́ти, -му, -меш, *гл.* **Здійняти**.

Здійми́тися, -муся, -мешся, *гл.* = **Здійнятися.**

Здійняти, -ся. См. **Здіймати, -ся.**

Здір, здору, *м.* Внутреннее сало. *Палець так би й загруз, як у кабанячому здорі.* Левиц. ПЙО. І. 379.

Здіяти, здію, -єш, *гл.* = **Вдіяти.**

Здіятися, -ється, *гл. безл.* Произойти. *Ось як воно здіялось, слухай.* Стор. МПр. 40.

Здмухнути. См. **Здмухувати.**

Здмухувати, -хую, -єш, сов. в. **здмухну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Сдувать, сдуть. *Здмухни порох з стола.*

Здо́ба, -би, *ж.* 1) = **Здобич.** *Тогді то козаки у городі Полоному пили-гуляли, здобу хорошу собі коло жидів-рандарів мали.* Дума. 2) = **Здіб.** Вх. Уг. 240.

Здобаритися, -риться, *гл. безл* Случиться. Вх. Лем. 419.

Здоби́ток, -тку, *м.* = **Здобуток.** *На здобитки, підв'язавши литки.* Ном. № 10320. *Тепер півник сидить дома, а котик ходить за ковбасами на здобитки.* Рудч. Ск. І. 27.

Здо́бич, -чі, *ж.* Добыча. Рудч. Ск. II. 148. МВ. І. 144. *Ділили поміж собою здобич і гроші, що добули од жидів.* Стор. МПр. 145. Ум. **Здоби́ченька.** *Козацькая здобиченька марне пропадає.* Макс. (1849) 62.

Здоби́чний(-ній), -а(-я), -е(-є). 1) Доставшійся въ добычу. *Ви здобичні гроші пропиваєте.* К. ЦН. 220. 2) Хищническій. *Скликать мусите ви все козацтво, нехай воно здобичню путь покине.* К. МБ. II. 125.

Здоби́чник и здоби́шник, -ка, *м.* Разбойникъ, хищникъ. Рудч. Чп. 100. *Ой як взяли наші чумаченьки з під байраку виходити, ой як узяли вражі здобишники частом до нас доїздити.* Нп.

Здо́біль, *нар.* Въ изобиліи. *І корсеток здобіль, і плахот, і спідниць... Всього в мене здобіль. Скриня як налита.* Г. Барв. 227.

Здо́бритися, -рюся, -ришся, *гл.* Умилосердиться, проявить доброту. *Підпроси... щоб не дуже бив, а може здобриться, по кожушку тільки буде ляпати.* О. 1862. VIII. 18.

Здобріти, -рію, -єш, *гл.* 1) Подобрѣть. 2) Удовольствоваться, удовлетвориться. Рудч. Ск. II. 86. *Здобрій тим, що тобі волость присудила.* Левиц. КС. 170.

Здобувани́на, -ни, *ж.* = **Здобуток.**

Здобува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **здобути, -бу́ду, -деш,** *гл.* Добывать, добыть, раздобывать, раздобыть, пріобрѣтать, пріобрѣсть. *Надвоє баба ворожила: або здобути, або дома не бути.* Ном. № 5616. *Царство небесне здобувається силою.* Єв. Мт. XI. 12. *Що за користь чоловікові, коли здобуде світ увесь?* Св. Мр. VIII. 36. *Розуму за гроші не здобудеш.* К. Іов. 60.

Здобува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **здобутися, -будуся, -дешся,** *гл.* Добывать, добыть что, раздобывать, раздобыть, разжиться на что. *Здобувся добре сіромаха.* Ном. № 4028. Употребл. по большей части съ предл. *на: на кращі почуття і задуми здобутись.* К. ХП. 71.

Здобути, -ся. См. **Здобувати, -ся.**

Здобуток, -тку, *м.* 1) Пріобрѣтеніе. 2) Разжива. *Виряжаються козаки на здобуток.* МВ. І. 140.

Здовга, *нар.* Длинно. *Оріт же, синки, а здовга нивки, а здрібна скибки.* Гол. II. 17.

Здовжи́ти, -жу́, -жи́ш, *гл.* Сдѣлать длиннымъ. Аф.

Здовольни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Удовлетворить, удовольствовать. *Розуму, — чув не раз я од учених, — ніяк не можна здовольнить.* О. 1861. VII. 15. *Нічого Бот гнівити, — усім Бог здовольнив.* Г. Барв. 424.

Здогад, -ду, *м.* Догадка. Г. Барв. 308. **Давати на здогад**. Давать понять.

Здогадати, -ся. См. **Здогадувати, -ся.**

Здогадувати, -дую, -єш, сов. в. **здогада́ти, -да́ю, -єш,** *гл.* Вспоминать, вспомнить. *Як я собі здогадаю, як ми ся любили.* Гол. II. 749.

Здогадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **здогадатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Догадываться, догадаться. *А соцький ся здогадав, штирі хлопці варти дав.* Чуб. V. 977.

Здоганяти, -няю, -єш, сов. в. **здогнати, здожену, -неш,** *гл.* Догонять, догнать. *Жінка за їм у погоню вози здоганя, воли заверта.* Чуб. V. 527.

Здогін, -го́ну, *м.* Доганка, погоня. **На здогін**. Въ догонку, въ погоню. *Я за ним на здогін, — на тобі макогін.* Чуб. V. 1160.

Здогнати. См. **Здоганяти.**

Здого́нити, -ню, -ниш, *гл.* = **Здоганяти.** *Хто два зайці гонить, жадного не здогонить.* Ном. № 483.

Здогонки, -нок, *ж. мн.* = **Здогін.** *Петро... зараз верхи та на здогонки за Иваном.* Грин. II. 282.

Здоїння, -ня, *с.* Доеніе. Шух. I. 192.

Здоїти. См. **Здоювати.**

Здойма, -ми, *ж.* Крючокъ при ловлѣ рыбы зимою неводом. Полт. г.

Здоймити, -млю, -миш, *гл.* = **Здійняти.** *Шапку з голови здоймити.* Федьк. I. 74.

Здола́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* 1) Одолѣть. 2) Быть въ силахъ, въ состояніи мочь. *Яків усе хорів... Давно вже він не робив нічого, не здолав.* МВ. Н. 206.

Здолинок, -нку, *м.* Углубленіе почвы. Каменец. у.

Здоліти, -лію, -єш, *гл.* = **Здолати.** *Я або втоплюся, або що! Я так жити не здолію.* МВ. II. 126. *Хто не здоліє озватись ділами, хай обізветься німими сльозами.* К. ХП. 43.

Здоптати, -пчу, -чеш, *гл.* Стоптать. *Сім пар черевиків я здоптала, а осьму пару в скринечку сховала.* Чуб. V. 157.

Здоров, здоровий, -а, -е. 1) Здоровый. *Не треба здоровим лікаря.* Єв. Мр. II. 17. *Дасть він мені раду, бо сам здоров знає, як то тяжко блукать в світі сироті без роду.* Шевч. *Будь великий як верба, а здоровий як вода.* Ном. № 348. *Чи живі ж вони, чи здорові? — подумав Кобза.* Стор. МПр. 51. Пожеланіе быть здоровымъ является обычнымъ привѣтствіемъ: **здоров, здоров був, здорові були!** Здравствуй, здравствуйте. *Здорова, вдівонько, дай води напитись.* Чуб. V. 903. *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71. *Боже поможи! — Здорові були!* МВ. II. 24. **Бувай здоров, бувайте здорові!** Прощай, прощайте, будьте здоровы. 2) Сильный. 3) Большой, очень большой. *Він знає, яке сонце здорове.* Ком. I. 19. Ум. **Здоровенький, здорове(і)се(і)нький.** Ув. **Здоровезний, здоровенний, здоровлючий.** *Серед моря стоїть здоровезний млин.* Рудч. Ск. I. 137. *Аж суне вовк — такий страшенний та здоровенний!* Гліб. 23.

Здоровань, -ня́, *м.* Здоровякъ. *Тоді роблю, як здоров'я змагає, а ви сучої віри здоровані.* Васильк. у.

Здоровезний и здоровенний, -а, -е. Ув. отъ **здоровий.**

Здоровенький и здоровесенький, -а, -е. Ум. отъ **здоровий.**

Здоровець, -вця, *м.* Здоровякъ. Левч. 47.

Здоровецький, -а, -е. = **Здоровезний.** *Позносив на ту ж гору здоровецьке каміння.* Стор. МПр. 167.

Здоро́вий. См. **Здоров.**

Здоровило, -ла, *м.* = **Здоровець.** *Левч.47.*

Здоро́вити, -влю, -виш, *гл.* Поздравлять. Желех.

Здоровіти, -вію, -єш, *гл.* Выздоравливать. Желех.

Здоро́вкання, -ня, *с.* Привѣтствіе, здравствованіе.

Здоро́вкати, -ваю, -єш, *гл.* Желать здоровья при привѣтствіи, при випиваніи водки и пр. Вх. Зн. 21.

Здоро́вкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Здороваться. *Не здоровкайсь, коли ніхто тобі не кланяється.* Ном. № 2754.

Здоровлю́чий, -а, -е. Большущій. Зміев. у. Ув. отъ **здоровий.**

Здоро́вля, -ля, *с.* = **Здоров'я.** *А як молодий, хороший на вроду, — щоби йому Бог здоровля дав.* Чуб. V. 12.

Здо́рово, *нар.* 1) Здорово. 2) Сильно, очень. *Перестав і мишей ловить, а колись здорово ловив.* Рудч. Ск. І. 25. *Здорово боялись.* ХС. IV. 37.

Здоро́в'я, -в'я, *с.* Здоровье. *Стали ото пити на. здоров'я молодої.* Стор. МПр. 86. *На добридень дає, на здоров'я питається.* МВ. II. 141. **Чоловік при здоров'ю**. Здоровый человѣкъ, крѣпкій. Харьк. г. Ум. **Здоро́в'єнько, здоров'ячко.** *Час мене дарувати... Не великим посагом, а щастямъ, здоров'єньком.* О. 1862. IV. 22. *Лай Боже здоров'ячко!* Рудч. Ск. І. 14.

Здоро́жити, -жу, -жиш, *гл.* Изнурить дорогой. *Здорожив худобу. Чи воно здорожені воли, чи хорі?* Каменец. у.

Здорожити, -жу, -жи́ш, *гл.* Поднять въ цѣнѣ. *Здорожили хліб.* Черк. у.

Здорожитися, -жуся, -жишся, *гл.* Истомиться, чувствовать себя разбитымъ послѣ дороги. *Здорожився, усе тіло болить.* Канев. у.

Здорожіти, -жію, -єш, *гл.* Вздорожать. Вх. Уг. 241.

Здохлени́на, -ни, *ж.* Дохлятина, мясо дохлой скотины. Желех.

Здо́хлий, -а, -е. Дохлый, издохшій. *Я бачила там здохлого барана, ходімо приволочимо.* Рудч. Ск. І. 22.

Здохлина, -ни, *ж.* = **Здохленина.** Вх. Зн. 21.

Здохля́к, -ка, *м.* и **здохля́ка, -ки**, *об.* 1) Издохшее животное. 2) Болѣзненный, едва живущій.

Здохля́тина, -ни, *ж.* = **Здохлина.**

Здо́хнути и здо́хти. См. **Здихати.**

Здо́ювати, здо́юю, -єш, сов. в. **здоїти, здою́, здо́їш,** *гл.* Выдаивать, выдоить, сдаивать, сдоить. *Царенко зараз здоїв молока.* Рудч. Ск. І. 121.

Здрабисува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Изрыть. *Кури увесь мій город здрабисували.* Черк. у.

Здрада, -ди, *ж.* и пр. = **Зрада и пр.**

Здри́ги, здриг, *ж. мн.* Дрожь. Левч. 36.

Здригну́ти(-ся), -гну(-ся), -не́ш(-ся), *гл.* = **Здрігнути(-ся).**

Здрібна, *нар.* Мелко. *Оріт же, синки, а здовга нивки, а здрібна скибки.* Гол. II. 17. Ум. **Здрібне́нька.**

Здрібні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Измельчать. Аф. 452.

Здрігати(-ся), -гаю(-ся), -єш(-ся), сов. в. **здрігнути(-ся), -ну(-ся), -не́ш(-ся),** *гл.* Вздрагивать, вздрогнуть. *Троянці всі здрігнули.* Котл. Ен. III. 59. *Здрігнувся сердешний Яків, почувши це.* Стор. І. 7.

Здріжати(-ся), -жу(-ся), -жи́ш(-ся), *гл.* Задрожать. *Вони собі говорили, що ся не бояли, як уздріли тверду ровту, вони ся здріжали.* Гол. І. 175.

Здрік, здроку, *м.* = **Дрік 2.** *І ну корпать очі чоловікові своєму, неначе здрік її кусає.* Рудч. Ск. II. 174.

Здріма́ти, -ма́ю, -єш и здріматися, -маюся, -єшся, *гл.* Задремать. *Хто програв, той чорта (не тепер на споминки) здрімає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 83). *Нігди би-м ся не здрімала, хоць би й день біленький, коби сидів коло мене хлопець молоденький.* Чуб. V. 125. *А здрімавшись, — заснув кріпко.* Млак. 77.

Здрімну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Здрімати.** *Тільки оце здрімну, і сниться мені, неначе я у брата мого.* О. 1862. X. 6.

Здрінка, -ки, *ж.* Зрачокъ. Вх. Лем. 419.

Здріти, -рю, -риш, *гл.* 1) Видѣть. *Не здрів нічого пред собою.* Котл. Ен. Н. 12. 2) = **Скліти.** *Сиди тут та здрій (склій).* Ном. № 5634.

Здрочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* Вспылить, взбѣситься. *Той і здрочивсъ за кожух.* О. 1862. VI. 36.

Здрубцювати, -цюю, -єш, *гл.* Истоптать полъ ногами, оставляя слѣды грязныхъ ногъ. *Бач як здрубцювали* (поміст) *собаки — тілько що змила, та хоч уп'ять мий. Звісно, на дворі мокро, а двері відчинені, — вони й набігли.* Екатериносл.

Здружити, -жу, -жи́ш, *гл.* 1) Сочетать бракомъ. 2) Подружить. *Наука здружила і з'єднала всіх.* О. 1861. VII. 5.

Здружи́тися, -жу́ся, -жишся, *гл.* Подружиться.

Здря́нка, -ки, *ж.* Зрачекъ, зѣница. Вх. Пч. I. 15.

Здуби́тися, -блюся, -бишся, *гл.* Одубѣть. *А щоб ти каменем став, а щоб ти здубився!* Чуб. I. 89.

Здува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **здути, здую, -єш,** *гл.* 1) Сдувать, сдуть. *Ой насіяв козак гречки на дубові на вершечку; узялася шура-бура, козакові гречку здула.* Чуб. V. 1170. 2) Вздымать, вздуть.

Здува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **зду́тися, зду́юся, -єшся,** *гл.* 1) Сдуваться, сдуться. 2) Вздыматься, вздуться.

Здудні́ти, -нію, -єш, *гл.* Загудѣть, зазвучать. *Сіла-м собі в темнім лісі, трохи-м спочивала, аж ту разом щось здудніло, — я ся споглянула.* О. 1862. IV. 7.

Зду́жати, -жаю, -єш, *гл.* 1) Быть въ силахъ. *Мати стара, сестра мала, — не здужають прати.* Чуб. V. 300. 2) Одолѣть, осилить. *Ні здужа, пі подужа.* Ном. 14273. 3) Быть здоровымъ. *Добре я здужала тоді.* НВолын. у.

Зду́мати, -ся. См. **Здумувати, -ся.**

Здуми́тися, -млюся, -мишся, здумі́ти, -мію, -єш, *гл.* Изумиться. *Аж люде здуміли.* Каменец. у. *Калина пігнулася, дівчина здушилася, де воля поділася.* Чуб. V. 503.

Зду́мувати, -мую, -єш, сов. в. **здумати, -маю, -єш,** *гл.* 1) Вздумывать, вздумать, затѣвать, затѣять. *Єдин здумав женитися, щоб була чим журитися.* Чуб. V. 519. 2) Вспоминать, вспомнить, припомнить. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583. 3) Воображать, вообразить, представлять, представить.

Здумуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **здуматися, -маюся, -єшся,** *гл.* Надумывать, надумать. *Я ся здумам инакше.* Вх. Лем. 419.

Здуплавіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться дуплистымъ (о деревѣ). Желех.

Здупленатіти, -тію, -єш, *гл.* = **Здуплавіти.** *Груша здупленатіла.* Черк. у.

Здури́ти, -рю, -риш, *гл.* Обмануть. *Сим-тим баба ляха здурила.* Ном. № 3104.

Здуріти, -рію, -єш, *гл.* Одурѣть; съ ума сойти. *Виведь єї в чисте поле — скажуть, що здуріла.* Чуб. V. 630.

Здурні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Поглупѣть, сдѣлаться глупымъ. Вх. *Лем.* 419.

Зду́рняти, -няю, -єш, *гл.* Одурачить, оставить въ дуракахъ. *Петро здурняв мене.* НВолын. у.

Зду́ру, *нар.* Сдуру. *Так инший здуру неборак над Божим ділом вередує.* Гліб. 70.

Зду́ти. См. **Здувати.**

Зду́хвина, -ни, *ж.* и **зду́хи, -хів,** *м. мн.* = **Здуховина.** *Так здухи й ходять у вола.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Зду́ховина, -ни, *ж.* У четвероногаго животнаго: часть между ребрами и сѣдалищными костями. Черк. у.

Здя́куватися, -куюся, -єшся, *гл.* Наблагодариться. *Не здякуюсь.* Ном. № 12052. *Так ті люде не здякувались.* ЗОЮР. І. 231.

Здя́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Отблагодарить. *Вона лиш одповіла: здячить вам ся мати.* Федьк. І. 99.

Зезюльки, -льок, *ж. мн.* Раст. Orchis Morio. L. ЗЮЗО. І. 130.

Зелемизелоня, -ні, *ж.* = **Земизеленя.** Вх. Пч. І. 9.

Зеленастий, -а, -е. Зеленоватый. Закр.

Зелененький, зелене́сенький, -а, -е. Ум. отъ **зелений.**

Зелененько, зеленесенько, *нар.* Ум. отъ **зелено.**

Зеленець, -нця, *м.* 1) Незрѣлый плодъ. См. **Зеленцем.** 2) Раст. *Ой на горі мак сіють, під горою зеленець.* Грин. III. 107.

Зеле́ний, -а, -е. 1) Зеленый. *Ой ти, козаче, зеленім барвінку!* Мет. 43. *Ой піду я молоденька зеленою долиною.* Мет. 96. *Одступись, зелена жабо.* Ном. № 3833. 2) Незрѣлый. 3) **Зелені свя́та**. Недѣля пятидесятницы. *Раз, на Зелені свята зібралось парубоцтво шукати скарба.* Стор. І. 65. **Зелена неділя**. Воскресенье, которымъ начинается недѣля пятидесятницы. *До зеленої неділі в байраках біліли сніги білі.* Шевч. 592. Ум. **Зелененький, зелене́сенький.** *Гнеться явор зелененький.* Мет. 96.

Зелени́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Зеленить. *Холод зеленить старе жовте лице.* Мир. Пов. І. 142.

Зеленісе(і)нько, *нар.* Ум. отъ **зелено.**

Зеленість, -ности, *ж.* 1) Зеленый цвѣтъ. 2) Незрѣлость. *Зеленість — буйність, а молодість — дурність.* Ном. № 8715.

Зелені́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Зеленѣть. *Тілько степом-полем трава зеленіє.* Мет. 244.

Зеле́нка, -ки, *ж.* Сортъ дыни.

Зеленкуватий, -а, -е. 1) Зеленоватый. 2) Немного недозрѣвшій. *Ячмінь був зеленкуватий, а він покосив.* Новомоск. у.

Зелено, *нар.* 1) Зелено. 2) Незрѣло. Ум. **Зелененько, зелене(і)се(і)нько.**

Зеленоокий, -а, -е. Съ зелеными глазами. *Гойдаються на зелених вербахъ зеленоокі русалки.* Левиц. І. 97.

Зелено́чок, -чка, *м.* Почка, завязь. *Не розів'єшся, дорогий мій квіте, ізов'янеш у зеленочку.* МВ. І. 45. *Плоди свої погубить в зеленочку.* К. Іов. 34.

Зеленуватий, -а, -е. = **Зеленкуватий.** *Зеленувате жито.* Черк. у.

Зеленуха, -хи, *ж.* 1) Древесная жаба, Rana viridis. 2) Порода мухъ. *Я тієї мухи-зеленухи полюбовничок.* Грин. III. 666. 3) Въ загадкѣ: огурецъ. *Кубушечка-зеленушечка, не хліб, не сіль, не вода, а добра їда.* ХС. III. 66. Ум. **Зеленушка, зеленушечка.**

Зеленце́м, *нар.* Въ незрѣломъ видѣ. *Ей, обскубуть горох наш зеленцем?* Арт.(О. 1861. III. 99). *Саме погане діло, як ото зеленцем що небудь з огородини їсти — зараз почне тебе в отрунку різати.* Харьк. г.

Зе́лень, -ні, *ж.* 1) Зелень, растеніе. *Скажи мені правду, моє серденятко, которая зелень найперш процвітає.* Мет. 361. 2) Краска зеленая: ярь, мѣдянка. Шух. I. 264.

Зеленява, -ви, *ж.* Зеленая рвота. *Блювала аж зеленявою.* НВолын. у.

Зеленя́к, -ка, *м.* 1) Насѣк. золотой жукъ, Cetonia aurata. Вх. Пч. I. 5. 2) Пт. зеленушка. Fringilla chloris. Вх. Пч. II, 10.

Зелепуга, -ги, *ж.* и зелепуш, ша, *м.* 1) Незрѣлыя вишни. Вх. Зн. 21. 2) Порода зеленоватыхъ сливъ. Желех.

Зелізни́к, -ка, *м.* Желѣзные инструменты плотника или столяра. Шух. I. 87. 252.

Зелізня́к, -ка, *м.* Желѣзный горшокъ. Вх. Уг. 241.

Зелізо и пр. = **Залізо и пр.**

Зелінка, -ки, *ж.* У горшечниковъ: зеленая мѣдная краска. Канев. у.

Зело́, -ла, *с.* Зелень, травянистое растеніе. *Тихая роса сідала над зелом і древом.* Мкр. Н. 35. *Стало їх подвір'я зелом і древом заростати.* КС. 1884. I. 32. *Багато зела на цім огороді, то тяжко буде полоти.* НВолын. у.

Зельман, -на, *м.* Родъ **гаївки**. Kolb. I. 166, 177, 183.

Зем, зе́ми, *ж.* Полъ въ домѣ, преимущественно вымощенный кирпичемъ. *Він сам розорив хату свою, а брат його зем розібрав. Зем була цеглою виложена в хаті, так він цеглу повикопував.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Земена грань, — ної — ні, *ж.* Растен. исландскій мохъ, Cetraria islandica. Шух. I. 21.

Земизеленя, -ні, *ж.* Раст. Chelidonium majus. Вх. Пч. I. 9.

Земледух, -ха, *м.* Насѣк. медвѣдка обыкновенная, Grullotalpa vulgaris. Вх. Пч. I. 6.

Зе́мленька, -ки, *ж.* Ум. отъ **земля.**

Землепи́сний, -а, -е. Географическій. Желех.

Земле́пис, -су, *м.*, **земле́пись, -сі,** *ж.* Географія. Желех.

Земля́, -лі, *ж.* 1) Земля. *Сирая земля, — ти ж мати моя.* Мет. 19. *Будь багатий, як земля.* Маркев. 4. *Де проїдуть — земля горить, кров'ю підпливає.* Шевч. 196. *На тій землі ростиме инше древо.* К. Іов. 18. **Зе́млю робити, управляти**. Обрабатывать землю. *Ой там будуть нашими костями землю управляти.* Чуб. V. 1004. **Ударити лихом об землю**. Забыть горе, оставить печалиться. *Козацтво, ударивши лихом об землю, садило гайдука.* Стор. М. Пр. 126. 2) Земля, страна. *Ги, земле турецька, віро бусурменська.* Дума. *Був у землі Уць чоловік на ймення Іов.* К. Іов. 3. *Встає шляхецькая земля.* Шевч. 131. *Виходила до його вся земля.* Єв. М. I. 5. I. 3) Земля, земной шаръ. *На місяці, як і на землі, єсть гори та долини.* Ком. I. 90. *Земля у поясі має 37000 верстов навкруги себе.* Ком. I. 16. Ум. **Земелька, земленька.** Грин. III. 302.

Земля́к, -ка, *м.* 1) Землякъ. 2) Жаба, Bufo. Вх. Пч. I. 16.

Земляни́й, -а́, -е́. 1) Земляной. *Хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляна хата.* Чуб. V. 81. 2) Земной. *Честь Богу, слава на високім небі, а людям спокій на землянім подолі.* Чуб. III. 380. 3) Владѣющій значительнымъ количествомъ земли. *Земляний чоловік.* Борз. у. 4) **Земляне́ вугілля**. Каменный уголь. Міус. окр. 5) **Земляні груші**. Раст. Helianthus tuberosus L. ЗЮЗО. I. 124. 6) **Земляне масло**. Раст.

Aetalium Septicum Fries. ЗЮЗО. I. 110. 7) **Земляна олія**. Нефть, керосинъ. 8) **Земляний рак**. Медвѣдка.

Землянин, -на, *м.* Постоянный житель въ сельскомъ обществѣ. *Славне село Любчики, веселе... Та ми сюди на селище прийшли, в земляне пишемось любчівські.* МВ. II. 96.

Землянка, -ки, *ж.* 1) Землянка. *Вириєм землянку, виведем сяку-таку оселю та й будем жить.* Рудч. Ск. I. 131. 2) Въ пѣсняхъ иносказательно: могила. 3) Картофель (возлѣ Бучача въ Галиціи). Вх. Зн. 21. Ум. **Земля́ночка.** *Узяв собі паняночку, у чистім полі земляночку.* Чуб. V. 800.

Земля́цький, -а, -е. Земляцкій.

Земля́цтво, -ва, *с. соб.* Земляки.

Земля́чка, -ки, *ж.* Землячка.

Земни́й, -а́, -е́. Земной. Шух. I. 43. *З мудростей земних до небесної слави.* Чуб. III. 20. **Зе́мна смола**. Асфальтъ. Шух. I. 12.

Зе́мно, *нар.* До земли. *Поклоняється земно.* К. Псал. 19.

Земня́к, -ка, *м.* Картофель. Вх. Пч. I. 13.

Земозелець, -льця, *м.* Раст. Chelidonium majus. Лв. 97.

Земство, -ва, *с.* Земство.

Земський, -а́, -е́. 1) Земскій. 2) Земной. *Прийшов царь земський до царя Будимира.* Ном. стр. 294. № 125.

Зем'яни́й, -а́, -е́. = **Земляний. — серце.** Раст. Tuber cibarium. Шух. I. 22.

Зенджул, -ла, *м.* Родъ растенія. *Засієм степи синім зенджулом.* Чуб. III. 419.

Зеренце, -ця, *с.* Зернышко. Ум. отъ **зерно.**

Зеріпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* = **Зіпати.** Вх. Зн. 21.

Зеркало, -ла, *с.* = **Дзеркало.** *То йому так потрібно, як сліпому зеркало.* Посл.

Зернаїстий, -а, -е. = **Зернистий.** Мнж. 181.

Зернатий, -а, -е. = **Зернистий.** Аф. 453.

Зернечко, -ка, *с.* Ум. отъ **зерно.**

Зернина, -ни, *ж.* Одно зерно, зернышко. Ум. **Зернинка.** *Ні одної зернинки не осталось.* Рудч. Ск. II. 126.

Зернистий, -а, -е. Имѣющій много зеренъ, имѣющій большія зерна, зернистый. *Сей льон зелененький на стебло стеблистий, на зерно зернистий.* Грин. III. 82. *Жито зернисте.* Черк. у. *Сей пісок зернистий.* Лебед. у. *Жито на вигноєній землі зернистіще.* Волч. у. (Лободовск.).

Зерни́ця, -ці, *ж.* Плодовое дерево, выросшее изъ зерна (а не посадкой). НВолын. у.

Зерно, -на, *с.* Зерно. *Трахвилося, як сліпій курці бобове зерно — і тим ся удавила.* Ном. № 1769. Ум. **Зеренце, зернечко.** Ном. № 9907. Чуб. I. 245, Мил. 212. *Як ми любилися, як в горосі зеренце.* Грин. III. 251. *Що мені по пшениці — в ній зеренця нема.* Чуб. V. 4. *Тобі яблучко, мені зернечко.* Грин. III. 336.

Зерновий, -а, -е. Зернистый, зерновой. **Зерновий вивід**. Родъ вышивки. Г. Барв. 216.

Зерня, -няти, *с.* 1) Маленькое зернышко. *Я солому прогортаю, зерняти шукаю.* Грин. III. 166. **На макове зе́рня́, зернятко**. Немножко. *Підсунеться хлоп'я на макове зерня.* О. 1762. V. 54. 2) мн. **Зернята** = **Скраклі (часть ткацк.** станка). См. **Скраколь 3.** Вх. Уг. 247. Ум. **Зернятко, зе́рнячко.** *Янміннеє зернячко.* Чуб. III. 250.

З'є́ґовдуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Стираться. Шух. I. 278.

З'єдна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* 1) Соединить. 2) Отдать замужъ. *Мати та з'єднала дочку за нелюба.* О. 1862. II. 58. *Я з'єднала доню за султана.* К. МБ. X. 12. 3) Договорить. *З'єднала го пасти Угельскоє стадо.* Гол. 4) — **собі**. Пріобрѣсть, снискать, расположить къ себѣ. *Бо ти й суху з'єднаєш собі землю і всяка тварь прихилиться до тебе.* К. Іов. 13.

З'єдна́тися, -на́юся, -єшся, *гл.* 1) Соединиться. 2) Договориться, условиться. *Давав по сороківці од хури, а з його правили по дві: торгувався він два дні, а на третій з'єднались за злотого.* О. 1862. III. 78.

З'є́дник, -ка, *м.* Соучастникъ, соучастникъ въ предварительномъ соглашеніи, заговорѣ. *Хиба ми які з'єдники, хай Бог милує, хиба ми змовилися, що ви нам віри не ймете.* Лубен. у. (В. Леонтов).

З'єдно́чення, -ня, *с.* Соединеніе.

З'єдно́чити, -чу, -чиш, *гл.* = **З'єднати 1.** *Будеш лежати, Тарасе, на рідній Україні, на узбережжі славного Дніпра, — ти ж бо його ім'я з своїм ім'ям навіки з'єдночив.* К. (О. 1861. III. 6).

З'єзуїтити, -чу, -тиш, *гл.* Сдѣлать подобнымъ іезуиту. *З'єзуїчені попи.* К. ПС. 97.

З'єрети́чити, -чу, -чиш, *гл.* Сдѣлать еретикомъ. *З'єретичені пани.* К. ПС. 91.

З'єхи́дствувати, -вую, -єш, *гл.* Поступить **єхидно**. *На світі все так іде, що писарь з'єхидствує, так йому й нічого.* Кв. II. 149.

Зжалитися, -люся, -лишся, *гл.* Разжалобиться. *Зжалився, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692.

Зжати, -ся. См. **Зжинати, -ся.**

Зжахну́тися, -нуся, -нешся, *гл.* Испугаться. *Ледве промовив писарь, зжахнувшись.* Кв. II. 274.

Зжентичитися, -чуся, -чишся, *гл.* Створожиться (о молокѣ). Вх. Лем. 419.

Зже́рти. См. **Зжирати.**

Зжидовіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться алчнымъ. *Всі зжидовіли б і за гроші рідних батьків попродали.* К. (О. 1861. I. 317).

Зжиловатіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться жесткимъ.

Зжина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **зжати, зіжну, -неш,** *гл.* Сжинать, сжать. *Зжав менший брат свою пшеницю.* Стор. I. 22. *Наш Господар рано встав, зо всіх полів жито зжав.* Грин. III. 671.

Зжина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **зжатися, зіжнуся, -нешся,** *гл.* Сжинаться, сжаться. *Ще дівчина спатоньки не клалась, козакова пшениченька зжалась.* Мет. 28.

Зжира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **зже́рти, -ру́, -ре́ш,** *гл.* Пожирать, пожрать, сожрать.

Зжи́ти, зживу, -веш, *гл.* Прожить. *От затого місяць зживе у нас, а ще не привикне. Ми з тобою вік зжили.* Ном. № 11523.

Зжитися, зживуся, -вешся, *гл.* Сжиться. *Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море ллється, поти серце українське з панським не зживеться.* К. Досв.

Зжовти́ти, -вчу, -тиш, *гл.* Пожелтить.

Зжовтіти, -тію, -єш, *гл.* Пожелтѣть. *Хоч як мак червонів, а я швидко зжовтів.* Мог. 175.

Зжолобити, -блю, -биш, *гл.* Покоробить. *Так його й зжолобило, аж носом закрутив.* Стор. I. 176.

Зжолобитися, -блюся, -бишся, *гл.* Покоробиться. *Зжолобились двері.*

Зжувати, зжую́, -єш, *гл.* Сжевать. Сим. 99.

Зжури́ти, -рю́, -риш, *гл.* Изсушить печалью. *Журба мене зжурила.*

Зжури́тися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Запечалиться, истомиться печалью. Константиногр. у.

Зза, *пред.* Изъ-за. *Вилітали орли зза крутої гори.* Нп. *Баба сім миль зза пекла.* Ном. № 242.

Ззаду, *нар.* Сзади. *Кусь мене, вовче, ззаду, бо я зубів не маю.* Ном. № 4006.

Ззамолоду, *нар.* Съизмолоду. *Полись танцював ззамолоду.* Левиц. Пов. 54.

Ззива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зі(о)звати, зізву, -веш,** *гл.* Сзывать, созывать, созвать. *Усіх некрутів ззивав, отцю, неньці жалю завдавав.* Чуб. V. 975.

Ззиратися, -раюся, -єшся, сов. в. **ззирну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Переглядываться, переглянуться. *Усі люде ззираються, сміються шпиком, що з того буде.* Кв. II. 273. *Ззирались тоді між собою ученики.* Єв. І. XIII. 22.

Ззиркну́тися, -нуся, -не́шся, *гл.* Просить взглядъ другъ на друга, переглянуться. См. **Ззирнутися.** *Латинськії посли ззиркнулись.* Котл. Ен. VI. 48. Ззирнутися. См. **Ззиратися.** Ззіжа, жі, *ж.* = **З'їжа.** *Святився б гурток, коли б не чортова ззіжа.* Ном. № 10733.

Ззісти, ззім, ззіси́, *гл.* Съѣсть. *Адам ззів кисличку, а у нас оскома на зубах.* Ном. № 125.

Ззува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **ззути, ззую, -єш,** *гл.* Снимать, снять обувь.

Зи́бком, *нар.* — **кипі́ти**. Безъ всего, ни съ чѣмъ кипѣть (о водѣ для кушанья). *Окріп зибком кипить.* Борз. у.

Зи́з, -за, *м.* 1) Косой, косоглазый. *Лис, зиз, кутернога: як удасться що доброго — велика ласка пана Бога.* Ном. № 8546. **Зи́зом диви́тися**. Искоса посматривать.

Зизати, -заю, -єш, *гл. Летіли гуси зизаючи, за їми другі слухаючи.* Чуб. III. 161.

Зи́зий, -а, -е. = **Зизоокий. Зи́зим о́ком диви́тися**. Искоса посматривать. *День-у-день наїздять до нас, одно одного попережаючи та зизим оком накриваючи.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Зизоокий, -а, -е. Косоглазый. *На Спаса дивиться, а Богородицю бачить (на зизоокого).* Ном. № 8545.

Зизу́ля, -лі, *ж.* = **Зозуля.**

Зи́к, -ку, *м.* Крикъ. *Зареготались нехрещені... Гай обізвався; галас, зик.* Шевч. 29. *Зиком-криком босий дід гукає.* К. МБ. II. 136.

Зикати, -каю, -єш, сов. в. **зикнути, -ну, -неш,** *гл.* Кричать, вскрикнуть. *Дядько не схотів — ще став зикати на його.* Чуб. II. 8. *Як не крикне, як не зикне.* НВолын. у. *Реве, лютує Византія, руками берег достає; достала, зикнула, встає.* Шевч. 60.

Зима и пр. = **Зіма и пр.**

Зимарка, -ки, *ж.* Зимняя хата въ полонинах, безъ печи, — въ ней живутъ работники, убирающіе сѣно, а также кормящіе стоящій тамъ скотъ. Шух. I. 54, 189, 111.

Зимець, -мця, *м.* Фронтонъ (у гуцуловъ). Вх. Зн. 21. Желех.

Зи́мки, мок, *ж. мн.* Снѣга. Шух. I. 202. *Ой шов я в полонину, — тіжки зимки вбили.* Шух. I. 198.

Зимушка, -ки, *ж.* Яблоко, созрѣвающее къ зимѣ. Вх. Уг. 241. См. **Зімниця.**

Зимушній, -я, -є. Зимній. Вх. Уг. 241.

Зирк! *меж.* Глядь! *Зирк! Горпина стоїть на хатньому порозі.* МВ. II. 27.

Зиркнути, -ну, -неш, *гл.* Глянуть, бросить взглядъ, быстро взглянуть. МВ. II. 43. *На землю з неба не зиркнеш.* Котл. Ен. II. 31. *Він зиркнув на мене.* Черк. у.

Зи́рно, *нар.* Зорко. *Крізь туман письменства клятий зирно прозирнула.* К. ХП. 49.

Зирну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Зиркнути.** *Сюди-туди, де дитина? Зирне під піч, аж воно там залоскотане.* Г. Барв. 376.

Зиск, -ку, *м.* Прибыль, выгода, выигрышъ, барышъ. *Чи зиск, чи страта, — одна заплата.* Чуб. I. 233. *Тільки зиску, що в писку.* Ном. № 10565. *Без ями гребля, а без накладу зиск не буде.* Ном. № 10576.

Зиска́ти, -щу, -щеш, *гл.* Пріобрѣсть; заработать, добыть; выиграть, получить прибыль. *На голому, як на святому — нічого не зищеш.* Ном. № 1479.

Зичити, -чу, -чиш, *гл.* Желать, хотѣть. *Нехай ті плачуть, що нам зле зичуть.* Ном. № 2393. *Старий Гуня доброго тобі здоров'я зичить.* Стор. МПр. 140.

Зичли́вець, -вця, *м.* Доброжелатель.

Зичливий, -а, -е. Доброжелательный. *Доле ж моя нещаслива, чом ти мені не зичлива.* Гол. I. 307.

Зичливість, -вости, *ж.* Доброжелательность.

Зичливо, *нар.* Доброжелательно.

Зичний, -а, -е. Зычный, громкій, звучный. *І замірив у дуків зичний голос.* К. Іов. 61.

Зи́чно, *нар.* Громко, звучно. *Громада зично загула.* Шевч. 558.

Зі, *пред.* = **З.** *Хуртовина зі сходу на їх найде.* К. Іов. 58.

Зібга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Скомкать. 2) Согнуть; свернуть. 3) — **коровай**. Слѣпить изъ тѣста свадебный хлѣбъ. *Час тебе, пшенице, почати, Андрійкові коровай зібгати.* Нп. 4) — **гніздо́**. Свить гнѣздо.

Зібга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* 1) Скомкаться. 2) Согнуться, свернуться.

Зібрати, -ся. См. **Збірати, -ся.**

Зів, -ву, *м.* 1) Въ пловучей, на лодкахъ, мельницѣ: пролетъ между двумя лодками для водяной струи, приводящей въ дѣйствіе мельничныя колеса. Вас. 173. 2) *мн.* **зіва** и **зіви**. а) Ротъ. *Свої ж слова та їй у зіва!* Ном. № 7029. б) Жабры. в) Въ плугѣ: отверстіе между **лемі́ше́м** и **чересло́м**. *Як у плуг у зіви набереться багато трави, як ореш, то плуг погано одвертає скибу.* Волч. у. (Лободовск.).

Зівака, *нар.* — **дати**. Прозѣвать. *Такий то з тебе стрілець, уже й зівака дав.* Волч. у.

Зіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Раскрывать и закрывать ротъ. *Здорова щука припливла... та ротом і зіва.* Мнж. 141.

Зівка, *нар.* = **Зівака.** *Зівка дати.* Харьк.

Зів'янути и зів'я́ти, -в'яну, -неш, *гл.* Завянуть, увянуть. *Лежить моя мила, як рибонька зів'яла.* Чуб. V. 79.

Зігна́ти. См. **Зганяти.**

Зігнути, -ся. См. **Згинати, -ся.**

Зігріти, -рію, -єш, *гл.* Согрѣть.

Зідрати, здеру, -ре́ш, *гл.* = **Здерти.**

Зіждати, -жду́, -ждеш, *гл.* Подождать. *Та як же мені було тебе не зіждати.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Зізвати. См. **Ззивати.**

Зізволити. См. **Зізволяти.**

Зізволя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **зізволити, -лю, -лиш,** *гл.* = **Зволяти, зволити.** *П'яний на все зізволяє.* Ном. № 11481.

Зізнаватися, -наюся, є́шся, сов. в. **зізна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* Свѣдываться, свѣдаться, знакомиться, познакомиться, входить, войти въ пріятельскія отношенія; слюбиться. *Коли ж се ви зізналися, брате?* МВ. (О. 1862. І. 64). *Зізнався мировий з попом.* НВолын. у. *Спочатку й добре жив; а далі, як зізнався там з одною, то геть добро розвіяв.* Канев. у.

Зійти, -ся. См. **Зіходити, -ся.**

Зікратий, -а, -е. Бѣлоглазый. *Зікратий кінь.* Черк. у. *І на зікратого сам сівши, на штурм їх не веде, а мчить.* Котл. Ен. V. 30.

Зіли́на, -ни, *ж.* Былинка, травка. *Усе проходить, як дим, усе минає, як зілина.* МВ. II. 151. *В руках у його була якась зілина, що я її не знаю.* Ушиц. у. Ум. **Зіли́нка, зілиночка.** *Хто топиться, той і за зілиночку хопиться.* МВ. (КС. 1902. X. 150). *Повалилась так, як зілиночка підкошена.* Г. Барв. 206.

Зілленько, -ка, *с.* Ум. отъ **зілля.**

Зілля, -ля, *с.* 1) Злаки. 2) Лекарственная трава, зелье, волшебное зелье. *Ой є в мене таке зілля близько перелазу; як дам тобі напитися, забудеш одразу.* Мет. 62. *Марисенька в недузі лежала, аж зза моря зілля забажала.* Гол. І. 112. **Чар-зілля**. Волшебныя травы, собранныя въ день и въ ночь на Ивана Купала. О. 1861. II. 206. 3) Названіе различныхъ растеній: **Боло́тне зілля**. Ranunculus. Вх. Пч. I. 12. **Гадєче —**. Gnaphalium canadense. *Лв.* 99. **Гою́че —**. Astrantia major. Вх. Пч. І. 9. **Квасне —**. Valeriana tripterys. *Лв.* 102. **Кіня́че —**. Circaea luteliana. Вх. Пч. І. 9. **Криве —** Polygonum bistorta. *Лв.* 100. **Куряче —**. = **Збурник.** *Лв.* 102. **Ластів'яче —**. = **Земизеленя.** ВХ. Пч. І. 9. **Масляне —**. = Sedum telephium. Вх. Пч. І. 12. **Міцне —**. = Centaurea jacea. Вх. *Лем.* 436. **Святоянське —**. = **Іванюк.** Вх. Пч. І. 10. **Сіре —** ? О. 1861. XI. Свидн. 29. **Страпате —** ? О. 1861. XI. Свидн. 29. **Татарське — = Шувар.** Вх. Пч. І. 8.

Зілля́ти, -ллю, -ллєш, *гл.* = **Злити.** Желех.

Зільжи́ти, -зку, -жиш, *гл.* Уменьшиться, облегчиться. *Мороз капку зільжив.* Вх. *Лем.* 420.

I. Зільни́к, -ка, *м.* = **Золільник.** Вх. Зн. 22.

II. Зільник, -ка, *м.* Огородъ, содержащій зелень. Ум. **Зільничок.** *Не пади, косо, на камінь, ой пади, косо, в зільничок.* Гол. IV. 313.

Зільни́ця, -ці, *ж.* = **Жлукто.** Камен. у.

Зільничок, -чка, *м.* Ум. отъ **II. Зільник.**

Зіма и зима, -ми, *ж.* 1) Зима. *Зімо, зімонько, зімо лютая, ой прошу тебе, не морозь ти мене.* Чуб. V. 874. **— впала**. *Аж гульк — зіма впала.* Шевч. 81. 2) Лихорадка. **Зима б'є (кого́)**. Пароксизмъ лихорадки (у кого). Вх. Уг. 241. Ум. **Зімонька.**

Зімівка, -ки, *ж.* Поздно созрѣвающая Дыня.

Зімівля, -лі, *ж.* 1) Зимовка; содержаніе животныхъ зимою. *І знову пасіку на зімівлю в погріб.* Сим. 202. *Журавель каже: «прийми мене, лисичко, на зімівлю».* Рудч. Ск. І. 30. 2) Кормъ на зиму для скота. *Зімівлі мало.* Харьк. у.

Зімкнути, -ся. См. **Змикати, -ся.**

Зімлість, -лости, *ж.* Обморокъ, слабость тѣлесная. Вх. Зн. 22.

Зімліти, -лію, -єш, *гл.* = **Зомліти.**

Зімненький, зімне́сенький, -а, -е. Ум. отъ **зімний.**

Зімний, -а, -е, зімній, -я, -є. 1) Зимній. *Зімне сонце, як мачушине серце.* Ном. № 619. 2) Холодный. *Козак зімної води просить.* Гол. I. 106. *Парубоцькая краса, як зімняя роса.* Чуб. III. 81. *Бо зімна роса, як дівчина боса.* Чуб. V. 32. Ум. **Зімненький, зімне́(і)се(і)нький.** *Росла я при криниці, при зімненької водиці.* Чуб. V. 49.

Зімни́к, -ка, *м.* Раст. Aster animus L. ЗЮЗО. I. 168.

Зімникуватий, -а, -е. О фруктахъ: поспѣвающій къ зимѣ. *Зімникуваті груші, яблука.* Волч. у. (Лободовск.).

Зімни́ця, -ці, *ж.* 1) = **Зімівка.** Черном. 2) Фруктъ, созрѣвающій поздно осенью. *Кислиці — зімниці.* Грин. III. 200. *Обтрусять у саду зімниці.* Греб. 403. 8) *Лихорадка.* Вх. Уг. 241.

Зімни́чуватий, -а, -е. Созрѣвающій поздней осенью.

Зімно, -на, *с.* Холодъ. *А Сус Христос в Давидовій шопі зімно терпить і дрожишь.* Чуб. III. 384.

Зімно, *нар.* Холодно.

Зімняк, -ка, *м.* Зимняя дорога. Черк. у.

Зімня́ти, -ся. См. **Зім'яти, -ся.**

Зімови́й, -а́, -е́. Зимній. Каменец. у. *Вечір зимовий.* МВ. (О. 1862. I. 92).

Зімовик, -ка, *м.* 1) Погребъ, куда на зиму кладутъ ульи съ пчелами. *Уже останнії дикі гуси в вирій полетіли, пасіку в зімовик поставили.* Г. Барв. 160. 2) = **Зімовник.** *Наш таки січовик Печина привіз його з якогось зімовика.* Стор. II. 11.

Зімо́вище, -ща, *с.* = **Зімовник.**

Зімовни́к, -ка, *м.* Зимнее жилице запорожца внѣ Сѣчи. *Сидів він зімовником серед дикого степу на Низу.* К. ЧР. 13.

Зімовчак, -ка, *м.* Козакъ, живущій въ зімовнику. *Козак зімовчак.* К. Бай. 5. КЦН. 276.

Зімогрій, грія, *м.* Названіе шубы. *Зімогрій кожух.* К. Дз. 225.

Зімодра, -ри, *ж.* Раст. Lysimachia vulgaris. L. ЗЮЗО. I. 127.

Зімонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **зіма.**

Зімський, -а, -е. = **Зімовий.** *Зіма зімська.* Ном. № 7790. *Такеньки уся зіма зімська перезімувалась.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Зімува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Зимовать. *Діти, діти! добре з вами вліті, а зімувати то горювати.* Ном. № 557. — **зіму**. Проводить зиму. *Де ж ти, хмелю, зіму зімував ?* Чуб. V. 67. 2) Содержать зимой. *Ой прийде зіма, лихая годинонька, нічим волів тобі зімувати буде.* Грин. III. 569.

Зімуватися, -муюся, -єшся, *гл.* 1) = **Зімувати I.** *Ой убірайтесь, славні чумаченьки, зімуватись до Лугу.* Грин. III. 571. 2) Содержаться зимой, кормиться зимой.

Зім'яти и зімня́ти, -мну, -не́ш, *гл.* 1) Смять. 2) Стереть, растереть; истолочь. *Зімну всього я на кабаку.* Котл. Ен. II. 18. *Зімни трохи маку. Зім'яв сіль.*

Зім'я́тися и зімня́тися, -мну́ся, -не́шся, *гл.* 1) Смяться. 2) Растереться, истолочься.

Зіни́ця, -ці, *ж.* Зрачекъ.

Зіно́вка, -ки, *ж.* Раст. Origanum vulgare. L. ЗЮЗО. I. 130.

Зіно́вать, -ті, *ж.* Раст. Cytisus biflorus L. ЗЮЗО. I. 120. C. austriacus. ЗЮЗО. I. 120.

Зінське щеня́, -ня́ти, *м.* Живот. в) Кротъ, talpa; б) слѣпецъ, Spalax typhlus. *Підскакує, як зінське щеня.* Ном. № 3406.

Зіньківка, -ки, *ж.* 1) Сортъ деревянныхъ курительныхъ трубокъ: небольшая круглая трубка съ короткой шейкой. Вас. 148. 2) Островерхая высокая барашковая шапка. Вас. 156.

Зіпа, -пи, *ж.* Крикунья.

Зіпака, -ки, *об.* Крикунъ, крикунья. Мир. ХРВ. 124.

Зіпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* 1) Кричать, орать. О. 1862. І. 42. *То піп дурний — нащесерце зіпає.* Ном. № 12464. 2) = **Зіхати 2 и 3.** *Курєтко туй-туй здохне; от іще зіпає ледві.* Вх. Зн. 22.

Зіпнути, -ся. См. **Зіп'ясти, -ся.**

Зіпону́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Заорать, загорланить, закричать. Мир. ХРВ. 264. *Криком... зіпонув гайдамака.* Мир. ХРВ. 251.

Зіпра́тися, зперу́ся, -ре́шся, *гл.* Смыться, порваться отъ частаго мытья.

Зіпріти, -рію, -єш, *гл.* Вспотѣть.

Зіпсувати, -сую́, -є́ш, *гл.* Испортить. *Я ті шкури не зіпсую, свою пайку відбатую.* Чуб. V. 1173. См. **Запсувати, Зопсувати.**

Зіпсуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Испортиться.

Зіпхнути. См. **Спихати.**

Зіп'ясти и зіпнути, -пну, -не́ш, *гл.* Поставить.

Зіп'ясти́ся и зіпнутися, -пнуся, -не́шся, *гл.* = **Сп'ястися.** *Учора собака зіп'явся, хапнув хліб.* НВолын. у. *Дитина на селі — поміч. Аби зіп'ялось на нот, — зараз у поле.* Мир. ХРВ. 127.

Зір, зо́ру, *м.* Взоръ, взглядъ. *Гляне, — в'яну як від зору злої чарівниці.* Млак. 4.

Зіра, -ри, *ж.* Звѣзда. *Не зіра то зійде, — Бог із неба снійде.* Грин. III. 33. См. **Зірка.**

Зірва́ти, -ся. См. **Зривати, -ся.**

Зірк! *меж.* = **Зирк!**

Зірка, -ки, *ж.* 1) Звѣзда, звѣздочка. *Візьму тебе саму, як зірку на небі.* Мет. 47. 2) — **з мітлою**. Комета. Харьк. 3) мн. **Зірки**. а) Раст. Tagetes p. ЗЮЗО. І. 18. б) Lychnis Chaeredonica. ЗЮЗО. І. 127. Ум. **Зіронька, зірочка.**

Зіркатий, -а, -е. Большеглазый. *Зіркатий чоловік.* Каменец. у. **Зіркатий мак**. = **Зіркач.** Желех.

Зіркач, -ча, *м.* Дикій макъ. Желех.

Зірки́й, -а́, -е́. Зоркій. *Говірка, зірка, моторна.* Мкр. Н. 12. *Оченята продирать дитині, щоб було зірке.* Мил. 27.

Зіркнути, -кну, -неш, *гл.* = **Зиркнути.**

Зірко, -ка, *с.* Зернышко. *Зірко до зірка, то буде мірка.* Ном. № 9907.

Зірко, *нар.* Звѣздная ночь. НВолын. у.

Зірни́ця, -ці, *ж.* Звѣзда. *В мене батенько — ясний місяць, в мене матінка — ясне сонячко, в мене сестриця — ясна зірниця.* Грин. III. 16. *Ой ішов я до дівчини, як зійшла зірниця.* Нп. **Аж зірниці засвітили**. Искры изъ глазъ посыпались (отъ удара). Ном. № 6628. 2) Молодыя деревца, выросшія изъ сѣмянъ. *Я насіяв торік груш та яблунь, так тепер зірниці в аршин.* Лебед. у. Ум. **Зірни́чка.** *Ясна зірничка барз ясно світила.* Гол. IV. 524.

Зірно, *нар.* = **Зоряно.** Г. Барв. 207.

Зірнути, -рну, -не́ш, *гл.* = **Зорнути.**
Зіронька, зірочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **зірка.**
Зірочний, -а, -е. Звѣздный. Еф. 13.
Зіскакувати, -кую, -єш, сов. в. **зіско́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Соскакивать, соскочить.
Зіслати. См. **Зсилати.**
Зіспити, -плю, -пиш, *гл.* = **Зуспіти.** *Я його зіспив під лісом.* Каменец. у.
Зіставати(-ся), -таю(-ся), є́ш(-ся) сов. в. **зістати(-ся), -тану(-ся), -неш(-ся),** *гл.* Оставаться, остаться. *Все мине, а гріх зостане́.* Ном. № 103. **Зістатися од кого**. Отставать, отстать отъ кого.
Зіставити. См. **Зіставляти.**
Зіставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **зіставити, -влю, -виш,** *гл.* Оставлять, оставить. *Зажер усе, нічого не зіставив.* К. Іов. 44.
Зістарити, -рю, -риш, *гл.* Состарить.
Зістаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Состариться.
Зістрінути, -ну, -неш и зістрі́нутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Зострінути, -ся.**
Зісхну́ти, -хну, -не́ш, *гл.* Ссохнуть, засохнуть. *В сухар зісхне.* Чуб. I. 64.
Зіте́рти, -тру, -треш, *гл.* Стереть.
Зіткати, -тчу, -тче́ш, *гл.* Соткать. *Стьожки, зітканії з кришталевих ниток.* Стор. МПр. 74.
Зіткнутися, -кну́ся, -нешся, *гл.* Столкнуться.
Зітліти, -тлію, -єш, *гл.* Истлѣть. *Шовкова хусточка від сльозів зітліла.* Гол. I. 191.
Зітнути, -тну, -не́ш, *гл.* = **Стяти.** *Як дерево зітнуть, кожний тріски збірає.* Ном. № 1249.
Зітнутися, -тнуся, -не́шся, *гл.* = **Зтятися.** *Сам на сам із перевертнем зітнуся.* К. ЦН. 244.
Зітха́ння, -ня, *с.* Вздохъ. *Не хлібом я, зітханнями годуюсь.* К. Іов. 9.
Зітха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **зітхнути, -хну, -не́ш,** *гл.* 1) Вздыхать, вздохнуть. *Зітхнув тяжко я до Бога.* Чуб. № 1088. 2) — **духа**. Испустить духъ. *Се промовивши, зітхнув духа.* Єв. Л. XXIII. 46.
Зіха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **зіхнути, -хну, -не́ш,** *гл.* 1) Разѣвать, разинуть (ротъ). *Своє ззів, та й на моє зіхаєш.* Ном. № 10827. 2) Зѣвать, зѣвнуть. *Лежить та зіхає на все горло.* Мир. ХРВ. 308. *Вилазе відтіля* (з труни) *мертвець: зігнув, потягся і подався на слободу.* ХС. III. 56. 3) Испускать, испустить духъ (объ умирающемъ). *Як лежала я хвора дуже, то діти все ждали: ось зіхне! ось зіхне мати.* Волч. у. (Лободовск.).
Зіхідний, -а, -е. Всхожій, годный для посѣва (о сѣменахъ). *Пшениця... умолотна... зіхідна.* Чуб. III. 456.
Зіхнути. См. **Зіхати.**
Зіхо́дити, -джу, -диш, сов. в. **зійти, -йду, -деш,** *гл.* 1) Сходить, сойти, нисходить, низойти. *Зійди з хреста, утіш мене єдину.* Чуб. III. 17. *Захотілось води напиться, — от вун і зійшов униз.* Рудч. Ск. II. 107. *Дрібен дощик зійде.* Чуб. V. 144. *Зійшов голос із небес* вв. М. I. 11. 2) Уходить, уйти. *Після обід ми з Катрею зараз зійшли з хати.* МВ. II. 111. *Піде на тік, щоб з очей зійти.* Св. Л. 158. *Як же мені зійти з сього села?* Г. Барв. 394. *У чужу землю десь зійшли* (запорожці). Мнж. 133. 3) Расходоваться, израсходоваться, выйти. *Зійшов увесь хліб, уся страва.* Черк. у. 4) Попадать, попасть, выйти. *А щоб ти*

на добрий путь не зійшов! Ном. № 3693. 5) О водѣ: спадать, спасть. *Вода зійшла, колеса стали.* Гліб. 6) Всходить, взойти. *Рада б зірка зійти, — чорна хмара наступає.* Мет. 81. *Зійди на могилу та не тужи дуже.* Мет. 92. *Ой зійду ж я, зійду на гору крутую.* Мет. 59. *Зійде твоя пшениченька густо.* Мет. 28. 7) — **на чий розум**. Поступать какъ кто. *Я на твій розум не зійду.* НВолын. у. *Зійшов на дитячий розум.* НВолын. у. 8) — **на що**. Обратиться во что. *І ми колись були добрі, а ось же довелось зійти на ледащо.* МВ. І. 71. *Тепер який багатир, а питиме горілку — зійде на ка-зна-що.* НВолын. у.

Зіхо́дитися, -джуся, -дишся, сов. в. **зійтися, йду́ся, -дешся,** *гл.* 1) Сходиться, сойтись вмѣстѣ. *Чи не зійдемося, чи не зострінемося хотя голосочком.* Мет. 60. *Кому на горе ідеться — велика дірка, та мала латка: і туди тягни, і туди тягни, — не зіходиться.* Ном. № 1692. 2) Подниматься, подняться. *Зараз ся зійшла вітровая хвиля.* Гол. І. 183.

Зіхожати, -жаю, -єш, *гл.* = **Зіходити.** ЗОЮР. І. 26.

З'іддя, -дя, *с.* = **З'іди.** Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

З'ідень, -дня, *м.* Съѣденіе. Употребл. въ выраженіи: **На з'ідень**. На съѣденіе.

З'іди, -дів, *м. мн.* **и з'ідини, -дин,** *ж. мн.* Остатки корма травоядныхъ домашнихъ животныхъ. Чуб. VII. 394.

З'ідна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* и пр. = **З'єднати и пр.**

З'іду́н, -на, *м.* Ѣдунъ, ѣдокъ, объѣдало. *Мало своїх з'ідунів, іще он якис лентюх іде.* Шух. І. 34.

З'їжа, -жі, *ж.* Ѣда, потребленіе, съѣденіе. *На з'їжу чимало дечого купили. Да там з'їжі, Господи! таки ж п'ять душ прогодуй що дня.*

З'їжджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **З'їздити.** *З твого двора з'їжджаю.* Макс. *З'їжджайте в чужу дальню сторону.* Чуб. V. 505.

З'їжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Наежиться, нахохлиться. Вх. Уг. 241.

З'їжка, -ки, *ж.* = **З'їжа**. *Хиба мала з'їжка?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

З'їзд, -ду, *м.* Съѣздъ. *Аж там такий з'їзд — повен двір.* Рудч. Ск. II. 208.

З'їздини, -дин, *ж. мн.* Съѣздъ.

З'їздити, -джу, -диш, *гл.* 1) Изъѣздить. *З'їздили ми Польщу і всю Україну.* Шевч. 221. 2) Заѣздить, утомить ѣздой. *З'їздив коника, з'їздив другого.* Гол. І. 383. 3) Ударить. *З'їздив добре по губах.* Котл. Ен. V. 67.

З'їзди́ти, -джу́, -ди́ш, сов. в. **з'їхати, з'їду, -деш,** *гл.* 1) Съѣзжать, съѣхать, выѣзжать, выѣхать. *Инколи трапиться гора, так з неї знов з'їдеш на рівне.* Ком. І. 7. 2) Уѣзжать, уѣхать. *Паки під той час з'їхали у гостину кудись на чужу сторону.* МВ. (О. 1862. І. 97). *З'їду я од вас, мамо.* Мнж. 38. 3) **З'їхати з глузду.** Рехнуться. *Скажений, ти з глузду з'їхав!* Шевч. 300. 4) **З'їхати ні на що**. Разориться, обѣднѣть. Ном. № 1850.

З'їздитися, -джуся, -дишся, *гл.* Изъѣздиться. *Був кінь та з'їздився.* Ном. № 1898. *Не тілько що, але й зелізо з'їздиться.* Ном. № 2728.

З'їзди́тися, -джуся, -дишся, сов. в. **з'їхатися, з'їдуся, -дешся,** *гл.* Съѣзжаться, съѣхаться. *Тим ся кажу поховати, де ся пани з'їздя.* Гол. І.

З'їма́ти, -маю, -єш, *гл.* Поймать. *Хотіли дівчиноньку з'їмати.* Гол. І. 186.

З'їсти, з'їм, з'їси, *гл.* = **Ззісти.**

З'їхати, -ся. См. **З'їздити, -ся.**

Зк... Всѣ слова, начинающіяся на **зк,** см. на **Ск.**

Злагідливий и злагідний, -а, -е. Согласный, мирный. *Ненька старенька злагідлива була.* Грин. III. 386.

Злагідливо и злаѓідно, *нар.* Согласно, мирно. *Злагідно живуть собі з жінкою.* Каменец. у.

Злагода, -ди, *ж.* 1) Согласіе, миръ. *Буде злагода, буде, кедь Марька добра буде.* Гол. IV. 433. *Спасибі Богу, живемо в злагоді.* Харьк. 2) Устройство, приспособленіе. *У нас уже така злагода, що бодай би її! Ні виїхати в люди, ні виїхати за ворота.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Злагоджувати, -джую, -єш, сов. в. **злагодити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать, ладить, сладить, устраивать, устроить, мастерить, смастерить, приготовить. *Злагодь мені меча острого.* Чуб. III. 274. 2) Нанимать, нанять, условиться въ цѣнѣ.

Злагоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **злагодитися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Собираться, собраться, приготовляться, приготовиться. *Злагодивсь Ілько їхати у город.* О. 1862. IV. 87. 2) Мириться, помириться, соглашаться, согласиться, приходить, прійти къ соглашенію, уладиться. *А як злагодили-сте-ся за ті чичуги?* Каменец. у. *От взялись за діло. Зговорились, злагодились.* Федьк. II. 79.

Злагодити, -ся. См. **Злагоджувати, -ся.**

Злаѓожуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* = **Злагоджуватися.** *От злагожується зять на весні вже, чи коли там, іти орать.* Рудч. Ск. I. 180.

Злада, -ди, *ж.* = **Злагода 2.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зладна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* = **Злагодити.** Алв. 79.

Зладна́тися, -на́юся, -єшся, *гл.* = **Злагодитися.** *Якось доля її зладнається.* К. Д. Серце. 20.

Злазити, -жу, -зиш, сов. в. **злізти, -зу, -зеш,** *гл.* 1) Слазить, слѣзать, слѣзть; сползать, сползти. *З чужого коня серед дороги злазь.* Посл. *Із неба злізла чорна ніч.* Котл. Ен. III. 22. 2) Взлѣзать, взлѣзть, всползать, всползти. *Був собі дід та баба, та злізли на граба.* Чуб. III. 186.

Злазитися, -жуся, -зишся, сов. в. **злізтися, -зуся, -зешся,** *гл.* Сползаться, сползтись. *Гадюки злазяться докупи.* **Щоб на тебе вся біда злізлась!** Желаю тебѣ всего худого, всѣхъ бѣдъ. Чуб. I. 90.

Злакомити, -млю, -миш, *гл.* Соблазнить.

Злакомитися, -млюся, -мишся, *гл.* Польститься, соблазниться. *Злакомився на калитку, взяв собі багатирку.* Чуб. V. 215. *Злакомився на гроші та й не сказав нікому, що старшина вбив Оверка.* НВолын. у.

Зламаний, -а, -е. Сломленный. **Хай їде (іде) на зламану го́лову!** Бранное выраженіе: пожеланіе сломать голову уходящему. Св. Л. 124.

Зламати. См. **Зламувати.**

Зламок, -мку, *м.* Отломокъ. *Коса поламалась, так я один зламок потребив, а другий ще є.* Черк. у.

Зла́мувати, -мую, -єш, сов. в. **злама́ти, -ма́ю, -єш,** *гл.* 1) Сламывать, сломать. 2) Нарушать, нарушить. *Зламати слово, присягу.* К. Досв. 66. *Був зламаний закон Мойсеїв.* Єв. I. VII. 23. *Байда... не зламав своєї віри.* К. ЧР. 83.

Злапати, -паю, -єш, *гл.* 1) Поймать, схватить. Котл. Ен. I. 17. *Собака мене злапав за запащину, добре пошматував.* Г. Барв. 236. *Ой злапали Морозенка, назад руки зв'язали.*

Гол. *Тікай, тікай, козаченьку, хотять тя злапати.* Чуб. V. 127. 2) **— ляпаса.** Получить пощечину. Ном. № 3976.

Зласка́витися, -влюся, -вишся, *гл.* Умилостивиться, умилосердиться.

Злати́нити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Латинизировать. 2) Окатоличить. *Златинена ляхва.* К. ПС. 90.

Златкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Покрыть многими заплатами. *Уся свитина була златкована чорними і рудими латками.* Г. Барв. 21.

Злато, -та, *с.* и пр. = **Злото и пр.**

Златогла́в, -ву, *м.* = **Злотоглав.** *Паювали... златосинії киндяки на козаки, златоглави — на отамани, турецькую білую габу — на козаки на біляки.* АД. І. 219. *Оксамити, златоглави будемо носити.* К. МБ. X. 5.

Златоглавий, -а, -е. = **Злотоглавий.** *Кармазин златоглавий гаптуванням шитий.* К. МБ. X. 12.

Златограний, -а, -е. Искрящійся золотомъ. *Златограний промінь.* Чуб. I. 179.

Златокований, -а, -е. = **Златоскований.** *І на храмах його чесний хрест златокований поставили.* Шевч. II. 168.

Златомальований, -а, -е. Позолоченный, раскрашенный золотомъ. *Хрест високий на кладовищі, трохи збоку, златомальований стоїть.* Шевч. 600.

Златосиній, -я, -є. Синій съ золотомъ. *Ой із города Трапезонта виступала галера трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана, — златосиніми киндяками побивана.* Макс. (1849), 31.

Златоскований, -а, -е. Выкованный изъ золота. *Златоскована сурма.* Чуб. I. 179.

Злаяти, злаю, -єш, *гл.* Обругать. *Ти ж мене не збив, не злаяв, догани не дав.* Чуб. V. 31.

Зле, *нар.* 1) Зло. 2) Дурно, плохо, нехорошо. *Зле без дружини жити.* Лукаш. 115. Чуб. V. 22.

Злебеда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Застигнуть, накрыть. *Хочуть вони тебе узнать, тебе край мене злебедать.* Лавр. 33.

Злебедіти, -джу, -диш, *гл.* Начать жалобно пѣть. Желех.

Злебеніти, -ню́, -ниш, *гл.* Попасть, схватить. *Зараз жид злебенив його та й заправив у поштарі.* Мир. ХРВ. 4.

Злеге́нька и злеге́сенька, *нар.* Ум. отъ **зле́гка.**

Зле́гка, *нар.* Слегка. *Накинувши злегка свитину за плечі, іде до дівчини.* Хата, 14. Ум. **Злеге́нька, злеге́сенька.** Кв. II. 295. *Пригортає злегесенька.* Чуб. V. 1180.

Зле́глий, -а, -е. Слежавшійся.

Зле́гтися, -гнуся, -нешся, *гл.* Слежаться.

Злегчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Облегчить. Желех.

Злегчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Освободиться отъ бремени, родить. *Я бачив, що вона була важкою, а тепер злегчилася, стала вже порожня.* Новомовк. у. (Залюбовск.).

Зледащілий, -а, -е. Ухудшившійся, пришедшій въ негодность, упадокъ. 2) Разлѣнившійся.

Зледащіти, -щію, -єш, *гл.* 1) Ухудшиться, испортиться, придти въ негодность: ослабѣть отъ старости. *Зледащіла, не здужаю і на ноги встати.* Шевч. 120. 2) Избаловаться, разлѣниться. *Хто дома зледащів, тому не жаль домівки.* Гліб. 45. *Але Еней наш зледащів.* Котл. Ен. I. 27.

Злежатися, -жуся, -жишся, *гл.* Слежаться. *Та на що ж тобі, доньку, та зеленії сукні? Та як буде та твій милий та ревнивий, то зеленее суконечко ізлежиться.* Мет. 140.

Зле́жень, -жня, *м.* Шпала. *А скільки то йде дерева на ті злежні, що під рейками.*

Злекши́ти, -шу, -ши́ш, *гл.* Облегчить. *Теперка все краще як за панів було: злекшив, облекшив царь.* Каменец. у. *Ми на тебе злекшимо.* НВолын. у.

Зленути, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Злинути.** *Там козак приленув, з коня вже зленув.* Федьк. I. 67.

Зле́пкуватий, -а, -е. О печеномъ хлѣбѣ: слипающійся, во время печенія, съ другимъ.

Зле́пок, -пка, *м.* Мѣсто сбоку, которымъ одинъ хлѣбъ слипся, во время печенія, съ другимъ.

Злести́ти, -щу, -стиш, *гл.* — **кого́.** Подольститься къ кому, обойти кого лестью. *Ти хочеш мене злестити, а потому одурити.* О. 1862. IV. 18.

Зли́ва, -ви, *ж.* Проливной дождь. *Злива йде добра.* Каменец. у.

Злива́ння, -ня, *с.* 1) Сливаніе; поливаніе. 2) = **Зливки 2.** Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Злива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **злити, зіллю́, зіллєш,** *гл.* 1) Сливать, слить изъ разныхъ мѣстъ въ одно. *Йому мила з усіх мисок вечерю зливає.* Чуб. III. 127. 2) Лить, полить на что. *Зливати на руки. Зливши миро се, на погребення зробила.* Єв. Мт. LXXVI. 12. 3) Поливать, полить, обливать, облить; заливать, залить. *Треба злити долівку, щоб пилу не було.* Харьк. у. *Зіллю ввесь сад слізьми. Так гляне, неначе холодною водою зіллє.* МВ. I. 35. *Ріка зливає поберіжже.* К. Іов. 31.

Злива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **злитися, зіллюся, зіллєшся,** *гл.* 1) Сливаться, слиться вмѣстѣ. Ком. I. 50. *Як оливо злилося, не здвигнеться.* К. Іов. 94. 2) Обливаться, облиться.

Зливки, -ків, *мн.* **зли́вини, -вин,** *ж.* 1) Сливаніе, обливаніе. 2) Обрядовое омовеніе роженицы и рукъ повивальной бабки послѣ крестинъ. Мил. 25. 3) Слитое изъ разныхъ сосудовъ въ одинъ.

Злига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Сожрать. *З тетками чорт тебе злигає.* Котл. Ен. II. 18. 2) Привязать одно къ другому нѣсколькихъ рогатыхъ животныхъ, при помощи веревки, надѣваемой на рога.

Злига́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Сойтись, связаться. Котл. Ен. III. 57. *Він непотрібно злигався з жидівкою.* Стор. МПр. 146. *Злигався я з діяволом.* Шевч. 284.

Злигодні, -нів, *м. мн.* Невзгоды, бѣдствія. *Всі злигодні на мене обернулись.* К. Іов. 9. *Хай йому злигодні!* О. 1862. VI. 90.

Злигодній, -я, -є. Бѣдственный. *Ой у нашій славній Україні бували колись престрашнії злигодні бездольні години.* Макс. (1849). 53.

Зли́г(ну)ти, -гну, -неш, *гл.* Спасть, смягчиться. *Уже злиг мороз.* НВолын. у.

Злидарик, -ка, *ж.* Ум. отъ **злидарь.**

Злидарити, -рю, -риш, *гл.* Выпрашивать, попрошайничать. Аф. 455.

Злидарь, -ря́, *ж.* Бѣднякъ. Бор. 35. *Має своє поле, худоду таку, а по людях робить поденно, мов який злидарь.* Г. Барв. 186. *Злиденні злидарі.* К. ПС. 13. Ум. **Злидарик.** Ув. **Злидарюка.** Аф. 455.

Злидарька, -ки, *ж.* Бѣдная женщина. *Пробі доріка все: ти злидарька: прийшла від злиднів, так і підеш, нічого не. получит.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Злидарюка, -ки, *ж.* Ув. отъ **злида́рь.**

Злиде́нний, -а, -е. 1) Бѣдный, несчастный. *Вони люде злиденні.* Ном. № 1536. *Життя злиденне.* К. Досв. 37. 2) Жалкій. *А ну лиш, лицарю мізерний, злиденний, витязю нікчемний, виходь сто лих покуштувать.* Котл. Ен. VI. 38. 3) Скряга, скупой. *Багатий, а такий злиденний, що над копійкою аж труситься.*

Злиде́нник, -ка, *м.* = **Злидарь.** *Ото злиденник!* Ном. № 2880. Г. Барв. 455, 357. *Шкода про се казати, щоб із злиденником та безземельником дочку мені звінчати.* К. МБ. X. 4.

Злиде́нність, -ности, *ж.* Бѣдность; бѣдственное положеніе. Желех.

Злиденно, *нар.* 1) Бѣдно; бѣдственно. *Злиденно живуть. Одягнений злиденно.* К. ПС. 85. 2) Жалкимъ образомъ. *І так злиденно іскривився.* Котл. Ен. VI. 81.

Злидень, -дня, *м.* 1) Бѣднякъ, голышъ. *Скоро в злидні мене зведете, як не перестанете гулять у шинку.* Канев. у. 2) = **Злиденний 3.** *Бісовий злидень за копійку труситься.* Канев. у. 3) К злидню. Къ чорту. *Жидівочка к злидню дметься, із бурлаченька сміється.* Чуб. V. 1012. 4) Во мн. ч. Бѣдность, нищета, злосчастіе. Чуб. I. 254. К. Іов. 63. *Насміхаються сусіде з наших злиднів та неволі.* К. Псал. 154. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450. **Злидні осіли**. Бѣдность одолѣла. **Бода́й вас злидні побили**! — пожеланіе несчастья, бѣдности. *Бодай же вас, цокотухи, та злидні побили.* Шевч. 68.

Злиднувати, -дную, -єш, *гл.* Бѣдствовать. *Не кажи, коню, що я злидную, а кажи, коню, що я паную.* Гол. I. 74.

Зли́дяний, -а, -е. = **Злиденний 1.** *Потіш злидяне серденько.* Млак. 89.

Злизати. См. **Злизувати.**

Злизнути, -зну́, -не́ш, *гл.* Исчезнуть. *Тьху! злизни, пропади!* НВолын. у. *Лиха искра поле спале й сама злизне.* НВолын. у.

Злизувати, -зую, -єш, сов. в. **злизати, -жу, -жеш,** *гл.* Слизывать, слизать. **Як віл злизав**. Ном. стр. 284, № 1894. **Мов корова злизала язиком**. Рудч. Ск. II. 176. Исчезъ, неизвѣстно гдѣ дѣлся. То-же значеніе: **як лиз його злизав**. Мир. ХРВ.

Злий, -а, -е. 1) Злой. МВ. II. 175. *Зняли з нього головоньку злії басурмани.* Мет. 79. 2) Дурной, нехорошій. *Хто чинить хоч добрее, хоч злее в первий раз, не буде таково, як не першина.* Ном. № 105. *Ой не їдь, рідненький, бо дороженька злая.* Мет. 32. *Ой, дитино моя мила, що ти злого учинила?* Чуб. III. 356. *Як я тобі вина дам, коли на тобі злий жупан?* Чуб. V. 920.

Зли́нка, -ки, *ж.* Раст. Erigeron canadensis. ЗЮЗО. I. 121.

Зли́нути, -ну, -неш, *гл.* Слетѣть; взлетѣть. *Злину з дуба.* Гол. IV. 446. *З дерева злинула голубка, сіла мені на плече.* Левиц. Пов. 17. *Побачив він Духа Божого, що спустився, як голуб, і злинув на него.* Єв. Мт. III. 16. *Злинув на дерево.*

Злиня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Слинять, полинять. *Біле личко, чорні брови повік не злиняють.* Чуб. V. 19.

Злипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **зли́п(ну)тися, -пнуся, -нешся,** *гл.* Слипаться, слипнуться. К. Іов. 87. *Спілі вишні злипались китяхами.* Левиц. Пов. 192. *Кого люблю, — поцілую, аж губоньки злипаються:* Мил. 101.

Злити, -ся. См. **Зливати, -ся.**

Злихосло́вити, -влю, -виш, *гл.* Выбраниться, сказать дурное слово. *Я питаюсь: що тобі треба? А він злихословив мені зразу.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зли́чний, зли́шний, -а, -е. Прекрасный, красивый. *Гарне й зличне да не вічне.* Ном. *Бувай здоров, злишний паничу.* Чуб. III. 275.

Зли́шнього, *нар.* Слишкомъ. *То Катря усе хвалить, то Катря усе ганить; то усе в неї вже й злишнього славне, то усе в неї ні до чого не згарне і не докладне.* МВ. II. 94.
Зли́шок, -шку, *м.* Излишекъ. *Накинемо злишку по копі, чи й по рублю.* Кв. II. 13. *Будуть злишки — убогшому подаси.* Г. Барв. 428.
Злізти, -ся. См. **Злазити, -ся.**
Злінува́тися, -нуюся, -єшся, *гл.* Полѣниться.
Зліпити, -ся. См. **Зліплювати, -ся.**
Зліплювати, -люю, -єш, сов. в. **зліпити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Лѣпить, слѣпить, вылѣпить. *Біг сказав чортові зліпити з глини вовка.* Чуб. I. 52. 2) Слѣплять, слѣпить, склеить липкимъ. *Зліпила* (розбите) *яйце.* Рудч. Ск. I. 144. 3) Связывать, связать (слова въ рѣчи). *Вона насилу, велику силу змогла зліпити докупи кілька польських словець.* Левиц. I. 209.
Зліплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **вліпитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Слѣпляться, слѣпиться, склеиться липкимъ.
Зліпок, -пка, *м.* = **Злепок.** МУЕ. III. 72.
Злісливий, -а, -е. Злой, сердитый. *Ну, та й злíслива у мене жінка, сохрань Боже!* Канев. у. *А пані, куди далі, то все злíслівша, усе лютіша.* МВ. (О. 1862. III. 62).
Злісливо, *нар.* Зло, сердито.
Злістниця, -ці, *ж.* Злая женщина. *Він вибрав собі жінку дуже велику злістницю.* Чуб. II. 548.
Злість, зло́сти, *ж.* 1) Злость. К. Іов. 48. Чуб. III. 356. *І од злости зубами скрегоче.* Шевч. 21. *Зо злості болять кості.* Ном. № 2934. *На злість моїй жінці нехай мене б'ють.* Ном. № 2813. 2) Зло. — **учинити**. Сдѣлать зло. *Ой ви, чумаченьки, ой ви, молоденькі, не вчиніте злости: поховайте моє тіло, щоб не розніс ворон кости.* Нп.
Зліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **злеті́ти, -лечу́, -ти́ш,** *гл.* 1) Слетать, слетѣть. *Сивою зозулею до роду злетіла.* Гол. I. 195. *Ти з неба злетіла.* Шевч. 144. *Гусята, качата гречку поїли, на панів ставочок нишки злетіли.* Чуб. III. 208. 2) Взлетать, взлетѣть. К. Досв. 31. *До тебе, Господи, душа моя злітає.* К. Псал. 56. *Злетів півень на ворота, сказав: кукуріку!* Чуб. V. 37.
Зліта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **злеті́тися, -чу́ся, -ти́шся,** *гл.* Слетаться, слетѣться. *Сокіл з орлом та й злітається, сокіл орла та й питається.* Чуб. V. 943. *Злетілись дрібні пташенята.* МВ. II. 70. *На полі, на роздоллі злітались по волі сичі.* Шевч. 582.
Злітеплитися, -плюся, -лишся, *гл.* Согрѣться (о жидкости). *Мабуть у сінях вода вже злітеплилася.* Черк. у.
Зліти, злію, -єш, *гл.* Дѣлаться болѣе злымъ. *Сидить вона сто тисяч літ, не молодіє, не старіє, а тілько де далі зліє.* Шевч. 309.
Злітки, -ків, *мн.* **На злітки оддавати (теля́та)**. Отдавать телятъ на выкормку, на четыре года. Вх. Лем. 420.
Злітній, -я, -є. Среднихъ лѣтъ. *Злітній чоловік.* Звенигор. у.
Злітце, -ця. Ум. отъ **злото.**
Злічити, -ся. См. **Злічувати, -ся.**
Злічувати, -чую, -єш, сов. в. **злічи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Сосчитывать, сосчитать. Опат. 27. *Ти в коморі, я на дворі, вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. *Не можна далебі злічити, які народи тут плелись.* Котл. Ен. IV. 70. *Хто воінство його злічити може.* К. Іов. 53. 2)

Вылѣчивать, вылѣчить. *Як би од Бога болізнь, то Бог би й злічив.* Грин. II. 314. 3) О разбитой посудѣ: склеивать, склеить. *Злічила макітру, та вже год десять живе.*

Злічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **злічи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Сосчитываться, сосчитаться.

Зло, зла, *с.* Зло. *Хто сіяв зло, той пожинав скорботу.* К. Іов. 10. *Чи годиться в суботу добро робити, чи зло робити?* Єв. Мр. III. 4. *Ну, брате, — кажуть: — як ти жив? Добро чи зло робив?* Гліб. 14.

Зло́ба, -би, *ж.* Злоба. К. Іов. 12. *Чернеча злоба до гроба.* Ном. № 202. *У жінки злоба така люта.* Міус. окр. **Злобу́ взя́ти на ко́го**. Озлобиться.

Злоби́тель, -ля, *м.* Недоброжелатель. *Злобителів старшина пооддавав у москалі, та тепер що зна, те й робе.* Канев. у. *Є такі злобителі, що його підпалюють.* Міус. окр.

Злоби́телька, -ки, *ж.* Недоброжелательница. Волч. у.

Злобливий, -а, -е. Злобный. *Царю Христе, Спасителю мира! ти був зранку не злобливий.* Чуб. III. 21.

Злобний, -а, -е. = **Злобливий.** *Помилуй, пані благородна! не дай загинуть головам, будь милостива, будь не злобна.* Котл. Ен. I. 17.

Злобствувати, -вую, -єш, *гл.* = **Злобувати.** *Злобствує на мене.* Черк. у.

Злобува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Злобствовать. Черк. у.

Зловжи́ток, -тку, *м.* Злоупотребленіе. Башт. 39.

Зловити, -влю́, -виш, *гл.* Поймать. *Зловив зайця за хвіст.* Ном. № 1800. *Та зловили Морозенка, рученьки зв'язали.* Нп. *Ходімо, я зловлю гусочку.* Рудч. Ск. I. 23.

Зловитися, -влю́ся, -вишся, *гл.* Пойматься.

Зловістний, -а, -е. Зловѣщій. Желех.

Зловіщуватий, -а, -е. = **Зловістний.** *Се справді страшний, зловіщуватий ворог.* К. Кр. 38.

Злоги, -гів, *м. мн.* 1) Роды. Балт. у. 2) **Сидіти на зло́гах**. Сидѣть подпершись локтями. Черк. у.

Злода́рний, -а, -е. Нечестивый, безбожный. **Син злодарний** — о сынѣ, выгнавшемъ мать. Гол. III. 197.

Злодієнко, -ка, *м.* Сынъ вора. О. 1861. IV. 156.

Зло́дій, -дія, *м.* 1) Воръ. *Казали її руки ізв'язати; посадили між злодіями, між убійниками, молоду та добру.* МВ. II. 193. *Не так лютує голий злодій, коли не має що украсть, як наш латин тут розгнівився.* Котл. Ен. IV. 48. *Хто перелазить в кошару, той злодій. Не піймавши, не кажи злодій.* Посл. 2) Раст. = **Гречка дика.** Вх. Пч. I. 9. 3) Нас. короѣдъ, Bostrychus. Вх. Пч. I. 5.

Зло́дійка, -ки, *ж.* Воровка.

Злодійкуватий, -а, -е. Вороватый.

Злодійство, -ва, *с.* Воровство. *Коли не злодійство, то разбійство в нашім селі.* НВолын. у.

Зло́дійствувати, -вую, -єш, *гл. Писарь... п'янствує, розбишує і, стидно добрим людям казати, злодійствує.* Цись, Сват. 97.

Злодійський, -а, -е. Воровской. *Постава свята, а сумління злодійське.* Ном. № 178. *Злодійські гроші.* НВолын. у.

Злодіяка, -ки, *м.* Большой воръ. *Злодіяка такий, що ні з чим не розминеться.* Кв. I. 233. *Поночі блукає злодіяка.* К. Іов. 53. Ум. **Злодіячка.** Воришка. Мир. ХРВ. 119. *Якийсь лихий злодіячка.* Мир. ХРВ. 202.

Злодія́чити, -чу, -чиш, *гл.* Воровать, заниматься воровствомъ.

Злодія́чка, -ки, *м.* Ум. отъ **злодійка.**

Злодю́га, -ги, *м.* = **Злодіяка.** *Один злодюга крав.* Гліб. 81. Ум. **Злодюжка.** *Злодюжка був на все сем.* Драг. 66. *Не був злодієм, а злодюжкою був.* Г. Барв. 313.

Зложи́ти, -жу́, -жиш, *гл.* = **Скласти.** *Зов'ю я віночка й а в штирі грядочки, зложу на головку.* Чуб. III. 121. *Аж його гречка стоїть у стіжку зложена.* Рудч. Ск. II. 208. **Руки зложити**. Умереть. Г. Барв. 95. *Ручки зложу, очки сплющу та ще слово скажу.* Чуб. V. 232. **Неславу зложити на кого**. Обезславить. *На мене неславу зложили.* Гол. IV. 459. **Кожух зложити**. Сшить шубу. *Нічим гаразд заплатить кравцям, щоб там свитину або кожух зложили.* Сим. 199.

Зложи́тися, -жу́ся, -жишся, *гл.* = **Скластися.** *Зложімося, пане брате, на сто злотих битих.* Гол. I. 189.

Зломити, -млю, -миш, *гл.* 1) Сломать, сломить. *Із дерева сього зломити ти мусиш гільку хоть одну.* Котл. Ен. III. 19. *Ой зломлю я і стопчу я рожу з калиною.* Мет. 96. *Ми перстенчик зломимо, тобі жони не дамо.* Чуб. III. 70. *Прудко гонить, голову зломить.* Ном. № 5572. 2) Нарушить. *Не зломлю... закону.* Г. Барв. 95.

Зломитися, -млю́ся, -мишся, *гл.* Сломаться, сломиться. *Бодай сіно огнем пішло і коса зломилась.* Чуб. V. 86. *Тризубець щоб тобі зломивсь.* Котл. Ен. II. 31.

Зломок, мку, *м.* Обломокъ. Ум. **Зломочок.** *Шаблю поламали недавно та поробили ножі, а один зломочок товщенький такий брали на весілля.* О. 1862. V. 87. *Се мабуть невеличкий зломочок якогось давнюю широкого оповідання.* О. 1862. V. 91.

Зломча, -чати, *с.* Пт. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 420.

Зло́пати, -паю, -єш, *гл.* Сожрать.

Злопотіти, -почу, -тиш, *гл.* Захлопать. *П'ють голуби зімню воду. Напилися та й злетіли, крилоньками злопотіли.* Гол. I. 265.

Злоріка, -ки, *гл.* Злословящій. К. ПС. 50. *Блажен... хто стежку грішників минає, серед злоріків не сідає.* К. Псал. 1.

Злорічити, -чу, -чиш, *гл.* Злословить, говорить дурное. *Ти устами знай злорічиш.* К. Псал. 119.

Злоро́б, -ба, *м.* Злодѣй. Встрѣчено только у Кулиша. К. ЦН. 318.

Злосливий, -а, -е. = **Злісливий.** *Герод злосливий.* Kolb. I. 90.

Злосли́вість, -вости, *ж.* Злость, злоба, злобность.

Злосливо, *нар.* Зло, злобно, злостно. *На мя злосливе чом поглядаєш?* Гол. I. 362.

Злословити, -влю, -виш, *гл.* Злословить. *І хто твоє ім'я злословить.* К. Псал. 155.

Злосник, -ка, *м.* Недругъ, недоброжелатель. *Бо вже мої всі злосники взяли мене на язики.* Мл. л. сб. 260.

Злосупроти́вний, -а, -е. Враждебный; о вѣтрѣ, волнѣ: противный. *Злосопротивна... хвиля вставав, судна козацькі-молодецькі на три масти розбиває.* АД. I. 177.

Злоститися, -щуся, -стишся, *гл.* = **Злостувати.** *Він на мене злостився.* НВолын. у.

Злостува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Злиться, сердиться. *Злостує та й злостує жінка моя цілісінький ранок.* Канев. у. *Ще дужче злостує.* НВолын. у.

Злот, -та, *м.* Монета въ 15 коп.

Злота́рник, -ка, *м.* Золотыхъ дѣлъ мастеръ. *Виламала гіллячку з самого вершечку, понесла її до злотарників: «ой, злотарники, мої братіки, іскуйте мені золотого перстника».* Чуб. III. 404.

Зло́течко, -ка, *с.* Ум. отъ **злото.**

Злотий, -ого, *м.* = **Злот.** *Сто злотих не гроші, а мужик не брат.* Ном. № 1278. *А той чоловік дав йому злотого грошей.* Рудч. Ск. II. 154.

Злотистий, -а, -е. Золотой. *Моя квітка злотиста.* Грин. III. 507.

Злоти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Золотить. Грин. III. 48. *Ширинку шила, золотом злотим.* Гол. IV. 535.

Злотківець, -вця, *м.* = **Злот.** *Здурили ж ми попа: дали йому два злотківці, а він думав, що червінці.* Чуб. IV. 278.

Зло́тник, -ка, *м.* 1) = **Злотарник.** КС. 1882. IV. 93. *А злотнику-голубоньку, зроби мені золотий килих.* Чуб. III. 471. 2) Свѣтлякъ, Ивановъ червячокъ.

Зло́то, -та, *с.* 1) Золото. *Привезе мені віночок з чистого злота.* Чуб. V. 207. *А в чім теє дитя? — У сріблі та в злоті.* Чуб. III. 39. 2) Ласкательное названіе любимаго человѣка. *Ой вийду я за ворота, — нема мого злота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба.* Мет. 38. Ум. **Злітце, зло́течко.** Грин. III. 13. *Зробив ворітця із щирого злітця.* Чуб. III. 295.

Злотоглав, -ву, *м.* Парча, глазеть, матерія, тканая или шитая серебромъ или золотомъ. *Пани та князі в жупанах-злотоглавах.* Чуб. V. 847.

Злотоглавий, -а, -е. Парчевой, глазетный.

Злотокри́лий, -а, -е. Съ золотыми или золотистыми крыльями. *Бжілка злотокрила.* Федьк. I. 25.

Злототканий, -а, -е. Тканый золотомъ. *А ті кирви злототкані всю світлицю укривають.* Федьк. I. 125.

Злочестивий, -а, -е. Злочестивый. К. ЦН. 276.

Злочин, -ну, *м.* = **Злочинство.** Желех.

Злочинець, -нця, *м.* Злодѣй, преступникъ. Мир. ХРВ. 55. Мкр. Г. 5. *Злочинцеві всі дні сповняє туга.* К. Іов. 33.

Злочинний, -а, -е. Злодѣйскій, преступный.

Злочинство, -ва, *с.* Злодѣяніе, злодѣйство, преступленіе.

Злува́ти, злую, -єш, *гл.* Быть злымъ, сердиться. *На кого ж ти, мій миленький, злуєш, що мою білу постіль гайнуєш?* Чуб. V. 553.

Злузнути, -зну, -неш, *гл.* Исчезнуть.

Злузнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Слущиться. *Удряпнув — дак оце присохло та трохи злузнулось.*

Злука, -ки, *ж.* Соединеніе.

Злукавити, -влю, -виш, *гл.* Слукавить, схитрить. *Тобі єдиному згрішив я, перед тобою я злукавив.* К. Псал. 120.

Злукавіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться лукавымъ, хитрымъ. *Запаніє, злукавіє, то все одно що і вмерла.* Св. Л. 63.

Злукавнувати, -ную, -єш, *гл.* = **Злукавити.** *Не можна було йому злукавнувати.* Кв. I. 72.

Злуктечко, -ка, *с.* Ум. отъ **злукто.**

Злукто, -та, *с.* = **Жлукто.** *На палочку спіткнулася, на злуктечко впала.* Мет. 14.

Злупати, -паю, -єш, *гл.* 1) Грабить. *Церков злупали, Христа взяли.* Чуб. III. 349. 2) Сковырять, сколоть, снять слой. *Сяде на спід крохмаль, а він його злупа, наллє води та змиє.* Лебед. у.

Злупи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* Содрать, слупить, ободрать. *Тільки в тебе худобоньки, що сива кобила: тую злупив, жупан купив.* Чуб. III. 161. *Та він би з рідного батька злупив.* Ном. № 4828.

Злупитися, -плюся, -пишся, *гл.* Содраться, слущиться. *Я ж думала, що нагаєчка шуточка, як ударе, то злупиться шкурочка.* Чуб. V. 598.

Злупок, -пка, *м.* 1) Отрубокъ дерева, изъ котораго выдѣлывается курительная трубка. Вас. 148. 2) У гребенщиковъ: пористая масса подъ периферіей рога. Вас. 163.

Злускати, -каю, -єш, *гл.* Слущить, сгрызть (о сѣмячкахъ, орѣхахъ).

Злуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **злучити, -чу, -чиш,** *гл.* Соединять, соединить. Левиц. (Правда, 1868, 497). *Лежить мертвий, що-м його любила, не злучили нас, то злучить могила.* Чуб. V. 117. *Що Бог злучив, чоловік нехай не розлучає.* Єв. Мр. X. 9.

Злуча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **злучи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Соединяться, соединиться. *Горить що небудь тільки через те, що кислорід з їм влучається.* Дещо, 80.

Злучення, -ня, *с.* Соединеніе. *Злучення України з Москвою.* Левиц. (Правда, 1868, 448).

Злучити, -ся. См. **влучати, -ся.**

Злущити. См. **Злущувати.**

Злущувати, -щую, -єш, сов. в. **злущити, -щу, -щиш,** *гл.* Сдирать, содрать, счистить.

Злю́бини, -бин, *ж. мн.* Названіе обряда сватовства въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ (напр. въ Кобринскомъ у.) Чуб. IV. 658. См. **Дівошлюби.**

Злюби́ти, -блю́, -биш, *гл.* 1) Полюбить. *Його козаки злюбили.* ЗОЮР. I. 216. *Бодай тебе мій миленький инша не злюбила.* Мет. 64. *Голубонька вбив, голубку злюбив.* Лавр. 81. 2) **Він злюбив, вона злюбила**. Ему, ей понравилось. *Дали Христу ім'я Петро, — Божа Мати не злюбила.* Гол. IV. 549. *Не злюбив собі місця.* Ном. № 10248.

Злюбитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Полюбить (взаимно). *Злюбилася дівчинонька з другим козаком.* Чуб. V. 204. 2) Понравиться. *А більш за те її не злюбився, що, бачиш, в Трої народився.* Котл. Ен. II. 10.

Злюдні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Обезлюдѣть. *Він житиме на хуторі, поки є люде на степу, а як злюдніє, то він утече.* Міус. окр.

Злюка, -ки, *об.* Злой человѣкъ. К. Іов. 50. Гліб. 116. *Чи він добрий, чи він злюка, ой що вам до того.* Макс. (1834), 79. Ум. **злючка.**

Злю́лятися, -ляюся, -єшся, *гл.* Напиться пьянымъ. *На радощах так злюлявся, аж очі заплющив.* Подольск. г.

Злюпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Разсвирѣпѣть, сильно разсердиться. Драг. 100.

Злючий, злющий, -а, -е. Ув. отъ **злий 1.** Очень злой. *Злючих собак держала.* Хата, 99. *Дізнає злющий злої муки.* К. Псал. 8.

Злю́чка, -ки, *об.* Ум. отъ **злю́ка.**

Злю́щий. См. **Злючий.**

Зля́ганий, -а, -е. Слегшійся. *Як зляганий сніг, то вітер не вдере.* НВолын. у.

Зляга́ння, -ня, *с.* Совокупленіе, сношенія половня. Харьк. у.

Злягати, -га́ю, -єш, сов. в. **злягти, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Склоняться, склониться на что либо, опереться на что либо. *Зліг на лісу, постояв.* О. 1861. VIII. 20. (Пані) *сунула з*

горниці, злягаючи на руки двох хороше зодягнених дівок. Мир. ХРВ. 104. 2) Разрѣшаться, разрѣшиться отъ бремени. *Уже Дарина злягла. Жінка злягла.* КС. 1893. VII. 74. *Одному чоловікові злягла вночі жінка.* Федьк.

Злягатися, -га́юся, -єшся, сов. в. **злягтися, зля́жуся, -жешся,** *гл.* Совокупляться, вступать, вступить въ связь любовную. *А та, чи зляглась, чи не зляглась з ужакою, — вже й завагоніла.* ЗОЮР. II. 33. *Ходив чоловік у чумацьтво, а жінка тим часом із салдатом злягласъ.* Мнж. 95. *Злігся свекор, з невісткою.* НВолын. у.

Злягчи́, зля́жу, -жеш, *гл.* = **Злягти.** Желех.

Злякати, -ка́ю, -єш, *гл.* Испугать. *Не вір, то звір, хоч не вкусе, то зляка.* Ном. № 4309. *Запитала вона зляканим голосом.* Мир. ХРВ. 17.

Злякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Испугаться. *Жінка, злякавшись, упала перед ним.* Єв. Мр. V. 33. *Еней, пожар такий уздрівши, злякався, побілів як сніг.* Котл. Ен. II. 30. *Злякався хлопчик, аж поблід.* Гліб. 56.

Злякнути(-ся), -кну́(-ся), -не́ш(-ся), *гл.* = **Злякатися.** *Вона злякнулася його.* Павлогр. у. *Ти, Ляше, злякнеш і з коня впадеш, сам присиплешся землею.* Мет. 400.

Зля́ку, *нар.* Съ испугу. *Не втямиш зляку, де б сховався.*

Зля́пати, -паю, -єш, *гл.* Сдѣлать неаккуратно, неумѣло. *Іх* (великі млини) *німці будувать уміють, а вже не зляпає наш брат.* Греб. 384.

Зля́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Забрызгаться грязью. Вх. *Лем.* 420.

Злячи́, -жу, -жеш, *гл.* = **Злягти.** Желех.

Зля́шити, -шу, -шиш, *гл.* Ополячить.

Зля́шіти, -шію, -єш, *гл.* Ополячиться. *Була вона звичайна Прісьма... за літ скільки запаніла, зляшіла і стала зватися... Фрузиною.* Св. *Л.* 65.

Зма́га, -ги, *ж.* Споръ, препирательство. НВолын. у. *Іди, сину, пріч од мене: через тебе що-дня змага в мене.* КС. 1882. XII. 442. Ум. **Змажка.** Грин. III. 610. *Як своє лихо, так Соловейків обминала, щоб тільки не було між нами тієї гризі, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 339.

Змага́ння, -ня, *с.* Препирательство, ссора. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Іов. 37.

Змага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Быть въ силахъ, въ состояніи. *Поки руки змагають, то як небудь по світу плентався б.* Г. Барв. 416. *Ой косити, молотити — я то не змагаю.* Гол. IV. 446. **Чи ти здоров'ям змагаєш?** Здоровъ ли ты? **Здоро́в'я змагає**. Здоровъ, — ва. *Як здоров'я змагає, то добре б робити.* НВолын. у.

Змага́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Спорить. Чуб. III. 221. *Не в правді братік кохався, що за сестрицю змагався.* Мет. 194. *Ой добре, добре чуже дитя бить, що ні свариться, ні змагається.* Чуб. V. 700. *Змагались тоді між собою.* Єв. І. І. 52. *Змагається з нами, що нема у світі ані добрих людей, ані правди у людей.* МВ. II. 152.

Змагли́вий, -а, -е. Спорливый, задорный. *Він трохи змагливий був.* О. 1862. V. 35.

Змагну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Возразить, заспорить. *Всяке обіждає, корить, а вона і не змагнеться.* Г. Барв. 14.

Змажка, -ки, *ж.* Ум. отъ **змага.**

Змазати, -ся. См. **Змазувати, -ся.**

Змазувати, -зую, -єш, сов. в. **вмазати, -жу, -жеш,** *гл.* Смазывать, смазать. *Чоботи здорові і добре змазані.* МВ. І. 115.

Змазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **змазатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Смазываться, смазаться.

Змазуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Запачкаться, испачкаться. Вх. Лем. 420.

Змайнути, -ну, -неш, *гл.* Мелькнуть, улетѣть.

Змайструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Смастерить. *Вже так змайструю, як самому собі.* Г. Барв. 186. *Чи ти вже, Ярино, змайструвала нам що небудь?* Шевч. 246.

Змаленьку, зма́лечку, *нар.* Ум. отъ **змалку.**

Змалитися, -люся, -лишся, *гл.* Умалиться, сдѣлаться маленькимъ; дѣлать какъ маленькій. *Не казав би то — мала, а то велика та змалилась.* Ном. № 6493. *Ото змалилася — зазмагалася з дитиною.* Харьк.

Змаліти, -лію, -єш, *гл.* Сдѣлаться меньше, уменьшиться. Желех.

Змалку, *нар.* Съ малолѣтства. *Як не дав Бог талану змалку, то й не буде до останку.* Ном. № 1749. *Був якийсь задумливий змалку.* МВ. ІІ. 8. *Один ще змалку вдатний шпак у щиглика співать навчився.* Гліб. 85. Ум. **Змаленьку, змалечку.** *При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася змалечку.* МВ. ІІ. 19. *Оттак нам довелося йти ще змалечку колючу ниву.* Шевч. 634.

Змалюва́ння, -ня, *с.* Изображеніе (красками или словомъ). *Не хутко спроможеться яка б ні була початкова громада на змалювання себе писаним словом.* К. ХП. 124.

Змалювати, -люю, -єш, *гл.* Списать, написать, изобразить (красками, словомъ, мыслью). *Та коли б була знала та з тобою не стояла, то б я собі була малярика мала, я б своє личенько тоді змалювала.* Чуб. V. 100. *Поки Бога змалюєм, то чорта звоюєм.* Ном. № 10427. *Була чорнява, в рум'янцях, уста червоні... змалювати б таку та дивитись.* МВ. ІІ. 182. *Ізмалювавши себе в своїй голові на поштарських, тільки погукував: «торкай!»* Св. Л. 170.

Змандрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Уйти съ мѣста жительства. *Гей, Орфію-небораче! Де ти змандрував від нас?* Котл. (1844). 40.3.

Зманити. См. **Зманювати.**

Зманти́ти, -нчу, -тиш, *гл.* Обмануть, обмошенничать. Шух. І. 85.

Зманювати, -нюю, -єш, сов. в. **змани́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Сманивать, сманить.

Змарни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Змарнувати.** *Змарнив худобу.* Вх. Зн. 22.

Змарнілий, -а, -е. Исхудалый (въ лицѣ).

Змарні́ти, -нію, -єш, *гл.* Исхудать. *Невістка скаржиться, а на лиці не змарніла.* Ном.:№ 6899. *За довгий час змарнів, борода одросла.* Рудч. Ск. ІІ. 162.

Змарнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Безъ толку потратить, растратить; испортить. Могил. у. Змастити, змащу, стиш, *гл.* 1) Смазать. *Ой надибав дубового сала, як змастив милу, аж шкура відстала.* Чуб. V. 576. 2) Переносно: опорожнить тарелку, миску, съѣвъ кушанье. *І коряк той спорожнили, і миски: змастили.* Мкр. Н. 31.

Змаститися, змащуся, -стишся, *гл.* Оскоромиться. Вх. Зн. 22. Зматчитися, чуся, чишся, *гл.* Объ ульѣ: лишиться матки.

Зматчілий, -а, -е. Объ ульѣ: лишившійся матки.

Змахнути. См. **Змахувати.**

Змахувати, -хую, -єш, сов. в. **змахну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Смахивать, смахнуть, сметать, сместь. *А що, змахнула пил з місяця?* Шевч. 302.

Змеж, змежи, *пред.* = **Зміж.**

Змеженíти, -нíю, -єш, *гл.* Снасть (о водѣ). *Як змеженіє вода, тоді треба її гатити.* Міус. окр.

Змежи. См. **Зміж.**

Зме́лений, -а, -е. Смолотый.

Змельну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Смигнуть, сморгнуть. *А Загнибідиха ж то і не змельне нікуди: як уп'яла свої блакитні очі у ясне світло сонця, та там вони і потонули.* Мир. ХРВ. II. 76.

Зменчати, -ся и пр. = **Зменшати, -ся** и пр. *Менший син так зметається перед батьком, а старший, так той не мовчить ні трохи.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зме́ншати, -шаю, -єш, *гл.* Уменьшиться. *Добрий дощ ішов та вже зменшав трохи.* НВолын. у.

Зменшати, -шаю, -єш, *гл.* = **Зменшувати.**

Зменшатися, -шаюся, -єшся, *гл.* = **Зменшуватися.** *Моя. прабаба яка, а перед чоловіком зменшалась, корилась йому.* Г. Барв. 430. *Тихо піднявся він* (місяць) *у гору, зменшаючись і ясніючи.* Левиц. І. 19.

Зменшення, -ня, *с.* Уменьшеніе.

Зменшити, -ся. См. **Зменшувати, -ся.**

Зменшування, -ня, *с.* = **Зменшення.** НВолын. у.

Зменшувати, -шую, -єш, сов. в. **зменши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Уменьшать, уменьшить. *Не няли віри, що бачив сто вовків, так зменшував-зменшував, а далі ото каже — чув, мов, що щось шелеснуло.* Ном. № 4356.

Зменшуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **зменшитися, -шуся, -шишся,** *гл.* 1) Уменьшаться; уменьшиться. Левиц. Пов. 69. 2) Покоряться кому, уступать старшему.

Зме́рвити, -влю, -виш, *гл.* Истереть, измять (солому). Вх. Лем. 420.

Змере́жити. См. **Змережувати.**

Змережування, -ня, *с.* 1) Испещреніе узоромъ и пр. 2) Расшиваніе **мере́жками**. 3) Соединеніе **мере́жкою** двухъ частей рубашки, двухъ кусковъ ткани. *Змережування бува: косе, стовпчиками і кругле.* (Залюбовск.).

Змережувати, -жую, -єш, сов. в. **змережити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Испещрять, испещрить узорами и пр. *Тонесеньку хустку сріблом мережиш; та як змережила, сльозами зросила.* Федьк. І. 106. 2) Расшивать, расшить **мере́жками**. 3) Соединять, соединить **мере́жкою** двѣ части рубашки, два куска ткани.

Змере́жуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **змережитися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Испещряться, испещриться узорами и пр. 2) Расшиваться, расшиться **мере́жками**. 3) О двухъ частяхъ рубашки, двухъ кускахъ ткани: соединяться, соединиться **мере́жкою.**

Зме́рзлий, -а, -е. Смерзшій.

Змерзлю́х, -ха, *м.* Мерзлякъ, зябкій человѣкъ. Желех.

Змерзлю́ка, -ки, *ж.* Зябкая женщина. Желех.

Змерз(ну)ти, -гну, -неш, *гл.* Смерзнуть, озябнуть. *Шолудиве порося і в Петрівку змерзне.* Ном. № 1582. *О, та й змерз же я цупко!* Кв. Драм. 5. *Зняв шапку, привітався... «Змерз», каже.* МВ. II. 26. *Дайте нам пироги, бо ми змерзли в ноги.* Чуб. III. 431.

Зме́рлий, -а, -е. Умершій.

Змертвіти, -вію, -єш, *гл.* Помертвѣть, обмереть, сильно испугаться. *Оксана так і змертвіла.* Кв. I. 204.

Зме́рти. См. **Змірати.**

Змести. См. **Змітати.**

Зметюхкати, -каю, -єш, *гл.* Скомкать, смять, набросать въ безпорядкѣ. Вх. Лем. 420.

Змива́ння, -ня, *с.* 1) Смываніе. 2) Вымываніе. Ум. **Змиваннячко.** *Суботнеє змиваннячко, недільнеє прибіраннячко, що в суботу ізмиюся, а в неділю приберуся.* Мил. 131.

Змива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **змити, змию, -єш,** *гл.* 1) Смывать, смыть. *Ой ви сльози, дрібні сльози, ви змиєте горе.* Шевч. 171. *Як водою змито — нема й нема.* Г. Барв. 78. 2) Вымывать, вымыть. *Голову йому змила і поськала.* Рудч. Ск. II. 43. *Пасітеся, сірі воли, не бійтеся вовка, а я піду до дівчини, — чи змита головка.* Чуб. V. 57.

Змива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **змитися, змиюся, -єшся,** *гл.* 1) Смываться, смыться. *Білі рученьки змиваються, а персники постираються.* Чуб. V. 591. 2) Вымывать, вымыть голову. *Ой як прийде субітонька, — я змиюся й росчешуся.* Мет. 76.

Змиг, -гу, *м.* Мигъ.

Змигну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Мигнуть. *І оком не змигнуть, як... звалився з дуба чоловік.* Стор. МПр. 107.

Змигну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Промелькнуть. *Так от як блискавка мигне, так моя доля змигнулась.* Г. Барв. 403. Съ отрицаніемъ: пройти незамѣтно (о времени). *І час не змигнеться.* Ном. № 7739. *З хорошою нічку ночувати, то й ніченька не змигнеться.* Чуб. V. 1021. *З тобою, хлопчино, вечір не змигнеться.* Мет. 37. **І час нам не змигнеться**. Время летитъ. МВ. I. 30.

Змизе́рніти, -нію, -єш, *гл.* Сдѣлаться хилымъ, худымъ. *А його жінка дуже подалася, змізерніла, зблідла.* Левиц. Пов. 155.

Зми́зкати, -каю, -єш, *гл.* Истаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одежу дай, то зараз змизкаєш.* Черниг. у.

Змийо́вина, -ни, *ж.* Раст. Scorronera rosea. Шух. I. 21.

Змика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **зімкнути, -кну, -неш,** *гл.* 1) Сводить, свести судорогой. Ном. № 456, стр. 282. *Зомкнуло пальці.* Славяносерб. у. 2) Закрывать, закрыть. *Зомкнула очі.* Гроб. 319. 3) О водѣ: покрывать, покрыть. *А вже дідові по шию вода забірає... А вже дідові чупер вода зімкнула.* Гол. 1. 204.

Змикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **зімкну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Сводить, свести судорогой. *Як підняв руку, так вона і зомкнулась, так і заклякла.* Эварн. Запор. I. 14.

Змикитити, -ки́чу, -тиш, *гл.* Обмануть, не исполнить обязательства. Желех.

Змикну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Увернуться, отскочить въ сторону, убѣжать. *Хотів ударити чорта, а тий (= той) змикнув, і кий ударився об камінь.* Чуб. I. 46.

Зми́лини, -лин, *ж. мн.* Обмылки. Черк. у.

Змилити, -ся. См. **Змилювати, -ся.**

Змилитися, -люся, -лишся, *гл.* Съ отрицаніемъ: сдѣлаться немилымъ. *Як побачила тебе, світ мені не змилився, усім я нудила, усюди я скучала.* Кв. I. 37.

Зми́лка, -ки, *ж.* Ошибка. Угор.

Зми́лок, -лка, *м.* 1) Смыленный кусокъ мыла. 2) *мн.* **зми́лки**. = **Змилини.**

Змилосердитися, -джуся, -дишся, *гл.* Умилосердиться. Котл. Ен. V. 36. *Поки прут знайшов та й одсердився, та на свою миленькую змилосердився.* Чуб. V. 581. *Крий, Боже, щоб над ним хто з вас змилосердився.* Греб. 380. *Ісус же, змилосердившись, простяг руку.* Єв. Мр. І. 41.

Змилоститися, -щуся, -стишся, *гл.* = **Змилосердитися.** *Стали тоді люде Бога просить, щоб послав на їх лучче смерть. Тоді Бог змилостився і послав на їх смерть з косою.* Драг. 2.

Зми́лування, -ня, *с.* Милость, милосердіе, состраданіе, пощада. *Нема Божого змилування — спека та й спека.* Каменец. у.

Змилуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Сжалиться. *Змилуйсь, Боже, надо мною з високого неба!* Чуб. V. 362. *Ой пустіть мене, пустіть!... Змилуйтеся!* МВ. II. 49. *Змилувався Бог над раком та ззаду очі дав.* Ном. №4684.

Змилювати, -люю, -єш, сов. в. **змилити, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Ошибаться, ошибиться. *Вага не змилить.* Валк. у. *От і змилила вже.* Каменец. у. 2) Смыливать, смылить. *Половину змилила мила.* НВолын. у.

Змилюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **змилитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Ошибаться, ошибиться. *І вже книга не змилиться.* Лебед. у. 2) Смыливаться (о мылѣ).

Зми́мрити, -рю, -риш, *гл.* Пробормотать.

Змири́ти, -рю́, -риш, *гл.* Помирить. Зміев. у.

Змиршавіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться худымъ, болѣзненнымъ, плохимъ.

Змирщина, -ни, *ж.* Мировая сдѣлка; примиреніе. *Простила мені теща та й змирщину пити.* Грин. II. 179.

Зми́сел, -слу, *м.* Чувство. *У чоловіка змисли: очима дивиться, ушима слуха* и т. д. Радом. у.

Змисле́ний, -а, -е. 1) Подуманный; придуманный; выдуманный. 2) Чувственный, видимый. *Світ змислений, де ся родив, з Діви Марії проісходив.* Чуб. III. 370.

Зми́слити, -лю, -лиш, *гл.* Подумать; придумать; выдумать. *А грішачи, змислив собі, що ще я млад; покаюся прежде смерти, не пійду і в ад.* КС. 1883. II. 470. *Покажеш праведне слово так, як воно вийшло з праведних уст, сами ви дивуєтесь, як то воно в таку далеку старовину так ясно та сміливо змишлено.* К. (О. 1861. II. 230). *Змислили п'яним собором.* К. ПС. 126.

Зми́сний, -а, -е. Ловкій, смышленный, догадливый.

Зми́ти, -ся. См. **Змивати, -ся.**

Змідніти, -нію, -єш, *гл.* Принять металлическій вкусъ отъ мѣди. Аф. 457.

Зміж, *пред.* Изъ среды. *І викинуть зміж себе його люде.* К. Іов. 40.

Змізкува́ти, -кую́, -єш, *гл.* Выдумать, измыслить.

Зміїв, -ва, -ве. Принадлежащій змѣю. *Недалеко од змієвого логва.* Грин. II. 235.

Зміїний, -а, -е. Змѣиный. *З того часу острів той зветься зміїним.* Стор. МПр. 113. *Зміїне сало.* Грин. I. 157. **Зміїний корінь**. Раст. Vincetoxicum officinale L. ЗЮЗО. I. 141.

Зміїха, -хи, *ж.* Сказочное существо: змѣй-самка, жена змѣя, драконъ женскаго рода. *У тій хатці та жила зміїха з трьома головами, тому змієві.... мати.* Мнж. 29.

Змій, змія, *м.* Змѣй, драконъ. *Змій робиться з простої гадини, тільки їй треба так де-небудь пробути, шоб вона сім год не чула ні дзвона, ні чоловічого голосу. Тоді у неї почнуть*

рости крила.... і летить. Мнж. 9. *І був коло Києва змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.* ЗОЮР. II. 27. Ум. **Змійок.** Рудч. Ск. II. 187.

Змійка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вмій.** Змѣйка. 2) Названіе козырной шестерки при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 465.

Змійок, -йка, *м.* Ум. отъ **змій.**

Зміна, -ни, *ж.* 1) Перемѣна, измѣненіе. *Левиц.* (Правда, 1868, 496). *Ой тому барвіночку нема цвіту зміни.* Чуб. V. 104. 2) Смѣна.

Змінити, -ся. См. **II. Зміняти, -ся.**

Змінний, -а, -е. Измѣнчивый, измѣняющійся. Желех. Змінне. Плата за промѣнъ денегъ. *Від сотки треба жидові дати тільки а тільки змінного.* Вх. Зн. 22.

Змінчик, -ка, *м.* Работникъ, пришедшій на смѣну другому. Черк. у.

I. Зміняти, -ня́ю, -єш, *гл.* Обмѣнять, промѣнять. *Дали мені мужа — невірного друга, що його не змінять, що його не продать.* Мет. 254.

II. Зміняти, -няю, -єш, сов. в. **зміни́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Измѣнять, измѣнить, перемѣнять, перемѣнить. *Лицеміри зміняють лиця свої.* Вв. Мт. I. 16. *Коли хочу змінити, то зміню.* Рудч. Ск. II. 159.

I. Змінятися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Помѣняться. ЗОЮР. I. 72. *А ну, зміняймось!* НВолын. у.

II. Змінятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **змінитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Измѣняться, измѣниться, перемѣняться, перемѣниться. *Чого ж ти, синочку, з личенька змінився?* Чуб. V. 661. *Ой час мене заміж дати, бо голос змінився.* *Мл. л.* сб. 290.

Зміра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **змерти, зімру, -реш,** *гл.* Умирать, вымирать, вымереть. *Люде змірають.* О. 1862. VIII. 34. *Вся сім'я зімре.* Кіев. у.

Змі́рити, -рю, -риш, змі́ряти, -ряю, -єш, *гл.* Смѣрить, измѣрить. *Не увіриш, поки сам не зміриш.* Ном. № 6831. *Добре чуже лихо міряти — зміряй своє.* Ном. № 2354.

Зміркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Сообразить. К. Іов. 45. *Зміркували, зрахували, що з козака буде.* К. Досв. 163.

Зміркуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Сообразить, собраться съ мыслями. *От мов і хочуть спитаться та не зважуться; хочуть говорити, не зміркуються.* МВ. II. 120.

Змірок, -рка, *м.* Мѣрка. *Змірок з чобота.* Міус. окр.

Зміряти. См. **Змірити.**

Зміси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Смѣсить. *Кров з піском змісили.* Чуб. I. 161.

Змістити, -ся. См. **Зміщати, -ся.**

Зміта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **змести, змету, -теш,** *гл.* Сметать, сместь. *Як мітлою зметено.* Ном. № 1908. *Вітер пил з землі змітає.* К. Псал. 2.

Змітка, -ки, *ж.* Кобыла, у которой постоянно бываютъ выкидыши.

Змітки, -ків, *м. мн.* = **Обметиця 1.**

Зміток, -тка, *м.* Изношенный лапоть. Вх. Зн. 22. Желех.

Зміцнити. См. **Зміцняти.**

Зміцні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Укрѣпиться, сдѣлаться сильнымъ.

Зміцнювати, -нюю, -єш, зміцняти, -ня́ю, -єш, сов. в. **зміцни́ти, -ню́, -ни́ш,** *гл.* Укрѣплять, укрѣпить. *Ти зміцнював коліна слабосильні.* К. Іов. 9. *Вже б і помер, та зміцняє мене надія вас побачити.* МВ. I. 49.

Зміша́ння, -ня, *с.* Смѣшеніе.

Змішати, -ся. См. **Змішувати, -ся.**

Змішувати, -шую, -єш, сов. в. **зміша́ти, -ша́ю, -єш,** *гл.* Смѣшивать, смѣшать. Ном. № 1039.

Змішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **змішатися, -шаюся, -єшся,** *гл.* Смѣшиваться, смѣшаться. *Левиц.* Пов. 108. Дещо. 44. *Змішався щавій з лободою.* Чуб. V. 576.

Зміща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **змісти́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* Помѣщать, помѣстить. *Їх змістили докупи.* Павлогр. у.

Зміщатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **зміститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Помѣщаться, помѣститься. *Добре ся пестити, коли ся є де змістити.* Ном. № 1399. *То б не змістилися на землі люде, як би не вмірали.* НВолын. у. *Таке й у голові не зміщаєшся, а не то, щоб його одним словом вимовити.* Св. *Л.* 300.

Змію́к, -ка, *м.* Самецъ-змѣя. Желех.

Змію́ка, -ки, *ж.* Змѣя, большая змѣя. *Жила стара баба така, що вміла змію́к іскликати.* Грин. II. 46.

Змія, змії, *ж.* Змѣя. *А під тим каменем да люта змія лежить.* Чуб. III. 440. Ум. **Змійка.**

Зміястий, -а, -е. Змѣевидный. *Отари нівечив зміястими стрілами.* К. Псал. 181.

Змлоїти, -лою, -їш, *гл.* Истомить. *Зима, ді, мя зморозила, а літо змлоїло.* Гол. II. 425.

Змова, -ви, *ж.* 1) Уговоръ. *Удовиця змови їх не знає.* Мкр. Н. 15. *А все таки в моїм немудрім слові була якась недовідома сила, бо з правдою було воно у змові.* К. ХП. 12. 2) Заговоръ.

Змовини, -вин, *ж. мн.* 1) Уговоръ. *І погуби їх серед ради, серед їх змовин нечестивих.* К. Псал. 9. 2) Сговоръ. *Зробили змовини, а там і весілля справили.* МВ. І. 117.

Змовити, -ся. См. **Змовляти, -ся.**

Змо́вка, -ки, *ж.* = **Змова.** *У нас була змовка наперід, то й пішли вдвох красти.* Новомоск. у. (Залюбовск.)

Змовка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **змо́вк(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Смолкать, смолкнуть. *Спи! — кажу йому. Він і змовкне.* МВ. II. 9.

Змовленник, -ка, *м.* Заговорщикъ. Желех.

Змовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **змо́вити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Говорить, проговорить, промолвить. *І риба річ премудру твою змовить.* К. Іов. 26. *Змов мені одно словечко.* Г. Барв. 72. 2) Сговаривать, сговорить. *Мене змовили за багатого одинця.* Г. Барв. 475. *Як змовляють, то сто коней дають, а як змовлять, то чортма і одного.* Лебед. у. *В суботоньку змовляли, в неділеньку звінчали.* Маркев. 87. 3) Заговаривать, заговорить (о знахаряхъ). *Баба пристріт змовляє.* КС. 1893. VII. 76.

Змовля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **змо́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Уговариваться, уговориться, условливаться, условиться. Кв. Драм. 310. *Змовлялись, завтра як до бою достанеться їм приступить.* Котл. Ен. V. 44. *Почали ми змовлятись, як двері відчинити Катрі і як їй вийти.* МВ. II. 103. *Так змовлялися три товариші.* Чуб. III. 411. 2) Сговариваться, сговориться (свадебн, обрядъ). *У суботу змовлялись, а в неділю вінчались.* Чуб. V. 201.

Змовчати, -чу, -чиш, *гл.* Смолчать. *Брат змовчав, тільки по головці дівчину погладив.* МВ. І. 12.

Змога, -ги, *ж.* Возможность. *Терпіла я, терпіла, так уже змоги не стало: взяла та й покинула його, живи собі сам.*

Змогти, зможу, -жеш, *гл.* 1) Смочь, быть въ состояніи. *Бо ти будеш сварити, а я ся журити, то не зможу, молоденька, по світі ходити.* Чуб. V. 529. *А вже мені старенькому без коня пропадати, не зможу я по степах чвалати.* Мет. 444. *Не зміг одвести очей од молодої.* Стор. МПр. 77. *Коли хочеш, зможеш мене очистити.* Св. Мр. I. 40. 2) Одолѣть. Котл. Ен. V. 18. *Божевілля-кохання змогло безщасну.* Г. Барв. 399. *Два дні не спить і сон його не зможе.* Харьк.

Змогти́ся, -жуся, -жешся, *гл.* 1) Собраться съ силами. *Я тебе доведу, голубко. Зможися, щоб іще гірше тобі не бут.* МВ. (О. 1862. III. 43). *Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтирь.* Ном. № 12026. *Ух, і ззіла обух! коли б змогтись, та ще поволоктись — катав чоловік, маку дам.* Ном. № 4841. 2) Устать, утомиться.

Змо́жність, -ности, *ж.* = **Можність.** Ном. № 12025.

Змока́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **змо́кти, -кну, -неш,** *гл.* 1) Мокнуть, смокнуть. *Лінивіш в своїй хаті змокне.* Ном. № 10838. 2) Иносказательно: горѣть, сгорѣть. См. **Мокти.**

Змоклий, -а, -е. Промокшій.

Змокравіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться влажнымъ, сырымъ, мокрымъ. Желех.

Змокріти, -рію, -єш, *гл.* = **Змокравіти.** Константиногр. у. Дещо. 66.

Змо́кти. См. **Змокати.**

Змолодикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Прожить холостымъ.

Змолоді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* Помолодѣть. *Все у природі немов змолоділо.* Щог. Сл. 61.

Змолоду, *нар.* Смолоду. *Привикай до господарства змолоду, не будеш знать на старість голоду.* Ном. № 10100. *Старий з первого молоду був кришив.* Харьк.

Змолоти, змелю, -леш, *гл.* Смолоть. *Принесе зерно, змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Змели мені пшениченьку.* Чуб. V. 17.

Змоло́тися, змелюся, -лешся, *гл.* Смолоться. *Без мене і хліб не змелеться.* Ном. № 2523.

Змолоти́ти. См. **Змолочувати.**

Змоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. **змолоти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Смолачивать, смолотить. *Він сам у день змолочував більш як десять чоловіка.* Грин. II. 270. *У його на виду чорт сім кіп гороху змолотив.* Ном. № 8521. *А в вівторок снопів сорок пшениці нажала, а в середу повозила, в четверг змолотила.* Чуб. V. 1098.

Зморгну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Мигнуть.

Зморгну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Перемигнуться. *Поставим вона йому вечерю, зморгнулись одно на одно: є мов.* Рудч. Ск. II. 165.

Змордувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Измучить, изнурить. *Ой не їдь, рідненький, бо доріженька злая: коня змордуєш.* Мет. 32.

Змордуватися, -ду́юся, -єшся, *гл.* Измучиться, изнуриться.

Змори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Утомить, изнурить. *Барабаш, зморений кріпкими трунками од Хмельницького.*

Зморитися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Утомиться, умориться, изнуриться. *Да як же ти зморчлась! посидь трошки.* Г. Барв. 91.

Зморозити, -жу, -зиш, *гл.* Заморозить. *Ой морозе, морозику, добрий чоловіче, зморозь того когутика, хай не кукуріче.* Мл. л. сб. 308. *Ой зіма, зіма, морозовая, прошу я тебе, не зморозь мене.* Лавр. 120.

Зморокува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Выдумать. *Ходив собі по вулиці, та ось що зморокував.* Кв. Драм. 228.

Змо́рх(ну)тися, -нуся, -нешся, *гл.* Сморщиться.

Зморшка, -ки, *ж.* 1) Морщина. *На лобі.... зморшки.* Мир. ХРВ. 219. *Омелько п'є та супиться, аж зморшки понабігали йому на лобі.* Левиц. ПЙО. I. 372. 2) Сборка у бѣлья. 3) Грибъ: сморчокъ.

Зморшкуватий, -а, -е. Морщинистый.

Зморщити, -щу, -щиш, *гл.* Сморщить. Рудч. Ск. II. 108.

Зморщитися, -щуся, -щишся, *гл.* Сморщиться. Левиц. Пов. 339. *Згорбився, зморщився ще й зажурився.* Чуб. V. 1147.

Змо́рщка, -ки, *ж.* = **Зморшка.** *На виду такі зморшки вже, як у мене.* Павлогр. у.

Змоскалілий, -а, -е. Обрусѣвшій. О. 1861, XI. Св. 44.

Змоскаліти, -лію, -єш, *гл.* Обрусѣть. Жел.

Змоскалювати, -люю, -єш, *гл.* Отбыть солдатчину. *Ти спарубкував, змоскалював, а такої свити не носив.* Васильк. у.

Змостити, -ся. См. **Змощувати, -ся.**

Змотати, -ся. См. **Змотувати, -ся.**

Змо́тувати, -тую, -єш, сов. в. **змота́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Сматывать, смотать. *Я оці мички спряла і змотала.* Рудч. Ск. II. 44.

Змо́туватися, -туюся, -єшся, сов. в. **змота́тися, -та́юся, -єшся,** *гл.* Сматываться, смотаться. *Прийдеться ниточка до клубочка, та не змотається.* Ном. № 4092.

Змоту́зити, -жу, -зиш, *гл.* Связать веревкой. Овруц. у.

Змочи́, змо́жу, -жеш, *гл.* = **Змогти.** Желех.

Змочити. См. **Змочувати.**

Змочувати, -чую, -єш, сов. в. **змочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Смачивать, смочить, измачивать, измочить. *Змочувала холодною водою засмажені Прісчині уста.* Мир. Пов. I. 170. *Який Бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78. *Ні дощик його не змоче.* Мет. 208.

Змо́щувати, -щую, -єш, сов. в. **вмости́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* 1) Намащивать, намостить, настилать, настлать. *Жінка не злюбим й високу кровать змостила.* Чуб. V. 668. 2) Свивать, свить гнѣздо.

Змо́щуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **змоститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Взбираться, взобраться и сѣсть. *На сідало кури змостились.* К. ЦН. 308.

Змрік, -ро́ку, *м.* Сумракъ. Желех.

Змру́жити. См. **Змружувати.**

Змру́жувати, -жую, -єш, сов. в. **змру́жити, -жу, -жиш,** *гл.* Закрывать, закрыть (глаза). *Іще й очко змружить.* Грин. III. 163.

Змудрувати, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Измыслить. *Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергилій намалює.* Котл. Ен. VI. 49. 2) Перехитрить. *Бабу і чорт не змудрує.* Ном. № 9074.

Змулити. См. **Змулювати.**

Змулювати, -люю, -єш, сов. в. **зму́лити, -лю, -лиш и зму́ляти, -ляю, -єш,** *гл.* Натирать, натереть, надавить.

Змýнити, -ню, -ниш, *гл.* Померкнуть. *Сонце то засяє, то змуне.* Левч. 113. *Сонце майорить між ними* (хмарами) — *то засяє, то овсі змуне.* О. 1862. IX. 62.

Змурувати, -рýю, -єш, *гл.* Построить (изъ камня, кирпича); соорудить. *Змурував високу башту.* Грин. I. 128. *Оце змурував Спаса.* Ном. 14223.

Змусити. См. **Змушати.**

Змусувáти, -сýю, -єш, *гл.* Придумать. *Сивиллу лайте безтолкову, її се мізок змусував.* Котл. Ен. IV. 6.

Змусувáтися, -суюся, -єшся, *гл.* Перебродить, перепѣниться.

Змутúти, -чу, -тиш, *гл.* Возмутить; помутить. *Надлетіли гуси з чистого броду, змутили мені студену воду.* Чуб. V. 325.

Змучити, -чу, -чиш, *гл.* Измучить. Левиц. Пов. 37.

Змучитися, -чуся, -чишся, *гл.* 1) Измучиться. *А джміль впився, з чорногузом бився, почав бійку велику, чорногуз змучився.* Чуб. V. 1144. 2) Прожить въ мукахъ, страданіяхъ. *Бідна, Гапчина сестра не зжила, а змучилась.* О. 1861. X. 32.

Змушáти, -шáю, -єш, змушувати, -шую, -єш, сов. в. **змýсити, -шу, -сиш,** *гл.* 1) Принуждать, принудить. *Чи змусиш ти до послухання тура?* К. Іов. 88. *Ой я тебе, не змушаю, но щире кохаю.* Гол. I. 239. 2) Съ отрицаніемъ. Не быть въ состояніи. *А що ж я буду робити, що не змушу ворогів пережити.* Чуб. V. 595.

Зм'якчúти, -чý, -чúш, *гл.* Смягчить. *До півночі Сухобрус молився Богу за свою Марту, щоб Господь зм'якчив її серце.* Левиц. Пов.

Зм'якшіти, -шію, -єш, *гл.* Стать мягче; присмирѣть. *Треба полити, щоб зм'якшіла земля.* Волч. у. (Лободовск.). *Уже тепер старшина зм'якшів.* НВолын. у.

Зм'я́ти, зімну, -неш, *гл.* = **Зімняти.** Чуб. V. 1185. *Да покуль батеньку я в'єднав, я свою шапочку стер та зм'яв.* Мет. 179.

Знабóчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Искривиться. *Чоботи знабочились.* Мнж. 181.

Знавати, *гл.* Знавать, знать. *У титаря, коли знавав. То козаки теє зачували, усі замовчали, бо в гріхав себе не знавали.* Макс. (1834), 15.

Знавéць, -вця́, *гл.* Знатокъ. Желех.

Знавідúтися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Знавісніти.** *От, знавідився, чи що?* НВолын. у.

Знавіснілий, -а, -е. Взбѣсившійся, сошедшій съ ума.

Знавісні́ти, -нію, -єш, *гл.* Взбѣситься, сойти съ ума. *Рябко! ти знавіснів!* Г. Арт. (О. 1861. III. 83).

Знагла, *нар.* Внезапно.

Знагодúтися, -джуся, -дишся, *гл.* Случиться. Закр.

Знадвірній, -я, -є. Внѣшній. Левиц. (Правда, 1868, 557). Левиц. I. 205.

Знадвóру, *нар.* Со двора, извнѣ, снаружи. *Воно його взяло до батенька і посадило на причілку знадвору, а само полетіло.* Рудч. Ск. II. 43. *Знайшли осля прив'язане коло дверей знадвору.* Єв. Мр. XI. 4.

Знаджувати, -джую, -єш, сов. в. **знадити, -джу, -диш,** *гл.* Привлекать, привлечь, приманивать, приманить.

Знаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **знадитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Идти, пойти на приманку, увлекаться, увлечься, приманиваться. Константиногр. у. Желех.

Знадний, -а, -е. Привлекательный. *Знадний з усмішкою погляд.* Мир. ХРВ. 8.

Знадоба, -би, *ж.* Надобность. **В знадобі бути**. Быть нужнымъ. *Наша дівка в знадобі.* Грин. III. 96.

Знадобитися. См. **Знадоблятися.**

Знадобля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **знадобитися, -блю́ся, -бишся,** *гл.* Надобиться, понадобиться, пригодиться. *В хазяйстві все знадобиться.* Ном. № 10110. *Мені з жінкою не возиться, а тютюн та люлька козаку в дорозі знадобиться.* Нп. *Ісус Христос народився, всьому світу знадобився.* Чуб. III. 321. *Знадобилась вона тепер бідолашній Химі.* МВ. II. 65.

Знадо́б'я, -б'я, *с.* Снарядъ. *Рибалки бачуть, що волок подертий, та кажуть: «хай тобі гаспид з твоїм знадоб'ям.* Харьк. у.

Знадтом, *нар.* Слишкомъ. *Узяв п'ятнадцять кіп знадтом з десятини.* Нволынск. у.

Знаємість, -мости, *ж.* и пр. = **Знайомість и пр.**

Знайда, -ди, *об.* Найденышъ.

Знайди́біда, -ди, *м.* Авантюристъ, искатель приключеній.

Знайду́х, -ха, *м.* = **Знайда.** Желех.

Знайко, -ка, *м.* Знающій, свѣдущій. *Знайко біжить, а незнайко лежить.* Ном. № 6018.

Знайомий, -а, -е. Знакомый. *А пані перелякалася: то за тим знайомим гале, то за другим.* МВ. II. 53. *Сей звичай був не тільки між товариством і знайомими, а й між чужими.* Стор. II. 181.

Знайомісінький, -а, -е. Совершенно знакомый, совершенно извѣстный. *Що мені там кожна стежечка, кожний кущик знайомісінькі.* МВ. I. 13.

Знайо́мість, -мости, *ж.* Знакомство. Чуб. I. 255.

Знайтися. См. **Знаходитися.**

Знак, -ку, *м.* 1) Знакъ. *Дон же зрадник його знак їм.* Єв. Мр. XIV. 44. *Телятко шукаю, десь ся загубило, а червоним знаком назначено було.* Чуб. V. 69. 2) **Давати в знаки**. Показывать видъ, давать понять, обнаруживать. 3) **Датися в знаки**. Дать себя знать. *Татари й турки дались в знаки й поспільству й шляхті.* К. ЦН. 208. *Але ж дався він у знаки!* Ном. № 2764. 4) **По знаку**. Знакомый, знакомая, знакомое, извѣстный, извѣстная, извѣстное. *Чи по знаку кому цей Оглав білохатий?* Шевч. 492. *По знаку чоловік, лице по знаку.* Зміев. у. 5) **Що воно за знак?** Что бы это значило? *Що воно за знак, що твоя дочка приїздила в гості?* Рудч. Ск. II. 67. 6) **Знаком**. Видно; очевидно. *Знаком, що ліпше.* Вх. Зн. 22.

Знакімець, -мця, *ж.* Знакомый. Зміев. у. *Се ж його знакімець; вони здавна знаються.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Знакімля, -ля, знакім'я, -м'я, *с.* Знакомство. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Знако́мий, -а, -е. Знакомый, извѣстный. К. Псал. 203. *До порогів недалеко, знакома дорога.* Морд. *Знакомі люде дохожали улицею.* МВ. II. 104. *Як города — так знакомих: де пойду, то випхнуть.* Ном. № 9482.

Знакоми́тель, -ля, *м.* Знакомый. *У мене є в Охтирці знакомителі.* Харьк. у.

Знакоми́тий, -а, -е. Примѣчательный, достопримѣчательный, примѣтный, извѣстный. *Це знакомитий буде стовпець, бо сучків дуже багато.* Черниг. г. *Це свита знакомита.* НВолын. у. *Сусіди, сусідоньки, не бачили моеї жінки? Моя жінка знакомита: підтикана ззаду свита, на ніжку налягає, ще й на плечах горбок має.* Ном. №

9116. *Прийми* (Гомере) *нас під свою опеку знакомиту.* К. ХП. 70. *Був альфа і омега знакомитого товариства святих братів Кирила і Неводі я.* К. ХП. 11.

Знако́місіть, -мости, *ж.* = **Знакімля.** Маркев. 52.

Знамени́тий, -а, -е. = **Знакомитий.** *Миколай імня знамените.* Чуб. І. 169.

Знамено, -на, *с.* 1) Знакъ, знаменіе. *Мій меч? Це знамено святої правди.* К. ЦН. 208. 2) Знамя. Шевч. 233. *Вже військо пішло, знамена мають.* Чуб. V. 503. *Наше національне знамено.* К. ХП. 133. 3) Печать, клеймо. Левиц. (Правда, 1868, 449).

Знаменуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Прикладываться ко кресту и др. священнымъ предметамъ.

Знаменя́та, -нят, *с. мн.* Значки или клейма на рогатомъ скотѣ, налагаемые на него гуцулами предъ выгономъ въ полонину. *Кождий кладе своїй маржині свої знаменьи́та.* Шух. І. 196, 197.

Знамірнтися. См. **Знамірятися.**

Знаміря́тися, -ряюся, -єшся, сов. в. **знаміритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Вознамѣриваться, вознамѣриться. О. 1862. VIII. 22. *Знамірився тікати додому.* О. 1862. VIII. 17.

Знаний, -а, -е. Извѣстный. *Добре знані нам речі.* Єв. *Л.* І. 1. *Знана на ввесь світ Баба Борець.* Г. Барв. 426. *Не дивиться на знаних і великих, не дивитися на вбогих і багатих.* К. Іов. 75.

Знаник, -ка, *м.* = **Знатник.** Еф. 60.

Знання́, -ня́, *с.* Знаніе. Левиц. Пов. 266.

Знарок, -ку, *м.* 1) Умыселъ. 2) Случай. *Як на той знарок і в шинку на сей час нікого не лучилось.* Дорош., На Укр. 8.

Знарошне, *нар.* Нарочно, умышленно. *Він дав мені знарошне серце мляве, знарошне він лякає мене страхом.* К. Іов. 52. *Не знарошне він занедбав Квітчин способ малювання наших селян.* Хата, X.

Знаряддя, -дя, *с.* Орудіе. *І Господь його ізбавить од ловецького знаряддя.* К. Псал. 212. *Котляреський... був тільки знаряддям українського світогляду.* К. ХП. 123.

Знарядити. См. **Знарязкати.**

Знаряжа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **знаряди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Снаряжать, снарядить. *У наряді доброго коня купувала, мене молодого в поход знаряжала.* Макс. (1849), 83.

Знаскока, *нар.* Наскочивши, налетомъ.

Знати, -знаю, -єш, *гл.* 1) Знать. *Хто ж в світі знає, що Біг гадає!* Ном. № 29. *Знаю тебе, хто єси.* Єв. Мр. І. 24. *Десь ви не знаєте любощів ізроду.* Мет. 93. 2) Видно, замѣтно. *Знати, Марусю, знати, в которій вона хаті.* Мет. 234. *З ким стояла, говорила — підківоньки знати.* Чуб. III. 112. *Знати милу по личеньку, що не спала всю ніченьку.* Лавр. 115. 3) Видно. *Знать не дуже добачали старі очі.* Левиц. І. 2. 4) Съ отрицаніемъ. Неизвѣстно. *Не знати, щоб то значило.* О. 1862. VI. 96. *Не знать, де ділось.* ЗОЮР. II. 34. *Чоловік не знать куди і подавсь.* Стор. МПр. 59. *Не знать по якому говорять. Се я не знать чого злякалася.* Г. Барв. 195. Послѣднее выраженіе имѣетъ также значеніе; пустяка испугалась. Выраженія **не знати що (чого, чому** и пр.), **не знати за що** — значатъ не только неизвѣстно что, за что, но также имѣютъ смыслъ: ничтожная вещь, маловажная причина, пустякъ, изъ-за пустяка. *Чого тобі смутитись не знать чим?* МВ. (О. 1862. III. 63). *Бідкається не знать чим.* Ном. № 13685. *Не знать за що*

зазмагались. 5) **Знай**. Будто, какъ будто. *Стара верба похилилась над ним, знай та ненька рідна над своїми діточками.* Федьк. Пов.

Знатий, -а, -е. Видный, замѣтный. *Знаті були міщане раз уже з того, що не носили шабель, — тілько ніж коло пояса: одні пани да козаки ходили при шаблях.* К. ЧР. 63.

Зна́тися, -знаюся, -єшся, *гл.* 1) Знаться, водить знакомство. *Бодай ніхто не діждав з багатими знаться.* Ном. № 1416. *Розійшлися, мов не знались.* Шевч. 483. *Прощайте! Дай, Боже, знаться!* Г. Барв. 43. 2) — **на чому**. Смыслить въ чемъ, знать толкъ въ чемъ, имѣть въ чемъ-либо познанія. *Теля не знається на пирогах.* Ном. № 6510. *Знався на пасіці добре.* Сим. 202.

Знатний, -а, -е. Замѣтный.

Знатник, -ка, *м.* Знахарь, колдунъ. Мнж. 72. *Сей Бондарь знатни́к великий був.* О. 1862. V. 102.

Знатни́ця, -ці, *ж.* Знахарка, колдунья. *Занедужала Пилипиха. Покликали ми до неї усіх знатниць і лікарок.* МВ. II. 178.

Знатно, *нар.* Замѣтно, видно. *Сієї тички не знатно буде, бо билка тонка, не видно буде здалеку.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Знаття́, -тя́, *с.* Знаніе. *Бува там, у громаді, якесь знаття потайне, що прочуває непевну правду доразу.* МВ. (О. 1862. I. 96). **Коли б, як би знаття́**. Если бы было извѣстно. *Як би знаття, що в кума пиття, то б і дітей забрав.* Ном. № 5407.

Знату́рити, -рю, -риш, *гл.* Снаровить. *Знатурив коня.* НВолын. у.

Знату́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Снаровиться. *Знатуривсь кінь.* НВолын. у.

Знаха, -хи, *ж.* Знающая, мастерица. Мкр. Н. 36.

Знахарка, -ки, *ж.* = **Знатниця.** *Од пристріту знахарка бере шклянку чи кухлик води, кида туди жарину, витира хворого сіллю, шпує тією водою і дає й хлиснути її.* Ном. № 13927.

Знахарство, -ва, *с.* Знахарство.

Знахарський, -а, -е. Знахарскій.

Знахарь, -ря, *м.* = **Знатник.** *Став я шукать знахарів та усяких характерників.* Стор. МПр. 41. *Знахарі і знахарки, замісць «воистину воскресе», кажуть: «по болоту хожу, чайок деру», або що инше, що думають заподіять чарами.* Ном. № 289, стр. 282.

Знахарювати, -рюю, -єш, *гл.* Заниматься знахарствомъ. *Що не тілько та пан Сава церков та руйнує, із бісами став за право й дуже знахарює.* Макс. (1834). 91. *А його жінка ще к тому й знахарювала, та таки так, що декому і помагала.* Мог. 111.

Знахід, -ходу, *м.* Нахожденіе; находка. Желех.

Знахідка, -ки, *ж.* Находка.

Знаходити, -джу, -диш, сов. в. **знайти, -йду, -деш,** *гл.* 1) Находить, найти; обрѣтать, обрѣсти. *Хоч ти знайдеш з русою косою, та не знайдеш з такою красою.* Мет. 111. *Посилала пані шукати. Шукали, шукали — не знайшли.* МВ. II. 52. *Не знайду я такої дружини.* Хата, 35. *Там грішники перестають буяти, там томлені знаходять опочивок.* К. Іов. 8. *Знайшли Ентелла сіромаху, що він під тином гарно спав.* Котл. Ен. II. 17. 2) Знайти дитину. Родить ребенка. *А її уже й не турбую, моєї бідної Папірусі, щоб уже благополучно знайшла.* Г. Барв. 298.

Знаходитися, -джуся, -дишся, сов. в. **знайтися, -дуся, -дешся,** *гл.* 1) Находиться, найтись, отыскиваться, отыскаться. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як*

закохання — пропала навіки. Чуб. V. 3. *Побить, то й абихто знайдеться, — от инше діло пожалувать!* Ном. № 4072. 2) Только сов. в. Родиться. *Дитина знайшлася.* КС. 1893. VII. 74.

Знахожа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Знаходити.** *Стали тії сини до розуму дохожати, стали собі молоді подружжя знахожати.* Мет. 347.

Знахожатися, -жаюся, -єшся, *гл.* = **Знаходитися.**

Знахорка, знахурка, -ки и пр. = **Знахарка** и пр.

Знахорови́тий и знахурови́тий, -а, -е. Умѣющій знахарствовать. *А його жінка та була якась знахоровита.* Чуб. II. 12.

I. Значити, -чу, -чиш, *гл.* Значить, означать. *Що значить, що ти лучче за мене вдариш?* Рудч. Ск. I. 50.

II. Значи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* 1) Мѣтить, намѣтить, дѣлать на чемъ-либо мѣтки, знаки. *Уже я й значив шапку, так все таки крадуть.* Лебед. у. *Узяв заступ та лопату, пішов ямки значити.* ЗОЮР. Н. 87. 2) Показывать признаки беременности (о животныхъ). Ся корова вже значить. Замѣтно, что эта корова стельная, скоро отелится. Аф. 458.

Значи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Мѣтиться, намѣчаться, обозначиться.

Значіння, -ня, *с.* Значеніе. К. Кр. 20.

Значі́ння, -ня, *с.* Дѣланіе мѣтокъ, наложеніе знаковъ.

Значка, -ки, *ж.* Мѣтка, (Кіев. у.), значекъ. *Подивись, он у воротях шапка комишина.* К. МБ. X. 7.

Значки́й, -а́, -е́. Мѣченый, замѣтный. имѣющій знакъ.

Значковий, -а, -е. — товариш. Въ старомъ малорускомъ войскѣ прапорщикъ. Котл. Ен. (1874). 204. *Після полкової канцелярії служив він значковим товаришем.* О. 1861. X. 28.

Значний, -а, -е. 1) Значительный. *Значная шість війська.* 2) Видный, замѣтный. *Був сей чоловік значний між усіма на сході сонця.* К. Іов. 3. 3) Знатный. *Значні пани і шляхетство.* Стор. МПр. 67. *Чоловік значного роду.* Єв. Л. XIX. 12. 4) = **Значкий.** *Значні гроші, значний віл.* НВолын. у.

Значність, -ности, *ж.* 1) Значительность. 2) Знатность. *Науку і талант над значність прекладали.* К. Дз. 13.

Значно, *нар.* 1) Значительно. 2) Видно, замѣтно. *Значно, що господарь.* Федьк. II. 80. *Все ж тото буде на мому личеньку значно.* Грин. III. 558. 3) Знатно.

Значо́к, -чка, *м.* Значокъ. *Веліли вони тобі сії значки до рук приймати, а мені листи королевські оддати.* Дума.

Знаю́ка, -ки, *об.* Знатокъ. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Знаючий, -а, -е. Знающій. *От волохи: ті знаючі! усяке зілля зна від чого воно, нащо — знаючі дуже!* Канев. у.

Зне́бачки, знебашки, *нар.* Неожиданно. НВолын. у. *Знебашки приїде пан, пожив тижнів зо два та й поїхав, а окомон своє.* Каменец. у.

Знебо́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Прикинуться бѣднымъ. *У иншого* (землі) *й так день на тридцять; ні, сього мало: йде, щоб ще виплакати. Прийде до пана, знебожиться: «Дайте, пане, землі, бо в мене зовсім мало».* О. 1862. V. 109.

Знебути, -буду, -деш, *гл.* Лишиться, потерять. *Я свою силу знебув.* НВолын. у.

Знебутися, -будуся, -дешся, *гл.* Изнемочь, устать. *Я з ним не нажилась, а тіки знебулась.* Черк. у.

Зневага, -ги, *ж.* Неуваженіе, пренебрежете, непочтеніе. *Побачив Турн собі зневагу: не мед дають тут пить, а брагу.* Котл. Ен. VI. 28. **Зневагу дати**. Оказать неуваженіе. *Дали зневагу матері.* НВолын. у.

Зневажа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **зневажити, -жу, -жиш,** *гл.* Не уважать, оказывать, оказать неуваженіе, пренебрежете, оскорблять, оскорбить. *Свою неньку зневажав, з двора її виганяє.* Макс. (1849). 100. *Будуть мене пани і козаки на підпитку зневажати.* Мет. 415.

Зневажливий, -а, -е. Неуважительный, пренебрежительный.

Зневажливо, *нар.* Неуважительно, пренебрежительно. К. Бай. 18.

Зневажний, -а, -е. = **Зневажливий.** Желех.

Зневажно, *нар.* = **Зневажливо.** Левч. 83, 121.

Зневіжити, -жу, -жиш, *гл.* Обмануть, поддѣть. *І щоб зневіжить, збити з толку...* Мкр. Н. 9.

Зневіра, -ри, *ж.* Недовѣріе, сомнѣніе. *А нині жаль, зневіра серденько облягли.* Млак. 17.

Зневіритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Потерять вѣру, извѣриться. 2) **— кому.** Утратить довѣріе. *Ти мені зневірився.* НВолын. у. *Їй уже тепер усе зневірилося.* Мир. Пов. II. 110. *Тобі... зневірились люде.* К. ЧР. 305.

Зневолення, -ня, *с.* Лишеніе свободы; принужденіе.

Зневолити. См. **Зневолювати.**

Зневолювати, -люю, -єш, зневоля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **зневолити, -лю, -лиш,** *гл.* Лишать, лишить свободы; принуждать, принудить. *Убогого зневоляютъ.* К. Іов. 52. *Зневоляєш мене до того.* КС. 1883. VII, 519.

Знегіддя, -дя, *с.* Невзгоды, тяжелое время. *Тяжко, тяжко мені з дому тебе одправляти, а ще тяжче біля себе в знегідді держати.* Макс. (1849). 7.

Знего́да, -ди, *ж.* = **Знегіддя.**

Знежи́тися, -живуся, -вешся, *гл.* Лишиться чувствъ. *Ударився так здоров?, що аж знежився був.* Кіев. у.

Зне́знімки, *нар.* Вдругъ, неожиданно. Константиногр. у.

Знелюдіти, -дію, -єш, *гл.* Сдѣлаться нелюдимымъ, одичать.

Знемага, -ги, *ж.* Изнеможеніе, утомленіе. *В мене була дуже працьовита кобила, — чи на гору там, чи що — й знемаги їй нема.* Харьк. См. **Знемога.**

Знемаганий, -а, -е. — на. Изнеможенный чѣмъ. *Постреляний, порубаний на рани смертельні знемаганий.* Мет. 440.

Знемага́ти, -гаю, -єш, *гл.* **— на**. Изнемогать отъ. *То тим вони спочивали, що на рани постреляні да порубані дуже знемагали.* Макс. (1849). 17. **На сон знемагати**. Сильно хотѣть спать. *А которії хмельні бували, на сон знемагали.* Макс. (1849), 39.

Знеми́лити, -лю, -лиш, *гл.* Сдѣлать непріятнымъ. *Світ мені знемилила.* Г. Барв. 72.

Знеми́литися, -люся, -лишся, *гл.* = **Знемиліти.**

Знемиліти, -лію, -єш, *гл.* Сдѣлаться непріятнымъ.

Знемо́га, -ги, *ж.* Изнеможеніе, слабость. Мир. ХРВ. 56. *Знов у знемозі впала Тетяна на траву.* Г. Барв. 540. См. **Знемага.**

Знемога́ти, -гаю, -єш, *гл.* **Знемагати**.

Знемогти́ся, -жуся, -жешся, *гл.* Утомиться, устать, изнемочь, выбиться изъ силъ. *Погасли очі, знемоглися руки.* К. ХП. 53. *Знемігся ж мов і задрімав.* Котл. Ен. II. 36.

Знемочи́, -жу, -жеш, *гл.* = **Знемогтися.** Желех.

Знемощіти, -щію, -єш, *гл.* Изнемочь, обезсилѣть. *Стане навколішки і молиться собі, аж поки знемощіє.* Грин. II. 153.

Зненавидіти, -джу, -диш, *гл.* Возненавидѣть. Рудч. Ск. I. 138. *Мати сина та оженила, молоду невістку та зненавиділа.* Мл. л. сб. 236.

Зненавистити, -щу, -стиш, *гл.* = **Зненавидіти.** *Зненавистили люде старшину та й не схотіли його вдруге вибірати.* Волч. у. (Лободовск.).

Зненазнімка, *нар.* = **Знезнімка.** Харьк.

Зненапа, *нар.* = **Зненацька.** Шух. I. 180.

Зненацька, *нар.* Неожиданно, внезапно. Кіев. у. *Напасть на ворогів збірався, зненацька копоті їм дать.* Котл. Ен. V. 28. *Зненацька ударили на всі московськії сили.* Гол. I. 32.

Знео́бачка, *нар.* Неожиданно. *Коли знеобачка Настин регіт почувся.* МВ. II. 46.

Знеохотити. См. **Знеохочувати.**

Знеохочувати, -чую, -єш, сов. в. **знеохо́тити, -хо́чу, -тиш,** *гл.* Обезкураживать, обезкуражить, лишить охоты, желанія. Желех.

Знесе́ння, -ня, *с.* 1) Снесеніе. 2) Уничтоженіе, упраздненіе, отмѣна. Левиц. (Правда, 1868, 485).

Знесиліти, -лію, -єш, *гл.* Обезсилѣть. *Знесилів я духом.* Г. Барв. 411.

Знеславити. См. **Знеславлювати.**

Знеславлювати, -люю, -єш, знеславля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **знеславити, -влю, -виш,** *гл.* Обезславливать, обезславить. Желех.

Знести, -ся. См. **Зносити, -ся.**

Зне́стямка, *нар.* Въ безпамятствѣ.

Зне́тельки, *нар.* = **Зненацька.** *Знетельки шурхнула маленька сіренька пташка.* О. 1862. VII. 48, 49.

Зне́тушити, -шу, -шиш, *гл.* Испортить. *Знетушив мій сіряк чисто.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зне́хотя, зне́хочу, *нар.* Нехотя, противъ воли, неохотно. *Давно! — знехотя промовив Сухобрус і замовк.* Левиц. Пов. 42. *Знехочу баба порося ззіла.* Посл.

Зне́хтати, -таю, -єш, *гл.* = **Знехтувати.** *Знехтали став, та й нема тепер.* НВолын. у.

Знехтування, -ня, *с.* 1) Небреженіе; порча отъ небрежнаго обращенія. 2) Пренебрежете.

Знехтувати, -тую, -єш, *гл.* 1) Испортить, небрежно обращаясь. 2) Пренебречь, оставить безъ вниманія, забросить. *Підійметься угору, кого знехтували люде.* К. Псал. 26. *Знехтували мене сірому.* Г. Барв. 196.

Знечев'я, *нар.* Неожиданно. *Як ось знечєв'я вбіг Меркурій, засапавшися, до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Собака знечев'я як кинеться на мене.* См. **Нечевля.**

Зниділий, -а, -е. Зачахнувшій, исхудалый.

Знидіти, -дію, -єш, *гл.* Зачахнуть, исхудать. *Аж знидів, ждучи грошей.* Черк. у. *Зниділо дитятко, зниділо, на гору воду носячи.* Чуб. III. 178. *Аби зниділи як віск на огні, піна на воді, роса на траві; так аби зниділи уроки от...* Гол. IV. 539.

Знижати, -жа́ю, -єш, сов. в. **знизити, -жу, -виш,** *гл.* 1) Понижать, понизить, опускать, опустить. *Я ні перед ким очей не знизив.* К. Бай. 12. 2) Унижать, унизить. *Не хочеться рід свій поважний знизити.* Г. Барв. 423.

Знижатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **знизитися, -жуся, -вишся,** *гл.* 1) Понижаться, понизиться. *Горо моя, горо, то єсь ся знижала.* Гол. І. 336. 2) Унижаться, унизиться.

Знизати. См. **Знизувати.**

Знизити, -ся. См. **Знижати, -ся.**

Знизнути(-ся), -зну́(-ся), -не́ш(-ся), *гл.* — **плечима**. Пожать плечами. *Знизнув(сь) плечима та й пішов.* НВолын. у.

Зни́зу, *нар.* Снизу. Ном., стр. 284. № 1545. *Подай нам. Господи, з неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер.* Чуб. V. 933.

Знизувати, -зую, -єш, сов. в. **знизати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Снизывать, снизать. *Зниж мені оце намисто.* 2) Натыкать, наткнуть на что острое, пронзить. *Возміте Байду, повісіте і на острий гак знижіте.* АД. І. 149. 3) **— плечима.** Пожимать, пожать плечами.

Знийти́, -йду, -де́ш, *гл.* Снизойти, сойти. *Дар нині пребогатий од небес прийде, яко жалля каплющая на землю знийде.* Чуб. III. 383

Зника́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **зник(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Исчезать, исчезнуть, пропадать, пропасть. *Що гинуть без сліду, що мов сон зникають.* К. Досв. 53. *Щоб ти не зросло більше — таке і зникло.* Ном. № 8713. *Удень її не бачили: робила при панії, а ввечері знов зникла.* МВ. II. 44. *Не знала, чого й куди Василь її дівався; чи на довго він зник; чи вернеться і коли ще то буде.* Кв. І. 65. *І в той час скирти і клуня зайнялись і зорі зникли.* Шевч. 335.

Зникнути. См. **Зникати.**

Зни́мець, -мця, *м.* Льстецъ, подлипало. Подольск. г.

Зни́мка, -ки, *ж.* Льстивая женщина, подлиза. Подольск. г.

Знирну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Вынырнуть, всплыть. *Адже не знирнула, так вона й не відьма.* Кв. II. 94.

Зни́титися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Знітитися.** *Прийшов, знитившись до волости.* Черк. у. *Прийшов до старшини, знитивсь, ніби зіправди вбогий, слабий.* Каменец. у.

Зни́шка, *нар.* Изподтишка, украдкой. *Знишка мішки рве: то це такий чоловік.* Черк. у. *Як ниця собака — знишка рве.* Ном. № 3039.

Зни́шкнути, -ну, -неш, *гл.* Притихнуть, смолкнуть.

Знищення, -ня, *с.* Уничтоженіе, истребленіе.

Знищити. См. **Знищувати.**

Зни́щіти, -щію, -єш, *гл.* Обѣднѣть, сдѣлаться нищимъ. *Як Василь збіднів, так і Онисько знищів.* Мир. ХРВ. 138.

Знищувати, -щую, -єш, сов. в. **знищити, -щу, -щиш,** *гл.* Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Знищу, — каже, — його з землі, знищу усе, од чоловіка до скотини.* Опат. 15.

Знівечити, -чу, -чиш, *гл.* Испортить; изуродовать, искалѣчить. *Знівечив чоловіка.* Ном. № 4021. *Десять літ неволі... знівечили, убили мою віру і надію.* Шевч. (О. 1861. Х. 8).

Знівечитися, -чуся, -чишся, *гл.* Искалѣчиться, изуродоваться. *Я ще не дуже зостарівся, та знівечився.* Шевч. (О. 1861 X. 9).

Знігатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Устать, обезсилѣть. *Ходив до Хотиня та так ся знігав.* Каменец. у.

Зніжити. См. **Зніжувати.**

Зніжувати, -жую, -єш, сов. в. **зніжити, -жу, -жиш,** *гл.* Изнѣживать, изнѣжить. Желех. *Десь мабуть за пана думала мати тебе оддати, що так зніжила.* Харьк.

Знікчемнілий, -а, -е. Сдѣлавшійся ни къ чему негоднымъ.

Знікчемніти, -нію, -єш, *гл.* Сдѣлаться ничтожнымъ, негоднымъ. *Наші предки знікчемніли.* К. Гр. Кв. XXXIV.

Зніма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **зня́ти, зніму, -меш,** *гл.* 1) Снимать, снять. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67. *Пішов коток на торжок, купив собі кожушок. Треба з кота зняти та дитині дати.* Макс. (1849). 103. *Із правої рученьки перстень зняв.* Мет. 168. *Зняли з нього головоньку.* Мет. 77. *Вернися, милий, з чужої сторононьки, зніми журбу з моєї головоньки.* Чуб. V. 861. 2) Поднимать, поднять. *Лучче мені, мати, важкий камінь зняти.* Мет. 259. *Зняв руки до Бога.* Левиц. ПЙО. I. 263. *До тебе очі я знімаю, небесний жителю і царю.* К. Псал. 291. *Филю зо дна моря знімає.* АД. I. 192. 3) — **бучу**. Поднять шумъ, крикъ. *Зняла ж бучу Пилипиха, як визналась батькова подія.* МВ. II. 118. 4) — **го́лос, річ**. Начинать, начать говорить. МВ. II. 96. *Знявши одна жінка зміж народу голос, каже.* Єв. Л. XI. 27. 5) — **щот**. Считать, сосчитать. *Неможна з цього маку нікому щоту знімати.* Чуб. I. 85.

Зніма́тися, -маюся, -єшся, сов. в. **знятися, знімуся, -мешся,** *гл.* 1) Сниматься, сняться, быть снятымъ. 2) Подниматься, подняться съ мѣста, вставать, встать, двинуться, взлетать, взлетѣть вверхъ. *Хоче знятись з лави, та не сила — наче прикипів.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Знялися всі і пішли.* Св. Л. 86. *Султан турецький з янчарами на Русь і Польщу знявся.* К. ЦН. 211. *Знялись з води утята.* Греб. 387. *Козак — як той голуб: знявся та й полинув.* Ном. № 785. *Коли б ми не так думали, то й не знялись би вгору до великого задуму.* К. ХП. 9. **Знятись на но́ги**. Подняться, стать, а въ переносномъ значеніи: вырости. *Люде якось її вигодували, закіль знялась на ноги.* Г. Барв. 175. **Пузирем зня́тися**. О тѣлѣ: покрыться пузыремъ (напр., отъ обжога). *Мале... до половини пузирем знялося.* Г. Барв. 53. 3) — **бурі, вітрові, бучі**. Подниматься, подняться (о бурѣ, вѣтрѣ, шумѣ или крикѣ).

Знімі́ти, -мію, -єш, *гл.* Онѣмѣть.

Знімчити, -чу, -чиш, *гл.* Онѣмечить. Желех.

Знімчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Онѣмечиться. Желех.

Знісок, -ску, *м.* 1) Послѣднее, самое маленькое яйцо, снесенное курицею. 2) Послѣдній ребенокъ у матери.

Зніт, -ту, *м.* — **дівочий**. Рас. Epilobium palustre. *Лв.* 98.

Знітийник, -ка, *м.* **— хлопський.** Раст. Epilobium angustifolium. *Лв.* 98.

Знітитися, -чуся, -тишся, *гл.* 1) Притаиться, прижаться робко, съежиться, стараясь быть какъ можно менѣе замѣтнымъ; переносно: уничтожиться, представиться ничтожнымъ. *Усякому дає дорогу, а сам знітиться тик, мов той цуцик, ускочивши в хату.* К. ЧР. 263. *Зігнувся, знітився.* МВ. I. 115. *Він никне, мовкне, знітившись таїться, як серце кволе в нещасливій долі.* К. Дз. 229.

Знічев́ ʼя, *нар.* = **Знечевʼя.** Гліб. 3.

Знов, *нар.* Снова, опять. *І знов увійшов у Капернаум.* Єв. Мр. II. 1. *Та йди, нене, знов до мене.* Макс. (1849), № 24.

Зновити. См. **Зновляти.**

Зновля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **знови́ти, -влю́, -виш,** *гл.* Возобновлять, возобновить. Левч. 14.

Зtechновірений, -а, -е. Обращенный въ новую вѣру. Встрѣчено только у Кулиша. К. ПС. 139.

Зно́ву, *нар.* = **Знов.** Ном. № 12010. *Знову закипіло сине море; вздовж байдака знову похожає пан отаман.* Шевч. 50.

Знос, -су, *м.* Въ выраженіи: **до зносу** — до износу. *Сорочечку до зносу носить.* Шевч. 331.

Зносатіти тію, -єш, *гл.* О лошадяхъ: заболѣть сапомъ. *Зносатів кінь.* Камен. у.

Зносити, -шу, -сиш, сов. в. **знести, -су, -сеш,** *гл.* 1) Сносить, снести съ чего либо внизъ или съ какого либо мѣста. *«Зносьте худобу!» А добра ж то повнісінький віз, іще й намисто товсте. Стали зносить.* Рудч. Ск. II. 58. *Тиха вода, тиха, бережечки зносить.* Мл. л. сб. 329. *А далі і знесло млинок.* Хата. 51. 2) Снашивать, снести изъ разныхъ мѣстъ въ одно. *З нечистою силою збірає і зносить людям гроші.* Стор. МПр. 169. 3) Сносить, снести снизу вверхъ. *Зніс на горище мішок з половою. Зносють на віз скриню.* Грин. III. 546. 4) Поднимать, поднять, возносить, вознести. *Високо к небу очі свої зносять.* Гол. I. 34. *Як знесете вгору сина.* Єв. I. VIII. 28. 5) Рубить, срубить, срѣзать, снять. *Так живо ниву знесемо.* Хата, 103. *Тобі голову знесу по самі плечі.* Рудч. Ск. I. 45. 6) Переносить, перенести, выносить, вынести, вытерпѣть. *Ой як важко сплисти море, то так тяжко знести горе.* Мл. л. сб. 260. *Гаразду знести не може, а біду терпить.* Ном. № 2208. 7) Уничтожать, уничтожить, упразднять, упразднить, отмѣнить. *Мало не пів села пожежа знесла.* Г. Барв. 456. *Їхній приговор знесуть.* Павлогр. у. *Хвалиться знести всю шляхту й панство.* К. ЦН. 256. 8). Только сов. в. О яйцахъ: снести. *Та була в їх курочка ряба, та злізла на поличку, та знесла яєчко.* Чуб. III. 107. 9) **Зносити мислі, зносити мислям**. Думать. *Я до тебе не говорю, тілько мислі зношу.* Чуб. V. 327. *Мислоньки мене зносять.* Грин. III. 246. 10) — **голово́ю**. Быть въ состояніи по своему уму сдѣлать что-либо, соображать, сообразить, уразумѣть. *Чи він би ж громадське діло зніс головою.* Кіев. у. *Що ж вам, свату, вражу я? Їй Богу й головою не знесу.* Грин. II. 208. 11) **Охо́та зносе**. Охота есть, берегъ. *Як зносе його охота ковалювати, най учиться.* Каменец. у.

Зноси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Износить. *І в жупанах не ходила, доброї свити не зносила.* Мет. 237. *Вона тії сережечки про будденъ зносила.* Чуб. III. 131. *Без роскоші, без любови зношу свої чорні брови.* Шевч. 475.

Зноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **внестися, -суся, -сешся,** *гл.* 1) Возноситься, вознестись, подыматься, подняться. *Нехай лихий знесеться хоч до неба.* К. Іов. 43. *Уже качки зносяться.* Каменец. у. 2) Только сов. в. О птицахъ: снести яйцо.

Зноситися, -шуся, -сишся, *гл.* Износиться. *Зносилася свити. І краса була — не знать коли зносилася.* Мир. Пов. I. 117.

Зно́сок, -ска, *м.* = **Знісок.** *Куряче яйце, зносок називаемоє. Воно маленьке, таке як гороб'яче.* Драг. 57.

Зно́чі, *нар.* Вчера вечеромъ. *А я зночі пряла клоччє, а сьогоднє волос.* Гол. III. 377.

Зноша́ти, -ша́ю, -єш и зно́шувати, -шую, -єш, *гл.* = **Зно́сити.** Вх. *Лем.* 420.

Зну́ди́ти, -джу, -диш, *гл.* 1) Истомить. *Зсушив мене, знудив мене як билину.* Чуб. V. 557. 2) — **чим**. Почувствовать, что надоѣло, опротивѣло что. *Ти весела, світом рада, тобі милий світ!.. Живо, живо світом знудиш, тяженько здихнеш.* Рудан. I. 30.

Зну́ди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Затосковать. *Як би була поїхала, то знудилася б.* Могил. у. *Тяжко ж мені на серденьку, трохи ся не знуджу.* Гол. I. 293. *Знудившися життям своїм мертвецьким, жадали ми у вирви полетіти.* К. ХП. 96.

Зну́діти, -дію, -єш, *гл.* Соскучиться, затосковать. *Я аж знудів, ждучи вас.* НВолын. у.

Знуща́ння, -ня, *с.* Издѣвательство.

Знущатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Издѣваться. *Що уже не робили, як з неї не знущались.* Рудч. Ск. II. 55. *Слуги знущались із його.* Єв. Мр. XIV. 65.

Зню́хати, -хаю, -єш, *гл.* Почуять носомъ. *Не ковбаса — не знюхаєш.* Ном. № 5558. *Гав-гав! за вітром щось мені її не чути. Не знюхаю.* К. Дз. 48.

Знюхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Снюхаться, сойтись. *Жіноче плем'я лукаве, що тільки з ким знюхається, то вже певно готове збрехать.* Рудч. Ск. I. 132.

Зня́ти, -ся. См. **Знімати, -ся.**

Зо, *пред.* = **З.** *Було їх тисяч зо дві.* Єв. Мр. V. 13. *Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає.* Дума. *Чайченко танцював зо всіми.* МВ. II. 22.

Зоба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Дзюбати.** *Калину зобає, тяженько здихає.* Чуб. V. 854.

Зобача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **зобачити, -чу, -чиш,** *гл.* Видѣть, увидѣть. Грин. III. 162, 181. О. 1862. IV. 21. *Як я його не зобачу, то не раз заплачу.* Чуб. V. 5.

Зобачення, -ня, *с.* Свиданіе. Желех.

Зобачити. См. **Зобачати.**

Зобга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Зібгати.** *Чоловік ніс під плечем зобганий кожух.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). *Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист.* Стор. МПр. 88. *Не бгай же гнізда у діброві, а зобгай же гніздечко в степу край дороги.* Чуб. V. 1087.

Зобга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* = **Зібгатися.**

Зобідити. См. **Зобіжати.**

Зобіжа́ти, -жа́ю, -єш, зобіжда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **зобі́дити, -джу, -диш,** *гл.* Обижать, обидѣть. *Ніколи не зобіжав її.* Мир. Пов. 123. *Він і спершу її не поважав, а тепер буде зовсім таки зобіждати.* Опат. 48. *Хиба мене зобідила людина?* К. Іов. 45. *Як же ти міг так зобідить чоловіка?* Грин. II. 72.

Зобра́ти, зберу, -ре́ш, *гл.* и пр. = **Зібрати и пр.**

Зоброкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* — **обрік**. Исполнить данный обѣтъ, наложенную на себя эпитимію. *Колись спокутую* (гріх) *або крівавою войною, або роботою на манастирь важкою. Хвалити Бога, задержались іще в нас манастирі благочестиві: є де оброчникові свій оброк зобрнокувати.* К. ЦН. 220.

Зобува, -ви, *ж.* Обувь. Черк. у. Ном. № 7334.

Зобува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зобу́ти, -бу́ю, -єш,** *гл.* Обувать, обуть. КС. 1883. II. 379. Мнж. 13. *Посилає рано по воду не зобуту, не зодягнену.* Чуб. V. 765.

Зобува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **зобутися, -буюся, -єшся,** *гл.* Обуваться, обуться. *З сем'єю вигодувався, зодігся і зобувся.* Сим. 196.

Зовзи́ля, зовзуля, -лі, *ж.* = **Зозуля.** *Прилетіла зовзиля кувати. Зовзуля рабая раненько встала.* Зенькевичъ.

Зови́ця, -ці, *ж.* Золовка. *Ой як мені сії суми пересумувати, ой як мені та зовицю сестрицею звати.* Мет. 159. Ум. **Зовичка.** *Зовичко-сестричко, порятуй мене молоденьку.* Грин. III. 308. *Хоть діверко пустить, — завичка не пустить.* Чуб. III. 140.

Зовсі и зо́всім, *нар.* Совсѣмъ, вовсе. *Був я там, де люд зовсі не такий, як у нас.* О. 1862. IV. 81. *От пробі — Великдень, а він зовсім не великий.* Ном. № 430.

Зовухна, -ни, *ж.* = **Зовиця.** Желех.

Зов'я́лий, -а, -е и пр. = **Зів'ялий** и пр.

Зогляда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Созерцать, смотрѣть на. *Бо як тебе зоглядаю, отця й неньку споминаю.* Мл. л. сб. 134.

Зоглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **зогля́дітися, -джуся, -дишся,** *гл.* Осматриваться, осмотрѣться, оглядываться, оглянуться. *А за мене люде брешуть, всі на мене заглядаються.* Грин. III. 673. *Якось зоглядівся і не знайшов книжок.* Левиц. Пов. 79. *Випив чарку, випив другу, випив третю, а далі й не зоглядівся, як і гроші вкрали.* КС. 1882. X. 186.

Зогна́ти, зжену, -не́ш, *гл.* = **Зігнати.** *Ми свою матусю рідненьку, вдову стареньку, прогнівили, із двора зогнали.* КС. 1882. ХП. 498.

Зогни́лий, -а, -е. Сгнившій, гнилой. *Зогнилої* (картоплі) *нема й одної.* Каменец. у.

Зогни́ти, -нию́, -ниєш, *гл.* Сгнить. *Учора жив, а сьогодня зогнив.* Ном. № 8262.

Зогнути(-ся), -ну́(-ся), -неш(-ся), *гл.* = **Зігнути(-ся).**

Зогріток, -тку, *м.* Пріютъ, притонъ. Угор.

Зогріти, -рію, -єш, *гл.* = **Зігріти.** *Синку, іди ж собі до тої хатки, зогрієш собі ручки.* Чуб. I. 112.

Зогріша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **зогрітити, -шу, -ши́ш,** *гл.* = **Згрішати, згрішити.** *Чоловік не ангел, щоб не зогрішив.* Ном. № 100.

Зодіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Зодягати.**

Зодіжний, -а, -е. Имѣющій достаточно одежды. *Зодіжний чоловік.* Черк. у.

Зоднювати, -ню́ю, -єш, *гл.* — **день**. Провести день. *Поможи, Господи, днину зоднувати всему народові православному та й мені!* (Утренняя молитва гуцула). Шух. I. 38.

Зо́дяга, -ги, *ж.* = **Одіж.** *Найнялася на хазяйській зодязі.* Пирят. у. *Заробити на зодягу.*

Зодяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **зодягти, -гну, -неш,** *гл.* Одѣвать, одѣть. МВ. II. 42. *Та свої скринечки наповняю, та своїх діточок зодягаю.* Мет. 370. *І не зодіг його з мого достатку.* К. Іов. 67.

Зодяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **зодягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* Одѣваться, одѣться. *Купались, аж померзли, тоді... повилазили з води і почали зодягаться.* ХС. VII. 458. *З сем'єю вигодувався, зодігся і забувся.* Сим. 196. *Не журіться тілом вашим, чим зодягтися.* Св. Мт. VI. 25.

Зодягни́й, -а́, -е́. Хорошо одѣтый. *Дивітесь, люде добрі, який я зодягний та ошатний.* Г. Барв. 346.

Зождати, -жду, -де́ш, *гл.* Подождать. *Зожди ж мені хоч годину.* Чуб. I. 217.

Зожолобкастіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться желобоватымъ; о доскѣ: покоробиться. Вх. Лем. 420.

Зозва́ти. См. **Ззивати.**

Зозво́лити. См. **Зозволяти.**

Зозволя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **зозволити, -лю, -лиш,** *гл.* = **Зізволяти, зізволити.**

Зоздрі́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Увидѣть. *В полі і в домі нічого не зоздріли.* КС. 1884. I. 33.

Зозла, *нар.* Сердито, зло. *На слуги свої, на турки, на яничари зозла гукає.* Чуб. V. 933.

Зознава́тися, -наю́ся, -єшся, *гл.* = **Зізнаватися.**

Зозначи́ти, -чу, -чиш, *гл.* Отмѣтить, покрыть значками, мѣтками. *Чи не обиськали б нам такої швачки молодому князю квітку пришить, бо у нас усе військо зозначене, а за ким п'єм да гуляєм* (на весіллі), *до тому й знака немає.* Маркев. 125.

Зозуленька, зозулечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **зозуля.**

Зозуленько, -ка, *м.* Ум. **Кукушка-самецъ.** *Мій братіку, мій зозуленьку!* Мил. 220.

Зозуленя́, -ня́ти, *с.* Дѣтенышъ кукушки. Ум. **Зозуленя́тко.** *Птахи між своїми,.. годують тих зозуленяток.* О. 1862. IX. 107.

Зозулин, -на, -не. 1) Кукушкинъ. 2) Раст. а) **зозулині рушнички**. Listera ovata B. ЗЮЗО. I. 127; б) **— сльози.** Listera ovata B. ЗЮЗО. I. 127, Orchis militaris L. ЗЮЗО. I. 130; в) **— черевички.** Раст.? г) **— чоботи.** Раст. Orchis ustulata. Шух. I. 22.

Зозулька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **зозуля.** 2) *мн.* Раст. а) Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 169; б) Viola hirta. ЗЮЗО. I. 169; в) Orchis militaris L. ЗЮЗО. I. 130. См. **Зезюльки; г) — жовті.** Cypripedium Calceolus L. ЗЮЗО. I. 120; д) — **рябі**. C. guttatum schwarz. ЗЮЗО. I. 120; е) — **красні**. C. macranthon schwarz. ЗЮЗО. I. 120.

Зозуля, -лі, *ж.* 1) Кукушка. Котл. Ен. VI. 40. *Зозуля сива, сивесенька. Жує зозуля на високій березі.* МВ. II. 78. *Знать, добре спить, що не чує, як кує зозуля.* Шевч. 31. *Ой став козак царь-зілля копати, стала над ним зозуля кувати.* Мет. 104. **Щоб ти зозулі не чув**! Пожеланіе смерти. Ном. № 826. 2) — **нічна**. Пт. Козодой, Caprimulgur europaeus. Вх. Пч. II. 9. 3) Названіе вола очень темно-сѣрой масти. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Зозулька, зозуленька, зозулечка.** *Сива зозуленько, не куй жалібненько!* Мет. 251. Употребляется какъ ласкательное слово для женщины, преимущественно матери. *Матусенькоріднесенька, зозуленько милесенька.* Кв. Драм. 218.

Зозуля́стий, -а, -е. Пестрый, въ черныхъ и бѣлыхъ пятнышкахъ. Козел. у. *Уже зозуляста курка не дурно мов півень співає.* Хата, 67.

Зозулячий, -а, -е. Кукушкинъ, свойственный, принадлежащій кукушкѣ.

Зойк, -ку, *м.* Вопль, стенаніе, стонъ. *А у касарні гомін, зойк.* Федьк. Пов.

Зо́йкати, -каю, -єш, одн. в. зойкнути, -ну, -неш, *гл.* Вопить, стонать, застонать. Желех.

Зоклю́чений, -а, -е. Загнутый крючкомъ. *Дзюбак зоключений у орела.* Вх. Лем. 420.

Зо́кола, *нар.* Снаружи. Мнж. 181.

Зола, -ли́, *ж.* 1) Зола. *Лучче їсти хліб з золою, та не жити з чужиною.* Ном. № 14198. 2) Щелочь. 3) Сырой холодный вѣтеръ осенью или весной. *Вітер з золою.* НВолын. у.

Зо́лза, -зи, *ж.* Железа. Вх. Пч. I. 14.

Зо́ливо, -ва, *с.* Букъ, бученье, щелоченье. *Попілу тра на золиво; з гречаної соломи попил добрий до золива.* Каменец. у.

Золити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Бучить, щелочить. Вас. 169, 157. *Золиш полотно.* Грин. I. 17. 2) Грызть голову. Мир. Пов. II. 48. *Золить тебе, та й золить (жінка); доки ти мене золитимеш?* Канев. у.

Золи́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Бучиться, щелочиться. «*Золись-золись! на більш не надійсь! (як золять плаття).* Ном. № 13384.

Золільник, -ка, *м.* Большой горшокъ для бученья, щелоченья. Вас. 181. Сим. 130.

Золінний, -а, -е. Относящійся къ бученію. Аф. 460.

Золінник, -ка, *м.* = **Золільник.** Аф. 460. Ум. **Золінничок.**

Золова́то, *нар.* Пасмурно, холодно и вѣтряно. *Загонь вівці, бо на дворі золовато.* Острож. у.

Золотавий, -а, -е. Золотистый. *Прегарні золотаві сни.* Млак. 95.

Золотаре́нко, -ка, *м.* Сынъ золотыхъ дѣлъ мастера.

Золотари́ха, -хи, *ж.* Жена золотыхъ дѣлъ мастера. Желех.

Золотарівна, -ни, *ж.* Дочь золотыхъ дѣлъ мастера. Желех.

Золота́рь, -ря́, *м.* 1) Золотыхъ дѣлъ мастеръ. *Золотарь, золотарик, скуй мені персник.* Чуб. III. 394. *Сусіди кажуть, що нема вдома, що пішов до золотаря.* Чуб. III. 326. 2) Насмѣшливое названіе очистителя отхожихъ мѣстъ. Харьк. Ум. **Золота́рик.**

Золотастий, -а, -е. Золотистый. *Не ховайсь, моя рибонько золотастая.* Г. Барв. 74.

Золоте́ць, -тця́, *м.* Червонецъ. *То ж не піп купував і не дяк торгував, а чернець-молодець та за свій золотець.* Грин. III. 552.

Золоти́й, -а́, -е́. 1) Золотой. *Ой іскиньте золот перстінь із мизинця з пальця.* Мет. 19. *З золотими перснями на руці.* МВ. II. 31. 2) Золотого цвѣта; золотистый. *Золота бджілка над квіткою в'ється.* Хата, 2. Ум. **Золотенький, золотесенький.** *Стрів мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.

Золотий, -то́го, *м.* = **Злот.** *Купи мені, моя мати, за копійку голку, за чотирі золотії червоного шовку.* Мл. л. сб. 304.

Золоти́ло, -ла, *с.* Матеріалъ для позолоты: краска, шумиха и пр. Гол. IV. 402.

Золоти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Золотить, позлащать. Федьк. I. 79. *Сонечко гай золотило.* Шевч. 410.

Золоти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Позлащаться; казаться золотымъ. *Ще сонечко не піднялось, хмарний Кавказ не золотився.* Мак. Г. 37.

Золотісінький, -а, -е. Совершенно золотой. Употр. какъ ласкательное. *Моя матінко, моя золотісінька!* Мил. 200.

Золотіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Блестѣть какъ золото. *На токах золотіють скирти.* О. 1861. XI. 100. *Глина така жовта, аж золотіє.* Волч. у. 2) Обогащаться. *Доля йому щиро служила, — так і золотів, так і золотів.* МВ. I. 65.

Золотко́вий, -вого? = Злот? *Не хочу я червоного, дайте мені золоткового* (о деньгахъ). Чуб. IV. 198.

Золотник, -ка́, *м.* 1) = **Золотарь 1.** *Ой ходімо ж ми до ковальчика, до ковальчика, до золотника, покуймо ж собі мідяні човна, мідяні човна, золоті весла.* АД. I. 1. 2) Раст. а) Potentilla tormenloides. Вх. Пч. I. 12; б) Geranium sanguineum. Шух. I. 21. 3) Золотникъ. *Лихо приходить пудами, а сходить золотниками.* Ном. № 1968. 4) Матка. Желех. *Примовляння, як підбірають животи, коли осунуться: «Золотий золотничку, стань собі на містечку; де поставив тебе отець і мати, тут тобі довіку стояти».* Грин. II. 17. Ум. **Золотничо́к.**

Зо́лото, -та, *с.* Золото. Гліб. 30. *Князі, що золотом чертоги і сріблами світлиці наповняють.* К. Іов. 8. *Шовком шила, шовком шила, золотом рубила.* Мет. 26. *Піднесли йому дари: золото, ладан і миро.* Єв. Мт. I. 11. Ум. **Золотце.** Чуб. III. 286.

Золотобережний, -а, -е. Золотообрѣзный.

Золотоверхий, -а, -е. Золотоглавый, съ золотымъ верхомъ. *Золотоверха церква.* Левиц. Пов. 4. *Золотоверха скринька.* Грин. II. 246.

Золотоголо́сий, -а, -е. Сладкогласный. *Геній народній создав Шевченка з його стихом золотоголосим.* Хата. XI.

Золотогри́вий, -а, -е. Имѣющій золотую или золотистаго цвѣта гриву. *Сів на золотогривого коня... і приїхав до царя.* Рудч. Ск. I. 109.

Золотоко́ваний, -а, -е. Окованный золотомъ. *Біжить ридван золотокован.* Гол. IV. 535.

Золотоко́рий, -а, -е. Съ золотой корой. *На морі, на окіяні, на річці на Ордані дуб золотокорий.* Драг. 30.

Золотокри́лий, -а, -е. Съ золотыми или золотистаго цвѣта крыльями. *Полинула, заспівала ти, золотокрила* (муза). Шевч. 619.

Золотому́шка, -ки, *ж.* Пт. Королекъ, Regulus. Вх. Поч. II.

Золотопе́ра, -ри, *ж.* Раст. Juneus effusus. Шух. I. 21.

Золотоперий, -а, -е. Съ золотыми перьями. Желех.

Золотопо́лий, -а, -е. Съ золотыми нивами, полями. *Удвох дивитися з гори на Дніпр широкий, на яри та на лани золотополі.* Шевч. 55Р. *Лани золотополі.* Хата, 84.

Золотопутий, -а, -е. Съ золотыми цѣпями, оковами. *Пилипко золотопутий, той, що в погрібі замурувався.* Драг. 38.

Золоторогий, -а, -е. Съ золотыми или вызолоченными рогами. *Був собі пан такий багатий... мав собі шість волів, сьомого золоторогого.* Рудч. Ск. I. 211.

Золототисячник, -ка, *м.* Раст. Erytreum centaureum.

Золототканий, -а, -е. Тканый золотомъ. Шевч. О28. *Парча золототканая.* К. ЧР. 58.

Золотохвилій, -я, -є. Съ золотыми волнами. *Лани золотохвилі.* Шевч. II. L51.

Золоття, -тя, *с. соб.* Золотыя нити? Золотыя вещи? *Ой просо, просо — волоття, ой косо, косо, золоття.* Мет. 206.

Золотуха, -хи, *ж.* 1) Золотуха. *Зовсім був ослін од золотухи.* К. Гр. Кв. 9. 2) = **Золотушник 2.** Вх. Пч. II. 12. 3) Раст. а) Solidago Virgaurea L. ЗЮЗО. I. 137. б) Thalictrum flavum L. ЗЮЗО. I. 138.

Золотушний, -а, -е. Золотушный.

Золотушник, -ка, *м.* Раст. а) Inula britanica. б) = **Золотуха 3 а.** ЗЮЗО. I. 137. 2) Пт. Пчеловоръ, Meropsapiaster. Вх. Пч. II. 12.

Золотце́, -ця́, *с.* 1) Ум. отъ **золото.** 2) Шумиха. (Шишки з короваю) *великі з золотцем.* Алв. 35.

Зольни́ця, -ці, *ж.* = **Зільниця.** Чуб. I. 103.

Золяни́к, -ка́, *м.* 1) Покупающій золу на мыльные заводы. Мнж. 2) Чанъ для щелоченія кожъ въ золѣ и извести. Вас. 157.

Зомкнути, -ся. См. **Зімкнути, -ся.**

Зомліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зомліти, -лію, -єш,** *гл.* Обомлѣть, упасть въ обморокъ. *Головонька змита, кошуленька біла, а молода дівчина із жалю зомліла.* Чуб. V. 354. *Катря стоїть коло стіни, сама як стіна біла: бачу — зомліває.* МВ. II. 148.

Зомлілий, -а, -е. Обомлѣвшій. Шевч. 148. *Її зомліла душа.* Мир. Пов. I. 158.

Зомня́ти и зом'я́ти, -мну, -неш, *гл.* = **Зімняти.** *Зомняв на кабаку.* Ном. № 3960.

Зона́, -ни, *ж.* = **Зана.**

Зопак, *нар.* **На зо́пак**. Въ обратную сторону. *Коли сонечко на зопак зійде, тоді, сестрице, гостьом в вас буду.* Мл. л. сб. 232.

З-опалу, *нар.* Сгоряча. *З-опалу і не примітне далебі, чп він буц там, чи ні.* Верхнеднѣпр. у.

Зопаріти, -рію, -єш, *гл.* Заболѣть воспаленіемъ мочевого пузыря. *Зопарів віл.* Черк. у.

Зопини́ти, -ню, -ниш, *гл.* = **Зупинити.** Кв. Драм. 250.

Зопочи́нок, -нку, *м.* = **Спочинок.** *Чорним очам спання нема, ніжкам зопочинку.* Мл. л. сб. 328.

Зопсіти, -сію, -єш, *гл.* Испортиться. *Віл у мене зопсів, нема чим і поїхати.* Міус. окр.

Зопсува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* = **Зіпсувати.** *Зовсім бісова собака сало зопсувала.* Канев. у. *Доброго корчма не зопсує, а лихого і церква не поправить.* Ном. № 3232. См. **Запсувати.**

Зопсува́тися, -сую́ся, -єшся, *гл.* = **Зіпсуватися.**

Зопхну́ти, -ну́, -неш, *гл.* = **Зіпхнути.** *З кроватоньки зопхнула.* Чуб. V. 668.

Зоп'ясти́(-ся), -пну(-ся), -неш(-ся), *гл.* = **Зіп'ясти, -ся.** Гліб. 89. Левиц. І. 103.

Зоп'яти́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Остановиться. *Тоді віл зоп'ятився і не став іти до його.* Новомоск. у. *Як скажеш, пісні він тобі віддав, то пан і зоп'яти́ться.* НВолын. у.

Зорати, -рю, -реш, *гл.* Вспахать. *Зорав приймак-приймаченько зо три десятини.* Чуб. III. 127.

Зорвати(-ся), -рву(-ся), -рвеш(-ся), *гл.* = **Зірвати, -ся.** *Що маковку зорву — друга буде, а матінка умре, — я й загину.* Чуб. V. 439. *Як з гіллі зорвався.* Ном. № 3150.

Зорганизуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Организоваться. *Моє о Христі браттє зорганизувалось у якесь товариство.* К. ХП. 27.

Зорени́ця, -ці, *ж.* = **Зориця.** Козел. у.

Зорешливий, -а, -е. = **Зоряний.** *Піч зорешлива та тиха.* МВ. І. 141.

Зорешливо, *нар.* = **Зоряно.** *А на дворі зорешливо та тихо.* Федьк.

Зори́на, -ни, *ж.* Звѣзда. Ум. **Зори́нка, зори́ночка.** *А мила сидить — як свіча горить, а дитиночка — як зориночка.* Грин. III. 365.

Зори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Слѣдить глазами за кѣмъ, смотрѣть пристально. *Так і біга за їм, так і зорить.* Зміев. у. *Зорить праведного грішний, щоб зігнати його з світу.* К. Псал. 90. *Чого зориш на нас очима дико?* К. Іов. 33.

Зори́ця, -ці, *ж.* Звѣзда. *Оце тобі провідниця — ясная зориця.* Мет. 225.

Зоріти, -рію, -єш, *гл.* Свѣтиться, свѣтить, сіять. *Місяць світить, зоря зоріє.* Чуб. V. 474. *Серце моє, зоре моя, де це ти зоріла?* Шевч. 143. См. **Зоряти.**

Зорни́ця, -ці, *ж.* = **Зірниця.** *Тоді козак од дівки йде, як зійде зорниця.* Чуб. V. 93.

Зо́рній, -я, -є. Заревой. *Як ліпшім ранком зчервоніють хмари над сонечком, що весело встає,... поети, мов боги, ні нащо не вважають і пісню зорнюю про дольній світ співають.* К. Дз. 214. **Зорнути**. См. **Зринати.**

Зорудувати, -дую, -єш, *гл.* Справиться, сдѣлать что. *Не зорудує ніяк із Настусиним батьком.* Г. Барв. 448. *Що задумав, то вже зорудує.* Г. Барв. 520.

Зоружи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* Соорудить. *Уже зоружили зруб.* НВолын. у. *Зоружив чобота.* НВолын. у.

Зорювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Спать на открытомъ воздухѣ. *Роспитують, хто з чим і відкіля і куди йде, і де зорювали, і де вода краща.* Кв. II. 41. *Літом у нас товар у полі зорює.* Борз. у. *Отара отирлувалась і зорює, і чабани поснули.* О. 1862. V. Кух. 34.

Зоря́, -рі, *ж.* 1) Звѣзда. *Чи це тая зоря зійшла, щоб я додому йшла? Чи це тая вечірняя, щоб я погуляла?* Грин. III. 198. *Ой ти зоре, моя зоре, зіронько вечірняя.* Лукаш. 161. 2) Заря. *Чи то зоря розсвітає?* Чуб. V. 2. **На зорю займається**. Свѣтаетъ. *Уже зоря занялася, вже й сонечко зійшло.* МВ. II. 110.

Зо́рявий, -а, -е. = **Зоряний.** *Зорява стяга рожева зорялася.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Зоряве небо миготить.* К. (О. 1861. IV. 151).

Зо́рявo, *нар.* = **Зоряно.** *На небі зоряно, і золотим серпом підбився молодик угору по над хмарки.* К. Дз. 141.

Зоряний, -а, -е. 1) Звѣздный. *Ніч місяшна, зоряна.* МВ. (О. 1862. III. 53. 2) **Зоряна вода**. По нар. повѣрью: вода съ лѣкарственной силой для короны, простоявшая ночь при звѣздахъ. *Коли корова дає мало молока (як хто поробе), треш давати їй зоряну воду пити. А ту воду роблють так: ясної ночі ставляють на видноті, супроти зірок, дійницю з водою, то вона повинна простояти всю ніч.* Грин. II. 46, 320.

Зоряни́ця, -ці, *ж.* Звѣзда. Ном. №53, стр. 291.

Зо́ряно, *нар.* Много звѣздъ. *А зоряно так, що, здається, зорями в вічі сипле.* МН. (КС. 1902. X. 148).

Зоря́ти, -ряю́, -єш, *гл.* Свѣтиться, сіять. *Що то була за дівчина! Зайде в хату, то мов зоря зоряє.* Г. Барв. 103, 237. *Там квітки як в божім раю... зорями ч траві зоряють.* К. Дз. 221. *Ой вийду на гірку та гляну на зірку, — що зоря зоряє, а вся челядь гуляє.* Грин. III. 61. См. **Зоріти.**

Зоря́тися, -ря́ється, *гл. безл.* Показываться зарѣ. *Там зоряється, займається.* Чуб. III. 475. *Вже й зоряється. Вже сонце — день.* МВ. II. 149. *Зза дубків молоденьких зорява стяга рожева зорялася.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Зо́ряшний, -а, -е. = **Зоряний.** *Ач яка зоряшна ніч! Хоч голки збірнії.* Староб. у.

Зосібна, *нар.* Порознь, каждое отдѣльно. *Єсть же і инш ого багато, що зробив Ісус, що, коли б писати зосібна, то думаю, що й сам світ не помістив би писаних книг.* Єв. I. XXI. 25.

Зослати, -шлю́, -шлеш, *гл.* = **Зіслати.**

Зосмілити. См. **Зосмілювати.**

Зосмілитися, -люся, -лишся, *гл.* Осмѣлиться, ободриться. *Іосиф, зосмілившись, увійшов до Пилата.* Св. Мр. XV. 43. *Я раз ізнов зосмілився матері натякнути.* Г. Барв. 201.

Зосмілювати, -люю, -єш, сов. в. **зосмілити, -лю, -лиш,** *гл.* Ободрять, ободрить. — *Кажи мені всю правду, Опанасе, — зосмілювала його майорша.* Г. Барв. 334.

Зоставати(-ся), -таю́(-ся), -є́ш(-ся), сов. в. **зостати(-ся), -ну(-ся), -неш(-ся),** *гл.* = **Зіставати(-ся), зістати(-ся).** *То був волом, а то не хочеш зостатися конем.* Ном. № 1865. — **кого**. Отставать, отстать отъ кого. *Іди та не гайсь, щоб нас не зоставсь.* Мнж. 129.

Зоставити. См. **Зоставляти.**

Зоставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **зоставити, -влю, -виш,** *гл.* = **Зіставляти, зіставити.** *Ляха-Бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте.* АД. I. 215.

Зостанови́ти, -влю́, -виш, *гл.* = **Зоставити.** *Його сонного будили, не збудили, там його в неволі й зостановили.* АД. I. 127.

Зостанок, -нку, *м.* = **Останок.** *Мабуть ше здужав би на зостанку віку вам заграти.* Гацц. Аб. 65.

Зостарити, -рю, -риш, *гл.* = **Зістарити.** *Синів не женила, дочок не 'ддавала: зостарило мене, що я заробляла.* Чуб. V. 927.

Зостарітися, -ріюся, -єшся, *гл.* Состарѣться. Шевч. 101. *Як багато будеш знать, то скоро зостарієшся.* Ном. № 5948. *Вже старі, зостарілися.* Рудч. Ск. I. 210.

Зостати(-ся). См. **Зоставати(-ся).**

Зо́страх, -ху, *м.* Испугъ. Мнж. 181.

Зострíва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зострíти, -рíну, -неш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Пішла моя дівчинонька понад берегами, та зостріла рибалочок з трьома неводами.* Мет. 18. *Зострів мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.

Зострíва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **зострí́тися, -рí́нуся, -нешся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Да піду я селом, улицею, та зострінуся з молодою дівчиною.* Чуб. V. 154.

З'острíти, -рíю, -єш, *гл.* Сдѣлаться острымъ, болѣе острымъ. **Зима з'острíла**. Зима сдѣлалась болѣе холодной. Вх. Лем. 420.

Зотлíлий, -а, -е. Истлѣвшій.

Зотлí́ння, -ня, *с.* Тлѣніе, истлѣніе. *Моїм костям зотління я бажаю.* К. Іов. 16.

Зотлíти, -лíю, -єш, *гл.* Истлѣть. *Моє біле тіло під нагайкою зотліло.* Гол. I. 196. *Хусточка зотліла.* Мл. л. сб. 277. *Пішла вона* (надія) *на той світ в преісподню, коли ще й там знайду впокій, зотлівши.* К. Іов. 38.

Зотну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Зітнути.** Шевч. 382. Чуб. III. 270.

Зотну́тися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Зітнутися.** К. Досв. 172.

Зотрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Подождать. *За ворітьми я ще довгенько зостривала.* МВ. II. 105.

Зотру́хнути, -ну, -неш, *гл.* = **Струхнути.** *Там і зотрухла.* Руд. Ск. I. 141.

Зотха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **зотхну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* = **Зітхати, зітхнути.** *Вийди на могилу та й зотхни тяженько.* Чуб. III. 117. *Зотхнув до Бога, далі занімів.* Федьк. I. 29.

Зотхну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Вздохнуть. *Кінь спіткнувся, тяженько зітхнувся: «Чого ти, коню, зотхаєш?»* Грин. III. 237.

Зохаби́ти, -блю, -биш, *гл.* Оставить, бросить. *Вийшло дівча* (жито) *жати, не могло го в ручку взяти. Пішло оно до крамниці купувати рукавиці, рукавиці не купим, в полю жито зохабило.* Гол. I. 339.

Зо́хматися, -маюся, -єшся, *гл.* Пожелать. *Мати собі міркувала, що як пійде на розглядини, що й своє, мовляв, тягло, і велика ікона від покійної жінки дітям зосталась, то я й зохмаюсь* (заміж). Г. Барв. 231. *Почула, що чоловік до свата збірається, та й собі зохмалась туди ж іти.*

Зохотитися, -чуся, -тишся, *гл.* Почувствовать охоту, желаніе. Харьк. у. *Зохотився до школи хлопець.* Черк. у.

Зочити, -чу, -чиш, *гл.* Увидѣть. *На що ж і очі в лобі, коли не зочити кого треба.* МВ. (О. 1862. III. 56, 35).

Зошмарити, -рю, -риш, *гл.* Сбросить, скинуть. *Зошмар з воза сіно.* Вх. Лем. 421.

Зп... = Сп..

Зрабува́ти, -бую, -єш, *гл.* Ограбить. *Ідуть турки на рабунки, зрабують тя молодого.* Чуб. V. 1087. *Зрабували той город, забрали в йому всіх коней.* Опат. 25.

Зрада, -ди, *ж.* Измѣна, вѣроломство. *Чи ти мене вірно любиш, чи на одну зраду?* Мет. 43. *Сестру кликнула* (Дідона) *на пораду, щоб горе злеє росказать, Енеєву оплакать зраду.* Котл. Кн. І. 35. *Співав він, що любив колись щиро та вірно, а йому зрада сталась несподівано.* МВ. II. 113. Ум. **Зрадка, зрадонька, зрадочка.** О. 1862. IV. 30.

Зрадецький, -а, -е. Измѣнническій. *Зрадецькі речі супротив пана.* Хата. 153.

Зраджати, -джаю, -єш и зраджувати, -джую, -єш, сов. в. **зра́дити, -джу, -диш,** *гл.* МВ. II. 62. *Красні лиця часто зраджають.* Гол. І. 362. *Часто ходив, вірно любив, з нею женихався, вона ж мене ізрадила, — я й не сподівався.* Мет. 86. *Ой Палію, Палію Семене, пи не зрадиш ти мене?* Макс. (1834), 98.

Зрадзілля, -ля, *с.* Раст. Agrimonia Eupatorium. Шух. І. 21.

Зрадити. См. **Зраджати.**

Зрадитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Посовѣтовавпись, рѣшить. *Зрадились, інію піти до попа.* О. 1862. VI. 59. 2) Измѣнить себѣ. Слово встрѣчено только въ «Ужинку» Гатцука (стр. 360. Ном. № 8772): *Хоч кохання не зрадиться, та череві (?) завадиться.*

Зраділий, -а, -е. Обрадовавшійся. *Боже, гарно!... токоче її зраділе серце.* Мир. Пов. II. 84.

Зрадїти, -дїю, -єш, *гл.* Обрадоваться. Єв. Мр. XIV. 11. «*Вже козак твій назад іде». А козачка тому зраділа.* Чуб. V. 1171. *Пані зраділа.* МВ. II. 40. *Як вгляділо я вас, так аж зраділо.* Гліб. 1.

Зрадітися, -діюся, -єшся, *гл.* = **Зрадіти.** *Той чоловік зрадівся.* ХС. IV. 16.

Зрадливий, -а, -е. Измѣнчивый, склонный къ измѣнамъ. *Моє серце зрадливсє звичаю не знає.* Мл. л. сб. 312. *Ой хортуно зрадливая, що ж ти виробляєш? Дала серцю зазнатися, з милим розлучаєш.* Чуб. V. 418.

Зрадливість, -вости, *ж.* Вѣроломность, предательство. К. Кр. 17.

Зрадли́во, *нар.* По-измѣннически. *Мессап, забігши збоку, зрадливо, зо всього наскоку, пустив в Енея камінцем.* Котл. Ен. VI. 76.

Зрадний, -а, -е и зрадній, -я, -є. = **Зрадливий.** *Гей-гей! не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина.* Г. Арт. (О. 1861, III. 109). *Зрадня ваша рада.* О. 1861. IV. 31.

Зрадник, -ка, *м.* Измѣнникъ, предатель. Чуб. V. 57. *Вибрав Юду Іскариоцького, що стався зрадником.* Св. Л. VI. 16.

Зрадниця, -ці, *ж.* Измѣнница, предательница. *Ой ти, дівице, моя зраднице, зрадила мене молодого.* Чуб. V. 410.

Зра́дній. См. **Зрадний.**

Зраднїти, -нїю, -єш, *гл.* = **Зрадіти**. *Небозі сонечко мріється, — воно ж зраділо, та й справді гріється.* Ном. № 6102.

Зра́док, -дка, *м.* Зрадник. *Плини. плини, майстрова, від кладки до кладки, щоби знала й пам'ятала, які шевці зрадки.* Чуб. V. 1086.

Зрадувати, -дую, -єш, *гл.* Обрадовать.

Зрадуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Обрадоваться. *Та зрадується, звеселиться Марусина матінка.* Мет. 146.

Зраз, -зу, *м.* 1) Черенокъ для прививки къ дереву. Желех. 2) Образецъ: колодка (у сапожниковъ). Желех. Вх. Зн. 22.

Зра́зи, зраз, *ж. мн.* Кушанье изъ говядины: родъ свернутаго битка съ начинкой.

Зразко́вий, -а, -е. Образцовый. Желех.

Зразо́вий, -а, -е. Къ зразам относящійся. (Понесли) *зразову до ріжків печінку.* Котл. Ен. II. 9.

Зразок, -зка, *м.* 1) Образецъ, обозчикъ, примѣръ. *Перекривля... дочку й жінку, затягаючи жалібним голосом на зразок жіночого голосіння.* Левиц. І. 208. *Похвалює Чіпку, другим на зразок ставить.* Мир. ХРВ. 291. Мнж. 181. 2) Узоръ. *А ну лишень зразок зніму з мережки.* Лебед. у. *Покажіть, будьте ласкаві, ваші шитки, зразки. Мені треба сорочку вимережити і лиштвою пошити.* Г. Барв. 216. 3) Выкройка.

Зразу, *нар.* Сразу, вдругъ; съ самаго начала. *Захоч — і вродиться все зразу.* Котл. Кн. VI. 85. *Ми тільки що наткнулись, він так таки зразу і почав лаятись.* Новомоск. у.

Зралити, -лю, -лиш, *гл.* Вспахать раломъ.

Зрана, *нар.* Поутру, съ утра. *По закутках зрана до вечора стоять діди.* Левиц. І. 42.

Зранити, -ню, -ниш, *гл.* Изранить.

Зранку, зрання, *нар.* = **Зрана.** *Приходили люди зранку.* Рудч. Ск. II. 168. *Орав же я зрання до полудня, доки не прийшла на серденьку туга.* Чуб. V. 157.

Зратитися, -чуся, -тишся, *гл.* 1) О волахъ, когда они, будучи въ ярмѣ, тянутся въ противоположныя стороны: расходиться. *Зратилися воли.* Каменец. у. 2) Поссориться, разойтись. *От зратилася та й не живе з чоловіком, бо він ню бив, чи мара їх знає.* Каменец. у.

Зрахува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* 1) Сосчитать. *Наїхали купці з Варшави, того коника сторгували, ще за його гроші врахували.* Чуб. V. 782. 2) Разсчитать, сообразить. *Зміркували, зрахували, що з козака буде.* К. Досв. 163. *Твоє враховане премудре слово.* К. ЦН. 205.

Зреєструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Сдѣлать реестръ чему.

Зрекатися, -ка́юся, -єшся, сов. в. **зректи́ся, -чу́ся, -че́шся,** *гл.* = **чого.** Отрекаться, отречься отъ; отказываться, отказаться отъ. *Невинности моєї не зречуся.* К. Іов. 57.

Зре́титися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Зратитися.** *Попереду жили нічого, а далі зронилися, зретилися, що-дня сварка та колотня, та й розійшлися.* Каменец. у. *Ге-ге! уже ся зретили, то шкода і вмовляти.* Каменец. у.

Зречи́, -чу, -чеш, *гл.* Сказать. Желех.

Зречися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Зректися.** Желех.

Зрешілий, -а, -е. Трухлый. *Дерево зрешіле.* Вх. Лем. 421.

Зрешіти, -шію, -єш, *гл.* Сдѣлаться трухлымъ. Вх. Лем. 421.

Зрива́ння, -ня, *с.* Срываніе.

Зрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зірвати, -рву, -веш,** *гл.* 1) Срывать, сорвать. К. Досв. 57. Рудч. Ск. II. 60. *Квітку зірвала, за голову клала.* Чуб. III. 303. 2) — **бунт**. Поднять бунтъ, возмущеніе. *Звели нам під москалів тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* Макс. (1849). 76. 3) **Зірвати бики**. Выпречь быковъ изъ ярма. Вх. Зн. 22. 4) — **спину, мишки**. Лѣченіе поясницы посредствомъ оттягиванія руками кожи отъ спины. Миргор. у. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. 5) **Зірвана дорога**. Дорога съ замерзшею на ней грязью, изрѣзанною раньше колесами. НВолын. у.

Зрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **зірватися, -рвуся, -вешся,** *гл.* 1) Срываться, сорваться. *Ой як тая черешенька сама не зірветься, так до мене дівчинонька сама не пришлеться.* Чуб. 2) Вскакивать, вскочить, быстро подняться. *Зривається ніби куди бігти.* МВ. II. 54. *Справді? — покрикне панночка, зірвавшись з місця.* МВ. (О. 1862. III.

48). *Встав, зірвався, пішов з шумом.* Гол. І. 37. **Зірватися на ноги**. Вскочить. Св. *Л.* 106. 3) Трогаться, тронуться съ мѣста, двинуться. *Раз март апріля звав у гості до себе. Апріль зорвався їхать возом.* Драг. 16. *Мати було як зірветься хоч на один день куди...* Г. Барв. 62. *Пішла заміж та не так, пішла раз — не гаразд, не зірвуся другий раз.* Грин. III. 357. 4) Подниматься, подняться (о бурѣ и пр.) *Зірвалася шуря-буря.* Нп.

Зри́вки, -вок, *ж. мн.* Деревья съ полуснятыми плодами. *Ще нарвала ягід* (вишень) *на зривках — де-не-де зосталось, — поки ту ягідку піймаєш.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зрина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **зо(і)рнути, -рну, -не́ш и зринути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Выплывать, выплыть на поверхность воды, вынырять, вынырнуть. *Уже ж сьому синьому каменю на верх не зринать, а павиному піру на дно не тонуть.* Чуб. V. 607. *Утоплений сам зринув.* Харьк. у. 2) сов. в. Спрыснуть, сорваться, выскользнуть. *Покинути відьму тим очкуром, — допіру не втече вона... з очкура не зрине.* Драг. 73. *Колесо зірнуло. Кінь з недоуздка зірнув.* Харьк. г.

Зри́нутися, -нуся, -нешся, *гл.* Хлынуть. *Зринулася водиця з Дунаю, з Дунаю тихого, бережку крутого.* Мет. 294.

Зриштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Соорудить. *От, зриштували байдаки.* Рудч. Ск. II. 28.

Зрівка, -ки, *ж.* = **Здрінка.** Вх. Уг. 242.

Зрівна, *нар.* Ровно? Поровну? *Зрівна, дружбоньку, зрівна, край коровай здрібна.* Гол. IV. 329.

Зрівноважити, -жу, -жиш, *гл.* Уравновѣсить. К. ЦН. 185.

Зрівняти, -няю, -єш, *гл.* Сравнять. *Зрівняв землю, покрив дерном.* Шевч. 204. *І з землею зрівняють тебе.* Єв. *Л.* XIX. 44. *Смерть усіх зрівняє.* Харьк.

Зрівня́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* 1) Сравниться, сравняться. *Турчин у воду покотивсь, вода зрівнялась.* Мл. *л.* сб. 87. 2) Поровняться. *Скоро зрівнявсь із ними, зараз поздоровкавсь із тим братом Якимом.* Рудч. Ск. І. 206.

Зрідка, *нар.* Рѣдко, не часто, не густо. *Ох і гаю мій, гаю, розсаджений зрідка.* Чуб. V. 647.

Зрідно, *нар.* Урожайно. *Дай тобі, Боже, щоб у полі зрідно, щоб у полі зрідно, а у дворі плідно.* Чуб. III. 365.

Зрізати. См. **Зрізувати.**

Зрізна, *нар.* Отдѣльно.

Зрізни́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Отдѣлиться, раздѣлиться.

Зрізок, -зка, *м.* 1) Обрѣзокъ. НВолын. у. 2) Срѣзъ, перерѣзъ.

Зрізувати, -зую, -єш, сов. в. **зрізати, зріжу, -жеш,** *гл.* Срѣзывать, срѣзать. *Їх зрізують, як спілий колос в полі.* К. Іов. 54. *Зріжу голову, вийму серце.* Ном. стр. 303, № 473.

Зрікатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Зрекатися.**

Зрілко, -ка, *с.* = **Здрінка.** Вх. *Лем.* 421.

Зрінка, -ки, *ж.* и **зрінко, -ка,** *с.* = **Здрінка.** Вх. *Лем.* 421.

Зріст, зро́сту, *м.* 1) Ростъ. *Сама красна, чепурная, хорошого зросту.* Мл. *л.* сб. 203. **На зріст**. Ростомъ. **Шити на зріст**. Шить такъ, чтобы пошитое годилось и тогда, когда выростетъ тотъ, для кого шито. 2) Возрастъ. *З малих літ до великого зросту кохала, годувала.* ЗОЮР. І. 19. 3) Проросшее зерно, снопы.

Зрість, зрости, *ж.* Знакъ отъ сростанія на стволѣ дерева разрубленнаго мѣста. НВолын. у.

Зріти, зрію, -єш, *гл.* 1) Зрѣть, созрѣвать. *Пшениця зріє на ниві.* Стор. I. 128. *І вітер не віє, сонце не гріє, калина не зріє.* Мет. 134. 2) Выростать, дѣлаться взрослымъ. *Ти на літі і Ярина зріє.* Шевч. 245.

Зріти, зрю, зриш, *гл.* Видѣть. *Мусить всяк чоловік зріти, що недовго тут жити.* Чуб. III. 19.

Зроб, зро́бу, *м.* 1) Совершеніе, исполненіе работы. **Довести до зро́бу**. Исполнить, сдѣлать. *Тоді аж зароблять вони велик спасибі, як доведуть до зробу, до пуття тую роботу.* Васильк. у. **Прийнятися до зро́бу**. Приняться за дѣло, за исполненіе работы. *Як приймуться до зробу, у той час оддамо гроші.* Васильк. у.

Зроби́ти, -блю́, -биш, *гл.* 1) Сдѣлать, произвести. Хата, 164. *Зроби, милий, золоті удила, щоб я твого коня до води водила.* Мет. 112. *Гуси зробили великий крик.* Грин. II. 239. — **своїм богом**. По своему. *Не куди й дів ті гроші, а купив дзвін; та вже й тим скривдив громаду, що зробив своїм богом.* Св. Л. 287. 2) Повредить кому колдовствомъ. *Чоловік з голоду сохне, а дурні брешуть, що це йому зроблено.* 3) — **волю кому, чию**. Исполнить чье желаніе. *Ой чумаченьки, ой ви молоденькі, зробіть мою волю.* Чуб. V. 1031. 4) — **ла́ску**. Сдѣлать одолженіе. *Велику ласку лині зроби, послухай.* МВ. II. 112. 5) — **собі смерть**. Наложить на себя руки. *Ах волю сими собі смерть зробити, як в багацтві з нелюбом жити.* Чуб. V. 117.

Зробитися, -блюся, -бишся, *гл.* Сдѣлаться. *Зробився мов несамовитий.* Котл. Ен. II. 15. *Усе зробилось, як бажали єзуїти.* Стор. МПр. 72.

Зро́бка, -ки, *ж.* **Брати гроші на зро́бку**. Врать деньги подъ отработокъ. *Землі в його нема, — бере гроші на зробку: уперед даєш, а послі він одробля.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зробля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Обрабатывать. *Ой я тобі не наймичка все поле зробляти.* Гол. IV. 538.

Зро́бок, -бка, *м.* Истощенный работою, негодный уже къ работѣ человѣкъ. Желех.

Зрода, зро́ду, зроду-звіку, *нар.* 1) *Вона зрода й у церкві не була.* Мнж. 104. *Чи був у тебе батько зроду?* Ном. № 10505. *Ой я зроду лишенька не знала.* Чуб. V. 594. *Зроду я заміж не піду.* Лавр. 155. **Зроду-віку**. Никогда еще. *Зроду-віку не бум такого, а тепер: ось тобі, на!* Подольск. г. 2) Никакъ, никоимъ образомъ. *Такі капосні люде, що мені не можна зроду-звіку на селі вдержатись.* Левиц. Пов. 348.

Зроди́ти, -ся. См. **Зрожати, -ся.**

Зро́ду. См. **Зрода.**

Зрожа́й, -жа́ю, *м.* Урожай. *Зрожаю нема, тільки зродила трава шовкова.* Мет. 465.

Зрожати, -жа́ю, -єш, сов. в. **зроди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* 1) Рожать, родить. *Так його мати зродила.* Ном. № 2918. *Ти учора ізвечора дитя зродила.* Грин. III. 273. 2) Родить, уродить. *Як будуть сестро... ягоди зрожати.* О. 1861. X. 89. *Прошу ж тебе, не цвіти красно, прошу ж тебе, не зроди рясно.* Мет. 176. *Добра нивонька була: сто кіп жита зродила.* Чуб. III. 240.

Зрожатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **зроди́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* 1) Рожаться, родиться. 2) Родиться, уродиться. *Посіяла, мамко, жито, — зродився барвінок.* Гол. III. 403.

Зрозумілий, -а, -е. Понятный. Левиц. Пов. 237.

Зрозумілість, -лости, *ж.* Понятность. Желех.

Зрозуміло, *нар.* Понятно.

Зрозуміння, -ня, *с.* Пониманіе. *Великоздібна до зрозуміння такого, що буває втає не од премудрих і розумних.* К. ХП. 16.

Зрозумі́ти, -мі́ю, -єш, *гл.* Понять. *Поки, теє зрозумівши, згоду учинили.* Макс. (1834), 126. *Ви так списьменна говорите, що я того не зрозумію.* Котл. НП. 344.

Зрок, -ку, *м.* Зрѣніе. *Бог дав усім люлям однаковий зрок.* Дещо, 36.

Зронити. См. **Зроняти.**

Зроня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **зронити, -ню́, -ниш,** *гл.* Давать, дать упасть; терять, потерять, утратить. Желех. *Ой лісе, лісоньку, зронив єс красоньку.* Вх. Лем. 421.

Зросити, -ся. См. **Зрошати, -ся.**

Зросли́вий, -а, -е. Дающій ростъ. *Та принеси три квіточки: ой первую зросливую, а другую сонливую.* Мет. 1.

Зро́слий, -а, -е. Выросшій. Левч. 10.

Зроста́ння, -ня, *с.* Ростъ, выростаніе.

Зроста́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **зрости, -сту, -теш,** *гл.* Выростать, вирости. *Єсть у мене сестра менша, без мене зросла.* Мет. 32. *Без щастя Зросла, а без долі вродилася.* Мет. 80. *При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася змалечку.* МВ. II. 19.

Зрости́ся, -туся, -тешся, *гл.* Сростись. *Ой у полі дві тополі докупи зрослися.* Чуб. V. 4)3.

Зрости́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* Выростить. *Нехай їм Бог зростить.* Ном. № 375. *Як я тебе зростила, сама себе звеселила.* Чуб. V. 681.

Зростний, -а, -е. Взрослый. Левч. 10.

Зроша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **зроси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Орошать, оросить. К. Досв. 26. *Дрібненькими слізоньками все поле зросила.* Мет. 274. *Припав він до землі та й зросив її слізьми.* МВ. II. 70.

Зрошатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **зроси́тися, -шуся, -сишся,** *гл.* Орошаться, ороситься, обливаться, облиться. *Слізьми так і зрошається.* МВ. I. 57.

Зру́б, -ба и -бу, *м.* 1) Срубка. *Знайшовся чоловік, що купив на зруб гай.* Стор. I. 47. Также мѣсто, гдѣ срубленъ лѣсъ. Вас. 206. *З липового зруба молоді паростки пустились.* МВ. I. 156. 2) Срубъ — при постройкѣ, въ погребѣ, колодезѣ и пр. Чуб. VII. 377. *Як положать зруб на хату..., то п'ють закладчини.* ХС. III. 41. Kolb. I. 56. *Був колодязь і такий низький зруб у тому.* Грин. II. 338.

Зрубань, -ні, ж. Рубка лѣса. Вх. Уг. 242.

Зрубати. См. **Зрубувати.**

Зру́бина, -ни, ж. Одна пластина въ колодезномъ срубѣ. Харьк. у.

Зруби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Сдѣлать срубъ. *Зрубив хату.* НВолын. у.

Зрубувати, -бую, -єш, сов. в. **зрубати, -баю, -єш,** *гл.* Срубывать, срубить. *Кожне дерево зрубують.* Єв. Л. III. 9. *Зрубай, батеньку, високу яворину, збудуй, батеньку, широку домовину.* Чуб. V. 372.

Зруйнува́ння, -ня, *с.* Разореніе, разрушеніе. Стор. II. 137.

Зруйнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Разрушить, разорить. *Зруйнували Запорожжя.* Лукаш. 66. *Не зостанеться тут камінь на камінї, щоб не зруйновано.* Єв. Мр. XIII. 2. *Зруйновано життя моє на світі.* К. Іов. 37. 2) Разорить (о потерѣ имущества).

Зруйнуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* 1) Разрушиться, разориться. *Зруйнувався зовсім будинок.* 2) Разориться, потерять имущество. *Пан не зруйнується, як скількись кліток поля перелітує пустирем.* О. 1862. IV. 105.

Зруко́ваний, -а, -е. Обрученный. Вх. Лем. 421.

Зру́нтати, -таю, -єш, *гл.* Испортить, сдвинуть съ мѣста, почти разрушить. Подольск. г.

Зрухну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Зрушитися.** *З місця й не зрухнеться.* Грин. II. 310.

Зруч, *нар.* Изъ руки, рукой держа. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11971.

Зруча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Поручать.

Зручний, -а, -е. Ловкій; удобный. Левиц. Пов. 141.

Зручність, -ности, *ж.* Ловкость. Левиц. Пов. 237.

Зручно, *нар.* Ловко; удобно. Ком. I. 39.

Зрушити, -шу, -шиш, *гл.* 1) Сдвинуть. *Насилу зрушив з місця.* 2) Тронуть, взволновать. *Дуже батька слова її зрушили.* МВ. II. 149. 3) Встревожить. *Всю діброву крилечками вкрили, голосочком діброву зрушили.* Чуб. V. 315.

Зрушитися, -шуся, -шишся, *гл.* Дрогнуть, сдвинуться. **Зрушилась земля́** — нар. повѣрье, по которому земля при первомъ весеннемъ громѣ какъ будто вздрагиваетъ. *Зрушилась земля, то тепер усе буде рвота.* НВолын. у.

Зрущик, -ка, *м.* Въ ловушкахъ для звѣрей: палочка, толчокъ въ которую со стороны звѣря заставляетъ дѣйствовать ловушку. Шух. I. 236, 237. См. **Пасть.**

Зрябіти, -бію, -єш, *гл.* Сдѣлаться рябымъ, пестрымъ. *Шия так зрябіла дуже; хто його зна й що воно.* Канев. у.

Зряджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **вряди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* 1) Наряжать, нарядить; убирать, убрать. *Шо в суботу кісоньку чесала, а в неділю головку зряжала.* Мил. 148. *Не за для тебе ся калинонька сажена, а за для тебе дівка Галочка зряжена.* Грин. III. 487. *Блищить шабля козацькая від срібла та злата, зрядив його пан ласкавий як рідного брата.* К. Досв. 154. 2) Снаряжать, снарядить. *Зрядили його* (в дорогу) *і він пішов.* Мнж. 74. *Треба синів на чужину зряжати.* МВ. II. 52. *Зряджають молодіж на нове хазяйство.* МУЕ. III. 169.

Зря́дник, -ка, *м.* Раст. Gladiolus imbricatus L. ЗЮЗО. I. 124.

Зряси́ти, -шу, -сиш, *гл.* Усѣять. *Зрясять на віці коровай, у піч посадять із віка.* Мет. 164.

Зрятува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Спасти. *Зрятуй його!* Греб. 341.

Зряхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Собраться; сговориться. Мнж. 181. *Свати уже зряхались іти додому.*

Зря́чий, -а, -е. Видящій, зрячій.

Зсаджувати, -джую, -єш, сов. в. **зсади́ти, -джу́, -диш,** *гл.* 1) Ссаживать, ссадить, снимать, снять. *Чоловік тоді його зсадив з груші.* Рудч. Ск. 25. **З хазя́йства зсадити**. Разорить. *Миші... нас із хазяйства зсадять.* Мнж. 66. 2) Смѣщать, смѣстить, увольнять отъ должности, отрѣшить отъ должности. *Громада його* (голову) *давно б зсадила.* О. 1861. VIII. 95. *Гляди, царю, бо сей Мазепа тебе з царства зсадить.* КС. 1882. III. 611. 3) Встаскивать, встащить, взваливать, взвалить. *Узяли його в хату та й зсадили на піч.* Мнж. 95. *Зсадити дерево на віз.* Зміев. у.

З-серця, *нар.* Разсердившись. *Турн з-серця скрипотів зубами.* Котл. Ен.

Зси́віти, -вію, -єш, *гл.* Посѣдѣть. Аф. 262.

Зси́діти, -джу, -диш, *гл.* Высидѣть, просидѣть. *Мати ще й удушливенька була: було всю нічку зсадить, усе бухикає.* Г. Барв. 61.

Зсила́ти, -лаю, -єш, сов. в. **зіслати, -шлю, -шлеш,** *гл.* 1) Ниспосылать, ниспослать. *Моя думка — єсть то ангел од Бога зісланий.* Мл. л. сб. 137. 2). Высылать, выслать, отсылать, отослать. *Стали вдову стареньку зневажати, на чуже подвірря зсилати.* Мет. 347. *Зослав хлопця з хати.* Новомоск. у.

Зсини́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Побить до синяковъ. *Зсинив її так, що й Боже!* Лебед. у.

Зсиніти, -нію, -єш, *гл.* Посинѣть.

Зсинобе́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Прикинуться бѣднякомъ, несчастнымъ. *Зігнувсь, зсинобоживсь і почав прохати.* Грин. II. 183.

Зси́па, -пи, *ж.* Родъ корзины для зерна, стоящей въ амбарѣ: дѣлается съ крышкой въ формѣ большой, сверху расширенной бочки изъ пучковъ соломы, связанныхъ шворками или лыками. Kolb. I. 59.

Зсипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **зсипати, -плю, -плеш,** *гл.* Ссыпать, ссыпать. *Прошу вас, добре дбайте, борошно зсипайте.* Мет. 396. *Хотів у мішок зсипати.* Кв.

Зсипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **зсипатися, -плюся, -ллєшся,** *гл.* Ссыпаться, ссыпаться. *Тії бруньки зриваються, зсипаються в пляшку.* Чуб. I. 130.

Зсиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **зсо́хнути и зсо́хти, -хну, -неш,** *гл.* Изсыхать, изсохнуть.

Зсідани́на, -ни, *ж.* Створожившаяся часть молока, творогъ, образовавшійся при окисаніи молока. Вх. Лем. 421.

Зсіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **зсісти, ізся́ду, -деш,** *гл.* 1) Возсѣдать, возсѣсть. *Як чорт на його зсяде.* Ном. № 3382. 2) Вставать, встать, сойти (съ лошади, напр.) *Зсісти з коня.*

Зсідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **зсістися, зся́дуся, -дешся,** *гл.* О молокѣ: скисать, скиснуть, створаживаться, створожиться. *Молоко зсілось.* Г. Барв. 369.

Зсілий, -а, -е. Скисшій (о молокѣ). *Зсіле молоко.* Вх. Зн. 22.

Зсісти, -ся. См. **всідати, -ся.**

Зскакувати, -кую, -єш, сов. в. **вскочити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Соскакивать, соскочить. *Жінка... так з печі і зскочила.* Ном. № 4007. *Сотничиха зскакує з ліжка.* Стор. II. 241. 2) Вскакивать, вскочить. *Зскочив на драбину.*

Зслизнути, -зну, -неш, *гл.* Исчезнуть, пропасть. *Бодай наїло зслиз!* Ном. № 3781.

Зсмутніти, -нію, -єш, *гл.* Опечалиться. *Чого так зсмутніла!* Чуб. III. 121.

Зсовувати, -вую, -єш, сов. в. **всунути, -ну, -неш,** *гл.* Сдвигать, сдвинуть. *Давай зсовувать з себе пояс.* ЗОЮР. I. 247.

Зсовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **зсунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Сдвигаться, сдвинуться. З глузду зсунутися. Рехнуться. *Стара з глузду зсунулась, мов собака з соломи.* Ном. № 6332.

Зсохнути и зсохти. См. **Зсихати.**

Зсподу, *нар.* = **Зісподу.** *Накладем стіжок зсподу широкий.* Чуб. III. 465.

Зстарити, -рю, -риш, *гл.* Состарить. *Нужда мене зстарила і зв'ялила.* МВ. I. 30.

Зстаріти(-ся), -рію(-ся), -єш(-ся), *гл.* Состариться. *Зстаріли ви, ненько!* МВ. II. 15. *І зстарівся воюючи, по корчмах ночуючи.* Ном. № 1700.

Зстародавна, *нар.* Издревле.

Зступатися, -паюся, -єшся, сов. в. **вступитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Сходиться, сойтися вмѣстѣ, сближаться, сблизиться. *Передні... зступаються ближче один до одного.* Мир. ХРВ. 262. 2) Осѣдать, осѣсть, сойтись, сдвинуться. *Зступилась хата.* Канев. у. *Ввійшов Іван до Остапа в гріб і слідком за ним земля зступилась.* Грин. І. 288. 3) Сжиматься, сжаться. *Як зступляться черевики, то ще й кісні будуть.* Канев. у.

Зсува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Зсовувати.**

Зсува́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* = **Зсовуватися.**

Зсукати. См. **Зсукувати.**

Зсукувати, -кую, -єш, сов. в. **зсука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Ссучивать, ссучить. *Зсукав мотузок.* Чуб. І. 162. — **свічку**. Сдѣлать свѣчу (изъ воску). *Зсукали свічку із ярого воску.* Чуб. І. 162. *А ще раніше пан Василько встав, три свічки зсукав.* Чуб. III. 285.

Зсукуватіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться сучковатымъ. Аф. 462.

Зсунути, -ся. См. **Зсовувати, -ся.**

Зсуропити, -плю, -пиш, *гл.* Смѣшать различнаго рода зерновой хлѣбъ. *Зсуропив мішок пшениці та кукурузи та й змолов.* Міус. окр.

Зсуте́ніти, -нію, -єш, *гл.* Стемнѣть. *Вже гарненько зсутеніло.* О. 1862. IV. 104.

Зсуши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) Высушить. *Зсушу я ще трохи ягід на зіму.* 2) Насушить. *Невірная дружина зв'ялила, зсушила.* Мет. 260.

Зсуши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* 1) Высушиться. *Чи вже зсушилися груші? 2)* Насушиться. *Зсушилася, зв'ялилася, як нитка тоненька.* Чуб. III. 168.

Зт... См. **Ст..**

Зуб, -ба, *м.* 1) Зубъ. *Добрі ті зуби, що кісіль жують.* Посл. *А вона тільки зуби зціпила.* МВ. II. 38. *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. **Взяти на зуби кого́**. Злословить о комъ. *Вас щось на зуби взяли.* 2) Зубъ — часть снаряда: зубець колеса, валька для катанья бѣлья, зубъ бороны, рала и пр. МУЕ. III. 17. Шух. I. 154, 228. Чуб. VII. 400. 3) **Вовчі зуби**. Названіе рода писанки. КС. 1891. VI. 379. 4) Родъ пѣсни. Маркев. 34. *Сопілка зуба затинала.* Котл. Ен. I. 19. Ум. **Зубик.**

Зубань, -ня́, *м.* Человѣкъ съ большими выдающимися зубами. Черк. у.

Зубатий, -а, -е. Зубастый. *З себе худий, жовтий, очі ямкуваті, зубатий такий.* МВ. II. 191.

Зубе́ла, -ли, *ж.* Узда. Угор.

Зубелити, -лю, -лиш, *гл.* Взнуздывать. Угор.

Зубе́ць, -бця́, *м.* 1) Зубецъ — какъ фигура и какъ часть снаряда (напр. **зубці у грабля́х**. Шух. I. 166); сдѣланный изъ матеріи и пр. какъ украшеніе одежды. Шух. I. 122. Гол. Од. 56. 2) Зубокъ, часть чесночной луковицы, распадающейся на части. МУЕ. III. 39. 3) *мн.* **зубці**. Кушанье изъ очищенныхъ зеренъ ячменя — сваренныхъ или поджаренныхъ. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. *На закуску куліш і кашу, лемішку, зубці, путрю, квашу.* Котл. Ен. I. 18. Ум. **Зубчик.**

Зубик, -ка, *м.* Ум. отъ **зуб.**

Зубило, -ла, *с.* Остроконечный молотокъ, которымъ рубятъ желѣзо кузнецы. НВолын. у. Грин. II. 3.

Зубіч, *нар.* = **Узбіч.** НВолын. у.

Зубка, -ки, *ж.* Порода лука съ маленькими продолговатыми луковицами. Вас. 203.

Зубний, -а́, -е́. Зубной. *Прилипла вже до кости моя кожа, зостався я із яслами зубними.* К. Іов. 42.

Зубова́тий, -а, -е. О картофели, фасолѣ: недоваренная, еще твердая. *Квасоля ще не вкипіла, ще зубовата.* Черниг. у.

Зубовий, -а, -е. 1) = **Зубний.** *Святий Антонію, зубовий цілителю, поможи мені.* Чуб. I. 125. 2) **— часник.** Обыкновенный чеснокъ съ луковицей, распадающейся на зубки. Вас. 203.

Зубо́жений, -а, -е. Приведенный въ бѣдность, сдѣланный бѣднымъ. *Коли ми зійдемося знову на сій зубоженій землі?* Шевч. 383.

Зубо́жити, -жу, -жиш, *гл.* Обѣднить, привести въ обѣднѣніе.

Зубо́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Обѣднѣть. *Зубожився так, що нічого не має.* Рудч. Ск. II. 202.

Зубожіння, -ня, *с.* Обѣднѣніе. Желех.

Зубо́жіти, -жію, -єш, *гл.* Обѣднѣть. *І чи я ж сьогодня всиротіла? Чи се тепер тільки зубожіла.* МВ. II. 105.

Зубо́к, -бка, *м.* = **Зубець 1 и 2.** *Наступив на зубки в граблях.* Грин. II. 207. *Зубки в ритках.* МУЕ. III. 20.

Зубо́ча, *нар.* Искоса. *Гляне зубоча.* Сосниц. у. Слов. Д. Эварн.

Зубо́чистий, -а, -е. = **Зго́ристий.**

Зубр, -ра, *м.* Зубръ. Вх. Пч. II. 5.

Зубро́вий, -а, -е. Зубровый. *Друга трубонька та мідяная, третя трубонька та зубровая.* Гол. II. 61.

Зубря́, -ря́ти, *с.* Зубренокъ. Вх. Пч. II. 5.

Зубцьо́ваний, -а, -е. Имѣющій зубчатый орнамента.

Зубчастий, зубчатий, -а, -е. Зубчатый. *Під прозорчастою, чистою як сльоза водою, зеленіло якесь баговіння зубчасте, тонесеньке, дрібне.* Левиц. I. 63. *Зубчасті стіни.* Левиц. Пов. 165. **Зубчастий про́діль**. Особый проборъ при прическѣ дѣвушекъ въ колокілки. Чуб. VII. 423.

Зубчик, -ка, *м.* Ум. отъ **зубець.**

Зуверіти, -рію, -єш, *гл.* Покоробиться. *Зуверіли дощки.* Вх. Лем. 421.

Зугарний, -а, -е. Способный, мастеръ. *А ми доженемо. — Зугарні! Заплутаєтесь у своїх полах та й попадаєте.* Мир. Пов. I. 149. *Зугарний теревені правити.*

Зугле́діти, -джу, -диш, *гл.* Замѣтить, подмѣтить.

Зужиткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Потребить, израсходовать. Подольск. г.

Зужмом, *нар.* = **Жужмом.** *Коло її хустина зужмом лежить.* Подольск. г. *Поночі крало та зужмом усе в коморі й забрало.* Черв. у. *Нащо отак зужмом несеш вірьовку?* Черк. у.

Зужувати, -жую, -єш, сов. в. **зузити, зужу, -зиш,** *гл.* Суживать, сузить. *То ширить їм, то зужує гряниці.* К. Іов. 27.

Зуздріти, -дрю, -риш, *гл.* Увидѣть, узрѣть. *Стрілець такий, що аби зуздрів на око, то вже й його.* ЗОЮР. II. 203. *Шукатимеш — не зуздриш мене оком.* К. Іов. 16.

Зуздрітися, -рюся, -ришся, *гл.* Оглянуться, осмотрѣться. Лубен. у. (В. Леонтов.).

Зу́зи́ти. См. **Зужувати.**

Зузули́на, -ни, *ж.* = **Зозуля.** *Закувала зузулина в саду на паду.* Мил. 137.

Зузу́ля, -лі, *ж.* и пр. = **Зозуля и пр.**

Зукрасити. См. **Зукрашати.**

Зукраша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **зукрасити, -шу, -сиш,** *гл.* Украшать, украсить. *Вони його любили, мов жертву ідольську квітками зукрашали.* К. МБ. III. 257. *Султанські зукрашені кіосками сади.* К. ПС. 126.

Зума́ти, -маю, -єш, *гл.* Сойти съ ума. Вх. Зн. 22.

Зумисне, *нар.* Умышленно, нарочно. *Всі гори були ніби зумисне заквітчані зеленим деревом.* Левиц. Пов. 4.

Зумитися. См. **Зумлятися.**

Зу́міти, -мію, -єш, *гл.* Съ ума сойти. *Чи ти зуміла, чи дурману наїлася?* Кіев. Подольск. г.

Зумі́ти, -мі́ю, -єш, *гл.* Сумѣть. *Як зуміла, так і спіла.* Ном. № 1054.

Зумітися, міюся, мієшся, *гл.* 1) = **зуміти.** *А щоб ти зумілася!* Ковел. у. 2) Поразиться, изумиться. *Дівчина зумілася, де доля поділася.* Чуб. V. 119.

Зумля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **зуми́тися, -млюся, -мишся,** *гл.* Изумляться, изумиться, поразиться. *Зумлялися усі величчєм Божим.* Єв. Л. IX. 43. *Зумилася ж я!* МВ. II. 124. *Йосип зумився, що Христос народився.* Грин. III. 33.

Зумогти́, -мо́жу, -жеш, *гл.* = **Змогти.** *Я би так не зуміг жити на світі.* Федьк.

Зумра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Съѣсть, уплесть. *Так цілого хліба і зумрав.* Козелецк. у. Слов. Д. Эварн.

Зумствувати, -вую, -єш, *гл.* Придумать. *Я б зумствувала, як робити.* Зміев. у.

Зунія́тити, -я́чу, -тиш, *гл.* Сдѣлать уніятомъ. К. ПС. 139.

Зуноватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Надоѣсть, опротивѣть. Вх. Лем. 421.

Зупи́н, -ну, *м.* Удержъ. *Гуля собі, — нема йому на світі зупину.* О. 1862. VIII. 54. *Зупину не було її ході крівавій.* К. Псал. 181.

Зупинити, -ся. См. **Зупиняти, -ся.**

Зупинка, -ки, *ж.* 1) Остановка. 2) Знакъ препинанія. Ном. № 11807.

Зупиня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **зупини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Останавливать, остановить, удерживать, удержать. *Да гуляла, гуляла, мати не спиняла, да тепер зупинила.* Чуб. V. 542. *Підбігли до його і зупинили коня.* Стор. МПр. 52.

Зупиня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **зупини́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться, удерживаться, удержаться. *Такий бенкет задали, що аж до неба дим пішов та на хмарі зупинився.* Рудч. Ск. II. 85.

Зупо́вний, -а, -е. Полный. *Треба, кажуть, ізозвати зуповную раду, щоб і військо з Запорожжя було на раді.* К. ЧР. 26.

Зури́вочний, -а, -е. Непрочный, шаткій. Слово сомнительное, встрѣченное лишь въ пѣснѣ о Саввѣ Чаломъ, видимо подправленной кѣмъ-то и напечатанной въ «Запорожской Старинѣ» Срезневскаго: *Хоч спісивий, не спісивий, пани кажуть, Сава, да недобра, зурівочна стала його слава.* (Часть I, стр. 63).

Зури́тити, -чу, -тиш, *гл.* — **собі кого́.** Почувствовать къ кому отвращеніе. Шух. I. 45.

Зурка, -ки, *ж.* Раст. Cynoglossum. Вх. Пч. I. 9.

Зуро́чення, -ня, *с.* Сглазъ. Гол. III. 4.

Зуро́чити, -чу, -чиш, *гл.* Сглазить. *Дівчатам годиться иноді вмиваться з помийниці, щоб хто не зурочив.* Грин. II. 31. *Лихе око зурочило наше щастя.* О. 1862. VIII. 21.

Зусилля, -ля, *с.* Подвигъ, усиліе. *Тільки святий Бог наших не забував: на великі зусилля, на одповіддя держав.* Макс.

Зусім, *нар.* Совсѣмъ. *Нехай, нехай, — та й зусім занехай.* Ном. № 11011.

Зуски, *нар.* = **Дзуски.**

Зуспитися, -плюся, -пишся, *гл.* Встрѣтиться. Зміев. у.

Зуспіт, *нар.* Назадъ, вспять. *Оце пливли ми до острова Чортомликом, а тепереньки зуспіт Підпільною.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Зуспіти, -пію, -єш, *гл.* Встрѣтить. *Ми першого очима зуспіли Чайченка.* МВ. ІІ. 95. *І не счулась, як зуспіли дніпрові дівчата.* Шевч. 359.

Зустріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зустріти, -ріну, -неш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Не зможу я по степах чвалати, будуть мене вовки-сіроманці зустрівати.* Мет. 444. *Зустрів його один чоловік з города.* Єв. *Л.* VIII. 27.

Зустріва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **зустрітися, -нуся, -нешся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Прощай, розуме, як з горілкою зустрівся.* Ном. № 11468. *Думав, доля зустрінеться, спіткалося горе.* Шевч. 38.

Зустріч, -чі, *ж.* Встрѣча. *Ой поїхав козаченько до свого двора, вийшла йому на зустріч сама менша світь.* Чуб. V. 769.

Зустріча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Зустрівати.**

Зустріча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* = **Зустріватися.**

Зустрічний, -а, -е. Встрѣчный. *А зустрічний каже: як же ми розійдемось, коли місточок узенький?* Кв. ІІ. 40.

Зух, -ха, *м.* Молодець, молодчина, удалецъ. *Дали мені капелюх, уже тепер вояк зух.* Гол. І. 143.

Зухвалий, -а, -е. Дерзкій.

Зухва́льство, -ва, *с.* Дерзость, наглость. Стор. МПр. 82.

Зухова́тий, -а, -е. Молодецкій, хватскій. *Над річкою стоїть хата, там дівчина зуховата.* Мл. *л.* сб. 324. *Гуляй, доню, ізводь хлопців, но вибірай все молодців; чи убогий чи багатий, аби був зуховатий.* Чуб. V. 685.

Зуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **зучи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* Пріучать, пріучить. *Зучай дитину чистенько коло себе ходити. Ви його не зучайте курити.* Константиногр. у.

Зуча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **зучи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Пріучаться, пріучиться. *Бо під батьковськими крильми я зучивсь до бою.* К. МБ. ІІІ. 246.

Зцапіти, -пію, -єш, *гл.* Глупымъ сдѣлаться, одурѣть (какъ козелъ). Желех.

Зціджувати, -жую, -єш, сов. в. **зціди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Отцѣживать, отцѣдить, сливать, слить (напр., настойку съ ягодъ).

Зцілення, -ня, *с.* 1) Соединеніе въ одно цѣлое. 2) Исцѣленіе. *Ісцілення душі і тілес.* Чуб. І. 165.

Зцілити, -ся. См. **Зціляти, -ся.**

Зціліти, -лію, -єш, *гл.* Остаться въ цѣломъ видѣ, остаться цѣлымъ. Черк. у.

Зцілющий, -а, -е. Цѣлебный, цѣлительный. *Як зцілющий вітер від долин подише, хворі мої лоні міччу заколише.* Щог. Сл. 6. **Зцілюща й живуща вода**. Мертвая и живая вода (въ сказкахъ). *Набрала води зцілющої, попорськала, — так лежить зовсім так, як чоловік, тілько неживий. Набрала вона живущої води, дала йому в рот, — він і ожив.* ЗОЮР. ІІ. 56. См. **Цілющий.**

Зціля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **зціли́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать цѣлымъ, соединить въ одно цѣлое. Черк. у. НВол. у. *Ти розбила, а я зцілю.* 2) Исцѣлять, исцѣлить. *Мали силу зціляти недуги.* Єв. Мр. III. 15.

Зцілятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **зціли́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Соединяться въ одно цѣлое; срастаться, срастись. *Взяв ту воду, помазав нею шматки царенка, — вони й зцілились.* Рудч. Ск. I. 128. 2) Исцѣляться, исцѣлиться. *Почула вона в тілі, що зцілилась від недуги.* Єв. Мр. V. 29.

Зціпити. См. **Зціплювати.**

Зціпіти, -пію, -єш, *гл.* Оцѣпенѣть, одеревенѣть. *Зціп мов пень.* Млак. 84.

Зціплювати, -плюю, -єш, сов. в. **зціпити, -плю, -пиш,** *гл.* — **зуби, руку**. Стискивать, стиснуть, сжимать, сжать.

Зцупити. См. **Зцуплювати.**

Зцуплювати, -плюю, -єш, сов. в. **зцупити, -плю, -пиш,** *гл.* Стаскивать, стащить, стянуть. *Зцупити з печі.* Г. Арт. (О. 1861. III. 111).

Зцура́тися, -раюся, -єшся, *гл.* = **Відцуратися.** *Зцуралась роду як чуми.* Мкр. Г. 46.

Зцяцькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Украсить, напр. украсить орнаментировкой. *Лушні мережані, колеса штучно повиточувані, ярма зцяцьковані, як на відданню у дівки сорочка.* Г. Барв. 137.

Зчалити, -лю, -лиш, *гл.* Соединить, связать. Харьк. у.

Зчарува́ти, -рую, -єш, *гл.* Околдовать. *Треба брата зчарувати.* Гол. I. 207. *Вона ж мене зчарувала.* Рудан. I. 18.

Зчаста, *нар.* Часто. *Щоб ти в мене, донько, зчаста не бувала.* Гол. I. 195.

Зчезати, -заю, -єш, сов. в. **зче́знути, -ну, -неш,** *гл.* Исчезать, исчезнуть. *Марко повернув у гущиню і зчез за кущами.* Стор. МПр. 125.

Зчепити, -ся. См. **Зчіплювати, -ся.**

Зчепури́ти, -рю́, -риш, *гл.* Убрать красиво, украсить. *Обмазали хату, зчепурили так, як молоду.* Г. Барв. 249.

Зчервоніти, -нію, -єш, *гл.* Покраснѣть. *Що слово Улита промовить, так і зчервоніє.* Г. Барв. 217. *Як літнім ранком зчервоніють хмари над сонечком, що весело встає.* К. Дз. 214.

Зчесати. См. **Зчісувати.**

Зчинити, -ся. См. **вчиняти, -ся.**

Зчиня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **зчини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать, производить, произвести, совершать, совершить. *Всіх козаків поїла, кормила, по Івасю Вдовиченку похорон і весілля зчинила.* Мет. 424. — **бучу**. Поднять шумъ.

Зчинятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **зчини́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Происходить, произойти, совершиться, подняться.

Зчи́стити. См. **Зчищати.**

Зчи́сток, -тка, *м.* Послѣдъ у родившей коровы. *Як корова отелиться, озьми зчисток, закопай.* Мнж. 156.

Зчищати, -ща́ю, -єш, сов. в. **зчи́стити, -зчищу, -стиш,** *гл.* Счищать, счистить.

Зчіплювати, -люю, -єш, сов. в. **зчепити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Сцѣплять, сцѣпить. 2) — **руку з рукою**. Взяться за руки. *Ручку з ручкою зчепивши, йшли із церкви молодії.* Мкр. Н. 37.

Зчіплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **зчепитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Сцѣпляться, сцѣпиться.

Зчісувати, -сую, -єш, сов. в. **зчесати, зчешу, -шеш,** *гл.* 1) Расчесывать, расчесать. *Іди, сину, додомоньку, змию, зчешу тобі головоньку.* Чуб. V. 937. 2) Срубить. *Нема вже шаблі, що не одну татарську голову зчесала.* Стор. І. 15.

Зчорні́ти, -нію, -єш, *гл.* Почернѣть. *Зчорнів я, змарнів я, по полю ходячи.* Гол. І. 247.

Зчо́хом, *нар.* Съ избыткомъ.

Зчудуватися, -ду́юся, -єшся, *гл.* Удивиться.

Зшива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **зши́ти, зши́ю, зшиєш,** *гл.* Сшивать, сшить. *Зшивали лантухи на сухарі.* Стор. МПр. 126.

Зши́лити, -лю, -лиш, *гл.* — **губи**. Выпятить, сжавъ въ одну точку. *Та ще й губи зшилить, кепкувать би то, бридкий, з старої людини.* Сим.

Зши́ти. См. **Зшивати.**

Зшиток, -тку, *м.* Тетрадь. Желех.

Зшпо́ртати, -таю, -єш, *гл.* Смастерить, сдѣлать. *«А ну лишень», каже, «свої линтварі, або там сукно» (він і кравецьке діло вмів) і зшпорта* (свитину або кожух). Сим. 199.

Зшукати. См. **Зшукувати.**

Зшука́тися, -каюся, -єшся, *гл.* Хватиться, начать искать. *Зшукалася сьогодні заполочі — нема, а знаю добре, що була.* Харьк.

Зшукувати, -кую, -єш, сов. в. **зшукати, -ка́ю, -єш,** *гл.* Отыскивать, отыскать предметы, находящіеся въ разныхъ мѣстахъ. Аф. 463. *Зшукую овець, що пастухи порозгублювали.*

Зшумати, -маю, -єш и зшумувати, -мую, -єш, *гл.* Собрать пѣну при кипѣніи. Вх. Зн. 22.

Зюбрій и Зябрій, -рія, *м.* Раст. = **Жабрій.** Вх. Пч. І. 10. Шух. І. 21.

Зю́зник, -ка, *м.* Раст. Lycopus europaeus L. ЗЮЗО. І. 127.

Зюзя, -зі, *ж.* 1) Дѣтск.: букашка и вообще все крошечное. О. 1861. VIII. 8. 2) ? *Змерз, як зюзя. П'яний, як зюзя.*

Зю́рити, -рю, -риш, *гл.* = **Дзюрити.**

З'юртува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* = **Загартуватися.** *На дворі з'юртувались і на щось дивились, до сіней як хмара ринуть, товпляться, гукають, Харитину, всю беседу й молодих лякають.* Мкр. Н. 26.

Зя́б, -би. Пахоть на зиму, поле, вспаханное осенью подъ яровой хлѣбъ. *На зяб орати.* Вас. 196. *Скільки ви запорали поля торік? — Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес.* Г. Барв. 306.

Зябля́, -лі, *ж.* = **Зяб.**

Зя́бра, -бер, *ж. мн.* 1) Жабры. 2) Крючья в остях. Шух. І. 223.

Зябрій. См. **Зюбрій.**

З'я́ва, -ви, *ж.* Явленіе.

Зя́ви, -вів, *м. мн.* = **Зябра.** Вх. Пч. І. 14. См. **Зів 2.**

З'явитися. См. **З'являтися.**

З'являтися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **з'яви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Являться, явиться. Грин. III. 33. *Там, де його ніхто не сподівався, там він з'являвсь.* КС. 1882. X. 185. *Нова*

рада, нова рада світу ся з'явила. Чуб. III. 328. *Перед гетьманом козаки з'явились.* К. МБ. II. 139.

З'язувати, -вую, -єш, сов. в. **з'язати, -з'яжу, -жеш,** *гл.* = **Зв'язувати, зв'язати.** *З'язала снопів зо два та й кинула.* Харьк. *З'язувати б уже це, та нема мотузків.* Харьк.

З'я́зуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **з'язатися, -в'яжуся, -жешся,** *гл.* = **Зв'язуватися, зв'язатися.** Харьк.

З'яси́рити, -рю, -риш, *гл.* Взять въ неволю, въ плѣнъ. *А я з'ясирю панну.* К. ПС. 112.

З'яструбіти, -бію, -єш, *гл.* Сдѣлаться подобнымъ ястребу. *Коли сова з'яструбіє, то вище сокола літає.* Ном. № 4225.

З'ясува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Выяснить, обнаружить. *Не смів я вам, що думав, з'ясувати.* К. Іов. 70.

Зя́тенько, -ка и зя́течок, -чка, *м.* Ум. отъ **зять.**

Зя́ти, зя́ю, -єш, *гл.* = **Зяяти.** Вх. Лем. 421.

Зятів, -тева, -ве. Зятевъ. *Уже й христиться й молиться, що вирвалась із рук зятевих.* Рудч. Ск. I. 181.

Зя́тній, -я, -є. Принадлежащій зятю. *Прибулося теще зятнії діти колихати.* Ном. № 4910.

Зять, -тя, *м.* Зять. *Хвали, мати, того зятя, що я полюбила.* Мет. 72. Ум. **Зя́тенько, зя́течок.** *Я ж тобі, зятеньку, рідная світсть.* Грин. III. 485.

Зятько́, -ка, *м.* Ласк. отъ **зять**. *Укрийсь, зятьку, укрійсь та на негоді не мочись.* Грин. III. 498.

Зя́яти, зя́ю, -єш, *гл.* Зіять. *Щоб тобі так рот зяяв, як ото двері зяють. (Як хто не зачинить дверей).*

И.

Ива, -ви, *ж.* Ива. Salix Caprea L. ЗЮЗО. I. 134.

Иверень, -рня, *м.* 1) Щепка, отрубленная поперегъ дерева. Канев. у. *В однім селі рубають, а в другім иверні літають.* (Загадка: *дзвін*). Грин. II. 310. 2) Комокъ земли, вылетающій изъ подъ копытъ скачущей лошади. См. **Виверень.**

Иверь, -ря, *м.* Зарубка поперегъ дерева. НВолын. у.

И́вина, -ни, *ж.* Одно дерево иви. Кролевец. у.

Иви́лга, -ги, *ж.* Раст. омела бѣлая. Viscum album L. ЗЮЗО. I. 141.

И́вка, -ки, *ж.* 1) Пт. = **Евка.** Вх. Пч. II. 14.

И́дол, -ла, *м.* 1) Идолъ. Шевч. 603. 2) Чортъ. Ув. **Идоля́ка.** *Так і загув угору той идоляка.* Грин. II. 12.

И́долів, -лова, -ве. Идолу принадлежащій. Бранное слово. *А, идолового сина дитино, якого наробила!*

Идолопоклонство, -ва, *с.* Идолопоклонство. К. Бай. 150.

И́дольство, -ва, *с.* = **Идолопоклонство.** К. ПС. 130. *Идольство борола наша віра.* К. МБ. XI. 145.

Идольський, -а, -е. Идольскій, языческій. *В римській идольській землі.* Шевч. 602.

Идоля́ка, -ки, *м.* Ув. отъ **Идол.**

И́жиця, -ці, *ж.* Названіе буквы V. **Ижицю прописати**. Высѣчь. *Треба б йому ижицю прописать.* Ном. № 13637.

Икавка, -ки, *ж.* 1) Икотка. Ном. № 13390. 2) Раст. Berteroa incana. Dec. ЗЮЗО. I. 114. Ум. **Икавочка.** ЕЗ. V. 191.

И́кати, -каю, -єш, одн. в. икнути, -ну, -неш, *гл.* Икать, икнуть.

Ика́тися, ика́ється, одн. в. икнутися, икне́ться, *гл. безл.* Икаться, икнуться. *Як важно икається, так хтось судить.* Грин. II. 313. *Не легенько икалось тому, кого вони хвалили.* Левиц. I. 474. *Хай їй легенько икнеться.* Г. Барв. 210.

Иле́ць, ильця́, *м.* = **Ивка 2**, Equisetum arvense. Вх. Пч. II. 31.

Илки́й, -а́, -е́. 1) О маслѣ: прогорьклый. *Не покуштувала масла, як купувала, а воно илке.* Харьк. г. 2) О щелокѣ: ѣдкій. Константиногр. у.

Имбе́рець, -рцю, *м.* Ум. отъ **имберь.**

Имбе́рь, -рю, *м.* Инбирь. *Положила туди яєчок, имберю, бобків.* Ум. **Имбе́рець.** *Намочу горілки у зеленій пляшці з имберцем і з перцем, з своїм щирим серцем.* Нп.

И́мпет, -ту, *м.* Стремительность, сила, натискъ. *Аби нам битий шлях переп'ятити і первий импет ляцький зупинити.* К. ЦН. 242. *Яким импетом її до сього пхнув?* Г. Барв. 543.

Инак, *нар.* Иначе. *З почину світа було якось инак.* Рудч. Ск. I. 130.

Инакий, -а, -е. Иной. *В таких і инаких розмовах проїхали вони день і другий.* Св. Л. 305.

Ина́ко, *нар.* = **Инак.** *Не можна инако.* МВ. II. 103.

Ина́ковий, -а, -е. = **Инакий.** *Єсть речі, що в однім місці таке для їх мення, а в другім инакове.* О. 1862. I. 70.

Инаково, *нар.* = **Инак.** *Трошки инаково росказано.* Ном. № 12251.

Инакше, *нар.* = **Инак.** *Инакше на.* Рудч. Ск. I. 126.

Инакший, -а, -е. Иной. *Зовсім инакша сцена.* Левиц. Пов. 249.

Иначе, *нар.* = **и́нак.** *Дяче, не буде иначе.* Ном. № 1070.

Ина́чий, -а, -е. = **Инчий**. *Треба иначий купить хамут, бо сей тісний коневі. Що все тута не по нашому, що все тута по иначому.* Грин. III. 493.

Инбирець, -рцю, *м.* Ум. отъ **инби́рь.**

Инбирівка, -ки, *ж.* Инбирная настойка.

Инби́рь, -рю, *м.* = **Имбер.** Ум. **Инбирець.**

И́нде, *нар.* Въ иное, въ другое мѣсто, въ другомъ мѣстѣ. *Ходім, ринде, куди инде, там нас не знатимуть та й риндею не зватимуть.* Лебед. у. *Хто не входить в кошару дверима, а перелазить де инде, той злодій.* Єв. І. X. 1. *В Жаботині родилося, инде не привикну.* Чуб. III. 137.

Инджибаба, -би, *ж.* Баба-яга. Угор.

Индик, -ка, *м.* Индюкъ, индѣйскій пѣтухъ. *Ходить, як индик переяслівський.* Ном. *Посип индикам, гусям дай.* Шевч. 132. *Надувся, як индик.* Котл. Ен. II. 35.

Индича, -чати, индиченя́, -ня́ти, *с.* Птенецъ-индюкъ. *Та пропив чоловік индика, а жінка индичку й индиченя.* Чуб. V. 636.

Инди́чий, -а, -е. Принадлежащій, свойственный индюку или индюшкѣ.

Инди́чина, -ни, *ж.* Мясо индѣйки, индюка.

Инди́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Важничать. *Ти якого гаспида индичишся?* Ном. № 3546. *А вже що отті калістратори всякі!... знаєте, які вони иноді в нас: і чваниться, индичиться.* Сим. 230.

Инди́чка, -ки, *ж.* Индѣйка. Чуб. V. 636.

Инди́чня, -ні, *ж.* Помѣщеніе для индюковъ.

Индичня́, -ні́, *ж. соб.* Индюки.

Индор, -ра, *м.* = **Индик.** Вх. Лем. 421.

Инду́та, -ти, *ж.* Испорч. **индукта** — пошлина на ввозные товары. *Так було тогді тілько два перевози. Заплатив було индуту, то й пропустять.* ЗОЮР. I. 263

Индюр, -ра, *м.* = **Индор.** Вх. Лем. 421.

Иней, -нею, *м.* Иней. Ком. II. 25. *Будуть твої карі очі инеєм уростати.* Чуб. V. 603.

Инжи́р, -ру, *м.* Винныя ягоды. О. 1862. IX. 64.

Иний, -а, -е. = **Инший.** *Мав хтось иний родитися, та кури запіли.* Посл.

Инколи, *нар.* Иногда, по временамъ.

Инкуди, *нар.* Куда нибудь. *Поїхали ми не инкуди, а у саму університетську церкву.* Морд. Оп. 70.

Инний, -а, -е. = **Инший.** *Не розмовившись з головою, до чогось инного не важся.* Ном. № 5837.

И́ногді, и́ноді, *нар.* Иногда. *Иногді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном. № 4062. *Гайдамаки приходили в Черкаси разів може п'ять, — иноді в день, а иноді вночі, иноді в великій, а часом в невеликій купі.* ЗОЮР. I. 246.

Иноземний, -а, -е. Иноземный, иностранный. *Заводить усе в своїх домах по иноземному.* К. Гр. Кв. VII.

Иноземщина, -ни, *ж.* Иноземщина, иностранные обычаи, порядки. *Иноземщина заливає наші народні низини.* К. Гр. Кв. XXVI

Иномо́вний, -а, -е. Иноязычный. *Иномовні чудні слова.* Левиц. I. 243.

Инсли́за, -зи, *ж.* = **Інклюз.** Чуб. III. 23.

Инч, и́нче, *нар.* = **Инше.**

Инчий, -а, -е. = **Инший.** *Поведу, каже... у инче царство.* Рудч. Ск. II. 108.

Инша́к, *нар.* = **и́нак.** Вх. Уг. 242.

Иншакий, -а, -е. = **Инакий.** Вх. Лем. 421.

Инше, *нар.* = **и́накше.** *Може як инше це зробити?* Куди инше. Въ другое мѣсто. *Ішов бідний чоловік у Степанівні на ярмарок, а може куди инше.* Рудч. Ск. II. 25.

Инший, -а, -е. 1) = **и́накший.** Шевч. 152. *Милий покидає, иншої шукає.* Нп. *Дві в однаковому убранні, а третя в иншому.* Грин. I. 112. 2) Иной, нѣкоторый. *Инший легко робить та хороше ходить.*

Ин'як, *нар.* = **и́нак.** *Однаковісінько йому, чи так, чи, може, ин'як.* МВ. (О. 1862. I. 100).

И́н'яки́й, -а, -е. = **Инакий.** *Ин'якої ночі то є роса.* Черк. у.

Ирга, -ги, *ж.* Раст. Cotoneaster vulgaris Linde. ЗЮЗО. I. 120.

Ирджок, (джка?), *м.* Землеройка, Sorex. Вх. Уг. 242.

Иржа, -жі, *ж.* = **Ржа.** *Було так і їсть, як иржа залізо.* МВ. I.

Иржавець, -вця, *м.* = **Ржавець.**

Иржавий, -а, -е. = **Ржавий.**

Иржавина, -ни, *ж.* Мѣсто со ржавой водой. *Отам на луках та є иржавини, то тим і трава иржава, неїдома.* Волч. у.

Иржавіти, -вію, -єш, *гл.* = **Ржавіти.**

Ириця, -ці, *ж.* 1) Животное, водящееся въ водѣ, въ частности Triton. Вх. Пч. II. 17. 2) Птица, возвратившаяся изъ зимняго отлета. *Вже ириця проявилась, скоро тепло стане.* Борз. у. *Птице, ирице, ходи до нас вечерю їсти.* 3) Очень старая женщина, старая вѣдьма. *Тут якась стара баба, знахурка всесвітня і сідая, і горбата, мабуть застолітня, прислухалась, примінялась і, як став, сказала... Одспівавши, заніміла, очі протирала, а за сью така ж другая ириця казала.* Мкр. Н. 33.

И́рід, -рода, *м.* См. **Ирод.**

Ирій, -рію, *м.* = **Вирій.** *Гуси, гуси білі в ирій полетіли.* Шевч. 519. *Пташки, що влітку так співали, у ирій вже поодлітали.* Греб. 387.

Ирод и И́рід, -да, *м.* 1) Иродъ. *Ирод-царь за Христом ганявся.* Колядка. 2) Злодѣй. *А він мене і побачив, ирод.* 3) Чортъ. *А ирід його відає.* Ном. № 3576. *З шуму став ирод-чорт.* Гн. II. 217. У Шевченка повидимому въ значеніи: чортъ-змѣй. *Знову люта гадина впилася в саме серце: кругом його тричі обвилася, як той ирод.* Шевч.

И́родів, -дова, -ве. Иродовъ. Бранное слово. *Иродове кодло.* Ном. № 895. *Иродів сину.* Ном. №, 3572.

Ирстени́н, -на, *м.* Христіанинъ. *Ішов раз бідний ирстенин дитину ирстити, та не міг найти кумів.* Гн. II. 32.

Ирсти́ти, -рщу́, -стиш, *гл.* = **Хрестити.** Шух. I. 181.

Ирсти́тися, -рщуся, -стишся, *гл.* = **Хреститися.** Шух. I. 38, 212.

Ирха, -хи, *ж.* 1) Выдѣланная овечья или козья шкура. Желех. 2) Кантъ въ сапогахъ, гдѣ сшиваются половинки голенища. НВолын. у. 3) **Нам'я́ти ирху**. Надрать хохолъ.

Ирхо́вий, -а, -е = **Иршаний.** Желех.

Ирчок, -чка, *м.* = **Ирджок.** Вх. Уг. 242.

Иршаний, -а, -е. Изъ овечьей или козьей выдѣланной шкуры. **И́ршані штани́**. Кожаные мѣховые штаны, обращенные шерстью внизъ, — носятъ пастухи въ

Новороссійскомъ краѣ и Черноморіи зимой. *Чабанам видається на зіму одежа: сорочки, штани хрящові, штани иршані.* О. 1862. V. Кух. 34.

Ирша́нки, -нок, *ж.* Кожаные, мѣховые штаны. Мнж. 181.

Ирши́ни, -шин, *мн.* = **Хрестини.** Желех.

Иршли́ця, -ці, *ж.* Оторочка на тулупѣ изъ смушка или сурковаго мѣха. Вас. 155.

Ирщіння, -ня, *с.* = **Иршини.** Желех.

И́скорка, -ки, *ж.* Ум. отъ **Искра.**

Искорник, -ка, *м.* Раст. Ranunculus acris. Вх. Уг. 242.

Искра, -ри, *ж.* Искра. *З малої искри великий вогонь буває.* Ном. *Палкий як искра.* Мкр. Н. 12. Ум. **И́скорка.**

Искри́стий, -а, -е. Искристый. (Сонце) *обсипає своїм искристим світом.* Мир. Пов. II. 76. *За ними йде міжа искриста піни.* К. Іов. 94. *Искристий погляд.* Мир. ХРВ. 61.

Искри́ти, -рю́, -риш, *гл.* Бросать искры. *Сонце... искрило світом.* Мир. Пов. I. 158. *Схиливсь до своєї жінки, оком искрить.* МВ. II. 184. **Ко́мін искри́ть** — черезъ дымовую трубу вылетаютъ искры. Херс. у.

Искроватий, -а, -е. Блестящій. Вх. Лем. 422.

И́скрявий, -а, -е. = **Искристий.** *По блискучій искрявій росі від них лягає тінь.* Г. Барв. 245.

Искряни́й, -а, -е. Искрящійся. *Искряні очі.* Левиц. I. 84.

Искря́стий, -а, -е. = **Искристий.** МУЕ. III. 87.

Ит, *меж.* = **Ет.** 1. *Ит, не знать чого ти турбуєшся.* Рудч. Ск. II. 119. Ич, *меж.* = **Ач.** Ном. № 11185.

I, Ї.

Всѣ слова, начинающіяся приставками **із**, **іс** и не находящіяся здѣсь, см. на буквы **З** и **С**.

I, *сз.* II. *Був собі чоловік, і все його жінка слабувала.* Рудч. Ск. I. 168. *Як Бог дасть, то і в вікно подасть.* Посл. *І вітер не віє, і сонце не гріє.* Нп. *І виходила до його вся земля.* Єв. М. І. 5. *І де ті люде тут возьмуться.* Шевч. 339. Между двумя гласными и послѣ гласной сокращается въ II. *Як не зароблю, то лежатиму поки й опухну.* ЗОЮР. I. 11. *Стала їсти й пити.* Шевч. 352. *Далі вже й під Київ підступав.* ЗОЮР. I. 3.

I, *меж.* 1) Выражаетъ удивленіе. *І, матінко моя! Я бачив в городі такеє, що тілько в казці росказать.* Гліб. *І! що тепер із ним зробилось! Де в біса й сила тая ділась.* Гліб. *А жіночку свою любив і Господи єдиний!* Шевч. 526. 2) І вже! Выражаетъ печаль, отсутствіе надежды: Эхъ! увы! *Йди, доню, гуляти!... — І вже, моя мати, мені не гуляти.* Хата, 11. *І вже, не справить горбатого могила.* Ном. № 3221.

Ібиска, -ки, *ж.* Пт. Чайка. Вх. Пч. II. 15.

Їбунка, -ки, *ж.* Раст. Veronica Beccabunga. ЗЮЗО. I. 140.

Іван-зілля, -ля, *с.* Раст. а) Hysopus offic. Шух. I. 21. б) — **пільське**. Echium vulgare. Шух. I. 21.

Іва́нішній, -я, -є. Относящійся къ дню св. Ивана. **Сіно іванішнє**. Сѣно, скошенное въ день св. Ивана. Шух. I. 170.

Іванова мушка, -ки, *ж.* Насѣк. = **Світун.** Вх. Пч. I. 6.

Івано́к, -нка, *м.* 1) Раст. Hypericum perforatum. Вх. Пч. I. 10. 2) Пт. = **Водомороз.** Вх. Пч. II. 8.

Іва́нчик, -ка, *м.* — **золотий**. Раст. Galium luteum. Шух. I. 21.

Іва́сик, -ка, *м.* Раст. Trifolium montanum L., T. pratense L. ЗЮЗО. I. 139.

Івилга, -ги, *ж.* Раст. омела бѣлая. Viscum album L. ЗЮЗО. I. 141.

Їволга, -ги, *ж.* Пт. иволга. *Їволга, їволга! свиню ссала, порося вкрала! (кажуть їволзі). А ти кобилу! — ніби каже їволга.* Ном. № 10261.

Ігва, -ви, *ж.* = **Ігла 1.** Вх. Лем. 421.

Ігде, *нар.* = **Де.** *Ігде родилась, ігде пригодилась.* Ном. № 8997.

Іги́, *меж.* — **на кого**. Тьфу (на кого). Желех. *Іги на тя! стара каже.* Гол. I. 222.

Ігиги, *меж.,* выражающее ржаніе.

Ігі, ігій, *меж.* = **Іги.**

Ігіне, *меж.* Крикъ гуцульскаго пастуха на лошадей, чтобы остановились и возвратились. Шух. I. 211.

Ігла, -ли, *ж.* 1) = **Голка.** Шух. I. 153. 2) Пт. = **Іговна.** Вх. Пч. I. 16.

Іго́вка, -ки, *ж.* = **Ігва.** Вх. Лем. 421.

Іговна, -ни, *ж.* Иволга, Oriolus galbula. Вх. Уг. 242.

Іго́вник, -ка, *м.* Игольникъ. Шух. I. 284, 154.

Ігола, -ли, *ж.* = **Іговна.** Вх. Лем. 421.

Іголий, -лия, *м.* **іголийка, -ки**, *ж.* = **Іговна.** Вх. Лем. 421.

Ігра, -ри, *ж.* = **Гра.** Ном. № 12591.

Ігранка, -ки, *ж.* Игра. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Ігра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* = **Грати.** *Так танцюй — як іграють.* Ном. № 5876.

Ігрillач, -ча, *м.* = **Грач.**

Іграшечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **іграшка.**

Іграшка, -ки, *ж.* Игрушка, забава. *Чужая біда за іграшку.* Ном. № 2341. *Кішці іграшка, а мишці сльози.* Ном. **За іграшки робити що**. Съ легкостью, какъ бы играя, шутя дѣлать что. *Зберуться дівчата да гуртом на сіножаті да днів у два, в три за іграшки і повгребають.* О. 1861. VIII. 18. *Під високою скелею блищав на сонці новий гарний панський млин... Четверо коліс неначе залюбки та за іграшки крутились на ясному сонці.* Левиц. КС. 81. Ум. **Іграшечка.**

Ігрець, -ця, *м.* 1) = **Грець 1.** 2) Вихрь. *Закрутився перед царицею ігрець, піднявся до неба стовп пилу, вхопив царевича і помчав у зелений гай.* Стор. І. 74.

Ігрище, -ща, *с.* = **Грище.** Грин. III. 441. *Дівочі ігрища незабутні.* К. ДС. 21. *На ігрищах ніхто як я перед вела.* Стор. І. 133.

Ігронько, -ка, *м.* Музыкантъ. *Приїхали подоляне з подолу, ой привезли свої ігроньки з собою; ой загадали хорошенько іграти.* Мет. 161.

Ігумен, -на, *м.* Игуменъ. *Що ігуменові можна, то братії зась.* Ном. № 1004.

Ігуменя, -ні, *ж.* Игуменья.

Ід, *пред.* Къ. *Ївга заробила в мене грошенят на байбарак ід Великодню.* Г. Барв. 251.

Їд, їду, *м.* Ядъ. Вх. Лем. 421.

Їда, -ди, *ж.* = **Їжа.** *Хліб та вода, то козацька їда.* Ном. № 12276. *Той його гостит їдами, питєм.* Гн. II. 177.

Ідак, -ка, *м.* = **Їдець.** Желех.

Їдало, -ла, *с.* 1) **Їдало**. Шутливо: желудокъ. Желех. 2) **Їдало**. Широкая часть ложки, та, которой набирается пища. Шух. І. 247.

Їдальний, -а, -е. = **Їстовний.** Желех.

Їда́ння, -ня, *с.* Ѣденіе. *Трепав з роботи, з сухоти, з їдання.*

Їда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Ѣдать, съѣдать. *Як я молодою бувала, по 40 вареників їдала, а тепер хамелю-хамелю, насилу 50 умелю.* Ном. № 8146.

Ідеал, -лу, *м.* Идеалъ. *Все, що чужі краї прозвали ідеалом, сияло перед ним в небесній красоті.* К. Дз. 162.

Ідеалізува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Идеализировать. Желех.

Ідеальний, -а, -е. Идеальный. *Ваш образ ідеальний.* К. ХП. 74.

Їде́н, їдна, -не́. Одинъ. *Чи раз, чи два — їдна біда.* Ном. № 4290. Ум. **Їдне́нький.** *Їдненьке дитятко маю.* НВолын. у.

Іде́ник, -ка, *м.* = **Єдинак 1**. Рк. Левиц.

Їдениця, -ці, *ж.* = **Єдиниця.** *Ой була я у батенька та їдною їденицею.* Грин. III. 681.

Їде́ння, -ня, *с.* Ѣда, кушанье. *Послав йому усякого питення, їдення і горілок усяких.* Ном. № 14007.

Їде́ць, -дця́, *м.* Ѣдокъ. Рудч. Ск. І. 2.

Іде́я, ідеї, *ж.* Идея. *Європейські ідеї.* Левиц. Пов. 153.

Їдже́ння, -ня, *с.* = **Їдення.** Чуб. II. 582. Драг. 281. *За сидження нема їдження.* Ном. № 10846.

Їди́ме, -мого, *с.* Съѣстное. *Позоставалось і питиме й їдиме.* Рудч. Ск. II. 157.

Їдина́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Быть въ хорошихъ отношеніяхъ, дружить. *Їдиначитися з Лавром не можна.* НВолын. у.

Їді́ння, -ня, *с.* = **Їдення.** *Там тобі питіння, там тобі ідіння, там тобі одпочивання.* Мил. М. 90.

Їдки́й, -а́, -е́. 1) Рѣзкій (о вѣтрѣ). *Їдкий вітер.* Каменец. у. 2) Съѣдомый. *Земна, солома їдкіша скотині.* Черниг. у.

Їдло, -ла, *с.* Пища, ѣда. Драг. 307. Вх. Уг. *А Прокіп наче ніч темна ходить, і вже тоді ні до їдла, ні до питва, ні до розмови.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Їднак, *нар.* = **Однак.** *Я їднак приїхав.* Чуб. V. 137.

Їдна́ковий, -а, -е, їднаково, *нар.* = **Однаковий, однаково.** Ном. № 643.

Їднанки́, -но́к, *ж. мн.* См. **Єднанка 2.** Шух. I. 34.

Їдна́ти, -ся, -наю, -ся, -єш, -ся, и пр. *гл.* = **Єднати, -ся** и пр.

Їдне́нький, -а, -е. Ум. отъ **їде́н.**

Їдно́літці, -ців, *м. мн.* Ровесники. *Мій Григор, а братів Кость, то вони собі їднолітці.* Каменец. у.

Їдови́тий, -а, -е. Ядовитый. *Їдовитий гад.* Вх. Лем. 421.

Їдо́м, *нар.* Поѣдомъ. *Їдом тебе їсть.* Ном. № 12225.

Їдо́мий, -а, -е. Съѣдобный. *Їдома річ.* Черк. у. *Полова хто-й-зна як їдома.* Славянос. *у. Молоте та потрапляє, щоб солома їдоміша була скотині, не дуже вимолочує зерно.* Грин. I. 299.

Ідо́сі, *нар.* = **Досі.**

Їду́ха, -хи, *ж.* Охотница поѣсть.

Їдце́м, *нар.* = **Їдом.** *Їдцем їсти.*

Їдьма, *нар.* = **Їдом**. *За панщини пани їдьма їли людей.* НВолын. у. *Невістка їдьма їсть бабу й діда.* Г. Барв. 487.

Їєшня, -ні, *ж.* = **Яєшня.**

Їжа, -жі, *ж.* Ѣда. Рудч. Ск. I. 3, 29, 115.

Їжак, -ка, *м.* 1) Ежъ. Котл. Ен. I. 11. Ном. № 6388. 2) Родъ намордника съ колючками, надѣваемый на телятъ, чтобы они не могли сами сосать корову. Каменецк. у.

Їжако́вий, -а, -е. Ежовый. *Їжаковим салом треба мазати, так і погоїться.* Харьк.

Їжакуватий, -а, -е. Взъерошенный, съ торчащей шерстью. *Їжакуватий віл.* Черк. у.

Їжачиха, -хи, *ж.* Ежъ-самка. Лубен. у.

Їжачич, -ча, *м.* Ежъ-самецъ. *Чи воно їжачич, чи їжачиха?* Лубен. у.

Їжик, -ка, *м.* = **Їжак.** Чуб. II. 367.

Їжитися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) Щетиниться. Харьк. у. О волосахъ: подниматься. *Аж серце хлопцеві завмірало, аж волосся їжилось.* Св. Л. 217. 2) Важничать. *Чого воно* (школяр) *їжиться? чого дметься, як шкурлат на жару? — думав собі хурман.* Св. Л. 168.

Їжно, *нар.* Сытно, достаточно пищи. *Хоч не їжно, так уліжно.* Ном. № 10387.

Із, *пред.* = **З.** Ставится между двумя согласными или послѣ согласной, иногда въ началѣ фразы, если слѣдующее слово начинается согласной; въ стихахъ иногда для соблюденія размѣра. *Збіглось вовків щось із тисячу.* Рудч. Ск. I. 32. *Із нехочу ззів три миски борщу.* Ном. № 5060. *Із славного Запорожжя наїхали гості.* Шевч. 221.

Їз, їзу, *м.* Запруда рѣчки для ловли рыбы. Ном. № 14145. См. **Яз.** Ум. **Їзок.** Сим. 146.

Ізб... См. **Зб.**

Ізв... См. **Зв.**

Ізг... См. **Зг.**

Ізд... См. **Зд.**

Ї̈зда́, -ди, *ж.* Ѣзда. Рудч. Ск. II. 171. *Санна їзда — ангельска їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433.

Їзде́ць, -дця́, *м.* Ѣздокъ. К. ЧР. 92. *Вчора увечері приїхав їздець.* МВ. I.

Їзджа́лий, -а, -е. О лошадяхъ: ѣзжалый. Сим. 153. *Бідкається, де б йому купити на старість їзджалого смирного коня.* О. 1861. X. 21.

Їздити, -джу, -диш, *гл.* Ѣздить. *Дарованим конем не їздити.* Ном. № 4615. *У Київ їздить всякий год.* Шевч. 463.

Їздитися, -джуся, -дишся, *гл.* Постоянно ѣздить, разъѣзжать. *Їздиться усюди з їм.* Зміев. у.

Їздня́, -ні, *ж.* Постоянная ѣзда. Подольск. г.

Їздун, -на́, *м.* Ѣздокъ. *А чи довго туди їхати верхи? — Хто його зна, — як який їздун.* Александров. у. Екатериносл. г.

Із'є... См. **З'є.**

Ізж... См. **Зж.**

Ізз... См. **Зз.**

Із-за, *пред.* = **Зза.** Употребл. подобно предлогу **із**. *Із-за гори вітер віє, березоньку хилить.* Мет. 20.

Їзи́ти, їжу, -зиш, *гл.* Перегораживать рѣку для ловли рыбы. *Їж їзити.*

Ізк... = **Іск.** См. **Ск...**

Ізл... См. **Зл...**

Ізм... См. **Зм...**

Ізн... См. **Зн...**

Ізо, *пред.* = **Зо.** *Василько буде хоч цілечку ніч ізо мною сидіти.* МВ. II. 9.

Ізо... См. **Зо...**

Їзок, -зка, *м.* Ум. отъ **їз.**

Ізп... = **Ісп...** См. **Сп.**

Ізр... См. **Зр.**

Ізс... См. **Зс.**

Ізт... = **Іст...** См. **Ст.**

Ізу... См. **Зу...** Ізх... = **Ісх...** См. **Сх.**

Її, їй, *мѣст.* Родит., винит. и дат. пад. отъ **вона.**

Їй-бо, їй-Богу = **Єй-Богу**. Ном. № 4356, 6298.

Ійо́н, *меж.* Вишь, вишь ты. Котл. Ен. Слов. *Ійон, ійон же, вража мати! але Еней наш зледащів.* Котл. Ен. I. 27.

Ійти, ійду́, -де́ш, *гл.* = **Іти.** *Аж ійшов я мимо його.* К. Псал. 90.

Ік, *пред.* = **К.** *Аж ік вечору вже знову приходить.* Рудч. Ск. II. 161.

Ікластий, іклатий, -а, -е. Имѣющій большіе клыки, клыкастый. Харьк. у.

Ікло, -ла, *с.* Клыкъ. *Як піймав вовк іклом за хвіст, так і роспоров хвіст.* Черк. у.

Іко́на, -ни, *ж.* Икона, образъ. *Загадай дурному Богу молиться, він і ікони поб'є.* Ном. № 6575.

Іконний, -а, -е. Иконный. МВ. III. 91.

Іконостас, -су, *м.* 1) Иконостасъ. ЗОЮР. I. 281. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 371.

Ікра, -ри, *ж.* 1) Икра; сѣмя грены. *Як будеш загодовувать пчоли, то зотри тую ікру* (з щуки) *і змішай з медом, з перцем і барсуковим салом.* Чуб. I. 75. 2) Вымя у коровы. Шух. I. 193. Ум. **Ікорка.** *Коровка ма'т ікорку добру.* Вх. Лем. 421.

Ікратий, -а, -е. Имѣющій икру. *Ікрата риба.* Черк. у.

Ікре́ць, -ця, *м.* Самка рыбы. Вх. Пч. II. 21. См. **Ікровиця.**

Ікриця, -ці, *ж.* = **Ікра 1.** Вх. Пч. II. 21.

Ікровиця, -ці, *ж.* Рыба-самка. Вх. Зн. 37. См. **Ікрець.**

Ікряний, -а, -е. = **Ікратий.** *Ікряна риба.* Лебед. у.

І́лем, -ма, *м.* Раст. вязъ. Ultus montana. ЗЮЗО. I. 140.

І́льм, -му, *м.* ільма, ми, *ж.* = **Ілем.** ЗЮЗО. I. 140.

Ільма́к, ільм'я́к, -ка, *м.* = **Ілем.** Валк. у. ЗЮЗО. I. 140.

Ільмако́вий, -а, -е. Вязовый, берестовый.

Ільми́на, -ни, *ж.* Вязовое дерево. ЗЮЗО. I. 140.

Ільм'я́к. См. **Ільмак.**

Ільнува́ння, -ня, *с.* = **Льнування**. О. 1861. X. 62.

Ільнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* = **Льнувати.**

Ільня́к, -ка, *м.* = **Ілем.** ЗЮЗО. I. 140.

Ільняний, -а, -е. = **Лянний.** *Ільняни сорочка.* Чуб. V. 189.

Ільти́ця, -ці, *ж.* 1) Оголенная отъ шерсти овечья кожа. Вас. 154. 2) Кантъ изъ оголенной отъ шерсти овечьей кожи вокругъ полушубка внизу. Вас. 155. 3) Кантъ, вшиваемый между двумя кусками кожи или матеріи. Черк. у. Харьк. г. Мнж. 181.

Ільча́стий, -а, -е. = **Лянний.** *А що нам були скатерті? все ж то нам були ільчасті.* Гол. II. 110.

Іманка, -ки, *ж.* Поимка. Угор.

Іма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **іми́ти, іму́, ме́ш,** *гл.* 1) Брать, взять, поймать, хватать, схватить. Ном. № 6889. *Наперед невода риби не імати.* Ном. № 2603. *Як заверли мрежі, імили двіста штири риб.* Гн. I. 124. *Ой казав пан круль Варвару імити.* МУЕ. III. 52. 2) — **віри**. = **Няти віри.**

Іма́тися, іма́юся, -єшся, сов. в. **іми́тися, іму́ся, іме́шся,** *гл.* 1) Ловиться; держаться; браться. *Імайся, рибко, велика й маленька.* Ном. № 1650. *Мокрого поліна вогонь не йметься.* Посл. *Хотіли го спалити, але огень не ймавсі тіла.* Гн. I. 124. *Куля го ся не імат.* Гн. I. 36. 2) То-же, что и **займатися, заня́тися**, — загораться, загорѣться. *Тот му верг у полу вогня три рази, тот відтам пустився іти, вітер як подув, імилося на нім шматя, сірак і не доніс домів, згорів.* Гн. II. 14.

Імела́, -ли, *ж.* = **Івилга.** ЗЮЗО. I. 141.

Ї́мельга, -ги, *ж.* Камышъ съ травою. Одес. у.

Іменини, -ни́н, *ж. мн.* Именины. *Прийшли іменини Потоцького.* Рудч. Ск. II. 203.

Іменинник, -ка, *м.* Именинникъ. Шевч. (О. 1862. III. 17).

Іменитий, -а, -е. Именитый, знатный. *Миколай імня знаменито, побіждає всіх іменитих.* Чуб. I. 169.

Іме́ння, -ня, *с.* Имя. *Дали вони їм іменя: сину Іван, а дочці — Ганна.* Рудч. Ск. I. 131.

Іме́но, -на, *с.* = **Імення.** *Не забудь імена Господа Бога.* Гн. II. 251.

Іменува́ння, -ня, *с.* Именованіе, называніе. Г. Барв. 426.

Іменува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Именовать. *Мій син хрещений, порожений, іменований.* Чуб. I. 112. 2) Назначать, опредѣлять. Галиц.

Іменуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Именоваться. *Нехай ваші хуторі іменуються слободою Михайлівкою.* Стор. II. 102.

Імжити, імжу, -жиш, *гл.* = **Мжити.** *Ой у саду дрібен дощик імжить.* Мет. 270. *Ой на горі сніжок імжить.* Нп. Рк. Левиц.

Імити. См. **Імати.**

Іміти, імію, -єш, *гл.* = **Мати.** *Єдиного тільки у себе сина імала.* Чуб. III. 15.

Імки́й, -а́, -е́ = **Ємкий.** Волч. у.

Імла, -ли́, *ж.* = **Мла.** *Ой імла, імла по полю лягла.* Мет. 193. *Шо на нашій сестрі на русій косі білая імла пала.* Мил. 158.

Імня́, імени, *с.* = **Ім'я.** Грин. II. 345. *Прибери пня, дай йому імня і з нюю буде чоловік.* Ном. № 11173.

Імовірний, -а, -е. Довѣрчивый. *Є й такі, що вимагають щирости, не скажи — для того тільки, щоб зоставити повік нещасливими імовірних.* МВ.

Імовірність, -ности, *ж.* 1) Довѣрчивость. Ном. 9521. 2) Вѣроятность.

Імовірно, *нар.* Довѣрчиво.

Імхо́вий, -а, -е. = **Моховий.** *Три подушок імхових.* Лукаш. 163.

Імше́дь, -ді, *ж.* 1) Мохъ. Шух. I. 18. 2) = **Мшедь.** Вх. Зн. 28.

Імши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* 1) Мшити. *Імшити хату.* Шух. I. 92. 2) — **горшки**. Вкладывать горшки одинъ въ другой, перекладывая соломой. Черк. у.

Ім'я́, імени, *с.* Имя. *Ось же і я, що хороше ім'я.* Ном. № 2525.

Інженір, -ра, *м.* Инженеръ. *Французький інженір Боплан.* К. Кр. 18.

Інклю́з, -за, *м.* По народн. повѣрью: неразмѣнная серебряная монета, которая, данная въ уплату, возвращается обратно къ своему хозяину. Ез. V. 255. См. **Анталюз, инслиза.**

Іно, *нар.* Только, лишь. Чуб. II. 50. Грин. III. 203. *Все може нагородитися, іно страх ніколи.* Ном. № 4399. *Не прийшла ні снідати, ні обідати, іно пришила роду одвідати.* Чуб. III. 124.

Іно́се, іно́сь, *нар.* Согласенъ, ладно, хорошо, пусть такъ; разумѣется. Греб. 376. «*Іно́се! сількісь, як мовляла*», *Юноні Юпітер сказав.* Котл. Ен. VI. 86. «*Чи ти підеш на улицю?*» — *Іносе.* Борз. у.

Інститут, -ту, *м.* Институтъ. *Панночка поїхала вчитись до институту.* Г. Барв. 333.

Інститутка, -ки, *ж.* Институтка. (О. 1862. III. 34).

Інститутський, -а, -е. Институтскій. *Вони в'їхали на інститутське подвір'я.* Левиц. Пов. 116.

Інституція, -ції, *ж.* Учрежденіе. *Вірують у правду нової інституції і вбачають у мирових посередниках правдивих судей.* О. 1861. XI. 106.

Інте́рес, -су, *м.* Выгода, польза, интересъ. Ном. № 1381.

Інфи́ма, -ми, *ж.* Второй изъ семи классовъ духовн. училищъ и семинарій. Сим. 175.

Інфими́ст, -та, *м.* Ученикъ інфими. Сим. 175.

Ір, -ру, *м.* = **Аїр.** = **Гав'яр.** Мил. М. 20.

Їр, їра, *м.* Названіе буквы Ь (въ Галиціи.) Желех.

Ірвант, -та, *м.* Желѣзное кольцо на ободѣ экипажнаго колеса.

Ірва́ти, ірву́, -ве́ш, *гл.* = **Рвати.** *Ірви тісто та в молоко кидай.* Ном. № 13220.

Ірва́тися, -ву́ся, -ве́шся, *гл.* = **Рватися.** *Як риба в притузі, так розум ірветься.* Харьк. г. *Ой ірветься нам на душі, що всі дівчата хороші.* Чуб. III. 139.

Ірвону́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Рвонути.** *Воно ж за чуб як ірвоне.* Алв. 61.

Іржати, -жу, -же́ш, *гл.* Ржать. *А кінь ірже, води не п'є, доріженьку чує.* Чуб. V. 15.

Ї́рований, -а, -е. Шитый тонкими нитками мелкими стежками. МУЕ. I. 76.

Іск... См. **Ск.**

Існий, існісінький, існісінько. См. **Істний, істнісінький, істнісінько.**

Іста, -ти, *ж.* Капиталъ, основной капиталъ. Чуб. VII. 575. *Купимо* (хліба)... *й станемо продавати... Як виручимо свою істу та й мотнемось, купимо у Рассеї подешевше та вп'ять з баришем будемо продавати.* Кв. I. 148. *Як так робити, то гроші потратимо, а не тільки прибили не буде, та й істу утеряємо.* Кв. I. 149.

Ї́стово́, -ва, *с.* Кушанье. *І де ті в Господа взялися усякі штучнії їства.* Шевч. 528.

І́сте, -того, *с.* 1) = **Іста.** Кв. 2) Стволъ дерева? Ум. **Істечко.** *Ой жаль мені тії тополі, що на чистому полі. Де я буваю, де я літаю, на тополі спочиваю. А тепер істечко і гілечко забрато, нігде сісти й одпочити.* Нп.

Ї́сти, їм, їси́, їсть, їмо́, їсте, їдя́ть, *гл.* Ѣсть. *Ходить, неначе не ївши.* Ном. № 10991. *Їло б ся сласно, а робити страшно.* Ном. № 12185. *Хто їдячи співає, буде мати дурну жінку.* Ез. V. 255.

Ї́сти́вний, -а, -е. = **Ї́стовний.** 1) *Тут і їстивне і випити.* Шевч. 278. 2) *Сіно у мене їсти́вне.* Канев. у.

Ї́стиво, -ва, *с.* Ѣда, кушанье, все съѣдобное. *Посвятив піп паски та друге їтиво.* Грин. II. 334.

Ї́стик, -ка, *м.* Палочка съ желѣзнымъ наконечникомъ для очистки плуга отъ прилипшей земли. Козелец. у. Рудч. Ск. I. 170. Чуб. VII. 399. КС. 1883. IX. 223.

Істина, -ни, *ж.* 1) = **І́ста.** *Я істину віддав, а проценту ще не віддавав.* Каменец. у. 2) Истина. Шевч. 602. О. 1862. I. 71. *Пресвята Діва мовит: «О, істина, же воскрес».* Гн. I. 117.

Істиний, -а, -е. 1) О деньгахъ: **істині гро́ші**. Основной капиталъ, деньги безъ процентовъ. 2) Истинный. Шевч. 617. *Єсть цьому істина правда.* Грин. III. 150.

Ї́стися, їмся, їсися, *гл.* 1) Безл. Ѣсться. *В гурті і каша їсться.* Ном. № 10731. *Дай, Боже, щоб пилось та їлось.* Ном. № 14301. 2) Ссориться. *Їдяться за землю.* Черк. у.

Істичильно, -на, *с.* Рукоятка істина.

Ї́стки, *гл.* Ум. отъ **їсти.** *Питочки вона не хоче, їстки не береться.* Мкр. Н. 4.

Істній, -я, -є и існий, -а, -е. Настоящій, истый, заправскій. *Зараз мого чоловіка приручили дядькові, москалеві істньому.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Істнісінький и існісінький, -а, -е. 1) Дѣйствительный, дѣйствительно настоящій. *Чи то ж сподівався чоловік оттакої зневаги? Він може з існісінької щирости обернувсь до людей... а тут йому ще й халепа.* О. 1862. IX. 66. 2) Точь въ точь такой.

Істнісінько и існісінько, *нар.* Точнехонько.

Ї́стове́ць, -вця́, *м.* Болѣзненный аппетитъ. *Се в його їстовець.* Ном. № 12224.

Ї́стовни́й, -а́, -е́. 1) Съѣдобный. *Жінки всього їстовного назносили.* Г. Барв. 532. 2) Сытный, питательный. *Який ваш хліб їстовни́й.*

Исто́вність, -ности, *ж.* 1) Съѣдобность. 2) Сытность, питательность. *А що воно* (сіно) *до гстовности, — то Боже мій!*

Ї́стоньки, *гл.* Ум. отъ **ї́сти.** *Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть.* Ном. № 337. *Йому ненечка їстоньки носить.* Чуб. III. 389.

Істота, -ти, *ж.* Существо. К. Іов. 54, 73. *Зроду-віку не чули, щоб кого обмовила, чи осудила; така вже люб'яча істота була.* МВ. I. 2) Натура. *Панську 'стоту не переробиш.* МВ. I. 99.

Істотне, *нар.* Дѣйствительно; точь-въ-точь. *Я не зрікаюсь: коні істотне були в шкоді.* Могил. у.

Істотний, -а, -е. Дѣйствительный, настоящій, точь-въ-точь. *На облична істотний Степан, але не він.* НВолын. у.

Історик, -ка, *м.* Историкъ. К. Гр. Кв. I. *Ім'я своє потомкам на погорду, історикам на ганьбу не подаймо.* К. ЦН. 262.

Історичний, -а, -е, історичній, -я, -є. Историческій. *Велика історична робота.* О. 1861. I. 319. *Книги історичні.* К. Гр. Кв. XIII. *Хто ж із них прозирнув глибше в історичню правду?* К. ХП. 40.

Історично, *нар.* Исторически.

Істо́рія, -рії, *ж.* Исторія. К. Гр. Кв. III. Шевч. 214.

Ї́сточки, *гл.* = **Ї́стоньки.** *Божая Мати їсточки носить.* Kolb. I. 99. *Носила їсточки і пить.* Мкр. Г. 21.

Ісх... См. **Ох...**

Італійський, -а, -е. Италіанскій. Левиц. Пов. 124.

Італія, -лії, *ж.* Италія. Федьк. I. 55.

Іти, іду́, іде́ш, *гл.* Идти. *Ідемо містом.* МВ. II. 22. *Ось іди, сядь коло мене.* МВ. II. 24. *Іди слідом за мною.* Єв. Мр. II. 14.

Ітися, іде́ться, *гл. безл.* 1) Везти, удаваться. *Йдеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. № 1668. **На добро йдеться**. Идетъ къ добру. Ном. № 1692. 2) Клониться, идти. *Скажіть мені, до чого це йдеться.* Мир. ХРВ. 86. *Студенти... постерегли до чого воно йдеться.* Левиц. Пов. 39. *Йшлося вже до осени.* Мир. ХРВ. 140.

Їх, *мѣст.* Ихъ, имъ принадлежащій. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Іов. 37.

Ї́хави́ця, -ці, *ж.* Ѣзда. Ум. **Ї́хавичка.** *Де під'їхать, де пішки, — хоч би погана їхавичка.* Черном.

Ї́хати, -їду, -деш, *гл.* Ѣхать. *Хто їде, той не йде, хто робить, — не гуляє.* Посл. *Сивим конем їде. Їхав верхи пан хорунжий.* Стор. МПр. 112. *Така зіма, що не знаєш, чи возом, чи саньми їхати. Спершу машиною їхати, а далі вже кіньми до села. Морем три дні їхали.*

Ї́хатоньки, *гл.* Ум. отъ **їхати.** *Марисини три брати коники сідлают, гдесь їхатойки мают.* Нп.

Ї́хній, -я, -є. = **Їх.** *Стає їм* (звірам) *їхнього розуму тільки на те, щоб вимостити гарне кубельце.* Дещо. *Перейшов у їхню віру.* Мнж. 122.

Іще, *нар.* = **Ще.** *Може Господь милосердний не все лихо роздасть, іще останеться.* Ном. № 2011.

Й.

Й, *сз.* = **І**, *сз.* (см.).

Ймя́ти, ймовірний и пр. См. **імати, імовірний и пр.**

Йно, *нар.* = **Іно.** *Не буду казати, йно дуду мовчати.* Грин. III. 397.

Йо? *меж.* Выражаетъ удивленіе: неужели? въ самомъ дѣлѣ? *Йо? щоб то оце запорожець та почав до жінок липнути?* К. ЧР. 331. *То не живий солдат, а то кого парсуна. — Йо! гукнули дівчата і підбігли розглядати.* Кв. I. 22.

Його́, йому, *мѣст.*, родит. и дат. пад. отъ **він.**

Йой! *меж.* Ой! ай! *Водиці, люде, хоть дробину — водиці — йой — мій Боже, тну!* Федьк. I. 54.

Йойк, -ку, *м.* Плачъ, вопль, стенанія.

Йойкати, -каю, -єш, одн. в. йойкнути, -ну, -неш, *гл.* Плакать, вопить, вскрикнуть. *А на зуб собі йойкай!* ЕЗ. V. 183. *Ні плаче, ні голосить, бо відай не може, лиш часом, часом йойкне: Боже милий. Боже!* Федьк. I. 67.

Йойкоти́ти, -кочу, -чеш, *гл.* = **Йойкати.** Желех.

Йойкотня́, -ні́, *ж.* Крики йой! *А попід горою в корчах крик, галас, йойкотня: тут полювання якийсь пан справляв.* Св. Л. 95.

Йо́йлик, -ка, *м.* Плакса. Шух. I. 32.

Йойча́ти, -чу, -чиш, *гл.* = **Йойкати.** Вх. Уг. 242.

Йо́йчик, -ка, *м.* Пт. Пѣночка обыкновенная. Желех.

Йоло́м, -ма, *м.* Смушковая высокая шапка съ закругленнымъ верхомъ. Вас. 156.

Йоло́мка, -ки, *ж.* = **Наголовок.** Гол. Од. 57.

Йоло́мчик, -ка, *м.* Мерлушковая шапка съ нѣсколько заостреннымъ верхомъ, загибаемымъ внутрь. Вас. 156.

Йо́лоп, йо́луп, -па, *м.* Олухъ, дуракъ, глупецъ. Котл. Ен. IV. 18. Желех. *Чом ти, йолопе, не кланяєшся пану Возному?* Котл. НП. 386.

Йолоповатий, -а, -е. Глупый. *Йолоповатому хліб попадається, та не вміє їсти.* Лебед. у.

Йолупеґа, -ґи, *об.* Ув. отъ **йолоп.** Желех.

Йор, -ра, *м.* Названіе буквы Ъ (въ Галиціи). Желех.

Йорданка, -ки, *ж.* = **Йордань 2.** *Хлеснула біла Йорданки* — неудача. Нои. № 1816.

Йорданський, -а, -е. 1) Относящійся къ р. Іордану. 2) Относящійся къ освященію воды 6 января. **Йорданська вода**. Вода, освященная 6 янв. *Достав йорданської води та й звелів Насті, щоб нею натирала Марусі бік, де болить.* Кв. I. 94.

Йордань, -ні, *ж.* 1) Рѣка Іорданъ. 2) Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ святять воду въ день Богоявленія Господня 6 января. *Вийшли попи й дяки на Йордань води святити.* Чуб. I. 116.

Йорж, -жа, *м.* Рыба ершъ. *Понадувались мов йоржі.* Котл. Ен. II. 19.

Йори́, -рів, *м. мн.* Названіе буквы Ы (въ Галиціи). Желех.

Йорка, -ки, *ж.* Очистки отъ чищенья уже выдѣланной кожи. Волч. у. Ум. **Йо́рочка.**

Йоча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Йойчати.** Вх. Уг. 242.

Йти, йтися. См. **іти, ітися.**

К.

К, *пред.* Къ. Съ дат. падежемъ обозначаетъ: а) указаніе мѣста или предмета, къ которому направляется дѣйствіе. *Іде к лісу. Ну тебе к бісу!* б) опредѣленіе времени, къ которому близится дѣйствіе. *Сподівайся мене, серденятко моє, ой к перині Пречистім; як не буду я к первій Пречистій, сподівайся к Миколі.* Мет. 25. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька.* Ном. Переходить въ нѣкоторыхъ случаяхъ в ґ. Если предыдущее оканчивается, а слѣдующее за к (ґ) слово начинается согласной, то слогъ принимаетъ предъ собою і: *ідуть ік лісу;* часто то-же бываетъ и для пополненія стиха. Вообще же к (ґ) употребляется не часто (вмѣсто него употребляется до) и преимущественно въ указанномъ опредѣленіи времени и въ бранныхъ выраженіяхъ. *Іди к нечистій матері! Туди к лихій годині!* и пр.

Ка'. 1) *См.* **Казати.** 2) Сокращ. изъ кат въ выраженіи **ка'зна** употребляющемся также и въ полной формѣ. См. **Кат. Ка'-зна-що**. Чортъ знаетъ что, дрянь; чепуха. *Нами парубок — дівка нічого, а вийшло ка'-зна-що.* Ном. № 7557. Употребляется иногда какъ существительное: **Таке ка-зна-що́ говорить**. Такую чепуху говорить. *Прийде ка'-зна-що, ка'-зна-звідки, та й грукотить, як ворiт не розламає.* К. ЧР. 5. **Ка'-зна-яки́й робітник**. Плохой работникъ. **Ка'-зна-куди**. Чортъ знаетъ куда. **Ка'-зна-чого, Ка'-зна-нащо**. Чортъ знаетъ зачѣмъ. **Ка'-зна-звідки**. Чортъ знаетъ откуда и т. д.

Кабак, -ка, *м.* 1) Тыква. Чуб. I. 309. *Ішов же я через тин, через три городи, потолочив кабаки, наробив я шкоди.* Нп. **Піднести кабана**. Отказать жениху. *Наталка многим женихам піднесла печеного кабака.* Котл. НП. 352. 2) Кабакъ, питейный домъ. *Тогді то козак, бідний нетяга, по кабаку похождає, квартирку одчиняє.* ЗОЮР. I. 207.

Каба́ка, -ки, *ж.* 1) Нюхательный табакъ. *«Мерщіісхопився, протерся, кабаки понюхав.* Сніп. 16. *Натрусив з ріжка катки, раз, другий понюхав.* Мкр. 11. 9. *Мовчи, по я тебе на кабаку зотру!* Ном. № 3618. **Кабаки діти кому**. Наказать кого. Желех. Закр. 2) Penis.

Кабаковий, -а, -е. Тыквенный.

Кабала, -ли, *ж.* Гаданіе по картамъ. Желех. **Класти кабали**. Гадать но картамъ. Желех.

Кабали́к, -ка, *м.* Безпокойство, хлопоты, кутерьма, суматоха. Желех. См. **Калабалик.**

Кабалка и Кабелка, -ки, *ж.* Тонкій просмоленный канатикъ, употребляемый. при укрываніи построекъ камишемъ. Херс.

Кабан, -на, *м.* Кабанъ; вепрь. *Не бурли, як кабан у кориті.* К. ЧР. 132. Ум. **Кабанець, кабанча, кабанчик.** Ув. **Кабанюга.**

Кабанник, -ка, *м.* 1) Торгующій свиньями. Подольск. г. 2) Свинобой, рѣжущій свиней.

Кабано́вий, -а, -е. См. **Кабанячий.**

Кабанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Валяться, лежать подобно кабану. *Не хочеться мені уставать, — щось я утомився, — так би й кабанував цілісінький день.* Аѳан. Чужб., Восп. о Шевч. 19.

Кабанча, -чати и Кабанчик, -ка, *м.* Ум. отъ **кабан.**

Кабаню́га, -ги, *м.* Ув. отъ **кабан.** Желех.

Кабаня́тина, -ни, *ж.* Мясо кабанье. *Розговілись і стали ласувать кабанятиною.* Грин. I. 105.

Кабаня́чий, -а, -е. Кабаній. *Бийте його, кабанячу тушу.* К. ЧР. 341.

Кабарда, -ди, *ж.* Кабарга? *Гасав і я, як божевільний, по степах за кабардою.* К. ЧР. 94.

Кабардинка, -ки, *ж.* Шапка изъ мѣха кабарди? *Чоботи сап'янці, пояс шалевий і шапка кабардинка кругла.* Стор. (изд. 1897). 305. У Вас. иначе: Шапка съ барашковымъ околышемъ и шестиугольнымъ верхомъ, отдѣланнымъ перекрещивающимся позументомъ или цвѣтными шерстяными снурками. Вас. 156.

Кабась! *меж.* Призывъ свиней.

Кабаськати, -каю, -єш, *гл.* Кричать: **кабась! кабась!** сзывая свиней.

Кабат, -бата, *м.* 1) Куртка, солдатскій мундиръ. *Ой вийду я з хати та й стану гадати: коби то не зброя, не білі кабати.* Федьк. І. 43. *Ой маю я кабат, зброю, — буде в чім ходити.* Счас. 66. 2) У женщинъ — юбка. Гол. Од. 75, 76. 3) **Кабата пійти́**. Перекувыркиваться. *Пострілений заєць кабата пійшов.* Вх. Зн. 23. Ум. **Кабатик.** Гол. Од. 59, 81.

Кабатя, -тя, *с. соб.* = **Кабатиння.** Федьк. Желех.

Кабатик, -ка, *м.* Ум. отъ **кабат.**

Кабати́на, -ни, *ж.* 1) То же, что и **кабат**, но только одинъ экземпляръ. *Подиви ж ти ся, мати, на жовнярські кабати: вся кабатина кров і калина.* Федьк. 48. 2) **Каба́тина**. Длинное шелковое или перкалевое женское платье, зимой на ватѣ (у галицкихъ мѣщанокъ). Гол. Од. 24.

Кабати́ння, -ня, *с. соб.* Солдатская одежда. Федьк. Желех.

Кабати́рка, -ки, *ж.* Табакерка. Кв.

Кабатувати, *гл. безл.* **Кабатує мені**. Мнѣ досадно, мнѣ жаль. *Кобись мені не кумочка, була би сь мі фраїрочка, лем мі тото кабатує, що мі мовиш: «Пане куме!»* Гол. II. 237.

Кабацький, -а, -е. Кабацкій. *Була і вишнівка, і тернівка й дулівка, було й пиво кабацьке, так дешевеньке.* Кв. II. 184.

Кабачки, -ків, *м., мн.* 1) Раст. Pepo L. var. citriformis. ЗЮЗО. І. 120. 2) Тыквенныя сѣмена, сѣмячки. **Достанеться на кабачки**. Достанется на орѣхи. Ном. № 3613.

Кабашний, -а, -е. Кабацкій. *Гей, каже, ти, шинкарко молода, ти Насте кабашна.* Мет. 378.

Кабашник, -ка, *м.* Сидѣлецъ въ кабакѣ.

Кабашниця, -ці, *ж.* Продавщица водки или содержательница кабака. *Гей Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая.* ЗОЮР. І. 319.

Кабащина, -ни, *ж. соб.* Кабаки. *Якось московщиною дивиться: замість шинків — проклята кабащина, постоялі двори на московський звичай.* Стор.

Кабелка. См. **Кабалка.**

Кабза, -зи, *ж.* Кошелекъ. *Кабза грошей добра.*

Кабзан, -на, *м.* Ходатай. Желех.

Кабзува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* 1) Портить. Вх. Зн. 23. 2) Бранить, порицать. Вх. Зн. 23.

Кабинет, -ту, *м.* Кабинета. *Восьма хата — мій кабинет.* Левиц. І. 219.

Кабине́тний, -а, -е. Кабинетный. *То велика помилка кабинетних людей, польських політиків.* Правда, 1868, 437.

Каби́ця, -ці, *ж.* 1) Очагъ въ землѣ (въ сѣняхъ или на дворѣ) для приготовленія пищи. Вас. 194. *Онучи инші полоскали, другії лежа розмовляли, а хто трудився у кабиць.* Котл. Ен. VI. 20. *Горить огонь тихенько на кабиці.* Шевч. 2) Круглая или четырехугольная яма, въ которой помѣщается гончарная печь. Вас. 180.

Кabи́ш, -ша, *м.* Шуточное названіе солдата и вообще великоросса за часто употребляемое ими выраженіе: «кабы-жъ». Сим. 45.

Кабіж, -жу, *м.* = **Шкода 1.** *Він став і стереже, щоб іще кабіжу не наробили.* ЗОЮР. II. 66.

Кабка, -ки, *ж.* = **Кобка?** О. 1861. XI. Свидн. 26.

Каблі, -лів, *м., мн.* Вилы съ тремя остріями. Канев. у.

Каблук, -ка, *м.* 1) Дуга, часть окружности. 2) Снарядъ для спугиванія рыбы, состоящій изъ дуги, концы которой соединены доской, оканчивающейся зубьями въ видѣ гребня; бороздя дно, эти зубцы спугиваютъ мелкую рыбу, попадающую въ поставленную раньше сѣть. Дуга наз. **каблук**, доска съ зубьями — **гребінь**. Шух. 1. 228. 3) Лука въ сѣдлѣ. См. **Облук.** Шух. I. 252.

Каблука, -ки, *ж.* 1) Кольцо вообще какое бы то ни было. 2) Кольцо, перстень. *Вони твої білиї руки поламають, вони твої срібні каблуки поздіймають.* Чуб. V. 304. Ум. **Каблучка.**

Каблукуватий, -а, -е. Дугообразный.

Каблуч, -ча, *м.* Обручъ изъ нѣсколькихъ сплетенныхъ прутьевъ.

Каблучка, -ки, *ж.* Ум. отъ **каблука.** 1) Кольцо вообще какое-бы то ни было — металлическое или изъ иного матеріала. 2) Кольцо, перстень. *Подарував золоту каблучку.* Грин. III. 69. *Од'їзжаючи приказував Онилці, надіваючи на палець каблучку.* Г. Барв. 204. *Не гарбузом тут пахне, коли сама дала війтенкові каблучки.* К. ЧР. 297, 298. 3) Сплетенное изъ дерева кольцо, которымъ прикрѣпляются ворота къ столбу въ глухомъ концѣ, а также то, которымъ запираются ворота на другомъ концѣ путемъ набрасыванія **каблучки** на столбъ и на ворота. Чуб. VII. 392. *Коли ходиш у ворота, — накидай каблучку.* Мил. 81. 4) Сплетенное изъ дерева или изъ сыромятной кожи, иногда желѣзное кольцо, которымъ **ярмо** прикрѣпляется къ дышлу. Чуб. VII. 405, 406. Мнж. 121. Чудч. Чп. 250. 5) Такое же кольцо, охватывающее средину **війя** въ томъ мѣстѣ, гдѣ **війя** раскалывается на двѣ части. Рудч. Чп. 250. 6) Въ повозкѣ: кольцо, связывающее **підтоки** съ **підгерстю**. Рудч. Чп. 249.

Кабу́рх! *меж.* Швырь! *Кабурх той хліб у піч!* Харьк. у.

Кабута́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Бросать палку такъ, чтобы она ударялась о землю то однимъ, то другимъ концомъ.

Кабутка, -ки, *ж.* Игра, во время которой бросаютъ палку такъ, чтобы она ударялась то однимъ, то другимъ концомъ о землю.

Кав! *меж.* Выражаетъ пискъ ребенка, щенка, мяуканье кота, крикъ галки и пр.

Кава, -ви, *ж.* 1) Кофе. *Та готуй їй чай, та готуй їй каву.* Левиц. I. 318. 2) Сивая ворона. *Чорні кави, чорні врани круту гору вкрили.* 3) *м.* Родъ пугала. *Часом Галя жахнеться і пошептом питає: — «Що ж як кава прийде?!» — Не прийде, — одказують їй усі. — «А як вовк присуне?»* МВ. III. 68. *Пішла б вона гуляши того таки самого вечора, коли б не той вовк невірний з лісу, а що гірш — турбував її той кава навісний, що не знає вона навіть, де він і сидить у світі — чи у лісі, чи під горою на луці, чи у Дніпрі у нурті.* МВ. III. 72. Ум. **Кавка, Кавонька, Кавочка.** *За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі, кавки закавчили.* Гол. I. 106. *Ой ви, павоньки, ой ви, голубоньки, піднесіться вгору.* Нп. *Ой кавочки вороночки усе поле вкрили.* Нп. *Не жаль мені на кавочку, як на тую на ворононьку.* Чуб. V. 458.

Кава́л, -лу, *м.* Кусокъ, часть. *Нема нікде кавал землі.* Гол. Ум. **Кавалець, кавалок, -кавальчик.** *Не порубаний я дуже: головонька на четверо, а ніженьки на шестеро, білі палці на кавалці, а рученьки на штученьки.* Гол. III. 90. *За кавалок кишки сім миль пішки.* Ном. № 6473. *Треба працювати, щоб кавалок хліба мати.* Чуб. I. 147. *Ой не руш же, наймитоньку, та хліба цілого, — ой там лежить на полиці кавалок цвілого.* Грин. III. 556. *Рвали тіло по кавалку, пускали на воду.* Гол; I. 9.

Кавалер, Кова́лір, -ра, *м.* Кавалеръ, мужчина. *Сама знаю, що не маю кавалера близько.* Грин. III. 185. *Плачуть мами зи синами, жінки за мужами, а дівчата ластів'ята за кавалерами.* Галич. 1867. 2) Холостякъ. *Бувай, бувай, Касю, здорова, я їду кавалір, а ти вдова.* Чуб. V. 355. 3) Кавалеристъ. *І без тебе ся нам жало королеві і полякам, кавалірам і козакам.* Pauli. Ум. **Кавале́рочок.** Мил. 216.

Кавалерія, -рії, *ж.* 1) Кавалерія. *З молоду служив я в воєнній, в кавалерії ще.* Стор. 2) Орденъ. *Дав звістку, що почепили йому кавалерію.* Стор.

Кавале́рочок, -чка, *м.* Ум. отъ **кавалер.**

Кавале́рський, -а, -е. Относящійся къ кавалеру. Желех.

Кавалець, -лця, *м.* Ум. отъ **кавал**

Кавалір. См. **Кавалер.**

Кавалірува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Жить холостякомъ.

Кавалок, -лка, *м.* Ум. отъ **кавал.**

Кавальцюва́ти, -цю́ю, -єш, *гл.* Дробить, крошить, рѣзать на куски. Желех.

Кавальчик, -ка, *м.* Ум. отъ **кавал.** Желех.

Кавду́н, -на, *м.* Брюхо. *Козак не гордун, що обірве, то й в кавдун.* Ном. № 12166.

Каве́лок, -лка, *м.* = **Кавалок**. Употреблено въ значеніи: комокъ, безформенный кусокъ. *Хиба ж це пампушки? Це кавелки якісь.* Екатериносл. г.

Каверза, -зи, *ж.* Проказа, продѣлка. *Ось як жінок я укараю: пошлю вас в запорожську Січ; там ваших каверз не вважають, жінок там на тютюн міняють.* Котл. Ен. VI. 7.

Каверзник, -ка, *м.* Проказникъ. *І старий був, кажуть, каверзник великий. А який каверзник? Посадять у клітку, а він і втече.* ЗОЮР. I. 73. *Оттак тії каверзники змовлялись у-очевидьки на ґвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Каверзниця, -ці, *ж.* Проказница. *Пішла по хаті вихилятись, а за нею й друга каверзниця — Секлета. Де й сльози поділись — усі в сміху.* Г. Барв. 47.

Каверзувати, -вую, -єш, *гл.* Проказить.

Каверзя́кати, -каю, -єш, *гл.* Говорить чепуху. *Що там він каверзяка? Каверзяка таке, що й не слухав би його.* Лебед. у.

Ка́вза, -зи, *ж.* 1) Порицаніе, брань. Желех. 2) Ссора. Желех.

Кавзува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* 1) Порицать, бранить. *Кавзує мене межи люди.* Вх. Зн. 23. См. **Кабзувати 2.** 2) Жаловаться, роптать, выражать свое неудовольствіе. Вх. Зн. 23.

Кавід, -вода, *м.* Родъ, порода. Левч. *Дід його, батько і мати, та і ввесь їх кавід такий закатований.*

Ка́вка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кава.** *За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі кавки закавчили.* Гол. I. 106.

Кавкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать по вороньему. *Кавкає як ворона, а хитрий як чорт.* Ном. № 2978. *Аби чим кишку напхати, щоб не кавкала.* Ном. № 12171.

Кавкнути, -кну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **кавкати.**

Кавний, -а, -е. = **Калний.** *Ой Олена прибілена, Василина кавна, а Маричка пишна чічка, бо то любка давна.* Гол. II. 362.

Кавонька, Кавочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кава.**

Кавпіти, *гл.* Терпѣть нужду, нуждаться. Желех.

Кавратити, -рачу, -тиш, *гл.* Смущать, смутьянить, возбуждать людей. *Нічого не робе, та ще й усіма кавратить.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Кавратка, -ки, *ж.* 4) Кружка. *А всипте мені кавратку меду!* 2) Церковная кружка для сбора пожертвованій.

Кавсікнути, -кну, -неш, *гл.* Умереть. Желех.

Кавтан, -на, *м.* Родъ полукафтанья съ откиднымъ воротникомъ, — женская праздничная одежда галицкихъ горожанокъ. Гол. Од. 23. Ум. **Кавтаник.**

Кавувати, -вую, -єш, *гл.* Распивать кофе.

Кавук, -ка, *м.* Мѣшокъ. Желех. Закр.

Кавуля, -лі, *ж.* Названіе кукушки. *Зозуле-кавуле! чи довго ще мені у батенька, у матінки жити?* Новц.

Кавун, -на, *м.* 1) Арбузъ. Cucumis citrullus. *Ой ти ходиш по горі, а я по долині, ой ти садиш кавуни, а я саджу дині.* Нп. *Родючий баштан жовтіє динями, зеленіє кавунами.* МВ. I. 104. Отличають **кавун** отъ **кавуни́ці** и **кавунки**: у **кавуна** сѣренькій кружокъ, гдѣ былъ цвѣтокъ, меньше, чѣмъ у **кавунки**; послѣдняя вкуснѣе **кавуна**. Аѳанасьевъ-Чужбинскій. Поѣздка въ Ю. Россію, I. 410. 2) *мн.* Дѣтская игра. Ив. 44. Ум. **Кавуне́ць, каву́ник, -каву́нчик, -кавунчичок.**

Кавуне́ць, -нця́, каву́ник, -ка, *м.* Ул. отъ **кавун.**

Кавуни́ця, -ці, *ж.* = **Кавунка.**

Кавунка, -ки, *ж.* См. **Кавун.**

Кавунник, -ка, *м.* Торговецъ арбузами.

Кавуновий, -а, -е. Арбузный.

Кавунчик, -ка, кавунчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **кавун.**

Кавуня́чий, -а, -е. Арбузный. *Одкрилося поле, неначе заслане картатими хустками, де зеленіло дрібненьке... кавуняче огудіння.* Левиц. Пов. 227.

Кавуняччя, -чя, *с.* Собирательное отъ кавун. *І як уродився ж той баштан! то кавуняччя оттаке, а дині оттакі!* Рудч. Ск. II. 9.

Каву́рник, -ка. Большой палець (въ загадкахъ). Желех.

Кавча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Кричать, пищать. *Тут змій тільки що в хату, а вони скакають та кавчать.* Рудч. Ск. II. 190.

Кав'яр, -ру, *м.* Икра соленая рыбья. *Вина з Царіграду відер троє у барилі, кав'яру з Дону, — всього везе.* Шевч. 116. (Тут були): *тараня, ще по весні з Дону навезена, суха й солона, кав'яр, оселедці.*

Кав'ярка, -ки, *ж.* Прислужница въ кофейной. Желех.

Кав'ярник, -ка, *м.* Варящій кофе. Желех.

Кав'ярня, -ні, *ж.* Кофейная. Желех.

Кагал, -лу, *м.* 1) Кагалъ — еврейская община. *Жидівські кагали, ярмарки були йому замість телеграфів.* Левиц. I. 180. 2) Презрительно: вообще какая-нибудь община, груша, кружокъ людей. *Що там ні коять по ворожих кагалах, що ні видумують, як би те життя зупинити, — воно ширше та ширше виявляється.* О. 1862. III. 26. 3) У Гулака-

Артемовскаго **кагалом** названо общество чертей, вообще населеніе ада: *В письмі стоїть (чапиш сміло): на кагал бісовський з начинкою душу й тіло одписав Твердовський.* О. 1861. III. Г. Арт. 104. 4) Шумное, крикливое собраніе.

Кагала, -ли, *ж.* = **Кагал 4.** *Тим уже кагала така дітей.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кага́ловий, -а, -е. Кагальный.

Кагальний, -а, -е. 1) = **Кагаловий.** Желех. 2) Старшина кагала.

Каганець, -нця, *м.* 1) Плошка, ночникъ. Вас. 182, 196. *Гляне, посвічуючи по глибці каганцем.* К. ЧР. 394. *Дріжить, ізігнувшись над каганцем, лічить гроші.* Шевч. 135. *Живе, як каганець без лою.* Посл. 2) Переносно: искры мелькающія въ глазахъ послѣ удара. *Як заїхав по потилиці, так аж каганці в віччу засвітились.* Ном. № 3982. 3) Полка ружейная. Шух. I. 229. 4) Изоляторъ на телеграфѣ. Желех. 5) Шуточно: рюмка. *«Давай по чарці нам скоріш!» Я добрий каганець підправив та сам і випив наперед.* Алв. 54. 6) Вообще углубленіе или гнѣздо, въ которое вставляется шипъ, пятка столба и пр. Напр., въ глухомъ концѣ воротъ то гнѣздо, въ которомъ вращается нижній конецъ воротнаго столбика; въ дверяхъ въ него входить шипъ дверной пяты; въ снарядѣ для подвѣшиванія котелка надъ огнемъ (см. **Верклюг**) въ немъ ходить пятка столба. Шух. I. 87, 93, 187. 7) Въ устроенной для ловли звѣрей ямѣ (см. **За́падниця**) послѣднюю покрываетъ досчатая крышка, вращающаяся на валу, приходящемся посредин крышки; углубленія въ бокахъ ямы, въ которыя вставлены концы этого вала, также называются **каганця́ми**. Шух. I. 235. 8) Въ ручной мельницѣ въ верхнемъ жерновѣ углубленіе, въ которое входить шесть, двигающій жернова. См. **Жорна.** Шух. I. 146. Ум. **Каганчик.** *Каганчик стоїть... на віконці.* К. ЧР. 393.

Каганце́вий, -а, -е. Плошечный.

Каганчик, -ка, *м.* Ум. отъ **каганець.**

Кагат, -ту, *м.* Куча. *Кагат кавунів, кагат соли.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. То-же о рыбѣ: куча рыбы, особымъ образомъ сложенной и прикрытой камышемъ (на Дону).

Кагла, -ли, *ж.* Отверстіе дымовой трубы, закрывающееся для удержанія теплоты. *Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянка вбила.* Ном. № 9165. Шух. I. 96.

Кагля́ний, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ **каглі**.

Кагля́нка, -ки, *ж.* Ветошная затычка для закрыванія печной трубы. *Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянки вбила.* Ном. № 9165.

Кадже́ння, -ня, *с.* Кажденіе. *Множество народу молилось із надвору під час кадження.* Єв. Л. 10.

Кади и Кади́вай, *нар.* = **Куди.** Сяноцк. у. въ Галиціи. Вх. Зн. 23.

Кадило, -ла, *с.* 1) Кадильница. *Дяк співа, попи з кадилами, з кропилом.* Шевч. *З кадила дим по церкві пішов.* 2) Ѳиміамъ, ладонь. *Дурному персвазія, а умерлому кадило, то все єдно.* Ном. № 12967. 3) Раст. Melittis Mellissophyllum L. ЗЮЗО. I. 128. 4) — **дике**. Раст. Lamium maculatum. Лв. 99.

Кадильний, -а, -е. Кадильный. *Вознесу я жерви тучні із кадильними димами.* К. Псалт. 147.

Кадильниця, -ці, *ж.* Кадильница. *Піп почав кругом ріки ходить з кадильницею.* Рудч. Ск. 174. Ум. **Кади́льничка.**

Кади́на, -ни, *ж.* Втрое сплетенный якорный канатъ при рыболовной лодкѣ на Азовскомъ морѣ. Стрижевск.

Кади́ти, -джу́, -диш, *гл.* Кадить, курить. *Пі світила, ні кадила, як тебе смерть вхопила.* Ном. № 4054.

Кади́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Подвергаться кажденію. *Василева мати ходила щедрувати. По церкві ходила, чесний хрест носила, золотії кадила: кадітеся люде, бо к нам Христос буде.* Чуб. III. 446.

Кадіб, -доба и Кадівб, -довба, *м.* 1) Большая кадка, употребляющаяся для храненія зерна или муки, капусты и пр. *Наше просо в кадобі.* Грин. III. 96. *На городі капуста росла, в стозі насічена, в кадовбі накващена.* Грин. III. 539. 2) Квасильный чанъ для обработки кожъ. Вас. 145, 153. 3) Часть древеснаго пня, пустая въ срединѣ и вставляемая въ родникъ вмѣсто колодезнаго сруба. Шух. I. 9. Ум. **Кадібець, кадовбець.**

Кадіння, -ня, *с.* = **Кадження.** *Жахає кадилом, а з його кадіння диму нема.*

Кадка, -ки, *ж.* 1) = **Кадіб 2.** Шух. I. 253. 2) Большой чанъ въ винокурнѣ. *Тут у винницькій кадці місять тісто троє разом ногами.* К. ЧР. 258. 3) Футляръ надъ жерновомъ въ водяной мельницѣ. Мик. 481.

Кадни́й, -а́, -е́. Дымный, закоптѣлый. Желех. Закр.

Кадовбина, -ни, *ж.* Небольшая прорубь.

Кадри́ль, -лі, *ж.* Кадриль. *Боярин насилу розігнав гурт, щоб поставити молодих до першої кадрилі.* Левиц. I. 187.

Кадуб, -ба, *м.* = **Кадіб.** Ном. № 12888.

Кадук, -ка, *м.* 1) Родъ болѣзни. *За твоє добро кадук тобі в ребро.* Посл. Закр. 2) Дьяволъ, чортъ. «Народъ называетъ чертей слѣдующими именами: *кадук, дідько, болотяник»...* Чуб. I. 191.

Кажан, -на, *м.* Летучая мышь. *Людей не чуть; через базар кажан костокрилий перелетить.* Шевч. 150. *Як миш іззість шматочок чого свяченого, то в неї виростуть крила і зробиться з неї кажан.* Чуб. I. 55. Ум. **Кажанок.**

Кажане́к, -нка, *м.* 1) Ум. отъ **кажан.** *Замиготіли кажанки, наче хто перекидав грудками.* Левиц. I. 109. 2) Мѣховая или кожаная куртка. Сим. 138. *Дома в себе вони, кажу, ходять було у дьогтяних сорочках да в дірявих кожухахъ — кажанках.* К. ЧР. 87. *А на йому був кажанок, то з під того кажанка кров так і ллється.* ЗОЮР. I. 133.

Кажне́сенький, -а, -е. Ум. отъ **ка́жний.**

Кажний, -а, -е. = **Кожний.** *Та за се по три поклони кожному святому покладав.* Срезн. Запор. Стар. Ум. **Кажнесенький.** См. **Кажніненький, кажнісінький.**

Кажніненький, -а, -е. = **Кажнісінький.** *Кажніненький у селі знає про те.* НВолын. у.

Кажнісінький, -а, -е. Ум. отъ **кажний.** Каждый безъ исключенія.

Каз, -зу, *м.* Бѣшенство. *Нехай на тебе каз найде.* Ном. № 5127.

Казальниця, -ці, *ж.* Амвонъ, каѳедра. *Оце ж то вона, та діявольська спокуса, що про неї було нам отець Дем'ян з казалниці глаголе.* К. ЦН. 220.

Казан, -на, *м.* Котелъ. *Нехай наш казан закипить іще і з другого боку.* К. ЧР. 108. *Як у казані кипить.* Посл. Ум. **Казано́к, -казаночок, -казанчик.** *Наймит роспалив багаття, повісив казанок і почав варити кашу.* Левиц. *Пойди ти до річки Самарки, до*

криниці Салтанки, казанок у руки взявши. Мет. 442. *Вітер віє, повіває, казаночок закипає.* Щог.

Казани́на, -ни, *м.* Одинъ котелъ, плоховатый котелъ.

Каза́ння, -ня, *с.* 1) Говореніе. 2) = **Казань.**

Казанок, -нка, казаночок, -чка, казанчик, -ка, *м.* Ум. отъ **казан.**

Казань, -ні, *ж.* Слово, рѣчь, проповѣдь. *Якусь тобі він* (Плутон) *казань скаже, дорогу добру в Тим покаже.* Котл. Ен. II. 38. *Попи тільки раз у год кажуть казань перед постом.* О. 1862. I. 71.

Казарма, -ми, *ж.* Казарма. *Із казарми нечистої чистою, святою пташечкою вилетіла.* Шевч. 619.

Каза́тель, -ля, *м.* Ораторъ, витія. Желех.

Казати, -кажу, -жеш, *гл.* 1) Говорить. *Ой казав єсь, присягав єсь: не покину я тебе.* Чуб. V. 180. *Хоч будуть питати, не буду казати.* Нп. *Ти казане кажеш, а мій батько під корчмою чув.* Посл. *Не при нас кажучи.* Ном. № 8365. Въ наст. времени вмѣсто обычной формы: **кажу, кажеш** и пр. въ нѣкот. мѣстностяхъ сокращ.: **кау(-ку), каеш, кае(-ка), каемо.** *А я йому й ку: не бачиш, — ку, — роззявляко, куди їдеш?* Грин. II. 310. *Чую я, кае, вчора пани поносять якусь політику.* Рудч. Ск. II. 209. *Ми усім наготовили, а тепер він один да ще ка': мало.* Рудч. Ск. I. 26. Эта форма въ частномъ употребленія у Квитки. *Намалювавши та й кае нам: «Тепер, хлопці, дивітеся, що за кумедия буде?». А ми каемо: «а ну, ну, що тим буде?»* Кв. I. 7. (Изд. 1887). **Не вам кажучи**. Извините за выраженіе. *Та тут, не вам кажучи, така хвороба прикинулась: чиряками обкидало всього* **Казати з уст**. Говорить изустно. Каменец. у. 2) Приказывать, велѣть. *Казав єси нас пан наказний додому одпускати, а тепер єси наказуєш землянки копати.* Рк. Макс. *Кажіть мені, панове. само хлопця до себе узяти; я буду й ростити і подушне за його платити.* О. 1861. VIII. 17. *Скачи, враже, як пан каже.* Ном. *Обтяв Бог дати, тіко казав заждати.* Ном. № 157.

Казатися, -жуся, -жешся, *гл.* 1) Быть сказану. *Казатиметься й те, що зробила оця.* Єв. Мр. XIV. 9. 2) Показываться, являться. *Чи сам пан дома? Хоч же він дома, та не кажеться, к коню в шубочку прибірається.* Чуб. III. 457.

Казенний, -а, -е. Казенный. *Москаль казенна вещ.* Ном. № 799. *Були і панські, і казенні.* Котл.

Казень, -ні, *ж.* = **Казань.** *Прочувши ж казень, любувались уряду всякого жінки.* Мкр. Г. 8. *Що це, яку сьогодня писарь казень казав?* Новц.

Кази́ти, кажу, -зиш, *гл.* Искажать, портить. *Гостець пазить йому вид.*

Казитися, -жуся, -зишся, *гл.* 1) Бѣситься. *Собаки з жиру казяться.* Ном. № 10801. 2) Бѣситься, проказить. *Як же були на самоті, то молитовники ховали, казились, бігали, скакали.* Котл. Кн.

Казінка, -ки, *ж.*? *Колись у дяків і... в школах, кара школярам за казінку, що не вміли штиха і д. — і така була...* Ном. № 3632.

Казі́ння, -ня, *с.* Бѣснованіе.

Казка, -ки, *ж.* Сказка. *В пісні правда, а в казці брехня.* Посл. Ум. **Ка́зочка.** *От вам казочка.*

Казковий, -а, -е. Сказочный. Желех. Кулишъ.

Казна, -ни́, *ж.* Казна, деньги. (Заимствовано изъ русскаго языка). *Їздив наш бурмистер до князя Ромодановського з грошима у московську казну.* К. ЧР. 185. *Є казна, та ніхто не зна.*

Казочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **казка.**

Казус, -са, *м.* Случай. *Казус сей так налякав усіх людей, що більше вже ніхто із глузду не скрутився.* Гліб. 65.

Казусний, -а, -е. Казусный. *Казусне діло, обізвався таки писарь.* Кв. І. 157.

Казю́ка, -ки, *ж.* 1) Козявка. *Казюка повиїдала хліб у полі. Метелики і казюки усякі дружно пречисту душу з неї випивають.* Кул. 2) Змѣя. Ум. **Казючка.**

Кайдани́, -нів, *м. мн.* Кандалы, оковы, цѣпи, колодки. *Возьміть Палія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII. 26. *Часто бо заковувано його в кайдани.* Св. Мр. *Ой дала ж, дала славним запорожцям та цариця заплати: ой понабивали на ноги кайдани, дали в руки лопати.* Новц. *Угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. І. 88. Ум. **Кайданики, кайданочки.** *Кайданики на ноженьки, а скрипонька у рученьки.* Андр. *Ой будемо зімувати в Станіславі на риночку, в кайданочках, в залізочку.* Лукаш.

Кайданиці, -ць, *ж. мн.* = **Кайдани.** *Вбрали б ноги в кайданиці, а руки а скрипиці! Тото тобі, леґінику, за чужі ягниці.* Шух. І. 204.

Кайданки, -нок, *мн.* Ручныя цѣпи. *Ой злапали* (вдовиного сина), *назад руки зв'язали, ще в кайданки оковали.* Гол.

Кайданник, -ка, *м.* Закованный въ кандалы.

Кайда́ння, -ня, *с. соб.* Кандалы. Ум. **Кайданнячко.** *Наділи на руки і на ноги кайданнячко гостре.* Федьк.

Кайданочки, -ків, *м. мн.* Ум. отъ **кайдани.**

Кайла, *(м.?)* Венгерскій быкъ съ большими рогами. Желех.

Кайлак, -ка, *м.* 1) Короткій обрубокъ дерева, стоймя поставленный и употребляющійся какъ скамеечка для сидѣнья. Шух. І. 96. 2) *мн.* Обрубки дерева кривые, годные только какъ дрова, сучье, домъ древесный. Вх. Зн. 23.

Кайленя́, -ня́ти, *с.* Бычекъ? теленокъ? *Ой зайняла файна рибка сиві кайленята у зелену полонину, — тамъ отава мнята.* Гол. III. 232. См. **Кайла.**

Кайма, -ми, *ж.*? *Ой увійди, батеньку, увійди, з кайми віночок іздійму.* Мил. 130.

Кайман, -на, *м.* Въ артели гуцульскихъ дровосѣковъ тотъ изъ нихъ, на обязанности котораго лежитъ топить печь, варить пищу, вообще наблюдать за порядкомъ въ помѣщеніи дровосѣковъ. Шух. І. 175. См. **Кальман.**

Кайора, -ри, *ж.* Плоскодонная лодка. Вас. 151.

Кайстра, -ри, *ж.* Мѣшокъ. *От зробив* (кіт) *собі скрипочку й молоточок і писану кайстру. Прийшов до* (лисичиної) *нори — як заїра... «Піду я, подивлюся: хто там грає». От вона* (лисиця) *й пішла, а він її цок да в лобок, да в писану кайстру.* Рудч. Ск. і. 28.

Кайстро́вий, -а, -е. *Кайстрові капелюхи.* Гол. Од. 19.

Кака, -ки, *ж.* Дѣтск. 1) Испражненія. 2) Все дурное, нечистое, грязное. О. 1861. VIII. 8.

Какати, -каю, -єш, *гл.* Испражняться. *На ледачій ниві трава не росте, а тільки собаки какають.* Ном. № 6156.

Какабат, -та, *м.* = **Кабат**? *Лучшая кошуля, ніж какабат.* Ном. № 11147.

Какарікати, -каю, -єш, одн. в. какарікнути, -кну, -неш, *гл.* Кукарекать, кукарекнуть. См. **Кукурікати.**

Какаріку! *меж.* Крикъ пѣтуха. *Курить як чорт од какаріку!* Ном. № 4420. *Летів півень через ріку, казав: какаріку!* Нп. См. **Кукуріку.**

Какарішник, -ка, *м.* Пѣтухъ, постоянно поющій. *Казка про півня какарішника.*

Каки. Дѣтск. Говорять дѣти, когда хотять испражняться.

Кал, -лу, *м.* 1) Грязь. *Ой гей, воли, та гей помалу, та витягніть мене із калу, та поставте мене на суши.* Грин. III. 367. *Як посієш ячмінь та овес у кал* (= поки земля ще мокра), *так вони тебе нарядять і в жупан.* ХС. I. 75. *Земля взялась од крови калом.* Котл. Ен. *Бодай мої сльози сину, на кали не впали.* Нп. **Посадив на кал (кого)**. Поставилъ въ безвыходное положеніе. Ном. 2) У Кулиша употреблено въ значеніи: калъ, пометъ. *І зчезне він, мов кал його, без сліду.* К. ІОВ. 43.

Калабайка, -ки, *ж.* Зарубка на деревѣ для добыванія сока.

Калабалик, -ку, *м.* Суматоха, кутерьма. Гм. кабалик.

Калабаня, -ні, *ж.* Лужа. *Аж калабані стоять, такий дощ був.* Камен. у.

Калабатина, -ни, *ж.* Топкое мѣсто. Ум. **Калабатинка.**

Калабач, -ча и Калабаш, -ша, *м.* = **Калабаня**. Желех. Miklosich, Vergleich. Grammatik. d. sl. Spachen. II. 291.

Калабуха, -хи, *ж.* = **Калабаня.** Желех.

Калаверці, -ців, *мн.* Сапоги съ вывороченными голенищами. Kolb. I. 44.

Калавур, -ра, *м.* Заимствов. изъ русскаго языка. 1) Караулъ. *Ой кругом церини січової калавури стали.* Нп. *Для ночі вдвоє калавури на всіх поставили баштах.* Котл. Ен. V. 40. 2) Крикъ: караулъ! *А він гукає: пробі! калавур!* Гліб. 16.

Калавурити, -рю, -риш, *гл.* Заимств. изъ русск. яз. Караулить. *Оце за ким ходимо, калавуримо.* ЗОЮР. 1. 78.

Калавурний, -а, -е. Заимств. изъ русск. яз. Караульный. *Біля дьогтярної лавки стоїть з оружжом калавурний.* Кв.

Калакалуша, -ші, *ж.* Раст. Черемуха. ЗЮЗО. I. 133.

Каламайка, -ки, *ж.* Ткань: коломенка. Котл. Кн. Словарь, 13. *Юпка в її була з байки, а спідниця з каламайки.* Сніп. 129. *Шунті на ньому синій і китаєва юпка, поясом і аглицької каламайки підперезаний.* Кв. П. I. 85.

Каламайковий и Каламайчатий, -а, -е. Изъ **каламайки**. *Каламайковий пояс.* Кв. П. I. 33. *Червоні або зелені каламайкові пояси.* О. 1862. IX. 68.

Каламанка, -ки, *ж.* Презрительно: водка. Вх. Зн. 23.

Каламарок, -рка, *м.* = **Каламарь 1**.

Каламарчик, -ка, *м.* Ум. отъ **каламарь.**

Каламарь, -ря, *ж.* 1) Чернильница. *Піп жне з олтаря, а писарь з каламаря.* Ном. № 212. 2) Пузырекъ. 3) Сосудъ, въ которомъ гуцульскіе плотники держать разведенную въ водѣ сажу. Шух. I. 88. Ум. **каламарчик.**

Каламітний, -а, -е = **Каломутний.**

Каламут, -та и -ту, *м.* 1) = **Баламут.** 2) Ссора, раздоръ; смута, волненіе. *Прийшов сюди, — ну вже й буде каламут. Досі як хороше було, тихо, поки його не було.* Павлоградъ. См. **Каломут.**

Каламута, -ти, *ж.* = **Каламут 2.** Мир. ХРВ. 86.

Каламутити, -мучу, -тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать. *А що се ти, собачий сину, тут каламутиш берег мій?* Гліб. 2) Смутить, смутьянить, возмущать людей.

Каламутитися, -мучуся, -тишся, *гл.* 1) Мутиться (о водѣ). 2) Возмущаться, безпокоиться, тревожиться. *Каламутиться нарад, почувши від ного такс.*

Каламутний, -а, -е. 1) Мутный, взбаламученный. *Каламутна вода як кісіль.* Ном. № 12420. *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Чого вода каламутна? чи не хвиля збила?* Нп. 2) Смутный. *Щоб під каламутний час людським добром поживатись.* К. ЧР. 191.

Каландєк, -ка, *м.* = **Полукіпок.** Вх. Зн. 23.

Каланиця, -ці, *ж.* Яма или ящикъ для разведенія извести. НВолын. у.

Каланник, -ка, *м.* Бѣднякъ. Шух. I. 73.

Калантарити, -рю, -риш, *гл.* Калякать, болтать громко. *Знають гості й сами, що вони нудні, — а то чого б вони калантарили.* Ном. № 11905.

Калантир́, -ра, *м.* Карантинъ. Закр. Желех.

Калап, -па, *м.* Черная шляпа съ низкимъ круглымъ верхомъ и широкими полями, загнутыми внизъ. Угор. Гол. Од. 79. *Лем мене спізнала моя фраєрочка, що мі закладам за калап пірочка.* Гол.

Калатайло, -ла, *с.* Колокольчикъ изъ дерева, который вѣшаютъ воламъ на шею, колотушка. *Тільки десь далеко в гаю стукало калатайло на шиї ватажка вола.* Левиц. I. 206. *Як був Сидір та Михайло та зробили калатайло: куди ідуть, калатають, та нікого не питають.* Нп. *Піп у дзвін, а чорт в калатайло.* Ном. № 2650.

Калатало, -ла, *с.* = **Калатайло.**

Калата́ти, -та́ю, -єш, одн. в. калатнути, -тну, -не́ш, *гл.* 1) Бить, колотить, ударить. *Калатнув батька.* НВолын. у. 2) Стучать, стукнуть. 3) Звонить. *Ото калатають, ще й дзвони поб'ють.* Харьк. г. 4) Хлопотать, прилагать усилія, биться. *Треба довго калатати, щоб бабу ошукати.* Ном. № 9075. 5) Молотить, не развязывая снопа (о ржи). 6) Шевелить? тормошить? *Не счулась, як воно й народилось, — так мені стало негарно. Дивлюсь — воно лежить біля мене мовчки. Я його калатала, так ноно вже неживе, то я й закопала.* Новомоск. у. Залюбовск.

Калач, -ча, *м.* 1) Калачъ. *За багачем сам чорт з калачем.* Ном. № 1423. *Чужим діткам дулі, а нашому калачі, щоб спало уночі.* Мет. 3. *Вип'є коряк меду чи горілки, калачем закупіть.* К. ЧР. 273. 2) Дѣтская игра, въ которой лежащій внизъ лицомъ ребенокъ, имѣя на своей спинѣ пальцы сидящихъ вокругъ дѣтей, угадываетъ по счету словъ пѣсни, на чьемъ пальцѣ остановилось кольцо. Чуб. III. 99. Ум. **Калачик.**

Калачик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **калач.** 2) Раст. просвирки, Malva rotundifolia L. ЗЮЗО. I. 128. *Воли... пішли собі... і де не вздрять калачики, або ромен і всякий бур'янець, то там і пасуться.* Кв. II. 83.

Калачити, -чу, -чиш, *гл.* Стучать, бренчать. *Під моєю кобилою підкови калачуть.* Гол.

Калашник, -ка, *м.* Пекарь, дѣлающій калачи.

Калашни́ця, -ці, *ж.* Пекущая калачи или продавщица бѣлаго хлѣба. *Як не піду за Івана, піду я за Гриця, а у Гриця все пшениця, — буду калашниця.* Чуб. V. 175.

Калган, -ну, *м.* Раст. калганъ, Maranta galanga. *Баба Параска заправляла горілку міцним калганом.* Левиц. I. 522. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Калганівка, -ки, *ж.* Настойка на калганѣ. *Наготуй нам снідання, та щоб більш було настойок, запіканок, наливок і м'ятної, і кардимоновки, і калганівки.* Стор. Ум. **Калганівочка.**

Калганка, -ки, *ж.* = **Калганівка.** *І кубками пили слив'янку, ... горілку просту і калганку.* Котл. Ен. І. 19.

Калгано́вий, -а, -е. Калгановый.

Калдани́, -нів, *м. мн.* Мѣста, на которыхъ осталась прошлогодняя трава. *Левч.* Желех.

Кале́ка, -ки, *ж.* Налимъ. Желех.

Календарь, -ря, *м.* Календарь. *Віщував календарь, та в помийницю впав.* Ном. № 13438.

Кале́ник, -ка, *м.* Хлѣбъ съ калиновыми ягодами. *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки, рябка, сучку, каленика, натикана.* О. 1861. XI. Кухар. 27.

Калениця, -ці, *ж.* Посуда, въ которой приготовляютъ глину для мазанья. Вх. Зн. 23.

Калило, -ла, *с.* Грязь. Мнж. 181.

Калина, -ни, *ж.* 1) Раст. калина, Viburnum opulus — дерево и ягоды. *Та висип же, мила, високу могилу, та посади, мила, червону калину.* Мет. 93. *Ой у лузі на калині зозуля кувала.* Мет. 97. 2) Дѣвство, а также кровавый знакъ на сорочкѣ послѣ перваго совокупленія. *Темного лугу калина, доброго батька дитина: хоть вона по ночах ходила, та калину при собі носили: купували купці — не продала, прохали хлопці — вона не дала, шовком ніженьки зв'язала, за всіх тому Іванку держала.* Чуб. IV. 451. **Калину ламати** — въ свадебныхъ пѣсняхъ: терять дѣвство. **Калину стратити**. Потерять дѣвственность. 3) Названіе вола или коровы темнокрасной масти. КС. 1898. VII. 41. Kolb. I. O5. Ум. **Кали́нка, кали́нонька, кали́ночка.** *Зашуміла шабелька, як в лузі калинка.* Нп. *Ой у лузі калинойка, там дівчина походила, калинойку поломила.* Чуб. III. 472. *Зацвіла калинонька в лузі.* Чуб. V. 63. *Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти.* Нп. *Ой припну я коня коло калиночки.* Гол. *Ла зацвіла калинонька к Роздву... У нашої Мар'юхни на подолі.* Чуб. IV. 445.

Калини́на, -ни, *ж.* Калиновое дерево.

Калинівка, -ки, *ж.* Настойка на калинѣ.

Кали́нка, -ки, *ж.* Ум. отъ **калина.**

Калинник, -ка, *м.* 1) Пирогъ или хлѣбъ спеченный съ калиною. Маркев. 166. 2) Кисель изъ калины.

Калинонька, Кали́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **калина.**

Калиновий, -а, -е. Калиновый, изъ калины. *Калинова вітка як рідная тітка.* Ном. *Догнав голуб сивую голубку на калиновій вітці.* Грин. III. 362. *З-за темного дуба то калинова вітка витягнеться, то червоний кетяг горить як жар.* МВ. *Калиновий кисіль.* Чуб. VII. 442.

Калита, -ти, *ж.* 1) Мѣшокъ съ деньгами. *За сиротою Бог з калитою.* Ном. № 10703. 2) Лепешка, смазанная медомъ и употребляемая для гаданія въ день св. Андрея. *Їду, їду калити кусати.* Чуб. III. 259.

Калитина, -ни, *ж.* = **Калита.** Желех.

Калитка, -ки, *ж.* 1) Кошелекъ кожаный. *Скупий збірає, а чорт калитку гниє.* Ном. 2) Писанка съ изображеніемъ калитки. КС. 1891. VI. 380. Ум. **Калиточка.** *Узяла я ті гроші в калиточку.* МВ. *Лікарям — поможись чи не поможись, а калиточка розв'яжись.* Ном.

Калі-буд-буд! Крикъ русалокъ. *Калі-буд-буд! дайте мені волосинку зарізати та дитинку.* Нар. пов.

Калі дати. Запачкать умышленно грязью во время купанья. Дѣти, шаля во время купанья, пачкаютъ другъ друга грязью, крича: **«Калі! калі»**.
Каліво, -ва, *с.* 1) Кустъ картофеля. *Картопля сеє літо не вродила: потроху пуд калівом.* Черниг. у. *Оце три каліва викопала.* Черниг. у. 2) О коноплѣ, льнѣ: половина **повісма**. Черниг. у.
Каліка, -ки, *об.* Калѣка, увѣчный. *Каліка не родиться — робиться.* Ном. № 4663. *Була колись Гандзя каліка небога, божилася, молилася, що боліли ноги.* Шевч. 138. Ум. **Каліченька, калічка.** *Ой не бий, мати, і не лай, мати, не роби каліченьки.* Чуб. V. 146.
Калікуватий, -а, -е. Уродливый, съ тѣлесными недостатками, увѣчный. Чигир. у. *Калікуватий трохи хлопець.* Зміев. у.
Каліфактор, -ра, *м.* Сторожъ при духовныхъ учебныхъ заведеніяхъ. Подольск. у.
Каліцтво, -ва, *с.* Калѣчество, увѣчье. *Спінило, звернуло їй, руку — не дай Бог каліцтва.* Харьк. г. *Спасеть вас Біг, що й нас при каліцтву не забуваєте.* Лебед. у. *Хиба яке каліцтво знайдуть дохторі, то не піде в москалі.* НВолын. у.
Каліч, -чі, *ж. соб.* 1) Калѣки. *Попродав увесь скот — зосталась сама каліч.* Лохвиц. у. 2) Все искалѣченное, испорченное. *Знов піднімали в його головці на другий лад — покручені фантазії, якусь каліч образів.* Левиц. I. 244.
Калічений, -а, -е. Искалѣченный... *Підняв руки калічені до святого Бога.* Шевч. 529.
Каліченька, -ки, *об.* Ум. отъ **каліка.**
Калічити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Увѣчить, калѣчить. *Скинь її* (свиту) *зараз, скинь!.. Ти себе покалічиш. — А селяне носять та й не калічать же себе.* Левиц. Пов. 159. 2) Уродовать, искажать, извращать. *Не з щиростю... приступає до рідного слова, та і почне його калічить.* О. 1861. IV. 34.
Калічитися, -чуся, -чишся, *гл.* Увѣчиться. *Калічиться бідна дитина.* Мирг. у.
Калічка, -ки, *об.* Ум. отъ **каліка.** 1) Немного калѣка или маленькій калѣка. 2) Вторая ручка на косовищѣ, — въ концѣ его. Шух. I. 109. 3) Родъ съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 23.
Калічний, -а, -е. Увѣчный. *Царь уп'ять послав сказать: щоб збірались до його... усі: і старе й мале й калішне.* Грин. I. 174.
Калія, -лії, *ж.* Индиго, синяя краска. Вас. 170. *Синій як калія.* Ном. № 13150. *Так було б'є, що під очима як калія синє.* Лебед. у.
Калки́й, -а, -е. = **Кальний.**
Калко, *нар.* = **Кально.** *Сів би, та калко.* Ном. № 13323.
Калми́чити, -чу, -чиш, *гл.* Смачивать снопы въ жидкой глинѣ предъ покриваніемъ ими крышъ.
Калми́чіння, -ня, *с.* Смачиваніе сноповъ въ жидкой глинѣ предъ покриваніемъ ими крышъ.
Кални́й, -а, -е. = **Кальний.** *Пізнають хлопці і в калній сорочці.* Ном. № 11245. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати.* Мнж. 121.
Кално, *нар.* = **Кально.** *І снігу нема і води, і в полі не кално, а сухісінько всюди.* Кв. II. 38.
Каломут, -та, -ту, *ж.* = **Каламут.**
Каломутити, -мучу, -тиш, *гл.* = **Каламутити.**
Каломутитися, -мучуся, -тишся, *гл.* = **Каламутитися.**
Каломутний, -а, -е = **Каламутний.** *Каломутна річка.* К. Досв.
Калу́тирь, -ря, *м.* Монахъ. *Калугирю, каже* (до ченця): *що то це ти робиш?* Рудч. II. 201.

Кальбуки, -бук, *ж. мн.* См. **Цапар.** Шух. І. 171.

Кальви́нець, -нця, *м.* Кальвинистъ. (Українські пани), *приподобляючись до панів ляхів, робились римськими католиками, кальвинцями, лютеранами.* К. ХП. 114.

Кальви́нський, -а, -е. Кальвинисткій. *У XVI-му ст. лютеранська та кальвинська колотнеча за віру.* К. Кр. 9.

Кальман, -на, *м.* = **Кайман.** Шух. І. 175.

Кальний, -а, -е. Грязный, нечистый. *В ремесника золота рука, та кальний рот.* Ном. № 410. *Як загнали ляхів в кальнії болота.* Лукаш. 57. *Шлях кальний, — коні ледве-ледве сунуть.* Мир. ХРВ. 298. См. **Калний.**

Кальник, -ка, *м.* Хлѣбная лепешка. Желех. и Лунов. у.

Кальність, -ности, *ж.* Грязь, нечистота.

Кально, *нар.* Грязно. *Ой шинкарочко Ганно, чого в тебе в сінях кально? То бурлаченьки були і горілочку пили: вони танці водили, вони грязі наносили.* Нп. См. **Кално.**

Калювати, -люю, -єш, *гл.* (**оріхи**). Калить (орѣхи). Лебед. у.

Калюжа, -жі, *ж.* Лужа, грязь. *Не шукай моря, у калюжі втопишся.* Ном. № 1982. *Зараз, чи калюжку вбачать де на дорозі, — так у калюжу і лізе в кармазинах.* К. ЧР. 87. Ум. **Калюжка.** *Калюжка після вчерашнього дощику.* Кв. II. 156.

Калюжити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Дѣлать лужи. 2) Пачкать, грязно что либо дѣлать. Вас. 211.

Калю́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Купаться въ лужѣ. *Ти його* (порося) *святити несеш, а воно ще таки калюжиться.* Черк. у.

Калюжка, -ки, *ж.* Ум. отъ **калюжа.**

Калюжний, -а, -е. Болотистый, грязный, нечистый. *Пити... калюжну воду.* Левицк.

Калюка, -ки, *ж.* Большая, сильная грязь. Мнж. 121. *Тепер дощ, калюка, — покаляєш свої білі ноженята.* Мир. ХРВ. 306. *Калюка на всі боки розбігалась од прудкої їзди.* Мир. ХРВ. 301.

Калю́х, -ха, *м.* 1) Брюхо, собств. задній проходъ, а во мн. ч. — **кишки**. Желех. Вх. Зн. 23. 2) Желудокъ молодого ягненка или теленка, который не употреблялъ еще никакой пищи, кромѣ молока матери. Шух. І. 213.

Калюха́тий, -а, -е. Выгнутый наружу. *На бербениці та барівки треба калюхатих — вигнених доґів, бо ті судини у середині ширші.* Шух. І. 250. **Калюхата пила**. Пила, пластинка которой съ того края, гдѣ зубья, дугообразна. Шух. І. 175.

Калябу́ра, -ри, *ж.* Лужа. *З чужого коня і серед калябури вставай.* Ном. № 9691.

Каляни́ця, -ці, *ж.* Деготь, стекающій изъ колесъ. Черниг. у.

Каля́ння, -ня, *с.* Маранье, пачканье.

Каляріпа, -пи, *ж.* Раст. кольраби, Brassica oleracea caulorapa.

Калярува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Окончательно полировать гребенку посредствомъ тренія между ладонями рукъ, слегка покрытыхъ золой. Вас. 163.

Каля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Пачкать, марать, грязнить. *І вже мені не честь не подоба по ріллях спотикати, жовтих чобіт каляти.* Макс. (1849). *Глядіть, діти, слави своєї не каляйте.*Г. Барв. 293. 2) Испражняться. Мил. 31. *А теля стало, каля та й каля; да таку купу накалят здорову.* Рудч. Ск. І. 39.

Каля́чити, -чу, -чиш, *гл.* Быть невнимательнымъ, разсѣяннымъ? зѣвать? ротозѣйничать? *Піддружий, ти там що калячиш? про тебе так усе дарма! буяри роблять що — не бачиш? дичись, уже шишок нема.* Алв. 36.

Кам, *нар.* Чѣмъ. Угорек. Желех. Вх. Зн. 23.

Камата, -ти, *ж.* Процентъ. Желех. и Бессар. *Я жидові вироблю, ще й камату йому заплачу.*

Камаші, -шів, *м. мн.* Гамаши. *Дают мені камаші, заплакали всі наші.* Pauli.

Камбрат, -та, *м.* Товарищъ. *Той* (семинарист) *пісню насвистує, той таки співа стиха, той гука до камбрата...* Св. Л. 218.

Камбра́ття, -тя, *с. соб.* Товарищи. *Ні Антосьо, ні його камбраття й не думали чванитися родом.* Св. Л. 169.

Каменистий, -а, -е. Каменистый. *Инше ж* (зерно) *упало на каменистому.* Єв. Мр. IV. 5.

Камени́ця, -ці, *ж.* 1) Каменная постройка. Козел. у. 2) Раст. костяника, Rubus saxatilis L. ЗЮЗО. I. 134.

Каменіти, -нію, -єш, *гл.* Окаменѣвать. *Я мов камінь той каменію.* МВ. *Вона каменіла, дивлячись на все те.* Мир. Пов. I. 128.

Каменний, -а, -е. Каменный. *Попід гору каменную покопали шанці.* Коцип.

Каменува́ння, -ня, *с.* Побіеніе камнями. Желех.

Каменува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Побивать камнями. *Єрусалиме, що каменуєш посланих до тебе.* Єв.

Камень, -ню, *м.* = **Камінь.**

Каменюка, -ки, *ж.* = **Камінюка.** *Якби мені попалась каменюка.* Кв.

Каменя́р, -ра, *м.* Каменоломъ. Желех.

Каменярський, -а, -е. Принадлежащій **каменяреві**. Желех.

Каменя́стий, -а, -е. = **Каменистий.** *Господь сорок літ не допускав їх до обітованої землі..., а водив по камінястій пустині.* К. Грам. 60.

Камза, -зи, *ж.* = **Кабза.** Мужикъ, не зная, что въ постолахъ папоротникъ, согласился продать ихъ за цѣлую камзу денегъ. Чуб. III. 198. *Мабуть не мала й камза перепала? — питає хтось. — Та Суде з нас, — одказує Чіпка, витягаючи гаман з кишені.* Мир. ХРВ. 303.

Камилавка, -ки, *ж.* Камилавка. *Кафедральний протоєрей високий, чорний і чорнявий, з високою камилавкою на голові.* Левиц. Пов.

Камилики, -ків, *мн.* Обрѣзки кожи, которые идутъ на подборы. Чуб. VII. 575.

Камізе́лок, -лка, *м.* Жилетъ. Гол. Од. 15.

Камізе́лька, -ки, *ж.* = **Камізелок.** *На паничу камізелька, пристав панич до серденька.* Чуб. V. 1168.

Камізе́льковий, -а, -е. Жилетный.

Камізе́льчаний, -а, -е. = **Камізельковий.**

Камінець, -нця́, *м.* Ум. отъ **камінь.** 1) Камышекъ. 2) Косточка у косточковыхъ плодовъ. *Сливу ззів, а камінець кинув.* 3) **Синій камінець** = **Камінь 6.** Мил. 31.

Камінний, -а, -е. Каменный. *Всюда гори киміннії, всюда ріки водянії.* Гол. *Антосьо сидів як камінний.* Св. Л. 312.

Камі́ння, -ня, *с. соб.* 1) Камни. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькії посікає.* Дума про братів озівських. *Зможе Бог з каміння свого підняти дітей Авраамові.* Єв. Лк. III. 8. 2) Жернова.

Камінь, -меню, *м.* 1) Камень. *Трудно вийти з біди, як каміню з води.* Ном. № 2757. *Возьми ти, сестро, піску у білу ручку, посій ти, сестро, на каміню: коли той буде пісок на білому камені зіхожати, синім цвітом процвітати, хрещатим барвінком біленький камінь устилати...* ЗОЮР. І. 26. **Стояти як у камені**. Стоять какъ окаменѣлому. Выраженіе встрѣчено только у М. Вовчка: *І засоромилась, і злякалась, — стою як у камені, оніміла.* МВ. (О. 1862. III. 54). То же значеніе имѣетъ и выраженіе: **Як з каменю тесаний**. *Сижу, мов з каменю тесаний.* Г. Барв. 211. 2) Драгоцѣнный камень. *От де, люде, наша слава, слава України: без золота, без каменю.* Шевч. 46. 3) Жерновъ какъ въ обыкновенной, такъ и въ ручной мельницѣ, а также и въ гончарскихъ жорнах. *На добрий камінь що ні скинь, то все змелеться.* Посл. *Млин на два камені.* Желех. Шух. І. 261. **Млиновий камінь**. Жерновъ. 4) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. І. 255. 5) Вѣсъ въ 24, 30, 32, 36 фунтовъ. *Камінь воску. Купила цукру камінь. Тютюну каменей сто.* Закр. Гол. Од. 39. 6) **Синій камінь.** Мѣдный купоросъ. Ум. **Камінець, каміньо́чок, -камінчик.** *Ой дзвеніте, перстенці, з дорогими камінці.* Рк. Макс. *Пост ти при дорозі та на каміньочку.* Нп. *Бодай пани при дорозі камінчики били.* Нп.

Камінюка, -ки, *ж.* Камень (одинъ). *Чи бачиш, у неї є серце, і ти замість його кладеш камінюку.* Шевч. 293. См. **Каменюка.**

Каміню́ччя, -чя, *с. соб.* Камни. *Нав'язали їй на руки і на ноги камінюччя.* Кв.

Каміня́ччя, -чя, *с.* соб. = **Камінюччя.** *Шо Бог создав, те рівне, чисте; а вже що идолове, там саме каміняччя і гори, і всякі викрутаси.* Драг. 15.

Камка, -ки, *ж.* 1) Головной женскій уборъ. *Зелена сукня слід замітає, золотий перстень на руці сяє, перлова камка голову клонить.* Чуб. III. 318. 2) Морская трава. Левин.

Камрат, -та, *м.* Товарищъ. *А як прислав своє військо і свої гармати, аж тоді се урадовали всі наші камрати.* Галиц. *Я співаю, а мій камрат Саданюк сміється з мене.* Федьк.

Камрати́сько, -ка, *м.* = **Камрат (ув.)**. *А чекайте, камратиська, горілки нап'ємся.* Гол.

Камса, -си, *ж.* Родъ морской рыбки, величиной въ палець, просоленной; варять въ борщѣ. Мнж. 181.

Камужельський, -а, -е? *Черевики камужельські.* Гол. III. 252.

Камуз, -зу, *м.* Мелкіе куски. *Зухвальцу на камуз роспасти.* Федьк. См. **Гамуз.**

Камчуг, -га, *м.* Раст. Thlictrum minus L. ЗЮЗО. І. 138.

Кам'яний, -а, -е. = **Каменний.** *Жінка і кам'яну гору пересіче.* Ном. № 9080. *Стояло ж там шість кам'яних водників.* Єв. Іо. II. 6. *І жив він... у кам'яній горі.* МВ. І. 99. *Десь у тебе, мати, кам'янеє сердечко.* Мет. 203.

Кам'янистий, -а, -е. = **Каменистий.** *Як ішов ти, Боже, з нами кам'янистими степами.* К. Псалт. 150. *Там гори... кам'янисті.* Грин. III. 482.

Кам'яниці, -ни́ць, *ж. мн.* = **Камениця 2.**

Кам'яниця, -ці, *ж.* 1) Каменное строеніе. *Де-не-де стояли по подолу кам'яниці, а то все було дерев'яне.* К. ЧР. СЗ. *Алкана-башу за білу руку брала, у світлиці-кам'яниці зазивала.* АД. І. 211. 2) Ловушка для воробьевъ, сдѣланная изъ четырехъ кирпичей, прикрываемыхъ пятымъ, а этотъ послѣдній поддерживается небольшою палочкою.

Кам'яни́чин, -на, *м.* Обитатель города, каменнаго дома. *Ой земле, земле, ти справді ж проклятая! Тільки турчину-кам'яничину на сребро, на злото весьма багатая.* ЗЮЗО. І. 11. (Прилож.).

Кам'яни́чний, -а, -е. Принадлежащій **кам'яниці**, замковый.

Кам'яни́ще, -ща, *м.* Каменоломня. Донск. обл.

Кам'яні́ти, -нію, -єш, *гл.* = **Каменіти.** Мнжр. 29. *Серце кам'яніє — таке мені горе.* НВолын. у.

Кам'янка, -ки, *ж.* 1) Банная печь для паровъ. 2) Каменная посуда. 3) = **Камениця 2.** 4) Шоссе. *Кам'янкою їхати.* Миргородъ. (В. Горленко). Ум. **Кам'яночка.** *Там Маруся молода ходила, кам'яночки на віночок ламала.* Рк. Макс.

Кам'янщанин, -на, *м.* Житель города, замка. *Пустили в гармати як грім по небі... Щоб ся паркани поздрігали, щоб ся міщане полякали, а всі міщане-кам'янщане.* Колядка. См. **Кам'яничин.**

Канава, -ви, *ж.* 1) Канава, ровъ. *Од села Ситників до города Корсуня канавою перекопайте Потоцького піймайте.* 2) Каналъ. *Ой обізвався козак молоденький воєводі за плату, — ой набили на ноги кайдани, дали в руки лопату, ой послали на вішню работу та канави копати.* Грин. III. 595.

Канал, -лу, *м.* Каналъ. Желех. *Вся* (країна) *обсажена садами, виноградом і лісами, вся облита ріками й каналами, з багатими городами й селами.* Левиц. Пов. 175. *Од послали ж його у сібірну роботу, ще й канали копати.* Грин. III. 596.

Каналія, -лії, *об.* Каналья.

Канальський, -а, -е. 1) Тяжелый, каторжный. *Канальська работа.* Ном. № 12844. Первоначальное значеніе этого слова: канальный, относящійся къ каналу. **Канальский похід** — походъ козаковъ въ 1721 и 1722 гг. къ Ладогѣ для рытья канала; но такъ какъ эта принудительная работа оказалась крайне тяжелой (въ первомъ году умерло уже 2461 чел.), то слово и получило указанное значеніе. 2) Шельмовскій (отъ слова **Каналія**). *Канальський шпак так умудрився, що як почне було співать, диковина й казать.* Гліб.

Канапа, -пи, *ж.* Диванъ. *Сидів о. Хведір Чепурковський на канапі в своїй світлиці.* Левиц. І. 131. Ум. **Канапка.** КС. 1882 X. 61.

Канапчик, -ка, *м.* Диванчикъ. *Славненький такий канапчик.* Лебед. у.

Канаре́єчок, -чка, *м.* Ум. отъ **канарейко.**

Канаре́йко, -ка, *м.* Самецъ-канарейка. *Як задумав горобейко женитися та й узяв дружка канарейка.* Грин. III. 662. Ум. **Канаре́єчок.** *Мій таточку, мій канареєчку.* Мил. 184.

Канарка, -ки, *ж.* Канарейка. Ум. **Канарочка.** *А в нашої канарочки сіра свита й піджачок.* Грин. III. 667.

Канарок, -рка, *м.* Канарейка-самецъ.

Канарочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **канарка.**

Канархати, -хаю, -єш, *гл.* 1) Пѣть на клиросѣ. Бил. Нос. 2) Говорить невнятно, въ носъ.

Канархи́ст, -та, *м.* Клирошанинъ. Бил. Нос.

Канастас, -су, *м.* Иконостасъ. *І на канастасі святі, і скрізь по стінах святі.* Стор. І. 148. *Канастас новенький, церква веселенька.* О. 1862. IX. 64.

Канати, -ня́ю, -єш, *гл.* Гибнуть. *Люде мруть, капають в тюрмах голі, босі.* Шевч. 160.

Канделя́бр, -ра, *м.* Канделябръ. *Ольга вхопила канделябр, Катерина вхопила другий і всі побігли в коридор на зустріч Турманші.* Левиц. Пов. 313.

Кандзю́ба, -би, *ж.* Кривизна, крючекъ. Мнж. 181.

Канди́ба, -би, *ж.* Плохая лошадь, кляча. Желех. *Бачили, яку кандибу Криженко купив у ярмарку? Там же й кандиба! Висока така, що й під повітку не підійде, а сама така, що так її кістки й повилазили.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Канди́бити, -блю, -биш, *гл.* Скаредничать. *Як що купив, то їж відразу та й не кандиб.* Зміев. у.

Кандидат, -та, *м.* Кандидата. *Кандидатам до академії були видані скарбові гроші.* Левиц. Пов. 4. *Побіжи-но мені до Платона-брата, нехай мені призве Марка-кандидата.* Грин. III. 566.

Кандійка, -ки, *ж.* Миска съ вогнутыми нѣсколько краями. Вас. 181.

Кандьо́р, -ру, *м.* Жидкая кашица изъ крупъ или пшена. = **Куліш.** *Як наварить кандьору, — і собакам уволю.* Грин. III. 562.

Каниця, -ці, *ж.* 1) Дѣтская игра съ камешками. Желех. 2) Раст. Chrysanthemum leucanthemum L. Вх. Зн. 23.

Канка, -ки, *ж.* 1) Раст. Scirpus lacustris. Вх. Пч. I. 12. 2) Головной женскій уборъ. Вх. Зн. 23.

Кановця, -ці, *ж.* = **Коно(і)вка.** *Ганчя ся дознала, кановцу порвала, коновцу порвала, на воду біжала.* Гол. II. 711.

Канона, -ни, *ж.* Пушка. *Гей скажи мі, красний улан, ци не тут канони ліпше знають зазвонити, як удома звони.* Федьк.

Канонада, -ди, *ж.* Канонада, пушечная пальба. К. Бай. 90.

Канонадити, -джу, -диш, *гл.* Стрѣлять изъ пушекъ. *На турчина бив нею, канонадив.* К. ПС. 65.

Канонірка, -ки, *ж.* Пуговица канонирскаго мундира. Шух. I. 286.

Кантабал, -лу, *м.* = **Кантабас.** *Як напився кантабалу, — ляшок нетверезий.* Нп.

Кантабас, -су, *м.* Родъ опьяняющаго напитка. *Як нап'ється кантабасу, стане нетверезий.* Чуб. V. 1161.

Кантар, -ру, *м.* 1) Узда, недоуздокъ. Чуб. VI. 111, 403. *Сивий коник, — кантарь на нем.* Гол. III. 436. 2) Родъ ручныхъ небольшихъ вѣсовъ. Ум. **Кантарок.** См. **Канту́рь.**

Кантарок, -рка, *м.* = **Кантар.**

Кантонист, -та, *м.* Кантонистъ. *Він, бач, ніби солдатський син, значить кантонист.* Левиц. I. 59.

Канто́пля, -лі, *ж.* = **Картопля.** *У городах чого там, немає?... Капуста, морквини, огірочки, стрючечки, квасоля, кантопля.* О. 1862. IX. 111.

Кантора, -ри, *ж.* *Кондратович... пішов у кантору.* Стор.

Кантоха, -хи, *ж.* = **Карто́ха.** Сумск. у. *Наберуть мішків п'ять кантохи.* Грин. I. 99.

Кантурь, -ря, *м.* = **Кантар 2.** *Безмена ти не положиш у кишеню, а кантурь положив та й ходи.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Кану́дити, -дить, *гл. безл.* Тошнить. *Наїлась ціх опеньків, так аж канудить.* Харьк. у.

Канун, -ну, *м.* Медъ, который варять къ храмовому празднику. *Пішов по канун, та там і втонув.* Ном. № 10929.

Канупер и Канупір, -ру, *м.* 1) Калуферъ, Tanacetum balsamita. Вх. Пч. І. 13. *З-за плота виглядали чорнобрівчики, васильки і канупер.* Стор. 2) **Канупирь пільний**. Раст. Salvia pratensis. Лв. 101. Ум. **Кануперець.** Грин. III. 539.

Канути, -ну, -неш, *гл.* 1) Капать, течь. *Держить палаш в правій руці, а з палаша кровця кане.* Гол. *Ой зоре, зоре! — і сльози кануть, — чи ти зійшла вже на Украіні?* Шевч. 403. 2) Исчезать. *Зірочка покотилась, далі друга, третя — і поховались у синьому небі, мов у море канули.* Кв. І. 28. *Бідна ж моя голівонько! всі надії мої канули.* Г. Барв. 85.

Канцелюра, -ри, *м.* Ув. отъ **канцелярист.** Св. Л. 242.

Канцелярист, -та и Канцеляриста, -ти, *м.* Канцеляристъ, канцелярскій чиновникъ. *Зачав водити бенькети з повитчиками, з канцеляристами, з купцями.* Котл. Нп. 356. Ув. **Канцелюра.**

Канцелярия, -риї, *ж.* Канцелярія. *Пішов я у канцелярию, дав писарю четвертака.* Стор. II. 89.

Канцілю́га, -ги, *ж.* Бранное слово. *Аже поти коїла, поки розвела чоловіка з жінкою, канцілюга така.* Кобелякск. у.

Канціля́жка, -ки, *м.* Чиновничишко, презрительное названіе канцеляриста. *Достаеться од неї деколи, як поприїзджають, оттим цвентюхам, канціляжкам.* Котл. МЧ. 471.

Канцур, -ра, *м.* Отрепье, кусокъ. До канцура. До остатка, дочиста, до конца, совершенно. *Витоптала бісова душа увесь овес до канцура.* Черном. *Онучи чвахтили, хоч викрути, — до канцура помочились. Покрали усе до канцура. Забув усе до канцура.* Черк. у. Ум. **канцурок.** *Так той меч на канцурки і розскочивсь.* Мнж. 10.

Канцурря, -ря, *с.* Лохмотье, отрепье. *Превеликий п'яниця, обшарпаний, в канцуррі.* Ном. № 4625.

Канчук, -ка, *м.* Плеть, нагайка. *Знайшли його повішеного за ноги й зашмагованого канчуками.* Стор. МПр. 96. *Під'їждгає пан оконом, канчук роспускає.* Нп.

Канюка, -ки, *об.* 1) Попрошайка. 2) Ув. отъ **каня.** Вх. Пч. І. 16. *Летіла канюка, постреляна з лука.* Чуб. V. 833. *Канюкою сидить.* Ном. № 2768.

Каню́чити, -чу, -чиш, *гл.* Клянчить. *Ото канючить.* Ном. № 2769.

Ка́ня́, -ні, *ж.* 1) Четырехугольное углубленіе, выдолбленное долотомъ въ **підвалині**, своло въ которое входить **чіп** столба. Кіев. и Подольск. г. 2) Родъ коршуна. *Ой летіла сива каня по полю.* Чуб. III. 251. *Нищить як каня.* Ном. № 2770. *Виглядає, як каня дощу.* Чуб. I. 256.

Каня́нка, -ки, *ж.* Раст. повилика, Cuscuta. Хотинск. у.

I. Кап! *меж.* Капъ! *А в Улити сльози тільки кап, кап!..* Г. Барв. 223. *Наче і всміхається вразький запорожець, а сльози в ложку тільки кап!* К. ЧР. *Тут горілка кап, а там хап!* (з кишені). Ном.

II. Кап, -пу, *м.* **Волосовий кап**. Родъ шерстяного мѣшка, въ которомъ пережаренное копоплянное сѣмя кладется въ маслобойню для выжиманія масла. Шух. І. 163.

Капа, -пи, *ж.* 1) Покрывало, попона. 2) Копюшонъ. 3) Капоръ, шапка. 4) Въ ножной толчеѣ (въ маслобойнѣ) желѣзный листъ, которымъ покрыто дно выдолбленной для песта лунки, ступи. Шух. І. 161.

Капама, -ми, *ж.* Родъ греческаго пирожнаго. Котл.

Капаний, -а, -е. Вышитый, испещренный вышивками въ видѣ розеты. Гол. Од. 74. *Як ідете, хлопці, в танець, — повмивайте пальці, та щоби сте не зваляли капані рукавці.* Гол. II. 397.

Капани́на, -ни, *ж.* 1) Капаніе постоянное. Желех. 2) Небольшой доходъ по мелочамъ. *Сяка-така капанина буде з парафії: то за треби, то з приносів.* Св. Л. 112.

Капар, -ра, *м.* 1) Обѣднѣвшій, обпитавшій. В капар, на капар переходити. Приходить въ бѣдность, въ упадокъ. Желех. 2) — **ру**. Насосъ. 3) Снарядъ для забиванія свай. НВолын. у.

Капаран, -на, *м.* Родъ верхней козацкой (у задунайскихъ сѣчевиковъ) одежды съ откидными рукавами. *А він* (кошовий Гладкий) *у штанях широких, у шапці смушевій, капаран на йому з чотирма рукавами.* К. С. 1883. II. 285.

Капари́с, -су, *м.* Кипарисъ, Cipressus Angustifolia.

Капари́совий, -а, -е. Кипарисовый.

Капарити, -рю, -риш, *гл.* 1) Худо дѣлать, кропать, пачкать. Желех. 2) Жить въ нищетѣ. *Свій вік капарить.* Желех.

Капарка, -ки, *ж.* Обѣднѣвшая, обнищавшая.

Капарний, -а, -е. Жалкій. Желех.

Капарник, -ка, *м.* 1) Презрѣнный. 2) Медлитель. 3) Кропатель, плохой работникъ.

Капарниця, -ці, *ж.* 1) Презрѣнная. 2) Медлительница. 4) Неряха, плохая работница. *Лучче було дівчиною, як теперки хазяйкою: стоять ложка під лавкою, поросята в печі риють, а собаки горшки миють, коти хату замітають, хлопці в вікна заглядають. Це котора капарниця, то з її сміються.* Уман. у.

Капарства, -ви, *ж.* = **Капестра.** Вх. Зн. 24.

Капарство, -ва, *с.* 1) Жалкая жизнь. 2) Плохая работа. Желех.

Капати, -паю, -єш, и -плю, -плеш, с. в. **ка́пнути, -пну, -неш**, *гл.* Капать. *Хомиха слухала, а сльоза за сльозою капали з лиця на руки.* Левиц. I. *Дав Бог весну, віє теплом, із стріх вода капле.* МВ. *Капле кровця у кирницю.* Рус. Дн.

Капелечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **капля.**

Капели́на, -ни, капели́нка, -ки, капели́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **капля.**

Капели́ста, -ти, *м.* Музыкантъ. *А ви, пани капелисти, танцю мі заграйте.* Гол. *А заграйте, капелисти, та не дуже дрібно.* К. С. 1883. XI. 521.

Капелія, -лії, *ж.* Капелла, оркестръ. *У містечку Берестечку капелія грала, молодая Бондарівна з хлопцями гуляла.* Грин. III. 612.

Капель, -пля, *м.* Одинъ изъ двухъ длинныхъ наушниковъ у **капелюхи**. Находясь безъ употребленія, **каплі** отворочены вверхъ шапки и концы ихъ связаны; во время употребленія они опускаются внизъ и завязываются подъ подбородкомъ. Харьк. г.

Капелька, -ки, *ж.* 1) Уменьш. отъ **капля**. *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. *Бігла через гребельку, та вхватила водички капельку, — тілько й пила.* Рудч. Ск. *Капельку там було сиру.* 2) *мн.* **капельки**. Въ раскрашиванѣ глиняной посуды: рисунокъ, состоящій изъ точекъ, расположенныхъ группами по нѣсколько вмѣстѣ. Вас. 184.

Капельмайстер, -стра, *м.* Капельмейстеръ. Ум. **Капельмайстерчик.** *Доньку віддала за дударчика за годного тверезого капельмайстерчика.* Гол. III. 463.

Капелюх, -ха, *м.* 1) = **Капелюха.** Чуб. VII. 413. Котл. Ен. (Слов.). 2) Иногда капелюхами называются только наушники въ такой теплой шапкѣ. Вас. 156. *У*

зайчика шкурка м'якенька, тепленька, — будуть мені на зіму рукавички і капелюхи. Рудч. Ск. II. 15. См. **Капель.** 3) Шляпа. Гол. Од. 48, 75. *Мут зілечко ізривати, за капелюх класти.* Гол. Ум. **Капелюшокъ.** Желех.

Капелюха, -хи, *ж.* Зимняя теплая шапка съ отворачивающимися наушниками, концы которыхъ завязываются подъ подбородкомъ. См. **Капель.** *Іде зіма проти літа у кожусі і червоних чоботях, в капелюсі, в рукавицях.* Чуб. I. 13.

Капелюш, -ша, *м.* Шляпа. *Ходили в капелюшах, а тепер босенькі ходять.* Ном. 2) *мн.* Листья растенія Nuphar luteum Smith, а также Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129.

Капелюшанка, -ки, *ж.* Кусокъ старой шляпы. Желех.

Капелюшок, -шка, *м.* Ум. отъ **Капелюх.**

Капеля́н, -на, *м.* Капелланъ.

Капеля́нець, -нця, *м.* Музыкантъ. *Поки стали капелянці різать походної, і весілля до Покрови ринулось святої.* Мкр. Н. 25.

Капе́стра, -ри, *ж.* Уздечка. Шух. I. 79. Kolb. I. 65.

Капець, -пця, *м.* 1) Кожаная обувь безъ голенищъ, опорки, туфли. *Від злого давця бери й капця.* Ном. *А дід бабці купив капці, та короткі були, то втяв пальці.* О. 1861. XI. 68. (Нп.). 2) Родъ суконныхъ шитыхъ носковъ. Гол. Од. 67. Иногда къ нимъ пришивается продолженіе, охватывающее икры ногъ. Шух. I. 125. 3) Переносно: конецъ, смерть. *Як де нагрюкають якого жида, там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн. См. **Капут.**

Ка́пи, -пів, *м. мн.* Союзы у сапогъ.

Капи́рь, -ря, *м.* Мужикъ? *А що ви капирі, чи запорожці?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капитал, -лу, *м.* Капиталь. *Наша плодюча країна бідна на гроші, бо... капитали постягали туди десь за Оку.* О. 1861. IX. 181.

Капиталиста, -ти, *м.* Капиталистъ. *Покористуються тільки деякі капиталисти.* О. 1861. IX. 181.

Капитан, -на, *м.* 1) Капитанъ въ войскѣ. *Вона на солдатів не дуже й доглядалась, все дивилась на капитана.* Кв. 2) Капитанъ корабля. (Матрос) *на вахті стоя, журився сам собі чогось, та й заспівав, звичайне тихо, щоб капитан не чув.* Шевч. 576. Ум. **Капитаник.** *Вона, обнімаючи, пестувала його: і капитанику мій, і соколику, і голубчику.* Кв. I. 177.

Капитановий, -а, -е. Капитанскій. *За капитанового денщика.* Кв. I. 188.

Капитанський, -а, -е. Капитанскій. *Стане панеєю, як буде капітанська теща.* Кв. I. 196.

Капиця, -ці, *ж.* 1) = **Капець 1.** *Панщанні та поєдинкові, що на єдній нозі капиця, а на другій чобіт.* Ном. № 1309. 2) Кожаная связь, прикрѣпляющая въ цѣпѣ **бич** къ **ціпилну**. 3) *мн.* Гребень крыши на избѣ. Вх. Зн. 24. 4) Бранное слово.

Капище, -ща, *с.* Капище. *Росердили його* (Бога) *своїми кашицами.* К. Псалт. 182.

Капів, -пова, *м.* Охотничья собака. Шух. I. 235.

Капка, -ки, *ж.* 1) Капля. *Капками роса бренить та миготить.* Св. Л. 295. 2) Крапинка, пятнышко, точка. Камен. у. 3) Вышивка въ видѣ розеты. Гол. Од. 73. Ум. **Капочка.**

Капкан, -ну, *м.* Канканъ. *Капкан її* (лисицю) *за хвіст.* Мнж. 2) Ум. **Капкане́ць.** Желех.

Капкани́стий, -а, -е. Испещренный крапинками. Вх. Зн. 24.

Капкач, -ча, *м.* Деревянная крышка къ котлу. О. 1862. V. Кухар. 38.

Каплавух, каплаух, *м.* Вислоухій.

Каплавухий, -а, -е = **Капловухий.** *Чи ба який капловухім!* Полт. г.

Капли́на, -ни, *ж.* = **Капелина.**

Капли́ця, -ці, *ж.* Часовня. *І в віфліємськую каплицю пішов молиться вірний Гус.* Шевч. II. 33. *Ой ходімо у каплицю, Богу помолюся. У нас каплиця, а не церква.* О. 1861. XI. 108. Ум. **Капличка.** *На пригорі, ніби капличка, козацька церква невеличка.* Шевч. 407. *Чи ти знаєш ту капличку, що в кінці парку?* Стор. I. 182.

Капли́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **капли́ця.**

Каплі. См. **Капель.**

Капловухий и каплоухий, -а, -е. 1) Вислоухій. *Хоч каплоуха, та до двора сторожка.* Ном. Обыкновенно употребляется, когда говорятъ о свиньѣ. *По толоці капловухі тільки трюх-трюх одна за 'днією. Каплоуху хоч родзинками годуй, а все буде каплоуха.* Ном. № 2832. 2) **Каплоуха шапка** = **Капелюха.** *Були кожухи, усякі пояси, шапки — і козацькі, і каплоухі.* Кв.

Каплун, -на, *м.* 1) Кладеный, холощеный пѣтухъ. *У містечку Берестечку десять кур, а десята чубатая, ще й каплун.* Нп. (О. 1861. II. 6). *В маслі каплунів зготувати.* ЗОЮР. I. 321. 2) Названіе хитраго вола. КС. 1898. VII. 46.

Каплунити, -ню, -ниш, *гл.* Выхолащивать. Черниг. Желех.

Каплуно́вий, -а, -е. Относящійся къ каплуну.

Капля, -лі, *ж.* 1) Капля. *Лисиця од дощу під борону ховалась: не всяка, казала, капля капне.* Ном. № 6462. *По каплі виточу з його діявольську кров.* Стор. МПр. 136. 2) Немного, небольшое количество. Ум. **Капелечка, капелька, капели́на, капели́нка, капели́ночка, капли́на**. *Адже ж у тебе в роті ні капелиночки квасу не було.* Ком. *Тілки капелиночка там була.*

Капни́к, -ка, *м.* Въ плугѣ то-же, что и **ужва**. *Придолоб плуга причіплений капником до колісниць.* Шух. I. 165.

Капнути. См. **Капати.**

Каповий, -а, -е. Капо́ві пси. Охотничьи собаки. Вх. Зн. 24. См. **Капів.**

Капосний, -а, -е. Пакостный, вредный, злой, дрянной. *Цить, капосний! Либонь не знає... ще й огризається, щеня!* Гліб. *І в хату капосна баба не пусте.* Канев. у.

Капосник, -ка, *м.* Пакостникъ.

Капосниця, -ці, *ж.* Пакостница.

Капостити, -пощу, -стиш, *гл.* Пакостить.

Капостіти, -тію, -єш, *гл.* Дѣлаться гадкимъ.

Капость, -сти, *ж.* Пакость. *На тобі мішок грошей, тілько не роби цієї капости для нас.* Рудч. Ск. I. 68. *Капости мені робив.* Гліб. **На капость робити**. На зло. *Усе на капость робить. То все на капость!* Ном. № 3117.

Капота, -ти, *ж.* Верхнее одѣяніе. У галиц. мѣщанъ, — мужское: суконная верхняя одежда длинѣе и просторнѣе жупана. Гол. Од. 16. У Котл. это — женская одежда: *Були в дульєтах і капотах, були всі грішні жіночки.* Котл. Ен. III. 51.

Капотіти, -почу, -тиш, *гл.* Капать сильно, часто. *Дощик, дощик аж із стріхи капотить.* Нп. *Затулила руками очі, а сльози між пучки так і капотять.* К. ЧР. 129. *Піт так і капотить із лоба.*

Капочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **капка.** 1) Капелька. Капочку чогось. Немножко. Желех. 2) Родъ дѣвичьяго головнаго убора. *Всі дівчата в капочках і в рутяних віночках.* Грин. III. 346.

Каправий, -а, -е. Съ гноящимися глазами.

Каправіти, -вію, -вієш, *гл.* Гноиться (о глазахъ). Угор.

Капралик, -ка, *м.* Ум. отъ **капраль**.

Капраль, -ля, *м.* Капралъ. *Позволь, позволь, пане капраль, на мед, вино пойти.* Гол. Ум. **Капралик.** *Чого би ми, капралики, від вас утікали?* Гол.

Капрово́кий, -а, -е. = **Каправий.** Вх. Зн. 24.

Капса, -си, *ж.* = **Кабза.**

Капса́н, -на, *м.* Бранное слово для евреевъ.

Капсель, -сля*, м.* 1) Пистонъ (ружейный). 2) Пистонъ, мѣдная оправа для отверстій въ кожѣ или матеріи, черезъ которыя проводится шнурокъ (въ обуви, одеждѣ и пр.). Шух. I. 287.

Капслеви́й, -а́, -е́. Пистонный (о ружьѣ). Шух. I. 229.

Каптан, -на́, *м.* Кафтанъ. *Іскинув чумак із себе каптан.* Нп. *Міщане в личаках і в синіх каптанах.* К. ЧР. *Парубок... у синьому сукняному каптані.* Мир. Пов. I. 138. Ум. **Каптане́ць, каптано́к, -каптаночок, -каптанчик.** *На йому свитина неначе той німецький каптанець.* Гліб. Сим. 18, 133. *Коли ж приходить ще один* (гайдамака) *у жидівському каптанку.* ЗОЮР. I.

Капта́нка, -ки, *ж.* 1) Верхняя одежда въ родѣ кофты. 2) Пиджакъ изъ выбойки. НВолын. у.

Каптанник, -ка, *м.* Шьющій кафтаны.

Каптано́к, -нка и Каптано́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **каптан.**

Каптанчик, -ка, *м.* Ум. отъ **каптан.**

Капти́ти, -пчу, -ти́ш, *гл.* Капать. *З носа каптить.* О. 1861. XI. Свидн. 68. См. **Капотіти.**

Каптій, -тій, *м.* Скряга. Зміев. у.

Каптіти, -пчу, -тиш, *гл.* Скряжничать. *Гроші все збіра, каптить.* Зміев. у.

Каптур, -ра, *м.* 1) Клобукъ, капюшонъ монашескій. *Хиба схотілось знову під чорний каптур?* 2) Капюшонъ у верхней одежды. Чуб. VII. 419. См. **Капа, богородиця, відлога.** 3) Женскій головной уборъ съ круглымъ дномъ изъ цвѣтной матеріи, разновидность очіпка. *Накладають* (молодій на голову) *каптур, як у других серпанок чи очіпок.* Мет. 208. О. 1861. XI. 27. Гол. Од. 59. 4) Родъ наказанія женщинъ: держа въ лѣвой рукѣ надъ головой наказываемой всѣ ея одежды, правой сѣкутъ розгами. Новц. Ум. **Каптурець, каптурик, -каптурок, -каптурчик.** *Моя жінка знакомите: задрьопана ззаду свита... Ляга спать у рові, прокинеться, як та курка, — нема платка і каптурка.* Чуб. V. 1639.

Капту́рка, -ки, *ж.* Мужской головной уборъ: шерстяной колпакъ въ видѣ усѣченнаго конуса. Гол. Од. 48.

Каптурник, -ка, *м.* Монахъ, какъ носящій капюшонъ. К. МБ. II. 134.

Каптуро́вий, -а, -е. Относящійся къ каптуру.

Капту́рок, -рка, *м.* Ум. отъ **каптур.**

Каптуроно́сець, -сця, *м.* = **Каптурник.** К. МБ. II. 134.

Каптурчик, -ка, *м.* Ум. отъ **каптур.**

Капуза, -зи, *ж.* = **Капелюха.** Гол. Од. 18.

Капурис, -са, *м.* Конецъ. Говорится о евреяхъ, когда они умираютъ. *От Мошкові й капурис.* Новц.

Капусня́к, -ка́, *м.* Родъ щей.

Капусняко́вий, -а, -е. Относящійся къ **капусняку**.

Капусня́чий, -а, -е. = **Капусняковий.**

Капу́ста, -ти, *ж.* 1) Капуста. *І межі капустою доброю буває багато гнилих качанів.* Ном. № 2449. **На капусту сікти**. Въ куски рубить. *Як узяв ляхів, як узяв панів на капусту сікти.* Лукаш. 33. **Качанна капуста**. См. **Качанний.** 2) **Заяча капуста**. Раст. а) Sedum Telephium L. ЗЮЗО. І. 136. б) Menyanthes trifol. Шух. І. 21. 3) Густые щи изъ рубленной кислой капусты. Ум. **Капустиця, капустонька, капусточка.** *Поливайте капустицю, то буде родити.* Чуб. V. 147. *Щоб моя капустиця була із кореня кореностая, із листу головистая.* Ном. № 261.

Капустина, -ни, *ж.* Одинъ кочень капусты, одинъ листокъ капусты.

Капустиця, -ці, *ж.* Ум. отъ **капуста.**

Капустійник, -ка, *м.* Горшокъ для варки капусти 3. *Верни, любко, капустійник, що'сь украла з ночі.* Гол. II. 299.

Капу́стниця, -ці, *ж.* = **Капу́ста 3.** *Кусок хліба на полиці киця не доїла, капустниця під лавкою іще не скисліла.* Грин. III. 327.

Капустонька, -ки и капусточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **непуста.**

Капустяний, -а, -е. 1) Капустный. *Набрав капустяного листя.* Рудч. Ск. II. 12. 2) Глупый. *Ви, голови капустяні: думаєте, може, що я плачу.* Федьк.

Капустя́нка, -ки. 1) Кадка для капусты. 2) Мѣсто, съ котораго снята уже капуста. Вх. Зн. 24.

Капу́т, *несклоняемое.* Конецъ, смерть, гибель. *Там йому й капут.* Ном. *Присягайте мені на послушенство гетьманське, а не присягнете, то тут вам і капут.* К. ЧР. 300. **Дати капут**. Убить. *Ми йому дамо капут!* Рудч. Ск. І. 26.

Капуш, -ша, *м.* Насѣк. Melophagus ovinus. Вх. Пч. І. 7.

Капцан, -на́, *м.* Голякъ, бѣднякъ. Желех.

Капцані́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Бѣднѣть. Желех.

Капці. См. **Капець.**

Капцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* **Сніг капцює́**. Снѣгъ идетъ большими хлопьями. Желех.

Капчу́ри, -рів, *м. мн.* Родъ зимнихъ штановъ у гуцуловъ. Вх. Зн. 24.

Капши́вий, -а, -е. Неряшливый, грязный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капші, -шів, *мн. ? Чортови капші.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капшук, -ка, *м.* 1) Кошелекъ. *Повнісінький капшук золота і срібла.* Стор. **Бря́знути капшуком**. Дать денегъ, раскошелиться. *Брязнув капшуком перед владикою, — той і вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26. 2) *мн.* Раст. Земляника, Fragaria vesca L, а также и клубника, Fragaria collina L. Подольск. г. ЗЮЗО. І. 123. Ум. **Капшучок.** *Не находив ти часом у себе... капшучка із грішми? Де ж то! Найшла моя жінка... ми гроші забрали, а капшук викинули.* Рудч. Ск. II. 144.

Капшуковий, -а, -е. Кошельковый.

Капшучок, -чка, *м.* Ум. отъ **капшук.**

Капшушки́, -ків, *м. мн.* Раст. Campanula glomerata. Шух. І. 21.

Ка́пщина, -ни, *ж.* Пошлина съ напитковъ. Желех.

Кара, -ри, *ж.* 1) Наказаніе. *Стоять Гонта з Залізняком, кричать: «Ляхам кари! Кари ляхам, щоб каялись».* Шевч. 187. *Се кара божа на нас.* Мет. 263. 2) Гнѣвъ, немилость. *А я живу в божій карі: не дав мені Господь пари.* Мет. 57. Ум. **Каронька.** *Яку б же нам, славним запорожцям, та кароньку дати?* Нп.

Карабе́ль, -бля́, *м.* = **Корабель.** Ум. **Караблик.**

Карабе́ля, -лі, *ж.* Изогнутая сабля. *Біля боку моталась карабеля, обсажена самоцвітами.* МПр. 76.

Караби́н, -ну, *м.* Карабинъ, короткое ружье. *Ой той же то козак Зарвай а він бистрого ока: ой як затопив із карабина, вивернув Шамрай бока.* Мет. Ум. **Караби́нок.** *В руках карабинок, на плечах кишкетик, на плечах кишкетик, при боку багнетик.* Гол. І. 149.

Карабине́р, -ра, *м.* Карабинеръ.

Караби́нок, -нка, *м.* Ум. отъ **карабин.**

Карабін, -на, *м.* = **Карабин.** *Стан солдатський, вус козацький, карабін до того.* Федьк. Ум. **Карабінчик.** *Вже ж мому рідну сину карабінчик дали.* Гол. І. 137.

Карабунитися, -нюся, -нишся, *гл.* Лѣзть, карабкаться. *Куди воно карабунитися ще!*

Караван, -ну, *м.* 1) Большая повозка, фургонъ. 2) Траурныя дроги. Желех. 3) Винокуренный заводъ. *Збудував караван і жене таку горілку, що люде зо всіх слобід ідуть до його купувати.* Стор. 4) Караванъ. *За для його звертають каравани, ідуть степом і марне погибають.* К. Іов. 14. 5) Толпа людей, ищущихъ работы. 6) Отдѣлъ конскаго табуна изъ одного жеребца и нѣсколькихъ кобылъ. 7) Нѣсколько рѣчныхъ судовъ, идущихъ въ товариществѣ.

Каравати, *мн.*? *Ой як мене, моя мамко, в рекрути ловили, пам'ятаю, моя мамко, ще й котрої днини, записали в нову барму, в тоті каравати; кажут, кажут, моя мамко, шоби не втікати. Записали в нову барму, в тоту оделію.* Гол. І. 150, 151.

Каразійовий, -а, -е. Сдѣланный изъ простого толстаго сукна.

Каразія, -вії, *ж.* Простое сукно. *Вбіраєте... каразіями своїх слуг.* Левиц. (Правда, 1868, 485). *Козацьку каразію та кожухи.* К. ЦН. 238.

Караїмка, -ки, *ж.* Низкая баранья шапка съ плоскимъ верхомъ. Вас. 156.

Карака́ти, -тів, *м.* Короткіе сапоги. Желех.

Караки, -ків, *мн.* Мѣсто, гдѣ стволъ дерева раздѣляется на двое. *Як насіла у літі сарана, ню де гілля, або караки, то геть усе поламала.*

Каракуватий, -а, -е. Суковатый, съ наростами (о деревѣ) Черк. у.

Каракуля, -лі, *ж.* = **Картопля.** Вх. Пч. І. 13.

Каракуцьки, -цьок, *ж. мн.* Раст. Cucurbita pepo L. Var citriformis. ЗЮЗО. І. 120.

Каралуш, -ша, *м.* Клинъ, которымъ сбиваютъ плоть. Вх. Зн. 24.

Караман, -на, *м.* Названіе чернаго вола. КС. 1898 VII. 42.

Кара́ння, -ня*, с.* Наказаніе. *Не боже карання, своє дурування.* Ном. № 7044.

Карапавка, -ки, *ж.* = **Коропавка.** Вх. Зн. 24.

Карапа́ня, -ні, *ж.* = **Карапавка.** Желех.

Карапу́дитись, -джуся, -дишся, *гл.* = **Харапудитися.**

Карапу́дливий, -а, -е. Пугливый (о лошади). Чигир. у.

Карапу́з, -за, *м.* Карапузикъ. *Діток сплодив двойко: карапузика хлопчика та скверуху дівчинку.* К. ЧР.

Карапузка, -ки, *ж.* Родъ круглой дыни.

Карасик, -ка, карасичок, -чка, *м.* Ум. отъ **карась.**

Карасір, -ру, *м.* Керосинъ. Харьк. и Полт. г.

Карасірниця, -ці, *ж.* Керосиновая лампа, преимущественно безъ стекла. Вас. 196.

Карась, ся́, *м.* 1) Карась, Carassius vulgaris. *Не всі старі щуки карасів хватають.* Макс. *Ой лин та карась у ятері трепетавсь.* Нп. 2) Названіе вола цвѣта оперенія куропатки. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Карасик, -карасичок.** *За періжками подали печені карасики.* Левиц. 395. *Ліз карасик через перелазик, та у воду плюсь!* Ном.

Карасьча́, -чати, *с.* = **Карася́.**

Карася́, -ся́ти, *с.* Молодой карась, караси къ. Ум. **Карася́тко, карася́точко.**

Карася́ччя, -чя, *соб.* Караси. *Карасяччя як макогін завдовшки.* Константиногр. у.

Карата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Коротать. *Тілько з нелюбом свій вік каратати.* Мет. *Дев'ятий десяток каратам* (бабуся). Сим. 235.

Каратель, -ля, *м.* Каратель. *Бог один каратель грішних.* К. Псалт. 172.

Кара́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Наказывать, карать. *Було тобі знати, як Байду карати: було Байді голову істяти.* Нп. *Доля карає і вельможного, і неможного.* Ном. № 1729. *Мене, браття, милосердний Господь б'є й карає: хлібом і сіллю, скотиною і дитиною.* Грин. III. 693. *Кого Бог кара на світі, то й вони карають.* Шевч. 80. **Сло́вом карати**. Корить, бранить. *Він не б'є мене, не лає, він мене словом карає.* Мет. 263. **На горлі карати**. Предавать смертной казни. КС. 1885. VII. 448.

Каратись, -юся, -єшся, *гл.* Мучиться. *Я каралась ввесь вік в чужій хаті.* Шевч. 123. *Караєшся ти страхом та бідою.* К. Іов.

Караул, -лу, *м.* (Заимств. изъ русск. языка) = **Калавур.** *Як опанували Умань, то й поставили усюди свій караул.* ЗОЮР. І. 299. *Ой кругом церкви, церкви січової караули стали.* Нп.

Карау́лити, -лю, -лиш, *гл.* (Заимств. изъ русск. яз.) = **Калавурити.** *Голова послав, щоб коло того зарізаного караулили.* Кв. II. 313.

Карафа, -фи, *ж.* Графинъ. Ум. **Карафка, Карафочка.**

Карафко́вий, -а, -е. Графинный.

Карафочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **карафа.**

Карахве́т, -та, *м.* Карась. *Бач, які гарні карахвети ловляться.* Екатерин. г.

Карахо́нька, -ки, *ж.* Родъ маленькой тыквы. О. 1861. IV. 34.

Карая́ч, -чу, *м.* Раст. Черноклёнъ. Терск. обл.

Карб, -бу, *м.* 1) Нарѣзка, зарубка, рубець, мѣтка. Подольск. г. Переносно: слѣдъ, воспоминаніе перенесеннаго. *В короткий вік мій багато карбів лягло на мойму серці.* Г. Барв. 99. 2) Вырубка въ бревнѣ поперегъ, на половину толщины, для закладки въ нее другого бревна. Каменец. у. 3) Бирка, счетная палочка. **На карб узяти**. Поставить въ счетъ. Ум. **Карбе́ць, карбик, -карбичок.**

Ка́рба, -би, *ж.* Борозда. Уманск. и Гайсин. у.

Карбас, -су, *м.* Большая весельная лодка для прибрежнаго плаванія въ морѣ. Левч.

Карбач, -ча, *м.* 1) Кнутъ, плеть, нагайка. *А козаченько оглядається, карбачем оббивається.* Макс. *Карбачем по спині затинає.* ЗОЮР. І. 218. 2) Жгутъ въ игрѣ. Мил. 56.

Карбе́ць, -бця́, *м.* Ум. отъ **карб.**

Карбик, -ка, карбичок, -чка, *м.* Ум. отъ **карб.**

Карбівка, -ки, *ж.* 1) Нарѣзываніе мѣтокъ. 2) Чеканъ, чеканка. 3) Сушеная рыба съ нарѣзками.

Карбівник, -ка, *м.* = **Карбівничий 1.**

Карбівничий, -чого, *м.* 1) Кладущій клейма. 2) Полѣсовщикъ. *Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти.* Шевч. 84. *Я тут у лісі карбівничим.* КС. 1882. X. 187.

Карбіж, -жа, *м.* Нарѣзки на деревѣ для счета, для отмѣтки предмета и пр. Вас. 155, 174. *По пальцях тож не розлічу... Над карбіжем тож не трудилась.* Котл. Ен.

Карбованець, -нця, *м.* Рубль — первоначально серебряный, затѣмъ всякій. *Далебі дав би карбованця, як би не пропив учора.* Шевч. Ум. **Карбованчик.** *Ми щоразу де карбованчика заробимо або позичимо, то й обішлемо.* Г. Барв. 499. *Пехай протрусить батькови карбованчики.* Кв. II. 139.

Карбований, -а, -е. 1) Испещренный нарѣзками, покрытый рѣзьбой. *Сволок карбований.* 2) Изрѣзанный, израненный. *Купив чабака карбованого.* Харьк. **Карбо́вана риба**. Рыба, изъ которой вынуты внутренности и сдѣланы по ней разрѣзы для соленія. 3) Изукрашенный карнизами и пр. (о зданіи). *Ой на дворі дворець карбований.* Гол. 4) Серебряный (о рублѣ). *За чотирі карбовані рублі оддав.*

Карбованчик, -ка, *м.* Ум. отъ **карбованець.**

Карбо́вка, -ки, *ж.* = **Карбівка 3.** *Оселедців щось не беруть люди, а рибою карбовкою ми визволились.* Сумск. у.

Карбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* 1) Нарѣзывать, дѣлать нарѣзы. Харьк. г. 2) Рѣзать, сѣчь. *І тих двох братів порубали, тіло козацьке карбували.* 3) Анатомировать. *На другий день лікарь її карбував, — каже: вмерла.* О. 1861. VII. 3. 4) Замѣчать, ставить въ счетъ. *Дивиться господарь скалубиною, що робить жовнір з господинею; дивиться, дивит, а все карбує, на свою жіночку дрючок готує.* Гол. І. 147. Отсюда переносно: давать въ долгъ. *Мусить гаспедська Настя* (шинкарка) *карбувати тобі.* К. Бай. 39.

Карбуля́ти, -ля́ю, -єш и карбуча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Кабутати.** Kolb., Pokucie, I. 196. Желех.

Карвасарь, -рю, *м.* Словесный судъ, помѣщавшійся въ прежнія времена въ городахъ и селеніяхъ на ярмарочныхъ площадяхъ въ палаткѣ. Котл. Ен., также и словарь къ ней.

Карва́тка, -ки, *ж.* = **Кавратка.** *Повна карватка ще торішньої дулівки.* Кв. *Старий, дуже вже старий! Як візьме в руки карватку, шоб напиться води, то і в руках не здоліє держать.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.

Карва́ш, -ша, *м.* Обшлагъ. См. **Закавраш.**

Карда, -ди, *ж.* Желѣзная щетка, которою расчесываютъ шерсть или лень.

Кардинал, -ла, *м.* Кардиналъ. *Як тая Ченчіо колись убили батька — кардинала.* Шевч. 335.

Кардований, -а, -е. = **Кордований.** *Ой увидів би ти мої красні строї: кардовані чижми землицю точ'ят, ройова сукня тереми зміта'т.* Гол. II. 81.

Кардо́вник, -ка, *м.* Раст. Sparganium simplex L. и Sparganium ramosum L. ЗЮЗО. I. 137.

Карета, -ти, *ж.* Карета. *Вивели йому коники в сідлі, шабельку в сріблі, панну в кареті.* Pauli.

Кари, кар, *ж. мн.* Водовозные дроги. *Колеса, бендюги і кари, і самиї церковні мари.* Котл. Ен.

Карий, -а, -е. 1) Карій. *Єсть карії очі, як зіроньки сяють.* Шевч. 131. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі?* Шевч. 40. 2) Вороной. *Коню сивий, коню карий.* Федьк. *Ой у нашім та заводі єсть коняка кара.* Грин. III. 565. Ум. **Каре́нький.** *Очи мої каренькиї, горе мені з вами.* Чуб.

Кари́та, -ти, *ж.* = **Карета.** *Вийшов він із карити.* О. 1862. II. 59.

Карк, -ка, *м.* 1) Затылокъ, загривокъ. *Єдин веде за чуприну, другий у карк б'є.* Новц. **Карка вломити.** Сломать шею. Ном. № 4318. **Карка вигинати**. Земно кланяться, низкопоклонничать. Александровск. у. 2) Верхняя часть шеи у вола. Мнж. 181.

Карковий, -а, -е. Затылочный.

Карлик, -ка, *м.* Карликъ. Ум. **Карличок.**

Карлуватий, -а, -е. Приземистый.

Карлю́жа, -жі, *ж.* Маленькій уродъ.

Карлю́ка, -ки, *ж.* Крючокъ, загибъ на концѣ палки. Кв. II. 170. Ум. **Карлючка.**

Карлю́чити, -чу, -чиш, *гл.* Кривить, искривлять.

Карлю́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Кривиться, искривляться.

Карлючка, -ки, *ж.* Ум. отъ **карлюка.** *О. Мойсей зігнув шию карлючкою, а голова звисла на груди.* Левиц. I. 142. *Кожда ручка собі карлючка.* Ном. № 9718. **Загнути карлючку кому**. Задать трудный вопросъ кому, поставить въ затруднительное положеніе кого.

Карлючкуватий, -а, -е. Крючковатый, съ изгибомъ, изломомъ. *Ніс довгий та карлючкуватий.* Кв. II. 170. *Писання карлючкувате.*

Кармазин, -ну, *м.* 1) Сукно малиноваго цвѣта. Ном. № 13159. 2) Платье изъ кармазину. *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині.* Макс. *Взяли зняли з Морозенка кармазин, сап'янці.* Мет. 411. *Не важились ходити у кармазинах.* К. ЧР. 64.

Кармазинка, -ки, *ж.* Родъ яблокъ съ темнокрасною кожею. Харьк. г.

Кармазинник, -ка, *м.* Носящій кармазини, вообще богатый человѣкъ. Желех.

Кармазиновий, -а, -е. 1) Сдѣланный изъ кармазину. (Скидає) *жупани кармазинові з себе.* К. ЧР. 2) Малиновый цвѣтъ.

Кармак, -ка, *м.* Рыболовный снарядъ, для ловли подо льдомъ: волосяная веревка, къ которой прикрѣплены 5—6 удочекъ. Вас. 189. Въ Добруджѣ снарядъ этотъ дѣлается въ большихъ размѣрахъ: онъ состоитъ изъ многихъ переметів (отъ 200 до 400 штукъ), т. е. осмоленныхъ канатовъ, на каждомъ канатѣ по 60 крючковъ. МУЕ. I. 40.

Кармалю́к, -ка, *м.* Билліардъ. *З'їхалися комисари в кармалюка грати.* ЗЮЗО. I. Матеріалы, 56, 60.

Карма́н, -на́, *м.* 1) Карманъ. *Ті каптани, та не ті кармани.* Ном. № 7921. 2) Небольшой изукрашенный мѣшечекъ, пришитый къ поясу и носимый женщинами. Харьк. у.

Кармаш, -ша, *м.* = **Карман**? *Білаш — іди в кармаш, а чорниш — біжи в комиш.* Ном. № 4643.

Карнавка, -ки, *ж.* Церковная кружка для сбора денегъ. *Всі... клали в карнавку по копійці.* Стор. *Люде гроші кидали до карнавки церковної.* О. 1861. VI. 75. Ум. **Карнавочка.**

Карнавочний, -а, -е. Кружечный. *Є їх чимало церковних грошей: самих, мовляв, карнавочних я кладу більш як дев'ятдесят карбованців, а знов свічкових, кошилевих.* Васильков. у.

Карниз, -зу, *м.* Карнизъ. *Стояла палата хороша, висока, убрана в карнизи.* Левиц.

Карний, -а, -е. Наказуемый, уголовный.

Карність, -ности, *ж.* Наказаніе. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. № 152. *За злодійство йому сієї карности мало.* Донск. Об. *А хоч коли й мине день без карности, — то все неспокійно... все горя та лиха сподівайся.* МВ. I. 45.

Карно, *нар.* Наказуемо.

Карноухий, -а, -е. Съ маленькими ушами.

Карноушка, -ки, *ж.* Съ маленькими ушами. *А ягнички картушки поскакали коло грушки.* Чуб.

Карок, -рку, *м.* = **Карк.** *Казав орел закликати крука до росправи: крука ведут, в карок го б'ют, не дают поправи.* Гол. 11. 502.

Каронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **кара.**

Кароокий, -а, -е. Имѣющій каріе глаза. *Белолиця, кароока і станом висока.* Шевч. *Грицько був парубок високий, чорнявий кароокий, — парубок як орел.* МВ.

Карпітка, -тки, *ж.* Носокъ (надѣваемый на ноги).

Карпульці, -ців, *м. мн.* Блокъ въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 19. См. **Начиння.**

Карсе́т, -ту, *м.* **Карсе́тка, -ки,** *ж.* Женская верхняя одежда: короткая безрукавка. *Корсет розщепнувся, сорочка розхрісталась.* Кв. *Заялозена корсетка на плечах розлізлася.* Мир. Пов. II. 56.

Карта, -ти, *ж.* 1) Четырехугольникъ, четырехугольная площадь, клѣтка. Употребляется, когда говорится о полевой землѣ, о рисункѣ клѣтчатой матеріи. 2) Листокъ бумаги. *І взявши карту, щоб на їй писать споминник дорогий.* Щог. *Паперу пів карти.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 104. 2) Игральная карта. *Балакають, у карти грають, співають.* К. *В карт грають.* Мнж. 133. 4) Билетъ. 5) Письмо. 6) Указъ, предписаніе. *Чоловіче біснуватий, нащо жінку продавати? Прийшла мені карта з неба, на податок грошей треба.* Гол. *Пала карта від цісаря з самої Верони, а щоби ми, молоденькі, ступали до войни.* Гол. Ум. **Картка, карточка.**

Карта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Упрекать, корить, выговаривать. *Ой догнав він Лемерівну, та й не б'є, тілько ж її словечками картає.* Мет. 285. *Такий гнівний, крий мати божа! Почав її словами картати.* МВ. I. 99. *Мене матінка зроду не била, все словом картала.* Гол. *Він у церкві їх картав словами, соромив ледачими ділами.* К. МВ. X. 3.

Картатий, -а, -е. Клѣтчатый. *Картату плахту червоною окравкою підперезала.* ЗОЮР. II. 290. *А де твої, дочко, картатиї плахти?* Чуб. V. 582.

Картацький, -а, -е. = **Картатий.** *Плахта* на *її картацька, червчата, ще материнська придана; тепер уже таких не роблять.* Кв. І. 6. *Плахти, знаєте, все хороші, партацькі, старосвітські.* Г. Барв. 63.

Карти́на, -ни, *ж.* 1) Четырехугольникъ. 2) Небольшой листокъ бумаги. 3) Картина. *Так як на картині змалював той манастирь печерський.* К. ЧР. *А як сяде кінець стола та обіпреться рукою, — як та картина.* Левиц. І. 4) Изображеніе словесное въ образахъ. *Як би почав я виставляти в картинах да в речах, як той Тетеря обліг Паволоч, як хотів достать і вистинать усе місто... і як старший Шрам головою своєю одкупив полковий свій город, та не скоро б ще тончив своє оповідання.* К. ЧР.

Карти́нуватий, -а, -е. Четырехугольный. **Карти́нуватий камінь**. Камень, порѣзанный ровными плитками. Донск. Обл.

Картівни́к, -ка́, *м.* = **Картник.** *І п'яниця, і картівник, — козак забіяка.* Нп. *Уподобав картовника і костира п'яного.* К. Бай. 32.

Картівни́цтво, -ва, *с.* Картежъ. К. ХП. 20.

Картівни́ця, -ці, *ж.* = **Картниця.**

Картка, -ки, *ж.* Ум. отъ **карта.** 1) Листокъ книги. *Мудрацію сю шановний читець швидко і сам розбере, прочитавши дві-три картки.* Ном. VI. 2) Паспортъ. *Магдусю, Магдусю, маю таку картку, шо з'їдемо всю Польшу, ше й землю цісарську.* Нп.

Картник, -ка, *м.* Картежникъ. Желех. КС. 1892. І. 152.

Картниця, -ці, *ж.* Картежница.

Картопели́на, -ни, *ж.* = **Картоплина.**

Картопелька, -ки, *ж.* Ум. отъ **картопля.**

Картопли́на, -ни, *ж.* Картофелина. (Свиня) *хапала картоплину і зараз кидалась до другого* (куща). Левиц. І.

Картоплиця, -ці, *ж.* = **Картоплище.**

Картоплище, -ща, *с.* Мѣсто, съ котораго снять картофель, а также и вообще мѣсто, употребляющееся для посадки картофеля. Кіев. г. Вас. 196.

Картоплі́ння, -ня, *с.* Картофельные стебли.

Карто́пля, -лі, *ж.* Картофель. *А чиєю кров'ю тая земля напоєна, що картоплю родить?* Шевч. *Тут же був хрін, ріпа, картопля, що вже швидко хліб святий з світа божого зжене.* Кв. Ум. **Картопелька.** *А на Січі мудрий німець картопельку садить.* Шевч. II. 69. См. **Барабо́ля, бульба, буришка, мандибурка.**

Картопля́к, -ка, *м.* Мѣра картофеля, равна 4 четверикамъ. Радом. у.

Картопляний, -а, -е. Картофельный.

Картопляник, -ка, *м.* = **Картоплище.**

Карто́ха, -хи, *ж.* = **Картопля.** Ум. **Карто́шка.** *Не жалій хазяїна: їж картошку з лушпиною.* Ном.

Карто́хля, -лі, *ж.* = **Картопля.** Желех.

Ка́рточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **карта.** 1) Маленькая четырехугольная площадь, клѣтка. 2) Листокъ бумаги, бумажка. *Така маленька карточка, що ніде й писати.* 3) Письмецо. *Приманив до себе голубка, аж під крильцем карточка. Він за карточку. Читає, аж дочка пише: так і так.* ЗОЮР. II. 28. *Та напишу карточку, та пошлю ік батечку.* Грин. III. 81. 4) Билетикъ. 5) *ми.* Родъ узора въ вышивкахъ на рубахѣ. КС. 1893. V. 278.

Карточний, -а, -е. Карточный. *Встаючи з-за карточного стола, сміялись.* Левиц. Пов. 57.

Карто́шка, -ки, *ж.* Ум. отъ **картоха.**

Картува́ти, -тую, -єш, *гл.* — **по́ле**. Разбивать поле на полосы. Богод. у.

Картуз, -за, *м.* Картузъ, фуражка. Вас. 156. Чуб. VII. 413. *Хто ходить у картузі, так у того чорти у пузі.* Ном. Ум. **Картузик.** *Взялось за картузик та й прощається.* О. 1862. V. 58.

Картузний, -а, -е. = **Картузовий.**

Картузо́вий, -а, -е. Картузный.

Карувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Значеніе неясно. Потебня (К исторіи звуков. III. 37) переводить на основанія нижеприводимой пѣсни, — чаровать. См. еще **накарувати.** *Навчи, навчи, бідная вдова, да свойого сина! Як не будеш научати, будем карувати: окаруєм руки й ноги і чорнії брови, щоб не ходив до дівчини молодої. Окаруєм руки й ноги і карії очі, щоб не ходив до дівчини опівночі.* Мет. 214.

Карук, -ка, *м.* и пр. См. **Карюк и пр.**

Карунка, -ки, *ж.* 1) Позументъ. *Аж зирк — Паллантова лядунка і золота на ній карунка у Турна висить на плечі.* Котл. Ен. VI. 89. 2) Карнизъ. Черниг. и Харьк. г.

Кару́пір, -ру, *м.* = **Канупір.** Вх. Пч. I. 13.

Карус, -са, *м.* Осока, Carex hirta.

Каруца, -ци, *ж.* 1) Карета. *Я тобі подарую... і оціх коней, і каруцу.* Чуб. II. 565. 2) Гуцульскій экипажъ: глубокій ящикъ на двухъ колесахъ, въ который собираютъ навозъ, а затѣмъ вивозять на ноле. Шух. I. 106. *Вивозить каруцами гній.* Шух. I. 145.

Карчи́ло, -ла, *с.* Затылокъ.

Карюк, -ка́, *м.* Столярный клей. *Насилу моргав сонними очима, що злипалися, наче карюком примазані.* Левиц. I. 235.

Карюко́вий, -а, -е. Принадлежащій **карюко́ві.**

Карю́чений, -а, -е. Склеенный столярнымъ клеемъ. *Ой на столі тарілочка карюченая.* Нп.

Карю́чити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Клеить столярнымъ клеемъ. 2) Коробить, кривить.

Каса, -си, *ж.* Касса.

Каса́рня, -ні, *ж.* Казарма. *Мене вимінила з касарні рекрута.* Гол.

Касір, -ра, *м.* Кассиръ.

Каскет, -та, *м.* Фуражка. *Плаче жовнір, плаче, каскет в руках носить.* Желех.

Касп'я́га, -ги, *ж.* Четырехугольный деревянный сосудъ, употребляемый для соленія рыбы. Черном.

Кастрат, -та, *м.* Кастратъ. Шевч. II. 168.

Касува́ти, -сую, -єш, *гл.* Отмѣнять, уничтожать. *Ну то як же воно буде, старшино: касуєте моє слово, чи най буде, як кажу?* Камен. у.

Кас'я́нів рік. Високосный годъ. *Чи у нас оце кас'янів рік, чи ні?* Лебед. у.

Кат, -та, *м.* 1) Палачъ. *В понеділок рано Марусяка ймлено, а ві второк рано по ката послано, а в середу рано ката привезено, а у четвер рано Марусяка згублено.* Гол. *Що то, що він мовчить! Кажуть, що й кат не говіркий, а голову він одтинає...* МВ. II. 80. Переносно: мучитель, извергъ. **Кат-зна**. Чортъ знаетъ. *Воно, бач, і робота москалям кат-зна яка.* Левиц. I. **Кат-ма, — має**. Нѣтъ, не имѣется. *Багато ума, та в кишені кат-*

ма. Ном. *На йому шапка-бирка, ізверху дірка, соломою шита, а вітром підбита, а коло околиці нічогісінько кат-має.* Мет. 445. **До ка́та**. Очень много. *У нас ворогів до ката.* Левиц. І. *В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката.* ЗОЮР. Ув. **Катюга.** *Вів їх стременний князя, найлютійший катюга з челядинців Єремії.* Стор. МПр. 83. *А все таки катюзі, як кажуть, буде по заслузі.* Гліб.

Катакомби, -ко́мб, *ж. мн.* Катакомбы. *І за апостолом пішли у катакомби.* Шевч. 605.

Катанка, -ки, *ж.* 1) Куртка суконная. КС. 1893. ХП. 447. *Тут Василь вступив у хату в новій чорній катанці з фабрицького сукна.* Левиц. І. 27. 2) Солдатскій мундиръ. *Скидай свої сіраки, бери наші катанки.* (До рекрута після прийому). Гол. І. 143. 3) Родъ женской кофты, обыкновенно суконной, надѣваемой сверхъ одежды. Волынь. Гол. Од. 51, 76, 23.

Ка́таржний, -а, -е. = Каторжний. *Я дуже боявся катаржної лози.* Левиц. І.

Ката́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Бить. *Горілку, мед не чаркою, — поставцем кружає, а ворога, заплющившись, ката, не минає.* Шевч.

Ката́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Кататься. *Ізробимо санчата, запряжемо коня та будемо кататься.* Рудч. Ск.

Катедра, -ри, *ж.* 1) Каѳедра. *Наука по катедрах кульгала або дрімала.* Левиц. І. 257. 2) Каѳедральный соборъ. О. 1861. II. Слов.

Katели́к, -ка, *м.* Католикъ. *Іще не заржавіла і шабля, моя сваха... Таки вона й тепер як би розозлилась, то не один кателик лобом догори стане.* ЗОЮР. І. 318.

Кателиків, -кова, -ве. Принадлежащій католику.

Кatели́цкий, -а, -е. 1) Католическій. 2) Употребляется какъ бранное слово въ смыслѣ: злой, дурной. *Хай тобі кателицький батько!*

Кателицтво, -ва, *с.* Католичество. *Теперечки тілько мені і надії, що на те кателицтво і патерів.* Стор.

Кателичий, -а, -е. = Католицький.

Кatели́чка, -ки, *ж.* Католичка. *Ти думаєш, що я мав би кателичку за жінку?* К. ЧР. 220.

Катервак, -ка, *м.* = **Тетервак.** Вх. Зн. 24.

Катерга, -ги, *ж.* = **Каторга.** *Мучився 54 годи в турецькій катерзі.* К. ЧР.

Катержний, -а, -е. = **Каторжний.** *Уже вона мені отут сидить в печінках, ся річка катержна.* Греб. 388.

Катеринка, -ки, *ж.* 1) Шарманка. *В шинку голосить, та вже не своїм голосом катеринка.* Левиц. *Чути: катеринка грає.* Св. Л. 293. 2) Воротъ для притягиванія якоря на плоту. Канев. у.

Катери́нщик, -ка, *м.* Шарманщикъ. *Катеринка грає... іде катеринщик.* Св. Л. 294.

Катери́щиця, -ці, *ж.* Шарманщица.

Катерка, -ки, *ж.* Катеръ. *Гей, катерко розбитая.* Чуб. V. 954.

Катехизис, -са, *м.* Катехизисъ. *Народ прикладає до Бога ті властивости, котрі звичайне прикладуються до його в катехизисові.* Левиц. *Дітей малих збірають, катехизиса учать.* О. 1862. II. 58.

Катир, -ра, *м.* Селезень. *Ой ходила дівчина по полю да гонила катира додому.* Нп. См. **Качур.**

Кати́ха, -хи, *ж.* Жена палача.

Катів, -това, -тове. 1) Принадлежащій палачу. *Пекла — бодай катових рук не втекла.* Ном. № 12284. 2) Бранное слово, употребляемое подобно слову **чортів, бісів**. *Той же козак... один шостак розгадав, да й той к катовій матері у корчмі прогуляв.* Макс. **Іди собі к катовій матері!** Иди къ чорту!

Катівка, -ки, *ж.* Мучительница. *Петрівка — на хліб катівка.* Ном. № 463. Значеніе слова ясно изъ слѣдующаго мѣста письма Мазепы къ М. Кочубей: «*Тяжко зафрасовалемся, почувши же тая катувка не перестаєть в. м. мучити*». Костомаровъ. Мазепа, 360.

Катівня́, -ні́, *ж.* Пытка, истязаніе. Харьк. у. Лободовск. См. **Катування.**

Катівський, -а, -е. Палачевъ. *Щоб тебе не минули катівські руки*. Ном. № 3690.

Катлама, -ми, *ж.* Прѣсныя лепешки, жареныя въ бараньемъ жирѣ (чабанское кушанье). Мнж. 181.

Катований, -а, -е. Наказанный палачемъ; пытанный; измученный.

Католик, -ка, *м.* = **Католик.** *Я прощаю, що ви католики.* Шевч. 204.

Католиків, -кова, -кове = **Католиків**, *Гаспедську католикову Явдоху б'ють.* Кв.

Католицький, -а, -е. = **Кателицький.** 1) *Католицькі пани з нашими перевертнями усиловувались унію прищепити* К. ЧР. 2) *Будьте ласкаві, зведіть з нашого місця отого навіженного, католицького, бусурменського москаля.* Кв.

Католицтво, -ва, -е. = **Кателицьтво.**

Католи́чка, -ки, *ж.* = **Кателичка**. *Чом матір не вбили, ту прокляту католичку, що вас породила?* Шевч. 199.

Каторга, -ги, *ж.* 1) Гребное турецкое судно, галера. АД. І. 91. *Подай нам, Господи, із неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер! хочай-би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, хочай-би чи не повиривала якорів з турецької каторги.* АД. І. 89. *Бо як стане Чорнеє море сограввати, то не знатиме отець, либонь мати, у которій каторзі* (невольника) *шукати: чи у пристані Козловської, чи у городі Царьграді на базарі.* АД. І. 94. *Визволь, Господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької, з каторги бусурменської на тихі води, на ясні зорі.* АД. І. 89. 2) Каторга, каторжныя работы. *Живцем на вічну каторгу завдав.* Нп.

Каторжний, -а, -е. 1) Каторжникъ. *В кайдани забиті із нор золото виносять, щоб пельку залити неситому — то каторжні.* Шевч. 2) Каторжный. *Втік уже може в десятий раз з каторжної тюрми.* КС. 1882. XI. 245. 3) Употребляется какъ бранное слово въ смыслѣ: злой, дурной. *Каторжні собаки, — од їх не втечеш.* Стор. МПр. *Зроби, діду, сільце, то ти його, каторжного, піймаєш.* Рудч. Ск.

Каторжник, -ка, *м.* Каторжникъ.

Катра́га, -ги, *ж.* 1) Шалашъ; шалашъ или хижина въ пчельникѣ или надъ погребомъ. 2) Стропила для шатра. Ум. **Катражка.** *Хлопці, як їдуть на ніч коні пасти, то часом роблять для захисту катражку.* Волч. у. *Хто на сонці спать ліг і од сонця катражку зробив, з свити або з рядна, на триніжках нап'яв, або снопи поставив і на снопи накинув.* Закр.

Катран, -ну, *м.* 1) Раст. Bunias orientalis L., а также Crambe tatarica jacq. ЗЮЗО. I. 115, 120. 2) Передникъ. Гол. Од. 61. Ум. **Катранець.** *Єдній сь купив чоботята, а другій катранець.* Гол. III. 231.

Катрановий, -а, -е. Принадлежащій катрану.

Катраночка, -ки, *ж.* = **Катран**? *У городі катраночка, ходить Галя як панночка.* Нп.

Катри́га, -ги, *ж.* = **Катрага 1.** Чуб. VII. 347.

Катря́га, -ги, *ж.* = **Катрага.** *На току був льох, а над ним катряга чи половник.* Св. *Л.* 206. *Варять на таганах та на катрягах кашу.* К. ЧР. 259.

Катува́ння, -ня, *с.* 1) Наказаніе черезъ палача. 2) Пытка. 3) Истязаніе, мученіе.

Катува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Казнить, наказывать плетью рукой палача. *Уже ж тую Яковову жінку три попи ховають, а Якова з тею удовою три кати катують.* Грин. III. 354. 2) Пытать. 3) Истязать, бить, мучить сильно. *Буду бити, буду катувати.* Нп. *Ще день Украйну катували ляхи скажені.* Шевч. 162. *Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна розцвітала.* Шевч. 22. *Колись* (пани) *били, катували, посторонками в'язали.* Нп.

Катува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Мучиться, страдать. *Нема сем'ї, немає хати, немає брата, ні сестри, щоб не заплакані ходили, не катувалися в тюрмі.* Шевч. 606.

Катун, -на, *м.* 1) Солдатъ. *Як піду я у катуни, катуником буду.* Гол. III. 122. 2) Раст. Gipsophila paniculata L. См. **Перекотиполе.** ЗЮЗО. I. 124.

Катуша, -ші, *ж.* Мученіе, пытка. *У п'ятницю порубали, в суботу завили, а в неділю до Драгіри в катушу трутили.* Гол.

Катюга, -ги, *м.* Ув. отъ **кат.**

Катю́жний, -а, -е. Принадлежащій **катюзі**. *Не ти, розбійнику, а тілько катюжні руки твої.* Кв. II. 206.

Катя́! *меж.* Крикъ на зайца. *Дивись, дивись, заєць, заєць! От же дорогу перебіг! Катя, катя! га-га, га-га!.. Бач, і перебіг!* О. 1861. V. Ніс. 66.

Ках! *меж.*, выражающее утиный крикъ. *А він селехом плова і тілько ках, ках, ках!* Рудч. Ск.

Кахель, -хля, *м.* = **Кахля.** Вас. 182.

Кахельний, -а, -е. Изразцовый. *Од кахельної грубки до другої стіни йшла перегородка.* Стор. II. 110.

Кахельник, -ка, *м.* Мастеръ, дѣлающій изразцы. Вас. 177.

Кахи́, *меж.*, выражающее кашель. *Ой ти, старий, кахи-кахи, я, молода, хихи-хихи!* Нп. *Знов біжить москаль поз двір та: кахи! А вона й собі: кахи!* Рудч. Ск. II. 165.

Кахи́кати, -ка́ю, -єш, с. в. кахикнути, -кну, -неш, *гл.* Кашлять, кашлянуть. *Кахикав писарь, кахикав, покручував уси.* Кв. *Раз кахикнула, — трьох ляшків прикликнула; вдруге кахикну, — п'ятьох прикликну.*

Кахкати, -каю, -єш, с. в. кахнути, -хну, -неш, *гл.* Кричать (объ уткѣ). *На морі качки кахкали.* Мнж. 56. *Кахнула утка — на морі чутка.* Ном. № 290.

Кахльовий, -а, -е. = **Кахельний.** *Кахльова грубка.* Подольск. г.

Кахля, -лі, *ж.* Изразецъ. *Принеси цеглинку або кахлю з груби.* Шевч. 310.

Кахля́ний, -а, -е. = **Кахельний.**

Кахнути. См. **Кахкати.**

Кахоль, -хля, *м.* = **Кахель.** *Мені все одно — що кахоль, що пічка.* Ном.

Кахольний, -а, -е = **Кахельний.**

Кацалап, -па, *м.* Презрительное отъ кацап. Грубый великоруссъ, великорусскій мужикъ. Св. *Л.* 249.

Кацап, -па, *м.* 1) Великороссіянинъ. *Тут дивляться, аж виходить кацап.* Руд. КС. 1901. XII. 472. 2) У галицкихъ дровосѣковъ: куча дровъ вишиною въ 1 1/2 метра, длиною 2 и шириною 1 метръ. МУЕ. III. 28. Ум. **Кацапчик.** Ув. **Кацапюга.** Св. *Л.* 192.

Кацапеня́, -ня́ти, *с.* Великорусскій ребенокъ.

Кацапка, -ки, *ж.* Великороссіянка. *Приїхав в одно село — дивиться, кацапка кричить.* Рудч. Ск.

Кацапня́, -ні́, *м.* Соб. отъ **кацап.**

Кацапський, -а, -е. Великорусскій.

Кацапчик, -ка. Ум. отъ **кацап.**

Кацапщина, -ни, *ж.* Великороссія. *Лаяв кацапів і кацапщину.* Мир. ХРВ. 141.

Кацапюга, -ги, *м.* Ув. отъ **кацап.**

Кацарівна, -ни, *ж.* Царевна. *Ой одчиняй ворітечка, кацарівно!* (Говорится къ царевнѣ). ЗОЮР. II. 14.

Кацубнути, -ну, -неш, *гл.* Замерзать, застывать. Мнж. 181.

Каця, -ці, *ж.* Длинная хворостина съ крючкомъ на концѣ, — зацѣпивъ имъ за шерсть овцы, ловятъ послоднюю, если ее нельзя удержать обычнымъ способомъ при помощи ґирлиґи. Кубань. О. 1862. V. Кухар. 38.

Кач! Слово, употребляющееся при дѣвичьей игрѣ въ Бердовичко и означающее приказъ бѣжать: *Кач дале, кач!* Гол. IV. 527.

Кача, -чати, *с.* (*мн.* **качата** и **качата**. Каменец. у.). Утенокъ. *Гусята, качата гречку поїли.* Нп. *Качка качат вивела.* Мнж. 36. Ум. **Качатко, качаточко.** *Хлюпощуться качаточка поміж осокою.* Шевч. 660.

Качава́нка, -ки, *ж.* Сортъ овчины: крымская бѣлая, грубошерстная и крупная. Вас. 154. См. **Волошка.**

Качалка, -ки, *ж.* 1) Скалка для раскатыванія тѣста и бѣлья. *На річці попрала, качалкою покачала.* Чуб. 2) Катокъ для укачиванія полей.

Качалковий, -а, -е. Относящійся къ **качалк**ѣ.

Качалкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Бить скалкой. *Як ухопе качалку та й давай його качалкувати.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Качало, -ла, *с.* Кружекъ деревянный. Желех.

Качальня, -ні, *ж.* Катокъ для бѣлья. Радом. у.

Качальце, -ця, *с.* Свертокъ, напр., лентъ.

Качан, -на, *м.* 1) Кочень капусты. *І межи капустою доброю буває багацько милих качанів.* Ном. № 2449. 2) Кочерыжка капустная. 3) Початокъ кукурузы. Kolb. I. 51. 4) *мн.* Мѣста въ борту лодки, гдѣ помѣщаются весла, когда ими гребуть. Ум. **Качанчик.** *Були три синки, мов три качанчики.* О. 1861. X. 37.

Качанистий, -а, -е. Съ большимъ кочнемъ (о капустѣ). *Капуста моя качанистая.* Грин. III. 229.

Качанка, -ки, *ж.* Порода дыни. Черномор.

Качанний, -а, -е. Относящійся къ кочню имѣющій кочень. **Качанна капуста.** Капуста, Brassica oleracea L. Var. capitata. Dc. ЗЮЗО. I. 114.

I. Кача́ння, -ня, *с.* 1) Катанье, перекатыванье. 2) Катанье бѣлья, раскатыванье тѣста.

II. Качання, -ня, *с.* Соб. отъ **качан**. Ум. **Качаннячко.** *Капуста моя ще й качаннячко.* Грин. III. 229.

Качановий, -а, -е. Принадлежащій кочню, кочерыжкѣ.

Качаня́, -ня́ти, *с.* Маленькій кочень, початокъ, маленькая кочерыжка. *Покотив качаня капусти з чієгось воза.* МВ. III. 93.

Кача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* 1) Катать. *Вони і ну його качати да вертіти, поки аж прочуняєся він.* Рудч. Ск. I. 136. 2) Катать бѣлье. *Старша сестра коня сідлала, а середульша хустку качала.* Макс. (1834) 117. 3) Раскатывать тѣсто. *Хомиха качала корж.* Левиц. I. 5. 4) Повалить и грызть (о собакахъ). *Скажена собака нашого Рябка качає. Свої собаки шкодить стали: з овечок перше вовну драли, а далі мняса забажали та й ну що дня овець качать.* Гліб. 118.

Качатина, -ни, *ж.* Утиное мясо. *Та казала собі снідання дати, снідання дати все гусятину, єї подружечки — все качатину.* Чуб. III. 403.

Кача́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* 1) Качаться. *Качається Нечаєва голова по ринку.* Нп. 2) Кататься. *Качавсь колесом і виробляв такі викрутаси.* К. ЧР. 3) Валяться. *Попід дверима качаються купами замурзані, обстрьопані, закудлані, трохи не голі жиденята.* Левиц. I. 90. 4) Бѣгать въ разныхъ направленіяхъ. *І внучечка качається по садку білим клубочком.* МВ. 5) Колыхаться. *Туман по полю качається.* Мет. 243. *Дніпро синій шумів і легенький туманець качавсь по над ним.* МВ. III. 90.

Качатко, -ка, *с.* Ум. отъ **кача.**

Качатник, -ка, *м.* Помѣщеніе для утокъ. Мнж. Ск. 181.

Кача́точко, -ка, *с.* Ум. отъ **кача.**

Качачий, -а, -е. Утиный.

Каченя́, -ня́ти, *с.* Утенокъ. *Роспалався, як жаба до каченяти.* Ном. № 3411. *Білії гуси потішаються на воду з гори, а чорно-рябі каченята, крякаючи, у двір садком беруться.* МВ. Ум. **Каченятко, каченяточко.**

Качер, -ра, *м.* = **Качур.**

Качество, -ва, *с.* (Заимств. изъ русск. яз.). Недостатокъ. *Усі в один голос сказали, що за ним (Левком) ні одного качества.* Кв.

Качечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **качка.** 1) Уточка. *Ой на ставу, на ставочку качечка ночує.* Грин. III. 227. Употребляется какъ ласкательное слово къ женщинамъ: *моя ж ти, качечко!* 2) = **Коник 4.** Чуб. VII. 410.

Качильці, -ців, *м. мн.* = **Карпульці.** МУЕ. III. 24.

Качиний, -а, -е. Утиный. *Це качине яйце.* Канев. у.

Качка, -ки, *ж.* 1) Утка. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Мет. 2) Часть снаряда для мотанія нитокъ. См. **Звіяшки и Самотока.** МУЕ. III. 14. Шух. I. 150. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 16. Ум. **Качечка.**

Качкова́л, -лу, *м.* Родъ овечьяго сыра.

Качконо́гий, -а, -е. Ходящій по утиному, переваливаясь. *Ач, яка качконога.* Харьк. у.

Каччин, -а, -е. Принадлежащій уткѣ.

Качну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Одн. в. отъ **качатися**. Покотиться. *Той чоловік... як качнеться по траві.* Грин. I. 173.

Ка́чор, -ра, *м.* 1) = **Качур.** 2) *мн.* = **Качористі вилочки.** Kolb. I. 49.

Качори́стий, -а, -е. Качористі вилочки. Названіе особаго рода вышиванья въ Галиціи. Kolb. I. 48.

Качуле́я, -леї, *ж.* Головка маку. *Качулея маку.* Вх. Зн. 24.

Качулка, -ки, *ж.* = **Качулея.** Желех.

Качуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Ковылять. *Будемо ся качуляти із хор на долини.* Гол. II. 440.

Качур, -ра, *м.* 1) Селезень. *Хлюпощуться качаточка поміж осокою. А качечка випливає з качуром за ними, ловлять ряску, розмовляють з дітками своїми.* Шевч. 660. *Дикий качур все на воді і днює, й ночує.* Чуб. V. 265. 2) Рабочій, перевозящій грузъ на тачкѣ. Ростовъ-на-Дону. Ум. **Качурик.** *Зморозь того качурина, нехай качка кваче.* Нп. Ув. **Качурина.** *Заріж, сину, качурину, нехай качка кваче.* Чуб.

Качня́, -ні, *ж. соб.* Утки. О. 1861. II. Ревяк. 51.

Каша, -ші, *ж.* 1) Каша. *Борщ без каші вдовець.* Канев. у. **Так і дурень каші наварить**. Это всякій сдѣлаетъ. **Не дасть собі в кашу наплювати**. Не дастъ собой помыкать. 2) **Березова каша**. Розги. 3) Родъ игры въ мячъ. Чуб. IV. 43. КС. 1887. VI. 461. 4) Пятая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка**. КС. 1887. VI. 463. Ум. **Кашка, кашечка.** *Горщечок кашечки.* Грин. III. 657.

Кашево́к, -вка, *м.* Зоол. Hypudaeus arvalis. Шух. I. 22.

Кашель, -шлю, *м.* Кашель. *Старість не приходе з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном.

Кашечка, -ки, ж. Ум. отъ **каша.**

Кашиця, -ці, *ж.* Родъ быка, составленнаго изъ двухъ, сбитыхъ изъ обрубковъ дерева, стѣнокъ, поставленныхъ параллельно одна другой, причемъ пространство между ними наполнено камнями; употребляются при постройкѣ ризей. Шух. I. 179.

Кашка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ка́ша.** Кашка. *Мовчи, язичку, кашки дам.* Посл. 2) Раковая или рыбья икра. *Ото, що товста шийка, то рачиха з кашкою.* Уманск. у. 3) Внутренности насѣкомыхъ. 4) Различныя растенія: Spiraea Ulmaria L, Trifolium repens, Capsella Bursa Pastoris, Lycium flos cuculi (кашка червона), Galium verum (кашка жовтенька). ЗЮЗО. I. 123, 137. Желех. Вх. Пч. I. 11. 5) **Березова кашка**. = **Березова каша.** *Хведько не вчивсь і скоштував березової кашки.* Гул. Арт.

Кашке́т, -та, *м.* = **Каскет.** Чуб. VII. 413. *На голові кашкет добрий.* Св. *Л.* 303. Ум. **Кашке́тик.**

Кашке́товий, -а, -е. Фуражечный.

Кашлю́к, -ка́, *м.* Коклюшъ. Желех. Харьк. г.

Ка́шляти, -ляю, -єш, *гл.* одн. в. **кашляну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Кашлять, кашлянуть. *Хтось за ворітьми почав кашляти.* К. ЧР. *Коли ведмідь кашлянув, — ждати, що зареве.* МВ. III. 141.

Ка́шний, -а, -е. Икристый. *Кашна риба.* Чигир. у.

Кашник, -ка, *м.* Горшокъ для каши. *Наставила кашник з водою.* Кв. Ум. **Кашничок.** Мнж. Ск. 181.

Кашовар, -ра, *м.* Кашеварь. *Є в рукописях оповідання Івана Цалібала, кашовара запорожського.* Ном. *Кашовар, почепивши на вили свитку, зійшов на могилу та знай маха, щоб ішли вечерять.* Греб. 401.

Кашоварість, -рости, *ж.* Кашеварство. *Да возьмемо, братця, по семеро молодців, а по восьмому, братця, за для кашоварости.* Рудч. Чп. 83.

Кашова́рка, -ки, *ж.* Кашеварка. Желех.

Кашоварник, -ка, *м.* = **Кашовар.** Ум. **Кашоварничок.** КС. 1882. XI. 231.

Кашоварниця, -ці, *ж.* = **Кашоварка.**

Кашоварський, -а, -е. Принадлежащій кашевару.

Каштан, -на, *м.* 1) Каштанъ. Fagus castanea. 2) **Кінський каштан**. Раст. Aesculus hippocastanum. ЗЮЗО. I. 110. Желех.

Каштановий, -а, -е. Каштановый.

Каштанчик, -ка, *м.* Раст. Dianthus barbatus. ЗЮЗО. I. 121.

Каштеля́н, -на, *м.* 1) Кастелянъ, управитель замка. 2) Сановникъ, засѣдавшій въ сенатѣ въ Польшѣ. *Ті вельможнії каштеляни і старости... пійшли в неволю до Криму.* К. ЧР. 38. *Він каштелян і райця королівський.* К. МБ. II. 120.

Каштеля́нство, -ва, *с.* Достоинство кастеляна. *Владики роздавали манастирські маєтности, землі, дивлячись на їх, як на свої каштелянства.* Левиц.

Каштеля́нський, -а, -е. Кастелянскій.

Каюва́ння, -ня, *с.* Деревянные рубленные замки, для связи, напр., въ закромѣ. Мнж. 181.

Каювати, -каю́ю, ю́єш, *гл.* Рубить въ деревѣ замки для связи. Мнж. 181.

Каюк, -ка, *м.* Родъ лодки; въ различныхъ мѣстахъ различной величины и устройства: на Днѣстрѣ и Днѣстровскомъ лиманѣ до трехъ сажень длины, сдѣланная изъ досокъ, рыболовная лодка. Браун. 19; въ Полтав. г. — килевая лодка изъ цѣльной колоды, поднимающая груза до 30 пуд. Вас. 151; въ Харьк. у. — небольшая рыболовная лодка для одного человѣка. Въ думѣ «Про Кішку Самійла» каюки имѣются у запорожцевъ: когда Самійло Кішка подъѣхалъ къ о. Тендрову на турецкой галерѣ, — *тоді козаки у каюки скакали, тую галеру за мальовані облавки брали та на пристань стягали.* АД. I. 218. Ум. **Каючо́к.** *Разів з чотирі погребнувся і з каючком причалив.* Котл. Ен.

Каюта, -ти, *ж.* Задняя часть днѣпровской лодки — дуба, то-же, что и **ко́рма**. Мнж. 179.

Каючо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **каю́к.**

Каюшина, -ни, *ж.* Раст. 1) Trifolium montanum L. ЗЮЗО. I. 169. 2) Trifolium alpestre L. ЗЮЗО. I. 169.

Каяний, -а, -е. Раскаявшійся. *Бог любе грішника, але каяного.* НВолын. у.

Каяння, -ня, *с.* Раскаяніе. *По смерти нема каяння.* Ном. № 2237. *До світу плач її по хаті, до світу каяння.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Каянський, -а, -е. Первоначально: принадлежащій Каину, но теперь употребляется просто какъ бранное слово: *мовчи, відьмо, — каянська ти дочка!* О томъ, что вѣдьмы — изъ семьи Каина — см. нар. разсказъ въ «Черниг. Губ. Вѣдомостяхъ». 1853, стр. 388.

Каятися, -ка́юся, -єшся, *гл.* 1) Каяться. *Вони проповідували, щоб каялись.* Єв. Мр. VI. 12. *Роскажи людям... нехай пам'ятають на праведний суд Божий, бо вже мученик Іван у Київі, в печерах, по шию в землі стоїть; а як увійде зовсім у землю, тогді ніколи буде каяться.* ЗОЮР. 2) Раскаиваться, сожалѣть о сдѣланномъ. *Не потурай їй, жінко, бо каятися будеш.* МВ. *Не кайся, рано вставши, молодо оженившись.* Ном. 3) Каятися на кому. Перестать грѣшить при видѣ наказанія, постигшаго за грѣхи кого-либо. Ном. № 3910.

Ква-ква! *меж.*, выражающее крикъ лягушки. *Мов жаби квакають: ква-ква!*

Ква́дра, -ри, *ж.* Четверть (фазы луны). *В остатню квадру жінота ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме, ні солитиме угірків.* Ном. № 13418.

Квадранець, -нця, *м.* Четверть часа. Котл.

Квадрат, -ту, *м.* Квадратъ.

Квадратовий, -а, -е. Квадратный. *Я воліла б собі збудувати... три великі зали: довгу, квадратову і круглу.* Левиц. I. 297.

Квадратува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Превращать въ квадратъ.

Квадровий, -а, -е = **Квадратовий.** *Вся хата була зложена з липових квадрових брусів, гладко витесаних.* Стор. Ум. **Квадро́венький.** НВолын. у.

Квак, -ка, *м.* 1) Родъ птицы. *Стирчить, мов у квака чубик.* Сим. 230. 2) Дѣтск. игра: плюютъ сквозь согнутые кольцомъ пальцы и оплевавшій ихъ долженъ ловить остальныхъ играющихъ. Мил. 55. См. **Квач.**

Квакання, -ня, *с.* Кваканье.

Квакати, -каю, -єш, *гл.* 1) Квакать (о лягушкѣ). *Сіла жаба та й квакає.* Кв. 2) — **ква́чу, ква́чеш**. Крякать (объ уткѣ). *Заріж, сину, качурину, — нехай кача́ ква́че.* Чуб. V. 883. 3) Говорить (выраженіе презрительное). *Годі, годі, квакати! — кажуть кармазини. — Побачимо ось, чия візьме.* К. ЧР. 298.

Кваку́н, -на́, *м.* = **Квак.**

Кванька, -ки, *ж.* Родъ жидкаго кушанья. *Добра кванька, та нема лоньки, — хіба буду пальком.* Ном. № 11968. Употребляется только въ поговоркѣ?

Квап, -пу, *ж.* Поспѣшность, торопливость.

Квапити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Торопить. Желех. 2) Совать. *Та квапиш ніс поганий свій у чистую оцюю воду.* Гліб.

Ква́питися, -плюся, -пишся, *гл.* 1) Спѣшить, торопиться. *Не квапся против невода рибу ловити.* Ном. № 2603. *Не квапся поперед батька в пекло.* Ном. *Ходім, Рябко! — Еге, ходім! Не дуже квапся!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 84). 2) Стремиться. *Мирських забавок, до котрих молода душа його, не згірш, як і в инших людей, квапилась.* К. Г. Кв. XII. *Хлоп'ята вже кваплються чумакувати.* Г. Барв. 11. 3) Льститься, зариться. *Ти не квапся на мою дочку, бо вона не твоя: ти безштанько, наймит, а вона хазяйського роду.* Каневск. у.

Кваплення, -ня, *с.* 1) Торопливость, поспѣшность. 2) Прельщеніе.

Кваплививий, -а, -е. 1) Поспѣшный, торопливый. 2) Склонный. *Чоловік кваплививий тілько до злого, лихого.* Левиц. (Правда 1868, 508).

Квапли́вість, -вости, *ж.* Поспѣшность.

Квапли́во, *нар.* Поспѣшно.

Кваплят́ися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Спѣшить торопиться. *Кваплється-хапається, як попівна заміж.* Гатц. 337. Ном. № 4833.

Квапни́й, -а, -е. 1) Спѣшный. 2) Охочій до чего. 3) Соблазнительный. *Гроши квапні! що кожне на їх квапиться.* Чигир. у.

Ква́пно, *нар.* 1) Спѣшно. **Мені ква́пно**. Я спѣшу. *Так тото мені квапно діялося.* Федьк. 2) Соблазнительно.

Ква́рта, -ти, *ж.* 1) Кварта, мѣра жидкостей. *Три кварти не простої горілки, оковитої взяли.* ЗОЮР. I. 218. *Смиренна правда одкуповується од смілої нахаби квартою горілки.* К. Г. Кв. Въ Полт. губ. квартами продаютъ сѣмена лука. Вас. 203. 2) Кварта — посуда.

Чуб. VI. 112. *Він сьому випивши осьмуху, послідки з кварти виливав.* Котл. Ен. Ум. **Ква́ртонька, кварточка.** *Ой піду я до шинкарочки, возьму меду й да дві кварточки.* Чуб. V. 533. См. **еще: Кватирка, кватирочка, квартирка, квартуга.**

Квартал, -лу, *м.* 1) Четвертая часть. 2) Четвертая часть года. 3) Сборы, подать, собиравшаяся по четвертимъ года въ прошлое время въ Украинѣ: *зникли збори, вже... не правлять кварталу.* КС. 1882. IX. 568. 4) Кварталъ. *Оселя... ворітьми виходила з другого боку кварталу на другу вулицю.* Левиц. Пов. 18. 5) Извѣстная часть земли, получаемая домохозяиномъ-крестьяниномъ при общественномъ передѣлѣ. Ефименко. Черниг. г.

Кварти́на, -ни, *ж.* = **Кварта.** Ум. **Кварти́ночка.** Чг. 77.

Квартира, -ри, *ж.* 1) Квартира. *Гордо і пишно переступив поріг своєї панської квартири.* Левиц. I. 219. 2) Форточка въ окнѣ. *Одсунь, господаре, квартиру, поглянь на небо й на ниву.* Грин. III. 671. Ум. **Квартирка, кварти́ронька, кварти́рочка.** *Одчиню я квартирочку, подай, мила, білу ручку.* Чуб. См. **Кватира.**

Квартирка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кварта.** Небольшая мѣра водки. *Любив неборак і яку квартирку в горлянку вилити.* Св. Л. 169. 2) Ум. отъ **нварти́ра.**

Кварти́ронька и квартирочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **квартира.**

Квартовий, -а, -е. 1) Вмѣстимостью въ одну кварту. 2) **Квартова цибуля.** Лукъ, оставляемый на сѣмена; послѣднія продаются квартами, отчего и получилось названіе. Вас. 203.

Квартонька и ква́рточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кварта.**

Квартуга, -ги, *ж.* Ув. отъ **кварта.** *Взяли б квартугу та сіли б кошем, та й пили б.* Ном. № 14091.

Кварця́ний, -а, -е. О войскѣ, солдатѣ: содержащійся на четвертую часть доходовъ съ королевскихъ имѣній старой Польши. *Біля замку стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор. МПр. 67.

Квас, -су, *м.* 1) Кислота. 2) Квасъ. Чуб. VII. 446. *Знайте нас: ми кислиці, із нас квас.* Ном. № 2524. 3) Закваска. *Остерегайтесь квасу фарисейського.* Єв. Мр. VIII. 15. 4) Также **квас шевський**. Квасъ для выдѣлки кожъ. Шух. I. 253. Вас. 157. Ум. **Квасо́к.**

Квасець, -сця, *ж.* Раст. Rumex acetasella.

Квасиво, -ва, *с.* Квашенье (квашеные бураки, капуста, яблоки и пр.) *Закупила я яблук на квасиво.* Чигир. у.

Квасило, -ла, *с.* Плохой, спитой квасъ. *Як був квас, то не було вас, а як настало квасило, то й вас розносило.* Ном. № 4579.

Квасина́, -ни, *ж.* Квашенье. НВолынск. у.

Квасити, -шу, -сиш, *гл.* 1) Квасить. 2) Окислять. 3) — **губи**. Имѣть кислую мину. *Жінкам та дітям можно квасить губи.* Сніп. 22.

Каситися, -шуся, -сишся, *гл.* Имѣть кислую мину, хныкать, брюзжать. Желех.

Кваскуватий, -а, -е. Кисловатый.

Кваслина, -ни, *ж.* 1) Иногда только во мн. ч.: **кваслини. Квасная гуща**. Черниг. 2) Хлѣбная гуща, употребляемая при выдѣлкѣ овчинъ. Сумск. у.

Ква́сний, -а, -е. Кислый. *Оце вигині квасні, а це — солодкі.* Каменец. у. **Квасне́ тісто**. Кислое тѣсто, а также небольшое количество тѣста, оставляемаго въ квашнѣ для слѣдующаго раза. Каменец. у.

Квасник, -ка, *м.* 1) Погребъ для квашеныхъ овощей. Кіев. г. 2) Кадка для квашенія. Екатериносл. г. Мнж. 181. 3) Дубильный чанъ. Сумск. у.

Квасниця, -ці, *ж.* 1) Дикое яблоко. *Носив хлопець молоденький до дівчини ябка, носив перше солоденькі, а послі квасниці.* Чуб. V. 122. 2) = **Гуслянка.**

Ква́сність, -ности, *ж.* Кислота.

Квасні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Киснуть.

Ква́сно, *нар.* Кисло.

Ква́снути, -сну, -неш, *гл.* = **Квасніти.** *Шиплять, як кваснуть, буряки.* Котл. Ен. III. 33.

Квасо́к, -ску, *м.* Ум. отъ **квас.** 1) Квасокъ. 2) Щавель. 3) Родъ кушанья. *Варють борщі, локшину, квасок.* Кв. 4) Раст. Rumex acetosella. Вх. Пч. I. 12.

Квасо́лечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **квасоля.**

Квасолина, -ни, *ж.* Одно зерно фасоли.

Квасо́люватий, -а, -е. О барашковомъ мѣхѣ: съ завитками въ фасольное зерно. Вас. 198.

Квасо́ля, -лі, *ж.* Фасоль. Phaseolus vulgaris. *У нашого дядька квасолі грядка, та все біла.* Ном. стр. 297. *Оттут бувало із-за тину вилась квасоля по тичині.* Шевч. 492. Ум. **Квасо́лечка. Посадила квасолечку.** Грин. III. 350.

Квате́ра, -ри, *ж.* = **Кватира.** Мет. 378. Шевч. 346.

Квати́ра, -ри, *ж.* 1) Квартира. *До Хотії прибував, у старшого копитана на кватирі став.* Макс. (1849). 72. *Тутечки недалечко... й на кватирі стали.* Стор. 2) Оконное стекло. *Подивися, моя доню, в вишнюю кватиру: спускаються козаченьки з гори на долину.* Лукаш. 3) Форточка въ окнѣ. *Ой одсунув козак Нечаєнко кватиру од ринку.* АД. 74. 4) Фаза луны. Чуб. I. 10. Ум. **Кватирка, квати́ронька, кватирочка.** *Поїдемо у Москву на кватироньки стояти. Відчинила кватироньку.* Грин. III. 308. *А я шовком вишиваю, в кватирочку виглядаю.* Шевч. 196. *Подай, подай крізь кватирочку руку!* Мет. 7. *Ой одсуне спідню кватирочку.* АД. II. 73. См. **Квартира, кватера, кватиря.**

Кватирант, -та, *м.* Квартиранта. Лебединск. у.

Кватирантів, -а, -е. Принадлежащій квартиранту.

Кватирка и квати́рька, -ки, *ж.* Ум. отъ **кватира.** 1) Квартирка. 2) Стекло въ окнѣ. *Подивився козак Нечай у нову кватирку.* Макс. 3) Форточка въ окнѣ. Вас. 149. *Хтось одсунув знадвору кватирку і гукнув на всю світлицю: Пугу!* К. ЧР. 221. *Ой відсунув та пан Нечаєнко кватирку од ринку.* АД. II. 71. 4) Часть шапки (какая)? *Дуже гостра кватирка: на його шапку треба крутішу.* Лебед. у. По объясненію Василенко, часть фуражки между околышемъ и верхомъ. Вас. 156. 5) Небольшое отверстіе, вырѣзанное въ арбузѣ, чтобы узнать, спѣлъ-ли онъ. *Нехай наріже кавун на кватирку, так я покуштую, який він.* Черниг. у. 6) Ум. отъ **кварта.** *Мені молодиці купують горівки. Їдна купить кватирочку, друга пів кватирки.* Грин. III. 281.

Квати́рний, -а, -е. Квартирный.

Квати́ронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **кватира.**

Кватирочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кватира.** 2) Ум. отъ **кварта.** *Гей поставлю я кватирочку меду, таки тебе з розумоньку зведу.* Чуб. V. 347. *Возьми собі кватирочку та йди додомочку, та й вдома напийся та й не волочися.* Грин. III. 323.

Кватирува́ння, -ня, *с.* Квартированіе, стоянка.

Кватирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Квартировать. *В його кватирував о. Яким ще семинаристом.* Св. Л. 216. 2) Стоять постоемъ. *В неділю рано стало світати, стали ся жовніри кватирувати.* Гол. І. 147. *Москаль, що кватирував у нас.* Г. Барв. 425.

Квати́рька. См. **Кватирка.**

Квати́ря, -рі, *ж.* = **Кватира.** *Да й іди, мати, поскорій із хати! Да что й, мати, на ворота поглядаєш? Да чому й, мати, да кватирі не шукаєш?* Грин. III. 379. *Мені звелів капраль іти на кватирю.* Федьк. *Виглядає в кватирю, чи не йде ще мужик з поля.* Федьк.

Квацюва́ти, -цюю, -єш, *гл.* Сильно намазывать какою-либо жидкостью, напр., краской.

Ква́цяти, -цяю, -єш, *гл.* Размазывать. *Ото не їсть, а тільки квацяє.*

Квач, -ча, *м.* 1) Мазилка для смазки колесъ дегтемъ. (Продавався) *дьоготь і в ширітвасах, і в мазницях, і самі квачі.* Кв. **П'я́ний як квач**. Пьянъ какъ стелька. Ном. № 11755. 2) О человѣкѣ переносно: безхарактерний, тряпка. *Не буде з його* (з пана) *нічого... я одразу побачив, що квач.* МВ. (О. 1861. III. 60). 3) Родъ дѣтской игры. См. **Квак.** КС. 1887. VI. 481. Ив. 48. Мил. 55. Ум. **Квачик.**

Квачик, -ка, *м.* Ум. отъ **квач.** 1) Мазилочка. 2) Кисточка (для мазанія).

Кваша, -ші, *ж.* 1) Вареное жидкое кисло-сладкое тѣсто. Чуб. VII. 440. *Куди тобі грішному кісіль їсти, коли ти й кваші не вкусиш.* Посл. 2) Переносно: плакса. Ум. **Квашка.**

Квашений, -а, -е. Кислый, скисшій. *Квашене молоко на сир зсілося.* Чигир. у.

Квашення, -ня, *с.* Квашеніе.

Квашія, -шії, *ж.* Длинная полоса кожи. *Як коняка, або инша скотина здохне, її обдеруть, шкура висохне, потім її мочать, далі воголять, складають у четверо, або й більш і надавлюють на день (не більш), а потім б'ють (ріжуть) на квашії* (длинныя полосы). Черноморія. Ув. **Квашія́ка.** *Хто кому скаже брешеш, так тому од с... до потиляки вирізати на три пальці шкури квашіяки.* Мнж. 124.

Квашка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кваша.**

Кви́знути, -ну, -неш, *гл.* Хныкать. *І чого квизне?* Екатериносл. г.

Квили́на, -ни, *ж.* Плачъ, стенаніе. *Ненько моя, ненько, мала-сь мя єдину, — дала-сь мене, ненько, навіки в квилину.* Гол. III. 319.

Квилити, -лю́, -лиш, *гл.* 1) Плакать, стонать. *І квилить-плаче Ярославна.* Шевч. *І росло ж воно трудно та болезно: усе нездужає та квилить.* МВ. II. 48. 2) Кричать, преимущественно жалобно (о звѣряхъ, птицахъ). *Вовки-сіроманці набігали, по тернах, по балках жовту кість жвакували, жалібненько квилили — проквиляли.* Макс. (1849) 23. *Не ясний сокіл квилить-проквиляє, як син до батька, до матері з тяжкої неволі в городи християнські поклон посилає.* АД. І. 95.

Квилля́, -ля, *с.* 1) Стонъ, стенаніе, плачъ (о людяхъ). 2) Вой вѣтра.

Кви́ль, -лю́, *м.* Стонъ, жалобный крикъ. Желех.

Кви́т, -ту, *м.* 1) Разсчетъ, полученіе рабочими денегъ. Черк. у. 2) Квитанція, расписка въ полученія. 3) Расписка, дающая право на полученіе чего-либо. *Надів... рясу та й пішов до його* (пана). *Думаю: і познакомлюсь, і поговорю за квит на дрова. Бо то ж, бач, пани давали нам дрова з свого лісу.* Левиц. І. 4) Запись, реестръ. *Записати її в листи, щоб її були такі й сестри; записати її в квити, щоб були такі її й діти.* Мет. 235.

Квито́к, -тка, *м.* 1) = **Квит 2**. 2) Билетъ на входъ. *Чи зараз дають квитки на пароход?* Харьк. 3) = **Квит 3**. Чуб. VI. 123.

Кві, *меж.*, выражающее крикъ свиньи.

Квік, -ку, *м.* Визгъ поросенка. *Не мала баба клопоту, купила порося: порося у квік, а баба у крик.* Ном. № 10058.

Квікало, -ла, *с.* Визжащее существо.

Квікати, -каю, -єш, однокр. в. **квікнути, -кну, -неш,** *гл.* Визжать (о свиньяхъ). *Мудрість Грицькова свиней ізлякала — хрукнули, квікнули, далі з лігва драла.* Март. См. **Кувікати.**

Квіт, -ту, *м.* 1) Цвѣтокъ. *Зацвіла калина у лузі та пустила квіти.* Макс. *Діточки мої, квіти мої! пов'яли ви у зеленочку.* МВ. І. 46. 2) **В квіти = Квітка 4**. *Зав'язала голову новою хусткою, все чорною і краї в квіти.* Св. *Л.* 76.

Квітень, -тня, *м.* Апрѣль. *Коли на Мартина (14 квітня) буде хороша година, то буде хороше на людей і на урожай.* Ном. № 431.

Квіти́на, -ни, *ж.* Одинъ цвѣтокъ. *Ось я принесла тобі сорочечку і тую квітину з стьожок..., сьогодня моє вінчання.* О. 1862. VIII. 25. Ум. **Квітиночка.** *А дитиночка — як квітиночка.* Грин. III. 337.

Квітка, -ки, *ж.* 1) Цвѣтокъ. *А без долі біле личко, — як квітка на полі: пече сонце, гойда вітер, рве всякий по волі.* Шевч. 70. *Процвітає в саду квітка... О, траво висока! Закрий її, сховай її від людського ока.* К. Досв. *Ой вирву я з рожі квітку та й пущу на воду: пливи, пливи, з рожі квітко, та й до мого роду.* Нп. 2) *мн.* Вѣнокъ изъ искусственныхъ цвѣтовъ, который носить дѣвушка, преимущественно просватанная. 3) Цвѣтной бантъ, пришиваемый къ шапкѣ на свадьбѣ жениху и боярам. *Беруть шапки у бояр і пришивають квітки, співають так само, як і тоді, коли пришивають квітку молодому.* Чуб. IV. 567. *Пійду з села, — зараз оженюся: мені, дівко, та пригниють квітку, тебе, дівко, завертять в намітку.* Мет. 15. Переносно: **квітку пришити (кому́)**. Осмѣять кого острымъ словцомъ, мѣткимъ отвѣтомъ и пр. *Се така, що кожному квітку пришиє.* Эта каждаго осмѣетъ. (Уміла) *квітку хоть кому пришити, хитро насміяться.* Мкр. Н. 85. *Обізветься який парубок, — він зараз і пришиє квітку: дівчатам регот, парубкові бором.* О. 1861. VIII. 19. 4) Букетикъ изъ калины или цвѣтовъ, подносимый на крестинахъ повивальной бабкой гостямъ. КС. 1893. VII. 79. 5) Особый родъ вышивки на сорочкѣ. Залюбовск. Чуб. VII. 427. 6) **У квітки́**. О матеріи: съ рисункомъ въ видѣ цвѣтовъ. *Жілетка шовкова в квітки.* Св. *Л*, 174. Ум. **Квітонька, квіточка.** *По садочку йшла, квітойки рвала.* Чуб. V. 6. *Квітоньками гарненько рожа розцвіла.* Сніп. *У хаті в її — як у віночку, хліб випечений — як сонце, сама сидить — як квіточка.* ЗОЮР. I. 145. *Дівчинонька, як квіточка, з нею рай.* Гліб.

Квітневий, -а, -е. Апрѣльскій.

Квітний, -а, -е. Цвѣтущій. *Можна розгуляться в лугах зелених, на квітних луках.* Левиц. (Правда, 1868, 520).

Квітни́к, -ка́, *м.* Цвѣтникъ. *Як багато квіток в нашім саду! промовив Дашковым, заглядаючи в вікно на квітник.* Левиц. Пов. 33. *Зеленіли... хутірські сади, як роскішні квітники.* Мир. ХРВ. 8. Ум. **Квітничо́к.** *Ходимо ми з нею по садку, робить вона квітнички і я їй помагаю.* О. 1862. X. 8. *З обох боків ланку був квітничок, де панські*

квітки перемішувались з зеленим зіллям. Левиц. Пов. *Степи з невеличкими хуторами, що як квітнички* (здавались). Мир. ХРВ. 140.

Квітнути, -ну, -неш, *гл.* Цвѣсти.

Квітнючий, -а, -е. Цвѣтущій.

Квітонька и квіточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **квітка.**

Квіття, -тя, *с. соб.* Цвѣты. Угор.

Квітува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Цвѣсти (о хлѣбныхъ злакахъ). *Жито квітує.* Ном. № 10162.

Квітущий, -а, -е. Цвѣтущій. *Весна пришила теплая, свіжая, квітуща.* МВ. І. 115.

Квітчаний, -а, -е. 1) Цвѣточный. *Тепленький вітрець зо всього степу несе йому квітчані запахи.* Стор. І. 206. 2) Украшенный цвѣтами. *Квітчаною головою схилишся до неньки.* К. Досв.

Квітча́ння, -ня, *с.* Убраніе цвѣтами. *Жаль мені дівування і дитячого квітчання.* Чуб. V. 44.

Квітчастий, -а, -е. 1) Цвѣтистый, усѣянный цвѣтами. *Радуйся, ниво неполитая! Радуйся, земле, не повитая квітчастим злаком!* Шевч. 628. *Ми знайдемо, мій голубе, зелені діброви і долини квітчастії.* О. 1861. II. 49. 2) Разноцвѣтный, цвѣтной (о матеріяхъ). *Квітчастий пояс.* Чигир. у. *В'ються по вітру стрічки дівочі різноцвітні, квітчасті.* МВ. І. 93.

Квітча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* 1) Убирать, украшать цвѣтами. *І барвінком, і рутою, і рястом квітчає весна землю.* Шевч. 252. 2) Украшать. *І волоцюгам помагали рогами людський лоб квічать.* Котл.

Квітча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Украшаться цвѣтами. *Сухій вишні не квітчатися.* Посл. *Квітчалася Настечка.* Грин. III. 79.

Квітю́чий, -а, -е. Цвѣтущій. *Квітюча лука.* Мир. ХРВ. 65.

Квічати, -чу, -чиш, *гл.* Визжать. *Свиня квічить, а в пліт лізе.* Ном. № 2740.

Квіче́ння, -ня, *с.* = **Клечання.** *Коли побачиш, що гроші горять, то зроби квіченням хрест на тому місці, — гроші так і вийдуть з під землі.* Подольск. губ.

Кво-кво! *меж.*, выражающее клохтанье насѣдки. *Ой ходила квочка вдоколя кілочка, кво-кво-кво, вдоколя кілочка.* Чуб. III. 194.

I. Квок! *меж.* = **Кво.** *Ходить квочка коло кілочка та все квок, квок!* Загад.

II. Квок, -ка, *м.* Въ сказкѣ: крестьянинъ, который брался высиживать цыплятъ. Мнж. 117.

Кво́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Квоктати.** Угор.

Квокта́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* 1) Клохтать (о насѣдкѣ). 2) Квакать глухо (о лягушкѣ). *Тілько квокче усе жаба здорова.* 3) Постоянно охать, стонать, жалуясь на болѣзнь, несчастье и пр. (о человѣкѣ).

Квоктуха, -хи, *ж.* Насѣдка.

Кво́лий, -а, -е. Слабый, хилый, болѣзненный, больной.

Кво́литися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Быть больнымъ, хирѣть. *Вона й кволиться вже, — нездужає.* ЗОЮР. II. 53. 2) Жаловаться на боль. *Перед товариством сором кволитися, а дома заляжу до завтрого.* К. ЧР. 266. *Почав кволитись, що в боку болить.* Г. Барв. 110.

Кво́лість, -лости, *ж.* Слабость, хилость.

Кволіти, -лію, -єш, *гл.* Хворать, хирѣть, болѣть. *Буде спати — не плакати, буде рости — не боліти, на серденько не кволіти.* Нп.

Кво́чечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **квочка.**

Кво́чка, -ки, *ж.* 1) Насѣдка. *А з курчатами квочка... кублилась у моркві.* Левиц. I. 28. 2) Созвѣздіе плеяды. Мнж. 148. Созвѣздія имѣютъ слѣдующія наименованія: *Віз, Квочка, Чепіга, Косарі...* Чуб. I. 14. 3) Названіе играющаго ребенка въ игрѣ въ пиш. Ив. 37. Ум. **Кво́чечка.**

Кв'як, -ка, *м.* = **Квак 1?**

Ке (для ед. ч.), **кете** (для мн. ч.). Дай, подай, подайте. Ogon. 165 — 166. *Що воно за сопілка, що вона так гарно грає?.. А ке, я заграю.* ЗОЮР. II. 21. *Коли не вмієш пирога ззісти, ке його сюди.* Ном. № 6204. *Кете лиш кресало та тютюну.* Шевч. 78.

Ке́ба, -би, *ж.* = **Кебета.** *Нема кеби зробить.* Кіев. г.

Кебета, -ти, *ж.* Дарованіе, умѣніе, способность. *Ех, як би то!.. Та що й казать! Кебети не маю.* Шевч. 46.

Кебе́тливий, -а, -е. Способный, даровитый, талантливый. *Дуже кебетлива дитина.* Харьк. г.

Кебе́тний, -а, -е. = **Кебетливий.** *Кебетний чоловік.* Кіев. г.

Кебітливий и кебітний, -а, -е. = **Кебетливий и кебетний.** Левч. 30. Мнж. 182.

Кевкнути, -кну, -неш, *гл.* Екнуть. *Як махнув під бік, то стара й зуби стяла, лиш кевкнуло.* Св. Л. 286.

Кед, *нар.* = **Кедь.** *Тоді співала, кед єсь сина колихала.* Гол. I. 172.

Кедзі-кедзі! *меж.* Призывъ козъ. Вх. Зн. 24.

Кеді, *нар.* Когда. Подражаніе языку бѣлоруса въ анекдотѣ о послѣднемъ: *Він мене кеді чи не кеді обухом, а я його шосту та пошасту кашельом.* Ном. № 745.

Кедр, -ра, *м.* Кедръ, Pinus cembra. *Як ливанський кедр високий гілля широко пускати.* К. Псалт.

Кедра, -ри, *ж.* = **Кедр.** *Ще на його дворі там стояла кедра, що на тій кедрі три святії щедрі.* Грин. III. 5.

Кедрина, -ни, *ж.* Кедръ; кедровое дерево. *Треба браття товаришу кедрину тесать.* Федьк. *Ой умру, мій миленький, умру, — зроби мені кедровую труну! — Ой де ж, мила, кедрини достати? Будеш, мила, і в сосновій лежати.* Мет. 267.

Кедро́вий, -а, -е. Кедровый. *Зроби мені кедровую труну.* Мет. 267. *Застель столи кедровиї.* Гол.

Кедруша, -ші, *ж.* Зоол.: кедровка пестрая, Corvus caryocatactes. Желех. Вх. Зн. 24.

Кедь, *нар.* = **Коли.** *Як би я го зчарувала, кедь я чари не видала?* Голов. *Кедь не прийду за рік, за два — не чекай м'я, мила, нігда.* Гол. I. 83.

Ке́жінь, -ня, *м.* Тяжесть, бремя. *Єкий кежінь мі на души, головки не зведу.* Гол. III. 11.

Кей = **Ке.** *Кей сюди.* Харьк. у.

Ке́йло, -ла, *с.* = **Кі́йло.** *Одна гора траву родить, а другая кейло.* Гол.

Кейло́вий, -а, -е. 1) Ковылевый. 2) Волнующійся подобно ковылю. *Шовковим фостом* (кінь) *сліди заметає, кейловов гривков все поле застелає.* Гол. IV. 357.

Ке́ларь, -ря, *м.* Инокъ, завѣдывающій всѣми монастырскими имѣніями.

Ке́лев, -ва, *м.* = **Келеп 2.** Гол. Од. 70, 80.

Ке́ленька, -ки, *ж.* Ум. отъ **келія.**

Ке́леп, -па, *м.* 1) Чеканъ. (Голота) *до його прибуває, келепом міжи плечи грімає.* ЗОЮР. I. 18. *Чи не роскололи ляхи мені голови шаблями да келепами?* К. ЧР. 116. 2) Палка съ

рукояткой, преимущественно въ родѣ молотка. *Взявши келеп в руки... потягну і доберуся сяк то так в Теплиці.* Мкр. Н. 14. 3) Черепаха. Мнж. 182. Ум. **Келепець.** *Із під поли позлотистий келепець виньмає, по столу три рази затинає.* ЗОЮР. I. 319.

Келеф, -фа, *м.* = **Келеп 2.** Шух. I. 128, 274.

Ке́лех и келіх, -ха, *м.* 1) Чаша церковная. 2) Кубокъ, чара, бокалъ.

Ке́лиця, -ці, *ж.* Кисть, украшающая шляпу парня галицкаго Покутья. Kolb. I. 30.

Ке́лієчка и ке́лійка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ке́лія.**

Келішок, -шка, *м.* Рюмка. Св. *Л.* 58.

Ке́лія, -лії, *ж.* Келія. *Отець Залізо з келії вийшов.* Чуб. I. 162. *Перевезти із келії в хату на помості.* Шевч. 194. Ум. **Ке́ленька, келієчка, келійка.** *Велю слугам келеньку зробити, велю старцю у келенці жити.* Нп. *Сидить* (чернець) *у себе в келійці, чита боже слово.* Рудч. Ск. II. 201. *Ой построю келієчку на крутій горі.* Нп.

Келтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Глитати.** Вх. Зн. 24.

Ке́льбух, -ха, *м.* = **Тельбух.** *Знайшов там десь задріпане теля, облупив його, бандури випустив, кельбух на голову нап'яв.* Мнж. 13.

Ке́льня, -ні, *ж.* 1) Лопатка у штукатуровъ. 2) Каретный кузовъ.

Ке́люх, -ха, *м.* = **Келех 2.** *Столи заставлені туровими рогами, келюхами і чарками.* Стор.

Кемзува́ти, -зую, -єш, *гл.* Думать, размышлять. *Що він там собі кемзує?* Харьк. у.

Кендери́ця, -ці, *ж.* Кукуруза. Вх. Зн. 25.

Ке́нді. См. **Кендя.**

Ке́ндюх, -ха, *м.* Желудокъ четвероногихъ животныхъ. Сим. 142. Чуб. VII. 443. *І виняв* (у вола) *тельбухи з кишками і пильно кендюх розглядав.* Котл. Ен. Ум. **Кендюшок.**

Кендюхо́вий, -а, -е. Относящійся къ желудку.

Кендюшок, -шка, *м.* Ум. отъ **ке́ндюх.**

Ке́ндя, -ді, *ж.* Чаще во мн. ч. **Ке́нді, -дів.** 1) Валенки, валеныя калоши. Чуб. VII. 575. Сим. 71, 72. 2) Въ насмѣшку такъ называютъ большіе сапоги. Чуб. VII. 575.

Кеп, кепа и кпа, *м.* 1) Дуракъ, глупецъ. *Було не кпити з Микити, бо Микита і сам кеп.* Ном. № 6815. *Не таким кпам, пане-брате, в Польщі крулювати.* О. 1863. II. 54. 2) Карточная игра въ дураки. *Які ж були до карт охочі..., — гуляли часто до півночі... у памфиля, в візка і в кепа.* Котл. Ен. III. 9.

Ке́пень, -пня, *м.* = **Кепеняк.**

Кепеня́к, -ка, *м.* 1) Одежда угорскихъ украинцевъ-горожанъ: родъ венгерской че — мерки съ особаго рода вышивками и съ большимъ количествомъ пуговицъ. 2) Верхняя суконная кофта, носимая украинскими мѣщанками въ Угорщинѣ. Гол. Од. 81.

Кепкува́ння, -ня, *с.* Насмѣшка. *Аж ось посипались кепкування і нарікання і на Павлюгу.* Стор. МПр. 148.

Кепкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Смѣяться надъ кѣмъ, насмѣхаться. *Кепкують з його, як із блазня, та тілько за боки беруться.* К. ЧР. 139. *Ой косить хазяїн зелену діброву, аж піт з його лиця ллється, а чумак під возом сидить в холодочку та з хазяїна кепкує, сміється.* Грин. III. 569. 2) Пренебрегать. Въ такомъ значеніи слово это находится въ одной пословицѣ, по всѣмъ признакамъ фальсифицированной, появившейся сперва въ

«Ужинку» М. Г(атцука), а затѣмъ перепечатанной Номисомъ: *Пани правдою кепкують, про теж у світі панують.* Гатц. 345.

Ке́потво, -ва, *с.* Глупость. *Сховай кепство на господарство.* Ном. № 2838. *Щоб не робив кепства, то поклади три карбованці.* Черк. у.

Кепський, -а, -е. 1) Глупый. *Лучче з добрим загубити, як з кепським найти.* Посл. 2) Плохой, дурной. *Грицько забачив, що то кепська справа, мацнув ся ззаду, сукмана дірява.* Гол. *Кепські вісті засмутили і роздратували князя.* Стор. МПр.

Кепсько, *нар.* Худо, плохо. *То кепсько, що не купив соли.* НВолын. у.

Кептар, -ра, *м.* Родъ короткаго полушубка безъ рукавовъ (у гуцуловъ). Шух. І. 121. Kolb. І. 41, 42. Ум. **Кепта́рик.**

Керва, -ви, кервавий и пр. = **Крів, крівавий** и пр.

Ке́рвель, -лю, *м.* Раст. Scandix Cerefolium L. ЗЮЗО. І. 135.

Ке́рез, *пред.* 1) Черезъ. *Москаль... пошов навпрямець керез став.* Рудч. *Утоптав стежечку керез тещин двуір.* Чуб. 2) Изъ-за. *Керез тебе, жено, своїх будем страхати.*

Кере́я, -реї, *ж.* = **Кирея.** *Уповала, мамцю, на керею, — думала бути попадею.* Мет. 237.

Кери́нниця, -ці, *ж.* = **Киринниця.** Шух. І. 34.

Керли́ба, -би, *ж.* = **Сиворотка.** Шух. І. 213.

Ке́рма, -ми, *ж.* Весло, которымъ правятъ, руль. Желех. Руль у плотовъ; состоитъ изъ **дошки** (лопасть) и **друґара** (рукоятка), который вращается на **сворені** (шипѣ), вдѣланномъ въ **стіле́ць**. Шух. І. 181.

Керманич, -ча, *м.* Рулевой, кормчій на суднѣ, плотѣ. Шух. І. 37. *Досвідчений керманич, що знає усі закрути ріки, усі плиткі місця, на яких би дараба могла осісти, всі скоки у воді, о які розбитися може дараба, держить керму при передній тальбі.* Шух. І. 183. *Пишні керманичі кедровими весельцями плюскають.* Федьк. Пов.

Кермек, -ку, *м.* 1) Раст. Statice Gmelini Willd. ЗЮЗО. І. 137. 2) Statice tatarica L. ЗЮЗО. І. 137.

Керме́цький, -а, -е. Относящійся къ кермеку. *Сей ремінь не хлібної чиньби, а кермецької.* Конст. у.

Ке́рпець, -пця, *м.* 1) = **Личак.** Желех. 2) = **Постіл.** Гол. Од. 75.

Керсе́т, -та, *м.* = **Керсетка.** *Та продала дівчина керсет, та купила чумакові кисет.* Нп.

Керсетка, -ки, *ж.* Верхняя женская одежда безъ рукавовъ.

Керти́на, -ни и керти́ця, -ці, *ж.* Кротъ. Желех.

Керти́чина, -ни, *ж.* Холмикъ, поднятый кротомъ. Желех.

Кертови́ння, -ня, *с. соб.* Холмики, поднятые кротомъ. Желех.

Керува́ння, -ня, *с.* Управленіе. Желех.

Керувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Направлять, управлять. *Чоловік мислить, а Бог керує.* Ном. № 82. *Попереду Гамалія байдаком керує.* Шевч. 57. *Коня керують уздом, а чоловіка словом.* Посл.

Керунок, -нку, *м.* Направленіе.

Ке́сарик, -ка, *м.* Ум. отъ **кесарь.**

Ке́сарів, -а, -е. Кесаревъ, кесарскій. *Непевне видумали свято патриції-аристократи і мудрий кесарів сенат.* Шевч. 607.

Кесарський, -а, -е. = **Кесарів.**

Ке́сарь, -ря, *м.* Кесарь, императоръ. *Та заразом щоб докапать, вони на раді й присудили, щоб просто кесаря назвать самим Юпитером.* Шевч. 608. *Война настала од кесаря пана уже виволана.* Ум. **Кесарик.** *Загадала Наталія кесарика вбити.* Нп.

Ке́те. См. **Ке.**

Ке́тяг, -гу и ке́тях, -ху, *м.* = **Китяг.** *З-за темного дуба... калинова вітка витягнеться і червоний кетяг ягід горить, як жар.* МВ. І. 156. *Ягоди на калині, на бузині ке́тяхами, а на тернові, на вишні — по́рівці.* НВолын. у.

Кефала, -ли́, *ж.* Кефаль.

Кецка, -ки, *ж.* = **Кицка.** *На місці, з якого вирізав кецку, закопує хрест так завеликий, аби застав вирізану кецку.* Шух. І. 213.

Кець-кець! *меж.* Зовъ свиней. Радом. у.

Кешеня, -ні, *ж.* = **Кишеня.**

Кзамент, -ту, *м.* Экзаменъ. Зміев. у.

Кзаментува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Экзаменовать. Зміев. у. *Школярі кзаментовані.* Зміев. у.

Кибалиця, -ці, *ж.* = **Кибалка.** *Дівки вінки погубили, молодиці кибалиці.* Чуб. V. 1113.

Кибалка, -ки, *ж.* Родъ головного женскаго убора. Гол. Од. 27. *Впрягла в ґринджолята павичку, сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. (В старовину молода) *в понеділок не очіпок, а кораблик мала, або білую кибалку любо надівала.* Мкр. Н. 34. Ум. **Киба́лочка.** *Крають китаєчку, зшиють кибалочку та на твою головочку.* Мет. 158. *Он глянь на поріг, діво, несуть твоє діло: чіпчичок, кибалочку на твою головочку.* Грин. III. 499.

Кибета и пр. = **Кебета и пр.**

Ки́бисть, -сти, *ж.* = **Кебета.** *Нема кибисти у його.* НВолын. у.

Кибіт, -біту, *м.* = **Кебета.** *Кибіт є співати, то й гарно співає, — краще, ніж у кого голос є.* Лебед. у.

І. Кив! *меж.* Выражаетъ киваніе. *Вона йому кив оддалеки головою.* Г. Барв. 461. *Кив-морг на його!* Нп.

II. Кив, -ва, *м.* Кивокъ, мимическій знакъ. *Хто не слухає кива, той послухає кия.* Ном. *Там такий, що все на кивах та на мигах.* Ном. № 5774. *Підсунувши вгору шлика кивом.* К. ЦН. 173.

Кива, -ви, *с. об.* = **Кивун, кивуха.**

Кива́ння, -ня, *с.* Киваніе. *Кивання головою за кожним поклоном.* Левиц. (Правда, 1868. 557).

Кива́ти, -ва́ю, -єш, одн. в. кивнути, -вну́, -неш, *гл.* 1) Кивать. *Хоч поміра, а таки пальцем кива.* Ном. № 3339. *Кива головою, наче кобила в спасівку.* Ном. № 2418. *Не кивай на мене чорними бровами.* Мет. 16. 2) Махать. *Кивнув на чуру і чура сів коло його.* К. ЧР. 248. **Кивати дзвонами.** Звонить. *За шинкаром молоденьким дзвонами кивають, а шинкарку Явдосеньку кіньми ростягають.* Гол. **Кивати п'ятами**. Шляться, шататься. *П'ятами киває, бо діла не має.* Ном. № 11049.

Кива́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Качаться. Шух. І. 256. Покачиваться. *Ой п'є Байда та й кивається, та на свою цюру поглядається.* АД. І. 145.

Кивач, -ча, *м.* = **Кивень.**

Кивень, -вня, *м.* Мѣсяцъ іюль, когда лошади мотаютъ головою отъ укуса насѣкомыхъ. Каменец. и Чигирин. у.

Кивер, -ра, *м.* Киверъ. *Кител білий, кивер чорний, хлопець гарний і моторний.* Нп. *Там козак виїзжає на конику вороному..., а в жупані голубому, а в ківері золотому.* Чуб. V. 8.

Кивнути. См. **Кивати.**

Кивун, -на. *Любящій* кивать.

Кивуха, -хи, *ж.* Любящая кивать, преимущественно изъ кокетства. Кв. Жел.

Киги! *меж.* Выражаетъ крикъ чайки. *Ой біда чайці, чайці небозі, що вивела дітки при битій дорозі. Киги! киги! злетівши вгору.* Лукаш. 85.

Киги́к, -ку, *м.* Крикъ чайки. *Чайка... пронеслась з кигиком по над Дніпром.* МВ. ІІ. 117.

Кигикання, -ня, *с.* Крики чайки. Желех.

Кигикати, -ги́чу, -чеш, одн. в. кигикнути, -кну, -неш, *гл.* Кричать, крикнуть (о чайкѣ). *Чайка кигиче — згинь ти куличе.* Лукаш. 85. (Чайка) *літала над його могилою і кишкам.* Чуб. І. 62.

Киги́тка, -ки, *ж.* Чайка. Желех.

Киги́ця, -ці и киги́чка, -ки, *ж.* = **Кигитка.** Желех.

Кидальник, -ка, *м.* Рабочій, подающій снопы или сѣно при укладкѣ его. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копілнику, і мій кидальнику!* Мил. 215.

Ки́дати, -даю, -єш, одн. в. кинути, ки́ну, -неш, *гл.* 1) Бросать, кидать. *Та й почав мені кидати у пазуху п'ятаки з обох кишень.* ЗОЮР. І. 250. *Не стій на могилі, не кидай пісочку.* Мет. 92. *Ой взяли го за реберні та й кинули через дверці.* Гол. 2) Оставлять, бросать, переставать. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине.* Шевч. 65. *Ой не кидай же мене та на чужій чужині.* Мет. 78. *Кидай... вечеряти: час на коня сісти.* Макс. 3) — **воду**. Качать насосомъ. 4) — **кров**. Дѣлать кровопусканіе. 5) — **сіно**. Подавать сѣно при укладываніи его въ стоги. *Я вам лучче так чого поможу днів три робить за процент — косить там, чи сіно кидать.* О. 1862. IX. 7. 6) — **лихом об землю**. Забыть о горѣ, пренебречь имъ. *Кинь лихом об землю та давай погуляєм.* 7) **Кинути оком**. Взглянуть, завидѣть. *Скілько оком кинути — гора мріла. Кинула оком мати на його вбрання, та й відвернулась.* Св. Л. 170. 8) **Кидати хлящем́**. Бросать въ безпорядкѣ, какъ попало. *На току повно свиней, а в хаті такий гармидер: миска з водою перекинута, кури поваляли горшки з полиць, а він кинув так хлящем усе хазяйство, а сам пішов на улицю.* Кіевск. у.

Ки́датися, -даюся, -єшся, одн. в. кинутися, -нуся, -нешся, *гл.* 1) Бросаться. *Кинувсь до Шрама і поцілував його.* К. ЧР. *Кидається і сірою собакою, і білою собакою, та ради не дасть.* Ном. № 1766. *Кинулася до Ганнусі і в коси впилася.* Шевч. 22. 2) Обращаться. *Вже й на прощу ходили, і до знахарів кидались — не пособляє.* О. 1862. VIII. 1. 3) Впадать. *Там, де Случ з Горином кидається у Припець, — звідти ми пригнали.* Черниг. 4) Биться (о сердцѣ, пульсѣ). *А серце моє кидається, кидається.* Г. Барв. 397. Мил. 166. 5) **Не кидатися чого́**. Придерживаться, не оставлять. *До Св. Духа не кидайся кожуха.* Ном. № 458. *Цілий вік він брехав, дак того хліба не кинеться, поки і вмре.* **Першого купця не кидайся**. Не упускай перваго покупщика. Чуб. І. 298. *Чи стала ціна, чи не стала, а ти первого торгу не кидайся.* Кв. І. 130.

Ки́дик, -ка, *м.* 1) Маленькій человѣчекъ. Вх. Зн. 25. 2) Замарашка. Вх. Зн. 25.

I. Кидь, -ді, *ж.* Разстояніе, на которое можно что-нибудь бросить. *А він був од мене не більше, як на одну кидь.* Харьк.

II. Кидь! *меж.* Выражаетъ бросаніе. *Ухопив та кидь його об землю!*

Кизлик, -ка, *м.* Родъ льдины изъ замороженнаго кизяка, на которомъ катаются съ горки вмѣсто саней. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Грімак.**

Кизя́к, -ка, *м.* = **Кізяк.**

Ки́їв, -ва, *м.* Кіевъ.

Київський, -а, -е. Кіевскій.

I. Кий, кия́, *м.* 1) Палка, трость. *Язик доведе до Києва і до кия.* Ном. № 1125. *Один тілько мій Ярема на кий похилився.* Шевч. 207. 2) Дубина, палка, на концѣ которой шаровидное утолщеніе отъ оставленной части корня. *Приходить багато народу з мечами й киями.* Єв. Мр. XIV. 43. Ум. **Кийок, кийочок.** *Котрий козак не міє в себе шаблі булатної, пищалі семип'ядної, той козак кийка на плечі забірає, за гетьманом Хмельницьким ув охотне військо поспішає.* Мет. 391, 392. Ув. **Киюра, кияка, кияра.** *Як сім раз одважить киякою, то хліба більше не їстимеш.* К. ЧР. 273.

II. Кий, *мѣст.* сокращенное изъ **який** въ выраж. **Кий біс**! Гліб. **Кий чорт!** Мнж. 61.

Кийкува́тий, -а, -е. = **Кияхуватий.** *Просо кийкувате.* О. 1861. IX. 192.

Кийовий, -а, -е. Палочный. **Кийове карання**. Наказаніе палками (у запорожцевъ). К. ЦН. 237.

Кийо́к, кийка, *м.* Ум. отъ **I. Кий.**

Кийо́чок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **I. Кий.** 2) Небольшая палочка, обвязанная вишневыми ягодами сверху до низу, кромѣ кончика, за который держить рука. Богодух. у.

Ки́ка, -ки, *ж.* Дѣтск. слово. Мясо. О. 1862. IX. 119. *Як дає дитині мняса, то каже: на́ кики! на кики!* Уманск. у. и Харьк. г.

Ки́кати, -каю, -єш, *гл.* Куковать. *Ой кикала зозуленька.* Гол. IV. 497.

Ки́кіть, ки́коть, -ктя, *м.* Остатокъ отрѣзаннаго пальца, руки, ноги, а также недоразвитая рука, нога. Желех. Ум. **Киктик.**

Ки́кнути, -кну, -неш, *гл.* = **Ґиґнути.** Желех.

Кила, -ли, *ж.* Грыжа. Грин. II. 121. Пот. III. 32.

Ки́лавець, -вця, *м.* Человѣкъ больной грыжей. Желех.

Килавий, -а, -е. 1) = **Килавець.** 2) **Килаві уставки**. Уставки съ извѣстнаго рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Кили́кати, -ли́чу, -чеш, *гл.* Щебетать. *Так жалісно, як пташеняточко, киличе — пустіть.* МВ. I. 78. *Вона як пташка киличе.*

Килим, -ма, *м.* 1) Коверъ. *Будем жити, вино пити, яничара бити, а курені килимами, оксамитом крити.* Шевч. 61. 2) Ковровая скатерть. *Килимом стіл застеліте.* Алв. 12. *Стояв стіл під турецьким килимом.* К. ЧР. 334. *А в тіх наметах все столи стоять, позастилані все килимами.* Мет. 338. Ум. **Килимець.** К. ЧР. 38. Килимок.

Килимниця, -ці, *ж.* Дѣлающая ковры. *Жінка — ткаля, дочка — килимниця.* Сим. 196.

Килимок, -мка, *м.* Ум. отъ **килим.**

Кимак, -ка, *м.* Обрубокъ дерева. *Дубовий кимак.* Ум. **Кимачо́к.** Ув. **Кимачи́ще, кимачи́сько.** Вх. Зн. 25.

Кимачи́на, -ни, *ж.* = **Кимак.** (Небольшой). Вх. Зн. 25.

Кимачи́сько, -ка и кимачи́ще, -ща, *с.* Ув. отъ **кимак.**

Кимачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **кимак.**

Кимаччя, -чя, *с. соб.* Обрубки дерева, части жердей и пр. Вх. Зн. 25.

Кимня́х и ким’я́х, -ха, *м.* = **Кімнях, кім’ях.**

Кинджал, -лу, *м.* Кинжалъ. *А є у нас, коли хочеш, турецькі запоясники, кинджали, однакі завдовжки і одного майстера.* К. ЧР. 168.

Ки́нді, -дів, *мн.* = **Кенді.** *Надів на ноги кинді нові і рукавиці взяв шкапові.* Котл. Ен.

Киндя́к, -ка́, *м.* Лента? Родъ матеріи? Въ Думѣ про С. Кишку употреблено, повидимому, въ значеніи флага: *Ой із города, із Трапезонта виступала галера, трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана, — златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процвітана, — гарматами арештована.* АД. I. 208. (Паювали) *златосині киндяки на козаки, златоглави на отамани.* АД. I. 219. **Кинути**. См. **Кидати.**

Кинутися. См. **Кидатися.**

Ки́па, -пи, *об.* Неповоротливый человѣкъ, толстая женщина. *Оце ще кипа сидить.* Чуб. VII. 575.

Кипарис, -су, *м.* Кипарисъ. *Біжить у сад меж кипариси чорні.* К. МХ. 42.

Кипарисовий, -а, -е. Кипарисный, кипарисовый. *Роздаю всім кипарисові хрестики та пляшечки з почаєвською водою.* Левиц. ПЙО. I. 387.

Кипень, -пню, *м.* Кипятокъ. *Кипнем її... спарив.* О. 1862. V. 85.

Кипі́ння, -ня, *с.* Кипѣніе. Дещо.

Кипіти, -плю́, -пиш, *гл.* 1) Кипѣть. *В печі палає полум’я... кипить вечеря.* Левиц. I. 5. *У тих казанках киплять грішники*. Стор. **Як у казані кипіти**. Сильно *і* волноваться, шумѣть; сильно ссориться. *На ярмарку — як у казані кипить, — такого народу*. Харьк. *Під’їхав Іванець із своїми запорожцями, і пійшло усе як у казані кипіти.* К. ЧР. 312. *У їх у хаті що-дня як у казані кипить: невістки не помиряться, а за їми й чоловіки — така сварка.* 2) Волноваться. *Як кипів ти в молодому вікові і як тугував на старости.* Кв. *Голова горить і серденько кипить, і тіло болить.* Вовч. III. 15. *Кипи, кипи, моє серденько, на ножі.* Нп.

Киплячий, -а, -е. = **Кип’ячий.**

Ки́поть, -птю, *м.* Копоть, сажа. *Аж заплакали: змили той кипоть, що за сім літ на серці осів.* Г. Барв. 96.

Киптар, -ра, *м.* = **Кептар.** Гол. Од. 67.

Киптюга, -ги, *ж.* = **Кіптяга.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кипучий, -а, -е. Кипучій. *Нащо мені жити на світі! крикнув Карпо і скочив у білу кипучу хвилю.* Левиц. Пов. 352.

Кип’яч, -чу, *м.* Кипятокъ. Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Кип’ячий, -а, -е. Кипящій. *Кланяється дяволу! Він тебе кип’ячою смолою напоїть.* Шевч. 294. *Потім ставлять тепломір у кип’ячу воду, то живе срібло піднімається вгору.* Дещо.

Кирга́н, -на, *м.* Большой, изъ камыша, съ трубой, шалашъ, въ которомъ живетъ и хранить свои снаряды артель рыболововъ на Днѣстрѣ. Одесск. у.

Кирд, -да, *м.* Стадо овецъ. Ум. **Ки́рдик.**

Ки́рдик, -ка, *м.* Ум. отъ **Ки́рд.** 1) Небольшая часть овечьяго стада. Мнж. 184. 2) Стадо котныхъ овецъ. Мнж. 184.

Кире́я, -реї, *ж.* Плащъ, длинная суконная верхняя одежда; большая свита съ капюшономъ. Чуб. VII. 421. *Козацьке панство похожає в киреях чорних, як один.* Шевч.

152. *І шабля й булава з бунчуками, і горностаєва кирея поляжуть колись поруч із мертвими кістками.* К. ЧР. 101.

Кири́нити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Вскапывать, взрывать. Желех. 2) Приводить въ безпорядокъ. 8) Пачкать, марать. Желех.

Кири́нний, -а, -е. Грязный, испачканный. Желех.

Кири́нник, -ка, *м.* 1) Безпорядочный человѣкъ. Желех. 2) Пачкунъ, маральщикъ. Желех.

Кири́нниця, -ці, *ж.* 1) Пачкунья, маральщица. Желех. 2) Помойная лохань. Желех. У гуцуловъ употребляется какъ ругательное слово относительно женщинъ. Шух. І. 34.

Кири́ння, -ня*, с.* 1) Безпорядочно набросанная куча, груда. Желех. 2) Пачканье, маранье. Желех.

Кири́ня, -ні, *ж.* Прозваніе водки. Желех.

Ки́ркати, -каю, -єш, одн. в. ки́ркнути, -кну, -неш, *гл.* Рѣзко пронзительно кричать, крикнуть (о курицѣ). Желех. *Пипоть у курей після ячменю робиться, — вони тоді киркають.* Грин. І. 253.

Кир-китайка, -ки, *ж.* Родъ ткани. *Один на собі дорогий каптан має, та з під того кир-китайку видирає.* КС. 1882. XII. 501.

Кирни́ця, -ці, *ж.* = **Криниця.** *У лузі при кирниці, при студеной водиці.* Гол. Ум. **Кирниченька, кирничка.**

Кирничний, -а, -е. = **Криничний.**

Кироман, -ну, *м.* Раст. Statice latifolia Lm. ЗЮЗО. І. 137.

Кирпа, -пи, *ж.* 1) Вздернутый носъ. *Лічить Енея приступає, очками кирпу осідлав.* Котл. Ен. VI. 72. **Кирпу гнути**. Задирать носъ. *А як закуштує школи, вже й одвертає пику, вже й кирпу гне.* Левиц. І. 277. *Стара не страшна, так молода кирпу гне.* Котл. НП. 353. 2) = **Кирпатий.** Ум. **Кирпонька.** МВ. (КС. 1902. X. 143).

Кирпа́тий, -а, -е. Курносый. *Перехрести ніс, щоб великій ріс, а то кирпатий.* Ном. № 5447. Ум. **Кирпатенький.** *Моя* (дівчина) о*н бач русява, що трошки кирпатенька.* Кв. І. 15.

Кирпи́ч, -чу, *м.* Плиты навозу для топки въ печахъ. Харьк. г. Екатериносл. г.

Кирпичина, -ни, *ж.* Плитка кирпичу. Ум. **Кирпичи́нка.**

Кирполої, -їв, *м. мн.* Деревянныя вилы съ тремя зубьями. Херс.

Ки́рпонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ки́рпа.**

Кирр! *меж.* Выражаетъ пронзительный крикъ испуганной курицы. *На сідало тихе́ чиясь рука жорстка сягає помацьки і курицю хапає... «Кирр! кирр! кудах!».* К. Дз. 145.

Ки́ршава, -ви, *ж.* Волоса? *Ну, в нас і батько: тільки проти них що небудь скажи, так зараз за киршаву й ловлять.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Кис, кис! *меж.* Уськанье собакъ. *Джий! кис, кис! джий! Уджга, рябко! уджга! — цькував дід.* Левиц. Пов. 227.

Киса́, -си, *ж.* 1) Мѣшокъ, кошелекъ, мошна. *В кого віл та коса, в того й грошей киса.* Ном. № 10207. *За кису світ увесь не мирить.* Г. Барв. 448. 2) Веревочный мѣшокъ. Чуб. VI. 403.

Киселик, -ку, *м.* Ум. отъ **кисіль.**

Киселиця, -ці, *ж.* Родъ киселя, варимаго изъ сливъ и кукурузныхъ крупъ (Шух. I. 143) или изъ муки кукурузной гречневой или ржаной. (Kolb. I. 54), ячменной или овсяной. Желех.

Киселичник, -ка, *м.* Сосудъ, въ которомъ приготовляется киселиця. Желех.

Кисет, -та, *м.* Кисетъ. *Плели з ниток якісь кисети на тютюн.* Левиц. I. 506.

Кисетина, -ни, *ж.* = **Кисет.** *Кладе чапко гроші в кисетину.* О. 1861. XI. Кух. 23.

Кисирь, -ря, *м.* Овцы съ новонарожденными ягнятами. О 1862. V. Кух. 38.

Кисіль, -лю, *м.* Кисель. *Добрі зуби, що й кисіль їдять.* Ном. № 2048. *Правда Сидорова! киселем млинці помазані, на паркані сушаться.* Ном. № 6883.

Кислий, -а, -е. Кислый. *Кисле в рот тисне.* Ном. № 5086. *Борщ кислий, оскомистий, чорт зна колишній.* ЗОЮР. I. 217. **Кисле молоко.** Простокваша. *Дак мати все було любить молоко парене, а ми все кисле.* ЗОЮР. I. 229. Ум. **Кисленький.**

Кислиця, -ці, *ж.* 1) Яблоко съ дикой яблони. *Знай нас! ми кислиці, з нас квас!* Ном. № 2524. а) **Наговорив на вербі груші, на осиці кислиці**. Наговорилъ несообразностей, навралъ. б) **Хто кислиці поїв, а на кого оскома напала**. Въ чужомъ пиру похмѣлье. Ном. № 4068. 2) **Яблоня дичка**. 3) Названіе необузданнаго, непослушнаго вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Кисличка.**

Кисличка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кислиця.** *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. 2) Дубовые орѣшки. Про хвороби, 14. 3) *мн.* Раст. Pyrola secunda L. ЗЮЗО. I. 169.

Кисличчя, -чя, *с. соб.* Дикія яблони, дикія яблоки. Зміев. у.

Кислище, -ща, *с.* (**Кишлище**?). Стадо, гнѣздо, сборище рыбъ, насѣкомыхъ. Мнж. 184.

Кислість, -лости, *ж.* Кислота. *Велику кислість має.* НВолынск. у.

Кисло, *нар.* Кисло. *Хоч кисло, хоч прісно — усе умісто.* Посл.

Кислоокий, -а, -е. Съ гноящимися глазами. *Був тонкий, сухий, високий і гунявий й кислоокий.* Сніп. 135.

Кислота, -ти, *ж.* Кислота. Кислотою взятись. Покрыться кислымъ. *Як не вимиєш довго глечика після молока, то він через день кислотою візьметься.* Волч. у.

Кислощі, -щей и -щів, *ж. мн.* Кислота. *Щоб не заводилось кислощів.* Чигир. у.

Кисляк, -ка, *м.* 1) Хлѣбъ кислый. *Їж прісняки, заким будуть кисляки.* Ном. № 12288. 2) Простокваша. Шух. I. 215.

Киснути, -сну, -неш, *гл.* 1) Киснуть. *Не можно вже юшки їсти: почала киснути. Учинила вчора хліб, — кисне, кисне, та ніяк не сходе.* Харьк. *Чи не той то хміль, хміль, що у пиві кисне?* ЗОЮР. I. 273. **Кисне, як солоний огірок**. Постоянно плачетъ. Ном. № 2380. **Гляне — молоко кисне**. Сдѣлаетъ очень кислую физіономію. Ном. 3041. 2) Долго мокнуть. *Чи ти коли пооджимаєш ті сорочки? Доки їм киснути?* Харьк. 3) Хандрить, киснуть, плакать. *Та вже мабуть вас так Бог создав, щоб усе киснути.* К. ЧР. 290. *Часом чоловік не купить на базарі своїй жінці шматок дрантини, а вона киснутиме цілий день.* Левиц. I. 499. 4) — **у шинку**. Пьянствовать часто. *Стали тільки по шинках киснути.* Мир. ХРВ. 119.

Кисти, -сну, -неш, *гл.* = **Киснути.** *Ох і кис той кисіль да тринадцять неділь. Наварю я борщику: будем борщик їсти — перестанем кисти.* Ном. 334.

Кит, -та, *м.* Китъ. *Його кит-риба зараз і вхопила.* ЗОЮР. II. 60.

Кита, -ти, *ж.* 1) = **Ки́тиця.** Въ слѣдующ. примѣрѣ употреблено, повидимому, въ значеніи: султанъ, перья на головномъ уборѣ: *Кита біла, кивер чорний, хлопець гожий і моторний.* Pauli. (Но см. этотъ-же примѣръ при словѣ **кител**ь). 2) Хвостъ лисицы. Вх. Пч. II. 5. См. **Китюх.** 3) = **Китайка**? *Один на собі каптан має та з під того жовті та чорні кити видирає.* АД. I. 121. (Въ друг. вар. здѣсь: *китайку видирає.* АД. I. 116, 125.

Китає́вий, -а, -е. Изъ китайки. *Жупан китаєвий.* Гол. *Жупан на йому синій і китаєва юпка.* Кв. I. 9. *Китаєві штани.* О. 1862. IX. 68.

Китаєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **китайка.**

Китай, -таю, *м.* 1) Китай. 2) = **Китайка.** *Приніс китаю на дві спідниці.* Нп. *Будем драти, пане брате, з китаю онучи.* Гол. I. 14. 3) Родъ музыкальнаго инструмента. *Можний пан лежит й а в китай грає, ой грає, грає, краще співає.* Kolb. I. 113.

Китайка, -ки, *ж.* Матерія китайка. *Із кишені китайку виймає, поцілував мертвих в очі, хрестить, накриває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 214. Ум. **Китаєчка.** *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене додержала до білого світа.* Мет. 45.

Китайський, -а, -е. Китайскій. Желех.

Китайча, -чати, *с.* Маленькій китаецъ. Желех.

Китайчаний и китайчастий, -а, -е. = **Китаєвий**. *В китайчаних штанях.* Сніп. 134. *Взяв штани я китайчасті.* Сніп. 124.

Китви́ця, -ці, *ж.* Деревянный цилиндръ, подкладываемый подъ рычагъ, которымъ поднимаютъ мельничный жерновъ для ковки послѣдняго. Мык. 481. См. **Кітвиця.**

Ки́тель, -ля, *м.* Кител. *Кител білий, кивер чорний, хлопець гарний і моторний.* Рк. Макс.

Китити, -кичу, -тиш, *гл.* Дѣлать кисти. *Та шила хусточки з китаєчки, лишила китиці з заполочі.* Мил. 88.

Китиця, -ці, *ж.* 1) Кисть (у платья, ковра, сбруи и пр.) Вас. 160, 170. Шух. I. 128. 2) Кисть изъ сросшихся вмѣстѣ нѣсколькихъ орѣховъ. Камен. у. 3) Снопъ соломы, связанный съ того конца, гдѣ колосья, и употребляемый для соломенныхъ кровель. Чуб. VII. 379. См. **Кулик.** 4) Букетъ цвѣтовъ. Желех. 5) Гора, только на вершинѣ покрытая снѣгомъ. Шух. I. 73. Ум. **Китичка.** *Хусточка у пояса мережувана і з вишитими орлами і ляхівка з під плахти вимережувана і з китичками.* Кв. I. 7.

Китичний, -а, -е. Относящійся къ кисти. **Китичний сотник**. *Китишний тим звався сотник, що китиця в його була коло шаблі.* О. 1861. XI. Кух. 29.

Китки́, -то́к, *ж., мн.* Косы, положенныя надъ ушами. Гол. Од. 72.

Китча́стий, -а, -е. Украшенный кистями. Желех.

Китюх, -ха, *м.* Лисій хвостъ. Вх. Пч. II. 5. См. **Кита 2.**

Ки́тяг, -гу и ки́тях, -ху, *м.* 1) Гроздь, кисть. *Спілі вишні злипались китяхами, як бджоли кругом матки.* Левиц. Пов. 192. *Вишні так і висять китяхами.* Харьк. г. 2) Комокъ. *А сніг ліпив у шибки, набивався китяхами, блищав через скло.* Левиц. I. 515. 3) Метелка проса. Мнж. 184.

Ких! *меж.* Выражаетъ смѣхъ. *Ких-ких-ких! — засміялись чумаки.* О. 1861. X. 22.

Ки́хкати, -каю, -єш, *гл.* Смѣяться. *І почали кихкати усі чотирі.* Св. Л. 196. *І старі на печі, вовну скубучи, пихкають, а вона й не всміхнеться.* Г. Барв. 103.

Ки́ці-баба. Игра въ родѣ жмурокъ. *Хто баби не веде, того киці-баба поведе.* Ном. № 12573. *А колись, каже, ви так з ними вигравали в хрещика та в киці-баби.* Левиц. I. 276.

Ки́цка, -ки, *ж.* Кусокъ дерна; комъ земли, глыба, вывороченная плугомъ. Вх. Зн. 25. Шух. I. 165.

Киць, киць! *меж.* Зовъ кошекъ.

Кицька, -ки, *ж.* Ум. отъ **киця.**

Кицюня, -ні и кицю́нечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **киця.**

Киця, -ці, *ж.* 1) Кошка. *Пішла киця по водицю, та й упала у криницю.* Нп. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 36. Ум. **Ки́цька, кицюня, кицюнечка.** *Як до тебе ходити?. В тебе кицька лиха.* Чуб.

Киця́, -ця́ти*, с.* Маленькій горшечекъ. Желех. Ум. **Кициня, киця́тко.**

Киця́ти, -ця́ю, -єш, *гл.* Въ игрѣ въ жмурки: дотрагиваться до кого либо изъ прятавшихся, который послѣ этого начинаетъ жмурить. О. 1861. XI. Свидн. 37.

Ки́чера, -ри, *ж.* Гора, покрытая лѣсомъ, кромѣ вершины. Желех. Шух. I. 73. Ум. **Ки́чірка.** Вх. Зн. 25.

Ки́чка, -ки, *ж.* 1) Прядь льна, заплетенная въ косу новобрачной. *Беруть трошки льону і завивають їй* (молодій) *разом з косою, щоб більше було коси; хоть і великі коси, то завше треба той льон, і то називається зачіска та кичка.* Метл. 208. 2) Кольцеобразный валикъ изъ пакли, шерсти или гарусу, иногда обшитый холстомъ, который носится замужними женщинами на головахъ подъ головнымъ уборомъ (очіпком, чепцем). Kolb. I. 38. 3) Хомутина, подушка валькомъ, кишкой, поджатая подъ клешни хомута. Вас. 159. *Лимарь кичку зашиває.* Шевч. 540. 4) Пучекъ соломы или камыша, употребляемый для крытья крыши. Желех. 5) Часть воротъ, дверей: кусокъ дерева съ вырѣзаннымъ въ немъ съ одной стороны углубленіемъ, — этой стороной онъ прибивается къ столбу или стѣнѣ, тогда углубленіе даетъ отверстіе, въ которое входитъ верхъ вертикальнаго столбика глухого конца воротъ пли шипъ дверей. Шух. I. 87, 93. 6) Оставшійся въ землѣ послѣ срубленнаго дерева его пень или корень. *А наші кички викопують.*

Кичматися, -юся, -єшся, *гл.* Копаться, возиться. *Кичмався дома то над сим, то над тим.* Кременч. у.

Кичува́ти, -чую, -єш, *гл.* Корчевать. *Отто ліс, — щоб же ви мені вирубали його, викичували, зорали, пшениці насіяли!.. А ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить, той кичує.* Рудч. Ск. II. 120.

Киш! *меж.,* которымъ отгоняютъ птицъ. *Позгоним вас: киш-киш!*

Кише́нька, -ки, *ж.* Ум. отъ **кише́ня.**

Кише́ня, -ні, *ж.* Карманъ. *Спасибі в кишеню не ховають.* Ном. № 4137. *Шага з кишені панської виймає.* Дума. *У латаній свитині і без чобіт, а грошей носив повні кишені.* К. ЧР. 20. **Чортова кише́ня**. Родъ брани. *Отто дочка, а то батько — чортова кишеня.* Шевч. 134. **В кишені гуде**. Пусто въ карманѣ, нѣтъ денегъ. Ном. № 1485. Ум. **Кишенька.** *Бере люльку у кишеньку, йде до корчми пити.* Чуб.

Ки́шечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кишка.**

Кишіти, -шу, -ши́ш, *гл.* Кишѣть. *Аж кишить невольника у Сиракузах.* Шевч. 606.

Кишка, -ки, *ж.* 1) Кишка. *Чи мох, чи вовна, аби кишка повна.* Ном. 12173. *Треба думать та гадать, чим кишки напхать.* Ном. 2) Колбаса, начиненная кашей. Маркев. 154.

Дайте мені кишку, іззім у затишку. Чуб. 3) Красный наростъ на головѣ индѣйскаго пѣтуха. 4) **Ходити без кишни**. Ходить безъ пояса. Гол. Од. 48. Ум. **Кишечна.**

Кишкати, -каю, -єш, одн. в. кишнути, -шну, -неш, *гл.* Прогонять, прогнать птицу крикомъ **киш**! *Прилетіла тетерочка... Не кишкайте, не лякайте: нехай привикає.* Нп.

Кишкатий, -а, -е. Съ краснымъ наростомъ на головѣ (объ индѣйскомъ пѣтухѣ). **Индик кишкатий**! говорится о спесивомъ человѣкѣ. О. 1861. XI. Кух. 16.

Кишковий, -а, -е. Кишечный; сдѣланный изъ кишекъ. *Кишкова струна.* КС. 1882, VIII. 282; 1892. III. 383.

Кишкун, -на́, *м.* Кабанъ съ однимъ ядромъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Ґилун.**

Ки́шло, -ла, *с.* Жилище, гнѣздо.

Кишнути. См. **Кишкати.**

Кию́ра, -ри, *ж.* Ув. отъ **кий.**

Кия́к, -ка́, *м.* = **Киях.**

Кияка, -ки, *ж.* Ув. отъ **кий.**

Кияне́ць, -нця́, *м.* Нога съ ляжкой въ мясной тушѣ. *Лебед. у.*

Кия́нин, -на, *м.* Кіевлянинъ. *Ой кияне, кияне, панове громада!* ЗОЮР. I. 4.

Кия́нка, -ки, *ж.* 1) Кіевлянка. 2) Богомолка, идущая на богомолье въ Кіевъ, или возвращающаяся оттуда. *Понеділкує, черничить, киянок годує.* Мкр. Н. 30. 3) Небольшой деревянный молотокъ у столяра. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Кия́ночка.** *Я з Києва швачка, я з. Києва кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Кия́нський, -а, -е. Кіевскій. *В хаті мило та любо глянути: лавки й столи липові, образи киянські, хороше помальовані.* МВ. I. 84.

Кия́ра, -ри, *ж.* = **Киюра.** Мнж. 60.

Кия́х, -ха, *м.* 1) Кисть, початокъ кукурузы. *За цілий день я ззів тілько два кияхи пшенички.* Сквир. у. 2) Раст. Thypha angustifolia L. ЗЮЗО. I. 169. 3) Метелка проса. Мнж. 184. Ум. **Кияшо́к.**

Кияхуватий, -а, -е. О просѣ: **Кияхувате просо** — то просо, кисть котораго собрана вмѣстѣ, всѣ вѣточки прижаты. Мнж. 184. См. **Кийкуватий.**

Кияшо́к, -шка, *м.* Ум. отъ **кия́х.**

Кібець, -бця, *м.* 1) Кобчикъ. *Ой намостив кібець гніздо на високій тополі.* Нп. 2) Названіе одного изъ играющихъ въ дѣтской игрѣ въ перепелицю. Ив. 25. Ум. **Кібчик.** *Летять спастись в лісах обширних од злого кібчика когтей.* Котл. Ен.

Кібчити, -чу, -чиш, *гл.* Бить, колотить. Мнж. 61.

Ківетора, -ри, *ж.* Половина тальби. Шух. I. 182.

Ківки́, -ків, *м. м.* = **Лядобійці.** МУЕ. III. 24.

Ківна́та, -ти, *ж.* = **Кімната.** *Ой деж тебе порубали? В ківнаті на блаваті.* Гол. I. 82.

Ківш, ковша, *м.* 1) Совокъ для насыпки зернового хлѣба, муки и пр. 2) Плата мельнику мукою за помолъ. *Ковша брати.* 3) Ковшъ, сосудъ съ рукоятью для черпанья и питья жидкостей. *Чи чарка то, чи ківш буде, — не глядить переміни: гладко п'ють, як з лука б'ють, до ночної тіни.* ЗОЮР. I. 317. **Випити ківш лиха**. Претерпѣть много горя. *Не один ківш лиха підсунула йому злая доля, — випив їх бідолашний.* Стор. I. 231. *Бийте його добре киями, щоб знав почому ківш лиха.* Ном. № 4954. Ум. **Ківшик.** *Сивушки зараз ковтонули по ківшику і не здрігнули.* Котл.

Кіготь, гтя, *м.* Коготь. *Здається й мала пташка, та кігті гострі.* Посл.

Кіз, кізу, *м.* Калъ животныхъ. *Сердитий та недужий — кізові рівня.* Ном. № 3349. **Посадити в кіз** *(в тепле нутро убитої скотини — дитину од сухот).* Ном. № 8402. *Стілько кізу лежить, що у віз не забереш.* См. **Кізяк.**

Кізівер, -ра, *м.* Крутое взгорье, которое можно пахать сверху внизъ, возвращаясь съ плугомъ порожнякомъ. Вас. 205.

Кізій, -я, -є. Козій. Желех. **Кізє молоко́ = Кітче молоко.** Вх. Уг. 244.

Кізка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кова.** 1) Козочка. *Коли б кізка не скакала, то б і ніжки не зламала.* Ном. № 7066. 2) Кнутъ, придѣланный къ козьей лапкѣ. Кізли. См. **Ковел.**

Кізлик, -ка, *м.* Отгородка на чабанской арбѣ для топлива. Мнж. 182.

Кізлини, -лин, *мн.* 1) Подставки, на которыхъ лежить конецъ вала въ мельницѣ. Лебед. у. 2) Колышки, забитые по бокам **кізлин** для того, чтобы лазить по нимъ вверхъ для смазки вала. Лебед. у.

Кізля, -ля́ти, *с.* Козленокъ. *Почали плодити рябих ягнят і кізлят.* Опат. 53.

Кізонька и кізочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **коза.**

Кізь-кізь! *меж.* Зовъ козъ.

Кізя́к, -ка́, *м.* Пометь, калъ домашнихъ животныхъ. *До нашого берега ніщо добре не припливе — не кізяк, то тріска.* Ном. № 2137. Ум. **Кізячо́к.** Мнж. 1.

Кійло, -ла, *с.* Ковыль, Stippa pennata. О. 1862. V. Кух. 38. *Ой по горі, по горі, там Грицюхно ходить, там біле кійло косить та коню свойму носить.* Грин. III. 462.

Кіл, кола, *м.* Колъ. *Дурному хоч кіл на голові теши.* Ном. № 6185. *Св. Микола не поставить кола.* Ном. № 453.

Кілаш, -ша, *м.* Родъ горшка около 5 вершковъ вышиною, то-же, что **кашник**. Вас. 181.

Кілець, -льця́, *м.* Ростокъ въ зернѣ. Каменец. у. Глазокъ въ картофелѣ. *Кепська справа, коли люде почали вже кільцями картоплю садити. Це лихо ріже на кільці бараболю.* Подольск. г. **Кільці пускати**. Проростать. Ум. **Кільчик.**

Кілки, кілко, *мѣст.* = **Кільки, кілько.**

Кілки́й, -а́, -е́. Колючій. *Зеленими споришами і кілкими будяками.* Нп.

Кілля, -ля, *с. соб.* отъ **кіл**. 1) Колья. *Прославився на Вкраїні ще козак і Гонта, що сажав жидів на кілля рядом поверх плота.* Ном. № 672. *Инший на ярмарок брався, инший у гай по кілля.* К. ЧР. 67. 2) Приготовленныя для постройки части ствола дерева — самыя верхнія, длиной но 5 — 6 метровъ. Шух. I. 88.

Кіло́к, -лка, *м.* 1) Колышекъ. 2) Колъ въ плетнѣ. *На перелазі, вхопившись руками за два кілки, з'явилась, як з землі виросла, Ганна.* Левиц. I. 26. 2) Деревянный гвоздь. *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315. 4) Вѣшалка въ видѣ колышка, вбиваемаго въ стѣну. *До півдня буде вбіратись та начіпляє на себе всього... як на кілок у коморі.* МВ. I. 28. 5) Въ дверяхъ крестьянскихъ построекъ: ручка въ видѣ колышка, за которую берутся при отворяніи дверей. Kolb. I. 57. 6) Колышекъ, вкладываемый у запора вмѣсто замка. *Пивниця на колку.* Ном. № 1259. 7) = **Заніз (у ярмі).** Kolb. I. 67. 8) Одинъ изъ двухъ деревянныхъ шиповъ, которыми прикрѣпленъ къ оси задній насад крестьянской повозки. Рудч. Чп. 249. Ум. **Кіло́чок.**

Кіло́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **кіло́к.** 1) Употребляется какъ уменьшительное отъ **кіло́к** во всѣхъ указанныхъ выше значеніяхъ. *Отут ще кілочок треба забити. — Та цей тин довго не стоятиме: кілочки поганенькі — як же воно держатиметься? — Одріже од*

жмутка два шматочки та зв'яже докупи та й повісить на кілочку. ЗОЮР. I. 308. *Два кілочки у стіні... на їх нічого не висить.* МВ. III. 2) = **Чека.** Рудч. Чп. 249, 250. 3) Въ сновальницѣ: колышки, на которые надѣвается пряжа. Вас. 202. 4) Колокъ у струнныхъ музыкальныхъ инструментовъ для укрѣпы струнъ.

Кілька, кільки и кілько, *нар.* 1) Сколько. *Кілько смаку, тілько й гріху.* Ном. № 110. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159. 2) Нѣсколько. *Од вулиці поодрізнювались кілька пар хлопців та дівчат.* Левиц. I. 18. *Я кільком казав — коли не хотять.* НВолын. у. *То хустку купила, то сорочок справила кільки.* МВ. I. 28. *Сила одного чоловіка або кількох людей.* Левиц. (Правда 1868, 415).

Кількаде́сять, *числ.* Нѣсколько десятковъ.

Кількалітній, -я, -є. Существующій нѣсколько лѣтъ. Желех.

Кільки. См. **Кілька.**

Кількись, *нар.* Нѣсколько. *Минуло кількись часу* Г. Барв. 510.

Кількість, -кости, *ж.* Количество. Желех.

Кілько. См. **Кілька.**

Кільконадцять, *числ.* Сверхъ десятка. *Круг сонця ходять кільконадцять планет.* Дещо. *Розгорює де небудь дівчина кільконадцять шагів.* О. 1862. I. 74.

Кількораз, *нар.* Нѣсколько разъ. Вх. Зн. 25.

Кількоро, *нар.* Нѣсколько. *Як тарахне в стадо гусей, так разом кількоро їх і вб'є.* О. 1861. XI. 73.

Кільце, -ця, *с.* 1) Кругъ, кружекъ. *Ой у місці в крайній хаті кільцем танець ходить.* Гатц. 296. 2) Кольцо вообще, за исключеніемъ носимаго на пальцѣ. *Ведмідь здоровий, та кільце в носі.* Ном. № 4228. *Хто старцям милостину подавав, то все перед ним і лежить: чи шматок хліба, чи кільце ковбаски.* ЗОЮР. I. 306. 3) Звено. *Біда за біду чепляється, як у ланцюзі кільце за кільце.* Ном. № 2164.

Кільчик, -ка, *м.* Ум. отъ **кілець.**

Кільчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Пускать ростки, проростать. *Вже кільчиться гречка, пшениця.* Каменец. у. *Він злиденний господарь: у його в коморі геть покільчилась пшениця.* Подольск. г.

Кілювати, -люю, -єш, *гл.* Задѣлывать, забирать стѣну вертикально поставленными жердями. *Кілювати хату.* Каменец. у.

Кіля́, *пред.* = **Біля.** *Сотворив з того ребра Єву і положив кіля Адама.* Чуб.

Кімла́ч, -ча́, *м.* Сѣть въ видѣ верши для ловленія рыбы. То-же что **ятір** (см.), но безъ крыльевъ. (Александровск. у. и Мнж. 182) и безъ **суя́трика**. Вх. Пч. II. 22.

Кімлашня́, -ні́, *ж. соб.* Калмыки. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Кімли́к, -ка, *м.* Калмыкъ.

Кімли́цький, -а, -е. Калмыцкій. **До кімли́цьких заговін ждати**. Никогда не дождаться. Ном. № 5633.

Кімли́чка, -ки, *ж.* 1) Калмычка. 2) Деревянная курительная трубка съ длинной шейкой и выпуклой крышкой. Вас. 148.

Кімля, -лі, *ж.* Сѣтка для ловли рыбы. Желех. и Лебед. у.

Кімната, -ти, *ж.* Въ малорусскихъ хатѣ, домѣ — небольшая комнатка, отгороженная въ большой общей комнатѣ; служить обыкновенно спальней. Вас. 195. *У вдовиці дві світлиці, а третя кімната.* Мет. 53. *Поставлю хату і кімнату.* Шевч. *Піду я до*

кімнати постіль білу слати. Чуб. V. *Мати собі стрівожилась, устала з-за стола і одвела її в кімнату.* К. ЧР. 129. Ум. **Кімнатка, кімнаточка.** *Він любив свою світличку з кімнаткою.* Г. Барв. 143. *Сам Сухобрус жив в сусідній кімнатці.* Левиц. Пов.

Кімня́хъ, -ха, *м.* = **Кім'ях.**

Кімса, -си, *ж.* 1) Кусокъ, комъ, напр., земли. Ном. № 10466. 2) Кусокъ хлѣба. *Пастух за ворота, кімса в його коло рота.* Ном. № 10466.

Кім'я́х, -ха, *м.* Комокъ слипшихся ягодъ, гроздь. *Вишні так і висять кім'яхами.* Харьк. у.

Кін, ко́ну, *м.* 1) Публичное мѣсто, гдѣ стояли присужденные къ тому въ видѣ наказанія. *Коси різали блудяжкам, в погріб запірали, другі у кона стояли, год не причащались.* Мкр. Н. 35. 2) Мѣсто игры. 3) Сцена.

Кінатов! Восклицаніе гуцульскихъ древосѣковъ: когда съ горъ спускаютъ внизъ по деревянному желобу срубленное дерево, верхніе рабочіе кричать стоящимь внизу вдоль желоба: клейгов! — крикъ, предостерегающій объ опасности отъ летящаго съ страшной силой дерева; когда послѣднее достигнеть конца желоба и рабочіе отбросятъ его въ сторону, они кричать: **кінато́в**! Крикъ этотъ передается, отъ одного къ другому все выше и, достигнувъ стоящихъ на высотахъ рабочихъ, служить для нихъ знакомь, что путь свободенъ для новаго дерева. Шух. I. 179.

I. Кінва, -ви, *ж.* 1) Деревянная кружка. *Кухарі ставлять по всіх столах дерев'яні ваганки з потравою, а між ними у великих кінвах, теж дерев'яних, горілку, мед, пиво...* Стор. II. 150. *Взяв раз покуштував, удруге напився* (пива), *а втрете як узяв ту кінву за ухо, то зробив у тій конівці сухо.* ЗОЮР. I. 204. 2) Ведро. *Молодичка кароока... бігла з кінвами по воду.* Федьк. Ум. **Конівка.**

II. Кінва, -ви, *ж. соб.* Лошади. *Бач, скілько кінви пасеться.* Зміев. у.

Кінець, -нця́, *м.* 1) Конецъ, окончаніе, заключеніе. *Кінець — ділу вінець.* Посл. *Царству його не буде кінця.* Єв. Л. I. 33. **На при кінці**. Въ концѣ, напослѣдокъ. *На при кінці всього й каже...* **До кінця**. До конца, до окончанія. *До кінця там досидів.* **Кінець віку**. а) Окончаніе жизни. *Оце вже кінець мого віку.* б) Конецъ міра. *Мабуть кінець віку оце приближився: хоч рідного брата тепер стережися.* ЗОЮР. II. **Дійти кінця́**. Окончить. Св. *Л.* 134. **А вже ж я тобі доїду кінця!** Ужъ я тебя доканаю! Ном. № 3651. 2) Конецъ (предмета). *Попустила низько кінці стрічок. Устромив кілок гострим кінцем у землю. Кінцем ножа копирсає.* **Кінці в край**. Нѣтъ выхода, безвыходное положеніе. *Таке мені прийшлось тоді: прямо кінці в край, — нічого їсти. Пішов та й украв.* Новомоск. у. Залюбовск. 3) Кожаная часть кнута. *На пугу ремінний конець.* Маркев. 64. 4) Край, предѣлъ. *Позбірав вибраних од кінця землі до кінця неба.* Єв. Мр. XIII. 27. Употребляется какъ нарѣчіе съ родительнымъ падежемъ: **кінець стола, кінець села**. На концѣ стола, села. *Сидить батько кінець стола.* Шевч. 71. Тоже значитъ и **кінці стола**. *Сидить собі, сердека, у великій хаті, на лаві, кінці стола.* Кв. II. 69. 5) Окончаніе книги. *Кінець Чорній Раді.* К. ЧР. 422. Ум. **Кінчик, кінчичок.** *Бачив купку зірочок, або ріжок місяцевий, кінчичок.* МВ.

Кінний, -а, -е. Конный. *Найменший брат піший піхотою за кінними братами уганяє.* Дума. *Покотились по базару кінні* narodowi. Шевч. 197. *Тут військо кіннеє валилось.* Котл.

Кінни́к, -ка, *м.* = **Кінниця.** Шух. I. 185.

Кінниця, -ці, *ж.* Конюшня. *Коники іржуть у кінниці.* Нп. Ум. **Кінни́чейка, кінниченька, кінни́чка.** *Коничка вставте до кінничейки.* АД. І. 37. *Коники возьте до кінничейки.* Гол. II. 82. *Суть в вас коники у три кіннички.* Гол. II. 3.

Кінно, *нар.* На коняхъ. *Слуги їдуть кінно округ воза.* К. ЧР. 357.

Кінце́вий, -а, -е. Конечный; послѣдній въ концѣ. *На кінцевій тальбі кладе керманич... лише одну керму.* Шух. І. 182.

Кінцьо́вий, -а, -е. = **Кінцевий. Кінцьо́вий гребінець**. Гребень изъ верхушки (конца) рога. Вас. 164.

Кінчак, -ка, *м.* Мечъ съ узкимъ лезвіемъ.

Кінча́ння, -ня, *с.* Окончаніе.

Кінча́стий, -а, -е. = **Кінчатий.**

Кінча́ти, -ча́ю, -єш, *с.* в. **кінчи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Оканчивать, кончать, кончить. *Кінчаючи своє слово до шановного читця, повинен додать...* Ном., стр. VII. *У роскоші кінчають вік щасливий.* 2) Добивать. *Розійшлися гайдамаки... з ножем у халяві жидів кінчать.* Шевч. 208. *Було тобі жидів кінчать, ляшків не займати.* Нп.

Кінчатий, -а, -е. Остроконечный. *Кінчатий ніж.*

Кінча́тися, -ча́юся, -єшся, *с.* в. **кінчи́тися, -чу́ся, -чи́шся**, *гл.* 1) Оканчиваться, окончиться, приходить, придти къ концу. *От уже і третій день кінчався, піп і сам не знає, що робить.* Рудч. Ск. II. 159. *Кінчивсь рік.* Рудч. Ск. II. 56. *Вони знали одно: чим суд кінчився і по тому судили.* Мир. Пов. І. 165. *Служба божа кінчалась.* Левиц. І. 13. 2) Умирать, умереть.

Кінчик, -ка и кінчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **кіне́ць.**

Кінчити, -ся. См. **Кінчати, -ся.**

Кінь, коня́, *м.* 1) Конь, лошадь. *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.* Ном. № 2548. *Ідуть вони поле, їдуть і другеє, а на третє поле став кінь спотикаться.* Мет. 2) Дѣтская игра въ мячъ, когда поймавшій мячъ садится на бросавшаго и кричитъ: *продай коня!* Каменец. у. О 1861. XI. Свидн. 36. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.**

Кінський, -а, -е. *Лошадиный*, конскій. *Уже почав він землю кінським копитом орати.* Макс. *Шкуратяні подушечки, напхані кінським волосом.* Ком. І. **Кінська м'я́та**. Раст. а) Полевая мята. Mentha arvensis; б) Lamium amplexicalle. L. ЗЮЗО. І. 126. **Кі́нський щаве́ль**. Раст. Rumex obtusifolius. ЗЮЗО. І. 178.

Кіп, -пу, *м.* **Яки́м кіпом ти міг то учини́ти**? Какимъ образомъ, какъ ты могъ. это сдѣлать? Желех.

Кіпка, -ки, *ж.* Ум. отъ **копа.**

Кіпний, -а, -е. Кіпна доро́га. Грязная отъ растаявшаго снѣга? *Як упаде пошпай (свіжий сніг), та дорога стане кіпною.* Шух. І. 81.

Кіпни́на, -ни, *ж.* Кучка земли, поднятая кротомъ. *Кіпнини повказувалися.* Вх. Уг. 244.

Кіпні́ти, -нію, -єш, *гл.* Таять. Желех.

Кіпно, *нар.* Потеплѣло, оттепель на дворѣ; грязно (отъ растаявшаго снѣга). Желех.

Кіпочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **копа.**

Кіптіти, -пчу, -тиш, *гл.* Дымиться. *Не туман то в полі кіптить, не грім грімить.* Гол.

Кіптюга, -ги, *ж.* = **Кіптяга.**

Кіптяга́, -ги́, *ж.* Пыль. *Кіптягу збили діти у хаті. Кіптяга така, що й світу не видко.* Черк. у. *Збив таку кептягу коло землянки.* Мир. ХРВ. 83.

Кір, -ко́ру, *м.* Корь. *А піднялася на ноги — кір, гвіздочки та кигили, страшні заливні кашлі підкошували дитячі сили.* Мир.

Кіре́ць, -рця́, *м.* = **Корець.** *Возьми ж кірець та напийся... квасу.* Грин. І. 207.

Кірка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кора.** 1) Кожица, корка плодовъ. *На запіканку корінькову купив кубеби, калгану... і свіжу кірку із лимон.* Мкр. Г. 69. 2) Сандалъ. *Крашанки галунють, а тоді варють у кірці.* Константиногр. у. 3) Подборъ, каблукъ. *Убере було мене дядина, в дрібушки поплете, стьонжки до кірок попустить.* Г. Барв. (О. 1861. VI. 19).

Кірмак, -ка, *м.* = **Кироман.** ЗЮЗО. І. 137.

Кірря, -ря, *с. соб.* отъ кора. Вх. Зн. 25.

Кірх, ко́рху, *м.* = **Корх.** *Підіймись* (= **підрости**) *на кірх.* Г. Барв.

Кірчик, -ка, *м.* Ум. отъ **коре́ць.** Вх. Лем. 424.

Кіс, коса, *м.* Дроздъ черный, Turdus morula. Желех. **Кіс гривкастий**. Дроздъ ошейниковый, Turdus torquatus. Вх. Лем. 424.

Кіска, -ки, *ж.* Ум. отъ **коса.** 1) Употребляется какъ уменьшительное въ указанныхъ при словѣ коса значеніяхъ, преимущ. 1 и 2. *Дівки гуляють, кісками мають.* Грин. III. 85. 2) Ножъ изъ куска косы; употребляется какъ обыкновенный ножъ, а иногда служить и вмѣсто бритвы. *Пороблю було кіскою колеса млинові і п'ятірні, точнісінько, як у млині.* Левиц. І. 102. 3) Родъ огорожи изъ хворосту. О. 1861. XI. Свидн. 63. О. 1862. V. Кух. 38. 4) Въ гуцульскихъ хатахъ вѣшаютъ, въ видѣ украшенія подъ образами соединенные попарно початки кукурузы, для чего покрывающіе ихъ листья сплетаются въ кіску. Шух. І. 100. 5) Родъ вышивки. Шух. І. 157, 158.

Кісний, -а, -е = **Тісний.** *Кіснії улиці, кіснії, — їхали бояре пишнії.* Грин. III. 534.

Кісник, -ка, *м.* 1) Косоплетка; лента, вплетенная въ косу. Чуб. VII. 422. *Захотіла гиря нових кісників.* Ном. *А чому ти й досі ніколи не вплетеш кісники оті, що тітка привезла?* Шевч. 494. 2) Торговецъ косами для косьбы, разъѣзжающій по селамъ. Константиногр. у. Ум. **Кісничок.** *Бач, чого гирі забажалось — кісничків!* Ном. № 5343.

Кісни́ця, -ці, ж. Родъ рыбы. *Кісниця — широкий писк, пера червені, пляската.* Вх. Уг. 244.

Кісничок, -чка, *м.* Ум. отъ **кісник.**

Кісно, *нар.* = **Тісно. Та його́ ще не кісно тре́ба**. Да его еще не безотлагательно, не очень нужно. Зміев. у.

Кісно́та, -ти, *ж.* = **Тіснота.** *На пороні й ломка зробиться через те, що кіснота.* Каневск. у.

Кісонька и кісочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **коса.**

Кісся, -ся, *с.* Рукоятка у косы, косовище. Шух. І. 169.

Кістка, -ки, *ж.* Кость. *Чорток, чорток, не полічи моїх кісток.* Ном. № 275. *Кістки у могилі, сам в Господа Бога.* Рк. Макс. Кістка мертва. Болѣзнь, нарость на тѣлѣ. Чуб. III. 15.

Кістлявий, -а, -е. Костлявый. *Хто тільки кістлявим пальцем проштрикує у носі ямки, замість табаки.* Кв. І. 243. *На кістлявих її плечіх сіріє сорочка.* Мир. Пов. І. 121.

Кістня́к, -ка́, *м.* = **Кістяк 1.** *Возила, возила* (коняка), *а тепер кістняк тліє.*

Кісто, -та, *с.* = **Тісто.** *Знать мою матір, що хліб пекла, бо на воротях кісто.* Ном. № 10793. *Діжа з кістом.* Мнж. 174.

Кісточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кістка.** 1) Косточка (животнаго). *Казав пан дяк, що гусей не їсть, а повна стеля кісточок.* Ном. № 6893. 2) *Анат.* Лодыжка, Malleolus. *З річки нашої куди влітку дівається вода, так що й горобцеві по кісточки перейти.* Ком. І. 22. *Там керви по кісточки.* Гол. 3) Гнѣздо въ срединѣ яблока или груши для зеренъ. Черк. у.

Кістри́ця, -ці, *ж.* = **Кострица.** Вас. 200.

Кістри́читися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Костричитися.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кість, ко́сти, *ж.* 1) Кость. *Кайдани-залізо ноги повривало, біле тіло козацьке-молодецьке коло жовтої кости пошмугляло.* Дума. 2) Игральная кость. *Програв чумак вози й воли в кости.* Нп. Ум. **Кістка, кісточка.**

Кістя́к, -ка́, *м.* 1) Скелетъ или часть его. *Кістяки тлітимуть собі в домовині до страшного суду.* Г. Барв. 460. *Вирветься злющий з домовини та й задушить живу людину руками-кістяками.* Г. Барв. 459. *Кінську голову, костяк на порозі положить.* ЗОЮР. II. 17. 2) Греческій орѣхъ. 3) Сѣрый рѣчной ракъ съ широкими клешнями. Браун. 32. См. **Залізняк.**

Кістяний, -а, -е. Костяной. *Мишко, мишко! на тобі кістяні зуби, дай мені залізні.* Ном. № 263.

Кіт, -кота, *м.* 1) Котъ. *Є сало, та не для кота.* К. ЧР. 92. 2) Кіт і мишка. Родъ дѣтской игры. Ив. 54. Ум. **Ко́тик, ко́тичок, коток, коточок, котусь.**

Кітва, -ви, *ж.* Якорь. Ум. **Кітвиця.**

Кітвиця, -ці, *ж.* 1) Ум. отъ **кітва.** 2) Доски, по которымъ скатываютъ возъ, чтобы поставить его на дуб при перевозкѣ на другую сторону рѣки. Чигир. у. См. **Китвиця.**

Кітка, -ки, *ж.* Кошка. *Рано пташка заспівала б, як би кітка не ззіла.* Ном. № 1950. *Не грай, кітко, з медвідем, бо тя здавить.* Ном. № 1213.

Кітлик, -ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варится кулешъ. См. **Кулешінник.** Шух. І. 96.

Кітловина, -ни, *ж.* Котловина? *Воли* (в полонинах) *пасуться низом жолобами-долинами поміж двома горбами та кітловиною.* Шух. І. 211.

Кітля́р, -ра, *м.* Мѣдникъ. Котл. Ен. (Слов.).

Кітля́рка, -ки, *ж.* Жена мѣдника. Ум. **Кітля́рочка.** *Моя мати не кітлярочка, я не кітлярчина дочка. Я кітлів не латала, щобим по грошу брала.* О. 1862. IV. 18.

Кітля́рчин, -а, -е. Принадлежащій женѣ мѣдника. О. 1862. IV. 18. См. **Кітлярка.**

Кітний. Употребляется только въ жен. родѣ: **кітна**. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. І. 210.

Кіто́к, -тка, *м.* Обмотанный веревочками жгутъ соломы, прибиваемый по краямъ дверей для защиты отъ холода. Мнж. 179.

Кітчий, -а, -е. = **Кошечий.** Вх. Уг. 244. **Кітче молоко́**. Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 244. Кітча сова. Вх. Лем. 425.

Кіть-кіть! *меж.* Катится. *І перекинулась клубочком, кіть-кіть з Олимпа як стріла.* Котл. Ен. IV. 37.

Кітька, -ки, *ж.* Игра состоящая въ катаніи яицъ. *І в кітьки крашанками грались.* Котл. Ен.

Кіхоть, -хтя, *м.* Коготь. *Розгреба* (курча) *своїми кіхтями пісок на греблі.* К. *На неї уже давно чорти кіхті гострять.*

Кіш, коша́, *м.* 1) Корзина большая стоячая для храненія муки или зерна. *Ой піду я до коша, — муки ні пилини!* Нп. *У сінях стоїть кіш із борошном.* Г. Барв. 435. 2) Корзина передвижная. *Держу на голові три коші з хлібом.* Опат. 64. 3) Садокъ для рыбы въ видѣ поставленной въ воду плетеной цилиндрической корзины. Чуб. VI. 107. *Хоч риби нема — на́те вам кіш на рибу.* Ном. № 4777, 4) Деревянный коробъ въ мельницѣ надъ жерновами, куда высыпается зерно. *Меле гречку, на кіш посипає.* Чуб. VI. 153. 5) Лагерь, стоянка. *Гайдамаки повертілись попід частоколом та й вернулись до коша. А кошем вони стояли тоді цілі сутки у Великих курганів.* ЗОЮР. I. 252. *Козаки вночі утікали і на тихому Дунаї новим кошем стали.* Шевч. 6) Запорожская Сѣчь. *Низове товариство закликало мене до коша, бо я всі гірла, як свої п'ять пучок, знаю.* К. ЧР. 23. **Дати від коша**. Прогнать, отразить. **Остаться на кошу**. Сѣсть какъ ракъ на мели.

Кіша́стий, -а, -е. Пѣгій, двуцвѣтный. *Боцан кішастий.* Вх. Уг. 244.

Кішка, -ки, *ж.* 1) Кошка. 2) Небольшой якорь. Левиц. ПЙО. I. 3) **Сіра кішка**. Родъ дѣтской игры. Ив. 47.

Кішкарь, -ря́, *м.* Названіе одного изъ играющихъ у плаза. Ив. 19.

Кішни́ця, -ці, *ж.* Сѣнокосное мѣсто въ полонинах, огороженное; тамъ складывается сѣно въ стоги и тамъ-же находится лѣтнее жилище для приходящихъ туда рабочихъ, съ сараями для овецъ. Шух. I. 168, 189.

Кія́вкати, -каю, -єш и кіявчати, -чу, -чиш, *гл.* Кричать (о галкахъ). *Кивки кіявкают або кімнат.* Вх. Уг. 244.

Кла, *м. мн.* = **Ікла**. См. **Ікол.** Желех.

Клад, -ду, *м.* **Кладу дати**. Поколотить, побить. *Він старших не займав, бо вони йому доброго кладу дадуть.* Радомысл.

Кладіжка, -ки, *ж.* Укладываніе.

Кладій, -дія, *м.* = **Кладільник.** *Кладієві найважче, бо той скидав снопи, той пхав, а я один.* Канев. у.

Кладільник, -ка, *м.* Укладывающій снопы въ скирды. Ум. **Кладільничок.** *Зберемо женці — дівки — панянки, а носільнички — хлопці-молодці, а кладільнички — середні люде.* Гол. II. 17.

Кла́дка, -ки, *ж.* Мостокъ, мостки. *Ой у степу річка, через річку кладка.* Макс. *То було люблять прати на самій бистрині, положивши кладку з каміня на камінь.* Куліш. Ум. **Кладочка.** *Край гребельки млиночок, край млиночка кладочки.* Чуб.

Кладня́, -ні́, *ж.* Копна хлѣба на полѣ въ 15 — 20 сноповъ. Шух. I. 166.

Кла́довисько, -ка, *с.* = **Кладовище.** О. 1861. XI. Свидн. 41.

Кладовище, -ща, *с.* Кладбище. *На шлях дивлюся та на поле, та на ворону на хресті, на кладовищі.* Шевч. *Опівночі дивиться — йде з кладовища гурба мерців.* ЗОЮР. II. 43.

Кла́дочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кладка.**

Кладь, -ді, *ж.* **Кладі да́ти = Кладу дати.** *Ну, наші парубки дали йому такої кладі, що не скоро вичухається.* Харьк. у.

Клак, -ка, *м.* 1) = **Клоччя.** *Хунта клаків не варт.* Ном. *Клаки йдуть на підкиння в рядних.* НВолын. у. *Ніякий дружбонька, ніякий, — має квіточку з клаків.* О. 1862. IV. 17. 2) Клыкъ (свиной). Вх. Лем. 425.

Кламцати, -цаю, -єш, *гл.* = **Клацати.** *Між двома дубами кламцає баба зубами.* Ном., стр. 300, № 360.

Кландати, -даю, -єш, *гл.* Упрашивать. *Вхопив гроші у його з рук та й заховав. Давай вони його кландать, щоб оддав.* Новомоск. у.

Кланцати, -цаю, -єш, *гл.* = **Клацати.** Желех.

Кланцатий, -а, -е. Зубастый. Желех.

Кла́нці, -ців, *м. мн.* Клыки звѣрей и зубы. Вх. Зн. 25.

Клань, -ня, *м.* и **кла́ня, -ні,** *ж.* Полкопны, 30 сноповъ. *А на тих ланах пшениця в кланях, в кланях, не в кланях, в сто оборогах.* Желех. Могил.-Под.

Кла́няння, -ня, *с.* Поклоны. Ум. **Кланяненько.** *Останнє кланяненько, навіки мешканенько.* О. 1862. IV. 36.

Кла́нятися, -няюся, -єшся, *гл.* 1) Кланяться. *Инший в ноги кланяється, а за п'яти кусає.* Ном. № 3047 *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. 2) Покланяться. *І ми ся тобі кланяєм, ім'я твоє узиваєм.* Гол. 3) Привѣтствовать. *Кланяюсь їм низьким поклоном, приятним словом.* Мил. 221.

Клап, -па, *м.* 1) Родъ зубца въ одеждѣ. Гол. Од. 22. 2) = **Капель.** Гол. Од. 69. 8) *мн.* Объ ушахъ свиньи. Ум. **Клапоньки.** *Прийшла свиня до коня та й каже: «Ось бо й я румак!». А кінь одказав: «І ніженьки коротенькі, і ушеньки клапоньки, і сама як свиня».* Ном. № 7931.

Клапан, -на, *м.* 1) Клапанъ. *Внизу дудочки прироблюються два клапани, котрі одкриваються і зачиняються.* Ком. I. 70. 2) = **Клап I.** Гол. Од. 22.

Клапа́ня, -ні, *ж.* = **Клепаня.** Kolb. I. 41, 48.

Кла́пати, -паю, -єш, *гл.* Болтать. Желех.

Клапатий, -а, -е. Неуклюжій, большой. *Бо ми його не раз вчили то лихо клапате.* Федьк. II. 58.

Клапач, -ча, *м.* 1) Прозвище собаки (съ большими ушами?). Вх. Зн. 25. 2) Болтунъ. Желех. 3) Родъ кривого ножа. Вх. Уг. 244. Ум. **Клапачик.**

Клапачка, -ки, *ж.* 1) Родъ трещетки, стукалки. *Клапачки робит з ялового дерева і ними клапкат.* Вх. Лем. 424.

Клапкати, -каю, -єш, *гл.* Стучать. *Клапкат в двері.* Вх. Уг. 224.

Клапоть, -птя, *м.* 1) Клочекъ, кусокъ (кожи, ткани, бумаги). *Ото клаптів скільки позоставалось!* 2) *мн.* **Клапті**. Обшлага на рукавахъ опанчі. Гол. Од. 18. Ум. **Клаптик.**

Клапоухий, -а, -е. Каплоухий. *Клапоуху хоч родзинками годуй, а все буде клапоуха.* Ном.

Клаптик, -ка, *м.* Ум. отъ **клапоть.**

Клаптош, -ша, *м.* Складной ножъ. *Порізав клаптошом.* Вх. Лем. 425.

Клас, -су, *м.* 1) Классъ въ учебномъ заведеніи. *І Антосьо вже був у четвертім класі.* Св. Л. 135. 2) Классная комната. *Чого ти тут стоїш? — Учитель вигнали з класу, що не слухав.* Харьк. г. *Він увійшов у сіни і заглянув у клас.* Левиц. Пов. 177. 3) Классъ (на желѣзной дорогѣ, пароходѣ). *Поїдемо третім класом.*

Класик, -ка, *м.* Классикъ.

Класичний, -а, -е. Классическій. *Згадав класичні Афини й пишні береги Мореї.* Левиц. Пов. 13.

Класний, -а, -е. Классный. Левиц. Пов. 124.

Класти, -кладу, -де́ш, *гл.* 1) Класть. *Як тя баба в купіль клала, на груди ті іскра впала.* Рус. Дн. 2) Ставить. *Виходят коло воріт і кладут столик маленький, а на столик хліб і чекают молодого.* Грин. III. 517. *Як уже проспівают, — кладут вечеряти.* Грин. III. 522. 3) Прикладывать. *У руку бере* (китайку), *к серцю кладе, словами промовляє.* Дума. 4) Раскладывать. *Тяжкий огонь підо мною клали.* Нп. 5) Вить (гнѣздо). *Ой ремезе, ремезоньку, не клади гнізда близько над Десною.* Нп. 6) Убивать. *Ой як зачав ляшків-панків як снопики класти.* 7) — **вариво**. Солить на зиму капусту, бураки, огурцы. *Батько старий, ні матері, ні сестри нема, сами собі й обідати варять, хліб печуть, вариво кладуть.* Г. Барв. 87. 8) — **ко́пу**. Копнить. 9) — **межу**. Проводить межу. Мнж. 26. 10) — **нитку**. Забрасывать неводъ. Вас. 189. 11) — **присади**. Прививать прищепы. Шух. I. 110. 12) — **скирту**. Метать скирду, стогъ. 13) — **хату**. Строить избу, домъ. Шух. I. 145. 14) — **честь на собі**. Изъ уваженія къ себѣ самому не дѣлать. *Давно я потоптав би сю ледарь, та тілько честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. 15) — **до міри**. Мѣрять. *Пригнали мя у Яблонів, кладуть мя до міри, там же й забігали молоді жовніри.* Нп. 16) — **у го́лову**. Догадываться, думать, ожидать. Чуб. I. 273. *Бідна наша ненька і в голову собі не клала, щоб між нами стався такий великий гріх.* Стор. МПр. 34. *Лягли і в голову не клали, що вже їм завтра не вставать.* Шевч.

Кла́стися, -дуся, -дешся, *гл.* 1) Быть положеннымъ, класться. *Умірать, — не на віз кластись.* Чуб. I. 294. 2) *Ложиться. Ще дівчина спатоньки не клалась, козакова пшениченька зжалась.* Мет. 28. 3) Готовиться, собираться. *Дощик сьогодня клався, клався, та й не зірвався.* Чуб. I. 301. *Кладеться на годину.* Зміев. у. *Се мені дорога кладеться.* Ном. № 11358. *Як на добро кладеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. 4) — **за кого**. Выдавать себя за кого. *Ти кладешся за доктора.* Вх. Зн. 25.

Клата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Шелестѣть, стучать. *При тім боці, при толоці, там смерека клата.* Гол. IV. 502. См. **Калатати.**

Клац! *меж.* Шелкъ! (зубами) *А пакінь клац її зубами.* Рудч. Ск. II. 12.

Клацання, -ня, *с.* Щелканье зубами.

Клацати, -цаю, -єш, *гл.* Щелкать зубами. *Зубами клацав мов би пес.* Котл. Ен. VI. 59. *Так те дерево й оступили, так зубами й клацають.* Рудч. Ск.

Кле, *пред.* Возлѣ. *Жив колись кле Чепелихи відьми.*

Клебан, -на, *м.* = **Клебаня.** Угор.

Клебани́на, -ни, *ж.* = **Клебаня.** Ум. **Клебани́нка.** *Загубив я клебанинку та й дарабчик свічки.* Гол. IV. 498.

Клебанка, -ки, *ж.* = **Клебаня.**

Клебаня, -ні, *ж.* 1) Шляпа. Угор. Желех. 2) = **Клепаня.** Желех.

Клева́к, -ка, *м.* 1) Кирка для разбиванія глины. Радом. у. 2) Клыкъ (свиньи). Вх. Пч. I. 14.

Клеветатися, -вечуся, -чешся, *гл.* Болтать, много говорить; спорить. *Та з нуди — що робити? Давай людей морочить, щоб опісля того цілу неділю об тім тілько й клеветаться.* О. 1862. IV. 87.

Клеветуха, -хи, *ж.* Болтливая или сварливая женщина? Молодая жена говоритъ мужу: *Я тобі, милий, миленька і голубонька сивенька, а твому батеньку — медведиця, а твоїй матері похмурниця... твоїм братам — клеветуха.* Чуб. III. 211, 212.

Клевець, -вця, *м.* 1) Молотокъ. *Доле, доле, ліпше сповить, чи клевцем убити, як так коротати.* Федьк. *Цигане в лузі в два клевці ковали.* Федьк. Поэз. I. 18. 2) Молоточекъ для клепанія косъ. Мнж. 182. Шух. I. 169. Kolb. I. 64. Ум. **Кле́вчик.**

Клевцур, -ра, *м.* Неуклюжій и неповоротливый человѣкъ большаго роста. Чуб. VII. 575.

Кле́вчик, -ка, *м.* Ум. отъ **клевець.**

Клевчи́ха, -хи, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Клезну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Ударить по лицу. *Инший паном уродивсь, паном охрестивсь, паном і зріс, а далебі і мужика клезнуть не вміє.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 99.

Кле́їти, кле́ю, клеїш, *гл.* Клеить.

Клей, кле́ю, *м.* Клей, клейстеръ, все клейкое.

Клейгов! *меж.* Восклицаніе гуцульскихъ древосѣковъ: берегись! Шух. I. 179. См. **Кінатов.**

Клейни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Клеймить, налагать клеймо, тавро. *Клейнити вівці. Щепи у мене клейнеті, — от я й пізнав, хто вкрав у мене п'ять щеп.* Волч. у.

Кле́йно́, -на, *с.* Клеймо, тавро на животныхъ. Черк. у. Мнж. 182.

Клейно́д, -да, *м.* 1) Драгоцѣнность. 2) Атрибуты власти, регаліи. *Не на теє, миле браття, я Січ руйнувала, ой щоб я вам ваші землі, клейноди вертала.* ЗОЮР. I. 322. *Возьміть мої отаманські клейноди, панове, та однесіть москалеві.* Шевч. 573.

Клейно́дець, -дця, *м.* Слово встрѣчено только одинъ разъ въ стихотворныхъ переложеніяхъ народныхъ повѣрій, сдѣланныхъ А. Корсуномъ и значитъ, повидимому: торговецъ драгоцѣнностями, ювелиръ. *Польські клейнодці сиділи... купці заміжненькі із крамом багатим; перстні золотії, жемчужні сережки вони продавали.* Сніп. 215.

Клейтух, -ха, *м.* Пыжъ. Харьк. г.

Клекавка, -ки, *ж.* Насѣк. Acridium stridulum. Вх. Пч. I. 5.

Клекацка, -ки, *ж.* Крыжовникъ. Вх. *Лем.* 425.

Кле́кіт, -коту, *м.* 1) Шумъ, гамъ. *Вони всі говорили разом, та так голосно, що од того клекоту не було чути ні одного слова.* Левиц. Пов. 110. *Ішов мимо шинку, слухаю — клекіт, і собі зайшов — коли там лайка така!..* Верхнеднѣпров. у. 2) Крикъ орла.

Клекота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* Кричать (объ орлахъ). *Не орли чорнокрильці клекочуть і під небесами літають.* Мет.

Клекотіти, -кочу, -ти́ш, *гл.* 1) Клокотать, бурлить, шумѣть. *Смола там в пеклі клекотіла.* Котл. Ен. III. 74. *Перед їми море миле гомонить і клекотить.* Шевч. 62. *Оце дудлить, аж у горлі клекотить.* Ном. № 14127. 2) Квакать шумно (о лягушкѣ). *Жаби клекотять.* Чуб. I. 65.

Клект, -ту, *м.* = **Клекіт.** *Клект злячий з під хмар чути.* Ном. № 999.

Клекта́ння, -ня, *с.* = **Клекіт 2.** *Орлине чути здалеку клектання.* К. МБ. II. 134.

Клекта́ти, -кчу́, -ти́ш, *гл.* = **Клекотати.** *Кричить-клектить, орлят на бенкет звучи.* К. МБ. II. 134.

Клен, -ну, *м.* Кленъ, Acer platanoides L. *Рости, рости, клен-дерево!* Грин. III. 318. Ум. **Кленок.** *Ой у ліску на кленку повісила колисочку на шнурку.* Чуб. III. 486.

Кленина, -ни, *ж.* Кленовое дерево.

Клениця, -ці, *ж.* = **Клен.** Шух. I. 18. *Лв.* 96.

Кленовий, -а, -е. Кленовый. *Тут їли рознії потрави... з нових кленових тарілок.* Котл. Ен. I. 18. *Бігла через місточок та вхватила кленовий листочок.* Рудч. Ск. I. 43.

Кленок, -нка, *м.* Ум. отъ **клен.**

Клень, -ня, *м.* Рыба Squalus ephalus. Шух. I. 24.

Клепайло, -ла, *м.* Тотъ, который клепле. См. **Клепати.**

Клепак, -ка, *м.* Доска, которую сапожникъ кладетъ къ себѣ на колѣни и разбиваетъ на ней молоткомъ кожу. Вас. 161.

Клепало, -ла, *с.* 1) Колотушка, било. *Били під двором в клепало, як в панських водиться дворах.* Котл. Ен. *Піп у дзвін, а чорт у клепало, та й каже, що його голосніше.* Ном. № 2650. 2) Молотокъ для отбиванія косы. *Ми взяли бруски й клепала... Гострим коси, в ручку йдем.* Щог. Вор. 86. 3) Съ измѣн. удар.: клепало. Токованье тетерева. *Готурів стріляють лише в часі клепала.* Шух. I. 235, 238.

Клепа́ння, -ня, *с.* 1) Кованіе. 2) Отбиваніе молоткомъ косы.

Клепа́ня, -ні, *ж.* = **Капелюха.** Гол. Од. 69. Шух. I. 137.

Клепа́ти, -па́ю, -єш и клеплю, клеплеш, *гл.* 1) Ковать. *Коваль клепле, поки тепле.* Посл. 2) Отпускать косу. *Тне косарь, не спочиває. Не клепає коси.* Шевч. 381. *Де теє ще у Бога літо, а він уже косу клепа.* Ном. № 2614. 3) Бить, звонить в колотушку. 4) Бить. *Як почав він мужика то в той висок, то в сей — клепа, клепа — йому, сердешному, аж очі помутились, а той клепа.* Рудч. Ск. о) Клеветать. *Поніміють, що клепали, гордим серцем промовляли.* К. Псал. 25. 6) **Клепати язиком**. Говорить вздоръ.

Клепач, -ча, *ж.* 1) Молотокъ. Угор. 2) = **Клепачка**. Чуб. VII. 575.

Клепа́чка, -ки, *ж.* 1) Лопатка для оттачиванія косы. Радом. у. 2) = **Клесачка.**

Клепе́ць, -пця́, *м.* 1) = **Клепач 1**. Желех. 2) Рыба. Abramis sapa (Pall). Браун. 26.

Клепка, -ки, *ж.* Клепка. *Ой у полі озерце, там плавало відерце. Соснові клепки, а дубове денце.* Чуб. V. 81. *Торох відра об землю, аж клепки забряжчали.* Рудч. Ск. II. 124. **У його клепки не стає в голові. Немає третьої кле́пки в голові**. Онъ глуповатъ. У него голова не въ порядкѣ. Ном. № 6254. Чуб. I. 249. **Орати кле́пкою**. Идти на перекоръ. Ном. № 3308. Ум. **Клепонька, кле́почка.** *Соснові клепоньки, дубове денце.* Грин. III. 242. *Щоб твої обручі погоріли у печі, щоб твої клепочки розносили діточки.* МУЕ. III. 159.

Клепта́ти и клептіти, -пчу, -чеш, *гл.* Много разъ одно и то-же говорить. Желех.

Клесачка, -ки́, *ж.* Сапожный инструментъ для разглаживанія швовъ. *Як би в шевця не клесачка, швець пропав би як собачка.* Харьк. у.

Клесува́ти, -сую, -єш, *гл.* Разглаживать клесачкою шовъ обуви. *Клесує чобіт.*

Клець, -ця, *м.* Чурбанъ, обрубокъ столба. Кіев. и Подольск. г. Вх. Зн. 25. Ум. **Клецьок.**

Клечальний, -а, -е. Троицкій. **Клечальна неділя**. Троицынъ день, воскресенье троицкой недѣли. **Клечальна субота**. Канунъ Троицына дня. Чуб. III. 186.

Кле́чаний, а е. Украшенный вѣтвями деревьевъ въ Троицынъ день; троицкій, то-же, что и **клечальний**. *Ото ж у клечану неділю їх і повінчано обох.* Шевч. 418. **Клечані святки**. Праздникъ Троицы. *На первый день, на клечаних святках дівчата плетуть вінки.* Ном. № 459.

Клечани́на, -ни, *ж.* Одно дерево изъ клечання. *Закопай і осичиною з клечанини пристроми.* Мнж. 156.

Кле́чання, -ня, *с.* Срубленныя небольшія деревья и древесныя вѣтви съ листьями въ домахъ и на дворахъ на Троицу. Чуб. III. 185.

Клешня, -ні, *ж.* = **Клішня.**

Клешоно́гий, -а, -е. = **Клішоногий.** *Уже наші поїхали... кобилою клешоногою.* МУЕ. III. 172.

Клива́к, -ка, *ж.* Клыкъ.

Клик, -ку, *м.* Зовъ. *Троянство, знаєш, все голодне сипнуло ристю на той клик.* Котл. Ен. IV. 19.

Кликання, -ня, *с.* Зовъ, призывъ.

Кликати, кличу, -чеш, одн. в. кликнути, -кну, -неш, *гл.* 1) Кричать, подавать голосъ. *Володарь, володарьку, одчинь ворота! Чого хочете, чого кличете?* Нп. *Кликне-покликне Филоненко, корсунський полковник.* Дума. 2) Звать, призывать, сзывать. *Чи ти чула, дівчинонько, як я тебе кликав?* Мет. 9. *Кличе мати вечеряти, а донька не чує.* Шевч. 66. *Не прийшов я кликати праведників.* Св. Л. V. 32. *Клич громаду!* Шевч. 208. Употребляется также съ предлогомъ на: *от брат приостав трохи та й кличе на мене.* Федьк. Съ измѣненнымъ удареніемъ: **кликнути**. Позвать. *Пійдіть, гінця мені кликніте!* Котл. Ен. I. 27. 8) Называть (по имени). *Ой ти дівчино, ти мила моя! як же тя кличе мати твоя?* Гол.

Кликотіти, -кочу, -чеш, *гл.* = **Клекотіти.**

Климат, -ту, *м.* Климатъ. *Одежа... примінялась до климату.* О. 1862. VIII. 29.

Клин, -на, *м.* 1) Клинъ. *Клин клином виганяй.* Ном. № 3886. Является составною частью различныхъ снарядовъ, напр., ткацкаго станка, (Вас. 171), маслобойни (Шух. I. 163) и пр. 2) Кусокъ ткани въ видѣ треугольника, какъ составная часть одежды. Шух. I. 153. Вас. 155. 3) Родъ рыбы. Ум. **Клинець, клинок, клинчик.**

Клинець, -нця. Ум. отъ **клин.** 1) Клинышекъ — отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ. Шух. I. 99, 249. Также какъ часть одежды. 2) Клинъ, подкладываемый мельниками подъ рычагъ, которымъ поднимается жерновъ для ковки послѣдняго. Мик. 481. 3) Вѣшалка въ видѣ деревяннаго колышка въ стѣнѣ. *Новеньке ситце на клинці, а старе під лавою.* Ном. № 5316. *Ой мій коник тобі стайні не загноїть, а золота зброя клинців не поломить.* Pauli. II. 23. 4) Гвоздь, подковный гвоздь. Вх. Уг. 244. 5) Различнаго рода орнаменты, въ которые составною частью такъ или иначе входить треугольникъ или фигура на него похожая: въ размалевкѣ глиняной посуды — рядъ сегментовъ по краю тарелки. (Вас. 184), въ писанках — рисунокъ изъ 24 треугольниковъ. (КС. 1891. VI. 364), въ вишивкахъ: **овескові, реп'яшкові клинці**. (Залюбовск.) и пр.

Кли́ння, -ня, *с. соб.* отъ клин. *Рубай, сину, яворину, — добре клиння буде.* Чуб. V. 883. *Розлетілися, як липове клиння.* Ном. № 1882. (Въ сорочці) *з боків вшито клинє.* Шух. I. 153. Вас. 155.

Клино́к, -нка, *ж.* Ум. отъ **клин.** = **Клинець 1, 3.** Чуб. VII. 432. *Забивають з осики клинком.* Сніп. 160. *Канчук* (висить) *на клинку!* Гол. III. 310.

Кли́нтух, -ха, *м.* Пыжъ.

Клинува́тий, -а, -е. 1) Клинообразный. 2) Человѣкъ съ однимъ ядромъ. Черк. у.

Клинцюва́ння, -ня, *с.* Клинышки, забитые въ стѣну передъ обмазкой ея, клинцовка. *Глина по стінах давно облупилась, стирчало саме клинцювання.* Г. Барв. 19.

Клинцювати, -цюю, -єш, *гл.* 1) Забивать клинъ. Харьк. г. 2) Набивать стѣну для обмазки глиной. Чуб. VII. 380.

Клинчастий, -а, -е. Клиновидный. **Клинчасті** — о вышивкахъ въ Галиціи. Kolb. I. 48.

Клинчик, -ка, *м.* Ум. отъ **клин.**

Клинчук, -ка, *м.* = **Клин 3.**

Клич, -ча, *м.* Репутація. *То вже ж один козак доброго клича і луччой руки один шостак розгадав.* Макс. (1849). 75.

Кли́ша, -ші, *об.* Человѣкъ, на ходу задѣвающій ногою за ногу въ косточкахъ. Борз. у.

Кли́шавий, -а, -е. Косолапый. *Клишавий кінь.* НВолын. у.

Кли́шаво, *нар.* Косолапо. *Клишаво йде.* НВолын. у.

Клишоногий, -а, -е. Косолапый.

Клін, кло́ну, *м.* = **Кльон**. Желех.

Клінно, *нар.* Кланяясь; покорно. *Просили дєді і нені і я вашеці прошу, бисьте були ласкаві на коровай, корне покорно, клінно поклінно.* Kolb. I. 226.

Кліпавка, -ки, *ж.* Вѣко глаза. Каменец. у. Вх. Пч. I. 14.

Кліпайка, -ки, *ж.* = **Кліпавка.** Вх. Уг. 224.

Кліпати, -паю, -єш, *гл.* Моргать, мигать, хлопать глазами. *Бувайте здорові, мої чорноброві! Кліпайте очима, коли ласка ваша.* Ном. № 11882. *Сидить та очима кліпає.* Левиц. I. 496.

Кліпка, -ки, *ж.* = **Кліпавка.** Угор.

Кліпкати, -каю, -єш, *гл.* = **Кліпати.**

Кліпко́, -ка, *м.* Мигающій глазами.

Клітка, -ки, *ж.* 1) Клѣтка. *Лучче птиці на сухій гільці, ніж ся в золотій клітці.* Ном. № 1336. 2) Участокъ земли въ 6 десятинъ. Вас. 197. 3) Полоса въ рисункѣ плахти. Вас. 170. 4) *мн.* Родъ дѣтской игры. Ив. 24. Ум. **Кліточка.** *Посадили солов'я у новую кліточку.* Чуб. V. 302.

Клітчастий, -а, -е. Клітчаста плахта = Плахта з клітками? См. **Клітка 3.** О. 1861. XII. 112.

Кліть, -ті, *ж.* 1) Клѣтка. *Та неволять нас у клітях, як тих бідних птахів.* Нп. 2) = **Комора.** Шух. I. 105. *Узяла сестру попід силу та веде в кліть.* Федьк.

Клішня, -ні, *ж.* 1) Клешня. *Куди кінь з копитом, туди й рак з клішнею.* Ном. 2) *мн.* Раздвоенная часть **війя**. Черк. у.

Клішоне́гий, -а, -е. = Клишоногий. *Плуга́торі клишоногі.* Чуб. V. 1177.

Кліщ, -ща́, *м.* Насѣк. Клещь. *Кліщі з дуба поспадали, головоньку покусали.* Нп. **Кліщ вівчий**. Овечій клещъ. Melophagus ovinus. Вх. Лем. 425.

Кліщик, -ка, *м.* Насѣк. Уховертка, Formicula. Вх. Пч. I. 6.

Кліщі, -щів, *мн.* 1) Щипцы, клещи. *Коли не коваль, то й кліщів не погань.* Ном. 2) Деревянный овалъ у хомута. Вас. 159. *Там такий кінь, що колінцями кліщі достає.* 3) Клешни (у рака). Ум. **Кліщики.**

Кло, кла, *с.* 1) Ребро, грань, гребень предмета. *До́ґи* (= клепки) *клом — боками щільно приставали до себе.* Шух. I. 249. 2) Клыкъ (свиной). Болѣе употр. во мн. ч. **кла**. Желех. Вх. Лем. 425. 3) Ростокъ. *Цибуля пущат кла.* Вх. Лем. 425.

Клобук, -ка, *м.* Клобукъ. *Надів клобук, взяв патерицю.* Шевч.

Клобука́рь, -ря, *м.* Войлочникъ. Желех.

Клобучаний, -а, -е. Войлочный. Желех.

Клобучі, *мн.* Валенки. Желех.

Клобучи́на, -ни, *ж.* Войлокъ. Желех.

Клобучити, -чу, -чиш, *гл.* Дѣлать войлокъ. Желех.

Клова́к, -ка́, *м.* Клыкъ. *У кнура кловаки які гострі.*

Клокічка, -ки, *ж.* 1) Деревянный колокольчикъ, вѣшаемый скоту на шею. Ковель. 2) Раст. Staphylca pinnata L. ЗЮЗО. I. 137. Клокічки. У гуцульскихъ женщинъ: монисто, сдѣланное изъ нанизанныхъ круглыхъ зеренъ этого растенія. Шух. I. 130.

Клокуша, -ші, *ж.* Дощечка, обдѣланная въ видѣ ложки, употребляемая при ловлѣ сома: отъ удара ею по водѣ получается звукъ, подобный кваканью лягушки, что приманываетъ сома. Браун. 30.

Клонити, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Клонить, наклонять. *Клонить і в дощ, і в погоду зелені віти додолу.* К. ЧР. *Лежу собі та й думаю, а сон мене так і клонить.* МВ. I. 111. *Ой сон, мати, ой сон, мати, сон головоньку клонить.* Мет. 88. 2) **Клонити голову**. Кланяться. *І не прохались, бо такий невірний був немилосердний, що дурно й голову було клонити.* МВ. I. 46.

Клони́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Кланяться. *На сіделечку козаченько низенько клониться.* Нп. *Богу ся молим, а всім ся клоним.* Гол. *Чи кому клониться, чи кого прохать?* Полт. г.

Клопи́тися, -плюся, -пишся, *гл.* Ссориться. Вх. Лем. 425.

Кло́піт, -поту, *м.* Забота, хлопоты; безпокойство. *Не мала баба клопоту, та купила порося.* Ном. № 10058. *З клопоту голова болить.* Ном. № 10038. *І хазяйка з неї добра, роботяща. Як дійшла вона літ, своїх, то я без клопоту хліб їла.* МВ. II. 19. **От мені великий клопіт!** А мнѣ какое дѣло? Ном. № 4987.

Клопітни́й, -а́, -е́. 1) Заботливый. *Я їй довожу гарненько, беруся розсудливо... та шкода люю розуму клопітного.* МВ. II. 131. 2) Безпокойный, хлопотунъ, надоѣдливый (о человѣкѣ). *Іван клопітний чоловік, о)* Хлопотливый, безпокойный (о дѣлѣ). *Зареклися, що сами з роду-віку у таке клопітне не вберемось.* МВ. III. 49.

Клопітно, *нар.* Безпокойно, хлопотно; хлопотливо.

Клопота, -ти, *ж.* = **Клопіт**. *Гроші невеликі, але клопота.* Камен. у. Ум. **Клопоточка.** *Та троє дітей покинула, а четверте в сповиточку та на мою клопоточку.* Чуб. V. 786.

Клопотати, -почу, -чеш, *гл.* 1) Безпокоить, утруждать, надоѣдать. *Не тра стару клопотати: стара знає, кому дати.* Ном. № 2711. *Та чого тужиш, та чого плачеш, головоньку клопочеш?* Гол. I. 131. *Ще не час голівку молоденьку на господарстві клопотати, — нехай погуляє дівчиною.* МВ. I. 35. **Не клопочи мені голови**. Не надоѣдай мнѣ! Не приставай ко мнѣ! 2) Озабачиваться о чемъ. *Клопочуть нянькою, так я й пришила.*

Клопота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* 1) Заботиться, хлопотать о чемъ. *А що хазяйствечком будеш клопотатись, того не бійся.* МВ. I. 36. *Повеселішала панночка, клопочеться своїм посагом.* МВ. (О. 1862. III. 50). *Усе мабуть про гетьманство клопочеться, так от і зозвав раду ще в Батурині.* К. ЧР. 208. 2) Тревожиться, безпокоиться. *Збула добро, клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі.* МВ. II. 7. *Уже і мати почали примічати та клопотатися.* МВ. I. 86. *Вона потім клопочеться... де, де ділося?* Г. Барв. 405. 3) Размышлять. *Про инші речі клопочеться він із старим Шрамом.* К. ЧР. 135.

Клопотія, -тії, *ж.* = **Клопота.** Камен. у.

Клопотли́вий, -а, -е. = **Клопітний.** *А тим часом, як в одній хаті весела молодість пісень співає, в другій хаті клопотлива старість раду радить.* Левиц. І. 175.

Клопотний, -а, -е. = **Клопітний.**

Кло́потно, *нар.* = **Клопітно.**

Клопотня́, -ні́, *ж.* Хлопоты. *Не думаючи прогнівити Бога, перемішував слова молитви з хазяйською клопотнею.* Левиц. І. 246.

Клопото́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **клопота.**

Клопотун, -на, *м.* Хлопотунъ.

Клопотуха, -хи, *ж.* Хлопотунья. *Як та бідна курка-клопотуха, що знайде зернятко да й те оддасть своїм курчаткам, так і я усе до останнюю жупана пороздавав своїм діткам.* К. ЧР. 266.

Клотити, клочу, -тиш, *гл.* = **Колотити І.** Мнж. 182.

Клохтіти, -хчу, -тиш, *гл.* Сильно кипѣть. Вх. Уг. 245.

Клочаник, -ка, *м.* Кустарь плетельщикъ сѣтей. Такъ называются они въ Лохвицкомъ и смежныхъ уу., потому что закупаютъ на окрестныхъ ярмаркахъ клочанку. Вас. 187.

Клочанка, -ки, *ж.* Пряжа изъ пакли, охлопьевъ, оческовъ. Вас. 187.

Клочкуватий, -а, -е. Клоковатый, клочковатый. *Почав чухати... довгу клочкувату бороду.* Мир. ХРВ. 239.

Кло́ччя, -чя, *с.* Пакля, охлопки. *Чоловік мій вдався вже геть то гнучкий, як батіг з клоччя.* Левиц. Пов. 886. **У йо́го в голові клоччя**. Онъ глупъ. *Мені панороки забито киями, а в вас мабудь ізроду в голові клоччя.* К. ЧР. 283. Ум. **Клоччячко.** *У неї очіпок штопненький, тілько вже постарів, клоччячко видно.* Ном. № 8454. *Я думала, що нагаєчка з клоччячка, а вона, проклята, з протичка.* Чуб. V. 596.

Клоччяний, -а, -е. Изъ пакли.

Клуб, -ба, *м.* 1) Клубокъ. *Побачила відьму, що клубом котилась.* Кв. І. 182. *Попід мостом трава ростом да й стелеться клубом.* Грин. III. 75. 2) *мн.* Бедра (у скота). Рудч. Чп. 254.

Клубатий, -а, -е. Съ широкими бедрами. *Клубата коняка.*

Клубетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Спиваться, свертываться (о червѣ). Вх. *Лем.* 425. См. **Клюбачитися.**

Клубок, -бка, *м.* Клубокъ. *По нитці й клубка можна найти.* Ном. № 7425. Ум. **Клубочок.** *Прийдеться ниточка до клубочка.* Ном. № 4092. *Мати Божа панчішку плете, а вони перед нею золоті клубочки державть.* ЗОЮР. І. 305.

Клубота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* Клубиться. *Дим почав клубататися.* Мир. Пов. І. 114. *Вже нема, далеко, тілько пил слідом клубочеться.* МВ. І. 47.

Клубо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **клубок.**

Клубук, -ка, *м.* Круглый, куполообразный навѣсъ надъ гончарной печью. Вас. 180.

Клумакуватий, -а, -е. Толковый. *Він чоловік клумакуватий — роскаже тобі, як, ща і до чого.* Кіев. г.

Клумля, -лі, *ж.* Рыболовный снарядъ — сѣть, напяленная на прутья, соединенные въ видѣ трехгранной призмы. Радом. у.

Клунище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ стоитъ клуня. *А на той час Антін гній із клунища возив.* Г. Барв. 310.

Клунок, -нка, *м.* Полмѣшка; котомка; узелъ. *Півдесяток сомини і клунок тарані.* Полт. г. *Одчинила вона скриню, виймала Василеві сорочки і вкладала в клунок.* Левиц. I. 37. *Зоставив він їй клунок з харчами.* Стор. МПр. 28. *Вийняв клунок з просом.* Подольск. и Харьк. г. Ум. **Клуночок.** *І внучатам із клуночка гостити виймала.* Шевч. 112. *В'їхала в двір коняка, вступили богомольці з клуночками.* Левин. I. 38.

Клунька, -ки, *ж.* Ум. отъ **клуня.**

Клуня, -ні, *ж.* Рига, гумно, овинъ, житница. *Мокрий апріль, а сухий май, то буде в клунях рай.* Ном. № 446. *Спогляньте на птаство небесне, що не сіють і не жнуть, а ні збірають у клуню.* Св. Мт. VI. 26. Ум. **Клунька.** *Побачила наших воликів та клуньку повну збіжжя.* Г. Барв. 258.

Клус, -са, *м.* Рысь. *Коні біжать клуса (клусом).*

Клусува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Гнать рысью. *Клусує коня.* НВолын. у.

Кльоб, -ба, *м.* Пучекъ связанныхъ послѣ очистки отъ кострики пеньки или льна. Шух. I. 147.

Кльок, (ка?), *м. Сьогодня врочище ярмарку* (= послѣдній день), *сьогодня ж йому Суде й кльок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кльо́ка, -ки, *ж.* = **Квочка.** *Когут топче курку, від чого вона зносить покладки, стає клюкою, яка кльоче.* Шух. I. 238.

Кльо́кати, кльо́чу, -чиш, *гл.* = **Квоктати.** См. **Кльока.** Шух. I. 238.

Кльо́мзати, -заю, -єш, *гл.* = **Цюкати.** Лубен. у.

Кльон, -ну, *м.* Проклятіе. *То не огонь наше, то лице Мотрине; то не искри сиплються, — то її кльони й прокльони.* Мир. ХРВ. 34.

Кльоф, -фа, *м.* Кирка (съ клювомъ). Вх. Лем. 425.

Кльо́чити, -чу, -чиш, *гл.* О тетеревѣ: токовать. *Ґотур на весну кльочит.* Вх. Зн. 25.

Кльо́чка, -ки, *ж.* = **Кльока.** Вх. Зн. 25.

Клю́ба, -би, *ж.* 1) Выкопанное съ корнемъ дерево, которое возятъ на ґалярах. Вх. Зн. 25. 2) Тиски. Вх. Зн. 25. Желех.

Клюбака, -ки, *ж.* = **Ключ 3.** Вх. Уг. 245.

Клюбачитися, -чуся, -чишся, *гл.* 1) Извиваться. *Сліпец* (= anguis fragilis, мѣдяница) *клюбачится.* Вх. Зн. 26. 2) Взъерошиваться. Вх. Зн. 26.

Клюва́к, -ка, *ж.* 1) Клювъ. Вх. Лем. 425. 2) Полукруглое большое долото для выдалбливанія древесины внутри колоды. Вас. 151. 3) Поклеванный плодъ. *Огірки клюваки.* Харьк. у.

Клювати, -клюю́, -єш, одн. в. клюнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Клевать, клюнуть. *Їдять шляхту, клюють очі.* Шевч. 174. *Списав спину, що й курці нігде клюнути.* Ном. № 4016. 2) Биться (о пульсѣ). *Вже жили не клюють.* Ном. № 8233.

Клюга, -ги, *ж.* Металлическій наконечникъ копья. *Чи не носить хто клюги в кишені? — Я ношу! У мене й ратища поструганi... — І в мене клюга за халявою... — Не гаразд, братці, як пан із надвірніми наскочить. Колоти їх по́рано ще... Кете сюди, позасовуємо під сіно. — Люде достають із кишень і з-за халяв клюги тисовії.*

Клю́й-дерево, -ва и клюй-дуб, -ба. Дятелъ. ХС. VII. 419. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

I. Клюк! *меж.* 1) Выражаетъ клеваніе. Мнж. 4. 2) = **Цюк.** *Сокиркою все клюк та клюк.* Грин. I. 225.

II. Клюк, -ка, *м.* Родъ деревяннаго крюка, колышекъ или деревянный гвоздь, загибающійся подъ прямымъ угломъ; употребляется при постройкахъ для прикрѣпленія жердей, на него запираются ворота и пр. Шух. I. 91, 87.

Клюка, -ки, *ж.* 1) Палка съ крючкомъ, крюкъ. *Коли жиди Христа мучили, на роспятію гей роспинали, клюков за ребра гей розбивали.* Гол. II. 23. 2) **Клюки́ робити** = **ключкувати.** Вх. Уг. 245.

Клюкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Клевать. *Якіл сів на дуба та й клюка.* Мнж. 4. 2) Ниться (о пульсѣ). *Вже жили не клюкають.* Ном. № 8233. 8) Выпивать, пьянствовать. *Клюкнули вже з ранку добри* К. ЧР.

Клю́ква, -ви, *ж.* = **Ключина 2.** Вх. Зн. 26.

Клю́па, -пи, *ж.* 1) Боекъ, песть въ ножной ступѣ, толчеѣ. Шух. I. 161, 162. 2) Обыкновенная ступа, толчея. Шух. I. 104.

Клю́пати, -паю, -єш, *гл.* 1) Стучать. Вх. Зн. 26. 2) = **Клюкати 1.** *Жонва клюпає дзьобом в дерево.* Вх. Зн. 26.

Клюпа́ч, -ча́, *м.* Рычагъ, на которомъ ходитъ въ ножной ступѣ боекъ. Шух. I. 161.

Клюсак, -ка, *ж.* Кривой ножъ, рѣзакъ. Вх. Зн. 26.

Клю́ска, -ки, *ж.* Родъ кушанья: вареные кусочки тѣста съ творогомъ и масломъ. Хотин. у.

Клю́хта, -ти, *ж.* Паяльная трубка (у трубочниковъ). Вас. 149.

Клюцак, -ка, *м.* = **Клюсак.** Вх. Зн. 26.

Ключ, -ча, *м.* 1) Ключъ для запиранія и отпиранія замка — металлическій или деревянный. Kolb. I. 57. *Мати до церкви вихожає, срібними ключами хату замикає.* Нп. 2) Брусокъ, вдѣланный въ ось **колішні** (плуга), посредствомъ котораго къ **колішні** прикрѣпляется дышло. Чуб. VII. 399. 3) Шестъ съ крючкомъ для опусканія въ колодезь и вытягиванія ведра. *Чи це ж тая криниченька і ключ і відро?* Чуб. V. 203. 4) Снарядъ для ношенія сѣна, то-же, что и **цапар**, по съ четырьмя **наріжниками** — палками, придавливающими сѣно подъ **роскопом**. Шух. I. 171. 5) У гуцульскихъ пастуховъ въ **полонинах**: столбъ, къ которому прикрѣпленъ приборъ, подобный половинѣ ярма, — въ него запирается шея теленка, пока пастухъ доитъ корову. Шух. I. 194. 6) Тупой стругъ, при помощи котораго мнуть и растираютъ овчину, — деревянный (Вас. 153) или желѣзный. Послѣдній у гуцуловъ состоитъ изъ слѣдующихъ частей: деревянная **колодка** (рукоятка), къ ней подъ угломъ прикрѣпленъ самый **ключ**, имѣющій видъ плоскаго крюка, болѣе остраго съ наружнаго ребра, **вістря** (внутреннее, болѣе тупое, наз. **ти́лє**); отъ **колодки** внизъ идетъ желѣзный **прут**, оканчивающійся **ланцем** (короткой цѣпью), имѣющимъ на концѣ **стре́мє**, въ которое работающій вкладываетъ ногу въ то время, когда правой рукой держитъ **колодку**, а лѣвую имѣетъ на кожѣ, лежащей подъ **ключем**. Шух. I. 253. 7) Стая птицъ, летящихъ другъ за другомъ, составляя фигуру, подобную острому углу, одна сторона котораго короче другой. *А журавлі летять собі додому ключами.* Шевч. *Гусей... цілий ключ.* Сим. 218. 8) Въ весеннихъ играхъ: рядъ дѣвушекъ, стоящихъ одна за другою и взявшихся за таліи; также называется и одна весенняя игра. КС. 1887. VI. 483. Мил. 52. 9) Нѣсколько деревень или хуторовъ,

составляющихъ одну общину или одно имѣніе. 10) **Кипіти у ключ**. Кипѣть, волнуясь. *Уже окріп у ключ кипить.* Г. Барв. 502. *Закипіли казани у ключ.* Рудч. Ск. II. 59. *Засичав окріп у печі, збігаючи ключем на черінь.* Мир. ХРВ. 171. Ум. **Ключенько, ключик.** *Золотії ключеньки в коморі.* Нп. *Золотий ключик до кожних дверей придасться.* Ном. № 7393.

Клю́ча, -чи, *ж.* 1) Деревянный крюкъ. См. **Ключка 2.** Шух. I. 109. 2) Въ пѣснѣ о Свирговскомъ, очевидно, кѣмъ-то испорченной поправками, неправильно употреблено вм. ключ — стая птицъ: *воронів ключа набігала.* См. Макс. (1834), 71. АД. I. 161.

Ключа́рь, -ря́, *м.* Ключникъ, ключарь. *Не було нікого коло неї, тільки старіш недужий ключарь панський сидів у хаті.* МВ.

Клю́ченько, -ка, *м.* Ум. отъ **ключ.**

Ключечка, -ки, *ж.* Ум. **оп.** ключка.

Ключик, -ка, *м.* Ум. отъ **ключ.** 1) См. **Ключ.** 2) *мн.* Раст. Primula veris. Вх. Пч. I. 12.

Ключина, -ни, *ж.* 1) Жердь. *У нас так гарно колиску вішають: парубки ключин чотирі вирубають, ужівками зв'яжуть та батогів два, та на батоги прив'яжуть дошку та й гойдаються.* Г. Барв. 64. 2) Жердь, которой прикрѣпляется солома на крышѣ. *Ой загув, загув сизий голубочок, сидя на ключині.* Мет. 24.

Ключи́ння, -ня, *с. соб.* Жерди, связанныя по двѣ подъ угломъ и лежащій по обѣ стороны соломенной крыши. Могил. у.

Ключи́ця, -ці, *ж.* = **Ключина 2.**

Ключівни́к, -ка, *м.* У кожевниковъ: веревка на крюкѣ, вбитомъ въ потолокъ, служащая для подвѣшиванія кожи. Шух. I. 253.

Ключка, -ки, *ж.* 1) Крюкъ. 2) Деревянный крюкъ, употребляемый для подвѣшиванія чего-либо, напр., дѣтской люльки, ведра (двѣ **ключки** висятъ на веревкахъ на каждомъ концѣ коромысла) и пр. Чуб. VII. 384. Гол. Од. 61. 3) Деревянный крюкъ въ видѣ остраго угла, съ длинной рукоятію, употребляемый для вытаскиванія чего-либо, напр., *ключкою смичуть сіно з стогу;* а рыболовы галицкаго Покутья **ключкою** вытаскиваютъ изъ воды поставленные для ловли рыбы **вентері, верші**. Kolb. I. 73. 4) = **Кілок 4.** *На ключку почепила рушник.* Константиногр. у. 5) Крючекъ для вязанія рукавицъ изъ шерсти. Гол. Од. 69. 6) Крючекъ для протягиванія нитей сквозь **начиння и блят** (у ткачей). Константиногр. у. 7) Родъ деревяннаго крючка у колесника, которымъ прихватывается ступица съ одной стороны и сверху, когда въ ней пробиваютъ отверстія для спицъ. Сумск. у. 8) У гребенщика: деревянный крючекъ съ подвязанною веревочкою подножкою или педалью для прижиманія палки съ нарѣзками, придерживающей при работѣ пластинку рога. Вас. 164. 9) Петля, образованная ниткою, снуркомъ, веревкой. Шух. I. 151. Гол. Од. 21, 23. 10) Ростокъ. **Ключки пускати**. Проростать (о сѣмени). 11) Переносно. Хитрость, зацѣпка; придирка. Каменец. у. Желех. **Ключки собі шукати**. Искать предлога. **Ключку закинути**. Намекнуть. 12) Родъ дѣтской игры. Ном. № 12577. Ум. **Ключечка.**

Ключкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) О зайцѣ: метать петли, умышленно запутывать дорогу, убѣгая, чтобы сбить гонящихся за звѣремъ собакъ. Желех. 2) Дѣлать увертки, увертываться. Желех.

Ключник, -ка, *м.* Ключникъ.

Ключниця, -ці, *ж.* Ключница.

Ключува́ти, -чую, -єш, *гл.* У овчинниковъ и кожевниковъ: мять кожу при помощи ключа. См. **Ключ 6.** Шух. I. 254.

Клюшник, -ка, *м.* 1) = **Ключник.** *Правда, добродію мій любий, каже старий клюшник.* К. ЧР. 6. *Лях-Бутурлак клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) Въ цехѣ: помощникъ цехмистра. 3) Въ рыболовной артели: хранитель одного изъ двухъ ключей отъ денежнаго сундука (на Азовскомъ морѣ).

Клюшниця, -ці, *м.* = **Ключниця.** *Ракша — клюшниця од вирію.* Ном. № 14029. *У нас невістка не робітниця, нашому добру не кукібниця, і нашим коморам не клюшниця.* Чуб.

Кляк, -ка, *м.* 1) Заломъ на деревѣ, камышѣ, стебляхъ хлѣба, дѣлаемый обыкновенно съ цѣлью обозначить нужное; зарубка на деревѣ съ той-же цѣлью. 2) Межевой знакъ, состоящій въ обозначенномъ чѣмъ-либо (обыкновенно — зарубами, а иногда просто заломомъ) деревѣ или граничномъ столбѣ. К. ЧР. 424. *Оборе плугом, обнесе копцями, ровом обкопає, або огряничить кляками* (землю) К. ЧР. 199. 8) Во внѣшнемъ колесѣ водяной мельницы каждый изъ двухъ деревянныхъ круговъ, ограничивающихъ колесо и связывающихъ лопатки. Черниг. у. 4) Ледяная сосулька. 5) Родъ дѣтской игры. Ив. 22.

Кляка́ти, -ка́ю, -єш, с. в. **кля́кнути, -кну, -неш**, *гл.* Становиться, стать на колѣни. *Ой як дівча ся улякло, на коліна пред ним клякло.* Гол. I. 237. *Клякни, клякни, жено моя, буде стята гловка твоя.* Гол. I. 172.

Кляковий, -а, -е. Клякове дерево. Дерево, отмѣченное знакомъ для обозначенія мѣста межи. См. **Кляк, клячити.** Левч. 48.

Клямати, -маю, -єш, *гл.* 1) Стучать щеколдой. 2) Чавкать. *Клямаєш як свиня.* НВолын. у.

Клямба, -би, *ж.* = **Клямбра 2.** Угор.

Клямбра, -ри, *ж.* 1) Родъ скрѣпы или деревянныхъ тисковъ, употребляющихся для удержанія вмѣстѣ сколачиваемыхъ досокъ. *Перш треба у клямбри взяти, а потім вже шпуги заганяти.* Подольск. г. 2) Скоба, скрѣпа желѣзная. Угор.

Клямка, -ки, *ж.* Щеколда. *Коли чує, — хтось лапає біля клямки; відчинив двері.* Стор. Клямка запала. Дѣло кончено, поздно ужъ. Ном. № 1840, 1841. Ум. **Клямочка.** *Вона зараз притягне залізну клямочку з гвіздочком.* Ком. II. 67.

Клямра, -ри, *ж.* = **Клямбра I.** Шух. I. 88.

Кляння, -ня, *с.* Брань. Вх. *Лем.* 425.

Клянути, -ну, -неш, *гл.* Хлынуть. *А кров так і клянула з його.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Хлянути.**

Кляпа, -пи, *ж.* Старая корова. Вх. *Лем.* 425.

Кляскати, -каю, -єш, одн. в. кля́снути, -сну, -неш, *гл.* 1) Хлопать, хлопнуть. *Біс перістий свиснув, кляснув.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 106). 2) — **язиком**. Щелкать, щелкнуть языкомъ. Вх. *Лем.* 425.

Клясти, кляну (клену), -неш, *гл.* 1) Проклинать. *Не співає чорноброва, кляне свою долю.* Шевч. 69. *Любіть ворогів ваших, благословляйте, хто клене вас.* Св. М. V. 44. 2) Поносить, ругать. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831.

Клятий, -а, -е. 1) Проклятый. *Нехай кляті бенкетують.* Шевч. 53. *Жидюга... лічить гроші коло ліжка, клятий.* Шевч. 135. 2) Переносно: упорный, упрямый.

Кляття́, -тя́, *с.* Проклятіе. *Ой згадай про мене, здійми кляття з мене, горлице сивенькая.* Гатц.

Клятьба́, -би, *ж.* 1) Проклятіе. *Слухайте, панове-молодці, як то жіноцька клятьба дурно йде.* ЗОЮР. I. 217. 2) Заклятіе. *Як німа клятьба, то візьмеш скарб, а то, кажуть, ні.* Канев. у.

Кляч, -ча, *м.* Каждая изъ двухъ палокъ на концахъ рыболовной сѣти (**гонишної сітки**), невода; къ **клячу** привязанъ капать, за который вытягивается сѣть. Браун. 12. *Біля кляча на сподах камінь, щоб сторч кляч ішов.* Азовск. побережье.

Кляча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* 1) Стоять на колѣняхъ. 2) Дѣлать родъ плетня въ лѣсу, подрубивъ тонкія деревья, наклонивъ и нерепутавъ ихъ между собою. Чигир. у.

Клячити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Заламывать стебли растеній для обозначенія чего-либо; вообще дѣлать кляк (см. **Кляк 1 и 2**). *Клячать комиш: охвативши в оберемок стоячого на пні комишу і стиснувши його кріпко руками, переломлють: комиш... покаже признаку.* О. 1862. II. Кух. 65.

Кляч(ш)ни́к, -ка́, *м.* = **Кляч.** Вас. 186.

Кляштор, -ра, *м.* Католическій монастырь. *Будувать кляштори і костьоли.* Стор. МПр. 45.

Кмети́ня, -ні, *ж.* = **Кметиця.** *В рям'я б одяглася я, наче та кметиня.* Щог. Вор. 36.

Кмети́ти, кмечу, -ти́ш, *гл.* Смекать, понимать; замѣчать, примѣчать. *Уже дитина кметить.* НВолын. у.

Кмети́ця, -ці, *ж.* Крестьянка, жена крестьянина. *Коб мі Бог дав такі косоньки, годна ж бим бути за кмітським сином, за кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметли́вий, -а, -е. Понятливый.

Кме́тський, -а, -е. Крестьянскій, принадлежащій **кме́теві**. *На кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Думать, раздумывать. *Так чоловік кметував, поглядаючи.* Св. Л. 160.

Кметь, -тя, *м.* 1) Крестьянинъ, хлѣбопашецъ. *Два кметі, пан третій.* Ном. № 1175. 2) Смѣтливый человѣкъ, находчивый, хитрецъ. Подольск. г.

Кміти́ти, кмітливий, кмітувати. = Кметити, кметливий, кметувати. *Кмітливий хлопець, то й швидко навчиться.* Канев. у.

Кнап, -па, *м.* Ткачъ. Вх. Лем. 425.

Книга, -ги, *ж.* 1) Книга. *Листоньки пише, книги читає.* Чуб. III. 306. *Ой хто б мої слова списав у книгу.* К. Іов. 42. 2) Томъ, часть сочиненія. 3) Чайка (птица). Волын. г. Ум. **Книжечка, книжка.** *Зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. *Письменному — книжка в руки.* Ном. № 6016. *Троянське плем'я все засіло коло книжок та аж потіло і по латинському гуло.* Котл. Ен. IV. 21.

Книгарня, -ні, *ж.* Книжный магазинъ.

Книгарський, -а, -е. Книгопродавческій.

Книгарь, -ря, *м.* Книжный торговецъ, книгопродавець. *За поміччу ш. п. Кожанчикова, що не тільки яко книгарь, але яко правдивий... приятель покійників прийнявся за сю справу, друкується тепер усе.* Передмова до Кобз. Шевч. 1867.

Книгогриз, -за, *м.* Презрительно: книжникъ, вѣчно возящійся съ книгами. *Ти написав томів із сотню, книгогризе.* К. Дз. 52.

Книгозбір, -збо́ру, *м.* Библіотека. *В книгозборі батька Тараса.* Ном. II.

Книжечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **книга.**

Книжка, -ки, *ж.* Ум. отъ **книга.**

Книжко́вий, -а, -е. Книжный. *Залюбовський прислав власного збору приказки: 127 книжкових і 585 записаних в Катеринославщині.* Ном. I.

Книжник, -ка, *м.* Книжникъ, любитель книгъ; большой грамотей. Одно изъ пожеланій на крестинахъ новорожденному: *Щоб був великий книжник!* Мил. 27. *З мене не великий книжник.* О. 1862. VIII. 9.

Кни́жницький, -а, -е. Книжничій. *Тепер займаймо книжницьку голоту* (бурсаків), *що висипала з Брацтва в личаках.* К. ПС. 69.

Книжній, -я, -є. Книжный. *Вибачайте, люде добрі, що козацьку славу так навманя росказую без книжньої трави.* Шевч. 206.

Книп, -па, *м.* 1) = **Ґнип**. 2) Неотеса, мужикъ. *Там ходило два: подивиться — книпи, а як загра!* Лебед. у.

Кни́пець, -пця, *м.* = **Ґнипець.**

Книш, -ша́, *м.* 1) Родъ хлѣба съ завороченными внутрь краями и смазаннаго свинымъ саломъ или конопляннымъ масломъ. Чуб. VII. 444. *Повна піч паляниць, посередині книш.* Ном. У гуцуловъ въ книш кладется смѣсь изъ варенаго картофеля, овечьяго сыру, смѣшаннаго съ петрушкою, чеснокомъ и пр., а сверху масло или солонина. Шух. I. 143. 2) Пренебрежительное прозвище священниковъ и дьячковъ. 3) Камковый верхъ мѣховой шапки галицкаго міщанина, выдающійся надъ опушкой въ формѣ книша. Гол. Од. 18. 4) *мн.* Родъ вышивокъ на рубахѣ. Чуб. VII. 427. Ум. **Книшик.**

Кно́рос, -са, *м.* Кабаній самецъ, не кладеный. Шух. I. 212.

Кнур, -ра, *м.* Боровъ. *Кнур у берлозі.* К. ЧР. 372.

Кнуроватий, -а, -е. Похожій на борова.

Кнурови́на, -ни, *ж.* Мясо борова.

Кнуря́чий, -а, -е. Принадлежащій, свойственный борову. *Волосся жорстке, як кнуряча щетина.* Стор. МПр. 129.

Кнюх, -ха, *м.* Увалень, неповоротливый человѣкъ.

Кнюхя́тий, -а, -е. Брюхастый. Борз. у.

Княги́нечка, -ки и княги́нька, -ки, *ж.* Ум. отъ **княгиня.**

Княги́ня, -ні, *ж.* 1) Княгиня, жена князя. *У його жінка княгиня, з Волині ляшка.* К. ЧР. 46. 2) Новобрачная. *Ой вийди, мати, огляди, що тобі бояре привезли: привезли скриню й перину і молодую княгиню.* Нп. *Ні, молода княгине, не піду я до тебе на весілля.* МВ. I. 42. 3) Родъ весенняго хоровода съ пѣснями. Грин. III. 114. Ум. **Княги́нечка, княги́нька, княже́йка.** *Засватав собі княгинечку.* Нп. *Жінка княгинька, а хата неметена.* Ном. № 9118. *Яворові сінці, тесові стільці, а на тих стільцях красна княжейка.* АД. I. 45.

Княгівна, -ни, *ж.* Вмѣсто общераспространеннаго князівна встрѣчено у Стороженка: *Ольгерда Гедеминовича, нарожденного од тверської княгівни Уляни.* Стор. МПр. 62.

Княгня́, -ня́ти, *с.* = **Княжя́.** *А в танці ходить княгня Іванко, на головойці сокола носить, в правій ручейці коничка водить.* АД. I. 36.

Княжа(я́), -жа(я́)ти, *с.* Молодой князь; сынъ князя. *То в тій галері Алкан-паша, трапезонськеє княжя.* АД. І. 208. *В ридвані сидів князь із княжам.* К. ЧР. 212.

Княже́вський, -а, -е. Княжескій. *Княжевські челядинці вешталась по містечках, селах і хуторах.* Стор. МПр. 65.

Княже́йка, -ки, *ж.* Ум. отъ **княгиня.**

Княжене́цький, -а, -е. Княжескій. *Княженецькі замки.* К. ЧР. 220.

Княженецтво, -ва, *с.* Достоинство князя. К. ЦН. 280.

Княжество, -ва, *с.* Княжество. *Було в якомусь княжестві три княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89.

Княже́цький, -а, -е. 1) = **Княженецький.** *Було в якомусь княжестві три княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89. 2) Относящійся къ новобрачнымъ. *Вже й коровай спекли, княжецький калач на столі.* О. 1862. VIII. 24.

Кня́жий, -а, -е. Княжескій. *Лютує голод в Україні, лютує в княжому селі, скирти вже княжі погнили.* Шевч. 332.

Княжити, -жу, -жи́ш, *гл.* 1) Княжить. 2) Быть женихомъ или невѣстою. *Буду ж бо я в суботу княжити, будуть мені бояри служити.* Рк. Макс. *Устань, Марусенько, не княжи, відсунь кватирочку, погляди, чи всі бояри на дворі.* Рк. Макс.

Княжна, -ни́, *ж.* Княжна. *І княжні своїй маленькій сорочечки шила.* Шевч. 328.

Кня́зик, -ка, *м.* Ум. отъ **князь.**

Кня́зів, -зева, -зеве. Принадлежащій князю. *Князева перва жінка.* Рудч. Ск. II. 93.

Князівна, -ни, *ж.* Княжна. *Кирило, вбивши змія, визволив князівну і оддав князю.* ЗОЮР. II. 30. *Чи воно яка князівна, чи королівна?* Рудч. Ск. II. 46.

Князівство, -ва, *с.* Княжество.

Князівський, -а, -е. = **Княженецький.** *Ми роду князівського.* Мил. 96.

Князь, -зя, *м.* 1) Князь (государь или особа княжескаго титула). *Тогді то у городі Лебедині царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. *Стереглись вони, проходячи побіля замку князя Вишневецького.* Стор. МПр. 61. 2) Новобрачный, женихъ. *Слухайте, бояре, що князь бреше.* Ном. № 12778 *Молодії князя зараз будуть* (= **молодий з молодою).** МУЕ. III. 128. Ум. **Кня́зин, князьок.** *Мій орлику, мій князику!* Г. Барв. 495. *На білому острові живе собі... якийсь князьок.* Рудч. Ск. II. 93. Ув. **Князюка.** К. ЦН. 223.

Князьки́й, -а́, -е́. 1) = **Княжецький 1.** *Обернемо в хліви князькі чертоги.* К. ЦН. 241. 2) = **Княжецький 2. Підходити під князьки́й віне́ць**. Вѣнчаться. **Щоб ти під князьки́й вінець не підійшла**! Желаю тебѣ остаться въ дѣвкахъ! К. ЦН. 201.

Князьок, -зька, *м.* Ум. отъ **князь.**

Кня́зьство, -ва, *с.* = **Князівство.**

Князьськи́й, -а́, -е́. = **Князький.** *Всякому роскаже, що вона князьська дочка.* МВ. II. 32.

Князюва́ння, -ня, *с.* Княженіе.

Князювати, -зюю, -єш, *гл.* 1) Княжить, быть княземъ. *Але то ще за Батия, як князювали колись князі.* Васильск. у. *Не перестане, мабуть, князь... князювати.* К. Бай. 39.

Князю́ка, -ки, *м.* Ув. отъ **князь.**

Ко. Неотдѣлимая частица, употребляющаяся при повелит. наклоненіи, подобная русскому ка. *Ходи-ко, дай-ко!* Вх. Зн. 26.

Коб и Коби́, *сз.* 1) Если-бы, когда-бы. *Коб хліб та одежа, то їв би лежа.* Ном. *Ой коби я зозуленька, щоб я крильця мала, я ж би тую Україну кругом облітала.* Чуб. V. 5. 2) Какъ. *Сухий марець, мокрий май, — буде жито коби гай.* Ном. № 446. 3) Какъ-бы. *Пливе човен... коби не схитнувся.* Гол. III. 299. 4) Пусть, лишь-бы. *Легіні, коби здорові, не конче і журяться про це.* Федьк. *Коби зуби, то хліб буде.* Посл.

Коба, -би, *ж.* 1) Капюшонъ въ верхней одеждѣ (**в опанчі, кобеняку**). Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Здорові! привітався він, скидаючи разом з кобою й шапку.* Мир. Пов. І. 115. 2) Рыба: Golio fluviatilis. Вх. Лем. 425.

Кобе́ля, -лі, *ж.* 1) Корзина. Вх. Зн. 26. *Постав, мати, кобелю, де я мала постелю.* Гол. 2) Сумка, котомка. *Набірають калачів-гусочок в кобелі (торбинки) скільки спроможуть.* О. 1862. IV. 30. 3) Рыболовный снарядъ, похожій на сак. Чигирин. у.

Кобени́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Ругать, поносить. *Кричав буцім то навіжений і кобенив народ хрещений, як водиться в шинках у нас.* Котл. Ен.

Ко́бень, -ня, *ж.* Капюшонъ у бурки. *Надів даху... ззаду кобень так і грає.* ЗЮОР. І. 175.

Кобеня́к, -ка, *м.* Суконная длинная верхняя одежда съ капюшономъ. Чуб. VII. 422. *Чоловік в чорному кобеняку і татарській кучмі.* Стор. МПр. 107. *Під'їзжає якийсь чоловік до куріня, — кобеняком нап'явся, у простій одежині.* Рудч. Ск. II. 206.

Кобе́р, -бра, *м.* Коверъ. Левч. 58. Ум. **Кобе́рець.** *Постелю я коберець.* Нп.

Ко́бець, -бця, *м.* = **Кібець.** *Страхопуда гріх драти, бо він за курами тягне — кобил б'є.* Чуб. І. 60.

Ко́бза, -зи, *ж.* 1) Струнный музыкальный инструментъ. *Сидить на могилі козак старесенький, у кобзу грає-виграває, голосно співає.* Мет. 443. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *На речах — як на кобзі.* Ном. № 2989. 2) Рыболовный снарядъ изъ тонкихъ прутьевъ. Сим. 148. Ум. **Кобзонька, кобзочка.** *В кобзоньку грає, гарно співає.* Грин. III. 21.

Кобзарів, -рева, -ве. Принадлежащій кобзарю. *Шанували пам'ять кобзареву.* О. L861. III. 25.

Кобзарство, -ва, *с. соб.* Кобзари. К. Кр. 112.

Кобзарь, -ря́, *м.* 1) Пѣвецъ, акомпанирующій себѣ на кобзѣ. *Кобзарі швендяють поміж людьми, грають на кобзах, на бандурах да співають усяких пісень.* К. ЧР. 259. *І про неї добрим людям кобзарі співають.* Шевч. 2) Поэтъ. *Кобзарю! не дивись ні на хвалу темноти, ні на письменницьку огуду за пісні.* Куліш.

Кобза́рський, -а, -е. Принадлежащій кобзарю.

Кобзарюва́ння, -ня, *с.* Бытіе **кобзаре́м**. Желех.

Кобзарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Быть **кобзаре́м**. Желех.

Кобзи́на, -ни, *ж.* = **Кобза.** *Узяв кобзину в руки та й зачав співати.* Федьк. Поез. І. 4. *Ой далеко чути козака Ворла, що іде з кобзиною.* Гол. І. 272.

Ко́бзонька, -ки, *ж.* Ув. отъ **кобза.**

Кобзу́ра, -ри, *ж.* Ум. отъ **кобза.** *Глянь, Орфію, глянь із неба, дай кобзури мні своєй.* Котл. Ен.

Коби. См. **Коб.**

Кобила, -ли, *ж.* 1) Кобыла. *Норовиста як кобила.* Ном. № 2672. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Скамья на высокихъ ножкахъ, употребляемая при мазанѣ стѣнъ и потолковъ. 3) Скамья или подмостки, на

которыхъ наказываютъ кнутами преступниковъ. 4) Бревно, на которомъ кожевники развѣшиваютъ кожу для выработки и для сушки. Вас. 157. 5) У горшечниковъ: круглый или кубическій комъ глины, вѣсомъ отъ 8 до 30 пудовъ, составленный изъ слѣпленныхъ вмѣстѣ отдѣльныхъ шаровъ мокрой глины. Вас. 178. 6) Названіе шестерки трефъ при игрѣ въ цигана. КС. 1887. VI. 466. Ум. **Кобилка.**

Коби́лина, -ни, *ж.* Конина, кобылье мясо. *Ікавко-ікавко, де була? — У Київі. — Що їла? — Кобилину. — Де діла? — Покинула.* Ном. № 13390.

Кобили́нець, -нця, *м.* Конскій пометъ. Вх. Уг. 245.

Кобилиця, -ці, *ж.* 1) Кобыла. *Він нанявся в її... три кобилиці пасти.* Рудч. Ск. І. 87. 2) Козлы, подпорки, подмостки. 3) Столбикъ на дорожкахъ и мостикахъ съ вертящимся крестомъ. 4) Отрубокъ дерева, на который натягивается кожа для очистки отъ мездры. Сумск. у. 5) Часть вѣтряной мельницы: балка, въ которую упирается веретено шестерни верхнимъ концомъ. Есть еще и **кобилиця нижня**. (Залюбовск.). 6) *мн.* Перила. Лохвиц. и Гадяч. у. 7) Насѣк.: родъ полевыхъ кузнечиковъ. Шух. І. 23.

Кобилка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кобила**. *Тарадайка торкоче, кобилка бігти не хоче.* Ном. № 11439. 2) У гребенщиковъ: инструментъ для нарѣзки зубьевъ гребня. Вас. 164. 3) Ручка весла (гребки), перпендикулярная къ **ло́паті** (на днѣпровскихъ лодкахъ, дубахъ). Мнж. 179. 4) Часть лука, употребляемаго шерстобитами. См. **Лук.** Черниг. у. 5) Подставка для струнъ у скрипки, бандуры. КС. 1882. VIII. 282. 6) Грудная кость у птицъ (cicada). 7) Палка, употребляемая въ дѣтскихъ играхъ **дідо́к** і **матка**. Ив. 25, 29. 8) Часть **начиння**. См. **Начиння 3.** Шух. І. 256. МУЕ. ІІІ. 18. 9) Насѣк. Aphrophora. Вх. Пч. І. 5.

Кобильо́ха, -хи, *ж.* = **Кобилярка.** Вх. Лем. 425.

Кобильчи́на, -ни, *ж.* Плоховатая кобыла.

Кобиля́, -ля́ти, *с.* Лошонокъ женскаго пола. Вх. Лем. 425.

Кобиля́нка, -ки, *ж.* 1) = **Кобилярка.** Вх. Уг. 245. 2) = **Кобилинець.** Вх. Лем. 426.

Кобиля́рка, -ки, *ж.* Порода большихъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 426.

Кобилячий, -а, -е. Кобылій. *Вештаюсь, як кобиляча голова. Кобиляча голова дурніша за курячу.* Ном. № 10234.

Ко́бло, -ла, *с.* Кусть камыша, возвышающійся надъ окружающимъ; обыкновенно это кусокъ оторваннаго во время половодья, пловучаго камыша, гдѣ нибудь снопа остановившагося. Днѣстръ.

Ковадло, -ла, *с.* Наковальня. Вас. 148. *Вліз між молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Казав положити їх на ковадло і ну дути молотами.* Чуб. І. 155.

Кова́лдо, -да, *с.* Молотъ для передвиженія шпалъ. Борз. у.

Коваленко, -ка, *м.* Сынъ кузнеца. *Ой ніхто ж так не заграє, як той коваленко.* Чуб. Иногда — просто кузнецъ. *Ой де ж тії коваленки живуть, що хороші черевички кують?* Чуб.

Ковале́нька, -ки, *ж.* Маленькая наковальня для отбивки косъ, имѣющая видъ четырехугольной пирамиды, вершина которой обращена внизъ и вставлена въ деревянную подставку. Константиногр. у.

Ковалик, -ка, *м.* Ум. отъ **коваль.**

Ковали́сько, -ка, *м.* Ув. отъ **коваль.** *У коваля того був старий батько... От ковалисько посилав... по свого батька.* Чуб. I. 155.

Ковали́ха, -хи, *ж.* Жена кузнеца. *Аби коваль та ковалиха, — а того буде лиха.* Ном. № 5426.

Ковалів, -ле́ва, -ве. Принадлежащій кузнецу. *Проїжджаючи мимо ковалеву хату. Шрам одрізнивсь.* К. ЧР. 203. **Ковале́ва горілка**. Названіе водки, которую пьютъ на крестинахъ. Мил. 24. См. **Коваль 3.**

Ковалівна, -ни, *ж.* Дочь кузнеца. *Оце ж тобі, ковалівно,... опівночне обнімання.* Нп.

Коваль, -ля, *м.* 1) Кузнецъ. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. *Коваль коня кує, а жаба і собі ногу дає.* Ном. № 2548. 2) **Холо́дний коваль**. Слесарь. *Жінка старого холодного коваля.* Стор. МПр. 155. 3) Названіе отца новорожденнаго (на крестинахъ). Мил. 24. 4) Названіе плохого въ ходу вола. КС. 1898. VII. 46. 5) Насѣк.: щелкунъ, Elater. Вх. Пч. I. 6. 6) = **Коваляк.** Вх. Уг. 245. 7) Насѣк.: тараканъ. Вх. Уг. 245. 8) Кусокъ сала, даваемый лучшему гонщику берлинъ и плотовъ. *Він добре жене — коваля дістане.* Любечъ. Ум. **Ковалик, ковальчик. Ковалики в паністарій кують**. Страшно. Ном. № 13650.

Ковальний, -а, -е. Для ковки употребляющійся (о молоткѣ). Вас. 148.

Ковальня, -ні, *ж.* Кузница. Левч. 63. КС. 1889. V—VI, прилож. 75.

Ковальство, -ва, *с.* Кузнечество, кузнечное ремесло. *Батько знов його вибив і оддав ковальства вчитись.* Рудч. Ск.

Ковальський, -а, -е. Кузнечный. *Роздувсь, як ковальський міх.* Ном. № 3377. *Сопе, наче ковальський міх.* Левиц. Пов. 346.

Ковальчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **коваль.** 2) Птица: пищуха, Certhia familiaris. Вх. Лем. 480.

Ковальчук, -ка, *м.* = **Коваленко 1.** 2) Ученикъ кузнеца.

Ковалювати, -люю, -єш, *гл.* Заниматься кузнечнымъ мастерствомъ. (Цигани) *ковалюють та кіньми мінжують.* Стор. МПр. 170.

Коваля́к, -ка́, *м.* Навозный, лошадиный жукъ. Geotrupus stercorarius. Вх. Уг. 245».

Ко́ваний, -а, -е. 1) Подкованный. *Ой стукнули ковані коні на дворі.* О. 1862. IV. 31. **Ся на обидві кована**. Этой не проведешь. Ном. 2) Окованный. *Ой де ж твої, Нечаєнку, кованії вози?* Макс. *Старосвітська скриня на коліщатах, кована залізом вся.* Левиц. I. 193. 3) Мощеный. *Як поїдете у місто, то шукайте кованої вулиці; вона тілько одна там і є.* Звенигор. у. 4) Чеканенный. *Достав мальовану тацю, сріблом ковану.* К. ЧР. 42. 5) Съ измѣненнымъ ударенiемъ: **кова́ний**. Пятнистый (о масти свиней). *Кабана будут смалить... и смалять* **кованого** *или* **білого**. Сим. 142. *Від мого кованого кабанця не втече ні один заєць.* О. 1862. II. 25.

Ко́ванка, -ки, *ж.* Кованье. *Кованка коней одна що стоїть.*

Кова́ння, -ня, *с.* = **Кування.**

Ковати, кую́, -є́ш, *гл.* = **Кува́ти.**

Ковач, -ча, *м.* = **Коваль.** Вх. Зн. 26.

Ковбан, -на, *м.* 1) = **Ковбиця 2.** Желех. 2) Короткій толстый обрубокъ дерева, употребляющійся вмѣсто табурета. Вх. Зн. 26.

Ковбанитися, -нюся, -нишся, *гл.* Валяться въ грязи. *Ковбаняться свині в грязюці.* Харьк. у.

Ковбанька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ковбаня.**

Ковбаню́га, -ги, *ж.* Ув. отъ **ковбаня.**

Ковбаня, -ні, *ж.* Котловина или глубокая яма, наполненная водой. Вас. 200, 207. *Не шукай моря, — і в ковбані втопишся.* Чуб. I. 294. 2) Яма въ рѣкѣ, морѣ. Ум. **Ковбанька.** Ув. **Ковбанюга.** *Він згромадив усі води у моря великі і на дні їх ковбанюги поховав навіки.* К. Псалт. 74.

Ковбаса, -си, *ж.* Колбаса. *Як би ковбасі да крила, то вже б луччої птиці й на світі не було.* Ном. Ум. **Ковбасна.** *Кожній свашці по ковбасці.* Ном. № 3528.

Ковбаситися, -шуся, -сишся, *гл.* Возиться въ грязи.

Ковбаска, -ки, *ж.* Ум. отъ **ковбаса.**

Ковбасний, -а, -е. Колбасный. *Ковбасні кишки.*

Ковбасник, -ка, *м.* Колбасникъ.

Ковбасниця, -ці, *ж.* 1) Колбасница. 2) = **Ковбасянка.** Вх. Лем. 426.

Ковбасня, -ні, *ж.* 1) Колбасная лавка. 2) Мѣсто, гдѣ дѣлаются колбасы.

Ковбася́ник, -ка, *м.* = **Ковбасник.** Вх. Зн. 26.

Ковбася́нка, -ки, *ж.* Кишка для колбасъ.

Ковбатка, -ки, *ж.* Кусокъ. *Дали ковбатку свинини, що була в борщі.* Алв. 50. *Чоловік кабана смалив, циган і нарипився: дай та й дай йому м'яса. Той дав йому ковбатку.* Ном. № 938.

Ковбах, -ха, *м.* = **Кубах.**

Ковби́рь, -ря́, *м.* Мѣсто на рѣкѣ глубокое, съ тихой водой. Шух. I. 6.

Ко́вбиця, -ці, *ж.* Печь, переднее отверстіе печи. Желех. *Шанувавши ковбиці, лавиці, коцюбу, помело, пікну лопату, ступу й перехрестя і вас, яко ґречних.* (Знахарскій приговоръ). Ном. № 8372. 2) Чурбанъ, на которомъ рубятъ дрова. Вх. Зн. 26.

Ко́вбок, -бка, *м.* Болѣе толстая часть дерева, уже отрѣзанная отъ вершины. Шух. I. 88. 177. Ум. **Ко́вбчик.** Вх. Зн. 26.

Ковбо́та, -ти, *ж.* Яма въ болотѣ, рѣкѣ. См. **Ковбаня.** Сим. 145.

Ковбур, -ра, *м.* 1) Яма въ водѣ, выбитая паденіемъ послѣдней. *Під першим ускоком був ковбур, єго вибила вода.* Шух. I. 316. 2) = **Ковбаня.** Желех.

Ко́вбчик, -ка, *м.* Ум. отъ **ко́вбок.**

Ковга́н, -на, *м.* 1) Кусокъ льда или облитаго водой и замороженнаго кізяка, на которомъ дѣти катаются съ горъ. 2) Кабанъ. Мнж. 89. Харьк. г.

Ко́вганка, -ки, *ж.* 1) Деревянная ступка для толченія сала. *Ковганка салу переводчиця.* Ном. № 10297. *Сала... чорт-ма в ковганці.* К. МБ. III. 241. 2) = **Ковган 1.** КС. 1887. VI. 482.

Ковдо́ба, -би, *ж.* Озерцо.

Ковдо́вбина, -ни, *ж.* = **Колодовбина.** Левч.

Ковдра, -ри и ковдря, -рі, *ж.* Одѣяло. Котл. Ен. Слов. Г. Барв. 363. Въ крестъянскомъ быту очень плотное **рядно́,** служащее одѣяломъ или подстилкой вмѣсто тюфяка. Вас. 168.

Кове́р, -вра, *м.* 1) Коверъ. Вас. 171. *Од свата до свати доріжка услата шитими коврами.* МУЕ. III. 102. 2) Одѣяло. Мил. 162. Ум. **Кове́рець.** *На віз посадила та коверцем заслала.* МУЕ. III. 159. *Ночувало, моя матінко, під коверцем.* Мил. 162.

Коверза, -зи, *ж.* 1) Раздумье, размышленіе. *Об миленькій своїй дитині водив по мізку коверзу.* Котл. Ен. III. 68 и Слов. 2) Чепуха. *Лемішка хотів і собі закидати по московській... але замолов таку коверзу, що тільки сам махнув рукою.* Левиц. I. 332.

Коверзува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* 1) Умствовать, измышлять, стараться. *Розумом мирським гріховно коверзує.* К. М. Х. 18. *Як уже він не коверзував, щоб вирятувать його, а нічого не здужав вигадать.* Стор. 2) Привередничать, капризничать. *Навісноголовий Васюта коверзував-коверзував, далі таке вигадав, що ледві й сам не пропав.* К. ЧР. 300. *Було шляхта знай чваниться, день і ніч гуляє та королем коверзує.* Шевч. 130. 3) — **над ким**. Издѣваться, помыкать. *Отак уранці жид поганий над козаком коверзував.* Шевч. 132. *Ще гірш надо мною коверзує вона, ще гірш варить з мене воду.* МВ. (О. 1862. III. 68).

Коверцовий, -а, -е. Ковровый. *Коверцові (барвні) лежники.* Шух. I. 98.

Ко́взалка, -ки, *ж.* Катокъ на льду. Мил. 55.

Ко́взати, -заю, -єш, *гл.* Дѣлать скользкимъ, гладить, тереть. *Не ковзай підлоги ногами.*

Ко́взатися, -заюся, -єшся, *гл.* Скользить, кататься по льду. *Не ковзайся, бо підошви в чоботях попротираєш.*

Ковзе́лиця, -ці, *ж.* Гололедица. *От ковзелиця, — насилу до хлівчика дійшла.* Черниг. у.

Ковзкий, -а, -е. Скользкій. *Реміняка плавка, ковзка, до дерева не пристає.* Чигир. у.

Ковзко, *нар.* Скользко.

Ковзу́н, -на, *м.* Ползающій ребенокъ.

Ковзь! *меж.* Скользь!

Ковиза, -зи, *ж.* Бочарный инструментъ для сгибанія обручей. Сумск. у. Ум. **Ковизка.**

Ковизи́тися, -жуся, -зишся, *гл.* = **Комизитися.** Сим. 213.

Ковизка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ковиза.** 2) Палка съ загнутымъ концемъ, разновидность кийка. *От ідуть льодом, а дід ходе з ковизкою... Як учеше* (по льоду) *ковизкою, так селезень і вкипів.* Мнж. 119. Въ игрѣ въ свинку ею гоняютъ свинку. Мнж. 182.

Ковила́, -ли, *ж.* = **Тирса.** *Ковила, що стелеться по широких степах.* О. 1862. IV. 90.

Ковінька, -ки, *ж.* 1) Палка съ загнутымъ концомъ. Родъ дѣтской игры, въ которой **ковінькою** гоняется обрубокъ дерева или камешекъ. Сим. 6. Отъ этой игры выраженіе: **на руку ковінька**. Какъ разъ того и надо. Какъ разъ кстати. Сим. 6. *Нашому Нечипору на руку ковінька.* Ном. *Марусі на руку ковінька, — мерщій з хати.* Кв. I. 49.

Ко́вмір, -ра, *м.* Воротникъ. *У його на сертуці був червоний ковмір.* Ком. II.

Ко́вмо, -ма, *с.* Вязка конопли или льна.

Ковнір, -ра, *м.* = **Ковмір.** *Козак звик червону стрічку в ковнірі носити.* К. ЧР. 327. Ум. **Ковніре́ць.** *А в нашого Василя... вишиваний ковнірець.* Чуб. V. 1115.

Ководка, -ки, *ж.* Позвонокъ (спинной). Вх. Лем. 426.

Ко́ворот, -ту, *м.* 1) Коловоротъ. *Язик як на ковороті гуляє.* Ном. № 12972. 2) Ворота, которыми запираются выходным улицы изъ села для охраненія полей отъ домашнихъ животныхъ. КС. 1893. V. 275. Рудч. Ск. II. 171.

Ковпак, -ка, *м.* 1) Колпакъ, шапка. *От тепер я козак, що на мені червоний ковпак.* Мет. 194. 2) Родъ посуды? *Як я була в свого батька дівкою, то вмивалася з ковпака орілкою, а втиралася білою хустиною.* Грин. III. 358. Ум. **Ковпачо́к.** *Ізігнувся і підскочив, ще й поправив ковпачок.* Чуб. V. 20.

Ковта́ти, -та́ю, -єш, одн. в. ковтнути, -ну, -неш, *гл.* Глотать, глотнуть. *Мовчав він, мовчав, тілько знай сльози ковтає.* Кв. I. 57. *Бідна Леся мабуть добре ковтнула знахарчиного зілля од переполоху.* К. ЧР. 156. **Слинку ковтати**. Видѣть, какъ другіе ѣдятъ, а самому не имѣть возможности. *Нашому теляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. Употребляется и въ болѣе широкомъ значеніи: не имѣть возможности сдѣлать желаемаго въ то время, какъ другіе дѣлаютъ.

Ковтки, -ків, *мн.* 1) Серьги. О, 1861. XI. Свид. 29. Гол. Од. 60. Шух. I. 130. *В стьожках, в намисті г ковтках тут танцювала викрутасом.* Кот. Ен. 2) Сбившіеся комья шерсти. *Диви, які ковтки он на собаці.* Канев. у.

Ковтнути. См. **Ковтати.**

Ковто́к, -тка, *м.* Глотокъ. *Кричить: Енея ледащицю злигаю я в один ковток.* Котл. Ен. VI. 27. *От він ізійшов на низ, щоб ковткув із три води ковтнути.* Рудч. Ск. II. 171.

Ковтону́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Сильно глотнуть. *Сивушки зараз ковтонули по кілишку.* Котл. Ен.

Ковтрушко́вий, -а, -е. Сдѣланный изъ простой, недостаточно очищенной шерсти, (о suknѣ).

Ковтун, -на, *м.* 1) Медиц. Колтунъ, Plica polonica. *Лучче відразу ковтун з голови збути.* Ном. № 4285. *І довгі коси в реп'яхах о поли бились в ковтунах.* Шевч. 340. 2) Вообще сбившіеся въ комья волосы. 3) Комокъ овечьей шерсти, попадающійся при разбираніи ея для чесанія. Вас. 152.

Ковть! *меж.*, выражающее глотаніе. Сосниц. у.

Ковтьо́ба, -би и ковтьо́бина, -ни, *ж.* Оставшееся на лукахъ послѣ половодья углубленіе въ землѣ, наполненное водою и заросшее осокою. *А вже кабана то шукай де небудь біля ковтьоби.* Черном. и Крем. у. *Там така твань та такі ковтьоби, що й волами звідтіля не виїдеш.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ковтю́х, -ха, *м.* Карликъ. Вх. Зн. 26.

Ковтя́х, -ха, *м.* = **Ковтун 2.** *В головах ковтяхи.* К. МБ. XII. 276.

Ковчег, -га, *м.* Ковчегъ. *Увійшов Ной у ковчег.* Єв. Л. XVII. 27.

Ко́гут, -та, *м.* 1) Пѣтухъ. *Два когути, два дима, дві господині ніколи не погодяться.* Ном. 2) Тетеревъ (у гуцуловъ). Шух. I. 237. 3) Пѣтушье перо на шляпѣ гуцула. Шух. I. 128. Ум. **Когутик.** Ув. **Когутище.** *Є у мене когутище, що всю нічку кукуріче.* Нп.

Когутик, -ка, *м.* Ум. отъ **во́гут.** 1) *Ой морозе, морозоньку, добрий чоловіче! Зморозь того когутика, нехай не кукуріче.* Чуб. V. 113. 2) Самый верхній конецъ смереки. Шух. I. 176. 3) Узелъ на перевязи снопа. Вх. Зн. 26. 4) Курокъ ружья. Шух. I. 229. 5) Порода продолговатыхъ кислыхъ яблокъ. Вх. Лем. 426. 6) Раст. Convallaria bifolia. Лв. 97.

Когутище, -ща, *м.* Ув. отъ **ко́гут.**

Когутій, -я, -є. = **Когутячий.** Вх. Лем. 426.

Когутячий, -а, -е. Пѣтушій. Желех.

Кода́ш, -ша, *м.* Исполняющій обязанность возницы на свадьбѣ (въ Буковинѣ). *Скиньтеся по грошеві, купіть коня кодашеві.* ЗЮЗО. II. 486.

Кодій, -дія, *м.* Названіе вола съ толстыми ногами. КС. 1898. VII. 46.

Кодільни́чий, -чого, *м.* Тянущій канатъ при вытягиваніи невода. Желех.

Кодкати, -каю, -єш, *гл.* Кудахтать. Вх. Зн. 26.

Кодкодати, -ко́джу, -диш, *гл.* = **Кодкати.** Вх. Уг. 245.

Ко́дло, -ла, *с.* 1) Родъ, племя. *Іродове кодло.* Ном. *А тих може перевелось і кодло, що сими гербами величались* К. ЧР. 54. *Кодло твоє пропаде і сам изведешся.* **Щоб твоє кодло звелось! Щоб тебе з ко́дла звело!** (брань). Пусть твой родъ погибнетъ. Ном. № 10202. 2) Порожденіе, выводокъ. *Рече до людей: кодло гадюче!* Єв. Л. III. 7.

Кодловатий, -а, -е. Многосемейный. *Усі чопи кодловаті, бо книшами годовані.* Подольск. г.

Кодо́ла, -ли, *ж.* Канатъ. *А ну, хлопці, до кодоли порон тягти.* Канев. у. **Кодоли**, привязанныя къ крыльямъ невода, имѣютъ названія по имени завѣдывающихъ каждой: **отамана** и его помощника **крилаша — отаманська кодо́ла** и **крилашська кодо́ла**. Браун. 9.

Ко́дря, -рі, *ж.* = **Ковдра.** *Укриєтесь кодрями.* Кобеляк. у.

Ко́єць, ко́йця, *м.* Клѣтка для курей, плетеная или обтянутая сѣткой. ЗЮЗО. I. 288.

Ко́жа, -жі, *ж.* Кожа. *Вловіть ту щуку та потіль бить, покіль та щучина кожа облізе.* Рудч. Ск. II. 53.

Кожан, -на, *м.* = **Кажан.**

Кожане́ць, -нця́, *м.* Башмакъ, сдѣланный изъ цѣльнаго куска кожи. *Господи благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. 8663.

Кожано́к, -нка́, *м.* Родъ кожанаго короткаго полушубка, родъ кожаной куртки. *Найстаріший кожушок був у Тупотуна. Він звав його кожанком.* Г. Барв. 304.

Ко́ждий, -а, -е. = **Кожний.** *Кожда пригода — до мудрости дорога.* Ном. № 1752. *То не можна жінку бити, жінка кожда вгідна.* Гол.

Кождісенький и кождіський, -а, -е. = Кожнісенький.

Кожен и кожний, -а, -е. Каждый, всякій. *Набожний! як би такий кожний, то б увесь світ догори ногами перевернули.* Ном. № 175. *У кожної купи був свій ватажок.* К. ЧР. 355. **Кожній свашці по ковбасці**. Посл. Всѣмъ сестрамъ по серьгамъ.

Кожнісінький, -а, -е. Каждый безъ исключенія. *І приходила б туди кожнісінький ранок бесідувати з Богом.* Левиц. I. 27.

Кожня́рь, -ря́, *м.* Овчинникъ. Гол. Од. 10.

Кожом'я́ка, -ки, *м.* Кожевникъ. *А як вийде на Дніпро мочить кожу (бо він кожом'яка), то не одну несе.* ЗОЮР. II. 28.

Кожом'я́ківна, -ни, *ж.* Дочь кожевника. *Везе на батьківщину башту кожом'яківну.* Г. Барв. 253.

Кожом'я́цький, -а, -е. Кожевницкій.

Кожом'я́цтво, -ва, *с.* Кожевенное ремесло.

Кожух, -ха, *м.* Тулупъ, шуба. *Казав пан — кожух дам, та й слово його тепле.* Ном. № 4517. *Трудно літом без корови, а зімою без кожуха.* Ном. № 560. Ум. **Кожушок.** Ув. **Кожушище.** *Тілько зосталось стареє волище, дране кожушище.* Рк. Макс.

Кожуха́рь, -ря́, *м.* Портной, шьющій кожухи. Хотин. у.

Кожуша́нка, -ки, *ж.* 1) Женская шуба, покроемъ подобная **свиті**. КС. 1893. V. 28Н. Чуб. VII. 433. *Тілько баба випровадила чорта, зараз натягла на себе кожушанку та й побігла до церкви.* Стор. I. 2. 2) Шапка-кожушанка. Шапка (изъ овчины?). Сим. 198. Ум. **Кожушаночка.** *Якось принесла до нас Пилипиха кожушаночку — хвалимся, що добра.* МВ. II. 153.

Кожушаний, -а, -е. Относящійся, свойственный кожуху. *Кожушана латка за рідного батька.* Ном. № 11162.

Кожушаночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кожушанка.**

Кожуши́на, -ни, *ж.* Тулупъ болѣе легкій. Вас. 154. *Ой загину, дівчино, загину, викинь мені вікном кожушину.* Чуб. 5. 57. *То ви, діду Панасе, вмієте й кравцювати?.. Пошиєте ж мені кожушину, як прийде зіма.* Левиц. I. 101.

Кожушище, -ща, *с.* Ув. отъ **кожух.**

Кожушка, -ки, *ж.* = **Кожушанка.** *Думаю потєгти свою кожушку черкасином.* Черниг. у.

Кожушно, -на, *с.* = **Кожух.** Извѣстно только въ слѣдующей пословицѣ: *Душно! — Скинь кожушно.* Ном. № 14266.

Кожушок, -шка, *м.* Ум. отъ **кожух.** 1) *У новеньких кожушках, у сивеньких тапочках, — так гарно повдягані дітки.* Харьк. у. *Послі собі й кожушок справимо.* МВ. 2) Кожа, внѣшняя оболочка нѣкоторыхъ животныхъ. Въ сказкѣ — лягушечья кожа у женщины, превращенной въ лягушку. *Взяла кожушок з себе скинула, вийшла. Знову кожушок наділи і стала такою жабою, як і була.* Рудч. Ск. II. 101. *Кожушок у воші.* Константиногр. у. 3) — **на орісі**. *Листоватая плюска у орѣха.* Желех. 4) Тонкая кожица поверхъ молока, киселя и пр. Желех. 5) *мн.* Рас. Echinospermum lappula. ЗЮЗО. I. 121.

Коза, -зи, *ж.* 1) Коза, Capra. *На похиле дерево і кози скачуть.* Ном. № 4075. **Пішов туди, де козам роги правлять**. Пошелъ въ Сибирь. **Кози в золоті показувати**. Прельщать обманчивыми обѣщаніями. *Не кидайтесь ви на ту оману городянську, котора вже тисячу років кози в золоті вам показує.* К. (О. 1861. II. 229). 2) Музыкальный инструментъ, волынка. Мнж. 182. Ном. № 7130. 3) Бурдюкъ. 4) Весенняя игра, состоящая въ томъ, что дѣвушку, изображающую козу, дразнятъ остальныя, она за ними гоняется и какую поймаетъ, та становится козою. Чуб. III. 84. 5) Святочное представленіе на рождественск. святк., преимущественно подъ Новый годъ, состоящее въ томъ, что компанія парней, изъ которыхъ одинъ одѣвается козою, ходить по хатамъ, коза танцуетъ подъ музыку, причемъ поютъ особыя пѣсни. Это называется **водити козу**. Чуб. III. 265. О. 1861. XI — XII, 61. «Черниг. Губ. Вѣд.» 1859, № 16. Переносно: **козу водити** — значитъ пьянствовать долгое время, нѣсколько дней. Грин. I. 237. 6) Тюрьма. *У нас скоро чоловіка спантеличить мирська суєта, то в куну або до кози не сажають.* К. ЧР. 138. *Чоловіка та старшого сина за крадіж у козу посаджено.* Г. Барв. 252. 7) Переяславское названіе семинариста. К. 1887. VI. 485. 8) Выглядывающая изъ носа засохшая сопля. **Ко́зи гнати**. Чистить носъ. Кремен. у. 9) Полоса, которую пропалываетъ пололыщица. *Як полють, так кожна полільниця жене козу; змагаються, коли яка вузеньку дуже козу жене.* Харьк. 10) **Коза сікавка**. Рыба Cobitus taenia. Шух. I. 29. Ум. **Кізка, кізонька, кізочка, козуня.** *А я тую кізоньку пасла та пасла, та моя кізонька добра до масла.* Чуб. V. 1105. *Гоп, гоп, козуню! гоп, гоп, сіренька!* Чуб. Ув. **Козя́ка.** *Ходім, жінко, у нас десь козяка була.* Маркев. 63.

Козак, -ка, *м.* 1) Казакъ, воинъ, рыцарь. *Висипали козаченьки з високої гори: попереду козак Хмельницький на воронім коні.* АД. II. 107. *То велю я вам междо собою козака на гетьманство обірати, буде междо вами гетьманувати, вам козацькі порядки давати.* АД. II. 120. *О милий Боже України, не дай пропасти на чужині в неволі вольним козакам!*

Шевч. 58. 2) Какъ идеалъ рыцаря, прекраснаго въ нравственномъ и физическомъ смыслѣ, слово козак прилагается въ народной поэзіи ко всякому молодому человѣку. *Ой ти, козаче, ти хрещатий барвінку!* Мет. 87. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. 3) — **чорноморський**. Казакъ Кубанскаго казачьяго войска 4) Членъ вольнаго сословія казаковъ въ Черниговск. и Полтавск. губ. МВ. 5) Танецъ. *Парубки... розганяли дівчат як полохливих лебедів і починали козака.* Левиц. І. 15. 6) Названіе красиваго, но хитраго вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Козаченько, козачок, козуря.** *Зібрав Тарас козаченьків поради, прохати.* Шевч. *Буде тобі, моя доню, лихая година, що ти того козаченька щиро полюбила.* Мет. 72. *Козаченьку-барвіночку!* Мет. 8. Ув. **Козарлюга, козачище.** *Васюринський козарлюга все п'є та гуляє.* ЗОЮР. І. 322. *Козарлюга дуже ручий, жвавий.* Мкр. Н. 30. *Славного війська козачище.* Нп. *Первий запорожець був здоровенний козарлюга.* К. ЧР.

Козакин, -на, *м.* Козакинъ. *Вийняла жінка з скрині мій милиціонний козакин, що порвалось — позашивала.* Стор. І. 161.

Козаків, -кова, -ве. Принадлежащій козаку. *Ще дівчина дверей не одчинила, козакова пшениця поспіла.* Мет. 28.

Козакоман, -на, *м.* Любитель козаковъ. Слово, введенное Кулишемъ: *Присвят усіх моїх творів землякам-козакоманам.* К. Дз. 100.

Козакува́ння, -ня, *с.* Козацкая жизнь. *Господь наустив тебе взятись ізнов до козакування.* К. ЧР. 22.

Козакува́ти, -кую́, -єш, *гл.* Жить, быть козакомъ. *Не козакувать Миколі, бо не буде у його коня ніколи.* Ном. № 6291.

Козакуватий, -а, -е. Имѣющій козацкій нравъ. Желех. *Козакувата руська шляхта.* К. Кр. 14.

Козарлюга, -ги, *м.* Ув. отъ **козак.**

Козарня, -ні, *ж.* Казарма для разсыльныхъ казаковъ въ панскихъ имѣніяхъ. *У тій козарні живуть самі козаки, там сідла козацькі, уздечки, то що.* Черк. у.

Коза́рь, -ря́, *м.* Пастухъ козъ. Шух. І. 190.

Козарька, -ки, *ж.* Загонъ, сарай для козъ. Вх. Зн. 26.

Козацтво, -ва, *с.* 1) Казаки. *З Смілянщини, з Чигирина, просте козацтво, старшина на певне діло налетіли.* Шевч. 151. 2) Званіе казака. *Ти свою сиву голову пошануй, коли не шануєш козацтва.* МВ. 8) Молодые люди. *Нашому козацтву хотілося побачити того дива.*

Козацький, -а, -е. 1) Казацкій, принадлежащій казаку. *Не китайкою покрились козацькії очі.* Шевч. 2) Казацкій, рыцарскій, воинскій. *Ой засію я надії і думи високі у козацькій, у лицарській натурі широкій.* К. Досв. **Козацьке мо́ре**. Черное море. *Чорне, або по старосвітському Козацьке море.* О. 1862. III. 34. **Козацьке сонце**. Луна. *Козацьке сонце високо підбилось угору; зорі вкрили все небо як ризу* К. ЧР. 147. **Козацький залізняк**. Раст. Phlomis pungens Wild. ЗЮЗО. І. 131.

Козача, -чати, *с.* Дитя казацкое. Желех.

Козаченько, -ка, *м.* Ум. отъ **козак.**

Козачизна, -ни, *ж.* = **Козаччина.** *Не вернеться козачизна, не встануть гетьмани.* Шевч. II. 2.

Козачий, -а, -е. Казачій. *Сонце гріє, вітер віє на степу козачім.* Шевч.

Козачина, -ни, *ж.* 1) Молодой человѣкъ, молодець. 2) Казакинъ. *Мати хотіла одягти його в козачину, в нові крамні штанці.* Левиц. І. 245.

Козачище, -ща, *м.* Ув. отъ **коза́к.**

Козачка, -ки, *ж.* 1) Казачка. *Та хто таке чув, щоб вільна козачка за крепака піддавалась?* МВ. *Скоро стам козачка козацький голос зачувати.* ЗОЮР. 2) Родъ верхней мужской суконной одежды. Чуб. VII. 419. 3) — **піскова**. Насѣк. Cicindela sylvatica. Вх. Пч. І. 5.

Козачо́к, -чка, *ж.* Ум. отъ **козак.** 1) Маленькій казакъ. *Я не царенко, не короленко, я ж отецький синок да панок козачок.* Чуб. III. 281. 2) Прислуга комнатная изъ крѣпостныхъ въ прежнее время. 3) Насѣк. Cerambux. Вх. Пч. І. 5. *Червоні козачки... ворушаться по землі.* Г. Барв. 541. 4) *мн.* Прутики, употребляемые въ дѣтской игрѣ того-же имени. Харьк. г. Ив. 38.

Козаччина, -ни, *ж.* Казатчина. *Хто не пізнав би тут потомків старого Запорожжя, старої козаччини, одягнутої в мундири.* Левиц. І. 258.

Козгирь, -рю, *м.* = **Козирь 3.** Терск. обл. Пятигорск. окр.

Козе́л, -зла, *м.* 1) Козелъ. 2) Мальчикъ, состоящій въ качествѣ прислуги и пастуха. Азовск. побережье. 3) Названіе растеній: Boletus luteus L., Heracleum sibiricum L., Pimpinella Saxifraga L. ЗЮЗО. I. 114, 124, 131. 4) Родъ игры. **Козла водити**. Играть въ масляничную хороводную игру съ пѣснями о козлѣ. Харьк. Ив. 78. 5) Четырехугольный столбъ или подставка для **черіня** гончарной печи. Вас. 180. 6) *мн.* **Ко́зла**. Козлы. *Стали вряд, а ратища в козла поставили.* ЗОЮР. I. 254. 7) *мн.* **Кізли**. Въ гуцульскихъ хатахъ то-же что и **крокви**, стропила. Шух. I. 91. Kolb. I. 55.

Козелець, -льця, *м.* 1) Козелъ. *Вибіг козелець... наставив рожок.* Грин. III. 52. 2) Стативъ въ **витушці**. 3) Снарядъ, подкладываемый мельниками подъ рычагъ при подниманіи жернова съ цѣлью ковки послѣдняго. Галиц. Мик. 481. 4) = **Козелок.**

Козелок, -лка, *м.* Раст. Tragopogon majus L. ЗЮЗО. I. 139.

Козельок, -лька, *м.* = **Козелок.** *Павлик... бігав по степу, гуляв там в гілки, в цурки... їв козельки, щавель.* Левиц. Пов. 150.

Козеня́, -ня́ти, *с.* Козленокъ. *Одна козочка з козенят.* Чуб. Ум. **Козенятко.** *Дала мені моя мати козу з козенятком.* Чуб. V. 1105.

Козинець, -нця, *ж.* Болѣзнь колѣнъ переднихъ ногъ лошади, отъ чего эти ноги въ колѣняхъ всегда согнуты. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Козиний, -а, -е. Козиный. *Козиний кожух, а вербові дрова, то й смерть готова.* Грин. I. 237.

Кози́нячий, -а, -е. = **Козиний.**

Кози́рити, -рю, -риш (ушима), *гл.* Прясти ушами, насторожить уши (о лошади). О. 1861. V. Слов.

Козири́тися, -рю́ся, -ришся, *гл.* 1) *безл.* Идти картамъ. *Не буду дивиться, нехай козириться.* Мнж. 165. 2) Принимать бравый видъ. *Коло дівки парубонько півнем козириться.* Чуб. III. 178.

Козирь, -ря*, м.* 1) Козырь. *До всякої масти козирь.* Ном. № 13551. 2) Картузъ (головной уборъ). *Паробічка в жупанині, на голові козір.* О. 1861. VIII. 19. 3) Желѣзная лопата. Терск. обл. Пятигорск. окр. 4) Бойкій, бравый человѣкъ. *Вже козирь-дівка — не вам рівня.* Шевч. 310. 5) **Козирем стояти, дивитися**. Стоять въ вызывающей позѣ,

имѣть вызывающій, задорный видъ. *А то ж як? кажуть, стоячи козирем, міщане.* К. ЧР. 72. Ум. **Козирьо́к.**

Кози́рька, -ки, *ж.* Картузъ, шапка съ козырькомъ.

Козирьок, -ка, *м.* Ум. отъ **ко́зирь.** 1) Маленькій козырь въ картахъ. *Не буду дивиться, нехай козириться; як під тим козирьком сидить чорт з молотком, він іде і кує, мені козирі дає.* Мнж. 165. 2) Козырекъ (головного убора). Вас. 156. 3) Картузъ (головной уборъ). *Виходить з могили якийсь пан... Він у козирьку, і той козирьок так і горить, так і горить на йому.* СХО. VIII. 316. *На йому був московський мундір з червоним коміром, козирок з червоною стрічкою навкруги.* Левиц. I. 10. 4) Названіе вола съ рогами, расходящимися въ противоположныя стороны почти горизонтально, кончики которыхъ загнуты внутрь. КС. 1898. VII. 45. Ум. **Козирьо́чок.** *То я б свого миленького по шапці пізнала. Хоть по шапці, не по шапці, то й по козирочку.* Грин. III. 177.

Козиря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* 1) Ходить съ козыря (при игрѣ въ карты). 2) Храбриться, козырять. *Одначе як не козиряв, утратив силу над собою.* Мкр. Г. 19.

Кози́ця, -ці, *ж.* 1) Коза. 2) Родъ духового инструмента. Гол. II. 458. 3) Насѣк. Pelor blapoides. Вх. Пч. I. 7.

Козій, -зія, *м.* Названіе вола съ расходящимися въ стороны рогами, концы которыхъ закручены наружу. КС. 1898. VII. 45.

Ко́злик, -ка, *м.* Ум. отъ **козел.** 1) Козликъ. *Козлик ускочив у капусту, і вона у капусту.* Рудч. Ск. I. 41, 2) Весенняя игра. Играющіе, взявшись за руки и составивши кругъ, поютъ про козлика. Чуб. III. 89. 3) *мн.* Раст. Pimpinela Saxifraga. L. ЗЮЗО. I. 131.

Козлина, -ни, *ж.* 1) Козье мясо. 2) Козья кожа. *З козлини пошила чоботи.*

Козлиний, -а, -е. Козлиный. *Яка в тебе, дідусеньку, козлиная борода.* Чуб. V. 843.

Козло́вий, -а, -е. Козловый.

Козлоне́гий, -а, -е. Съ козлиными ногами. *...козлоногий п'яний дід.* Шевч. 604.

Козлува́тий, -а, -е. Съ короткимъ хвостомъ. *Той віл був козлуватий: хвіст одкручено йому колись.* Екатер. у.

Козля́, -ля́ти, *с.* = **Кізля.** *Не прийму тельців од тебе, ні козлят з отар твоїх.* К. Псалт. 118.

Козля́чий, -а, -е. Козлиный. *Хиба ж їм я те м'ясиво, або ж п'ю крівцю козлячу.* К. Псалт. 118.

Ко́зонька, -ки, *ж.* = **Кізонька.**

Козоріз, -за, *м.* Мясникъ, рѣжущій козъ. Желех.

Козуб, -ба, *м.* Лубочная коробка, лукошко. *Коли ти мені муж, то будь мені дуж, а як не гриб, то не лізь у козуб.* Ном. № 9131. **Козубом ста́ти**. Замерзнуть, сдѣлаться твердымъ какъ кора (о мокрой одеждѣ). *Поки до санок дійшов,* (мокрий) *підрясник козубом став.* Св. Л. 96. Ум. **Козубець.** Вх. Зн. 26.

Козубе́нька, -ки, *ж.* Ум. отъ **козубня́.**

Козубня́, -ні́, *ж.* = **Козуб.** *Гиря-мокотиря, собаки дражнила; собаки за нею, вона з козубнею.* Ном. № 9281. Ум. **Козубенька.** *Да й забрала той овес козубенькою увесь.* Нп. *Із лик плетені козубеньки, з якими ходять по опеньки.* Котл. Ен. IV. 58.

Козубка, -ки, *ж.* = **Козубня.** *Ото ви мабуть і несли картуз в козубці.* Лебед. у.

Козулька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **козуля.** 2) Раст. Gentiana germanica. Лв. 99.

Козуля, -лі, *ж.* 1) Маленькая корова съ загнутыми назадъ рогами. Желех. Kolb. I. 65. 2) Насѣк. Cerambyx. Желех. 3) Двойной крючекъ для ловли рыбы. Ум. **Козулька.**

Козуня, -ні, *ж.* Ум. отъ **коза́.**

Козуря, -рі, *м.* Ум. и ласк. отъ **козак.** *Лучче б, козурю, могли мої очі на потилиці опити, так би я міг із-за річки Висли на Україну поглядати.* Макс. (1849). 77.

Козухна, -ни, *ж.* = **Коза.** *Ой ти, козухна, ой ти, матухна, ти росходися, розвеселися, старому пану у ноги поклонися.* Чуб. III. 266.

Козьодри́ст, -ту, *м.* Раст. Galanthus nivalis. Вх. Пч. I. 10.

Козя́, -зя́ти, *с.* Козленокъ. Вх. Пч. II. 5.

Козя́ка, -ки, *ж.* Ув. отъ **коза.**

Козячий, -а, -е. = **Козиний.** *Борони, Боже... від козячого кожуха.* Чуб. I. 231.

Ко́їти, -ко́ю, -їш, *гл.* Дѣлать, творить (преимущественно дурное). *Се воно коїть не хто, як проклятущий Іванець.* К. ЧР. 75. *Лихо коїти.* Ном. № 2874.

Ко́їтися, -їться, *гл. безл.* Происходить, дѣлаться (преимущественно о дурномъ). *На дворі таке коїться, що і виглянути ж можна.* Канев. у. *Якесь іще лихо коїться.* МВ.

Кой, *сз.* Когда, если. *Заплатит ті пан Бог з неба, кой ті найбарже буде треба.* Гол. **Так як кой**. Какъ. *Зійди, місячку, зійди, місячку, так як кой млинське коло.* Гол.

Койлити, -лю, -лиш, *гл.* У днѣстров. скихъ рыбаковъ: складывать канатъ кругами.

Ко́кати, -каю, -єш, *гл.* Стричь (преимущественно овецъ). Мнж. 182.

Коки́н, -на, *м.* Пѣтухъ кохинхинской породы. Вх. Уг. 245.

Коки́ня, -ні, *ж.* Курица кохинхинка. *Кокиня мат оброснуті ноги.* Вх. Уг. 245.

Кокиня́к, -ка, *м.* = **Кокин.** Вх. Уг. 245.

Кокіль, -ко́лю, *м.* = **Кукіль.** *Не вродила мні пшениця, но кокіль і метлиця.* Чуб. V. 168. *Ходила дівочка по полю, звила собі віночок з коколю.* Мет. 138.

Кокірчики, -ків, *м. мн.* Раст. Corydalis cava Schweigg. ЗЮЗО. I. 120.

I. Ко́ко, *меж.* Выражаетъ клохтанье курицы. *А курочка коко да коко.* Чуб. V. 113.

II. Коко, -ка, *с.* дѣтск. Яйцо.

Кокору́ддя, -дя, *с. соб.* Шишки (сосны и пр.). Вх. Уг. 245.

Кокору́дка, -ки, *ж.* Шишка (сосн. и пр.) Вх. Уг. 245.

Ко́косом, *нар.* Злобно, искоса. *Дивиться кокосом.* Канев. у.

Ко́кот, -та, *м.* Шалунъ, рѣзвое дитя. *Менши кокот, менше клопот.* Ном. № 13591.

Ко́котень, -тня, *м.* = **Кокот.** *Мій ти кокотень маленький.* Ном. № 9252.

Кокоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Лепетать, болтать. *Кокотить, як бойко жовточеревий.* Ном. № 12891.

Ко́кош, -ша, *м.* Пѣтухъ. *Два кокоші жито молотили, дві курочки чернушечки у млин поносили. Баран меле, баран меле, а цап мірки бере.* Гол. II. 558.

Кокошитися, -шуся, -шишся, *гл.* Важничать, пѣтушиться. Вх. Зн. 26.

Коко́ші, кокіш, *ж. мн.* Ноги. *Підгорни свої кокоші, щоб не наступила.* Харьк. г.

Кокошка, -ки, *ж.* 1) Курица. 2) — **Зелена, зеленоно́га**. Пт. Gallinula chloropus. Желех. *Ой на горі, на горі кукала кокошка.* Гол. II. 204. *Гей во моєм городчику зелена кокошка.* Гол. II. 422.

Коко́шний, -а, -е. Кичливый, спесивый. Вх. Зн. 26.

Ко́кус, -су, *м.* 1) Коксъ. Славяносерб. у. 2) Раст. Potentilla verna. L. ЗЮЗО. I. 132.

Ко́ла, -ли, *ж.* Телѣга. *Вийди, мила, з коли, покажи личенько родові.* Гол. IV. 302.

Колаба́тина, -ни, *ж.* = **Калабатина.** *Двори такі великі, буцім це яка колабатина, де баби коноплі пряжать.* Федьк.

Колак, -ка, *м.* Клыкъ свиной. Вх. Лем. 426. См. **Кло, кловок.**

Колат, -ту, *м.* Стукъ. Kolb. I. 82.

Колата́ти, -чу, -чеш, *гл.* = **Калатати.** О сердцѣ: биться, колотиться. *Тота скаче, тота плаче, а в тамтої серце колаче.* Гол. III. 56.

Колач, -ча, *м.* 1) Калачъ, крендель, вообще бѣлый хлѣбъ. Желех. Kolb. I. 52. 2) — **сиріний**. Кушанье: овечій творогъ лѣпится въ формѣ круглаго хлѣба съ отверстіемъ по срединѣ и затѣмъ варится въ маслѣ. Шух. I. 100 216. 3) Родъ посуды: глиняная труба, согнутая въ видѣ кольца, съ горлышкомъ; употребляется для водки и носится на шнуркѣ черезъ плечо. Шух. 1. 270. 4) Свясло, витень изъ сѣна длинный, которымъ обматывается на верху стога конецъ **остреви́**, чтобы дождь не проникалъ внутрь стога по **остреві**. Шух. I. 170. Ум. **Кола́чик.** *Та він мі принесе колачик біленький.* Гол. I. 337.

Кола́чини, -чин, *ж. мн.* Четвертый день свадьбы (въ Галиціи), когда новобрачные получаютъ подарки. Kolb. I. 311.

Колачиння, -ня, *с.* = **Колачини.** *У тиждень було у нас колачиння.* Федьк.

Ко́лдра, -ри, *ж.* = **Ковдра.** *Тещенька зятя жегнала, колдрами двір застилала.* Гол. IV. 290.

Ко́лейка, -ки, *ж.* Ум. отъ **колія.**

Колесниця, -ці, *ж.* Колесница. *І на возах, на колесницях із Колізея, із різниці святії вивезли тіла.* Шевч. 616.

Коле́сня, -ні, *ж.* 1) Станокъ для навода спицъ въ ободѣ. См. **Стелюга.** 2) Колесная мастерская.

Ко́лесо, -са, *с.* 1) Кругъ. *Колесом сонечко вгору йде.* Грин. III. 533. 2) Колесо въ экипажѣ, машинѣ, мебели. *А вони окаянні коней зупиняють, у колесах спиці рубають.* К. ЧР. *Дивися, які баюри колісьми повироблювано.* Харьк. *Скрині такі на колесах, що було перехилишся та й дна рукою не достанеш.* МВ. **Ко́лесо млинове, колесо млинське** (Галиц.). Мик. 480. Колесо водяной мельницы. **К. водяне**. Наружное колесо водяной мельницы. Мик. 480. То-же значитъ и **надвірне колесо**. Черниг. у. **К. палечне (пале́шне)**. Внутреннее колесо водяной мельницы, приводящее въ движеніе шестерню. Мик. 480. Черниг. у. **К. замахове**. Часть ткацкаго станка. МУЕ. III. 24. 3) *Люди*, ставшіе въ кружокъ (на сходкѣ, въ собранія казацкой **ради** и пр. *Увесь поїзд із музиками іде за молодим і стає коло діжи кругом — колесом.* МУЕ. 113. *Посеред колеса, — а колесо одзначили таке, що з одного краю до другого ледві можно було що почути... — стояв стіл під турецьким килимом. На столі лежала булава Брюховецького з бунчуком і корогвою.* К. ЧР. 334. **Віщове колесо, судне колесо**. Собраніе запорожскихъ казаковъ для суда надъ товарищами. *Курінне отамання і всяка старшина кінчали первий обід віщового колеса.* К. ЧР. 270. *Посеред судньего колеса стояв Кирило Тур.* К. ЧР. 269. **Раднє колесо**. То-же собраніе для рѣшенія дѣлъ. *Кругом радного колеса крик і гомін.* К. ЧР. 335. 4) Рядъ вѣтвей, идущихъ вокругъ ствола дерева приблизительно на одинаковой высотѣ. Шух. I. 224. 5) Игра. Также: **колесо дурне**. Игра состоитъ въ томъ, что взявшіяся за руки дѣти составляютъ вращающійся кругъ, постоянно выворачивающійся то внутрь, то наружу. Ив. 48.

Маркев. 73. Ум. **Коле́сонько, колісце́, колісна, колісчатко.** *А з мене, березоньки, колесонька будуть.* Чуб. 5. 111.

Колесува́ти, -сую, -єш, *гл.* Колесовать. *Відьом же тут колесували і всіх шептух і ворожок.* Котл. Ен.

Колечко, -ка, *с.* Ум. отъ **коло.**

Коле́шня, -ні, *ж.* Каретный сарай; также и для скота подъ одной крышей съ хатой. Шух. І. 106, 189. Иногда — пристройка при хатѣ, гдѣ рубятъ и складываютъ дрова. Волын. г.

Коли, *нар.* и *сз.* 1) Когда. *Сину мій, коли приїдеш до нас?* Макс. *Коли хліб, тоді й розум.* Ном. № 1364. *Коли б же се було?* **Єсть мені коли**! Мнѣ некогда. 2) Если. *Коли ти будеш вірно пробувати, будуть тебе козаки повожаті.* Макс. *Стоїть вода у кубочку, коли хоч — напийся.* Макс. 3) Вдругъ. *Коли виводять мого чоловіка.* МВ. (О. 1862. III. 72). 4) **Коли-б**. Какъ-бы. *На мене він не нарікатиме, а от коли б ви його не зневажили.* К. ЧР. 5) **Коли-б**. Пусть, чтобъ. *Коли-б же ви, воронії коні, а походу не сходили, як ви мою головоньку навіки втопили.* Макс. 6) **Коли ось**. Какъ вотъ. *Коли ось лежить дві дороги.* 7) **Коли не**. Какъ. *Кабан коли не розбіжиться з перестраху, коли (не) вдариться об дуб.* Рудч. Ск. І. 23. 8) **Коли́-не-коли**. Изрѣдка. *Сонце темніє в ряди-годи, коли-не-коли.* Ком. II. 9) **А коли, то**. А иногда. *Добрі люде її не забували: то стара тітка прийде, розважить, то дівчатка прибіжать нащебечуть, а коли, то й за собою витягнуть.* МВ. 10) **Коли разом**. Какъ вдругъ. *Живемо ми оттакеньки собі приязненько та любо. Коли разом я помічати стала, що Порося щось сама собі думає.* МВ.

Коли́ба, -би, *ж.* 1) Пастушій шалашъ. Желех. 2) Зимнее жилище древорубовъ-гуцуловъ; строится въ формѣ восьмиугольника, безъ оконъ и потолка, съ отверстіемъ въ верхушкѣ пирамидальной крыши для прохода дыму. Шух. І. 173, 174. Ум. **Коли́бочка.** *Добре тому то Бог дає, що на горі конарь має, а в долині колибочку, серед села фраєрочку.* Гол.

Колива́ння, -ня, *с.* Колебаніе, качаніе.

Колива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Колебать, качать. *Стоїть дід над водою, коливає бородою.* Ном., стр. 296, № 207. *Верби та садовина поперехилялись через тини та коливають віттям, куди вітер віє.* О. 1862. IX. 60. 2) Идти медленно; идти переваливаясь. *Стара пані немов одужала: коливає з кімнати до кімнати, виглядає у кожне віконт.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Колива́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Колыхаться, качаться. *Ой у полі билиночка коливається.* Нп.

Коливо, -ва, *с.* Кутья, канунъ. *Царство небесне, пером земля!.. (примовляють, як їдять коливо).* Ном. № 252.

Коли́воро́т, -ту, *м.* = **Коловорот.** *Коливорот — ще й помальований зеленим — на ланцюгах ходив, обкований був. І на стовпі бляшане півпівника: куди вітер, туди й він обертався та чергинькав.* Св. *Л.* 77.

Колисанка, -ки, *ж.* = **Колиска 1.** Ум. **Колиса́ной(нь)ка.** *В тих яворах висить скобойка, а в тій скобойці колисанойка, в тій колисанці сам милий Господь.* Гол. II. 41.

Колиса́ти, -шу́, -шеш, *гл.* 1) Колыхать. 2) Качать въ люлькѣ. *Теща дитя колисала.* Гол. І. 43. *Колисала мама сина, свого чорнобривця.* КС. 1893. VII. 82.

Колиса́тися, -шу́ся, -шешся, *гл.* Колыхаться. *Усе чутніш плескавсь та колисавсь Дніпро.* МВ. III. 98.

Колиска, -ки, *ж.* 1) Люлька, колыбель. *Яке в колиску, таке в могилку.* Ном. № 3212. 2) Качели. *Хочете... гуляти, ідіть до колиски, та тілько сами не колишіться.* Кв. I. 75. Ум. **Колисочка.** *Мальована колисочка, засни мала дитиночка.* Макс. (1849). 105.

Колись, *нар.* 1) Когда-то, нѣкогда, прежде. *Буж колись шляхетчина.* Шевч. *Колись і ти був в такій неволі, як ми тепера.* Макс. *Щоб народ дививсь та не забував, як колись за батьків та за дідів діялось.* К. ЧР. 2) Когда-нибудь. *Нароблять вони колись нам до сто чортів лиха.* Стор. 3) Какъто разъ. *Колись прихожу, а він такий гнівний.*

Колихалочка, -ки, *ж.* Та, которая качаетъ колыбель (няня). *І до печі куховарку найняв, і до пива пивоварочку, до колиски колихалочку.* Чуб. V. 1122.

Колиха́ння, -ня, *с.* Колебаніе, качаніе.

Колиха́ти, -шу́, -шеш, одн. в. колихнути, -хну, -неш, *гл.* 1) Качать, качнуть, колебать. *Як тії струни колихнеш.* Руд. 2) = **Колисати 2.** *Прийшлося тещі зятнії діти колихати.* Ном. № 4910. *Там я буду ночувати, дитиночку колихати.* Мет. 8) Качать на качеляхъ.

Колиха́тися, -шу́ся, -шешся, одн. в. колихну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) Колыхаться, качаться. *Ой у полі билиночка колихається.* Нп. *Кладочка така хистка, що вся так і колишеться.* 2) Качаться въ люлькѣ. 3) Качаться на качеляхъ.

Коли́шній, -я, -є. Прошедшій, бывшій когда-то. *Згада козак колишнєє, згада та й заплаче.* Шевч. *Оповідаю дещо про колишніх крепаків.* О. 1862. I. 61. **Бо-зна-коли́шній**. Давно прошедшій. *Бо-зна колишнії звичаї в душі своїй перебіраю.* Шевч. **Чорт-зна-коли́шній**. Очень давній. *Борщ оскомистий, чорт-зна-колишній.* ЗОЮР. I. 217.

Колишнійсь, -няясь, -нєєсь. = **Колишній**. *Озвалась, блиснувши очима, колишнясь краля.* Г. Барв. 426. Левиц. Пов. 174.

Коліївщина, -ни, *ж.* Гайдамаччина. *Батько діда просить, щоб той росказав про коліївщину, як колись бувало, як Залізняк, Гонта ляхів покарав.* Шевч. 205.

Колій, -лія, *м.* 1) Мясникъ, рѣжущій свиней. Херсон. г. 2) Эпитетъ гайдамакъ. *А коліям нічим стрілять — куль нема.* К. ЗОЮР. I. 135.

Колімажарь, -ря, *м.* Продающій мазь для колесъ, деготь. Вх. Уг. 245.

Колінечко, -ка, *с.* Ум. отъ **коліно.**

Колінкуватий, -а, -е. Колѣнчатый.

Коліно, -на, *с.* 1) Колѣно. *Жупанини по коліна, пошита до діла.* Мет. 38. 2) Родъ, происхожденіе. *Одно — що вона пані великого коліна, а друге — що з прадіда ляшка.* К. ЧР. 317. 3) Поколѣніе. *Через тебе і твого потомка благословлятимуться усі коліна на землі.* Опат. 49. 4) Изгибъ (рѣки и пр). *Коліно трохи бум: так іти прямо, а потім повернуть у бік коліном.* Екатер. у. 5) Переходъ голоса при пѣніи. *Не попадеш пісні: на коліна крута.* Харьк. г. Ум. **Колінечко, колінце.** *Первий раз ступив* (у воду) *по колінечка, другий раз ступив — як під рученьки.* Грин. III. 279.

Колі́ння, -ня, *с. соб.* Колѣни. *На коління падають, владиці Богу честь дають.* Чуб.

Колінуватий, -а, -е. 1) Колѣнчатый. 2) Извилистый. *Колінувата річка.*

Колінце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **коліно 1 и 4.** *Посип пшінця по колінця, водиці по крильця.* Мет. 23. *Рось вирвалась з неволі, як гадючка тричі зверстенилась колінцями на зеленій*

траві. Левиц. І. 93. 2) Колѣнце въ стеблѣ односѣменодольныхъ растеній, изъ котораго начинается листъ. Харьк. г.

Колінчастий, -а, -е. Колѣнчатый.

Колінчик, -ка, *м.* Колѣнце въ стеблѣ. *Ой стерегла я жита, пшениці... Щоб з колосочки не видзьобало, щоб колінчика не виломило.* Чуб. III. 454. См. **Колінце 2.**

Колінчити, -чу, -чиш, *гл.* Бить (колѣномъ?) *Ну, вже він мене колінчив, колінчив після сюю.* Г. Барв. 302. *Звалив його, колінчив уже, колінчив, стілько йому схотілось.* Мнж. 91.

Ко́лір, -ру, *м.* Цвѣтъ. *Санько розмалював той кружок усякими колірами.* Ком. II. 85.

Колісник, -ка, *м.* Колесникъ. Чуб. І. 258. Вас. 146.

Колісництво, -ва, *с.* Ремесло колесника. О. 1862. І. 52.

Колісниця, -ці, *ж.* 1) Колесница (только въ литературномъ языкѣ). См. **Колесница.** 2) и *мн.* **Колісниці = Колішня**. Шух. І. 165.

Колісня́, -ні́, *ж.* 1) = **Колішня.** 2*) мн.* **Колісні**. Родъ вышивокъ. Kolb. I. 48.

Колісце́, -ця́, *с.* Ум. отъ **колесо.** 1) Вообще маленькій кружокъ, маленькое колесо въ значеніяхъ 1 — 4 слова **колесо**. *Колісце у млині. Одчинітеся, ворітця, одкотітеся, колісця.* Мет. 171. *Колесцем, бояре, колесцем!* МУЕ. III. 118. 2) Въ блокѣ: каточекъ съ углубленіемъ для веревки. Шух. І. 162, 256.

Колісча́, -чати, *с.* = **Колісце.** Костантиногр. у. Ум. **Колісчатко.**

Колісчастий и колісчатий, -а, -е. 1) Круглый. *Сонце круглобоке як кавун, а не як корж; бо коли б воно було тільки колісчасте, а не опукле, то ми б побачили завжди повний круг.* Ком. І. 22. 2) На колесахъ. *Колісчата скриня.* Левиц. І. 184. 3) Узорный. *Запасочка ж моя колісчаста... стрічечки мої блакитнії.* Кв. II. 15. *Були і в... картацьких плахтах з колісчастими запасками спереду.* О. 1862. IX. 62.

Колісча́тко, -ка, *с.* Ум. отъ **колісча́.** 1) Рѣзецъ для тѣста. 2) *мн.* Родъ прошвы или вышивки на бѣльѣ. Чуб. VII. 415.

Коліш, -ша, *м.* Колесо на валу (надъ колодеземъ)? *Колішем тягнуть воду.* Вх. Зн. 27.

Коліше́нний, -а, -е. (О волахъ). **Колішенні воли́**. Первая пара воловъ въ плугѣ, идущая возлѣ колесъ. *Запріг він п'ять, — нема шостого колішенного, борознього.* Рудч. Ск. І. 182.

Колішня́, -ні́, *ж.* Двухколесный передокъ плуга. Чуб. 7. 398, 399.

Колія, -лії, *ж.* 1) Колея. *Держи по колії.* 2) Желѣзная дорога, рельсы. *Так і преться машина по колії.* Ромен. у. 3) Порядокъ, очередь. *Тепер прийшла колія, так треба йти.* Ум. **Колійка.** *Ой пійду я, пійду дорогою широкою, ой гляну я, ой паду я в колійку глибокую.* Мет. 65.

І. Ко́ло, -ла, *с.* 1) Кругъ. *Ой колом, колом до гори місяць (сонце) іде.* Рк. Макс. 2) Колесо. *Ой зійди, зійди, ясний місяцю, як млиновеє коло.* Чуб. 3) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что и **колесо** у передняго **навоя**. См. **Навій.** Вас. 165. 4) Поставъ (мельницы). *Млин з двома колами.* Черниг. у. КС. 1883. VII. 508 — 517. 5) = **Колесо 3.** *Дівчата стали у коло.* Мир. Пов. 144. Ум. **Колечко.** Желех.

II. Коло, *пред.* 1) Около, вокругъ. *Чи не той то хміль, що коло тичини в'ється?* Макс. (1849). 96. *Кайдани-залізо ноги повривало, біле тіло козацьке-молодецьке коло жовтої кости пошмугляло.* АД. І. 89. 2) Возлѣ, подлѣ. *Заховаю змію люту коло свого серця.* Шевч. *Звелів їх садовити купа коло купи.* Єв. Мр. VI. 39. 3) **Коло чо́го ходити**.

Заниматься чѣмъ либо. **Коло ко́го ходити**. Заботиться о комъ, присматривать за кѣмъ.

Колоба́тина, -ни, *ж.* = **Калабатина.** *Як попав я в колобатину, то й не міг вилізти.* Чуб. I. 215.

Колови́й, -а́, -е́. Круговой. Колова. Въ шлеѣ: круговой ремень, къ которому пришиты откосные ремни. **Колова́ свита**. См. **Свита.** Вас. 154.

Коловодник, -ка, *м.* Птица: лонзикъ. Totanus. Вх. Зн. 27.

Ко́ловоріт и коловорот, -роту, *м.* = **1)** = **Коворот 2.** 2) Верхняя подвижная (вращающаяся) подушка на передней оси телѣги. Kolb. I. 67. 3) Бревно, которымъ поворачивается вѣтряная мельница. Залюбовск.

Колода, -ди, *ж.* 1) Колода, бревно. *Чи на полі під копою сина забавляє, чи в діброві з під колоди вовка виглядає.* Шевч. 77. *На колоді сиділи музики з скрипками, цимбалами.* Левиц. I. 15. 2) См. **Реваш.** Шух. I. 209. 3) Составная часть **п'ял**. Шух. I. 254. См. **П'яла.** 4) = **Диби.** *Запишався, як Берко в колоді.* Ном. № 2474. 5) Въ ручной мельницѣ: толстая доска, на которой, въ углубленіи лежать жернова. Шух. I. 146. 6) Ступа. Колода съ выдолбленнымъ углубленіемъ или углубленіями, въ которыя бьютъ песты, — въ различныхъ снарядахъ: въ ступѣ, толчеѣ, въ сукновальнѣ, маслобойнѣ и пр. Шух. I. 161, 162, 163. Мик. 481. Вас. 172. 7) Длинное корыто у колодезя — выдолбленное или изъ досокъ. *Приверни коней до колоди.* Харьк. 8) Улей. 9) Колода картъ. 10) У горшечниковъ: партія мисокъ, до 35 штукъ, вложенныхъ одна въ другую; ставится бокомъ въ гончарную печь. Вас. 180. 11) Стадо овецъ, идущее тѣсно. *Колода — отара, як іде тісно, не в роспаш.* О. 1862. V. Кух. 38. Ум. **Колодка, колодочка.**

Колобо́к, -бка, *м.* Лепешка круглой формы. *Баба... витопила в печі, замісила яйцями борошно... спекла колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Колобро́дити, -джу, -диш, *гл.* Куралесить. *Еней тут добре колобродив і всіх на чудо потрошив.* Котл. Ен. *Цілу нічку колобродить, за собою челядь водить.* Нп.

Коло́ватень, -тня, *м.* Отдѣльно выросшій и потому вѣтвистый, развѣсистый стебель конопли. Желех.

Коло́ватиця, -ці, *ж.* 1) = **Коловатень.** 2) Вертячка, веретенница (овечья болѣзнь). Желех.

Коло́ватниця, -ці, *ж.* = **Коловатень.** Гол. Од. 35.

Ко́ловатній, -я, -є. Ко́ловатне зілля. Раст. Silybum Marianum. Шух. I. 22.

Коловертень, -тня, *м.* = **Коловерть.**

Ко́ловерть, -ті, *ж.* Водоворотъ.

Колода́ч, -ча, *м.* Большой ножъ. КС. 1887. VII. 474. Ножъ, носимый въ ножнахъ на поясѣ. Чуб. VII. 418. Ум. **Колодачик.** Вх. Зн. 27.

Колоддя́, -дя́, *с. соб.* отъ колода. *Я закладав комори й хату з віковічного дубового колоддя на два людські віки.* Левиц. I. 374.

Колоди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Кородитися.** *Вона ще звечора стам колодитися на поперек, що болить.* Зѣньк. у. Залюбовск.

Колодиця, -ці, *ж.* Ступица въ колесѣ. Вас. 147. См. **Колодка.**

Колодій, -дія, *м.* 1) Колесникъ. Левч. *Ходи, ходи, колодію, зо мнов ночувати.* Гол. II. 470. 2) = **Колодач.** *Я йому такого колодія викував, що хоч куди.* Хата, 122. 8) Понедѣльникъ

сырной недѣли, когда привязываютъ **коло́дку** 2. Ном. № 528. **Справляти колодія́**. Пировать, выпивать на деньги, полученныя какъ выкупъ отъ **коло́дки**. О. 1861. Х. Свидн. 62.

Колодка, -ки, *ж.* Ум. отъ **коло́да.** 1) Небольшая колода. *А-а, котку! не лізь на колодку, бо заб'єш головку.* Макс. (1849). 103. Сложенныя у дворовъ на улицѣ бревна обыкновенно служать мѣстомъ собранія крестьянъ (преимущественно молодежи) въ праздничный день; поэтому — *усі хлопці на колодці, а мого не має.* Мет. 10. *Гриць... устав з колодки.* Г. Барв. 451. 2) Обрубокъ дерева, привязываемый женщиной неженатому мужчинѣ въ понедѣльникъ сырной недѣли; мужчина долженъ **волочи́ти колодку**, пока не откупится. Маркев. 2. О. 1861. Х. Свидн. 63. **Віддавати колодку**. Обычай, по которому въ день Пасхи дѣвушка, христосуясь, не обмѣнивается съ парнемъ писанкой, а только даетъ ее ему, за что парень долженъ ей **найня́ти тане́ць**, т. е. музыку къ танцамъ. О. 1861. Х. Спид. 60, 62. 3) = **Колода 4.** *Скручують йому руки і забивають у колодку.* Левиц. І. 41. 4) = **Колода 8.** *Тутечки у його велика пасіка була, — колодок з двісті.* Стор. 56. 5) Ступица въ колесѣ. Рудч. Чп. 250. б) У кожевниковъ: рукоять **шкафи́**, скребка для кожъ. См. **Шкафа.** Шух. I. 253. 7) У гребенщиковъ: часть рога, соотвѣтствующая охвату рукой. Вас. 163. 8) Висячій замокъ. 9) Кадыкъ, головка дыхательнаго горла. Вх. Уг. 246. Ум. **Коло́дочка.**

Коло́дник, -ка, *м.* Арестанта. *Посадив Іосифа в темницю, де сиділи царські колодники.* Опат. 62.

Колодо́вбина, -ни, *ж.* Выбой, ухабъ. Желех.

Колодочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **колодка** въ указанныхъ значеніяхъ. 2) Черенокъ ножа. Г. Барв. 463. 3) Подборъ деревянный, обтянутый кожей. Чуб. VII. 431. *Ввійшов молодий парубок в крамній сіренькій козачині, в чоботях на колодочках.* Левиц. Пов. 181. 4) Деревянная выпуклая часть сѣделки, — къ ней прикрѣплены металлическія дужки для пропуска черезсѣдельника. Вас. 160.

Ко́лодрочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ко́лдра.** *Ходи ж, моя доню, до хати: час тобі на посаг сідати! — Постеліть колодрочку, — я вийду.* Гол. II. 100.

Колодю́х, -ха, *м.* Раст. Rubus caesius. Лв. 101. См. **Деринник.**

Колодязний, -а, -е. Колодезный. *Замигтіли хати, колодязні цямриння, садки і городи.* МВ. І. 13. *Високо агору піднімалися колодязні журавлі.* Левиц. Пов. 144. *Колодязна вода.*

Колодязь, -зя, *м.* Колодецъ. *В яру бачила вона колодязі з високими журавлями.* Левиц. І. 514.

Колодя́ччя, -чя, *с. соб.* = **Колоддя.** *Все те мертвим сном спить, пороскидане як колодяччя.* Мир. ХРВ. 269.

Колокіл, -ко́лу, *м.* 1) Колоколъ. *Он чия ж тут беседа тут вечеряє весела? Бийте коли, все колоколи, колоколи кованії у нас гості проханії.* ХС. VII. 425. 2) Звонокъ на шеѣ коровы, козы. Вх. Зн. 27. Ум. **Колокілок.**

Колокілокъ, -лка, *м.* 1) Ум. отъ **колокіл.** 2) *мн.* Родъ прически дѣвушекъ съ зубчастим проборомъ. Чуб. VII. 423.

Колокільце, -ця, *с.* Бубенчикъ? *А-а люлечки! шовковії вірвечки, золотії бильця, срібні колокільця, мальована колисочка: засни, мала дитиночка!* Макс. (1849). 105.

Коломазник, -ка, *м.* = **Колімажарь.** Угор.

Коло́мазь, -зі, *ж.* Деготь, скопляющійся на осяхъ; вообще деготь и мазь для колесъ.

Коломи́єць, ми́йця, *м.* 1) Житель Коломыйскаго округа. 2) Добывающій соль. *Ой чи ти козак, чи ти чумак, чи ти коломиєць? передай мені хоть сухарь на гостинець.* Нп. Значеніе слова видно изъ слѣдующихъ стиховъ Климентія: *Торяники велику працю подиймають, паче коломийцов, що гуски виробляють.* О. 1861. І. 226.

Коломийка, -ки, *ж.* 1) Жительница Коломыйскаго округа. *Ой славная коломийка по дворі ходила.* Чуб. IV. 492. 2) Особый родъ пѣсенъ въ Галиціи, Буковинѣ и Угорской Руси, получившій свое названіе отъ г. Коломыи, гдѣ онѣ наиболѣе распространены; каждая пѣсня состоитъ изъ 2-6 стиховъ въ 14 слоговъ каждый, съ цезурой послѣ 8-го стиха. *Як я тую коломийку зачую, через тую коломийку дома не ночую.* Гол. См. Сумцовъ. Коломийки. КС. 1886. IV. 3) Танецъ въ Галиціи и Угорск. Руси. Де-Волланъ, Угро-русскія пѣни. 16. 4) = **Клепаня.** Шапка эта такъ называется въ Галиціи по той причинѣ, что ее носять въ Коломыйскомъ округѣ. Гол. Од. 69. 5) Родъ сумки шерстяной, носимой гуцулами-мужчинами черезъ плечо. То-же, что и **дзьобенка**. Kolb. I. 37.

Коломийський, -а, -е. Коломыйскій.

Коломи́я, ми́ї, *ж.* 1) Глубокій выбой, наполненный водой. 2) Городъ Коломыя.

Коломітний, -а, -е. = **Каломутний.**

Колонизува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Колонизовать. *Колонизують Кавказ козаками.* О. 1862. X. 111.

Колони́ст, -та, *м.* Колонистъ. *Тут тих колонистів німців багато.* Херс. *На гетьманських могилах колоністи німці насадили картоплі.* Левиц. Пов. 367.

Коло́нія, -нії, *ж.* Колонія. *Він по німецьких колоніях у наймах жив.* Херс. г. *Біля Москви хотіли нашкодить усім німцям, — ціла б то їх колонія завелось там.* О. 1862. V. 45.

Колопе́нник, -ка, *м.* Конопельник. Вх. Зн. 27.

Коло́пня, -ні, *ж.* = **Коноплі.** Шух. I. 137. Въ Лохвицк. у. только во мн. **Колопні**. Ум. **Колопе́нька.** *Ой дала-сь мня моя матенька, дала, як би тую колопеньку в болотонько впхала.* Гол. І. 275.

Колос, -су, *м.* 1) Колось. *Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472. *Шумить золотим колосом пшениця.* Левиц. І. 77. 2) Часть косы (орудія), находящаяся передъ ея концомъ, носкомъ. Шух. I. 169. Ум. **Колосо́к.**

Колоси́на, -ни, *ж.* **и колосі́ння, -ня**, *с.* Оторванные отъ стеблей колосья, колосья послѣ молотьбы. Вх. Зн. 27.

Колосистий, -а, -е. Колосистый. *Широке, поле, жито густеє,... колосистее, ядренистеє.* Чуб. III. 385. *Хвилюються жовті ниви житом колосистим.* К. Досв. 6.

Колоситися, -шуся, -сишся, *гл.* Колоситься, выбрасывать колосъ. *То ячмінь колоситься.* МВ. І. 14.

Колосій, -сія, *м.* О раст.: Колосистый. *І овес самосій, і ячмінь колосій.* Чуб. III. 266. *Овес-колосій.* Грин. III. 55.

Колосіти, -сію, -єш, *гл.* Колоситься; виднѣться своими колосьями. *Там дивлюсь — жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352.

Колосо́к, -ска́, *м.* Ум. отъ **ко́лос.** *В того доля ходить полем, колоски збирає.* Шевч. 2) Родъ орнаментики въ видѣ колоса. Шух. I. 303.

Колосся, -ся, *с. соб.* Колосья. *Лежить як жива, у пшениці, аж колосся над нею похилилось.* МВ. *Молоде колосся з жита зриваю.* Г. Барв. 353.

Колосува́ння, -ня, *с.* = **Колосина.** *А ні гречки, ні полови, ні колосування.* Чуб. V. 674.

Колосува́ти, -су́ю, -є́ш, *гл.* Перемолачивать колосья?

Ко́лот, -ту, *м.* Ссора, споръ, сумятица. *Як Чаюна взяли у острог, так і колоту не стало на селі; а то було що-вечора то крик на вулиці, то бійка, — без колоту не обійдеться.* Екатер. у. *Колот такий підняли, що хоч з хати тікай. Боялась, щоб не вийшло якого колоту через сей случай.* Г. Барв. 154. *За ту бражку зчинили козаки з ляхами превелику дражку, за той молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* АД. II. 33.

Колотвиця, -ці, *ж.* Лучина, драмь. Вх. Зн. 27.

Колоти, -лю, -леш, одн. в. кольну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Колоть. *В серце коле.* Шевч. *Голкою колов. Піде вогонь од ноги по тілу, — кольне аж у голові.* Левиц. 2) Бодать. *Рогата скотина вдасться, то всіх коле.* Ном. *Коли б свині роги, то б усіх поколола.* Посл. 3) Убивать, закалывать. (Гайдамаки) *прибігли туди, давай колоть орендаря і всіх жидів.* ЗОЮР. 4) Рѣзать (свиней). 5) Раскалывать. *Тріски колоти.*

Колотися, -лю́ся, -лешся, *гл.* 1) Колоться, производить уколы. *Ячмінь колеться.* 2) Раскалываться. *Не колеться дровенят.*

Колоти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Мутить. *Два голуби воду пили, а два колотили.* Мет. 2) Масло сбивать. 3) Ссориться. *Як у клуні не молотить, то в хаті колотить.* Ном. № 10131. 4) Помыкать; распоряжаться чѣмъ. *Так колотить всіма, як вир водою.* Ном. № 3429. *Оце колотить, як чорт лозою.* Ном. № 3422. *Поснули й ви, що світом колотили.* К. НС. 7.

Колоти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* 1) Мутиться. 2) Сбиваться (о маслѣ). *Щось масло довго не колотиться.* 8) Биться (о сердцѣ). *Душа її уся порушилась, серденько колотилося.* МВ. 4) Дрожать. *Чи змерзла, чи з трівоги вся колотилась.* Г. Барв. 168. 5) Ссориться, браниться, спорить. *Як на току молотиться, то і в хаті не колотиться.* Ном. № 10131.

Коло́тиця, -ці, *ж.* = **Колотвиця.** Желех.

Колотівка, -ки, *ж.* Мутовка. Вх. Зн. 27.

Колотне́ча, -чі, *ж.* Ссора, споръ, драка, свалка. *Тіки на пори, аж там така смертенна бійка та колотнеча діється.* Харьк. *Смерть запанувала там, де недавно буц гармідер і колотнеча.* Левиц. *Добра та ладу не було, а були тільки бучі, колотнеча та сваволя.* Мир. ХРВ. 87.

Коло́тник, -ка, *м.* Забіяка, сварливый.

Коло́тниця, -ці, *ж.* Сварливая женщина, заводящая ссоры.

Колотня́, -ні́, *ж.* = **Колотнеча.**

Ко́лотов, -тви, *ж.* = **Колотівка.** Вх. *Уг.* 246.

Колото́вця, -ці, *ж.* Раст. Galium aparine. Вх. *Уг.* 246.

Колоття́, -тя́, *с.* 1) Закалываніе многихъ (преимущественно о свиньяхъ). 2) Раскалываніе.

Колотуха, -хи, *ж.* 1) Сварливая женщина? *Радуйся, мати, — іде невістка до хати: добрая роботуха, а ліпша колотуха.* Чуб. IV. 669. 2) Ряжанка, искусственная сметана.

Колотуша, -ші, *ж.* = **Колотуха 2.** О. 1862. VI. 98. Ум. **Колотушка.**

Колотушка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **колотуша.** 2) = **Колотівка**. Вх. Зн. 27.

Ко́лоть, -ті, *ж.* О дорогѣ: замерзшая комками грязь. Харьк.

Коло́ша, -ші, *ж.* = **Холоша.** Ном. № 7225.

Коло́шкати, -каю, -єш, *гл.* Тревожить, вспугивать. *За те* (б'ють), *— сказав один Рябкові з наймитів, — щоб не колошкав ти вночі своїх панів.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 82. *Я гнав овець до старости, а вони два перебігли та й давай мені колошкати овець: кишкають на вівці, одбивають од мене Я кричу: не полохайте, а вони колошкають.* Павлогр. у.

Колошні, -нів, *мн.* Зимніе суконные штаны.

Колуба́ха, -хи, *ж.* Ковбаня. Желех.

Колува́ння, -ня, *с.* Объѣздъ кругомъ, вмѣсто прямой дороги.

Колува́ти, -лую, -єш, *гл.* 1) Идти кругомъ, идти по круговой линіи. *Горою сонечко колує.* О. 1862. IV. 23. 2) Кружить, колесить, дѣлать объѣзды. *Хто колує, той вдома ночує.* Чуб. І. 248. *Волю колувати, як просто їхати та бідувати.* Ном. № 11409.

Колу́драбок, -бка, *ж.* Часть сновальницы: каждая изъ двухъ поперечныхъ пластинъ, въ которыхъ укрѣплены колышки. Шух. І. 150, 151. См. **Оснівниця.**

Колупа́ти, -па́ю, -єш, одн. в. колупнути, -пну, -не́ш, *гл.* Ковырять. **Піч колупати** — обрядовое дѣйствіе невѣсты во время сватовства. *Стала коло печі та й колупає її пальцем.* Кв. І. 76. **Колупнуло за серце**. Защемило сердце. *Колупнуло Антося за серце, — аж заплакав.* Св. Л. 160.

Ко́лька, -ки, *ж.* 1) Колика, колотье. *Русин каже: «іди в поле!» Полька каже: «колька коле».* Грин. III. 314. *Марині неначе колька заколе в саме серце.* Левиц. І. 40. 2) Колючка; игла (у ежа). *Їж ма кольки.* Вх. Лем. 426.

Ко́лький, -а́, -е́. Колючій. *Сіли твої діти на високім древі. На якому древі? На колькому терні.* Чуб. V. 852.

Ко́лько, *нар.* Колко. *На стерні колько.* Кіев. г. *Чи й у вас, як у нас, на леваді колько?* Грин. III. 648.

Ко́льо, -ля, *м.* Дѣтск. Хлѣбъ. Вх. Лем. 426.

Кольокатор, -ра, ? *м. Після смерти кольокатора зосталось шість хлопців і одна дочка, обійстя і трохи землі і одним оден підданий.* Ном. № 1174.

Кольфарба, -би, *ж.* Клеевая краска. *Під кольфарбу золотити.*

Ко́люватина, -ни, *ж.* Щель. *Є колюватини у стіні.* Волч. у.

Колю́ки, -к, *ж. мн.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. І. 121.

Колю́х, -ха, *м.* Колючее растеніе. *Взяв, наламав колюхів, обтикався да й сидить.* Рудч. Ск. І. 159.

Колю́ча, -чі, *ж.* Раст. Salsola Kali L. ЗЮЗО. І. 134.

Колючий, -а, -е. 1) Колючій. *І стежечка, де ти ходила, колючим терном поросла.* Шевч. 387. 2) Легко раскалывающійся. *Дуб колючіший, ніж грушина.* Волч. у. 3) Гѣзкій. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен.

Колючка, -ки, *ж.* 1) Шипъ растенія. *Колючка залізла в ногу.* 2) Колючее растеніе вообще. *Бува і чоловік сьому колючці* (будякові) *пара.* Греб. *Прийшов у садок, намостив на дереві колючок і сів на їх.* Рудч. Ск. 3) *мн.* Названіе растеній: Echium vulgare L, Tribulus terrestris L, Xanthium spinosum L. ЗЮЗО. І. 141. *Будяки, колючки стремлять на просторі та глуха кропива купчиться.* МВ. (О. 1862. І. 96). 4) = **Колька.** *П'ять ніч не спала: колючка колола.* Константиногр. у. *Я стара людина: або ногу підколю, або колючка нападе, то й опізнюся.* Г. Барв. 497.

Колюше́нний, -а, -е. = **Колішенний.** Мнж. 92.

Колющий, -а, -е. = **Колючий.** *Помостимо вам кладочки з колющого глоду.* Мил. 65.

Коляда, -ди, *ж.* 1) Рождественскій праздникъ, когда поютъ колядки. *Будьте здорові з колядою!* Ном. № 343. 2) Пѣсни въ вечеръ 25 декабря. *Пустіть його до хати, він вам буде коляди співати.* Чуб. III. 425. 3) Вознагражденіе колядникамъ за пѣсни. *Он і пан іде, коляду несе: коробку вівса, наверх ковбаса.* Нп.

Колядин, -на? *м.*? Встрѣчено только въ началѣ шуточной колядки. *Коляд, коляд, колядин, а я в батька один.* Грин. III. 36.

Коля́дка, -ки, *ж.* Рождественская пѣсня, исполняемая на первый день рождественскихъ святокъ сельской молодежью, которая ходить для этого отъ хаты къ хатѣ и получаетъ за пѣніе вознагражденіе.

Коля́дний, -а, -е. Относящійся къ рождественскимъ святкамъ. *На колядному попелі поставила горщик.* Нп.

Коля́дник, -ка, *м.* Поющій колядки. *Під вікном колядник човпеться.* Чуб. Ум. **Коля́дниченько, коля́дничок.**

Коля́дниця, -ці, *ж.* Поющая колядки.

Коля́дниченько, -ка и коля́дничок, -чка, *м.* Ум. отъ **колядник.**

Колядува́ння, -ня, *с.* Пѣніе колядок въ рождественскій вечеръ (25 декабря).

Колядува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Ходить по хатамъ и пѣть колядки. *Збіраюсь колядувати, як вже й щедрувати пора.* Ном. № 512.

Колядчаний, -а, -е. Относящійся къ колядкам. Желех.

Коля́к, -ка, *м.* Раст. Xanthium Spinosum. Вх. Пч. I. 14.

Коля́ка, -ки, *ж.* = **Кіл.** *У иншого сокира за поясом, у того коса на плечі, а другий притяг із колякою.* К. ЧР. 258.

Коля́ндра, -ри, *ж.* Раст. Кишнецъ, Coriandrum sativum. Анн., 109.

Коля́р, -ра, *м.* 1) = **Колісник.** Вх. Лем. 426. 2) Мясникъ, рѣжущій свиней. Желех. См. **Колій.**

Коля́са, -си, *ж.* Экипажъ, коляска. *Ой пізнала мила вороні коні, а ще пізнавай новую колясу.* Чуб. V. 742. *Їхала, кажуть, одна скупа пані... і попалася розбійникам: обступили колясу.* МВ. III. 24. Ум. **Коляска, колясонька, коля́сочка.** *Ласка не коляска: сівши, не поїдеш.* Ном. № 4488. *Вже кучері молодії на колясоньках стоять і віжечки шовковії в білих рученьках держать.* Чуб. V. 536. *Уже кониченьки позапрягані, і колясочки позавертані, тільки сісти та поїхати.* Грин. III. 548.

Коля́стра, -ри, *ж.* = **Молозиво.** Подольск. г.

Ко́ма, -ми, *ж.* Запятая. *Читайте од слова до слова: не минайте а ні титли, а ні тії коми.* Шевч. 214.

Комана́, -ни́, *ж.* = **Команиця.**

Команда, -ди, *ж.* 1) Команда. 2) Отрядъ, команда. *А тогді у нас у Черкасах команда стояла.* ЗОЮР. I. 264. 3) Кружокъ, товарищи. *Вже Оксана і зібрала свою команду: шатнулась, метнулась з кінця в кінець, веде низку дівчат.* Кв. I. 161.

Командєрство, -ва, *с.* Начальство военное. *Господа москаль! а скажіть, будьте ласкаві, вашому командєрству, коли треба вівса, або якого борошна, то нехай прийдуть.* Кв. I. 131.

Командувати, -дую, -єш, *гл.* Командовать. *Сами кільки солдат воюються, а тих, що командують, і немає.* Рудч. Ск. I. 107.

Комани́ця, -ці, *ж.* 1) Трилистникъ, клеверъ, дятлина. *На сім боці на толоці жовта команиця.* Гол. II. 418. 2) Раст. Viola tricolor. *Лв.* 102.

Кома́нка, -ки, *ж.* = **Команиця.** Желех.

Кома́рик, -ка, *м.* Ум. отъ **комарь.**

Комари́стий, -а, -е. Изобилующій комарами.

Комари́ця, -ці, *ж.* = **Комарь**. Вх. Зн. 27. Желех. Ум. **Комари́чка.**

Комарище, -ща, *м.* Ув. отъ **кома́рь.**

Комарів, -ре́ва, -ре́ве. Принадлежащій, свойственный комару. *Шевчиха не злюбило, загадала шевцю черевики шити з комаревої шкури.* Нп. **З комаре́ву ніжечку**. Немножко, очень мало. *Дайте мені з комареву ніжечку, з Антонову слізочку.* Ном. стр. 283. **Комаре́ві носики**. Раст. = **Сокирки.**

Комарни́к, -ка, *м.* Родъ шалаша для пастуха овецъ. Вх. Зн. 27.

Комарня́, -ні́, *ж. Соб.* отъ комарь. *Комарня так і лізе у вічі.*

Комарь, -ря, *м.* 1) Комаръ. *Не лучче б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати, аніж пійти лугів потирати, своїм тілом комарів годувати.* Дума. 2) Названіе тощаго вола. КС. 1898. VII. 46. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 27. Ум. **Комарик, комаронько.** *І нас Бог не оставить, коли й комарика й малюсеньку комашинку доглядає.* Кв. *Вилетіла муха з хати комарика рятувати.* Нп. Ув. **Комарище.** *Ой се ж лежить комарище, славного війська козачище.* Лукаш.

Комаха, -хи, *ж.* 1) Насѣкомое. Вх. Пч. і. 6. 2) Муравей. Ум. **Комашечка, комашка.** *Ой летіла комашечка да по сонцю, припадала комашечка ік віконцю. Комашки! комашки! ховайте подушки, бо татаре йдуть.* Ном. № 339.

Комашина, -ни, *ж.* Одно насѣкомое, одинъ муравей. См. **Комаха.** *Чоловік проти землі менше, аніж сама менша комашина проти чоловіка здається.* Дещо. Ум. **Комашинка.** *Здалеку рій комашинок зразу побачиш, а кожну комашинку нарізно побачиш тільки зблизька.* Ком. II.

Комаши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Копошиться.

Комашка, -ки, *ж.* Ум. отъ **комаха.**

Комашни́ця, -ці, *ж.* Муравейникъ. Канев. у.

I. Комашня, -ні, *ж.* 1) Пирушка. 2) Поминальный обѣдъ послѣ похоронъ. Угор.

II. Комашня́, -ні́, *ж. соб.* 1) Муравьи. *Де не взялась та комашня і, чуючи труп, лазила по його виду.* Стор. 2) Муравейникъ. *Як би таку жінку та мені, — я б її у комашню втрутив.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Коме́дія, -дії, *ж.* Комедія. *Почав він... писати... комедії на театр.* К. Гр. Кв. XVIII.

Комедія́нський, -а, -е. Смѣшной, комедіантскій. *В їх фігурах, в їх уборі було щось комедіянське, німецьке.* Левиц. I. 491.

Коме́ль, мля́, *м.* Толстый конецъ отрубленнаго древеснаго ствола. *Як узяв колоду за комель, підвів проти себе, як свічку, та як ударе комлем у землю, — так вона на сажень у землю ввійшла.* Мнж. 9.

Коме́нда, -ди, *ж.* 1) Команда, отрядъ. *В славнім місті Берестечку коменда стояла.* Гол. I. 67. 2) Начальство. *Молоденький козаченько в коменди ся просить: пусти ж мене, коменданте, з обозу додому.* Чуб. V. 332.

Комендант, -та, *м.* Комендантъ. Рудч. Чп. 103. *Пусти ж мене, коменданте, з обозу додому.* Чуб. V. 332.

Комендерува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Начальствовать, командовать. *А пан майор молоденький на воронім коню, ворон конем вигріває та й комендерує.* Федьк.

Коме́та, -ти, *ж.* Комета. *Є зорі, що звуться кометами, або мітлами чи віхами.* Ком. І. 50.

Комети, *нар.* = **Коміть**. *Голуб в лету комети паде.* Вх. Зн. 27.

Коми́з, -зу, *м.* Капризъ. *Ач як на його комиз напав. Ось я тобі!* Полтавск.

Комиза, -зи, *ж.* 1) = **Комиз**. 2) Капризный, привередливый человѣкъ.

Комизитися, -зюся, -зишся, *гл.* Капризничать, упрямиться. *Коли б вона та не бісилась, замовкла і не комизилась.* Котл. Ен.

Комин, -на, *м.* 1) Передняя часть варистой печи, устроенная для прохода дыма въ трубу. Чуб. VII. 381. *Забілів комин, зачорнів рядок горшків на полиці.* Левиц. 1. 2) Дымовая труба на крышѣ. 3) Полка кремневаго ружья. Шух. І. 231. Ум. **Коминок.**

Коминне́, *прил.*, употребляемое какъ сущ. ср. р. Подымная подать. *Та заплатиш коминного півкопи грошей.* ЗОЮР. І. 143.

Комино́к, -нка, *м.* 1) Ум. отъ **ко́мин 1 и 2.** 2) Цилиндръ въ ружьѣ, куда накладывается пистонъ. Уман. у. Шух. І. 229.

Коминотрус, -са, *м.* Трубочистъ. Полтавск. г.

Коминя́р, -ра, *м.* = **Коминотрус.** Гайсинск. у.

Комисар, -ра, *м.* 1) Комиссаръ. *Чого вже не робили тії старости й комисари з городовими козаками.* К. ЧР. 12. 2) Исправникъ. *Добре було жити, поки не писали пани комисари хлопців у некрути.* Нп. *Я бачив сам таких і може б показав, да цур йому! боюсь: росержу комисара.* Греб. 368. Ум. **Комисарчик.** *Приїхали комисарчики, зі Львова писарчики господу записати, де має король стати.* О. 1862. IV. 19.

Коми́ш, -шу, *м.* Тростникъ. *Жили по комишах і очеретах.* ЗОЮР. І. 75.

Комиши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Мелькать? *А то що за світ комишиться у малій хатині?* Мир. Пов. II. 55.

Ко́мін, -на, *м.* = **Комин.** *З верху криші по ріжках шпилі, а наверх коміна вертиться по вітру залізний півень.* К. ЧР. 209. Ум. **Коміно́к, коміно́чок.** *Щоб ліжко там було і коміночок, і огонь щоб горів.* Рудч. Ск.

Ко́мір, -ра, *м.* Воротникъ. *Не до нашої шиї ті коміри шили.* Левиц. Ум. **Комірець.** *У лисички, каже, гарна шкурка... на комірець.* Рудч. Ск. II. 15.

Комірка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коме́ра.** *Відчиняй, пане, комірку, давай гребцям горілку.* Нп. 2) См. **Бердо и Блят.**

Комірне, *прил.*, ср. р. Наемная плата за квартиру. **Приняти кого́ в комірне**. Пустить, принять на квартиру кого. Чуб. І. 4. **В комірнім сидіти**. Нанимать квартиру. Желех. *Нажилась в комірнім.* Св. Л. 245. **Піти в комірне**. Сдѣлаться квартирантомъ. Желех.

Комірник, -ка, *м.* 1) Жилець, постоялець. Уман. V. Вх. Зн. 27. 2) Сборщикъ пошлинъ на таможнѣ. Ум. **Комірниче́нько.** *Там на долині стоїть дві ялині: там наша пані ягідки рвала, комірниченькаісподобала.* Нп.

Комірницький, -а, -е. 1) Квартирантскій. *Хазяйська наука комірницькій корові ногу переломала.* Ном. № 2817. 2) Таможенный.

Комірниця, -ці, *ж.* Квартирантка. Вх. Зн. 27.

Комірниче́нько, -ка, *м.* Ум. отъ **комірник.**

Коміронька, -ки, *ж.*; **Комірочка, -ки**, *ж.* Ум. отъ *комора.*

Комірчи́на, -ни, *ж.* Небольшая комора. *Через сіни була пекарня з комірчиною.* Левиц. I. 192.

Коміть, *нар.* Внизъ. **Коміть-головою**. Внизъ головою. Вх. Зн. 27.

Комли́к и пр. См. **Кімлик и пр.**

Комнір, -ра, *м.* = **Комір.** *Панство в голові, а воші за комніром.* Ном.

Комо́д, -ду, *м.* и **комо́да, -ди,** *ж.* Комодъ. *Воздвиженський... одпер комод, витяг гроші і одніс жінці.* Левиц. *Коло стола стояла комода, а перед канапою стіл.* Левиц.

Комо́лий, -а, -е. Безрогій. *Комолий віл і ґулею б'є.* Ном. № 3364.

Комо́нний, -а, -е. Конный. *Комонне військо.*

Комонник, -ка, *м.* Всадникъ, кавалеристъ. *За ними ще півдесятка комонників.* К. ЧР. 169. *Піхота з пищаллю поміж гарматами, а комонник по крилах.* К. ЧР. 343. Въ дѣтской игрѣ въ **ка́шу** такъ называется тотъ изъ играющихъ, который ѣдетъ верхомъ на товарищѣ. КС. 1887. VI. 461.

Комо́нниця, -ці, *ж.* 1) Раст. Трилистникъ полевой, Trifolium arvense. Вх. Лем. 426. См. **Команиця.** 2) Безплодная кобыла. Желех.

Комо́нно, *нар.* Конно.

Комо́нь, -ня, *м.* Конь. *Ой як тяжко комоневі проти води плисти, ой так тяжко кохатися, не мавши користи.* Нп.

Комора, -ри и Комо́ря, -рі, *ж.* 1) Амбаръ, кладовая. *Виніс із комори казан. ...Заздро, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. Служить также для ночевки взрослой дочери или женатому сыну. *Ти в коморі, я на дворі, — вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. 2) Лавка. *Сомко має в Переяславі свої крамні коморі в ринку.* К ЧР. 25. 3) Таможня. Гайсин. у. 4) См. **Ритки.** Ум. **Комірка, коміронька, комірочка.** *Ой в мене комoронька новая, в тій коморонці постілонька тісовая.* Чуб. *Да мати гуляти да не пускала, да й у комірочку да й зачиняла.* Чуб. V. 9. *Крамарю, крамарочку, одчиняй комірочку та сип перець та канаперець.* Грин. III. 539.

Комо́рити, -рю, -риш и коморува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Жить на квартирѣ. Желех. *Він коморит у мене.* Вх. Зн. 27.

Комо́рячий, -а, -е. Амбарный. *Василь зирк на коморячі двері.* Кв.

Компани́ст, -та, *м.* Товарищъ. *Хоч старий, а не цурається давніх компанистів.* Св. Л. 38.

Компанієць, -нійця, *м.* Казакъ легкоконнаго войска въ XVIII вѣкѣ. *В похід у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. 361. *Ой над Богом над рікою, на турецькій гряниці, там стояли пикиніри, з ними компанійці.* Макс.

Компанійський, -а, -е. Относящійся къ компанійцю. *Полковник компанійський.* Шевч. (1883) 235.

Компанія, -нії, *ж.* 1) Общество, компанія. *Злі компанії і доброго чоловіка зопсують.* Ном. № 5982. 2) Отрядъ войска. *Чому сь мене, моя мамо, з ранку не збудила, коли тота компанія з міста виходила.* Гол. I. 145.

Компанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Водить компанію. *Грицько з Іваном компонували.* Волч. у.

Компанчик, -ка, *м.* Солдатъ. *Полюбила компанчика, гей за їм тужила.* Гол. I. 145.

Компас, -су, *м.* Компасъ. Ком. II. 90.

Компеpя, -рі, *ж.* и **компір, -ра**, *м.* = **Конферя.** Вх. Уг. 246. Вх. Лем. 426.

Комперя́нка, -ки, *ж.* 1) Стебель картофля. Желех. 2) Вода, въ которой варился картофель. Желех.

Компли́к, -ка, *м.* Обрѣзки кожи, склеенные между собой и крѣпко сбитые въ бруси; употребляются также для каблуковъ. Вас. 162. Въ Сумск. у. такъ называется низкій каблукъ.

Компонува́ння, -ня, *с.* Сочиненіе. *У євреїв... писателі мали свій взоровзір компонування.* К. Іов. XI.

Компонува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Составлять, сочинять. *Отой дід і співав, і компонував пісні й думки.* Стор. *Дуже письменний був і вірші компонував.* Стор. 2) Выдумывать, интриговать. *Пане осауле полковий, побійся Бога! Мені здається, що ти щось недобре на нашого пана полковника компонуєш.* К. ЧР. 323.

Компонуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Составляться, сочиняться. Шевч. 1883, 140.

Комфорт, -ту, *м.* Комфортъ. *Занедбавши свої прості звичаї, вкинулись у той комфорт.* К. (О. 1861. І. 317).

Кона́нійко, -ка, *с.* Ум. отъ **конання.**

Кона́ння, -ня, *с.* Агонія, умираніе. Ум. **Кона́нійко.** МУЕ. III. 35.

Кона́ти, -на́ю, -єш, *гл.* 1) Умирать, кончаться, отходить. *Не один бідаха, конаючи в крові, тужить, що не поліг під Берестечком.* К. ЧР. 358. *Уже твоя, козаченьку, дівчина конає.* Нп. 2) Мучиться. *Сам не соромиться конать в ярмі, у ляха.* Шевч. *Або в пана у кайданах у склепу конає.* Шевч.

Конвалія, -лії, *ж.* Ландышъ. *Васильки, папороть, шевлію, Петрів батіг і конвалію.* Котл. Ен. *З великого лугу віяло холодком і пахло конвалією й барвінком.* О. 1862. VIII. 16.

Конво́й, -во́ю, *м.* Конвой. *Руки і ніжки закують в кайдани, конвоєм приведуть.* Чуб.

Кондак, -ка, *м.* Кондакъ. *Тропарі з кондаками.* Ном.

Кондійка, -ки, *ж.* Ендова; церковный сосудъ, въ которомъ святятъ воду.

Кондри́читись, -чуся, -чишся, *гл.* Капризничать. Мнж. 182.

Конду́ри, -рів, *мн.* Родъ сапогъ у жителей Покутья галицкаго. Kolb. I. 44.

Кондя́к, -ка́, *м.* Дьячекъ и учитель церковной школы. *А, дай Боже пану бакаляру! ти наш таки, кондяче...* Маркев. 62.

Коненько, -ка, *м.* Ум. отъ **кінь.**

Коненя́, -ня́ти, *с.* Ум. отъ **коня́.**

Конецъ, -нця́, *м.* = **Кінець.** *Як ся зійде Стрий і Ломець, то буде світу конецъ.* Ном. № 392.

Конечне, *нар.* 1) Непремѣнно, неизбѣжно. *Вони почули, що за пшеницею треба конечне йти в двір фараонів.* Опат. *Любилося двоє дітей сердечне, присудив Господь розлучити конечне.* Грин. III. 251. 2) **Не конечне**. Не совсѣмъ, не очень. *Не конешне вона влюбляла, як до чоловіка трапиться гість.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Коне́чний, -а, -е. Непремѣнный, неизбѣжный, безотлагательный.

Конечно, *нар.* = **Конечне.**

Ко́ник, -ка, *м.* Ум. отъ **кінь.** 1) Лошадка. *Під явором коник стоїть, на нім козак молоденький.* Мет. 2) Насѣк. Кузнечикъ, Locusta. Вх. Пч. І. 6. *В траві ворушився і тріщав цілий мир коників і всяких кузок.* Левиц. Пов. 97. 3) Пряникъ или глиняная игрушка въ формѣ коня. *І внучатам із клуночка гостинці виймала... А Карпові соловейка та коників пару.* Шевч. 112. 4) *мн.* Родъ узора для вышивокъ на рубашкахъ.

Гол. Од. 73, 5) Конская голова, выдѣлываемая какъ украшеніе разныхъ предметовъ, напр., рукояти гуцульскаго **ке́лифа**. Шух. І. 275. **Стіл на кониках**. Столъ на ножкахъ съ украшеніемъ въ видѣ конской головы? Сим. 227. 6) Часть гончарнаго **круга**: деревянная дощечка, прибитая однимъ концомъ къ скамьѣ, съ выемкой на другомъ концѣ, въ которую входить веретено. Вас. 179. 7) Пластинка, вертикально стоящая на каждомъ изъ четырехъ концовъ креста **витушки**, съ загнутыми концами; на **ко́ники** надѣвается пряжа. Чуб. VII. 410. Вас. 202. 8) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** 9) Часть **начиння**. См. **Начиння 3.** 10) *мн.* **Сорочі коники**. Раст. Delphinium consolida. Вх. Пч. І. 10.

Кони́на, -ни, *ж.* 1) Лошадь, конь. *Та купуй уже, купуй, — славная конина.* Рудан. IV. 18. 2) Конина, лошадиное мясо.

Кони́ти, -ню, -ниш, *гл.* Класть извѣстнымъ образомъ палку на кону при игрѣ въ плаза. Ив. 18.

Конич, -ча, *м.* = **Конюшина.** Вх. Лем. 426.

Кониченько, -ка, *м.* Ум. отъ **кінь.**

Ко́ничок, -чка, *м.* Ум. отъ **кінь.**

Конівка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кінва.** 1) Кружка деревянная или металлическая. Шух. І. 250, 251. *Як узяв ту кінву за ухо, то зробив у тій конівці сухо.* ЗОЮР. І. 204. *Зачепила рукавом срібну коновку, повну вишнівки.* К. ЧР. 229. 2) Ведро. (Дощ) *ллє, як з коновки.* Ном. № 575. *Посилаю з коновками по воду.* Гол. Ум. **Конівонька.** конівочка. *Зашли козакові пива коновочку.* Чуб. *Сосновая коновочка, а дубове денце.* Грин. III. 613.

Конклав, -ву, *м.* Конклавъ. Шевч. (1883), 199.

Ко́нов, -ва, *м.* Кружка. *На морозі стояти, конов меду держати.* Гол. См. **Кінва.**

Коновал, -ла, *м.* Коновалъ. *Сюди шевці й кравці, шаповали й коновали.* Левиц. І. *Такий коновал, що через шкуру бачить.*

Коновальство, -ва, *с.* Ремесло коновала. Желех.

Коновальський, -а, -е. Коновальскій. *Цехи: різницький, коновальський, кушнірський, ткацький, шаповальський.* Котл. Ен.

Коновід, -во́да, *м.* 1) Приводящій на ярмарку для продажи лошадей? *Коноводи, воловоди, люлешники, шабашники, шилники, милники, селяне, городяне, міщане... добрі люде! А сходьтесь, сходьтесь, сходьтесь!.. Я шось скажу».* Изъ выкликанія на базарѣ. КС. 1882. III. 600. 2) Конокрадъ. *А вже циганів, отих коноводів... що обдурюють народ, так і не розминешся.* Кв. II. 323.

Коновой, -вою, *м.* = **Конвой.** *Як піду я у чужу країну, — коновоєм приведуть.* Рудч. Чп. 85.

Конов'язь, -зі, *ж.* Столбъ или жердь, или кольцо, къ которымъ привязываютъ лошадей. *Позлізали і поприв'язували коней... у конов'язей.* ЗОЮР. І. 254.

Конозити, -жу, -зиш, *гл.* 1) Корчить, морщить (въ работѣ). Мнж. 2) *безл.* Знобить? корчать? *Бачу, що так його конозить.* Уман. у.

Конокрад, -да, *м.* Конокрадъ. *Ті жидки були всім завідомі конокради.* Левиц. І.

Конопе́лька, -ки, *ж.* Раст. Galeopsis pubesceas. Лв. 98.

Конопельки, -льок, *ж. мн.* Ум. отъ **коно́плі.**

Конопе́льний, -а, -е. Пеньковый. *Конопельна нитка.* Ком. II.

Конопе́льник, -ка, *м.* Птица: коноплянка, Fringilla cannabina. Шух. І. 23.

Коноплина, -ни, *ж.* Стебель конопли. *Утопила мене мати як коноплину в воду.* Грин. III. 329. Ум. **Коноплúнка, коноплúнонька, коноплúночка.** *Ой у городі коноплиночка, на тій коноплинці... роса.* Чуб. III. 394. *Ой як же тій коноплиноньці у ставу вимокати.* Грин. III. 330.

Коноплúця, -ці, *ж.? П'ять сорочок, що дві ув іржиці, а дві в коноплиці.* Чуб. IV. 458.

Коноплище, -ща, *с.* 1) Мѣсто, бывшее подъ коноплею. *Яка паша на коноплищі? Як брали коноплі, то й повиривали погану травицю.* Канев. у. 2) Мѣсто, годное для посѣва конопли.

Конóплі, -пéль, *ж. мн.* 1) Раст. Конопля. *Вирвався, як Пилип з конопель.* Ном. 2) Пенька. *Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть, та й запалять.* К. *Набрала Ганна у людей конопель та льону і почала прясти.* Левиц. Ум. **Конопельки.** *Сію конопельки дрібні зелененькі.* Чуб.

Конопляний, -а, -е. Конопляный. *Залізний вовк, конопляний хвіст. (Голка).* Заг. Ном. № 352.

Конопляник, -ка, *м.* = **Конопельник.** Вх. Лем. 426.

Конопля́р, -ра, *м.* и **конопля́рка, -ки**, *ж.* = **Конопельник.** Вх. Уг. 246.

Коноплястий, -а, -е. Покрытый веснушками. *Чорти мабудь гречку сіяли на пиці — такий коноплястий з себе.* Волч. у.

Конотувáти, -тýю, -єш, *гл.* Замѣчать. *Я буду співатоньки, а ти конотуй сі: як же нам ся росходити, сама поміркуй сі.* Гол.

Консистéнт, -та, *м.* Употребляется болѣе во мн. ч. **Консистéнти**. Польскія войска, стоявшія постоемъ въ Украинѣ. *Безбожний глум польських консистентів і урядників над українцями.* К. ЧР. 9.

Консистóрія, -рії, *ж.* Консисторія. Шевч. (1883). 197.

Консисторський, -а, -е. Консисторскій. Св. Л. 134.

Консистувáти, -тую, -єш, *гл.* Стоять постоемъ. *Почали жолніре, консистуючи по городах і селах, беззаконні окорми од людей вимагати.* К. ЧР. 9.

Консоля́ція, -ції, *ж.* Угощеніе. *Обіцяв о. Яким кого не кого* (з консисторських) *повести на «консоляцію», се б то... на могорич.* Св. Л. 134.

Кóнсул, -ла, *м.* 1) Консулъ. *З Россії... втікло три чоловіки... От — що робить? У Палац, до німецького консула.* КС. 1883. IV. 738. 2) Въ старинной бурсѣ: родъ надзирателя за учениками. *Втікайте з бурси: вас тепер не знайде ні консул, ні трибун.* К. ПС. 68.

Конт, -ту, *м.* Продовольствіе, съѣстные припасы. *Хліба не купуємо; конту з обох нас доволі.* Г. Барв. 438.

Контéнтий, -а, -е. Довольный. *Чим же ми контенті, як не грошима?*

Контентувáти, -тýю, -єш, *гл.* Кормить, пропитывать; содержать. *Жінки обіцянку дали глину місити, воду носити, людей контентувати.* Г. Барв. 171. *Нехай даремне всякого прочанина й захожого і проїзджачого контентує.* К. (О. 1861. IV. 156).

Контентувáтися, -тýюся, -єшся, *гл.* Кормиться, питаться, ѣсть; угощаться. *Контентуйтеся, люде добрі!*

Контетувáти, -тýю, -єш, *гл.* = **Контентувати.** *Тею соломою хазяїн нас* (волів) *буде контетувати до нової паші.* Драг. 3.

Контетувáтися, -тýюся, -єшся, *гл.* = **Контентуватися.** *Контетуйтесь, люде добрі!* О. 1861. XI. Кух. 27.

Конти́на, -ни, *ж.* Храмъ. *А священник старець ходить по святій контині, молить слави Запорожу, щастя Україні.* Федьк.

Конто́ра, -ри, *ж.* Контора.

Конто́сити, -шу, -сиш, *гл.* = **Кундосити.** *Нехай коси Дунай носить, та нехай нелюб не контосить.* Чуб.

Контракт, -ту, *м.* Контракть. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Контрове́рсія, -сії, *ж.* Возраженіе (въ судебномъ процессѣ). *Кому хочеш позов заложу і контроверсію сочиню.* Котл. НП. 358.

Контува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Контентувати.**

Контува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* = **Контентуватися.** *Ми ж контуємось із своїх ручок та з пучок.* Г. Барв. 438.

Конфедерат, -та, *м.* Конфедератъ. *А конфедерати знай гукають: «жиде! меду!»* Шевч. 138.

Конфедерація, -ції, *ж.* Конфедерація. *Встає шляхетськая земля, і — разом сто конфедерацій.* Шевч. 131.

Конферя, -рі, *ж.* Картофель. Вх. Уг. 246.

Конферя́ник, -ка, *м.* Родъ лепешки изъ картофеля и сыра. Вх. Уг. 246.

Ко́нче, *нар.* Безотлагательно, непремѣнно, именно. *Нащо се вам його так конче треба?* МВ. II. 188. *І треба ж було сім паничам потрапити перелізти конче в мій садок.*

Кончина, -ни, *ж.* 1) Край, конецъ. *Я не бороню йому стояти при престолі Божому й до кончини його віку.* МВ. І. 16. 2) Смерть. *Ідіть, діти, кланяйтесь батькові, бо недалеко його кончина.* ЗОЮР. II. 284.

Кончи́ти, -ся. = **Кінчити, -ся. Конюх, -ха,** *м.* Конюхъ. *Я конюха ж люблю, за конюха не піду: конюх коні ганяє, він гноєм воняє.* Чуб.

Конюха́рити, -рю, -риш, *гл.* Быть конюхомъ. Вх. Зн. 28.

Конюший, -шого, *м.* Конюшій. *Служив у Потоцького конюшим.* Стор.

Конюшина, -ни, *ж.* Клеверъ, Trifolium pratense. Волын. г. ЗЮЗО. І. 139.

Конюшня, -ні, *ж.* Конюшня. *Як коня вкрали, він конюшню замкнув.* Ном.

Коня́, -ня́ти, *с.* Лошенокъ, а также плохая лошаденка. *Чуже коня — паня.* Ном. Ум. **Коненя.** *На зирив він коненя на ярмарку.* Рудч. Ск. II. 175.

Коня́ка, -ки, *м.* и *ж.* Ув. отъ **кінь.** *Ой у мене був коняка, був коняка розбишака.* Щог. *Вовк був з добру коняку.* Чуб. Ум. **Конячка.** *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном.

Коня́нка, -ки, *ж.* Лошадиный пометъ, лошадиный навозъ. Вх. Уг. 246.

Коня́р, -ра́, *м.* Конюхъ; пастухъ лошадей. Радом. у. Вх. Уг. 246.

Коня́рка, -ки, *ж.* Конюшня. Вх. Лем. 426.

Коня́тина, -ни, *ж.* Лошадиное мясо. *Вийняв ковбасу... німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв.

Конячина, -ни, *ж.* Дрянная лошаденка. *Найняв я конячину та потягся аж на довгопільський ярмарок.* Левиц. І.

Коня́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **коня́ка.**

Копа, -пи, *ж.* 1) Міръ, сельское общество, сходка для рѣшенія судебныхъ дѣлъ; судебное засѣданіе (въ старину). *Копа переможе й попа.* Ном. № 10742. *Позови й копи страх надоїли.* Котл. НП. 342. 2) 60 штукъ чего-либо. *Тепер давай мені хоч копу таких*

дівчат. — Сидить курка на копі, знесла яєць три копи. Нп. 3) Копна хлѣба (въ ней 60 сноповъ). *Жито жали, в копи клали.* Шевч. 61. *Де ж Катрусю пригорнула?* (ніч) *Чи в лісі, чи в хаті? Чи на полі під копою сина забавляє.* Шевч. 77. *Хто іде з копами, — у двір завертає.* ЗОЮР. II. 90. *Наплюю я шпану: свою копу молочу.* Ном. № 2559. **У копи вкласти**. Побить сильно. *Так мене, синку, у копи вклали, що й не приведи Мати Божа.* Харьк. 4) 50 копеекъ. *Ой нате вам, рибалочки, мідну копу грошей.* Мет. *Нанялася носить воду, бо грошей не стало... кіп із вісім заробила.* Шевч. 109. 5) Счетная единица у оконщиковъ: **кола рядова** заключаетъ въ себѣ 14 оконъ; кромѣ нея, есть **копа шіснадцятка** (16 оконъ), **двадцятка** (30), **сороківка** (40) и **шестидесятка** (60 оконъ). Вас. 150. Ум. **Кіпка, кіпонька, кілочка.** *Поставлю женців сімсот, молодців, поставлю кіпок — що на небі зірок.* Грин. III. 19. *Сюди хіп, туди хіп, — за сміттячко дев'ять кіп, а десята кіпка, що вимела тітка.* Грин. III. 493. *В снопочки в'язала, в кіпочки складала.* Грин. III. 414.

Копальник, -ка, *м.* Землекопъ. *Лебед. у.* и *Желех.*

Копальниця, -ці, *ж.* Копающая женщина. *Лебед. у.* и *Желех.*

Копаний, -а, -е. Выкопанный. *Ой у полі край дороги копана кирниця.* Нп.

Копани́на, -ни, *ж.* Копанье постоянное.

Копани́ця, -ці, *ж.* 1) Заступъ. 2) Родъ мотыги для копанія глины. Шух. I. 260. 8) Искривленное дерево, идущее на полозъ, выкопанное съ корнемъ изъ земли. Kolb. I. 68.

Копанка, -ки, *ж.* 1) Копаніе, выкапываніе. 3) Родъ маленькаго колодезя безъ вѣнца. *Узяв хліба шматочок, а води таки не брат була там у лісі копанка.* Грин. I. 4. 3) Выкопанный прудикъ, сажалка. Вас. 200. 4) Расчищенное подъ посѣвъ мѣсто въ лѣсу, которое еще нельзя пахать, можно лишь копать. Желех. Вх. Зн. 27. Ум. **Копаночка.** *Пішла пошукать води, аж найшла маленьку копаночку.* Руч. Ск. II. 64.

Копа́ння, -ня, *с.* Копаніе.

Копань, -ні, *ж.* 1) = **Копанка 3.** *А як далеко річка, то щоб був колодязь або копань при коші. З них* (отара) *напивається щоденно.* О. 1862. V. Кух. 30. 2) = **Копанка 4.**

Копаня, -ні, *ж.* Деревянная заслонка къ печи. Вх. Зн. 28.

Копа́тельний, -а, -е. Усердный рабочій. *Щирі були покійники... до хазяйського добра копательні.* Сим. 206.

Копатень, -тня, *м.* = **Копитень.** *Ли.* 97.

Копа́ти, -па́ю, -єш, одн. в копну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Копать, рыть. *Тоді козаки щаблями суходіл копали.* Макс. *І свяченим* (ножем) *копа яму.* Шевч. **Копати яму під ким**. Подкапываться подъ кого, злоумышлять. *Копають вороги яму підо мною.* Мет. 2) Выкапывать. *А там знов копають буряки та возять до сахарні.* Левиц. I. *Ой став козак царь-зілля копати.* Мет. 3) Раскапывать, разрыхлять. *Копай грядку!* 4) **Копати ногами**. Бить ногами; унижать, отталкивать. *Змилуй єси, Христе-Боже, над нами панами, а щоб нас не копали москалі ногами.* Нп. *Як хороший, — не жаль грошей, а як поганий, — копну ногами.* Ном. № 8474.

Копатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Копаться, рыться. *На улицю не піду і дома не всижу, хиба піду підкопаюсь до дівчини в хижу. Бодай тебе копалася лихая година!..* Мет. 2) Рыться (въ вещахъ). *Одімкнули скриню, копалися, копалися — нічого не взяли.* ЗОЮР.

Копач, -ча, *м.* 1) Землекопъ. *Де копачі копали, там і гроші пропали.* Ном. № 11717. 2) Могильщикъ. *А вам, копачі, рябую корову, а щоб несли мене молодую з дому до гробу.* Грин. III. 284. 8) Заостренная палка, которою роютъ землю. 4) Родъ зимней шапки у лемковъ. Гол. Од. 75. Ум. **Копачик.**

Копачик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **копач.** 2) *мн.* Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что жердка. МУЕ. III. 24.

Копачки́й, -а, -е. = **Копательний.** *Дід Юрко замолоду був копачкий.* Волчан. у.

Ко́пень, -пені, *ж.* Ледяная сосулька. Вх. Уг. 246.

Копер, -пра, *м.* = **Кріп.** Вх. Лем. 426.

Копе́ць, копця́, *м.* 1) Межевой знакъ. *Оборе плугом, обнесе копцями, ровом обкопає.* К. ЧР. 199. 2) Инструментъ для долбленія меду.

Копи́вка, -ки, *ж.* = **Копилиця.** Вх. Лем. 426.

Копил, -ла́, *м.* 1) Сапожная колодка. *Швець копилом перекинув.* Ном. №301. 2) Столбики (отъ 4 до 6), связывающіе полозья съ ящикомъ саней. Kolb. I. 67. Шух. I. 180. *Копили поробив на сани.* 3) Незаконнорожденное дитя. Вх. Зн. 28. Ум. **Копиле́ць.** Ном. № 14299.

Копилити, -лю, -лиш, *гл.* — **губи**. Отдувать, оттопыривать (губы). Переносно: важничать, относиться къ чему съ пренебреженіемъ; дуться. *Не копильте, каже, дітки, губок, не копильте! Їжте, воно смашне!* Сим. 231 — 232. *Не будете ви в нас копилить губу, як ті запорожці, що всі в них рівні.* К.

Копилитися, -люся, -лишся, *гл.* Родить внѣ брака ребенка. Угор.

Копи́лиця, -ці, *ж.* Незаконная жена, наложница. Вх. Зн. 28.

Копи́лля, -ля, *с. соб.* 1) Сапожныя колодки. *Розгубивсь, як швець з копиллям.* Ном. № 6622. 2) Столбики въ саняхъ. См. **Копил 2.**

Копилча́, -чати, *с.* = **Копил 8.** Угор. и Желех.

Копильчаки́, -ків, *м. мн.* Родъ саней. Желех.

Копильчук, -ка, *м.* = **Копил 3.** Вх. Зн. 28.

Копиля́, -ля́ти, *с.* = **Копил 3.** Вх. Зн. 28.

Копиля́к, -ка́, *м.* = **Копил 3.** Вх. Лем. 426.

Копирса́ти, -са́ю, -єш, одн. в. копирсну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Ковырять, ковырнуть. *Сів на приспі, похилив голову і все щось по піску паличкою копирсає.* Кв. *Знай копирсає сліпуючи то очіпки, то рушники.* Кв. 2) Только с в. Полетѣть, упасть куда. *Пошлю Енея до Плутона, або і сим в ад копирсну.* Котл. Ен. VI и Слов.

Копи́рстка, -ки, *ж.* = **Копистка.** Екатерин. у. Ум. **Копи́рсточка.**

Копиря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* Ковырять. *Сніг ногами копиряє.* Харьк. г.

Копистка, -ки, *ж.* 1) Веселка, деревянная лопатка для мѣшаніи тѣста. 2) Лопаточка. Мнж. 182. 3) Презрительно — о плохомъ оружіи: шпагѣ, саблѣ. *На дуель! Вихопивши свою копістку, ну нею вихрить чоловікові.* Ном. *Соснові копистки стругали і до боків поначепляли* (о каррикатурномъ вооруженіи). Котл. Ен. IV. Ум. **Кописточка.** *Руки як кописточки.* Ном.

Копи́стник, -ка, *м.* = **Копистка.** Ум. **Копи́стничок.** *Сіли тато під мисничком, мамка татка копистничком.* Чуб.

Кописточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **копистка.**

Кописть, -ти, *ж.* Клинообразный зубъ въ земледѣльческомъ орудіи рало. Чуб. VII. 400.

Копит, -та, *м.* 1) = **Копито.** *А у мого коня золота грива, золота грива, сребраний копит.* Чуб. III. 309. *Не дба про те, що їх нога роздавить, або копит звіряти польового.* К. Іов. 89. 2) *мн.* Копити. Раст. = **Копитень.** Ум. **Копито́к, копи́тонько.** *Пінь мій сивий, золотії гриви, копитоньки золотії.* МУЕ. III. 116.

Копитал, -лу, *м.* = **Капитал.**

Копитальний, -а, -е. Богатый, съ капиталомъ. *Копитальні люде.* Вас. 210.

Копитан, -на, *м.* = **Капитан.** *Їхав пан копитан, став, дівчини попитав.* Ном.

Копитанський, -а, -е. = **Капитанський.** Левиц. Пов. 207.

Копитанша, -ші, *ж.* Капитанша. Левиц. Пов. 206.

Копитаха, -хи, *ж.* Сортъ плахти. КС. 1893. XII. 448.

Ко́питень, -тня, *м.* Раст. Asarum europeum. ЗЮЗО. I. 113.

Копитки́, -ків, *м. мн.* = **Копитень.**

Копитник, -ка, копитник, -ка, *м.* = **Ко́питень.** *Л*в. 97.

Копито́, -та, *с.* Копыто. *Вороний коню, чом води не п'єш, копитами сиру землю б'єш?* Нп. Ум. **Копитце.**

Копито́к, -тка, *м.* Ум. отъ **копит.**

Копи́тонько, -ка, *с.* Ум. отъ **копи́т.**

Копитце, -ця́, *с.* 1) Ум. отъ **копито́.** *Юнь вовк не п'є, копитцями б'є.* Чуб. I. 2) Родъ инкрустаціи изъ мѣди въ формѣ подковы. Шух. I. 278. 3) *мн.* Родъ вышивки. Kolb. I. 49. 4) *мн.* = **Копитень**. ЗЮЗО. I. 113.

Копиця, -ці, *ж.* 1) Копна травы. *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. *Погоріло в степу сіно, нема ні копиці.* Нп. 2) Куча чего-либо. *А в лагері знайшли різниці: лежали битих мняс копиці.* Котл. Ен. Ум. **Копичка.** *А ввечері холодками клали в копички рядками.* Мет. *Кілько грачів у «короля» кладуть... руки долонями вниз, одна рука на другу, щоб стала копичка.* Чуб. III. 45.

Копичастий, -а, -е. Копичасті уставки. Уставки съ особаго рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Копичення, -ня, *с.* 1) Складываніе, сваливаніе въ кучу. Желех. 2) Складываніе въ копны. Желех.

Копи́чити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Складывать, сваливать въ кучу. Желех. 2) Складывать въ копны. Желех.

Копи́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **копи́ця.**

Копи́ш, -ша́, *м.* Палочка, заостренная въ видѣ лопаточки, — для копанія земли (у дѣтей). *Зробив копши, — он шо діти на вулиці пічки копають, та й ходе кругом криниці, підкопує її.* Мнж. 90.

Копи́шитися, -шуся, -шишся, *гл.* Копошиться.

Копишник, -ка, *м.* = **Коповик.** Богодухов. у.

Копия, -пиї, *ж.* Пика, копье. *Іде козак улицею, копиєю упірається.* Нп.

Копієчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **копійка.**

Копій, -пія, *м.* Копейка. *Нема ні копія.* Харьк. *Копій камінь довбе.* Ном. № 1392.

Копійка, -ки, *ж.* 1) Копейка. *У Попівці хліб по копійці, у Перекопі хліб по копі.* Ном. 2) Деньги, капиталъ. *Скотинку попродала і стала собі з копійки жити.* Кв. *Як стали*

хазяйнувать, так де та й копійка набралась! Зараз і почав скуповувать землю. О. 1861. X. 29. Ум. **Копієчка.** *А я оддала братові всі до копієчки, що взяла за худобу.* МВ.

Копійчаний, -а, -е. Копеечный, стоющій копейку. *Ми громадяне, а то все суччя копійчане, бадилля сьітове.* Гліб. *Копійчані бублики.*

Копійчина, -ни, *м.* 1) Копейка. *Перепадає було там сяк так копійчина за копійчиною.* Левиц. 2) Деньги. *Та вже став і на свою копійчину збиватись.* Кв.

Копільник, -ка, *м.* Складывающій въ копны. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копілнику і мій кидальнику!* Мил. 215.

Ко́піт, -поту, *м.* 1) Пыль (въ воздухѣ). *Наче череда йде — такий копіт зіб'ють.* Св. *Л.* 91. *За коником став копіт.* Чуб. 2) Топотъ. *З копотом і ржанням коней табунових.* К. МБ. XI. 42.

Копія, -пії, *ж.* Копія. *Хто в Шевченковій Катерині, або хоч і в Марусі Квітчиній, бачить ескіз, копію з людини?* Хата.

Копія́шний, -а, -е. = **Копійчаний.**

Ко́пки, *гл.* Ѣхать верхомъ. **Дав же він йому копки**! Оттрепалъ его, побилъ.

Ко́пний, -а, -е. = **Коповий.**

Ко́пно, *нар.* Много. *Як густо, то й коп*ко. Ном. № 1367.

Копнути. См. **Копати.**

Copoви́й, -а́, -е́. Общественный, мірской. *Вічовий, каповий, громадський суд.* К. ПС. 24. См. **Копа 1.**

Коповик, -ка, *м.* Полтинникъ, 50 копеекъ. *Заплати мені коповика, а я тебе сластьонами нагодую.* Ном. № 11988. *Тиць йому в руки коповика, а він подивився на мене та й каже: Ні, за півкарбованця не можно.* О. 1862. I. 42.

Копови́ця, -ці, *ж.* Время сгребанія конецъ, сгребаніе копенъ. *Коповиця була, люде мов бджоли гудуть да мед збірають, так люде нагребли, копи возять.* Г. Барв. 339.

Коповіз, -возу, *м.* = **Возовиця.** *Як зайде коповіз, багато роботи волам буде.* Черниг. г. **У коповіз**. Во время перевозки конецъ.

Копово́зиця, -ці, *ж.* = **Коповіз.** *Ночі не досипа, сам і скотина день і ніч тягає, — от як у жнива, або в коповозицю.* О. 1862. VI.57.

Копоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Стучать, топать, бѣжать мелкими шагами. *Ой ще зілля не кипить, а вже милий копотить.* Чуб. V. 417.

Копоши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Копошиться. *Люде, як та комашня, копошаться.* МВ.

Ко́пра, -ри, *ж.* Гной въ глазахъ. Угор.

Коправий, -а, -е. = **Каправий.** Угор.

Копри́ва, -ви, *ж.* = **Кропива.** Вх. Уг. 246.

Копри́вник и копривня́к, -ка, *м.* Травникъ, Sylvia. Вх. Уг. 246. Вх. *Лем.* 427.

Коптити, -пчу, -тиш, *гл.* Копить деньги, скряжничая. *Гроші все збіра, коптить.* Зміев. у.

Коп'я́к, -ка, *м.* Большая копна, стогъ (сѣна) Вх. Зн. 28. *Коп'як чортів тобі!* Канев. у. Ум. **Коп'ячо́к.** *Нема сіна, хиба десь-не-десь коп'ячок побачиш.* Черк. у.

Кора, -ри, *ж.* Кора. *Короста ні велика, ні мала, як дубова кора.* Ном. № 8163. Ум. **Кірка.**

Корабе́ль, -бля́, *м.* Корабль. *Жаль багатому корабля, а вбогому кошеля.* Ном. № 1597. *До самої хмари з щоглистими кораблями палає Скутара.* Шевч. 59. Ум. **Кораблик, корабличок.** *Одвів милу на корабличок.* Грин. III. 337.

Кораблє́вий, -а, -е. Корабельный. *Попереду на морі видно тілько верх щогли кораблевої.* Ком. I.

Кораблик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **корабель.** *А на синім морі пливуть кораблі, а в тих корабликах сидять козаки.* Мет. 2) Головной женскій уборъ. *В понеділок не очіпок, а кораблик мала, або білую кибалку любо надівала.* Мкр. Н. 34.

Корабличок, -чка, *м.* Ум. отъ **корабе́ль.**

Коралики, -ків, *м. мн.* Ум. отъ **коралі.**

Коралі, -лів, *м. мн.* 1) Кораллъ. *Глибоко в морі ростуть коралі.* О. 1862. III. 51. 2) Мониста, ожерелье изъ coралловъ. *Були коралі, та пішли далі, були перли, та ся стерли.* Ном. № 1560. Ум. **Коралики.** *Начипляє кораликів на білую шию.* Нп. *Ой сусіди, сусідоньки, що за молодиця, що різані коралини, шовкова спідниця.* Грин. III. 529.

Коралевий, -а, -е. = Коралловый. *Переливаючись де-не-де, як порване коралеве намисто.* МВ.

Ко́рба, -би, *ж.* Ручка, рукоятка (къ пороту, къ колесу въ машинѣ, къ круглому смычку **ліри**). Шух. I. 103. *Корбу крутить, ліра грає.* Ном. № 12484.

Коргіта, -ти, *ж.* Вырубленное съ корнемъ дерево, употребляющееся для постройки ґаляр. Вх. Зн. 28.

Кордобан, -ну, *м.* = **Кордован.** Желех.

Кордобанець, -нця, *м.* Башмакъ изъ козловой кожи. Желех.

Кордован, -ну, *м.* 1) Сафьянъ, козловая кожа. 2) Сафьянный сапогъ. Гол. Од. 75, 80. *Купив чижми-кордовани. Я ся в чижми та обую.* Гол. II. 551.

Кордований, -а, -е. Сафьянный, козловый (о кожѣ). Желех.

Кордо́н, -ну, *м.* Граница, кордонъ. *Від цісарського (астріяцького) кордону їдуть підзамчем.... а далі мостом.* Св. Л. 214. *Ой звідкіль ти? — З-за кордону.* Грин. III. 673.

Кордюк, -ка, *м.* = **Дюк.** Вх. Пч. I. б.

Коре́кта, -ти и коректура, -ри, *ж.* Корректура. Желех. *Так потно видержена коректура, що цур йому.* О. 1862. V. Шевч. 4.

Коренастий и корена́тий, -а, -е. Коренастый. *Петро укладе Тури, дармо, що Тур такий коренастий.* К. ЧР. 169. *І в огород загородив козак аж сім дубів високих, старих, коренатих.* МВ. III. 134.

Корени́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) Укоренять. 2) Бранить сильно, ругать. *Не коренила ж вона його ні трохи.* Кв. II. 19. *Кого попало і корениш, і ганить.* Стор. I. 53.

Корени́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Укореняться. *Рости, рости, орішеньку, рости, коренися.* Нп. *Усе теє пригодиться, що на полі корениться.* Ном. № 10135.

Коре́ць, -рця́, *м.* 1) Мѣра сыпучихъ тѣлъ. *Способом, способом 12 жидів насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *З'їхалася Марусина родина, звезла, знесла сім кірців муки на коровай.* О. 1862. IV. 13. 2) Желѣзный или деревянный ковшъ. *І в корці води напій маєш.* Ном. № 3020. *Корець меду у рученьках держу чи. Поїхали в ліс, вирубали на ківш і одтяли на корець.* ЗОЮР. II. 57. *Що це ти, бабо, ополоником їси? — Десь діти корець занесли.* Ном. № 12220. 3) Каждая пара соединенныхъ подъ угломъ (по длинѣ) поперечныхъ досокъ на окружности колеса водяной мельницы, — въ

нихъ ударяетъ вода, поворачивая колесо. См. **Коречний, корчак.** Шух. І. 113. 4) Насѣк. уховертка; клещакъ, Forficula auricularia. Вх. Зн. 28. Ум. **Кірчик.**

Коречний, *прил. м.* **Коре́чний млин**. Водяная мельница съ наливнымъ колесомъ. Kolb. I. 61.

Коре́чник, -ка, *м.* = **Коре́чний млин.** Мнж. 481.

Корж, -жа, *м.* Родъ лепешки. Чуб. VII. 445. *Я б спекла собі коржа.* Рудч. Ск. І. 123. Ум. **Коржик.** *Коржик мені спечи.* Рудч. Ск. І. 168.

Коржавий, -а, -е. Высохшій и жесткій (о кожѣ).

Коржавіти, -вію, -єш, *гл.* Жесткимъ, твердымъ дѣлаться. Желех.

Коржик, -ка, *м.* Ум. отъ **корж.**

Корзати, *гл.* Плести, морщить (въ работѣ). Мнж. 182.

Ко́рзити, *гл.* = **Корзати.** Мнж. 182.

Кори́на, -ни, *ж.* Древесная кора. Ум. **Кори́нонька.** *Ва яворі коринонька.* Гол. III. 101.

Кори́стне, *нар.* = **Користно.**

Користни́й, -а́, -е́. Полезный, выгодный. *Щось оці дрова не дуже користні: витопили — ні хуху, ні духу.* Харьк. г. *Спориш дуже корыстна трава.*

Кори́стність, -ности, *ж.* Полезность.

Кори́стно, *нар.* Полезно, выгодно. *Чай користніше пити, ніж горілку.* Канев. у.

Кори́стонька, -ки и кори́сточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **користь.**

Користування, -ня, *с.* Пользованіе.

Кори́стувати, -тую, -єш и користуватися, -туюся, -єшся (в чого), *гл.* Пользоваться (чѣмъ). *Як би ми вміли користуват з города, як німці.* О. 1862. IV. 108. *І благо тому чоловікові, которий користується з сього світла.* К. Гр. Кв. XXIX.

Користь, -ти, *ж.* 1) Польза, выгода, прибыль. *Любив козак три дівчини, та не мав користи.* Мет. 108. *Іванець для своєї корнети роздуває старе огнище.* К. ЧР. 200. 2) Добыча. *У тому саду три користи: перша користь — оріщечки, друга користь — красні вишеньки.* Мет. 340. *Не було в лісі жадної корнети.* НВолын. у. *Впарта коза — вовку користь.* Ном. № 2630. Ум. **Кори́стонька, користочка.** *Ристю, коники, ристю, ми їдемо з користю, ми веземо да хористочку, молодую да невісточку.* Грин. III. 491.

Коритарь, -ря́, *м.* Дѣлающій **корита**. Шух. і. 248.

Корита́рство, -ва, *с.* Выдѣлка **кори́т**. Шух. І. 248.

Кори́течко, -ка, *с.* Ум. отъ **кори́то.**

Кори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* 1) Покорять. *Річ твоя тиха, а корила всю Україну.* О. 1861. III. 16. 2) Упрекать, укорять. Зміев. *у. Прислухайся — що старі про мене казатимуть: чи будуть хвалити, чи корити.* Кв. І. 49.

Коритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* 1) Подчиняться, покоряться. *Того не роби, рибочко, а корись твоєму батькові.* Федьк. *Бачить, що корюся, та ще й гірш мене зневажає, а далі й бити вже порвались.* МВ. І. 29. 2) Повиноваться. *Біси коряться нам в ім'я Твоє.* Єв. Л. X. 17.

Кори́тко, -ка, *с.* Коробокъ, прикрѣпленный подъ **коше́м** надъ жерновами, сквозь который высыпается въ жернова зерно. Мик. 481.

Кори́тний, -а, -е. 1) Относящійся къ кориту. 2) **Коритна жаба** = **Коритнячка.** Вх. Уг. 246.

Коритня́чка, -ки, *ж.* Черепаха. Вх. Уг. 246.

Кори́то, -та, *с.* 1) Корыто, изъ котораго кормятъ животныхъ. Сим. 19. *Корита не ходять до свиней, а свині до корита.* Ном. У гуцуловъ **корито** = **ночви.** Шух. І. 248. **Під корито підвернути**. Одолѣть. *Підвернемо тепер ми під корито ваших полковників та гетьманів.* К. ЧР. 285. 2) Въ ручной мельницѣ: ларь, въ который падаетъ мука. Шух. І. 104, 146. 3) Русло рѣки. *Частина грунту, по котрій тече річка, зветься річище, або корито.* Дещо. 68. 4) Продолговатая ямка въ землѣ, выкапываемая дѣтьми при игрѣ въ **місяць**. Ив. 36. 5) Панцырь черепахи. Вх. Уг. 246. Ум. **Кори́течко, коритце.**

Коритце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **кори́то.** 2) = **Коритко.** Шух. І. 104. Черниг. у.

Коритча, -чати, *с.* 1) Маленькое корыто. Ном. № 13964. 2) = **Коритко.** Лебед. у. (Залюбовск.).

Кори́чуватий, -а, -е. Корытообразный, усѣянный рытвинами. *Дорога в лісі коричувата.* Харьк. г.

Корівка, -ки, *ж.* Ум. отъ **корова.** 1) Коровка. *Покидали й хати, і маленьких діток, і поросяток, і птицю, і корівок.* Кв. II. 85. 2) Самка жука носорога (oryctes). Мнж. 183.

Корівне, -ного, *с.* Молочные продукты. *Вареників!.. Моя дитино, нема корівного, нема сирку!* Г. Барв. 501.

Корівниця, -ці, *ж.* Коровница. *Одну дочечку мала, та й ту утеряла: із поля робітницю, од печі топілницю, од коров корівницю.* Нп.

Корівня́к, -ка, *м.* Коровій пометъ.

Корівонька и корівочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **коро́ва.**

Корівчи́на, -ни, *ж.* Плоховатая корова. *Корівчина була та стара, дак і загинула.*

Коріне́ць, -нця́, *м.* Ум. отъ **корінь.**

Корінис́тий, -а, -е. Съ крѣпкимъ и большимъ корнемъ. *На городі бузина корінистая.* Чуб. V. 9.

Коріни́ще, -ща, *с.* Ув. отъ **корінь.**

Корінний, -а, -е. 1) Корневой, относящійся къ корню. 2) Пряный. Желех. **Корінна**. Водка, настоянная на кореньяхъ. *В приставках стояла брага, а в бутелях пінна і перцівка, і кропкова, і густа корінна.* Мкр. Н. 23.

Корі́ння, -ня, *м. соб.* 1) Коренья. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькії посікає.* Дума. *В Лесі тільки й було роботи, що копати коріння, варити зілля.* К. ЧР. 2) Пряности. Желех. Ум. **Корінням.** *Щоб ті сади висохли аж до корінням.* Чуб.

Корінчастий, -а, -е. = **Корінистий.** *Хрін корінчастий.* МВ. II. 80.

Корінчик, -ка, *м.* Ум. отъ **корінь.**

Ко́рінь, -ня, *м.* Корень. *Камінь росте без коріня.* Ном. Ум. **Корінець, корінчик.** *Схотілась буря і зломила деревце бідне з корінцем.* Гліб. *Хріну корінчик.* Г. Барв. 66. Ув. **Коріни́ще.** *Істовк собі головище об дубове корінище.* Нп.

Корінькoвий, -а, -е. 1) Сдѣланный изъ корня. *Корінькова люлька.* 2) О водкѣ: настоянная на кореньяхъ. *Була і пінна... і запікана, і полинькова, і корінькова.* Кв. II. 185. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Коркобе́ць, -бця́, *м.* Радуга. Вх. Зн. 28.

Коркове́нький, -а, -е. Ум. отъ **корко́вий.**

Корковий, -а, -е. Съ каблуками, на каблукахъ. *Пропив бички невеличкі, проп'єш мої черевички, черевички коркові*ї. Чуб. V. 1093. *Бере чоботи коркові.* Грин. III. 650. Ум.

Корковенький. *Я маленька дівочка, як у полі квіточка, черевички корковенькі, — будьте з празником здоровенькі.* Чуб. III. 43.5.

Корм, -му, *м.* Кормъ. *В той час безчасному вовкові не послав Бог корму.* Рудч. Ск. I. 5.

Корма, -ми, *ж.* Въ лодкѣ: задняя часть, корма. Мнж. 179. Вас. 151.

Кормига, -ги, *ж.* Иго, ярмо, власть. *Ми тілько тоді кумпанія кармазинам, як треба виручати їх із під кормиш лядської.* К. ЧР. 68. **Під кормигу підгорнути**. Подчичинить подъ власть. *Хотіла невістку під свою кормигу підгорнути, але не вдалося таки.* Канев. у.

Корми́ло, -ла, *с.* (Заимств. изъ русск.). Кормило. *І попливе човен з широкими вітрилами і добрим кормилом.* Шевч. 238.

Корми́люд, -да, *м.* Въ загадкѣ: мельница. *Біжить обходисвітка, з шумом крутить кормилюда руки.* ХС. III. 65.

Кормити, -млю, -миш, *гл.* Кормить. *Хлібом кормлють, а стеблом очі колють.* Ном. № 4589.

Кормитися, -млю́ся, -мишся, *гл.* Кормиться. Ном. 10105.

Кормний, -а, -е. Откормленный. *Ситі пришли придали: з'їли вола кормного і кормну корову.* Гол. IV. 397.

Ко́рне, *нар.* Покорно. *Просили дєді і нені і я вашеці прошу, бисьте були ласкаві на коровай, корне-покорне, клінно-поклінно. бардзо покорне!* (Одно изъ свадебныхъ приглашеній). Kolb. I. 226.

Корноз, -за, *м.* = **Кнур.** Вх. Лем. 427.

Короб, -ба, *м.* Родъ корзины, ящика изъ дуба или прутьевъ. *Коробом Сонце, спіном дощ.* Ном. № 571.

Коробейник, -ка, *м.* (Заимств. изъ русск.). Коробейникъ, великорусскій разнощикъ мелкаго товара. *Не сват ситник коробейникові.* Чуб. I. 292.

Коробе́н, -бна, *м.* Коробокъ. Гол. III. 23.

Коробка, -ки, *ж.* 1) Родъ корзины изъ липоваго луба или дерева. 2) Деревянная мѣра, преимущ. для сыпучихъ тѣлъ. *Дають мені, матусенько, жита по коробці.* Нп. З коробки молотити. Молотить, получая какъ плату часть вымолоченнаго зерна. Сим. 196. *Нехай же він іде до старшого брата і попросить хліба; як не дасть, то нехай у нього молотить з коробки.* Стор. *Иди до попа та ставай на жито, шоб скосити, перевезти і змолотити; та не ставай за гроші, або з коробки.* Мнж. 127. Ум. **Коробочка.**

Коробочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коро́бка.** *Ой я свій крам у коробочку склав.* АД. II. *Чи зробиш луб'яну коробочку?* Г. Барв. 324. *А до мене Яків приходив, коробочку раків приносив.* Нп. 2) Въ водяной мельницѣ чугунное гнѣздо для веретена шестерни. Черниг. у.

Коро́ва, -ви, *ж.* Корова. *Піди до льоху, до корови, пт швидче, хаме!..* Шевч. 132. *Вийшло сім корів.* Опат. Ум. **Корівка, корівонька, корівочка.** *Корівонька, рику-рику!* Рудч. Ск. I. 50.

Короваєць, -вайця́, *м.* 1) = **Коровай**. *Благослови, Боженьку, короваєць місити!* О. 1862. IV. 12. 2) Блинъ изъ пшенной муки. Лебед. у.

Короваїв, -а, -е. Принадлежащій **короваю**. *Короваєве тісто не замісилося вмісто.* Нп.

Коровай, -ваю, *м.* Свадебный хлѣбъ. *Через тиждень молодиці коровай місили на хуторі.* Шевч. 108. **Коровай бгати**. Дѣлать коровай. *Хорошії коровайниці хороший коровай бгають.* Ном. № 7156.

Коровайний, -а, -е. = **Короваїв.** *Замість весільних медяничків, або коровайних шишечок дає вам мати... воскові свічечки.* Кв. І. 110.

Коровайниця, -ці, *ж.* Женщина, приготовляющая **коровай**. *Хороші коровайниці хороший коровай багають.* Ном. № 7156. Ум. **Коровайничка.** *Чи тут тії коровайнички, що шитії та рукавочки?* Мет. 162.

Корови́на, -ни, *ж.* Корова, плоховатая корова.

Коро́виця, -ці, *ж.* 1) Корова. *Пасла ж бо я коровиці, пригнала додому.* Грин. III. 685. 2) Насѣк. Oryctes nasicornis. Вх. Пч. І. 7. 8) — **рогата**. Насѣк. Hammaticherus cerdo. Вх. Пч. І. 6.

Короволітник, -ка, *м.* Раст. Veronica agrestis. Вх. Пч. І. 13.

Коров'я́к, -ку́, *м.* Раст.: а) Царскій скипетръ, Verbascum phlomoides L. и V. Tapsus L. ЗЮЗО. І. 140. б) Hypericum perforatum. Лв. 99. См. **Деревій.** в) Linaria vulgaris. Лв. 99.

Коров'яка, -ки, *ж.* Корова. *Коров'яку продали та п'ять овечат.* Г. Барв. 446.

Коров'янка, -ки, *ж.* Коровій пометъ. Вх. Уг. 246.

Коров'я́р, -ра, *м.* Пастухъ коровъ. Вх. Лем. 427.

Коров'я́рка, -ки, *ж.* Хлѣвъ для коровы. Вх. Лем. 427.

Коров'я́рня, -ні, *ж.* = **Коров'ярка.** Вх. Лем. 427.

Коров'ячий, -а, -е. Коровій. *Одізвуться вовкові коров'ячі слізки.* Ном. № 4099. **Коро́в'яче зілля**. Раст. Orobanche epithimum. Шух. І. 22.

Корогва, -ви, *ж.* 1) Знамя. *Із за гори козацькі корогви видко.* Дума. *У запорожців на білих корогвах тілько червоні хрести, а в городових — орли і всяке малювання з золотом.* К. ЧР. 328. *Тоді Кішка Самійло, гетьман запорозькім, чогось одгадав, сам на чердак виступав, червонії хрещатії давнії корогви... винімав, роспустив...* Дума. 2) Церковная хоругвь. *Поміж возами попи з кропилами пішли; за ними корогви несли.* Шевч. 159. 3) Красный флагъ, вывѣшиваемый на утро послѣ свадебной ночи, если невѣста оказалась непорочной. *Біля червоної корогви казились п'яненькі молодиці.* Ум. **Корого́вка, короговця.** *Над річкою, над Дніпром короговка в'ється.* Мет. 430. *Ой військо йде, короговці мають.* Нп. *А в нашій церковці три короговці, а в тих короговцях три зірочки ясних.* Чуб. III. 215. Значить также флагъ, значокъ. *А за ним* (Залізняком) *усе по два, усе по два з ратищами і у передніх пар, може, у трьох, ратища з короговками двойчатими, так що оце... половина жовта, а половина чорна, або червона, або синя.* ЗОЮР. І. 253.

Корогід, го́ду, *м.* = **Перезва.** *Прийшовши з корогода, танцюють по лавках, батько дає горілки.* Грин. III. 444, 445.

Корогов, гви́, *ж.* и **Корого́в, гву,** *м.* = **Корогва.** *Полковник Корсунський на ринок вихожає, хрещату корогов роспускає.* Мет. *Хвилон, корсунський полковниче... хрещатий корогов на ринку поставляв.* Мет. 414. *І на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14.

Корого́вка, -ки, *ж.* Ум. отъ **корогва.**

Корого́вний, -а, -е. Относящійся къ знамени, хоругви, флагу.

Корого́вця, -ці, *ж.* Ум. отъ **корогва.**

Коро́да, -ди, *ж.* Сильно сучковатое дерево. Шух. I. 176.

Короди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Жаловаться на боль. *Як прийшла косовиця, то й жінка породиться.* Ном.

Кородки́й, -а, -е. Вольной, хилый, слабый. *Цей віл кородкий на ноги: як горяна дорога, — верстов 20 пройшов, — уже й кульгає.* Донск. обл.

Коро́дливий, -а, -е. Чувствительный къ боли.

Короїда, -ди, *м.* Насѣк. Короѣдъ, Bostrychus. Вх. Пч. I. 5.

Ко́рок, -рка, *м.* Каблукъ. Чуб. VII. 431. *Один чобіт на підкові, а другий на корку.* Нп. *Чоботи на височенних корках пошиє, щоб не швидко зносились.* Г. Барв. 516. Ум. **Корочок.** *Черевички на корочках височеньких.* МВ. II. 77.

Королева, -ви, *ж.* Королева. *Королева ішпанська Ізабелла.* Ком. I. 53. Ум. **Королівонька.** *Запишалась єси, королівонько ти наша, не озвешся до нас.* Г. Барв. 208.

Короле́венко, -ка, *м.* = **Короленко.** *Ой поїхав та королевенко на погуляння.* Г. Барв. 492.

Королевич, -ча, *м.* Королевичъ. *Ой поїхав королевич на прогуляння.* Чуб. V. 758.

Короленко, -ка, *м.* = **Королевич.** *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха — полумисок червонців, а короленко — вороного коня.* Чуб. III. 281.

Коро́лик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **коро́ль.** 2) Зоол. Крапивникъ, Motacilla troglodytes. Вх. Лем. 427.

Короли́ха, -хи, *ж.* Жена короля. *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха — полумисок червонців.* Чуб. III. 281.

Короли́ця, -ці, *ж.* = **Королева.** *Ззіла царя й царицю, короля й королицю.* Грин. I. 249. *Була гарна вбога панна, краля-королиця.* К. МБ. X. 4.

Королів, -ле́ва, -ве. 1) Королевскій. *Я шукав, я питав королевого двора.* Чуб. 2) **Королів цвіт**. Раст. Phaseolus multiflorus. ЗЮЗО. I. 131.

Королівна, -ни, *ж.* Королевна. *Ой ходять вони по риночку, як ті королівни.* Чуб. V. 88. *Чи воно яка князівна, чи королівна.* Рудч. Ск. II. 46.

Королівонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **королева.**

Королівство, -ва, *с.* Королевство.

Королівський, -а, -е. Королевскій.

Королівщина, -ни, *ж.* Жалованная королемъ земля. *За службу королівщин допевнявся.* К. Бай. 32.

Король, -ля, *м.* 1) Король. *Сейми, сеймики ревіли, сусіде мовчали, дивилися, як королі із Польщі втікають.* Шевч. 130. *То король ниверсали писав, самому Барабашу до рук подавав.* Дума. 2) Названіе вола самой свѣтлой масти. КС. 1898. VII. 42. 3) Весенняя хороводная игра молодежи, существующая въ двухъ видахъ. Опис. у Чуб. III. 42 — 46, Ив. 74, Маркев. 70. *Ну лиш у хрещика, або в короля.* МВ. 4) Король (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. 5) Преимущ. во мн. Родъ игры въ бирюльки; изъ употребляющихся при этомъ 36 палочекъ, четыре, болѣе толстыя, также называются **королями**. КС. 1887. VI. 478. Ум. **Коро́лик.**

Корольство, -ва, *с.* Королевство. *Як найдеш ти мені де-небудь дівку таку, щоб мені за жону була, то я оддам половину свойого корольства.* Чуб.

Коро́льский, -а, -е = **Королівський.** *Іде він проз корольский двір.* Чуб.

Королюва́ння, -ня, *с.* Пребываніе королемъ. Желех.

Королювати, -люю, -єш, *гл.* Быть королемъ. *Ой ти будеш, Семене Палію, королем королювати.* КС. 1882. III. 613.

Короля, -ля́ти, *с.* Маленькій король, дитя король. **Короля́тами** называли козаки польскихъ и украинскихъ магнатовъ. *...Поки зрадники поспільства будуть великими достатками пишатись, нам правди, ситости, впокою від лядських королят не сподіватись.* К. ЦН. 241.

Коромисел, -сла, *м.* и **коромисло, -сла,** *с.* 1) Коромысло. *Несе дівка воду з броду, коромесло гнеться.* Чуб. *Ой із броду несу воду, — коромисел гнеться.* Мет. 50. 2) Рычагъ, которымъ приводятся въ движеніе при звонѣ языки маленькихъ колоколовъ. Сим. 170. 3) Дѣтская игра: двое дѣтей становятся другъ къ другу спиной, переплетаются руками и поочередно каждый нагибается впередъ, отчего другой подымается на воздухъ. Мил. 55. КС. 1887. VI. 479.

Коромо́ла, -ли, *ж.* Крамола, заговоръ. *Князі кують коромоли.* О. 1861. III. Костом. 30.

Коромо́лувати, -лую, -єш, *гл.* Учинять заговоръ. *Коромолує з ним на Данила владика.* О. 1861. III. Костом. 30.

Корона, -ни, *ж.* Корона. *Являлась перед ним в золотій короні, як малюють святих на образах.* Левиц. I. 271. Ум. **Коронка, коро́нонька, короночка.** *А за нею Мати Божа, зложила корононьку на її головоньку.* Рк. Макс.

Коронний, -а, -е. Коронный, государственный. *Гетьману коронному узять себе за шию не давали.* К. ЧР. 11.

Короно́вка, -ки, *ж.* Вѣнецъ при вѣнчаніи супруговъ. *Де ж ти підеш, Марисенько, під Божий вінок стати?.. Підемо до церковці порушити короновці.* Гол. IV. 383.

Коро́нонька и короночка, -ки, *ж.* Ум. **оп.** корона.

Коронува́ння, -ня*, с.* 1) Коронованіе. 2) Обрядъ принятія поваго члена въ общество **парубків**, состоящій въ поднятіи принимаемаго на рукахъ, пѣніи обрядовой пѣсни и затѣмъ угощеніи. КС. 1887. VIII. 767 — 768.

Коронува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Короновать. Желех. 2) Принимать новаго члена въ общество парубків. См. **Коронування 2.**

Коронуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Короноваться. Желех.

Ко́роп, -па, *м.* Карпъ, Cyprinus harbus. *І риба не аби яка, — все веризуб, коропи, карасі.* Стор.

Коро́па, -пи, *ж.* Жаба. Вх. Зн. 28. Ум. **Коро́пка.**

Коропавий, -а, -е. Шероховатый, въ бугоркахъ. Желех.

Коропавиця, -ці, *ж.* = **Коропа.** Желех.

Коропавка, -ки, *ж.* = **Коропа.** Вх. Зн. 24.

Коропатва, -ви, *ж.* = **Коропа.** Вх. Лем. 427.

Коропатий, -а, -е. = **Коропавий. Коропата жаба** = **Коропа.** Вх. Уг. 246.

Коропатниця, -ці, *ж.* -Корона. Вх. Уг. 246.

Коро́пка, -ки, *ж.* Ум. отъ **коропа.**

Ко́рост, -ту, *м.* Корни и пр. на полѣ. *Коросту багацько на полі.* Чигир. у.

Короста, -ти, *ж.* Чесотка. *Короста не велика й не мала — як на дубові кора.* Посл.

Коро́ставий, -а, -е. 1) Чесоточный. 2) Шероховатый (о твердой поверхности). Шух. I. 284.

Коро́ставка, -ки, *ж.* 1) Женщина, больная чесоткой. Употребляется какъ бранное слово. Шух. I. 34. 2) = **Коропа.** Вх. Зн. 28.

Коростій, -тія, *м.* Имѣющій **коро́сту**. *Коростій, коростій! веди бабу на постіль!* Нп.

Коростовий, -а, -е. = **Короставий.** *Не тіш тещі коростовим зятем.* Ном. № 5611.

Коростуватий, -а, -е. Коростувате по́ле. Поле, на которомъ много всякихъ корней. Чигир. у.

Коростявий, -а, -е. = **Короставий.** *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном. № 3254. *Коростява чухмариться.* Грин. III. 652.

Коро́стявіти, -вію, -єш, *гл.* Заболѣвать чесоткою.

Коростяний, -а, -е. = **Коростявий.** *Обізвався коростяний до шолудивого.* Посл.

Корота́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Коротать, проводить. *Дітей годувать, свій вік коротать.* Ном. № 9200.

Коротенький, -а, -е. 1) Коротенькій. *І ніженьки коротенькі, і ушеньки клапоньки, і сами як свиня.* Ном. № 7931. 2) Краткій.

Короте́нько, *нар.* 1) Коротко. 2) Кратко. *Скажемо хоч коротенько, з яких частин вода складається.* Дещо.

Короте́сенький, -а, -е. 1) Самый короткій. *А сама жінка маленька, коротесенька.* МВ. II. 132. 2) Самый кратній.

Короте́ча, -чі, *ж.* — **на те́бе!** Чтобъ ты пропалъ! Желаю тебѣ смерти! Вх. Зн. 28. См. **Коротка година.**

Короти́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Укорачивать.

Короти́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* Укорачиваться. *Коротився вже ж вік мій: давайте мі свічки в руки.* Kolb. 1. 220.

Короткий, -а, -е. 1) Короткій. *Короткий той веселий вік дівочий.* Левиц. *Пристав з короткими гужами.* Ном. 2) Краткій. 8) **Коротка година, короткий час**. Въ выраженіи: **Бодай на тебе коротка година (короткий час)! = Бодай на тебе короте́ча!** Вх. Зн. 28. Ум. **Коротенький, коротесенький.**

Короткість, -кости, *ж.* Краткость. *Короткость часу.* Желех.

Коротко, *нар.* 1) Коротко. *Гарно, та коротко.* Ном. Коротко жити. Быть недолговѣчну. 2) Кратко. *Тепер скажемо коротко, що Шрам Паволоцький... сим удавсь до Тетері.* К. ЧР. 411. Ум. **Коротенько.**

Короткозо́ркий, -а, -е. Близорукій. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Короткомовність, -ности, *ж.* Лаконизмъ. *Знаходимо в їй* (у книзі) *усі прикмети старосвітського стилю: короткомовність, нахил до загадки.* К. Іов. IX

Коротконогий, -а, -е. Съ короткими ногами. Желех.

Короткорогий, -а, -е. Съ короткими рогами. Желех.

Коротуха, -хи, *ж.* Малорослая женщина. Ум. **Коротушечка, коротушка.** *Ой жінко моя, коротушечко! Чи нічого повочерять. моя душечко?* Чуб. V. 686.

Короту́шка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коротуха.** 2) Короткая свитка.

Коротюха, -хи, *ж.* = **Коротуха.** *Най тя бере зла тетюхи, таки будеш коротюха.* Гол. I. 320.

Ко́рочок, -чка, *м.* Ум. отъ **корок.**

Корпати, -паю, -єш, *гл.* Ковырять. **Ко́рпати о́чі**. Укорять, попрекать. *Як побачить було, що хто где на коняці, то так і заздрить очима, і ну корнать очі чоловікові своєму.* Рудч. Ск. II. 174.

Ко́рпатися, -наюся, -єшся, *гл.* Копаться. *Антосьо все корпавсь у капшуці.* Св. Л. 178.

Корписа́ти, -са́ю, -єш, *гл.* = **Копирсати.** *Палічками землю копирсали.* Св. Л. 174.

Корпи́сочка, -ки, *ж.* О лисицѣ (въ пѣснѣ): хлопотунья? постоянно копающаяся? *Ой не знала удівонька, як у світі жить, та наняла ведмедика за плугом ходить... А лисичку-корписочку обідать носить.* Чуб. V. 812.

Ко́рпус, -са, *м.* Корпусъ, станъ. *Лемішка робив своїм огрядним корпусом і ростом великий контраст.* Левиц. I. 883.

Ко́рса, -си, *ж.* Полозъ саней. Шух. I. 180.

Корсатка, -ки, *ж.* 1) Раст.? 2) — **гірська**. Рас. Hieratium aurantiacum. Шух. I. 20.

Корсет, -ту, *м.* и **корсетка, -ки**, *ж.* = **Керсет, керсетка.** Гол. Од. 22. КС. 1893. V. 282. *Плахта ни їй шовкова ...корсет зелений.* МВ. II. 77.

Кортіти, кортить (кого и кому), *гл. безл.* Не терпѣться, тянуть къ чему, хотѣть и желать чего нибудь. *Кортить литвинка скоринки.* Ном. № 5013. *Хто язик держить за зубами, то того нічого не кортить.* Ном. № 1106. *Як ріжуть птицю, то аж дріжу, так мене кортіло котиться тієї крови.* Стор. МПр. 30. *Кортить таки тобі домівка.*

Кортя́чка, -ки, *ж.* Нетерпѣливое, сильное желаніе.

Коруго́в, -гви, *ж.* = **Корогов.** *Щоб військо йшло під коругов.* Котл. Ен.

Корх, -ха, *м.* 1) Мѣра длины въ ширину ладони или въ четыре пальца. *В старі годи бач на цін міряли корхами.* Харьк. г. *Виріс як ячменик на корх, що тілько на голу косу косити.* Черниг. у. *Виріс на три корхи вгору.* Г. Барв. 317. 2) Щепотка (земли). *І то не наш корх землі, що нам очі закриють.* Ном. № 1499.

Корцівка, -ки, *ж.* = **Корчівка 2.** Kolb. I. 61.

Корч, -ча, *м.* 1) Пень. 2) Кусть. *Тілько при долині дви корчі калини.* Чуб. V. 32. Ум. **Корчик.** *Ой на городі дві лободі, третій корчик бобу.* Грин. III. 219.

Корчага, -ги, *ж.* Глиняный сосудъ съ узкимъ горлышкомъ для водки. Вх. Зн. 28.

Корчак, -ка, *м.* Водяная мельница съ наливнымъ колесомъ. Левч. См. **Коречний.**

Корчастий, -а, -е. Кустистый, густой. *Садочок вишневий корчистий.* Грин. III. 527.

Корчемний, -а, -е. 1) Принадлежащій корчмѣ. 2) Кабацкій, непотребный, непристойный. *Підла чернь корчемна.* К. ЦН. 245.

Ко́рчик, -ка, *м.* Ум. отъ **корч.**

Корчи́стий, -а, -е = **Корчастий.** *Корчисте жито.* Подольск. г.

Ко́рчити, -чу, -чиш. 1) Корчить, гнуть. *Як берест од огню корчиться, так... місячного відьмача, або відьму, щоб корчило і ломило.* Чуб. I. 85. *Хлопці сиділи, постолики корчили.* Грин. III. 103. 2) Кривить. *Батько як зачав корчити лице.* Ном. № 2346. 3) = **Корчувати.** Вх. Лем. 427.

Ко́рчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Корчиться. *Берест од огню корчиться.* Чуб. I. 85. *Барило вихопив із-за пояса пистоль, навів на ляха, що од мук корчився на палі.* Стор. МПр. 131.

Ко́рчів, -чо́ва, *м.* = **Корчага.** Вх. Зн. 28.

Корчівка, -ки, *ж.* 1) Выкорчеванное мѣсто. *Се корчівка: тут були колись грабки — він вирубав, після викорчував та й почав сіяти.* Брацл. у. 2) Нижняя доска въ **корці** колеса водяной мельницы. Мик. 480.

Корчій, -чія, *м.* Судороги.

Корчма, -ми, *ж.* Корчма. *А козак сидить у корчмі та мед-вино кружає.* Дума. Корчму робити. Значить у лемковъ устраивать забаву съ музыкой и угощеніемъ. Вх. Лем. 427. Ум. **Корчо́мка, корчо́мочка.** *Ой крикнули молодці да сидючи в корчомці.* Макс. *А всі дівки прийдуть до корчомочки гуляти.* Чуб. V. 114.

Корчомаха, -хи, *ж.* Толстая, кривая палка. Козелецк. у.

Корчо́мка, корчо́мочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **корчма.**

Корчува́ння, -ня, *с.* Корчеваніе.

Корчувати, -чую, -єш, *гл.* Корчевать. Чигир. у.

Корчуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Куститься (о хлѣбѣ). Херс.

Корчуга, -ги, *ж.* Преимущ. во мн. Короткій сани съ толстыми и высокими полозьями, у потребляющіеся для перевозки срубленныхъ деревьевъ. Шух. І. 180.

Корчуля, -лі, *ж.* = **Корчага.** Вх. Зн. 28.

Коршак, -ка, *м.* Коршунъ. *Нехай коршак на ваші кури насядеться.* Чуб. І. 286.

Коршма, -ми, *ж.* = **Корчма.** *Доброго коршми не зопсує, а лихого і церков не поправить.* Ном. № 3232. Ум. **Корше́йка, коршмо́нька, коршомка.** *Іди, сину, до коршемки.* Грин. ІІІ. 322. *Козак ледащиця не хоче робити, іде до коршмоньки мед-горілку пити.* Чуб. V. 39.

Коршми́ця, -ці, *ж.* = **Коршма.** *Піп каже: ідімо до божниці; а п'яниця каже: ідімо до коршмиці.* Ном. № 11728.

Коршмо́нька, -ки, *ж.* Ум. отъ **коршма.**

Коршо́в, -ва и коршо́вик, -ка, *м.* Родъ посуды. Вх. Лем. 427. *П'є викис за столиком, мірят собі коршовиком.* Гол. І. 86. См. **Корчів.**

Коршо́мка, -ки, *ж.* Ум. отъ **коршма.**

Коря́к, -ка́, *м.* 1) Ковшъ. *Святе діло наші січові коряки! У нашому коряці утопиш иншого мізерного ляшка.* К. ЧР. 122. *Льохи, шинки з шинкарками, з винами, медами, закупили запорожці та її тнуть коряками!* Шевч. 369. 2) Плата мельнику мукою за помолъ. *Моє діло мірошницьке: підкрути та й сядь, а коряки бери.* Ном. стр. 285, № 3114. 3) = **Корець 3.** Вх. Зн. 28. Ум. **Корячо́к.** *Кожному гостю по корячку і почали частуваться і кружать.* Стор. МПр. 154.

Корячкуватий, -а, -е. Кривой и со множествомъ развѣтвленій (о деревѣ). *Дерево її нарубалось. Таке корячкувате, що її на палицю не вибереш.* Рудч. Ск. ІІ. 7.

Корячо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **коряк.**

Коса́, -си́, *ж.* 1) Коса. *От поберуть коси, та й пійдуть ніби-то косить.* ЗОЮР. І. 287. Части косы: самая полоса называется **полотно́**, обухъ ея — **прут**, носокъ — **писок**, часть около **писку** — **колос**, конецъ острія — **жало**, пятка — **п'я́тка**, въ которой находится **пупець**, входящій въ **ямку** косовища; пятку придерживаетъ на косовищѣ желѣзное кольцо — **пе́рстінь**, а сверхъ того еще желѣзная **заківка** и деревянный **пас-клин** (клинъ). Шух. І. 169. 2) Коса, сплетенные волосы. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше.* Нп. 3) Только мн. ч. и въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ: **Коси**. Волосы вообще. О. 1862. VIII. 49. *Який він чудний: борода чорна, коси русяві.* Радом. 4) Луковая плетеница, вѣнокъ, въ который вплетены луковицы. Вас. 204. 5) Селезенка. *Коса свиняча, що коло печінки, довгенька.* Ном. № 310. 6) = **Косарь 2.** Вх. Уг. 246. 7) мн. = **Косарь 4.** Вх. Лем. 427. 8) **Коса Богоматерина**. Раст.

Hypericum, numifusum. Черк. у. Ум. **Кіска, кісонька, кісочка, ко́ска, косонька.** *По тра копи дівочка, по чотирі кісочка.* Маркев. 68. *Що суботи ізмивала і в кісоньку заплітала.* Ув. **Косище.** *В тих багатих панків такі здоровецькі косища, неначе в кожної куделя на голові.* Левиц. Кож. 22.

Косак, -ка, *м.* Большой ножъ для сѣченія капусты. Вх. Уг. 246.

Косарик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **косарь.** *Ген нуте, косарі, ви, косарики мої.* Ном. № 9998. 2) мн. Раст. Кавалерскія шпоры, Delphinium consolida. Анн. 124.

Косаричок, -чка, *м.* Ум. отъ **косарь.**

Косарка, -ки, *ж.* 1) Сѣнокосильная машина. Екатер. у. (Залюбовск.). 2) *мн.* = **Косарик 2.** Вх. Пч. І. 10.

Косарський, -а, -е. Косарскій. *Рівняє, роботу теслярську до косарської.* Ном. № 10037. *Косарі співали косарських пісень.* Левиц. Пов. 109.

Косарь, -ря́, *м.* 1) Косарь, косецъ. *Ген нуте, косарі, ви, косарики мої.* Ном. № 9998. Въ видѣ косаря представляется смерть. *Над головою вже несе свою неклепаную косу касирі, непевний.* Шевч. 2) Насѣк. Фалангидъ, сѣнокосъ, Phalangium opilio. Вх. Пч. І. 7. 3) Ножъ изъ обломка косы, употребляемый для бритья. Сим. 157. 4) Созвѣздіе Оріонъ. Чуб. І. 14. 5) *мн.* Раст. Erodium cicutarium. Вх. Пч. І. 10. Ум. **Косарик, косаричок.** *Мій синочку, мій косаричку!* Мил. 213.

Косарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Быть косцемъ. *Ми з Петром косарюємо вдвох.* Волч. у.

Косатарь, -ря, *м.* Эпитетъ селезня: имѣющій **косиці**. См. **Косиця 3.** *Качуре-косатарю, Марусини проматарю, проси своїх гостей.* Чуб. IV. 201.

Косатий, -а, -е. Съ большими косами. *Дві дівки косатих та два парубки усатих.* Чуб. V. 439.

Косатка, -ки, *ж.* Раст. Aconitum napellus. Вх. Лем. 427.

Косибав, -ва, *м.* = **Косарь 2.** Вх. Лем. 427.

Косий, -а, -е. 1) Косой. *Постіл косіш, а я босий.* Чуб. 2) О столѣ: треугольный. *По під стінами стояло 12 стільців, в кутках, косі столики.* Левиц. І. 133. 3) = **Космина.** КС. 1898. VII. 45.

Коси́льки, -льок, *ж. мн.* Раст. = **Сокирки.** Вх. Пч. І. 10.

Коси́нець, -нця, *м.* 1) Треугольникъ. 2) Треугольная полка въ углу комнаты. Ум. **Косинчик.** *Попід стінами стояли дванадцять стільців, в кутках косі столики, а над ними вгорі косинчики з карнизом на книжки.* Левиц. І. 133.

І. Косиня́, -ні́, *ж.* Кривая линія, кривизна. *Наша межа йде рівно, а далі косинею, а від косині знов рівно.* Донск. обл. Міусск. окр.

ІІ. Косиня́, -ня́ти, *ж.* Ум. отъ **коса.** *Роздивлялась ни свої бровинята, лизала пальці і приглажувала ними свої косинята.* Левиц. І. 199.

Коси́тень, -тня, *ж.* Раст. а) Косатикъ, Iris. Вх. Пч. І. 10. Шух. І. 20. б) Aerus calamus. Шух. І. 21.

Коси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Косить. *Ой там по над яром козак сіно косить.* Мет. 17.

Косиця, -ці, *ж.* 1) Небольшая коса. 2) *мн.* Начесы на вискахъ у дѣвушки. Харьк. г. 3) Загнутое перо на хвостѣ птицы. *Сизий селезень з чорними косицями.* Маркев. 118. *Сидить півень на криниці, спустив крильця ще й косиці.* Грин. III. 53. 1) = **Косниця.** *А в пшениці золоті косиці.* Нп. 5) Цвѣтокъ, — говорится преимущ. о тѣхъ цвѣтахъ, которыми дѣвушки украшаютъ голову. Вх. Зн. 28. *Ой зацвіли черешеньки, зацвіли*

косиці. Гол. IV. 514. Въ этомъ стихѣ б. м. **косиця** = Iris, такъ какъ косичка — Iris. Вх. Уг. 246. 6) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. 7) Сортированный (по длинѣ) волосъ изъ конскихъ хвостовъ для ситъ. Вас. 152. Ум. **Косичка, косиченька.**

Косичити, -чу, -чиш, *гл.* Украшать цвѣтами или зеленью. Желех.

Косичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **косиця.**

Косище, -ща, *с.* Ув. отъ **коса́.**

Косінка, -ки, *ж.* Плетеница изъ неньки въ видѣ косы, — къ ней прикрѣпляютъ цвѣты, изъ которыхъ составляется вѣнокъ невѣсты. *Вінок для княгині плетуть на косінці з прядіва... Дружко прив'язує оцю благословенну квітку* (барвінок) *до косінки... а доплітають його вже дівчата.* О. 1862. IV. Рус. вес. 2.

Космак, -ка, *ж.* Космы, косы. *Ось постій, каже, суча дочко: дай мені тебе за космаки піймати.* К. ЧР. 204.

Косматій, -тія, *м.* Человѣкъ въ космахъ, косматый. Встрѣчено въ пасхальной виршѣ, въ приложеніи къ Іоанну Крестителю: *Йван Косматій його хрестив.* О. 1862. VI. 51.

Косма́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Косматиться. Гол. Од. 35.

Космачки́, -чо́к, *ж. мн.* = **Аґрус.** Вх. Уг. 246.

Космашечка, -ки, *ж.* Косматая. *Овечко-космашечко, хто тебе папаше, моя машечко?* Чуб. III. 170.

Ко́смик, -ка, *ж.* Ум. отъ **косом.**

Косми́на, -ни, *м.* Названіе вола съ неправильно посаженными рогами: одинъ имѣетъ наклонъ впередъ, другой назадъ. КС. 1898. VII. 45.

Космогру́дий, -а, -е. Съ волосатой грудью. Вх. Зн. 28.

Космо́к, сомка, *м.* Ум. отъ **косом.**

Косни́ця, -ці, *ж.* Усъ растенія? *А в пшениці золоті косниці.* Грин. III. 94.

Косови́й, -а́, -е́. Косовий сажень. Косая сажень. *Щоб під ним і над ним Земля горіла на косовий сажень.* Ном. № 3795.

Косовиця, -ці, *ж.* Время уборки сѣна. *Коли ще косовиця, а ми вже сіно возимо.* Ном. № 2613. **Під носом косовиця** — употреблено въ пословицѣ въ смыслѣ: усы выросли. *Під носом косовиця, а на розум не орано.* Ном.

Косовище, -ща, *с.* = **Кісся.** *Похилились на кий або на косовище.* К. ЧР. 260.

Косогір, го́ру, *м.* Косогоръ. *Горілка так і потекла з комір по косогору.* ЗОЮР. I. 255.

Косом, -сма, *м.* Клокъ, клочекъ (перьевъ шерсти). *Сорока в часнок, — вирвала космок... Із того косма напряла кросна.* Чуб. V. 1154. См. **Космок.**

Косонога, -ги, *м.* = **Косарь 2.** Вх. *Лем.* 427.

Косоо́кий, -а, -е. Косоглазый. *Гають йому дві дівиці: єдна косоока, друга сивоока.* Чуб. V. 35.

Косо́рий, -а, -е. Косо́ра вівця́. Овца съ рогами, похожими на косы. Желех.

Косо́рити, -рю, -риш, *гл.* Наряжать, красиво одѣвать. Желех.

Косо́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Заявлять претензіи; дерзкимъ быть съ кѣмъ либо. Вх. Зн. Желех.

Косоро́гий, -а, -е. Съ рогами, обращенными въ разныя стороны. Павлогр. у.

Костел, -лу, *м.* Костелъ.

Костельний, -а, -е. Принадлежащій костелу. *Взивають усе духовенство ґрецької віри Наливайковою сектою... навіть із костельних казальниць.* К. Кр. 19.

Косте́льник, -ка, *м.* Католикъ. *Постельники свою погибель чують.* К. НС. 38.

Косте́р, -тра́, *м.* 1) Сажень дровъ. 2) Куча камыша, сложенная изъ 30 **кіп** камыша, причемъ каждая **копа́** имѣетъ 60 **кулів**. Павлогр. у. *Стояв у неї на городі в кострі на зіму очерет.* Котл. Ен. I.

Костеря́ва, -ви, *ж.* Раст. Festuca. Вх. Пч. I. 10 — овеча. Festuca ovina. Шух. I. 20.

Кости́рник, -ка, *м.* Игрокъ въ кости. *Которі п'яниці, которі костирники не хочете в кості програвать, ідіть до мене в охотне військо погулять.* Дума.

Кости́ронько, -ка, *м.* Ум. отъ **кости́рь.**

Кости́рство, -ва, *с.* Игра въ кости. *Добра свого на кабацьких служебок, на костирство, на танці-музики не прогайнували.* К. Бай. 49.

Кости́рь, -ря́, *м.* 1) = **Костирник.** О. 1861. II. 4. *Уподобав картовника і костира п'яного, що... в козацьтва вигравав у кості.* К. Бай. 32. 2) Раст. Bromus secalinus. L. ЗЮЗО. I. 114. Ум. **Кости́ронько.** *А він шельма костиронько, превеликий п'яниченько.* Грин. III. 380.

Костогриз, -за, *м.* Птица. Frangilla coccathraustis.

Костогриза, -зи, *об.* Презрительно: бѣднякъ. *Той волоцюга, костогриза ще дитиною тебе зводив.* Г. Барв. 87.

Костокрилий, -а, -е. Перепончатокрылый. *Через базарь кажан костокрилий перелетить.* Шевч.

Костома́ра, -ри, *ж.* Большая кость.

Костомаруватий, -а, -е. Ширококостый. *Широке костомарувате чоло, ніби воляче.* Г. Барв. 22.

Костомаха, -хи, *ж.* = **Костомара.** Желех.

Костоправ, -ва, *м.* Костоправъ. Подольск. г.

Кострицяя, -ці, *ж.* Кострика. *Я ж думала, що нагаєчка з костриці, аж то вона з поганої сириці.* Чуб. V. 599.

Костри́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Хорохориться, ерошиться. *Блоха усе костричиться.* Ном. № 2461.

Костри́чуватий, -а, -е. Имѣющій много кострики. *Костричувате прядіво.* НВолын. у.

Ко́струб, -ба, *м.* 1) Ястребъ. Мнж. 183. 2) Весенняя хороводная игра дѣвушекъ, описанная у Чуб. III. 77 и Kolb. I. 158. 8) Неряха. *Сидів коструб на припічку, я не подивився.* Гол. III. 290. Ум. **Кострубонько.**

Кострубань, -ня, *м.* Со взъерошенными волосами, шерстью, перьями. *А кому з нас, небого, ти здоровльом озвалась? — Отому коштрубаневі... що в середині. — А то був вітер.* О. 1861. XI. Свид. 50.

Кострубатий, -а, -е. 1) Косматый, вихристый. *Москалі руді, пикаті, та бородаті, та кострубаті.* Левиц. I. 334. 2) Шероховатый. Лебед. у.

Кострубáч, -ча, *м.* Взъерошенный. *Оженився кострубач та взяв пелехату.* Гол. II. 438.

Кострубонько, -ка, *м.* Ум. отъ **коструб.**

Ко́стур, -ра, *м.* Клюка, посохъ. — *Діду Сидоре, собак боюся! — А з костуром, бабко, а з костуром, любко, а з костуром, Пархомівно, сивая голубко.* Ном. № 12813. Ум. **Костурець.** *Я собак боюся. — Ой з костурцем, бабко.* Грин. III. 659. Ув. **Костуряка.** (Старець) *розбігся, опершися на костуряку.* Ном. № 13663.

Косту́ра, -ри, *ж.* Ножъ для убиванія животныхъ. Вх. Уг. 246. Ум. **Костурка.**

Косту́ронька, -ки, *ж.* Посошекъ. *Дайте мені костуроньки опіратися.* Мил. 149.

Костуря́ка, -ки, *ж.* Ув. отъ **ко́стур.**

Костьо́л, -лу, *м.* = **Костел.** *Бачте, у Вільшаній у костьолі... у титаря.* Шевч. 140.

Костьольний, -а, -е = **Костельний.** К. Досв. 125.

Костю́к, -ка́, *м.* Рогъ (въ загадкѣ*). Два костюки, два лопухи, чотирі ходори, дев'ятий Матвій.* (Загадка о коровѣ). Ном. стр. 293.

Костю́льки, -льок, *ж. мн.* Назв. растеній. Bromus secalinus L. и B. arvensis L. ЗЮЗО. І. 114.

Костя́к, -ка́, *м.* = **Кістяк.**

Костяний и косцяни́й, -а́, -е́ = **Кістяний.** *На тобі костяного зуба, а мені дай залізного.* Рудч. Ск. *Баба-Яга — косцяна нога.* Ном. № 241.

Костяниця, -ці, *ж.* = **Камениця 2.** ЗЮЗО. І. 134.

Косухна, -ни, *ж.* = **Кісонька.** *Живи ти, мой татухна, без мене, без моеї русої косухни.* Чуб. IV. 280.

Кось-кось! *меж.* Зовъ лошади: *кось, кось, кось!* Ном.

Коська, -ки, *ж.* дѣтск. = **Кося.**

Ко́ськання, -ня, *с.* Призываніе лошадей крикомъ: кось-кось! *Коськання ночліжне парубоче.* К. Дз. 214.

Ко́ськати, -каю, -єш, *гл.* Призывать лошадь крикомъ: кось-кось!

Косю́рки, *мн.* Раст. Linaria genistaefloria L. ЗЮЗО. 126.

Кося, -сі, *ж.*, дѣтск. Лошадка. *Ти до неї: косю-косю! а вона і голову дере.* Ном. № 2470.

Косяк, -ка, *м.* 1) Острый уголъ, клинъ. 2) Бревно, которое укрѣпляется между двумя столбами (или діагонально одно, или два такимъ образомъ, что вмѣстѣ со столбами составляютъ букву М) и служитъ для укрѣпленія послѣднихъ. Кіев. и Подольск. г. 3) Кусокъ сѣти; изъ шести косяків сшивается бредень. Браун. 39. 4) Канатъ для якоря на днѣпровской лодкѣ. Мнж. 179. 5) Небольшой табунъ лошадей. *Було в його трохи коров і волів та по полю пасся косяк чималенький.* Сніп. 156.

Косяка, *нар.* Наискось, діагонально. *То взад, то вбік, то косяка.*

Косяти́нець, -нця, *м.* Родъ растенія. Черниг.

Кота! *меж.* Крикъ на кота: прочь! *А коша! бо тя наздопчу.* Ном. № 497.

Котара, -ри, *ж.* Юрта, шалашъ. *І вибрав за царя раба свого Давида, з кошари його взяв од батьковських овечок.* К. Псал. 183.

Котарь, -ря́, *м.* = **Кіт**? Колыбельная пѣсня: *Ой ну люлі, котарю, та вимети кошару, а ти, котко рудю, та вимети грубу, а ти, котку волохатий, та й обмети коло хати.* Мил. 43.

Коте́л, -тла́, *м.* 1) Котелъ. 2) Литавры. *Приїхали* (в Січ), *вдарила в котли, зібрались козаки.* ЗОЮР. І. 168. Ум. **Котело́к.**

Котелка, -ки, *ж.* Окалина мѣди, получаемая при выдѣлкѣ мѣдныхъ котловъ. Вас. 182.

Котело́к, -лка, *м.* 1) Ум. отъ **коте́л.** *Докопавсь до грошей да й витяг як сили мога котелок хороший.* ЗОЮР. II. 88. 2) *мн.* Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. І. 139.

Котеня́, -ня́ти, *с.* = **Кошеня.**

Коте́ць, -тця́, *м.* 1) Камышевая загородь въ видѣ почти сомкнутаго круга, стоящая въ водѣ для ловли рыбы. Браун. 15. *Пішли на озеро, — там наші кітці стояли, на рибу поставили.* Новомоск. у. 2) Родъ пасхальной игры, состоящей въ катаніи яицъ. КС. 1891. V. 207. См. **Котючка.**

Коти, -тів, *мн.* = **Котець.** Браун. 15.

Котига, -ги, *ж.* Телѣга, на которой возять необходимые для пастуховъ овецъ припасы. Левч. *Мали вони ще при отарах і котигу... возили харчі, воду і дрова.* Стор. II. 182.

Котигорошок, -шка, *м.* Сказочный богатырь, мать котораго забеременѣла отъ съѣденной горошинки. Мнж. 30.

Котик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **кіт.** *Був собі котик та півник та спряглися жить.* Рудч. Ск. I. 27. 2) Родъ женской шубки. *Зап'яті одинаковими хустками, в одинакових котиках, критих ясно-зеленою матерією, вони були ніби однолітки.* Левиц. Пов. 21. 3) Щетка (на ногахъ лошади); задній коготь (у собаки). Желех. Вх. Пч. I. 14. 4) Кусокъ дерна, употребляющійся въ игрѣ, называемой котики. КС. 1887. VI. 484. 5) Цвѣтъ вербы, лозы, ивы. *Свячена лоза і котики — ліки од трясці.* Ном. № 8401. 6) *мн.* Glechoma hedoracea L. ЗЮЗО. I. 124. 8) Пузырьки, поднимающіеся со дна пруда, болота. *Коли замерза вода, то котики підходять зі дна, то тим і крига як сім, розсипається.* Чигир. у. Ум. **Ко́тичок.** *А котичок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I. 51.

Коти́на, -ни, *м.* Котъ. *Котино, копнімо! поїдемо по сіно.* Мет. 3.

Коти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Катить. *Лід кріпкий, хоч гармати поти.* Ном. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч. 82.

Коти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* 1) Катиться. *I по сей бік гора, і по той бік гора, а між тими крутими горами котилась зоря.* Мет. *Піт з його котиться.* 2) Раждать (о кошкѣ, овцѣ и зайцѣ). *Кішка, то вже звір і навіть не несеться, а котиться.* Левиц. Пов. 3) Клубиться (о дымѣ, туманѣ). *Туман яром котиться, дівці гулять хочеться.* Нп.

Ко́тичок, -чка, *м.* Ум. отъ **ко́тик.**

Котище, -ща, *м.* Ум. отъ **кіт.**

Котіль, -ля, *м.* Наружная плетеная воронка верши. Шух. I. 226.

Котко, -ка, *м.* Котись. *Продрав котко стелю.* Грин. III. 492. *За що його дурно бить? Котко буде молотить.* Мил. 44.

Котля́р, -ра́, *м.* = **Кітляр.** Котл.

Котляренко, -ка, *м.* Сынъ мѣдника, литаврщика.

Котлярівна, -ни, *ж.* Дочь мѣдника, литаврщика.

Ко́тма, -ми, *ж.* Котомка. Лохвиц. у.

Кото́вка, -ки, *ж.* Конура для кота (въ сказкѣ). *Вона построїла йому* (котові) *котовку і городець чималий дала.* Рудч. Ск. і. 25.

Кото́вий, -а, -е. Кошачій.

Коток, -тка, *м.* 1) Ум. отъ **кіт.** *Сама баба злизала і на котка сказала.* Мет. 3. *Ой ну люлі, кітку, украв в баби квітку.* Мил. 44. 2) Колыбельная пѣсня. *Над колискою котка виспівувати.* К. Гр. Кв. XXIV. *Сяду прясти, повкладавши діток та поприсипавши котками.* Г. Барв. 442. 3) Катокъ. 4) Деревянный цилиндръ, подкладываемый подъ ухватъ, чтобы легче было вынимать изъ печи горшки. 5) = **Котючка.** КС. 1891. V. 207. 6) *мн.* **Котки**. Раст. Trifolium arvense L. ЗЮЗО. I. 139. Ум. **Коточок.** *Ой був собі коточок, украв собі клубочок.* Мет. *Колише в запічку маленького внучка, виспівуючи коточка.* Левиц. I. 24.

Котолуп, -па, *м.* 1) Кошкодеръ. *Хоч і котолуп, та гроші має.* Ном. № 14334. 2) Разносчикъ мелкихъ товаровъ изъ м. Рашевки, Гадяцк. у. ЗЮЗО. I. 228. Вас. 189.

Котолупня, -ні, *ж.* Мѣсто, гдѣ убиваютъ и обдираютъ кошекъ, а въ переносномъ смыслѣ — мѣсто пытокъ.

Котора, -ри, *ж.* Ссора, раздоръ; обида. **Котору завдавати**. Обижать, оскорблять. Вх. Зн. 28.

Кото́ргати, -гаю, -єш, *гл.* Сильно дергать, теребить, тормошить.

Который и котрий, -а, -е. *мѣст.* 1) Какой. *Три пани — єдні штани: котрий успіє, той і штани надіне.* Ном. № 1180. *Не знаєш, з котрого боку зайти.* Ном. *Который би міг турчин-яничар сей сон одгадати, міг би йому три гради турецькії дарувати.* Дума. 2) Какой-нибудь. *Як доживе було который запорожець до великої старости... то наб'є черес дукатами, та забере з собою приятелів... та й іде з ними в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. *Часом несподівано котора дівчина вбіжить до мене з будинку.* МВ. (О. 1862. III. 43). 8) Иной. *Як который, то й навчиться, а сей — ніколи.* 4) Нѣкоторый, одинъ, другой... *Та в тій школі так: котрий пише, котрий читає, а котрий то й байдики б'є. — Которих дівчат то матері не пустили в дружки, которі й сами не пішли.* МВ. І. 41.

Котрий. См. **Который.**

Котрийсь, -рась, -ресь, *мѣст.* Какой-то, нѣкоторый. *Жиє до котрогось часу.* Ном. № 8215.

Котуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Кутуля́ти.** Мнж. 182.

Котуна, -ни, *ж.* Плита съ котломъ, устроенная такимъ образомъ, что дымъ выходить изъ отверстій вокругъ котла въ находящійся сверху комин. Подольск. Св. *Л.* 27.

Котусь, ся́, *м.* Ум. и ласк. отъ **кіт**. *Котусю-братіку! скажи мені скоріше, хто з хазяїнів оттут усіх добріше?* Гліб.

Котю́га, -ги, *м.* 1) Ув. отъ **кіт.** *Стар як котюга, а бреше як щеня.* Ном. № 6905. *Невже котюга знов думає про сало?* К. ЧР. 289. 2) Собака домашняя (у гуцуловъ). Вх. Пч. І. 16. *Котюга забрехала.* Шух. І. 89.

Котю́чий, -а, -е. 1) Легко катящійся. *Бач, які котючі гроші — швидко вже й роскотились. — Котючий вітер низався поміж деревом безлистим.* МВ. II. 113. 2) Плодовитый (о животныхъ).

Котю́чка, -ки, *ж.* Игра въ катаніе яицъ на первый и второй день Пасхи, описан. у Чуб. IV. 43. КС. 1891. V. 207.

Котя́, -тя́ти, *с.* 1) Котенокъ. 2) Употребляется, какъ ласкательное слово для дѣтей: *Цить, котю, цить! — каже мати, втираючи сльози дитині.* Св. *Л.* 100.

Котях, -ха, *м.* = **Кізяк.** *Ґава зимою: «руб копіях!» І тому рада.* Мнж. 172.

Котя́чий, -а, -е. Кошачій. *Котяча шерстина.*

Кофа, -фи, *ж.* Кружка для воды. Федьк.

Кох, -ху, *м.* Корзинка? коробокъ? *Дівчата танцюють з парубками — тільки одляски йдуть, а музиці так кох і наскидають грошей.* Г. Барв. 58.

Коха́н, -на́, *м.* = **Коханець.** Вх. Лем. 427.

Коха́ненький, -а, -е. Ум. отъ **коханий.**

Коханець, -нця, *м.* Бозлюбленный. *Ой хоч ламай, хоч не ламай мизинного пальця, як не було, то й не буде над мене коханця.* Нп.

Коха́ний, -а, -е. 1) Любезный. *Ляхам своїм коханим росказуйте, а не мені.* Стор. 2) = **Коханець.** *Не жди свого коханого з далекого краю.* Мет. 3) Милый, любимый, дорогой. *Чи я в батька не кохана була?* Нп. *Пан-отченьку ти наш коханий!* К. ЧР. 4)

Обыкновенно съ удар. на первомъ слогѣ: **коханий**. Взлелѣянный, выращенный. *Тілько що соняшники не кохані, не прохані ростуть собі.* МВ. (1862. I. 96). *Ой косо, косо кохана! Сім літ я тебе кохала.* Мет. 205. Ум. **Коханенький.** *Синочки да кучерявенькії, а дочечки да коханенькії.* Грин. III. 442.

Коханка, -ки, *ж.* 1) Возлюбленная, любовница. *Коханко ти моя! Викохав же я тебе не для кого, для себе.* Чуб. V. 87. 2) Взлелѣянная, нѣженка, воспитанная въ роскоши. *Ой ну люлі-люлі, а коткові дулі, а дитинці калачі... Нашій дитинці коханці.* Мил. 42. *Мали вони дочку і вона була в їх така коханка, що виросла, вже пора й сватать, а вона не вміла діла робить.* Рудч. Ск. I. 179. Ум. **Коханочка.** *Вийди, серце-коханочко!* Мет. *Всі дівочки-коханочки до церковці йдуть.* Мил. 120.

Коха́ння, -ня, *с.* 1) Любовь, любовная страсть. *Чи всім людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Минулося моє кохання, моє женихання.* Левиц. 2) Любимый предметъ; возлюбленный или возлюбленная. *Кохання моє! така в мене думка, що я тобі світ зав'язав.* МВ. 3) Воспитаніе, взлелѣиваніе, возрощеніе (дѣтей, животныхъ, растеній). *Вони більш куповані, ніж із свого кохання.* Кіев. Ум. **Коханнячко.** *Ой жаль мені коханнячка, дівочого гуляннячка.* Мет. *Спасибі тобі та, мій батечку, за твоє коханнячко.* Чуб. V. 485. *То ж тобі, ненько, за твоє коханнячко, що мене викохала, як утя на воді, та людям — не собі.* Чуб. III. 392.

Коханок, -нка, *м.* = **Коханець.** *Росказала гайдамаці, хто вона, і як її пустив старий чоловік до коханка.* Стор. I. 35. *І сама тобі коханка передам.* Сніп. 63. Ум. **Коханочок.** *Рибалочки-коханочки та рибку ловили.* Мил. 120.

Коханочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **коханка.**

Коханочок, -чка, *м.* Ум. отъ **коханок.**

Коха́стий, -а, -е. О растеніи: хорошо выросшее, хорошо выращенное. *Кохаєте зілля. Се як полемо в городі, то найдемо роскішне і кажемо: оце кохаєте.* Полтав. г.

Коха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* 1) Любить (кого-либо). *Ой ти, дівчино, мислоньками блудиш, сама ти не знаєш, кого вірно любиш. Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тілько я не знаю, із ким жити маю.* Нп. *Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. №8757. *Батько й мати твої живуть при тобі і дякують... що ти їх при старости й кохаєш і поважаєш.* Кв. 2) Взлелѣивать, возрощать, воспитывать (о дѣтяхъ, животныхъ, растеніяхъ). *Кошару дитину кохала, любила, — крій себе не маю.* Макс. *Ой косо, косо, кохана, сім літ я тебе кохала!* Мет. 205. См. **Викохати.**

Кохатися, -ха́юся, -єшся, *гл.* 1) Любить другъ друга. *Нехай же нас поховають і хрест укопають, та щоб люде дивувались, як ми вірненько кохались.* Мет. 98. 2) — **з ким, в кому**. Любить кого. *Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями.* Шевч. *Нема тії дівчиноньки, що я в їй кохався.* Мет. 3) — **в чому**. Заниматься чѣмъ съ любовью, любить что-либо, находить наслажденіе, удовольствіе въ чемъ-либо. *Пан дуже кохався в городах.* Кв. *Кохайтеся в правді!* Сніп. *У скупощах не кохайся!* Ном. № 4675. 4) Воспитываться, нѣжиться. *Ти тільки й звикла на чаях та на сахарях кохатись. Куди ж тебе наняти, таку пановиту?* Харьк.

Кохітник, -ка, *м.* Раст. Rhododendron ferrugineum. Шух. I. 22.

Ко́хля, -лі, *ж.* У рыболововъ: шесть, прикрѣпленный къ веревкѣ, которая другимъ концемъ привязана къ сѣти: во время зимней рыбной ловли этотъ шесть опускается

въ прорубь и проталкивается подо льдомъ до слѣдующей проруби и т. д., отчего сѣть растягивается подо льдомъ въ водѣ. *А сам кохлю попереду гониш.*

Коцабки зроби́ти. Перекувыркнуться (о пораженномъ выстрѣломъ зайцѣ). Вх. Уг. 246.

Коцарка, -ки, *ж.* Коверница. Сумцовъ Культ. переж. № 18. Харьковскія коцарки. (КС. 1889. IV. 131).

Коцарювати, -рюю, -єш, *гл.* Дѣлать ковры. Желех.

Ко́цур, -ра, *м.* Котъ. Желех. **Кіт коцури во́зить**. Котъ мурлычетъ. Вх. Лем. 42»).

Ко́цурник, -ка, *м.* Раст. Котовникъ, будра, Glechoma hederacea. Вх. Уг. 246.

Коць, -ця, *м.* 1) Коверъ. Вас. 172. *А коць важний з розводами, і посередині великий орел.* Кв. *Ну, тепер, діти, несіть жне до церкви. От ми положили його на коць та й понесли.* Стор. 2) Одѣяло тканое — шерстяное, шелковое. Гол. Од. 82. *Ліжко, заслане мняким шовковим коцем.* Мир. ХРВ. 315.

Ко́цький, -а, -е. Фамилія сказочнаго кота, произведенная отъ слова **кіт** (**котський**). *Приходить до його лисичка, та й питає його* (кота): *Що ти таке? А він каже: я пан Коцький.* Рудч. Ск. I. 23.

Коцюба, -би, *ж.* 1) Кочерга. *Мовчи, суко, чорт з тобою! ось я тебе коцюбою!* Чуб. 2) Названіе вола съ выступающими впередъ и расходящимися въ стороны рогами, концы которыхъ загнуты наружу. КС. 1898. VII. 45.

Коцюбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Артачиться. *То вже вірь сьому — чого ще ти коцюбишся? То ж не один хто сказав, громада вирекла.* Ном. 10744.

Коцюрба, -би, *ж.* Черемуха, Prunus padus. Вх. Лем. 427.

Коцюрга, -ги, *ж.* Палка, клюка. *Добрий собака так аж за коцюргу хапає.* Ном.

Коч, -ча, *м.* Родъ фаэтона, коляски. *Із коча пан мій вилізає і посила за молодим.* Шевч. 515.

Кочало, -ла, *с.* 1) Кругъ. *Оббігає череду три рази в кочало.* Шух. I. 212, 213. 2) Кружокъ деревянный или иной, — входить въ составъ различныхъ предметовъ: у рюмки въ него упирается ножка, у **кужівки** оно делитъ верхнюю часть (**кужівник**) отъ **держака**, оно обхватываетъ **било друлівника** и пр. Шух. I. 148, 277, 307. Ум. **Ко́чальце.** Кружокъ, обхватывающій нижній конецъ веретена. Шух. I. 148.

Ко́чать, -ті, *ж.* = **Кочеть.**

Коче́вний, -а, -е. Кочевой. *В жодній кочевній отарі мусить бути: лічман один, чабанів два і гарбачий один... Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29.

Кочеди́жник, -ка, *м.* = **Папороть.** «Въ Ивановскую ночь разцвѣтаетъ красно-огненный цвѣтъ папоротника, онъ еще называется **кочедижником**». Чуб. III. 196.

Кочерга, -ги, *ж.* 1) Кочерга. *Підняв морду так, що й кочергою носу не достанеш.* Ном. № 2462. 2) Въ курит, трубкѣ: треугольная металлическая пластинка, посредствомъ которой крышка прикрѣплена къ самой трубкѣ. Шух. I. 276. 3) Кочерга. Въ штанахъ: разрѣзъ спереди. Шух. I. 153. Ум. **Кочере́жка.**

Кочере́ґа, -ґи, *ж.* Брюква. Вх. Зн. 29.

Кочере́жка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кочерга.**

Кочережник, -ка, *м.* Мѣсто, гдѣ сталять кочерги, ухваты. *Да ту* (сорочку) *із себе та в піч, да стали в кочережнику.* Рудч. Ск.

Кочержи́льно, -на, *с.* Древко кочерги. *Рубай, сину, ясенину, буде кочержильно.* Чуб. V. 879.

Ко́чет, -та и ко́четь, -тя, *м.* 1) Колышекъ на концѣ **граділя**, на который надѣвается деревянное кольцо, соединяющее плугъ и **колішню**. Чуб. VII. 399. 2) Въ лодкѣ: кочетокъ, каждый изъ двухъ колышковъ, въ которыхъ ходятъ весло. Мнж. 179.

Кочо́вище, -ща, *с.* Кочевье. К. МН. XI. 142. К. ПС. 111.

Кочубей, -бея, *м.* Птица: хохлатый жаворонокъ. *Сорока напряде, а кочубей витче.* Мет. 4.

Кочува́ння, -ня, *с.* Кочевье, лагерь, временное поселеніе. Котл. Ен.

Кочувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Кочевать. *Вже сім день, як під горою ми стоїмо, кочуєм караваном.* К. МХ. 38. *Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29. *Кочуючи тепер, уже зімою, від куреня до куреня і від будинка до будинка, Шевченко опинивсь на весіллі.* К. ХП. 18. 2) Вести, препровождать. *Я повернувсь до бідашки, — два гайдуки ймили, ой імили та кочуют гет до отамана.* Шух. I. 199.

Кочуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Приходить къ кому-нибудь. *Так і завтра почуюся хиба до тебе?* Федьк.

Кош, -ша, *м.* = **Кіш.**

Кошалка, -ки, *ж.* = **Кошик 1.** *Левч.*

Кошани́ця, -ці, *ж.* Скошенный на траву хлѣбъ. *Ой пшениця, кощаниця — товарові паша.* Мил. 80.

Кошар, -ра, *м.* 1) = **Кошик 1.** Вх. Уг. 246. 2) = **Кошара.** Вх. *Лем.* 427. Ум. **Кошарик.** Вх. Уг. 246.

Кошара, -ри, *ж.* Сарай, загорода для овецъ. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. *Чужо кошара овець не наплодить.* Ном. № 9659. *Сімсот овець дам з кошари.* Мет. 9.

Коша́рик, -ка, *м.* Ум. отъ **кошар.**

Кошарище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ стояла кошара. Желех.

Кошарчи́на, -ни, *ж.* Небольшая кошара. Полт. г.

Кошатина, -ни, *ж.* Кошачье мясо. *Винняв ковбасу німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв. II. 173.

Кошачки, -ків, *м. мн.* = **Котики 3, б.**

Кошва, -ви, *ж. соб.* Кошки. Брацл. у.

Коше́лик, -ка, *м.* Ум. отъ **кошіль.**

Кошели́на, -ни, *ж.* = **Кошіль.** Желех.

Кошениця, -ці, *ж.* = **Кошаниця.** *Три копиці кошениці.* Ном. № 13874. *Ну, каже кінь, пусти мене... на три зорі, ни пшеницю, на зелену кошеницю.* Мнж. 34.

Кошеня́, -ня́ти, *с.* Котенокъ. *Запишався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473.

Кошечий, -а, -е = **Котячий.** *Любить її, наче кошечим мізгом нагодувала його.* Ном. № 8747. **Коше́ча м'я́та**. Раст. а) = **Котики 3, б.** ЗЮЗО. I. 124. б) Nepeta Catartica L. ЗЮЗО. I. 129.

Коше́чник, -ка, *м.* = **Котики 3, б.** ЗЮЗО. I. 129.

Ко́шик, -ка, *м.* 1) Корзина. *З кошиком та з грошиком.* Ном. № 10479. *Молодиця йшла з кошиком, дівчина з другим.* МВ. III. 39. 2) Корзина плетеная на телегѣ для перевозки картофеля, бураковъ и пр. Чуб. VII. 403. 3) *мн.* Раст. Trifolium montanum. ЗЮЗО. I. 139.

Кошика́рство, -ва, *с.* Ремесло корзинщика. Желех.

Кошика́рський, -а, -е. Корзинщиковъ. Желех.

Кошикарь, -ря́, *м.* Корзинщикъ. Желех.

Коши́ці, -ши́ць, *ж. мн.* Раст. Trifolium montanum? См. **Кошик 3.** *Он у лісі зацвіли кошиці.* Мет. 278.

Кошівка, -ки, *ж.* = **Кошик 1.** Левч. 60.

Кошівниця, -ці, *ж.* Корзина для храненія зерна = **Кошіль 2.** *Там в кошівниці трохи зернища.* Грин. III. 105.

Коші́й, -а, -е́, *м.* 1) Корзинка съ крышкой, которую носять въ рукахъ. *Дружко коровай крає, семеро дітей має, та все з кошелями, ввесь коровай забрали.* Мет. 203. **Кошелі носити за ким.** Ухаживать за кѣмъ, подлаживаться къ кому. Под. 2) Соломенная или изъ прутьевъ большая стоячая корзина для ссыпки зерноваго хлѣба. 3) Плетеныя корзины съ землею, для увеличенія окоповъ на нихъ поставленныя. *Скрізь поверх валу поставили кошелі, сплетені з лози і натоптані землею.* Стор. Ум. **Кошелик.**

Коші́ння, -ня, *с.* Кошеніе, косьба. Шух. I. 169, 189.

Кошлання, -ня, *с.* Взъерошиванье (волосъ, шерсти).

Ко́шлати, -лаю, -єш, *гл.* Взъерошивать (волосы, шерсть).

Кошлатий, -а, -е. Мохнатый. *Іде коза рогата, веде діток кошлата.* Гатц. 17.

Кошлатити, -лачу, -тиш, *гл.* = **Кошлати.**

Кошла́тіти, -тію, -єш, *гл.* Взъерошиваться. *Шерсть кошлатіє*. Херс.

Ко́шниця, -ці, *ж.* Родъ высокаго и узкаго хворостянаго амбарчика, въ который ссыпаютъ кукурузу въ початкахъ. Kolb. I. 62.

Кошови́й, -а́, -е́. 1) Относящійся къ кошу. 2) Только м. р. Кошевой, начальникъ Запорожской Сѣчи. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти, ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти*. Грин. III. 602.

Кошт, -ту, *м.* 1) Расходъ, издержки. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3716. 2) Иждивеніе, средства. *Поробивши власним коштом човни.* К. ЧР. 234. *Хрест я вже своїм коштом ставлю.* Св. Л. 311.

Кошто́вий и коштови́тий, -а, -е. Дорогой, цѣнный. Харьк. г. *Ой справ же мені, мати... коштовитий цвіток.* Чуб. V. 748.

Коштовний, -а, -е. 1) Цѣнный, дорогой. *Який я коштовний дом збудував.* Грин. III. 693. 2) Драгоцѣнный.

Кошто́вність, -ности, *ж.* 1) Цѣнность. Желех. 2) Драгоцѣнность.

Коштовно, *нар.* 1) Цѣнно, дорого. 2) Драгоцѣнно.

Кошто́вня, -ні, *ж.* Цѣнная, дорогая вещь. *Це вже ви, пане, скупитесь: таку коштовню та чорт-зна чим укривати.* (Пан хотів гарну клуню вирывати старою соломою). Полт.

Коштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Стоить. *На йому була біла свита, сім кіп коштувала вона.* Котл. *Воно коштуватиме їх не багато.* Канев. у. 2) = **Куштувати.**

Кошуленька, кошулечка и кошулька, -ки, *ж.* Ум. отъ **кошуля.**

Кошуля, -лі, *ж.* 1) Рубаха. *На нім кошуля як біль біленька, як біль біленька, як лист тоненька.* Гол. II. 18. *Ой мати-мати, вчини мою волю, передай коміку білую кошулю.* Чуб. V. 373. 2) Струпья на головѣ ребенка. КС. 1893. VII. 80. Вх. Ян. 29. Ум.

Кошуле[о]нька, кошулечка, кошулька. *Головонька змита і кошуленька біла.* Мет. 287. *Ой ходить сон по у ланці, в білесенькій кошулоньці.* Макс. *В тонких білих кошулечках козака водили.* Чуб. V. 306. *Шила кошульку з тонкого рубку.* Мет. 176.

Кошур, -ра, *м.* = **Кушир.** *Бодай тая річка кошуром заросла.* Нп.

Кощавий, -а, -е. Костлявый. *Високого зросту, кощавий, похіпливий, жвавий.* МВ. II. 137.

Кощок, -ка, *м.* Собачка ружейная, спускъ. Шух. I. 229.

Кояшник, -ка, *м.* Скупщикъ птицъ, ѣздящій для этого съ койцем въ селахъ. ЗЮЗО. I. 288.

Кпини, кпин, *ж. мн.* Насмѣшки, издѣвки.

Кпити, кплю́, кпиш (з ко́го, з чо́го), *гл.* Трунить, насмѣхаться. *Було не кпити з Микиті, бо Микита і сам кеп.* Ном. № 7093. *Давно се діялось колись; ще як борці у нас ходили по селах, та дівчат дурили, з громади кпили, хлопців били.* Шевч. 565.

Кпитися, кплю́ся, кпишся, *гл.* 1) Издѣваться. *Ой знати, знати, хто з кого кпиться, здалека сідає, вкосом дивиться.* Гол. I. 314. *Ледащиця з мене кпиться, — мені соромота.* Нп. 2) Жеманиться. *Не кпи'я, сванечко, не кпися: візьми чарочку, напийся.* Мет.

Кравальниця, -ці, *ж.* = **Крамниця 2.** Вх. Зн. 29.

Кравеція, -ції, *ж.* Кутерьма. Чуб. VII. 575.

Кравецтво, -ва, *с.* Портняжество. *Швець знай своє швецьтво, а в кравецьтво не мішайся.* Ном. № 9573.

Краве́ць, -вця́, *м.* Портной. *Кидають шевці, кравці і ковалі свою роботу.* К. ЧР. 12. *Вражі кравці не вгодили і каптана вкоротили.* Мет. Ум. **Кравчик.** *Первий городок — усе кравчики, другий городок — усе ткачики, третій городок — усе шевчики.* Чуб. III. 387.

Краве́цький, -а, -е. Портняжескій.

Кравни́к, -ка, *м.* Раст. Odontites rubra. Вх. Пч. I. 11.

Кравцівна, -ни, *ж.* Дочь портного.

Кравцюва́ти, -цюю, -єш, *гл.* 1) Портняжить, шить. *Жидки сидять, кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц. I. 95. 2) Быть портнымъ.

Кравченко, -ка, *м.* Сынъ портного.

Кравчик, -ка, *м.* Ум. отъ **краве́ць.**

Кравчи́на, -ни, *ж.* Названіе войска, собраннаго въ концѣ XVI в. С. Наливайкомъ. *Обізвався Наливайко — не стало кравчини! Обізвавсь козак Павлюга — за нею полинув.* Шевч. 52. *Славна стала та кравчина, як на Польщу стала, вовкулакам, католикам мстючи зраду здала.* Срезн., Запорож. Стар. I. 39.

Кравчи́ха, -хи, *ж.* Портниха или жена портного. Желех.

Краголь, гля, *м.* 1) Родъ кегля. КС. 1887. VI. 478. См. **Краколь и скраголь**. 2) Родъ скалки для катанья? (Хуста) *качала в краглю на столі.* Чуб. III. 290.

Крагулець, -льця, *м.* 1) Ястребъ, Nisus communis. Вх. Уг. 324. 2) Родъ звонка или бубенчика на шеѣ овцы или козы. Вх. Уг. 247.

Крадемці, *нар.* = **Кpадькома.** Вх. Зн. 29.

Крадений, -а, -е. Краденый. *Не їсть пан дяк гусей, бо крадені.* Ном. № 6893.

Крадіж, -жу, *м.* Кража, воровство.

Крадіжка, -ки, *ж.* = **Крадіж.** *Лиха нахідка гірша від крадіжки.* Посл.

Крадіжний, -а, -е. Воровской. *Крадіжні гроші.* НВолын. у.

Крадій, -дія, *м.* Воръ. Лубен. у.

Крадíння, -ня, *с.* = **Крадіж.** *Хиба насіння — крадіння? Набрав та й пішов.* Драг. 380.

Крадки, *нар.* = **Кра́дькома.** Желех.

Крадці, *нар.* Крадькома. Желех.

Кра́дько́, -ка, *м.* = **Крадій.** Желех.

Крадькома, *нар.* Украдкою. *У наметі поставили образ Пресвятої і крадькома молилися.* Шевч. 365. *З хати не виходив, хиба пізно, крадькома.* МВ. II. 193.

Крадю́ка, -ки, *м.* = **Крадій.** Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Крадю́чий, -а, -е. Крадущій. *Води, Боже, і на трудящого і на крадючого.* Ном. № 10134.

Крадя́щий, -а, -е = **Крадючий.** *Уроди, Боже, на трудящого, на ледащого, на просящого, на крадящого и на всякую долю.* Грин. I. 16.

Краєвий, -а, -е. Мѣстный. *Широко роскидав він вісти про краєве духовенство.* Левиц. I. 180.

Краєць, -йця, *м.* Кусокъ. *Хліба не стало, випросив був краєць у чоловіка.* Мир. ХРВ. 216. См. **Окраєць.**

Краєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **крайка.**

Краєчок, -чка, *м.* Ум. отъ **край.**

Країна, -ни, *ж.* Край, страна. *Да дивись, дивись, да, бусурмене, на свою країну.* Мет. 179. *Нема в світі, як своя країна!* Рудч. Чп. 248. **Рідна країна**. Родина, отечество. Ум. **Країнка, країнонька, країночка.** *Ой пошлю я зозуленьку у чужую країноньку.* Грин. III. 410.

Край, краю, *м.* 1) Край, конецъ. *Суне, суне той кухлик аж на край столу, — поки впав і розбився.* Харьк. *До краю одежі його приторкнулись.* Єв. Мр. VI. 56. *Нема краю тихому Дунаю.* Мет. 14. *Уразив він моє серце в самий край.* КС. 1882. X. 37. **Од краю до краю**. Изъ конца въ конецъ. *Тому доля запродала од краю до краю, а другому оставила те, де заховають.* Шевч. 75. 2) Конецъ, окончаніе. *Він отто переговорив та й край, більш нічого й не промовив.* Екатер. г. *Край уже! більше не хочу сьогодня робити.* Харьк. *Оце ж моєму наймитуванню край.* Полт. **До краю**. Окончательно. *Він і перш був ледащо, а як прийшов з війська, то вже до краю розлайдачився.* Подольск. **Краю, до краю доводити**. Оканчивать, приводить къ концу. *Треба краю доводити, коли й де вінчати, та й весілля.* Шевч. 107. *Та доведу вже до краю, доведу — спочину.* Шевч. 206. 3) Бортъ (судна). Мнж. 179. 4) Берегъ. *На широкім Дунаю, недалеко від краю козак потопає.* Гол. I. 115. 5) Сторона. *Ой ходімо, товаришу, да на той край помалу.* Мет. 85. 6) Край, страна, область. *Ой визволи, Боже, нас всіх бідних невольників з тяжкої неволі, з віри бусурменської на ясні зорі, на тихі води, у край веселий.* ЗОЮР. I. 214. *Тяжко-важко умірати у чужому краю.* Шевч. **Рідний край**. Родина, отечество. *От і виходили з Запорожжя один за одним гетьмани козацькі... супротив ворогів рідного краю.* К. ЧР. 11. *Треба рятувати рідний край.* Стор. МПр. 57. 7) Кусокъ (хлѣба). *Як хліба край, то й під вербою рай.* Посл. 8) Употребленное какъ нарѣчіе: а) Очень, крайне. *Тут край треба грошей, а їх нема.* Волч. у. *Мені край треба продати корову, а инчу купити.* Волч. у. б) На концѣ, на краю. *Довго вони на могилі край села стояли.* Макс. *А думка край світу на хмарі гуля.* Шевч. в) Возлѣ, около, при, надъ. *Котору дитину любила-кохала, — край себе не маю.* Макс. *Наплакала карі очі, край козака стоя.* Нп. *Тільки край мого серденька як гадина в'ється.* Грин. III. 220. *По діброві вітер віє, гуляє по полю, край дороги гне*

тополю. Шевч. *Надибав дівчину край долини.* Гол. I. 120. *Моя хата край води.* Нп. Ум. **Краєчок, крайок.** *З краєчку рожево зорялося од схід сонця.* МВ. II. 188.

Крайка, -ки, *ж.* Кромка. Чуб. VII. 417. Гол. Од. 50. Употребляется женщинами какъ поясъ. Ум. **Краєчка.** *Боржій на себе запаску, краєчку нашвидку підперезала.* Г. Барв. 141.

Крайнебо, -ба, *с.* Небосклонъ, горизонта. *Схилившись на руку, дивлюся я в вечірнє крайнебо далеко й глибоко.*

Кра́йник, -ка, *м. В нашого пана, пана крайника, писано, ей писано, злотом му терем ткано.* АД. I. 44.

Крайній, -я, -є. Крайній. *Зачну сватати з крайньої хати.* ЗОЮР. I. 309.

Крайо́к, -йка, *м.* Ум. отъ **край.**

Крайчик, -ка, *м.* Кончикъ. *Бачив крайчик повняка місяця.* МВ. III. 58.

Крак, -ка, *м.* Кустъ. *У нас де крик, там і козак.* Ном. № 772.

Кракати, -каю, -єш, *гл.* 1) Каркать. *Як летіла ворона до гори, то й кракала.* Ном. 2) Таскать? *Да мене жиди злапали, за чуприпу кракали.* Чуб.

Краколь, -кля, *м.* = **Скраколь.** Желех.

Кракоч, -ча, *м.* Тараканъ, Periplaneta orientalis. Вх. Уг. 247.

Кракун, -на, *м.* Воронъ. Вх. Зн. 29.

Крале́вський, -а, -е. Королевскій. *У землі кралевській добра нема.* Мет. 388.

Кралечка, -ки, ж. Ум. отъ **краля.**

Краль, -ля, *м.*, также **пташачий краль = Крілик.** Вх. Уг. 247.

Кралька, -ки, *ж.* Раст. Златоцвѣтъ, Chrysanthemum leucanthemum. Вх. Уг. 247.

Краля, -лі, ж. 1) Королева. *Король каже: потіха моя! Краля каже: погибель моя.* К. ЧР. 43. *Король і краля не знали, як шанувати Колумба.* Ком. I. 2) Красавица. *Таку кралю висватали, що хоч за гетьмана, то не сором.* Шевч. 107. *І що ж то за хороша з лиця була!... Здається, і не змалювати такої кралі.* МВ. (О. 1862. III. 35). 3) Дама (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. Ум. **Кралечка, пральна.** *Не бійсь, моя кралечко, каже дід.* Стор. I. 113.

Крам, -му, *м.* 1) Товаръ. *На готовий крам найдеться пан.* Ном. № 4622. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 43.

Крамаренко, -ка, *м.* Сынъ торговца.

Крамарик, -ка, *м.* Ум. отъ **крамарь.**

Крамари́ха, -хи, ж. Жена торговца. *Висока довгобраза крамариха, товстого крамаря жінка.* Мир. Пов. II. 67.

Крамарівна, -ни, ж. Дочь торговца.

Крамарня, -ні, ж. Лавка. *Завтра день базарний, Петру Лукичеві треба рано в крамарні бути. — Людей труїти гнилою чехонею! подумала Христя.* Мир. Пов. II. 55.

Крамарочка, -ки, ж. Ум. отъ **крамарька.**

Крамарочок, -чка, *м.* Ум. отъ **крамарь.**

Крамарство, -ва, *с.* Торговля. *Одначе протисся* (до багацтва) *не крамарством, а більше промислами.* Левиц. I. 239.

Крамарський, -а, -е. Торговый, купеческій. *Говорив про свої крамарські діла.* Мир. Пов. I. 172. *Крамарський віз простугонить.* МВ.

Крамарчук, -ка, ж. 1) Сынъ торговца. 3) Незначительный торговецъ. 3) Приказчикъ.

Крамарь, -ря, *м.* 1) Купець, торговецъ, лавочникъ. *Геть к нечистому, переяславський крамарю!.. Се то, бач, що Сомко має в Переяславі свої крамні коморі в ринку.* К. ЧР. 25. *Були і крамарі, цехові, чумаки і запорожчики.* Стор. МПр. 126. 2) Разнощикъ товара, преимущественно краснаго, коробейникъ. Ум. **Крамарик.** Мил. 95. Крамарочок. *Крамаре, крамарочку, прочини кватирочку.* Мет. 189.

Крамарька, -ки, *ж.* Торговка, лавочница. *Та немає тіх крамарок, що продають ріднесеньких маточок.* Мил. 205. Ум. **Крамарочка.** *Ой крамарко, крамарочко, сказки ж мені всю правдочку.* Чуб. V. 910.

Крамарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Торговать, быть торговцемъ. *Дядьки сміються з його, яким він товаром дума крамарювать.* Рудч. Ск. II. 28.

Крамина, -ни, *ж.* Лавочная, покупная матерія. *Ісповили та мале дитя в тонку крамину.* Мил. 120.

Крамкати, -каю, -єш, *гл.* О воронѣ: каркать. Вх. Уг. 247.

Крамний, -а, -е. Лавочный. *Ми з Одаркою за нікольством не понапрядали на рушники та на хустки, то я оце крамне вам покупила.* Г. Барв. 330. *Мати хотіла одягти його в козачину, в нові крамні штанці.* Левиц. I. 245. **Крамна комо́ря**. Лавка. *Голота... давай коло крамних комір поратись!* К. ЧР. 360. Ум. **Крамненький.** *Нагайка дротянка з кілка не вбуває, сорочка крамненька кров'ю закипає.* Чуб. V. 494.

Крамнина, -ни, *ж.* = **Крамина.** *Де ж тобі, мила, крамнини шукати? Будеш, миленька, в плосконній лежати.* Нп. *Навчала її рідная мати... в дорогу крамнину сповиваючи.* Чуб. III. 388. *У тих москалів усяка крамнина є.* Черниг. г.

Крамниця, -ці, *ж.* 1) Лавка. *Завів крамницю з тютюном.* Левиц. Пов. 6. *Зайшов собі в таку крамницю, де продають фиги-миги і всякі ласощі.* Гатц. 62. 2) Дощечка у сапожниковъ, на которой рѣжутъ товаръ и выстругиваютъ гвозди. Константиногр. у. Ум. **Крамничка.**

Крамови́й, -а́, -е́. = **Крамний.** *Скидала плаття все крамовеє, а надівала все золотеє.* Чуб. III. 396.

Крамок, мку, *м.* Ум. отъ **крам.**

Крамплі, -лів, *м. мн.* Щетка для разчесыванія шерсти: деревянная доска съ ручкой, усѣянная мелкими проволочными крючками. Гол. Од. 40.

Крамплюва́ти, -люю, -єш, *гл.* Чесать шерсть чесальными щетками, **крампля́ми**. Гол. Од. 39.

Крампу́лець, -льця, *м.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 254.

Крамськи́й, -а́, -е́ = **Крамний.** *Крамська сорочка.* Гол. Од. 50. *Свита крамська.* О. 1861. XI. 26.

Крамува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Торговать. *Поїхала Галя крамом крамувати.* Чуб. V. 912. *Крамуєш на тисячі.* Мир. Пов. II. 71.

Крамча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Крамкати.** Вх. Уг. 247.

Крап, -пу, *м.* Раст. Rubia tinctorum L. ЗЮЗО. I. 134.

Крапати, -паю, -єш, *гл.* Брызгать, капать. *Дощик крапле.* Рудч. Ск. II. 75.

Крапелина, -ни, *ж.* = **Крапля.** Ум. **Крапелинка, крапелиночка.** *А дощику ніхто і крапелинки не бачив.* Кв.

Крапелька, -ки, *ж.* Ум. отъ **крапля.**

Краплистий, -а, -е. 1) Крупный (о дождѣ). *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий.* Мет. 233. 2) Въ крапинкахъ. *Дві великі подушки у краплистих темних пошивках.* МВ. II. 200.

Крапля, -лі, *ж.* Капля. *Виточить з мене останню краплю крови.* Стор. МПр. 93. *Краплями піт тече.* Св. *Л.* 11. Ум. **Крапелька.** *Довго держав він чарку коло рота, висмоктовував останню крапельку.* Левиц. І. 137.

Краповий, -а, -е. Въ крапинкахъ. *Хто червоного пояса продає, а хто крапового пояса хоче.* МВ.

Крапчастий и крапчистий, -а, -е = **Краплистий.** *Крапчастий дощ.* Мнж. 148. *Дощ не дуже крапчистий, — він дрібний.* Зміев. у.

Крас, -су, *м.* = **Краса.** *Вдовонька не дівонька, не дівочий крас.* Чуб. V. 71.

Краса́, си́, *ж.* 1) Красота. *Дочка в тебе буде на ввесь світ красою, а зять — на ввесь світ славою.* К. ЧР. 56. *Ой хоч знайдеш з русою косою, да не знайдеш з такою красою.* Нп. **Краси набіратися**. Хорошѣть. *Поки Явтух ріс та краси набірався, Фрузина ледачіла, старілась.* Св. *Л.* 65. 2) Раст. Amarantus caudatus L. ЗЮЗО. І. 111. Ум. **Красонька.** *Свою красоньку утеряла, хоть я й молода.* Макс. *Круз нове люстренько виглядалася, сама своїй красонці дивувалася.* Чуб. V. 6.

Красень, -ня, *м.* Красавецъ. Мир. ХРВ. 131.

Красивий, -а, -е. Придающій красоту. *Прибігли до його трупу, покропили цілющою водою — він сціливсь; покропили красивою — то був гарний, а це ще кращий став.* Мнж. 17.

Красий, -а, -е. Пестрый, разноцвѣтный. Вх. Зн. 29. **Краса**. Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Красило, -ла, *с.* Красная краска. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила, червоного красила: дідам бороди білити, хлопцям пояси красити, дівчатам запаски чорнити.* Грин. III. 95. Ив. 81.

Краси́ти, -шу́, си́ш, *гл.* 1) Дѣлать красивымъ, украшать. *Лихо нікого не красить.* Чуб. І. 263. *Ой рясна красна калинонька в лузі, рясніше-красніше ваш поїзд! Ваш поїзд бояре красять.* ХС. XII. 428. 2) Красить, окрашивать. *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий, да не вміла Маруся носити, да не вміла красити.* Мет. 233. 3) — **рід**. Свадебный обычай въ понедѣльникъ: перевязывать женщинамъ волоса красными нитками по полученіи извѣстія о цѣломудріи новобрачной. *Красять рід, що хороша молода.* Мил. 125.

Красітечний, -а, -е. 1) Очень красивый. Вх. *Лем.* 428. 2) Очень хорошій. Вх. *Лем.* 428.

Красітечно, *нар.* 1) Очень красиво. 2) Очень хорошо. *Квіт пахне красітечно.* Вх. *Лем.* 428.

Красіти, -сію, -єш, *гл.* Красоваться. *Ой там на горі, на красі, красіє кукіль у овсі.* Чуб. III. 139.

Красітка, -ки, *ж.* = **Красотка.** Желех.

Красітний, -а, -е. 1) Красивый. Вх. *Лем.* 428. 2) Хорошій. *Красітна вода, — можно ся й напити.* Вх. Лем. 428.

Краска, -ки, *ж.* 1) Краска. *Кружок би я розмалював, краски мені подарували.* Ком. II. 2) Цвѣтокъ. Черниговъ. *Продай, Кулинко, красочку за шапочку.* Ном. № 13297. *Зійду я на гору, аж красочки грають. Не грайте, красочки... Мені в батьки не жити, мені віночків не*

вити. Чуб. III. 189. 3) Цвѣтъ на хлѣбныхъ растеніяхъ. *Краску з жита збило вітром.* Харьк. г. Ум. **Красочка.**

Красни́вечко, -ка, *с.* Румяны? *Твоя Мар'юхна хорошенька, без білого білечка біленька, без красного красивечка красненька.* Чуб. IV. 70.

Красний, -а, -е. Прекрасный, красивый, хорошій. *Не родися красна, та родися щасна.* Ном. № 1674. *За тиждень прийшла в Київ. Красний, Боже який!* МВ. I. 23. *Ой я знаю, ой я знаю, чого мила красна: перед нею й поза нею впала зоря ясна.* Нп. *Ти, козаче молоденький, слова твоі красні.* Мет. 107. *Хто б мав таке слово пишне да красне, щоб так як на картині змалював той манастирь.* К. ЧР. 99. *Красний сей світ!* Федьк. **Красна дівка**. а) Созвѣздіе Дѣвы. б) Радуга. Чуб. VII. 575. Ум. **Красненький, красне́сенький.**

Красно, *нар.* Хорошо, прекрасно, красиво. *Красно в садочку.* МВ. I. 140. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном. № 12567. *На гуслях грає, красно співає.* АД. I. 33. **Красно, красненько дя́кую**. Очень, весьма благодаренъ. (Галиц.). Ум. **Красненько, красне́сенько.**

Красноголовець, -вця, *м.* Грибъ, Agaricus emeticus. *Гайку, гайку, дай гриба й бабку! сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця!* Ном. № 340.

Краснозірка, -ки, *ж.* Красная крымская соль. Сумск. у.

Красноко́рінь, -ня, *м.* Раст. а) Echium rubrum L., б) Onosta echioides L. ЗЮЗО. I. 121, 130.

Красномовець, -вця, *м.* Ораторъ, краснорѣчивый. *Іов хоче... довести, що він не згірший красномовець над Сахвира.* К. Іов. 26.

Красномо́вний, -а, -е. Краснорѣчивый. *Левиц.* Пов. 52.

Красномо́вність, -ности, *ж.* Краснорѣчіе. *Нічна доба, чарка горілки додають красномовності навіть не красномовній речі о. Мойсея.* Левиц. I. 138.

Краснопи́сний, -а, -е. Каллиграфическій, красиво написанный. Желех.

Красно́пись, -сі, *ж.* Каллиграфія; чистописаніе. Желех.

Краснопірка, -ки, *ж.* Рыба: Scardinius erythrophthalmus. Браун. 28.

Красноталь, -лю, *м.* Раст. Salix acutifolia Willd. ЗЮЗО. I. 134.

Краснюк, -ка, *м.* Грибъ изъ породы Boletus. Кіев. г.

Красови́тий, -а, -е. Красивый. *Удовине личко красовите.* МВ. II. 146. *Пані мая, пані влюбленная, моя красовита!* Мет. 122.

Красовиця, -ці, ж. Красавица. *Що то вже за молодиця була красовиця!* МВ. II. 182.

Красо́ля, -лі, *ж.* Раст. Настурціи. Tropaeolum majus. *От примостилась* (муха) *на красолі та й думає про те, що як то гарно жить на волі.* Гліб.

Красота, -ти, *ж.* = **Краса.** *Ой тяжко жаль мені русої своєї коси, красота дівоцької.* Мет. *Божою красотою людей веселити.* Шевч.

Красотво́рний, -а, -е. Творящій красу. *Божий день на землю красотворний прийде.* Костом.

Красо́тка, -ки, *ж.* Красавица (о дѣвушкѣ, ребенкѣ). *Моя ти красот ко!* Вх. Уг. 247.

Красочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **краска.**

Красти, краду, -деш, *гл.* Красть, воровать. *Телят боїться, а волів краде.* Ном. № 3034.

Крастися, крадуся, -дешся, *гл.* Подкрадываться. *Крадеться як вовк.* Ном. № 2977. *А із яру в киреї козачій хтось крадеться.* Шевч.

Красува́ння, -ня, *с.* 1) Красованье, состояніе того, кто или что красуется. 2) Цвѣтеніе (о хлѣбахъ). Ум. **Красуваннячко.** Грин. III. 404.

Красува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Красоваться, цвѣсти.

Красуватися, -суюся, -єшся, *гл.* 1) Красоваться. *Пишається, красується, сонце зустрічає.* Шевч. 219. *Чесна дівка красується косою.* Кв. *Весело йому, легенько і світ йому красується.* МВ. 2) Цвѣсти (о хлѣбѣ). *Жито красується.* Ном. № 10163.

Красулька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **красу́ля.** 2) Насѣк. Karabus nitens. Вх. Пч. I. 5. 3) мн. = **Красоля.** ЗЮЗО. I. 139.

Красуля, -лі, *ж.* Насѣк. Calomosa sycorhanta. Вх. Пч. I. 5.

Красунок, -нка, *м.* Родъ хлѣбнаго жучка. Кобел. у.

Красуня, -ні, *ж.* Красавица. *Й я не молода, але й дячиха красуня — нічого сказати.* Левиц. ПЙО. 372.

Красуха, -хи, *ж.* = **Красуня.** Загадка: *Прийшов дід* (мороз), *зробив міст* (крига), *прийшла дівка красуха* (весна), *по мосту тупа, — міст розвалився.* Грин. I. 249.

Крась, -сі, *ж.* = **Крас.** Вх. Лем. 428.

Красю́к, -ка, *м.* Красавецъ. Желех.

Красючка, -ки, *ж.* 1) Красавица. 2) = **Красулька.** Канев. у.

Крата, -ти, *ж.* = **Ґрата.** *Коли ж вони впадають у кайдани і мучаться за кратами в темниці.* К. Іов. 79.

Крашанка, -ки, *ж.* 1) Окрашенное пасхальное яйцо. *На великдень, на соломі проти сонця, діти грались собі крашанками.* Шевч. 461. *Де той у Бога великдень, а він уже із крашанками!* Ном. № 2619. 2) Лицо вообще. КС. 1891. V. 191. *Низом у крашанки буде жовток, а верхом буде лушпайка.* Ком. I. Ум. **Крашаночка.** Мнж. 47.

Крашени́к, -ка, *м.* = **Крашеняк.** Вх. Зн. 29.

Крашени́ці, -ць, *ж. мн.* Красные суконные штаны у гуцуловъ. Шух. I. 120.

Крашеня́к, -ка, *м.* Окрашенный въ красную краску сердак. Шух. I. 126.

Кра́щати, -щаю, -єш, *гл.* 1) Дѣлаться болѣе красивымъ, хорошѣть. 2) Улучшаться.

Краще, *нар.* Лучше.

Кращий, -а, -е. Ср. ст. отъ **красний**. 1) Болѣе красивый. *Така дівка, кажу, що кращої в селі нема: біла, повна, тіло ніжне — як панночка.* Стор. *Хороший, хороший! Був би ще кращий, та вже нікуди.* Ном. № 8467. 2) Лучшій. *Я тобі не пара; я в сірій свитині, а ти титарівна. Кращого вітай.* Шевч. 142.

Кращіти, -щію, -єш, *гл.* Быть лучшимъ? *Дужче кращіє, як червоно.* Полт. г.

Кращішати, -шаю, -єш, *гл.* = **Кращати.**

Кращіший, -а, -е. Ср. ст. отъ **кращий**. *Над Марусю нема й кралі кращішої.* Харьк.

Краяння, -ня, *с.* 1) Разрѣзываніе. Желех. 2) Кройка.

Краяти, краю, -єш, *гл.* 1) Рѣзать, разрѣзывать. *Яблучко крають.* Грин. III. 10. *Краяти коровай дрібненько.* Мет. *Опанас поставив чарку, оселедець крає.* Мкр. Н. 2) Кроить. *Сукню крайте.* Грин. III. 101. 3) — **серце**. Раздирать, разрывать сердце. *Не край мого серця.* Мет. 12.

Краятися, краюся, -єшся, *гл.* О сердцѣ: разрываться. *Крається серденько на дві половини.* Чуб. V. 47. *А в мене ся серце крає, шо'м любив, а не взяв.* Гол. I. 294.

Кревавий и пр. = **Крівавий и пр. Кревне и кревно,** *нар.* До кроваваго пота, усердно; очень сильно. *Ми трудимося кревно, а ви знай лежма лежите.* Харьк. *Роби кревно і ходи певно.* Ном. № 9965. *Почав гірко і кревно ридати.* Мир. Пов. І. 162.

Кревний, -а, -е. Кровный. *Упирь і непевний усім відьмам родич кревний.* Ном. *Кревна родина.*

Кревність, -ности, *ж.* Родство.

Кре́вно, *нар.* См. **Кревне.**

Кре́денець, -нця, *м.* Буфеть, посудный шкапъ. Левч.

Кре́жити, -жу, -жиш, *гл.* Беречь, скупиться. Мнж. 183.

Крейда, -ди, *ж.* Мѣлъ. *Побілів як крейда.* Ном.

Крейдяний, -а, -е. Мѣловой. *Ой ти горо крейдяная.* Чуб. *Викопали печері у крейдяній горі.* МВ. II. 73.

Крейдя́нка, -ки, *ж.* 1) Мѣсто, гдѣ добывается мѣлъ. Суджан. у. 2) Посуда для разбалтыванія мѣлу.

Креймах, -ха, *м.* = **Крем'ях.** *А Маруся тут же знайшла черепочки та давай у креймахи грати.* Кв. І. 40. Ум. **Креймашок.** Ив. 39.

Крекотень, -тня, *м.* Крехтунъ, старый, постоянно крехтящій человѣкъ. Хорольск. у.

Кректа́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* Кряхтѣть. *Цупить із печі горщик, аж крекче.* ЗОЮР. І. 34.

Креля, -лі, *ж.* Большая льдина. Ва. Зн. 29.

Кремезливий и кремезний. 1) Крѣпкій, здоровый. *Не закутуй дитину, то вона буде кремезлива.* Берд. у. *Старины люде були кремезніші.* Харьк. 2) Твердый, неуступчивый. *Хазяїн був чоловік кремезний и норовливий.* МВ. II. 76.

Кременина, -ни, *ж.* 1) Кусокъ кремня. *Котилася кременина.* Нп. 2) Кремнистое мѣсто. *Прилетів орел з чорної хмари, убив голубця на кременині.* Мет. 107.

Кременистий, -а, -е. Кремнистый. *Усе порожевіло: кременисті шпилі, грукучий Дніпро.* МВ. III. 125.

Кремени́ця, -ці, *ж.* Раст. Petasites officinalis. Шух. І. 22.

Кремізний, -а, -е = **Кремезний.** *Баба кремізна.* Черк. у.

Кремінець, -нця́, *м.* Ум. отъ **кре́мінь.**

Кремінний, -а, -е. Кремневый. *Ой ти, горо кремінная!* Мет. 37.

Кремі́ння, -ня, *с. соб.* отъ **кре́мінь**. *Я маю вельми дорогий крам: шпильки і голки, креміння і люльки.* Макс. (1849). 70.

Кремінчик, -ка, *м.* Ум. отъ **кре́мінь.**

Кре́мінь, -меню, *м.* 1) Кремень (минераллъ). 2) Кремень для высѣканія огня. *Ой продала дівчина гребінь да купила козакові кремінь.* Нп. *Я, добродію, був колись кремінь, а тепер і губки не стою.* ЗОЮР. Ум. **Кремінець, кремінчик.** *Лежали губка, кремінець.* Котл. *Погляділа в гаманець, — аж люлечка й кремінець.* Нп. *Крешіть, крешіть, кремінчики.* Чуб. V. 548.

Кремпілець, -льця, *м.* 1) Косякъ для укрѣпленія полки. Волын. г. 2) Палка для связыванія узломъ концевъ веревки.

Кре́мпіль, -ля, *м.* 1) *Узявся за кремпіль добре.* Ном. № 13876. 2) **Кремплі** и пр. = **Крамплі и пр.**

Кре́мсати, -саю, -єш, *гл.* 1) Обрубывать, обтесывать. 2) Переносно: плохо, неумѣло дѣлать что.

Кре́м'ях, -ха, *м.* Округленный по возможности кремешекъ, просто камешекъ или черепокъ, употребляющійся при игрѣ у **крем'яхи**. Ив. 39. *Нумте у крем'яхи гуляти. Оббивсь як крем'ях.* Ном. См. **Креймах.**

Креніль, -ля, *м.* Бабка (игральная кость). Шейк. Слов. 15.

Креп, -пу, *м.* Мощь, крѣпость, сила. *Мій син був таки здоровенький і креп був у руках у його, роботи не боявсь він.* Екат. у.

Крепа́к, -ка́, *м.* Крѣпостной. *А сей Іван Золотаренко та був крепак.* МВ. І. 37.

Крепацтво, -ва, *с.* Крѣпостное состояніе. *Такий то виходився хороший, моторний, і не пізнати йот, що в гіркому крепацтві зріс.* МВ. І. 37.

Крепа́цький, -а, -е. Крѣпостной. *А він був з роду крепацького.* Шевч. Передм. V.

Крепачка, -ки, *ж.* Крѣпостная. *Ти, дякувать Господеві, не крепачка: твоя праця не згине дурно.* МВ. І. 36.

Кре́плики, -ків, *м. мн.* Пирожки съ капустой, сливами или рыбой. Kolb. I. 86.

Кресак, -ка, *м.* Кремневое ружье. *Кресак стрілецький.* Федьк. І. 19.

Кресало, -ла, *с.* Огниво. *А тим часом кете лиш кресало та тютюну.* Шевч. *Ти курець? — Курець. — А є люлька, кресало й гаманець?* Рудч. Ск.

Креса́ння, -ня, *с.* Высѣканіе огня.

Креса́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **креса́ня.**

Кресаня, -ні, *ж.* = **Крисаня.** *На голові кресаня в самих павах.* Федьк. *А брат убереться, кресаню з полами насуне на чом.* Федьк. Ум. **Кресаночка.** *Здоймив, здоймив кресаночку та й перехрестився.* Гол. І. 230.

Кресати, крешу, -шеш, одн. в. креснути, -сну, -не́ш, *гл.* 1) Высѣкать, высѣчь огонь. *Один став кресати, щоб кашу варити.* Сніп. *Щось у полі та за військо йде, шаблями огонь креше.* Грин. III. 463. 2) Бить, колотить, ударить. *Та й став по ребрах ще кресать.* Сніп. 188. *Одсуваеться... щоб бува з п'яних очей не креснув зачепа.* Мир. ХРВ. 260. 3) Подковами звенѣть. *Пішов козак дорогою, підківками креше.* Грин. III. 376. 4) Быстро дѣлать рядъ однихъ и тѣхъ же движеніи (при работѣ I пр.). *Женці молодії, серпи золотії, — так і крешуть.* Г. Барв. 347. *Ой млин меле, вода реве, а колесо креше, а колесо креше.* Грин. III. 70.

Креса́тися, -шу́ся, -шешся, *гл.* Драться, биться. *Штирі воли як соколи рогами ся крешуть.* Гол. IV. 455.

Креси́во, -ва, *с.* = **Кресало.** Шух. І. 129.

Креснути, -сну, -неш, *гл.* Таять. *Крига почина креснути.*

Креснути. См. **Кресати.**

Кресь! *меж.*, выражающее звукъ высѣканія огня. *Кресь да й єсть!* Посл.

Крет, -та, *м.* = **Кріт.** Вх. *Лем.* 428.

Кретівка, -ки, *ж.* Кучка земли, поднятая кротомъ. Вх. *Лем.* 428.

Кречет, -та, *м.* Кречетъ. *Закуркають кречети сизі.* Макс.

Кре́чний, -а, -е = **Ґречний.** *Зачекай мя, кречна панно.* Гол. І. 130.

Кривак, -ка, *м.* 1) Кривое дерево (срубленное). Вх. Зн. 23. 2) Посуда, въ которой жарятъ поросять. Подольск. 3) Заяцъ. Вх. Уг. 247.

Криванжа, -жі, *об.* Хромой, хромая. Мнж. 183.

Кривда, -ди, *ж.* 1) Несправедливость, обида. *І велів панам ляхам на Україні чотирі місяці стояти, а ні козаку, ні мужику жадної кривди чинити.* Макс. 2) Неправда. *Чия*

правда, чия кривда і чиї ми діти. Шевч. 46. *Чия кривда, нехай того Бог скарає.* Ном. № 2293. Ум. **Кри́вдонька, кри́вдочка.**

Кривдити, -джу, -диш, *гл.* Обижать. *Хто кривдить людей, той кривдить своїх дітей.* Ном. № 2296.

Кри́вдиця, -ці, *ж.* = **Кривда.** Желех.

Кривдний, -а, -е. Обидный, несправедливый. *Цінування, складене українським народом Москві і москалям, не повинно бути кривдне за-для Москви.* Левиц. (Правда, 1868, 449).

Кри́вдно, *нар.* Несправедливо, обидно. *Е, братці, так на мене кривдно: у мене п'ятеро дітей, а стіки землі мені даєте.* Канев. у.

Кри́вдонька и кри́вдочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кривда.**

Кривдува́тися, -дуюся, -єшся, *гл.* Обижаться. *Ви, діду, не кривдуйтесь тим, що ми вас не вибрали.* О. 1862 V. 7.

Кривенький и криве́сенький, -а, -е. Ум. отъ **кривий.**

Криви́й, -а́, -е́. 1) Кривой, искривленный. *Кум красно говорить, але кривий писок має.* Ном. № 2982. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216. 2) Хромой. *Усім подав вечеряти, а одному старому кривому вовкові нічого було дати.* Чуб. I. 51. 3) Ложный, неправый. *В моїх словах не знайдете лукавства, я знаю й сам, що просте, що кривее.* К. Іов. 15. 4) **Криве слово**. Противорѣчіе кому. *Так уже її поважали, що, мовляв, і кривого слова боялись.* Сим. 229. 5) **Кривим оком поглядати**. Косо смотрѣть. *На козацьку Україну кривим оком поглядали.* Макс. 6) **Кривий танець**. Весенняя хороводная игра. Чуб. III. 32. О. 1861. XI. Свид. 40. 7) **Криве зілля**. Раст. Polygonum bistorta. Шух. I. 22. Ум. **Кривенький, криве́сенький, кривісінький.** *Така... гарна, тільки трошки кривенька.* Рудч. Ск. II. 33. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662.

Кривина, -ни, *ж.* Кривизна. *Положи дерево кривиною втру.* Волч. у.

Кривити, -влю, -виш, *гл.* 1) Кривить. 2) Поступать несправедливо. *Він первих вас за кривду покарає, дарма, що ви кривили за для нього.* К. Іов. 28.

Криви́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* 1) Искривляться. *Чобіт привиться.* 2) Кривиться, дѣлать гримасу. *Матері, батьки кривились.* Мкр. Н. 35. *Хто п'є, той кривиться; кому не дають, той дивиться.* Ном. № 11493.

Кривісінький, -а, -е. Совершенно кривой.

Кри́во, *нар.* 1) Криво. *Криво забив кілка. Хоч криво вприг, та поїхав так.* Ном. 2) Не такъ, какъ слѣдуетъ, невпопадъ; ложно. *Коли нога моя ступили криво.* К. Іов. 66. *В тім себе милиш і на криво цілиш.* ЗОЮР. I. 317. *Не свідкуй криво.* Єв. Мр. X. 19.

Кривобедрий, -а, -е. 1) = **Кривоклубий.** Желех. 2) О четырехугольникѣ: косоугольный. Напр. о плотѣ: когда плотъ сплавного лѣса, ударившись о что-либо и скосившись, превратится въ косоугольникъ. Черк. у.

Кривобе́дро, *нар.* Косоугольно. Напр., о плотѣ говорятъ, что онъ пливе **кривобе́дро**, т. е. его бока не параллельны берегамъ. Черк. у.

Кривобо́кий, -а, -е. Искривленный. *Дюдей чимало на землі, а доведеться одиноким, в холодній хаті кривобокій, або під тином простягтись.* Шевч. 658.

Кривовірний, -а, -е. Ложно вѣрующій, не правовѣрный. К. Кр. 112.

Кривов'я́зий, -а, -е. Кривошей. Вх. Зн. 29.

Кривоголовий, -а, -е. Съ уродливой головой. Вх. Зн. 29.

Криводушний, -а, -е. Несправедливый, безсовѣстный. *Родились ви на світ зрадливі, з утроби вийшли криводушні.* К. Псалт. 132.

Кривоклубий, -а, -е. Съ кривыми бедрами. Желех.

Кривомо́вий, -а, -е. Плохо говорящій, косноязычный. *Тим язикам лихим, калікам кривомовим.* К. Дз. 25.

Кривоніг, -но́гу, *м.* Родъ вышивки. Чуб. VII. 415, 427.

Кривоніс, -носа, *м.* Съ кривымъ носомъ. *Хоч кривоніс, аби Бог приніс.* Чуб. I. 245.

Кривоно́гий, -а, -е. Хромой, косолапый. *Були багаті і убогі, прямі були і кривоногі, були видющі і сліпі.* Котл. Ен.

Кривоо́кий, -а, -е. Косоглазый.

Кривопи́кий, -а, -е. Съ кривымъ лицомъ, съ кривой рожей. Чуб. VII. 385.

Кривопле́кий, -а, -е. Кривоплечій. *Хотіла мене мити та за третього дати, аж той третій такий кривоплекий.* Чуб. V. 497.

Кривопри́сяга, -ги, *ж.* Ложная клятва, ложная присяга. Желех.

Кривоприсяжний, -а, -е. Клятвопреступный. *Кривоприсяжний... слуго!* К. Дз. 74.

Кривоприся́жство, -ва, *с.* Ложная прися га, клятвопреступленіе.

Кривоп'ятий, -а, -е. Съ кривыми пятками. *Хотіла мене мати за п'ятого оддати, аж той п'ятий стидким, кривоп'ятий.* Чуб. V. 497.

Криворо́тий, -а, -е. Съ кривымъ ртомъ. *Баба бридка криворота.* Котл.

Криворучка, -ки, *об.* Человѣкъ съ кривой или увѣчной рукой. Желех.

Кривосу́дця, -ці, *гл.* Неправедный судья. *Кривосудця ти, небоже!* Гол. II. 95.

Кривоустий, -а, -е. = **Криворотий.** Жел.

Кривошия, -шиї, *об.* Кривошеій человѣкъ. Ум. **Кривоши́йка.**

Кривувати, -вую, -єш, *гл.* Быть хромымъ. *Я кривуючи живу.* Г. Барв. 226.

Кривулечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кривуля.**

Кривулька, -ки и кривульця, -ці, *ж.* Ум. отъ **кривуля.**

Кривуля, -лі, *ж.* 1) Всякая кривая, ломанная, зигзагообразная линія или полоска. Въ орнаментѣ (вышивки, раскраска посуды, рѣзьба по дереву и металлу и пр.) **кривуля** (чаще: **кривулька**) — зигзагъ простой или составленный изъ кружечковъ и пр. Kolb. I. 48. Вас. 184. Шух. I. 281, 283. *Любила таки їх* (миски) *показувать.... І білу велику, на вінцях хрещики, по боках пружки, і червону, що паски святять, з кривульками і з зеленими голубами на дні.* Сим. 233. *Чумак у дорозі вирізує* (на ярмі) *складаним ножем то доріжки, то кривульки, то зубчики.* Чуб. VII. 406. 2) Каракуля, плохо написанная буква. *Хоть би великою кривулею, аби було слово написане. Стулити ту кривулю, — виходить слово.* Г. Барв. 403. 3) Кривой кусокъ дерева, — напр., употребляющійся для полоза и пр. Въ загадкѣ **кривулечкою** названа ложка: *Чотирі чотиречки та п'ятий Макаречко несуть кривулечку через тин та в вуличку.* Грин. I. 249. 4) Въ токарномъ станкѣ: искривленный кусокъ древеснаго ствола, на который опирается лѣвая рука работающаго. Шух. I. 305, 306. Ум. **Кривулька, кривулечка, кривульця. Заєць робит кривульки або кривульці** — бѣжитъ зигзагами. Вх. Зн. 29. Ув. **Кривуля́ка.** Желех.

Кривуля́стий, -а, -е. Зигзагообразный. **Кривуляста плахта**. Плахта съ узоромъ въ видѣ **кривулі**. КС. 1893. XII. 448.

Кривуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Искривлять, дѣлать кривыя, ломанныя линіи. Желех. 2) Хромать, ковылять. *Безногий шов, кривуляв, на підсінню простий став.* Чуб. V. 65.

Крига, -ги, *ж.* Ледъ; пловучій ледъ. *Тричі крию замерзала, тричі роставала.* Шевч. 111. *Холодний, як крига.* Ном. **Крига скресла, крига йде**. *Ледъ* тронулся. *Скоро отсе крига скресла... Катря уже й веснянки заспівала.* МВ. II. 77. Ум. **Кри́женька, кри́жка.** *Іще по гороньках сніженьки лежали, ой ще по долинах криженьки стояли.* Чуб. III. 110.

Кри́гнати, -наю, -єш, *гл.* Хирѣть; охать, стонать. *Старий дід кригнає.* Вх. Зн. 29.

Криж, -жа, *м.* 1) Крестъ. *Ой виступала Матір Вожая, на крижеві стала.* Чуб. I. 161. Крижем. Крестообразно. *Церква збудована крижем.* Лубен. у. *То простягнеться крижем, то кулаком в груди себе стосує.* Стор. **Крижем падати, крижем упадати**. Падать какъ пластъ. *Його мати старенькая крижем упадає.* Макс. *Оксана в двері: «Вбили! вбили!» Та й пада крижем.* Шевч. 147. 2) Чаще *мн.* **Крижі**. Крестецъ, поясница. *Взяв дід бабу за крижі та попе по хижі.* Чуб. V. 1136. *Летів ворон... сів у сірого коня на крижі, з крижа на спину, з спини на гриву.* Чуб. Р. 68. 3) Мѣра въ косую сажень. Подольск. г. Ум. **Крижин.** *Виходить мі там золотий крижин, а під тим крыжом сам милий Господь.* Гол. II. 7.

Крижавка, -ки, *ж.* Дикая крыжная утка. См. **Крижень.**

Крижак, -ка, *м.* 1) Рыцарь тевтонскаго ордена. Желех. 2) = **Крошня.** Желех.

Крижалка, -ки, *ж.* Цѣлый кочень въ квашеной капустѣ. Kolb. I. 51.

Крижани́й, -а́, -е́. Ледяной. Желех.

Крижанка, -ки, *ж.* = **Крижавка.** Желех.

Крижастий и крижатий, -а, -е. Широкій въ спинѣ, въ плечахъ. Вх. Уг. 247. *А крижаста яка* (дівка)! Мир. Пов. II. 57.

Крижа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Кружати.** *Мед, горілку крижаєш.* Мет. 403. 2) = **Крижувати.** *А на тій горі а клен-древо стоїть, а на тім клен-древі крижі крижають, крижі крижають церкву будують.* Чуб. III. 448.

Крижатий. См. **Крижастий.**

Крижацтво, -ва, *с. соб.* Рыцари тевтонскаго ордена. *Руссю взяв ти, ляше, гору над крижацтвом лютим.* К. Дз. 123.

Крижацький, -а, -е. Относящійся къ крижаку.

Крижéвий, -а, -е. Квадратный. Шух. I. 110, 176. **Крижéва плахта**? Чуб. VII. 428.

Крижень, -жня, *м.* Крижовая утка. Anas boschas. *І тілько край ставка оставсь табун утят. Чи крижні то були, чи то були чирята, — про те нам байдуже.* Греб. 387.

Кри́женька, -ки, *ж.* Ум. отъ **кри́га.**

Кри́жик, -ка, *м.* Ум. отъ **криж.**

Крижина, -ни, *ж.* Льдина. *Дивіться, яка здоровенна крижина пливе!* Славяносерб. у. Ум. **Крижинка.**

Крижівниця, -ці, *ж.* Часть воза: доска или брусъ, которымъ соединены вверху дна полудрабка. Рудч. Чп. 250.

Кри́жка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **крига.** 2) **— меду**. Пчелиный сотъ. Вх. Зн. 29.

Кри́жмо, -ма, *с.* Ризки. Мил. 168. КС. 1893. VII. 77. *А кума одріже полотна на крижмо.*

Крижни́стий, -а, -е = **Крижастий.** Вх. Лем. 428.

Крижня, -ні, *ж.* = **Крижавка.** *Кахне крижня.* О. 1862. VIII. 16.

Крижня́к, -ка, *м.* = **Крижень.** КС. 1887. VI. 458.

Крижоватка, -ки, *ж.* = **Крошня**. Желех.

Крижовий, -а, -е. Крестообразный. **Крижова дорога**. Перекрестная дорога. *На крижовій доріженці там ся іспіткали.* Гол. І. 14. **Крижова церква**. Церковь, построенная въ формѣ креста. Св. *Л.* 24. См. **Крижевий. Крижовий сажень**. Косая сажень. Ново-Ушинк. у.

Крижувати, -жую, -єш, *гл.* 1) Воздвигать кресты. *На тій землі крижі крижують, ой там вони церков будують.* Чуб. III. 353. 2) Распинать на крестѣ. *Ой, Ісусе мій, Сусе крижований.* О. 1861. X. 92.

Крийма, *нар.* Закрыто вплотную. *По синьому морю як бжоли снували* (кораблі), *що аж море собою, наче хмарами тими, прийма укривали.* ЗЮЗО. І. 176.

Крик, -ку, *м.* Крикъ. *Не мала баба клопоту та купила порося: порося у квік, а ваба у крик.* Ном. № 10058. *Як ось: трус, галас, крик!* Гул.-Арт. **Криком кричати**. Громко кричать. *Крипом кричала: пробі ратуйте!*

Крикливий, -а, -е. Крикливый. *Ірися... цьохля проклятуща... крикливійша із щебетух.* Котл. Ен.

Крикливиця, -ці, *ж.* 1) Кликуша. *Була оце, але вмерла жінка крикливиця.* Кіев. г. *Як воно на вашу думку: чи то од Бом оті крикливиці, чи воно з дання, чи з нечистою силою накладають?* 2) *мн.* **Крикливиці**. Болѣзненное состояніе ребенка, когда онъ кричить безъ слезъ. Мил. 33. *Прийшла я до вас з крикливицями і безсонницями. Кури-куриці, нате вам крикливиці.* Чуб. І. 141.

Крикнява, -ви, *ж.* Крикъ многихъ голосовъ. *Там така крикнява, свиснява.* Харьк. Левч. 62.

Крикнути. См. **Кричати.**

Крикси, -сів, *мн.* Безсонница ребенка, сопровождаемая плачемъ. Ефим.

Крикуль, -ля, *м.* Въ загадкѣ: пѣтухъ. *Бігла моргуля* (миша), *питала крикуля: чи є вдома хапуля?* (кіт). Чуб. І. 311.

Крилас, -са, *м.* Клиросъ. *На два криласи не можна співати.* Ном.

Крилатий, -а, -е. Крылатый. *Його хотять крилаті вовкулаки ззісти.* Чуб. І. 13. *...вітре мій єдиний, легкий, крилатий.* Шевч. 643. *Кого ж він по світах шукає? Орлицю сміливу, крилатшу над орла.* К.

Крилаш, -ша, *м.* Помощникъ рыболовнаго атамана. Левиц. Браун. 9.

Крилашський, -а, -е. Принадлежащій помощнику рыболовнаго атамана. Браун. 9.

Крилечко, -ка, *с.* Ум. отъ **крило.**

Криллячко, -ка, *с. соб. ум.* Крылья. *Вибрала голубка: таке й криллячко, таке й пір'ячко, така й голова, як в мого була.* Чуб.

Крило, -ла, *с.* 1) Крыло (птицы). *Летів орел по над морем, опустивши крила.* Мет. 65. 2) Крыло (вѣтряной мельницы). 3) Сторона, бокъ. *З обох боків старої будівлі прибудував ще по крилу.* Стор. МПр. 65. *Пішла отара; чабани спереду на крилах.* О. 1862. V. Кух. 33. 4) Въ церковномъ зданіи, построенномъ въ видѣ креста — каждый изъ четырехъ концовъ. *Плян церкви се хрест з чотирма рівними крилами.* Шух. І. 115. 5) Борть, бокъ лодки. О. 1861. XI. 9. 6) Боковыя полотнища, стѣны невода. Также стоячее полотнище (одно или два) в **ятірі**. Шух. І. 227. 7) Изъ четырехъ полотнищъ, составляющихъ плахту, каждое изъ отвороченныхъ сверху внизъ. Вас. 170. См. **Криси.** 8) Часть Ботелева. Шух. І. 214. 9. — **орлине**. Раст. Astragalus glycyphylos L.

ЗЮЗО. І. 113. Ум. **Крилечко, кри́лонько, крильце.** *Прилетіла пава, коло його впала, крилечками стрепенула та й поцілувала.* Мет. 113. *Возьмуть тя на крилоньки, занесуть тя в чужиноньку.* Ном. *Посип пшінця по колінця, водиці по крильця.* Мет. 23. *Ой пливе човен, води повен да мальовані крильця.* О. 1861. XI. 9.

Криля́, -ля́ти, *с.* Крылышко. *Гуси, гуси, лебедята, візьміть мене на крилята.* ЗОЮР. II. 19. Ум. **Криля́тко.** *Гуся, гуся, лебедятко, візьми мене на крилятко!* ЗОЮР. II. 20.

Крим, -му, *м.* Крымъ. *Годі, годі, чумаченьки, в Криму соли брати!* Рудч. Чп. 102.

Кри́мець, -мця, *м.* Житель Крыма. Желех.

Кри́мка, -ки, *ж.* 1) Крымская соль. *Несли подарки пред собою: пирії завдовшки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. 2) Шапка изъ крымскихъ барашковъ. Желех. 3) Проказа? *У його матері кримка, — така болість, що й не вигоїть.* Екатеринодаръ. (Залюбовск.).

Кримкуватий, -а, -е. Лепрозный? Прокаженный? *У них батько був кримкуватий та й вони такі.* Екатеринодаръ (Залюбовск.).

Кри́мський, -а, -е. Крымскій. *В кримськім степу пропадали* (чумаки). Рудч. Чп. 105.

Крин, -ну, *м.* Раст. Кринъ, Lilium candidum. *Роспустись, рожевим крином процвіти!* Шевч. *В кринах схована криниця.* К.

Криниця, -ці, *ж.* 1) Ключъ, родникъ, источникъ. *Піди до криниці; поки півні не співали, умийся водою.* Шевч. 15. *До доброї криниці стежка утоптана.* Ном. № 4471. 2) Одно изъ созвѣздій. *По дорозі* (млечный путь), *саме в розсохах єсть криниця — чотирі зірки, а від неї пішла дівка з відрами — три зірки.* Мнж. 148. Ум. **Криниченька, криничка.** *Ой у полі криниченька на чотирі зводи.* Мет. 7. *Зайду до тієї кринички, що я чистила, то, може, там нап'юсь.* Рудч. Ск. II. 57.

Крини́чаний, -а, -е. Родниковый. *В воді тихо плавала криничана червонобока жабка.* Левиц. І. 288. Криничана осока. Раст. Carex praecox.

Криниченька, -ки, *ж.* Ум. отъ **криниця.**

Криничка, -ки, *ж.* Ум. отъ **криниця.**

Криничний и крини́шний, -а, -е = Криничаний. *Умиваюся криничною та водицею.* Грин. III. 676.

Крини́човина, -ни, *ж.* Мѣстность, богатая ключами. *Липина і горобина, і дуб кучерявий посплітались вітами зеленими над холодною криничовиною.* МВ. II. 98. *Шукає вона очима тих ярків зелених, де буває криничовина, де густа осока покриває долинку, а на долині блищить водиця.* Левиц. І. 83.

Крини́чуватий, -а, -е. О мѣстности: богатый родниками. *Криничувате місто.* Херс. г.

Крини́шний, -а, -е. См. **Криничний.**

Кри́са, -си, *ж.* Крыса. *Вигляда, мов криса з крупів.* Ном. № 13791.

Крисак, -ка, *м.* 1) = **Крисаня.** Вх. Уг. 247. 2) Оковка на концахъ оси. Желех. Ум. **Крисачок.** Вх. Уг. 247.

Крисанечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **крисаня.**

Крисани́на, -ни, *ж.* = **Крисаня.** *Ой того я хлопця люблю в жовтій крисанині.* Гол. II. 825.

Крисаня, -ні, *ж.* Шляпа. *Мій милий в крисані.* Гол. II. 191. Ум. **Крисанечка.** *Іздоймила крисанечку та й поцілувала.* Гол. І. 229.

Крисачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **крисак.**

Кри́си, -сів, *м. мн.* 1) Края горшка, миски. *Здавались йому крисами коло горшка, або коло миски.* Левиц. I. 244. 2) Поля шляпы. Рудч. Чп. 248. Чуб. VII. 413. Гол. Од. 69. *В солом'яному брилі з широкими крисами.* О. 1802. IX. 60. 3) = **Крила 7.** Черниг. у. Ум. **Кри́сочки.** *Взели шепочки по за крисочки.* Kolb. I. 109.

Крислатий, -а, -е. Вѣтвистый, развѣсистый. *Бересток крислатий.* Грин. I. 118.

Крисловатий, -а, -е = **Крислатий.**

Кристаль, -лю, *м.* = **Кришталь.** *Дівчино-ягодо! який у тебе кристаль під носом — як московський патрон.* Ном.

Крити, крию, -єш, *гл.* 1) Крыть, покрывать, укрывать. *Коли стидаєшся, то крий решетом голову.* Ном. № 3200. *А тепера* (листонько) *падаєш, земленьку криєш. Крити хату.* 2) Скрывать. *Криє від матері свою лиху годину, щоб не вразити її серця.* Мир. Пов. II. 88. 3) Сохранять, защищать. Преимущественно въ выраженіяхъ, обращаемыхъ къ Богу и святымъ. *Нехай Бог криє!* Г. Барв. 310. **Крий, Боже**! Сохрани Богъ! Избави Богъ! Не дай Богъ! Часто употребляется въ значеніи: очень сильно. *По небу хмари скрізь погнало, і вітер по землі, крий Боже, заревів!* Греб. 376. *Так важко зітхнула, що крий Мати Божа!* Кв.

Критий, -а, -е. Покрытый, крытый: *Критий кожух, крита хата.* **Критий віз**. Возъ съ верхомъ, будкой. *Віз критий, палубчастий.* МВ. II. 198.

Критик, -ка, *м.* Критикъ. *А критиків хиба не страшно, котрі за помилку одну збентежуть так тебе?..* Алв. 6.

Критика, -ки, *ж.* Критика. *На Стрийковських, Коховських і Грондських нічого було п. Падалиці здаватись без усякої критики.* О. 1861. X. 136.

Критикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Критиковать. *Надрукованого і критикованого нічого не читав.* Шевч. Передм. до Гайдам.

Критися, криюся, -єшся, *гл.* 1) Покрываться. *У неділю вранці рано поле, крилося туманом.* Шевч. 95. *Улиці, базари крились трупом, плили кров'ю.* Шевч. 168. 2) Скрываться, прятаться. *У сизому тумані крилося село.* Мир. Пов. II. 94. *І позад базару через мертвих переступа, криється в пожарі за костьолом.* Шевч. 202. *Вона од мене, здається б, не крилась.* МВ. *Сама пішла до його, пішла не криючись.* Г. Барв. 399.

Критичний, -а, -е. Критическій. Желех.

Кри́тни́к, -ка, *м.* Кровельщикъ. О. 1862. IX. 8. *Він майстер був — критник.* О. 1862. VIII. 7.

Криття́, -тя́, *с.* Покровъ, верхъ платья. *Не знаю, що в криття, що в рукава.* Ном. № 13516.

Криха́, -хи, *ж.* 1) Кроха. *За тую криху мало гріху.* Ном. № 113. 2) Малость, небольшое количество. Ум. **Кришечка, кришка.** *Кришечкою пасті розговілась.* Г. Барв. 67. *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. № 4241. (Черевань) *хоч би кришечку перемінився.* К. ЧР. 21. *Немає хліба й кришки.* Грин. III. 130. Всѣ эти уменшительныя употребляются также и какъ ласкательныя слова. *Не говори мені сього, Маню, і не думай про се, моя кришечко!* Кв. I. 40. *Моя душечко, моя кришечко!* Мет. 122.

Кри́хітка, -ки, *ж.* Ум. отъ **крихта.**

Крихке́нький, -а, -е. Ум. отъ **крихкий.**

Крихке́нько, *нар.* Ум. отъ **крихко.**

Крихки́й, -а́, -е́. Хрупкій, ломкій. Вас. 147. Ум. **Крихке́нький.**

Крихкість, -кости, *ж.* Хрупкость, ломкость. Желех.

Кри́хко, *нар.* Хрупко, ломко. Ум. **Крихне́нько.**

Кри́хта, -ти, *ж.* 1) Крошка. *Голодувала часто, оставляючи дитині і послідную крихту.* Кв. I. 213. 2) Малость. *Приніс я тобі грошенят крихту: п'ять карбованців.* МВ. (О. 1862. III. 76). 3) Крошка — ласкательное слово, прилагаемое къ людямъ (употребляется преимущественно въ формѣ уменьшит.) *Серце моє, крихто моя!* Ум. **Крихітка, крихточка.** *В чужу землю чужі люде мене заховають, а своєї ся крихотка надо мною ляже.* Шевч. 73. *Так гуртом по християнській і поховали мою крихітку.* Г. Барв. 532. *В мене в хазяйстві зайва крихточка не пропаде.* Левиц. Пов. 63.

Крицевий, -а, -е. Стальной. Шух. I. 276.

Криця, -ці, *ж.* Чистая сталь. *Роблять дзеркала з міді, срібла, криці, а то й золоті роблять.* Ком. II. 43. *Криця — не лошиця! пів корня ззість, а мірки не довезе.* Ном. № 10226. Иногда криця употребляется вм. кресало. *Взяв губку та крицю, креснув і викресав.* Рудч. Ск. II. 202.

Крицяни́й, -а́, -е́ = **Крицевий**. Шух. I. 192. *Похмуро дивит в крицяну рушницю.* Федьк. I. 19.

Крича́ння, -ня, *с.* Крикъ. *Кричання не своїм голосом.* Левиц. (Правда 1868, 520).

Крича́ти, -чу́, -чи́ш, одн. в. крикнути, -ну, -неш, *гл.* Кричать. *Кричить — на десятій вулиці чутно.* Ном. № 3452. *Кричать сови, спить діброва, зіроньки сияють.* Шевч. 77. *Ой як крикнув Гамалія.* Шевч. 61. *Стара крикнула, кинулась до його і заголосила.* Левиц. I. 4. **Кричати на пуп**. Кричать благимъ матомъ. *Все море зараз спузиріло, водою мов в ключі забило, Еней тут крикнув, як на пуп.* Котл. Ен.

Кри́чма, *нар.* Крича. К. ПС. 117.

Криша, -ші, *ж.* Кровля.

Кришане́ць, -нця́, *м.* Родъ пряника. *Солодкі кришанці медові.* Мкр. Н. 31.

Кришеник, -ка, *м.* Ломтикъ, кусокъ. *Чи шматок хліба, чи кільце ковбаски, чи сала кришеник, то все так на столах перед ними й лежить.* ЗОЮР. I. 306. Чортів кришеник. Бранное выраженіе. Ном. № 3563.

Кришеня́, -ня́ти, *с.* Крохотка. Ум. **Кришеня́тко, кришеня́точко.** Употребляется но отношенію къ дѣтямъ какъ ласкательное: крошка. *Дитинка ще не зовсім одужала, ще квилило кришенятко.* МВ. II. 180. *Каліки нещасливі, діти кришеняточка, — і ті в неї не гуляли.* ВМ. (О. 1862. III. 60).

I. Кришечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **криха.**

II. Кришечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кришка.**

Криши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) Крошить. *Ой сип сірівець та криши петрушку.* Шевч. *Чого не люблю, того і у борщ не кришу.* Ном. № 5075. 2) Рубить. *Дід і почне кришить татар, як локшину.* Стор. 3) Рѣзать, разрѣзывать. *Сало кришене стоїть на столі.* Г. Барв. 201.

Кришка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **криха.** *Кришка на світі чоловіка тримає.* Ном. № 12850. 2) Крышка, — напр., на трубкѣ, но не въ сундукѣ, гробѣ и пр. Вас. 148.

Кри́шний, -а, -е = **Крихкий.** *Голки кришні.* Лебед. у.

Кришта́ле́вий, -а, -е. Хрустальный. *Заправлю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250. *Великі бризки кришталевим стовбом стрибали догори.* Стор. МПр. 66. *Срібні, золоті і кришталеві кубки.* К. ЧР. 38.

Кришта́лик, -ка, *м.* Ум. отъ **кришталь.**

Кришталь, -лю, *м.* 1) Хрусталь. *Зуби такі, як кришталь.* Грин. III. 164. *Як кришталь біла.* Ном. № 13149. *Чиста, як кришталь, вода стояла вщерть з кам'яними краями криниці.* Левиц. І. 2) Употребляется какъ ласкательное слово. *Ой ти, Грицю, дорогий кришталю!* Чуб. V. 431. *Я тебе, кришталю, давно дожидаю.* Грин. III. 171. Ум. **Кришталик.**

Крів, крови, *ж.* = **Кров.** Левч.

Крівавий, -а, -е. Кровавый. *Заспівали козаченьки пісню теї ночі, теї ночі крівавої.* Шевч. *Працюєм до крівавого поту.* Ном. 1570. *Заводите кріваві чвари.* К. ЧР. 299. *Кріваві сльози.*

Крівави́ти, -влю́, -ви́ш, *гл.* Окровавлять.

Крівави́тися, -влюся, -вишся, *гл.* Окровавляться.

Крівави́ця, -ці, *ж.* Добытое тяжкимъ трудомъ. *За чужую крівавицю купив у церкву плащаницю.* Ном. № 13556.

Крівавник, -ка, *м.* Раст. = **Деревій.** Вх. Пч. І. 8.

Крівавниці, -ць, *ж. мн.* Красныя бусы. Гол. Од. 70.

Кріваво, *нар.* Кроваво. *Кріваво за велику здобич бились* К. ЦН. 167.

Крівлявий, -а, -е = **Крів'яний.**

Крівця́, -ці, *ж.* 1) Ум. отъ **кров.** *Людська крівця не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 1283. 2) Раст. Звѣробой, Hypericum.

Крів'яний, -а, -е. = **Крівавий.** *Вічка крів'яною стали.* Мнж. 6. *Куди тягли Саливона, — крів'янії річки.* Грин. III. 638.

Крізь, *пред.* Чрезъ, сквозь. *Хоч крізь землю йди.* Ном. № 2080. *Хоч крізь сон подивлюся на ту Україну.* Шевч. *Крізь сльози.* Шевч. **День крізь день**. Каждый день. *Як таки отак день крізь день сидіти за роботою, — це можно й захворіти.* Лебед. у.

Крізьки́й, -а́, -е́. Прозрачный. *Воздух .... прозоріш, крізький і проміння соняшне нагріває його дуже мало.* Дещо. 85.

Крій, *пред.* = **Край.** *Ой там моя хаточка крій води.* Макс.

Крілик, -ка, *м.* = **Кропив'янка.** Вх. Уг. 247. См. **Кріль 2.**

Кріличка, -ки, *ж.* Названіе коровы. Kolb. І. 65.

Кріль, -кроля́, *м.* 1) Кроликъ. *Зевс моргнув як кріль усами.* Котл. *Котик у його хліві кролів ловить.* Рудч. Ск. 2) = **Кропив'янка.** Вх. Уг. 247.

Крім, *пред.* Кромѣ. *Крім церков святих.* Ном. № 8373. *Кохав він еще крім мене другі.* Гол. І. 203.

Крім'язни́й, -а́, -е́ = **Кремезний**. *Та чого ніяк, там такий крім'язни́й.* Липов. у.

Кріп, кро́пу, *м.* 1) Раст. Укропъ, Anethum graveolens. Лв. 96. *Ой кріп та ромен та петрушечка.* Чуб. V. 11. 2) = **Окріп.** Вх. Лем. 428.

Кріпак, -ка и пр. См. **Крепак и пр.**

Кріпе́нний, -а, -е. 1) Очень крѣпкій. 2) Очень здоровый, сильный. *Це дід кріпенний.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Кріпе́нький, -а, -е. Довольно крѣпкій. *Я ж хоч був собі п'яненький, а в ногах таки кріпенький.* Сніп. 138.

Кріпе́нько, *нар.* Довольно крѣпко. *А рака кріпенько держить.* Стор. І. 15.

Кріпець, -пцю, *м.* = **Кріп.** Вх. Пч. І. 8.

Кріпити, и крепити, -плю́, -пиш, *гл.* Укрѣплять, усиливать. *Вона мене кріпила своєю радою.* Г. Барв. 287. *Як стали крепить морози... ти такечки більш місяця крепили.* О. 1861. V. 73.

Кріпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Крѣпиться, твердо держаться. *Кріпиться, як диня на морозі.* Ном. № 2444. *Не давши слова — держись, а давши — кріпись.* Ном. № 10675.

Кріпка, -ки, *ж.* Куропатка. Вх. Зн. 29.

Кріпке́нький, -а, -е = **Кріпенький.** *Коник він кріпкенький.* Греб. 403.

Кріпке́нько, *нар.* = **Кріпенько**.

Кріпки́й, -а́, -е́. 1) Крѣпкій. 2) Здоровый, сильный (о человѣкѣ). *Іще кріпкий чумак був.* МВ. I. 65. *Це ж добре, як дівчина кріпка на вдачу... а инша зовсім розбештується.* О. 1862. I. 74. 3) Сильный. *А зіма вже морозами кріпкими укріпила.* МВ. II. 25.

Кріпко, *нар.* 1) Крѣпко, сильно. *Тут, обнявшись кріпко, ми загинем вкупі.* Сніп. 2) Очень. *Кріпко стереглись наші дівчата панських парубків.* О. 1862. V. 109.

Кріпость, -пости, *ж.* 1) Сила, крѣпость. *Ти — Господь моєї кріпости і сили.* К. Псалт. 103. 2) Крѣпость, укрѣпленіе. *Дорош розміряв окопи.., бо знав і кріпості будувать.* Стор. II. 55.

Кріпота, -ти, *ж.* Прочность, крѣпость. *Для кріпоти роблять стріхи над тином, щоб дощ не набивав.* Донск. обл.

Кріпшати, -шаю, -єш, *гл.* Крѣпнуть, дѣлаться крѣпче. *Мороз не кріпшав.* МВ. I. 81.

Кріпше, *нар.* Ср. степ, отъ **кріпко**. Крѣпче. *Жіноче царство стоїть кріпше над усі царства.* К. ЧР. 50.

Кріпший, -а, -е. Ср. степ. отъ **кріпки́й**. Болѣе крѣпкій. *Над жида нема кріпшого в вірі.* Ном. 897.

Кріс, кре́са, *м. мн.* **креси́**. Ружье (кремневое). Шух. 1. 229. *У нас справа швидка: з креса та в груди.* Федьк.

Кріселко, -ка и крісельце, -ця, *с.* Ум. отъ **крісло.**

Кріслатий, -а, -е. = **Крислатий.** *В середині церква хороша... і малювання дороге... а над кріслатим лихтарем Дух Святий.* Св. *Л.* 26.

Кріслечко, -ка, *с.* Ум. отъ **крісло.**

Крісло, -ла, *с.* 1) Кресло. *Голова не до ради, а купра не до крісла.* Ном. № 6257. *На чім посажену? На золотих кріслах.* АД. Т. 41. 2) Шесть, идущій сбоку саней отъ головы полоза въ сторону для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. 3) Разрѣзъ въ штанахъ спереди или сзади. КС. 1893. V. 278. XII. 447. Ум. **Кріселко, крісельце, кріслечко.** *У кімнатах у нас було гарно: і кріслечко, і столичок, усе як слід.* МВ. II. 31. *Сядь собі на кріслечку.* Грип. III. 432.

Кріт, крота, *м.* Кротъ, Tolpa europaea.

Кров, -ви, *ж.* Кровь. *Довго, довго кров степами текла-червоніла.* Шевч. 163 *Стали бідні невольники на собі кров забачати.* Дума. *Не пий води — кров нападе.* Радом. у. *Кров видно напала. Треба завтра щепія покликати — хай кине кров.* Мир. Пов. I. 163. 3) — **св. Івана**. Раст. = **Іванок.** Вх. Пч. I. 10. Ум. **Крівця, кро́вка.** *З пальця мизинця кровка канула.* Чуб.

Крова́вий, крова́вити и пр. См. **Крівавий, крівавити и пр.**

Кроватонька, -ки и кро́ваточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кровать.**

Кровать, -ті, *ж.* Кровать, ложе. *І в кімнаті на кроваті спочити лягли.* Шевч. *На моїй кроваті постілька біленька.* Грин. III. 212. Ум. **Кроватонька, кро́ваточка, кроватька.** *А він їй загадав постіленьку слать на тій кроватеньці.* Чуб. V. 820. *В комороньці кроватонька тесова на кроватоньці периночка пухова.* Чуб.

Крове́ць, -вця́, *м.* Скрытое мѣсто; убѣжище; притонъ. *Увірка* (= білка) *наносит оріхи до дупляка, до крівця.* Вх. Уг. 247.

Кровка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кров.**

Кровни́к, -ка́, *м.* Раст. 1) Hypericum quadrangulum. Шух. I. 21. 2) = **Крівавник.** Вх. Лем. 428.

Кровожерний, -а, -е. Кровожадный. *Були ми кровожерними яструбами-рарогами.* К. Дз. 115.

Кровопивець, -вця, *м.* Кровопійца. *Становий і волосний кровопивці усі. От і наш кровопивець незгірший.* Канев. у.

Кровопи́йка, -ки, *ж.* Глотокъ крови. *Нехай я й жупан, та з своєї праці, а в твоєму каптанці не одна кровопийка.* О. 1861. II. 28. (З нар. уст.).

Кровопій, -пія, *м.* = **Кровопивець.** *Сказано, — кровопій людський.* Мир. Пов. I. 131.

Крово́тіч, -чі, *ж.* Кровотеченіе. *Жінка одна була в кровотічі років дванадцять.* Св. Мр. V. 25.

Кровува́тий, -а, -е. Многокровный. Мнж. 183.

Кровця́, -ці, *ж.* = **Крівця.** *Червоная кровця — то дівоча краса.* Чуб. V. 17.

Кров'я́нка, -ки, *ж.* 1) = **Кров.** *Тілько му ся кров'янки лляло.* Вх. Зн. 25 2) Кровяная колбаса. Черниг. у.

Кроїти, крою, -їш, *гл.* = **Краяти.** *Про те знає швець та кравець, що він буде кроїти.* Ном. № 9577. *Як будуть козаче то тіло кроїть.* Федьк. III. 152.

Кро́к, -ку, *м.* 1) Шагъ. *Дурному з кроку ступити, — сто днів од пусту доступити.* Ном. № 6212. *Но що ту приходиш кроком зрадливим.* Гол. I. 346. 2) Часть основы, которую ткачъ можетъ заткать до новаго поворота навоя: заткавъ ее, ткачъ, поворачивая верхній навой, развиваетъ съ него часть основы, навертывая въ то-же время сотканный крок полотна на нижній навой; крок находится между **ма́ґлем** і **ля́дою**. Шух. I. 258. МУЕ. III. 20.

Кро́ква, -ви, *ж.* Стропило. *Яка кроква, така й лата — яка робота, така й заплата.* Ном. № 10403. *Положимо сволоки з зеленої осоки; поставимо крокви з жовтенької моркви.* Нп. Ум. **Кроківка, кроковця.** Грин. III. 155. *Поставлені кроковки.* Мет. 119.

Кроквина, -ни, *ж.* Одно стропило. Волч. у.

Кроківка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кро́ква.**

Крокіс, -косу, *м.* Раст.: а) Дикій шафранъ, Carthaumus crocos. б) Pulmonaria mollis. Лв. 101. *Квітками сухими то з рожі, то з крокосу обквічали.* ЗОЮР. II. 290. *Та купили крокосу дівочкам у косу.* Грин. III. 95.

Крокіш, -кошу, *м.* Раст. Pulmonaria mollis. Вх. Пч. I. 12. См. **Крокіс.**

Крокоди́л, -ла, *м.* Крокодилъ. *Сокрушаєш крокодила і годуєш сем'ї дикі.* К. Псалт. 170.

Крокус, -са, *м.* = **Крокіс.** *Ой де Петрусь походив, — червоний крокус посходив.* Макс.

Кро́лик, -ка, *м.* 1) = **Кріль.** *То це прийде кролик, улізе в мішок.* Рудч. II. 12. 2) = **Крілик.** Вх. Лем. 428.

Кроля́чий, -а, -е. Кроликовый, кроличій. *Червоні кролячі очі.* Мир. Пов. II. 50.

Кро́мка, -ки, *ж.* — **хліба** = **Окраєць хліба.** Вх. Уг. 247.

Кро́мкати, -каю, -єш, *гл.* = **Крамкати.** *Орони кромкавут*. Вх. *Лем.* 428.

Кромка́ч, -ча, *м.* Воронъ. Вх. *Лем.* 428.

Кро́пець, -пцю, *м.* = **Кріп 1.** Вх. *Лем.* 428.

Кропива, -ви, *ж.* Раст. Крапива. *І на жалку кропиву мороз буває.* Ном. № 3824. Глуха, біла кропива, мертва кропива. Раст. Lamium album L. ЗЮЗО. I. 126. Глуха кропива еще: Leonorus cardiaca. *Лв.* 99. Ум. **Кропивка.** *Там же при долинці, в зеленій кропивці.* Грин. III. 663.

Кропи́в'яний, -а, -е. Крапивный. Грин. III. 93. **Кропив'яним сім'ям засипати**. Забранить, наговорить много попрековъ. *Я було піякам кажу: «Пийте, та його* (чоловіка-п'яницю) *не заволікайте»! А то ще прийдуть під вікно* (кликати). *До хати вже і не вступають, бо я кропив'яним сім'ям так і засиплю.* Г. Варт. 290.

Кропив'янка, -ки, *ж.* Птица: крапивникъ, Troglodytes parvulus. Константиногр. у.

Кропило, -ла, *с.* Кропило. *Дяк ства, попи з кадилами, з кропилом.* Шевч. Ум. **Кропи́льце.**

Кропити, -плю́, -пиш, *гл.* Кропить, окроплять. *Сонце світить, дощик кропить.* Ном. № 236. *Кропи нас, мати, свяченою водою.* Грип. III. 510.

Кропівни́к, -ка, *м.* У гуцульскихъ древорубовъ: рабочій, поливающій водой деревянный желобъ, но которому съ горы внизъ спускается дерево. Шух. I. 179.

Кропко́вий, -а, -е. Настоянный на укропѣ (о водкѣ). *В приставках стояла брага, а в бутилях пінна і перцівка, і кропкова, і густа корінна.* Мкр. II. 23.

Кро́пля, -лі, *ж.* = **Крапля.** *Буду пити, буду пити й кроплі не пущу.* Чуб. V. 252.

Кро́повий, -а, -е. Укропный? изъ укропу? Грин. III. 86.

Кро́сенце, -ця, *с.* Ум. отъ **кросно.**

Кро́сневий, -а, -е. Кро́снева пилка. Столярная нила со станкомъ. Шух. I. 88.

Кро́сно, -на, *с.* Употребляется преимущественно во мн.: **кросна**. 1) Рама или полная, — напр. въ окнѣ (Желех.), или только изъ трехъ сторонъ; входить какъ составная часть въ рядъ снарядовъ и машинъ: **кросна** въ столярной пилѣ — станокъ, (Желех. Шух. I. 88), въ ручной мельницѣ — два столбика съ перекладиной сверху (въ видѣ буквы П) надъ жерновомъ: сквозь перекладину проходитъ шесть, при помощи нижнего конца котораго вращается жерновъ (Шух. I. 146, 261). 2) Швальный станокъ у переплетчиковъ, также представляющій изъ себя неполную раму въ видѣ буквы П. Желех. 3) Ткацкій станокъ простой, въ видѣ двухъ стоекъ съ перекладинами вверху и внизу, употребляемый и теперь для тканья ковровъ (Вас. 171), решетъ и ситъ (Вас. 175), также усложнившійся и существующій въ томъ видѣ, въ какомъ онъ описанъ подъ словомъ **Верстат**. Шух. I. 255. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. *Твоя стара мати за кроснами сидить.* Гол. 4) Полотно, холстина. *Поставила і виткала шовкові́ї кросна.* Нп. Г. Барв. 422. Ум. **Кросенце, кросонки́.** *Молодим господиням кросенця ткати.* Чуб. III. 109.

Кросонки́, -но́к, *с. мн.* 1) Ум. отъ **кро́сно.** 2) Небольшой станокъ для тканія ситъ. Вас. 152.

Крот, кроть, *нескл.* Кратъ, разъ (только въ бранныхъ выраженіяхъ). *Сто сот крот його ма.* Ном. № 3767. *Не зводь з ума, кроть твою ма, бо я не дитина.* Чуб. V. 216. *Прийшли жиди воли брати, а я стала не давати, кроть сот вашу ми.* Чуб. V. 1160.

Кроти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Рыть землю (о кротахъ). *Кроти накрошили на сіножаті.* Канев. у.

Кротість, -тости, *ж.* Кротость. *Притчу Христову роскаже, схиляючи буїї душі до кротости та до любови.* К. ЧР. 313. Кроть. См. **Крот.**

Крохмаль, -лю, *м.* 1) Крахмалъ. *Робити крохмаль з картоплі.* Г. Барв. 373. 2) Кисель. *Крохмаль, який їдять пани.* Котл. Ен.

Крошня, -ні, *ж.* 1) Рыболовный сакъ. Вх. Зн. 29. Желех. 2) Верхъ, будка повозки. Вх. Зн. 29. Ум. **Кроше́нька.**

Крубочки́, -ків, *мн.* Родъ вышиванья. Kolb. Рок. І. 48.

Круг, -га, *м.* 1) Кругъ, окружность, круговая линія. 2) Горизонтъ, кругозоръ. **Вже со́нце в крузі**. Солнце на горизонтѣ. Желех. *Зійшли мої літа, як вихор з круга світа.* КС. 1883. II. 468. *Щоб ти пішов круга світа.* Ном. № 3677. (Проклятіе). *Бодай йому з круга світа повернуло!* Кіев. у. (Проклятіе). 8) Кругъ, составленный расположившимися по окружности предметами, людьми. *Тихо виступали в круг дівчата, побравшись по дві попід руки.* Левиц. 4) Кругъ (дороги), объѣздъ. *Хто кругу не боїться, — далі становиться.* Посл. 5) Извѣстная часть (пудовъ до 2 — 3) волокна неньки, льна, намотанная на деревянный обручъ. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Сорт: кругів прядіва.* Мнж. 46. 6) — **коліс**. Комплекта колесъ для воза. 7) Площадь, ограниченная окружностью. 8) Кругъ деревянный, металлическій и пр. — отдѣльный или какъ часть различныхъ снарядовъ, посуды, мебели и пр. Такъ, **кругом** называется дно деревянной посуды, вырѣзанное, но еще не обработанное (Шух. І. 250); **круг** является одною изъ двухъ сторонъ **колиски** (Шух. І. 98), частью **м'яльниці** (Вас. 159). 9) Родъ деревяннаго столика у гуцульской печи, на который выкладывается приготовленная **кулеша**. Шух. І. 96. 10) Въ повозкѣ: каждая изъ двухъ поперечныхъ стѣнокъ кузова. Рудч. Чп. 250. 11) — **гончарський**. Кругъ, станокъ гончара; устройство: вертикально стоящее **веретено**, которое своей пяткой, **спіне́м**, вращается въ подшипникѣ, лежащемъ на полу; верхній конецъ **верете́на** прикрѣпленъ къ высокой скамьѣ, называемой **лавиця**, при помощи **жабки**, дощечки съ выемкой; внизу на веретенѣ нижній кругъ, — **спідняк**, вращаемый ногами, а вверху — **верхня́к**, меньшій кругъ, на которомъ формуютъ посуду. Шух. І. 261, 262. Полтавскія названія частей круга: **веретено** — веретено, **п'ятка** — деревянная подставка для круга, **порплиця** — желѣзный подшипникъ для веретена, а **дучка** — лунка въ ней, **лава** = скамья, **коник** = **жабка, спідняк, сподень, кружка** — нижній кругъ, **верхняк, голова, головка, кружалко** — верхній кругъ; **спиці** — большею частью круглыя деревянныя трос ти, въ числѣ шести, образующія подпорку для нижняго круга и располагающіяся подъ нимъ въ видѣ круглой клѣтки; **шпеник** желѣзный стержень на верхнемъ кружкѣ, на который накладывается комокъ глины при формовкѣ. Вас. 179. Нѣсколько различаясь по своей конструкціи, **круги́** бываютъ: **шльонський, головатий, шестерня, воло́ський**. Вас. 179. 12) Тулья шапки. Вас. 156. 13) Темя головы? *Болить моя головонька від самого круга.* Грин. III. 162. 14) Участокъ поля. *Там же мі стоїть три круга ярини, пішли її жати три красні дівчини.* Гол. *В сьому крузі луччі буряки, аніж на низу.* Кіев. г. 15) Переносно: область. *Будем вісліжувати, світогляд народа в крузі релігії.*

Левиц. 16) **— дугану**. Пятьдесятъ пачекъ табаку (курит.). Вх. *Лем.* 428. Ум. **Кружечок, кружок.**

Круг, *нар.* Вокругъ. *На ріках круг Вавилона, під вербами в полі, сиділи ми.* Шевч. *Круг його гукають.* К.

Круга́в, -ва, *м.* Ястребъ. *Циганочко-волошечко, я кругава вбив.* Федьк. II. 71.

Круги́, *нар.* = **Круг.** *Намітивши на ньому* (яблуці) *яке місце, вести від того місця пальцем круги яблука.* Дещо.

Круги́ня, -ні, *ж.* Порода круглыхъ сливъ. Вх. *Лем.* 428.

Круглий, -а, -е. Круглый. *Гріш круглий — роскотиться.* Ном. № **Круглий хрещик**. Игра, подобная горѣлкамъ. Ив. 55. Ум. **Кругленький.**

Кру́глість, -лости, *ж.* Круглота, шарообразность. *Про круглість землі я трохи чи не сам доміркувався.* Ком. І. 48.

Кругліти, -лію, -єш, *гл.* Дѣлаться болѣе круглымъ, округляться. Желех.

Круглобо́кий, -а, -е. Круглый, шарообразный. *Земля круглобока, така точнісінько, як кавун.* Ком. і. 7.

Кругловатий, -а, -е. Кругловатый. *Вся його постать, цілий обвід повного кругловатого лиця виявляло зразу його м'яку натуру.* Левиц. І. 239.

Кругловидий, -а, -е. Круглолицый. Ном. № 13790. *Огрядний собі пан, кругловидий, русявий.* К. ЧР. 104. Ум. **Кругловиденький.** *Була кругловиденька, ясноока, уста рум'яні, як вишня.* МВ. II. 83.

Круглоли́ций, -а, -е = **Кругловидий.** *Із за лісу, з за туману місяць випливав, червоніє круглолиций, горить, а не сяє.* Шевч.

Круглоокий, -а, -е. Имѣющій круглые глаза.

Круглота, -ти, *ж.* = **Круглість.** *Давно вже в голові його заклюнулась думка про круглоту землі.* Ком. І. 52.

Круглотварий, -а, -е = **Кругловидий.** Вх. Зн. 30.

Кругля́вий, -а, -е. Круглый. *Ще й на личку круглявіша.* Нп.

Кругляк, -ка, *м.* 1) Вѣтряная мельница голландской системы. 2) Раст. Equisetum palustre L. ЗЮЗО. I. 266.

Круглянча, -чати, *с.* Маленькій круглый горшокъ. Вх. Зн. 30.

Круглястий, -а, -е. Шарообразный. *Земля кругляста, як кавун.* Ком. I. 6.

Кругля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Нить круговую. *Да з кумою з Хмельницькою мед-вино кругляє.* Макс.

Кругля́ччя, -чя, *соб.* Бревна нераспиленныя. *Таки се кругляччя поколи, — з їх дров сила.*

Круговид, -ду, *м.* Кругозоръ. *Чи ви любите гуляти по сім узгір'ї та любувати круговидом.* Левиц. I. 273.

Круговий, -а, -е. 1) Круговой. *Вода, коли в неї кинеш камінь, росходиться круговими хвилями.* Ком. II. 2) Названіе вѣтра. *Иноді так, що вітер круговий подме.*

Кругогляд, -ду, *м.* = **Круговид.** *Прозорий воздух розширив кругогляд на всі боки.* Левиц. Пов. 97.

Кругойдучий, -а, -е. Поворачивающійся въ видѣ круга. *Над глибоким кругойдучим яром стоїть у руїнах, колись-то пишний замок.* К. (О. 1861. II. 234).

Кругом, *нар.* 1) Кругомъ, со всѣхъ сторонъ. *Золотоноша кругом хороша.* Ном. № 727. *Кругом його степ як море.* Шевч. 2) Кругомъ, вокругъ. *Кругом дуба русалоньки мовчки дожидали.* Шевч. 30. *Обійшли кругом церкви.* ЗОЮР.

Кругосвіт, -ту, *м.* = **Круговид.** *Його* (М. Вовчка) *кругосвіт немаленький.* О. 1861. IV. 34.

Кругосвітній, -я, -є. Всемірный. *Дійшовши з прогресом кругосвітньої наукової праці тієї правди...* К. ХП. 135.

Кружалко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **кружало.** 2) Часть гончарнаго круга. См. **Круг.**

Кружало, -ла, *с.* Кругъ; дискъ. *Парубки обсіли кружалом її хату.* МВ. *Аж кружало витоптав, танцюючи.* Св. Л. 207. *У коморі воскові кружала.* Кружало является частью различныхъ снарядовъ, напр., ткацкаго станка. Вас. 167. Ум. **Кружалко, кружальце.** *Коли б подивитись з місяця на землю удень, вона б здавалась нам біленьким кружальцем.* Ком. І.

Кружанин, -на, *м.* Участникъ хороводнаго круга. Грин. III. 105.

Кружа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Кружляти.** *Зевес тоді кружав сивуху і оселедцем заїдав.* Котл. Ен. *А козак сидить у корчмі, мед-вино кружає.* ЗОЮР. І. 219.

Кружґанок, -нку, *м.* Галлерея. *Освітились залі, кружґанки і кімнати княжеського замку.* Стор. МПр. 74. *З обох сторон будівлі прибудував ще по крилу покоїв і з'єднав їх кружґанками.* Стор. МПр. 65.

Кружeня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* О птицѣ: кружить, дѣлать круги летая; нарить. *Коршак літає, літає, — чого він так круженяє?* Радомысл. у.

Круже́ць, -жця́, *м.* Въ прялкѣ для шерсти — катушка, на которую постепенно наматывается спряденная шерсть. Вас. 153.

Кружечок, -чка, *м.* Ум. отъ **Круг.**

Кружина, -ни и кружиня́, -ні́, *ж.* Окружность. *Чотирі четверті кружині.* Черниг. у. *Се болото верстов із сім кружині.*

Кружівка и кружілка, -ки, *ж.* = **Кужілка**? = **Веретено**? *Буде мати бити щіткою, гребінкою і веретеном-кружівкою.* Грин. III. 72. *Добру свекруху маю, не дасть мя бити, знаю: видре щітку і гребінку, веретена і кружілку.* Грин. III. 92.

Кружка, -ки, *ж.* Часть гончарнаго круга. См. **Круг II.** Вас. 179.

Кружкома, *нар.* Кружкомъ, въ кружекъ. *Посідали кружкома.* О. 1862. VIII. 18.

Кружля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Кружиться, рѣять въ воздухѣ. *Як спускали домовину в яму, то все над нею білі голуби кружляли.* МВ. І. 79. 2) Нить. *Пообідавши, стали кружляти горілку.* Стор. І. 204. *А в тій корчмі два чужоземці: ой їден чужоземець мед-вино кружляє.* Чуб. V. 393.

Кружо́к, -жка́, *м.* Ум. отъ **круг.** 1) Небольшой кругъ, образованный линіей или расположенными по окружности предметами, людьми. **Ставати, сідати кружка**. Становиться, садиться въ кругъ. *Жонаті чоловіки тим часом стали в раді кружка і обрали з між себе отамана.* Г. Барв. 138. *Сідайте ж бо кружка та й слухайте!* МВ. **Кружка бігати**. Кругомъ бѣгать. Херс. **Голова кружка йде**. Голова кружится. Г. Барв. 532. 2) = **Круг 5.** Чуб. VII. 408. 8) — **обичаєк**. Двадцать штукъ обечаекъ для сить. Вас. 152. 4) Площадь, ограниченная небольшою окружностью. *І квіток цвіте без ліку, все кружками, кружками.* МВ. Вообще всякій деревянный кружокъ, служащій для различнаго употребленія, напр., вмѣсто тарелки, какъ крышка для различной посуды (напр., кувшиновъ, кадокъ съ квашеной капустой, огурцами,

кадокъ съ водой) и пр. Чуб. VII. 386. 6) Кругъ въ мельничной шестернѣ. Мнж. 481. Ум. **Круже́чок.** *Миттю подала на стіл гарячих млинчиків, сала кусочок положила на кружечку.* К. ЧР. 242.

Крук, -ка, *м.* = **Крюк.** *Висить пуга на круку, буде жінці і дяку.* Ном. Ум. **Кручо́к.**

Крулевство, -ва, *с.* Королевство. *Був обраний на польське крулевство.* Стор. МПр. 64.

Крулевщи́зна, -ни, *ж.* Жалованное отъ короля имѣніе. К. Досв. 148.

Крулівна, -ни, *ж.* 1) Королевна. 2) Родъ игры. Грин. III. 96.

Круль, -ля, *м.* Король. (Заимствовано изъ польск. языка).

Крулювіти, -люю, -єш, *гл.* Царствовать, управлять. *Не таким кпам, пане брате, в Польщі крулювати.* О. 1862. II. 54.

Кру́мкати, -каю, -єш, *гл.* = **Крамкати.** Вх. *Лем.* 428.

Крумкач, -ча, *м.* Воронъ. Кіев. г. Вх. *Лем.* 428.

Крумчати, -чу, -чиш, *гл.* = **Крумкати.** *Гавран крумчит.* Вх. *Лем.* 428.

Крупи, круп и крупів, *мн.* 1) Крупа. *Не сягай через крупи до пшона.* 2) Мелкій градъ. *Гуляє вітер по вулиці, з неба порощить крупами.* Левиц. I. 8) Икра рачья. Икра селедки. Вх. *Лем.* 428. Ум. **Крупці.** *Еге, крупець! може і м'ясця.* Ном.

Крупи́на, -ни, *ж.* Зернышко крупы. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною.* Ном. № 12321.

Крупкий, -а, -е. Крупистый, изъ крупинокъ состоящій. *Крупкіща мука (грубша).* Шух. I. 104.

Крупни́й, -а́, -е́ = **Крупкий**. *Зазнаєши крупного й м'ягкого.* Ном. № 13915.

Крупник, -ку, *м.* Кашица жидкая изъ крупы. Чуб. VII. 439. *Крупник кулішеві брат.* Ном. № 12322.

Крупнистий, -а, -е. Зернистый. Вх. *Лем.* 428.

Крупняк, -ка, *м.* Самка селедки. Вх. *Лем.* 428.

Круподе́рник, -ка, *м.* Дѣлающій крупу. *Оттам, мамо, мельник, оттам круподерник.* Нп.

Круподе́рня, -ні, *ж.* Мельница для приготовленія крупы.

Круп'янка, -ки, *ж.* Колбаса, начиненная кашей. *Дайте ковбасу, я додому понесу; дайте круп'янку, пудкину пуд лавку.* Чуб. III. 477.

Круп'я́р, -ра, *м.* = **Круподерник.** Гол. Од. 11.

Крута́й, -тая, *м.* Раст. Echinops Rirto L. ЗЮЗО. I. 121.

Крутанина, -ни, *ж.* 1) Суетня, хлопоты. *Там така крутанина, що ну: все тілько там підмети, там застели та принеси.* Брацл. у. 2) Путаница.

Крута́рь, -ря́, *м.* = **Крутій.** Хотин. у. Вх. Зн. 30.

Крутель, -лю, *м.* Скрученная изъ соломы веревка. *Пошов до святих просити соломи, щоб скрутити крутеля і по йому спуститись* (з неба) на *землю.* Чуб. II. 337.

Кру́тень, -тня, *м.* 1) Пукъ соломы для топки. *Посади там* (у печі) *та й спали соілми три крутні, під челюстами, щоб загнотити.* Чуб. I. 123. 2) Свернутый пукъ соломы для заплетанія между кольями въ стѣнахъ плетеной хаты, **мазанки**. Чуб. VII. 381. 3) Свертокъ сѣна, остающійся по дорогѣ отъ протащенной копны. Канев. у. 4) = **Крутель.** *Що на йому свита соломою шита, крутнем пудперезався да в бояре вбрався.* Грин. III. 438. 5) Маховое колесо (въ машинѣ). Лубен. у.

Круте́нький, -а, -е. Ум. отъ **крутий.**

Крутéнько, *нар.* Ум. отъ **круто.**

Крути́й, -а́, -е́. 1) Крутой. *Буду крутії гори копати.* Мет. 2) Сильно загнутый. *Молодик-гвоздик! тобі — на уповня, мені — на здоров'я; тобі круті роги, мені чорні брови.* Ном. № 286. *Поцілуй же мене... у крутий усок.* КС. 1882. X. 27. **Крутий ряд**. Весенняя игра дѣвушекъ, въ которой цѣпь играющихъ извивается заворотами и зигзагами. Kolb. I. 176. 8) Густой. *Наварила каші крутої.* Грин. I. 88. *Круті яйця.* 4) Крѣпкій, твердый. *На круте дерево крутого клина треба.* Чуб. 1. 239. *А вгризніте, яка* (картопля) *крута.* Г. Бар. 428. *Ой маю я, моя мати, нагайку крутую.* Нп. 5) Трудный, тяжелый. *Еге, одвітує Білозерець, крута година наступила.* К. ЧР. 302. 6) Трудно разрѣшимый, трудно усвояемый (о словѣ, напѣвѣ) Уман. у. *Крута загадка. Крута пісня. Круте слово. Не круте йменння, та забула.* Павловгр. у. 7) **Крута голова = крутоголов.** Вх. Лем. 428. 8) **Крута м'я́та**. Раст. Курчавая мята, Mentha crispa. Вх. Лем. 428. Ум. **Крутенький.** *Крутенькую загадку нашим ти задав панам.* Котл. Од. 489.

Крути́ло, -ла, *с.* 1) = **Крутіж.** Вх. Зн. 30. 2) **Крутив, крутив, та вже ся і крутило перекрутило**. Всевозможныя усилія, средства оказались неудачными. Желех.

Крути́ти, -чу́, -тиш, одн. в. крутну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Крутить, окручивать, свивать. *Чоловік крутить, а Бог роскручує.* Ном. № 84. *Перевесла дівчата в полі крутили.* Сніп. **Крутити мотузи**. Вить веревки. Вх. Лем. 428. 2) Крутить, вертѣть. *В віконце поглядає, чи крутить завірюха.* МВ. *Лисичка... крутнула хвостиком.* Гліб. **Крутити носом**. Быть недовольнымъ. Ном. № 5083. 3) Интриговать. 4) **Крутити веремія**. Дѣлать быстрыя атаки. *Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13 и 423.

Крути́тися, -чу́ся, -тишся и крутну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) Кружиться плывя. *Пливла, пливла з рожі квітка та й стала крутиться.* Мет. 2) Вертѣться. *З дітворою кручусь по дворищу та бігаю.* МВ. *Крутнувся догори черева.* Ном. № 1833. *На те піп посвятився, щоб по церкві крутився.* Ном. № 210.

Крути́ус, -са, *м.* = **Прудиус.** *Сотниківна вже кохалась з якимсь крутиусом чи шибай-головою.* Стор. I. 33.

Крутихвіст, -хвоста, *м.* Изворотливый, фальшивый, перемѣнчивый человѣкъ.

Крутіж, -жа, *м.* Водоворотъ, омутъ. Шух. I. 6. *І як у той крутіж упав у ті прокляті чорні очі.* Федьк. II. 66.

Крутій, -тія, *м.* Плутъ. *О, не дуже водись з ними, гроші не дуже позичай, бо крутії вони добрі.* НВолын. у.

Крутілка, -ки, *ж.* Родъ зимней карусели на льду. Чуб. IV. 42. Мил. 55.

Крутіль, -те́лі, *ж.* Канатный дворъ, крутильня. Вх. Зн. 30.

Крутли́вець, -вця, *м.* = **Крутіж.** Вх. Зн. 30.

Крутли́виця, -ці, *ж.* = **Крутливець.** Вх. Зн. 20.

Крутнути, -ся. См. **Крутити, -ся.**

Крутня́, -ні́, *ж.* 1) Постоянное верченіе, вращеніе. 2) = **Крутанина.**

Круто, *нар.* 1) Круто. *Круто з'їздити сюдою. Круто спускалась гора.* Стор. 2) Съ сильнымъ загибомъ. *Круто позагинаті роги.* 3) Густо. *Круто наварила, — і ложкою в куліші не повернеш.* 4) Трудно, тяжело. 5) Сильно. *Круто їм буде одвічать.* О. 1862. VI. 60. 6) Остро (о взглядѣ). *Сив сокіл сидить, круто ся дивить.* Гол. Ум. **Крутенько.** *Садив крутенько гайдука.* Котл. Ен.

Крутоберегий, -а, -е. Съ крутыми берегами. *Дніпро крутоберегий.* Шевч. 380.

Крутобере́жжя, -жя, *с.* Обрывистый высокій берегъ. *В тім місті берег крутий — крутобережжя.* Новомоск. у.

Крутобере́жисто, *нар.* Обрывисто. *Де ші Міюсі крутобережисто, там добре млин постановити.* Міусск. окр.

Крутобережний, -а, -е. Съ обрывистыми берегами. Кв. (Желех.).

Крутобережно, *нар.* = **Крутобережисто.** *Як же ми роз'їдемось, коли місточок маленький? Вертай назад! — Еге! перший ізнов каже: як я поверну, коли, бач, крутобережно.* Кв. II. 40.

Крутобо́кий, -а, -е. Обрывистый. *На скелі крутобокій .... палац високий.* Щог. В. 130.

Крутовежа, -жі, *ж.* Раст. Dyanthus superbug. Шух. I. 21.

Круто́вина, -ни, *ж.* Склонъ, спускъ (въ оврагѣ, напр.). Мнж. 183.

Крутоголо́в, -ва, крутоголо́вач, -ча и крутоголо́вець, -вця, *м.* Зоол. Вертишейка, Junx torquilla. Вх. Зн. 30. Желех.

Крутоголо́вчики, -ків, *м. мн.* Раст. Prunella grandiflora. Лв. 101.

Крутого́рий, -а, -е. Съ обрывистыми горами. *Дніпр той дужий крутогорий.* Шевч. 562.

Крутопіп, -попа, *м.* Шуточно вмѣсто: **протопіп**. Котл. (Изд. Фед.), 77. *Философи, крутопопи набірались страху.* КС. 1882. IV. 169.

Круторогий, -а, -е. Съ большими загнутыми рогами. *Чи не ревуть круторогі, чи не йде чумак з дороги?* Шевч. *Ой місяцю круторогий, світи надо мною.* Макс.

Крутоя́рий, -а, -е. Съ глубокими обрывами; овражистый. *Повилася з Лубень крутоярих дорога розлога.* К. Досв.

Круть, *меж.*, выражающее быстрый поворотъ. *Хоч круть верть, хоч верть круть.* Ном. № 8037.

Крутько́, -ка́, *м.* 1) Вертунъ, постоянно вертящійся, кружащійся человѣкъ. Также: непосѣда? непостоянный? 2) Вихрь. *Крутько схопився.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн. Вѣроятно **крутько́м** называется собственно тотъ злой духъ, который, согласно народному вѣрованію, производить вихрь. 3) Употребляется какъ нарѣчіе: **крутька** — кружась. *Ізнов удвох носяться наздибочки і крутька по панськи.* Г. Барв. 341.

Круховий, -а, -е. Крухова сіль. Каменная соль. Вх. Лем. 429.

Круць, -ця, *м.* Гвоздь. (І. Христа) *жиди мучили, на хрест роспинали, залізними круцями руці і ноги пробивали.* Мил. 15.

Кру́ча, -чі, *ж.* 1) Крутизна, обрывъ. *Тече річка невеличка, підмиває кручі.* Лукаш. 55. *Ой де кручі високії, то там броди глибокії.* Нп. *Кинувся гурт* (свиней) *із кручі в озеро та й потонув.* Єв. Л. VIII. 33. 2) Глубокое мѣсто въ рѣкѣ. *Попав у кручу та й утоп.* Мирг. у.

Круча́к, -ка́, *м.* Баранъ, больной метлицею, съ червемъ въ головѣ. Анан. у. Маркев. 8.

Кручанка, -ки, *ж.* 1) Вдвое сплетенный, какъ веревка, ремешекъ или проволока; мѣдная кручанка употребляется для инкрустаціи художественныхъ гуцульскихъ издѣлій изъ дерева. *Крицеве кресало з мосяжною ручкою; при нім висить на крученні, — удвоє скрученім ремінці, — протичка.* Шух. I. 276. *Рівніш скручений дріт = кручєнка.* Шух. I. 281, 280, 291. 2) Свернутые табачные листья, пропитанные водкой и муравьиной кислотой, дающіе чрезвычайно крѣпкій табакъ. Шух. I. 36.

Круча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Хрюкать. Вх. Лем. 428.

Кручений, -а, -е. 1) Свернутый. 2) Придурковатый. *Ходить, як кручена курка.* Ном. № 10943. **Кручена вівця, кручений баран**. Овца или баранъ, больные метелицею. Желех. См. **Кручак.** 3) Шалунъ, сорванецъ. 4) **Кручені паничі**. Раст. Ipomaea rubra.

Крученик, -ка, *гл.* Табакъ въ свернутыхъ листьяхъ. Вх. Зн. 30.

Круче́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **кручок.**

Кру́чий, -а, -е. Вороновъ. **— син** — бранное слово. *Да вже ж на Україні не одна жінка курку зготувала, тебе, ляха, кручого сина, на ніч чекала.* АД. II. 114.

Кручінка, -ки, *ж.* Крендель. Вх. Зн. 30.

Кручія́, -чії́, *ж.* Водоворотъ подлѣ мели. Канев. у.

Кручкодер, -ра, *м.* Крючкотворъ; взяточникъ. *Поліцейські кручкодери.* КС. 1882. X. 189.

Кручо́к, -чка, *м.* = **Крючок.** *Коло тії криниченьки кручок і відро.* Чуб. V. 204. *Попробував то так, то сяк закидати оддалеки крупка, щоб вивідать, що в нього на думці.* К. ЧР. *З вищого, бач, розуму закидає крупка.* Ум. **Кручечок.**

Круш, -ша, *м.* Руда, металлъ. *Лучче піти, моя мати, в Сібіроньку круш копати, ніж.*

Крушина, -ни, *ж.* 1) Крушина, Rhamnus frangula. *Нема роду-родини, ні вірної дружини, тілько в саду крушина.* Чуб. V. 332. 2) Печаль, кручина. *А на моїй голові штирі крушині. Ой перша крушина — отець-мати померла.* Чуб. V. 585.

Круши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Мять, сокрушать. *З старим жити, тіло крушити.* Ном. *Журба мене круше.* Чуб. *Не сушіте, не крушіте моєї молодости.* Гол. I. 232.

Круши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Сокрушаться. *Гляну в перше віконечко — плачу, крушуся, гляну в друге віконечко — Богу помолюся.* Нп.

Крушний, -а, -е. = **Крихний.** Желех.

Крьо-не́! *меж.* Крикъ, которымъ пастухъ приказываетъ козамъ возвратиться назадъ. *Козар гонить кози покликом: ці! ці! завертає їх — крьо-не́!* Шух. I. 211.

Крюк, -ка, *м.* 1) Крюкъ. *Зачеплені крюком за ребро моталися на шибеницях.* Стор. МПр. 129. 2) Перпендикулярная часть журавля (у колодца), на которой висить ведро. 3) Воронъ. *Щоб летіли крюки з поля ляшків-панків їсти.* Шевч. Ум. **Крючо́к.**

Крю́кання, -ня, *с.* 1) Карканье, крикъ воронъ; курлыканье журавлей. 2) Кваканье лягушекъ.

Крю́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Каркать (о воронахъ); курлыкать (о журавляхъ). *Угорі десь крюкають журавлі.* Мнж. 114. 2) Квакать (о лягушкахъ). *Не крюкайте, рябі жаби, в густім очереті.* Мил. 66.

Крючо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **крюк.** 1) Крючекъ. **Загинати, закида́ти крючка**. Заговаривать издали о чемъ-либо съ хитрымъ намѣреніемъ. 2) = **Крюк 2.** 3) Небольшой воронъ. *Налетів крючок.* Грин. III. 142. 4) Деревянная доска съ загнутымъ краемъ, на которой сапожники вытягиваютъ вытяжные сапоги. Сумск. у. 5) Мѣра водки самая малая. Чуб. VI. 333.

Крявчати, -вчу, -чиш, *гл.* Каркать (о воронѣ); кричать (о Nucifraga caryocatactes). Вх. Уг. 248. См. **Кравчати.**

Кряж, -жа, *м.* 1) Спинной хребетъ. Чуб. VII. 575. 2) Холмъ. Мнж. 4. *З'їхавши на високий кряж, озирнувся Кирило Тур.* К. ЧР. 158. *Давно вже на його грудях лежить широкий кряж сирої землі.* Стор. I. 228. 3) Деревянный отрубокъ цилиндрической формы. Чуб. VII. 575. Вас. 184.

Кряжи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* 1) Усердно работать, не разгибая спины. 2) Заботиться, радѣть. *Лежень лежить, а над ним Бог кряжить.* Ном. № 1682. *Стара, було, так і кряжить за дітьми, щоб ніхто не зобідив.* Канев. у. *За ним кряжили, значить жаліли, що наче він справний, щоб не рощитать його.* Верхнеднѣпр. у.

Кряжувати, -жую, -єш, *гл.* Обтесывать дерево цилиндрами. Чуб. VII. 575.

Кряк, -ка, *м.* 1) = **Крак.** Вх. *Лем.* 429. 2) Порода водной птицы. *Полети ж ти, галко, де мій рідний батько, полети ж ти, кряче, де матюнка плаче.* Чуб. V. 465. Ум. **Крячок.** *Летить крячок на той бочок, да й сів на тичині.* Мет. 463.

Кря́ка, -ки, *ж.* Лягушка. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Крячка.**

Кря́кати, -каю, -єш и кря́чу, -чеш, одн. в. кря́кнути, -ну, -неш, *гл.* 1) = **Кракати 1.** *Убрався між ворони і крякай як они.* Ном. № 5880. *Крякнула ворона на ввесь рот.* Стор. I. 15. *Сидить сорока коло потока та й кряче, та й кряче.* ЗОЮР. II. 244. 2) Крякать по утиному. *Чорнорибі каченята, крякаючи, у двір садком отруться.* МВ. II. 134.

Кря́нути, -ну, -неш, *гл.* Ударить. Вх. Зн. 30.

Кря́татися, -таюся, -єшся, *гл.* Быть занятымъ, хлопотать. Вх. Зн. 30.

Кря́ч, -ча́, *м.* Жердь, которой поворачиваютъ бревно: при постройкѣ дома, сарая нужно бываетъ положенную уже на стѣны, но еще не прикрѣпленную, матицу перевернуть; тогда туго обматываютъ ее веревкой и въ петлю, которой оканчивается она, продѣваютъ кряч, жердь, при помощи которой бревно переворачивается. *Крячем можно хоч яке дерево криве у сволоці повернути чи так, чи инак.* Волч. у.

Кряча, -ча́ти, *с.* Утенокъ. *Трапляється, батьку, що кряча малеє ловить рибку краще ніж стареє.* Макс. (1849), 84.

Крячастий, -а, -е. Кустистый. *Крячастий барвінок молодій дівчині на вінок.* Гол. IV. 323.

Крячи́на, -ни, *ж.* Маленькій кусть. Вх. *Лем.* 429.

Крячистий, -а, -е. Покрытый кустами. *Крячисте поле.* Вх. *Лем.* 429.

Крячи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Давать развѣтвляющійся корень. *Перниця крячится.* Вх. *Лем.* 429.

Кря́чка, -ки, *ж.* Утка. *Другі люде гуляють, ходять у гай, а ми крячкою сидимо дома.* Левиц. I. 344. *Як крячка та просиділа трохи не три тижні коло матері.* Мир. Пов. I. 137.

Крячо́к, -чка, *м.* = **Кряк**? *Летить крячок по над морем та й летячи кряче.* Макс. *Ой летить крячок через Дунай ручку.* Грин. III. 595.

Ксі! *меж.* Крикъ на свиней, когда ихъ гонять. Вх. *Лем.* 429.

Ксьондз, -за, *м.* Католическій священникъ. *В страшно-судную неділю ксьондз казання говорив.* Рудан.

I. Ку, *пред.* Къ. *Явор ку ней промовив.* Гол. II. 713.

Ку! *меж.* = **Куку!** *А зозуленька — як ку, так ку! А соловейко — як тьох, так тьох!* Чуб. V. 589.

Куб, -ба, *м.* 1) Кубъ. 2) Выдолбленный изъ дерева кубокъ. Желех.

Кубай, -бая, *м.* = **Куб 2.** Желех.

Кубан, -на, *м.* Взятка. *Кубан все одно, що й хабар.* Св. *Л.* 164.

Кубанка, -ки, *ж.* Шапка съ широкимъ барашковымъ околышемъ и остроконечнымъ плисовымъ верхомъ. Вас. 156.

Куба́ра, -ри (-ря, -і), *ж.* Снарядъ для снятія роя пчелъ съ дерева; онъ состоять изъ длиннаго шеста и прикрѣпленнаго къ нему мѣшка.

Кубаток, -тка, *м.* Комъ. Желех.

Кубаття, -тя, *с. соб.* Комья. Желех.

Кубах, -ха, *м.* Лунка, круглая ямка въ землѣ, сдѣланная для посадки капусты, картофеля и пр. *Ти кубахи роби, а я капусту садитиму.* Екатериносл. г. Когда картофель выростетъ, то **кубахом** называется кустъ картофеля, собственно его корни съ картофелинами въ землѣ. *Піди викопай три кубахи картоплі.* Екатер. *г. Кубахи ростуть.* Г. Барв. 535.

Кубашок, -шка, *м.* Мѣсто подъ печью для золы. Желех.

Кубеба, -би, *ж.* Раст. Кубеба, Cubeba. *На запіканку корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Кубелечко, -ка и кубе́льце, -ця, *с.* Ум. отъ **кубло.**

Куби́чний, -а, -е. Кубическій. Дещо.

Кубка, -ки, *ж.* Деревянная посуда для бриндзи. Вх. Зн. 30.

Кублитися, -люся, -лишся, *гл.* Гнѣздиться, вырывать въ землѣ ямку для гнѣзда. *Бабина куриця на моїм подвіррі кублиться.* Ном. № 8967. *Ви мислите: де дівся дім тиранський? Де той намет, що кублилися, ледачі?* К. Іов. 47.

Кублище, -ща, *с.* Логовище. *По кублищах своїх звірря заляже.* К. Псал. 237. *Кублище сліпого католицтва.* К. Дз. 134.

Кубло́, -ла, *с.* 1) Логовище. *Звіря... в своїм кублі недвижно спочиває.* К. Іов. 82. 2) Гнѣздо, преимущественно вырытое въ землѣ, а затѣмъ и всякое. *На Благовіщення і птиця не несеться й кубла не в'є.* Ном. № 418. 3) Въ переносномъ значеніи также человѣческое жилье. *Да чого ти, Марусе, без кубла?* Мет. 4) = **Водня.** Черниг. г. Ум. **Кубелечко, кубельце.** *Знайшла ж бо я кубелечко, де утка несеться.* Мет. 107. *Туга коло серця як гадина в'ється, ізвила кубельце коло мого серця.* Чуб. V. 473.

Кубок, -бка, *м.* 1) Кубокъ. *Медом частували з золотого кубка.* Мет. *Що з тих кубків, як повні сліз?* Ном. № 1436. 2) — **на по́рох**. Пороховница для храненія мелкаго пороху, употребляемаго для подсыпки на полку ружья. Шух. І. 231. Ум. **Кубочок.** *Стоїть вода у кубочку, — коли хоч, напийся.* Макс. *Ой десь же ти, козаченьку, з кубочка вмивався.* Чуб. V. 62.

Кубоша, -ші, *ж.* Верша. Браун. 18.

Кубрак, -ка, *м.* 1) Зоол. Phryganea (личинка). Вх. Зн. 30. 2) Бѣдняга. Желех.

Кубрик, -ка, *м.* Боченокъ. *Любеч.*

Кубушка, -ки, *ж.* Кубышка. *«Вишнівки кварту дай сюди!»... Їм повну налили кубушку.* Алв. 43.

Кубце́м-кубце́м, *нар.* Предупредительно, любезно. *Так коло дітей, гостей кубцем-кубцем, прикукублю їх: і сякі, і такі, сідайте та балакайте, що там у вас доброго.* Канев. у.

Кува! *меж.* Подражаніе крику грудного ребенка.

Кувакання, -ня, *с.* Крикъ грудного ребенка.

Кувакати, -каю, -єш, *гл.* Кричать (о грудномъ ребенкѣ). *Дитина кувака.* Мнж. 45.

Кува́ння, -ня, *с.* 1) Кованіе. *Кування молотом.* К. Іов. 2) Кукованье кукушки. *Ой жаль мені* (зозулі) *раннього кування і пізнього літання.* Мет. 152. Ум. **Куваннячко.** *Нехай тобі зозуленька для куваннячка, нехай мені соловейко для щебетаннячка.* Мет. 40.

Кувати, кую́, -є́ш, *гл.* 1) Конать. *Князь Борис все плуги кував та людям давав.* Ном. № 661. 2) Подковывать (лошадь). *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.* Ном. № 2548. 3) Заковывать (въ цѣпи). 4) Чеканить. *Достав мальовану тацю, сріблом ковану.* К. ЧР. 42. 5) Наковывать (мельничный жерновъ). Мнж. 481. 6) Куковать (о кукушкѣ). *Не сивая зозуленька в темнім лісі кувала.* Макс. 7) — **речі недобрії**. Злословить. *А тим часом вороженьки чинять свою волю: кують речі недобрії.* Шевч. 8) — **лихо**. Причинять зло, вредъ. *От яке лихо сі шинкарі кують.* Г. Барв. 291.

Куватися, кую́ся, -є́шся, *гл.* Коваться. *Не кується, дак плещеться.* Ном.

Куви́к и кувік, -ка, *м.* Сова. *Кувіки кувічат г ночі.* Вх. Уг. 248.

Куві и кувік, *меж.*, выражающее визгъ поросенка.

Кувікання, -ня, *с.* Крикъ поросенка.

Куві́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) = **Квікати.** *Кричала, ґедзалась, качалась, кувікала мов порося.* Котл. Ен. V. 60. 2) Кричать (о совѣ). *Кед кувік кувікат, умре.* Вх. Уг. 248.

Куга, -ги, *ж.* 1) Водное растеніе: Typha? *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю.* Шевч. *З чистої річки почнуть підійматься темні пучечки куги.* Щог. В. 35. 2) Деревянный поплавокъ къ неводу или иной сѣти въ видѣ небольшого (1/4 — 1/2 ведра) боченка, а къ **переме́ту** — чурка изъ древеснаго корня. Вас. 186, 188.

Кугава, -ви, *ж.* Скалистое ущелье, пропасть; обрывъ. Вх. Зн. 30.

Кугач, -ча, *м.* = **Сич.** *Кугач реготів.* Мил. 10.

Кугик, -ка, *м.* = **Сова**, Athene noctua. Вх. *Лем.* 429.

Куги́кати, -каю, -єш, *гл.* Кричать: куги! куги! Вх. *Лем.* 429.

Кугина, -ни, *ж.* Раст. Prunus mahaleb. ЗЮЗО. І. 132.

Кугут, -та, *м.* 1) = **Півень.** *Наш кугут чорнокрилий.* Грин. III. 138. 2) Названіе вола съ прямыми, расходящимися въ стороны, рогами. КС. 1898. VII. 44.

Куде́лечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **куделя.**

Куде́лити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Прясть. *Коли б ти, приданочко, добра, то б сидім дома; а в тую метелицю куделила б куделицю.* Мет. 236. 2) Таскать за волосы. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Куде́литися, -люся, -лишся, *гл.* Ерошиться. *Так працює, аж голова йому куделиться.* Черк. у.

Куде́лиця, -ці, *ж.* = **Куделя.** Вас. 202. *В тую метелицю куделила б куделицю.* Мет. 236. *Ой пряла-б я куделицю, — головка болить.* Нп.

Куде́ль, -лі, *ж.* = **Куделя.** *Очі як небо сині, а коса як кудель.* Стор.

Куделька, -ки, *ж.* Ум. отъ **куде́ля.**

Куде́льний, -а, -е. 1) Относящійся къ **куделі**. 2) **Кудельна хижа**. Помѣщеніе, гдѣ бываютъ **вечерниці**, на которыхъ прядутъ **куделі**. Вх. Уг. 248.

Куде́ля, -лі, *ж.* 1) Шерсть, а также плохой ленъ или пенька, приготовленные для пряжи и привязанные на **прясницю**. *Куделя вовни.* Левиц. Пов. 339. 2) Насмѣшливо: шиньонъ. *Якіїсь мучились там птахи* (= жінки) *з куделями на головах.* Котл. Ен. III. 49. Ум. **Куде́лечка, куде́лька.** Вас. 152. *Ви, молодички, не їли, не спали, ночі не спали, — куделечки пряла.* Щог. В. 33.

Кудере́венький, -а, -е. Ум. отъ **кудеревий.**

Кудере́вий, -а, -е. = **Кудерявий.** Ум. **Кудере́венький.** *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке.* Kolb. I. 118.

Кудерець, -рця, *м.* Ум. отъ **кудерь.**

Куде́рний, -а, -е. Кудрявый. *Під кудерним деревцем, під зеленим барвінцем.* Нп.

Кудерь, -дря, *м.* 1) Локонъ, кудря. Употребляется болѣе во *мн.* **Кудері** и **кудрі**. *Золотою гребіночкою кудрі росчесав.* Грин. III. 129. *Від роскоші кудрі в'ються, від журби січуться.* Ном. № 13499. 2) Самый верхній кудрявый или загнутый конецъ верхушки дерева (употребляется больше въ ум. формѣ). Ум. **Кудерець, кудрик,** мн. **кудерьки, кудречки, кудроньки.** *Сам верхний конецъ смереки се когутик.... Когутик закривлений се кудрик.* Шух. I. 176. *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке, а в тім кудерці золоте крісельце.* Kolb. I. 118. *Кудерьки чеше.* Чуб. III. 434.

Кудеря́вий, -а, -е = **Кудрявий.** Вх. Лем. 429.

Куди, *нар.* Куда. *Нема куди прихилиться.* Шевч. *Куди кінь з копитом, туди жаба з хвостом.* Ном. № 2547. **Хоч куди**. Куда угодно. Маркев. 63. **Куди видно втікає**. Убѣгаетъ безъ оглядки. Ном. № 4422. **Куди далі**. Чѣмъ дальше. *Чоловік мій куди далі, то все хмурнійший ходить.* МВ. (О. 1862. III. 118). **Куди тобі**! Сокращено изъ **куди тобі до його, до того**, т. е. первоначально: гдѣ ужъ тебѣ! далеко тебѣ до!... Теперь **куди тобі** употребляется, чтобы подчеркнуть значительность чего-либо: *такий великий виріс, що куди тобі! Пригодилось мені і куди тобі!* Сим. 203. Чаще употребляется въ цѣломъ рядѣ ироническихъ выраженій. *Куди тобі, який великорозумний! Так запишалась, що куди тобі!*

Куди́кало, -ла, *м.* Человѣкъ, часто предлагающій вопросъ куди?

Кудись, *нар.* 1) Куда-то. *Заносило його і туди кудись, де і літом, і в жнива — усе зіма.* Стор. МПр. 168. 2) Куда-нибудь. *Куди ж ми підемо? Та кудись, — аби дома не сидіти.*

Кудівка, -ки, *ж.* = **Куделя.** *Ой стояла у портах новая кудівка.* Гол. IV. 495.

Куділка, -ки, *ж.* Раст. Хвощъ, Equisetum. Вх. Уг. 248.

Кудкуда́к! *меж.*, выражающее крикъ курей. *А куриця кудкудак-кудкудак!* Чуб. V. 635.

Кудкудакати, -дачу, -чеш, *гл.* Кудахкать. *Хто хоче — сокоче, а хто хоче — кудкудаче.* Ном. № 4959.

Ку́дла, -ли, *ж.* 1) Всклокоченная голова. 2) Мохнатая собака.

Кудлай, -лая, *м.* 1) Человѣкъ со всклокоченной головой. 2) Кличка мохнатой собаки.

Кудлати, -лаю, -єш, *гл.* Взъерошивать. *Магирку зцуплю, волосся кудлаю.* Сим. 210.

Кудлатий, -а, -е. Косматый, мохнатый. *Собака кудлатий — йому тепло, пан багатий — йому добро.* Ном. 1372. *Вус кудлатий.* Левиц. I. 34. *Вхопив за бороду кудлату.* Котл. Ен. V. 49. *Дикий хміль колишеться кудлатими жмутками.* К. Орися.

Кудлач, -ча, *м.* Съ длинною всклокоченною шерстью или волосами. *Надходить ведмідь: одчини! — Утікай, пане кудлач, бо вже пана Козловського їмо.* Рудч. Ск. I. 22.

Ку́для, -лі, *ж.* Потасовка, взбучка. *Ти бо мені там не дуже пащикуй, бо такої кудлі і валі завдам, що і в дуту не полізе.* Екатер. г.

Кудо́вчати, -чу, -чиш, *гл.* Взъерошивать, спутывать (о волосахъ, шерсти).

Кудо́ю, *нар.* Въ какомъ направленіи, какой дорогой. *Ми дивимся, кудою до нори ближче та краще бігти.* Рудч. Ск. I. 18. *Кудою їх обминути?* Мет. 61. *Кудою мені йти?*

Ку́дра, -ри, *ж.* Кудрявая женщина. *Хто ж тобі, кудро, кудрі ізвив?* Чуб. V. 586.

Кудре́во, -ва, *с.* Кедръ? *Як жидова Христа мучила, та на кудреві й роспинала.* О. 1861. XI. Свид. 62.

Ку́дрий, -а, -е. Пѣнистый (о жидкости). *Єден напоєць — кудроє пиво, другий напоєць — медок солодкий.* Гол. II. 69.

Ку́дрик, -ка, *м.* Ум. отъ **кудерь.**

Кудрі. См. **Кудерь.**

Кудря́, -ря́ти, *с.* Чаще во *мн. ч.:* **кудря́та**. Ласкательно: **кудри**. *Ізвила кудрята темна нічка.* Чуб. V. 586.

Кудря́вець, -вця, *м.* Названіе нѣсколькихъ растеній: Sisymbrium Sophia (ЗЮЗО. I. 136), Chenopodium Botrys (ib. I. 116), Pyrethrum millefoliatum Willd (ib. 133), Panacetum vulgare (ib. 170). *На тім кудрявці сив сокіл сидить.* Чуб. III. 390.

Кудря́вий, -а, -е. 1) Кудрявый. *За те люблю Івана, що голова кудрява.* Нп. *Було б не топтати кудрявої м'яти.* Чуб. V. 160. 2) Пѣнистый. *Кудряве пиво людям на диво.* Чуб. III. 400.

Кудрятúнка, -ки, *ж.* ? *Ішла дівка ґрез лозинку, нашла собі кудрятинку: і варена, і печена, і поприком напапрена.* Гол. IV. 530.

Ку́єв, [ва, *м.* ?]. Быстрый каменистый потокъ въ лѣсу. Шух. I. 80.

Кужба, -би, *ж.* 1) Въ треножникѣ: крюкъ, на который подвѣшивается котелокъ. Шух. I. 186, 187. 2) У колесниковъ: жердь съ привязанною къ ней деревянное) клюкой для прижиманія колеснаго обода, во время гнутья къ **повідні**. Вас. 147. 8) Горбящійся. Желех.

Кужбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Гнуться, горбиться. Желех.

Кужделе́ба, -би, *ж.* Старая хижина, старый шалашъ. Угор. Вх. Зн. 30.

Кужелина, -ни, *ж.* = **Кужіль.** *Навинула кужелину, та й не пряла.* Грин. III. 325.

Куже́лити, -лю, -лиш и кужелитися, -люся, -лишся, *гл.* Клубиться, кружиться. *Дивлюсь, коли з-за садка дим кужелить, що й Боже! коли слухаю: бов, бов! Вітер кужелить.* Лубен. у. *Чад і дим з нори кужелиться.* Полт. г.

Кужівка, -ки, *ж.* Родъ пряслицы, шестика, вставляемаго въ донышко (**сіде́ць**), на который привязывается **кужіль**. Части **кужівки**: нижняя половина **держівно**: верхняя, на которую надѣвается **кужіль**, — **кужівни́к**: посрединѣ, гдѣ сходятся **держівно** и **кужівни́к** — деревянный кружекъ, ободокъ — **ко́чало**. Шух. I. 148.

Кужівни́к, -ка, *м.* См. **Кужівка.** Шух. I. 148.

Кужіле́ць, -льця́, *м.* = **Кужіль.** Грин. III. 379.

Кужілка, -ки, *ж.* 1) = **Кужівка.** Части **кужілки**: шестикъ — **стебло**, вставляется въ **кружок** или **хрест** (накрестъ сбитые два деревян. бруска); верхняя часть **стебла** называется **шпеньок**; она болѣе тонкая и **кужіль** сперва навертывается на трубочку, а затѣмъ эта трубочка надѣвается на **шпеньок**. Черниг. *у. Оддай людям жінку, а сам труби в кужілку.* Ном. № 4753. 2) Пѣсня при пряденіи? *Не їж мене, вовчику-братіку, тут, — лучче сідай на мене, то я тобі кужілки заспіваю.* Рудч. Ск. I. 8. Ум. **Кужілочка.** *Зробіть мені, діду, кужілочку і веретенечко.* Рудч. Ск. II. 33. *Нехай вона ранесенько не встає, кужілочки густенько не в'є.* Чуб. V. 800.

Кужіль, -ля, *м.* и **кужіль, -желі,** *ж.* Чесанный день, приготовленный для пряденія. *Кужіль м'якого льону на жердці.* МВ. (О. 1862. III. 57). *Дали кужелю прясти.* ЗОЮР. II.

23. *Ой піду я за ворота білу кужіль прясти.* Чуб. V. 76. **Дим кужілем.** Дымъ клубами. Желех.

Кужмарки, -рок, *мн.* = **Кузьмірки.** Ив. 49.

Кузенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **кузня.**

Кузка, -ки, *ж.* = **Кузька.** *Напала на капусту кузка.* Черк. у.

Кузня, -ні, *ж.* Кузница. *Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів.* Котл. Ен. V. 19. Ум. **Кузенька.** Чг. 64. *Поміж тими кузеньками ковалі кували.* Чуб. V. 992.

Кузоб и кузуб, -ба, *м.* = **Козуб.** *Обібрався грибом — лізь у кузоб.* Ном. № 7077. *Нехай же я подивлюся, хто сидить в запічку — аж там дячок-неборачок у кузуб зігнувся.* Чуб. V. 674.

Кузубе́нька, -ки, *ж.* = **Козубенька.**

Кузька, -ки, *ж.* 1) Насѣкомое вообще. 2) Хлѣбный жукъ, Anisoplia austriaca. *Мале, та й те укмітило, що у просі кузька є.* Звенигор. у.

Кузько́м сидіти. Сидѣть на корточкахъ, сгорбившись. *Як сісти навпочіпка та ще згорбитись, то се буде кузьком сидіти.*

Кузьмірки, -рок и рків, *мн.* Жмурки (игра). Ив. 49. Мил. 54.

Куйна́ра, -ри, *ж.* Шапка (у черноморскихъ чабанів). О. 1862. V. Кух. 57.

Куйо́вда, -ди, *ж. Ніч як куйовда стояла на дворі; мела страшна хуґа, заверюха крутила.* Мир. ХРВ. 407.

Куйовдити, -джу, -диш, *гл.* 1) Всклокочивать. 2) Мести (о мятели). *А що, Петре, чи далеко заїдемо? бач, яка хуртовина! бач, як куйовдить.* О. 1861. V. 66.

Куйо́вдитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Всклокочиваться. 2) Возиться, рыться. *Як слід свині, в гної куйовдилася.* Гліб.

Кука, -ки, *ж.,* дѣтск. Вошь. Ном. № 4762. О. 1862. IX. 119. **Дати куну в руку**. Дать взятку. Чуб. I. 231.

Кукан, -на, *м.* Тонкая веревочка, на которую рыбаки нанизываютъ пойманную рыбу. Одесса.

Кукати, -каю, -єш, *гл.* Куковать. *Двоє кукало, а єдно полетіло.* Ном. № 13788. *Сидить під тином, мов зозуля, та кукає або кричить.* Шевч. 430.

Кукібливий, -а, -е = **Кукібний.** *Я похвалила кукібливу і працьовиту мою гостю, що... так повела господарство.* Г. Барв. 426.

Кукібний, -а, -е. 1) Рачительный, старательный. *Кукібна молодиця.* Павлогр. у. 2) Опрятный; пріятный на видъ. *Таке було кукібне, таке було охайне.* Г. Барв. 434.

Кукібник, -ка, *м.* Рачительный, заботливый человѣкъ. Ум. **Кунібничок.** Черниг. г.

Кукібниця, -ці, *ж.* Рачительница. *Твоя жінка не робітниця, до нашого добра не кукібниця.* Грин. III. 305. Ум. **Кукібничка.** *До господарства перша кукібничка.* Г. Барв. 540.

Кукібничок, -чка, *м.* Ум. отъ **кукібник.**

Кукіле́ць, -льця́, *ж.* Ум. отъ **кукіль.**

Кукіль, -колю, *м.* Раст. Куколь, Agrostema githago. *Лв.* 96. *Нехай радіє, поки надію серце гріє, поки росте з того зерна або кукіль, або пшениця.* Шевч. 554. *Вроди, Боже, жито-пшеницю, всяку пашницю, без куколю, без метлички.* Чуб. III. 451. Ум. **Куніле́ць, кукільчик.** *Між щирим зерном єсть і кукілець.* О. 1862. I. 65. *Ой стану я, стану на нивці пшеницею... А я біля тебе буйним кукільчиком.* Чуб. V. 574.

Кукільова́тий, -а, -е. Перемѣшанный съ раст. Agrostema githago. *6 пшеничка, да кукільовата.*

Кукільчик, -ка, *м.* Ум. отъ **кукіль.**

Кукла, -ли, *ж.* 1) = **Лялька.** 2) Свернутое **повісмо** пеньки. Гол. Од. 35. 3) Искусственная соска для дѣтей. Мил. 30. *Все на панщині, ніколі було годувать... Куклою і вигодувала.* О. 1861. X. 36. Ум. **Куколка.**

Куко́бити, -блю, -биш, *гл.* 1) Устраивать, заботливо собирать въ одно мѣсто. 2) — **кого́**. Заботиться о комъ, объ его одеждѣ, пищѣ, удобствахъ. *Зовсім знемігся на силах; не мав снаги й себе самого кукобити.* Г. Барв. 247.

Куко́битися, -блюся, -бишся, *гл.* Гніздиться; устраиваться; хозяйничать; заботиться; возиться.

Куко́блитися, -блюся, -бишся, *гл.* = **Кукобитися.** *Старенька кукоблиться то до тієї паски, то до другої.* Сим. 206.

Куковка, -ки, *ж.* = **Зозуля.** Вх. Уг. 248.

Куколиця, -ці, *ж.* Раст. Lichnis vespertine. ЗЮЗО. I. 127.

Куколка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кукла 1 и 2.** Куколкою называется также свертокъ, до 15 арш., шнурка (для обшивки полушубка). Вас. 155. 2) Каждая изъ дополнительныхъ (отъ 3 до 9) ремизокъ въ ткацкомъ снарядѣ при тканіи плахтъ. Вас. 170.

Кукольва́н, -ну, *м.* Раст. Кукольванъ, Cocculus suberosus. *Рибалка, їздячи човном, кукольван розсипає.* К. ЧР. 314.

Кукольва́нити, -ню, -ниш, *гл.* — **рибу**. Ловить рыбу, отравляя ее высушенными плодами кукольвана (на Днѣпрѣ) Слов. Д. Эварн.

Куко́ночка, -ки, *ж.* ? *Отака куконочка, оттакий кукунець.* (Загадка о сковородѣ и сковородникѣ). Ном., стр. 301. № 392.

Ку́кса, -си, *ж.* 1) Изуродованная рука. *Доконала твою силу болюча кукса.* (Сказано о человѣкѣ съ отрубленной рукой). К. Бай. 124. 2) Человѣкъ съ изуродованной рукой. *Я — кукса, куксою і зватись буду* (говорить о себѣ человѣкъ съ отрубленной рукой). К. Бай. 128. 3) Животное съ изуродованнымъ отъ нароста копытомъ или самое изуродованное копыто. Мнж. 183.

Кукси́н, -ну, *м.* Фуксинъ. Вас. 171.

Куксоватий, -а, -е. Съ вывороченными копытами.

Куксоватіти, -тію, -єш, *гл.* Становиться все болѣе и болѣе куксою (о животныхъ, у которыхъ постепенно уродуются, выворачиваются назадъ копыта).

Куку! *меж.* 1) Выражаетъ крикъ кукушки. *Вилетіла зозуленька да крикнула куку!* Чуб. V. 364. 2) Употребляютъ дѣти, когда, спрятавшись, подаютъ голосъ, чтобы ихъ замѣтили. *А пуку!* Ном. № 9269.

Кукувакати, -каю, -єш, *гл.* Кричать (о сычѣ). *Коли сичі кукувакають на хаті, треба чекати мерця в хаті.* Грин. I. 255.

Кукукати, -каю, -єш, одн. в. кукукнути, -кну, -неш, *гл.* О кукушкѣ: куковать, одинъ разъ крикнуть. Вх. Зн. 34.

Кукул, -ла, *м.* Самецъ кукушки. Желех.

Кукули́чка, -ки, *ж.* = **Зозуля.** Желех.

Кукуліжка, -ки, *ж.* = **Кукули́чка.** *Сивая кукуліжка, що на лісі кує.* Грин. III. 649.

Кукулю́х, -ха, *м.* Улитка. Kolb. I. 54.

Кукуля́рія, -рії, *ж.* Раст. Scrophularia nodosa L. ЗЮЗО. I. 135.

Кукунець, -нця́, *м.* ? См. **Куконочка.**

Кукурва́с, -су, *м.* = **Кmasпервас.** Драг. 393.

Кукурікання, -ня, *с.* Пѣніе пѣтуха.

Кукурікати, -каю(-чу), -єш(-чеш), одн. в. кукурікнути, -ну, -неш, *гл.* = **Какарікати, какарікнути.** *Така робота, що удень спить, а вночі кукурікає.* Ном. № 10910. *Зморозь того когутика, нехай не кукуріче.* Чуб. V. 113. *Придави півня, щоб кукурікнув.* Грин. II. 96.

Кукуріку! *меж.* = **Какаріку.** *Кукуріку на свою голову.* Ном. № 321. *А тим часом з-за байраку півень «кукуріку!»* Шевч.

Кукурічка, -ки, *м.* Раст. Convallaria multiflora. *Лв.* 97.

Кукуру́дз, -дза, *м.* Шишка хвойнаго дерева. Вх. *Лем.* 429.

Кукуру́дза, -дзи, *ж.* Кукуруза. *Кукурудза сіється, кукурудза родиться.* Чуб. V. Ум. **Кукурудзка.**

Кукурудзайка, -ки, *ж.* Зоол. Клестъ, Loxia. Вх. Уг. 248.

Кукуру́дзіння, -ня, *с.* Стебли кукурузы. *Візьми кукурудзіння бикам.* Кам.-Подольск. у.

Кукурудзка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кукуру́дза.**

Кукурудзяний, -а, -е. Кукурузный.

Кукурудзянка, -ки, *ж.* Бѣлая мелкая фасоль, растущая между кукурузой. Шух. I. 142.

Кукуручка, -ки, *ж.* Раст. Epipactis palustris. *Лв.* 98.

Кукуц, -ца, *м.* Малый хлѣбецъ, даваемый дѣтямъ въ день новаго года. Kolb. I. 125. Шух. I. 144.

Кукучка, -ки, *ж.* = **Зозуля.** Вх. Уг. 248.

Кулага, -ги, *ж.* Родъ кушанья изъ муки. *Наварили горщик кулаги.* Грин. I. 123.

Кулай, -лая́, *м.* Кулачище. *Він його як затопе кулаєм у пику, так той аж хряпом землі достав.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Кулак, -ка, *м.* Кулакъ. *Еней, матню в кулак прибравши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. *Піде було по-за спинами та й давай тебе місити кулаками по спині.* Левиц. I. 7. Ум. **Кулачок.** *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка.* Нп.

Кулача, -чати, *с.* Кулачекъ. *Ба-ба ... вимовляла невеличка дівчинка Оленка, простягаючи до Пріськи кулачата.* Мир. Пов. I. 140.

Кулачи́на, -ни, *м.* Кулакъ. *А я постелю сірячину, а в головах кулачину.* Чуб. V. 938.

Кулачити, -чу, -чиш, *гл.* Бить кулаками. *Нікого перше він не бачив; а послі, як прозріє, кулачив рутулян і других врагів.* Котл. Ен. VI. 40.

Кулачки, -чок, *ж., мн.* уличный бой, драка кулаками для забавы, состязанія въ силѣ. КС. 1887. VI. 485.

Кулачний, -а, -е. 1) Кулачный. 2) Кусками величиной въ кулакъ. *Земляне угілля бува плитне і кулашне.* Міусск. окр.

Кулачник, -ка, *м.* Кулачный боецъ. *Боєць, ярун і задирака, стрілець, кулачник і рубака, і дужий був з його хлопак.* Котл. Ен.

Кулачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **кулак.**

Кулаччя, -чя, *с. соб.* Кулаки. *Три вирви в шию і міх кулаччя.* Ном. № 4761. *А тут так кулаччам у стіл ріже.* Федьк.

Куле́ба, -би, *ж.* Густой переваренный **куліш**. Мнж. 183.

Куле́ша, -ші, *ж.* Кушанье: сваренная кукурузная мука. Kolb. I. 52. Шух. I. 140.

Куле́шня, -ні, *ж.* = **Коле́шня.** *Ой вийшов я д горі, д горі та й став за кулешнев.* Гол. II. 360.

Кулешінник, -ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варять кулешу. Шух. I. 96, 140.

Кулешір, -ра, *м.* Палочка для размѣшиванія **кулеші**. Шух. I. 96.

Кули́бка, -ки, *ж.* Родъ печенаго хлѣба. *Скажіть, синки, своїм жінкам, щоб вони напекли кулибок.* Чуб. II. 446.

Кулидка, -ки, *ж.* Коврига хлѣба. *Побачив на столі цілу кулидку хліба.* Грин. Изъ устъ, 119.

I. Кулик, -ка, *м.* Ум. отъ **куль.**

II. Кулик, -ка, *м.* 1) Куликъ. *І кулик чайку взяв за чубайку.* Лукаш. 25. *Сидить кулик на болоті.* Чуб. I. 260. **Кулика вбити**. Споткнуться? *Здоров був, кулика вбивши (куликнувши, спіткнувшись, не знать де взявшись).* Ном. № 6640. 2) Вареная лепешка изъ гречневой муки. Маркев. 155. Ум. **Куличок.**

Куликів, -кова, -ко́ве. Принадлежащій кулику. **Куликів лід**. Поверхность воды, покрытая водорослями. *Лохвиц.* у.

Кули́ця, -ці, *ж.* Родъ сорной травы. *Ліпша ріля раная та як тота пізная, бо на раній пшениця, а на пізній кулица.* ЗЮЗО. II. 530.

Куличо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **кули́к.**

Куліти, -лію, -єш, *гл.* Хромать. Желех.

Куліш, -шу, *м.* Жидкая каша. Чуб. VII. 439. *Хоч куліш, та з перцем.* Ном. № 5072. *Тут з салом галушки лигали, лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен.

Кулішáрник, -ка, *м.* Большой кулешінник. Kolb. I. 70.

Кулішівка, -ки, *ж.* Фонетическое правописаніе украинскаго языка, установленное П. А. Кулишемъ. Желех.

Кулішни́ця, -ці, *ж.* Патронташъ. *Пластуни... на поясі ремінному носять: кинджал з ножем, жарівницю, чабалтас, кулішницю.* О. 1862. II. Кух. 65.

Кулка, -ки, *ж.* Коса. *Заплелась в кулку* (warkocz). Св. *Л.* 14.

Куль, -ля́, *м.* 1) Вымолоченный снопъ. *Дав йому він в'язочку сіна і куль соломи і міх полови.* Ном. Употребл. для солом, кровель. *Купила дві копи кулів. Батько, де текло, кришу поладив.* Г. Барв. 249. 2) Связка камышу. *В костер кладуть 30 кіп очерету, а в копі — 60 кулів.* Павлогр. у. 3) Палка или конусообразный обрубокъ, употребляемый въ дѣтской игрѣ того-же имени. Ив. 22. 4) Родъ жгута, свернутаго изъ **свитки**, которымъ бьютъ во время дѣтской игры въ **крам**. Ив. 43. Ум. **Кулик.**

Кульба́ба, -би, *ж.* Раст. Одуванчикъ, Taraxacum Dens Leonis Desf. Анн. 349.

Кульба́вочка, -ки, *ж.* Раст. Hieracium alpinum. *Лв.* 99.

Кульбанка, -ки, *ж.* = **Кульбавочка.** *Лв.* 99.

Кульба́ка, -ки, *ж.* Сѣдло. *Який кінь, така й кульбака.* Ном. № 8011.

Кульба́стий, -а, -е. Горбатый; загнутый. **Кульбастий дзюбок**. Загнутый клювъ. Вх. Лем. 430.

Кульба́чити, -ба́чу, -чиш, *гл.* Сѣдлать. *Кульбач, хлопче, коня собі.* Гол.

Кульба́чний, -а, -е. Сѣдельный.

Кульба́чник, -ка, *м.* Сѣдельникъ, сѣдельный мастеръ. Желех.

Кульга́, ги́, *м.* Хромой, безногій человѣкъ. К. Бай. 125.

Кульга́вий, -а, -е. Хромой.

Кульга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Хромать. *На Бога пеняєш, а сам кульгаєш.* Ном. № 89. *Одже дарма, що наука на катедрах культы або спала.* Левиц.

Кулька, -ки, *ж.* Ум. отъ **куля.** 1) Шарикъ, 2) Пулька. *Кулька — не дулька: як уразить, шо заболить.* Вас. 214. 3) Массивный глиняный кружокъ съ дырой посрединѣ: раскаленный до красна бросается въ сосудъ съ водой для нагрѣванія послѣдней. Вас. 182. 4) Родъ клейма для овецъ въ видѣ пробитаго въ ухѣ круглаго отверстія. Мнж. 182. 5) Дырочка для застегиванія въ обшлагахъ женской сорочки. Гол. Од. 20. 6) Раст. Prunus insititia. ЗЮЗО. I. 132.

Кульми́ч, -ча, *ж.* Толстый жирный хвостъ у овцы, курдюкъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Кульмичуватий, -а, -е. Объ овцахъ: съ большимъ курдюкомъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Кульондра, -ри, *ж.* Раст. Seseli coloratum. Вх. Пч. I. 12.

Культивувати, -вую, -єш, *гл.* Культивировать. Желех.

Культура, -ри, *ж.* Культура. *Культура знищила крепацтво.* К. ХП. 13. *Се бо* (література) *вже висока стадія розумової культури.* К. ХП. 124. *Європейська культура.* К. ХП. 115.

Культурний, -а, -е. Культурный. *Культурний світ.* К. ХП. 23.

Культурник, -ка, *м.* Распространитель культуры; культурный человѣкъ. *Забудь навіки путь хижацтва скверний і до сем'ї культурників вертайся.* К. ХП. 73.

Кульчик, -ка, *м.* Сережка. Волынь.

Кульша, -ші, *ж.* 1) Бедро. 2) Уголъ стога сѣна или воза съ сѣномъ. *Осмич кульшу праву у стозі.* Волч. у.

Куля, -лі, *ж.* 1) Шаръ. *Сподівався колись добути свою законну долю і місце на земляній кулі.* Левиц. (Правда, 1868, 423). 2) Пуля. *Чоловік стріляє, а Бог кулі носить.* Ном. № 83. *Щоб тебе перша куля не минула.* Ном. № 3771. **Кулі лити**. Врать. *Кулі ллє.* Ном. № 6939. 3) Ядро. 4) = **Милиця.** *Він на кулі ходе.* Ум. **Кулька.**

Куля́га, -ги, *ж.* = **Куля 4.** Вх. Лем. 430.

Куля́с, -са, *м.* Особаго рода желѣзный крючекъ съ деревянной рукояткой для выниманія еще горячей посуды послѣ обжиганія въ горнѣ. Вас. 179.

Куля́стий, -а, -е. Шаровидный.

Куля́стра, -ри, *ж.* Молоко коровы, только что отелившейся. Шух. I. 213.

Кум, -ма, *м.* Кумъ. *То Хмельницький теє догадав, кумом його до себе прохав.* Дума. Куми. Кумъ и кума вмѣстѣ. *В кого діти мруть, то треба тому брати кумів стрічних.* Ном. № 83. *Неси ж в хату, а я верти кинусь за кумами.* Шевч. 102. **Одкупні куми**. Кумовья, замѣняющіе, послѣ соотвѣтственнаго народнаго обряда, прежнихъ, обыкновенныхъ, кумовьевъ, при чемъ послѣдніе совершенно теряютъ всѣ права кумовьевъ, — такая замѣна дѣлается только въ случаѣ долгой болѣзни ребенка. См. **Купо́вана мати.** Мнж. 183. **Про́хані куми**. Обыкновенные воспріемники. Мнж. 183. **Стрічані куми**. Встрѣчные кумовья. Мнж. 183. **Рідний кум**. Кумъ-воспріемникъ по отношенію къ отцу дитяти, послѣдній же — просто кум. Мнж. 183. Ум. **Кумась, куме́ць, кумочок, кумцьо.** *Здоров, кумасю мій, Кіндрате!* Гліб. *Прийде кумець на обідець, а ложки не буде.* Ном. № 11899. *Ой щучечки за для кумочка, а карасі за для кумасі.* Посл. *Та кумцьо таки не випив.* Св. Л. 59.

Кум-кум! *меж.* Подражаніе крику лягушекъ.

Кума, -ми, *ж.* Кума. *Багатті шепче з кумою, а вбогий — з сумою.* Ном. № 1594. Ум. **Кумасенька, кумася, кумка, кумонька, кумочка, кумця.** *Куди се ти, кумасенько, біжиш?* Гліб. *Ой щучечки для кумочка, а карасі за для кумасі.* Посл. *А сам пішов до кумоньки.* Лукаш. *Вмілисте, кумцю, варити, та не вмілисте давати.* Ном. № 11967.

Кума́к, -ка, *м.* Зоол. Bombinator ignaeus. Шух. I. 22.

Куман, -на, *м.* 1) Родъ кувшина металлическаго или глинянаго? Убѣгая изъ дому, дѣвушка-черкешенка выбираетъ, что съ собой взять: *Візьмем гроші, намисто, кунтуші хороші, ложки та срібні ку мани, жемчуг, атлас, парчу, сап'ян.* Мкр. Г. 32. Въ Лохвиц. у. такъ называется большая глиняная банка. 2) Большая корзина, сплетенная изъ соломы въ видѣ кадки для храненія муки или зерна. Нѣж. у.

Кума́ння, -ня, *с.* 1) Вступленіе въ кумовство. 2) Дружба, близкія отношенія съ кѣмъ. *Кумання потайне з мамоною неправди.* К. ХП. 102.

Кумасенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **кума.**

Кума́сь, -ся, *м.* Ум. отъ **кум.**

Кумася, -сі, *ж.* Ум. отъ **кума.**

Куматися, -маюся, -єшся, *гл.* Кумиться. *Кого люде за люде мають, з тим ся кумають.* Ном. № 9493. *Годі нам з ляшками куматись.* Левиц. 1. 226.

Кумбук, -ка, *м.* 1) Пихта, у которой, еще молодой, срубленъ былъ вершокъ, отчего она не растетъ вверхъ, а раскидывается вѣтвями в ширину. Шух. I. 165. 2) Кривое, негодное къ употребленія) дерево. Вх. Зн. 30.

Кумбуч, -ча, *м.* = **Кумбук 2.** Вх. Зн. 30.

Куме́дія, -дії, *ж.* 1) Комедія — рѣдко въ значеніи литературнаго произведенія, а преимущественно какъ комическое представленіе и въ частности — театръ маріонетокъ. Чуб. VII. 452. *Туди люде сходяться дивиться ту кумедію. А бачив же ти, пане-брате, цю кумедію?* Котл. 2) Курьезъ, потѣха. *Через тиждень, як усе минулося, росказав Дорош хуторянам про сю кумедію.* Стор.

Кумедія́нт, -та, *м.* Комедіантъ, балаганный актеръ. *А на майдані кумедіянти ямку розіпнули — ото будуть кумедії приставляти.* Черномор. *Чого ти з мене регочеш? Хиба я тобі кумедіянт?* Чермомор.

Кумедний, -а, -е. 1) Смѣшной, комическій. 2) Странный, чудной. *Кумедний чоловік! скажи, будь ласкав, наш визволителю, — хто ти такий!* Сніп. 44. *У мене така кумедна натура, — як тільки заговорив про дівчат, то і до завтрього не перестав би.* Греб. 399 — 400.

Кумедно, *нар.* 1) Смѣшно. *Та кумедно ж і грається він з ляхами — неначе кіт з мишою.* Стор. МПр. 126. 2) Странно.

Кумеле́м піти. Перекувыркнуться. О. 1861. XI. Свид. 35. См. **Комель.**

Кумець, -мця́, *м.* Ум. отъ **кум.**

Куми́н, -а́, -е́. Принадлежащій кумѣ. *Кумина хата горіла, а твоя тітка руки нагріла — от ми і родичі.* Ном. № 9347. *Не додому вночі йдучи з куминої хати і не спати лягаючи, згадай мене, брате.* Шевч. 446.

Кумів, -мова, -ве. Принадлежащій куму. *Поночі рвав угірки в кумовому городі.* Ном.

Кумівство́, -ва, *с.* Кумовья. *Ми собі кумівство, ходім трохи в домівство.* Гол. I. 216.

Кумівщина, -ни, *ж.* Время битвы козаковъ съ поляками подъ Кумейками въ 1637 г. АД. II. 32. *Як од Кумівщини да до Хмельнищини, як од Хмельнищини да до Брянщини, як од Брянщини да й до сього ж то дня, як у землі кралевській да добра не було.* АД. II. 20.

Кумільга, *нар.* Спотыкаясь, шатаясь.

Кумка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кума́.**

Кумкати, -каю, -єш, *гл.* О лягушкахъ: квакать монотонно, издавая звуки, подобные: кум-кум. *Кумкають в них жаби рано й вечір.* Мир. ХРВ. 5.

Кумлик, -ка, *м.* = **Комарь.** Ум. **Кумличок.** Вх. Зн. 30.

Кумонька, кумочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кума.**

Кумо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **кум.**

Кумпанія, -нії, *ж.* 1) Общество, компанія. *Зібралася кумпанія невеличка, але чесна.* Нп. 2) Компанія. *Для кумпанії і циган повісився.* Ном. 10770.

Кумпанство, -ва, *с.* Компанія. *За кумпанство циган повісився.* Ном. № 10770.

Кумство, -ва, *с.* Кумовство, духовное родство. *Умерла дитина, та й кумство пропало.* Ном. 9497.

Кумува́ти, -мую, -єш, *гл.* Быть воспріемникомъ, кумовать. *Ой не того прийшли до тебе да шоб кумувати, а ми того прийшли до тебе, щоб рощитати.* Макс.

Кумцьо, -ця, *м.* Ум. отъ **кум.**

Кумця, -ці, *ж.* Ум. отъ **кума.**

Куна, -ни, *ж.* 1) Куница. *Да поїдем, брате, у чистеє поле, у чистеє поле куну ловити.* Чуб. III. 283. 2) *мн.* Куній мѣхъ. *Укривайся, зятю, укривайся кунами і соболями, дорогими суконьками.* Макс. *Не в дорогих кунах* (т. е. по карману). Ном. 3) Пробой у дверей. *По сій мові замки пудові у дверей забряжчали, і засови у кунах залізні важкі завищали.* К. МБ. XII. 278. Въ Камен. у. въ этомъ значеніи только ум. **кунка**. 4) Желѣзная скобка, прибитая въ церковномъ притворѣ на шалнерѣ, — въ нее вкладывалась и запиралась потомъ рука женщины, отбывавшей это позорное наказаніе за проступки противъ нравственности. *Перше була купа... в бабинці, до которої припинались покритки, поки вся служба одійде. Се робилось в шість неділь після родин.* Чуб. VI. 20. *Пріська Чирячка не раз сиділа в куні.* Кв. II. 87. Иногда — вообще мѣсто ареста, тюрьма. К. ЧР. 424. 5) У кубанскихъ пастуховъ овецъ: посуда для жира. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Кунка, куночка.** *Вчора звечора та порошенька пала, а опівночі куночка походила.* Мет. 123.

Кундель, -ля, *м.* Собака овчарка. *Щирий кундель степовик.* Котл. Ен. 66. *Вівчарки прехорошенько найкращого баранчика взяли та й патрають гуртом, а кунделі мовчать.* Гліб.

Кундо́сити, -шу, -сиш, *гл.* Дергать, трепать. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити.* Ном. № 4007. *Нехай мою русу косу да й Дунай-вода носить; нехай же той нелюбонько в рученьках не кундосить.* Грин. III. 329. См. **Контосити.**

Куни́ця, -ці, *ж.* 1) Куница. *Ось як раз попалась мені лисиця, або куниця.* Кв. 2) Куній мѣхъ. *Крийся, зятю, та куницями, куницями та лисицями.* Мет. 185. 3) Выкупъ помѣщику за крѣпостную невѣсту (первоначально въ видѣ мѣха, а затѣмъ и денегъ). **Да́ти куницю**. Заплатить такой выкупъ. Ном. № 1316. 4) Метелка на камышѣ. ХС. VII. 417. Ум. **Кунична.**

Куни́шник, -ка, *м.* Раст. Calamogrostis epigejos Roth. ЗЮЗО. I. 115.

Куній, -я, -є. Куній. *Куній хвіст.* Ном. *А він і зажартував, кунію шубочку попорвав; не журися, моя мила, кунія шубочка зашита буде, ми з тобою жити будем.* Нп.

Кунка, -ки, *ж.* Ум. отъ **куна.**

Куновий, -а, -е. Куній. *Кунова шуба.* Чуб. III. 321.

Куночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **куна.**

Кунпанія, -нії, *ж.* = **Кумпанія.** К. ЧР. 68.

Кунтуш, -ша, *м.* Кунтушъ, верхняя мужская и женская одежда. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець.* Котл. Ен. *Коли син женивсь козацький, доня любо бралась, — той в жупан, а ся у кунтуш любо одягались.* Мкр. Н. *Гуляй душа без кунтуша, лиха прикупивши.* Ном. № 12502. *Єремія... був у багатому кунтуші.* Стор. МПр. 76.

Кунштація, -ції, *ж.* Декораці, сценическая обстановка. *Дія третя. Кунштація та ж.* О. 1861. XI. Кух. 29.

Кунштик, -ка, *м.* Рисунокъ, картинка. *І книжечок з кунштиками в Ромні накупили.* Шевч.

Куншто́вий, -а, -е. Художественный, артистическій. *За стіною скрізь виглядали кунштові верхи оранжереї.* Левиц. I. 217.

Куня́, -ні́, *ж.* = **Куниця 4.** Константиногр. у.

Куня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Дремать. *Мале дитя коло його на сонці куняє.* Шевч. *Куняє й наливає, наливає — випиває, випиває і куняє, свого віку козацького доживає.* Ном. № 11730.

I. Куп, *меж.* отъ *гл.* 1) **Купати**. 2) **Купувати**. *На місті так: куп, та й луп.* Ном. № 10478.

II. Куп, -па, *м.* 1) Купанье. *Купалочка з купа вийшла.* Мет. 312. 2) **Куп-куп-зілля**. Раст. Convallaria Polygonatum L. ЗЮЗО. I. 119.

Купа, -пи, *ж.* 1) Куча, груда. *Кров'ю вона* (воля) *умивалась, а спала на купах, на козацьких вольних трупах.* Шевч. 214. *Турки що тріски валяються купами, а деякі поранені ходять.* ЗОЮР. I. 219. 2) Толпа, сборище, скопленіе. *Йшли молодиці з малими дітьми на руках, а коло їх купами бігли невеличкі дівчата.* Левиц. I. 9. *Простували козаки невеличкими купами до Лубень.* Стор. МПр. 60. 3) Группа. *Заросль до шмиги розставлена купами.* Стор. МПр. 66. 4) **= Купина**. *Хай тебе візьмуть ті, що купами трусять* (т. е. черти). Ном. № 3750. 5) **До купи**. Въ одно мѣсто. *Усе військо своє до купи у громаду скликають.* Макс. *Збився народ до купи і наставляли сотників і тисяцьких.* Стор. МПр. 60. **У купу**. Вмѣстѣ. *У купу скласти.* **У-купі**. См. **Укупі.** Ум. **Купка, купонька, купочка**. *Треба понасипати по купці жита.* Чуб. I. 101. *Хотів заздалегідь пристати до невеличкої купки вірних.* К. ЧР. 337. *Летів сивий голубонько та сів собі на купці.* Лукаш. *Жито половіє, а в житі пупка мону голубо цвіте.* МВ. I. 14. *Чужі матері гуляють купочками.* Мил. 193. *Листи... перечитавши, у купочку склавши.* Мет. 25.

Купа́ва, -ви, *ж.* Раст. Taraxacum officinale. Вх. Уг. 248.

Купавка, -ки, *ж.* 1) Раст. Ranunculus arvensis L. ЗЮЗО. I. 133. 2) = **Купалка.** Вх. Лем. 430.

Купайла и купала, -ли, *ж.* 1) Имя женскаго существа, упоминаемаго въ пѣсняхъ въ ночь подъ 24 іюня во время празднества **Купала**. *Де Купала ночувала? Упала Купала на*

Йвана. Грин. III. 125. Ум. **Купа(й)лиця, купа(й)лочка.** *На улиці купайлиці* (Чуб. III. 195), — т. е. празднуется **Купали**. *Купалочка з купа вийшла та й окропом очі завішала.* Мет. 312. *В Купалочки три дочки.* Мет. 311. *Ой Купалочка купалася, на бережку сушилася.* Чуб. III. 200. 2) Только: купала. Раст.: а) = **Купава.** Вх. Уг. 248. б) Tussilago farfara. Вх. Уг. 248.

Купайло и купало, -ла, *м.* 1) Ночь съ 23 на 24 іюня, обрядъ празднованія, совершаемаго въ эту ночь сельской молодежью. Чуб. III. 193. *Сьогодня Купала, а завтра Івана.* Чуб. III. 205. Иногда такъ называется мѣсто празднованія: *На купалі огонь горить.* Чуб. III. 221. 2) Чучело, употребляемое во время этого празднованія. Чуб. III. 194. 3) Дѣвушка, которая во время празднованія, при обрядѣ гаданія, раздаетъ цвѣты. Чуб. III. 195. 4) Употребленное въ среднемъ родѣ и какъ собирательное, обозначаетъ лицъ, участвующихъ въ этомъ празднествѣ. *Сходилось купало із дому до дому.* Чуб. III. 209. Ум. **Купа(й)лочко.** *Час нам, дівчатка, з купайлочка додому.* Чуб. III. 209.

Купайловий и купа́ловий, -а, -е. Относящійся къ купалу, купальскій. *Купалове огнище.* К. ДС. 4.

Купа(й)лочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **купа(й)ла.**

Купа́(й)лочко, -ка, *м.* Ум. отъ **купа(й)ло.**

Купа́лий, -а, -е. Красивый? *На нашеї на вулиці все купалиї молодці. Ой нема, нема найкупавшого над Івана над нашого, бо його дівка скупавіла, дівка Храсина полюбила.* Чуб. III. 201.

Купа́лка, -ки, *ж.* Свѣтлякъ, Ивановъ червячекъ, Lampyris. Вх. Уг. 248.

Купальний, -а, -е. Купа́ловий. *Купальний попел.* ЗОЮР. II. 38.

Купальник, -ка, *м.* Купальщикъ. *У нас цей ход купальників багато.* Полт. г.

Купальниця, -ці, *ж.* Купальщица. Полт. г.

Купальночка, -ки, *ж.* Купальская ночь. *Тепер нічка-купальночка, — не виспалась наша панночка.* Чуб. III. 212.

Купальня, -ні, *ж.* Купальня. *У овечих воріт є купальня.* Єв. І. V. 2.

Купани́на, -ни, *ж.* Безпрестанное купанье.

Купанка, -ки, *ж.* Купанье. *Пісчане дно світилося й жовтіло. Те місце дуже гарне було для купанки.* Левиц. Пов. 102.

Купа́ння, -ня, *с.* Купанье.

Купатень, -тню, *м.* Раст. Prunella vulgaris. Вх. Пч. I. 12.

Купа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Купать. *Иноді треба буває купати хворого чоловіка в теплій воді.* Ком. II. 81. *Кучеряві верби купають у воді віти.* МВ. I. 18.

Купатися, -паюся, -єшся, *гл.* Купаться. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає.* Ном. *Душно мені: ходім, дочко, до ставка купатись.* Шевч. 22.

Купе́ка, -ки, *ж.* Раст. Convallaria maialis L. ЗЮЗО. I. 119.

Купер, -пра, *м.* 1) Хвостецъ и вообще сѣдалищная часть туловища человѣка. О. 1861. XI. Свид. 35. *У купрах болить.* 2) Хвостецъ (птицы). 3) Концы платка въ женской головной повязкѣ? *Жінки зав'язують голову в хустку із купром — от, трохи так, як київські міщанки.* Св. Л. 2. Ум. **Куприн.** *Приніс нам зять курку, посадивши на бандурку, посадив он є мудре — куприком на полуднє.* Гол. II. 673.

Куперва́с, -су, *м.* Купоросъ. *Купервасу купувала — чорні брови малювала.* Нп.

Купець, -пця, *м.* Кучка, толпа. *Коло його хлоп'ят і дівчаток купець* О. 1861. IV. 147. Употребляется въ творительн. падежѣ какъ нарѣчіе: купцем. Всѣ вмѣстѣ, всѣмъ обществомъ, толпою. *Жив він* (Квітка) *найбільш у городі; купцем горнулось до його найкраще харьківське товариство.* К. Г. Кв. XV. *До мене хлопці з усіх кутків так і купляться купцем.* Г. Барв. 223.

Купець, -пця́, *м.* 1) Купець. *І по купцях, і по панах пішла про неї слава всюди.* Гліб. *Ось слухай но, купче!* Каменец. у. 2) Покупатель. *Найдеться купець і на дірявий горнець.* Ном. № 5209. Ум. **Купчик.** *Дочку Галю заміж дала, бала ж вона за купчика.* Нп.

Купецтво, -ва, *с.* 1) Торговля. *Іде купець на купецтво.* МУЕ. III. 33. *Сухобрус усе ходив до магазина, не кидаючи купецтва.* Левиц. Пов. 50. *Отцева-матчина молитва в купецтві, в реместві на поміч помагає.* Мет. 2) Купечество.

Купе́цький, -а, -е. Купеческій. *Так оце та смиренна, богомільна купецька дочка.* Левиц. Пов. 62.

Куп'єва́ха, -хи, *ж.* = **Купина.** Нѣжин. у., Богод. у.

Купи́ло, -ла, *с.* Деньги (шуточно). *Купив би, та купило притупим.* Ном. № 10495.

Купина, -ни, *ж.* Зелень на кочкѣ среди воды, а также и самая кочка. *Пнеться, як жаба на купину.* Ном. № 9245. *У тебе борода, як у лузі купина. Козак бідний убит лежить на купині головою.* Макс. *Ой твоя мила у лузі над водою умивається зіллєчком-купиною.* Чуб. V. 518. 2) = **Купека.** ЗЮЗО. I. 119. Ум. **Купинка.** *Пошпотався під Нечаєм коник на купинку, зловив ляшок, скурвий синок, його за чупринку.* Гол.

Купиня́стий, -а, -е. Поросшій кустами травы; кустистый. Желех.

Купиня́сто, *нар.* Кустисто. Желех.

Купити. См. **Купувати.**

Купитися, -плюся, -пишся, *гл.* = **Купчитися.** *Чужі діти до неї купляться.* Г. Барв. 239. *А що ти скажеш про поспільство, що купиться коло Ніжена?* К. ЧР. 305. *Куптесь у полки, кричіть у раду.* К. ЧР. 355. *Кругом цього царя купилась ціла академія писателів.* К. Іов. IX. *Думка за думкою купиться.* Г. Барв. 48.

Купі! *гл.*, дѣтс. Купаться.

Купівля, -лі, *ж.* = **Купля.** Желех.

Купіль, -пелю и -плю, *м.* Купель, посуда для купанья, также вода для купанья. *Звелім принести купіль, налити тропів і почала купатись.* Левиц. I. 393. *Лучче було мене, мати, в купелі заляла, ніж мя таку нещасливу на сей світ пускала.* Чуб. V. 316. *Що ти мене, моя мати, в куплю не залляла?* Гол. I. 239.

Купільник, -ка, *м.* Ванна. Вх. Зн. 30.

Купільниця, -ці, *ж.* = **Купільник.** Желех.

Купінка, -ки, *ж.* = **Купка.** Желех. *Купінки — малі копиці сіна.* Вх. Зн. 30.

Купка, -ки, *ж.* Ум. отъ **купа.**

Купки, *гл.*, дѣтс. = **Купі.**

Куплени́на, -ни, *ж.* Вещи, пріобрѣтенныя покупкою.

Купля, -лі, *ж.* 1) Купля, покупка. *Ні дар, ні купля.* Ном. *Купля руки пече, а продаж гріє.* Ном. № 10493. *Сей Іваненко напропале закохався у ярмарках, у куплі та в продажі.* МВ. II. 136. 2) Покупка, купленный предметъ. *Ідіть подивіться на мою куплю.* Волч. у.

Купля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Покупать. *Що ти, мій Степане, там будеш куплять?* Чуб. V. 635. *От вони пішли в містечко і почали все куплять.* Рудч. Ск. I. 200.

Купни́й, -а́, -е́. Покупной. *Купне щупне.* Ном. № 10482. *А ні то воли продажні, а ні то вони купні.* Грин. III. 518.

Купований, -а, -е. 1) Покупной, купленный. *Та роздавав нехай вже свій усім даром, а то вже й купований, що іменно по дорогій ціні купував, і той роздавав.* Кв. II. 27. 2) **Купована мати**. Женщина, которой номинально продаютъ больного (за 2 — 3 коп.), отчего онъ, согласно народному повѣрью, долженъ выздоровѣть. Грин. I. 31.

Купоньки, *гл.*, дѣтс. = **Купі.** *Купочки-купоньки.* Кв. II. 99.

Ку́почка, -ки, *ж.* Ум. отъ **купа.**

Купочки, *гл.*, дѣтс. = **Купі.**

Купочок, -чка, *м.* Кучка. *Стоїть купочок молодиць і дівчат.* МВ. I. 23. *Не дав йому Господь діточок купочки, уродилась дівчинка одна одним.* МВ. I. 35.

Купра, -ри, *ж.* = **Купер.** *Ти козак, тілько купра не так.* Ном. № 797.

Купражити, -жу, -жиш, *гл.* Кутить. *Як загуляють, так неділі дві або три купражуть.* КС. 1883. XI. 503.

Купра́тий, -а, -е. Имѣющій большой задъ (о людяхъ, птицахъ). **Купрата дівка**. Родъ брани.

Куприк, -ка, *м.* Ум. отъ **купер.**

Купти́тися, -чуся, -тишся, *гл.? Ой купtиться, купtиться, аж коржик котиться.* ЗОЮР. II. 27.

Купува́ння, -ня, *с.* Купля; покупаніе. *Купування та перепродування.* Мир. Пов. II. 56.

Купува́ти, -пую, -єш, сов. в. **купити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Покупать, купить. *У наряді доброго коня купувала.* Макс. *Люде знають гірку долю, не йдуть купувати, та й не хочуть купувати, не хочуть питати.* Мет. 13. *І хліба ні за ща купити.* МВ. **Купувати молоду**. Въ свадебномъ обрядѣ давать угощеніе и деньги братьямъ невѣсты и ихъ товарищамъ, которые будто-бы продаютъ послѣднюю. Мил. 123. 2) Брать землю въ аренду. *Чи не можна б на цей год купить де небудь землю на овес?* Нѣжин. у.

Купу́сі, *гл.*, дѣтс. = **Купі.** *Купочки-купусі!* Кв. II. 99.

Купцем, *нар.* См. **Купець.**

Купці, *гл.*, дѣтс. = **Купі.** О. 1862. IX. 119.

Купцівна, -ни, *ж.* Дочь купца. *Купцівни не схотіли навіть пити чаю.* Левиц. Пов. 55.

Купцюва́ти, -цю́ю, -єш, *гл.* Вести торговлю, быть купцемъ. *Дай, Боже, щоб він і купцював, він нас ніколи не обіжав.* Чигир. у. *Попереду придбай грошей, а тоді вже учи купцювати дітей.* Лебед. у. *Твоя доля — купцювать.* Грин. I. 112.

Купча, -чі, *ж.* = **Купля.** *Та я не хочу її й купчі, як вона понароблювала мені отам добра.* Черк. у. *Не навчить купча, а навчить продажа.* Чуб. I. 298.

Купчак, -ка, *м.* Гвоздика, Tagetes erecta. О. 1861. XI. 29. *Василечок, одбившись від свого роду, других василечків, що їх заступили задирливі купчаки, побратався з жменею конопель.* МВ. III. 138. **Купчак дикий, болотний**. Раст. Bidens tripartita. Вх. Пч. I. 9.

Купчастий, -а, -е. Кучкой собранный; густой; кустистый. Вх. Зн. 30. **Купчаста (лиштва).** Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Купчик, -ка, *м.* Ум. отъ **купе́ць.**

Купчик, -ка́, *м.* Покупатель. *Учора купчик приходив, — чи не продам меду.* Лебед. у.

Купчина, -ни, *ж.* = **Купка.**

Купчити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Продавать. Вх. *Л*ем. 430. 2) Вмѣстѣ, въ кучѣ находиться. Вх. *Л*ем. 430.

Купчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Тѣсниться, толпиться, собираться, скопляться. МВ. III. 104. *Глуха кропива купчиться.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Купчи́ха, -хи, *ж.* Купчиха. *Проти його стояв один купець з молодою купчихою.* Левиц. Пов. 55.

Купчи́ця, -ці, *ж.* = **Купчиха.** Зміев. у.

Куп'я́, я́, *с.* = **Купина.** *Заріс той шлях куп'ям та болотом.* КС. 1882. IV. 169. *Не мучте* (пропасниці) *бідних християн, трясіть куп'ями, очеретами і болотами.* Чуб. I. 120. *Єдин каже: ій богу бачив — не тільки що воду тягла (веселка), але й куп'я перла у хмару.* Дещо.

I. Кур, -ра, *м.* 1) Пѣтухъ. Желех. **Кури піють**. Пѣтухи кричать. *Ой рано, рано кури запіли, а ще ранійше пан Василько встав.* Чуб. III. 285. О курях. Во время пѣнія пѣтуховъ. *Опівночі застогнала, а о курях сконала.* Гол. 2) **Кур-зілля**, *м.* Раст.: а) Potentilla Tormentilla Schrank. ЗЮЗО. I. 132. б) Convallaria Polygonatum L. ЗЮЗО. I. 170.

II. Кур! *меж.* Зовъ индюковъ. *Ти не знаєш, мій миленький, як индичку звати? Кур-кур! прийшов кум, — ми ж будем гуляти.* Нп.

Кура, -ри, *ж.* 1) Пыль. *Кура встає шляхом*. Мир. ХРВ. 128. **Куру підня́ти**. Переносно: занести ссору. *Чорт батька зна з чого таку куру підняли*. Стор. 2) Мятель. *В сніжну зіму, як нема кури, отара виходить в степ.* О. 1862. V. Кух. 30.

Кура, -ри, *ж.* Курица. *На Юра сховається в житі кура.* Ном. № 436. *Жура кудкудаче.* Вх. Лем. 429. *Моя кура жовто-бура, ще й чубок, і на правій ніженьці мотузок*. Нп. *Кури сокочуть, у міх не хочуть.* Ном. *Усі кури на сідалі.* Мет.

Курай, -раю́, *м.* Раст. Salsola koli. ЗЮЗО. I. 134.

Курайниця, -ці, *ж.* Веревка, которой въ кубанской степи привязываютъ на арбѣ собранный для топлива курай и вообще топливо. О. 1862. V. Кух. 38.

Куратор, -ра, *м. Л*ицо при церкви, соотвѣтствующее по своимъ обязанностямъ церковному старостѣ. Вх. *Л*ем. 430.

Курах, -ха, *м.* = **Курій.** Желех.

Кура́шка, -ки, *ж.* Курочка. Ум. **Курашечка.**

Ку́рбало, -ла, *с.* Болѣе глубокое мѣсто въ рѣчкѣ. Шух. I. 81.

Курбе́лити, -лю, -лиш, *гл.* Вихриться, клубиться; летѣть вихремъ. Желех.

Курбе́ли вбивати. Взбивать облака пыли. Желех. См. **Курделя.**

Курбельо́ха, -хи, *ж.* Мятель, вьюга. Желех.

Курбелювати, -люю, -єш, *гл.* = **Курбелити.** Желех.

Курбе́т, -та, *м.*? *Наш брат курбет хліба не втреть, а бублики лупить, як хто купить.* Ном. № 12355.

Курва, -ви, *ж.* Распутница.

Курваль, -ля́, *м.* Распутный человѣкъ. Ном. № 11213.

Курвалькува́тий, -а, -е. Распутный. *Курвалькувата жінка.* Черк. у.

Курвити, -влю, -виш, *гл.* Распутничать. *Як умер чоловік, давай вона курвити.* Харьк. у.

Курвій, -вія, *м.* = **Курваль.** Желех.

Курга́н, -ну, *м.* Курганъ. *Ми підемо косити. То ти, як уже буде готова* (каша), *вийди на такий-то курган да й зови нас.* ЗОЮР.

Кургика́ти, -чу, -чеш, *гл.* 1) Визжать. *Кургиче, як свиня в дощ.* Ном. № 12451. 2) Тихо пѣть. *Гребці і весла положили, та сидя люлечки курили і кургикали пісеньок.* Котл. Ен. *Кургиче собі пісню під ніс.* Черном.

Курго́н, -на, *м.* Особаго устройства большая телѣга у нѣмецкихъ колонистовъ, фура. *Минули деякі німці на курганах.* О. 1862. IX. 120.

Курде́лиця, -ці и курде́ля, -лі, *ж.* Сильно идущій снѣгъ. Конот. у. Желех.

Курдель (ля, *м.*?) Родъ болѣзни у скота, а также названіе червя, о которомъ народъ думаетъ, что онъ причиняетъ эту болѣзнь. Вх. Лем. 430.

Курдимо́н, -ну, *м.* Кардамонъ. *Гнав пінную на курдимон.* Мкр. Г. 69.

Курду́пель, -пля, *м.* Карликъ. Желех.

Курдюк, -ка, *м.* Болѣзнь языка у скотины. Кіев. у. и Подольс. г.

Ку́ревиця, -ці, *ж.* Мятель, вьюга. Желех.

Куревійниця, -ці, *ж.* = **Куревиця.** Желех.

Ку́рево, -ва, *с.* Дымъ. *То гуляла скажена наша недоля... то розстелеться по степу пекельним чадом і на десятки літ не опам'ятується народ од того диявольського курева.* Стор. I. 248.

Куре́га, -ги, *ж.* Абрикосъ. Кременчуг. у. Слов. Д. Эварн.

Курець, -рця́, *м.* Курильщикъ. *Коли ти курець, май свою люльку й тютюнець.* Ном. № 12601. *Ти курець? — Курець, ясновельможний пане!* Рудч. Ск. II. 203.

Куржан, -на, *м.* = **Кажан.** Вх. Пч. I. 16.

Курзу(ю́)-верзу(ю́). Чепуха, безсмысленная болтовня. *Курзю-верзю, Борисихо, дай куті на гречку!* Ном. № 13017. *Курзю-верзю! Горох молочу!* Ном. № 13018.

Кури, -рей, *мн.* отъ **кур** и **кура.**

Кури́ний, -а, -е = **Курячий.** *Як учистить град з курине яйце, всю пшеницю до стебла вибив.* Стор. I. 21.

Кури́ти, -рю́, -риш, одн. в. курну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Курить. *Отто Гонта з Залізняком люльки закурили. Страшно, страшно закурили! І в пеклі не вміють оттак курить.* Шевч. 179. *Дурень нічим ся не журить: горілку п'є та люльку курить.* Ном. № 6207. 2) Дымить. *Не курила, не топила, — на припічку жар-жар.* Макс. 3) Пылить. *Не кури бо так вимітаючи, — курить, як чорт дорогою!* Мнж. 162. 4) Мчаться, подымая за собою пыль. *Курить, як чорт од какаріку.* Ном. № 4220. *Як ось... із Переяслава до Сомка гонець курить.* К. ЧР. 183. 5) Кутить, пьянствовать. *Троянці добре там курили: дали приманку всім жінкам, по вечерницях всі ходили, просвітку не було дівкам.* Котл. Ен.

Куритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* 1) Куриться (о табакѣ). *Чогось у мене не куриться, — чи табак не сухий, чи що.* 2) Пылиться. *Не жаль мені доріженьки, що куриться курно.* Мет. 22. 3) Дымиться. *Зеленая ліщинонько, чом не гориш, та все куришся?* Нп. 4) Куриться, испускать благовоніе. *Куривсь для духу яловець.* Котл. Ен. *Нате і мій гріш на ладан, щоб і моє перед Богом курилось.* Ном. 6433.

Ку́риця, -ці, *ж.* = **Курка.** *Сліпій куриці все пшениця.* Ном. № 6409. *Дарма, що в черепку, аби куриця жарена, куриця варена.* Ном. № 12183.

Кури́чка, -ки, *ж.* Папироса. *Кожен придивлявсь на тютюн, кожен ліпив куричку.* Св. *Л.* 235.

Кури́шка, -ки, *ж.* Глиняная кадильница для ладона, употребляемая крестьянами. Вас. 183.

Курище, -ща, *с.* 1) Облако диму, пыли. *Од диму сонце закаптилось, курище к небу донеслось.* Котл. Ен. 2) (Съ удареніемъ на первомъ слогѣ). Дымящійся костеръ. Богуславъ.

I. Курій, -рія, *м.* = **Курець.** Драг. 13.

II. Курій, -рія, *м.* 1) Гермафродитъ куриной породы. Вх. Пч. I. 14.2) Еврейскій мясникъ, рѣжущій птицу. Желех.

Курінний, -а, -е. 1) Шалашный. 2) Относящійся къ запорожскому **куріню**. **Отаман курінний**. Начальникъ части запорожскаго войска. См. **Курінь 3.** *Хведора Безрідного, отамана курінного постріляли, порубали.* АД. I. 248. Часто вмѣсто, **отаман курінний** говорится просто **курінний**. *Оставили на мої руки товариша — занедужав у їх курінний.* К. ЧР. 207.

Курі́ння, -ня, *с.* Куреніе (табаку). *А аже мені це куріння ввірилося! Геть з хати, усю хату запоганив своїм тютюном!* Полт. г.

Курінь, -ня́, *ч.* 1) Шалашъ, курень. *Кругом мовчки подивилась; бачить — ліс чорніє; а під лісом край дороги либонь курінь мріє.* Шевч. 2) Иногда такъ называется вообще жилище или мѣсто жилища. *Спершу жив він ув одній хаті на старому курені, а оце ходів зо два назад, виселився за царину.* О. 1862. VI. 60. Въ Подольск. губ. говорятъ, приглашая войти въ хату: *Хати наші на цвинтарі, а вас прошу до куріня.* О. 1861. XI. Свид. 52. 3) Казарма у запорожскихъ казаковъ. *Тебе козаки не злюбили і в курінь не пустили.* ЗОЮР. I. 216. У Стороженка употреблено въ значеніи казармы вообще: *Біля мурованого костьоли стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор. МПр. 66, 67. 4) Составная часть запорожскаго войска. 5) Часть села или города (имѣетъ обыкновенно и особое названіе). Черниг. г.

Куріпка, -ки, *ж.* 1) Курица. 2) Куропатка. *Певно полює за куріпками і вже побачите коли яка-небудь не заплутається в його сільце.* Стор. II. 243. Ум. **Куріпонька, куріпочка.** *Куріпочка рябенька сокорить.* К. Дз. 163. *Задумала бабусенька та забагатіти, посадила куріпочку, щоб вивела діти.* Нп.

Куріп'я́, -п'я́ти, *с.* Цыпленокъ. *Ой погнала бабусенька куріп'ята пасти, сама сіла на припічку куделицю прясти.* Нп. Ум. **Куріп'я́тко, куріп'я́точко.**

Куріти, -рію, -рієш, *гл.* Быть пыльнымъ, пылить. *Кропить дощик дороженьку, да щоб не куріла.* Макс. *Тепер не курітиме, — дощик пройшов. Знов щось куріє, тільки не туди, а відтіль ближче, ближче, пил такий збива.* Г. Барв. 74.

Курка, -ки, *ж.* 1) Курица. *Голодній курці просо сниться.* Ном. № 9475. *Дмитер хитер: ззів курку та й сказав — сама полетіла.* Ном. № 3068. **Курка в шта́нях**. Курица съ оперенными ногами. Херс. 2) Vulva. Ум. **Курочка.**

Ку́ркати, -рчу, -чиш, *гл.* Урчать. *У череві курчит.* Вх. Уг. 248.

Куркоди́м, -ма, *м.* Въ загадкѣ: пѣтухъ. *Вийшов царь земляний* (= миша) *і пита царя Куркодима, чи не бачив царя Цурупала* (= кота)? Грин. I. 249.

Куркоїд, -да, *м.* Пожиратель куръ. Употребляется въ значеніи: лакомка. Такъ названы въ старинныхъ стихахъ о желтоводской битвѣ (1648) польскіе паны и

вообще польскіе солдаты: *От же Хмельницький може, — поможи йому, Боже, — тих куркоїдів бити, як жидів не живити! Юж утікають з валів: бояться самопалів.* АД. II. 136. *Тих куркоїдів, як жидів, не живили.* Ном. № 873.

Куркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Кричать кречетомъ.

Куркуль, -ля́, *м.* Пришлый, захожій изъ другой мѣстности человѣкъ, поселившійся на постоянное жительство. Екатер. г. Залюбовск. Слов. Д. Эварн. Въ Чигир. у. — прозвище, даваемое въ насмѣшку мѣщанами казакамъ черноморцамъ.

Курла́пий, -а, -е. Человѣкъ съ изуродованными на рукахъ и ногахъ пальцами. *Лубен. у.*

Курлапиця, -ці, *ж.* = **Курлапий.**

Курлу! *меж.*, выражающее крикъ журавля. *Коли це один журавель: курлу!* Грин. I. 223.

Курлюкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать (о журавляхъ). *Журавлі десь курлюкають на тирлах.* Сим. 204.

Курман, -на, *м.* = **Курмей.** Желех.

Курмани́на, -ни, *ж.* Разорванное платье. *Скинув з себе курманину, над ними роспняв.* Гол. III. 95.

Курмаччя, -чя, *с. соб.* Отрепья, лохмотья. Желех.

Курме́й и курній, -ней, *м.* Веревка. Шух. I. 84, 98. Вх. Зн. 30.

Курний, -а́, -е́. 1) Дающій много дыму. *Курне угілля.* Міусск. окр. 2) Дымный; курной. *Курна хата.* Шух. I. 96. 3) Пыльный. *Курний шлях.*

Курни́к, -ка́, *м.* Птичникъ, курятникъ. *То зазирне в курник.* Гул.-Арт.

Курникати, -каю, -єш, *гл.* Мурлыкать, бормотать. *Один тілько під лавою конфедерат п'яний не здужа встать, а курника, п'яний і веселий.* Шевч. 140. *А за ними сліпий волох... шкандибає, курникає.* Шевч. 161.

Ку́рно, *нар.* Дымно; пыльно. *Курилася доріженька, курилася курно.* Чуб. V. 164.

Курнути. См. **Курити.**

Курня́в! *меж.* Подражаніе мяуканью. Желех.

Курнявка, -ки, ж. Раст. Дождевикъ, Licoperdon. Вх. Уг. 248.

Куроїд, -да, *м.* = **Куркоїд.** *Лях, по його мислі, то син чортів, вражий, поганий, негідний, куроїд, жабоїд.* Левиц. (Правда, 1861, 437).

Курок, -рка, *м.* Курокъ. *Да вже шаблі заржавіли, мушкети без курків, а ще серце козацькеє не боїться турків.* Макс. *Одвів курка і вже хотів був стріляти.* Чуб. I. 154.

Курокра́д, -да, *м.* Крадущій куръ. Мир. ХРВ. 256.

Курола́п, -па, *м.* = **Курокрад.**

Куронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ку́рка.**

Куронько, -ка, *м.* Ум. отъ **I. Кур**.

Куропатва, -ви, *ж.* Куропатка. *Мудрий! Ззів куропатву, а каже, що одгризлась.* Ном. № 3067.

Куропіння, -ня, *с.* Пѣніе пѣтуховъ. *Учора я довго сиділа, аж до куропіння сидиш, все ждала, та ні, — не діждала.* Сніп. 224.

Куроспів, -ву, *м.* = **Куропіння.**

Курохват, -та, *м.* = **Курокрад.** *Прибіг к троянцям, засапався, мов з торгу в школу курохват.* Котл. Ен.

Курочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **курка.** *Нема тієї курочки, що несла золотії яєчка.* Ном. № 1843. 2) Куриная слѣпота. *У мене курочка була на очах... Так мені видно стало, наче не було в мене курочки.* Грин. II. 95.

Ку́рта, -ти, *ж.* 1) Короткое одѣяніе до пояса. КС. 1882. VIII. 385. 2) Короткохвостая овчарка. *Ой ішов чабан дорогою, а курта йшла долиною.* КС. 1882. VIII. 385.

Куртатий, -а, -е. Короткохвостый.

Ку́ртий, -а, -е. Короткій. Вх. Зн. 30.

Ку́ртка, -ки, *ж.* Короткое мужское одѣяніе: родъ кафтана или родъ казакина съ тальею и узкимъ стоячимъ воротникомъ; возлѣ Львова — полотняная одежда только до пояса. Гол. Од. 17, 54, 44.

Курча, -чати, *с.* 1) Цыпленокъ. *З курчатами квочка... кублилась у моркві.* Левиц. I. 28. *В запалі налетів на Мага, як на мале курча шулік.* Котл. Ен. VI. 32. **Ходить, як курчата погубив**. Имѣетъ растерянный видъ. 2) *мн.* **Курчата**. Трещины въ кожѣ на рукахъ и ногахъ отъ холода и вѣтра. Ум. **Курчатко, курчаточко.** *Ой висиділа квочка четверо курчаток.* Чуб. III. 194. *Уже яєчко наклюнулось, то й курчатко незабаром вилупиться.* Ном. № 4891.

Курча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* О голубяхъ: ворковать. *Голуби курчат.* Говорится также и о лягушкахъ, когда онѣ урчатъ. *Жаби курчат.* Вх. Уг. 248.

Курчин, -а, -е. Принадлежащій курицѣ. *Курчина сем'я.* К. Дз. 138.

Куря́, -ря́ти, *с.* 1) = **Курча.** 2) *мн.* **Курята** = **Курчата** (см. **Курча 2**).

Курява, -ви, *ж.* 1) Пыль. *Іде шляхом до Києва берлин шестернею... Опинився против старців — курява лягає.* Шевч. 89. *У степу курява така, наче чия велика панщина почала віяти жито на току.* ЗОЮР. I. 291. 2) Мятель, вьюга. *Не велика курява, та багато людей губить.* Ном. № 13842.

Куря́виця, -ці, *ж.* = **Курява.** Желех.

Куря́к, -ка, *м.* Навозъ для топки.

Куряний, -а, -е. Пыльный. *Ой Із того куряного шляху привертайте к зеленому гаю.* Рудч. Чп. 98.

Куряни́ця, -ці, *ж.* = **Курява 2.** Вх. Уг. 249.

Курятина, -ни, *ж.* Куриное мясо. *Та казала собі снідання дати, снідання дати — все гусятину, єї подружечки — все качатину, єї кухарочки — все курятину.* Чуб. III. 403.

Куря́тник, -ка, *м.* = **Курник.** *А ходім, панотці, що там за диво діється в курятнику.* Левиц. I. 189. *По заході сонця іди в курятник, під сідало з нездоровою дитиною.* Чуб. I. 141.

Куря́ч, -ча́, *м.* = **Курець.** Вх. Лем. 430.

Курячий, -а, -е. Куриный, пѣтушій. *Поставили собі хатку на курячій ножці.* Рудч. Ск. I. 27. *Іди собі на очерета, на болота та на дрімучі ліса, де курячий глас не заходить.* Чуб. I. 134. **Куряча голова**. Дуракъ. *Не плачте, курячі голови, вам треба радуватись, а не плакать.* К. ЧР. 416. **Куряча лапка**. Раст. Trifolium montanum. *Воно і походить на курячу лапку.* Черк. у. **Курячі очки**. Раст. Курослѣпникъ, Anagallis arvensis L. ЗЮЗО. I. 111. **Куряча сліпота**. а) Болѣзнь глазъ. *Як що перший раз побачиш (горицвіт) та насушиш, то воно добре од курячої сліпоти підкурювати.* Чуб. б) Раст. = **Курячі Очки.** У Рогов.: Ranunculus polyganthemus. ЗЮЗО. I. 133. У Шух. Ranunculus acris.

Шух. I. 22. **Куряче стегенце**. Раст. = **Куряча лапка**? *Куряче стегенце в борщ по весні кришуть.* Константиногр. у.

Куря́чка, -ки, *ж.* Куриный пометь. Желех.

Кус, -са, *м.* 1) Кусокъ. *Не тягни, Ониську, уса до Іванового куса.* Ном. *Перший кус усьому голова.* Ном. № 11964. 2) Немного. Желех. *Іде Сава з України, юж кус засмутився.* Гол. II. 123. **Ні кус**. Ничего; ни мало. *Ні кус не помогло.* Вх. Зн. 41.

Куса́к, -ка, *м.* = **Кусок.** *Кусок сала.* Шух. I. 50.

Кусака, -ки, *об.* 1) Кусливый человѣкъ. 2) *ж.* Водка, настоянная на перцѣ съ прибавкой и иныхъ кореньевъ. Маркев. 171.

Куса́ти, -са́ю, -єш, одн. в. куснути, -ну́, -не́ш, *гл.* Кусать, грызть. *Інший в ноги кланяється, а за п'яти кусає.* Ном. № 3047. *Козаки, прислухаючись, тільки уси кусають.* К. ЧР. 314. *Оріх кусає.* Мет. **Кусі його**! Восклицаніе, натравливающее собакъ.

Кусатися, -саюся, -єшся, *гл.* Кусаться. *А собаки ж у вас не кусаються?* К. ЧР.

Кусень, -сня, *м.* 1) Кусокъ. *Відвалив криги кусень оттакий завбільшки.* Харьк. у. 2) Сильно выстриженное мѣсто. *Обстриг так, що скрізь по голові видно кусні.* Лебед. у.

Кусі! См. **Кусати.**

Кусіка, -ки, *ж.* Все кусающееся. Желех. *Лізе кусіка з-за сусіка, очі заочила, руки заручили, зуби зазубила.* Н. пог. (Зоря, 1883, 323).

Кусінь, -сня, *м.* = **Кусень.** *Се мій кусть, не їж, а то будеш на тім світі кусатися.* Уман. у.

Куска, -ки, *ж.* Все кусающееся, грызущее (мыши), насѣкомое-паразитъ (вошь, блоха, клопъ и пр.). Вх. Зн. 31. Желех.

Кусливий, -а, -е. Кусливий, кусающійся. *Звягливого не бійся, а кусливого.* Ном. № 7256. *Чорна комашня, то ця не кусається, а оця руденька — то клята куслива.* Канев. у.

Кусман, -на, *м.* Кусище. Міусск. окр.

Кусник, -ка, *м.* = **Кусок.** Желех.

Куснути. *См.* **Кусати.**

Кусо́к, -ска, *м.* Кусокъ. *Бог дав роток, дасть і кусок.* Ном. № 75. *Як хліба край, так і в хліві рай; а як хліба ні куска, так і в горниці туска.* Ном. № 1397. *Ви мене хліба куском тепер дорікаєте.* МВ. I. 10. *Сала кусок положила на кружечку.* К. ЧР. 242. Но о сахарѣ, соли, льдѣ, говорится не кусок, а грудка. Ум. **Кусочок.** *Кусочок з воловий носочок та м'якушки з шапку.* Ном. № 12219. *Кинь ці собаці кусочок хліба, то і вона буде за нами йти.* Рудч. Ск. I. 155.

Кустре́ць, -ця́, *м.* Чирей, прыщъ; струпъ. Вх. Зн. 31.

Кустри́ця, -ці, *ж.* Раст. Занозка; овсяница; Festuca. Вх. Уг. 249.

Кусчик, -ка, *м.* Ум. отъ **кус.** Употребляется въ значеніи: немного. Вх. Зн. 31. Кусь*! меж.* Восклицаніе, натравливающее собакъ. См. **Кусати.**

Кусючий, -а, -е. = **Кусливий.** *Кусючі мухи.* Чигир. у.

Куся́, -ся́ти, *с.* 1) Все кусающееся. Желех. 2) Кусливая змѣя. Желех. 3) Названіе злой женщины. Желех.

Кут, -та, *м.* 1) Уголъ. *Запалю я крайню хату на всі штирі кути.* Гол. IV. 448. *Мого Василя поховали за цвинтарем у куті.* Федьк. *Язичок мельне та й у кут, а губу натовчуть.* Ном. № 1122. 2) Пространство земли въ углѣ, образованномъ двумя сливающимися

рѣками. *Зробила той кут якась річка самотека, павши у річку Остер.* К. ЧР. 257. 3) Свиной хлѣвъ. Вх. Лем. 430. См. **Кутець.** 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 46. См. **Куток.** Ум. **Кутик, куток.**

Кутання, -ня, *с.* Кутаніе.

Ку́тас, -су, *м.* 1) Кисть (на одеждѣ и пр.) для украшенія. Гол. Од. 18. *На нашій ясній фані кутаси шовкові.* Федьк. Пов. І. 51. 2) Въ гуцульской церкви, имѣющей видъ креста съ четырьмя крыльями: небольшой навѣсъ отъ дождя въ томъ мѣстѣ, гдѣ крыша крыла сходится съ крышей осмірки, составляя уголъ. Шух. І. 118. Ум. **Кутасик.**

Кута́сик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **кутас.** 2) *мн.* Раст. Silene inflata. Вх. Пч. І. 13.

Кутати, -таю, -єш, *гл.* 1) Кутать. 2) Заботиться о комъ, досматривать, воспитывать (дѣтей). Желех. 3) Успокаивать, усмирять. Желех.

Кутатися, -таюся, -єшся, *гл.* 1) Кутаться. 2) Заниматься; хлопотать съ работой. *Челядь кутаєся — займаєся, літом і зімою то у хаті, де варити їсти... пряде, тче, красить вовну, шиє, вишиває, пере шмате, то по за хатою, де доїть вівці та корови, ходить коло свиней, обходити городовину...* Шух. І. 145.

Кутатство, -ва, *с.* Хозяйство? Собственный домъ? *Не будуть тебе при старості літ чужі діти у плечі торкати, будеш ти у своїм кутатстві хліба й соли вживати.* КС. 1882. XII. 498.

Кутач, -ча, *м.* Кочерга. Желех.

Кутен, -ну, *м.* = **Кутняк.** Вх. Лем. 430.

Кутерно́гий, -а, -е. Хромой, косолапый. *Лис, зиз, кутернога: як удасться що доброго — велика ласка пана Бога.* Ном. № 8546.

Куте́сик, -ка, *м.* Треугольникъ съ прямымъ угломъ. Кіев. г. Слов. Д. Эварн. См. **Кутас 2.**

Куте́ць, -тця́, *м.* 1) Пазуха въ сѣти. Браун. 12. 2) Конусообразный глухой конецъ рыболовной сѣти ятіра. Браун. 18. 3) Хлѣвъ. *Свині... до кутця заганят.* Вх. Лем. 429. См. **Кут.**

Кути, -кую́, -єш, *гл.* = **Кувати.** Желех.

Кутий, -а, -е. Закованный. *І спочинуть невольничі утомлені руки, і коліна одпочинуть, кайданами куті.* Шевч. 628.

Кутик, -ка, *м.* Ум. отъ **кут.** Желех.

Кути́ця, -ці, *ж.* = **Кутя.** Мил. 37.

Кутній, -я, -є. 1) Угловой. *В кутньому углі стояв кіот з образами.* Стор. II. 110. 2) Коренной (о зубахъ). Вх. Пч. І. 15. **На кутні сміятися**. Плакать. Ном. № 12640. *Смійся, смійся! Засмієшся ти в мене на кутні!* К. ЧР. 204. 3) **Кутня кишка**. = **Кутниця.** Канев. у.

Кутни́ця, -ці, *ж.* Прямая кишка. *Росомаха запуска скотині лапу під хвіст та видира кутниню.* Радом. у.

Кутня́к, -ка, *м.* = **Кендюх.** Вх. Уг. 249.

Кутня́нка, -ки, *ж.* = **Кутниця.** Желех.

Куто́к, -тка, *ж.* 1) Уголъ внутренній. *Душі грішників пищать, як курчата, та ховаються по всіх кутках.* Стор. МПр. 47. *Я оступилась та й сіла в кутку.* МВ. І. 11. 2) Часть, сторона (села). *Ой вечеряй, моя мати, коли наварила, а я піду на той куток, де дівчина*

мила. Мет. 10. *Одна вулиця на однім кутку співала одну пісню, а десь дамко друга й третя.* Левиц. I. 17. Ум. **Куточок.**

Куто́чок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **куто́к.** *І ніхто не бачив, що мала дитина у куточку плаче.* Шевч. 206. *І знову на небо, бо на землі горе, бо на їй широкій куточка нема тому, хто все знає, тому, хто все чув.* Шевч. 9. 2) Весенняя игра, которая называется еще и мышкою. Чуб. III. 101.

Кутуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Плохо жевать (напр. о беззубомъ). *Вона не їсть, а кутуля, як та баба.* Кобеляк. у. *Хліб — як сухарь сухий, насилу кутуляв його Чіпка.* Мир. ХРВ. 179.

Кутя́, -ті, *ж.* Обрядовая каша изъ ячменныхъ или пшеничныхъ зеренъ наканунѣ Рождества Христова и Крещенія. Чуб. VII. 441. *Кутя на покуті, узварі, на базарь.* Ном. № 343. **Кутя багата**. Канунъ Рождества, сочельникъ. Сим. 145. **Кутя голо́дна**. Канунъ Крещенія. **Передати куті меду**. Пересолить (иносказ.).

Куфа, -фи, *ж.* Бочка. *Горілка, меди, пива так за їми в куфах і їздять — хто стрінеться, усякого частують.* К. ЧР. 85.

Кухаренко, -ка, *м.* Сынъ повара.

Кухарити, -рю, -риш, *гл.* = **Кухарювати.** Лебед. у.

Кухарівна, -ни, *ж.* Дочь повара.

Кухарка, -ки, *ж.* Повариха; кухарка. *Звідтіль вона побігла до пекарні, переговорила з кухаркою, вислала її на житній базарь.* Левиц. Ум. **Кухарочка.** *Та казала собі снідання дати, снідання дати все гусятину, єї подруженьки все качатину, єї кухарочки все курятину.* Чуб. III. 403.

Кухарство, -ва, *с.* Поваренное искусство, стряпня. НВолын. у.

Кухарський, -а, -е. Поварской.

Кухарча, -чати, *с.* Поваренокъ. О. 1861. IV. Слов.

Кухарчук, -ка, *м.* = **Кухарча.**

Кухарь, -ря, *м.* Поваръ. *Жаба кричить-верещить, а кухарь на рожні її ...тащить.* Ном. № 1222. *В пекарні стукотять ножі — кухарі обід готують.* Левиц. I. 194.

Кухарювати, -рюю, -єш, *гл.* Быть поваромъ.

Кухва, -ви, *ж.* = **Куфа.** *Не смійсь, барило, само кухвою станеш.* Ном. № 8007. Ум. **Куховка.**

Кухвет, -та, *м.* Кисель изъ ягодъ бузины. *Як доїли усю страву, то наостанці подали нам кухвет.* Волч. у.

Кухенний, -а, -е. Кухонный.

Кухлик, -ка и кухличок, -чка, *м.* Ум. отъ **кухоль.**

Кухля, -ля́ти, *с.* Маленькій кухоль. *І лигнув кухля вишнівки.* Сніп. 131.

Кухня, -ні, *ж.* Кухня. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні її да кухні тащить.* Ном. № 1222. *У кухні неначе пекло яке палам).* Стор. МПр. 72.

Кухня ний, -а, -е. Кухонный. *Вона забачила здоровенний кухняний ніж на столі.*

Куховар, -ра, *м.* = **Кухарь.** *Згодили якогось москаля з мита за куховара.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Куховарити, -рю, -риш, *гл.* = **Кухарити.** *А ви думаєте, що нас в институті не вчили куховарити?* Левиц. Пов. 128.

Куховарка, -ки, *ж.* Кухарка. *Треби няньки, треба й мамка і до печі куховарки.* Чуб. V. 667. Ум. **Куховарочка.** *І до печі куховарочку наняв.* Мет. 26.

Куховарня, -ні, *ж.* Кухня, поварская. К. ПС. 111.

Куховарський, -а, -е. Кухонный, поварской. *Почала роспитувати Галю про якусь куховарську справу.* Левиц. І. 225.

Кухоль, -хля, *м.* Глиняная, деревянная или металлическая кружка. Чуб. VII. 386. *Будеш, будеш ти лежати, питоньки прохати, та нікому тобі буде і кухля подати.* Мет. 86. *Коло неї на лаві череп'яний кухоль з водою.* Левиц. І. 75. *Старі кухлі полив'яні, горілкою наливані.* Щог. В. 4. Ум. **Кухлик, кухличок.** *Брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. *На вікнах наставляно в кухликах квіток.* Левиц. *Та подай, Галю, та подай мені і кухличок, і відерце.* Мет. 102.

Ку́хта, -ти, *м.* 1) Поваренокъ. *Куди кухті до патини.* Ном. № 13232. 2) Счетная единица у продавцевъ галантерейныхъ товаровъ: нитокъ десять пачекъ, изъ которыхъ въ каждой десять пасом. Вас. 190.

Куцак, -ка, *м.* Чортъ. *Іде полем... То було й води тут невидно ніякої, а то млини стоять... Аж ось вискакують з усіх млинів мірошники... а то не мірошники, а куцаки.* ЗОЮР. II. 45.

Куцан, -на, *м.* = **Куцак.** *Чоловік ставив свічечки в церкві, а дійшовши до св. Михайла приліпив йому одну, а куцанові другу. — Не ліпи, — кажуть, — там! — Мені наказував батько — і того, мов, не гніви, і того не дражни.* Ном. стр. 287. *Музика да мірошник наче родичі, прости Господи, куцану.* Рудч. Ск. і. 74.

Куцбайка, -ки, *ж.* Байковая юбка, сшитая съ лифомъ, корсажемъ. Гол. Од. 21.

Куций, -а, -е. 1) Короткій, кургузый. *Козаченьку чорноусий, чому в тебе жупан куций?* Мет. 114. 2) Малорослый. *Повибігали якісь панночки, куці та бистрії, як сороки.* МВ. І. 112. *Да й не був він куций, то б то на зріст малий.* Г. Барв. 306. Куца баба. См. **Баба.** 3) Короткохвостый, безхвостый. *Такий я добрий куций, як ти з хвостом.* Чуб. І. 260. *Пускать на раду всіх хвостатих, а куцих не пускать.* Гліб. *Далеко куцому до зайця!* Посл. 4) Чортъ. *Куцим або куцаком звуть у нас того, хто в пеклі грішників припікає.* Г. Барв. 306. Ум. **Куце́нький.** *У других дочки і в двадцять років ходять в куценькій сукні.* Левиц. І. 140. *Дивись згодя: гуляє неборак в Охрімовій куценькій свитці.* Гліб. 48.

Куцик, -ка, *м.* 1) У древорубовъ-гуцуловъ при распилкѣ дерева на части — болѣе короткіе куски ствола. Шух. І. 177. 2) Короткая куртка. Вх. Зн. 31. См. **Куцина.** 3) Пони, лошадь малорослой породы. Желех.

Куци́на, -ни, *ж.* Короткая мужская или женская одежда, родъ свитки, имѣетъ три складки, называемыя усами, и низкій воротникъ. Харьк. г. ХС. IV. 50.

Куці-баба. См. **Ваба.** Сим. 192. Мил. 52.

Куцо, *нар.* Коротко. *Тепер от повелось: куцо ходять.* Ном. № 11140.

Куцолапий, -а, -е. Съ короткими ногами. Подольск. г.

Куцопа́лий, -а, -е. Съ короткими пальцами.

Куцоре́брий, -а, -е. О волѣ: съ двумя короткими ребрами, послѣдними къ заду. Волч. у.

Куцорогий, -а, -е. Съ короткими рогами. Желех.

Куцохвостий, -а, -е. Съ короткимъ хвостомъ. Вх. Зн. 31.

Куць, *меж.* 1) Куць виграв, куць програв. *Либо панъ, либо пропалъ.* Ном. № 4274. 2) **— и куць-кой**! Призывъ для свиней. Kolb. І. 65.

Куцю! *меж.* Призывъ для свиней. Желех.

Куцюруб, -ба, *м.* 1) Изогнутый палець вслѣдствіе уродства. 2) Названіе танца. *Після сіх другі стругали «гусаря», «ой ненько», «материнки», «куцюруба».* Мкр. Н. 30.

Куч! *меж.* Восклицаніе, которымъ гонять телять.

Куча, -чі, *ж.* 1) Куча. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. **Мала куча**. Игра, въ которой съ крикомъ «мала куча!» играющіе валятъ одинъ другого въ кучу. КС. 1887. VI. 480. 2) Клѣть для птицъ. *Лисичка прибігла і вп'ять украла* (курочку); *принесла додому, заперла в кучу.* Рудч. Ск. І. 20. 8) Хлѣвъ для свиней. Шух. І. 185. Ум. **Кучечка, кучка.**

Кучанин, -на, *м.* Житель **кутка́ 2**. *Кучане — ті сусіде, що на одному кутку живуть.* Константиногр. у.

Кучер, -ра и кучеръ, -ря, *м.* Кучеръ. Харьк. г. Г. Барв. 470.

Кучери́ха, -хи, *ж.* Жена кучера. *Кучерихи дома не було.* Г. Барв. 470.

Кучерь, -ря, *м.* Употребляется преимущ. во мн. ч. 1) **Кучері**. Кудри. *А твій кучеръ... остригли, і рости не хоче.* Федьк. Поез. І. 31. *Голова в кучерях, як у золотому вінку.* К. ЧР. 104. О клубящемся туманѣ: *Туман, мати, по дорозі у кучері в'ється.* Мет. 463. 2) Хвостовыя перья у селезня. *Кучері в качура на хвості.* Левиц. Пов. 183. Галицкіе парни-покутяне украшаютъ ими свои шляпы, гдѣ они называются также кучерями. Kolb. 3) Родъ орнамента съ завитками, употребляемаго въ вышивкахъ, нашивкахъ на одеждѣ, рѣзьбѣ и пр. Kolb. І. 49. Шух. І. 128, 303. 4) Украшенія изъ загнутаго металлическаго листа у крышки курительной трубки. Шух. І. 276.

Кучеря́вець, -вця, *м.* 1) Кудрявый человѣкъ, кудрявичъ. Желех. 2) Раст. Saxifraga aizoon. Лв. 101. Вх. Зн. 31. Ум. **Кучерявчик.** *Як їдять та п'ють, то й кучерявчиком звуть.* Ном. № 2329.

Кучерявий, -а, -е. Курчавый, кудрявый. *Рибалонька кучерявий.* Шевч. 21. *Що Варочка громадила та Василька принадила, і чорнявого й кучерявого.* Грин. III. 131. *Ой ти, дубе кучерявий, широкий лист на тобі.* Мет. 15. *Кучеряві верби купають у воді віти.* МВ. І. 18. 2) Названіе мужчины, сажающаго свадебный коровай въ печь. Маркев. 103 — 104. 3) **Кучеряве зілля**. Раст. Geranium molle. Шух. І. 21. 4) **Кучеря́ва капуста**. Цвѣтная капуста. Уманець, II. 8. 5) **Кучерява м'ята**. Раст. Mentha piperita L. Var. crispa. ЗЮЗО. 128.

Кучеря́вити, -влю, -виш, *гл.* Завивать, дѣлать кудрявымъ. Желех.

Кучеря́витися, -влюся, -вишся, *гл.* Виться. *Борода біла нижче пояса кучерявиться.* МВ. І. 17.

Кучеря́віти, -вію, -єш, *гл.* Дѣлаться кудрявымъ. Желех.

Кучеря́во, *нар.* Курчаво, кудряво; извиваясь. *Сизий димок вириваєтьcя з чорного димаря і кучеряво розвиваєтьcя в прозорчастому повітрі.* Мир. Пов. II. 84.

Кучеря́вчик, -ка, *м.* Ум. отъ **кучеря́вець.**

Кучечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кучка.**

Кучити, -чу, -чиш, *гл.* — **кому**. Надоѣдать кому, причинять непріятности. Вх. Зн. 31. Вх. Лем. 430.

Кучка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **куча.** 2) *мн.* **Кучки**. Еврейскій праздникъ кущей, а также и самыя устраиваемыя тогда кущи. *Було ж близько жидівського свята кучок.* Єв. І. VII. 2. *Горобці в очерет, а жиди в кучки.* Ном. № 903.

Кучма, -ми, *ж.* 1) Шапка мѣховая мохнатая. Kolb. I. 43. Гол. Од. 19, 69. Вас. 156. *Благословіть, отче! — каже Василь, знявши кучму.* Федьк. *Він і по одежі щось не просте: татарська кучма насунулась йому на очі.* Стор. 2) Всклокоченная голова. **Кучму да́ти**. Причинить хлопоты, насмѣяться. *Хто в Бога вірує, ратуйте!.. А хто ж таку нам кучму дав?* Котл. Ен. Ум. **Кучомка.** Чуб. VII. 414.

Кучма́тий, -а, -е. Густой и всклокоченный (о мѣхѣ). Желех.

Кучомка, -ки, *ж.* Ум. отъ **кучма.**

Кучопір, -перу, *м.* = **Кажан.** Вх. Пч. I. 16.

Кучугура, -ри, *ж.* 1) Холмъ. *Дорога то спускалась у байраки, то обходила кудлаті кучугури.* К. ЧР. 91. Употребл. во мн. ч. обозначаетъ холмистую мѣстность. *На таких кучугурах сів, що ніхто не зайде, не заїде.* ЗОЮР. I. 108. 2) Куча. *Яка кучугура з'їдів, — хоч би на топливо брали.* Полт. г. *Кучугура й три оберемки (багато).* Ном. № 7687.

Куш! или **а куш!** *меж.* Крикъ, которымъ гонять овецъ. Kolb. I. 65.

Кушати, -шаю, -єш, *гл.* = **Куштувати.** Подольск. г. О. 1861. I. Слов.

Куши́рь, -рю́, *м.* Водяная крапива. Ceratophillum demersum. *Сам Дашкович, забувши свою философію, обома руками вибірав раки й рибу з жабуриння і куширу.* Левиц. Пов. 109. *Бодай тая річка куширем заросла.* Нп.

Кушіль, -лі, *ж.* То-же, что и **кошуля**, но употребляется только въ томъ значеніи, что и покраса въ свадебномъ обрядѣ. «Дружко вносить рубашку молодой для изслѣдованія, приговаривая: *Старости, пани-старости! благословіть покрасу (или кушіль) в хату унести!*». Мил. 124.

Кушка, -ки, *ж.* 1) У косцевъ: родъ деревяннаго стакана, въ который вкладывается точильный брусокъ и мусак — кусокъ отточенной стали; сосудъ этотъ имѣетъ вухо, которое затыкается за поясъ косца. Шух. I. 169, 307. Вх. Зн. 31. Въ Екатер. г. такъ называется ведро, въ которомъ лежитъ въ водѣ брусокъ. Мнж. 184. 2) Носъ (на бурсацкомъ жаргонѣ). *А ніс хиба кушка? — У нас кушкою зветься.* (Отвѣтъ бурсака). Св. *Л.* 49.

Кушнирка и кушнірка, -ки, *ж.* 1) Промыселъ овчинниковъ, скорняковъ. 2) Жена скорняка. Желех.

Кушнирня и кушнірня, -ні, *ж.* Мастерская овчинника, скорняка. *Скрізь кидають ремейства, ба й плужки, мовчать кушнірні, воскобійні, ниви.* К. ПС. 111.

Кушни́рство и кушнірство, -ва, *с.* Скорнячество. Чигир. у. *Найпотрібніші для селян ремества підупали, як кушнірство, чимбарство, колесництво.* О. 1862. I. 52.

Кушни́рський и кушнірський, -а, -е. Скорняческій. *Цехи: різницький, коновальський, кушнірський, ткацький, шаповальський.* Котл. Ен. III. 44. *Він і кушнірську роботу знає.* ЗОЮР. I. 48.

Кушни́рь, -ря́ и кушнір, -ра́, *м.* Овчинникъ, скорнякъ, мѣховщикъ. Вас. 153. *Побачимось у кушніра на жертці.* Ном. № 1968. *Ідуть у двір, познімавши шапки, ніженські кушнирі.* К. ЧР. 214. *Він був кравець і кушнір.* Левиц. I. 101. *Кушнір чинить линтварі і смушки на кожухи.* О. 1862. I. 52.

Кушпела, -ли, *ж.* 1) Пыль взбитая. *Піднялася страшенна кушпела. Вихор підхопив її.* Мир. ХРВ. 128. 2) Мятель, вьюга. *Була тоді кушпела велика, — сніг так зараз слід і замете.* Новомоск. у.

Кушпе́лити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Пылить 2) Дымить. *А він як запале ту гаспидську шпарку та все кушпелить, усе кушпелить, усе смале.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Кушпоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Кушпелити 1.** *То не кушпела кушпотить, та татарва мчиться на наших.* Мир. ХРВ. 128.

Куште́льники, -ків, *м. мн.* Мелкій лѣсъ съ полянами на низинахъ. Вас. 206.

Куштра, -ри, *ж.* Всклокоченная голова. *Уп'явся руками в свою нечесану куштру. Посипалось волосся.* Мир. ХРВ. 234.

Куштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пробовать, отвѣдывать. *Хто лихом жартує, той його куштує.* Ном. № 1968. **Куштувати борщі всякі**. Часто перемѣнять мѣсто жительства или должность. Полт.

Куштунок, -нку, *м.* Проба; отвѣдываніе. *Оце сотня яблук на продаж, а одно дай на куштунок людім.* Харьк.

Кущ, -ща, *м.* 1) Кусть. *Коло білої хатки червоніє рясне вишеннє, чи високий кущ калини стріху підпірає.* МВ. І. 18. *Цвів кущ панської рожі.* Левиц. І. 23. *Тоді ляхи догадливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали.* Макс. 2) = **Кущанка.** 8) Группа. *Трохи далі — на белебень — стоїть кущ вітряків, обвішавши крила.* О. 1862. IX. 61. Ум. **Кущик.** *А в городі... два кущики пижма.* Мет. 70. *І кущики вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Бере баба грибки, коли дивиться — у кущику гніздечко.* Рудч. Ск. II. 32.

Куща́нка, -ки, *ж.* Небольшое стадо овецъ, часть отари. *Отара — це як багацько овець, а як трошки, так кущанка.* Черномор. *Кущанка — малий шматок овечат.* О. 1862. V. Кух. 38.

Кущик, -ка, *м.* Ум. отъ **кущ.**

Кущи́тися, -щу́ся, -щи́шся, *гл.* Куститься (о хлѣбѣ). Херс.

Кущуватий, -а, -е. Кустистый. *Рідка пшениця, але ж кущувата за те.* Канев. у.

Куя́, кує́, *м.* Понура; брюзга, старый ворчунъ. Вх. Зн. 31.

Куява, -ви, *ж.* 1) Плохая старая хижина. Вх. Зн. 31. Отдаленное жилище. Желех. 2) Малоизвѣстная страна. Желех. 8) Крутой холмъ. Желех.

Куя́га, -ги, *м.* = **Куя.** Вх. Зн. 31. Кцьо*! меж.* Призывъ для козъ. *Козар ганить кози покликом: ці! ці! завертає їх: крьо-не! а накликує на них: кцьо-кцьо!* Шух. І. 211.

Кшталт, -ту, *м.* Образъ, видъ, форма. **На кшталт, кшталтом (чого́)**. На подобіе, на манеръ. *Почали козаки жити на лядський кшталт із великої роскоші.* К. ЧР. 32. *Ходили голі... на кшталт циган.* Котл. Ен. V. 37. *Викопаємо печеру кшталтом зімовника.* К. Бай. 112.

Л.

Ла́ба, -би, *ж.* 1) = **Лапа.** *Медвідь лежит, догори лаби держит.* Грин. III. 504. 2) Ножки въ козлахъ и пр. См. **Ремісник.** Шух. I. 179, 257. Ум. **Лабка.**

Лабаз, -зу, *м.* Раст. Cirsium Erisithalis. Вх. Пч. I. 9.

Лабазник, -ку, *м.* Раст. Spiraea Ulmaria. ЗЮЗО. I. 137.

Лабайдак, -ка, *м.* = **Лайдак**? *Чоловіче-лабайдаче, на що жінку продаєш?* Чуб. V. 621.

Лабайстер, -стру, *м.* Алебастръ. Харьк.

Лабатий, -а, -е. Съ большими лапами. Желех.

Лабети, -тів, *ж. мн.* Лапы. К. ХП. 11. *Попаде він* (мрець) *і Грицька в кістяки-лабети!* Г. Барв. 464. **Взя́ти в лабети**. Взять въ ежовыя рукавицы. **Піймався, попався в лабети**. Попался въ лапы. Ном. № 3923.

Лабза, -зи, *м.* Попрошайка.

Лабзюк, -ка, *м.* Попрошайка-мужчина.

Лабзю́кати, -каю, -єш, *гл.* Попрошайничать, выпрашивать. *Лабзюкати хліб під вікном.*

Лабзюкувати, -кую, -єш, *гл.* = **Лабзюкати.**

Лабзюкува́тися, -куюся, -єшся, *гл.* Заискивать, стараться войти въ милость.

Лабзю́чка, -ки, *ж.* Женщина-попрошайка.

Лабиринт, -ту, *м.* Лабиринтъ. *Блукав... у лабиринті мрій без вороття.* К. НС. 81.

Ла́бка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ла́ба.** 2) Ножка въ **ступі**. Шух. I. 161, 162. 3) Одинъ изъ двухъ столбиковъ, деревянныхъ или желѣзныхъ, поддерживающихъ на **припічку комін** въ гуцульской печи. Шух. 1. 95. 4) **Куреча лабка**. Раст. Lycopodium. Шух. I. 21.

Лабуз, -зу, *м.* 1) Стебли сорной травы. Желех. 2) Листки, покрывающіе початки кукурузы. Желех.

Лабуззя, -зя, *с. соб.* = **Лабуз I.**

Лабузі́ння, -ня, *с. соб.* = **Лабуззя.** Черниг. у.

Лабузнитися, -нюся, -нишся, *гл.* Поддѣлываться, подлазить, ласкаться, ухаживать. *Явдошка запала йому в око... Максим почав лабузнитись.* Мир. ХРВ. 164.

Лабу́рник, -ка, *м.? Бач який лабурник: тут не хоче пастись, а ни краще лізе* (про коня). Харьк. у.

Лабуштан, -ну, *м.* Раст. Aconitum Cammarum. Шух. I. 21.

Лабцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Хватать въ лапы? Тащить? Хоч *старого, хоч малого, — всіх туди лабцюють.* (Чорт і смерть людей в пекло). КС. 1882. IV. 169.

Лава, -ви, *ж.* 1) Неподвижная скамья въ хатѣ вдоль стѣны. Вас. 194. *А ні печі, а ні лави.* Ном. № 1502. *Гість лави не засидить, ліжка не залежиш).* Ном. № 11939. **Лягти на лаву**. Умереть (такъ какъ покойниковь кладуть, согласно обычаю, на **лаві**). **Положити на лаву**. Хоронить. Отсюда проклятіе: **Щоб тебе положили на лаву!** Желаю тебѣ смерти! Ном. № 3790; также божба: **А щоб мене до вечора на лаві положили**! *(коли не так кажу, зроблю).* Ном. № 6762. **Кинути під лаву**. Пренебречь, забросить. *Вони свою славу кинули під лаву.* Ном. № 761. *Поглузують, покепкують та й кинуть під лаву.* Шевч. 123. 2) Узенькій мостикъ, бревно, переброшенное черезъ воду для перехода. Угор. Желех. 3) Рядъ, шеренга (людей, предметовъ). *Повернувся козак Нечай од брами до брами, а поставив вражих ляхів у чотирі лави. Ой не вспів же та Нечаєнко на коника спасти, ой як став панів, гей як став ляхів у дві лави класти.* —

Пашня в полі як лова. Ном. № 10159. *А в нашого пана пшениця як шва.* Грин. III. 133. **Іти лавою**. Идти рядами; идти сплошной массой. *От, позакручувавши уси, і йдуть лавою.* Кв. I. 147. **Ставати лавою**. Строиться, выстраиваться въ рядъ. *У дві лави задніпрянці з москалями стали.* Шевч. 574. 4) Рядъ рыболовныхъ сѣтей, поставленныхъ непрерывной стѣной. Браун. 12. 5) Гряда въ рѣчномъ порогѣ. *Кодацький поріг появився... ввесь білий, вкритий піною та бризками. Байдак загув і полетів з лави на лаву рівно, як стріла. В одну мить його, перенесло через поріг.* Левиц. Пов. 351. 6) Часть снаряда **лисиці** (см.). Вас. 164. 7) Коллегія судей въ старомъ малорусскомъ городскомъ судѣ. 8) Родъ карточной игры. КС. 1887. VI. 471. *Які ж були до карт охочі... гуляли часто до півночі, в ніска, в пари, у лави, в жгут.* Котл. Ен. III. 9. Ум. **Лавка, лавонька, лавочка.** *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці.* Ном. 1734. *І жив — не любила, і вмер — не тужила, і на лавці лежить, і не буду тужить.* Ном. № 8331. *Ой привезли Бондарівну до нової хати, положили на лавонці, стали убірати.* Чуб. V. 427. *Не встиг дячок — неборачок на лавочку сісти, — лихо несе шмаровоза ту вечерю їсти.* Чуб. V. 673.

Лаверджет, -та, *м.* = **Левержет.** Харьк.

Лавиця, -ці, *ж.* 1) = **Лава I.** *Я його кладу на полицю, а він паде на лавицю.* Ном. № 13072. Въ гуцульской **стаї** служитъ постелью. Шух. I. 187. У гончаровъ къ ней прикрѣпленъ гончарный кругъ, на ней лежить глина, стоять **жо́рна** и пр. Шух. I. 260 — 262. 2) — **сенаторська**. Сената, собраніе сената. *Кати сидять на лавицях в сенаті.* К. ЦН. 208. 3) Подставки для **веретінника**. Шух. I. 149. Ум. **Лавичка.** *Усядь, брате, на лавичку, сьорбай добру наливочку.* Гол. I. 209.

Лавка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лава.** 2) Доска въ ткацкомъ станкѣ, на которой сидить ткачиха. Константиногр. у. 3) Ткацкій снарядъ для вязанія **начиння**, то-же, что и **стілець** (см.) Константиногр. у. 4) Одинъ изъ двухъ гладкихъ продолговатыхъ кусочковъ дерева, находящихся внутри **лавчастого замка** (см.), посредствомъ которыхъ происходить замыканіе. Шух. I. 9. 5) *мн.* **Лавки**. Длинный рубанокъ. Шух. I. 87, 249. 6) Лавка (торговая), — заимств. изъ великорусскаго. *Міщане, що лавки в місті тримали, а тепер чи й лавки у хаті є* (т. е. объѣднѣли). Ном. № 10562.

Лавник, -ка, *м.* 1) Членъ стараго городского малорусскаго суда. К. ЦН. IV. 1. 2) Въ цеховомъ братствѣ (на Волыни): низшее должностное лицо цеха, исполняющее второстепенныя обязанности, возлагаемыя на нихъ цехмистромъ. КС. 1890. VII. 92.

Лавниківство, -ва, *с.* Должность **ла́вника**.

Лавничка, -ки, *ж.* То-же въ женскомъ цехѣ, что лавник 2 въ мужскомъ. КС. 1890. VII. 92.

Лавонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **лава.**

Лавочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лава.** 2) Дощечка, по которой вползаютъ въ улей пчелы.

Лавр, -ра, *м.* Лавръ, Laurus nobilis (дерево). Желех.

Лаврик, -ка, *м.* = **Равлик.** Желех.

Лавровий, -а, -е. Лавровый. Желех.

Лаву́та, -ти, *м.* Дуракъ, глупецъ. Вх. Зн. 31.

Лавча́стий замок. Въ гуцульскихъ хатахъ одинъ изъ двухъ родовъ деревянныхъ замковъ, которыми запираются входныя двери; называется также **сліпий. Лавчєстий замок** состоитъ изъ **одвірника, засува** и **зубчастого ключа. Одвірник**

прибить **до одвірок**, сквозь него проходитъ **засув** съ двумя отверстіями (**ґарами**): въ **одвірнику** находятся **лавки**, гладкіе продолговатые куски твердаго дерева, силою своей тяжести падающіе в **ґари**, чѣмъ и производится запираніе; при помощи **зубчєстого ключа** эти **лавки** поднимаются, **засув** получаетъ возможность передвинуться и отпереть дверь. Шух. І. 93.

***Лавчи́на*, -ни,** *ж.* = **Лава 1 (но плохая).** Желех.

***Лаганець*, -нця,** *м.* Родъ кружки, деревяннаго сосуда съ обручами. Желех.

***Лагано́к*, -нка,** *м.* Боченокъ изъ выдолбленнаго деревяннаго пня. Харьк.

***Ла́ґерь*, -геря, -гря,** *м.* Лагерь. *Максим козак Залізняк з лагря виїзжає, перед донськими козаками він страху не має.* Нп.

***Лагід*, -году,** *м.* Употребл. какъ нарѣчіе: лагодом, ум. лагодиком, лагодком. Кротко, мягко, ласково, миролюбиво. *Навчає лагодом.* Ном. № 9288. *Як набігли на мене, як зачали лаяться!.. Я дивлюсь, що непереливки, — давай біля їх лагодком, лаю — ком, — утихомирилися.* Лебед. у. *Вона боїться чоловіка та так коло його лагодком.* Черк. у.

***Лагідний*, -а, -е.** Кроткій, мягкій, тихій, нѣжный. *Щастя, що Господь йому послав за його добру лагідну вдачу.* Г. Барв. 148. Ум. **Лагідненький.**

***Лагідність*, -ности,** *ж.* Кротость, мягкость душевная, миролюбіе. *Чого ви хочете? Чи з лозиною прийти мені до вас, чи з любов'ю і духом лагідности?* Св. пис. І. Коринѳ. IV. 21.

***Лагідно*,** *нар.* Мирно, кротко, тихо, мягко, дружелюбно; нѣжно. *Через що коти гризуться з собаками і... не живуть лагідно?* Грин. І. 7. *Покірно вклонився... і відказав лагідно.* Г. Барв. 333.

***Ла́года*, -ди,** *ж.* Кротость, мягкость душевная; согласіе, миролюбивыя отношенія. *Вони робили... мечем та кулаччєм, а ми — пером та лагодою.* К. ХП. 134.

***Ла́годжіння*, -ня,** *с.* = **Лагодіння.**

Ла́годиком. См. **Лагід.**

***Ла́годити*, -джу, -диш,** *гл.* 1) Готовить, приготовлять. *Іди лишень полуднувать лагодь.* Шевч. 241. *За панича лагодила, за немила дала.* Гол. 2) Починять, исправлять, приводить въ надлежащій видъ. *Лагодили самопали, ратища стругали.* Шевч. *Шо ви лагодите чересла та лемеші? Лагодьте лучче батьківські списи, бо буде хутко усім робота.* К. ЧР. 194. *Я її чоловікові колись і чоботи лагодив.* Г. Барв. 301. 3) Снаряжать. *По вашій оборі сам Господь ходить, ой ходить, ходить та все лагодить: лагодить воли й по три плуги, бички-третячки та й по чотирі.* Чуб. III. 346. 4) Улаживать миролюбиво, уговаривать; укрощать, смягчать. *Лагодить сварку. Ліки трохи лагодять біль.*

***Лагодитися*, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Собираться, готовиться. *А я оце лагодився до вас іти.* Кобел. у. *Почали лагодитись, зарані виїхали.* МВ. II. 94. *Парубки лагодяться у танець.* Федьк. 2) Починяться. 3) Мириться. *Лагодимось, нівроку, як кіт з собакою.*

***Лагоджіння*, -ня,** *с.* = **Лагодіння.**

***Лагодіння*, -ня,** *с.* 1) Сборы, приготовленія. *Не така дорога, як лагодіння.* Кобел. у. 2) Починка. 3) Улаживаніе, умиротвореніе.

***Лагодливий*, -а, -е.** Сговорчивый, миролюбивый. Харьк.

***Лаго́дний*, -а, -е** = **Лагідний.** *Будь лагодним, будеш і Богу угодним.* Ном. № 4425.

Лагодком, лагодом. См. **Лагід.**

***Лагоми́на*, -ни,** *ж.* Лакомство. *А на трьох* (хурах), *самих великих, всякі лагомини: сливи вагові, родзинки, фиґи та маслини.* Мкр. Н. 31. *Везли з собою лагомини: оливу, мило, риж,*

маслини. Котл. Ен. IV. 66. Ум. **Лагоминка.** *Книші, вареники і всякі лагоминки.* Греб. 383.

Лагоми́нець, -нця, *м.* Лакомка, сластолюбець. См. **Лигоми́нець.**

Лагоми́нка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лагоми́на.**

Лагузка, -ки, *ж.* = **Галузка.** *І лагузки не випросиш.* Черк. у.

Лагун, -на, *м.* = **Мазниця (чумацкая для запасного дегтя).**

Лаґун, -на, *м.* Стволъ дерева въ **нако́ті**. НВолын. у. См. **Накіт.**

Лад, -ду́, *м.* 1) Порядокъ, устройство, строй. *У полі-полі військо стояло, військо стояло, ладу не знало.* Маркев. 26. *Пропаде шкапина, то й той лад у хазяйстві погасне, що й був.* Грин. II. 208. *За діло новим ладом узятись.* О. 1861. IX. 181. **В один лад.** Подъ одну стать. Константиногр. у. **Ні ладу, ні по́ладу нема.** Нѣтъ никакого порядка. Ном. № 6653. **Зробити лад**. Привести въ порядокъ. Желех. **Через лад**. Черезчуръ, чрезмѣрно. *Через лад уже брешеш.* Ном. № 6872. **Став на лад**. Достигъ извѣстной прочности своего положенія. Ном. № 4920. **Без ладу живе**. Безпорядочно живетъ. Въ рядѣ выраженій употребляется въ смыслѣ: толкъ, смыслъ. **Чи буде з сьо́го який лад**? Выйдетъ-ли изъ этого толкъ? *З одкладу не буде ладу.* Ном. № 11006. **Без ладу**. Безъ толку, некстати, глупо. *Вбовтнувся в річ без ладу.* Ном. № 3155. **В лад**. Кстати, умѣстно. *Дурень багатий, та й слово його в лад.* Ном. № 1428. *Коли наше не в лад, то ми з своїм назад.* Ном. № 4597. **До-ладу**. а) Кстати, толково, умно, умѣстно. *Хто каже до-ладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затикай.* Ном. № 6119. *Іти хиба до вас в найми? чи до-ладу буде?* Шевч. 449. *Говорила небіжка до самої смерти, а все не до-ладу.* Ном. № 1506. б) Какъ слѣдуетъ, хорошо. *В такій воді, а ні випереш до-ладу сорочки, а ні звариш страви.* Дещо. 88. **Ладом**. Толкомъ. *Та ви ладом кажіть!* Ном. № 2717. 2) Обычай, общепринятая правила приличія. *Ми, хлібороби, — ніколи і в голову пошкрібатись, — не знаєм світові ладу.* Св. Л. 82, 83. *Щоб оце вигадувати* (нові убрання), *— почала мати, — то воліла дати б ті гроші на молитви. — Ет, що ви знаєте! — грімнула Мася... Воли не знаєте світові ладу, то не мішайтесь.* Св. Л. 113. 3) Распоряженіе. *То Хмельницький листи читає, до козаків словами промовляє: «Гей стійте, діти, ладу ждіте!».* Дума. 4) Ладъ, взаимное согласіе. *Живіть, дітки, в ладу та не забувайте батька!* Полт. г. **Ладом** = **Лагодом.** *Ладом усе можна.* Ном. № 3303. 5) Стройность, ладъ; тактъ. **Співають в лад**. Поютъ стройно. Шевч. *О, бодай вас! Що то літа! ні вже не до-ладу... Минулося!..* (время танцевъ). Шевч. 244. 6) Образъ, способъ. *Таким ладом се зроблено.* **Нехай іде своїм ладом**. Пусть дѣлаетъ по своему. Ном. № 5299. **На всі лади**. Всячески. *Кесаря хвалили на всі лади, що аж остило.* Шевч. 607.

Лада, -ди, *ж.* Названіе существа, подъ которымъ разумѣютъ древне-славянскую богиню. *В веснянках співають про матір Ладу: «Благослови, мати, ой мати Лада, мати, весну закликати».* Левиц. Світ. 7.

Ладан, -ну, *м.* Ладонъ. *Чорт ладану боїться.* Ном. № 197. **На ладан дихати**. Быть близкимъ къ смерти. Ном. № 8222. Ум. **Ладанець.** *Купила свічечку, ладанцю, пришила додому та й накадила у хаті.* Мнж. 104.

Ладани́ти, -ню, -ни́ш, *гл.* Курить ладокомъ. Александр. у. *— А що, купила тютюну? — Та ні, — каже* (жінка), *— купила свічечку та ладанцю, та оце і наладанила трошки. — Ладанила, ладанила! Ладанила б тебе лиха година! Завтра годовий празник, а тютюну ні в зуб!* Мнж. 104.

Ладен, -дна, -не. Готовъ. *Я й Богом ладен побожитись, що цього не пам'ятаю.* Грин. II. 178. *О, та ти ладен лежати, нічого не роблячи.* Лебед. у. *Ладен не знати що дати, аби мені не робити оцього.* Черк. у. **Я вже тепер ладен**. Я ужъ наѣлся, ужъ не голоденъ. Желех.

Ладе́нний млин. Мельница на плоту.

Ла́дити, -джу, -диш, *гл.* = **Лагодити 1 и 2.** 1) *На вдовина сина шибеницю ладять.* Чуб. *Неня з кухарками ладять страву.* Федьк. 2) *Ой зацвіла калинонька в лузі, вломилася поличенька в плузі. Ой чи мені поличеньку ладити, чи до дівчини на зальоти іти?* Чуб. V. 377.

Ладитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) = **Лагодитися 1.** *Умірать ладься.* Ном. № 10128. *Став пан у дорогу ладитись.* МВ. I. 46. 2) = **Лагодитися 2.** 3) *безл.* Спориться. *Як не ладиться, то й у печі не гориться.* Ном. № 1700.

Ладі, нескл. дѣтск. = **Ладки**. *Ладі, ладусі, а де були? — В бабусі.* Чуб. III. 106.

Ладівниця, -ці, *ж.* Патронташъ. *У ладівниці ні однісінького набою.* Мет. 444.

Ладка, -ки, *ж.* 1) Оладья. *Млинець лодку посватав.* ЗОЮР. II. 27. 2) Преимущественно во мн. *Ладонь, ладоша.* (Дѣтск. слово). **Плескати у ладки**. Бить въ ладоши. *Сидить баба на березі, лодками сплеснула.* Чуб. V. 845. *Лодки, ладки, а де були? — В бабки.* Ном. № 9264. Ум. **Ладоньки, ладочки, ладошки, ладусі, ладусеньки, ладусики.** *А в ніженьки — ходусеньки, а в рученьки — ладусеньки.* Мет. 2. *Ладки-ладусі, а де були? — В бабусі.* Ном. № 9264.

Ладканка, -ки, *ж.* Свадебная пѣсня.

Ладкання, -ня, *с.* Свадебное пѣніе, а также и самыя свадебныя нѣсни. Гол.

Ладнати, -каю, -єш, *гл.* Пѣть свадебныя пѣсни. Вх. Зн. 31. *Не все то правда, що на весіллі ладкають.* Ном. № 6823.

Ладна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* 1) Ладить, жить въ мирѣ, въ согласіи. *Він з братом ладнає.* 2) Договаривать. *Пішов майстрів ладнати.* 3) Готовить, приготовлять, снаряжать. *Ладнайте вози, пора їхати.* 4) Поправлять. *Діти розмовляли спокійно проміж себе, часом ладнаючи Галі або одна одній квітки.* Г. Барв. 127.5) Исправлять, починять. *Ци мені тую полицю ладнати?* Гол. III. 163. 6) Улаживать. *Поки в Солодьках ладнали діло проти Тимохи, в Кам'янці друге склалось.* Св. Л. 290. 7) Соглашать, примирять. *Як його ладнати чорне з білим?* 8) Прилаживать, уставлять, ставить. *Митро коні ладнав до ясел.* Св. Л. 76.

Ладна́тися, -на́юся, -єшся, *гл.* 1) Собираться, снаряжаться, готовиться. *Прокіп ладнається в дорогу.* 2) — **з ним**. Условливаться, сговариваться. Харьк.

Ладний, -а, -е. 1) Согласный. 2) Красивый. *Ладна баба без єдваби.* Ном. № 7516. *Прибігаю до криниці, — беруть воду молодиці, — беруть воду, дають пити, не жаль ладну зачепити.* Чуб. V. 143. *Лужко ж моє ладне, мальоване.* Чуб. V. 12. Вона йому ладна. Она ему нравится. *Пай він любить, а його жадна, най тота зрадить, котра му ладна.* Чуб. V. 16. 3) Порядочный, взрослый. *Він уже ладний парубіка був, як узяли в москалі.* 4) Свѣжій, доброкачественный. *Гуцульський кінь стає при достатній паші, ладній і здоровій воді сильний, живий.* Шух. I. 78. Ум. **Ладненький.**

Ладність, -ности, *ж.* Миловидность, благообразность, красота. *Довідався о ладности і о її цноті.* Чуб. V. 426.

Ладно, *нар.* 1) Въ согласіи, въ ладу. 2) Красиво. 3) Хорошо. *Оце ладно! три пани, єдні штани: котрий успіє, той і штани надіне.* Ном. № 1180. *Ладно марш вигравші.* Гол. III. 110. Ум. **Ладненько.** *Сідай на мене* (коня) *ладненько.* Мнж. 34.

Ладо, -да, *об.* Любовное названіе одного изъ любящихся или одного изъ супруговъ (въ поэзіи). — *Царівно, мостіте мости, ладо моє, мостіте мости! — Царенку, вже й помостили, ладо моє, вже й помостили!* Чуб. III. 83. *Вітрило, вітре мій єдиний!.. На князя, ладо моє миле, ти ханові метаєш стріли?* Шевч. 643. *Загинув ладо, — я загину!* Шевч. 644.

Ладожник, -ку, *м.* Бодяга, Spongilla. Мнж. 184.

Ладо́м. См. **Лад.**

Ладоньки, ладочки, ладошки. Ум. отъ **ладки.**

Ладува́ння, -ня, *с.* Нагрузка.

Ладувати, -ду́ю, -єш, *гл.* 1) Грузить, нагружать. 2) Заряжать. Галиц. 3) = **Ладнати.** Вх. Зн.

Ладуватися, -ду́юся, -єшся, *гл.* Грузиться, нагружаться.

Ладу́н, -на, *м.* Вьюкъ? (Хазяїн каравана) *одв'язав ладун од трока, відро оливи наточив.* Мкр. Г. 40.

Ладунка, -ки, *ж.* = **Ладівниця.** *Як надів ладунку, то взяв і чортову думку.* Ном. № 974. Ум. **Ладуночка.**

Ладусеньки, ладу́сики, ладусі, *ж.* Ум. отъ **ладки.**

Ладянка, -ки, *ж.* Часть **повісма**, горсть льна или конопли. Желех.

Лаз, -зу, *м.* 1) Преимущ. во мн. ч. Лазаніе. *Минулись мої ходи через огороди; минулися мої лози через перелази.* ЮР. Збор. Петренко. 49. 2) Лѣсной проходъ звѣрей. 3) Лѣсная поляна. Желех. 4) *мн.* Нарѣзки полей, участки. Ум. **Лазо́к.** Желех.

Ла́зенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **лазня.**

Лазити, -лажу, -виш, *гл.* 1) Лазить, ползать. *Лазять діти у запічку голодні і ті.* Шевч. 532. *Лазарь, що по печі лазив.* Ном. № 4075. *По кавуну мухи лазили. Гадина лазила.* 2) Взбираться, взлѣзать, лазить. *На похиле дерево і кози лазять.* Ном. № 4075. *Люде лазили і на такі гори, що верстов шість або сім заввишки.* Дещо. 18. 3) Лазить, лѣзть, перелѣзать. *Наладив дід хижку для бабки: то лазили кішки, а то й собаки стали лазити.* Ном. № 7580. *Через плоти лазив.* Чуб. V. 79.

Лазівка, -ки, *ж.* Родъ гриба, растущаго на лазу (лѣсной полянѣ). Желех.

Лазіння, -ня, *с.* Ползаніе. Ном. № 975.

Лазни́к, -ка, *м.* Банщикъ. *Ви, грубники, ви лазники, ви винники, ви броварники, годі вам у винницях горілок курити, по лазнях лазень топити.* Лукаш.

Лазни́ця, -ці, *ж.* Банщица. Ум. **Лазни́чка.**

Ла́зній, -я, -є. Въ выраженіи: **Лазня піч**. Та часть печи, на которой просушиваютъ зерно, а зимою спятъ. Кіев. у.

Лазню́к, -ка, *м.* = **Лазник.**

Ла́зня, -ні, *ж.* 1) Баня. *Лазня в калу стоїть та людей миє.* Ном. № 11285. *Гаряче як у лазні.* Ном. № 14038. 2) Низенькая хижина съ маленькимъ входомъ, куда можно только пролѣзть. *Хата — так неначе лазня. — Що ж се — лазня? — Кажуть, що є такі дикі люде, що у їх у землянках, чи в курінцях нема дверей, а дірка, і туди лазять рачки.*

Оце тобі й буде лазня. Кiев. у. 3) Яма для сохраненія хлѣба въ зернѣ. Ум. **Лазенька.** *Пристав нові дверці до старої лазеньки.* Ном. № 13296.

Лазови́й, -а́, -е́. Лазове́ сіно. Сѣно снятое съ лазу, лѣсной поляны. Желех.

Лазок, -зка, *м.* 1) Грузило металлическое на сѣтяхъ. Лебед. у. 2) Ум. отъ **лаз.**

Лазун, -на, *м.* Хорошо лазящій по деревьямъ. Желех. Ум. **Лазуне́ць.** Пирят. у.

Лазунка, -ки, *ж.* = **Варяниця.** *Лазунки — ті ж вареницї.* Ном. № 975. *На мнишки ладунки, на всреницї лазунки.* Ном. № 975.

Лазуря́ка, -ки, *м.* Лѣсной разбойникъ? *Були ще лазуряки, грабили, убивали, оббірали гроші і ховали їх у лісі, на степу... сами тож де небудь пропадали в розбоях, а гроші оставались.* ХС. IV. 9.

Лаї́стий, -а, -е. Черный (объ овцахъ и ихъ шерсти). Желех. Ум. **Лаї́стенький.** *А все баранці лаістенькі, лаістенькі, круторогії.* Гол. II. 16.

I. Лай, лаю, *м.* Брань. *Не купуй лаю.* Ном. № 1671.

II. Лай, ляю, *м.* = **Лая.** Вх. Зн.

Лайдак, -ка, *м.* Бездѣльникъ, мерзавецъ. *Дала мене моя мати за лайдака, розійдеться худобонька хоть бы яка.* Чуб. V. 210.

Лайдачка, -ки, *ж.* Бездѣльница, мерзавка.

Лайка, -ки, *ж.* Брань, ругань. *Лайка не бійка.* Ном. № 3807. *Не було між ними не тільки бійки, та й ніякої лайки.* Кв. I. 4.

Лайла́к, -ка́, *м.* = **Кизяк.** *Кінські лайлаки*. Драг. 54.

Лайливий, -а, -е. 1) Бранный. *Дух вискочив в словах лайливих.* Котл. Ен. VI. 41. 2) Любящій ругаться, бранчивый. *Там — ратуй Боже — який пан лайливий!* Харьк.

Лайно́, -на́, *с.* Калъ, пометъ, навозъ. *Але з тебе й зух, зараз і осів, як лайно.* Подольск. г.

Лайну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Ругнуть. *Либонь уже десяте літо, як людям дав я «Кобзаря», а їм неначе рот зашито: ніхто й не гавкне, не лайне, неначе й не було мене.* Шевч. 580.

Лайня́к, -ка́, *м.* 1) = **Лайлак.** Харьк. 2) = **Лайняр.** Вх. Лем. 431.

Лайня́р, -ра, *м.* Навозный жукъ. Geotrupes stercorarius. Вх. Уг. 249.

Лайтан, -на, *м.* Испорч. **лейтар**. *Ой як крикнув проклятий Мазепа на свої лайтани: возьмить Палія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII.

Лайтук, -ка, *м.* Молодой козленокъ. Одесск. у.

Лак, -ку, *м.* Лакъ. *Чорні кучері блищали проти заходу сонця як наведені лаком.* Левиц. I. 262.

Лаке́й, -ке́я, *м.* Лакей. *Лакеїв гарних і моторних багацько дуже щось було.* Котл. Ен.

Лакейка, -ки, *ж.* Жена лакея.

Лаке́йський, -а, -е. Лакейскій.

Лакейча́, -чати, *с.* Дитя лакея.

Лакейчук, -ка, *м.* Лакей, лакей-мальчикъ. *Його* (хлоп'я) *взято за лакейчука до молодого пана.* Мир. ХРВ. 201.

Лаке́рда, -ди, *ж.* Порода морской рыбы. Левиц.

Лакеюва́ти, -юю, -єш, *гл.* Служить лакеемъ.

Лакеюватий, -а, -е. Съ лакейской душой. *Людці лукаві, лакеюваті.* Хата. XVIII.

Лаки́за, -зи, *м.* Лакей (презрительно). Ум. **Лаки́зка.** *Будка проїхала оттам шестериком... і лакизка ззаду куняв.* Сим. 203.

Лакітка, -ки, *ж.* Лакомство, сласти.

Лакований, -а, -е. Лакированный. Херс. у.

Лакодан, -на, *м.* Въ загадкѣ: горшокъ печной. *Був собі пан лакодан, ввесь світ годував.* Ном. стр. 301. № 389.

Лако́мий, -а, -е. 1) Соблазнительный, заманчивый. *Гроші — лакома річ.* Ном. № 1374. 2) Алчный, жадный. *Ви лакомі на чужі гроші.* НВолын. у.

Лакоми́на, -ни, *ж.* Лакомство, лакомый кусочекъ. *Там лакомини разні їли, буханчики пшенишні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Лако́мити, -млю, -миш, *гл.* Кормить лакомствами.

Лако́митися, -млюся, -мишся, *гл.* Жадничать, соблазняться чѣмъ. *Не лакомся, Грицю, на дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й воріжка не порадить.* Ном. № 10805.

Лакомо, *нар.* 1) Соблазнительно, заманчиво. 2) Алчно, жадно. 3) Усердно. *Підважуй дрючком лакомо (лакомки).* Черк. у.

Лако́мство, -ва, *с.* 1) Лакомство, чревоугодіе. 2) Утѣхи, чувственныя наслажденія. *Потурчився, побусурменився для панства великого, для лакомства нещасного.* Дума. 3) Алчность, жадность.

Лакостки, -ків. *мн.* Лакомства.

Лакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Лакировать. Херс. у.

Лаку́за, -зи, *м.* = **Лакиза**. *Оцей мій муж... а цей — показує на того лакея — цей пройдисвіт, лакуза.* Рудч. Ск. I. 128. Ум. **Лакузка.**

Лаку́зитись, -жуся, -вишся, *гл.* Поддѣлываться, подлаживаться. Мнж. 184.

Лакузка, -ки, *м.* Ум. отъ **лакуза.**

Лала, *меж.*? *Лала, лала! мате била та вигнала з хати.* Мил. 64.

Ламаний, -а, -е. Ломаный, переломленный. Харьк. *Назбірали останків ламаного* (хліба) *сім кошиків.* Єв. Мр. III. 8.

Ламани́на, -ни, *ж.* Ревматизмъ, простудная ломота. Вх. Уг. 249.

Ламани́ця, -ці, *ж.* = **Ламанка.** Вх. Лем. 431.

Ламанка, -ки, *ж.* = **Терниця.** Шух. I. 147.

Лама́ння, -ня, *с.* 1) Ломъ, разломъ, ломаніе, разламываніе. 2) Нарушеніе, несоблюденіе. *І в ламанні свого слова попадуться нечестиві.* К. Псалт. 135. 3) Ломота. *Ламаня ма в кістю.* Вх. Уг. 249.

Ламанці, -ців, *мн.* = **Шулики 1.**

Ламань, -ні, *ж.* Валежникъ, лѣсные обломки. *Поїде та ламані крадькома назбірає.* Черк. у.

Лама́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* 1) Ломать, ломить, преломлять. *Бог ламав, та й нам давав.* Ном. № 12280. *Гамалія по Скутарі, по пеклу гуляє, сам хурдигу розбиває, кайдани ламає.* Шевч. 59. *Вітер в гаї нагинає лозу і тополю, лама дуба, котить полем перекотиполе.* Шевч. 232. *Узявши ж п'ять хлібів та дві риби і поглянувши на небо, благословив їх і ламав, і давав ученикам класти перед народом.* Єв. Л. IX. 16. *Взявши Ісус хліб і поблагословивши, ламав і давав їм і рече: прийміть, їжте: се єсть тіло моє.* Єв. Мр. XIV. 22. 2) Размывать (о водѣ). *Ворскла — річка невеличка, береги ламає.* Ном. № 731. 3) Нарушать; не сдерживать слова. *Не ламав я Божого закону.* К. Іов. 14. *Не то ламле суботу, а ще й отцем своїм зве Бога.* Єв. І. V. 18. *Хто ламає слово, той віру ламає.* Ном. № 7423. 4) — **коноплі**. Бить коноплю при обработкѣ ея. Сумск. у. 5) — **язик**. Коверкать рѣчь, слова. *Ламаючи язик на татарський штиб.* Ном. № 13391.

Ламатися, -маюся, -єшся, *гл.* 1) Ломаться, разламываться, переламываться. *Віз ламається — чумак ума набірається.* Ном. № 10462. *Хліб чогось не ламається.* У Котл.: *Все зараз ламнеться і гнеться.* Ен. IV. 26. 2) Преломляться (о лучахъ). *В воді світ ламається.* Ком. II. 39.

Ламки́й, -а́, -е́. Ломкій. Харьк.

Лампада, -ди, *ж.* Лампада. *Перед Пречистою горить лампада уночі.* Шевч. 555. Ум. **Лампадка.** Стор. Оп. II. 110.

Лампаш, -ша, *м.* = **Ліхтарня 1.** Вх. Уг. 249.

Ламучий, -а, -е = **Ламкий.** *Осика ламуче дерево.* Міусск. окр.

Лан, -ну, *м.* 1) Мѣра пахатной земли отъ 10 до 30 десятинъ приблизительно. *Дарує тобі два лани жита.* Чуб. III. 370. 2) Поле, нива. *Ходім на лан жито жати.* Шевч. *Тихесенько вітер віє, степи-лани мріють.* Шевч. 219. **Сонце на лану**. Солнце на горизонтѣ, на заходѣ. *Вже сонечко на лану, я додому полину.* Чуб. III. 248. Ум. **Лано́к.**

Ланва, -ви, *ж.* Желѣзо или веревка, которыми стельвага прикрѣпляется къ оси. Кіев. г. *Погана була їзда: то посторонок урветься, і вони стануть, ув'язують; а тільки рушать, як, дивись, орчик відірвався, або ланва спала.* Св. Л. 74. Также Чуб. VII. 405. См. **Стельвага.**

Ланець, -нця, *м.* Оборванецъ, оборвышъ, голякъ, сорванецъ. *Забравши деяких троянців, осмалених як гиря ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. 5. *Ой, мати моя старая, за що ти мене скарала, за ланця мене оддала?* Мет. 263. Ув. **Ланцюга.** *Ланцюга що дня п'є, прийде додому, мене б'є.* Мет. 263.

Лани́на, -ни, *ж.* Поле, нива. *Туман, туман по ланині, широкий лист на калині.* Лукаш. 129.

Ланка, -ки, *ж.* 1) Звено. 2) Низка монистъ. Вх. Зн. 31. 3) Каждая изъ ямокъ въ землѣ, по которымъ катаютъ мячъ въ дѣтской игрѣ того-же имени. Ив. 34.

Ланове́, -во́го, *с.* Подать съ пахатной земли. *Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла.* Шевч.

Ланови́й, -а́, -е́. 1) Поземельный. 2) *м.* Надсмотрщикъ за полевыми работами. *А потім ягнята приснились у житі; лановий біжить та б'є мене добре і ніби, проклятий, свитину здирає.* Шевч. 564. *Дівчата на луці гребли... Найкращая з всього села, давненько вже у яр пішла, узявши глечик, та й не має: а лановий і не шукає, мов і не бачить.* Шевч. 454. 3) Полевой сторожъ. *Тпрру! — став жид під коливоротом. Лановий, постогнуючи, виліз з куріня ворота відчиняти.* Св. Л. 309.

Ланок, -нка, *м.* Ум. отъ **лан.**

Лантух, -ха, *м.* 1) Большое рядно, употребляющееся для ссыпки въ него хлѣбныхъ зеренъ. 2) Большой мѣшокъ. *Де можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. Ум. **Лантушок.** Ув. **Лантушище.**

Лантуховатий, -а, -е. Мѣшковатый, неповоротливый. *Ото ще Андрій лантуховатий!* Черк. у.

Лантухо́вий, -а, -е. Относящійся къ лантуху.

Лантуши́на, -ни, *ж.* Плохой лантух.

Лантуши́ще, -ща, *м.* Ув. отъ **лантух.**

Лантушка, -ки, *ж.* Неповоротливая, мѣшковатая женщина. Харьк.

Лантушо́к, -шка, *м.* Ум. отъ **лантух.**

Ланц, -ца, *м.* = **Ланцюг.** Шух. І. 181, 253.

Ланцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* — **ріку**. Перегораживать рѣку двумя рядами камней, сближающимися въ направленіи теченія воды, образуя уголъ, вершина котораго не закончена, — въ этомъ отверстіи ставятъ сѣть или иной снарядъ для рыбной ловли. Вх. Зн. 31.

Ланцю́г, -га, *м.* Цѣпь. *Біда за біду чіпляється, як у ланцузі кільце за кільце.* Ном. № 2164. *Ланцюгами за поперек втроє буду тебе* (невольника) *брати.* Дума. *Несе з України аж у Сібір ланцюг-пута.* Шевч. 455. *Не рвися, як собака на ланцюзі.* Ном. № 3162. *Назад рученьки зв'язали, в ланцюг ніженьки скували.* Чуб. V. 986. Ум. **Ланцюжок.** *Невеличкі лампадки... на тоненьких ланцюжках.* Мир. Пов. II. 56.

Ланцю́га, -ги, *м.* Ув. отъ **ланець.**

Ланцюго́вий, -а, -е. Цѣпной.

Ланцюжок, -жка́, *м.* Ум. отъ **ланцюг.** Цѣпочка. (Дідона) *взяла кораблик бархатовий... і начепила ланцюжок.* Котл. Ен. І. 21. *На грудях у його гойдався важкий золотий ланцюжок.* Левиц. І. 518.

Ланча, -чі, *ж.* Копье, пика. *Крівавую ланчу по хаті носили.* Федьк.

Лань и ла́ня, -ні, *ж.* Лань. *Чи знаєш ти, коли на скелях серна і тиха лань своїх теляток телять?* К. Іов. 88.

Лап! *меж.* Хвать. *Пан лип за кешеню, аж і хустки нема.* Рудч. Ск. II. 193. *А ззаду молдаван лап Антося за комір.* Св. Л. 140.

Лапа, -пи, *ж.* 1) Лапа. *Пише як сорока лапою.* Ном. № 6078. 2) Рычагъ въ валу, подымающій толчею въ ступѣ. 3) Лапчатый ломъ, т. е. съ двумя пальцами. Ум. **Лапка, лапочка.** *Ув.* Лапище.

Лапай, -пая, *м.* Съ большими неуклюжими лапами, руками. Золотонош. у.

Лапани́на, -ни, *ж.* 1) Постоянное щупаніе. Желех. 2) Постоянное хватаніе.

Лапання, -ня, *с.* Щупаніе, ощупываніе.

Лапанчик, -ка, *м.* Заяцъ (въ сказкѣ). *Хто-хто в цій рукавичці? — Мишка-скряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-лапанчик, лисичка-сестричка, вовчик-братік.* Рудч. Ск. II. 1.

Лапати, -паю, -єш, одн. в. лапну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Щупать, пощупать, трогать, тронуть. *Руками дивиться, а очима лапа.* Ном. *Щоб не бояться мерців, треба лапнути старця за торбу.* Грин. II. 24. 2) Хватать, ловить. *Утік соловій мій, — бігаймо, лапаймо!* Гол. III. 344. *Наперед невода риби не лапай.* Ном. № 2603.

Лапатий, -а, -е. 1) Съ большими лапами. 2) О листьяхъ: лаповидный, лапчатый. *А поверх неї лапатий лист кленків та дубів.* Левиц. І. 347. 3) Большими пятнами (объ узорѣ матерій и пр.), большими хлопьями (о снѣгѣ). *Візок був засланий товстим здоровим килимом з червоними лапатими квітками.* Левиц. Пов. 203. *Лице його було якесь руде, бо на червонуватій шкурі було поналяпуване ряботиння, таке лапате, як п'ятаки.* Левиц. Пов. 179. *Лапатий сніг.* Мнж. 184.

Лапатися, -паюся, -єшся, одн. в. лапну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Щупаться, касаться, коснуться, дотрогиваться, дотронуться.

Ла́пик, -ка, *м.* Въ загадкѣ: листь капусты. *Лапик на лапику, а й голки не було.* Ном. стр. 296, № 186.

Лапики, -ків, *мн.* Раст. Caltha palustris. ЗЮЗО. І. 115.

Лапичка, -ки, *ж.* Кусокъ земли, оставшійся послѣ раздѣла цѣлаго загона. Черниг. г.

Лапка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ла́па.** 2) Подвижной и неподвижный брусокъ въ станкѣ для тесанія. Сумск. у. 3) Поперечная перекладина къ двумъ стойкамъ въ токарнѣ. Сумск. у. 4) Клинообразная дощечка, употребляемая гребенщиками при нарѣзываніи зубьевъ гребней. Вас. 164. 5) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что и **підніжок**. МУЕ. III. 24. 6) Ловушка. Вх. Пч. II. 7. 7) *мн.* **Лапки**. Родъ узора для вышиванія. 8) *мн.* Кавычки. 9) *мн.* **Котячі лапки**. Раст.: а) Erigeron acre. *Лв.* 98. б) Trifolium arvense. *Лв.* 102.

Лапко́, -ка, *м.* Кличка собаки съ толстыми лапами. Харьк.

Лапнути, -ся. См. **Лапати, -ся.**

Лапоть, -птя, *м.* 1) Лапоть. *Як маєш кланяться лаптю, то лучче поклонись чоботу.* Ном. № 7303. 2) *мн.* **Лапті**. Обшлага на рукавахъ. Гол.

Лапоць, -пця, *м.* Лапоть. Бѣлоруссизмъ, употребленный въ слѣдующей пословицѣ: *Потапці-потапці, вліз чорт у лапці.* Ном. № 13288.

Лапочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лапа.**

Лапсердак, лапсердик, -ка, *м.* Родъ длинной верхней еврейской одежды. *Левиц.*

Лапу-лапу, *меж.*, выражающее: а) ощупываніе съ цѣлью нахожденія чего-либо. *Лапу-лапу по лавиці, налапала мохнатиці* (рукавиці). Ном. стр. 303, № 457. б) Тяжелые, медленные шаги. *Не знав добрий чоловік та із чого жити: мусив собі волика купити. А воличок лапу-лапу, корівонька рику-рику...* Рудч. Ск. I. 51.

Лапува́тий, -а, -е. — сніг. Снѣгъ хлопьями. Золотонош. у. Слов. Д. Эварн. См. **Лапатий.**

Лапуза, -зи, *м.* Человѣкъ съ широкой расплывшейся физіономіей.

Лапун, -на, *м.* Любящій щупаться. *Такий лапун — усе з дівчатами лапається. Сказано, непутній чоловік.* Сумск. у.

Лас, -су, *м.* Вкусъ, влеченіе, желаніе. *Кожний Івась ма свій лас.* Ном. № 7938.

Ласа́ч, -ча́, *м.* Лакомка. Встрѣчается лишь въ разсказѣ М. Вовчка «*Ведмідь*», гдѣ такъ названъ медвѣдь, лакомящійся медомъ. *А страшний ласач патлатий учища та й учища мед.* МВ. III. 141.

I. Ласий, -а, -е. О масти: чорный или рыжій съ бѣлымъ брюхомъ или грудью. См. **Підласий.**

II. Ласий, -а, -е. 1) Лакомый. *Ласа потрава.* Ном. *На ласий шматочок найдеться куточок.* Чуб. I. 261. 2) — **на що**. Лакомый, охотникъ до чего. *Всякий ласий на чужі ковбаси.* Ном. № 4634. *Ласий, як кіт на сало.* Ном. № 5054. *До грошей я не дуже ласий.* Шевч. 156. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.* Ном. № 1132. *Найму собі цимбали, щоб ніженьки дримбали; найму ще собі Часа, бо робити не ласа.* Чуб. V. 1155. Ум. **Ласенький.** *Мачуха дала на снідання дітям чогось ласенького.* Ном. № 2041.

Ласити, -шу, -сиш, *гл.* Привлекать. О. 1862. I. 67.

Ласитися, -шуся, -сишся, *гл.* Льститься на что, быть охотникомъ до чего. *Ласиться, як кіт на сало.* Ном. № 5010. *Від святого Власа заміж не ласься.* Посл. *А панночка до неї ласиться та просить.* (О. 1862. III. 37).

Ласиця, -ці, *ж.* = **Ласка 4.**

Ласівка, -ки, *ж.* Время, обильное лакомой пищей. *Спасівка — ласівка, а петрівка — голодівка.* Ном. № 483.

І. *Ласій, -сія,* *м.* Волъ, имѣющій брюхо и конецъ хвоста бѣлые. КС. 1898. VII. 42.

ІІ. *Ласій, -сія,* *м.* Лакомка.

***Ласка,* -ки,** *ж.* 1) Любовь, привязанность, ласка. *У дівчини стільки ласки, як на тихій воді ряски.* Лавр. 1. *Утеряла дівчинонька у козака ласку.* Мет. Я. *Серце рвалося, сміялось, виливало мову, виливало, як уміло, за темнії ночі, за вишневий сад зелений, за ласки дівочі.* Шевч. 4. *Чужа жка сироті Великдень.* Ном. № 10702. 2) Милость, благосклонность, благоволеніе, благодать; покровительство. *Панська ласки до порош.* Ном. № 1200. *Боїться ласки втратити.* НВолын. у. *Я панською ласкою багатий.* Шевч. 139. *Знайшла бо єси ласку в Бога.* Єв. Л. І. 30. *Святителю Миколаю, угоднику Божий, помощнику скорий! допоможи мені ласкою своєю небесною!* Чуб. І. 114. *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 13. *І над собакою повинно мати ласку.* Ном. № 4498. **З ласки**. Изъ милости, даромъ. *Хто служить з ласки, тому милосердием платять.* Ном. № 10326. *Живу у чужій сем'ї з ласки.* МВ. II. 105. **З Божої ласки**. Божією милостью. **Запобігати ласки**. Добиваться милости, благосклонности. *Такої ласки можна і в цигана запобігти.* Ном. № 4769. **Ласку творити**. Быть любезнымъ. *На чиїм возі їдеш, тому й ласку твори.* Ном. 9610. **Коли ласка ваша, твоя**. Пожалуйста! Если возможно. *Пусти мене прогулятись, коли ласка твоя.* **То по вашій ласці**. Это какъ вамъ будетъ угодно. *То по вашій ласці: як дасте, — матиме.* НВолын. у. **Аби була ласка...** Лишь-бы было угодно... *Аби була ласка слухати, — поки не охрип, — співатиму.* Шевч. 156. **Те робив, що з ласки вашої зveліли**. Я дѣлалъ то, что вамъ угодно было приказать. Стор. МПр. 45. **Будь ласка, будь ласко!..** Пожалуйста! *Будь ласка, дай мені!..* 3) Одолженіе. 4) Ласочка, ласица. Ум. **Ласочка.** *Плаче собі тихесенько... Шелесть!.. коли гляне: по-під тем, мов ласочка, крадеться Оксана.* Шевч. 143.

Ласкав. См. **Ласкавий.**

***Ласкавець,* -вця,** *м.* 1) Любовникъ (въ пѣснѣ). *Тіло несуть, коня ведуть, кінь головку клонить, за ним іде чорнявая, білі ручки ломить... Ввесь світ сходить, та не найде такого ласкавця.* Чуб. V. 317. 2) Милостивець, благодѣтель. 3) Раст. Bupleurum rotundifolium. Шух. Кв. I. 111.

***Ласкавий,* ласкав, -а, -е.** 1) Милостивый, благосклонный, снисходительный. *Прошу, будьте ласкаві, не во тів вам!* Ном. № 13121. *Пані моя ласкавая, я би м тобі щось сказала.* Гол. I. 71. 2) Кроткій, смирный, добрый, ласковый, привѣтливый, любезный. *Ласкаве телятко дві матки ссе.* Ном. № 3202. *Що в тебе, багачу, кози та. овечки, а в мене, багачу, ласкаві словечки.* Мет. 49. *Вона ж мене сушить, вона ж мене в'ялить все ласкавими словами.* Чуб. V. 81. *Забарив нас ласкавими словами.* **Будь ласкав, будьте ласкаві!** Пожалуйста! Будь такъ добръ, будьте такъ добры! *Та встань, будь ласкав, пане свату!* Котл. Кн. *Пустіть, будьте ласкаві!* Шевч. Ум. **Ласкаве́нький.**

***Ласкавість,* -вости,** *ж.* Кротость, ласковость. *Може ласкавостю своєю та покірливостю втихомирю її.* МВ.

Ласкаво, *нар.* 1) Благосклонно, милостиво, снисходительно. *Наш заступнице благий, приникни з неба і споглянь ласкаво з висоти на мене.* К. Псалт. 196. 2) Кротко, ласково, привѣтливо, любезно. *Вислухає тебе ласкаво і нагороду дасть.* Стор. II. 8. *Спитай мене, молодичко! — озвалась стара бабуся..., поглядаючи на мене ласкаво.* Ум. **Ласкавенько.**

***Ласни́й,* -а, -е.** Лакомый, вкусный. *На ласний кусок найдеться куток.* Ном. № 12011.

Ласно, *нар.* Вкусно.

Ласове́нький, -а, -е. Блестящій, лоснящійся? Встрѣчено у Чубинскаго, точность записи, повидимому, сомнительна. *Не пий, синоньку, першої чести в тещі, вилий, синоньку, коненькові на гривоньку, щоб гривонька ласновенька була, щоб наша дівонька прикладненька була.* Чуб. IV. 318.

Ласо, *нар.* 1) Вкусно, лакомо. *Хто ласо їсть, той твердо спить.* Ном. № 12234. *Ласо їсть, на м'якому спить і така вродилась, що — молодиця хоть куди!* Кв. II. 325. *Ви ласіш їсте, ніж ми.* Харьк. 2) Съ вожделѣніемъ, съ аппетитомъ. *На неї* (торбу з грішми) *дивиться усяк так весело та ласо так.* Гліб. Ум. **Ласенько.**

Ласогуб, -ба, *м.* Лакомка, любящій хорошо покушать. Кремен. у.

Ласочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ласка 4.** 2) Родъ игры, въ которой одинъ изъ играющихъ, держа руки подъ ладонями другого, старается ихъ выхватить и ударить по рукамъ противника. Чуб. III. 103.

Ласощ, -щі, *ж.* Употребляется болѣе во мн. ч. **Ласощі, -щів** и **-щей**. Лакомство. *І уже в Одесі ласощ закупав з крамом.* Мкр. Н. 6. *Чуже лихо за ласощі, а своє за хрін.* Ном. № 12366. *Цурається тоді людина хліба, від ласощів одвернеться солодких.* К. Іов. 73.

Ласощохли́ст, -та, *м.* Сластолюбецъ. *Ласощохлисти похожали, всі фертики і паничі.* Котл. Ен. III. 54.

Ластитися, -щуся, -стишся, *гл.* Ласкаться, лащиться. *І щебече й сміється, і вигадує, і регочеться, і до матері ластиться.* Кв. *Війся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться.* Ном. 7284.

Ластівеня́, -ня́ти, *с.* = **Ластів'я**. Ум. **Ластівеня́тко.** Желех.

Ластівка, -ки, *ж.* 1) Ласточка, Hirundo urbica. *Ластівки вилітають, годинку обіцяють.* Ном. № 309. Употребляется какъ ласкательное слово, особенно въ формѣ уменьш., по отношенію къ женщинѣ, которая въ поэзіи постоянно сравнивается съ ласточкой. *Дівчино моя, переяслівко, поцілуй же мене, моя ластівко!* Нп. *Челядонько, ластівонько, годуй ти дитину!* Коцип. *Прокинься, моя ластівочко.* Шевч. 317. *Ся як ластівка літала в сінцях і в коморі, прибірала коло столу, поралась на дворі.* Мкр. Н. *Сподівалась невісточки як ластівочки собі на втіху.* МВ. II. 12. *А в нашій стороні красні дівки, як ластівки, а тут — як ворони.* Чуб. V. 20. 2) Четыреугольный кусокъ матеріи, вставляемый въ рубахѣ или другой одеждѣ подъ мышками. 3) Одинъ изъ кусочковъ сукна, преимущественно краснаго, вшиваемыхъ въ свиткахъ у таліи вверху **усів**. КС. 1893. XII. 449. 4) Названіе игръ: а) дѣтской, состоящей въ попаданіи палками въ брошенную вверхъ палку. Камен. у. б) дѣвичьей, съ пѣсней. Грин. III. 115. Ум. **Ластівонька, ластівочка.** *Да ластівочка да купалася, да на бережку да сушилася!* Чуб. V. 9.

Ластівчики, -ків, *м. мн.* Раст. Geranium columbinum. Вх. Пч. I. 10.

Ластів'я́, я́ти, *с.* Дѣтенышъ ласточки. *Як ластівка з ластів'ятами.* Ном. № 9236. Ум. **Ластів'я́тко, ластів'яточко.**

Ластів'ячий, -а, -е. Ласточкинъ.

Ла́стка, -ки, *ж.* = **Ластівка 2 и 3.** Канев. у. *Швориха ходила... зімою у... кожусі під ластки.* О. 1861. X. 30.

Ла́стовень, -вня, *м.* Раст. Asclepias syriaca. ЗЮЗО. I. 113.

Ластови́ний, -а, -е. Ласточкинъ. *Колыб мені ластовине зілля.* Мет. 61. **— зілля**. Раст. Chelidonium majus.

Ластовиння, -ня, *с.* Веснушки. *Хто має ластовиння на виду, то, побачивши вперше весною ластівку,... умивається, щоб не було того ластовиння.* Ном. № 266. *Ото як тебе ластовиння обсіло!*

Ластови́ця, -ці, *ж.* 1) = **Ластівка 1.** *Райські птиці ластовиці весело співають.* КС. 1882. IX. 568. 2) = **Ластівка 2.**

Ласування, -ня, *с.* Кушаніе лакомствъ, роскошествованіе; наслажденіе.

Ласувати, -сую, -єш, *гл.* Ѣсть что-нибудь вкусное, лакомиться; роскошествовать. *Лежить та ласує медком.* Гліб. *Поли ласувать, то ласувать, — бий, жінко, ціле яйце в борщ!* Ном. № 5062.

Ласуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Льститься на кого, на что. *Попоб'ю, щоб не ласувався на мою дівчину.* Полт. г. *Ти не ласуйся на те, що він узяв за ту роботу три карбованці, а тобі тих грошей не дадуть.* Черк. у.

Ласун, -на, *м.* Лакомка. Ум. **Ласунець, ласунчик, ласунчичок.**

Ласу́ха, -хи, *ж.* Лакомка. *Цібелла же була ласуха.* Котл. Ен. V. 36. Ум. **Ласушка, ласушечка.**

Ласько́, -ка, *м.* = **Ласун.**

Ла́ся, -сі, *ж.* Въ загадкѣ: дорога. *Лежить лося простяглася, як устане, то й неба достане.* Ном. стр. 303. № 458.

Лат, -ту, *м.* = **Лата 2.** *Там такий обідраний, що аж лат на латові.* Харьк.

Лата, -ти, *ж.* 1) Длинная жердь, перекладываемая въ горизонтальномъ направленіи поперекъ стропилъ. *Яка кроква, така й лата.* Ном. № 10403. *У причілку його хати на високій латі плахта висіла червона.* 2) Заплатка, вставка. *І дівчина його любить, хоч лата на латі.* Шевч. 165. 3) *мн.* **Лати**. Отрепье, рубище. *Скидай з себе свої лати, вбірай дорогії итти.* Гол. І. 44. *Наші лати переходять панські шати.* Ном. № 1615. *Багатий на лати та на дрібні сльози.* Шевч. 134. *Коли б ти, сестро, так робила, ти б в таких латах не ходила.* Чуб. V. 916. Ум. **Латка, латочка.** Употребляется почти исключительно во 2-мъ знач. *Свитина вся була в латках.* Котл. Ен. І. 32. *Будь мудрий: натягай маленьку латку на велику дірку.* Ном. № 9009. Иногда значитъ пятно: *Побитий чоловік лежав на землі, під їм і біля його була латка крови чимала, так кружалка така велика.* Екатериносл. у. Также небольшая грядочка. *Посадила маленьку латочку цибулі.* Черниг. у.

Латаний, -а, -е. Покрытый заплатами. *Лучче своє латане, ніж чуже хапане.* Ном. № 9685. *Латану свитину з каліки здіймають.* Шевч. 219. *Батько каже: не поїду: в мене сани не латані.* Чуб. III. 320. **Латаний талан**. Несчастная участь. *Ой тумане, тумане, — мій латаний талане! Чому мене не сховаєш оттут серед лану?* Шевч. 95.

Латани́на, -ни, *ж.* 1) Постоянное заплатываніе, накладываніе заплатъ. *Докучила мені оця латанина; що день Божий латки латаю.* Богодух. у. 2) Вещь, состоящая изъ заплать; рубище.

Лата́ння, -ня, *с.* Починка, вставка заплатъ. *Яке тепер латання — неділенька свята.* Богодух. у.

Латанці, -ців, *м. мн.* Покрытая заплатами одежда. Радом. у.

Лата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Чинить, ставить заплаты, починять. *Так розбагатіла: пот деру та спину латаю.* Ном. № 1595. *Церкву обдирає, а коршму латає.* Ном. № 11723. 2) Прибивать **лати** на кровлю. Угор. 8) Бить. *Ой, жінко, як начну Сергієм латати, то вся шкура на тобі буде тріщати!* Маркев. 48.

Лата́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Чиниться, починяться. *Пішли наші вгору: в долині ріжуть, а вгорі латаються.* Ном. № 988.

Латач, -ча, *м.* Раст. Caltha palustris. Вх. Пч. I. 9. См. **Жабник.**

Латаття, -тя*, с.* Раст. а) Nymphaea alba. ЗЮЗО. I. 129. б) **— жовте**. Numphar luteum. ЗЮЗО. I. 129. в) Caltha palustris. ЗЮЗО. I. 115. *Показувала їй ті лози над ставочком, ті листки широкого латаття по воді.* Левиц. 514. Ум. **Лататтячко.**

Латва, -ви, *ж.* = **Лата.** ЧГВ. 1853. 61.

Латвий, -а, -е. *Л*егкій, нетрудный.

Латвість, -вости, *ж. Л*егкость, легкоисполнимость.

Латво, *нар. Л*егко, безъ затрудненій. *Латвіше брати, ніж повертати.* Ном. № 10624.

Латер, -тра, *м.* Куча дровъ, кубическая сажень дровъ. Вх. Зн. 31. Млак. 108.

Латина, -ни, *ж.* Латынь. *Віншувати не вмію, забувши латини.* Чуб. III. 353. *Навчила ми ляхву латину занедбати, польщизною листи й літописі писати.* К. Дз. 16.

Лати́нець, -нця, *м.* Католикъ. К. Кр. 9. *Мій отець із русина в латинця обернувся.* К. ПС. 52.

Лати́нити, -ню, -нищ, *гл.* 1) Латынизировать. 2) Окатоличивать. *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Лати́нник, -ка, *м.* 1) Латынистъ. 2) Католикъ. *Святих церков і кладовищ отецьких латинникам на глум не подамо.* К. ПС. 99.

Латинський, -а, -е. Латинскій. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

Лати́нь, -ни, *ж.* = **Латина.**

Лати́рник, -ка, *м.* Пройдоха? гуляка? *Ювелірник-латирник.* Ном. № 13615.

Лати́ти, -чу, -тиш, *гл.* Прибивать къ стропиламъ **лати**. Каменец. у. *Латитсє хата.* Вх. Зн. 31.

Латиш, -ша*, м.* Большая заплата? *Латка на латці, — та й латиш.* Ном. № 11143.

Латка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лата.** 2) Дѣтская игра, въ которой играющій бьетъ ладонью по спинѣ сосѣда и убѣгаетъ, а ударенный долженъ кому-либо передать ударъ (латку). Ив. 47.

Латкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Латувати.** Шух. I. 91.

Латник, -ка, *м.* = **Латовець.** Вх. Уг. 244.

Латовець, -вця, *м.* Деревянный гвоздь для прибиванія лат на стропилахъ. Угор.

Латочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ла́та.**

Латува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Накладывать **лати** на стропила.

Лату́н, -на, *м.* Свита съ заплатами. ЧГВ. 1853. 61.

Латунник, -ка, *м.* Бѣдный поселянинъ. ЧСВ. 1853. 61.

Лату́ра, -ри, *ж.* Родъ каши, приготовляемой херсонскими пастухами овецъ для собакъ. Херс. г.

Латя́нка, -ки, *ж.* Одежда съ заплатами. *У нас світилка-панянка, у неї сорочка латянка, буяри крали, латали і в світилки прибрали.* Мил. 155.

Лах, -ху, *м.* = **Лаха.** Желех.

Лаха, -хи, *ж.* Отрепье. Желех. У угорскихъ малороссовъ вообще платье. *Святочні лахи.* Вх. Уг. 249.

Лахавий, -а, -е. Оборванный; грязный. Желех.

Лахаме́ндрики и лахами́ндрики, -ків, *м. мн.* Тряпье, рубище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лахачі, -чів, *мн.* Раст. Voccinium uliginosum. ЗЮЗО. I. 140.

Лахаш, -ша, *м.* Плохой, изорванный сапогъ? *Скидай свої лахаші, бери наші камаші.* Гол. I. 143.

Лахва, -ви, *ж.* Раздолье, пожива. Левиц. I. 152. *Спичка в ніс, а вам лахва.* Ном. № 8373.

Лахма́й, -мая, *м.* Оборвышъ. *Піди, голяк, піди, лахмай, піди сполощися.* Чуб. V. 1042.

Лахман, -на, *м.* 1) Отрепье, лоскутье, рубище. 2) = **Лахмай.**

Лахманина, -ни, *ж.* Рубище, отрепье. *У таку лахманину вдяглася, наче справді старчиха.*

Лахманка, -ки, *ж.* Отрепье, лоскутъ. Вх. Зн. 31.

Лахманник, -ка, *м.* 1) Тряпичникъ. 2) Ветошникъ. Желех.

Лахма́ння, -ня, *с.* Тряпье, рубище. *Заберу своє лахмання та й подамся геть із хутора.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Лахмануватий, -а, -е. 1) Медленно ходящій. *Лахмануватий віл.* Черк. у. 2) Оборванный; состоящій изъ лохмотьевъ. 3) Косматый.

Лахманя́р, -ра, *м.* = **Лахманник.** Желех.

Лахманя́рка, -ки, *ж.* Тряпичница. Желех.

Лахматий, -а, -е. Косматый. Черк. у. *Лахміття, тя, с.* = **Лахмани́на.** *А сам, вернувшися в будинки, своє лахміття позбірав.* Котл. Ен. I. 30.

Лахмо́тник, -ка, *м.* Оборванецъ. Харьк.

Лахта, -ти, *ж.* Небольшой заливъ. *Лахута, ти, ж.* = **Лахманка.** Вх. Зн. 31.

Лацний, -а, -е. = **Латвий.**

Лацно, *нар.* = **Латво**. *Лацно на сім світі що хотіти, те чинити.* Ном. № 1334.

Лашт, -ту, *м.* 1) Ластъ, 12 четвериковъ (мѣра сыпуч. тѣлъ). Желех. 2) **Лаштом**. Въ изобиліи. Желех.

Лаштабе́й, -бе́я, *м.* Лѣнтяй (такъ бранять дѣтей). Мнж. 184.

Лаштува́ння, -ня, *с.* 1) Приготовленіе, снаряженіе. 2) = **Лаштунки 1.**

Лаштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Приготовлять, снаряжать. *Лаштуйте гармати.* К. Досв. 145. 2) Составлять (о книгѣ). Ном., стр. II.

Лаштува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Готовиться, снаряжаться, укладываться, собираться. *Лаштуються чумаки на ночліги.* Грин. I. 293. *Украде коня та продасть та знов лаштується красти.* Волч. у.

Лаштунки, -ків, *м. мн.* 1) Лѣса, деревянн. подмостки. 2) Театральныя кулисы. *За лаштунками чутно голос сотники.* Стор. II. 217.

Лащити, -щу, -щиш, *гл.* Ласкать. *Лаще мати дитину:* Харьк.

Лащитися, -щуся, -щишся, *гл.* Ласкаться. *Чого ж так лащишся тепер до мене, Йване?* Греб. 378.

Лаючий, -а, -е. Любящій ругаться. *Лаюча баба.* Ном. № 13620. *Чоловік був надто смирний, а жінка лаюча.* Г. Барв. 328.

Лая, лаї, *ж.* Стая собакъ. *Куди панська лая, туди й сучка моя.* Ном. № 1316. *Лая — песє весілє.* Шух. І. 212.

Лаянка, -ки, *ж.* Брань.

Лаяння, -ня, *с.* Брань, ругань. *Криком та лаянням нічого не візьмеш.* Котл. МЧ. *Лаяння жіноче та дітський крик аж ув ушах лящить.* К. Дз. 214.

Лаяти, -лаю, -єш, *гл.* Ругать, бранить. *Ніхто не бив і не лаяв.* Ном. *Дати не дай, а лаяти не лай.* Ном. № 4584. *Лаяла, лаяла, — насилу ціле село перелаяла.* Ном. № 3341. *Тяжко плакала Ганнуся і не знала защо, защо мати знущається, лає-проклинає.* Шевч. 21. **Лаяти в батька, в матір, лаяти по московському**. Ругать матерно. Ном. № 3536.

Лаятися, -лаюся, -єшся, *гл.* Ругаться, браниться. *Говорить можно, а лаятись нічого.* Ном. 3499.

Ле, *нар.* = **Лем**. Желех.

Лебайстер, -стру, *м.* Алебастръ. Черном.

Лебедаха, -хи, *ж.* Бѣдняга. *Набігається лебедаха, утомиться.* Кв. II. 326.

Лебеденя́, -ня́ти, *с.* = **Лебедя́.** Ум. **Лебеденятко.**

Лебедець, -дця́, *м.* Ум. отъ **ле́бідь.** Чуб. V. 7.

Лебедик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **лебідь.** *Біліє, як лебедик на воді проти сонця.* Г. Барв. 135. 2) Родъ игры. *Хоч у хрещика гуляє, хоч у лебедика бігає — усе не довго.* Г. Барв. 374.

Лебедин, -на, *м.* Лебедь самецъ. *Шкода того лебедина, що високо літає.* Чуб. V. 567.

Лебедина, -ни, *ж.* 1) Лебедь-самка. *Ой білая лебедина тихий Дунай сколотила.* Чуб. V. 151. 2) Лебяжье мясо. *А в Кирильця вечеря: буде рибка печена... лебедина варена.* Мил. 38.

Лебединий, -а, -е. Лебяжій. Стор. II. 25. *Дай тобі, Боже, лебединий вік.* Ном.

Лебеди́нка, -ки, *ж. Сорт груші.* Желех. *Груша-лебединка.* О. 1862. II. 48.

Лебедиця, -ці, *ж.* Лебедка. Желех.

Лебе́дій, -дя, -дє. Лебяжій. *А у днину припочину на лебедіх грудях.* Федьк. III. 156.

Лебедіти, -джу, -диш, *гл.* 1) Настойчиво и слезливо просить, клянчить. 2) Напѣвать, пѣть. *Зачав пісню лебедіти слізними словами.* Млак. 92.

Лебе́дка, -ки, *ж.* = **Лебідка.** Ум. **Лебедочка, лебедонька.** *Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю.* Шевч. 17.

Лебе́до, -да, *с.* = **Лебідь?** Въ пѣснѣ, поющейся при игрѣ въ шума: *Сиди, сиди, ящуре, та ладо моє! Май собі дівчину, лебедо моє.* Грин. III. 102.

Лебедонько, -ка, *м.* Ум. отъ **лебідь.**

Лебе́дочко, -ка, *м.* Ум. отъ **ле́бідь.**

Лебе́дя, -ді, *ж.* Лебедь-самка. *Стенька вже була, а хороша та чепурна, як тая лебедя.* МВ. II. 76. Ум. **Лебідка, лебідонька, лебідочка.**

Лебедя́, -дя́ти, *с.* Лебеденокъ. *Гиля, гиля, лебедята, додому! Горе ж тому лебедеві самому.* Нп. *Там плавала біла ледедонька з маленькими лебедятами.* Ум. **Лебедятко, лебедя́точко.**

Лебедя́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лебе́дя.** *Там плавала лебедяночка з маленькими лебеденятками.* Рк. Новц.

Лебедя́чий, -а, -е. Лебединый. *Гурт лебедячий летів.* Щог. Сл. 142.

Лебені́ти, -нію, -єш, *гл.* Едва виднѣться, неясно представляться. Новомоск. у. (Залюбовск).

Лебердаші, *мн.* Мѣдные крестики. Вх. Зн. 31.

Лебідка, -ки, *ж.* Лебедка. Ум. **Лебідонька, лебедочка, лебідочка.** *Ой крикнула лебідонька із за хвилі виринаючи.* Нп. *По бережку ходила, лебідочку ловила.* Чуб. V. 216. Съ лебідкою въ поэзіи сравнивается женщина. *Ой вийду я за ворота, гуляю, гуляю, як білая лебедочка по тихім Дунаю.* Чуб. III. 166. Это слово какъ ласкательное прилагается къ женщинѣ: *Ой матінко-лебідочко!* Чуб. V. 833. *Марусенько моя, лебідочко, зірочко моя, рибочко, перепеличко! — приговорював Василь, обнімаючи свою Марусю.* Кв. I. 37.

Лебідь, -бедя, *м.* Лебедь. *Чи важко вам, лебеді, проти води пливучи?* Нп. Ум. **Лебедець, лебедин, лебедонько, лебедочко.** *Лети, лети, лебедонько сивий, високо з орлами!* Чуб. V. 756. *Через бистрі річки білим лебедонькам переплини.* Чуб. V. 369. Съ лебедемъ постоянно сравнивается казакъ и вообще мужчина. *Вже ж білі лебеді серед ставу* (в)*пали, ой вже ж козаки в чистім полі стали.* Чуб. V. 46. *Да йшла дівка да яриною да ярина леліє, за нею іде козаченько, як лебідь біліє.* Чуб. V. 23. **Лебедин** и **лебедочко** употребляются какъ ласкательное названіе по отношенію къ мужчинѣ, подобно тому, какъ въ русскомъ языкѣ слово «голубчикъ». *Мій таточку, мій лебедочку!* Мил. 185. *Не цуройтесь, лебедики!* Шевч. 87. *Чого ж тепер заплакав ти?.. Що серце порване, побите, що ось як жити довелося? Чи так, лебедику? — Еге.* Шевч. 577.

Лебонь, *нар.* = **Либонь.** *Заслаб чумак, заслаб, молоденький, да лебонь хоче вмерти.* Чуб. V. 1044.

Лев, -ва, *м.* 1) Левъ. *Дома лев, а на війні тхір.* Ном. № 4352. 2) Монета: а) 10 коп. Подол. и Бессар. г. б) австрійскій гульденъ. Федьк. I. 4. Гол. IV. 532. Ум. **Левин.** *Песика б'ють, а левик боїться.* Ном. № 3902.

Левада, -ди, *ж.* Окопанное или огороженное мѣсто для сѣнокоса вблизи усадьбы. *За городом левада, де збіралась громада.* Ном. № 9091. *Як би на вашій леваді та мій вітряк.* Ном. 8968. Ум. **Левадка.** *Кушів левадку, поставив вітряк і довіку їв хліб.* Кв.

Левадний, -а, -е. Относящійся къ **леваді**. Желех.

Леве́нець, -нця, *м.* Молодець, рослый парень. *Ой козаченьку, левенце! Не скажу я тобі, серце!* Чуб. V. 319. *То був з Хресців Кононенко Опанас, левенець... Молодий, та ба: мисливець!..* Мкр. Н. 7. *Левенець довго опинавсь і серцю не давав помоли.* Мкр. Г. 18. Ум. **Леве́нчик.** *Ой левенче, левенчику, вдовин сину, одинчику! Чи знаєш ти степи турецькії і проходи козацькії?* Мет. 446.

Левеня́, -ня́ти, *с.* Львенокъ. *І левенят розгублює левиця.* К. Іов. 10. Ум. **Левенятко.**

Леверже́т, -та, *м.* Клокъ волосъ, оставленный спереди надо лбомъ на совершенно остриженной головѣ мужчины; въ настоящее время такъ стригутъ лишь дѣтей. Образецъ стрижки см. на портретѣ лубенскаго полковника Максима Ильяшенка. (КС. 1891. I.).

Левиндо́вий, -а, -е. Изъ лавенды. (Панна) *плете вінки левиндові на тісовім столі.* Гол. I. 81.

Левиний, -а, -е. = **Лево́вий.** *О Боже! потрощи їм зуби, крівaві щелепи левині!* К. Псал. 132.

Левиха, -хи, *ж.* = **Левиця.** *Дивиться, перед їм левиха стоїть.* Рудч. Ск. I. 135.

Левиця, -ці, *ж.* Львица. К. Іов. 10.

Левіхна, -ни, *ж.* = **Невіхна.** *То моя левіхна коханка.* Мет. 232.

Левовий, -а, -е. Львиный. *Навчав Галю послать брата левового молока достать.* Рудч. Ск. 135.

Ле́вурда, -ди, *ж.* Раст. Polygonum Bistorta L. Черк. у.

Леву́сь, -ся, *м.* Ум. и ласкат. отъ **лев.**

Левчук, -ка, *м.* = **Левеня.** *Томить лева голод і левчука згаю.* К. Псал. 43.

Лев'я́, я́ти, *с.* = **Левеня.** Мнж. 31.

Ле́га, -ги, *об.* Лежебокъ.

Легат, -та, *м.* Легатъ. *Ієзуїт Посевин, легат папський, перший начав Унію в Україні.* Шевч. Гайдам., Приписи, № 13.

Ле́гво, -ва, *с.* = **Лігво.**

Леге́ня, -ні, *ж.* Легкое (pulmo). *Стали суди судити, комарика ділити: сьому-тому по стегну, а Костеві голова... а Йванові печінка... а Грицькові легені.* Нп.

Легіник, -ка, *м.* Ум. отъ **ле́гінь.**

Ле́гінь, -ня, *м.* = **Парубок.** *Ішов легінь з полонини на нове подвір'є.* Гол. III. 216. *Приходя до мене молодці-соколи: легіню, на танець, легіню, на поле!* Федьк. I. 44. Ум. **Легіник.** *Ой до мене, легіники!* Гол. II. 421.

Легіон, -ну, *м.* Легіонъ, отрядъ войска. *В британських гальських легіонах не муштрувались.* Шевч. 606.

Легки́й, -а́, -е́. Легкій, легковѣсный; нетрудный. *Нехай йому земля легка* (о покойникѣ). Ном. № 351. *Хліб глевкий, на зуби легкий.* Ном. № 12288. *Іде вовк та й думає: «Який я дурень єсть! Чи я пан, чи що, шо ще захотів легкого хліба»?* Рудч. Ск. I. 7. Ум. **Леге́нький, леге́сенький.** *Легеньке суденечко, срібне веселечко.* Чуб. V. 976. *Над широкими сіножатями, над зеленими ярами повстав легесенький туман.* Левиц.

Ле́гкість, -кости, *ж.* Легкость. *А тобі дай Бог крепість і легкість.* Чуб. I. 135.

Легко, *нар.* Легко, легковѣсно; незатруднительно. *Інший легко робить, а хороше ходить.* Ном. № 1691. *Біда здибає легко, а трудно її збутися.* Ном. № 2171. *Легко йому лежати, пером землю держати.* (Пожеланіе покойнику). Ном. № 356. *Легко йому дихать!* (Благожеланіе). Ном. № 4552. *Щоб тобі так легко дихать!* (Проклятіе). Ср. ст. **Ле́гше** и **ле́кше**. Ум. **Леге́нько, леге́сенько.** *Піди собі тихенько і легенько з хати.* Чуб. I. 135. *Нехай тобі зозуленька, мені соловейко, нехай тобі там легенько, де моє серденько.* Чуб. V. 73. *Нехай йому легенько згадається, де він у світі повертається.* Ном. № 11609. *За помилки Зося легесенько скубла його за вухо.* Левиц. I. 338. *Ой як легесенько перстнику да котитися, а ще й легше, легше молодому та женитися.* Чуб. III. 142.

Легкоби́т, -та, *м.* Человѣкъ, не занимающійся тяжелымъ трудомъ.

Легковажити, -жу, -жиш, *гл.* Мало цѣнить, мало придавать значенія, пренебрегать.

Легкодумний, -а, -е. Легкомысленный. Желех.

Легкодумно, *нар.* Легкомысленно.

Легкодумство, -ва, *с.* Легкомысліе. *Видавати всякі ґазети... ради редакторської наживи з людського недосвіду і легкодумства.* К. ХП. 125.

Легкоду́х, -ха, *м.* 1) Изнѣженный, слабый человѣкъ. 2) Малодушный человѣкъ. *Тілько легкодухам здається, що наша сила ніщо, супротив тієї сили, що рине на нас.* К. ХП. 127. *«Гей, хто зо мною вийде битись, покоштувати стусанів?»... Дарес довгенько дожидався, мовчали всі, ніхто не йшов, з ним всякий битися боявся, собою страху всім задав. « Так ви,*

бачу, всі легкодухи, передо мною так як мухи і пудохвети наголо!». Котл. Ен. II. 8. *Легкодухів між ними не буває: ні слово нас, ні діло не злякає.* К. ЦН. 159.

Легкодухий, -а, -е. 1) Слабый, изнѣженный. 2) Малодушный, трусливый. *Такі легкодухі, що в радощах та роскошах немає над їх, а в притузі вони як трава полягають.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Чіпка росказував, який йому здався вовк: здоровий, а легкодухий.* Мир. ХРВ. 45.

Легкодушник, -ка, *м.* Малый хлѣбецъ для подаянія нищимъ. *Легкодушники... се малі хлібці, які подають за простибіг, аби легче було померлим душам.* Шух. I. 143.

Легкокрилий, -а, -е. Легко летающій (о птицахъ). Желех.

Легкота, -ти, *ж.* Легкость. НВолын. у.

Легку́ша, -ші, *ж.* Языкъ, дыхательное горло, легкія, сердце и печенка вмѣстѣ.

Ле́глий, -а, -е. Залежалый, затхлый, прѣлый (о мукѣ).

Ле́гма́, *нар.* Лігма.

Ле́гмас, -са, *м.* = **Лега.**

Ле́гот, -ту, *м.* Зефиръ, легкій вѣтерокъ.

Легу́шка, -ки, *ж.* = **Легеня.**

Ле́гче, легше и ле́гчий, ле́гший, -а, -е. Сравн. ст. отъ **легко, легкий**. *Нехай тебе Бог прощає та добрії люде; молись Богу та йди собі, — мені легше буде.* Шевч. 73. Ум. **Ле́гш(ч)енько, ле́гш(ч)енький.** *Буду я для неї наймичку держати, щоб вона в мене легченько робила, щоб вона в мене хороше ходила.* Чуб. V. 624.

Легшати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться легче. *Оці вірші віршую я для себе, братія моя: мені легшає в неволі, як я їх складаю.* Шевч. 442.

Леґа, -ґи, *об.* = **Лежень.** *Свекор не давав невістці їсти, що леґа була.* Ном. № 9984.

Ле́ґавий, -а, -е. Лѣнивый, уклоняющійся отъ работы. Балт. у.

Леґарь, -ря, *м.* 1) = **Ліґарь.** 2) Лѣнтяй, лежебокъ. Мнж. 184.

Леґедуватися, -ду́юся, -єшся, *гл.* Довольствоваться. *Бідний леґедуєсі (вдовольняєся) стравою, зготовленою або випеченою з кукурудзяної муки.* Шух. I. 36.

Леґейда, -ди, *м.* 1) = **Леґарь 2.** Вх. Зн. 33. 2) Неповоротливый человѣкъ, увалень.

Леґінь, -ня, *м.* 1) = **Легінь.** Kolb. I. 68. 2) Раст. пирамидальный тополь, Populus pyramidalis. Вх. Лем. 431.

Леґувати, -ґую, -єш, *гл.* Завѣщать.

Леґурний, -а, -е. Медлительный. *Та це чоловік леґурний собі. Йому, здається, хоча б і жінка зараз умерла, то й не гайка.*

Ле́ґурно, *нар.* Медленно, медлительно. *Гля', як яструб летить леґурно! Чого це він? Чи не голуба несе; а мо й ззів, — важко.* Екатерин. г.

Леда, *нескл.* Всякій, кто-бы ни, что-бы ни (въ презрительномъ смыслѣ). **Леда-хто (леда-кого́, леда-кому)...** Всякій, первый попавшійся. **Ле́да-що (ле́да-чого́)...** Всякій пустякъ, всякая бездѣлица. **Ле́да-як.** Какъ-нибудь, лишь-бы какъ, плохо. Желех. **Ле́да-біда.** Негодяй, плохой человѣкъ. *Шкода мене молодої, шкода мого стану, та як я ся леда-біді у руки достану.* Гол. II. 779.

I. Леда́й = **Леда.** *Ой благодарю Тебе, Господа милосердного, а що не ледай-кому моя худоба буде доставати.* АД. I. 253.

II. Ледай, -дая, *м.* Бездѣльникъ. Левч. Лѣнтяй. *Сказано, — ледай: і досі скотині не подавано, не позагрібано.* Полт. г.

Леда́ка, -ки, *м.* 1) Лѣнтяй. 2) Негодникъ, безпутникъ. Желех.

Ле́дарство, -ва, *с.* Праздность, бездѣльничанье, нерадивость. *Не раз Господь спасав людей своїх з неволі, та ледарством своїм вони його гнівили.* К. Псал. 247.

Ле́дарь, -ря, *м.* Лѣнтяй, бездѣльникъ, лодарь. *В москалі оцих ледарів!* Левиц. Пов. 184.

Ле́дарь, -рі, *ж. соб.* Лѣнтяи, бездѣльники, сбродъ. *Давно я потоптав би сю ледарь, да тілько честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. *Погуби ледачу ледарь.* К. Псал. 13.

Ледацю́га, -ги, *м.* Ув. отъ **ледака.** Ном. № 13663. *Ледацюга, ледацюга, ледачого й батька.* Марк.

Ле́дач, -чі, *ж.* 1) Дрянь, плохая вещь. Вх. *Лем.* 431. *Се вино велика ледач.* 2) = **Ледащо.** *Він до краю розлайдачився; сказано, у ледач записався.* Подольск. г.

Ледаче́нький, -а, -е. Ум. отъ **ледачий.**

Ледачий, -а, -е. 1) Лѣнивый; облѣнившійся. *Ледачому все важко робити. Туркеня дрімала. Дрімав у харемі ледачий султан.* Шевч. 58. *Ледача шкапа скрізь припинки має.* Ном. № 10848. 2) Дурной, ничтожный, негодный, плохой. *Ледача та дівка, що сама себе хвалить.* Посл. *Ледачому ледача й смерть.* Ном. № 7100. *З серця беруться ледачі думки.* Єв. Мт. XV. 19. *Ой чумаче, чумаче, життя твоє ледаче.* Рудч. Чп. *Добре далеко чуть, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Холодно, вдягнувшись у їдно! — Їднаково в двоє, як ледачі обоє.* Ном. № 643. Ум. **Ледаче́нький.** *Внизу — путній ставок, а через його ледаченький місток.* О. 1862. IX. 62.

Ледачи́на, -ни, *об.* = **Ледащо, ледащиця.** Гол. II, 427. Вх. *Лем.* 431.

Ледачо, *нар.* 1) Лѣниво. 2) Плохо, дурно.

Ледащий, -а, -е = **Ледачий.** *Ледащому всюди зле.* Чуб. I. 262.

Ледащиця, -ці, *об.* Нерадивый, нерадивая, негодникъ, негодница, негодяй, негодяйка. *Ходила б у білому, дак скажуть — чепуриться, ходила б у чорному, дак скажуть — ледащиця.* Мет. 279. Ум. **Ледащи́чка, ледащи́ченька.** *А Нечипорів батько та був собі великий ледащичка: спився і звівся ні на що.* Кв. I. 233. *Аж він самий п'яниченька й великая ледащиченька.* Грин. III. 381.

Ледащіти, -щію, -єш, *гл.* Разлѣниваться, портиться, дѣлаться негодяемъ.

Ледащо, -ща, *с.* 1) Лѣнтяй. *Ой роблю я, роблю, — робота ні за що: люде кажуть і говорять: сирота ледащо.* Нп. *Ледащо неробоче.* Котл. Ен. VI. 17. 2) Негодникъ, негодница, безпутный, безпутная. *Добрий доброго слова боїться, а ледащо й побою не бюїться.* Ном. № 8873. *Люде серця не спитають, а скажуть: ледащо.* Шевч. 65. Пуститися в ледащо. Сдѣлаться негодникомъ. *Чи се і ти пустивсь в ледащо, що хочеш нас, звести ні на що?* Котл. Ен. II. 6. 3) О предметахъ: плохой, негодный, дрянной. *Зіма! кожуха нема, чоботи ледащо і їсти нема що.* Ном. № 561.

Ледая́кий, -а, -е. Дрянной, дурной, плохой, негодный. *Доброму скрізь добре, а ледаякому скрізь погано.* Каменец. у. *Ледаякого бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

Ледве, ле́дві, ле́дво, *нар.* 1) Едва, чуть, лишь только. *Держались ледве на ногах.* Котл. Ен. V. 16. *Ледве-ледве дише.* Шевч. 67. *Ледві додому прийшов.* Чуб. I. 201. *Та напила м ся, ледво стою.* Чуб. V. 681. *Ледві ми ввійшли, він почті сміятись.* МВ. 137. 2) Едва-ли, врядъ-ли. *У цій корчмі ледві є пиво?* Каменец. у. *Сьогодня ледві прийде, бо свято.* Каменец. у. *Ледво є він дома.* Каменец. у. *Ледво тямите ви діда, бо були сте малі ще.* Каменец. у. **Ле́дві(о)-не-ле́дві(о).** Едва, едва, съ трудомъ. *Так упивсь на тій оказії, що*

ледво-не-ледво додому дійшов. Каменец. у. *Я ледві-не-ледві забрав, — такі великі.* ЗОЮР. І. 229.

Леди́ця, -ці, *ж.* Гололедица. Вх. Уг. 249.

Ледівка, -ки, *ж.* 1) = **Ледиця.** Вх. Лем. 431. 2) Ледяныя сосульки на деревьяхъ. Вх. Лем. 431. 3) Каменная (кристаллизированная) соль. НВолын. у.

Ледінь, -ня, *м.* = **Леґінь.** *Узяв ледінь стару бабу, кайтеся, хрестяне!* Гол. III. 514. *Ой любили два ледіні єдну молодицю.* Гол. Ум. **Ледінік.** *Порубали ледініка у чужої жінки.* Гол. І. 227. *Поставайте, ледініки, до танцю, до танцю.* Гол.

Ледо́вий, -а, -е. Ледяной. — **сіль.** Кристаллизованная соль. *Учини їм оцту з перцем і барсуковим салом і ледової соли.* Чуб. І. 74.

Ледь-не-ледь, *нар.* = **Ледве-не-ледве.** *Ледь-не-ледь доїхав, таке болото.* НВолын. у.

Ледянка, -ки, *ж.* = **Ледівка.** *Вписавсь в купці, ямлив товар: ледянку-сіль і добру кримку, мед, віск...* Мкр. Г. 54.

Леестр, -ру, *м.* Реестръ.

Леестрови́к, -ка, *м.* = **Лейстровик.** *Стали недоляшки поруч із ляхами, — обгорнули наливайців леестровиками.* К. Досв. 8.

Лежа, -жі, *ж.* Лежаніе. *З спання не купить коня, а з лежі не справить одежі.* Ном. № 11299. **Упасти у лежу**. Заболѣть. Шух. І. 97.

Лежайка, -ки, ж. Рыба Barbus fluviatilis. Вх. Уг. 249.

Лежак, -ка, *м.* 1) Горизонтальная часть дымовой трубы на потолкѣ. 2) Валежникъ. Волын. г. 3) Лежащій улей.

Ле́жаний, -а, -е. Достающійся безъ труда. *У нас грошей лежаних нема.* Грин. І. 244. *Попові а котові лежаний хліб.* Ном. № 8071.

Ле́жанка, -ки, *ж.* 1) Лежаніе, ничего не дѣланіе постоянное. 2) Лѣность. Лежанка го напала. Онъ сдѣлался лѣнивъ. Вх. Зн. 32. 3) Сорванная зеленою, но затѣмъ улежавшаяся груша.

Лежанка, -ки, *ж.* Лежанка. *Стара сидить на лежанці та колише малого внука.* Левиц. Ум. **Лежаночка.**

Лежа́ння, -ня, *с.* Лежаніе. *За спанням та лежанням і сорочки не будеш мати.* Ном. № 10301.

Лежаночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лежанка.**

Лежати, -жу, -жи́ш, *гл.* 1) Лежать. *Боже поможи, а сам не лежи.* Ном. № 70. **Легенько лежати**. (Благожеланіе покойнику). 2) Болѣть. *Теща Симонова лежала в пропасниці.* Єв. Мр. І. 30. *Дай, Боже, з який час лежати, а не нагло помірати.* Ном. № 8003. *Кріпко лежали в піст, а ні одна не вмерла, всі повичунювали.* Черниг. у. **Лежати на смертній постелі**. Умирать. Харьк. 3) **Лежати в обозі**. Стоять въ лагерѣ. *Годі, годі, козаченьки, в обозі лежати, ой ходімо під Гусятин жиди рабувати.* Гол. І. 13.

Лежатися, -житься, *гл. безл.* Лежаться. *Ой не спиться, не лежиться і сон мене не бере.* Чуб. V. 36.

Лежачий, -а, -е. 1) Лежащій. *Вовк зайця не дожене, — хиба так, лежачого нагиба.* О. 1861. V. 69. *Під лежачий камінь і вода не тече.* Ном. № 7206. 2) Находящійся безъ употребленія. *Як би він не пив горілки, то досі б лежачі гроші лежали, не то що як тепера позичати по гривні.* Харьк. 3) = **Лежаний.** *Нема ніде хліба лежачого.* М. В. І. 25.

Лежачим хлібом набивають пузо. К. ПС. 82. 4) Лежача худоба. Недвижимое имущество.

Ле́жачки, *нар.* Лежмя, въ лежачемъ положеніи. Ком. II. 19.

Лежебо́кий, -а, -е. Лѣнивый. *Була у чоловіка жінка — лиха, дурна, лежебока.* Ном. № 12000.

Лежень, -жня, *м.* 1) Лежебокъ. *Що дворовый лежень не хоче робити, тільки спати та гуляти та горілку пити.* Мил. 73. **Лежня справляти**. Ничего не дѣлать. 2) Бревно, лежащее на землѣ и служащее вмѣсто фундамента для стѣны хаты. *Тепер становлять хати на стоянах, а перш було на лежнях.* Лебед. у. 3) Боровъ, дымовая труба на потолкѣ, горизонтально лежащая, то-же, что и **Лежак 1**. 4) Лежащій улей. См. **Лежак 3.** 5) Родъ большого калача, обрядовый свадебный хлѣбъ. Чуб. IV. 236. *В п'ятницю до діла лежні з гурту поробили та шишки і перепійці в піч посадовили; коровай-же спорядивши з самую суботу, посадить його впросили Кирика Голоту.* Мкр. Н. 21.

Лежі́ння, -ня, *с.* Лежаніе. *Через сидіння не впало в лежіння.* Ном. № 10846.

Ле́жма, *нар.* Въ лежачемъ положеніи. *Попереду сніп лежма б'ють, а потім сторч поставе.* Каменец. у. — **лежати**. Постоянно, не вставая лежать. *Лежма лежу хвора.* НВолын. у.

Ле́жник, -ка, *м.* 1) Боровъ дымовой трубы? «*Любимымъ мѣстопребываніемъ «**вихованця**» есть «**ле́жник**», на чердакѣ». Чуб. I. 208. 2) **Ле́жники справляти** = **Лежня справляти.** О. 1862. III. 20.

Лежню́ха, -хи, *об.* = **Лежень 1.** Желех.

Лежня́, -ні́, *ж.* = **Лежа.** *За лежнею ніколи посидіти.* Ном. № 10846.

Лежня́ка, -ки, *об.* = **Лежень 1.** Желех. Вх. Зн.

Лежун, -на́, *м.* = **Лежень 1.** Чуб. I. 262.

Лежух, -ха́, *м.* 1) = **Лежень 1.** Каменец. у. *Лежух лежить, а над ним Бог кряжить.* Ном. № 1682. *Лежухові Бог долю дає.* Ном. № 1683. 2) Упавшее или поваленное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 3) Птица козодой, Caprimulgus europaeus. Вх. Лем. 431.

Ле́зиво, -ва, *с.* Лѣстница изъ лыка (у бортник.).

Ле́зо, -за, *с.* Лезвіе. Уман. у. *Оце, обух, а це лезо (у сокири).* Харьк. Ум. **Лізко.**

Ле́йбик, -ка, *м.* 1) Родъ жилета у лемковъ. Гол. Од. 75. 2) Родъ женской верхней теплой одежды на ватѣ. Рк. Левиц.

Лейментирь, -ря́, *м.* Рейментарь. Мет. 425.

Лейстер, -стру, *м.* Реестръ. *Запишіть у лейстри.* Мил. 162.

Лейстро́вий, -а́, -е́. Реестровый. *Тоді сироту Степана, козака лейстрового, отамана молодого, турки-яничари ловили.* Шевч. 255. *Тільки обізвався писарь військовий, козак лейстровий.* Дума.

Лейстровик, -ка́, *м.* Реестровый казакъ. *Бенкетує шляхта, іграючи в карти, а козаки-лейстровики додержують варти.* К. Досв.

Лейта́рь, -ря́, *м.* Рейтаръ. *Скоро лейтарі до його прибували, листи подавали.* АД. II. 123.

Ле́квар, -ру, *м.* Варенье изъ сливъ. Угор.

Ле́кція, -ції, *ж.* Урокъ, лекція. *Не вивчиш лекції, — профессорі слова не скажуть.* Левиц. I. 152.

Ле́кшати, -шаю, -єш, *гл.* = **Легшати.** Желех.

Ле́кше, *нар.* = **Легше.** *Лекше говорити, ніж зробити.* Ном. № 5605.

Леле, лелечко! *меж.* Увы! Горе! Бѣда! *Ой леле, леле! битиме татусь.* Лубен. у. *Ой лелечко, лелечко, болить моє сердечко!* Чуб. V. 1061. *Леле, лелечко мені!* Ном. № 9270.

Леле, *меж.* ? Припѣвъ въ дѣтской пѣсенкѣ: *Леле, діду, леле, бабо, леле, Коваленку! Та понесім погуляти дитину маленьку.* Ном. № 9262.

Леле́ка, -ки, *ж.* Аистъ, Ciconia. *Облітав сердега море й землі, як лелека.* Мкр. Н. Ум. **Леле́чка.** Ув. **Леле́чище.**

Леле́кати, -чу, -чеш, *гл.* Вопить, стонать. *Лелечу-лелечу, — поки то встану. Вона нездужає — всю ніч лелече.* Борз. у.

Леле́нути, -ну, -неш, *гл.* Сильно полить, хлынуть. *А після тієї грози як лелене дощ!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Лелеся́ти, -сію, -єш, *гл.* = **Лелекати.** *Як стали Орла іс грехом ховати, і стала птиця небесна як коза лелесати. Лелеса мов скажений.* Харьк.

Лелета́ти, -чу, -чеш и долетіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Напѣвать? Вх. Зн. 32.

Лелечий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій аисту.

Лелечиня́, -ня́ти*, с.* Птенецъ аисть. Харьк. Ум. **Лелечинятно.**

Леле́чич, -ча, *м.* Аисть-самецъ. *Полетів уже лелечич, полізу до гнізда.* Лубен. у.

Леле́чище, -ща, *м.* Ув. отъ **лелека.**

Леле́чка, -ки, *м.* Ум. отъ **лелека.**

Лелечко. См. **Леле.**

Ле́лик, -ка, *м.* = **Лилик.** Вх. Пч. II. 7.

Лелі = **Лельо**. Желех.

Лелієнька, -ки, *ж.* Ум. отъ **лелія.**

Лелі́ння, -ня*, с.* Тихое теченіе. *Тихе леління... води по камінні.* Левиц.

Леліт, -лета, *м.* Птица изъ породы совъ, сычъ. Вх. Зн. 33.

Леліти, -лію, -єш, *гл.* 1) Сверкать; струиться блестя, блестѣть; переливаться. *Так і леліють церкви уряжені та золоті.* Зміев. у. *В неї подвір'я сріблом леліє.* Гол. III. 543. *Да йшла дівка да яриною, да ярина леліє.* Чуб. V. 23. *Там вода леліє, на її дивлюся.* Мет. *А на морі вода леліла.* Нп. 2) Лелѣять. *Та мала собі сина єдиного Івася Вдовиченка, змалку леліла, у найми не пускала.* Мет. 414.

Лелітка, -ки, *ж.* 1) Металлическая блестка, пришиваемая на одеждѣ, церковн. облаченіи и пр. Каменец. у. 2) *мн.* Головное украшеніе гуцулокъ: мелкія бляшечки вокругъ головы. Гол. Од. 73. Ум. **Леліточка.** *Ніхто не вгадає, що на гільцю сяє: золоті корхи верхи, срібні да леліточки.* Рк. Макс. Употребляется какъ ласкательное слово: *Ти ж моя леліточка!*

Леліч, -чу, *м.* Alnus viridis. Вх. Зн. 32.

Лелія, -лії*, ж. Лилія. Насіяла миленькая білої лелії.* Гол. I. 327. *Ой як же ти процвітаєш, як в саду лелія.* Чуб. V. 428. Ум. **Лелієнька.** *Сестро ж моя, лелієнько біла!* Федьк. I. 9.

Леліяти, -лію, -єш, *гл. Лелѣять. Мати сина леліяла, потіхи ся надіяла.* Гол. I. 164.

Ле́лька, -ки, *м.* = **Лельо.** Гол. I. 223. Желех.

Ле́льо, -ля*, м.* Батюшка, отецъ. Шух. I. 32.

Ле́льом-поле́льом, *нар.* Еле ноги передвигая. *Що ти ходиш лельом-полельом, наче тобі ступінь по червінцеві.* Подольск. г.

Леля́, -лі, *ж.* = **Лея**. *Як пішла леля, то всі городи піском позаносило.* Черниг. у.

Леляк, -ка, *м.* Козодой, лилокъ. Радом. у.

Лем, *сз.* 1) Но. *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста.* Гол. IV. 522. 2) *Лишь* только. Гол. І. Вступленіе, 725. 3) Какъ вставка въ рѣчь: вотъ, вѣдь, же.

Лема́к, -ка́, *м.* Названіе малоросса, живущаго въ Венгріи, въ долинахъ, за Бескидами. О. 1861. І. 265; 1862. І. 79.

Лема́чка, -ки. Малорусска изъ Венгріи, жительница долинъ за Бескидами. Желех.

Ле́мбик, -ка, *м.* Алембикъ, перегонный кубъ.

Ле́ме, *сз.* = **Лем.** Вх. Зн. 32.

Ле́мент, -ту, *м.* Плачъ, вопль, рыданіе; крикъ. *Чутно було в Рамі голос, лемент.* Єв. Мт. II. 18. *Із городів встає під небо лемент.* К. Іов. 53. *Коли вихожу з хати, а на вулиці такий галас, такий лемент!* Канев. у. *Ото буде лементу!* Левиц. Пов. 143.

Лементарь, -ря́, *м.* = **Лейментарь.** Мет. 425.

Лементіти, -чу, -тиш, *гл.* Кричать, громко говорить. *Жінки лементіли біля корчми, аби дав жид без грошей горілки.* Каменец. у.

Лементува́ння, -ня, *с.* Вопль, крикъ. *Охрипле лементування.* Мир. Пов. II. 108.

Лементува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Вопить, кричать. Ном. № 13022.

Лементува́тися, -туюся, -єшся, *гл.* Хлопотать, суетиться. Полт. г.

Лемеха, -хи, *ж.* 1) = **Лемішка.** 2) *об.* Флегматикъ; неуклюжій. НВолын. у.

Лемехуватий, -а, -е. Неповоротливый, медлительный, флегматическій. Черк. у. Нволынск. у. Левиц. І. 163. *Стала така лемехувата.* Г. Барв. 365.

Лемешик, -ка, *м.* Ум. отъ **леміш.**

Ле́мзати, -заю, -заєш, *гл.* Медленно ѣсть.

Лемзіти, -жу, -зиш, *гл.* Медленно идти, тащиться. Желех.

Ле́мич, -чу, *м.* Раст. Alnus viridis. *Лв.* 96. См. **Леліч.**

Леміш, -ша́, *м.* 1) Сошникъ, лемехъ (въ плугѣ). *Чому ви, хлопці, не орете? — Да, дядьку, свято — Яке свято? — Чересло й леміш ізнято.* ЗОЮР. I. 146. *Може викую я з його до старого плуга новий леміш і чересло і в тяжкі упруги, може, зорю переліг той.* Шевч. 669. Зробив з лемеша швайку. Испортилъ дѣло, гора родила мышь. Ном. № 7613. Ум. **Леме́шик.**

Лемішечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лемішка.**

Лемішка, -ки, *ж.* 1) Родъ кушанья изъ муки, саламата. *Галушки та лемішка, а хлібу перемішка.* Ном. № 12339. *Дівер з невісткою розбив горщик з лемішкою.* Чуб. V. 724. 2) Мямля; мягкій и безхарактерный человѣкъ. Ум. **Лемішечка.** *Чоловіче, наварю я тобі лемішечки.* Грин. II. 164.

Леміщаний, -а, -е. Изъ лемішки. *Леміщані вареники.*

Ле́мківський, -а, -е. Принадлежащій лемку. Желех.

Ле́мківщина, -ни, *ж.* Мѣстность, заселенная лемками: погорье Низкаго Бескида отъ р. Сяна по Попрадскую долину, въ Сяндецкомъ у. Желех. Голов. І. Вступл. 725.

Ле́мко, -ка, *м.* Галицкій малороссъ, житель Лемківщини. Голов. І. Вступл. 725.

Лемнути, -ну, -не́ш, *гл.* 1) Удалиться, отступить. Желех. 2) Стибрить, стащить. *Так то він її лемнув, як був тут.* Брацл. у.

Ленде́рево, -ва, *с.* Раст. Larix europaea. Шух. І. 18.

Ленíти, -нію, -єш, *гл.* = **Леліти.** *На калину вітер віє, калина леніє.* Мет. 41. *Леніла вода, леніла.* Чуб. III. 162.

Ленний́, -а́, -е́. = **Лянний.** *Розточено ленний обрус на столі.* Чуб. *Розстелено ленні скатерті по столу.* Мет. 152.

Ле́но, *сз.* = **Лем 2.** Вх. Зн.

Лента, -ти, *ж.* Лента (взято изъ русск. яз.). Кв. I. 6. *Куплю собі шаблю золотую, а до шаблі ленту голубую.* Черк. у.

Лентавий, -а, -е. Рваный. Вх. Зн. 32.

Лентю́х, -ха, *м.* Одѣтый въ городскую одежду? горожанинъ? Шух. I. 33.

Лену́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Летѣть. Федьк. I. 27. *Леньмо, поленьмо до свого пана.* Чуб. III. 440. *Кину пером, лену орлом, конем поверну, а до свого отамана таки поверну.* Нп.

Леопард, -да, *м.* Леопардъ. *І леопард із льоху вискочив на сцену... Ступив, зирнув, — і полилась святая кров.* Шевч. 614.

Леп, -пу, *м.* Нечистота на тѣлѣ, потная грязь. *Лепу на руках багато.* Харьк. у.

Лепесну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Броситься бѣжать. *Тілько пустив мене з рук, а я як лепесну тікати.* Екатер. у.

Лепета́йло, -ла*, с.* Болтунъ, а въ загадкахъ названіе языка. Ном., стр. 297, № 222.

Лепета́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Лепетать, болтать; говорить невнятно. *Не тямить голова, що язик лепече.* Ном. № 12987. *Лепече, як той пустий млин.* Ном. № 12984.

Ле́петень, -тня, *м.* Болтунъ. *Лепетень лепече, а дурень слухає.* Чуб. I. 262.

Лепети́ця, -ці, *ж.* Болтунья. Ном., стр. 294, № 121.

Лепеті́ння, -ня*, с.* Болтовня. Левиц. Пов. 84.

Лепеті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Лепетати.** *Та чого лепетиш, як дзвоник?* Черк. у.

Лепетли́вый, -а, -е. Болтливый. Левиц. I. 399.

Лепетун, -на́, *м.* Болтунъ. Желех.

Лепетуха, -хи, *ж.* 1) Болтунья; ворчливая женщина. *Бо свекруха, лепетуха сварливая голова, вона ж мене заклопоче — я дівчина молода.* Чуб. V. 535. См. **Лепети́ця.** 2) Водка. *Як нап'ється лепетухи, стане не тверезий.* Чуб. V. 1161. 3) **Дати лепетухи**. Убѣжать, удрать. *Баба дождала ночі і дала лепетухи до пана.* Грин. I. 94. Ум. **Лепету шка.** *Захтілося лепетушки, пропила моток і витушки.* Чуб. V. 680.

Лепе́тя, -ті, *об.* Болтунъ, болтунья.

Лепеха, -хи, *ж.* 1) Раст. Аиръ, Acorus calamus. Также **Жидівська лепеха**. ЗОЮР. I. 109. 2) Раст. Scirpus sylvaticus. ЗЮЗО. I. 135.

Лепе́хуватий, -а, -е. 1) = **Лемішкуватий.** 2) Широколистый? *Ой густий очерет да й лепехуватий.* Чуб. V. 176.

Лепе́ць, -пцю́, *м.* Раст. 1) Asperugo procumbeus. ЗЮЗО. I. 113. 2) Galium Aparine. ЗЮЗО. I. 123.

Лепешни́к и лепешняк, -ка́, *м.* Раст. Scirpus sylvaticus. ЗЮЗО. I. 135. См. **Лепеха 2.**

Лепістка, -ки, *ж.* Лепестокъ. Ум. **Лепісточка.**

Лепіх, -ха, *м.* Раст. Gluceria spectabilis. Вх. Пч. I. 10.

Лепішник, -ка, *м.* Раст. Carices. *Лв.* 97.

Лепок, -пка́, *м.* Раст. Asperugo Aparine. ЗЮЗО. I. 113.

Лепорт, -ту, *м.* Рапортъ. *Іул, як комендант ісправний, Енеїві лепорт подав.* Котл. Ен. VI. 34.

Лепортува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Рапортовать, доносить. Харьк.

Лепський, -а, -е. Хорошій, красивый. *Жив я собі недалеко од сього лепського города.* Греб. 400.

Ле́псько, *нар.* Хорошо, красиво. *Із кожного куріня везли знамена на конях, лепсько убраних.* Стор. II. 156.

Ле́пта, -ти, *ж.* Лепта. *Спасибі, друже мій убогий, — ти, знаю, лепту розділив свою єдину.* Шевч. 561.

Лепти́ця, -ці, *ж.* Раст. Lychnis. Шух. L 21.

Лепух, -ха́, *м.* Раст. = **Лопух.** Вх. Пч. I. 8.

Лепухо́вий, -а, -е. = **Лопуховий.** *Прийде літо красне, — все готове, пошиємо шаровари лепухові.* Грин. III. 325.

Лепчи́ця, -ці, *ж.* Раст. а) Galium Aparine. Анн. 151. б) Asperugo procumbeus. ЗЮЗО. I. 113. в)Arperugo Aparine. ЗЮЗО. I. 113.

Ле́скіт, -коту, *м.* и пр. = **Ло́скіт и пр.**

Лесли́вий, -а, -е. *Льстивый. Тодос лесливий чоловік.* НВолын. у.

Ле́сний, -а, -е. = **Лесливий.** *Діявіл лесний.* Чуб.

Лест, -ту, *м.* Въ выраженіи: **Лестом заходити**. Обманывать при помощи хитрости. Желех.

Леста, -ти, *ж.* Родъ шестерни въ водяной мельницѣ на Днѣпрѣ.

Ле́статися, -таюся, -єшся, *гл.* Едва идти, плестись. ЧГВ. 1853. 61.

Лесте́ць, -тця́, *м.* Льстецъ.

Лестивий, -а, -е. *Льстивый. Потребить Господь лестивих і уста заціпить хитрим.* К. Псалт. 25.

Лести́вість, -вости, *ж.* Льстивость. Желех.

Лестиво, *нар.* Льстиво. *Найгірший народові ворог бува той, хто лестиво вихваляє нас, щоб ми не по правді про себе думали.* О. 1862. IX. 29.

Лести́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* Льстить. *Не лести мене своїми пишними словами.* К. ХП. 64.

Лести́тися, -щу́ся, -сти́шся, *гл.* Подольщаться, подлаживаться. *Леститься, як у пазуху не влізе.* Черк. у. *Хоть як вона буде до тебе леститься, а ти їй усії правди не кажи.* ЗОЮР. II. 71. *Давай уже хоть коло сього леститись: оце, кажуть, пан так пан!* К. ЧР. 74.

Ле́стівочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ле́стка.**

Ле́стка, -ки, *ж.* Лесть, льстивая рѣчь. *Жестки горшей отрутизни.* Ном. № 3072. *Оті шепотинники-окомони чого не допнуть у панів добрим способом, то завсіди доб'ються у них лестками.* Берд. у.

Ле́стками підійти. Лестью добиваться, льстить. НВолын. у. Ум. **Ле́стівочки.** *Як узяли лестівочками підходить.* Ном. 3094.

Лестни́й, -а́, -е́. Льстивый, обманчивый. Чуб. III. 26.

Ле́стощі, -щів, *ж. мн.* Лесть. Харьк.

Лестун, -на, *м.* Льстецъ. *Поки в коморі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині.* Мкр. Г. 61.

Лесть, -ти, *ж.* = **Лестощі.** Рк. Левиц. *Смерть лести не знає.* Ном. № 8252. *Тобою чоловік великий і у честі, але по всяк час у гріховній лесті на Христа воює.* Чуб. III. 17. **Ле́стю упадати**. Поддабриваться. *Сидить Гриць на важниці, тяженько здихає, а до його чорнявая лестю упадає.* Чуб. V. 1038.

Лесь = **Єсь, єси.** (2-е лицо наст. вр. отъ *гл.* **бути**). *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста: юж лесь сім мужів мала, а зо жадним шлюб не брала; сім лесь хлопців породила, ні єдному ксту не дала. — Кед лесь хлоп, то не гварь мі то! Кед лесь Бог, — отпусть мі то!* Гол. I. V. 522.

Лет, -ту, *м.* Леть, полетъ. *Туди саме лет (бджолам) через яр.* Черк. у.

Ле́тарг, -гу, *м.* Летаргическій сонъ. *Із сього летаргу пробудила нас рідна мова.* К. ХП. 123.

Летаргичний, -а, -е. Летаргическій. *Були ми довго наче мертві, були нерухомі, в летаргичному сні.* К. ХП. 123.

Леті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Летѣть; быстро стремиться, мчаться, нестись. *Летить орел по над морем.* Мет. 64. *Летить літо, як крилами.* Ном. № 550. *Чого летиш як скажений?* Волын. г. *Летить миска до порога.* Нп. *Куля летить.* Дещо, 31. Ум. **Летітоньки.** *Межи ними соколонько крилоньками махає, летітоньки гадає.* Лукаш. 168.

Летючий, -а, -е. Летающій, летучій. Левиц. I. 226. *З пистолю кулею летючу птицю б'є.* Стор. II. 222. *Се летючий горобець.* НВолын. у. *Це летюча птиця, а це піша.* Черк. у.

Летя́га, -ги, *м.* = **Нетяга.** *Ой гуляв, гуляв козак, бідний летяга, сім год і чотирі.* Мет. 377.

Летя́жний, -а, -е. = Нетяжний.

Летя́чий, -а, -е. = **Летючий 1.** *Летячу птицю б'є.* Канев. у.

Лехва́ря, -рі, *ж.* Невкусный супъ. Вх. Зн.

Лехки́й и пр. = **Легкий и пр.**

Леш, *сз.* Но, только. *Втонув, втонув козаченько, леш хусточка плавле.* Чуб. V. 309.

Ле́шко, -ка, *об.* Ласк. Душенька. *Я тебе, лешко, ждала, ждала, а ти й не прийшла.*

Лещата, -т, *с. мн.* 1) Тиски. **Узя́ти в лещата**. Стиснуть. 2) Тиски изъ лубковъ или дощечекъ, въ которыхъ сдавливаютъ переломленную кость. 3) Два длинные куска дерева или желѣза, между которыми находится предметъ, который необходимо сжать, а концы ихъ скрѣплены. Напр. а) при дѣланіи короба концы согнутой въ кругъ драни соединяются такъ, что одинъ заходить за другой; они помѣщаются между двумя палочками, концы которыхъ связываются и палочки оттого сжимаютъ концы драни такъ, что они не могутъ разойтись; б) при укрѣпленіи плетня два столба забиваются но обѣ стороны плетня одинъ противъ другого и стягиваются насквозь проходящими ихъ планками. *Я тин візьму у лещата.* Лебед. у. 4) Жомы для разминанія кожъ. *В лещатах вименають квашію з сириці.* Черном. 5) Лещетка, употребляемая при кастраціи лошадей. 6) Родъ снаряда, употребляющагося въ игрѣ. *Палили клочча, ворожили, по спині лещатами били, загадували загадок.* Котл. Ен. III. 70.

Ли, *сз.* Или. *Сядем ми з тобою поснідаєм, ли пообідаєм.* ЗОЮР. I. 207.

Либ, *меж.* Выражающее толчекъ. *Либ Панька в око, — а він і так сліпий.* Ном. № 6392.

Ли́бавка, -ки, *ж.* Скотина, съѣдающая только верхушки корма. Желех.

Либак, -ка, *м.* Работникъ, собирающій нефть съ поверхности воды. Желех.

Либати, -баю, -єш, *гл.* 1) Медленно пастись. *Там і паша така, що треба скотині по стебельцю либати.* Уман. у. 2) Пастись по росистой травѣ. 3) **Либати очима**. Мигать, моргать. *Так либа, так либа, — от-от заплаче.* 4) Собирать при помощи лошадинаго хвоста нефть съ поверхности воды. Желех.

Либацький, -а, -е. Принадлежащій **либак**'у, относящійся къ нему. Желех.

Либе́рія, -рії, *ж.* = **Ліберія.**

Либець, -бця, *м.* Нищій, собиратель милостыни. Грин. II. 180.
Ли́бити, -блю, -биш, *гл.* Брать? собирать? *Ходив* (торгувати)... *та добре либив гроші.* Мкр. Г. 45.
Либой, *нар.* = **Либонь**. Желех.
Либоніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Либати 2.** Желех.
Либо́нь, *нар.* Вѣроятно, кажись. *Либонь і до гробової дошки щастя не дочекаюся.* Ном. № 8317. *Чорна хмара наступає, либонь дощик буде.* О. 1862. X. *А під лісом, край дороги, либонь курінь мріє.* Шевч. 82.
Ли́бці, -ців, *мн.* Бичевка съ привязаннымъ мясомъ для ловли рыбы.
Ливень, -вня, *м.* Ливень, проливной дождь. *Рече — і дощ, і ливень з неба ллється.* К. Іов. 82.
Ливний, -а́, -е́. Проливной (дождь). Мнж. 148.
Ли́врити, -рю, -риш, *гл.* Плохо читать. *Вчився він добре на философії: в шіснадцять літ письмо мимрив та все по латині ливрив.* КС. 1882. IX. 480.
Лига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Набрасывать веревку на рога вола. *Лигай вола! чого стоїш?* 2) и сов. в. **Лигнути, -ну, -неш**. Хлебать, хлебнуть, глотать, глотнуть, проглотить, жрать. *Він плакав і лише кулешик.* Котл. Ен. *Тут з салом галушки лигали.* Котл. Ен. I. 11. *Купив слив та й лигаю собі.* Лебед. у. *Тільки кусай, кільки можеш лигнути.* Ном. № 5587. *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588.
Лиги, — дати. Убѣжать, навострить лыжи. Ном. № 4411. *Ломаку під руку, да й лиги!* Ном. № 11047. *Та лиги!* Мнж. 95.
Лига́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Сходиться съ кѣмъ, связываться съ кѣмъ; соединяться.
Ли́гирь, -ря, *м.* Нищій. *Там у городі скрізь лигиря сидять попід барканами, просять милостині.* Грин. II. 180. Ув. **Лигиря́ка.** Грин. II. 180.
Лигну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* 1) См. **Лягати 2.** 2) Ударить, хватить. *Ларченка як хто по потилиці лигнув.* Мир. ХРВ. 263.
Лигну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Удариться. *Що се в тебе око підбите? — Та се я нахилилась хату мести та як лигнулась об стіл, об ріжок, та й набила.* Верхнеднѣпр. у.
Лигону́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Хлебнуть, глотнуть большимъ глоткомъ. 2) Поспѣшно убѣжать. Мнж. 184.
Лигоми́на, -ни, *ж.* и пр. = **Лагомина.**
Лигоми́нець, -нця, *м.* = **Лагоминець.** *І ті були там лигоминці, піддурювали що дівок.* Котл. Ен. III. 43.
Лиджа, -жі, *ж.* Раст. Ситникъ, Juncus. Вх. Уг. 250.
Лижка, -ки, *ж.* 1) = **Ложка.** *Треба миски, треба лижки.* Грин. III. 678. 2) Ножъ, которымъ вырѣзывается углубленіе въ ложкѣ. Шух. I. 247. 3) — **жаб'я**. Головастикъ. Вх. Лем. 413.
Лижкарство, -ва, *с.* Выдѣлка ложекъ. Шух. I. 247.
Лижка́рь, -ря́, *м.* Ложечникъ, мастеръ, дѣлающій ложки. *Лижкарі виробляють звичайні лижки з ... дерева.* Шух. I. 247.
Ли́за, -зи, *об.* Прилизанный, прилизанная.
Ли́занка, -ки, *ж.* Кушанье: сваренное молоко съ мукой. Шух. I. 142.
Лиза́ти, -жу́, -жеш, одн. в. лизну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Лизать, лизнуть. *Собаки лизали рани його.* Єв. Л. XVI. 21. *Дано тобі кісточку: хоч лижи, хоч на далі бережи.* Ном. №

12146. **Лизати губи (собі).** Облизываться въ предвкушеніи чего-либо пріятнаго или въ желаніи его получить. *Стриба Рябко, вертить хвостом, неначе помелом, і знай дурненький скалить зуби та лиже губи: «Уже ж бач», дума він... «Мабуть сам пан звелів оддать Рябку печене і що зосталося варене».* Г.-Арт. Въ переносномъ смыслѣ — хотѣть чего-либо пріятнаго, но еще не имѣть возможности получить. У Макаровскаго описывается на свадьбѣ красивый парубокъ, лихой танцоръ, всѣхъ удивившій своей ловкостью: *«Що за удаль, що за сила!» парубки казали, і дівчата тишкувались і губки лизали.* Мкр. Н. 30. **Лизати губи до ко́го**. За кѣмъ ухаживать, зариться на кого. *Лизав до молодої губки, буркотав як голуб до голубки.* К. МБ. X. 3. **Лиза́ти гу́би (кому́)**. Надоѣдать съ поцѣлуями. *Не тоді мені лижи губи, як солодкі, тоді мені лижи, як гіркі.* Ном. № 2315. **Лиза́ти халя́ву, чо́боти (кому́)**. Пресмыкаться предъ кѣмъ, унижаться. *У Ірода таки самого і у порогу й за порогом стояли ликтори. А царь лизав у ликтора халяву.* Шевч. 637. **Лизнув шилом патоки**. Ничего не получилъ, ничего не достигъ. Ном. № 1814. **Бодай тебе чорт лизнув**! Чортъ бы тебя взялъ! *Оттут тебе лизне і чорт!* Котл. Ен. **Як віл лизнув!** Исчезло. Ном. № 1894. Нехай **тебе лизень лизне**. См. **Лизень. Не дам тобі й лизнути**! И попробовать не дамъ. *Не діждеш, щоб я тобі й лизнути дав! Ні, сам поїм усе.* Кв.

Лизатися, -жуся, -жешся, *гл.* 1) Лизаться. 2) Подлизываться, заискивать. *Він усе коло панів лижеться.* Черк. у. *Хлопець не дурний: котком лижеться біля старих.* Полт. у.

Лизень, -зня, *м.* Бычачій языкъ. *Телячий лизень.* **Як лизень злизав (кого)**. Исчезъ, какъ въ воду упалъ. Ном. № 13512. **Нехай тебе лизень лизне, злиже!** Чтобъ ты пропалъ! Ном. № 3739.

Ли́зкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Лизать, вылизывать. Черк. у. 2) Часто понемногу ѣсть. *Сіло б та наїлось одразу, а то й лизкає увесь день.* Черниг. у.

Лизнути. См. **Лизати.**

Лизун, -на, *м.* 1) Лижущій. 2) Подлиза, льстецъ. *Стали мужики лизуни добриться до панів.* Волч. у. 3) Миѳическое существо, въ образѣ большого звѣря, живущее въ лѣсахъ и пожирающее людей. Чуб. І. 193.

Лизь, -зя, *м.* = **Лизень. Як його лизь злизав!** = **Як лизень злизав його.** Мир. ХРВ. 116.

Ли́зькати, -каю, -єш, *гл.* = **Лизкати.** *Лизькає кров собака.* Славяносерб. у.

Ли́ко, -ка, *м.* 1) Лыко. *З однієї липи двічи лика не деруть.* Ном. № 7471. *Кричить, мов з його чорт лика дере.* Ном. № 3454. **Не мішайтесь між чужі лика**. Не мѣшайтесь не въ свое дѣло. Ном. № 9569. 2) Веревки (изъ лыкъ?), которыми татары въ прежнее время связывали захваченныхъ ими во время набѣга людей. Поэтому: **Бути в татарськихъ ликахъ** — попасть въ неволю къ татарамъ. **В'язати в лина**. Брать въ неволю. *Попереду біжить чавуш великий і грамоту султанову читає: в'язати в лика всіх, або стинати.* К. ЦН. 212. Ум. **Личко.** *Виміняв ремінець на личко.* Посл.

Ли́куватий, -а, -е. 1) Мочалистый. *Як поростуть великі коноплі, то волокно буде ликувате.* Волч. у. 2) Волокнистый, жилистый. *Якась ликувата диня та несолодка.* Волч. у.

Ликтор, -ра, *м.* Ликторъ. *Жерці і ликторі стоять круг капитолія.* Шевч. 607.

Ли́лик, -ка, *м.* Летучая мышь. Каменец. у.

Лиліяс́, -су, *м.* Раст. *Схилився кущ роскішний лиліясу.* К. ПС. 119. *Кущ лиліясу і троянди два кущі.* Г. Барв. 214.

Лима́н, -ну, *м.* 1) *Лиманъ*, расширенное устье рѣки. *Чорна хмара з-за лиману небо, сонце криє. Сине море звірюкою то стогне, то виє.* Шевч. 49. *Чорним морем далеко гуляли... На лиман-ріку іспадали, к Дніпру-Славуті низенько уклоняли.* Дума. 2) Большое и глубоководное озеро, незаросшее камышемъ. Браун. у. 3) Раст. Ranunculus acris. ЗЮЗО. I. 133.

Лиманний, -а, -е. 1) Относящійся къ лиману 1. 2) Озерный. Браун. 17.

Лиманник, -ка, *м.* Часть лимана, которая при легкомъ вѣтеркѣ попадаетъ въ полосу безвѣтрія и остается неподвижной. Браун. 51.

Лима́нський, -а, -е = **Лиманний 1.** *Ой що узяв Дніпр та свою волю: свої бережки промиває, а лиманські коси засипає.* Грин. III. 592.

Лимаре́нко, -ка, *м.* Сынъ шорника. *У перетику ходила по опеньки, лимаренка полюбила молоденька.* Шевч. 540.

Лимари́ха, -хи, *ж.* = **Лимарка.** *Ой пила, пила лимариха на меду, та й пропила свою дочку молоду.* Лис. I.

Лимарів, -рева, -ве. Принадлежащій шорнику.

Лимарівна, -ни, *ж.* Дочь шорника. *Ой хто купить цебер меду ще й вина, того буде лимарівна молода.* Лис. I.

Ли́марка, -ки, *ж.* Жена шорника.

Лимарство, -ва, *с.* Шорное ремесло.

Лимарський, -а, -е. Шорническій. *Нін і ремінця лимарського не варт.* Посл.

Ли́марщина, -ни, *ж.* Сыромятная кожа. Вас. 158.

Ли́марь, -ря, *м.* Шорникъ. Вас. 159. *Оддала дочку та за крамаря, а сама пішла та за лимаря.* Чуб. V. 911.

Лимарюва́ння, -ня, *с.* Занятіе шорничествомъ.

Лимарювати, -рюю, -єш, *гл.* Заниматься шорничествомъ. *Добре Дорошеві: один син лимарює, другий кравцює, а небіж шевцює.* Канев. у.

Ли́мзати, -гаю, -єш, *гл.* = **Лемзати.** *Полимзав він трошки з мисочки, та й знов ліг, сказано — недужий.* Кіев. у.

Лимпач, -чу, *м.* Земляной кирпичъ, битый кирпичъ изъ глины съ мякиной. Херс.

Лимпаче́вий, -а, -е. Сдѣланный изъ лимпачу. Херс.

Лин, -на, *м.* Рыба линь, Cyprus tinea. *Ходить, як лин по дну.* Ном. № 3238. Ум. **Линок, линочок.** *Дитиночка, як линочок.* Ном. № 8469.

Ли́на, -ни, *ж.* = **Линва.**

Линва, -ви, *ж.* Толстый канатъ. НВолын. у. *Порон на линві ходе, а у вас кажуть на мотузі.* Литин. у. Ум. **Линовка.** *Шибениця старенькая, линовки новенькі.* Шух. I. 199.

Лине́ць, -нця́, *м.* Ракъ во время лишиш. Мнж. 185.

Линина, -ни, *ж.* 1) = **Лин.** *Ой ви, рибалочки, ой ви, молодії, та поймайте мені риби линини.* Чуб. V. 1072 2) Мясо линя. *Нема над рибу линину.* Ном. № 7522. Ум. **Лини́нка.** *Просить вона на вечеру і рибку лининку.* Чуб. V. 50.

Ли́нити, -ню, -неш, *гл.* У решетниковъ: снимать слой коры съ предварительно распаренныхъ въ печи липовыхъ стволовъ, обнажая лыковый слой, который потомъ отдѣляютъ отъ стволовъ. Вас. 175.

Ли́нія, -нії, *ж.* 1) *Линія*, черта. 2) Пограничная черта. *Біля города, біля Килії, на турецкій линії.* Нп. *Ішов козак на линію і вельми надувся; ішов козак із линії, як лихо зогнувся.* Ном. № 792. 3) *Линейка.*

Линка, -ки, *ж.* Веревка; корда, на которой гоняютъ лошадей.

Линки́й, -а́, -е́. Отсырѣлый, влажный. Мнж. 185. *Сіно линке, снопи линкі.* Лубен. у.

Линко́ватий кінь. Лошадь со впавшей спиной, сѣдлистая лошадь.

Лино́вище, -ща, *с.* 1) Сброшенная вылинявшей змѣей старая кожа. *Як нападе кого лихоманка, то треба повісити на шнурочку на шию гадюче линовище.* Кобел. у. 2) Кожура рака, потерянная при линяніи. Мнж. 185.

Ли́новка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ли́нва.**

Лино́к, -нка́, *м.* 1) Ум. отъ **лин.** 2) Названіе вола свѣтлорыжей масти. КС. 1898. VII. 41. 3) Раст.: а) Dianthus deltoides. *Лв.* 98. б) Tragopogon pratensis. *Лв.* 102.

Лино́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **лин.**

Линтваре́вий, -а, -е. Сдѣланный изъ овечьей шкуры. *Линтваревий кожух.* Сим. 226. — **оправа**. Кожаный переплетъ. Елисаветгр. у.

Линтварець, -рця́, *м.* Ум. отъ **линтварь.**

Линтварик, -ка, *м.* Ум. отъ **линтварь.**

Линтварь, -ря, *м.* Шкура годовалаго ягненка. Вас. 154. Ум. **Линтваре́ць, линтварик.**

Линути, -ну, -неш, *гл.* 1) Летѣть. *Линув сокіл з України.* Мет. 376. *Ангел линув, сльозу уронив.* Чуб. III. 305. 2) Стремиться. *А я дивлюся і серцем лину в темний садочок на Україну.* Шевч. 403.

Линути, -ну, -неш, *гл.* Политься, хлынуть. *Як линув дощ.* Черк. у. *Линув на лоб йому води.* Мкр. Г. 57. *Горщик як брязне об піл, як линуть на мене помиї.* Г. Барв. 225.

Лину́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Линути.** *Вода линулася.* Харьк. у. *Дощик линувся — цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою.* Ном. № 334.

Линча, -чати, *с.* Маленькій линь.

Линь, (ня? *м.*). Раст. Artemisia campestris. *Лв.* 97.

Линьба, -би, *ж.* Время линянія.

Линющий, -а, -е. *Линючій, линяющій. Заполоч линюща.* Черк. у.

Линяти, -няю, -єш, *гл.* 1) *Линять*, терять цвѣтъ. 2) *Линять*, лишаться шерсти, ронять перья. *За тим вовк не линяє, що в комору часто никає.* Ном. № 7208.

Липа, -пи, *ж.* Дерево липа, Filia parvifolia. *З однієї липи двічи лика не деруть.* Ном. № 7471. Ум. **Липка, ли́понька, липочка.** *Сухая липочка не гнеться.* Грин. III. 460.

Липарка, -ки, *ж.* 1) *Липковиця.* Вх. Уг. 250. 2) *Глина для кирпича, для печей.* Вх. Лем. 432.

Липень, -пня, *м.* = **Липець 1.** Желех.

Липець, -пця, *м.* 1) Мѣсяцъ іюль. *Одного літнього гарячого дня в місяці липці 184... року з города Тули вийшла купка хлопців.* Левиц. Пов. 3. 2) род. пад. — **пцю**. Липовый медъ.

Липина, -ни, *ж.* 1) *Липовое дерево. Білий як липина.* Ном. № 13147. 2) Липовый лѣсъ. *Пішов у липину.* 3) Щепки, лучина. Вх. Зн. 32. *Потрощити на липину.*

Липиці, -пиць, *ж. мн.* Сѣмена липы. Черк. у.

Липівка, -ки, *ж.* 1) Кадка изъ липоваго дерева. *Коли огляділись до липівки, що на горищі з медом була, аж вона перекинута й вилизана.* Драг. 363. 2) Родъ дыни. Ум. **Липівочка.**

Липка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **липа.** *Ой у полі горина, стоїть липка зелена, ой на тій липці... три птахове співають.* Чуб. V. 223. 2) Липовая кора, лубъ? *А моя хата липками шита.* Чуб. V. 412. 3) Раст. Spiraea Filipendula. ЗЮЗО. I. 170. 4) = **Липці.** Для сниманія вишень — очеретяна липка. О. 1861. V. 36.

Липкачий, -а, -е. = **Липковатий.** *Липкача роля.* Вх. Уг. 250.

Липкий, -а, -е. 1) Липкій. *Вона мене по тілу маже липким, вонючим, як смола.* Алв. 64. 2) Прилипчивый (о болѣзни). 3) Имѣющій влеченіе къ чему-нибудь. Левиц. I. 341. *До хазяйства липкий такий, вже й ночі не доспить, коли треба.*

Липко́ватий, -а, -е. Липкій, клейкій, вязкій. **Липко́вата земля**. Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липковиця, -ці, *ж.* Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липне́вий, -а, -е. Іюльскій. Желех.

Липник, -ка, *м.* 1) и 2) = **Липняк 1 и 2.** 3) Мучной хрущъ, Melolontha fullo. Вх. Пч. I. 7. 4) Раст. а) Silene vissora. Kolb. I. 202. б) Galium aparine. Вх. Лем. 432.

Липнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Липнуть, приставать. *З чим ся обходимо, тоє до нас липне.* Ном. № 5990. 2) Льнуть. *Всі його люблять, всі до його липнуть.* Котл. НП.

Липняк, -ка, *м.* 1) Липовая роща, липовый лѣсъ. 2) Липовый медъ. Желех.

Липоватиця, -ці, *ж.* = **Липковиця.** Вх. Лем. 432.

Липовий, -а, -е. Липовый. *Розлетілись, як липове клиння.*

Липонька и ли́почка, -ки, *ж.* Ум. отъ **липа.**

Липці, -ців, *м. мн.* Шесть для сниманія фруктовъ, расколотый на одномъ концѣ на четыре части, раздвинутыя на извѣстное разстояніе, чтобы удобнѣе было снимать фрукты. Полт. г.

Ли́пчик, -ка, *м.* Раст. Asperugo procumens. Вх. Пч. I. 9. См. **Липчиця.**

Ли́пчиця, -ці, *ж.* Раст. = **Лепчиця.** *Ув'язавсь до мене, як липчиця.* Г. Барв. 246.

Лип'я, -п'я, *соб.* Липы.

Лип'янка, -ки, *ж.* Порода грибовъ. Черк. у.

Лис, -са, *м.* 1) Лисица. *У вічі як лис, а за очі як біс.* Ном. № 13560. *Продав пса за лиса.* Ном. № 3086. *Старого лиса тяжко зловити.* Ном. № 5791. *Як лис хвостом виляє.* **Лисом підшитий**. Хитрый и льстивый. 2) *мн.* **Лиси**. Лисій мѣхъ, шуба. *Ми в кожусі, та при своїм дусі, а в лисях та в мислях.* Ном. № 1613. Ум. **Лисок.**

Лис, лисий, -а, -е. 1) Лысый, плѣшивый. *Лис, сиз, кутернога: як удасться що доброго, — велика ласка пана Бот.* Ном. № 8546. *Лисий лисого здалека бачить.* Ном. № 7964. 2) — **гора́**. Гора, непокрытая растительностью, — обыкновенно считается притономъ вѣдьмъ. 3) — **дя́дько**. Чортъ, домовой. 4) — **кінь, віл** и пр. Имѣющій бѣлое пятно на лбу. *Знаються, як лисі коні.* Ном. № 9481. 5) — **хвіст**. Раст. Пѣтушій гребень, Ononis. 6) — **яйця**. Раст. Satyrion.

Ли́са, -си, *ж.* = **Лисиця.** *Несе мене лиса за кленові ліса.* Рудч. Ск. II. 4. Ум. **Лиска, ли́сочка.**

Лисак, -ка, *м.* 1) Плѣшивецъ. Вх. Лем. 432. 2) Животное съ свѣтлымъ пятномъ на лбу. 3) Обнаженный берегъ или возвышенность. Вх. Зн. 32. 4) Птица лысуха, черная, Fulica atra. Вх. Пч. II. 11.

Лисан, -на, *м.* = **Лисак 2 (о лошади).** Желех.

Лисеня, -ні, *ж.* Голая гора. Желех.

Лисеня́, -ня́ти, *с.* Дѣтенышъ лисицы. МВ. (О. 1862. III. 45). Ум. **Лисеня́тко, лисеняточко.**

Лисий. См. **Лис, -а, -е.**

Лисина, -ни, *ж.* 1) Плѣшь, лысина. *Не по чім і б'є, як не по лисині.* Ном. № 7367. 2) Бѣлое пятно на лбу у животныхъ. *Як уродиться лоша з лисиною, то так воно й пропаде.* Ном. № 3218. 3) Проталина, прогалина, при снѣжномъ покровѣ мѣсто, свободное отъ снѣга. *Лисина чорної землі на добрій санній дорозі.* О. 1862. IV. 95. 4) Поляна въ лѣсу. Ум. **Лисинка.**

Лисиця, -ці, *ж.* 1) Лисица (звѣрь). *Зна, де вовк, а де лисиця.* Ном. № 5716. *Лисице, лисице! та й довгий же твій хвіст!* Ном. № 13568. **Накривсь, мов лисиця хвостом**. Неудачно скрывалъ свой поступокъ. Въ обрядѣ сватовства, въ обрядовыхъ рѣчахъ сватовъ дѣвушка называется иногда вмѣсто **куниці — лисицею**. *У вас лисиця є, нам снилось, котру Тетяною зовуть...* (Изъ рѣчи сватовъ). Алв. 13. 2) Лисій мѣхъ. *Крийся, зятю, та куницями, куницями та лисицями.* Мет. 185. 3) Только во мн. ч. Намерзшіе узоры на оконномъ стеклѣ. 4) Только во мн. ч. Деревянные тиски различной величины и вида, употребляющіеся: а) для сжиманія склеенныхъ досокъ (Мирг. у.); б) для выжиманія воска; в) для сжиманія разламывающагося въ мѣстѣ развѣтвленія дерева. Приборъ состоитъ изъ двухъ досокъ или кусковъ дерева, которые помѣщаются по обѣ стороны развѣтвленія въ деревѣ, послѣ чего концы ихъ сжимаются насквозь проходящими планками. *Треба грушу в лисиці взяти, а то розчахнеться.* Левч. 161. г) для укрѣпленія стѣны: два столба одинъ противъ другого по обѣ стороны стѣны, концы которыхъ скрѣплены, отчего стѣна стискивается. *Хата наша похилилась... Батько хоч і взяв у лисиці, дак облупилася ж кругом, обпала.* Г. Барв. 249. д) для поддержанія **жердки** при работѣ гребенщиковъ. Вас. 164. *Жердка висить на лисиці.* См. **Лещата.** 5) Названіе вола съ малой бѣлой отмѣтиной на лбу. КС. 1898. VII. 42. 6) Раст. Gipsophila muralis. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Лисичка.** Въ сказкахъ обыкновенно съ прибавленіемъ слова **сестричка**. *Лисичка-сестричка і вовк панібрат.* Рудч. Ск.

Лисиченя́, -ня́ти, *с.* = **Лисеня.** Ум. **Лисиченя́тко, лисиченя́точко.**

Лисичий, -а, -е. Лисій. *Нагибали нору лисичу.* О. 1861. V. 70.

Лисичка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лисиця.** 2) Раст. Agaricus Cantharellus. ЗЮЗО. I. 110.

Лисиччин, -на, -не. Принадлежащій лисичкѣ. *Дак лисиччина дочка й каже...* Рудч. Ск. I. 28.

Лисиччук, -ка, *м.* Сынъ лисицы. *Лисиччука запер під лавку.* Рудч. Ск. I. 133.

Лисіти, -сію, -єш, *гл.* Плѣшивѣть, лысѣть. *Дурна голова не лисіє.* Богодух. у.

Лиск, -ку, *м.* Блескъ; лоскъ, глянець.

Ли́ска, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лиса.** *Котику-братіку! несе мене лиска по каменю мосту.* Рудч. Ск. I. 27. 2) = **Лисак 4.** *Ой були ми в ліску та поймали лиску чорную та чубатую.* 3) Животное съ бѣлымъ пятномъ на лбу: корова, собака и пр. Ум. **Лисочка.**

Лискави́ця, -ці, *ж.* Зарница.

Лискавка, -ки, *ж.* 1) = **Блискавка.** Желех. 2) Одно зерно блестящихъ бусъ, бусина блестящая. Шух. I. 130.

Ли́скарь, -ря, *м.* Кирка. (К. П. Михальчукъ).

Лиска́ти, -каю, -єш, сов. в. **лиснути, -ну, -не́ш,** *гл.* 1) Блестѣть, блеснуть, сверкать, сквернуть. *Ото драпонув! аж потилиця лиска.* Ном. № 4417. *Козаки шабельками лискають.* К. Досв. 141. *Блискавка між хмарами лискала. Тілько лиснув гострий ніж, червона кров закапала з пучки.* МВ. II. 66. 2) Только одн. в. **лиснути**. Выпить, хватить. *Лиснути мокрухи.* Маркев. 59.

Лискну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Лиснути.** *Як разом лискне блискавка, так небо мов запала.*

Лиско́, -ка, *м.* Кличка собаки съ бѣлымъ пятномъ на лбу.

Лискота́ти и пр. = **Лоскотати и пр.**

Лискучий, -а, -е. Блестящій. *З дверей виходилось на широкий ґанок з білого мармуру лискучого.* Федьк.

Лисні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Блестѣть; лосниться. *Вода лисніє у криниці.* Лебед. у. *Всюди блищало і лисніло по світлицях.* Левиц. I. 298. (Панок) *з круглим червоним лицем, так гладесенько виголеним, що воно у його аж лисніло.* Мир. Пов. II. 60.

Лиснитися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* = **Лисніти.** *Вода по полю лисниться.* Черк. у.

Лиснути. См. **Лискати.**

Ли́совий, -а, -е. Лисій. *Лисова шуба слід замітає.* Чуб. III. 313.

Лисови́н, -на, *м.* Самецъ лисицы. Мнж. 185. Ум. **Лисови́нчик.**

Лисови́ння, -ня, *с.* Мѣста въ полѣ, лишенныя растительности. Харьк.

Лисови́нчик, -ка, *м.* Ум. отъ **лисови́н.**

Лисок, -ска, *м.* Ум. отъ **лис.** Желех.

Ли́сочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лиска.**

Лист, -ту, *м.* 1) во мн. им. **листи**. Лист̀ь (растенія). Употребляется также какъ соб. въ значеніи листва: *Як розвернеться на весну лист, то підемо всі в свист (втічемо).* Ном. № 11035. *Тонковерха тополя пахучим листом шелестить.* МВ. II. 74. *Ой піду я в вишнев сад гуляти, де лист опадає.* Грин. III. 243. **Листом стелитись**. Прикидываться добрымъ, уступать во всемъ, лебезить. *Як вибірали, тоді старшина листом стелився, а тепер що!* НВолын. у. 2) во мн. ч. им. **листи** и **листи**. Письмо. *Тільки брат до сестри часто листи пише.* Мет. 244. *Ой як будеш же ти, серденятко моє, Дніпром водою плисти, засилай, посилай, серденятко моє, частенькії листи.* Мет. 24. **Лист визволений**. Вольная, документъ объ освобожденіи изъ крѣпостнаго или рабскаго состоянія. *Котрий би міг бідний невольник* (сей сон) *одгадати, — міг би йому листи визволені писати.* АД. I. 209. **Божий, небесний листъ**. Рукописный листокъ, религіознаго содержанія, въ которомъ написано, что носящая или часто слушающая его женщина будетъ имѣть легкіе роды; носится при себѣ беременными женщинами. (Подольк. г.). КС. 1893. VII. 75. **Так каже, як з листу бере**. Свободно и хорошо разсказываетъ. 3) *мн.* листи. Игральныя карты. КС. 1887. VI. 463. 4) **Лист дубо́вий**, — **вишневий**. Родъ писанокъ съ орнаментикой изъ дубовыхъ, вишневыхъ листьевъ. КС. 1891. VI. 373, 374. Ум. **Листо́к, листочок, ли́стонько, листик.** *Листки широкого латаття по воді.* Левиц. I. 514. *В саду листоньки шумлять.* Грин. III. 168. *Ой піду я у садочок та вирву листочок.* Мет. 73. *Писаннячко дрібнесеньке, листочок як сніг.* Федьк. I. 39. *Хоч буду далеко, — буду тебе знати, буду листоньки писати.* Мет. 79. *Листоньки читає, дитину хитає; листоньки малює, дитину годує.* Мил. 39.

Листа, -ти, *ж.* = **Литка.** Вх. Лем. 432.

Листа́тий, -а, -е. Имѣющій большіе листья. *Бур'ян там поріс такий листатий.* Грин. II. 14. *Сьогорішній очерет такий листатий.* Полт. г. *Тьохнув соловейко на листатому клені.* МВ. II. 78. Ум. **Листатенький.** *Любисток листатенький.* Мил. 89.
Ли́ства, -ви, *ж.* 1) Часть **берда**. (см.) Шух. I. 256. 2) Часть **снувалки**. (см.) МУЕ. III. 15.
Ли́ствиця, -ці, *ж.* Часть **звіяшок** (см.). МУЕ. III. 14.
Листик, -ка, *м.* Ум. отъ **лист.**
Листико́вий, -а, -е. Изъ листьевъ. *Їхав козак морковий, коник буракoвий, а шепочка з лопуха, кунтуш листиковий.* Kolb. I. 144.
Листка, -ки, *ж.* = **Листа.** Вх. Лем. 432.
I. Листовий, -а, -е. Относящійся къ листу растенія, похожій на листъ растенія. *У мого коня золота грива, шовковий хвостик, очі тернові, очі тернові, вушка листові.* Чуб. III. 285.
II. Листови́й, -а́, -е́. Письмовный, письменный. **Листова пошта**. Письменная почта. НВолын. у.
Листовне, листовно, *нар.* Письменно, письмомъ. Желех.
Листовний, -а, -е. Письменный. Желех.
Листо́вня, -ні, *ж.* Письмовникъ.
Листо́к, -тка, *м.* Ум. отъ **лист.**
Листоноша, -ші, *м.* Почтальонъ.
Ли́стонько, -ка, *м.* Ум. отъ **лист.**
Листопад, -ду, *м.* 1) Время опаденія листьевъ съ деревьевъ. *На листопаді родивсь десь твій чоловік, що такий поганий.* Лебед. у. 2) Мѣсяцъ октябрь. Въ такомъ значеніи употр. издавна, — напр. въ четвероевангелія 1144 г. *Мць октябрь рекомий листопад.* Срезневскій. Матеріалы для словаря др.-русск. языка. II. 23. То-же въ новой литературѣ: Левч., Опытъ р.-укр. слов.; Уманець, Словарь. Основа 1862, X. Такъ-же въ календаряхъ: «Рідного Краю» на 1907, «Просвіти» на 1908, «Промінь» на 1908. Галичане употребляютъ это слово для обозначенія мѣсяца ноября. Желех.
Листопадний, -а, -е. 1) Октябрьскій 2) Гадкій, мерзкій. *Листопадні пісні.* Лебед. у. *Листопадний чоловік.* Лебед. у.
Листоподавець, -вця, *м.* Податель письма.
Листочок, -чка, *м.* Ум. отъ **лист.**
Листува́ння, -ня, *с.* Переписка, корреспонденція.
Листува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Переписываться, находиться въ перепискѣ. К. ЦН. 312.
Листя, -тя, *с. соб.* 1) Листья растеній, листва. *З верби листя опадає.* Чуб. III. 205. *Шелестить пожовкле листя по діброві.* Шевч. 195. 2) Письма. *Гей сів Сани кінець стола, дрібне листе пише.* Гол. I. 19. Ум. **Листячко.** *У городі бузина, на їй листячко.* Чуб. V. 176.
Листя́стий, -а, -е. Лиственный. *Дуб і инші листясті дерева мають гіля.* Шух. I. 177.
Ли́стячко, -ка, *с. соб.* Ум. отъ **листя.**
Лису́н, -на́, *м.* Плѣшивецъ. Желех.
Лисуна, -ни, *ж.* Корова съ бѣлымъ пятномъ на лбу. Желех.
Лисуха, -хи, *ж.* Пт. = **Лисак 4.** Вх. Пч. II. 11.
Лись, *меж.* = **Блись.** Черк. у.

Ли́ся, -сі, *ж.* 1) = **Лисуна.** Желех. 2) Раст. Fulicata atra.

Лися́к, -ка, *м.* = **Лисак.** Желех.

Лисячий, -а, -е. = **Лисичий.** *Знайшов собі таких хороших кравців, дав їм лисячих... шкурок.* Грин. II. 176.

Литва, -ви, *ж.* 1) Литва. 2) Бѣлоруссы. Ум. **Литвонька.** *Повінь, повінь, вітроньку, з Подолля на Литвоньку.* Грин. III. 676.

Литвин, -на, *м.* 1) Литовець. 2) Бѣлоруссъ. Ум. **Литвинок.** Г. Барв. 329.

Литвинка, -ки, *ж.* 1) Литовская женщина. 2) Бѣлорусска.

Литвинок, -нка, *м.* Ум. отъ **литвин.**

Литви́нський, -а, -е. Бѣлорусскій.

Литви́нчики, -ків, *м. мн.* Раст. Silent. Arineria. ЗЮЗО. I. 136.

Лите́рний віз = **Літерний віз.**

Лити, ллю, ллєш, *гл.* 1) Лить, наливать, проливать. *Дощ ллє, як з луба.* Ном. № 573. *Нащо в море воду лить, коли море повно?* Ном. № 1455. *Подруженьки будуть меди-вина пити, а ти слізоньки лити.* Грин. III. 542. 2) Лить, отливать, выливать. *Десь дзвін великий лили.* Ном. № 7807.

Литий, -а, -е. 1) Литой. *Несуть пани есаули козацькую збрую: литий панцирь порубаний, шаблю золотую.* Шевч. 363. 2) Массивный, плотный, цѣльный. **Литий по́яс**. Поясъ, вышитый золотомъ. Гол. Од. 29.

Литися, ллю́ся, ллєшся, *гл.* Литься. *Ні п'ється, ні ллється, ні в чарці не остається.* Ном. № 7589. *А в тії дівчини, а в тії молодої аж на землю сльози ллються.* Мет. 80. *Столітнії очі як зорі сияли, а слово за словом сміялось, лилось.* Шевч. 205.

Литка, -ки, *ж.* Икра (у ноги). *Білий, мов циганська литка.* Ном. № 8530. *Що голова, то кість, — що литка, то м'ясо.* Ном. № 1287. **Аж йому в литках застигло**. Сильно испугался. Ном. № 4336. **Литки смалити, присмалювати біля ко́го**. Ухаживать за кѣмъ. Ном. № 8974.

Ли́ткати, -каю, -єш, *гл.* Нищенствовать, выпрашивать. Кіев. г.

Ли́ткуп, -пу, *м.* Могорычъ послѣ состоявшейся сдѣлки. Вх. Зн. 32.

Литовка, -ки, *ж.* = **Литвинка.** О. 1861. X. 32.

Литовський, -а, -е. = **Литвинський. Литовський ціп на обидва бо́ки молотить** — говорится о лгунахъ. Чуб. I. 262.

Ли́тра, -ри, *ж.* Фунтъ. *Марія ж, узявши литру мира нардового, правдивого, предорогого, намастила ноги Ісусу.* Єв. I. XII. 3.

Ли́хва, -ви, *ж.* Процентъ, ростъ, прибыль. *Позичив на лихву у жида три карбованці.* Каменец. у. *Хто, грошима запомігши, лихви не приймає, — оттакий ніколи в світі смутку не дізнає.* К. Псал. 29.

Лихварка, -ки, *ж.* Ростовщица.

Лихварство, -ва, *с.* Ростовщичество.

Лихва́рь, -ря́, *м.* Ростовщикъ. *Він лихварь, дає гроші у позику, бере процент з людей, тим і пожива.* Новомоск. у.

Лихий, -а́, -е́. 1) Злой. *Помер наш пан, почав молодий господарувати. І старий був недобрий, а сей такий лихий, що нехай Господь боронить!* МВ. I. 114. *Лихий доброго попсує.* Ном. № 5983. *Нещаслива година, як лиха родина.* Ном. № 9335. *Лиха доля і під землею надибає.* Ном. № 1728. **Бути лихої во́лі, лихим духом дихати (на ко́го)**.

Быть злымъ (на кого). *І пан був лихої волі на його, і всі попи околичні хропли, сопли.* Св. Л. 287. *На дитину лихим духом дише.* Грин. III. 304. **Буде лихий світ (кому́)**. Будетъ бѣда. *Не сміла сказати... бо буде їй лихий світ.* Св. Л. 184. 2) Дурной, худой. *Не можеш збути, як лихого шеляга.* Ном. № 2867. *По ярмарку лихий торг.* Посл. **Бути лихим на що**. Быть плохимъ въ чемъ-либо. *Лихий на шерсть.* Вас. 209. **Лихий на о́чі**. Съ дурнымъ глазомъ. Мнж. 155. 3) Ветхій. *Лихий сірячок.* 4) Чортъ. *Нехай його лихий візьме.* Шевч. 79. *Лихий їх зна, що там робили.* Котл. Ен. Иногда: **лихи́й-необачний**. *От, нахилився, а він, лихий-необачний (то б то чорт), взяв мене за бороду та й не пуска.* Рудч. Ск. I. 117. **К лихій матері!** Къ чорту! 5) **Лихе́**. Зло. *Що годиться по суботах: добре робити, чи лихе робити?* Єв. Л. VI. 9. *Романе! лихим живеши, литвином ореши.* Ном. № 662. 6) **Лиха година**. Несчастіе, бѣда, дурныя обстоятельства, бѣдствованіе. *При добрій годині й чужі побратими; при лихій годині нема і родини.* Ном. № 2310. **Щоб тебе не минула лиха година**! (Проклятіе). Ном. № 3746. *Буде тепер мені лиха година від моєї пані.* Г. Барв. 314. 7) **Лиха напасть**. Внезапное несчастье; болѣзнь. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. 152. 8) **Лихі о́чі**. Дурной глазъ, который, согласно народному повѣрью, есть у нѣкоторыхъ людей, могущихъ однимъ взглядомъ причинить какое-нибудь несчастіе, болѣзнь й даже смерть. *Цур та пек, лихим очам!* Ном. № 8359. 9) **Лихий час**. а) Неблагопріятное, несчастное время. б) Плохое расположеніе духа. *В добрий час поговорити, а в лихий помовчати.* Ном. № 8362. Ум. **Лихе́нький, лихесенький.** *Єсть у мене коник вороненький, — перескоче ті чари лихенькі.* Чуб. V. 1197. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька, а к Різдву хоч сирова, аби нова.* Ном. № 428. *Ой хоть він* (чоловік) *був лихесенький, та на ввесь світ славнесенький.* Гол. I. 89.

Ли́хо, -ха, *с.* 1) Бѣда несчастіе; горе. *Не шукай лиха, — само тебе знайде.* Чуб. I. 263. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7506. *Аби танцювати вмів, а робити й лихо навчить.* Ном. № 12478. *Кожна людина своє лихо носе.* Ном. № 1992. *Через тебе і я буду у лисі.* НВолын. у. *Хто не знає закохання, той не знає лиха.* Мет. 31. **На лихо**. На бѣду. **Вдарити лихом об землю**. Стряхнуть съ себя горе. *Козацтво, ударивши лихом об землю, садило гайдука.* Стор. МПр. 126. **Лихом зануди́лось**. Охватила сильная тоска. **Лиха набіжиш**. Будетъ тебѣ бѣда. Сим. 74. **Лиха набратись**. Испытать горе. *Так то й добуть, лиха не набравшись!* Ном. № 13882. **Лихо спіткало**. Случилось несчастіе. **Лихом торгувати**. Эксплоатировать несчастіе. 2) Зло. *З письменних все лихо встає.* Ном. № 6042. *Піп людей карає, а сам лихо робить.* Ном. № 7031. *Лихо коїти.* Ном. № 2874. Ум. **Лишко, лишенько, лишечко. Оце ли́шко!** Вотъ бѣда! *Лишко тяжке!* О. 1861. VIII. 3. *Заграй мені, дуднику, на дуду, — нехай своє лишенько забуду!* Шевч. 486. *Ох лишечко! Хтось іде!* Шевч. 281.

Лихови́на, -ни, *ж.* Несчастный случай.

Лихово́дити, -джу, -диш, *гл.* Злодѣйствовать.

Лиховщи́на, -ни, *ж.* Тяжелое, бѣдственное время. НВолын. у.

Лиходій, -дія, *м.* Злодѣй. *Ведено з ним двох лиходіїв на смерть.* Єв. Л. XXIII. 32.

Лиходійка, -ки, *ж.* Злодѣйка. Желех.

Лиходійство, -ва, *с.* Злодѣйство. *Гадючий яд він виссав лиходійством.* К. Іов. 44.

Лиходільниця, -ці, *ж.* Злодѣйка. *Ішла ж вона до церкви, переходить єї чарівниця, лиходільниця, що лихо робить.* Чуб. I. 94.

Лихоліття, -тя, *с.* Бѣдственное время, худыя времена. *Як лихоліття було, то прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. I. 3. *Росказали кобзарі нам про войни і чвари, про тяжкеє лихоліття, про лютії кари.* Шевч. 365.

Лихоманка, -ки, *ж.* Лихорадка. *Сама як у лихоманці, так і труситься.* Кв. I. 15.

Лихоманник, -ку, *м.* Раст. Gentiana cruciata. ЗЮЗО. I. 124.

Лихомо́вити, -влю, -виш, *гл.* Злорѣчить.

Лихоро́б, -ба, *м.* Злодѣй. *Не можна лихороба (змія) вдержати, бо пече таким огнем пекельним, пече, дере!* Чуб. II. 187.

Лихоро́бство, -ва, *с.* Злодѣйство.

Лихослов, -ва, *м.* Ругатель, сквернословъ. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лихосло́вити, -влю, -виш, *гл.* Сквернословить, браниться. Мнж. 113. *Казав, щоб не їли м'ясного, не лихословили, ходили до церкви.* Павлогр. у.

Лихо́та, -ти, *ж.* Злонравіе; задорливость. *Ний горілочку, випивай смакоту, бий жінку, вибивай лихоту.* Чуб. V. 1100. У Котл. о Даресѣ, который сперва задорно вызывалъ на бой, а затѣмъ испугался болѣе сильнаго противника. *Дарес не рад своїй лихоті.* Котл. Ен. II. 19.

Лихта́рик, -ка, *м.* Ум. отъ **лихта́рь.**

Лихтарний, -а, -е. Фонарный. *Обводе мури лихтарним світлом.* К. ПС. 39.

Лихта́рня, -ні, *ж.* = **Ліхтарня I.** Сим. 207. *З голови буде лихтарня, з очей буде свічарня.* Чуб. V. 1120.

Лихтарь, -ря́, *м.* = **Ліхтарь.** *Піддружий каганець з-за печі, в лихтарь поставивши, несе.* Алв. 56. Ум. **Лихтарик.**

Лихтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Сгружать часть груза для облегченія судна.

Лихува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Злодѣйствовать.

Лихун, -на, *м.* Лѣнтяй, лежебока. Шух. I. 33.

Лицарія, -рії, *ж.* 1) Рыцари; рыцарство. 2) Рыцарскій уборъ, рыцарскіе доспѣхи. *Чи був у тебе отець та мати, що могли тобі таку лицарію дати?* Рк. Новц.

Лицарство, -ва, *с.* Рыцарство. Грин. I. 192. *Козацькі війни з ляхами, запорожське лицарство, — надали сміливости народові.* Правда, 1867 (?), № 37.

Лицарський, -а, -е. Рыцарскій. *Сьогодня достане один з нас лицарської слави, а другий лицарської смерти.* К. ЧР. 159. *Такий же то виріс козак з його хороший! Що до коня, що до зброї, що до звичаїв лицарських.* МВ. II. 59.

Лицарь, -ря, *м.* Рыцарь. Котл. Ен. V. 52. *А тут Михайлик лицарь був.* ЗОЮР. I. 3. *Громада вибрала гетьмана — преславного Лободу Івана, лицаря старого.* Шевч. 234.

Лицарькуватий, -а, -е. Съ рыцарскими замашками. *Силач козак лицарькуватий.* Котл. Ен. V. 46.

Лицарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Рыцарствовать.

Лице́, -ця́, *с.* 1) Лицо. *Гарна, хоч з лиця води напитись.* Ном. № 8450. До лиця. Къ лицу. Ном. № 11169. **З лиця́ спасти, упасти, на лиці упасти, — змарніти**. Похудѣть въ лицѣ. *Розважали матусеньку, таки з лиця спала.* Мет. 22. *Невістка скаржиться. а на лиці не змарніла.* Ном. № 9899. **В лиці мінитися**. То краснѣть, то блѣднѣть (о лицѣ). *В лиці міниться, здрігається, труситься.* МВ. II. 51. 2) Только во мн. **Лиця, лиці**. Щеки. *Як була я молодиця, — цілували мене в лиця.* Нп. *Як сміється було, то на лицях аж ямочки стають.* Св. Л. 103. *Одним відром зачерпнула, а за другим утонула, нехай*

щуки їдять руки, а плотиці — лілі лиці. АД. І. 313. 3) Лицевая сторона. *Грошам лиця нема.* Ном. № 11113. *Хоч на лице, хоч на виворот, то все однаково.* Кобел. у. **Одним лицем вода**. Сплошь вода. Мнж. 169 4) Деревянная матрица узора для набойки холста. Вас. 192. 5) Улика. *Так що, як він і бив його, але в його нема ніякого лиця, знаків нема.* Брацл. у. Ум. **Личко, личенько.** *Бо не довго, чорнобриві, карі оченята, біле личко червоніє, недовго, дівчата.* Шевч. 12. *Як усаду вишня ягідками рясна, — молоденька дівчинонька на личеньку красна.* Чуб. V. 9. *Най погляну на ті личка, що палахкотять, на ті очі, очі чорні, що вогнем горять.* Рудан. І. 19. *У ваших чоботях шкура на личко поставлена.* Лебед. у. Въ Галиціи съ измѣн. удареніемъ: **Личко** — верхняя сторона нагольнаго тулупа. Гол. Од. 18.

Лицемір, -ра, *м.* Лицемѣръ. *Лицеміре, перш вийми в себе самого з ока ломаку.* Єв. Мт. VII.

Лицемірний, **-а, -е.** Лицемѣрный.

Лицемірно, *нар.* Лицемѣрно.

Лицемірство, **-ва,** *с.* Лицемѣріе.

Лице́рствіє, **-вія,** *с.* = **Лицарство.** *Чи не мої би котрий козак собі слави лицерствія достати?* Мет. 413.

Лицюва́ння, **-ня,** *с.* Перелицовываніе.

Лицюва́ти, **-цюю, -єш,** *гл.* 1) Перелицовывать. *Сім раз відрізали — довга, сім раз лицювали — нова.* Ном. № 11139. 2) = **Личити.** *Тобі тото́ не лицює.* Желех.

Лиця́ння, **-ня***, с.* Ухаживаніе, любезничаніе.

Лиця́тися, **-ця́юся, -єшся,** *гл.* Любезничать, ухаживать. *І лицявся то з тією, то з другою любо.* Шевч. 473.

Лич, **-чі,** *ж.* = **Личчя.** *Свині хоч золотое колце управ, а вона не пойдеть всадити лич у гумно, разві у що иноє.* Ном. № 2829.

Лича́к, **-ка́,** *м.* 1) Обувь изъ лыка, лапоть. *А постіл личака да й попер態ає: ой коли ти постіл, то іззаду постій, ой коли ти личак, то попереду гоп-цак.* О. 1861. II. 6. *Неси, Боже, в чоботях, — дамо личаки.* Ном. № 11806. 2) Веревка изъ лыкъ. Вх. Зн. 33. 3) Простолюдинъ, простой человѣкъ. *Ходили тогді в кармазинах тілько люде значні да шабльовані, а міщане одягались синьо, зелено, або у горохв'яний цвіт; убогії носили личакову одежу. Через те козаки дражнять було міщан личаками.* К. ЧР. 64.

Личако́вий, **-а, -е.** Мочальный, лыковый. *Убогі носили личакову одежу.* К. ЧР. 64. *Скидають личакову драну свиту.* К. ЧР. 70.

Личаний, **-а, -е.** Лыковый. *Погана пуга личана, а й без неї тяжко.* Ном. № 9759.

Личина, **-ни,** *ж.* 1) Маска. 2) Бранное слово: образина. *Дивися, пся його личина.* Шевч. 501. Зла личина. Чортъ. О. 1861. II. 206.

Ли́чити, **-чить,** *гл. безл.* 1) Приличествовать, слѣдовать. *Підпережись, як личить у поході.* К. Іов. 84. 2) Быть къ лицу, идти. *Ці бинди їй дуже личать.* Подольск. г.

І. ***Ли́чко,*** **-ка,** *с.* Ум. отъ **лице.**

II. ***Личко,*** **-ка,** *с.* 1) Ум. отъ **лико.** 2) *мн.* Личка. Лапти. *Ой у твоєї мами дубовії личка, а в нас двораченьків жовті черевички.* КС. 1883. IV. 906.

Личко́ваний, **-а, -е.** 1) Прикрашенный съ виду. *Ви думаєте, у мене личкована капуста? Скрізь однакова, тугенька.* 2) Шлифованный. *Личкований камінь.* Міус. окр.

Личкови́й, -а́, -е́. 1) О матеріяхъ: имѣющій лицо съ двухъ сторонъ. *Лубен.* у. 2) О людяхъ: двуличный. *Лубен.* у.

Личкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Маскировать; скрывать недостатки; прикрывать. *Чи й на споді ж такі ягоди, як ото зверху? — А то ж хиба б личкувала?* Харьк. *Як не личкували льону, то купимо; ось наберіть з-під споду, чи такий буде, як і зверху, гарний.* Изюм. у. 2) Выглаживать поверхность (мельничнаго жернова). *Личкує каміння мірошник.* Канев. у. 3) Подбирать вещи лицомъ, лучшее къ лучшему.

Личма́н, -на, *м.* 1) Старшій пастухъ, чаще: старшій пастухъ овецъ. О. 1862. X. 45. *Як череді без личмана, так козакам без гетьмана.* Ном. № 752. *Змалечку біля овець. Ось уже років з двадцять, як личманом.* 2) Жетонъ, крупное металлическое украшеніе, носимое женщинами на шеѣ. 3) Оплеуха. *Дав му личмана.* Вх. Зн. 33.

Лични́й, -а́, -е́. Аккуратно сдѣланный. *А й личний він!* Зміев. у.

Ли́ччя, -чя, *с.* Морда, рыло. *Із свинячим личчям та в пшенишне тісто.* Ном. № 7595.

Лиш, *нар.* = **Лише.** *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. 2) = **Лишень.** *Гляди лиш!* Ном. № 13603. *Кете лиш кресало!* Шевч. 78. *Біжи лиш швидче в Карфагену.* Котл. Ен. І. 28.

Лишай, -шаю, *м.* Лишай. Грин. II. 38. *У Марусі на щоці лишай підкинувся.* Кобел. у.

Лиша́к, -ка́, *м.* Названіе малоросса, живущаго въ горахъ въ Венгріи (по часто употребляемому въ разговорѣ слову **лиш**). О. 1861. І. 265.

Ли́шанка, -ки, *ж.* Женщина, оставившая своего мужа. **Іти, піти в лишанки**. Бросать, бросить мужа. Желех. Вх. Зн. 33.

Лишати, -шаю, -єш, сов. в. **лиши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Не ті люде тут живуть, яких він лишав, ідучи до брата.* Грин. І. 290. *І вдома мене не лишай, і в поле не бери.* Ном. № 2710. *Все бери, а мене лиши.* Ном. № 9708. *Ти мене можеш лишити, а я тебе не лишу ніколи.* Федьк. *Бійтеся Бога, хазяїне, що ви робите? Лишіть хазяйку живою!* Грин. І. 120.

Лиша́тися, -шаюся, -єшся, сов. в. **лиши́тися, -шу́ся, -ши́шся,** *гл.* 1) Оставаться, остаться. *Наперед не виривайся, а ззаду не лишайся.* Ном. № 5862. **Лишився, як на билині, — як на воді**. Оказался въ безпомощномъ состояніи. Ном. № 1851 и 2282. *Пішли парубки, лишень шапки видко, лишилися шмаровози — подивиться гидко.* Чуб. V. 458.

Ли́шачий, -а, -е. *Лисій.* Вх. *Лем.* 432.

Лише́, *нар.* Только, лишь, но. *Не дивися на уроду, лише на пригоду.* Ном. № 8475. *Не вірь, мужу, своїм очам, лише моїй повісті.* Ном. № 6848.

Лишень, *сз.* Ка, же. *Куди вам! підіть лишень вмийтесь!* Ном. № 5477. *Тривай лишень, Миколу звалиш!* Ном. № 5565. *Геть лишень до ката!* Ном. № 5120. *Стривай лишень! Чи чуєш? щось плаче за ворітьми.* Шевч. 101.

Ли́шенько и ли́шечко, -ка, *с.* Ум. отъ **лихо.**

Лиши́р, -ра, *м.* Лишай. Вх. Зн. 33.

Лишити, -ся. См. **Лишати, -ся.**

Лишівка, -ки, *ж.* Раст. Cantharellus cibarius. Вх. *Лем.* 432.

I. *Лишка*, -ки, *ж.* 1) Нечетъ, нечетное число. *Чи чіт, чи лишка?* Ном. № 12569. Кв. 2) Излишекъ, лишнее. *Діждалась м'ясива, лишку ззіла і завадило.* О. 1862. V. 53.

II. Ли́шка, -ки, *ж.* Лисица. Вх. Пч. II. 5. Ум. **Ли́шонька.** *Поносуються жовті лишейки, же їх доходять панські хортойки.* Гол. 3.

I. Лишки, -ків, *мн.* Раст. Trifolium repens. ЗЮЗО. I. 170.

II. Лишки, *меж.* Окрикъ на телятъ. Мнж. 185.

Ли́шко, -ка, *с.* Ум. отъ **лихо.**

Лишни́ця, -ці, *ж.* Лишекъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ли́шній, -я, -є = **Зайвий**. *Господи вишній, чи я в тебе лишній.* Ном. № 11729.

Лишок, -шку, *м.* = **Лишка 2.** Мир. Пов. I. 112.

Ли́шонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **II лишка.**

Ли́штва, -ви, *ж.* 1) Вышивка бѣлыми нитками въ видѣ глади. Чуб. VII. 427. Вас. 193. *Ой чи є де дівка пишна, що в поділках лиштва?* Чуб. V. 165. *А мені хрещена мати лиштву вишивала.* Шевч. 461. 2) Обшлага рукавовъ мужской или женской рубахи. Гол. Од. 13, 20, 28. Вообще обшивка, оторочка въ рубахѣ или юбкѣ. 3) Планка. *На шпарках лиштва.* НВолын. у. Боковыя планки въ крышкѣ сундука. Вас. 150. 4) Наличникъ (въ окнахъ, дверяхъ). 5) Продольный брусокъ створчатаго окна. Ум. **Ли́штовка.** Вас. 149.

Лища́ти, -щу, -щи́ш, *гл.* Блестѣть, лосниться. *Молода кора на яблуні аж лищить.* Черк. у.

Лищи́ця, -ці, *ж.* Раст. Gipsophila muralis. ЗЮЗО. I. 124.

Ліб, ло́ба, *м.* = **Лоб.** *Пани чубляться, а в мужиків ліб тріщить.* Ном. № 1304. *Під носом косить пора, а в лобі й орать ні на що.* Ном. № 13766.

Ліберія, -рії, *ж.* 1) (Въ сказкѣ). Царское одѣяніе. *Царевич тоді став прохать у пара, щоб позволив убратись у його Ліберію і погулять на коні по подвір'ю. Царь велів дать ліберію. Він убрався... Зняв Ліберію, надів лахмання.* Чуб. II. 21, 218. 2) Общая одежда для шляхты, служившей при дворѣ даннаго магната Рѣчи Посполитой. *Увіходить панцерний боярин... Байда. Хто ж ти єси? Тебе , я вперше бачу, а по твоїй Ліберії вважаю, що службу служиш під щитом Острозьких.* К. Бай. 30. 3) Ливрея.

Лівак, -ка, *м.* Лѣвша (о мужчинѣ). Вх. Зн. 33.

Лівар, -ру, *м.* 1) Ливеръ, орудіе для переливанія жидкостей изъ бочки. Радом. у. 2) Машина съ воротомъ и винтомъ для подыманія повозки при смазкѣ. Радом. у.

Лівачка, -ки, *ж.* 1) Лѣвша (о женщинѣ). Вх. Зн. 33. 2) Хата по лѣвую сторону сѣней (у гуцуловъ). См. **Правачка.** Шух. I. 95.

Ліверник, -ка, *м.* = **Лірник.** Шух. I. 33.

Лівий, -а́, -е́. 1) Лѣвый. *Повернувся козак Нечай на лівую руку, не вискочить Нечаїв кінь із лядського трупу.* 2) — **бік**. Въ вышивкѣ: изнанка. Шух. I. 154.

Ліви́ця, -ці, *ж.* Лѣвая рука. *Єдиного сина по правиці, другого по лівиці.* Єв. Мр. X. 37.

Лівку́тник, -ка, *м.* = **Лівак.** Вх. Зн. 33.

Лівкутниця, -ці, *ж.* = **Лівачка.** Вх. Зн. 33.

Лівний, -а, -е. Умѣющій хорошо ловить. *Кіт лівний, хлоп мівний — всюди поживиться.* Ном. № 1257.

Лівобіцький, -а, -е. Лѣвобережный. *Лівобіцька й правобіцька Україна — то все один край.* Св. Л. 23.

Ліво́руч, *нар.* 1) Лѣвою рукою. 2) Налѣво.

Лівцу́н, -на, *м.* = **Лівак.** Вх. Зн. 33.

Лівцунка, -ки, *ж.* = **Лівачка.** Вх. Зн. 33.

Лівша, -ші, *об.* Лѣвша. Харьк. *Вона лівша: усе лівою рукою робить, а їсть правою.* Богодух. у.

Лігви́ско, -ка, *с.* Постель. Вх. Зн. 33.

Лігвище, -ща, *с.* = **Лігвиско.** Желех.

Лігво, -ва, *с.* 1) Логовище, логово. *Знай свиня своє лігв*о. Ном. № 13463. 2) Постель. *Побрався я до свого лігва.* Мир. ХРВ. 187.

Лігма, *нар.* 1) Лежнемъ. *То на полі, то в господі лігма не лежали.* Мкр. Н. 2) *Лігма.* Горизонтально. Шух. I. 74.

Лігарь, -ря, *м.* 1) Каждая изъ двухъ жердей, которыя, при укладкѣ дровъ въ кубическія сажени, кладутся на землю, подъ дрова. МУЕ. III. 29. 2) Накатина, каждое изъ бревенъ наката, находящагося подъ деревяннымъ поломъ. Шух. I. 93. См. **Леґарь.**

Ліґерка, -ки, *ж.* Родъ верхней мѣщанской женской одежды.

Лід, леду и льоду, *м.* Ледъ. *На язиці мід, а під язиком лід.* Ном. № 3055.

Лідни́ця, -ці, *ж.* Ледникъ. *Та піди, хлопче, до лідниці та уточи меду.* О. 1862. IX. 4.

Лієчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лійка.**

Ліженько, ліжечко, -ка, *с.* Ум. отъ **ліжко.**

Ліжко, -ка, *с.* Кровать. *По своєму ліжку простягай ніжку.* Ном. № 9883. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. *Не на ліжко, — в домовину сиротою ляжу.* Шевч. 27. Ум. **Ліженько, ліжечко.** *Пішов до ліженька, — постілька біленька, а на тій постільці дитинка маленька.* Чуб. V. 687.

Ліжма, *нар.* = **Лігма.** *Ліжма треба лягти.* Сим. 236.

Ліжник, -ка, *м.* Шерстяное одѣяло. Чуб. V. 1143. Вас. 172.

Ліжни́ця, -ці, *ж.* 1) Спальня. 2) Ложе, постель. *Після обіда спровожують обох молодих в комору на ліжницю, котру дружби стараються зробити як тільки можна недогодну, щоб погано було лежати.* О. 1862. IV. 37.

Лізиво, -ва, *с.* Родъ веревочной лѣстницы съ желѣзнымъ крючкомъ на концѣ, чтобы лазить по деревьямъ (у бортниковъ и пр.). НВолын. у.

Лізка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лова.** Желех. 2) Раст. Salix aurita. Мнж. 184.

Лізко, -ка, *с.* Ум. отъ **лезо.**

Лізок, -зка, *м.* Запруда на водѣ поперегъ теченія, въ которой находятся отверстія для помѣщенія въ нихъ вершъ.

Лізонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **лоза.**

Лізти, -зу, -зеш, *гл.* 1) Лѣзть, ползти. *Гадюка лізе; муха лізе. Щось лізе вверх по стовбуру.* Шевч. 30. **Рачки лізти**. Ползать на четверенькахъ. *Було таке, що рачки ліз.* Котл. Ен. III. 20. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3338. 2) Влѣзать; вползать во что-либо. *Показує дорогу, а сам в болото лізе.* Ном. 182. *Лізь у воду!* Чуб. I. 142. 3) Лѣзть, стараться проникнуть, надоѣдать. *Живий до Бога лізе.* Ном. № 2110. *І чого б я ліз туди, куди тобі не треба!* Ном. № 2790. *Лізе сліпицею.* Ном. № 2759. — **в вічі**. Навязываться, надоѣдать, приставать. *Як слюта у очі лізе.* Ном. № 2757. *Отой мене пече, ріже, що не люблю, — в вічі лізе.* Лис. 4) Вылѣзать (о глазахъ, волосахъ). *Аж очі йому рогом лізуть. Коси лізуть.* О. 1862. IX. 115. 5) Вмѣщаться. *Рад би очима їсти, та в пельку не лізе.* Ном. № 12035.

Лій, ло́ю, *м.* Сало овецъ и рогатаго скота; свѣчное сало. *Ні се лій, ні се масло.* Ном. № 7660. *Шкода й лою на лемішку.* Ном. № 7600.

Лійка, -ки, *ж.* 1) Воронка. Вас. 205. Шух. 1. 283, 284. 2) Лейка. 3) Въ различныхъ инструментахъ и снарядахъ та металлическая трубка, въ которую вставляется деревянная ручка, напр., въ лопаткѣ, въ багрѣ и пр. Шух. I. 164, 222, 223. Также въ подсвѣчникѣ та трубка, въ которую вставляется свѣча. Шух. I. 299. Ум. **Лієчка.** Харьк.

Лійкуватий, -а, -е. 1) Воронкообразный. 2) Имѣющій вкусъ лою. *Таке якеєсь лійкувате масло.* Черк. у.

Лійці, -ців, *м. мн.* Возжи. Правоб. Левч. 13.

Лік, -ку, *м.* 1) Счетъ, число. *А людей, людей! без ліку.* МВ. 22. *Лічу в неволі дні і ночі і лік забуваю.* Шевч. 548. **Без ліку-міри**. Безчисленное множество. *На морі огрядні кораблі без ліку-міри стоять собі.* Федьк. **Ліком остатись**. Остаться такъ немного, что счесть можно. *Усе сімня (з конопель) визбірали горобці — ліком осталось.* Черк. у. 2) Лѣкарство. *Як дасть Бог на вік, то найдеться й лік.* Ном. № 8344. *Хто здоров, той ліків не потребує.* Ном. 8345. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як закохання, — пропала навіки.* Чуб. V. 3.

Лікаре́нко, -ка, *м.* Сынъ лѣкаря.

Лікарів, -рева, -ве. Принадлежащій лѣкарю.

Лікарівна, -ни, *ж.* Дочь лѣкаря.

Лікарка, -ки, *ж.* Лѣкарка. *Не я лікарка, сам Господь лікар.* Чуб. I. 134. Ум. **Лікаронька, лікарочка.**

Лікарня, -ні, *ж.* Больница. Славяносербск. у.

Лікарстве́нний, -а, -е. Лѣкарственный, цѣлительный, имѣющій лѣчебную силу. *Лікарственна горілка. Лікарственна вода.* Г. Барв. 339. *Павидло медове і кофій лікарственний.* К. МХ. 24.

І. Лікарство, -ва, *с.* Медицинская наука, медицина. *Єзуїти... вчились лікарства.* Стор. МПр. 83.

II. Лікарство, -ва, *с.* Лѣкарство. *Лікар з лікарством, а Бог з поміччю.* Ном. № 8416.

Лікарський, -а, -е. Лѣкарскій; врачебный.

Лікарчин, -на, -не. Принадлежащій лѣкаркѣ, докторшѣ.

Лікарчук, -ка, *м.* Лѣкаришка, докторишка.

Лікарь, -ря, *м.* Лѣкарь, врачъ, докторъ. *Добре в світі жити попові, лікарові та котові.* Ном. № 8069. *Не треба здоровим лікаря.* Єв. Мр. II. 17. *Лікарю, вилічи себе самого.* Єв. Л. IV. 23.

Лікарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Врачевать, заниматься лѣченіемъ. *Потім її стала вчити і лікарувати.* Шевч. 352.

Лікоть, -ктя, *м.* = **Локіть.** *Правди на ніготь, а прибавиться на лікоть.* Ном. № 7018. *Паноче, чого в вас такий малий лікоть?* Ном. № 10552. Ум. **Ліктик.** *Опух пішов за долоню, мало не до ліктика.* Г. Барв. 530.

Лілійо́вий и ліліовий, -а, -е. Лилейный. Шух. I. 118.

Лілія, -лії, *ж.* = **Лилея.**

Лім, ло́му, *м.* 1) Обломки (послѣ кораблекрушенія). *Гарасько, на талан і диво, якось до берега прибивсь, чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7. 2)

Валежникъ, буреломъ. Черк. у. Шух. I. 178. *Ой піду я в ліс по дрова та наберу лому.* Нп. *Ломом* называются большія деревья (смереки) съ вѣтвями, поваленныя вдоль границъ земельнаго участка вмѣсто огорожи. Шух. I. 75, 189.

Лінивий, -а, -е. Лѣнивый. *Лінивий двічи ходить, скупий двічи платить.* Ном. № 4672. — **овес**. Не скоро созрѣвающій овесъ. Черниг. г. — **пироги**. Сырники. Ум. **Лінивéнький.**

Лінивіти, -вію, -єш, *гл.* Дѣлаться лѣнивымъ. Желех.

Ліни́во, *нар.* Лѣниво. *Там ся ліниво працює, де пожитку не чує.* Ном. № 10368. Ум. **Лінивéнько.**

Лінивство, -ва, *с.* Лѣность, лѣнь. *Допікали його за недбалість, за лінивство.* Левиц. I. 425. *Прогнала жінка його за лінивство.* Г. Барв. 500.

Ліни́тися, -нюся, -нишся, *гл.* = **Лінуватися.** *При готовій колоді не лінись вогонь класти.* Ном. № 4623.

Лінка, -ки, *ж.* Лѣнивая женщина. Вх. (Желех.).

Лінкуватий, -а, -е. Лѣнивый, довольно лѣнивый. *Хлопець лінкуватий був, млявий.* Г. Барв. 223.

Лінни́й, -а, -е = **Лянни́й.** *Мене не будить до кужеля лянного.* Гол. I. 191.

Лінни́шки, *мн.* Скатерти? *Посаджу тя за тисові столоньки, заліннишки тоненькі і за ясні свіченьки.* Гол. IV. 272.

Ліногу́з, -за, *м.* Лѣнтяй.

Ліно́к, -нка, *м.* Лѣнь. *Через лінок не йде.* Каменец. у.

Лінощі, -щей и -щів, *ж. мн.* Лѣнь, лѣность. Левиц. I. 194. *За лінощами Богу не молюся, чим я Богу сподоблюся?* Чуб. V. 442.

Лінтюга, -ги, *об.* Лѣнтяй, лѣнтяйка. *Ну й лінтюга! — усе б лежав!* Харьк. у.

Лінува́ння, -ня, *с.* Лѣность.

Лінуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Лѣниться. *«Поможи, Боже!» — А ти не лінуйсь, небоже!* Ном. № 9943. *Я їй щиро робила, не лінувалась і слухняна була.* МВ. I. 29.

Ліньки, -ків, *м. мн.* = **Лінощі.** Г. Барв. 498. *За ліньками нічого не зробив.* Харьк. у.

Ліню́га, -ги, *об.* = **Лінтюга.** Желех.

Ліпак, -ка, *м.* 1) Работникъ, обмазывающій глиной стѣны. Желех. 2) Пирогъ. Вх. Зн. 33.

Ліпанда, -ди, *ж.* Мазь для замазки деревьевъ при прививкѣ, древесная замазка. Вх. Зн. 33.

Ліпар(ь), -ря, *м.* = **Ліпак.** Желех.

Ліпа́шка, -ки, *ж.* Женщина, которая дѣлаетъ что-либо изъ тѣста. *Свашка — не ліпашка, шишок не ліпила.* Мил. 155.

Ліпе́ць, -пця́, *м.* Хлѣбный шарикъ. Желех.

Ліпити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Лѣпить. *Баба вже вареники ліпить.* Левиц. I. 447. *Не святі горшки ліплять.* Ном. № 6054. 2) — **харьки-макогоники**. Говорить вздоръ. *Ліпи, ліпи харьки-макогоники, поки хто не скаже годі.* Подольск. г.

Ліпи́ця, -ці, *ж.* Раст. Asperugo procumbens.

Ліпкий, -а, -е. Цѣпкій.

Ліпля́нка, -ки, *ж.* Мазанка, хижина изъ глины, изъ хворосту, облѣпленнаго глиной.

Ліпни́к, -ка, *м.* = **Ліпак 2.** Вх. Зн. 33.

Ліпота, -ти, *ж.* Красота. *Та не одною ліпотою Маруся звісна стала всім, а більше розумом своїм.* Греб. 318. *Далеко їй було до стародавньої ліпоти.* К. ЧР. 99.

Ліпчи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* Липнуть. *Ліпчиться тістечко, ліпчиться, не дається у руки вхватиться.* Грин. III. 472.

Ліпш, ліпше, *нар.* Лучше. *Ой листи писати — будуть люде знати: ліпш самому сісти поїхати.* Чуб. V. 630. *Я милого ліпше люблю, як мама дитину.* Гол. I. 213. Ум. **Ліпшенько.**

Ліпшати, -шаю, -єш, *гл.* Улучшаться, хорошѣть.

Ліпше. См. **Ліпш.**

Ліпший, -а, -е. Лучшій. *Ліпші вбогі лати, ніж твої дорогі шати.* Лукаш. *Коли люде до тебе добрі, а ти будь ліпший.* Ном. № 4441. Ум. **Ліпшенький.**

Ліп'янка, -ки, *ж.* = **Ліплянка**. *Одтвори, мати, ліп'янку, ведемо ті міщанку.* Гол. IV. 364.

Ліра, -ри, *ж.* 1) Лира. 2) Музыкальный струнный инструментъ, въ которомъ звукъ вызываетъ смычекъ въ видѣ круга, вправленный внутрь **ліри** и вращающійся какъ колесо, причемъ исполнитель перебираетъ пальцами по клавишамъ. См. ЗЮЗО. I. 315.

Лірви́ст, -та, *м.* = **Лірник.** *Дуже гарний лірвист.* Харьк.

Лірик, -ка, *м.* Лирикъ, лирическій поэтъ. *Всі лірики об'являються змолоду.* К. Гр. Кв. 17.

Лірика, -ки, *ж.* Лирика, лирическая поэзія. *Сказав, що я в ліриці з кожним німецьким поетом мірятись можу.* Федьк. Пов. XIII.

Ліричний, -а, -е. Лирическій. *Не треба ліричному поетові великої словесної науки, щоб явити мирові всю красоту душі своєї.* К. Гр. Кв. 17.

Лірник, -ка, *м.* Играющій на **лірі**. *Сиділи лірники та грали по шелягу за танець.* Шевч. 565.

Лірників, -кова, -ве. Принадлежащій **лірник**'у.

Лірницький, -а, -е. Относящійся, свойственный **лірник**'у. Левиц. Пов. 115.

Ліс, -су, *м.* Лѣсъ. *Кривого дерева в лісі найбільше.* Ном. № 2454. *В ліс дров не возять.* Ном. № 1456. Ум. **Лісок, лісонько, лісочок.** *За темними лісоньками плаче дівка слізоньками.* Чуб. V. 187. *Прилетіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку.* Чуб. III. 164. Ув. **Лісú́ще.** *Ви, ліси-лісища, ви, бори-борища.* Чуб. I. 135.

Ліса, *си, ж.* 1) Плетень изъ лозы. Чуб. VII. 392. *Звір лісу пролами та в хлів убереться.* ЧГВ. 1853. 61. 2) Камышевая изгородь между двумя котцями. См. **Котець.** Браун. 15. 3) Рѣшетка изъ деревянныхъ палочекъ, находящаяся въ сушильнѣ для овощей, — на нее насыпаются фрукты. См. **Озниця.** Шух. I. 110. Ум. **Ліска, лісочка.**

Лісистий, -а, -е. Лѣсистый.

Лісúця, -ці, *ж.* = **Лісунка?** Шух. I. 43.

Лісúще, -ща, *м.* Ув. отъ **ліс.**

Ліска, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ліса.** *Усі двори лісками обгорожувані.* Черном. *Прилетіла зозуля і сіла на лісці.* Грин. III. 588. 2) Ворота, сплетенныя какъ плетень. *Отворяй, мати, ліску, ведемо ті невістку.* Гол. IV. 332. 3) Рыболовная плетенка. Угор. 4) Орѣшникъ. *Ліски в сьому лісі багато.* Харьк. у. 5) Пруть, палка. *Стоїть лісочка, на тій лісочці ні сучечка, ні болячечки.* Ном. стр. 296. № 209. 6) Извѣстное пространство земли (на огородѣ, у

землекоповъ и пр.). *А як у вас грабарі землю гатили, — від ліски, чи ні?* 7) Раст. Corylus avellana. *Лв.* 98. Ум. **Лісочка.**

Ліско́вий, -а, -е. Изъ орѣшника. *Вирізав ліскову палічку.* Харьк. у. *Лісковий оріх.* Желех. *Загорожу курінь лісковий.* Щог. Сл. 58.

Ліскогриз, -за, *м.* Ящуръ, Myoxus avellanarius. Вх. Пч. II. 6.

Ліскоту́ха, -хи, *ж.* Иволга. Константиногр. у.

Ліскулька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ліскуля.**

Ліскуля, -лі, *ж.* = **Ліскогриз.** Вх. Пч. II. 6. Ум. **Ліскулька.**

Лісни́й, -а́, -е́. *Л*ѣсной. *У темряві лісне звіре блукає.* К. Псалт. 237.

Лісни́ця, -ці, *ж.* *Л*ѣсная груша или яблоко. Угор.

Лісничий, -чого, *м.* *Л*ѣсничій. *Бувесь лісничим, а тепер нічим.* Чуб. I. 271. *Плаче бідне... А москалям байдуже, — минули. Воно й добре, та на лихо лісничі почули.* Шевч. 87.

Лісничиха, -хи, *ж.* Жена лѣсничаго.

Лісно́, *нар.* Много лѣсовъ. *У нас лісно.* Полт. у.

Лісовий, -а́, -е́. 1) *Л*ѣсной. *Лісова звірина.* **Лісові люде**. По народнымъ повѣрьямъ — обросшая шерстью особая порода людей, живущая исключительно въ лѣсахъ. Чуб. I. 211. См. **Лісун.** 2) — **вого***, м.* *Л*ѣсной сторожъ.

Лісовик, -ка, *м.* 1) Житель лѣсовъ. НВолын. у. *Може він поїхав до казаків-лісовиків.* Левиц. I. 198. 2) *Л*ѣсникъ, лѣсной сторожъ. *Скіпається до лісовика: нащо ти мою корову заняв? вона не була в шкоді.* Новомоск. у. 3) *Л*ѣшій. Чуб. I. 191.

Лісови́на, -ни, *ж.* *Л*ѣсное дерево. Каменец. у.

Лісо́к, -ска, лісонько, -ка, лісо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **ліс.**

Лісочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ліска.**

Лісу́н, -на, *м.* По народн. повѣрьямъ — человѣкообразное существо, живущее въ лѣсу. *Лісун таки як чоловік, тільки в його нема тіні... В його й жінка є.* **Лісу́н** (также **полісу́н**) — богъ волковъ, заботящійся объ ихъ прокормленіи; кромѣ того *без його ярмарка ніколи не буде, він на все ціну зводить.* Грин. Изъ устъ. 13, 10 — 11. См. **Лісові люде.**

Лісу́нка, -ки, *ж.* Жена **лісуна́**. Грин. Изъ устъ. 13.

Літ, -ту, *м.* Полетъ, леть. *Цей і на літу хапа.* Ном. № 5720.

Літавець, -вця, *м.* Метеоръ, который народъ считаетъ за нечистаго духа, летающаго въ видѣ огненнаго змѣя.

Літа́виця, -ці, *ж.* Сказочное женское существо, соблазняющее молодыхъ мужей. Желех. *Мов літавиця пиналась.* Млак. 105.

Літавка, -ки, *ж.* = **Літайка.** Вх. Лем. 432.

Літа́йка, -ки, *ж.* = **Метелик.** Вх. Уг. 250.

Літайча́, -ча́ти*, с.* Маленькая бабочка. Ух. Уг. 250.

Літа́ння, -ня, *с.* Летаніе. *Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання.* Мет. *Повчу я молодих орлят літання.* К. МБ. XI. 146. Ум. **Літаннячко.**

Літанья, -ньї, *ж.* *Л*атанія, молебствіе. *Літанью співає.* Шевч.

Літа́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) *Л*етать, носиться по воздуху. *Літа орел, літа сизий попід небесами.* Шевч. 155. *Хто високо літає, той низько сідає.* Ном. № 2554. *Думка ген-ген літає.* Ном. № 8270. 2) Быстро бѣгать. *Літає по полю, як навіжений.*

Літеплечко, -ка, *с.* Ум. отъ **літепло.**

Літеплий, -а, -е. Теплый. *Літепла води. Літепле молоко.* Шух. I. 141.

Літепло, -ла, *с.* Теплая вода. Вас. 169. *Начерпай води холодної і постав на огонь, зогрій літепла, промий мої смертельні рани. Уж.* Літеплечко.

Літера, -ри, *ж.* Буква. Левиц. I. 243.

Літерат, -та, *м.* Литераторъ, писатель.

Література, -ри, *ж.* Литература. *Виставмо, миле браття, на високостях науки й літератури наше національне знамено.* К. ХП. 133. *Українська література.* К. ХП. 124.

Літературний, -а, -е. Литературный. *Літературна мова.* О. 1861. I. 319. *Літературні твори.* К. ХП. 38. *Літературні робітники*. К. ХП. 124.

Літе́рний віз. Возъ, приспособленный для возки сноповъ.

Літерняк, -ка, *м.* = **Літерний віз.** *А попереду всіх їде віз-літерняк чорними волами. Так подоляне звуть драбинясті вози, що снопи возити.* Св. *Л.* 187.

Літечко, -ка, *с.* Ум. отъ **літо.**

Літити, лічу, -тиш, *гл.* Оплодотворять. *Бугай корову літит.* Желех.

Літитися, -чуся, -тишся, *гл.* Бѣгаться, быть въ расходкѣ (о коровѣ). Вх. Пч. 5.

Літком, *нар.* Лѣтомъ. *Літком немає Мотрі дома.* Мир. ХРВ. 25.

Літісь, *нар.* Прошлый годъ. Вх. Зн. 33.

Літішний, -а, -е. = **Літошній.** Вх. Зн. 33. Желех.

Літне́нький, -а, -е. Ум. отъ **літній.** Желех.

Літни́к, -ка́, *м.* 1) Родъ верхней женской лѣтней одежды изъ легкой матеріи. Гол. Од. 24. 51. 2) Лѣтняя юбка изъ шерстяной матеріи. Чуб. VII. 429. Kolb. I. 45. *Сидить баба в літнику.* Чуб. III. 164.

Літниця, -ці, *ж.* = **Літник 2.** Полт. г.

Літній, -я, -є. 1) Лѣтній. *А в дівчини словце як літнеє сонце.* Чуб. V. 890. *Літньої пори, тихими та теплими ночами.* МВ. II. 12. 2) Въ лѣтахъ; пожилой. *Це коні літні.* НВолын. у. *Вона була вже літня бабуся.* Переяс. у. *Уже Йвасеві двадцять років минуло. Парубок літній.* Мир. ХРВ. 89. 3) Тепловатый. *Вода ледъ літня.* Ум. **Літне́нький.**

Літня́к, -ка́, *м.* Лѣтняя дорога. Конот. у.

Літня́чка, -ки, *ж.* = **Літник 1.** Полт. г.

Літо, -та, *с.* 1) Лѣто. *Літо на зіму робить.* Ном. № 556. *Летить літо як на крилах.* Ном. № 550. *Я дав би дві зіми за одно літо.* Ном. № 656. **У-літі, у-літку**. Лѣтомъ. *Діти, діти! добре з вами в-літі, а зімувати — то горювати.* Ном. № 557. *Скинеш оком по тому степу, що колись у-літку пишною травою зеленів.* Дещо. 34. 2) *мн.* Лѣта, годы. *Пішли мої літа, як вітри круг світа.* Ном. № 2055. *Уживай світа, поки служать літа.* Ном. № 5931. *Не зазнала я роскоші, — вже й літа минають.* Мет. 106. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло.* Шевч. 106. *Там десь милий чорнобривий по полю гуляє, а я плачу, літа трачу, його виглядаю.* Шевч. 17. *Не мав од рода той царь до своїх старих літ дітей.* Рудч. Ск. I. 115. *Довелось їй на старости літах збідніти.* Федьк. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32. *Донка єдина була в його літ дванадцяти.* Єв. *Л.* VIII. 41. *Кохала козаченька два літі, — сама зосталася у світі.* Мет. 47. **Дійти літ**. Вырости. *Як дійшла вона літ своїх, то я без клопоту хліб їла.* МВ. II. 19. **На літа**. Лѣтами, по лѣтамъ. *В старости беруть двох родичів молодого, на літа не молодих.* Грин. III. 531. **На літі (бути)**. Быть взрослымъ. *Ти на літі і Ярина зріє.* Шевч. 245. **З літ вийти (кому́)**. Быть уже не въ тѣхъ лѣтахъ, когда... *Роди, бабо, дитину, коли бабі з літ вийшло.* Ном. №

6468. 3) Сѣмя самца. *Корова бере літо від бугая.* Желех. Ум. **Літечко, літко.** *Любив же я дівчиноньку та не літечко — два.* Чуб. V. 74. *...Літечко моє святе минуло хмарою.* Шевч. 584. *Кобис, мамко, осідлала коні вороненькі, може би я та здогонив літа молоденькі. Лишень коні вороненькі ноги утомили, літок моїх молоденьких та не здогонили.* Шух. I. 199.

Літови́ще, -ща, *с.* 1) Мѣсто и время лѣтняго пребыванія въ горахъ гуцульскаго скота. Шух. I. 197. 2) Слой древесины, опредѣляющій возрастъ дерева. НВолын. у.

Літом, *нар.* = **Літком.** *Панська ласка літом, гріє.* Ном. № 1201.

I. Літопис, -са, *м.* Лѣтописецъ. *Буде їх слава славна поміж земляками, поміж літописами, поміж усіма розумними головами.* К. ЧР. 412.

II. Літопис, -су, *м.* Лѣтопись.

Літописний, -а, -е. Лѣтописный. *Читаючи про ту незгоду літописню скрижалю, написану сльозами і кров'ю.* Стор. МПр. 64.

Літопись, -сі, *ж.* = **II. Лито́пис**. К. ЧР. 104.

Літопрово́д, -ду, *м.* День 1 сентября. Харьк.

Літо́рка, -ки, *ж.* 1) Лѣстница. Желех. 2) = **Драбина у во́зі.** Вх. Лем. 432. См. **Літря.**

Літо́рослий, -а, -е. Однолѣтній? *Тепер там* (де був ліс) *лани і проміж пашні пні чорніють та де-де дубки літорослі, або старі голінаті.* Св. Л. 306.

Літо́рост, -ту, *м.* = **Літоросток.** Вх. Зн. 33.

Літо́росток, -тка, *м.* Однолѣтній побѣгъ. Каменец. у.

Літошній, -я, -є. 1) Лѣтній. *Літошній день дуже довгий.* Харьк. у. 2) Прошлогодній. *Треба, як літошнього снігу.* Ном. № 13692. 3) Літошній. Въ лѣтахъ, немолодой. *Та він уже чоловік літошній, пожив таки на світі!* Новомоск. у.

Літошок, -шка, *м.* Годовалый. *Телят сьоголітніх одинадцять, літошків шість.*

Літря, -рі, *ж.* Переносная лѣстница обыкновенная. Шух. I. 104.

Літувати, -тую, -єш, *гл.* Проводить лѣто. *Де літував, там було й зімувати.* Ном. № 2714. *Під стріхою літечко літувала.* Нп. *Ми з товаром жадне літо літуємо на хуторі.* Харьк. *Де твоя пасіка літувала торік?* Харьк.

Літуватися, -туюся, -єшся, *гл.* = **Літувати.** Констант. у.

Літюган, -на, *м.* ? *Я вівчарь-літюган.* Лавр. 77.

Ліхта́рня, -ні, *ж.* 1) Фонарь. Федьк. III. 165. 2) Въ церковномъ зданіи: цилиндрическая башенка, на которой покоится глава церкви. Шух. I. 115 — 117.

Ліхта́рь, -ря, *м.* 1) = **Ліхтарня.** 2) Подсвѣчникъ. Левиц. I. 506. О. 1861. I. Слов.

Лічба, -би, *ж.* Счетъ, исчисленіе. *Такий вірний, як лічба жидівська.* Ном. № 13829. *Он бачиш, по-за зорями ще зорі... Нема їм лічби.* Г. Барв. 358. *Чи є лічба твоїм неправдам лютим?* К. Іов. 48. **Не лічбою**. Безъ счета. *Бере гроші не лічбою.* АД. I. 278. *Дам ті срібла не вагою, дам ті злота не лічбою.* АД. I. 297.

Лічений, -а, -е. 1) Считанный. *Вовк і лічене хапає.* Ном. № 11104. 2) Лѣченый. *На ліченому коні не наїздишся.* Ном. № 5249.

Лічилка, -ки, *ж.* Во время игры въ **кузьмірки** дѣти становятся рядомъ или въ кружокъ, а одинъ выходитъ изъ ряда и, указывая пальцемъ на каждаго, начинаетъ считать (**лічити**), произнося при этомъ по слову изъ особыхъ фразъ, которыя и называются **лічилками**. На кого упадетъ послѣднее слово, тотъ выходитъ. *Лічилки, як у кузьмерки граються:* а) *Одіян, другіян, тройцан, царіцан, падан, ладан, сукман,*

дукман, дівен, дикса. б) *Бігла вода з винограду до самого спадку, нема попа, нема дяка, не буде й порядку. Чорненькі боти пішли до роботи в красній китайці... Прикусіте пальці!* Ив. 49 — 51.

Лічильник, -ка, *м.* Счетчикъ. *Я такий собі лічильник, що й досі ще тиї сороківки грошей не налічив.* Лебед. у.

Лічи́льниця, -ці, *ж.* Счетчица. *Я така лічильниця, що й не полічу сама.* Лебед. у.

Лічи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* 1) Считать. *Лічу в неволі дні і ночі і лік забуваю.* Шевч. 548. *Де гроші лічять, там не пхайсь.* Ном. № 5863. 2) Лѣчить. *Лічили, лічили, — поки її безталанну в труну положили.* Шевч. 330.

Лічи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* 1) Считаться. 2) Лѣчиться. *Я буду лічитись дома.* Левиц. Пов. 112.

Лічі́ння, -ня, *с.* Счеть. *Як на моє лічіння, то він належав* (въ больницѣ) *тільки на дванадцять карбованців.* Лебед. у. *Лічма, нар.* Счетомъ.

Лічозір, -зо́ра, *м.* Звѣздочетъ. О. 1861. I. Слов. Въ переносномъ смыслѣ: бездомный бродяга (по ночамъ звѣзды считающій)? *Се не лічозір, не пройдисвіт який небудь, се хазяїн добрий, що з срібного кубка своїх гостей почастує.* МВ. II. 122.

Ліщаниця, -ці, *ж.* = **Ліщина.** Желех. *Ба, чому то ліщанице, така не вродлива? Зіма була студененька, мене зморозила.* Гол. II. 425.

Ліщани́к, -ка, *м.* = **Ліщина.** Желех.

Ліще́бник, -ка, *м.* Орѣшникъ. Сумск. у.

Ліщи́на, -ни, ж. Орѣшникъ, Coryllus Avellana L. *Ой гай, гай, шумить гай, зашуміла ліщина.* Чуб. V. 111. *Кущі зеленої ліщини.* Левиц. Ум. **Ліщи́нка, ліщинонька, ліщиночка.** *Ти б пішов ти ліщинки де заробив ґринджоли, огород би обгородили.* Г. Барв. 291. *Зашуміла ліщинонька.* Чуб. V. 289. *Сировая ліщиночко, чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 812.

Лія, -лії, *ж.* = **Лея.** *Лія ід*е. Вх. Лем. 432.

Лляний, -а, -е. Льняной. *Лляної кужелі прясти.* Чуб. V. 712. *Поший мені, мати, лляную сорочку.* Чуб. V. 261.

Лляти, ллю, ллєш, *гл.* Лить. *Нащо в кирницю воду лляти, коли вона і так повна?* Ном. № 1455. **Кулі лля́ти**. Врать; бояться. *Кулі ллє.* Ном. № 6939.

Лля́тися, ллюся, лле́шся, *гл.* Литься. *По личеньку сльози ллються.* Чуб. V. 526.

Лоб, лоба, *м.* = **Ліб.** *Чужий лоб скубши, треба й свого наставити.* Ном. № . *Ні з того, ні з сього бери за лоб один другого.* Ном. № 3517. Ум. **Лобик, лобичок, лобо́к, лобочок.** *А які твої телята? — На лобку лисинка, на шийці мотузочка.* Ном. № 12841. *Ой ти, котку-коточку, сіренький лобочку.* КС. 1893. VII. 82. Ув. **Лобище.**

Ло́ба, -би, *м.* Волъ съ большимъ лбомъ и расходящимися рогами. КС. 1898. VII. 46.

Лобанець, -нця, *м.* Иностранная золотая монета. *То не червінці, а лобанці.* Зміев. у.

Лобань, -ня́, *м.* Съ большимъ лбомъ.

Ло́бас, -са, *м.* 1) Съ большимъ лбомъ. 2) Тупица, остолопъ. *Ото ще дурний лобас! Нічого до пуття не зробить.* Харьк. г.

Лобатий, -а, -е. Имѣющій большой лобъ. *Світилка лобата, а сваха горбата.* Маркев. 131. Ум. **Лобатенький.**

Лобідка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лобода.** ЗЮЗО. I. 113.

Лобко́, -ка́, *м.* Лобастый человѣкъ, человѣкъ съ большимъ лбомъ. *У мого батька був великий лоб, ток його і прозвали лобком.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Лобови́й, -а́, -е́. Лобный. *Лобова кісточка.* Кв. II. 132.

Лобогрійка, -ки, *ж.* Шуточное названіе примитивнаго устройства жатвенной машины, очень тяжелой въ работѣ. Херс.

Лобода, -ди, *ж.* Раст. а) Лебеда. Atriple hortensis L. б) — **дика — собача**, Chenopodium album. ЗЮЗО. І. 116. *Буває лобода свиняча, лобода біла, червона.* Харьк. у. Ум. **Лобідка, лободенька, лободочка.** Желех.

Лободи́на, -ни, *ж.* Стебель лебеды. *По городу ходила, лободину зломила.* Нп. *Живе, як сорока на лободині.* Ном. № 2115.

Лободочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лобода.**

Лободя́ний, -а, -е. Изъ лободи. Желех. *Листя лободяне.*

Лободя́нка, -ки, *ж.* Родъ каши изъ пшена и молодой лебеды съ свинымъ саломъ. Маркев. 156.

Лобоз, -за, *м.* = **Лобурь.** Вх. Лем. 432.

Лобок, -бка, *м.* Ум. отъ **лоб.**

Лобочок, -чка, *м.* Ум. отъ **лоб.**

Лобузі́ння, -ня, *с.* Растенія, остающіяся отъ лѣтнихъ огороднихъ овощей. *Позгрібай лобузіння на городі.* Харьк. г.

Лобури́сько, -ка, *м.* Ув. отъ **лобурь.**

Ло́бурка, -ки, *ж.* См. значеніе **лобурь** по отношенію къ женщинѣ.

Лобурча, -чати, *с.? Ой дівчата лобурчата, де ваш розум дівся?* Канев. у.

Лобурь, -ря, *м.* Неотеса, болванъ, грубый человѣкъ, дубина. Харьк. Ув. **Лобуряка.** Г. Барв. 240. **Лобури́сько.**

Ловенький, -а, -е. Ум. отъ **ловкий.**

Лове́цтво, -ва, *с.* Охотничій промыселъ. Желех.

Лове́ць, -вця́, *м.* 1) Ловець, охотникъ. *На ловця і звір біжить.* Ном. № 9940. 2) Садовничье орудіе для сниманія фруктовъ съ дерева. Ум. **Ловчик.**

Лове́цький, -а, -е. Охотничій, ловецкій. *За лаштунками чутно ловецькі роги.* Стор. II. 218. *Сплітають сіть ловецькую на нас.* К. ПС. 85.

Ло́ви, -вів, *м. мн.* Ловля; охота, звѣриная ловля. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. № 1301. *Ой пішло два паничі на лови, на лови, надибало дві панянці в зеленій діброві.*

Лови́тва, -ви, *ж.* Ловля. *На ловитву з багачами засів потай миру.* К. Псал. 21.

Лови́ти, -влю́, -виш, *гл.* 1) Ловить, уловлять. *Ловили, ловили та й піймали сома.* Ном. № 1827. *І рече до Симона Ісус: Не лякайся, від нині людей ловитимеш.* Єв. Л. V. 10. 2) **Ґави, витрішки ловити**. Ротозѣйничать. Ном. № 10924. Г. Барв. 388. 2) **Дрі́жаки ловити**. Дрожать отъ холода. Ном. № 649. 4) **Никони, окуні ловити**. Дремать. Ном. № 11321. *Хто слухав, а хто і окунів ловить.* Кв. 5) **Ловити білі метелики**. Забавляться какъ дитя, ротозѣйничать. Ном. № 6260. 6) **Ловити вітра**. Преслѣдовать что либо несбыточное. Ном. № 10928.

Лови́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* 1) Ловиться. *Лови рибку, як ловиться.* Ном. № 5920. **Оттака́ ловись**! **Оттака ловися**! Вотъ те на! Вотъ такъ исторія! Этакая бѣда! *За Правду б'ють, за брехню віри не дають. Оттака ловися!* О. 1861. III. 100. 2)

Соединяться, сходиться. *Задньою стороною притикає побій* (= криша) *до осьмірки, де ловиться (сходиться) з такими ж побоями, поставленими на сусідніх крилах* (у церковній будівлі). Шух. І. 118. 3) О молокѣ: створаживаться. Шух. І. 213.

Лови́ще, -ща, *с.* Мѣсто для охоты.

Ловійво, -ва, *с.* Ловля, ловитва. Мнж. 184.

Лові́ння, -ня, *с.* Ловъ, ловля. *До ловіння пшениця краще ніж жито.* Канев. у.

Ло́вка, -ки, *ж.* Добыча. *Ловив вовк ловку, поки й сам піймавсь.* Ном. № 4093.

Ло́вкий, -а, -е. Хорошій; красивый; вкусный. *Ловка пісня.* Зміев. у. *Ловка квіточка.* Зміев. у. *Ловкий борщ.* Сосниц. у. Ум. **Ловке́нький, ловенький.** *А були* (поросятка) *одно в одно, такі ловенькі.* Г. Барв. 244.

Ло́вко, *нар.* Хорошо; красиво.

Ло́вний, -а, -е = **Лівний.** Харьк.

Ловранкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Полдничать. Угор.

Ло́вранок, -нку, *м.* Полдникъ. Угор.

Ловучий, -а, -е. 1) Умѣющій ловить. 2) = **Ловецький.** *Ловецький посуд.* О. 1862. III. 63.

Ловчий, -чого, *м.* 1) Ловчій. *Спаслися ми, як пташки з клітки, як з сіті ловчого пірнаті.* К. Псал. 292. 2) Ловитель (сказано было о ловившихъ убѣжавшихъ рекрутовъ).

Ловчик, -ка, *м.* Ум. отъ **ловець.** Желех.

Логаза, -зи, *ж.* Родъ каши изъ цѣльныхъ зеренъ обдирного ячменя, иногда съ. прибавкой гороха, варящейся съ саломъ или постнымъ масломъ. Каменец. у. О. 1861. XI. Свид. 61. Шух. І. 142. *Зразу їли логазу, а як ся запомогли, без вечері лягли.* Ном. № 10833.

Ло́гво, -ва, *с.* = **Лігво.** *Недалеко од змієвого логва.* Грин. II. 235. *Я застав його на лот.* НВолын. у.

Лога, -ги, *ж.* Животное, лежащее на днѣ въ морѣ. Желех. — *Ой ти, мила дочко, та де твої лица? — Ой то мої лица їст в мори плотица, — та най нелюб не цулує! — Ой ти, моя дочко, та де твої ноги? — Ой то мої ноги їдя' в мори логи, — та най нелюб не схожає!* ЗЮЗО. II. 528.

Логи́н, -на, *м.* 1) Упавшее или сломленное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 2) Лежебока, лѣнтяй. Вх. Зн.

Ло́дарь, -ря, *м.* и пр. = **Ледарь и пр.**

Ло́два, -ви, *ж.* Доска. *Спит на голих лодвах.* Вх. Зн. 33. *Ослін, зроблений з лодвів.* Шух. І. 97, 95.

Ло́дді, -дів, *ж. мн.* = **Лодя.** Черниг. у.

Ло́дя, -ді, *ж.* Вымощенное мѣсто подъ наружнымъ колесомъ водяной мельницы. *Перед лотоками робиться лодя, щоб вода не підмивала лотоків.*

Лодя́к, -ка́, *м.* Водяная пловучая мельница (на лодкахъ). Полт. и Черниг. г.

Лож, -жі, *ж.* Ложа, прикладъ ружья. Шух. І. 229.

Ло́жа, -жі, *ж.* Постель, ложе. *Вдовиченко буде на білій ложі лежати.* Чуб. V. 697. *Милого ложа — міх та рогожа, — то мені постіль гожа.* Чуб. V. 21. **Сонце ся в ложі купає**. Солнце зашло. Ном. № 598.

Ложе, -жа, *с.* = **Ложа.** *Іде Мариня до ложа.* О. 1862. IV. 37. *Марусенька ходить, ясне біле ложе стеле.* Рк. Макс. **Панського ло́жа**. Знатнаго рода. **Неправого ло́жа**. Незаконнорожденный. Желех.

Ложечка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ложка.** 2) *мн.* Ложечки. Родъ дѣтской игры, въ которой «мать» наказываетъ будто-бы провинившагося въ немытіи ложекъ, а послѣдній долженъ убѣжать извѣстнымъ образомъ отъ наказанія. Ив. 64.

Ложе́чник, -ка, *м.* 1) Ложечный мастеръ. 2) Футляръ для ложки, носившійся запорожцами у пояса. *Підперезувались вони шкуратяним поясом і прив'язували до його гаман... з кресалом і губкою, швайку, — часом налагодить збрую і ложечник з ложкою.* Стор. II. 181.

Ложисько, -ка, *с.* Мѣсто, послѣдъ (у родильницы), Placenta.

Ложи́ти, -жу, -жиш, *гл.* Класть. *Батько цілує хліб і ложить на столі.* Грин. III. 423. *Діток спати ложити.* Мир. ХРВ. 126. *Котре дерево усохле, то не можна його ложити, шоб сад не всихав.* Чуб. I. 77. *Я за свиту карбованця ложу.* Мир. ХРВ. 195.

Ложи́тися, -жу́ся, -жишся, *гл.* Ложиться. *Білу постіль стелила, сама ся спати дожила.* Чуб. V. 98.

Ложка, -ки, *ж.* Ложка. *Коли мед, то й ложкою.* Ном. № 4849. *Його і в ложці не піймаєш.* (Очень увертливъ). Ном. № 3022. *Приміг би, — в ложці води утопив.* (Такъ сильно ненавидить). Ном. № 3434. Ум. **Ложечка.** *Я твоїй матінці не вгожу: помию лавочки — не біло, помию ложечки — не чисто.* Чуб. V. 692.

Ложкарь, -ря́, *м.* = **Ложечник 1.**

Ложкоми́й, -мия, *м.* 1) Моющій ложки. 2) Блюдолизъ. Котл. Ен. V. 49.

Ложок, -жка́, *м.* Сухое русло. Любечъ.

Ложник, -ка, *м.* = **Ліжник.** Гол. Од. 82.

Ложни́ця, -ці, *ж.* Спальня. (Молоду) *в ложницю повели.* К. Бай. 35.

Лоза, -зи, *ж.* 1) Раст. лоза. *Їж, козо, лозу, коли сіна немає.* Ном. № 2410. *Люде гнуться, як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 80. 2) — **цареградська**. Раст. Elaegnus hortensis. ЗЮЗО. I. 121. 3) Розга. 4) Весенняя хороводная игра, въ которой играющіе становятся **в ключ**, съ одного конца котораго двѣ дѣвушки подымаютъ руки, подъ которыми пробѣгаетъ крайняя играющая противоположнаго конца и **тягне за собою увесь ключ**, при чемъ поются принадлежащія этой игрѣ пѣсни. Такія-же точно игры (но съ другими пѣснями) — въ **смородину** и **ключ**. (Лубен. у.). Мил. 53. **Плести лозу** — варіація этой игры въ Переяс. у. КС. 1887. VI. 480. 5) **Довга лоза**. Игра, подобная чехардѣ, описанная у Чуб. III. 105, Ив. 66, КС. 1887. VI. 480. Ум. **Лізка (ло́зка), лізонька** (Маркев. 132), (**ло́зонька**), — *За густими лізоньками біжить річка струєчками.* Чуб. V. 187.

Лоза́нки, -нок, *ж.* Розги. Ном. № 975.

Лозина, -ни, *ж.* Стебель лозы. *Берегом, бережиною загубив хустку під лозиною.* Чуб. V. 106. Ум. **Лозинка, лози́ночка.**

Лозиння, -ня, *с. соб.* Лоза. Ув. **Лозиня́чча.**

Лози́ночка, -хи, *ж.* Ум. отъ **лозина.**

Лозиня́к, -ка, *м.* Пт. 1) Пѣночка обыкновенная. Вх. Уг. 250. 2) Порода соловья. Lusciola philomela. Вх. Лем. 432. Ум. **Лозинячо́к.**

Лозиня́чча, -ча, *с. соб.* Ув. отъ **лозиння.**

Лозівка, -ки, *ж.* Пт. Sylvia palustris. Вх. Пч. II. 14.

Лозниця, -ці, *ж.* Родъ примитивной плодосушилки. Хотин. у.

Лозовець, -вця, *м.* = **Лозівка.** Вх. Пч. II. 14.

Лозовий, -а, -е. Сдѣланный изъ лозы.

Лозя, -зі, *ж.* дѣтск. Ложка. О. 1861. IX. 119.

Лозяник, -ка, *м.* Корзинка изъ лозы.

Лоїти, лою́, -їш, *гл.* Смазывать жиромъ. Желех.

Лойови́й, -а́, -е́. Сальный, сдѣланный изъ свѣчнаго сала. *Лойова свічка. Лойове світло.* Константиногр. у.

Лойок, лойку, *м.* 1) Ум. отъ **дій.** *Як ноги в гнойку, то й губа а лойку.* Ном. 2) Раст. Ajuga genevensis. ЗЮЗО. I. 110.

Ло́йтра, -ри, *ж.* = **Драбина** (въ повозкѣ).

Лойтрак, -ка, *м.* Повозка, телѣга. К. МБ. X. 17.

Локи, -ків, *м. мн.* Локоны. Закр.

Локіть, -ктя, *м.* 1) Локоть (часть руки). *Близько локіть, та не вкусиш.* Ном. № 5395. 2) Мѣра длины, раньше равнявшаяся третьей части сажня, какъ видно изъ слѣд.: *Пятдесятъ и сьмъ локтей вдовжъ, а вширъ тридцять и сьмъ локтей, що чинить девятнадцять сажней вдовжъ, а вширъ дванадцять сажней и локоть.* (Отрывки изъ Лѣтоп. Мгарск. мон. КС. 1889. IV. 41). Въ соврем. употребленіи это мѣра, соотвѣтствующая длинѣ руки отъ локтя до конца средняго пальца. *Хто з вас журившись може прибавити до зросту свого один локіть?* Єв. Л. XII. 25. *Ой дам тобі... локіть полотенця.* Чуб. V. 504.

Локомотива, -ви, *ж.* Паровозъ, локомотивъ. *Льокомотива свище там.* Млак. 109.

Локта́ти, -кчу, -чеш, *гл.* = **Лоптати.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Локтьови́й, -а́, -е́. Локтевой.

Ло́кша, -ші, *ж.* Лапша. *Локшу кришать.* Г. Барв. 3. Ум. **Локшенька, ло́кшечка.**

Локшина, -ни, *ж.* = **Локша.** *Свинячу голову до хріну і локшину на переміну.* Котл. Ен. I. 18. Ум. **Локшинка.** Харьк. г.

Локши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* 1) Рѣзать на мелкіе куски. 2) Бить; рубить. *Так в гніві сильно їх локшив.* Котл. Ен. VI. 32. *Як назбігалось людей!.. Хто з сокирою, хто з ціпком, хто з вилами, а жінки з кочергами, — давай локшити того вовка.* Чуб. II. 117.

Лолоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Клокотать при теченіи, шумѣть. *Там так лолотить* (вода), *аж луна в уші б'є.* Лубен. у.

Лом, -ма, *м.* Ломъ (желѣзное орудіе).

Ломак, -ка, *м.* Пт. крапивникъ, Trogloditus parvulus. Вх. Лем. 432. Ум. **Ломачо́к.**

Ломака, -ки, *ж.* 1) Дубина, большая палка, сукъ. *Ой у лісі на орісі сухая ломака.* Чуб. V. 1178. *Великий як ломака, а дурний як собака.* Ном. № 6343. *Не києм — ломакою.* Ном. № 8035. 2) О человѣкѣ: дубина, большого роста. Ум. **Ломачка.** Ув. **Ломацюга, ломачище.**

Ломакуватий, -а, -е. Грубый, неотеса (о человѣкѣ). Желех.

Лома́ння, -ня, *с.* Ломка (камня). *Поки докопаєшся до каміння, то грошей піде, а на ломання треба ще.* Каменец. у.

Лома́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* = **Ламати.**

Ломацюга, -ги, *ж.* Ув. отъ **ломака.**

Ломачище, -щі, *ж.* Ув. отъ **ломака.**

Ломачка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ломака.**

Ломачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **ломак.**

Ломаччя, -чя, *с. соб.* отъ ломака 1.

Ломе́ць, -мця́, *м.* 1) Ломота. *Колись і в мене був ломець за молодих літ, то на це лихо ми ймем віри.* Васильк. у. 2) Ломка. *Прийде ломець і на цей ліс, порубають.* НВолын. у.

Ломиґати, -ґаю, -єш, *гл.* Бить палкою (ломакою). Вх. Зн. 33.

Ло́мик, -ка, *м.* = **Ломак.** Вх. Лем. 432.

Ломи́на, -ни, *ж.* Валежникъ? (См. **Лом 2).** *Ступлю я на ломину.* Чуб. IV. 163.

Ломиніс, -носа, *м.* Раст. Clematis recta. ЗЮЗО. I. 170.

Ломити, -млю, -миш, *гл.* 1) Ломать. *Вітер віє, гілля ломить.* Грин. III. 319. *Дурень і м'яло ломить.* Ном. № 3ОЗО. *А милая по милому білі ручки ломить.* Чуб. V. 265. Рядомъ встрѣчаются и слѣдующія формы: *Ходить дівка по бережку, білі руки ломле.* Мет. 18. *Катря аж білі руки ламле.* МВ. II. 13. *Сила ламле вже трухле дерево.* К. Гр. Кв. XXXIII. Употребляются и формы: *Ламніте* (= **ломіте).** Грин. III. 540. *Мати ламнить паляниці, кладе на стіл.* Грин. III. 453. 2) О водѣ: размывать. *Тиха вода береги ломить.* Ном. № 1096. 3) Ломить, производить ломоту. *У мене ломить спину.*

Ломитися, -млюся, -мишся, *гл.* 1) = **Ламатись.** *Щастя на коліні не ломиться.* Ном. № 1711. *Як не намочити обручі, то ломлються.* НВолын. у. 2) Пробиваться сквозь лѣсъ, тростникъ. *Слуха — ломиться щось, ломиться байрачком.* Сим. 217. *Гойдається де небудь поверх очерету гайок. Отто вже Мина начухрав там всячини і так з гіллям і листом і ломиться.* Сим. 200.

Ломіга, -ги, *ж.* Большая дубина, большая палка.

Ло́мки, ло́мок, *ж. мн.* **Ло́мки льодові**. Мѣсто, гдѣ бьютъ ледъ. *Почали жолніре... людей серед зіми по ломках льодових у плуг запрягати.* К. ЧР. 10.

Ломова́тий, -а, -е. Очень большой, огромный. Вх. Пч. I. 14.

Ло́мок, -мку, *м.* Одна изъ двухъ подставокъ въ ткацкомъ станкѣ, на которомъ лежитъ штак. См. **Верстат.** Константиногр. у.

Ломота, -ти́, *ж.* Ломота.

Ломотати, ломотіти, -тить, *гл. безл?* Ломить. *Ломотить в костех.* Вх. Зн. 33.

Ло́мус, -са, *м.* Богатырь, силачъ, сокрушитель. *Такий був ломус, ню поставив пушку на долоні та як стрелив із Быкова, то досяг аж у Остер.* ЗОЮР. I. 118.

Ло́на, -ни, *ж.* Зарево.

Лоно, -на и ло́ньо, -ня, *с.* Лоно; грудь. *Молодиця молодая щось до лоня пригортає.* Шевч. 95. *Харцизники! вони в заклад від лоня беруть дітей у матері вдовиці.* К. Іов. 53.

Ло́нька, -ки, *ж.* Ложка. Встрѣчается только въ слѣд. пословице: *Добра кванька, та нема лоньки, — хиба буду polькам.* Ном. № 11968.

Лоп! *меж.* 1) Хлопъ! *Утка дика лоп-ло-лоп крилами.* О. 1861. V. 69. 2) Хватъ! *Але чоловік лоп його за чуприну!* Ном. стр. 282. № 566.

Ло́панка, -ки, *ж.* ? *Щоб ти лопанки нагнав.* Ном. стр. 286. № 3779.

Лопарь, -ря, *м.* Лопатка, которой мѣсятъ глину. Вх. Зн. 33.

Лопата, -ти, *ж.* 1) Лопата для копанія, пересыпки сыпучихъ тѣлъ. *Ніхто не розлучить, ні світ, ні зоря, хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляная хата.* Чуб. V. 81. *З одного дерева і хрест, і лопата: хрестові ся кланяють, а лопатою нечисть відкидають.* Ном. №8059. *Лопатами віяли. Лопата дерев'яна або залізна.* 2) Лопата пекарная. *Химка й хазяйка, та лопати нема.* Ном. № 10784. Ум. **Лопатка, лопатонька, лопаточка.**

Лопатень, -тня, *м.* 1) Широкій буравъ для просверливанія отверстій въ ступицѣ колеса. Вас. 147. **У його язик як лопатень**. Онъ болтливъ. Ном. 2) Большой и широкій зубъ. *Трошки опізнився! — промовив до його Кованько і показав свої лопатні з під губ, сміючись якось ніби зубами.* Левиц.

Ло́пати, -паю, -єш, *гл.* 1) Стучать, хлопать. Желех. 2) Ѣсть, жрать. *Старому чоловікові та лопати у піст скоромне.* Харьк.

Лопати́лно, -на, *с.* Ручка у лопаты. Гайсин. у.

Ло́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Лопаться; трескаться. *Нехай він скільки хоче лопається, а по його таки не буде.* Кобеляк. у.

Лопатка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лопата.** 2) Въ колесѣ водяной мельницы каждая изъ расположенныхъ по окружности его дощечекъ, на которыя падаетъ вода. Черниг. у. 3) Часть валька, которой колотятъ бѣлье. Шух. I. 154. 4) Лопатка, плечевая кость. 5) Незрѣлый гороховый стручекъ. *Кум не кум — не лізь у горох, не псуй лопаток.* Ном. № 9713. **Знатимеш лопатки в горосі**. Будешь помнить! Ном. № 4331. *Тим часом вже почав* (горох) *вбиваться й в лопатки, аж тут прийшла пора і на самі стручки.* О. 1861. III. 95. Переносно вбиватися в лопатки значитъ вырастать. 6) Пластинка разогнутаго рога.

Лопатник-жук, -ка, *м.* Жукъ хлѣбный, Anisoplia Austriaka. Константиногр. у.

Лопатонька, -ки, и лопаточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лопата.**

Лопаття, -тя, *с.* = **Лататтяя.** *Шльоп під лопаття, та й до чорта раків!* Ном. № 1877.

Лопать, -ті, *ж.* 1) Лопасть весла. Мнж. 179. 2) = **Лотай.** Лв. 97.

Ло́піт, -поту, *м.* Стукотня. Желех.

Лопітли́вий, -а, -е. Плохо, неразборчиво говорящій. Шух. I. 33.

Ло́пкання, -ня, *с.* Хлопанье. Желех.

Ло́пкати, -каю, -єш (крильми), *гл.* Хлопать (крыльями). Желех. *Каня лопкає крилами, як летить.* Вх. Зн. 33.

Ло́пнути, -ну, -неш, *гл.* Лопнуть. *Против вогню і камінь лопне.* Ном. № 3299. *Щоб ти лопнув!* Ном. № 3799.

Лопону́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Дать тягу, улепетнуть. *Лопоне він од мене.* Рудч. Ск. I. 63.

Лопота, -ти́, *ж.* Названіе сита въ загадкѣ (отъ *гл.* **Лопотати**, т. к. сито **лопотить**, ударяясь о руку). *Прийшла кума до куми: дай, кумо, лопоти, поляпати та й піти.* ХС. III. 62.

Лопота́ти, -чу́, -чеш и лопоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Шелестѣть (бумагой, лощеной матеріей). 2) Стучать или топать, бѣжа. *Щось лопотить, чи не отаман?* Стор. II. 244. *Тільки що дасть Бог ранок, то всі до його аж лопотять.* Кв. II. 25. 2) Хлопать. *Крилоньками* (голуби) *лопотали.* Гол. I. 265. *Лопотить у домні.* Грин. II. 95. 3) Болтать безъ умолку.

Лопотня́, -ні́, *ж.* 1) Шелесть, хлопанье, трескъ, шумъ. 2) Пустая, вздорная болтовня.

Лопотун, -на́, *м.* Болтунъ. *Лопотун лепече, а дурень слуха.* Ном. № 6405.

Лопотю́чий, -а, -е. Сильно шуршащій, сильно шелестящій. *Купила собі ситцю на спідницю, та там такий цупкий та лопотючий.* Полт.

Лопта́ти, -пчу, -чеш, *гл.* Щемить. *Сіль чи горілка зайшла в виразку та й лопче.* Черк. у. *Як приклала мені до рани синього каменю, як почало мені лоптати, то й Боже!* Харьк.

Лоптіти, -пчу, -чеш, *гл.* = **Лопта́ти.** Вх. Зн. 84.

Лоптя́чка, -ки, *ж.* Щемленіе. Желех. Вх. Зн. 84.

Лопух, -ха́, *м.* Раст. репейникъ, Arctium lappa. **Лови рибу, де лопух є.** Ном. № 5897. *Дметься, як жаба на лопуху.* Ном. № 2500. Ум. **Лопушо́к.**

Лопухатий, -а, -е. Похожій на репейникъ, имѣющій большіе листья.

Лопуховий, -а, -е. Репейниковый. *Та наросте широкий лист лопуховий.* Чуб. V. 668.

Лопухуватий, -а, -е. Имѣющій нѣкоторое сходство съ репейникомъ, широколистый. *Гречка сей рік удалася лопухувата.* Лебед. у.

Лопуцьок, -цька, *м.* Молодой мягкій стебель растенія, употребляемый въ нищу. Сим. 135. *Хиба моя душа з лопуцька, — не хоче того, чого й людська.* Ном. № 1588.

Лопуша́ний, -а, -е = Лопуховий. Дурень лопуша́ний — презрительно о простонародьѣ. *Гордують — от не токмо вельможнії, а й так дурні лопушані.* Ном. № 2461.

Лопушина, -ни, *ж.* Листъ **лопуха́**. *Вирвала лопушину та й потягла спідницю просто по грядках, прохолоджуючи пику лопушиною, неначе справді пані.* Левиц. Пов. 347. Ум. **Лопуши́нка.**

Лопушиння, -ня, *с. соб.* Кусты, листья лопуху. Желех.

Лопуши́стий, -а, -е. Широколистый. *Корнем коренистая, листом лопушистая.* Грин. III. 396.

Лопушник, -ка, *м.* 1) = **Лопу́х.** ЗЮЗО. I. 112. 2) — **водяний**. Раст. Nymphaea alba. ЗЮЗО. I. 129.

Лопушо́к, -шка́, *м.* Ум. отъ **лопух.**

Лопу́шшя, -шя, *с. соб.* отъ лопух. Желех.

Ло́сенько, -ка, *с.* Ум. отъ **лось.**

Лоск, -ку, *м.* Въ выраженіи: **У лоск лягла пшениця** — въ повалку. См. **Лоском.**

Ло́скати, -каю, -єш, *гл.* Хлопать, щелкать. *Лоскає язиком.* Вх. Зн. 33. *Лоскає батогом.* Вх. Зн. 33.

Лоски́рька, -ки, *ж.* Ум. отъ **лоскиря.**

Лоски́ря, -рі, *ж.* Рыба: Blicca argyroleuca. Браун. 26. Ум. **Лоски́рька.**

Ло́скіт, -коту, *м.* Щекотаніе, щекотка.

Лоскови́тий, -а, -е. Боящійся щекотки. *Не лоскочи мене! — Який ти лосковитий, — зараз уже й боїшся.* Константиногр. у.

Ло́ском, *нар.* Наповалъ. *Тільки той, хто не був на сватанні, то й не був п'яний, а то всі лоском лежали, аж до другого півдня.* Кв. **Ло́ском лягло** *(про хліб, сіно і т. и.).*

Лоскота́ння, -ня, *с.* Щекотаніе.

Лоскотарка, -ки, *ж.* Щекотунья. Русалка, которая замучиваетъ щекотаньемъ встрѣчающихся ей людей. Ум. **Лоскота́рочка.** Щог. Сл. 105.

Лоскота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Щекотать. *Наближує пальці ті до дитинки і лоскоче його під ручками, — воно сміється.* Чуб. III. 84.

Лоско́тниця, -ці, *ж.* = **Лоскотарка.** Чуб. I. 206.

Ло́скотно, *нар.* Щекотно. *Дитині лоскотно, воно й сміється.* Чуб. III. 108.

Лоскотуха, -хи, *ж.* = **Лоскотарка.** Чуб. III. 187.

Лосня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Лосниться, блестѣть. *Полики шовкові лосняють, літа мої минають.* Чуб. V. 1093.

Лось, -ся, *м.* Лось. *Здоровий, як лось.* Ум. **Ло́сенько**. *Чого лосенько, чого душенько меж горами лежить?* Рк. Макс.

Лосьовий, -а, -е. Лосій. *Да в того коня золота грива, золота грива груди покриває, шовковий хвостик слід замітає, лосьові ушка ради слухають, срібні копита камінь лупають.* Чуб. III. 289.

Лотай, -тая, *м.* Раст. Caltha palustris. Вх. Уг. 25. См. **Латаття.**

Лотаття, -тя, *с.* = **Латаття.**

Ло́тать, -ті, *ж.* = **Латаття.** Угор.

Лоташ, -ша, *м.* Раст. = **Латач.** Вх. Пч. I. 9.

Лоти́к, -то́ку, *м.* = **Лотоки.** Мик. 380.

Лотоки́, -ків, *м. мн.* При водяной мельницѣ: каналъ, по которому течетъ вода, мельничный лотокъ. *Не спиниш, мов воду з лотоків.* Ном. № 13884.

Лото́чок, -чка, *м.* Деревянная трубка, по которой мука идетъ изъ подъ жернова. Черниг. у.

Лото́шити, -шу, -шиш, *гл.* Быть безъ дѣла. Шух. I. 37.

Лотр, -ра, *м.* Воръ, разбойникъ, грабитель, бездѣльникъ, плутъ, негодяй. *З такого похнюпи, як той Карпо, та такий лотр учинився.* Хата. 138. Ум. **Ло́трик.**

Ло́тра, -ри, *ж.* Развратница. *Вона городська лотра.* Черк. у.

Ло́трик, -ка, *м.* Ум. отъ **лотр.**

Лотро́вський, -а, -е. 1) Разбойничій. 2) Распутный, развратный.

Лох, -ху, *м.* Раст. Elaegnus hortensis. ЗЮЗО. I. 121.

Лохина, -ни, *ж.* Раст. Vaccinium uliginosum. ЗЮЗО. I. 140.

Лохматий, -а, -е. Названіе вола съ большимъ брюхомъ. КС. 1898. VII. 47.

Лохматний, -а, -е. Изорванный, въ лохмотьяхъ. *Лучче своє лохматне, ніж чуже прохатне.* Ном. № 9685.

Ло́хнути, -ну, -неш, *гл.* Быть въ отчаяніи. *Чого ти так лохнеш?* НВолын. у.

Ло́цман, -на, *м.* Лоцманъ. Дещо, 77.

Лоцманський, -а, -е. Лоцманскій. *Лоцманський отаман дуже любив Карпа.* Левиц. Пов. 347.

Ло́цот, -та, *м.* Раст. Caltha palustris.

Лоша, -шати, *с.* Жеребенокъ, *Гойда, гойда, гойдаша! і кобила, і лоша; ми кобилу продамо, а лоша й так віддамо.* (Припѣвъ при подбрасываніи дѣтей). Ном. № 9256. Ум. **Лошатко, лошаточко.**

Лоша́к, -ка́, *м.* Двух- или трехлѣтній жеребенокъ, кастрированный. Вас. 197. *Горе козакові: нема сіна лошакові.* Ном. № 788. Ум. **Лошачо́к.**

Лошатко, лоша́точко, -ка, *с.* Ум. отъ **лоша.**

Лошатна, прилагательное, имѣющее лишь ж. родъ. Имѣющая жеребенка. *То твоя кобила лошатна?* Черниг. г.

Лошачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **лошак.**

Лошиня́, -ня́ти, *с.* = **Лоша.** НВолын. у.

Лоши́ця, -ці, *ж.* Кобылица. *Як корова за телям, як лошиця за лошям.* Чуб. I. 92. Ум. **Лошичка.** Вас. 197.

Ло́щина, -ни, *м.* = **Лощовина**. *На лощині пасеться стадо турів.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 203). Ум. **Лощинка.**

Лощи́тися, -щу́ся, -щишся, *гл.* Блестѣть, лосниться. *Стільчики, столики — все те новеньке, аж лощиться.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Лощовина, -ни, *ж.* Лощина.

Лоюватий, -а, -е. Салистый. *Масло лоювате.*

Лоюватіти, -тію, -єш, *гл.* Становиться салистымъ. *Масло лоюватіє.*

Луб, -бу и -ба, *м.* Лубъ, кора (съ липы и нѣкоторыхъ другихъ деревъ). *Гроші сховані під дубом, накриті лубом.* Ном. № 1485. **Лубом стоя́ти**. Быть твердымъ какъ лубокъ (объ одеждѣ, вообще о тканяхъ). *Воно* (одежа) *лубом на нас і стоїть, аж тіло дере.* Г. Барв. 173. **Дощ ллє як з луба.** Дождь какъ изъ ведра. Ном. № 573. Ум. **Лубок, лубочок.**

Лубарь, -ря, *м.* Выдѣлывающій короба для рѣшетъ. Радом. у.

Лубка, -ки, *ж.* Табакерка. Черниг. г.

Лубо́к, -бка, *м.* 1) Ум. отъ **луб.** 2) Въ головномъ дѣвичьемъ уборѣ: родъ картоннаго околыша, обвитаго лентой, къ которому сзади прикалываются другія ленты. О. 1861. Свид. 28.

Лубо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **луб.**

Лубуватий, -а, -е. Похожій на луб. *Лубуваті овчини.* НВолын. у.

Луб'я, -б'я, *с.* Кора, снятая съ дерева большими кусками. *Ти йому образи, а він тобі луб'я.* Ном. № 13071. **Старе луб'я, а также и просто луб'я**. Старый, старая (о человѣкѣ). *Та він уже старе луб'я! — А ну, луб'я, йди сюди! (старий до старої, а стара тоді одказує): — Бач, як тепер, то і* **луб'я**, *а колись, то й* **голуб'я**. Ном. № 9127.

Луб'яни́й, -а́, -е́. Сдѣланный изъ луба. *На вишневій гіллячці висіла луб'яна коробочка.* Левиц. Пов. 192. **Луб'яний язик**. Плохо выговаривающій (шуточно). *Лавреничків! Який то у вас, москалів, язик луб'яний! Скілько між нами вештаєшся, а й досі не вимовиш: вареників.* Котл. Моск. Чар. VII.

Луб'янка, -ки, *ж.* 1) Повозка, обшитая лубомъ. 2) Осеннее жилище гуцульскихъ древосѣковъ: родъ шалаша, покрытаго лубомъ. Шух. I. 173.

Луг, -гу, *м.* 1) Лѣсъ на низменности, низменность, поросшая лѣсомъ. Шевч. 233. *Через темні високі луги ясним соколом перелини.* КС. 1882. XII. 496. *Ой не шуми, луже, зелений байраче.* Мет. 92. *У зеленім темнім лузі червона калина.* Мет. 97. 2) Щелокъ. *У понеділок не можна лугу спускати.* Грин. I. 17. 3) = **Луговина.** Вх. Зн. Ум. **Луженько, лужечок, лужо́к.** *Дай же мені. Боже, з того луженька вийти, на береженьку стати.* Рк. Макс. *Ой у лісі, у лужечку терен процвітає.* Чуб. V. 254.

Лугарик, -ка, *м.* Ум. отъ **лугарь.**

Лугарь, -ря́, *м.* 1) Разбойникъ, скрывавшійся въ степныхъ лѣсахъ (см. **луг**) и нападавшій на купеческіе и чумацкіе обозы. Рудч. Чп. 51. У Стороженка, МПр., 164, слово это употреблено неправильно въ смыслѣ: житель луговъ. Ум. **Лугарик.**

Лугарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Быть лугарем. *Чи він в лузі лугарює, чи він чумакує?* Щог. В. 25.

Лугови́й, -а́, -е́. Принадлежащій лѣсу, выросшему на низменности. См. **Луг.** *Верби лугові зашуміли.* АД. I. 248. *По під лужечком стежечка, туди пішла молодая Катречка, із луговою водою говорила: ой водо, водо луговая, чого ти стоїш да тихая?* Чуб. V. 722. Ум. **Лугове́нький.** *Ой водо, водо луговенька.* Рк. Макс.

Луго́вина, -ни, *ж.* 1) Мѣсто, гдѣ прежде былъ луг; пастбище. Лебед. у. *Сад Коржів розрісся на луговині неначе ліс.* Стор. II. 100. 2) Родъ лозы. Вх. Зн. 33.

Лу́да, -ди, *ж.* Бѣльмо? *Роспадеться луда на очах ваших неситих; побачите славу, живу славу дідів своїх.* Шевч. 215.

Лудан, -на, *м.* Родъ блестящей матеріи. *Лупили два косяка лудану.* (Марковичъ, Закр.); также кафтанъ, сшитый изъ этой матеріи или расшитый золотомъ. (К. ЧР. 425). *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині, а ти, мати, в сірячині.* Грип. III. 381. *Дома у Січі ходять у семряжках да в кажанках,... а тут жупани на їх будуть лудани, штани із дорогої саєти.* К. ЧР. 85. *З під лудану червону китайку виймає.* АД. I. №; 35.

Луди́на, -ни, *ж.* Одежда (одна штука). Вх. Зн. 33.

Луди́ти, -джу, -диш, *гл.* Привлекать, приманивать, заманивать. Вх. Зн. Вх. Уг. 250. *До світлиці уступає молодець хороший, жвавий, вус маленький, око каре, волос красний кучерявий, а личенько таки лудить, хоч го трошки снядь присіла.* Федьк. I. 127.

Луді́ння, -ня, *с. соб.* Платье, одежда. Вх. Зн. 33. Шух. I. 31.

Луженько, -ка и луже́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **луг.**

Лужи́на, -ни, *ж.* = **Луг.** Ум. **Лужи́ночка.** *Дай мі ножа остренького, — най я піду в лужиночку вирізати калиночку.* АД. I. 301.

Лужити, -жу, -жиш, *гл.* Мыть въ щелокѣ, бучить. *Лужити тра нитки.* Могил. у.

Лужок, -жка, *м.* Ум. отъ **луг.**

Лузавий, -а, -е. ? *По чім ти пізнала, ща нас так назвала? — По кониках лузавих, сіделечках червоних.* Чуб. V. 965.

Лузане́ць, -нця, *м.* Ум. отъ **лузан.**

Лузан, -на, *м.* Орѣхъ, который самъ вылущивается. Борз. у. Ум. **Лузане́ць.**

Луза́ння, -ня, *с.* Лущеніе, шелушеніе.

Луза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Лущить, шелушить. (Дівчата) *дивляться та тушкують, лузаючи насіння та оріхи.* Чуб. VII. 450. *Ой вийду я за нові ворота, гуляю, гуляю, волоські горішки лузаю, лузаю.* Лавр. 123.

Лузатися, -заюся, -єшся, *гл.* Лущиться. *Сире насіння погано лузається.* Чернигов. у.

Лузга, -ги, *ж.* Шелуха. *Я ліпила шишки з гречаної лузги, щоб давилися дружки.*

Лузгати, -гаю, -єш, *гл.* = **Лузати.**

Лук, -ка, *м.* 1) Дуга. 2) Лукъ. *Улучив, як стрілою з лука.* Г. Барв. 107. *Та вистрелив молодий козак із тугого лука.* Нп. 3) Снарядъ шерстобита, которымъ онъ разбиваетъ шерсть. Части его: собственно **лук** (1) — деревянный брусокъ съ закругленными гранями, конецъ котораго, находящійся по правую сторону работающаго, нѣсколько тоньше; сквозь этотъ конецъ проходитъ клинышекъ съ выемкою, **кобилка** (2); къ лѣвому концу прикрѣплена четырехугольная дощечка — **тарілка** (3), имѣющая посрединѣ круглое отверстіе (4) и притянутая къ **луку** веревочкой, называемой **натягач** (4б); тетива этого лука называется **струна** (5): начинаясь у праваго конца, она проходитъ черезъ **кобилку** до **тарілки** и черезъ **тарілку**. Посрединѣ **лука** находится (6) крючекъ, за который **лук** прикрѣпленъ къ **чаплії** (7), состоящей изъ деревяннаго брусочка съ веревочками съ обоихъ концовъ: къ нижней веревочкѣ прикрѣпленъ **лук**, а верхняя привязана къ гвоздю въ стѣнѣ. Особымъ снарядомъ **шляхуном** (см.) работникъ дергаетъ за **струну**, лежащую во

время работы на шерсти, которая отъ движенія струны и разбивается. М. Седневъ, Черниг. у. БГ.

Лука, -ки, *ж.* 1) Лугъ поемный. Вас. 206. *Ой на луці, на луці, на зеленій травиці.* Нп. *А за горами розіслалась широкими подолами зелена лука.* Левиц. I. 93. 2) Крутой изгибъ рѣки, образующій мысъ. Харьк. у. Ум. **Лучна, лучейка, лученька, лучечка.** *Взяв він ей за ручейку, повів він ей на лучейку.* Гол. I. 172.

Лукавий, -а, -е. 1) *Лукавый*, коварный. Ном. № 2877. *Бо ти не любиш злого серця, цураєшся людей лукавих.* К. Псалт. 8. *Як же тебе не проклинать, лукавая доле?* Шевч. 413. 2) *Лукавый*, чортъ. *Ні Богові свічка, ні лукавому дудка.* Ном. № 6558. *І ти, лукавий, чи ти водяний, чи ти вітровий?* Чуб. I. 111.

Лукавити, -влю, -виш, *гл.* Лукавить, фальшивить, хитрить; кривить душой. *Ти* (доля) *не лукавила зо мною, ти другом, братом і сестрою сіромі стала.* Шевч. 618. *Побачите, которе з нас лукавить.* К. Іов. 15.

Лука́вник, -ка, *м.* Лукавый человѣкъ. К. ХП. 83.

Лукавнувати, -ную, -єш, *гл.* Лукавить. Ном.

Лукаво, *нар.* Лукаво, коварно. Чуб. I. 163. *І небилиці вимишляєш, народ лукаво ввесь лякаєш.* Котл. Ен.

Лукавство, -ва, *с.* Лукавство, коварство. Стор. МПр. 46. *В моїх словах не знайдете лукавства.* К. Іов. 15.

Лука́нь, -ня́, *м.* Лука. Могил. у.

Лукова́тий, -а, -е. Имѣющій углубленіе, кривизну, изогнутый. *Луковата деревина.* Каменец. у. *Луковата береза.* НВолын. у.

Луко́вина, -ни, *ж.* Изгибъ, дугообразный выгибъ. Канев. у.

Лулукати, -каю, -єш, *гл.* Кричать (о совѣ, сычѣ). Желех. Вх. Зн. 33.

Лулуснути, -ну, -неш, *гл.* = **Луснути.** Ном. № 880. *Так і лулусне його ціпом.*

Лулусь! *меж.* 1) Выражаетъ сильный и быстрый трескъ. *Аж ось — лулусь щось під ногами! Загоготів якийсь підземний глас.* Греб. 373. 2) Выражаетъ ударъ. *Лулусь його у лоб!*

Лун, -на, *м.* = **Лунь. Луна піймати**. Умереть.

Луна, -ни, *ж.* 1) Отраженіе свѣта, отблескъ, зарево. *Базарь горить, а на море луна йде.* Скальков. Ист. Н. Сѣчи, 1846, III. 224. 2) Отраженіе звука, эхо, отголосокъ. *Задзвонили, задзвонили, — пішла луна гаєм.* Шевч. 157. *Розпочав нам Шевченко довгу і широку, справді вже рідну пісню, — пішла луна по всій Україні.* Хата IX. *Аж луна пішла (так голосно).* Ном. № 13893. *Робила як могла, щоб таки добра луна дійшла до того, кого мені треба.* Г. Барв. 270. 3) Куриная слѣпота (болѣзнь)?. См. **Лунавий.**

Луна́вий, -а, -е. Больной куриной слѣпотой? *Лунавий вечером нічого не видить, бо луна очі його заставить.* Шух. I. 33.

Луна́ння, -ня, *с.* Отголоски. Желех.

Луна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Откликаться (о звукѣ), раздаваться. *Так співає, аж по селу лунає.* МВ. I. 93. *А про мене... лунала луна, що в мене купи, дак усе пійде в руку.* Г. Барв. 418.

Луни́на, -ни, *ж.* Родимое пятно.

Лунути, -ну, -неш, *гл.* Умереть. *Щоб я лунув, коли не правду кажу!* НВолын. у. *Як іззів я посмоктаної гадюкою полуниці, то трохи не лунув. Я мало не лунула з плачу.* НВолын. у. *Хоч лунь, а їдь!* НВолын. у.

Лунчак, -ка, *м.* Годовалый баранъ. Желех.

Лунь, -ня, *ж.* и **ні**, *ж.* Птица: лунь, саричъ. *Сивий дід, як лунь.* **Щоб тебе лунь ухопила** (Ном. № 3758), **щоб ти луні нагнав**. (Ном. № 3738). Чтобъ ты околѣлъ! *Лунь його вхопив.* О. 1862. X. 45. *Як піднесуть із оцтом фиги, то зараз вхопить тебе лунь.* Котл. Ен. III. 17.

Луп, -пу, *м.* 1) = **Дерун.** *Бодай вас луп облупив.* Харьк. 2) Добыча военная. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* К. Досв. 207.

Луп! *меж.* 1) Хлопъ! мигъ! *А сова із дупла очицями луп-луп!* Нп. 2) Хвать! цап! *Цуп та луп! — сховав у кишеню.* Ном. № 11065.

Лупа, -пи, *ж.* Лупа, увеличительное стекло. Ком. II. 89.

Лупа́, -пи, *ж.* 1) Перхоть (на головѣ). Харьк. г. 2) Чешуя рыбья. Вх. Лем. 433.

Лупавка, -ки, *ж.* Зазубрина (на косѣ). Лубен. у.

Лупай, -пая, *м.* Глазъ (въ загадкѣ). *Ой на горі гай, під гаєм мигай, під мигаєм лупай.* Ном. стр. 297, № 222.

Лупа́к, -ка, *м.* Преим. во мн. **лупаки́**. Шелуха и крупные отруби, остающіеся послѣ просѣиванія муки. Вас. 175.

Лупання, -ня, *с.* Миганіе (хлопаніе глазами).

Лупа́ння, -ня, *с.* Откалываніе, отламываніе.

Лупати, -паю, -єш, одн. в. лупнути, -ну, -неш, *гл.* Мигать, мигнуть. *Зорі на дощ дмуться та лупають.* Ном. № 567. **Лупати очима**. Мигать, хлопать глазами. *Лупа очим*а. МВ. (О. 1862. III. 55). *Як дам тобі, — тілько очима лупнеш.* Ном. № 3640. *Лупнеш очима вгору, — над тобою, між темним гіллям... висять спілі груші.* Греб. 402.

Лупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Колоть, ломать. *Срібні копита кремінь лупають.* Чуб. III. 293. *Остався він у Криму, лупає сіль вагову.* Рудч. Чп. *Сам Бог хліб лупав, та й нам давав.* Ном. № 12280.

Лупа́тий, -а, -е. Пучеглазый. *Брехня — лупатий чоловік, та не довгий її вік.* Ном. № 14203.

Лупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Трескаться, раскалываться.

Лупень, -пня, *м.* Ударъ, побои. **Дати лупня**. Дать потасовку. *Дав йому лупня добре, — довго буде джмелів слухати.* Ном. № 3986.

Лупеса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Лупить, облупливать, сдирать (кожу, кору, скорлупу). Желех. Вх. Зн. 34.

Лупеси́ння, -ня, *с.* Снятая кожица, кора, скорлупа. См. **Лупесати.** Желех.

Лупе́ха, -хи, *ж.* = **Злупок.** Вас. 163.

Лупи́на, -ни, *ж.* Скорлупа, шелуха, плева (сѣменная), кожица (на кукурузѣ, яблокѣ) и пр. Каменец. у. См. **Лупесиння.**

Лупи́рь, -ря́, *м.* = **Лупій.**

Лупи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* 1) Лупить, обдирать, сдирать кожу (съ животнаго), скорлупу (съ яйца), шелуху, корку (съ плода), кору (дерева) и пр. *Лупити смереку.* Шух. I. 177. *Чи ти ж, мати, та гарбуз лупиш?* Чуб. III. 132. 2) Высиживать (о насѣдкахъ). *Щоб квочки сідали й лупили курчат.* Ном. № 13424. 3) Драть, обдирать, грабить. *Що ступить, то лупить.* Ном. № 7414. 4) Ѣсть, жрать, убирать, уписывать. *Бублики лупить, як хто купить.* Ном. № 12335. *Лупить, аж ніс гайдука скачеть.* Ном. № 12207.

5) Скоро говорить, читать, бѣгать. *Що кому рупить, той про те й лупить.* Ном. № 9752.

Лупитися, -плю́ся, -пишся, *гл.* 1) Спадать (о корѣ), лупиться (о кожѣ), шелушиться. *Лупляться ноги, що все в воді.* Васильк. у. 2) Выходить изъ яйца (о птенцахъ). Ном. № 13690.

Лупіж, -жу, *ж.* Куски дерева, съ которыхъ содрана кора. Вх. Зн.

Лупій, -пія, *м.* Живодеръ. Каменец. у.

Лупійка, -ки, *ж.* Жена живодера, живодерка. Желех.

Лупкавка, -ки, *ж.* = **Лускавка.** Желех.

Лупкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Сгинаться на тонкомъ мѣстѣ (о косѣ). Желех. 2) Хлопать. *Лупкати бичем.* Вх. Лем. 433.

Луплі́ння, -ня, *с.* Сдираніе, обдираніе (кожи, скорлупы, коры, шелухи и пр.). Шух. І. 177.

Лупнути. См. **Лупати.**

Лупцюва́ти, -цю́ю, -єш, *гл.* Бить, колотить. *Хворостиною лупцює то по плечах, то по голові.* ХС. IV. 32.

Луск, -ку, *м.* Трескъ.

Луска, -ки, *ж.* 1) Чешуя. *Пливе щука з Кременчука, луска на їй сяє.* Чуб. V. 13. *На свиті латок, як на коропі луски.* Уманск. у. 2) Лузга; шелуха. Ум. **Лусочка.** Желех. **Лущи́ця**. Чуб. IV. 369.

Лу́скавка, -ки, *ж.* 1) Коса (орудіе), толщина которой не вездѣ одинакова, почему она легко ломается. Желех. 2) Конецъ кнута, придѣлываемый для хлопанья. Желех.

Лускане́ць, -нця́, *м.* Орѣхъ, очень спѣлый, который самъ вылущивается изъ плюски. Вх. Зн. 34. См. **Лущик.**

Лускати, -каю, -єш, сов. в. **луснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Трещать, треснуть. *Шевська смола на дратві буде лускати.* НВолын. у. 2) Только не сов. в. = **Лузати.** *Кабачки лускати. Узяв на шаг насіння і лускаючії пішов за своїм ділом.* О. 1862. IX. 64. 3) Хлопать, хлопнуть. *Прилетіла гуска, крилечками луска.* Грин. III. 656. *Дверима луснути.* 4) Лопаться, лопнуть, трескаться, треснуть. Котл. Ен. VI. 22. *Очкур луснув.* Ном. № 4342. *Морда як не лусне.* Ном. № 8592. *Жартуй, глечику, поки не луснув.* Ном. № 12653. **А бодай ти луснув**! Чтобъ ты околѣлъ! 5) Ударять, ударить, хватить.

Лускатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) = **Лузатися.** 2) Трескаться, лопаться.

Луска́ч, -ча́, *м.* Щипчики для раздавливанія орѣховъ. *Лускач на горіхи.* Шух. І. 300.

Луски́рь, -ря́, *м.* Родъ рыбы.

Лу́скіт, -коту, *м.* Трескъ. Желех.

Лусковий, -а, -е. О тканяхъ: вытканный узоромъ въ видѣ чешуи (луска)? *Скатертиночки все лускові.* Грин. III. 119.

Лускоріх, -ха, *м.* 1) Пт. кедровка пестрая, орѣховка, Corvus caryocatactes. Вх. Пч. II. 9. 2) = **Лускач.** Шух. І. 291.

Луснути. См. **Лускати.**

Лусом, *нар.* Огуломъ. *А скільки візьмеш за них не нарізно, а лусом?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Лусо́ну́ти, -ну, -неш, *гл.* = **Луснути 5.** *А господарь... як лусоне його.* Ном. 566. стр. 282.

Лусочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **луска.** Желех.

Луста, -ти, *ж.* Ломоть, кусокъ. *У мене лусти хліба нема.* Черк. у. *Луста м'яса.* ЗОЮР. *Хоч яшна луста, да пшенишне слово.* Ном. № 12920. Ум. **Лустка, лусточка.** *Хто лустку дасть на чужині, водицею його напоїть? Не пожинала лусточки хліба, ні ложечки соли.* Чуб. V. 124.

Лусь! *меж.* Выражающее: 1) Легкій трескъ, щелканіе, хлопаніе. *Прилетіла гуска, крилечками луска. Таки лусь! таки лусь! прийди, серце Петрусь!* Грин. III. 656. 2) Ударъ. *Прийшов чоловік до вовка: лусь, лусь! кийком.* Рудч. Ск. I. 21.

Лут, -ту, *м.* Лыко. *Здоровий як лут.* Ном. № 13946. *Лут з його такий.* Ном. № 13946.

Луте́ць, -тця́, *м.* Нашивка, которою прикрывается сходящаяся подъ острымъ угломъ обшивка лодей, на которыхъ помѣщается водяная передвижная мельница или сукновальня. Вас. 173.

Лути́на, -ни, *ж.* 1) Лубъ. Желех. 2) Прутъ. Угор.

Лутка, -ки, *ж.* Оконный косякъ. *Я за луткою коло вікна сиджу.* Г. Барв. 292.

Луто́вий, -а, -е. Лыковый. *Постоли лутові.* Мет. 382.

Луто́к, -тка, *м.* 1) Молодое липовое деревцо. Черк. у. 2) Лыко молодой липы. *Піти надрати лутків на личаки.* Харьк.

Луття́, -тя́, *с. соб.* 1) Вѣтви или прутья лозы, ивы (корзиночной). Вх. Зн. 34. 2) Липовая кора для лаптей, лыко. КС. 1893. XII. 448. См. **Лут.**

Луцак, -ка, луцан, -на, *м.* Толстолицый человѣкъ. Александров. у. Ув. **Луцаняга.** Мнж. 184. *Лежить на лаві такий здоровенний луцаняга.* Мнж. 130.

Луци́пір, -ра, *м.* = **Люципер.**

Луч-луч! *меж.* Крикъ доильницы, отгоняющей теленка отъ коровы.

Луча, *нар.* Въ выраж. **куди луча**. Куда попало, куда зря. *Як та туча, куди луча, так і покотили.* КС. 1882. IV. 171. *Вся піхота* (й)*шла в ворота, вона — куди луча.* КС. 1882. IV. 171. См. **Лучити.**

Лучай, -ча́ю, *м.* Случай.

Луча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **лучи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Случаться, случиться. *З Богом, Парасю, коли люде лучаються.* Ном. № 4977. *Така нам лучилась пеня.* Котл. Ен. I. 17. *Лучилось бігти їм через дорогу.* Грин. I. 146.

Лучен, лучний, -а, -е = Влучен. *Бог не скорен, та лучен.* Ном. № 47.

Луче́чок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **лук.** 2) Ткацкій челнокъ, который употребляютъ, когда **в'яжуть начиння**. См. **Начиння и стілець.** Константиногр. у.

Лучик, -ка, *м.* Родъ вѣшалки для шапокъ. *Вирубається щиток з дубка і сучки на йому обрубуються і загинаються покіль сирі, та так і засохнуть. А тоді сей лучик прибивають до полутрямка і шапки на йому вішають. Шапок чотирі, а то й п'ять.* Черниг. у.

Лучина, -ни, *ж.* Лучина. *Єсть у мене в кешені лучина, засвітимо чорними очима.* Нп. *Я ходила, молода, в темний ліс по лучину.* Чуб. V. 1171. Ум. **Лучи́нна.** *За лучинку найде причинку.* Ном. № 2795.

Лучити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Мѣтить, цѣлить, прицѣливаться. *Лучив в ворону, а попав в корову.* Ном. № 1784. *Наберу я горстку, та й ногою тручу, сама добре знаю, що на біду лучу.* Чуб. V. 3. 2) Соединять.

Лучитися. См. **Лучатися.**

Лучи́ця, -ці, *ж.* Раст. Chara vulgaris. ЗЮЗО. I. 116.

Лучка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лука.** 2) Низка, одна нанизанная нить чего-либо (бусъ, грибовъ и пр.). Вх. Зн. 34. 3) Узорчатое ожерелье изъ разноцвѣтныхъ монистъ. Чуб. VII. 426.

Лучкова́тий, -а, -е. Дугообразный. — **кінь**. Лошадь съ вогнутой спиной.

Лучний, -а, -е. 1) = **Влучний.** 2) Лучной. 3) Согнутый въ дугу.

Лучний, -а́, -е́. Луговой. *Лучне сіно.* Константиногр. у.

Лучник, -ка́, *м.* 1) Труба для вывода дыма изъ хаты, при освѣщеніи ея лучиною. НВолын. у. 2) Дѣлающій луки. 3) Стрѣлокъ изъ лука. *Були мізерні лушники, що знали тільки лук та сагайдак, та стріли.* К. Дз. 179.

Лучни́ця, -ці, *ж.* 1) Смолистое сосновое дерево. Вх. Зн. 34. 2) Родъ факела изъ смолистаго дерева, употребляемый при багреніи рыбы. Шух. I. 223.

Лучня́, -ні́, *ж.* = **Лушня.** Харьк.

Лучо́к, -чка́, *м.* 1) Ум. отъ **лук.** 2) Смычекъ. *Лучок живицею помазав, та й до скрипки взявся.* Харьк.

Луччати, -чаю, -єш, *гл.* Дѣлаться лучше, улучшаться. Желех.

Лучче, *нар.* 1) Лучше. *Ні, лучче вже мовчімо!* К. Іов. 83. *Лучче кривду терпіти, ніж кривду чинити.* Ном. № 2295. *Іде берегом, шукав, де б то лучче скочити в воду.* Чуб. I. 55. 2) Больше. *Минуло годів десять, чи й лучче.* О. 1861. VIII. 26. *По чарці, по другій, та так... до десятка, чи й лучче доскочило.* Грин. II. 179. Ум. **Лучченько.**

Луччий, -а, -е. Лучшій. *Добрий пес луччий, як злий чоловік.* Ном. № 2856. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. Ум. **Лучченький.** *Житечка, де лучченьке місце, сім кіп узяли на десятині.*

Лушник, -ка, *м.* = **Лучник.** К. Дз. 179.

Лушниця, -ці, *ж.* = **Лучниця.** Вх. Зн. 34.

Лушня, -ні, *ж.* Кривой кусокъ дерева, верхнимъ концемъ упирающійся въ верхнюю связь телѣги, а нижнимъ надѣвающійся на ось, чѣмъ поддерживается полудрабок. Чуб. VII. 403. Рудч. Чп. 250. См. **Лучня.**

Лушпа, -пи, *ж.* 1) Шелуха, скорлупа (орѣховъ, яицъ, картофеля), корка (арбузовъ) и пр. 2) Чешуя (рыбы). *Лушпа на рибі тій велика.* Вх. Зн. 34. 3) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **Лушпа. Лушпи да́ти (кому́)**. Отколотить кого. Константиногр. у.

Лушпайка, -ки, *ж.* Тоже, что и **лушпа**, но только съ одного плода. *Понакидали лушпайок з кавуна.* Херс. у. **Скарбова лушпайка**. Презрительное названіе чиновника? *Там як їздять в гостину, то піп до попа, дяк до дяка, пан до пана; лиш оті скарбові лушпайки лізуть нп світло як тьма. Сіх всюди повно.* Св. Л. 201.

Лушпак, -ка, *м.* = **Лушпайка.** Желех. Вх. Зн. 34.

Лушпанити, -ню, -ниш, *гл.* Бить, колотить кого. *Ухопив його та й лушпанить.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лушпели́на, -ни, *ж.* = **Лушпайка**. Желех. Ум. **Лушпели́нка.**

Лушпи́на, -ни, *ж.* 1) = **Лушпайка**. *Не жалій хазяїна, їж картоплю з лушпиною!* Ном. № 10381. *Горіхові лушпини.* 2) Скорлупа яицъ. Ум. **Лушпинка, лушпиночка.**

Лушпиння, -ня, *с. соб.* = **Лушпина**. *Лушпиння з яєць повкидала в піч.* Кв. I. 71. Ум. **Лушпиннячко.**

Лушпи́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лушпина.**

Лущ, -ща, *м.* Пт. Fringilla coccothraustes. Вх. Пч. II. 10.

Лущак, -ка, *м.* Вылущенный орѣхъ. Вх. Лем. 433.

Лущати, -щу, -щи́ш, *гл.* = **Лусчати**. *Коли діжа лущить, — скоро весілля буде.* Грин. І. 255. *Той луг тріщить, лущить.* Рудч. Ск. І. 145. *Лущать, як оріхи під ногами.*

Лущик, -ка, *м.* 1) = **Лусканець**. *Глянь, які оріхи — сами лущики.* См. **Лущак.** 2) Ленъ-текучка, головки котораго, созрѣвъ, сами лопаются, роняя сѣмя. Черниг. у.

Лущина, -ни, *ж.* 1) = **Лушпайка**. 2) Оспина. НВолын. у. Ум. **Лущи́нка.**

Лущити, -щу, -щиш, *гл.* Снимать кору, шелуху, кожицу (съ плодовъ, яицъ). 2) Колотить. *Піймав і давай лущити йому боки києм.* О. 1862. X. 36. *Запорожці... татар і туркоту лущать.* Стор. МПр. 43. 3) Брать (о деньгахъ). *Лущитимуть з нас грошики, та й ні гадки!* Мир. ХРВ. 386.

Лущитися, -щуся, -щишся, *гл.* Сходить, слазить (о струпьяхъ, сыпи). Харьк.

Лущи́ця, -ці, *ж.* Ум. отъ **луска.** Ч. IV. 369.

Лущі́ння, -ня, *с.* = **Лускання.**

Львів, -вова, *м.* Львовъ, Лембергъ (городъ въ Галиціи). *Львів не всякому здорів.* Ном. № 718.

Львівський, -а, -е. Львовскій. Федьк. III. 129.

Львовий, -а, -е. Львиный. *А на йому шуба львова.* Чуб. III. 457.

Львов'я́ни́н, -на, *м.* Львовянинъ, житель Львова. Желех.

Львов'я́нка, -ки, *ж.* Львовянка, жительница Львова. Желех.

Льнува́ння, -ня, *с.* Собираніе попадьей съ прихожанъ льна и пр. даяній.

Льнувати, -ную, -єш, *гл.* О попадьяхъ: ходить по приходу и собирать ленъ и прочія даянія. О. 1861. X. 62.

Льняний, -а, -е = **Лянний.** *Поший мені льняную сорочку.* Чуб. V. 365.

Льод, -ду, *м.* = **Лід. Од льо́ду до льо́ду**. Годъ. Ном. № 544. Ум. **Льодок, льодочок.** *Бігла кізонька льодком-льодком.* Грин. III. 553.

Льодівка, -ки, *ж.* = **Ледівка.** НВолын. у.

Льодни́ця, -ці, *ж.* = **Льодовня.**

Льодови́й, -а́, -е́. Ледяной. *Таке холодне, як льодове.* Лебед. у.

Льодо́вня, -ні, *ж.* Ледникъ. Лубен. у.

Льодо́к, -дку, *м.* Ум. отъ **льод.**

Льокай, -кая, *м.* Лакей. Чуб.

Льолечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **льоля.**

Льо́лька, -ки, *ж.* Ум. отъ **льоля.**

Льоля, -лі, *ж.* дѣтск. Рубашка. О. 1861. VIII. 8. *Хоч у одній льолі, аби до любови.* Грин. І. 245. *Як буде доля, то буде й льоля.* Посл. Ум. **Льо́лька, льо́лечка.**

Льом, -му, *м.* Раст. Ulmus montana. ЗЮЗО. І. 140.

Льон, -ну, *м.* 1) Ленъ, Linum usilatissimum. L. 2) **Дикий льон**. Раст. Linum perenne. ЗЮЗО. І. 127. 3) **Жовтий —**. Раст. Linum flavum. ЗЮЗО. І. 127. 4) **Зайців —**. Раст. Linaria vulgaris. ЗЮЗО. І. 126. Ум. **Льонок, льоночок, льони́ченько.** *Кидай, Петре, жито жать, йди до мене льонку брать.* Грин. III. 260. *Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, ой там брала дівка льоночок дрібненький.* Грин. III. 413. *Уродився льониченько, унадився козаченько да витоптав льон.* Чуб. V. 158.

Льоне́ць, -нця́, *м.* — **дикий**. Раст. Linaria arvensis. Вх. Пч. І. 11.

Льо́ник, -ка, *м.* Осевая чека, засовка. Чуб. VI. 112.

Льони́ченько, -ка, *м.* Ум. отъ **льон.**

Льонище, -ща, *с.* Мѣсто, бывшее подо льномъ. Черк. у. *Орали отте льонище.* Кіев. г.

Льонни́й, -а́, -е́. Льняной. *Льоннії обруси на столі.* О. 1862. IV. 21. *Льонна олія.* Константиногр. у.

Льонок, -нка, *м.* Часть верстату. Шух. I. 255.

Льонок, -нку, *м.* 1) Ум. отъ **льон.** 2) Раст.: а) Linaria vulgaris. ЗЮЗО. I. 126. б) Linum catharticum. ЗЮЗО. I. 126.

Льо́нток, -тка, *м.* = **Льонок.** МУЕ. III. 17.

Льоп! *меж.* Шлепъ! ляпъ!

Льо́пати, -паю, -єш, *гл.* Ляпать, мазать. *Годі вже тобі оту долівку льопати: розводь маслинку, та ставай — вибілиш оцю стінку.* Кобел. у.

Льо́пи, -пів, *м.* 1) Пятна отъ разлитой цвѣтной жидкости. 2) Мазня (о картинѣ). Полт. г.

Льос, -су, *м.* Жребій; судьба; удѣлъ, участь. *Єдну шату Христову пошарпали, а о другій кидали льоси. Я в тому невинна, льос тому владає, заказує рідний отець і мати не дає. — На що ж, невдачнице, на льос нарікати? Лучче сказать: нехороший, не можу кохати.* Чуб. V. 172.

Льот, -ту, *м.* = **Літ.** *Пізнати сову по льоту.* Ном. № 7343. *Здоров'я льотом вилітає, та по воловому вертає.* Г. Барв. 541. *За твоїм льотом і ми полетіли і вже не згорнемо крил.* О. 1861. III. 7.

Льото́к, -тка́, *м.* Отверстіе въ ульѣ, куда летаютъ пчелы.

Льох, -ху, *м.* 1) Погребъ, подвалъ. Стор. МПр. 72. *Льох був серед двору.* Грин. II. 155. *Двір гарний з рубленою хатою, коморою, льохом і садком.* Котл. НП. 356. *Піди до льоху, до корови, та швидче!* Шевч. 132. 2) Яма, пещера; подземелье. *Як з ним побігла на охоту, та грім загнав їх в темний льох.* Котл. Ен. I. 25. *Ярема з Лейбою прокрались аж у будинок, в самий льох; Оксану вихопив чуть живу Ярема з льоху.* Шевч. 189.

Льо́ха, -хи, ж. Свинья. *Десятеро поросят одну льоху ссуть.* Чуб. I. 315. *Одну льоху маємо, та й ту вовки витягнуть з двору.* Левиц. Пов. 183. Ум. **Льошка.** Шух. I. 212.

Льохови́ця, -ці, ж. Яма; чаще: волчья яма, западня для поимки волковъ. Лубен. у. *У цій Барвінщині чисто якісь льоховиці.* Лубен. у.

Льо́шка, -ки, *ж.* Ум. отъ **льо́ха.**

Люб, -ба, *м.* Милый. *Од Бога — люб, од попа шлюб, од короля весілля.* Рк. Макс. *На що люба любувала?* ЗОЮР. II. 14.

Люба, -би, *ж.* Любовь. *Коби нам ся ніч не стало з великої люби.* Гол. III. 394. *Моцний Боже допоможе, дасть з люби користь.* Чуб. V. 2.

Любайстер, -тру, *м.* Алебастръ. Черк. у.

Любайстро́вий, -а, -е. Алебастровый.

Люба́нка, -ки, *ж.* Возлюбленная. Желех. Ум. **Люба́ночка.** Гол. II. 465.

Люба́с, -са, *м.* Любовникъ. Желех. Вх. Зн. Ум. **Любасо́к.** Желех.

Люба́ска, -ки, *ж.* = **Любанка.** Ум. **Любасонка.** Гол. II. 551.

Любасо́к, -ска́, *м.* Ум. отъ **люба́с.**

Любасочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **люба́ска.**

Любва́, -ви, *ж.* = **Любов.** *Тоді любви бере, як достатки є.* Ном. № 8921.

Любе́зний, -а, -е. Любезный. Кв. II. 232. *Промов мені слово, о любезний сину.* Чуб. III. 16.

Любець, -бця́, *м.* 1) = **Люби́сток.** *Чи ти мене, моя мати, в любцю не купала, що ти мені, моя мати, долі не вгадала.* Чуб. V. 357. 2) Милый. *Ой як любця не любити, коли очки чорні!* Гол. III. 514.

Лю́бжа, -жі, *ж.* Раст. а) Orchis incarnata, дремликъ. б) Orchis latifolia. ЗЮЗО. I. 130.

Люби́дра, -ри, *ж.* Огородная мята, Tropaeolum urinus. Мнж. 185.

Любий, -а, -е. 1) Милый; пріятный; хорошій. *Бжола летить на любий цвіт.* Ном. № 8732. *Розмова моя люба та мила.* Ном. № 12934. *Любого гостя весною частують медком, а в-осени молочком.* Ном. № 11802. *Така люба рілля, що дитина виросла б, коли б посадив.* Ном. № 10150. 2) Возлюбленный. *Ізійшов голос із небес: Ти єси син мій любий, що я вподобав.* Єв. Мр. I. 11. *До любої небоги нема далекої дороги.* Ном. № 8759. 3) Любовный. *У любий місяць уродилась* (про дівчину, котру всі кохають). Ном. № 8748. Ум. **Любенький, любесенький.** *Тіточко наша любенька, не кидай нас.* МВ. I. 12. *Там така любісінька дитина.* Полт.

Люби́-мене́. Раст. а) Незабудка. Myosotis palustris. б) Astrantia major. *Л*в. 97. в) Eryngium planum. *Л*в. 98.

Люби́-мене́-не покú́нь. Раст. 1) Lathyrus sylvestris. ЗЮЗО. I. 126. 2) Orchis Morio. ЗЮЗО. I. 130.

Люби́жник, -ка, *м.* Раст. Melampyrum pratense. *Л*в. 100.

Люби́ста, -ти, *ж.* = **Любисток.** ЗЮЗО. I. 126.

Любисти́на, -ни, *ж.* Одинъ экземпляръ растенія любисток.

Люби́сток, -тку, *м.* Раст. Levisticum officinale. *Чи в любистку ти купався, що ти мені сподобався?* Чуб. V. 75. Ум. **Любисточок.**

Любити, -блю́, -биш, *гл.* Любить. *Кого Бог любить, того й карає.* Ном. № 42. *Козак дівку вірно любить, заняти не сміє.* Мет. 105. *Любіть її, думу правди, козацькую славу, любіть її.* Шевч. 128.

Любитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Любить другъ друга. *Так любляться, як собака з кішкою.* Ном. № 4147. *Ой за Бугом за рікою любився я з дівчиною.* Чуб. V. 24. *З ким вірно люблюся — не наговорюся.* Мет. 29. *Кохайтеся, любитеся, як серденько знає.* Шевч. 12. 2) Нравиться. *А що, хата любиться?* Лебед. у.

Люби́тки, *гл.* Ум. отъ **любити.** *Уже нам ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Любісінький, -а, -е. Чрезвычайно милый, ч. пріятный, ч. хорошій.

Любісінько, *нар.* Чрезвычайно пріятно, ч. мило, ч. хорошо.

Любість, -бости, *ж.* 1) *Любовь. Заміж пішла по любости.* МВ. I. 92. *Не білись, личко біленькеє, будуть к тобі гості, гості не з любости, а од нелюба старости.* Чуб. V. 574. *Нехай о тім увесь світ знає, же з любости смерть буває.* Гол. III. 396. 2) Пріятность; удовольствіе. **До любости бути кому**. Нравиться. **Робити до любости**. Въ свое удовольствіе дѣлать, по своему желанію. *Боклаги з напитками і всякі ласощі. Пий і їж до своєї любости, хто хочеш.* К. ЧР. 85.

Любісько, *нар.* = **Любісінько.** Желех.

Любка, -ки, *ж.* 1) Милая, дорогая. *Ой мамко любко! моя мамочко!* Ном. № 7837. 2) Возлюбленная. *Добри-вечір, мила, добривечір, любко!* Чуб. V. 139. *Оженися, мій синочку, візьми собі любку, цілуй її, милуй її, як голуб голубку.* Чуб. V. 32. 3) Раст. а) Orchis latifolia. ЗЮЗО. I. 130. См. **Лю́бжа.** б) Orchis sambucina, — purpurea. ЗЮЗО. I. 171. в) *мн.* **Любки**. Раст. Orchis militaris. ЗЮЗО. I. 130. *Зілля таке: любки зветься. Як хоче*

дівчина, щоб парубок любив, так у чому небудь і дає йому тих любок. Черниг. у. Ум. **Любонька, любочка.** *О, да який же вінок ваш красний, сестро! да який оке красний! Сестронько-любонько, коли ж ви його візьмете?* МВ. І. 171. *Діти помітили, жалують мене: тіточко-любочко! чого ви журитесь?* МВ. І. 11.

Любко́, -ка, *м.* Милый, любовникъ. *Котра мого любка любить.* Гол. III. 453. *Не велика поточина луги ізмулила; хвалилася ледачина: любка вітлюбила; так би она дочекала світа біленького, чи в'на буде обнімати мого миленького.* Гол. II. 427. Ум. **Любонько.** *Ой Романе, Романоньку, що ж тя болить, мій любоньку?* Гол. I. 158.

Лю́блений, -а, -е. Тотъ, кого полюбили. *Бере собі Химочку люблену.* Грин. III. І. 460. *Баба сужена, а кума люблена.* Ном. № 8082.

Любли́вий, -а, -е. Влюбчивый. *Дід мав любливе серце.* Стор. (Закох. чорт.). — ЧГВ. 1853. 62.

Лю́блин, -на, *м.* 1) Названіе города. 2) Названіе хороводной игры. Грин. III. 113.

Любля́, *нар.* Нравиться, угодно. *Щоб ти мене на шиї возив, та скрізь, де мені любля.* МВ. (КС. 1902. Х. 151). *Ну, хто куди любля! Усюди є об віщо погріти руки! І от — одна купа сюди, а друга туди...* К. ЧР. 353.

Люблязни́й, -а́, -е́ = Люб'язний.

Люблязно́, *нар.* = **Люб'язно.** Котл. Ен. VI. 34.

Любля́нка, -ки, *ж.* = **Любанка.** Ум. **Любля́ночка.** *Любили ж мене три люляночки.* Грин. III. 21.

Любля́та, -ля́т, *с. мн.* = **Люб'ята.**

Любо, *нар.* 1) Пріятно; хорошо; красиво. *У людей діти — любо поглядіти.* Ном. № 9204. *Сияло сонце в небесах; а ні хмариночки, та тихо, та любо, як у раї.* Шевч. 100. *Любо й неньці, як дитина в честі.* Ном. № 9226. *З гарної дівки гарна й молодиця, — гарно завертиться, любо подивиться.* Ном. № 9004. 2) Съ наслажденіемъ. *Не дві ночі карі очі любо цілувала.* Шевч. 66. *Невольники лежять, простягшись любо.* К. Іов. 8. 3) Любовно, въ любви, въ согласіи. Ум. **Любо́нько, любе́сенько.** *І досі ще стоїть любенько рядок на вигоні тополь.* Шевч. 492. *Ходить по хаті..., урядившись як можна гарніш, виголившись чистенько і чуб вистригши любесенько.* Кв. *Тихенько й любенько день мине.* МВ. І. 18. *Мені, моя доле, дай на себе подивитись, дай і пригорнутись, під крилом твоїм любенько в холодку заснути.* Шевч. 622. *Сестро моя, не журись, голубко! Досі жили з тобою любенько, — треба так і звікувати.* МВ. І. 12. *І за руки любенько взявшись, до ратуші пішли тишком.* Котл. Ен. V. 44.

Любов, -ви, *ж.* Любовь. *Любови Божої не маєте в собі.* Єв. І. V. 42. *Де любов, там сам Бог пробуває.* Ном. № 9514. *Не завидуй багатому: багатий не має ні приязні, ні любови, — він все те наймає.* Шевч. 227. *Ой Боже, Боже, що тая любов може!* Нп. **До любови**. По любви. *Хоч у одній льолі, аби до любови.* Ном. № 8898. **Бути до любови**. Вызывать любовь, нравиться; быть пріятнымъ. *А ні до любови, а ні до життя.* Ном. № 6552. *Щоб біле личко, а чорнії брови, — то ж козакові дівка до любови.* Чуб. V. 40. *Тільки ж мені до любови що чорнії брови.* Мет. 18. Ум. **Любовка.** *Хоч у одній льольці, аби до любовці.* Ном. № 8898.

Любове́ць, -вця́, *м.* Любитель. Козелецк. у.

Любовний, -а, -е. 1) *Любимый.* 2) Полюбовный. *Могорич — любовна річ.* Ном. № 14063. Ум. **Любо́вненький.** *Гості ви мої любовненькії, сядьте в мене, побесідуйте.* Чуб. V. 575.

Любо́вність, -ности, *ж.* Любовь, согласіе. *Муж із жоною не в любовности, в невірности живе.* ЗОЮР. II. 118.

Любовно, *нар.* Любовно, въ любви, въ согласіи. *Хороше да пригоже, да любовно живуть.* Чуб. V. 516. *У нас це так любовно.* Лебед. у. Ум. **Любо́вненько.**

Любомудр, -ра, *м.* Мудрецъ. *Ти засвітив, любомудре, світоч правди, волі.* Шевч. 237.

Любо́нь, *нар.* = **Либонь.**

Лю́бонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **любка.**

Лю́босний, -а, -е. 1) *Любовный.* К. ЧР. 2) *Любезный,* пріятный. К. Дз. 182.

Любочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **любка.**

Любо́та, -ти, *ж.* Наслажденіе, удовольствіе. *Любота глянути на молодят, як вони гарненько живуть укупці.*

Лю́бощі, -щів, *ж. мн.* 1) *Любовь, любовныя ласки,* выраженія любви, любовное влеченіе. *Любощі та вечерниці заведуть до шибениці.* Ном. № 12563. *Щирії любощі серденьку одрада. Се на мене любощі напали; а матуся казала, що любощі як сон: ні заїси, ні заспиш і що робиш — не знаєш, мов в-ві сні.* Кв. 2) Средство приворожить къ себѣ чью любовь. *Чи ти мені що починила? Чи ти мені любощів дала?* Чуб. V. 92.

Лю́брик, -ка, *м.* и **лю́брика, -ки**, *ж.* Вапъ (красный карандашъ). Харьк.

Любува́ння, -ня, *с.* 1) *Ласки; любовныя ласки.* 2) Удовольствіе, наслажденіе чѣмъ-либо.

Любува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* 1) — **кого́**. *Любить; ласкать,* осыпать любовными ласками. *Чужі жонки любувати.* Вх. Уг. 251. *Мій миленький іде тихою ходою з инчою милою, він її цілує, він її любує, а на мене, молоденьку, нагайку готує.* Чуб. V. 621. *На що люба любувала, з броду воду вибірала, кацарівно?* ЗОЮР. II. 15. 2) Выбирать по вкусу. *Любує кобилу.* Лебед. у. 3) — **на**. Любоваться. *Лубує на землю, що як писанка красується.* Мир. ХРВ. 354. *Любував на вола.*

Любуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Любоваться. *О пуцьверинку Купидоне, любуйся, як Дідона стогне.* Котл. Ен. I. 36.

Любуня, -ні, *ж.* Ласк. отъ **любка**. *Хаюню, любуню, чи любиш ти мене?* Pauli.

Любусь, -ся, *м.* Милый, любимый (о мужчинѣ). *Серце, дідусю любусю, води хорошенько бабусю.* Чуб. V. 1134.

Лю́бця, -ці, *ж.* Милочка. *Жінко ж моя, любцю ж моя, іди ти додому.* Чуб. V. 93.

Лю́бчик, -ка, *м.* 1) Милый, дорогой. *Не їдь, братіку, не їдь, любчику!* Чуб. V. 49. 2) = **Любисток.** Вх. Лем. 433.

Любчи́на, -ни, *ж.* = **Любка.** *Що то за дівчина, що то за любчина?* Чуб. V. 48.

Люб'язний, -а, -е. Любезный, милый, пріятный. *Водишся з люб'язними мені людьми.* Кв. II. 173. *Знаю, чом тобі всі не люб'язні.* Котл. НП. Ум. **Люб'язне́нький.**

Лю́б'язно, *нар.* Любезно, привѣтливо, мило. *Підійшов до неї і спитав так тихенько та люб'язно.* Кв. II. 244. Ум. **Люб'язне́нько.**

Люб'я́та, -ят, *с. мн.* Милые. Желех. *Мої люб'ята!* (обращеніе).

Люб'я́чий, -а, -е. Любящій. *Такий він був люб'ячий до мене.* МВ. I. 2.

Люд, -ду, *м.* Народъ, людъ; человѣчество. *Не все ж Біг дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Вона стане на користь людові нашому.* Дещо. 15. *Люд вже здавна коверзує — з того лихо плазує.* Ном. № 2456.

Люде, -де́й, *мн.* 1) Люди. *Бог Богом, а люде людьми.* Ном. № 170. *Бог судить не так, як люде.* Ном. № 34. *От уже й люде трапляються, — от уже й заміж пора — Які там, мамо, люде? — Харько Кабиця.* О. 1861. XI. Кух. 13. **З його люде будуть.** Изъ него толкъ будетъ. Ном. № 4866. *Я тоді ще бачив, які з його люде будуть.* **Вас за людей мають**. Васъ считаютъ за людей, къ вамъ относятся какъ къ людямъ. **В людях.** Публично, при народѣ. *Шануй одежу в дворі, вона тебе в людях.* Ном. № 11128. 2) Простой народъ. *Дивись! пан, а балака, як люде.* Ном. № 1244. *Чи пани, чи люде?* Ном. № 1138. *То пани, а ми люде.* Ном. № 1139. Ум. **Людки́**. (Чуб. III. 109), **людоньки, людочки**. *Людоньки! та де в мене гроші взялися?* Каменец. у. *Людочки! як же я злякалась!* Ув. **Людиська, люди́ща.** *Єсть люде, єсть і людиська (людища).* Ном. № 2450.

Людина, -ни, *об.* Человѣкъ. *Кожна людина своє лихо несе.* Ном. № 1993. *Перша жінка в мене була добра людина.* ЗОЮР. I. 9. *Якась людина.* Шевч. 340. *Не годиться потягаться на людину.* Чуб. I. 88. *З його вийде людина.* Миргор. у. Ум. **Людинка.**

Люди́ний, -а, -е = **Людинячий**. *Знайшов у полі ногу — дрібнесеньку — та й думаю: чи людиная се нога? Чи з людей ся нога?* Сосниц. у.

Люди́нка, -ки, *об.* Ум. отъ **люди́на.**

Люди́нячий, -а, -е. Какъ у человѣка, человѣческій. *Пика людиняча.* Полт. у. *Що воно ото таке намальовано? Людиняча голова на товарячих ногах.* Лубен. у.

Люди́ська и людища. Ув. отъ **люде.**

Лю́дки́, -ків, *мн.* Ум. отъ **люде.**

Людни́й, -а́, -е́. 1) Людской, свойственный человѣку. *Одно, та й те не людно* (про дитину). Ном. № 9203. 2) Многолюдный. Левиц. Пов. 297. К. Псалт. 98.

Людність, -ности, *ж.* Населеніе. Желех.

Людні́ти, -ні́ю, -є́ш, *гл.* 1) Начинать походить на человѣка, дѣлаться болѣе похожимъ на человѣка въ физическомъ или нравственномъ смыслѣ. 2) Наполняться, заселяться людьми.

Людно, *нар.* 1) По-людски, какъ слѣдуетъ человѣку. 2) На людяхъ, публично. *Благословіть нас, тату, людно, та й весілля відгуляймо.* Г. Барв. 211. 3) Многолюдно. НВолын. у. *Стало трохи людніше.* Левиц. Пов. 205. *Приїду додому, — весело буде, людно.* МВ. (О. 1862. III. 39). 4) Съ людьми, съ войскомъ. *Поприставали* (пани до Жовковського) *людно й оружно.* К. ЦН. 277.

Людо́вий, -а, -е. Народный.

Людоже́р, -ра, *м.* Людоѣдъ. *Крівaві людожері.* К. ЦН. 314. *Змій людожер.* К. МБ. X. 12.

Людоже́рний, -а, -е. Свойственный людоѣду, кровожадный. *Людожерне панство завдавало* (людям) *неронівські інквізіційні муки.* К. Кр. 25. *Почули свіжу кров сі людожерні птиці.* К. Дз. 11. *Гучить з гармат стреляння людожерне.* К. ЦН. 268.

Людоїд, -да, *м.* Людоѣдъ. *Ах ти людоїд.* Ном. № 4082. *Колись на світі було так, що багато було, кажуть, людоїдів, або песиголовців.* Грин. I. 1.

Людоїдний, -а, -е. Свойственный людоѣду, кровожадный. Желех. *Ті прославляли війну людоїдну.* О. 1861. I. 94.

Людоїдство, -ва, *с.* Людоѣдство. К. Досв. 112. Переносно: жестокое, безжалостное отношеніе къ людямъ. *Що далі, то неначе лучче стає... розбійства того менше... людоїдства того нема.* КС. 1883. IV. 773.

Людоїдський, -а, -е. Принадлежащій людоѣду, ему свойственный.

Лю́доньки, -ків, *мн.* Ум. отъ **люде.**

Людоріз, -за, *м.* Убійца, разбойникъ. Мир. ХРВ. 321.

Людосла́вний, -а, -е. Славный, знаменитый людьми. *Відкіль тебе, брате, виглядати? Чи з Чорного моря, чи з чистого поля, а чи з людославного Запорожжя?* Лукаш. 59. *Людославна запорізька Січ.*

Людство, -ва, *с.* соб. Люди. *І все те людство навколішки стало.*

Людський, -а, -е. 1) Человѣческій. *Де люде не ходють і людський християнський глаз не заходе.* Чуб. І. 116. *Напився він не раз людської крови.* Ном. № 1281. *І погляд у його не людський.* Ном. № 2893. 2) Человѣчный, привѣтливый. 3) Порядочный, разумный, смыслящій. *Не попалось кому людському взяти.* МВ. **Півтора людського**. Неразумное, неумѣстное. *Що скаже, то півтора людського.* Ном. № 13031. 4) Народный, простонародный. *То земля панська, а то людська.* Полт. г. 5) Чужой, не свой. *Постаріла мене, брате, людська робітонька.* Грин. III. 400.

Лю́дськість, -кости, *ж.* 1) Человѣчество. К. (О. 1861. II. 228). 2) Гуманность, человѣчность. Левиц. (Правда).

Людці, -ців, *м. мн.* Ум. и нѣсколько уничижительное отъ **люде.** *Трясітеся, рубці, дивітеся, людці.* Чуб. V. 481. *Такі собі людці, — не дуже гарні!.. — Траплялись і хороші людці.* Котл. НП.

Людяка, -ки, *ж.* Ув. отъ **людина.** (Харьк.). Человѣчина.

Людяний, -а, -е. Гуманный, привѣтливый въ обращеніи. *О. Гервасій... вийшов пан-отцем простим, людяним.* Св. Л. 17. 2) Человѣческій, свойственный порядочному человѣку, настоящій. *У нього і скотини людяної чорт-ма. У багача і одежа людяна.*

Лю́дяність, -ности, *ж.* 1) Гуманность. Желех. 2) Привѣтливое обращеніе, соединенное съ душевной добротой.

Люз, -зу, *м.* 1) Свободное мѣсто. Желех. **Люзом**. Какъ нарѣчіе: свободно; въ безпорядкѣ; неукрѣпленно. *Люзом ходити.* Желех. *Кінь... на каменистій дорозі пошнипає (обнюхає) каміне, попробує ногою, чи не лежить воно люзом.* Шух. І. 79. 2) Смѣна караула? Федьк. III. 165.

Лю́за, -зи, *ж.* Большая барка на Днѣпрѣ, аршинъ до 30 длины, везущая преимущественно мелкій лѣсъ. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Люзний, -а, -е. Свободный, вольный.

Люзня́к, -ка́, *м.* Слуга въ военномъ лагерѣ стариннаго польскаго войска? *Люзняк в шляхетському обозі.* К. ПС. 9.

Люзо́ванець, -нця, *м.* У гребенщиковъ: названіе верхушки рога. Вас. 163.

Люзува́ти, -вую, -єш, *гл.* Смѣнять. *Пішов фрайтер молоденький стойку люзувати.* Федьк. III. 164.

Люзува́тися, -зуюся, -єшся, *гл.* Разшатываться, ослабѣвать въ связи, въ прочности.

Люла, -ли́, *ж.* Большая курительная трубка. См. **Люлька 1.** *Виносе йому циган таку здоровенну люлу.* Мнж. 114.

Лю́лечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **люлька.**

Люлечки. Ум. отъ **люлі.**

Люле́шний, -а, -е. 1) Трубочный. 2) *Любящій курить изъ люльки.* Харьк.

Люле́шник, -ка, *м.* Куритель изъ трубки. Ном. № 12603.

Люли́на, -ни, *ж.* = **Люля, колиска.** *Е... е... люлино! Засни, мала дитино!* Мил. 43.

Люлі-люлі, *меж.* Баюшки баю. Чуб. V. 446. *Ой люлі, люлі, моя дитино.* Шевч. 481. *Ой ну люлі, люлі! Чужим дітям дулі, а нашому калачі, щоб спав і вдень, і вночі.* Мет. 3. Ум. **Люлечки.** *Люлі-люлечки.*

Люлочник, -ка, *м.* Раст. Oenothera bienis. Лв. 100.

Люлька, -ки, *ж.* 1) Курительная трубка. Вас. 148. *Хто не курить люльки і не нюхає табаки, той не варт і собаки.* Ном. № 12600. У гуцуловъ части трубки называются: **вершок**, въ который набивается табакъ, **сподок** — въ него затыкается **чубук**; они дѣлаются каждый отдѣльно и скрѣпляются **чо́пиком**; надъ **вершком** находится **накривка** или **шишка** (крышка), которая къ **вершку** прикрѣплена **кочергою** — треугольною металлическою пластинкою, въ которой крышка поворачивается на **чопу**; металлическія украшенія крышки (завитки) наз. **кучерями**: **сподо́к** украшается **гре́бінем**, а гдѣ послѣдняго нѣтъ, тамъ для крѣпости соединяетъ **сподо́к** съ **вершко́м** проволочная **плетінка**; та часть **чубука**, которая берется въ ротъ, наз. **пищок**. Шух. I. 276, 277. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Люлечка.** *Козак сердега люлечку потягає.* Нп.

Люльок, -лька, *м.* Раст. Hyosciamus niger. Лв. 99.

Люлю-сю! *меж.* Крикъ на свиней, когда ихъ загоняютъ. Вх. Лем. 429.

Лю́ля, -лі, *ж.* = **Колиска.** *Вже твоя дитиночка у люлі кричить.* Грин. III. 302. Ум. **Люлечка.**

Люляння, -ня, *с.* Баюканье.

Люля́та. Въ колыбельн. припѣвѣ. *Люлі, люлі, люлята.* Мил. 40.

Лю́ляти, -ляю, -єш, *гл.* 1) Баюкать. *Люляю, люляю, поб'ю котка, полаю.* Мет. 2. 2) Спать (о дѣтяхъ). *А Савиха молоденька дитину колише: «Ой люляй, люляй, вродливий синочку!».* Гол. I. 19.

Лю́нтра, -ри, *ж.* Узкая длинная лодка. Мнж. 185.

Люну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* = **Лину́ти.** *Дощику, дощику!... люни як з луба!* Ном. № 334.

Люстерко, лю́стеречко, -ка, *с.* Ум. отъ **люстро.**

Лю́стро, -ра, *с.* Зеркало. *Морським милом умивалася, в ясне люстро виглядалася.* Чуб. V. 579. Ум. **Люстерко, люстеречко.** *В золотев люстерко видивлялася.* Чуб. V. 19.

Люстри́на, -ни, *ж.* Люстринъ. *Шалевий пояс і люстрини, щоб к празнику пошив каптан.* Котл. Ен.

Люстрино́вий, -а, -е. Люстриновый. *Що за гарну спідницю я їй справив! Люстринову і юпку парчеву.* Кв.

Люстровий, -а, -е. 1) Зеркальный. 2) Люстриновый. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець!* Котл. Ен. I. 12.

Люсува́ти, -сую, -єш, *гл.* Шипѣть, кипѣть; гасить известь. *На вапну налили води, то вона й люсує. Вапно люсувати.*

Лют, -ту, *м.* Гвоздь, которымъ стягиваютъ урванти на ободѣ колеса. Чуб. VII. 576.

Лютень, -ня, *м.* = **Лютий 2.** *Місяць лютень питає, чи обутий.* Ном. № 412. *Лютень казав: як би я в батькових літах — бику третяку ро́ги вирвав би.* Ном. стр. 282. № 412.

Лю́тер, -тра, *м.* = **Лютор.** К. МБ. III. 261.

Лю́терський, -а, -е. Лютеранскій. *Польський міст, лютерський піст, турецьке набоженство — то все блазенство.* Ном. № 8108.

Лютий, -а, -е. 1) Свирѣпый, суровый, жестокій, лютый. *Збери всіх лютих змій, збери, роспитай, котора люта.* Чуб. І. 122. *Лютий звір.* Мет. 15. *Ой боїться ж воно да лютої зіми.* Мет. 149. *Лютий ворог.* Шевч. 256. *Люте горе.* Шевч. 44. *Не бачив кінця моїй лютій муці.* Стор. МПр. 40. 2) Крѣпкій (о табакѣ). *Лютий тютюн* (у гуцуловъ). Шух. І. 36. 3) Февраль (назв. мѣсяца).

Лю́тити, -чу, -тиш, *гл.* Сердить, раздражать. Желех.

Люти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* = **Лютувати.** *Магнат лютився.* Мир. ХРВ. 92. *Він лютиться, що я не радивсь його.* НВолын. у.

Лютість, -тости, *ж.* Ярость, свирѣпость. Стор. МПр. 61. Котл. Ен. V. 68.

Лютно, *нар.* Морозно съ холоднымъ вѣтромъ. *Лютно на дворі.* Каменец. у.

Люто, *нар.* Свирѣпо, жестоко, люто, звѣрски. *Люто помордовано! — О злая доле! за що ти мене так люто караєш?* Стор. II. 269.

Лютор, -тра, *м.* Лютеранинъ. *Пани лютори й кальвини, дознаючи собі напасти од католиків, наших підпірали.* К. Хм. 34.

Лютощі, -щів, *мн.* = **Лютість.** *Її тиха мова гасила його лютощі.* Мир. ХРВ. 34.

Лютровий, -а, -е. Лютрові залізця. Родъ ловушки для лисиць, куниць, хорей и подобныхъ звѣрей. Вх. Пч. II. 7.

Лютува́ння, -ня, *с.* Свирѣпствованіе. *Лютуванням і кров'ю вони наситились уже вдоволю.* Стор. МПр. 147.

Лютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Свирѣпствовать, злиться. *Ревуть, лютують вороги.* Шевч. 59. *Лютує голод в Україні.* Шевч. 332. *Стеха дивиться, що з того буде, а сама так і лютує.* Кв. II. 18. *Лютував старий за те, що ляховку взяв, та вже як Бог дав їм дітей, старий їх простив.* МВ. I. 73. 2) Паять.

Лютува́тися, -туюся, -єшся, *гл.* 1) = **Лютувати 1.** 2) Паяться.

Лють, -ті, *ж.* Сильный холодъ. Ном. № 3737. *Теперки ще нічого, а як сама лють була, то хочень і три в'язки соломи спали, то холодно.* Каменец. у.

Люципер, -ра, *м.* Люциферъ, дьяволъ. Шевч. 592. Чуб. I. 166. *Пойде Ірод сам до аду люциперу на пораду.* Чуб. III. 359.

Люше́нний, -а, -е. Имѣющій люшню.

Люшенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **люшня́.**

Люшки, *меж.* Крикъ на телятъ.

Люшня́, -ні́, *ж.* = **Лушня.** *А оглянься, — люшню згубиш.* Полт. Ум. **Люшенька.**

І. Ля, *пред.* = **Біля.** *Стоїмо ми ля воріт.* Черниг. у.

II. Ля. Употребляется какъ вставка. *Я ходив ля до нею.* Вх. Зн. 34. *П'ять днів ля робив.* Вх. Зн. 34.

Ля́бдати, -даю, -єш, *гл.* Болтать. Угор.

Лявр, -ру, *м.* Лавръ. *І цвинтарь озде, як го впарканили, ціприсом, лявром, зіллєм насадили.* Федьк. I. 75.

Ляга́ти, -гаю, -єш, сов. в. **лягти́, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Ложиться, лечь. *Так мені жилося: устаю — плачу і лягаю плачу.* МВ. II. 15. *Лучче мені та гіроньки копати, аніж мені з нелюбом та спати лягати.* Мет. 260. *Високії ті могили, де лягло спочити козацькеє біле*

тіло. Шевч. 48. *Курява лягає.* Шевч. 89. *Субота — не робота: помий, помаж та і спати ляж.* Ном. № 542. *Еней на піч забрався спати, зарився в просо, там і ліг.* Котл. Ен. 2) Только сов. в. Умереть. *Робила цілий вік панам, та мабіть ляжу як кістка гола.* Ном. № 1520. 3) Заходить, зайти (о солнцѣ). *Лягло сонце за горою, зорі засіяли.* Шевч. 53.

Ляги́, -гів, *м. мн.* = **Лягови.** *Іде він до неї о пізніх лягах.* Чуб. II. 183.

Ля́гмо, -ма, *с.* = **Лягови.** *От як у добре лягмо і приліта змій.* Мнж. 9. *Іде селом — а ні телень, хоч би тобі собака гавкнув, а воно були пізні лягма.* Лебед. у.

Ля́гови, -гов, *ж. мн.* Время, когда ложатся спать. *По Різдві сижу я одного вечора, так вже у пізні лягови, пряду.* МВ. II. 14. *Не діло діялось у пізні лягови, — ніде а ні телень.* Лебед. у.

Лягови́тися, -влю́ся, -ви́шся, *гл.* = **Лягати 1.** *Крутиться, вертиться, під припічком спать ляювиться.* Грин. I. 248. *Чи договорюсь я тобі, щоб ти покинула прясти та ляговилась швидче спати.* Кв.

Ля́гома, -м, *с. мн.* = **Лягови**. *Пізно, об лягома приїхав.* Зміев. у.

Лягти́. См. **Лягати.**

Лягчи́ = **Лягти.**

I. Ля́да, -ди, *ж.* 1) Опускная дверь: въ потолкѣ (на чердакъ), въ погребѣ и пр. Подобное-же у колесниковъ въ **парні**. Вас. 146. 2) Опускная ставня въ прилавкѣ. *Різники у нас продають м'ясиво на штандарах, а в кого крамниця є, то на ляді.* Лебед. у. 3) Крышка надъ корытомъ, находящимся у **сажа** (см. **саж**), поднимающаяся и опускающаяся, устроенная съ того цѣлью, чтобы находящіеся на волѣ животныя не могли пользоваться изъ корыта кормомъ, положеннымъ для заключеннаго въ **саж** животнаго. Чуб. VII. 396. 4) Помостъ? настилка деревянная? *Мені, мій пане, на ляді стояти* (говоритъ конь). Чуб. V. 871. 5) Часть ткацкаго станка, сквозь которую проходять нити основы и посредствомъ которой прибиваются одна къ другой поперечныя нити. Части **ля́ди**: два деревянныхъ четырехгранника называются собственно **лядою** (3); сквозь нихъ на концахъ проходять два болѣе тонкихъ четырехгранника — **хвости** (2), находящіеся по отношенію къ **ля́ді** въ вертикальномъ положеніи; нижніе концы **хвостів** укрѣплены въ нижнемъ брускѣ **ляди** (а), а верхній брусокъ (б) свободно ходить по **хвостам** вверхъ и внизъ для того, чтобы можно было между верхнимъ и нижнимъ брускомъ поставить **блят** (5) (см. это слово). Когда **блят** вставлень въ продолговатое углубленіе въ нижнемъ брускѣ и сквозь него пропущены уже нити основы, тогда верхній брусокъ (б) придвигается внизъ и, прижимая **блят**, удерживаетъ его въ стоячемъ положеніи, а самъ брусокъ укрѣпляется двумя клиньями, **клинками** (4); верхніе концы **хвостів** связаны поперечной перекладиной, которая называется **ро́спинка** (1). **Ляда** вверху привязывается къ особой перекладинѣ въ **верстаті**, которая называется **же́рточкою**, такимъ образомъ, чтобы она могла качаться взадъ и впередъ, какъ доска качелей. Константиногр. у. Въ Галиціи **хвости** наз. **лядобійцями**. МУЕ. III. 18. У гуцуловъ **ляда**, называется **набівка**, имѣетъ слѣдующія названія частей: **стріла** = **роспинка, снизьки = хвости, рама** = собственно **ляда, бе́рдо** = **блят.** Шух. I. 256.

II. Ля́да, -ди, *об.* = **Ледарь.** *Був би ляда, був би ляда, та й нікуди більше: не хоче робити, аж ніяк не хоче!* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

III. Ля́да, *нескл.* = **Леда**. *Тільки о тім дівки дбайте, ляда кому не довіряйте.* Гол. І. 367. *Ой щось мо ся розлучили через ляда кого.* Гол. І. 261. *Ляда пліткам не ймай віри.* Ном. № 6980. *Ляда біс чоловіка удре.* Ном. № 13236. *Нехай мене ляда дурень в личко не цілує.* Чуб. V. 174.

Ляда́щий, -а, -е = **Ледащий.**

Лядая́кий, -а, -е = **Ледаякий.** *На лядаякого вибий весь ліс, то все їден біс.* Чуб. І. 261. *Аж виходить, вибігає найменшая свість і виносить козаченькові лядаяку вість.* Чуб. V. 777.

Лядвенець, -нцю, *м.* Раст. Lotus corniculatus. ЗЮЗО. І. 127.

Ля́дер, -ра, *м.* Верхняя сторона нагольнаго тулупа. Гол. Од. 18.

Лядина, -ни, *ж.* Сосна, растущая на **ляд**'ѣ. См. **Лядо.** НВолын. у.

Ля́дник, -ку, *м.* Раст. бобовина, vicia. Вх. Уг. 251.

Ля́до, -да, *с.* Возвышенное мѣсто въ лѣсу, заросшее строевой сосной. С. Сербы, НВолын. у.

Лядобієць, -бійця, *м.* Часть ляди. См. **Ляда 5.** МУЕ. III. 18.

Ля́дський, -а, -е. Польскій. *Перейшла, як Уляна на лядськую віру.* Ном. № 1854. *Лядський сину. — Лядська дочко* (лайка). Ном. № 3573.

Лядува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Быть ополяченнымъ. *Гей, докіль нам з ляхами лядувати?* К. ПС. 64.

Лядунка, -ки, *ж.* = **Ладунка.**

Лязурок, -рка, *м.* Синька.

Ляк, -ку, *м.* Испугъ. *Чого б ти з ляку не сказав.* Ном. № 4340. *Троянці з ляку задріжали.* Котл. Ен. IV. 8.

Ляка́ння, -ня, *с.* Пуганіе. *Нічим так не допікали Якімцеві... як ляканням тією школою.* Левиц. І. 242.

Ляка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Пугать, страшить. Стор. МПр. 92. Котл. Ен. Шевч. 289. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* Ном. № 3029.

Лякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Пугаться. Шевч. 59. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане.* Чуб. III. 244.

Лякливий, -а, -е. Пугливый.

Лякучий, -а, -е = **Лякливий.** Левч. 133.

Лялечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **лялька.**

Ля́лька, -ки, *ж.* Кукла. Левиц. І. 390. *Була в мене наміточка й ту дітки украли, на ляльки подрали.* Мет. Ум. **Лялечка. Вистроїлась як лялечка.** Какъ куколка одѣлась. Ном. № 218. **А ні лялечки не видко**. Ни души не видно. Ном. № 1919. Употребляется какъ ласкательное по отношенію къ женщинѣ. *Добридень, моя кралечко, моя лялечко!* Стор. II. 217.

Ля́лько, -ка, *с.* Зрачекъ въ глазу. Вх. Лем. 433.

Ля́ля, -лі, *ж.* дѣтск. 1) Маленькое дитя. 2) = **Ля́лька.** 8) Имя главной играющей дѣвушки въ весеннемъ хороводѣ того-же имени, устраиваемомъ 22 апрѣля, наканунѣ Юрьева дня; она сидить въ вѣнкѣ и зелени внутри танцующаго и поющаго вокругъ нея хоровода, у ногъ ея кладуть вѣнки изъ зелени, а она затѣмъ раздаетъ подругамъ молоко, сыръ, масло, вѣнки, и пр. Чуб. III. 29 — 30. Ум. **Ля́лька, ля́лечка.**

Ля́ма, -ми, *ж.* Лямка, дугообразный деревянный снарядъ, охватывающій грудь, къ нему привязана веревка — **повіде́ць** — оканчивающаяся **чинбуркою**. При помощи **ля́ми** тянутъ лодку, сѣть рыболовную и пр. — *люди,* иногда волы. Левиц. ПЙО. Сторожевск. *В Тилигул до лями.* Ном. № 3064. *Сюди то ходили запоріжці на заробітки до лями.* Стор. II. 202. Ум. **Лямка.** *Запрягають у лямку волів, лямують.* Стрижевск.

Ля́мент, -ту, *м.* = **Лемент.**

Ляментува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* и пр. = **Лементувати и пр.**

Лямець, -мцю, *м.* Войлокъ. Вас. 156. 159. *Лямці, мн.* Валенки. КС. 1893. XII. 448.

Лямівка, -ки, *ж.* Обшивка, (напр., юпки, очіпка), опушка. Чуб. V. 1120. Вас. 192.

Ля́мка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ля́ма.**

Ля́мпа, -пи, *ж.* 1) Лампа. Левиц. Пов. 313. *Вже і лямпа догорає і камраття заніміли, коло столу сном присіли.* Федьк. I. 40. 2) Лампада. *Висить під лямпою писанка.* Чуб. I. 23. *Каплиця красна, в ній лямпи палають.* Федьк. I. 75. Ум. **Ля́мпочка.** *Перед образами висіли скляні лямпочки.* Левиц. Пов. 20.

Лямпада, -ди, *ж.* Лампада. Ум. **Лямпадка.** *Перед образами засвітили лямпадку і свічки.* Левиц. Пов. 47.

Лямпарт, -та, *м.* Леопардъ.

Лямпарте́вий, -а, -е. Леопардовый. *Лямпартові дорогі шкури.* К. Хм. 65.

Лямпас, -су, *м.* Лампасъ. *Шаровари з лямпасом.* Чуб.

Лямува́ти, -мую, -єш, *гл.* 1) Окаймлять, каймить, обшивать края одежды. 2) Тянуть рыболовную сѣть при помощи лямки. *Запрягають у лямки волів, лямують. А тоді й люде до того пристають, тож себе лямують, помагають витягати.* Азовск. (Стрижевск.).

Лямцеві чоботи. Валенки. НВолын. у.

Ля́мчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Сбиваться въ колтунъ. Гайсин. у.

Ля́мщик, -ка, *м.* Рабочій на рыбныхъ ловляхъ. Браун. 34.

Лянний, -а, -е. Льняной. *Сам рано встає — мене не будить до кужеля лянного.* Ном. № 9138. *Полотенце на станок лянне.* Мкр. Н. 38.

Ляп! *меж.* Шлепъ, хлопъ. *Не рад лях, що по уху ляп, а він хоче і вдруге.* Ном. № 868.

Ляпавиця, -ці, *ж.* Слякоть. *От знов ляпавиця вкинеться.* НВолын. у.

Ляпанець, -нця, *м.* 1) Оплеуха, пощечина. *По пиці ляпанця дасть.* 2) *мн.* **Ляпанці**. Туфли, шлепанцы.

Ляпани́на, -ни, *ж.? Яка ляпанина, така і хватанина.* Ном. № 7116.

Ляпання, -ня, *с.* 1) Хлопаніе. 2) Шлепаніе, плесканіе. 3) Бросаніе чѣмъ-либо липкимъ и мокрымъ. 4) Пачканіе, пятнаніе. 5) Звуки отъ ударовъ рукою. 6) — **язико́м**. Болтовня.

Ля́пас, -са, *м.* Пощечина, шлепокъ. *Ляпаса у пику дати.* Ном. № 3853. *Дали по заду ляпаса.* **Ляпаса злапати, ззісти**. Получить пощечину.

Ля́пати, -паю, -єш, сов. в. **ля́пнути, -пну, -неш,** *гл.* 1) Хлопать, хлопнуть, стучать, стукнуть. *Не годиться по столу ляпать ложкою.* Чуб. I. 108. *Ляпнула дверима.* 2) Шлепать, шлепнуть, плескать, плеснуть. *Життя лящам, мов тім панам, — гуляють, ляпають хвостами.* Гліб. 42. 3) Шлепать, шлепнуть, бросать, бросить что-нибудь липкое и мокрое. *Ляпнув глиною в стіну.* 4) Пачкать, пятнать; капать, капнуть. *Не*

ляпай мені чорнилом книш! Крапля ляпнула на воду. 5) Ударять, ударить. *Ляпаю по ковадлу.* Грин. II. 236. *Ляпнув його по щоці.* 6) Неумѣло говорить, сказать что-нибудь, болтать, сболтнуть. *Приневолили короля таке слово ляпнути, що багацько воно лиха наробило.* Стор. II. 133. *Не ляпай язиком!*

Ля́пка, -ки, *ж.* 1) Пятно. *Ляпка на сіряці.* Новомоск. у. 2) Болтовня. Вх. Лем. 433.

Ля́пкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Возиться съ мокрой глиной или съ подобной массой. Таврич. г.

Ля́пнути, -пну, -неш, *гл.* См. **Ляпати.**

Ляпота, -ти, *ж.* Предметъ, который шлепаетъ или по которому шлепаютъ, хлопаютъ; встрѣчается въ загадкѣ на сито: *Прийшла кума до куми: «дай, кумо, ляпати, поляпати та й пійти.* Мнж. 174.

Ляпотіти, -почу, -тиш, *гл.* Хлопать, шлепать (учащенно); капать. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки з стріхи ляпотить.* Грин. III. 308.

Ляпо́тнява, -ви, *ж.* Хлопаніе, плесканіе. *Така ляпотнява у тому млині.* Лебед. у.

Ляпону́ти, -ну, -не́ш, *гл.* 1) Сильно хлопнуть, шлепнуть, плеснуть. 2) Съ шумомъ упасть, шлепнуться. Вх. Уг. 251.

Ляпуна, -ни, *ж.* Блинъ (въ загадкѣ). *Прийшла кума до куми, дай, кумо, бубони, спекти собі ляпуни.* ХС. III. 62.

Ля́рва, -ви, *ж.* Потаскуха. Чуб. I. 90. *Ах ти паскудо, лярво безноса!* Подольск. г.

Ля́са, -си, *ж.* 1) Ременная или пеньковая часть кнута (безъ кнутовища). Загадка: *Віз без коліс, а батіг без ляси, (човен, весло).* Грин. II. 312. 2) = **Ліса 2.** Браун. 15.

Лясавці, -ців, *м. мн.* = **Ласочка 2.** Чуб. III. 103.

Ля́си, -сів, *мн.* Любезности. Кв. I. 192. **Ля́си підпуска**. Любезничаетъ, заговариваете зубы. Ном. № 3091.

Ляск, -ку, *м.* Звукъ хлопанія, щелканія. *Що це за ляск? — Це на ставку хтось стріляє.* Радом. у. *Батіг без ляску.* Ном. № 434, стр. 302.

Ляскання, -ня, *с.* Хлопаніе, щелканіе.

Ля́скати, -каю, -єш, сов. в. **ля́снути, -ну, -неш,** *гл.* Хлопать, хлопнуть, щелкать, щелкнуть. *Батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Прилетіла качка, крилечками ляска.* Нп. *В руках же довгий був батіг, їм грімко ляскав він із лиха.* Котл. Ен. II. 40. *Ляснув себе по щоці.* Кв. II. 173. *Ляснув погонич пугою.* К. Орися. *Щука... ляснула хвостом по воді та вп'ять на дно пірнула.* О. 1862. VIII. 17. **Вони тільки язико́м ля́скають**. Они лишь попусту болтаютъ. Грин. I. 233.

Ля́скіт, -коту, *м.* Хлопаніе, щелканіе.

Ляскоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Учащенно хлопать, щелкать. 2) Быстро говорить, быстро болтать, чаще — крикливымъ голосомъ. *Вийде до них, ляскотить по пташиному, привітна, люба.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Ляскотня́, -ні́, *ж.* Хлопаніе, щелканіе, трескотня.

Ля́снути. См. **Ляскати.**

Лясь! *меж.* Хлопъ! шльопъ! щелкъ! *Лясь дверима, аж глина з стелі посипалась.* Г. Барв. 89. *Хоч лясь, та тільки не цурайсь.* Ном. № 3312. *Лясь зубами.*

Ля́тва, -ви, *ж.* Дрянь. **Ля́твою-ля́тва**. Дрянь дрянью.

Ляха́, -хи́, *ж.* Гряда. Борз. у. Ум. **Ляшка.**

Лях, -ха, *м.* Полякъ. Шевч. 52, 46. Котл. Ен. Чуб. I. 106. Ум. **Ля́шенько, ляшок.** Ув. **Ляшуга.**

Ляхва, -ви, *ж. соб.* Поляки. *З нас висисає кров жидова і ляхва.* Левиц. Пов. 161. *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Ля́хівка, -ки, *ж.* 1) Полька. Левиц. I. 161, 209. 2) Прошвенный узоръ въ женской или мужской рубашкѣ, родъ **мере́жки**; различныя названія **ляхівки**: **ля́хівка на 3, 4, 5, 6, 7, 9 дірочок, — ціле коліща, — цілий збан, — хрестичками, — кругла наши́ванка, — ко́са, — кругла, — хрещата, — рішіточка. — прутик.** На рукавахъ мужской сорочки бываетъ мережка з ляхівкою. Чуб. VII. 415. Кв. I. 6, 143.

Ляхівський, -а, -е. Польскій. *Наші дівчата і хлопці швидко зацвенькали по ляхівській.* Левиц. I. 159.

Ляхопа́нський, -а, -е. Шляхетско-польскій. Встрѣчено у Кулиша. (Київ) *піймався був у руки ляхопанські.* К. Дз. 156.

Ляхува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Жить какъ поляки.

Ля́цький, -а, -е = **Лядський.** *Без... оборони земляків од ляцької нахаби.* Левиц. I. 258. **Ля́цька борода**. Трава, которая осталась незахваченная косою. Ном. № 10185.

Лячний, -а́, -е́. 1) Страшный. 2) Боязливый. Желех.

Ля́чно, *нар.* Страшно. *Туди не ходять люде, там страшно, лячно всюди.* Млак. 71.

Ляшенько, -ка, *м.* Ум. отъ **лях.**

Ляшеня́, -ня́ти, *с.* Ребенокъ полякъ.

Ляши́льник, -ка, *м.* Человѣкъ, дѣлающій знаки на полѣ, чтобы не было обсѣвокъ. НВолын. у.

Ляшити, -шу, -шиш, *гл.* Полонизировать. Желех.

Ляши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* 1) Разбить огородъ на грядки. 2) Дѣлать знаки на полѣ, чтобы не было обсѣвокъ. НВолын. с.

Ляши́ха, -хи, *ж.* = **Ляшка 1.** *Козак ляха доганяє, списом пробиває, а ляшиха козаченька сильно проклинає.* Грин. III. 591.

Ля́шка, -ки, *ж.* 1) Полька. К. ЧР. 220. 2) Грядка. Черниг. у.

Ляшкова́тий, -а, -е. Ополячившійся. *Либонь ви, куме, ляшковаті, що так за панів тягнете.* Подольск. г.

Ля́шно, *нар.* = **Лячно.** *Ляшно їхати уночі по при той ліс.* Каменец. у.

Ляшо́к, -шка́, *м.* 1) Ум. отъ **лях.** Мет. 9. Шевч. 93. 2) Названіе вола масти песочнаго цвѣта, бѣлый съ желтымъ отливомъ. КС. 1898. VII. 41.

Ляшо́та, -ти, *ж. соб.* = **Ляхва.** Вх. Лем. 433.

Ля́шський, -а, -е = **Лядський.** *Перейшла, як Уляна у ляшську віру.* Ном. № 1854.

Ля́шток, -ка, *м.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 20.

Ляшу́га, -ги, *м.* Ув. отъ **лях.**

Лящ, -ща, *м.* 1) Рыба лещъ, Cyprinus brama. 2) Пощечина. *Дати ляща в пику.* Ном. № 3852. *Як дам тобі ляща я в пику.* Котл. Ен. I. 33. *А що, іззів ляща?* Ном. № 3972. Ум. **Ля́щик.**

Ляща́ння, -ня, *с.* Пронзительный, рѣзкій говоръ, крикъ. *Крики, співи, стоголосе лящання.* Мир. ХРВ. 269.

Лящати, -щу, -щи́ш, *гл.* 1) Пронзительно, рѣзко говорить. 2) Отдаваться, раздаваться (о звукѣ). *Аж лящить жіночий регіт.* Шевч. *Не спить рябко та все так гавка, скаучить,*

що сучий син, коли аж в ухах не лящить. О. 1861. III. Г. Арт. 81. *Оце їсть! аж по-за ухами лящить.* Ном. № 12205. *Так уминає, що аж за ушима лящить.* Грин. I. 125.

Ля́щик, -ка, *м.* Ум. отъ **лящ.**

М.

Ма. 1) Сокращ. изъ сущ. **ма́ти** въ бранчивыхъ выраженіяхъ: *Ой бабо моя! лихо твоїй ма! Темні луги, темні луги, ярая билина, не зводь з ума, кроть твою ма, бо я не дитина.* Чуб. 2) 3-е лиц. наст. вр. отъ *гл.* **мати = має. Чорт-ма, катма**! Нѣтъ. *Кат його ма!* Греб. 368. *Катма долі на наше щастя!* **Жадного ма**. Ни одного нѣтъ. Житом. у. 3) Дѣтск. Нѣтъ. О. 1861. VIII. 8. 4) Сокращ. изъ мѣст. **моя́, моє**. *Здоров, синашу, ма дитятко!* Котл. Ен. III. 69.

Ма́біть, *нар.* = **Мабуть.** *Е-е, дядечку! вона, мабіть, чи не ковшем їх міряє.* МВ. I. 107.

Мабути, мабуть, *нар.* 1) Должно быть, вѣроятно. *А плахта ся тобі мабути по знаку? Мабуть не буть козі на торзі.* Ном. № 5618. *Мабуть у лісі щось велике здохло.* Ном. № 7897. 2) Да какъ-же! *А де це ти взяв хустку таку? — Найшов! — Мабуть! Гляди! — Далебі!* Канев. у.

Мавка, -ки, *ж.* Дитя женскаго пола, умершее некрещеннымъ и превратившееся въ русалку. Чуб. III. 186. *Мавко, мавко! на тобі полинь та мене покинь.* О. 1862. IX. 31. См. **Навка.**

Мавпа, -пи, *ж.* Обезьяна.

Мавський, -а, -е. То-же что и **навський**, но употребляется только относительно **мавок**. **Мавський великдень**. Четвергъ недѣли Пятидесятницы, когда, по народному повѣрью, русалки празднуютъ свой великдень. Чуб. III. 186.

Магазе́й, -зе́ю, *м.* Хлѣбозапасный магазинъ, амбаръ для хлѣба. *Бачили в пана магазей з хлібом, з усим зерном.* Грин. II. 70.

Магай-бі! Богъ въ помощь! (привѣтствіе). *Втішно мені було добре слово почути: «Магай-бі!».* МВ. I. 23.

Магала, -ли, *ж.* Часть предмѣстья. *На захід сонця по-за місто йде поперечний яр... Сей яр сходиться з подовжнім, що ділить Круті на дві половини — міську і не міську. Ті кутки, що за містом та за ярами, звуться: ся магала, та магала, — ніби то: ся сторона, та сторона; де хто живе, ту сторону і зве: ся магала.* Св. Л. 24.

Маги́рка, -ки, *ж.* = **Маґерка.** *Дід* (бере) *новий кобеняк, навет батіг новий і нову магирку і з Богом.* Сим. 206.

Магистрат, -ту, *м.* Городское управленіе гражданское и судебное. К. ЧР. 214.

Магистратський, -а, -е. Относящійся къ магистрату. *Осіли на рангових, або на магистратських та на черничих грунтах.* К. ЧР. 198. *Мовник магистратський.* К. ЦН. 249.

Маги́чний, -а, -е. Магическій. *Радюк ледві видержував магичну силу тих очей.* Левиц. Пов. 252.

Магівни́ця, -ці, *ж.* Часть ткацкаго станка = **Маґіль, маґоль.** Вас. 165.

Магля́за, -зи, *об.* Имѣющій, имѣющая запачканное лицо.

Магна́т, -та, *м.* Магнатъ. *А магнати палять хати, шабельки гартують.* Шевч. 131.

Магнате́рія, -рії, *ж. соб.* Магнаты, высшее дворянство старой Польши.

Магнитий, -а, -е. Болѣзненный, слабосильный. *Магнита дитина. Магнитий віл, відей, що не їсть.* Каменец. у.

Магніт, -ту, *м.* Магнить. *Магніт має у собі силу притягувати тільки залізо.* Дещо, 20.

Магнітний, -а, -е. Магнитный. *Магнитне кресало, що положиш на столі голку або цвяшка та доторкнешся тим кресалом, то так зараз і пристане.* Дещо, 19.

Магометанин, -на, *м.* Магометанинъ. К. ПС. 61.

Магометанка, -ки, *ж.* Магометанка. Желех.

Магометанський, -а, -е. Магометанскій. Желех.

Маго́ник, -ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. I. 11.

Магура, -ри, *ж.* Высокая гора.

Маґель и маґіль, -ґлю, *м.* 1) Катокъ (для бѣлья). *На шнурах вішана, на маґлі тачана.* Гол. 2) Часть ткацкаго станка. *См.* **Верстат.** МУЕ. III. 17.

Маґельни́ця и маґільни́ця, -ці, *ж.* То-же, что и **рубель**, — валекъ для катанья бѣлья. Подольск. г. См. **Меґеля 1.**

Маґера́н, -ну, *м.* Раст. = **Майран.** Вх. Уг. 251.

Маґе́рка, -ки, *ж.* Войлочная шапка. О. 1861. I. 265.

Маґлівни́ця, -ці, *ж.* = **Маґельни́ця.** *Шмате перуть... висушивши навивають на тачівку — валок, і тачають маґлівницею, у якої є плече, зуби і фіст.* Шух. I. 154.

Маґлюва́ти, -лю́ю, -єш, *гл.* 1) Катать (бѣлье). *А шестая* (дівчина) *хусти сушит, сьомая маґлює.* Гол. I. 253. 2) Плохо рисовать, плохо писать.

Маґне́с, -су, *м.* Магнить. Желех.

Маґнесува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Магнитить. Желех.

Маґоль, -ґля, *м.* = **Маґіль.** Шух. I. 255.

Маґро́, -ра, *м.* Быкъ съ однимъ ядромъ (отъ природы). Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Маджер, -ру, *м.* Деревянный пестъ для толченія въ ступѣ проса. Вх. Зн. 34. См. **Мажчир.**

Мадзур, -ра, *м.* 1) Прозваніе малороссовъ, исповѣдующихъ католическую вѣру. Подольск. г. О. 1861. X. Свид. 44. 2) Большая крыса, пасюкъ, Mus decumanus. Подольск. г. О. 1861. X. Свид. 44. Вх. Пч. II. 6.

Маєт, -ту, *м.* = **Маєток.** *Уручаю тобі, брате, всі мої маєти.* Нп.

Маєтний, -а, -е. Зажиточный.

Маєтність, -ности, *ж.* Имѣніе, помѣстье, имущество. *Наїхали гості з чужої маєтности.* Рк. Макс. *Маєтность рухома і нерухома.* КС. 1883. VII. 508.

Маєток, -тку, *м.* Имущество; состояніе, имѣніе. *Та нехай мій батько добре дбає, гуртів, великих маєтків нехай не збуває.* Дума.

Мажа, -жі, *ж.* Чумацкій возъ. *Приганяє дванадцять пар волів: шість маж соли, а шість риби.* Рудч. Ск. II. 143.

Мажара, -ри, *ж.* Большой возъ.

Мажний, -а, -е. Относящійся къ чумацкому возу.

Мажо́рка, -ки, *ж.* Турецкій табакъ. *Чи бач! жид вже насіяв мажорки та вже й пасемкує.* Борз. у.

Мажчи́р, -ра, *м.* = **Мужчир.**

Мазальник, -ка, *м.* = **Мазільник.**

Мазальниця, -ці, *ж.* = **Мазільниця.**

Мазаний, -а, -е. 1) Мазанный, помазанный. *Мазаний періжок.* 2) Избалованный, изнѣженный. *Вона така вже стала мазана.* Зміев. у. *Мазана паляниця хороша, та не дитина. Мазана дитина ледача.* Г. Барв. 441. *Дядькови* (діти), *звісно, мазаніші, — муляться.* Сим. 231.

Мазанка, -ки, *ж.* 1) Мазаніе. Сим. 130. 2) Изба съ обмазанными глиной простѣнками изъ плетня. Чуб. VII. 381. *Під горами стояли маленькі хатки-мазанки з невеличкими вікнами.* Левиц. 3) Кусокъ хлѣба, намазанный масломъ, бутербродъ. 4) Бѣлье гуцульскихъ пастуховъ, вываренное въ маслѣ и жирѣ (за невозможностью мыть его въ горахъ). Шух. І. 190.

Мазання, -ня, *с.* Мазаніе.

Мазарня, -ні, *ж.* Печь для гонки смолы. Черк. у.

Мазати, -мажу, -жеш, *гл.* 1) Мазать, подмазывать, размазывать. *Моїм салом та по мені й мажуть.* Ном. 4780. *Єдні руки право пишуть, єдні й мажуть.* Ном. № 7384. *Хто може, той і їде.* Ном. № 7400. 2) Облѣпливать глиной, штукатурить. 3) Бѣлить. 4) Пачкать, марать. 5) Баловать, ласкать. *Мазати дитину.*

Мазатися, мажуся, -жешся, *гл.* 1) Мазаться. 2) Пачкаться, мараться. 3) — **до ко́го, коло кого**. *Ласкаться къ кому.*

Мазґливий, -а, -е. Плаксивый. Вх. Лем. 433.

Мазе́па, -пи, *об.* Первоначально то-же, что и **замазура**, — **замараха**, а затѣмъ вообще неопрятный, грубоватый и простоватый человѣкъ, вахлакъ, простакъ, простофиля, глупецъ. Ном. № 3570. *У нас у селі мазепою лаються: от як дурна людина, чого не зрозуміє, так кажуть: ах ти мазепа!* Черниг. у. (Срав. персидское прилагат. «Mâзепâ», дословно значащее — хребтоногій, а переносно — неповоротливый, неуклюжій. Проф. А. Е. Крымскій).

Мазе́пин, -на, -не, *м.* Принадлежащій **мазеп**'ѣ. Ном. № 3570.

Мазе́пський, -а, -е. Бранное слово: плохой, глупый. *Мазепська дівчина.* Грин. І. 86.

Маззя, -зя, *с.* Мазь. *Маззя з дьохтю погане.* Константиногр. у.

Мази́ло, -ла, *с.* 1) Матерьялъ, которымъ мажуть. 2) Снарядъ, которымъ мажуть. См. **Квач.** Рудч. Чп. 251. *І мазниця, і мазило уже мені надостило.* Чуб. V. 1061.

Мазій, -зія́, *м.* 1) Мазальщикъ. 2) Названіе вола пепельнаго цвѣта. КС. 1898. VII. 41, 3) = **Мазун.**

Мазійка, -ки, *ж.* Мазуха, мазунья.

Мазільник, -ка, *м.* Мазальщикъ.

Мазільниця, -ці, *ж.* Мазальниця.

Мазка, -ки, *ж.* Металлическая сѣтка для защиты отъ пчелъ. Лохвиц. и Гадяц. у.

Мазка, -ки, *ж.* Кровь. Черномор. *Мазкою хоче хто умитись, кому не жаль своїх зубів?* Котл. Ен. II. 15. *Вишептати від чорної мазки.* Мнж. 152.

Мазлю́ка, -ки, *об.* Некрасивый человѣкъ. *От такий мазлюка, а теж до дівчат.* Екатерин. у. Слов. Д. Эварн.

Мазниця, -ці, *ж.* Лагунка (для держанія дегтя). *Така біла, як мазниця.* Ном. № 2) Презрительное прозвище мужика. *Чи ти ж, мазнице, вчився в школі? чи ти ж тямиш далі од свого носа? — А ти, паскудо! Думаєш, як начепив хустку на шию, та почепив гудзя на груди, то вже маєш право глузувати з нас, дражнити нас мазницями!* Левиц. Пов. 182. 3) Черная большая барашковая шапка съ суконнымъ дномъ. Подольск. и части Волынск., Люблин. и Сѣдлецк. г. Чуб. VII. 414. Ум. **Мазничка.** *Нате і мою мазничку на дьоготь.* Чуб. І. 264.

Мазну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Одн. в. отъ **мазати** (въ 5-мъ значеніи не употребляется). 2) Ударить, шлепнуть. *Випручавши руку ..., мазнула його по виду.* Мир. ХРВ. 63.

Мазун, -на, *м.* Баловень, любимецъ. *Чи батьків синок, чи материн мазун?* Ном. № 9310. Ум. **Мазуне́ць, мазунчик.** *Він у мене один син — мазунець.* Новомоск. у.

Мазунча, -чати, *с.* Балуемый ребенокъ, любимецъ. Ум. **Мазунчя́тко.**

Мазунчик, -ка, *м.* Ум. отъ **мазун.**

Мазур, -ра, *м.* 1) Мазуръ, полякъ изъ Мазуріи. 2) Танецъ мазурка. 3) Зоол. Fringilla montana. Вх. Пч. II. 11.

Мазуратий, -а, -е. Испачканный (о человѣкѣ). Вх. Лем. 433.

Мазурок, -рка, *м.* 1) Сладкое печеніе, приготовляемое преимущественно к пасхѣ. 2) = **Мазур 3.** Вх. Пч. II. 11.

Мазуха, -хи, *ж.* Баловница, любимица. *Дідова дочка така роботяща дитина, а що бабина, то така мазуха: все б тільки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск. II. 44. Ум. **Мазушечка, мазушка.**

Мазь, -зі, *ж.* Смазочный матеріалъ, мазь (преимущ. колесная). *І я вмію ворожити, коли язик на мазі.* Подольск. г. **Колеса на мазі, — не на мазі**. Колеса подмазанныя, не подмазанныя. Чуб. VII. 576.

Мазя́, -зяти, *с.* Запачканное, неопрятное дитя. Борз. у.

Мазя́р, -ра́, *м.* Продавецъ дегтя. Вх. Лем. 433.

Мазя́рка, -ки, *ж.* = **Мазниця 1.** Вх. Лем. 433.

Маївка, -ки, *ж.* Гречиха, посѣянная въ маѣ.

I. Май, маю, *м.* 1) Зелень. *Славне Підгір'є що ся маєм крило, в шовкові трави спати ся клонило.* Федьк. Поез. I. 17. 2) = **Клечання.** *Колись на сі, свята в жене було весело-весело та зелено-зелено! І за образами май, і по гвіздочках май!.* Св. Л. 271, 272. *А тут где віз повен маю — так на Поділлю звуть клечання.* Св. Л. 272. 3) Раст. Leontodon taraxacum. Вх. Пч. I. 11. 4) Названіе пятаго мѣсяца, май. *Як випадуть в маї три дощі добрих, то дадуть хліба на три годи.* Ном. № 449.

II. Май, *нар.* 1) Почти. *Стали ми оба май у посліді.* Федьк. 2) Больше. *Вівця... остра... штрикає усюди, де найліпша паша, а від того дає май молока.* Шух. I. 196. При сравнит. степ. прилагат. обозначаетъ усиленіе степени: гораздо. *Май більший, май ліпший.* Шух. I. 28. *Голова май менша у пструга.* Вх. Зн. 34. 3) **Май-май**. Частью — частью. *Риба май велика, май мала.* Вх. Зн. 34.

III. Май-май-май, *меж.* О быстрыхъ движеніяхъ, когда машутъ или что-либо развѣвается. *Крутиться, вертиться, тільки рукава май-май-май!* МВ. (О. 1862. III. 35).

Майбуть, *нар.* = **Мабуть.** *У нас ще до якої пори не видко сарани, але вже близько, хутко майбуть доберется і до нас.* О. 1862. X. 110.

Майва, -ви, *ж.* Флагъ. Волынь. Слов. Д. Эварн.

Майдала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Болтать, махать. *Як налетить орляка на зайця та як ударе його крилом, а той, бідненький, перекинеться доголічерева та лапками майдалає, майдалає, та кричить тобі неначе дитина.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Майдак, -ка, *м.* ? *Заклинаю, проклинаю, запрещаю тя кізяком, майдаком, гайдуком, і псим хвостом, як воротилом.* (Заклинаніе водки). Ефим. 23.

Майдан, -ну, *м.* 1) Площадь. *Передо мною дуже широкий майдан.* Левиц. *Де колись на майдані роєм гули на раді запорожці, там тепер паслася німецька череда.* Левиц. Пов. 367. 2) Лѣсная поляна. Вх. Зн. 34. 3) Заводъ для гонки смолы.

Майданний, -а, -е. Относящійся къ майдану. *Майданний дьоготь.* Сумск. у. *Поніміла майданна громада.* Г. Барв. 467.

Майданник, майданчик, -ка, *м.* Служащій на заводѣ для гонки смолы. *Майданчики-окаянчики, да гірка ваша доля: не вмієте хліба-соли їсти да із чорного поля.* Мет. 466. *Дід служив на майдані майданчиком.* Рудч. Ск. II. 13.

Майдати, -даю, -єш и -джу, -джеш, *гл.* Вилять (хвостомъ). *Пес майдат хвостом.* Вх. Уг. 251. *Пес майдже хвостом.* Вх. Лем. 433. См. **Майдалати.**

Майже, *нар.* Почти.

Майка, -ки, *ж.* 1) Шпанская муха. Lytta visicatoria. Вх. Пч. I. 7. 2) — **олійна**. Майская букашка. Meloi proscarabeus. Желех.

Майкут, майкутник, -ка, *м.* Лѣвша. Желех.

Майний, -а, -е. Облиственный, богато покрытый листьями.

Майно, -на, *с.* Имущество. *І рече Господь до сатани: оддаю тобі в руки все його майно; тільки не касайсь його самого.* К. Іов.

Майнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Махнуть. *Вийшла ж вона за ворота хусточков майнула.* Гол. I. 60. 2) Мелькнуть. *І перед моїми очима майнули, як мрія, картини Макарта.* Левиц. *Щось наче майнуло поуз вікно.* Г. Барв. 299. *Та вже тому діду чуприна майнула, стоїть баба на березі, руками сплеснула.* Нп. *Ще він грімить, а вже стріла майнула.* К. Іов. 3) Быстро пойти, быстро уйти, быстро броситься. *І діти майнули по горищах, по коморах, по льохах, — усюди.* Шевч. 168. *Стороженька п'яна була, уснула, я, молода, на улицю майнула.* Чуб. V. 640.

Майовий, майовний, -а, -е. Майскій. *Дощику майового ждали.* О. 1861. III. 14.

Майор, -ра, *м.* Маіоръ. Ум. **Майорик.**

Майори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* 1) Мелькать, виднѣться слегка, изрѣдка. *Сонце майорить між хмарами. Не вродила овощ: то там, то там майорить слива й груша.* Волч. у. 2) Развѣваться. *Тільки чуприна майорить.* Ном. № 4419. *Табакове листя майорить на вітрі.* Лубен. у.

Майорці, -ців, *м. мн.* Раст. Zinnia elegans L. ЗЮЗО. I. 142.

Майран, -ну, *м.* Раст. Origanum majorana.

Майстер, -тра, *м.* 1) Мастеръ. *По роботі пізнати майстра.* Ном. № 7338. 2) Пѣвецъ (кобзарь, лірник), обучающій пѣнію отданнаго къ нему въ науку ученика. *Вже того майстра нема, що я пристав, — умер.* Вересай.

Майстерія, -рії, *ж. соб.* Инструменты, принадлежности мастерства. *У того стельмаха однії майстерії на два вози не забереш. Самих сокир п'ять чи більше либонь.* Канев. у. *Майстерія швецька, столярська, кравецька.*

Майстерний, -а, -е. Мастерской; искусный, способный къ мастерству. *Майстерна людина.* Г. Барв. 435. *Я майстерний до сього діла. Там у Рожеві народ усе майстерний.* Кіев. у.

Майстерно, *нар.* Мастерски.

Майстерня, -ні, *ж.* Мастерская.

Майстерова, -вої, *ж.* = **I.** Майстрова. *Кроють кравці, кроють да вже й докривають, на молоду майстерову з ока поглядають.* Чуб. V. 1086.

Майстерство, -ва, *с.* Мастерство. *Нова мурована церква, простого майстерства.* Стор. II. 152.

Майстерський, -а, -е. Принадлежащій мастеру.

Майстрат, -ту, *м.* = **Магистрат.**

Майстрацький, -а, -е = **Магистратський.** *Всі майстрацькі бургомистри.* КС. 1882. V. 353.

Майстро, -ра*, м.* Мастеръ. Ум. **Майстрочко.** *Становили сіночки майстрочки.* Мил. 154.

I. Майстрова, -вої, *ж.* Жена мастера, мастерового. *Майстер старий, хлопець малий, майстрова молода.* Чуб. V. 1085.

II. Майстрова, -вої, *ж.* Мастерская. *Оддаймо його у слюсарі в майстрову, — нехай лишень того хліба спитає.* Васильк. у.

Майстровий, -а, -е. Мастеровой. *Майстровий чоловік з його.* Канев. у.

Майстрович, -ча, *м.* Сынъ мастера. Козел. у.

Майстровня, -ні, *ж.* = **Майстерня.** *Пішов я шукати свого сина, як у москалі взяли. Прихожу у Київ. Кажуть, що він у майстровні. Прихожу, — мій майстро майструє воза.* Канев. у.

Майстрочко, -ка, *м.* Ум. отъ **майстро.**

Майструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Мастерить, дѣлать. *Ішли майстрі на Сіянську гору деревні рубати, церкву майструвати.* Грин. II. 35. *Коло хлівця татусь майструє домовину.* Сим. 224.

Майський, -а, -е. Майскій. *І майський ранок веселий, і чорні очі гарні мов гладять по души.* Левиц.

Майталати и майтола́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Болтать, мотать, болтаться, мотаться. *Ну* (дяк) *гоцака садити. Тільки борода та коса майтолає.* Мир. ХРВ. 258. См. **Майдалати.**

Майталатися, -лаюся, -єшся, *гл.* = **Майталати.** *А те помело* (хвіст) *ззаду тільки ковиль, ковиль!.. Майталається.* Сим. 211.

Мак, -ку, *м.* 1) Макъ. Papaver somniferum L. ЗЮЗО. I. 130. *Сім рік маку не родило, про те голоду не було.* Посл. *Маки процвітають і білим, і сивим, і червоним квітом.* МВ. I. 102. *З маком медовий шулик.* Котл. Ен. *Пироги з маком. Дурниця — з маком паляниця.* Ном. № 5156. *Дівчина, маком заквітчана.* **Як мак процвітає**. Расцвѣтаетъ въ полной силѣ и красотѣ (о человѣкѣ). **Маку наївся.** Одурѣлъ. Ном. № **Засипала як маком дрібненько**. Заговорила скоро, быстро. Ном. № 12895. **На мак розбити, порубати.** Разбить въ дребезги, изрубить въ мелкіе куски. **Маком сісти.** Погибнуть. **Маком шити.** Шить мелкой строчкой. *Як шитиме маком, то їстиме борщ з таком.* Вас. 211. **О, як затрусить зеленим маком, так держись берега.** Подниметъ кутерьму разсердившись, — тогда берегись! Ном. № 3359. 2) — **стоян**. Обыкновенный макъ. 3) — **видюк**, — **самосій**. Порода маку, зерна котораго сами высыпаются изъ коробочка. Чуб. I. 81. 4) — **польовий**. Раст. Papaver argemone L. ЗЮЗО. I. 130. 5) — **водяний**. Раст. а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129, б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129. 6) — **самосій**. См. **3.** 7) — **сліпий**. Papaver orientale L. ЗЮЗО. I. 130. 8) Весенняя хороводная игра дѣвушекъ, женщинъ и дѣтей, описанная у Чуб. III. 47, Грин. III. 107, 108. Ум. **Мачок.**

Маків, -кова, -ве. Маковый. *Сей світ, як маків цвіт.* Ном. № 8259. **Макові уставки**. Уставки, вышитыя извѣстнымъ узоромъ. Kolb. I. 48.

Маківка, -ки, *ж.* 1) Маковка, головка мака. 2) Цвѣтокъ мака. *Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна росцвітала.* Шевч. 22. *Дівчина почервоніла як маківка.* Левиц. Пов. 107. 3) **М. водяна** = **мак водяний.** Маркев. 166. 4) **Маківки**. Родъ вышитаго узора на сорочкѣ. КС. 1893. V. 278. 5) Хороводная игра (см. **Мак 8**), а также красивая дѣвочка, которую въ этой игрѣ, подъ конецъ пѣсни, подбрасываютъ вверхъ, представляя тѣмъ отряхиваніе мака. Грин. III. 108. Ум. **Маківочка.** *Її ж дочка, як маківочка.* Рудч. Ск. II. 49.

Маківник, -ка, *м.* Лепешка изъ меду и маку. Ум. **Маківничок.** *Тая бубличка їй дає, друга маківничка.* МВ. I. 48.

Маківочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **маківка.**

Макітерка, -ки, *ж.* Ум. отъ **макітра.**

Макітра, -ри, *ж.* 1) Родъ большой глубокой глиняной посуды съ круглымъ дномъ и значительно большимъ дна широкимъ отверстіемъ, употребляющейся для помѣщенія муки, тѣста, масла и пр. и для растиранія соли, пшена и пр. У гуцуловъ макітра болѣе напоминаетъ глубокую мису. Шух. I. 264. 2) Котловина. 3) Переносно: голова у человѣка. *І зломy Трої супостату макітру оддiлив од плеч.* Котл. Ен. V. 49. Ум. **Макітерка.** *Носить дід макітерку, баба сковороду.* Грин. III. 314. Ув. **Макітрище.**

Макітритися, -рюся, -ришся, *гл.* Въ выраженіяхъ: **голова макітриться, світ макітриться**. Голова кружится. Вас. 211.

Макітрище, -ща, *с.* Ув. отъ **макітра.**

Маковець, -вця, *м.* = **Маковинець**? Мак? *Ой на горі мак, на долині мак, на горі маковець.* Чуб. III. 48.

Маковий, -а, -е. Маковый; съ макомъ. *Збудуй мені світлоньку з макового цвітоньку.* Чуб. V. 121. *Маковий періжок.* Харьк. у.

Маковик, -ка, *м.* = **Маківник.** Ум. **Маковичок.**

Маковина, -ни, *ж.* 1) Маковый стебель. *Збудуй мені* (хату) *з лободи, — до чужої не веди; збудуй мені з маковини — для твоєї бідної дівчини.* Чуб. V. 122. 2) Раст. Papaver Rholas. Вх. Лем. 433.

Маковинець, -нця, *м.* = **Маковина 2.** Вх. Лем. 433.

Маковиння, -ня, *с. соб.* Стебли мака. КС. 1893. VII. 80.

Маковиця, -ці, *ж.* Вершина купола церкви, вершина горы. Гол.

Маковичо́к, -чка́, *м.* Ум. отъ **маковик.**

Макови́ще, -ща, *с.* Поле, гдѣ былъ посѣянъ макъ.

Маковій, -вія, *м.* 1) Названіе дня, въ который чтится память муч. Маккавеевъ — 1 августа. ХС. I. 78. Маркев. 17. *Сумно-сумно. Оттак було по всій Україні против ночі Маковія.* Шевч. 150. 2) = **Макопійка.** Вх. Пч. II. 10.

Маковійка, -ки, *ж.* = **Маковій 1.** Желех.

Макогін, -го́ну, *м.* 1) Деревянный песть для растиранія соли, маку, пшена и пр. *Лисий як макогін.* Ном. № 8661. **Макогін облизати**. Получить отказъ въ сватовствѣ, то-же, что и **гарбуза вхопити**. О. 1862. Русин. **весілля**. IV. 1. 2) Песть толчеи для зерна или сукна. Шух. I. 104, 113. 3) У **мосяжник**ʼовъ: а) при инкрустаціи: родъ деревянной колотушки для вбиванія въ дерево металлическихъ украшеній. Шух. I. 278; б) при выдѣлкѣ глиняныхъ формъ для отливки мѣдныхъ вещей: родъ колотушки, втискивающей модели въ глину для полученія формы. Шух. I. 281, 283.

Макольо́ндра, -ри, *ж.* и **Макольо́ндрик, -ка,** *м.* = **Макопійка.** Вх. Пч. II. 10.
Маколя́ндра, -ри, *ж.* = **Макольондра.** Вх. Пч. II. 10.
Макопійка, -ки, *ж.* Птица коноплянка, Fringilla cannabina. Желех. Вх. Пч. II. 10.
Макорже́ник, -ка, *м.* Коржъ съ макомъ.
Ма́кортеть, -ти, *ж.* = **Макотерть.** *Поставила йому макортеть з варениками.* Кв. I. 240.
Ма́корти, -тів, *мн.* Котловина. Лохв. у.
Макортик, -ку, *м.* = **Макітра.** Шух. I. 106.
Макотерть, -ти, *ж.* 1) = **Макітра.** Вас. 182. 2) Котловина. Мнж. 185.
Макотиря, -рі, *ж.* Низко остриженная голова. *Полетів татарський баша з коня сторчака битою макотирею.* Мир. ХРВ. 128.
Макотрус, -са, *м.* Время собиранія маку.
Макоцвітний, -а, -е. Глупый; идіотичный. *Макоцвітний чоловік.* Лебед. у.
Макса, -си, *ж.* Рыбная печень.
Маку́луватий, -а, -е. Неповоротливый, увалень. Мнж. 185.
Макух, -ха, *м.* = **Макуха.** Шух. I. 164.
Макуха, -хи, *ж.* 1) Сбоина, жмыхи, выжимки изъ сѣмянъ конопли послѣ добыванія масла. 2) Увалень, неповоротливый человѣкъ, безхарактерный человѣкъ, вялый. *Що ти за чоловік? Ти макуха! сього не обстоїш!* Мир. Пов. I. 123. *А царь був мабуть не макуха, розлютувався він і злість його взяла.* Греб. 379.
Макуховатий, -а, -е. 1) О камнѣ: ноздреватый, пористый. Лубен. у. 2) О камышѣ: съ большими метелками? *Ой густий очерет, да й макуховатий.* Чуб. V. 176.
Макушенка, -ки, *ж.* Кушанье, сваренное изъ конопляныхъ сбоинъ. Вх. Зн. 34.
Мала́й, -лая, *м.* 1) Хлѣбъ изъ, кукурузы, гороху или проса. Kolb. I. 51. *Малаю, малаю, я тебе за хліб не маю.* Ном. № 14115. Иногда — вообще плохо выпеченный хлѣбъ, вязкій. 2) Раст. Просо, Panicum miliaceum. ЗЮЗО. I. 130.
Маламу́рити, -рю, -риш, *гл.* Жрать, трескать. *Як був хлопцем, так цілісінький день сидить та маламурить.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.
Мала́та, -ти, *ж.* = **Кулеша.** Вх. Уг. 251.
Малахаєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **малахайка.**
Малахай, -хаю, *м.* 1) Плеть. *Чи татар бесурменів малахаями як череду у полон заганяєте.* Мет. 444. 2) Шапка съ наушниками. ЗОЮР. II. 287.
Малахайка, -ки, *ж.* = **Малахай 1.** Ум. **Малахаєчка**. *Малахаєчка, що сама січе, сама і крає.* Мнж. 22. *Малахаєчка-дротяночка.* КС. 1882. V. 362.
Миле́зний, -а, -е. Малый, пустячный, ничтожный. Желех.
Мале́нечкий, -а, -е. Ум. отъ **малий.**
Мале́ньство, -ва, *с.* 1) Малолѣтство. **З мале́ньства**. Съ малолѣтства. *З маленьства він слабів.* НВолын. у. 2) Малютка, крошка.
Мале́сечкий, -а, -е. Ум. отъ **малий.**
Мале́ча, -чі, *ж. соб.* Малыя дѣти. Конотоп. у.
Малигуватий, -а, -е. Съ вогнутою спиной (о животныхъ). *Як здохне, борони Боже, малигувата скотина в дворі: чи овечка, чи свиня, чи корова, до вже не буде добра. Малигуватий кінь.*
Мали́зна, -ни, *ж.* Малость.

Мали́й, -а́, -е́. 1) Малый, маленькій, небольшой. *З малої искри великий огонь буває.* Ном. *Мала дитина. Мала вербочка. Малі чоботи на мене. На їх сем'ю се мала хата. Хоч він малий серед панів чоловік, та великий розум має. Ой гукну я на малого: сідлай коня вороного!* Мет. 73. **Час малий**. Короткое время. *Літа ж мої, літа, та ви молодії, де ж я вас поділа за часи малії.* Г. Барв. 411. 2) У гуцуловъ употребляется для названія различныхъ животныхъ: **малим** называютъ волка, **малою** — овцу; призиваютъ теленка: **мале! мале**! Шух. І. 22, 211. Kolb. І. 65. Сравн. ст. **Менший**. **По-малу**. См. **Помалу.** Ум. **Мале́нечкий, маленький, малесенький, мале́сечкий, мане́нький, мане́сенький, манюній, манюсенький, манюсюсенький, манюсюнечкий.** *Ой ти, галочко чорная, маленькая! Скажи, галочко, де моя миленькая?* Мет. 48. *Ще нема двох маленьких коробочок: одна маленька, а друга малесенька.* Левиц. *Там хатина малесенька, там дівчина гарнесенька.* Федьк. І. 7. *Голівка в його була така малесечка, як зернятко.* МВ. ІІ. 163. *Вилися між деревами якісь сіресенькі пташечки малесечкі.* МВ. (О. 1862. І. 72). *Жінка маненька, коротесенька.* МВ. ІІ. 132. *Горобчичок манісенький, на ніженьку кривісенький.* Нп. *Ти ж моя манюсюнечка!* Г. Барв. 100.

Мали́к, -ка, *м.* = **Гамалик.**

Маликуватий, -а, -е = **Малигуватий. Маликуватий віл**. Волъ съ ямкой между ребрами.

Малина, -ни, *ж.* 1) Малина, Rubus idaeus. *Під горою малина.* Чуб. *Личко як малина.* Чуб. 2) Красный флагъ на воротахъ свадебнаго двора, выставляемый въ Черниг. г., какъ удостовѣреніе цѣломудрія новобрачной. То-же, что и **корогва** въ свадебномъ обрядѣ. МУЕ. ІІІ. 158. Ум. **Малинка, мали́нонька, малиночка.** Чуб. V. 805. 1047.

Малинівка, -ки, *ж.* Наливка малиновая.

Мали́нка, -ки, *ж.* Ум. отъ **малина.**

Малинник, -ка, *м.* Малиновый медъ, квасъ.

Малиновий, -а, -е. Малиновый.

Мали́нонька и мали́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **малина.**

Малиняк, -ку, *м.* = **Малинівка.**

Мали́ти, -лю́, -ли́ш, *гл.* Умалять, уменьшать.

Мали́тися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Умаляться, становиться меньше. 2) Поступать по дѣтски. *І так звані старші між дітворою хочай би й не повинні вже малитися, бо вуса мали... про те не відріжнялись від дітей... і ласощів забагали і все.* Св. Л. 136.

Малишко, -ка, *м.* Малютка. Левч. 68.

Малісінький, -а, -е. Чрезвычайно маленькій, крошечный.

Малість, -лости, *ж.* Дѣтство, дѣтскій возрастъ. *Оддав старий своє... серце малій дитині. Старість побраталась з малістю.* Мир. ХРВ. 90.

Маліти, -лію, -єш, *гл.* Умаляться, уменьшаться. *Той мусить рости, я ж маліти.* Єв. І. ІІІ. 30.

Маліч, -чі, *ж.* Мелочь, все маленькое, мелкое. Вх. Зн. 34.

Мало, *нар.* Мало, немного. *Розуму багато, а грошей мало.* Ном. № 1553. *А діти на тоє і мало не дбають.* КС. 1883. ІІ. 469. **Мало не, мало-мало не, мало що не**. Чуть не, чуть-чуть не, едва не. *За ним ідуть мало-мало не три тисячі.* Макс. *Мені мало рук не вломили, а ти мовчиш.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 70). *Боже мій! мало коромисла не впустила і слова не промовлю — зраділа.* МВ. І. 19. **За мало**. Слишкомъ мало. **Ні мало не**.

Нисколько. *Ой ви ж мені в злій годині ні мало не важкі.* Мет. Сравн. ст. **Менше**. *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588.

Маловажити, -жу, -жиш (собі щось, когось), *гл.* Не придавать значенія, не цѣнить. Желех.

Маловажний, -а, -е. Не имѣющій значенія, незначительный. Желех.

Маловажність, -ности, *ж.* Незначительность. Желех.

Маловір, -ра, *м.* Маловѣръ. *Коли Бог траву так зодягає, то як більше вас, маловіри.* Єв. *Л.* ХП. 28.

Маловірний, -а, -е. Маловѣрный. *Бог зодягатиме вас, маловірні.* Єв. Мт. VI. 30.

Малодосвідній, -я, -є. Малоопытный. *Діти малодосвідні.* К. ЦН. 192.

Малоземе́лля, -ля, *с.* Малоземелье.

Малоземельний, -а, -е. Малоземельный.

Малоліт, -та, *м.* = **Малоліток.** *В мене діти-малоліти не здужають в степ летіти.* Чуб. V. 827.

Малолітка, -ки, *об.* Несовершеннолѣтній. *На що на горе вродила, малоліткою женила.* Чуб. V. 668.

Малолітній, -я, -є = **Малоліток.** *Ще малолітній, тільки ще сімнадцять літ.* Г. Барв. 402. Ум. **Малолітненький.** Грин. III. 339.

Малоліток, -тка, *м.* Малолѣтній, несовершеннолѣтній. *А у вдови дочка росла і син малоліток.* Шевч. 586.

Малолічний, -а, -е. Малочисленный. (Татари) *що-весни по свіжій паші пускали свої загони скрізь по наших осадах, хапаючи людей необачних, або малолічних.* К. Грам. 35.

Малолюддя, -дя, *с.* Малолюдіе.

Малолюдний, -а, -е. Малолюдный. К. Гр. Кв.

Малолю́дно, *нар.* Малолюдно. *Тепер у полі малолюдно.* Волч. у.

Маломо́вний, -а, -е. Неразговорчивый, молчаливый. Желех.

Маломо́вність, -ности, *ж.* Неразговорчивость, молчаливость. Желех.

Маломо́цний, -а, -е. Малосильный.

Малорослий, -а, -е. Малорослый.

Малосилий, -а, -е. Малосильный. *І про тебе, старче малосилий, ніхто й слова не промовить.* Шевч. 668.

Малоси́лля, -ля, *с.* Малосиліе.

Малосильний, -а, -е = **Малосилий.** *Оженив мене малолітнього, малолітнього, малосильного.* Грин. III. 339.

Мальований, -а, -е. 1) Расписанный, раскрашенный. *В нього хата з сосни, з ялини, вся мальована.* Чуб. III. 416. *Купи ж мені, мати, мальовані п'яльця.* Мет. 2) Цвѣтной, изукрашенный. *Прилетіла пташка — мальовані крильця.* Мет. 103. *Ой із города із Трапезонта виступала галера трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана — златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процвітана — гарматами арештована; третім цвітом процвітана — турецькою білою габою покровена.* Лукаш. 15. 3) Красивый (о человѣкѣ); выхоленный, красивый. *Іде було собі як мальована: очі у землю спущені, і не дивиться.* МВ. *Та й поберемося, моя крале мальована.* Шевч. 621. *Не пускайте до нас ваших мальованих паничів, що вміють дівочим*

розумом і серцем, як пахущою квіточкою, що-дня міняючи, забавлятися. К. (О. 1861. І. 313). *Мальованим конем не далеко в'їдеш.* Ном. № 5248.

Мальовка, -ки, *ж.* Раскрашиваніе, разрисовываніе. Вас. 183, 184.

Мальовни́й и мальовничий, -а, -е. Живописный. *Леонид глянув з човна на ту мальовничу группу і осміхнувся.* Левиц. *Прозою мальовничою нам їх* (думки) *переказано.* К. (О. 1861. II. 231).

Ма́льство, -ва, *с.* Малолѣтство, дѣтство. *Терпіла з мальства всяке зло.* Мкр. Г. 18.

Малюва́ння, -ня, *с.* 1) Писаніе красками, рисованіе. 2) Живопись. *Дивне малювання ожило на полотні.* Левиц. 3) Картина. *Послав гонця до богомаза, щоб малювання накупив.* Котл. Ен. IV. 24. *Гарним малюванням стіни обвішані.* К. Д. Сер. 31. *Ой ти, дівчино, моє малювання!* Нп. 4) Окраска. 5) Изображеніе, описаніе (словесное). (Квітка) *почувавсь на силах, що здолає дойти ширшої правди в малюванні.* К. Гр. Кв. XIX.

Малювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Писать (красками), живописать; рисовать. *Не такий страшний чорт, як його малюють.* Ном. № 4233. 2) Красить, малевать, расписывать. *Ой там на горі, малювали малярі, малювали, рисували чорні брови мої.* Чуб. V. 15. 3) Изображать. *Ользі здавалося, що той вечір буде якийсь не простий, буде такий веселий, яким його малювала її молода фантазія.* Левиц. Пов. 141. 4) Оставлять знаки отъ ударовъ. *Нагай малює вдовж жидівську спину.* Шевч. 136.

Малюватися, -лююся, -єшся, *гл.* 1) Изображаться. *На килимі дуже ясно малювався здоровий лев з густою гривою.* Левиц. 2) Румяниться. *Червоніла як калина, хоть не малювалась.* Мкр. Н. 4.

Малю́к, -ка, *м.* Мальчикъ, маленькій. *Може тепер і не так: я ще малюком туди заглядав.* Св. Л. 24.

Малюнок, -нка, *м.* Картина; рисунокъ. *Я обіцяла школярці передати при нагоді книжку з малюнками.* Г. Барв. 42. Употребляется также для обозначенія картины природы или словеснаго изображенія. *Мій повоз швидче покотився, малюнок зближувавсь до нас.* Щог. Сл. 103.

Малюсенький, -а, -е = **Малесенький.** Крошечный. Левч. 62.

Малю́та, -ти, *м.* Малышъ. Стор. II. 112.

Малю́хний, -а, -е. Крошечный, очень маленькій. Левч. 62.

Малю́цький и мадю́чкий, -а, -е = **Малюхний.** Уг. Лем. 433.

Маля́, -ля́ти, *с.* Малютка, малышъ. *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. Ум. **Малятко.**

Маля́р, -ра́, *м.* Живописецъ, художникъ. *Коли б же мені тиї малярі, — вималювала б милого собі.* Мет. 52 *Там маляр продає образи.* Левиц. Ум. **Маля́рик.** *То я б собі була малярика мала, я б своє личенько тоді змальовала.* Чуб. V. 100.

Маляре́нко, -ка, *м.* Сынъ живописца, маляра.

Маля́рик, -ка, *м.* Ум. отъ **маля́р.**

Маляриха, -хи, *ж.* = **Малярка 2.**

Малярівна, -ни, *ж.* Дочь живописца, маляра.

Малярка, -ки, *ж.* 1) Женщина-живописецъ. 2) Жена живописца, маляра.

Маля́рня, -ні, *ж.* Мастерская живописца.

Маля́рство, -ва, *с.* Живопись. *Він велику силу у малярстві знає.* Кв.

Маля́рський, -а, -е. 1) Принадлежащій живописцу. 2) Малярный, малярскій.

Малярува́ти, -рую, -єш, *гл.* Заниматься живописью, малярствомъ.

Малярчук, -ка, *м.* Ученикъ живописца, маляра.

Маля́са, -си, *ж.* Свекловичная патока.

Маляско́вий, -а, -е. Изъ свекловичной патоки. *Маляскова горілка.*

Маля́тко, -ка, *с.* Ум. отъ **маля́.**

Мама, ми, *ж.* Мама. *З бідою, як з рідною мамою.* Ном. № 2226. Ум. **Мамка, мамонька, мамочка, мамунечка, мамуня, мамусенька, мамусечка, мамуся.** *Ой, мамочко, ой, мамочко! ви не бийте мене, ви не лайте мене, — коли я вам докучила, то оддайте мене.* Грин. III. 192. *Ой таточку наш, таточку, де ти подів мамочку?* Грин. III. 366. *Як дочка стелила, легенько здихнула: «щоб моя мамуня здорова заснула!».* Грин. III. 691. *Мамунечко, я коло вас.* Мир. Пов. I. 171. *Мамуню ж мої рідненькі, мамусенько! Дайте ж мені раду!* Грин. III. 375.

Мамай, мамай, *м.* Каменная статуя въ степи. См. **Баба.** КС. 1882. V. 348.

Мамали́ґа, -ґи, *ж.* Родъ кушанья изъ кукурузной муки. Чуб. VII. 442.

Мамин, -на, -не. Маминъ. *Я маминих* (чобіт) *не взував, бо без підків і пришов.* Чуб. V. 1126.

Мамій, мій, *м.* Матушкинъ сынокъ. *Нам таких маміїв не треба.* К. *А мовчи, мамію! доки ти ревтимеш?* Черк. у.

Мамка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **мама.** *Люблю, мамко, Івана. Та нема тих городянок, що продають рідних мамок.* Мил. 192. 2) Мамка, кормилица.

Мамкати, -каю, -єш, *гл.* Часто говорить: «**мама**!» звать мать.

Мамкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть кормилицей. Желех.

Мамонька и мамочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мама.**

Мамрати, -раю, -єш, *гл.* 1) Шарить, разыскивать ощупью. *Він мамра, мамра, — так не найде, бо сліпий.* Новомоск. у. 2) Говорить непонятное. **Мамре в гаря́чці**. Бредитъ. Вх. *Лем.* 433.

Мамсик, -ка, *м.* = **Мамій.**

Мамула, -ли, *об.* Неповоротливый человѣкъ, увалень. Мнж. 185.

Мамулити, -лю, -лиш, *гл.* Пачкать, гадить.

Маму́н, -на, *м.* Злой духъ, уводящій женщинъ, морочащій людей и пр. Шух. I. 43.

Мамуна, -ни, *ж.* Закрытая, замаскированная фигура. Вх. *Лем.* 433.

Маму́нечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мама.**

Маму́нка, -ки, *ж.* Кукла. Вх. *Лем.* 434.

Мамуня, -ні, *ж.* Ум. отъ **мама.**

Мамусонька и маму́сечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мама.**

Мамуся, -сі, *ж.* Ум. отъ **мама.**

Мамця, -ці, *ж.* = **Мамуня.** *Запорожець, мамцю, запорожець водив босу на морозець.* Мет. 238. *Сядай, мамцю, коло мене!* Грин. III. 680.

Мамчин, -на, -не.1) Маминъ. 2) Мамкинъ.

Мамчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Мамкувати.**

Мамчич, -ча, *м.* Сынъ мамки.

Мана, -ни, *ж.* Призракъ, обольщеніе, иллюзія. *Се не мана — перед очами твоїми, матінка твоя.* Греб. 342. **Ману пускати, напускати**. Морочить, дурачить, отводить глаза. *Еней пустив на нас ману.* Котл. Ен. I. 16. *Пускають між народ ману.* Греб. 328.

Хвалиться: хазяйка добра людина, а про те — Бог його знає! Може таку ману пуска. Мир. Пов. II. 89.

Манастири́ще, -ща, *с.* 1) Мѣсто, гдѣ былъ монастырь. 2) Мѣсто, принадлежащее или принадлежавшее монастырю.

Манасти́рський, -а, -е. Монастырскій.

Манастирь, -ря, *м.* Монастырь. *Посадили на покуту в манастырь.* Левиц. **Підвести під манастирь**. Одурачить. *Обдурив геть нас старий; так підвів під манастирь.*

Манатка, -ки, *ж.* Платокъ. *Втерла чорні очі писанов манатков.* Федьк. I. 100. Манатки, ків. а) Пожитки. *Микола вдосвіта забрав свої манатки і пристав до другої ватаги.* Левиц. б) Одежда плохая. *Жиди посхоплювались, да піднявши манатки, так і майнули.* Рудч. Ск. II. 194.

Манаття́, -тя, *с. соб.* Лохмотье, тряпки.

Манахве́йка, -ки, *ж.* Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 471.

Мандебу́рка, -ки, *ж.* Порода картофеля, распространившаяся преимущественно изъ г. Магдебурга. Вх. Зн. 34.

Мандебуряни́к, -ка, *м.* Хлѣбъ изъ муки и картофеля, называемаго мандебурка. Вх. Зн. 34. Желех.

Мандель, -длю, *м.* Мѣра при складываніи сноповъ, горстей конопли и пр. въ 15 (Желех.) или 50 штукъ. (Гол. Од. 35).

Манджак, -ка, *м.* Насѣк. тараканъ. Blatta orientalis. Вх. Пч. I. 5.

Манджа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Поспѣшно идти. *Я п'ять грошей розміняю, десять пожинаю, на Вкраїні дівчинонька, до неї манджаю.* Чуб. V. 1125.

Мандра, -ри, *ж.* Раст. ? КС. 1893. VII. 79.

Мандри, -рів, *мн.* Бродяжничество. *В домівці вже нудяться, за господарство не беруться: мандри пахнуть.* Г. Барв. 438. *Ще мало у мандрах пропало, мов їх земля проглинула!* Мир. ХРВ. 51. *Пішов у мандри.*

Мандри́ка, -ки, *ж.* Лепешка изъ сыру, муки и яицъ, родъ сырника, приготовляемаго на разговѣнье послѣ петровокъ, — 29 іюня. *Зозуля мандрикою вдавилась.* Ном. № 471. Ум. **Мандричка.**

Мандрівець, -вця́, *м.* Странникъ; путешественникъ.

Мандрівка, -ки, *ж.* Странствіе; путешествіе. *Заберу дітей я та піду в мандрівку.* Мет. 243. Ум. **Мандрівочка.** *Як узяв милий милу да за білу ручку да повів її да в мандрівочку.* Грин. III. 263. *А нашому Василечку мандрівочка пахне.* Мет. 300.

Мандрівний, -а, -е. Странствующій; захожій.

Мандрівочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мандрівка.**

Мандрі́вський, -а, -е = **Мандрівний.** *Примандрує* (встаровину піп) *не знать вітки, — от було й кажуть: мандрівський піп служив.* О. 1861. XI. 8.

Мандрува́ння, -ня, *с.* Странствіе.

Мандрува́ти, -рую, -єш, *гл.* 1) Странствовать, путешествовать, ѣздить. *Де то моя Катерина з Івасем мандрує?* Шевч. 79. *Я гадаю мандрувати.* 2) Отправляться, ѣхать, уходить. *Ой не плачте ви, карії очі, од роду мандруючи.* Чуб. V. 888. *Сватай мене, Марку, чи не оддасть мати. Як не оддасть мати, будем мандрувати.* Мет. 99.

Мандрьоха, -хи, *ж.* Бродяга, потаскуха. *Квартал єсть цілий волоцюг, моргух, мандрьох,ярижниць, п'яниць.* Котл. Ен.

Манити, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Манить, заманивать, завлекать. *Манить, як кота мишею.* Ном. № 3100. *Молода дівчина неначе манила до себе молодого хлопця з другого човна.* Левиц. 2) Обманывать. *Привела сина додому та й не довго втішалась. Попереду манила, хто питав, неначе б то вона одпросила свого сина.* Левиц. I. 64. *А не маните ж? Справді зробите?* Константиногр. у. *Манять брехнями народи.* К. ЦН. 286.

Маніве́ць, -вця́, *м.* Путь не по проложенной дорогѣ, а минуя ее. *Хоч би спустився я і в смертную долину, з тобою, Боже мій, і там я не загину: і звідти манівець твій жезл мені покаже, і палиця твоя дорогу правди вкаже.* К. Псалт. 54. *Мов божевільний дрегнув із поля додому. Не глед́ів і дороги, манівцем так і стрибає.* Г. Барв. 198. *Що ти пійдеш да доріжкою, а я піду манівцем.* Чуб. V. 286. *Бери, сестро, срібло-злото та йди манівцями, щоб ми тебе не догнали, щоб ми тебе не вбили.* Чуб. V. 912.

Маніжити, -жу, -жиш, *гл.* Бить. *Я б її до стовпа на цілий місяць, як ту собаку, прив'язала... що-дня сирицею маніжила.* Мир. Пов. II. 95. *Маніжив-маніжив* (вовкулаку) *стілко йому схотілось, та тоді вже тілко пустив.* Мнж. 139.

Маніжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Жеманиться; нѣжничать.

Манір, -ру, *м.* Манеръ, образецъ. *У нас юпки не на такий манір шиють.* Кіев. у.

Маніра, -ри, *ж.* Манера? *Не турбуйся, бо то думок пакосна маніра.* Мкр. Н. 12.

Маніритися, -рюся, -ришся, *гл.* Жеманиться.

Манірний, -а, -е. Манерный. *Наші вельможні пани такі манірні.* К.

Манісінький, -а, -е = **Малісінький.** Мил. 216.

Манія́, -нії́, *ж.* 1) = **Мана.** *Причепився, як тая манія.* Чуб. I. 196. 2) Кошениль, сурикъ. *Щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. III. 49.

Манливий, -а, -е. Соблазнительный, обманчивый.

Манна, -ни, *ж.* 1) Манна. Чуб. I. 74. *І манна на народ посипалася грядом.* К. Псал. 178. 2) Раст. Gliceria fluitans. ЗЮЗО. I. 124. 3) Молоко? *Як би вівці на сукровищі попасли, зараз би їм уняло манну — вони утратили би молоко.* Шух. I. 210.

Ма́нок, -нку, *м.* Достояніе, имущество.

Маноцівник, -ка, *м.* Волшебникъ, колдунъ. *Запорожці маноцівники були, такії лицарі були — страшне діло! Оце розстелють бурку по воді, та сядуть по вуглах чотирі чоловіка, та й пливуть.* КС. 1882. XII. 591. Ум. **Маноцівничок.** Ів. 592.

Манта, -ти, *ж.* Родъ суконнаго плаща, свити, сшитой мѣшкомъ. Чуб. VII. 420. Шух. I. 138. *Ой сижу я, сижу, на палаш приперся, манта мі широка, полами утерся.* Федьк. I. 42.

Мантачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Точить косу мантачкою. Мнж. 185. *Косу мантачити.* Черниг. у. 2) Тратить, мотать.

Мантачка, -ки, *ж.* Родъ узкой лопаточки, намазанной смолою съ пескомъ и служащей для остренія косы. Мнж. 185.

Мантиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Болтать, махать. *А він іде та свиткою мантиляє.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Манти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Выманивать, выклянчивать, выпрашивать.

Мантули, -тул, *ж. мн.* 1) Подачки, собранныя колядниками или нищими. Лебед. у. 2) Родъ пирога изъ кукурузной муки съ сыромъ. Вх. Зн. 35.

Мантулити, -лю, -лиш, *гл.* Выманивать подачки.

Мантулки, -ків, *м. мн.* Лакомства, сласти, также баранки, булки, привозимые съ ярмарки и пр. О. 1862. IX. 127. *Було оце на ярмарку та купила дітям мантулків.* Мирг.

у. Слов. Д. Эварн. Иногда употребляется въ значеніи: разнообразный, неоднородный товаръ, преимущественно мелкій. *Показує на суздальців, що зайняли* (на ярмарку) *ряд з образами, ложками, поясами і иншими мантулками.* О. 1862. IX. 63. *Крамарь з усякими мантулками, склада усе, що лучиться купити по вигоді: вощину, старі чоботи, віск, муку, пір'я, щетину, полотна.* О. 1862. IX. 69.

Мантя́р, -ра, *м.* Обманщикъ, мошенникъ. Вх. Зн. 35.

Ману́рія, -рії, *ж.* Пожитки? *Ну, оце вже всю манурію свою поскладала, то можна й їхати.* Хорольск. у. Слов. Д. Эварн.

Манути, -ну, -ниш, *гл.* Манить, приманивать. Зміев. у.

Манутися, -не́ться, *гл. безл.* Тянуть (къ чему), хотѣть, хотѣться. *Каже: «як мати схочуть». — Хиба самій не манеться?* МВ. II. 101.

Ману́шечка и манишка, -ки, *ж.* Малютка. *Та воно манушечка, — не бий його.* Волч. у.

Манька, -ки, *ж.* Лѣвая рука, шуйца.

Манько́, -ка, *м.* = **Манькут.**

Манькут, -та, *м.* Лѣвша.

Маню́ній, маню́нький, манюсе(і)нький, манюсю́ненький и манюсю́нечкий, -а, -е. Ум. отъ **малий.** Очень маленькій, крошечный.

Маня́к, -ка́, *м.* и **маня́ка, -ки,** *ж.* 1) Чучело. *А ще б'ють тетерюків на маняки.* 2) Вѣха. *Багацько снігу, але дарма! Маняки є шляхом, то потраплю.* Канев. у. 3) Призракъ, привидѣніе. *Боюсь сіх відьом да маняк.* ЗОЮР. II. 42. 4) Статуя? *Баня* (церковна) *виведена зкругла — гранчаста, — одна гранка більша, а друга менша, і на кожній більшій гранці вікно, а на меншій — замісць вікна, маняк з чорного мармуру.* Св. Л. 25.

Маня́чити, -чу, -чиш, *гл.* = **Маячити.** *Далеко над Россю манячив якийсь магазин з червоної цегли.* Левиц. *Образ за образом манячать, минаються, десь зникають.* Левиц.

Мапа, -пи, *ж.* Географическая карта. Гал.

Мара, -ри, *ж.* 1) Призракъ, привидѣніе. *Вони ж, бачивши його, що ходить по морю, думали, що се мара.* Єв. Мр. VI. 49. *Василина з'явилась і счезла, як мара.* Левиц. *Що ж се таке? Се не мара, моя се мати і сестра.* Шевч. 340. 2) Злой духъ, разновидность чорта, обморочивающій людей, затемняющій имъ разсудокъ, чтобы завести ихъ въ опасное мѣсто. Чуб. I. 196. *Туди мене мара несе, де грають музики.* Гол. IV. 460. *Убрався в сажу, як мара.* **А мара його знає, де він ся подів!** А чортъ его знаетъ, куда онъ дѣвался! Каменец. у. 3) Сонъ, сновидѣніе, греза. *Сон — мара, Бог — віра.* Ном. № 11345. Чаще во мн. ч.: **мари**. *Ой місяцю-місяченьку! не світи нікому, тільки мойму миленькому, як іде додому. Світи йому вдень і вночі і розганяй мари.* ЗОЮР. II. 240. У Левицкаго употребл. въ значеніи: мечты. *Не зросла вона в роскоші. Мари об таких хатах раскішних здались їй пустими.*

Маранча, -чи, *ж.* Множество. *Марата гусениц на капусті.* Вх. Лем. 434.

Мараст, -ту, *м.* = **Мерест 1.** Вх. Уг. 251.

Марвавкати, -каю, -єш, *гл.* **Мнявкати**.

Марга, -ги, *ж.* = **Маржина.** Вх. Зн. 35.

Марево, -ва, *с.* 1) Сухой туманъ, волнующіяся испаренія. *Сонце піднялось височенько, роса висохла; над ставками, над гадками затремтіло ясне марево.* Левиц. I. 9. 2) Миражъ, обманчивое видѣніе. *Марево, паноче, увесь світ мороче.* Ном. № 3059. *Марево мріється, неначе діється.* Ном. № 13431.

Маре́на, -ни, *ж.* 1) Чучело, которое дѣлаютъ въ праздникъ Ивана Купала. Чуб. III. 193. 2) Раст. Rubia tinctorum. ЗЮЗО. I. 134. Ум. **Маренка. Маренка пахуча**. Раст. Asperula odorata. ЗЮЗО. I. 113**.**

Марець, -рця, *м.* Мартъ (мѣсяцъ). *В марець ще змерзне старець.* Ном. стр. 282, №413.

Маржина, -ни, *ж.* Скотина. Вх. Зн. 35. *Тітка... завела його* (пастушка) *до багача, чи не взяв би до маржини.* Федьк. Ум. **Маржи́нка.**

Мари, мар, *мн.* 1) Носилки (для умершихъ). *Несли труну на марах бояре.* Кв. I. 114. **Щоб тебе на марах винесло!** Желаю тебѣ смерти. (Проклятіе). Ном. № 3791. 2) См. **Мара 3.**

Марина, -ни, *ж.* 1) Раст.: а) Pyrethrum corymbosum. ЗЮЗО. I. 133. б) Anthiems nobilis. ЗЮЗО. I. 111. 2) Рыба Barbus fluviatilis. Браун. 25. Шух. I. 24.

Марити, -рю, -риш, *гл.* Грезить, мечтать. *Поетична душа марила.* Левиц. Пов. 11.

Маритися, -риться, *гл. безл.* Грезиться, представляться, сниться.

Маришка, -ки, *ж.* Раст. Origanum vulgare = **материнка.** Лв. 100.

Марище, -ща, *с.* = **Мара.**

Марім'ята, -ти, *ж.* Раст. Tanacetum balsamita. Вх. Лем. 434.

Маркі́тний, -а, -е. 1) Скучный, невеселый, недовольный, огорченный. 2) Жуткій.

Маркітно, *нар.* 1) Скучно, невесело. 2) Жутко.

Марко́та, -ти, *ж.* Тревога, безпокойство; дурное расположеніе духа.

Мармази́нка, -ки, *ж.* Шапка изъ синяго или краснаго сукна, съ загнутою мѣховою опушкою. Гол. Од. 70.

Мармиза, -зи, *ж.* Презрительно о лицѣ: морда, рожа. *Одпас уже товсту мармизу!*

Ма́рмор и мармур, -ру, *м.* Мраморъ. *З мармору вироблена постать.* Мир. ХРВ. 388. *Якого там срібла, злота, квіток, мармору!* Левиц. I. 223. *Широкий ганок з білого мармуру.* Федьк.

Марморо́вий и мармуро́вий. Мраморный. *Ой у полю край дороги стоїть камінь мармуровий.* Ушиц. у. *Цілий день сном мертвим міцним спиш ти в гробі мармуровім.* К.

Мармо́с, -са, *м.* = **Мармиза** = **Мармуза.** Ув. **Мармосяка.** Херс. Екатер. Слов. Д. Эварн.

Мармота́ти, -чу, -чеш, *гл.* Бормотать.

Мармуза, -зи, *об.* 1) = **Мармиза.** 2) Неотеса, грубый человѣкъ? *На вгороді гарбузи, — нема мого мармузи* (о парнѣ). Мет. 101.

Мармур, -ру, *м.* 1) См. **Мармор.** 2) = **Птица Кропивник.** Вх. Пч. II. 7.

Мармурник, -ка, *м.* Раст. Sathyrus silvestris. Лв. 99.

Мармуро́вий. См. **Марморовий.**

Марму́рок, -рку, *ж.* Родъ глины. Шух. I. 95.

Марне, *нар.* = **Марно.** *Ой плачу я, плачу, свої літа марне трачу.* Мет. Ум. **Марне́нько.** *Ой і як нам* (літам) *не марненько йти: нікому нас шанувати.* О. 1862. VI. 30.

Марний, -а, -е. 1) Пустой; тщетный, напрасный. *У мене син марного слова не скаже.* НВолын. у. *Розгнівався мій миленький та за марне діло.* Чуб. *Та я прокляв його оселю марну.* К. Іов. 11. 2) Худой, болѣзненный на видъ. *Сестро ж моя, сестро, сестро дорогая! Ой чого ж ти, сестро, на личку марная?* Грин. III. 401.

Марник, -ка, *м.* Бѣсъ. Вх. Лем. 434.

Марни́ця, -ці, *ж.* Пустякъ, ничтожная вещь. Желех.

Марність, -ности, *ж.* 1) Суета, тщета, суетность. 2) Ничтожность, пустота.

Марні́ти, -ні́ю, -є́ш, *гл.* Чахнуть, худѣть, вянуть. *Марніє та й марніє Парася моя.* МВ. II. 25. *А щоб личко не марніло з чорними бровами, — до схід сонця в темнім лісі умийся сльозами.* Шевч. 81.

Марно, *нар.* Попусту, напрасно, безъ пользы; тщетно. *Літа мої молодії марно пропадають.* Шевч. 43. *Як марно нажив, так марно й піде.* Ном. № 7213. *Марно перегоріло і перетліло моє життя.* Левиц. Ум. **Марненько.** *Як батька покинеш, марненько загинеш.* Лукаш. 10.

Марновірство, -ва, *с.* Суевѣріе. Желех.

Марноду́мець, -мця, *м.* Пустодумъ.

Марномо́вець, -вця, *м.* Пустословъ.

Марнота, -ти, *ж.* 1) Суета, суетность. Угор. 2) Малость, ничтожная вещь.

Марнотра́в, -ва, *м.* = **Марнотравець.**

Марнотравець, -вця, *м.* Расточитель, мотъ.

Марнотра́вити, -влю, -виш, *гл.* Мотать, расточать.

Марнотравиця, -ці, *ж.* Мотовка, расточительница. Гол. III. 167.

Марнотравний, -а, -е. Расточительный.

Марнотравство, -ва, *с.* Мотовство, расточительность.

Марнотрат, -та, *м.* Расточитель. Черн.

Марнотрата, -ти, *ж.* Расточительность, мотовство.

Марнотра́тити, -чу, -тиш, *гл.* = **Марнотравити.**

Марнотратка, -ки, *ж.* Расточительница.

Марнотратний, -а, -е. Расточительный.

Марнотратник, -ка, *м.* = **Марнотрат.** Вх. Уг. 251.

Марнува́ння, -ня, *с.* Напрасная трата, потеря.

Марнува́ти, -ную, -єш, *гл.* Попусту, безъ толку растрачивать, истреблять. *Марнують ліс пани: ще молодий, ріс би та ріс, а вони геть увесь вирубали.* Каменец. у. *Марнує чоловіка: бере великих у гвардію, а вони не вертаються і дітей від них нема.* Каменец. у. **Марнувати час.** Попусту терять время.

Марнуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Попусту пропадать, приходить въ упадокъ. *Господарство марнується.* Левиц.

Мароква, -ви, *ж.* Трясина, топь, болото. Угор.

Мартин, -на, *м.* Птица: мартынъ, рыболовъ. *В небі крутилися білі мартини і чайки.* Левиц.

Мартови́й, -а́, -е́ = **Марцьовий.**

Мартови́к, -ка, *м.* Родившійся въ мартѣ. См. **Марчук.**

Мартопляс, -са, *м.* Вертопрахъ, фигляръ. *Там мартопляс кричав, сміявся.* Котл. Ен. III. 53.

Мартю́к, -ка́, *м.* Заяцъ, родившійся въ мартѣ. Ум. **Мартючо́к.**

Мару́да, -ди, *об.* Копотунъ, копотунья, мямля, мѣшкотный.

Марудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Копаться, возиться, мѣшкотно дѣлать.

Марудний, -а, -е. Копотливый, медленный, мѣшкотный.

Марудність, -ности, *ж.* Копотливость, мѣшкотность.

Мару́дно, *нар.* Копотливо, медленно, мѣшкотно.
Маруна, -ни, *ж.* Раст. Маточная трава. Matricaria, Pyrethrum parthenium. Вх. Пч. І. 12. *А маруна посходила та пополовіла.* Гол. І. 290.
Маруча́ти, -чу, -чиш, *гл.* = **Мурчати.** Вх. Лем. 434.
Марфа, -фи, *ж.* У гуцульскихъ древорубовъ: дерево, сбиваемое въ плоты для сплава по рѣкѣ. Шух. І. 181.
Мархо́тка, -ки, *ж.* Махорка. Ум. **Мархоточка.** *Ой курив я мархоточку, а тепер лехкий табак.* Грин. III. 244.
Марци́зки, -вок, *ж.* Раст. Aster chinensis L. ЗЮЗО. І. 171.
Марципан, -ну, *м.* Родъ пирожнаго. *Обійдеться циганське весілля і без марципанів.* Чуб. І. 300.
Марцівки́, -вок, *ж.* Цыплята, вылупившіеся въ мартѣ.
Марцьо́вий, -а, -е. Мартовскій. *Нема з нього нічого, як з снігу марцьового.* Чуб. І. 272.
Марчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Марнувати, марнотратити.** *Він не марчив свого добра, а так з добрими людьми прогуляв та пороздарював убожі.* Канев. у. *Марче моє добро.* Канев. у. *Хиба він призведе до добра? Одно худобу марчить та й годі.* Лубен. у.
Марчіти, -чію, -єш, *гл.* Стариться, дряхлѣть; приходить въ упадокъ. *Вже й дід марчіє й пасіка марчіє.* Вас. 208.
Марчук, -ка, *м.* Щенокъ, родившійся въ мартѣ.
Маршал, -ла, *м.* 1) Маршалъ. 2) = **Маршалок 1.** *Ондрій Степанович ще й маршалом був* О. 1862. V. 105.
Маршале́нко, -ка, *м.* Сынъ маршала.
Маршалівна, -ни, *ж.* Дочь маршала.
Маршалкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Занимать должность маршала.
Маршалок, -лка, *м.* 1) Предводитель дворянства. *Маршалок повітовий.* К. МБ. II. 121. 2) Староста въ свадебномъ обрядѣ. *Не дивуйтеся, маршалки, що коротенькі подарки.* Мет. 190. 3) Дворецкій.
Маршля́к, -ка́, *м.* Родъ черной краски (у гончаровъ). Канев. у.
Маршува́ти, -шую, -єш, *гл.* Маршировать. КС. 1882. V. 353.
Марь, -рі, *ж.* Раст. Chenopodium Botrys L. ЗЮЗО. І. 116.
Марю́ка, -ки, *ж.* Ув. отъ **мара.** Призракъ, привидѣніе, злой духъ. *Згинь ти, марюко!* Мир. ХРВ. 10.
Марянка, -ки, *ж.* — **пахуча**. Раст. Смолка пахучая, Asperula odorata. См. **Марена.**
Масалиґа, -ґи, *ж.* Мотъ, плутъ. Зміев. у.
Маслак, -ка, *м.* Кость. *Хоч рябо на виду, так маслаки до ладу.* Ном. № 7313. *Полапають його за бок: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий.* Драг. 2. Ум. **Маслачо́к.**
Маслакуватий, -а, -е. Ширококостный.
Маслачо́к, -чка́, *м.* 1) Ум. отъ **маслак.** 2) Кость пальца, Falanga.
Маслаччя, -чя, *с. соб.* Кости. *Маслаччя болить після того, як упав. У одного, кажуть, пана є чоловік, такий мертвяк, що без шкури і без мняса, саме маслаччя.* Лубен. у.
Маслина, -ни, *ж.* Оливка, плодъ масличнаго дерева, Olea europaea L.
Маслити, -лю, -лиш, *гл.* Маслить.
Маслично, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **масло.** 2) Родъ игры. Ив. 46.

Масло, -ла, *с.* 1) Масло (коровье). *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. **Масло робити**. Пахтать, сбивать масло. *Сонце світить, дощик кропить, чарівниця масло робить.* 2) Елей, мvро. 3) **Мурави́не масло**. См. **Муравиний.** 4) Родъ игры. Мил. 56. Ив. 29. 5) — **воро́няче**. Раст. а) Convallaria polygonatum. *Лв.* 98. б) Lilium martagon. *Лв.* 99.

Масловий м'яч. Родъ игры въ мячъ. Ив. 33.

Маслосвя́тити, -чу, -тиш, *гл.* Соборовать, совершать елеосвященіе. *Учора його маслосвятили.* Харьк.

Маслосвя́ття, -тя, *с.* Елеосвященіе. *Занедужала небога. Уже й причащали й маслосвятиє служили — ні, не помагало.* Шевч. 115.

Маслува́ти, -лую, -єш, *гл.* = **Маслосвятити.** *Хто у вас хворий? — Дід, та дуже трудний; так учора маслували.* Канев. у.

Масльо́ни, -льо́н, *ж. мн.* = **Сластьо́ни.**

Масльо́нити, -ню, -ниш, *гл.* Муслить.

Маслю́к, -ка, *м.* = **Масляк 1 и 2.**

Масля́к, -ка, *м.* 1) Масленикъ (грибъ). Радом. у. Раст. Boletus luteus. ЗЮЗО. I. 114. 2) Слизень, улитка, Limax. 3) = **Маслянка 5.** Вас. 182.

Масляна, -ної, *ж.* Масленица. Св. *Л.* 222.

Масляний, -а, -е. Масляный. **За масляні вишкварки не помирились**. Поссорились за ничто. Ном. № 3513.

Масляниця, -ці, *ж.* = **Масниця.** *Маслянинця — баламутка: обіщала масла й сиру та не хутко.* Ном. № 526.

Маслянка, -ки, *ж.* 1) Пахтанье, творожистая сыворотка, остающаяся послѣ отдѣленія масла. *Не прийшла я до тебе по воду, іно по грубий сир і густу сметану і густу маслянку.* Чуб. I. 56. Также и родъ кашицы, сваренной изъ такой сыворотки. *Іде циган вечеряти... випив піл бляшанки, та як муха до патоки припав до маслянки.* Рудан. I. 68. 2) Пахталка, ручная маслобойня. 3) Маслянка, посуда для масла. *На столі... тарілка з гарячими пирогами і маслянка з маслом.* Левиц. I. 157. 4) Раст. а) Lilium martagon L. ЗЮЗО. I. 157. б) Lathraea squamaria L. ЗЮЗО. I. 126. 5) Жирная бѣлая мергельная глина. Вас. 182. Ум. **Масляночка.**

Масляно, *нар.* Много масла. *Сиряно, масляно.* Ном. № 6485.

Масля́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **маслянка.**

Масля́р, -ра, *м.* Продавець масла.

Масля́рка, -ки, *ж.* Продавщица масла.

Масни́й, -а́, -е́. 1) Масляный. Масна неділя. Воскресенье на сырной недѣлѣ. 2) Жирный, пропитанный жиромъ, масломъ (о кушаньяхъ). *Масні пироги.* 3) Замасленный, засаленный. 4) Переносно (о словахъ). Усиленно ласковый, усиленно привѣтливый, но въ то-же время неискренній. *Слова масні, а пироги пісні.* Нп. *Масної бесіди чоловік.* Ном. № 12918.

Масниця, -ці, *ж.* Масленица. Каменец. у. *Почекайте, вареники, прийде на вас масниця!* Чуб. I. 265. Ум. **Масничка.**

Масничка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **масниця.** *Ой, масничко, яка ти була! Як би тебе сім неділь, а посту одна.* Грин. I. 240. 2) Маслянка (посуда для масла). 3) Кадка съ масломъ. 4) Маслобойка.

Масно, *нар.* 1) Масляно, жирно. **Масно їсти**. Жирно ѣсть, ѣсть скоромное. Желех. 2) (О словахъ). *Льстиво*, преувеличенно ласково.

Маста́к, -ка́, *м.* = **Мисте́ць.** *От я до жалю не мастак.* Котл. Ен. VI. 49.

Мастило, -ла, *с.* 1) Кисть для смазки. *І сокира, і мастило, що від воза ся лишило.* Чуб. V. 1061. 2) Мазь; масло. *Піддайте ще трохи до вареників мастила.*

Мастити, мащу, -тиш, *гл.* 1) Мазать, намазывать, смазывать масломъ и вообще маслянистымъ веществомъ, умащать. *Хто мостить, тому віз не скрипить.* Чуб. І. 280. *Мастити голову.* Мир. Пов. II. 73. *Середа піст, не треба губи мастить.* Ном. № 534. *Моїм маслом та мене й мастить. Чоботи, закурені пилом, дістав... і почав їх мастити добрим дьогтем проти огню.* Г. Барв. 164. 2) Мазать глиной. *Щоб ніколи цього куточка не мастила, то тобі буде добре.* Чуб. І. 4. 3) Пачкать, загрязнять. *Продай, милий, рабі бички, купи мені черевички, щоб я боса не ходила, щоб ніженьки не мастила.* Грин. III. 684. 4) Тасовать (карты). 5) **Словами мастити**. Услаждать, утѣшать, обольщать. *Мої слова мастили людям душу.* К. Іов. *Як стали говорити, словами мастити, мусив же я з коня встати, горілки купити.*

Мастільниця, -ці, *ж.* Мазальщица. Св. *Л.* 314.

Масткий, -а́, -е́. Жирный, масляный, маслянистый. *Мастке сало. Мастка глина.* **Мастке полотно́**. Плотное полотно. Ум. **Масткéнький.**

Масткосло́вий, -а, -е. Сладкорѣчивый.

Масткосло́вити, -влю, -виш, *гл.* Умасливать, ублажать.

Масть, -ти́ и масць, -ці, *ж.* 1) Мазь. *Треба масти шукати від пальця.* Кіев. г. 2) Масть, цвѣтъ животнаго. 3) Масть (въ картахъ). *До всякої масти козирь.* Ном. № 13551.

Масю́ненький и масю́сінький, -а, -е. Крохотный, чрезвычайно малый.

Мата, -ти, *ж.* Родъ толстой рогожи изъ соломы.

Матаржи́н, -ну, *м.* Родъ хлѣба изъ кукурузной муки съ зеленью. Шух. І. 144.

Матерба́с, -су, *м.* Пестрядь (матерія). Гол. Од. 13. *Серед базару торгували жиди стрічками, ситцем, матербасом.* Левиц.

Матерза́нка, -ки, *ж.* Раст. Thymus serpyllum.

Материзна, -ни, *ж.* Наслѣдство, полученное послѣ матери. *Князь прогайнував усю батьківщину, зоставив їй* (жінці) *тілько будинок невеличкий у місті з садочком і двором, бо то була її материзна, — того вже не зміг прогайнувати.* МВ. II. 32.

Матери́знений, -а, -е. Изъ наслѣдства, доставшагося отъ матери. *Се у мене плахта материзнена.* Волч. у.

Материк, -ка́, *м.* Подпочва, нетронутая земля подъ почвой. *Докопалися до материка, либонь і вода буде.*

Материн, -на, -не. Материнъ. *Отцева і материна молитва зо дна моря рятує.* Ном. № 9373.

Материнка, -ки, *ж.* 1) Раст.: а) Душица, Origanum vulgare L. ЗЮЗО. I. 130. б) Chenopodium vulgare. Шух. І. 21. в) Thymus serpyllum. Анн. 354. *Лв.* 102. *Ой у полі нивка, на ній материнка.* Чуб. V. 96. 2) *мн.* **Материнки** = **Матірка 2.** ЗЮЗО. I. 115.

Матери́нський, -а, -е. = **Матерній.** *Привернися до мене своїм добрим і материнським серцем.* Чуб. І. 92.

Мате́рия, -рии и мате́рія, -рії, *ж.* 1) Матерія, ткань. *То пасмо проміння обливало... крісла, оббиті рябою недорогою материєю.* Левиц. *Так кравець крає, як материї стає.*

Чуб. I. 259. 2) Вещество, матерія. 3) Предметъ, матерія, содержаніе. *Взяв він найнижчу матерію до оповідання.* К. Гр. Кв. XX.

Материя́л, -лу, *м.* Матерьялъ. Желех.

Матеркувати, -кую, -єш, *гл.* Бранить по матери. Вх. Лем. 434.

Матерни́й, -а́, -е́. Заматерѣлый. *Матерна дівка.* НВолын. у.

Матерній, -я, -є. Материнскій. *Матернє молоко.* Мнж. 46. *Обнови у серці матерню радість.* Чуб. II. 16. **Матерня мова**. Родной языкъ.

Мате́рно, *нар.* По матери, по матерщинѣ. *Лаяти матерно.*

Матерюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Быть посаженной матерью. Черк. у.

Матер'я́нка, -ки, *ж.* Вѣнокъ изъ разноцвѣтныхъ бумажныхъ цвѣтовъ у дѣвушекъ. Нѣжинск. у. КС. 1893. V. 283.

Мати, -тері, *мн.* **матері,** *ж.* Мать. *Есть у мене батько і рідная мати.* Мет. 94. *Тілько в світі правди, що рідная мати.* Нп. **Мати Божа**. Богоматерь. **Головата мати**. Мать на свадьбѣ. Маркев. 108, 109. **Старша мати**. Настоятельница монастыря. К. ПС. 118. **Скарбова мати**. Монахиня, завѣдывающая монастырскимъ хозяйствомъ. К. ПС. 108. Ум. **матка, матінка, матінонька, матіночка, матонька, маточка, матуня, матуся, матусенька, матусечка**. Мил. 200. *Поклонися матоньці низенько у ніжки.* Мет. См. также: **Мама, мамка, мамуня, мамуся, мамусенька, неня, ненечка, ненька.**

Мати, -маю, -єш, *гл.* 1) Имѣть. *Ой мала вдова сина сокола.* Макс. *І любив, і кохав, собі дівчину мав.* Мет. 25. *Отже матимемо зятя!* Левиц. *Яка коса глас довгий має, здає — ота й лучше.* Харьк. у. *Терпи, тіло: маєш, що-сь хотіло.* Ном. № 7073. *Ой мати, мати, ти жалю не маєш!* Мет. 70. *Ой повінь, вітроньку, а з гори в долину, де маю родину.* Мет. 244. *Маєш що їсти? Ну й їж мовчки!* **Ось, маєш книгу**! На, возьми книгу! **От тобі й маєш!** Вотъ тебѣ на! **Матимеш із їм кло́поту (робо́ту)!** Будетъ тебѣ съ нимъ хлопотъ! *Дідона ж мала раз роботу, як з ним побігла на охоту.* Котл. Ен. I. 25. **Бог має**. Нѣтъ. *За Ганною навіть піп не йшов, бо ховати Бог мало защо.* Левиц. I. 76. **Чорт-має, ма**. Нѣтъ. *Є гроші? Чорт-ма й копійки!* Въ слѣд. примѣрѣ **мати** знач. родить: *Кажуть люде, — чого я така гожа? Мене мати тоді мамі, як зацвіла рожа.* Грин. III. 156. 2) Намѣреваться, быть, намѣреннымъ, предполагать. *Щось маю казати тобі — іди сюди! Кому Господь має що дати, то дасть і в хаті.* Ном. *Козак дівку вірно любить, — заняти не сміє: тим я її не займаю, що сватати маю.* Мет. 105. *А се сі воли за що маєте продати?* Каменец. у. *Голуб голубоньку да покинути має.* Мет. 78. *Я мав заколоти свиню, та шкода, бо молода ще.* Черк. у. *Він... зараз постеріг, що то його мають виряжати з дому.* Левиц. I. 245. *Через тиждень Леонид Семенович мав виїхати до Києва.* Левиц. *Ой мала я журитися, — нехай на Петрівку.* Макс. 3) Быть должнымъ. *Як вас, паничу, маємо звати?* Харьк. у. *Маєш робити, то роби по правді, не виляй. Чи зійшло сонце? Мало зійти вже.* Каменец. у. 4) Съ неопредѣл. накл. глагола переводится безличной формой: придется. *Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тільки не знаю, з ким жити маю.* Мет. 78. *А ти маєш з їм укупі робити.* 5) **Мати за кого, за що**. Считать кого кѣмъ, чѣмъ. *Жінка, що сама відбувала б жнива, мала б себе за вдову і народ би ганив за се чоловіка, що він хліба святого вкупі не заробляв із жінкою.* Г. Барв. 147. *Мене люде за дурного мають.* Г. Барв. 343. *Він не має мене за матір.* НВолын. у. **Він не має мене за устілку**. Онъ считаетъ меня ни во что. НВолын. у. 6) **Має-бути = Мабуть.** *Має-бути*

панич простив. МВ. І. 55. 7) **Маючи звичай**. Соблюдая приличіе. 8) **Мати злість на ко́го.** Злобствовать на кого. *Злість на мене має Кость.* НВолын. у. 9) **Мати на мислі**. Предполагать, думать. *Скажи, мені, серце моє, що маєш на мислі?* Мет. 63. 10) **Мати на пеньку**. Помнить, держать въ памяти. *Я на пеньку собі маю, що він казав мені, той ворожбит-циган.* Каменец. у. 11) **Мати на о́ці**. Не спускать съ глазъ. Св. *Л.* 70.

Матися, -маюся, -єшся, *гл.* 1) Быть, находиться, имѣться. *А третя* (частина війська) *где ся має? В Чорному морі потопає.* АД. *Як би так малось, як не мається, так що б то було!* Ном. № 5373. *А малась воля, малась сила!* Шевч. *Як би малась сила!* Шевч. 46. *День той малось свято.* Мкр. Н. 15. 2) Поживать, чувствовать себя. *Здоров, Еоле, пане свату! Ой як ся маєш, як живеш?* Котл. Ен. Иногда вмѣсто ся — себе: *Там сидів сокіл, — смутно себе мав.* АД. **Матимешся**! Будетъ тебѣ! *Як фельфебер тебе захопить, то матимешся!* Федьк. 3) О матеріальной обезпеченности: **Як він мається**? Насколько онъ состоятеленъ? **Добре мається, зле мається**. Онъ состоятеленъ, онъ не состоятеленъ. *Роспитує про його, як він собі мається, та й напитала, що в його хутір є.* МВ. (О. 1862. III. 48). *А як він собі мається добре, то й бояре... і тії за його тягнуть руку.* К. ЧР. 4) Долженствовать, предполагаться. *Скоро вже й весілля малось бути.* Грин. I. 66. *Подай, мила, білу руку, щоб бачили люде, що малася чужа бути, — тепер моя будеш.* Грин. III. 213. *Малося йти в город, та дощ не пустив.* Зміев. у. 5) Разсчитывать, предполагать. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставщини викупляти.* ЗОЮР. I. 206.

Матиця, -ці, *ж.* 1) Матка, Uterus. 2) Дикая свинья. Вх. Пч. II. 7. 3) Пчела-матка. Вх. Уг. 251. 4) Claviceps purpurea (Sclerotium). Вх. *Лем.* 434. 5) Втулка въ мельничномъ колесѣ.

Матінка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мати.** Матушка. *Журба не матінка.* Ном. № 2259. Въ разговорѣ женщинъ между собою употребляется какъ слово обращенія. *Ох, моя матінко, як утомилась!* Шевч. *Як згадаю, що стояв він гордий та спокійний такий, — матінко!.. ні, не піду!..* МВ. II. 27. Ум. **Матінонька, матіночка.** *А приходить додомоньку, б'є і лає матіноньку.* Грин. III. 380. *А нема роду найвірнійшого над ту матіночку.* Мет. 243.

Матінкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Часто говорить: **ох, матінко**! *Ох, матінко! — тут шепче, оха матінкує* (баба-шептуха), *а там на здобич погляда.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Матінчин, -на, -не. Матушкинъ.

Матір, -тері, *ж.* Матерь, мать. *А мені здається, що ви моя матір.* Левиц. *Як родивсь Сус Христос, до Матір Божа поклала Його в яслах.* Чуб. I. 49. *Матері кожної дитини жаль.* Ном. № 9216. *Потребували батька уп'ять на службу, а син остався з матерею.*

Матірка, -ки, *ж.* 1) Мать. *Оттак всі матірки нападають на дочок.* Кв. II. 178. *Добре, що матірки тут нічого не кажуть.* Федьк. 2) Конопля, дающая сѣмена, замашка, Cannabis sativa L. Вас. 199.

Матіркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Ругаться по матери. *Іде піп, а він матіркує, сказано, п'яний.* Каменец. у. *Став мене матіркувать.* НВолын. у.

Матірний, -а, -е. Сдѣланный изъ **матірки**. См. **Матірка 2.** *Матірне прядіво.* КС. 1893. VII. 80. *Матірне полотно.* Волч. у.

Матірча́тий, -а, -е. = **Матірний.** Желех.

Матіхна, -ни, *ж.* = **Матінка.** *На тобі кошульку, моя матіхно.* Мет. 177.

Матка, -ки, *ж.* 1) = **Мати.** *Який тепер світ настав, що син матки не пізнав.* Чуб. *На те циган матку б'є, щоб його жінка боялась.* Ном. № 3906. 2) **Пані-ма́тка**. а) Хозяйка дома. б) Попадья, матушка. *А як твоя думка, пані-матко, спитав о. Хведір у жінки.* Левиц. I. 405. 3) Самка, имѣющая дѣтей. *Ласкаве телятко дві матки ссе.* Ном. № 3302. 4) Пчела — самка, матка. *А за ним повалило козацтво, як за маткою бжоли.* К. 5) = **Матірна 2.** *Жінкам же треба було ще й коноплі брати, мочити матки, щоб терти за літнього сонця.* Г. Барв. 147. 6) Ум. отъ **мата.** *Давай матки плести, ну запинати вікна, щоб не перся мороз у хату.* Мир. ХРВ. 126. 7) Родъ игры въ мячъ. Ив. 28. КС. 1887. VI. 458. 8) — **жи́тна** = **Матиця 4.** Вх. Лем. 434.

Матковий́, -а́, -е́. Матковий м'яч, гілка маткова = **Матка 7.** Ив. 28. КС. 1887. VI. 458.

Матланка, -ки, *ж.* **Матланки дати**. Выдрать, потрепать за волоса. Грин. I. 238.

Матний́, -а́, -е́. Состоятельный, зажиточный. Вх. Уг. 251.

Матнистий, -а, -е. Имѣющій большую матню. Чуб. VII. 416.

Матня, -ні, *ж.* 1) Средняя часть шароваръ, приходящаяся между ногами, длинная и широкая внизу. *В червоних штанях оксамитних матнею улицю мете — іде козак.* Шевч. 369. 2) Средняя углубленная часть невода. Вас. 186. *Далеко на берег полізла мережа двома рядами, а за нею показалась з води широка матня.* Левиц. **Попастися в матню**. Очутиться въ безвыходномъ положеніи.

Матовий, -а, -е. Матовый. *Глянуло з дзеркала неначе її широке матове, трохи смугляве лице.* Левиц.

Матонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **мати.**

Матorже́ник, -ка, *м.* = **Макорженик.** Желех.

Маточина, -ни, *ж.* Ступица въ колесѣ. Вас. 147. *Балагула засіла в грязь по самісіньки маточини.* Левиц. Пов. 99. *Ревнув мов у маточину.* Ном. № 12445.

Маточка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **мати.** *Та немає тих крамарок, що продають ріднесеньких маточок.* Мил. 265. 2) Крестная мать. Угор. 3) Пестикъ (у цвѣтка). 4) Ум. отъ **матка.**

Маточник, -ка, *м.* 1) Ячейка въ сотахъ для вывода матки-пчелы. 2) Приборъ, въ которомъ въ ульѣ помѣщаютъ временно матку-пчелу, пока пчелы къ ней привыкнутъ. Представляетъ или клѣточку изъ прутьевъ, или цилиндрическій кусокъ дерева, нижняя часть котораго снабжена зазубринами, съ помощью которыхъ устанавливается приборъ на перекладинахъ, а въ верхней укрѣплена часть камышины, въ которой и помѣщается матка. 3) Раст.: а) Petasites vulgaris. ЗЮЗО. I. 131. б) Ballota nigra. ЗЮЗО. I. 114. Dracocephalum moldavica. ЗЮЗО. I. 121. Nepeta nuda. ЗЮЗО. I. 129.

Матриґан, -ну, *м.* Раст. Atropa Belladona. Шух. I. 21.

Матрос, -са, *м.* Матросъ. *Що поміж тими кораблями та матроси гуляють.* Нп. Ум. **Матро́сик.** *Ой, матросики, ви, голубчики, та верніте до броду!* Грин. III. 262.

Матроський, -а, -е. Матросскій.

Мату́зка, -ки, *ж.* = **Мотузка.**

Матула, -ли, *ж.* Вся сѣть невода, кромѣ **матні**. Браун. 9.

Матуня, -ні, *ж.* = **Матуся.**

Матусенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **матуся.** *Матусенька свого сина вечеряти просить.* Мет. 10.

Матусин, -на, -не. Маменькинъ. *Та найшла в полі билину, та матусину й могилу.* Чуб. V. 453.

Мату́ся, -сі, *ж.* Ласк. отъ **ма́ти**. Матушка. Ум. **Матусенька.**

Матушечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **матушка.**

Матушка, -ки, *ж.* 1) Попадья. *Вона була дуже схожа на сельську матушку.* Левиц. 2) Игуменья, начальница въ монастырѣ. Ум. **Матушечка.**

Матушчин, -на, -не. Принадлежащій попадьѣ, игуменьѣ.

Матчаний, -а, -е. Сдѣланный изъ **ма́тірки**. См. **Матірка 2.** *Матчана пряжа.* Сумск. у.

Матчин, -на, -не = **Материн.** *Коли б нас, браття, могла отцева й матчина молитва відсіля визволяти.* Дума. *Тобі уся матчина худоба досталась.* О. 1862. VIII. 8.

Мать, *нар.* = **Мабуть.** Лебед. у.

Матю́к, -ка, *м.* Брань въ мать. **Матюки гнути**. Ругаться по матери.

Матюка́ти(-ся), -каю(-ся), -єш(-ся), сов. в. **матюкнути(-ся), -ну(-ся), -не́ш(-ся),** *гл.* Ругать(ся), выругать(ся) по матери.

Матюнка, -ки, *ж.* = **Матінка.** *А донечки хустки на піл, матінці до ніг.* Мет.

I. Мах, маху, *м.* Взмахъ, размахъ. *За їден мах голову зрубав. Так махнув шапкою, мов душа його з тим махом вилинула.* Г. Барв. 126. *Так зо всього маху і сунув ночви з дяком додолу.* Драг. У мах. Быстро, сразу.

II. Мах! *меж.* отъ *гл.* **махати**. *Сюди мах! туди мах! та й вискочив з неї лях!* Правда. 1868. 423.

Маха, -хи, *ж.* Бревно, вставленное въ валъ вѣтряной мельницы, къ которому придѣлываются крылья. НВолын. у.

Маха́н, -ну, *м.* Баранье мясо, мясо вообще. *«Добийте вола того, котрий мучиться, поділіться та зваримо кулішу». Вони так і зробили: добили вола, поділили його, наварили кулішу з маханом і давай їсти.* Драг. 238. *Уже і п'є, і їсть чабан, чого не пив, не їв ізроду: сік з винограду ма за воду, щербу, оладдя і махан.* Мкр. Г. 22.

Маха́ння, -ня, *с.* Маханіе. *Махання за биття не рахується.* Ном. № 3884.

Маха́ти, -ха́ю, -єш, одн. в. махну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Махать, махнуть. *Він ішов позад їх до клуні, тихо махаючи батогом.* Левиц. *Ой як зійшов серед моря та й став потопати, червоною хустиною на берег махати.* Нп. *Рукою (на молитві) махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *Летить орел через море, крилечками маше.* Мет. 64. *Мечем махнув.* 2) Быстро бѣжать, побѣжать, ѣхать, поѣхать, плыть, поплыть, мчаться, помчаться, отправиться. *Треба кобилу запрягати та на село махати.* Драг. *Махай додому, бравий мій козаче!* К. МБ. X. 16. *А тоді за греблю оп'ять човнами махають.* О. 1861. XI. 8. *А як же пан Шрам махне за Дніпро?* К. ЧР. *Про диво сеє як почули, то люде зараз в степ махнули.* Греб. 372. *І в ростич хто куди махнули.* Котл. Ен. III. 59. *За море махнули.* Грин. III. 601.

Махи́на, -ни и махи́ня, -ні, *ж.* Громадина, громада. *У нас на хуторі навдивовижу віл: здоровенна махина.* Стор. II. 41. *Церква чимала махиня.* Св. Л. 25.

Махітка, -ки, *ж.* Махотка, малый горшочекъ. Вас. 181.

Махлювати, -люю, -єш, *гл.* Обманывать, плутовать, мошенничать.

Махля́р, -ра, *м.* Плутъ, мошенникъ. *Та воно мать є такі махлярі, що не тільки таскають гроші з кишень, а й роблять їх.* Лебед. у.

Махля́рити, -рю, -риш, *гл.* = **Махлювати.**

Махля́рка, -ки, *ж.* Плутовка, обманщица. Ум. **Махля́рочка.** *Да циганочка-махлярочка теє поробила.* Рк. Макс.

Махнути. См. **Махати.**

Махови́й, -а́, -е́. Маховой. **Махові вила**. *Длинныя вилы для метанія сѣна на вершину стога.* **Маховий сажень**. Мѣра длины, насколько можно разставить руки въ противоположныя стороны.

Махови́к, -ка, *м.* Маятникъ. Мнж. 185.

Махом, *нар.* Быстро. *Прийшло махом і пішло прахом.* Ном. № 11835.

Махону́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Сильно махнуть. 2) Помчаться.

Махорну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Махонути.** *До світа встав та що єсть мочі у довгий ліс і махорнув.* Алв. 91.

Махо́та, -ти, *ж.* Колебаніе, качаніе.

Мац! *меж.* Щупъ! *Мац-мац по лавиці, найшов мохнавиці.* Чуб. I. 314.

Маца, -ци, *ж.* Опрѣсноки у евреевъ.

Мацання, -ня, *с.* Ощупываніе.

Мацапура, -ри, *об.* Неуклюжій, неповоротливый человѣкъ. *Чортова мацапура.* Ном. № 3562.

Мацапурів, -рова, -ве. Принадлежащій **мацапурі**. *Мацапурова невіра* (брань). Ном. № 3562.

Мацати, -цаю, -єш, одн. в. мацнути, -ну́, -не́ш, *гл.* Щупать, ощупывать. *Усі кинулись шукати. Мацали-мацали по долівці — нема* (перстіня). Г. Барв. 206.

Мацатися, -юся, -єшся, *гл.* 1) Ощупывать. *Еней все мацався рукою, щоб не ввалитися куди.* Котл. Ен. 2) Копаться, медленно дѣлать. *Мацався, мацався мацько, доки вечір спобіг.* Черк. у.

Маце́нький, -а, -е = **Маціонький.** *Маценьке горнятко.* Вх. Зн. 35.

Маценя́, -ня́ти и мацінча́, -чати, *с.* Очень маленькій горшокъ. Ум. **Маценятко.**

Маціненький, маціонький, маціпкий, маціцький, -а, -е. Крошечный. Желех. Вх. Лем. 434.

Мацінча. См. **Маценя.**

Маціпкий. См. **Маціненький.**

Маціпу́ра, -ри, *об.* = **Мацапура.** К. МБ. II. 123.

Маціцький. См. **Маціненький.**

Мацкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Искать ощупью. *Поночі у хаті, а я по лаві й мацкую.* НВолын. у.

Мацнути. См. **Мацати.**

Мацо́ка, -ки, *об.* Косноязычный? *От ше хто роскаже, — це Кузьма! Як почне телиться, як почне сюркати та пирхати, та плюваться!.. — Та він же мацока.* Тамъ-же говорятъ: *Цока-мацока, борщу не їсти, а каші не дамо.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Мацу, *меж.* = **Мац!** *Мацу-мацу по лавицю, обмацаю мохнатицю.* Ном., стр. 303.

Мацун, -на, *м.* Любящій щупать.

Маცу́р, -ра, *м.* Котъ. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6.

Маць, -ці, *ж.* 1) Все маленькое. Вх. Лем. 434. 2) Маленькія дѣти, маленькіе люди. Вх. Лем. 434.

Мацько́, -ка, *м.* Нерѣшительный человѣкъ, человѣкъ, идущій ощупью.

Мацюпе́нький, -а, -е. = **Маціненький.** Борз. у. Желех.

Мацюра, -ри, *ж.* Палка толстая. *Він мене оперезав сучковатою мацюрою по спині, отакою — в руку завтовшки.* Александров. у.

Маця́, -ці, *ж.* 1) = **Маца.** 2) Недотрога, важная особа. *Дивись, яка маця! Буцім і доторкнутись до неї не можна, пручається.* Подольск. г.

Мацяти, -цяю, -єш, *гл.* = **Мацати.** Вх. Лем. 434.

Мача, -чати, *с.* Зернышко мака. **Було того як манат**. Было очень много. Вх. Лем. 434.

Мачанка, -ки, *ж.* Родъ пищи: смѣсь сыра со сметаной. Желех.

Мача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Мочить, намачивать. *Копай, доню, корінці, мачай, доню, в горільці.* Чуб. V. 417.

Мачатко, -ка, *с.* 1) Молодая кошечка. Вх. Уг. 251. 2) Сережка дерева (ивы. вербы и пр.). Вх. Уг. 251.

Маченько, -ка, *с.* Ласк. отъ **мак.**

Мачи́на, -ни, *ж.* = **Мача.** Ум. **Мачинка, мачи́ночка.** О. 1861. III. Гул.-Арт. 106.

Ма́чка, -ки, *ж.* 1) Кошка. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6. 2) = **Баґа.** Шух. I. 277. См. **Омачка.**

Мачка́тий, -а, -е. О дождѣ: мелкій? *Мачкатий дощ.* Шух. I. 212.

Мачкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Вырывать руками просо, гречу. *Доведеться й йому мачкувати своє просо.* Брац. у. 2) Идти мелкимъ шагомъ (о гуцульской лошади). Шух. I. 80.

Мачкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Карабкаться. *Перекинулися з возами у яр та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я дамко від'їхав.* Волч. у.

Мачо́к, -чку, *м.* 1) Ум. отъ **мак.** 2) Раст. Papaver Rholas. ЗЮЗО. I. 130. 3) *мн.* **Мачки**. Вѣнокъ изъ цвѣтовъ мака. *Вбірається в мачки, в добре намисто, в стрічки.* Г. Барв. 205.

Мачоха, -хи, *ж.* = **Мачуха.** Желех.

Мачу́ла, -ли, *ж.* 1) Рогожка, мочала. *Ми, бач, не бачили й не чули, а плели мачули. Василева борода манулами увита, а смолою улита.* Мет. 2) *об.* = **Маштула.** *Там такий манула.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Мачуха, -хи, *ж.* Мачеха. *Горілка не дівка, а мачуха не мати.* Ном. № 9378. *Добре тому жити, в кого рідная мати, в мене молодої мачуха лихая.* Чуб. V. 565.

Мачухівна, -ни, *ж.* Дочь мачехи, сестра по отцу, но не по матери. Черк. у.

Мачуше́нко, -ка, *м.* Сынъ мачехи, брать по отцу, но не по матери. Черк. у.

Мачушин, -на, -не. Принадлежащій мачехѣ. *Зімне сонце, як мачушине серце, зімне тепло, як мачушине добро.* Ном. № 619.

Машерува́ти, -рую, -єш, *гл.* Маршировать, идти. Желех. Въ пѣснѣ о вѣтрѣ въ знач. дуть. *З-за гори високої вітер машерує.* Грин. III. 530.

Машина, -ни, *ж.* Машина. *Директорі заводів мали право од себе ставити до машин робітників.* Левиц. *Є на морі така машина, що сама меж, сама місить, сама пече.* Рудч. Ск. I. 136. Ум. **Машинка.**

Машини́стий, -того, *м.* Машинистъ. Мнж. 143.

Машинка, -ки, *ж.* Ум. отъ **машина.**

Машинник, -ка, *м.* = **Машинистий.** *Отто єсть машини бігають, то ті машинники, що на їх.* Мнж. 143.

Машка, -ки, *ж.* Ласкательное названіе женщины. *Кажи, машко! Чого ти соромишся?* О. 1861, XI. Кух. 28.

Машкара, -ри́, *ж.* 1) Маска. Канев. и Каменец. уу. Мил. 61. *А в нас є машкара.* Левиц. *Хто ж його обікрав? — Бог його знає. Якісь, каже, замурдовані люде. Понадівали машкари, пов'язали гаразденько всіх, та й забрали що знайшли.* Мир. ХРВ. 214. 2) Харя, рожа, уродина. *Бо ти того любиш, що красний із тварі; почкай, може достанеш страшную машкару.* Чуб. V. 253.

Машкера, -ри, *ж.* Лягушечья шкурка зачарованной царевны, которую царевна можетъ снимать (въ сказкѣ). Радомысл. у.

Машля́к, -ка, *м.* Смѣсь водяныхъ растворовъ красокъ съ свинцомъ и пескомъ (при раскрашиваніи посуды). Вас. 183.

Машта́к, -ка́, *м.* = **Мастак.** *Всяк маштак своє зна.* Ном. № 10415. У Мирнаго казакъ называетъ маштаками крѣпостныхъ. Мир. ХРВ. 267.

Машталір, -ра, *м.* Конюхъ; кучеръ.

Машталірський, -а, -е. Конюшенный.

Машту́ла, -ли, *об.* Неотеса (о человѣкѣ). *Прийшов у банок такий маштула, що й слова не вміє вимовити, а грошви як витяг, так аж усі члени жахнулись.* Херсон. Слов. Д. Эварн. См. **Манула 2.**

Мащений, -а, -е. Масляный, облитый масломъ или саломъ. *Їв там пироги з сиром, картоплю мащену.* Екатерин. г.

Маючий, -а, -е. Состоятельный, зажиточный. Каменец. у.

Маявка, -ки, *ж.* 1) = **Мавка.** Желех. 2) — **синя**. Раст. Monilia coeruba.

Мая́к, -ка́, *м.* 1) Призракъ? *Ой іде якийсь маяк; ангели десь то, не люде засвітили так всюди.* Чуб. III. 328. 2) Дерево, оставленное при порубкѣ лѣса. *Ворони... сіли на маяку, що на горі посеред лісу.* Шевч.

Маяння, -ня*, с.* Развѣваніе.

Маяти, -маю, -єш, *гл.* 1) Развѣваться. *Через улицю гай, гай, моя кісочка май, май!* Чуб. *Стрічки мають в синьому небі.* Левиц. 2) Колыхать, колыхаться. *Вітер віє, гілля має.* Рудч. Чп. 216. *Ой високо клен-дерево має.* Мет. 115. 3) Махать. *Соловейко летить, крильцями має.* Грин. III. 410. 4) Виднѣться; мелькать. *Орися росла собі, як та квітка в городі: повна да хороша на виду, маяла то сям, то там по господі в старого сотника.* К. Орися.

Маятися, -маюся, -єшся, *гл.* 1) Качаться, колебаться отъ вѣтра. *Мається, як горох при дорозі.* Ном. № 2095. 2) О сердцѣ: биться слегка. *Приложила я руку до її серця, — ще трошечки мається.* Г. Барв. 116.

Мая́тний, -а, -е. Замѣтный, видный, цѣнный. *Ото й маятна річ, що стіл, а то все порохня.* Лебед. у.

Мая́чення, -ня, *с.* 1) Мельканіе, мерцаніе. 2) Бредъ, галлюцинація.

Мая́чити, -чу, -чиш, *гл.* Виднѣться вдали; быть на виду. *Ой вийду я на вулицю, — маячу, маячу.* Грин. III. 679. *Нехай мене той забачить, що в полі маячить.* Чуб.

Маячли́вий, -а, -е. Мечтательный.

Мая́чний, -а, -е. Видный, замѣтный. *То вид маячніший, завидніший був, поки не стригсь, а як чуба збув, то таке гостропике стало.* Лубен. у.

Мги́чка, -ки, *ж.* Мелкій дождь.

Мгла, -ли, *ж.* Мгла. *Людей на зеленому полі як мгли: провожають своїх родичів.* Г. Барв. 239.

Ме! *меж.* Выражающее блеяніе овцы. *Прийде коза до воза да й скаже: ме!* Ном. № . **Ні ґу, ні ме**. Ничего не можетъ сказать. Мнж. 163.

Ме́бель, -белі, *ж.* Мебель. *Мебель така гарна, така гарна! Чи й мебель уже купили?* Левиц.

Мед, -ду, *м.* 1) Медъ. *Нуте ви, бджоли!.. приносьте густії меди і рівнії воски.* Чуб. III. 9. На солодкім меду обізватися. Заговорить сладкорѣчиво. *І шумить, і гуде, дрібен дощик іде, — ой хто ж мене молодую та й додому доведе? Обізвався козак на солодкім меду: « Гуляй, гуляй, чорнобрива, я додому доведу»!* Нп. 2) Медъ (напитокъ). *Один сидить копець столу мед-вино кружає.* Мет. 8. Ум. **Меде́ць.** Грин. III. 106. Медок, медочок. *В першому кубці медок-солодок.* Чуб. III. 416.

Медаля, -лі, *ж.* Медаль.

Медве́диця, медве́дник, медвідь и пр. См. **Ведмедиця и пр.**

Меделя́н, -на, *м.* Ирландская собака, Canis molossus.

Меде́ць, -дцю, *м.* Ум. отъ **мед.**

Ме́джи, *пред.* = **Між.**

Медитува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Метикувати.** *Думають кожен своє. Пан лежить, дивиться на небо та й медитує.* КС. 1883. III. 671.

Медівка, -ки, *ж.* 1) Подслащенная медомъ водка? 2) Раст. Lotus corniculatus. Лв. 99. Ум. **Медівочка.** *Будем пити медівочку у жида на шеньку.* Гол. II. 438.

Медівник, -ка, *м.* 1) = **Медяник 1.** 2) Названіе различныхъ растеній, а) Galium verum. Вх. Пч. I. 10. б) Galeopsis versicolor. ЗЮЗО. I. 123. в) Dracocephalum Moldavica. ЗЮЗО. I. 121. См. **Медяник 2.**

Медляк, -ка, *м.* = **Меделян.** Желех.

Медни́й, -а́, -е́. Обильный медомъ; медоносный. *Медний рік.* О. 1861. XI. Свид. 60. *Щоб ваша бджола все медна була.* О. 1861. Свид. 62.

Медо́ви́й, -а, -е. Медовый, медвяный. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пити буду молодая?* Чуб. V. 51.

Медови́к, -ка, *м.* = **Медівник.**

Медовчи́к, -ка, *м.* Пчеловодъ. Закр.

Медо́к, -дку и медо́чок, -чку, *м.* Ум. отъ **мед.**

Медуни́ця, -ці, *ж.* Раст. а) = **Медунка 1.** ЗЮЗО. I. 133. б) Spiraea Filipendula. ЗЮЗО. I. 137. Thalictrum angustifolium. ЗЮЗО. I. 138.

Меду́нка, -ки, *ж.* 1) Раст. а) Pulmonaria angustifolia L. ЗЮЗО. I. 133. б) Pulm. azurea Bess. Ibid, в) Pulm. officinalis L. Ibid, г) Cytissus nigricans. Лв. 98. д) Lychnis. Лв. 100. 2) Родъ сладкой груши. Вх. Зн. 36. 3) Ласковая женщина. *Не медунку ведуть, та не медунка й в коноплях сидить* (та злюща, а та ще гірша). Нон. № 2903. **Дівка мідунка**. Хорошая и милая дѣвушка. Вх. Зн. 36.

Медя, -ді, *ж.* Дѣтс. 1) Медъ. 2) Все сладкое.

Медявни́к, -ка́, *м.* Раст. Galium verum L. ЗЮЗО. I. 171. См. **Медівник 2.**

Медяний, -а, -е. Медовый. *В нас ріки медянії, в нас верби грушки родять.* Чуб. V. 335.

Медяни́к, -ка, *м.* 1) Медовый пряникъ. *Той купує горілку, той медяників.* Левиц. 2) Раст. а) Galium verum L. ЗЮЗО. I. 123. б) Primula officinalis. L. ЗЮЗО. I. 132. — Veris. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Медяничо́к.**

Медяни́шний, -а, -е. = **Медяний.**

Медянка, -ки, *ж.* Берестянка для меду.

Медяно, *нар.* 1) Сладко. 2) Сладко, легко, пріятно. *Та й мені не медяно гроші достаються. Не стало Пилипа, то й Прісці не медяно прийдеться.* Мир. Пов. І. 141.

Меж, ме́жи, *пред.* Между. а) Съ родит. и творит. на вопросъ: гдѣ? *Межи білих хаток.* О. 1861. І. 9. *Знаєте нас самих, знайте й меж людьми.* Ном. № 14108. б) Съ винит. на вопр.: куда? *Вліз межи молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Ох, ідеш ти, доню, меж чужії люде.* Мет. **Межи очі (вдарити, плюнути)**. Въ глаза.

Межа, -жі, *ж.* Межа, граница, предѣлъ. *На полю пшениченька через межу похиляється.* Чуб. *Хто росміряв по всій землі гряниці, натягував верівку на тіх межах?* К. Псалт. 84. Ум. **Межка.**

Меже, *пред.* = **Межи.** *Пусти уха меже люде, то чимало почуєш.* Ном. № 6994.

Межений, -а, -е. 1) Средній; обычный; какъ разъ такой, какъ должно быть. *Косарь саме межений.* Харьк. г. *Чи зелений хліб? — Ні, він тепер саме межений.* Лубен. у. *То була прибутна, а то вже стала межена вода.* Кременч. у. 2) Лѣтній. *Добич* (у рибалок): *весняна — до Тройці, межена — до Покрови, просол — до заговін або до Миколах, поки льод стане.* Азовск. побереж. 3) Вяленый? маринованный? *Межені осятри до хріну.* Мкр. Г. 60.

Ме́жень и ме́жінь, -ні, *ж.* Средина лѣта, лѣто. *Добич* (у рибалок): *весняна — до Тройці, межена — до Покрови, просол — до заговін, або до Миколая... Настояща добич — то межінь. Сказано — літо: на все хороше: чи хліб упорать, чи в рибальстві зарибалить.* Азовск. побереж. Залюбовск. Въ Хорольск. у.

Межень, -жня, *м. Люде казали, що сей год на гречки добрий межень буде, на проси не так, а на гречки добрий.*

Межи. См. **Меж.**

Межи́гірець, -рця, *м.* Живущій между горами.

Межи́гірря, -ря, *с.* Долина между горъ, ущелье.

Межи́гірський, -а, -е. Находящійся между горами.

Межимір, -ра, *м.* Землемѣръ. Желех.

Межинаро́дний, -а, -е и -ній, -я, -є. Международный. Желех.

Межиріччя, -чя, *с.* Водораздѣлъ, междурѣчье.

Межи́сітка, -ки, *ж.* Остатокъ послѣ сѣянія муки, мелкіе отруби. *Сяка-така межисітка.* Ном. № 13868.

Межи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* Мариновать? вялить?

Межівка, -ки, *ж.* Размежеваніе. Желех.

Межка, -ки, *ж.* Ум. отъ **межа.**

Межник, -ка, *м.* 1) Полоса незасѣянной земли между двумя нивами. Харьк. у. 2) Промежность, perinaeum. Пятигор. окр.

Межо́вий, -а, -е. Землемѣрскій, межевой. *Межовий шнур. Покладеш їх, звоювавши, густо серед поля і межовий шнур покаже, яка кому доля.* К. Псалт. 49.

Межува́ння, -ня, *с.* Межеваніе.

Межувати, -жую, -єш, *гл.* 1) Межевать. *Ой уступив москаль у запорозьку землю та й став межувати, де слободи, де городи добре буде сажати.* Нп. 2) Граничить. *Чернігівська губернія межує з київською.* Черниг. у.

Межува́тися, -жуся, -єшся, *гл.* Размежевываться.

Мезга, -ги, *ж.* Мягкая кора подъ твердой на соснѣ.
Мезинець, -нця, и пр. См. **Мизинецъ и пр.**
Ме́кати, -каю, -єш, одн. в. ме́кнути, -ну, -неш, *гл.* Блеять.
Мекекати, -ке́чу, -чиш, *гл.* = **Мекати.** *Або нявчить по котячи, або мекече по ягнячи.* Гліб. 87.
Мекеке! *меж.* Крикъ ягненка, овцы, козы. *От біжить баран: «мекеке, мекеке!».* Рудч. Ск. I. 40. *Коли це приходе один вовк та й став біля кози, а вона: «мекеке!».* Грин. I. 116.
Мекеке́кати, -каю, -єш, *гл.* Издавать звукъ: «мекеке», блеять. *Дружко аж охрип мекекекаючи.* Кв. 16.
Ме́кнути. См. **Мекати.**
Мекотіти, -кочу, -ти́ш, *гл.* = **Мекати.** Вх. Зн. 35.
Мелай, -лаю, *м.* 1) = **Малай.** 2) Кукуруза. Угор.
Мелайник, -ка, *м.* 1) Хлѣбъ изъ кукурузы. 2) Ломкая порода шифернаго камня. Вх. Зн. 35.
Меланка, -ки, *ж.*, также и *мн.* **Меланки**. Канунъ новаго года. **Ходити з Меланкою**. Компанія парубковъ, среди которыхъ одинъ, называемый **Меланкою**, одѣтъ въ женскую одежду, а другіе переодѣты цыганомъ, старикомъ, козою и пр., ходить вечеромъ подъ новый годъ изъ хаты въ хату, поетъ обрядовыя пѣсни и пр. О. 1861. XI. Свид. 66. См. **Коза 5.**
Ме́ливо, -ва, *с.* = **Мливо.**
Мели́кати, -каю, -єш, *гл.* Издавать звукъ. *Яка там тварь меликає?*
Мелі́й, -лія́, *м.* Человѣкъ, привезшій хлѣбъ для помола. Міуск. окр.
Мелун, -на́, *м.* Болтунъ, пустомеля. **Утнути мелуна**. Солгать. Ном. № 6930.
Мелька́ти, -ка́ю, -єш, одн. в. мелькну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Мелькать, мелькнуть. *І хвіст мелькнув.* Ном. № 1890.
Мелькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Касаться, соприкасаться. *Пола з полою мелькається, побратим з побратимом на здоров'є питається.* Лукаш. 61.
Мелькнути. См. **Мелькати.**
Ме́льник, -ка, *м.* Мельникъ. *Ой мельнику, мельниченьку, змели мені пшениченьку.* Чуб. **Ме́льника піти**. Полетѣть кувыркомъ. *Я його як ударила (гуся), так воно мельника й пішло.* Ромен. у. Ум. **Ме́льничок, мельниче́нько.**
Ме́льничка, -ки, *ж.* Жена мельника. *Ой мельничко, круподерничко, позич мені ступки, обідрати крупки.* Грин. III. 654.
Ме́льничок, -чка, *м.* Ум. отъ **ме́льник.**
Мельничук, -ка, *м.* Сынъ мельника, помощникъ мельника.
Мельну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* одн. в. отъ **моло́ти**. *Язичок мельне, та й у кут, а стіну натовчуть.* Ном. № 1122.
Мельчком, *нар.* Мелькомъ. *І в голову йому не клалось, щоб з ним так бачитись мельчком.* Котл. Ен.
Мелю́с, -са, *м.* Искаженіе собственнаго имени: Міусъ — рѣка и прилегающее къ ней урочище. Въ думѣ: *І до байраків, до мелюсів добігали, і тернові віття, верхи стинали... Далі з байраків, із мелюсів вибігали.* АД. I. 108. Въ другихъ варіантахъ: **Міюс** или **Міус**. *Стали вони до Міуса, до байрака добігати* и т. д. Потебня. III. 122.
Мелючий, -а, -е. Мукомольный. *Мелючий млин.* Вас. 172.

Ме́ляний и ме́лятий, -а, -е. Молотый. НВолын. у.
Меля́са, -си, *ж.* Свекловичная патока.
Меля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Вилять, вертѣть. *Моє теля хвостом меля.*
Ме́лятий. См. **Медяний.**
Мемель, -ля, *м.*? *Бідний батько схватив удруге мемеля од парубків* (= побито його*) і пішов плачучи додому.* Грин. II. 172.
Мендель, -ля, -ли. Маленькій снопикъ хлѣба. Ум. **Ме́ндлик.** См. **Мандель.**
Менджигува́ти, -гую, -єш, *гл.* = **Манджувати.** Козел. у.
Менджувати, -джую, -єш, *гл.* Постоянно мѣняться; барышничать посредствомъ промѣна. *Менджує, як циган кіньми.*
Менджун, -на, *м.* Барышникъ, занимающійся мѣной лошадей. *Найшов менджуна: продавай, кажу, мого коня аби кому.* Лебед. у.
Мендиве́шка, -ки, *ж.* Насѣк. вошь. Вх. Пч. I. 7.
Ме́ндлик, -ка, *м.* Ум. отъ **мендель.**
Мене́ний, -а, -е. Поименованный, названный. *У мененому селі жінка вдова злю билась з парубком.* О. 1862. II. 57.
Мензе́ря, -рі, *ж.* Дойная овца. Херс. г.
Мензирь, -ря, *м.* Родъ овечьяго сыра.
Мени́ни, -ни́н, *ж. мн.* Именины. Мир. ХРВ. 109. *У пана менини.* Мнж. 107.
Мени́нник, -ка, *м.* 1) Именинникъ. 2) День ангела. *Прийшов менинник багатого; він наззивав повну хату гостей.* Грин. I. 179.
Мени́нниця, -ці, *ж.* Именинница.
Менкет, -ту, *м.* Манжета. Сборки на рукавахъ женской сорочки у кисти руки. Гол. Од. 20. Желех.
Мення, -ня*, с.* Имя. **На мення**. По имени. *На мення не знаю, як його звуть.* Конотоп. у. Ум. **Меннячко.** *Та два сини зродила, сама меннячко дала.* Чуб. V. 923.
Менняти, -ня́ю, -єш, *гл.* Именовать. *Як вони себе менняли, чи святими, чи як, — не знаю.* Павлогр. у.
Мент, -ту, *м.* Мигъ. **У-мент**. Вмигъ. *Сів на хазяйського коня, в-мент придув із горілкою.* Драг. *В один мент одно за 'дним переміняється.* Г. Барв. 466.
Мента, -ти, *ж.* Родъ мѣхового женскаго полушубка, окаймленнаго тесемками. Гол. Од. 81.
Менталик, -ка, *м.* Родъ медальона у женщинъ. См. **Дукач.** Гол. Од. 50.
Ментре́га, -ги, *ж.* Бунтъ, безпорядокъ, замѣшательство.
Ментре́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Волноваться, бунтоваться. *Оттоді то народ почав ментрежитись проти панів.* Кіев. у.
Ментуз, -за, *м.* Рыба налимъ, Gadus lota.
Менува́ти, -ную, -єш, *гл.* Именовать.
Менуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Именоваться.
Менчий, -а, -е = **Менший и пр.** *На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться, а більший менчого кусає та ще й б'є.* Гліб. 22.
Менчир, -ра, *м.* Раст. Erica. Лв. 98.
Меншати, -шаю, -єш, *гл.* Уменьшаться.

Менше, *нар.* Меньше, менѣе. *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588. Менше з тим. Это не важно! пустяки! *Побила? — Побила! — Менше з тим!* НВолын. у. Ум. **Меншенько.**

Менший, -а, -е. Меньшой; младшій. *Менша сестра літ не дійшла.* Нп. *Старший не буде меншим.* Чуб. *Сами, мовляв, і старші, й менші.* Ном. № 10404. Ум. **Меншенький.** Чуб. V. 862. МВ. II. 10.

Менши́ти, -шу, -ши́ш, *гл.* Уменьшать.

Меншість, -шости, *ж.* Меньшинство. Желех.

Мень, -ня, *м.* Рыба налимъ, Gadus lota.

Менька, -ки, *ж.* Рыба: конь, конекъ, Syngnatus Hyppocampus.

Меньо́к, -нька, *м.* = **Мень.** Котл. Ен. IV. 9.

Мерва, -ви, *ж.* 1) Мятая, тертая негодная солома. *На городі мерва.* Грин. III. 659. 2) Дрянь, негодное. 3) *мн.* = **Морва.**

Мерви́стий, -а, -е. Измятый, помятый. *Мервиста солома.*

Мервисько, -ка, *с.* = **Мерва.**

Мервити, -влю, -виш, *гл.* Комкать, мять.

Мервіти, -вію, -єш, *гл.* Приходить въ негодность (о соломѣ).

Мергаснути, -сну, -неш, *гл.* Стемнѣть, сдѣлаться пасмурнымъ. Вх. Зн. 35.

Мере́гий, -а, -е. Бурый съ темными полосами (о масти).

Мережа, -жі, *ж.* Неводъ съ большими очками. Браун. 11. *Над вечір отаман звелів готувати здорову мережу.* Левиц.

Мережаний, -а, -е. 1) Съ ажурными узорами; узорчатый. *Мережана сорочка, плахта.* 2) Украшенный рѣзьбой. *Старий воли випрягає, занози ховає мережані.* Шевч. 117. *Мережані ярма.* Рудч. Чп. 129. 3) Изукрашенный. *Не для людей і не для слави мережані та кучеряві оці вірші віршую я.* Шевч. 442. *І там степи, і тут степи, та тут не такії: руді, руді, аж червоні, а там голубії, земнії, мережані нивами-ланами, високими могилами, темними лугами.* Шевч. 378.

Мережати, -жаю, -єш, *гл.* 1) Дѣлать ажурные узоры. *Ой стрічечка до стрічечки, мережаю три ніченьки, мережаю, вишиваю.* Шевч. 375. 2) Украшать рѣзьбой деревянныя вещи. 3) Исписывать, испещрять. *І довелося знов мені на старість з віршами ховатись, мережать книжечки.* Шевч. 376.

Мере́же нка, -ки, *ж. ? Угадай, Ганно, приличная панно, на чиїй руці на мереженні перстень упав.* Чуб. III. 99.

Мережити, -жу, -жиш, *гл.* 1) = **Мережати.** 2) Колотить. *Ірода козак мережив києм як собаку.* Мкр. Н. 34.

Мере́жка, -ки, *ж.* 1) Ажурный узоръ, получаемый помощью выдергиванія нитей изъ полотна и закрѣпленія оставшихся бѣлыми нитками. Вас. 192. Названіе частей: отверстія — **дірочки**; узкіе полосы полотна, раздѣляющія отверстія, стоящія въ группѣ, — **стовпці**; болѣе широкія полосы, раздѣляющія группы отверстій — **полоте́нця**; рубецъ, который идетъ но краю **мере́жки** или рядъ мелкихъ отверстій тамъ-же — **прутик**. Харьк. (Залюб.). *У нашої да Ганночки в подолі мережки.* Чуб. III. 131. **Горла́та мережка** — съ слишкомъ большими отверстіями, а **сліпа** — съ слишкомъ малыми. Славяносерб. у. Кромѣ того мережки носять цѣлый рядъ различныхъ названій, смотря по узору или способу шитья: **безчісна, збан, колісна,**

колісчатка, ко́са, кругла, ля́хівка, московка, переплутаннячко, трійчатка, хрещата, черв'ячок, з чисницями и пр. Залюбовск. Чуб. VII. 415. **Сорочка-мере́жка**. Рубаха съ ажурными узорами. *А в нашої бондарівни сорочка-мережка.* Гол. 2) Узорныя украшенія цвѣтными нитками сверхъ канта по таліи полушубка. Вас. 155. 3) Узоры въ ожерельи изъ цвѣтныхъ бусъ. «Въ нѣкоторыхъ мѣстахъ, на правой сторонѣ Днѣпра, изъ мелкаго разноцвѣтнаго намиста приготовляютъ узорчатое ожерелье, на кот. употребляется больше всего чернаго и бѣлаго намиста: «*чорне для поля, а біле, червоне і голубе, чи там друге яке небудь, для мережок*». См. **Лучка.** Чуб. VII. 426. 4) Рѣзьба на деревѣ. Чуб. VII. 404. 5) Орнаментъ на металлическихъ частяхъ курительной трубки, а также и стальной шаблонъ для выбиванія его. Вас. 149. Ум. **Мережечка.**

Мере́жуваний, -а, -е = **Мережаний.**

Мере́жуватий, -а, -е. У кожевниковъ, о кожѣ: покрытый мелкими пятнами, — «*наче горохом побита*». Вас. 157.

Мере́жчатий, -а, -е. = **Мережаний**. О. 1862. VIII. 16.

Мереконіти, -ніє, *гл. безл.* Мерещиться. Угор.

Мерена, -ни, *ж.* Рыба: многоусачка рѣчная (Угор.), чебакъ, Cyprinus barbus.

Мере́ндати и мере́ндзати, -джу, -джиш, *гл.* Пережевывать, отрыгать жвачку. Угор. *Віл merendже.* Вх. Зн. 35.

Мере́ндя, -ді, *ж.* Приготовленная пища. *У пічках стоїть меренд (готовий харч).* Шух. I. 96.

Мере́нька, -ки, *ж.* = **Мерест 1.** Вх. Лем. 435.

Мерест, -ту, *м.* 1) Лягушечья икра. Вх. Лем. 435. 2) Низкія болотныя травы. Вх. Лем. 435.

Мерза, -зи, *ж.* Гадость, мерзость. Вх. Зн. 35. Угор.

Мерзене́нький, -а, -е. Плохой, гадкій. *Мерзененька дорога.* Черниг. у.

Мерзе́ний, -а, -е. Мерзкій, гадкій, отвратительный, омерзительный. *Таке ж бридке, таке мерзене, поржавіло, від жабуру зелене* (болото). Греб. 369. *Ой на чужій на улиці верба не зелена, ой тим вона не зелена, що челядь мерзена.* Нп. Ум. **Мерзененький.**

Мерзе́ник, -ка, *м.* Мерзкій человѣкъ, мерзавецъ. *Ти, мерзенику!* Вх. Лем. 435.

Мерзе́но, *нар.* Гадко, мерзко, омерзительно. *Як вість така прийшла до Турна, то так мерзено іскрививсь, що тварь зробилась нечепурна.* Котл. Ен. VI. 63.

Мерзенитися, -нюся, -нишся, *гл.* Мараться, пакоститься. *Чи мені треба мерзенитися? Нащо мені сей клопіт?* НВолын. у.

Мерзе́нство, -ва, *с.* Пакость, мерзость. *А мерзенства скільки!* НВолын. у.

Мерзине́ць, -нця́, *м.* Плохая, гадкая вещь. *Ой а вінець-мерзинець, а хусточка мати, треба єй шанувати.* Гол. IV. 392.

Мерзи́ти, -зить, *гл. безл.* Возбуждать отвращеніе, омерзеніе.

Ме́рзлий, -а, -е. 1) Мерзлый, замерзшій. *Захотілось мерзлого в Петрівку.* Ном. № 5344. 2) Чувствительный къ холоду. Ум. **Мерзле́нький.**

Мерзлуватий, -а, -е. Немного примерзшій.

Мерзля́к, -ка, *м.* 1) Что-либо замерзшее. 2) Чувствительный къ холоду. Ум. **Мерзлячо́к.**

Мерзлякуватий, -а, -е. Чувствительный къ холоду.

Мерзлячо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **мерзля́к.**

Мерзосвітній, -я, -є. Очень мерзкій. *Ах ти мерзосвітня!* Харьк. г.

Мерз(ну)ти, -зну, -неш, *гл.* Мерзнуть, зябнуть. *Не купив батько шапки, — нехай ухо мерзне.* Ном. № 5911. *Ластівки на зіму не летять у вирій, а мерзнуть у воді.* Чуб.

Ме́рин, -на, *м.* Меринъ, холощеный жеребець. *Вернулись із добрим мерином... жеребця такого доскочили, що так і їграє на поводі.* К. ЧР. 115. Ум. **Мерине́ць.** Ном. № 770.

Мерковея, -веї, *ж.* Раст. Senecio jacobaea. ЗЮЗО. I. 136.

Меркнути и ме́ркти, -кну, -неш, *гл.* Меркнуть. *І пожарище не вгасало, і мерк за димом Божий світ.* Шевч. 437. *Вже зорі поперед нього меркнуть.* МВ.

Меркурія, -рії, *ж.* Ртуть, меркурій. *Як напав курдюк, уже чого не робили: і меркурією терли язик, і ціноброю, і зануздували — згинула таки:* Кіев. у.

Ме́рлий, -а, -е. Мертвый. *Не поможе воронові мило, а мерлому кадило.* Ном. № 5668. *Оглянув мерлу.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Мерлини, -ли́н, *ж. мн.* Отбываніе церемоніи по смерти кого. НВолын. у. Ум. **Мерли́нни.** *Родинки й мерлинки не глядять лихої годинки.* Ном. № 9499.

Мерли́ця, -ці, *ж.* Шкура дохлой овцы.

Ме́рло, *нар.* Мертво.

Мерля́к, -ка, *м.* Трупъ, мертвець.

Мерля́тина, -ни, *ж.* 1) Специфическій запахъ животнаго: собачій, козлиный. Мнж. 185. 2) Мездра, мездрина. Мнж. 185.

Мертвець, -ця́, *м.* = **Мрець.** *Місяць світе, мертвець їде.* Чуб.

Мертвецький, -а, -е. Мертвецкій. *Прийшов Нечипір на мертвецький великдень.* Кв. I. 263.

Мертвечина, мертвещи́на, -ни, *ж.* Мертвечина.

Мертвий, -а, -е. 1) Мертвый. *Ні живий, ні мертвий.* Ном. № 4394. 2) Употребляющійся при похоронахъ? траурный? *Понесли: поперед усього хрест святий з корогвами, далі криша з мар сукном мертвим покрита.* Кв. I. 114. 3) **Мертва кропива**. Раст. Lamium album. ЗЮЗО. I. 126. 4) **Мертва кістка**. Наростъ на тѣлѣ. Чуб. III. 15.

Мертвити, -влю, -ви́ш, *гл.* 1) Умерщвлять. (Смерть) *три годи мертвила саме середніх людей.* Мнж. 63. *Старих людей турки мертвили.* Волч. у. 2) Желать смерти кому. *Вона сього сина все мертвила, аж той умер.* Зміев. у.

Мертвіти, -вію, -єш, *гл.* Мертвѣть. *Старий дожидав — як дожидав! і мертвів, і оживав.* МВ. II. 195.

Ме́ртво, *нар.* Мертво. *Було якось тихо й мертво на світі, ніби само небо вже дрімало.* Левиц. Пов. 155.

Мертв'я́к, -ка́, *м.* Мертвець. *Труна роскривається і мертв'як вилазить з труни*. Грин. II. 104.

Мертвяків, -кова, -ве. Мертвецу принадлежащій. *Все тіло мертв'якове було поколоте та порізане косою.* Грин. II. 99.

Мертв'я́чка, -ки, *ж.* Эпидемія, моръ. *Тоді була мертв'ячка скрізь, люде здорово мерли.* Залюбовск. Екатер. у.

Мертв'ящий, -а, -е. Умертвляющій, убивающій. **Цілюща та мертв'я́ща вода**. Живая и мертвая вода (въ сказкахъ). Рудч. Ск. I. 130.

Ме́рти, мру́, мре́ш, *гл.* 1) Умирать, мереть. *З щастя не мруть.* Ном. № 1710. *У Горбоносихи мерли діти.* Г. Барв. 421. 2) Замирать. *Чогось сумно і боязно, аж моє серце мре.* МВ.

Мeру́щий, -а, -е. Умирающій. *Бжоли* (сняться)... *проти мерущого.* Мнж. 161.

Ме́рхнути и ме́рхти, -хну, -неш, *м.* = **Меркти.** *Зорі мерхнуть.* МВ. II. 44.

Мерцвя́, -вяти, *с.* Мертвецъ. Встрѣчено только у Гребинки въ переводѣ Пушкинской Полтавы: *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя.* Греб. 343.

Мерцвяк, -ка́, *м.* = **Мертв'я́к.** Греб. 358.

Ме́рча, -чи, мерчачка, -ки, *ж.* = **Мжа.** Желех. Вх. Зн. 35.

Ме́рчик, -ка, *м.* Маленькій покойникъ, трупикъ. Желех.

Мерчук, -ка́, *м.* Мертворожденный.

Мерша, -ші, *ж.* Падаль. Шух. I. 22. Вх. Зн. 35.

Мершавиця, -ці, *ж.* Мертвоядъ, Silpha. Желех. Вх. Зн. 35.

Мерша́ник, -ка, *м.* 1) Быкъ. 2) = **Мершавиця.** Желех. Вх. Зн. 35.

Мерша́нка, -ки, *ж.* Корова. Желех. Вх. Зн. 35.

Мерще́нько, *нар.* Ум. отъ **мерщій.**

Мерщій, *нар.* Скорѣй, поскорѣй. *Діли мерщій!* Кв. Ум. **Мерще́нько.** Чуб. VII. 576.

Меря́вий, -а, -е. Жесткій, упрямый. Угор.

Мести, мету, -те́ш, *гл.* 1) Мести. *Піднялось така хуґа: світу не видно, — мете.* Рудч. Ск. II. 206. 2) Мести, выметать. *Три дні хати не мела, не вмивалася.* Чуб.

Ме́стний, -а, -е. Мстительный.

Ме́стник, -ка, *м.* Мститель. *Підпалу жде, як той местник часу дожидає.* Шевч. 236.

Ме́стниця, -ці, *ж.* Мстительница.

Мет, -ту, *м.* = **Мент.** *В один мет.* Ном. № 7741.

Мета, -ти, *ж.* 1) Цѣль. *Я тілько одно мав на меті: щоб книжку видать яко мога скоріше.* Ном. II. *Очевидячки досягла до своєї мети.* Левиц. **На близьку мету**. Въ близкомъ разстояніи. Волын. г. 2) Родъ игры въ мячъ.

Метал, -лу, *м.* Металлъ. Дещо. К. Бай. 153. Ком. II. 65.

Металевий, -а, -е. Металлическій. Желех.

Металец, -лця, *м.* Сказочный змѣй, берущій хвостъ въ ротъ и катящійся колесомъ и свистящій предъ дождемъ. Вх. *Лем.* 435.

Метали́чний, -а, -е = **Металевий.** *Порфирій... причесав свої коси рідким металичним гребінцем.* Левиц.

Металь, -ля, *м.* Клинъ въ мельничномъ валу для поднятія песта, падающаго въ толчею. *Лебед.* у.

Метальня, -ні, *ж.* = **Металь.** Лебед. у. Залюбовск.

Метани́на, -ни, *ж.* Суета. *Настала після сього велика метанина по селу.* Г. Барв. 171.

Метаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Суетиться. *Жидки... метарились, де б набір закупити у панів шльонську вовну.* О. 1861. VII. 6.

Мета́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Метать, бросать. *Камнем на Степана метали.* Чуб. 2) Наливать. *Дорогого напитка метає, по два, по три кубки в руки наливає.* Лукаш. 19.

Мета́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Бросаться, метаться. *Лютим огнем, яростію палають без міри, метаються ось як на мене, як лютії звіри.* Чуб. V. 448.

Мете́лик, -ка, *м.* Мотылекъ, бабочка. **Ловить білі метелики**. Забавляется какъ дитя. Ном. № 6260. 2) Родъ ажурнаго узора **мере́жки**. КС. 1893. V. 181. Чуб. VII. 427. 3) Гарусное украшеніе въ видѣ кисточки на женскомъ полушубкѣ. Вас. 155. 4) Небольшая брошюрка. 5) *мн.* **Метелики**. Раст. Spergula arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Мете́личок.**

Мете́лиця, -ці, *ж.* 1) Мятель. *Бодай того коваля метелиця замела.* Нп. *Метелиця засипала як піском землю снігом.* Левиц. 2) Родъ танца, также музыка и пѣсня къ этому танцу. 3) Болѣзнь: овечій вертежъ = **Мотилиця 1.** 4) = **Мотилиця 2.** 5) Раст. Agrostis alba L. ЗОЗО. I. 110. 6) **Метелиці давати**. Трепать за волосы. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Грин. I. 109.

Мете́личок, -чка, *м.* Ум. отъ **мете́лик.**

Метеллюга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Переносно: вилять, изворачиваться? *Її питають, де діли те, що вкрала, а вона метеллюгає сюди-туди, не каже, де дівала.* Новомоск. у. Залюбовск.

Мете́лочки, -чок, *ж.* Раст. Lepidium ruderale L. ЗЮЗО. I. 126.

Метений, -а, -е. Выметенный. *Без хазяйки хата не метена.* Ном. № 10098.

Метени́ця, -ці, *ж.* Вощинная моль.

Метець, -тця, *м.* Проворный, мастеръ, мастакъ.

Метикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Размышлять, соображать.

Метикуватий, -а, -е. Замысловатый.

Метіж, -жу, *м.* Смятеніе, шумъ. *Метіж пішов, як почали битись, то я й почув, а то не бачив нічого до тієї пори і не чув.* Новомоск. у.

I. Метіль, -те́лі, *ж.* = **Метелиця 1.** *Ой на зятя та метіль мете.* Мет. 185. *Не метіль з моря піднімалася, а то гуси сірі, лебеді білі.* Чуб. V. 939.

II. Метіль, -ля, *м.* 1) = **Мете́лик.** *Рубанок тільки дж-ж-ж, дж-ж-ж! а стружки як метелі здіймаються.* Г. Барв. 51. 2) Названіе рубля, который дарится новобрачнымъ на свадьбѣ. Борз. у. Грин. III. 454.

Метільник, -ка, *м.* Метельщикъ. *Метільники хату замітають.* Харьк. у.

Метільниця, -ці, *ж.* Метельщица. Ум. **Метільничка.** *Я б до хати куховарочку наняв, а до груби та топільничку, а до хати та метільничку.* Харьк. у.

Ме́тка, -ки, *ж.* Нанизанный рядъ (рыбы, напр.). *В'юнів метками продають.* Богодух. у. Переносно: *У старшого нема дітей, а у меншого ціла метка, аж п'ятірко.* Г. Барв. 130. *Завернув старий Кривинський з цілою меткою старих дочок.* Мир. ХРВ. 108.

Метки́й, -а́, -е́. Шустрый, проворный, ловкій, живой, скорый, бойкій. *Ота смілива меткая Катря немов перелякалась чого.* МВ. II. 91. *А до роботи ж яка метка й берка!* Г. Барв. 448. *О, миша метка!* Каменец. у.

Ме́тко, *нар.* Скоро, бойко, ловко. *Метко пробігти.* Борз. у. *Там снопи кладу метко, там кубахи ростуть, тільки махну сапою — аж куріє земля.* Г. Барв. 535.

Метла, -ли, *ж.* = **Мітла.** *Тільки явиться на небі метла, то буде війна.* Чуб. I. 18.

Метла́стий, -а, -е = **Мітластий.** *Метласта борода.* К. ЦН. 224.

Метли́ця, -ці, *ж.* = **Мітлиця.** *Мої гроші не метлиця.* Чуб. V. 58. Ум. **Метличка.** *А вроди, Боже, жито, пшеницю, всяку пашницю без куколю, без метлички, щоб родилися бички, телички.* Чуб. III. 451.

Метли́ще, -ща, *с.* Палка къ метлѣ.

Метло, -ла, *с.* Мѣсто удобное для охоты. Лебед. у.

Метлюг, -га, *м.* Раст. Apera Spica venti. P. Beauv. ЗЮЗО. I. 111.

Метля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Болтаться. *Довга одежа на їй метлялась, як на паліччах.* Левиц. Пов. 313. *Аж намітка метляється.* Левиц.

Метну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* одн. в. отъ **метати.**

Метну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* одн. в. отъ **метатися**. Броситься, устремиться. *Метнулась я та двері всі попричиняла.* МВ. (О. 1862. III. 56). *До ляса мов ляхи метнулись.* Котл. Ен. *Бог не попустив великого гріха, так ви метнулись тоді старого чоловіка обіжати.* МВ. I. 134.

Мето, -та, *с.* Шумъ, гамъ. *Собаки таке мето зчинили.* Борз. у.

Ме́трика, -ки, ж. Метрическая запись, метрическое свидѣтельство. *Се купимо попові гостинець, то він у метрику не так буде дозиратись.* Г. Барв. 184. *А тут метрики не позаписувані!* Левиц.

Метричний, -а, -е. Метрическій.

Метуши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Суетиться. *Як ні лає, як ні кричить на неї пані, — бабуся не лякається, не метушиться: іде тихо, говорить спокійно, дивиться ясно своїми очима ясними.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Метчій, *нар.* сравн. ст. отъ **метко**. Скорѣй. *Я метчій до Марусі.* МВ. II. 189.

Меть, -ті, *ж.* = **Мент.** *Як заграв (Соломон) в третю сопілку, чорне вісько в одну меть прилетіло.* Драг.

Мецька, -ки, ж. Названіе овцы. Kolb. I. 65.

Меч и міч, меча, *м.* 1) Мечъ. *Яким мечем махає, такою путтю й погибає.* Ном. *і наш ясен міч твоєї головоньки не йме.* АД. *Голий як міч, гострий як бритва.* Ном. № 1526. *А позад війська мечем махає.* Чуб. **Під меч положити**. Изрубить. *Скочу-поскочу за тими турки, гой як здогоню — під меч положу.* Kolb. I. 101. 2) Сабля, украшенная цвѣтами, шумихой, пучкомъ калины, съ горящей свѣчей, обвязанная платкомъ, — употребляется въ свадебномъ обрядѣ и находится въ рукахъ **світилки**. Иногда сама сабля отсутствуетъ. *Світилочці зробили меч, як таки водиться на весіллі: нав'язали ласкавців, васильків і позолоченої шумихою калини і свічечку ярого воску засвітили і меч обв'язали, і світилочку перев'язали рушниками.* Кв. I. 111. Ум. **Мечик.**

Мечве́док, -дка, *м.* = **Кажан.** Вх. Пч. I. 16.

Ме́чет, -ту, *м.* 1) Печь для хлѣба (у черноморскихъ рыбаковъ). *Поставили мечет, чи піч для хліба.* Левиц. ПЙО. I. 86. 2) Лѣсокъ въ степи. Хорольск. у.

Мечеть, (ти, *ж?*) = **Мечет 1.** *Оце викопа* (запорожець на землянку) *яму, обставе її, чим там попало, обліпе, обмаже, поставе мечеть (хліб пекти), зробе кабицю (страву варити) та й живе.* КС. 1883. XI. 504.

Мечеть, -ти, *ж.* Мечеть. *Буде наш пан турецький до мечети від'їжджати.* ЗОЮР. I. 212.

Мечик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **меч.** 2) Деревянный ножъ у **терлиці**; на немъ летаютъ вѣдьмы на лысую гору, откуда выраженіе, обозначающее слишкомъ скорое возвращеніе кого-либо: *Ти, мабуть, на мечику літав.* Ном. № 5771. 3) Часть **п'ял**. См. **П'яла.** Шух. I. 254.

Мечник, -ка, *м.* Меченосецъ.

Меши́ни, -шин, *ж. мн.* Кожаные штаны изъ кожуха, шерстью внутрь (у пастуховъ и табунщиковъ). Херсон. г.

Мешканенько, -ка, *с.* Ум. отъ **мешкання.**

Мешканець, -нця, *м.* Житель, жилець.
Мешканка, -ки, *ж.* Жительница, жилица.
Мешка́ння, -ня*, с.* Жительство, помѣщеніе, жилье; мѣстопребываніе. *У домівці на мешканні.* Грин. III. 693. *Підемо до Бендеру мешкання глядіти.* Гол. I. 79. Ум. **Мешканенько, мешканнячко.** *Ой покидаю сивого голубка і дрібненькії діти, а сама лечу, сама полечу мешканенька глядіти.* Грин. III. 483.
Мешти, мешт, *ж. мн.* Татарскія туфли, легкіе башмаки. Желех.
Мжа, мжі, *ж.* Мелкій частый дождь.
Мжити, мжить, *гл. безл.* Моросить (о дождѣ).
Мжи́ця и мжичка, -ки, *ж.* = **Мжа.** Вх. Зн. 35.
Ми, *мѣст.* Мы.
Миг, -га, *м.* 1) Мигъ, мгновеніе. *А Гадюк уже в три мига вилетів на улицю.* Левиц. Пов. 246. 2) *мн.* Перемигиванія.
Мигавка, -ки, *ж.* 1) Миганіе. 2) Мельканіе.
Мига́ння, -ня, *с.* = **Мигавка.**
Мига́ти, -га́ю, -єш, одн. в. мигнути, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Мигать, мигнуть. *Зорі... мигали і бризкали світом в сухому прозорому повітрі.* Левиц. Пов. 165. 2) Мелькать, мелькнуть. 3) Только одн. в. Ударить. *Мигнув попід бороду бурсака.* Св. Л. 220.
Мига́тися, -гаюся, -єшся, одн. в. мигну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Мерещиться, виднѣться, мелькать, мелькнуть. *Мигається мені та Орлиха, мов у тумані.* МВ. I. 122. *Він хутенько вбіжить. Яка з нас під той час мигнеться: «Здорова була, дівчино!»* МВ. (О. 1862. III. 46).
Мигдале́вий, -а, -е. Миндальный. *Три мисочки зроблені взором горіха мигдалевого на одній віті.* К.
Мигдаль, -лю, *м.* Миндаль.
Миги́кати, -чу, -чеш, *гл.* = **Мугикати.** *Стала буцім то пісеньку мишкати.* Кв. I. 41.
Миги́чка, -ки, *ж.* = **Мжа.**
Мигкати, -каю, -єш, *гл.* = **Мигтіти.**
Мигком, *нар.* 1) Мелькомъ. *Мигком я його бачила.* 2) Мгновенно.
Мигнути, -ся. См. **Мигати, -ся.**
Мигону́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Мигнути.** *Мигонула в мене грішна думка.* Г. Барв. 466.
Мигота́ти, миготіти и мигтіти, -чу, -ти́ш, *гл.* Сверкать, мерцать, мелькать. *Над ставками, над садками миготіло, грало, лилося хвилями золоте марево.* Левиц. I. 25. *В очах миготить, а в голові свистить.* Ном. № 6329. *Зірки мигтять собі, блимають.* Подольск. г. *Аж в очах мигтить.* МВ. I. 157. *Миготіла в очах дорога горорізьба.* К.
Миготіння и мигті́ння, -ня, *с.* Мерцаніе, дрожащій свѣтъ. Желех.
Миготіти. См. **Миготати.**
Миготливий, -а, -е. Блещущій. Желех.
Мигті́ння, -ня. См. **Миготіння.**
Мигтіти. См. **Миготати.**
Мигуне́ць, -нця, *м.* Падающая звѣзда.
Мигушка, -ки, *ж.* Зарница, молнія.
Ми́ґа, -ґи, *ж.* Пантомима. *Він йому нічого не казав, а так на миґах, що вони нічого й не думали, а той все знав.*

Миґдале́вий, -а, -е = **Мигдалевий.**
Миґдаль, -лю, *м.* = **Мигдаль.**
Ми́ґза, -зи, *ж.* = **Мидза.** Лохв. у.
Ми́ґла, -ли, *ж.* Куча сложеннаго дерева. Шух. I. 180. См. **Миґлювати.**
Миґла́ш, -ша, *м.* Сортировщикъ срубленнаго дерева, складывающій его въ миґли. *Ті що миґлюють дерево, називаються миґлаші.* Шух. I. 180.
Миґлювати, -люю, -єш, *гл.* Сортировать срубленное дерево и складывать въ кучи. *Над рікою бгають (перебірають) і миґлюють ковбки, значить складають осібно третяки, осібно четвертячі і т. и. у миґли (купи).* Шух. I. 180.
Мидза, -зи, *ж.* Морда, толстое лицо.
Мидза́тий, -а, -е. Съ толстыми отвислыми щеками, мордастый. Мнж. 185.
Мизга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Любезничать, повѣсничать. *Женихався, мизгався, бісики пускав.*
Мизги́рь, -ря́, *м.* Тарантулъ. Левч.
Мизе́льний, -а, -е = **Мизинний.** *Ломить ручки і мизельні пальці.* Лукаш. 123.
Мизе́рія, -рії, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. *Мизерія на сім світі мені молодому.* Гол. III. 374. 2) Имущество бѣдняка, вообще движимое имущество. *У бодні мизерія, а доброго нема.* НВолын. у. *Мизерії наклав дві скриньки.* Котл. Ен. *Як би взять і всю мизерію з собою, дідами крадене добро.* Шевч. 211.
Мизерність, -ности, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. 2) Жалкій видъ. 3) Ничтожество. *Я знав свою мизерність перед Богом.* К. Іов. *Скажи, Господи, чи довго ще на світі мені жити? Дай мені моє безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псалт. 95.
Мизерні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* 1) Бѣднѣть, нищать. 2) Худѣть, тощать, приходить въ болѣзненное состояніе. *Оце й захиріє дитина, стогне, мизерніє. Думаю: от-от умре.* Левиц. I. 139.
Мизе́рний, -а, -е. 1) Убогій, бѣдный. *Смиренного возносить на високість, мизерного із нужди визволяє.* К. Іов. 12. 2) Жалкій, несчастный, бѣдственный; ничтожный. *Приїхало сюди воно на економію недавно, таке миршаве, обшарпане, мизерне, замліле.* Левиц. L 143. 3) Болѣзненный, худой, тощій. *Нігде не видко було ні одного блідого, мизерного лиця.* Левиц. I. 348.
Мизерно, *нар.* 1) Убого, бѣдно. 2) Жалко.
Мизе́рство, -ва, *с.* 1) Бѣдность, убожество. 2) Имущество бѣдняка. *Єсть у мене деяке хазяйство — мизерство: овечки, свині.* Борз. у. 3) Ничтожество. 4) Бѣдный народъ.
Мизеря́ка, -ки, *ж.* Мелкія вещи? Хламъ? *Бере сакви, висипає з них мизеряку, знаходить гроші в торбинці.* О. 1861. XI. Кух. 39.
Мизи́нець, -нця, *м.* 1) Мизинецъ, меньшой палець. *Ой іскиньте золот перстень із мизинця пальця.* Мет. 19. 2) Самый младшій ребенокъ. Ум. **Мизи́нчик.**
Мизинка, -ки, *ж.* Наименьшая дочь. Харьк. г.
Мизи́нний, -а, -е. Самый меньшій, младшій, послѣдній. — **палець**. Мизинецъ. *Ой не ламли, дівчинонько, мизинного пальця.* Чуб. V. 309. **Мизи́нне дитя**. Младшее въ семьѣ дитя. *Що ж ви нам продасте? Мизиннеє дитя.* Чуб. III. 39. **Мизи́нний день**. Суббота. *Мизинний день да суботонька.* Рк. Макс.
Мизинник, -ка, *м.* = **Мизинецъ 2.** Харьк. г.

Мизи́нок, -нка, *м.* = **Мизинець.** Каменец. у. *Була як мизинок і зосталась знов одна як гичечка.* Г. Барв. 361.

Мизинча, -ча́ти, *с.* = **Мизинець 2.** Каменец. у.

Мизи́нчий, -а, -е. Самый младшій. *Мизинче, поки буде инче.* Каменец. у.

Мизи́нчик, -ка, *м.* Ум. отъ **мизи́нець.**

Ми́зка, -ки, *ж.* Мездра на кожѣ. Сумск. у.

Ми́зкати, -каю, -єш, *гл.* Объ одеждѣ: занашивать, затаскивать, употреблять безъ береженія, истрепывать. *Мизкай, мизкай одежу! — все мене мати було лають. — Тобі що ні дай, то ти зараз замизкаєш. Хоч і платок новий даси, — зараз і змизкаєш.* Черниг. у.

Мизкатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) Занашиваться, затаскиваться, истрепываться (объ одеждѣ). *Як усякому свою одежу давати, так вона ж не мовиться, а все мизкається та мизкається.* Черниг. у. 2) — **з ким**. Заигрывать съ кѣмъ. См. **Мизгатися.**

Ми́зя, -зі, *об.* Плакса.

Мийка, -ки, *ж.* Тряпка или мочалка для мытья посуды. Уман. и Каменец. у.

Ми́йниця, -ці, *ж.* Умывальникъ, умывальный тазъ. Желех.

Мик! *меж.*, выражающее быстрое движеніе. *Обступлять удвох барана, а він мик! та й утік.* НВолын. у.

Ми́кавка, -ки, *ж.* Палка съ крючкомъ для выдергиванія сѣна изъ середины стога. Каменец. у.

Ми́канець, -нця, *гл.* Расчесанные и надерганные изъ **ми́чки** части пеньки, которыя наворачинають на **кужілку** для пряденія. Гол. Од. 36.

Миканка, -ки, *ж.* Худшій сортъ пряжи.

Микати, -каю, -єш, *гл.* 1) Дергать, рвать, таскать; вырывать, выдергивать съ корнемъ. *Здається... микав би за коси. Люде бачили, що вони микали пшеницю, та й досвідчили.* Каменец. у. *Такий уродив маленький ячмінь, що косою не зачепиш, — доводиться микати* Анан. у. 2) Мыкать, чесать пеньку или ленъ для пряжи. *Микати мичку.* Вас. 200. 3) **Микати губами**. Шевелить губами.

Микатися, -каюся(-чуся), -каєшся(-чешся), *гл.* Бросаться. Вх. Лем. 435. 2) Слоняться, шататься, бродить, носиться. *На Марусю, що тут микалась то в кімнату, то в хату, то з хати в сіни, то з сіней знов у хату, і не дививсь.* Кв. I. 49. *Коло рота мичеться, та в рот не попаде.* Ном. № 1772. 3) — **у що**. Лѣзть, соваться. *Коли не піп, не микайся у ризи.* Ном. № 9571.

Мики́тити, -ки́чу, -тиш, *гл.* Изворачиваться, искать отговорокъ, нечисто дѣйствовать. Желех.

Микито́н, -ну, *м.* Демикитонъ.

Микито́новий, -а, -е. Демикитоновый.

Микнути, -ну, -ниш, *гл.* Умчать, помчать. *Москалі микнули його аж до Києва.*

Миколайки, -ків, *м. мн.* Раст. Eringium planum. Вх. Пч. I. 10.

Микола́йці, -ців, *м. мн.* Раст. Neottia nidus avis. ЗЮЗО. I. 129.

Миколайчики, -ків, *м. мн.* Раст. = **Миколайки.** ЗЮЗО. I. 122.

Микулити, -лю, -лиш, *гл.* Хитрить, вилять. *І чого тобі микулити? Сказав би просто, що винен.* Волын. г.

Микулитися, -люся, -лишся, *гл.* Мяться; вилять; хитрить. *Усі бояться, микуляться, — чи йти, чи ні?* Г. Барв. 427. *Ич бісова коняка! шоб же рівно йти по дорозі, — ні, вона микулиться туди та сюди та й край!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Микуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* — **очи́ма**. Смотрѣть, избѣгая встрѣчаться глазами, чувствуя себя неловко. *Микуляє очима, як кіт на глині.* Ном. № 3187. Въ другомъ случаѣ: *Не микуляй очима, бо не твоя дівчина.* Слѣдить глазами? Поворачивать глаза слѣдомъ за чѣмъ? Мил. 103.

Милай, -лая, *м.* Родъ хлѣба. Ном. № 7570.

Мили́й, -а, -е. 1) Милый, любезный. *Батько милий, мати мила, дівчина миліща.* Чуб. V. 110. **По-під сам милий Біг просити кого**. Молить, заклинать. Желех. 2) Милый, возлюбленный. *Милий милу покидає, — вороги раденькі.* Нп. *Нехай милий подивиться, що на серці діється.* Мет. 15. 3) Пріятный, любезный. Ум. **Миленький, милесенький.** *Миленький, милесенький мій!* Мет. *Моя мила милесенька, голубка сивесенька.* Чуб. V. 13.

Ми́лини, -лин, *ж. мн.* Мыльная вода, остающаяся послѣ стирки. *У милинах виперу катанку.* НВолын. у.

Милити, -лю́, -лиш, *гл.* Мылить, намыливать. *Їдна шиє, друга миє, третя поливає, а четверта милом милить, п'ята помилив.* Чуб. V. 395.

Милитися, -лю́ся, -лишся, *гл.* 1) Мылиться, намыливаться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479. 2) Ошибаться. *В тім собі милиш.* КС. 1882. X. 23.

Милиця, -ці, *ж.* Костыль, деревяшка, деревянная нога. *Щоб ти на милицях пішов.* Ном. 3720. *Коло пустки на милиці москаль шкандибає.* Шевч. 398.

Мілійо́н, -на, *м.* = **Миліон.** Харьк.

Милін, -на, *м.* Рукоятка у ручной мельницы. НВолын. у.

Милі́ння, -ня, *с.* Мыльная вода. *Підмочене у Віслі мило зібрав, роспустив на миління, злив у бочку.* Ном.

Миліон, -ну, *м.* Милліонъ. *Сонце завбільшки таке, що з нього можна б зробити сливе півтора миліони наших земель.* Дещо, 25.

Милість, -лости, *ж.* Пріятность. Левиц. (Пр. 1868, стр. 519).

Милки́й, -а́, -е́. Хорошо мылящійся.

I. Ми́ло, -ла, *с.* 1) Мыло. *Чуже й мило голило, а моя бритва не бере.* Ном. 2) — **собаче**. Раст. Herniaria glabra. L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Мильце.**

II. Ми́ло, *нар.* Мило, пріятно; любезно; хорошо. *На тебе дивитися мило.* Мет. *Не бачила миленького, — і діло не мило.* Мет. 83. *Не там щастя, не там доля, де багаті люде — як злучаться по любови, то все мило буде.* Чуб. V. 141. **Мило вітати**. Любезно принимать. Чуб. III. 356. Ум. **Миленько.** *Миленько Ганна подивлялась на панянку.* Св. Л. 39.

Милованець, -нця, *м.* Фаворитъ, любимецъ.

Милови́д, -да, *м.* Красавецъ? Г. Барв. 280.

Милови́ння, -ня, *с.* = **Милини.** Вх. Зн. 35.

Милодан, -на, *м.* Возлюбленный. *Сіла б, полетіла на чужую сторонку шукать свого милодана.* Чуб. V. 811.

Милода́нка, -ки, *ж.* Возлюбленная.

Милолиций, -а, -е. Миловидный, красивый. *Пеклись тут гарні молодиці... чорняві, повні, милолиці.* Котл. Ен. III. 48.

Милосерд(н)ий, -а, -е. Милосердный. *Дав єсь волю серцю мому, милосердий Боже!* Чуб. V. 3. *Приручаю тебе, серденятко моє, милосердному Богу.* Мет. 25.

Милосердник, -ка, *м.* Милосердный, сострадательный человѣкъ. *Смієшся, зробивши милосердника тираном.* К. Бай. 84.

Милосердя, -дя, *с.* Милосердіе. *Хоч одно ж ви милосердя майте!* Дума. *Чи схоче він, то покарає грішних, чи схоче він, — покаже милосердя.* К. Іов. 82.

Милостивий, -а, -е. Милостивый. *Господи милостивий.* Ном. № 3544. *Пані милостива! будьте ласкаві, скажить мені, що мій чоловік на чужині, як проживає.* МВ. І. 49. *Блаженні милостиві, бо такі будуть помилувані.* Єв. Мт. V. 7.

Милости́нник, -ка, *ж.* Раздающій милостыню.

Ми́лостинька, -ки, *ж.* Ум. отъ **милостиня.**

Милостиня, -ні, *ж.* Милостыня. *Багато й старцям милостині подавали.* Кв. I. 117. *Який манастирь, така милостиня.* Посл. Ум. **Милостинька.** *Мала милостинька, та варт за велику.*

Милость, -ти, *ж.* 1) Милость, милосердіе. *Що день хвалили Бога за Його милость.* Кв. I. **Милость на кого кла́сти**. Миловать кого, прощать кому изъ сожалѣнія. *Це ще я милость на його кладу, що не позиваю, а то було б йому.* Константиногр. у. 2) Любовь. *О Боже мій несконченний! що ся тепер стало! Як то віра, так то віра, а милости мало.* Нп. *Як бись знала, що то милость може, казала б сь: оженися.* Гол. III. 289. 3) **Ваша милость**. Ваша милость (титулъ). *Просимо вашої милости і на обід.* Левиц. 4) **Милость Божа**. Раст. Myosotis palustris. Шух. I. 21.

Ми́лощі, -щей и -щів, *ж. мн.* Ласки, любовныя ласки. *Ні любощам, ні милощам не йму віри.* К. Досв. *Добридень тобі, сонечко яснеє... освіти мене, рабу божу... добротою, красотою, любощами й милощами.* Чуб. I. 93.

Ми́лування, -ня, *с.* Помилованіе, прощеніе, пощада. *Бог не без милування.* Ном. № 4872. *До милування нема силування.* Ном. № 4979.

Милува́ння, -ня, *с.* Ласки.

Милувати, -лую, -єш, *гл.* Миловать, щадить, беречь. *Нас ще Господь до якого часу милує.* МВ. II. 83. *Нехай Бог милує.* Ном. № 8388.

Милувати, -лую, -єш, *гл.* Ласкать. *Не цілуй, не милуй, коли хисту нема.* Чуб. V. 9. *Як де попаде чужу дитину, то вже цілує і милує.* МВ. I. 97. *Холодок ніби лащився до лиця, милував його.* Левиц.

Милуватися, -луюся, -єшся, *гл.* 1) Ласкать другъ друга. *Вони собі цілувались, цілувались, милувались.* Мет. 25. 2) Любоваться. *Знайшла очима свого сина і милувалась ним.* Левиц. I. 269. *Милувався такою вродливою красою.* Мир. ХРВ. 61.

Милу́н, -на, *м.* 1) Возлюбленный, любовникъ. 2) Милый, любимецъ. *Удала мама милуна* (т. е. родила сына). Черк. у.

Миль-миль! *меж.* Выражающее мельканіе. *Миль-миль, як у Петрівку ягода (де-не-где побачиш).* Ном. № 7697.

Ми́лька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ми́ля.**

Мильний, -а, -е. 1) Ошибочный. *Мильна твоя думка. Зведіть його на мильну дорогу.* КС. 1883. III. 546. 2) Сѣрый. *Були й свити простого уразівського і мильного сукна.* Кв. I. 137. *Мильна свита.*

Ми́льник, -ка, *м.* Банщикъ? *Коноводи, воловоди, люлешники, шабашники, шильники, мильники, селяне, городяне, міщане, крамарі, шинкарі... А сходьтесь, сходьтесь, сходьтесь!.. я щось скажу.* (Формула ярмарочнаго зазыванія). КС. 1882. III. 600. Ср. стар. Милня, баня (см. Житецкій, Словарь книжной малорусской рѣчи по рукописи XVII в. Прилож. къ «Кіев. Старинѣ» 1888 г.), а также подобную-же формулу стар. казацкаго зазыванія: *Ой ви, грубники, ви, лазники, ви, броварники! Годі вам по винницях горілок курити, по лазнях лазень топити* и т. д. (Уман., Слов., т. I. 14).

Мильо́н, -на, *м.* = **Милін.** НВолын. у.

Ми́льце, -ця, *с.* Ум. отъ **ми́ло.**

I. Миля, -лі, *ж.* Миля. *Та збудила мене мати в обідню годину, як відійшли козаченьки від села за милю.* Мет. 20. Ум. **Мильна.** Рудч. Ск. I. 119.

II. Ми́ля, -лі, *ж.* Обрядовое умыванiе изъ рѣки или колодца новобрачныхъ въ понедѣльникъ, по возвращеніи новобрачной изъ церкви, гдѣ ее **покрива́ють**. Мил. 124, 125.

Миля́р, -ра, *м.* Выдѣлывающій мыло; торцовецъ мыломъ. Желех.

Мимика, -ки, *ж.* Мимика. *Тульчинський тим часом говорить Катрусі мимикою про любощі.* К. Бай. 13.

Мимикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Выражать, при помощи мимики, пантомимы. *Ignotus ізнов даремне мимикує.* К. ЦН. 210.

Ми́мка, -ки, *ж.* 1) Женщина, имѣющая одну грудь или обѣ съ атрофированными млечными желѣзами. 2) Корова, доющаяся не на всѣ дойки, или совсѣмъ не дающая молока. *Мимка на одну дойку, на дві, на всі.*

Мимо, *нар.* и *пред.* Мимо. *Мимо церкву їдьте, а тоді уліво повернете. Мимо церкви святої проїзжали, за гордостю, за пишностю з глави шличка не здіймали. Мимо колодізь ішли.*

Мимоїздом, *нар.* Проѣздомъ. *Ось заїдьмо буцім води напитись мимоїздом до тої вдовиці.* Г. Барв. 12.

Мимохід, -ходу, *м.* Конвульсіи у дітей. КС. 1893. VII. 80.

Мимохідень, -дня, *м.* Прохожій. *І мимохідень: помагай-бі на діло праведне, не скаже.* К. Псал. 297.

Мимохідний, -а, -е = **Мимохідень.** К. Псал. 187.

Мимохідь, *нар.* Мимоходомъ.

Ми́мрати, -раю, -єш, *гл.* Медленно дѣлать. Вх. Зн. 36.

Мимрити, -рю, -риш, *гл.* Говорить невнятно, бормотать. *Було часто... мимрить (уже гласу не було): «Ой хто лиха не знає»...* Г. Барв. 357. *І слухав я, як мимрило щось тихо.* К. Іов. 10.

Мимрій, -рія́, *м.* Бормотунъ, невнятно говорящій.

Ми́мря, -рі, *об.* = **Мимрій.**

Мина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **мину́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* 1) Проходить, пройти, миновать. *Що буває, те й минає.* Ном. *Минають дні, минають ночі, минає літо; шелестить пожовкле листя.* Шевч. 224. *Як усе світове минає! І кохання, і радощі, і горе — як усе*

минає! МВ. II. 151. *Не зазнаю я роскоші, — вже й літа минають.* Мет. 106. *Минули ті роки, що роспірали боки.* Посл. 2) Проходить, пройти мимо. *Хто йде, то минає, бо роду немає.* Мет. 244. *Минули вже село, — знову поле.* **Не минай корчма** (употребляется какъ существительное). Пьяница. Ном. № 11694. 3) Пропускать, пропустить. *Сього не читай — минай. Богородицю так було поспіль прокажу, не мину й слова.* Г. Барв. 356. *Де був багатий жид і того не минали.* Лукаш. 56. *Бодай мого сина на первій потребі первая куля не минула.* Лукаш. 39. 4) Обносить (чаркой). *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. 5) Избѣгать, избѣжать. *Що Бог навіне, того ніхто не мине.* Ном. № 55.

Мина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **мину́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Проходить, пройти, миновать; кончаться, кончиться; исчезать, исчезнуть. *Час іде, минається.* МВ. II. 117. *Минулась котові масничка.* Ном. № 1839. *Ой уже ж наше вірне женихання, вже минається.* Мет. 67. *Розійдеться їх слава як той дим, і панство пишнеє минеться.* Гліб. 18. *Уже й літо минулося.* Шевч. 518. *Давно і плем'я те минулось.* Греб. 359. 2) Отходить, отойти (о плодахъ, овощахъ и пр.). *Хоть минулися в садку яблучка, не мішаються дульки.* Мет. 121. *Минаються ягоди полуниці... Минаються Марусі вечорниці.* Мил. 132. *Жита минулись.* 3) Проходить, пройти даромъ, безнаказанно. *Се йому так не минеться. Хто сміється, тому не минеться.* Ном. № 12689. 4) Истрачиваться, истратиться. *Який гріш заробиш, — минеться в дорозі.* Лукаш. 141. 5) Умирать, умереть. *Минаюся з болю.* Млак. 12.

Минерал, -лу, *м.* Минералъ.

Минеральний, -а, -е. Минеральный. Дещо. 71.

Ми́нтус, -са, *м.* Ломоть, кусокъ хлѣба, полученный нищимъ (Левч. 66), вообще всякая съѣдобная подачка нищему; отсюда **минтуси** — просто подачки, остатки пищи, даваемые нищимъ и пр. *Там би мати минтусами крадеными годувала.* Черниг. у. См. **Мантули, мантулки.**

Минува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* = **Минути 4.** *Не журися, моя мати, вже того не минувати.* Чуб. V. 864.

Минулий, -а, -е. Прошедшій, минувшій.

Минулість, -лости, *ж.* Прошлое.

Минута, -ти, *ж.* Минута. *А хто любить та покине, — не діжде минути.* Мет. 70.

Минути, -ся. См. **Минати, -ся.**

Минути́на, -ни, *ж.* = **Минута.** *За одну минутину зладив кочержильно.* Харьк.

Минутний, -а, -е. Минутный. К. Гр. Кв. XVIII.

Мину́шка, -ки, *ж.* Скоропреходящая. *Грушка — минушка: буде та й минеться.* Ном. № 12396.

Минущий, -а, -е. Скоропреходящій, тлѣнный. *Усе тінь минуща, одна річ живуща — світ з Богом.* Ном. № 393.

Ми́ня, -ні, *ж.* Дѣтск. Корова, волъ, теленокъ. О. 1862. IX. 119. *Знай, миня, стійло.* Ном. № 990.

Мир, -ру, *м.* 1) = **Світ.** *Хто ж тепер буде миром управляти?* Драг. 2) Народъ. *Цілий день у суботу миру-миру до їх приходило прощаться.* ЗОЮР. II. 285. *Одходило й приходило до хати миру — хто хотів.* МВ. (О. 1862. I. 91). *На пристані миру такого, що страх.* Канев. у. 3) Миръ, спокойствіе. *Помирились так, що миру не стало й до вечора.*

Левиц. 4) **На миру**. Среди людей, въ свѣтѣ. *Не чуть і на миру.* Ном. № 7872. 5) **Миром**. *Миром і Богу добре молитися.* Ном. № 10734. 6) **Миром**! Привѣтствіе гуцуловъ, обозначающее пожеланіе мира. *Миро́м! єк ся маєш? чи здоров, братчику? — Дякувать! миром! А у вас, братчику, мирно? — Мирно, Богу дякувать!* Вх. Зн. 36. 7) **Мир-зілля**. Раст. а) Geranium sanguineum. ЗЮЗО. I. 124. б) Dracocephalum Ruyschiana L. ЗЮЗО. I. 121.

Мирати, -раю, -єш, *гл.* = **Мимрати.** Вх. Зн. 36.

Мирдати, -даю, -єш и -джу, -диш, *гл.* Вилять (хвостомъ). *Пес мирдат оѓоном.* Вх. Лем. 435.

Мири́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* 1) Мирить, примирять. 2) Мириться (съ кѣмъ, чѣмъ). Не мирити. Ссориться. *За кису світ увесь не мирить.* Г. Барв. 448.

Миритися, -рюся, -ришся, *гл.* Мириться. *Ми тут сварились і мирились.* МВ. I. 30.

Мирі́ння, -ня, *с.* Примиреніе. *Видно, яке буде миріння: сьогодня помиримось, а завтра буде вп'ять тієї ж.* Павлогр. у.

Ми́ркання, -ня, *с.* 1) Бормотаніе. 2) Ропотъ. К. ЦН. 259. 3) Попрошайничество.

Миркати, -каю, -єш, сов. в. **миркнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Говорить невнятно, бормотать, пробормотать. *Миркав, миркав коло його голова з писарем, та бачать, що ні в чім до його присікатись, так і одпустив.* Кв. II. 17. *Плете свого вінка і словечка йому не миркне.* МВ. I. 143. *І слова не промовив, не миркнув.* Борз. у. 2) Только несов. в. Роптать на кого. *За те й козацтво на його миркам, мов на ляха.* К. ПС. 90. 3) Только несов. в. Попрошайничать, клянчить. *Циган коваль, а жінка ходе, миркає: дайте пшонця, сальця.* Лебед. у.

Миркота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* Бормотать. *Миркоче собі під ніс.*

Мирко́ти, -ко́т, *ж. мн.* Особенный запахъ овецъ во время течки. *Вівчарь вівці ганяє, миркотами воняє.* Чуб. V. 1087.

Мирлуга, -ги, *ж.* Берлога. Левч. 4. (Черниг.).

Мирна, -ної, *ж.* Мировая. *Ну, годі, помиримось! — яка ж у мас буде мирна? — Оддай мені гроші мої, то й помиримось.* Верхнеднѣпр. у.

Ми́рний, -а, -е. Мирный. *Дай же, Боже, щоб ваша спілка була мирна і жила в ладу та в мирі.* Левиц.

Ми́рність, -ности, *ж.* Миръ, спокойствіе. *Щоби-сте сі свята відпровадили і других дочекали в мирності, радості і веселості.* Kolb. I. 131. *Люде, що уміють з собою в мирності жити.* Шух. I. 189.

Ми́ро, -ра, *с.* Мvро. ЗОЮР. I. 161. *Іду меж мир, миром мированая.* Чуб. I. 132.

Мирови́й, -а́, -е́. Мировой. *Вже що піп ізв'язав, того ніхто не розв'яже, — хиба мировий розлуку дасть.* Г. Барв. 498.

Миролюбний, -а, -е. Миролюбивый. *Миролюбним людям Бог помагає і дома й на полі.* Г. Барв. 345.

Миротворець, -рця, *ж.* Миротворецъ, примиритель. *Блаженні миротворці, бо такі синами Божими зватимуться.* Єв. Мт. V. 9.

Миротворний, -а, -е. Примиряющій. Желех.

Миротво́рниця, -ці, *ж.* Примирительница, носительница мира. *Світи, поки вселенну осияє світило миротворниці-науки.* К. ЦН. 185.

Мирськи́й, -а́, -е́. Мірской, свѣтскій. *Тісно було нашому юноші в монастирі і не до вподоби серед мирського товариства.* К. Гр. Кв. XII.

Ми́рта, -ти, *ж.* Миртъ. *Коло тераси цвітуть померанці, мирти.* Левиц.

Мирува́ння, -ня, *с.* Помазаніе елеемъ, мѵромъ.

Мирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Мазать мѵромъ. *Другий царь святим миром мирував.* Чуб. III. 326.

Мирча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Мурчати.** Вх. *Лем.* 435.

Ми́ршавий, -а, -е. Болѣзненный, чахлый, захудалый, невзрачный, паршивый. *Миршава голова.* Ном. № 5313. *Приїхало воно сюди на економію недавно, таке миршаве, обшарпане, мізерне.* Левиц. I. 143. *Коровки погані, кудлаті, бички миршаві.* Левиц.

Миршавіти, -вію, -єш, *гл.* Принимать болѣзненный, невзрачный видъ; вырождаться; паршивѣть.

Ми́рявий, -а, -е. Медленно дѣлающій, мѣшкотный, лѣнивый. Желех. Вх. Зн. 36.

Миряни́н, -на, *м.* Мирянинъ. *Гаразд дзвонити попереду як миряне зійшлися.* Ном. № 13723. *Усякому мирянину по семеро жидовинів.* Ном. № 900.

Миря́нський, -а, -е. Общественный. *Всі мирянські знаєш лиха.* Котл. Ен. III. 27.

Мирячи́ти, -чу, -чи́ш, *гл.* = **Мрячити.** *Дощик мирячить.* Зміев. у.

Ми́са, -си, *ж.* Миса, родъ большой глубокой тарелки. *Винесли йому мису золота, а другу срібла.* Гол. II. 54. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені й червоні, і жовті... викрашаються.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Миска, -ки, *ж.* 1) Миска, родъ глубокой тарелки. *Хоч того самого, аби в другу миску.* Ном. № 2681. *Із нехочу ззів три миски борщу.* Ном. № 5060. 2) Въ маслобойнѣ: посуда, въ которую стекаетъ выжатое конопляное масло. Шух. I. 163. Ум. **Мисочка.**

Мискоро́бство, -ва, *с.* Изготовленіе мисокъ. *Промишляють вони мискоробством і зовуться полив'яниками; між ними тілько один гончар.* О. 1862. V. 20.

Ми́сленька, -ки, *ж.* Ум. отъ **мисль.**

Мисливець, -вця, *м.* 1) Охотникъ. *Він був мисливець; знай було на охоту їздить.* Рудч. Ск. II. 202. 2) Любитель. *Він мисливець люльки палити.* Борз. у. 3) Умникъ, умница. *Молодий, та ба: мисливець.* Мкр. Н. 7. 4) Гордецъ, своенравный. *Вона як ганила чоловіків — мисливців, так ще гірше їй було хазяйку, мовляла, непутящу бачити в сем'ї.* МВ. II. 84.

Мисливий, -а, -е. 1) *Любящій заниматься охотою.* 2) = **Мисливець 1.** *Гукнув, щоб скоріш мисливі збірались — на полювання поїде.* Рудч. Ск. II. 116. 3) Способный. Мнж. 185. Умный, находчивый. *Пилипиха усю пригоду нашу знала, а ради не знаходила, хоч яка була мислива собі.* МВ. II. 148. 4) Гордый, неприступный, своенравный. Ум. **Мисли́венький.** *Ні ради в вас, ні поради не спита, не шукає; поводиться, як той пан з підданками. — Що 'тсе ти, любко, що 'тсе? Може він трохи і мисливенький собі вдався, та він же на те і розумний у нас.* МВ. II. 80.

Мисливство, -ва, *с.* Охота на звѣрей.

Мисливський, -а, -е. Охотничій.

Мислити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Мыслить, думать. *Чоловік мислить, а Бог рядить.* Ном. № 82. *Я люблю дівчину та й мислю її взяти.* Чуб. V. 137. *І дерево якусь надію має: хоч зрубане, ще мислить зеленіти.* К. Іов. 30. 2) Добра мислити. Доброжелательствовать.

Добра мисливши й люблячи щиро. МВ. II. 81. *Лиха мислити.* Недоброжелательствовать, желать зла. *Свій своєму лиха не мислить.* Ном. № 9443.

Мисліте, *с. нескл.* 1) Церк.-слав. названіе буквы М. 2) **Писати мисліте**. Шататься въ пьяномъ видѣ. *Було на світі все не мило, мисліте по землі писав.* Котл. Ен. II. 32.

Мислонька, -ки, *ж.* = **Мисленька.**

Мисль, ми́сля, -лі, *ж.* Мысль. *Мислі до суду не позивають.* Ном. № 5805. *Що з голови, то з мислі.* Ном. № 5804. *Ой думаю та гадаю, а що моя мисля зносить.* Грин. III. 297. **На мислі мати**. Думать, предполагать, намѣреваться. *Скажи мені, серце моє, що маєш на мислі.* Мет. 63. **У мислях**. Въ умѣ. **До мислі, під мислі**. Нравится, по вкусу, по натурѣ. *А як же її любити, коли не до мислі?* Мет. 82. *Вибірай, вибірай, молода дівчино, котрий під мислі.* Мет. 114. *Не добере Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. Ум. **Ми́сленька, мислонька.** *І не до любови, і не до розмови, і не до мислоньки моєї.* Чуб. V. 401. *Ой горе, горе, нещаслива доля, виорала дівчинонька мисленьками поле.* Чуб. V. 243. *Ой я сиджу коло стола, мислоньки мене зносять.* Грин. III. 246.

Ми́сник, -ка, *м.* Полки для посуды, посудный шкафъ, буфетъ. Чуб. VII. 386. *Після вечері вона кинулась до посуди, перемила й перетерла і розставила на миснику.* Левиц.

Мисочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ми́ска.** 2) Блюдце. *Батя... почали виставляти на стіл стакани та мисочки.* Левиц.

Ми́сошник, -ка, *м.* Гончаръ, изготовляющій миски съ глазурью. Вас. 177.

Мисте́ць, -тця́, *м.* Мастеръ, мастакъ. О. 1862. I. 65.

Мистецьки, *нар.* Мастерски.

Мистецький, -а, -е. Мастерской.

Мистецьтво, -ва, *с.* Мастерство, мастерское умѣнье, искусство. О. 1862. I. 66.

Мистю́к, -ка, *м.* = **Мистець.** *Він мистюк зайців стріляти.* Лебед. у.

Мисча, -чати, *с.* Маленькая мисочка.

Мисчина, -ни, *ж.* Маленькая или плохая миска. *Вклав пан-отець пів буханця хліба та мисчину сметани з сиром.* Св.

Мисчівка, -ки, *ж.* Синяя глина, изъ которой дѣлаются миски. Шух. I. 260.

Мисю́рка, -ки, *ж.* Шлемъ, желѣзная шапка съ кольчатою сѣткою, которая накладывалась на лицо, шею и плечи. К. ЧР. 425. *Усі в панцерах і мисюрках, з шаблями й келепами.* К. ЧР. 335.

I. Ми́ся, -сі, *ж.* дѣтск. = **Миска.** О. 1862. IX. 119.

II. Мися́, -ся́ти, *с.* = **Мисча.** Желех.

III. Мися́, -ся́ти, *с.* Мышенокъ. Ум. **Мися́тко.** Вх. *Лем.* 435.

Мит, -ту, *м.* Болѣзнь скота: воспаленіе подчелюстныхъ железъ.

Ми́тель, -лю, *м.* Теплая вода для мытья головы. *Приготуй мені мителю, хочу голову змити.* Конотоп. у. *В ночви налила мителю, щоб змити голову, бо була субота.* Левиц. I. 54. Также щелочная вода для бѣленія полотна. Вас. 169.

Ми́те́ць, -тця́, *м.* = **Метець.** *Рибалонька, митець усе в воді ловити.* Греб. 369. *Хлопець ручий і на всі вигадки митець.* Св. *Л.* 159.

Мити, -мию, -єш, *гл.* Мыть. *Рука руку миє.* Ном. № 7404.

Митий, -а, -е. О хатѣ: съ гладко выструганной внутренней поверхностью стѣнъ, которыя не покрываются глиной, но моются. Шух. I. 93. *Хату митую построїв.* Мкр. Н. 41.

Митикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* и пр. = **Метикувати и пр.**
Митися, -миюся, -єшся, *гл.* 1) Мыться. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. 2) Имѣть регулы. *Що мені робити: більш году, як не миюсь.*
Ми́тіль, -лю, *м.* = **Мятель.** О. 1861. XI. Свид. 59.
Митний, -а, -е. Таможенный, мытный, пошлинный.
Митник, -ка, *м.* Мытарь; сборщикъ пошлины, таможенный сборщикъ. Вх. Лем. 435. *Посідало з Ісусом багато митників.* Єв. Мр. II. 15.
Ми́тниця, -ці, *ж.* 1) Мытный дворъ, таможня. *Побачив митника на ім'я Левию, сидячого на митниці.* Єв. Л. V. 27. 2) Прачка, судомойка. *Ой зоре моя, зоре!.. Тожесь мі присвітила: до дому митницю, до поля робітницю, до комори ключницю.* (Свекровь о невѣсткѣ). Лукаш. 161. Гол. IV. 243.
Мито, -та, *с.* Пошлина на товары, плата за право торговать. *На славній Україні* (жиди) *всі козацькі торги заорандовали, да брали мито-промито: од возового по пів-золотого, од пішого пішениці по три денежки мита брали.* АД. II. 21.
Ми́тра, -ри, *ж.* Митра.
Митрополит, -та, *м.* Митрополитъ. *Може буде їхать котрий архиєрей або митрополит?* Левиц.
Ми́тусь, митусе́м, *нар.* О растеніяхъ: комлями внутрь, а верхушками въ противоположныя стороны (лежать). Вас. 176. Мнж. 185. О людяхъ: въ разныя стороны головами (лежать). Мнж. 185. *Ми звечора полягали як треба, а вранці митусем лежали, бо вночі дуже ворочались.* Козел. у.
Митутя, -ті, *ж. ? Отто ще митутя: ні дома, ні тута (дурне і дома, і тута).* Ном. № 6311.
Мить, -ті, *ж.* Мигъ, мгновеніе. *Як махнув, так у одну мить і набрав води.* Рудч. Ск. II. 82. *Все змішалось в одну мить і злилось докупи.* Левиц. *Коли хто випалить з рушниці, ти в ту ж мить побачиш світ.* Ком. II. Миттю. Мигомъ. *Миттю подала на стіл гарячих млинчиків.* К. ЧР. 242. *І миттю осідлавши рака, схвативсь на його як бурлака.* Котл. Ен. I. 6. **Говорити миттю**. Говорить скороговоркой. Александров. у.
Ми́тьма, *нар.* = **Митусь.** Вх. Зн. 36.
Мих, -ху, *м.* Родъ ядовитаго растенія. *Ой спи, діду, ой спи з лихом, я принесу борщу з михом.* Чуб. V. 1134.
Михайлик, -ка, *м.* Маленькій деревянный ковшикъ для питья водки. *Корячки, по запорозькій михайлики, бо в Січі тіх чарок і шклянок не знали.* Стор. II. 150.
Ми́цька, -ки, *ж.* 1) Шерсть молодыхъ ягнятъ. Шух. I. 152. 2) Кусокъ дерна. Вх. Зн. 36. 3) Киска. Желех. 4) Чайка. Вх. Зн. 36.
Мицькови́й, -а́, -е́. Сдѣланный изъ шерсти молодыхъ ягнятъ, **ми́цьки**. Шух. I. 152.
Мицькови́на, -ни, *ж.* Сукно изъ шерсти молодыхъ овецъ. *З мицьковини як би пошив опанчу, то носив би.* Каменец. у.
Мицьо, -ця, *м.* Толстощекое дитя. Вх. Лем. 435.
Ми́чка, -ки, *ж.* 1) Связка льну, неньки, приготовленная для пряжи. *Баба сиділа дома, мички пряла.* Рудч. Ск. II. 13. 2) Прядь волосъ, выбившаяся изъ подъ платка. *Сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. 3) Волосы у лошади надъ заднею частью копыта, щетка. *Коні худі, миршаві, з запалими боками, з сухими ребрами, з*

кудлатими гривами, пелехатими мичками. Левиц. І. 323. 4) Раст. Naradus stricta L. ЗЮЗО. I. 129.

Ми́ччу, *нар.* Нараспѣвъ (говорить). Мнж. 185.

Ми́ш, -ші, *ж.* = **Миша.** *Голий як миш.* Ном. № 1519. **Миш виточна́.** *Лѣсная мышь,* Mus silvaticus. Вх. Уг. 252. **Миш-пиргач** = **Кажан.** Вх. Пч. II. 7.

Миша, -ші, *ж.* Мышь. *Коли мишей боїшся, на воротях повісся.* Ном. № 8767. *Миша у стозі, а піп у селі ніколи не загинуть.* Ном. № 8068. **Годі тобі мишей топтати**! — Говорять тому, кто ходить, топчется безъ дѣла. Грин. I. 233. Ум. **Мишка.**

Миша́к, -ка, *м.* 1) Лошадь сѣрой масти. 2) Трава тимофеевка. Борз. у. 3) *мн.* Мышиный пометъ. 4) Род. п. **— ку́.** Мышьякъ. Котл. Ен. III. 48. Ум. **Мишачо́к.**

Миша́р, -ря́, *м.* Мѣсто заросшее сорной травой.

Мишастенький, -а, -е. 1) Ум. отъ **мишастий.** 2) Малорослый, съ мелкими чертами лица (о человѣкѣ). Мнж. 186.

Мишастий и мишатий, -а, -е. Мышинаго цвѣта, пепельный. *Мишатий кінь.* НВолын. у.

Миша́тина, -ни, *ж.* = **Мишак 3.** Харьковск. г.

Мишачий, -а, -е. 1) Мышиный. 2) **— огонь.** Фосфорическій свѣтъ гнилого дерева. Конотоп. у.

Мишачо́к, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **мишак.** 2) Зоол. = **Мишокрілик.** Вх. Уг. 252.

Мишва, -ви, *ж. соб.* Мыши. *Мишва притихла.* Гліб. 80.

Мишеня́, -ня́ти, *с.* Мышенокъ. *Дивись: миша, миша... Несе у Київ мишенят.* Шевч. 351. Ум. **Мишенятко.** *А мишенятко під вербою почуло, що мнясце пахтить.* Гліб. 62.

Мишина, -ни, *ж.* 1) Тонкій сафьянъ. Канев. у. Полт. г.: сафьянъ изъ испанскихъ овецъ. Вас. 158. 2) Сафьянные зеленые сапоги. Вас. 162. 3) *мн.* Кожаные штаны изъ овчины молодой овцы. Каменец. у.

Мишій, -шію́, *м.* Раст. а) Setaria glauca. ЗЮЗО. I. 136. б) Setaria viridis. ЗЮЗО. I. 136.

Ми́шка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **миша.** 2) Непроизвольное подергиваніе мускуловъ. *В Оришки... забігала по егіду мишка.* Мир. ХРВ. 18. *Верхню губу мишка тіпала.* Мир. ХРВ. 52. 3) = **Мишокрілик.** Вх. Лем. 435.

Мишкати, -каю, -єш, *гл.* = **Мишкувати 3**. Чуб. VII. 576.

Мишкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Охотиться на мышей (о лисицахъ). 2) Разыскивать, разнюхивать, стараться добыть. Мнж. 186. 3) Ѣсть выбирая (преимущественно о скотѣ, выбирающемъ среди негодной травы съѣдобную). *Тепер скотина не їсть, а мишкує.* Чуб. VII. 576.

Мишовій, -вія, *м.* **и мишовійка, -ки,** *ж.* = **Мишокрілик.** Вх. Лем. 435.

Мишодав, -ва, *м.* Названіе кота. *Хвостаті мишодави.* Мир. ХРВ. 112.

Мишоїд, -ду, *м.* 1) Мышиный объѣдокъ. 2) Орѣхъ изъ зимнихъ запасовъ мышей и бѣлокъ.

Мишокрілик, -ка, *м.* Зоол. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 435.

Мишолівка и мишоло́вка, -ки, *ж.* 1) Названіе кошки. 2) Птица пустельга. Tinunculus alaudarius. Вх. Лем. 251. Ум. **Мишоло́вочка.** *Кішечка-мишоловочка.* Константиногр. у.

Мівний, -а, -е. Рѣчистый, говорливый, многорѣчивый. *Кіт лівний, хлоп мівний всюди поживиться.* Ном. № 1257.

Мід, ме́ду, *м.* = **Мед.** *На язиці мід, а під язиком лід.* Ном. № 3055. *Та й ми в батька були, мед, горівочку пили.* Нп.

Мідень, -дня, *м.* Мѣдный котелъ, мѣдный горшокъ, мѣдный самоваръ. *Так в мідні клекотить гарячий.* Котл. Ен. V. 63.

Мідик, -ка, *м.* Землеройка, Sorex. Желех.

Мідиця, -ці, *ж.* 1) = **Мідик.** Вх. Пч. II. 7. 2) Зоол. Myoxus avellanarius. Шух. I. 22.

Мідний, -а, -е. 1) Мѣдный. *Знаю, як мідний шеляг.* Ном. № 2887. *Ой нате вам, рибалочки, мідну копу грошей.* Мет. 181. Ум. **Мідне́нький.** *Кухличок мідненький водиці повненький.* Грин. III. 400.

Мідни́ця, -ці, *ж.* Мѣдный тазъ. НВолын. у.; 2) Деньги. *Получила вона дару три мідниці (три гривні).* Драг.

Мідняк, -ка́, *м.* = **Мідень.** Черк. у.

Мідунка, -ки. См. **Медунка 3.**

Міду́шиця, -ці, *ж.* Раст. Salvio glutinosa. Шух. I. 22.

Мідь, ме́ді и міді, *ж.* 1) Мѣдь. *І гуляли вони собі день як золото, другий як срібло, третій як мідь, хоч і додому їдь.* Ном. № 11648. *Хто б і не письменний був, так дивлячись... що повироблювано горорізьбою з міді... так і той би догадався.* К. ЧР. *А ворітечка з жовтої меді.* 2) Апоплексическій ударъ у лошади.

Мідя́к, -ка, *м.* Мѣдная монета. Сим. 208.

Мідя́ни́й, -а́, -е́. Мѣдный. *На мідяні гроші слави добували.* Ном. № 7585. *Дзвінить над ним сайдак і лук мідяний.* К. Іов.

Мідяниця, -ці, *ж.* = **Мідянка 2.**

Мідя́нка, -ки, *ж.* 1) Ярь, зеленая краска. 2) Змѣя мѣдяница. Anguis fragilis.

Мідя́нчик, -ка, *м.* Долгоносикъ, Blynchilis cipreus.

Мідя́р, -ра, *м.* Мѣдникъ. Желех.

Мідя́рня, -ні, *ж.* Мастерская мѣдныхъ издѣлій. Желех.

Мідя́рство, -ва, *с.* Ремесло мѣдника. Желех.

Між, *пред.* = **Межи.** *Між вовками по вовчій і вий.* Ном. *Инше упало між тернину.* Єв. Мр. IV. 7. **Нема між чим вибрати**. Не изъ чего выбрать. *Нема між чим вибрати: волів мало.* Черк. у.

Міждо, *пред.* = **Межи.** *Отаке як завелось міждо старшими головами, то й козаки пішли один против одного.* К. ЧР.

Міз, *пред.* = **Між.** *Горе жити міз ярами, міз лихими ворогами.* Грин. III. 270.

Міздро, -ра, *с.* и **міздря́, -рі**, *ж.* Мездра. Вас. 157.

Мізе́рія и пр. = **Мизерія и пр.**

Мизка́, -ки, *ж.* Мездра на кожѣ, мякоть во внутренности тыквы.

Мізкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Мизкатися 2.** *Чи з ким иншим мізкаєшся з нудьги, та з похмілля.* Шевч. 621.

Мізковня, -ні, *ж.* Черепъ, голова.

Мізкува́ння, -ня, *с.* Размышленіе. К. ЧР. 237.

Мізкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Соображать, размышлять. *Було їм вольно розмовляти про всякії свої діла і думати, і мізкувати.* Котл. Ен. III. 53. *Я вже й сам не раз про се мізкував.* К. *Чого воно так було, — не моє діло мізкувати.* Г. Барв. 19.

Мізок, -вку, *м.* Мозгъ. *Курячий же в тебе, пане Петре, мізок.* К. ЧР. *Любить її, наче кошеним мізком нагодувала його.* Ном. № 8747.

Мізчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Мозжить. *Мізчив мене.* НВолын. у.

Мізька, -ки, *ж.* Мезга. Шух. І. 252.

Мізю́к, -ка, *м.* Сосокъ для кормленія дѣтей и маленькихъ домашнихъ животныхъ, рожокъ. Уман. у.

Мій, мого́ (моє́го), моє́му, (мо́му, мойму́), *мѣст.* Мой.

Мійсце, -ця, *с.* = **Місце.** *Як припече, то він з того мійсця втече.* Ном.

Мійськи́й, -а́, -е́ = **Міський**. *Я по своїй вдачі мійська людина.* Левиц.

Мілина, -ни́, *ж.* Мель на рѣкѣ. Каменец. у.

Міліти, -лію, -єш, *гл.* Мелѣть.

Мілки́й, -а́, -е́. Мелкій, неглубокій. Ум. **Міленький.**

Мілко, *нар.* Мелко. *Наори мілко, а посій рідко, то вродить дідько.* Ном. № 7170. Ум. **Міле́нько.**

Мілкове́ддя, -дя, *с.* Мелководье. *По мілководді скрізь розляглося широколисте латаття.* Левиц. І. 63.

Міло, *нар.* = **Дрібно.** (Порубано) *біле тіло, як мак міло.* Гол. І. 24.

Мілоч, -чі, *ж.* Мель. Черномор.

Міль, мо́лі, *ж.* Моль. *А я лежу, валяюсь порохнею, одежою, що міль попроїдала.* К. Іов. 30. — **пчільна**. Насѣк. Galleria cerella. Вх. Пч. І. 6.

Мільга́, -ги́ и мілька, -ки́, *ж.* Мелюзга, мелкая рыба. *Мільки натяг на двадцять карбованців з озера.* Лебед. у.

Міна, -ни, *ж.* 1) Мѣна. 2) Предметъ мѣны. *Єдному міна — шовкова хустка, другому міна — золотий перстень, третьому міна — сама молода.* Чуб. III. 300.

Мінджувати и пр. = **Менджувати и пр.**

Мінити, -ню́, -ниш, *гл.* Мѣнять, промѣнивать. *Що ж ти нам мíниш, красная панно? — Єдному міна — шовкова хустка, другому міна — золотий перстень, третьому міна — сама молода.* Чуб. III. 300.

Міни́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* 1) Измѣняться, перемѣняться. *День минав мінивсь на вечір.* МВ. (О. 1862. І. 82). *Тут я став мінитися... вже в мене* (вовкулаки) *і шкура вовча виросла.* Грин. І. 46. *Ой має воно* (серце) *чого ся мінити.* Чуб. *Голова болить, аж світ мені міниться.* Лебед. у. *Сердиться, аж міниться.* Ном. № 14262. *Аж іскри з очей скакнули, на лиці міниться.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Затмѣваться, меркнуть. *Міниться сонце, місяць. Як сонце міниться, — не можна на його дивитись: очі болітимуть.* Мнж. 155. *Ой учора ізвечора, як місяць мінився, ішов Яким до вдівоньки, а сусід дивився.* Нп. *Мов сонечко праведне тоді мінилося.* Ном.

Мінливий, -а, -е. Мѣняющійся, измѣнчивый.

Міньба, -би́, *ж.* Мѣна, размѣнъ. **Мінька** и **міньки**, *нар.* Въ выраж. **Давай мінька! Ходім міньки!** Давай мѣняться. *Давай лишень мінька на одежу та виходь із сії пакосної ямки.* К. ЧР. 396. *Ходім міньки на крашанки.*

Міньма, *нар.* Мѣняясь, въ обмѣнъ. *Я єму дав тато міньма.* Вх. Зн. 36.

Міня́йло, -ла, *м.* Мѣняло. *Тут всякії були пронози,... жиди, міняйли, шинкарі.* Котл. Ен. (Вид. Корейво 1890, стр. 88).

Міня́к, -ка́, *м.* **Зробити міняка**. Помѣняться. Мир. ХРВ. 364. См. **Мінька, міньки.**

Міня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* 1) Мѣнять. *Міняли тихо, та й виміняли лихо.* Ном. № 10605. *У Київі не женись, а в Ромні кобили не міняй.* Ном. № 723. 2) О деньгахъ: мѣнять, размѣнивать. *Не буду я міняти сих грошей.* Мир. Пов. II. 102. *Є гроші, та не міняні.* Грин. I. 91.

Міня́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Мѣняться, обмѣниваться. *Кайданами міняються, правдою торгують.* Шевч. 210.

Мір, мо́ру, *м.* Моръ, смертность. *Батько й мати повмірали від якогось мору.* Г. Барв. 172. *Торік був у Київі великий мір на людей.* Кіев. у. *Чом воно на панів та на попів мору нема?* Лебед. у.

Міра, -ри, *ж.* 1) Мѣра. *Якою мірою міряєте, — відміряється вам.* Єв. Мр. IV. 24. *У самого хазяїна ключ... мірою й одсипає.* Г. Барв. 93. *Жартуйте та й міру знайте.* Левиц. **Міри нема**. Безмѣрно. *Вона змалку начулась, що вона хороша — міри нема.* Кв. **До міри**. Въ мѣру, умѣренно. *Як почуваєшся по силі та п'єш до міри, то горілка панує чоловікові.* Полт. г. **На одній мірі**. На одномъ уровнѣ. *Цього року вода у ставку раз-у-раз на одній мірі.* Кіев. г. **Над міру**. Черезмѣрно; сверхъ силъ. **Не в мою міру міряючи.** Первоначальное значеніе: не ко мнѣ примѣряя. Обыкновенно говорится, когда показываютъ на своемъ тѣлѣ мѣсто чужой болѣзни, и выражаетъ пожеланіе, чтобы показываемая болѣзнь не случилась у говорящаго. *Аж отак, не в мою міру міряючи, рознесло йому щоку.* Харьк. г. **Жадною мірою**. Никакъ, никакимъ образомъ. *Не одпускають* (прощальники) *од себе жадною мірою.* К. ЧР. 2) Мѣрка. **Міру брати**. Снимать мѣрку. 3) Мѣра длины для полотна; въ Галиціи равна 30 дюймамъ. *А подзвінному дам сім мір полотна, шоби мені дзвонив цілий тиждень до дня; а дякові дам п'ять мір полотна, шоби мені псалтирь читав до дня.* Грин. III. 285. *Вироблене полотно мірить ткач мірою. Є то досить груба, звичайно чотирогранна палиця, що без головки має тридцять цалів.* МУЕ. III. 22. Ум. **Мірка, мірочка.**

Мірити, -рю, -риш, *гл.* = **Міряти.**

Мірка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **міра.** 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ въ 8 гарнцевъ, четверикъ. *Він мірку гороху насипав.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Плата за помолъ зерномъ. Ум. **Мірочка.** *І мірочки не бере, як на крупи подере.* Нп.

Мірко́ваний, -а, -е. Умѣренный, воздержанный.

Міркува́ння, -ня, *с.* Соображеніе, размышленіе, разсчетъ. *Оце тобі розумне міркування, збагни його, користуйся ним, друже.* К. Іов. 13.

Міркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Думать, соображать, разсчитывать, разсуждать. *Не все ж Біг дарує, про що люд міркує.* Ном. №71. *Міркує той, хто нужду знає.* Гліб. 1. *Сам оце як почну міркувати та й складу до ладу.* Левиц.

Міркуватися, -куюся, -єшся, *гл.* 1) Соображаться съ чѣмъ, примѣняться къ чему. 2) Удерживаться, воздерживаться.

Мірний, -а, -е. Умѣренный, средній. *Оце мірні огірки — саме добре квасити.* Каменец. у.

Мірник, -ка, *м.* 1) Землемѣръ. 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ въ 4 четверика. Зміев. у.

Мірницький, -а, -е. Землемѣрскій.

Мірність, -ности, *ж.* Умѣренность. Желех.

Мірно, *нар.* Умѣренно.

Мірочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мірка.**

Міро́шник, -ка, *м.* Мельникъ. *Мірошник мав хороший млин.* Гліб. 82.

Мірошниківна, -ни, *ж.* Дочь мельника.

Мірошникува́ти, -ку́ю, -є́ш, *гл.* Быть мельникомъ.

Мірошницький, -а, -е. Относящійся къ мельнику. *Моє діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи.* Ном. № 3114.

Мірошниче́нко, -ка, *м.* Сынъ мельника.

Мірошничка, -ки, *ж.* Жена мельника.

Міртук, -ка, *м.* 1) Родъ ведра, вмѣстимостью около 1 литра, для мѣрянія удоя (у гуцульскихъ пастуховъ). Шух. І. 205. 2) Родъ ковша для набиранія муки. Шух. І. 251.

Мірчи́й, -чого, *м.* 1) Землемѣръ, межевщикъ. Радом. у. 2) Пріемщикъ сукна на водяной сукновальнѣ. Вас. 173.

Мірчити, -чу, -чиш, *гл.* Брать часть зерна за помолъ. Вх. Зн. 36.

Мірчук, -ка, *м.* Мѣра зерна, получаемая за помолъ.

Міряний, -а, -е. Измѣренный. *Моє лихо, моє горювання зовсім иншою мірою міряне.* Г. Барв. 226. *Там не міряні милі.* Чуб.

Міряник, -ка, *м.* Землемѣръ. Вх. Зн. 36.

Міряти, -ряю, -єш, *гл.* 1) Мѣрить, измѣрять. *Якою мірою міряєш, такою тобі одміряють.* Ном. № 7069. 2) Цѣлить, прицѣливаться, мѣтить.

Мірятися, -ряюся, -єшся, *гл.* 1) Мѣряться. *Була колись шляхетчина вельможная пані; мірялася з москалями, з ордою, з султаном.* Шевч. 130. *З панами не міряйсь чубами.* Ном. № 1204. 2) Силиться, стараться, пытаться. *Коли ж чує — ніби кватирку хтось міряється відсунути.* Г. Барв. 167. *Дитина вже коло неї лазила на траві й дибки мірялась.* Г. Барв. 145.

Місиво, -ва, *с.* Мѣсиво.

Міси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Мѣсить. *Прийшов кум до куми, а кума місить тісто.* Чуб. І. 41. *Тихо ходить, та густо місить.* Ном. № 7315.

Міситися, -шуся, -сишся, *гл.* Мѣситься. *Нил земний злипався, наче тісто, і оранка місилася як глина.* К. Іов. 87. *Як діжа не міситься, то сім'я біситься.* Ном. № 14117.

Місни́й, -а́, -е́ = **Міцний**. *Та й місне сукно.* Харьк. г.

Місно, *нар.* = **Міцно.** Рудч. Ск. II. 152.

Міснота, -ти, *ж.* = **Міцнота.** *Біли вапною — біле буде полотно, а місноти дазьбі, так і розлізеться.* Лебед. у.

Міст, мо́сту, *м.* 1) Мостъ. *Оце пропав, як з мосту впав.* Ном. № 1875. 2) Полъ деревянный. *Молодицям по світлицях мости шарувати.* О. 1862. IV. 107. *А в милої ввесь двір на помості. Ой для кого, мила, сі мости мостила?* Грин. III. 263. Ум. **Місток, місточок, мостонько.** *Калиновий мостоньку, гнися, не ломися.* Грип. III. 526.

Містець и пр. = **Мистець и пр.**

І. Містечко, -ка, *с.* Ум. отъ **місто.**

II. Містечко, -ка, *с.* Мѣстечко (населенный пунктъ). *Круг містечка Берестечка на чотирі милі мене славні запорожці своїм трупом вкрили.* Шевч. 491. *Жив собі в містечку круг своїй родини.* Чуб. V. 328.

Містина, -ни, *ж.* Мѣсто. Черк. у. *Добряча містина отам на леваді: чи бач яка трава!* Харк. г. Ум. **Містинка, műсти́ночка.**

Місти́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* Мѣстить, помѣщать. *Де він те все містив, — Бог його святий знає.* О. 1862. I. 29.

Місти́тися, -щуся, -стишся, *гл.* Помѣщаться. *Та нічого постититись, коли єсть ігде міститись.* Ном. № 11547.

Містище, -ща, *с.* Дѣтскій послѣдъ, младенческое мѣсто, placenta. Вх. Зн. 36.

Містни́ця, -ці, *ж.* Доска въ полу, мосту. *Містниця випала.* Черк. у.

I. Місто, -та, *с.* 1) Мѣсто. 2) Базаръ, торговая площадь, рынокъ. *Ой піду я, мамо, на місто та куплю я, мамо, намисто.* Шевч. 3) Городъ. *Багато сіл, багато міст на Україні минули бурлаки.* Левиц. *Пі до села, ні до міста.* Ном. № 7650. *Пані тим часом село продала та переїхала у місто жити.* МВ. Ум. **Містечко, містонько.** *Іди тепер, матінко, од мене, — нема в мене містонька для тебе.* Грин. III. 376. *А дівочкам усе волечка: за юпочку да на улочку, за намистечко да на містечко.* Чуб. III. 59.

II. Місто, *пред.* Вмѣсто. *Він бере стовпи: одного повісив на плечіх місто ружжя, а другого повісив коло боку місто шаблі.* Рудч. Ск. I. 109.

Містове́, -во́го, *с.* Пошлина за право торговли на базарѣ.

Місто́к, містка́, *м.* 1) Ум. отъ **міст.** Мостикъ. 2) Средняя часть днѣпровской лодки (дуба). Мнж. 179.

Містонько, -ка, *с.* Ум. отъ **місто.**

Місто́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **міст.**

Місць, *пред.* = **II.** Місто.

Містяни́н, -на, *м.* Горожанинъ. Левч. 28.

Містю́к, -ка, *м.* = **Містець.** Мкр. Г. 16.

Місце, -ця, *с.* Мѣсто. *По тричі в однім місці бідного невольники затинали.* Макс. *Як намальовані встають передо мною всі місця.* Левиц. Місцем, місцями. а) Мѣстами, въ нѣкоторыхъ мѣстахъ. *Місцем такі були здоровенні та глибокі байраки, що Боже-світе!* Грин. II. 169. *Місцями й гарна трава — низом, а по су гробках погана.* Зміев. у. б) Иногда, по временамъ. *Місцями й я їм рибу.* Зміев. у.

Місцевий, -а, -е. Мѣстный.

Місце́вість, -вости, *ж.* Мѣстность. Желех.

Місцево, *нар.* Мѣстно.

Місцина, -ни, *ж.* = **Містина.** *Найшли таку місцину, що можно перейти яр.* Зміев. у.

Міськаво, *нар.* Грязно, топко. Шух. I. 81.

Міський, -а́, -е́. Городской. *Розумніше міське теля, як сільська дитино.* Чуб. I. 242.

Місяцевий, -а, -е. Относящійся къ лунѣ, лунный. *Кватирь місяцевих чотирі.* Дещо.

Місяць, -ця, *м.* 1) Луна, мѣсяцъ. *Із-за хмари, з-за байраків місяці, виглядає.* Хата, 16. *Не подоба зірці без місяця та зіходити.* Мет. 81. *Ой місяцю-місяцю! Світиш та не грієш: даремне в Бога хліб їси.* Ном. № 596. Употребляется для ласкательнаго названія возлюбленнаго. *І місяця свого зараз забуду, свого Сергієчка?* Г. Барв. 205. 2) Мѣсяцъ. *Я ж місяці і дні лічу журбою.* К. Іов. 15. **Що-місяця**. Ежемѣсячно. **Московський місяць**. Долгое время. *Попождеш з московських місяць!* 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 36. Ум. **Місяченько, місячно, місячок.** Вх. Уг. 252. *Ой місяцю-місяченьку, і ти, зоре ясна, ой світіть там на подвіррі, де дівчина красна.* Чуб. V. 53.

Місячка, -ки, *ж.* Менструація, мѣсячное.

Місячко, -ка, *м.* Ум. отъ **місяць.**

Місячний и місяшний, -а, -е. 1) *Лунный*, мѣсячный. *Місячна ніч.* 2) Совершающійся въ теченіе мѣсяца. *Редька маненька — місяшна, а велика — зімня.* Лебед. у. 3) **Місячне**. Регулы (у женщ.). Мнж. 152.

Місячник и місяшник, -ка, *м.* Лунатикъ. Св. Мт. XVII. 15.

Місячно и місяшно, *нар.* 1) Мѣсячно, лунно. *Так місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. 2) Помісячно. *А чи нема тут такої молодиці, щоб місячно згодилась?* МВ. I. 24.

Місячок, -чка, *м.* Ум. отъ **місяць.**

Місяшний, місяшник, місяшно. См. **Місячний, місячник, місячно.**

Міта, -ти, *ж.* Мѣтка, знакъ.

Мітати, -таю, -єш, *гл.* = **Мести.** *Сива пава літала, крилами двір мітала.* Чуб. III. 251.

Мітець и пр. = **Митець и пр.**

Міти, -мію, -єш, *гл.* = **Мати.** *То самий був Сава, котрий мів розбойників на Савур-могилі.* Драг. *В лісі було, листя міло.* Чуб. I. 310.

Мітися, міюся, -єшся, *гл.* = **Матися.**

Мітити, -чу, -тиш, *гл.* Намѣчать, мѣтить.

Мітки́й, -а́, -е́. Замѣтный, примѣтный.

Мітла, -ли, *ж.* 1) Метла. *Ой я тую далекую мітлами помечу, а до сеї близенької соколом полечу.* Чуб. V. 26. 2) Комета. Мнж. 148. 8) Раст. = **Мітлиця ж**. Вх. Пч. I. 8.

Мітластий, -а, -е. Похожій на метлу, широкій (о бородѣ). *Із-за борід, мов кущ лози, мітластих.* К. МБ. II. 123.

Мітли́ця, -ці, *ж.* Названіе нѣсколькихъ растеній: а) Festuca pratensis. ЗЮЗО. I. 123. б) Dactylis glomerata L. ЗЮЗО. I. 120. в) Avaena puhesceus L. ЗЮЗО. I. 171. г) Bromus mollis L. ЗЮЗО. I. 171. д) Agrostis vulgaris. Шух. I. 20. е) — **біла**. Agrostis alba. Шух. I. 20. ж) Aira spica venti. Вх. Пч. I. 8.

Мітли́чина, -ни, *ж.* = **Мітлиця,** *ж.* Вх. Пч. I. 8.

Мітли́ще, -ща, *с.* Древко для метлы.

Міток, -тка, *м.* Мѣра нитокъ въ 40 или 50 пасомъ. Чуб. VII. 408 и Залюбовск. *Мітки бувають круглі, в яких одно пасмо має 60 ниток і* **чиноваті**, *в яких одно пасмо має лиш 30 ниток.* МУЕ. III. 13, 24. *Міток із матірного прядіво.* КС. 1893. VII. 80. *Ізстаріли мене, ненько моя, та чужії мітки.* Чуб. V. 553. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Міттю, *нар.* = **Миттю.**

Міть, -ті, *ж.* = **Мить.** *В одну міть Бога згнівите.*

І. Міх, мо́ху, *м.* = **Мох.** *Стара, старезна, аж її міх покрив.* МВ. II. 65.

II. Міх, міха, *м.* 1) Мѣшокъ. *Збувся батько лиха: збувся грошей з міха.* Ном. № 1808. *Пішов з пустим міхом по порожні клуні.* Ном. № 11043. 2) Мѣхъ для раздуванія. *Здихнув тяжко та важко, мов ковальський міх.* Ном. № 2277.

Міхови́на, -ни, *ж.* Грубая ткань для мѣшка. Каменец. у.

Міхоно́ша, -ші, *м.* 1) Провожатый слѣпца, носящій мѣшокъ съ подаяніемъ. *Хто йде, їде — не минає: хто бублик, хто гроші, хто старому, а дівчата шажок міхоноші.* Шевч. 89. 2) Носящій мѣшокъ при колядованіи и пр. *Василь все за ними ходить та, як той міхоноша у колядці, носить Марусин кошик.* Кв. 1. 34.

Міхува́тий, -а, -е. Мѣшковатый. *Ото ще Іван міхуватий.* Черк. у.

Міху́р, -ря́, *м.* Волдырь, водяной пузырь отъ обжога и пр. Камен. у. Ум. **Міхурець.**

Міцни́й, -а́, -е́. 1) Мощный, сильный, крѣпкій. *Скарай мене, міцний Боже, коли тя забуду.* Чуб. V. 57. *Під сивим волоссєм притаїлась здорова, міцна, запекла і правдива душа.* Левиц. *Осавула спав міцним сном.* Левиц. *Міцного напитку не питиме.* Єв. *Л.* I. 15. 2) Прочный. *Міцний, як з клочча батіг.* Ном. № 13135.

Міцність, -ности, *ж.* Крѣпость, прочность. *Для міцности зашито двічі.* Константиногр. у.

Міцні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Крѣпнуть. *Міцніє лук в моїй руці потужній.* К. Іов.

Міцно, *нар.* 1) Крѣпко, сильно. *Він її пригорнув до серця міцно, поцілував.* Кв. I. 65. *Міцно нездужає.* О. 1862. VI. 109. 2) Прочно.

Міцносе́рдий, -а, -е. Съ твердымъ сердцемъ. *Мій князю й батьку, Байдо міцносердий.* К. Бай. 37.

Міцноси́лий, -а, -е. Сильный, крѣпкій. *Вона знала, що у неї не такий міцносилий голос.* Левиц.

Міць, мо́ці, *ж.* Сила, крѣпость, мощь. *Де ж та сила, де ж та міць?* Г. Барв. 411. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4. **Міць узя́ти**. Пріобрѣсть силу, власть. *Таку міць узяв наш волосний, що й мирового не слуха.* Канев. у. *Тепер жиди вже панують, бо таку велику міць узяли, що й панів посіли.* Лубен. у.

Міцька, міцьковий и пр. = Мицька, мицьковий и пр.

I. Міч. См. **Меч.**

II. Міч, мо́чі, *ж.* = **Міць.** *Нема мочі.* Ном. **Стати у ночах**. Войти въ силу, сдѣлаться сильнымъ. *Сидить черв'як у тому гнідечку, а як стане у мочах, то й вилізе.* Волч. у.

Мічник, -ка, *м.* = **Мечник.**

Мішаний, -а, -е. Смѣшанный.

Мішаник, -ка, *м.* Крестьянинъ, дающій вмѣстѣ съ другими, свои овцы на выпасъ на чужомъ пастбищѣ. Вх. Зн. 36. Шух. I. 197.

Мішанина, -ни, *ж.* 1) Смѣсь. 2) Сумятица, замѣшательство. *Кинулись шукати його по табору, да не так то його й знайти у такій мішанині.* К. ЧР. 308.

Мішанка, -ки, *ж.* Смѣсь сѣна съ соломою для корма скота. *Мішанку робили.* Чуб. I. 8.

Міша́ти, -ша́ю, -єш, *гл.* Мѣшать, смѣшивать, перемѣшивать. *Мішай кашу. Пане гетьмане!.. старого пса непристойно мішати в нашу компанію.* К. ЧР.

Мішатися, -шаюся, -єшся, *гл.* 1) Мѣтаться, смѣшиваться, путаться. *Ох, і в голові мені мішається.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Міше́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **мішо́к.**

Мішка, -ки, *ж.* 1) Палка для мѣшанія жидкости. 2) Смѣсь. *Сіно — так: не чисте, а мішка: було там змішано і степове, і з м'якого нив'я.* Новомоск. у. *Це житце не чисте, то й піде на мішку в дерть з ячменем.* Новомоск. у.

Мішканець и пр. = Мешканець и пр.

Мішма, *нар.* Въ перемежку, смѣшанно. *Ідуть мішма, — дивіт-но ся: москалі й селяне з ними, а не лишень москалі сами.* Каменец. у.

Мішо́к, -шка́, *м.* 1) Мѣшокъ. *Сьогодня з мішком, а завтра з торбинкою.* Ном. № 4736. Ум. **Мішечок.** *Пішечком з мішечком.* Ном. № 11373. 2) = **Міх 2.** *Як почнеш розводить огонь у горні, як почнеш мішком подувати та залізо роспікати.* Грин. II. 210.

Міща, -щати, *с.* Мѣшочекъ.

Міщанин, -на, *м.* Мѣщанинъ. *Не пішла б я за селянина, а пішла б я за міщанина.* Чуб. III. 472.

Міщанка, -ки, *ж.* Мѣщанка. Ум. **Міщаночка.** *Ой ти знав, ни що брав міщаночку з міста.* Нп.

Міщанство, -ва, *с.* Мѣщанство, мѣщане. Желех.

Міщанський, -а, -е. Мѣщанскій. *Тогдішніми часами міщанських і мужичих дітей не приймали в гімназію.* Левиц. І. 241.

Міщанчук, -ка, *м.* Сынъ мѣщанина. Левиц.

Мла, мли, *ж.* Мгла.

Млака, -ки, *ж.* Топь, трясина. *Вилетіло потя з лісу та сім на млаку.* Гол. II. 782. Ум. **Млачка.** *Он где мій милований там долі млачками.* Гол. II. 411.

Млачівка, -ки, *ж.* Жижа навозная. Вх. Уг. 252.

Млачка, -ки, *ж.* Ум. отъ **млака.**

Млен, -ну, *м.* = **Млін.** Вас. 183.

Мливо, -ва, *с.* 1) Зерно, приготовленное для помола. *І вітер добрий, так млива нема. Оце змелю мішок, то усього млива.* Канев. у. *У млин я з мливом раз прийшов.* Млак. 41. 2) Мука вообще. *Нема млива, треба до млина йти.* Каменец. у. *У нас і жмені млива немає.* Каменец. у. 3) Молотье. *Тепер вітер хороший, мливо гарне.* Г. Барв. 393.

Млин, -на́, *м.* Мельница водяная. *На низу млин крутив усіма колесами. Проти сонця на темних колесах ясно блищали нові приставляні лопатки, хапаючи за кожним покрутом колеса срібні проміння сонця, ніби облиті блискучою водою.* Левиц. I. 373. **Млин коре́чний, наплавний, підсубійний.** См. эти слова. **Ручний млин**. Ручная мельница устройства болѣе сложнаго, чѣмъ **жорна** (см. **жорно**). Названіе частей (сравни **жорна**): на нижнемъ **єрмі корба** для вращанія **колеса** съ **пальками**, которое вращается на **валі**; надъ колесомъ находятся два жернова: **спідник** и **пове́рхник**, въ срединѣ **пове́рхника** желѣзный **веретінник**, проходящій сквозь **спідник**, подъ которымъ есть желѣзное **веретено**; надъ жерновами верхнее **єрмо**, меньшее, называемое **кошеве**, въ которомъ вверху укрѣпленъ **кіш** для зерна, подъ нимъ **кори́тце** з вухом; колесо, вращаемое при помощи рукоятки (**корби**), цѣпляется пальками за **спиці верете́на** (родъ шестерни), которое, при помощи **веретінника**, вращаетъ верхній жерновъ (**пове́рхник**); **спружина**, имѣщаяся при верхнемъ жерновѣ, толкаетъ **вухо з коритця** и вытряхиваетъ изъ него зерно, падающее въ **прогорницю** (дыру въ центрѣ верхняго жернова); изъ подъ жернова мука проходить **мучнико́м** въ **кори́то**; при помощи **закрутки** можно поднять или опустить **кіш**. Шух. I. 103, 104. Ум. **Млинок, млино́чок.**

Млинарка, -ки, *ж.* Мельничиха. *На тім ставку млиночок, а в тім млиночку млинарка.* Чуб. V. 1068.

Млинарський, -а, -е. Мельничій.

Млинарь, -ря́, *м.* Мельникъ. *У млині з млинарем спав.* Гол. III. 528.

Млинець, -нця́, *м.* 1) Блинъ. *Видно, що Ганна млинці пекла, бо й ворота в тісті.* Ном. № 7336. *Вона своїм носом чує, як на небі млинці печуть.* Посл. 2) Родъ вѣтряной мельнички съ двумя крыльями для отпугиванія птицъ. Шух. I. 167. Ум. **Млинчик.**

Млини́сько, -ка, *с.* = **Млинище.**

Млини́ця, -ці, *ж.* Небольшая водяная мельница. Гол. III. 252.

Мли́нище, -ща, *с.* Мѣсто, бывшее подъ мельницею.

Млинівка, -ки, *ж.* Канава, по которой направлена вода изъ рѣки на мельницу, если послѣдняя помѣщена въ сторонѣ отъ русла рѣки. Каменец. у. Шух. І. 113.

Млинкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Очищать зерновой хлѣбъ на вѣялкѣ. Винниц. у.

Млинове, -вого, *с.* Мельничный сборъ.

Млинови́й, -а́, -е́. Мельничный. *Ой зійди, зійди, ясен місяцю, як млиновеє коло.* Нп. **Млиновий камінь**. Жерновъ. *Тоді я, мати, приїду до вас, як павине пір'я на спід потоне, а млиновий камінь на верх виплине.* Чуб.

Млино́к, -нка́, *м.* 1) Ум. отъ **млин. Млинко́м піти**. Вертѣться, двигаясь. (*Листочок*) *пішов млинком за вітром.* Св. Л. 273. 2) Вѣялка. *У кого є більше збіжа, той має до чищеня куплений млинок.* Шух. І. 166. Ум. **Млиночок.**

Млинськи́й, -а́, -е́. Мельничный. Гол.

Млинчівка, -ки, *ж.* = **Млін.** Вх. Уг. 252.

Млистий, -а, -е. Мглистый.

Мли́ця, -ці, *ж.* Лошонокъ, родившійся во время цвѣтенія ранней гречихи. Вх. Пч. II. 6.

Мліг, (род.?), *м.* Мигъ. *На мліг ока був рижий розсідланий.* Федьк.

Млі́йка, -ки, *ж.*? *Ристю, кониченьки, ристю! Їдемо за користю червоною да млійкою з молодою да невісткою.* Маркев. 135.

Млілий, -а, -е. Хилый, слабый. *Хазяйство, дивлячись на мене, що собі я такий млілий та сухий, не дуже в роботу приймають.* Кв. II. 288.

Млін, мльо́ну, *м.* Въ ручной мельницѣ: палка, которой вращаютъ жерновъ. Тоже, что и **жорнівка, погонач.** Козел. у.

Млість, мло́сти и пр. = **Млость** и пр. *Мене така млість напала, що аж сам собі важкий зробився.* Кіев. у.

Мліти, млію, -єш, *гл.* 1) Млѣть, замирать, изнывать. *Не житиму тепер, а млітиму.* Г. Барв. 253. *Глянув я направо, там росли і мліли на сонці роскішні сади.* Левиц. *Світить місяць да не гріє, до дівчини серце мліє.* Чуб. V. 24. *Чи всім людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Коли б чого не забути, щоб дитина не мліла голодом.* Св. Л. 60. 2) Прѣть, увариваться. *Каша вже давно мліє.* Богодух. у.

Млоїти, -їть, *гл. безл.* Тошнить. *Млоїть мене та й млоїть.* Каменец. у.

Млосний, -а, -е. 1) Располагающій къ истомѣ, томительный, душный (о днѣ): *Сьогодні день дуже млосний.* Кіев. у. 2) Тошный, обморочный.

Мло́сно, *нар.* 1) Располагающе къ истомѣ. 2) Тошно, обморочно, дурно. *Чогось їй стало млосно й нудно.* Кв.

Млостити, -стить, *гл. безл.* Дѣлаться дурно.

Мло́сть, -сти, *ж.* Истома, обморокъ, нѣга. *Млость пішла по всьому тілу.* Котл. Ен. V. 9. *Так у млость укине.* **Мло́сті обняли**. Закружилась голова, упалъ въ обморокъ. *Як побачив пироги, його млості обняли та й упав.* Чуб. III. 425.

Мля́ва, -ви, *ж.* Жара, неподвижный воздухъ, паръ. Харьк. у.

Мля́вий, -а, -е. Вялый, слабый. *Її... организм був зроду нервовий, млявий і втомливий.* Левиц. *Він дав мені знарошне серце мляве.* К. Іов. 52. — **вода**. Неосвѣжающая вода. Каменец. у.

Мля́вість, -вости, *ж.* Вялость, слабость.

Мля́во, *нар.* Вяло, слабо.
Мнець, мнеця́, *м.* Кожемяка.
Мни́ха, -хи, *об.* Вялый, неповоротливый человѣкъ. Харьк. г. Мжн. 185. *Іде штриха-мниха з обідом нерано.* Грин. III. 662.
Мни́шки, -шок, *ж. мн.* Вареныя лепешки изъ сыра съ мукой, сырникъ.
Мно́гий, -а, -е. Многій. *Даруй, Боже, многі літа цьому господару.* Чуб. III. 69.
Мно́гість, -гости, *ж.* Множество, многочисленность.
Мно́го, *нар.* = **Багато.** *Да побіжи в чисте поле, чи йде ляхів много.* Макс. **Не у мнозі**. Не во множествѣ. *Не гнівайся, тестю! не у мнозі зять іде.* Мет.
Многобо́жжя, -жя, *с.* Многобожіе. К. Іов.
Многомо́вний, -а, -е. Многорѣчивый. *Не многомовний, а коли вже розговориться, то паше його кожне слово полом'ям.* МВ. (О. 1861. I. 71).
Множество, -ва, *с.* Множество. Стор. II. 126. Чуб. III. 323.
Мно́жити, -жу, -жиш, *гл.* Умножать, множить, размножать. *Було пани множять вівцю шльонку.* Каменец. у.
Множитися, -жуся, -жишся, *гл.* Размножаться, множиться. Чуб. I. 75.
Мнюх, -ха, *м.* Рыба Lota vulgaris. Шух. I. 24.
Мня, мення, *с.* Имя. *Давайте з'їмо того, у кого погане мня.* Мнж. 4.
Мня́вкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Мяукать. 2) Невнятно и плохо говорить. *Так що ж бо наш Уласович? Ні пари з уст. Далі принявся, мнявкав-мнявкав, та й начне про воли, кінчає про голуби...* Кв. II. 56.
Мнякий́. См. **М'який.**
Мняки́на. См. **М'якина.**
Мнякота. См. **М'якота.**
Мня́лиця. См. **М'ялиця.**
Мня́ло. См. **М'яло.**
Мня́со. См. **М'ясо.**
Мня́та. См. **М'ята.**
Мня́ти. См. **М'яти.**
Мняч. См. **М'яч.**
Мня́шкурити. См. **М'яшкурити.**
Мо, *нар.* = **Може.** *Чорт... ніс ту кобилу, мо ступнів два проніс та запінивсь і покинув.* Рудч. Ск. I. 69. *Да такий здоровий дуб був, що мо'б і втрох не обняв.* Драг.
Мов, *нар.* Точно, будто. *Сніг мов з рукава.* Ном. № 625. *Чи чуєш? щось плаче за ворітьми... мов дитина.* Шевч. 101. *Мов гетьманського роду.* Ном. № 8444.
Мо́ва, -ви, *ж.* 1) Языкъ, рѣчь. *Всі мови слов'янського люду, всі знаєте, а своєї дасть-Біг...* Шевч. *Квітка первий довів українців до сліз мовою українською... Шевченко, воздвигши з упадку голосну мову українську, назнаменав широкі гряниці нашому духу народньому.* К. Листи з хут. III. *«Шекспірові твори з мови британської мовою українською поперекладав П. А. Куліш».* 2) Рѣчь; разговоръ. *Умер козак, умер козак і козацька мова.* Лукаш. 123. *Таке личко, така й мова, тілько не татя чорноброва.* Мет. 11. *Мова мовиться, а хліб їсться.* Чуб. I. 261. *А далі, після сеї мови, троянцям він так всім сказав.* Котл. Ен. II. 7. *Не про те мова мовиться.* Левиц. *Староста... промовляє до їх до трьох раз так... По третій мові, як молода втрете до ніг вклониться, дівчата співають знову.* О. 1862. IV. 10.

Без мови. Молча, безмолвно. **Мо́ву найти**. Разговориться, найти предметъ для разговора. *Рідна сестра у гості прийшла, у гості прийшла, ще й мову найшла.* Мет. *Випив чарку й мова найшлася.* НВолын. у. **Мо́ву перебити**. Прервать, перебить кого (въ рѣчи). *Вибачайте, мову переб'ю: а ви ж коли бачили його?* НВолын. у. **На мо́ві бути з ким**. Бесѣдовать, разговаривать. **Не до мови бути кому**. Быть кому непріятнымъ собесѣдникомъ. *Пішла заміж до любови, а свекорку не до мови.* Грин. III. 306. Ум. **Мовна, мо́вонька, мовочка.** *За вовка мовка, а вовк у хату.* Ном. № 5769. *Коли правдива мовонька твоя, так будеш, серденько, на вік ти моя.* Чуб.

Мовдь, -ді, *ж.* Раст. Peucedanum Oreoselinum. Moench. ЗЮЗО. I. 131.

Мо́вити, -влю, -виш, *гл.* Говорить. *Мовивши слово, треба бути паном.* Ном. № 10671. *Казала б, та уста не мовлять.* Г. Барв. 72. *Раз то мовить по грецьки, удруге по турецьки.* Лукаш. 43. *Він дожидав, не мовлячи слова, духу не зводячи, блідий.* МВ. II. 190. *З великого жалю, я слова не мовлю.* Лукаш. 83.

Мо́витися, -ться, *гл. безл.* Говориться. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603. Мова мовиться. Идетъ разговоръ, говорится. *Батько промовив ті слова так спокійно, неначе мова мовилась про когось иншого, а не про його.* Левиц. Пов. 114. Мова не мовиться. Разговоръ не клеится. *Сумно стало, мова не мовилась.* МВ. II. 184.

Мовка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мо́ва.**

Мо́вкнути, -ну, -неш, *гл.* Умолкать.

Мовля́в, *нар.* Такъ сказать, молъ, дескать. *Прийшлось сусідові, мовляв, хоч сядь та й плач.* Греб. 382. *Хоч спасти, мовляв, аби з доброго коня.* Литин. у.

Мовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Говорить, молвить. *Чи се ж тобі гнівитися на Бога, і до його такі слова мовляти?* К. Іов. *Дидоні низько в ноги впали, а вставиш, їй мовляли так.* Котл. Ен. I. 16.

Мовний, -а, -е. Говорливый, разговорчивый, словоохотливый; рѣчистый. Вх. Лем. 436. *Товариш мовний в дорозі стоїть за віз шмаровний.* Ном. № 11383. *Маєш же старости мовнії.* Гол.

Мо́вність, -ности, *ж.* Словоохотливость, говорливость; рѣчистость.

Мовно, *нар.* Говорливо, разговорчиво, словоохотливо; рѣчисто.

Мовчазли́вий, -а, -е́ = **Мовчазний.**

Мовчазливо, *нар.* = **Мовчазно.**

Мовчазний, -а, -е. Молчаливый. *Щоб спогадати нам про таку дорогу душу у мовчазній молитві до Бога.*

Мовчазність, -ности, *ж.* Молчаливость; молчаніе. Мир. Пов. I. 160.

Мовчазно, *нар.* Молчаливо.

Мовчак, -ка, *м.* Молчаливый, безотвѣтный человѣкъ. НВолын. у.

Мовчан, -на, *м.* 1) = **Мовчак.** О. 1861. X. Шевч. 16. 2) = **Мовчанка. У мовчана грати**. Молчать. *І знов почали ми у мовчана грати, журимось.* Г. Барв. 50.

Мовчанка, -ки, *ж.* Молчаніе, молчанка. *Мовчанка не пушить, головки не сушить.* Ном. № 1117. *Хоч що вона його питає, він буцім то не дочуває. Мовчанка її надопекла.* Греб. 881.

Мовча́ння, -ня, *с.* Молчаніе. *Христя і рада тому мовчанню: ніщо її не бороняє думати.* Мир. Пов. II. 84.

Мовча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Молчать. *Хто мовчить, той двох навчить.* Ном. № 5054. *Нужда мовчати не вміє.* Ном. № 9772 *Слухає Наталя та мовчки мовчить.* О. 1862. VIII. 24.

Мо́вчки, *нар.* Молча, втихомолку. *Стояли мовчки всі смутні.* Котл. Ен. II. 6. *Вийшла мовчки з хати.* Шевч. *Самі в покою сидять мовчки, без гуку, без гомону.* МВ. I. 46.

Мовчли́вий, -а, -е = **Мовчазливий.** Черк. у. Вх. Зн. 36.

Мовчо́к, -чка, *м.* Молчокъ, молчаніе. *Мовчок: розбив тато горщок; а мати й два, та ніхто не зна.* Ном. № 5949. **Мовчком** = **Мовчки.**

Мовчун, -на, *м.* Молчальникъ, неразговорчивый человѣкъ. *Левиц.* I. 138.

Мовчущий, -а, -е = **Мовчазний.** *Мовчущий був такий, тільки зо мною... розмовляє.* Г. Барв. 355. *Мовчущі як земля.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Мо́га, -ги, *ж.* Возможность. *Скільки нашої моги, дбаємо про добро рідного нашого краю.* О. 1862. III. К. 29. *У Бога все мат.* Ном. № 21. **Як, яко мо́га**. Насколько возможно, по возможности. *Як лют швидче утікай!* Котл. Ен. *Горілки чарку дають яко мога більшу.* Грин. III. 537.

Могила, -ли, *ж.* 1) Могильная насыпь надъ похороненнымъ. *Ой викопай, мати, глибокую яму, та поховай, мати, сю славную пару... Та й висип же, мати, високу могилу, та й посади, мати, червону калину, щоб сказали люде: на всю й Україну.* Мет. 96. *Ой робіте труну та широкую, викопайте яму та глибокую, висипте могилу та високую.* Нп. *Ой по тих могилах угору високих, по тих гробовищах, у землю глибоких, лежить мого роду без ліку.* К. Досв. 2) Курганъ. *У полі могила з вітром говорила.* Бал. 51. **Роблені могили**. Курганы, насыпанные для сокрытія чего-либо. *Згадав про роблені могили, которі близько слободи... Як Україну воювали татари, різали людей, всі бугаївці там ховали жінок, худобу і дітей.* Алв. 67. 3) У гуцуловъ-древорубовъ: обрубленныя верхушки и вѣтви деревьевъ, сложенныя въ кучу. Шух. I. 178. 4) При отливкѣ предметовъ: двѣ половины глиняной формы, сложенныя вмѣстѣ одна надъ другою. Шух. I. 281. Ум. **Могилка, моги́лонька, моги́лочка.** Мн. **Могилки**. Кладбище. *Прийшов Кирик на могилки, ямку зачинає.* ЗОЮР. II. 89.

Могильний, -а, -е. Курганный.

Могильник, -ка, *м.* Насыпающій насыпь, курганъ.

Мо́глиці, -ць, *ж. мн.* = **Могилки.** Чуб. VII. 551.

Могорич, -чу, *м.* Магарычъ, угощеніе при сдѣлкѣ. *Могорич — любовна річ.* Ном. № 14063. *Пане-отамане, справляй могорич.* Левиц. **Могорич запили**. Окончили сдѣлку и устроили магарычъ.

Могоричити, -чу, -чиш, *гл.* Угощать для какой-нибудь цѣли, располагать въ свою пользу угощеніемъ. *Треба прохати сусідів... та ще й могоричити.* О. 1862. I. 72. *Могоричив, могоричив, поки сказав.* Ном.

Могори́чний, -а, -е. Любящій брать могорич. *Ох, який ти могоричний!*

Могори́чник, -ка, *м.* Свидѣтель сдѣлки, получающій отъ обѣихъ договаривающихся сторонъ угощеніе и потомъ, въ случаѣ недоразумѣній, судья между ними.

Могти, мо́жу, -жеш, *гл.* Мочь. *Ніколи він не міг явно ввійти в город.* Єв. Мр. *Ніхто не може світа пережити.* Ном. № 389.

Могти́ся, -жеться, *гл. безл.* Мочься. *Не так жий, як хочеться, а так, як можеться.* Чуб. I. 251.

Могутний, -а, -е. Могущественный.

Могучий, могущий, -а, -е. Могучій, сильный. *Не завидуй могучому, бо той заставляє.* Шевч. 227. *Могущий він і мудріш сопротивник.* К. Іов. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467.

Могучість, -чости, *ж.* Могущество. Желех.

Могчи́, *гл.* = **Могти.** Желех.

Моґуля, -лі, *ж.* = **Ґуля.** Черном.

Мода, -ди, *ж.* Мода; обычай. *Що за мода, що за мода — всі шапки рогачки.* Нп. *Чорт плаче, що моди не настаче.* Чуб. І. 267. *Купіть мені, бабусічко, по новій моді убрань хороших.* МВ. (О 1862. III. 37). *У мене нема тієї моди, щоб по обіді спати лягати.* Харьк. г. **Брати на моду**. Брать за образецъ.

Модже́ра, -ри, *ж.* Мортира.

Мо́дло, -ла, *с.* 1) Модель; образецъ; шаблонъ. Мнж. 185. *Криводушної прихильности ви модло.* К. Дз. 57. 2) *мн.* **Мо́дла**. Снарядъ, которымъ отмѣчаютъ пильщики или плотники толщину имѣющей быть выпиленной доски. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Модлува́ти, -лую, -єш, *гл.* Прилаживать, пригонять, примѣрять. *Я модлую перечку в човні.* Павлогр. у. Мнж. 185.

Мо́дній, -я, -є. Модный. *Сукня була дуже дорога й модня.* Левиц. Пов. 56.

Модре́нь, -ні, *ж.* = **Модрина.** Вх. Уг. 436.

Модрина, -ни, *ж.* Раст. Larix decidua. Вх. Уг. 252.

Модря, -рі, *ж.* = **Заполоч.** Угор.

Мо́же, *нар.* 1) Можетъ быть, можетъ. *Синові може й жалко стило.* Драг. *Треба слухать: може й справді не так сонце сходить, як письменні начитали.* Шевч. 123. 2) Неужели. *Я продав воли за 120 карбованців. — Може? — А Бігме!* Каменец. у.

Можеби́лиця, -ці, *ж.* Возможное, вѣроятное. Подольск. г.

Можебний, -а, -е. Возможный. *О, се можебна річ!* К. ПС. 76.

Можли́вий, -а, -е. Возможный. *Неможливе у людей, можливе у Бога.* Єв. Л. XVIII. 27.

Можливість, -вости, *ж.* Возможность. Желех.

Можливо, *нар.* Возможно. *Аже знаєш, що се неможливо.* Федьк.

Можна, *нар.* Можно, возможно. *Де можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. *Є сало, та не можна достати: високо висить.* Ном. № 4729.

Можний, -а, -е. 1) Могущественный, сильный. *Можний панонько.* Чуб. *Між иншим злом, яке чинили тоді можні люде, закопували вони межі.* К. 2) Богатый. 3) = **Можливий. Се можна, не мо́жна річ**. Это возможно, невозможно.

Можній, -я, -є = **Можливий.** *Нечожня річ... сталася можньою.* К. ХП. 17.

Можнісенько, *нар.* Ум. отъ **мо́жно.** Совершенно возможно. Лубны. *Можнісенько вам без коня бути.* Волч. у.

Мо́жність, -ности, *ж.* 1) Возможность. 2) Могущество, власть, сила. 3) Средства. *Що не здарить можність наша, най покриє ласка ваша.* Гол. III. 505.

Можніти, -нію, -єш, *гл.* 1) Дѣлаться могущественнымъ, сильнымъ. 2) Богатѣть.

Можно, *нар.* = **Можна.** *Теперенька дитина підбільшала, то мені можніше буде на роботу йти.* Волч. у.

Можновладець, -дця, *м.* Вельможа. *Своє давняшнє руське княже право оддав король несситим можновладцям.* К. Бай. 73.

Можновладний, -а, -е. Могущественный. *Як можновладний пан запанував.* К. ПС. І. 30.
Можновладник, -ка, *м.* Вельможа, аристократъ. Желех.
Можновладницький, -а, -е. Вельможескій, могущественный. К. НС. 39.
Можновладство, -ва, *с.* 1) Могущество, всевластіе. *Над усяку честь і славу жадала можновладства да скарбів.* К. Пс. 7, 2) Вельможи. *Все католицьке й наше можновладство.* К. ЦН. 168.
Можновладський, -а, -е. = **Можновладницький.**
Мо́зок, -зку, *м.* = **Мізок.**
Мозолений, -а, -е. Мозольный, трудовой, рабочій. *Старенькі що зберуть... од своєї праці, мозолених рук, то й обішлють москалеві, меншому синові.* Г. Барв. 488. *Своїми мозоляними руками надбав те, що має в господі.* Мир. ХРВ. 350.
Мозольований и мозольо́вий, -а, -е. Заработанный тяжелымъ трудомъ. Рудч. ІІ. 173. *Щирая праця мозольованая.* Ном. № 9982.
Мозо́ля, -лі, *ж.* Мозоль. *Три ниточки тоненьких напряла, три мозолі на долоні намуляла.* Чуб. V. 669.
Мозо́ляти, -лю, -лиш, *гл.* Мозолить, утруждать, обременять.
Мо́зуль, -ля, *м.* = **Мозоля.** Вх. Лем. 436.
Мо́зу́лька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **мо́зуля.** 2) Возвышеніе, оставшееся на мѣстѣ срѣзаннаго сучка дерева. *На стеблі мозульки, де були сучки.* Новомоск. у.
Мозуля, -лі, *ж.* = **Мозоля.**
Мозчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Мізчити.** *Мозчили голови і спини.* Котл. Ен.
Моква, -ви, *ж.* 1) Низменное, заливаемое водою мѣсто. 2) Слякоть, мокрая погода. Міус. окр. *Настала осінь, почалась моква.* Волч. у. 3) Мокрота, сырость. *Ганчар цілий день у мокві робе.* Волч. у.
Мокли́ця, -ці, *ж.* Раздавленное вшиное яичко.
Мокля́к, -ка, *м.* 1) Все мокрое. *Солоний мокляк у штанях закляк.* Загадка: огірок. 2) Болотистое мѣсто. Желех. 3) Трухлый предметъ. 4) Пустой орѣхъ. *Сього року нема горіхів, а як є де який, то все мокляки.* Подольск. г. *Лісковий оріх, що нема в нім зерна; коли на Івана дождж іде, то вимокне.* Вх. Зн. 36.
Мокнути, -ну, -неш, *гл.* = **Мокти.**
Мокоти́ря, -рі, *ж.* Сильно обстриженная глова. Также **гиря-мокоти́ря**. *Гиря-мокотиря собаки дражнила.* Ном. № 9281.
Моко́тя, -ті, *ж.* = **Мокоти́ря.** *Стрига-мокотя.* Чуб. ІІІ. 107. *Гиря-мокотя сидить моркотя.* Ном. № 9281.
Мокравина, -ни, *ж.* = **Мокрина.** Вх. Лем. 436.
Мокравник, -ка, *м.* Раст. Stellaria. Вх. Пч. І. 13.
Мокрець, -ця́, *м.* 1) Мокрець, болѣзнь лошадей. 2) Мокрыя дрова. Рудч. Ск. І. 140. 3) Раст. а) Asperugo procumbeus L; б) Galium Aparine. ЗЮЗО. І. 171; в) Sagina procumbens L.
Мо́крий, -а, -е. Мокрый. **Мо́крий дощу не боїться**. Голому разбой не страшенъ. Ном. № **Накрив ко́крим рядном**. Набросился на кого-либо неожиданно (словесно), огорошилъ кого словеснымъ нападеніемъ. Ном. № 3420. **Робить — як мо́кре горить**. Дѣлаетъ медленно и плохо. Ум. **Мокренький, мокре́сенький.**
Мокри́на, -ни, *ж.* Мокрое мѣсто, болото. Вх. Уг. 252.

Мокри́нець, -нця, *м.* Раст. = **Мокравник.** Вх. Пч. I. 13.

Мокри́ця, -ці, *ж.* 1) Раст. Alsine media. *Л*в. 96. 2) = **Мокрина.** Вх. Уг. 252.

Мокрісінький, -а, -е. Совершенно мокрый.

Мокрісінько, *нар.* Совершенно мокро.

Мокріті, -рію, -єш, *гл.* Дѣлаться мокрымъ. *Уже мокріє сніг.* НВолын. у.

Мо́кро, *нар.* Мокро. Ум. **Мокренько, мокре́сенько.**

Мокротеча, -чі, *ж.* Мокрая погода. Сосниц. у.

Мокруха, -хи, *ж.* Водка.

Мокря́вий, -а, -е. Влажный, сырой. *Земля мокрява, ще не висохла.* Екатер.

Мокря́к, -ка, *м.* 1) Все мокрое. Желех. 2) Сырые дрова. Вх. Зн. 36. 3) Болото, топь. Вх. Зн. 36.

Мо́кти, -кну, -неш, *гл.* 1) Мокнуть. *Стоїть коник на дощі і сідельце мокне.* Нп. *Була колись собі жаба та мокла у ставку. Мокне, мокне та скік на колоду.* 2) Переносно: горѣть. Въ Подольской губ. существуетъ обычай, согласно которому, при видѣ пожара для ослабленія силы огня слѣдуетъ говорить: « *«Онде щось мокне»,* а не *«горить».*

Молдава и молдо́ва, -ви, *ж.* Молдавія. Каменец. у.

Молдаван и молдован, -на, *м.* Молдаванинъ. *Од молдована аж до фінна на всіх язиках все мовчить.* Шевч. II. 58.

Молдаванський, -а, -е. Молдаванскій, принадлежащій молдаванину. Левиц. Пов. 207.

Молда́вка, -ки, *ж.* 1) Молдаванка. 2) Названіе овчины, привозной въ Полтавск. губ. изъ Бессарабіи иди Подоліи. Вас. 154.

Молдавський, -а, -е. Молдавскій. *Ей, Василию молдавський, господарю волоський!* АД. II. 100.

Молебень, -бня, *м.* Молебень. *Дав би на молебень, та й собі потребен.* Ном. № 4770.

Молебний, -а, -е. Молитвенный, посвященный молитвѣ. *На святий день, ни великдень, або на котрий празник раковий, на молебний, люде до церкви йдуть.* Чуб. V. 469.

Молисти́тися, -лищуся, -стишся, *гл.* Проситься. *Він єго бив, а той так молиститься.* Вх. Зн. 36.

Молитва, -ви, *ж.* Молитва. *Се то отцева молитва й материна нас видимо карає.* Дума. *Аж ось за отцевські й материнські молитви дав їм Бог і дочечку.* Кв. I. 5. **Вичитати молитву**. Пожурить, побранить. *Я ж тобі дома вичитаю молитву!* Левиц. Ум. **Моли́твочка.** МВ. (КС. 1902. X. 156. **Молитовка**.

Моли́твати, -ваю, -єш, *гл.* Читать молитву и давать имя новорожденному. *Дитину молитвати.* Каменец. у.

Молитве́ний, -а, -е. Надъ которымъ прочтена очистительная молитва. *Ви дали нам рожденого, не молитвеного, не хрещеного, а ми принесли вам молитвеного і хрещеного.* (Слова кума, отдающего ребенка послѣ крещенія). ХС. VII. 433.

Молитвеник, -ка, *м.* Молитель. *Помолись святому Миколаю молитвенику.*

Моли́твини, -вин, *ж. мн.* Обрядъ чтенія очистительной молитвы надъ новорожденнымъ и нареченія ему имени. Каменец. у.

Молитво́ваний, -а, -е = **Молитвений.**

Моли́твочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **молитва.**

Молитвувати, -вую, -єш, *гл.* = **Молитвати.**

Молитвуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Подвергаться обряду молитвин.

Моли́твяний, -а, -е = **Молитвений.** *Молитвяна дитина.* НВолын. у.

Молити, -лю́, -лиш, *гл.* Молить. *Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила.* Мет.

Молитися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Молиться. *Богу молись, а до берегу гребись.* Ном. № 160. *Розумний молиться, а дурень плаче.* Ном. № 141.

Моли́товка, -ки, *ж.* Ум. отъ **молитва.**

Молитовник, -ка, *м.* Молитвенникъ. Котл. Ен. III. 47. *Зося... схилила голову над молитовником.* Левиц. 1. 272.

Молитов, -тви, *ж.* = **Молитва.** *Ой могла б мене отцева-паніматчина молитов на Чорному морі рятувати, уже б я знав, як свою матір шанувати-поважати.* АД.

Моли́тяний, -а, -е = **Молитвений.** *Воно у нас молитяне, хрещене.* Васильк. у.

Molі́ння, -ня, *с.* Моленіе, молитва. *Яке вже там і моління.* Сим. 174.

Молод, -ду, *м.* Молодость. Только въ выраж. з первого молоду. Въ ранней молодости. *Старий мій ще з первого молоду та був такий, що як скаже слово, або два, то так уже й буде.* Харьк. г.

Молода, -до́ї, *ж.* См. **Молодий.**

Молодан, -на, *м.* 1) Молодчикъ. *Козаченьку, де ти, молодане?* Мкр. Н. 10. *Ой у мого молодана біле личко, як у пана.* Чуб. V. 15. 2) Молодоженъ. Черк. у.

Молоде́нь, -дня, *м.* Раст. Sedum acre. L. ЗОЗО. I. 136.

Молоденький, молодесенький, -а, -е. Ум. отъ **молоди́й.**

Молоде́цтво, -ва, *с.* Жизнь парня, юношество, состояніе юношества. *Покличте мені найменшого братіка, нєх я йому здам молодецтво своє і коника вороного, і сідельце золотев.* Рк. Макс. *Ой слухайте, бояре, де голубець гуде, там наш Андрієчко молодецтво здає.* Маркев. 137.

Молодець, -дця́, *м.* 1) Юноша, парень. *І рече: молодче, тобі глаголю, встань.* Єв. Л. VII. 14. *Ой удовець не молодець: всі норови знає, — ой він твоє біле личко із своїм зрівняє, ой він твою русу косу під ноги зобгає.* Нп. *Вдовець, чи молодець буде сужений?* О. 1861. XI. Свид. 54. 2) **Молодець. Пано́ве молодці**. Обычное обращеніе къ козакамъ запорожскаго войска. *Не в Синопу, отамани, панове-молодці, а у Царьград, до султана поїдемо в гості.* Шевч. 50. 3) Названіе представляющаго жениха парня въ весенней хороводной игрѣ и названіе этой игры. Грин. III. 108.

Молоде́цький, -а, -е. 1) Юношескій, принадлежащій и относящійся къ парню. *Василь їх* (дівчат) *попережає: звісно вже, молодецька походка против дівчачої.* Кв. I. 32. *Урочу я тебе й коня твого, коня вороного, тебе молодого, збрую твою да козацькую, красу твою молодецькую.* Чуб. *Молоденька колядка.* О. 1861. XI. Свид. 57. 2) Молодцеватый, удалой.

Молоде́ча, -чі, *ж. соб.* Юноши, парни, молодежь.

Молодечий, -а, -е = **Молодецький. По-молоде́чи**. По молодецки. *Та по-молодечи будеш Богу молитися, а не по-чернечи харамаркать.* Шевч. 246.

Мо́лоди и мо́лоді, -дів, *мн.* Небольшіе облачка на небѣ. Мнж. 185. *Молоди встають, а Бог дощу має.* Ном. № 568. *Молоді високо ходять.* (Признакъ хорошей погоды).

Молоди́й, -а́, -е́. 1) Молодой. *Двічи молодим не бути.* Ном. № 13753. *Хоч і молодий ще, а старечий розум має.* Ном. № 5691. *Щука-риба грає, да й та пару має, а я козак молод пароньки не маю.* Мет. 2) **Молодий**. Женихъ и новобрачный во время свадьбы. **Молода́**. Невѣста и новобрачная во время свадьбы. **Молоді**. Женихъ и невѣста вмѣстѣ, также новобрачные во время свадьбы. Ум. **Молоденький, молодесенький!** *Ой ти, Байдо молодесенький!* Грин. III. 582.

Молодик, -ка, *м.* 1) Молодой неженатый человѣкъ. *Веселий, ручий молодик.* Мкр. Г. 7. *Чи не лучче було молодиком жити?* Грин. III. 295. 2) Молодой мѣсяцъ, первая четверть луны, новолуніе. **На молодику**. Въ новолуніе. *Треба на молодику вийти на двір і говорить до місяця тричи.* Чуб. I. 92.

Молодикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Жить холостымъ. *Грицько, молодикуючи, був собі ввічливий, моторний, жартовливий з усіма.* Г. Барв. 463.

Молоди́ло, -ла. Раст. Sedum telephium. ЗЮЗО. I. 137.

Молоди́на, -ни, *ж.* Сливки. Вх. Зн. 37.

Молодити, -джу, -диш, *гл.* Молодить, придавать видъ молодости. *Ні літ вона, ні спеки не боїться, бо молодить її пекельна тьма.* К. ПС. 123.

Молоди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* 1) Молодиться. *Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись.* Лев. Пов. 168. 2) *безл.* Молодиться. Собираются тучи; то тучи, то снова прояснится. *Молодиться на дощ.* НВолын. у. *Молодиться-молодиться, та й дощ не піде.* Ном. № 568. *Воно ся молодить, — може дощ буде.* Каменец. у. 3) Покрываться сыпью красной или пузырчатой. *Дитина цвіте, тільце молодиться.* Мил. 32.

Молоди́ця, -ці, *ж.* Молодая замужняя женщина. *Коли хочеш з доні молодиці, то держи в їжових рукавицях.* Ном. № 9315. Ум. **Молодичка.**

Молодичий, -а, -е. Женскій, замужней женщины. *Гірке молодиче життя за ледачим чоловіком та за старою свекрушиною головою.* Г. Барв. 437.

Молодичина, -ни, *ж.* Молодая дѣвушка. *Заграй мені, музиченько, під осичиною, — нехай же я погуляю з молодичиною.* Грин. III. 648.

Молодичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **молодиця.**

Мо́лодіж, -жі, *ж.* Молодежь. *Вся молодіж пустилась у танець.* Левиц. I. 187.

Молодісінький, -а, -е. Очень молодой.

Молодість, -дости, *ж.* Молодость. *Молодість-буйність, а старість не радість.* Ном. № 8716.

Молоді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* 1) Молодѣть. *Питається калинонька, явір молодіє.* Шевч. 660. 2) Быть молодим или молодою въ дни свадебныхъ торжествъ, также отъ дня вѣнчанія и до дня свадебнаго обряда, такъ какъ послѣдній совершается часто черезъ значительный промежутокъ времени послѣ церковнаго вѣнчанія, причемъ обвѣнчанные живуть отдѣльно и все это время **молодіють**. Мил. 125. *Саме тоді я молодів: уже нас повінчано, та весілля ще не було. — А довго ж ви молоділи? — Ні, тільки тиждень, а як хто, то й довше буває.* Екатер. г.

Молодне́ча и молодни́ча, -чі, *ж.* 1) = **Молодеча.** *Молоднеча спершу реготалася.* О. 1862. IX. 70, 71. *Хлопці-молоднеча.* 2) = **Молодник.** Константиногр. у.

Молодник, -ку, *м.* 1) Молодой садъ, лѣсъ. *Вирубай старий садок та насади молоднику, то й матимеш користь.* 2) Молодой скотъ, птицы.

Молодни́ча. См. **Молоднеча.**

Молодняга́, -ги́, *ж.* = **Молодник 1.** Екатер. г. Слово Д. Эварн.

Молодня́к, -ку, *м.* = **Молодник.**

Мо́лодо, *нар.* Въ молодости. *Не кайся рано встати, а молодо учитись.* Ном. № 6005.

Молодови́к, -ка́, *м.* Молодой скотъ. Херс. г.

Молодожо́н, -на, *м.* Молодоженъ. *Старий, та перевернувсь на молодожона.* Черк. у.

Молодо́йка, -ки, *ж.* Родъ кушанья: кукурузная мука, свареная въ сладкомъ молокѣ. Вх. Зн. 37.

Молодо́щі, -щів, *ж.* Молодыя лѣта. *Пом'яніте дні нашої слави, наших веселих молодощів.* Левиц. I. 154.

Молоду́ха, -хи, *ж.* = **Молода.** *Ой дайте нам стільця, дайте нам ще й гребінця, дайте ще й кожуха, щоб сіла молодуха.* Грин. III. 508.

Молодцювати, -цюю, -єш, *гл.* Молодечествовать.

Моло́дчати и молодшати, -чаю(-шаю), -єш, *гл.* Дѣлаться моложе.

Моло́дчик, -ка, *м.* Ум. отъ **молодець.** *Ой добрий молодчик по уличках сам блукає, ой він собі радість-дівку викликає.* Чуб. V. 131.

Молодь, -ді, *ж.* Молодежь. *Нехай гуляє молодь, більш копи лиха не буде.* Ном. № 12565. *А зосталась дома тільки молодь, що літать не вміє.* К.

Молодю́к, -ка, *м.* Младенецъ. *Рисю, рисю, молодюк плаче, молодюк плаче — їсти хоче.* Рудч. Ск. II. 53.

Молодя́, -дя́ти, *с.* Юноша или дѣвушка. Употребляется преимущественно во мн. ч. **Молодята**. 1) Молодые люди. 2) Женихъ и невѣста, молодые; новобрачные, вообще молодое супружество. *Вік вам довгий і розум добрий, красні молодята.* МВ. *Ой ви молодята, молодята! не довго житимете вкупці!..* МВ. (О. 1862. III. 75).

Молодя́вий, -а, -е. Молодой, моложавый. ЗЮЗО. II. 452.

Молодя́тник, -ка, *м.* Волокита, дѣвушникъ. Харьк. у.

Молодя́к, -ка́, *м.* 1) Молокососъ. Желех. 2) Холостякъ, неженатый. Желех. Вх. Зн. 37.

Моло́зиво, -ва, *с.* Первое молоко послѣ родовъ у женщины, коровы и пр. **Іти́ до кого на молозиво**. Идти поздравлять съ новорожденнымъ. Полт.

Молоко́, -ка, *с.* 1) Молоко. *Захотів молока від бика.* Ном. № 4686. 2) **Бугаєве молоко́**. Названіе молока, приготовленнаго изъ коноплянаго сѣмени или маку. Kolb. I. 54. 3) **Песяче молоко́**. Раст. Euphorecia. Вх. Пч. I. 10.

Молокосос, -са, *м.* Молокососъ.

Молосува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Бить, колотить. *Вони повставали да й його молосувать там, бить.* Рудч. Ск. I. 40.

Мо́лот, -та, *м.* 1) Молоть. *Вліз межи молот і ковадло.* Ном. № 1817. 2) Пивная гуща. *Ой за той пивний молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* Макс. 3) Свекловидная масса, изъ которой выжать сокъ сахара. Каменец. у. 4) Разваренная мякоть ягодъ (для киселя). Шух. I. 143. **Посікти на мо́лот**. Очень мелко изрубить.

Молотарка, -ки и молотарня, -ні, *ж.* Молотилка, молотильная машина. Зміев. у. Каменец. у. *Цього року багато понаймалось людей до молотарні.* Васильк. у.

Моло́ти, мелю́, -леш, *гл.* 1) Молоть. *Ой на горі, на Самборі крутий камінь меле. Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6057. 2) Молоть, болтать, нести вздоръ. *Ка-зна що меле, аби не мовчати. Таке меле, що і купи не держиться.* Чуб. I. 248. 3)

Молоти хвосто́м. Махать хвостомъ. *Кабан закопався в землю да й хвостиком меле.* Рудч. Ск. І. 22.

Молотися, мелюся, -лешся, *гл.* Молоться. *Нехай твоє мелеться, не вибірай.* Ном.

Молоти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Молотить. *Прийшов брат до брата кликать молотити: «Не здужаю, брате, ціпа піднімати».* Чуб. V. 364. 2) Колотить, бить кого. *Губи та опенечки, — заходився старий коло ненечки: як став молотить, так аж пірря летить.* Ном. № 3988.

Молоті́ння, -ня, *с.* Молотьба, молоченіе. Мир. ХРВ. 125. *З твоїм молотінням будемо без насіння.* Кіев. у.

Моло́тник, -ка, *м.* Молотильщикъ.

Молотня, -ні, *ж.* Молотилка. Вх. Зн. 37.

Молотобієць, -бійця, *м.* Помощникъ кузнеца, бьющій молотомъ. Харьк. г.

Молото́к, -тка, *м.* Молотокъ. *Добре ковадло не боїться молотка.* Ном. № 7357. Ум. **Молото́чок.**

Молоття́, -тя́, *с.* Молка, молотье. НВолын. у. *Мука однії пшениці і одного молоття.* Лебед. у.

Мо́лоч горо́довий, *м.* Раст. Leontodon taraxacum. Шух. І. 21.

Моло́ча, -чі, *ж.* Молотьба. *Молочі у вдови було чимало.* Г. Барв. 305. *У Пилипівну скрізь зайшла молоча.* Кіев. у.

Молочай, -чаю́ и молочій, -чію, *м.* Раст. а) Euphorbia cyparissias, б) E. Esula, в) E. procera, г) E. villosa, д) — **степовий**. E. nicaensis. ЗЮЗО. І. 122. е) Sonchus asper. Шух. І. 22, ж) — **свинський**, — **горо́дній**. Sonchus oleraceus. Шух. І. 22. Вх. Пч. І. 13. з) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. І. 171. См. **Молочак, молочка.**

Молоча́к, -ка́, *м.* Раст. а) Euphorbia esula L. б) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. І. 122, 137. См. **Молоча́й.**

Молоча́ник, -ка, *м.* Рыба-самецъ. Вх. Зн. 37. Желех.

Молочи́на, -ни, *ж.* Молочное; молочное кушанье. Лебед. у.

Молочій, -чію, *м.* Раст. а) См. **Молочай**, б) Leontodon taraxacum. Вх. Пч. 11. См. **Молоч.**

Молочі́ння, -ня, *с.* = **Молотіння.**

Молочка, -ки, *ж.* Раст. а) Euphorbia cyparissias L. б) Euphorbia procera, в) Lactuca scariola. ЗЮЗО. І. 126. См. **Молочай, молоко песяче, молочко котяче.**

Молочко́, -ка́, *с.* 1) Ум. отъ **молоко.** 2) Женское сѣмя пчелъ. *У п'ятку матка кладе молочко, а поверх його трутні кладуть назілки.* Лебед. у. 3) Мужское сѣмя рыбъ. 4) Раст. Lactuca scariola L. 5) — **котяче**. Раст. = **Молоко песяче.** Вх. Пч. І. 10.

Молочли́вий, -а, -е. Дающій много молока, обильный молокомъ. Чуб. ІІІ. 266.

Молочник, -ка, *м.* Молочаник. Вх. Зн. 37.

Моло́шний, -а, -е. 1) Молочный, изъ молока. *Молошна каша упріла.* Рудч. Ск. 2) Молочный, дающій молоко. *Корівка молошна.* Г. Барв. 258. *Молоко. з усякого звіру, которий молошний.* Мнж. 134. 3) = **Молочливий.**

Моло́шник, -ка, *м.* 1) Молочникъ. 2) Раст. Leontodon taraxacum. Радом. у. См. **Молочай.** Ум. **Моло́шничок.**

Моло́шниця, -ці, *ж.* Молочница. Левиц. І. 466.

Моло́шничок, -чка, *м.* Ум. отъ **моло́шник.**

Молошняк, -ка́, *м.* Лошонокъ или теленокъ и вообще молодое животное, во время питанія молокомъ матери. Зміев. у.

Мо́льниця, -ці, *ж.* Вымоина, водомоина послѣ сильнаго дождя. Вх. Зн. 37.

Мольфарь, -ря́, *м.* Злой духъ, разно видность чорта. *Мольфарі накликують усяке лихо на людей, на їх маржину, на їх майно.* Шух. I. 43.

Мо́мот, -та, *м.* 1) Заика. 2) Бормотунъ.

Момотати, -чу, -тиш, *гл.* Неясно произносить, бормотать.

Момотли́вий, -а, -е. Неясно, нечисто выговаривающій. Гол. II. 732.

Момрати, -раю, -єш, *гл.* = **Мимрити.** Вх. Уг. 252.

Мо́мсатися, -саюся, -єшся, *гл.* Возиться, долго что-либо дѣлать. *Чи довго, чи не довго з ногою тею момсалась вона.* Грин. II. 167. *Пішов у комору та й момсається там, — хто його зна що й робить так довго.* Новомоск. у.

Мо́мсик, -ка, *м.* Матушкинъ сынокъ, баловень.

Монада, -ди, ж. Монада. *Мудрець же физику провадив і толкував якихсь монадів і думав, відкіль взявся світ.* Котл. Ен. III. 53.

Монарх, -ха, монарха, -хи, *м.* Монархъ. *Монарха повідав, же все готово.* Драг. *Звізди бачуть короля далеко від шопи, б'ють поклони монархові, як прості хлопи.* Чуб. III. 352.

Монархи́ня, -ні, *ж.* Монархиня. *А цариця-монархиня не могла ся втішити, що її діти, яко квіти, казав Ірод побити.* Чуб. III. 378.

Монасти́рь и пр. = **Манасти́рь и пр.**

Монах, -ха и монаха, -хи, *м.* = **Чернець.** *Очнувсь монах, аж смерть в головах.* Ном. № 6452. *Приїзжающий Гирман, монаха.* Драг.

Монахиня, -ні, *ж.* = **Черниця.**

Мо́нечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мо́ня.**

Мономе́хия, -хиї, *ж.* Единоборство. К. ЧР. 167.

Монтеля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Майталати.** *Вітер дерево монтеля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Мо́нька, -ки, *ж.* Ум. отъ **мо́ня.**

Монькати, -каю, -єш, *гл.* Часто говорить **мо́ня**, просить молока (о дѣтяхъ).

Мо́ня, -ні, *ж.* Дѣтск. Молоко. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Мо́нечка, мо́нька.**

Мо́нятися, -юся, -єшся, *гл.* Мяться, возиться, копаться.

Морави́ця, -ці, *ж.* = **Муравиця 2.** *І ну щипать лиця. Нащипала... на лицях аж синці знати, наче моровиця повиступала.* Св. Л. 14.

Мораль, -лі, *ж.* Нравственность. Левиц. Пов. 72. *Про мораль багацько по книжках читали.* О. 1861. XI. 101.

Моральний, -а, -е. Нравственный. *Не зупиняймося й моральним занепадом наших українців.* К. ХП. 133. *Од моральної втоми він не зміг стояти.* Левиц. Пов. 68.

Моральність, -ности, *ж.* Нравственность. Желех.

Морально, *нар.* Нравственно.

Мо́рва, -ви, *ж.* Тутовое дерево, Morus nigra, alba.

I. Морг, *меж.* Выражающее миганіе, морганіе. *Кив, морг на його.* Ном. № 8764.

II. Морг, -га, *м.* Миганіе, морганіе. **На кивах та на мо́ргах розмовляти**. Разговаривать мимикой.

III. Морг, -га и морґ, -га, *м.* Моргъ, межевая мѣра = 0.57546 гектаровъ. *Мав він кілька моргів земельки.* Стор. Голка. *Чи багато нагорав? — Три морґи до полудня.* Грин. III. 327.

Моргавка, -ки, *ж.* Названіе молніи, данное ей цыганомъ (въ анекдотѣ): *Моргавко, моргавко, моргни ще! нехай я собі огірочка пуп'яночка знайду.* Ном. № 566.

Моргай, -гаю, *м.* Въ загадкѣ: глазъ. *Стоїть гай, під гаєм моргай, під моргаєм сопай, під сопаєм хапай.*

Морганúна, -ни, *ж.* Постоянное морганіе, миганіе.

Моргáння, -ня, *с.* Морганіе, миганіе.

Моргáти, -гáю, -єш, одн. в. моргнýти, -нý, -нéш, *гл.* Моргать, моргнуть, мигать, мигнуть. *От зараз світова зірниця на небі зачала моргать.* Котл. Ен. VI. 50. *Моргни, сліпа, коржа дам.* Ном. № 6482. *Ніч була темна, хоч око виколи, тільки коли-не-коли моргне блискавка.* О. 1862. X. 36. **Моргати усами, бровами**. Шевелить усами, бровями. *І усом не моргне.* Ном. № 4220. *Зевес моргнув, як кріль, усами.* Котл. Ен. VI. 5. *Я на тебе моргала і очима, і бровами.* Левиц. **Моргати на когó**. Подмигивать кому-либо, кокетничая, строить глазки. *Гей хороша молодичка моргала на мене.* Лукаш. *На петрушку копала, на Петруся моргала.* Нп.

Моргóвий и морґóвий, -а, -е. Морговый.

Моргосліпий, -а, -е. Мигающій глазами чаще обыкновеннаго. Новомоск.

Моргулець, -льця, *м.* Въ загадкѣ: глазъ. *Стоїть хапун* (рот), *над хапуном — сопун* (ніс), *над сопуном моргульці, над моргульцями — поляна, над поляною ліс.* Чуб.

Моргун, -на, *м.* 1) Часто мигающій глазами, мигунъ, моргунъ. 2) Волокита.

Моргýха, -хи, *ж.* 1) Моргунья, часто мигающая глазами. 2) Кокетка, женщина, заигрывающая съ мужчинами. *Латин дочку мав чепуруху, проворну, гарну і моргуху.* Котл. Ен. IV. 15. *Була моргуха та очицями поводила чи на парубків, чи хоть і на нашого братчика та жодному нищечком признавалась, що тілько його одного любить, а зо всяким женихалась.* Кв. I. 253.

Морґ и морґовий. См. **III. Морг и морговий.**

Морґувáти, -ґую, -єш, *гл.* Дѣлить на морги.

Морґулька, -ки, *ж.* Ум. отъ **морґуля.**

Морґуля, -лі, *ж.* Шишка; опухоль. Ум. **Морґулька.**

Мóрда, -ди, *ж.* Морда, рыло. *Підняв морду так, що й кочергою носу не достанеш.* Ном. № 2462. *З свинячою мордою у бублишний ряд.* Ном. № 1037. Ум. **Мордочка.** *Лисичка і виткнула мордочку.* Рудч. Ск. II. 15.

Мордас, -су, *м.* Пощечина, оплеуха. *Лясь його по щоці!.. Дав і ще скільки мордасів.* Св. Л. 224.

Мордатий, -а, -е. Мордастый. Ум. **Мордатенький.**

Мордочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мóрда.**

Мордувавець, -вця, *м.* Мучитель. *Завезуть дитину .... в чужу сторону і покинуть на Божу волю в руках учителів-мордувавців.* Св. Л. 22.

Мордувáння, -ня, *с.* Мученіе, истязаніе, пытка.

Мордувáти, -дýю, -єш, *гл.* Мучить, истязать, пытать. *Ляхи його мордували, щоб пристав на унію: жар за халяви сипали і на колесо тягли.* ЗОЮР. I. 263. *Ріж і бий! Мордуй невіру бусурмана!* Шевч. 59. *Катувала, мордувала, та не помагало.* Шевч. 22. *Щоб тобі маму мордувало!* (Брань). Чуб. I. 89.

Мордуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* 1) Мучиться, терзаться. *Будуть вони довіку мучитися, до суду мордуватися.* Мир. ХРВ. 279. *А я й не сказала, як була я людиною, як я мордувалась.* Шевч. 2) Силиться, стараться, выбиваясь изъ силъ. *Мордувавсь-мордувавсь, — так і покинув воза, не витягти з багнюки.* 3) Бѣсноваться. *Мордується, як чорт в лотоках.* Ном. № 3123.

Мордýля, -лі, *ж.* = **Морґуля.**

Мóре, -ря, *с.* Море. *Як Божа воля, то вирнеш з моря.* Ном. № 18. Ум. **Мóречко.** *А на моречку четверо суден плаває.* Грин. III. 382.

Морéлевий, -а, -е. Абрикосовый.

Морéля, -лі, *ж.* Абрикосъ, мореля, Prunus cerasus juliana. Мкр. Г. 22.

Морéмух, -ха, *м.* Мухоморъ. Каменецк. у.

Мóрений, -а, -е. Усталый, изнуренный. *Морений кінь.*

Мóречко, -ка, *с.* Ум. отъ **море.**

Моримýха, -хи, *ж.* Раст. мухоморъ, Amarita muscarica. Вх. Лем. 436.

Морúти, -рю́, -риш, *гл.* Морить. *Бо-знає, коли будуть бити, а тим часом голодом морять.* Ном.

Моріг, -рогу, *м.* Мурава, трава. *На двір, паняночки, на двір, на зелений моріг.* Гол. IV. 194. *На морозі добре лежати.* НВолын. у. *В темному лузі моріг зелененький, на морогу явір височенький.* Нп. Ум. **Моріжок.** (Вівця) *прожогом почесала з шляху до зеленого моріжку вхопити свіжої травиці.* Мир. ХРВ. 39.

Мóрква, -ви, *ж.* 1) Морковь, Daucus Carota L. *Унадився, як свиня у моркву.* Ном. № 2740. **Хатня морква**. Ссора домашняя между мужемъ и женой. *А там купами капуста, буряки, морква огородня, а хатньої наші жінки не продають, держать про нужду на нашу голову... цур їй!* Кв. I. 137. **Моркву скромадити, стругати кому**. Ссориться (о домашнихъ, преимущественно о женѣ съ мужемъ). 2) **Гадюча морква**. Раст. Peucedanum Oreoselinum Moench. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Мóрківка.**

Морквасити, -шу, -сиш, *гл.* Ссориться (о домашнихъ). Подольск. г.

Мóрквиця, -ці, *ж.* = **Морква 1.** *У городах чого там немає?.. капуста, морквиця, огірочки, стрючечки...* О. 1862. IX. 111.

Моркв'яни́й, -á, -é. Морковный. *Їхав ляшок моркв'яний, коник буряковий.* Чуб. V. 1161.

Мóрківка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мóрква.**

Моркови́й, -а, -е = **Моркв'яний.** Kolb. I. 144.

Моркови́ння, -ня, *с.* Морковная ботва.

Моркóвиця, -ці, *ж.* = **Морква 1.** *Обізвалась морковиця, гарбузовая сестриця.* Чуб.

Морков'ять, -ти, *ж.* Раст. Achillea millefolium. Лв. 96.

Моркотіти, -кочу, -ти́ш, *гл.* Бормотать. *Жид хату закладав, то моркотить (Богу все молиться).* Ном. № 898.

Моркóтя, -ті, *ж.* Ворчунья? *Гиря-мокотя сидить моркотя.* Ном. № 9281.

Морови́й, -á, -é. Моровой. **Морова губка**. Труть для удержанія кровотеченія. Подольск. г.

Морови́ця, -ці, *ж.* Моръ, моровая язва. Мороз, зу, *м.* Морозъ, стужа, холодъ. *Розвивайся, сухий дубе, — завтра мороз буде.* Мет. **Мороз з очима, козацький — , — аж скрипить, аж шелестить, — аж скалки (искри, зóрі) скачуть, — аж шпари (зашпари) зайшли**. Сильный морозъ. Ном. № 629 — 636. **Морóзи беруться,**

взялись. Морозъ начинается, ударилъ морозъ. **Мороз піде по ко́му**. Бросить кого въ холодъ. *Що, коли його нема на світі — подумаю собі, а мороз так по мені і пійде.* О. 1862. X. 6. Ум. **Моро́зець, моро́зонько.** *Є морозець, та не цупкий.* Мир. Пов. І. 136.
Морозити, -жу, -зиш, *гл.* Морозить. *Що день пилати роспинають, морозять, шкварять на огні.* Шевч. 634.
Моро́зитися, -жуся, -зишся, *гл.* 1) Морозиться. 2) Мерзнуть, зябнуть.
Морозний, -а, -е. Холодный.
Морозо́вий, -а, -е. Холодный, обильный морозами, морозный. *Ой зіма, зіма морозовая, прошу ж я тебе, — не морозь мене.* Лавр. 120.
Моро́зок, -зка, *м.* Иней. *Морозок по травах.* Вх. Лем. 436.
Моро́зонько, -ка, *м.* Ум. отъ **мороз.**
Моро́зуватий, -а, -е. Серебристый (цвѣтъ).
Морозюк, -ка, *м.* = птица **Водомороз.** Вх. Пч. II. 8.
Моро́зяний, -а, -е = **Морозовий.** *Як будуть морозяні зіми, то це дерево вклякне.*
Моро́зяно, *нар.* Морозно, холодно. Харьк. г. Каменец. у. *Сьогодня морозяно.* Волч. у.
Мо́рок, -ку, *м.* 1) Мракъ. *Обгорнув (Оврама) морок великий.* К. *Густий морок скрізь по хатах, густіший в будинках, що нема душі живої в сестрах українках.* К. Досв. 40. *Нехай його густий обійме морок.* К. Іов. 2) Чортъ, нечистая сила. См. **Морока 2.** Чуб. І. 196.
Моро́ка, -ки, *ж.* 1) Хлопоты, затрудненіе, возня. *Та й набрались ми мороки коло неї!* Левиц. *Багато мені мороки буде!* 2) Темная сила. *Побила б їх морока!* Ном. № 3741. *Морока його знає.* Ном. № 7843. 3) Игра въ шесть палочекъ, сложенныхъ такъ, что трудно ихъ разнять. 4) *мн.* **Моро́ки беруть (кого́).** Приходить въ безпамятство. *Мороки вже беруть слабого.*
Морокваʹ, -ви, *ж.* Трясина. Гол. Вх. Зн. 37.
Морокува́ти, -ку́ю, -єш (на ко́го), *гл.* Сердиться, ворчать на кого. Вх. Зн. 37.
Морокува́тий, -а, -е. Затруднительный; хлопотный. *Справа була не морокувата.* К. ХП. 18.
Морокува́тися, -куюся, -єшся, *гл.* = **Морочитися 1.** *Перевернулися з сіном та й морокувалися коло воза, та ото й порушив собі живіт.* Лебед. у.
Мо́рох, -ху, *м.* Плѣсень, мохъ. Мнж. 185. *У москалів так кладуть стіжки, що як піде дощ, постоє стіжок, то так морохом і обросте.* Волч. у.
Моро́ха, -хи, *ж.* = **Моруха.**
Морочити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Одурять, лишать сознанія. *Марево, паноче, увесь світ мороче.* Ном. № 3059. 2) Забивать голову, надоѣдать приставаніями. *Не мороч мені голови, бо вже й так обертом ходе.* Подольск. г.
Моро́читися, -чуся, -чишся, *гл.* 1) Кружиться (о головѣ). *Чогось моя головонька морочиться.* Чуб. V. 71. 2) Хлопотать, возиться. *Морочивсь, морочивсь, нічого не вдіє.* Драг. *Страх мені не хочеться з старим дідом морочиться.* Шевч. 159.
Моро́чливий, -а, -е. Хлопотный, затруднительный, головоломный. *Не морочлива праця.* Подольск. г.
Моро́чний, -а, -е. 1) Темный, мрачный. 2) = **Морочливий.**
Мо́рскати, -каю, -єш, *гл.* Хлестать, бить. *А тут лях за чуб хватає і скляницею межи очі морскає.* Макс.

Мо́рскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Шататься, слоняться. *Старий уже встав та по двору морскається.* Зміев. у.

Морсну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **морскати.** *Як морснеш кого, то й ноги задере.* Грин. І. 231. *Ось і мене таки добре морснуло по носі.* Левиц.

І. Морськи́й, -а́, -е́. 1) Морской. *Промиває карі очі морською водою.* Чуб. V. 320. 2) **Морська свиня**. Дельфинъ. *Там страшно борсався дельфин, чи морська свиня.* Левиц. 3) **Морське залізо**. Магнитъ.

II. Морськи́й, -а́, -е́. Хлесткій (о вѣтвяхъ дерева). *Морське дерево.*

Морти́ра, -ри, *ж.* Мортира. *Мортира бомбова.* К. Досв. 233.

Мору́гий, -а, -е. Рыжій или темно-сѣрый съ темными полосами. Васильк. у. *Киця моруга.* ХС. II. 192.

Моруха, -хи, *ж.* Грибъ дождевикъ. Харьк. у. См. **Морюха.**

Мо́рхлий, -а, -е. Сморщенный, морщинистый (о плодахъ). *Морхле яблуко, морхлі огірки.* Черк. у. **Мо́рхле зерно**. Зерно, засохшее въ колосѣ, недоразвившееся.

Мо́рхнути, -ну, -неш, *гл.* Покрываться морщинами (о плодахъ)

Мо́ршень, -шня, *м.* Башмакъ, сдѣланный изъ цѣльнаго куска кожи. Сумск. у.

Моршо́к, -шка, *м.* Морщинка. *Тоненький морилок між бровами.* Левиц. Пов. 50.

Морща, -щати*, с.* = **Морщак.** Вх. Лем. 436.

Морщак, -ка, *м.* = **Порося морське.** Вх. Пч. II. 5.

Мо́рщина, -ни, *ж.* Морщина. МВ. II. 43. Ум. **Мо́рщинка.**

Морщине́ць, -нця́, *м.* = **Моршень.**

Мо́рщинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **мо́рщина.** *Я йому морщинки розгладжую на лобі.* Г. Барв. 359. 2) Часть рукава женской сорочки у галицкихъ»покутянъ: вставка, вшитая подъ уставкою. Kolb. I. 39.

Морщити, -щу, -щиш, *гл.* Морщить, сморщивать. *Морщив своє молоде лице.* Левиц. І. 219. *Морщив чоло.* **Морщити постоли**. Дѣлать башмаки (**постоли, моршні**) изъ цѣльнаго куска кожи.

Мо́рщитися, -щуся, -щишся, *гл.* Морщиться. *Як не морщусь, не стараюсь.* Котл.

Морщун, -на, *ж.* = **Моршень.** *Дідови морщуни на печі зогнили.*

Морю́ха, -хи, *ж.* 1) Дождевикъ, Bovista gigantea. См. **Моруха.** 2) Гнилушка для подкуриванія пчелъ.

Мо́сінж, -жу, *м.* и пр. = **Мосяж и пр.**

Мо́сір, -ру, *ж.* Солонка, сдѣланная изъ цѣльнаго куска дерева. Вх. Зн. 37.

Москале́нко, -ка, *м.* 1) Сынъ великоросса. 2) Сынъ солдата.

Москаленя́, -ня́ти, *с.* 1) Ребенокъ-великоруссъ. 2) Ребенокъ солдата.

Москалик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **моска́ль.** 2) Родъ морской рыбы. *Потім посипались з матні на берег здорові лакерди... заблищали червоно — золоті москалики.* Левиц. 3) Жучокъ Coccinella quintempunctata.

Москали́тися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Обрусѣвать. *Уже почав москалитися!* Константиногр. у. 2) Осолдатчиваться.

Моска́личок, -чка, *м.* Ум. отъ **москаль.**

Москалів, -ле́ва, -ве. 1) Принадлежащій великороссу. 2) Принадлежащій солдату.

Москалівна, -ни, *ж.* 1) Дочь великоросса. 2) Дочь солдата. *Чи не москалівна? так же, казали, у москаля дочка вмерла.* Мир. ХРВ. 8.

Москаль, -ля́, *м.* 1) Великороссъ. *Москаль ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. № 849. **Підпускати, підвозити москаля́**. Лгать, надувать, обманывать. *Не слухайте, батьки, сього ледащиці: підвезе він вам москаля!.. Не москаля я вам підвіз, а роблю все по праві.* К. ЧР. 376. 2) Солдатъ. *Пан постановив оддати Миколу в москалі.* Левиц. 3) Сортъ льна, сѣмя котораго не вылущивается само собой. Полт. 4) Сортъ чесноку. Вас. 204. 5) Насѣк. Pyrrhocoris apterus. Вх. Пч. І. 7. Ум. **Москалик, москаличок, москальчик.** *Роскажіть лиш, дядечку-москаличку, які дива ви бачили.* О. 1862. V. 29. Ув. **Москалюга.** К. Дз. 79.

Москальня́, -ні, *ж., соб.* 1) Великороссы. Желех. 2) Солдаты.

Москальство, -ва, *с.* 1) Соб. отъ **москаль**. 2) Обрусѣлость. *Українську натуру я добре знаю. Все се москальство лежить на їх, як на волу сідло.* Левиц. І. 313.

Москальча, -чати, *с.* = **Москаленя.**

Москальчик, -ка, *м.* Ум. отъ **москаль.**

Москальчу́к, -ка, *м.* 1) Ребенокъ-великоросъ. 2) Сынъ солдата.

Москалюга, -ги, *м.* Ув. отъ **москаль.**

Москати, -ка́ю, -єш, *гл.* Бить; стучать. *Коваль москає молотком.* Вх. Зн. 37.

Москва, -ви, *ж.* 1) Москва (городъ). 2) = **Москаль.** *Москаль, що якесь старе залізо продавав... і не чує, що жвавий міщанин у чемерці штовха його: «Москва, москва, чи продаєш залізо?»* МВ. І. 24.

Москвофіл, -ла, *м.* Сторонникъ великорусскаго языка въ Галиціи. Желех.

Москвофільство, -ва, *с.* Любовь къ великорусскому языку и пр. Желех.

Москвофільский, -а, -е. Принадлежащій москвофилу.

Москівщи́на и Московщина, -ни, *ж.* Великороссія. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65.

Моско́вець, -вця, *м.* = **Москаль 1.** К. Дз. 115.

Моско́вка, -ки, *ж.* 1) Великороссіянка. 2) Жена солдата, солдатка. 3) Сортъ мережки. Ум. **Моско́вочка.**

Московський, -а, -е. 1) Великорусскій. 2) Солдатскій. *Дівчино ягодо! Який у тебе кришталь під носом — як московський патрон.* Ном. **Пеня моско́вська**. Безпричинная придирка; человѣкъ безъ причины и сильно придирающійся.

Московщеня́, -ня́ти, *с.* = **Москаленя.** *Титарівна-Немирівна гаптує хустину та колише московщеня, малую дитину.* Шевч. 655.

Московщина, -ни, *ж.* 1) = **Московство.** *Московщина вкупі з французщиною прибивали його* (українське слово) *к землі.* К. ХП. 16. 2) Московщина. См. **Москівщина.**

Моско́та, -ти, *ж.* Неясный выговоръ. Вх. Уг. 252.

Москота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Говорить неясно, плохо выговаривая. Вх. Уг. 252.

Мостивий, -а, -е. 1) Милостивый. *Мостивий пане!* 2) Именитый, знатный. *Орудують пани мостиві людьми, як бидлом.* К. МБ. XI. 152. *Не цареві мостивому, не пану в палаті, а тобі, єдиний друже, хочу одспівати мою думу...* Федьк. III. 103.

Мо́стик, -ка, *м.* Ум. отъ **міст.**

Мостина, -ни, *ж.* 1) Половица. *Ой зірви, синку, в коморі мостину, сховай, синку, чужую дитину.* Чуб. V. 729. 2) Полъ. Гал.

Мости́нці, -ців, *м. мн.* Доски, положенныя на лодкахъ для составленія парома. Сим. 99.

Мостити, мощу, -стиш, *гл.* 1) Стлать, настилать, мостить, укладывать. *Ой позволь, пане, землю міряти, землю міряти, мости мостити.* Чуб. III. 295. *Мати почала мостити сіно в кутку ни столі.* Левиц. I. 400. Переносно: стараться уладить дѣло. *Бачить чоловік, що не переливки: уже і сяк, і так мостить, щоб одкоснулась причепа.* Грин. I. 293. Также переносно: твердить то-же самое. «*Розумний не стратить надії*», — *я йому,* — «*треба сподіватись, живши*». — *Поки не зрадять,* — *знов мостить він.* МВ. II. 117. 2) Вить, устраивать гнѣздо. *Журку, журку, та малий жайворонку, не мости гнізда кого бистрого Дніпра.* Грин. III. 594. *Ось на липині й гніздечко мостить Божа птичка.* О. 1861. VIII. 48. *Миша... гніздо мостить.* Грин. I. 254. 3) Колотить, бить. *Як почне мостить, то й місця живого не зоставить.* 4) **Мостити постоли**. Дѣлать постоли, сандаліи. *Сіла собі на столці, мостить собі постолці.* КС. 1884. I. 28. *Ой у тій хижці парубочки сидять, постольці мостять.* Мет.

Моститися, мощуся, -стишся, *гл.* 1) Моститься, умащиваться, усаживаться, примащиваться, прилаживаться. *Моститься, як то її сісти.* Св. Л. 14. *Все моститься, щоб поживиться.* Гліб. 75. *Панувати мостяться над нами.* К. ЦН. 190. 2) Вить гнѣзда. *Горобці мостяться під стріхою, а ворони на дереві.*

Мости́ще, -ща, *м.* 1) Ув. отъ **міст.** 2) с. Мѣсто гдѣ былъ мостъ.

Мостівка, -ки, *ж.* Жижа навозная. Вх. Зн. 37.

Мостни́ця, -ці, *ж.* Толстая доска, половица. НВолын. у.

Мостове, -вого, *с.* Сборъ за проѣздъ по мосту.

Мостови́й, -а́, -е́. 1) Вымощенный досками. *Ой Олено, сестро моя, помий двори мостовії.* Лукаш. 111. 2) Собирающій пошлину за проѣздъ черезъ мостъ.

Мостовни́чий, -чого, *м.* Смотритель мостовъ.

Мостовина, -ни, *ж.* Доска въ мосту, въ полу, въ деревянной настилкѣ. Ум. **Мостови́ночка.** *Мостять мости-мостовиночки за для вірного дружка; мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув.* Чуб. V. 370.

Мо́сть, -ти, *ж.* Милость (употребляется въ титулахъ). Його мость. Его милость.

Мосува́ти, -сую, -єш, *гл.* Укрѣплять.

Мосцівий, -а, -е. = **Мостивий.** *Не лучче б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати.* Нп.

Мосць, -ці, *ж.* = **Мость.**

Мося́ж, -жа, *м.* Желтая мѣдь. Шух. I. 283.

Мося́жний, -а, -е. Изъ желтой мѣди. Шух. I. 285.

Мося́жник, -ка, *м.* Мастеръ, изготовляющій изъ мѣди различные предметы — отливающій ихъ или выдѣлывающій изъ мѣдной проволоки, мѣдныхъ листовъ; обыкновенно это кресты и небольшіе предметы пряжки, цѣпочки, щипцы, ножи, **топірці, ке́лефи** и пр. Шух. I. 272, 318.

Мося́жництво, -ва, *с.* Выдѣлка различныхъ вещей изъ желтой мѣди. Шух. I. 272.

Мотани́на, -ни, *ж.* Суета, бѣганье. *Піднявся крик людський, збіглася дворня... Шатанина-мотанина.* Мир. ХРВ. 130.

Мотати, -та́ю, -єш, одн. в. мотну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Мотать, наматывать, мотнуть. *Мотати нитки на клубок.* **На ус мотати**. Замѣчать, принимать къ свѣдѣнію. *Слухає та на ус мотає.* Чуб. I. 289. 2) Болтать, болтнуть, качать, качнуть, махать, махнуть. *Увійде москаль у хату, мотне патлами.* Греб. 405.

Мота́тися, -та́юся, -єшся, одн. в. мотну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) Мотаться, мотнуться, болтаться. *А ти, хвуст, що робив?.. Мотався да чеплявся то за кущ, то за пеньок.* Рудч. Ск. І. 18. 2) Шататься, ходить, дѣлая то одно, то другое; хлопотать, суетиться. *Бабуся мотається по своїй хаті, як клубок, да все робить.* Г. Барв. 501. *«Світи світло! сип вечеряти!». Чоловік схопився, мотається, кинувся до печі, горшки витягає.* Грин. І. 295. **Мотнутися** — броситься, то-же, что и **метнутися.**

Моташка, -ки, *ж.* Мотокъ (нитокъ). Харьк. г.

Мотика, -ки, *ж.* Кирка. *А ні лопата, а ні мотика їх не розлучить.* Ном. № 9519. *Сокира остра, мотика їй сестра.* Ном. № 7995.

Мотили́ця, -ці, *ж.* 1) Болѣзнь: овечій вертежъ. См. **Метелиця.** 2) Вощинная моль. *Та й сього року мотилиці багато: котрий ні відкриєш вулій, в кожнім найдеш.* Уман. у.

Мотиличний, -а, -е. Зараженный овечьимъ вертежемъ. Угор.

Мотилівка, -ки, *ж.* Названіе особаго рода **пла́хти**. КС. 1893. XII. 448.

Мотиль, -ля, *м.* Мотылекъ. *Швидкий, як мотиль.* Ном. № 5757. *Щось у тебе буде: хоч мотиль, хоч бабка.* Ном. № 9232.

Мотиля́к, -ка, *м.* Мотиль. Вх. Уг. 252.

Мотли́ця, -ці, *ж.* Болѣзнь: Tabes hepalis.

Мотлох, -ху, *м.* 1) Хламъ, тряпье, обломки, клочки. *М'ясо розварилось на мотлох. Побив змія на мотлох.* Мнж. 22. *Сніп на мотлох побив.* Черк. у. 2) Сбродъ, сволочь. *Зоставайся ж із жидами та з мотлохом панським.* К. Досв. 219. *А то ж добре, що ти там на городі балакаєш із політницями, з усяким мотлохом?* Левиц. І. 485.

Мотлоши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* 1) Превращать въ хламъ, въ куски. 2) Колотить. *Мотлошив мене.* НВолын. у.

Мо́тля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* 1) Мотаться, болтаться. *Танцює, аж волоки на ногах росплутались, мотляються.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Болтаться, слоняться. *Чумаки мотляються поміж возами.* О. 1862. X. 22.

Мотнути, -ся. См. **Мотати, -ся.**

Мотови́лечко, -ка, *с.* Ум. отъ **мотовило.**

Мотови́ло, -ла, *с.* 1) Снарядъ для наматыванія нитокъ съ веретена. Представляетъ изъ себя палку, развдвоенную въ видѣ вилокъ на одномъ концѣ, а другой, болѣе толстый, конецъ оканчивается перекладиной. Вас. 201. Чуб. VII. 410. Гол. Од. 36. Части: палка — **держівно**, раздвоеніе — **вилиці з ріжками** (**ріжки**. Константиногр. у.), перекладина — **вилок** (**перехрестя**. Констан. у.). Шух. І. 150. *Накупив веретен, нема мотовила.* Чуб. 2) Названіе вола, имѣющаго привычку мотать головою во время запряганія. КС. 1898. VII. 47. Ум. **Мотови́льце, мотови́лечко.**

Мотови́льце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **мотовило.** 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 380. Ум. **Мотовилечко.**

Мо́ток, -тка, *м.* = **Міток.** *Як сестро, такій бути... чужі мітки одпрядаючи.* Чуб. V. 917. Ум. **Мото́чок, мотошок.** *Мотошок ниток.* Зміев. у.

Моторже́ник, -ка, *м.* = **Макорженик.** Сим. 209.

Мото́рити, -рю, -риш, *гл.* Дѣлать, подѣлывать. *А тим часом місяць пливе оглядать і небо, і зорі, і землю, і море, та глянуть на люде, що вони моторять, щоб Богові вранці про те росказать.* Шевч. 162.

Моторний, -а, -е. Проворный, бойкій, живой, ловкій. *Хоч чорна, да моторна, а біла дуже ніжна.* Ном. № 8534; *З того ледачого парубка та став такий моторний та гарний козак, що не здумать, ні сказать.* Рудч. Ск. II. 109. *Моторнії сини й онуки! читайте байку для науки.* Гліб. Ум. **Моторненький.**

Мото́рність, -ности, *ж.* Проворство, бойкость, живость. *Де ж той огонь, де та моторність, жвавість, де ті троянди, що жахтіли-цвіли на її щоках?* Г. Барв. 537.

Мото́рно, *нар.* Проворно, бойко, живо. Ум. **Моторненько.**

Мо́торошно, *нар.* 1) Не по себѣ, нездорово. *Прокинувся я, — холодно мені так, моторошно.* Зміев. у. 2) Страшно, жутко. *Жінко! мені щось моторошно, — чи пити, чи не пити?* Котл. МЧ. 372.

Моторувати, -рую, -єш, *гл.* = **Моторити.** *Покійний наш батько по всяк час моторував собі. Сказано — моторяча людина була.* Харьк. г.

Мотору́н, -на, *м.* Дѣятельный, проворный человѣкъ.

Мотору́ха, -хи, *ж.* Живая, дѣятельная женщина, воструха. Константиногр. у.

Моторяка, -ки, *м.* = **Моторун**. *Та й моторяка ж з вас! — сміюся.* МВ. (КС. 1902. X. 152).

Моторя́чий, -а, -е = **Моторний**. *Старий, а моторячий чоловік.*

Мотроши́ти, -шу, -ши́ш, *гл.* Порошить. *Проти Варвари почало мотрошити сніжком.* Мир. Пов. I. 112. *На дворі сніжок мотрошить.* Конотоп. у.

Мо́туз, -за, *м.* Веревка. *Стали-сьмо на попас, я коні мотузом добрим до воза прив'язав.* Литин. у. *Слабий, як учетверо мотуз.* Ном. № 8132. Мотуз въ ткацкомъ станкѣ — см. **Верстат**. Шух. I. 256. Ум. **Мотузок, мотузо́чок.**

Мотуза́рь, -ря́, *м.* Веревочникъ, дѣлающій веревки, бечевки. Угор.

Мотуззя, -зя, *с. соб.* Веревки. *Гниле мотуззя. Гей, гей, рятуйте і мотуззя готуйте.* Чуб. III. 326.

Мотузити, -жу, -виш, *гл.* 1) Увязывать, скручивать. 2) Мучить увертками, водить за носъ. НВолын. у.

Мотузка, -ки, *ж.* Веревка, тонкая бичевка. *Зачепила собі мотузкою за шию* (глечик) *да й понесла топить.* Рудч. Ск. I. 18. Ум. **Мотузочка.**

Мотузник, -ка, *м.* Веревочный мастеръ, канатный мастеръ. Вх. Зн. 37.

Мотузо́к, -зка, *м.* = **Мотузка.** *Смика за мотузок.* Левиц. Ум. **Мотузочок.**

Мотузочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мотузка.**

Мотузочок, -чка, *м.* Ум. отъ **мотузок.**

Мотузя́ний, -а, -е. Веревочный. *Мотузяна шлея.* Левиц. *Залізна кобила, мотузяний хвіст. (Заг. голка з ниткою).* Ном., стр. 300, № 352.

Мотушати, -ша́ю, -єш, *гл.* Шевелить. *І тілько й видно, що живий, бо раз-у-раз руками мотушає.* Ромен. у.

Мотуша́тися, -шаюся, -єшся, *гл.* = **Метуши́тися.** *Було ще дуже рано, але вже народ став мотушаться.* Новомоск. у.

Мох, -ху, *м.* 1) Мохъ. *Він такий уже старий, що увесь мохом обріс.* Рудч. Св. II. 61. *Налапав м'який мох, а під мохом твердий камінь.* Левиц. *Вам іти на мха, на темні луги.* Маркев. 89. 2) Очески овечьей шерсти. Гол. Од. 39. Ум. **Мошо́к.**

Мохна́вці, -вець, *ж. мн.* = **Мохнатиці** = **Рукавиці** въ загадкѣ: *Мац-мац по лавці, найшов мохнавці.* Чуб. I. 314. См. **Мохнатиця.**

Мохнатий, -а, -е. Мохнатый; пушной. *Звір мохнатий. Яка вона мохната, така невістка багата* О. 1862. IV. 37.

Мохнатиця, -ці, *ж.* Въ загадкѣ: рукавица. *Мацу-мацу по лавиці, обмацую мохнатиці (мохнатицю).* Ном., стр. 300, № 457.

Мохнатіти, -тію, -єш, *гл.* Обростать мохомъ, шерстью, волосами. *Лежачи і камень мохнатіє.* Ном. № 10844.

Мохнаток, -тка, *м.* **— білавий**. Раст. Lurula alba. Шух. I. 20.

Моховий, -а, -е. Моховой. **Мохова вода**. Болотная, тинистая вода. Ном. № 744.

Мохови́к, -ка, *м.* Раст. Boletus subtomentosus. ЗОЮР. I. 114.

Моховитий, -а, -е. Обросшій мхомъ. Вх. Уг. 252.

Мохто́ль, -ля́, *м.* Мѣра нитокъ въ 10 и 5 пасомъ. (Залюбовск.).

Моху́нка, -ки, *ж.* 1) Листки, въ которыхъ заключено зерно хлѣбнаго растенія. *Трудно молотить сю осінь пшеницю: дуже туш, не скоро вибивається зерно, дуже сидить у мохунках, бо недорідна, припалена.* Новомоск. у. 2) *мн.* Раст. Physalis Alkekengi L. ЗЮЗО. I. 131.

Моца́к, -ка́ и моцака, -ки, *м.* 1) Силачъ, крѣпышъ. *Там парубок моцака, ніхто його не зборе.* Черниг. г. 2) Крѣпкое яйцо, битокъ.

Моцарство, -ва, *с.* Могущество.

Моца́рь, -ря́, *м.* Силачъ. *Сідлай мі коня, того моцаря.* Kolb. I. 101.

Моцний, -а, -е. и пр. = **Міцний и пр.** *Моцний Боже допоможе, дасть з люби користь.* Чуб. V. 2.

Моцува́тися, -цуюся, -єшся, *гл.* 1) Стараться, силиться, крѣпиться. 2) **— з ним**. Бороться, мѣряться силами съ кѣмъ. Желех.

Моцу́ля, -лі, *ж.* = **Морґуля**. *А він таки добряче черкнув тебе по голові: ач, яка моцуля.* Черном.

Моцьо́, -ця́, *с.* Дѣтск. = **Моня**. Вх. Лем. 436.

Моцюва́ти, -цюю, -єш, *гл.* Усиливать, напрягать, укрѣплять.

Моцюва́тися, -цю́юся, -єшся, *гл.* = **Моцуватися**.

Моцюголов, -ва, *м.* Большой деревянный гвоздь.

Мо́чар, -ра, *м.* Топь, низменное съ подпочвенной водой мѣсто. *Через мочар до мене йти.* Канев. у. *На мочарі вівці ходять.* Канев. у. *Рузя... трохи не загрязла на мочарі.* Левиц. I. 305.

Мочари́стий, -а, -е. = **Мочаруватий.** Хотинск. у.

Мочаруватий, -а, -е. О почвѣ: болотистый, мокрый. *Мочаруате поле.* Каменец. у.

Моча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Мокать. *А не хочеш — вибачай: ложечки не мочай.* Чуб.

Мо́чва, -ви, *ж.* Слякоть. Черниг. у.

Моче́на, -ної, *ж.* Настоенная водка. *Будем мочену пити.* Зміев. у. Кв. II. 158.

Мочерет, -ту, *м.* = **Мочар.** Лубен. у.

Мочи́, можу, -жеш, *гл.* = **Могти.** Желех.

Мочи́вий, -а, -е = **Мочливий.** *Мочиве літо.* Вх. Зн. 37.

Мочилинівка, -ки, *ж.* = **Мочи́ло.** *Покладу я колопеньку та в мочилинівку.* Гол. III. 378.

Мочи́ло, -ла, *с.* Водой наполненная яма, въ которой мочать коноплю. Шух. I. 147.

Мочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Мочить, смачивать. *Треба мочити сорочки. Я вчора мочила коноплі. Не хочу мочити руки. Мочила березівкою виразку, та й загоїлось.*

Мочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* Мочиться, смачиваться. *Познімай сорочки, а то мочаться на дощі.*

Мо́чка, -ки, *ж.* = **Мачка 2.** Вх. Уг. 252.

Мочли́вий, -а, -е. Мокрый, дождливый. *Мочливе літо було сей год.*

Мо́чний, -а, -е = **Мочливий.** *Мочная весна була.* Сосниц. у.

Моше́нство, -ва, *с.* Мошенничество. *А на торговиці, де коней та волів продають, — скільки там мошенства, неправди!* О. 1861. VI. 76.

Моше́нський, -а, -е. Мошенническій.

Мошечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мошка.**

Мо́шка, -ки, *ж.* Мошка. *Мошки, комарі, мухи... завелись з попелу.* Ном. № 314. Ум. **Мошечка.**

Мошка, -ки́, *ж. соб.* Мошки. *Мошки багато на городі, — усі руки й лице покусала.*

Мошна́ч, -ча, *м.* Раст. Sedum acre L. ЗОЗО. I. 136.

Мошнухи, -нух, *м. мн.* Раст. = **Мохунки.**

Мошо́к, -шку, *м.* Ум. отъ **мох.**

Мошо́нка, -ки, *ж.* Кошелекъ. Желех.

Мощи́рь, -ря, *м.* = **Мущирь.**

Мо́щі, -щей, *ж. мн.* Мощи, останки. *Ой я ж кажу — в саду лежу, аж я в нехворощі, ізсушилась, ізв'ялилась, тілько мої мощі.* Нп.

Мравниця, -ці, *ж.* Топкое, болотистое мѣсто въ лѣсу. Шух. I. 81.

Мрака, -ки, *ж.* = **Мряка.** *Мрака йшла.* О. 1861. X. 49. *Мраки залягли, мраки йдут.* Вх. Зн. 37.

Мре́во, -ва, *с.* = **Марево.** *Та то ще, гляди, мрево.* Ном. № 3058.

Мрець, мерця́, *м.* Мертвець. Єв. I. XI. 41. *Він дуже боявся мерців.* Левиц. *Як у мерця очі не заплющені — на вмірущого.* Ном. 312.

Мри́ґати, -ґаю, -єш, *гл.* 1) Моргать (глазами). *Тілько мриґа, нічого не говоре.* Новомоск. у. 2) = **Ремиґати.** *Не їсть, а тільки мриґа.* Черк. у.

Мрійний, -а, -е. Мечтательный. *Паші жінки дівоцтво своє вважають більше за якесь невиразне й мрійне русалкування, аніж справжнім життям.* Г. Бар. 377.

Мрійник, -ка, *м.* Мечтатель. Желех.

Мрійниця, -ці, *ж.* Мечтательница. Желех.

Мріти, мрію, -єш, *гл.* Чуть виднѣться (вдали), неясно виднѣться. *А під лісом, край дороги либонь курінь мріє.* Шевч. 82. *За могилою могила, а там тільки мріє.* Шевч. 8. *Мріє, мріє ясен місяць у неділю рано.* Нп. *Діти мріли в сутінку.* Левиц.

Мрітися, мріюся, -єшся, *гл.* 1) = **Мріти.** *По степу росяному шлях мрівся.* МВ. (О. 1862. I. 77). 2) Мерещиться, грезиться. *Небозі сонечко мріється, — воно ж зрадніло, та й справді гріється.* Ном. № 6402.

Мрітно, *нар.* Чуть-чуть замѣтно вдали. *А там щось мрітно: чи то люде, чи то коні, а може копиці сіна.*

Мрія, мрії, *ж.* Мечта, греза. *Ох, мрії мої, мрії золотії.* Левиц. *Все те викликали веселі мрії, веселі думи.* Левиц. I. 195. *Пропало моє й дівування, всі радощі, мої мрії, мої надії.* Г. Барв. 223.

Мріяти, -рію, -єш, *гл.* Мечтать. Желех.

Мружити, -жу, -жиш, *гл.* Смыкать (глаза), жмурить. *Болить мені головонька, оченьками мружу.* Гол. І. 251. *Хоть я ляжу спати, — сон очей не мружить.* Гол. І. 349.

Мрук, -ка, *м.* Ворчливый человѣкъ. Желех. **Темного мрука грати**. Играть въ жмурки. Желех.

Мру́ка, -ки, *м.* Мурлыка.

Мрукати, -каю, -єш, *гл.* Мурлыкать. *Кіт мурий, на сонці потягаючись, мрукає з свого доброго талану.* МВ. II. 134.

Мря́ка, -ки, *ж.* Густой туманъ съ мелкимъ дождемъ. *Вночі і ожеледь, і мряка, і сніг, і холод.* Шевч. 657. Ум. **Мрячка.**

Мряч, -чі, *ж.* = **Мряка.** *Мряч упала.* Вх. Зн. 38. Желех.

Мрячи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* 1) Моросить. *Дощ став мрячити.* 2) *безл.* **Мрячи́ть**. Стоить туманная, съ мелкимъ дождемъ, погода. *Все мрячить та й мрячить.* Каменец. у.

Мря́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **мря́ка.**

Мря́чний, -а, -е. Туманный, дождливый.

Мря́чно, *нар.* Туманно, дождливо.

Мстивий, -а, -е. Мстительный. *Суддя не мстивий, а всім страшливий. Але сі ніжні істоти мстиві. Вони мстяться над людьми за їх лихі почування.* Г. Барв. 400.

Мстивість, -вости, *ж.* Мстительность. Желех.

Мстиво, *нар.* Мстительно. *Його серце мстиво якось стрепенулося у грудях.* МВ. (О. 1862. І. 87).

Мстити, мщу, мстиш, *гл.* Мстить. Встрѣчено въ фальсифицированной исторической пѣснѣ: *Вовкулакам, кателикам, мстючи зраду здала.* Срезн. Запорожск. Ст. Часть. І. 38.

Мсти́тися, мщуся, мсти́шся, *гл.* Мстить за себя, отомщать. *Огонь святий мститься, як його не шануєш.* Ном. № 10305. *Як вийде злодій з тюрьми, то ще гірш буде мститися.* НВолын. у. *То вона метиться на Хведорові за дочку.* Мир. Пов. І. 165.

I. Му, *меж.* Выражаетъ мычаніе коровы.

II. Му, *сокр. мѣст.* йому. *Най тота зрадить, котра му ладна.* Чуб. V. 16.

Мугикати, -каю, -єш, *гл.* Пѣть подъ носъ, мурлыкать. *Гуляв собі пренеповинний в саду та арію якусь мугикав стиха.* Шевч. 556.

Муги́рь, -ря́, *м.* Неотеса, грубый простой человѣкъ, мужикъ. Мнж. 83. *Така завелась смілость у вражих мугирів, що йде значний козак улицею, — ніхто й шапки не ламав.* К. ЧР. 214. Ув. **Мугиря́ка.** Зміев. у.

Муги́рька, -ки, *ж.* Неотеса, мужичка, грубая женщина.

Мугиря́ка, -ки, *м.* Ув. отъ **муги́рь.**

Муде́рний, муде́рський, -а, -е. Искусный. Желех. Вх. Зн. 38.

Мудзу́ля, -лі, *ж.* Большая мозоль, шишка, наростъ. Мнж. 185.

Му́дики, -ків, *м. мн.* Раст. Glechoma hederacea. Вх. Пч. І. 10. ЗЮЗО. І. 172.

Мудник, -ка, *м.* Раст. Parnassia palustris. Лв. 100.

Мудо, -да, *с.* Ядро (у мужчины, самца). Желех.

Мудрагель и мудраґель, -ля, *м.* 1) Умникъ, лукавець, хитрецъ. *Мудрагель! куроп'я ззів, а сказав, що само вгризлося.* Ном. № 3067. 2) Большая бабочка ночная. *Ой не літай, мудраґелю, попід стелю, не пороши миленькому на постелю.* Нп.

Мудрак, -ка, *м.* Смышленный, разумный человѣкъ; мудрствующій. *Е, та він у мене мудрак на всячину.*

Мудрація, -ції, *ж.* Мудренность, замысловатость, искусство. *А ми втнемо рукавця і нові, хиба мудрація велика.* Гліб. 39.

Мудренець, -нця и мудрень, -ня, *м.* Раст. Larix decidua. Вх. Уг. 252. Вх. *Лем.* 436.

Мудре́ць, -ця́, *м.* Мудрецъ. *Ідумейські Таманці... славні були своїми мудрецями.* К. Іов. V. *Мудрець там физику провадив.* Котл. Ен. III. 53.

Мудрий, -а, -е. 1) Мудрый, умный. *Чому чорт мудрий? — Бо старий.* Посл. *Мудрий поляк по шкоді.* 2) Мудреный, замысловатый. *Невелика штучка, та мудра.* Чуб. I. 268. *Нагиналась, виправлялась, взявшися у боки, голубцями личкувала де-где мудрі скоки.* Мкр. Н. 29. 3) Хорошій по своимъ качествамъ: красивый, вкусный и пр. *Росчесав кудрі, росчесав мудрі, і сам до милої пішов.* Чуб. V. 370. *Мудре дерево.* Шух. I. 88. *Мудрого борщу наварила.*

Мудрик, -ка, *м.* 1) = **Мудрак.** Черниг. г. 2) = **Мудренець.** Вх. *Лем.* 436.

Мудри́на, -ни, *ж.* Раст. Larix europaea. Шух. I. 18.

Мудрість, -рости, *ж.* Мудрость. *Кожда пригода до мудрости дорога.* Ном. № 1752.

Мудріти, -рію, -єш, *гл.* Умнѣть.

Мудрішки, -шок, *ж. мн.* Выдумки; искусно, мудрено, замысловато сдѣланныя вещи. *Прегарна природа гуцульских гір піддержує його* (гуцулову) *фантазію і робить його способнішим до усьи́ких му́дрішок.* Шух. I. 294.

Му́дро, *нар.* 1) Мудро, умно. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає.* Ном. № 5883. 2) Хитро, мудрено. *А сам, говорячи так. збоку якось на неї дивиться мудро.* МВ. II. 81. 3) Искусно, затѣйливо. *Мудро співа.* Шевч. 154. *Два рушники довгих та мудро вишитих.* Кв. I. 77.

Мудрований, -а, -е. Замысловатый. *Мова сієї поеми аж геть муарована і випробувана на инших словесних творах.* К. Іов. IV.

Мудро́та, -ти, *ж.* = **Мудрощі 2.** Федьк.

Му́дрощі, -щей и -щів, *ж. мн.* 1) Хитроумныя затѣи, хитрые пріемы; мудрствованія. *Хитрощі та мудрощі.* Ном. № 2969. 2) Мудреныя вещи, что-либо затруднительное для пониманія или исполненія. *Не великі тут мудрощі.* 3) Заповѣди. *Десять Божих мудрощей.* Кіев. г.

Мудрува́ння, -ня, *с.* Умствованіе, мудрствованіе.

Мудрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Умствовать, мудрить, мудрствовать. *Будемо якось хитрувати та мудрувати і таки добудемо того щастя.* Левиц. I. 201. *Як не мудруй, а вмерти треба.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 111.

Мудрува́тися, -руюся, -єшся, *гл.* Быть въ затруднительныхъ хлопотахъ? *Мудрується, як сучка перед перевозом.* Ном. № 10958.

Мудря́ха, -хи, *ж.* Названіе одного изъ родовъ плахти. Черниг. у.

Мудь, -дя, *м.* 1) Неотеса, грубый человѣкъ, мужикъ. *Та що й говорить з такими глечиками, з такими мудями.* Левиц. Пов. 182. 2) = **Мудо.** *Як я... стягну з коня цього черкеса, так хватайте його прямо за мудя, то він буде наш... Хватили його тільки за мудя, той зараз і ослаб.* СХО. VIII. 315.

Муж, -жа, *м.* 1) Мужъ. *Ой там стояла мужів громада, мужів громада, велика рада.* Чуб. 2) Мужъ, супругъ. *Ги не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70.

Мужва, -ви́, *ж. соб.* Мужичье. *Якась мужва обідрана.* Рудч. Ск. II. 82. *Сказано мужва — не розчовпе, що піп у церкві скаже, та й торочить, що робити гріх.* Купян. у. *Убірайтесь ік нечистій матері, мужва невмивана.* К. ЧР. 354.

Мужик, -ка, *м.* 1) Простолюдинъ, мужикъ. *До панів пан, а до мужиків мужик.* Ном. № 5879. 2) Мужъ. *Жінка-голубочка пече млинці з полубочка, а мужик, щоб здоров, більш муки намолов.* Ном. № 12359. Ум. **Мужичо́к.** *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка.* Нп. Ув. **Мужичище.** *А той мужичище взявся за бочище.* Чуб. V. 686.

Мужиків, -кова, -ве. 1) Мужику принадлежащій. 2) Мужнинъ. *Тільки гріє моє здоров'є мужикове подвор'є.* Мет. 332.

Мужикувата, -кую, -єш, *гл.* Быть крестьяниномъ, мужикомъ. *Тут мужикував, там пануватимеш.* Мир. Пов. І. 123. *Ми, мужикуючи по хуторах і селах...* К. (О. 1861. І. 312).

Мужицтво, -ва. 1) Крестьянство. *Він, ще оженившись, послухав жінки, од мужицтва одстав і збивався трошки на купецький лад.* Кв. II. 196. 2) *соб.* Мужики. *А найбільш преться того мужицтва.* К. ЧР. 332. 3) Мужичество, грубыя привычки, замашки.

Мужицький, -а, -е. 1) Крестьянскій, мужичій. *Бувало дають ляхам одежу мужицьку.* Драг. *В їх усе по панській, любе й миле, а в нас усе по мужицькому.* МВ. І. 26. 2) Мужескій, мужній. *Очищаєш ти, водо явленая, нарожденого од позору: надуманого, нагаданого, встрічного, водяного, вітряного, жіноцького, мужицького, парубоцького, дівоцького.* Чуб. І. 132.

Мужичий, -а, -е. Крестьянскій; мужичій. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53.

Мужи́чити, -чу, -чиш, *гл.* Говорить мужичьимъ языкомъ (объ ученикахъ бурсы, употребляющихъ украинскій языкъ). *Кожного, хто «мужичив», записують в журнал і за кару назначають вивчити скілька десять латинських слів.* Св. *Л.* 29.

Мужичище, -ща, *м.* Ув. отъ **мужик.**

Мужичка, -ки, *ж.* Крестьянка, мужичка. *Де таки сьому статись, щоб пан та взяв мужичку?* Кв. І. 224.

Мужний, -а, -е = **Мужній 3 и 4.**

Мужній, -я, -є. 1) Мужній, принадлежащій мужу. *Хто такий у світі зору засипляє: чи молода дівчинонька, чи бідная удівонька, чи мужняя жона?* Чуб. V. 486. 2) *ж.* Замужняя. *Сі баришні як би були мужні, то б їм землі треба.* Донск. обл. 3) Мужественный. *З молодого хлопця починає виходити мужній, дорослий чоловік.* Левиц. *Вона почула його гарячу мужню руку під своєю рукою.* Левиц. 4) Мужественный, смѣлый, обладающій мужествомъ.

Мужність, -ности, *ж.* 1) Мужественность. 2) Мужество, смѣлость. Желех.

Мужно, *нар.* Мужественно.

Мужчи́р, -ра, *м.* = **Мощирь.**

Муза, -зи, *ж.* Муза. *Возлюбленнику муз і грацій.* Шевч. 599.

Музика, -ки, 1) *ж.* Музыка. *Троїста музика йграє що є духу.* Кв. І. 12. 2) *м.* Музыкантъ. *Пропустіть, пропустіть — музики йдуть.* Шевч. 305. 3) *м.* Охотникъ. *О, я замолоду був великий музика до горілки.* Волын. г. Ум. **Музиченька.** *Наймай музиченьки.* Чуб. V. 304.

Музика́нт, -та, *м.* = **Музика 2.** *Музиканти мої, ви заграйте мені!* Нп.

Музи́цтво, -ва, *с.* Игра на музыкальномъ инструментѣ. *Веселе ремесло музицтво... легким хлібом забавляють.* Ном. № 12467.

Музиченько, -ка, *м.* Ласк. отъ **музика** 2. Чуб. V. 304. *Заграй мені, музиченько, під осичиною.* Грин. III. 648.

Музи́чка, -ки, *м.* 1) Плохой музыкантъ. 2) Жукъ скрипунъ, Dorcadion. Мнж. 185.

Музичний, -а, -е. Музыкальный. *Музичні вар'яції.* Левиц. *Музичний і читальний вечір.* О. 1862. III. 26.

Музьки, -зьок, *ж. мн.* Начесы. (К. 11. Михальчукъ).

Музюк, -ка, *м.* = **Мізюк.** Козелец. у.

Мука, -ки, *ж.* Мука, мученіе, страданіе. *Він терпів муку од свого кохання.* Левиц. *Жили наші діди — не знали біди; стали жить онуки — набралися муки.* Ном. № 683. **На муки давати.** Мучить, терзать. *Били мене, били, на муки давали.* Гол. IV. 492.

Мука, -ки, *ж.* = **Борошно.**

Мукати, -каю, -єш, *гл.* Мычать. *Мукає корова.* Каменец. у. *Чогось телята мукають.* Драг.

I. Мул, -лу, *м.* 1) Иль. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховаю.* Шевч. 58. 2) Урина. *То вельзевул попустив мул, з ляку омочився.* КС. 1882. IV. 170.

II. Мул, -ла, *м.* Мулъ, лошакъ.

Мулистий, -а, -е. Илистый.

Мулити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Жать, давить, тереть. *І червоні чоботи мулять.* Ном. № 1998. *Чобіт мулить ногу, подушка мулить в голову.* Ном. № 11310. 2) Не давать покою. *Се то йому худобина мулить.* Ном. № 10820.

Мули́ти(-ся), -лю(-ся), -ли́ш(-ся), *гл.* Заносить иломъ.

Мулитися, -люся, -лишся, *гл.* Мяться, переминаться. *Микита довго чогось мулився і не хотів проти ночі виїздити.* О. 1861. XI. 10. *Та оце було мулюсь, мулюсь, а на дворі холодно; треба йти.* Черниг. г.

Мулір, -ра, *м.* = **Муляр.** *Там муліри мур мурують.* АД.

Мулкий, -а́, -е́. 1) Илистый. 2) **— брус.** Мягкій точильный камень. Канев. у.

Мулька, -ки, *ж.* = **Мілька.**

Мулькúй, -а́, -е́. Жесткій, давящій, жмущій, мозоля тій.

Мулько, *нар.* 1) Жестко. 2) Неудобно, неловко, плохо. *Попереду у їх було по шість десятин, а тепера як поділили подушно, то по одній, — так їм і мулько.* Черниг. г. *І в того* (сина) *старому хутко стало мулько.* Драг. 178.

Мульникуватий, -а, -е = **Мулкий 1.** *Мульникувата земля.* Вх. Уг. 252.

Мулювати, -люю, -єш, *гл.* = **Малювати.** *Мулює брови синьою ожиною.* Чуб. V. 693. *Мульований коромисел гнувся, не вломався.* Чуб.

Муля́вка, -ки, *ж.* = **Мілька.** Вас. 188.

Муляний, -а, -е. Мозольный, натертый, нажатый.

Муля́р, -ра́, *м.* 1) Каменщикъ. *Муляр додому, а мур додолу.* Канев. у. 2) = **Маляр.** *Треба мені, друг мій, муляра нанять, твоє біле личенько та й намалювать.* Чуб. V. 100.

Муля́рник, -ка, *м.* = **Маляр.** Ум. **Мулярничок.** *Вичорнили брівки да мулярнички.* Чуб. III. 145.

Муля́рство, -ва, *с.* Ремесло каменщика. Желех.

Мулярський, -а, -е. Каменщицкій. Желех.

Мулярчу́к, -ка, *м.* Ученикъ каменщика. Желех.

Му́ляти, -ляю, -єш, *гл.* 1) = **Мулити.** *Муляє чобіт. Щось муляє під коліном: я лап, — і намацав каблучку.* Г. Барв. 213. 2) — **очима**. Мигать глазами, то закрывать, то открывать глаза. *Ходить та все муляє очима, все заплющає.* Кіев. у.

Му́лятися, -ляюся, -єшся, *гл.* = **Мулитися.** *Кажи, не муляйся.* НВолын. у.

Мума, -ми, *ж.* Мумія. *Єгипецька мума.* Ном. № 2901.

Мунде́р, мундир, -ру и мунду́р, -ра, *м.* Мундиръ. Ум. **Мунде́(-и́, -у́)рик, мунде́ (-и́, -у́)рчик, мунду́ронько**. *Другий в однім мундеричку дріжить увесь.* О. 1861. XI. 69.

Муни́ця, -ці, муни́ція, -ції, *ж.* Амуниція. *Дадуть тобі, синку, солдатську муницю.* Нп. *Москаль закусив, подякував Богу... да за муницію та й пішов собі.* Драг.

Муни́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Церемониться. *Бери бо лускай насіння; ще й муничиться.* Черном.

Му́р, -ру, *м.* Каменная, кирпичная стѣна. Вх. Уг. 253. *Перебігли вони міст, з'їхали на острів, поїхали попід самим садовим муром.* Левиц. І. 218. *Золота швайка мур пробиває.* Ном. № 1394.

Мурава, -ви, *ж.* 1) = **Муріг.** *Прикрив ноги осокою, накрив очі муравою, жовте тіло рокитою.* Чуб. V. 942. 2) *соб.* Муравьи. *У дворах, по у лицях, коло церкви, як мурави народу.* Мир. Пов. І. 136. Ум. **Мура́вка, мура́вонька, мура́вочка.** *Кладу я кладку через муравку.* Чуб. III. 209. *В її ложки під порогом заросли мурогом, а тарілочки під лавкою заросли муравкою.* МУЕ. III. 77. *Ой стежка да маленькая, муравочка зелененькая.* Мет. 163. *Найшов купу муравки.* Грин. II. 222.

Мураве́ль, -вля́, *м.* Муравей. Желех.

Мураве́льний, -а, -е. Муравьиный. Желех.

Мурави́й, -вий, *м.* Муравей. *Муравиї обточат.* Драг. 34.

Мурави́ний, -а, -е. Муравьиный. **Муравине масло**. Раст. Aetalium Septicum Fries.

Муравиця, -ці, *ж.* 1) = **Мурава.** 2) Желтыя и синія пятна на тѣлѣ умирающаго. Мил. 165. *Коли вже муравиця вийшла на тіло, то вмре дитина.* Каменец. у. *Прихожу, а в неї дитина слаба. Що в неї? Каже: кір. Коли я гляну, аж у її вже червона муравиця виступила. Умре, кажу. Коли так: до вечора й умерло.* Маріуп.

Мурави́ще, -ща, *с.* = **Муравник.** *Забрав би в торбу оце муравище, було б на горіхи.* Золотон. у.

Мураві́ння, -ня, *с.* Муравейникъ. Желех.

Муравка, -ки, ж. Ум. отъ **мурава.**

Муравлиний, -а, -е = **Муравиний.**

Муравлиння, -ня, *с.* = **Муравіння.** Желех.

Муравник, -ка, *м.* Муравейникъ. Мнж. 116. *Посади кажана в муравник та тікай, щоб не чув його свисту.* Драг. 34.

Муравчаний, -а, -е = **Муравиний.** Вх. Лем. 436.

Мура́ль, -ля, *м.* = **Муравель.** Вх. Лем. 436.

Муранділь, -ля, *м.* Муравей. Вх. Зн. 38.

Мурар, -ра́, *м.* = **Муляр 1.** Гол. II. 710.

Мурашва́, -ви, *ж. соб.* Муравьи. *У Пріськи наче мурашва бігла по тілу.* Мир. Пов. І. 170.

Мураши́нник, -ка, *м.* = **Мурашник.**

Мурашка, -ки, *ж.* Муравей. *Мурашки, мурашки! поховайте подушки, бо татари йдуть.* Ном. № 339.
Мурашко́вина, -ни, *ж.* Муравейникъ. Шух. I. 88.
Мурашник, -ка, *м.* Муравейникъ. НВолын. у.
Мурашня́, -ні, *ж. соб.* = **Мурашва.** *Люде, що та мурашня, купки собі понагортали і живуть.* Св. Л. 213.
Мурва́нь, -ня, *м.* Мурашка. Вх. Уг. 252.
Мурга, -ги, *ж.* Мѣра поверхности: три морга. Кіев. у.
Мургій, -гія, *м.* Волъ почти черной масти. См. **Смаглій.** КС. 1898. VII. 42.
Мурда, -ди, *ж.* Овца, черная вокругъ глазъ. Вх. Лем. 436.
Мурей, -ре́я, *м.* Сермяжникъ. ЗОЮР. I. 252. *Козак муреями нас узиває* (міських людей). К. ЦН. 249.
Мурза, -зи, *м.* 1) Мурза, татарскій князь. *Всіх мурз із куренів вечеряти позвати.* К. МБ. X. 19. 2) Запачканное, неумытое лицо.
Мурза́к, -ка́, *м.* Татаринь. *А вже ж мурзак, мурзак Супрунові да назад руки в'яже.* Грин. III. 585.
Мурзалець, -льця, *м.* = **Мурзак**? *Уже ж мені, превражії мурзальці, та й Вкраїна не мила.* Мет.
Мурзати, -заю, -єш, *гл.* Пачкать, марать (лицо, руки).
Мурзатий, -а, -е. Съ испачканнымъ лицомъ, грязный, испачканный. *Поганії, мурзатії з гулиці побігли.* Грин. III. 92.
Мурзатися, -заюся, -єшся, *гл.* Пачкаться, мараться, муслиться. *Їж, та не мурзайся.*
Мурий, -а, -е. 1) Темносѣрый, испещренный пятнами (о масти). *Кіт мурий.* МВ. II. 139. *Три голови мав сей пес мурий.* Котл. Ен. 2) Смуглый. *А зась, мурий нехрещений! цеглу їж, а не хліб печений.* Ном. № 13695. Ум. **Муре́нький.** *У цього Марка була пара муреньких бичків.* Рудч. Ск. I. 6.
Мурин, -на, *м.* 1) Мавръ. *Отелло, венецький мурин.* (Шекспірові твори... поперекладав П. Куліш. I). 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 436.
Мури́на, -ни, *ж.* Болотце, остающееся послѣ половодья. Грайвор. у.
Му́ринка, -ки, *ж.* Мавританка.
Му́ринський, -а, -е. Мавританскій.
Мурівчик, -ка, *м.* = **Муляр 1.** Черк. у.
Муріг, -ро́гу, *м.* = **Моріг.** *Зелений як муріг.* Ном. № 13157. *І двір його мурогом заріс.* Ум. **Мурожок.**
Му́ркати, -каю, -єш, одн. в. му́ркнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Мурлыкать, мурлыкнуть. *Кіт сидить та муркає.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бормотать, разъ забормотать. *Муркнув щось таке, що й не розбереш, та й пішов.*
Муркач, -ча, *м.* Баранъ. НВолын. у.
Муркіт, -коту, *м.* Мурлыканье. Желех.
Муркота́ти, -кочу́, -чеш и муркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Мурлыкать. *Бач, як кіт муркотить.*
Муркоти́ло, -ла, *м.* = **Муркотій.** Желех.
Муркотій, -тія, *м.* Ворчунъ. Желех.
Муркотіти. См. **Муркотати.**

Муркотня́, -ні, *ж.* Мурлыканье.

Мурло́, -ла. 1) Неотеса, грубый человѣкъ. 2) Харя, рыло.

Мурманька, -ки, *ж.* = **Мурвань.** Вх. Уг. 253.

Мурманьчий, -а, -е = **Муравиний.** Вх. Уг. 253. Мурманьча громадка. = **Мурашник.** Вх. Уг. 253.

Мурмило, -ла, *м.* = **Мурло.** *Чи чуєш ти, мурмило?* Гул.-Арт.(О. 1861. III. 94.).

Мурмотати, -мочу, -чеш, *гл.* 1) Бормотать. *Народ... мурмотав: паноче, згинь.* Котл. Ен. VI. 44. 2) Роптать. 3) Журчать.

Мурно-камінь, -ня, *м.* Встрѣчается въ пѣснѣ для обозначенія драгоцѣннаго камня въ перстнѣ. *На тій ручці злотий перстень, на перстені мурно-камінь.* Гол. III. 121.

Мурований, -а, -е. Построенный изъ камня или кирпича, каменный. МВ. I. 150. *А нащо ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14.

Мурова́ниця, -ці, *ж.* Каменный домъ. Вх. Зн. 38.

Муроломний, -а, -е. Стѣнобитный.

Мурува́ння, -ня, *с.* 1) Постройка каменной стѣны, каменнаго зданія. 2) Каменная постройка.

Мурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Возводить каменную стѣну, класть кирпичи.

Муруга, -ги, *м.* Волъ сѣро-бѣлой масти съ продольными узкими полосами другого, болѣе темнаго цвѣта. Ум. **Муружка.** КС. 1898. VII. 42.

Муругий, -а, -е = **Моругий.** *Муругі або чорні свити.* О. 1862. IX. 68. *Ой ну, коте муругий!* Мил. 42. *Лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38.

Мурча́к и мурчо́к, -ка, *м.* Морская свинка, Cavia cobaga Pall. Вх. Зн. 38. Желех.

Мурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Мурмотати.** *Слухаю я — і борсук у норі мурчить.* Берд. у.

Мурянка, -ки, *ж.* = **Мурашка.** Вх. Уг. 253.

Мурянча́ний и муря́нчий, -а, -е = **Мурманьчий.** Вх. Уг. 253.

Муря́х, -ха, *м.* Муравей. Каменец. у.

Мус, -су, *м.* Принужденіе. *Мус — великий пан.* Посл. Через мус. По принужденію. Желех.

Муса́к, -ка, *м.* Кусокъ выточенной стали, которымъ косецъ выравниваетъ остріе косы. Шух. I. 169.

Муселе́ць, -льця́, *м.* 1) Напитокъ: вареный медъ, также разведенный медъ, настоянный на ягодахъ, съ которыхъ слита наливка. Маркев. 170.

Мусити, -шу, -сиш, *гл.* 1) Долженствовать, быть должнымъ, вынужденнымъ. *Не рада коза торгу, а кури весіллю, та мусять.* Ном. № 1075. *Просили — не хотів, казали — мусив.* Ном. № 1076. **Мусить бути**. Должно быть, вѣроятно. *Іде шляхом молодиця, мусить бути з прощі.* Шевч. 79. **Не мусити**. Не быть въ состояніи. *Полюбила козаченька, не мушу забути.* Мет. *Ніяк не мусе достати грошей.* ХС. IV. 17.

Мусіти, -шу, -сиш, *гл.* = **Мусити.** *О. Порфирій мусів навідатись до о. благочинного.* Левиц. *Мусіла свій гріх у церкві спокутувати.* Левиц.

Мускати, -каю, -єш, *гл.* Приглаживать. Гол. Од. 73.

Мускота, -ти, *ж.* Слякоть. Угор.

Мускотіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Издавать шорохъ, шуршать. *Пішов з хати і запер за собою двері; вертаюсь — відчинені двері і чуть — шось у хаті мускотить, аж там оцей чоловік.* Александров. у.

Муст, -ту, *м.* Навозная жижа. Вх. Зн. 37.

Мусува́ння, -ня, *с.* 1) Измышленіе, придумываніе. 2) Броженіе.

Мусува́ти, -сую, -єш, *гл.* 1) Раздумывать, соображать, измышлять. *Мені дай зараз за роботу, то я приймуся мусувать, як нам у пекло довалитись.* Котл. Ен. III. 18. *Довго він мусував про своє безталання.* Полт. г.

Мусуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Возиться. *Я й додому почав уже повертати, а він одно мусувався і панькався біля своєї кобили.* Харьк. г.

Мусулес, -су и мусулець, -льця, *м.* = **Муселець 1.**

Мусульманин, -на, *м.* Мусульманинъ. К. Кр. 14. *Правовірні наші мусульмане.* К. МБ. X. 18.

Мусульманка, -ки, *ж.* Мусульманка.

Мусульманський, -а, -е. Мусульманскій. *Гареми мусульманські.* К. МБ. XI. 152.

Мусяндровий, -а, -е. ? *Скільки бідні школяри муки приймуть, поки вивчуть сі мусяндрові вірші.* О. 1862. VI. Зъ нар. уст. 53.

Мутити, мучу, -тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать. 2) Производить безпорядокъ. *Мутив, як на селі москаль.* Котл. Ен. I. 25. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. № 876.

Мути́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* 1) Мутиться. 2) Смущаться; волноваться. *Отсе не где Катря! — мутиться мати: хто ж мене оплаче?* МВ. II. 197.

Мутни́й, -а́, -е́. Мутный. *Ой чого ж ти, мила, такая, як водиченька мутная?* Нп.

Мутник, -ка, *м.* Мутный ручей. Вх. Лем. 436.

Мутно, *нар.* Мутно.

Мутуша́ти, -ша́ю, -єш, *гл.* Поворачивать, двигать туда и сюда. *Ілія вже не боїться зубів, да як вхватив його за язик, дак змій і не може дальше Ілію проглинути... Став його ще сюди і туди, на всі боки ним крутить, а Ілія все йому за язик чавить. Та змій мутушав їм, мутушав, кидав, кидав...* Драг. 249.

Муха, -хи, *ж.* Муха. *До Спасівки мухи на пана роблять, а в Спасівку на себе.* Ном. № 482. *Аж он дві мухи сидить.* Лубен. у. **Крутиться як муха в окро́пі**. Заваленъ хлопотами, безъ отдыха въ хлопотахъ. **Муха ясіньова**. Насѣк. = **Майка.** Вх. Пч. I. 7. Ум. **Мушка.**

Мухавка, -ки, *ж.* Насѣк. мокрица. Oniscus murarius. Вх. Уг. 253.

Мухариця, -ці, *ж.* Насѣк. Culex pipiens. Шух. I. 23.

Мухомо́р, -ру, *м.* 1) Agaricus muscarius L. ЗЮЗО. I. 110. 2) Delphinium elatum L. ЗЮЗО. I. 121.

Мухо́рка, -ки, *ж.* **и мухоро́к, -рка,** *м.* Въ колоскѣ хлѣбнаго растенія гнѣздо, въ которомъ сидить зерно, также плюска у орѣха, чашечка подъ ягодой земляники, клубники и пр. *Як хороше жито, то так і визирає зерно з мухорків.* Волч. у.

Муц, -ца, *м.* 1) Малорослая лошадь. 2) Мопсъ. Ум. **Муцик.**

Муцик, -ка, *м.* 1) = **Муц 2.** *У няньки був біленький цуцик... Не дуже простий — родом муцик.* Котл. Ен. IV. 43. 2) *мн.* **Муцики**. Волоса, зачесанные и завитые на вискахъ. Вх. Лем. 436.

Муча́нка, -ки, *ж.* 1) Родъ кушанья: смѣсь муки, молока и овечьяго сыру. См. **Мачанка.** Желех. 2) Порода разсыпчастыхъ грушъ. Вх. Лем. 437.

Мученик, -ка, *м.* Мученикъ. *Щоб роскрились високі могили перед вашими очима, щоб ви роспитали мучеників: кого, коли й за що роспинали.* Шевч. 216.

Мученицький, -а, -е. Мученическій.

Мученицьтво, -ва, *с.* Мученичество. Желех.

Мучениця, -ці, *ж.* Мученица. *Святая Варваре, мученице великая, допоможи мені.* Чуб. І. 114.

Мучення, -ня, *с.* 1) Мученіе. 2) **— Боже**. Страсти Господни. *Одну пісню о Божім рождению, другу — о Божім мученню.* Гол.

Мучитель, -ля, *м.* Истязатель, мучитель. *Пан передав його мучителям.* Єв. Мт. XVII. 34.

Мучителька, -ки, *ж.* Мучительница. Желех.

Мучити, -чу, -чиш, *гл.* Мучить. *На тім крижі Христа мучено.* Чуб. III. 354.

Мучитися, -чуся, -чишся, *гл.* Мучиться. МВ. І. 100. *Я вже не живу, а тільки мучуся.* Левиц.

Мучни́к, -ка, *м.* 1) Желобокъ, проводящій муку изъ подъ жернова. Шух. І. 104, 146. 2) Ящикъ, въ который падаетъ мука изъ подъ камня. Черниг. у.

Мучни́ця, -ці, *ж.* 1) Раст. Arctostaphylos Uva ursi Spreng. ЗЮЗО. І. 112. 2) Отверстіе, сквозь которое проходитъ мука изъ подъ мельничнаго камня въ ящикъ. Микол. 481.

Мушара, -ри, *ж.* Тля, травяная вошь, Aphis. Вх. Лем. 437.

Мушарка, -ки, *ж.* Раст. Мухоморъ, Agaricus muscarius L. Вх. Зн. 38.

Мушва, -ви, *ж. соб.* Мухи. *І де ця мушва береться?* Харьк.

Мушія, -шії, *ж.* Имущество. Шух. І. 107.

Мушка, -ки, *ж. соб.* Мошки. *Мушка не дає скотині пастися.* Зміев. у.

Мушка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **муха.** *Ой був комар оженився та з мушкою не нажився.* Чуб. V. 1169. *Вилетіла мушка з хати.* Грин. III. 665. 2) Въ цвѣтѣ ткани: пятнышки, разбросанныя по фону иного цвѣта. *Зелена байова керсетка з червоними мушками.* Мир. ХРВ. 6. 3) Въ женской прическѣ: напущенные на виски пальца на два шириною волосы, идущіе потомъ за уши. О. 1861. Свид. XI. 29. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 24.

Мушке́т, -та, *м.* Мушкетъ. *Іде козак в Україну, мушкет за плечима.* Чуб. V. 86. Ув. **Мушкетюга.**

Мушкетний, -а, -е. Мушкетный.

Мушкетюка, -ки. Ув. отъ **мушке́т.**

Мушкови́й, -а́, -е́. Съ крапинками. *Хустки повелись мушкові микитонові.* Борз. у.

Мушли́н, -ну, *м.* Кисея, муслинъ.

Му́шляти, -ляю, -єш, *гл.* = **Метикувати.** Канев. у.

Мушта́й, -тая, *м.* Мохнатая лошадь. Мнж. 185.

Муштатий, -а, -е. Мохнатый. Александров. у. Мнж. 185.

Муштер, -тра, *м.* Обучающій военнымъ пріемамъ. *А пан муштер таки добре москалів попомуштрував.* Васильк. у.

Муштра, -ри, *ж.* Военное ученіе. Шевч. 68. *Москалі на муштрі.* Левиц. І. 493. *Дивилась з дівчатами на москалів. Що то як гарно муштру викидають.* Кв. І. 169.

Муштро́вий, -а, -е. Имѣющій военную выправку. *Загне голову, як муштровий кінь.* МВ. І. 27.

Муштрави́на, -ни, *ж.* Военная служба. Шевч.

Муштрува́ння, -ня, *с.* Обученіе военнымъ пріемамъ, дрессировка.

Муштрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Обучать военнымъ пріемамъ. *Тоді ну військо муштрувати.* Котл. Ен. IV. 59. 2) Школить, дрессировать. *Муштровані, бодай їх:*

гавкають у захисті, а очей не покажуть. Греб. 408. *І стару панію почне муштрувати було з самого ранку: Що се ви, маміонька, без чепчика вийшли?* МВ. І. 131.

Муштруватися, -руюся, -єшся, *гл.* 1) Быть на ученіи (о солд.), обучаться военнымъ пріемамъ. *Поки салдати муштрувались, то капитан частісінько поглядав на Оксану.* Кв. І. 173. 2) Возиться. *Муштруйся перед дзеркалом цілий день.* Левиц. І. 500.

Мущени́н, -на и мущи́на, -ни, *м.* Мужчина. Шух. І. 32.

Мущи́нський, -а, -е. Мужской. Шух. І. 120.

Мущи́рний, -а, -е. Мортирный.

Мущи́рь, -ря́, *м.* 1) Мортира. *Густо заставлені гарматами і мущирями.* Стор. Оп. ІІ. 134. 2) Ступка, толчея. *В мущирі сіль товче.* Г. Барв. 448.

Мчалка, -ки, *ж.* Вѣстница. Встрѣчено у Котляревскаго: *Іриса цьохля проклятуща... Олимпська мчалка невсипуща.* Котл. Ен. IV. 53.

Мча́ти, мчу, мчиш, *гл.* Мчать. *Проклятий мчить як вовк овечку.* К. *Куди їх мчить Анхизів син?* Котл. Ен. Не раз сучка санки мчала — пословица, приводимая въ отвѣтъ на вранье или хвастовство и равнозначущая выраженію: ты разсказываешь небылицы, ты хвастаешься. Грин. L 240.

Мча́тися, мчуся, мчи́шся. Мчаться. *Коли чує Наталка — за нею женуться. Озирнулась — се Данило мчиться.* МВ. І. 157. *К Еолу мчалась як оса.* Котл. Ен. І. 4.

Мша, мші, *ж.* Католическая обѣдня. Стор. МПр. 104.

Мшаль, -ля, *м.* Раст. Heracleum sphondylium. Вх. Лем. 437.

Мшани́к, -ка́, *м.* Омшаник.

Мшедь, -ді, *ж.* Раст. лишайникъ. Вх. Зн. 38.

Мши́ти, -мшу, -мшиш, *гл.* Конопатить мхомъ. Желех.

Мши́тися, -мшуся, -мши́шся, *гл.* Расти густо подобно мху, быть мохнатымъ. Желех.

Мши́ця, -ці, *ж.* Насѣк.: тля, травяная вошь, Aphis. Вх. Пч. І. 5.

М'я, ме́ння, *с.* Имя. *Дали йому м'я — святого Христа.* Нп.

М'явкати, -каю, -єш, м'явча́ти и м'явучати, -вчу, -чиш, одн. в. м'я́вкнути, -кну, -неш, *гл.* = **Нявкати, нявчати, нявкнути.** Желех. *Будеш м'явкав як той кіт.* Грин. ІІІ. 653. *Куниці кричать, м'явучать.* Св. Л. 295.

М'ягки́й, м'я́гко и пр. = **М'який, м'яко** и пр.

М'язі, -зів, *м. мн.* Мускулы. Вх. Пч. І. 14.

М'який и мнякий, -а́, -е́. Мягкий; не суровый, уступчивый. *Я такий, як хліб м'який.* Ном. № 3234. *Учора дуже холодно було, а тепер м'який вітер віє.* Каменец. у. Ум. **М'якенький, мнякéнький, м'якéсенький и мнякéсенький.** *У зайчика шкурка м'якенька.* Рудч. Ск. ІІ. 15.

М'яки́на и мняки́на, -ни, *ж.* Мякина. Сим. 226. *Скале зуби, як собака на м'якині.* Звенигор. у. Ум. **М'яки́нка и инякин́ка.** *І се слово не м'якинка.* Ном. № 13040.

М'якість и мня́кість, -кости, *ж.* Мягкость.

М'яко и мня́ко, *нар.* Мягко. Ум. **М'якенько, мнякéнько, м'якéсенько и мнякéсенько.**

М'якота и мнякота, -ти, *ж.* 1) съ удар. на послѣднемъ слогѣ. Мягкость. *Як постелю сіна, то м'якота спати.* Лебед. у. 2) съ удар. на первомъ слогѣ. Мякоть мяса. Черк. у.

М'якуватий и мнякува́тий, -а, -е. Мягковатый. Павлогр. у.

М'якуш и мнякуш, -ша, *м.* 1) Мягкія части мяса. Каменец. у. 2) Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. І. 12.

М'якушечка и мнякушечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **м'якушка.**

М'якушка и мнякушка, -ки, *ж.* 1) Мякишъ хлѣбный. *Син на снідання нарізав беззубому батькові самих шкуринок, а собі брав м'якушку.* Грин. І. 296. 2) О человѣкѣ: мягкосердечный, добрый. *Я, бачте, такий чоловік — м'якушка, що нехай де яка пригода або журба, або смуток, то зараз там мої й жалощі.* МВ. (КС. 1902. Х. 155). Ум. **М'якушечка и мнянушечка.**

М'якчи́ти. См. **М'якшити.**

М'я́кшати и мня́кшати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться мягче. *Залізо в огні і під молотом м'якшає.* Драг.

М'якшити, мнякши́ти, -шу, -ши́ш и м'якчи́ти, мнякчи́ти, -чу, -чи́ш, *гл.* Размягчать. *Сей вітер м'якшить сніг. М'якшить суху ріллю на полі.* К. Псалт. 144.

М'я́лиця и мня́лиця, -ці, ж. 1) Мялка для льна и конопли. Богод. у. 2) Мятая солома. Остер. у. 3) Потасовка. *Піди, ще й тобі м'ялиці дадуть.* НВолын. у.

М'я́ло и мня́ло, -ла, *с.* 1) Деревянный песть. *Як ухвачу м'яло, виб'ю тобі зуби.* Чуб. V. 696. 2) Мямля.

М'я́льниця, -ці, *ж.* Ручной приборъ для мятья кожъ. Части его: стовп — деревянный столбъ, вставленный въ колоду — постамента съ пяткой, — на которой столбъ вращается; надѣтый на столбъ **круг** — деревянный дискъ съ **крилами** — рукоятками; **шпилі з рогачиками** — палки съ головками, вставленными въ дыры на кругѣ для зажиманія кожи; **рівчак** — каналъ въ столбѣ, въ который вкладывается кожа и прижимается сверху вторымъ кругомъ. Вас. 159.

М'ясарь, -ря, *м.* Мясникъ. Вх. Уг. 253.

М'ясиво и мнясиво, -ва, *с.* Мясное; мясная пища, кушанье. *Столи його погнулись від м'ясива.* К. Іов. 47. *На обід у запорожців мало подавали м'ясива, а все тілько рибу.* К. ЧР. 285.

М'ясний и мнясний, -а, -е. Мясной.

М'ясниці и мнясниці, -ць, *ж. мн.* Мясоѣдъ. *Ой все пости, та нее пости та будуть м'ясниці.* Нп. Ум. **М'ясни́ченьки, мнясни́ченьки.** Чуб. V. 158.

М'я́со и мня́со, -са, *с.* Мясо. *Не буде з тої кози м'яса.* Ном. № 5647. *Коза наша й мнясо наше.* Ном. № 7462. Ум. **М'ясце, мнясце́.**

М'ясови́й, -а́, -е́. Мясной. *Лізу, лізу по залізу на м'ясову гору.* (Загадка: кінь). Чуб. І. 310.

М'ясоже́рець, -рця, *м.* Плотоядное животное. Желех.

М'ясоже́рний, -а, -е. Плотоядный. Желех.

М'ясце и мнясце́, -ця, *с.* Ум. отъ **м'я́со.**

М'я́та и мнята, -ти, *ж.* Мята: а) Mentha officinalis; б) — **во́дяна**. Mentha aquatica L. Анн. 214; в) — **кучерява**. Mentha piperita L. Var crispa; г) — **холодна**. Mentha piperita L. д) — **польова**. Mentha arvensis. ЗЮЗО. І. 128; е) **Песяча м'ятка**. Nepeta cattaria. Вх. Пч. І. 11. Ум. **М'я́тка, мня́тка.**

М'я́ти и мня́ти, -мну, -мнеш, *гл.* 1) Мять. *Не терши, не мнявши, не їсти калача.* Ном. № 6033. *Я не буду хустиноньки ні терти, ні мняти.* Мет. 23. 2) Бить. *Лягла не клята, встала не мнята.* Ном. № 8909. 3) — **шкури**. Заниматься выдѣлкою кожъ. 4) Не рѣшаться, колебаться. *Мне та й мне, — коли не продаси, то так і кажи.* Каменец. у.

М'я́тися и мня́тися, мну́ся, мне́шся, *гл.* 1) Мяться. *Терлось та м'ялось.* Чуб. 2) Мяться, не рѣшаться. *Молоденький козаченько під оконечком мнеться.* Чуб. III. 173.
М'я́тка и мня́тка, -ки, *ж.* Ум. отъ **м'я́та.**
М'яткий́, -а́, -е́. Мягкий. Вх. Зн. 38.
М'ятлиця, -ці, *ж.* Раст. = **Метлиця**. ЗЮЗО. І. 110.
М'я́тний, -а, -е. Мятный.
М'яхкий́, -а́, -е́. и пр. = **М'який и пр.**
М'я́цкати, -каю, -єш, *гл.* Мять. *Сир кочєють і мєцкають у руках, аж вироблю з нею паліницу.* Шух. І. 216.
М'яч и мняч, -ча, *м.* Мячъ. *Полетиш, як м'яч.* Ном. № 4319. *Стріляють було у них, а вони як мнячі кулі ловлять та назад себе кидають.* Мнж. 133.
М'я́чка, -ки, *ж.* Раст. Typha latifolia. ЗЮЗО. І. 140.
М'я́шкурити и мня́шкурити, -рю, -риш, *гл.* Мять.

Н.

На, *пред.* 1) Съ винительнымъ падежемъ: а) Указываетъ на предметъ, къ которому направляется движеніе: на, въ. *Ой я з роду чумакую, на гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую.* Бал. І. *Заплакала Морозиха, ідучи на місто.* Грин. III. 588. *Роспитаю шлях на Московщину.* Шевч. 78. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти.* Нп. *Визволь, Господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької... На тихі води, на ясні зорі, на простії дороги, на руський беріг, на край веселий, меж мир хрещений. Пішов на низ. Повернувся на схід сонця.* б) Указываетъ распространеніе по извѣстному пространству: на, въ, по. *Стала слава на все село, стали й поговори та про тую дівчиноньку, що чорнії брови.* Нп. *На всю Україну голосна була його слава.* в) Указываетъ предметъ, на который обращено дѣйствіе: на. *Прийшов чужоземець, татарин, і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. І. 3. З о*дним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. *На слуги свої, на турки-яничари зо-зла гукає.* АД. І. 89. *Ой важу, важу на ту дівчину вражу.* Нп. *Тоді царь сказав на того чоловіка: іди сюди!* Грин. І. 175. *Напосівся на мене, щоб дав йому грошей.* **Пам'ятати (забутися) на ко́го, на що**. Помнить (забыть) о комъ, о чемъ. *А ти на мене забулася.* Г. Барв. 529. **Питати на що́**. Спрашивать о чемъ. *На здоров'я тебе, брате, буду питати.* ЗОЮР. І. 26. **Налягати на но́гу**. Хромать. Желех. **Ждати на ко́го**. Ждать кого. *Час не жде на нас.* Св. *Л.* 295. **Вірити на кого, на що**. Довѣрять кому, вѣрить чему. *Ой вірь же ти, дівко молода, на козацьке слово.* Нп. *На його пан вірив... як на рідного батька.* Грин. І. 92. г) Указываетъ предметъ, для котораго что-либо сдѣлано или дѣлается въ смыслѣ для: *На мірошника вода робить.* Посл. *Тут на вовків привілля: ліс великий та густий, та яри.* Волч. у. *Мішок на жито.* **Як на мене**. По моему мнѣнію. *Як на мене, то се дурниця.* Если бы это со мной, если бы такъ мнѣ. *Як на мене, то я б його й вигнав за се.* д) Указываетъ цѣль дѣйствія: на, въ, для. *Раз у-осени пан поїхав на лови.* Рудч. Ск. II. 75. *Людей на панщину женуть. На заріз людей ведуть.* АД. І. 75. *Ходімо в близькі містечка, щоб і там проповідував: на те бо вийшов я.* Єв. Мр. І. 38. *На те й мати родила, щоб дівчина любила хорошого челядина.* Рудч. Чп. 184. *А Бог людям на науку поставив їх в полі.* Шевч. 474. *Треба ж, голубко, її на розум навчити: се дурні голови.* МВ. (О. 1862. III. 38). *На лихо вчити. На попи вчитися. Рушило Півпівника в дорогу, стрепенуло крилцем і трейчи заспівало на знак свого одходу.* К. (О. 1861. IV. 40). *Віти тернові рубайше, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю, на признаку давайте.* АД. І. 115. **На пожиток**. На пользу, въ пользу. Желех. е) Указываетъ орудіе или средство дѣйствія: на, о, объ. *Дай заграю я на дудку, а то давно вже грав.* Драг. 341. *Не на те козак п'є, що є, а на те, що буде.* Посл. *Проміняв на личко ремінець.* Посл. *Присягати на Євангеліє.* Желех. *А третій брат, менший, піша пішаниця, за кінними братами уганяє і на біле каміння, на сире коріння свої ніжки козацькі-молодецькі побиває.* АД. І. 107. *Бачив чорта на свої власні очі, — отсе як вас бачу.* МВ. (КС. 1902. X. 141). ж) Указываетъ признакъ предмета, составляющій одно логическое цѣлое съ опредѣляемымъ словомъ или сказуемымъ: на, по. **На но́гу кривий**. Хромой. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662. **На красу (вро́ду) гарний**. Красивый. *Ти, козаче молоденький, ни вроду прекрасний.* Грин. III. 175. *На масть рудий. Така ж тиха, така й мова, тільки на брівоньки чорноброва, а на личенько ще й білійша, тільки на словечко не вірнійша.* Лавр. 39. *Були* (шовковиці) *всякі: і червоні, і білі на ягідки.* О. 1862. V. 98. *Рости, рости ти, черемхо... тонка, тонка та*

висока і на лист широка. Грин. III. 199. *Був священник на ім'я Захарія.* Єв. Л. I. 5. *Єсть у Київі чоловік, наймення Кирило, на прізвище Кожем'яка.* ЗОЮР. II. 28. з) Указываетъ образъ или способъ дѣйствія: на, въ. *Кричати на ввесь рот.* Желех. *На смерть порубав.* Желех. *На превелику силу зробив.* Желех. *Діждавшися другого дня, баба на тще серце так і рушила до пошти.* Г. Барв. 497. и) Указываетъ то, во что измѣняется предметъ: на, въ. *Порубали козаченька на мілку дробину.* Нп. *Побив на мотлох.* Желех. *Помололи пшеницю на борошно.* і) Указываетъ моментъ, въ который совершается дѣйствіе, или продолжительность времени: на, въ. *На Великдень, на соломі проти сонця, діти грались собі крашанками.* Шевч. 461. *На той час він був дома. Хоч би на ранок сніг перестав.* **На Петра**. Въ день св. Петра. *А як прийде нудьга в гості та й на ніч засяде.* Шевч. 446. *На рік пішов з дому. На Дону по два карбованці, мовляв, косареві на день.* Г. Барв. 438. к) Указываетъ количество или мѣру: на. *На три карбованці купив. Круг містечка Берестечка на чотирі милі мене славні запорожці своїм трупом вкрили.* Шевч. 491. *На новий рік прибавилось дня на заячий скік.* Ном. № 513. 2) Съ мѣстнымъ падежемъ: а) Указываетъ мѣсто, на которомъ или близъ котораго что нибудь находится или происходить: на, въ. *І в хаті не чуть, і на дворі не видно.* МВ. II. 8. *Ой на горі та женці жнуть.* Закр. I. 65. *Стоїть той дід на воротях із кийком.* Рудч. Ск. I. 43. *І на місті була, і горілку пила.* Нп. *На сонці полотно сушили. Багацько у його добра... на видноці і під замками.* Греб. 317. **На рушнику стати**. Обвѣнчаться. *Та поможи, Боже, на рушнику стати, — тоді не розлучить ні батько, ні мати.* Нп. б) То, что имѣетъ значеніе по отношенію къ предметамъ въ пространствѣ, переносится на лица, дѣйствія и состояніи: на, въ. *На обіді в його був. Він уже на підпитку. Васюринський козарлюга на меду гуляє.* О. 1862. X. *Скажи мені, моя мила, що маєш на мислі?* Нп. *А в мене не те на думці.* Г. Барв. 211. *Я не була з вами на розмові.* Каменец. у. в) Указываетъ время, въ теченіе котораго что-либо происходить: на, въ, при. *На тім тижні се було.* **На весні.** Весною. *А на третю нічку витала на зорі.* Грин. III. **На днях ходити**. Быть въ послѣднихъ дняхъ беременности. КС. 1883. II. 394. *На смерті побивавсь цілу ніч.* Черк. у. г) Указываетъ орудіе или средство, при помощи котораго что-нибудь происходить: на. *Прийшов пан Палій додому да й сів у наміті, на бандурці вигравав: «Лихо жити в світі».* ЗОЮР. I. 190. *Покайтеся, християне, на мені, як матері, не шанувати.* Грин. I. 84. д) Указываетъ образь или способъ дѣйствія: въ. *Чим вони не люде? І добрі, й заможні, усі їх на повазі мають.* МВ. II. 111. *На перешкоді вона йому стала. Йому вже й мухи на заваді.* Посл. е) Указываетъ причины или основаніе дѣйствія: на, изъ-за. *Маючи надію на твоїм слові. Не треба ся на дівчат бити.* ж) Указываетъ признакъ предмета, составляющій одно логическое цѣлое съ опредѣляемымъ словомъ или сказуемымъ, — не переводится; по-русски въ этомъ случаѣ ставится творительный падежъ: *Моя мила миленька, на личеньку біленька.* Нп. *Придавлено його й примучено на тілі, ослаблено його й скалічено на дусі.* К. ХП. 130.

На, нате, *меж.* На, возьми, возьмите. *Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки.* Ном. № 266. *Ой нате вам, рибалочки, горілки напиться.* Мет. 18.

Нababити, -блю, -биш, *гл.* Принять нѣсколько душъ дѣтей. *Я собі набабила онуків, — аж п'ятеро.* Харьк. г. *Ось тобі й набабила, що Мотря аж ноги простягла.*

Набавити, -ся. См. **Набавляти, -ся.**

Набавка, -ки, *ж.* Прибавка (къ цѣнѣ).

Набавля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **набавити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Їднак я горілки набавлю, як вип'ю, зараз поставлю.* Чуб. V. 1088. 2) Наводить, навести, навлекать, навлечь, причинять, причинить. *Сусіди, що нас набавили нужди і біди.* Гол. I. 127. *Набавити лиха, страху, хороби..*

Набавля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **наба́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Вдоволь веселиться, — повеселиться. *Нім вони ся набавили, штирі свічки спалало.* Гол. I. 81.

Набагни́ти. См. **Набагняти.**

Наба́гнути, -гну, -неш, *гл.* 1) Припомнить, выдумать. *На всячину я набагла.* Вх. Зн. 38. 2) Сильно пожелать. Вх. Зн. 38.

Наба́гнутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Набагнути 2**. *Набагся того.* Зн. Вх. 38.

Набагня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **набагни́ти, -гню́, -ни́ш,** *гл.* Нагрязнять, нагрязнить.

Набажатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Испытать много желаній, нажелать себѣ многаго.

Набажний, -а, -е. Сильно желающій. Вх. Зн. 38.

Набазарува́тися, -руюся, -єшся, *гл.* Вдоволь поторговать или побыть на базарѣ. *Ну що, набазарувалися?* (Спрашиваютъ возвращающихся съ базара). Сосницк. у.

Набазграти, -раю, -єш, *гл.* Напачкать, написать каракули.

Набазікати, -ся. См. **Набазікувати, -ся.**

Набазікувати, -кую, -єш, сов. в. **набазікати, -каю, -єш,** *гл.* Наговаривать, наговорить, набалтывать, наболтать.

Набазікуватися, -куюся, -єшся сов. в. **набазікатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Наговариваться, наговориться, набалтываться, наболтаться.

Набакир и набакирь, *нар.* Набекрень. *Браво сидів, закинувши набакир смушеву шапку.* Стор. *Взяв набакирь писарь шапку.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 103).

Набалакати, -ся. См. **Набалакувати, -ся.**

Набалакувати, -кую, -єш, сов. в. **набалакати, -каю, -єш,** *гл.* Наговаривать, наговорить. *Набалакав багато, а слухати нічого.* Харьк. у.

Набала́куватися, -куюся, -єшся, сов. в. **набалакатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Наговариваться, наговориться. *Набалакайся, коли не завізно.* Ном. № 12992.

Набаламутити. См. **Набаламучувати.**

Набаламучувати, -чую, -єш, сов. в. **набаламутити, -мучу, -тиш,** *гл.* 1) Набалтывать, наболтать (о жидкости). 2) Производить, произвести смуту, безпорядокъ. 3) Наобольщать, насоблазнять многихъ.

Набаляндрасити, -рашу, -сиш, *гл.* Наболтать, наговорить чепухи.

Набаляндраситися, -шуся, -сишся, *гл.* Наговориться вдоволь о пустякахъ.

Набарложи́ти, -жу, -жиш, *гл.* Нагрязнить.

Набарложи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* Належаться въ грязи (о свиньѣ).

Набасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Вдоволь наскакаться (о конѣ).

Набатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Навьючить, нагрузить. 2) Нарѣзать большими ломтями.

Набахту́рити, -рю, -риш, *гл.* Набить вздоромъ, пустяками (голову). *Набахтурив йому голову.*

Набача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **набачити, -чу, -чиш,** *гл.* Примѣчать, примѣтить, замѣтить. *Пішли салдати колядувать та й набачили, що у сінях під стріхою сало висить.* Мнж. 108. *Хома ходив, витріщав баньки, ніяк не набачить шкапи.* Рудч. Ск. II. 175.

Набачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Вдоволь насмотрѣться. Желех.

Набга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Многое согнуть, свернуть. 2) Набивать, набить въ большомъ количествѣ; напичкать. *Набгав повну кишеню горіхів.*

Набгом, *нар.* Биткомъ. *Набгали мішок конопель набгом.*

Набе́дра, *нар.* **Сидіти, їхати набе́дра**. Сидѣть, ѣхать на лошади верхомъ на бедрахъ (позади обыкновеннаго сѣдока на спинѣ).

На-бе́збаш, *нар.* Безъ пастыря, безъ пастуха.

На-безрік, *нар.* Никогда; безъ срока. **Віддасть на-безрік**. Никогда не отдастъ. Ном. № 10634.

Набелькота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* 1) Набормотать, наговорить невнятно. 2) Наболтать, наговорить много.

Набендю́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Надуться. *Чого то вже так набендюжився?*

Набенкетува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Панироваться.

Наберберу́рити, -рю, -риш, *гл.* Намѣшать, наболтать чего.

Набесідувати, -дую, -єш, *гл.* Наговорить, бесѣдуя. *Набесідувала, наговорила, — взяла мазницю, за медом пішла.* Ном. № 12996.

Набе́хтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Нажраться.

Набива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* сов. в. **набити, -б'ю́, -б'єш,** *гл.* 1) Набивать, набить, наколачивать, наколотить. *Бондарь відра набиває.* Шевч. 540. 2) Набивать, набить, наполнять, наполнить. *Як києм набито жидів в хаті.* Чуб. I. 252. 3) Заряжать, зарядить. *Набивати рушницю.* 4) — **черінь**. Дѣлать подъ печи изъ глины или изъ глины со щебнемъ. Сим. 129. 5) Только въ сов. в. Побить, поколотить. *За наше жито та ще нас і набито.* Ном. № 4057.

Набива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **набитися, -б'юся, -б'єшся,** *гл.* Набиваться, набиться. *Не набивається сей обруч на діжку.* 2) Набиваться, набиться, наполниться. *Само в мішки набивається.* Рудч. I. 23. 3) Заряжаться, зарядиться. 4) Вдоволь бить, побить. *Птиця з птицею не наб'ється, а козак з дівчиною не наживеться.* Ном. № 784. *Мужик дурно наробився, а пан його ще й набився.* Грин. III. 639. 5) Навязываться, навязаться. *Не набивайтесь, щоб я купувала. Хиба я їх просив? Сами набилися.* Мир. Пов. II. 66.

Набивач, -ча, *м.* 1) Палка, которой въ мельницахъ набиваютъ муку въ мѣшки. Новомоск. у. 2) Бондарскій инструментъ для набиванія обруча на бочку. Сумск. у.

Набивачка, -ки, *ж.* = **Наби́вач 1.** Мнж. 104.

Набирати, -ся = **Набірати, -ся.**

Набити, -ся. См. **Набивати, -ся.**

Наби́ток, -тку, *м.* = **Набуток 1.** *Набиток злий не спірний.* Ном. № 10374.

Набівка, -ки, *ж.* Верхняя половина **ля́ди** (см.) въ Стрыйск. у. МУЕ. III. 24.

Набіг, -гу, *м.* Набѣгъ.

Набігати, -гаю, -єш, *гл.* Набѣгать, бѣгая получить. *Набігав собі пранців.*

Набігати, -гаю, -єш, сов. в. **набігти, -біжу, -жи́ш,** *гл.* 1) Набѣгать, набѣжать. *Пішла вдова в поле жати, стала хмара набігати.* Мет. 291. *Вовки сіроманці набігали.* Мет. 7. *А татарва як набігала, то вже я замужем була.* Котл. Ен. III. 12. **На очі набігати**. Мелькать предъ глазами. *Шлях мигтить, гаї та ліси на очі набігають.* **Як набіжить**. Какъ придется. *Треба жить, як набіжить.* Чуб. I. 251. 2) — **на що**. Наскакивать,

наскочить съ разбѣга на что-либо. *Чого ти не дивишся? Набіг на чоловіка!* 3) Находить, найти. *Його найшли татари, набігли його сонного.* КС. 1882. XII. 508. *Як набіжиш, то й купи.* **Набігти тропи**. Найти дорогу, попасть на дорогу. *Є доля у всякого, та не набіжить чоловік тропи.* Г. Барв. 416. 4) Натекать, натечь. *Набігла вода в погріб.* 5) **Серце набіга**. *Він чоловік нічого, а так на його иноді серце набіга,* т. е. иногда онъ сердится. Павлогр. у.

Набігатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Набѣгаться. *Набігався, пійду ляжу спати.* Чуб.

Набігти. См. **Набігати.**

Набідкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Наговориться о своей бѣдѣ, о своемъ горѣ.

Набідува́тися, -дуюся, -єшся, *гл.* Много вытерпѣть, вдоволь побѣдствовать.

Набіжка, -ки, *ж.* Барышъ, прибыль. *Як по копійці набіжки, то й то гаразд.* Лубен. у.

Набіжний, -а, -е. Прижитой внѣ брака (о ребенкѣ). *Це дитя набіжнеє у неї: вона покритка.* Екатер. у.

Набі́й, -бо́ю, *м.* 1) Зарядъ. *У ладівниці ні однісінького набою.* ЗОЮР. I. 186. 2) Навалъ снѣга на дорогѣ. 3) Утоптанная снѣговая дорога (Шух. I. 81), а также слѣды санной дороги, замѣтные изъ подъ наметеннаго снѣга. (Конот. у.). 4) Гусеница насѣкомаго Arctia. Вх. Пч. I. 5.

Набік, *нар.* Прочь съ дороги, въ сторону. *Набік, хлопці, набік, хлопці, бо чорт мужа несе.* Чуб. V. 648.

Набіл, -лу, *м.* Молочные продукты.

Набілити, -лю́, -лиш, *гл.* Набѣлить.

Набіли́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Набѣлиться. *Прийде неділенька, набілися, пойди до церкви, помолися.* Чуб. V. 781.

Набілки, -ків, *м. мн.* 1) = **Ляда или** = **лядобійці.** (Угорск.). МУЕ. III. 24. 2) Сплетни. **Набілки набити**. Пустить сплетни. *Люде вже набілки набили, що Мотря завагітніла.*

Набілля, -ля, *с.* Бѣлье? *Вберімось, бабусеньку, у біле набіллє да й ходімо, бабусеньку, на час на весіллє.* Грин. III. 340. См. **Білля.**

Набіля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Намекать. *Так мені набіляла, аж не вимовляла.*

Набір, *нар.* Въ долгъ. *Набрав набір багато, а коли то гроші платитиме.*

Набір, -бо́ру, *м.* Наборъ. *Бути ж мені у неволі, у некруцькому наборі.* Нп.

Набіраний, -а, -е. Изъ покупной матеріи сшитый. КС. 1893. V. 279.

Набіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **набрати, -беру, -ре́ш,** *гл.* 1) Набирать, набрать. *Уже човник води набіра.* Чуб. V. 505. *Було глек варенухи наберуть та сидячи п'ють.* Ном. *Набрав хліба скільки схотів. Набери мішок борошна.* 2) — **хуру**. Накладывать, наложить возъ. *Ой я тебе пустю з чумаками чумакувати: ой ти будеш хуру набірати, а я буду гроші одбірати.* Грин. III. 572. 3) — **невід**. Укладывать, уложить неводъ въ лодку такимъ образомъ, чтобы верхъ невода складывать въ строго послѣдовательномъ порядкѣ въ одну сторону, нижнее крыло — въ другую, а **матню** — особо, — тогда при забрасываніи всѣ части невода быстро и правильно спускаются въ воду. Вас. 186. 4) — **пряжу**. Натягивать нити основы въ ткацкомъ станкѣ, пропуская ихъ сквозь **начиння** и **блят** (см.) Конст. у. 5) Покупать, купить матеріи. *Набрала плису собі на керсетку та черкасину Грицькові на штани.* Харьк. 6) — **тіла**. Полнѣть, пополнѣть, толстѣть, потолстѣть.

Набіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **набра́тися, -беруся, -ре́шся,** *гл.* 1) Набираться, набраться. *Набралося в чобіт води. Як набереться води в ухо, то перехиле голову та й скаче.* Ном. № 336. 2) Брать, взять достаточно, много. *Набрався стільки, що й не донесеш. Набравсь чорт багатих, то вбогих кидав.* Ном. № 1446. 3) Наполняться, наполниться. *Глек став набіраться.* Рудч. Ск. І. 18. 4) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, получать, получить. *Сили й розуму од його всяка тварь набралась.* К. ПС. 74. *Набравшися науки в сивоусих.* К. Іов. 33. **Набра́тися біди, лиха**. Претерпѣть бѣдствія. *Тогді набрались всі сто лих.* Котл. Ен. — **на шию**. Залѣзать въ долги. *Прийдеться випити з людьми, — знов набірається на шию.* О. 1862. 73. — **ро́зуму**. Поумнѣть. *Набірайся розуму!* — **охоти**. Воодушевиться. *Випив чарку, набравсь охоти та й пішов уночі лісом.* НВолын. у. — **слави**. Подвергаться сплетнямъ. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину. Ой ізвівши, на коника сівши: зоставайся, слави набірайся.* Мет. 15. — **страху́**. Напугаться. 5) Напиваться, напиться пьянымъ. *Набрався, як свиня мулу.* НВолын. у. 6) Сходиться, сойтися. *Багато народу набралось.*

Набіси́тися, -шуся, -сишся, *гл.* Набѣситься.

Наблажити, -жу, -жиш, *гл.* Принести добро, благо. *Дєкувати Тобі, Господи, за дар Божий, с'єтій землі, мамі нашій, за твою росицу, за твій дар, за твою благодать, що єс нам наблажила.* (Гуц. молитва). Шух. І. 38.

Наближа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **наблизити, -жу, -виш,** *гл.* Приближать, приблизить.

Наближатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **наблизитися, -жуся, -вишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Зраділа, що панство таке наближалось до неї.* Левиц. І. 210. *Наблизилось до вас царство Боже.* Єв. *Л.* X. 9. *Смерть наближається.* Мир. ХРВ. 313. *Підждидать, поки наблизяться* (гуси), *бо цілісінький табун ходив.* Сим. 217.

Наближувати, -жую, -єш, *гл.* = **Наближати**. *Наближує пальці ті до дитинки.* Чуб. III. 84.

Наближуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* = **Наближатися.**

Наблизити, -ся. См. **Наближати, наближатися.**

Набли́шкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Набраться, нахвататься. *Вона наблишкалася з ним такого гріха, що як уже й одвічатиме на тім світі.* Зміев. у.

Наблукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Нашляться вдоволь.

Набльо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **наблюва́ти, -блюю́, -єш,** *гл.* Наблевывать, наблевать. Желех.

Наблягу́зкати, -каю, -єш, *гл.* Наболтать пошлостей, вздору; наврать чепухи, напустословить.

Наблюва́ти. См. **Набльовувати.**

Набо́втувати, -тую, -єш, сов. в. **набовтати, -таю, -єш,** *гл.* Наплескивать, наплескать, насливать, наболтать. *Набовтала помий повне відро.*

Набоже́нство, -ва, *с.* Богослуженіе. *Любо було в церкві постояти, набоженства послухати.* Св. *Л.* 7. **Набоже́нство відправляти**. Служить обѣдню.

Набожний, -а, -е. Набожный, благочестивый. *Набожний, як жид подорожній.* Чуб. І. 268.

Набо́жник, -ка, *м.* Полотенце (вышитое или тканое съ узорами), надѣваемое, для украшенія, на иконы. Черниг. г.

Набо́жність, -ности, *ж.* Набожность, благочестіе. *Нехай же пан не трівожить моєї набожности.* Левиц.

Набо́жно, *нар.* Набожно, благочестиво.

Набо́йчик, -ка, *м.* Шомполъ. Лебед. у.

Набокуватий, -а, -е. 1) Наклоненный въ одну сторону. *Набокувата дорога.* 2) Имѣющій выпуклость съ одной стороны (о деревѣ), стянутый съ одной стороны (о шарѣ). *Набокувате яблуко.* Харьк.

Набо́кувато, *нар.* Наклонно въ одну сторону. *Набокувато зроблений віз.* Черк. у.

Наболілий, -а, -е. Измученный, много болѣвшій. *Тліє під землею твоє наболілеє тіло.* Мир. ХРВ. 55.

Наболіти, -лію, -єш, *гл.* Наболѣть. *На боліло серденько від жалю.*

Набор, *нар.* = **Набір.**

Набо́ристий, -а, -е. Наборный. *Над ліжком висіло набористе сідло.* Стор.

Наборошни́ти. См. **Наборошнювати.**

Набороо́шнювати, -нюю, -єш, сов. в. **наборошни́ти, -ню́, -ни́ш,** *гл.* — **тісто**. Посыпать мукой тѣсто, чтобы оно не липло къ столу. Конст. у.

Набо́рсати, -саю, -єш, *гл.* 1) Нанизать. Шух. I. 130. 2) Напутать (нитокъ). *Ото* скільки *ниток наборсала.* Харьк. г.

Набражитися, -жуся, -жишся, *гл.* Напиться. *Набражився, як п'яниця.* Ном. № 11747.

Набрати, -ся. См. **Набірати, -ся.**

Набре́вкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Нажраться.

Набре́зґлий, -а, -е. О молокѣ: скисшій (Галиц.). Желех.

Набрести. См. **Наброджувати.**

Набрехати. См. **Набріхувати.**

Набреха́тися, -шу́ся, -шешся, *гл.* 1) Наговорить лжи. *Хотя й душа невинная, люде набрешуться.* Гол. I. 261. 2) Налаяться (о собакѣ).

Набрида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **набриднути, -дну, -неш,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, наскучать, наскучить. *Не бреши, спасибі тобі — і своя брехня набридла.* Ном. № 6873.

Набридливий, -а, -е. Надоѣдливый.

Набриднути. См. **Набридати.**

Набри́жжувати, -жую, -єш и набри́жкувати, -кую, -єш, *гл.* Морщить, стягивать въ складки. **Набри́жжувати чоботи**. Такъ сдвигать голенища, чтобы они были въ складкахъ. Харьк. у.

Набризкати. См. **Набризкувати.**

Набри́зкувати, -кую, -єш, сов. в. **набри́зкати, -каю, -єш,** *гл.* Набрызгивать, набрызгать.

Набрита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Нахвататься, набраться. *Набритавсь довгів.* Мнж. 186.

Набрівник, -ка, *м.* Дѣвичій головной уборъ изъ краснаго или чернаго плису или бархату, также изъ парчи, — родъ широкаго обруча, расширеннаго спереди, охватывающаго голову. Лохв. и Гадяц. у. Сл. Д. Эварн.

Набрід, -роду, *м.* Пришельцы, сбродъ.

Набрідь, -родя, *м.* Въ сказкѣ — эпитетъ медвѣдя, набревшаго на рукавицу, полную звѣрей: *ведмідь — набрідь.* Рудч. Ск. II. 1.

Набрі́хувати, -хую, -єш, сов. в. **набреха́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* 1) Лгать, налгать на кого нибудь, клеветать, наклеветать. *Знов почали сестри набріхувати на меншу.* Стор. *Люде — собаки, — чого не набрешуть.* Ном. № 7805. **Да се набре́хано**. Это враки. 2) Говорить, наговорить пустяковъ, врать, наврать. *Хтось мухам набрехав, що на чужині краще жити.* Гліб.

Набро́д, -ро́ду, *м.* = **Набрід.** *Всі кухарі і ввесь наброд, побравшись за руки, ходили.* Котл. Ен.

Набро́джувати, -джую, -єш, сов. в. **набрести, -ду́, -де́ш,** *гл.* Попадать, попасть, наталкиваться, натолкнуться, набрести. *Дайте мені набрести на стежку.* Ном. № 4903. *Брели вони то... межами, то суголовами, як набрели купу того.* Св. Л. 140. *Набрела я й хатку таку, що наймалась.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Коли це набрели цигана, — веде пару коней.* Мнж. 28.

Набриди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Набродиться, утомиться ходьбой. *Ой зірочці по хмарочці да й не набродиться.* Чуб. III. 179.

Наброїти, -ро́ю, -їш, *гл.* Накуралесить, надѣлать глупостей. *Тепер же на мене звертає, сама наброївши біди.* Котл. Ен. VI. 13.

Набро́статися, -таюся, -єшся, *гл.* = **Наброститися.**

Набрости́тися. См. **Наброщуватися.**

Набро́щуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **набрости́тися, -щуся, -стишся,** *гл.* Пустить почки (о деревѣ), налиться (о колосѣ). *Ліс набростився.* Черк. у. *У ячмені колос набростився.* Мил. 93.

Набрудни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Напачкать, нагрязнить. Желех.

Набруни́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Пустить почки. *Вже дерево набрунилось.* НВолынск. у.

Набруньковуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **набрунькуватися, -куюся, -єшся,** *гл.* Пускать, пустить почки (о деревѣ). Мнж. 186. *Вишні добре вже набрунькувалися, — тіль-тіль не розів'ється листочок.* Новомоск. у.

Набряка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **набря́к(ну)ти, -кну, -неш,** *гл.* 1) Набухать, набухнуть. *Набрякнуть* (шкури) *водою в Дніпрі.* ЗОЮР. II. 28. 2) Напухать, напухнуть. *Чірка дуже болить, — бач як набрякла.* Зміев. у.

Набря́клий, -а, -е. 1) Разбухшій. 2) Вспухшій. *Лупала набряклими віями.* Мир. Пов. I. 121. *Набряклі жили кидалися — бились.* Мир. Пов. II. 99.

Набря́к(ну)ти. См. **Набрякати.**

Набубні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* 1) Набухнуть, разбухнуть (о зернахъ). *Кукуруза набубніла.* 2) *безл.* Надуть, вздуть (животъ). *Поласувався на сироватку та й давай її хлеп(т)ать, так уже нахлестався, що аж набубніло його.* Рудч. Ск. II. 191.

Набубнявіти, -вію, -єш, *гл.* 1) = **Набубніти.** *Уже горох добре набубнявів, — пора садити.* Новомоск. у. 2) О древесныхъ почкахъ: раздуться предъ тѣмъ какъ распуститься. *Бруньки набубнявіли на вишні, а де-не-де і листочки роспускає.* Новомоск. у.

Набубоніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Наговорить много, говоря невнятно. *Чисто набубонів мені голову.*

I. Набува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **набути, -бу́ду, -деш,** *гл.* 1) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, наживать, нажить. *Як я жив буду, то все набуду: воли, вози покуплю.* Нп. *Тією силою ми собі більше добра набудемо.* О. 1861. VI. 33. (Кулишъ). *А хоч і покинеш — плакати не*

буду, а я, молодая, другого набуду. Грин. III. 321. *Гроші — набута річ.* Ном. № 1442. 2) Отслуживать, отслужить прогульные дни. *Іще году треба набути — тиждень, бач, лежала.*

II. Набува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **набу́ти, -бу́ю, -єш,** *гл.* Обувать, обуть, надѣть обувь. *Набула без панчох патинки.* Котл. Ен. II. 25. *Чоботи набуває.* Мир. ХРВ. 49.

I. Набува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **набутися, -будуся, -дешся,** *гл.* 1) Пріобрѣтаться, пріобрѣсться. 2) Преимущественно только въ с. в.: Прожить, пробыть достаточно долго. *Ні я нажилася, ні я набулася.* Грин. III. 397. *Не довго я у свого батечка набувся.* Федьк. *Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 3) Въ посл.: Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться, — т. е. долго ожидать, пока обѣщанное сдѣлается. Ном. № 5680. 4) Пить, напиться (водки). Шух. I. 41.

II. Набува́тися, -ваюся, -єшся, сов. в. **набутися, -буюся, -єшся,** *гл.* Надѣваться, надѣться (объ обуви). *Чобіт малий, — не набувається.*

Набудовувати, -вую, -єш, сов. в. **набудувати, -ду́ю, -єш,** *гл.* Настраивать, настроить (о зданіяхъ).

Набундючити, -чу, -чиш, *гл.* Надуть, растопырить. *Набундючити губи. Набундючити спідницю.*

Набундючитися, -чуся, -чишся, *гл.* 1) Растопыриться, взъерошиться. 2) Возгордиться; надуться съ важностью.

Набурити, -рю, -риш, *гл.* Налить много. *Вона туди дьогтю набурила.* Мнж. 93.

Набуркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Нанести снѣгу. Екатерин. у. Сл. Д. Эварн.

Набути, -ся. См. **Набувати, -ся.**

Набутний, -а, -е. Благопріобрѣтенный.

Набуток, -тку, *м.* 1) Благопріобрѣтенное имущество. 2) Служба сверхъ срока въ возмѣщеніе прогульныхъ дней.

Набуття, -тя́, *с.* Пріобрѣтеніе.

Набухати, -хаю, -єш, *гл.* 1) Наколотить. *Набухали кулаччям по спині.* 2) Налить или наложить слишкомъ много.

Набухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* 1) Вдоволь поколотить (чѣмъ). *Намахався я косою, набухався ціпом.* КС. 1883. XI. 522. 2) Наѣсться, нажраться. *На тобі, сину, рака, набухайся та молоти.* Ном. № 921.

Набухи́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Накашляться.

Набучавіти, -вію, -єш, *гл.* Набухнуть, пропитавшись сыростью.

Навабити. См. **Наваблювати.**

Нава́блювати, -блюю, -єш, сов. в. **навабити, -блю, -биш,** *гл.* Приманивать, приманить, привлекать, привлечь (многихъ).

Нава́жити, -ся. См. **Наважувати, -ся.**

Наважни́й, -а́, -е́. Склонный къ чему-либо. *Не беріть цього чоловіка до себе: та він такий наважний до горілки, що все переносить до жида.* Кіевск. г.

Наважувати, -жую, -єш, сов. в. **наважити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Взвѣшивать, взвѣсить. *Наважили чумаченьки та три вози соли.* Чуб. V. 1037. 2) Налегать, налечь. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147. *Не наважуй дуже на цей бік, а то перекинеш.* Кіев. г. 3) Рѣшать, рѣшить. *Майорша здавна вже наважила такому не суперечити.* Г. Барв. 335. *Наважили злі вороги утопити мою душу.* Нп. *Коли вже ти* (вовк) *наважив мене їсти, то починай*

мене з хвоста. Рудч. Ск. I. 1. 4) Научать, научить, наставлять, наставить. *Другого дня пішли панам поклонитись... Пани такі якісь сердиті; а горді — аж надимаються. «Будь покірна» — наважують, — «та до роботи панської щира».* МВ. I. 43. 5) **— руку**. Набивать, набить руку, пріучаться пріучиться. *Тільки наважиш руку до якої роботи* (на заводі), *а він тебе взяв та й на друге місце переставив, — от знов починай наважувати руку.* Кіев. г.

Наважуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **наважитися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Осмѣливаться, осмѣлиться. 2) Рѣшаться, рѣшиться. *Вона на таке наважилась, аби його привернути до себе.* Г. Барв. 454. *Іще Сомко не наваживсь, що в таку трудну минуту чинити.* К. ЧР. 344. **— на кого, на що**. Вознамѣриваться, вознамѣриться что-либо сдѣлать съ кѣмъ, съ чѣмъ. *Я наваживсь на того коня, то й буде мій.* Новомоск. у. *Наважмось, браття, на спасенну річ.* К. Пс. 66. 3) Пристращаться, пристраститься. *Був і нічого собі чоловік, але як наважився до горілочки, то, — бачите, — все до жидів переносив.* Кіев. г.

Навал, -лу, *м.* 1) Напоръ воды. *Іде він, аж люнув страшенний сплав, ріка, ніби море, шуміє, а повінь все гірше бутніє; приходить на місце, де міст стояв, а навал і в'язи, і міст урвав.* Федьк. Поезії. I. 91. 2) Наклонъ (стоящаго столба). Волч. у.

Навалити. См. **Навалювати.**

Навалува́ти, -лую, -єш, *гл.* Набѣжать, найти толпой. *Ті миші, що в степу багато, не тут наплодились; вони відкільсь повалували.* Новомоск. у.

Навальний, -а, -е. 1) Стремительный, порывистый. 2) **— зіма.** Снѣжная зима. Лебед. и НВолын. у.

Навальність, -ности, *ж.* 1) Множество, толпа. *Торік у Лебедині навальність була москалів.* 2) Проливной дождь съ бурей.

Навалювати, -люю, -єш, сов. в. **навалити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Наваливать, навалить. 2) Въ игрѣ въ карты (въ «віз» и пр.) класть одну лишнюю карту сверхъ той, которая покрыла. КС. 1887. VI. 464. 3) **Навалити валу**. Приготовить толстыхъ нитокъ изъ пакли. (См. **Вал.**). *Дочки валу повалили.* МУЕ. III. 155.

Наваля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Напачкать. *Півень на жердочці сидить, да все... все..., да купу таку наваляв, таку здорову.* Рудч. Ск. I. 40.

Навантажений, -а, -е. Нагруженный. *Фура навантажена бочками з дьогтьом.* Валт. у.

Навантажити. См. **Навантажувати.**

Навантажувати, -жую, -єш, сов. в. **навантажити, -жу, -жиш,** *гл.* Нагружать, нагрузить, навьючивать, навьючить, накладывать, наложить. *Хоч як було навантажиш віз снопами, чи на гору, чи в долину, їй* (кобилі) *усе одно, що по рівному.* К. (Хата. 65).

Наварити. См. **Наварювати.**

Нава́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **навари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Наваривать, наварить. *Ой вечеряй, моя мати, коли наварила.* Мет. 10. *Не в такому наварювали, та виїдали.* Ном. № 4236. 2) Приваривать, приварить желѣзо.

Навбакир, *нар.* Навыворотъ, наоборотъ. *Вони прийняли мої слова як раз навбакир.*

Навбач, *нар.* Съ виду, на видъ.

Навби́тки, *нар.* Въ выраж.: **гуляти навбитки**. Игра на праздникъ Пасхи крашеными яйцами: бьютъ яйцо о яйцо, и тотъ, чье яйцо видержить, забираетъ разбитое яйцо своего партнера. Чуб. IV. 43.

Навбільшки, *нар.* = **Завбільшки.**

Навверле, *нар.* 1) Наоборотъ. 2) Напрямикъ, не держась дороги (пойти); грубо напрямикъ (сказать). *Сказати павверле.*

Навви́передки, *нар.* Въ перегонку, взапуски. *Біжать жидки наввипередки, один другого не дожене.* (Загадка: колеса).

Навви́пинки, *нар.* На вытяжку. *Іван стоїть наввипинки перед командиром.* Стор. Оп. II. 83.

Наввиринки, *нар.* Выныряя. *Бризнув в воду..., наввиринки пішла душа.* Котл. II. 42.

Наввишки, *нар.* = **Заввишки.**

Навга́дь, *нар.* Наугадъ, наобумъ. *Загубив мірку клятий жид та так навгадь і зробив, через те й малі двері.* Камен. у.

Навгли́бшки, *нар.* = **Завглибшки.**

Навгу́л, *нар.* Огуломъ. Угор.

Навдак, навдаку, *нар.* Едва-ли, врядъ-ли. *Чи батько дома? — Навдак.* Полт. г.

Навде́ри, навдеранці, *нар.* На-удеръ, на-убѣгъ. *Вони тоді кинули і барана того та на вдери.* Рудч. Ск. I. 174.

Навдивовижу, *нар.* На удивленіе. *Мені навдивовижу, як ще його козаки слухають.* Шевч. 280.

Навди́ранці, *нар.* = **Навдери.** *Давай навдиранці!* О. 1862. VI. 45.

Навдогад, *нар.* Чтобы догадались. *Навдогад буряків, щоб капусти дали.* Ном. № 5700.

Навдо́коло, навдо́кола, *нар.* Вокругъ. *Земля ходить навдокола сонця.* Ком. Розм. I. 14.

Навдьо́ри, *нар.* = **Навдери.** *Бач, — добра: матір покинула, а сама навдьори.* Мир. Пов. II. 90.

Навезти. См. **Навозити.**

Навербува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Навербовать. *Пан Пулявський навербував полк шляхти.* Стор.

Наверещáти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Накричать, наговорить рѣзкимъ крикливымъ голосомъ. *Наверещала повну хату, та все чортзна-що!*

Наверзти, -зу, -зе́ш, *гл.* Наговорить вздора.

Наверзтися, -зуся, -зишся, *гл.* Представиться, привидѣться, попасться. *Як наверзеться на очі, то й куплю.* Черк. у.

Наверле́, *нар.* = **Навверле.** 1) *Дивись що ти робиш: наверле становиш стовпа, — товщим краєм угору! Треба товщим у землю.* Волч. у. 2) *Харько наш потяг ярами й тинами наверле.* Сумск. у.

Навернений, -а, -е. 1) Обращенный, повороченный. 2) Наваленый. *Прийшов, аж там змій камнем навернений.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Обращенный (въ вѣру). *Баба також, як і вона, відьма, а дочка ше не навернена.* Мнж. 138.

Навернути, -ся. См. **Навертати, -ся.**

Наверта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **наверну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Поворачивать, поворотить. *Сірі воли навертає.* Рудч. Чп. 89. *Хусткою махнув, вісько навернув: «А рушай, вісько, під Бендер-місто!».* О. 1861. XI. 56. 2) Наваливать, навалить. *Зіма замети навертає.* Мир.

ХРВ. 125. *Було мене притопити й камень навернути, а щоб же я не зринала й цього лишенька не знала.* Грин. III. 312. 3) Рѣдко появляться, разъ появиться. *То те він робить, то те, то йде, то где, — як гість додому навертає.* МВ. I. 44. *Хиба обідати та на ніч наверне додому, а то все на базарі.* Мир. Пов. II. 78. 4) Обращать, обратить. *Синів ізраілевих наверне до Бога.* Єв. Л. I. 16. *Вона довго молилась до Бога, щоб навернув чоловікове серце знов до любови.* Левиц. I. 497. *Наверни мене на жидівську віру.* Мнж. 122. 5) Сворачивать, своротить на кого. *На другого навертати не годиться: це не я, а він зробив.* Черниг. г. 6) Наверстывать, наверстать. *Стара хоче у хазяйстві навернути, що дочка витратила.* МВ. I. 28. *Він хоч і прогуля, так він і наверне.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Наверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **наверну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Поворачиваться, поворотиться. 2) Наваливаться, навалиться. 3) Заходить, зайти, заѣзжать, заѣхать. *Почали й старости навертатись.* Св. Л. 13. *Навернувся в хату. Одна ж біда минулась, а друга незабаром навернулась.* КС. 1882. X. 36. *Навернеться було хто з панночок сусідок, допитуються.* МВ. (О. 1862. III. 47). *Ви увечері наверніться.* О. 1862. VII. 37. 4) Обращаться, обратиться. *До Христа навернувсь.* 5) **Душа не навертається**. Противно (кому). *Як то його душа навернеться у п'ятницю скоромне їсти.* Ном. № 537. 6) **Навертатися на о́чі**. Попадаться на глаза. *А як Порося навернеться на його очі горді та смутні, — одвертає од неї очі.* МВ. II. 27. 7) — **на думку**. Приходить на умъ. *І пані моя тож мені на думку навертається.* МВ. (О. 1862. III. 59).

Навертіти. См. **Навірчувати.**

Навертом, *нар.* **Пе́ршим навертом, другим навертом** и т.д. (**зайти, заїхати**). Въ первый разъ, во второй разъ и т. д. (зайти, заѣхать).

Навершня́к, -ка, *м.* Верхняя крышка у маслобойной кадки. Вх. Зн. 35.

Навесели́тися, -лю́ся, -ли́шся, *гл.* Навеселиться.

Навесом, *нар.* Небрежно, лишь-бы сбыть съ рукъ. *Навесом робити.* Харьк. у.

Навести. См. **Наводити.**

Наветь, *нар.* = **Навіть.**

Навзаво́д, *нар.* = **Навзаводи.** *Народ біг навзавод, а инший трюхи.* КС. 1882. IV. 171.

Навзаводах, *нар.* Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ «На побѣду Чигиринскую», напеч. сперва у Срезневскаго («Запор. Старина»), а потомъ у Максимовича (1849). *Коней день і ніч навзаводах держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали.* Макс. 54. Ошибочно употреблено въ такой формѣ вмѣсто навзаводи.

Навзаводи, *нар.* Во весь опоръ, въ карьеръ, во всю прыть, взапуски. *За лицарем тим воєводи що тьху навзаводи летять.* Котл. Ен. VI. 74. *З парубками літати навзаводи, — ото були його забавки.* К. ДС. 4.

Навзаєм, *нар.* Обоюдно, взаимно. *Взиваючи себе навзаєм Христовими противниками, обидві...* К. Кр. 13.

Навзаклад, *нар.* Объ закладъ. *Побився Максим навзаклад.* Мир. ХРВ. 145.

Навзаходи, *нар.* На закатѣ, на заходѣ. *Питаєте, у якій добі поганка буває? У мене саме під обіди, а в хлопця мого, то так, як навзаходи сонце.* Лубен. у.

Навзбіч, *нар.* Стороною. *Не поїхав навпростець, а навзбіч.*

Навзвиш, *нар.* Выше.

Навздогін, *нар.* Въ погоню, въ догонку. *Як ухватить горлиця макогін да побіжить за припутнем навздогін.* Чуб. V. 1155.

Навздогінці, *нар.* = **Навздогін.** *Навздогінці не націлуваться.* Ном. № 5265.

Навзнак, *нар.* Навзничъ. *Він так і впав навзнак.* ЗОЮР. І. 260.

Навзнаки, *нар.* 1) = **Навзнак.** 2) — **дава́тися, да́тися**. а) Показываться, показаться. *Як були ми колись панськими, кріпаками, так вона така була, що було і навзнаки не дається; а тепер сама забалакала, така тиха та добра до людей.* Новомоск. у. б) Давать, дать себя знать. *Дались мені навзнаки чоловічі кулаки.* Нп.

Навибива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Выбить, выколотить (многое).

Навибіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Навыбирать.

Навива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **навину́ти, -ну́, -не́ш и навити, -в'ю́, -в'єш,** *гл.* Навивать, навить, наматывать, намотать. *Основа приготовлена, починає ткач навивати її на варстат.* МУЕ. III. 20. *В четвер моя мила рано встала, навинула кужелину, та й не пряла.* Грин. III. 325.

Навиворіт, *нар.* Наизнанку, навыворотъ.

Навиглядіти, -джу, -диш, *гл.* Научиться, привыкнуть, имѣть успѣхъ. Мнж. 186.

Навидатися, -даюся, -єшся, *гл.* Наглядѣться, насмотрѣться. *З ким люблюся — не наговорюся, з ким кохаюсь — не навидаюсь.* Чуб. V. 150.

Навидира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) Повыдрать во множествѣ. 2) Отнять во множествѣ.

І. Навидіти, -джу, -диш, *гл.* Любить. *Він навидить цю дівчину.* Борз. у. *Вони мого дуже навиділи зроду.* Федьк.

II. Нави́діти, -джу, -диш, *гл.* Насмотрѣть, усмотрѣть. *А в печі пироги кипіли, а його очі навиділи.* Чуб. III. 425.

Навидітися, -джуся, -дишся, *гл.* Любить другъ друга. *Нені наші дуже обі навиділися.* Федьк.

Навиднаці, навидноті и навидноці, *нар.* На виду, на открытомъ мѣстѣ; на свѣтѣ. *На що ти поставив у потемку? постав на виднаці, на вікні, абощо.* Канев. у. *Та покинули навидноті: хто не йде, всякому видно, що шось лежить.* Харьк. г.

Навика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **нави́к(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Привыкать, привыкнуть. *Чого бик навик, того і вночі реве.* Чуб. І. 286.

Навилок, -лка, *м.* **навильник, -ка,** *м.* **нави́льня, -ні,** *ж.* Количество сѣна, поднятое на вилахъ.

Навиля́діти, -дію, -єш, *гл.* = **Вилюдніти.** *Нічого, він навилядіє, — то й будуть люде.* Коб. у. *Дівчина ця виросте, то навилядіє.* Коб. у.

Навинути. См. **Навивати.**

Навину́тися, -нуся, -нишся, *гл.* Навернуться, подвернуться, случайно встрѣтиться.

Нави́няний, -а, -е. Навитый, намотанный. *На кийочку навиняний льон.* Мет. 263.

Навипередки, *нар.* = **Наввипередки.**

Навис, -су, *м.* Снѣгъ, нависшій на вѣтвяхъ. *Як великий навис на лісі, то врожай буде.* Волч. у.

Нависа́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **нависнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Нависать, нависнуть, свѣшиваться, свѣситься. *Волосся на лоба нависає. Ой час-пора до куріня, бо вже хмара нависла.* Чуб. V. 292. 2) Собираться, собраться во множествѣ.*Людей хмарою нависло.* Г. Барв. 207.

Навислий, -а, -е. Нависшій. *Під навислими скелями стояли мраморяні статуї.* Левиц. І. 221.

Нависнути. См. **Нависати.**
Навись, -сі, *ж.* = **Навис.**
Навити. См. **Навивати.**
Навитребе́нькуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Наприхотничаться, накапризничаться.
Навихну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Навѣдаться, завернуть куда. *Ніколи до нас і не навихнешся.*
Навичка, -ки, *ж.* Привычка; навыкъ.
Навишу́кувати, -кую, -єш, *гл.* Выискать (многое).
Навіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **навіяти, -вію, -єш,** *гл.* Навѣвать, навѣять. *Ой, вітрику, наш милий друже, навій нам дощику мерщій.* Гліб. 105.
Навід, -воду, *м.* 1) Указаніе, наущеніе. 2) **Дати навід**. Дать указаніе, навести на путь, научить, какъ сдѣлать что-нибудь. Ном. № 13757.
Навідати, -ся. См. **Навідувати, -ся.**
Навідвечір, *нар.* Передъ вечеромъ. Гал.
Навідворіт, *нар.* 1) Обратно. 2) — **сказати**. Возразить.
Навіджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Навідувати.** *Кого Бог любить, того й навіджає.* Ном. № 42.
Навідже́ний, -а, -е = **Навіжений.** *Навіджена синиця щигля покидає.* Чуб. V. 1124.
Навідини, -дин, *ж. мн.* Посѣщеніе, визитъ.
Навідити, -віджу, -диш, *гл.* 1) = **Навідати 1.** Желех. 2) **Навіди́ло його**. Онъ обезумѣлъ, одурѣлъ. *Кінь... побіг дорогою назад у село. Чоловік переймає, а він, — як навідило його, — все не дається перенняти.* Драг. 143. *Чи навідило твою маму? Що ти робиш?* НВолынск. у. См. **Навіженство, навішений, навіджений.**
Навідлі, навідлів, навідліг, *нар.* Наотмашь. Х. С. VII. 451.
Навідувати, -дую, -єш, сов. в. **навідати, -даю, -єш,** *гл.* 1) Навѣщать, навѣстить; посѣщать, посѣтить, провѣдывать, провѣдать. *Кого Бог любить, того й навідує.* Ном. № 42. 2) Узнавать, узнать, гдѣ находится что-либо. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. *Ой на току, на току молотили хлопці, навідали куріпочку, накриту в коробці.* Мил. 107.
Навідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **навідатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Навѣдываться, навѣдаться. *От люде уже своє косять, а цей чоловік до свого і не навідується.* Рудч. Ск. I. 54. *Ти б, кажуть, хоть би коли небудь до нас навідався.* Рудч. Ск. II. 115.
Навідшибі, *нар.* Особнякомъ, въ сторонѣ, отдѣльно. *Хата стоїть навідшибі. Мій син Андрій навідшибі живе, а Петро зо мною.* Черк. у.
Навідьмува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Наколдовать.
Навіжений, -а, -е. Безумный, сумасшедшій. *Юпітер, гнівом роспалений, влетів до них мов навіжений.* Котл. Ен. VI. 5.
Навіженство, -ва, *с.* Безуміе, сумасбродство.
Навіжки давати. Предупреждать, предостерегать, предувѣдомлять. *Барана стрижуть, а козлу навіжки дають.* Ном. № 3905.
Навіз, -возу, *м.* Подвозъ, привозъ. *На ярмарку не купив кавунів, бо навозу не було.* Лебед. у. *Не було великого навозу у сей ярмарок.* Волч. у.
Навій, -во́ю, *м.* Навой, валъ въ ткацкомъ станкѣ. **Навої́в** два: **верхній, горішній** — находится сзади, — и **спідній, долішній** помѣщается ближе къ ткачу, въ нижней

части станка, оба идутъ параллельно сидѣнью ткача; у обоихъ на правомъ концѣ по зубчатому **колесу**, которое называется въ Галиціи также **сучка** или **триб**; галицкій **триб** (въ **долішньому навої**) для поворачиванія своего имѣетъ еще четыре **ручки**; для того, чтобы **навій** удерживался неподвижно, въ зубцы **ко́леса** упирается ходящій на винтѣ, искривленный брусокъ дерева, различн. формы, назыв. **цуґа**, а въ Галиціи **пе́сик** или (въ **горішньому навої**) **сука**. Въ каждомъ навоѣ есть выдолбленный желобокъ, называемый **ґа́ра, жолобе́ць**: въ эти желобки, при помощи особаго снаряда, наз. **яштруб, ля́шток, прут**, прикрѣпляются куски полотна, къ которымъ привязывается обоими концами **осно́ва**; послѣдняя **навита** на **ве́рхній навій**, отъ котораго проходитъ сквозь **начиння** и **бе́рдо** (**блят**) черезъ **маґіль** (гал.) подъ **штаком** къ **спідньому навою**; поворачиваясь по направленію къ ткачу, **верхній навій** разматываетъ **основу**, которая, уже въ видѣ полотна, наматывается на **спідній навій**. См. **Варстат, Кросна.** Первыя названія изъ помѣщенныхъ здѣсь — изъ Полтавской губ. (Константиногр. у. Б. Г.), вторыя и третьи — изъ Галиціи (Шух. І. 255; МУЕ. ІІІ. 17). Ум. **Навійчик.** Мет. 213.

Навік, навіки, *нар.* 1) Навѣки, навсегда. *Навік замовкло.* Шевч. *Навіки покинув мене.* Макс. *Як пійду я за нелюба, то й навіки загину.* Мет. 259. У Шевченка еще: *заснути навік-віки.* 225. 2) Употребляется въ смыслѣ: въ высшей степени, чрезвычайно. *Серцем був палкий навіки.* МВ. (О. 1862. І. 71).

Навіну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Навѣять. *Що Бог навіне, того ніхто не мине.* Ном. № 55.

Навірити. См. **Навіряти.**

Навірток, -тка, *м.* Коловерть, сверло съ вращающейся кривой ручкой?

Навірчувати, -чую, -єш, сов. в. **навертї́ти, -чу́, -ти́ш,** *гл.* 1) Насверливать, насверлить дыръ. 2) Наматывать, намотать. *Заболіла головонька, заболіла, що велику куделицю навертіла.* Нп. О. 1862. VI. 62.

Навіря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **наві́рити, -рю, -риш,** *гл.* Давать, дать въ долгъ. *Шинкарочки мене знає, на сто рублів навіряє.* Бал. 2.

Навіса, -си, *ж.* Свѣсившійся съ деревьевъ и пр. снѣгъ. Желех. См. **Навісочка.**

Навісити. См. **Навішувати.**

Навісний, -а, -е = **Навіжений.** *Оженився навісний та взяв біснувату, не знаючи, що робити — запалили хату.* Нп. *Люд навісний нехай скаженіє.* Шевч.

Навісник, -ка, *м.* Испорченное **намісник** (см.). Ум. **Навісничок.** *Братіку-навісничку, сядь собі на кріслечку, не продавай сестри за руб за чотирі.* Грин. ІІІ. 543.

Навісноголо́вий, -а, -е = **Навісний.** *Тютю на тебе, навісноголовий!* Ном. № 6364.

Навісом, *нар.* Нахально, силой. *Треба уперед довідаться, чи дасть він хату, чи ні, землемірам, а навісом не можна.* Черн. г.

Навісочка, -ки, *ж.* Украшеніе, подвѣшенное на обрядовомъ свадебномъ деревцѣ, — **гільці**. *Що в нашому гільці сребряні навісочки.* Мил. 141. См. **Навіса.**

Навістити. См. **Навіщати.**

Навіт, навіть, *нар.* Даже. *Погинули депутати шляхетної вроди, навіт тая дрібна шляхта, тиї хлібороби.* Нп. *Навіть в Ізраїля такої віри не знайшов я.* Єв. Л. VII. 9.

Навітати, -та́ю, -єш, *гл.* Зайти. *У сей двір Бог навітав, Ісус Христос народився.* Чуб. ІІІ. 321.

Навітній, -я, -є. Захожій, чужой; недавно явившійся. *Це чоловік новітній, він здалека відкільсь.* Канев. у. *У його були воли новітні й коні новітні: часто мінялись то по одній, то по кілька штук, — сьогодня прибудуть, приведуть їх до його, а завтра й нема.* Верхнеднѣпр. у.

Навітритися, -рюся, -ришся (на ко́го), *гл.* Попасть подъ вѣтеръ, дующій отъ тебя на кого-либо. *А вже коли навітришся на кнура, то хоч як будеш від його далеко, то він почує духом і втече.* Черном.

Навіть, *нар.* См. **Навіт.**

Навіч (кому), *нар.* Предъ глазами, на глаза. *Покликали судді Івана Процькові навіч.*

I. Навічний, -а, -е. Вѣчный. *Нема... не переходячого на божому світі, нема повсічасного, навічного — або перейде, або привикнеш.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

II. Навічни́й, -а́, -е́ = Навіжений. *А він на нього так як навічний, так і кинувсь.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Навічник, -ка, *м.* Испорченное намісник. См. **Навісний**, — въ другомъ варіантѣ приведенной тамъ пѣсни стоить: **Навічничок.** Грин. III. 432.

Навішати, -шаю, -єш, *гл.* Навѣшать. *Навішав на плече лик.* Рудч. Ск. I. 80. *Скрізь по селах шибениці, навітано трупу.* Шевч.

Навішений, -а, -е. Покрытый чѣмъ-либо повѣшеннымъ на немъ. *Божничок, вишиваним рушником навішений.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Навішки, *нар.* = **Навіжки.** Ном. № 39.05.

Навішній, -я, -є. ? *Навішній царенко.* Рудч. Ск. I. 118.

Навішувати, -шую, -єш, сов. в. **навісити, -шу, -сиш,** *гл.* Навѣшивать, навѣсить.

Навіща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **навісти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* = **Навідувати, навідати 1.**

Навіщо, *нар.* Для чего, зачѣмъ. *Навіщо сліпцеві дзеркало?* Ном. № 5227.

Навіщувати, -щую, -єш, *гл.* Предсказать, многое предсказать. *Дурні були цигане: що вони мені навіщували!* Г. Барв. 250.

Навіяти. См. **Навівати.**

Навка, -ки, *ж.* = **Мавка.** Желех.

Навки́дки, навкидьки, навкидя́, навкидяча, *нар.* Бросая, бросивъ. *Вдарив кийком навкидки.* Харьк. г. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11371. *Не догнав, так навкидяча кийка за їм кинув.* Зміев. у.

Навкір и навкірки, *нар.* Наперекоръ, на зло. Желех. *То мі навкір робиш.* Гол. III. 389.

Навкіс, *нар.* = **Навкоси́.** Желех. См. **Навскіс.**

Навколінці, *нар.* = **Навколішки.**

Навко́лішках, *нар.* На колѣняхъ. *Навколішках Галя перед образами стоїть, як дитина, та гіркими плаче.* Хата, 14.

Навколішки, *нар.* На колѣни. *Вона так і впала навколішки.* Кв.

Навколо, *нар.* Вокругъ, кругомъ. *В Луцьку все не по людську: навколо вода, а в середині біда.* Ном. № 720.

Навко́льки, *нар.* На колѣни, на колѣняхъ. Мнж. 186. *Вони його цілують та навкольки перед ним падають.* Мнж. 139.

Навко́пить, *нар.* Рикошетомъ. *Дай камінця, я кину навкопить.* Полт. г.

Навкоси́, навкося́, *нар.* Наискось, косо. См. **Навскоси.** *Катерина навкоси перетягнула свій рот.* Левиц.

Навкотка́грати. Игра въ дни праздника Пасхи: катаютъ яйца по желобку изъ лубка, иногда просто съ бугорка, и чье яйцо, катясь, ударится о другое, тотъ выигрываетъ. Ив. 41.

Навкруг, навкруги, *нар.* Вокругъ, кругомъ. *В неї домик біленький, навкруг тополі.* Чуб. V. 328. *Хату.... своїм військом у три ряди навкруги обставив.* Рудч. Ск. I. 151. *Куди понесем його: чи через город, чи навкруги?* Рудч. Ск. I. 167.

Навкулачки, *нар.* На кулачки. *Виходь же завтра навкулачки.* Котл. Ен. IV. 47.

Навле́жачки, *нар.* Лежа, въ лежачемъ положеніи.

Навмана, навмани́, навманці, навманя́, *нар.* Наобумъ; куда попало, наугадъ. *Навмани Лазара співати.* Ном. № 1335. *От, буде навмана стрибати.* Рудч. Ск. I. 64. *Навманя росказую.* Шевч.

Навманя́ки́, *нар.* Намекая. *Навманяки буряків, щоб капусти дали.* Ном. № 5700.

Навмисне, *нар.* Нарочно, умышленно, намѣренно.

Навмір, *нар.* Какъ попало безъ разбора. *Іван навмір бе гусят.*

Навміру́ще, *нар.* На смерть. *Так йому вже навмiруще і йшлось.*

Навнувати, *гл.* Надоѣсть. *Рубай, рубай, не поставкуй, як нарубаш, домій вандруй! Біда би го вандрувала, коли м уже навнувала.* Гол. II. 553. Вх. Зн. 38.

Наво́дити, -джу, -диш, сов. в. **наве́сти́, -веду́, -де́ш,** *гл.* 1) Наводить, навесть. 2) Направлять, направить. *Учительку розумну матимеш, — наведе на добро.* Св. Л. 83. *Молоді хазяї, думає, чому й на путтю не навести.* Св. Л. 244. 3) О животныхъ: родить, народить. *Собака навела цуценят.* 4) Много наваривать, наварить. *Щоб невеликий був горщик: нащо його наводити у такому великому, — хиба вони поїдять?* 5) — **оком (на кого, на що)**. Взглядывать, взглянуть (на кого, что). *Як тільки оком наведу, то і вгадаю, де співака.* Греб. 389. 6) **Наводити личко**. См. **Личко.**

Навозити, -жу, -зиш, сов. в. **навезти, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Навозить, навезть. *Дідова дівка навезла усякої всячини.* Рудч. Ск. II. 58.

Навози́ти, -жу́, -зиш, *гл.* = **Понавозити.** *Зо всього світу навозили у замок найдорожчих напитків.* Стор. МПр. 67.

Наволіка́ння, -ня, *с.* Родъ вышивки на тулупахъ гарусомъ. Камен. у.

Наволіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **наволокти, -лочу, -чиш,** *гл.* 1) Натягивать, натянуть. 2) Нанизывать, нанизать на нитку. Желех. 3) Вышивать особымъ способомъ. 4) Навлекать, навлечь. *Од Бога помсту наволікає.* **Наволокти пеню на кого**. Обвинить напрасно. Борз. у. Ном. № 13545.

Наволікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **наволокти́ся, -чуся, -чешся,** *гл.* 1) Натягиваться, натянуться; стягиваться, стянуться. 2) Нанизываться, нанизаться.

Наволічи́, *гл.* = **Наволокти.** Желех.

Наволічний, -а, -е. Посѣянный «**наволо́ком**». *Чого се жито таке рідке? — Е, воно наволічне, то й рідко зійшло.* Павлогр. у.

Наволок, -ку, *м.* Жнивье, по которому посѣянъ подъ борону хлѣбъ (безъ вспашки). *На наволоку бува часом хліб кращий, як на ораному.* Камен. у. См. **Наволоком.**

Наволока, -ки, *ж.* = **Волока.** Гол. Од. 75.

Наволо́ком, *нар.* **Сіяти наволо́ком**. Сѣять на жнивье подъ борону или рало. СХО. XIII (2), 196. *Як посієш наволоком, то і вродить ненароком, а як посієш густо, то не буде пусто.* Харьк. у.

Наволокти, -ся. См. **Наволікати, -ся.**

Наволоч, -чі, *ж.* Сволочь, сбродъ.

Наволочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* 1) = **Наволокти.** 2) Надѣть (о наволочкѣ). *Тра нову наволочити пішевку.* НВолынск. у. 3) Пройти извѣстное количество пахоти бороною.

Наволочи́тись, -чуся, -чишся, *гл.* Вдоволь побродяжничать.

Навоня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Навонять. Желех.

Наворожи́ти, -жу́, -жиш, *гл.* Наколдовать, нагадать.

Наворот, -ту, *м.* 1) Поворотъ. Желех. 2) Возвращеніе; повтореніе. Желех. **Другим, третім** etc. **наворотом**. Во второй, въ третій etc. разъ. Желех.

Наворотень, -тня, *м.* Раст. Alchemilla vulgaris. Вх. Пч. I. 8.

Навороти, *нар.* Возвращаясь снова. *Пак підемо навороти Моченюка драти.* Гол. I. 160.

Наворо́тник, -ка, *м.* Раст. = **Наворотень**, Alchemilla vulgaris. Лв. 96.

Наворочати, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Навертати.** *Бий, сину, бий, бий, научай, — на свій розум наворочай.* Грин. III. 308.

Наворо́чувати, -чую, -єш, *гл.* = **Навертати.**

Навоскува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Навощить. Желех.

Навощи́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* = **Навоскувати.**

Навпак, навпаки, *нар.* Наоборотъ, напротивъ, въ противную сторону. *Дарма, що вкупі ночували, а тілько одно туди, а друге туди, головами навпаки.* Г. Барв. 392. *Покотила паляницю навпаки сонця.* Кв. I. 133. *Я дала* (хліба), *та мабуть паляниці тогді їй забажалось. Воно взяло й кинуло навпаки.* Г. Барв. 439.

Навпашки, *нар.* На опашку. *Надів свиту навпашки.* НВолынск. у.

Навпереваги, *нар.* Кто кого перевѣситъ, колеблясь въ ту и другую сторону. **Гра́тися навпереваги**. Кладуть доску срединою на какую-либо подставку такъ, чтобы концы ея оставались свободными и могли балансировать; на каждомъ концѣ садится по играющему, которые и приводять въ колебательное движеніе доску. Отсюда взятое, выраженіе это употребляется въ значеніи: бороться съ кѣмъ — чья возьметъ, чье преимущество будетъ. **Грався він з долею навпереваги**. То попадалъ въ несчастье, то снова побѣждалъ препятствія.

Навпере́д, *нар.* 1) Впредь. 2) Впередъ, ранѣе. *Я навперед снігу дрова з лісу привіз.* Каменец. у.

Навперейми, *нар.* Навстрѣчу, на перерѣзъ. *Чечуга побігла, а навперейми вибіг з дрючком чоловік.* Св. Л. 3.

Навперемінки и навперемінку, *нар.* Поперемѣнно. *Помагають їй полоти, то одна, то друга навперемінку.* Г. Барв. 57.

Навпіл, *нар.* Пополамъ.

Навпір, *нар.* Наперекоръ, въ пику. *Навпір робе.* НВолынск. у.

Навпісля́, *нар.* Впослѣдствіи; потомъ, послѣ. *Навпісля чую — мій пан аж заслаб.* Левиц. I. 147. *Навпісля дає вона молодому два хліби.* О. 1862. IV. 27.

Навпомацки, *нар.* Ощупью. *Ми не хочемо йти навпомацки.* Левиц. I. 163.

Навпо́мірки, *нар.* — **нести**. Нести ведро вдвоемъ, поддерживая коромысло съ двухъ сторонъ въ то время, какъ ведро находится посрединѣ коромысла. *Он малі дівчата несуть відро води навпомірки.*

Навпо́слі и навпосля́, *нар.* = **Навпісля́.** *Коб мені той розум наперед, що тепер навпослі.* НВолынск. у. *Оце вже навпосля... то ще й його вчу.* Г. Барв. 5.

Навпрачки́, *нар.* Напрямикъ, прямикомъ, прямо. Екатерин. у. Слов. Д. Эварн. См. **Навпростець.**

Навприсідки, навприсядки, *нар.* Въ присядку. *Навприсідки і колесом крутився.* Мкр. Н. *Пани ну гарцювать, да хто, каже, навприсядки, хто на столах.* Рудч. Ск. I. 75.

Навпростець, *нар.* Напрямикъ, прямикомъ. *Від серця до Бога навпростець дорога.* Ном. № 94. *Навпростець тілько ворони літають.* Посл. *Хиба він знає, куди до раю навпростець?* Св. Л. 57.

Навпро́ти́, *нар.* 1) Противъ, напротивъ. *Ісус сів навпроти скарбони.* Св. Мр. XII. 41. 2) **Навпро́ти но́чі**. Предъ наступленіемъ ночи. 3) **Навпро́ти їхати, йти**. Ѣхать, идти на встрѣчу. *Іде навпроти його чоловік конячкою.* Рудч. Ск. I. 90. *Іде дорогою, коли йде чоловік навпроти його.* Рудч. Ск. I. 89.

Навпрошки, *нар.* = **Навпростець.** Ном. № 11406. *Як поїхав кругом, так сьогодня буде, а як навпрошки, то хиба завтра.* О. 1861. V. 71.

Навпряме́ць, навпрямки́, *нар.* 1) = **Навпростець.** 2) Прямо, напрямикъ, откровенно. *То такий чоловік, що ти йому все навпрямець кажи: гаразд буде.*

Навратитися, -чуся, -тишся, *гл.* 1) Пристать, привязаться. *Навративсь, як собака.* Мнж. 186. 2) Упереться, заупрямиться. *Як навративсь та й навративсь: не оддає та й не оддає грошей.* Мнж. 186.

Навратливий, -а, -е. Привязчивый, надоѣдливый. Васильк. у.

Навректи́, -чу, -че́ш, *гл.* = **Наврочити.**

Навро́кувати, -кую, -єш, *гл.* = **Наврочувати.** *Як неба й землі нам не міряти, так і мені вам не наврокувати.*

Навротин, -на, *м.* Раст. Sanicula europaea. Лв. 101.

Наврочити. См. **Наврочувати.**

Навро́чувати, -чую, -єш, сов. в. **наврочити, -чу, -чиш,** *гл.* Причинять, причинить несчастіе, порчу, болѣзнь посредствомъ словеснаго пожеланія, завистливой или неумѣстной похвалы. *Головонька моя бідна, — хтось жінку наврочив. Чи не той то її врік, що допіро з хати втік? Либонь то ті наврочили, що мак потолочили.* Грин. III. 360. *А вже нашу худобоньку наврочили люде.* Чуб. V. 1131.

Навря́д, *нар.* Едва-ли, врядъ-ли. *Навряд, чи є в Кузьми гроші.* Ном. № 5617.

Навсидячки, *нар.* Сидя. *Виріс, як кіт навсидячки.* Ном. № 8600.

Навскач, *нар.* Въ галопъ.

Навскіс, *нар.* Наискось. Желех. Зміевск. у. См. **Навкіс, навкоси.**

Навскоси, *нар.* = **Навскіс.** Харьк.

Навслатися, -шлю́ся, -шле́шся, *гл.* Наслаться. *Ледачим наробишся, лінивим навшлешся.* Ном. № 10841. (Не опечатка-ли вм. *нашлешся?).*

Навсо́нні, *нар.* На солнечной сторонѣ, на освѣщенномъ солнцемъ мѣстѣ. *Посіяв гречку навсонні.* Харьк.

Навспак, *нар.* = **Навпак.**

Навспи́ньки, навспинячки, *нар.* На цыпочкахъ. *Аж навспиньки стає, виглядає дівчину.* Черк. у. *Потюпав наш пан писарь, ходючи перед справником навспинячки.* Кв. II. 217.

Навспіл, *нар.* 1) Пополамъ. *Посіяли поле навспіл з сусідом.* 2) Насквозь. *Ця пляма навспіл сукна пройшла.*

Навсправжки, навспражки, навспражнє, *нар.* Дѣйствительно, подлинно, въ самомъ дѣлѣ. *Сестру Дідона мала Ганну, навсправжки дівку хоч куди.* Котл. Ен. І. 19.

Навсте́жень и навстіж, *нар.* Настежь.

Навстопу́житись, -жуся, -жишся, *гл.* Наежиться, стать дыбомъ. *Волосся в мене на холові... навстопужилося.* О. 1861. VII. 4.

Навсторч, *нар.* Стоймя, отвѣсно.

Навстоячки, *нар.* Стоя, въ стоячемъ положеніи. Мнж. 154.

На́встріч, *нар.* 1) Навстрѣчу. *Гаду, гаду, а він навстріч.* Ном. № 5769. 2) При первой встрѣчѣ, съ перваго раза, по первому впечатлѣнію. *Єсть у нас сестронька Маруся, шлеться до неї зі Львова воєвода. Вона його навстріч не злюбила, забачивши його, ворітечка замкнула. Шлеться до неї Степаночко єї: вона його навстріч полюбила, забачивши його, ворітечка одчинила.* Рк. Макс.

Навстя́ж, навстяжи́, *нар.* = **Навстіж.** *Навстяж двері одчинила.* Котл. Ен. *Всі навстяжи ворота одперли.* КС. 1882. IV. 169.

Навсу́пор, *нар.* Наперекоръ, въ пику.

Навський, -а, -е. Мертвецкій. Встрѣчается только въ выраженіи: **Навський Великдень** — Пасха мертвецовъ, по народнымъ вѣрованіямъ, въ четвергъ на послѣдней недѣлѣ великаго поста. Чуб. III. 14. См. **Мертвецький Великдень и Мавський Великдень.** См. **Мавський.** Ном. № 361.

Навте́к, навте́ки, навтікача, навтіки, *нар.* Убѣгая, убѣгать. *Ми до його, а він зразу від нас на толоку навтек, та й не знайшли.* Новомоск. у. *А він навтеки.* Черниг. г. *Він через тин так і перескочив та навтікача.* Рудч. Ск. II. 152. *Як кажуть — підібравши клунки, а ну! чим тьху навтіки драть.* Котл. Ен. VI. 83.

Навтика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Воткнуть (во множествѣ).

Навтина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* 1) Отрубить (во множествѣ). 2) Наурѣзывать.

Навтікача, навтіки, *нар.* См. **Навтек.**

Навтішатися, -шаюся, -єшся, *гл.* Натѣшиться, нарадоваться. *Хоч бачила, хоч не бачила — навтішалася.* Мет. 50.

Навтрю́хи, *нар.* Бѣгомъ. *Махнув в те місце навтрюхи.* КС. 1882. XII. 625.

Навтьо́ки, *нар.* = **Навтіки.**

Навтяки́, *нар.* Намекая. *Навтяки буряки, щоб капусти дали.* Чуб. I. 269.

Навусся, -ся, *с.* Едва пробивающіеся усы. *Дарма, що був молодиком безвусим, ніхто з його молитви не сміявся, бо серед братиї, з своїм навуссям русим, в стоянні був рівен монахам довговусим.* К. МБ. II. 132.

Навхильки, *нар.* = **Нахильці.**

На́вхрест, *нар.* Крестообразно, на́кресть. *Обмахнулись два ляшеньки навхрест шабельками.* Нп. *Навхрест руки держить.* Нп.

Навча́ння, -ня, *с.* 1) Обученіе, преподаваніе. *В самому методі навчання не видно... навіть і помислу про те, щоб знаннє в голові... організувалось у думаннє.* К. Кр. 34. 2) Науськиваніе, подзадориваніе.

Навча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **навчити, -чу, -чи́ш,** *гл.* 1) Учить, поучать, поучить, научать, научить. *Навчай мене, моя матінко, як свекорку годити.* Мет. 222. *Увійшовши в*

школу, навчав. Єв. Мр. І. 21. **На добрий ро́зум навчати**. Поучать, наставлять. *Заберу обойко* (синів) *до себе на коліна, та почну на добрий розум навчати — як умію, так і навчаю.* МВ. ІІ. 9. 21. Науськивать, науськать, подговаривать, подговорить.

Навча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **навчи́тися, -чу́ся, -чи́шся,** *гл.* Научаться, научиться, учиться. *Перед екзаменом не навчитися.* Ном. № 184. *Лучче ж йому в батька та в матері простого господарства навчитись.* К. (О. 1861. І. 313).

Навче́ний, -а, -е. Обученный; пріобрѣтенный наукою. *Краще розум прирожденний, ніж навчений.*

Навчення, -ня*, с.* Ученіе. *Навчення св. церкви.* Левиц.

Навчитель, -ля, *м.* Учитель.

Навчи́телька, -ки, *ж.* Учительница. Левиц. І. 277.

Навчити, -ся. См. **Навчати, -ся.**

Навчунку, *нар.* Вслухъ.

Навши́рки и навши́ршки, *нар.* = **Завширки.**

Нав'язати, -ся. См. **Нав'язувати, -ся.**

Нав'я́зкуватий, -а, -е. Навязчивый, назойливый, надоѣдливый. Константиногр. у.

Нав'язливий, -а, -е = **Нав'язкуватий.**

Нав'я́з(ну)ти, -зну, -неш, *гл.* Набиться, завязнуть. *М'ясо у зуби, нав'язло.* **Він їм у зуби нав'яз**. Они его не спускають съ языка.

Нав'язувати, -зую, -єш, сов. в. **нав'язати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Навязывать, навязать, связывать, связать. *Нав'язала снопів з двадцять.* 2) Привязывать, привязать. *Виявились і баштани в степу з нав'язаним по тичках пір'ям, щоб то хижу полохати птицю.* О. 1862. IX. 62.

Нав'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **нав'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Приставать, пристать, привязываться, привязаться. *Раз прийшлось йому йти уночі вулицею, а відьма нав'язалась на його собакою.* Драг. 394.

Нав'язь, -зі, *ж.* Навязчивость, привязыванье. *Не йдімо повз корчму, бо там куми та побратими, то буде нав'язі багато.* Канев. у.

Нага, -ги, *ж.* Позоръ, стыдъ. *Не сором і не нага, що тебе сусіди не люблять?* Волынск. г. Слов. Д. Эварн.

Нагабати, -баю, -єш, *гл.* Преслѣдовать, нападать; трогать. *Яструб нагабає всілякі птахи.* Вх. Зн. 38.

Нагави́ці, *ж. мн.* = **Ногавиці.** Шух. І. 153. *Не видав Гриць нагавиць: то ся вбірає, то розбірає.* Ном. № 2594.

Нагавкати, -каю, -єш, *гл.* Налаять.

Нагавкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Налаяться.

Нагавки, -вок, *ж. мн.* = **Ногавиці.** Гол. Од. 75.

Нагадати, -ся. См. **Нагадувати, -ся.**

Нагадування, -ня*, с.* Напоминаніе.

Нагадувати, -дую, -єш, сов. в. **нагада́ти, -да́ю, -єш,** *гл.* 1) Напоминать, напомнить. *Нагадаєш же мені, щоб я не забула зробити, що мати веліли.* Харьк. у. 2) Вспоминать, вспомнить, припоминать, припомнить. *Не нагадаю цієї пісні.*

Нагадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **нагадатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Вспоминаться, вспомниться, припоминаться, припомниться. Йому нагадалося. Ему пришло въ голову. *Нагадалось вражій бабі молодою бути.* Нп.

Нагаєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **нагайка.**

Нагаїще, -а, *м.* Ув. отъ **нагай.**

Нага́й, -гая, *м.* Нагайка, плеть. *Як візьме нагая в руки, як почне періщить жидів!* Рудч. Ск. II. 194. *Донським нагаєм підганяє.* Котл. Ув. **Нагаїще.** *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Нагайка, -ки, *ж.* = **Нагай.** *Коваль ізробив дротяну нагайку.* Рудч. Ск. I. 60. Ум. **Нагаєчка.** *Шумить-гуде нагаєчка коло мого тіла.* Чуб. V. 128.

Нага́йний, -а, -е = **Нагальний.** *Бо вже мому миленькому нагайка робота.* Чуб. V. 268.

Нагалунити, -ню, -ниш, *гл.* Вымочить въ квасцахъ. *Я вже яєць нагалунила на крашанки.* Харьк.

Нагалунитися, -нюся, -нишся, *гл.* Напиться (пьянымъ). *Нагалунивсь так, що ні тітка, ні мамка не пізна.* Екатер. г. Слов. Д. Эварн.

Нагальний, -а, -е. 1) Спѣшный. *Нагальна робота.* 2) Внезапный. *Нагальна смерть. Як хмара на нас іспала (лихо нагальне).* Ном. № 2096. 3) Бурный, порывистый. *Нагальний вітер.*

Нагальність, -ности, *ж.* 1) Спѣшность. 2) Внезапность. 3) Бурность, порывистость.

Нагально, *нар.* 1) Спѣшно. 2) Внезапно. 3) Бурно, порывисто. *Нагально дише.*

Нагана, -ни, *ж.* 1) Выговоръ. 2) Порицаніе, хула. **Нагани дати = догани дати.** *Тобі нагани не дадуть, ти сам багатий.* МВ. II. 92.

Наганити, -ню, -ниш, *гл.* Упрекнуть.

Нагану́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Вспомнить. НВолын. у. 2) Напомнить. *Добре, що я ще й нагканув.*

Наганьби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Обругать, осрамить.

Наганя́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **нагнати, -жену, -не́ш,** *гл.* 1) Нагонять, нагнать куда-либо, на что-либо. *Та повій, вітре, та буйнесенький, та нажени хмару чорнесеньку.* Нп. **Холоду нагнати**. Напугать, накричать на кого-либо. *Чому пані-матка не нажене її холоду?* Св. Л. 60. *А шо, нагнала я вам холоду?* Черниг. г. 2) Сгонять, согнать въ одно мѣсто многихъ. *Вставай, невіхно, та вставай, молодая! Дій ті корови, що од батька нагнала.* Мет. 49. 3) Прогонять, прогнать. Желех. 4) Догонять, догнать. *Догнав її аж геть за селом.* 5) — **горілки**. Выкуривать, выкурить много водки.

Нагарбати, -баю, -єш, *гл.* Набрать много, нахватать. *Помруть, — та нічого нагарбаного не візьмуть з собою.* Мир. Пов. II. 42.

Нагарикати, -каю, -єш, *гл.* Наворчать.

Нагарикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Наворчаться.

Нагартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Закалить (много предметовъ).

Нагарцюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Нагарцоваться.

Нагарча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Наворчать (о собакѣ и сердитомъ человѣкѣ).

Нагарчатися, -чуся, -чишся, *гл.* Наворчаться (о собакѣ и сердитомъ человѣкѣ).

Нагати́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Сдѣлать запруду. 2) Наложить много. *Нагатила пшона в куліш, що й ложкою не повернеш.*

Нагейкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Накричаться: «гей!».

Нагетьманува́тися, -нуюся, -єшся, *гл.* Долго побыть гетманомъ.

Наги́бати, -баю, -єш, *гл.* Найти, набресть на что. *Ходив, ходив і нагибав десь у куточку ляду, що він її досі й не примічав.* Мнж. 13. *Їхав козак з України да нагибав дівчину край долини.* Грин. III. 193.

Нагибка, -ки, *ж.* Находка.

Наги́бнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Много претерпѣть. *Доле моя... Я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Наги́й, -а́, -е́. Нагой, голый. *Аби душа сита та тіло не наю.* Ном. № 9891.

Нагили́ти, -лю́, -ли́ш, *гл.* 1) Набрать, наложить много. *Чимало нагилив на віз усякого збіжжа.* 2) **Наги́лити**. Доставить, предоставить, набрать. *Ватаг має нагилити депутатові людей.* Шух. I. 189.

Нагина́ння, -ня, *с.* Нагибаніе. Желех.

Нагина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **нагну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* 1) Нагибать, нагнуть, наклонять, наклонить. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить, покорять, покорить. *Не диво багатим скарбом трясти і золотом людей під свою волю нагинати.* К. (О. 1862. III. 23).

Нагина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **нагну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Нагибаться, нагнуться, наклоняться, наклониться. *Аж верби нагинались слухать тую мову.* Шевч. 146. *Що робити — не прибити, жати — не нагнеться.* Мет. 40.

Наги́ркати, -каю, -єш, *гл.* = **Нагарчати.**

Нагиркатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Нагарчатися.**

Нагідки́, -до́к, *м. мн.* Раст. Ноготки, Calendula officinalis. Вх. Пч. I. 9. *Ой на горі, на горі зацвіли нагідки.* Грин. III. 232.

Нагідний, -а, -е. Удобный для совершенія чего-либо (о времени, случаѣ и пр.). *Як же настав день нагідний, коли Ірод на свої родини бенкет справив...* Єв. Мр. VI. 21.

Нагірній, -я, -є. Горный, находящійся на горѣ. *Живе не дома він, а в замку десь нагірньому старому.* К. ПС. 36.

Нагірчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Сдѣлать горькимъ.

Нагле, *нар.* = **Нагло.** Котл. Ен. *Нагле вмер.* Нволынск. у.

Нагледіти. См. **Наглядати.**

Наглий, -а, -е. 1) Скорый, быстрый. 2) Внезапный, неожиданный. *Тут матінку уже не страх, а нагла радість стрепенула.* Мкр. Г. 56. *...Божий суд правдивий, наглий, серед шляху тебе осудить.* Шевч. 606. **Нагла смерть**. Скоропостижная смерть. *Боронь, Боже, від наглої смерти.*

Наглити, -лю, -лиш, *гл.* Торопить, понукать. Желех.

Наглість, -ости, *ж.* 1) Спѣшность. 2) Внезапность. Желех.

Нагло, *нар.* 1) Скоро, быстро. 2) Внезапно. *Бодай нагло зслиз.* Ном. № 3781. **Нагло вме́рти**. Скоропостижно умереть. Ум. **Нагле́нько.** *Дякуємо попонькові: нагленько нас одправив.* Гол. IV. 439.

Наглузувати, -зую, -єш, *гл.* **— з ко́го**. Насмѣяться, наиздѣваться.

Наглумитися. См. **Наглумлятися.**

Наглумля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **наглуми́тися, -млю́ся, -мишся,** *гл.* Глумиться, наглумиться, насмѣяться. *Наглумився з мене, да ще й перед людьми.* Г. Барв. 111.

На́гляд, -ду, *м.* Присмотръ. Желех.

Наглядáння, -ня, *с.* = **Нагляд.** Желех.

Наглядатель, -ля, *м.* Присмотрщикъ. *Як я поїду, хай він буде наглядатель до моєї хати.* Васильк. у.

Наглядáти, -дáю, -єш, *гл.* **I.** сов. в. **наглядіти и нагледіти, -джу, -диш,** *гл.* Насматривать, насмотрѣть, увидѣть. *Здобич нагледівши певну, жде не діждеться поживи.* К. Псал. *Вона вже давно його нагляділа.* Мир. ХРВ. 174. — **II.** сов. в. **наглянути, -ну, -неш**. а) Увидѣть, замѣтить. *Тут не страшно, моє серце, — люде не наглянуть.* Г. Барв. 75. б) **— кого, що**. Надзирать, присматривать, присмотрѣть (за кѣмъ, чѣмъ). *Дітей наглянути.* Лукаш. 84. *Пійдем, пообідавши, наглядати, як сіно скидатимуть.* Г. Барв. 108. *Боже!.. ти все бачиш, все знаєш... ти один наглядаєш над землею.* Мир. ХРВ. 55. в) **— до кого**. Заходить, зайти мимоходомъ, навѣдываться, навѣдаться.

Наглядітися, -жуся, -дишся, *гл.* Насмотрѣться. *З рук наробитись, з ніг находитись, а з очей наглядітись.* Ном. № 4560.

Наглядом, *нар.* Не выпуская изъ виду, слѣдомъ. *Чоловік її... хутенько з дому, та за нею зараз і пойшов наглядом: куди вона піде.* Рудч. Ск. I. 172.

Нагля́дувати, -дую, -єш, *гл.* = **Наглядати.** *Заковуєш в кайдани мої ноги, наглядуєш ступні мої мизерні.* К. Іов. 29.

Наглядці, *нар.* Не выпуская изъ виду. *Сей наглядці ходив за батюшкою.* Св. Л. 69.

Нагля́нути. См. **Наглядати II.**

Нагля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Наглити.**

Нагнати. См. **Наганяти.**

Нагнíватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Разсердиться, разгнѣваться. *Нагнівався мій миленькій та й до мене не говорить.* Чуб. V. 1189.

Нагніт, -ту, *м.* Натискъ, давленіе. Желех.

Нагнітити. См. **Нагнічувати.**

Нагнічувати, -чую, -єш, сов. в. **нагніти́ти, -чу, -тиш,** *гл.* Нажимать, нажать, надавливать, надавить, придавливать, придавить. *Повалив мене та ще й коліном нагнітив.* Лебед. у. *Язик отерп, замерзла мова, мов камінь сердечко нагнів.* Мкр. Г. 24.

Нагноїти, -ною́, -їш, *гл.* Унавозить.

Нагноїтися, -ноюся, -їшся, *гл.* Унавозиться.

Нагнуздувати, -дую, -єш, сов. в. **нагнузда́ти, -да́ю, -єш,** *гл.* Зануздывать, зануздать. *Він бере... уздечку золоту, нагнуздує нею коня.* Рудч. Ск. I. 108.

Нагнути, -ся. См. **Нагинати, -ся.**

Наго, *нар.* Наго, голо.

Наговорити, -ся. См. **Наговорювати, -ся.**

Наговорювати, -рюю, -єш, сов. в. **наговори́ти, -рю, -риш,** *гл.* 1) Наговаривать, наговорить. 2) Наклеветывать, наклеветать. *Що уже не робили, як з неї не знущались, що дідові не наговорювали, а їй усе байдуже: робить собі мовчки.* Рудч. Ск. II. 55. *Наговорив на його сім міхів горіхів.* Св. Л. 299.

Наговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **наговори́тися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Наговариваться, наговориться. *З ким вірно люблюся, — не наговорюся.* Мет. 29.

Нагого́шитися, -шуся, -шишся, *гл.* Нахохлиться, надуться. *Чого сидиш да напизилася, чого сидиш — нагогошилася?* Рк. Макс.

Нагода, -ди, *ж.* Случай, удобное время. (Юда) *шукав нагоди, щоб видати Його їм без народу.* Єв. *Л.* XXII. 6.

Нагоди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* 1) **— кого.** Случиться кому быть. *Посилався* (до дівчини), *хотів її взяти, нагодила дідча мати товариша в хаті.* Гол. І. 252. 2) *безл.* Вовремя явиться кому. *Воно б і вкрив був, коли Семена швидко нагодило.* НВолын. у.

Нагоди́тися, -джу́ся, -ди́шся, *гл.* 1) Прійти во-время, поспѣть, попасть. *Вчора пороша пала, а к білому світу старости на слід нагодилися.* Мет. 123. *Прийшов дячок молоденький, прийшов, не барився; чумаченько із дороги на те й нагодився.* Нп. 2) Случиться, встрѣтиться, попасться. *Що,... наняли? — Ось іде за мною. Якась селючка нагодилась.* МВ. І. 25.

Нагодо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **нагодува́ти, -ду́ю, -єш,** *гл.* Накармливать, накормить. *Попа одним обідом не нагодуєш.* Ном. № 218.

Наголо́, *нар.* Всѣ совершенно. *Жінки наголо всі цокотухи.* Шевч. *В мене тільки пара щупелят, а то все один уюн наголо.* Сим. 150.

Наголо́ватки, -ток, *ж. мн.* Раст. 1) Cirsium arvense Scop. 2) Jurinaea cyanoides Dec. ЗЮЗО. І. 118, 125.

Наголо́вач, -ча, *м.* Оглавль (у узды).

Наголовок, -вка, *м.* Тулья шляпы. Гол. Од. 57, 69.

Наголос, -су, *м.* Ударені̂е. Желех. Наголос положити. Поставить ударені̂е.

Наголоси́ти. См. **Наголошувати.**

Ноголоси́тися, -шуся, -сишся, *гл.* Наплакаться громко.

Наголошувати, -шую, -єш, сов. в. **наголоси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Провозглашать, провозгласить. *Як би я знав, то наголосив би тебе дохтором на сході.* Ромен. у. 2) Дѣлать, сдѣлать ударені̂е въ словѣ. Желех. 3) Только въ сов. в. Навопить, напричитывать. *Наголосила повну голову.*

Наголубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Наласкаться вдоволь.

Нагомоніти, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Наговорить много. *Нагомонів стільки, що і в три мішки не забереш.* Часто въ значені̂и: нашумѣть, накричать. 2) — **на ко́го**. Накричать на кого. *Нагомонів добре на свою жінку.* Драг. 111.

Нагомоні́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Наговориться.

Нагонцем, *нар.* Вдогонку. *Я нагонцем побіг моїм конем крилатим.* К. М. і Х. 37.

Нагонити, -ню, -ниш, *гл.* = **Наганяти.** *Поїхав староста на лови в темнії ліси, дуброви, там його дробний доги нагонив, лисиї шубоньки помочив.* Лукаш. 151.

Нагоня, -ні, *ж.* Погоня. *Бачимо, що вже нас нагоня знагоняє.* Борз. у.

Нагоріти. См. **Нагоряти.**

Нагорнути. См. **Нагортати.**

Нагоро́да, -ди, *ж.* Награда. *Нагорода ваша велика на небі.* Єв. *Л.* VI. 23. *Лопата — заплата, а Бог — нагорода.* Ном. № 4608.

Нагоро́джувати, -джую, -єш, сов. в. **нагородити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Награждать, наградить. *А хто ж мені нагородить за мої труди?* Гол. І. 280. *Я б думав нагородити його послугу тим, щоб настанoновити титарем.* Г. Барв. 170. 2) Нагораживать, нагородить. *Нагородив хлівів за для овець, а овець чорт-ма.*

Нагоро́джуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **нагороди́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Награждаться, наградиться. *Все може нагородитися, іно страх ніколи.* Ном. № 4399.

Нагорожати, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Нагороджувати.**
Нагорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **нагорну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* Нагребать, нагрести. *Взяв ціпа... і нагорнув проса під сніп.* Рудч. Ск. І. 56.
Нагорь, -рі, *ж.* Нагаръ. *Нагорь на ґнотові.* Константиногр. у.
Нагорюватися, -рю́юся, -єшся, *гл.* Нагореваться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою.* Мил. 207.
Нагóряний, -а, -е = **Нагірній.** *Нагоряна земля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.
Нагоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **нагорі́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* Нагорать, нагорѣть.
Нагосподарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Нахозяйничать.
Нагота, -ти, *ж.* Нагота. *Полов'яний хліб не голод, а пачосняя сорочка не нагота.* Ном. № 5355.
Нагото́вити, -влю, -виш, *гл.* Наготовить, приготовить. *А сама наготовила їй повнісіньку скриню усякої худоби.* Рудч. Ск. II. 57.
Наготові, *нар.* Наготовѣ. *Стояла постеля наготові для проїзжих панів.* Стор.
Наготува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Наготовити.** *Наготуй шабельку та й воюй зі мною.* Чуб. V. 425.
Награваватися, -ва́юся (граюся), -є́шся, сов. в. **награ́тися, -ра́юся, -єшся,** *гл.* 1) Наигрываться, наиграться. *Е, там буде чим Кузьмі награться.* Ном. 7667. 2) Издѣваться, наиздѣваться, насмѣхаться. *Жиди з Христа награвалися.*
Нагребати, -баю, -єш, сов. в. **нагребсти́ и нагребти́, -бу́, -бе́ш,** *гл.* Нагребать, нагресть, сгребать, сгресть. *Нагріб купу сміття, а вивезти нічим.*
Нагремі́тися, -млю́ся, -ми́шся, *гл.* Нагремѣться. *Настучиться, нагремиться, дрібен дощик зійде.* Чуб. V. 144.
Нагриза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **нагри́зти, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Нагрызать, нагрызть. Желех.
Нагріва́ння, -ня, *с.* Нагрѣваніе. *Вода од нагрівання береться парою.* О. 1862. III. 32.
Нагріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **нагріти, -рію, -єш,** *гл.* Нагрѣвать, нагрѣть. *Ну, то й справді нагрівай окропу.* Рудч. Ск. І. 123. **Нагріти чуприну**. Поработать до нота.
Нагріва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **нагрітися, -гріюся, -єшся,** *гл.* Нагрѣваться, нагрѣться, согрѣваться, согрѣться. *Як їсть, так нагріється, а як робить, так ізмерзне.* Ном. № 10839.
I. Нагрімати, -маю, -єш, *гл.* Погрозить, накричать на кого. Желех.
II. Нагріма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Гремѣть слегка. *Грім нагріма — дощ буде.* Екатерин. г.
Нагріти, -ся. См. **Нагрівати, -ся.**
Нагріши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Нагрѣшить. *Нагрішили та й покаємся.* Стор.
Нагробок, -бка, *м.* 1) Надгробный камень, памятникъ надгробный. 2) Эпитафія, надгробная надпись.
Нагромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **нагромадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Сгребать, насгребать. *Нагромадили сіна чимало.* 2) Громоздить, нагромоздить. *Я намножив беззаконня... нагромадив їх без ліку.* К. Псал. 98.
Нагромаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **нагромадитися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Грести, нагрестись вдоволь. 2) Громоздиться, нагромоздиться. 3) Набираться, набраться, насобираться. *Там засіли всі мої папери і рукописи, які в мене нагромадились до 1847 року.* К. ХП. 12.

Нагру́бка, -ки, *ж.* Нападки, поклепъ. *То нагрубка була на мене та й годі, а я зовсім не брав.* Новомоск. у.

Нагрудник, -ка, *м.* 1) Нагрудникъ. 2) *Лифъ безъ рукавовъ, пришитый къ юбкѣ.* Черниг. г.

Нагружа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **нагрузи́ти, -жу, -зи́ш,** *гл.* Намащивать, намостить щебнемъ.

Нагрукати, -ся = **Нагрюкати, -ся.**

Нагруща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Уговаривать, наставлять, научать. *Давай вона його нагрущать, щоб як приїздить він до неї, то щоб своїх собак дома кидав.* Мнж. 39. *Скільки ні нагрущай дітей, а як неслух'яні, то й не хотять добре робити.* Волч. у.

Нагрю́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Настучать, нашумѣть, нагремѣть. 2) Захватить гдѣ-либо, встрѣтить, напасть. *Як де нагрюкають якого жида, — там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Нагрю́катися, -каю(чу)ся, -каєш(чи́ш)-ся, *гл.* Настучать, нагремѣть, нашумѣться.

Нагуготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Нагудѣть, нашумѣть.

Нагука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Окликнуть, позвать кого. *Трохе згодом біжить і півень. «А, сякі-такі, — кричитъ, — як я, де не найду зернятко, сам не їм та вас скликаю; а ви на мене так і не нагукали».* Мнж. 73. *Нагукай його!* 2) Накричать. *Нагукай на його!*

Нагул, -лу, *м.* 1) Жиръ у скота. 2) Приволье. *Дід Семен як поживе ще у нагулі сторожем на хуторі, то помолодшає.* Волч. у.

Нагулити, -лю, -лиш, *гл.* Случайно найти, наткнуться на что. Вх. Зн. 39.

Нагулювати, -люю, -єш, *гл.* — **скотину**. Пасть на хорошемъ подножномъ корму для откармливанія. Волч. у.

Нагуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Нагулять, накутить. *Ой літа ж мої молоденькі, все ви те нагуляли.* Чуб. V. 275. 2) — **сала**. Раздобрѣть, растолстѣть.

Нагулятися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Нагуляться; наиграться; накутить. *От нагулялись і полягали спать усі.* Рудч. Ск. II. 152. *Не нагулялось мені, дівчині.* Нп.

Нагуркати, -каю, -єш, нагуркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Нагремѣть, настучать, нашумѣть. *Прибігла, нагуркала,налепетали, як у корчмі.* Левиц. I. 225.

Нагусти, -ду, -де́ш, *гл.* Нагудѣть.

Нагусти́ся, -дуся, -де́шся, *гл.* Нагудѣться. *Уже ж тая дівчинонька як голубка гуде, — нехай гуде, нехай гуде, вона нагудеться.* Грин. III. 188.

Нагу́то́рити, -рю, -риш, *гл.* Наболтать, наговорить пустяковъ.

Нагуча́ти, -чу, -чиш, *гл.* Накричать, выбранить. Вх. Зн. 39.

Наґвалтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Надѣлать шуму, крику.

Наґраму́зляти, -ляю, -єш, *гл.* Написать каракулями, грязно.

Наґунадзити, -джу, -диш, *гл.* 1) Набить шишку кому. Мнж. 186. 2) Навертѣть на голову что-либо чалмообразное. Мнж. 182.

Над, *пред.* 1) Съ творит, пад.: Надъ. *Стоїть явір над водою.* Нп. *Зозуля літала над нами куючи. Простяг, гріє руки над полум'ям червоним.* МВ. II. 26. *І царюватиме він над домом.* Єв. Л. I. 33. 2) Съ винит. пад., при обозначенія времени: подъ, къ. *В п'ятницю над вечір мати і кликнули нас.* ЗОЮР. II. 283. 3) Съ винит. пад. при обозначеніи предмета, къ которому направлено дѣйствіе: къ. *Ой вийду я над річеньку та й стану думати.* Гол. I. 361. 4) Въ видѣ нарѣчія: выше, лучше, болѣе, сверхъ. *Нема в світі над*

Бога. Ном. № 5. *Я принесла грошей додому над сотню.* Г. Барв. 249. *Тому чоловікові уже над сто літ.* О. 1862. V. 93. *Люблю її як сам себе — над срібло, над злото.* Гол. III. 393. *Не знайдеш річки над Дніпро глибокий, не знайдеш правди над святу простацьку, а ні одваги в серці над козацьку.* К. ЦН. 182. *Над смерть біди не буде.* Ном. *Зімою вже ніхто над його скотини не доглядить.* Г. Барв. 295. *Не буде вже над мою першу милу.* МВ. I. 7. Над часто стоитъ при сравнительной степени. *Над його розумнішого я не бачив. Над Марусю нема кралі кращішої.* Препод. у.

Надавати, -даю́, -єш, сов. в. **надати, -дам, -даси,** *гл.* 1) Надавать, дать. *В подолку три таляри, що мі хлопці надавали.* Чуб. V. 1163. *Всякої всячини матуся надає.* Сим. 203. *Надає їй бебехів.* Стор. 2) Придавать, придать. 3) Давать, дать въ приданое. *А що, вже оженився? — Оженився. — А надано що за нею?* Драг. 373. 4) Давать, дать достаточно, удовлетворить чѣмъ. *Узявсь возити у ту піч дрова, та ніяк не надасть: тілько укине, — вже і нема.* Мнж. 72. *А морю широченному, глибокому, силенному води не надаси.* Гліб. 108. 5) Назначать, назначить. *Нового попа надано до нашої церкви.* Кіев. у. 6) Жаловать, пожаловать, даровать. 7) Надвигать, надвинуть на какую-либо сторону. *Клали сіно, та на борозенний бік* (у возі) *надали.* 8) Угораздить. *Надала мені нечиста встрять у се діло!* Ном. № 1846.

Надаватися, -даюся, -є́шся, сов. в. **надатися, -дамся, -сися (до чо́го),** *гл.* Идти къ чему, быть годнымъ для чего. Желех.

Надаве́ць, -вця́, *м.* и **нада́вця, -ці**, *м.* 1) Датель, даритель, жертвователь. 2) Учредитель, основатель.

Надавити. См. **Надавлювати.**

Надавлювати, -люю, -єш, сов. в. **надавити, -влю́, -виш,** *гл.* Надавливать, надавить, придавливать, придавить. *Земля надавила йому груди.* Левиц. I. 389.

Надавця, -ці, *м.* = **Надавець.**

Надалі, надальше, *нар.* На будущее время. *Хотілось би похазяйнувати і надалі дещо заробити.* Левиц. I. 500. *Дано псу м'ясо, — хоч їж, хоч надальше остав.* Ном. № 13673.

Наданий, -а, -е. Способный къ чему, годный для чего. О. 1862. I. 72. (Олельк.).

Нада́ння, -ня, *с.* Пожалованіе. *Королівське наданнє володимерського і берестейського владицтва отцеві... Жовковського.* К. ХП. 65.

Надаремне, *нар.* Напрасно, тщетно.

Надаре́мний, -а, -е. Напрасный, тщетный. *Без твого призначення надаремна туга, сама даєш, вибіраєш, ах нелюба друга!* Гол. I. 372.

Надарити. См. **Надаряти.**

Надаря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **надари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Одарять, одарить. *Сидить поруч із нею і надаря її тим щастям.* Левиц. I. 515. *Дарами надарити.* Мет. 376. *Мати Божа не возлюбила, не возлюбила, не надарила.* Чуб. III. 334. *Надарив Бог зайця хвостом.* Ном. № 2489.

Нада́ти, -ся. См. **Надавати, -ся.**

Нада́ча, -чи, *ж.* Прирѣзка, земли къ уже имѣющемуся надѣлу. НВолын. у.

Надба́ння, -ня, *с.* Пріобрѣтенное имущество. *І все твоє надбання пожакують.* К. ЦН. 263. *Неділене між нами все надбання наше.* К. ХП. 62.

Надбанок, -нку, *м.* Все благопріобрѣтенное, нажитое.

Надба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Нажить, пріобрѣсть, благопріобрѣсть, заработать. *Запряна пучками та надбала ручками.* Ном. № 9963.

Надбере́жжа, -жа, *с.* Берегъ рѣки, озера.

Надбережний, -а, -е. Береговой, набережный. Желех.

Надбивати, -ваю, -єш, сов. в. **надбити, надіб'ю́, -єш,** *гл.* Надбивать, надбить, отбивать, отбить кусокъ отъ чего-либо.

Надбива́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* сов. в. **надбитися, надіб'юся, -єшся,** *гл.* Надбиваться, надбиться.

Надбити, -ся. См. **Надбивати, -ся.**

Надбіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **надбігти, -біжу, -жи́ш,** *гл.* Прибѣгать, прибѣжать, подбѣгать, подбѣжать. Желех. *Нас дівчат усіх гаптувати посадила. Сама й учить та раз-по-раз надбіга, чи шиємо.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Надбіра́ти, -раю, -єш, сов. в. **надібрати, -беру, -ре́ш,** *гл.* Надбирать, надобрать часть чего.

Надбічи, *гл.* = **Недбігти.** Желех.

Надближатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **надбли́зитися, -жуся, -зишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться.

Надбо́ркати, -каю, -єш, *гл.* Подрѣзать немного крылья у птицы.

Надве́зти́. См. **Надвозити.**

Надвереджа́ти, -жаю, -єш, сов. в. **надвереди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Повреждать, повредить (о здоровьѣ).

Надвереджа́тися, -жаюся, -єшся, сов. в. **надвереди́тися, -джуся, -дишся,** *гл.* Надрываться, надорваться (при подъемѣ тяжести).

Надвечір, надвечори́, *нар.* Подъ вечеръ. Предъ вечеромъ. *Надвечір увійшли ми в село і розбрелись пропане улицями.* МВ. І. 17. *Зостанься з нами, бо вже надвечір.* Єв. *Л.* XXIV. 29. **Сонце вже стало надвечори́**. Солнце было на закатѣ. Левиц.

Надвідний, -а, -е. Надводный. Грин. III. 604. *Лягає він по холодках надвідних.* К. Іов.

Надвірній, -я, -є. 1) Надворный, находящійся на дворѣ. *В надвірній хаті вона готувала печиво.* Левиц. І. 118. **Надвірнє діло**, — **робота** — работа, производимая, въ дворѣ, въ огородѣ, въ полѣ. Мир. Пов. І. 111. Сим. 201. 2) Внѣшній, наружный. *Сини царства будуть повикидані у темряву надвірню.* Єв. Мт. VIII. 12. *Христя кинулась до надвірніх дверей.* Мир. ХРВ. 216. **Надвірнє колесо**. То колесо въ мельницѣ, на которое падаетъ вода. Міус. окр. 3) Придворный, состоящій при дворѣ господина. *Надвірне козацтво князя Острозького.* К. ЦН. 157. *Даремне на землі і під землею надвірня шляхта палія шукала.* К. ЦН. 172. **Надвірня корогва**. Надворная милиція. 4) — **кабан, свиня**. Неоткармливаемый кабанъ, неоткармливаемая свинья. *Надвірніх і три водиться, та годованих нема.*

Надвірня́к, -ка, *м.* Боровъ, не посаженный въ особое помѣщеніе для откармливанія. Брацл. у.

Надвір'я, -р'я, *с.* Надворье. *Діти бігали по надвір'ю.* ЗОЮР. II. 28. *Пусти, Юрасю, із застілля, да погляжу я по надвір'ю.* Мет. 175.

Надво́є, *нар.* Надвое, на двѣ части. *Завіса церковна роздерлась надвоє.* Єв. Мр. XV. 38. *Вони собі хату збудували надвоє, у одній молоді, а в другій мати.* МВ. *Обід іде надвоє: в хаті, а хто бідніший і старці — на дворі.* Сим. 235.

Надвозити, -вожу, -во́зиш, сов. в. **надвезти, -везу, -зеш,** *гл.* Подвозить, подвезти, привозить, привезти еще.

Надвозити, -вожу, -везе́ш, *гл.* Свезти часть чего. *Уже надвозили трохи жита з лану.*

Надво́рі, *нар.* Внѣ дома, подъ открытымъ небомъ, на дворѣ. *Хиба тільки світу, що у вікні? Єсть іще й на дворі.* Ном. № 5529. *Мати твоя та брати твої стоять на дворі.* Єв. Л. VIII. 20.

Надгина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **наді(о)гну́ти, -гну́, -неш,** *гл.* Пригинать, пригнуть немного.

Надгнива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **надгнити, -нию́, -єш,** *гл.* Надгнивать, надгнить. Желех.

Надгни́лий, -а, -е. Надгнившій. Желех.

Надгни́ти. См. **Надгнивати.**

Надголодь, *нар.* Впроголодь. *Усе, бувало старий їсть небагато, надголодь, щоб ще їсти хотілось.* Лебед. у.

Надгонити, -ню, -ниш, сов. в. **надігнати, -жену, -не́ш,** *гл.* 1) Подгонять, подогнать къ чему. *Погнав він уже козу і тільки надігнав на дорогу...* Рудч. Ск. І. 44. 2) Гнаться, погнаться, догонять, догнать. *За мной турки надігнали, пана мого з мене* (коня) *зняли.* Гол. І. 98.

Надгоріти. См. **Надгоряти.**

Надгорнути. См. **Надгортати.**

Надгорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **надгорнути, -рну, -неш,** *гл.* Отгребать, отгресть часть. *Надгорни трошки жару.*

Надгоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **надгорі́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* Надгорать, надгорѣть.

Надгреба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **надгребти́, -бу, -бе́ш,** *гл.* Отгребать, отгресть часть.

Надгриза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **надгри́зти, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Отгрызать, отгрызть часть.

Надгро́бок, -бка, *м.* = **Нагробок.** *Вистоявши службу, Шрам ходив із своїми од одного надгробка до другого.* К. ЧР. 100.

Наддерти. См. **Наддирати.**

Наддертий, -а, -е. Надодраный, надорванный.

Наддзюбати. См. **Наддзюбувати.**

Наддзюбувати, -бую, -єш, сов. в. **наддзюбати, -баю, -єш,** *гл.* Надклевывать, надклепать.

Наддира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **надде́рти, -ддеру́, -ре́ш,** *гл.* 1) Надрывать, надорвать, наддирать, надодрать. 2) Сдирать, содрать часть шкуры съ животнаго. *Ї́дну козу наддер, та вона вирвалася та побігла.* Уманск. у.

Наддніпро́вий, -а, -е. Находящійся, стоящій надъ Днѣпромъ. *Не судилось, як хотілось, щоб у своїй хаті, на тій горі наддніпровій життя зазначати.* О. 1861. VI. 18.

Наддніпря́нець, -нця, *м.* Житель приднѣпровья. Желех.

Наддніпрянський, -а, -е. Приднѣпровскій.

Наддніпрянщина, -ни, *ж.* Приднѣпровье.

Наддністря́нець, -нця, *м.* Житель Приднѣстровья. Желех.

Наддністря́нка, -ки, *ж.* Жительница Приднѣстровья. Желех.

Наддністрянський, -а, -е. Приднѣстровскій. Желех.

Наддовбати. См. **Наддовбувати.**

Наддо́вбувати, -бую, -єш, сов. в. **наддовба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* Наддалбливать, наддолбить.

Наддоїти. См. **Наддоювати.**

Наддо́ювати, -юю, -єш, сов. в. **наддоїти, -ддою́, -доїш,** *гл.* Наддаивать, наддоить.

Надду́ристий, -а, -е. Вспыльчивый, горячій (о человѣкѣ). Вх. Зн. 39.

Наддягти́ся, -гнуся, -нешся, *гл.* Снять верхнее платье. *Приїде, склонила головою, добридень... і наперед усього з хустини і на стіл її* (паляницю), *а вже потім і привітаться і щоб там наддягтись.* Сим. 231.

Надега́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **надегну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* — **иглу**. Вдѣвать, вдѣть нитку въ игольное ушко. Вх. Зн. 39.

Наде́ржувати, -жую, -єш, *гл.* Держать, править (лошадью). *Надержуй, Петре, голобельну вліво.* О. 1861. V. 66.

Наде́рти. См. **Надирати.**

Наджати. См. **Наджинати.**

Наджида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **наді(о)ждати, -жду, -деш,** *гл.* Ждать, обождать; поджидать, подождать. *Братіки мої рідненькі, сизокрилі орли, гості мої премилі, хоч мало ви мене надождіть...* Дума про братів оз. КС. 1882. XII. 502.

Наджина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **наджати, надіжну, -жнеш,** *гл.* Начинать, начать жать, немного нажать.

Наджули́тися, -люся, -лишся, *гл.* Напиться пьянымъ, нагрузиться. Харьк.

Надзвичайний, -а, -е. Необычайный, чрезвычайный. *Сталось щось надзвичайне, диковинне — таке, чого ніколи не буває.* Ном., стр. 288, № 7910.

Надзвичайність, -ности, *ж.* Необычайность, чрезвычайность; нѣчто выходящее изъ ряда вонъ. Желех.

Надзвичайно, *нар.* Необычайно, чрезвычайно.

Надзвонити, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Назвонить. 2) Наговорить чепухи.

Надзвони́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Назвониться.

Надзелень, *нар.* Недозрѣлымъ. *Жали жито ще надзелень.*

Надзе́мний, -а, -е. Небесный. *В Аллаховій обителі надземній.* К. М. Х. 46.

Надзірній, -я, -є. Надъ звѣздами находящійся, небесный. *Моя надія райськая надзірня.* К. МБ. XI. 161.

Надзю́бати. См. **Надзюбувати.**

Надзюбувати, -бую, -єш, сов. в. **надзю́бати, -баю, -єш,** *гл.* Наклевывать, наклевать.

Надзюри́ти, -рю́, -риш, *гл.* Натечь струйкою. *Діжка тече, — глянь, скільки подзюрило.*

Надибати, -баю, -єш, *гл.* Найти, встрѣтить. *Лихая доля й під землею надибає.* Ном. № 1728. *Гей їхав козак з України, надибав дівчину край долини.* Лукаш. 120.

Надивитися. См. **Надивлятися.**

Надивлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **надиви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Насматриваться, насмотрѣться. *Годі надивлятися на нього. Я по тобі, луже, не наложуся, кого вірно люблю, — не надивлюся.* Нп. *Він на неї не надивиться.* Мил. 97.

Надивува́ти, -дивую, -єш, *гл.* Надивить.

Надивуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Надивиться. *Вже й надивувався, вже й намилувався.* Чуб. V. 283.

Надима́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **наду́ти, -дму, -ме́ш,** *гл.* Надувать, надуть.

Надиматися, -маюся, -єшся, сов. в. **надутися, -дмуся, -дмешся,** *гл.* Надуваться, надуться.

Надими, -мів, *м. мн.* Паховая грыжа. Желех. Вх. Зн. 39.

Надира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **надерти, -деру, -реш,** *гл.* Надирать, надрать.

Нади́сати, -саю, -єш, *гл.* Наткнуться на что-либо, набресть, найти. *Шукав своєї згуби та оце насилу надисав її.* Берд. у.

Надити, -джу, -диш, *гл.* 1) Привлекать, приманивать. *Те наде, що ваде.* Ном. № 2693. (Річки) *надили дівчат у чисту воду.* К. МХ. 31. *То вже надить стара дівка молодих парубків до залицяння.* Г. Барв. 250. *Там здобиччу ти надив козака.* К. ПС. 65. *Старосвітські співаки, надючи гарним словом ухо людське, на добро, на милосерде наставляли.* Г. Барв. 452. 2) Ловить удочкой рыбу. *Не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 109).

Надитися, -джуся, -дишся, *гл.* Быть привлекаемымъ чѣмъ, кѣмъ. *Люде вбогі, а дівка друга підросла, — на другого приймака надились.* Г. Барв. 175. *Панас до неї надиться та й надиться.* Г. Барв. 518. *Чи не того єси така велишна, що надивсь до тебе потужний пан?* К. ПС. 19.

Надих, -ху, *м.* Вдохновеніе, наитіе. *Надих правдивої релігії.* К. Кр. 23. *Ми всі під надихом твоїм, як струни, грімим-рокочемо лицарські думи.* К. Бай. 72. *Повінуло тоді по хуторах поетичнім надихом.* К. ХП. 19.

Нади́хання, -ня, *с.* = **Надих.** *А ти, моє надиханнє спасенне, моя ти музо в образі любови!* К. Дз. 191.

I. Надиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **надихнути и надхнути, -хну, -не́ш,** *гл.* 1) Вдыхать, вдохнуть (во что), вдувать, вдунуть. 2) Вдохновлять, вдохновить. (Нас) *надихали думкою лихою.* К. Дз. 31.

II. Нади́хати, -ся. См. **Надихувати, -ся.**

Нади́хувати, -хую, -єш, сов. в. **надихати, -хаю, -єш,** *гл.* 1) Дышать, надышать много въ одномъ мѣстѣ или на одно мѣсто. Желех. 2) = **Надихати.** *Надихала їх вірою святою.* К. М. Х. 35.

Нади́хуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **надихатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* Вдыхать много, надышаться. *Надихався чаду, а тепер голова болить.*

Наді, *пред.* = **Надо** = **Над.**

Надіб'я, -б'я, *с.* Вещи, имущество. *Того дня хто буде на криші, а надіб'є його в хаті, нехай не злазить узяти його.* Єв. *Л.* XVII. 31.

Надібка, -ки, *ж.* Яйцо сказочное? К. Дз. 150. Ум. **Надібочка.** *Ось на ралець тобі куріпочку приніс, — вона знесе колись яєчко золотеньке, знесе надібочку, незнану між гульвіс: замкнене царство в ній, гарненьке, хоч маленьке.* К. Дз. 151.

Надібок, -бка, *м.* 1) Кусокъ дерева или желѣза, годный въ дѣло. Мнж. 186. 2) Хозяйственныя принадлежности. **Надібок у піч**. Никуда негодная вещь. *Лебед.* у.

Надібочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **надібка.**

Надібрати. См. **Надбірати.**

Надіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **надіти, -діну, -неш,** *гл.* Надѣвать, надѣть, одѣвать, одѣть. *Ой надінь, милий, ляную сорочку.* Мет. 266. *Надівши сині окуляри, він сидів під грушею.* Левиц. Пов. 22. Въ думѣ про Ганджу Андибера **надіє** вм. **надіває**. *Шати дорогії несе, на його козацькі плечі надіє.* Мет. 380.

Надіва́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* = **Сподіватися.** *Братчика з війська ся надіває.* Голов. IV. 548. *А ти б на чуже не надівалась, а коло свого дбала.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.
Надівуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Достаточно пожить въ дѣвицахъ.
Надігнати. См. **Надгонити.**
Надігнути. См. **Надгинати.**
Надідра́ти, наддеру, -ре́ш, *гл.* = **Наддерти.**
Надїєнька, -ки, *ж.* Ум. отъ **надія.**
Наді(о)ждати. См. **Наджидати.**
Надіжна (корова). Стельная. *Бугаї... скачуть на корови... від чого корови стають надіжні.* Шух. I. 211.
Надіїця, -ці, *ж.* Ум. отъ **надія.**
Надійний, -а, -е. Надежный.
Надійність, -ности, *ж.* Надежность; увѣренность. Желех.
Надійно, *нар.* Надежно. **Не надійно**. Нѣтъ надежды. *Не надійно, щоб сі любощі скоренити.* Г. Барв. 536.
Надійсь, *нар.* Чай, вѣроятно. *Люде дивуються, що я весела: надійсь горя-біди не знала.* МВ. (О. 1862. III. 34).
Надійти. См. **Надходити.**
Наділ, -лу, *м.* Удѣлъ, награда. *Нехай буде ласкавий привіт щирого серця наділом моїй праці.* Полт. у.
Наділити. См. **Наділяти.**
Наділляти, *гл.* = **Надлити.** Желех.
Наділок? лку? *м.* Ножны для сабли? *Тогді козаки шаблями да наділками суходіл копали.* Лукаш. 44.
Наділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **наділити, -лю, -лиш,** *гл.* Снабжать, снабдить, давать, дать кому что, одарять, одарить. *Я здобула* (картоплі) *аж із Батурина та й добрим людям наділила.* Г. Барв. 419. *Зроби мені коробочку солом'яну, дак я тобі наділю в'юнів і карасів.* Г. Барв. 502. *Я тебе, сестрице, покриваю, щастям з долею наділяю.* Грин. III. 489. *Усе добре, чим наділя Господь чоловіка.* Стор.
Надірвати, -ся. См. **Надривати, -ся.**
Надіслати. См. **Надсилати.**
Надісь, *нар.* = **Надійсь.** О. 1862. IV. 107. *Та моя хороба надісь не скоро мене покине.* Кіев. у.
Надіти. См. **Надівати.**
Надіхо́дити и надхо́дити, -джу, -диш, сов. в. **надійти́, -дійду, -деш,** *гл.* 1) Подходить, подойти, приближаться, приблизиться; наставать, настать. *Тим часом надійшли і молоді.* Стор. МПр. 53. *Надходить вовк.* Рудч. Ск. I. 22. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця.* МВ. *Надходить осінь.* МВ. I. 89. *Звідусюди надіходять непотішні вісти.* К. ЧР. 2) Иногда посѣщать, посѣтить, иногда бывать, быть.
Надія, -дії, *ж.* Надежда. *Козак у дорозі, а надія в Бозі.* Ном. № 778. **Надія певна.** Твердая надежда, увѣренность. **Бути при надії**. Быть беременной, ожидать родовъ. Волынь. Ум. **Надієнька, надіїця.** *Маю в Бога надієньку, що і сам марно не згинеш.* Чуб. *Не є мого миленького, моєю сокола, уже моя надіїця інеєм припала.* Гол. II. 405.

Надіяння, -ня, *с.* Надежда, ожиданіе. *Ех, братіку! надіялись було ми, та й те надіяння уже пропало.* Іер. Гал. Переясл. ніч.

Надіятися, -діюся, -єшся, *гл.* Въ Лохвиц. у.: **надіятися, -діяюся, -єшся,** *гл.* Надѣяться. *Наче ви схожі з нашим паничем, так не надіяюсь, шоб були панич.* Слов. Д. Эварн.

Над'їда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **над'їсти, -їм, -їси́,** *гл.* Съѣдать, съѣсть часть. Желех.

Над'їздити, -зджу, -ди́ш, сов. в. **над'їхати, -їду, -деш,** *гл.* Подъѣзжать, подъѣхать. Желех.

Надклада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **надкласти, -кладу, -де́ш,** *гл.* Откладывать, отложить часть.

Надколо́ти. См. **Надколювати.**

Надколупати, -паю, -єш, *гл.* Надковырять.

Надколювати, -люю, -єш, сов. в. **надколоти, -лю́, -леш,** *гл.* Надкалывать, надколоть.

Надкороти́ти. См. **Надкорочувати.**

Надкоро́чувати, -чую, -єш, сов. в. **надкоротити, -рочу, -тиш,** *гл.* Укорачивать, укоротить.

Надкосити. См. **Надкошувати.**

Надко́шувати, -шую, -єш, сов. в. **надкосити, -кошу, -сиш,** *гл.* Надкашивать, надкосить.

Надкраювати, -раюю, -єш, сов. в. **надкра́яти, -ра́ю, -єш и надкро́ювати, -ро́юю, -юєш,** сов. в. **надкро́їти, -рою, -їш,** *гл.* Надрѣзывать, надрѣзать, урѣзывать, урѣзать, укорачивать, укоротить. *Як би ви мені трошки надкроїли чумарчину оцю, а то дуже довга.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Надкусити. См. **Надкушувати.**

Надкушувати, -шую, -єш, сов. в. **надкуси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Надкушивать, надкусить.

Надлама́ти. См. **Надламувати.**

Надла́мувати, -мую, -єш, сов. в. **надламати, -маю, -єш,** *гл.* Надламывать, надломить.

Надлетіти. См. **Надлітати.**

Надлива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **надлити, наділлю́, наділлєш,** *гл.* Надливать, надлить, отливать, отлить.

Надли́нути, -ну, -неш, *гл.* Подлетѣть.

Надлити. См. **Надливати.**

Надліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **надлеті́ти, -лечу́, -ти́ш,** *гл.* Подлетать, подлетѣть, прилетать, прилетѣть. *Надлетіли гуси з броду, сколотили з піском воду.* Чуб. V. 138.

Надложи́ти, -жу, -жиш, *гл.* = **Надкласти.**

Надломи́ти, -млю́, -миш, *гл.* Надломить. *Щоб гнучи, де не надломить.* О. 1861. IV. 34.

Надлубати, -баю, -єш, *гл.* Наковырять.

Надлюдський, -а, -е. Сверхчеловѣческій. *Йому, а не мені надлюдську силу дала природа.* К. ЦН. 267. *Надлюдська сила в його слові дикім.* К. ЦН. 174.

Надля́ти, *гл.* = **Надлити.**

Надменши́ти, -шу, -ши́ш, *гл.* Уменьшить, умалить.

Надменши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Уменьшиться, умалиться.

І. Надмір, -ру, *м.* 1) Чрезмѣрность. 2) Высокомѣріе, гордость. *Прислухались... до красомовних сеймових докорів «можним панам, земним богам», за їх безумний надмір.* К. Кр. 28.

ІІ. Надмір, надміру, *нар.* Чрезмѣрно.

Надмірний, -а, -е. Чрезмѣрный. Желех.

Надміряти, -ряю, -єш, *гл.* Отмѣрить немного.

Надмолоти́ти. См. **Надмолочувати.**

Надмоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. **надмолоти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Вымолачивать, вымолотить часть.

Наднести́. См. **Надносити.**

Надносити, -ношу, -сиш, сов. в. **наднести, -су́, -се́ш,** *гл.* Подносить, поднести, приносить, принести.

Надо, *пред.* = **Над** = **Наді.** *А надо дверьми сам Господь стоїть.* О. 1862. IV. 22.

Надоба, -би, *ж.* Нужда, необходимость. *По надобі, то найдеш і в кадобі.* Г. Барв. 15.

Надоби́тися, -блюся, -бишся, *гл.* Быть угоднымъ кому. *А за лінощами Богу не молюся, — чим я Богу надоблюся?* Чуб. V. 442.

Надобігти, -біжу, -жиш, *гл.* = **Надбігти.** *Ой надобіг брат до неї: що ж ти собі ізробила?* Гол. І. 39.

Надобіддя, -дя, *с.* Предобѣденное время. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Надо́бний, -а, -е. Прелестный, привлекательный, красивый. *Ой на день добрий, Ясеню надобний, уже я не твоя.* Чуб. V. 205.

Надо́бно, *нар.* Красиво, прелестно.

Надобок, -добка, *м.* = **Надібок.**

Надовба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Наковырять, надолбить.

Надовбатися, -баюся, -єшся, *гл.* Наковыряться; вдоволь надолбить.

Надовбень, -бня, *м.* 1) Надолбокъ? 2) Болванъ, дубина (о человѣкѣ).

Надовбти́, -бу, -бе́ш, *гл.* = **Надовбати.**

Надовго, *нар.* Надолго. *Хиба надовго старий жениться: або сам умре, або жінка покине.* ЗОЮР. І. 148.

Надовжниця, -ці, *ж.* Нѣсколько (менѣе 20) плотовъ сплавляемаго дерева (тальб), соединенныхъ вмѣстѣ, одинъ за другимъ. Шух. І. 181. См. **Нашириця.**

Надогад, *нар.* Намекая на что. *Надогад буряків, щоб дали капусти.* Ном. № 5700. См. **Догад.**

Надогну́ти, -гну́, -неш, *гл.* = **Надігнути.**

Надождати. См. **Наджидати.**

Надозоли́ти, -лю́, -лиш, *гл.* Донять. *Надозолила мені катова дзундзуриха.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Дуже вже ви нам надозолили.* Стор.

Надоїти. См. **Надоювати.**

Надо́коло, *нар.* Вокругъ, кругомъ. *Кам'янець вінець: надоколо вода, а в середині біда.* Ном. № 710.

Надокуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **надокучити, -чу, -чиш,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, наскучать, наскучить. *А вже ж тії кучері мені надокучили.* Ном. № 2085.

Надолобень, -бня, *м.* = **Надовбень.**

Надолок, -лку, *м.* Нижняя часть платья. Желех.

Надолонка, -ки, *ж.* Нашивка изъ кожи или сукна на всю ладонь, чтобы не терлись рукавицы.

Надоло́нчити, -чу, -чиш, *гл.* Нашить надолонки. Мнж. 186. См. **Надолонка.**

Надолужа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **надолужити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Наверстывать, наверстать, возмѣщать, возмѣстить, пополнять, пополнить. *Я те надолужу, як живий буду.* НВолын. у. *Хоче своє надолужити: рано встав, дак тепер качається.* 2) Насаливать, насолить кому; надоѣдать, надоѣсть. *Уже як він мені надолужив, то я рад би його у ложці води утопити.* Кіев. у. *А тут ще і Грицько надолужає: що-дня іде подушне правити.* Мир. Пов. І. 119. *Цей год щось не надолужають подушним, — може царь простив.* Волч. у. 2) Употреблять много, часто. *Він по нашому все надолужа.* Харьк. у. *Він горілку дуже надолужа.* Харьк. у.

Надопта́ти, -пчу, -пчеш, *гл.* = **Наздоптати.**

Надо́шник, -ка, *м.* Водяная губка, бодяга, Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. І. 137.

Надоювати, -доюю, -єш, сов. в. **надоїти, -дою, -їш,** *гл.* Надаивать, надоить.

Надпали́ти. См. **Надпалювати.**

Надпалювати, -люю, -єш, сов. в. **надпали́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Сжигать, сжечь часть. *Подпалена свічка воскова.* Сим. 232.

Надпива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **надпити, наді́п'ю́, -п'єш,** *гл.* Отпивать, отпить, выпивать, выпить небольшую часть чего. *Він надпиває трохи. Тоді вона несе надпитую чарку молодій.* Грин. III. 431.

Надпилювати, -люю, -єш, сов. в. **надпиля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* Надпиливать, надпилить.

Надпити. См. **Надпивати.**

Надпізь, *нар.* Поздновато. *Ото учора надпізь пішли ми додому.* Левч. 110.

Надплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **надпливти и надплисти, -ву, -веш,** *гл.* Подплывать, подплыть.

Надповза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **надповзти, -взу, -зеш,** *гл.* Подползать, подползти.

Надполови́нити. См. **Надполовинювати.**

Надполови́нювати, -нюю, -єш, сов. в. **аадполови́нити, -ню, -ниш,** *гл.* Уменьшать, уменьшить на половину.

Надпороти. См. **Надпорювати.**

Надпо́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **надпоро́ти, -рю́, -реш,** *гл.* Распарывать, распороть часть.

Надприродній, -я, -є. Сверхъестественный, чудесный. *Сяєво його духа було чимся надприроднім.* К. ХП. 15.

Надпусто́шити. См. **Надпустошувати.**

Надпусто́шувати, -шую, -єш, сов. в. **Надпусто́шити, -шу, -шиш,** *гл.* Опустошать, опустошить часть чего. *Гетьманове... перейшли річку Рось коло Корсуня, надпустошили міста, потягли мимо.* К. Хм. 56.

Надрати, -деру, -ре́ш, *гл.* = **Надерти.**

Надрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **надірвати, -ву, -веш,** *гл.* Надрывать, надорвать. *Тихо-тихо Дунай воду колише, а ще й тихіш Маруся косу чеше, а що начеше, то на Дунай однесе, а що надриває, то й на Дунай пускає.* КС. 1883. II. 379.

Надрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **надірватися, -вуся, -вешся,** *гл.* Надрываться, надорваться.

Надриґанчик, -ка, *м.* Щеголь, франть. *То шевчики, такі є надриґанчики, — як у місті.* Ном. № 10838.

Надри́ґа́тися, -ґаюся, -єшся, *гл.* Надергаться, наболтаться ногами. *Як повісили запорожці жида, то він надриґався, поки одубів.*

Надрізати. См. **Надрізувати.**

Надрізувати, -вую, -єш, сов. в. **надрізати, -ріжу, -жеш,** *гл.* Надрѣзывать, надрѣзать.

Надро, -ра, *с.* 1) Нѣдра, лоно. *Нехай Господь її прийме, мою голубоньку, на своє надро.* МВ. I. 79. *Не приймеш кісточок моїх у рідне надро, де лежить старенький батечко.* О. 1862. IV. 91. 2) Пазуха. *Хліб десь за надром лежав.*

Надроби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Нарѣзать кусочками. Желех.

Надрочи́ти. См. **Надрочувати.**

Надро́чувати, -чую, -єш, сов. в. **надрочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Науськивать, науськать. *Надрочив собак на мене.* 2) У Стороженка **надрочи́ти** употреблено въ значеніи: быстро написать. *Налагожусь писать..., — нічого в голову не лізе. Примірявсь-примірявсь, а далі й думаю: він дуже ласий до дівчат, — нехай же посміється, — взяв та й надрочив...* Стор., Вуси.

Надрубати. См. **Надрубувати.**

Надрубувати, -бую, -єш, сов. в. **надруба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* 1) Надрубывать, надрубить, подрубывать, подрубить. *Як вже надрубав дуже, — дуб похилився.* О. 1862. V. 82. 2) Надсѣкать, надсѣчь.

Надрукува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Напечатать. *Надруковано сю книгу вже давно. Оттут він ввесь, хоч надрукуй.* Шевч. 463.

Надря́гнути, -гну, -неш, *гл.* Высохнуть, просохнуть. Угор.

Надря́пати, -паю, -єш, *гл.* 1) Расцарапать, нацарапать. 2) Нацарапать, написать некрасиво.

Надсада, -ди, *ж.* Болѣзнь, поврежденіе отъ тяжелой работы; надорванность. *З великою худобою животу надсада, з хорошою дружиною серденьку відрада.* Чуб. V. 532.

Надсаджувати, -джую, -єш, сов. в. **надсадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Надорвать, причинить вредъ здоровью тяжелой работой и пр. 2) — **бебехи, печінки**. Колотить, поколотить, отбивать, отбить бока, внутренности. Ном. № 8176. *Насилу десять чоловік його подужали, — деяким таки добре надсадив бебехи.* Стор. МПр. 84. *Гей, хто зо мною вийде битись?.. Я бебехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15.

Надсаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **надсади́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Надрываться, надорваться.

Надсила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **надіслати, -дішлю́, -шлеш,** *гл.* Присылать, прислать. *Лист надіслав просто у волость.* Г. Барв. 410.

Надсипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **надсипати, -плю, -плеш,** *гл.* Отсыпать, отсыпать часть.

Надсиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **надсо́хнути, -ну, -неш,** *гл.* Подсыхать, подсохнуть.

Надсіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **надсісти, -ся́ду, -деш,** *гл.* Осѣдать, осѣсть немного. *Гора надсіла й завалила хату.*

Надсідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **надсістися, -ся́дуся, -дешся,** *гл.* Надрываться, надорваться. *Не надсівшися, не вмерти.* Ном. № 7183. *Як збрешеш, то хоча надсядься.* Котл. Ен.

Надсіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **надсікти, -січу, -че́ш,** *гл.* 1) Надсѣкать, надсѣчь. 2) О лошади: сбивать, сбить, оцарапывать, оцарапать. *Кінь надсік собі ногу.*

Надсісти, -ся. См. **Надсідати, -ся.**

Надскакувати, -кую, -єш, сов. в. **надско́чити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Подбѣгать, подбѣжать. 2) — **кому, перед ким**. Подслуживаться, подольщаться къ кому.

Надсми́кати. См. **Надсмикувати.**

Надсми́кувати, -кую, -єш, сов. в. **надсми́кати, -каю, -єш,** *гл.* Надергивать, надергать немного. *Надсмикали з скирти сіна чимало.*

Надсмокта́ти. См. **Надсмоктувати.**

Надсмо́ктувати, -тую, -єш, сов. в. **надсмокта́ти, -кчу́, -чеш,** *гл.* Надсасывать, надсосать.

Надсо́хнути. См. **Надсихати.**

Надсува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **надсу́нути, -ну, -неш,** *гл.* Пододвигать, пододвинуть.

Надтекти́. См. **Надтікати.**

Надтесати. См. **Надтісувати.**

Надтина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **надтяти, надітну, -неш,** *гл.* Надрубливать, надрубить, подрубливать, подрубить, надрѣзывать, надрѣзать.

Надти́нник, -ка, *м.* Раст. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Надтиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **надти́хнути, -хну, -неш,** *гл.* Притихнуть, нѣсколько стихнуть. *Може надтихне трохи вітер.* Камен. у.

Надтіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **надтекти́, -течу́, -че́ш,** *гл.* Утекать, утечь немного. *Надтекло з. повної бочки трохи горілки.*

Надтісувати, -сую, -єш, сов. в. **надтесати, -тешу, -шеш,** *гл.* Надтесывать, надтесать. Желех.

Надтічка, -ки, *ж.* = **Підтічка.** Гол. Од. 20.

Надто, *нар.* 1) Слишкомъ, излишне, слишкомъ много, черезчуръ. *Люде надто вже стали грішні.* Г. Барв. 456. *Їден надто має, а другий нічого.* Камен. у. *Надто знай, да ще питай.* 2) Сверхъ того, къ тому-же; особенно. *А надто вам росказать би, як козак чорнявий під вербою над водою, обнявшись, сумує.* Шевч. Гайд. *А за лихо... та цур йому! Хто його не знає!.. А надто той, що дивиться на людей душею.* Шевч. 3) Еще больше. *І наказав їм, щоб нікому не говорили. Що ж більше він наказував, то надто більше вони проповідували.* Єв. Мр. VII. 36. *Я його прошу: мовчи; а він надто голосить.* Канев. у.

Надто́ка, -ки, *об.* Тотъ, кто «надточив» что-либо. Александровск. у.

Надторчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Надрѣзать немного. *Коли б я знала, котрий голуб мій, то я б його назначила... Я б йому хвостик надторчила.* Рк. Макс.

Надточити. См. **Надточувати.**

Надто́чувати, -чую, -єш, сов. в. **надточи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Треба розуму надточити, де сила не візьме.* Ном. № 5843. 2) Выцѣживать, выцѣдить, выточить часть (жидкости).

Надтя́ти. См. **Надтинати.**

Надубити, -блю́, -биш, *гл.* Набрать, захватить. *Як ускочив, так жменю оріхів і надубив.* Борз. у.

Надуваний, -а, -е. Надутый. *Плели віночок з чистого злота, а хоць не злотий, та злотом надуваний.* Чуб. V. 300.

Надува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* **Надимати**.

Надува́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* = **Надиматися.**

Наду́дкуватий, -а, -е. Съ полнымъ стеблемъ. *Очерет густий та й надудкуватий.* Мил. 105.

Надужива́ння, -ня, *с.* 1) Злоупотребленіе. 2) Излишество, неумѣренность, пользованіе чѣмъ-либо сверхъ возможности. *Яке безрозумне надуживаннє святих любови прав і жизні занедбаннє.* К. Дз. 218.

Надужива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **надужити, -живу, -ве́ш,** *гл.* Злоупотреблять, злоупотребить.

Надужи́ток, -тку, *м.* Злоупотребленіе. Желех.

Надуко́ла, *нар.* = **Надокола**. *Я засадила садом-виноградом надукола увесь двір.* Чуб. V. 419.

Надулісся, -ся, *с.* Мѣсто возлѣ лѣса, опушка лѣса. *А що то ти, чоловіче, робиш? Защо ти нашого німого старця б'єш? — обізвавсь до нього чоловік із надулісся, та й гукнув на товариство, а ті так і вискочили з лісу.* Кв. Пов. (изд. 1887, т. II. 9).

Наду́мати, -маю, -єш, *гл.* 1) Вздумать, придумать. 2) Вспомнить.

Надуматися, -маюся, -єшся, *гл.* Задумать, надуматься. *Надумалась іти в Київ.* МВ. I. 22.

Надури́ти, -рю́, -риш (кого), *гл.* 1) Обмануть. Желех. 2) Наобманывать многихъ.

Надуріти, -рію, -єш, *гл.* Надѣлать глупостей, накуролесить.

Надусатися, -саюся, -єшся, *гл.* Надуваться, важничать. *Богослов преважно розляжеться, підійме плечі, щоб ширші здавались, надусається...* Св. Л. 229.

Наду́ти, -ся. См. **Надимати, -ся.**

Надушити. См. **Надушувати.**

Надушувати, -шую, -єш, сов. в. **надуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Надавливать, надавить. Харьк. у. *Нащо ж тобі, моя мила, так тяжко робити, на пальчиках піхурчики надушити?* Грин. III. 325.

Надха, -хи, *ж.* Отрыжка съ непріятнымъ запахомъ. *Іззів десять яєць. — Що ж тебе і надха не напала?* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Надхмарний, -а, -е. Заоблачный. Желех.

Надхне́ний, -а, -е. Вдохновенный; вдохновленный.

Надхне́ння, -ня, *с.* Вдохновеніе.

Надхнути. См. **Надихати.**

Надхо́дити. См. **Наді ходити.**

Надходити, -джу, -диш, *гл.* Повредить немного отъ хожденія обувь, одежду.

Надціджувати, -джую, -єш, сов. в. **надціди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Отливать, отлить часть, цѣдя. *Надцідити треба горщика.* Константиногр. у.

Надцю́кати, -каю, -єш, *гл.* Надрубить, надсѣчь.

Надчалистий, -а, -е = **Наддуристий.** Вх. Зн. 39.

Надчухрати, -раю, -єш, *гл.* Срубить часть вѣтвей съ дерева.

Надшива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **надшити, -ши́ю, -єш,** *гл.* Пришивать, пришить.

Надяга́ння, -ня, *с.* Надѣваніе на себя.

Надяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **надягти, -гну, -неш,** *гл.* Надѣвать, надѣть. *Став він свиту надягать.* Гліб. 46.

Надякуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Достаточно поблагодарить. *Радіють та Богові не надякуються.* Мир. ХРВ. 46.

Надякуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Побыть достаточно долго дьячкомъ.

Нае́мець, -мця, *м.* Наемникъ, въ частности — наемный рабочій у собственника полонини, присматривающій за скотомъ. Шух. І. 189. См. **Найомець.**

Нажабитися, -блюся, -бишся, *гл.* Надуться, напыжиться. *Нажабиться кожен, напиндючиться.* Св. *Л.* 291.

Нажалкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Наплакаться, насѣтоваться. 2) Нажаловаться, наябедничать.

Нажарити. См. **Нажарювати.**

Нажартува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Нашутиться, наиграться.

Нажарювати, -рюю, -єш, сов. в. **нажарити, -рю, -риш,** *гл.* Нажаривать, нажарить; напаливать, напалить. *От нажарили дванадцять биків.* Рудч. Ск. II. 83.

Нажати. См. **Нажинати.**

Нажахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Набраться страха.

Нажва́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Нажеваться, наѣсться.

Наже́брати, -раю, -єш, *гл.* Добыть нищенствомъ, напросить милостыни.

Наже́кати, -каю, -єш, *гл.* Напугать. Мнж. 186.

Наже́ртися. См. **Нажиратися.**

Нажива, -ви, *ж.* Пожива. *У нашому селі е нажива старшині.* Волч. у.

Нажива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **нажити, -живу, -ве́ш,** *гл.* Наживать, нажить, пріобрѣтать, пріобрѣсть. *Добро наживать.* Рудч. Ск. I. 20. *Вже не нажити йому другої такої дружини.* МВ. (О. 1862. І. 92). *Не напоївши, не нагодувавши, ворога не наживеш.* Ном. № 9549.

Нажива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **нажи́тися, -живуся, -вешся,** *гл.* Достаточно проживать, прожить. *А тяжче-важче молоденькій не нажившись помірати.* Чуб. V. 146. *Тепереньки, думаю, наші дівчата наживуться без моеї пані.* МВ. (О. 1862. III. 56).

Наживити, -влю́, -виш, *гл.* Приметать, сметать (о шитьѣ). НВолын. у.

Наживни́й, -а́, -е́. Благопріобрѣтенный. *У його земля наживна, а не батьківщина ибо дідівщина.* Волч. у.

Нажи́во, *нар.* На жизнь. *Пив горілку не наживо, а на смерть.* О. 1861. X. 32.

Нажи́лювати, -люю, -єш, *гл.* Заставлять чрезмѣрно работать. *Було лучче за старих панів: думали, що і за молодих так буде, а молоді як стали нажилювать!..* О. 1861. X. 32.

Нажи́н, -ну, *м.* Количество сжатаго хлѣба.

Нажина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **нажати, -жну, -не́ш**, *гл.* Нажинать, нажать. *Поміг Бог нажати сніп; коли б Бог поміг нажати сто кіп.* Ном. № 10167.

Нажира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **наже́ртися, -ру́ся, -ре́шся,** *гл.* Нажираться, нажраться. *Ніяк не нажереться.* НВолын. у.

Нажити, -ся. См. **Наживати, -ся.**

Нажитний, -а, -е. Благопріобрѣтенный, наживной. *То все нажитне, — ізнов розживемося. Як піде на добро, то й купимо.* Г. Барв. 285. **Нажитна дитина**. Ребенокъ рожденный внѣ брака. *Людське око на мене гостро дивилось, і на мене, і на моє нажитне, на моє неблагословенне.* Г. Барв. 484. См. **Наживний.**

Назавжди, *нар.* Навсегда. Ном. № 13421.

Назавлеги, *нар.* = **В-обляги.** Желех.

Назавміру, *нар.* Чрезмѣрно, слишкомъ. См. **Назауміру.**

Назавтра и назавтре, *нар.* На слѣдующій день. *Назавтра лагодився ярмарок у близькому містечку.* Левиц. I. 273. *Назавтре, як розвиднило, пішов до моря.* Рудч. Ск. I. 136.

Назавше, *нар.* = **Назавжди.** *Тя назавше щире кохаю.* Голов. I. 347.

Назад, *нар.* 1) Назадъ. *Назад руки пов'язали. Молода з жахом обступила назад.* Стор. МПр. 54. *Надіть сорочку пазухою назад.* Ном. № 285. 2) Обратно. *Нехай не вертається назад.* Єв. Мр. XIII. 16.

Назаді, *нар.* Сзади; прежде. *Коли б* (той) *розум наперед, що потім назаді знайдеться.* Ном. № 5406.

Назапасити, -пашу, -сиш, *гл.* Припасти. *Погнили наші сіна: мало хто назапасив на зіму.* О. 1862. I. 59.

Назаранці, *нар.* На разсвѣтѣ.

Назаріз, *нар.* На убой.

Назауміру, *нар.* = **Назавміру.** МВ. II. 80.

Назбива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Сбить нѣсколько штукъ. 2) Напахтать масла. *Жінка назбивала діжечку масла.* Рудч. Ск. II. 167. 3) **Назбива́ти гро́шей**. Собрать денегъ. Желех.

Назбіга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Сбѣжаться. *Тут назбігалось народу.* Рудч. Ск. II. 13.

Назбіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Насобирать. *Пішло, дровець назбірало да протопило хату.* Рудч. Ск. I. 39.

Назбіра́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Собраться. *Багацько назбіралось того люду.* Стор. МПр. 75.

Назва, -ви, *ж.* Названіе, наименованіе. К. Бай. 34.

Названий, -а, -е. 1) Названный. 2) Названный (о родственникѣ). *Чужий отець, названий, чуже дитя клене-проклинає.* Н. Дума. *Прикликав названого сина свого.* Г. Барв. 196. Названа родина. Свойственники, не кровные родственники. *А як пристигла нещасна година, названа і кревна відреклась родина.* Нп. 3) Именованный (о числѣ). К. Грам. 112.

Назвати, -ся. См. **Нививати, -ся.**

I. Назвище, -ща, *с.* Названіе.

II. Назвище, *нар.* 1) Сверхъ, свыше. *Два клубки підкання пішло назвище од основи.* Константиногр. у. 2) Болѣе, чѣмъ нужно. Желех.

Назволіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Стянуть много, многихъ въ одно мѣсто.

Назворот, *нар.* Навыворотъ, наоборотъ. *І все робили назворот.* Котл. Ен. IV. 64.

Назгад, *нар.* Напамять.

Назганя́ти, -ня́ю, -єш и назго́нити, -ню, -ниш, *гл.* Согнать вмѣстѣ.

Наздавати, -даю, -єш, *гл.* Надавать, надарить.

Наздиб́, *нар.* Навстрѣчу.

Наздив́, *нар.* На удивленіе.

Наздира́ти, -раю, -є́ш, *гл.* 1) Насдирать, надрать. 2) Надрать, награбить. *Грошей наздирали з нашого брата, багатіють.* Мир. Пов. І. 142.

Наздобува́ти, -ваю, -єш, *гл.* Достать, добыть во множествѣ.

Наздо́вж, *нар.* Въ длину. Свидн. (О. 1861. XI. 34).

Наздогад, *нар.* = **Надогад.**

Наздоганяти, -ня́ю, -єш, сов. в. **наздогнати, -жену, -не́ш,** *гл.* Догонять, догнать, настигать, настигнуть. *Біг, бач, дак не випередить і не наздожене.* Рудч. Ск. II. 186.

Наздогін, наздогінці, *нар.* Въ догонку; въ погоню. *Наздогін не націлуваться.* Ном. № 5265. *Пани ж наші, пани голоколінці: як ми в шинок, то й ви наздогінці.* Ном. № 1190.

Наздогнати. См. **Наздоганяти.**

Наздого́нити, -го́ню, -ниш, *гл.* = **Наздоганяти.** *Запрягайте, слуги мої, коні воронії, наздогоньте літа мої, літа молодії.* Мет. 253.

Наздоптати. См. **Наздоптувати.**

Наздо́птувати, -тую, -єш, сов. в. **наздоптати, -пчу, -чеш,** *гл.* Наступать, наступить ногой. *До Дмитра — «а мошки, бо тя перескочу»! а по Дмитрі — «а кота, бо тя наздопчу».* Ном. № 497.

Наздоро́вкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Наздравствоваться. *На всяк чмих не наздоровкаєшся.* Ном. № 4714.

Наздріти, -рю́, -ри́ш, *гл.* 1) Замѣтить, усмотрѣть. 2) Заглянуть. *Не можна і в хату наздріти.*

Наздрітися, -рюся, -ришся, *гл.* Осмотрѣться. *Як прийду додому, то свекруха не дає й наздрітися, все мене лає.* Міус. окр.

Назива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **назвати, -зву, -зве́ш,** *гл.* Называть, назвать. *Та нічого не сказала, тілько серденьком назвала.* Мет. 75.

Називатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **назватися, -звуся, -зве́шся,** *гл.* Называться, назваться. *А та палиця — пан називається.* Ном. № 1140.

Нази́мий, -а, -е = **Назімий.**

Нази́мковатиця, -ці, *ж.* = **Назімковатиця.**

Назимок, -мка, *м.* = **Назімок.**

Назира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **назирнути, -рну, -не́ш,** *гл.* 1) Наблюдать, наблюсти, присматривать, присмотрѣть. *І назирали його, чи зцілить у суботу.* Єв. Мр. III. 2. *Назирай орлиним оком сирітськую хату.* К. Досв. 105. *Цікава Масюківна назирала гостя з вікна.* Левиц. Пов. 196. 2) Видѣть, увидѣть. *Що оком назирне, — пліндрує.* К. ЦН. 253. 3) Навѣдываться, навѣдаться.

Нази́рити, -рю, -риш, *гл.* Насмотрѣть, усмотрѣть. *Назирив він коненя на ярмарку.* Рудч. Ск. II. 175. *Стемніло. Назирив я в полі — огонь кладуть хлопці, ночують.* К. (О. 1861. IV. 151).

На́зирком, *нар.* Слѣдомъ, не выпуская изъ виду. *Пішов, а я за ним назирком: до яких се знакомих людей він ходить.* МВ. І. 62.

Назирнути. См. **Назирати.**

Назирцем, на́зирці, *нар.* = **Назирком.** *Пішов він назирцем за Марусею.* Кв. І. 22. *Я за нею назирці до самих небожевих воріт.* Левиц. Пов. 343.

Назича́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **назичити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) = **Позичати, позичити**. *Ну, я тобі назичу хліба.* Рудч. Ск. 2) Только сов. в. Насказать много пожеланій. *Назичили йому товариші усякого добра: і щастя, і здоров'я, і довгих літ.*

На́зілки, (ків?), *мн.* Мужское сѣмя у пчелъ. *Як на молочко в матки трутні накидають назілки, то й вилупляться бджоли.* Лебед. у.

Назімий, -а, -е. Озимый. *Ми віночки плетемо не з золота, — з яриці, з назімої пшениці.* Чуб. III. 233.

Назімкуватиця, -ці, *ж.* Корова, дающая молоко съ «**на́зімком**».

Назімок, -мка, *м.* Годовалый бычокъ.

Наз'їзди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Съѣхаться многимъ. Желех.

Назліта́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Слетѣться во множествѣ. *Назліталось їх така сила, що Господи!..* Рудч. Ск. II. 110.

Назмага́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Наспориться вдоволь.

Назміта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Смести (въ одно мѣсто), собрать. *Назмітай у засіці борошенця.* Рудч. Ск. II. 2.

Назнамена́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Обозначить. *Чого на місяці тиї плями?.. — То ще як Каїн убив Авеля, то Бог назнаменав на місяці той гріх своєю рукою.* К. ЧР. 148.

Назнаро́шки, назнаро́шне, *нар.* Нарочно, съ умысломъ.

Назнати, -наю, -єш, *гл.* Узнать о существованіи въ данномъ мѣстѣ, открыть. *Я назнав зайчицю з зайченятами.* Мнж. 30. *Десь назнала лисиця у лісі пастку.* Рудч. Ск. I. 21.

Назна́тися, -наюся, -єшся, *гл.* Знать многихъ. *Чи то ж усіх назнаться?* МВ. (О. 1862. I. 78).

Назнача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **назначи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить, намѣчать, намѣтить; обозначать, обозначить. Шух. I. 182. *Піймуть поля, скільки їм назначиш.* К. Псал. 236. *Бог назначив, то й здохла ялівка.* Каменец. у.

Назневажатись, -жаюся, -єшся (над чим), *гл.* Поиздѣваться надъ чѣмъ. *Ти ж над чужим ділечком назневажалась.* Мил. 205.

Назо́ла, -ли, *об.* Причиняющій много хлопотъ. НВолын. у. *Це не корова, а просто назола. У хлів її поставиш, — не їсть нічого й не п'є, на пашу випустиш, — теж толку нема.* Борз. у.

Назо́листий, -а, -е. Надоѣдливый.

Назоли́ти(-ся), -лю́(-ся), -лиш(-ся), *гл.* 1) Надоѣсть, досадить. *Ти мені назолив(ся).* НВолын. у. 2) Нащелочить, набучить.

Назори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Усмотрѣть, замѣтить. *Він їх ще уперед назорив, що вони прийшли туди.* Константиногр. у. *Впала вона мені добре в око, ледві я її назорив.* МВ. (КС. 1902. X. 150). *Вони* (злодії) *і назорили, що у батюшки така добренна патериця з срібною головкою.* Мнж. 107.

Назорітися, -ріюся, -єшся, *гл.* Посвѣтить сколько желалось. *Зійшла зоря, зійшла зоря, та й не назорілася.* Чуб. V. 354.

Назрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Нарвать. *Хвіялочок на віночок назриваю.* Мет. 138.

Назубити, -ся. См. **Назублювати, -ся.**

Назублювати, -блюю, -єш, сов. в. **назубити, -блю́, -биш,** *гл.* О пилѣ, серпѣ: натачивать, наточить, нарѣзывая зубья. Вас. 164. *Назублювати пилку.*

Назублюватися, -блююся, -єшся, сов. в. **назубитися, -блюся, -бишся,** *гл.* Пустить ростки. *Уже котре зерно на мокрій землі, те назубилося.* Міус. окр.

Назува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **назути, -зую, -єш,** *гл.* Надѣвать, надѣть на ноги, обувать, обуть. *Бери чобіт, назувай! На ногах черевички нові..., ще не назувані.* Св. Л. 74.

Назукісь, *нар.* Наискось.

Назустріч, *нар.* Навстрѣчу. *А москалі їй назустріч, як один верхами.* Шевч. 88.

Назути. См. **Назувати.**

Наїда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **наїсти, наїм, наїси,** *гл.* 1) Съѣдать, съѣсть извѣстное количество. 2) Только сов. в. Преслѣдовать. *Оце наїдають цюю чоловіка.* Черном.

Наїдатися, -даюся, -єшся, сов. в. **наїстися, -їмся, -їсися,** *гл.* Наѣдаться, наѣсться. *Чи мало, то наїдяться, чи багато, то поїдять.* Ном. № 783.

Наїдений и наїджений, -а, -е. Накормленный, сытый. *Я буду що-дня і наїдена, і напита.* Мнж. 7.

Наїдок, -дку, *м.* 1) Яство. *Перед дівчиною напитки, наїдки.* Мет. 95. 2) Насыщеніе. **Наїдку, як з хро́ну**. Этимъ нельзя наѣсться. Мнж. 168. *По кавунах малий наїдок.* Лебед. у. *Не ходиться о наїдок, але о покушання.* Ном. № 12116.

Наїзджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Наїздити.**

Наїжитися. См. **Наїжуватися.**

Наїжуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **наїжитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Наёживаться, наежиться.

Наїзд, -ду, *м.* Съѣздъ, наѣздъ. Мир. ХРВ. 108. *Наїзд був великий у цей ярмарок: здалека понаїздили купці.* Волч. у. — МВ. (О. 1862. III. 45).

Наїзди́ти, -джу́, -ди́ш, сов. в. **наї́хати, -ї́ду, -деш,** *гл.* 1) Наѣзжать, наѣхать, съѣзжаться, съѣхаться куда-либо. *Наїхали подоляне з Подолу.* Мет. 161. 2) Наѣзжать, наѣхать на что-либо. *Їхали, їхали і наїхали, де дороги росходяться.* Мнж. 28.

Наїздитися, -джуся, -дишся, *гл.* Наѣздиться. *Дарованим конем не наїздишся.* Ном. № 4614.

Наї́зжий, -а, -е. Пріѣзжій, заѣзжій. *Дав приказ, щоб наїзжі купці йшли її одчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Наїмлити, -лю́, -лиш, *гл.* = **Наямлити.** *Наїмлила у Н. грошей.* Зміев. у.

Наїсти, -ся. См. **Наїдати, -ся.**

Наїхати. См. **Наїздити.**

Най, *нар.* 1) = **Нехай = хай.** *Хто не уміє молитися, най іде на море учитися.* Ном. № 145. *Зачекай ти хоть годиноньку малую, та най я постелю постелю білую.* Гол. 2) Приставка къ прилагательнымъ и нарѣчіямъ въ формѣ сравнительной степени для образованія превосходной степени: *найбідніший, найбільше. Ой сину мій, сину, сину найвірнійший.* Грин. III. 689. *Се надило до вдови найуродливіших та найпрацьовитіших дівчат із села.* Г. Барв. 305.

Найграти, -граю, -єш, *гл.* Поиграть. Рудч. Ск. I. 76.

Найда, -ди, *ж.* Найденышъ.

Найду́х, -ха, *м.* Найденышъ муж. пола. Вх. Зн. 39.

Найду́шка, -ки, *ж.* Найденышъ женскаго пола. Желех.

Найманка, -ки, *ж.* Спросъ на наемъ, наемъ. *Як що є найманка де, а в тебе й шкапа є, то заробиш.* Лебед. у.

Найма́ння, -ня, *с.* Наемъ, наниманіе.

Найма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **найня́ти и наня́ти, -йму, -меш,** *гл.* Нанимать, нанять. *Він пішов наймати наймита.* Рудч. Ск. I. 170. *Найняв майстрів.* Рудч. Ск.

Найма́тися, -маюся, -єшся, сов. в. **найня́тися и наня́тися, -йму́ся, -мешся,** *гл.* 1) Наниматься, наняться. *Найнявся, — продався.* Посл. 2) Понатужиться, налечь. Въ этомъ значеніи встрѣчается въ выраженіи: **Наймись!** т. е. наляжь на весло, сильнѣе греби! — окликъ, которымъ рулевой приказываетъ гребцамъ усилить ходъ лодки. Вас. 189.

Найменува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Наименовать, назвать. 2) Назначить.

Найменуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Наименоваться, назваться.

Найми, -нів, *м. мн.* Наемъ; служба по найму. *Нехай вона сердешна од наймів трохи одпочине.* О. 1862. III. 11. (Шевч.). **Піти в найми**. Наняться. *Матінко наша! Не журися ти нами: як поростемо, пійдемо в найми.* Нп.

Наймит, -та, *м.* Наемникъ, нанятый работникъ. Ум. **Наймиток, наймитонько** (Желех.), **наймиточок**. *Чого ти, наймитку, так рано встаєш? — Та я то обуваннячком, то одяганнячком надолужу.* Ном. № 10851. *Іде наймит із панщини, на воли гукає; а хазяйка з усіх мисок вечерю зливає: «Отсе ж тобі, наймиточку, вечеря з обідом, — не доїси вечерею, то доїдай хлібом; та не берись, наймиточку, до хліба м'якого, — візьми собі на полиці сухаря цвілого».* Нп. Ув. **Наймити́ще, наймитюга.** *Приймай, жінко, та вареники, бо вже йде наймитище.* Грин. III. 557. *Доорався бідний наймитюга до вечірнього впруга.* Грин. III. 558.

Наймитський, -а, -е. Принадлежащій наемному рабочему. *Поб'ють тебе, господине, наймитськії сльози.* Грин. III. 556.

Наймиття, -тя, *соб.* Прислуга. *Ой рад же б я ходити* (парубок до дівчини), *в тебе наймиття лихе.* Нп.

Наймитува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Служить по найму. *Буде вже мені, каже, наймитувати, — може, каже, своє хазяйствечко заведу.* Рудч. Ск. I. 149.

Наймитча, -чати, *с.* Мальчикъ нанятый. *Гонивши волики свої без наймитчати сам на пашу.* Мкр. Г. 58.

Наймитчук, -ка, *м.* Нанятый для услугъ мальчикъ. *Послав наймитчука по горілку.* Черк. у.

Наймитюга, -ги, *м.* Ув. отъ **наймит.**

Наймиця, -ці, *ж.* Наемъ, наемная плата. *Балакають про те, скілько кому коштує паша за літо та зіму; один каже, що він купив уже на 9 карбованців, а другий каже: «а мені оце з наймицею* (т. е. съ тѣмъ, что стоило нанятое сѣно на лугу) *стало вже карбованців 15».* Лебед. у.

Наймичка, -ки, *ж.* Наемница, наемная работница. *Чи я в тебе, мій миленький, за наймичку робила?* Нп.

Наймичкувати, -чкую, -єш, *гл.* Быть наемной работницей, служанкой. Г. Барв. 181, 526.

Наймиччин, -а, -е. Принадлежащій наемной работницѣ. *Наймиччина дитина.*

Найня́ти, -ся. См. **Наймати, -ся.**

Найо́мець, -мця, *м.* Наниматель. *Хто то поїхав? — Та то найомець од рудого пана наймати на молотилку.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. 2) Подставной рекрутъ, по найму идущій за кого либо, наемщикъ. О. 1862. V. 92. См. **Наємець.**

Найпа́к, *нар.* = **Найпаче.** Желех.

Найпаче, *нар.* Наиболѣе, особенно, въ особенности. *У нас сей год ярина хороша, а найпаче просо.* Черк. у. Сим. 227.

Найпе́рше, *нар.* Прежде всего.

Найсампе́ред, *нар.* = **Насамперед.**

Найство, -ва, *с.* Напасть? Встрѣчается въ заговорѣ, произносимомъ, когда идти на судъ: «*Вовчими зубами одгризуся, ведмежою силою одборюся, — я цього найства нічого не боюся*». Чуб. I. 95.

Найти, -ся. См. **Находити, -ся.**

Найтичанка, -ки, *ж.* Родъ брички. *Найтичанка запряжена у триконь.* Стор.

Найуперед, найупереді, *нар.* Прежде всего. *Ще нікого не примітила, а його найупереді.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Найясніший, -а, -е. Августѣйшій (употребл. въ титулѣ). *Королю шведський, добродію, найясніший мій пане!* Макс. 89.

Накадити, -джу, -диш, *гл.* Накадить.

Наказ, -зу, *м.* 1) Распоряженіе, приказъ. *А тут і наказ: у поход лагодитись.* МВ. (О. 1862. III. 76). *Прозьба панська рівно з наказом ходить.* Ном. № 1209. 2) Водяная болѣзнь у овецъ. Угор.

Наказати. См. **Наказувати.**

Нахази́тися, -жуся, -вишся, *гл.* 1) Набѣситься. 2) Получить водяную болѣзнь (объ овцахъ или рогат, скотѣ). Угор.

Нака́зни́й, -а, -е. Исправляющій должность. *Наказний гетьман, отаман. Я збудив свого наказного, передав йому отаманство та й вернувся додому.* Г. Барв. 143.

Наказувати, -зую, -єш, сов. в. **наказати, -кажу, -жеш,** *гл.* 1) Приказывать приказать. 2) Передавать, передать словесно. *Накажи братові, щоб він приніс граблі. Да далеченько мій миленький, — ніким наказать... Да накажу я свойму милому хоть рідним братком.* Грин. III. 166. *Ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти.* Грин. III. 602. Говорить, наговорить много. *Наказав стільки, що й не переслухаєш.* **Наказав на вербі груш**. (Ном. № 6891) или: **Наказав три мішки гречаної вовни**. Наговорилъ невозможнаго, несбыточнаго, несообразностей.

Накакати, -каю, -єш, *гл.* 1) Дѣтск.: Испражниться. 2) О великороссахъ: наговорить слова какъ: *Прийшов кацап, подивився, накакав, накакав та й пішов.*

Накалапуцати, -цаю, -єш, *гл.* Намѣшать, наболтать. *Накидала усячини у помийницю та накалапуцала, накалапуцала, та й винесла, — поїли і похапали все.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн.

Накаля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Напачкать, нагадить. *Да таку купу накаляв здорову, як хата.* Рудч. Ск. I. 39.

Накапати, -ся. См. **Накапувати, -ся.**

Накапостити, -капощу, -стиш, *гл.* Напакостить.

Накапування, -ня, *с.* Въ рисункѣ раскрашенныхъ мисок: одиночныя круглыя точки. Вас. 184.

Накапувати, -пую, -єш, сов. в. **накапати, -паю, -єш,** *гл.* Накапывать, накапать. *Ой у полі криниченька повна води та й накапала.* Чуб. V. 986.

Накапуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **накапатися, -паюся, -єшся,** *гл.* По каплямъ увеличиваться, увеличиться.

Накараскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Навязаться, пристать.

Накара́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Наказать, покарать. *От накарав мене Бог таким чоловіком!* Г. Барв. 100. *Накарав міх, то й торби страшно.* Ном. № 5794.

Накара́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Перенести наказаніе, кару; претерпѣть несчастіе, горе.

Накарбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* 1) Нарѣзать, насѣчь, сдѣлать насѣчки на чемъ. *Накарбував мов пугою по воді.* Ном. № 3938. 2) — **на ко́му**. Записать нарѣзками на комъ-либо долгъ. *На тобі... більш накарбовано, ніж у тебе волосся на голові.* К. Бай. 44.

Накарпас, -су, *м.* Потасовка. *Пішли кулачні накарпаси, в виски і в зуби стусани.* Котл. Ен. V. 70. *Дали рутульцям накарпас.* Котл. Ен. V. 52.

Накарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* О глазахъ: сдѣлать карими, нарисовать карими. Встрѣчено въ пѣснѣ: *Ой голубе сив, коли б ти ожив... Я б твої крила позолотила, я б твої очиці накарувала, тебе самого намалювала.* Бал. 82. См. **Карувати.**

Накасатися. См. **Напасуватися.**

Накасуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **накасатися, -саюся, -єшся,** *гл.* Налѣзать, налѣзть, нападать, напасть, придираться, придраться. *Він на мене накасується та й накасується. Вже я й мовчу, нічого йому не кажу, а він усе накасується на мене, — так я і вдарив його.* Верхнеднѣпр. у. *Та чого ти накасаєшся на мене?* Харьк. у. *Жінка як накасалась: «Біжи та й біжи за околицю».* Г. Барв. 458. *Накасавсь, як голий на улицю.* Ном. № 5093.

Наката́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Сдѣлать чего-либо много. *Ой напив, нагуляв, на сто рублів накатав.* Чуб. V. 1091.

Накашничок, -чка, *м.* Небольшой ухватъ, которымъ вынимается **кашничок** (см.). Мнж. 186.

Наквацювати, -цюю, -єш, *гл.* 1) Намазать сильно. *Наквацював чоботи, аж дьоготь тече.* 2) Намазать, наляпать. *Наквацювала баба комін, аж гидко глянути.*

Наке́пкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Нажраться. *Накепкався, як свиня браги.* Ном. № 12249.

Накерва́витися, -влюся, -вишся, *гл.* Стать полнокровнымъ. *Накервавилася худоба, — треба кров пустити.* Вх. Зн. 39.

Накерувати -ру́ю, -єш, *гл.* Направить, навести. *Всі сили накерували.*

Накива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Накивать, покивать. *Накивав на мене та й пішов. Накивала жінка дякові, щоб прийшов.* Мнж. 94. 2) **— на кого.** Пригрозить кому. 3) — **п'ятами**. Удрать, убѣжать. *П'ятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418.

Накидальний, -а, -е. Употребляющійся для набрасыванія (объ арканѣ). *Накидальний повалень.* О. 1862. I. Ревяк. 20.

Накида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* I. сов. в. **накидати, -даю, -єш**. 1) Набрасывать, набросать, накидать. *Не накидай стільки дров у піч, — накидає такого, що на двічи стало б. А лисичка... все кида по рибці на дорогу, все кида. От, як накидала вже багато, тоді нишком і сама злізла.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Оставлять, оставить многихъ. *На що ж ви, таточку,*

сиріт накидали? (изъ причитанья по умершемъ отцѣ). Мил. 186. II, сов. в. **накинути, -ну, -неш**. 3) Набрасывать, набросить что-либо сверхъ чего-либо. *Накинула рядно на ніч на переріз, щоб висохло.* Черниг. *у. Накинувши свою одежу на осля, посадили Ісуса.* Єв. *Л.* XIX. 35. 4) Навивать, навить, намотать. *Накинуті, основу на верстат.* Вас. 166. 5) Налагать, наложить. *Хижі сусіди часто нападали на їх і накидали на їх податі.* Левиц. К. К. 6. *За той гріх, накинуто на його покуту.* 6) Навязывать, навязать. *Ніхто її не бере, дак ви її на мою шию накидаєте.* Г. Барв. 202. *Сестра моя мала, а вони на її й накинули двох год хлопця гледіть.* Г. Барв. 52. 7) Прибавлять, прибавить. *Мало буде. — накинь ще хоч трохи.* **Кругу накидати**. Дѣлать кругъ, обходъ (въ пути). *Ходім напрямець, — чого нам стільки кругу накидати.* Зміев. у. 8) — **о́ком**. Посматривать, бросать взгляды, взглянуть, примѣтить, замѣтить. *Ходе Йванко по-над током, накидає чорним оком: ой чи жива, чи здорова та Сохвійка чорноброва.* Грин. III. 154. *Ішла дівка по-над тоном, накинула хлопця оком: там то хлопець, там то гарний.* Грин. III. 154. Въ переносномъ смыслѣ: обратить вниманіе на кого-либо. *І хороший, і заможний, і вони давненько накидали оком одне на 'дного.* Г. Барв. 105.

Накидатися, -даюся, -єшся, *гл.* I. сов. в. **накидатися, -даюся, -єшся**. 1) Набрасываться, набросаться. II, сов. в. **накинутися, -нуся, -нешся**. 2) Набрасываться, наброситься сверхъ чего-либо. 3) Налагаться, быть наложеннымъ. 4) Навязываться, навязаться (кому). 5) Прибавляться, прибавиться.

Накидка, -ки, *ж.* 1) Прибавка, набавка. 2) а) Сѣть, имѣющая видъ круга, окружность котораго 8 — 12 саж. Поднятая за центръ, сѣть принимаетъ видъ колокола. Окружность сѣти обвѣшана свинцомъ (15 — 20 фун.); отъ центра идетъ веревка. Сѣтка бросается распущенной и накрываетъ рыбу, плавающую у дна; испуганная рыба бросается вверхъ; при вытягиваніи окружность сѣтки, тяжелая отъ груза, сходится въ одну кучу, и рыба не можетъ выйти изъ сѣти. б) Сѣть на желѣзномъ обручѣ (діаметръ 1 арш.), который посредствомъ двухъ вертикальныхъ полосокъ желѣза прикрѣпленъ къ деревянной ручкѣ. Сѣть имѣетъ видъ конуса съ отверстіемъ въ вершинѣ вершка въ 3 въ діаметрѣ; накрываютъ на мели карпа и вынимаютъ чрезъ малое отверстіе вверху. Браун., 13. 3) **У накидку**. Въ наброску. *Надів кожух у накидку.* Валк. у.

Накидом, *нар.* Насильно, по принужденію. *Робота накидом.*

Накинути, -ся. См. **Накидати, -ся.**

Накипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **накипі́ти, -плю́, -пи́ш,** *гл.* Накипать, накипѣть. *Чим горнець накипів, тим буде смердіти.* Чуб. I. 238.

Накипілий, -а, -е. Накипѣвшій.

Накипіти. См. **Накипати.**

Накипчасто, *нар.* О варящемся: много послѣ кипѣнія получается. *Як насипчасто, то й накипчасто* (Ном. № 12309), — значитъ: если много положить въ горшокъ, то много послѣ варки и получится. См. еще: *Хоць ненасипчасто, аби накипчасто* (Чуб. I. 256), т. е.: хотя на видъ и немного кладется, но получается много.

Накільчитися. См. **Накільчуватися.**

Накільчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **накільчитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Проростать, прорости.

Накіпкіюва́ти, -кію́ю, -єш, *гл.* Набрать много. *Накіпкіював грошей на свою шию.* Зміев. у.

Накіска, -ки, *ж.* Полый конецъ гусинаго пера, обрѣзанный и вставленный въ тонкій конецъ рога (см. **Ріжок**), въ которомъ находится краска для раскрашиванія гончарныхъ издѣлій, — чрезъ каналъ пера изливается краска во время раскрашиванія. Вас. 183.

Накісток, -тка, *м.* Рыбацк.: перышко въ поплавкѣ.

Накіт, -ко́ту, *м.* Дорога, выстланная брусьями (лаґунами), а на нихъ сверху толстыми досками (**мостни́цями**), — тамъ, гдѣ она проходитъ черезъ топкое мѣсто. Нволынск. у.

Накітча, -чати, *с.* Обыкн. во мн. ч.: **накітчата**. Ягнята вообще, а спеціально — ягнята, родившіеся поздно, послѣ подсчета приплода. *Так як найдуться в шматках вівці такі ще, що котяться після щоту їх (їх бува мало), то ягнята ті звуть накітчата або цур-пеки.* О. 1862. V. Кухар. 33.

На́клад, -ду, *м.* 1) Издержки, расходъ; иждивеніе. *Без накладу зиску не буде.* Ном. № 10578. 2) Налогъ. *За моєї памяти, одколи живу на світі, не затямлю такого накладу: що-году багато великий наклад проти давнього; та усе, кажіть, угору йде.* Васильк. у. 3) Высверленное въ кускѣ дерева, изъ котораго дѣлается трубка, вмѣстилище для табаку. Вас. 148.

Наклада́ння, -ня, *с.* Накладываніе, возложеніе.

Наклада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **накласти, -ладу, -де́ш,** *гл.* 1) Накладывать, налагать, наложить. *Ярмо накладає, воли запрягає.* Нп. *На вулиці та в перевулку накладала та Марушка Васильковi люльку.* Грин. III. 650. *Голова як маківка, а в неї розуму як наклано.* Ном. № 5707. 2) Возлагать, возложить. *Батюшка їм* (молодим) *накладає на голови вінці.* Грин. III. 516. 3) **Шапку накладати**. Надѣвать шапку. КС. 1883. XI. 500. 4) При мазаньи земляного пола въ сельскихъ хатахъ: заполнять, заполнить глиной выбившіяся углубленныя мѣста. Сим. 130. 5) Только несов. в. Дѣйствовать за одно, имѣть сношенія. *Буде з ляхами, мостивими панами, накладати.* Мет. 397. *Злі люде, накладаючи з нечистою силою, можуть уставати з домовини.* Левиц. *Ворожка з бісом накладає.* Ном. № 232. 6) Жертвовать, пожертвовать. *На церкви святії нічого не накладав.* Голов. III. 262. 7) — **головою** (только съ сов. в.). Сложить голову. *Бодай ти своєю головою наклала.* Левиц. *Через тії коні воронії наклав козак головою.* Грин. III. 281. 8) **Накласти дядька**. Парепутать основу во время снованія. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька. — Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зостався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у.

Накла́дувати, -дую, -єш, *гл.* = **Накладати.**

Накла́нятися, -няюся, -єшся, *гл.* Накланяться, вдоволь покланяться. *Поки накланяється! Поки хто оглянеться на вдову!..* Г. Барв. 263.

Накласти. См. **Накладати.**

Накластися, -кладу́ся, -де́шся, *гл.* Наѣсться, напиться, нажраться. *А я горілки так наклався.* Алв. 24.

Наклеп, -пу, *м.* Поклепъ, клевета.

Наклепати, -паю, -єш и -плю́, -плеш, *гл.* Отбить (косу). *Він наклепав косу.* Рудч. Ск. І. 54.

Наклика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **накликати, -кли́чу, -чеш,** *гл.* 1) Призывать, призвать. *Журбою не накличу собі долі.* Шевч. 2) Называть, назвать, созывать, созвать. *Накличу веселих гостей.* Левиц. І. 202. *Налітайте, воріженьки, — сам вас накликаю.* К. ЦН. 308. 3) При помощи чародѣйства заставлять, заставить появиться. *Стара* (відьма) *молоко наклика, а дочка посуду підставля.* Мнж. 134.

Накликатися, -чуся, -чешся, *гл.* Назваться, напроситься.

Наклинцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Набить колышками (стѣну).

Наклопотати, -почу, -чеш, *гл.* — **го́лову кому**. Причинить заботы, хлопоты, надоѣсть приставаньями по всякимъ поводамъ. *Не гудіте, голуби, не клопочіть голови, бо я вдова молода, наклопочу я й сама.* Мет. 274. *Ще ти голови моєї не наклопотала!* Мир. Пов. II. 47.

Наклопотатися, -почуся, -чешся, *гл.* Нахлопотаться.

Накльовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **наклюнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) О яйцѣ съ птенцомъ: наклевываться, наклюнуться, пробиваться, пробиться сквозь стѣнку яйца передъ вылупкой. *Коли наклюнулось, то й вилупиться.* Ном. № 4890. 2) Начинаться, начаться, зарождаться, зародиться. *У нас наклюнулось наче на хороше життя.* Г. Барв. 282. (Думка) *тільки накльовувалась у його.* Левиц. І. 470. *Наше слово загартоване в устах Олегів, Святославів, Володимерів іще тоді, як Москва й не наклюнулась.* К. ХП. 128.

Наклюватися, -лююся, -є́шся, *гл.* Наклеваться. *Він пшениці наклюється, водиці, нап'ється.* Чуб. V. 68.

Наклюнутися. См. **Накльовуватися.**

Наключи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* О зернѣ: пустить ростокъ. *Вже наключилося зерно.* Черк. у.

Накованъ, -ні, *ж.* Маленькая наковальня. Вх. Зн. 39.

Нако́вувати, -вую, -єш, сов. в. **накувати, -кую́, -єш,** *гл.* 1) Наковывать, наковать, сковывать, сковать. *Чого Бог не дасть, того коваль не накує.* Ном. № 4284. 2) О жерновахъ: дѣлать, сдѣлать насѣчки. 3) О кукушкѣ: куковать, накуковать. *Зозуля накувала.* Ном. № 14032. *Ось повернеться з москалів!.. Він їй замісць зозулі накує одудом.* Г. Барв. 121.

Нако́вчити, -чу, -чиш, *гл.* Наговорить много безъ толку. *Пані й почала: й обікрала її стара, і всі хотіли її душі — такого вже наковчила!* МВ. (О. 1862. III. 70).

Накожалі, -лів, *мн.* **Накожні**? *Привезете бабі чоботи, а мені капелюху та накожалі.* Х. С VII. 426.

Накожні, -нів, *мн.* Кожаныя рукавицы.

Накоїти, -ко́ю, -їш, *гл.* Надѣлать, натворить (преимущественно чего-либо дурного).

Нако́й, *нар.* Едва, лишь только. *Накой брат лиш єдну лижку всербав, вже му єдно личко злізло.* Голов. І. 209.

Нако́кати, -каю, -єш, *гл.* Настричь (преимущ. овечьей шерсти). Мнж. 182.

Наколи, *нар.* Когда, если. Вх. Зн. 39.

Наколінниця, -ці, *ж.* Обыкн. во мн. ч. **наколінниці**. Родъ камашъ изъ бѣлой шерсти, надѣваемыхъ зимой гуцульскими женщинами и завязываемыхъ выше колѣнъ. Шух. I. 139.

Наколо́ти, -ся. Наколювати, -ся.

Наколотити. См. **Наколочувати.**

Наколо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **наколотити, -лочу, -тиш,** *гл.* Набалтывать, наболтать, намѣшивать, намѣшать. *Наколотила сажі та й маже йому шию.* Рудч. Ск. I. 183. **Наколотили горо́ху з капустою**. Наговорили или надѣлали пустяковъ.

Наколупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Наковырять. *Піди, старий, старесенький, наколупай меду.* Чуб. V. 650.

Наколювати, -люю, -єш, сов. в. **наколоти, -лю́, -леш,** *гл.* 1) Накалывать, наколоть (остріемъ). 2) Надкалывать, надколоть, раскалывать, расколоть немного съ конца. 3) Щепить, нащепить. *Наколи трісок.*

Нако́люватися, -лююся, -єшся, сов. в. **наколо́тися, -лю́ся, -лешся,** *гл.* 1) Накалываться, наколоться. 2) Надкалываться, надколоться; трескаться, треснуть. *Ото вже лід наколовсь. Горщик наколовсь.*

Наколядувати, -ду́ю, -єш, *гл.* 1) Спѣть много **колядо́к**. 2) Заработать **колядуванням**.

Накомпонува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Насочинять.

Накондубачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Нахмуриться (о небѣ въ тучахъ). *Мерщій, паничу, збірайтесь, а то дивіться, як небо накондубачилось, — мабуть моква буде.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Наконечник, -ка, *м.* Наконечникъ.

Накопати. См. **Накопувати.**

Накопатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Накопаться. *Накопався я сьогодня на вгороді грядок, — аж спина болить.* 2) Навязаться, придраться. *Я й не хотів іти туди, так вона накопалась: іди та й іди!* Екатер. у. *Старшина на мене накопався, щоб мене струтити з місця.* Уман. у.

Накопичувати, -чую, -єш, сов. в. **накопичити, -чу, -чиш,** *гл.* Набрасывать, набросать въ кучу, подобную копнѣ. Желех.

Накопіювати, -пію́ю, -єш, *гл.* Насобирать, накопить. *Накопіювали грошей багато.* Зміев. у.

Нако́пувати, -пую, -єш, сов. в. **накопа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Накапывать накопать; нарывать, нарыть.

Накоренок, -нка, *м.* 1) Отростокъ. 2) Отродіе; потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накоренком!* Ном. № 3768.

Накоржень, -жня, *м.* = **Накожень.** Козелец. у.

Накоркуватий, -а, -е. Съ большими каблуками. *Черевик, черевик да накоркуватий, — чи ти мене не пізнав пришолопкуватий?* Нп.

Накорми́ти, -млю́, -миш, *гл.* = **Нагодувати.** *Ворога не гніви: напій, накорми і на дорогу хліба-соли дай.* Ном. № 9550.

Накосити. См. **Накошувати.**

Накось, *нар.* = **Інакось.** Иначе. *Якось накось, а все, бач, не так.* Ном. № 13866.

Нако́тистий, -а, -е. Укатанный. *Накотиста дорога.* Канев. у.

І. Накотити, -ся. См. **Накочувати, -ся.**

ІІ. Накотитися, -кочуся, -тишся, *гл.* Родиться (о многихъ котятахъ, ягнятахъ). *Що накотиться за ніч, — ранком ягнятка зносяться... до якої небудь стінки.* О. 1862. V. Кух. 32.

Накоха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Взлелѣять, возрастить, воспитать многихъ (о дѣтяхъ, животныхъ, растеніяхъ). *Навіщо ж ти накохав того скоту, коли не хочеш сам глядіти?* Мир. ХРВ. 332.

Накохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Налюбиться, насытиться вдоволь любовью. *Я й не накохалась.* Левиц. I. 49.

Накочувати, -чую, -єш, *гл.* Прикочевать. *Накочувала сарана* (про діти). Ном. № 9247.

Накочувати, -чую, -єш, сов. в. **накоти́ти, -кочу, -тиш,** *гл.* 1) Прикатывать, прикатить многое на извѣстное мѣсто. *Багато каміння туди накотили.* 2) Накатывать, накатить (дорогу). 3) Приваливать, привалить. *Високу могилу насипали, дорогим камінням накотили.* Чуб. V. 779.

Нако́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **накоти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* 1) Прикатываться, прикатиться на извѣстное мѣсто; наваливаться, навалиться; набираться, набраться. *Сказала: «рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись, дерево!». От як сказала вона, так тут як зачало рубаться, котиться, складаться, — така купа накотилась... велика!* Рудч. Ск. I. 91. *Рубали дубину, дак дуб і накотився йому на ногу і потрощив у прах.* О. 1861. X. 38. 2) Набрасываться, наброситься съ укорами, бранью. *Як вернувся додому без грошей Семен, як накотиться на його жінка: ти пішов між чужі люде з грішми та почав піячити!..* Волч. у.

Нако́шувати, -шую, -єш, сов. в. **накосити, -кошу, -сиш,** *гл.* Накашивать, накосить.

Накпи́ти(-ся), -кплю(-ся), -пи́ш(-ся), *гл.* Насмѣяться, вдоволь поиздѣваться. *І колько ся з нього накпили.* Федьк. *Не на теє мене мати родила, щоб Маруся з козака накпила.* Грин. III. 239.

Накрай, *нар.* На краю, въ концѣ. *Жила вдова накрай села.* Нп.

Накрамарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Наторговать.

Накрапайчик, -ка. Названіе дождя. *Ой, дощичку, накрапайчику, накрапай!* Ном. № 13389.

Накрапа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Накрапывать. *Не буйні вітри шуміли, не дрібні дощики накрапали.* Нп.

Накрапатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Падать каплями. *Дрібен дощик іде, накрапається.* Чуб. V. 565. 2) Въ одномъ случаѣ употреблено въ значеніи: быть орошеннымъ дождемъ. *Вже я на полі набувся, буйного вітру начувся, дрібного дощику накрапався.* Грин. III. 671.

Накрапля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Дѣлать крапинки. *Шовком вишивати, злотом накрапляти.* Голов. I. 158.

Накрапувати, -пую, -єш, *гл.* = **Накрапати.** *Дощик іде, накрапує.* Чуб. V. 723.

Накраси́ти, -ся. См. **Накрашувати, -ся.**

Накрасовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **накрасуватися, -суюся, -єшся,** *гл.* Румяниться, нарумяниться. Константиногр. у.

Накрасти, -краду, -деш, *гл.* Наворовать. *Хотів груш накрасти.* Ном. № 7689.

Накрасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* 1) Покрасоваться вдоволь. *Старша дочка... іще не охмається й заміж: я, каже, татусю, погуляю в тебе, надівуюсь і накрасуюсь.* Г. Барв. 9. 2) Зацвѣсти (о хлѣбныхъ злакахъ). *Вже жито накрасувалося.* 3) См. **Напрасовуватися.**

Накрашувати, -шую, -єш, сов. в. **накраси́ти, -шу, -сиш,** *гл.* Накрашивать, накрасить. Желех.

Накрашуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **накраси́тися, -шуся, -сишся,** *гл.* Накрашиваться, накраситься.

Накри, -рів, *м. мн.* Музык. инстр.: бубны.

Накрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **накрити, -крию, -єш,** *гл.* 1) Накрывать, накрыть, покрывать, покрыть. *Поцілував мертвих в очі, христить, накриває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 203. **Накрив мокрим рядном**. Сразу и неожиданно набросился, напалъ на кого-либо, преимущественно словесно. Ном., стр. 68. 2) Обычай: покрывать, покрыть голову новобрачной пли утратившей дѣвство. См. **Покривати.** *Пішов москаль в Туреччину, Катрусю накрили.* Шевч. *Вже ж Тетяна не дівочка, вже накрита голівочка.* Грин. III. 270.

Накрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **накритися, -криюся, -єшся,** *гл.* Накрываться, накрыться. *Стоїть дівка з козаком, накрилася рукавом.* Нп.

Накривка, -ки, *ж.* Покрышка.

Накриво, *нар.* 1) Въ сторону, вкривь. *Накриво цілиш.* ЗОЮР. I. 317. 2) **Говорити накриво**. Противорѣчить. *І не говори накриво, — вона зараз на цабе.* Ном. № 2675.

І. Накри́жник, -ка, *м.* Въ шлеѣ: нахребетникъ, продольная полоса на крупѣ лошади, пришитая къ откоснымъ ремнямъ и къ круговому. Вас. 160.

ІІ. Накри́жник, -ка, *м.* Ледорѣзъ (у моста). *Чи ж моста цього льод не зірве весною? — Ні, він ще не копчений; ще накрижники будуть робить, щоб кригу здержувати.* Верхнеднѣпр. у.

Накри́кувати, -кую, -єш, сов. в. **накри́кнути, -кну, -неш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать удареніе на словѣ, выкрикивать, выкрикнуть слово. — *Час їхати! — Та вона ж голодна, серце... Дивись, як змерзла! — Я змерзла, я, я! — та так уже на те я накрикує.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Накри́ти, -ся. См. **Накривати, -ся.**

Накри́тка, -ки, *ж.* = **Покритка.** *Честь тоді святилась дуже: накриток карали.* Мкр. Н. 35.

Накритни́й, -а́, -е́. Крытый, покрытый. *Накритні крамниці.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Накриття, -тя*, с.* 1) Крыша, кровля. *Під їдним накриттям дві хати.* Камен. у. 2) Покрывало.

Накрича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Накричать. *Як накричить на дітей!* Рудч. Ск. II. 130.

Накричатися, -чуся, -чишся, *гл.* Накричаться.

Накришити. См. **Накришувати.**

Накришка, -ки, *ж.* 1) = **Накривка.** *Накришка на діжку.* Константиногр. у. 2) Квадратная сѣтка (каждая сторона 1 1/2 — 3 арш), натянутая на два взаимно перекрещивающіеся деревянные обруча, прикрѣпленные къ ручкѣ (держаку); опускается въ воду въ горизонтальномъ положеніи и употребляется для накрыванія карповъ въ то время, когда они трутся по мелямъ. Браун. 15).

Накришувати, -шую, -єш, сов. в. **накриши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Крошить, накрошить. *Ой сип сірівець та накриши хріну.* Шевч. 188.

Накріврави́ти, -влю, -ви́ш, *гл.* Напачкать кровью. *Не ріж курчат у хаті, а то накрівавиш.* Константиногр. у.

Накроїти, -кро́ю, -їш, *гл.* = **Накраяти.**

Накропи́ти, -плю, -пиш, *гл.* Накропить. *Піп накропив святою водою.*

Накроти́ти, -чу, -тиш, *гл.* О кротѣ: взрыть. *Кріт землі накрошив.*

Накрутити. См. **Накручувати.**

Накрутка, -ки, *ж.* 1) Валъ съ зубчаткой. 2) Скрученные вмѣстѣ нѣсколько (сколько рука захватитъ) стеблей растенія, — съ цѣлью отмѣтить мѣсто. *Зробивши скілько накруток на комиші, щоб після можна було знайти* (убитого звіра), *іде дальше.* О. 1862. II. Кух. 63.

Накручувати, -чую, -єш, сов. в. **накрути́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) Накручивать, накрутить, наворачивать, наворотить. *Наше діло мірошницьке: накрути та й сядь.* Ном. № 3114. 2) Заводить, завести (о пружинахъ, напр., въ часахъ). 3) Нарывать, нарвать (о нарывѣ).

Накруша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **накрутити, -шу, -шиш,** *гл.* Причинять, причинить ущербъ, убытокъ. *Купіть, каже, крашаночку! — А що тобі за неї? — Та мене не обіжайте і себе не накрушайте.* Мнж. 52.

Накря́кати, -каю, -єш, *гл.* Много набрать, навалить. *Там же й віз накрякав* (дров із панського лісу)! *ледве кобилі проти гори вивезла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Накувати. См. **Наковувати.**

Накуватися, -кую́ся, -є́шся, *гл.* О кукушкѣ: накуковаться. *Та уже насиділась, та уже накувалась.* Мет. 257.

Накульгувати, -гую, -єш, *гл.* Прихрамывать. *Вона трошки кривенька: на праву ногу накульгує.* Черниг. г.

Накупа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **накупи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Накупать, накупить. *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля.* Ном. № 1661.

I. Накупатися, -паюся, -єшся, сов. в. **накупитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* Накупать, накупить достаточно. *Чи скоро ви накупитеся? Увесь базарь хочете закупити.* Богод. у.

II. Накупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Накупаться. *Син купається, не накупається.* Левиц. I. 63.

Накупи́ти. См. **Накупати.**

Накупитися. См. **I.** Накупатися.

Накупля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Накупити.** *Багато чого накупляли на ярмарку.* Черниговск. у.

Накупо́вувати, -вую, -єш, *гл.* = **Накупати.**

Накупувати, -пую, -єш, *гл.* = **Накупити.** *Накупували вони вина всякого.* Рудч. Ск. I. 200.

Накурити. См. **Накурювати.**

Накурювати, -рюю, -єш, сов. в. **накури́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Дымить, надымить. *Накурила димом.* 2) Накуривать, накурить (о табакѣ). 3) Пилить, напылить, поднимать, поднять пыль. 4) Накуривать, накурить. *Горівки накурити.* Лукаш. 130. *Наш пан ся журит, як пива накурити, женчиків напоїти.* Грин. III. 13!). 5) Кадить, накадить. *Ладаном накурено.* Харьк. у. 6) Окуривать, окурить. *Да причаруй ти да*

козаченьки, що гуляє зо мною! А циганочка да ворожечка мою волю вволила: ой урізала русої коси да козака накурила. Мет. 88.

Накуря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **накуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Накуриваться, накуриться вдоволь. *Кури, кури, та, Василько, кури, накуряйсь.* Грин. III. 650.

Накучити, -чу, -чиш, *гл.* Наскучить, надоѣсть.

Накущитися, -щуся, -щишся, *гл.* Расти кустомъ. *Накущилось жито.*

Налабзю́кати, -каю, -єш, *гл.* Напопрошайничать.

Налагоджувати, -джую, -єш, сов. в. **налагодити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Приготовлять, приготовить. *Налагодила Пріська і обідати, а його нема.* Кв. I. 239. 2) Чинить, починить, исправлять, исправить, приводить, привести въ надлежащій видъ. *Налагоджували неводи свої.* Єв. Мт. IV. 21. *Віз поламався, — треба налагодити.* 3) Налаживать, наладить, устраивать, устроить. *Чи не налагодить він того діла?* Стор.

Налагоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **налагодитися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Приготовляться, приготовиться, собираться, собраться. *Налагодилась князівна до кляштору.* Стор. МПр. 69. *Серединський налагодився іти до князя.* Левиц. I. 221. 2) Починяться, починиться, снаряжаться, снарядиться.

Наладити, -джу, -диш, наладна́ти, -на́ю, -єш, наладнува́ти, -ную, -єш, *гл.* = **Налагодити.** *Наладив дід хижу для бабки.* Ном. № 7580.

Наладува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Нагрузить; навьючить.

Налазити, -лажу, -зиш, сов. в. **налізти, -зу, -зеш,** *гл.* 1) Налазить, налѣзть. 2) Надоѣдать, надоѣсть, привязываться, привязаться. *На нас налазить як шайтан.* Котл. Ен. V. 44.

Нала́зитися, -лажуся, -вишся, *гл.* Вдоволь полазить. *Було налазится по тих високих скелях.* Левиц. I. 100.

Налазливий, -а, -е. Назойливый, навязчивый.

Налама́ти. См. **Наламувати.**

Нала́мувати, -мую, -єш, сов. в. **налама́ти, -ма́ю, -єш,** *гл.* Наламывать, наламать. *Наламай трошки сухеньких дровець! Наламала коржів на шулики.* Богодух. у. *Та наламним квіточок, та забавим діточок.* Мил. 45.

Налапати, -ся. См. **Налапувати, -ся.**

Налапувати, -пую, -єш, сов. в. **налапати, -паю, -єш,** *гл.* 1) Нащупывать, нащупать, находить, найти ощупью. *Тільки мацають по столу* (сліпі), *ніяк не налапають тієї миски.* Мнж. 92. 2) Ловить, наловить, хватать, нахватать. *Пошли дурня по раки, а він жаб налапа.* Ном. № 6577.

Налапуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **налапатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Нащупываться, нащупаться.

Наласуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Налакомиться.

Налатати. См. **Налатувати.**

Налатити, -лачу, -тиш, *гл.* Прибить къ стропиламъ **лати** (см. **лата**).

Налатувати, -тую, -єш, сов. в. **налата́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Нашивать, нашить заплату.

Налаштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Приготовить, снарядить. *З вечора було ще налаштувати віз.*

Налаяти, -лаю, -єш, *гл.* Выбранить. *Хто налає старого.* Ном. № 8713.

Налаятися, -лаюся, -єшся, *гл.* Набраниться. *Се така завзята баба, що поки не налається до-схочу, — не покине.* Харьк. у.

Належати, -жу, -жиш, *гл.* 1) Належать, отлежать. *Так собі належав боки, що аж болять.* 2) Принадлежать. *Увесь край належав Вишневеньким.* Стор. МПр. 62. 3) Надлежать, слѣдовать, причитаться. *Ціх грошей від його мені не належить.* 4) Касаться. *То до мене не належить.*

Належатися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) Належаться. *Уже ти в садочку та й належався.* Чуб. V. 802. 2) = **Належати 2 — 4. Се мені̓ нале́житься**. Это мнѣ принадлежите, это мнѣ слѣдуетъ.

Належи́тий, -а, -е = **Належний. В належи́ту годину**. Въ надлежащее, въ условленное время.

Належи́тість, -тости, *ж.* Долгъ, должное, причитающаяся сумма.

Належи́то, *нар.* = **Належно.** *Ой гуляла належите, доки було в мішку жито.* Гол. IV. 478.

Нале́жний, -а, -е. 1) (**до кого**). Принадлежащій. 2) (**кому́**). Слѣдуемый, должный. 3) Надлежащій, приличный.

Належність, -ности, *ж.* 1) Принадлежность. 2) Слѣдуемое, надлежащее. 3) Должная, слѣдуемая сумма, причитающіяся деньги. Галиц.

Нале́жно, *нар.* Надлежащимъ образомъ, какъ слѣдуетъ, какъ должно.

Налементува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Накричаться, наплакаться. *Налементувалися наші баби, аж похрипли.*

Налену́ти, -лену́, -не́ш, *гл.* = **Налинути.**

Налепета́ти, -печу́, -чеш, *гл.* Наболтать. *Прибігла, нагуркала, налепетала, як у корчмі.* Левиц. I. 225.

Налеті́ти. См. **Налітати.**

Налива́йко, -ка, *м.* 1) Наливатель, наливальщикъ. 2) Названіе хлѣбнаго жучка, появляющагося, когда рожь наливается. Сумск. у.

Налива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **налити, -ллю́, -ллєш,** *гл.* 1) Наливать, налить. *Ніхто не наливає вина нового в бурдюки старі.* Єв. Л. V. 37. 2) Наполнять, наполнить. *По Ова, по три кубки... наливає.* АД. I. 213. *Раз добром налите серце вік не прохолоне.* Шевч. 3) О вымени коровы: наполняться молокомъ. *Як має корова телитися, то наливає тричі.* 4) Поливать, полить токъ для лучшей утрамбовки. *Тут за слободою вистружимо та наллємо тік, тут і змолотим.* Мнж. 127. 5) Встрѣчено только въ несов. в.: бить. *А зовиця, пудбігає да й по щоках наливає.* Грин. III. 307.

Налива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **налитися, -ллюся, -ллєшся,** *гл.* 1) Наливаться, налиться. 2) Наполняться, наполниться. 3) Напиваться, напиться (пьянымъ). *Дай, Боже, гостя, то й наллюся.* Чуб. I. 243. 4) Наливаться, налиться (о плодахъ и хлѣбѣ). *Вже жита наливаються.* О лицѣ: полнѣть. *Личко наливається, як яблучко.* Левиц. I. 58.

Наливка, -ки, *ж.* Наливка. *Отаман виняв пляшку горілки, другу наливки.* Рудч. Ск. II. 151. Ум. **Наливочка.** *Не я її з ума звожу, зводе її темна нічка, солодкий мед, наливочка.* Грин. III. 271.

Налиганий, -а, -е. 1) Съ надѣтымъ на рога налигачем (о рог. скотѣ). 2) Пьяный. *Любив Бога хвалити, та любив і в горло лити. Так і вмер налиганий.* Св. Л. 26. 3) Объѣвшійся.

Налигати. См. **Налигувати.**

Налига́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Нажраться (о ѣдѣ и спиртныхъ напиткахъ). *Оттак налигайся, що й мене не пізнали.* Стор. МПр. 53. *Налигався, як Мартин мила.* Ном. № 12193.

Налигач, -ча, *м.* Веревка, которою привязываютъ за рога рогатый скотъ. *Ой на волики та налигачі, а на коники пута.* Мет. 56. Ум. **Нали́гачик.**

Нали́гачка, -ки, *ж.* = **Налигач.** *Зімою, під довгі вечорі, налигачку сплете або оброть.* О. 1861. X. 41. *Бере, було, на налигачку хлопця, щоб не втік, і знов тарабанить його до міста.* Г. Барв. 486.

Налигувати, -гую, -єш, сов. в. **налига́ти, -га́ю, -єш,** *гл.* Набрасывать веревку на рога (быка, коровы). *Налигай воли та веди сюди.* Харьк. у.

Нализатися, -жуся, -жешся, *гл.* Нализаться. *Чим не наїсися, тим не налижешся.* Ном. № 12117.

Нали́зник, -ка, *м.* Родъ женской одежды. *Вона по донському нализники носить.* О. 1862. VIII. 33.

Наликатися, -каюся, -єшся, *гл.* Наглотаться. Черном.

Налимарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Наработать (о шорникѣ).

Налинути, -ну, -неш, *гл.* Налетѣть. *Налинули голуби із чужої сторони.* Чуб. V. 452.

Налипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **налипнути, -ли́пну, -неш,** *гл.* Налипать, налипнуть.

Налиплий, -а, -е. Налипшій.

Налипнути. См. **Налипати.**

Налисник, -ка, *м.* 1) Блинчикъ. *Божі онучі розводяться на молоці — нестемнісінько, як налисники московські.* Ном. № 457. 2) **Дати налисника**. Въ переносномъ смыслѣ: ударить (по лысинѣ, головѣ?). *Не йди, бідо, по мисках! а б'ють біду по висках! Пішла біда до мисника, і там дано налисника; пішла біда до груби, — і там дано у груди* и т. д. КС. 1884. I. 28.

Налити, -ся. См. **Наливати, -ся.**

Налихосло́вити, -влю, -виш, *гл.* Наскверисловить, набранить.

Налицят́ися, -цяю́ся, -єшся, *гл.* Налюбезничаться; наухаживать.

Нали́шній, -я, -є. Лишній. *Як єсть у тебе налишня курка, то даси попові.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Налігати, -гаю, -єш, *гл.* = **Налягати. На но́гу налігати**. Прихрамывать. *На ніженьку налігає, топірцем ся підпірає.* Гол. I. 152.

Налізти. См. **Налазити.**

Наліпити. См. **Наліплювати.**

Наліплювати, -плюю, -єш, сов. в. **наліпити, -плю́, -пиш,** *гл.* Лѣпить, налѣпить, прилѣплять, прилѣпить; наклеивать, наклеить.

Наліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **налеті́ти, -лечу́, -ти́ш,** *гл.* 1) Налетать, налетѣть, прилетать, прилетѣть. *Прошу вас, орли, тогді налітати, як я не стану світу Божого видати.* Дума про брат. оз. *Налетіло птаство небесне.* Єв. Мр. IV. 4. 2) Набѣгать, набѣжать, дѣлать, сдѣлать набѣгъ.

Наліта́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Налетаться.

Налітувати, -тую, -єш, *гл.* = **Налітати.** *Налітували голуби бо зна відкіля.* Харьк. у.

Налічити. См. **Налічувати.**

Налічувати, -чую, -єш, сов. в. **налічи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Насчитывать, насчитать. *Як великий мороз, треба налічить 12 лисих.* Ном. № 264.

Налля́ти, -лля́ю, -єш, *гл.* = **Налити.**

Наллятися, -ллюся, -лєшся, *гл.* = **Налитися.**

Наловити, -влю, -виш, *гл.* Наловить. *Наловили... риби.* Ном. № 6019.

Наловитися, -влю́ся, -вишся, *гл.* Наловиться. *Рибка сама не наловиться.* Рудч. Ск. II. 8.

Нало́га, -ги, *ж.* 1) Привычка, обыкновеніе, повадка. *У нього налога пити горілку.* 2) Отягощеніе, притѣсненіе. (Чорт у пеклі) *мучив дармо, у всіх ярма з шиї не злізали, струп на плечах, бо по печах в ад дрова возили... Щоб скакали, не брикали, — кладуть в рот удили, сікуть плітью, щоб там митью ступою ходили. Всю налогу скоро Богу донесли во уші: не забарив, ад розорив, випустив всі душі.* Пасх. вірша. КС. 1882. IV. 171. 3) Толпа, давка; напоръ, натискъ. *Там налога така, що трохи пана не звалили, так налягли.* Черк. у.

Наложи́ти, -жу́, -жиш, *гл.* 1) Наложить. *Моя кісонька... віночком наложена.* Чуб. 2) Надѣть (о шапкѣ). *Як наложив шапку, то він уже і козак.* КС. 1883. XI. 500. 3) — **головою, душею**. Пожертвовать жизнью, душей, погубить жизнь, душу; сложить голову. *Наложила, моя доню, за всіх головою.* Макс. *Прийде ще з туги головою наложити.* Лукаш. 128. *Хто ворожить, той душею наложить.* Ном. № 232.

Налоїти, -ло́ю, -їш, *гл.* Намазать бараньимъ жиромъ. Закр.

Налой, -ло́ю, *м.* Аналой. *Після молебня метнувся Павлюга і підійшов до налою.* Стор. МПр. 149.

Налокши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Нарѣзать (лапши).

Наломати, -маю, -єш, *гл.* = **Наламати.**

Наломи́ти, -млю́, -миш, *гл.* 1) Наломить. 2) Приспособить.

Наломитися, -млю́ся, -мишся, *гл.* 1) Надломиться. *Вісь наломилася.* 2) Пріучиться, приспособиться. *Привчив його і читати і все став робити як слід. Я його не силував, не намагався дуже. Він потроху і наломився.* Г. Барв. 407. *Тепер таки наломивсь балакати по козацьки, а скоро прийшов до нас, то насмішив братчиків своєю мовою.* К. ЧР. 117.

Нало́патися. См. **Налопуватися.**

Нало́пом, *нар.* Нахально. *Налопом увійшли у хату.*

Налопотіти, -почу, -тиш, *гл.* Нашелестѣть бумагой или лощеной матеріей.

Налопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **налопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Нажираться, нажраться. *Налопався, як Мартин мила.* Ном. № 12193.

Налоскота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* Нащекотать.

Налощи́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Налакировать, наглянцевать.

Налуда, -ди, *ж.* Бѣльмо. *Тепер пани ніц не бачат, бо мают налуди.* ЗЮЗО. I. 57. См. **Полуда (на очах).**

Налуза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Налущить. *А це хто тут налузав?* Черниг. г.

Налупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* 1) Наколоть, наотбивать (камней). 2) Наковырять.

Налупатися, -паюся, -єшся, *гл.* (очима). Нахлопать (глазами).

Налупити, -плю́, -пиш, *гл.* Начистить.

Налупитися, -плю́ся, -пишся, *гл.* 1) Налупиться. *Вже як налупилось, то й вилупиться.* Ном. № 1341. 2) Нажраться. *Налупивсь, як рябко дерти.* Мнж. 166.

Налуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **налу́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Нацѣливать, нацѣлить, прицѣливаться, прицѣлиться, направлять, направить. *Не налучу ніяк ниткою у вушко.* Константиногр. у. 2) Попадать, попасть на что. *Налучила* (царівна) *на скелю, проломила корабель.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Налуча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **налучитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Прицѣливаться, прицѣлиться. *Ото він прикравсь та рушницею налучається на качки.* Полтавск. г.

Налушник, -ка, *м.* = **Налюшник.**

Нальнувати, -ную́, -є́ш, *гл.* Собрать льнувавши. См. **Льнувати.**

Налюбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Налюбиться. *Коли тя ся налюбити, молодий Василю.* Гол. IV. 491.

Налюбува́ти, -бую, -єш, *гл.* Налюбоваться. *Вродила йому така гречка, що на все поле... Піп не налюбує тію гречкою.* Рудч. Ск. I. 208.

Налюбуватися, -буюся, -єшся, *гл.* = **Налюбувати.**

Налюдни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Заселить, наполнить народомъ.

Налюдні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* 1) Увеличиться населенію. 2) Сдѣлаться похожимъ на человѣка. *Хлопець змалку був злодійкуватий, а як пішов межи людей, то і налюднів.*

Налютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Напаять. 2) = **Налютуватися.**

Налютува́тися, -туюся, -єшся, *гл.* Назлобствоваться.

Налю́шник, -ка, *м.,* **налюшня, -ні,** *ж.* Веревочное, кожаное или скрученное изъ дерева кольцо, которымъ привязывается **люшня́** къ **полудрабку**. Чуб. VII. 413. Рудч. Чп. 250.

Наляга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **налягти́, -ля́жу, -жеш,** *гл.* 1) Налегать, налечь. 2) Давить, придавить; угнетать, тѣснить, притѣснить. *Стали ляхи дуже вже налягати на козаків.* ЗОЮР. I. 166. 3) Ложиться, лечь поверхъ чего-либо. *Ой туман яром та налягає.* Грин. III. 382. 4) Охватывать, охватить; одолѣвать, одолѣть (о снѣ, печали). *Сон наліг. Сидить дівчина край віконечка і сон її налягає.* Мил. 150. *Стала к їх серцям велика туга налягати.* Макс. (1849), 23. *Уже на нашу молоду журба налягла.* КС. 1883. II. 378. 5) Напирать; надвигаться, надвинуться. *Щось дуже злая хуртовина, на нас налягає.* Макс. (1849), 50. *Наліг* (вітер) *на козака, одежу з його цупить.* Греб. 376. 6) Только сов. в.? Догонять (охотничій терминъ о собакѣ). *Як дуже Дойда налягає, — ... лис хвостом виляє.* Котл. Ен. IV. 10. 7) **Налягати на но́гу**. Прихрамывать. У Мирнаго **налягати на но́ги** значитъ — поспѣшно идти: *Христя... налягає на ноги: ж йде, а підтюпцем трюха.* Мир. Пов. II. 42. *Чіпка тільки вийшов з двору, так і наліг на свої ноги.* Мир. ХРВ. 174. 8) Настаивать, настоять. *Пани налягають на свому, а мужики на свому.* 9) Приставать, пристать. *Що ти, причепо, налягаєш на мене?*

Наляка́ти, -ся. См. **Налякувати, -ся.**

Наля́кувати, -кую, -єш, сов. в. **наляка́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Пугать, напугать. *Налякав міх, що й торби страшно.* Ном. № 5794. *Іде чоловік і дуже журиться, і такий наляканий!* Г. Барв. 326.

Наля́куватися, -куюся, -єшся, сов. в. **налякатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Пугаться, напугаться.

Наля́пати. См. **Наляпувати.**

Наляпотіти, -почу, -тиш, *гл.* = **Наляпати.**

Наля́пувати, -пую, -єш, сов. в. **наля́пати, -паю, -єш,** *гл.* 1) Напачкивать, напачкать, накапывать, накапать. 2) Только сов. в.: Нахлопать, настучать. 3) Набалтывать, наболтать (языкомъ).

Наля́скати, -каю, -єш, *гл.* 1) Нахлопать, нащелкать. 2) Надавать пощечинъ. 3) Наболтать языкомъ.

Налясува́ти, -сую, -єш, *гл.* ? *Омельченкові не налясував дощ: година стала.* Зміев. у.

Наля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Налити.** *Наляє... чарку горілки.* Грин. III. 592. *Їли як пани, а наляли як свині.* Чуб. I. 235.

Налmāща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Накричать, пронзительно крича.

Намаврати, -раю, -єш, *гл.* = **Намамрати.** *Хто його зна, як він уночі його намаврав, те збіжжа, а вже ж узяв.* Новомоск. у.

Намага́ння, -ня, *ср.* Стремленіе. Желех.

Намага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Стремиться къ чему-либо, порываться. *Через гору високую вітрець шмагає.* Гол. IV. 460. 2) Одолѣвать. *Сидить Маруся край оконечка, сон її намагає.* МУЕ. III. 132.

Намага́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **намогтися, -можуся, -жешся,** *гл.* Домогаться, домочься чего-либо; добиваться, добиться; просить усиленно, допроситься; стремиться къ чему-либо. *Як наможуться, до мусиш.* КС. 1882. X. 26. *Ви всі проти мене... намоглися ззісти, — ну й їжте!* Мир. Пов. I. 170. *Хлопець намагається у город їхати.* Зміев. у.

Намазати, -ся. См. **Намазувати, -ся.**

Намазувати, -вую, -єш, сов. в. **намазати, -мажу, -жеш,** *гл.* 1) Намазывать, намазать. *То я тобі шию намазала.* Рудч. Ск. I. 18. 2) Плохо писать, написать (красками).

Намазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **намазатися, -мажуся, -жешся,** *гл.* Намазываться, намазаться.

Намаїтися, -маюся, -єшся, *гл.* Украситься (зеленью). *Волілам ся намаїти шов рутов зеленов, ніж мі мали світ в'язати тов бідов мерзенов.* Гол. II. 784.

Намайструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Намастерить.

Намалі и намаль, *нар.* Маловато. *Намалі вже стало люду.* О. 1862. IV. 87. *У нашому селі намаль землі.* Харьк. у.

Намалювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Написать (красками), нарисовать. *Твоє біле личко да й намалювать.* Чуб. **Гарний, як намальований**. Очень красивъ. **Ходить було, як намальована**. Очень хорошо одѣвается. МВ. II. 81. 2) Изобразить картину въ словахъ. *Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергілій намалює.* Котл. Ен. VI. 49.

Намамрати, -раю, -єш, *гл.* Нащупать. **Наманити**. См. **Наманювати.**

Намантачити, -чу, -чиш, *гл.* Наточить косу (мантачкою).

Наманювати, -нюю, -єш, сов. в. **наманити, -маню, -ниш,** *гл.* Приманивать, приманить, наманивать, наманить. *Нарвав квіточок, наманив дівочок.* Грин. III. 553. *Я закличу музики та наманю хлопців.* Левиц. I. 49. *Давай до себе наманювати людей.* Мнж. 133.

Намастир, -ра, *м.* Манастирь.

Намастити, -ся. См. **Намащувати, -ся.**

Намахати, -хаю, -єш, *гл.* Намахать. *Що ціпом намахаєш, то музики наймаєш.* Чуб.

Намахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Намахаться, намахать вдоволь. *Намахався я косою, набухався ціпом.* КС. 1883. X. 522.

Намахлювати, -люю, -єш, *гл.* Сдѣлать что-нибудь дурно.

Намацати. См. **Намацувати.**

Намацувати, -цую, -єш, сов. в. **намацати, -цаю, -єш,** *гл.* Нащупывать, нащупать, пощупывать, пощупать. Рудч. Ск. II. 195. *Намацавши самого Рема, потиснув як Хому Ярема.* Котл. Ен. V. 49.

Намащáти, -щáю, -єш, *гл.* = **Намащувати.** *Чимсь треба намащати оцю виразку, то вона швидче загоїться, — лоєм, чи що б то.* Канев. у.

Намащувати, -щую, -єш, сов. в. **намастити, -мащу, -стиш,** *гл.* 1) Намасливать, намаслить. *Намастила вареничків не з солоним маслом.* Мил. 73. 2) Намазывать, намазать. *Ой дівчино милостива, чим ти брови намастила? Намастила кукурвасом.* Нп. 3) Помазывать, помазать. *Дух Господень на мені, котрого ради намастив мене.* Єв. Л. IV. 18.

Намащуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **намаститися, -щуся, -стишся,** *гл.* 1) Намасливаться, намаслиться. *Так мало масла, що й не намастилися млинці.* 2) Намазываться, намазаться. *Намастився дяк оливою.*

Намекетати, -кечу, -чеш, *гл.* Накричать по-козьи.

Намени́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Наименовать. *Син батькові не «тату», чи як инако, сказав, а менням наменив.* Ном. № 13549.

Намено, -на, *с.* Имя. Желех.

Наменувáти, -ную, -єш, *гл.* = **Найменувати.**

Намену́ти, -ну́, -нéш, *гл.* Намекнуть, напомнить; вспомнить. *Далі вже й наменути на сю річ боявся, — мов не бачить нічого, не чує.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Намене на те, що не йди за його, — унучечка у гнів та у плач.* МВ. (О. 1862. III. 47).

Намену́тися, -ну́ся, -нéшся, *гл.* Начать говорить, открыть ротъ, заикнуться. *Мені слова промовить не вільно при батьку: тілько наменусь — усі моргають, що треба мені за язик вкуситися.* МВ. II. 86.

Наме́режити. См. **Намережувати.**

Намере́жувати, -жую, -єш, сов. в. **намережити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Украшать, украсить рѣзьбою нѣсколько деревянныхъ вещей. 2) Дѣлать, сдѣлать сколько-нибудь вышивокъ — **мережок.**

Намерз, -зу, *м.* Иней, ледяныя сосульки. *Він іде — увесь як біль білий: геть намерзом намерз.* Радом. у.

Намерзáти, -зáю, -єш, сов. в. **намерзти, -зну, -неш,** *гл.* Намерзать, намерзнуть.

Наме́рзлий, -а, -е. 1) Мерзлый, замерзшій. 2) Намерзшій сверху льдомъ, снѣгомъ. *У вікна, крізь намерзлі шибки, ледве-ледве пробивався світ.* Мир. Пов. I. 114.

Наме́рзтися, -знуся, -нешся, *гл.* Намерзнуться, смерзнуть. *Немов, жінко, я намерзся трохи.* Рудч. Ск. II. 166.

Намеркáти, -кáю, -єш, *гл.* Смеркаться. *Тілько стало намеркати.* Мил. 90. *Було уже пізненько, стало уже намеркать.* Александровск. у.

Наме́сти́. См. **Намітати.**

Намет, -ту, *м.* Палатка, шатеръ, ставка. *А в полі, полі біленький намет.* Мет. 337. *Ой нап'яли козаченьки голубий намет.* Нп. **Стати наметом**. Разбить шатры. *Ой пішов з ними я в гор на війну... Стали наметом там під горою.* Kolb. I. 109.

Наме́тний, -а, -е. Шатерный.

Наме́шкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Нажиться, пожить въ какомъ-либо мѣстѣ.

Намива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **намити, -ми́ю, -єш,** *гл.* Намывать, намыть.

Намигну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* Бросить взглядъ, мигнуть. *А на лежале ввесь базар не хоче й оком намигнути.*

І. Намикати, -каю, -єш, *гл.* — **мичо́к**. Приготовить для пряденія **мички** (см.).

II. Намика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Наматывать, навивать. *Челядина, що стоїть на вершку стога, намикає (намотує) той колач* (довге перевесло з сіна) *на вершок остреви, що вистає із стога.* Шух. I. 170. 2) Накладывать пластъ шерсти на щетку съ проволочными крючками, — для расчесыванія шерсти. Вас. 152.

Намилити, -ся. См. **Намилювати, -ся.**

Намилуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Налюбоваться; наляскаться. *Я ж націлувався, я ж намилувався.* Чуб. V. 79.

Намилювати, -люю, -єш, сов. в. **намилити, -лю, -ли́ш,** *гл.* Намыливать, намылить.

Намилюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **намили́тися, -лю́ся, -ли́шся,** *гл.* Намыливаться, намылиться. *Прості люде у нас гречаною половою намилюються.* Борз. у.

Нами́мрити, -рю, -риш, *гл.* Наговорить невнятно.

Намина́ти, -наю, -єш, сов. в. **нам'я́ти, -мну, -не́ш,** *гл.* 1) Мять, помять; наминать, намять. *В руках груша аж помнякшала, — так її наминає.* Св. Л. 205. **Найняти чуба**. Выдрать за волоса. 2) Только несов. в. Жадно ѣсть. *Голодний, — так наминає!* Черниг.

Наминачка, -ки, *ж.* Потасовка.

Намислити. См. **Намислювати.**

Нами́слишати, -люю, -єш, сов. в. **намислити, -слю, -лиш,** *гл.* Придумывать, придумать, выдумывать, выдумать. *Що там намислить, чи зробить, — мати удові похваляться.* МВ. II. 79.

Нами́сник, -ка, *м.* Посудная полка или небольшой шкапчикъ для посуды надъ дверью гуцульской хаты. Шух. I. 101.

Намистечко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **намисто.** *Лупи мені намистечко на білую шию.* Чуб. V. 105. 2) При кипѣніи воды пузырьки возлѣ краевъ посуды. *Нерве намистечко у чавуні по-над краями, то вже вода починає закипати.* Волч. у. 3) **Намистечко кувати**. О кукушкѣ: куковать. *Зозуленька... живе собі як панна, гуляє у садку, нічого не псує, по гілечках намистечко кує да скілько літ кому прожить віщує.* Греб. 365.

Намистина, -ни, *ж.* Одно зерно мониста. Ум. **Намистинка, намисти́ночка.**

Намисто, -та, *с.* 1) Монисто, ожерелье. *Куплю тобі намисто та на шиї повішу.* Мет. 7. **Добре намисто**. Монисто изъ красныхъ коралловъ. **У його багацько намиста на шиї**. У него много долговъ. 2) Наросты на шеѣ у индюка. Ум. **Намистечко.**

Намити. См. **Намивати.**

Наміня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Намѣнять. *Він наміняв дрібних шагів.*

Намір, -ру, *м.* Намѣреніе. *Своїх намірів він не сповіряв дома нікому.* Мир. Пов. I. 161. **Без наміру**. Ненамѣренно.

Наміритися. См. **Намірятися.**

Наміркуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Надуматься.

Намірятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **намірятися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Нацѣливаться, нацѣлиться. *Стрілець ще намірився в третій раз.* Рудч. Ск. І. 142. 2) Замахиваться, замахнуться. *Він уже намірився мене вдарити.* 3) Вознамѣриваться, вознамѣриться.

Намісити. См. **Намішувати.**

Намісник, -ка, *м.* 1) Намѣстникъ. Мет. 199. *Шановні гості, славних потентатів намісники і речники достойні* (про посли). К. Бай. 23. *Команда ж рушила в Смілу, а намісник... у Кам'янку, бо там він жив і була там у його сотня лейстрових козаків.* ЗОЮР. І. 282. *Братіку-намісничку, сядь собі на кріслечку.* Нп. 2) Приходскій священникъ.

Намісти́ти, -міщу, -стиш, *гл.* Помѣстить много, наставить.

Намість, намісць, *нар.* Вмѣсто. Желех.

Наміт, -мету, *м.* = **Намет.** *Наступила чорна хмара, став дощ накрапать; ой стали наші козаки в наміт утікать.* О. 1861. VIII. 100.

Наміта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **намести, -мету, -те́ш,** *гл.* Наметать, наместь.

Намітити. См. **Намічувати.**

Намітка, -ки, *ж.* 1) Женскій головной уборъ: покрывало изъ простой самодѣльной кисеи, которымъ повязываются замужнія женщины поверхъ очіпка. Чуб. VII. 424. 2) Ткань: родъ грубой кисеи. Мил. 168. Ум. **Наміточка.**

Намітчаний, -а, -е. Сдѣланный изъ ткани для намітки.

Намітчи́на, -ни, *ж.* = **Намітка (плоховатая).** *Завернула пані білу намітчину.* Чуб. V. 1069. Ум. **Намітчи́нка.**

На-міць, *нар.* Накрѣпко. *Не на-міць робилось.*

Намічувати, -чую, -єш, сов. в. **намітити, -мічу, -тиш,** *гл.* 1) Намѣчать, намѣтить, отмѣчать, отмѣтить. 2) Замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить.

Намішати. См. **Намішувати.**

Намішуваник, -ка, *м.* Родъ хлѣба. *Було, що понапікаємо паляниць, намішуваників!* Г. Барв. 42.

Намішувати, -шую, -єш, *гл.* 1) сов. в. **намісити, -мішу, -сиш,** *гл.* Намѣшивать, намѣсить. 2) сов. в. **Наміша́ти, -ша́ю, -єш.** Намѣшивать, намѣшать. *Тільки зверху чисте зерно, а в середині з половою намішане.* О. 1861. VI. 75.

Намліти, -лію, -єш, *гл.* Намлѣть, изнемочь; претерпѣть много. *Що то душа наболіла, серце намліло!* Г. Барв. 96.

Намлі́тися, -лі́юся, -єшся, *гл.* **Голодом намлітися**. Голодать. *І голодом не раз намлівся, і всякої нужди натерпівся, і чого не було.* Св. Л. 37.

Намно́жити, -жу, -жиш, *гл.* Умножить, расплодить. *А він же то намножив їм господи.* К. Іов. 50.

Намно́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Умножиться, размножиться.

Намня́ти, *гл.* = **Нам'яти.**

Намняшку́рити, *гл.* = **Нам'яшкурити.**

Намова, -ви, *ж.* 1) Наущеніе, внушеніе, подговоръ, подстрекательство. *То намова доконче була, бо він сам не годен те зробити.* Камен. у. **З намови**. По наущенію. 2)

Уговоръ, соглашеніе. *У нас з ним була намова спалить того за те, що обіжав.* Екатериносл. г. Ум. **Намовонька.** *Я тебе любив не з людської намововоньки.* Гол. І. 271.

Намо́вина, -ни, *ж.* = **Намова 1.** *Не любив Роман жони із людської намовини.* Гол. III. 28.

Намовити, -ся. См. **Намовляти, -ся.**

Намо́вка, -ки, *ж.* = **Намова.** *Може в них була така намовка, Бог їх зна.* Александров. у.

Намовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **намовити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Уговаривать, уговорить, убѣждать, убѣдить, склонять, склонить. *Намовили її, щоб випросила собі Одарку.* МВ. І. 74. *П'є в корчмі, гуляє, дівча намовляє: «Ходи, дівча, з нами, з нами двораками».* КС. 1883. IV. 906. 2) Наговаривать, наговорить, клеветать, наклеветать.

Намовля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **намо́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Уговариваться, уговориться, сговариваться, сговориться. Мир. ХРВ. 57. *Так намовились між себе, щоб уже всіма голосами Сомка обрати.* К. ЧР. 303.

Намо́вонька, -ки. Ум. отъ **намо́ва.**

Намогтися. См. **Намагатися.**

Намока́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **намокнути и намо́кти, -кну, -неш,** *гл.* Намокать, намокнуть.

Намоли́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Намолиться. *Надивитись, намолитись і заснуть навіки.* Шевч. 328.

Намоло́ти, -мелю́, -леш, *гл.* Намолоть, смолоть. *Нажав, намолотив, намолов.* Рудч. Ск. II. 120.

Намолотися, -мелюся, -лешся, *гл.* Намолоться.

Намолотити. См. **Намолочувати.**

Намолотитися, -лочуся, -тишся, *гл.* Намолотиться.

Намоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. **намолотити, -лочу, -тиш,** *гл.* Намолачивать, намолотить. *Нажав, намолотив, намолов.* Рудч. Ск. II. 120.

Намо́нятися, -няюся, -єшся, *гл.* 1) Натрудиться, устать. *Так за день намонялась, що крий, Боже! аж кісточки всі болять.* О. 1861. XI. Кух. 26. *Я оце так за ранок намонявсь, тілько хотів супочити.* 2) Напиться пьянымъ, налимониться. *Намонявся так, що ні татка, ні матки, — нічого не тямле.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Намордень, -дня, *м.* Оплеуха, пощечина.

Намордуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Намучиться, устать.

Наморжень, -жня, *м.* Толстая жердь, идущая параллельно съ полозомъ саней, выше его, къ которой прикрѣпляется верхній конецъ **копилів**. Сумск. у.

На́морозень, -зня, *м.* = **Наморжень.** Желех. Новомоск. у. (Залюбовскій).

Наморозки, ів, *м. мн.* Намерзшій на окнѣ ледъ и снѣгъ. *Наморозки на вікні.* Константиногр. у.

Намоскалитися, -люся, -лишся, *гл.* Пріобрѣсть солдатскія замашки, привычки. *Він так намоскалився, що з-під живого п'яти ріже.* Ном. № 2926.

Намостити. См. **Намощувати.**

Намотати. См. **Намотувати.**

Намо́тувати, -тую, -єш, сов. в. **намота́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Наматывать, намотать. Желех.

Намочити. См. **Намочувати.**

Намо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **намочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Намачивать, намочить. *Не бий, не печи, — тільки язик намочи.* Ном. № 11448. *Щоб тебе дощ намочив!* Посл. *Намочила сорочки.*

Намо́щувати, -щую, -єш, сов. в. **намостити, -мощу, -стиш,** *гл.* 1) Намащивать, намостить. 2) Настилать, настлать. *Дурень намостив колючок під яблунею.* Рудч. Ск. II. 156.

Намуги́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Намурлыкаться.

Намудрувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Намудрить.

Намул, -лу, *м.* Илъ.

Намулити. См. **Намулювати.**

Намулювати, -люю, -єш и намуля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **намулити, -лю, -лиш, наму́ляти, -ляю, -єш,** *гл.* 1) Заносить, занести иломъ. 2) Натереть, нажать. *Нащо ж тобі, моя мила, так тяжко працювати, на пальчиках піхурчики намуляти.* Грин. III. 325. *Три пузирі крівавиї намуляла.* Чуб. V. 668.

Наму́ляти, -ляю, -єш, *гл.* = **Намулити.**

Намуркота́ти, -кочу, -чеш, *гл.* Намурлыкать.

Намуркотатися, -кочуся, -чешся, *гл.* Намурлыкаться.

Намурмоситися, -мо́шуся, -сишся, *гл.* Надуться, нахмуриться. *Ну, вже намурмосилась.* Ном. № 3366.

Намурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Настроить (о камен, постройкахъ).

Намурхатися, -хаюся, -єшся и намурхатитися, -хачуся, -тишся, *гл.* Натоптаться. *За день намурхатишся (намурхаєшся), то й ніг не чуєш.* Луб. и Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Намучити, -чу, -чиш, *гл.* Намучить, измучить.

Намучитися, -чуся, -чишся, *гл.* Намучиться, измучиться. *Доки не намучиться, доти не научиться.* Ном. № 6032.

Намуштруватися, -руюся, -єшся, *гл.* 1) Достаточно долго пробыть на ученьи (о солдат.). 2) Дисциплинироваться.

Нам'я́ти. См. **Наминати.**

Нам'яшкурити, -рю, -риш, *гл.* Намять, надрать. *Нам'яшкурити чуба. Мене перестріла да за ухо, да так добре нам'яшкурила.* Г. Барв. 47.

Нанадити, -джу, -диш, *гл.* Наловить рыбы удочкой. Желех.

Нанашка, -ки, *ж.* Крестная мать. О. 1861. X. Свидн. 65.

Нанашко, -а, *м.* Крестный отецъ. О. 1861. X. Свидн. 55.

Нанезабудь, *нар.* На память.

Нанести. См. **Наносити.**

Наниз, *нар.* Внизъ. Пливе **нани́з**. Плыветъ внизъ по рѣкѣ.

Нанизати. См. **Нанизувати.**

Нанизувати, -зую, -єш, сов. в. **нанизати, -нижу, -жеш,** *гл.* Нанизывать, нанизать.

Наніма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* = **Наймати.** *Та не буду нанімати няньки.* Чуб. V. 866.

Наніс, -но́су, *м.* Наносъ.

Нання́ти, наньмаю, -єш, *гл.* = **Найняти.** *Ще й музики нанняла і беседу привела.* Грин. III. 332.

Нано́сити, -но́шу, -сиш, сов. в. **нанести, -несу́, -се́ш,** *гл.* Наносить, нанести, приносить, принести. *Нанеси, Боже, кудлатого, щоб було за що скубти.* Ном. *Люде*

нанесли породіллі мняса, паски, хто яєць, хто молока. Г. Барв. 530. **Наносити**. См. **Наношувати.**

Нано́шувати, -шую, -єш, сов. в. **наносити, -ношу, -сиш,** *гл.* Нанашивать, наносить. *Соломи в сіни наносила.* Шевч. 435. *Ой пий, мати, тую воду, що я наносила.* Мет. 72.

Наньмати, -маю, -єш, *гл.* = **Наймати.** Желех.

Наню́хати, -хаю, -єш, *гл.* Пронюхать. *Нанюхали, що коло вікна близько лежить сало.* Рудч. Ск. I. 195.

Нанюхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Нанюхаться. *Добре нанюхався.* Ном. № 12618.

Наня́ти, -ся. См. **Наймати, -ся.**

Наобідатися, -даюся, -єшся, *гл.* Наобѣдаться.

Наобіцювати, -цюю, -єш и наобіця́ти, -ця́ю, -єш, *гл.* Наобѣщать.

Наобри́днути, -дну, -неш, *гл.* Надоѣсть. Константиногр. у.

Нао́длів, *нар.* = **Навідлів.**

Наодлу́ці, *нар.* Отдѣлившись. **Жити наодлуці**. Выдѣлиться хозяйствомъ. *Другий син наодлуці, а цей з батьком живе.*

Наодрізі и наодрізні, *нар.* Отдѣльно, выдѣлившись. *Я тепер живу від батька наодрізі, окроме.* Екатерин. у. *Мій син живе наодрізні в мене: що в його робиться в хаті, — я не знаю.* Новомоск. у.

Нао́дшибі, *нар.* Въ сторонѣ, особнякомъ.

Наоко́ло, *нар.* Вокругъ. *Наоколо того села були ліси, гори.*

Наокру́г, *нар.* = **Наоколо.** Галиц.

Наопак, *нар.* Навыворотъ, въ противоположную сторону. *Написав письмо наопак.* Волын. г.

Наопа́ч, *нар.* = **На-опак.**

Нао́паш, нао́пашки и нао́пашку, *нар.* Въ накидку. *Драночка на йому і наопаш латана свитина.* Г. Барв. 353. *Хоч в ряднині, аби наопашки* (о шляхетской спѣси). *Узяв кожух наопашки, пішов в корчму пити.* Грин. III. 555. *Ой чи се ж той Микита, що наопашку свита.* Нп.

Наоповіда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Наразсказывать много. *Такого нам наоповідав, що ввесь день слухали.*

Нао́пуль, *нар.* На половину. Чуб. VII. 551.

Наосліп, *нар.* Слѣпо, не глядя.

Наора́ти. См. **Наорювати.**

Наору́дувати, -дую, -єш, *гл.* Сдѣлать, устроить, распорядиться.

На-оружку, *нар.* Снаружи. *Винеси ясла, постав на-оружку, бо в оборі тісно.* Міус. окр.

Нао́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **наора́ти, -орю, -реш,** *гл.* Вспахивать, вспахать. *Наори мілко та посій рідко, то і вродить дідько.* Ном. № 7170.

Нао́слаб, на-о́слабі, *нар.* Не натянуто, свободно. *І ланцюг на-ослабі. Накиньте мені латочку на чобіт та наослаб, щоб натягаючи чобіт не теє.* Лебед. у.

Наостанку, наоста́нці, *нар.* Наконецъ; въ концѣ. *Може б ще я здужав наостанку віку вам заграти, голосно заспівати.* ЗОЮР. I. 187.

Нао́хляп, *нар.* 1) Мѣшкомъ. *На неї плаття наохляп стоїть.* 2) Безъ сѣдла. *Їхати конем наохляп.*

Наочне, *нар.* 1) Видимо, очевидно, явно. 2) Своими глазами.

Наочний, -а, -е. 1) Очевидный, явный. 2) Находящійся на глазахъ. 3) **Нао́чний свідок**. Свидѣтель-очевидецъ. Желех.

На́пад, -ду, *м.* 1) Нападеніе, аттака. *Два напади ляхи одбили.* Стор. *Опанували б ми були Крим за одним нападом.* К. ЦН. 221. 2) Пароксизмъ. 3) Двома, трьома нападами. Въ два, три пріема; два, три раза. *Третім нападом роблю.* Ном. *Трома нападами сіяли ліс.* Звенигор. *у. Двома нападами дощ ішов. Аж трьома нападами били його.* **І трьома нападами не озьмеш**. Никакъ не возьмешь. Мнж. 169. 4) Тошнота, болѣзнь у скота отъ обжорства. Угор.

І. Нападати, -даю, -єш, *гл.* Нападать (о многихъ). *Після бурі такого багато нападало в саду груш та яблук.*

II. Напада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **напасти, -паду, -де́ш,** *гл.* 1) Нападать, напасть. *Кожне одбивається, як нападають.* Ном. № 3293. *На лубенському шляху напали гайдамаки.* Стор. МПр. 97. Напала на Його пропасниця, кашель. Онъ заболѣлъ лихорадкой, кашлемъ и пр. 2) Встрѣчать, встрѣтить, наталкиваться, натолкнуться. *Ходив, ходив і таки напав на таких...* Стор. МПр. 41.

І. Напа́датися, -даюся, -єшся, *гл.* Много разъ падать. *Поки натрапиш на їх — що нападаєшся да наспотикаєшся.* О. 1862. VI. 57.

II. Нападатися, -даюся, -єшся, сов. в. **напа́стися, -паду́ся, -дешся,** *гл.* Накидываться, накинуться, нападать, напасть, придираться, придраться. *Всі нападаються.* Ном. *Нападись на кого багатшого.* Ном. № 2804.

На́падень, -дня, *м.* Рыболовный снарядъ, вентеръ, натянутый на большой обручъ на длинномъ шестѣ. Вас. 189.

На́падка, -ки, *ж.* Рыболовный снарядъ, родъ сака. Шух. І. 227.

Напа́дкуватий, -а, -е. Придирчивый, привязчивый.

Нападок, -дку, *м.* Напасть. *І заступайте од вражди, од бід, напраслини, нападку.* Котл. Ен. V. 46.

На́падь, -ді, *ж.* = **Нападок.**

Напако́вувати, -ко́вую, -єш, сов. в. **напакува́ти, -ку́ю, -єш,** *гл.* Накладывать, наложить, напаковывать, напаковать, набивать, набить. *Всячини напакували: і курей, і гусей — все печених, — і печене порося начинене, і масла, і всього, всього.* Св. Л. 9. *Напакували цілу можу хлібом та паляницями, таранню, чехонню та всякими харчами.* Г. Барв. 145. *А положи нам, Остапе, спасибі тобі, дров у грубу! — Напакую, напакую! — сказав увічливо Остап.* Г. Барв. 24.

Напалити, -ся. См. **Напалювати, -ся.**

Напалок, -лки и напальок, -льку, *м.* 1) Палець перчатки. 2) Перевязка на больномъ пальцѣ. 3) Наперстокъ съ желѣзнымъ крючкомъ, надѣваемый на палецъ рѣшетникомъ, — крючкомъ раздирается полоса лыка на части. Вас. 175.

Напалювати, -люю, -єш, сов. в. **напалити, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Натапливать, натопить, накаливать, накалить. *Напалили піч.* 2) Нажигать, нажечь. *Треба замазувати на сволоці хреста, що напалюється у страшний четверг.* ХС. VII. 419.

Напалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **напали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Натапливаться, натопиться, сильно нагрѣться. *Напалилася груба добре.* 2) Нажигаться, нажечься.

Напам'ята́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Удержать въ памяти, постоянно помнить. *У мене діти дрібні, то я не можу напам'ятатися.*

Напам'ять, *нар.* Наизусть.

Напануватися, -нуюся, -єшся, *гл.* 1) Достаточно погосподствовать. 2) Достаточно побарствовать.

Напанькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Наняньчиться, навозиться съ кѣмъ.

Напа́рити, -рю, -риш, *гл.* Напарить.

Напа́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Напариться.

Напароси́ти, -рошу́, -сиш, *гл.* = **Напарусити. Напарошений вітря́к**. Вѣтряная мельница, на крыльяхъ которой натянуто полотно.

Напарте́лити, -толю, -лиш, *гл.* Плохо сдѣлать, навахлять, напачкать.

Напарубкува́тися, -куюся, -єшся, *гл.* Пробыть долго парнемъ.

Напаруси́ти, -рушу, -сиш, *гл.* Натянуть полотно. *Треба крила* (у вітряку) *напарусити.* Канев. у.

Напаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **напасти, -су́, -се́ш,** *гл.* Пасти досыта, напасти (скотъ). *Сьогодня добре напасла корову.* **Напасти о́чі**. Вдоволь насмотрѣться. *Не напасу своїх очей, на їх глядячи.* Г. Барв. 294. (Пливучи) *в-останнє рідними лугами й берегами, дід очі приязні пасе й не напасе.* К. Дз. 155.

Напасатися, -са́юся, -єшся, сов. в. **напастися, -суся, -сешся,** *гл.* Напасаться, напастись. *Попід мостом трава ростом, що й кінь напасеться.* Мет. *Волики напасаються.* Грин. III. 50. *Чужим добром не напасешся, — своє дбай.* Г. Барв. 428.

Напаскудити, -джу, -диш, *гл.* Нагадить, напакостить; испражниться. *Наклав-наклав, напаскудив, ледве сопе.* Ном. № 14280. *Шось на току напаскудило.* Мнж. 123.

Напасни́й, -а́, -е́. Нападающій, придирчивый, задорный.

Напасник, -ка, *м.* Нападающій, задира, обидчикъ. НВолын. у. *Одчепися, напаснику, я не була на празнику.* Нп. Закр. *Відчепися, напаснику, маєш ти дівчат без ліку.* Грин. III. 242. *Напасник на культурних людей Острянин.* К. Кр. 11.

Напасниця, -ці, *ж.* Нападающая, задирщица, обидчица.

Напасочка, -ки. Пастьба. *Утка йде, утенята веде на напасочку, на порясочку.* Чуб. III. 180.

I. Напасти, -ся. См. **Нападати, -ся.**

II. Напасти, -ся. См. **Напасати, -ся.**

Напастува́ння, -ня, *с.* Нападеніе, прицѣпка, придирка.

Напастува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Нападать, задѣвать, зацѣплять. *Не напастуй, не напастуй, суча дочко.* Канев. у.

Напасть, -сти, *ж.* 1) Напасть, придирка. *Хто хоче напасти, най того Бог поб'є.* Камен. у. 2) Бѣда, несчастіе. *Чи довго жити у сій напасті? Що Бог дасть, то не напасть.* Ном. № 60. 3) Штрафъ, пеня. *Мені оце присудив мировий платити 40 р. напасти.* Остер. у. 4) **Напасть натяга́ти на ко́го**. Взводить напраслину. *Напасть натягає на мене.* НВолын. у. 5) **До напасти**. Пропасть, много. *Курей тут до напасти.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Напатрати, -раю, -єш, *гл.* О птицахъ: ощипать нѣсколькихъ и приготовить для варки или жаренья.

Напаха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Накурить чѣмъ-либо благовоннымъ, надушить. *Оце як напахали! Чим це ви? Чи не тим, шо отто продають венгерці? Курильні листки, чи як на їх казать?* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Напахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Надушиться, пропитаться запахомъ. *У садочок пійду, — васильками напахаюсь.* Нп. *Напахаєшся зіллячка розмаринового, націлуєшся личенька рум'яного.* Нп. *Ти по чужих степах находився, руської кости напахався, то вона коло тебе й пахне.* Рудч. Ск. І. 85. *Москаль, напахався московського духу.* О. 1862. V. 40.

Напашити, -шу, -шиш, *гл.* = **II. Напасти**. *Скотина напашена.*

Напашитися, -шуся, -шишся, *гл.* = **II. Напастися**. *Воли вже напашилися.* Ковельск. у.

Напащикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Рѣзко накричать.

Напе́вно, *нар.* Навѣрное.

Напекарюва́ти, -рю́ю, -єш, *гл.* Напечь (хлѣба)!

Напекти, -ся. См. **Напікати, -ся.**

Напеле́хати, -хаю, -єш, *гл.* Нарвать, набрать много. *Дивись, напелехала цілу запаску яблук. Напелехала повну тарілку вишень.* Левиц. Пов. 216.

Напеле́шкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Набраться.

Наперебеса́, *нар.* — **нести**. Нести что-либо какъ бесаги, т. е. перекинувъ черезъ руку, черезъ плечо. Желех.

Напере́д, *нар.* 1) Напередъ, впередъ. *Побігши наперед, зліз на шовковицю.* Єв. Л. XIX. 4. 2) Впередъ, сначала, прежде всего. *Наперед усіх благословення прохав.* Макс. *Нехай дадуть мені наперед гроші.* МВ. І. 31. 3) Впредь. *Дай, Боже, наперед лучче.* Ном. № 375.

Напе́реді, *нар.* Впереди. *Хай ваша річ напереді.*

Напередо́вець, -вця, *м.* Передовой, впереди идущій.

Наперекір, *нар.* Наперекоръ, вопреки. *Невесела думка наполягла на її чоло, наперекір веселій природі.* Левиц. І. 339.

Наперекіс, *нар.* Наискось. *Беріться лиш дручками наперекіс.*

Наперемінку, *нар.* Поперемінно. *Наперемінну: то дощ, то вияснiться.* Ном. № 568.

Напе́рстник, -ка, *м.* 1) Раст.: Digitalis. 2) Маленькая мягкая суконная онучка, которою гуцулы и верховинцы обворачиваютъ при обуваніи пальцы ногъ. Гол. Од. 67.

Напе́рс(т)ниця, -ці, *ж.* = **Наперстник 2.** Шух. І. 138.

Напе́рсток, -тка, *м.* 1) Наперстокъ. 2) Желѣзное кольцо, которымъ коса прикрѣпляется къ косовищу.

Напе́рти, -ся. См. **Напірати, -ся.**

Наперчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Приправить перцемъ. Желех. *Пироги добрі, та начинку дуже наперчили.* Харьк. г.

Напе́стуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Нанѣжиться, наняньчиться.

Напетлюва́ти, -люю, -єш, *гл.* Намолоть пеклеванной муки. *Він намеле й напетлює, він обійме й поцілує.* Чуб. V. 529.

Напечатати, -таю, -єш, *гл.* = **Надрукувати.**

Напечи, -чу, -чеш, *гл.* = **Напекти.** Желех.

Напива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **напи́ти, -п'ю, -п'єш,** *гл.* Выпивать, выпить на извѣстную сумму.

Напива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **напитися, -п'юся, -п'єшся,** *гл.* 1) Напиваться, напиться. *Хай солодкого меду напивається.* Мет. 257. 2) **Напитися до ко́го**. Выпить за здоровье кого. *Стань, батеньку, проти мене та напийся до мене повною повненькою, доброю доленькою.* О. 1862. IV. 22.

Напи́зитися, -пижуся, -зишся, *гл.* 1) Надуться, напыжиться, важно держать себя. *Чогось наша сваха надулася, надулася... й напизилася.* Грин. III. 493. *І так же то* (півень) *напизиться тобі, надметься... і виступа так пишно.* Сим. 212. 2) Оттопыриться. *Все коло неї напижене, обдулось.* Св. *Л.* 89.

Напи́лий, -а, -е. Пьяный, хмѣльной. НВолын. у. *То безбожні бесурмени теє зачували, напилого козака зараз познавали.* Макс. (1849), 86.

Напилити. См. **Напилювати.**

Напи́лок, -лка, *м.* Напильникъ, терпугъ.

I. Напилювати, -люю, -єш, сов. в. **напилити, -лю́, -лиш,** *гл.* Пылить, напылить.

II. Напилювати, -люю, -єш, сов. в. **напиля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* Пилить, напилить. *Напиляв дров.*

Напина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **напнути и нап'ясти́, -пну, -не́ш,** *гл.* 1) Напяливать, напялить, натягивать, натянуть, покрывать, покрыть, надѣвать, надѣть. *Скинув з себе синій жупан та над ними і нап'яв.* Чуб. V. 956. *Благослови, отамане, намет нап'ясти.* Мет. 449. *Лізе на лавку, напинає богів.* Грин. III. 446. *Виходить мати з житом, нап'ята кожухом навиворот.* Грин. III. 442. *Напни хустку! Я ж тебе, сестрице, напинаю* (наміткою). Мет. 208. *Уздечки не напнуть на його* (на коня). Греб. 382. **Напнути мо́крим рядно́м**. = **Накри́ти мокрим рядно́м.** *Батько напнув його мокрим рядном.* Левиц. К. С. 2) Натягивать, натянуть (струну, веревку и пр.). *Напинати лука. Як напне стрілець тетівку.* Рудч. Ск. II. 83. 3) Нападать, напасть, наброситься на кого. *Набіг вовк на табун гуртових свиней; вони його як нап'яли, одна попінила, дак того вовка і розірвали... вовки.* О. 1861. V. 68. Въ переносн. смыслѣ: настаивать, настоять, прижимать, прижать къ стѣнѣ. *Напнув жида, щоб повернув гроші. Напинали його, щоб росказав, що він дума.* Павлогр. у. 4) Догонять изо всѣхъ силъ. *Шість чололовіка вовків як нап'яли одного зайця: один біжить, а другі одстануть; а далі другий як уляже — от-от дожене.* О. 1861. V. 69. 5) **Напиня́ти пупа**. = **Напинатися 3.** Ном. № 10018.

Напина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **напнутися и нап'ятися, -пнуся, -не́шся,** *гл.* 1) Покрываться, покрыться. *Вона напнулася хусткою.* Харьк. *Кобеняком нап'явся.* Рудч. Ск. II. 206. 2) Натягиваться, натянуться. *Струна напинається.* 3) Натужиться, понатужиться. *Нап'явсь, за гілечку смикнув, аж дерево те затріщало.* Котл. Ен. III. 21. *Черв'як плазує... аж напинається, аж звивається, поспішаючи.* Мир. ХРВ. 48.

Напиндючитися, -чуся, -чишся, *гл.* Надуться. *Нажабиться кожен, напиндючиться.* Св. *Л.* 291.

Напиря́ти, -ряю, -єш, *гл.* Натащить, набросать. *Бач, напиряв стогів сіна скілько.* Новомоск. у.

Напис, -су, *м.* Надпись. *Хмельницький отакий напис зробив.* Ном. № 8099. *Зробить такий напис, що хто знайде* (скарб), *нехай в граматку запише моє им'я.* КС. 1883. IX. 232.

Написати, -пишу, -шеш, *гл.* 1) Написать. *Напиши оце слово. Написав до його такий лист, щоб вертався додому. Написав в законі Господньому.* Єв. *Л.* II. 23. **Як написаний**.

Очень красивый. *Ой оддайте мене та за писаря, щоб я була молода як написана.* Грин. III. 192. 2) Написать, сочинить (книгу, статью и пр.) *Чорна рада, хроніка 1063 року. Написав П. Куліш.*

Напита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Найти кого-нибудь разспрашивая. **Напитати кло́поту (біди, лиха)**. Нажить хлопотъ (бѣды, горя).

Напи́ти, -ся. См. **Напивати, -ся.**

Напи́тий, -а, -е. 1) Напоенный. *Я буду що-дня і наїдена, й напита.* Мнж. 7. 2) Пьяный. *Ти тверезий, я — напита.* Грин. III. 657.

На́питок, -тка, -тку, *м.* Напитокъ. *То Хмельницький теє зачував, ще луччих напитків подавав.* АД. II. 9. *Дорогого напитка метає, по два, по три кубки в руки наливає.* АД. I. 213. Ум. **Напи́точок.**

Напиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **напха́ти, -ха́ю, -єш,** *гл.* Набивать, набить. *Лисичка... за пирії та з хати... Виїла мачок з середини, а туди напхала сміттячка.* Рудч. Ск. II. 6.

Напихатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **напхатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* 1) Набиваться, набиться. 2) Нажираться, нажраться.

Напишатися, -шаюся, -єшся, *гл.* 1) Вдоволь поважничать. 2) Накрасоваться, покрасоваться вдоволь.

Напівпереки́, *нар.* Поперегъ. Вх. Зн. 39. Желех.

Напідпитку, *нар.* Навеселѣ. *Мати сина силою женила, напідпитку невістку судила.* Чуб. V. 727.

Напідпо́вні, *нар.* Во время второй четверти луны. *Святять воду на молодику, напідповні.*

Напідслу́хи, *нар.* Для подслушиванія, шпіонить. *Двох турчинів на підслухи посилає.* АД. I. 211.

Напій, -по́ю, *м.* Напитокъ. *Ой куме мій молодий, то ваш напій дорогий.* Гол. IV. 442. *Я го буду тим вітати, тим напоєм частувати.* Гол. I. 207.

Напіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **напекти́, -печу́, -че́ш,** *гл.* 1) Напекать, напечь. *А де ж ти діла паляницю, чи може ще не напекла?* Шевч. *Я не знаю, чи багато напікати* (пасок). Мир. Пов. II. 54. 2) Нажаривать, нажарить. *Напекла багато баранини.* 3) Напекти раків. Покраснѣть, сконфузясь.

Напікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **напектися, -печуся, -че́шся,** *гл.* 1) Напекаться, напечься. *Лице напеклося біля печі.* Левиц. 2) Нажариваться, нажариться.

Напільжити, -жу, -жиш, *гл.* При устройствѣ сплавного плота гуцулами: на два дерева, положенныя около берега поперегъ рѣки, уложить одно возлѣ другого деревья, которыя затѣмъ сбиваются въ плотъ. Шух. I. 181.

Напільний, -а, -е. Въ украинской хатѣ **напільна стіна** та, къ которой прилегаетъ печь и **піл** (нары), т. е. стѣна, находящаяся налѣво отъ входа. **Напільне вікно**. Окно, помѣщающееся въ помянутой стѣнѣ. Вас. 193. *Чи ти чула, матусенько, як я в тебе була, під напільним віконечком як голубка гула.* Мет. 275.

Напір, -по́ру, *м.* Ступица колеса. Вх. Зн. 39.

Напіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **напе́рти, -пру́, -пре́ш,** *гл.* Напирать, напереть. *Напор на мня, як дуч на теля.* Ном. № 13245. *Із-за Дніпра напірає дурний Самойлтич.* Шевч. *Як на осиці лист, тремтить млинок од хвилі. Вода напре, — дивись — то вискочив гвіздок, то паля тріснула, то заставку розбило, а далі і знесло млинок.* Греб. 384.

Напіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **напе́ртися, -пруся, -решся,** *гл.* 1) Напираться, напереться, набираться, набраться. *Наперлося багато народу.* 2) Упрямиться, заупрямиться, упереться. *Чоловік її не пускав із хати, а вона таки наперлась і пішла.*

Напірити, -рю, -риш, *гл.* 1) Намочить (о дождѣ). *Оце дощ Івана як напірив.* Харьк. у. 2) Отхлестать, нахлестать.

Напірнач, -ча, *м.* 1) Та часть старинной чернильницы, въ которую вкладывавались перья, родъ пенала, составлявшаго одно цѣлое съ чернильницей. 2) = **Напірник.**

Напірний, -а, -е. О дождѣ: проливной. Ум. **Напірне́нький.** *Іде дождик напірненький.* Гол. II. 438.

Напірник, -ка, *м.* 1) Исподняя наволока пуховика, подушки. Сим. 133. Вас. 192. 2) Пеналъ.

Напічний, -а, -е. Напічне вікно́. Небольшое окошко, находящееся въ той стѣнѣ хаты, къ которой прилегаетъ печь, помѣщающееся надъ печью. Сим. VIII. Вас. 150. См. **Напільний.**

Напла́ватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Наплаваться. *Досі ж мої лебеді та й наплавалися.* Грин. III. 408. *Гиля, гиля, сірі гуси, та вже ж ви наплавались.* Чуб. V. 274.

Напла́вистий, -а, -е = **Наддуристий.** Вх. Зн. 39.

Наплавни́й, -а́, -е́. Пловучій. *Наплавний млин, міст.* КС. 1883. IV. 743.

Напла́кати, -ла́чу, -чеш, *гл.* 1) Наплакать. **Як кіт напла́кав**. Очень мало. Ном. № 7695. 2) Навлечь плачемъ. *Нехай уже Мати Божа прощає мене грішну, що я своєму рідному братіку лихо наплакала.* МВ. I. 29.

Наплакатися, -лачуся, -чешся, *гл.* Наплакаться. *Як зійдуся з ким любилась, наплачуся стиха.* Чуб. V. 224.

Наплескати, -плещу, -щеш, *гл.* 1) Наплескать, набрызгать. 2) Нахлопать, нашлепать. 3) Насплетничать, наболтать. *Такого наплескала, шо й матінко! Не плещи язиком!*

Наплести. См. **Наплітати.**

Наплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **напливти, -ву, -веш,** *гл.* 1) Наплывать, наплыть, натекать, натечь. *Неначе хвилі напливали.* Шевч. 519. 2) Натыкаться, наткнуться, на что-либо, плывя.

Наплига́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Напрыгаться, наскакаться.

Напли́нок, -нку, *м.* Наносъ рѣчнаго ила, наносный песокъ. 2) Слѣдъ, вліяніе. *Латинська мова лишила в лядській великий наплинок.*

Наплинути, -ли́ну, -неш, *гл.* = **Напливти.**

Наплисти, -ливу, -ве́ш, *гл.* = **Напливти.**

Наплід, -лоду, *м.* Приплодъ; потомки. *Щоб ви самі... околіли, превражі дуки, з своїми жінками і з усім наплодом.* К. Бай. 43.

Наплі́ндрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Награбить. *Золото, що ми наплі́ндрували.* К. Бай. 91.

Напліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **наплести, -лету, -те́ш,** *гл.* 1) Наплетать, наплесть. 2) **Наплести язико́м**. Выдумать, наболтать, насплетничать. *Ти уже чого не наплетеш своїм безкостим язиком.* Ном. № 12989.

Наплодити, -джу, -диш, *гл.* Наплодить, народить, размножить. *Нігде мені гнізда звити, нігде мені діток наплодити.* Мет. 211. *Багацько хлопців там наплодить.* Котл. Ен.

Наплоди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Наплодиться, размножиться. *У неї як пішли діти, так істино як сарани наплодилось.* Г. Барв. 276. *І наплодилось в тім болоті чортяк до врага.* Рудч. Ск. І. 63.

Наплутати. См. **Наплутувати.**

Наплутувати, -тую, -єш, сов. в. **наплутати, -таю, -єш,** *гл.* 1) Напутывать, напутать. *Наплутала ниток та й пішла, а мені треба росплутувати.* Харьк. 2) Путаться, спутаться въ словахъ. *Щось казав, казав, наплутав, я й не розібрала.*

Наплювати, -люю, -єш, *гл.* Наплевать. *Наплюю я багачу, коли хліб свій молочу.* Ном. № 2559. **І в хату не наплює**. И на минутку не заглянетъ, не зайдетъ. *Як до чужих, то і на увесь день, а до мене — і в хату не наплювала.* Мир. Пов. II. 92.

Наплюгавити, -влю, -виш, *гл.* Напачкать, нагадить, насквервить, напакостить.

Наплюскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Наплескаться вволю.

Напля́мкати, -каю, -єш, *гл.* Начавкать.

Напнути, -ся. См. **Напинати, -ся.**

Наповажитися, -жуся, -жишся, *гл.* Приложить усилія, старанія. *Як не наповажишся, то не буде з того нічого.* Ном. № 7192.

Напо́ванка, -ки, *ж.* = **Напування.**

Наповза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **наповзти, -взу́, -зе́ш,** *гл.* Наползать, наползти.

Напо́внити, -ся. См. **Наповняти, -ся.**

Наповня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **наповнити, -ню, -ниш,** *гл.* Наполнять, наполнить. *Тут тобі, серденько, в степу погибати... Червоною кров'ю річки наповняти.* Мет. 94. а) *Кубочки наповнять.* Мил. 181. б) **Нехай вам Бог наповня́є**! Пожеланіе: пусть Богъ увеличить ваше благосостояніе. Ном. № 4553.

Наповнятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **напо́внитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Наполняться, наполниться.

Наповорітьма́, *нар.* На обратномъ пути.

Наповпере́д, *нар.* Впереди всего; прежде всего. Вх. Зн. 39.

Наповпереджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **наповпереди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* = **Попереджати, попередити.** Вх. Зн. 39.

Напоганити. См. **Напоганювати.**

Напоганювати, -нюю, -єш, сов. в. **напоганити, -ню, -ниш,** *гл.* Нагаживать, нагадить.

Напоготові, *нар.* Наготовѣ, въ готовности. *Приїдуть гості — вона на поготові, привітає їх.* МВ. (О. 1862. III. 41). *У Бога все напоготові.* Ном. № 22.

Напожи́ткуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Попользоваться; накопить (имущества).

Напозича́ти(-ся), -чаю(-ся), -єш(-ся), *гл.* 1) Набрать взаймы. *Ніхто вже не дає: у всіх напозичалися.* Харьк. 2) Надавать взаймы. *Напозичав людям багато, та як то люде оддаватимуть.* Харьк.

Напоїти. См. **Напувати.**

Наполегати, -га́ю, -єш, *гл.* = **Наполягати.** *Одначе таки наполегали на їх, щоб узяли.* Г. Барв. 43. *А я все наполегаю: скажи та скажи!* МВ. II. 20.

Наполіскувати, -кую, -єш, сов. в. **наполоскати, -лощу, -щеш,** *гл.* 1) Наполаскивать, наполоскать. 2) При обработкѣ овчинъ: періодически переворачивать овчины въ квасильномъ чану, перекладывая верхнія внизъ чана и обратно. Вас. 153. Также при

дубленіи кожъ: обмывать кожу дубильнымъ растворомъ нѣсколько разъ, пока кожа станетъ мягкою и гибкою. Вас. 158.

Наполоскатися, -лощуся, -щешся, *гл.* Вдоволь наполоскаться.

Наполо́хати, -хаю, -єш, *гл.* Напугать.

Наполумити, -млю, -миш, *гл.* Убѣдить, уговорить. *Я зовсім не хтів його позивати, та Грицько як зачав, як зачав, та таки наполумив мене позиватись.* Кіев. у. *Не хтілось їхати у Київ, але батько наполумив мене, — бач, тепер заробітки добрі під льодом.* Кіев. у.

Наполумитися, -млюся, -мишся, *гл.* Твердо рѣшиться на что. *Він як наполумиться на що небудь, то нічим його не зіб'єш.* Кіев. у.

Наполювати, -люю, -єш, *гл.* Достать охотой, поймать на охотѣ.

Наполяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **наполягти, -ля́жу, -жеш,** *гл.* Налегать, налечь, настаивать, настоять. *Наполягли сини, щоб поділити їх усім, так я мусив теє.* Каневск. у.

Наполягти́ся, -ля́жуся, -жешся, *гл.* Твердо рѣшиться. *Наполігся пан одібрать у мене землю.* НВолын. у.

Напонадздрити, -здрю, -риш, *гл.* Высмотрѣть что-либо, открыть, найти. Мнж. 186.

Напопри́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Наперчить. *І печена, і варена, і пеприком напопрена.* Гол. IV. 530.

Напо́рати, -ра́ю, -єш, *гл.* Надѣлать, наготовить.

Напо́ратися, -раюся, -єшся, *гл.* Натрудиться, устать отъ работы.

Напоро́ти. См. **Напорювати.**

Напоро́тися, -рю́ся, -решся, *гл.* 1) Наткнуться на что-либо острое. *Напоровся на вила.* 2) Нажраться. *Оце я напоровся борщу.* Зміев. у. 3) Наработаться, распарывая что-либо.

Напороши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) Напылить. 2) Посыпать, насыпаться. *Напорошив сніг.*

Напоруди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Научить, наставить. Мнж. 186.

Напорювати, -рюю, -єш, сов. в. **напорота, -рю́, -реш,** *гл.* 1) Предъ очищеніемь срубленнаго дерева отъ коры: прорѣзывать, прорѣзать вдоль всего дерева остріемъ топора кору. Шух. І. 177. 2) Нарывать, нарвать въ большомъ количествѣ.

Напорядкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Распорядиться.

Напосіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **напосісти, -ся́ду, -деш,** *гл.* Насѣдать, насѣсть, налегать, налечь, настаивать, настоять. *Тоді б ми з москалем так на злочестиві костьоли напосіли, як ляхи на наші благочестиві церкви.* К. ЦН. 276. *Я таки на нього напосяду, то він оддасть.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Напосіда́тися, -даюся, -єшся, сов. в. **напосістися, -сядуся, -дешся,** *гл.* 1) Приставать, пристать, навязываться навязаться, нападать, напасть. *Напосілася жінка, щоб таки їхати у ярмарок.* 2) Твердо вознамѣриться что-либо сдѣлать. *Напосілися на тоє, шоб тужило серце моє.* Чуб. V. 248. *Напосівся хату будувати.*

Напосідливий, -а, -е. Настойчивый.

Напосісти, -ся. См. **Напосідати, -ся.**

На-послідок, *нар.* Въ концѣ.

На-по́ступі, *нар.* Предъ родами, въ ожиданіи родовъ. *Тут косовиця заходе, а жінка на-поступі, — треба на родини та на хрестини грошей, а де їх узяти.* Павлоград. у.

Напосудити, -джу, -диш, *гл.* Настроить, наладить, приготовить, направить. *Я вже тобі напосудила, сідай да тчи.* Канев. у. *Напосудив млина таки як треба, а вітру немає.* Канев. у.

Напосудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Собраться, наладиться, наготовиться. *Дочка оце вмерла, та й син щось напосудився, — лагодиться емірати.* Канев. у.

На-пота́лу. См. **Потала.**

Напо́тім, *нар.* Послѣ, на послѣ.

Напотроши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Напотрошить.

Напоумити. См. **Напоумляти.**

Напоумля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **напоумити, -млю, -миш,** *гл.* Вразумлять, вразумить, научать, научить, надоумливать, надоумить, наставлять, наставить на добрый путь. *Напоумте... Скажіть, будь ласка, як би ви мойому лиху запобігли.* МВ. (КС. 1902. X. 150).

На-по́хваті, *нар.* Подъ рукой. *Лежала сокира на-похваті, а він узяв та й пішов.* НВолын. у.

На-по́хопі, *нар.* = **На-похваті.** *Стояв на-похопі заступ, а він його застукав.* НВолын. у.

Направа, -ви, *ж.* 1) Наущеніе, подущеніе. *Як би не було од старих направи, то й діти б не дражнили острожником.* Харьк. у. З направи. По наущенію. 2) Починка, поправка, исправленіе.

Направе́ць, *нар.* Направо. Вх. Зн. 40.

Направити. См. **Направляти.**

Направка, -ки, ? *Ні швець, ні мнець, ні направка.* Ном. № 2965.

Направля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **направити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Направлять, направить, наводить, навести. *Направляли їх темними лісами.* Стор. МПр. 60. *Став лучок направлять.* Рудч. Ск. I. 139. 2) Наущать, наустить, подстрекать, подстрекнуть. 3) Починять, починить, поправлять, поправить. *Допче дружечка, допче, черевички видопче, дружба ся поставить, — черевички направить.* О. 1862. IV. 18. *Буду тебе паче всіх невольників доглядати, старії і новії кайдани направляти, ланцюгами за поперек втроє буду тебе брати.* АД. I. 212. 4) Исправлять, исправить. *Жид мовить: хрест не зопсуєть, ні направить.* Ном. № 899. 5) **Направля́ти пряжу**. Навертывать нитки на навой въ ткацкомъ станкѣ. Константиногр. у.

Направник, -ка, *м.* 1) Руководитель. 2) Подстрекатель, подуститель. *То такий порадник, тілько на зле направник.* Черк. у.

Напрасний, -а, -е. 1) Несправедливый. *А на мене, молодую, напрасная слава.* Мет. 87. 2) Дерзкій, обижающій, задорливый. 3) Внезапный, скоропостижный.

Напрасник, -ка, *м.* Обидчикъ, задира. *Одчепися, напраснику, я не була на празнику.* Ном. № 2805.

Напрасни́ця, -ці, *ж.* Обидчица, задира. *Масниця-напрасниця.* Ном. № 527.

Напрасно(е), *нар.* 1) Несправедливо. 2) Задорно, дерзко, обижая. 3) Внезапно, скоропостижно. *Напрасне умер Іван: уранці робив, а ввечір умер.* Камен. у.

Напрасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Нагладить.

Напрасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Устать отъ глаженія.

Напрати, -перу, -ре́ш, *гл.* Настирать.

Напрацювати, -цюю, -єш, *гл.* Наработать. *Чи багато він напрацює?* О. 1862. III. 35.

Напрацюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Натрудиться, наработаться. *Напрацювавсь добре, поки постягав каміння докупи.*

Напречудо, *нар.* = **Напрочуд.**

Наприво́зити, -вожу, -во́зиш, *гл.* Навозить, много привезти.

Напридба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Пріобрѣсть. Неправильная форма вмѣсто **надбати**. Встрѣчена только у Котляревскаго: *Всяких всячин напридбала.* Котл. Ен. IV. 17.

Наприймати, -ня́ю, -єш, *гл.* Принять много.

Наприклад, *нар.* Напримѣръ.

Наприкритися. См. **Наприкрятися.**

Наприкря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **наприкритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть.

Наприндити, -джу, -диш, *гл.* Надуть, выпучить. *Наприндив боки з дивування.*

Наприндитися, -джуся, -дишся, *гл.* Надуться, напыжиться. *Наприндилась, надулася, чому в кожух не вдяглася.* Нп.

Наприсідки, *нар.* = **Навприсядки.** Вх. Зн. 40.

Напри́чуд, *нар.* = **Напрочуд.**

Напри́шкуватий, -а, -е. Дерзкій, буйный. Кіев. у.

Напроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **напровадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Наводить, навести, направлять, направить на что. *Напровадив його на п'яну дорогу.* Закр. 2) Наводить, навести много. *Напровадив гостей повну хату.* 8) Наговорить многое. *Язиком намолов та напровадив усякої нісенітниці.*

Напровесні, *нар.* Въ началѣ весны.

Напрово, *нар.* Наскоро, на скорую руку. *Як шкода буде напрово продати хліб, то я заставлю у брата, або що.* Павлогр. у.

Напроку́дити, -джу, -диш, *гл.* Напроказить. *Мабуть добре напрокудив, що вже й очей не появе.*

Напропади́ме, *нар.* На погибель. *Хто іде на Сібір, то певне не на добро, а напропадиме.* Камен. у.

Напропуд, *нар.* Напроломъ, напрямикъ. Мнж. 186.

Напророкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Напророчить. *Не даремне таке напророкував странній.* Г. Барв. 461.

Напроси́ти, -ся. См. **Напрошувати, -ся.**

Напро́стати, -таю, -єш, *гл.* Выравнять, выпрямить. *Напростати цвях.* Камен. у.

Напростець, *нар.* = **Навпростець.** *Ворона напростець літає.* Ном. № 11405.

Напроти, напро́тив, *нар.* Напротивъ. *Повиставляло напроти сонця свої боки.* Левиц. І. 89. *Сіла собі напротив віконця.* Чуб. V. 621. См. **Навпроти.**

Напроти́ти, -рочу́, -тиш, *гл.* Напречь. См. **Напрутити 1.** *Дикий кабан зімою риє землю — рило в його м'ягке, а він його так напротить, що риє краще, як лопаткою.* Терск. об.

Напрохати. См. **Напрохувати.**

Напро́хувати хую, -єш, сов. в. **напроха́ти, -ха́ю, -єш,** *гл.* = **Напрошувати.**

Напрочуд, *нар.* На удивленіе. *Сон дивен, барзо дивен напрочуд.* Макс.

Напрошки́, *нар.* Напрямикъ, прямой дорогой. Вх. Зн. 40.

Напро́шувати, -шую, -єш, сов. в. **напросити, -рошу, -сиш,** *гл.* Напрашивать, напросить; созывать, созвать, приглашать, пригласить многихъ. *Напросила старців і вбогих.* Левиц.

Напрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **напроситися, -шуся, -сишся,** *гл.* (кого про що). Долго просить кого о чемъ. *Тебе я тілько напросився.* Федьк.

Напруга, -ги, *ж.* Напряженіе.

Напругий, -а, -е. 1) Плотный, крѣпкій тѣломъ, упругій. 2) Напряженный.

Напруго и напругом, *нар.* 1) Крѣпко; напряженно. *Не задрімав і на волосок напругом.* 2) Скоропостижно. *Напругом умер.* 8) Стремительно (о теченіи). *Вода напруго пішла.* Вас. 189. *Вода напругом пішла.* Вас. 212.

Напру́джувати, -джую, -єш, сов. в. **напру́ди́ти, -джу, -диш,** *гл.* 1) = **Напружувати.** *Напрудив свої сили.* Левиц. КС. 2) Напускать, напустить (о блохахъ).

Напруди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Навонять (испустивъ вѣтры). *Напрудилася гадова свинота — бодай тобі репнуло!* Ном. № 12407.

Напружувати, -жую, -єш, сов. в. **напружити, -жу, -жиш,** *гл.* Напрягать, напречь; натягивать, натянуть. *Він напружив ноги, наче доганяв злодія.* Мир. ХРВ. 65.

Напружуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **напружитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Напрягаться, напречься.

Напрутити. См. **Напручувати.**

Напру́чувати, -чую, -єш, сов. в. **напрутити, -ручу, -тиш,** *гл.* 1) Напрягать, напречь, натягивать, натянуть. *Напрутити косу* (що косять), *або пилку.* 2) **Напрутити вуса**. Закрутить усъ.

Напрягти́, -ряжу, -же́ш, *гл.* Нажарить. *Загадав жінці напрягти сала.* Рудч. Ск. І. 195.

І. Напряда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **напря́сти, -ряду, -де́ш,** *гл.* Выпрядывать, выпрясти. *По два починки напрядаю.* Чуб. V. 916.

II. Напряда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **напря(е)ну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Покрывать, покрыть, накрывать, накрыть; напяливать, напялить. *Ти хоч би напренула на себе хустку, чи шо.* Александр. у. Слов. Д. Эварн. *Напрядати віз (рядниною, повстю, шкурою).*

І. Напрядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **напря́стися, -ду́ся, -де́шся,** *гл.* Напрядаться, напрясться, попрясть вдоволь. *Поки багатая наспалась, убогая-небогая напрялась.* Чуб. V. 916.

II. Напряда́тися, -даюся, -єшся, сов. в. **напря(е)ну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Покрываться, покрыться, накрываться, накрыться; напяливаться, напялиться. *Один рукав подстелю, другим напрянуся.* Грин. III. 133.

Напрядка, -ки, *ж.* Брезентъ, покрывало для телѣги изъ кожи, войлока или ряднини, вымоченной въ дегтю.

Напрям, -му, *м.* Направленіе. *Воно б можно це зробити* (читальню), *та як би всі такого напряму, як я.* Славяносерб. у.

Напряме́ць, *нар.* = **Навпростець.** *Напрямець тільки ворони літають.* Ном. № 11405.

Напрямити, -ся. См. **Напрямляти, -ся.**

Напрямля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **напрямитися, -млю́ся, -мишся,** *гл.* Направляться, направиться. *Вийшли дівчата з Очкурового двору і напрямилися до батюшки.* Мир. Пов. І. 147. *Очі напрямились на його.* Мир. ХРВ. 140.

Напря́мок, -мку, *м.* = **Напрям.** *Грицько... з усім напрямком свого тихого пахарського життя.* Мир. ХРВ. 391.

Напрямува́ти, -мую, -єш, *гл.* = **Напрямити.** *Іван, ще дитиною напрямований по хліборобській дорозі, так її й держався.* Мир. ХРВ. 125.

Напря́сти, -ся. См. **Напрядати, -ся.**

Напсетити, -сечу, -тиш, *гл.* Навонять (о животныхъ, человѣкѣ). *Брень, брень, шаповал, напсетив, навоняв, у кишеню поховав.* Ном. № 14174.

Напсува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Напортить.

Напува́ння, -ня, *с.* Напаиваніе.

Напува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **напоїти, -пою, -їш,** *гл.* 1) Поить, напаивать, напоить. *Напувала нас солодкими медами.* Мет. 188. *Возик коня напував.* Чуб. V. 135. *Напій, напій, чорнявая, сірії , воли!* Чуб. V. 106. 2) Пропитывать, пропитать что-либо жидкостью. *Я вже ремінь добре напував дьогтем.* Борз. у.

Напу́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Налить. *Багато бочок напудили.* 2) Намочить. *От напудив, як той віл!* 3) Напугать.

Напу́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* Напугаться, испугаться.

Напу́житися. См. **Налужуватися.**

Напужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **налужитися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Надуваться, надуться, напыжиться. *Шаровари напужились.* Кв. II. 125. 2) Принимать, принять надменный видъ.

Напукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Настучаться (въ дверь).

Напундю́читися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Набундючитися 2.**

Напуск, -ку, *м.* = **Напуст.**

Напускати, -ка́ю, -єш, сов. в. **напустити, -пущу, -стиш,** *гл.* 1) Напускать, напустить. *Хто це напустив собак у хату?* 2) Напускать, напустить сверху внизъ, свѣшивать, свѣсить сверху внизъ. *Начосів не напускай.* Ном. № 11264. 3) Нахмуривать, нахмурить. *Напустила брови, як сова.* 4) **Напуст напустити**. Послать наказаніе. *На нас таки Господь напуст напустив.* Г. Барв. 430. См. **Напуст.**

Напускатися, -каюся, -єшся, сов. в. **напуститися, -пущуся, -стишся,** *гл.* Нападать, напасть, набрасываться, наброситься. *На його напустилась росержена молодиця.* Мир. ХРВ. 9. *Чорти як напустяться на його.* Мнж. 127.

Напуст, -ту, *м.*, **напусть, -ти,** *ж.* Попущеніе, наказаніе. *Ти, царице, наша мати, напуст напустим: славне військо запорожське та й занапастила.* Нп. *Бог напусть напустив, діти так і вмірають.* Борз. у. *Господь напусть напустив: гадюки набралось у нас такого багато.* О. 1862. V. 79.

Напустити, -ся. См. **Напускати, -ся.**

Напусто́шити. См. **Напустошувати.**

Напусто́шувати, -шую, -єш, сов. в. **напустошити, -шу, -шиш,** *гл.* Опустошать, опустошить много чего.

Напустува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Нашалиться.

Напути́ти. См. **Напучувати.**

Напутниця, -ці, *ж.* Наставница. *Порадо милая моя, напутнице моя і мати.* Мкр. Г. 25.

Напуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **напухти и напухнути, -хну, -неш,** *гл.* Напухать, напухнуть.

Напуча́ти, -ча́ю, -єш и напучувати, -чую, -єш, сов. в. **напути́ти, -пучу, -тиш,** *гл.* Указывать, указать путь, надоумливать, надоумить. *Хиба я напучав їх красти? Сами зробили, а на мене клеплють.* Новомоск. у. *Я тебе розважала, напучала, як рідна мати.* Г. Барв. 246. *Тепер я тебе напучу, як помиритися з жінкою.* Г. Барв. 343. *Мабуть нечистий напутив його.* К. ЧР. 29.

Напхати, -ся. См. **Напихати, -ся.**

Напхи́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Нахныкаться.

Напхом, *нар.* Биткомъ. *Народу напхом налізло. Напхом понабивані скрині.*

Напши́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Навонять (испуская вѣтры). 2) Наговорить, употребляя звуки пш (о полякахъ). *Прийшов лях, напшикав, напшикав та й пішов собі.* См. **Накакати.**

Напшотити, -шо́чу, -тиш, *гл.* = **Напсетити.**

Нап'ясти, -ся. См. **Напинати, -ся.**

Нап'ятнува́ти, -ную, -єш, *гл.* Заклеймить, отмѣтить. *Нап'ятнуймо його, щоб і діти його знали, що за цяця був їх татуньо.* Св. Л. 222.

Нарабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Награбить.

Нарада, -ди, *ж.* Совѣщаніе.

Нараджувати, -джую, -єш, сов. в. **нарадити, -джу, -диш,** *гл.* Совѣтовать, посовѣтовать. *Вже вони мені пороги позбивали, ходячи да нараджуючи, щоб я притьмом брався.* Г. Барв. 413. *Хороше нарадив.* Ном. № 6122. *Її чоловіка хтось і нарадив.* Мнж. 9.

Нараджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **нарадитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Совѣтоваться, посовѣтоваться, совѣщаться.

Наражатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Нараджуватися. *Ой там Михальок умивається, із своїм таточком наражається.* Грин. III. 43.

Нараз, *нар.* Вдругъ, сразу. *Хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596.

Нарази́тися, -жуся, -зишся, *гл.* 1) Наткнуться на что-либо острое. 2) **— кому.** Навлечь на себя чье нибудь неудовольствіе.

Нараквиця, -ці, *ж.* 1) Поручь (у священника). 2) Шерстяныя или овчинныя манжеты. Вх. Зн. 40. Шух. I. 130.

Наралити, -лю, -лиш, *м.* Напахать ралом.

Наральник, -ка, *м.* Желѣзная часть рала, одѣвающаяся кописть, родъ сошника. Чуб. VII. 401.

Нарамінник, -ка, *м.* Наплечникъ.

Нарахува́ти, -хую, -єш, *гл.* Насчитать.

Нара́яти, -ра́ю, -єш, *гл.* Насовѣтовать, посовѣтовать; указать, порекомендовать. *Нарай, нарай, брате, де дівчину взяти.* Нп. *Нараяв я до баби добрих людців.*

Нарвати, -ся. См. **Наривати, -ся.**

Нарвина, -ни, *ж.* Деревянная палка, которою удерживаютъ полозъ саней въ изогнутомъ положеніи при его приготовленіи. Сумск. у.

Наревти́, -реву, -веш, *гл.* Наревѣть. *А нам про се пороги наші инші надії й міркування наревли.* К. ПС. 136.

Нареготатися, -гочуся, -чешся, *гл.* Нахохотаться.

Наректи́. См. **Нарікати.**

Наремний, -а, -е. Внезапный, скоропостижный. Угор.

Нарепатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Нарепкатися.**

Наре́пкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Нажраться. *Нарепкався, як свиня браги.* Ном. № 12249.

Наре́чений, -а, -е. Нареченный. *Робимо вкупі, молотимо і в гаях рубаємо з нареченим тестем.* Г. Барв. 178. *Вийди, мати, з хати, познавати дитяти: вчора було наречене, а тепер повінчане.* Мет. 171. **Наречена**. Невѣста. **Наречений**. Женихъ. *А ось і моя наречена! сказав Сомко, обернувшись до Лесі.* К. ЧР. 103.

Наречи, -чу, -че́ш, *гл.* = **Наректи.** Желех.

Нарешті, *нар.* Наконецъ. *А нарешті піп Кирика кулаком у стіну: пішов геть з моєї хати, єретичий сину!* ЗОЮР. II. 86. *Ой пив мед і горілку, ще й музики водив, а нарешті досталося, що в поліції сидів.* Руд. Чп. 237.

I. Нарива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **нарвати, -рву, -веш,** *гл.* 1) Нарывать, нарвать. *Ой нарвала дівчина лободи, лободи.* Нп. 2) Надрывать, надорвать частью. *Віжки були цілі, не нарвані, а як потяг, — так і перегоріли.* Волч. у. 3) Прикрѣплять ярмо къ дышлу, и вообще приводить его въ надлежащій порядокъ для запряжки. Рудч. Чп. 251. *Гей вози мажте, ярма наривайте, сиві воли запрягайте!* Рудч. Чп. 97. У Кулиша: надѣть ярмо на воловъ: *Важке ярмо... нарвати круторогим.* К. Дз. 12. **Наривати бики**. Запрягать воловъ. Вх. Зн. 40.

II. Нарива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **нари́ти, -рию, -єш,** *гл.* Нарывать, нарыть. *Клята свиня нарила на городі такого, що хоч плач!*

Нарива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **нарва́тися, -вуся, -вешся,** *гл.* Набрасываться, наброситься на ѣду, съ жадностью ѣсть. *Літо, зробилось вдень жарко. Отара цілий день на тирлі недалеко води... Сонце на захід; отара наривається на пашу.* О. 1862. V. Кух. 33.

Нариґлювати, ґлю́ю, -єш, и нариґувати, -ґую, -єш, *гл.* Плохо написать, нацарапать. *Бач, як нариґлював письмо.* Волч. у.

Наримарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* = **Налимарювати.**

Нарина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **наринути, -ри́ну, -неш, и нарнути, -рну, -не́ш,** *гл.* Литься въ большомъ количествѣ, налиться, нахлынуть. *Як нарнуло води з моря, весь день не спадає.* Мил. 67.

Нарипатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Много разъ отворить и затворить дверь, часто уходить и снова входить, отворяя и затворяя дверь. *І коли ти вже нарипаєшся? То з хати, то в хату! 2)* Навязаться, привязаться. *Чоловік кабана смалив, циган і нарипався: дай та й дай йому м'яса.* Ном. № 938.

Нарити. См. **II. Наривати.**

Нари́тники, -ків, *м. мн.* Шлея. *Пристало, як свині наритники.* Ном. № 11207.

Нарихтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Направить, нацѣлить, навести (пушку). *Велів гармати нарихтувати, на Вирвин город стріли пускати.* АД. I. 19.

Нари́чити, -чу, -чиш, *гл.* Слишкомъ много наложить, навалить, навьючить. *Думав, що усе забрали з баштана, а я іще такий віз наричив, шо ледве воли довезли.*

Нариштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) = **Нарихтувати.** *Нариштуйте джерела огняні на Чорне море.* К. Бай. 93. 2) Наложить. *Нариштували повнії мажи* (харчу). ЗОЮР. I. 289.

Нарівні, *нар.* Наравнѣ.

Нарівно, *нар.* Одинаково. *Нарівно жалко* (усіх діток). Ном. № 9215.

Нарів'ячко, -а, *с.* ? *Молодая та дівчинонько, куди тебе батько оддає?.. Чи в чужуюу землю, чи в велику сем'ю? Чужа земля під коріннячком, чужа сем'я під нарів'ячком.* Мет. 222.

Нарід, -роду, *м.* = **Народ.** *Любить бо нарід наш.* Єв. Л. VII. 5.

Наріжний, -а, -е. Угольный, краеугольный. *Копай наріжню яму на слуп наріжний.* Кіев. г. *Хто положив наріжний камінь.* К. Іов. 84.

Наріжник, -ка, *м.* 1) Уголъ крыши, угловое стропило. Залюбовск. 2) Оковка листовымъ желѣзомъ угла сундука (на крышкѣ и внизу). Вас. 150. 3) Часть ключа. прибора для ношенія сѣна. См. **Ключ.** Шух. І. 171.

Наріжниці, -ниць, *ж. мн.* 1) = **Наріжник 1.** Чуб. VII. 378. 2) Снопы, которые кладутъ на углахъ крыши.

Нарізати. См. **Нарізувати.**

Нарізно, *нар.* Отдѣльно, порознь. *Нарізно од нас.* Левиц. КС. *Ми з братом нарізно живемо.*

Нарізнути, -зну, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **нарізувати**. *Візьме стручечок да нарізне і впустить меду туди.* Г. Барв. 425.

Нарізувати, -вую, -єш, сов. в. **нарізати, -ріжу, -жеш,** *гл.* 1) Нарѣзывать, нарѣзать. 2) Усердно играть. *В шинку нарізують тобі цимбали, кобза і сопілка.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 111. *Нарізує на скрипці.*

Нарізуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **нарізатися, -ріжуся, -жешся,** *гл.* Натыкаться, наткнуться. *Инший* (черкес) *наріжеться на пластуна, то й аминь йому.* О. 1862. II. Кух. 64.

Нарік, *нар.* На будущій годъ. *Бог його знає, що нарік буде.* Камен. у.

Наріка́ння, -ня, *с.* Ропотъ, жалоба. *Посипались кепкування й нарікання і на Павлюгу.* Стор. МПр.

Наріка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **наректи, -речу, -че́ш,** *гл.* Соверш. видъ употребляется только при двухъ первыхъ значеніяхъ. 1) Называть, назвать. *Своє дитя без сорома байстрям нарікає.* Шевч. 21. 2) **Наречено**. Назначено, суждено. *Та вже коли наречено емірати, і знахури не відшепчуть.* ЗОЮР. II. 289. 3) Горевать, сѣтовать. *Потім будеш нарікати, що з бідною оженивсь.* Нп. 4) Попрекать, упрекать. *Не вспів отець і мати за молодого сина подружжя поняти, — а зараз стане* (син) *хлібом-сіллю нарікати.* Мет. 349. *Ой мені батько так нарікає.* Мет. 44. *Жінка вже поприбірала, кленучи чоловіка та нарікаючи.* Рудч. Ск. II. 128. 5) — **на кого, на що**. Жаловаться, роптать. *Ми своїх будем жен наущати, щоб на тебе не нарікати.* Нп.

Нарістка, *ж.* Телка. Екатер. у.

Нарість, -рости, *ж.* Наростъ. НВолын. у.

Нарнути. См. **Наринати.**

Нароби́ти, -ся. См. **Наробляти, -ся.**

Наробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **наробити, -блю́, -биш,** *гл.* 1) Дѣлать, надѣлать. *Прости мені, мій батечку, що я наробила!* Шевч. 73. *Пинчуки багацько лиха нам наробили.* Стор. *Та жалю наробила, та серце засмутила.* Грин. III. 230. 2) Нарабатывать, наработать.

Нароблятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **наробитися, -блюся, -бишся,** *гл.* 1) Нарабатываться, наработаться, устать работая. *З рук наробитись, з ніг находитись.* Ном. № 4560. *Хоч як за день наробишся, а вечір прийде, — кортить на вулицю.* 2) О

выдѣлываемой кожѣ: утолщаться, утолститься отъ долгаго лежанія въ зольномъ чану. Вас. 158.

На́ров, -ву, *м.* = **Норов.**

Наровли́вий, -а, -е = **Норовливий.** Мет. 141.

Наро́д, -ду, *м.* Народъ.

Наро́джувати, -джую, -єш, сов. в. **народи́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Раждать, родить. *Так його мати народила.* Ном. № 2917.

Народжуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **народи́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Раждаться, родиться. *Народивсь Ісус у Віфлиємі Юдейському.* Єв. Мт. II. 1. Місяць (молодик) народився. Появилась молодая луна.

Народина, -ни, *ж.* Презр.: человѣкъ, народъ. *Проклята народина в'язку сіна взяла.*

Народити, -ся. См. **Народжувати, -ся.**

Народний, -а, -е и наро́дній, -я, -є. Народный.

Наро́дник, -ка, *м.* Ученикъ народнаго (уѣзднаго) училища во вторую четверть XIX в. Сим. 72.

Наро́дність, -ности, *ж.* Народность.

Народовець, -вця, *м.* Народникъ. *Ми... носимо народню свиту, бо ми, народовці, стаємо на бік народа.* Левиц. Пов. 159.

Народо́вий, -а, -е. Народный.

Народок, -дку, *м.* Народъ. *А тут і всякого иншого народку намножилось.* КС. 1883. III. 670.

Народолю́бець, -бця, *м. Любящій* народъ; народникъ. К. МХ. 33. *Українським... народолюбцям забороняли сповіщати рідний край про все, чим би освітилась його темрява.* К. ХП. 125.

Народолю́бний, -а, -е. *Любящій* народъ. Желех.

Нарожда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* = **Народжувати.** *А як мене нарождала, — свою кров проливала.* Грин. III. 690.

Нарожде́нець, -нця, *м.* 1) Новорожденный. 2) Уроженецъ. *Ми його знаємо, він з нашого села, у нас і родився — наш нарожденець.* Екатер. у. Залюбовск.

На-розви́дні, *нар.* На разсвѣтѣ. *Це було на-розвидні, як стало світать.* Новомосковск. у. Залюбовск.

На-ро́здріб, *нар.* Въ розницу, по мелочамъ. *Четвертей сто вапни продав я в-гурт, а останню, четвертей тридцяти, на-роздріб.* Екатер. у.

Нарозмовля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Наговориться. *З ким люблюся, то й не наговорюся, з ким кохаюсь, то й не нарозмовляюсь.* Грин. III. 387.

Нарозуми́ти, -млю́, -ми́ш, *гл.* = **Напоумити.** *Нарозумив би тебе Бог.* Вх. Зн. 40.

Нарозумі́ти, -мі́ю, -єш, *гл.* Взять въ толкъ, набраться умѣнья. *Пани нарозуміли од мужиків, як хазяйнувати треба.* Волч. у.

Нароїти, -рою, -їш, *гл.* Нароить, навести молодыхъ роевъ. *Нароїть роїв.* К. ПС. 113.

Нароїтися, -роюся, -їшся, *гл.* Нароиться. *Чи багато в тебе сього літа роїв нароїлося?*

Нароком, *нар.* Нарочно, умышленно. *Заволоком — уродиться, як нароком.* Ном. 7169. *Чи ти вже мене узявсь нароком занапастити?* МВ. (О. 1862. I. 101).

Нарони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Уронить много. *Та летіла зозулечка через сад, наронила пір'вчка повен сад.* Kolb. I. 292.

Наросказувати, -зую, -єш, *гл.* Наговорить, разсказать много. *Наросказував міх, торбу і три оберемки.* Ном. № 13045.

Нароска́зуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Вдоволь разсказать. *І не наросказується опісля, які дива там бачив.* Св. Л. 268.

Наросля, -лі, *ж.* Наростъ вокругъ ствола дерева. НВолын. у.

Нароспальці, *нар.* Въ сердцахъ.

Нароста́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **нарости, -ту, -те́ш,** *гл.* Наростать, нарости. *Стрижи пана, як вівцю, — на йому шерсть наросте.* Ном. № 1234. **Сало наростає**. Отлагается жиръ.

Наростень, -тня, *м.* 1) Наростъ. Звенигор. у. Вас. 157. 2) Мозоль. *Наростня просто не можна зрізати, а треба перше роспарити, до він і вилізе.* Подольск. г.

Нарости́. См. **Наростати.**

Наросток, -тка, *м.* = **Назімок.**

Нарошне, *нар.* Нарочно. Рудч.

Нарощиня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* О тѣстѣ: заквасить много. *Нарощиняв, а чим замісити?* Ном. № 3523.

Нарти, -тів, *м. мн.* Костяные коньки изъ реберъ животныхъ. Св. Л. 40.

Наруба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Нарубить. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаємо дровець.* Ном. № 10289.

Нарубатися, -баюся, -єшся, *гл.* Нарубиться.

Нарубень, *нар.* Ребромъ. *Клади його нарубень.*

Наруби, *нар.* Наизнанку, наизворотъ. Угор.

Нару́га, -ги, *ж.* Издѣвка, посмѣяніе, позоръ. *Од матері сорома і наруги приняла.* АД. I. 215. *Пришли, пришли, мій миленький, хоч нароком люде, нехай мені од батенька наруги не буде.* Нп. *Почне перед панночками наругу на його зводити.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Наруга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Укорять, корить. *Він* (писарь) *був і мої гроші не оддавав, так я став наругать, то він і оддам.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Нару́гач, -ча, *м.* Ругатель, насмѣшникъ.

Наругувати, -гую, -єш, *гл.* = **Наругати.** *Став мене батько наругувать за ту кражу, то мені вже не можна було дома жити, — я й пішов з дому.* Новомоск. у. (Залюбовск).

Наругуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* — **на ко́го**. Задѣвать, затрогивать. *Він часто на мого брата наругується і на мене, то я йому змовчую, а брат не змовчав, — от він і лаявся.* Новомосковск. (Залюбовск.).

Наруч, *нар.* На-руку, съ руки, кстати. *А йому се й наруч.*

Наруша́ти, -ша́ю, -єш, *гл.* Двигать, шевелить. *Ой у полі билина, вітер нею хитає, та й найменша пташина і та нарушав.* Чуб.

Нарю́мсатися, -саюся, -єшся, *гл.* Наплакаться, нахныкаться.

Наря́д, -ду, *м.* 1) Нарядъ, убранство. *Я їй дорогі наряди справила.* Чуб. V. 720. *Вивела вдова, вивела небога свою дочку у наряді.* Грин. III. 207. 2) Сбруя. *Ой у саді, соді, саді-винограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Нарядонько.** *Як удасться твій миленький та ревнивий, — не дасть тобі нарядоньку поносити.* МУЕ. III. 131.

Наря́ддя, -дя, *с. соб.* Орудіе. *Дає Іванові шість волів, плуг, віз, рало, все господарне нарадя.* Чуб. II. 523.

Наряджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **нарядити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Приготовлять, приготовить, приводить, привести въ порядокъ, устроить. *Нарядім він новий серп пшениченьку жати.* Нп. *Ми йому ґанки нарядили.* Борз. у. 2) Убирать, убрать, наряжать, нарядить. *Не за для тебе сю калину садили, а за для тебе дівку нарядили.* Грин. III. 488. 3) Снаряжать, снарядить, назначать, назначить. 4) **Нарядити дитину**. Выраженіе, имѣющее смыслъ: сдѣлать ребенка. *Було й цілуємось, захилившись за двері, а тут не стямилась, як і дитину нарядили.* Г. Барв. 476. 5) **Нарядити перекір**. Сдѣлать наперекоръ, сдѣлать вопреки чему. *А я тобі, моя мати, перекір наряжу: повну хату, ще й кімнату женихів наведу.* Нп. 6) **Нарядити ціну**. Назначить цѣну. *Взяли тому коню ціну нарядили, півтораста карбованців та й чотирі.* Нп.

Наряджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. **наряди́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* 1) Наряжаться, нарядиться. *Умилася, причепурилась і як в неділю нарядилась.* Котл. Ен. 2) Приготовляться, приготовиться. *Гуслі гудуть, до двору йдуть: та наряжайся, Марусю, бо возьмуть тебе.* КС. 1883. II. 385.

Наря́донько, -ка, *м.* Ум. отъ **наря́д.**

Наряжа́ти, -жаю, -єш, *гл.* = **Наряджати.**

Наряжатися, -жаюся, -єшся, *гл.* = **Наряджатися.**

Насад, -ду, *м.* 1) Часть телѣги: подушка поверхъ оси. Рудч. Чп. 249. *Садися ж іззаду та не поламай насаду.* Чуб. V. 635. 2) Часть саней (керчуг), которыми гуцулы свозятъ срубленныя деревья: перекладина, лежащая на копилах и связывающая полозья; такихъ перекладинъ въ саняхъ двѣ. Шух. I. 180.

Насаджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* Посадить много, многихъ. *Ото насаджала на віз, — насилу коні йдуть.*

Насаджувати, -джую, -єш, сов. в. **насадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Насаживать, насадить. *Один чоловік насадив виноградник.* Єв. *Л.* XX. 9. 2) Надѣвать, надѣть, насаживать, насадить. (Вітряк) *видумав чорт. Чорт уже все поставив, тільки крил, що вони хрестом, не почепе та каміння не насаде, бо й там хрест.* Драг. 17. 3) Разложить на току хлѣбъ для молотьбы. *Домолочував жита: півкопи було насажено.* Зміев. у.

Насадити. См. **Насаджувати.**

Насадовити, -влю, -виш, *гл.* Насадить, разсадить. *Насадовила гостей, що сісти не можна.*

Насажати, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Насаджати.**

Насажувати, -жую, -єш, *гл.* = **Насаджувати.**

Насалити, -лю, -лиш, *гл.* Насалить. *Губи насалить.* Ном. № 8791.

На-самоті, *нар.* Наединѣ, съ глазу на глазъ. *Дівчача натура усюди однаковісінька: проміж людей так і соромиться, нехай же на самоті, так ну!* Кв. I. 248.

Насампере́д, *нар.* Прежде всего. *Вони ж його насамперед барзо привітали.* Нп.

Насвари́ти, -рю́, -риш, *гл.* Погрозить — словами или дѣйствіемъ. *Я йому казав, щоб він не бунтувався у холодній, а він давай мене лаяти та ще й палицею насварив, піднявши її вгору.* Новомоск. у. (Залюбовск.). *Війт насварив на мене.* Федьк.

Насваритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Разсердиться на кого, погрозить кому. 2) Вдоволь нассориться, набраниться.

Насватати. См. **Насватувати.**

Насва́тувати, -тую, -єш, сов. в. **насватати, -таю, -єш,** *гл.* Высватывать, высватать. *Насватав батька свого лисого, от і сиди тепер з гарбузом.*

Насватуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Присватываться. *Насватується до мене Петро. Насватувався якийсь київський, та вона...* (не схотіла). Св. *Л.* 133. *Пан Кулінський почав на Масю насватуватись.* Св. *Л.* 275.

Насвіти́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Вдоволь посвѣтить. *Тобі, місяцю, насвіти́тися, мені по світу надивитися.* Марк. 91.

Насв'яти́ти. См. **Насвячувати.**

Насв'я́чувати, -чую, -єш, сов. в. **насв'яти́ти, -в'ячу, -тиш,** *гл.* Насвячивать, насвятить.

Насе́рдний, -а, -е. Сердечный. *Ти мої рани насердні загоїла, замовила рідним словом, рідною піснею.* Г. Барв. 492. *Не діло мене крушило, а туга насердна.* Г. Барв. 119.

Насеред, *нар.* Посреди; на средину. *З чужим і насеред села розставайся.* Ном. № 9690.

Наси́дітися, -джуся, -дишся, *гл.* Насидѣться. *Коло неї не насидиться.* Мил. 97.

Насилати, -лаю, -єш, сов. в. **наслати, -шлю, -шле́ш,** *гл.* Насылать, наслать. *Наслано до нас чужих людей! Се Господь мені лихо наслав!* МВ. (О. 1862. III. 47). **Се неначе наслано**. Какъ будто-бы кто-то умышленно причинилъ (это несчастіе). Ном. № 2133. **Насланий**. Причиненный чужой злой волей (о болѣзни, какомъ-либо несчастіи). Мил. 34.

Насилко́м, *нар.* Насильно. *І не хотів, так насилком проміняли кобилу.* Терск. об.

Насилу, *нар.* Съ трудомъ, едва. *Насилу десять чоловік його подужали.* Стор. *Насилу ноги волочу.* Мет. 167.

Насильне, *нар.* Насильно. *Мене мати насильне женила.* Чуб. V. 728.

Насильний, -а, -е. Сдѣланный, совершенный по принужденію, насильно. *Він їх не буде насильною роботою морити, на панщину ганяти.* Мир. ХРВ. 98. *З насильного колодязя води не пить.* Ном. № 1088.

Наси́льно, *нар.* Насильно. *Насильно колодязь копать — води не пить.* Ном. № 1088.

Насильство, -ва, *с.* Насиліе. *Насильство і тиранство.* К. ХП. 127.

Насильці, *нар.* Насильно.

Насинити. См. **Насинювати.**

Насинювати, -нюю, -єш, сов. в. **насини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Насинивать, насинить.

Насипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **насипати, -плю, -плеш,** *гл.* 1) Насыпать, насыпать. *Пам'ятатиме до судної дошки, поки аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3646. *Казав собі насипати високу могилу.* Нп. 2) Наливать, налить. *Насипай швидче борщу, — їсти хочеться, аж шкура болить!* Харьк. г. *Насип мені ще чарочку!* Харьк. *Насипмо оливи.* Рудч. Ск. II. 150.

Насипом, *нар.* Насыпавъ просто (на возъ, напр.), не помѣстивъ предварительно въ мѣшокъ или что-либо подобное. *Насипали віз насипом. Показав тютюн... потертий, бо насипом його в кишені носив.* Св. *Л.* 235.

Насипчасто, *нар.* Насыпано обильно. *Як насипчасто, то й накипчасто.* Ном. № 12309.

Насит, -ту, *м.* Насыщеніе. *Вкинутись... у ту ідольску роскіш, що нема їй ні міри, ні впину, ні наситу.* О. 1861. I. Куліш. 317.

Наситити, -ся. См. **Насищати, -ся.**

Насищати, -щаю́, -єш, сов. в. **наситити, -сичу, -тиш,** *гл.* 1) Насыщать, насытить. *Із ним на суд стати, правди не зіськати, тілько сріблом-злотом панів насищати.* ЗОЮР. II. 102. *Дірявого мішка не наситиш.* Ном. № 4754. 2) Сварить меду (для питья). *Бочку меду наситимо.* Грин. III. 104. У Котляревскаго употреблено въ знач.: подсластить медомъ воду. *Сити із меду наситили.* Котл. Ен.

Насищатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **насититися, -сищуся, -тишся,** *гл.* Насыщаться, насытиться.

Насіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **насіяти, -сію, -єш,** *гл.* Насѣвать, насѣять. *Насіяла борошна на хліб. Насіяла василечків у зеленому саду.* Нп.

Насіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **насісти, нася́ду, -деш,** *гл.* 1) Насѣдать, насѣсть, садиться, сѣсть на что. *Та до його сизокрилі орли налітали, в головах насідали.* КС. 1882. XII. 502. 2) Налегать, налечь, притѣснять, притѣснить. *Нехай Бог скарає того, хто насідає на кого.* Ном. № 1084. *Покинь... горілку пити; се на тебе й нудьга з похмілля насідає.* О. 1862. VII. 45.

Насідатися, -даюся, -єшся, *гл.* Нападать, напускаться. *Чого ти насідаєшся на мене?*

Насідок, -дка, *м.* Насиженное яйцо.

Насіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **насікти, -січу, -че́ш,** *гл.* 1) Насѣкать, насѣчь, нарубливать, нарубить мелко. *Кабанові кропиви насікла.* Г. Барв. 370. *Уже б та молодичка насікла — нарубала,* — т. е. много и скоро говоритъ. Ном. № 13050. 2) Только несов. в. Обвинять. *На мене тим насікають, що був раз під судом, ну через те і кажуть, а я не брав їхньої скотина.* Новомоск. у. (Залюбовск.)

Насінина, -ни, *ж.* Одно сѣмячко, одно зерно. Константиногр. у.

Насінний, -а, -е. Сѣменной, сѣменистый. Мнж. 186.

Насінник, -ка, *м.* 1) Плодъ, оставленный на сѣмена. 2) Дерево, оставленное при порубкѣ лѣса.

Насі́ння, -ня, *с.* 1) Сѣмя, сѣмена. *Що ж бо то за зілля — чорнеє да насіння?* Мет. 230. *От добула собі насіння з круглих буряків.* 2) Сѣмячки (подсолнечника и пр.) *Дівчата лузали насіння.* 3) Сѣмя, потомство; отродье. *Промовив Авраамові і насінню його.* Єв. Л. I. 55. *Пускали колоддя, каміння і враже так товкли насіння, що у рутульців хляв і дух.* Котл. Ен. V. 64. Ум. **Насіннячко.** Сим. 225.

Насіпати, -паю, -єш, *гл.* 1) Надергать. *Такий уже з тебе возниця, — тільки настав коня.* 2) Натомить дерганіемъ. *Смикаючи сіно, насіпав собі руки.*

Насіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Надергаться.

Насісти. См. **Насідати.**

Насічи, -чу, -че́ш, *гл.* = **Насікти.** Желех.

Насічка, -ки, *ж.*? *Коли коні їдять січку, держи й насічку.* Ном. № 13229.

Насіяти. См. **Насівати.**

Наскакати, наскачу, -чеш, *гл.* Наскакать. *Аби болото, а жаби наскачуть.* Ном. № 5419.

Наскакувати, -кую, -єш, сов. в. **наскочити, -чу, -чиш,** *гл.* Наскакивать, наскочить. *Тут їм назустріч і коні наскочили.* Стор. *Не кінь наніс, але сам молодець наскочив.* Ном. № 7046. *Оттут би наскочить на його наглою смертю.* К. ЦН. 227. *Мовчи! — ткнула пані, наскакуючи.* МВ. (О. 1862. III. 70).

Наскарбля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Пріобрѣтать деньги, наживаться. *Корчми жиди взяли, порон теж у їх руках, — наскарбляються вражі жиди.* Канев. у.

Наскида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Набросать. *Наскидали самих денежок стільки!* ЗОЮР. І. 153. *Як заспіваю пісень козацьких під кобзу, дак наскидають геть у шапку грошей.* К. ЦН. 307.

Наскита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Наскитаться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою.* Мил. 207.

Наскінчу, *нар.* Въ концѣ, наконецъ. *Наскінчу схопила себе обіруч за лиця.* Св. Л. 93. **Бути наскінчу.** Приходить къ концу. *А на дворі тим часом січень... був наскінчу.* Св. Л. 94.

Наскіпати. См. **Наскіпувати.**

Наскіпатися, -паюся, -єшся и наскіпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **наскіпатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Набрасываться, наброситься, нападать, напасть; приставать, пристать. *Доля... як лихоманка, — не розбіра, на кого наскіпаться; чоловік, чи пан, — їй все однаково.* О. 1861. III. 13. *Як наскіпався на мене, так куди тобі!* Мир. Пов. І. 142. *Наскіпався, мов на батька.* Ном. № 3465.

Насклада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Сложить много. Желех.

Насклесь, *нар.* Косо, наклонно.

Насклика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Созвать многихъ. *Гультайства силу наскликав.* К. ПС. 102.

Наскось, *нар.* Наискось. О. 1861. XI. Свид. 34.

Наскочити. См. **Наскакувати.**

Наскрадати, -да́ю, -єш, *гл.* Накрасть. *Як возив він лк жидівський, то наскрадав лісу чимало.* Канев. у.

Наскрипіти, -плю, -пиш, *гл.* Наскрипѣть.

Наскрізь, *нар.* Насквозь. *А сей списом наскрізь пробив і до землі врага пришив.* Котл. Ен. VI. 32.

Наскрізьний, -а, -е. Сквозной. *Ні, ті двері не наскрізьні були, — вони були забиті і замазані; ходили тілько в перві двері.* Александров. у. (Залюбовск.).

Наскуба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **наску́бти, -бу́, -бе́ш,** *гл.* 1) Надирать, надрать. *Наскуб чуба йому.* 2) Надергивать, надергать. *Наскубла пір'я. Наскуб сіна з стога.*

Наскубатися, -баюся, -єшся, сов. в. **наскубтися, -буся, -бешся,** *гл.* 1) Надирать, надрать. *Добре наскубсь* (хлопця). Мнж. 122. 2) Вдоволь надергиваться, надергаться. (У півня) *пір'я покострубачене; а наскубся, стрепенувся... і пішов.* Сим. 211.

Наскупо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Накупать. *Наскуповував свиней десяток.* О. 1862. IV. 82.

Наскуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **наскучити, -чу, -чиш,** *гл.* Наскучать, наскучить. *Да вже ж мені наскучим.* Чуб.

Наслати. См. **Насилати.**

Наслатися, -шлю́ся, -шлешся, *гл.* Наслаться.

Наслинити. См. **Наслинювати.**

Наслинювати, -нюю, -єш, сов. в. **наслинити, -ню, -ниш,** *гл.* 1) Наслюнивать, наслюнить, смачивать, смочить слюной. Желех. 2) Слюнявить, наслюнявить.

Насліддя, -дя, *с.* Наслѣдіе. *Таке лукавому насліддя.* К. Іов. 45.

Наслідній, -я, -є. Наслѣдственный. *Земля наслідня.* К. Бай. 24.

Наслідок, -дку, *м.* Слѣдствіе, послѣдствіе. К. ХП. 13.

Наслідство, -ва, *с.* Наслѣдство. *Я приїхав оглядати своє наслідство.* Левиц. І. 66.

Наслідування, -ня, *с.* Подражаніе. Желех.

Наслідувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Наслѣдовать. *Що робити мені, щоб життя вічне наслідувати?* Єв. Мр. X. 17. 2) — **кого́, що**. Подражать. Желех.

Наслідувач, -ча, *м.* Подражатель. Желех.

Наслухати, -хаю, -єш, *гл.* Услышать, прослышать. *Наслухав я, що там добре живеться.*

Наслуха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Прислушиваться. *Я вже давно наслухаю, до чого воно дійде.* О. 1861. XI. Кух. 27. *Як вітер подихає, зашелестить комиш, пластун іде ходом сміло, а як вітер оддихає, то він стоя наслухає.* О. 1862. II. 63.

Наслухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Наслушаться. *Наслухаєшся вже всього.* Рудч.

Насмажити. См. **Насмажувати.**

Насмажувати, -жую, -єш, сов. в. **насмажити, -жу, -жиш,** *гл.* Нажаривать, нажарить. *Дожидаючи гостей, насмажили гусей, поросят по двоє.*

Насмалити, -лю́, -лиш, *гл.* 1) Опалить во множествѣ. *Насмалили аж трьох кабанів.* 2) Наугарить шерстью.

Насмальцьовувати, -вую, -єш, сов. в. **насмальцювати, -цюю, -єш,** *гл.* Намазывать, намазать жиромъ, саломъ.

Насмердіти, -джу, -диш, *гл.* Навонять.

Насмикати. См. **Насмикувати.**

Насмикувати, -кую, -єш, сов. в. **насмикати, -каю, -єш,** *гл.* Надергивать, надергать. *Ворона напряде, сорока насмиче.* Чуб. V. 1144.

Насмілитися, -люся, -лишся, *гл.* Осмѣлиться. МВ. II. 121.

Насміти, -смію, -єш, *гл.* Осмѣлиться, посмѣть. *Оце прийду з роботи пізно, дак і світла не засвітять і не озвуться. А жінка не насміє.* Г. Барв. 321.

Насмітити. См. **Насмічувати.**

Насміх, -ха, *м.* Насмѣшникъ. *Женише мій, насміше мій, на сміх мене любиш.* Грин. III. 72. См. **Насмішок.**

Насміха́ння, -ня*, с.* Насмѣшка. Левиц. Пов. 118.

Насміха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Насмѣхаться. *Стали з їх сусіди насміхати*. Мет. 348.

Насміхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Насміхати.** *Насміхалися з його.* Єв. Мр. V. 40. *Із матки старенької насміхається.* Макс.

Насмічувати, -чую, -єш, сов. в. **насмітити, -мічу, -тиш,** *гл.* Насаривать, насорить. *А хто се насмітив?* Канев. у. *Те сміттє, що батьки з дідами насмітили.* К. Дз. 29.

Насміши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Насмѣшить. Мнж. 4.

Насмішка, -ки, *ж.* = **Смішки.** *Уже минаються дівоцькі насмішки.* Чуб.

Насмішко, -ка, *м.* = **Насмішок.** *Пуде з нас того, шо я та жінка моя чесні, — каже. А там та був Іван Насмішко. «Які, каже, ви чесні, шо я з твоєю жінкою ту ніч ночував».* Мнж. 51.

Насмішкуватий, -а, -е. Насмѣшливый. Чуб. I. 269.

Насмішкувато, *нар.* Насмѣшливо. Левиц. МБ. 78.

Насмішок, -шка, *м.* Насмѣшникъ. *Ти, женише, ти женише, ти чортів насмішку, коли мене не сватаєш, сватай мою кішку.* Нп. См. **Насміх, насмішко.**

Насміяти(-ся), -смію́(-ся), -смієш(-ся), *гл.* Насмѣяться. *Хотів я, мати, з сироти насміяти.* Чуб. V. 409. *Щоб ви нашому пісному борщеві не насміялися.* Зміевск. у. *Було б тобі та й не дати з себе насміятись.* Нп.

Насмоктатися. См. **Насмоктуватися.**

Насмоктуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **насмоктатися, -кчуся, -чешся,** *гл.* 1) Вдоволь насасываться, насосаться. 2) Напиваться, напиться пьянымъ. Сим. 100.

Насмолити. См. **Насмолювати.**

Насмолювати, -люю, -єш, сов. в. **насмолити, -лю́, -лиш,** *гл.* Насмаливать, насмолить, осмаливать, осмолить. *Насмолив коси шевською смолою.* Рудч. Ск. І. 174.

Наснувати, -ную́, -є́ш, *гл.* Натянуть извѣстное количество нитей на основницю. Желех. *Вчора багато наснувала, а сьогодні дитина не дала.* Константиногр. у.

Насолити. См. **Насолювати.**

Насолодити. См. **Насолоджувати.**

Насолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **насолоди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Наслащивать, насластить.

Насолювати, -люю, -єш, сов. в. **насолити, -лю́, -лиш,** *гл.* Насаливать, насолить.

Насо́нник, -ка, *м.* Подсолнечникъ. Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.

Насору́га, -ги, *ж.* Задоръ? Навязчивость? Придирки? *Колись було зберуться сусіди і почнуть гомоніти без клопоту та насоруги.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Наспа, -пи, *ж.* Количество сыпучаго тѣла, насыпанное сверхъ мѣры. З наспою. Съ верхомъ. *Брав у-щерть, а віддав з наспою.*

Наспак, *нар.* = **Навспак.** Угор. Наспатися, силюся, спится, *гл.* Наспаться.

Наспіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **наспіти, -пію, -єш и наспінути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Поспѣвать, поспѣть, подоспѣвать, подоспѣть. *Аж ось наспіли святки.* Ком. І. 16. *Раненько вийду, на обід наспіну.* Мир. Пов. II. 79. 2) Настигать, настичь, догонять, догнать. *Оглядав, чи не наспіви погоня.* Стор. МПр. 109. *Тут їх доля зла наспіла.* Котл. Ен. VI. 33. 3) Созрѣвать, созрѣть (о многихъ). *Полуниці вже наспіли.* Харьк. у.

Наспіва́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Напѣться. *Наспівавшись і натанцювавшись, кинулись до їжі.* Левиц. І. 350.

Наспід, *нар.* Подъ низъ, внизъ, на низъ, на дно. *Сховала в скриню аж наспід.*

На́спіл, *нар.* Пополамъ съ кѣмъ-нибудь, съ половины. *Баба засадила город наспіл з... Своєї землі мало, — беремо в пана наспіл.*

Наспінути, наспіти. См. **Наспівати.**

Наспо́ді, *нар.* Внизу, подъ низомъ, на днѣ.

Наспорожня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Поопоражнивать.

Наспори́ти. См. **Наспоряти.**

Наспоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **наспори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, запасать, призапасить. Желех. 2) Доставлять, доставить, снабжать, снабдить въ изобиліи. Вх. Зн. 40.

Наспотикатися, -ка́юся, -єшся, *гл.* Устать, утомиться, спотыкаясь. *Поки натрапиш на їх, — що нападаєшся да наспотикаєшся.* О. 1862. VI. 57. *Я по чужих нивах наспотикалась.* Мил. 205.

Наспо́тич, наспо́тички, *нар.* Спотыкаясь. *Як займу з двора, то наспотич летітимеш.*

Наспочива́тися, -ваюся, -єшся, *гл.* Вдоволь отдохнуть.

Насправля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Надѣлать, накупить. *Насправляла Зося суконь.* Левиц. І. 410. 2) Наготовить, устроить. *Насправляли в селі багато обідів за померші душі. Весіллів насправляли.*

Нассяти́ся, -ссуся, -ссе́шся, *гл.* Насосаться вдоволь. *Іде комар із своїм військом... «Ей, Іване Голику, дай моєму війську крові напиться!»... Він зараз сорочку з себе... Комарі нассались і полетіли.* ЗОЮР. II. О2.

Наставати, -стаю́, -єш, сов. в. **настати, -стану, -неш,** *гл.* Наставать, настать, наступать, наступить. *Треба зачинати шаткувать на сьомім дні, як молодик настане.* Ном. № 300. *Що далі на світі, більш біда наставає.* Ном. № 961. *Поляжемо, — по нас настануть люде, що прах німий наш воскресять ділами.* К. ЦН. 241.

Наставити, -ся. См. **Наставляти, -ся.**

Наставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **наставити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Наставлять, наставить. *Кругом наставили мисок.* Котл. Ен. 2) Ставить, поставить, наставить, направлять, направить. *Марта, дивлюсь, припинилась, наставила головоньку, мов та перепілочка, і слухає — не дише.* МВ. 3) Дѣлать, сдѣлать (кого-либо, чѣмъ-либо). *Ви ж* (мати) *було раненько вставаєте, та нас розбужаєте, нас хазяєвами наставляєте.* Мил. 200. 4) Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить, избирать, избрать (на должность). *Січовики давали войськову пораду, збивали народ докупи і наставляли сотників.* Стор. МПр. 60. 5) **Наставляти мая**. Гулять въ саду или въ лѣсу 1-го мая съ угощеніемъ. Х. С. I. 76. Подобно этому также **наставля́ють баби петрівку**, т. е. устраиваютъ угощеніе въ первый день петровскаго поста. 6) = **Настановляти 5.** *Хто його й на розум добрий наставляв?* МВ. II. 10.

Наставляти, -вляю, -єш, *гл.* Тоже, что и **наставити 1, 2, 3, 4**, но только въ приложеніи ко многимъ предметамъ, лицамъ. *Наставляв копок, як на небі зірок.* Грин. III. 18. *Наставляла повну хату, що ніде й ступнути. Яких у нас наставляли владик!* К. ПС. 30.

Наставлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **наста́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Наставляться, наставиться. 2) Назначаться, назначиться (на службу). 3) Устремляться, устремиться къ чему-либо, намѣриваться; намѣриться, мѣтить куда-либо. *Наставилася вовкові в зуби.* Ном. № 10245.

Наставний, -а, -е. Назначенный (на должность)? *Буть мені тепер у Білій Церкві наставним равом!* ЗОЮР. I. 59.

Наставник, -ка, *м.* Надсмотрщикъ надъ рабочими. *У нашого наставника нагай за плечима.* Грин. III. 128.

Наставниця, -ці, *ж.* Надсмотрщица надъ работницами. *А в нашої наставниці рябая спідниця, тоді ж вона нас пускає, як зійде зірниця.* (Пѣсня полольщицъ) Грин. III. 128.

Насталити. См. **Насталювати.**

Насталювання, -ня, *с.* Насталенье, наварка сталью. Желех. У Марка Вовчка употреблено какъ названіе насталеннаго мѣста инструмента. *Павло на ході взяв сокиру, що з під лави насталюванням блищала.* МВ. (О. 1862. I. 89).

Насталювати, -люю, -єш, сов. в. **насталити, -лю́, -лиш,** *гл.* Насталивать, насталить. *Він пішов до коваля ніж насталювать.* Рудч. Ск. I. 44.

Настання́, -ня́, *с.* Возникновеніе. *Ще до настання в Польщі ізуїцтва, ляхи в наших владик-архиреїв були «бісові пекельники», а Русь у римського прелацтва не прекладалась над жидову.* К. Кр. 9. **Настання́ світу**. Созданіе міра. Желех.

Настановити, -ся. См. **Настановляти, -ся.**

Настановляти, -вля́ю, -єш, сов. в. **настановити, -влю, -виш,** *гл.* 1) и 2) = **Наставляти 1 и 2.** 3) = **Наставляти 3.** *Він обох нас хазяїнами настановив, за його доглядом повно в нас і в дворі, і в полі.* Г. Барв. 196. 4) = **Наставляти 4.** *Його козаки злюбили, до себе в курінь пустили, ще й отаманом настановили.* ЗОЮР. І. 216. *Його громада титарем настановила.* Г. Барв. 424. 5) — **на що**. Вообще значитъ — сдѣлять обладателемъ чего-либо. **Настановити на хліб**. Дать кусокъ хлѣба, т. е. обезпечить матеріально. *Прожили ми так десять років і стали гадати, щоб іще на сей шматок хліба, що ми маємо, да кого-небудь настановити і по нашій смерті.* Г. Барв. 415. *Прохала свою приятельку настановити її на хліб, пошукати службу.* Г. Барв. 511. Употребляется и по отношенію къ другимъ предметамъ: хозяйка, у которой не держались свиньи, покупаетъ свинью у другой и чрезъ нѣсколько времени благодарить: «*Спасибі Богові та й вам, — тепер у мене гуком свиней. Уже що правда, дак правда: не жалуєте, продаючи, ведуться добре... Би мене, бувайте здорові, настановили на свині*». Г. Барв. 420. **Настановити на розум, на добрий розум**. Надоумить, направить на путь истинный; развить, научить путемъ воспитанія. 6) Устанавливать, установить. *Закон?... Ви сами настановили такий закон.* Мир. ХРВ. 261.

Настановлятися, -вля́юся, -єшся, сов. в. **настанови́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* = **Наставлятися 1 и 2.**

Настарча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Настачати.** *А я зілля настарчаю, їх із лиха виручаю.* Стор. МПр. 159.

Настати. См. **Наставати.**

Настача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **настачити, -чу, -чиш,** *гл.* Припасать, припасти, приготовлять, приготовить, доставлять, доставить вдоволь. *Усе то настачили... ніженські міщане.* К. ЧР. 258. *По десять разів на день їси і хліба тобі не настачиш! Не настачуть мої руки на трьох дітей і на його.* Г. Барв. 284. — *Чого чорт плаче?* — *Що панам людей не настаче.* Ном. № 1141.

Настачитися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Настачити.** *Прядева на вірьовки не настачишся.* Стор. МПр. 81.

Настеж, настежінь, настежір, *нар.* = **Настіж.** Вх. Зн. 40.

Настелити. См. **Настелювати.**

Насте́лювати, -люю, -єш, сов. в. **настелити, -лю, -леш,** *гл.* Настилать, настлать. *Поміст шклом настеляний.* Рудч. Ск. II. 105.

Настеріга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **настерегти, -режу, -же́ш,** *гл.* Подстерегать, подстеречь, подкарауливать, подкараулить.

Насте́рти, -ся. См. **Настирати, -ся.**

Настига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **настигнути и настигти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Догонять, догнать, настигать, настичь. *В село із лісу вовк забіг... Проклятий люд з собаками настиг.* Гліб. 40. 2) Приходить, прійти; являться, явиться; приближаться, приблизиться; прибывать, прибыть; поспѣвать, поспѣть. *А за тим настигли сестри, куми та зовиці.* Мкр. Н. 18. *Настигає й весна.* Г. Барв. 374. *Темна нічка настигала.* Мкр. Н. 35. *Ти в дорозі не снуєшся, як спасівка настигне.* Кв. І. 84. *Бог мені поміг: настигнув в пору на весілля.* Мкр. Н. 31. *Настигли в город Таганрог.* Мкр. Г. 64. 3) Созрѣвать, созрѣть (о многомъ) *Настигли груші, яблука.* Левиц. Пов. 236. *Настигли ягоди.* Рудч. Ск. І. 146.

Настил, -лу, *м.* Слой снѣга на корѣ деревьевъ, крышахъ зданій и пр. Борз. у.

Настилáти, -лáю, -єш, *гл.* Вышивать гладью.

Настилування, -ня, *с.* Вышиванье и вышивка гладью. Чуб. VII. 415.

Настинáти, -нáю, -єш, *гл.* Срубить много, убить многихъ рѣжущимъ орудіемъ. *Повен двір і сад їх настинато та навішано горопах.* К. ЦН. 274.

Настирати, сов. в. **настéрти**. Встрѣчено только въ безличной формѣ: **Настéрло**: припало, загорѣлось, приспичило, захотѣлось. Мнж. 186.

Настирáтися, -рáюся, -єшся, сов. в. **настéртися, -стерýся, -решся,** *гл.* Домогаться, добиваться, добиться, настаивать, настоять. *А щоб «Положеніе» читати, так цюю нема. Як роздали «Положеніе», так воно і спочиває чистеньке у волості, чи там де: нема таких..., щоб йому настирались.* О. 1862. VI. 95. *Це вже я настерся, щоб більшу* (хату) *робили, а то б ще менча була.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Настúритися. См. **Настирюватися.**

Настирливий и настирний, -а, -е. Надоѣдливый. *Настирлива муха.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. *Настирна дитина.*

Настирюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **настиритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Надоѣдать. надоѣсть, опротивѣть кому своей навязчивостью. *Так уже настирилась мені, що вже не знаю, як од тебе одчепитись.* Левиц. К. С. 60. *Старшина настирився людім, крий Боже! бо не одного й не другого скривдив.* Канев. у. *Настирився людім, то й віддали в москалі, бо як стеріг ліса, то все людей бив своїх.* Канев. у.

Нáстіж, *нар.* Настежь. *І сіни й хата перед тобою настіж.* К. ЧР. 222.

Настільник, -ка. Скатерть. НВолын. у. *Стіл застелений чистим настільником.* О. 1862. V. 77. *Дівчата несуть сорочки, шиті рушники, настільники.* К. Орися.

Настобýрчити, -ся и настовбурчити, -ся. См. **Настобурчувати, -ся и настовбурчувати, -ся.**

Настобурчувати и настовбурчувати, -чую, -єш, сов. в. **настобýрчити и настовбурчити, -рчу, -чиш,** *гл.* Наеживать, наежить, приподнимать, приподнять (волоса, шерсть). *Величезний звір .... підняв спину і настобурчив на спині темну сизу шерсть.* Левиц. Пов. 98.

Насто(в)бурчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **насто(в)бýрчитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Приподниматься, приподняться, становиться, стать дыбомъ (о волосахъ, шерсти). *На голові волосся настовбурчилось як щетина.* Левиц.

Настовпужити, -ся. См. **Настовпужувати, -ся.**

Настовпужувати, -жую, -єш, сов. в. **настовпужити, -жу, -жиш,** *гл.* = **Настовбурчувати.**

Настовпужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **настовпýжитися, -жуся, -жишся,** *гл.* = **Настовбурчуватися.**

Настолóчити. См. **Настолочувати.**

Настолóчувати, -чую, -єш, сов. в. **настолочити, -чу, -чиш,** *гл.* = **Настоптувати, настоптати.** *Ногою настолочив хробака.* Вх. Зн. 40.

Настопірити, -рю, -риш, *гл.* = **Насторошити.**

Настоптати. См. **Настоптувати.**

Настóптувати, -тую, -єш, сов. в. **настоптати, -пчу, -чеш,** *гл.* Наступать, наступить. *Турн злобно сильною п'ятою на труп Паланта настоптав.* Котл. Ен. VI. 30.

Насторожати, -жаю, -єш, сов. в. **насторожи́ти, -жу, -жиш,** *гл.* Настораживать, насторожить, приготовлять, приготовить къ чему-либо. **Насторожити ноги**. Напречь ноги къ усиленному бѣгу. *Ми свої ніженьки насторожали, щоб хорт не догнав.* Рудч. Ск. I. 16.

Насторо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **насторо́чити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Наставлять, наставить, поднимать, поднять. *Насторочила свиня щетину мов їжак.* 2) — **вуха**. Навострять уши. *Еней наги насторочив уха.* Котл. Ен. III. 73.

Насторошити. См. **Насторошувати.**

Насторошувати, -шую, -єш, сов. в. **насторо́шити, -шу, -шиш,** *гл.* = **Насторочувати.** *Маруся так уші й насторошила, щоб чути все, ща будуть говорити.* Кв. I. 72. (Кіт) *уші насторошив.* Сим. 230.

Насторч, *нар.* 1) Вертикально. 2) **— казати**. Противорѣчить, спорить. *Така добра вдалася, що ніколи й слова насторч не, скаже.* Мир. ХРВ. 336.

Настоювати, -юю, -єш, сов. в. **настояти, -то́ю, -їш,** *гл.* Настаивать, настоять (жидкость на чемъ-либо).

Настоянка, -ки, *ж.* Настойка.

Настояти. См. **Настоювати.**

Настоящий, -а, -е = **Справжній.** *Настояща козачка.* МВ.

Настраха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Напугать, испугать.

Настрахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Напугаться, испугаться. Г. Барв. 518.

Настрашити. См. **Настрашувати.**

Настраши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Напугаться. Желех.

Настрашка, -ки, *ж.* Устрашеніе. **Зробити настрашку**. Постращать, попугать словами или дѣйствіемъ. *Я б йому зробив настрашку, як би він був зостався з хлопцями, так утік бо.* Екатерин. у. (Залюбовск.).

Настрашувати, -шую, -єш, сов. в. **настраши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Напугивать, напугать. *Цю ніч так мене настрашило: ходить ти й ходить щось попід вікнами.* Черниг. у. *Я тепер так дивлюся, щоб не було іскри в попелі, бо мене вже настрашило: висипала попіл під пліт та й байдуже; аж вихожу, а з-під плоту курить, — уже займається.* Черниг. г. *Я свою дочку собаками настрашила, щоб на вулицю не вибігала.* Черниг. у.

Настре́мець, -мця, *м.* Наслѣдникъ. Ананьев. у.

Настренчити. См. **Настренчувати.**

Настренчувати, -чую, -єш, сов. в. **настренчити, -чу -чиш,** *гл.* Настраивать, настроить, возбуждать, возбудить. *Проклята Параска настренчила всіх дітей проти мене.* Левиц. ПЙО. I. 381. *Так настренчила її против чоловіка, що вона його зненавиділа.* См. **Наструнчити и настрючити.**

Настріля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Настрѣлять. *Наш стрілець сьогодня багато качок настріляв.*

Настроїти, -ся. См. **Настроювати, -ся.**

Настромити, -ся. См. **Настромлювати, -ся.**

Настро́млювати, -млюю, -єш, сов. в. **настроми́ти, -млю́, -миш,** *гл.* Натыкать, наткнуть, надѣвать, надѣть. *Одинчика убили і настромили на віху його козацькую головку.* Котл. Ен. V. 61.

Настромлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **настромитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Натыкаться, наткнуться.

Настро́ювати, -юю, -єш, сов. в. **настрӧїти, -ро́ю, -їш,** *гл.* Настраивать, настроить. *Настройте музики.* Чуб. V. 1125. *Як дудку настроїш, так вона грає.* Чуб. I. 253.

Настроюватися, -ююся, -єшся, сов. в. **настроїтися, -роюся, -їшся,** *гл.* 1) Настраиваться, настроиться. 2) Приготовляться, приготовиться. *Настроїтись на баталію.*

Настругати. См. **Наструтувати.**

Наструтувати, -гую, -єш, сов. в. **наструга́ти, -га́ю, -єш,** *гл.* Настругивать, настругать. Желех.

Настручити. См. **Настручувати.**

Настручувати, -чую, -єш, сов. в. **настручити, -чу, -чиш,** *гл.* = **Настренчувати, настренчити.** *Настручити їх, щоб уже в один голос співали.* Мир. ХРВ. 278.

Настрючити, -чу, -чиш, *гл.* = **Настренчити.** Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Настря́мок, -мку, *м.* Небольшое количество, небольшой возъ сѣна, соломы, дровъ. *Набрав дров настрямок. Сторгував настрямок сіна.* Харьк. у. Ум. **Настрямочок.**

Наступ, -пу, *м.* Наступленіе. *Тяжкі гріхи впинили предків наших від наступу на землі християнські.* К. МБ. X. 18.

Наступа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **наступити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Наступать, наступить на что. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Єв. Л. X. 19. 2) Надвигаться, надвинуться, подходить, подойти. *Наступає чорна хмара.* Нп. 3) Наступать, наступить, нападать, напасть. 4) Наставать, настать. *Весна наступає.*

Наступник, -ка, *м.* Преемникъ.

Наступниця, -ці, *ж.* Преемница. Желех.

Наступцем, *нар.* Наступательно, рѣшительно.

Настяга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* 1) Набраться съ нѣкоторымъ затрудненіемъ (о многомъ). *Настягалося рублів на кільки грошей.* Мир. ХРВ. 59. 2) Насобирать, набрать (многое и съ трудомъ). *Ви тут з матір'ю то сим, то тим боком настягаєтесь на зіму.* Мир. ХРВ. 16. 3) Насобираться, сойтись (о людяхъ). *Як де лучиться весілля, чи празник, чи що, то гостей настягається, що й голці не впасти.* Св. Л. 201.

Насува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **насунути, -суну, -неш,** *гл.* 1) Надвигать, надвинуть. *І шапку на очі насунув.* Котл. Ен. V. 39. 2) Надвигаться, надвинуться. *Піч насунула темна.* Г. Барв. 462. 3) Появляться, появиться во множествѣ. *Весь город насунув у світлиці.* Левиц. I. 263.

Насува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **насунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Надвигаться, надвинуться. 2) Появляться, появиться во множествѣ. *Насунулось лиха до бісового батька.* Ном. № 2022.

Насука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Насучить. *До я й свого поведу, із лик мутузок насукавши.* Чуб. V. 529. 2) — **бубликів**. Надѣлать баранокъ. Новомоск. у. (Залюбовск).

Насумритися, -рюся, -ришся, *гл.* Нахмуриться. Зміев. у.

Насунути, -ся. См. **Насувати, -ся.**

Насупереки́, *нар.* Наперекоръ, въ пику. *Він все тобі насупереки робе.* Черк. у.

Насупити, -ся. См. **Насуплювати, -ся.**

Насуплювати, -плюю, -єш, сов. в. **насупити, -плю, -пиш,** *гл.* Нахмуривать, нахмурить. *Насупити брови. І Данило инший став, як одружився: вже не насуплені чорні брови і на устах ласкавий усміх.* МВ. I. *Насупило, — аж світу Божого не видно.*

Насуплюватися, -плююся, -єшся, сов. в. **насупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Нахмуриваться, нахмуриться. *Один з троянської громади, насупившися, все мовчав.* Котл. Ен. II. 34. *Лемішка сидів насупившись.* Левиц. I. 275. *А тут хмара насупилась і зразу така темрява!* Г. Барв. 236.

Насупонитися, -нюся, -нишся, *гл.* = **Насупитися.** *Насупонивсь як той сим.* Ном. № 3374.

Насу́пуватий, -а, -е. Имѣющій суровый видъ.

Насушити. См. **Насушувати.**

Насушувати, -шую, -єш, сов. в. **насуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Насушивать, насушить. *Ми сухарів насушим.* Ном.

Насущний, -а, -е. Насущный. *Як то тяжко той насущний люде добувають.* Шевч.

Насущник, -ка, *м.* Насущный хлѣбъ. *Він... крівавицею добува той насущник.* Сим. 217.

Насхил, на́схиль, *нар.* Склонясь, наклонившись, полу-лежа; наклонно. *Усю ніч насхил проседіла.* Міус. окр. *Насхиль стіл стоїть.* Константиногр. у.

Наський, -а, -е. Нашъ, намъ принадлежащій, а не иностранный. Сим. 53. *Чи щире воно там все наське, чи тільки наським помазалось?* О. 1862. I. 76. *Не корова не наська, а чорноморська.* О. 1861. VI. 165. *Наських пирогів ляхи не печуть.* Ном. № 862.

Нася́ти, -ся́ю, -єш, *гл.* = **Насіяти.** *Насяла миленька білої лелії.* Гол.

Ната́врити, -рю, -риш, *гл.* Поклеймить, наложить клеймо.

Натаганити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Много наложить. Васильк. у. 2) Много наготовить.

Натанти́рити, -рю, -риш, *гл.* Наговорить, надѣлать? *Се він натантирив, Левашову щось сказав, мусів той йому повірить, да ввесь город розчухрав.* КС. 1882. V. 534.

Натанцюватися, -цююся, -єшся, *гл.* Натанцеваться. *Натанцюєтесь іще, поки до третіх.* Шевч. 308.

Натарабанити, -ню, -ниш, *гл.* Набарабанить. *Мені у млині вуха натарабанило.*

Натасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* 1) Набить, наколотить. *І боки так натасувала...* Котл. Ен. VI. 65. 2) Набить, наполнить что-либо. *Натасувати в горнє бульби.* Вх. Зн. 40.

Натвори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Надѣлать, натворить. *Бачите ви, ловці-молодці, чого ви натворили.* Шевч. 289.

Нате. См. **На.**

Натекти. См. **Натікати.**

Натеньки́, -ків, *м. мн.* **Давати натеньки́**. Дѣлать намеки.

Натерменува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Обозначить; записать.

Натерпітися, -плю́ся, -пишся, *гл.* Натерпѣться. *Вже лихого ми натерпілись доволі.* Левиц. I. 282.

Натерти, -ся. См. **Натирати, -ся.**

Натерть, -ти, *ж.* Измельчившаяся отъ тренія солома. Камен. у.

Натесати. См. **Натісувати.**

Натечи, -чу, -че́ш, *гл.* = **Натекти.** Желех.

Натиканий, -а, -е. Съ вытканными узорами (о тканяхъ). *Купила на ярмарку набожник, заполоччу натиканий. Спідниця натикана.* Черниг. у.

I. Натикати, -ка́ю, -єш, сов. в. **наткати, -тчу, -тче́ш,** *гл.* 1) Только въ с. в.: наткать извѣстное количество. 2) Ткацкимъ способомъ дѣлать, сдѣлать узоры на ткани. *Натикати квітки.* Лебед. у.

II. Натика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **натикати, -каю, -єш,** *гл.* 1) Натыкать, натыкать. *Натикала за намітку земної рути.* Чуб. V. 1132. 2) Натыкать, наткнуть на что. *Мухариці дрібненької не наток би на удку.* Вх. Зн. 40.

Натина, -ни, *ж.* 1) Раст.: дикая лебеда, Chenopodium album. Шух. I. 21. 2) Кушанье изъ лебеды. Kolb. I. 54.

Натина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **натяти, -тну, -не́ш,** *гл.* Нарубливать, нарубить, нарѣзывать, нарѣзать.

Натина́тися, -наюся, -єшся, сов. в. **натя́тися, -тнуся, -нешся,** *гл.* 1) Натыкаться, наткнуться на острое и обрѣзаться, накалываться, наколоться. *Натявся на косу.* 2) Натужиться, понатужиться. *Я іще як натнусь, дак іще й тебе переживу.*

Натини́на, -ни, *ж.* Овечья шерсть, снятая съ годовалой овцы. Шух. I. 196.

Нати́ня, -ні, *ж.* Стебель, ботва (картофельная). Угор.

Натира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **нате́рти, -тру́, -треш,** *гл.* 1) Натирать, натереть. *Знайшла ріпу, натерла на тертушку.* Мир. Пов. II. 52. 2) Напирать, напереть. *Козаки на піхоту міцно натирали.* Гол. I. 34. 3) Настаивать, докучать. *Не натирай, бо бачиш, що ніколи.* Брацл. у.

Натира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **натертися, -труся, -ре́шся,** *гл.* Натираться, натереться.

Натирачка, -ки, *ж.* У сапожн.: деревянный брусокъ для приглаживанія каблука. Сумск. у.

Нати́рити, -рю, -риш, *гл.* Натащить. *Вже повну холодну натирили і людей, і жінок, і дівчат, і малих дітей.* Кв. II. 286.

Натиск, -ку, *м.* 1) Надавливаніе, натискиваніе. 2) Давка, толпа. *Натиск такий, що й пройти не можна, свічки поставити.* Канев. у.

Натиска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **натиснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Натискивать, натиснуть, надавливать, надавить, нажимать, нажать. 2) Налегать, налечь. *Жировий натискає, щоб школа була.*

Натиски, *нар.* Нажимая, натискивая, давя. *Напився... Доброму коню натиски налягає.* Лукаш. 43.

Натиснути. См. **Натискати.**

Нати́снутися, -нуся, -нешся, *гл.* Натѣсниться, натолпиться.

Натичка, -ки, *ж.* Короткій колъ, вбитый не въ землю, а въ плетень, возлѣ большого кола, если послѣдній окажется короткимъ и не даетъ возможности продолжать городить. Мнж. 186.

Натіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Начинать? затѣвать? *Оце вже на иншу натіва* (о ребенкѣ, сперва смѣявшемся, а потомъ начавшею плакать). Зміев. у.

Натіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **натекти, -течу, -че́ш,** *гл.* Натекать, натечь. *Водиця сама в хату натече.* Чуб. V. 897.

Натісувати, -сую, -єш, сов. в. **натесати, -тешу, -шеш,** *гл.* Натесывать, натесать. Желех.

Натішитися, -шуся, -шишся, *гл.* Натѣшиться, насладиться. *Та нехай же я перше сама тобою натішусь, рибко, нехай на тебе надивлюся.* МВ. (О. 1862. III. 39). *От приходять до церкви та й не натішаться.* Рудч. Ск. II. 197.

Наткати. См. **I. Натикати.**

Наткатися, -тчуся, -чешся, *гл.* Наткаться.

Наткну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Настромити.**

Наткну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Наткнуться, натолкнуться. *Шукаю, шукаю... Господи б хотілось заїдать хоть що небудь! Та оце й наткнувсь на таке потне, що так і заснув, Богу не молившись...* Шевч. 563.

Натну́ти, -тну, -не́ш, *гл.* = **Натякнути.** *Ти натни мені тоді, щоб я згадав.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Натовкмачити. См. **Натовкмачувати.**

Натовкма́чувати, -чую, -єш, сов. в. **натовкмачити, -мачу, -чиш,** *гл.* Набивать, набить, напихать. *Натовкмаче було туди сухарів житних.* О. 1861. XI. 27.

Натовкти́, -вчу, -че́ш, *гл.* 1) Натолочь. 2) Побить. *Не раз, не два головоньку натовче.* Чуб. V. 638.

Натовктися, -вчуся, -че́шся, *гл.* Натолочься.

Натовп, -пу, *м.* Стеченіе, скопленіе народа, толпа. *За тим натовпом* (що гості на весіллі), *клопотом та трусою, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Натовпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Набиться, натѣсниться, столпиться. *Людей натовпилось повнісінька хата.* Левиц. I. 21.

Натовчи, -чу, -че́ш, *гл.* = **Натовкти.** Желех.

Натокмачувати, -чую, -єш, *гл.* и пр. = **Натовкмачувати и пр.**

Натоло́чити. См. **Натолочувати.**

Натоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. **натоло́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Много вытаптывать, вытоптать (о травѣ, хлѣбѣ). Желех.

Натомити, -ся. См. **Натомлювати, -ся.**

Натомість, нато́місць, нато́місь, *нар.* Вмѣсто того, за то. *Він скупий, так жінка натомісь щедра.* Лебед. у.

Натомлювати, -люю, -єш, сов. в. **натоми́ти, -млю́, -миш,** *гл.* Утомлять, утомить.

Натомлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **натоми́тися, -млю́ся, -мишся,** *гл.* Утомляться , утомиться. *Я не наточивсь.* Рудч. Ск.

Натопити. См. **Натоплювати.**

Нато́пкуваний, -а, -е = Натоптуваний.

Нато́плювати, -люю, -єш, сов. в. **натопити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Натапливать, натопить. *Натопи хату.* Ном. 2) Расплавливать, расплавить (о металлѣ), натапливать, натопить (о жирѣ, салѣ).

Натоптаний, -а, -е. 1) Плотно набитый. 2) О головѣ: полная ума и знаній. *Їй любо було одкривати світ його очім, утішно думати: з якою натоптаного головою виросте її онуча.* Мир. ХРВ. 30.

Натоптати. См. **Натоптувати.**

Натоптень, -тня, *м.* Ледъ, образовавшійся отъ слежавшагося снѣга.

Нато́птуваний, -а, -е. 1) Плотно набитый. 2) Плотный, крѣпкій; о человѣкѣ: толстый, плотный. *Малий дуб, та натоптуваний.* Ном. № 6342. *Товста натоптувана жінка.* Мир. ХРВ. 65.

Нато́птувати, -тую, -єш, сов. в. **натоптати, -пчу, -чеш,** *гл.* 1) Натаптывать, натоптать (ногами грязи). 2) Набивать, набить плотно.

Наторгувати, -гую, -єш, *гл.* Наторговать.

Наторгуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* Наторговаться.

Наторо́чити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Надергать (нитокъ). *Натороч ниток з панчохи.* 2) Наболтать пустяковъ. *Це вам снилось, а ви й панові наторочили. К.*

Наточити. См. **Наточувати.**

Наточка, -ки, *ж.* Надставка.

Нато́чувати, -чую, -єш, сов. в. **наточи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Нацѣживать, нацѣдить (изъ бочки). *У нас у дворі є багато бочок з оливою, пійшла та й наточила.* Рудч. Ск. II. 151. 2) Просѣивать, просѣять сквозь решето (зерно).

Натравка, -ки, *ж.* Полка въ кремневомъ ружьѣ.

Натрапити, -ся. См. **Натрапляти, натраплюватися.**

На-трапку, *нар.* Гдѣ ни попало, гдѣ найдешь.

Натрапля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **натрапити, -плю, -пиш,** *гл.* Попадать, попасть на что, находить, найти, наталкиваться, натолкнуться; встрѣчать, встрѣтить. *Натрапила коса на камінь.* Ном. № 4142. *Пришили вони в село да й натрапили як раз на того діда.* ЗОЮР. II. 21. *Ми сміялись із радощів, що натрапили таких гарних людей.* Г. Барв. 43.

Натраплюватися, -плююся, -єшся, сов. в. **натрапитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Случайно приходить, прійти. *У головоньках росте травиця, ніхто до тіла не натрапиться.* Нп.

Натрощи́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Наломать; раздавить (многое).

Натрою́дити, -джу, -диш, *гл.* Наговорить неправды или съ цѣлью настроить извѣстнымъ образомъ. *Вона йому натроюдила шо знала. Брехала, брехала, та вже й нікуди.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Натруюдити.**

Натрудити, -джу, -диш, *гл.* 1) Утомить работой. *Вона не натрудила своїх білих ручок.* Мир. ХРВ. 71. 2) **Намуляти**.

Натрудоватіти, -ватію, -єш, *гл.* 1) Сдѣлаться шелудивымъ. Вх. Зн. 40. 2) Сдѣлаться въ лицѣ брюзглымъ и мѣднокраснаго цвѣта. *Піяк натрудоватіє.* Вх. Зн. 40.

Натрумник, -ка, *м.* Покрывало для гроба.

Натрунник, -ка, *м.* = **Натрумник.** Вх. Зн. 40.

Натрус, -су, *м.* = **Натруска 1.**

Натрусити. См. **Натрушувати.**

Натруска, -ки, *ж.* 1) Зерна хлѣба, смѣшанныя съ битой (послѣ молотьбы) соломой. 2) Рогъ съ порохомъ для насыпки на полку ружья пороху.

Натрусом, *нар.* О мѣряніи сыпучихъ тѣлъ: не набивал, не натискивая сверху, а довольствуясь тѣмъ, сколько войдетъ при простомъ насыпаніи. *Натрусом міряти овес, жито.*

Натру́тити. См. **Натручувати.**

Натручувати, -чую, -єш, сов. в. **натру́тити, -ру́чу, -тиш,** *гл.* Наталкивать, натолкнуть.

Натрушувати, -шую, -єш, сов. в. **натрусити, -рушу, -сиш,** *гл.* 1) Натрясать, натрясти. *Натруси яблук.* 2) Разсыпать, насыпать, насаривать, насорить. 3) Встряхивать, встряхнуть мѣшкомъ, набивая его сыпучимъ тѣломъ.

Натруюдити, -джу, -диш, *гл.* = **Натроюдити.** *Нехай би стара, а то й доня: і тій мати натруюдила, чого знала, — довелось Миколі й од Христини терпіти і речі недобрії, і зневагу.* О. 1861. VIII. Кузьм. 23.

Натрясти, -су́, -се́ш, *гл.* Встряхнуть, натрясти. *Натряс його за чуба.*

Натрястися, -суся, -сешся, *гл.* Натрястись.

Натуга, -ги, *ж.* Напряженіе, усиліе. Натугою. Съ усиліемъ. *Дірка така була, що влізти можна було натугою, а так не влізеш.* Новомоск. у.

Натужати, -жаю, -єш, *гл.* Гнать лошадь сверхъ силъ ея. *Ми, їдучи, не натужали коня.* Волч. у. (Лободовск.).

Натужити, -жу, -жиш, *гл.* Напрягать, натягивать.

Натужно, *нар.* Усиленно. *Сказавши, в Йовиша вп'ялася і обняла за поперек і так натужно простяглася, що світ в очах обох померк.* Котл. Ен. VI. 37.

Натужуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* Силиться. *Аж натужується, щоб не сміяться, та ніяк не здержиться.* Мир. Пов. II. 64.

Натупати, -паю, -єш, *гл.* 1) Нагрязнить ногами. 2) Пригрозить, топая ногами.

Натупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Утомиться хожденіемъ, натоптаться. *Натупалась старенька.* Сим. 205.

Натупкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Натупатися.**

Натупотіти, -почу, -тиш, *гл.* = **Натупати 2.**

Натура, -ри, *ж.* 1) Природа. *Вовча натура тягне до лісу.* Чуб. I. 239. 2) Натура, характеръ. *Гарний хлопець на натуру, гарно грав на бандуру.* Нп. *Нехай сердиться, коли в його така сердита натура.* Шевч. (О. 1862. VI. 17). *Перестану вже жінки слухать, покажу натуру.* ЗОЮР. II. 95. *Не змагаюсь із матіррю, хоч що мені каже, а все знаю і роблю собі мовчки. Не показую натури, а її в мене стільки, як у них обох.* Г. Барв. 283. 3) **У натурі**. Наяву. — *Чи це вам так снилось? — Еге, снилось! — у натурі!* Любеч. Ум. **Натуронька.** *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64.

Натурбува́тися, -буюся, -єшся, *гл.* Побезпокоиться много.

Натуристий, -а, -е. Капризный, упрямый. *Такий хлопець натуристий. Чи ми його малим так спотворили? А тепер як чого схотів, так щоб по його було.* Черниговск. у.

Нату́ркати. См. **Натуркувати.**

Натуркота́ти, -кочу, -чеш, *гл.* = **Натуркати.**

Нату́ркування, -ня, *с.* Наущенія, наговоры.

Натуркувати, -кую, -єш, сов. в. **натуркати, -каю, -єш,** *гл.* 1) Наговаривать, наговорить очень много, натараторить. *Натуркали мені повні вуха, — вже я не знаю що й до чого.* 2) Наговаривать, наговорить на кого-либо.

Нату́ронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **натура.**

Натурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Натуркати.**

Натуту́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Наежиться, встать (о перьяхъ, волосахъ). Шух. I. 23.

Натушкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Наложить много, закрывъ что-либо наложеннымъ. *Натушковано на його зверху кожухів, подушок.* Мир. ХРВ. 249.

Натха, -хи, *ж.* = **Надха.** *От мені халепа: натха напала, та вже днів з чотирі.* Лебед. у.

Натхне́ний, -а, -е = **Надхнений.** *Ввели ж мою натхнену з неба волю.* К. ЦН. 269.

Натхне́ння, -ня, *с.* = **Надхнення.**

Натхнути, -хну, -не́ш, *гл.* = **Надхнути.** 1) *Старий січовик натхнув свою душу в молодісіньку душу онука.* Мир. ХРВ. 90. 2) *Українська пісня і неписана словесність народу українського натхнули молоді уми в Київі спасенною думкою.* К. ХП. 7. *Натхни ж нас правдою, о Музо Мельпомено!* К. ПС. 6.

Натхори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Навонять. *А бодай би вас чорти взяли! Ич, як натхорили!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Натще, *нар.* 1) Натощакъ. 2) Напрасно. *Не натще зветься той ліс Чичисбеєвим.* О. 1861. XI. 28.

Нать, -ти, *ж.* Усикъ, прицѣпка на растеніи. Угор.

Натьо́патися, -паюся, -єшся и натьо́пкатися, -пкаюся, -єшся, *гл.* Нажраться. *Злізь на мене та й натьопайся.* Ном. № 161 (ст. 295). *Уже натьопкався каші.*

Натю́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Напиться пьянымъ.

Натю́кати, -каю, -єш, *гл.* Натравить. *Натюкав його собаками. — Де се ти був? — Звіря тюкав. — Натюкав такого звіря, що тобі й бачить не доводилось.* О. 1862. I. 35.

Натю́пати, -паю, -єш, *гл.* Набѣгать, достать. *Тюпала, тюпала, та й принців натюпала.*

Натю́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Набѣгаться, натоптаться.

Натяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **натягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Натягивать, натянуть. *Не натягай так віжок. Шину натягти на колесо. Як не натягнете сього лука, то становіться на баталію.* ЗОЮР. I. 163. 2) Напяливать, напялить, натягивать, натянуть поверхъ чего-либо. *Натягни, Боже, на кісіль шкурку, поки мати з міста прийде.* Чуб. I. 247. 3) Натаскивать, натащить. *Нащо ти сюди мішків такого багато натягав?* 4) Оттаскать. *Добре за чуби натягають.* ЗОЮР. I. 106. 5) Взводить, взвести. *Ці люде напасть на нас натягають.* НВолын. у. 6) Наверстывать, наверстать. *Да чого там хвататься? Все равно два дні будуть. — Да лучче їдьте, ви вже там своє натягнете.* Грин. III. 450.

Натяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **натягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* 1) Натягиваться, натянуться. 2) Напяливаться, напялиться. 3) Натужиться, понатужиться. *Натягається, як пес до роботи.* Ном. № 13730. *Конячка натяглася і покотила візок.* Левиц. I. 38. 4) Напитываться, напитаться. *Вишні вже натягаються горілкою.* 5) Только сов. в. Натаскаться. *Натягалися за чуба.* 6) Только сов. в. Упереться, заупрямиться. *Натягся та й натягся: 22 рублі та й 22 рублі.* Волч. у.

Натягач, -ча, *м.* 1) Инструментъ: а) у бочара — для натягиванія обручей на бочку; б) у колесника — для натягиванія обода на спицы. 2) Веревочка, составляющая часть шерстобитнаго **лука** (см.). Черниг. у. 8) Раст.: а) Paris quadrifolia L. б) Ranunculus lingua L. в) Silene noctiflora L. ЗЮЗО. I. 130, 133, 136.

Натягти, -ся. См. **Натягати, -ся.**

Натя́ж, -жа, *м.* Рас. Ranunculus lingua L. ЗЮЗО. I. 133. См. **Натягач 2б.**

На́тяк, -ку, *м.* Намекъ. Чуб. II. 561. Ном. № 5700.

Натяка́ння, -ня, *с.* Намекъ, намеканіе.

Натяка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **натякнути, -кну, -не́ш,** *гл.* Намекать, намекнуть. *Ге! сказав він: ви обидві дещо проминули: тільки про їду й напиток сяк-так натякнули.* Мкр. Н. 34.

Натя́кувати, -кую, -єш, *гл.* = **Натякати.** *Я йому разів зо два натякував.* Черк. у. *Він оце йому про гроші натякував.* Каневск. у.

Натя́ти, -ся. См. **Натинати, -ся.**

Наубочі, наубочу, *нар.* Въ сторонѣ.

Науверти, *нар.* Обиняками. Угор.

Наудити, -джу, -диш, *гл.* Наудить. *Риби не наудив, а лусту спудив.* Ном. № 9860.

Наузбіч, *нар.* Въ сторонѣ.

Наузкрай, *нар.* На краю, на концѣ. *Наузкрай ниви курився димок.*

Наука, -ки, *ж.* 1) Наука. *Люде, освічені наукою.* К. ХП. 134. *Згинула наука, впала просвіта, зоставшись тільки в схоластичних латинських духовних школах. Універсітетська наука була тільки азбука європейської просвіти.* Левиц. І. 259. 2) Ученіе. *І в школу хлопця одвела до п'яного дяка в науку.* Шевч. 3) Урокъ, поученіе, наставленіе. *Оце тобі наука, не ходи в ліс без дрюка.* Ном. № 7094.

Науковий, -а, -е. Научный. *Взявся він освітити науковим світлом ту головку.* К. ДС. 33. *Визволення народу з крепацтва дорогою просвіти разом і християнської, і наукової.* К. ХП. 8.

Науко́вість, -вости, *ж.* Научность. Желех.

Наумір, *нар.* = **Навмір.**

Наупо́рно, *нар.* Настойчиво. *Хочу оце іти наупорно, свого не попущу ні за що.* Павлогр. у.

Наусти́ти. См. **Наущати.**

Научатись, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Навчати.** *Я не буду научати, будем чарувати.* Чуб. V. 93.

Наушник, -ка, *м.* Наушникъ (у шапки).

Наущаʹти, -ща́ю, -єш, сов. в. **наусти́ти, -ущу, -стиш,** *гл.* 1) Научать, наставлять. *Не було в її ні батька, ні матері, — нікому було оборонити або наусти́ти.* О. 1861. IX. 76. 2) Подучать, подучить, подговаривать, подговорить; подстрекать. *Діявол наустив його, і поміг йому.* О. 1862. II. 72.

Нахаба, -би, *ж.* 1) Бѣда, напасть. *От, відкіля ся нахаба на мене!* 2) Нахальство.

Нахабний, -а, -е. Нахальный, наглый.

Нахабність, -ности, *ж.* Нахальство, наглость.

Нахамаркати, -каю, -єш, *гл.* Прочесть невнятно.

Нахапа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Нахватать, набрать много; накрасть. *Хіп, хіп! Нахапав чужих гусенят за пазуху четверо.* Г. Барв. 314.

Нахарамаркати, -каю, -єш, *гл.* = **Нахамаркати.**

Нахаркати, -каю, -єш, *гл.* Нахаркать, наплевать. Драг. 1.

Нахвали́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Нахвалиться, нахвастаться. *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680.

Нахвалка, -ки, *ж.* Угроза. *Перед нею Грицько з його нахвалками.* Мир. Пов. І. 142. *Почув я, що на неї нахвалки — бить би то її.* Екатер. у.

Нахвальшува́ти, -шую, -єш, *гл.* Сфальшивить.

Нахвалюватися, -лююся, -єшся, *гл.* = **Нахвалятися.**

Нахвалятися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Угрожать. *Нахвалялись обікрасти.* Рудч. Ск. І. 202. *Вилаяв Хведора, трохи не бив і нахвалявся, що... з світу зжене.* Мир. Пов. І. 119.

Нахварбува́ти, -бую, -єш, *гл.* Накрасить.

Нахвасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* О колесѣ: обтянуть ободомъ.

Нахвата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* = **Нахапати.**

Нахвати́тися, -хвачуся, -тишся, *гл.* Быстро явиться, подоспѣть. *Нахватився до моці, та обі оці.* Ном. № 13247. **Аж тут і світ нахватився**. Начало свѣтать. *Світова зірочка нахватилась.* Нп.

Нахилий, -а, -е. 1) Наклонный, покатый. 2) Сгорбленный, согнутый. 3) Склонный, податливый.

Нахилити, -ся. См. **Нахиляти, -ся.**

Нахилки, *нар.* = **Нахильцем.** *П'ють горілку не з чарки, а прямо нахилки.* Ном. № 11566. *Шукати чарки я не став... ковтати нахилки почав.* Алв. 19.

Нахи́ло, *нар.* Наклонно, покато.

Нахильний, -а, -е. Склонный.

Нахильність, -ности, *ж.* Склонность. Левиц.

Нахильцем, нахильці (пити). Просто изъ сосуда безъ помощи рюмки или стакана (пить). *Взяв пляшку та й почав пити горілку нахильці.*

Нахиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **нахилити, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Наклонять, наклонить. *Як дуба не нахилиш, так великого сина на добре не навчиш.* Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить (кого къ чему). *Не нахиляв* (її) *на свою стежку.* Г. Барв. 343.

Нахиля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **нахилитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Наклоняться, наклониться. *От нахилився, а він взяв мене за бороду.* Рудч. Ск. І. 117. 2) Склоняться, склониться (къ чему).

Нахід, -ходу, *м.* Нашествіе.

Нахідка, -ки, *ж.* Находка. *Учись, сину, на старість буде як нахідка.* Посл.

Нахідний, -а, -е = **Навіжений?** *От, мов нахідного!* Ном. № 3384. *Тож нахідна!* Ном. № 3384.

Нахлептатися, -пчуся, -чешся, *гл.* = **Нахлеськатися.**

Нахлестатися, -щуся, -щешся, *гл.* = **Нахлеськатися.** *Нахлещусь борщу.* О. 1862. II. 39.

Нахлеськатися, -каюся, -єшся, *гл.* Налокаться. *А що вже собаки нахлеськалися?*

Нахливці, *нар.* = **Нахильці.** *Випив горілку нахливці.* Зміев. у.

Нахли́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Наплакаться всхлипывая.

Нахлю́пати. См. **Нахлюпувати.**

Нахлю́пувати, -пую, -єш, сов. в. **нахлюпати, -паю, -єш,** *гл.* Наплескивать, наплескать.

Нахля́вкати, -каю, -єш, *гл.* Наболтать. *Нахлявкала чор-зна-що та й пішла.* Зміев. у.

Нахма́рити, *гл. безл.* Покрыться (тучами), заволочь (тучами). *Нехай лишень вияснитьея, бач, як нахмарило.*

Нахмурити, -рю, -риш, *гл.* Нахмурить.

Нахмуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Нахмуриться.

Нахму́рний, -а, -е. Пасмурный, сумрачный. *І проясни чоло нахмурне.* Котл. Ен. VI. 58.

Нахнюпити, -плю, -пиш, *гл.* Потупить. *Вона ж нахнюпила у землю очі.*

Нахнюпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Потупиться. *Молоді сиділи нахнюпившись.* Левиц. I. 182.

Нахова́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Напрятать. 2) Схоронить, похоронить, нахоронить.

Нахо́дити, -джу, -диш, сов. в. **найти́, -йду́, -деш,** *гл.* Находить, найти. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420. 2) Находить, найти, наступать, наступить; нападать, напасть. *Найдуть купою у хату.* МВ. (О. 1862. I. 95). *За наші гріхи находять ляхи.* Ном. № 865. *Находили на неї якісь страхи. Найшла буря вітряна.* Єв. Л. VIII. 23. *Чом на тебе не находе лиха година та нечиста сила?* Подольск. г. *Як найду я з своїми боярами, то я тебе візьму од рідного батенька.* Рк. Макс. 3) Только сов. в. — **дитину**. Родить ребенка. *Найшла собі дочку.*

Находи́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Пройти много, извѣстное разстояніе. 2) Сдѣлать извѣстное количество работы, во время которой приходится ходить. *Поспішаюся, бігаю, коли полічила, аж півпасма лишнього находила* (= *наснувала на основницю).* Чернигов. г.

Находитися, -джуся, -дишся, сов. в. **найтися, -йду́ся, -дешся,** *гл.* 1) Находиться, найтися. *Може найдеться дівоче серце, карі очі, що заплачуть на сі думи...* Шевч. 2) Только сов. в. Родиться. *Хлопчик найшовся в них, такий чорнявий, у батька вдався.* МВ. *Вернувсь додому, аж у його дома вже син найшовсь.* Мнж. 128. 3) Только сов. в. Найти возможность, время для чего-либо. *Засніть... поки найдусь сюди прийти.* Мкр. Г. 67.

Находи́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Находиться, устать отъ ходьбы. *З рук наробитись, з ніг находитись.* Ном. № 4560. *Та вже ж мої ніженьки находилися.*

Нахожалий, -а, -е. Пришлый, захожій. *Він не тутешній; у нас таки сіх жидів чимало, а се так якийсь нахожалий, хто його зна, відкіля він.* Кіев. у.

Нахожий, -а, -е. Пришлый; пришедшій въ гости. *Молодички нахожі його... вітають.* МВ. (О. 1862. I. 84).

Нахоло́джувати, -джую, -єш, сов. в. **нахолоди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Остуживать, остудить.

Нахолоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **нахолоди́тися, -джу́ся, -ди́шся,** *гл.* Охлаждаться, охладиться.

Нахолонути, -ло́ну, -неш, *гл.* Охладиться. *За ніч вода у річці нахолонула.* Лебед. у.

Нахопи́ти, -ся. См. **Нахопляти, -ся.**

Нахопля́ти, -пля́ю, -єш, сов. в. **нахопи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Накидывать, накинуть. *Одежину якусь похопить, що аж глянути чудно.* Ном. № 11140.

Нахоплятися, -пля́юся, -єшся, сов. в. **нахопитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* 1) Подоспѣвать, подоспѣть. *А тут день уже нахопляється, треба на панщину йти.* МВ. I. 100. *На той саме час нахопився Чіпка.* Мир. ХРВ. 330. 2) Натыкаться, наткнуться, встрѣчаться, встрѣтиться. *На їх розмову нахопилася з-за хати старенька жінка.* Мир. ХРВ. 12. *Нахопився в лісі на вовків.*

Нахрапом, *нар.* Дерзко, нахально, безцеремонно, насильно.

Нахрест, *нар.* = **Навхрест.** *Б'є нахрест палкою по дверях.* Грин. III. 442.

Нахроми́тися, -млюся, -мишся, *гл.* Наткнуться. *Чоловік із скирды упав, та на вила й нахромився.* Борз. у.

Нахря́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Нахаркати.**

Нахта, -ти, *ж.* Нефть. См. **Нехта.**

Нахто́вий, -а, -е. Нефтяной. **Нахто́ва ля́мпа**. Керосинная лампа. Шух. І. 104.
Нахукати, -каю, -єш, *гл.* Надышать въ руки (во время холода, на холодное стекло и пр.).
Нахурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Нагрузить возы кладью.
Нацвірінькати, -каю, -єш, *гл.* Начирикать.
Націджувати, -джую, -єш, сов. в. **націди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Нацѣживать, нацѣдить.
Націлитися. См. **Націляти, -ся.**
Націлуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Нацѣловаться. *Навздогінці не націлуваться.* Ном. № 5265. *Вже й націлувався, вже й намилувався, як у саду соловей да й нащебетався.* Грин. III. 171.
Націля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **націлити, -лю, -лиш,** *гл.* Нацѣливать, нацѣлить.
Націля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **націлитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Нацѣливаться, нацѣлиться, прицѣливаться, прицѣлиться. *Що тілько націлиться* (стрілець), — *заєць і є.* ЗОЮР. II. 36. 2) Намѣреваться, вознамѣриться. *Націлився їхати, аж тут дощ.*
Націонал, -ла, *м.* Націоналъ. Левиц. Пов. 159.
Національний, -а, -е. Національный. *Наші вельможні предки... не вхопили своєї національної тропи.* К. ХП. 116. *Се вже був не кобзарь, а національний пророк.* К. ХП. 115. *Національний гимн.* К. Бай. 158. *Національний убір.* Левиц. Пов. 202.
Національність, -ности, *ж.* Національность. *Зрозуміла дороге право своєї національности.* К. КР. 35. *Її батько й мати, люде з дрібного панства, але... близькі до народа, чесні хлібороби, не одірвані од національности.* Левиц. Пов. 225.
Нація, -ції, *ж.* Нація. *Зібрані з усяких націй, студенти не могли ніяк погодитись між собою.* Левиц. Пов. 6. *Знялись... вгору до великого задуму воздвигнути рідну націю з духовного занепаду.* К. ХП. 9.
Нацмокатися, -каюся, -єшся, *гл.* Начмокаться.
Нацокотати и нацокотіти, -кочу, -ти́ш, *гл.* Наболтать, наговорить (о женщинахъ, дѣтяхъ). *Нацокотали тії верхоумки..., а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45).
Нацокотітися, -кочуся, -тишся, *гл.* Нащебетаться, наболтаться.
Нацупити. См. **Нацуплювати.**
Нацуплювати, -плюю, -єш, сов. в. **нацупити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Надѣвать, надѣть, напяливать, напялить, натягивать, натянуть. *Постоли як же поссихались!.. насилу нацупив.* О. 1862. II. 26.
Нацько́вувати, -ко́вую, -єш, сов. в. **нацькувати, -кую́, -єш,** *гл.* Науськивать, науськать, натравливать, натравить. *Нацькувала б мене всіми собаками на селі.* Левиц. ПЙО. I. 374.
Нацю́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Нарубить (мелко). *Нацюкай дровець.* 2) Нарубить зарубокъ.
Нацю́няти, -няю, -єш, *гл.* Дѣтск. = **Нацюцяти.**
Нацю́цяти, -цяю, -єш, *гл.* Дѣтск. Намочить. Зміев. у.
Начавити, -влю́, -виш, *гл.* 1) Нажать, надавить. 2) Надавить чего (во множествѣ).
Начальник, -ка, *м.* Начальникъ.
Начальникувати, -кую, -єш, *гл.* Начальствовать. Харьк. у.
Начальницький, -а, -е. Начальниковъ, начальническій. Желех.
Начальниця, -ці, *ж.* Начальница. Левиц. Пов. 122.

Начальство, -ва, *с.* Начальство. *Тебе... вибрали за начальство.* Рудч. Ск. I. 3.

Начарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Наколдовать, наворожить. 2) Приколдовать, приворожить. *Дівчина козаченька та й начарувала.* Нп.

Начастува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Напоить, угостить, употчивать. *Начастували мене добре.*

Начастува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Напиться, наугощаться. *Начастувались ми так, що й поснули.* О. 1862. VII. 44.

Начати, -ся. См. **Начинати, -ся.**

Начахо́лити, -лю, -лиш, *гл.* Нарубить (хворосту). Вх. Зн. 40.

Начвалатися, -лаюся, -єшся, *гл.* Устать, медленно ходивши.

Наче, *нар.* Будто, какъ будто, точно, словно. *Як я почула, наче мене холодом обняло. Наче б пахнуть первої жони сльози.* Рудч. Ск. і. 84.

Начекатися, -каюся, -єшся, *гл.* Наждаться.

Начепити, -ся. См. **Начіплювати, -ся.**

Начепля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Нацѣплять во множествѣ. Рудч. Ск. I. 189. *Начепляла собі такого багато намиста, що й шия вгинається. Нацепляла кораликів, щоб її любили.* Чуб.

Начепури́ти, -рю́, -риш, *гл.* Принарядить.

Начепури́тися, -рюся, -ришся, *гл.* Принарядиться. *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь бриженята, ні притулитися.* Гол. I. 252.

Начервони́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Сдѣлать краснымъ.

Начере́мшити, -шу, -шиш, *гл.* Во множествѣ дать. *Ти мені тільки снопів начеремшив, що не дам сі з тим ради.* Вх. Зн. 40.

Начерк, -ку, *м.* Набросокъ. *Тут уже критика вбачав начерк літератури поважнійшої.* К. ХП. 124.

Начерка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Набросать (о литературномъ произведеніи). *От брат його Чванько слабкий уже на се: що начеркав, то так в дрюкарню і несе.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 101.

Начерни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Начернить. *Чим ти брови начернила?* Чуб. V. 1114.

Начерпа́ти, -па́ю, -єш, одн. в. начерпнути, -пну, -не́ш, и начерти, -рчу́, -ре́ш, *гл.* Начерпнуть. *Приходить жінка начерпати води.* Єв. Іо. IV. 7. *Ой пішла ж она з двома ведерці, в єдно начерла, з другим ся вергла.* Гол. II. 90.

Начесати. См. **Начісувати.**

Начикри́жити, -жу, -жиш, *гл.* Нарѣзать, накромсать.

Начи́н, -ну, *м.* Начало. *Се який начин пісні?* Борз. у.

Начина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **начати, -чну, -неш,** *гл.* Начинать, начать. *Як начнеш постить, то нічого буде хрестить.* Ном. № 131.

Начинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **начатися, -чнуся, -нешся,** *гл.* Начинаться, начаться. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 19.

I. Начинити. См. **Начиняти.**

II. Начини́ти, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Надѣлать, сдѣлать. *Наварив пива, начинив дива.* Ном. № 7572. 2) О лисицѣ: родить дѣтенышей. *Лисичка начинить дітей.* Шух. I. 212.

Начинка, -ки, *ж.* Фаршъ, начинка. Чуб. I. 256. *Буває добрий борщ із м'ясом та з начинкою пироги.* Гліб. 33.

Начи́ння, -ня, *с.* 1) Сосудъ, посуда. *І не зглянулась: мила по обіді начиння, коли цеє трапилось.* 2) Инструментъ, орудіе. 3) Часть ткацкаго станка. (См. **Верстат).**

Состоитъ изъ двухъ длинныхъ и узкихъ деревянныхъ пластинокъ, расположенныхъ параллельно одна надъ другой и называемыхъ **шо́хти** (а) (галицкое: **шо́фти, ціпки**); **шо́хти** соединены нитянымъ **рукаво́м** (б). Въ константиноградскомъ уѣздѣ нити рукава называются **ничениці**, каждая **ни́чениця** состоитъ изъ двухъ равныхъ частей, заходящихъ одна въ другую какъ кольца; рукавъ дѣлится на части, называемыя **ґанками** (в), а въ каждомъ **ґанку** по 15 **ни́чениць**. (Въ Галиціи **рукав** называется **ни́чениця, ни́чельниця**; нити его состоять каждая изъ трехъ частей, заходящихъ одна въ другую какъ кольца: верхняя **коник**, нижняя **кобилка** и средняя (малая) **очко**). Сквозь **ни́чениці** проходятъ нити **основи**. **Начиння** подвѣшено къ одной изъ **же́рток** (г): **на же́ртці** на веревочкахъ, два блока — **жабки** (д) (гал. **карпульці, скраклі**), черезъ **коліщата** которыхъ ходять **мотузи** (е), а на нихъ уже висить **начиння**. Въ константиноградскомъ у. отъ нижней **шохти** идутъ два **мо́тузи** (ж), къ которымъ привязана цилиндрическая деревянная палка — **байцарка** (з) (иначе **барцьо́шка**), отъ средины которой идетъ внизъ **мотуз** (и) до **підніжка** (і). **Начи́ннів** въ станкѣ должно быть не менѣе четырехъ (гал.: **чотирі стіни**). Константиногр. у. Полт. г. Б. Гринч. — МУЕ. III. 18. — Шух. I. 255, 256. — Особое **начиння** имѣется и въ **кросонках** — небольшомъ станкѣ для тканья ситъ. Вас. 152.

Начиня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **начинити, -ню, -ниш,** *гл.* Начинять, начинить, нафаршировывать, нафаршировать; набивать, набить. *Пироги, начинені голубцями. Печене порося начинене.* Св. Л. 9. *Ковбасу начинити. Під цим кущем картоплі як начинено.* Харьк. у. **Голова... неначе кло́ччям начинена**. Глупая голова. О. 1862. III. Шевч. 7.

На́чисто, *нар.* Совершенно, вполнѣ. *От буде снідання начисто гетьманське!* Шевч. 318.

Начита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Вычитать. *Не так сонце сходить, як письменні начитали.* Шевч. 123. 2) Много прочесть.

Начита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Начитаться.

Начіплювати, -плюю, -єш, сов. в. **начепити, -плю́, -пиш,** *гл.* Напѣплять, нацѣпить, навѣшивать, навѣсить. *І начепила ланцюжок.* Котл. Ен. *Да й зробимо, братця, півтораста ми возів, да начепим, начепим півтораста ми ярем.* КС. 1882. IX. 415.

Начіплюватися, -плююся, -єшся, сов. в. **начепитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Нацѣпляться, нацѣпиться, навѣшиваться, навѣситься. 2) Навязываться, навязаться. *Христя дуже голінна до хлопців, начепилася на Хведора.* Мир. Пов. I. 165.

Начісувати, -сую, -єш, сов. в. **начесати, -чешу, -шеш,** *гл.* Начесывать, начесать. *Тихо дівча косу чеше, що начеше, на Дунай несе.* Чуб. V. 275. *На тім'ї начесав аж струп.* Котл. Ен.

Начорнити, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Начорнити.**

Начоси, -сів, *м. мн.* Волосы, спущенные на лобъ, начесы. Чуб. VII. 422. *Покриткуй, або начосів не напускай.* Ном. № 11264.

Начубити, -блю, -биш, *гл.* Надрать за волосы.

Начува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **начутися, -чуюся, -єшся,** *гл.* 1) Наслушиваться, наслушаться. *Багато я дечого там начувся. Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 2) Только несов. в. Ожидать бѣды, мести. *Стережіться ж тепер!.. Начувайтеся!* Мир. ХРВ. 279.

Начу́дний, -а, -е. Чудесний, удивительный. *Ой розсуди, бабусенько, сей начудний сон.* Чуб. V. 775.
Начури́ти, -рю, -ри́ш, *гл.* = **Надзюрити.** *Дощ не начурив по остреву у сіно.* Шух. І. 170.
Начустрити, -рю, -риш, *гл.* Высѣчь розгами.
Начу́ти, -чую, -єш, *гл.* Прослышать, узнать.
Начутися. См. **Начуватися.**
Начухра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) О листьяхъ: нарвать, сразу сдергивая рядъ листьевъ съ вѣтви. 2) О деревьяхъ: нарубить со многихъ деревьевъ тонкихъ вѣтвей. 3) О шерсти: начесать. *Начухрав вовни.*
Начха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Начихать. **Начхати мені на тебе**! Плевать мнѣ на тебя! *Начхав йому!*
Наш, -а, -е. Нашъ. *Нашим салом та по нашій шкурі.* Ном. № 4780. *Пішли наші вгору!* Ном.
Наша́рпати, -паю, -єш, *гл.* Надергать, нарвать.
Нашаткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Нашинковать (капусты).
Нашвидку, *нар.* Наскоро; на короткое время. *Я оце прибіг нашвидку у Полтаву.*
Наше́вкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Налѣзть, найти толпой (о людяхъ). Сим. 176.
Нашелестіти, -щу, -стиш, *гл.* 1) Нашелестѣть. 2) Нашумѣть.
Нашепт, -ту, *м.* 1) Наушничанье, наговоръ. 2) Наговоръ, заговоръ знахарскій на какой либо вещи, а также и самая эта вещь послѣ произнесенія надъ ней заговора. *Не хотів він брати відьомського нашепту..., та взяв нехотя, бо нечиста сила, як бачите, взяла гору.* Г. Барв. 451.
Нашептати. См. **Нашіптувати.**
Нашеретува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Очистить зерно на решетѣ.
Нашеретува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Набраться, найти во множествѣ. *Та як нашеретується їх у хату, так чорти його батька!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.
Наши́ванка, -ки, *ж.* Родъ узора на мужской сорочкѣ. Чуб. VII. 415.
Нашива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **нашити, -ши́ю, -єш,** *гл.* 1) Нашивать, нашить извѣстное количество. *Бери, тату, ті кожухи, що я нашию.* Левиц. 2) Нашивать, нашить сверху на чемъ либо.
На́шивка, -ки, *ж.* Кусокъ холста, которымъ подшивается спина и плечи сорочки для прочности. Гол. Од. 65. Желех.
Нашийник, -ка, *м.* 1) Ошейникъ. 2) Притѣснитель. *Ви, може, думаєте, що я так, як ваші нашийники, стану драти з вас шкуру?* К. ЧР. 267. *А ти завзявся муром нерушимим проти голоти вбогої стояти і від її непохибного суду людських нашийників обороняти.* К. ЦН. 177.
Наши́йниця, -ці, *ж.* 1) Ожерелье, монисто. 2) То, что взято на шею; говорится о долгахъ, денежныхъ обязательствахъ и пр. *У його бідолахи багато нашийниць.*
Наши́льник, -ка, *м.* Нашильникъ (въ дышловой упряжи).
Наши́риця, -ці, *ж.* Два плота сплавляемаго дерева **(дві тальби)**, сбитые вмѣстѣ одинъ рядомъ съ другимъ. Шух. І. 182. См. **Надовжниця.**
Нашити. См. **Нашивати.**
Нашіптувати, -тую, -єш, сов. в. **нашептати, -пчу, -чеш,** *гл.* 1) Нашептывать, нашептать. *Серце моє мені нашіптує, що так.* Шевч. (О. 1862. IV. 21). *Співать тобі*

думу, що ти ж нашептав. Шевч. 121. 2) Наушничать, наговаривать, наговорить. 3) Наговаривать, наговорить (воду, зелье — о знахаряхъ).

Нашкодити, -джу, -диш, *гл.* 1) Навредить, причинить вредъ. *Ти гірше тілько тим нашкодиш: усіх лящів позводиш.* Гліб. 79. 2) Напроказничать, напакостить.

Нашкрябати, -баю, -єш, *гл.* 1) Нацарапать, начесать. *Нашкрябав собі руку.* 2) Наскресть. 3) Дурно написать.

Нашмага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Нахлестать. *За шага хтось уші нашмага.* Ном. № 14332.

Нашмаркати, -каю, -єш, *гл.* Насморкать.

Нашмаровувати, -ровую, -єш, сов. в. **нашмарува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Намазывать, намазать (чѣмъ либо маслянымъ, смолистымъ).

Нашмаровуватися, -ро́вуюся, -єшся, сов. в. **нашмаруватися, -руюся, -єшся,** *гл.* Намазываться, намазаться (чѣмъ либо маслянымъ, смолистымъ). *Нашмаруюся солониною.* О. 1861. XI. 10.

Нашмато́вувати, -то́вую, -єш, сов. в. **нашматува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Нарывать, нарвать кусковъ, нарѣзывать, нарѣзать кусковъ.

Нашоро́шнти. См. **Нашорошувати.**

Нашоро́шувати, -шую, -єш, сов. в. **нашорошити, -ро́шу, -шиш,** *гл.* Настораживать, насторожить. *Еней наш нашорошив вуха.* Котл. Ен. *А Залізняк попереду нашорошив уха.* Шевч. 171.

Нашпиня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* 1) Исколоть? 2) Много укорять. *Чорти як напустяться на його: «шо це ти наробив? Іди, сякий — такий, зараз сослужи йому той шматочок!» Так його нашпиняли, шо треба йому йти.* Мнж. 127.

Нашпурля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Набросать.

На́шрітка, -ки, *ж.* Снарядъ для дѣланія дроби.

Нашти́рити, -рю, -риш, *гл.* 1) Подбить, подговорить. *Я його наштирю, хай приїде, щоб купив півкварти.* Лебед. у. 2) Погнать сильно. *Він і утретє її прогнав, та як наштире, — вона у дворець.* Мнж. 15.

Наштопатися, -паюся, -єшся, *гл.* Наброситься, накинуться, напасть. *Почув, що драча завелась, прибіг туди й він і зараз наштопавсь на Семена, та й давай його удвох місить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Наштрикати. См. **Наштрикувати.**

Наштрикнути, -ся. См. **Наштрикувати, -ся.**

Наштрикувати, -кую, -єш, сов. в. **наштрикнути, -кну, -не́ш,** *гл.* 1) Накалывать, наколоть, натыкать, наткнуть. *Наштрикнув картоплину на ціпок, а тоді як кине нею.* 2) сов. в. **наштрикати, -каю, -єш**. Втыкать, повтикать во множествѣ. *Наштрикає скрізь у стіну голок, а тоді й сама не знайде, де вони.* 3) сов. в. **наштрика́ти, -ка́ю, -єш**. Толкать, натолкать (палкою). *Сховав він його у подушки, а соцьких намовив, ті ось прибігають, ну шукати та ціпками у подушки, у подушки, — добре таки наштрикали старому боки.* Мнж. 102.

Наштрикуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **наштрикнутися, -кнуся, -не́шся,** *гл.* Накалываться, наколоться, натыкаться, наткнуться. *Тут він заточився і трохи не наштрикнувся на її ніс.* Левиц. I. 479.

Наштричка, -ки, *ж.* = **Натичка.** Волч. у. Лободовск.

Наштукува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Прибавить, надставить.

Наштурити, -рю, -риш, *гл.* = **Нащурити.** Уман. у.

Наштурхати, -хаю, -єш, *гл.* Натолкать. *На базарі наштурхали мені боки.*

Нашукати. См. **Нашукувати.**

Нашукувати, -кую, -єш, сов. в. **нашука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Выискивать, выискать, находить, найти.

Нашурубурити, -рю, -риш, *гл.* Набуянить, набѣдокурить. *Таке зілля, як парубок... раз би в раз на улицю, ще нашурубурить.* Сим. 178.

Нащади́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Родиться. *Відколи нащадилась, не маю щастя.*

Нащадок, -дку, *м.* 1) Потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накоренком!* Ном. № 3768. *Песиголовець — певно ціклопський нащадок.* Ном. 4081. 2) Имущество, добро (движимое). *Я довідався, чого се козаки охочі пропивають у шинкарки нащадки жіночі.* К. МБ. X. 6.

Наще́, наще́серце, *нар.* = **Натще.**

Нащебетати, -бечу, -чеш, *гл.* 1) Нащебетать. 2) Наговорить много. *Дівчата прибіжять, нащебечуть.* МВ. I. 36.

Нащебетатися, -бечуся, -чешся, *гл.* 1) Нащебетаться. *Як у садку соловейко та й нащебетався.* Грин. III. 171. 2) Наговориться (о веселомъ женскомъ разговорѣ).

Нащепи́ти, -плю, -пиш, *гл.* Привить (нѣсколько). *А сад який хороший у нас був: сам нащепив.* Г. Барв. 471.

Нащербити, -блю́, -биш, *гл.* Выщербить немного, вызубрить немного. О. 1862. XI. Свид. 54.

Нащипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Нащипать.

Нащо, *нар.* Зачѣмъ, для чего, почему. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі, нащо літа молодії, веселі дівочі?* Шевч. 40. *Нащо в Бога й день, як у козака місяць.* Ном. № 781.

Нащо́ка, -ки, *ж.* Клинообразная накладка, которая прикрѣпляется снозами къ ключу въ плугѣ. Подольск. губ.

Нащо́серце, *нар.* = **Нащесерце.**

Нащулити, -лю, -лиш, *гл.* = **Нащурити.**

Нащурити, -рю, -риш, *гл.* Насторожить. *Сидить зайчик за піччу і уха нащурив.* Рк. Макс. *Розморщив чоло, підніс брови і нащурив уха.* О. 1862. I. 109.

Наяло́жувати, -жую, -єш, сов. в. **наялозити, -ложу, -зиш,** *гл.* Жирно намазывать, намазать, насаливать, насалить.

Наямли́ти, -млю, -млиш, *гл.* Набрать, накупить много. *Що в господі не знайшлося, зараз купувала: наямлила груш сушених, терну, слив в базарі.* Мкр. Н. 20. *Наямлив яблук.* Черк. у. См. **Наїмлити.**

Наяча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Накричать (о лебедяхъ).

Не, *нар.* Не. *Гріх не личком зав'язати, та під лавку сховати.* Ном. № 101. *Не ходи, не люби, не залицяйся, не піду за тебе, не сподівайся.* Нп.

Небавком, небавом, небавці, *нар.* Вскорѣ, скоро. Желех. *Вже сонце небавом кончає путь.* Федьк.

Небагатий, -а, -е. Небогатый, бѣдный. **На розум небагатий**. Глупый. *Ой, татарине, ой сідий же ти, бородатий, либонь же ти на розум небагатий: ще ти козака у руки не взяв, а вже за його й гроші пощитав.* ЗОЮР. I. 17.

Небагато, *нар.* Немного, мало.

Небачний, -а, -е = **Необачний.**

Небачучий, -а, -е. Невидящій; неграмотный, необразованный. *Уносили письма читать, а я й кажу їм: ідіть до мого хлопця, бо я чоловік небачучий, а він письменний.* Лубенск. у.

Небезпека, -ки, *ж.* Опасность. *Найшла буря вітряна на озеро, і були вони в небезпеці.* Єв. Л. VIII. 23.

Небезпечний, -а, -е. Опасный. *Плакали й тужили..., виряжали в далеку небезпешну дорогу.* Левиц. I. 37.

Небезпечність, -ности, *ж.* Опасность.

Небезпечно, *нар.* Опасно.

Небезпре́мінно, *нар.* Непремѣнно. Мнж. 186.

Небереже́ний, -а, -е. Неосторожный. *Небереженого і чорт не стереже.* Ном. № 4297.

Небесний, -а, -е. 1) Небесный. *Царство небесне, пером земля над ним.* Ном. № 252. *Налетіло птаство небесне.* Єв. Мр. IV. 4. 2) **Небесна доро́га**. Млечный путь.

Небе́сник, -ка, *м.* Астрономъ. Встрѣчено только у Кулиша. *Вечеряти ж усмак годиться й нам, поетам, да й вам, небесникам, не вельми б то було приємно лазити голодним по планетах.* К. Дз. 144.

Небе́ський, -а, -е = **Небесний.** *От гнів небеський настає.* Мкр. Г. 5.

Небилиця, -ці, *ж.* Небылица; росказни; прибаутки. *Кажи небилиці.* Ном. № 14339.

Небіж, -божа*, м.* 1) Племянникъ. 2) Бѣднякъ, горемыка. *Роби, небоже, то й Бог поможе.* Ном. № 69. 3) Часто такъ называетъ старшій лѣтами или положеніемъ младшаго: старикъ — парня, хозяинъ — работника. У Шевченка *(«Не журюсь я, а не спиться»)* такъ называетъ женщина влюбленнаго въ нее. *Усе світять ті блискучі твої чорні очі, мов говорять тихесенько: «Хоч, небоже, раю?».* Шевч.

Небі(о)жечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **небі(о)жка.**

Небі(о)жка, -ки, *ж.* 1) Бѣдняжка. 2) Покойница. Ум. **Небі(о)жечна, небі(о)жченька.** *Говорила небіжечка до самої смерти.* Ном. № 13061. *Десь наша сестра, що з нами жила, либонь вона, небожечка, давно померла.* Грин. III. 285.

Небі(о)жчик, -ка, *м.* 1) Покойникъ. 2) Бѣдняжка.

Небі(о)жчиця, -ці, *ж.* Покойница. *Молодиці небожчицю убірали.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Не́бій, -бо́я, *м.* Безстрашный. *I небоя вовки їдять.* Чуб. I. 270.

Не́біль, -лю, *м.* Крупный камень песчаникъ (не битый). Мнж. 186.

Не́бір, -ра, *м.* = **Небіж.** Ум. **Небо́рейко.** Вх. Зн. 41.

Небірка, -ки, *ж.* = **Небога.** Вх. Зн. 41.

Не́бо, -ба*, с.* Небо. *Бачить Бог з неба, що кому треба.* Ном. № 73. (Мн.: небеса и неба).

Небога, -ги, *ж.* 1) Племянница. *Була в мене небога, при мені вона й зросла, бо сиротою осталася змалку.* МВ. II. 19. 2) Бѣдняжка. *Була колись Гандзя, каліка небога.* Шевч. 138. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела дітки при битій дорозі.* Нп. 3) Голубушка, милая. *Ой поклонітесь дівчині небозі, а що мені добре в далекій дорозі.* Нп. *Скарай мене, Боже, на гладкій дорозі, коли я помислю об другій небозі.* Нп. Ум. **Небіжка.**

Небо́гий, -а, -е. Бѣдный. Угор.

Небожа, -жа́ти, *с.* 1) Племянникъ, племянница (ребенокъ). *Зайдіть, лишень, то я небожатам якого гостинця дам. Скажете: тітка прислала.* МВ. I. 19. 2) *мн.* Голубчики, милые. *Хтіла б бранцями, небожатами, цілий світ звоювати.* Гол. I. 133. 3) *мн.*

Употребляется подобно слову **небіж** 3. *Такий мені, небожата, сон приснився* (Алканъ-паша къ янычарамъ и рабамъ). *Лукаш*. 16. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать... Дознаються небожата, чия на вас шкура!..* Шевч. 212. Ум. **Небожатко, небожаточко.**

Небожів, -ева, -еве. Племянниковъ. *На небожевому возі ми вдвох і поїхали.* Г. Барв. 11.

Небожка, -ки и пр. *ж.* = **Небіжка и пр.**

Неборак, -ка, неборака, -ки, *м.* Бѣдняга. *Ти, козаче-небораче, тяжко зажурився.* Нп.

Неборачка, -ки, *об.* Бѣдняжка. *Як поїхав козак у військо охотне, а козачку-неборачку у домівці покидає.* Нп. *Наші неборачки один пішки, другий рачки.* Чуб. І. 281.

Небо́рейко, -ка. Ум. отъ **небір.**

Небоя́н, -на́, *м.* = **Небій.** *То було колись усяке боїться попа, а тепер настали такі небояни, що й лихо.* Кобел. у.

Небувалий, -а, -е. 1) Небывалый. 2) Малоопытный, не знающій людей. Чуб. І. 270. *Посилає козака молодого, небувалого.* О. 1862. II. 96.

Небувалість, -лости, *ж.* То, чего не-было. *Гнівили Тройцю й горювали за небувалость і обман.* Мкр. Г. 59.

Не́будь, Нибудь. *Хто-небудь, що-небудь.*

Невада, -ди, *ж.* Безвредность.

Невара, -ри, *ж.* Плохая хозяйка, неумѣющая и сварить. *Нетопа й невара (про жінку).* Ном. № 10781.

Невбачай, *нар.* Невзначай, неожиданно. *Бач, невбачай, та й попав.* Ном. № 7912.

Невблаганий, -а, -е. Неумолимый.

Неввага, -ги, *ж.* Невниманіе. *Воздвиженський не вважав на увагу, чи неввагу своїх слухачів.* Левиц. Пов. 52.

Невважливий, -а, -е = **Невважний.**

Невважливість, -вости, *ж.* = **Невважність.** Левиц. Пов. 261.

Невважливо, *нар.* Невважно. *Кивала головою .... невважливо, як ті, що дуже куди потішаються.* МВ. (О. 1862. І. 105).

Невважний, -а, -е. Невнимательный.

Невва́жність, -ности, *ж.* Невнимательность.

Невважно, *нар.* Невнимательно.

Невгава́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Не переставать, не уставать. *Сидить у норі і невгаваючи усе їсть дітей.* Шевч. 309.

Невгавний, -а, -е = **Невгавучий.** *Вдова з своєї світлички довго чула веселий невгавний сміх убогих людей.* Г. Барв. 308.

Невгавучий, невгавущий. Неустанный, неугомонный.

Невгадно, *нар.* 1) Неизвѣстно. *Невгадно куди стрибать, чи туди, чи туди.* Полт. г. Слов. Д. Эварн. 2) Незамѣтно, непримѣтно, неслышно. *Дітей невгодно в хаті.*

Невгамо́ваний, -а, -е. Неудержимый. *Нашою втіхою буде сила нашого духу невгамованого.* К. (О. 1861. VI. 33).

Невгамо́нний, -а, -е. 1) Неспокойный, безпокойный, неугомонный. 2) Неутѣшный, котораго нельзя успокоить. *Удалась дівчина в журбу невгамонну.* Полт. г.

Невгамонність, -ности, *ж.* Безпокойство, неугомонность.

Невгаразд, *нар.* Невпопадъ, ни къ селу, ни къ городу.

Невгарен, невгарний, -а, -е. Не способный. *Невгарен росказати, як вірно та щиро тебе люблю.* О. 1861. VIII. 20. *Невгарен і люльки запалить.* Прилуц. у.

Невгодний, -а, -е. Неугодный. *Сердита хазяйка — тікаю, невгодна — кидаю.* Ном. № 79.

Невгожай, -жая, *м.* Человѣкъ, неугодный кому-либо, нелюбимый. Жена говоритъ нелюбимому мужу: *Пусти ж мене, невгожаю, на улочку — погуляю! — Ой коли я невгожай, — сиди дома та й гуляй.* Грин. III. 686.

Невдалеку, *нар.* Неподалеку.

Невдалий, -а, -е. Неудачный, неудавшійся. *Не лихо окурить і чужа сторона, а невдала жінка.* Ном. № 9112.

Невда́лиця, -ці, *об.* Неумѣлый, неумѣлая, неспособный, неспособная ни къ чему. Ном. № 10786.

Невдалю́га, -ги, *об.* Совершенно ни къ чему неспособный человѣкъ. *Підчепури, донечко люба, нашу хатину... і люде таки не скажуть, що тут невдалюги живуть.* О. 1862. IV. 71.

Невданий, -а, -е. Не способный ни къ чему.

Невданик, -ка, *м.* Что-либо неудавшееся, неумѣло, неудачно сдѣланная вещь. *Гоп, мої гречаники! гоп, мої невданики!* Г. Барв. 489.

Невданю́чий, -а, -е. Ув. отъ **невда́ний.** Рѣшительно ни къ чему неспособный. Константиногр. у.

Невдатний, -а, -е. Неудачный, неудавшійся, неумѣлый.

Невдатник, -ка, *м.* = **Невданик.** *Гоп, мої гречаники, гоп, мої невдатники!* Чуб. V. 1173.

Невдатність, -ности, *ж.* Неумѣлость, неспособность.

Невдатно, *нар.* Неумѣло, неудачно.

Невдаха, -хи, *об.* 1) Неудачникъ, — ница. *Невдаха безталанний.* 2) Неспособный, неспособная, неумѣлый, неумѣлая. Ум. **Невдашенька, невдашечка, невдашка.** *Да ти невдаха; да ти невдаха, да ти невдашенька моя! Ти ні спекти, ні зварить, ні з моїм родом говорить.* Грин. III. 368.

Невдача, -чі, *ж.* Неудача.

Невдачий, -а, -е = **Невдалий.** *Ледача невістка, ледача, та й до роботи невдача.* Нп.

Невдачний, -а, -е = **Невдалий.** *Напечу хліба — невдашний, наварю борщу — несмашний.* ХС. III. 37.

Невдашенька, -ки, невдашечка, -ки, невдашка, -ки, *ж.* Ум. отъ **невдаха.**

Невде́ржка, -ки, *ж.* Невозможность выдержать, удержаться. *Вони давай на мене кричать; я бачу, що вже невдержка, та й давай тікать.* Екатер. у.

Невдогад, *нар.* Невдомекъ.

Невдя́ка, -ки, *ж.* Неблагодарность.

Невдя́чний, -а, -е. Неблагодарный. *Ой невдячна ж, чи то ж мило, щоб ся серце так смутило.* Чуб. V. 302.

Невдя́чник, -ка, *м.* Неблагодарный.

Невдя́чниця, -ці, *ж.* Неблагодарная. *Нащо ж, невдячнице, на льос нарікати?* Чуб. V. 172.

Невдячність, -ности, *ж.* Неблагодарность. К. ХП. 84.

Невдя́чно, *нар.* Неблагодарно.

Невеликий, -а, -е. Небольшой, малый. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3116. Ум. **Невели́ченький.** Грин. III. 94. **Невели́чечкий, невеличкий**. *В мене ніжки невеличенькі.* Мил. 137. *Шумить річка невеличка да й шумить як з лука.* Нп.

Невередь, *нар.* Немного. Харьк. у.

Невже, *нар.* Неужели.

Невжиточно, *нар.* Нельзя ужиться. *Покійниця боялась жить у тім дворі, боялась брата чоловікового, все було каже: «мені невжиточно там жить», бо він нападавсь усе на неї й на її чоловіка. А далі, бач, її й убито.* Новомоск. у.

Невзабарі, *нар.* = **Незабаром.**

Невзаворо́ті, *нар.* Не по дорогѣ.

Невзадовзі, *нар.* Въ не продолжительномъ времени.

Невзаміру, *нар.* Несравненно, непомѣрно. *Товариства зібралося невзаміру більш.*

Невзаміту, *нар.* Незамѣтно, непримѣтно.

Невзгоди́на, -ни, *ж.* Невзгода. *От же й пройшли-ізійшли злиї невзгодини.* Слово это находится въ фальсифицированной думѣ «Битва Чигиринская», напечатанной впервые Срезневскимъ (Запорожск. Стар., ч. I. 86).

Невибірни́й, -а́, -е́. Неизбирательный.

Невиводний, -а, -е и невиво́дній, -я, -є. 1) Неисчерпаемый, постоянно имѣющійся. 2) Постоянный, всегдашній. *У нас гульня невиводня.* О. 1862. VII. 40. *Невиводний гість.*

Невиворотний, -а, -е. Трудный для произношенія, неудобопроизносимый. *Невиворотна мова.* Нѣжин. у.

Невиворо́тно, *нар.* Трудно для произношенія. *У вас так невиворотно говорять.*

Невигідний, -а, -е. Неудобный.

Невигідно, *нар.* Неудобно.

Невигода, -ди, *ж.* Неудобство. *Не так шкода, як невигода.* Ном. № 2300.

Невида́льце, -ця, *с.* Невидаль. *Чого б я дувся? Що попович? Овва! яке ж невидальце!* Св. Л. 168.

Невиданий, -а, -е. Невиданный. *Вижени мені звіря неслиханого й невиданого.* Рудч. Ск. I. 44.

Невиданський, -а, -е. Невиданный. *Невиданське діло, щоб семинарист так довго не забував коханої.* Св. Л. 269.

Невидний, -а, -е. Темный, непроглядный. Ум. **Невидне́нький.** *Ой темна, темна, ой та невидненька та, пане-брате, ніч.* Грин. III. 362.

Невидомий, -а, -е. Темный, непроглядный. *Темна нічка, невидома.* Гол. III. 440.

Невидющий, -а, -е. Не видящій, слѣпой. *Невидющими очима мов сонце побачив.* Шевч. 257.

Невилазний, -а, -е. Непроходимый, невылазный, изъ котораго выбраться, вылѣзть нельзя. *Невилазне болото.* Черк. у.

Невимо́вний, -а, -е. Невыразимый, несказанный, неизреченный.

Невимовно, *нар.* 1) Невыразимо, несказанно, неизреченно. Левиц. Пов. 139. 2) Безотговорочно, безусловно. *Говів, Богу невимовно.* Ном. № 132. *Богу невимовно — свічку купила, панахиду поставила, та й усі гроші розійшлись.* Ном. № 8377.

Невинний, -а, -е. Невинный. За невинного Бога. Безъ всякой вины. *Так і пішов чоловік на поселення за невинного Бога.* Мнж. 134.

Неви́нничати, -чаю, -єш, *гл.* Наивничать. Встрѣчено у Котляревскаго. *Невинничає мов Сусана, не займана ніколи панна, що в хуторі зжила ввесь вік.* Котл. Ен. VI. 13.

Невинність, -ности, *ж.* Невинность. *Невинности моєї не зречуся.* К. Іов. 57.

Невинно, *нар.* Невинно.

Невинуватий, -а, -е. 1) Невиноватый, невиновный. 2) Не долженъ.

Невиразний, -а, -е. Неясный, неотчетливый; невнятный.

Невиразно, *нар.* Неясно, неотчетливо; невнятно. *Щось вона ще говорила йому, та вже невиразно, нишком: очі заплющились, ручки опали.* МВ. (О. 1862. І. 83).

Невистачка, -ки, *ж.* Недостача. *Як невистачка дров, то я йому дам хуру там, чи дві.* Канев. у.

Невіглас, -са, *м.* Невѣжда. Борз. у. *З грішми дурня-невігласа почитують.* Ном. № 1431.

Невід, -вода, *м.* Неводъ. *Наперед невода рибою не хвались.* Ном. № 2603.

Невідник, -ка, *м.* Рыболовъ, ловящій рыбу неводомъ. Ум. **Невідничок.** *Мої три невіднички, три молодчики, роспустіте ж ви шовковий невод!* Чуб. III. 300.

Невідни́чий, -чого, *м.* = **Невідник.** *Звели ти своїм невідничим, — хай вловлять рибку.* Мнж. 33.

Невідничок, -чка, *м.* Ум. отъ **не́відник.**

Невідо́мий, -а, -е. Неизвѣстный.

Невідомість, -мости, *ж.* 1) Невѣдѣніе, незнаніе. *Невідомість гріха не чинить.* Ном. № 106. 2) Неизвѣстность. *Нема у світі гірше, як та невідомость, непевность.* МВ. II. 162.

Невідомо, *нар.* Неизвѣстно.

Невідхідно, *нар.* Неотступно, безотлучно. *Тішиться тим, що він усе тут невідхідно.* МВ. (О. 1861. І. 84).

Не́-відь-що. Нелѣпость, Богъ знаетъ что.

Невільний, -а, -е. Несвободный.

Невільник, -ка, *м.* Невольникъ, рабъ; заключенный въ тюрьму. *Гість — невільник: де посадять, там і сиди.* Ном. № 11943. Ум. **Невільничок.**

Невільницький, -а, -е. Невольническій, рабскій.

Невільниця, -ці, *ж.* Невольница, рабыня. *Слухай, пані турчинова, привівем ті невільницю, аж із Польщі робітницю.* АД. І. 290.

Невільничий и невольничий, -а, -е = **Невільницький.** *І помоляться на волі невольничі діти.* Шевч.

Невільничка, -ки, *ж.* = **Невільниця.** *Чує Остап любії слова й пізнає козачку дівчину з русою косою, невільничку турецьку.* МВ. III. 59.

Невільничок, -чка, *м.* Ум. отъ **невільник.**

Невільно, *нар.* Нельзя; запрещено; непозволительно. *Люблю, люблю, дівчиноньку, да невільно взяти.* Нп.

Невінчаний, -а, -е. Невѣнчанный, необвѣнчанный. *Це той коваль, що з невінчаною жінкою живе.* Лебед. у.

Невіра, -ри, *об.* 1) Недовѣрчивый. 2) Невѣрующій, атеистъ. 3) Невѣрный, не христіанинъ. *Та добре було, та добре було та під Турчином жити, та як же нам, запорозцям за невіру служити?* Нп. *Ця,* бачте, *невіра то й темниці доладу не вміє змурувати, — не то що ми, християне.* МВ. III. 59. 4) Недовѣріе. *До панів народ має давню историчну невіру.* О. 1862. II. 52. Ум. **Невіронька.** КС. 1882. V. 361.

Невір-земля, -лі, *ж.* Нехристіанская земля. АД. І. 9.

Невірне́нький, -а, -е. Ум. отъ **невірний.**

Невірний, -а, -е. 1) Недовѣрчивый. *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й моому личеньку.* Чуб. V. 683. 2) Невѣрный, не заслуживающій довѣрія, измѣнчивый. *З невірною дружиною куди піду, то загину.* Нп. 3) Невѣрующій. *Невірний гірш жида або турка.* Ном. № 2. 4) Невѣрный, не христіанинъ. 5) Плохой, дурной. 6) Худой, болѣзненный. *Сухий, невірний, як шкелет.* Котл. Ен. VI. 19. Ум. **Невірне́нький.** *Перше було ходить у невірненькій свиточці, а тепер вже на йому жупан.* ЗОЮР. І. 294.

Невірник, -ка, *м.* Недовѣрчивый человѣкъ. Ум. **Невірниченько.** *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й моому личеньку.* Чуб. V. 683.

Невірниця, -ці, *ж.* Невѣрная женщина. *Ой коні ж мої вороненькії, бодай ви поздихали: ой як я їздив до невірниці, чому не заржали?* Гол. І. 262. Ум. **Невірничка.**

Невірниченько, -ка, *м.* Ум. отъ **невірник.**

Невірничка, -ки, *ж.* Ум. отъ **невірниця.**

Невірно, *нар.* 1) Невѣрно. *Невірно він живе з жінкою.* 2) Плохо, дурно. *І од людей сміх, і Господь карає, і самим невірно.* О. 1861. VI. 77.

Невіронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **невіра.**

Невіста, -ти, *ж.* Женщина. *А котрий козаченько буде з вас у місті: поклоніться моїй жінці, нещасній невісті.* АД. II. 57. *Леся, да й сама Череваниха насилу змогли дивитись без сліз на нещасливу невісту.* К. ЧР. 221.

Невістиця, -ці, *ж.* = **Невістка.** *Вийди, матінонько стара, привів ем ті невістицю — красна, молода.* Гол. І. 75.

Невістка, -ки, *ж.* 1) Невѣстка. 2) *мн.* Раст. Chrysanthemum leucanthemum. Шух. І. 21. Вх. Зн. 41. Ум. **Невістонька, невісточка.**

Невістний, -а, -е. Неизвѣстный. *Він слухав і одмовляв, наче б так про кого говорилося невістного, невідомого.* МВ. (О. 1861. І. 100).

Невістонька, -ки и невісточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **невістка.**

Невістульки, -ків, *ж. мн.* Раст. Chrysanthemum leucanthemum. Шух. І. 20. Вх. Зн. 41. См. **Невістка 2.**

Невістчаний, -а, -е. Принадлежащій невѣсткѣ или невѣсткамъ. *У нас три невістки, так то невістчана худоба.* Черниг. у.

Невістчин, -на, -не. Невѣсткинъ. *Не невістка, так невістчина плахта.* Ном. № 2820.

Невістю́к, -ка, *м.* = **Бабій.**

Не-віть-що = **Не-відь-що.**

Невіхна, -ни, *ж.* = **Невістка.** *Прийшла свекруха невіхну побужати.* Мет. 265. *Мамочка каже: мій синок їде, мій синок їде, невіхну везе.* Грин. III. 11. Ум. **Невіхнонька, невіхночка.** *Вставай, невіхнонько, час до череди шати.* Чуб. V. 694.

Невіч, *нар.* = **Нівець.** *Він усе у невіч змінив.* Чуб.

Невкміту, *нар.* Не въ примѣту, не замѣтилъ. *Невкміту мені — чи вони били його, чи ні: чув тілько, що кричало щось, а нічого не бачив.* Новомоск. у.

Невлад, *нар.* Некстати, не подходить. *Коли моє тобі невлад, — я з своїм назад.* Посл.

Невладу́щий, -а, -е. Безсильный, безпомощный. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу, нетямну людину.* К. МБ. XI. 146.

Невмивака, -ки, *ж.* Неумытый. Ном. № 7134. *Замурзаний грязею невмивака.* К. Бай. 52.

Невмиваний, -а, -е. Неумытый. *Якийсь москаль сидить: головач роскошланий, невмиваний.* МВ. II. 13.
Невмисне, *нар.* Неумышленно, ненарочно.
Невмілий, -а, -е. Неумѣлый. *У невмілого руки болять.* Ном. № 6021.
Невмілість, -лости, *ж.* Неумѣлость. Чуб. I. 270.
Невміло, *нар.* Неумѣло.
Невмі́ння, -ня, *с.* Неумѣнье. *За невміння деруть реміння.* Посл.
Невмірайко, -ка, *м.* = **Невмірака.** К. ПС. 113.
Невмірака, -ки, *ж.* Безсмертный; неумирающій. О. 1862. I. 19. *Забули й лицарів тих невмірак, що ворогів козацьких дивували, по дев'ять раз із мертвих уставали.* К. Дз. 33.
Невмірущий, -а, -е. Безсмертный, неумирающій. *Я вічний образ ваш, я дух ваш невмірущий.* К. ХП. 75. *Слово наше ховалось тільки по невмірущих піснях.* К. ХП. 135. *Наша слава невміруща.* К. ПС. 31.
Невмітно, *нар.* **Мені невмітно**. Я не замѣтилъ, не припомню. *Сього невмітно мені, щоб таке було в його рало.* Верхнеднѣпр. у.
Невмолот, -ту, *м.* Плохой умолоть. *Коли нерод, так і невмолот.* Ном. № 7134.
Неводни́й, -а́, -е́. Относящійся къ неводу.
Неволенька, нево́лечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **неволя.**
Неволити, -лю, -лиш, *гл.* Принуждать, насильно заставлять. *Неволити нікого не можна.* НВолын. у.
Невольний, -а, -е = **Невільний.**
Нево́ля, -лі, *ж.* 1) Зависимое состояніе; невозможность поступать по своему усмотрѣнію. *Ох і рада б я вийти, дак неволя моя: не пускає мати, що я молода.* Мет. 54. **З неволі робити**. По неволѣ дѣлать. Константиногр. у. 2) Неволя, рабство. *У святу неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали, угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. I. 88. 3) Плѣнъ. *Татарва побрала в неволю.* Стор. МПр. 162. 4) Падучая болѣзнь. Угор. 5) Чортъ, бѣсъ. Угор. Ум. **Неволенька, нево́лечка.** *Здорова була, моя донечко, що попалась у неволечку.* Чуб. V. 699.
Невора, -ри, *ж.* Овца (нестриженная).
Невпам'ятку, *нар.* Не помнится. *Мені се невпам'ятку.*
Невпоі́д, *нар.* Больше, чѣмъ нужно для прокормленія; столько, что поѣсть нельзя. *Було торік картоплі невпоїд.* Волч. у.
Невпо́кій, -кою, *м.* Безпокойство; волненія, тревоги. *За дурною головою і ногам невпокій.* Ном. № 6681. *Загинула його проба пера серед невпокою життя громадського.* К. ХП. 124. *Поривало хлопця до сваволі, до невпокою.* Мир. ХРВ. 127.
Невпокійний, -а, -е. Безпокойный; тревожный. *Батько й мати якісь невпокійні стали.* Г. Барв. 238. *Сни невпокійні сняться.* МВ. II. 9. *В малому серці ворушилося щось недобре, невпокійне.* Мир. ХРВ. 35.
Невпокійно, *нар.* Безпокойно, тревожно. *Хоч як було мені невпокійно, хоч як тужило моє серденько, а я всміхнулась.* МВ. (О. 1862. III. 72).
Невпо́мку, *нар.* = **Невпам'ятку.**
Невправка, -ки, *ж.* Невозможно справиться съ чѣмъ.
Невріkливий, -а, -е. Не подвергающійся болѣзни отъ уроків. *Шоб неврікливе було, — умивають із помийниці.* ХС. VII. 420.

Невро́д, -ду, *м.* Неурожай. *Вдарив неврод рік по року.* Вх. Зп. 41.

Неврожай, -жаю, *м.* = **Невpoд.**

Невро́нений, -а, -е. Неуязвимый. *Коли Матір Бажа знала, що Спаситель невронений буде, та й то убивалась за ним, а то ж ми! Як же його так спокійно бути?* Павлогр. у.

Невро́чливий, -а, -е = **Неврікливий.** *Шоб тому хазяїну коровки були й овечечки молошнії, неврошливиї.* Грин. III. 55.

Невсидю́чий, -а, -е. Непосѣда.

Невсипущий, -а, -е. 1) Неусыпный, неутомимый, бдительный. *Хазяйкою зробилась невсипущою на все село.* Рудч. Ск. I. 179. *Наградив тебе Бог жінкою, до тебе доброю, щирою, хазяйкою невсипущою.* Кв. I. 2. 2) Постоянный, безпрестанный. *От же все мені туга невсипуща.* МВ. I. 18. *Чи то нудьга невсипуща його з ніг звалила?* Шевч.

Невста́ха, -хи, *ж.* Раст. Thalictrum. Мнж. 186.

Невсти́д, -ду, *м.* Безстыдство.

Невсти́дли́вий, -а, -е. Не стыдливый. *А ти, Єво невстидлива!* Гол. IV. 522.

Невстидли́вість, -вости, *ж.* Безстыдство.

Невстрійливий, -а, -е. Безпокойный, шаловливый. *Ну, та й невстрійливі діти в Оліхвера! Вскочили в город, потоптали огудину.* Волч. у. *Став пригадувати пісню за піснею, що бабусі й дівчата йому; дитині, шепотали замісць котка, аби спало, аби вгамувалось невстрійливе.* Г. Барв. 439.

Невструйливий, -а, -е = **Невстрійливий.**

Невте́клий, -а, -е. Который не уйдетъ, не избѣжитъ чего. *Аду грішники невтеклі.*

Невтерпучий, -а, -е. Нестерпимый. *В невтерпучих муках стогнали.* Стор. МПр. 129.

Невтомливий, -а, -е = **Невтомний.** *Наче благодать Божа допомагає невтомлива, невсипуща.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Невто́мний, -а, -е. Неутомимый. *З його косарь такий жвавий, такий робочий-невтомний.* Мир. ХРВ. 14.

Невто́мно, *нар.* Неутомимо.

Не́вук, -ка, *м.* = **Неук 1 и 2.** Мнж. 58.

Невча́с, *нар.* Не во-время.

Невчасний, -а, -е. Несвоевременный.

Невчасно, *нар.* Несвоевременно.

Невче́ний, -а, -е. Неученый, необразованный.

Негадано, *нар.* Не предполагая, сверхъ ожиданія.

Негадки, *нар.* = **Нігадки.**

Негайний, -а, -е. Спѣшный, экстренный. *Десь у мого миленького та негайна робота.* Нп.

Негайно, *нар.* Немедленно, спѣшно, экстренно. *Негайно приведіть посли до мене.* К. Бай. 18.

Негамузний, -а, -е. ? *Рябий та негамузний він.* Мир. Пов. II. 63.

Негара́зд, *нар.* Нехорошо, неладно. *Ой негаразд запорожці, негаразд зробили: степ широкий, край веселий та й занапастили.* Нп.

Негарний, -а, -е. Нехорошій; некрасивый.

Негарно, *нар.* Нехорошо; некрасиво.

Негіда, -ди, *об.* Негодникъ, негодница. *Я казала, що Семен чоловік, а Семен публіка, ще й негіда на ввесь світ.* Чуб. V. 338.

Негідний, -а, -е. 1) Недостойный. 2) Негодный, мерзкій. *Бодай лиш не мати дитину негідну.* Гол. III. 454.

Негідник, -ка, *м.* Негодяй, мерзавецъ. *Ти сам негідник, ти сам обридник, що жінки не маєш.* Гол. I. 262.

Негідність, -ности, *ж.* Недостойность. Желех.

Негідь, -годі, *ж.* Дрянь, негодное, мерзкое. *І покинули вони яко негідь багатства свої.* К. Грам. 54.

Не́глядка, -ки, *ж.* Нерадивая, незаботливая. *Взяв невістку та й кається. Чим же вона негожа? Хай правда, що вона неглядка та ледаченька, ну так і син їхній такий же; та й самі старі такі. Що ж, що вона не хоче нічого глядіть? І вони ж такі!* Новомосковскъ.

Негнівливий, -а, -е. Несердитый. *Веселий і негнівливий був собі пан.* К. ЧР. 122.

Неговіркий́, -а́, -е́. Неразговорчивый.

Негода, -ди, *ж.* Непогода, ненастье. Борз. у. *А дорога й негода крий Боже яка!* Ум. **Негодна, негодонька.** *І сніг іде, і негодонька.* Грин. III. 498.

Него́диця, -ці и не́годь, -ді, *ж.* = **Негода.** Екатер. у.

Него́дка, -ки, *ж.* Ум. отъ **него́да.**

Негодня́, -ні́, *ж.* Хламъ, негодныя вещи. *Усе викрадено із скрині, усе забрато, осталась тілько сама негодня — то рване, то погане.* Новомоск. у.

Негодонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **него́да.**

Негодя́й, -дяя, *м.* О человѣкѣ: негодный, неспособный къ дѣйствіямъ. Жена говоритъ старому мужу: *Ой ти, старий негодяю, пусти ж мене, погуляю! — Ой коли ж я негодяй, — сиди дома та й гуляй!* Грин. III. 309. Быть можетъ слѣд.: **Невгодяй** = **Невгожай? (см.**).

Него́дяний, -а, -е. Ненастный. *Пішли негоди, ударили холоди, — негодяна осінь.* Васильк. у.

Негодя́щий, -а, -е. Негодный.

Негоже, *нар.* Не слѣдуетъ, неприлично, нехорошо. *В неділеньку прийти та до тебе негоже.* Грин. III. 164. *Та й плакати мені негоже.* МВ. I. 29.

Негожий, -а, -е. Негодный, нехорошій. *Ой негожа в кутку вода.* Чуб. V. 58. *На тобі, небоже, що мені негоже.* Ном. № 4779.

Него́їстий, -а, -е. Плохо заживающій (о ранѣ).

Негр, -ра, *м.* Негръ. *Над товстими, як у негрів, губами стерчали руді вуси.* Левиц. Пов. 179.

Негрунто́вий, -а, -е. Безземельный.

Негувати, -гую, -єш, *гл.* Не признавать кого, пренебрегать кѣмъ. *За що ж мене негувать, за що ж волочити, коли стали панами уже й мої діти?* КС. 1882. I. 225.

Негре́чний, -а, -е. Неучтивый, невѣжливый.

Негречність, -ности, *ж.* Неучтивость, невѣжливость.

Негре́чно, *нар.* Неучтиво, невѣжливо.

Неґура, -ри, *ж.* Густой туманъ въ горахъ. *Ранки в полонинах звичайно дуже гарні, але холодні, часто застає неґура — налягає по горах така мрака, що не видно на десять кроків перед собою, а як мрака осідає, то показуються лише найвисші шпилі гір, а під ногами*

уповите усе немов у сивім морі... вітер зачне колисати тим сивим морем. Шух. І. 209 — 210.

Недава, -ви, *об.* Не лающій, не дающая чего либо; скупой, скупая. Новомоск. у.

Недавній, -я, -є. Недавній. *Так ти ще й битись! — скрикнула крамариха на недавню свою товаришку.* Мир. Пов. II. 70.

Недавно, *нар.* Недавно. *Сиротою та невеликою недавно зоставсь.* Чуб. V. 263. Ум. **Недавнечко.**

Недале́кий, -а, -е. Недалекій, близкій.

Недалеко, *нар.* Недалеко. Ум. **Недалечко.** *Сказав би словечко, та вовк, недалечко.* Ном. № 3584. *Недалечко села пасеться свиня.* Рудч. Ск. І. 3.

Недале́нний, -а, -е. Недалекій, ближайшій. *Доїздимо до шинку недаленного, — гульк, аж там чоловік завісився.* Харьк. у.

Недаром, *нар.* Не напрасно, не безъ причины. *Бо вже недаром козацький кінь по табору гуляє, мабуть Івася Коновченка на світі немає.* Макс. (1834), 56.

Недбайливий, -а, -е = **Недбалий.**

Недбайливість, -вости, *ж.* = **Недбалість.**

Недбайливо, *нар.* = **Недбало.**

Недбайлиця, -ці, *об.* и **недба́йличок, -чка,** *ж.* Нерадивецъ, беззаботный человѣкъ. *Наші парубки недбайлиці.* Рк. Макс. *Оддав мене мій батенько за п'яницю, за недбайличка.* Чуб. V. 591.

Недбалий, -а, -е. 1) Нерадивый, небрежный, нерачительный. 2) Беззаботный.

Недбалиця, -ці, *об.* = **Недбайлиця.** Ном. № 10786. *П'яниця да недбалиця цілий тиждень в корчмі п'є, гуляє.* Нп. *Недбалиця гірше п'яниці.* Чуб. І. 270.

Недбалість, -лости, *ж.* 1) Нерадивость, нерачительность, небрежность. *Аже ж Петро своєю недбалістю пропав.* Канев. у. 2) Беззаботность, безпечность. Чуб. І. 270.

Недбало, *нар.* 1) Нерадиво, нерачительно, небрежно. 2) Беззаботно.

Недбальниця, -ці, *об.* = **Недбайлиця**. *Оддала заміж за п'яницю, за недбальницю.* Чуб. V. 592.

Недбальство, -ва, *с.* = **Недбалість.** *Через твоє недбальство дожились до того, що нічого й їсти.* О. 1862. II. 25.

Недба́ння, -ня, *с.* = **Недбалість.**

Недбаха, -хи, *об.* = **Недбайлиця.** *Була собі непряха й недбаха, да що матка дала, поносила усе чисто і придбать нічого не придбала.* Рудч. Ск. І. 176. *Бідою й голодом недбах вона карає.* К. Дз. 150.

Недви́га, -ги, *об.* Неподвижное существо. (Имя сказочной собаки. Рудч. Ск. І. 120).

Не́дзька! *меж.* Крикъ для сзыванія овецъ. Kolb. І. 65.

Неди́вний, -а, -е. Неудивительный. *Недивним річам не дивуйся.* Ном. № 7815.

Недійшлий, -а, -е. Неспѣлый, незрѣлый, молодой. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419.

Неділенька, -ки, неділечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **неділя.**

Неділешній, -я, -є. = **Недільний.** *А хто буде панотцевого неділешнього обіду дожидати.* Макс. (1849). 82.

Неділонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **неділя.**

Недільний, -а, -е. Воскресный. *Субітнім шляхом на недільний торг.* Ном. № 6654.

Неділя, -лі, *ж.* Воскресенье. *Ще як прийде суботонька, я змиюся, росчешуся, а в неділю приберуся.* Мет. 76. *Породила мене мати у святу неділю.* Мет. Ум. **Неділенька, неділечка, неділонька. З неділі.** Съ понедѣльника начиная. *Ні, на сьому тижні вже не ткатиму, з неділі почну.* Черниг. у. *А з неділі вже й Петра.* Св. Л. 130.

Недішлий, -а, -е. Слабый, болѣзненный. *Прийшов собі дідусь, такий недішлий, та все кашляє.* Кіев. у.

Неднаковий, -а, -е. = **Неоднаковий.**

Недобачливий, -а, -е. Съ слабымъ зрѣніемъ.

Недобачливість, -вости, *ж.* Недальновидность. Левиц. І. 279.

Недобача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Плохо видѣть, имѣть слабое зрѣніе; не замѣчать.

Недобачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Не досмотрѣть. 2) Не замѣтить.

Недобиток, -тка, *м.* 1) Не совсѣмъ добитый, не совсѣмъ замученный. *Старий недобиток, варнак.* Шевч. 2) *мн.* Остатки (войска послѣ пораженія).

Недобір, -бо́ру, *м.* 1) Недоборъ, недочета. 2) **Місяць-недобір**. Неполная луна. *Ой місяцю-недобору, зайди, зайди за комору.* Чуб. V. 129.

Недобре, *нар.* 1) Нехорошо, дурно. *Недобре, як на сонних дітей місяць сипле промінням.* МВ. II. 9. 2) Зло. 3) Невкусно.

Недобрий, -а, -е. 1) Нехорошій, дурной. 2) Недобрый, злой. 3) Невкусный.

Недовгий, -а, -е. Короткій, не длинный; (о времени): недолгій.

Недовго, *нар.* Недолго. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826.

Недове́ршений, -а, -е. Съ невыведеннымъ до конца верхомъ.

Недове́рший, -а, -е. Недорослый. *Хотіла мене мати за першого дати; а той перший малий, недоверший.* Гол. III. 472.

Недовідо́мий, -а, -е. Невѣдомый; неисповѣдимый. *Щось побачив страшне, недовідоме.* Борз. у. *Тополі, ростучи уряд, про його дещо шепотять недовідомими річами.* Греб. 340. *Славили в гаях і на житах недовідомого їм ласкавого і щедрого Бом.* К. (О. 1861. II. 228). *Недовідома глибиня морська.* К. ЦН. 242.

Недовіркуватий, -а, -е. Недовѣрчивый. Волынь. Слов. Д. Эварн.

Недовірок, -рка, *м.* Ренегатъ; маловѣрный. *Лях Бутурлак, клюшник галерський, сотник Переяславський, недовірок християнський.* АД. 210.

Недово́льність, -ности, *ж.* Неудовольствіе. *Гака між ними недовольність пішла.*

Недовчений, -а, -е. Недоученный.

Недогарок, -рка, *м.* Огарокъ. *Недогарки поїдять, а сами поночі сидять.* Ном. № 4567. Ум. **Недо́гарочок.**

Недогін, -го́ну, *м.* Остатокъ въ кубѣ послѣ перегона водки.

Недо́гляд, -ду, *м.* Недосмотръ. Сим. 198.

Недого́да, -ди, *ж.* Неудовлетвореніе. Употребляется въ выраженіи: **Мені недого́да**. Я не удовлетворенъ, мнѣ не достаетъ чего-либо. *Яка йому гне недогода? все має! А яка тобі недогода в Зосі?* Левиц. І. 315.

Недого́дний, -а, -е. Неудовлетворяющій, неугодный. *Вона йому недогодною стала.* Левиц. І. 488.

Недого́дно, *нар.* — **кому**. Недостаетъ (кому).

Недогризок, -зка, *м.* Огрызокъ.

Недозір, -зо́ру, *м.* Плохо видящій. Черк. у.

Недоїдок, -дка, *м.* Объѣдокъ. *На столі стояли недоїдки вечері.* Левиц. І. 248.

Недокурок, -рка, *м.* Окурокъ. Харьк. у.

Недоладній, -я, -є. 1) Неуклюжій, нескладный. 2) Неумѣстный, несвязный, нескладный; вздорный. *Зовсім таки недоладні речі чули про се велике діло.* Дещо. 3) О человѣкѣ: не совсѣмъ порядочный, неосновательный. *Здається і час заміж, та все якісь недоладні люде трапляються.* Левиц. Кож. 12. 4) Плохой, нехорошій.

Не-до-ладу́, *нар.* Не такъ какъ слѣдуетъ; некстати. Чуб. І. 271. *Не-до-ладу що зробив.* Ном. № 7579.

Недоленька, -ки, недо́лечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **недоля.**

Недо́ливок, -вку, *м.* Недолитое до полной мѣры.

Недоли́мок, -мку, *м.* Чеканъ (ручное оружіе). *Із під поли позлотистий недолимок виньмає.* ЗОЮР. І. 206.

Недолік, -ку, *м.* Недочетъ.

Недолітній, -я, -є. Несовершеннолѣтній.

Недоліток, -тка, *об.* Несовершеннолѣтній, недоросль. *А панич не знає, з двадцятою недоліток душі пропиває.* Шевч. 220. *Текля ще недоліток.* Св. Л. 133.

Недо́ломок, -мка, *м.* 1) Предметъ не совсѣмъ сломанный, надломленный. Міусск. окр. 2) Употребляется какъ презрительное названіе людей, потерявшихъ отчасти свою національность подъ натискомъ чужой: «Гетьманцы дразнить Подолянъ *недоляшками,* а Подоляне гетьманцевъ *московськими недоломками*». (О. 1861. X. Свид. 44). *Були* (пани) *москалі й московські недоломки.* Мир. ХРВ. 356.

Недолуга, -ги, *об.* Слабосильный, немощный человѣкъ. Екатер. у.

Недолугий, недолужний, -а, -е. Безсильный, слабый, немощный. *Перша мені туга — сама недолуга.* Мет. 26. *А которі старі-недолугі, то й навіки попропадали.* Нп. *Недолуга жінка.* Вас. 209.

Недолужність, -ности, *ж.* Безсиліе, слабость.

Недолужно, *нар.* Безсильно, слабо, немощно.

Недолюд, -да, *м.* = **Недолюдок.** Шевч. 184. *Добивають вони мене, недолюди, не боячися Бога.* Шевч. (О. 1862. III. 7).

Недолюдок, -дка, *м.* Недостойный имени человѣка. *Схаменіться, недолюдки, діти юродиві.* Шевч. 210.

Недоля, -лі. Злополучіе, бѣда. *Його жінка кляла-проклинала: «Бодай тебе, козаче сіромахо, побило в чистому полі три недолі: перша недоля — щоб під тобою добрий кінь пристав, друга недоля — щоб ти козаків не догнав, третя недоля — щоб тебе козаки не злюбили і в курінь не пустили».* ЗОЮР. І. 215-216. *Недолю співаю козацького краю.* Шевч. 163. Ум. **Недоленька, недо́лечка.**

Недо́ля́шок, -шка, *м.* Ополячившійся украинецъ. О. 1861. X. Свид. 44. *Шарпав з козаками шляхетних ляхів і недоляшків.* К. ЧР. 4. *Недоляшок! гукають козаки. Недовірок! шепочуть поляки* (про Ад. Кисіля). К. ПС. 26.

Недомисел, -слу, *м.* Недомысліе, непониманіе. *З історією треба за все рахуватись .... Мусимо з нею рахуватись і за наші недомисли.* К. Краш. 8. *Позад нас — тьма завзятого недомислу; перед нами — світ миролюбивої науки.* К. Краш. 33.

Недомірок, -рка, *м.* Рыба менѣе средней величины. Черном.

Недомо́ва, -ви, *об.* Неумѣющій говорить, косноязычный, заика. *Не годиться він у сватове затим, що недомова.* Старод. у. *Куди йому грішному! там така з його недомова.* Старод. у.

Недомовляй, -а, -е. Косноязычный. *Хотіла мене мати за сьомого дати; аж той сьомий такий недомовлий.* Чуб. V. 497.

Недомо́ка, -ки, *ж.* Недостаточно вымоченное волокно конопли и потому грубое и жесткое. Вас. 200.

Недо́нос, -су, *м.* 1) Недоносъ, роды прежде времени. *Русалки... мстяться над людьми за недонос, за те, що їх мати звергла.* Г. Барв. 350. 2) При сведеніи торговыхъ счетовъ, часть непогашенныхъ торговцу долговъ. Вас. 191.

Недоносок, -ска, *м.* Рожденный ранѣе 9 мѣсяцевъ, недоносокъ.

Недоно́шениця, -ці, *ж.* Недоносокъ женскаго пола. Шух. І. 34.

Недо́пал, -лу, *м.* Нехорошо обожженный кирпичъ.

Недо́панок, -нка, *м.* Разыгрывающій барина.

Недо́пивок, -вка, *м.* Недопитое. *Роскидано всякі недоїдки, валяються в пляшках недопивки.* Г. Барв. 239.

Недо́питок, -тка, *м.* = **Недопивок.** *Оце як п'ють у шинку люде та позоставляють недопитки, то вони* (шинкарі) *позливають у чарку та й підсунуть чоловікові.* Г. Барв. 291.

Недопічка, -ки, *ж.* Недопеченное.

Недоречний, -а, -е. Некстати сказанный или сдѣланный, неумѣстный, излишній. К. ПС. 127.

Недорід, -ро́ду, *м.* 1) Неурожай. 2) Недоносокъ; выкидышъ. *Зникне собі, мов той недорід, що йому не судилося й на світі жити.* К. ХП. 128.

Недорідний, -а, -е. 1) Неурожайный. 2) Не рослый, не крупный (о зернѣ и пр.).

Недоріка, -ки, *об.* = **Недомова.** *Повести за віком, за німцями недоріку, сліпую каліку.* Шевч. 215.

Недорікий, -а, -е. Косноязычный. *Вони собі невеликії, шепелявії, недорікії.* Рк. Макс.

Недо́рісток, -тка, *м.* 1) Недоросль. 2) Карликъ.

Недорозум, -му, *м.* Неразуміе, недомысліе. К. ЦН. 311. *Я з долею та й з людьми боролась, та ніби й гірку долю поборола і людський недорозум.* Г. Барв. 442. *От що виходить із материного недорозуму, що не вчила мати ділечка робити.* Г. Барв. 437.

Недорослий, -а, -е. Недорослый. *Нічим обуть панят недорослих.* Шевч. 219.

Недоросток, -тка, *м.* = **Недорісток.**

Недо́рубок, -бка, *м.* Не до смерти изрубленный, раненый. *Хто то? питає Максим недорубків, що один був без уха, другий без пальців.* Мир. ХРВ. 160.

Недосвід, -ду, *м.* Неопытность. (Нажива) *з людського недосвіду і легкодумства.* К. ХП. 125. См. **Недосвідченість.**

Недосвідо́мий, -а, -е. Неузнанный по опыту, неузнанный въ точности. *Усе недодумане і недосвідоме з неї* (Шевченкової пісні) *посчезло; зосталось тілько саме сяєво.* К. ХП. 130.

Недосвідчений, -а, -е. Неопытный.

Недосвідченість, -ности, *ж.* Неопытность. Желех. См. **Недосвід.**

Недо́світ, -ту, *м.* Утренній морозъ. *Барвінок цвів і зеленів, слався, розстилався, — та недосвіт перед-світом в садочок украсвся. Потоптав веселі квіти, побив, поморозив...* Шевч. 651.

Недо́сить, *нар.* Недостаточно.

Недосіл, -со́лу, *ж.* Недосолъ. *Недосіл на столі, пересіл на голові.* Ном. № 12381.

Недоспів, -ву, *м.* Недопѣтое. *Недоспів твій доспівую, мій брате.* К. Дз. 25.

Недоспіл, -лу, *м.* Недозрѣлость.

Недосталь, -лі, *ж.* = **Недостача.**

Недостаток, -тку, *м.* Нужда, нищета, недостатокъ. *Недостатки гонять з хатка.* Ном. № 1544. *Сушать мене, в'ялять мене мої недостатки.* Грин. III. 220.

Недостача, -чи, *ж.* 1) Недостающее количество, недостатокъ. *Сього-того треба, жінка не вважає: тілько чого недостача, — в батька-матір лає.* Грин. III. 296. *Давай більше грошей, щоб не було недостачі.* 2) = **Недостаток.** *Виростав у голоді та в холоді, у злиднях та недостачах.* Мир. ХРВ. 35.

Недо́ступ, -пу, *м.* Конь или волъ, котораго заднія ноги не покрываютъ слѣда переднихъ. Александровск. у. Мнж. 186.

Недоте́па, -пи, *об.* Неспособный, неумѣлый человѣкъ. *Така недотепа, нічого робить не вміє.* Рудч. Ск. II. 107.

Недотепний, -а, -е. Неспособный, неумѣлый. *Е, бісів сину, і того недотепний.* Рудч. Ск. II. 7.

Недотепність, -ности, *ж.* Неспособность, неумѣлость. Чуб. I. 272.

Недоте́пно, *нар.* Неумѣло.

Недотика, -ки, *ж.* 1) Недотрога. *Отто яка недотика.* Шевч. 2) Раст.: Impatiens noli me tangere.

Недоти́ркливий, -а, -е = **Недоторкливий.**

Недото́рканий и недоти́ркливий, -а, -е. Недотрога. *Дувид штовхнув жартовливо плечем одного чоловіка. — Геть, псявіро, не пхайся! — одказав чоловік. — Оце недоторканий дядько, неначе молодиця.* Левиц. Пов. 179.

Недоуздок, -дка, *м.* Родъ уздечки безъ удилъ. *Батько веде того коня за недоуздок.* Рудч. Ск. Н. 112.

Недоук, -ка, *м.* Недоучка. *Народе мій, недоуку латинський!* К. ХП. 58.

Недо́ум, -ма, *м.* Незрѣлый умомъ, глуповатый. *Старий промовив: недоуми, занапастили божий рай.* Шевч. 408.

Недоумкуватий, -а, -е. Неосмысленный, глуповатый. *Як хто вкоїть що недоумкувате, грімають.* Ном. № 421.

Недо́умок, -мка, *м.* = **Недоум.** *Недоумки усе регочуть та гукають проти чоловіка мудрячого.* К.

Недохід, -хо́ду, *м.* = **Дохід 2.** *Пішли салдати колядувать....* (Поколядувавши) *узяв недохід та й пішов.* Мнж. 109.

Не-до-чми́ги, *нар.* = **Не-до-шмиги.** *Усе не-до-чмиги, куди не глянь.* Полт.

Недочува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **недочути, -чую, -єш,** *гл.* 1) Быть тугимъ на ухо. (Съ этимъ значеніемъ употребляется только несов. видъ). 2) Не слышать, не услыхать.

Недошкулки́й, -а́, -е́. Не донимающій, не пронимающій. *Я ж думала, що нагаєчка недошкулка: як ударить, то розсядеться шкурка.* Нп.

Не-до-шми́ги, *нар.* Не идетъ, не ладно, не подходить, некстати. *Де їм не-до-шмиги, то й урвуть.* Кв.

Не́друг, -га, *м.* Недругъ, врагъ. *Піднявсь на ляхів і на всіх недругів отчизни батько Хмельницький.* К. ЧР. 12.

Недряпу́ха, -хи, *ж.* = **Нечоса**? *Там дівчина нетьопуха запаску згубила: нетьопуха, недряпуха, нерублені поли.* Мил. 77.

Недуга, -ги, *ж.* Болѣзнь, недугъ. *Не смерть страшна, а недуга.* Ном. № 8154. **У недузі лежати.** Быть, лежать больной. *Там Маруся в недузі лежала.* Грин. III. 234. *Я аж два дні пролежала в недузі.* Г. Барв. 299.

Неду́гий, -а, -е = **Недужий.** *Бо я женник недугий, треба до мене другий.* Рк. Макс.

Недугува́ння, -ня, *с.* Болѣзнь.

Недугувати, -гую, -єш, *гл.* = **Нездужати.** *Зосталася сама самісінька недугуючи.* МВ. II. 14. *Недугувала з місяць.* Мир. Пов. II. 78.

Неду́жий, -а, -е. 1) Больной. *Всі в кого, були недужі на всякі недуги, приводили до його.* Єв. Л. IV. 40. *Пійшов ізнов до недужої.* Кв. I. 95. 2) Безсильный.

Недя́куваний, -а, -е. Оставшійся безъ благодарности. *Прийшов непроханий, підеш недякуваний.* Посл.

Неж, *сз.* = **Ніж.** *Вона більш розливала, неж наливала.* Левиц. I. 393.

Нежалісливий, -а, -е. Несострадательный; безжалостный. *Ой мати моя та нежаліслива, що ти мене оддала та й не жалувала, що ти мене оддала у чужу сторону, у чужу сторону та в велику сем'ю.* Грин. III. 304.

Не́жар, -ра, *м.* = **Нежерь.**

Неже, *сз.* = **Ніж.** *Ліпш би не знатися, неже зараз і розстрятися.* Ном. № 8783.

Не́жерь, -рі, *ж.* Прошлогодняя трава, несъѣденная скотомъ и перезимовавшая на корнѣ. *Косить тоді було дуже трудно, бо між травою була нежерь (стара трава).* Драг. 241. Несъѣдобная трава. *У сьому сіні нежері багато.* Лубен. у.

Неживи́й, -а́, -е́. Неживой, мертвый.

Не́жид, -да, *м.* Насморкъ. *Нежид напав.* Ном. № 12223.

Не́жир, -ру, *м.* = **Нежерь.** Волч. у.

Не́жит, -та, *м.* = **Нежид.**

Нежить, -ті, *ж.* = **Нежид.** *Після кішка як нап'єшся, — буде нежить.* Мнж. 154. *Напала мене нежить.* Лебедин. у.

Нежонатий. Неженатый. *Ой я в тебе, моя мати, нежонатий хожу.* Грин. III. 200. **Чай нежонатий**. Чай безъ хлѣба. Зміев. у.

Нежурбливий, -а, -е = **Нежурливий.** *Веселий, нежурбливий, та й він заклопотався тією подією.* МВ. I. 38.

Нежурливий, -а, -е. Безпечальный, беззаботный. *Добре, що ти нежурливий удався.*

Незабавки, незабавно, незабавом, *нар.* Вскорѣ, въ скоромъ времени. *Зажурився, що в мене грошей нема: незабавом і в тебе не буде.* Ном. № 6465. *Незабавом прийде й Семен.* НВолын. у. *З того жалю стара незабавом і випростала міст на сім світі.* Г. Барв. 114.

Незабарний, -а, -е. 1) Не медлительный, скорый. 2) Не требующій много времени. *У такі дні незабарна служба* (в церкві). Мир. Пов. II. 58.

Незабаром, *нар.* = **Незабавом.** *Як воно* (сонечко, Coccinella septempunctata) *скоро зніметься й полетить — незабаром сояшно буде.* Ном. № 337. *Незабаром після сього вернувся з війни мій батько.* Стор. МПр. 30.

Незаборо́нний, -а, -е. Невозбранный.

Незаборо́нно, *нар.* Невозбранно.

Не́забудь, -ді, *ж.* 1) На незабудь. На память. 2) Раст. Myosotis palustris. Вх. Пч. І. 11.

Незабутий, -а, -е = **Незабутній.** *Що ті римляне убогі! Чор'зна що, не Брути! У нас Брути і Коклеси славні, незабуті.* Шевч. 215.

Незабутний, -а, -е и — ній, -я, -є. Незабвенный. *Марку, коханнячко моє незабутнє.* Федьк. *Сей незабутний час.* К. ХП. 16.

Незава́дний, -а, -е. Безвредный.

Незавва́жливо, *нар.* = **Незавважно.** *Пісенька якось незавважливо ввірветься..., а Галя засипа в меншого брата на руках.* МВ. III. 68.

Незавважно, *нар.* Незамѣтно. *Тут і незавважно, що їдеш над безоднею, бо гора з горою тим мостом зведена, тільки вода шумить під ногами.* Св. *Л.* 214.

Незагнузданий, -а, -е = **Незанузданий.**

Незаздрий, -а, -е. 1) Независтливый. 2) Неревнивый.

Незанузданий, -а, -е. 1) О лошади: безъ удилъ во рту. 2) Необузданный. *І гарний хлопець здається, та незанузданий.* Кобеляк. у.

Незбіраний, -а, -е. О молокѣ: цѣльное. Хотин. у.

Незбожний, -а, -е. Безбожный.

Незбо́жність, -ности, *ж.* Безбожность.

Незбожно, *нар.* Безбожно.

Незборо́нно, *нар.* Безпрепятственно.

Незбутний, -а, -е. Несбыточный.

Незвага, -ги, *ж.* 1) = Зневага. 2) = **Неувага.**

Незважа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Зневажати.** Подольск. у.

Незважений, -а, -е. 1) Не взвѣшенный. 2) Необдуманный, неразсудительный (о словахъ). *Се вперше чула такі незважені речі.* Г. Барв. 107.

Незви́клий, -а, -е. Непривыкшій.

Незвитя́жний, -а, -е. Непобѣдимый.

Незвичайний, -а, -е. 1) Необыкновенный, необычайный, необычный. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4. *Тільки вип'є що незвичайне — то й знову хвороба.* 2) Невѣжливый, неприличный. *А за рід їх хто тут скаже незвичайне слово?* Мкр. Н.

Незвичайність, -ности, *ж.* 1) Необыкновенность, необычайность. 2) Невѣжливость, неприличіе. *Велику незвичайність серед людей учинила.* К. Дів. С. 10.

Незвичайно, *нар.* 1) Необыкновенно, необычайно, необычно. 2) Невѣжливо, неприлично.

Незвичний, -а, -е = **Незвиклий.**

Незвісно, *нар.* Неизвѣстно.

Незгірш, незгірше, *нар.* 1) Не хуже. *Взнала й я незгірш старенької моєї, почім на світі ківш лиха.* Г. Барв. 372. 2) Не особенно худо, сносно. *В сього хазяїна було мені незгірш.* Г. Барв. 243.

Незгірший, -а, -е. Не плохой, довольно хорошій. *І дівка була незгірша, хоч і не нашого роду, і заможненька.* Г. Барв. 407.

Незгода, -ди, *ж.* Несогласіе. *Згода будує, а незгода руйнує.* Ном. Ум. **Незгодонька.**

Незго́дина, -ни, *ж.* То-же, что и **Невзгодина** (см.) изъ фальсифицированной думы «Битва Чигиринская». (Запор. Стар. I. 86); перепечатывая ее, Максимовичъ (1849, стр. 53) выбросилъ «в».

Незго́дливий, -а, -е. Вздорный, сварливый.

Незгодний, -а, -е. Несогласный, нестройный.

Незгодно, *нар.* 1) Несогласно; нестройно. 2) Невыгодно; вредно. *З ягнятами при доброму обкоті отара вдвоє більшає, і такій великій колоді ходить буде важко і на ягняток незгодно: ягнята вийдуть худі, миршаві.* О. 1862. V. Кух. 33.

Незго́донька, -ки, *ж.* Ум. отъ **незгода.**

Незграба, -би, *об.* Неловкій, неуклюжій человѣкъ.

Незграбний, -а, -е. Неловкій, неуклюжій, неповоротливый.

Незграбність, -ности, *ж.* Неловкость, неуклюжесть.

Незграбно, *нар.* Неловко, неуклюже.

Наздатний, -а, -е. 1) Неспособный. 2) Непригодный.

Нездатність, -ности, *ж.* 1) Неспособность. 2) Непригодность, неудовлетворительность.

Нездвиже́ний, нездвижни́й, -а, -е. Неподвижный. *На дух-мару вона походила з своїм нездвиженим обличчям.* МВ. II. 199.

Нездібний, -а, -е. Неспособный. Желех.

Нездібність, -ности, *ж.* Неспособность. Желех.

Незділивий, нездільний, -а, -е. Неуслужливый. Вх. Зн. 41.

Нездо́літи, -лію, -єш, *гл.* Болѣть. Борз. у.

Нездо́льний, -а, -е. Неспособный, слабый, безсильный что-либо сдѣлать.

Нездо́льність, -ности, *ж.* Неспособность, слабость, безсиліе или невозможность сдѣлать что-либо. Чуб. I. 272.

Нездоля́щий, -а, -е. Слабосильный. *Її матері жаль кидати, що тика вона дуже нездоляща.* Черниг. у.

Нездоро́вкуватий, -а, -е. Болѣзненный, хилый.

Нездоров'я, -в'я, *с.* Нездоровье. *Моя дочка ніколи тебе обіжати не буде: се вона так щось із нездоров'я.* МВ. I. 31.

Нездужати, -жаю, -єш, *гл.* 1) Не имѣть силъ, быть не въ силахъ. *Конфедерат п'яний нездужа встать.* Шевч. 140. *Четвертинський нездужав більш бороться з своїм коханням.* Стор. МПр. 72. 2) Быть больнымъ, болѣть, хворать.

Нездупжатися, -ється, *гл. безл.* Нездоровиться. *Так щось нездужається мені.*

Нези́стино, *нар.* Въ выраженіи: **Як незистино**. Точно, точь-въ-точь. **Як нези́стино такий**. Точно такой, точь-въ-точь такой. Лубен. у.

Незичливий, -а, -е. Недоброжелательный. *Співають наші селяне про таємничу, часом незичливу долю.* Г. Барв. 377.

Незичливість, -вости, *ж.* Недоброжелательство.

Незичливо, *нар.* Недоброжелательно.

Незлагі(о)дний, -а, -е. Неуживчивый, сварливый.

Незлагока, -ки. Несогласіе, разладъ. *Бо ти старий, а я молода, то буде нами незлагода.* Грин. III. 419.

Незліче́ний, -а, -е. Безчисленный, несмѣтный. *Кихва незлічені гроші має.* Каменец. у.

Незліче́нне и незлічено, *нар.* Безчисленно, несмѣтно; безъ счету. *Дай горівки незміренне, бери грошей неизліченне.* Гол. I. 171.

Незлобливий, -а, -е. Незлобный.

Незлобливість, -вости, *ж.* Незлобіе.

Незлобливо, *нар.* Незлобиво.

Незлостивий, -а, -е. Незлобный.

Незлости́вість, -вости, *ж.* Незлобіе.

Незлостиво, *нар.* Незлобно.

Незлюбити, -блю́, -биш, *гл.* Невзлюбить.

Незмага́ти, -гаю, -єш, *гл.* Слабѣть. *Здоров'я незмагає; сила незмагає.* Черк. у.

Незми́литися, -люся, -лишся, *гл.* = **Знеми́литися**, *її горе ззіло... світ їй незмилився.* Г. Барв. 113.

Не́змир, -ру, *м.* Ссора, вражда. *Незмир між їх пішов.*

Незмисле́ний, -а, -е. Безсмысленный. *Мали вони нас за скот незмислений.* К. ЧР. 196.

Незмінний, -а, -е. Неизмѣняемый; неизмѣнный.

Незмінно, *нар.* Неизмѣняемо; неизмѣнно.

Незмірений, незмірний, -а, -е. Неизмѣримый.

Незміренне и незмірено, незмірно, *нар.* Неизмѣримо; безъ мѣры. *Дай горівки незміренне, бери грошей незліченне.* Гол. I. 171.

Незмо́влений, -а, -е. Невыразимый, несказанный.

Незмо́влено, *нар.* Невыразимо, несказанно.

Незмога, -ги, *ж.* Невозможность. *Сінешних* (дверей) *незмога й відчинити.* Г. Барв. 21.

Незнавидіти, -джу, -диш, *гл.* = **Зненавидіти.** *Незнавидів хлопця та й незнавидів і прогнав.* Канев. у.

Незнай, -наю, *м.* Незнаніе. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106.

Незнайко, -ка, *м.* Незнайка. Мнж. 40.

Незнайо́мець, -мця, *м.* Незнакомец!.. *Стрів її чуждоземець, чуждоземець, незнайомець.* Гол. I. 208.

Незнайо́мий, -а, -е. Незнакомый, неизвѣстный.

Незнайо́мість, -мости, *ж.* 1) Незнакомство. 2) Незнаніе. *Незнайомість гріха не творить.* Ном. № 106.

Незнакомито, *нар.* Незамѣтно. *Як твоїх сітей незнакомито при зеленій діброві, так моїх діток незнакомито при молодій вдові.* Гол. II. 587.

Незна́рошно, *нар.* Безъ умысла, ненарочно.

Незначний, -а, -е. Незначительный. Левиц. Пов. 280.

Незначність, -ности, *ж.* Незначительность. Желех.

Незносний, -а, -е. Нестерпимый. *Годі мліти серцю моєму з незносної тут.* КС. 1882. VIII. 281.

Незобутий, -а, -е. Необутый. *Посилає рано по воду незобуту, незодягнуту.* Мет. 273.

Незодя́гнутий, -а, -е. Неодѣтый. Мет. 273.

Незрахований, -а, -е. Неисчислимый, несчетный. *Скарб великий, незрахований.* К. (О. 1861. VI. 30).
Незримий, -а, -е. Незримый. *І зробився я знову незримий.* Шевч.
Незримо, *нар.* Незримо.
Незрозумілий, -а, -е. Непонятный. Желех.
Незрозумілість, -лости, *ж.* Непонятность. Желех.
Незрозуміло, *нар.* Непонятно.
Незручний, -а, -е. 1) Неловкій, неискусный. 2) Несподручный.
Незручність, -ности, *ж.* 1) Неловкость. 2) Несподручность.
Незру́чно, *нар.* 1) Неловко. 2) Несподручно.
Незря́чий, -а, -е. Слѣпой, невидящій; невѣжественный. *Знову шкуру дерете з братів незрячих, гречкосіїв.* Шевч. 211.
Незугарний, -а, -е. Неспособный, не мастеръ. *Незугарний козакувати. Незугарний до роботи.* Левиц. Пов. 229.
Незчисленний, -а, -е. Безчисленный. *Оттоді то Черевань доскочив собі незчисленного скарбу.* К. ЧР.
Незчисленно, *нар.* Незчисленно.
Незчутися, -чуюся, -єшся, *гл.* Не опомниться, не замѣтить какъ... *Незчулися, як смерклося.* Шевч. 249. *Незчулась вона, як кинулась йому назустріч.* Стор. МПр. 56.
Неїднаковий, -а, -е = **Неоднаковий.**
Неїднаковість, -вости, *ж.* = **Неоднаковість.**
Неїднаково, *нар.* = **Неоднаково.**
Неїзджалий, -а, -е. Необъѣзженный. невыѣзженный. *Дали йому коня неїзджалого.* Чуб.
Ней, *нар.* = **Най.** *Ней іде, ней іде, ней ся забанує.* Гол. І. 337.
Нейминуй, *нар.* Непремѣнно. *Це нейминуй до мене.* Мнж. 187.
Неймовіра, -ри, *об.* Недовѣрчивый человѣкъ.
Неймовірний, -а, -е. Недовѣрчивый. *У мене такий чоловік неймовірний, що до всякого мене приклада.* Уманск. у. *В мене матінка нерідная, а дружина неймовірная.* Грин. III. 305.
Неймовірність, -ности, *ж.* Недовѣрчивость, недовѣріе. Мир. ХРВ. 177.
Неймовірно, *нар.* Недовѣрчиво, съ недовѣріемъ. *Секретарь неймовірно глянув на Чіпку.* Мир. ХРВ. 190.
Неймовірство, -ва, *с.* = **Неймовірність.** НВолын. у.
Некваря, -рі, *ж.* Плохо сваренное кушанье. Вх. Зн. 32.
Неке́, *нар.* Неужели, развѣ. *Неке ж ви йому даєте грошей?* Борз. у.
Некла́дений, -а, -е. 1) Неположенный. 2) Неоскопленный. *Кінь некладений.*
Неклан, -на, *м.* Сказочный эпитетъ борова: **Кабан-некла́н**. Рудч. Ск. II. 2. Испорченное вмѣсто іклан, т. е. имѣющій большіе ікла (клыки).
Некле́ба, -би, *об.* = **Нетямуха.** *Неклеба ще з тебе!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.
Не́клен, -на, *м.* 1) Раст.: Черноклёнъ, сережникъ, Acer tataricum. 2) Acer campestre. L. ЗЮЗО. І. 109.
Не́коли, *нар.* Кое-когда, изрѣдка. *Було прийде неколи, чуєш, а до нас не йде.* Верхнеднѣпр. у.

Не́кру́т, -та, *м.* Рекрутъ. *Сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути.* МВ. II. 11. *А Оникій нехай здоров буде, бо я учора заплакала за його, як почула, що у некрути братимуть.* О. 1862. IX. 114. *По над садом зелененьким доріжка лежала, молодая туди пані некрут виряжала.* Нп. Ум. **Некрутик.** *Сидя, леже некрутики в кованих кайданах.* Чуб. V. 969.

Не́кру́тка, -ки, *ж.* Жена рекрута.

Некру́тство, -ва, *с.* Рекрутская повинность. *Хлопці, тікаючи од некрутства, розбіглись.* Ном. № 972.

Некрутський, -а, -е. Рекрутскій. *А що бути у неволі, у некрутському наборі.* Чуб. V. 988.

Некрутчина, -ни, *ж.* Рекрутскій наборъ. *Пройшла в нас чутка — некрутчина сього року буде.* МВ. II. 11.

Некукібниця, -ці, *ж.* О женщинѣ: незаботящаяся о порядкѣ, нестарательная. *Уставай, невістко, неробітнице, ти нашому добру некукібнице.* Мет. 305.

Нелагода, -ди, *ж.* 1) Несогласіе. *Ой ти старий, я молода, тим між нами нелагода.* Нп. 2) Неудача. *Здається й роботящий чоловік, але йому все нелагода.*

Нелад, -ду, *м.* Безладица; безпорядокъ.

Неладен, неладний, -а, -е. Безпорядочный; нехорошій, некрасивый. *У кого дочок сім, то й доля всім, а в мене одна, та й та неладна.* Ном. № 1739. *Будь він тричі неладен!* (брань). Ном. № 5136.

Неладно, *нар.* Безпорядочно; нехорошо; некрасиво. *Будь воно неладно!* Ном. № 5136.

Неласка, -ки, *ж.* Немилость, неблаговоленіе. Желех.

Не́линь, -ня, *м.* Дубъ, не теряющій листьевъ на зиму. Чуб. I. 132.

Нелівний, -а, -е. Плохо ловящій. *Літ нелівний, хлоп немівний — обоє ледащо.* Ном. № 1257.

Неліпашка, -ки, *ж.* Нелѣпившая. *Свашка-неліпашка шишок не ліпила.* Грин. III. 486.

Нелітка, -ки, *ж.* Корова, еще не имѣвшая теленка. Вх. Пч. II. 5.

Нелюб, -ба, *м.* Нелюбимый мужчина, немилый. *Хоче мене мати за нелюба дати.* Нп. Ум. **Нелюбонько, нелюбочко.** Грин. III. 329.

Нелюбий, -а, -е. 1) Немилый, нелюбимый. *Поховаю сина та під церквою, нелюбу невістку під дзвіницею.* Нп. 2) Непріятный.

Нелюбо́в, -ви, *ж.* Нелюбовь, непріязнь. *Ці річі здаються нам луною од тієї великої нелюбови, яку виказують нам німецькі писання.* О. 1862. IX. 26.

Нелю́бонько и нелюбочко, -ка, *м.* Ум. отъ **нелюб.**

Не́люд, -да, *м.* Безчеловѣчный, жестокій, свирѣпый человѣкъ.

Нелю́да, -ди, *об.* Нелюдимъ, нелюдимка.

Нелюдний, -а, -е. 1) Малолюдный, 2) Нелюдимый. *Якийсь нелюдний, неговіркий, якась тума з його.* Мир. ХРВ. 35.

Нелюдський, -а, -е. 1) Нечеловѣческій. *В неї щось у очах нелюдське світиться... У людей такого погляду не буває.* Г. Барв. 375. 2) Безчеловѣчный, жестокій. *І ти нелюдської дознала муки.* К. ХП. 53. 3) Необходительный.

Нелю́дськість, -кости, *ж.* 1) Безчеловѣчность. 2) Необходительность.

Нелюдько, -ка, *м.* Нелюдимъ.

Нелюдяний, -а, -е. 1) Нечеловѣческій, безчеловѣчный; злой, недобрый. *Бодай той непрощений був, хто видумав таку нелюдяну науку.* Св. Л. 62. *Який він добрий був для вас, а ви для його сиріт такі нелюдяні.* Св. Л. 127. 2) Необходительный, непривѣтливый.

Нелю́дяність, -ности, *ж.* = **Нелюдськість.** Желех.

Нема, немає, *нар.* 1) Нѣтъ, не имѣется. *Нема в саду соловейко, нема щебетання: нема мого миленького, — не буде й гуляння.* Нп. *В мене батька немає, а матуся вмірає.* Нп. *Оттак ходя попід гаєм, Ярема співає, вигладає, а Оксани немає, немає.* Шевч. 141. 2) Не хочетъ, не желаетъ. *А покоритись батькові й нені нема.* Черном. *А нема щоб піти до сусіди.* Черном. 3) **Нема в світі над..., нема в світі, як...** Нѣтъ выше, лучше... *Нема в світі над Бога.* Ном. № 5. *Нема в світі, як у злагоді жити. Нема цвіту білішого та над ожиноньку, нема роду ріднішого та над дружиноньку.* Нп. 4) **Нема де**. Негдѣ; некуда. 5) **Нема кого́, кому** и т. д. Некого, некому и т. д. *Нема кому роспитати, чого плачуть очі, нема кому росказати, чого серце хоче.* Шевч. 6) **Нема коли**. Некогда. 7) **Нема куди**. Некуда. 8) **Нема чого́, чому** и т. д. Нечего, нечему и т. д. 9) **Нема-що**. Нечего. *Зіма — кожуха нема, чоботи ледащо, — і йти нема-що.* 10) **Нема защо**. Не за что. Ум. **Немаєчки.**

Немать, *нар.* = **Нема.**

Неметки́й, -а́, -е́. Неловкій, нешустрый; нескорый.

Немжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Ежиться, мяться. *У школі холодно, а баби зайшли погріться, — спасенниці, — та так немжаться баби, що холодно в хаті.* Канев. у.

Немилий, -а, -е. 1) = **Нелюбий.** *Світ мені став немилий. Усе немиле, як здоров'я нема.* 2) = **Нелюб.** *Лучче ж умерти, ніж з немилим жити.* Мет. 71.

Немило, *нар.* Непріятно.

Немилосердний, -а, -е. Немилосердный, безжалостный, жестокій. *Таке молоде, а таке немилосердне.* МВ. (О. 1862. III. 42). *Немилосердні, котрі нас розлучать.* Чуб. V. 117.

Немилосердно, *нар.* Безжалостно, жестоко.

Немилостивий, -а, -е. Немилостивый, безжалостный. *Серце таке немилостиве.*

Немилостиво, *нар.* Безжалостно.

Не-мини́й-корчма, -ми, *об.* Прозваніе пьяницы. Ном. № 11694.

Неминуче, *нар.* Неминуемо, неизбѣжно, непремѣнно. *Неминуче коли не після Покрови, то вже після Дмитра засватана буде.* Г. Барв. 305.

Неминучий, -а, -е. Неминуемый, неизбѣжный. *Біду побачив неминучу.* Котл. Ен. IV. 12.

Неминучість, -чости, *ж.* Неминуемость, неизбѣжность. Желех.

Неминуще, *нар.* = **Неминуче.** *Вже ж його неминуще оддавати.* ХС. VII. 421.

Неминущий, -а, -е = **Неминучий.** *Смерть — неминуща дорога.* Посл.

Немівний, -а, -е. Неразговорчивый, молчаливый. *Кіт нелівний, хлоп немівний — обоє ледащо.* Ном. № 1257.

Немірний, -а, -е. Непомѣрный, не въ міру.

Неміряно, *нар.* Неизмѣримо, очень много. *У них було землі неміряно.* Мир. ХРВ. 92.

Неміч, -мочи, *ж.* 1) Безсиліе, слабость. *Жалує, було, мене дідусь: «Ти, каже, звеселила мою неміч, голубко».* Г. Барв. 358. 2) Немощь, нездоровье. *Я б і робила, та — лишко тяжке — неміч моя.* Кобеляк. у.

Не́мний, -а, -е. Непроворный, неповоротливый. *Яка ти немна.* Ном. № 10953.

Немов, *нар.* Словно, будто, точно. *Немов би дав Бог.* Ном. № 7522.

Немовля́, -ля́ти, *с.* Младенецъ, не говорящій еще ребенокъ. Ум. **Немовля́тко, немовляточко.**

Немовля́чий, -а, -е. Неговорящій.

Немо́га, -ги, *ж.* 1) = **Незмога.** *І роскazати немога, що зі мною діється.* 2) = **Знемога.** *Хоче встати, в немозі пада.* Г. Барв. 537.

Немогущий, -а, -е. Бѣдный, несостоятельный. *Немогущі не платять подушного.* Волч. у.

Неможливий, -а, -е. Невозможный. *Не буде неможливе у Бот всяке слово.* Єв. Л. І. 37.

Неможливість, -вости, *ж.* Невозможность. Желех.

Неможливо, *нар.* Невозможно.

Немо́жний, -а, -е. 1) Невозможный. 2) Безсильный, слабый. *Доля карає й вельможного й неможного.* Ном. № 1729.

Немо́ка, -ки. 1) *об.* Тотъ, который не молится. Ном. № 10781. 2) *ж.* Илъ. Галиц. Желех.

Немоце́нний, -а, -е. Превышающій силы. *У неї була немоценна болість.* Лохв. у.

Немошни́й и немощни́й, -а, -е. Немощный, безсильный. *Нападав її якийсь гнів немошний.* МВ. (О. 1862. І. 100). *Думки... підрізують немощну силу.* Мир. Пов. І. 27. *І немощну мою душу за світ посилаю.* Шевч. 263. *Руки у нас немощні уже... не працюють, як колись.* Г. Барв. 502.

Немощі, -щей и -щів, *ж. мн.* Болѣзни, немощи. *Би, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі.* Чуб. V. 58.

Немру́щий, -а, -е. = **Невмірущий**.

Немудрий, -а, -е. 1) Глупый, безтолковый. 2) Немудреный. *Привітай же в своїй главі і мою вбогу лепту — думу немудрую.* Шевч.

Нена́видець, -дця, *м.* = **Ненавидник.** *Прихилить до нас душі ненавидців наших.* К. МБ. XII. 266.

Ненавидіти, -джу, -дищ, *гл.* Ненавидѣть. *Блаженні, коли ненавидітимуть вас люде.* Св. Л. VI. 22.

Нена́видний, -а, -е. Ненавистный. К. Бай. 82. *Ненавиден той нам, хто нас підвів на гріх.* К. Дз. 154.

Ненавидник, -ка, *м.* Ненавистникъ. *Спасення од ворогів наших і з руки всіх ненавидників наших.* Єв. Л. І. 71. *Такого ненавидника жидівського... мені ще не доводилось бачити.* Г. Барв. 19.

Ненависливий, -а, -е. Недоброжелательный. *У нас люде ненависливі, — хліба шматка старцеві не дадуть.* Волч. у.

Ненависний, -а, -е. Ненавистный. *Зосталось тільки ненависне життя.* Стор. МПр. 145.

Ненависть, -ти, *ж.* Ненависть. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. № 152. **Узя́ти ненависть на ко́го**.

Возненавидѣть кого. *Яке моє життє буде? та й її, як я візьму на неї ненависть?* Г. Барв. 201.

Ненадія, -дії, *ж.* Безнадежность, отчаяніе.

Ненажера, -ри и ненаже́ря, -рі, *об.* Обжора, ненасытный человѣкъ. Мир. ХРВ. 9. *Оттой ненажеря, скільки йому не дай, — нікому не зоставить* (усе поїсть). Новомосков. у.

Ненажерливий, -а, -е. Ненасытный, обжорливый. *Скатертина душа ненажерлива.* Ном. № 12126.

Ненаже[и]рний, -а, -е = **Ненажерливий.** НВолын. у. *Щоб своєму ненажерному серцеві вгодити, він із світу хоче звести дві душі.* Г. Барв. 454.

Нена́жир, -ру, *м.* Обжорство, постоянный позывъ къ ѣдѣ. *Ненажир напав.* Ном. № 12222.

Нена́їдний, ненаїсний, -а, -е. Ненасытный, прожорливый. НВолын. у. и Камен. у.

Ненаїсть, -ти, *ж.* Ненасытность. Камен. у.

Ненале́жно, *нар.* Ненадлежащимъ образомъ.

Ненароком, *нар.* Нечаянно, неумышленно. *Коли кому й лучалось ненароком зблизиться до того острова, то з ляком тікали від його.* Стор. МПр. 13.

Ненасит, -ту, *м.* = **Ненажир.**

Ненаситець, -тцю, *м.* Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗЮЗО. 1. ИЗ.

Ненаситний, -а, -е. Ненасытный, алчный. НВолын. у. и Лебедин. у.

Ненаський, -а, -е. Не нашъ, чужой, чужестранный. *Цього тепер не можна сказати, бо в хаті є ненаські люде*. Козелец. у.

Ненатлий, -а, -е. Ненасытный. *Ненатлому чоловікові дай хоч увесь мир, то мало.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ненатля, -лі, *ж.* Ненасытность, жадность. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Неначе, *нар.* Будчо, точно. *Вискочив з землі неначе овражок.* Стор. МПр. 44. *Він тільки розглядає її, неначе їсть її очима.* Кв. I. 38. См. **Наче.**

Нендзорі, -рів, *м.* Осенніе ягнята. Лохв. у.

Ненечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **неня.**

Нени́ла, -ли, *об.* Высокій, неповоротливый человѣкъ. Мнж. 187.

Не́нін, -а, -е. Матушкинъ, материнъ.

Ненуж, *сз.* = **Ніж.** *Лучче хліб їсти з водою, ненуж буханець з бідою.* Ном. № 7288.

Не́нька, -ки, *ж.* Ум. отъ **не́ня.**

Не́ньо, -ня, *м.* Отецъ, батюшка. Галиц. Желех.

Не́ньчин, -а, -е. Матушкинъ, материнъ.

Не́ня, -ні, *ж.* ласк. Мать, родимая. — *Сину мій, коли приїдеш до нас? « Тогді я, непе, приїду до вас, як павине пір'я наспід потоне, а млиновий камінь наверх випірне.* Макс. (1849) 107. Ум. **Ненечка, ненька.**

Нео́бавки, *нар.* Немедля, сейчасъ. Угор.

Необа́чка, -ки, *ж.* Безпечность, неосмотрительность.

Необачний, -а, -е. Безпечний, неосмотрительный.

Необачність, -ности, *ж.* Безпечность, неосмотрительность. *Складається недогода або необачність яка, то він гукає та махає їм, де що робиться.* Стор. МПр. 166. Необачно,

нар. Безпечно, неосмотрительно. *Живе хто в світі необачно, тому нігде не буде смачно.* Котл. Ен. VI. 90.

Необере́жний, -а, -е. Неосторожный. *Вхопила вода човен з необережним дідом та й поперла в шум.* Левиц. І. 127. *Русалки залоскочуть необережного, а часом і в воду потягнуть.* Г. Барв. 350.

Необережність, -ности, *ж.* Неосторожность.

Необере́жно, *нар.* Неосторожно.

Необзир, *нар.* Безъ оглядки. *Давай на Буджаки необзир утікати.* К. Дз. 15. *А чортяка з-за ліси: кух-ких-кух! Баба необзир додому!* Г. Барв. 195.

Необлудний, -а, -е. Чистосердечный, нелицемѣрный. Волын.

Необлу́дність, -ности, *ж.* Чистосердечіе, нелицепріятіе. Волын. г.

Необлудно, *нар.* Чистосердечно, нелицепріятно. Волын. г.

Необми́льний, -а, -е = **Неомильний.**

Необо́рний, -а, -е. Неодолимый, непреодолимый.

Необо́рність, -ности, *ж.* Непреодолимость.

Необходи́мий, -а, -е. Такой, котораго нельзя обойти. *Як пійдуть дощі, дак грязь буде необходима.* Борз. у.

Нео́глядки, неоглядком, *нар.* Безъ оглядки. *Біжить неоглядки.* Рудч. Ск. І. 137. *Пішло все к чорту неоглядком.* Котл. Ен. IV. 61. См. **Необзир.**

Неогля́дно, *нар.* И конца невидно; необозримо. *Горя того за нею і поперед нею — неозорно, неоглядно.* Мир. Пов. І. 127.

Неодинокий, -а́, -е́. Неодинокій. *Там неодинокий з нею був би я.* Шевч. 37.

Неодіжни́й, -а́, -е́. Плохо одѣтый. *Так собі, чоловік неодіжний, бідний.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Неодмінне и неодмінно, *нар.* Непремѣнно. Кв. *Треба неодмінне ті колеса купити.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Неодмі́нний, -а, -е. Непремѣнный.

Неодмо́вний, -а, -е. Безотговорочный.

Неодмо́вно, *нар.* Безотговорочно.

Неоднаковий, -а, -е. Неодинаковый, несходный, различный. См. **Неїднаковий.**

Неоднаковість, -вости, *ж.* Несходство, различіе. См. **Неїднаковість.**

Неоднаково, *нар.* Неодинаково, несходно, различно. См. **Неїднаково.**

Неодуко́ваний, -а, -е. Невѣжественный, незнающій, необразованный. *Сам крепак. неодукований сіряк.* Шевч. 513.

Неозо́рвий, -а, -е. Необозримый.

Неозо́рно, *нар.* Необозримо, безъ конца. *Зайвої землі лежало неозорно перед тобою і за тобою.* Мир. ХРВ. 80.

Неокаяний, -а, -е. Окаянный. Харьк. г.

Неокове́рний и неоковирний, -а, -е. Неповоротливый, неловкій. *Та вона така неоковерна.* Вас. 209. *Був у вдови хлопчик та такий неоковирний: всі його було б'ють.* Мнж. 9.

Неоми́льний, -а, -е. Безошибочный.

Неомірний, -а, -е. Неизмѣримый.

Неопа́лий, -а, -е. Неопавшій. Стор. МПр. 105.

Неопантро́вність, -ности, *ж.* Необдуманность, неосмотрительность, опрометчивость. *Що то за неопантровність: їхав по воду, переїхав гуску.* Могил. у.

Неору́жний, -а, -е. Безоружный. К. ЧР. V.

Неосвітний, -а, -е. Непросвѣщенный. *Розвелось письменство між нашим людом неосвітним.* Дещо. 15.

Неосу́дливий, -а, -е. Не осуждающій другихъ, не говорящій о другихъ дурного. *Пані моя, пані моя, пані влюбленая, неревнивая моя, неосудливая!* Мет. 122.

Неосудний, -а, -е. Не подлежащій осужденію. *Голод, що рідний батько — злодія неосудним робить.* Волын. г.

Неося́жний, -а, -е. 1) Необъятный. 2) Недостижимый.

Неося́жно, *нар.* 1) Необъятно. 2) Недостижимо.

Неоте́са, -си, *об.* Неуклюжій, неповоротливый, некрасивый человѣкъ. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею? Подивись на себе, неотесо! адже ж ти поганіший від...* О. 1861. XI. Кух. 15.

Неофит, -та, *м.* Неофитъ. *Не неофит новий, а апостол великого Христового слова.* Шевч. 610.

Неохайний, -а, -е. Неопрятный.

Неохайність, -ности, *ж.* Неопрятность. *Жиди все біднійші, все більше неохайности.* Св. Л. 23. *Хата вдарила Чіпці в вічі своєю неохайністю. Стіни пооблупувані...* Мир. ХРВ. 177.

Неохайно, *нар.* Неопрятно.

Неохая, -хаї, *об.* Неряха.

Неохота, -ти, *ж.* Неохота, нежеланіе. *Яким з більшою неохотою одвітував йому.* Левиц. I.

Неоціни́тний, -а, -е. Безцѣнный. *Не корова нооцінитна, відро молока дає.* Міус. окр.

Неошано́ваний, -а, -е. Неоцѣненный по достоинству.

Неошатний, -а, -е. Ненарядный.

Неошатно, *нар.* Ненарядно. *Гей корчмо, корчмо-княгине! Чом то в тобі козацького добра багато гине? І сама єси неошатно ходиш, і нас козаків-нетяг, під случай, без свиток водиш.* ЗОЮР. I. 220.

Неощадний, -а, -е. Небережливым.

Неощадність, -ности, *ж.* Небережливость. Желех.

Неощадно, *нар.* Не бережливо.

Непам'ятки́й, непам'ятливий, непам'яту́щий, -а, -е. Забывчивый.

Непам'ять, -ти, *ж.* Забвеніе. **Піти в непам'ять**. Быть забытымъ. *Ми, селяне та хуторяне, нічого не записували, — тим воно й пішло все те в непам'ять.* К. (О. 1861. II. 227). **Пустити у непам'ять.** Предать забвенію. *Все те пускають наші земляки в непам'ять.* К. Гр. Кв. XXXII.

Непевне, *нар.* 1) Невѣрно, ненадежно, сомнительно. 2) Неувѣренно. 3) Подозрительно; не внушая довѣрія; странно. 4) Опасно.

Непевний, -а, -е. 1) Невѣрный, ненадежный, сомнительный. *Та се ще непевна річ: лк же воно буде, а може й ні.* 2) Неувѣренный. 3) Подозрительный, не внушающій довѣрія. *Сей бачить хитрость тут непевну.* Котл. Ен. VI. 75. *Сказано, — знахарка: зараз почула щось непевне.* ЗОЮР. II. 34. *Марусе, кажу, щось мені той чоловік непевен.* МВ. II. 128. 4) Опасный, ненадежный. *Тепер нічки да темненькії, доріженьки да*

непевнії. Мет. 217. *Підпалу жде, як той местник, часу дожидає непевного.* Шевч. (пражск. изд.). I. 178 и 180. 5) Знающійся съ сверхъестественными силами; демоническій. *Дріжу з переляку, що бачив чорта і що моя жінка і ним дружить. От я вам і кажу: непевна моя жінка, зовсім непевна.* Кв. II. 97. *Упир і непевний — усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239 и 240. *Минає неясний день мій; вже смеркає; над головою вже несе свою неклепаную косу косарь непевний... мовчки скосить.* Шевч. 241.

Непе́вність, -ности, *ж.* 1) Невѣрность, ненадежность. 2) Неувѣренность, сомнѣніе, колебаніе. 3) Подозрительность, сомнительность. 4) Опасность, ненадежность.

Непереможний, -а, -е. Непреодолимый, неодолимый, непобѣдимый.

Непереможно, *нар.* Непреодолимо, неодолимо, непобѣдимо.

Неписаний, -а, -е. 1) Не писанный, не написанный. 2) Устный. *Українська пісня і неписана словесність народу українського.* К. ХП. 7.

Неписьме́нний, -а, -е. Неграмотный.

Неписьменність, -ности. Неграмотность.

Непитущий, -а, -е. Непьющій. *Непитущий зроду.* Мир. Пов. I. 157.

Непи́шний, -а, -е. Въ выраж.: **як нелишний**. Сконфуженный. *Вилаяли його, а він поклілав очима і вийшов з хати, як непишний.*

Непідвла́дність, -ности, *ж.* Независимость. Желех.

Непідлеглий, -а, -е. Независимый. *Непідлегла воля духа.* К. XII. 23.

Непідлеглість, -лости, *ж.* Независимость.

Непідхільність, -ности, *ж.* Неуступчивость, непокорность. Левиц. I. 307.

Неплідний, -а, -е. Неплодный, безплодный. *Елизавета була неплідна.* Єв. Л. I. 7. *Перва його жінка була неплідна, а се вже з другою дав йому Господь на старість утіху.* Г. Барв. 163.

Неплідниця, -ці, *ж.* Неплодная, безплодная.

Непова́га, -ги, *ж.* Непочтеніе, неуваженіе.

Непови́дний, -а, -е. Неказистый. *Воно* (сіно) *даром що неповидне, а їстовне.* Черк. у.

Неповинний, -а, -е. 1) Невинный, неповинный. *Карайте мене, а неповинного пустіть на волю.* Стор. МПр. 84. 2) Не должный.

Неповинно, *нар.* 1) Безъ вины. *Кров християнську неповинно проливали.* Чуб. V. 933. 2) Не должно.

Неповороткий, -а́, -е́. Неудобный для пользованія по своей большой величинѣ, громоздкости и пр. *Вила неповороткі; бо дуже довгі й товсті.* Волч. у.

Неповоротний, -а́, -е́. Неповоротливый. НВолын. у. Левиц. Пов. 10.

Неповорушно, *нар.* Неподвижно, не шевелясь. *О. Мойсей сидів неповорушно.* Левиц. I.

Непогамо́ваний, -а, -е. 1) Неукротимый; невоздержный, неумѣренный; необузданный. 2) Неукрощенный, неудержанный.

Непого́дний, -а, -е. Ненастный.

Непогожий, -а, -е. 1) Неблагопріятный. 2) Ненастный, непогодливый. *Виходила хмара чорная і другая непогожая.* Чуб. V. 764. 3) **Непого́жа вода́**. Несвѣжая вода.

Неподалеку, неподалеці́ и неподале́ць, *нар.* Невдалекѣ; недалеко другъ отъ друга. *Чується йому, наче хто сильне ридає неподалеку.* МВ. (О. 1861. I. 73). *Хатка була неподалеці від лісу.* Верхнеднѣпр. у. *Ми неподалеці з ними живемо.* Новомоск. у.

Неподо́ба, *нар.* Неприлично, не слѣдуетъ, не подобаетъ. *Неподоба зірці без місяця ізіходити: неподоба дівці до козаченька виходити.* Нп.

Неподобний, -а, -е. 1) Несходный, непохожій. 2) Несообразный, не такой какъ слѣдуетъ. *Пусти ж мене, пусти ж мене, подолянко, на піч! — «Ой не пущу, ой не пущу: неподобная річ».* Нп. *Бо' зна' що кажеш, Іване, неподобне!* Лохв. у. Слов. Д. Эварн. 3) **Неподобними словами лається**. Бранится скверными словами.

Неподо́бно, *нар.* 1) Не сходно, не похоже. 2) Не такъ, какъ нужно, плохо.

Непоказний, -а́, -е́. Невидный, неказистый.

Непокій, -кою, *м.* Безпокойство, смущеніе, тревога. *Красне личко серцю непокій.* Ном. № 8917.

Непокірливий, -а, -е. Непокорный. *Доводилось не один раз не послухати вас і прогнівати непокірливим словом.* О. 1862. IV. 10.

Непокірливість, -вости, *ж.* Непокорность.

Непокірливо, *нар.* Непокорно.

Непокірний, -а, -е, непокірність, -ности, *ж.,* **непокірно**, *нар.* = **Непокірливий, непокірливість, непокірливо.**

Непокірниця, -ці, *ж.* Непокорная. *Ти ж,* (невістко), *моєму роду непокірнице.* Грин. III. 84.

Непокладни́й, -а́, -е. Громоздкій.

Непокоїти, -ко́ю, -їш, *гл.* Безпокоить, тревожить.

Непоко́ра, -ри, *ж.* Непокорность.

Неполю́дськи, *нар.* Не такъ, какъ слѣдуетъ. *Так сяк, на косяк, неполюдськи.* Ном. № 7586.

Непоми́лешний, непомильний, -а, -е. Безошибочный.

Непомилешно, непомильно, *нар.* Безошибочно. *Твердо й непомилешно темний править службу божу.* МВ. I. 16.

Непомильність, -ности, *ж.* Безошибочность. Желех.

Непоміркований, -а, -е. 1) Неумѣренный. 2) Невоздержный; запальчивый.

Непоміркова́но, *нар.* 1) Неумѣренно. 2) Невоздержно; запальчиво.

Непорадний, -а, -е. Безпомощный, не могущій справиться. *Йому наказали, щоб не лякав дитини, бо... як заслабне, то хоч з світа втікай: і з одним непарадна голова, а з двома й не кажи.* Св. Л. 101.

Непоро́жній, -я, -є. 1) Не пустой. 2) О самкахъ и женщинахъ: беременная. *Е, шкода тепер з сорочками: моя жінка непорожня — шити нікому.*

Непороки, -ків, *мн.* Худая слава? *Чим вони не люде? І добрі, й заможні; усі їх на повазі мають... Знали б люде, — чулись би непороки на їх, а то усі шанують.* МВ. II. 111.

Непорошний, -а, -е. Не пыльный? *Будь же ти, хато, непорошна, хазяїну дорога і мила.* (Заклинаніе при закладкѣ хаты). ХС. III. 39.

Непорухо́мий, -а, -е = **Нерухомий.**

Непорухо́мо, *нар.* = **Нерухомо.**

Непорушний, -а, -е. Неподвижный, недвижимый. *Скелі стояли непорушні над водою.* Левиц. I. 96.

Непорушно, *нар.* Неподвижно, недвижимо.

Непорядний, -а, -е. Безпорядочный. *Всі вони, сі нехворощане, якісь завзяті та непорядні. Скотину б'ють, не доглядають зімою.* Г. Барв. 154.

Непорядно, *нар.* Безпорядочно.

Непосиду́(ю́)щий, непосидячий, -а, -е. Подвижной, непосѣда. *Непосидющий як чорт.* Ном. № 3133.

Непосидя́чка, -ки, *ж.* Нетерпѣливость, не дающая и на мѣстѣ усидѣть. **Непосидя́чка бере́**. Не сидится отъ нетерпѣнія. Иногда прилагается къ человѣку и употребляется въ смыслѣ: непосѣда. *Ну, та й непосидячка з тебе! Тільки прийшов, — уже й біжить.*

Непослух, -ху, *м.* Ослушаніе, непослушность.

Непотайни́й, -а́, -е́. Не скрытный, откровенный. *Полилась їх розмова щира, непотайна.* Левиц. I. 138.

Непотре́ба, -би, *ж.* = **Непотріб.**

Непотре́бний, -а, -е = **Непотрібний.** Гол. I. 33.

Непотріб, -ба, *м.* 1) Все ненужное, негодное, плохое. 2) Негодникъ. Желех.

Непотрібний, -а, -е. Ненужный. *Хто бідний, той нікому непотрібний.* Ном. № 1602.

Непохибний, -а, -е. Безошибочный, вѣрный. *Він правдою непохибною дише.* К. ЦН. 193. *Непохибну тобі про це дам раду.* К. ЦН. 270.

Непохибно, *нар.* Безошибочно, вѣрно.

Непохитний, -а, -е. Стойкій. Желех.

Непохитність, -ности, *ж.* Стойкость. Желех.

Непохитно, *нар.* Стойко.

Непочатий, -а, -е. Неначатый, нетронутый. *Непочатою водою мийте біле тіло.* Мкр. Н.

Неправда, -ди, *ж.* 1) Неправда, ложь. *А неправда ж! я того не казав.* 2) Несправедливость. *Уступіться від мене всі, що робите неправду.* Єв. Л. XIII. 27. *Всякая неправда — гріх.* Ном. № 102. Ум. **Неправдонька.** *Неправдонька ваша.* Рудч. Чп. 90.

Неправдивий, -а, -е. 1) *Лживый,* неправдивый. *Моя доле неправдива.* Шевч. 2) Притворный. 3) Не настоящій, поддѣльный.

Неправди́вість, -вости, *ж.* 1) *Лживость.* Желех. 2) Сомнительность происхожденія, поддѣльность.

Неправдиво, *нар.* 1) *Лживо,* неправдиво. 2) Притворно.

Неправдува́ти, -дую, -єш, *гл.* Жить неправдой. *М. з давнього давна панує, бо неправдує.* Посл.

Неправий, -а, -е. 1) Несправедливый. 2) Неправосудный.

Неправість, -вости, *ж.* 1) Несправедливость. 2) Неправосудіе, беззаконіе.

Неправо, *нар.* 1) Несправедливо. 2) Неправосудно.

Непривітни́й, -а́, -е́. Непривѣтливый.

Непривітниця, -ці. Непривѣтливая женщина. *Нашому роду непривітниця.* Нп.

Неприємний, -а, -е. Непріятный.

Неприємність, -ности, *ж.* Непріятность.

Неприємно, *нар.* Непріятно.

Неприкаяний, -а, -е. 1) Нераскаявшійся. *Зробивсь великим грішником та з журби по грошах і вмер без причастя неприкаяний.* Г. Барв. 459. 2) Окаянный, отчужденный отъ людей, не находящій себѣ мѣста. *Доле ж моя неприкаяна.* Св. Л. 319.

Неприпи́нний, -а, -е. 1) Неудержимый, неукротимый. 2) Безпрепятственный.

Неприро́дний, -а, -е. Неестественный, ненатуральный.

Неприро́дність, -ности, *ж.* Неестественность, ненатуральность. Желех.

Неприродно, *нар.* Неестественно, ненатурально.

Неприрожде́нний, -а, -е. Не врожденный, пріобрѣтенный. *Неприрожденна відьма.*

Непристо́йний, -а, -е. Неприличный. Желех.

Непристойність, -ности. Неприличіе. Желех.

Непристойно, *нар.* Неприлично.

Неприступний, -а́, -е́. Недоступный, неприступный. *Неприступна панна сама запобігла Четвертинського.* Стор. МПр. 70.

Неприступно, *нар.* Недоступно.

Непритаманний, -а, -е. Ненормальный въ психическомъ отношеніи, невмѣняемый. *Та шо там у нього питати? Він непритаманний.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Неприти́ка, -ки, *об.* Безпріютный, бродяга. Встрѣчено только у Кулиша, гдѣ говорится о юродивомъ. *По світу швендяє ся непритика, — ні хати в бідолахи, ні двора.* К. ПС. 113.

Непритомний, -а, -е. Бессознательный, безпамятный. Г. Барв. 386. **Непритомним бувши**. Въ безпамятствѣ.

Непритор́ений, -а, -е. 1) Настоящій, чистокровный. *Ці вівці неприторені басарабські.* 2) Совершенный, неисправимый, отчаянный. *Неприторенніі злодій. Наведе із собою п'яниць неприторених.* О. 1862. VII. 22. См. **Непроторений.**

Непритульний, -а, -е. Неудобоприложимый.

Неприхильний, -а, -е. Нерасположенный, неблагосклонный; непріязненный, недружелюбный.

Неприхильник, -ка, *м.* Противникъ, непріязненный. Желех.

Неприхильність, -ности, *ж.* Нерасположенность, неблагосклонность; непріязненность.

Неприхильно, *нар.* Неблагосклонно; недружелюбно.

Непричетний, -а, -е. Непричастный. *Вони сами крали, а возили сюди непричетні.* Міус. окр.

Непри́чком и непри́чкома, *нар.* Точно, будто, сказать-бы. Желех. *Купив, пане, коняку, а у неї під хвостом, непричкома як панська шапка.* Канев. у.

Непри́язний, -а, -е. Непріязненный, недружелюбный. *Прощай, світе, прощай, земле, неприязний краю!* Шевч. *Де вона й вродилась така неприязна.* МВ. (О. 1862. III. 58).

Неприязно, *нар.* Непріязненно, недружелюбно.

Не́прия́тель, -ля, *м.* 1) Недругъ, непріятель. 2) Чортъ. Грин. I. 9.

Неприя́тельство, -ва, *с.* Вражда, непріязнь.

Непроворня́ка, -ки, *об.* Непроворный человѣкъ. *Ішла роззявляка, а їхав непроворняка.* Ном. № 6594.

Непроторе́ний, -а, -е = Неприторений. *Непроторені дурні.* МВ. (КС. 1902. X. 153). *Непроторений злодій.* Ном. № 11062.

Непро́ха, -хи, *об.* Не просящій. Ном. № 1357.

Непроще́ний, -а, -е. Котораго простить нельзя. *Непрощений гріх.* Волч. у. *Щоб твоя кість непрощена була!* Ном. № 3081.

Непря́ха, -хи, *ж.* Неумѣющая или не желающая прясть. *Була собі непряха і недбаха.* Рудч. Ск. I. 176.

Не́путити, -чу, -тиш, *гл.* 1) Мѣшать, быть помѣхой, стоять на дорогѣ, сбивать съ пути, съ толку. *Любов... і мозок непутить, і кров.* Мкр. Г. 17. *Не мені непутить отой Улас головатий, а то б не взяли сина у москалі. Воно б можна до паламарки теє — нема що! але ж батько непутить, а сина чортма.* Канев. у. 2) Портить, развращать. *Багато нашого брата горілка непутить.* Васильк. у. 3) Съ отрицаніемъ безлично. **Не непутить**. Не мѣшаетъ. *Хоч би й десятку дали, то воно не непутило б.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Непутній, -я, -є. Безпорядочный, непорядочный.

Непу́тно, *нар.* Не такъ, какъ слѣдуетъ, плохо. *А будь тобі непутно!* Ном. № 3696.

Нерадісний, -а, -е. Безотрадный. *Все думки нерадісні клопочуть голову.* Мир. Пов. I. 139.

Нерадісно, *нар.* Безотрадно, нерадостно. *Нерадісно і смутно глядíла стара на свого сина.* Стор. МПр. 56.

Нераненько, *нар.* Ум. отъ **нерано.**

Нерано, *нар.* Поздно. *Калино-малино, чом нерано зацвіла?* Чуб. V. 1008. Ум. **Нераненько.**

Нереститися, -щуся, -стишся, *гл.* Совокупляться (о рыбахъ, змѣяхъ). *Гадюки як нерестяться, то звиваються у клубок.* Кіевск. у.

Не́ресть, -ти, *ж.* 1) Совокупленіе у рыбъ, змѣй. 2) Семейные раздоры, несогласія. *Як любляться собі, не робиться між ними нерести, то й добре.* Канев. у. См. **Неристь.**

Нерет, -та, *м.* Родъ рыболовной сѣти. *Як попавсь у нерет, то ні взад, ні вперед.* Ном.

Не́ристь, -сти, *ж.* Вражда. *Та таки ж неристь у нього до мене... ненависть.* Миргор. у. *Він неристь положив на мене.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. *Люде неристь накладали оце на мене.* Екатер. г. См. **Нересть.**

Нерівень, -вня, *м.* Неравный. *Вельможная пані нерівня кохала.* Чуб. V. 1068.

Нерівний, -а, -е. Неравный.

Нерівно, *нар.* Неравно. *Бог нерівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81.

Нерівня, -ні, *об.* Не пара; неровня. *Зв'яже руку з Опанасом, хоч йому й нерівня.* Мкр. Н.

Не́ріст, -рости, *ж.* Все земное (кромѣ воды), что не растетъ и что не создано искусственно: земля, камни, металлы, т. е. вообще минералы. *Водиця Іорданниця, очищаєш каміння, креміння і всякую нерість.* См. **Нерость.**

Неробітний, -а, -е. Не рабочій, во время котораго не работаютъ.

Неробітник, -ка, *м.* Не работникъ. *Сьогодня св. Івана неробітника.*

Неробітниця, -ці, *ж.* Неумѣющая работать, не работница. *Узяли невістку неробітницю.* Чуб. V. 723.

Неро́д, -ду, *м.* Неурожай. *Коли нерод, то й невмолот.* Ном. № 7134.

Неро́да, -ди, *ж.* Бездѣтная женщина. Мнж. 140.

Неродючий, -а, -е. Безплодный, не родящій. *Тепер поля неродючії.* Грин. III. 434.

Нерожень, -жня, *м.* Родъ дикой утки.

Нерозбо́рливий, -а, -е. Непонимающій. Харьк. г. *Я жінка нерозборлива, та й то бачу, що не так.* Зміев. у.

Нерозважний, -а, -е. 1) Неутѣшный. *Плакала нерозважними дрібними сльозами.* Мир. ХРВ. 233. 2) Неразсудительный, легкомысленный. *Нерозважний дячище на підмову дався.* Гол. III. 475.

Нерозважно, *нар.* 1) Безутѣшно. *Нерозважно плакала.* Мир. ХРВ. 317. 2) Неразсудительно, легкомысленно.

Нерозви́тний, -а, -е. Не развившійся, не распустившійся. *Іно жаль мені на отця свого: оженив мене малолітнього, нерозумного, нерозвитного.* Грин. III. 335.

Нерозгужений, -а, -е. Вѣрный не поддающійся стараніямъ разлучить его съ любимою особою путемъ наговоровъ. *Сужений-нерозгужений, йди до мене вечерати.* О. 1861. XI. Свидн. 57.

Нерозень, -зня, *м.* Нерожень.

Нерознака, -ки, *об.* Несвѣдущій человѣкъ, незнающій. *Звісно, ми люде нерозднаки, не знаєм як; то й пішли до волосного писаря порадитися, що нам робити.* Верхнеднѣпр. у.

Неро́зум, -му, *м.* Неразуміе, глупость. Желех.

Нерозумний, -а, -е. Неумный, глупый. *Дурна дівчина, нерозумная по козаченьку плаче.* Мет. 56.

Нерость, -сти, *ж.* = **Нерість.** *Липцы.* Харьк. губ. Слов. Д. Эварн.

Нерухомий, -а, -е. Неподвижный, недвижимый. *Над водою сидить нерухомо сивий дід на камені, а там стоять нерухомі дівчата.* К. Ор. *Обомліла й заніміла, нерухома стала.* К. МБ. III. 253. **Нерухо́ме добро́, майно**. Недвижимое имущество.

Нерухо́мо, *нар.* Неподвижно. *Звелів стояти, кажеш? — Нерухомо!* К. ЦН. 261. *Цілісінький день пролежать нерухомо.* МВ. II. 8.

Нерушиме, *нар.* Не двигаясь съ мѣста, постоянно. *Ми з прадіда живемо тут нерушиме.* Борз. у.

Несамовитий, -а, -е. 1) Изступленный, санъ не свой. *Зробився Турн несамовитий, ярився, лютував несситий.* Котл. Ен. V. 30. 2) Въ приложеніи къ человѣческимъ дѣйствіямъ, кромѣ прямого значенія, значитъ еще: въ высшей степени сильный. *Несамовитий регіт несеться вулицею.* Мир. Пов. II. 57.

Несамовито, *нар.* 1) Изступленно. 2) Въ высшей степени сильно. *Рве, сіна, горишь, та хоч не так болить несамовито.* Мир. Пов. II. 52.

Несвідо́мий, -а, -е. 1) Неизвѣстный, невѣдомый. *Не діло мені овсі несвідоме. Голос... вливався в душу якимсь несвідомим щастям.* Мир. ХРВ. 5. 2) Не знающій чего. *Вербує... кругом себе ватагу людей несвідомих речі і ширить між ними свої... мрії.* К. КР. 36. 3) Безсознательный. *Я вбачала в їй несвідомого поета.* Г. Барв. 372.

Несвідо́мість, -мости, *ж.* 1) Невѣдѣніе. Чуб. I. 273. 2) Безсознательность.

Несвідо́мо, *нар.* 1) Не зная; безъ вѣдома. 2) Безсознательно.

Несвітній, -я, -є, несвітський, -а, -е. Необыкновенный, небывалый, неестественный, сверхъестественный. *Щоб же тебе побив несвітський сором.* К. ЧР. 379. *Це вже несвітський сором сидіти в острозі.* Харьк.

Несила, -ли, *ж.* Безсиліе, немочь. **Несила мені це зробити**. Я не въ силахъ это сдѣлать. *Така її досада гризе, що вони вкупці, а розлучити несила.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Неси́тий, -а, -е. Ненасытный. *Неситії ксьондзи, магнати нас роз'єднали, розвели.* Шевч.

Неси́тство, -ва, *с.* = **Несить.**

Не́сить, -ти, *ж.* Ненасытность.

Не́сів, -ву, *м.* Часть поля, по недосмотру незасѣянная. *Якось чудно жито зійшло: там є і густо, а там пусто, мов несів.* Новомоск. у.

Несказанний, -а, -е. Невыразимый, неизъяснимый. *Крик, галас зчинили несказанний.* К. ЧР. 370.

Несказа́нно, *нар.* Невыразимо. *Сей ліс густий був несказанно.* Котл. Ен. *Несказанно тяжко слухати, як плаче оттакий чоловік.* Сим. 223.

Нескінче́нний, -а, -е. Безконечный. К. Кр. 15. *О, Боже мій, нескінченний! дивитися горе, що тепера на сім світі віра віру боре.* Нп.

Нескінченно, *нар.* Безконечно.

Нескладно, *нар.* Нескладно. *А бреше так нескладно.*

Нескінче́нний, -а, -е = **Нескінченний.**

Нескре́ба, -би, *об.* Неотеса. *Ой вийду я за ворота — нема мого злота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба.* Нп.

Нескре́бений, -а, -е. Невычищенный; нечищенный. *Лазав би, як свиня нескребена попереду ухом веде.* Дума. *Подають їм рибу нескребену.* Грин. III. 452.

Неслава, -ви, *ж.* Безславіе, позоръ; дурная репутація. *Погубиш їх, і їх слава стане їм в неславу.* Шевч. *Ой він її не займає, бо сватати має, він до неї не горнеться, неслави боїться.* КС. 1887. VIII. 774. *Любив я дівчину, любив я свою, а люде говорять неславу на нюю.* Грин. III. 185. **У неславі бути**. Быть обезславленнымъ; пользоваться дурной репутаціей. *Наш піддружбо хороший, пожич дружбі грошей, бо наш дружба в неславі, його шапка в заставі.* О. 1862. IV. 19. **У неславу вводити**. Подвергать пересудамъ, безславить кого. *Сватай мене, козаченьку, не вводь у неславу.* Мет. 83. **У неславу входити**. Безславить себя, подвергать себя пересудамъ. *Сама ж бо ти, дівчинонько, у неславу входиш, що пізненько-нераненько із юлиці ходиш.* Мет. 83. Ум. **Неславонька.** *Не тра було моїй рідні неславоньки наробити.* Грин. III. 248.

Несли́ханий, -а, -е. Неслыханный. *Вижени мені звіря неслиханого і невиданого.* Рудч. Ск. I. 44.

Несли́хано, *нар.* Неслыханно.

Неслід, *нар.* Не слѣдуетъ, неприлично.

Не́слух, -ха, *м.* Непослушный человѣкъ.

Неслухняний, -а, -е = **Неслух'яний.** *Сказано, що неслухняні.* Ном.

Неслух'яний, -а, -е. Непослушный.

Неслушний, -а, -е. 1) Ненадлежащій. 2) Несвоевременный. **В неслушний час.** Несвоевременно. 3) Несправедливый.

Неслушно, *нар.* 1) Ненадлежаще. 2) Несправедливо.

Несмак, -ку, *м.* 1) Непріятный вкусъ. 2) Безвкусіе.

Несмачний, -а, -е. Невкусный, безвкусный.

Несмертельний, -а, -е. Безсмертный.

Несмерте́льність, -ности, *ж.* Безсмертіе.

Несміливий, несмілий, -а, -е. Несмѣлый.

Несміливість, несмілість, -ости, *ж.* Несмѣлость. *Казав Василь, задихаючись од несмілости.* Кв. I. 21.

Несміливо, несміло, *нар.* Несміло. *Дівчина несміливо поглядала на Василя.* Левиц. I.

Несміля́к, -ка, *м.* Несмѣлый человѣкъ.

Несогірше, *нар.* = **Незгірше.**

Несогірший, -а, -е = **Незгірший.** Угор.

Несперечливий, -а, -е. Уступчивый, покладистый. *Я чоловік несперечливий.* Нволынск. у.

Неспірний, -а, -е. Неспорный. *Робота неспірна.*

Несплю́чки, -чок, *ж. мн.* Безсонница (у дѣтей). КС. 1883. VII. 588.

Неспо́вна, *нар.* Не вполнѣ; не сполна. **Неспо́вна ро́зуму**. Полоумный. *Моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Неспогаданий, -а, -е. 1) Неожиданный. 2) Невообразимый, неизъяснимый.

Неспога́дано, *нар.* 1) Неожиданно. 2) Невообразимо, неизъяснимо.

Несподіваний, -а, -е. Неожиданный; нечаянный. *Несподіване лихо.* Ном. № 2059.

Несподіваність, -ности, *ж.* Неожиданность.

Несподіванка, -ки, *ж.* Неожиданность; сюрпризъ.

Несподівано, *нар.* Неожиданно; нечаянно.

Несподіяність, -ности, *ж.* = **Несподіваність.**

Неспокій, -ко́ю, *м.* Безпокойство. *А що, нажили собі неспокій? В старій жизні маю неспокій терпіти.* Чуб.

Неспокійний, -а, -е. Безпокойный, неспокойный. *Чого вона така неспокійна стала?* МВ. II. 24.

Неспокійник, -ка, *м.* Безпокойный человѣкъ.

Неспокійно, *нар.* Неспокойно, безпокойно.

Неспокутуваний, -а, -е. Неотмолимый, неотмоленный; непокаянный.

Неспосі(о)бний, -а, -е. 1) Непригодный. 2) Находящійся не въ силахъ, не въ состояніи сдѣлать что.

Неспосі(о)бнісінький, -а, -е. Находящійся совершенно не въ силахъ, рѣшительно не въ состояніи сдѣлать что. *Та вони* (діти) *малісінькі, та вони дрібнісінькі, та вони неспособнісінькі.* Мил. 222.

Несправа, -ви и несправка, -ки, *ж.* Неаккуратность, неисправность. *За це мені малий клопіт, бо то, правду сказавши, його діло. Одколи загад був — і досі ще несправлені гроші. Ой, та попосиде він на вежі за свої несправки!* Васильк. у.

Несправний, -а, -е. Неаккуратный, неисправный.

Несправуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Быть неаккуратнымъ.

Неспромога, -ги, *ж.* 1) Невозможность. *Неспромога мені се зробити.* 2) Несостоятельность, недостатокъ средствъ. *Неспромога моя наймита держати.* Г. Барв. 192.

Неспроможний, -а, -е. Не имѣющій возможности, не въ состояніи, несостоятельный.

Неспроможність, -ности, *ж.* = **Неспромога.** *Неспроможність гіркая.* МВ. (КС. 1902. X. 45).

Неста́к, *нар.* Не столько; не такъ то. *Нестак то зробив, а що втомився.*

Несталий, -а, -е. Непостоянный, измѣнчивый.

Нестанівки́й, -а́, -е́. Непостоянный, неустановившійся.

Нестатечний, -а, -е. 1) Не зажиточным, бѣдный. 2) Непостоянный, неположительный, легкомысленный, вѣтренный.
Нестате́чність, -ности, *ж.* 1) Бѣдность. 2) Непостоянство.
Нестаток, -тку и -тка, *м.* 1) Нужда, недостатокъ. *Прийшов нестаток — випив остаток.* Чуб. I. 233. 2) = **Нестатечний.** *Дала матка за нестатка, та й навіки-м пропала.* Грин. III. 323.
Нестеле́па, -пи, *об.* Неповоротливый, непроворный человѣкъ. Ном. № 13950 и 13951. *Така вже вдалась нестелепа, роззява.* Г. Барв. 365.
Нестеменний, -а, -е. Точь-въ-точь такой. *Нестеменний покійний батько.* Мир. Пов. II. 95.
Нестеменнісінько, *нар.* Точнехонько. *Нестеменнісінько така.* О. 1862. I. 78.
Нестеме́нно, *нар.* Точь-въ-точь. *Окунів небіж та й Окунів, — нестеменно Окунів.* Мир. ХРВ. 16.
Нестемки, *нар.* = **Нестеменно.**
Нестемні́сінько, *нар.* = **Нестеменнісінько.** *Написи біля приказок я робив нестемнісінько такі, які були у Марковича.* Ном., Передм. III.
Несте́пний, -а, -е = **Недотепний.** Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.
Нестерпучий, -а, -е. Нестерпимый.
Нестерпучо, *нар.* Нестерпимо.
Нести, -су́, -се́ш, *гл.* 1) Нести. *І чобітки в руках несе.* Мет. 27. *Ти, кленовий листоньку, куди тебе вітер несе?* Мет. *Голову вгору несе, дивиться сміливо.* Г. Барв. 293. 2) Нести (о птицахъ). *Курка яйця несе.*
Нести́дник, -ка, *м.* Раст. Sithospermum officinale. Вх. Пч. I. 11.
Нестися, несуся, -се́шся, *гл.* 1) Нестись, быстро двигаться. 2) Нестись, нести яйца. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. 3) **Високо нестися, вго́ру нестися**. Заноситься, важничать. *Чи ти багатий, чи гордуватий, чи високо несешся?* Нп. *Кожен, хто неститеться вгору, — принизиться.* Св. Л. XIV. 11.
Нesто́тно, *нар.* Точь-въ-точь. Лохв. у.
Нестотнісінько, *нар.* Точнехонько. *Нестотнісінько у такому ходять котелевські дівчата.* ХС. II. 129.
Нестравний, -а, -е. Несваримый, неудобоваримый.
Нестравність, -ности, *ж.* Несвареніе желудка.
Нестула, -ли, *об.* Неумѣлый человѣкъ, неспособный къ самому простому дѣлу, а также и къ разговору. Верхнеднѣпр. у. Залюбовск.
Нестям, -му, *м.* = **Нестяма.** Мир. ХРВ. 307.
Нестя́ма, -ми, *ж.* Растерянность, самозабвеніе.
Нестя́митися, -млюся, -мишся, *гл.* Не опомниться; быть внѣ себя. *Козак од радости нестямивсь, що князь виходе битись з ним.* Котл. Ен. VI. 82.
Нестя́мка, -ки = **Нестяма**. *Христя з нестямки добігла аж до комори.* Мир. Пов. II. 74. *У нестямках не знав що робити. З нестямки повернули уростич драла.* Полт. Нестямки напали. Растерялся, растерялись; забылся, забылись.
Нестямний, -а, -е. 1) Растерянный; находящійся внѣ себя. 2) О дѣйствіяхъ: дикій; въ высшей стенени сильный. *Нестямніш рейт.* Мир. Пов. I. 138. *Долітали до їх хати нестямні крики та гуки* (бито людей). Мир. ХРВ. 285.

Нестя́мно, *нар.* Растерянно; внѣ себя. *О мій батечку, мій таточку! нестямно скрикнула вона.* Мир. Пов. I. 122.

Несудни́й, -а́, -е́. Негодный. *Ней кінь нікуди несудний.*

Несущий, -а, -е. О птицахъ: лающій много яицъ. *Химини кури несущі були.* Посл. *Несущі ці кури придались.* Константиногр. у.

Несхвали́тися, -люся, -лишся, *гл.* Не нахвалиться. *Там моя стара несхвалиться, такий добрий пан отой.* Лебедин. у.

Несходимо, *нар.* Не сходя. *День-у-день сидить собі на печі несходимо.* Кобел. у.

Неталан, -ну, *м.* Несчастіе, неудача. *І неталан наш, і талан, як кажуть люде — все од Бога.* Шевч. 525.

Не́тварь, -рі, *ж.* = **Некваря.** Вх. Зн. 32.

Нетерпій, -пія́, *м.* Нетерпѣніе. **Йому нетерпій**. Ему невтерпежъ. *Як оце у шинку сидять та п'ють горілку люди, то вже йому нетерпій, — і собі купе.* Волч. у.

Нетерпляче, *нар.* Нетерпѣливо.

Нетерплячий, -а, -е. Нетерпѣливый. *Пускай дочку на голицю, бо я нетерплячий.* Нп. **Нетерпляча бере́** = **Нетерпля́чка бере.** О. 1862. IX. 27.

Нетерплячка, -ки, *ж.* Нетерпѣніе. *Зося з великою нетерплячкою дивилась на далекий гай.* Левиц. I. 357. **Бере його́ нетерплячка**. Ему невтерпежъ, онъ не можетъ утерпѣть. Мир. ХРВ. 190.

Нетесаний, -а, -е. 1) Неотесанный. 2) Неуклюжій, неповоротливый. *Витесав нетесаного тесана.* Ном. № 13127.

Не́теч и нетеча, -чі, нете́чина, -ни, *ж.* Стоячая вода, болото. Желех. Въ нѣкоторыхъ выраженіяхъ употребляется вмѣсто: нечиста сила, чорт. **Нете́ча дала занять**! Чертъ дернулъ тронуть! Ном. № 13526. Въ «Степових думах та співах» Манджури (стр. 20): *Чого мені журитися, якої нетечі?*

Нетіпанка, -ки, *ж.* Неопрятная, неряха. *В мене жуінка нетіпанка і хуісту не має.* Чуб. V. 1137.

Нетіпаха, -хи, *ж.* = **Нетіпанка.** *Топи, нетіпахо!* Рудч. Ск. II. 45.

Неткаха, -хи, *ж.* Не умѣющая или лѣнящаяся ткать. *Да сказали: Марусенька непряха, а матінка (в) Марусеньки неткаха.* Маркев. 119.

Нетля, -лі, *ж.* 1) Насѣк. Lithocolletis fritellella. Вх. Пч. I. 6. 2) Ночная бабочка (каждая изъ меньшихъ). Вх. Пч. I. 6.

Нето́па, -пи, *ж.* Не топящая печи (о лѣнивой женщинѣ). Ном. № 10781.

Нетра, -ри, *ж.* Употребляется преимущ. во мн. ч.: **Нетрі**. 1) Непроходимая заросль, лѣсъ, дебрь. 2) Переносно: захолустье, трущоба. *Я живу на Вкраїні у таких петрах, де нема шкіл.* О. 1862. I. 71.

Нетружений, -а, -е. Не трудовой. *В його хліб нетружений.*

Не́тря, -рі, *ж.* = **Нетра.**

Не́тряний, -а, -е. Покрытый непроходимымъ лѣсомъ. *Оце ж втікаймо, царю Наливаю, за нетряну тіснину.* К. ЦН. 242.

Нетьопуха, -хи, *ж.* = **Нетіпанка.** *Там дівчина нетьопуха запаску згубила.* Мил. 77.

Нетя́га, -ги, *м.* Бобыль, бѣдняга. *Чи нема де якого нетяги?* Рудч. Ск. II. 9. *На козаку, бідному нетязі три сиром'язі, опанчина рогозовая, поясина хмеловая. На козаку, бідному нетязі, сап'янці — видні п'яти й пальці, де ступить — босої ноги слід пише. А ще на*

козаку, бідному нетязі, шапка-бирка — зверху дірка, хутро голе, околиці Біг має; вона дощем покрита, а вітром на славу козацьку підбита. ЗОЮР. І. 200 — 201. Ум. **Нетяженька.** *Нетяго, нетяго, нетяженько моя! де заслужчина твоя?* Грин. III. 206. Ув. **Нетяжище.** *Струни мої, струни золотії! заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде лиха.* ЗОЮР. І. 316.

Нетя́зський, -а, -е. Принадлежащій **нетязі** и **нетягам**. *У лузі у Базавлузі був курінь нетязський.* КС. 1882. XII. 505.

Не́тям, -му, *м.* Непониманіе. *Мрячить їм нетям пам'ять.* К. ПС. 40. *Віддавалась їй безсильна в нетямі людина.* К. МБ. XII. 262.

Нетя́ма, -ми, *ж.* 1) = **Нетям.** *Наука, із невдячности осліпши, з нетямою по брацьки обнялись.* К. ХП. 84. 2) *об.* Несмыслящій человѣкъ; профанъ.

Не́тямки, *нар.* Не понимая, безсознательно. *Пускали нетямки великі добра з рук.* К. Дз. 99.

Нетямни́й, -а́, -е́. Безчувственный, находящійся въ безсознательномъ состояніи. *Та й повінчала нетямну вже мертву.* К. ПС. 21. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу нетямну людину.* К. МБ. XI. 146.

Нетямуха, -хи, *об.* = **Нетяма 2.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нетямущий, -а, -е. Несмыслящій, непонимающій.

Неу.... Слова, начинающіяся этими буквами и не помѣщенныя ниже, см. на **Нев**....

Не́ук, -ка, *м.* 1) Неучъ. *І між дівок сих посадив як неука.* Котл. Ен. III. 71. 2) Необъезженный конь.

Неу́кий, -а, -е. 1) Необученный. 2) О лошади: необъѣзженный. *Коничок неукий вирве мі ся з руки.* Гол.

Не́уцтво, -ва, *с.* Невѣжество. Г. Барв. 437.

Нех, *нар.* = **Нехай.** *Котрі нас розлучать — нех їх Бог карає.* Чуб. V. 315.

Неха́й, *нар.* Пусть, пускай. *Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине: ой не піду я за п'яниченьку, нехай він ізгине.* Нп.

Нехар, -ра и нехара, -ри, *м.* 1) Пачкунъ. Желех. 2) Волкъ; крупный звѣрь. Желех. Вх. Зн. 41.

Неха́ринець, -нця, *м.* Волкъ. Вх. Зн. 41.

Нехарний, -а, -е. Неопрятный, нечистый, грязный; безобразный. *Як покладуть на голову нехарний чепище, то не пустить погуляти проклятий мужище.* Гол. II. 447.

Неха́рність, -ности, *ж.* Неопрятность, неряшливость, грязь. Желех.

Не́харь, -рі, *ж.* 1) Нечистота, неопрятность. Шух. І. 31. 2) *соб.* Волки. *Нехарь пошкодила худобу.* Вх. Зн. 41.

Неха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Не трогать. *Нехайте, нехайте, — шо з нього буде!* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Нехаяти, -хаю, -єш, *гл.* 1) Не радѣть о чемъ. 2) Пренебрегать чѣмъ. Мир. ХРВ. 260.

Нехвали́тний, -а, -е. Не хваленый. *Та воно часом з нехвалитного та бува добре.*

Нехворощ, нехвороща, -щі, *ж.* Раст. Artemisia vulgaris, чернобыльникъ. Польова нехвороща. Scoparia. ЗЮЗО. І. 112. *Ой як тій дитині в нехворощі, то так мені гулять у тій Польщі.* Чуб. V. 609.

Нехибки́й, -а́, -е. Стойкій. *А не погнувся, як твердий дуб, Тарас Шевченко, встояв на своїх ногах до кінця щирим нехибним українцем.* Хата. XXI.

Нехибне, *нар.* 1) Безошибочно. 2) Неуклонно.

Нехибний, -а, -е. 1) Безошибочный, безпорочный. *Я ж за правду за нехибну буду Бога прославляти.* 2) Неуклонный.

Нехіть, -хоти, *ж.* Нежеланіе, неохота. *Він з нехіттю це робить.*

Нехлюйство, -ва, *с.* Неряшливость. Желех.

Нехлюя, -люї, *ж.* Неряха.

Не́хотя, нехотячи, *нар.* Нехотя. *П'яні а діти і нехотя правду скажуть.* Ном. № 8079. *Хиба я зумисне його бив у ніс: нехотячи — ми боролися, я його й теє, а він носом об ослін.* Канев. у.

Нехреще́ний, -а, -е. Некрещенный. *Мене мати породила, нехрещену положила.* Шевч. 28.

Нехрист, -та, *м.* Нехристь, не христіанинъ. *Із своїм хоробрим гетьманом Серпягою Йваном тяжко нехриста розбивати.* Макс. (1849). 30.

Не́хта, -ти, *ж.* = **Нахта.**

Нехтування, -ня, *с.* 1) Незаботливость о сохраненіи чего. 2) Пренебрежете.

Нехтувати, -тую, -єш, *гл.* 1) Не беречь, небрежно относиться. *От одежа в його й гарна, коли ж він нехтує нею.* Гадяч. *у. Нехтувать одежину.* Ном. № 11133. *Вона грошима нехтує.* Борз. у. 2) Пренебрегать.

Нехтяни́й, -а́, -е́. Нефтяной. *Набралась нехтяного духу.* Стор. МПр. 168.

Нехтя́нка, -ки, *ж.* 1) Нефтяной колодезь. 2) Сосудъ для нефти.

Нехупавний, -а, -е. Неграціозный, некрасивый. Ном. № 6649.

Нехутки́й, -а́, -е́. Нескорый.

Нехутко, *нар.* Нескоро. *Як мокре горить, так нехутко робить.* Ном. № 10909.

Нецвічений, -а, -е. Непокрытый цвѣтами. *Ой у лузі калинонька нецвіченая, — туди ішла дівчинонька невінчаная.* Мил. Св. 7.

Нецно́та, -ти, *ж.* Порокъ. *Лучче цнота у болоті, як нецнота у золоті.* Ном. № 4447.

Не́цьки, -цьок, *ж. мн.* = **Ночви.** Проскуров. у.

Нечай, -чаї, *ж.* Круглое отверстіе въ центрѣ мельничнаго жернова. Черниг. у.

Нече́вля, -вля и нече́в'я, -в'я, *с.* Употребляется только съ предлогомъ з: **З нече́в'я**. Изъ ничего. *З нечев'я, а базар в степу як треба став.* Греб. 372. У Кулиша это слово имѣетъ болѣе самостоятельное положеніе и употреблено въ значеніи: ничтожество. *У нас на Вкраїні, серед забутих степових могил, мужицька мова піднялась із нечевля до високости всенароднього жалю, плачу, піднялась до погорджування великою гординею і до погрожування великій потузі.* К. ХП. 129. См. **Знечев'я.**

Нечепура, -ри, *об.* Неряха. *Та то, каже, така нетіпаха, нечепура — куди їй.* Рудч. Ск. II. 48.

Нечепурни́й, -а́, -е́. 1) Некрасивый, нехорошій. *Як річ така прийшла до Турна, то так мерзено іскрививсь, що тварь зроблюсь нечепурна.* Котл. Ен. VI. 63. 2) Неряшливый.

Нече́пурно, *нар.* 1) Некрасиво; нехорошо. 2) Неряшливо. 3) Плохо, нехорошо. *Отто тільки нечепурно, що москаль взявся по нашому і про нас писати, не бачивши зроду краю і не знавши звичаїв і повір'я нашого.* Котл. НП. 400.

Нечесаний, -а, -е. 1) Непричесанный. 2) **Нечесані панночки**. Раст. Nigela damascena, дѣвица въ зелени.

Нечесний, -а, -е. Нечестный.

Нече́сність, -ности, *ж.* Нечестность.

Нечесно, *нар.* Нечестно.

Не́четь, -ті, *ж.* У товарищества овчинниковъ при дѣлежѣ ими овчинъ: кожа, оставшаяся безъ пары. Вас. 156.

Нечи́стий, -а, -е. 1) Нечистый, грязный. 2) Чертъ. **Нечиста сила**. Злые духи. **Нечиста мати.** Чертова мать, чертовка. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор.

Нечистість, -тости, *ж.* = **Нечистота.** Желех.

Нечисто, *нар.* Нечисто, грязно.

Нечистота, -ти, *ж.* Нечистота.

Нечисть, -ти, *ж.* Нечистота, грязь. (Свиня) *усяку нечисть жере.* Мнж. 149. *Лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059.

Нечіпай-зілля, -ля, *с.* Раст. Bryonia alba.

Нечо́пити, -плю, -пиш, *гл.* Хворать, болѣть. *І на людей було нездорово се літо, так що й тепер нечоплють.*

Нечоса, -си, *об.* Непричесанный, непричесанная.

Нечуй-вітер, -тру, *м.* 1) Раст. Hieratium Filosella. *Ой поріс чебер під нечуйвітром.* Нп. 2) Раст. Bellis perennis. Шух. I. 21.

Нечулий, -а, -е. Безчувственный, нечувствительный. К. МБ. X. 17.

Нечулість, -лости, *ж.* Безчувственность, нечувствительность.

Нечупа́йда, -ди, *об.* = **Нечупара.** Желех.

Нечупара, -ри, *об.* = **Нечепура.**

Нечупарний, -а, -е. Безобразный; неряшливый. *Я б її й забрав* (за себе), *так вона дуже нечупарна.* Кобел. у.

Нечупарно, *нар.* Безобразно; неряшливо.

Нечустве́нний, -а, -е. = **Нечулий.** Васильк. у. *Робила й не спала, поки аж нечуственний сон обняв її коло колиски.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Упав зразу на землю і став нечуственний, а потім очуняв та й прохворів півтора місяця.* Екатер. у.

Нечутний, -а, -е. Неслышный.

Нечутно́, *нар.* Неслышно.

Нешерето́ваний, -а, -е. 1) О зернѣ: не очищенный отъ шелухи передъ помоломъ. 2) **Нешерето́вана шля́хта**. Захудалая, обѣднѣвшая, необразованная шляхта. *Пан Кулінський був собі шляхтич з тієї дрібної нешеретованої шляхти, що крізь щаблі вилітае.* Св. Л. 275.

Нешлюбний, -а, -е. Внѣбрачный (о ребенкѣ), невѣнчанный (о супругѣ).

Нешпе́тний, -а, -е. Изрядный. *Один був Турн царьок нешпетний.* Котл. Ен. IV. 17.

Нещади́м, -му, *м.* Пустыя щи. Мнж. 187.

Нещадимий, -а, -е. Никуда не годный, ничего не стоющій. *Голь нещадима.* Ном. № 1513.

Нещасливий, -а, -е. Несчастливый, несчастный. *Прости мене нещасливу, я од тебе одрікаюсь.* Стор. МПр. 55.

Нещасливість, -вости, *ж.* Неудача, горе. *Нещасливость світа — збавилося літа.* Ном. № 10179.

Нещасливо, *нар.* Несчастливо; неудачно.

Нещасний, -а, -е. Несчастный. *Ой я нещасний, що маю діяти? Полюбив дівчину, та не можу взяти.* Нп.

Нещасник, -ка, *м.* Несчастный мужчина. (Маркіянъ Шашкевичъ. Желех.).

Нещасниця, -ці, *ж.* Несчастная женщина. *Ой де ж наша нещасниця, що до нас немає?* Чуб. V. 628. Ум. **Нещасничка.** *Моя й дочко, моя й нещасничко!* Мил. 219.

Нещастя, -тя, *с.* Несчастье. *Багацтво дме, а нещастя гне.* Ном. № 1592.

Нещирий, -а, -е. 1) Неискренній. 2) Не настоящій. *Нещире то золото, хоть і світиться.*

Нещирість, -рости, *ж.* Неискренность. *Що то політика? — Нещирість.* Ном. № 950.

Нещиро (в), *нар.* Неискренне. *Покинь нещире мене кохати.* Чуб.

Нещільно, *нар.* Неплотно.

Не-що́, *нар.* Не очень, не особенно, не такъ. *Не-що довго. Не-що давно.* См. **Що.**

Неяки́йсь, *мѣст.* Какой-нибудь. *Стала трястись, думала спастись неякимсь порядком.* КС. 1882. IV. 170.

Неясни́й, -а́, -е́. Неясный, темный.

Неясно, *нар.* Неясно, темно.

Ни́ва, -ви, *ж.* Вспаханное поле. *Орися ж ти, моя ниво, долом та горою, та засійся, чорна ниво, волею ясною.* Шевч. 652. Ум. **Нивка, нивонька.** *Ой ми нивку виорем, виорем, й а ми просо засієм, засієм.* Мет. 297.

Ни́вний, -а, -е. Полевой.

Нивонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **нива.**

Ниво́ра, -ри, *ж.* Овца, родившаяся въ прошломъ году и перезимовавшая уже зиму. Херс.

Нив'я́, -в'я́, *с.* Пахотное поле, пахоть. *Переорювали панське нив'я.* Мир. ХРВ. 106. *Довго розглядав зелене нив'я.* Мир. ХРВ. 5. *Жайворонки... заливаються собі по — над нив'ям.* О. 1862. IV. 62. *Тепер саме дикі качки по нив'ях пасуться.* Черном. *По нив'ю погана дорога.* Міус. окр.

Нидіти, -дію, -єш, *гл.* Прозябать, изнывать, скучать. *Та ти пішов би між хлопці, погрався б! Чого нидієш у хаті?* Св. Л. 39. *Нидієте, а не живете.* Мир. ХРВ. 87.

Нижник, -ка, *м.* 1) Въ картахъ: валетъ. 2) Нижник. Одинъ изъ распиливающихъ дерево на доски, стоящій внизу.

Нижній, -я, -є. Нижній. *Не випрохав нижнього, не випросиш вищого.* Ном. № 981.

Нижняк, -ка́, *м.* 1) = **Нижник 2.** Борз. у. 2) Южный вѣтеръ, вѣтеръ съ низу рѣки. См. **Низовий 2, Низовка.**

Нив, -ву, *м.* 1) Низъ, ниже лежащее мѣсто. *Він і покотився на низ.* 2) Долина. *Пішли низами.* 3) Земли Войска Запорожскаго. *Славна Чута товстими дубами, ще славніша Низом, козаками.* Нп. 4) *мн.* **Низи**. Нижній край невода. Азовск. Стрижевск.

Низати, нижу, -жеш, *гл.* 1) Низать, нанизывать. *Низала, низала намисто, та нанизала тільки один разочок, а он ще скільки не низаного.* 2) **Очима низати**. Провожать взглядами, разсматривать, пронизывая глазами. *Ти мені сорому наробила... Тепер мене парубоцтво очима буде низать і вдовш і впоперек; просвітку мені не буде.* Г. Барв. 105.

Низенький, низесенький, -а, -е. Ум. отъ **низький.**

Низенько, низесенько, *нар.* Ум. отъ **ни́зько.**

Низина, -ни, *ж.* = **Низовина.** *На той рік треба й низини виорати.*

Низити, -нижу, -зиш, *гл.* Понижать. **Рушниця ни́зить**. Ружье беретъ ниже цѣли.

Низійти́, -йду́, -де́ш, *гл.* Снизойти. *З святого неба низійшла твоя і, доля, і недоля.* Шевч. 426.

Низка, -ки, *ж.* 1) Связка чего-нибудь нанизаннаго. 2) Рядъ. *Стояли ті рашавці, як вартовики, низкою.* О. 1862. IX. 63.

Низове́ць, -вця́, *м.* Запорожскій казакъ. К. ЧР. 137.

Низовий, -а, -е. 1) Расположенный по нижнему теченію рѣки. 2) = **Низовка.** Мнж. 148. У Кухаренка: Юго-западный вѣтеръ. О. 1862. V. Кух. 38. *Низовий вітер відки не повійне, то самим долом котиться.* Черк. у.

Низовина, -ни, *ж.* Низьменность, луговое мѣсто.

Низовка, -ки, *ж.* Южный вѣтеръ. Браун. 6. Мнж. 148. См. **Низовий 2.**

Низов'я, -в'я́, *с.* Низовье. *Ой попливли наші славні запорожці та по-над низов'ями широкими та глибокими, та по-над лиманами.* Нп.

Низота, -ти, *ж. соб.* Низшіе. *Ось то я богослов, то треба дати почути низоті, — що вона проти мене!* Св. Л. 291.

Низьки́й, -а́, -е́. 1) Низкій. *Через низький тин усі собаки скачуть.* Ном. № 4077. 2) **Низький на очі**. Близорукій. Ном. № 8537. Ум. **Низенький, низьке́нький.**

Низько, *нар.* Низко. Ум. **Низенько, низьке́нько.** *Сонце низенько, вечір близенько.* Чуб. V. 39.

Низькоділ, -до́лу, *м.* Низменность, низкое мѣсто. *За високими горами, десь на низькодолі.* Мкр. Н. 12.

Низькоокий, -а, -е. Близорукій. Лебед. у. Канев. у. Васильк. у. Мнж. 187.

Низькорослий, -а, -е. 1) Низкорослый, малорослый. *Комиш низькорослий.* О. 1862. V. 30. 2) Низкій. *Сю старосвітську низькорослу хату.* К. МБ. X. 9.

Низькосте́блиця, -ці, *ж.* О капустѣ: съ короткимъ стеблемъ, съ кочнемъ, сидящимъ низко при землѣ. *Капуста моя низькостеблиця.* Грин. III. 229.

Низя́нин, -на, *м.* 1) Живущій въ нижней части села. 2) Живущій въ бассейнѣ нижняго теченія рѣки.

Ник! *меж.* отъ никати; глядь! *Пик, аж там бик.* Ном. № 7892. *Пик! як сучка в глек.* Ном. № 3040. *Сидимо тут і балакаємо. А тут у хату ник старий, побачив стару та й пішов.*

Ника́ння, -ня, *с.* Шатанье, хожденье, блужданье съ мѣста на мѣсто.

Ника́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Ходить, бродить, слоняться, всюду заглядывая. *Никає попід постаттю, а діла не робить — і снопа досі не вжала.* Бердич. *у. За тим вовк не линяє, що в кошару частенько никає.* Ном. № 7208.

Никлий, -а, -е. Поникшій, съ опущенной головой, а переносно: печальный. *Никлі ходять* (воли), *і їм погано, так як і мені.* Г. Барв. 338.

Никнути, -кну, -неш, *гл.* Клониться, наклоняться. *Никли трави жалощами, гнулось древо з туги.* К. Досв. *А голова никне набік, никне.* Г. Барв. 116. *Никнув аж до землі з туги.* Г. Барв. 345.

Никнути, -кну, -не́ш, *гл.* одн. в. отъ **никати**. Завернуть, заглянуть. *Їй тепер як тому чоловікові, що у степу заблудився: і туди ткнися — пусто, і туди никни — голо.* Мир. Пов. II. 101.

Николає́ць, -лаї́йця, *м.* Раст. Eryngium planum. *Лв.* 98.
Никони, -нів, *м. мн.* 1) Третій день послѣ праздниковъ. Балт. у. 2) **Никони ловити** = **Никати.** *Що його робить? — Никони ловить.* Ном. № 10345.
Ни́нечка (и), *нар.* = **Нині.** Вх. Зн. 41.
Нині, *нар.* Сегодня. *Бодай мій ворог знав, що нині за день.* Ном. № 4037. *Від нині бачитимете небо відкрите.* Єв. І. І. 51.
Ни́ніка, *нар.* = **Нині.** Вх. Зн. 41.
Ни́нішній, -я, -є. Сегодняшній. *Нехай я од нинішньої днини належу до вашої дружини.* Федьк. І. 96.
Ни́нька, *нар.* = **Нині.** Вх. Зн. 41.
Ниньки, *нар.* = **Нині.** *Ниньки живеш, а завтра гниєш.* Ном. № 8262.
Ни́риця, -ці, *ж.* Рана, послѣ того, какъ прорветь нарывъ.
Нирка, -ки, *ж.* Почка (у животнаго и человѣка).
Нирнути. См. **Ниряти.**
Нирок, -рка, *м.* Ныряніе. **Нирка дати**. Нырнуть.
Нирце́м, *нар.* Ныряя.
Ниря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **нирнути, -рну, -не́ш,** *гл.* Нырять, нырнуть.
І. Нити, нию, -єш, *гл.* Ныть. *Вийшла з села — серце ниє.* Шевч. 75.
ІІ. Нити. См. **Нить.** 2.
Ни́титися, -ни́чуся, -тишся, *гл.* Истрепываться. *Ткацьке начиння нититься.* Кіев. у.
Ни́тка, -ки, *ж.* 1) Нитка. *Батіг не нитка, не увірветься.* Ном. № 1286. *По нитці дійти до клубочка.* 2) Вертикально стоящая палка **в витушці**: нижний ея конецъ вдолбленъ въ основаніе снаряда. См. **Штомпель.** Чуб. VII. 410. Ум. **Ниточка.**
Ниткоплу́т, -та, *м.* Путающій нитки (презрительное прозваніе ткача). *Ой ти ткач, ниткоплут, а я королівна.* Нп.
Нито́та, -ти, *ж.* Раст. Lycopodium selago. Шух. І. 20.
Ниточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **нитка.**
Нить, -ті, *ж.* 1) Нитки. *Купіть ту нить, ... а тоді найміть рибалок, хай з тії ниті та вив'яжуть невід.* Мнж. 24. 2) *мн.* Нити. Часть ткацкаго станка, сквозь которую проходитъ основа. *Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.
Нитяний, -а, -е. Нитяный.
Ницак, -ка, *м.* Низкій душею человѣкъ; низкопоклонный льстецъ. К. Бай. 75. *Покиньте зараз римських ницаків.* К. ПС. 95.
Ницелоз, -зу, *м.* Раст. Salix repens. ЗЮЗО. І. 134.
Ниций, -а, -е. Подлый, низкій, пошлый. *Як ница собака, знишку рве.* Ном. № 3039. *Дітки мої! — каже тоненьким ницим голоском.* К. ЧР. 262. *Чортяці ницу душу продаєш.* К. ПС. 85.
Ницість, -цости, *ж.* Низость, подлость. К. Дз. 40.
І. Ниць, *нар.* Ниць, ничкомъ. *Він так ниць і гепнувся.* Мнж. 131.
ІІ. Ниць, -ці, *ж.* = **Нить 1.** *Сидить дівка в темниці, шиє чепець без ниці.* Ном. № 145 (стр. 295).
Ницько́, -ка, *м.* ? *Грицько-ницько по болоту літав, жабенята хватав.* Пог.
Ни́цьма, *нар.* = **І.** Ниць. *Бо лежали на землі ницьма, підложивши руки під голову.* Новомоск. у.

Ницюва́ти, -цю́ю, -єш, *гл.* Выворачивать на изнанку.
Ни́чельниця и ни́чениця, -ці, *ж.* См. **Начиння 3.**
Ни́шкавка, -ки, *ж.* Проныра, пролаза.
Ни́шкати, -каю, -єш, *гл.* Шнырять.
Ни́шкнути, -кну, -неш, *гл.* Молчать.
Ни́шком, *нар.* Потихоньку, украдкой, шепотомъ. *Щось нишком балакали.* Ном. № 12832. *Ой брат сестру завертає, а невістка нишком лає.* Нп. *Я, мамо, нишком прийшла.* МВ. І. 72. *Як хто хоче, так по своїй матері й плаче: їден нишком, другий в голос.* НВолын. у. Ум. **Нищечком.** *Ой випиймо, кумо моя, собі нищечком.* Грин. ІІІ. 655.
Ни́шпорити, -рю, -риш, *гл.* Шарить, искать. *По кишенях нишпорити, обшукувати наче злодія.* Г. Барв. 441. *Чого ти нишпориш у соломі?* Берд. у.
Ни́шпорка, -ки, *об.* 1) Человѣкъ, постоянно чего-то ищущій, во все сующій свой носъ для развѣдыванія. *Годі нишпоркою ходити на довідки до нас.* 2) *ж.* Шареніе, исканіе. **Піти по нишпорках**. Начать выискивать, шарить.
Нищечком, *нар.* Ум. отъ **ни́шком.**
Ни́щий, -а, -е. Старець. *Оддай нищим, а собі ні з чим.* Ном. № 4758.
Нищити, -щу, -щиш, *гл.* Разорять, уничтожать.
Нищитися, -щуся, -щишся, *гл.* Разоряться, уничтожаться.
Нищота, -ти́, *ж.* Нищета. Лебед. у.
Нищу́н, -на́, *м.* Нищій; попрошайка. *Як пробували вік свій нищунами, так з голоду та з нужди й помрете.* К. ПС. 84.
Нищу́нство, -ва, *с.* Нищенство; попрошайничество. *Я нищуном при церкві був. Покинув і я своє нищунство та на Січ!* К. ПС. 94.
Ні, *нар.* 1) Нѣтъ, не. *Підеш ти до його? — Ні. Скажи правду ти мені, а чи любиш мене, а чи ні?* Нп. *Ні з ким мені розмовляти до білого світа.* Нп. *Ні на кого жалкувати.* Мет. 259. 2) Нп. *Нічого не брали: ні торбини, ні хліба.* Єв. Мр. VI. 8. **Ні в сих, ні в тих**. Въ недоумѣніи, въ нерѣшимости, растерявшись. *Сам Турн стоїть ні в сих, ні в тих і репетує на своїх.* Котл. Ен. **Ні сіло, ні впало**. Безъ всякаго повода, совершенно неожиданно. *Одного разу сей дурень їй каже так — ні сіло, ні впало: добродійко, чи ви б мене не одружили?* Г. Барв. 306. *То було ніколи й не загляне в нашу хату, обминає наш двір десятою вулицею, ... а це колись одного дня, ні сіло, ні впало, Параска рип нашими сінешними дверима.* Левиц. ПЙО. І. 378. **Ні сюди, ні туди**. Для обозначенія неловкаго или затруднительнаго положенія. Чуб. І. 275. **Тепер мені так, що ні сюди, ні туди**. Я теперь въ крайне неловкомъ (затруднительномъ, безвыходномъ) положеніи. *Наїхали гості, вона* (пані) *й покликала якогось там Микиту, що рубав там дрова... і звеліла розносити чаї... Раз по раз смик та смик за поли: — «Сюди, Микито! Туди, Микито!»... Пані якось не потрапила за полу, та за очкур і смикнула, а він, гаспидів, та був зашморгом... Зоставсь Микита з чаями посеред хати, мов кінь спутаний, та повернувшись до панії: «Сюди, Микито! Туди, Микито! Оттепер вже ні сюди Микиті, ні туди!»*. Весел. Оповідач, № 42. 3) **Ні на віщо и ні на що**. Ни къ чему. *Оддасте мені те, що вам у дворі ні на віщо не потрібне.* Г. Барв. 196. **Ні на що звівся**. а) Разорился, обѣднѣлъ, прожился. б) Обезсилѣлъ, исхудалъ отъ болѣзни, горя и пр. 4) **Ні в світі**. Ни за что, никогда. *От же, було, й плаче, і тужить, і нарікає*

на долю, а матері ні в світі не пожаліється. Г. Барв. 112. 5) **Ні за віщо**. За ничто. *Старі гроші підуть ні за віщо.* Лебед. у.

Ніб, Ніби, *нар.* Будто, точно, словно; молъ; такъ сказать. *Ніби русавки Клечаними святками вигукують.* Ном. № 280. *Та й торкнув свого молодого: примічай ніби.* МВ. I. 110. *Отсе ж він ніби його син, та був, бачте, у школі.*

Нів, но́ву, *м.* Новолуніе. Гайсин. у. и Желех.

Нівець. Употребляется въ выраженіяхъ: 1) **Пішло в нівець**. Пошло прахомъ. *Пішло ж твоє усе добро в нівець.* Нп. 2) **В нівець повернути**. Обратить въ ничто. *Жид, пан та німець — усе повернуть у нівець.*

Нівечиння, -ня, *с.* Порча; уничтоженіе, разореніе.

Нівечити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Портить, уничтожать, обращать въ ничто, разорять. *Свою одежину нехтує, скот нівечить.* Ном. № 10779. 2) Мучить, издѣваться, жестоко обращаться. *Дитино моя, чого ж твій тато мене нівечить?* Г. Барв. 109. *Робили глузи їм досадні, гірш нівечили, як циган.* Котл. Ен. V. 32.

Нівро́ку, *нар.* Не сглазить бы. *Бач як поправивсь, нівроку йому.*

Нігде, *нар.* = **Ніде.**

Нігде́, *нар.* = **Ніде́.**

Нігди, *нар.* = **Ніко́ли.** *Бідному нігди нічого не мати.* Ном. № 1471.

Нігич, *нар.* Ничего, нисколько. *На стіл вона схилившись плаче, нігич одвіту не дає.* Алв. 40. *По лівий бік Дніпра міста нігич не походять на тогобіцькі.* Св. Л. 72.

Ніготь, -гтя, *м.* Ноготь. *Правди на ніготь, а прибавиться на лікоть.* Ном. № 7018. Ум. **Нігтик, і на нігтик не дав.** Ничего не далъ. *Челядників, челядок держав, свої плугатарі були; а нам і на нігтик нічого не зоставив.* Г. Барв. 174.

Ніде, *нар.* 1) Негдѣ. 2) Некуда. *Йому ніде дітись.*

Ніде, *нар.* Нигдѣ. *Хоч голий біжи, то ніде нема нікого.* Ном. № 1918.

Нідра, -дер, *с. мн.* Встрѣчено въ выраженіи: **Пійти́ по нідрах = Піти по нишпорках.** См. **Нишпорки.** Мнж. 168.

Ніж, ножа, *м.* 1) Ножъ. **Складений ніж**. Карманный, складной ножъ. Левиц. Пов. 228. Ум. **Но́жик.** 2) — **у плузі = Чересло.** Шух. I. 165.

Ніж, *сз.* Нежели, чѣмъ. *Бог має більше, ніж роздасть.* Ном. № 58. *Лучче було дівчиною, ніж тепера молодицею.* Мет.

Ніже́-ні, *нар.* Рѣшительно никакъ, рѣшительно ничѣмъ. *Щоб ти ніже-ні не сміла мішатись у суд мій.* О. 1862. VI. Костомар. 59.

Ніженька, -ки и ніжечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **нога.**

Ніжи, *сз.* = **Ніж.** *Воліла би-сь в мене той ніж вгородити, ніжи-сь мала то до мене слово вимовити.* Грин. III. 214.

Ніжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Нѣжиться. *Чому не йде до свого діла? Що вона ніжиться, мов пані з Басані?* МВ. (О. 1862. III. 43).

Ніжка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **нога.** 2) Ножка мебели, снаряда.

Ніжли, *сз.* = **Ніж.** Галиц.

Ніжна, -жен, *мн.* Ножъ и **сугак** (см.) въ кожаныхъ ножнахъ, привѣшиваемые гуцуломъ къ поясу. Шух. I. 126.

Ніжний, -а, -е. Нѣжный. *Хоч чорна, та моторна, а біла — дуже ніжна.* Ном. № 8534. Ум. **Ніжненький.** *Притуливши до рота ніжненьку пучечку, вона думала.* Левиц. I. 534.

Ніжно, *нар.* Нѣжно. Ум. **Ніжненько.**
Нізвідкіля, *нар.* Неоткуда. Ном. *нізвідкіля сподіватись грошей великих.* К. (О. 1862. III. 23).
Ніздра(я), -ри(і), *ж.* Мездра. Мнж. 187.
Ніздрува́тий, -а, -е. Ноздреватый, пористый. *Хліб такий ніздруватий.*
Ніздря, -рі, *ж.* Ноздря. *Так з ніздер полум'я і паше.* Ном. № 10227.
Нізіне́ и нізіне́ у стріть. Роды гуцульской вышивки. Шух. I. 157 — 159.
Нізка, -ки, *ж.* 1) Мякоть въ тыквѣ. Шух. I. 142. 2) Въ деревѣ: слой, находящійся непосредственно подъ корою, cambium. Шух. I. 176.
Нізчимний(-ній), -а, -е (-я, -є). Безъ всего, безъ приправы. *Нізчимний борщ, неначе пійло.* Ном. № 12313. *Нізчимня страва.* Г. Барв. 441.
Нікогісінько, *мѣст.* Рѣшительно никто. Г. Барв. 352.
Ніколи, *нар.* Некогда, нѣтъ времени.
Ніко́ли, *нар.* Никогда. *Такий мені, небожата, сон приснився, бодай ніколи не явився.* АД. I. 210.
Ніколитися, -литься, *гл. безл.* Не хватать, не доставать времени. *Я б тобі й радніший пособити, так і мені так ніколиться.* Волч. у.
Нікольство, -ва, *с.* Недосугъ, отсутствіе свободнаго времени. Сим. 198. *За оцим нікольством і отченашу не прочитав.*
Нікуди, *нар.* Некуда. *Наставляй ширше, а то, бач. нікуди сипать.* Ном. № 4735.
Нікуди, *нар.* Никуда.
Нікудо́ю, *нар.* Некуда, нѣтъ пути (употребляется только, когда говорится о дорогѣ). *От ти вже назад не вийдеш, бо нікудою.* Рудч. Ск. II. 97.
Нікчемний, -а, -е. Ничтожный, ни къ чему не годный. *Нікчемного ви роду.* Ном.
Нікчемник, -ка, *м.* Негодный, ни къ чему неспособный человѣкъ. Мир. ХРВ. 87.
Нікчемниця, -ці, *ж.* 1) Ни къ чему негодная вещь; бездѣлица. *На шо це воно вам оці наші пісні? Нікчемниця!* Александров. у. Слов. Д. Эварн. 2) Негодная, ни къ чему неспособная женщина.
Нікчемність, -ности, *ж.* Ничтожность, ничтожество. К. Грам. 46.
Нікче́мніти, -нію, -єш, *гл.* 1) Портиться, вырождаться, превращаться въ ничтожество. *Забували Бога, нікчемніли в гріхах і роскошах.* К. Грам. 72. 2) Оскудѣвать, бѣднѣть.
Нікчемно, *нар.* Ничтожно; ни къ чему не годно.
Нільга, *нар.* Нельзя. *Одно я серце маю, — нільга ним ділиться.* Мкр. Н. 39.
Нім, *сз.* Прежде чѣмъ, пока. *Три свічки іспалало, нім ся нарадили.* Гол. I. 62.
Німець, -мця, *м.* 1) Нѣмецъ. 2) Родъ дѣтской игры. О. 1861. XI. Свид. 37. Ум. **Німчик.**
Німецький, -а, -е. Нѣмецкій. *А тут є якась німецька штука.* Рудч. Ск. II. 150.
Німеччина и Німе́щина, -ни, *ж.* Нѣмецкая земля. *Бо ще разів три женюся к Німеччині, в Туреччині.* Чуб. *В далекій стороні, в якій, — про те не знаю, — мабуть в Німещині, а може і в Китаю.* Греб. 379.
Німий, -а, -е. Нѣмой; безгласный. *Глухого а німого справи не допитаєшся.* Ном. № 8568. *Поділюся моїми сльозами, та не з братом, не з сестрою, — з німими стінами.* Шевч. 135. **А щоб тебе в німі дошки положили!** Проклятіе: пожеланіе смерти. Г. Барв. 225. Ум. **Німе́нький.** *Ой постіль біленька, а стіна німенька.* Чуб. V. 1.

Нимиця, -ці, *ж.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Німі́ти, -мію, -єш, *гл.* Нѣмѣть. *Мати дивиться на неї, од злости німіє.* Шевч. 23. *Поле німіє.* Шевч. *Біль німіє трохи.*

Німка, -ки, *ж.* = **Німкеня.**

Німкеня, -ні, *ж.* 1) Нѣмая. 2) Нѣмка.

Німо, *нар.* Нѣмо; безгласно; молчаливо. *У хаті сумно, німо.* Мир. Пов. I. 134. *На мене мати якось приглядається, наче що випитує німо.* Г. Барв. 238.

Німота, -ти, *ж.* 1) Нѣмота. *Мов поніміли усі. І збоку дивлячись, видно, як та німота кожного гнітить.* Мир. Пов. I. 131. 2) *соб.* Нѣмые. 3) *соб.* Нѣмцы. *Мірялися з москалями, з ордою, з султаном, з німотою.* Шевч. 130.

Німту́р, -ра и німтура, -ри, *м.* Нѣмой.

Німува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Быть нѣмымъ. 2) Безмолвствовать. *Німує все, могила могилою.* Г. Барв. 467. *Німує розум, серце заміра́є.* К. ЦН. 187 *Аж подумати гірко, як ото людина гарна зникла німуючи з-посеред миру Божого.* Хата. 64.

Німува́тий, -а, -е. 1) Заикающійся. 2) Молчаливый.

Німфа, -фи, *ж.* Нимфа. *Ти вітаєш, як у того Нуми тая німфа Егерія.* Шевч. 240.

Німців, -цева, -е. Принадлежащій нѣмцу.

Німча, -чати, *с.* Маленькій нѣмецъ. Желех.

Німчай, -чая, *м.* Нѣмецъ. *Ой дай, жінко, нагая, проучити німчая.* Ном. № 943.

Німчик, -ка, *м.* 1) Нѣмой человѣкъ. 2) Нѣмецъ.

Німчик, -ка, *м.* Ум. отъ **німець.**

Німчин, -на, *м.* = **Німець 1.** *З ким я буду сю ніч ночувати? Чи з турчином, чи з німчином, ой чи з поляком?* Чуб. V. 885.

Німчити, -мчу, -чиш, *гл.* Онѣмечивать. Желех.

Нірка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **нора.** 2) = **Нирка.** Ном. № 1722.

Ніс, носа, *м.* 1) Носъ. **Носом закрути́ти**. Быть недовольнымъ, выражать неудовольствіе. *Та й закрутив же носом наш Кузьма Трохимович, неначе тертого хріну понюхав! З біса бо йому досадно стало.* Кв. I. 149. **Ніс під себе**. Сконфузиться, оробѣть. *Не що бо що, наче й чоловік щирий, а як прийдеться до діла, то й ніс під себе.* **Носа вте́рти**. Убавить спѣси, осадить. 2) Клювъ птицы. 3) Носокъ обуви. Шух. I. 121. 4) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 470. Ум. **Носик, носичок, носок.** Ув. **Носюра, нося́ка.**

Нісенітниця, -ці, *ж.* Чепуха, вздоръ. *Вигадує нісенітниці.*

Ніт, *нар.* = **Ні 1.** Галиц. *Там люде добрі, де мене ніт.* Гол. III. 84.

Нітитися, -чуся, -тишся, *гл.* Жаться, съеживаться. *І нітився в сусіда під дверима.* К. Іов. 66.

Нітник, -ка, *м.* Раст. Helianthemum vulgare.

Ніхто́, нікого, *мѣст.* Никто. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Ніхтогісінько, *мѣст. нескл.* Рѣшительно никто. *Не ти брехню провадиш, бо ніхтогісінько не чув і не бачив такого.* Старод. у.

Ніц, *мѣст.* = **Нічого.** *Панич не знав ніц.* Ном. № 1164.

Ніцитися, -цуся, -цишся, *гл.* Жаться, съеживаться; прикидываться бѣднымъ. *Усяк буде щулитись та ніцитись, що грошей нема.* См. **Нітитися.**

Ніцувати, -цу́ю, -єш, *гл.* Уничтожать. *Хто собі що обіцує, тоє Бог ніцує.* Ном. № 19.

Ніцька, *прилаг.* Въ выраженіи. **Ніч ніцьку**. Всю ночь. Ном. № 7789.

Ніч, но́чі, *ж.* Ночь. *Плачуть мої очі темненької ночі.* Мет. 92. **Ніч-у-ніч**. Каждую ночь. *День-у-день, ніч-у-ніч не переставала мати плакати.* Мир. Пов. II. 44. **Ніч ніцьку**. Всю ночь. *І сидить він так на призьбі, часу не мірючи, — коли сидить годину, коли і ніч ніцьку.* МВ. (О. 1862. I. 98). **Ніч зоріти**. Не спать ночью. **У-ночі**. Ночью. Ум. **Ніченька, нічка.** *Аж застигла її нічка в дорозі.* Рудч. Ск. I. 15.

Нічви́дний, -а, -е. Непривлекательный, некрасивый. *Яка вона стала нічвидна.* Уман. у.

Ніченька, нічка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ніч.**

Нічий, -чия, -є, *мѣст.* Ничей.

Нічичирк! *межд.* **Ні-гу-гу**! Цыцъ! *Кажи ти, Яремо, а ти, Хомо, нічичирк!* О. 1862. VI. Костомар. 45.

Нічліг, -гу, *м.* = **Ночівля.** *В вечерній зорі тримаєш нічліг.* Федьк.

Нічліжанин, -на, *м.* Ночлежникъ. Лебедин. у.

Нічни́й, -а́, -е́. Ночной.

Нічник, -ка, *м.* Въ жилищѣ горныхъ гуцульскихъ пастуховъ тотъ изъ нихъ, на обязанности котораго лежитъ поддерживать ночной огонь, варя на немъ завтракъ, и сторожить всю стоянку. Шух. I. 216, 190. См. **Ночник 3.**

Нічни́ця, -ці, *ж.* 1) Родъ большой удочки, которая ставится на ночь. Вх. Зн. 41. 2) Одинъ изъ злыхъ духовъ (по вѣрованіямъ гуцуловъ). Шух. I. 43. 3) *мн.* Безсонница. *Нічниці напали, та казав би ніч, дві, а то ось тиждень вже затого буде.*

Нічо́, *мѣст.* = **Нічого.** Галиц.

Нічогенький, -а, -е. Посредственный. Подольск. г.

Нічо́гий, -а, -е. 1) Плоховатый. *Брати взяли собі лучних* (коней), *а дурню остався на(й)гірший, нічогий.* Чуб. II. 409. 2) Сносный. *Наш господарь чоловік собі нічогий.*

Нічогісінько, *мѣст.* Рѣшительно ничего. *Хотів йому щось і подарувати, та дідусь нічогісінько не взяв.* Г. Барв. 360.

Нічого, *мѣст.* Нечего. *Нічого робити.*

Нічо́го, *мѣст.* Ничего. *Нічого не знає.* **Без нічо́го**. Ни съ чѣмъ, съ пустыми руками. *Пішов без нічого.* Грин. III. 167.

Ніччу, *нар.* Ночью.

Нішо́, *мѣст.* Ничто, нечего. *А до серця ніщо мені не доходить.* МВ. II. 12. *Позичте п'ятак срібла на сливи! ніщо з вами робить.* Лебед. у. **Нічим**. Ничего, не бѣда. *Нічим, що в нашого господаря Мало паші, — б ще в його озеред соломи.* Драг. 3.

I. Ніяк, *нар.* Нѣтъ возможности. *Ніяк мені його взяти, — далеко мжить. Ніяк ій з дому піти, бо нінакого дитину кинути.*

II. Нія́к, *нар.* Никакъ. *Вона ніяк не підбіжить.* Рудч. Ск. I. 1.

Нія́кий, -а, -е. Никакой. *Ніяким богом не допросишся.* Ном. № 4680. *Не буде з цього пива ніякого дива.* Ном. № 5650. **Без ніякого**. Безъ всякаго.

Нія́ко, ніяково, *нар.* Неловко, не по себѣ. *Ні, Марку, ніяко мені матірррю сидіти.* Шевч. 113. *Тому й зовсім ніяково стало.* Ном. 880.

Но, *сз.* 1) Только, лишь. *Чи всім людям таке горе, чи но мені молоденькій?* Грин. III. 248. *Так і на всьому, шо но ідол робив.* Драг. 15. *Гляди ж, прийди, а но тільки не прийдеш, то буду на тебе гніватись.* Грин. III. 502. 2) Же, ка. *Гляди-но! Слухай-но!* 3) = **Але.** (Рѣдко употребляется и только нѣкоторыми писателями). 4) *межд.* = **Ньо.**

Новак, -ка, *м.* 1) Новичекъ. К. ПС. 106. 2) *Луна въ новолуніе, молодой мѣсяцъ.* Подольск. г.

Новенький, -а, -е. Ум. отъ **новий.**

Нови́й, -а́, -е́. Новый. **Новий рік**. Новый годъ. *На щастя, на здоров'я, на той Новий рік, щоб було ліпше, як торік.* Ном. № 347.

Нови́к, -ка, *м.* = **Новак 2.** *Зійшов місяць ще й новик.* Чуб. V. 18.

Новина, -ни, *ж.* 1) Новость. 2) Недавнее произшествіе. *Тоді козак у війську пробував, свою новину козакам оповідає.* ЗОЮР. I. 217. *В славнім місті Ботушанах сталася новина: підмовила Катерина багацького сина.* Гол. I. 79. 3) Новь, новина (земля въ первый разъ вспаханная). *Пooреш років три та й пускаєш знов на переліг, а ореш новину.* ЗОЮР. I. 144. *Да башт, Юрасько, батько твій, густо пшениці на новині.* Мет. 165. 4) Новое платье. Ном. № 4912. 5) Новый хлѣбъ, повыл овощи, новая пиша въ данномъ году. *Позичений? — каже Павло, краючи хліб. — Оддамо, серце, оддамо новиною.* МВ. (О. 1862. I. 74). *Діти! попаде!.. новина! а йдіть но сюди! — Яка там новина? — Кавун, диня.* Св. Л. 21. *Як що небудь уперве починають їсти (курча, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і загодовують: нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова.* Константиногр. у. Ум. **Новинка.**

Нови́нний, -а, -е. Повинный. *Новинне поле.*

Нови́ти, -влю́, -ви́ш, *гл.* Обновлять, заново отдѣлывать.

Нови́тися, -влюся, -вишся, *гл.* Обновляться. *Як усякому свою одежу давати. так вона ж не повиться, а все мизкається та мизкається.* Черниг. у.

Нови́ця, -ці, *ж.* ? *Будемо ми* (пчоли) *при саду рої роїти і меди носити у пана господаря у його бортях і в його новицях.* Чуб. III. 392.

Новісінький, -а, -е. Новехонькій.

Новітній, -я, -є. Недавно появившійся, новый. *Це новітня пісня. Це новітній пан.* Уман. у.

Но́во, *нар.* Вновь. *Ново населилося село, а давніш не було.* Черк. у.

Новобранець, -нця, *м.* Новобранець. *Випровожала матусенька сина да у тиї новобранці.* Лукаш. 72.

Новобранка, -ки, *ж.* Новенькая, новичекъ-женщина. *Дітвора сипнула з хати зустрічати новобранку-товаришку.* Св. Л. 79.

Нововірець, -рця, *м.* Послѣдователь новаго ученія, новой вѣры. К. ЦН. 297.

Нововірний, -а, -е. Относящійся къ новому ученію. *Нововірні оповідання про світ широкий, про науку правди.* К. Бай. 135.

Нововірство, -ва, *с.* Новое ученіе, слѣдованіе новому ученію. К. Бай. 81. *Поспільство... стало взивати ляхами... прозелитів чесько-німецького нововірства.* К. ХП. 115.

Новодра́нка, -ки, *ж.* Изорванная рубаха. (Насмѣшка: вмѣсто — новая рубаха). *Що-вечора і що-ранку то й надінеш новодранку.* Ном. № 11241.

Новоженець, -нця, *м.* Новобрачный.

Новоже́ння, -ня, *с.* Свадьба? новолуніе? *Як хто хоче, щоб свірщки в хаті не водились, то... каже: Свірщки-молодці, ходіть сюди, кличе вас місяць на новоження.* Чуб. I. 68.

Новолітувати, -тую, -єш, *гл.* Поздравлять съ новымъ годомъ (1-го января), совершая при этомъ обрядовый посѣвъ зеренъ въ хатѣ. Чуб. III. 1 и 2.

Новомли́нка, -ки, *ж.* Родъ водки. КС. 1883. VII. 497.

Новомодній, -я, -є. Новомодный. Вас. 210.

Новонаставлений, -а, -е. Вновь назначенный.

Новонаста́ння, -ня, *с.* Пакибытіе. *Пійшовши слідом за Мною, у новонастанню... сядете також на дванадцяти престолах.* Єв. Мт. XIX. 28.

Новопріста́нний, -а, -е. Вновь вступившій (въ общину). *Що ж ви скажете новопристанному, як прийде до вас? Хоч сих ви не мутіть.* Павлогр. у.

Новоприхо́жий, -а, -е. Недавно пришедшій, поселившійся.

Ново́рілля, -лі, *ж.* Вспаханное весной поле для ярового посѣва. Вас. 196.

Новорічний, -а, -е. Новогодній. Желех.

Новорожде́нець, -нця, *м.* Новорожденный сынъ. *Кланяюсь і хлібом, і вином, і сином новорожденцем.* Чуб. IV. 8.

Новорочник, -ка, *м.* Альманахъ. *Сніп, український новорочник. Зкрутив Александр Корсун. Рік первий.* Харьк. 1841.

Новосвіт, -ту, *м.* Новыя вѣка. Встрѣчено у Кулиша: *Шекспіре, батьку наш, усім народам рідний!... Світило творчества, Гомере новосвіту.* К. ХП. 70.

Новосе́лець, -льця, *м.* Вновь поселившійся, новопоселенець.

Новосілля, -ля, *с.* Новоселье. Кв. І. 113.

Новохреще́нець, -нця, *м.* Неофитъ, новокрещенный. Шевч. 605.

Новохреще́ний, -а, -е. Новокрещенный.

Нога, -ги́, *ж., мн.* **но́ги** и **но́зі**. 1) Нога. *Вовка ноги годують.* Ном. № 7207. *Приїхавши до владики, стала на порозі, вклонилася низесенько аж в самиї нозі.* Закр. І. 117. *Скриплять чоботи на нозіх.* МУЕ. ІІІ. 89. **В но́ги**. Дать тягу, удрать. *Которі в плач, а хто в ноги, — тілько залопотіло.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 62). *Він мене канчуком, а я в ноги.* Канев. у. **Нога́ за ногою іти**. Медленно идти. *Ішов захожий тихо, нога за ногою.* Мир. ХРВ. 11. *Обоє, похнюпившись, мовчки тягли нога за ногою.* Мир. Пов. ІІ. 49. **Придати ходи в но́ги**. Поспѣшить. *Чим дуж придав ходи в ноги.* Мир. ХРВ. 9. **До ніг упа́сти**. Упасть въ ноги. КС. 1882. XII. 498. **До ноги вирізати**. Истребить до послѣдняго человѣка. *Три дні різали усіх липован, геть чисто, до ноги вирізали... і ноги не осталось.* КС. 1883. І. 60. Также: **до ноги попродати** — рѣшительно все продать (о домашнихъ животныхъ). *Попродали худобу до ноги.* О. 1862. X. 114. **До ноги чоботи шити**. Шить сапоги на каждую ногу на особую колодку, а не оба на одну. Гол. Од. 15. **Догори ногами**. Вверхъ дномъ. Желех. *Усе догори ногами поперевертав.* **Задерти ноги**. Окочуриться, околѣть. Желех. 2) **Сорочі но́ги**. Раст. = **Остріжка.** Вх. Пч. І. 10. Ум. **Ніженька, ніжечка, ніжка.** *Літом ніжкою, а зімою ручкою.* Ном. № 559.

Ногави́ця, -ці, *ж.* 1) Штанина. 2) *мн.* Штаны суконные. Kolb. І. 41. *Дівки вінки погубили, а парубки ногавиці.* Чуб. V. 1113.

Ногавки, -вок, *ж. мн.* Штаны изъ холста. Угор.

Нoді, *нар.* Сокращенное **иноді**.

Ножака, -ки, *м.* Большой ножъ. *Ріжуть мене ножакою і б'ють мене ломакою.* Ном. № 505.

Ножаний и ножени́й, -а́, -е́. Ножной; къ ногамъ относящійся, на ногахъ находящійся. *Ножана ступа.* Сим. 139. *Ножені пальці.* Мнж. 42.

Ноженя́, -ня́ти, *с.* Маленькая ножка. *Обідрана, ледве, ледве несе ноженята.* Шевч. 266.

Ножик, -ка, *м.* Ум. отъ **ніж.**

Но́жиці, -ць, *м. мн.* Ножницы. *Вдарь у стіл — ножиці обізвуться.* Ном. № 6799.

Ножіни́й, -а́, -е́ = **Ножаний**. *Ножіна ступа.* Шух. І. 161, 162.

Ножкови́й, -а́, -е́. — пущення. Заговѣнье передъ масляницею, когда ѣдятъ студень изъ свиныхъ ногъ. Марк. 153.

Но́жні, -нів, *м. мн.* Ножницы для рѣзанія желѣза. Верхнеднѣпр. у.

Ноздря́тий, -а, -е = **Ніздруватий.** Пирятин. у. Слов. Д. Эварн.

Но́зя, -зі, *ж.* дѣтск. Нога, ножка.

Нокати, -каю, -єш, *гл.* Понукать (лошадь), кричать но.

Нора, -ри, *ж.* 1) Нора. 2) Жив. Hypudaens glareolus. Шух. І. 22. См. **Нориця 2.** Ум. **Нірка.** Ув. **Нороха.** Мнж. 69.

Норець, -рця́, *м.* 1) Водолазъ. *Посилав той купець норця, щоб пурнув у море та подививсь, за що він* (корабель) *там зачепився.* Чуб. II. 17. 2) Родъ утки: нырокъ, Mergus albellus.

Нори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Рыть норы.

Нори́ця, -ці, *ж.* 1) Фистула. *Нориці-гноянки поробилися та течуть.* Херсон. у. *Щоб тебе нориці сточили.* Ном. № 13626. 2) Полевая мышь, Hypudaeus arvalis. Желех.

Нори́чуватий, -а, -е. Вольной фистулой.

Норівоньки, -ків, *м. мн.* Ум. отъ **норови.** См. **Норов.**

Но́ров, -ва, *м.* 1) Нравъ. *У тебе не такий норов і зроду був.* Г. Барв. 502. 2) *мн.* Капризы, прихоти. *Ой сідай, Марусенько, на вози, да кидай батькові норови: що першії норови — попрядки, а другії норови — досвітки.* Нп. *А я твої норови добре знав, тим я тебе аж ніколи не займав.* Грин. III. 208. Ум. **мн. Норівоньки**. *Десь ти, мила, норівоньки мої знаєш.* Чуб. V. 593.

Норовистий, -а, -е. Капризный, прихотливый; упрямый. *На вгороді бузина коренистая, чорнявая дівчинонька норовистая.* Нп. *Норовистий кінь.*

Норови́тися, -влюся, -вишся, *гл.* Капризничать, упрямиться. *Недоросток, моя й мати, норовиться.* Чуб. V. 661.

Норовливий, -а, -е = **Норовистий.**

Нороха, -хи, *ж.* Ув. отъ **нора.** Мнж. 69, 40.

Нороцови́й, норцови́й, -а, -е. Испорченное вм. марцовий, мартовскій. ЗОЮР. І. 203. Мет. 378.

Носа́й, -сая́, *м.* Жукъ длинноносикъ.

Носа́к, -ка, *м.* 1) Носокъ сапога. *Вдарив його носаком.* 2) Ударъ по носу 3) Носильщикъ. Рост.-на-Дону.

Носа́ль, -ля, *м.* 1) = **Носай.** 2) Молотокъ съ длиннымъ концомъ.

Носатенький, -а, -е. Ум. отъ **носатий.**

Носати́зна, -ни, *ж.* Сапъ. Галиц.

Носатий, -а, -е. 1) Носатый, длинноносый. *Яка ти носата!* Грин. III. 645. 2) Больной сапомъ. *Міняй, свату, сліпу кобилу на носату.* Ном. № 12800. Ум. **Носатенький.**

Носа́тка, -ки, *ж.* 1) Мѣра емкости въ 3 и болѣе ведра. 2) Родъ кувшина съ длиннымъ носкомъ. *Барильця, пляшечки, носатку, сулії, тикви, боклажки все висушили без остатку.* Котл. Ен. IV. 20. 3) У Василенка: старинный умывальникъ висячій, съ носикомъ и тремя ручками. Вас. 182. 4) Чайникъ. *Ото так у нас його дражнять: у*

панів чайник, а у нас носатка. Я оце як ходив у Комишне та як зайшов у чайну, так аж дві носатки випив того чаю. Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Носач, -ча, *м.* Имѣющій большой носъ. Мнж. 26.

Носик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **ніс.** 2) *мн.* **Носики комаре́ви**. Раст. Delphinium consolida. ЗЮЗО. I. 121.

Носили, -сил*, с. мн.* Носилки. *Ледве на носилах донесли.*

Носилянка, -ки, *ж.* Одна изъ пары большихъ жердей для переноски сѣна. Вх. Зн. 42. Шух. I. 170.

Носи́ти, -шу́, -сиш, *гл.* 1) Носить. *Хто ж тобі, моє серденько, обідати носив?* Нп. *Ой Василя, Василечка тихий Дунай носить.* Мет. 19. 2) Носить одежду, обувь.

Носитися, -шуся, -сишся, *гл.* Носиться. *Носиться, як дурень з ступою.* Ном. № 2592.

Но́сичок, -чка, *м.* Ум. отъ **ніс.**

Носій, -сія, *м.* Носильщикъ. Міус. окр.

Носільник, -ка, *м.* = **Носій.** *А носільнички — хлопці-молодці, а кладільнички — середні люде.* Гол. II. 13. Ум. **Носільничок.**

Носі́ння, -ня*, с.* Ношеніе, носка. НВолын. у.

Носо́к, -ска, *м.* Ум. отъ **ніс.** 1) Носикъ. *У моєї мами носок довгий.* Г. Барв. 504. 2) Клювъ птицы. *Рання пташка носок чистить.* Чуб. I. 261. 3) Носокъ (обуви). *Перебуйся назад носками.* Ном. 4) У яйца: острый конецъ. 5) Передняя часть, передній уголъ лезвея топора. Сим. 24. Шух. I. 175, 182. 6) *мн.* Игра: носки.

Носорожець, -жця, *м.* Сказочная птица съ рогомъ на носу, погибшая во время потопа, такъ какъ она, полагаясь на свою силу, не захотѣла войти въ ковчегъ. Драг. 95.

Носюра, -ри, *м.* Ув. отъ **ніс.**

Нося, -сі, *м.* дѣтск. Носъ.

Носяка, -ки, *м.* Ув. отъ **ніс.**

Ната́ція, -ції, *ж.* Урокъ, который не забудется. *Спасибі вам, дядьку, що повчили* (= *попобили). Ви мені добру нотацію дали.* Осн. 1862. VIII. 3 нар. уст, 28.

Но́чви, -чо́в, *ж. мн.* Корыто (для стирки бѣлья). Ум. **Ночовки, ночовочки.**

I. Ночівля, -лі, *ж.* Ночлегъ.

II. Ночівля, -ля*, с.* Ночной отдыхъ. *Як тебе забрали в москалі..., — ні одного спокійного ночівля не мали ми, поки тебе визволили.* Г. Барв. 133.

Ночліг, -гу, *м.* 1) = **I.** Ночівля. 2) *мн.* Ночная пастьба скота пастухами. *Підемо на ночліги.* 3) *мн.* Въ черниговскомъ свадебномъ ритуалѣ обрядъ жаренья сала: послѣ удостовѣренія въ невинности новобрачной и отправки извѣщенія объ этомъ къ матери послѣдней, свекоръ оставшимся на свадьбѣ женатымъ мужчинамъ даетъ по куску сала, по щепкѣ для вертела и снопъ соломы со словами: «їдьте, добрі люде, на ночліги; хто вернеться з добром, тому почот буде». Гости уходять въ пустое мѣсто и жарять на огнѣ сало, стараясь свое сохранить, а чужое съѣсть, а затѣмъ снова возвращаются къ свекру для продолженія пирушки. МУЕ. III. 157.

Ночлігува́ння, -ня*, с.* 1) Пребываніе на ночлегѣ. *Товариш огледів у корчмі хатину про наше ночлігування.* Г. Барв. 20. 2) Ночная пастьба скота.

Ночлігувати, -гую, -єш, *гл.* 1) Ночевать, быть на ночлегѣ. *Дико й сумно нам було в дорозі. Ще дикше й сумніше було ночлігувати.* Г. Барв. 19. 2) Пасти ночью скотъ.

Ночліжа́нин, -на, *м.* = **Ночліжник.** *По над шляхом ночліжане чумаки постали. Полягали та й не спали, мовчки сумували.* К. (Степові квітки, 89).

Ночліжник, -ка, *м.* 1) Ночлежникъ. 2) Ночной пастухъ. *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили.* Ном. № 12823.

Ночни́й, -а́, -е́. Ночной.

Ночни́к, -ка́, *м.* 1) *Луна.* Сосниц. у. Чуб. I. 9. 2) Бѣсъ. *Ночник тебе уплодив.* Ном. № 3578. 3) Ночной сторожъ возлѣ лошадинаго табуна. Маріупольск. у. Залюбовск. См. **Нічник.**

Ночни́ця, -ці, *ж.* 1) = **Нічниця 3.** *Нате вам ночниці, оддайте нам сонниці.* Грин. I. 29. КС. 1883. VII. 588. 2) *Летучая мышь.* 3) Сказочная слѣпая птица, которую водить малая птичка; въ лѣтнюю ночь **ночни́ця** жалобно кричить. Драг. 10.

Ночови́д, -да, *м.* = **Кажан.** Вх. Пч. I. 16.

Ночо́вки, -вок и ночо́вочки, -чок, *ж. мн.* Ум. отъ **ночви.** 1) Малое корыто. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Залюбовск.

Ночувальник, -ка, *м.* Ночлежникъ, ночевальщикъ. Константиногр. у.

Ночувальниця, -ці, *ж.* Ночлежница, ночевальщица. Константиногр. у.

Ночува́ння, -ня, *с.* Ночевка, ночеваніе.

Ночувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Ночевать. *Питається сон дрімоти: де ти будеш ночувати? Там, де хата тепленькая, де дитина маленькая, — там я буду ночувати дитиночку колихати.* Мет. 2. **Чи здорові ночували?** Хорошо-ли провели ночь? (Утреннее привѣтствіе). О. 1862. V. 84. 2) Спать вмѣстѣ дѣвушкѣ и парню. *Уже Василь одкинувсь од Марини, — ночує з Галькою.* Полт. г.

Но́ша, -ші, *ж.* Платье. Одежда. Вх. Зн. 42. Шух. I. 120.

Но́ші, нош, *ж. мн.* Носилки.

Ну. 1) *меж. Ну, їсть! нівроку!* Ном. **Та ну бо кажіть**! Да говорите же! 2) Передъ глаголомъ неопр. накл. употребляется въ смыслѣ: началъ, давай. *А прокинувся він... і гуком його в хаті аж сохи движать! Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10. 3) = **Но 2**. (Послѣ глагола въ повелит. накл.): *А вийдіть-ну сюди, дядьку Трохиме, ходіть-ну з нами.* Рудч. Ск. I. 78.

Нуд, -ду, *м.* 1) Скука, тоска, томленіе. МВ. (О. 1862. III. 35). *З нуду грав на балабайку, брався до сопілки.* Мкр. Г. 2) Тошнота. *Швидко кинувся із хати, щоб холодною водою нуд угамувати.* Мкр. Н. 9.

Нуда́, -ди́, *ж.* 1) = **Нуд 1.** *Де люде, там нуди.* Ном. № 2453. *Що там росказувати? Нуда така!* МВ. (О. 1862. III. 36). *Коли б я була така погана, як оце дзеркало показує, то я б з нуди вмерла б.* Подольск. г. 2) = **Нуд 2.** *Серце б'ється, дак нуда така візьме.*

Ну́ди́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Наводить, нагонять скуку. 2) Томить, мучить. *Сюди блудить, туди блудить, під собою коня нудить.* Нп. 3) Принуждать. *Учора у росправі нудили хлопців, щоб призналися, хто вкрав гроші у Грицька.* Волч. у. *Став ізнов Грицько нудити Настусиного батька* (щоб Настусю за його віддав). Г. Барв. 455. 4) *безл.* Тошнить. 5) = **Нудитися.** *Ходжу, нуджу по садочку, милого не бачу.* Чуб. V. 5. 6) **Нудити світом**. Томиться. *А Василь собі нудить світом і не знає, на яку ступити.* Кв. I. 11. *Вечір стою, світом нужу, тебе не видати.* Мет. 38.

Нуди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Тосковать, скучать; томиться. *Ой не пряди, моя мила, не нудися: прийде весна, святе літо, приберися.* Нп. *Він з голоду ніколи не нудився.* Греб. 364.

Нудки́й, -а́, -е́ = **Нудний.**

Нудко, *нар.* = **Нудно.** *Нудко мені, тяжко мені, — ні з ким розмовляти.* Чуб. V. 234.

Нудний, -а, -е. 1) Скучный; томительный. *Бодай же кінець ваш був нудний та гіркий!* Ном. № 3710. *Нудна моя у полі робота.* Грин. III. 276. 2) Приторный. 3) Тошный.

Нудність, -ности, *ж.* = **Нудота.**

Нудно, *нар.* 1) Скучно; томительно. *Нудно без роботи.* МВ. (О. 1862. III. 40). *Так мені, дівчинонько, да без тебе нудно.* Нп. 2) Приторно. 3) Тошно.

Нудота, -ти, *ж.* Скука, тоска, томленіе. *Нудота мені така стала дома сидіти.* См. **Нуд, нудьга.**

Нудьга, -ги, *ж.* 1) Тоска, скука. Г. Барв. 431. 2) **Нудьга-чоловік**. Скучный человѣкъ. *Семен це нудьга-чоловік.* Міус. окр. См. **Нуд, нудота.**

Нудьгувати, -гую, -єш, *гл.* = **Нудитися.**

Нужа, -жі, *ж. соб.* 1) Вши. *Коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Убрання, постоли порвались і нужі повна очкурня.* Котл. Ен. 2) Мухи. *Тут, біля загонів, нужа б'є скотину дуже.* Слов. Д. Эварн. *Воли... ішли нехутко по дорозі да знай хвостами нужу проганяли.* Рудч. Ск. II. 171.

Нужда, -ди, *ж.* 1) Нужда, недостатокъ. 2) Надобность, необходимость. *Надумались збірати гроші про таку народню нужду.* К. (О. 1862. III. 22). Ум. **Нуждонька, нуждочка.**

Нужда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Принуждать признаться, добиваться признанія. *За гроші* (що вкрадено) *нуждають парубка в росправі.* Волч. у.

Нужде́ний, -а, -е. 1) Крайне нуждающційся. 2) Плохой, жалкій. *Коли на тім нужденім полі забачуся в щасливій долі?* Грин. III. 632. 3) Измученный. *Розважає душу вбогу, нуждене серденько.* К. Дз. 130.

Нужди́ти, -жду, -диш, *гл.* Принуждать. *Коли схоче син женитись, то не помішаєм і нуждить його не будем.* Мкр. Н.

Нуждонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **нужда.**

Нуждо́та, -ти, *ж.* 1) = **Нужда.** 2) Болѣзнь. *Бог дасть нуждоту, Бог дасть, що й оздоровить.* Посл.

Нуждочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **нужда.** 2) Родимчикъ у дѣтей. Канев. у.

Нужний, -а, -е. 1) Изможденный, истомленный. 2) = **Нужденний I.** *Горе мені нужному, що я винен кожному.*

Нузда, -ди, *ж.* Узда. Ум. **Нузде́чка.** *Пан і посадить його верхи на свої коліна... а воно тільки: «но, косю, но!..» та за панові вуси й візьметься, наче за нуздечку.* О. 1862. X. 5.

Нузда́ти, -даю, -єш, *гл.* Зануздывать, надѣвать узду.

Нузде́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **нузда.**

Нукати, -каю, -єш, *гл.* Кричать: ну! понукать. *Не запріг, що нукаєш.* Ном. № 10347.

Нуль, -ля́, *м.* Нуль. *Нулі минаються при складуванні.* К. Грам. 101.

Нум, нумо, нумте, *(мн.), меж.* Ну, станемъ, давайте. *Нумо, браття, нумо, товариство, нумо коні сідлайте!* Грин. III. 603. *Нумо, діти, нумо, нумо припильнуймо!* Нп. *Нум,*

діти, паску їсти! Ном. № 593. *Он де, братці, сидить кравець на дубі. Ох, нумте, братці, як би його достати.* Рудч. Ск. I. 6.

Нуре́ць, -рця́, *м.?* Животи. Шух. 22.

Нурка, -ки, *ж.* Зоол. Норка, Mustek lutreola. Вх. Пч. I. 16.

Ну́рт, -та, *м.* Водоворотъ, омутъ. *Всіх німців нуртам Дніпровим оддано.*

Ну́рта, -ти, *ж.* Пучина, бездна.

Нуте, *меж.* Нуте. *Гей, нуте, косарі!* Ном. № 9999.

Нутрішній, -я, -є. Внутренній.

Нутро́, -ра́, *с.* Нутро, внутренность. *Неначе залізом палили моє нутро.* Стор. МПр. 34.

Нутрости, -стів, *ж. мн.* Внутренности. Черк. у.

Нутря́к, -ка, *м.* 1) Нутреное сало. Хотин. у. 2) Животное, у котораго шулята находятся внутри, а не въ мошонкѣ. *Як болять зуби, то найди невиложеного жеребця — нутряка здохлого, одірви підкову, з ухналів скуй перстень та й носи.* Мнж. 157.

Нутряни́й, -а́, -е́. Внутренній, нутреной. *Кров нутряну замовить.* Мнж. 150.

Ньо! *меж.* Но! *Ньо, ньо, урагова!* О. 1862. VI. Костомар. 63.

Ньо́кати, -каю, -єш, сов. в. **ньо́кнути, -кну, -неш,** *гл.* Понукать, понудить лошадь словомъ ньо. *Ньокни на сіру, бо зовсім не везе.*

Ню́нка, -ки, *ж.* Раст. 1) Sparganium simplex L. 2) Sparganium ramosum L. ЗЮЗО. I. 137.

Нюня, -ні, *ж.* Плакса. Ум. **Нюнька.** Гол. IV. 480.

Нюня́вий, -а, -е. Плаксивый.

Ню́та, -ти, *ж.* Заклепка; спайка. **Взя́ти в ню́ти**. Заклепать.

Нютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Заклепывать, спаивать.

Нюх, -ху, *м.* 1) Чутье, обоняніе. Переносно: носъ. *Бережи нюха.* Ном. № 3626. 2) Понюшка табаку.

Ню́хання, -ня, *с.* Нюханіе.

Нюха́рь, -ря́, *м.* Нюхатель (нюхающій табакъ). Мнж. 173.

Нюхати, -хаю, -єш, *гл.* Нюхать. *Нюхала квітку. Я здорово нюхав табаку.* Кв. I. 252.

Нюха́ч, -ча, *м.* = **Нюхарь.** *Нюхачів багацько, та табаки нема.* Ном. № 4760.

Нюхнути, -хну, -не́ш, *гл.* Однокр. в. отъ **ню́хати**. *Тільки що нюхнув — та ачхи!* Рудч. Ск. I. 4.

Нюши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Нюхать воздухъ (о животномъ). *Собака нюшить.* Черк. у.

Нюшкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Нюшити.** *Нюшкує пес.* Камен. у.

Ня, ня-ня! *меж.* Зовъ собаки. КС. 1882. VIII. 386.

Няв! *меж.* Мяу! *А котичок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I. 51.

Нявк, -ку, *м.* = **Нявкання.** Св. Л. 132.

Ня́вка, -ки, *ж.* Одинъ изъ злыхъ духовъ (по вѣрованіямъ гуцуловъ) = **мавка?** Шух. I. 43.

Ня́вкання, -ня, *с.* Мяуканье.

Ня́вкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Мяукать. 2) Кричать (о совѣ).

Нявкнути, -кну, -неш, *гл.* Мяукнуть.

Нявчати, -чу, -чи́ш, *гл.* Мяукать. *І в голос, мов кішки, нявчать.* Котл. Ен. VI. 21.

Няга́й, *нар.* = **Нехай.** Гол. III. 261.

Няй, *нар.* = **Най.** *Няй слівце промовить.* Гол. IV. 372.

Ня́мкало, -ла. Дѣтская игра въ бросаніе палокъ. Тоже, что и **шкопирта**. Ив. 20.

Ня́ньо, -ня, *м.* Отецъ. Гол. II. 43.

Нянька, -ки, *ж.* Нянька. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420.

Ня́нько, -ка, *м.* = **Няньо.** *Поколь била'м в свого нянька, коровачки'м пасла.* Гол. II. 444.

Нянькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть, служить нянькою. *Нянькувала у нас коло меншого брата.* Сим. 209.

Ня́ньчити, -чу, -чиш, *гл.* Няньчить. *Не ти ж мене колихав, не ти ж мене няньчив.* Чуб.

Няньчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Няньчиться.

Ня́ня, -ні, *ж.* 1) Дѣтск. Няня, нянька. О. 1861. VIII. 8. 2) Ласкательное названіе коровы. *Як виженеш корову у череду, озьми її за хвіст та кажи: «Іди, няня, по густе молоко, по білий сир, по жовте масло».* Мнж. 135.

Ня́ти, йму́, йме́ш, *гл.* 1) Брать. 2) Брать (о рѣжущемъ орудіи). *Твоєї шиї міч не йме.* АД. І. 133. 3) **Няти віри**. Вѣрить. *З брехні не мруть, та вдруге віри не ймуть.* Ном. № 6805.

Ня́тися, ймуся, ймешся, *гл.* 1) Браться. *Нявся, як на стіну дрався.* Ном. № 3070. 2) **Не йметься віри**. Не вѣрится. 3) **Не йметься мені**. Не дается въ руки, не спорится.

О.

О, *меж.* 1) О! *О друже мій добрий, друже незабутний!* Шевч. 2) Вотъ. *О! о! дивись, як хороше!*

О, *пред.* 1) Съ винительнымъ падежемъ: а) = **Об 1** (рѣдко и лишь въ литературн. языкѣ). *О мур старою головою ударилась і трупом пала.* Шевч. 614. б) при обозначенія времени: въ. *О той час; о сю пору.* Желех.; в) при обозначенія мѣры: на. *О єден сажень довший.* Желех. *О два роки молодший.* Желех. г) обозначаетъ цѣль, къ которой направлено дѣйствіе: о, за. *Боротися, дбати о що.* Желех. *Тяжко о хліб.* См. **Про.** 2) Съ мѣстнымъ или дательнымъ падеж. а) = **Об 2а.** *Ой сподівайся мене тоді в гості, як будуть о Петрі бистриї ріки-озера замерзати, об Різдві калина в лузі процвітати.* ЗОЮР. I. 26. 3) = **Об 2б.** *О шести ногах.*

Оазіс, -су, *м.* Оазъ. *Мов оазіс, в чистім полі село зеленіє.* Шевч.

Об, *пред.* Если стоящее предъ об слово оканчивается гласной (особенно: а, о, у), то о часто выпадаетъ. ЗЮЗО. II. 128. *Ударив рукою 'б лавку.* 1) Съ винит. падежемъ: при обозначенія предмета, на который направлено дѣйствіе: о, объ. *Ой піду я утоплюся, чи об камінь розіб'юся.* Чуб. V. 229. 2) Съ м ѣстнымъ или дательнымъ падеж. а) при обозначеніи времени дѣйствія: на, объ, въ, около. *Об Різдві.* ЗОЮР. I. 26. *Крий, Боже, народу якого там зібралось! Як об Іллі в Ромні.* Греб. 372. *Об Миколі продасть кобилу.* О. 1862. IX. 7. *Вітерець схопивсь об обідній порі.* О. 1862. IX. 60. *Жду, не діждусь, як об весні ластівки.* Г. Барв. 119. б) при обозначеніи количества, мѣры и принадлежности опредѣляемаго предмета: о, об. *Летів птах об восьми ногах.* Ном. стр. 295, № 147. *Купи черевички малі невеличкі й об нозі.* Грин. III. 172.

Оба, обі, *чис.* = **Обоє, обидва, обидві.** *Оба хороші, оба богацкі сини.* Федьк.

Обабитися, -блюся, -бишся, *гл.* Обабиться, изнѣжиться. *Обабивсь ляхівкою окаянний.* К. ЦН. 303.

Обабіч, *нар.* По обабіч. Съ обѣихъ сторонъ, съ каждой стороны. *На підмурку по краях, саме де гранки сходяться, по обабіч помуровані стовпи — всіх шість пар.* Св. Л. 26.

Обабок, -бка, *м.* Раст. Boletus Scaber Bull. ЗЮЗО. I. 114.

Обава, -ви, *ж.* Замедленіе, медленность.

Обавити, -влю, -виш, *гл.* = **Вибавити.** *Я тобі воші обавила.* Борз. у.

Обавля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* = **Баритися, гаятися.** Вх. Зн. 42.

Обагря́нок, -нку, *м.* = **Обаринок.** Ум. **Обагряночок.** *Пішов милий на ярмарок, та й на ярморочок, — принесе мі сорок яблок та й обагряночок.* Гол. II. 431.

Обамбу́рити, -рю, -риш, *гл.* Ошеломить, огорошить. *Часом засяде хто небудь та з-за дуба булавою як обамбурить по спині, то й пролежиш який час.* Брацл. у.

Обапол, -ла, *м.* = **Обаполок.**

Обаполи, *нар.* 1) По обѣимъ сторонамъ. 2) Вокругъ, во всѣ стороны. *Упаде на могилу, туже, розливається, аж обаполи луна розлягається.* Волч. у.

Обаполок, -лка, *м.* 1) Горбыль, крайняя доска при распилкѣ бревна. 2) Окраина. *Кий там чорт у Харькові городи! хиба по обапілках города.* Лебед. у.

Обапольний, -а, -е. О доскѣ: отрѣзанная отъ края бревна.

Обаранити, -ню, -ниш, *гл.* Окружить со всѣхъ сторонъ, напасть со всѣхъ сторонъ. *Діти обаранили мене за гостинцями.* Рк. Левиц. *Обаранили колісничку: одна в одну щоку*

цілує, друга — в другу. Мир. Пов. II. 70. *Собаки його обаранили.* Грин. II. 204. *Бджоли як обаранили його.* Мнж. 113.

Обара́ніти, -нію, -єш, *гл.* Растеряться.

Обари́нок, -нка, *м.* Крендель, баранка. Ум. **Обари́ночок.** *Як я їла винні япка, ще й обариночки.* Грин. III. 255.

Обаря́нець, -нця, *м.* = **Обаринок.** Вх. *Лем.* 415.

Обаря́ти, -ряю́, -єш, *гл.* = **Варитися.** Мил. 221. *Та прибувайте, таточку, за мною не обаряйте.* Мил. 186.

Обаря́тися, -ряю́ся, -єшся, *гл.* = **Обаряти.** *Ой іди ж ти, мій миленький, та не обаряйся.* Чуб. V. 1196.

Обахта, -ти, *ж.* Гауптвахта.

Обаторитися, обату́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Опомниться, прійти въ себя. Вх. *Лем.* 440.

Обачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Увидѣть. *Та скажи мі, чи обачу миленького очі.* Гол. 769. 2) Замѣтить. *М'я з другою в любві обачила.* Чуб. V. 376.

Обачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Выздоровѣть. Вх. *Лем.* 440.

Обачіння, -ня*, с.* Вниманіе. **Мати обачіння на ко́го**. Обращать вниманіе на кого, присматривать, заботиться о комъ. *Знайшла мене ой смертонька в чужій стороні, — май же, сестро, обачіння на діти мої.* Гол. III. 70.

Обачний, -а, -е. Осмотрительный, осторожный, внимательный. *Гей, — каже, — ти, шинкарко молода, ти, Насте кабашна! Ти, — каже, — до сіх бідних козаків-нетяг хоч злая, да й обашна.* ЗОЮР. I. 203.

Обачність, -ности, *ж.* Осмотрительность, осторожность, внимательность.

Обачно, *нар.* Осмотрительно, осторожно, внимательно.

Обашлувати, -лую, -єш, *гл.* Пообѣщать, дать обѣтъ. *Батько обашлував синові теля на господарство.* Рк. Левиц. *Я обашлував на церкву хоругов зробити.*

Обашморити, -рю, -риш, *гл.* = **Обашпорити.** *Обашморив другий грунт недалеко од Триполля.* О. 1862. V. 9. (Варф. Шевч.).

Оба́шморитися, -рюся, -ришся, *гл.* Привыкнуть, освоиться. *Деякі запорожці таки згодом обашморились, а деякі знов покрилися в дичу* (= **у дикий степ).** Вас. 213.

Обашпорити, -рю, -риш, *гл.* Нащупать, отыскать.

Обая́сник, -ка, *м.* Злой духъ, летающій къ женщинѣ по ночамъ, — часто это умершій мужъ, если жена о немъ сильно горюетъ. КС. 1890. X. 59. См. **Перелесник.**

Оббанити, -ню, -ниш, *гл.* Обмыть. *Треба тебе* (людину) *оббанити.* Мнж. 48. *А діжу, як спече хліба, то не вискромаде, не оббане.* Мнж. 99.

Оббанитися, -нюся, -нишся, *гл.* Обмыться. *Грій, каже, казан молока! Вона зігріла; він пірнув у його, оббанився.* Мнж. 16. *Побіжу... та оббанюсь.* Мнж. 128.

Оббивальник, -ка, *м.* У мастеровъ изготовляющихъ курительныя трубки: молотокъ для чистой отдѣлки и насѣчки зубьевъ металлической крышки. Вас. 149.

Оббива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **оббити, обіб'ю, -єш,** *гл.* Обивать, обить, сбить, стряхивать, стряхнуть. *Зіма була і цвіт оббила.* Мет. 36. *Пороги оббивати.* Ном. № 11913. *Ой не оббивай ранньої роси, нехай обіб'є матінка моя.* Мет. 245. 2) Бить, побить, отбить. *За скоки обіб'ю і щоки.* Ном. № 12479.

Оббива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обби́тися, обіб'ю́ся, -є́шся,** *гл.* Обиваться, обиться. *Оббивсь як билина.* Ном. № 1852. *Пропившись і як крем'ях той оббившись.* К. МБ. X. 3. Оббилася балачка. Разговоръ стихъ, смолкъ. *Оббилася балачка, тим і не чутно стало.* Новомоск. у.

Обби́рьканий, -а, -е = Забрьоханий. *Сидить у шинку раз-у-раз оббирьканий.* Г. Барв. 290.

Оббити, -ся. См. **Оббивати, -ся.**

Оббіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **оббігти, -біжу, -жи́ш,** *гл.* 1) Обѣгать, обѣжать. *Переймає мене і оббігти не пускає.* МВ. (О. 1862. III. 61). *Андрійко село оббіжить, вернеться червоний, сміючись, пустуючи.* МВ. II. 88. 2) Стекать, стечь, сбѣжать. *Вибілила хату, — дощ пішов, вона й оббігла, і вп'ять руда.* 3) Обходить, обойти, избѣгать. *Тебе лихі сусіде оббігали.* К. МХ. 14. *Люде* (його) *оббігають.* Г. Барв. 516.

Оббігати, -гаю, -єш, *гл.* Оббѣгать. *Усіх подруг сьогодні оббігала, — заполочі хотіла позичити.* Харьк.

Оббілити, -лю, -лиш, *гл.* Оббѣлить, сдѣлать бѣлымъ. *Біленькая черемшина чи всі луги оббілила.* Нп. Васильк. у.

Оббілувати, -лую, -єш, *гл.* Снять шкуру. *Іван царевич узяв того зайця, оббілував.* Рудч. Ск. II. 106.

Оббіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **обібрати, обберу, -ре́ш,** *гл.* 1) Обирать, обобрать. 2) Объѣдать, объѣсть, обгладывать, обглодать. *Сидить хлопець коло стола, курча оббірає.* Чуб. V. 653. *Тоді вовці-сірохманці нахождали і орли-чорнокрильці налітали, в головках сідали, біле тіло коло жовтої кости оббірали.* АД. I. 118. 3) Избирать, избрать, выбрать. *Собі місця не обібрав.* Чуб. V. 1014. *Ні читати, ні писати, а хотять за короля обібрати.* Ном. № 7908. *Обібрали одного з себе і послали до його баби.* Мнж. 87. *Ой дівчино люба, мила... ти ж то мене обібрала і одного в світі покохала.* Грин. III. 161.

Оббіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **обібра́тися, обберуся, -решся,** *гл.* 1) Набираться, набраться, набрать много. *Не оббірайся ваги, бо дорога грузька.* Полт. 2) Набирать, набрать на себя, убраться. *Свиня в реп'яхи обібралася.* 3) Находиться, найтись, выискаться. К. (О. 1862. III. 23). *Обібрався такий то хазяїн...* Драг. 3. *Оттогді ж то не могли обібратись, за віру християнську одностайно стати, — тільки обібрався Барабаш та Хмельницький.* АД. II. 3. *У мене оббереться старійший козак на долині Черкень погуляти.* Лукаш. 41. 4) Дѣлать, сдѣлать себя. *Обібрався грибом, то лізь в борщ.* Чуб. I. 243.

Оббрести́, -ду, -де́ш, *гл.* Обойти въ бродъ.

Оббрехати. См. **Оббріхувати.**

Оббри́з(ь)кати. См. **Оббриз(ь)кувати.**

Оббри́з(ь)кувати, -кую, -єш, сов. в. **оббри́з(ь)кати, -каю, -єш,** *гл.* Обрызгивать, обрызгать.

Оббріхувати, -хую, -єш, сов. в. **оббреха́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Лгать, налгать на кого, оболгать, оклеветать кого. *Оббрехала його.* Константиногр. у. *Юж мя оббрехалиословецькі баби.* Гол.

Оббудо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **оббудува́ти, -ду́ю, -єш,** *гл.* Обстраивать, обстроить.

Оббурдюжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Упасть съ высоты. *Оббурдюжився, аж земля репнула.* Черном.

Оббутися, -будуся, -дешся, *гл.* Привыкнуть, освоиться. *Оббулась у хаті.* Рк. Левиц.

Обважити, -ся. См. **Обважувати, -ся.**

Обважнити, -ню, -ниш, *гл.* Отяготить. *Коли б часом не обважнити та не росердити людей* (більшою платою за треби). Левиц. ПЙО. II. 299.

Обважні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Отяжелѣть. *І ноги й руки так обважніли, що й лихо.* Васильк. у.

Обважувати, -жую, -єш, сов. в. **обважити, -жу, -жиш,** *гл.* Отягощать, отяготить, обременять, обременить. *Да не обважуй їх: бики третяки.* Борз. у.

Обважуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **обважитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Набирать, набрать много тяжести на возъ. *Як їхали звідтіль та обважились, а вісь уломилась.* Канев. у.

Обвалити, -ся. См. **Обвалювати, -ся.**

Обвалькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Облѣпить глиной.

Обвалювання, -ня, *с.* Обваливаніе.

Обвалювати, -люю, -єш, сов. в. **обвалити, -лю, -лиш и обваля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* 1) Обваливать, обвалить, отвалить. 2) Валять, свалять (сукно).

Обвалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **обвали́тися, -лю́ся, -лишся и обваля́тися, -ля́юся, -єшся,** *гл.* 1) Обваливаться, обвалиться. 2) Сваливаться, сваляться (о сукнѣ).

Обваритися, -ся. См. **Обварювати, -ся.**

Обвару́цкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Испачкаться въ грязи. Вх. Зн. 42.

Обварювати, -рюю, -єш, сов. в. **обвари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Обваривать, обварить, облить кипяткомъ. *Бідна дитина зовсім руку обварила.* Васильк. у.

Обварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **обваритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Обвариваться, обвариться.

Обвезти, -ся. См. **Обвозити, -ся.**

Обвернути, -ся. См. **Обвертати, -ся.**

Оберта́ти, -таю, -єш, сов. в. **обверну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* = **Обгортати, обгорнути.**

Обверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **обверну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) = **Обгортатися, обгорнутися.** *Плащем з клейонки обвернувся.* Котл. Ен. 2) = **Обернутися.** *Чом до мене білим лицем не обвернется.* Чуб. V. 680.

Обвертіти, -ся. См. **Обвірчувати, -ся.**

Обвесели́ти, -лю, -лиш, *гл.* Развеселить.

Обвеселіти, -лію, -єш, *гл.* Повеселѣть.

Обвесни́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Закончить весеннія полевыя работы. Вх. Зн. 42.

Обвести. См. **Обводити.**

Обвечеріти, -ріє, *гл. безл.* Повечерѣть.

Обвива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обвити, обів'ю, обів'єш и обвину́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Обвивать, обвить, обматывать, обмотать. *Чорним шовком обвила і в китайку сповила* (сина). Чуб. V. 888. *Теплими обвинути хустками.*

Обвива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обвитися, обів'юся, обів'єшся и обвину́тися, -ну́ся, -не́шся.** Обвиваться, обвиться, обматываться, обмотаться. *Довга коса чорна, як гадюка, так і обвивається круг тонкого стану.* Стор. I. 101.

Обвидніти, -ніє, *гл. безл.* Посвѣтлѣть (объ утрѣ). *Як обвидніло трохи на дворі, зараз зібралися.... люде.* Кв. I. 108.

Обвика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **обвикнути, -ну, -неш,** *гл.* Осваиваться, освоиться, привыкать, привыкнуть. *Як кіт у хаті обвикне, то не втіче.* Лебед. *у. Попервах лякались, а там, як обвикли, то ще сами налякають.* Драг. 62. *Втікає молода од свекрухи до матері, поки обвикне в чоловіка.* Г. Барв. 319.

Обвинуватити. См. **Обвинувачувати.**

Обвинувачувати, -чую, -єш, сов. в. **обвинуватити, -чу, -тиш,** *гл.* Обвинять, обвинить. Ном. № 13545. *Нікого не обвинувачуйте криво.* Єв. *Л.* III. 14. *Назирали, чи сцілить у суботу, щоб обвинуватити його.* Єв. Мр. III. 2.

Обвинути, -ся. См. **Обвивати, -ся.**

Обви́няний, -а, -е. Обвитый, обмотанный. *Свічка у світилки у руках, обвиняна хусткою.* Мет. 186.

Обвисати, -саю, -є́ш, сов. в. **обвиснути, -ну, -неш,** *гл.* Повиснуть. *Сидів горобець на вишні, в його крильця обвисли.* Грин. III. 663. *Повна рожа на тину обвисла.* Чуб. V. 398.

Обвити, -ся. См. **Обвивати, -ся.**

Обвихну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Обвиться. *Та срібная сережка — Марусенька, золотий перстенек — Василенко та й обвихнувся коло ручки, коло її русої кісочки.* Мил. 134.

Обвіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обвіяти, -вію, -єш,** *гл.* Обвѣвать, обвѣять. *Теплий вітрець.... обвівав її свіже рум'яне лице.* Левиц. I. 81.

Обвіватися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обвіятися, -віюся, -єшся,** *гл.* Обвѣваться, обвѣяться, быть обвѣваему, обвѣянному; быть оббитому вѣтромъ. *Весна раз красна.... обвіялись мої квіточки.... залюбки вітрець обшморгав — замість іграшки.* Г. Барв. 128.

Обвід, -воду, *м.* Контуръ. *Обвід повного круглуватого лиця.* Левиц. I. 232.

Обвідка, -ки, *ж.* Ободокъ, каемка (на узорахъ). Харьк.

Обвідьмитися, -млюся, -мишся, *гл.* Сдѣлаться вѣдьмой, колдуномъ.

Обвірчувати, -чую, -єш, сов. в. **обвертіти, -чу́, -тиш,** *гл.* Обворачивать, обворотить, обвивать, обвить. *Треба обвертіти голову хусткою.* Васильк. у. *Було* (її) *обвертіти в подрану ряднину.* Мет. 268.

Обвірчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **обверті́тися, -чу́ся, -ти́шся,** *гл.* Обвиваться, обвиться, завернуться.

Обвісти́ти. См. **Обвіщати.**

Обвітріти, -рію, -єш, *гл.* Быть обвѣяннымъ вѣтромъ.

Обвітря, -ря, *с.* Воздухъ, атмосфера. См. **Повітря.** *Чорний ворон коли не коли скрикував над головою, прорізуючи.... обвітря своїм дужим крилом.* Мир. ХРВ. 70.

Обвітряний, -а, -е. Обвѣянный вѣтромъ. *Осмалений сонцем та обвітряний здававсь він ще похмурнійший, ніж був.* МВ. II. 148.

Обвішати. См. **Обвішувати.**

Обвішувати, -шую, -єш, сов. в. **обвішати, -шаю, -єш,** *гл.* Обвѣшивать, обвѣшать, увѣшивать, увѣсить. *Торбинками обвішаний його повожатий.* Шевч. 89.

Обвіща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **обвісти́ти, -щу, -стиш,** *гл.* = **Оповіщати, оповістити.** *Поки що, а я панові йду обвісти́ти.* МВ. (О. 1862. I. 103).

Обвіяти, -ся. См. **Обвівати, -ся.**

Обво́дити, -джу, -диш, сов. в. **обвести, -веду́, -де́ш,** *гл.* Обводить, обвести. *Обвів його круг хати.*

Обвозити, -жу, -виш, сов. в. **обвезти, -зу, -зе́ш,** *гл.* Обвозить, обвезти.

Обво́зитися, -жуся, -зишся, сов. в. **обвезтися, -зуся, -зе́шся,** *гл.* Обвозиться, обвезтися.

Обволіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **обволокти, -лочу, -че́ш,** *гл.* 1) Обволакивать, обволочить. 2) Покрывать, покрыть, обкладывать, обложить. *Кладуть із мертвих тіл костри. Соломой їх обволікають, олію з дьогтем поливають на всякий зруб разів по три.* Котл. Ен. VI. 50.

Обво́рити, -рю, -риш, *гл.* Огородить **вор'ям**. См. **Вор'я.**

Обво́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Огородить свою усадьбу **вор'ям**.

Обворожити. См. **Обворожувати.**

Обворожувати, -жую, -єш, сов. в. **обворожи́ти, -жу́, -жиш,** *гл.* Обвораживать, обворожить, околдовать, очаровывать, очаровать. *Обворожував людей і бувало так, що занапастить чоловіка на ввесь вік.* Грин. I. 42. *Але часом, кажуть, неначе хто чоловіка обійде або обворожить.* Левиц. Пов. 26.

Обв'язати, -ся. См. **Обв'язувати, -ся.**

Обв'язувати, -зую, -єш, сов. в. **обв'язати, -жу, -жеш,** *гл.* = **Об'язувати, об'язати**.

Обв'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **обв'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* = **Об'язуватися, об'язатися.**

Обганя́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **обігня́ти, обжену, -не́ш,** *гл.* 1) Отгонять, отогнать. *Любистком мухи обганяв.* Котл. Ен. *Злодіїв обганяй та гавкай на звірюку.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 84). 2) Обгонять, обогнать (вокругъ чего). *Не позволю волів поганяти! — Позволь, мати, хоч раз обігнати.* Чуб. V. 218.

Обгепати, -паю, -єш, *гл.* Обшлепать? *Пицура* (пика), *решетом не накриєш, за три дні не обгепаєш.* Ном. № 13950.

Обги́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* Испачкаться, огадиться. *Юшкою його обмочать, чоловік обгидиться.* О. 1862. VI. 98.

Обгиналки, -лок, *ж. мн.* Бока плоскодонной лодки. Вас. 151.

Обгина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **обігнути, -ну, обігнеш,** *гл.* Огибать, обогнуть.

Обгін, -го́ну, *м.* 1) Свозка и стягиваніе срубленныхъ деревьевъ въ кучи. Шух. I. 178. 2) У гуцульскихъ пастуховъ: ворота въ помѣщеніи, хлѣвѣ для скота. Шух. I. 186.

Обгле́жувати, -жую, -єш, *гл.* = **Обглядати.** *Пішов обглежувати.* Волчан. у.

Обгляда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **обглядіти, -джу, -диш,** *гл.* Осматривать, осмотрѣть.

Обговорити. См. **Обговорювати.**

Обговорювати, -рюю, -єш, сов. в. **обговори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Обговаривать, обговорить, клеветать, оклеветать. *Та нас же осудять, обговорять кругом.* Левиц. I. 177.

Обго́втати, -ся. См. **Обговтувати, -ся.**

Обго́втувати, -тую, -єш, сов. в. **обговтати, -таю, -єш,** *гл.* Пріучать, пріучить, осваивать, освоить. *Кінь иногді який дикий, а обговтують.* О. 1862. VII. 37.

Обго́втуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **обговтатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Осваиваться, освояться, привыкать, привыкнуть.

Обгодо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **обгодува́ти, -ду́ю, -єш,** *гл.* Окармливать, окормить. *Обгодував і упоїв, так що вовк не видержав.* Рудч. Ск. I. 12.

Обголити, -ся. См. **Обголювати, -ся.**

Обголіти, -лію, -єш, *гл.* Обнажиться. *Обголіли дерева в-осени.* 2) Обѣднѣть, обнищать.

Обгольня, -ні, *ж.* Дубовая колода, обрѣзанная въ формѣ дуги, на которую пригоняють распаренное дерево для дуги. Кролев. у. Слов. Д. Эварн.

Обго́лювати, -люю, -єш, сов. в. **обголити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Обнажать, обнажить. 2) Обривать, обрить. *Взяли його у світлоньку, обголили головоньку.* Чуб. V. 983. 3) Забирать, забрать все, обобрать. *Більше за всіх нас прикащик Сухоперний обголив.* Г. Барв. 470.

Обго́люватися, -лююся, -єшся, сов. в. **обголи́тися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Обнажаться, обнажиться. 2) Обриваться, обриться. *Вибачайте, що не обголився, бо тепер гаряча пора, саме жнива.* Левиц. Пов. 205.

Обголя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Обголювати.** *Щоб голови всі обголяли.* Котл. Ен. IV. 54.

Обго́нити, -ню, -ниш, *гл.* = **Обганяти.**

Обгорілий, -а, -е. Обгорѣлый. *Стоїть обгорілий пеньок.* Рудч. Ск. II. 108.

Обгоріти. См. **Обгоряти.**

Обгорітися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Разгорѣться, начать хорошо горѣть. *Обгорітися дайте ґнотові.* Константиногр. у.

Обгорнути, -ся. См. **Обгортати, -ся.**

Обгоро́да, -ди, *ж.* Ограда, палисадъ. *Обгороди да шанці робили.* Макс.

Обгородити. См. **Обгороджувати.**

Обгоро́джувати, -джую, -єш, сов. в. **обгороди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Огораживать, огородить, загораживать, загородить, обвести, окружить. *Чоловік виноградник обгородив тином.* Єв. Мр. XII. 1. *Двір дошками обгорожений.* Рудч. Ск. *Мати Марусеньку родила, місяцем обгородила.* Лукаш. 97.

Обгороди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* 1) Окружить плетнемъ, заборомъ свой дворъ, огородъ. 2) О лунѣ, солнцѣ: быть окруженнымъ туманнымъ сіяніемъ. *Зійшов місяць із зорею та й обгородився.* Мет. 329. *Як місяць або сонце обгорожено кругом, — буде лютий мороз, а влітку вітер.* Грин. I. 254.

Обгорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **обгорну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Обворачивать, обвертывать, обвернуть, обматывать, обмотать, укрыть кругомъ. *Обгорнув його плащаницею.* Єв. Мр. XV. 46. *Обгорнула дитину ряденцем.* 2) Окучивать, окучить (растеніе). *З неділі треба картоплю обгортати.* Харьк. 3) Обкладывать, обложить, окружать, окружить, облегать, облечь, обнять. *Обгорни горщик жаром.* Черниг. *Небо хмари обгорнули. Обгорнуто таборами Єрусалим.* Єв. Л. XXI. 20. *Обгорнули наливайців леєстровиками.* К. Досв. 8. *Ще більший жаль об горнув його.* НВолын. у. *Сміх мене обгортає.* Ном. № 12297. *І обгорнули мене думки та гадки.* Федьк.

Обгорта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **обгорну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Обертываться, обворачиваться, обвернуться, закутываться, закутаться. *Обгорнулась хустиною.* Левиц. I. 27. *І встає перед його очима розгніваний Бог, обгорнувшись чорними хмарами.* Мир. ХРВ. 32. 2) Сплошь покрываться, покрыться. *Хмарами небо обгорнулося.*

Обго́ртка, -ки, *ж.* 1) Одежда, носимая въ части Галиціи женщинами вмѣсто юбки: кусокъ шерстяной матеріи, тканой полосами (поперемѣнно черной и темнокрасной), которой обвертывается женщина по рубашкѣ на мѣстѣ юбки, подвязывая ее въ поясницѣ кромкой. Гол. Од. 71. Kolb. I. 40. 2) Обложка книги. *Перегорнув обгортку.* Св. Л. 42.

Обгоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **обгорі́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* 1) Обгорать, обгорѣть. 2) Загорать, загорѣть. *Ти, дівчино чорнявая, ти, дівчино біла, ти у полі не робила, то й не обгоріла.* Чуб. V. 173.

Обграва́ти, -граю, -єш, сов. в. **обіграти, -граю, -єш,** *гл.* Обыгрывать, обыграть. *Одразу Бабич програвсь, а далі як почав він обгравати того майора.* Грин. II. 291.

Обгребти, -ся. См. **Обгрібати, -ся.**

Обгриза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **обгри́зти, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Обгрызать, обгрызть, отгрызать, отгрызть. *Така проклята з'їжа, що швидко поїсть воли, обгризе мені вуха.* Левиц. I. 521.

Обгріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **обгребти, -бу, -бе́ш,** *гл.* Огребать, огресть.

Обгрібатися, -баюся, -єшся, сов. в. **обгребтися, -буся, -бешся,** *гл.* 1) Огребать, огресть съ себя. 2) Гресть (весломъ).

Обгрузи́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Размѣсить грязь вокругъ.

Обгуби́тися, -блю́ся, -бишся, *гл.* Растерять все. *На дорозі я зовсім обгубився.* Зміев. у.

Обгу́джувати, -джую, -єш, сов. в. **обгу́дити, -джу, -диш,** *гл.* Оговаривать, оговорить, очернить.

Обгуля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Проиграться. *Виграла вона в його всі гроші... Вийшов він тоді з хати та й каже: «От, от як раз обгулявся.* Грин. II. 251.

Обгуркати, -каю, -єш, *гл.* Обвалить, оббить, производя ударами сотрясеніе. *Та ще тут буде роботи* (стіни обмазувати) *скрізь, бо як почнуть бляхарі свою роботу, то геть обгуркають не то в середині — і з окола.* Могил. у.

Обдальний, -а, -е. Болѣе далекій, нѣсколько дальше находящійся. *Од ближніх сусід і обдальних.* Вх. Лем. 441.

Обдарити. См. **Обдаряти.**

Обдаровувати, -вую, -єш, сов. в. **обдарувати, -ру́ю, -єш,** *гл.* Одарять, одарить. *Се він мене обдарував.* МВ. (О. 1862. I. 48).

Обдаряти, -ря́ю, -єш, сов. в. **обдари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* = **Обдаровувати, обдарувати.** Левиц. I. 44. *Ой підіте, скриню одімкніте, подарочки та й заберіте, усіх бояр та й обдаріте.* Грин. III. 482.

Обдати, -дам, -даси, *гл.* Дать всѣмъ.

Обде́мкуватий, -а, -е. Полный.

Обде́мок, -мка, *м.* Человѣкъ объѣвшійся, со вспученнымъ животомъ (преимущ. о дѣтяхъ). Харьк.

Обде́ржини, -жин, *ж. мн.* Счесываемая съ овчины шерсть. *Моток напряденний з обдержин.*

Обдерти, -ся. См. **Обдирати, -ся.**

Обде́ртус, -са, *м.* Оборвышъ, сорванецъ. *Мене все село і вся околиця зове майстром над майстрами, а ви, обдертуси, зовете тільки майстром.* Чуб. I. 154.

Обдже́ркати, -каю, -єш, *гл.* = **Обскубти.** *На батькові чисто чуб обджеркали, що не зосталось і одної волосини — до решти обірвали.* Грин. II. 340.

Обдзьобати, обдзюба́ти. См. **Обдзьобувати.**

Обдзьо́бувати, -бую, -єш, сов. в. **обдзьоба́ти и обдзюба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* Обклевывать, обклевать. *Ой надлетіли райські пташеньки, та обдзюбали винограденько.* Гол. *Всі ягоди на вишні обдзюбали.* Греб. 368.

Обдивитися. См. **Обдивлятися.**

Обдивлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **обдиви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Осматривать, осмотрѣть. *Обводе хату очима.... обдививсь, устав.* Мнж. 130. *Батько заплакав і пішов до комори обдивитися що вкрали.* Рудч. Ск. І. 204. *Ходім, каже, жінко, обдивимось: я тобі скажу, де на цибулю, де на моркву, де на петрушку.* Рудч. Ск. І. 183.

Обдима́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **обдути, -дую, -єш,** *гл.* Пучить, вспучивать, вспучить, вздувать, вздуть. *Живіт обдима.* О. 1861. V. 73.

Обдира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **обдерти и обідрати, -деру, -ре́ш,** *гл.* 1) Обдирать, ободрать. 2) Грабить, ограбить. *Мужика вдень обдери, а вночі обросте.* Ном. № 1256. *Церкву обдирає, а корчму латає.* Ном. № 11723.

Обдира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **обідра́тися и обдертися, обдеруся, -решся,** *гл.* 1) Обдираться, ободраться. 2) Обрываться, оборваться (о платьѣ), обнашиваться, обноситься. *Чи бачиш, як ми обідрались.* Котл. Ен. І.

Обділити. См. **Обділяти.**

Обділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **обділи́ти, -лю, -лиш,** *гл.* Надѣлять, надѣлить всѣхъ, раздѣливъ, дать всѣмъ. *Батюшка вийшов на царські врата да почав проскурою народ обділяти.* Г. Барв. 255. *Як таки можна таким маленьким кусочком вареника та всю вашу громаду обділити.* Кв. І. 256. *Куплю в'язку бубликів, то й буде чим обділити дітей.* Грин. III. 248. *Чи час дари роздавати, короваєм обділяти?* О. 1862. IV. 33.

Обдря́пати. См. **Обдряпувати.**

Обдря́пувати, -пую, -єш, сов. в. **обдряпати, -паю, -єш,** *гл.* Оцарапывать, оцарапать; обдирать, ободрать. Харьк. у.

Обдурити. См. **Обдурювати.**

Обду́рь, -рі, *ж.* Обманъ. *Обдур'ю ти зо мною жила і на мої літа не оглянулась.* Г. Барв. 87.

Обду́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **обдури́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Обманывать, обмануть. *Обдурювати якось ніяково та ще. й гріх.* Левиц. І. 108.

Обду́ти. См. **Обдимати.**

Обду́тися, -ду́юся, -єшся, *гл.* 1) Распухнуть, раздуться. *Увесь обдувся як барило.* Котл. Ен. *Він од горілки ввесь обдувся.* Котл. Ен. II. 22. 2) Опиться. *Обдувся води, аж боки росперло.*

Обезвічити, -чу, -чиш, *гл.* Изувѣчить. *Лютий, дуже лютий був... безневинно чоловіка було обезвічить.* О. 1862. V. 107.

Обезглуздити, -джу, -диш, *гл.* Лишить разсудка. *Який вас обезглуздив кат?* Котл. Ен. IV. 50.

Обезглуздіти, -дію, -єш, *гл.* Потерять разсудокъ, ошалѣть, рехнуться. *Наталка так обезглузділа, що любить запропаститшагось Петра.* Котл. НП. 374.

Обезголовити, -влю, -виш, *гл.* Обезглавить. Только у Стороженка: *Разом з обезголовленим трупом звалився з дуба чоловік.* Стор. МПр. 107.

Обеззубіти, -бію, -єш, *гл.* Лишиться зубовъ.

Обезлюдити, -джу, -диш, *гл.* Обезлюдить.

Обезлюдіти, -дію, -єш, *гл.* Обезлюдѣть.

Обезче́стити, -щу, -стиш, *гл.* Обезчестить. *Лайдак!.. Пропив усе добро, а тепер обезчестив мене.* Левиц. І. 529.

Обелець, -льця, *м.* 1) Тонкій берестовый стволъ, цѣликомъ употребляемый на ободъ колеса. Сумск. у. 2) Верхній тонкій конецъ древеснаго ствола. *Поїхав по обельці. Хата з обельців.* Лебед. у.

Обельця́ний, -а, -е. Сдѣланный изъ **обельців**. *Обельцяне колесо.* Сумск. у.

Обембе́рити, обенбе́рити, -рю, -риш, *гл.* Бросить оземь съ силой, сильно ударить. *Як обенбере ж він його* (з себе)! Мнж. 95.

Обенбе́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Шлепнуться наземь, тяжело упасть. Мнж. 187.

Обербе́нитися, -нюся, -нишся и оберб́еритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Обенберитися.** *Сидів-сидів, та мов не свіжий, обербенився шкереберть додолу.* Полт. у.

Обербенути, -ну, -неш, *гл.* = **Обемберити.** Тавр. г.

Оберб́еритися. См. **Обербенитися.**

Обере́га, -ги, *ж.* 1) Предохраненіе. *Це найкраща обереш від худоби.* 2) Предосторожность.

Оберега́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **оберегти, -режу, -жеш,** *гл.* Оберегать, оберечь, сохранять, сохранить. *Писано, що ангелам накаже оберегати тебе.* Єв. Л. IV. 10.

Оберега́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **оберегти́ся, -жу́ся, -же́шся,** *гл.* Быть осторожнымъ, беречься, поберечься. *Та й загрюзились у бакаї. Той хазяїн аж плаче та того хлопця лає, що не оберігся.* Мнж. 9.

Обере́жний, -а, -е. Осторожный.

Обережність, -ности, *ж.* Осторожность. *А Петра везли тихою ступою з обережностю.* К. ЧР. 177.

Обережно, *нар.* Осторожно. МВ. (О. 1862. І. 81).

Обере́м, -му, *м.* = **Оберемок.** Павлогр. у.

Оберемок, -мка, *м.* 1) Охапка; вязанка. *Оберемок дров.* 2) **Взя́ти на оберемок**. Взять въ охапку, на руки, взвалить на плечи. *К старій з поклоном приступивши, на оберемок ухвативши, в землянку з валу потаскав.* Котл. Ен. V. 62. *Візьміть її на оберемок да й несіть.*

Обе́рка, -ки, *ж.* Значекъ для отмѣтки своей овцы предъ выгономъ въ **полонину** — дыра въ ухѣ овцы. Шух. I. 195.

Обернути, -ся. См. **Обертати, -ся.**

Обертак, -ка, *м.* = **Обертас 2.** Вх. Зн. 42.

Оберта́ння, -ня, *с.* 1) Поворачиваніе, оборачиваніе. 2) Превращеніе. 3) Превращеніе (именованныхъ чиселъ). Кон. Ар. 2, 17.

Обертас, -су, *м.* 1) Оборотъ, поворотъ. (Рак) *з вовком закладавсь, хто швидче добіжить до якогось там місця. От вовк біжить, а рак і причепився до вовчого хвоста. Той прибіг до гряниці та й каже: обертас! — А я давно жду вас.* Г. Барв. 325. 2) Танецъ въ родѣ вальса. Подольск. г.

Оберта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **оберну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Поворачивать, повернуть, оборачивать, оборотить. *Треба обернути тоншим боком.* Уман. и Гайсин. уу. 2) — **на що**. а) Употреблять, употребить на что, для чего. *Обертати на користь собі всяку тварь.* Дещо. *Твоє святе слово на святе діло обернуть.* К. (О. 1861. VI. 33). *А добро, що наздирали з убогого люду, на потреби військовії обернене буде.* К. Досв. 219. б) = **— у що.** в) **— на свій обича́й**. Повернуть по своему. *Як тиеї води ніхто не може обернути на свій обичай, так щоб мої бжоли жадний уречи не мог.* Чуб. I. 73. 3) — **у що**. Превращать,

превратить во что. *Князьку будівлю обернули в хлів.* К. ПС. 63. **Обернути в ніщо**. Обратить въ ничто. *Обертаючи в ніщо слово Боже переказом вашим.* Єв. Мр. VII. 13. Также въ ариѳметикѣ: превращать, превратить (именов. числа). *17216 вершків обернути у верстви.* Кон. Ар. 17.

Оберта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **оберну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Обращаться, обратиться (вокругъ), поворачиваться, повернуться. *Обертайся коло мене, як торбинка коло боку.* Грин. III. 651. 2) Оборачиваться, обернуться, оглянуться. *А ти, Єво, не смутися і до мене обернися.* Чуб. I. 147. *Обертається й озирається Марина.* Левиц. I. 83. *Куди іду, обернуся, назад себе оглянуся.* Чуб. V. 264. *Обернімось трошки на себе та поміркуймо, чи не ми сами винні.* О. 1862. III. 32. 3) — **до кого, чого**. Обращаться, обратиться къ кому, чему. *На Обрітення обертаються птиці до гнізда, хлібороби до плугів.* Ном. № 523. 4) — **з ким**. Только не сов. в. Обращаться съ кѣмъ. *Тепер вони будуть знати, як з людьми ся обертати.* Грин. III. 641. 5) Возвращаться, возвратиться, успѣть отправиться и возвратиться назадъ. *Тебе б по смерть посилати, то б нажився чоловік.... — А мені здається, що госпося наче на крилах обернулась.* МВ. (КС. 1902. X. 144). *Тричи обернувся з снопами до обід.* 6) Находиться гдѣ-либо, проживать. *Та Біг знає, де ся моя рибочка оберта'ть.* Гол. IV. 494. 7) Обойтись, извернуться. *Ще хоч би не тровив торік сіна, — було б чим обернуться.* Кобел. у. 8) — **чим, у що**. Обращаться, обратиться, превращаться, превратиться во что. *Обернутись зозулею.* Мет. 257. *Обернися порося на карася.* Ном. № 119. *В сумне стогнання обертались речі.* К. ХП. 52.

Обертнем, *нар.* = **Обертом.** *Усе пішло обертнем.* Все закружилось, пошло кругомъ. МВ. (КС. 1902. X. 155).

Обертом, *нар.* 1) Круговращательно, кругомъ. 2) Голова Обертом іде. Голова кружится, идетъ кругомъ. *Голова обертом іде і у п'ятіх раз-по-раз — шпиг-шпиг.* Лебед. у.

Обжалуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Нажаловаться, пожаловаться. *Се, бачу, вони вам і обжалувались.* Кв.

Обжа́рити, -рю, -риш, *гл.* Обжечь. *Чисто всі плечі обжарив.* Рудч. Ск. II. 166.

Обжати, -ся. См. **Обжинати, -ся.**

Обже́ра, -ри, *об.* = **Обжира.**

Обжерливий, -а, -е. Прожорливый. Вх. *Лем.* 441.

Обжерти, -ся. См. **Обжирати, -ся.**

Обжива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обжитися, -живуся, -вешся,** *гл.* Обживаться, обжиться, устроиться живя гдѣ-либо.

Обжида́ти, -даю, -єш, *гл.* Поджидать. *То тоді будеш мене.... в гості обжидати.* КС. 1882. XII. 491.

Обжина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **обжати, обіжну, -неш,** *гл.* 1) Обжинать, обжать, сжать вокругъ чего. *Пшениченьку жну, а кукіль обжинаю.* Чуб. V. 859. *Де-де на стерні і будяк стояв сиротою; обжали бідолаху.* Св. *Л.* 45. 2) Обгонять, обогнать, работая серпомъ. *Вона не хутко жне. Ми як удвох жали, так я її на вісім снопів за день обжинала.* Черниг. у.

Обжина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **обжатися, обіжнуся, -нешся,** *гл.* Оканчивать, окончить жатву. *Ой жніте, женчики, обжинайтеся.* АД. I. 79.

Обжинки, -ків, *м. мн.* Окончаніе жатвы и празднество по этому случаю. Чуб. III. 226. Ум. **Обжи́ночки.** *Ой чий же то челядин обжиночки нарядив?* Чуб. III. 229.

Обжи́ра, -ри, *об.* = **Обжора.**

Обжира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **обжерти, -жеру́, -реш,** *гл.* Обжирать, обожрать, объѣсть.

Обжира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **обже́ртися, -ру́ся, -решся,** *гл.* Обжираться, обожраться. *Обжерся та й болить живіт.* НВолын. у.

Обжи́рливий, -а, -е. Обжорливый.

Обжи́рство, -ва, *с.* Обжорство.

Обзел, -лу, *м.* Каждый изъ клинковъ ножницъ. Лебед. у. *Один обзел у ножиць скривився, та й не ріжуть.* Лебед. у.

Обзеле́нкуватий, -а, -е. Зеленоватый.

Обзи́в, -ву, *м.* Отзывъ, откликъ, отвѣтъ. *Добре я стряснув двері аж тричи й питаю — хто в хаті? Обзиву не було, наче не було нікого в хаті.* Новомоск. у.

Обзива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обізватися, -звуся, -вешся,** *гл.* Отзываться, отозваться, откликаться, откликнуться, заговорить; о животныхъ: кричать, закричать. *Як зовуть, так і обзиваються.* Ном. № 7127. *Обізвалась стара мати та на тім боці моря: «Не плач, не плач, дитя мов!»* Чуб. V. 572. *Обізвався старий батько: «Чого ждеш небого?»* Шевч. 72. *Обізвався в лісі пугач.* Левиц. I. 109.

Обзира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Осматривать. *Вони обзирають її з усіх боків.* Федьк.

Обзлачний, -а, -е = **Смашний.** Вх. Уг. 254.

Обзначи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Отмѣтить знаками, обозначить. *Просив, щоб обзначить йому, — де його, а де ні.* Новомоск. у.

Обзноби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Простудить. *Коло проса любка боса ніжки обзнобила.* Гол. IV. 452.

Обзолоти́ти, -лочу, -тиш, *гл.* 1) Озолотить. О. 1862. IV. 38. *Сонце обзолотило промінням груші й вишні і квітки.* Левиц. Пов. 216. 2) Обогатить. *Чи я б тебе, доню моя, не обзолотила?* Левиц. I. 169.

Обзори, -рів, *м. мн.* Осмотръ дома и хозяйства, куда хотятъ дѣвушку выдать замужъ, или гдѣ хотятъ взять дѣвушку замужъ. Угор.

Оби, *сз.* = **Щоби.** (Пущу) *тоту дівчиницю з чорними очима, оби мені молодому водиці носила.* Гол. IV. 504.

Обиватель, -ля, *м.* Обыватель, гражданинъ.

Обида, -ди, *ж.* Обида. *Не стільки гірка обида, як злість налила її очі сльозами.* Левиц. Бов. 42. Ум. **Оби́донька.**

Обидва, *числ.* Оба. *Бігли ж обидва разом.* Єв. I. XX. 4. *Дивись в обидва й прислухайся обома. Волосний писарь і канцелярист Скоробреха, як кажуть, жевжики обидва.* Котл. НП. 350.

Обидві, *числ.* Обѣ. *Маю висіти за одну ногу, волію за обидві.* Ном. № 7308.

Оби́двоє, *числ.* = **Обоє.** *Скажімо ся поховати обидвоє в одну яму.* Чуб. V. 78.

Обиде́нкою, *нар.* За день. *Я обиденкого справлюсь: уранці поїду, а на ніч і додому.* Харьк. г. См. **Обидень.**

Обиде́нний, -а, -е. Сдѣланный въ одинъ день. *Зробіть ви обиденну сіть, таку, шоб ув один день і прялась, і сукалась, і моталась, і шоб із тії нитї і сітка плелась.* Мнж. 28.

Обидень, *нар.* На день, за день. *Да мені хліба на багато треба: я на обидень поїду.* Конот. у. *Він обидень справиться.* Конотоп. у. *Обидень не вернеться відтіля.* Борз. у. *Мені трапилося бачити, як обидень ховали дочку й матку.* О. 1862. II. 58.

Оби́дний, -а, -е. Обидный.

Оби́дник, -ка, *м.* Обидчикъ.

Оби́дниця, -ці, *ж.* Обидчица.

Оби́дно, *нар.* Обидно. *Очам видно, та ногам обидно.* Ном. № 11426.

Оби́ймиця, -ці, *ж.* Узкая дощечка, которая накладывается на дрань, когда изъ нея выдѣлывается коробка, для того, чтобы дрань не ломалась. Сумск. у.

Оби́йстя, -тя, *с.* Усадьба. *Подивився він у своїм обийстю, — аж у нього все жито в засіках.* Рудч. Ск. I. 81.

Оби́хвіст, -хвоста, *м.* Жуликъ? прохвостъ? *Там такий обихвіст, такий брехун.* Кіев. у.

Обихідка, -ки, *ж.* = **Обіхідка.** *Може якого шага уторгував би, то й було б на обихідку.* Рудч. Ск. II. 25.

Обихідчастий, -а, -е = **Обіхідчастий.** *Хата обихідчаста.*

Обичай, -ча́ю, *м.* Обычай, обыкновеніе. *Да поїдем у той край, де хороший обичай.* Мет. 30. *Не позичай, — злий обичай: як віддає, то ще й лає.* Ном. *У мене обичай — козацький звичай: хоть побачу, то й не плачу.* Чуб.

Обичайка, -ки, *ж.* 1) Ободъ, на который натягивается сито, рѣшето, бубенъ и пр. Вас. 152, 176. Сим. 91. 2) Деревянный или лубяной ящикъ, покрывающій въ мельницѣ или ручной мельницѣ верхній жерновъ и удерживающій муку. Черниг. у. Шух. I. 146, 264, 284.

Обичайний, -а, -е. Обыкновенный. МВ. III. 124. Вх. Уг. 254. См. **Звичайний.**

Обібрати, -ся. См. **Оббірати, -ся.**

Обігнати. См. **Обганяти.**

Обігнути. См. **Обгинати.**

Обіграти. См. **Обгравати.**

Обігріти, -рію, -єш, *гл.* Обогрѣть.

Обід, о́боду, *м.* Ободъ. Рудч. ЧП. 250. Ум. **Обідець.**

Обід, -ду, *м.* 1) Обѣдъ. *Ой був Сава в Немирові в ляхів на обіді.* Макс. **Становити обід**. Устраивать поминальный обѣдъ. 2) *мн.* **Обіди**. Обѣденное время. *Уже обіди. Сонце гріє.* Греб. 352. *Були вже пізні обіди, а люде з церкви ще не вийшли.* Левиц. I. 25. 3) **До-обід**. До обѣда. *Як би поспав до обід, так приснився б ведмідь.* Ном. № 11308. Ум. **Обідець, обідонько.** Рудч. ЧП. 205. *Для тебе тещенька обідець готує.* Грин. III. 526.

Обідання, -ня, *с.* Обѣданіе. *Ой снідання, обідання, гіркий мій обіде.* Грин. III. 312. — *Чом не обідаєш, моя душечко? — Біс тебе бери з обіданням.* Чуб. V. 1133.

Обідати, -даю, -єш, *гл.* Обѣдать. *Чи обідала, чи не обідала, аби рід одвідала.* Ном. № 7274.

Обіддя, -дя, *с. соб.* Ободья. *Вози добрі кінські і чумацькі, обіддя міцне.* Левиц. I. 106.

Обідець, -дця, *м.* Ум. отъ **обід.**

Обідець, -дця, *м.* 1) Ум. отъ **Обід.** Ободокъ. 2) Кольцо, колечко. *Ой там Павлусь з крамом стане, з хорошим крамом — обідцями. Усім дівочкам роспродає, дівці Галочці даром дає.* Чуб. III. 127.

Обіди́тельно, *нар.* Обидно. Зміев. у.

Обідити. См. **Обіжати.**

Обідник, -ка, *м.* = **Обидник.** Грин. I. 22.
Обідни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Сдѣлать бѣднымъ.
Обідни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Обѣднѣть.
Обідній, -я, -є. Объдній. *Та збудила мене мати в обідню годину.* Мет. 20.
Обідні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Обѣднѣть. *Обіднів один чоловік.* ЗОЮР. I. 46.
Обідняшній, -я, -є. Объденный. *І вечері ніколи не варила, усе обідняшню юшку тьопали.* Г. Барв. 505.
Обідонько, -ка, *м.* Ум. отъ **обід.**
Обідранець, -нця, *м.* Оборванецъ. *Обідранці пішли в танці, голобокі пішли в скоки.* Ном. № 12485.
Обідранка, -ки, *ж.* Оборванная женщина.
Обідрати, -ся. См. **Обдирати, -ся.**
Обіжа́ти, -жаю, -єш, сов. в. **обідити, -джу, -диш,** *гл.* Обижать, обидѣть. *Старший брат обіжає меншого.* Стор. I. 21. *Обідив я тебе бідненьку вчора.* Г. Барв. 282.
Обіжда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* = **Обіжати.** Г. Барв. 439. МВ. (О. 1862. III. 36). *Тяжкий гріх обіждати і всякого чоловіка не то що сироту.* Кв. I. 188.
Обіз, обозу, *м.* = **Обоз.** *За татарми обіз іде, за обозом — кінь турецький.* Гол. I. 97.
Обізватися. См. **Обзиватися.**
Обіздріти, -дрю, -риш, *гл.* 1) Увидѣть. Борз. у. 2) **Поки сонце обіздріє**. Пока роса спадетъ. Мнж. 187.
Обіздрітися, -рюся, -ришся, *гл.* Оглянуться. Федьк.
Обізнавати, -знаю, -єш, сов. в. **обізвати, -знаю, -єш,** *гл.* 1) Знакомить, познакомить, ознакомить. 2) Узнавать, узнать кого. *Більш обізнали мене люде, стали наймати.* Г. Барв. 315.
Обізрітися, -рю́ся, -ришся, *гл.* = **Обіздрітися.**
Обійма́ння, -ня, *с.* Обниманіе. Левиц. I. 184. К. ЦН. 270.
Обійма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **обня́ти, -німу, -меш,** *гл.* 1) Обнимать, обнять, обхватывать, обхватить. *Обніміте ж, брати мої, найменшого брата.* Шевч. *Одну ручку в головоньку, а другою обіймала.* Лукаш. 238. 2) Охватывать, охватить. *Страх обняв його.* Єв. *Л.* I. 12. *Журба обняла.* Чуб. V. 154. *Стала їх темна нічка обіймати.* АД. I. 118. 3) О водѣ: заливать, залить. *Уже лужки-бережки вода й обняла.* КС. 1883. II. 378.
Обійматися, -маюся, -єшся, сов. в. **обня́тися, -німуся, -мешся,** *гл.* Обниматься, обняться. *Ой сидять вони* (голуби) *та й цілуються, сивими крильцями обіймаються.* Лукаш.
Обійми, -мів, *с. мн.* Объятія. *Маруся сама була в хаті, сиділа на лаві, хитаючи в обіймах недужу свою дитину.* МВ. II. 178.
Обійми́ти, -му, -меш, *гл.* = **Обняти.** *Сам так го обіймив.* Федьк.
Обіймище, -ща, *с.* Обхватъ. *Такі дуби верш, що по півтора обіймища.* Рудч. Ск. II. 106.
Обійня́ти, -йму́, -меш, *гл.* = **Обняти.** *Стара як обійняла її, то й з рук не пускає.* МВ. (О. 1862. III. 35).
Обійстя, -тя, *с.* = **Обийстя.** Св. *Л.*
Обійти, -ся. См. **Обіходити, -ся.**
Обік, *нар.* Рядомъ, возлѣ. *Здорова була, дівчинонько! — як на струні брязнуло обік мене.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Виступає. Обік його жіночка небога.* Шевч. II. 21.

Обікласти, -ся. См. **Обкладати, -ся.**

Обікрасти. См. **Обкрадати.**

Обілля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Облити.** *Обілляли мене дрібненькії сльози.* Чуб. V. 60.

Обілля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* = **Облитися.** *Ніч настане — слізоньками обілляюсь.* Чуб. V. 467.

Обіпе́рти, -ся. См. **Обпірати, -ся.**

Обіпрати. См. **Обпірати.**

Обіпря́сти. См. **Обпрядати.**

Обіп'я́сти, -ся. См. **Обпинати, -ся.**

Обіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **обрати, оберу́, -ре́ш,** *гл.* Избирать, избрать. *Ми оберем собі ватажком Марка.* Стор. МПр.

Обірвати, -ся. См. **Обривати, -ся.**

Обірка, -ки, *ж.* Веревка, продѣтая въ крайнія петли нижняго края рыболовной сѣти. Харьк. г.

Обірни́к, -ка, *м.* 1) Навозъ. Вх. Зн. 42. 2) У гуцульскихъ мастеровъ (мосяжним), дѣлающихъ украшенія изъ мѣди: родъ круглаго долотца съ остріемъ трубочкой — для выбиванія кружковъ изъ мѣдной пластинки. Шух. Г. 278.

Обірок, -рку, *м.* Бракъ, что-нибудь негодное.

Обіруч, *нар.* Обѣими руками. *Схопила за плечі обіруч невістку.* Г. Барв. 369. *Вона мене як схопить за шию обіруч.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Обіручки, *нар.* = **Обіруч.** МВ. II. 112.

Обіручний, -а, -е. На двѣ, обѣ руки. Угор. — **столець**. Верстакъ для строганія. Части: **головач** — доска, которая придерживаетъ, **цапок** — доска, которая подкладывается. Вх. Лем. 441.

Обісіти, -сію, -єш, *гл.* Надоѣсть. *Думаю одружиться, — обісіло вже молодикувать.* Шевч. (О. 1862. V. 12).

Обісмілитися. См. **Обісмілюватися.**

Обісмілюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **обісмілитися, -люся, -лишся,** *гл.* Дѣлаться, сдѣлаться смѣлѣе, осмѣлиться. *Мовчав він, то дітвора обісмілювалась і підійшли до його ступнів з-на десять.* Св. Л. 192.

Обіспати, -сплю, -спиш, *гл.* Заснуть. *Люде вже облягли та обіслали.* КС. 1883. XII. 698.

Обіссати, -ссу, -ссеш, *гл.* Обсосать.

Обіссатися, -ссуся, -ссе́шся, *гл.* Обсосаться, пососать чрезъ мѣру. *Дитина блює, — то воно обіссалось.* Харьк. г.

Обісхну́ти, -хну, -неш, *гл.* = **Обсохнути.**

Обіськати. См. **Обськавати.**

Обітерти. См. **Обтирати.**

Обітниця, -ці, *ж.* Обѣщаніе, обѣтъ. К. Бай. 132. *Давала вона сама собі обітницю до віку вічнього не розлучатися з чоловіком.* Г. Барв. 141.

Обітріти, -рію, -єш, *гл.* = **Обвітріти.** *Станьмо тутечка підождімо, поки сонце обітріє.* Дума. *Що воно таке, Архипе, обітріє?.. — Се як вітром перейде під час існходу сонця, от сонце і обітріє.* К. Исторія возс. Руси. I. 341.

Обітря, -ря, *с.* = **Обвітря** (Квітки) *напували пахощами обітря.* Мир. ХРВ. 61.

Обітя́ти, -тну, -неш, *гл.* = **Обтяти.** *Вона мені молодому кучерики обітяла.* Грин. III. 629.

Обіхідка, -ки, *ж.* 1) Обиходъ, текущій расходъ. *Та є трохи, що треба на обіхідку.* Зміев. у. 2) Хата безъ огорожи.

Обіхідливий, -а, -е. Обходительный. *Вона обіходлива з народом.* Г. Барв. 132.

Обіхідність, -ности, *ж.* Обиходъ, потребность. *В мене є хліба на мою обіхідність.*

Обіхідчастий, -а, -е. Неогороженный. Мнж. 187. *Хата зробилась обіхідчаста.* Стор. I. 26.

Обіхо́дити, -джу, -диш, сов. в. **обійти, -йду, -деш,** *гл.* 1) Обходить, обойти. *Обійди, серденько моє, по за вишневим садочком.* Мет. 60. *Я ж тії річеньки та кругом обійшла.* Чуб. V. 539. 2) Объ одеждѣ: сходиться. См. **Обходити.**

Обіходитися, -джуся, -дишся, сов. в. **обійтися, -ду́ся, -дешся,** *гл.* 1) Обходиться, обойтись, довольствоваться. *Як є гроші — розійдуться, а як нема — обійдеться.* НВолын. у. *Обійдеться Великдень без гречаної паски.* Ном. № 5201. 2) — **з ким**. Обходиться, обращаться съ кѣмъ. *Свати дуже гарно з нами обіходилися.*

Обіцянка, -ки, *ж.* Обѣщаніе. *Обіцянка — цяцянка, а дурневі радість.* Ном.

Обіця́ти, -ця́ю, -єш, *гл.* Обѣщать. *Лучче не обіцяти, як слова не держати.* Ном. № 10677. *Ой ніхто ж не винен, іно рідная мати, ой бо вона обіцяла за мене дати.* Чуб. V. 231.

Обіця́тися, -ця́юся, -єшся, *гл.* Обѣщаться. *Він мені обіцявся теличку, та хоч би свинку дав.* Харьк. *Обіцявся всім дружкам по перстінку дати.* Лукаш. 94.

О́біч, *нар.* 1) Въ сторонѣ. 2) = **Побіч.**

Обіщати(-ся), -щаю(-ся), -єш(-ся), *гл.* **Обіцяти, -ся.**

Об'їда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **об'ї́сти, -ї́м, -їси,** *гл.* Объѣдать, объѣсть.

Об'їдатися, -даюся, -єшся, сов. в. **об'ї́стися, -ї́мся, -їсися,** *гл.* Объѣдаться, объѣсться.

Об'їзджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **об'їхати, -ї́ду, -деш,** *гл.* Объѣзжать, объѣхать. *Хто просто где, той дома ночує, а хто об'їзжає, той в лісі блукає.* Ном. № 11404.

Об'їзд, -ду, *м.* Объѣздъ. *Як поїде на об'їзд, то сьогодня дома буде, а як поїде навпростець — і завтра не буде.* Ном. № 11407.

Об'їздити, -джу, -диш, *гл.* Объѣздить, изъѣздить.

Об'їзди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* = **Об'їзджати.**

Об'їма́нка, -ки, *ж.* = **Обіймання.** Ум. **Об'їманочка.** *Минулися напоєчки та й об'їманочки, лише, ді, мя не минули тяжкі здиханочки.* Гол. II. 419.

Об'їсти, -ся. См. **Об'їдати, -ся.**

Об'їхати. См. **Об'їзджати.**

Обкаджувати, -джую, -єш, сов. в. **обкади́ти, -джу, -диш,** *гл.* Кадить, покадить вокругъ чего. Желех.

Обка́кати, -каю, -єш, *гл.* Дѣтск. Замарать, опачкать испражненіями.

Обкакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Дѣтск. Омараться, опачкаться испражненіями.

Обкаля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Испачкать, опачкать. 2) Опачкать испражненіями.

Обкаля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* 1) Испачкаться, опачкаться. 2) Опачкаться испражненіями. *Дитина сидить у запічку — обкалялась.* Драг. 14.

Обкапати. См. **Обкапувати.**

Обкапувати, -пую, -єш, сов. в. **обкапати, -паю, -єш,** *гл.* Окапывать, окапать, закапать. *Обкапали таки мені юпку свічкою на Страстях.* Харьк.

Обквацятися, -цяюся, -єшся, *гл.* Испачкаться. *Обквацявся як порося.* Вх. Зн. 24.

Обквітча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* 1) Убрать цвѣтами, надѣть вѣнокъ. *Ми б її* (дівчину).... *калиною обквічали.* Нп.

I. Обкида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **обкидати, -даю, -єш,** *гл.* 1) Обкидывать, обкидать. 2) Забрасывать забросать. *Обкидали мене болотом.* 3) Обметывать, обметать. *Обкидай комір заполоччу.*

II. Обкида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **обки́нути, -ну, -неш,** *гл.* Откидать, откинуть. *Обкинь сніг коло кошари, щоб можна було випустить овечки на двір.* Васильк. у.

Обкидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **обкидатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Откидывать, откидать отъ себя. **Діла не обкидаєшся**. Столько дѣла, что не успѣешь всего сдѣлать. Мир. Пов. І. 128.

Обкипати, -наю, -єш, сов. в. **обкипіти, -плю, -пиш,** *гл.* — **кро́в'ю**. Покрываться, покрыться кровью. *Нагайка-дротянка з кілка не звисає, моє біле тіло кров'ю обкипає.* Чуб. V. 621. *Що наша копійка? Кров'ю обкипіла.* МВ. (О. 1862. III. 77).

Обкиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **обки́снути, -ну, -неш,** *гл.* Сильно обмокать, обмокнуть. *Рибалка обмокне, обкисне.* Мнж. 172.

Обкілювати, -люю, -єш, *гл.* Задѣлать, забрать стѣну вертикально поставленными жердями, сдѣлать стѣну изъ такихъ жердей. Каменец. у.

Обкіски, -ків, *м. мн.* Праздникъ по окончаніи косьбы. Галиц.

Обкіт, -ко́ту, *м.* Время рожденія овецъ. Александров. у. О. 1862. V. Кух. 32.

Обклад, -ду, *м.* Дифтеритъ.

Обклада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **обкласти, -кладу́, -де́ш,** *гл.* Обкладывать, обложить.

Обкладатися, -даюся, -єшся, сов. в. **обікластися, обкладуся, -дешся,** *гл.* 1) Обкладываться, обложиться. 2) Ложиться, лечь спать. *Обіклались ото вже люде й спать, а в моєї хазяйки горить світло.* Грин. І. 60.

Обкладки́, -док, *ж. мн.* = **Обклад.** Харьк.

Обкла́сти, -ду́, -де́ш, *гл.* = **Обікласти.**

Обклеїти. См. **Обклеювати.**

Обкле́ювати, -кле́юю, -єш, сов. в. **обклеїти, -кле́ю, -їш,** *гл.* Обклеивать, обклеить.

Обко́вувати, -вую, -єш, сов. в. **обкувати, -кую́, -єш,** *гл.* 1) Оковывать, оковать кусокъ металла, обдѣлать ковкою. *Я його* (залізо) *сам буду на горен класти, а ви тільки молотом обковуйте.* Чуб. II. 239. 2) Оковывать, оковать. *Обкували себе золотом.* Левиц. І. 299. 3) Куковать, покуковать вокругъ чего. *Нехай соловейко гніздо в'є, а сива зозуленька обкує.* Нп.

Обко́нати, -наю, -єш, *гл.* Остричь (овцу). Мнж. 182.

Обколупати. См. **Обколупувати.**

Обколупувати, -пую, -єш, сов. в. **обколупати, -лаю, -єш,** *гл.* Облупливать, облупить, обковыривать, обковырять. *Занехаяні і обколупані негодою будинки-кам'яниці.* К. (О. 1861. II. 233).

Обкопати, -ся. См. **Обкопувати, -ся.**

Обкопувати, -пую, -єш, сов. в. **обкопа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Окапывать, окопать. *З неділі будемо леваду обкопувати.* Харьк.

Обко́пуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **обкопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Окапываться, окопаться.

Обкори́ти, -рю́, -риш, *гл.* = **Обкорувати.** Вх. Зн. 42.

Обкорувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Очистить отъ коры (дерево). *Обкорувати колоду.* Рк. Левиц.

Обкосити. См. **Обкошувати.**

Обкоситися, -шуся, -сишся, *гл.* Окончить косьбу.

Обкошувати, -шую, -єш, сов. в. **обкоси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Скашивать, скосить вокругъ. *Траву коси, а пеньки обкошуй.*

Обкотити, -кочу, -тиш, *гл.* — **отару**. Позаботиться о стадѣ овецъ во время ягненія. *Обкотили отару, постригли; тепер щитають старих особе, а ягнята особе.* О. 1862. V. Кух. 33.

Обкрада́ти, -даю, -єш, сов. в. **обкрасти и обікрасти, -краду, -деш,** *гл.* Обворовывать, обворовать, обокрасть. *В тім лісі жили розбійники і давно нахвалялись батька її обікрасти.* Рудч. Ск. І. 202.

Обкрутити, -ся. См. **Обкручувати, -ся.**

Обкрутнути, -ся. См. **Обкручувати, -ся.**

Обкручувати, -чую, -єш, сов. в. **обкрути́ти, -чу́, -тиш, одн. в. обкрутну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Окручивать, окрутить, окрутнуть вокругъ чего, обвертывать, обвернуть, обмотать, кругомъ обвязать. *Його вхопив страшний камінь Крутько* (на дніпровых порогах) *й обкрутив кругом себе.* Левиц. Пов. 351. *Показуючи застромлену в рукаві голку, обкручену ниткою.* Стор. І. 185.

Обкручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **обкрути́тися, -чу́ся, -тишся, одн. в. обкрутну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Окручиваться, окрутиться вокругъ чего, кружиться. *Танцюючи, вони разів двадцять обкрутяться по покоях.* Ком. І. 27. 2) Обматываться, обмотаться чѣмъ.

Обкувати. См. **Обковувати.**

Обкурити, -ся. См. **Обкурювати, -ся.**

Обкурювати, -рюю, -єш, сов. в. **обкури́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Окуривать, окурить. *Чого ж він не при собі? Хиба обкурили або обпоїли чим вражі дочки?* Мир. Пов. І. 163.

Обкурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **обкуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Окуриваться, окуриться. *Обсіявся маком свяченим, обкурився ладаном.* Рудч. Ск. ІІ. 31.

Обкусати. См. **Обкушувати.**

Обкутати. См. **Обкутувати.**

Обкутувати, -тую, -єш, сов. в. **обкутати, -таю, -єш,** *гл.* Окутывать, окутать, плотно завернуть. Рудч. Ск. І. 193.

Обкушувати, -шую, -єш, сов. в. **обкуса́ти, -са́ю, -єш,** *гл.* Обкусывать, обкусать.

Облав, -ву, *м.* 1) = **Облава.** 2) Облава. Вх. Зн. 42.

Облава, -ви, *ж.* Толпа, окружающая что-либо. *Поперед себе вражих ляхів облавою пруть.* Нп. *Ходить по хатах, а жінки облавою його обступили.* Г. Барв. 325.

Облавок, -вка, *м.* Бортъ (судна). *Тогді козаки у каюки скакали, тую галеру за мальовані облавки брали та на пристань стягали.* АД. І. 218.

Облавом, *нар.* Сплошной массой. *Як почало роставати, то вода йшла рівчачками, а тепер, як дуже ростам, — йде облавом.* Волч. у.

Обла́годити, -джу, -диш, *гл.* 1) Поправить, починить. 2) Приготовить. *Вже й сани облагодив, а снігу й досі нема.*

Облагодитися, -джуся, -дишся, *гл.* Устроиться; поправить, починить. *Повітка похилилась на бік, покрівля світиться, стріхи обсмикані, огорожа сиплеться. Нема за що облагодитися московці.* Левиц. І. 57.

Облада, -ди, *ж.* Недвижимое имущество, имѣніе. *Жити на своїй обладі.*

Обладувати, -дую, -єш, *гл.* Владѣть, обладать. МВ. І. 137. *Мій брат буде обладувати полем.* Рк. Левиц. *Володимир князь царством всім обладує.* Драг. 249.

Обладувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Приготовить, снарядить. *Обладували вози в дорогу.*

Облаз, -зу, *м.* Стремнина, крутизна, обрывистая скала, обрывъ. Угор. Шух. І. 79.

Облазити, -жу, -зиш, сов. в. **облізти, -зу, -зеш,** *гл.* 1) Облѣзать, облѣзть, слѣзать, слѣзть. *Чогось шерсть на собаці облізла.* 2) Лупиться, облупиться. Рудч. Ск. II. 53. *Од сонця шкура на носі облазить.* Харьк.

Облазни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Одурачить, оставить въ дуракахъ. Вх. Уг. 254.

Облак, -ка, *м.* 1) = **Оболок 1.** Угор. 2) = **Оболок 2.** *Вилетів він трохи не під самі облаки.* Грин. II. 12 — 13. Ум. **Облачок.** Гол. III. 409. *Сам сідаєт під облачок, меч сі кладе на столичок.* Гол. І. 172.

Облама́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Обломить. *Як сів комар на маковці, ввесь мак обламав.* Чуб. III. 173.

Облапати. См. **Облапувати.**

Облапування, -ня, *с.* Ощупываніе.

Облапувати, -пую, -єш, сов. в. **облапати, -паю, -єш,** *гл.* Ощупывать, ощупать. *Став він облапувати* (круг себе). Мнж. 130. *Треба тебе скрізь облапати, бо мені здається, що гроші в тебе.*

Облатати, -ся. См. **Облатувати, -ся.**

Облатування, -ня, *с.* Чинка чьей-либо одежды.

Облатувати, -тую, -єш, сов. в. **облата́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* 1) Класть, положить заплаты, починять, починить, положивъ заплату. 2) **— кого.** Постоянно чинить чью-либо одежду, починить чьи-либо одежду и бѣлье (все), положить заплаты на чьи-либо одежду и бѣлье. *Нема кому ні обіпрать, ні облатать — треба женитися.* Ном. № 8845. *Та їх* (діти) *треба обшить, треба й облатать.* Мил. 222. 3) Дѣлать срубъ въ колодцѣ? обгородить латами? *Ой у полі криниченька та й облатаная.* Чуб. V. 911. 4) **Облатати боки.** Отколотить. *Мене виганяють, кийом боки облатають.* Грин. III. 159.

Облатуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **облата́тися, -та́юся, -єшся,** *гл.* Чинить, починить свою одежду, бѣлье. *Попереду було мене обминає, знать сороми́ться свого дрантя; а як облатався, обшився, став на панка схожий, тоді почав до мене підступати.* Левиц. І. 143.

Облачок, -чка, *м.* Ум. отъ **облак.**

Облаяти, -лаю, -єш, *гл.* Разругать.

Облаятися, -лаюся, -єшся, *гл.* Разругаться. *Він облаявся зо всіми.* Васильк. у.

Обле́жати, -жу, -жиш, *гл.* Пролежать дольше чѣмъ слѣдуетъ. *Як облежит лен, то насіня облетит.* Вх. Лем. 441.

Облекши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Облегчить. Желех.

Обле́сливий, -а, -е. Льстивый. *Там такий хитріш та облесливий чоловік, що лестками і душу з тебе вийме.* Берд. у. *Лащився мов облеслива собака.* Полт.

Облесливість, -вости, *ж.* Льстивость. Желех.

Облесливо, *нар.* Льстиво. *Ласкаво та облесливо говорила з ним.* Левиц. Пов. 263.

Обле́сний, -а, -е = **Облесливий.** Мнж. 187. *Подобалась вона Люборацькій, бо облесна була.* Св. Л. 83.

Облесник, -ка, *м.* Льстецъ.

Обле́сність, -ности, *ж.* = **Облесливість.** Желех.

Облесно, *нар.* = **Облесливо.**

Облести́ти. См. **Облещувати.**

Облеті́ти, -лечу́, -ти́ш, *гл.* 1) Облетѣть (вокругъ); переносно: быстро объѣжать. *Мов сизая голубонька село облетіла.* Шевч. 2) Обсыпаться. *Щось її* (грушу) *трусить: вже грушки обсипались і лисця облетіло.* Рудч. Ск. І. 66.

Облечи́, -чу, -чеш, *гл.* Надѣть. *Облечу я жупан.* Вх. Лем. 441.

Облещувати, -щую, -єш, сов. в. **облести́ти, -щу, -стиш,** *гл.* Льстить, прельщать, прельстить.

Обливальник, -ка, *м.* Парень, обливающій водой въ **обливаний понеділок**. Желех.

Обливаний понеділок. Понедѣльникъ праздника Пасхи, когда существуетъ обычай обливать другъ друга водой. Желех.

Облива́ння, -ня, *с.* Обливаніе.

Облива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **облити, обіллю, -ллєш,** *гл.* Обливать, облить. *Як згадаю миленького, обливають сльози.* Чуб. V. 327.

Облива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **облитися, обіллюся, -ллєшся,** *гл.* Обливаться, облиться. *Там дівчина та полощеться, полощеться, обливається.* Мет. 118.

Обли́гати. См. **Облигувати.**

Обли́гувати, -гую, -єш, сов. в. **обли́гати, -гаю, -єш,** *гл.* Обманывать, обмануть. *Хто більш і не облигує нашого братчика, як не ця жидова.* Лохв. у. *А це вже облигав його.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Облизати, -ся. См. **Облизувати, -ся.**

Облизень, -зня, *м.* Первоначально: облизываніе себя. **Ззісти облизня** говорилось сперва о собакѣ: разсчитывала получить ѣду, но ничего не получила, лишь облизалась. Отсюда уже о людяхъ: **піймати, вхопити, ззісти облизня**. Получить отказъ, потерпѣть неудачу. Котл. НП. 352. *Ріпиця, як той цуцик, вхопивши облизня...* Сим. 231. *От же той жевжик піймав у вас облизня: мов тертого хріну понюхав.* Харьк. у. **Дати облизня**. Отказать кому. См. **Облизуватися.**

Облизування, -ня, *с.* Облизываніе.

Облизувати, -зую, -єш, сов. в. **облизати, -жу, -жеш,** *гл.* Облизывать, облизать. **Облизати макогін**. Потерпѣть неудачу. Св. Л. 240.

Облизуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **облизатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Облизываться, облизаться. *Собака облизується: мабуть шось украв уже та ззів.* Харьк. *Потоцький притулився в куточку і слуха* (собі хвалу), — *аж облизується,* — такъ пріятно ему было слышать похвалы собственной особѣ. Стор. I. 188. *Усі їдять, а він тільки облизується* — первоначально о собакѣ, а затѣмъ и о людяхъ и не только о ѣдѣ, а о всякомъ положеніи, при которомъ кто-либо не можетъ получить желаемаго и имѣющагося у другихъ. *Йому довелось тільки облизатися, бачивши, як той купив собі землю.* Отсюда — **облизня піймати**. (См.).

Обли́ну́ти, -ну, -неш, *гл.* Облетѣть.

Облипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **обли́п(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Облипать, облипнуть. *Одежа коло вас облипла.* Котл. Ен.

Облити, -ся. См. **Обливати, -ся.**

Облихосло́вити, -влю, -виш, *гл.* Очернить, обнести, озлословить. *Та бодай їх путь заклекотіла, як вони мене отак облихословили, хто його зна за віщо і про що.* Богодух. у.

Обличчя, -чя, *с.* Лицо. *Прийняв він* (янголь) *на себе обличчя цара.* Рудч. Ск. II. 160. *На обличчя був препоганий.*

Облишити, -шу, -шиш, *гл.* Оставить, бросить. *Ні вже, облиште з кожухом, тепер шити ніколи: треба молотити.* Кобел. у. *Облиш уже, не займай його.* Константиногр. у. *Мене облишила любая дівчина.* Чуб. V. 107.

Облишитися, -шуся, -шишся, *гл.* Не стать, не хватить. *Сновигає: вже й одежі й харчу облишився.* О. 1862. VI. 54. *У його вода мабуть скоро облишиться.* Валк. у.

Обліг, -логу, *м.* Давно непаханное поле. *А в моєї родини пшениці ланами, в мене молодої лежить облогами.* Гол. I. 239. *Ой куди були ярії пшениці, тепер туди облоги.* Чуб. V. 468. См. **Обліжок.** *Упав сніжок на обліжок.* Чуб. V. 401.

Обліжний, -а, -е. 1) = **Облоговий 1.** 2) = **Облоговий 2.** *Обліжна хороба; обліжний дощ.*

Обліжок, -жка, *м.* Ум. отъ **обліг.**

Облізковий, -а, -е = **Обапольний.** *Облізкові дошки.* Кобел. у.

Облізок, -зка, *м.* = **Обаполок.** Кобел. у.

Облізти. См. **Облазити.**

Облій, -ло́ю, *м.* Протаявшій, покрытый водою снѣгъ.

Облікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Признать, счесть. *Його ні за що мають, облікували за ледащо.* Васильк. у. *Його ще за панів усе село облікувало за всьогосвітнього злодія.* Васильк; у.

Облімок, -мка, *м.* У гребенщиковъ: нижняя часть рога отъ основанія его. Вас. 163.

Обліпити. См. **Обліплювати.**

Обліплювання, -ня, *с.* Облѣпливаніе, облѣпка, оклеиваніе, оклейка.

Обліплювати, -плюю, -єш, сов. в. **обліпити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Облѣплять, облѣпить, оклеивать, оклѣить. 2) Тѣсно окружать, окружить, обсѣсть. *Дівчата та молодиці обліпили.* Левиц. ПЙО. I. 486.

Обліта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Облетать, облетѣть. *Я ж би тую Україну кругом облітала.* Чуб. V. 5.

Облітку, *нар.* Лѣтомъ. *Це було саме облітку.* Харьк.

Облічи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Счесть, сосчитать. *Облічив усе добро.*

Облічи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* Сдѣлать разсчетъ. *Пив, гуляв цілий тиждень, а як облічився з шинкарем, то й нічим заплатити.*

Обло́га, -ги, *ж.* 1) Осада. *Наливайком козаки з облоги визволились.* К. ЦН. 309. 2) Каждое изъ наклонно идущихъ бревенъ, изъ которыхъ сдѣланъ желобъ для спусканія срубленныхъ деревьевъ съ горы. См. **Ризи.** Шух. I. 179. 3) *мн.* облоги. Оконная рама. Вх. Зн. 42.

Облоговий, -а, -е. 1) Относящійся къ непаханному полю. *Облогове сіно.* 2) Повсемѣстный. *Облогова хороба на дітей — скрізь мруть.* О дождѣ: обложной, затяжной. *Облоговий дощ.* Мнж. 148.

Облогувати, -гую, -єш, *гл.* О полѣ: лежать невоздѣланнымъ. *Трете літо вже оці дві десятині облогують.* Харьк.

Обложе́нець, -нця, *м.* Осажденный.

Обложи́ти, -жу́, -жиш, *гл.* 1) = **Обікласти.** *Пан обложив біля себе робітників.* Грин. I. 217. 2) Уложить (спать). *Я обложив її з дітьми, — було це уночі.* Новомоск. у. 3) Обложить, осадить. *Ой ні, не татари, — християнська сила, мов хмарами грімучими табор обложила.* К. Досв. 7. 4) *безл.* **Його обложило**. У него распухла шея — при дифтеритѣ, а также при заушницѣ. Екатеринославск. г.

Обложи́тися, -жу́ся, -жишся, *гл.* 1) = **Обікластися 1.** *Стань, каже, серед церкви, обложись вальками і возьми з собою торбинку груш.* Рудч. Ск. II. 29. *Зеленіли то там, то там, обложившись полями, хутірські сади.* Мир. ХРВ. 8. 2) Окружить себя. *Обложився дітьми, як дід онучами.* Ном. № 9185.

Обло́ки, -ків, *м. мн.* = **Оболоки.** *Буйний вітер, розгонь хмари, облоки очисть.* Чуб. V. 2. *Сидить Господь Ісус Христос на святих облоках.* Грин. III. 148.

Обломити, -млю, -миш, *гл.* Обломать, сломать. *Мій кінь стані не простоїть, моя зброя кілка не обломить.* Чуб. V. 151.

Обломитися, -млюся, -мишся, *гл.* Обломиться, сломаться. *Вісь обломилась.* К. I. 48.

Обло́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Обожраться.

Облуд, -да, *м.* Названіе злого духа. Чуб. I. 191.

Облу́да, -ди, *ж.* 1) *Лицемѣріе*, притворство, обманъ. *Хто облудов віддихає, най нігди щастя не має.* Гол. I. 299. 2) *об.* Лицемѣръ, лицемѣрка, притворщикъ, притворщица. *Гадалам ся, мій миленький, втопити, щоб з тобою, облудою не жити.* Гол. I. 282. *Ой не жаль же мі того вина й меду, же 'м пив, ой но мі жаль, же 'м з облудов оженив.* Гол. IV. 207. 3) Призракъ; обманный видъ; только видъ внѣшній, а въ дѣйствительности того, что должно быть, нѣтъ. Мнж. 187. *Тремтів, як на дереві облуда.* Полт. *Облуда одна стоїть, а яка хата хороша була.* Екатериносл. г. *Літав до однієї жінки змій, та так її перевів, що тілько одна у неї чоловіча облуда.* Мнж. 9. Ум. **Облудка.**

Облу́дка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **облуда.** 2) Оболочка верхняя, кожица (напр., яблока). *Як положиш кислицю у піч спектись, то шкура їй репне. У всякій кислиці у середині є сік і воздух; од тепла сік закипа і з його робиться пара, а воздух роздається.... і вони розривають облудку.* Дещо.

Облудний, -а, -е. Лицемѣрный, притворный. *Який тепер світ облудний.* Чуб. V. 4. *Облудна мова.*

Облудник, -ка, *м.* Лицемѣръ, притворщикъ.

Облудниця, -ці, *ж.* Лицемѣрка, притворщица.

Облудність, -ности, *ж.* Лицемѣріе, притворство.

Облу́дно, *нар.* Лицемѣрно, притворно.

Облу́зати, -заю, -єш, *гл.* Ошелушить.

Облук, -ка, *м.* 1) Согнутый пруть, дуга (отдѣльно и какъ часть снарядовъ). Шух. I. 224, 225. 2) Лука сѣдла. Шух. I. 252.

Облупа́ти, -ся. См. **Облупувати, -ся.**

Облупити, -ся. См. **Облуплювати, -ся.**

Облуплений, -а, -е. Ободранный. **Знають як облупленого (кого)**. Превосходно знаютъ, насквозь видятъ. Мнж. 168.

Облуплювати, -плюю, -єш, сов. в. **облупити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Обдирать, ободрать, очистить, снять кожу, шелуху. *Дав яєчко та ще й облупи.* Ном. № 2700. *Йому облупи*

та ще і в рот положи. Ном. № 2700. *Бодай вас луп облупив.* Харьк. г. 2) Обобрать, ограбить.

Облуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **облупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Обдираться, ободраться, облупиться, обвалиться. *Хати не обмаже: облупиться, обсиплеться.* Г. Барв. 224.

Облупувати, -пую, -єш, сов. в. **облупа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Обковыривать, обковырять, отрывать, отбивать, отбить обмазку. *Щоб не облупувало дощем огради, залізом покрили.* Харьк. г. *Облупала стіну, — буду знову мазати, бо погано було.* Харьк.

Облу́пуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **облупатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Объ обмазкѣ: отставъ, отпадать, отпасть. *Стіна облупалася.*

Облюби́ти, -блю́, -би́ш, *гл.* Полюбить. *Ой як би я учинив зроду над тобою, коль я собі облюбив тебе ще змолоду.* Гол. II. 413.

Облюдні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Вилюдніти.** *Лубен.* у.

Обляга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **облягти́, -ля́жу, -жеш,** *гл.* 1) *Ложиться*, лечь, расположиться вокругъ. *Облягли собаки кругом стерва.* 2) Окружать, окружить. *Ой уже ж наші славні запорожці та й невеселі стали: ой облягли їх, облягли москалі та всіма сторонами.* ЗОЮР. II. 256. 3) Осаждать, осадить. *Турки, татари брами облягли і вже патриарсі голову з плеч зняли.* Чуб. I. 160. 4) *Ложиться*, лечь, улечься. *Люде саме облягли — поснули кріпко, не достукаєшся.* Г. Барв. 99. *Вороженьки спать обляжуть, — піду погуляю.* Чуб. 5. 557. 5) Только сов. в. Слечь. *Обліг мій братчик, лежить.* 6) О ночи: наступать, наступить. *Як облягла ніч, — він і виїхав.* Мнж. 31. *Отто йдуть та йдуть, і облягла їх ніч,* — т. е. застигла ихъ ночь. Мнж. 42.

Обляги, -гів, *м. мн.* Время, когда ложатся спать. *Як бачилась, так і бачуся з Павлусем в старечі обляги.* Г. Барв. 233.

Обля́гма, обля́гома, *нар.* Въ то время, когда ложатся спать. *А вона вернулась уже додому дуже облягома, а на другий день і захворіла.* Кобел. у.

Облягти. См. **Облягати.**

Облягти́ся, -ля́жуся, -жешся, *гл.* Лечь (спать). *Як вернулась, уже батько й мати обляглися.* Г. Барв. 236.

Облямівка, -ки, *ж.* Кайма, обшивка. Вас. 155.

Обля́мка, -ки, *ж.* = **Облямівка.** Вх. Лем. 441.

Облямо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **облямувати, -му́ю, -єш,** *гл.* Окаймлять, окаймить. КС. 1893. ХП. 449. *Лице кругом облямоване кучерявою білою чуприною та хвилястою бородою.* Г. Барв. 251.

Облямуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Окаймляться. *Облямувалось берегами широке озеро.* Щог. Сл. 102.

Обля́пати, -ся. См. **Обляпувати, -ся.**

Обля́пувати, -пую, -єш, сов. в. **обля́пати, -паю, -єш,** *гл.* Забрызгивать, забрызгать крупными большими брызгами.

Обля́пуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **обля́патися, -паюся, -єшся,** *гл.* Обрызгиваться, обрызгаться большими, крупными брызгами.

Обля́скати, -каю, -єш, *гл.* = **Обляпати.** *Я так обляскала у віск запаску.* Кролев. у.

Облячи́, -ля́жу, -жеш, *гл.* = **Облягти.** Желех.

Обля́шити, -ся. См. **Обляшувати, -ся.**

Обля́щувати, -шую, -єш, сов. в. **обля́шити, -шу, -шиш,** *гл.* Ополячивать, ополячить. *Ти кажеш, що жінка мене обляшила.* К. ЧР. 217.

Обля́щуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **обля́шитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Ополячиваться, ополячиться.

Обмазати, -ся. См. **Обмазувати, -ся.**

Обмазувати, -зую, -єш, сов. в. **обмазати, -мажу, -жеш,** *гл.* 1) Обмазывать, обмазать. *Замісила глину, полізла в піч, обчистила, обмазала.* Рудч. Ск. II. 56. 2) Пачкать, выпачкать.

Обмазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **обмазатися, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) Быть обмазываемымъ, обмазаннымъ. *Поки ще та хата обмажеться до краю, то її тричи дощі обполощуть. Небо сірими хмарами обмазалось,* — т. е. покрылось. Мир. ХРВ. 60. 2) Выпачкиваться, выпачкаться.

Обмаїти. См. **Обмаювати.**

Обмакого́нити, -ню, -ниш, *гл.* = **Обмакотирити.** *Добре обмакогонили дитину — неначе бритвою.* Харьк.

Обмакоти́жити, -жу, -жиш, *гл.* = **Обмакотирити.** Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Обмакоти́рити, -рю, -риш, *гл.* Остричь очень низко при самомъ тѣлѣ. *Оце обмакотирили хлопця, що й тіло світиться.* Харьк. у.

Обмалкувато, *нар.* = **Обмаль.** *Та воно таки бач сього борошна обмалкувато буде, нічого вже тут казати.* Новомоск. у.

Обмаль, *нар.* Маловато. *Пшениці у нас тепер обмаль, не вродила.* Павлогр. у.

Обмальо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **обмалювати, -люю, -єш,** *гл.* Окрашивать, окрасить, расписывать, расписать красками. *Труну збудувати ще й обмалювати.* Чуб. III. 155. 2) Обрисовывать, обрисовать.

Обмальовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **обмалюватися, -лю́юся, -єшся,** *гл.* 1) Быть окрашиваемымъ, расписаннымъ (красками). 2) Обрисовываться, обрисоваться. *Богиня Сонце* (в колядках) *обмальовується такими блискучими фарбами.* Левиц. Світ. 10.

Обмана, -ни, *ж.* 1) Обманъ, надувательство. *Як будеш посилати обманою, то будеш в сирій землі пропадати.* Грин. III. 237. *Це вже світова обмана та й годі: учора осьмушечка була півкопи, а сьогодні три гривні.* Лебед. у. 2) *об.* Обманщикъ, обманщица. *Дівчино-рибчино, яка ж ти обмана!* Грин. III. 209. Ум. **Обманонька.**

Обманити. См. **Обманювати.**

Обманний, -а, -е. Обманный, обманчивый, лживый. *Смерте ж моя возбранная, ой яка ж ти обманная, — чом ти мене не звістила, як до мене приходила?* Грин. III. 144.

Обманник, -ка, *м.* Обманщикъ. *А ти зрадник, ти обманник і тись мя обманив.* Чуб.

Обманниця, -ці, *ж.* Обманщица.

Обманювати, -нюю, -єш, сов. в. **обманити, -ню́, -ниш,** *гл.* Обманывать, обмануть. *Оттак наші сіромахи жидів обманюють: виніс сім мішків із погріба глини та шажка й луп!* Ном. № 10595. *Наталка обманювала вас, коли казала, що ви їй не рівня.* Котл. НП. 355.

Обмари́ти, -рю́, -риш, *гл.* Произвести галлюцинацію, обмануть, обморочить. *Здавалося шкапа, аж ослін! — аже ж обмарило. Це він не приходив, а так мене щось*

обмарило. Лебед. у. *Блукаю в лісі: відкіля не вийду, знову на те ж місце, неначе нечиста сила обмарила мене.* Канев. у.

Обмаслити, -лю, -лиш и обмасльо́нити, -ню, -ниш, *гл.* Обмаслить, помаслить.

Обмастити. См. **Обмащувати.**

Обмах, -ху, *м.* Обхвать. *Дуби утовшки на обмах.* Харьк. у.

Обмахало, -ла, *с.* Опахало, которымъ отгоняютъ мухъ. Сторожъ бахчи иронично о себѣ: *На баштані стій обмахалом цілісінький день: птиця клює, дітвора краде.* Лебед. у.

Обмахлярува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Обмошенничать.

Обмахнути, -ся. См. **Обмахувати, -ся.**

Обмахо́рити, -рю, -риш, *гл.* = **Обмахлярувати.** *Він мене зовсім обмахорив.* Кіев.

Обма́хувати, -хую, -єш, сов. в. **обмахну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Обмахивать, обмахнуть, смахнуть.

Обма́хуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **обмахну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Обмахиваться, обмахнуться, отмахнуться. *Обмахувався, оборонявся руками.* Левиц. Пов. 165.

Обмацати, -ся. См. **Обмацувати, -ся.**

Обмацки, *нар.* Ощупью.

Обмацування, -ня, *с.* Ощупываніе.

Обмацувати, -цую, -єш, сов. в. **обмацати, -цаю, -єш,** *гл.* Ощупывать, ощупать. Драг. 48. *Він обмацав її скрізь.*

Обмацуватися, -цуюся, -єшся, сов. в. **обмацатися, -цаюся, -єшся,** *гл.* Ощупывать, ощупать себя или вокругъ себя. *Обмацавсь — шило коло мене.* Грин. II. 336.

Обмащувати, -щую, -єш, сов. в. **обмасти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* 1) Обмасливать, обмаслить, обсаливать, обсалить. 2) Обмазывать, обмазать глиной. *Піч до неї і говорить: «Дівко, дівко, обмасти мене!»* Чуб. II. 67.

Обмаювати, -маюю, -єш, сов. в. **обмоїти, -маюїш,** *гл.* Украсить зеленью. (Од клечання) *в хаті стало як у садочку: і зелено, і запашно... Отак обмаївши, раділа стара, позираючи на прибрану хату.* Св. Л. 273.

Обмежити. См. **Обмежувати.**

Обмежувати, -жую, -єш, сов. в. **обмежити, -жу, -жиш,** *гл.* Проводить, провести межу вокругъ, обмежевать, ограничивать, ограничить.

Обмерза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **обме́рзти, -зну, -неш,** *гл.* Обмерзать, обмерзнуть. *Прийде марець, то обмерзне старцю палець.* Ном. № 413. *Сірий вовк тут опинився, обмерз, забовтався.* Греб. 385.

Обмерлий, -а, -е. Обмершій, впавшій въ обморокъ. *Її принесли додому обмерлу.* Мир. Пов. І. 171.

Обмертвіти, -вію, -єш, *гл.* Лишиться сознанія, обмереть. МВ. II. 109.

Обмерти. См. **Обмірати.**

Обме́сти́. См. **Обмітати.**

Обметиця, -ці, *ж.* 1) Остатки муки на жерновахъ и ящикѣ, покрывающемъ ихъ, обыкновенно обметаемые. **Ухопив як собака обме́тиці**. Потерпѣлъ неудачу. Ном. № 12156. 2) Родъ вышивки. Шух. І. 155, 156.

Обмива́ння, -ня, *с.* Обмываніе, омовеніе. *Це обмивання треба зробити по заході сонця.* Чуб. І. 123.

Обмива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обмити, -мию, -єш,** *гл.* Обмывать, обмыть. *Узяв чобіт, пішов обмивать до ставка.* Рудч. Ск. I. 67. Значить еще: мыть, обмывать кого либо постоянно, обмыть. *Треба* (діти) *й обіпрать, треба й обчесать, треба й обмивать.* Мил. 222. *Жінка обшиє, обмиє, нагодує, ще й поськає.* О. 1862. IV. 77.

Обмива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обмитися, -миюся, -єшся,** *гл.* Обмываться, обмыться, омываться, омыться.

Обми́ла, -ли, *ж.* 1) = **Помилка.** *Обмила не заплата.* Ном. № 13271. 2) Раст. Омела. Шух. I. 18.

Обмилитися. См. **Обмилитися.**

Обміля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **обмилитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Ошибаться, ошибиться. *Це він обмилився: треба дві копійки, а він дав три.* Пирят. у. *Слухайте, тату: у вас, чи пак у мене, буде синок, — сказала я, обмилившися з радощів.* Г. Барв. 279. *Я бачу, що тута добре обмиливсь.* Греб. 349.

Обмина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **обмину́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Обходить, обойти, пропускать, пропустить. *Обминає Ганна великі биті шляхи, іде вона ярами та долинами.* Левиц. I. 62. *Кругом тебе живуть воріженьки, та нікуди обминути.* Мет. 60.

Обминува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* = **Обминути.** *Ввесь мак обламав, тільки одну да маківку да й обминував.* Чуб. III. 173.

Обминути. См. **Обминати.**

Обмину́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Разъѣхаться съ кѣмъ въ дорогѣ.

Обмислити, -слю, -лиш, *гл.* Снабдить. *Ми тебе і хлібом, і одежою обмислимо.* К. ЧР. 264. *На попа за се козацтво нарікало... Роковщиною його не обмисляло.* К. МБ. X. 3.

Обми́ти, -ся. См. **Обмивати, -ся.**

Обми́тити, -чу, -тиш, *гл.* Обложить таможенной пошлиной.

Обмівни́й, -а́, -е́. Клеветническій. Желех.

Обмівни́к, -ка, *м.* Клеветникъ. Желех.

Обмівни́ця, -ці, *ж.* Клеветница. Желех.

Обміжний, -а, -е. Пограничный, межевой.

Обміжок, -жка, *м.* Узкая полоса земли между нивами. Харьк. г.

Обміна, -ни, *ж.* = **Відміна.** Звенигор. у.

Обміни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Обмѣнить. Рудч. Ск. II. 130. **Хліб обмінити**. При сватовствѣ обрядовый обычай: обмѣнять хлѣбъ сватовъ на хлѣбъ родителей невѣсты. Г. Барв. 257. *Обмінили хліб, а в неділю й весілля.* Мир. ХРВ. 14. 2) Купить свѣчу въ церкви. *Свічку обмінить, старцям грошенят роздасть.* Кв. *Оце тобі шажок, — свічку обмінищ Божі Матері.* Сим. 179. 3. Измѣнить. *То Савка раду обмінив.* Мкр. Г. 63.

Обмінок, -нка, *м.* = **Відмінок.** Рк. Левиц.

Одмінча, -чати, *с.* = **Відмінча.** Рк. Левиц.

Обмінювати, -нюю, -єш, сов. в. **обміня́ти, -ня́ю, -єш,** *гл.* Обмѣнивать, обмѣнять.

Обмінюватися, -ню́юся, -єшся, сов. в. **обмінятися, -ня́юся, -єшся,** *гл.* Обмѣниваться, обмѣняться. *Самими писанками було обмінююсь, як христосуюсь із подругами.* Г. Барв. 64.

Обміня́ння, -ня, *с.* Обмѣнъ. *Пав'яний вінець до вінчання, срібний перстінь до обміняних.* Гол. IV. 548.

Обміня́ти, -ся. См. **Обмінювати, -ся.**

Обміра́ння, -ня, *с.* Летаргія.

Обміра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **обме́рти, обімру, -реш,** *гл.* 1) Обмирать, обмереть; впадать, впасть въ летаргію. *Привели до неї одну нашу таки бабу, стару престаренезну, що недавно обмірала і на тім світі була.* ЗОЮР. І. 304. 2) Впадать, впасть въ обморокъ. *Як почне пані обмірати та стогнати, та в крик викрикувати!..* МВ. (О. 1862. III. 60).

Обмірко́вувати, -вую, -єш, сов. в. **обміркува́ти, -ку́ю, -єш,** *гл.* Обдумывать, обдумать. *Вона й зробить усе, і доглядить усього, і обміркує все.* МВ. II. 19.

Обміркуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Разсудить, обсудить, размыслить. *Обміркуйся гаразд.* МВ. II. 112.

Обмірок, -рка, *м.* Недозрѣвшее, засохшее зерно. См. **Замірок.**

Обміря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **обміряти, -ряю, -єш,** *гл.* 1) Измѣрять, измѣрить. 2) Обмѣривать, обмѣрить.

Обміта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **обмести, -мету, -те́ш,** *гл.* Обметать, обместь. *І криниченьку обрубить, і василечком обмете.* Чуб. III. 150. *Візьми вінок та обмети біля хати.* Харьк.

Обмітка, -ки, *ж.* = **Обметиця 2.** Шух. I. 170.

Обміть, -ті, *ж.* Стремнина или водоворотъ съ быстрымъ теченіемъ. Вас. 173.

Обмішка, -ки, *ж.* Отруби или мука, подмѣшиваемыя къ корму домашнихъ животныхъ. Кіев. г.

Обмо́ва, -ви, *ж.* Злословіе, клевета, наговоръ. *Най же нас обох поховають, нехай же людські обмови устануть.* Гол. І. 202. *Я гордував обмовою людською.* К. ЦН. 259. Ум. **Обмовонька, обмовочка.**

Обмо́вити. См. **Обмовляти.**

Обмовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **обмо́вити, -влю, -виш,** *гл.* Наговаривать, наговорить, обговаривать, обговорить, злословить, оклеветать. *Не любить мене свекруха, обмовляє мене.* МВ. І. *Не по правді мене обмовляєте! Я не злодійка, пані.* МВ. (О. 1862. III. 70).

Обмовонька, обмо́вочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **обмова.**

Обмока́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **обмокнути, -ну, -неш,** *гл.* Обмокать, обмокнуть, намокать, намокнуть. *Розсохлась була діжка, а налив води, то й обмокла. Сидів горобець на крокві, в його крильця обмокли.* Грин. III. 663.

Обмоли́твувати, -вую, -єш, *гл.* Дать молитву роженицѣ. Рк. Левиц.

Обмолодь, -ді, *ж.* Молодые побѣги. Радом. у.

Обмоло́т, -ту, *м.* Окончаніе молотьбы.

Обмоло́ти, -мелю, -леш, *гл.* Обмолоть.

Обмолотини, -тин, *ж. мн.* Окончаніе молотьбы и угощеніе по этому случаю. *Всі обмолотини попили, а вдова ще й не починала молотити.* Г. Барв. 263. *Таких обмолотин ще ніхто не справляв молотникам.* Г. Барв. 327.

Обмолотися, -мелюся, -лешся, *гл.* 1) Обмолоться. *Камінь у млині вже обмоловся.* Васильк. у. 2) Окончить молоть.

Обмолотити. См. **Обмолочувати.**

Обмолоти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Окончить молотьбу.

Обмоло́чувати, -чую, -єш, сов. обмолоти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Обмолачивать, обмолотить, смолотить. *Треба увесь овес обмолотити. Як би навіть обмолотив того озереда, ще б корців зо два жита взяв.* Драг. 3.

Обморок, -ку, *м.* — **бере́ кого́.** Дурно кому. *Мене обморок бере, такі млію... Руки, ноги трусяться.* Г. Барв. 212.

Обморока, -ки, *ж.* = **Морока.**

Обморочити. См. **Обморочувати.**

Обморочувати, -чую, -єш, сов. в. **обморо́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Одурять, одурить, *лишить* сознанія.

Обмоскалити, -ся. См. **Обмоскалювати, -ся.**

Обмоска́лювати, -люю, -єш, сов. в. **обмоскалити, -лю, -лиш,** *гл.* Обрусять, обрусить. Желех.

Обмоскалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **обмоскалитися, -люся, -лишся,** *гл.* Русѣть, обрусѣть.

Обмостити. См. **Обмощувати.**

Обмота́ти, -ся. См. **Обмотувати, -ся.**

Обмо́тувати, -тую, -єш, сов. в. **обмотати, -таю́, -єш,** *гл.* Обматывать, обмотать. *То росплете, то круг шиї тричи обмотав* (коси). Шевч.

Обмо́туватися, -туюся, -єшся, сов. в. **обмота́тися, -та́юся, -єшся,** *гл.* Обматываться, обмотаться.

Обмочити. См. **Обмочувати.**

Обмочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* Замачиваться, замочиться. *Хоч по шию в воду та до свого роду, хоча й обмочуся — в роду обсушуся.* Чуб. V. 474.

Обмо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **обмочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Обмачивать, обмочить.

Обмо́щувати, -щую, -єш, сов. в. **обмости́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* Обкладывать, обложить чѣмъ. *Посадив у возик, обмостив подушками.* Грин. II. 225.

Обмурзаний, -а, -е. = **Замурзаний.** *Лохв.* у.

Обмурзатися, -заюся, -єшся, — *гл.* = **Замурзатися**. *Лохв.* у.

Обмуровувати, -вую, -єш, сов. в. **обмурувати, -ру́ю, -єш,** *гл.* Обводить, обвести каменной стѣной. *Обмурував двір білим каменем; а ворітечка з жовтої меді.* Мет. 338.

Обмуровуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **обмуруватися, -ру́юся, -єшся,** *гл.* Ограждаться, оградиться каменной стѣной.

Обнатужити, -ся. См. **Обнатужувати, -ся.**

Обнатужувати, -жую, -єш, сов. в. **обнатужити, -жу, -жиш,** *гл.* Обременять, обременить. *Обнатужили його роботою.* Харьк. г.

Обнатужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **обнатужитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Обременяться, обремениться, быть обремененнымъ. *Обнатужитися роботою.* Зміев. у.

Обне́сти́. См. **Обносити.**

Обнизати. См. **Обнизувати.**

Обнизувати, -зую, -єш, сов. в. **обнизати, -жу, -жеш,** *гл.* Унизывать, унизать. *Усі груди так і обнизала намистом з червінцями.* Кіев. г.

Обника́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Обойти, вездѣ заглядывая. *Він там обникає і по сусідських хатах, і по огородах, і скрізь.* Сим. 198. *Мов собака обникав усе село, заглядаючи в кожен двір.*

Обніж, -жі, *ж.* = **Обніжжя.** *Вже бжола за обніжжу летіла, гудучи.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Обніжжя, -жя, *с.* 1) Часть стола подъ крышкой, въ которой находятся выдвижные ящики. Вх. Зн. 42. 2) Цвѣточная пыль у пчелы на ногахъ, *Липов. у.*

Обніжок, -жка, *м.* 1) = **Обміжок.** Ном. № 10172. *Упав сніжок на обніжок.* Мил. 65. 2) *мн.* Шерсть съ овечьихъ ногъ. О. 1861. IX. 178. Вас. 198. 3) *мн.* Перекладины между ножками стола или стула.

Обніма́ння, -ня, *с.* = **Обіймання.** Котл. Ен. *На хвилину з милим обнімання, довгі роки горя-горювання.* К. Досв. 121.

Обнімати, -ся, *гл.* = **Обіймати, -ся.**

Обнімчити. См. **Обнімчувати.**

Обнімчувати, -чую, -єш, сов. в. **обні́мчити, -чу, -чиш,** *гл.* Онѣмечивать, онѣмечить.

Обно́ва, -ви, *ж.* 1) Обнова, обновка. *Чого се тобі так треба сорочки тії? — Обнови заманулось.* МВ. (О, 1862. I. 89). 2) Откидной воротник шубы. Гол. Од. 17, 76.

Обновець, -вця, *м.* Первый снѣгъ. Вх. Уг. 255.

Обновити, -ся. См. **Обновляти, -ся.**

Обновля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **обновити, -влю́, -виш,** *гл.* Обновлять, обновить.

Обновлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **обновитися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Обновляться, обновиться. *Діла добрих обновляться, діла злих загинуть.* Шевч.

Обно́сити, -шу, -сиш, сов. в. **обне́сти́, -несу́, -се́ш,** *гл.* 1) Обносить, обнести. *Він так щиро всіх обносить горілкою.* 2) Злословить на кого, клеветать, оклеветать. Вх. Зн. 42.

Обносити, -ся. См. **Обношувати, -ся.**

Обношувати, -шую, -єш, сов. в. **обноси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Обнашивать, обносить. *Обноси мої чоботи, бо на мене вони тісні.* 2) Обрывать, оборвать украдкой. фрукты съ деревьевъ. *Дітвора всі груші обносила.*

Обно́шуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **обноситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Обнашиваться, обноситься. *Звісно, у дорозі трошки обносивсь.* Стор. I. 205. *За дорогу припала пилом, обносилась, обтопталась.* Г. Барв. 241.

Обночува́ти, -чую, -єш, *гл.* Переночевать. *Рідні — крий Божа Мати, та ні в кого обночувати.* Ном. № 9338.

Обночуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Стать на ночлегъ.

Обнюхати. См. **Обнюхувати.**

Обню́хувати, -хую, -єш, сов. в. **обнюхати, -хаю, -єш,** *гл.* Обнюхивать, обнюхать.

Обня́ти, -ся. См. **Обіймати, -ся.**

Обобічний, -а, -е. Находящійся по обѣимъ сторонамъ рѣки.

Обов'язати, -ся. См. **Обов'я́зувати, -ся.**

Обов'язковий, -а, -е. Обязательный. Желех.

Обов'язок, -зку, *м.* Обязательство; обязанность, долгъ.

Обов'я́зувати, -зую, -єш, сов. в. **обов'язати, -жу, -жеш,** *гл.* Обязывать, обязать.

Обов'я́зуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **обов'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Обязываться, обязаться.

Ободи́стий, -а, -е. Согнутый, дугообразный. *В ободистих голоблях коняка краще везе як у рівних.* Рк. Левиц.

Ободня́к, -ка́, *м.* Человѣкъ, дѣлающій ободья. Радом.

Ободувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Выгинаться ободомъ. Мнж. 187.

Ободя́к, -ка, *м.* Колесо съ цѣльнымъ ободомъ. Подляс.

Ободяри́тися, -рюся, -ришся, *гл.* Оправиться, окрѣпнуть. *Кінь був плохий, та замучений, а тепер ободярився.* Харьк.

Обо́є, обо́х, обо́м, обома, *числ.* Обое. Въ приложеніи къ людямъ **обоє** употребляется только въ томъ случаѣ, если говорится о мужчинѣ и женщинѣ вмѣстѣ. *Є в мене криниця край перелазу, та вмиємось, милесенький, обоє разом.* Чуб. V. 54. Ум. **Обойко.**

Обо́з, -зу, *м.* Лагерь, станъ. *Сина посилав до військового обозу, а сам знав одну церкву.* К. ЧР. 14. *Пусти мене, коменданте, з обозу до дому.* Чуб. V. 332.

Обо́зний, -ного, *м.* Въ старомъ козацкомъ войскѣ: высшій военный чиновникъ, завѣдывающій обозомъ и артиллеріей, начальникъ штаба. *Забрали гетьмана Остряницю, обозного Сурлика.* Стор. М. Пр. 161.

Обойко, *числ.* Ум. отъ **обоє.** *Хлопець і дівчинка, обойко як з воску вилились у матір.* ЗОЮР. II. 33.

Оболо́к, -ка, *м.* 1) Окно. *По під мій оболок до другої ходить.* Гол. III. 389. 2) *мн.* Оболоки. Лазурь небесная. *Це, що ми бачим над собою синє, до це ще не небо, а це оболоки, а те, шо ходить по під оболоками, до то хмара.* Чуб. I. 2. См. **Облак.**

Оболо́на, -ни, *ж.* 1) Кожа, оболочка. Вх. *Лем.* 441. 2) Оконное стекло. 3) Дверца кареты. ЗОЮР. II. 54. Ум. **Оболонка.** МВ. (О. 1862. I. 92). *А з оболонками вікно в садочок літом одчинялось.* Шевч.

Оболо́нь, -ні, *ж.* Низменное луговое пространство. Мкр. Н. 23. *В чистім полі на оболоні там іграв коник вороненький.* Нп. *Приїхав гість та й став на поміст, роспустив коні по всій оболоні.* Ном. стр. 291, № 32.

Обомліти, -млію, -єш, *гл.* Обомлѣть. *То удова, старая жона, коня уздріла, — вся обомліла.* Макс.

Обопільний, -а, -е. Взаимный, обоюдный. Чуб. VI. 339.

Обопільність, -ности, *ж.* Взаимность. Чуб. I. 276.

Обопільно, *нар.* Взаимно. *Не долюбляв тільки батько удови, що така вона своєумка, непокірлива; не долюбляла і вона його обопільно.* МВ. II. 79.

Обора, -ри, *ж.* 1) Загонъ (загороженное мѣсто для скота). *Сімсот овець на оборі.* Нп. *Тобі, мати, новії обори, мені давай рябії корови.* Мет. 2) Желобокъ въ видѣ круга, сдѣланный циркулемъ или подобнымъ инструментомъ въ деревѣ — напр., чтобы вырѣзать дно круглаго сосуда или для инкрустированія предмета втискиваемымъ въ желобокъ металломъ. Шух. I. 250, 277, 281. 3) Круглая дыра въ обуви, сквозь которую протягиваются волоки. Шух. I. 121.

Оборати, -рю, -реш, *гл.* Обойти плугомъ.

Обора́тися, -рю́ся, -решся, *гл.* Окончить запашку.

Оборіг, -рога, *м.* Крыша на четырехъ столбахъ, подъ которой складываютъ сѣно или разный хлѣбъ; она опускается по мѣрѣ убыли находящагося подъ ней. Гол. Од. 35. Шух. I. 108. *Ой лишу я косу в стозі, граблі в оборозі.* Гол. II. 418. *Як жито в оборозі, то надія в Бозі.* Ном. № 10130. **Ходити оборога**. Святочная игра (на праздникъ Пасхи); въ церковной оградѣ четыре человѣка соединяются внизу, а два стоятъ у нихъ на плечахъ и такъ ходятъ. То же см. **Вежа, Дзвіниця**. МУЕ. III. 44. Ум. **Оборожок.**

Обороватий, -а, -е. Круговидный. Шух. I. 284.

Оборожень, -жня, *м.* = Оборожина. Желех.

Оборожина, -ни, *ж.* Столбъ въ **оборозі**. Вх. Зн. 42. Желех.

Оборона, -ни, *ж.* Защита, оборона. *Сорока в ворони просить оборони.* Ном. № 1566.

Оборонець, -нця, *м.* Защитникъ, заступникъ. *Мали пани на Вкраїні добрі оборонці, звірилися сотникові уманському Гонті.* Нп.

Оборонити, -ся. См. **Обороняти, -ся.**

Оборо́нний, -а, -е. Защитительный. *Не бійсь, каже батько, оборонна рука є! Він тебе поб'є, то й йому не минеться.* Черниг. г.

Оборо́нник, -ка, *м.* = **Оборонець.** Ум. **Оборонничок.** *Батечку, мій голубчику, мій оборонничку, моя затулочко, оборони мене від лихої години, від невірної дружини.* Г. Барв. 274.

Обороня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **оборонити, -ню́, -ниш,** *гл.* Защищать, защитить. *Він од вовків оборонить.* Чуб. *Оборони мене й мою матінку од лютого ворога.* Стор. І. 77. *Як би оддала дочку заміж, то й мала б, хто вас обороняв би.* Котл. НП. 367.

Обороня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **оборони́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Защищаться, защититься. *Сей і втікав, і оборонявся.* Стор. М. Пр. 84.

Оборо́тати, -таю, -єш, *гл.* Ошелушить зерно. *Ячмінь оборотають на логазу. Товчуть у ступі два рази, раз оборотають, другий раз гладять на чисто.* Вх. Зн. 42. *Та оборотай лучче, легше буде після гладити.*

Оборо́тянипя, -ці, ж. Пшено **оборонене**, но еще не **віяне** и не **глажене**.

Оборса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Обвязать, перепутывая веревки. *Оборсай ко мені постоли.* Вх. Зн. 17.

Обо́руч, *нар.* = **Обіруч.** *Підняв його оборуч.* О. 1862. VIII. 9.

Обосоніж, *нар.* = **Босоніж.** *Цілу зіму проходять обосоніж і онучон не знають.* О. 1861. X, 39.

Обочини, -чин, *ж. мн.* Боковая часть дороги.

Обпада́ти, -да́ю, -єш, *с. в.* **обпасти, -паду́, -деш**, *гл.* 1) Опадать, опасть. *Вже лист обпадає з дерева.* 2) — **кого́**. Нападать, напасть со всѣхъ сторонъ.

Обпалити. См. **Обпалювати.**

Обпалювати, -люю, -єш, сов. в. **обпалити, -лю, -лиш,** *гл.* Обжигать, обжечь.

Обпарити. См. **Обпарювати.**

Обпарювати, -рюю, -єш, сов. в. **обпарити, -рю, -риш,** *гл.* Опаривать, опарить.

Обпаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **обпасти, -пасу, -сеш,** *гл.* Выпасать, выпасть хорошо. *Обпасіть же, хлопці, добре коні, бо як рушимо, до тогді їм буде не до їжі.* Васильк. у.

Обпасинкувати, -кую, -єш, *гл.* Обломать побѣги на стебляхъ табаку, кукурузы и пр.

Обпаскуджувати, -джую, -єш, сов. в. **обпаску́дити, -джу, -диш,** *гл.* Опачкивать, опачкать, огадить.

Обпаскуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **обпаскудитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Обмарываться, обмараться, огадиться. *Дитина обпаскудилась.*

Обпасти. См. **Обпадати, обпасати.**

Обпатрати. См. **Обпатрювати.**

Обпатрювати, -рюю, -єш, сов. в. **обпатрати, -раю, -єш,** *гл.* 1) Обмывать, обмыть, заботиться о чистотѣ чьего тѣла. *Вона їх обмиває, обпатрює, обшиває, задягає.* 2) Ощипывать перья у птицъ, предварительно опаривъ кипяткомъ.

Обпе́рти, -ся. См. **І. Обпірати, -ся.**

Обпивало, -ла, *м.* Много пьющій. Рудч. Ск. II. 84.

Обпива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обпити, обіп'ю, -єш,** *гл.* Опивать, опить. *Чи може його обпили, або об'їли?*

Обпива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обпитися, обіп'юся, -єшся,** *гл.* Опинаться, опиться. *Обпивсь та й заснув у трахтирі.* Мнж. 142.

Обпина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **обіп'ясти, -пну, -неш,** *гл.* Опяливать, опялить, обтягивать, обтянуть, покрывать, покрыть. **— хвартух, попередник**. Надѣвать, надѣть передникъ. *Ой фартушок обіп'яла, чоботоньки вбула.* Гол. I. 59.

Обпина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **обіп'ястися, -пнуся, -нешся,** *гл.* Покрываться, покрыться, опялиться. *Обіп'явся рядном.*

Обпи́нка, -ки, *ж.* = **Обгортка 1.** Гол. Од. 71.

Обписати. См. **Обписувати.**

Обпи́сувати, -су́ю, -єш, сов. в. **обписа́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Описывать, описать. *Приїхали комисари, ввесь світ обписали.* Ном. стр. 291. № 37.

Обпита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Спросить (всѣхъ). *Оббігав, обпитав усе село.* Васильк. у.

Обпити, -ся. См. **Обпивати, -ся.**

I. Обпіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **обпе́рти и обіпе́рти, обіпру, -реш,** *гл.* Опирать, опереть. *Обпер драбину на стіну.*

II. Обпіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **обіпрати, обперу, -реш,** *гл.* — **кого**. Стирать, постирать бѣлье чье. *Діти мої, дітенята, люта зіма буде, а хто мене, стару матір, обпірати буде?* Н. п. *Та їх* (діти) *треба обшить, треба облатать, треба й обіпрать.* Мал. 222.

I. Обпіра́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **обпе́ртися и обіпертися, обіпруся, -решся,** *гл.* Опираться, опереться, упираться, упереться.

II. Обпіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **обіпра́тися, обперуся, -ре́шся,** *гл.* Мыть, помыть себѣ бѣлье.

Обплескати, -плещу, -щеш, *гл.* 1) Похлопать кругомъ рукою. *Обплескала хліб долонею, а тоді і в піч посадила.* 2) Оклеветать, обнести.

Обплести, -ся. См. **Обплітати, -ся.**

Обплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обпливти и обплисти, -ву, -веш,** *гл.* Обпливать, обплыть.

Обпліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **обплести, -плету, -те́ш,** *гл.* 1) Оплетать, оплести. *І василечком обмете, і барвіночком обплете.* Чуб. III. 150. 2) Огораживать, огородить.

Обпліта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **обплестися, -туся, -тешся,** *гл.* 1) Оплетаться, оплесться, обвиться. 2) Огораживаться, огородиться. (Максим) *обплівся височезною густою лісою з острішком.* Мир. ХРВ. 168.

Обплутати. См. **Обплутувати.**

Обплутувати, -тую, -єш, сов. в. **обплутати, -таю, -єш,** *гл.* Опутывать, опутать.

Обпльо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **обплювати, -плюю́, -єш,** *гл.* Оплевывать, оплевать. *Пху, пху! та й обплює свою погану морду.* Левиц. Пов. 337.

Обплями́ти, -млю́, -ми́ш, *гл.* Запятнать, покрыть пятнами.

Обповза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **обповзти́, -зу, -зеш,** *гл.* Оползать, оползти.

Обповива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обпови́ти, -в'ю, -єш,** *гл.* 1) Обвивать, обвить. *Дивлюсь, аж приятель* (хміль) *за гілку зачепився, а трохи згодом глядь — всю рожу обповив.* Греб. 371. 2) Пеленать, спеленать.

Обпоганити, -ся. См. **Обпоганювати, -ся.**

Обпоганювати, -нюю, -єш, сов. в. **обпоганити, -ню, -ниш,** *гл.* Осквернять, осквернить, обгадить.

Обпоганюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **обпоганитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Обгаживаться, обгадиться, оскверняться, оскверниться.

Обпоїти. См. **Обпоювати.**

Обпоювати, -по́юю, -єш, сов. в. **обпоїти, -пою, -їш,** *гл. Чого ж він не при собі? Хиба обкурили, або обпоїли чим, вражі дочки.* Мир. Пов. І. 163.

Обполіскувати, -кую, -єш, сов. в. **обполоскати, -щу, -щеш,** *гл.* Ополаскивать, ополоскать.

Обполіскуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **обполоскатися, -щуся, -щешся,** *гл.* Обмываться, омыться слегка. *У воду вскочив, обполоскавсь, убравсь.* ЗОЮР. II. 61.

Обполо́ти. См. **Обполювати.**

Обпо́лювати, -люю, -єш, сов. в. **обполо́ти, -лю́, -лeш,** *гл.* Опалывать, ополоть, срѣзать или повырывать сорныя травы около деревьевъ, овощей. *Дідова дочка закотила рукава, обполола, обханючила і пісочком обсипала (яблуньку).* Рудч. Ск. II. 55.

Обпоминати, -не́ю, -єш, *гл.* Помянуть за упокой. *Треба* (покійника) *обпоминати.* Мнж. 161, 54.

Обпряда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **обіпря́сти, обпряду, -де́ш,** *гл.* — **кого**. Прясть, спрясть для кого все ему нужное. *Иноді й дівка стара буває досвітчаною матіррю... її і обпрядуть, і обсвітять.* Г. Барв. 57.

Обпуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **обпу́хти, -хну, -неш,** *гл.* Опухать, опухнуть.

Обп'ясти, -ся. См. **Обпинати, -ся.**

Обрабовувати, -бо́вую, -єш, сов. в. **обрабува́ти, -бу́ю, -єш,** *гл.* Грабить, ограбить. *А диви, як тя обрабовує.* Каменец. у.

Обрада, -ди, *ж.* Обсужденіе, совѣщаніе; совѣтъ. ЗЮЗО. I. Верес. 29. Ум. **Обрадонька.** *Нема мені обрадоньки од мого нелюба.* Мет. 255.

Обрадіти, -дію, -єш, *гл.* Обрадоваться. *Обрадіє: тоді співає, всміхається, червоніє.* МВ. II. 97.

Обрадова́нна, -ної, *ж.? Не мине Рябка обрадованна.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 81).

Обрадонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **обрада.**

Обража́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **образити, -жу, -зиш,** *гл.* Оскорблять, оскорбить. *Сли-м кого образив, то перепрашаю.* Гол. III. 509.

Ображатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **образитися, -жуся, -зишся,** *гл.* Оскорбляться, оскорбиться, обижаться, обидѣться.

Образ, -зу, *м.* 1) Изображеніе. *І перед образом Вонери горить кадило золоте.* Шевч. 2) Картина. 3) Образъ, икона. *Щоб на тебе образи падали.* 4) Образъ, подобіе. *Умийтеся, образ Божий багном не скверніте.* Шевч. 5) Лицо. *Не бачив Марусеньки в образ.* Нп. *Хоч не бачила вас у образ, та чула й знаю вас.* Харьк. у. Ум. **Образок, образочок, образець.** *Не бачила я миленького вже третій деньочок; не могла ся надивити, як на образочок.*

Грин. III. 162. *Образець у нього такий, що він* (пан) *на жида схожий.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Образа, -зи, *ж.* Оскорбленіе. *Даруйте образи, які котрий має.* Гол. III. 509.

Образець, -зця́, *м.* Ум. отъ **образ.**

Образити, -ся. См. **Ображати, -ся.**

Образли́вий, -а, -е. 1) Оскорбительный. 2) Обидчивый.

Образли́вість, -вости, *ж.* 1) Оскорбительность. 2) Обидчивость.

Образливо, *нар.* 1) Оскорбительно. 2) Обидчиво. *Чого ви пристали до мене? гетьте! — образливо одказала Христя.* Мир. Пов. II. 64.

Образник, -ка, *ж.* = **Божник.** Шух. I. 99.

Образок, -зка, *м.* 1) Ум. отъ **образ.** 2) *мн.* Обранки. Раст. Calla palustris L. ЗЮЗО. I. 115. Ум. **Образочок.**

Обрамка, -ки, *ж.* = **Облямівка.**

Обрамо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **обрамува́ти, -му́ю, -єш,** *гл.* = **Облямовувати, облямувати.** *Кептар обрамований.* Шух. I. 122.

Обранити, -ню, -ниш, *гл.* Ранить. *То мене так підгородяне обранили, — сказав, як я спитав його, чого він закровлений.* Новомоск. у.

Обранка, -ки, *ж.* Оторочка верхней одежды снурками. Гол. Од. 75.

Обра́ння, -ня, *с.* Избраніе.

Обрати. См. **Обірати.**

Обра́тися, оберуся, -решся, *гл.* Найтись. *Нехай між вами обереться хто сміливий та пійде вночі на грішну могилу.* Г. Барв. 459.

Обраховувати, -вую, -єш, сов. в. **обрахува́ти, -ху́ю, -єш,** *гл.* 1) Разсчитывать, разсчитать, сосчитывать, сосчитать, вычислить. *Обрахуй лишень усе, щоб завтра було готове їхати у Корсун на ярмарок.* Канев. у. 2) Обдумывать, обдумать. *Не обрахувавши діла сього як слід, ми і Бога зневажаєм.* О. 1862. III. 35.

Обраховуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **обрахува́тися, -ху́юся, -єшся,** *гл.* 1) Разсчитываться, разсчитаться. 2) = **Обраховувати.**

Обре́зклий, -а, -е. Опухшій, брюзглый. *Вони усі такі збрезклі затим, що картоплею живуть.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Обректи́, -ся. См. **Обрікати, -ся.**

Обре́нці, -ців, *м. мн.* Въ мельничной шестернѣ: два деревянные, желѣзомъ окованные круга, въ которые вставлены цѣвки. Черниг. у. (Седневъ).

Обре́патися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Обрепкатися.**

Обрепіжити, -жу, -жиш, *гл.* Сильно ударить кнутомъ.

Обре́пкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Обожраться.

Обре́пшитися, -шуся, -шишся, *гл.* = **Обрепкатися.** Желех.

Обрив, -ва, *м.* Обрывъ. *Із хмари тихо виступають: обрив високий, гай, байрак.* Шевч.

Обривання, -ня, *с.* Обрываніе.

Обрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обірвати, -рву, -веш,** *гл.* Обрывать, оборвать. *Терен, терен коло хати, та нікому обірвати.* Нп.

Обрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обірватися, -рвуся, -вешся,** *гл. Розмова все обривалася.* Левиц. Пов. 314.

Обри́вок, -вка, *м.* Обрывокъ, кусокъ веревки. Ум. **Обри́вочои.** *Не будь, бичку, на обривочку.* Ном. № 13250.
Обри́да, -ди, *ж.* Отвращеніе, омерзеніе. *Не згадуй тії халепи людям на обриву.* Полт.
Обридальний, -а, -е. = **Обридливий 1.** Мнж. 187.
Обрида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **обриднути, -ну, -неш,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть. *Годі обридати, бо все однако не віддам.* Полт. *Тепер уже не обридатимуть мені, щоб прийшов.* Стор. МПр. 134.
Обридливий, -а, -е. 1) Надоѣдливый. 2) Противный. *Сякий такий обридливий, да й той до балачки.* Нп.
Обридливість, -вости, *ж.* = **Обрида.**
Обридливо, *нар.* 1) Надоѣдливо. 2) Противно.
Обридлий, -а, -е. Опротивѣвшій, противный. *Радіючи кинула б вона сей світ: такий він їй гіркий та обридлий.* Мир. Пов. І. 117.
Обри́дний, -а, -е. = **Обридливий.**
Обри́дник, -ка, *м.* Гадкій, противный человѣкъ. *Ти сам негідник, ти сам обридник, що жінки не маєш.* Гол. І. 262.
Обри́дно, *нар.* = **Обридливо.**
Обриднути. См. **Обридати.**
Обри́пати, -паю, -єш, *гл.* Оббить, обвалить. *Обрипав стіну.* Вх. Лем. 441.
Обри́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Оббиться, обвалиться. *Обрипався мур.* Вх. Лем. 441.
Обрис, -су, *м.* Силуэтъ. *На темному небі чорним обрисом виявлявся з боку Марків вид.* Стор. МПр. 16.
Обришто́вувати, -вую, -єш, сов. в. **обриштува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл. 1)* Обставлять, обставать лѣсами зданіе при постройкѣ. 2) — **гарматами**. Обставлять, обставить, вооружить пушками. *Скавицю гарматами кругом обриштував.* К. ПС. 101.
Обрівня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Обровнять.
Обріди́ти, -джу, -диш, *гл.* Разрѣдить, сдѣлать рѣже, — напр. лѣсъ, вырубивъ нѣкоторыя деревья въ густо растущемъ лѣсу. Рк. Левиц.
Обрідкуватий, -а, -е. Рѣдковатый. *Де хліб обрідкуватий, той на зерно кращий, а де густий, там ні.* Полт. г.
Обрідчастий, -а, -е. = **Обрідкуватий.** *Оця пшениця густа та хороша, а ця обрідчаста.* Кобел. у.
Обріжка, -ки, *ж.* Ременная или веревочная часть кнута. Вх. Уг. 255.
Обрізан, -на, *м.* Обрѣзанный еврей. Рк. Левиц.
Обріза́нець, -нця, *м.* Серебряный рубль, обрѣзанный съ цѣлью украсть серебра. *Карбованці — не жидівські обрізанці, а повні.* Сим. 84.
Обрізати, -жу, -жеш, *гл.* Обрѣзать.
Обрізок, -зка, *м.* 1) Обрѣзокъ. Ум. **Обрізочок.** *Що й обрізочки, то на квіточки, а окравочки, то на хрестики.* Чуб. III. 395. 2) **Говорити без обрізків**. Говорить не стесняясь, съ полной рѣзкостью. Шух. І. 34.
Обрій, -рію, *м.* Горизонта.
Обрік, -року, *м.* 1) Обѣтъ. *Обрік даю більше цього не робити.* Константиногр. у. *Обреклись обороком нищити краї турецькі.* К. МБ. III. 247. *Святому Юру обрік себе*

оброком. 2) Овесъ съ рубленной соломой для корма лошадямъ. *Горе мені козакові, нема сіна лошакові, нема сіна і оброку.* Чуб. V. 654.

Обріка, -ки, *ж.* Обѣтъ, обѣщаніе. *Коли вже я дала обріку, то мушу йти пішки до Київа, а не їхати.* Ковельск. у.

Обріка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **обректи́, -речу, -че́ш,** *гл.* Обѣщать, пообѣщать. *На заручинах... обрікають молодятам подарунки.* О. 1862. IV. 7.

Обрікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **обректи́ся, -чуся, -че́шся,** *гл.* Давать, дать обѣтъ. *Старий обрікався у Київ, одже і не довелось йому.* Харьк. См. **Обрік 1.**

Обрікува́тися, -куюся, -єшся, *гл.* = **Обрікатися.** *Обрікувалась почепити рушник на хрест.* Ковел. у.

Обрітення, -ня, *с.* Праздникъ Обрѣтенія главы Іоанна Крестителя (24 февраля). *На Обрітення обертаються птиці до гнізда, хлібороби до плугів.* Ном. № 523.

Обро́ба, -би, *ж.* = **Обробка.**

Обробити, -ся. См. **Обробляти, -ся.**

Обро́бка, -ки, *ж.* Обработка, отдѣлка. Желех.

Обробля́ти, -бля́ю, -єш, сов. в. **оброби́ти, -блю́, -биш,** *гл.* Обрабатывать, обработать, отдѣлывать, отдѣлать.

Обробля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **обробитися, -блюся, -бишся,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить работы, покончить съ работами. *Помолилась, що в полі обробилась.* Чуб. III. 234.

Оброди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Разрѣшиться отъ бремени. *Да як вона обродилася, то найшлось троє діток — хлопці.* Рудч. Ск. II. 90.

Урослий

Оброслий, -а, -е. Обросшій.

Оброста́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **обрости, -сту́, -сте́ш,** *гл.* Обростать, обрости. *Коло живої кости м'ясом мусить обрости.* Ном.

Обро́сть, -ти, *ж.* Побѣги. *Обрость на дереві.* Кролев. у. *У нашого роду обрости мало, рід щось не плодовитий.* Г. Барв. 275.

Оброть, -ті, *ж.* Недоуздокъ, веревочная узда безъ удилъ. Чуб. I. 201. Ном. № 11207. *Бодай же тії коні воронії да й обротей не зносили.* Грин. III. 281. Ум. **Обротька.**

Обро́чник, -ка, *м.* Давшій обѣтъ сдѣлать что либо во искупленіе грѣха. *Колись спокутую* (гріх) *або крівавою войною, або роботою на манастирь важкою... Хвалити Бога, задержались іще в нас монастирі благочестиві: є де оброчникові свій оброк з'оброкувати.* К. ЦН. 220.

Оброчникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Исполнять обѣтъ. *Не вперше нам оброчникувати, не вперше й покуту одбувати.* К ЦН. 283.

Обруб, -ба, *м.* 1) Отдѣльный кусокъ земли, участокъ. *Моя земля в однім обрубі.* 2) Въ водяной мельницѣ: небольшая возвышенность на поду, на которой лежать жернова. Черниг. у.

Обрубати, -ся. См. **Обрубувати, -ся.**

Обру́бина, -ни, *ж.* 1) Въ деревянной стѣнѣ хаты: верхнее бревно, которымъ заканчивается стѣна. Шух. I. 91. 2) Каждый изъ брусьевъ, въ которыхъ въ меньницѣ укрѣпленъ нижній жерновъ. Лебед. у. (Залюб). Мик. 481.

Обрубка, -ки, *ж.* Опушка тулупа. Мнж. 187.

Обрубля́ння, -ня, *с.* Кожаныя или сафьянныя украшенія въ видѣ бордюровъ или кантовъ по краямъ сѣделки. Вас. 160.

Обрубувати, -бую, -єш, сов. в. **обрубати, -ба́ю, -єш,** *гл.* 1) Обрубать, обрубить. *Треба обрубати кригу на колодязі, бач як здорово намерзло.* 2) — **криницю**. Вставить срубъ въ родникъ. Чуб. III. 150. *Ой у полі криниченька обрубленая.* Чуб. *III.* 149.

Обрубуватися, -буюся, -єшся, сов. в. **обрубатися, -баюся, -єшся,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать бревенчатую ограду. (Гайдамаки) *кругом обрубались лісом.* ЗОЮР. I. 297.

Обру́с, -са, *м.* Скатерть. Левицк. I. 492. МУЕ. III. 39. Грин. III. 512. *Льоннії обруси на столі.* О. 1862. IV. 21. *Нехай застилає тісовії столи, нехай застилає кружчатії обруси.* Рк. Макс.

Обруч, -ча, *м.* 1) Обручъ на кадкѣ, бочкѣ и проч., въ рыболовномъ снарядѣ назыв, ятір и пр. Шух. I. 227. См. **также решітка 5.** Шух. I. 167.

Обруч, *нар.* Рядомъ съ кѣмъ. *Пійде обруч із паніматкою.* К. ДС. 7.

Обруча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **обручи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Обручать, обручить.

Обручатися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **обручи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Обручаться, обручиться. *Як би дав Бог, щоб я з нею шлюбом обручився.* Чуб. V. 25.

Обру́чка, -ки, *ж.* 1) Кольцо. Грин. I. 109. *Дівчино-рибчино, куплю, серце, обручку, подай, подай крізь кватирочку ручку.* Мет. 7. 2) Браслетъ. Сквир. у.

Обруша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **обру́шити, -шу, -шиш,** *гл.* Потрясать, потрясти, поколебать; обваливать, обвалить. *Ти нам чисто всю хату обрушив.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Обрушитися, -шуся, -шишся, *гл.* 1) Взволноваться. *Народ обрушився.* Волын. г. *Уся ватага його обрушилась та збунтувалась.* Ком. I. 54. 2) Двинуться въ путь. Новомоск. у. (Залюб.).

Обрьохкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Обрепатися.**

Обря́д, -ду, *м.* Обрядъ. *Чумакування що? Се не козацтво, у чумаків тільки обряд козацький.* Г. Барв. 142.

Обрядити. См. **Обряжати.**

Обряжа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **обряди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Снаряжать, снарядить, устраивать, устроить. **Обряжати покійника**. Обмывать и одѣвать покойника. Новомоск. у.

Обрядно, *нар.* Подрядъ. Мнж. 187.

Обрямува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* = **Облямувати.** *Лоб, обрямований густим чорним волоссям.* Левиц. Пов. 54.

Обрято́вувати, -вую, -єш, сов. в. **обрятува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Спасать, спасти, оборонять, оборонить. Харьк. у.

Обсаджувати, -джую, -єш, сов. в. **обсадити, -джу, -диш,** *гл.* Обсаживать, обсадить. «*Ой обсади, мила, вишеньками двір*». — «*Ой обсаджу, милий, половину двора*». Чуб. V. 80.

Обсаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **обсади́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Окружать, окружить себя, посадить вокругъ себя. *Чумакова жінка — молода удова за чумаком зажурилася, а набрала меду, набрала горілки, чумаками обсадилася.* Чуб. V. 1032. *Обсадися садом, садом виноградом.* Гол.

Обсапати. См. **Обсапувати.**

Обсапувати, -пую, -єш, сов. в. **обсапа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Опалывать, ополоть и окучить.

Обсвідчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Обвыкнуть, привыкнуть, освоиться. *Славлять, що як обсвідчуться, то живуть і в самому пеклі.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

Обсвіти́ти. См. **Обсвічувати.**

Обсвічувати, -чую, -єш, сов. в. **обсвіти́ти, -чу, -тиш,** *гл.* Доставлять, доставить кому освѣщеніе. *Иноді й дівка стара буває досвітчаною матір'ю... її і обпрядуть, і обсвітять.* Г. Барв. 57.

Обсели́ти, -ся. См. **Обселяти, -ся.**

Обселя́ти, -ляю, -єш, сов. в. **обсели́ти, -лю, -лиш,** *гл.* Поселять, поселить. *Жонатих стали обселять слободами.* О. 1862. II. 62.

Обселя́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **обсели́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Заселяться, заселиться. *Степ обселився.* 2) Селиться, поселиться, поселяться. *Люде обселилися над річкою. Як там сватались, женились наші чорноморці, обселялись, воювали.* Шевч. (О. 1861. X. 4).

Обсила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **обіслати, -шлю, -шлеш,** *гл.* Обсылать, обослать.

Обсилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. **обіслатися, -шлюся, -шлешся,** *гл.* Посылать другъ другу. *Обидва ж вони політикуються, подарунками обсилаються, а нишком один на одного чигають.* К. ЧР. 16.

Обсилкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Изнасиловать. *Він її обсилкував... зробив гріх, хоч вона й кричала.* Новомоск. (Залюбовск.).

Обсипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **обсипати, -плю, -плеш,** *гл.* Осыпать, осыпать.

Обсипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **обсипатися, -плюся, -плешся,** *гл.* 1) Быть осыпаемымъ, осыпаннымъ. **Обсипатися слізьми**. Облиться слезами. 2) Осыпаться, осыпаться. *Вже грушки обсипались.* Рудч. Ск. I. 66. *Листячко на йому* (дубкові) *обсипалось.* Грин. I. 148. 3) Окапываться, окопаться (валомъ). *Високим валом воно* (село) *обсипалось.* К. Хм. 97.

Обсиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **обсо́хти, -хну, -неш,** *гл.* Обсыхать, обсохнуть. *Заплакані очі трохи обсохли.* Левиц. Пов. 127.

Обсів, -ву, *м.* Незасѣянное по недосмотру мѣсто въ полѣ. Лохв. у.

Обсіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обсіяти, -сію, -єш,** *гл.* 1) Обсѣвать, обсѣять. *Вам дай Боже дочекати обсівати, а нам дожинати.* Гол. *Город скопай, обсій.* МВ. (О. 1862. III. 62). 2) Обсыпать, обсыпать. *Парубка до себе принадити, — то.... маком всяченим на Великдень обсіяти парубка.* КС. 1883. XII. 399. **Обсівати молодого і поїзжан**. Свадебный обрядъ: обсыпать новобрачнаго и свадебныхъ гостей изъ полы шубы смѣсью овса, пряниковъ, орѣховъ, подсолнечныхъ и тыквенныхъ зеренъ, сухихъ грушъ, сливъ и хмѣля. МУЕ. III. 113.

Обсівне́, -но́го, *с.* То, чѣмъ **обсівають молодого и поїзжан**. См. **Обсівати.** МУЕ. III. 113.

Обсіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **обсісти, -ся́ду, -деш,** *гл.* 1) Обсѣдать, обсѣсть, сѣсть вокругъ. *Обсіли мене, як дрібні пташенята.* МВ. 2) Нападать, напасть, тѣснить со всѣхъ сторонъ. *Ледве я в хату, а мене так усі й обсіли: куди та й куди ходила?* Брацл. *у. Мене ж, старого, вороги обсіли, як у болоті з дітоньками качку.* К. ЦН. 253. **Важкі думи обсіли голову**. Голова была полна тяжелыхъ мыслей. Мир. Пов. I. 117.

Обсіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **обсікти, -січу, -че́ш,** *гл.* 1) Обсѣкать, обсѣчь. 2) = **Обполювати, обполоти.** *Обсікают бульбу.* Вх. Зн. 42.

Обсі́ктися, -чу́ся, -че́шся, *гл.* 1) *Лишиться* всего. *Обсікся, нічого нема.* Ном. № 1852. 2) **Коні обсіклися**. *Лошади* оббили ноги.

Обсіпати. См. **Обсіпувати.**

Обсіпувати, -пую, -єш, сов. в. **обсіпати, -паю, -єш,** *гл.* Обдергивать, обдергать.

Обсісти. См. **Обсідати.**

Обсіч, *нар.* Сразу, вдругъ. *А вони до неї обсіч: хто зробив та й хто.* Уман. у.

Обсіяти. См. **Обсівати.**

Обсіятися, -сіюся, -єшся, *гл.* 1) Окончить сѣяніе. 2) Обсыпаться вокругъ. *Обложився вальками, обсіявся маком свяченим.* Рудч. СК. II. 31.

Обскакати. См. **Обскакувати.**

Обскакувати, -кую, -єш, сов. в. **обскака́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Обскакивать, обскакать.

Обско́чити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Подскочить со всѣхъ сторонъ. *Обскочили мене кругом ляхи.* К. ЧР. 112. 2) Отстать, отскочить. *Хто од слова одскочить, коло того шкура обскочить.* Ном. № 10670.

Обскребти. См. **Обскрібати.**

Обскрібати, -бію, -єш, сов. в. **обскребти́, -бу́, -бе́ш,** *гл.* Оскребать, оскресть.

Обскубати, -баю, -єш, сов. в. **обскубти, -бу, -бе́ш,** *гл.* 1) Ощипывать, ощипать (перья, волоса). *Задрипаний такий* (півень), *обскублений, гребінь на йому поклькований, крила мов деркачі.* Сим. 211. 2) Обрывать, оборвать, обдергать. *Обскубли йому таки добре чуба.*

Обскубатися, -баюся, -єшся, сов. в. **обскубтися, -буся, -бе́шся,** *гл.* О птицахъ: клювомъ расправлять, расправить перья, клювомъ чиститься.

Обскубувати, -бую, -єш, *гл.* = **Обскубати.**

Обслухати. См. **Обслухувати.**

Обслу́хувати, -хую, -єш, сов. в. **обслухати, -хаю, -єш,** *гл.* Выслушивать, выслушать (больного). *Лікарь його обслухував.* Лохв. у.

Обсмажити. См. **Обсмажувати.**

Обсмажувати, -жую, -єш, сов. в. **обсмажити, -жу, -жиш,** *гл.* Обжаривать, обжарить.

Обсмалити. См. **Обсмалювати.**

Обсмалювати, -люю, -єш, сов. в. **обсмалити, -лю, -лиш,** *гл.* Опалять, опалить. *Не нагинайся над свічкою, обсмалиш чуба.*

Обсмалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **обсмали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Опаляться, опалиться.

Обсмикати, -ся. См. **Обсмикувати, -ся.**

Обсмикувати, -кую, -єш, сов. в. **обсмикати, -каю, -єш и обсмичу, -чеш, одн. в. обсмикну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Обдергивать, обдергать, обдернуть. *Обсмич мені свиту ззаду.* Васильк. у.

Обсмикуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **обсмикатися, -каюся, -єшся и обсми́чуся, -чешся, одн. в. обсмикну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Обдергиваться, обдернуться, оправиться. *Панночка вертілась та обсмикувалась, як пташка.* Левиц. I. 235.

Обсміювати, -мі́юю, -єш, сов. в. **обсміяти, -смію, -єш,** *гл.* Осмѣивать, осмѣять. *Судили, хвалили, трохи обсміювали.* Левиц. I. 464.

Обсмокта́ти. См. **Обсмоктувати.**

Обсмоктувати, -тую, -єш, сов. в. **обсмокта́ти, -кчу́, -чеш,** *гл.* Обсасывать, обсосать. *Обсмоктав сахаръ та й кинув.*

Обсмолити, -ся. См. **Обсмолювати, -ся.**

Обсмолювати, -люю, -єш, сов. в. **обсмолити, -лю́, -лиш,** *гл.* Осмаливать, осмолить.

Обсмо́люватися, -лююся, -єшся, сов. в. **обсмолитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Осмаливаться, осмолиться.

Обснувати, -сную́, -єш, *гл.* Засновать. *Павук обснував усі кутки. О, я двір свій обсную і дорогу вам зіллям переллю.* Левиц. Пов. 173.

Обсну́ти, -сну́, -не́ш, *гл.* Заснуть. *Люде обляжуть, обснуть, первий сон заснуть, то й не чують нічого.* Пирятин. у.

Обсокота́ти, -кочу́, -ти́ш, *гл.* — **що**. О курицѣ: вездѣ покудахтать въ данномъ мѣстѣ. *Куріпочка ж ряба ввесь рай обсокотала.* К. ДЗ. 164.

Обсоромити, -млю, -миш, *гл.* Осрамить. *Вона так відріже, так обсоромить усякого, що не знатиме, на яку ступити.* Кв. I. 164.

Обсох(ну)ти. См. **Обсихати.**

Обста́ва, -ви, *ж.* = **Обстанова.** Левиц. I. 237. *Обстанови городського життя.* Мир. ХРВ. 70.

Обставати, -стаю́, -єш, сов. в. **обстати, -стану, -неш,** *гл.* 1) Становиться, стать вокругъ, обступить. *Сто тисяч турків і татар обстало окопи лядські, мов дітвора дучку.* КЦН. 208. 2) Заступаться, заступиться за кого, стать за кого, защищать, защитить. *Старшина обстане за ним.* Могил. у. 3) Остаться. *Тверда зіма впала, постіль непрана обстала.* Гол. IV. 406.

Обставини, -вин, *ж. мн.* Обстоятельства. К. ХП. 22. *При таких обставинах наступила.... Хмельнищина.* К. Кр. 20.

Обставити, -ся. См. **Обставляти, -ся.**

Обставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **обставити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Обставлять, обставить. *Склав собі капличку і обставив її хрестиками.* Стор. М. Пр. 167. 2) Окружать, окружить. *Хату своїм військом у три ряди навкруги обставив.* Рудч. Ск. I. 151.

Обставлятися, -вля́юся, -єшся, сов. в. **обста́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Окружать, окружить себя.

Обстано́ва, -ви, *ж.* Обстановка. *Обстанова* (на сцені) *показує з середини хату.* О. 1861. XI. Кух. 6.

Обстанови́ти, -влю́, -виш, *гл.* = **Обставити.** Мет. 146.

Обстати. См. **Обставати.**

Обстелити. См. **Обстилати.**

Обстилати, -лаю, -єш, сов. в. **обстелити, -лю́, -леш,** *гл.* Устилать, устлать. *Ой обстели, моя мила, хусточками двір.* Мет. 68. *Барвінком обстелила.* Грин. III. 272.

Обстовпи́ти, -плю, -пиш, *гл.* Обставить столбами. *Обстовпили землю землеміри.* Волч. у. (Лобод.).

Обстрелювати, -люю, -єш, сов. в. **обстреля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* Обстрѣливать, обстрѣлять.

Обстрига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **обстри́гти, -жу́, -же́ш,** *гл.* Остригать, остричь. *До прийому лиш привезли, зараз головку обстригли.* Чуб. V. 997.

Обстригáтися, -гáюся, -єшся, сов. в. **обстри́гтися, -жу́ся, -же́шся,** *гл.* Остригаться, остричься.

Обстри́жчини, -чин, *ж. мн.* Обрядовая первая стрижка ребенка по истеченіи перваго года его жизни. Мил. 31.

Обстругати. См. **Обстругувати.**

Обстругувати, -гую, -єш, сов. в. **обстругáти, -гáю, -єш,** *гл.* Обстрагивать, обстрогать. *Золоту кору* (на яворі) *обстругала, срібну росу обтрусила.* Чуб. III. 471.

Обсту́джувати, -джую, -єш, сов. в. **обстуди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Обдувать, обдуть, сдуть съ чего (пыль). *Мабуть не можна ганчіркою обтирати, — я краще обстуджу пил та й годі.* Пирят. у.

Обступати, -паю, -єш, сов. в. **обступити, -плю́, -пиш,** *гл.* Обступать, обступить, окружать, окружить. *Обступили сусідоньки наоколо хату.* Чуб. V. 375. *А козаки як та хмара ляхів обступили.* Шевч. *Кабанів я охотниками обступлю і поб'ю.* Чуб. II. 205.

Обсу́дливий, -а, -е. Сплетничающій, любящій сплетни. Вх. Зн. 42.

Обсувáти, -вáю, -єш, сов. в. **обсунути, -ну, -неш,** *гл.* Осовывать, осунуть.

Обсувáтися, -вáюся, -єшся сов. в. **обсунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Осовываться, осунуться, обвалиться.

Обсушити, -ся. См. **Обсушувати, -ся.**

Обсушувати, -шую, -єш, сов. в. **обсуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Осушивать, осушить. *Свіжий вітрець швидко обсушив сльози молодої.* Левиц. I. 187.

Обсушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **обсуши́тися, -шу́ся, -шишся,** *гл.* Обсушиваться, обсушиться. *Запрошує його в хату обсушиться і спочить.* Стор. I. 73. ХС. II. 192.

Обськувáти, -вáю, -єш, сов. в. **обіськати, -кáю, -єш,** *гл.* 1) Находить, найти. Грин. III. 449. 2) Искать, поискать въ головѣ. *Хто ж їм буде головочки обськавати?* Мил. 222. *Хто ж мені обіськає мою головочку.* Грин. III. 690.

Обсяг, -гу, *м.* Объемъ. Желех.

Обсягати, -гаю, -єш, *гл.* Охватывать. Желех.

Обтавати, -таю, -єш, сов. в. **обтáти, -тáну, -неш,** *гл.* Обтаивать, обтаять. *І став він обставать, аж пара з шерсті йде.* Греб. 385.

Обталапатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Заталапатися.** Брацл. у.

Обтаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Вываляться, испачкаться въ грязи. *Кінь обшарився в болоті.* Вх. Зн. 42.

Обтекти. См. **Обтікати.**

Обте́рти, -ся. См. **Обтирати, -ся.**

Обтесати, -ся. См. **Обтісувати, -ся.**

Обтикати, -каю, -єш, сов. в. **обтикати, -чу, -чеш,** *гл.* Обтыкать, обтыкать. *І барвінком обплете і руточкою обтиче.* Чуб. III. 450. *Обтикала всю голову квітками.*

Обтикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **обтикатися, -чуся, -чешся,** *гл.* Обтыкать, обтыкать себя; украсить себѣ голову цвѣтами. *Взяв наламав колюхів, обтикався та й сидить.* Рудч. Ск. I. 159. *Та нарвала хвіялочок та й обтикалася.* Чуб. V. 101.

Обтинáти, -нáю, -єш, сов. в. **обтя́ти, обітну, -неш,** *гл.* Обрѣзывать, обрѣзать, обсѣкать, обсѣчь. *Обтинають крильця пташечкам, щоб вони не позалітали.* Стор. М. Пр. 70. *Мечами гілля обтинали. Не їдному молодцеві кучерики обтяла.* Чуб. V. 1000.

Обти́нач, -ча, *м.* Кузнечный ножъ для обсѣканія копытъ, обсѣчка.

Обтира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **обітерти, обітру, -реш,** *гл.* Отирать, отереть. *Ісус почав обтирати ноги рушником.* Єв. І. XIII. 5. *Ой обтерла чорні очі й брови як шнурочок.* Чуб. V. 309. *Обітре рукавом.* Левиц. І. 107.

Обтира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **обітертися, обітруся, -решся,** *гл.* Отираться, отереться, утереться.

Обтік, -току, *м.* Островъ, небольшая часть земли временно окруженная водою.

Обтіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **обтекти́, -течу́, -че́ш,** *гл.* 1) Обтекать, обтечь. *Смотрич обтікає город кругом.* Св. Л. 213. 2) Обнимать, обнять. Шух. І. 74.

Обтіпати. См. **Обтіпувати.**

Обтіпувати, -пую, -єш, сов. в. **обтіпати, -паю, -єш,** *гл.* Обтрепывать, обтрепать. *Шматок засмальцьованого папіру з обтіпаними краями.* Мир. ХРВ. 13.

Обтісувати, -сую, -єш, сов. в. **обтеса́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Обтесывать, обтесать.

Обтісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **обтеса́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Обтесываться, обтесаться.

Обтовкти, -вчу, -чеш, *гл.* Обтолочь.

Обтопитися, -плюся, -пишся, *гл.* Окончить топку.

Обтоптати, -пчу, -чеш, *гл.* Обтоптать.

Обтоптатися, -пчуся, -чешся, *гл.* За дорогу припала пилом, обносилась, обтопталась. Г. Барв. 241.

Обторганий, -а, -е. Обтрепанный. Вх. Уг. 255.

Обточити. См. **Обточувати.**

Обточувати, -чую, -єш, сов. в. **обточи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Обтачивать, обточить. *Токарь обточив ніжку.* 2) Очистить на решетѣ. *Обточи жито, бо з горошком.* 3) = **Оточи́ти.** *Рейментарь вколо Луг обточив.* Гол. І. 16.

Обтріпати. См. **Обтріпувати.**

Обтріпувати, -пую, -єш, сов. в. **обтріпати, -паю, -єш,** *гл.* Отряхивать, отряхнуть.

Обтрощи́ти, -щу, -щиш, *гл.* Обломать, поломать. *Коли зирк, аж тільки один мотузок теліпається біля пояса. Мабуть як задивився на ведмедів, бісові циганчата і бублики обтрощили.* Стор. І. 102.

Обтруситити, -ся. См. **Обтрушувати, -ся.**

Обтрушувати, -шую, -єш, сов. в. **обтруси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Отряхивать, отряхнуть, отрясти, стряхнуть. *А я хлопців не просила, сама терен обтрусила.* Чуб. V. 545. *Обтрусіть і порох із під ніг ваших.* Єв. Мр. VI. 11. 2) Обсыпать, обсыпать. *Обтрусив табакою сорочку.*

Обтрушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **обтруситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Отряхиваться, отряхнуться. *Та й піймав кицю за ухо та й витяг на сухо* (з води): *оттут, кицю, обсушись, оттут, кицю, обтрусись.* ХС. II. 192.

Обтужи́ти, -жу, -жиш, *гл.* Оплакать съ причитаніями. *Оплакала того парня, оплакала, обтужила.* Чуб. V. 268. *Обтужила мертвого.* Константиногр. у.

Обтулити. См. **Обтулювати.**

Обтулювати, -люю, -єш, сов. в. **обтули́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Плотно окутывать, окутать.

Обтяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **обтягти, -гну, -неш,** *гл.* Обтягивать, обтянуть.

Обтяж, *нар.* Тяжеловато. *Снопів наклав обтяж, насилу вивіз на гору.*

Обтяжа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **обтяжити, -жу, -жи́ш,** *гл.* Отягощать, обременять, обременить.

Обтяжний, -а, -е. Тяжелый, довольно тяжелый. Вх. Уг. 225.

Обтяжно, *нар.* = **Обтяж.**

Обтя́ти. См. **Обтинати.**

Обува́ння, -ня, *с.* Надѣваніе обуви, обуваніе. *Чого ти, наймитку, так рано встаєш? — Та я то обуванням, то одяганням надолужу.* Ном. № 10851. Ум. **Обуваннячко.**

Обува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обу́ти, -бу́ю, -єш,** *гл.* Надѣвать, надѣть обувь, обувать, обуть. *Червоні чоботи обула.* Котл. Ен. *Він мене обував.*

Обува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обутися, обуюся, -єшся,** *гл.* Надѣвать, надѣть на себя обувь, обуваться, обуться.

Обув'я, -в'я, *с.* Обувь. *Не достоєн я розв'язати ремінь обув'я його.* Св. М. І. 7.

Обуди́ти, -ся. См. **Обужати, -ся.**

Обужа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **обуди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Будить, разбудить. МВ. (О. 1862. I. 97). *Той ще спить. Він обужає його.* Чуб. II. 188. *Челядку обудити.* Гол. I. 84.

Обужатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **обуди́тися, -джуся, -дишся,** *гл.* Просыпаться, проснуться, пробудиться.

Обуза, -зи, *ж.* Толпа. *Бач якою обузою дітвора суне.* Кобел. у.

Обурити, -ся. См. **Обурювати, -ся.**

Обуртува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Напасть со всѣхъ сторонъ. *Як несла я кішку в мішку, — трохи не обуртували собаки: як кавкнула, а собаки як за мною!...* Черниг. у.

Обурювати, -рюю, -єш, сов. в. **обурити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Обрушивать, обрушить. *Аж гидко дивитись на панський двір: штахети обурені, хати облуплені, тини теж повалились.* О. 1862. V. 109. *Стола і ослона не було, обурені лавки лежали долі.* О. 1862. VII. 31. 2) Возмутить, возбудить негодованіе.

Обурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **обуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Обрушиваться, обрушиться, повалиться. *Упала криша, так і засипало сіни... століа обурилась.* О. 1862. VIII. 10. 2) Возмутиться, вознегодовать.

Обути, -ся. См. **Обувати, -ся.**

Обутритися, -риться, *гл. безгл.* = **Обутріти.** *До снідання, сказать, тоді ще не дійшло, а вже обутрилось добре — зовсім був уже ранок.* Новомоск. у. *Тоді вже зовсім обутрилось, сонечно вже зійшло.* Александров. у.

Обутріти, -рить, *гл. безл.* Наступить утру. *Вже сонце обутріло.* Борз. у.

Обуття́, -тя́, *с.* Обувь.

Обух, -ха, *м.* Обухъ въ топорѣ; обух есть также въ подобныхъ топору инструментахъ. — см. **Ґельгів, топірець**. Шух. I. 175, 289. *Мов собаку уб'ють обухом.* Шевч. Ум. **Обушок.**

Обуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **обучи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Обучать, обучить.

Обуча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **обучи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Обучаться, обучиться. МВ. (О. 1862. III. 35). *'Ддав у бурсу в Київ обучатись.* Шевч.

Обушник, -ка, *м.* Кузнечный молоть.

Обушок, -шка, *м.* 1) Ум. отъ **обух.** 2) Чеканъ. *Став* (козак) *з під опанчини рогожової, з під поясини хмелової щирозлотний обушок виймати.* Мет. 379. *Золотий обушок усякі двері одчинить.* Ном.

Обханю́чити. См. **Обханючувати.**

Обханю́чувати и обхаю́чувати, -чую, -єш, сов. в. **обханю́чити и обхаючити, -чу, -чиш,** *гл.* Чисто прибирать, прибрать, привести въ пріятный видъ. *Дівонько-голубонько, обчисть мене, обханюч мене.* Рудч. Ск. II. 56. *Яблуня каже: «обхаюч мене».* Рудч. Ск. II. 55.

Обхарчуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Привыкнуть къ харчамъ. *Обхарчувались салдати у нас: десять год простояли.* Константиногр. у.

Обхватити. См. **Обхватувати.**

Обхватувати, -тую, -єш, сов. в. **обхвати́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Обхватывать, обхватить. *Тонкого полотна сорочка так і обхватне пишне стегно.* Стор. I. 208.

Обхвіруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Обходиться. *У нас дуже мам хліба, не знаємо як їм обхвіруватися.* Борз. у.

Обхисти́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* Огородить. *У мене двір нічим не обхищений.* Волч. у.

Обхід, -ходу, *м.* Обхожденіе, обращеніе, движеніе вокругъ.

Обхідни́й, -а́, -е́. — хата. Хата состоящая изъ **хати, світлиці, хатини** и **хижі**. Вас. 195.

Обхідно, *нар.* Въ выраженіи: **обхідно там, туди**. Обходъ, крюкъ на этой дорогѣ. **Туди дуже обхідно**. Если туда пойти, то придется сдѣлать большой кругъ. Вх. Зн. 42.

Обхідчатий, -а, -е. Неогороженный (о зданіи).

Обхітний, -а, -е. Охотный, склонный къ чему. — **до роботи**. Прилежный, трудолюбивый. Вх. Уг. 255.

Обхлю́пати, -ся. См. **Обхлюпувати, -ся.**

Обхлюпнути, -ся. См. **Обхлюпувати, -ся.**

Обхлю́пувати, -пую, -єш, сов. в. **обхлюпати, -паю, -єш, одн. в. обхлюпну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Оплескивать, оплескать, оплеснуть, обдать водой, обрызгать.

Обхлюпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **обхлюпатися, -паюся, -єшся, одн. в. обхлюпну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Оплескиваться, оплескаться, вплеснуться, обдать себя водой, обрызгаться. *Увійшовши в воду, обхлюпнувся.* Харьк. у.

Обходисвітка, -ки, *ж.* Обходящая міръ — въ загадкѣ такъ называется вода. *Біжить обходисвітка, з шумом круте кормилюда руки* (млин.) ХС. III. 65.

Обхо́дити, -джу, -диш, *гл.* См. **Обіходити.** 1) Обходить. *Що день Божий обходила сем.* Шевч. 2) Объ одежѣ: сходиться. *Семи аршин поясина коло мене не обходить.* Г. Барв. 481. 3) Праздновать, соблюдать праздникъ. Галиц. 4) Касаться, интересовать. *Мене це не обходить.* Таращ. у. 5 **— кого**! Ухаживать за кѣмъ, заботиться о комъ. Вх. Лем. 441.

Обходити, -джу, -диш, *гл.* Исходить. *Всі заходеньки обходила і смітнички, і суточки.* Гліб.

Обходитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) = **Обіходитися 1.** *Як подадуть їсти, то й їсть, а не подадуть, то й так обходиться.* Рудч. Ск. II. *Цурається їх при людях, хоч дома на самоті ще сяк так обходиться з ним.* Левиц. I. 274.

Обхопити. См. **Обхоплювати.**

Обхоплювати, -люю, -єш, сов. в. **обхопити, -плю, -пиш,** *гл.* Охватывать, охватить. *Обхопила його руками. Небо, наче море, землю обхватило.* Щог. Сл. 15.

Обхрести́ти, -щу, -стиш, *гл.* Перекрестить вездѣ. *Усі кутки обхрестила баба.*

Обхрести́тися, -щуся, -стишся, *гл.* Перекреститься. МВ. (КС. 1902. X. 155).

Обхудний, -а, -е. Довольно худой, довольно тощій. *Обхудні воли.* Вх. Лем. 441.

Общаркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Огородить. *Наша пасіка стояла на всі боки общаркована.* Федьк.

Общас, -су, *м.* Каблукъ. Гол. Од. 52. *Їден чобіт на підкові, другий на общасі.* Чуб. V. 1067.

Общвіта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **общвісти́, -ту́, -те́ш,** *гл.* Зацвѣтать, зацвѣсти. *Общвіла вишня, наче снігом укрилася.*

Общвяхува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Обить гвоздиками.

Обце́ньки, -ків, *м. мн.* Родъ клещей, щипцы (для вытаскиванія гвоздей и т. п. но не для держанія кующагося металла). Вас. 161.

Общілувати, -лую, -єш, *гл.* Расцѣловать. *Хоч оплачу, общілую мою єдину дитину.* Левиц. I. 61.

Общінка, -ки, *ж.* Оцѣнка. *Тому млинові ми общінки ніякої не робили, а так прямо написав писарь, що він стоїть буть би то сімсот рублів.* Екатериносл. у.

Общірклювати, -люю, -єш, *гл.* Обвести кругъ.

Общірклюва́тися, -лююся, -єшся, *гл.* Обвести вокругъ себя кругъ. *Падай на землю і общірклюйся тим ножем.* Чуб. I. 202.

Обчарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Очаровать. *Ой у полі криниченька обчарованая.* Чуб. III. 149.

Обчастува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Поподчивать (водкой). *Обчастувавши, хазяїн...* О. 1862. IV. 89. *Уже всіх багатших обчастували.* Чуб. II. 273.

Обчемсати, -саю, -єш, *гл.* = **Обчимхати.** Вх. Зн. 43.

Обчепи́рити, -рю, -риш, *гл.* Обхватить. *Обчепирила його руками і ну просити та молити.* Рудч. Ск. I. 136.

Обчепля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Обвѣшать. *Обчепляв старця торбами.* Васильк. у.

Обчеркати. См. **Обчіркувати.**

Обчеркнути, -ся. См. **Обчіркувати, -ся.**

Обчерни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* = **Обчорнити.**

Обчерсти, обчерти. См. **Обчірати.**

Обчесати. См. **Обчісувати.**

Обчество, -ва, *с.* Общество, міръ. (Васильк. у.).

Обчеськи́й, -а́, -е́. Общественный, мірской.

Обчикрижити, -жу, -жиш, *гл.* Обрѣзать, подрѣзать. *Рукава трохи обчикрижу.* Гліб.

Обчимхати, -хаю, -єш, *гл.* = **Обчухрати.** *Дуби... обчимхані, що гілля на вершку, мов шапка на дрючку.* Св. Л. 306.

Обчистити. См. **Обчищати.**

Обчища́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **обчистити, -щу, -стиш,** *гл.* Обчищать, обчистить. *Криничка і говорить: «дівчино голубонько, обчисть мене»*. Рудч. Ск. II. 55.

Обчікувати, -кую, -єш, *гл.* = **Очікувати.** Гол. II. 709.

Обчіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **обче́рсти и обче́рти, обічру, -реш,** *гл.* Обдирать, ободрать, кору, кожу. Вх. Зн. 43.

Обчіркач, -ча, *м.* Циркуль. Вас. 147.

Обчіркувати, -кую, -єш, сов. в. **обчерка́ти, -каю, -єш и обчеркнути, -ну, -неш,** *гл.* Очерчивать, очертить, очеркнуть, провести черту вокругъ. *Обчеркнуть курячим зубом.* Ном. № 13369. *Обчеркни тим прикілком круг себе, скільки зможеш.* Грин. I. 67.

Обчіркуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **обчеркну́тися, -кнуся, -нешся,** *гл.* Очерчивать, очертить вокругъ себя черту.

Обчісувати, -сую, -єш, сов. в. **обчесати, -чешу, -шеш,** *гл.* — **кого**. Расчесывать, чесать кого-либо постоянно. *Та їх* (діти) *треба обшить, треба й облатать, треба й обіпрать, треба й обчесать, треба й обмивать.* Мил. 222.

Обчо́вгати, -гаю, -єш, *гл.* Обтереть, ободрать треніемъ (обувь). *Обчовгав зовсім підошви в чоботях.* Васильк. у.

Обчорнити, -ню́, -ни́ш, *гл.* Очернить.

Обчути, -чую, -єш, *гл.* Услышать. *Як го обчули* (що співав), *так го обскочили.* Гол. II. 700.

Обчухати, -хаю, -єш, *гл.* Почесать вездѣ, вокругъ (когда зудитъ, чешется). Сим. 197.

Обчухра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) Обрѣзать, обломать, очистить (отъ листьевъ и мелкихъ вѣтвей). *Обчухрай віник. У мене діти обчухрали всі груші в саду.* Васильк. у. У Гребинки о крыльяхъ: оборвать. *Що дядькові пройшло, ти не роби, небоже, щоб крилець хто не обчухрав.* Греб. 381. 2) Отколотить. *Обчухраю тобі оцією палицею боки.* Левиц. Пов. 190.

Обшарпанець, -нця, *м.* Оборванецъ.

Обшарпати, -паю, -єш, *гл.* Изорвать, оборвать (одежду). ЗОЮР. I. 133. *Прогуля... усе з товаришами, а сам завжди ходив обшарпаний.* Грин. II. 290. *Такий обірваний та обшарпаний.* Стор. I. 204.

Обшарпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Оборваться, обноситься.

Обшахра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Обмошенничать.

Обшеретува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Ободрать шелуху на зернѣ передъ помоломъ.

Обшиванка, -ки, *ж.* Лодка, обшитая шелевками.

Обшива́ння, -ня, *с.* Обшиваніе.

Обшива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **обшити, -шию, -єш,** *гл.* 1) Обшивать, обшить. 2) — **кого́**. Шить, пошить для кого необходимое бѣлье, одежду. *А четверта хусти пере, а п'ята обшиє.* Гол. *Хто мене буде обшивать?* Мил. 221. 3) Покрывать, покрыть, обшивать, обшить (кузовъ телѣги лубомъ, крышу и пр.). *Обшиті вози.* Чуб. VII. 404. *Церкву новим ґонтом обшив.* МВ. I. 65.

Обшива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **обши́тися, -ши́юся, -єшся,** *гл.* Шить, пошить на себя. *Облатався, обшився, став на панка схожий.* Левиц. I. 143. *Ой є в тебе полотенце, обшиємось, серце.* Грин. III. 692.

Обшивка, -ки, ж. 1) Обшивка. Левиц. Пов. 242. 2) Воротъ сорочки. Гол. Од. 65, 75. Шух. I. 120.

Обшивчастий, -а, -е. Обшивчасті (уставки). Уставки особымъ образомъ вышитыя. Kolb. I. 48.

Обширь, -рі, *ж.* 1) Пространство. *Земля... ходить круги сонця по великій обширі світу Божого.* Дещо. 2) Объемъ. *Народ ню мову не жарт осягнуть усю в її обширі.* О. 1861. IV. 34.

Обшити, -ся. См. **Обшивати, -ся.**

Обшкрябати, -баю, -єш, *гл.* Обскресть.

Обшмага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Отстегать, исполосовать. *Усю спину обшмагали.* Ком. II. 37.

Обшмали́ти, -лю́, -лиш, *гл.* = **Обсмалити.**

Обшмарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Обмазать чѣмъ-либо маслянистымъ, дегтемъ и пр. 2) Обмыть, оббить (дождемъ). *Стіни осінні дощі обшмарували, — голими ребрами хата світить.* Мир. ХРВ. 174.

Обшматува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Оборвать, изорвать въ куски на комъ одежду. *Ввійшов старий у хату обшматований побитий.* Грин. II. 171. *Обірваний та обшматований який.* Мир. ХРВ. 216.

Обшморгати. См. **Обшморгувати.**

Обшморгнути. См. **Обшморгувати.**

Обшморгувати, -гую, -єш, сов. в. **обшморга́ти, -га́ю, -єш, одн. в. обшморгну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Обдирать, ободрать, обтереть, сдѣлать ссадину. *От же там є пеньок дубовий обшморганий колесами.* ЗОЮР. I. 134. 2) Сжавъ въ рукѣ стебель растенія, оборвать движеніемъ руки вдоль стебля его листочки, вѣточки, колосья. *Хліба високії, колос аж до землі, а Бог обшморгує колос, обшморгує.* Сим. 210.

Обшпарити. См. **Обшпарювати.**

Обшпарювати, -рюю, -єш, сов. в. **обшпарити, -рю, -риш,** *гл.* Ошпаривать, ошпарить, обжечь горячей жидкостью. *Христя обшпарила руку.* Мир. Пов. II. 52.

Обшугати, -ся. См. **Обшугувати, -ся.**

Обшу́гувати, -гую, -єш, сов. в. **обшуга́ти, -га́ю, -єш,** *гл.* 1) Очищать, очистить отъ шелухи (гречу). *Обшугаю гречку на крупи.* 2) Обрывать, оборвать вѣтромъ, оббить (о листьяхъ дерева). *Найдуть на тебе буйнії вітри з лютими морозами, кору обіб'ють... листя обшугають.* МУЕ. III. 132.

Обшугуватися, -гуюся, -єшся, сов. в. **обшуга́тися, -га́юся, -єшся,** *гл.* 1) Очищаться, оббиваться, отлетать. *Пил обшугується, як товчуть гречку.* Кіев. у. 2) Истрачиваться, истратиться, издержаться. *Обшугався так, що й шага нема.* Борз. у.

Обшукати. См. **Обшукувати.**

Обшукування, -ня, *с.* Обыскиваніе.

Обшукувати, -кую, -єш, сов. в. **обшука́ти, -каю, -єш,** *гл.* 1) Обыскивать, обыскать. *Їсти хочеться* (вовкові). *Обшукав він скрізь лисиччину хатку, — нема нічого.* Рудч. Ск. II. 7. *Обшукав його та й найшов п'ятсот тисяч.* Рудч. Ск. I. 202. 2) Искать, поискать. *Та нехай вони та громадою воли обшукають.* Нп. 3) Обманывать, обмануть. *Жид як не обшукає, то навет і не пообідає.* Ном. № 912.

Общипати. См. **Общипувати.**

Общипувати, -пую, -єш, сов. в. **общипа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Общипывать, общипать. *Я цю черешеньку й общипала.* КС. 1883. II. 378.

Общи́тити, -чу, -чиш, *гл.* Защитить.

Общубрати, -раю, -єш, *гл.* = **Обскубти.** *Общубрати чупер.* Вх. Зн. 43.

Об'юши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Облить кровью. *Як ударив лев у камінь, — кохті позлізали... Заревів лев, підняв лапи, лапи об'юшило.* Рудан. I. 75.

Об'явити, -ся. См. **Об'являти, -ся.**

Об'явка, -ки, ж. 1) Сообщеніе, объявленіе кому, заявленіе. *Побачила вона, що невістка її в ставку мертва, та й дала тоді об'явку старості, а він і мене кликнув у поняті.* Верхнеднѣпр. у. *Пішов один чоловік давать об'явку у волость, що в його вкрадено кобилу.* Грин. I. 97. 2) Голосъ (при баллотировкѣ). *Паньку дали три об'явки більше, як Стеценку, то через те й став старшиною.* Золотон. у.

Об'являти, -ляю, -єш, сов. в. **об'явити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Объявлять, объявить. *Я ж тобі всю правду об'являю.* Чуб. V. 825. 2) Предъявлять, предъявить. *Тоді зараз його зв'язали, та об'явивши у стан, а там уже і оддали на Сібір.* Рудч. Ск. I. 209.

Об'являтися, -ляюся, -єшся, сов. в. **об'явитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Являться, явиться, появиться, обнаруживаться, обнаружиться. Вх. *Лем.* 441. *Честь і слава Кийову й Дніпрові, коли об'явиться там новий филозоф.* Левиц. Пов. 89. *Святий Миколай об'явивсь до його стариком.* Чуб. 2) Представляться, представиться, явиться. *Як єсть у тій хаті відьма, вона тобі тії ж ночі сама об'явиться.* Мнж. 139. *Він пішов у те село, переночував у їдної баби і не знає, шо то його село і на другий день об'явивсь громаді.* Чуб. I. 182. 3) Дѣлаться, сдѣлаться явнымъ. *Нема бо нічого схованого, щоб не об'явилось.* Єв. Мр. IV. 22.

Об'язати, -ся. См. **Об'язувати, -ся.**

Об'язувати, -зую, -єш, сов. в. **об'язати, -жу, -жеш,** *гл.* Обвязывать, обвязать. *Об'язані віровками.* Стор. МПр. 131.

Об'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **об'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Обвязываться, обвязаться.

Об'якоритися, -рюся, -ришся, *гл.* Твердо стать, укорениться. (Уман. у.); упереться. Мнж. 187.

Об'яснити, -ню, -ниш, *гл.* Освѣтить, сдѣлать свѣтлымъ, яснымъ. *Москалики степи вкрили, киверями об'яснили, шабельками очорнили.* Грин. III. 261.

Овад, -да, *м.* = **Овід.** *Овад роси боїться.* Ном. № 14025.

Овадний, -а, -е. = **Оводний.** Проск. у.

Овак, *нар.* Иначе. *Єдному Бог дасть сяк, а другому овак.* Ном. № 1697.

Овалашити, -шу, -шиш, *гл.* 1) Оскопить. 2) Украсть. *Прийде та овалашить що небудь та й піде.* ЗОЮР. I. 10.

Овва! *меж.*, выражающее удивленіе, сомнѣніе, иронію. Эва! какъ бы не такъ! *Перевелись тепер рицарі в Січі... — Овва! гукнув тутъ на всю світлицю Кирило Тур.* К. ЧР. 113.

Овдовілий, -а, -е. Овдовѣвшій. Волч. у.

Овдовіти, -вію, -єш, *гл.* Овдовѣть. *Сухобрус овдовів і його дочки хазяйнували в господі.* Левиц. Пов. 19.

Оведян, -на, *м.* Раст. Primula elatior. Лв. 101.

Овершки, -ків, *м. мн.* Вершина стога. Левч. 10.

Овес, -вівса, *м.* Овесъ, Avena sativa. — **голий**. Avena nuda. Вх. Пч. II. 29. *Овес у трьох кожухах, та вітру боїться.* Ном. № 650. *Дає коню сіна й вівса.* Мет. 75. *Не хоче, як кобила вівса.* Ном. № 5009. **Шити на овес**. Шить крупными стежками. Вас. 211. Ум. **Овесець, овесок.**

Овесковий, -а, -е. Относящійся къ **овеску 2. Овескова кривулька**. Въ вышивкѣ: зигзаговидная линія. (Залюб.). **Овескові клинці**. Половина узора овесок. (Залюб.).

Овесок, -ска, *м.* 1) Ум. отъ **овес.** 2) Родъ узора въ вышивкахъ. (Залюб.).

Овеча, -чати, *с.* Ягненокъ; овечка. *Бере* (вовк) *чи овеча, чи порося.* О. 1861. VIII. 96. *Пара воликів єсть і овечат трохи.* Рудч. Ск. I. 207.

Овеченька, овечечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **вівця.**

Овечий, -а, -е. Овечій. *Овеча натура.* Шевч.

Ове́чина, -ни, *ж.* Овечье мясо. *Вони не їдять курятини, гусятини, овечини, кабанятини, — нічого того не їдять.* Новомоск. у.

Овечка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вівця.** 2) Мокрица, Oniscus murarius. Вх. *Л*ем. 441.

Ове́чник, -ка, *м.* Хлѣвъ для овецъ, овчарня. Чуб. VII. 394.

Ови́йка, -ки, *ж.* Раст. вьюнокъ, Convolvulus. Вх. *Л*ем. 441.

Овід, о́вода, *м.* Оводъ.

Овін, *мњст.* = **Він.** *Взяв овін княнейку попід білі бочки.* Гол. I. 90.

Овіяти, -вію, -єш, *гл.* Обвѣять. *Вітер каже: я прийду, твої сили овію.* Гол.

Оводень, -дня, *м.* = **Овід.** Грин. I. 252.

Оводня́, -ні, *ж. соб.* Оводы. *Оводня б'є, через те. ховаємо волів у курені.* Зміев. у.

Овощ, -щу, *м.* Плодъ. *Принесіть же овощ, достойний покаяння.* Єв. М. III. 8.

Овощевий, -а, -е. Фруктовый.

Оврах, -ха́, *м.* Сусликъ. *У меншого* (брата) *або градом виб'є* (хліб), *або оврах понівечить.* Стор. I. 18. Ум. **Овражок, оврашо́к.** Стор. МПр. 44.

Оврашковий, -а, -е. 1) Принадлежащій суслику, относящійся къ нему. 2) **Оврашкові хвости**. Раст. Triticum cristatum Schrt. ЗЮЗО. I. 139.

Оврашок, -шка, *м.* Ум. отъ **оврах.**

Овси́на, -ни, *ж.* = **Вівсина.** *Тепер треба не в овсину, а в просину шить* (не рідко). Ном. № 11138.

Овси́ще, -ща, *с.* = **Вівсище.**

Овсі, *нар.* = **Зовсім.** Харьк.

Овсім, *нар.* = **Овсі.** *Борщ не кислий овсім.* Уман. у.

Овсю́г, -гу, *м.* = **Вівсюг.**

Овсяни́й, -а́, -е́. = **Вівсяний.** *Нажала травиці з овсяний стіжок.* Чуб. III. 266.

Овсяни́к, -ка, *м.* = **Вівсяник.** Ном. № 122, стр. 294.

Овсяни́ця, -ці, *ж.* = **Вівсяниця.** Ном. № 10185.

Овся́нка, -ки, *ж.* 1) = **Вівсянка.** 2) Раст. Bromus arvensis. L. ЗЮЗО. I. 114.

Овчарик, -ка, *м.* = **Вівчарик.** Чуб. V. 689.

Овчарь, -ря́, *м.* = **Вівчарь.**

Овчи́на, -ни, *ж.* 1) Овчина, овечья шкура. 2) *мн.* Овечья шуба. *Із якої се причини вбралась теща у овчини?* Нп.

Огавний, -а, -е. Большой, сильный. *Богач огавний.* Вх. Уг. 245. *Огавний дожджь.* Вх. Уг. 255.

Огавно, *нар.* Сильно, очень. *Огавні ся хвалил.* Вх. Уг. 255.

Огазнути, -ну, -неш, *гл.* = **Ошадіти.** *Цілий ліс огазне.* Вх. Уг. 255.

Огана, -ни, *ж.* и пр. = **Обгана и пр.**

Оганя́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Отгонять отъ себя (нападающихъ). *Собаки в'їдаються, а бояре оганяються.* МУЕ. III. 217.

Огарь, -рю, *м.* 1) Обожженный пень. *Так як огарь обідрався.* Ном. № 11236. 2) Нас. Oestrus bovis, оводъ бычій. Вх. Пч. I. 7. См. **Овід.** 3) Порода утокъ. Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Огвара, -ри, *ж.* Что-либо огромное, очень большое. *Корова — огвара.* Вх. Зн. 43.

Огень, огню́, *м.* = **Огонь.** *Червона шапочка як огень.* О. 1861. IV. 29.

Огер, -ра, *м.* Жеребець. *Дивися, огерем яким сам пан круг тебе похожає.* Шевч. *Дід їхав навзаводи на вороному арабському огеру.* Стор.

Огида, -ди, *ж.* 1) Мерзость, гадость. *Лукаш.* 148. *Вийди, паноньку, до нас, викуп сі вінець у нас... Бо як не вийдеш до нас, не викупиш вінця у нас, до корчми понесемо, горівки нап'ємо, занесемо до жида, — буде, пане, огида.* Лукаш. 148. *Що у людей високе, те огида перед Богом.* Єв. *Л.* XVI. 15. 2) Отвращеніе, омерзеніе. *Аж огида дивитися, — таке погане.* 3) Противный человѣкъ. *Лучче б мені, моя мати, гірку редьку їсти, як ледачу жуїнку мати, що гидко й присісти. Пошов би я поміж люде, чи Богу молиться, — як здумаю про огиду, забуду й хреститься.* Грин. III. 569.

Оги́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Загадить. 2) Опорочить, обезчестить.

Оги́діти, -дію, -єш, *гл.* = **Огиднути.**

Оги́дливий, -а, -е. = **Огидний**.

Огидливість, -вости, *ж.* = **Огидність.** *Дмитренко з огидливостю глянув на останніх масних.* Мир. ХРВ. 374.

Огидлий, -а, -е. = **Огидний**.

Оги́длість, -лости, *ж.* = **Огидність.**

Оги́дний, -а, -е. Противный, отвратительный, мерзкій, гнусный.

Огидник, -ка, *м.* Противный, отвратительный человѣкъ. Вх. Зн. 43.

Огидниця, -ці, *ж.* Противная, отвратительная женщина. Вх. Зн. 43.

Огидність, -ности, *ж.* Мерзость, гнусность.

Огидно, *нар.* Противно, отвратительно, мерзко.

Огиднути, -ну, -неш, *гл.* Опротивѣть, надоѣсть, опостылѣть. *Море так йому огидло, що бісом на його дививсь.* Котл. Ен. І. 14.

Огина́тися, -на́юся, -єшся, *гл.* Уклоняться, отвиливать. *Він де кого підмовляв до себе переїздити, так усе огинаються.* Харьк. г.

Огир, -ра, *м.* = **Огер.** *Прискочив перше до Камили, як огир добрий до кобили.* Котл. Ен. VI. 61.

Огірко́вий, -а, -е. Огуречный. *Напийсь огіркового росолу, то може полекшає.* Харьк.

Огіро́к, -рка, *м.* 1) Огурецъ, cucumis salibus. 2) Родъ игры, въ которой дѣвушки берутся за руки, составляютъ цѣпь, вьющуюся на подобіе стеблей огурцовъ, и поютъ пѣсни. Чуб. III. 79. 3) *мн.* Родъ писанки. КС. 1891. VI. 376. 4) *мн.* Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. Ум. **Огіро́чок.** Ув. **Огірчи́ще.**

Огіро́чник, огіро́шник, -ку, *м.* Раст.: а) Borago officinalis. Мил. 35. ЗЮЗО. І. 114. б) Trifolium arvense L. ЗЮЗО. І. 172. в) Spiraca ulmaria L. ЗЮЗО. І. 172. г) Соломонова печать, Polygonatum multiflorum. Мнж. 187.

Огірчи́ще, -ща, *с.* Ув. отъ **огірок**. *Лебед.* у.

Огла́бля, -ля, *с.* и оглаблі, *мн.* = **Оголони.** Желех. Вх. Зн. 43.

Оглав, -ву, *м.* Уздечка, недоуздокъ. Вх. *Лем.* 442.

Оглавець, -вця, *м.* Недоуздокъ. Вх. *Лем.* 442.

Оглас, -су, *м.* 1) Возвѣщеніе, оглашеніе; также церковное оглашеніе о предстоящемъ бракосочетаніи. МУЕ. III. 80. 2) Опубликованіе. *Багато лежить у мене писання українського до друку, багато я перечитав його, та ось тільки кришечку до огласу вибрав.* К. (Хата, 2). 3) Возгласъ, крикъ. *Птиця відтіля з веселим огласом летіла.* Мкр. Г. 11. *Брата Лазаря огласом спросив.* Гол. III. 269.

Огласи́ти, -ся. См. **Оглашати, -ся.**

Оглаша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **огласи́ти, -шу, -сиш,** *гл.* = **Оголошувати, оголосити.** 1) *Кожне стало оглашати звичний подарунок.* Мкр. Н. 37. 2) *Огласив я друком не одно вже своє й чуже компонування.* К. (Хата, 1). 3) *Огласили запорожці Брюховецького гетьманом.* К. ЧР.

Оглаша́тися, -шаюся, -єшся, сов. в. **огласи́тися, -шуся, -сишся,** *гл.* = **Оголо́шуватися, оголоситися.** *Огласився дуже жіночий плач, народ загомонів.* Стор. І. 253.

Оглаше́нка, -ки, *ж.* Церковныя сѣни между церковью и колокольнею. Ромен. у.

Оглаше́нний, -а, -е. Безумный. *Може ти, оглашенний, і дитину її задавив?* Стор. МПр. 35. *Крутяться, як оглашенні.* Стор. МПр. 167.

Огле́діти, -джу, -диш, *гл.* = **Оглядіти.** *Вийди, матенько, огледи, що тобі бояре привезли.* Лукаш. 96.

Огле́дітися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Оглядітися.** *Тепер у дворі гості, ніколи й огледіться за мною.* МВ. І. 72.

Оглобе́льний, -а, -е. = **Голобельний.** *Оглобельна аж брикає.* Котл. Ен. І. 28.

Оглóбля, -лі, *ж.* = **Голобля.** Чуб. V. 1074.

Оглух, -ха, *м.* Дуракъ. *Оглух царя небесного.* Ном. № 6306.

Оглух(ну)ти, -ну, -неш, *гл.* Оглохнуть. *Всі оглухли, похилились.* Шевч. *Оглухли, не чують.* Шевч. 210.

Огляд, -ду, *м.* 1) Осмотръ; обзоръ; смотръ. *Вернувшись після огляду козацької сотні.* Кв. II. 69. **На огляд добрий**. На взглядъ хорошій. **За два огляди**. Дважды осмотрѣвъ. Харьк. у. **Купив за три огляди**. Укралъ. Мнж. 166. 2) *мн.* = **Оглядини.** *Пошел Ванічко в огляди без материной поради.* Гол. II. 711.

Огляда́ння, -ня, *с.* Осматриваніе.

Огляда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **огля́діти, -джу, -диш,** *гл.* 1) Осматривать, осмотрѣть. *Вийди, матінко, огляди, що тобі бояре привезли.* Мет. 230. *Козаків піджидає, козаків оглядає.* Макс. 2) Созерцать, видѣть. *Сподоби в небі лицем к лицу Бога оглядати.* Чуб. *Одного ранку, бодай такого ніхто не оглядав, сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути.* МВ. II. 71.

Оглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **огля́дітися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Оглядываться, оглянуться, осматриваться, осмотрѣться. *Летить орел по над морем та й не оглядається.* Мет. 64. *Оглядайся на задні колеса.* Ном. № 4305. 2) Только сов. в. Хватиться. *Оглядівся пан, уранці вставши, аж у його покрали.* Рудч. Ск. І. 197. *Візьми, дурний, та й застроми два свердли... Коли сьогодні огляжуся, — аж і сліду не знать, де стреміли.* Мир. ХРВ. 267.

Огля́дач, -ча, *м.* Осматривающій.

Огля́дини, -дин, *ж. мн.* 1) Осмотръ, осматриваніе. 2) Осмотръ жилья и хозяйства жениха, дѣлаемый родителями невѣсты послѣ сватовства и оканчивающійся угощеніемъ. См. **Розглядини.** ХС. VII. 423.

Огля́нути, -ну, -неш, *гл.* = **Оглядіти.** *Ісус, оглянувши все, вийшов.* Св. Мр. XI. 11.

Огля́нутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Оглядітися.** *«Соб, тпру до ярма!» — оглянувся та й нема.* Ном. № 1914. 2) **— на кого.** Обратить вниманіе, сжалиться, снизойти. *Потім*

оглянулись і люде на нас і драночок мені назносили. Г. Барв. 355. *Оглянься на плач дочки своєї.* Котл. Ен. *Оглянулась на мої старощі.* Г. Барв. 207.

Огневий, -а, -е. Огневой. Стор. МПр. 72.

Огневиця, -ці, *ж.* Медиц. горячка.

Огнедихатий, -а, -е. Огнемъ дышащій. *Дракон огнедихатий.* К. МХ. 35.

Огнекрилатий, -а, -е. Съ огненными крыльями. *Дракон огнекрилатий.* К. МБ. II. 137. *Як смерти бурний дух огнекрилатий.* К. ЦН. 246.

Огне́нний, -а, -е. 1) Огненный. Чуб. I. 22. *Огненне море.* Шевч. 2) Пылкій, горячій. *Він до роботи огненний.* Лебед. у. *Огненний чоловік.* Черк. у. 3) — **сусіда**. Сосѣдъ, постройки котораго весьма близко. Харьк. г.

Огненно, *нар.* Горячо, пылко.

Огнепальний, -а, -е. Горючій. *Огнепальна купина.* Левиц. I. 289.

Огни́во, -ва, *с.* 1) Стальная пластинка въ замкѣ кремневаго ружья, стоящая противъ курка, — въ нее бьетъ кремень. Шух. I. 230. 2) Часть токарнаго станка. См. **Токарня.** Шух. I. 305, 306. 3) Въ крышѣ оборога: каждая изъ четырехъ горизонтальныхъ жердей, составляющихъ четвероугольникъ, являющійся основаніемъ крыши. Вх. Зн. 42. Ум. **Огнивце.**

Огни́вце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **огниво.** 2) То-же, что и **песик** въ ткацкомъ станкѣ. См. **Верстат.** МУЕ. III. 24.

Огник, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **огонь,** огонекъ. 2) Медиц. Пузырчатая сыпь на лицѣ, eczema. ХС. VII. 416.

Огни́на, -ни, *ж.* Искра. ХС. III. 53.

Огни́стий, -а, -е. 1) = **Огненний 1.** *Сонце як раз... сідало; червоне огнисте коло його так і искрило світом.* Мир. Пов. I. 158. 1) = **Огненний 2.** *Серце огнисте.* К. МХ. 6.

Огничок, -чка, *м.* Ум. отъ **огонь.**

Огнище, -ща, *с.* 1) Костеръ. *Спасибі жіночкам, на городі розіклали огнище і всякої страви понаготовляли.* ЗОЮР. II. 286. **В огнище вкинутися**. Вспылить. *Сердитий був парубок, так у огнище і вкинеться! Як жар стане.* Харьк. г. 2) Мѣсто, гдѣ былъ костеръ. *На огнищі не швидко виросте трава.* Волч. у.

Огнянець, -нця, *м.* Дьяволъ, чортъ. *Бо ти не мій младенец, лем ти з пекла огнянец.* Гол. I. 210.

Огня́ний, -а, -е. = **Огненний.** Левиц. I. 271. *Господь вигнав їх з раю огняною різкою.* Мир. ХРВ. 32. *Широка огняна хвиля.* Мир. ХРВ. 272. **Огняна жертва**. Всесожженіе. Єв. Мр. XII. 33.

Огняни́к, -ка, *м.* Птица Lanius ruficeps. Вх. Пч. II. 12.

Огняниця, -ці, *ж.* Свѣтлякъ, Ивановъ червякъ, Lampyris noctiluca. Вх. Лем. 442.

Ого! *меж.,* выражающее удивленіе. *Ого, чудеса! вербовиї колеса.* Ном. № 7831.

Оговорюватися, -рююся, -єшся, *гл.* Отговариваться. *Оговорюються, що їм багацько діла робити.* Ном. № 10064.

Ого́втатися, -таюся, -єшся, *гл.* Освоиться. *Трохи оговтавсь і не боїться нічого.* Рудч. Ск. I. 93.

Оголити, -лю, -лиш, *гл.* = **Обголити.**

Оголо́бля, -лі, *ж.* Оглобля. Чуб. VII. 465.

Оголоди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Сдѣлать голоднымъ. *Поділи ж ти нам цю курочку та й себе не охолоди.* Мнж. 66.

Оголо́ни, -нів, *м. мн.* У лошадей на деснахъ пузыри, опухоли. Вх. Зн. 43.

Оголосити, -ся. См. **Оголошувати, -ся.**

Оголо́ска, -ки, *ж.* Объявленіе, извѣщеніе. *Оголоски оголошував у церкві.* Вх. Уг. 255.

Оголошення, -ня, *с.* Объявленіе.

Оголошувати, -шую, -єш, сов. в. **оголоси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Объявлять, объявить; возвѣщать, возвѣстить. *На ввесь світ оголосили свої гріхи.* О. 1862. IX. 25. *Король мене банитою-вигнанцем оголосив по Польщі і Вкраїні.* К. Бай. 69. 2) Опубликовывать, опубликовать. 3) Избирать, избрать голосованіемъ.

Оголошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **оголоситися, -шуся, -сишся,** *гл.* 1) О звукѣ: Раздаваться, раздаться. 2) Быть объявляемымъ, объявленнымъ, объявляться, объявиться. 3) Опубликовываться, опубликоваться.

Ого́нь, огню, *м.* Огонь. *По тім боці огонь горить, по сім боці видно.* Мет. 39. **Ого́нь пускати.** Поджигать. **Огнем піти**. Сгорѣть. *Бодай сіно огнем пішло і коса зломилась.* Чуб. *Який то він собі дом коштовний збудував, — то він громовим огнем пішов.* КС. 1882. XII. 503. Ум. **Огник, о́гничок.**

Огонь, -ні, *ж.* = **Огоня.** Борз. у.

Огоня, -ні, *ж.* 1) Обгонъ, объѣздъ плугомъ или раломъ при паханьѣ нивы отъ периферіи къ серединной линіи. Кіев. г. 2) Участокъ земли, занимаемый работникомъ при паханіи такого рода. *Орати в огоню. Як дooреш цю огоню, то випрягай воли.* Кіев. г.

Огорнути. См. **Огортати.**

Огоро́д, -да, *м.* Огородъ. *Високії огороди, — капуста не родить.* Чуб. V. 147. Ум. **Огоро́дець.** См. **Горо́д.**

Огоро́да, -ди, *ж.* Ограда.

Огоро́джувати, -джую, -єш, сов. в. **огородити, -джу, -диш,** *гл.* = **Обгороджувати, обгородити.** *Огородив двір щирим залізом, зробив ворітця з щирого злітця.* Чуб. III. 295.

Огоро́дина, -ни, *ж.* Овощи, огородныя растенія. *Ганна вийшла оглядати огородину.* Левиц. I. 27. См. **Городина.**

Огородити. См. **Огороджувати.**

Огоро́дник, -ка, *м.* Огородникъ. Чуб. I. 182.

Огородникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Заниматься огородничествомъ. *А той огородник навчив його огородникувать.* Чуб. I. 182.

Огоро́дній, -я, -є. Огородный. Левиц. I. 188.

Огоро́жа, -жі, *ж.* Ограда, плетень, заборъ. *Огорожа кругом нова, витка, хазяйська.* Левиц. I. 22.

Огорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **огорну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* = **Обгортати, обгорнути.** *Візьме її та й огорне в ризу золотую.* Шевч.

Огорча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **огорчи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* Огорчать, огорчить. *Чи вам дочки, чи вам синочки гірке слово сказали? Чим вони вас огорчили?* Мил. 200. *Думаю: як його й огорчати їх.* Г. Барв. 202.

Ограбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Ограбить.

Ограда, -ди, *ж.* = **Огорожа.** *Єсть золотий сад і золотою оградою огорожений.* Рудч. Ск. II. 94.

Огре́бки, -ків, *м. мн.* Остатки корма домашняго скота. *Огребки — ті, що на грядки накладають.* Новомоск. у. (Залюб.).

Огре́бом, *нар.* — **брати**. Загребать, объими руками брать. *Наш титарь так огребом і бере гроші з церкви.* Волч. у.

Огребти́, -ся. См. **Огрібати, -ся.**

Огриза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **огри́зти, -зу, -зе́ш,** *гл.* = **Обгризати, обгризти.**

Огріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **огребти́, -бу, -бе́ш,** *гл.* = **Обгрібати, обгребти.** *Огню огреби.* Чуб. V. 626. *Не хотят гості їсти, треба її* (капусту) *обливати, — будут гості огрібати.* Гол. II. 118.

Огрібатися, -баюся, -єшся, сов. в. **огребтися, -буся, -бе́шся,** *гл.* = **Обгрібатися, обгребтися.** *Сів на човен, сів на човен, а весельцем огрібатись.* Чуб. V. 163.

Огрібач, -ча, *м.* Палка, которой подгребаютъ горящіе угли. Шух. I. 97.

Огріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **огріти, -рію, -єш,** *гл.* 1) Согрѣвать, согрѣть, обогрѣвать, обогрѣть. Грин. III. 632. *Сонце каже: я зійду, твої сини обігрію.* Гол. I. 187.

Огрійливий, -а, -е. Согрѣвающій, теплый.

Огрійливо, *нар.* Тепло.

Огріх, -ха, *м.* Пропущенное мѣсто при паханьѣ поля. *Глядіть же, щоб оранка без огріхів була.* Харьк.

Огріши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Нарушить обрядъ, обычай, благопристойность.

Огрядненький, -а, -е. Ум. отъ **огрядний.**

Огрядний, -а́, -е́. Дородный. *Огрядний високий парубок.* МВ. I. Ум. **Огрядне́нький**. *Хоч низенька, так огрядненька.* Посл. *Стріла нас панночка сже доросла й огрядненька собі.* МВ. I.

Огря́дність, -ности, *ж.* Дородность. *Не вважаючи на свою... огрядність, суддя садив тропака.* Левиц. I. 351.

Огуд, -ду, *м.* = **Огудиння.** *Соняшники, кущі, огуд всякий.* Сим. 225.

Огу́да, -ди, *ж.* Хула, поношеніе. *Кобзарю, не дивись ні на хвалу темноти, ні на письменницьку огуду за пісні.* К. Дз. 207.

Огу́дина, -ни, *ж.* = **Огудиння.**

Огудиння, -ня, *с.* Стебли арбузовъ, дынь, огурцовъ, тыквъ. Левиц. I. 276.

Огу́дити, -джу, -диш, *гл.* Охулить, осудить. *Не хотять на його й глянуть, а глянуть — огудять.* Шевч.

Огузка, -ки, *ж.* Огузокъ, задняя, нижняя часть чего-либо. *Там то мелник хороший... ані мірки не просить, сам огузку заносить.* Гол. III. 358.

Огу́лити, -лю, -лиш, *гл.* Обмошенничать, надуть. *Москаль козака як раз охулить, а москаля і чорт не одурить.* Ном. № 846.

Огу́литися, -люся, -лишся, *гл.* Ошибиться, дать промахъ. *Та й пан не огулився, що полюбив таку кралю.* Лебед. у. *Ізроду шкапи не купувавши та сам задумав купувати, — чи бач і огулився.* Рудч. Ск. II. 276.

Огулом, *нар.* 1) Оптомъ, гуртомъ. *Бачите, щоб було посходніш, сторгуємось огулом.* Стор. 2) Вообще. *Мовлячи огулом, треба сторожко підступати.*

Огу́ритися. См. **Огурятися.**

Огурне́нький, -а, -е. Ум. отъ **огурний.**

Огу́рни́й, -а, -е. 1) Строптивый, упорный, упрямый. *Огурна дитина.* Брацл. у. 2) Непривѣтливый, несообщительный. *Ну, та й огурний народ тут: і слова не доб'єшся.* Брацл. у. Ум. **Огурне́нький.**

Огу́рність, -ности, *ж.* Строптивость, упорство, упрямство.

Огу́рно, *нар.* Строптиво, упорно, упрямо.

Огу́рство, -ва, *с.* = **Огурність.**

Огуря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **огуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Упрямиться, заупрямиться, противиться, воспротивиться. *Щоб козак в військо ходить не огурявся.*

Од, *пред.* См. **Від.**

Одаль, *нар.* Вдали, поодаль.

Одамашко́вий, -а, -е и пр. = **Адамашковий** и пр.

Ода́я, ода́ї, *ж.* Загонъ для рогатаго скота внѣ села. *Литин. у.*

Одб... См. слова отъ **Відбабувати до Відбуча.**

Одв... См. слова отъ **Відвага до Відв'язуватися.**

Одвір, -во́ру, *м.* = **Одвірок.** МУЕ. III. 45.

Одвір, *нар.* Возлѣ дверей. *Гей станьте одвір, щоб лихі собаки не повтікали.* К. ПС. 57.

Одвірець, -рця, *м.* = **Одвірок.** О. 1861. XI. Св. 35.

Одвірник, -ка, *м.* См. **Лавчастий замок.** Шух. І. 93.

Одвірок, -рка, *м.* Дверной косяк. Чуб. VII. 378. Kolb. I. 57. *Золотая брама, а срібні одвірки.* Нп. Ум. **Одвірочок.**

Одвукінь, *нар.* На двухъ лошадяхъ — попеременно то на одной, то на другой. (Вістовець) *летів одвукінь з Низу день і ніч.* К. ПС. 135.

Одг... См. **отъ Відгада до Відгусти.**

Одд... См. **отъ Віддавання до Віддячливий.**

Оде́жа, -жі, *ж.* Одежда, одежа. *Одежу всю цвітну порвала.* Котл. Ен. VI. 81. *Як би хліб та одежа, — їв би козак лежа.* Ном. № 1724. Ум. **Оде́женька.** Чуб. V. 719.

Одежина, -ни, *ж.* 1) Что либо изъ платья. Г. Барв. 190. 2) Одежина = Одежа. **Жалувати одежину**. Беречь платье. **Нехтувати одежину**. Не жалѣть, не беречь одежды. Ном. № 11133. Ум. **Одежинка.** Мир. Пов. I. 123.

О́дека, о́деки, о́дельки, *нар.* Вотъ здѣсь. Желех.

Оден, *числ.* = **Один.** Подольск. г.

Оде́нки и оде́ньки, -ків, *м. мн.* 1) Дневное собраніе замужнихъ женщинъ зимою для рукодѣльныхъ работъ. Балт. у. 2) Остатки на днѣ, подонки.

Оде́нок, -нка, *м.* Стогъ сѣна. Шух. I. 76, 108.

Одену́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Одѣть. К. (Желех.).

Одену́тися, -нуся, -не́шся, *гл.* Одѣться. *Оденулась молодая та й мелькнула з хати.* Мкр. Н. 21.

Оде́нчичка, -ки, *ж.* Пришедшая на оденки.

Оде́ньки. *См.* **Оденки.**

Одерачка, -ки, *ж.* Родъ гребня, которымъ расчесываютъ ленъ послѣ того какъ очистять его отъ кострики. Вх. Уг. 249.

Одержати, -ся. См. **Одержувати, -ся.**

Одержування, -ня, *с.* 1) Полученіе. 2) Владѣніе чѣмъ, обладаніе.

Одержувати, -жую, -єш, сов. в. **оде́ржати, -жу, -жиш,** *гл.* Получать, получить. *Віруйте, що одержите і буде вам.* Єв. Мр. XI. 24.

Одержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **одержатися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Получаться, получиться. 2) Удерживаться, удержаться. *Не знаю, де в мене й дух одержався. Гладка така, що й миш не одержиться.* Ном.

Одернува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Обложить дерномъ.

Одж... См. **отъ Віджалувати до Віджухаритися.**

Одже, *сз.* = **Отже.** *Чи чорт видав, щоб ведмідь щебетав, одже щебече.* Ном. № 7909.

Одзвінки, -ків, *м. мн.* Раст. Thalictrum aquilegiaefolium. Вх. Пч. І. 13.

Одзьобати. См. **Одзьобувати.**

Одзьо́бувати, -бую, -єш, сов. в. **одзьо́бати, -баю, -єш,** *гл.* = **Обполювати, обполоти.** Вх. *Лем.* 442.

Оди́н, одна́, одно́, *числ.* Одинъ, одна, одно. *З одним, Богом на сто ворог.* Ном. № 12. **Оди́н о́дного, одно 'дно́го, оди́н у о́дного, один на о́дного** и пр. Одинъ другого, другъ друга, другъ у друга, другъ на друга и пр. *Вони один одного покохали.* Стор. МПр. 57. *Питали один в одного.* Єв. Мр. І. 27. *Пастухи казали один до 'одного.* Єв. *Л.* II. 15. **Один по одному**. Одинъ за другимъ. ЗОЮР. І. 6. *Один по одному лист у гаї осипається.* Дещо. *Один по одному спішать.* Щог. В. 134. **Одним один**. Совершенно одинъ; единственный. *Вона була хорошого роду і одним одна дочка у батька дуже багатого.* Кв. **Одно́, в одно́**. Не переставая. *Ледві додому вернувсь та 'дно стогне.* Грин. І. 285. *Я її пужалном лущу в одно.* Щог. В. 71. **Все одно**. Все равно. *А що ж, каже царенко, нам все одно пропадать.* Рудч. Ск. **Не одно́-десять.** Не одинъ десятокъ. *Не одно-десять навчив парубків пісень московських співати.* Кв. **Одного разу**. Однажды. **Одного ранку, вечора.** Однажды утромъ, вечеромъ. *Одного ранку... сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути.* МВ. II. 4. Ум. **Одне́нький.** *Вона у мене одненька.* Лохв. у.

Одина, -ни, *ж.* Одиночество, уединеніе. *Та в одині-самотині в садочку буду спочивати.* Шевч. 630.

Одинадцятеро, *числ.* Одинадцать. *Дивиться — одинадцятеро дочок.* ЗОЮР. II. 71.

Одинадцятий, -а, -е. Одинадцятый. *Уже твої хорти одинадцяті двері гризуть.* Рудч. Ск. І. 137.

Одинадцятка, -ки, *ж.* Полотно въ 11 пасмъ. *Лебед.* у. (Залюб.).

Одинадцять, -ти, *числ.* Одинадцать. *Було вас* (биших) *одинадцять, а бех дванадцятий.* Чуб. І. 116. *Сповістили про все се одинадцятьох.* Єв. *Л.* XXIV. 9.

Одинак, -ка, *м.* = **Одинець.**

Одиначка, -ки, *ж.* 1) Единственная дочь. *Батько й мати любили мене, одиначку, вельми.* Г. Барв. 230. *Що то вже одиначка!* Ном. № 9324. 2) Рублевый кредитный билетъ. *Він дав мені троячку, а я йому здачі одиначку, а мені осталось два рублі.* Новомосковск. у. (Залюбов.).

Одинець, -нця, *м.* 1) Единственный сынъ. Грин. II. 306. *Оттепер то хоч і вмерти, одинця женивши.* Мкр. Н. 2) Одинъ человѣкъ. Г. Барв. 326. *Вони хоч проміж себе гуторять, а мені, одинцеві, та й ні сим.* Г. Барв. 202. По одинцю. По одиночкѣ, по одному. *Сіх ляхів дуків, срібляників по одинцю з хати виводжають.* ЗОЮР. І. 320. 3) Дикій кабанъ, волкъ, ходящій въ одиночку. Кіев. г. Вх. Пч. II. 7. Ум. **Оди́нчик, оди́нчичок.** Чуб. III. 273. *Тим я тебе полюбила, що въ батька одинчик.* Грин. III. 157.

Одиниця, -ці, *ж.* 1) Единица. *На первому місці вісім одиниць, на другому чотирі десятки, значить — сорок вісім.* К. Грам. 100. 2) = **Одиначка.** *Чи я в тебе, моя мати, та одна одиниця?* Чуб. V. 569. Ум. **Одинична, одини́ченька.** *Дівка Галочка в свого батенька одиниченька була.* Грин. III. 470.

Одинокий, -а, -е. 1) Одинокій. *Він багатий, одинокий — будеш панувати.* Шевч. *Чи ж тобі одиноке життя не обридло?* О. 1861. XI. Кух. 37. 2) Единственный. Галиц.

Одиноцтво, -ва, *с.* Одиночество. *Се мені одиноцтво та убожество так вік скоротило.* Г. Барв. 357.

Одинчик, -ка, оди́нчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **одинець.**

Одинюсінький, -а, -е. Единственный, совершенно одинъ. *Один одинюсінький був син — і того узяли.*

Одичавіти, -вію, -єш, *гл.* Одичать. *Одичавів кінь у табуні.* Міус. окр.

Одібрати. См. **Відібрати.**

Одіва, -ви, *ж.* Одежда. *Е, ні, це не той, не въ такій одіві, як той, що мене грабував.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.) 2) Одіва. Одѣваніе. *Купувала собі для одіви свитину на базарі.* Новомосков. у. (Залюб.)

Одіва́ння, -ня, *с.* = **Одягання.** Ум. **Одіва́ннячко.** Грин. III. 441.

Одіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **одіти, -діну, -неш,** *гл.* 1) = **Одягати, одягти.** 2) Укрывать, укрыть (одѣяломъ) *Ой м'кая постіль твоя, і м'яко ти послав мені, і легенько одів мене.* Грин. III. 382.

Одіва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **одітися, -дінуся, -нешся,** *гл.* = **Одягатися, одягтися.** *Красна дівчина полощиться, полощиться, одівається.* Чуб. V. 8.

Одіве́ць, -вця́, *м.* Одѣвающій. *Подай, Петрику, гребінець! — Я тобі, Марушко, не одівець, що подам тобі гребінець.* Грин. III. 535.

Одіво, -ва, *с.* Одежда, одѣяніе. *Грошей треба було для обуви, для одіва і так для чого.* Верхнеднѣпр. у.

Одіг... Кромѣ имѣющагося здѣсь, еще см. отъ **Відігнати** до **Відігратися.**

Одігати, -ся, -гаю, -ся, -єш, -ся, *гл.* = **Одягати, -ся.** *Одігаться стала.* Сим. 230.

Одід... См. **отъ Віді...** до Відідратися.

Одіди́чення, -ня, *с.* Наслѣдованіе.

Одіди́чити, -чу, -чиш, *гл.* Получить въ наслѣдство, унаслѣдовать.

Одіж, -жі, *ж.* Одежда. *Купив панові якоїсь матерії на одіж.* Грин. I. 99. *Скинув одіж.* Грин. I. 104.

Одіжний, -а, -е. 1) Къ одеждѣ относящійся. *А де ж той прибуток? Ні корівного, ні одіжного прибутку.* Г. Барв. 277. 2) Одѣтый, хорошо одѣтый. *Пластун не зна роскоші, не гаразд одіжний.* О. 1862. II. 62. *Народ одіжний.* ЗОЮР. I. 162. 3) Хорошо оперенный, имѣющій густую шерсть. *Гуска добре одіжна, то їй зімою не холодно.* Міус. окр.

Одіз... См. **Відізвати, -ся.**

Одій... См. **отъ Відіймати** до **Відійти.**

Одім... См. **отъ Відімкнути** до **Відімщення.**

Оді́ння, -ня, *с.* Одѣяніе. *Воду сь мі перепила, одіння съ мі походила.* Гол. Ум. **Одіннячко.**

Одіп... См. **отъ Відіпня́ти** до **Відіп'яти.**

Одір... См. **Відірвати, -ся.**

Одіржини, -жин, *ж. мн.* Очески конопли, остающіеся на гребнѣ или крючкахъ при расчесываніи. Рк. *Левиц.*

Одіс... См. **отъ Відіслати** до **Відіспати.**

Одіт... См. **отъ Відіткнути** до **Відітхнути.**

Одіти, -ся. См. **Одівати, -ся.**

Одітний, -а, -е. = **Одіжний 2.** *У сім селі дівки горді, а у другім голі, а у місті та й одітні, але бо голодні.* Гол. II. 299.

Одія, і, *ж.* Одежда. *Як зносив єси м'якую одію, тоді зложив єси на Бога надію.* Чуб. I. 177.

Од'ї... См. **отъ Від'їдати** до **Від'їхати.**

Одк... См. **отъ Відкадити** до **Відкушувати.**

Одл... См. **отъ Відлазити** до **Відлясок.**

Одм. См. **отъ Відмага** до **Відм'ялити.**

Одна. См. **Один.**

Одн... См. отъ **Віднаджувати** до **Відняти.**

Однак, *нар.* Однако. *Хоча він був і вдовець, однак же любив закликати до себе веселих гостей.* Левиц. I. 209.

Однакий, -а, -е. = **Однаковий.** *Я однакий, мамо, не змінився.* Федьк.

Однако, *нар.* Одинаково, равно. *Не всім однако дано: одному ситце, другому решітце.* Ном. № 1690. **Все однако**. Все равно.

Однаковий, -а, -е. Одинаковый, тотъ же, такой же самый. *В одній руці пальці, та не одинакові.* Ном. № 9221. *Усі станут однакових літ, тридцятилітками.* Чуб. I. 221.

Однаковісінький, -а, -е. Совершенно одинаковый.

Однаковісінько, *нар.* Совершенно одинаково. *Мені однаково, чи буду я жить в Україні, чи ні, чи хто згадає, чи забуде мене въ снігу на чужині — однаковісінько мені.* Шевч. 389.

Однаковість, -вости, *ж.* Одинаковость, тожество. *Не одна тільки однаковість удачі зводить людей до купи.* Левиц. I. 133.

Однаково, *нар.* Все равно, безразлично. *Вам однаково, що тут, що там.* Гліб.

Одначе, *нар.* = **Однако.** *Одначе ми не втечемо і тебе не ввеземо.* АД. I. 114. *Та вже, каже чмелик, чи винесу, чи не винесу, одначе вам пропадать.* Рудч. Ск. I. 118.

Одне́нький, -а, -е. Ум. отъ **один.**

Однісінький, -а, -е. Только одинъ, единственный. *Пливе чоловік день, пливе і другий — не видно ні однісінького корабля.* Рудч. Ск. II. 19.

Одніський, -а, -е. = **Однісінький.** *Одніське добре слово часом примирить лютих ворогів.* Млак. 60. *Всі веселі, лиш сумненько однiській дівчині.* Млак. 16.

Одно. См. **Один.**

Однобарвний, -а, -е. Одноцвѣтный. Желех.

Одноо́жник, -ка, *м.* Монотеистъ. Желех.

Однобо́кий, -а, -е. Однобокій. **Однобока ри́ба** = **Однобочка.** Чуб. I. 76.

Одноо́рство, -ва, *с.* Единоборство. *Стояла все мов нежива, коло Чорногорця, дивлячись на страшне одноборство.* К. ЧР. 169.

Однобо́чка, -ки, *ж.* Камбала (рыба).

Одновілити, -лю, -лиш, *гл.* = **Ґльнувати**.

Одновірець, -рця, *м.* Единовѣрный, той же самой вѣры человѣкъ. Желех.

Одновірний, -а, -е. Единовѣрный. К. Краш. 21.

Одновірство, -ва, *с.* Единовѣріе. Желех.
Одногніздки, -ків, *м. мн.* Изъ одного гнѣзда.
Одного́дки, -ків, *м. мн.* Ровесники. *Ми з ним одногодки.* Новомосковск. у.
Одноголо́сний, -а, -е. Единогласный. Желех.
Одноголосність, -ности, *ж.* Единогласность. Желех.
Одноголо́сно, *нар.* Единогласно.
Одногорбий, -а, -е. Одногорбый.
Однодворець, -рця, *м.* Однодворець. *Чи не з міщан ви часом, або чи не з однодворців.* Левиц. Пов. 189.
Однодво́рський, -а, -е. Однодворческій.
Однодержавний, -а, -е. Единодержавный. Башт. 91.
Однодумець, -мця, *м.* Единомышленникъ.
Одноду́мний, -а, -е. Единомышленный.
Однодумність, -ности, *ж.* Единомысліе. *Нема одностайности, однодумности в громаді.* О. 1861. І. 323.
Одноє, *числ.* = **Одно.** *Звила собі гніздечко одноє, вивела діток зо двоє.* Грип. III. 534.
Одноже́нство, -ва, *с.* Единобрачіе.
Одноземець, -мця, *м.* Единоземецъ, соотечественникъ.
Однозо́р, -ра, *м.* Одноглазый. *Бог дав чоловіка: і сонливий, і заїка, однозор і шульга, перебита нога.* Аф. 415.
Однокінка, -ки, *ж.* Одноконка. Левиц.
Однокінний, -а, -е. Одноконный.
Однокопитий, -а, -е. Однокопытый.
Однокрилий, -а, -е. Съ однимъ крыломъ. Желех.
Однокровник, -ка, *м.* Родственникъ, единокровный. Зміев. у.
Одноли́чній, -я, -є. Одинаковый, одного сорта, вида, рода. *Однолишня трава на оцій десятині: самий перій.* Волч. у. (Лобод.).
Одно́літка, -ки, *ж.* Ровесница. *Маруся... однолітка з нами.*
Однолітній, -я, -є. Однолѣтній.
Одно́літок, -тка, *м.* 1) Однолѣтокъ, ровесникъ. *Вінчай діток — одноліток.* КС. 1883. II. 372. 2) Имѣющій годъ отъ роду. 3) Однолѣтнее растеніе. (Сумск. у.) *Як ми, серце, зазнавались — сухі дуби розвивались, а тепер, як перестали, одноліткй повсихали.* Чуб. *Гнучкий одноліток лози.* Шевч.
Одноманітний, -а, -е. Однообразный. Кременчуг. у.
Одноманітно, *нар.* Однообразно.
Одномасний, -а, -е. Одноцвѣтный, одной масти. *Одномасна земля.* Любеч.
Одномо́вець, -вця, *м.* Единоязычный, одноплеменникъ, соотечественникъ. *Одномовців Боянських.* К. Дз. 105.
Одноно́гий, -а, -е. Съ одной ногой. Желех.
Одноно́жаний, -а, -е. О сапогахъ: шитый на одну колодку. *У панів все одноножані чоботи.*
Одноокий, -а, -е. Одноглазый. *Лучче тобі одноокім увійти в царство Боже.* Єв. Мр. IX. 47.
Одноплемінний, -а, -е. Единоплеменный.

Однораз, *нар.* Сразу, вдругъ. *Пішов і однораз знайшов його.* Борз.

Одноразний, -а, -е. Одноразні коні. *Лошади,* которыя, будучи впряжены вмѣстѣ, одинаково хорошо везутъ. Рк. Левиц.

Однорал, -ла, *м.* Генералъ. *Де мій милий ночує? Ой ці з одноралом въ чужім краю на залозі?* Голов. І. 285.

Одноралля, -ля, *с.* Пахота одинъ разъ. Кролев. у.

Одноральський, -а, -е. Генеральскій.

Одноріг, -рога, *м.* 1) Единорогъ. *В святого Юра з буйного тура* (труба), *в Господа Бога з однорога.* Гол. IV. 544. 2) Насѣк. Носорогъ. 3) Вилы съ однимъ рожкомъ.

Одно́рілля, -ля, *с.* Разъ вспаханное поле; поле засѣянное послѣ однократной вспашки. Вас. 196.

Однорожок, -жка, *м.* Насѣк. Oryctes naticornis. Вх. Пч. І. 7.

Однорук, -ка, *м.* 1) Человѣкъ съ одной рукой. 2) Небольшой кузнечный молотъ. Сумск. у.

Однорукий, -а, -е. Однорукій.

Одно́руч, *нар.* Одной рукой. *Чого ви дверима грюкаєте? — Та се я одноруч зачиняла.* Черниг. у.

Одноручка, -ки, *об.* 1) Однорукій, однорукая. 2) — **пилка**. Пила съ рукояткой только съ одного конца (садовая и пр.) Вас. 149.

Одноручний замо́к = **Бга́ний замок**. Шух. І. 94.

Односе́рдне, *нар.* Единодушно. *Односердне стати за євангелію правди.* Шевч.

Односе́рдя, -дя*, с.* Единодушіе, согласіе.

Односкладо́вий, -а, -е. Односложный. Желех.

Односло́в, -ва, *м.* Согласный въ словахъ, правдивый человѣкъ. *Богослов, та не однослов.* Ном.

Односло́вний, -а, -е. Согласный, одного и того же содержанія.

Односло́вно, *нар.* Согласно.

Одностайне, *нар.* = **Одностайно.** К. ЧР. 26.

Одностайний, -а, -е. 1) Единодушный, солидарный. *Будьмо одностайні.* О. 1862. III. 25. 2) Однородный, весь, вездѣ одинаковый, цѣльный. Гол. Од. 36. *Як би земля одностайна, а то зверху супіскувата, а там далі вглиб солончакувата.* Новомоск. у.

Одностайність, -ности, *ж.* Единодушіе, солидарность. *Нема одностайности, однодушности в громаді.* О. 1861. І. 323. К. Гр. 40.

Одностайно, *нар.* Единодушно. *Слави-рицарства козацькому війську доставати, за віру християнську одностайно стати.* Дума. *Одностайно бийтесь.* К. ЧР. 250.

Одно́сталь. См. **В-односталь.**

Одностеблий, -а, -е. Съ однимъ стеблемъ. *Пшениця одностебла.* Міус. окр.

Односте́блиця, -ці, *ж.* Съ однимъ стеблемъ. *Капустиця-одностеблиця.* Чуб. V. 1108. Ум. **Одностебличка.** *Та посіємо яру пшеничку, яру пшеничку одностебличку.* Kolb. I. 99.

Односум, -ма, *м.* 1) Сопечальникъ. 2) Единомышленникъ. Черномор. 3) Товарищъ по работѣ, жилью и пр. *Инші пластуни чоловіка по два й по три живуть в односумстві, в однім курені, то отакі односуми розіходяться на охоту по секту в різні сторони.* О. 1862. II. 63.

Односумний, -а, -е. Единомышленный.

Односумство, -ва, *с.* 1) Единомысліе. 2) Житье вмѣстѣ. О. 1862. II. 63. См. **Односум 3.**

Одноца́льний, -а, -е. Въ одинъ дюймъ. **Одноцальна дошка.**

Одночасний, -а, -е. 1) Одновременный. 2) Современный.

Одночасник, -ка, *м.* Современникъ (чей).

Одночасно, *нар.* 1) Одновременно. 2) Современно (съ чѣмъ).

Одноя́й, я́я, *м.* Человѣкъ съ однимъ ядромъ. Рк. Левиц.

Одо... Кромѣ находящихся здѣсь словъ смотри еще отъ **Відо... до Відотіль.**

Одоліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **одоліти, -лію, -єш,** *гл.* Одолѣвать, одолѣть. *Турн тяжку боль одолівае.* Котл.

Одома́ш, -ша, *м.* = **Могорич.** (Угорск.). Вх. Зн. 43.

Одоро́бало и одоро́бло, -ла, *с.* 1) Громадина, большой, громоздкой предметъ. 2) Высокій неповоротливый человѣкъ. *Мамо! — говорила Зося, де ви взяли таке одоробло, а не наймичку?* Левиц. І. 357. Употребляется какъ бранное слово подобно русскому: чучело.

Одп... См. **отъ Відпадати до Відпущення.**

Одр... Кромѣ здѣсь находящихся словъ см. еще отъ **Відрада до Відрятувати.**

Одроби́на, -ни, *ж.* Кроха.

Одружити, -ся. См. **Одружувати, -ся.**

Одружувати, -жую, -єш, сов. в. **одружи́ти, -жу, -жиш,** *гл.* Женить, оженить, выдавать, выдать замужъ. *Ой ожени, ой одружи мене молодого.* Чуб. V. 1005. *Встаньте, батьку, не лежіть, візьміть, мене, одружіть.* Чуб. V. 324.

Одружуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **одружи́тися, -жу́ся, -жишся,** *гл.* Вступать, вступить въ бракъ, жениться, выйти замужъ. *Треба засвататься, одружиться.* ЗОЮР. І. 70. *Удова, що бажає вдруге одружиться, надіва червоний очіпок.* Ном.

Одряпати. См. **Одряпувати.**

Одря́пувати, -пую, -єш, сов. в. **одря́пати, -паю, -єш,** *гл.* = **Оддряпувати, оддря́пати.** Зміевск. у.

Одс... Кромѣ здѣсь находящагося, еще см. **отъ Відсаджувати до Відсунутися.**

Одсіч, -чі, *ж.* Отпоръ.

Одт... См. отъ **Відтавати до Відтя́ти.**

Оду... Кромѣ здѣсь находящагося, см. еще отъ **Відумерщина до Відучитися.**

Одубені́ти, -нію, -єш, *гл.* = **Одубіти 1.** *Руки його зовсім охолоділи і ввесь одубенів.* Стор. МПр. 21.

Одуби́тися, -блю́ся, -бишся = **Одубіти 2.** *Чи швидко твоя мати одубиться?* Кіев. г.

Одубіти, -бію, -єш и оду́бти, -бну, -неш, *гл.* 1) Окоченѣть, замерзнуть. *Під таку хвижу не одно одубіє не тілько п'яне, а й тверезе.* О. 1861. V. 72. 2) Умереть, околѣть. *Був батько, та одубів.* Ном. стр. 39. *Опівночі нагайка шуміла, а к світові мила одубіла.* Чуб. V. 729.

Одуван, -на, *м.* Названіе горшка въ загадкѣ. *Як жив одуван, всіх людей годував, а як пропав одуван, — ніхто й кісток не сховав.* ХС. III. 62.

Одуд, -да, *м.* Птица удодъ, upupa. Вх. Пч. II. 15.

Одудиця, -ці, *ж.* Самка удода. *Каже одуд до Бога: «Коли я такий гарний, то зроби, Боже, так, щоб я став богом, а моя одудиця божицею».* Рк. Левиц.

Оду́дкуватий, -а, -е. Трубчатый. *На городі очерет та й одудкуватий.* Нп. Харьк.
Оду́жання, -ня, *с.* Выздоровленіе. *Повернуло на одужання.*
Оду́жати. См. **Одужувати.**
Одужувати, -жую, -єш, сов. в. **оду́жати, -жаю, -єш,** *гл.* Выздоравливать, выздоровѣть. ЗОЮР. І. 14. *Нехай одужає і буде жива.* Єв. Мр. V. 23. *Хворого-недужого як помаслосвятять, та як одужа, то тоді вже неможна йому лихословити.* Харьк. г.
Одукова́ний, -а, -е. Обученный, воспитанный. *Та й що та панночка одукована робитиме в моїй мужицькій хаті.* Шевч. (О. 1862. VI. 9).
Одуматися, -маюся, -єшся, *гл.* Одуматься. *От кравець як одумавсь, як побіг, та на дуба й сховавсь.* Рудч. Ск. І. 6.
Одур, -ра, *м.* Одурь, помраченіе разсудка. *Царицю одур взяв.* Котл. Ен.
Одури́ти, -рю́, -риш, *гл.* Провести, обмануть. *А найкраще б зробив св. Петро, як би одурив чорта, бо одурити таку погань нема гріха.* Чуб. І. 143.
Одуріти, -рію, -єш, *гл.* Ошалѣть, обезумѣть. *Всі кинулись, мов одурівши.* Котл.
Оду́тий, -а, -е. Обрюзглый, раздутый. *Одутий, аж посинів.* Шевч.
Одх... См. **отъ Відхамаркати до Відхтітися.**
Одц... См. **отъ Відцарювати до Відцуруватися.**
Одч... См. **отъ Відчалити до Відчухрати.**
Одш... См. **отъ Відшахнутися до Відшумувати.**
Одщ... См. **отъ Відщебетати до Відщіпатися.**
Одягало, -ла, *с.* Одежда. *Лахматину де найде, приволоче, — тим і прикриє своє тіло. А то нічого нема, неодягнені ходять, одягала того у орди не було.* О. 1862. V. 86.
Одяга́ння, -ня, *с.* Одѣваніе.
Одяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **одягти, -гну, -неш,** *гл.* Одѣвать, одѣть. *Одягла його в червоний в жупан дорогий.* Шевч.
Одяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **одягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* Одѣваться, одѣться. *Одягаєшся як попів челядник.* Ном. стр. 218. *Один чоловік одягавсь у кармазин.* Єв. Л. VI. 19.
Одягне́нький, -а, -е. Ум. отъ **одягний.**
Одягни́й, -а, -е = **Одіжний 2.** Г. Барв. 380, 104. К. ЧР. 223. *Червона як рожа та таки й одягна.* Кв. І. 133. *Сам одягний — таки зовсім як міщанин.* Ном. стр. 219. Ум. **Одягне́нький.** О. 1862. IX. 68.
Одягнути, -ну, -неш, *гл.* = **Одягти.**
Одягну́тися, -ну́ся, -нешся, *гл.* = **Одягтися.** *Багатир одягнувся, взяв мотузка і пішов.* Рудч. Ск. І. 110.
Одягти, -ся. См. **Одягати, -ся.**
Ож, *сз.* 1) Вотъ. *Ож побачить.* Левиц. І. 166. 2) Что. *Ай, коби Марта знала, ож її родина іде.* Гол. IV. 409. *Ож би.* Хотя би. *Ож би усі звізди з неба писарями стали, та еще би мої гадки не переписали.* Гол. IV. 505.
Оже, *сз.* = **Отже.** Мир. Пов. II. 43. *Не лехко було й Максимові, оже він не плакав.* Мир. ХРВ. 143. *Оже ж буду мати швидко невістку, подумала вона.* Левиц. І. 14.
Ожеле́да, -ди, *ж.* = **Ожеледиця.** *Не зайду я в полонинку, бо там ожеледа.* Шух. І. 202.
Ожеле́дець, -дця, *м.* Ледъ, замерзшій на вѣткахъ. Вх. Лем. 443.

Ожеле́диця, -ці, о́желедь, -ді, *ж.* Гололедица. *Упала ожеледиця.* Мнж. 173. *Вночі і ожеледь і мряка, і сніг, і холод.* Шевч. *Було то в-осени вже пізно; великий холод був, вітри шуміли різно і била ожеледь, і сніг ішов либонь.* Греб. 385.

Ожелест, -сту и ожелець, -льцю, *м.* Ледяныя сосульки на деревьяхъ. Вх. *Лем.* 443. См. **Ожеледець.**

Ожелизь, -зі, *ж.* = **Ожеледь.** Вх. *Лем.* 443.

Оженений, -а, -е. Женатый. *У мене один син нежонатий, а другий оженений.* Лебед. у.

Оженити, -ню́, -ниш, *гл.* Женить. *Оженила мати неволею сина.* Нп. Иногда въ приложеніи къ женщинѣ: *Ой казав пан круль Варвару імити і святу Варвару з собов оженити.* МУЕ. III. 52. *Нене ж моя, нене, ожени ж ти мене, бо я молоденький літа свої трачу.* Чуб. V. 27.

Ожени́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* — **з ким**. Жениться. *Як з дороги повернуся, то з тобою оженюся.* Чуб. V. 4. *Я, каже, з тобою оженюсь.* Г. Барв. 58. *Оженився з тією дівкою.* Грин. I. 183.

Оженіння, -ня, *с.* Женитьба. *Ти вже аж обрид мені з своїм оженінням.* Ум. **Оженіннячко.** *Єсть у вас синки на оженіннячку, єсть у вась дочки на даваннячку.* Чуб. III. 468.

Оже́нічко, -ка, *с.* = **Оженіння. На оженічку**. Въ лѣтахъ жениха. *Маю братчика — на оженічку, маю сестричку — на відданєчку.* Kolb. I. 106.

Оже́няний, -а, -е. = **Оженений.** *Ой приїхав козаченько з України не оженяний.* Грин. III. 681.

Ожере́би́тися, -блюся, -бишся, *гл.* Ожеребиться, родить (о кобылахъ).

Ожеред, -ду, *м.* Скирда соломы. Чуб. VII. 397. *Хліб вимолотив — сами солома стоїть, завалив увесь город ожередами.* Мир. ХРВ. 59. *Косіть, хлопці, очерет та складайте в ожеред.* Нп. *Усього торік сіна було ожередів з двадцять.* Екатеринослав. г.

Оживити, -ва́ю, -єш, сов. в. **ожи́ти, -живу́, -ве́ш,** *гл.* Оживать, ожить. *Страшно було бачить, як він оживав.* Стор. М. Пр. 22. *І оживе добра слава, слава України.* Шевч.

Оживи́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **ожи́тися, -вуся, -вешся,** *гл.* Обживаться, обжиться. *Оживсь у нашому селі, та й живе і оженивсь у нас.* Волч. у.

Оживити, -ся. См. **Оживляти, -ся.**

Оживля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **оживити, -влю, -виш,** *гл.* Оживлять, оживить. *Достать там цілющої і живущої води, то я тоді їх оживлю.* Рудч. Ск. I. 155.

Оживля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **оживи́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Оживляться, оживиться. *Ой пойду я, приближуся, на серденьку оживлюся.* Чуб. V. 168.

Ожина, -ни, *ж.* 1) Ежевика, Rubus fructicosus. *Утирається жаркою кропивою, малює брови синьою ожиною.* Чуб. V. 519. Ум. **Ожи́нка, ожи́нонька, ожи́ночка.** Употребляется какъ ласкательное къ женщинѣ. *Пестить було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная, і перепілко моя утішная.* Г. Барв. 107. 2) *мн.* **ожини**. Раст. Rubus caesius. *Лв.* 101. См. **Колодюх, деринник.**

Ожинний и ожиновий, -а, -е. Ежевичный. *Квіточко моя ожиновая.* Чуб. V. 1146.

Ожи́нонька, ожи́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ожина.**

Ожира́ти, -раю, -єш, сов. в. **оже́рти, -жеру, -ре́ш,** *гл.* = **Обжирати, обжерти.** *Гушениці ожерли капусту.* Вх. Уг. 255.

Ожи́ти, -ся. См. **Оживати, -ся.**

Ожльо́ди, -дів, *м. мн.* = **Ожелест.** Вх. *Лем.* 455.

О́жог, о́жуг, -га, *м.* Палка для переворачиванья углей или горящей соломы (вмѣсто качерги). *Ні Богові свічка, ні чортові ожог.* Ном. Мнж. 187. Ум. **Ожожок.** *Прийшов жид по довжок, бере з хати ожожок.* Чуб. V. 1160.

Озадок, -дку. 1) *м.* Задняя часть туши. *З барана озадок.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн. 2) мн. Остатки. *Тому чоло, а мені озадки.* (Стрижевск.)

Озва́рь, -рю, *м.* = **Узваръ.**

Озва́ти, -ся. См. **Озивати, -ся.**

Озві́з, -во́зу, *м.* = **Узвіз.** Канев. у.

Озві́ритися, -рюся, -ришся, озві́рчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Разъяриться, сдѣлаться звѣремъ.

Озде, *нар.* = **Ось-де.** Каменец. у. Ум. **Озденька.**

Оздоба, -би, *ж.* Украшеніе. Шевч. II. 236.

Оздобити, -блю, -биш, *гл.* Украсить.

Оздобний, -а, -е. Красивый, изящный, украшенный.

Оздобність, -ности, *ж.* Красивость, изящность.

Оздорови́ти, -ся. См. **Оздоровляти, -ся.**

Оздорові́ти, -ві́ю, -єш, *гл.* Поздоровѣть, выздоровѣть. *А воно молоде, то швидко й виходилося собі, оздоровіло.* МВ. (О. 1862. I. 84).

Оздоровлі́ння, -ня*, с.* Выздоровленіе. *Повернуло, спасибі Богу, йому на оздоровління.*

Оздоровля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **оздоровити, -влю, -виш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать здоровымъ, исцѣлять, исцѣлить. *Бог дасть нуждочку, Бог дасть, що й оздоровить.* Ном. стр. 2. *Благав його, щоб оздоровив сина його.* Єв. I. IV. 47.

Оздоровлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **оздоровитися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Выздоравливать, выздоровѣть. *Тобі* (молодикові) *виповняться, а нам оздоровляться.* Грин. II. 316.

Озерет, озере́д, -ду, *м.* = **Ожеред.** *Озеред соломи.* Драг. 3.

Озе́речко, -ка, *с.* Ум. отъ **озеро.**

Озерниця, -ці, *ж.* Лиманная, озерная соль (2-й сортъ). *А в нас не сіль, а в нас не сіль, а в нас озерниця.* Чуб. V. 1037.

Озеро, -ра, *с.* Озеро. *Хай тобі риба й озеро.* Ном. стр. 99. Ум. **Озерце, озеречко.**

Озеря́вина, -ни, *ж.* Высохшее озеро, мѣсто, гдѣ было озеро. Сим. 190. Мнж. 187. *Його картопля і баштан як раз біля тієї озерявини, що на заломах, як їдеш у Кам'янку.* Новомосковск. у.

Озива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **озва́ти, -зву, -ве́ш,** *гл.* Окликать, окликнуть, позвать. *Треба озвати Максима, чи не поможе нам стягти цю колоду на сани.* Радом. у.

Озива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **озватися, -звуся, -вешся,** *гл.* 1) Отзываться, отозваться, заговорить. *Де ти, милий, чорнобривий, де ти, озовися.* Котл. НП. *Озоветься старший брат до середульшого словами.* Дума. *Не так розмовляє, як озивається до нас ласкавим голосом.* Г. Барв. 355. 2) **— за кого**. Высказываться, высказаться за кого, въ пользу кого. *Козацьке військо надвоє розбилось: за Лободу озвались сивоусі, а за царя свого, за Наливая, цвіт молодецький.* К. ЦН. 197.

Ози́зти, -зну, -неш, *гл.* Обрюзгнуть. *Дитина озизла.*

Озимий, -а, -е. Озимый. *Та повів же їх на долину, на пшениченьку, на озиму.* Мет. 324.

Озимина, -ни, *ж.* Озимь. Грин. III. 635. *Він з осени віддав людям землю: так за отту озимину, що вони посіяли, ми взяли грішми.* Павлогр. у.

Озимки, -ків, *м. мн.* 1) Весенній морозъ. 2) Порода яблокъ, сохраняющихся зимою. Вх. Уг. 255.

Ози́мній, -я, -є. Относящійся къ озими. *Озимні жнива.* НВолын. у.

Ози́мніти, -нію, -єш, *гл.* Охладѣть.

Ози́мовий, -а, -е = **Озимий.** *Повів женців долом-долиною до теї пшениці до озимової. АД.* І. 81.

Ози́мок, -мка, *м.* = **Бузівок.**

Озира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **озирну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Осматривать, осмотрѣть, обозрѣть, оглянуть. *От пішов я город озирати.* Шевч. *Озирнуть воєнну силу.* Котл. Ен. VI. 15. *Озирне ясную зброю.* К. Досв. 129.

Озира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **озирну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Оглядываться, оглянуться. *Якось похмуро озирались вони.* Стор. МПр. 50. *Озирнеться моя матюнка: чого стоїш, моя донечко.* Чуб. V. 553.

Озирк, -ку, *м.* Взглядъ, взглядъ вокругъ. Встрѣчено только у Щоголева: *Сумно ти дивилась на високі гори, ходники чинару, лаври й сікомори. В озирку твоєму бачилось жадання жити і любити.* Щог. Сл. 6.

Озиркну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Озирнутися.**

Озирнути, -ся. См. **Озирати, -ся.**

Озівський, -а, -е. Азовскій. *Коли б мені Господь поміг з сиї тяжкої неволі озівської втікати.* АД. І. 115.

Озірка, -ки, *ж.* = **Озерниця.**

Озія́, -зії, *ж.* Громадина (преимущественно о зданіи, постройкѣ). *Така озія* (палац) *стоїть серед села.* Мир. ХРВ. 103. *Ото хата озія, хоч вовків ганяй. Там у їх міст зроблений — озія.* Міус. окр. *Як я можу жити у такій великій хаті: се озія — як я її отоплю.* Борзен. у. Ув. **Озії́ще, озія́ка.** Пирят. у. *Оце озіїще! Станеш в однім кінці, то другого й не видко.* Кобел. у.

Озлість, -лости, *ж.* Досада, злость. *Кульбашного взяла озлість.* О. 1861. X. 22. *Піддружний з озлістю сказав.* Алв. 36.

Ознайми́ти, -млю, -миш, *гл.* Объявить, извѣстить. *Звізда ясна возсіяла в дорозі, всім ознаймила о Бозі.* Чуб. III. 383.

Ознаймува́ти, -мую, -єш, *гл.* = **Ознаймити.** К. ЧР. 425.

Озна́ка, -ки, *ж.* Знакъ, признакъ. Мир. Пов. І. 131. *Гордо і поважно без ознаки жадної тревоги на лиці.* Левиц. І. 211.

Означа́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **означи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* 1) = **Значи́ти, позначити.** *Ввесь поїзд наш* (весільний) *означений, а наш князь не означен. Де б його таку швачку обиськать, щоб його означить?* Грин. III. 433. 2) Только несов. в. Значить, означать. *Що воно означа, нехай письменні розберуть.* Стор. МПр. 167.

Озни́ця, -ці, *ж.* 1) Дыра въ крышѣ, куда дымъ выходитъ. Вх. Зн. 43. 2) Сушильня для сушенія садовыхъ овощей, устроенная частью въ землѣ, частью надъ ней. Шух. І. 110.

Ознуби́тися, -блю́ся, -би́шся, *гл.* Простудиться. Вх. Зн. 43.

Озов, -зву, *м.* Окликъ.

Озолотити, -ся. См. **Озолочувати, -ся.**

Озоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. **озолоти́ти, -чу́, -ти́ш,** *гл.* 1) Озолачивать, озолотить. Чуб. II. 140. 2) Обогащать, обогатить. *Яка б мати не озолотила свого сина.* Левиц. I. 261.

Озолочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **озолоти́тися, -чу́ся, -ти́шся,** *гл.* Богатѣть, разбогатѣть. *Озолотитись можна його худобою.*

Озува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **озу́ти, -зу́ю, -єш,** *гл.* Надѣвать, надѣть (обувь), обувать, озуть. *Ізвечора русу косу чесала, а опівночі черевички озувала.* Чуб. III. 219.

Озува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **озутися, -зуюся, -єшся,** *гл.* Обуваться, обуться. *Чи чобіт добуває, чи в постоли озувається.* Мет. 191.

Озьмінь = Узьмінь. Козелец. у. Слов. Д. Эварн.

Озю́м, -му, *м.* 1) Изюмъ. 2) Городъ Изюмъ. *Летіла зозуля, зозуля, з инчого города, з Озюма.* Грин. III. 535.

Озь-де, *нар.* = **Ось-де.** Ум. **Озьдечки.** *Бо вже ж годі цілувати, бо озьдечки где мати.* Чуб. V. 233.

Ой, *межд.* Ой, ай. *Ой боляче! Ой страшно! Ой гляди, щоб я тобі чуба не нам'яв!* Въ стихотвореніяхъ очень часто въ началѣ стиха, а иногда, для пополненія размѣра и въ серединѣ его. *Ой здорова, моя мила, ой як ся ти маєш? Ой здається, моя мила, иншого кохаєш.* Мет. 8. *Ой сама я, сама, як билина в полі.* Чуб. V. 619. *Ой гляну я, подивлюся, на той, степ, на поле.* Шевч. 422.

Ойкати, -каю, -єш, одн. в. Ойкнути, -ну, -неш, *гл. Все поле ойкнуло од жаху.*

Ойо́йкати, -каю, -єш, *гл.* = **Ойкати.** *Ойойкай мов той жид у синагозі.* К. Дз. 75.

Ок, *пред.* = **Ік.** Мил. 180. *Коли ж вас, моя матінко, в гості дожидать? Чи вас ок Різдву, чи вас ок Великодню, чи вас ок святій неділонці.* Мил. 196. *Прибудь, прибудь, мій батенько, тепер ок мені.* Мил. 112.

Окадькуватий, -а, -е. Коренастый, плотно сложенный. *Він чоловік окадькуватий собі: не високий і не низький, не тоненький і не товстий, а так собі кріпкий.* Новомоск. у.

Оказатися. См. **Оказуватися.**

Оказія, -зії, *ж.* 1) Случай, особый случай; происшествіе; необычайное событіе, несчастное происшествіе. *Що за оказія? — мов не то село стало.* Грин. I. 290. *Хиба оказія яка, то купе горівки, а то й не кажи.* Каменец. у. *Справедливе небо не синє, а червоне; як коли, до воно росчиняється, тільки на яку небудь оказію: на войну або на поміроk, або на голод.* Чуб. I. 2. *Лава тріщить — на оказію в хаті.* Грин. I. 255. 2) Съ измѣн. удар.: Оказія. У Мкр. употребл. въ знач.: предвѣщаніе. По поводу сороки, предвѣщавшей вдовѣ гостей-сватовъ, говорится, что она *Оказію на господі про талан свій має.* Мкр. Н. 15. 3) Съ тѣмъ же удар., что и 2. Сѣверное сіяніе (какъ предвѣщающее необычайное событіе?) Мнж. 148, 187.

Оказуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **вказатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Отзываться, отозваться, объявиться, показаться. *Я до нього: хто там? Окажись — хто! — Не обзивається.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Окаїстий, -а, -е. Съ бѣлыми пятнами вокругъ глазъ. Вх. Лем. 443.

Окайка, -ки, *ж.* Бѣлая овца съ черными пятнами вокругъ глазъ. Вх. Уг. 255.

Окаля́сом, *нар.* Вокругъ, окольнымъ путемъ. *Тепер і Бог ходить окалясом, а колись ходив по землі.* Борз. у.

Окань, -ня́, *м.* Большеглазый, пучеглазый. Канев. у.

Окапини, -пин, *ж. мн.* То, что течетъ со свѣчи.

Окарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* См. **Карувати.** *Навчи, навчи, бідная вдово, да свойого сина! Як не будеш научати, будем карувати: окаруєм руки й ноги і чорнії брови, щоб не ходив до дівчини молодої.* Мет. 241.

Окаряч, *нар.* Разставя ноги. *А пані ходе по базарю окаряч.* Лебед. у.

Окатий, -а, -е. Большеглазый. Константиногр. у.

Окахтист, -та, *м.* Акаѳистъ. *Найму за вас окахтист Брацькій Богородиці.* Левиц. Пов. 80.

Ока́ція, -ції, *ж.* Акація. *Понасажувано... окацій.* О. 1862. IV. 70.

Окацу́бнути, -ну, -неш, *гл.* Окоченѣть, замерзнуть. Борз. у.

Окаюва́ння, -ня, *с.* Замокъ связывающій два куска дерева. Мнж. 187.

Окая́нний, -а, -е. Окаянный. *Щоб тебе окаянного земля не приняла.* К. ЧР. 379.

Окая́нець, -нця, *м.* Окаянный человѣкъ. Ум. **Окая́нчик.** *Майданчики — окаянчики, не вмієте хліба з поля їсти.* Мет. 466.

Окая́нниця, -ці, *ж.* Окаянная. *Насупроти сих окаянниць квартал був цілий волоцюг.* Котл. Ен.

Океан, -ну, *м.* Океанъ. *Океан колишеться ревучий.* К. МБ. II. 124.

Окид, -ду, *м.* Оставшіеся на убранной нивѣ колосья. *Окид на птицю, нехай і вона поживляється.* Харьк. г.

Окида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **окинути, -ну, -неш,** *гл.* Окидывать, окинуть. *Сам Турн стоїть ні в сих, ні в тих, скрізь ярим оком окидає.* Котл. Ен.

Окидь, -ді, *ж.* Легкій весенній снѣгъ (послѣ того, какъ зимній уже растаялъ). Міусск. окр.

Окинути. См. **Окидати.**

Окипа́ти, -паю, -єш, сов. в. **окипіти, -плю́, -пи́ш,** *гл.* = **Обкипати, обкипіти.** *У козака серце умліває, а в дівчини кров'ю окипає.* Чуб. V. 154. *Окипіло серце гарячою кров'ю.* Грин. III. 329.

Оків, око́ву, *м.* = **Вакарка.** Шух. I. 186.

Окіл, око́лу, *м.* Окрестность, окружность. *На увесь окіл є один чинбарь.* О. 1862. I. 53. *На ввесь окіл гукав.* Греб. 361.

Окільце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **около.** 2) Кольцо. *Ми ж були коровайнички, ми вміли коровай пекти: около — окільцями, в середині — червінцями.* Чуб. IV. 231.

Окіп, око́пу, *м.* 1) Окопъ, валъ со рвомъ. *Окіп* (круг току) *розвалила на десять локіт.* Драг. 58. *На долині при окопі дівчина гуляє.* Чуб. V. 2) **Жидівський окіп**. Еврейское кладбище. Житом. у.

Окіст, окосту, *м.* Лопатка (у людей и животныхъ). Константиногр. у. Окорокъ. Харьк. г. *Свинячі окости.* Мир. ХРВ. 68.

Окія́н, -ну, *м.* = **Океан.** *Кит — риба в окіяні.* Чуб. I. 125. *Буйні вітри! возьміть ви цю хмару на свої тонкі крила, занесіть ви її за окіян-море.* Чуб. I. 29.

Оклада́ти, -даю, -єш, *гл.* = **Обкладати.** *Труну дорогими сукнами окладали.* Макс. 2) Бить. *Виломив сі, витесав бучок відзніковий, як прийшов до хати дяки окладати.* Чуб. V. 675. *Ребра києм окладати.* К. ЦН. I. 173.

Окла́дина, -ни, *ж.* 1) = **Ощепина.** Волч. у. 2) Обложка книги. Ум. **Окладинка.**

Окладка, -ки, *ж.* = **Окладина.** О. 1861. XI. 110.

Окла́дкуватий, -а, -е. Плотный. *Окладкуватий віл.* Хорол. у.
Окладник, -ка, *м.* = Раст. **Буркун**. Вх. Пч. I. 11.
Оклеїна, *ж.* Брусья, надѣваемые на *копили* в саняхъ и соединяющіе полозья.
Окле́панець, -нця, *м.* = **Околот 1.** Вх. Зн. 43.
Оклепа́ти, -паю, -єш, *гл.* = **Околотити 1.** Желех.
Окле́пок, -пка, *м.* = **Оклепанець.** Вх. Зн. 43.
Окле́цькуватий, -а, -е. Толстый и низкій.
Окле́цьок, -цька, *м.* 1) Обрубокъ. 2) Неуклюжее толстое дитя.
Оклигати, -гаю, -єш, оклигнути, -ну, -неш, *гл.* Выздоровѣть, поздоровѣть. *Лубен.* у.
Оклика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **окликну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Оглашать, огласить, провозглашать, провозгласить.
Окликатися, -каюся, -єшся, сов. в. **окликну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* = **Озиватися, озватися.** *Не расходилась та пісня по світу, не окликалась луною въ лузі.* Мир. ХРВ. 19. *А тут до служби задзвонили, так я окликнувся уп'ять: «Хрестіться разом всі за мною!»* Алв. 26. *Козак в лузі окликнувся.* Котл. НП.
Оклинцювати, -цюю, -єш, *гл.* Кольниковъ, клиньевъ набить въ стѣну, передъ обмазкой. *Мелася обмазувала хату, а я її оклинцював хоч помалу.* Г. Барв. 414.
Окли́чен, окличний, -а, -е. Извѣстный. *А був старшиною Грицько Коломниченко — по всьому війську барзе окличен.* АД. I. 177.
Окли́чник, -ка, *м.* Глашатай. *Скрізь по віщовому місту почили гукати окличники: У раду! у раду!* К. ЧР. 268.
Оклій, -лія, *м.* и **оклія, -лії,** *ж.* Рыба: Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18.
Оклони́ти. См. **Оклоняти.**
Оклоня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **оклони́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Осѣнять, осѣнить. *Ті ж їх тричі оклонивши вкупі образами, обливалися обоє гіркими сльозами.* Мкр. Н. 25.
Оклу́нок, -нка, *м.* = **Клунок.** *Держи свій оклунок.... От насипав.* Кв. II. 23. Ум. **Оклуночок.** *Деяку шустелину свою зв'язала в оклуночок.* Г. Барв. 238.
Оклякну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Оклякнути.** *Він оклякнув на ноги, а вони тягнуть таки його.* Александров. у.
О́ко, о́ка, *с.* (мн. **о́чі**). 1) Глазъ. *Сама робить, а око біжить до дитинки.* МВ. I. 98. *Біжить він, куди очі стоять.* Грин. II. 284. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Мет. 62. **Очі-на-очі** = **Віч-на-віч.** Ном. № 7424. **На око**. На видъ, на взглядъ. **На все око**. Во всѣ глаза. *Галя на все око дивиться, як хлопець пручається.* Св. Л. 204. **В оці бути**. Быть на глазахъ, на виду. *Тобі добре: ти у боці, а я що раз ув оці, то мені й докоряє, як що не так.* Волч. у. **Очі довбти чим**. Укорять за что. *Тітка було усе мені очі паничем довбе.* О. 1862. VII. 42. **І очу не я́вить**. И глазъ не показываетъ. Кролев. у. **І в вічі не бачити** и въ глаза не видѣть, совершенно не видѣть, не имѣть. *Така велика засуха у нашому селі, що не доведи, Боже. Ми вже і в вічі води не бачимо.* Чуб. II. 47. **Межи́-очі**. Въ глаза. *Межи очі плюнув йому. Межи очі вилив йому горілку.* Константиногр. у. **Геть з перед очей**! Прочь съ глазъ; Константиногр. у. **В очу**. Въ глахъ. *Дивись у воду, поки в очу тобі стане недобре. Від сонця так тобі пожовтіє в очу.* Борз. у. *Свічок, свічок наставили! Мигтить ув очу, мов промінне.* Г. Барв. 253. **А ні на оч**. Видѣть не могу, ненавижу. *Перше я його любила, а тепер а ні на оч!* Подольск. г. **Злим, лихим оком дивитися**. Сердиться, быть злымъ на кого. *Батько все таки , на його злим оком*

дивиться. Чуб. II. 198. **Оком не стинати**. Не смыкать глазъ. **Треба позичати в сірка очей**. Стыдно въ глаза глядѣть. **Мороз з очима**. Сильный морозъ. **Із очей сталось**. Сглазили. Г. Барв. 222. **Світле око**. Чистая совѣсть. Ном. № 6724. *Багацько дечого бракує нам, та світле око.* Г. Барв. 439. 2) Петля, глазокъ. *У режі малі вічка, а у пров'язі очі великі.* Ном. 3) Отверстіе въ **порплиці**, въ которое входить верхній конецъ веретена шестерни. Мик. 481. 4) При исчисленіи, послѣ названія десятковъ: одинъ. *Двадцять з оком* = 21. 5) Мѣра вѣса: 3 фунта. Чуб. VI. 404. *Лучче око золота, ніж камінь олива.* Ном. № 7287. 6) Мѣра жидкости. *Купив за тії гроші пшона, вік зо два горілки*. Драг. 64. 7) **Волове око**. Раст. Phyteuma orbiculare. Лв. 100. 8. Гусяче око. Родъ узора въ вышивкѣ на сорочкѣ. КС. 1893. V. 278. 9) *мн.* **Гадячі очі**. Раст. Myosotis aepestlis. Л. 100. **Жабині очі**. Myosotis intermedia. Лв. 100. Ум. **Очко, оченько, очечко.** *Гляньте хоть одним очечком!* Мил. 185.

Оковзну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Поскользнуться. О. 1861. X. 35.

Око́ви, око́в, *ж. мн.* Оковы. Шевч.

Окови́рний, -а, -е. Пріятный на видъ, аккуратно сдѣланный. Мнж. 187.

Окови́та, -тої, *ж.* **Оковита горілка**. Лучшій сортъ водки (Aqua vitae). ЗОЮР. I. 202. *Благослови мені, батьку, оковитої напиться.* Макс. *Меду да оковитої горілки попивати.* Мет.

Окови́тка, -ки, *ж.* = **Оковита.** Ум. **Окови́точка.**

Околе́са, *нар.* Кругомъ. Мнж. 187. См. **Околяса, околясом**.

Околеція, -ції, *ж.* Сосѣднія части села, окрестность. *Згоріла хата і коло неї уся околеція — усі хати.* Рк. Левиц.

Околиця, -ці, *ж.* 1) Околица, окрестность. *Розійшлись чутка по всій околиці галилейській.* Єв. Мр. I. 28. *Мене все село і вся околиця зове майстром над майстрами.* Чуб. I. 154. *Полупанки роз'їзжали геть по околиці з сурмачами.* Стор. МПр. 73. 2) Околышекъ. Вас. 156. *До лиця околиця.* Ном. *Шапка бирка, зверху дірка, шовком шита, буйним вітром підбита, а околиці давно немає.* Мет. 377. 3) Огороженное поле. Любеч. 4) Сильно удобренный участокъ земли, представляющій переходъ отъ города къ полю. Козелец. у. Ум. **Око́личка.** *Держать шапочки за околички.* Чуб. III. 279.

Околи́чник, -ка, *м.* Въ циркулѣ или инструментѣ, подобномъ ему, тотъ конецъ, которымъ проводится окружность. Шух. I. 277.

Околичній и околишній, -я, -є. 1) Окрестный, смежный, сосѣдній. *Відпусти їх по околичніх хуторах.* Єв. Мр. VI. 36. *Була дуже велика відьма, вона управляла всіми околишніми відьмами.* Чуб. I. 200 *То були люде околишні, свої, то ми їх зараз і пізнали.* Новомоск. у. 2) Наружный, внѣшній. *А є ж таки околишнє дерево в скляному вуліку.* Лохв. у.

Околіти, -лію, -єш, *гл.* Околѣть. *А і к світу мила околіла.* Чуб. V. 732.

Околія, -лії, *ж.* = **Околиця 1.** *Крижан був такий, що вся околія його лякалась.* О. 1861. X. 26. *Усю околію зібрать та й косить.* Ном. 14020.

Около, -ла, *с.* Наружность, внѣшность. *Порається коло хати. Роскрив її, оббив з окола і з середини.* Мир. ХРВ. 293. *Стіни були не опоряжені; около було оббите дощем.* Левиц. Пов. 177. *Два хліви мазати, а окола ще скільки!* Константиногр. у. Ум. **Окільце.**

Околом, *нар.* Кругомъ, по сторонамъ, въ сторонѣ. *Боли б на мене місяць світив, а зорі хоть нехай і околом, то байдуже.* Канев. у.

Около́т, -ту, *м.* 1) Снопъ соломы; снопъ обмолоченный не развязаннымъ. Грин. III. 526. О. 1862. IV. 85. *Є у тебе околот на току?* Рудч. Ск. I. 168. **Молотити в околот**. Молотить не развязывая снопа. 2) Семь-восемь сноповъ **околоту 1**, связанныхъ вмѣстѣ. Вх. Зн. 43. Ум. **Околотець.**

Околоти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Обмолотить снопы не развязывая ихъ. 2) **Околотити хату**. Покрыть крышу околотом.

Околотиця, -ці, *ж.* = **Околиця 1.** *Вона.... на всій околотиці перва була ткаля.* ЗОЮР. II. 42.

Околотува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Околотити 1.** Желех. Вх. Зн. 43.

Околя́са, околя́сом, *нар.* Кругомъ, вокругъ, въ обходъ. *Я туди й побіг околяса, далеко було, а братуха прямо пішов.* Новомоск. у. *Не йшов просто, а пішов околясом до дому.* Волч. у. См. **Околеся, окулясом.**

Окоммкну́ть, *нар.* Въ одно мгновеніе, мигомъ. Угор.

Оконан и окомо́н, -на, *м.* = **Оконом.** Рудч. Ск. I. 78. *Окомани з батогами.* Грин. III. 634. *Перед паном окомоном били хлопця макогоном.* Гол. II. 196.

Окомо́нша, -ші, *ж.* Жена **окомона**. *У нашої окомонші червона спідниця.* О. 1862. II. 98.

Око́на, -ни, *ж.* Икона. Драг. 177. *Коли окона впаде... з стіни, чекай мерця в хаті.* Грин. I. 255.

Око́нити, -ню, -ниш, *гл.* Дать коня, изъ пѣшаго сдѣлать коннымъ. Въ думѣ вдова, вручая козаку коня, говоритъ: *Де мого сина нагониш, там його окониш, добрим лицарем настановиш; нехай він по походах піхотою не ходить.* Мет. 417.

Оконо́м, -ма, *м.* Экономъ, управляющій экономіей. *Побачив Оксану наш пан окопом.* МВ. I.

Окономичний, -а, -е. Экономическій, относящійся къ землевладѣльческому хозяйству.

Оконо́мія, -мії, *ж.* Экономія, землевладѣльческое хозяйство, а также и самыя хозяйственныя постройки. Левиц. I. 108.

Оконо́мша, -ші, *ж.* Жена эконома. Левиц. I. 430.

Око́нце, -ця, *с.* = **Віконце.** Мет. 8.

Окопати, -ся. См. **Окопувати, -ся.**

Окописько, -ка, и око́пище, -ща, *с.* = **Окіп.** *Жидівське окопище, окописько.* О. 1861. XI. Свид. 41.

Окопувати, -пую, -єш, сов. в. **окопа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* = **Обкопувати, обкопати.**

Окопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **обкопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* = **Обкопуватися, обкопатися.**

Окорени́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Укорениться, пустить корни. Переносно: крѣпко усѣсться. *О, вже сів, окоренився! А не пора до дому?* Константиногр. у.

Окоре́нок, окорінок, -нка, *м.* Часть древеснаго ствола отъ корня до вѣтвей. Ном. № 7149. *Ми відрубали три окоренки від того хворосту, і вони прийшлись як раз до пеньків у лісі.* Новомоск.

Окорм, -му, *м.* Продовольствіе, провіантъ. *Почали жолніре, консистуючи в городах і селах, беззаконні окорми і напитки од людей вимагати.* К. ЧР. 10.

Око́стуватий, -а, -е. 1) Костистый; съ широкими костями. Ном. № 13937. *Цей віл худий, але окостуватий.* 2) Твердый какъ кость. *Окостувате дерево — сокира відскакує.* Вас. 146.

Окостя́к, -ка, *м.* Позвоночный столбъ.

Окоти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* О кошкахъ, овцахъ, козахъ: родить. *Чорна вівця окотилась, і корова отелилась.* Нп.

Окоши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* 1) Сдѣлать остановку, стать лагеремъ, стать на стоянку, поселиться. *Та й ми, каже, йшли* (степом) *та тут окошилися; зоставайтесь і ви тут з нами, будемо жити.* КС. 1882. ХП. 590. 2) — **на кому**. Отразиться на комъ, пасть на кого. *Поли б на йому усе зле окотилось.* Харьк. г. *Хто виноват, а на мені окотилось.* Ном. № 4069.

Окравка, -ки, *ж.* 1) Кромка, кайма (суконная). Оторвавъ ее отъ края ткани, ею женщины обыкновенно подпоясываются, поэтому окравка — часто женскій поясъ; въ Александр. у. — вязаный женскій поясъ. *Картату плахту червоною окравкою підперезали.* ЗОЮР. II. 290. 2) Обрѣзокъ. Ум. **Окравочка.** Чуб. III. 395.

Окрада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* = **Обкрадати.**

Окраєць, -йця, *м.* Горбушка хлѣба. *Ззів окраєць хліба.* Ном. № 12217. Ум. **Окрайчик.**

Окрайка, -ки, *ж.* = **Окравка.** Kolb. I. 37. Ум. **Окраєчка.**

Окрайчик, -ка, *м.* Ум. отъ **окраєць.**

Окраса, -си, *ж.* Украшеніе; прикраса. *В Кам'янці хвала Богу устала, окраса церкви упала.* Гол. I. 31.

Окрасити. См. **Окрашати.**

Ократи́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* Оградиться? *Ократилися собі, котом стали.* КС. 1882. XII. 589.

Окраша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **окраси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Украшать, украсить. *А чим поле окрашене: чи лугами, чи берегами?* Нп.

Окрашатися, -шаюся, -єшся, *гл.* Красоваться. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Окремезні́ти, -нію, -єш, *гл.* Поздоровѣть, почувствовать себя здоровѣе, сильнѣе. Драг. 187.

Окре́слити. См. **Окреслити.**

Окресля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **окре́слити, -лю, -лиш,** *гл.* Очерчивать, очертить.

Окрива́ння, -ня, *с.* Покрываніе.

Окрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **окрити, -крию, -єш,** *гл.* Покрывать, покрыть. *Кісками плечі окрила. Лукаш.* 167. *Золота грива коня окрила.* Чуб. III. 293. *Окриваючи його гарячими поцілунками.* Мир. ХРВ. 354. *Сміх, регіт окрив усю хату.* Мир. ХРВ. 310. *Пахощі од васильків та мняти окривали всю хату.* Мир. ХРВ. 315.

Окрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **окритися, -криюся, -єшся,** *гл.* Покрываться, покрыться. *Дніпр льодом окриється. Ясне небо окрилося темними хмарами.* Мир. Пов. I. 132. *Блискучі будинки, стіни мальовані! Як ви гарно сияєте, окрившись димами.* К. Досв. 25. *Ранами окрився на війні. Славою окриється козак.* К. ПС. 66.

Окривджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **окривдити, -джу, -диш,** *гл.* Обижать, обидѣть. *Я їй дав усі гроші, а вона мені не дала усього хліба, за що ж вона мене окривджає?* НВолын. у.

Окривіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться хромымъ. Вх. Зн. 43.

Окрик, -ка, *м.* Крикъ. *Зараз окрик учинив.*

Окрика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Провозглашать. *Черевань усе окрикував Сомка гетьманом.* К. ЧР. 341. См. **Окликати, оголошати.**

Окрилатіти, -тію, -єш, *гл.* Окрылиться.

Окри́ти, -ся. См. **Окривати, -ся.**

Окрівавити, -влю, -виш, *гл.* Окровавить.

Окрім, *нар.* Кромѣ, исключая. *Не маємо царя іного, окрім кесаря їдного.* Чуб. III. 21. *Инчого, окрім тебе, любити не буду.* Чуб. V. 388.

Окрімний, -а, -е. Отдѣльный, особый.

Окрімність, -ности, *ж.* Отдѣльность.

Окрімно, *нар.* Отдѣльно, особо.

Окріп, -ро́пу, *м.* 1) Кипятокъ. *Вареники, мученики, в окропі кипіли, велику муку терпіли.* Ном. № 12350. 2) Раст. Укропъ.

Окріп'я, -п'я, *с.* = **Окріп, 2.** *На Прокіп'я* (VII, 8) *рвуть окріп'я.* ХС. I. 77.

Окрія́ти, -я́ю, -єш, *гл.* Выздоровѣть; поздоровѣть. Вх. Зн. 43.

Окро́м, *нар.* = **Окрім.**

Окро́ме, *нар.* 1) Отдѣльно. *Вони сидять за столиком окроме.* Грин. III. 536. *Не буду з ним іти, буду собі окроме держатись.* Кв. II. 300. 2) = **Крім.** *Ніде не вроде льон гарно, окроме на цілинній чорноземлі.* Волч. у.

Окромішний, -а, -е. = **Окрімний.** *Відложила... в окромішню торбинку.* Г. Барв. 156.

Окромішно, *нар.* = **Окрімно.**

Окро́мний, -а, -е. = **Окрімний.** *Доріжку знаю я окромну.* Котл. Ен. V. 44.

Окропити. См. **Окропляти.**

Окропля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **окропити, -плю́, -пиш,** *гл.* Окроплять, окропить. *Холодної води знайди, рани мої постреляні да порубані окропи, охолоди.* Макс.

Округ, *нар.* Вокругъ, кругомъ. К. ЧР. 5. *Обійде округ хати.* Чуб. I. 58.

Округа, -ги, *ж.* Районъ, округъ, окрестность. *Його земля у нашій окрузі.* Харьк. у.

Округи, *нар.* = **Округ.** *Позирнувши Ісус округи, рече.* Єв. Мр. X. 23.

Округлий, -а, -е. Круглый, шарообразный. *В тій світлиці округлий столик.* АД. I. 43.

Округлити. См. **Округляти.**

Округлість, -лости, *ж.* Круглота, шаровидность.

Округло, *нар.* Кругло; шарообразно.

Округлянка, -ки, *ж.* Порода круглыхъ сливъ. Вх. Уг. 255.

Округля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **округлити, -лю́, -лиш,** *гл.* Округлять, округлить.

Окружа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **окружити, -жу, -жи́ш,** *гл.* Окружать, окружить. *Фригійців окружить.* Котл. Ен.

Окружки́, *нар.* = **Округи.**

Окружля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Обойти кругомъ, сдѣлать кругъ. *Замість щоб іти напрямець, він окружляв до мене геть по за вгородами.* Новомоск. у.

Окружність, -ности, *ж.* = **Округа.** *Водили вже їх* (дівчат) *там, водили, — переводили зо всеї окружности: не доберуть.* Рудч. Ск. I. 81.

Окрутасом, *нар.* = **Викрутасом.**

Окрути́ти, -ся. См. **Окручувати, -ся.**

Окрутну́ти, -ся. См. **Окручувати, -ся.**

Окру́чувати, -чую, -єш, сов. в. **окрути́ти, -чу, -тиш, одн. в. окрутну́ти, -ну, -не́ш,** *гл.* = **Обкручувати, обкрутити, обкрутнути.**

Окру́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **окрути́тися, -чуся, -тишся, одн. в. окрутну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* = **Обкручуватися, обкрутитися, обкрутнутися.** *Окрутнувся двічи, тричи.* Маркев. 71.

Окру́шка, -ки, *ж.* — хліба. Объѣдокъ; ломтикъ, кусочекъ хлѣба. Рк. Левиц.

Оксамит, -ту, *м.* 1) Бархатъ. *Чорним оксамитом руки вкрила.* Чуб. V. 781. *У золоті, в оксамиті мов та квіточка укрита, росла я, росла.* Шевч. 2) Раст. Aquilegia vulgaris L. ЗЮЗО. I. 112. 3) — **коштовий**. Раст. Thaliatrum strictum Andrz. ЗЮЗО. I. 138.

Оксами́тка, -ки, *ж.* Бархатка. *Чорна оксамитка.* О. 1861. XI. 28.

Оксамитний, -а, -е. Бархатный. ЗОЮР. I. 78. *В червоних штанях оксамитних.* Шевч.

Оксами́товий, -а, -е = **Оксамитний.** Левиц. Пов. 97. *Оксамитові жупани.* Шевч. *В оксамитовій траві.* Щог. В. 104.

Окселентува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Вторить. *Туди ж за дяком і піддячим окселентує.* Кв.

Окублитися. См. **Окублюватися.**

Окублюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **окублитися, -блюся, -бишся,** *гл.* = Свивать, свить гнѣздо. *Виробляють жиди, де тільки окубляться.* О. 1862. I. 74.

Окувати, окую́, -єш, *гл.* = **Обкувати.** *Окує воза, то на чудо.* Чуб. I. 154.

Окуко́бити, -блю, -биш, *гл.* Привести въ хорошій видъ, устроить. *Мій батько ту хату був окукобив.* Г. Барв. 53. *Двір так окукобив, мов кубелечко.* Г. Барв. 194.

Окуко́битися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Свить гнѣздо. 2) Устроиться, устроить хозяйство. *Так окукобилась, мов та горличка.* Ном. № 10102.

Окульбачити, -чу, -чиш, *гл.* Осѣдлать.

Окуля́ри, -рів, *м.* мн. 1) Очки. Мнж. 4. *На очі вставлю окуляри.* Котл. Ен. II. 15. *Шкапа твоя трохи, чоловіче, не добачав дак купи їй окуляри.* Кв. I. 140. — **втерти**. Провести, надуть. 2) Синяки подъ глазами отъ побоевъ, фонари. *Так побили мене, що я три тижні носив оттакі окуляри.*

Окуля́сом, *нар.* Обходя, уклоняясь. *Пішов наш Савка вихилясом* (у танець) *против Тетяни аж тремтить; вона від нього окулясом.* Алв. 32. См. **Околяса.**

Окунь, -ня, *м.* Рыба окунь. **Окунів ловити** = **Куняти.** *Хто слухає, а хто окунів ловить.* Кв. II. 181. Ум. **Окунець.**

Окуп, -па, *м.* Выкупъ, выкупныя деньги. *Полонян без окупу й тиранства у рідний край до роду відпускати.* К. Бай. 83.

Окупа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **окупити, -плю́, -пиш,** *гл.* Выкупать, выкупить.

Окупатися, -паюся, -єшся, сов. в. **окупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Выкупаться, выкупиться, откупаться, откупиться.

Окупити, -ся. См. **Окупати, -ся.**

Окупни́й, -а, -е. Выкупной.

Окур, -ра, *м.* 1) **Оку́р**. Окуриваніе. У кирпичниковъ, горшечниковъ: первоначальный легкій огонь, при которомъ обжигаемое окуривается дымомъ. Вас. 180. 2) Окур. курево, которымъ подкуриваютъ пчелъ. Шух. I. 111.

Окури́ти, -рю́, -риш, *гл.* = **Обкурити.**

Окутати, -таю, -єш, *гл.* = **Обкутати.**

Оку́ти, окую́, -є́ш, *гл.* = **Обкувати.** *Самим шовком вишивала, золотом окула.* Шевч.

Окутий, -а, -е. Окованный. *І вам слава, сині гори, кригою окуті.* Шевч.
Окучити, -чу, -чиш, *гл.* Окружить колышками гнѣздо для поимки птицы. Радом. у.
Окучка, -ки, *ж.* У охотниковъ: огорожа изъ прутьевъ около утинаго гнѣзда. (для поимки птицы). Радом. у.
Оладка, -ки, *ж.* Оладья.
Оладок, -дка, *м.* = **Оладка.** Ном. № 7932.
Олгати, олжу, -жеш, *гл.* Лгать. Встрѣчено въ народи, думѣ: *А будемо ми, брати, перед отцем, перед маткою олгати, так буде нас Господь милосердний і видимо й невидимо карати.* АД. І. 119.
Оле! *меж.* Ахъ, охъ! *Оле ж, скільки там товклося за столами писарів!* Котл. Ода. (О. 1861. І. 253).
Оледащіти, -щію, -єш, *гл.* Облѣниться, нравственно опуститься.
Оле́диця, -ці, *ж.* = **Ожеледь.** Желех.
Олейка́рь, -ря́, *м.* Дегтярникъ. *Малярі, або олейкарі, привозять дехоть, у них купують люде.* МУЕ. III. 46.
Оле́йник, -ка, *м.* Стекольщикъ. Шух. І. 33. См. **Олійник.**
Олене́ць, -нця́, *м.* 1) Ум. отъ **олень.** *Зілля спасає сиви оленець.* АД. І. 83. 2) = **Оленок.** Вх. Пч. І. 6.
Оленина, -ни, *ж.* Мясо оленье. Желех.
Олениця, -ці, *ж.* Самка оленя. Черном. Вх. Пч. II. 6.
Оле́нка, -ки, *ж.* Родъ жука: бронзовка золотистая. *Золотою оленкою пустив тебе Господь на сонечко.* Г. Барв. 354.
Оле́нок, -нка, *м.* Насѣк. = **Тур 2.** Вх. Пч. І. 6.
Олень, -ня, *м.* Олень. *Олень переплив на берег.* Рудч. Ск. II. 160. Ум. **Оленець.**
Оленя́, -ня́ти, *с.* Дѣтенышъ — олень. Желех.
Олжа, -жі, *ж.* Ложь. К. Бай. 39.
Олжи́вий, -а, -е. Лживый. К. Бай. 150.
Оли́ва, -ви, *ж.* 1) Дерево: маслина. *І обіймалася з виноґроном олива.* К. МХ. 31. 2) Деревянное масло. *Зеленою оливою оченьки залито.* Мет. 103. Ум. **Оливка.**
Оливе́ць, -вця́, *м.* Карандашъ. *Нарисував я оливцем стяту козацьку чубату голову.* К. ХП. 33.
Оливка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **олива.** 2) Родъ яблокъ.
Оли́вний, -а, -е. 1) Оливный, относящійся къ деревянному маслу. 2) Масличный.
Оливо, -ва, *с.* 1) Олово. 2) Карандашъ. *Для себе, братики, спишу, ще раз те оливо потрачу.* Шевч. 2) Мурава, глазурь, еще не застывшая (для глиняной посуды). Шух. І. 262.
Олив'я́ний, -а, -е. Оловяный. *От клятий дмухнув — стала гора олив'яна.* Рудч. Ск. II. 73.
Олив'я́нка, -ки, *ж.* Бабка, налитая оловомъ.
Олій, олію, *м.* 1) Растительное масло. 2) Постное масло, преимущественно конопляное. Чуб. VII. 439. Ум. **Олійок.**
Олійний, -а, -е. 1) Масляный (о растительномъ маслѣ). *Намальований олійними фарбами.* Левиц. І. 134. 2) Маслянистый (о растительномъ маслѣ). *Свиріпа дуже олійна.* Лебед. у. *Насіння з соняшника олійне.* Волч. у.

Олійник, -ка, *м.* 1) Приготовляющій или продающій растительное масло. 2) Птица иволга. Вх. Пч. II. 13.

Олійниківна, -ни, *ж.* Дочь олійника.

Олійниця, -ці, *ж.* 1) Маслобойня. Названія частей: закопанный въ землю **стовп** (столбъ), противъ него на извѣстномъ разстояніи большой деревянный **ґвинт** (бинтъ) — оба вкопаны въ землю и для большей устойчивости имѣютъ на нижнихъ конкахъ **перехрестя**; **ґвинт** и **стовп** поддерживаютъ горизонтально лежащее между ними тяжелое бревно — **стрілу**, имѣющую ближе къ бревну вертикально торчащій отъ нея внизъ **товка́ч**, а подъ нимъ находится **ступа**; движеніемъ **стріли** вверхъ и внизъ **товкач** толчетъ въ **ступі** положенныя туда поджаренныя сѣмена, выжимая изъ нихъ масло. Екатериносл. у. Залюбовск. Сложнѣе **олійниця** у гуцуловъ: въ деревянной тяжелой подставкѣ два **стовпа**, внизу соединены толстой доской, называемой **колода**, въ углубленіи которой лежитъ шерстяной **кап**, въ которомъ находятся сѣмена, выше, параллельно **колоді** — **стріла** съ **заяцем** (= **товкачем**); сверху надъ всѣмъ этимъ на столбахъ перекладина — **правило**, съ обоихъ концевъ которой на **скраклях** и скракниках висятъ **тарани** — деревянные молотки; такъ какъ **стріла** концами своими движется въ столбахъ, то подбивая то съ одной стороны, то съ другой **клини́**, можно **стрілу** то опускать, то поднимать и заставлять заяць выжимать масло въ **колоді**, изъ углубленія которой оно сквозь отверстіе — **цівку** капаетъ въ подставленную внизу **миску**. Шух. I. 163. *У його в дворі — як у віночку; ув олійниці — що в иншої баби у хаті не так чисто.* Ном. № 14010. 2) Женщина приготовляющая или продающая растительное масло. Ум. **Олійничка.**

Олійниче́нко, -ка, *м.* Сынъ олійника.

Олійничка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **олійниця.** 2) Жена олійника.

Олійня, -ні, *ж.* = **Олійниця 1.**

Олійок, -ку, *м.* Ум. отъ **олій.**

Олінь, -ня, *м.* = **Олень**. *Олінь лісний, бігун бистрий, а людей боїться.* Гол. I. 376. Ум. **Олінець.**

Оліпи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* = **Обліпити.** Вх. Лем. 443.

Олія, олії, *ж.* Постное масло. **Олію бити**. Приготовлять постное масло. **Олію вибити кому**. Побить кого. *Я йому олію вибив.* Харьк. **Давити олію**. Игра, то-же, что и **тісна баба** (см.). КС. 1887. VI. 480.

Oлія́рня, -ні, *ж.* = **Олійниця.** Вх. Лем. 443.

Олтарь, -ря, *м.* = **Вівтарь.** *Піп живе з олтаря, а писарь з каламаря.* Ном. № 212.

Олупи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* = **Облупити.** Вх. Уг. 255.

Олці, -ців, *м.* мн. Вмѣсто: **вовки**. Употреблено въ думѣ (какъ подражаніе ц.-славянскому): *Олці-сірохманці з великих степів набігали.* АД. I. 132.

Ольмик, -ка, *м.* Раст. Dianthus deltoides. Лв. 98. См. **Линок.**

Ольха, -хи, *ж.* = **Вільха.**

Ольши́на, -ни, *ж.* = **Вільшина.** *Дівчина з ольшини виходить.* Чуб. V. 347.

Омазкати, -каю, -єш, *гл.* Обмазать. Вх. Лем. 443.

Омаль, *нар.* Обмаль.

Ома́мити, -млю, -миш, *гл.* Очаровать, обворожить. *Окаянний пройдисвіт так усіх омамив, так по души були темному людові тії лукавії ухватки.* К. ЧР. 268.

Оман, -ну, *м.* Раст. а) Inula Helenium. L. ЗЮЗО. I. 125. б) Verbascum nigrum. L. ЗЮЗО. I. 140.

Ома́на, -ни, *ж.* 1) Обманъ зрѣнія, миражъ, призракъ. 2) Заблужденіе. *Журба світу сього і омана брацтва входять і глушать слово.* Єв. Мр. IV. 19. *Не кидайтесь ви на ту ману городянську, котора вже тисячу років кози в золоті вам показує.* К. (О. 1861. II. 229). 3) Обманъ, заблужденіе. 4) Раст. Verbascum nigrum. Мил. 35. См. **Оман 2.**

Омане́ць, -нця, *м.* = **Манівець.** *Яром, яром за товаром, — оманцями за вівцями.* Гол. III. 79.

Омани́ти. См. **(Зманювати.**

Оманний, -а, -е. Обольстительный; обманчивый. *Оманна просторік святиня.* К. МБ. II. 118.

(Зманювати, -нюю, -єш, сов. в. **омани — ти, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Обманывать, обмануть, надуть. 2) Обольщать, обольстить, очаровать.

Ома́ста, -ти, *ж.* Жирная приправа къ кушанью. *Сіль — омаста, масло — окраса.* Ном. № 12378.

Омах, -ху, *м.* Вспышка пламени, огненный языкъ. *Багаття з нори вихвачувалось омахами.* Полт. у.

Омаць, о́мацьки, *нар.* Ощупью. *Омаць найшов двері хатні.*

Омачка, -ки, *ж.* = **Мачка 2.** Вх. Уг. 252.

Оме́г, -гу, *м.* 1) Раст. Conium maculatum L. ЗЮЗО. I. 119. 2) — **водяний**. Раст. Oenanthe Phellandrium Lam. ЗЮЗО. I. 129.

Оме́ґа, -ґи, *ж.* Раст. а) Rhododendron myrtifolium. Шух. I. 18, 19. б) Rhododendron ferrugineum L. Вх. Зн. 43. в) Rhodiola rosca. *Лв.* 101.

Омела, -ли, омельга, -ги, *ж.* 1) Раст. омела, Viscum album. ЗЮЗО. I. 141. 2) — **дубова.** Раст. Loranthus europaeus L. ЗЮЗО. I. 127.

Омелюх, -ха, *м.* Желтоносый дроздъ, Turdus viscivolus. Вх. Пч. II. 15.

Омелю́ха, -хи, *ж.* = **Намелюшка.** Вх. Пч. II. 9.

Омерви́тися, -жуся, -зишся, *гл.* Сдѣлаться мерзкимъ. Шевч.

Омертвіти, -вію, -єш, *гл.* Омертвѣть, обмереть. *Омертвіють люде від страху.* Єв. Л. XXI. 36. *Як вистрелили, дак він і омертвів.*

Оме́т, -та, *м.* Ометъ, край, пола одежды. *Шитії омети, ризи дорогії.* Шевч. II. 270.

Омива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **омити, -мию, -єш,** *гл.* = **Обмивати, обмити.**

Омили́ти, ся. См. **Омиляти, -ся.**

Оми́лка, -ки, *ж.* = **Помилка.**

Оми́лок, -лку, *м.* Раст. Lolium temulentum. Вх. Уг. 255.

Оми́льний, -а, -е. Ошибочный.

Омиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. омили́ти, -лю́, -лиш, *гл.* Вводить, ввести въ заблужденіе, обмануть. *Чого плачеш, моя мила? Мене доля омилила.* Гол. I. 88.

Омиля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **омили́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* = **Помилятися, помилитися.**

Омина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **оминути, -ну, -неш,** *гл.* = **Обминати, обминути.**

Омити. См. **Омивати.**

Оміра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Замирать. *Серце йому омірало.* МВ. (О. 1862. I. 77).

Оміта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* = **Обмітати.**

Омліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **омліти, -лію, -єш,** *гл.* Обомлѣвать, обомлѣть. *За ним Морозиха з жалю омліває.* Мет. 412.

Омолок, -лка, *м.* Раст. Lolium temulentum. Вх. Лем. 443.

Оморо́чити. См. **Оморочувати.**

Оморо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **оморо́чити, -чу, -чиш,** *гл.* = **Обморочувати, обморочити.**

Омоска́лити, -ся. См. **Омоскалювати, -ся.**

Омоскалювати, -люю, -єш, сов. в. **омоскалити, -лю, -лиш,** *гл.* = **Обмоскалювати, обмоскалити.** *Омоскалений писарь.* Левиц. І. 300.

Омоскалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **омоскалитися, -люся, -лишся,** *гл.* = **Обмоскалюватися, обмоскалитися.** *Він омоскалився в школі.* Левиц. І. 313.

Омочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* = **Обмочити.**

Омохтіти, -тію, -єш, *гл.* Обрости мхомъ. Вх. Зн. 43.

Омпити, -плю, -пиш, *гл.* = **Вонпити.** Вх. Зн. 43.

Омпно, *нар.* Досадно. *Мені омпно.* Вх. ЗН. 43.

Омрак, и о́мряк, -ку, *м.* Мракъ; помраченіе. К. ПС. 49. *Омрак на землю нічка напустила.* Мкр. Г. 32. *Лихі, чи не лихі, а в омряці вони,* — въ умственномъ помраченіи. К. Дз. 153.

Омрача́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **омрачи́тися, -чу́ся, -чи́шся,** *гл.* Омрачаться, омрачиться. Ном.

Омряк. См. **Омрак.**

Омурати, -раю, -єш, *гл.* Употр. у Шевч. вм. **обмурувати**. *За що-ж тебе, світе-брате, в своїй добрій теплій хаті оковано, омурано?* Шевч. II. 242.

Омшаник, -ка, *м.* Помѣщеніе для храненія ульевъ съ пчелами въ зимнее время.

Омши́ти, -шу, -ши́ш, *гл.* Заткнуть мхомъ щели между бревнами въ стѣнахъ. Вх. Лем. 443.

Ом'ясну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Ошибиться. Вх. Зн. 43.

Он, *нар.* Вонъ, вотъ. *Он глянь!* Шевч. *Он що, сестрице, я тобі скажу.* Рудч. Ск. II. 156. *Так он з якої се причини.* Ном. **Он-о́н, он-он-о́н**. Вонъ тамъ.

Онавісні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Надоѣсть. *Вже він трохи й онавіснів мені: тільки й мови, що він, тільки й думок, — надокучило!* МВ. II. 89.

Онагр, -ра, *м.* Онагръ, дикій оселъ.

Онада, -ди, ж. Приманка. Угор.

Онаджити, -джу, -джиш, *гл.* = **Оначити.** Вх. Зн. 44.

Онакий, -а, -е. Иной. Вх. Лем. 443. *І така, і онака, і геть-пріч пішла, і знов сюди поступай.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Оначити, -чу, -чиш, *гл.* Иначе дѣлать, измѣнять. Желех. **Оначит**. Ни то, ни се дѣлаетъ. **Оначи з ним**. Поговори съ нимъ. Вх. Зн. 44.

Онде, *нар.* Вонъ тамъ. *Він онде в шафі, але його відтіль трудно нам достати.* Чуб. Ум. **Ондечки.** Левиц. І. 100.

Ондека, о́ндечка, *нар.* = **Онде.** Вх. Зн. 44.

Оне́, онеє, *мѣст.* Это. Употр. въ выраж. **не оне́, не онеє** въ знач. не хочетъ (этого): *Та і Тетяна нишком плаче, а до роботи не оне.* Алв. 9. *Хоть чоловік і не онеє, коли же жінці, бачиш, теє, так треба угодити їй.* Котл. Ен. III. 47.

Онемощіти, -щію, -єш, *гл.* 1) Обезсилѣть, изнемочь. *Як цілий день у спеку попокосиш, то й онемощієш.* Волч. у. 2) Обѣднѣть. *Був багатий сильно Шкварій, а тепер онемощів.* Волч. у.

Ониж, *нар.* = **Аж.** Вх. Зн. 44.

О́ник, -ка, *м.* Нуль. Кон. Ар. 2. Св. *Л.* 20.

Оніміти, -мію, -єш, *гл.* 1) Онѣмѣть. *І язик мій онімів.* Шевч. 2) Умолкнуть. *Замовкли гармати, оніміли дзвони.* Шевч. 234.

Оно, *нар.* Только, лишь. Чуб. II. 78. *Чи всі дівки в танки йдуть? Оно нема одної Марусі молодої.* Чуб. III. 36. *В хаті тихо, оно діти сопуть.* Драг. 63.

Оновити. См. **Оновляти.**

Оновлення, -ня, *с.* Обновленіе. *Може чаєш оновлення?* Шевч.

Оновля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **оновити, -влю́, -виш,** *гл.* Обновлять, обновить. *Твою надію оновить.* Шевч.

Оногди, *нар.* Недавно, намедни. Вх. Зн. 44. *А чи бачили тоті пістолета, що мені бадіка оногди з-за гори винесли?* Федьк.

Оногдивай, *нар.* 1) = **Оногди.** 2) Позавчера. Вх. *Лем.* 444.

Онудніти, -нію, -єш, *гл.* Заскучать, сидя без работы.

Онук, -ка, *м.* 1) Внукъ. *Жили наші діди — не знали біди; стали жить онуки — набралися муки.* Ном. № 583. 2) Бабы повитухи называютъ такъ мальчиковъ, при рожденіи которыхъ онѣ помогали. Ум. **Онучок.** Грин. II. 128.

Онука, -ки, *ж.* 1) Внука, внучка. *Тепер сиди у запічку, колиши онуку.* Чуб. V. 1187. 2) Бабы повитухи называютъ такъ дѣвочекъ, при рожденіи которыхъ онѣ помогали. Мил. 17. Ум. **Онучка, онучечка.**

Онуча, -чі, *ж.* 1) Онуча, портянка. Чуб. VII. 419. *Хвалилися гайдамаки під Умань ідучи: будем драти, панове молодці, з китайки онучі.* Нп. 2) Хлопокъ снѣгу. *Сніг летить онучами.* Вх. *Лем.* 444. Ум. **Онучка, онучечка.** *Ми тут вам не надокучимо: онучечки пересушимо.* Грин. III. 430.

Онуча, -чати, *с.* Внучекъ. *Золотого Тамерлана онучата голі.* Шевч. Ум. **Онучатко.** Г. Барв. 125.

Онучечка, -ки, онучка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **онука.** 2) Ум. отъ **онуча.**

Онушник, -ка, *м.* Тряпичникъ. Черниг.

Онцихрист, -та, *м.* = **Анцихрист.**

Онь, *нар.* = **Ониж.** Вх. Зн. 44.

Опад, -ду, *м.* = **Ожелест.** Вх. Уг. 256.

Опада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **опасти, опаду́, -де́ш,** *гл.* 1) Опадать, опасть. *Ой на дубі кучерявім широкий лист опаде.* Мет. 15. *Вітер повіє, сонце пригріє, роса опаде.* Чуб. V. 180. 2) Нападать, напасть, наброситься со всѣхъ сторонъ. Г. Барв. 447. *Отсе біда мене опала з тими чужоземцями!* Св. *Л.* 173. *Лихі, худі собаки опат санки.* Левиц. I. 230.

Опадка, -ки, *ж.* Впадина, углубленіе. *Лебед.* у. *На опадці гарне жито роде.* Черниг. г.

Опазоли́тися, -люся, -лишся, *гл.* Обвариться щелокомъ. Вх. Зй. 44.

Опак, *нар.* 1) Назадъ. 2) Навыворотъ, наоборотъ.

Опакостити, -щу, -стиш, *гл.* Опакостить, обгадить. *Як опакостить голову летуча мита, то буде лисина.* Чуб. I. 55.

Опал, -лу, *м.* 1) Отопленіе, топливо, дрова. Чуб. VII. 383. *Там йому дають кімнату геть зовсім з опалом, з світлом.* Уман. у. 2) Вспыльчивость, горячность. З Опалу. Сгоряча. *Як загорілась хата, я вбіг та з опалу не знаю, за що хвататися.* Міусск. окр. *З опалу не. побачив, хто там був.* См. **З-опалу.**

Опалати, -лаю, -єш, *гл.* Очистить ошелушенное зерно отъ шелухи, сора и пыли: зерно всыпается въ корытце, которое потомъ двигають туда и сюда — весь соръ отлетаетъ. Вх. Зн. 44. См. **Палати.** *Сами дівки крупи мелют, сами й опалают.* Гол. II. 299.

Опалачка, -ки, *ж.* Корытце, посуда въ которыхъ **палають** зерно. Вх. *Лем.* 444.

Опалий, -а, -е. Опавшій.

Опа́лини, -лин, *ж. мн.* Шелуха, соръ, отдѣляющіеся отъ зерна, когда его **палають**. Вх. Зн. 44.

Опалити, -ся. См. **Опаляти, -ся.**

Опалка, -ки, *ж.* 1) Мѣшокъ для кормленія лошадей въ дорогѣ овсомъ, — подвѣшивается къ мордѣ лошади, у отверстія его, въ края зашиты двѣ палки. Рк. *Левиц.* Хотин. у. 2) Корзина, плетенка. 3) = **Опалачка.** Желех.

Опалубити, -блю, -биш, *гл.* Хватить палкой, ударить. Черном.

Опалюх, -ха, *м.* Обгорѣлое дерево въ лѣсу, обгорѣлый пень. Вх. *Лем.* 448.

Опаля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **опалити, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Обжигать, обжечь. 2) Отоплять, отопить.

Опаля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **опалитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Обжигаться, обжечься, опаливаться, опалиться. *Десь він по винницях, по броварнях валявся, опалився, ошарпався, обідрався.* ЗОЮР. I. 202. 2) Загорать, загорѣть.

Опа́морочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Потерять сознаніе.

Опам'ята́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* = **Опам'ятуватися.**

Опам'ятува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Прійти въ сознаніе, очнуться. Єв. *Л.* XV. 17. *Голова у мене закрутилась, не опам'ятувався, як він мене і на сей світ виніс.* Стор. МПр. 48.

Опанува́ння, -ня, *с.* Овладѣніе, захватъ.

Опанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Овладѣть, завладѣть; охватить. *От як опанували Умань, то й поставили усюди свій караул.* ЗОЮР. I. 299. *І пустиню опанують веселії села.* Шевч. *Опанував страх. Нехай тебе опанує лихая година.* Харьк. г. *Завзятість всіх опанувала.* Котл. Ен. V. 68.

Опануватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Воцариться, овладѣть властью.

Опанча, -чі, *ж.* Епанча, родъ верхней одежды. Гол. I. 7. Гол. Од. 18, 45. Чуб. VII. 419. *Ой скину я опанчу, тобі ніжки заверчу.* Нп.

Опанчи́на, -ни, *ж.* Епанча, плохая епанча. *Опанчина рогожовая, поясина хмельовая.* Мет. 377.

Опар, -ру, *м.* 1) Испареніе. Рк. *Левиц.* 2) Ночной мотылекъ — phalaena. Вх. Уг. 256.

Опара, -ри, *ж.* Опара для печенія хлѣба.

Опарати, -тів, *м. мн.* Облаченіе священника. Св. *Л.* 108.

Опарити, -ся. См. **Опарювати, -ся.**

Опарканити, -ся. См. **Опарканювати, -ся.**

Опарканювати, -нюю, -єш, сов. в. **опарканити, -ню, -ниш,** *гл.* Обносить, обнести заборомъ. Желех.

Опарканюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **опарканитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Огораживаться, огородиться. *Високим валом воно* (село) *обсипалось і по валу дубовими палями опарканилось.* К. Хм. 97.

Опарювати, -рюю, -єш, сов. в. **опарити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Обваривать, обварить кипяткомъ, опарить. *Кричить як опарений.* Ном. № 2384. 2) **Опа́рює лід**. Растаетъ у береговъ. Мнж. 187.

Опарюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **опаритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Обвариваться, обвариться. *Опарився, як муха на окропі.* Ном. № 1821.

Опарь, -рі, *ж.* **опарь, -ря,** *м.* 1) Незамерзающее мѣсто на болотѣ. Вас. 207. 2) Промоина, продушина во льду. Сим. 119, 147. Мнж. 187.

Опас, -су, *м.* Небольшое мѣсто для пастбища въ саду или огороженномъ лугу.

Опаса́ння, -ня, *с.* 1) Опоясыяаніе. 2) Сплошная крытая галлерея вокругъ церкви. *Л*ипов. у. Шух. І. 116. См. **Басань.**

Опасати, -ся. См. **Опасувати, -ся.**

Опасистий, -а, -е. Жирный, толстый, тучный. Борз. у. К. ЧР. 90.

Опаска, -ки, *ж.* Опасеніе. *Без опаски спать лягли.* Чуб. V. 1051.

Опаскуджувати, -джую, -єш, сов. в. **опаску́дити, -джу, -диш,** *гл.* = **Обпаскуджувати, обпаскудити.** *Тяжкими гріхами опаскудив свою душу.* Стор. М. Пр. 26.

Опаскуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **опаскудитися, -джуся, -дишся,** *гл.* = **Обпаскуджуватися, обпаскудитися.**

Опа́сок, -ска, *м.* Ремень для ношенія бандуры черезъ плечо.

Опасти. См. **Опадати.**

Опасть, -ти, *ж.* На деревьяхъ: снѣгъ, иней замерзшій. Вх. *Л*ем. 444. См. **Ожеледець.**

Опасувати, -сую, -єш, сов. в. **опаса́ти, -са́ю, -єш,** *гл.* Опоясывать, опоясать.

Опасуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **опасатися, -саюся, -єшся,** *гл.* Опоясываться, опоясаться. 2) Только несов. в. Опасаться. МВ. (О. 1862. І. 105). ЗОЮР. І. 264. *Опасувались, щоб не понаходило бурлацтва і гайдамак.* Стор. М. Пр. 75.

Опат, -та, *м.* Аббатъ.

Опатрати, -раю, -єш, *гл.* = **Обпатрати.**

Опатський, -а, -е. Аббатскій. *Маха головою як опатська кобила.* Канев. у.

Опачи́на, -ни, *ж.* 1) Весло на гребномъ суднѣ. Вас. 186. *Половину козаків у окови до опачин посади.* Макс. 2) Тонкая и длинная связка хворосту; также связка лозы или камыша, вставленная въ кучу бураковъ для вентиляціи. Пирят. у. *Треба опачини — мостити греблю.* Борз. у.

Опашки, *нар.* На опашку. *Накинув сірячину на себе опашки.* Полт.

Опе́ка, и пр. См. **Опіка и пр.** К. Кр. 18. Сим. 217.

Опекти, -ся. См. **Опікати, -ся.**

Опе́нтати, -таю, -єш, *гл.* Опутать, отуманить голову. *Куди ідеш опентаний?* Чуб. V. 621.

Опе́ньгати, -гаю, -єш, *гл.* Шутливо: женить, выдать замужъ. Кролев. у. *Треба його ув-осени опеньгати.* Харьк. г.

Опе́ньгатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Шутливо: Жениться. *Знайшов таку, що й опеньгався.* Св. *Л*. 275.

Опе́ньок, -нька, *м.* Грибъ, опенокъ. *Баби зібрались у ліс по опеньки.* Грин. І. 181. Велике диво опеньки! Ирон. Велика важность! Неважная птица. Ном. № 5536.

Операч, -ча, *м.* Кресло. Вх. Уг. 256.

Опере́д, *нар.* Передъ. Вх. Лем. 443.

Оперезати, -жу, -жеш, *гл.* 1) Опоясать. 2) Ударить, стегнуть. *Оперезав на всю масницю.* Ном. № 3979. *Він мене коромислом як опереже.* Г. Барв. 284. *Дрючком Хведька разів із шість оперезав.* Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Оперезатися, -жуся, -жешся, *гл.* Опоясаться. *А як мені збіратися! Встав, оперезався, та й зовсім зібрався.* Ном. № 11165.

Опере́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Упираться, противиться. *Старшина кликав його у волость, а він оперечивсь, не хотів іти, так ми його взяли та й повели.* Новомоск. у.

Оперитися, -рюся, -ришся, *гл.* Опериться. *В колодочки поки вбилось, оперилось.* Шевч. І. 237.

Оперіщити, -щу, -щиш, *гл.* Сильно стегнуть, ударить. *Щось видно ломакою оперіщило.* Сим. 216.

Опернатіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Опериться. 2) Переносно: сдѣлаться зажиточнымъ. *Іван був попереду вбогий, а тепер опернатів: уже й волів пара й корова й овечата.* Волч. у.

Опе́цок, -цка, *м.* = **Опецьок.** *Дитина як опецок.* Чуб. І. 247.

Опецькуватий, -а, -е. = **Оклецькуватий.** *Опецькуваті хлопчики.* Левиц. І. 348.

Опе́цьок, -цька, *м.* = **Оклецьок 2.**

Опива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **опи́тися, оп'ю́ся, -єшся,** *гл.* = **Обпиватися, обпитися.**

Опи́лий, -а, -е. Перепившійся.

Опи́лок, -лка, *м.* = **Обаполок.** Каменецк. у.

Опина́тися, -на́юся, -єшся, *гл.* Сопротивляться, упираться. *Я не опинавсь, зараз і пішов.* Екатериносл. *у. Паничі почали прохати паннів до танців, а панни опиналися.* Левиц. L 348. *Ну, він опинався, опинався, а таки заїхав.* Грин. І. 106.

Опини́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Очутиться. *Аж, ось, не знаю я того, як сірий вовк тут опинився.* Греб. 385. *Як дам тобі на відлі, той за дверима опинишся.* Полт. *Земля під тобою розступиться і ти опинишся в пеклі.* Стор. М. Пр. 41.

Опи́нка, -ки, *ж.* Родъ шерстяной полосатой плахти или запаски. Гол. Од. 61. Kolb. І. 37. Гол. Од. 82.

Опири́ця, -ці, *ж.* Колдунья. *Іде чарівниця, опириця.* МУЕ. III. 45.

І. Опирь, -ря, *м.* = **Упирь.**

ІІ. Опирь, *нар.* = **Опір.** *Племінник опирь став, затявся.* Мкр. Н. 10.

Опиря́ка, -ки, *м.* = **Упиряка.** *Дивиться він, аж там єсть опиряки і возять відьом туди, на ту гору.* Грин. II. 77.

Опис, -су, *м.* Описаніе. О. 1862. IV. 94. КС. 1883. IV. 765.

Описати. См. **Описувати.**

Описка, -ки, *ж.* У горшечниковь: красильное вещество — болотная бобовая желѣзная руда. Вас. 182.

Описковий, -а, -е. Нарисованный **опискою** (см.) Вас. 184.

Описовий, -а, -е. Описательный. Желех.

Описувати, -сую, -єш, сов. в. **описа́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Описывать, описать. *Ой писав же я два дні і дві ночі, закіль описав я личенько й чорні очі.* Чуб. V. 35.

Описуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Описываться.

Опит, -ту, *м.* Разспросъ, опросъ. Прил. у. **Опита взя́ти**. Разспрашивая, разузнать, разспросить. *Ой заплакала мати ідучи до хати, що че можна за сина й опита узяти.* Чуб. V. 1043.

Опитати. См. **Опитувати.**

Опи́тися. См. **Опиватися.**

Опитувати, -тую, -єш, сов. в. **опита́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* 1) Разспрашивать, разспросить. *Опитай старих людей, як треба робити.* 2) Находить, найти, разспрашивая. *Може я де опитаю твій мішок.*

Опи́ус, -са, *м.* Пьяница. *Але почкай но! то такі опиуси, що все попропивають.* Подольск. г.

Опиха́ти, -хаю, -єш, *гл.* Очищать отъ шелухи. *Ци опиханий, паночку, ячмінь?* О. 1862. X. 34.

Опихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Очищаться отъ шелухи.

Опияка, -ки, *м.* = **Опіяка.** К. ЦН. 216, 291.

Опівде́нний, -а, -е. Полуденный. Желех.

Опівдні, опівдня́, *нар.* Въ полдень. *Прилетів опівдні до того чоловіка.* Рудч. Ск. І. 142.

Опівза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Сѣсть верхомъ на коня. *Опівзав коня.* Зміев. у.

Опівзні, -нів. См. **Півзні.**

Опівночі, *нар.* Въ полночь. *Прийди, мій милий, хоц опівночі.* Чуб. V. 4.

Опізнитися, -нюся, -ни́шся, *гл.* Опоздать. *Зійшла зірка, зійшла зірка, місяць опізнився.* Нп. 118.

Опій, -по́ю, *м.* 1) Опой. 2) Болѣзнь у животныхъ отъ горячаго пойла. *Ця коняка заслабла від спою.* Харьк.

Опійство, -ва, *с.* Пьянство. *Не було опійства, бійки, лайки.* О. 1861. VII. 4.

Опіка, -ки, *ж.* Опека. *Левиц.* І. 284.

Опіка́ння, -ня, *с.* 1) Опеканіе. 2) Обжиганіе, опеканіе.

Опекти, -ся. См. **Опікати, -ся.**

Опіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **опекти, -чу, -че́ш,** *гл.* 1) = **Обпікати.** 2) Только несов. в. Опекать.

Опікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **опекти́ся, -чу́ся, -че́шся,** *гл.* Обжигаться, обжечься, опечься. *Аж одскочила — ніби вкололась або опеклась.* Левиц. І. 334.

Опікун, -на, *м.* Опекунъ.

Опікунка, -ки, *ж.* Опекунша. *Мусіла слухати старших сестер як опікунок.* Левиц. І. 307.

Опір, опо́ру, *м.* Сопротивленіе.

Опір, *нар.* Сопротивляясь. **Йде опір**. Сопротивляется, упрямится. Ном. ст. 269. **Опір стати.** Оказать сопротивленіе. *Ви проти нас обидва опір стали.* К. ПС. 8.

І. Опіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **опе́рти, опру, опреш,** *гл.* = **І. Обпірати, обіперти.**

ІІ. Опірати, -ра́ю, -єш, сов. в. **опрати, оперу, -ре́ш,** *гл.* = **ІІ. Обпірати, обіпрати.** *Туга зіма буде, а хто ж її* (неньку) *в тую пору опірати буде?* Чуб. V. 726. *Тоді тільки поважала матір, як вона її зодягала й опірала.* Борз. у.

Опіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. въ **опертися, опру́ся, -решся,** *гл.* 1) = **I. Обпіратися, обіпертися.** *Ой перестань, чумаченьку, на пужально й опіратися.* Чуб. V. 1033. 2) Сопротивляться, оказывать, оказать сопротивленіе. *Вже біді не опруся.* Гол. I. 178.

Опіром, *нар.* — **стати**. = **Опір стати.** *Стояли на сеймі опіром против політичньої системи єдиности віри в Польщі.* К. ХП. 115.

Опірці, *нар.* Опираясь. **Опірці ходити**. Ходить, опираясь на разные предметы. *Опірці по хаті ходе.* НВолын. у.

Опісля́, *нар.* Послѣ. *Як би не перебірала ізперва, то б опісля не жалкувала.* Ном. ст. 168.

Опічок, -чка, *м.* Мѣсто у печки для каганця. *На опічку маячив каганець.* Г. Арт. (О. 1861. III. 81).

Опішілий, -а, -е. Лѣнивый, медлительный. *Опішіла служниця.* Вх. Зн. 44.

Опішіти, -шію, -єш, *гл.* Сдѣлаться медлительнымъ (въ ходьбѣ) *Кінь опішів.* Вх. Зн. 44.

Опішний, -а, -е. = **Опішілий.** *Опішний кінь.* Вх. Зн. 44.

Опія́ка, -ки, *м.* Пьяница. Черк. у. К. Бай. 41. Мир. ХРВ. 235.

Оплава, -ви, *ж.* Облава. Мнж. 187.

Оплаканий, -а, -е. 1) Оплаканный. 2) Несчастный, достойный жалости. *Устино, серденько! Оплакана годинонька твоя.* М. В. (О. 1862. III. 42). *Весілля одгуляли оплакане.* Г. Барв. 377.

Оплакати. См. **Оплакувати.**

Оплакувати, -кую, -єш, сов. в. **оплакати, -чу, -чеш,** *гл.* Оплакивать, оплакать. *Як ти будеш у степу помирати, ой хто ж тобі голову оплаче?* Чуб. V. 876.

Оплатити, -ся. См. **Оплачувати, -ся.**

Оплатки, -ток, *ж. мн.* Подати, пошлины, налоги. *Великі оплатки — ніяк на гроші не зіб'єшся.* Конотоп. у.

Оплать, -ті, *ж.* 1) Расходы. *В хазяйстві оплать велика: на робітника, на вози.* Рк. Левиц. 2) Подать, налоги. *Оплать велика.* Подол. г.

Оплачувати, -чую, -єш, сов. в. **оплати́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Платить, заплатить, выплатить. *Овечку продає, щоб подушне оплатить.* О. 186I. VI. 75.

Оплачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **оплати́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Платить, заплатить, выплатить слѣдуемое, откупиться. Мкр. Н. 3. *Не журіться, вороженьки, на вас безголов'я, я зароблю й оплачуся за своє здоров'я.* Чуб. V. 835. *Буде впиться, прохмелиться, шинкарочци оплатиться.* Чуб. V. 1062. **Оплатитися за свою дівку**. Дать парнямъ угощеніе за право стороннему парню ходить къ избранной имъ дѣвушкѣ на **вечерниці** и пр. Мил. 60.

Опле́нтати, -таю, -єш, *гл.* 1) Опутать. 2) Сожрать. *Оплентав вовк твою кобилу. Оплентали б тебе собаки.*

Опленути, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Оплинути.** *Ожила б я, опленула і не знала б муки.* Мкр. Н. 11.

Оплесну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Омыть. *Оплеснула гарненько руки і почала їй помагати* (поратись). Г. Барв. 156.

Оплести, -ся. См. **Оплітати, -ся.**

Опле́та, -ти, *ж.* Плетенье, плетеная вещь. Вх. Зн.

Опле́тини, -тин, *ж. мн.* Косоплетки, ленточки въ косѣ. Вх. З. 44.

Оплину́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Пополнѣть, поправиться. Ном. № 4924. *Нагодую їх* (дітей), *напою... тижнів через кільки, — агу! оплинули мої діти любі.* Харьк. г. См. **Опленути.**

Оплін, -ну, *м.* 1) Въ повозкѣ: деревянная подушка, лежащая на оси; на ней лежитъ кузовъ. Чуб. VII. 402. 2) Перекладины, положенныя на копылы въ саняхъ для связки полозьевъ. Брацл.

Оплінь, -ня, *м.* = **Оплін.** Г. Барв. 522, 523.

Оплі́ння, -ня, *с.* Соб. отъ **Оплін**. *А в ґринджолах чотирі копилля і два опління.*

Опліт, оплоту, *м.* Изгородь, плетень, огорожа. *І оплотом його* (виноградник) *огородив. Аби маржина не ростягала сіна із стога, огороджують ею оплотом з вориня.* Шух. I. 170, 171. Шух. I. 76, 189. *Пішла в опліт сіна* (взяти). Гол. I. 199.

Оплітати, -та́ю, -єш, сов. в. **оплести, -ту, -теш,** *гл.* 1) = **Обплітати, обплести.** *Виноград оплів навкруги камінь.* Левиц. Пов. 361. 2) Уплетать, уплесть, ѣсть съ аппетитомъ. *Сидить хазяїн в конці стола, варенички оплітає.* Нп.

Опліта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **оплестися, оплетуся, -те́шся,** *гл.* = **Обплітатися, обплестися.**

Оплітка, -ки, *ж.* Растеніе Convolvulus arvensis. Вх. Лем. 444.

Опліч, *нар.* = **Попліч.** *А тепера йде опліч з тобою, не скаже ні здоров, ні помагай.* Лебед. у.

Опліччя, -чя, *с.* Женская сорочка (у Лемков). Гол. Од. 77.

Оплутати. См. **Оплутувати.**

Оплутувати, -тую, -єш, сов. в. **оплутати, -таю, -єш,** *гл.* = **Обплутувати, обплутати.**

Оповесні, *нар.* Весеннею порою, весною. *Матусі дожидаюсь, як оповесні ластівки.* Г. Барв. 62.

Оповива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **оповити, -вию, -єш,** *гл.* Обвивать, обвить, спеленать, окружать, окружить. *Оповита дитина.* Шух. I. 273. *І тьмою німою оповиє тобі душу.* Шевч.

Оповіданка, -ки, *ж.* Разсказъ. Вх. Лем. 444.

Оповіда́ння, -ня, *с.* Разсказъ, повѣствованіе. Левиц. I. 213. *З твого серця вийшли ті оповідання.* К. Досв. 53.

Оповіда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Разсказывать, повѣствовать. *До серця твого будуть казати і жаль правдивий оповідати.* Чуб. V. 376. *Апостоли оповідали йому, що творили.* Єв. Л. IX. 10.

Оповідач, -ча, *м.* Разсказчикъ, повѣствователь. Левиц. Пов. 146.

Оповідка, -ки, *ж.* Разсказъ. О. 1861. XI. Свид. 50.

Оповідувати, -дую, -єш, *гл.* = **Оповідати.** *Нагодились деякі того часу, оповідаючи йому про галилейців.* Єв. Л. XIII. 1.

Оповідь, -ді, *ж.* 1) = **Оповідка.** *Довго слухав Остап оповідь братову*. Грин. I. 288. 2) Сообщеніе, объявленіе. Шух. I. 41. Оглашеніе церковное о бракѣ. МУЕ. III. 50.

Оповісти́ти, -ся. См. **Оповіщати, -ся.**

Оповістка, -ки, *ж.* Объявленіе, извѣщеніе; сообщеніе, извѣстіе. Ум. **Оповісточка.** *Чом же ти, мій сину, оповісточки ніякої не дав?* О. 1862. VIII. 17.

Оповістник, -ка, *м.* Вѣстникъ, возвѣститель.

Оповісточка, -чки, *ж.* Ум. отъ **оповістка.**

Оповість, -сти, *ж.* Увѣдомленіе, извѣщеніе. *Жадної оповісти нема.* Черн. у.

Оповіща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **оповісти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* Объявлять, объявить, извѣщать, извѣстить, разсказывать, разсказать. Грин. III. 274. *Оповіщає ціну за роботу.* Левиц. I. 106. *Ісус Христос своє слово оповістив усім людям.*

Оповіщатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **оповіститися, -щуся, -стишся,** *гл.* 1) Объявлять, объявить о себѣ, являться, явиться. *Я піду оповіщуся у волость.* 2) Заявлять, заявить. *Пішов до попа оповіщатися, що думка сина женити.* Черн. г. *Оповіщуся старостою, старшиною та, й до мирового.* НВолын. у.

Опоганити, -ся. См. **Опоганювати, -ся.**

Опоганювати, -нюю, -єш, сов. в. **опоганити, -ню, -ниш,** *гл.* Осквернять, осквернить, огаживать, огадить. *Нема нічого осторонь чоловіка, що, ввійшовши в його, могло б опоганити його.* Св. Мр. VII. 15. *Дитина опоганила сорочку.*

Опоганюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **опоганитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Огаживаться, огадиться, оскверняться, оскверниться. *Чи не між вами ж я, погані, так опоганивсь, що й не знать, чи був я чистим коли небудь?* Шевч.

Оподаль, *нар.* Вдали.

Опоживити. См. **Опоживляти.**

Опоживля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **опоживити, -влю, -виш,** *гл.* Придавать, придать новые силы, оживлять, оживить. О. 1861. I. Слов. 10.

Опо́ли, *нар.* = **Обаполи.** НВолын. у.

Ополистий, -а, -е. 1) Плотный, толстый, широкій. *Ополистий стіг наклали.* Волч. у. 2) Вѣтвистый. *Ополиста яка тополя.* Кролев. у. *Ополиста груша.* Мнж. 188.

Оположи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* = **Отелитися.** *Оположилась корова.* Хотин. у.

Опо́лок, -лку, *м.* У кожевниковъ: кожа съ брюха животнаго. Вас. 158.

Ополо́ник, -ка, *м.* 1) Разливная ложка. *Видно між ложками ополоник.* Ном. № 7339. 2) Головастикъ. Ном. стр. 293, № 105. *У нашому ставку нема риби, а жабів та ополоників — чортова тись.* Лебед. у. Ум. **Ополоничок.**

Ополонити, -ню, -ниш, *гл.* Обрубить ледъ вокругъ чего-либо стоящаго въ водѣ и вмерзшаго въ ледъ. Волч. у.

Ополоничок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **ополоник.** 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 64.

Ополо́ти. См. **Ополювати.**

Опо́лудень, *нар.* Въ полуденную пору. *Бігав я, ганявся зранку. Було вже ополудень, як я зустрів одного з них.* Новомоск. у.

Ополювати, -люю, -єш, сов. в. **ополо́ти, -лю, -леш,** *гл.* = **Обполювати, обполоти.** *Марусина руточка з лободою: чому ж ти її не ополеш.* Грин. III. 527.

Опо́на, -ни, *ж.* Пологъ, занавѣсь. *Панни заслонили опонами та килимами піч.* Левиц. I. 188.

Опонець, -нця, *м.* Раст. вьюнокъ, convolvulus. Вх. Уг. 256.

Опороситися, -шуся, -сишся, *гл.* О свиньѣ: родить.

Опоро́ти, -рю, -риш, *гл.* 1) Распороть. *Ішов коло тину, зачепився об тин і опоров свитину.* 2) Ударить сильно. *Чоловік як опоре його кийком.* Грин. I. 42.

Опоряджа́ти, -джа́ю, -єш, опоряджувати, -джую, -єш, сов. в. **опорядити, -джу, -ди́ш,** *гл.* Приводить, привести въ порядокъ, устраивать, устроить. *Зараз заходилась опоряджати стола, застилає... становить чарочки.* МВ. (КС. 1902. X. 143). *Сухобрус опоряджував нове хазяйство.* Левиц. Пов. 50. *Опорядила все на господарстви.* МВ. I.

Опочива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **опочити, -чию, -єш,** *гл.* Отдыхать, отдохнуть, почивать, почить.

Опочи́вка, -ки, *ж.,* **опочи́вок, -вку,** *м.* Отдыхъ. АД. І. 123. *Над річкою Самарською опочивку собі мають.* АД. І. 127.

Опочи́нок, -нку, *м.* Отдыхъ. *Проти Кефи города приставали, там собі великий та довгий опочинок мали.* АД. І. 209.

Опочити. См. **Опочивати.**

Оправа, -ви, *ж.* 1) Оправа, обдѣлка. *Окунь перекинувся ґранатовим перснем у золоті оправі.* Рудч. Ск. II. 113. 2) Переплета.

Оправда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Оправдывать, отстаивать кого. *Я буду оправдати тебе перед людьми.* Волч. у.

Оправди́ти, -ся. См. **Оправдовувати, -ся.**

Оправдовувати, -вую, -єш, сов. в. **оправди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Оправдывать, оправдать. *Себе оправдовує, що все гарно робить.* Зміев. у. *Ніхто іменно не доказав на його, так і оправди́ли. Тепер аби гроші, то хоч якого душогуба оправдять.* Черн. г. *Нехай тебе й Бог так простить і батько наш, гетьман український оправдить.* КЦН. 221.

Оправдо́вуватися, -вуюся, -єшся и оправдуватися, -ду́юся, -єшся, сов. в. **оправди́тися, -джуся, -дишся,** *гл.* Оправдываться, оправдаться. *Хто ся оправдує* (а зовсім винний), *того як гору вздув.* Ном. № 7429. *Циган оправдився.* Мнж. 115. *Оправдалась премудрість од дітей своїх усіх*. Єв. *Л.* VII. 35.

Оправити, -ся. См. **Оправляти, -ся.**

Оправля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **оправити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Оправлять, оправить, обдѣлывать, обдѣлать. Канев. у. *Я її оправив під скло... і висить у мене в світлиці.* Г. Барв. 9. 2) Приводить, привести въ порядокъ, починять, починить. *Збери всі човни, що остались, і гарно зараз їх оправ.* Котл.

Оправлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **опра́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Приводиться, привестися въ порядокъ.

Оправний, -а, -е. 1) Обдѣланный, оправленный. 2) Переплетенный.

Опра́ний, -а, -е. Въ думѣ: вм. **оправний 1**. *Опрані кульбаки.* АД. І. 114.

Опранцюватіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Покрыться сифилитическою сыпью. 2) Сильно опротивѣть. *Аж опранцюватіє з тобою балакавши.* Кролев. у.

Опрацювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Обработать. Вх. Зн. 44.

Опреділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **опреділи́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Предназначать, предназначить для кого. *На що ж ти діточки покидала* (умерла), *кому ти їх опреділила: чи ти батенькові определила, чи ти братікам, чи сестриці?* Мил. 221.

Опри́кривий, -а, -е. Противный, опостылый.

Опри́критися, -рюся, -ришся, *гл.* Опротивѣть. *То воно йому так горілка оприкрилась.* Харьк. *Тут і своя брехня оприкрилась, а то ще й він.* Ном. № 6873.

Опри́ни, -рин, *ж. мн.* Крыжовникъ. Вх. Лем. 444.

Оприск, -ку, *м.* **З оприском балакати**. Вспыльчиво, запальчиво говорить. Ном. № 12893.

Оприскливий, -а, -е. Вспыльчивый, огрызающійся. *Дитина... оприсклива.* Сим. 234.

Оприскливо, *нар.* Вспыльчиво.

Опришкуватий, -а, -е. Злой, сварливый. Рк. Левиц.

Опри́шок, -шка, *м.* Разбойникъ, бандитъ. *Да чи підем, пане брате, на весні в опришки.* Лукаш. 135.

Опріч, опріче, *нар.* 1) Кромѣ. *Опріч сорочки Біг-ма нічого.* Ном. № 1527. *Сусід близьких нема опріче вас.* Г. Барв. 197. 2) Отдѣльно, особо. *Опріч людей собі ходила.* Греб. 319.

Опрічний, -а, -е. Особенный, отдѣльный. *Пей чоловік якийсь опрічний од людей.* Рк. Левиц. *Умом і хвабрістю своєю в опрічнеє попав число.* Котл. Ен. V. 23. *Опрічна хата.* Рк. Левиц.

Опроваджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **опрова́(во)дити, -джу́, -диш,** *гл.* Проводить, провести. *Мою грішну та душечку в рай опроваджати.* Гол. І. 221. *Поможи Боже вам сі свята мирно впровадити.* Гол. IV. 556. *Пошли, Боже, вік і здоров'я, щоб цей празник опроводить, нового... дождати.* О. 1862. IV. 89.

Опро́стати, -таю, -єш, *гл.* Освободить, избавить. *Опростав мене батько від панської ласки.*

Опростатися, -таюся, -єшся, *гл.* 1) Освободиться. 2) Прійти въ себя.

Опро́че, *нар.* 1) = **Опріче 1.** *Опроче тих пісень... співають і таких.* О. 1861. XI. 9. 2) = **Опріче 2.** *Ні, вони не всі вкупі, — ті опроче стають.* Новомосковск. у.

Опрошкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Простувати.** *Хто опрошкує, той дома не ночує.* Ном. № 11406.

Опрощення, -ня, *с.* Прощаніе. **Опрощення брати, приймати з ким**. Прощаться. *Як ми ув охотне військо од отця, од матері, од роду од'їзжали, ми з отцем, з матіррю і з родом опрощення брали.* Макс. (1849). 19. *То він з своєю матіррю опрощення приймає, у чужу сторону од'їзжає.* Чуб. V. 849.

Опруг, -га, *м.* 1) Кругъ. Шух. І. 278. 2) = **Упруг.** *З ранку до снідання опруг, до обід другий, до полудня третій, до вечора — четвертий.* Константиногр. у.

Опря́га, -ги, *ж.* Смерть. *Нехай на її опряга прийде.*

Опрягти́ся, -жу́ся, -же́шся, *гл.* Умереть, околѣть. *В сей день його отець опрягся, як чикилдихи обіжрався.* Котл. Ен. II. 9.

Опряда́ти, -даю, -єш, сов. в. **опря́сти, -ду́, -де́ш,** *гл.* = **Обпрядати, обпрясти.** *Хто мене буде опрядать?* Мил. 221.

Опря́тати, -таю, -єш, *гл.* Очистить, прибрать. *Вона її* (піч), *попідводила, помастила, опрятала.* Чуб. II. 67.

Опте́ка, -ки, *ж.* = **Аптека.** Рудч. Ск. II. 147. О. 1862. І. 52.

Опте́карь, -ря, *м.* = **Аптекарь.** Ном. № 7541.

Опугатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Одѣться тепло, напялить на себя много.

Опуд, -да, *м.* = **Опудало.** Шух. І. 112. *Проти птахів кладуть по городах туди... На о́луди ставлять хрест, із патиків, надівають на него фелеґу — подертий сердак або сорочку і вкривають старою кресанею.* Шух. І. 166.

Опу́дало, -ла, *с.* Чучело. *Годився б у коноплі на опудало.* О. 1862. II. 27. *Отсе опудало погане.* Котл. Ен. VI. 45. *Увійшло якесь опудало.* К. ЧР. 389.

Опу́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* Испугаться. *Лоні так опудились.* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Опук, -ку, *м.* 1) Выпуклость. Харьк. 2) **Опук**. Особый видъ крымской бѣлой соли. Мнж. 188.

Опука, -ки, *ж.* 1) Мячъ. КС. VI. 457. **Кинутись, упасти опукою**. Стремительно броситься, упасть. Г. Барв. 296. *Онилка кинулась до мене опукою.* Г. Барв. 211. *Опукою з гори — аж вітром зашуміло — орел ушкварив на ягня.* Греб. 381. *Впала опукою.* Мир. ХРВ. 18. 2) Выпуклая, выдающаяся часть, напр. у. бочки. Мнж. 188. 3) Взносъ въ цехъ съ сына цехового, вступившаго въ бракъ. Остер. у.

Опукий, -а, -е. = **Опуклий**.

Опу́куватий, -а, -е. = **Опуклий.** *Бочка опукувата.* Волч. у.

Опуклий, -а, -е. Выпуклый, шарообразный.

Опу́пок, -пка, *м.* Завязь (плода). Суджан. у.

Опускання, -ня, *с.* 1) Опусканіе. 2) Въ орнаментѣ раскрашенной миски — узкія параллельныя полоски, иногда концентрически покрывающія всю миску. Вас. 184.

Опуска́ти, -каю, -єш, сов. в. **опустити, опущу, -стиш,** *гл.* 1) Опускать, опустить. *Як зачали Бондарівну у гроб опускати, ой то казав пан Каневський ще жалібніш грати.* Чуб. V. 428. 2) Оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Щоби вас Бог не опускав.* Чуб. I. 89.

Опускатися, -каюся, -єшся, сов. в. **опуститися, опущуся, -стишся,** *гл.* 1) Опускаться, опуститься. 2) — **діла**. Бросать, бросить работу, перестать работать. Г. Барв. 321. *Діла зовсім опустився, ні про що не дбає.* Г. Барв. 387.

Опуст, -ту, *м.* Шлюзы. Драг. 5. *Стали коло ставу напувати худобу; дивляться, на опусті ходить якийсь пан.* Драг. 47.

Опустіти, -тію, -єш, *гл.* Опустѣть. *В тому селі холера була така страшна, що після неї село зовсім опустіло.* Васильк. у.

Опух, -ху, *м.* Опухоль. Драг. 29. Г. Барв. 222. *Опух пішов за долоню, мало не до ліктика.* Г. Барв. 530. *Нехай вона вийме жало, рану залиже, опух потушить.* Чуб. I. 122.

Опуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **опух(ну) ти, -хну, -неш,** *гл.* Опухать, опухнуть. *Поки багатий стухне, то вбогий опухне.* Ном.

Опу́хлий, -а, -е. Опухшій. *Опухла дитина голодная мре.* Шевч. *Роскрила опухлі очі.* Мир. Пов. II. 112.

Опу́х(ну)ти. См. **Опухати.**

Опу́цьки, -ків, *м. мн.* Раст. Torilis. Antryseus Gaert. ЗЮЗО. I. 139.

Опу́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **Опука.**

Опу́ша, -ші, *ж.* Раст. репейникъ, лопухъ. Вх. Лем. 44.

Опушка, -ки, *ж.* Мѣховая обшивка. *А у ляха вершок низький, широкі опушки.* Лукаш. 20.

Оп'янити, -ся. См. **Оп'яняти, -ся.**

Оп'яні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Опьянѣть. Драг. 288.

Оп'я́нчитися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Оп'янитися.** *Він випив тоді чимало — таки зовсім оп'янчився, що й язиком гаразд не поведе.* Новомоск. у.

Оп'яня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **оп'яни́ти, -ню, -ниш,** *гл.* Опьянять, опьянить. *Його й погане пиво оп'янило.* ЗОЮР. I. 205.

Оп'яня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **оп'янитися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Напиваться, напиться пьянымъ. *Оце оп'янивсь уже.* О. 1862. VI. 34.

Оп'ятеричитися, -чуся, -чишся, *гл.* Упереться въ землю.

Оп'я́ть, *нар.* = **Знов.** *Оп'ять забули горювать.* Котл. Ен. III. 8.

Ораз, *нар.* = **Враз.**

Оранда, -ди, *ж.* 1) Корчма, питейный домъ, кабакъ. *Ходить до оранди горілочки пить.* Чуб. V. 752. 2) Аренда.

Орандарка, -ки, *ж.* Содержательница кабака. *Ой дай, орандарко, да горілочки кварту.* Чуб. V. 420.

Орандарство, -ва, *с.* = **Орендарство.**

Орандарський, -а, -е = **Орендарський.** *Орандарські діти.* Грин. III. 692.

Орандарь, -ря, *м.* 1) = **Орендарь.** 2) Кабатчикъ.

Орандарювати, -рюю, -єш, *гл.* Быть орендарем.

Оранка, -ки, *ж.* 1) Паханіе. *А що вже в полі на оранці, так дідові старими ногами за наймитом і не поспішитись.* Г. Барв. 194. 2) Время паханія. Подольск. г.

Орани́ця, -ці, *ж.* Вспаханное поле. *Попід тоті ораниці студені криниці.* Гол. IV. 489.

Ора́ння, -ня, *с.* = **Оренка 1.** *Не можуть без плуга і орання хліба їсти.* Чуб. I. 93.

Ора́п, -па, *м.* Арапъ, негръ. К. Дз. 170.

Орапеня́, -ня́ти, *м.* Арапченокъ, негритенокъ. К. Дз. 170.

Орапник, -ка, *м.* = **Гарапник.** Козелец. у.

Орапський, -а, -е. Негритянскій. К. Дз. 171.

Орати, -рю́, -реш, *гл.* Пахать. *Чи не оре милий плугом?* Чуб. V. 1. *Тяжко сіяти, коли ніщо орати.* Ном. *Не сіявши, не оравши, не буде жито родити.* Мет. 86.

Ора́тися, -рю́ся, -ре́шся, *гл.* Пахаться. *Орися ж ти, моя ниво, долом та горою.* Шевч.

Орація, -ції, *ж.* Праздничное привѣтствіе, поздравленіе, составленное заранѣе и произносимое ходящими по домамъ на праздникъ Пасхи поздравителями. О. 1861. XI. Свид. 70.

Ора́ч, -ча, *м.* 1) Пахарь. *Взали би-сьмо багача, то не буде орача.* Чуб. V. 977. 2) Птица. Луговой жаворонокъ Alanda arvensis. Вх. Пч. II. 8.

Орачка, -ки, *ж.* = **Оранка.** Вх. Лем. 444.

Орган, -ну, *м.* Органъ. Чуб. I. 179; П. 43.

Органи́стий, -того, *м.* Органистъ, играющій на органѣ. *Я не органистий — не перебіраю.* Ном. № 12161.

Орги́нія, -нії, *ж.* Георгина (цвѣтокъ). Левиц. I. 285. Ум. **Орги́нька.**

Оргія, -гії, *ж.* Оргія. *Мерзений Рим з Нероном в паскудних оргіях конав.* Шевч. II. 170.

Орґанець, -нця, *м.* Встрѣчено въ пѣснѣ: *Ой заграйте, музики-орґанці, нехай піду з Марусею в танці.* Грин. III. 235. Вѣроятно вмѣсто **варганці**, т. е. играющіе на **варгані**. (См.).

Орда, -ди, *ж.* 1) Орда. *Піди, сину, геть од мене, нехай тебе орда візьме.* Чуб. V. 890. 2) Перен.: толпа. *Помішників у його ціла орда.* О. 1862. V. 72. Ордою — толпой. *За молодою козаки ордою.* Шевч.

Ордань, -ні, *ж.* 1) Рѣка Іорданъ. *Ой на річці, на Ордані пливе образ, виринає.* Чуб. III. 461. 2) Мѣсто освященія воды на Крещеніе, а также и самое освященіе. 3) Изображеніе креста, дѣлаемое на праздникъ Богоявленія Господня. *Дяк пише крейдою на дверях велику ордань... з Одамовою головою внизу.* Левиц. I. 402.

Орданський, -а, -е. 1) Іорданскій. *Орданська ріка.* Чуб. I. 129. 2) Богоявленскій. *Прискають хворому в вічі святою орданською водою.* Грин. II. 40.

Орди́нка, -ки, *ж.* Казанская овчина, рыжеватая, съ грубой шерстью. Вас. 154.

Ординський, -а, -е. Относящійся къ ордѣ. *Шляхом битим ординським ой там гуляв козак Голота.* АД. І. 168.

Орел, орла, *м.* 1) Орелъ. *Ой з-за гори, із-за кручі орли вилітають.* Мет. 106. *Орла не можна бити; а як його стріляти, то треба спитать тричи: чи нажився на світі.* Чуб. І. 64. *Летять сини України вірли і соколи.* Млак. 80. Употребляется какъ ласкательное слово въ приложеніи къ мужчинѣ, преимущественно козаку. *Ой куди ж ти од'їзжаєш, сизокрилий орле?* Мет. 38. 2) Названіе вола съ большими, вертикально поднимающимися рогами, концы которыхъ загнуты назадъ. КС. 1898. VII. 45. Ум. **Орлик, орличок, орлонько.**

Оре́лі, оре́ль, *ж.* = **Релі.** Козелец. у.

Оре́нда, -ди, *ж.* Аренда. *Держав у його на оренді кормчу.* ЗОЮР. І. 241.

Орендаренко, -ка, *м.* Сынъ арендатора.

Орендарів, -рева, -ве. Принадлежащій арендатору. *Орендарева коза.* Левиц. Пов. 112.

Орендарівна, -ни, *ж.* Дочь арендатора.

Орендарка, -ки, *ж.* Арендаторша.

Орендарство, -ва, *с.* 1) Арендаторство 2) *соб.* Арендаторы.

Орендарський, -а, -е. Арендаторскій.

Орендарь, -ря́, *м.* Арендаторъ.

Орендувати, -ду́ю, -є́ш, *гл.* Арендовать.

Оре́шт, -ту, *м.* = **Арешт 1.**

Орештува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Арештувати.**

Орідець, -дця, *м.* Ум. отъ **арод.**

Орілка, -ки, *ж.* = **Горілка.** Грин. III. 385.

Оріх, -ха, *м.* 1) Орѣхъ. *Був оріх, а тепер свистун.* Ном. № 1866. *Соловійко на орісі, зозуленька на калині.* Грин. III. 178. 2) *мн.* — **болотяні, водяні, чортові**. Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. І. 139. Ум. **Орішок, орішенько.** Чуб. V. 11.

Оріхарка, -ки, *ж.* = **Оріхарь.** Вх. Уг. 256.

Оріхарь, -ря, *м.* = **Лускогоріх.** Вх. Лем. 444.

Оріхівка, -ки, *ж.* = **Лускогоріх.** Вх. Лем. 444.

Оріховий, -а, -е. Орѣховый. *А скрипочка оріхова, а смичок із рути.* Чуб. V. 969.

Оріхолу́п, -па, *м.* = **Лускогоріх.** Вх. Пч. II. 9.

Орішанка, -ки, *ж.* = **Лускогоріх.** Вх. Уг. 256.

Орішарка, -ки, *ж.* = **Орішанка.** Вх. Уг. 256.

Орішарь, -ря́, *м.* = **Орішанка.** Вх. Уг. 256.

Орішення, -ня, *с.* соб. Орѣховыя деревья. *Зеленее орішення по двору.* Грин. III. 534.

Орішець, -щця, *м.* = **Орішок 3.** Вх. Уг. 256.

Орішина, -ни, *ж.* Орѣховое дерево. *Ой ходила. Марусечка по леваді, та садила орішину у три ряди.* Мил. 145. *Зеленая й орішина од сонечка ізов'яла.* Чуб. V. 230.

Орішок, -шка, *м.* 1) Ум. отъ **оріх.** *Народу зійшлося, міщан, що нігде було й орішку впасти.* МВ. І. 27. 2) Клеверъ. Харьк. 3) Птица = **Мишокрілик.** Вх. Уг. 252. См. **Мишачок.** 4) Печенье: кусочки тѣста, изжаренные въ маслѣ или салѣ. 5) Родъ дѣтской игры. Ив. 44.

Орія, -рії, *ж.* Родъ рыболовной сѣти, забрасываемой съ лодки и вытягиваемой въ нее же. Браун. 12.

Оркан, -на, *м.* Арканъ. *Гей будеш ти, коню буланенький, на оркані ходити.* Нп.
Оркис, -су, *м.* Полба. Вх. Лем. 444.
Орлан, -на, *м.* = **Орел.** *За ним шугнули козаки-орлани.* К. МБ. II. 139.
Орленя́, -ня́ти, *с.* Орленокъ. *Летить орел і орленя.* Мнж. 37. *Надлетіли орленята, круту гору вкрили.* Чуб. V. 969.
Орлий, -а, -е. = **Орловий**. *Орле око.* Шевч.
Орлик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **орел.** 2) *мн.* Раст. Aquilegia vulgaris L. ЗЮЗО. I. 112. См. **Оксамит.**
Орлиний, -а, -е. = **Орловий.**
Орлиця, -ці, *ж.* = **Горлиця.** *Ой я вас, орлиці, за ті вісти скажу соколові живцем вас поїсти.* Чуб. V. 35.
Орли́ця, -ці, *ж.* Самка орлиная, орлица.
Орличок, -чка, *м.* Ум. отъ **орел.**
Орло́вий, -а, -е. Орлиный. *Орлове чути здалеку клектання.* К. МБ. II. 134. *Ой коли б мені та орлові крила.* Чуб. V. 74.
Орлонько, -ка, *м.* Ум. отъ **орел.**
Орлю́к, -ка́, *м.* Молодой орелъ. *На широкі крила підхоплюють орлюки орла старого.* К. ЦН. 205.
Орля́, -ля́ти, *с.* Орленокъ. *Молоде орля та вище старого літає.* Ном. № 7322. Ум. **Орля́тко.**
Орля́к, -ка́, *м.* Растеніе. Pteris aquilina. L. ЗЮЗО. I. 133.
Орля́ка, -ки, *м.* Большой орелъ. *Тихо знявсь орляка з скелі, сизі крила роспустив.* Щог. Сл. 123.
Орля́чий, -а, -е. Орлиный. *Клек орлячий з під хмари чути.* Ном. № 999.
Орнаута, -ти, *ж.* = **Арнаутка.** *Озимини по півтори, а орнаути копу, — треба її змолотити та доброму хлопу.* Грин. III. 635.
Орний, -а, -е. Пахатный.
Оробина, -ни, *ж.* = **Горобина.** ЗЮЗО. I. 137.
Оро́д, -ду, *м.* = **Город.** Ум. **Орідець, ородечок.** Грин. III. 104. *Ой ходжу ж бо я, да блуджу ж бо я коло оробечка, коло зеленого.* Грин. III. 104.
Оро́пія, -пії, *ж.* Арава, куча. *А у нього ж дітей ціла оропія.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.
Оро́х, -ху, *м.* = **Горох.** Драг. 363. ХС. III. 66. *Напрягла ороху.* Грин. II. 163.
Оро́ховий, -а, -е = **Гороховий.** Грин. III. 102.
Орсак, -ка, *м.* 1) Страна. *Тільки орсак проходили, а білий світ не виділи.* АД. I. 87. 2) Дорога вымощенная, шоссе. Вх. Зн. 44.
Ортограхвія, -вії, *ж.* Орфографія, правописаніе. О. 1862. I. 77.
Ору́да, -ди, *ж.* Работа, хлопоты. *Неня лягли на постіль припочивати, бо з великої оруди та гей трудні були.* Федьк.
Ору́дник, -ка, *м.* Руководитель. *І те велике, що він починає, орудників грядущих дожидає.* К. ЦН. 200.
Орудування, -ня, *с.* Завѣдываніе, руководство, управленіе.
Ору́дувати, -дую, -єш, *гл.* Распоряжаться, завѣдывать, управлять, заправлять, владѣть чѣмъ. *Невістка нами орудувала.* Г. Барв. 3. *Пильнуй, старосто, і дома добре орудуй.* Гол. IV. 439. *Мені, каже, хазяїн велить теж орудувати чортами, щоб скоріщ*

мололи. Грин. І. 39. *Хто чим орудує, той на тім і сидить.* Ном. № 10423. *Другий тиждень ногою не орудую.* Харьк. *Худорлявий, — не ціпом би йому й орудувати.* Г. Барв. 81.

Ору́дущий, -а, -е. Командующій. *Оце ще мені орудущий! Усе тільки мудрує та коверзує.* Харьк. г.

Ору́жжя, -жя, *с.* Оружіе. (Салдата) *у мундир уберуть, оружжа дадуть.* Рудан. І. 23. *До оружжа: до хліба та до ножа.* Ном. № 12278. Ум. **Оруженько.** Мет. 239.

Оружи́на, -ни, *ж.* Ружье. Мет. 42. *Ой шли чумаки з України, стали на попасі край долини, викресали огню з оружини.* Чуб. V. 915. *Для сильной армії своєї рушниць, мушкетів, оружин наклали повні гамазеї.* Котл. Ен. IV. 56.

Оружитися, -жуся, -жишся, *гл.* Вооружиться. *Коли сильний, оружившись, стереже свого дому, то в спокою добро його.* Єв. *Л.* XI. 21.

Ору́жний, -а, -е. Вооруженный. *Одбиваючи од нас ворогів наших, не з кого, як із нас же, вони оружний люд набірали.* К. (О. 1861. II. 227).

Ору́жно, *нар.* Съ оружіемъ. К. ЦН. 277.

Орця ста́ти. Противиться, оказывать сопротивленіе. Желех.

Орчик, -ка, *м.* = **Барок.** Kolb. І. 67. *Величається як порося на орчику* — важничаетъ, чванится. Ном. № 2495.

Орчико́вий, -а, -е. Пристяжной.

Орю́чий, -а, -е. О плугѣ: хорошо пашущій. *У мене плуг орючий.* Волч. у.

Орябка, -ки, *ж.*, **ормя́бок, -бка,** *м.* Птица Рябчикъ, Tetrao bonatia. Ум. **Орябочок.** Гол. IV. 524.

Оса, -си, *ж.* Оса, Vespa. *Уїдливе як оса.* Посл.

Осавул, -ла, *м.* Есаулъ. *Беруть коня осавули, товариство зброю.* Чуб. V. 811.

Осавула, -ли, *м.* 1) = **Осавул.** 2) Помѣщичій разсыльный, помѣщичій приказчикъ. Левиц. I. 31. *Звелів пан двом осавулам витягти жида з хати.* Грин. II. 232.

Осад, -ду, *м.* 1) Усадьба, дворъ. *Десь ся взяла сива зазуленька та й всі осади пооблітала, но у єднім не бувала, де ся церков будувала.* Гол. II. 51. 2) = **Осада 4.** Лохв. у.

Осада, -ди, *ж.* 1) Поселеніе, поселокъ. 2) Этажъ, ярусъ. *Він тямить силу у мурівщичестві, бо то ставляв таку височінь, вимуровував панські будинки на дві осаді, на три осаді і на чотирі осаді.* Васильк. у. 3) Ложа (у ружья). Балт. у. 4) *мн.* Всѣ части воза вмѣстѣ, кромѣ кузова, колесъ съ люшнями и оглобель. Лебед. у. (Залюб.). 5) Поставъ въ мельницѣ. *Млин на 12 осад.* Чуб. II. 149.

Осаджувати, -джую, -єш, сов. в. **осади́ти, -джу́, -диш,** *гл.* 1) Сажать, посадить въ заключеніе. *Злапали Швачку та й самотою, та до Львова віддали... Ой вже Швачки нема, вже го осадили в самім риночку в місті.* Гол. І. 18. 2) Заселять, заселить. *Вони узгряниччя людом осадили.* К. Досв. 20. *Моє Підгір'є назад поверну, назад поверну, лучче осажу... Ой сажав же він та три слободи: одну слободу — старими людьми...* Нп. 3) Осаживать, осадить, останавливать, остановить. *Як прийде злодій, так заніз доганя, а притика осаджує.* Ном. № 11060.

Осади́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Поселиться. *Батько мій був з самих найпервіших січовиків, що осадились на Чортомлику.* Стор. МПр. 26.

Осадкуватий, -а, -е. Приземистый, коренастый. *Молодий ще чоловік, осадкуватий, широкоплечий, ширококостий.* Мир. Пов. І. 140.

Осадник, -ка, *ж.* Первый поселенець въ данномъ населенномъ пунктѣ, основатель поселенія.

Осадни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* — **коня**. Натереть лошади сѣдломъ или хомутомъ рану. Желех. *Осаднений кінь.* Вх. Зн. 44.

Осадчий, -чого, *м.* = **Осадник.**

Осапувати, -пую, -єш, *гл.* = **Обсапувати.** *Тютюн треба осапувати.* Черниг. г.

Осатанити, -ню́, -ниш, *гл.* Разозлить, взбѣсить. *Махнула швидко до Троянців, щоб сих латинських постоянців по свойому осатанить.* Котл. Ен. IV. 41.

Осатані́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Взбѣситься, сильно разсердиться. *Осатаніла вража баба.* Котл. Ен. IV. 45.

Осаул, -ла, *м.* = **Осавул.**

Осаула, -ли, *м.* = **Осавула.** *Сотенний осаула.* Сим. 226.

Осва́рюватися, -рююся, -єшся, *гл.* Огрызаться. *Я його сварю, а він ще й осварюється.* НВолын. у.

Освіданий, -а, -е. Опытный. *На похороні готували обід освідані дві молодиці.* Рк. Левиц. См. **Досвідчений.**

Освідува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Освидѣтельствовать. *Спало з його усе тіло; ото його лікарі освідували — аж на йому худа річ.* Васил. у.

Освідча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **освідчити, -чу, -чиш,** *гл.* Изъявлять, изъявить, объявлять, объявить, сообщать, сообщить, выражать, выразить.

Освідча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **освідчитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Объявлять, объявить себя.

Освідчення, -ня, *с.* Изъявленіе, объявленіе, выраженіе.

Освідчити, -ся. См. **Освідчати, -ся.**

Освіну́ти, -ну́, -не́ш, *пр.* **освів, освіла,** *гл.* 1) Разсвѣтъ, начаться разсвѣту. *Тут будемо ночувати, дочко, а завтра, як Бог освіне, поїдемо дальш у дорогу.* Рудч. Ск. II. 62. 2) Встать, находиться при разсвѣтѣ, освѣтиться. *Осмеркла у батенька, а освіла у свекорка.* Рк. Макс. *Рано встав, — на порозі освів* (иронія). Ном. № 13900. *Берегом, берегом* (гілка) *Дуная приплила, у Марині на столі освіла.* О. 1862. IV. 26. *На завтра бодайсь не освів!* Пожеланіе не увидѣть свѣта завтрашняго дня, т. е. пожеланіе смерти. Вх. Зн. 44. 3) Выздоровѣть. *Був слабий — тепер мало освів.* Вх. Зн. 44.

Освіта, -ти, *ж.* Образованіе, просвѣщеніе. *Великою працею доходить чоловік освіти.* Дещо. *Освіту народню скрізь роспростер.* К. (О. 1861. II. 228). *Не науки бажалось для дочки, не освіти.* Св. Л. 53.

Освітити, -ся. См. **Освічувати, -ся.**

Освітний, -а, -е = **Освічений.**

Освіча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Освічувати.** *Не буду, Божейку, людей освічати.* МУЕ. III. 34. *Сонечко ясне, красне, освічаєш гори, долини, освіти мов личко, щоби моє личко було ясне — красне, як сонечко.* Чуб. I. 93.

Освічений, -а, -е. 1) Освѣщенный. *Лице, освічене ясним сонцем.* Левиц. I. 158. 2) Образованный, просвѣщенный. *Яків зовсім не письменний, не освічений.* Ком. Р. II. 16. *Освічена наукою козачка.* КПС. 5.

Освічувати, -чую, -єш, сов. в. **освіти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) Освѣщать, освѣтить. *Світло так і б'є... освічує верби й вишні.* Левиц. І. *Зірочка зійшла, усе поле освітила.* Мет. 80. 2) Просвѣщать, просвѣтить.

Освічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **освіти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* 1) Освѣщаться, освѣтиться. *Ні отопиться, ні освітиться.* Г. Барв. 519. 2) Просвѣщаться, просвѣтиться.

Освіща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* = **Освічати.** Чуб. І. 93.

Освятити, -ся. См. **Освячати, -ся.**

Освяча́ти, -ча́ю, -єш, и освя́чувати, -чую, -єш, сов. в. **освяти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Освящать, освятить. *Що більше: дар, чи жертівня, що освячує дар?* Єв. Мт. XXIII. 19. *Освяти їх правдою твоєю.* Єв. І. ХП. 17. *А тим часом гайдамаки ножі освятили.* Шевч.

Освяча́тися, -чаюся, -єшся, и освячуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **освяти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Освящаться, освятиться. **Без неї вода ніде не освятиться**. Ей до всего дѣло, она во все вмѣшается. Левиц. Пов. 346.

Осе, *нар.* = **Оце.** *Осе ж і я, що хорошее ім'я.* Ном. № 2525.

Оседок, -дку, *м.* Усадьба съ хатой и хозяйственными постройками, а также, съ земельными угодьями, т. е. все недвижимое имущество хозяина — гуцула, обведенное огорожею. Шух. І. 86.

Осей, ося́, осе, *мѣст.* = **Оцей.**

Осел, осла, *м.* Оселъ. *Набув, як сокола, а тяжко збути, як осла.* Ном. № 10548.

Оселе́дець, -дця, *м.* 1) Сельдь. *Хоч посолонцювати оселедцем.* Ном. № 12121. 2) Хохолъ, пукъ волосъ на выбритой головѣ. Чуб. VII. 412. *Знати їх* (запорожців) *було... по довгому оселедцю з-під шапки.* К. ЧР. 261.

Оселити, -ся. См. **Оселяти, -ся.**

Оселість, -лости, *ж.* Осѣдлость.

Оселка, -ки, *ж.* 1) Оселокъ. 2) = **Веселка.**

Осельник, -ка, *м.* Поселенецъ.

Осельня, -ні, ж. Гусеница. *Щоб садовина родила, щоб осельня не об'їдала.* О. 1861. XI. Свид. 66.

Оселя, -лі, *ж.* Жилище. *Нема в його ні оселі, ні саду, ні ставу.* Шевч. *До нашої оселі якийсь москаль припхався.* Кобел. у. *В оселі гріх світити, бо чорт прибіжить.* Васил. у.

Осе́ляний, -а, -е. Заселенный. *Оселяний край.*

Оселя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **оселити, -лю́, -лиш,** *гл.* Поселять, поселить.

Оселя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **посели́тися, -люся, -лишся,** *гл.* Поселяться, поселиться. *Гадюк покинув свій хутір і оселився в жінчиному домі, в Журбанях.* Левиц. Пов. 148.

Осени́ця, -ці, *ж.* Осень. *Коби борзо до осени, та й до осениці.* Гол. IV. 465.

Осеніти, -ніє, *гл. безл.* Начинаться осени. *На дворі осеніє, шевцеві веселіє.*

Осенник, -ка, *м.* Растеніе Colchicum autumnale. L. ЗЮЗО. І. 119.

Осерда́к, -ка, *м.* Тулупчикъ безъ рукавовъ. Вх. *Лем.* 444.

Осе́рдок, -дка, *м.* = **Осередок 1 и 2.** *Осердок у дереві.* Ном. № 152. ст. 29 5.

Осе́рдя, -дя, *с.* = **Осердок.** Новомоск. у.

Осере́док, -дка, *м.* 1) Центръ, средоточіе. 2) Сердцевина (дерева, яблока и пр.). Сумск. у. Сердцевина рога. Вас. 163. См. **Середняк.** 3) Начинка, фаршъ. *Налисник з осередком і без осередку. Жарене порося з осередком. Лохв. у.*

Осередь, *нар.* Среди. *Та ви такої риби осередь літа не купите.*

Осе́т, -ту, *м.* = **Осот.** *Мені Бог дав очерет і осет.* Чуб. І. 72. Лебед. у.

Осетар, -ра, *м.* Щегленокъ, Tringilla carduelis. Вх. Уг. 256.

Осете́р, -тра, *м.* Осетръ. Рудч. Ск. II. 172. Браун. 31.

Осетни́к, -ка́, *м.* Раст. luncus effusus. Шух. I. 21.

Осетрина, -ни, *ж.* Осетрина. *Чорнявая, білявая на вечерю просить... що на рибу осетрину, на білу перину.* Чуб. V. 316.

Осика, -ки, *ж.* Осина, Populus tremula. *Осика проклята, бо на осиці повісивсь Юда.* Чуб. I. 76. Ум. **Осичка.**

Осиковий, -а, -е. Осиновый. *Сядь за осиковою бороною, то побачиш мою смерть.* Рудч. Ск. I. 69.

Осина, -ни, *ж.* = **Осика.** *Цур тобі, осина тобі.* Ном. № 5128.

Осини́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Окрасить въ синій цвѣтъ. *Ми давали ниток осинити аж , три хунти.* Пирят. у.

Осип, -пу, *ж.* Дань, подать зерномъ. *Осипу* (даси) *корець жита та півкорця овса і ячменю.* ЗОЮР. I. 143.

Осипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **оси́пати, -плю, -леш,** *гл.* = **Обсипати.** *Знати, знати козацьку хату скрізь десяту: вона соломою не покрита, приспою не осипана.* О. 1861. V. 8.

Осипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **оси́патися, -плюся, -лешся,** *гл.* = **Обсипатися.** *Половина садів цвіте, половина осипається.* Чуб. V. 198.

Осипка, -ки, *ж.* 1) Ячменное зерно измельченное на мельницѣ (каждое на 2 — 3 части), которое даютъ баранамъ во время случки и молодымъ барашкамъ. Херс. у. 2) Плата мукой или пшеномъ пастуху. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 3) Корь. Вх. Лем. 444.

Осироти́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Осиротить. *А вража дочко! ти мене осиротила! Мій Василь од мене одцурався.* МВ. I.

Осироти́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Осиротѣть. *Ой ну люлі, мале дитя, що вчора вранці уродилося, а сьогодні ввечері осиротилося.* Чуб. V. 767.

Осиротілий, -а, -е. Осиротѣлый. Левиц. I. 404.

Осиротіти, -тію, -єш, *гл.* Осиротѣть. *Він сирота і не винен, що осиротів.* Св. Л. 324. *Що я на чужій стороні завдовіла і з маленькими дітками осиротіла.* Нп.

Оситній, -я, -є. Достаточно давній. *Оситня пора сватати, а й досі не побрались.* Лебед. у.

Оситня́г, -гу, *м.* Растеніе = **Осітняг.** Ум. **Оситняжок.** ЗЮЗО. I. 172.

Осить, -ти, *ж.* Сушильня для зерноваго хліба. *Осить — де жито сушуть. Зроблено таку яму і цеглою вимощено — як піч. І тоді в піч накидають багато кичок і вони жарко-жарко горять; а зверху помощено і снопи туди кладуть. Коп дві накладуть і посохне, а тоді молотють.* Черн. у.

Осить, *нар.* Достаточно давно. *Осить, як борщ виняли з печі, а він все ще гарячий.* См. **Досить.**

Оси́чаний, -а, -е = **Осиковий.** *Ніяк не доступимо до осичаного прикілка.* Грин. I. 70.

Осичина, -ни, *ж.* Осиновое дерево. *Осичина тим труситься, що на єї Скаріот повісився.* Ном. № 316. *Осичино, березино, чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 548. **А матері твоїй осичина!** Брань: пожеланіе, чтобы мать бранимаго была пробита, какъ вѣдьма, осиновымъ коломъ. *Лебед.* у. 2) Осиновый лѣсъ. *Ой ліс-осичина, в тебе жінка позичена.* Нп. *А в липині та в осичині, там староста траву косить.* ЗОЮР. II. 249.

Осичка, -ки, *ж.* Ум. отъ **осика.**

Оси́ще, -ща, *с.* Осиное гнѣздо. *А у того чоловіка на горищі та завелись оси... Він до того осища, аж оси тільки дзз!* Мнж. 13.

Осия́ти, -я́ю, -єш, *гл.* = **Осіяти.** *Слава Господня осияла їх.* Єв. *Л.* II. 9.

Осібне, *нар.* Особо, отдѣльно. *Не осібне поклади; а те докупи.* Камен. у.

Осібний, -а, -е. Особый, особенный, отдѣльный.

Осігди, *нар.* = **Завсігди.** Федьк.

Осіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **осісти, -ся́ду, -деш,** *гл.* 1) = **Обсідати, обсісти 1 и 2.** *Чи бач, як медяник мухи обсіли — зжени лишень.* Кобел. у. *Осядуть думи, розіб'ють на стократ серце і надію.* Шевч. 2) Садиться, сѣсть. *Він осівсь на возі.* Мкр. Н. 22. *Ти осядь, осядь, тихий роєчку, у вишневому садочку.* МУЕ. III. 97. *Так бились* (птахи і звірі) *цілий день, а потім увечері осіли усі опочивати.* Рудч. Ск. І. 141. *Не встояла вона на ногах і осіла знов на траву.* Левиц. І. 31. 3) Осѣдать, осѣсть. *Пил на дорозі осів.* Чуб. І. 34. *Ой у Краснім на ставочку туман осідає.* АД. І. 54. 4) Поселяться, поселиться. *Татарський беріг Славутиці... осіло козацтво.* К. Кр. 23. *Пішли вони у ліс, щоб знайти там собі угоду,. щоб осісти.* Рудч. Ск. І. 131. **Злидні осіли**. Бѣдность одолѣла. *Удову сердешну такі злидні осіли, що живий жаль.* Кобел. у.

Осідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **осістися, -ся́дуся, -дешся,** *гл.* 1) Садиться, сѣсть. 2) Осаждаться, осѣсть. 3) Поселяться, поселиться. 4) Успокаиваться, успокоиться, умѣрить свой пылъ. *Постаріється, то й осядеться трохи.* Левиц. Пов. 325.

Осідла́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Осѣдлать. *Сам я коня осідлаю, поїду край Дунаю.* Чуб.

Осідлий, -а, -е. Поселившійся, осѣдлый. *Жидови чоловік сот з дві, осідлих і приблудних.* О. 1861. VII. 2.

Осіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **осікти́, -чу, -че́ш,** *гл.* Осѣчь, обрубить.

Осікну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Усѣчь, отсѣчь. *То так мене смерть ізраднула, як косою осікнула.* КС. 1883. Н. 468.

Осілий, -а, -е. 1) Осѣдлый. 2) О растеніи: склонившійся. Вх. *Лем.* 445.

Осілість, -лости, *ж.* Осѣдлость.

Осіло, *нар.* Осѣдло.

Осінщина, -ни, *ж.* Дань, подать зерномъ помѣщику отъ крестьянъ осенью.

Осінній, -я, -є. Осенній. *Прийде ніч осінняя, ні з ким говорити.* Чуб. V. 872.

Осінь, осени, *ж.* Осень. *Осінь на строкатом коні їздить.* Ном. № 611. **В Осінь, в осени**. Осенью. *Одна пішла в осінь заміж, а друга в м'ясниці.* Мет. 108. *Коли в осени́ літа́ багато паутини — на той рік урожайне літо буде.* Ном. № 13412. *В осени ложка води, а дві грязі.* Ном.

Осітня́г, -гу и осітня́к, -ку, *м.* Растенія: а) Ситникъ, Juncus. Сим. 146. Вх. Пч. І. 10. б) Butomus umbellatus. L. ЗЮЗО. І. 115.

Осія́нка, -ки, *ж.* Названіе матки у пчелъ. = **Матка осіянська.** Мнж. 151.

Осія́нський, -а, -е. Испорч. **Сіонський**. *На Осіянській горі.* Мнж. 152. **Матка осіянська**, — въ заговорахъ названіе матки у пчелъ. Мнж. 152.

Осія́ти, -я́ю, -єш, *гл.* Осіять. *Як увійшла в хату, так і осіяла.* Рудч. Ск. II. 48.

Оскалити, -ся. См. **Оскаляти, -ся.**

Оска́лок, -лка, *м.* Щепка. См. **Скалка.**

Оскальну́тися, -нуся, -не́шся, *гл.* Одн. в. отъ **осколя́тися**. Усмѣхнуться. *Хоч би вона оком оскальнулась.* Кролев. у.

Оскаля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **оскалити, -лю, -лиш,** *гл.* Оскаливать, оскалить. *Оскалив зуб, на всіх оглянувсь.* Котл.

Оскаля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **оскалитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) Смѣяться, засмѣяться. *Сказано дитина: як болить, то й плаче; скоро одпустило, вже й оскаляється.* Канев. у.

Оскард, -ду, *м.* и **Оскарда, -ди,** *ж.* Мотыка; кирка, которой насѣкаютъ жернова. Мик. 481.

Оскаржити. См. **Оскаржувати.**

Оскаржувати, -жую, -єш, сов. в. **оскаржити, -жу, -жиш,** *гл.* Обвинять, обвинить, пожаловаться на кого.

Осквернити, -ся. См. **Оскверняти, -ся.**

Оскверня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **оскверни́ти, -ню́, -ни́ш,** *гл.* Осквернять, осквернить. *Святиї Божії міста ксьонзи скажені осквернили.* Шевч.

Осквернятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **оскверни́тися, -ню́ся, -ни́шся,** *гл.* Оскверняться, оскверниться. Вх. Зн. 45.

Оски́пище, -ща, *с.* = **Граблище.** Вх. Зн. 45.

Оскілок, -лка, *м.* Въ выраженіи **оскілками дивитись**. Первоначально: оскаливъ зубы, а затѣмъ — враждебно, недружелюбно смотрѣть. *Харон, таких гостей уздрівши, оскілками на них дививсь; як бик скажений заревівши, запінивсь дуже і озливсь.* Котл. Ен. III. 35.

Осковзну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) Поскользнуться. 2) Ошибиться, промахнуться. *Я тим осковзнувся трохи, що рано посіяв.* Міус. окр.

Оскома, -ми, *ж.* Оскомина. *Кислиці поїла й оскома напала.* Грин. III. 232. *Адам ззів кисличку, а у нас оскома на зубах.* Ном. *А на ваші очі оскома.* Лебед. у.

Оскоме́лок, -лка, *м.* Обломокъ сухой вѣтки. Рк. Левиц.

Оскомистий, -а, -е. Производящій оскомину. *Борщ кислий, оскомистий, чортзна колишній.* ЗОЮР. I. 217.

Оскомити, -млю, -миш, *гл.* Набивать оскомину. *Зелені кислиці їсти, то тільки зуби оскомити.*

Оскомитися, -млюся, -мишся, *гл.* Набивать себѣ оскомину.

Оскорб, -бу, *м.* Обида, несправедливость. Вх. Зн. 45.

Оскорби́ти. См. **Оскорбляти.**

Оскорбля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **оскорби́ти, -блю, -биш,** *гл.* Обижать, обидѣть, причинить несправедливость. Вх. Зн. 45. *Семен був парубок годний... було й малу дитину не оскорбить.* Федьк.

Оскорбно́та, -ти, *ж.* = **Оскорб.** *На нас оскорбнота — ми робили, а нам не заплачено.* НВолын. у.

Оскоромити, -ся. См. **Оскоромлювати, -ся.**

Оскоромлювати, -люю, -єш, сов. в. **оскоро́мити, -млю, -миш,** *гл.* Скоромить, оскоромить.

Оскоромлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **оскоромитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Оскоромиться. *Як би сьогодня оскоромилась, то не великий був би гріх.* Левиц. Пов. 170.

Оскорувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Ободрать кору (съ дерева) Вх. Лем. 445.

Оскребки, -бок, *ж.* Выскребки. *Із тіста булки покачали, а оскребки дітям віддали.*

Оскромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **оскромадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Обскабливать, обскоблить, оскресть. *Щуку... оскромадила.* Чуб. II. 94. *Оскромадила моркву.* 2) Обгребать, обгрести. *Оскромадили стіг.*

Оскря́к, -ки, *м.* = **Віскряк.** *Утри оскряки.*

Оскуба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **оску́бти, -бу́, -бе́ш,** *гл.* = **Обскубати, обскубти.**

Оскубатися, -баюся, -єшся, сов. в. **оскубтися, -буся, -бешся,** *гл.* = **Обскубатися, обскубтися.** *От всі голуби їдять пшеницю, а один під грушею сам собі надувся та оскубається.* Рудч. Ск. II. 110.

Оскубувати, -бую, -єш, *гл.* = **Оскубати.**

Оскубуватися, -буюся, -єшся, *гл.* = **Оскубатися.** *Качки оскубуються — дощ буде.* Ном. № 13401.

Оски́рдок, -дка, *м.* Маленькая скирда.

Оски́ритися. См. **Оскирятися.**

Оскиря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **оски́ритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Осклабливаться, осклабиться, оскаливаться, оскалиться. *Ввійшли паничі, слухають та й оскиряються, а пані аж зареготала.* МВ. I. 49.

Осла, -ли, *ж.* Оселокъ. Угор.

Ослаба, -би, *ж.* Ослабленіе. **На ослаб, на ослабі**. Слабо, непритянутый. Чуб. VII. 416. *Ланцюг висить на ослабі. Як держиш на ослаб чепігу, то й вивернеться плуг.* Волч. у.

Ослаба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **ослабіти, -бію, -єш и ослабнути, -ну, -неш,** *гл.* Ослабѣвать, ослабѣть, ослабляться. *Мій коничок ослабає, сон голову похиляє.* Чуб. V. 947. *Нехай будуть кайдани коло ніг ослабати, сирая сириця коло рук ослабати.* АД. I. 90. 91. *І зараз чогось попоїли, щоб на путі не ослабіть.* Котл. Ен. *Ослабла в колесі дерев'яна букша.* Рк. Левиц.

Ославити, -ся. См. **Ославляти, -ся.**

Ославлювати, -люю, -єш, *гл.* = **Ославляти.**

Ославля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **ославити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Прославлять, прославить. *Ославили розумно, чесно.* Св. Л. 71. 2) Обезславливать, обезславить, опозорить. *Мої воріженьки... ославили мене молоду.* Левиц. I. 32.

Осла́витися, -влюся, -вишся, *гл.* = **Вславитися.** *Ой славен, пишен молод женишок. Ой чим же він да й ославився? — Огородив двір щирим залізом.* Чуб. III. 294.

Ослиця, -ці, *ж.* Ослица. (Плаче) *ослиця за ослям.* Чуб. I. 92.

Осліджувати, -джую, -єш, сов. в. **ослiди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Выслѣживать, выслѣдить. *Ми ослідили лисицю да й ходили все слідом за нею.* Чуб. IV. 633.

Ослін, -лону, *м.* Продолговатая скамья. Вас. 194. Чуб. VII. 387, 388. *Ти сядеш на лавці, а я на ослоні.* Kolb. I. 58. 2) Станокъ у колесника, на которомъ тешуть. Сумск. у. Ум.

Ослінець, ослінчик, ослоник, ослононько. *Посаджала на ослононьку.* Мет. 200. *Ой сядь на ослоник.* Грин. III. 498.

I. Осліп, -пу, *м.* Ослѣпленіе. *Забувши всю біду, що ми йому не раз ув осліпі чинили.* К. Дз. 177.

II. Осліп, *нар.* Слѣпо, очертя голову, наобумъ. *Біжить од його осліп.* Г. Барв. 113. *Тиснулися осліп до штурму.*

Осліпити, -плю, -пи́ш, *гл.* Ослѣпить.

Осліп(ну)ти, -ну, -неш, *гл.* Ослѣпнуть. *Гіркий світ: тато й мама осліп, а діти помацки ходять.* Ном. № 9229.

Ослобони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Освободить.

Ослобони́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Освободиться.

Осло́ник, -ка. Ум. отъ **ослін.**

Осло́нонько, -ка, *м.* Ум. отъ **ослін.**

Ослуга, -ги, *ж.* Услуга, прислуживаніе. *Мені дайте... трьох льокаїв до ослуги.* Чуб. II. 646.

Ослухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Прислушиваться.

Ослю́к, -ка, *м.* Мулъ, лошакъ.

Осля́, -ля́ти, *с.* Осленокъ. Чуб. I. 92. Грин. II. 35. *Їздив апостол святий на ослятi.* О. 1862. V. 84.

Осмали́ти, -ся. См. **Осмалювати, -ся.**

Осмалювати, -люю, -єш, сов. в. **осмалити, -лю́, -лиш,** *гл.* = **Обсмалювати, обсмалити.** *Заходились коло того кабана, осмалили його.* Рудч. Ск. I. 157.

Осмалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **осмали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* = **Обсмалюватися, обсмалитися.**

Осме́ркнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Находиться во время сумерекъ. *Як мені не плакати? Осмеркла у батенька, а освіла у свекорка.* Нп. 2) *безл.* Смеркнуться. *Не вгадала я, як і осмеркло.* О. 1862. VII. 37. *Ще не пізно й було, тільки що осмеркло.* Пирят. у.

Осме́ркнутися, -неться, *гл. безл.* = **Осмеркнути 2.** *Осмерклось; приїхали старости і молодий увійшов.* Г. Барв. 257.

Осмикати, -ся, осмкнути, -ся. См. **Осмикувати, -ся.**

Осмикувати, -ся, -кую, -ся, -єш, -ся, сов. в. **осмикати, -ся, -каю, -ся, -єш, -ся, одн. в. осмикнути, -ся, -ну, -ся, -неш, -ся,** *гл.* = **Обсмикувати, -ся, обсмикати, -ся, обсмикнути, -ся.**

Осмілити, -ся. См. **Осміляти, -ся.**

Осмів, осмова, *м.* Трухлый въ серединѣ пень. Шух. I. 111.

Осміля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **осмі́лити, -лю, -лиш,** *гл.* Ободрять, ободрить, внушать, внушить мужество, смѣлость.

Осміля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **осмілитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Становиться, стать смѣлѣе, ободряться, ободриться. *Вона з ним так скоро осмілилась.* Уман. у. 2) Осмѣливаться, осмѣлиться. *Рука не зведеться, серце не осмілиться тебе рубати.* АД. I. 115.

Осміх, -ху, *м.* = **Усміх.** *Її очі сміялись, а на губах перебігав осміх.* Левиц. Пов. 73.

Осміхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Усміхатися.**

Осміхну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Усміхнутися.** *Жінка глянула на чоловіка, осміхнулась.* Рудч. Ск. II. 128.

Осмішкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Усмѣхаться. *Текля осмішкувалась.* Св. Л. 170.

Осміювати, -юю, -єш, сов. в. **осміяти, -мію́, -є́ш,** *гл.* Осмѣивать, осмѣять. *Осміяли подруженьки подругу свою.* Шевч.

Осмолити, -ся. См. **Осмолювати, -ся.**

Осмолювати, -ся, -люю, -ся, -єш, -ся, сов. в. **осмолити, -ся, -лю́, -ся, -лиш, -ся,** *гл.* = **Обсмолювати, -ся, обсмолити, -ся.**

Осмутні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Опечалиться, сдѣлаться грустнымъ. *Осмутніє і похмурий такий стане.* МВ. II. 23.

Осна́ч, -ча́, *м.* Сплавщикъ плотовъ. *Осначі їдять калачі, осначки їдять болячки.* Черн. у.

Осначка, -ки, *ж.* Жена сплавщика плотовъ. Черн. у. См. **Оснач.**

Оснівка, -ки, *ж.* Ум. отъ **Основа.**

Оснівний, -а, -е. О ниткахъ: идущій на основу. *Оснівна вовна.* Славяносерб. у.

Оснівниця, -ці, *ж.* Сновальница, сновалка. Вас. 202. См. **Снувавка.**

Оснівонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **Основа.**

Осно́ва, -ви, *ж.* 1) Ткацкое: основа. Шух. I. 255. МУЕ. III. 13. *Чія основа — аби моє поткання.* Ном. № 9702. 2) Въ водяной мельницѣ: деревянные брусья, положенные на столбахъ, вбитыхъ снаружи мельницы; основа поддерживаетъ ринву, а также валъ съ наружнымъ колесомъ. Мик. 480. Черн. у. 3) Основа, основаніе. Ум. **Оснівка, оснівонька, оснівочка, основиця.** Г. Барв. 449. Ном. № 7547. Чуб. IV. 521.

Основина, -ни, *ж.* Основаніе. *Як основина хороша у клуні, то й не завалиться, хоч як товсто укрий.* Волч. у. *Він положить основину.* Єв. Л. XIV. 29. *На таких то основинах треба нам працювати.* КХП. 135.

Осно́виця, -ці, *ж.* Ум. отъ **Основа.**

Осно́вувати, -вую, -єш, сов. в. **оснувати, -ную, -єш,** *гл.* Основывать, основать, дѣлать, сдѣлать основу. Рудч. Ск. I. 179. II. 44. *Що журавель намне, а чапля намиче, а сорока оснує, а ворона витче.* Чуб. III. 172.

Осо́ба, -би, *ж.* 1) Особа, лицо. 2) Лицо св. Троицы. К. Гр. 81.

Осо́бе, *нар.* Особо, отдѣльно. *Бог дихнув духом, і все стало окроме: зерно особе, полова особе, солома особе.* Чуб. I. 157. *Щитають: старих особе, а ягнята особе.* О. 1862. V. Кух. 33.

Осо́бий, -а, -е. Особый, отдѣльный. *Царедворці дали незнайку особу хату.* Рудч. Ск. I. 113.

Особистий, -а, -е. *Личный.*

Особистість, -тости. *Личность.*

Особисто, *нар.* *Лично.*

Особітний, -а, -е. Особенный. Вх. Уг. 256.

Особливе, *нар.* = **Особе.** *Поставте, каже, мені хату особливе.* Рудч. Ск. II. 115.

Особливий, -а, -е = Особий.

Особне, *нар.* = **Особе.**

Осо́бний, -а, -е. = Особий. К. Хм. 109.

Осо́бно, *нар.* = **Особне.** *Хай вони собі особно, а ми — особно.* Мир. Пов. II. 68.

Осо́бшаний, -а, -е. Особенный, выдѣляющійся, выдающійся. *Він же добрий кобзарь? — Ні, не дуже особшаний.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Осо́бше, *нар.* Въ особенности. Мнж. 188.

Осо́ви́ще, -ща, *с.* Болѣзнь у скота: затвердѣніе, опухоль вымени. Мнж. 188.

Осовіти, -вію, -єш, *гл.* Стать похожимъ на сову, осовѣть, стать соннымъ.

Осо́вня, -ні, *ж.* = **Осонь.** Шух. I. 110, 189.

Осока́, -ки, *ж.* Болотное растеніе: осока. Carex. L. C. acuta, C. vulgaris. Tries. Анн. 85. ЗЮЗО. I. 115, 116. — **кочковата**. Carex coespitosa. L. ЗЮЗО. I. 115. — **кринична**. C. praecox Jacy. ЗЮЗО. I. 115. — **польова**. C. Pseudocyperus. L. ЗЮЗО. I. 115. *З того часу ставок чистий заріс осокою.* Шевч. *Очерет, осока, чорні брови в козака.* Ном. № 12532.

Осокір, -ко́ру, *м.* Осокорь, родъ тополя, Populut alba. ЗЮЗО. I. 132.

Осокорина, -ни, *ж.* Одно дерево, осокоря. Левиц. I. 62.

Осоло́да, -ди, *ж.* Услада. К. ЦН. 268. *Він дав таку в печалях осолоду.* К. МБ. XII. 273.

Осолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **осолоди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Услаждать, усладить.

Осолодіти, -дію, -єш. 1) Сдѣлаться сладкимъ. 2) Обратиться въ солодъ.

Осоло́дуватий, -а, -е. Сладковатый. *Ця горілка осолодувата.* НВолын. у.

Осоння, -ня́, *с.* Мѣсто освѣщаемое солнцемъ. Нѣж. у.

Осо́нь, -ни, *ж.* = **Осоння.**

Осоромити, -млю, -миш, *гл.* Осрамить. *Щоб тебе побив несвітський сором, як ти нас осоромив.* Ном. № 3664.

Осоромитися, -млюся, -мишся, *гл.* Осрамиться.

Осоро́мляти, -ляю, -єш, *гл.* = **Осоромити.** *Зазнаю я ту ніч прокляту, як осоромляли ви хату.* Греб. 338.

Осору́га, -ги, *ж.* Что либо надоѣвшее, опостылѣвшее.

Осоружний, -а, -е. Надоѣвшій, противный, постылый, ненавистный. *Нехай вони будуть розумні, багаті й письменнійші од нашого Возного, та коли... вони мені осоружні.* Котл. НП. 363.

Осоружитися, -жуся, -жишся, *гл.* Опротивѣть, опостылѣть, надоѣсть. *Так мені надоїв і осоружився!* Котл. МЧ. 481.

Осо́т, -ту, *м.* Растеніе: а) Cirsium arvense. ЗЮЗО. I. 118, 175. б) Circaea lutiniana L. ЗЮЗО. I. 118. в) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 137.

Осо́тий, -тия, *м.* Раст.: а) Cardnus nutans. Шух. I. 21. б) Cnicus. Лв. 97.

Оспалий, -а, -е. 1) Сонливый. 2) Вялый, лѣнивый, безпечный. *Там то невістка, там то оспала, як би її не збудила, то б рано не встала.* Чуб. V. 757.

Оспіх, -ху, *м.* Поспѣшность. **Для оспіху**. Для скорости. О. 1862. II. 65.

Осподарь, -ря, *м.* = **Господарь.**

Оставатися, -таюся, -єшся, сов. в. **остатися, -тануся, -нешся.** = **Зоставатися, зостатися.**

Оставити. См. **Оставляти.**

Оставлю́к, -ка. Родъ карточной игры. Волч. у.

Оставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **оставити, -влю, -виш,** *гл.* = **Зіставляти, зіставити.** *Їж, брате, хліб, та на завтра оставляй.* Ном. № 5287. *Я в дорогу вибераюсь, тебе, мила, оставляю.* Чуб. V. 4.

Останній, -я, -є. Послѣдній. *Поки зберемо, то й останнє здеремо.* Ном. № 10626. *Хто хоче першим бути, нехай буде з усіх останнім.* Єв. Мр. IX. 35. **В-останнє**. Въ послѣдній разъ.

Останок, -нку, *м.* 1) Остатокъ, останокъ. *Назбіралось останків ламаного сім кошиків.* Єв. Мр. VII. 8. *Де їх могили? Де лежить останок славного Богдана.* Шевч. 2) Помилованіе, пощада. *Нехай жінка назбірає срібла, злота досить, нехай мене викупляє та й останку просить.* Гол. I. 9. **До оста́нку**. До конца, до смерти. *Як не дасть Бог талану змалку, то й не буде до останку.* Ном. № 1749. **На останку, на останці**. На концѣ, въ концѣ, наконецъ. *Не будь же ти на мене, як я був на останці віка моєю на тебе.* Макс. *На останці прикро вузлом прикрутив, щоб ніхто того не провідав.* Полт. у.

Остаріти, -рію, -єш, *гл.* Постарѣть. Вх. Уг. 256.

Остатися. См. **Оставатися.**

Остатній, -я, -є = **Останній.** *Остатню корову жидам продам.* Шевч.

Остаток, -тку, *м.* = **Останок 1.** *Та як вони сміють! — викрикне на остатку.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Оста́ча, -чі, *ж.* Остатокъ. *У попа здачі, як у шевця остачі.* Чуб. I. 280.

Остеґа, -ґи, *ж.* = **Остюк.** Вх. Зн. 45.

Остень, -ня, *м.* = **Острі.** Лохв. у.

Остербати, -баю, -єш, *гл.* Окрѣпнуть (послѣ болѣзни), выздоровѣть. Мкр. Г. 22. *Хоч остербало, та плаче, як на річку гляне.* Мкр. Н. 6. *Не журись, молодичко, воно* (дитина) *остербає, то й будуть люде.* Кобел. у.

Остербнути, -ну, -неш, *м.* = **Остербати.**

Остерегати, -га́ю, -єш, сов. в. **остерегти, -жу, -же́ш,** *гл.* Предостерегать, предостеречь. *Хто остеріг вас?* Єв. Мт. III. 7.

Остерега́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **остерегтися, -жуся, -же́шся,** *гл.* Остерегаться, остеречься, поберечься. Г. Барв. 105. *Які лиш не остережуться, а їй на острів попадуться, тих переверне на звірей.* Котл. Ен.

Остива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **остити, -сти́ну, -неш,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть. *А вже ж мені, моя мати, парубки остили.* Нп. *Засівали трупом поле, поки не остило.* Шевч. 4. *Та й остило мені з собою панькатись!*

Ости́вно, -на, *с.* Деревянная рукоять в остях. Шух. I. 223.

Остигати, -гаю, -єш, сов. в. **остигти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Остынуть. 2) = **Остивати, остити.** *Остило йому слухати жінчину гризню.* Грин. II. 165.

Остиглувати, -лую, -єш, *гл.* Остановить для отдыха (скотъ). *Чередники остиглували скотину біля річки.* Зміев. у.

Остигти. См. **Остигати.**

Ости́лий, -а, -е. Постылый. *Для мене завжде Турн остилий.* Котл. Ен. IV. 39.

Ости́нки, -ків, *м.* Истоптанные постолы. НВол. у. Ум. **Ости́ночки.**

Остистий, -а, -е. Съ длинными остями. *Остиста пшениця.*

Остити. См. **Остивати.**

Острі, -тів, *ж.* 1) Багоръ, острога для ловли рыбы съ нѣсколькими зубьями. Kolb. I. 73. Части ихъ: **ости́вно** — деревянная рукоятка, **лійка** — желѣзная трубка, въ которую входить рукоятка; посредствомъ вуха, соединена лійка съ зубами (трезубцемъ), съ **зазубцями** (зебрами) на каждомъ. Шух. I. 222, 223. **Острі летучі** — тоже, но съ

длинной рукояткой, на концѣ которой оставлено два — три ряда вѣтвей. Шух. I. 20. 2) Раст. Cirsium. Шух. I. 20.

Остобісіти, -шу, -сиш, *гл.* Надоѣсть до крайности. *Гуляв, гуляв аж до кінця курсу! аж остобісіло.* Левиц.

Остовпені́ти, -нію, -єш, *гл.* = **Остовпіти.** *Так той і остовпенів.* КС. 1882. X. 186.

Остовпіти, -пію, -єш, *гл.* Остолбенѣть. *Як побачив вовка, так і остовпів.* Звенигор. у.

Остогидіти, -джу, -диш, *гл.* Крайне надоѣсть, опротивѣть. Ном. № 6873. *Як бачу, ся річ дуже довга і вже надто мені остогиділа. Остогиділи вони мені.* Г. Барв. 86.

Остоги́дливий, -а, -е. Опротивѣвшій, противный. *Сумною та остогидлою здається їй пісня.* Мир. Пов. I. 139.

Остогиднути, -ну, -неш, *гл.* = **Остогидіти.**

Остопранцюватіти, -тію, -єш, *гл.* = **Остобісіти**. *Мені ця робота вже остопранцюватіла.* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Осторобитися, -блюся, -бишся, *гл.* Испугаться, съ испуга разбѣжаться. Вх. Зн. 45.

Осторога, -ги, *ж.* Предостережете. К. Досв. 62.

Осторожність, -ности, *ж.* Осторожность. Матися на осторожности. Быть осторожнымъ. *Як тільки трісне труна, ти читай, а другий раз як трісне, то майся на осторожности.* Чуб. I. 202.

Осторонь, *нар.* Въ сторонѣ. *Державсь він осторонь од тієї світлиці.* К. ХП. 21. *Василь з Ганною та Мариною сіли осторонь од вулиці.* Левиц. I. 19.

Осточортіти, -тію, -єш, *гл.* = **Остобісіти.** Ном. *Як ти мені осточортіла.* Ном. № 2742.

Острах, -ху, *м.* Боязнь, страхъ, ужасъ. *Острах молодих трясе.* Мкр. Г. 53. *Усю ніченьку ні на волос не заснули, — такий острах узяв.* ЗОЮР. II. 287. Св. Л. 117.

Острахну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Испугаться. *Він устав, немов острахнувсь, щоб вона до його не зближилася.* МВ. (О. 1862. I. 87). *Так огнем і паше... Старші ж брати острахнулись, а Іван-царевич пішов.* Мнж. 19. *Як острахнеться звір у полі, то зрадується гость у дорозі.* Мет. 184.

Острашка, -ки, *ж.* 1) Страхъ. *Там острашка бере хто його й зна чого, — аж волосся стає.* Новомоск. 2) Острастка.

Острева, -ви, *ж.* Стволъ дерева, обыкновенно верхушка, въ нѣсколько аршинъ длины, поставленный вертикально, вокругъ котораго кладуть снопы или сѣно въ стогъ. Шух. I. 166. 170.

Острививни́й, -а, -е. Точильный. *Остривний камінь.* Вх. Зн. 45.

Острига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **остри́гти, -жу́, -же́ш,** *гл.* = **Обстригати, обстригти.**

Острий, -а, -е = **Гострий.**

Остри́ця, -ці, *ж.* Растеніе Asperugo procumbens. L. ЗЮЗО. I. 113.

Острів, -рова, *м.* 1) Островъ. *Стоїть над морем: ніяк на острів не достанеться.* Рудч. Ск. II. 89. *Левиц.* Пов. 364. 2) = **Острева**. Желех. Ум. **Острівець.** *Левиц.* I. 91.

Остріг, -ро́гу, *м.* Плетень съ **острішком**. *Новим острогом обгородились.* О. 1861. XI. Св. 63.

Остріжка, -ки, *ж.* Раст. Delphinium Ajacts. Вх. Пч. I. 10.

Остріха, -хи, *ж.* = **Острішок 1.** *Кішка скрізь по-під острiхою на горищі бігає.* Грин. II. 286.

Острішко́вий, -а, -е. Относящійся къ **острішку**. Волч. у.

Острішник, -ка, *м.* Бревно съ колышками для удержанія соломы на крышѣ.
Острішниця, -ці, *ж.* = **Острішок 2.** Вх. Зн. 45.
Острішок, -шка, *м.* 1) Нижній край соломенной крыши на постройкѣ. 2) Родъ крыши положенной поверхъ плетня. Чуб. V. 593. *Усі кури на сідалі, півень на острішку.* Нп.
Остро́вище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ островъ. Драг. 218.
Остров'їниця, -ці. См. **Остров'яниця.**
Островки, -ків, *м.* Отверстія въ кожаныхъ лаптяхъ, куда вдѣваются веревочки, оборы.
Острово́вна, -ної, *ж.* Свинья. Вх. Зн. 45.
Остров'я́ниця (остров'їниця, островя́ниця) ці, *ж.* 1) Стволъ дерева съ сучками, вбитый нижнимъ концемъ въ землю, — на сучья его набрасываютъ для просушки сѣно. Шух. I. 170. 2) Родъ копны, въ которую складываютъ для просушки снопы конопли. Шух. I. 147.
Острог, -га, *м.* 1) = **Остріг.** 2) Острогъ, тюрьма. *А в Київі острог та без вікон, без дверей.* Чуб. V. 1026.
Остро́га, -ги, *ж.* 1) Шпора. Гол. Од. 77. *Звонять коні копитами, а вояки острогами.* Гол. I. **Стиснути острогами**. Пришпорить. *Ой як стисне козак Нечай коня острогами, за ним ляшків сорок тисяч з голими шаблями.* Лукаш. 110. 3) У пѣтуха: задній палець, шпора.
Острогін, -гону, *м.* Раст. Artemisia Dracunculus. L. ЗЮЗО. I. 112.
Острожина, -ни, *ж.* Раст. куманика, Rubus caesius. Вх. Лем. 445.
Остро́жити, -жу, -жиш, *гл.* Огораживать заостренными кольями. *В господара остророжений двір.* Чуб. III. 407.
Острокіл, -колу, *м.* Коль съ заостреннымъ верхнимъ концемъ. *Прийшли люде до воріт, ворота заперті, з того боку, із подвір'я острокол**ом** підперті.* Чуб. V. 155.
Остроко́льний, -а, -е. Остроконечный. *Острокольний лом.* Борз. у.
Оструб, -ба, *м.* Деревянная стѣна постройки. Шух. I. 89, 90.
Остру́жини, -жин, *ж.* = **Острушки 2.**
Острушки, -шок, *ж.* 1) Цвѣты: кавалерскія шпоры. 2) Стружки. *Чорт взявся стругати вовка, а з остружків зробилися шершні.* Чуб. I. 52.
Остря́мок, -мка, *ж.* = **Настрямок.**
Осту́да, -ди, ж. 1) Простуда. *Вона йому раз язичок піднімала, удруге остуду знімала.* Кв. II. 138. 2) Темножелтыя пятна на лицѣ беременной женщины. Чуб. I. 124. О. 1861. X. 48. 3) Растеніе Tanacetum vulgare. Шух. I. 22.
Остуджувати, -джую, -єш, сов. в. **остудити, -джу, -диш,** *гл.* Остуживать, остудить, охладить. *Якими зіллями бідне серце моє остудити.* Г. Барв. 394. *Як Бог творив землю, то єї перше варив, а послі разом остудив.* Чуб. I. 39.
Осту́дник, -ка, *м.* Растеніе: а) Ononis spinosa. Вх. Пч. I. 11. б) Herniaria glabra. L. ЗЮЗО. I. 124.
Оступ, -пу, *м.* Лѣсъ вокругъ поляны? *Думка його.... линула.... у ту білу хатину поміж темним гайовим вступом.* Г. Барв. 143, а описаніе **оступу** стр. 135.

Оступа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **оступити, -плю́, -пиш,** *гл.* = **Обступати, обступити.** *Поти старець плохий, поки собаки оступлять, а як собаки оступлять, то тоді й кия найде.* Ном. *Турки, татари город оступили.* Чуб. I. 161.

Оступатися, -па́юся, -єшся, сов. в. **оступитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Сходить, сойти съ дороги, съ мѣста, отступаться, отступиться, отойти. *Оступіться, сторчаки!... оттак, як бачите, стовбичать.* Ном. № 12839. *У городі бузина перерубленая — оступися, препоганий, я полюбленая.* Чуб. 2) **— за ким**. Заступаться, заступиться. *Він оступається за дітьми.* Левиц. ПЙО. I. 386.

Оступачити, -чу, -чиш, *гл.* Поставить въ тупикъ, одурачить. *Я зо всього викручусь, іще й їх оступачу.* МВ. (О. 1862. III. 37).

Остюк, -ка, *м.* Щетинистый усикъ, ость на колоскѣ хлѣбнаго растенія. Чуб. I. 32. *Чорний хліб з остюками.* Мир. Пов. II. 90.

Остюкуватий, -а, -е. Остистый, колючій. *Борода стирчала чорна, остюкувата, давно, мабуть, не бачила скіска.* Мир. ХРВ. 11.

Остя́к, -ка, *м.* = **Остюк.** *Вівсянії половиці та й не хоче їсти, а яшна з остяками буде в язик лізти.* Чуб. V. 1126.

Осувати, -ся, -ваю, -ся, -єш, -ся, сов. в. **осунути, -ся, -нуся, -неш, -ся,** *гл.* = **Обсувати, -ся, обсунутися.**

Осуга, -ги, *ж.* На поверхности жидкости плавающіе слои жира, налетъ на водѣ, ржавчина на водѣ. *Як наллєш м'ясний горщик водою, то на воді й виступе осуга.* Мнж. 188. *Червоніла, як залізна осуга, поверх води.* Левиц. Ум. **Осужка.**

Осу́туватий, -а, -е. О водѣ: съ маслянистымъ слоемъ сверху. *Ту верьовочку як помочить у воді та потерти в руці, то стане* (вода) *осугувата, значить, масна, бо була* (верьовочка) *коло мішка з салом.* Новомоск. у.

Осуд, -ду, *м.* Осужденіе. Єв. Мр. III. 29. *Приймуть ще тяжчий осуд.* Єв. Л. XX. 47.

Осуда, -ди, *ж.* Осужденіе, оговоръ. *Смерть не так страшная, як осуда людськая.* Чуб. V. 397.

Осуджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **осуди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* 1) Осуждать, осудить, приговорить. *Божий суд правдивий, наглий, серед шляху тебе осудить.* Шевч. 2) Осуждать, осудить, дурно отозваться. *Сусіди близькі, вороги тяжкі, пийте, гуляйте, не осуджайте.* Чуб. V. 26. *Не я ж його осудила, судять же нас люде, що з нашого закохання нічого не буде.* Чуб. V. 40. *Вона його осудила, він не сподобався.* Мет. 78.

Осуджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. **осуди́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Быть осуждаемымъ, осужденнымъ, осуждаться, осудиться. Єв. Мр. XVI. 16. *Осудися перше в дому та* (тоді) *на право йди.* Ном. 7375.

Осуджувати, -джую, -єш, *гл.* = **Осуджати.** *Не осуджуйте, то й не будете осуджені.* Єв. Л. VI. 37.

Осудити, -ся. См. **осуджати, -ся.**

Осудливий, -а, -е. Осуждающій, любящій осуждать. *Хоч вередлива була, та не осудлива.* Св. Л. 125. *Всі люде коло неї понурі й осудливі.* МВ. (О. 1862. I. 104).

Осудо́вище, -ща, *с.* Скандалъ, позоръ. *Таке осудовище!* Волч. у.

Осудок, -дку, *м.* = **Осуда.** *Де вже я тебе без вечері пущу! Щоб собі довічнього осудку досягти.* О. 1862. VII. 37, 38. *Діти знов напались на батька, щоб ішов до церкви, шоб не робив семг осудку.* Грин. II. 153.

Осужа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Осуджати.**

Осужка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **осуга.** 2) Сливки, сметана. Вх. Зн. 45.

Осунути, -ся. См. **Осувати, -ся.**

Осуру́га, -ги, *ж.* См. **Осоруга.**

Осуру́жний. См. **Осоружний.**

Осуру́житися. См. **Осоружитися.**

Осух, -ха, *м.* Сухарь изъ овсянаго хлѣба, засохшій кусокъ хлѣба. Вх. Зн. 45. Желех. См. **ум.** Осушок.

Осушечок, -чка, *м.* Ум. отъ **осушок.**

Осушити, -ся. См. **Осушувати, -ся.**

Осушок, -шка, *м.* Засохшій кусокъ хлѣба. Ум. **Осушечок.** *Дала йому хліба осушечок, да щоб на день було.* Рудч. Ск. І. 87.

Осушувати, -шую, -єш, сов. в. **осуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* = **Обсушувати, обсушити.** *Зійде сонце, осушить, пригріє.* Шевч.

Осушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **осуши́тися, -шу́ся, -шишся,** *гл.* = **Обсушуватися, обсушитися.** *Турн осушивсь після купання.* Котл.

Ось, *нар.* Вотъ, здѣсь. *Ось послухай, Ганно, мене нерозумної.* Левиц. *Науме! де ти'? — Ось.* **Аж ось**. а) Вотъ гдѣ. *Де воно поділося? — Аж ось.* б) Вдругъ. *І тілько що хотів дать драла, аж ось Дідона за чуб хвать.* Котл. **Ось-де, ось-дечки, ось-ось-де**. Вотъ гдѣ. *Ось-осьде я, коли вам треба.* Котл. Ен. І. 17. **Ось-так**. Вотъ такъ, вотъ такимъ образомъ. **Ось-що**. Вотъ что. *Той побачите, що ось-що ваші славні Брути.* Шевч. **Ось-ну**. А-ну ко! *Ось-ну вип'ємо по чарці. От задуту я злу личину, ось-ну лиш тілько завертись.* Котл. **Ось-ось, ось-ось-о**. Вотъ тутъ. **Ось-як**. Вотъ какъ.

Осьмак, -ка, *м.* 1) Старинная монета въ 4 коп. 2) Восьмая часть. Ум. **Осьмачок.** *В тій калитці три червонці, пам щедричкам, по осьмачку.* Чуб. ІІІ. 456. **Пів осьмачка**. 1/16 часть. См. **Вісьмак.**

Осьма́ка, -ки, *ж.* 1) = **Восьмака.** 2) Восьмая часть. Ум. **Осьмачка.**

Осьмери́к, -ка, *м.* = **Восьмерик.**

Осьми́на, -ни, *ж.* = **Восьмина.** *А Наум в шинок заїхав, випив там осьмину.* Мкр. Н. 12.

Осьмірка, -ки, *ж.* Въ церковномъ зданіи: осьмигранная часть передъ куполомъ. Шух. І. 116.

Осьму́ха, -хи, *ж.* = **Восьмуха.** *Як дві осьмусі, то й чвертка, а як чотирі осьмухи, то буде півхунта* Луб. у.

Осьо́н, -на, *м.* Палка съ гвоздемъ на концѣ для понуканія воловъ. Ровен. у.

Осю́ди, *нар.* Вотъ сюда. Желех.

Осюдо́ю, *нар.* Вотъ этою дорогою. *Ходім, брате, осюдою.* Рудч. Ск. І. 208.

Осяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **осягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Достигать, достигнуть, достичь. 2) Занимать, занять, овладѣвать, овладѣть. *Осягати під левади вольні займанищини.* К. Досв. 124. *В полках осягли козаки й позаймали землі під сотні.* К. ЧР. 197.

Ося́гнення, -ня, *с.* Достиженіе. Осягти. См. **Осягати.**

Осяйни́й, -а́, -е́. Сіяющій, блестящій. *Стала одежа його осяйна.* Єв. Мр. IX. 3. *Куди сей дука осяйний прямує.* К. Бай. 109. *Мрії далекі, осяйні мені веселкою замріють.* Г. Барв. 535.

Осяте́р, -тра, *м.* = **Осетер.** *Зірвався осятер з гака.* К. ПС. 147.

Осятри́на, -ни, *ж.* = **Осетрина.** *Понавозють було.... кав'яру, осятрини, сомини.* О. 1861. X. 38. Рудч. Чп. 231.

Ося́ти, -ся́ю, -єш, *гл.* Осіять. *Тут разом як осяє їх блискавка, як хрясне грім, мов небо на них упало.* Кв.

Ося́яти, -сяю, -єш, *гл.* = **Осяти**. От, *нар.* Вотъ. *От його то постигла лихая година.* Кв. *Давай тікать, а чорт за ним, от-от дожене.* Чуб. I. 45. *Утікайте, пане, а то ляхи от-от-от.* Кіев. г. *Кінь басує... от-от річку, от-от перескочить.* Шевч. **От де**. Вотъ гдѣ. *От де злодій штемпований.* Шевч.

Отаборити, -рю, -риш, *гл.* Расположить лагеремъ. *Отабориш войовників при мості.* К. МБ. X. 19.

Отаборитися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Расположиться лагеремъ. *От він* (царь) *і отаборився над морем.* Рудч. Ск. II. 89. 2) Расположиться обозомъ, установить возы, остановиться. *Пооравши, ми отаборились у долині на степу.* Борз. у. *Отаборились весільні за ворітьми у батька молодої, бо ворота були зачинені.*

Отабу́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Наершиться, сердиться. Мнж. 188.

Отава, -ви, *ж.* Трава, выросшая вторично на скошенномъ мѣстѣ. Шух. I. 170. *Косіть, хлопці, отаву.* Чуб. V. 1034. *На припоні коні отаву скубуть.* Шевч.

Ота́виця, -ці, *ж.* = **Отава.** *Пустив волики на отавиці.* Чуб. V. 404.

Отагас, -са, *м.* = **Личман 1.** О. 1861. X. 45.

Отак, *нар.* = Оттак. *Отак по козацьки: нема хліба, їсти пляцки.* Ном. 12291.

Отакеле́зний, -а, -е. = **Оттакелезний.**

Отакечки, *нар.* = **Оттакечки.** Ком. Р. I. 53.

Отаки́й, -а́, -е́ = **Оттакий.** Ном.

Отакувати, -кую, -єш, *гл.* Атаковать. *Не на те я, миле браття, Січ оплакувала, ой щоб я вам степи — луги та назад вертала.* Нп.

Отам, *нар.* = **Оттам.** *А батько де? — Отам і там.* ЗОЮР. I. 250.

Ота́ман, -на, *м.* 1) Атаманъ, предводитель въ войскѣ. 2) Вообще старшее начальствующее лицо для группы людей, стоящихъ у одного дѣла, староста въ артели; отаман у чумаковъ, косарей, рыболововъ, щетинниковъ, пастуховъ, среди приказчиковъ — старшій приказчикъ и пр. Рудч. Чп. 251. Браун. 34. Вас. 191. *А як настане косовиця.... попереду отаман; заломить бриль на бакір, шаркне по косі разів зо два лопаткою і пішов косить.* Греб. 401. *Як що буде в одного хазяїна таких отар чотирі-п'ять, то ставиться над личманами отаман.* О. 1862. V. Кух. 29. *Отаманом артіль кріпка.* Ном. № 10748.

Отамане́нко, -ка, *м.* Сынъ атамана.

Отаманити, -ню, -ниш, *гл.* = **Отаманувати.** *Отаманити — не чарку в руці держати: треба в голові багато думок обертати.*

Отаманиха, -хи, *ж.* Жена атамана.

Отаманівна, -ни, *ж.* Дочь атамана.

Отама́ння, -ня, *с.* соб. Атаманы, козацкое начальство. К. ЧР. 23. *Черль-козаки позбірались на раду, а отамання ще не посходилось.*

Отаманство, -ва, *с.* Званіе, обязанность, положеніе атамана. Г. Барв. 141. *Добивсь до отаманства, та й умер. Отаманство не легке діло.*

Отаманський, -а, -е. Атаманскій. Левиц. Пов. 235.

Отаманува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Быть атаманомъ. *Мій дід десять год отаманував у Січі. Над сільським людом з його волі отаманує.* К. (О. 1862. III. 24)

Отара, -ри, *ж.* Большое стадо овецъ. На Кубани въ отарѣ отъ 1000 до 1500 штук. О. 1862. V. Кух. 29, 38. *Пастухи стерегли сторожею вночі отари своєї.* Єв. *Л.* II. 8. Ум. **Отарка, отарочка.** Мнж. 74.

Отарапатіти, -тію, -єш, *гл.* = **Оторопатіти.** Конот. у.

Отарка, -ки, отарочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **отара.**

Отати, -тану, -неш, *гл.* Ослабѣть, обезсилѣть. *Як покоситься до півдня Хведь, то вже й отав-отав, ляха й спить до полудня.* Волч. у.

Отверді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* Затвердѣть. *А оце саме отверділо тіло.* Волч. у.

Отели́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Отелиться. *Корова отелиться.* Чуб. I. 50.

Оте́мні́ти, -нію, -єш, *гл.* Ослѣпнуть. *Годів сім мені було, як я отемнів.* Харьк. *На старість царь той отемнів і тяжко нудив світом, не бачив, як красуєсь світ зимою, а не літом.* Млак. 71.

Отепер, *нар.* = **Оттепер.** *Отепер же я тебе з'їм, кобило.* Рудч. Ск. I. 7. Ум. **Отепе́рки.** Грин. III. 340.

Отеребини, -ин, *ж.* Негодные остатки.

Отерпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Рвать въ куски. Вх. *Лем.* 445.

Оте́рпнути, -пну, -неш, *гл.* Отерпнуть, замереть. *Отерп і сам, не стало мови.* Мкр. Г. 56. *Як побачив вовка — отерп, одерев'янів, а шапка на самому чолопочку.* НВолын. у.

Отерти, -тру, -ре́ш, *гл.* = **Обітерти.** *Омию кров суху, отру глибокії тяжкії рани.* Шевч. *Отерла піну на губах.* Котл. Ен.

Оте́ртися, -тру́ся, -ре́шся, *гл.* = **Обітертися.** *Сіла я, підперлася, заплакала, отерлася.* Чуб. V. 3.

Отерха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Навьючить. (Гуцульск.).

Отеса, -си, *ж.* Веревка, соединяющая концы передней оси съ оглоблями. *І отесу можна в кишку затягнуть, аби не бурчала.* Ном. № 12172.

Отетені́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Отетеріти.** *Побачили на ньому сорочку крадену у нас, спитали — де взяв, а він мовчить, — отетенів.* Екат. у.

Отете́ріти, -рію, -єш, *гл.* Оторопѣть, растеряться. *Як стояла, так і отетеріла стара, а ні ворухнеться.* Грин. II. 230. *Як мені сказано: одягайся! — так я й отетеріла.* Г. Барв. 4. *Отетерів з ляку.* Грин. II. 226.

Отець, отця и вітця, зват. п. **Отче**. 1) Отецъ. Ном. № 7088. *По дівонці отець-мати плаче.* Мет. 96. 2) Отецъ, титулъ священника, духовнаго лица. *Отець Залізо з келії вийшов.* Чуб. I. 162. Когда говорится объ отцѣ или священникѣ, употребляется: пан-отець.

Оте́цький, -а, -е. 1) Отцовскій. *Приблудився та до отецького двору.* Чуб. I. 173. **Отецький син, отецька дитина**. Названіе, прилагаемое къ добропорядочному сыну добропорядочныхъ родителей. *Ой Василю, Василю, отецька дитино!* Грин. III. 689. *Як лучиться отецький син, оддасть мене мати.* Мет. 8. 2) Отеческій.

Отже, *нар.* 1) Вѣдь. *Отже збреше бісів син! Отже доведеться самому йти.* 2) Поэтому, слѣдовательно, итакъ.

Отирлувати, -лую, -єш, *гл.* Поставить стадо овецъ на мѣстѣ, остановить для отдыха. О. 1862. V. Кух. 32.

Отирлуватися, -луюся, -єшся, *гл.* О стадѣ овецъ: расположиться въ полѣ для отдыха. *Отара отирлувалась, зорює і чабани поснули.* О. 1862. V. Кух. 34.

Оти́шити, -шу, -шиш, *гл.* Усмирить, успокоить.

Отік, отоку, *м.* Гной (изъ нарыва). Вх. Лем. 445.

Отіпанка, -ки, *ж.* 1) Оборванная женщина. Зміев. у. 2) = **Отіпання.** Гол. Од. 35.

Отіпання, -ня, *гл.* Очищеніе отъ кострики (конопли). Гол. Од. 38.

Отіпати, -паю, -єш, *гл.* Очистить отъ кострики (коноплю). Гол. Од. 35.

Отісонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **отоса.**

Отлас, -су, *м.* Матерія: атласъ.

Отласи́на, -на, *ж.* Атласная матерія. *Скинула вельможна з себе отласину, та одягнула синюю свитину.* Нп.

Ото́, ото́ж, *нар.* Вотъ, вотъ то, вотъ это, вотъ такъ. *Ото вийшов сіяч сіяти.* Єв. Мт. XIII. 3. *Ото ж тая дівчинонька.* Шевч. *Заходить ото він до мельника.* Чуб. І. 5. *Як лихоліття було, то прийшов чужоземець, татарин, і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. І. 3. *Ото цвяхована гиря.* Ном. № 1549. *Ото ротата на все село.* Ном. № 12983. *Ото ж він приніс. Ото ж ми ся в свого пана вірне дослужили, що на наші білі ручки й ніжки кайдани зложили.* Чуб. V. 996.

Отоді, *нар.* = **Оттоді.** *Отоді жінка буде старшою, як сорока побіліє.* Ном. № 9059.

Отой, ота, оте, *мѣст.* Вотъ тотъ. *Побила мене ота чужа нива та позичений серп.* Ном. № 2140.

Отокуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Стать стоянкой. *Валка отокувалась.* Мнж. 188.

Отопи́ти, -ся. См. **Отоплювати, -ся.**

Ото́пка, -ки, *ж.* Отопленіе. *Вона в нас хату наймала за 9 руб. на год і отопка паша.* Пирят. у.

Отоплювати, -плюю, -єш, сов. в. **отопи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) **— що.** Отапливать, отопить. *Отоплюю диявольську корчму.* Г. Барв. 23. 2) **— кого.** Доставлять, доставить отопленіе для кого.

Ото́плюватися, -плююся, -єшся, сов. в. **отопи́тися, -плюся, -пишся,** *гл.* Отапливать, отопить свое жилье. *Отопитись нічим.* Г. Барв. 448. *Треба і отопитись, і одягтись, і прогодуватись.* Г. Барв. 98.

Ото́ра, -ри, *ж.* Закваска. Котл. Ен. (Изд. 1809). Словарь 10.

Оторопатіти, -тію, -єш, *гл.* Оторопѣть. *Як я йому росказав, що там діється, — так він так і оторопатів.* Борз. у.

Ото́са, -си, *ж.* = **Отеса.** Ум. **Отісонька.** *Щоб тебе кониченько не довіз, щоб отісонька порвалась.* МУЕ. III. 142.

Оточа́ти, -ча́ю, -єш, оточувати, -чую, -єш, сов. в. **оточити, -чу́, -чиш,** *гл.* Окружать, окружить. *Громадяне оточили Кобзу і почали його роспитувать.* Стор. МПр. 50.

Оточа́тися, -ча́юся, -єшся, оточуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **оточи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Окружать, окружить себя.

Ото́чини, -чин, *ж. мн.* 1) Жиръ на тонкой кишкѣ. Конотоп. у. 2) Зерно или муха, остающаяся послѣ перетачиванія на решето.

Оточити, -ся. См. **Оточати, -ся.**

Ото́чки, -чок, *ж. мн.* Потроха. Вх. Уг. 256.

Ото́чувати, -ся. См. **Оточати, -ся.**

Отоща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Отощать. *А котрі воли отощали, то ті марно пропали.* Чуб. V. 1058.

Отра́титися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Утратитися.** *Оженився сіромаха та й думку думає: оженився, отратився, та й щастя немає.* Чуб. V. 382.

Отримати. См. **Отримувати.**

Отри́мач, -ча, *м.* Инструментъ у бочаровъ, при помощи котораго они при складываніи клепокъ, прижимаютъ первую и послѣднюю клепку къ обручу. Части его: вильцята, засув, клинець. Шух. I. 249.

Отри́мувати, -мую, -єш, сов. в. **отрима́ти, -ма́ю, -єш,** *гл.* 1) Держать, удержать. Шух. I. 88. 2) Получать, получить.

Отріб, -рібу, *м.* Нутро, внутренности. Вх. Зн. 45.

Отрібка, -ки, *ж.* Родъ кушанья = **Отріб**? *З отрібки баба — шарпанина.* Котл. Ен. IV. 81, (изд. 1809. IV. 18).

Отро́ба, -би, *ж.* Поносъ. Волын. Слов. Д. Эварн.

Отрова, -ви, *ж.* = **Отрута.** Вх. Лем. 445.

Отро́вний, -а, -е. = **Отруйливий.** Вх. Лем. 445.

Отрої́ти, -рою́, -їш, *гл.* = **Отруїти.**

Отруби, -бів, *мн.* — **пилині**. Опилки. Вх. Зн. 45.

Отруїти, ся = См. **Отруювати, -ся.**

Отруйливий, -а, -е. Ядовитый, отравляющій. *На райськім дереві отруйлива гнилиця.* К. МХ. 41.

Отру́нок, -нку, *м.* Желудокъ. Харьк.

Отрусити, -ся. См. **Отрушувати, -ся.**

Отрута, -ти, *ж.* Отрава, ядъ. Мет. 90. 88. *Хоч у губу візьміть: може з отрутою даєте.* Ном. № 11559. Ом. Отрутонька. Чуб. V. 879.

Отру́хнути, -ну, -неш, *гл.* Потерять присутствіе духа? лишиться силъ? *Убігла вдруге бліда така і як риба в'яла, що аж я її сама стала розважати: чого ти така? Мов отрухла.* Г. Барв. 127.

Отрушувати, -шую, -єш, сов. в. **отруси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* = **Обтрушувати, обтрусити.**

Отруювати, -ру́юю, -єш, сов. в. **отруї́ти, -рую, -їш,** *гл.* Отравлять, отравить. Грин. I. 32, 33. *Нащо медом напоїла, козаченька отруїла.* Чуб. V. 435.

Отруюватися, -ру́ююся, -єшся, сов. в. **отруїтися, -руюся, -їшся,** *гл.* Отравляться, отравиться.

Отру́я, -руї, *ж.* = **Отрута.**

Отсе, *нар.* Вотъ, вотъ это. *Отсе ви, братці, не добре зробили, що напилого козака гуляти пустили.* Нп. *Отсе тобі, козаченьку, три дороженьки вкупі.* Чуб. V. 940.

Отсей, отся, отсе, *мѣст.* Вотъ этотъ. *І отсі порошниці він зробив.* Федьк. *Обридло вештаться... по світу з нудьгою та отсією торбою.* Стор. М. Пр. 41.

Оттак, *нар.* Вотъ такъ, вотъ такъ то. *Оттак Вовчок жене ляхів повчок.* Ном. № 673. *Оттак! не бродячи качку піймав.* Ном. № 1648. **Оттак-пак**. Вотъ такъ то, вотъ какъ. *Чого це ти, о. Хведор, взявся на своїх дочок? Вони ж дурно не їдять твого хліба... — Оттак-пак! Ба ще б посідали та руки поскладали.* Левиц. I. 141. Ум. **Оттакеньки, оттакечки.**

Оттакеле́цький, -а, -е = **Оттакелезний**. *А яких я волів маю!... Чи повірите? Оттакелецькі роги!* Левиц. Пов. 194.

Оттаки́й, -а́, -е́. Вотъ такой. *Оттаке то на сім світі роблять людям люде.* Шевч. Ум. *Оттаке́нький, оттакі́сінький.* Грин. I. 118.

Отта́м, *нар.* Вотъ тамъ. *Оттам на городі вовк свиню ззів.* Ум. **Оттамечки.**

Оттепе́р, *нар.* Вотъ теперь. *Оттепер ні до торгу, ні до жінки.* Ном. Ум. **Оттепе́реньки, оттеперечки.**

Отти́м, *нар.* Поэтому. *Оттим би то, панове, треба людей поважати.* Нп.

Отто, *нар.* = **Ото.** *Отто мені щастя, Ганно, як я стою увечорі під вишнями та дожидаю мого милого.* Левиц. I. 48.

Оттоді, *нар.* Вотъ тогда. *Оттоді ми заходимось.* Шевч.

Оттодішній, -ня, -нє. Тогдашній, вотъ тогда бывшій. Драг. 83.

Отто́й, отта, отте́, *мѣст.* Вотъ тотъ. *Умер оттой Лисенко, та вдова продавала худобу.* МВ. II. 26.

Оттуди, *нар.* Вотъ туда. *Оттуди тобі дорога.* Левиц. Пов. 189.

Оттут, *нар.* Вотъ здѣсь, вотъ сюда. *Оттут тобі, моя доле, оттут пропадати.* Мет. 13. *Боже, поможи, оттут і положи.* Ум. **Оттутеньки, оттутечки.**

Отуманити, -ню, -ниш, *гл.* Обмануть, одурачить.

Отуманíти, -нію, -єш, *гл.* Одурѣть, стать въ тупикъ. *Отуманіє дівка зовсім.* О. 1862. I. 74.

Отут, *нар.* = **Оттут.** Ум. **Отутеньки, отутечки.** *Отутеньки ставатимем.* Кролев. у. *Ось зараз були отутечки.* Грин. II. 142.

Отуха, -хи, *ж.* Ободреніе, утѣшеніе. *Тільки його й отухи, що вип'є.* Козел. у. Слов. Д. Эварн.

Отхня́битися, -блюся, -бишся, *гл.* Отколоться, отстать. Мнж. 188.

Отце́, *нар.* = **Отсе.**

Отце́вий, -а, -е. Отцовъ, отцовскій. *Не так по отцевої й матчиної молитви прохати, як її прогнівляти.* Чуб. V. 849.

Отце́вський, -а, -е = **Отцевий**. *Отцевського хліба-соли з упокоєм уживати.* Грин. III. 693.

Отце́вщина, -ни, *ж.* = **Батьківщина.** *А той запорожець як неблагополучно стало у Січі, прийшов на отцевщину.* О. 1861. X. 33.

Отце́й, отця́, отце́, *мѣст.* = **Отсей**. Ном.

Отчемесува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Отрѣзать большой кусокъ. *Лубен. у.*

Отчизна, -ни, *ж.* 1) = **Батьківщина**. *Кидають отчизну і свою дідизну, свої пасіки й левади.* АД. II. 48. 2) Отечество, отчизна, родина. *Хоч би ти... для отчизни кинувсь із мосту в воду, то й я за тобою.* К. ЧР. 77.

Отчи́зний, -а, -е. Отечественный. *Ворога отчизного скараймо.* К. ЦН. 293.

Отчи́на, -ни, *ж.* = **Отчизна 1.** Чуб. V.

Отягати, -гаю, -єш, сов. в. **отягти, -гну, -гнеш,** *гл.* Оттягивать, оттянуть (внизъ своею тяжестью). *Червонці аж кишеню мені отягнули.* Драг. 52.

Отяга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* 1) Отставать. *Він іде попереду, а я отягаюсь, втягаюсь, та як побіжу додому.* Камен. у. 2) Откладывать, оттягивать, затягивать дѣло. См. **Отягтися.**

Отя́гуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* = **Отягатися.** *Радюк зрозумів, що Ольга втягувалась.* Левиц.

Отягтися, -гнуся, -нешся, *гл.* Подкормиться, потолстѣть. (Худі коні) *отяглись, узяли тіло, стали коні хоч куди.* Мнж. 22. *Кабан в сажу уже трохи отягся.* Павлогр. у. См. **Отягатися.**

Отягча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **отягчи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* = **Отяжати, отяжити.** *Думки так отягчили їй голову.* Г. Барв. 521.

Отяжити, -жаю, -єш, сов. в. **отяжити, -жу, -жи́ш,** *гл.* Отягощать, отяготить.

Отяжіти, -жію, -єш, *гл.* 1) Отяжелѣть. 2) Обремениться. *В неї очиці отяжали слізьми.* МВ. І. 48.

Отя́митися, -млюся, -мишся, *гл.* Опомниться. Квит.

Офіра, -ри, *ж.* = **Охвіра.** Чуб. І. 168.

Офірува́ти, -рую, -єш, *гл.* = **Охвірувати.** Чуб. III. 376.

Офіція, -ції, *ж.* Служба. *Не хазяйнував він, а терся по офіціях: то за писаря був у скарбу, то коло винниці, то за підлісничого був.* Св. Л. 275.

Офіціяліст, -ста, *м.* Служащій. К. Кр. 18.

Офлис, -су, *м.* Тонкій древесный стволъ, идущій на дрова или на огорожу; хворостина. Вх. Лем. 445.

Ох, *межд.* Охъ, ахъ. *Ох я нещасний, що маю діяти?* Чуб. V. 116. *Ох мені лихо!* Левиц. І. 144.

Охаб, -ба, *м.* 1) = **Охаба 2.** Желех. 2) = **Охаба 3.** Вх. Лем. 445.

Охаба, -би, *ж.* 1) Гнилая колода. Вх. Зн. 45. 2) Лужа, болото, старое русло рѣки. Вх. Зн. 45. 3) Негодникъ, негодница, безпутникъ. Вх. Зн. 45.

Охабиско, -ка, *с.* = **Охаба 2.** Вх. Зн. 45.

Охабити. См. **Охабляти.**

Охабитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) **— чогось**. Забыть, потерять что-либо, воздерживаться отъ чего-либо. Вх. Зн. 45. 2) **— дома**. Остаться дома. *Я ся охабив дома.* Вх. Зн. 45.

Охабище, -ща, *с.* = **Охаба 2.** Вх. Зн. 45.

Охабле́ний, -а, -е. Никому ненужный, отъ котораго каждый хотѣлъ бы избавиться. **Дідько охабле́ний**. Окаянный, проклятый чертъ. Вх. Зн. 45.

Охабля́ти, -бля́ю, -єш, сов. в. **охабити, -блю, -биш,** *гл.* 1) Оставлять, оставить. *Мене-с охабив фраіречку першу.* Вх. Лем. 445. 2) Портить, испортить. Желех.

Охайливий, -а, -е = Охайний 1.

Охайливість, -вости, *ж.* = **Охайність.**

Охайливо, *нар.* = **Охайно.**

Охайлучити, -чу, -чиш, *гл.* Ополоть, очистить отъ вѣтвей = **Охаючити.** *Треба цю щепу охайлучити.* Пр. у.

Охайний, -а, -е. 1) Опрятный, чистоплотный. *Таке було кукібне, таке було охайне.* Г. Барв. 439. 2) Очищенный, выхоленный. *Зілля моє да охайнеє! Дитя моє да коханеє! Я ж тебе да охаяла, Марусеньку да угаяла.* Мет. 229.

Охайність, -ности, *ж.* Опрятность, чистоплотность. Сим. 135. *Людям чини шайность, а коло себе май охайность.* Ном. № 11249. **Мати охайність**. Быть опрятнымъ.

Охайно, *нар.* Опрятно. Охайно ходити. Опрятно держать себя.

Охазяйнуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Обзавестись хозяйствомъ.

Охамену́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Схаменутися.** *Е, як би то ви охаменулись, та знов взялись за діло — дали б поміч.* Харьк. г. *І не зчується, не охаменеться сам, обудить його, як що перепурхне або шелесне.* МВ. (О. 1862. І. 98).

Охандо́жити, -жу, -жиш, *гл.* Очистить, вычистить. *Пора вже поросята охандожити.* Кіев. г.

Оханду́жити, -жу, -жиш, *гл.* Одурачить, осрамить. *Не дай, Господи, єк із москалем зчепиться... так і охандужить.* Рудч. Ск. II. 170.

Охання, -ня*, с.* Оханіе. *Чулися молоді жарти веселі, охання голосне між молодицями.* МВ. (О. 1862. І. 101).

Охану́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Схаменутися.** *Оханувся та за діло взявся.* Мкр. Н. 40. *Оханись, Господь з тобою.* Мир. ХРВ. 52.

Охараскуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Отнѣкиваться, отговариваться. *Немає в мене грошей: щоб мені, та бодай мені... коли я брешу! Немає й не просіть, — охараскується було старий.* Грин. II. 185.

Охати, -хаю, -єш, *гл.* Охать, стонать. *Чує, щось оха.* О. 1862. І. 30.

Охаю́чувати, -чую, -єш, сов. в. **охаючити, -чу, -чиш,** *гл.* = **Обханючувати, обханючити.**

Охаювати, охаюю, -єш, сов. в. **охаяти, -хаю, -єш,** *гл.* = **Охаючувати, охаючити.** *Зіллє моє та охайнеє, дитя моє та коханеє! Я ж тебе та охаяла, Марусеньку та угаяла.* Мет. 229.

Охаюватися, охаююся, -єшся, сов. в. **охаятися, -хаюся, -єшся,** *гл.* Прибираться, прибраться, привести въ чистый и опрятный видъ. Сим. 129.

Охвара, -ри, *ж.* = **Огвара.** Жінка охвара. Вѣдьма, колдунья. Вх. Зн. 43.

Охват, -ту, *м.* Болѣзнь: стрѣльба въ поясницѣ. Вх. Лем. 445.

Охватити. См. **Охвачувати.**

Охвачувати, -чую, -єш, сов. в. **охвати́ти, -чу, -тиш,** *гл.* = **Обхоплювати, обхопити.**

Охвице́р, -ра, *м.* Офицеръ. Чуб. V. 977. Левиц. І. 30. Ум. **Охвице́рик, охвице́рочко.** Мил. 216.

Охвице́рський, -а, -е. Офицерскій. Чуб. V. 1010.

Охвици́ни, -цин, *м. мн.* Флигель.

Охвиціант, -та, *м.* Офиціантъ, лакей. *І сказано — у пана охвиціантів тих повно.* Рудч. Ск. II. 204.

Охвіра, -ри, *ж.* Жертва. *Яка віра, така й охвіра.* Ном. № 4.

Охвірний, -а, -е. Пожертвованный. *Охвірний образ.*

Охвірувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Жертвовать. *Охвірувати Богові. Охвірувати їх* (гроші) *на яке добре діло.* Грин. II. 143.

Охвіруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Жертвовать собой, обрекать себя.

Охвітний, -а, -е. Пріятный; удобный.

Охвітність, -ности, *ж.* Пріятность, удовольствіе; удобство. *Прибрав знакомих для поради, охвітности й потіхи ради.* Мкр. Г. 67.

Охвітно, *нар.* Пріятно, съ удовольствіемь, удобно, безопасно. **Охвітніше**. Пріятнѣе, лучше, удобнѣе, безопаснѣе. *Люде прираяли, щоб кого за дитину, — все таки, кажуть,*

охвітніше. Сим. 234. *Чого... тітусю, з ціпочком? — Охвітніше, каже, од собак.* Сим. 235. *Дівчата були ще раді, що парубки з ними, — і веселіше, і охвітніше.* Мир. Пов. 149.

Охворіти, -рію, -єш, *гл.* Заболѣть. Вх. Лем. 445.

Охво́стуватий, -а, -е. О бревнѣ, жерди, палкѣ: съ одного конца потоньше, чѣмъ съ другого. *Кажуть, товсті крокви, а вони з одного кінця товщі, а з другого тонші — охвостуваті.*

Охво́та, -ти, *ж.* Родъ женскаго верхняго платья. *Були в свитках, були в охвотах, були в дульєтах і в капотах.* Котл. Ен. III. 51. 2) Удовольствіе. *Роби до поту, а їж ув охвоту.* Ном. № 12124.

Охи́ба, -би, *ж.* Погрѣшность, ошибка.

Охи́жа, -жі, *ж.* Защита (въ смыслѣ строенія). Мнж. 188.

Охижіти, -жію, -єш, *гл.* Разъяриться, озлиться. *Годинонько ж моя! Як вона охижіла, яке страшне зробимся в неї те личко гоже.* МВ. (О. 1862. III. 43).

Охи́за, -зи, *ж.* Мокрая вьюга, мятель. Мнж. 188. *Охиза поїхала.* Ном. № 628. *Приходить* (зіма) *в село страшною хуртовиною, приводить за собою своїх діток — хизи й охизи та... морози.* Мир. ХРВ. 125.

Охітний, -а, -е = Охотний. *Катерина охітніша від мене до книжок.* Левиц. Пов. 285.

Охітниця, -ці, *ж.* Охотница. *Юлиця — охітниця, та до сліз доводить.* Ном. № 12561.

Охітно, *нар.* = **Охоче.** *Якось до діла берусь охітніше.* Левиц. І. 112. *Зоставайся... будемо тут удвох жити... буде нам з тобою охітніше, аби твоя охота.* Чуб. II. 98.

Охічно, *нар.* = **Охітно, охоче.** *Так як я се охічно робив, так охічно аби у цес сак риба йшла.* Шух. І. 225.

О́хкати, -каю, -єш, *гл.* = **Охати.**

Охля́б(ну)ти, -ну, -неш, *гл.* Ослабѣть (о связи частей въ чемъ либо) *В возі охлябло все.*

Охля́нути. См. **Охлясти.**

Охляп, *нар.* Безъ сѣдла. О. 1862 X. 111. *Сидя охляп на коні.* Котл. Ен. III. 30. *На коні сидить охляп.* Шевч.

Охля́пнути, -пну, -неш, *гл.* = **Охлянути.** Вх. Лем. 445.

Охля́сти и охля́нути, -ля́ну, -неш, *гл.* Отощать, обезсилѣть, ослабѣть. Котл. Ен. І. 17. *Охляв, як в дощ щеня.* Ном. № 12134. *Охляв уже, не ївши три дні.* Рудч. Ск. І. 137. *Циган здорово охляв, не може* (коси) *тягти вже ніяк.* Грин. І. 121. *Сиджу сама, серце в мене охляло.* Г. Барв. 299.

Охмайри́н, -на, *м.* = **Розмайрин**? *Не неси мя через млин, бо там смердить охмайрин.* Гол. І. 211.

Охмання, -ня, *с.* Желаніе. *У моєму охманню супереки йде.* Г. Барв. 231.

Охматися, -маюся, -єшся, *гл.* Желать, стремиться. *Іще й не охмається й заміж.* Г. Барв. 9. *Я охмалася йти за його.* Г. Барв. 231.

Охмеля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Вытрезвляться. *Ну к чорту! Швидче охмеляйся.* Котл. Ен. V. 29.

Охмиріти, -рію, -єш, *гл.* Опечалиться, омрачиться. *Як занедужала, так і охмиріла Івга.* Волч. у. (Лобод.).

Охмоло́статися, -таюся, -єшся, *гл.* Привыкнуть, обойтить. *Лубен. у.*

О́хнути, -ну, -неш, *гл.* одн. отъ **охати**. Охнуть.

О́хнутися, -нуся, -нешся, *гл. Я так і охнулась і сама не стямилась.* Г. Барв. 127.

Охоло́да, -ди, *ж.* Прохлада.

Охоло́джувати, -джую, -єш, сов. в. **охолодити, -джу, -диш,** *гл.* Прохлаждать, прохладить. *Рани мої постреляні та порубані окропи, охлоди.* Дума.

Охолоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **охолоди́тися, -джу́ся, -ди́шся,** *гл.* Прохлаждаться, прохладиться.

Охолоді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* = **Охолоти.** *Руки його зовсім охолоділи.* Стор. М. Пр. 21.

Охоложа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Охолоджувати.** *Вогка земля, холодне повітря — ніщо її не охоложало.* Мир. Пов. II. 74.

Охоло́жувати, -жую, -єш, *гл.* = **Охолоджувати.**

Охоло́нути, -ну, -неш, *гл.* Похолодѣть. *Я так і охолов, як забачив вовка.* НВолын. у. *Ті як почули, — так і охололи, що й слова не вимовлять.* Рудч. Ск. II. 36.

Охорона, -ни, *ж.* Охрана.

Охороня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Охранять.

Охо́та, -ти, *ж.* Охота, желаніе, удовольствіе. *І до діла не я, до роботи не я, — з хлопцями погулять — то ж охота моя.* Грин. III. 356. *Як попоробиш до поту, то й їстимеш в охоту.* Посл. Волч. у. 2) Охота. *Взяв його* (хорта) *з собою да й пішов на охоту.* Рудч. 3) Охотничьи собаки. *Сів на коня, забрав свою охоту і поїхав.* Рудч. Ск. I. 123. 4) Охотою. Добровольно. *Охотою пішов у москалі.* Ум. **Охо́тонька.**

Охотитися, -чуся, -тишся, *гл.* Желать. *Не охотилась іти за Василя.* Г. Барв. 390.

Охо́тка, -ки, *ж.* = **Охота 1.** *Та кому й в охотку буде почути за нас, як не нашим таки братчикам-українцям.* О. 1862. TI. 84.

Охотливий, -а, -е = **Охочий.** *Найбільше було дітвора охотлива слухати мене.* О. 1862. V. 29.

Охо́тний, -а, -е. Добровольный. **Охотне військо**. Волонтеры, добровольцы. *Як ми ув охотне військо од отця, од матері, од роду од'їзджали, ми з отцем, з матір'ю і з родом опрощення брали.* Дума.

Охо́тник, -ка, *м.* 1) Доброволець, волонтеръ. 2) Охотникъ. *Раз у-осени пан поїхав на лови; з ним багато було охотників.* Рудч. Ск. II. 75.

Охоту́ха, -хи, *ж.* Охотница, желающая. *А я муха полетуха, шить і прясти охотуха.* Грин. III. 666.

Охо́че, *нар.* Охотно.

Охочекомонний, -а, -е. Принадлежащій къ вольной кавалеріи **— військо.** Вольная кавалерія.

Охо́чий, -а, -е. 1) Добровольный, желающій, охотный. *Хоч гарна як, а все охоча іще гарнішою щоб буть.* Котл. Ен. V. 17. *Була тут всяка з них охоча пожар щоб швидче розвести.* Котл. 2) **— до чого**. Падкій на что, любитель чего. *А ти ж, сусіде, чув од кого, що я охочий до лящів?* Гліб. *Кобза не дуже був охочий до розмови.* Стор. М. Пр. 116.

Охрест, *нар.* Накрестъ, крестомъ. *Охрест склала руки.* Гол. *І складає собі руки на охрест на груди.* Рудан. I. 40.

Охрести, -тів, *м.* Принадлежности крестнаго хода: хоругви, кресты и пр. *Оттут то було плачу, як охрести та мари принесли.* МВ. (О. 1862. I. 87). ЗОЮР. II. 285.

Охрестити, -ся. См. **Охрещати, -ся.**

Охреща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **охрести́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* Крестить, окрестить. *Що Іван Хреститель воду охрещав.* Грин. III. 5. *Та ввечері охрестили і Марком назвали.* Шевч.

Охрещатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **охреститися, -щуся, -стишся,** *гл.* 1) Получать, получить крещеніе. *Чи без щастя уродився, чи без щастя охрестився.* Чуб. V. 233. 2) Перекреститься. *Тільки ж що доїв окрайця й сала четвертину, охрестився.* Мкр. Н. 10.

Охриплий, -а, -е. Охрипшій. *Охриплий з перепою голос.* Мир. Пов. II. 76.

Охри́п(ну)ти, -пну, -неш, *гл.* Охрипнуть. *Аби була ласка слухати, поки не охрип — співатиму.* Шевч.

Охря́(ну)ти, -ря́ну, -неш, *гл.* = **Охлянути.** *Здається, я іще не дуже старий, а зовсім охряв, так що ні ніг, ні рук не чую.* О. 1862. II. 24. — **на ноги**. Устать, подбиться. *Довго перся підтюпцем, поки на ноги охряв, аж підошов не чув.* Полт. у.

Охтіти, -хчу, -хтиш, *гл.* Охать, жаловаться. Вх. Зн. 45.

Оху́днути, -ну, -неш, *гл.* Похудать. *Поки гладкий охудне, то худий здохне.* Ном. № 5678.

Охух, -ха, *м.* = **Оглух.** Ном. № 6306.

Оцапіти, -пію, -єш, *гл.* Одурѣть. Сим. 12.

Оцарок, -рка, *м.* Загонъ для скота. Мирг. у.

Оцаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Воцариться, поселиться. *Пан наш був оцаривсь собі у нашій хаті.* Харьк. г.

Оцвенок, -нка, *м.* Кусокъ, обрубокъ (дерева, желѣза). Мнж. 188.

Оцвісти. См. **Оцвітати.**

Оцвіта́ти, -таю, -єш, сов. в. **оцвісти́, -ту́, -те́ш,** *гл.* Отцвѣтать, отцвѣсть. *А чи зацвів мак? — Цвіте. — А чи оцвів мак?* Маркев. 76.

Оце́, *нар.* = **Отсе.** *Оце твої діти.* Шевч.

Оцей, оця́, оце, *мѣст.* = **Отсе.**

О́цет, о́цту, *м.* Уксусъ. (Канев. у.). *Несе щуку-рибу з оцтом.* КС. 1882. V. 362. *Насміхались воїни, подаючи йому оцет.* Єв. Л. XXIII. 36. *Піднести з оцтом фиги.* Котл. Ен. III. 17.

Оцирклювати, -клю́ю, -єш, *гл.* 1) = **Обцірклювати.** 2) Переносно: поставить въ безвыходное положеніе? Опутать? *Здурів і я на старі літа: кругом себе оцирклював.* Греб. 350.

Оцілок, -лку, *м.* = **Кресало.** Вх. Уг. 256.

Оцінува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Оцѣнить. *Оцінував мене добре старий мій: та ти, каже, не стоїш і два шаги.* Харьк. г.

Оцу́палок, -лка, *м.* = **Оцупок.**

Оцу́піти, -пію, -єш, *гл.* Затвердѣть.

Оцупок, -пка, *м.* Обрубокъ, бревно, полѣно. *Попроси оцупок березини на веретена, а то й на оплінь.* Г. Барв. 523.

Оцюди́, *нар.* = **Осюди.** *Оцюди положиш.* **Оцюди́ лишень слухай**. Слушай это. Ном.

Оча, -чати, *с.* = **Оченя.** Вх. Лем. 455.

Оча́й, *нар.* = **Ачей.** *Очай би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, очай би чи не повиривала якорі в турецької каторги.* Чуб. V. 933.

Очанка, -ки, *ж.* Раст. Euphrasia officinalis L. ЗЮЗО. I. 123.

Оча́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Придти въ сознаніе. *Поклали сторч головою в сніг, і через кільки часу я* (п'яний) *очапався.* Грин. II. 178.

Очарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Очаровать, околдовать. *Ти, дівчино, чаровниченька, очарувала-сь моє личенько, очарувала-сь серце і душу.* Чуб. V. 75.

Очевидьки, очевидячки, *нар.* Очевидно, явно, на глазахъ, предъ глазами. *Всі очевидьки їх поважали.* Левиц. I. 385. *Потомок перевертня очевидячки вертався до свого роду.* Левиц. I. 161. *Стережеться він виявити свою тугу очевидячки.* Чаще съ предлогомъ у. *Вони тебе у очевидьки ошукують.* К. ЧР. 301. (Вовки) *іззіли у очевидячки лошака.* Рудч. Ск. I. 90. *Не приснилось, а в очевидячки явилось.* К. ЦН. 230. *Христі, мов живе, усе те стало в очевидячки.* Мир. Пов. II. 84.

Очеди́рини, -рин, *ж. мн.* = **Похрестини.** Мил. 27.

Очемеріти, -рію, -єш, *гл.* Одурѣть, прійти въ безсознательное состояніе. *Вони на мене шпали і хотіли вгинать; а тут ззаду кричать: «бережись, бо вдарить тебе кілком! — я й очемерів і не знаю як повернувсь, та й ударив її.* Екатериносл. у.

Оченько, -ка, *с.* Ум. отъ **око.** Чуб. V. 2, 246.

Оче́ньпати, -паю, -єш, *гл.* Выздоровѣть, подняться послѣ болѣзни. *Цілу весну мене теплим молоком напували, поки я трохи оченьпала.* МВ. (О. 1862. *III.* 42).

Оченя́, -няти, *с.* Глазокъ. *Вміла мати брови дати, карі оченята, та не вміла на сім світі щастя-долі дати.* Шевч. Ум. **Оченя́тко.**

Оче́па, -пи, *ж.* Крюкъ, багоръ, которымъ притягиваютъ къ берегу плотъ. Вх. Зн. 45.

Очепи́ти, -ся. См. **Очепляти, -ся.**

Очепіритися, -рюся, -ришся, *гл.* Схватиться, уцѣпиться. *Так він, як поплив бичок, очепірився йому за хвіст і поплив з їм.* Грин. I. 44. *Нахилив вишню, очепірився та їсть.* Харьк. у.

Очепля́ти, -пля́ю, -єш, сов. в. **очепи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Обвѣшивать, обвѣсить кругомъ чего ткань, надѣть — напр. юбку и пр. *Василина очепила плахту шовком ткану.* Мкр. Н. 24.

Очепля́тися, -пля́юся, -єшся, сов. в. **очепитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Цѣпляться, уцѣпиться, зацѣпиться, пристать, привязаться. Мил. 21. *Вона* (відьма) *давай на його сідать... Очепиться за його, то він і тоска її.* Драг. 71. *А діти як вчепились за шию мені, то й не вступаються.* МВ. I. *Як очепився я жити у пана, то й живу вже сьомий рік.* (Міус. окр.). *Як очепиться який біс, що на в-руні кінь ходе, то заграбує коня.* НВолын. у.

Очепури́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Очистить, привести въ порядокъ. *Очепурити двір.* Рк. Левиц.

Очерви́віти, -вію, -єш, *гл.* 1) Очервивѣть. 2) Опротивѣть, надоѣсть.

Очере́дити, -джу, -диш, *гл.* Остепенить, удержать. *Оже не очередиш* (сина), *що хоч йому роби, а не очередиш.* Кобел. у.

Очеремха, -хи, *ж.* = **Черемуха.** Мет.

Очерет, -ту, *м.* Камышъ. *Бодай тая річка очеретом заросла.* Чуб. III. 123. *Чорт сидить в очереті та полохає жабів.* Чуб. I. 106. Ум. **Очерете́ць.**

Очеретина, -ни, *ж.* Стебель камыша. *Бігли три дівчини, вирвали три очеретини.* Чуб. I. 127. Щоб тебе очеретиною зміряли! Пожеланіе смерти (отъ обычая мѣрять мертвеца камышиною). Мил. 168. Ум. **Очеретинка, очерети́ночка.** *Прямесенька як очеретиночка.* О. 1862. IV. 71.

Очеретинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **очеретина.** 2) Трубка изъ камыша.

Очеретува́тий, -а, -е. Поросшій камышемъ. *Очеретуватий степ.*

Очере́тяний, -а, -е. Камышевый. Котл. Ен. V. 8. **Очеретяний басок**. См. **Басок.**
Очеретяни́к, -ка́, *м.* Чертъ, живущій въ тростникѣ.
Очеретя́нка, -ки, *ж.* Птица: Silvia arundinacca. Вх. Пч. II. 14.
Очеркну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Обчеркнути.** *Держи мак у правій руці, обсип себе і очеркни ним себе округи там, де станеш.* Чуб. I. 85.
Очеркну́тися, -нуся, -нешся, *гл.* 1) = **Обчеркнутися.** Грин. I. 69. 2) Черкнуться, задѣть. *Як скочив я через тин, та й не очеркнувся.* Нп.
Очерни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* = **Обчернити.**
О́черт, -ту, *м.* Кругъ. **Очертом, очертою**. Кругомъ, въ кружекъ. *Очертом сідали, срібло й злато на три части паювали.* Дума. *Очертами сідали, пили да гуляли.* Макс.
О́чечко, -ка, *с.* Ум. отъ **око.** Мил. 185.
Очикну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Очнуться. *Ластівочко-перепілочко, підлетіла під оконечко: очикнися, господинечко! Коровочки потелилися.* Мет. 341.
Очиншуватися, -шуюся, -єшся, *гл.* Поселиться на чьей либо землѣ на чиншевомъ правѣ. *Очиншувались — тепер день і ніч кленуть свій дурний розум.* О. 1862. IV. 105.
Очистити, -ся. См. **Очищати, -ся.**
Очи́ська, очи́ськ, *с. мн.* Ув. отъ **очі.** *Ті очиська чорні, ті бровища аж сині.* Левиц. I. 441.
Очиток, -тку, *м.* а также *мн.* **очитки**. Раст. Sedum acre. L. ЗЮЗО. I. 173, 136.
Очиці, очиць, *с.* Ум. отъ **очі.** Глазки. *Рання пташка зубці теребить, а пізня очиці жмурить.* Ном. № 11309. *Орисі аж очиці блищать.* Св. Л. 40, 41.
Очища́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **очистити, -щу, -стиш,** *гл.* Вычищать, вычистить. *Очищаєш ти, водо явленная, новорожденного од позору.* Чуб. I. 132.
Очищатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **очиститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Очищаться, очиститься. *Жоден із прокаженних не очистився.* Єв. Л. IV. 27.
Очище́ння, -ня, *с.* Очищеніе. Ном. Єв. Мр. I. 44.
О́чі. См. **О́ко.**
Очікувати, -кую, -єш, *гл.* Поджидать, ожидать. *Пішов той, а решта сидимо, очікуємо.* Св. Л. 222. *Першого торгу не кидайсь, а другого не очікуй.* Ном. № 10520.
Очіпок, -пка, *м.* Головной уборъ замужней женщины — вродѣ чепчика. Чуб. V. 11. 424. КС. 1893. V. 283. *Знаю, що в Хіврі нема очіпка.* Ном. № 6538. Ум. **Очіпочок.** Мил. 195.
Очко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **око.** *Там то очка як терночок.* Чуб. V. 217. 2) Отверстіе въ ульѣ для пролета пчелъ. *Не стромляй палічки в очко, бо пчола вкусить.* Васильк. у. 3) Петля въ сѣти (Браун. 9) и вообще въ вязаньи. 4) Часть **начиння**. (См.). МУЕ. III. 18, 19. 5) Значекъ на картѣ. 6) Квадратъ на шахматной доскѣ. Канев. у. 7) Камешекъ въ перстнѣ. Мил. 6, 103. *Ой дав мені Іван перстінь із трьома очками.* Грин. III. 70. 8) — **волове, риб'яче**. Птица Sylvia nisoria. Вх. Пч. II. 14. 9) *мн.* очки. Растеніе: Пастушья сумка, Capsella bursa pastoris. Мнж. 88. 10). **О́чка жабині**. Растеніе: Myosotis intermedia. Вх. Пч. I. 11. См. **Вічко.** 11) **Очко́ волове**. Раст. Inula salicina. Лв. 99.
Очкове, -вого, *с.* Подать съ улья.
Очкови́й, -а́, -е́. Очковый.
Очкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Прививать щиткомъ, глазкомъ.
Очкур, -ра, *м.* 1) Шнурокъ, вдѣваемый въ штаны для ихъ поддержанія, гашникъ. Чуб. VII. 46. КС. 1893. V. 279. *Штани на йому без очкура й матні.* Стор. М. Пр. 169. *З*

переляку очкур луснув. Ном. *Били мене скілько влізло — очкур перервали.* Чуб. 2) У мѣщанъ: презрительное названіе крестьянина. *Міщанин узиває селянина —* **очкур, чубрій,** *а селянин міщанина —* **салогуб**. О. 1862. VIII. 32.

Очкурни́к, -ка́, *м.* = **Очкурня.** Шух. I. 153.

Очкурня́, -ні́, *ж.* Верхній край шароваръ зашитый широкимъ рубцемъ такъ, что въ него втягивается очкур. Чуб. VII. 416. Драг. 68. *Штани... з очкурнею.* Грин. II. 289.

Очмана, -ни, *об.* Одурѣвшій, ошалѣвшій человѣкъ. *Куди ти, очмано, лізеш?* Ном. № 2799.

Очмані́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Очумѣть. *Чи він очманів, чи що з ним діється.* Полт. у.

Очній, -я, -є. Глазной.

Очортіти, -тію, -єш, *гл.* Надоѣсть, опротивѣть. ЗОЮР. I. 164. *Уже мені очортіло красти, піду лучче хазяйнувати.* Рудч. Ск. I. 192.

Очува́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Отзываться, чувствоваться. *За молодих літ нічого й не боліло, а на старість усе вчуваеться.* Васильк. у.

Очужілий, -а, -е. Сдѣлавшійся чужимъ. *Знайшов modus vivendi з очужілими земляками.* К. ХП. 26.

Очужіти, -жію, -єш, *гл.* Сдѣлаться чужимъ.

Очуматися, -маюся, -єшся, *гл.* Прійти въ себя, очнуться. *Очумався вже в хаті.* Мир. ХРВ. 54.

Очунювати, -нюю, -єш, сов. в. **очу́няти, -няю, -єш,** *гл.* Приходить, прійти въ себя, оправиться, выздоровѣть. Г. Барв. 195. *Як поїм я його* (молока), *то здається зараз і очуняю.* Рудч. Ск. I. 133. *Оце трохи очуняв, а то було так придавило, що трохи не вмер, — кобиляче молоко п'ю.* Верхнеднѣпр. у. *Сивилла трохи очуняла.* Котл. Ен. III. 15.

Очутися, -чуюся, -єшся, *гл.* = **Очутитися 1.** Вх. Зн. 45.

Очутити, -ся. См. **Очучати, -ся.**

Очутіти, -тію, -єш, *гл.* = **Очутитися 1.** *Він і стрепенеться од того слова її і мов очутіє, заговорить до неї.* МВ. (О. 1862. I. 97).

Очухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Обтереться, стереться. Вх. *Лем.* 443.

Очухра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* = **Обчухрати.**

Очуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **очути́ти, -чучу, -тиш,** *гл.* Приводить, привести въ чувство. *А бідна княнейка сім рази зімліла... баба не пильнує паню очучати.* Гол. I. 90. *Хворий лежить як мертвий, а стали терти, то й очутили його.*

Очуча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **очутитися, -чучуся, -тишся,** *гл.* 1) Приходить, прійти въ чувство, очнуться. *Не знаю, що й робити, як. оживити губи її побілілі, як їй запомогти очутитись.* Г. Барв. 537. 2) Обнаруживаться, обнаружиться, проявляться, проявиться. *Я вже тоді взнав, як очутилось, де крадене.* Новомосковск. у. *Провалилась у ставок... так мабуть через місяць і очутилось: почали ноги крутити.* Пирят. у.

Оша́да, -ди, *ж.* и **Ошадина, -ни,** *ж.* = **Ожелест.** Вх. *Лем.* 455.

Ошаді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* О деревьяхъ: покрыться инеемъ, обмерзнуть. Желех. Вх. *Лем.* 455.

Ошалапутити, -пучу, -тиш, *гл.* Одурачить, обмануть. *У Харькові тебе швидко ошалапутять.* Волч. у.

Ошалемоні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Ошаліти.** *Ти ошалемоніла, чи що, що таке верзеш.* Лохвиц. у.

Ошалений, -а, -е. Ошалѣлый, шальной.
Ошаліти, -лію, -єш, *гл.* Ошалѣть. Чуб. I. 249. *Ой хиба б я ошаліла, щоб я тебе не любила?* Чуб. V. 378.
Ошанува́ння, -ня, *с.* Почтеніе. *Моє вшанування, ясновельможний грапе!* Рудч. Ск. II. 203.
Ошану́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Охватить. *Такий нас ошанув страх, що не знаю.* Грин. Изъ устъ 93.
Ошану́тися, -нуся, -не́шся, *гл.* Обмануться. *Чи добре що купив? — Ба, де там — ошанувся.* НВолын. у.
Ошанцювати, -цюю, -єш, *гл.* Обнести, укрѣпить окопами.
Ошанцюватися, -цююся, -єшся, *гл.* Окопаться, засѣсть.
Ошара, -ри, *об.* Оборвышъ. Харьк. у.
Ошарпанець, -нця, *м.* Оборванецъ.
Ошарпати, -паю, -єш, *гл.* = **Обшарпати.**
Ошатний, -а, -е. Нарядный, хорошо одѣтый. *Дивітесь, люде добрі, який я зодягний та ошатний.* Г. Барв. 346.
Ошатно, *нар.* Нарядно. *Хоч не ошатно, та здатно.* Ном. № 11251.
Ошахра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* = **Обшахрати.** О. 1861. VI. 76. *Мислить все когось ошахрать.* О. 1861. VI. 75.
Ошахрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Ошахрати.**
Ошварь, -рю, *м.* = **Обаполокъ.** Желех.
Ошелест, -сту, *м.* = **Ожелест.** Вх. Уг. 256.
Ошемо́ніти, -нію, -єш, *гл.* Лишиться сознанія. *Мене як ударили, то я ошемонів.* Екатериносл.
Ошепу́лити, -лю, -лиш, *гл.* Оглушить ударомъ. *Та він його дрюком як ошепулив — то довгенько таки попослухав чмелів.* Кіев. у.
Ошешелитися, -люся, -лишся, *гл.* Оборваться и упасть съ высоты. Лохвиц. у.
Ошиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* **Страх ошиба́є (кого́)**. Дѣлается страшно (кому). О. 1862. VII. 40. *Страх мене ошибав, про таке думаючи.* Г. Барв. 298.
Ошийник, -ка, *м.* Подзатыльникъ. *За кожним ступнем брав по парі ошийників, а тамті два, що вели, дали ще по одному, що аж носом запоров у сінці.* Св. Л. 298.
Ошийок, -йка, *м.* 1) Шея сверху. Под. г. 2) Узкая часть мѣшка въ рыболовномъ сакѣ. Шух. I. 224.
Оши́мок, -мка, *м.* Кусокъ хлѣба. *Наламала ошимків.* Лохвиц. у.
Ошкульно, *нар.* Обидно? *Послали мене сир продавать, то я мисочку по 2 копійки й оддаю. Далі думаю: ошкульно буде по дві, та й стала по 3 коп. продавать.* Лохвиц. у.
Ошмали́ти, -лю, -лиш, *гл.* = **Обшмалити**. Котл. Ен. III. 56.
Ошмарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Обшмарувати.**
Ошморгати. См. **Ошморгувати.**
Ошморгнути. См. **Ошморгувати.**
Ошморгувати, -гую, -єш, сов. в. **ошморга́ти, -га́ю, -єш, одн. в. ошморгну́ти, -гну́, -не́ш,** *гл.* = **Обшморгувати, обшморгати, обшморгнути.**
Ошмульга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Обшморгати.** *Так він* (мотузок) *обшмульгав його молоде, ніжне тіло.* Левиц. Пов. 236.

Ошпарити. См. **Ошпарювати.**

Ошпарювати, -рюю, -єш, сов. в. **ошпарити, -рю, -риш,** *гл.* = **Обшпарювати, обшпарити.**

Ошпе́тити, -чу, -тиш, *гл.* Обезобразить.

Ошуканець, -нця, *м.* Обманщикъ.

Ошука́ння, -ня, ошуканство, -ва, *с.* Обманъ, мошенничество. *Не знала вона бідна, що то воля була не милосердної цариці, а ошуканство дряпіжних єзуїтів.* Стор. МПр. 71.

Ошукати, -ся. См. **Ошукувати, -ся.**

Ошукач, -ча, *м.* = **Ошуканець.**

Ошукувати, -кую, -єш, сов. в. **ошука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Обманывать, обмануть. Чуб. I. 170. *Не йми віри запорожцям — вони тебе у очевидьки ошукують* К. ЧР. 301. *Чи він продає, чи він купує, то все не на користь собі, усяке його ошукає, аби хто схотів.* МВ. II. 21.

Ошукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **ошукатися, -ка́юся, -єшся,** *гл.* Обманываться, обмануться. Грин. III. 161. *Хоч і ошукаюся, та там, де всі люде.* Ном. № 10774.

Ошу́рка, -ки, *ж.* Металлическіе опилки.

Ошуста, -ти, *м.* Обманщикъ, плутъ.

Оща́да, -ди, *ж.* 1) Бережливость. 2) Пощада. К. ПС. 61.

Ощадний, -а, -е. Бережливый, экономный.

Ощадність, -ности, *ж.* Бережливость.

Ощадно, *нар.* Бережливо, экономно.

Ощадок, -дку, *м.* Остатокъ, остальное. *Обрубав скільки, ще ощадок добрий.* Мирг. у. До ощадну. До тла, окончательно.

Ощадити. См. **Ощажати.**

Ощажа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **ощади́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* 1) Беречь, сберегать, сберечь. *Хліб на Петрівку ощажай.* Ном. № 464. 2) Щадить, пощадить, жалѣть. *Царь Наливай не ощадить і брата.* К. ЦН. 238. *Мені оце казав кум, що у його якийсь біс випас ячмінь: не ощажаютъ один одного й ваші барвінчане.* Лобод.

Ощенити́ся, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* О собакахъ: ощениться.

Ощеп, -пу, *м.* Срубъ. *Роблять хату або в ощеп, або в шули.*

Още́пина, -ни, *ж.* Въ выведенной деревянной постройкѣ каждое изъ четырехъ бревенъ, положенныхъ сверхъ стѣнъ и связанныхъ въ углахъ; на ощепинах утверждаются потолокъ и крыша. Чуб. VII. 378.

Ощепи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* — **хату**. Положить **ощепини**. Рк. Левиц.

Ощіп, ощéпу, *м.* = **Ощепини.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ощіпок, -пка, *м.* Плоскій прѣсный хлѣбъ. (Угор.). Вх. Зн. 45.

Оюн, -на́, *м.* Вьюнъ. *Вертиться як оюн в ополонці.* Ном. № 3124.

П.

Пабородки, -ків, *м. мн.* 1) У стариковъ: складки отвисшей кожи подъ подбородкомъ. 2) Монисты у индюка на шеѣ.

Пава, -ви, *ж.* 1) Пава, самка павлина, Pavo. *Похожає як пава.* Ном. № 2483. 2) Перья павлина. *Люде у файних кресаних з павами.* Гн. II. 72. Ум. **Павонька, павочка.**

Пави́дло, -ла, *с.* Родъ густого варенья изъ растертыхъ ягодъ или яблокъ.

Павиний, -а, -е. Павлиній. *Тоді я, мати, прийду до вас, як павине пір'я на спід потоне.* Чуб. V. 881.

Пави́ч, -ча, *м.* 1) Павлинъ-самецъ. *Ручку з ручкою зчепивши, мов павич і пава, йшли із церкви молодії, роду честь і слава.* Мкр. Н. 2) *мн.* Родъ вышивки на женской сорочкѣ. Чуб. VII. 427.

Павичевий, -а, -е. Относящійся къ павлину.

Пави́чка, -ки, *ж.* Самка павлина. См. **Пава.** *Впрягла в ґринджолята павичку.* Котл. Ен.

Павідь, -воді, *ж.* Половодье. Левч. 137.

Павіко, -ка, *с.* Вѣко глаза. Вх. Лем. 445.

Павічайка, -ки, *ж.* = **Павіко.** Вх. Уг. 257.

Павкати, -вчу, -чеш, *гл.* О перепелѣ: кричать. Вх. Лем. 446. См. **Підпідьомкати.**

Павлик, -ка, *м.* 1) Улитка садовая. Helix. *Павлику-равлику, вистав ріжки на чотирі стежки.* 2) Кружка глиняная. Лохв. у. 3) Обувь изъ цѣльнаго куска кожи (б. ч. свиной), загнутаго въ видѣ башмака или туфли. Вас. 162.

Павовий, -а, -е. Павлиній. *Із столика бере да вінок плете, швовий вінок, чистий барвінок.* Чуб. III. 302.

Паволоч, -чі, *ж.* = **Волока 1.** *Найшов він постоли золоті і срібні паволоці.* Чуб. II. 97. Ум. **Паволоченька.**

Павонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **пава.**

Паворожка, -ки, *ж.* Насѣк. Coccinella, божья коровка. Вх. Лем. 445. См. **Сонечко.**

Павороз, -за, *м.* У вьющихся растеній: прицѣпа. Угор.

Павочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пава.**

Павпри́ця, -ці, *ж.* Желѣзная пластинка съ четырехугольнымъ отверстіемъ по срединѣ; она вставляется въ нижнюю часть верхняго мельничнаго жернова; въ отверстіе входитъ конецъ веретена шестерни. Черниг. у.

Павук, -ка, *м.* 1) Наукъ, Arachnea. — **волоський**. Тарантулъ. Вх. Пч. I. 7, 16. 2) = **Павич.** Черниг. у. 3) — **летючий**. Бабочка мертвая голова. Драг. 12. Ум. **Павучок.**

Павуковий, -а, -е. Пауковый.

Павун, -на, *м.* 1) = **Павич.** Вх. Зн. 46. 2) Павлиное перо. Шух. I. 128.

Паву́р, -ра, *м.* = **Павич.** Вх. Лем. 446.

Павуриця, -ці, *ж.* = **Павичка.** Вх. Лем. 446.

Павурка, -ки, *ж.* = **Павуриця** = **Павичка.** Вх. Лем. 446.

Павутина, -ни, *ж.* Паутина. Чуб. V. 819.

Павутиння, -ня, *с. соб.* = **Паутина.** *На бабине літо павутиння літа.*

Павути́ця, -ці, *ж.* Раст. Convolvulus arvensis. Вх. Пч. I. 9.

Павучи́на, -ни, *ж.* = **Павутина.** Гн. I. 99.

Павучок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **павук.** 2) *мн.* Раст. Nigella damascena. Вх. Пч. II. 33.

Пав'яний, -а, -е = **Павовий.** Гол. Од. 73. *Звіяли вінець, вінець пав'яний, звіяли його в тихий Дунаєць.* Чуб. III. 302.

Пагілля, -ля, *с.* Тоненькія вѣточки.

Пагін, -гону, *м.* Побѣгъ, ростокъ, отпрыскъ. Ум. **Пагонець, пагінчик.** *Од доброго коріня добрий і пагонець одійде.* Ном.

Пагністки, *мн.* Родъ растенія. КС. 1893. VII. 80.

Пагніст, -ностя, *м.* Ноготь. О. 1861. XI. Св. 62. *Добра ні на пагніст.* Св. Л. 281.

Паговіння, -ня, *с.* = **Пагоння.**

Пагонець, -нця, *м.* Ум. отъ **пагін.**

Пагоння, -ня, *с.* Соб. отъ **пагін.**

Пагорок, -рку, *м.* Пригорокъ. *Стоїть панна на пагурку в червонім каптурку.* Ном. № 163, стр. 295.

Пагуба, -би, *ж.* 1) Пагуба, гибель. *Од пагуби тебе хранить, щедротами вінчає.* К. Псал. 232. 2) Губитель. *Клякай, сповідайся ти, пагубо! — каже священник* (розбійникові). Гн. II. 143.

Пад, паду, *м.* 1) Низкое мѣсто? *Закувала зозулина в саду на паду.* Мил. 137. 2) *мн.* Террасы Херс. г.

Падалець, -льця, *м.* = **Веретільник**, Anguis fragilis. Вх. Пч. I. 16.

Падалиця, -ці, *ж.* 1) Осыпавшіеся плоды, высыпавшееся зерно. 2) Растеніе, выросшее изъ **падалиці 1**. 3) Родъ ужа? гадюка? Чуб. I. 65.

Падалишний, -а, -е, падалишній, -я, -є. 1) Выросшій изъ высыпавшагося зерна или сѣмени. *Падалишнє жито.* 2) Незаконнорожденный. *Андрій з падалишних.* Харьк. г.

Падальник, -ка, *м.* = **Падалець.** Вх. Пч. II. 16.

Падалюк, -ка, *м.* = **Падалець.** Вх. Пч. II. 16.

Падання, -ня, *с.* Паданіе; паденіе. *Падання і вставання.* Єв. Л. II. 34.

Падати, -даю, -єш, *гл.* 1) Падать. 2) Опадать; выпадать. *Казав єси, листоньку, що не будеш падати.* Лукаш. *Падають у скотини зуби.* Грин. I. 16. 3) О перьяхъ, о шерсти: падать, линять. 4) О скотѣ: падать, дохнуть отъ заразы. *Як став у нас скот падать, дак нехай Бог милує, як здорово падав.* Грин. I. 98. 5) Ухаживать. *А коло дитини так і пада, ніби мати.* Шевч. 6) **Ні сіло, ні пало**. Ни съ того, ни съ сего. *Ні сіло, ні пало, дай, бабо, сала.* Ном.

Падатися, -даюся, -єшся, *гл.* = **Падати 5.** *Дуже любила надаться коло нас.* Сим. 231.

Падатоньки, *гл.* Ум. отъ **падати.** *Ой ти казав, кленовий листоньку, що не будеш падатоньки.* Нп.

Падворок, -рку, *м.* Усадьба въ предмѣстьѣ города. Ворон. г.

Падиволос, -са, *м.* Раст. а) Equisetum arvense. Шух. I. 20. б) Equisetum silvaticum. Шух. I. 21.

Падина, -ни, *ж.* Падь, небольшая круглая долина.

Падистий, -а, -е.? *Падиста річка.*

Падичій, -чія, *м.* Водопадъ. Мнж. 188.

Падіж, -жа, *м.* Падежъ. *Падіж на овечок.* Харьк. у.

Паділ, -долу, *м.* Долина, юдоль.

Падкати(-ся), -каю(-ся), -єш(-ся), *гл.* Хлопотать, ухаживать, заботиться, печься о комъ изъ любви къ нему. *Мати падкає за дочкою.* Рк. Левиц. *Падкається хазяїн коло*

коней, бо любе коні. Рк. Левиц. *Чого се ви, Катре, так падкаєтесь без спочинку?* МВ. (6. 1862. III. 62).

Падковитий, -а, -е. Усердный, ревностный. *Падковитий до худоби, до хазяйства.* Рк. Левиц.

Падкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) = **Падкати.** *Падкує коло хазяйства.* Рк. Левиц. 2) Жаловаться, горевать. *Приходить циган, як возьме падкувати: що ж пан мені скаже? що ти мені наробив?* Гн. I. 103.

Падкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* — **за ким**. Заботиться о комъ. *Дід падкується за унуком.* Рк. Левиц.

Падло, -ла, *с.* 1) Падаль. 2) Бранное слово.

Падлюка, -ки, *ж.* 1) Ув. отъ **падло.** 2) *м.* Подлецъ. *А який він чоловік? — Ат, падлюки шматок.* Зміев. у.

Падлючний, -а, -е. Подлый, испорченный. *От падлючні діти: понехтували хлоп'я, — я́к побили!* Зміев. у.

Падолист, -ту и -та, *м.* = **Листопад 2.**

Падонько, -ка, *м.* Судьба (несчастная). Желех.

Падчереня́, -ня́ти, *с.* Ребенокъ падчерица. *Щоб мені молодій конопель не брать і білих ручок не драть на чужії діти, на падчеренята.* Чуб. III. 192.

Падчерка, падчірка, -ки, *ж.* Падчерица. *Да не жаль мені теї падчерки.* Чуб. III. 486.

Падь, -ді, *ж.* 1) = **Падина.** 2) Падежъ скота. Черк. у. 3) Медвяная роса, причиняющая болѣзнь колосьевъ. Балт. у. *Падь пала* (шкодлива на хліб роса). Ном. №585. 4) На мене падь пала. На меня стихъ нашелъ. *У всіх дружечок плетена коса, а на мене така падь пала, що я свою косу розчесала.* Лукаш. 167.

Пажера, -ри, *об.* Обжора. *Як добрий, то дасть і другому тієї калити, а як такий лукавий та пажера, то і сам ззість, нікому не дасть.* Уман. у.

Пажерливий, -а, -е. Обжорливый. *Коні, сказано, худобина пажирлива.* О. 1861. X. 52.

Пажила, -ли, *ж.* ? *Вишептати* (уроки)... *од жил... од пажил...* Мнж. 152. *Прибудь же і моїй корові... в жили і в пажили.* Грин. II. 31.

Паз, -зу, *м.* Пазъ. Мнж. 138.

Пазати, -заю, -єш, *гл.* — **коло кого**. Возиться съ чѣмъ, кѣмъ, хлопотать, заботиться о чемъ, комъ, досматривать что, беречь. *Чоловік і батько лежать хворі, а ти все коло їх пазаєш.* Волч. у.

Паздеристий, -а, -е. Растрескавшійся; щекастый. Вх. Лем. 446.

Паздерити, -рю, -риш, *гл.* 1) Очищать отъ кострики. Вх. Зн. 46. Фр. Пр. 178. 2) Разбивать въ щенки, разрывать въ клочки. Вх. Лем. 446.

Пазде́рник, -ка, *м.* Октябрь.

Паздір, -ра, *м.* Содранное лыко или кострика.

Паздір'я, -р'я, *с.* Кострика. Вх. Зн. 46. *Прядівце чесала... паздір'я відпадує.* МУЕ. III. 51.

Пазина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* = **Пазити.** Вх. Зн. 46.

Пазити, -зю, -зиш, *гл.* = **Пазати.** *Пазь своє!* Шух. I. 32.

Пазови́тий, -а, -е. Заботливый, хлопотливый, старательный. *До всього прикидлива і пазовита така.* Г. Барв. 526.

Пазілки, па́золки, -ків, *м. мн.* Зола, выбрасываемая послѣ бученья. Мирг. у. *Василева шати саме пазолки з хати виносила та й дивиться, де б той попіл викинути.* Г. Барв. 382.

Пазоли́на, -ни, *ж.* = **Печина.** Вх. Лем. 446.

Пазолки. См. **Пазілки.**

Пазорь, па́зурь, -ря, *ж.* 1) Коготь. *Кіт думав, що то миш, — як ухопиться за хвіст пазурями.* Рудч. Ск. I. 23. 2) Ноготь. Гн. I. 79.

Пазуха, -хи, *ж.* 1) Пазуха. *Не грій гадюку в пазусі, бо вкусить.* Посл. *А воно, як янголятко, нічого не знає, маленькими ручицями пазухи шукає.* Шевч. 74. 2) См. **Ґельґів, сокира**. Шух. I. 175, 176. 3) На большой лодкѣ, называемой **дуб** — помѣщеніе для пассажировъ и груза. Вас. 151. Ум. **Пазушка.** *Нарвали повнісінькі пазушки огірків.* Левиц.

Пазуши́на, -ни, *ж.* 1) Удареніе на 1-мъ слогѣ. Разрѣзъ пазушный въ сорочкѣ. Гол. Од. 43. 2) Удареніе на 3-мъ слогѣ = **Пазуха 1.** *Заложи ручину за пазушину, одірви од серденька злую гадину.* Чуб. V. 420.

Па́зушшя, -шя, *с.* Пазуха, мѣсто за пазухой. *Буде й голому поза пазушшю.* Ном. № 7664.

Пай, паю, *м.* 1) Пай, доля, часть. *Вилітайте, сірі птахи, на базарь до паю.* Шевч. 2) Счастье, удача. *Куди не кидать, так ні: нема паю.* Лебед. у. Ум. **Пайок.** Котл. Ен. V. 47.

Пайда, -ди, *ж.* 1) Приношеніе, благодарность. *А попові у піст, саме, значить, пайда йшла.* Харьк. г. 2) Удача. *Як нема пайди, то и з хати не йди.* Волч. у.

Пайди́ти, -дить, *гл. безл.* Везти, удаваться. Ном. № 375. *Такому господареві пайдитиме у господарстві.* Ном. № 13414. *Жому не пайдить на коні, а на воли пайдить найбільш.* Кіев. у.

Пайка, -ки, *ж.* Паекъ, часть. *Я ті шкури не зіпсую, свою пайку відбатую.* Чуб. V. 1173. *Як зароде Бог гліба, то й ваша пайка буде, хоч і не орали-сте.* Каменец. у.

Пайматка, -ки, *ж.* = **Пані-матка.**

Пайматуся, -сі, *ж.* Ласк. отъ **пайматка**. *Такої б ради, пай матусю, ми і згадати не могли.* Котл. Ен. II. 29.

Пайматчин, -на, -не = **Паніматчин.** *В пайматчину одігся бронь.* Котл. Ен. VI. 74.

Пайок, -йка, *м.* Ум. отъ **пай.**

Пайстра, -ри, *ж.* = **Вибійка.** КС. 1893. XII. 447.

Пайстровий, -а, -е = **Вибійчаний.** *Штани пайстрові.* О. 1861. X. 30.

Пак. Частица, вставляемая въ рѣчь въ значеніи отчасти подобномъ русскому «бишь». *Як пак його звуть? А де ж Ганна, Катерино? Я пак і байдуже.* Шевч. 117. *Я пак і забув те зробити, що ви мені казали.* Кобел. у. *Оттак пак! Іще що вигадай!* Ком. II. 3.

Пакати, -каю, -єш, *гл.* Курить. *Пакає люльку.* Вх. Зн. 46.

Пакелат, -та, *м.* Родъ головного женскаго убора. *Дали ми тя* (молоду), *дали в той перловой парті, тепер тя найдеме в білім пакелаті.* Угор. Гол. IV. 441.

Пакіл, -кола, *м.* Колышекъ, колъ. Вас. 147. *Пакіл щось у житі забило, як орало чи що, — так я оце й косу зломив.* Кобел. у.

Пакілля, -ля, *с. соб.* Колья. *Німота поморилась після дороги, поприпиняла до пакілля коней і лягла спать.* Драг. 422.

Пакінь, -коня, *м.* Плохой конь, кляча (въ сказкѣ). Рудч. Ск. II. 16.

Пакісливий, -а, -е. Пакостный. НВолын. у.

Пакісний, -а, -е = **Пакісливий.**

Пакість, -кости, *ж.* Пакость. Алв. 24. *Чорте, де йдеш? — Болота палити. — Не буде горіти! — Добре мені пакість зробити.* Ном. № 3120.

Паклен, -ну, *м.* Раст. Acer campestre L. ЗЮЗО. I. 109.

Паклу́н, -на, *м.* Раст. Teucrium polium L. ЗЮЗО. I. 138.

Пакнути, -ну, -неш, *гл.* одн. в. отъ **пакати**. *Тільки раз собі пакнув* (люльки). Рудан. I. 79.

Пакоси, -сів, *м. мн. ? Стара за білі пакоси вхопилась.* К. МБ. III. 260.

Пакосний, -а, -е = **Пакісний.**

Пакосник, -ка, *м.* Пакостникъ. К. ЧР. 245.

Пакта, -тів, *мн.* Договоръ, условіе. *Їздили козаки дякувати Богу за свою велику побіду над ляхами та за вимушені в ляхів пакта.* К. Кр. 12.

Пакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Укладывать, упаковывать.

Пакуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Укладываться, упаковываться.

Пакунок, -нку, *м.* 1) Тюкъ. 2) Дорожныя вещи, дорожные узлы и пр. *Ціла низка жидів провожала нас через річку, силоміць переносячи наші пакунки.* Г. Барв. 28.

Пакут, -та, *м.* Пучекъ, связка. Мнж. 188.

Паламаре́нко, -ка, *м.* Сынъ пономаря.

Паламарів, -ре́ва, -ве. Принадлежащій пономарю.

Паламарівна, -ни, *ж.* Дочь пономаря.

Паламарка, -ки, *ж.* Жена пономаря. *Скажу Гальці й титарівні, скажу й паламарці.* Чуб. III. 179.

Палама́рня, -ні, *ж.* Особое отдѣленіе, помѣщеніе для пономаря.

Паламарський, -а, -е. Пономарскій.

Паламарчин, -на, -не. Принадлежащій женѣ пономаря. *Дивлюсь на племінників паламарчиних.* О. 1862. V. 53.

Паламарчук, -ка, *м.* Молодой пономарь. Св. *Л.* 37.

Паламарь, -ря, *м.* Пономарь.

Паламарювати, -рюю, -єш, *гл.* Быть пономаремъ. Ном. № 9694. Сим. 174.

Паланка, -ки, *ж.* 1) Небольшое укрѣпленіе, обнесенное частоколомъ. Рудч. ЧП. 252. Пот. III. 15. 2) У запорожцевъ: полковое укрѣпленіе, мѣсто пребыванія полковника съ другими должностными лицами полка, а также и округъ полковой. Рудч. ЧП. 252. *Ходімо у паланку до військового судді, — нехай він нас розсудить.* Стор. I. 32. 3) Печь въ косарскомъ таборѣ.

Пала́ння, -ня, *с.* Пыланіе. *На вдержу в серці полум'я-палання.* К. МБ. XI. 146.

Палата, -ти, *ж.* Палата, дворецъ, барскій домъ. *Нащо батько, мати, високі палати, коли нема серця з серцем розмовлять.* Шевч.

Пала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* 1) Пылать. *Круг неї полум'я палало.* Котл. Ен. I. 38. *Восковая свічка цілу ніч палала.* Грин. III. 690. *Лютим огнем, яростію палають без міри.* Чуб. V. 448. 2) Пылать, страстно рваться. *Він палає продати воли, а тут купця нема.* Волч. у. 3) Очищать ошелушенное зерно (проса, ячменя, гречи) отъ шелухи или зерна подсолнечника отъ пустыхъ и пр. встряхивая ихъ особымъ образомъ въ корытцѣ, отчего легкія части отдѣляются въ верхній слой и отлетаютъ. Черниг. у. См. **Опалати.**

Палахкоті́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Горѣть, вспыхивая. *Свічка палахкотить.* НВолын. у. 2) Пышать, обдавать жаромъ, пылать. *Дитина така гаряча, так і палахкотить від неї.* НВолын. у. *Най погляну на ті личка, що палахкотять.* Рудан. І. 19.

Палахну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Вспыхнуть. *Іван палахнув наче та поломінь.* Федьк. *Віхтем піднялося полум'я вгору, — палахнуло на всю хату.* Мир. Пов. І. 115.

Палац, -цу, *м.* Дворецъ. Чуб. II. 57. *Прийшла туди, у палац царський.* Рудч. Ск. II. 50.

Палаш, -ша, *м.* Палашъ. О. 1862. X. 2. *В правій руці, палаш держе.* Гол. І. 99. *Палашем посік того змія.* Чуб. II. 179.

Палга, -ги, *ж.* Плита. Угор.

Палговатий, -а, -е. Слоистый, плитообразный. Угор.

Палений, -а, -е. 1) Жженый, горѣлый, сожженный. *Через тиждень і не пізнаєш паленого степу, — як рута зеленіє.* Греб. 401. 2) Вспыльчивый; гнѣвный. *Запримітивши, що Грицько палений, мерщі висунула борщ з печі і постановила коло його.* Мир. Пов. І. 160.

Паленина, -ни, *ж.* Выжженное мѣсто.

Палени́ця, -ці, *ж.* 1) = **Паленина.** Вх. Лем. 446. 2) Печеная прѣсная лепешка. Фр. Пр. 137.

Паленка, -ки, *ж.* Водка. Галиц. *Жеби м'я не біяв, паленку не піяв.* Гол. II. 222. Ум. **Паленочка.**

Палення, -ня, *с.* 1) Сожиганіе. 2) Выжиганіе, обжиганіе. Шух. І. 261.

Паленча́рня, -ні, *ж.* Винокурня. Желех.

Паленя́, -ня́ти, *с.* = **Паляничка.** Вх. Зн. 46. Родъ овсянаго хлѣба. *У ступні стовче вовес, місит паленя і їст.* Гн. І. 7. См. **Палянка 2.**

Палети́ця, -ці, *ж.* Палица, палка. *А я собі на думці: ой коли б він палетицею не вдарив.* Конотоп. у. *Не витече в його розуму таку палетицю зробити.* Конотоп. у.

Палець, -льця, *м.* 1) Палецъ. *Ламай собі білі руки, та не зломи пальця.* Чуб. V. 265. 2) Зубецъ на зубчатомъ колесѣ, кулакъ въ колесѣ. Мик. 481. Ум. **Пальчик, пальчичок.** *Ой кивали молодиці пальчиком на мене.* Чуб. V. 652. **На пальчиках**. На цыпочкахъ. *Ой вийшла вельможна на пальчиках тихо.* Чуб. V. 1071.

Пале́чний, -а, -е. О колесѣ: зубчатый или съ кулаками. Мик. 481. *Палешне колесо.* Міус. окр. Черниг. у.

Паливо, -ва, *с.* Топливо. О. 1861. X. 57. *Нема палива, хоч замерзай у хаті.* Подольск. г.

Паливода, -ди, *м.* Сорвиголова. *Ти знаєш, він який суціга, паливода, і горлоріз.* Котл. Ен. І. 8.

Пали́ґа, -ґи, *ж.* 1) Большая палка. Вх. Зн. 47. 2) Крыша въ шахтномъ ходѣ. Вх. Зн. 46.

Пали́копа, -пи, *м.* День св. Пантелеймона (27 іюля). Маркев. 17.

Палимо́н, -на, *м.* Большая палка. Мнж. 188. *Гляди лишень, гадючий сину, щоб я тобі часом палимона не дав.* Староб. у.

Палисвіт, -та, *м.* = **Паливода.** Левч. 153.

Палити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Жечь, сожигать. *Солому палять і зілля варять.* Чуб. V. 431. 2) Топить. *Ой пали, мили, кам'янії груби.* Чуб. V. 737. 3) Обжигать (кирпичъ, глиняную посуду, известь). 4) Курить. *Люлечки палити.* Грин. III. 652. 5) Палить, стрѣлять. *Як узяв джура та узяв малий з пистолів палити.* Мет. 401.

Пали́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* 1) Жечься. 2) Горѣть. *У грубі вже палиться.*

Пали́хвіст, -хвоста, *м.* Пт. = **Горихвіст.** Вх. Пч. II. 12.

Палиця, -ці, *ж.* Палица, палка. Шух. I. 129. *Таке корячкувате* (дерево), *що й на палицю не вибереш.* Рудч. Ск. II. 7. Ум. **Палічка.**

Палій, -лія, *м.* 1) Поджигатель. *Він палій, бо підпалив жида.* Екатериносл. у. 2) = **Паликопа.** ХС. I. 77.

Палійка, -ки, *ж.* Поджигательница. Желех.

Палінка, -ки, *ж.* = **Паленка.** Вх. Уг. 257. *Руки, ноги гріти, палінки ся напити.* Гол. Ум. **Паліночка.**

Палі́ння, -ня, *с.* Сжиганіе. Гн. II. 219.

Паліночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **палінка.**

Палінчарня, -ні, *ж.* Винокурня. Вх. Уг. 257.

Паліпля, -лі, *ж.* Горящая солома, уголья. Угор.

Паліток, -тку, *м.* Хорошее, благопріятное урожаю лѣто. *І гречки родять під паліток.*

Палітра, -ри, *ж.* Палитра. Кв. I. 127.

Палічка, -ки, *ж.* Ум. отъ **палиця.**

Паліччя, -чя, *с. соб.* Палки. Мнж. 169.

Палія, -лії, *ж.? У городі шевлія, а на шевлії палія, а на палії ластівка звила собі гніздечко.* Грин. III. 534.

Палка, -ки, *ж.* 1) Палка. *Варувався кия, та палкою дістав.* Ном. № 3967. 2) Шишка (на болотныхъ растеніяхъ). 3) Стебель безъ колоса. Ум. **Палочка.**

Палки́й, -а́, -е́. 1) Горючій, удобосгараемый. *Березові дрова дуже палкі.* 2) Вспыльчивый, горячій. *Палкий був чоловік наш піп, але й правда була.* Каменец. у. 3) Пылкій. *До роботи палка.* Г. Барв. 424. Ум. **Палке́нький, палкесенький.**

Палко, *нар.* 1) Горюче, жарко. *Дрова горять палко.* 2) Вспыльчиво. 3) Пылко.

Палочник, -ка, *м.* Раст. Typha angustifolia L. ЗЮЗО. I. 140.

Палуб, -ба, *м.* = **Палуба 1 — 3.** Ум. **Палубе́ць.**

Палуба, -би, *ж.* 1) Повозочная крыша, повозка съ верхомъ. 2) Крыша улья. Подольск. г. 3) Крытый столикъ на базарѣ для продажи товаровъ. 4) Дуплистый пень. Вх. Лем. 446. 5) Пустота, впадина. Вх. Лем. 446. Ум. **Палубна.**

Палубе́ць, -бця́, *м.* Ум. отъ **палуб.**

Палубчастий, -а, -е. О возѣ: крытый. *Віз критий, палубчастий.* МВ. II. 198.

Палука, -ки, *ж.* = **Лука.** *Викосили всі палуки.* Гол. IV. 208.

Палустень, -стня, *м.* Краюха. *Хліба палустень як іззім, дак і ні гадки на цілий день.*

Паль, -лю, *м.* См. **Сапіна.** Шух. I. 176.

Палькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Обозначать колышками. Вх. Зн. 46.

Пальма, -ми, *ж.* Раст. Пальма. Морд. Оп. 63. *Не буде він, мов пальма, зеленіти.* К. Іов. 34.

Пальмовий, -а, -е. Пальмовый. *Під пальмовим деревом.* Левиц. *Побрали віття пальмове.* Єв. I. XII. 13.

Пальовиско, -ка, *с.* = **Паливо.** Вх. Зн. 46.

Пальок, -лька, *м.* 1) = **Палець 2.** Шух. I. 103. 2) См. **Деркач.** Шух. I. 166.

Пальо́нка, -ки, *ж.* = **Паленка.** *Пальонки кубком підкрепився.* Котл. Ен. V. 50.

Пальча́к, -ка, *м.* Шестикъ. Вх. Зн. 46.

Пальча́тка, -ки, *ж.* Перчатка. *Де се ти найшов такі пальчатки?* Сумск. у. (Испорченное русское: перчатка?).

Пальченя́, -ня́ти, *с.* Пальчикъ. *Взявши за ручку, цілувала малі пальченята.* Мир. Пов. II. 86.

Пальчик, -ка, *м.* 1) Ув. отъ **палець.** 2) *мн.* Въ орнаментѣ при раскрашиваніи посуды или печей: три короткія линіи рядомъ. Вас. 184. Kolb. I. 156. 3) *мн.* Раст. Geranium sylvaticum. Вх. Пч. I. 10.

Палюга, -ги, *ж.* Ув. отъ **палка.** *Ой не бий мене, мати, товстою палюгою.* Нп. *Спороли батогами, а, за вислугу пилюгами.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 85).

Палюх, -ха, *м.* 1) Палецъ. Ном. № 9266. 2) Большой палецъ. Вх. Пч. I. 14. 3) Столбъ. См. **Струнка.** Шух. I. 192, 194. 4) Клочекъ пакли, оческа, который сжигаютъ при гаданьѣ наканунѣ дня св. Андрея (29 ноября). Вх. Зн. 46.

Палючий, -а, -е. Жгучій. *Палюча горілка.* НВолын. у. *Уже на коневі і хвіст обгорів, такий то палючий той змій.* Рудч. Ск. II. 118. *Терпіти... од літньої спеки палючої.*

Паля, -лі, *ж.* 1) Свая. Ном. № 1232. *Поженуть чоловіка п'ятнадцять палі бить.* ЗОЮР. I. 75. *Посеред ставу вбито чотирі палі товстеньких.* Кв. II. 85. **Палю забивати**. Кромѣ прямого значенія: сильно выпивать, напиваться пьянымъ. *Не за кожним разом таку палю забивали, хоча й на сухо ніхто не виїзджає.* Св. Л. 60. 2) Колъ. **На палю вбивати**. Сажать на колъ. 3) Дѣтск. **Палка**. 4) Ударъ линейкой по рукѣ. **Палі дати**. Ударить линейкой по ладони.

Паля́, -ля́ти, *с.* = **Паленя.** Ум. **Палятко.** Вх. Лем. 446.

Паляни́ця, -ці, *ж.* Родъ булки, хлѣбъ изъ пшеничной муки, или изъ пшеничной, смѣшанной съ другою. Чуб. VII. 444. *Паляниця — хлібові сестриця.* Ном. № 12335. *Живе собі з молодицею та їсть книші з паляницею.* Рудч. Ск. I. 4. Ум. **Паляничка.**

Паляни́чити, -чу, -чиш, *гл.* Печь **паляниці**? Встрѣчено въ слѣд. пословицѣ: *Так вже його піч спекла, так його паляничить.* Ном. № 2131.

Паляничка, -ки, *ж.* Ум. отъ **паляниця.**

Паляни́шниця, -ці, *ж.* Женщина, пекущая и продающая **паляниці**. *Піднялись на місто йти бублейниці, палянишниці.* Кв. I. 132. *Рішив стати під церквою біля бублейниць, палянишниць і крамарів з медяниками.* О. 1862. IX. 64.

Палянка, -ки, *ж.* 1) = **Паленка.** 2) Маленькая лепешка изъ овсяной муки. Вх. Лем. 446. См. **Паленя.**

Паляр, -ра, *м.* Винокуръ. Вх. Лем. 446.

Паля́рня, -ні, *ж.* Винокурня. Вх. Лем. 446.

Памеги, -гів, *м.* Облака. Волын. г.

Памнята́ти, -та́ю, -єш, *гл.* = **Пам'ятати.**

Памнятущий, -а, -е = **Пам'ятущий.** *Бог памнітущий.* Фр. Пр. 70.

Памолодок, -дка, *м.* = **Памолодь 1.** Вх. Зн. 46.

Памолодь, -ді, *ж.* 1) Молодые побѣги. НВолын. у. 2) Молодое поколѣніе. *Твій рід і плід розмножиться на світі і памолодь кругом тебе ростиме.* К. Іов. 13.

Памолоток, -тку, *м.* Цвѣтная метелка, цвѣторастеніе въ видѣ метелки, panicula.

Паморозь, -зі, *м.* Иней. *Хати, вже помазані й побіляні, сяли під памороззю на сонці.* Г. Барв. 122.

Па́морока, -ки, *ж.* 1) Туманъ. *Паморока упала.* Вх. Зн. 46. 2) **Памороки забити** = **Запаморочити.** Г. Барв. 436. Ном. № 6509. *Так мені памороки забила оця товкотня, що не тямлю, куди йти.*

Паморочити, -чу, -чиш, *гл.* Омрачать, помрачать.

Паморочка, -ки, *ж.* = **Мряка.** Кременч. у.

Пампу́х, -ха, *м.* Родъ пышки — печеной или вареной. Маркев. 152. *Пливає, як пампух в олію.* Ном. № 1720. Ум. **Пампушок.** *Така пухната, мов пампушок.* Гн. II. 27.

Пампуха, -хи, *ж.* = **Пампух.** Ум. **Пампушка, пампушечка.** Чуб. VII. 445. *Пампушки печуть.* Ном. № 4656.

Памула, -ли, *ж.* Илъ, тина. Вх. Лем. 446. Ум. **Памулка.**

Памфи́ль, -ля́, *м.* 1) Родъ карточной игры. *Гуляли часто до півночі в ніска, в пари, у лави, в жгут, у памфиля, в візка і в кепа.* Котл. Ен. III. 9. 2) Трефовый валетъ, старшая карта въ этой игрѣ.

Пам'ята́ння, -ня, *с.* Память, воспоминаніе. *На споминку, на вічне пам'ятання.* К. Дз. 193.

Пам'ята́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Помнить. *То дався мені гетьман Хмельницький гаразд добре знати, буду його вовік пам'ятати.* Мет. 395. *Хто в пір'я поростає, хай на бідного пам'ятає.* Ном. № 1457.

Пам'ята́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Помниться. *Добре довго пам'ятається, а зле ще довше.* Ном. № 4433.

Пам'ятка, -ки, *ж.* 1) Память, воспоминаніе. *Приятелі їх садили тоді на пам'ятку.* Греб. 360. *На тобі книжку на пам'тку.* **Впасти в пам'ятку**. Запечатлѣться въ памяти. *Вже що вона через те заподіяла миру, того не впало мені в пам'ятку.* ЗОЮР. II. 37. **Се мені у пам'ятку**. Это мнѣ памятно. *Більше всього в пам'ятку мені, як уже піп приїхав ховать.* Сим. 220. 2) Подарокъ на память. 3) Поминальная книжка.

Пам'ятки́й, -а́, -е́. Памятливый. *Пам'яткий хлопець: як прочита в книжці, то зроду не забуде.* Константиногр. у.

Пам'ятковий, -а, -е. Памятный. **Дати пам'яткового**. Побить, наказать такъ, чтобы помнилъ. *Ох, треба тобі дати пам'яткового, щоб ти не забував свого діла.* Харьк.

Пам'ятливий, -а, -е. 1) = **Памяткий.** Чуб. V. 289. *Хивря пам'ятлива, не забула нічого.* Мир. Пов. I. 132. *Вже й виріс, а такий тобі пам'ятливий що й Господи.* Левиц. I. 275. 2) Памятный, незабвенный. *Україно моя мила, краю пам'ятливий.* Чуб. V. 328.

Пам'ятний, -а, -е = **Пам'ятковий.** *Дав пам'ятного.* Ном. № 5821.

Пам'ятник, -ка, *м.* Памятникъ. Левиц. Пов. 134.

Пам'яту́щий, -а, -е = **Пам'яткий.** *Дай, Боже, щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща.* Мил. 27.

Пам'ять, -ти, *ж.* 1) Память. *Май ти розум, май ти пам'ять в своїй головонці.* Чуб. V. 349. 2) Память, воспоминаніе. *Квітчина пам'ять буде свята вовіки поміж нами.* К. (Хата, IX). 3) **До пам'яти прийти**. Прійти въ память, прійти въ себя. *Тоді Олеся мов до пам'яти прийшла.* МВ. I. 47. 4) **На пам'яті стати.** Припомниться. *Тоді тобі усі діла на пам'яті станують.* Чуб.

Пан, -на, *м.* 1) Господинъ, баринъ, помѣщикъ. *Коли б пан до плуга взявся, то б і світа одцурався.* Ном. *Пани б'ються, а в мужиків чуби тріщать.* Ном. Употребляется какъ титулъ при обращеніи къ кому либо. Прибавляется при фамиліи, имени, родственномъ названіи, служебномъ титулѣ и пр. изъ вѣжливости, какъ русское: господинъ, господа; множ. число, особенно когда слово употреблено въ видѣ обращенія, будетъ: **панове**. *Ой обозветься пан Хмельницький, отаман, батько*

Чигиринський. АД. II. 36. *Ей, пане куме, пане Хмельницький, пане писарю військовий! Нащо нам з тобою кролевські листи удвох читати?* АД. II. 4. *Гей, пане Потоцький! Чом у тебе и досі розум жіноцький?* АД. II. 33. *Ой одсунув та пан Нечаєнко кватирьку од ринку.* АД. II. 71. *Ой ходімо, пане брате, на тай кут помалу!* Мет. 85. *Друзі, панове-молодці.* АД. I. 183. *Правда, панове, полягла Мішки Самійла голова.* АД. I. 219. **Пане добродію**! Милостивый государь. Левч. 4) Съ притяжательнымъ мѣстоименіемъ или существительнымъ, указывающимъ на принадлежность женщинѣ, кромѣ прямаго значенія, также: мужъ. АД. II. 5. *Прилетіла пташка, біля його впала: такі очі, такі брови, як у мого пана.* Мет. 103. *«Меласю!» каже Черевань, «чи бачиш, що тут у нас діється?» — Бачу, бачу, пишний мій пане!* К. ЧР. 49. **Паном діло жити**. Жить по барски. *Мірошник паном діло жив.* Греб. 383. 2) Господь. *Ой що ж мені пан Бог дав?* Чуб. V. 65. 3) Родъ игры. Ив. 16, 19, 38. Ум. **Панок, паночок, панонько.**

Панаджин, -на, *м.* Земельное наслѣдство. Вх. Зн. 46.

Панас, -са, *м.* Игра въ жмурки. Ив. 52. *І у панаса грати стала, Енея б тільки уловить.* Котл. Ен. I. 23.

Панахати, -хаю, -єш, *гл.* Разрывать, разсѣкать. Черном.

Панахида, -ди, *ж.* Панихида. *Прийшли на гроби, аж пан-отець уже й там і збірається правити панахиду.* Кв. I. 86. Также то, что приносится на панихиду: булки, **паляниці**, медъ, сахаръ. *За упокой своєї бабусі панахиду одніс.* Г. Барв. 508. *Панахиду поставила.* Ном. № 8377. Ум. **Панахидка.** *Ти й наняла бабусенька собі панахидку.* Чуб. V. 1130.

Панахидник, -ка, *м.* Служащій панихиду. *Оце канючить, наче панахидники в проводи.*

Панва, -ви, *ж.* 1) Сковорода. Желех. 2) Солеваренная сковорода. Вх. Зн. 49.

Панва, -ви, *ж.* соб. отъ **пан**. *Понаїздило до волости панви.* Міус. окр.

Паненя́, -ня́ти, *с.* Барское дитя. *Як пани добрі, то й людям добре, — та що з того, що пани добрі? Які ще паненята будуть!* МВ. I. 37. *А узяв я паненя, та й не рівня моя.* Грин. III. 685. Иногда употребляется въ томъ же значеніи что и **підпанки**. *Не так пани, як паненятка.* Ном. № 1238. Ум. **Паненя́тко.**

Паникадило, -ла, *с.* Паникадило, подвѣсная церковная люстра.

Пани́ти, -нить, *гл. безл.* Нравится. Не панить. Не нравится. Шух. I. 83.

Пани́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Держать себя но барски. *Ой ну, мила, не панись, да в оглоблі становись, бо дворянського ти роду, не ходила в возі зроду.* Чуб. V. 1074.

Панич, -ча, *м.* 1) Баричъ, барчукъ; бѣлоручка. 2) Холостякъ. 3) Иносказ. чортъ. 4) **Кручені паничі**. Раст. Ipomea. Анн. 108. Ум. **Паничик, паниченько, паничо́к.** Грин. III. 15.

Паничівський, -а, -е. Принадлежащій баричу, холостому человѣку. *Панич, ви, бачу, і чи не паничівські у вас примхи.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

Паничок, -чка, *м.* Ум. отъ **панич.**

Пані, -ні, *ж. нескл.* Барыня, госпожа. *Неначе пані превелика.* Гліб. *Сама Череваниха була пані ввічлива.* К. ЧР. 39. При фамиліи, родственномъ или служебномъ титулѣ и пр. прибавляется изъ вѣжливости, какъ русск.: госпожа. *Пані Барабашева, гетьманова молодая!* АД. II. 5. Съ притяж. мѣст. или существительнымъ, указывающимъ на принадлежность мужчинѣ, кромѣ прямаго значенія, также: жена. *Приїхала в своїм ридвані мов сотника якого пані.* Котл. Ен. II. 39.

Панібрат, -та, *м.* Короткій знакомый, пріятель. *Е, та й дурний же ти, панібрате.* Ном. *Чого його боятьсяʔ Зо мною він як панібрат.* Греб. 386. **Бути за панібрата**. Относиться по товарищески, фамильярно.

Панібрататися, -таюся, -єшся, *гл.* Входить въ пріятельскія, фамильярныя отношенія. *З крепаками панібратається.* Мир. ХРВ. 132.

Панібратство, -ва, *с.* 1) Товарищество. *Шинкове панібратство завжди знайдеться.* Мир. ХРВ. 196. 2) Фамильярность.

Панів, -нова, -ве. Принадлежащій барину. *Ото прийшла до панової хати.* Рудч. Ск.

Панівка, -ки, *ж.* 1) Полка въ ружьѣ. 2) Въ мельницѣ: углубленіе, въ которомъ вращается нижній конецъ веретена шестерни. Мик. 481. 3) Противень. Хотин. у.

Панівна, -ни, *ж.* = **Панянка.** *Чи ти панівна, чи королівна?* Чуб. III. 290.

Паніїн, панін, -на, -не. Барынинъ. *Перед паніною смертю і пан...* О. 1862. X. 17.

Панійка, -ки, *ж.* Ум. отъ **панія.**

Панікадило, -ла, *с.* = **Паникадило.**

Паніматка, -ки, *ж.* Мать, госпожа; матушка. *Подивітеся, паниченьки, які в мене черевиченьки: отсе мені паніматка дала, щоб хороша я панянка була.* Нп. *Коли хоч, перескоч, вирви собі м'ятки; коли хоч мене взять, спитай паніматки.* Нп. Изъ вѣжливости называютъ такъ хозяйку, а также младшія женщины старшихъ, также мужчины женщинъ. *А чому ж не зумію? — каже дівчина. — Раз мені покажете, паніматко, а другий і сама знатиму.* Рудч. Ск. II. 56. *Яка хатка, така й паніматка.* Ном. № 7125. *Скажи мені, паніматко, щиро.* К. ЧР. 55. Ум. **Паніматочка.** *А в нашої паніматочки один синочок.* Чуб. III. 273.

Паніматуня, -ні, паніматуся, -сі, *ж.* Ласкат. отъ **паніматка.**

Паніматчин, -на, -не. Матушкинъ. *Отцева молитва, і паніматчина.* АД. I. 191.

Панін. См. **Паніїн.**

Паністара, -ри, *ж.* Задница. *Чи хочеш, щоб тобі я дав по паністарі блискавками.* Котл. Ен. VI. 84. Ум. **Паністарочка.** Ном. № 10207.

Пані́ти, -нію, -єш, *гл.* Дѣлаться бариномъ. Св. Л. 61. *Він не паніє.* Мир. ХРВ. 350. *Станьмо ж, Ясю, попереду панами, а потім уже будемо паніти.* Левиц. I. 216.

Панія, -нії, *ж.* = **Пані.** *На весілля панів, паній понаїздило.* МВ. (О. 1862. III. 50). Ум. **Панійка.** Рудч. Ск. I. 83.

Панна, -ни, *ж.* 1) Дѣва, дѣвица. *Хвалиться конем перед королем, перед панною — гострою шаблею.* Нп. 2) Барышня. *Озвалася ясна панна, згорда руку простягаючи.* К. Досв. Употребляется по отношенію къ дѣвушкѣ такимъ же образомъ, какъ слова **пан, пані** по отношенію къ мужчинѣ и женщинѣ. *Бам, ясная панно, чолом до самих ніжок.* К. ЧР. 103. 3) Раст. Agaricus Necator. Ум. **Панночка, паннуня, паннуненька, паннунечка.**

Панночка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **панна.** *Наша панночка-господиночка.* Чуб. III. 402. *Се ваша панночка..., — цілуйте її в руку.* МВ. (О. 1862. III. 37). 2) *мн.* Родъ вышивки. Kolb. I. 49).

Панноччин, -на, -не. Барышнинъ. *Кожний же то домагається панноччиного привіту.* МВ. (О. 1862. III. 44.

Панну́ненька, паннунечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **панна.**

Паннуня, -ні, *ж.* Ум. отъ **панна.**

Панну́ся, -сі, *ж.* = **Паннуня.** Гн. I. 195.

Панова, -ви, *ж.* 1) = **Панва.** 2) Раст. Tropaeolum Majus L. ЗЮЗО. I. 173.

Панови́тий, -а, -е. Съ барскими замашками, привычками. *Додра наче і людина була його жінка, тільки пановита дуже.* О. 1861. VIII. 16. *Сей чоловік не простий, щоб усе їв наше, ні, він на се дуже пановитий.*

Панок, -нка, *м.* Мелкопомѣстный помѣщикъ. *Василь, як москаль, став на самім переду, де звичайно стоять на селах панки да підпанки та попаді з дочками.* Левиц. I. 13. Ум. **Паночок.**

Панонько, -ка, *м.* Ум. отъ **пан.**

Пано́та, -ти, *ж. соб.* = **Панва.** Рудч. Ск. I. 75.

Панотець, -тця́, *м.* 1) Отецъ. *Подивітеся, паничереньки, які в мене черевиченьки; отсе мені панотець покупив, щоб хороший молодець полюбив.* Нп. 2) Священникъ. *Панотець глянув на її щире покаяння, звелів Мотрі одвести її у манастир.* Стор. 2) Хозяинъ, господинъ, сударь, титулъ старыхъ уважаемыхъ людей. Ум. **Панотченько.** Маркев. 102.

Паноте́цький, -а, -е. Отцовскій. *Злякавсь і батько тоді, забувсь і про свою повагу панотецьку.* Г. Барв. 465.

Панотців, -це́ва, -ве. Принадлежащій **панотцеві**. *А хто буде панотцевого — промовляли — неділешнього обіда дожидати.* Макс.

Панотченько, -ка, *м.* Ум. отъ **панотець.**

Пано́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **пан.**

Пано́шитися, -шуся, -шишся, *гл.* 1) Превращаться въ барина. Гн. I. 187. 2) Важничать, играть роль барина. Вх. Зн. 46.

Панпу́ха, -хи, *ж.* = **Пампуха.** *Гречаних з часником панпух.* Котл. Ен. II. 9.

Панство, -ва, *с.* 1) Государство, царство. *Хто мені тоє яблучко вирве, тому я половину панства оддам.* ЗОЮР. II. 24. 2) Владѣніе. *Еней збудує сильне царство і заведе своє там панство.* Котл. Ен. I. 13. 3) Дворянское званіе. *За такі гроші... тоді в Києві панство можна було купить.* Сим. 230. 4) Барство. *Вже звісна дівчача натура, хоть у панстві, хоть у мужицтві.* Кв. *Потурчився, побусурманився для панства великого.* АД. I. 208. 5) *соб.* Баре; господа. *Тут де не взялись генерали, сенатори, панства усякого поназбігалось.* Рудч. Ск. II. 10. Ум. **Панствечко.** *Я твоє царствечко да конем витопчу, я твоє панствечко да мечем висічу.* Чуб. III. 270.

Панський, -а, -е. 1) Господскій, барскій, помѣщичій. *Колисочка швабська, дитиночка панська.* Макс. 2) Крѣпостной, помѣщичій. *Чи того ж я сподівалась, ідучи вільна за панського?* МВ. (О. 1862. III. 59). *Колись, як ще були люде панські...* Рудч. **Панське право**. Крѣпостное право. *Се було ще за панського права.*

Пантарка, -ки, *ж.* Цесарка. Брацл. у. Хотин. у.

Пантели́к, -ку, *м.* Въ выраженіи: **збити з пантелику**. Сбить съ толку. *Ізбий Енея з пантелику.* Котл. Ен. I. 7. *Зовсім збила його з пантелику.* Левиц. Пов. 63.

Пантли́чка, -ки, *ж.* Петля изъ тесьмы. *Красна застава, красна, як зоренька ясна: суть по ній пантлички, як на небі звіздочки.* Гол. IV. 423.

Панто́фель, -фля, *м.* = **Пантохвель.** Чуб. I. 235.

Пантохвель, -ля, *м.* Туфля. *Такий чистий, як жидівський пантохвель.* Ном. № 11272.

Панто́хля, -ли, *ж.* = **Пантохвель.**

Пантрити, -рю, -риш, *гл.* = **Пантрувати.** Фр. Пр. 178.

Пантрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Смотрѣть, присматривать, высматривать; заботиться о чемъ. *Не п'є меду, чайки лічить, по морю пантрує.* Мет. 374. *А цісарської служби було пантрую, як ока в голові.* Федьк. *Мотря... дітей пантрує й годує.* Мир. ХРВ. 126. *Пантрували огнища.* Грин. II. 182 — 183.

Панува́ння, -ня, *с.* 1) Владычество, господство. *Карає він і царства, і престоли, щоб зупинить неправе панування.* К. Іов. 76. 2) Царствованіе. 3) Барская жизнь. *Моє панування — гірке горювання.* Чуб. V. 744.

Панува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Господствовать, властвовать. *Біс та його діти панують у світі.* Ном. 2) Царствовать. 3) Жить побарски. *Іди, доню, каже мати, — не вік дівувати! Він багатий, одинокий, — будеш панувати.* Шевч. 14.

Панцер, -ра, *м.* Панцырь, броня. ЗОЮР. I. 159. *Повкидала шляхта панцери й шишаки.* К. Досв. 14.

Панцерний, -а, -е. 1) Панцерный, броненосный. 2) — **військо**. Кирасиры. *Кличе пишний пан Єрема перед себе Голку, — молодого отамана панцерного полку.* К. Досв. 146. *Панцерні бояре* К. ЦН. 290.

Панцерник, -ка, *м.* Кирасиръ, латникъ. *За ним повчок панцерників у ясненькій зброї.* К. Досв. 154.

I. Панча, -чі, *ж.* = **Опанча.** Мнж. 173.

II. Панча, -чати, *с.* = **Паненя.** Вх. Лем. 446.

Панчішка, панчішечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **панчоха.**

Панчо́ха, -хи, *ж.* Чулокъ. Гол. Од. 25, 26. *Він і хустку приніс, а далі черевики, панчохи.* Рудч. Ск. II. 63. *Набула без панчіх патинки.* Котл. Ен. II. 25. Ум. **Панчішка, панчішечка.**

Панщанин, -на, *м.* Крѣпостной человѣкъ. К. Досв. 144. О. 1862. I. 60.

Панщанний, -а, -е. Крѣпостной; барщинный. *Мужик панщанний.* Левиц. Панщанна робота. Барщина. Грин. III. 639.

Панща́р, -ра, *м.* = **Панщанин.** Вх. Уг. 257.

Панщина, -ни, *ж.* 1) Барщина. *Хоч ти панщини іще і не одбув, то завтра одбудеш.* Рудч. Ск. I. 167. 2) Крѣпостное состояніе. *Дав дві жмені панові срібла та й викупивсь од панщини.* Рудч. Ск. I. 62. 3) Съ удар. на посл. слогѣ, соб. Крѣпостные люди. Сим. 149. Ум. **Панщинонька.** *Утікала панщинонька із нашого краю.* О. 1862. V. 71.

Панщинний, -а, -е = **Панщанний.** *Виходить з того двору чоловік на роботу панщинну.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Панщинонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **панщина.**

Панькання, -ня, *с.* Няньченье, ухаживанье за кѣмъ, хлопоты съ кѣмъ. *Коло неї треба панькання та біганини.* Левиц. I. 317.

Панькати, -каю, -єш, *гл.* Няньчить, ухаживать. *Всяке діло хоче, щоб коло його панькали.* Ном. № 11018.

Панькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Возиться, ухаживать, няньчиться. *Треба мені робити, а не з дитиною панькатись.* МВ. I. 99.

Паньматка, -ки, *ж.* = **Паніматка.** *Люде добрі, сусіде любезні, панове старики, жіночки паньматки, і ви, парубоцтво чесне, і ти, дівча молоденьке.* Кв. I. 109.

Паньматчин, -на, -не = **Паніматчин.**

Паньматусин, -на, -не. Принадлежащій **паньматусі**. *Се паньматусине слово.* Г. Барв. 428.

Паньматуся, -сі, *ж.* Ласк. отъ **паньматка**. *Росказувала покійна паньматуся.* Г. Барв. 426.

Панюга, -ги, *м.* Ув. отъ **пан.** *Роскидався на широкій канапі мов справдешній панюга.* Левиц. І. 220.

Паня́, -ня́ти, *с.* Барское дитя. АД. І. 8. *Білеє личенько як у паняти.* Чуб. V. 1147. Ум. **Панятко.**

Паня, -ні, *ж.* = **Пані.** *Хто йому паня: чи ти, чи я?* Федьк.

Паняга, -ги, *м.* = **Панюга.** Вх. Лем. 446.

Паняйлочка, -ки, *ж.* Прутъ для поганянія лошади. *Треба побігти у ліс паняйлочку виломити.* Волч. у. (Лобод.).

Паня́нин, -на, *м.* = **Пан.** Встрѣчено только во мн. ч. въ слѣд. пѣснѣ: *Як поїдемо через селейко, скажут селяне: «їдут міщане». Як поїдемо через містейко; скажут міщане: «їдут паняне».* Гол. II. 93.

Паня́нка, -ки, *ж.* Барышня. *Були і тії там панянки, що наряжались на показ.* Котл. Ен. III. 48. Ум. **Панянонька, паня́ночка.** *Всі дівоньки-панянонььки таночок ведуть.* Чуб. V. 891.

Паня́нство, -ва, *с.* Дѣвство, дѣвственность. *Ой вже мов панянство загине.* О. 1862. IV. 4. (Маруся) *вже з панянства вистав, до старих людей пристає.* О. 1862. IV. 25.

Паня́нський, -а, -е. 1) Дѣвственный, дѣвичій. *А як підеш від мене, спаде красота з тебе — з личенька рум'яного, зо стану панянського.* О. 1862. IV. 22. 2) — **манастир**. Женскій монастырь. Левиц. ПЙО. І. 386. *Я проведу вас в манастирь панянський.* К. ПС. 61.

Паняти, -няю, -єш, *гл.* Погонять лошадь; направляться при ѣздѣ лошадьми. *А куди поїдем? — Паняй побіля могили.* О. 1861. V. 70.

І. Папа, -пи, *м.* Папа, римскій первосвященникъ. Чуб. І. 289.

II Папа, -пи, ж. Дѣтск. Хлѣбъ. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Папка.** *Потрошку та з папкою.* Ном. № 4845.

Папай, -пая, *м.* Человѣкъ, чавкающій губами. Мнж. 188.

Папе́р, -ру, *м.* = **Папір.** *Книжок у його було і паперів усяких страх скільки.* Сим. 216.

Папе́ра, -ри, *ж.* = **Папір.** Грин. III. 117.

Папе́рець, -рцю, *м.* = **Папірець.** *Сип перець на паперець.* Мет. 189.

Папе́рник, -ка, *м.* = **Папірник.** *Пишіть і крамарів папірників годуйте.* Г. Арт. (О. 1861. III. 102).

Папери́на, -ни, *ж.* Листъ бумаги. *Винесла хустину, як ту паперину.* Чуб. V. 1207.

Паперо, -ра, *с.* = **Папір.** *Як паперо ж ти родився білий.* Сим. IV.

Паперовий, -а, -е. 1) Бумажный. 2) Бѣлый какъ бумага. *Ручки мої паперові, чом не робите?* Чуб. V. 771.

Паперушина, -ни, *ж.* Раст. Aspidium, папоротникъ. Вх. Пч. II. 29.

Папір, -перу, *м.* Бумага. *Ой моє тіло, як папір біле, він нагайкою крає.* Чуб. V. 575.

Папіра, -ри, *ж.* Бумага, документа. *Треба всякую папіру привести як раз до шниру.* Котл. Од. 491.

Папірець, -рця́, *м.* Бумажка. *Стоїть чорнило і папірець лежить біля його.* Чуб. II. 79. *Ой куплю я тонкий білий папірець, ой спишу я всю досадоньку свою. Ой хто буде той папірець читати, то той буде всю досадоньку знати.* Грин. III. 349.

Папірка, -ки, *ж.* 1) = **Папірець.** *Папірки в руках держали.* Котл. Ен. 490. *Приніс соцький якусь папірку від мирового.* 2) Кредитный билетъ.

Папірний, -а, -е = **Паперовий.** *Чарочко-повночко, як мені до тебе пристати? Чи папірними руками, чи сахарними устами.* Чуб. V. 1105.

Папірник, -ка, *м.* Бумажный фабриканта, торговецъ бумагой.

Папірниця, -ці, *ж.*? *Василева мати пішла щедрувати край стола стала, чесний хрест державa, золотую кадильницю, срібную папірницю.* Чуб. III. 446.

Папірня, -ні, *ж.* Бумажная фабрика.

Папіро́вий, -а, -е = **Паперовий.** *Папірові ручки.* Чуб. V. 18.

Папірок, -рка, *м.* = **Папірець.** Вх. Лем. 446.

Папка, -ки, *ж.* Ум. отъ **II Папа.**

Паплюга, -ги, *ж.* Развратная женщина, проститутка. Котл. Ен. I. 35. *Звісно, як салдаток шанують, — як саму послідню паплюгу, і ніхто й віри не йме, щоб була салдатка та й чесна.* Кв.

Паплю́жий, -а, -е. Похабный; распутный. Желех.

Паплюжити, -жу, -жиш, *гл.* Срамить, позорить кого (словами). Желех.

Папля, -лі, *ж.* Мокрая погода. Вх. Лем. 446.

Па́пляти, -ляю, -єш, *гл.* Невнятно говорить, мямлить.

Па́пороть, -ті, *ж.* Раст. папоротникъ, Aspidiun filit mas. Sw. и — femina Sw. Анн. 55. У Рогова указаны еще слѣдующія растенія съ этимъ названіемъ: Polypodium vulgare L, Pteris aquilina L, Strutiopteris germanica Willd. ЗЮЗО. I. 132, 133, 138. — **боло́тяна**. Раст. Aspidium Thelypteris. ЗЮЗО. I. 113.

Папороша, -ші, *ж.* Пороша. Ум. **Папоро́шенька.** *А вчора звечора папорошенька впала.* Чуб. IV. 99.

Папортина, -ни, *ж.* = **Папороть.** Вх. Пч. II. 29. Вх. Лем. 446.

Папортиня́к, -ка, *м.* Порода насѣкомаго, живущаго на папоротникѣ. Вх. Лем. 446.

Паприка, -ки, *ж.* Перець. Елисаветгр. у.

Папський, -а, -е. Папскій. *Папська булла.* Шевч.

Папуга, -ги, *ж.* Попугай.

Папужий, -а, -е. Попугаичій.

Папу́ша, -ші, *ж.* 1) Связка табачныхъ листьевъ. *Нав'язали папушу тютюну.* Мнж. 126. *Вийду, вийду, мій миленький, під зелену грушу, та винесу миленькому тютюну папушу.* 2) Беззубый человѣкъ; вялый человѣкъ. Подольск. г. Ум. **Лапушка.** Грин. III. 657.

Папушник, -ка, *м.* Пасхальный хлѣбъ, баба. Полт. г.

Папушоя, -шої, *ж.* = **Мамалиґа.** Ананьев. у.

Па́ра, -ри, *ж.* 1) Паръ; дыханіе. *Пара перероблюється на краплі.* Ком. II. 24. *За парою і світа не бачить.* Ном. № 3400. **Ні пари з уст**. Ни слова не говоря. *А він мовчить, ні пари з уст.* МВ. *Вона все ходить, з уст ні пари.* Шевч. 28. 2) Пара, два. *Ой на тобі пару волів лисих.* Чуб. V. 347. 3) Чета, пара. *Ой викопай, мати, глибокую яму, та поховай, мати, сю славную пару.* Мет. 96. 4) Пара, подходящій, похожій предметъ. *Кінь волові не пара.* Ном. № 1022. *Ой ти, козаче! що ти думаєш-гадаєш? Чому не женишся, собі пари*

не шукаєш? Мет. 81. *Тілько ж мені пари, що очелньки карі, тілько ж мені до любови, що чорнії брови.* Мет. 18. 5) Женихъ и невѣста по отношенію другъ къ другу. *Спитай Бога, чи діжду я, чи не діжду пари.* Шевч. 17. *Що весілля, доню моя? А де ж твоя пара?* Шевч. 6) **До пари бути**. Подъ пару быть, парой быть, подъ стать быть. *Питаю, за кого вона думає. — За Семена Палія. — Ох, дитино моя, чи то ж до пари? кажу. — До пари, до любої вподоби! — одкаже мені гордо.* МВ. II. 20. *Не до пари голубоньці горобець.* Гліб. **До пари брати, давати, класти і т. и.** Четное число предметовъ брать, давать, класть и пр. *Під курку треба підкладати яєць не до пари: або одинадцятеро, або тринадцятеро.* Грин. I. 16. 7) **Бути в парі**. Быть мужемъ и женою. *Не будем ми, серце, в парі, душа моя чує.* Чуб. V. 348 *Сімсот овець дам з кошари, аби з ляшком була в парі.* Мет. Ум. **Парка, паронька, парочка.** *Голубів парка.* Чуб. V. 137. *Що дівчина та козак, — кажуть люде, — парка.* Мил. 102.

Параван, -ну, *м.* Ширмы.

Парадний, -а, -е. Парадный. *Парадні покої.* Левиц.

Парадник, -ка, *м.* Франтъ, щеголь. Вх. *Лем.* 447.

Пара́дниця, -ці, *ж.* Франтиха. Вх. *Лем.* 447. *Не бери парадницю, най ся постаріє.* Гол. IV. 517.

Параліж, -жа, паралюш, -ша, *м.* Параличъ. Чуб. I. 35.

Парасо́ль, -ля, *м.* Зонтикъ. Желех.

Параста́с, -су, *м.* Заупокойное служеніе. Св. *Л.* 154. *Батюшка десь натрудився на парастасі.* Подольск. *г. На святі церкви нічого не накладав, служби божественні, акафисти, парастаси ніколи не наймав.* Гол. II. 263. *Отче Андрею, бери кирею, йди прав парастас.* Фр. Пр. 4.

Паратарь, -ря, *м.* Родъ продолговатаго ковра вѣшаемаго на стѣнѣ. Валт. у.

Парахвія, -вії, *ж.* Приходъ церковный. Чуб. V. 665. *Який піп, така його й парахвія.* Посл.

Парахвіяльний, -а, -е. Приходской.

Парахвія́нин, -на, *м.* Прихожанинъ. *Дяк собі читає, а парахвіяне, як звичайно, тим часом куняють.* Кв.

Парахвія́нка, -ки, *ж.* Прихожанка. Ум. **Парахвія́ночка.** *Та нехай знає твоя дочка, що то моя парахвіяночка, попа молодого, — священника свого.* Чуб.

Парашка, -ки, *ж.* Рыба Rhodeus amarus. Вх. Пч. II. 20.

Парена́ти, -наю, -єш, *гл.* = **Паренити.** *Перед Благовіщенням не орють і не сіють, лит паринають (покладають) поле.* МУЕ. III. 40.

Парени́на, -ни, *ж.* 1) Паръ, паренина. Вх. Зн. 46. 2) Мякина, изрубленная трава и пр. обваренная кипяткомъ для корма свиньямъ. Вх. *Лем.* 447.

Паренити, -ню, -ниш, *гл.* Пахать для пара, парить. Вх. Зн. 46.

Парени́ця, -ці, *ж.* = **Паренина 1.** Вх. Зн. 46.

Паренува́ння, -ня, *с.* Вспахиваніе для пара. Желех.

Парень, -рня, *м.* = **Парубок.** *Звеселила парня чорними брівочками.* Чуб. V. 134.

Парило, -ла, *с.* Раст. Agrimonia Eupatoria L. ЗЮЗО. I. 110.

Парина, -ни, *ж.* Паръ (поле). Черном.

Паристий, -а, -е. Парный, подъ пару. *Добрі воли, та не паристі: один дуже сягнистий, а в другого короткі ноги, так не зійде з ним.* Кіев. у.

Парити, -рю, -риш, *гл.* 1) Парить, распаривать, размачивать, размягчать на огнѣ, въ горячей водѣ. *А свекорко дубиноньку паре.* Грин. III. 303. *Білі руки в окропі парить.* Нп. *Кадук парив твою матір.* Чуб. V. 427. 2) *безл.* Парить. *Душно, так і парить.* Ном. 3) Бить розгами. *Цю Ганну раз таки і в волости парили.* Грин. I. 32.

Паритися, -рюся, -ришся, *гл.* Париться. *Родився — не хрестився, у лазні не парився, на ввесь світ прославився.* Ном.

Парібщиня, -ні, *с.* = **Парубкування.** Вх. Лем. 447.

Парій, -роя, *м.* Отроекъ. Валк. Желех. Ум. **Пароїк.** Гол. II. 15, паройок. Желех.

Парка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пара.**

Паркан, -ну, *м.* Заборъ. О. 1861. XI. Св. 30. *Ударим з гармати як грім по небі, щоб ся паркани поздрігали.* Чуб. III. 313.

Парка́ння, -ня, *с.* = **Паркан.** Вх. Лем. 447.

Паркановий, -а, -е. Относящійся къ забору, заборный.

Парко, *нар.* Жарко, душно. *Парко в хаті, — одчини кватирку.* Лохв. у.

Паркота́ти, -чу, -тиш, *гл.* Болтать. *Стара баба все паркоче.* Вх. Зн. 46.

Паркотли́вець, -вця, *м.* Болтунъ. Вх. Зн. 46.

Паркотли́вий, -а, -е. Болтливый. Вх. Зн. 47.

Парло́, -ла, *с.* 1) Паръ въ банѣ. 2) **Парла завдати**. Отколотить. Ном. № 3861.

Парни́й, -а́, -е́. Душный, парный. *День парний був, у холодку спочити шукав усяк.* Гліб.

Парник, -ка, *м.* 1) Ящикъ, предохраняющій колесо водяной мельницы отъ обмерзанія. Радом. у. 2) Парникъ. Левиц. 3) Родъ спиртнаго напитка. Ум. **Парничок.** *Пиво добре задніпровське, виборна дулівка, калинівочка, вишнівка, парничок, тернівка.* Мкр. Н. 34.

Парни́ще, -ща, *м.* Ув. отъ **парень.** *Чи знаєш, він який парнище?* Котл. Ен. II. 22.

Парно, *нар.* Душно, парно.

Парня́, -ні, *ж.* Помѣщеніе, гдѣ парятъ дерево для ободьевъ. Вас. 146.

Парня́га, -ги, *м.* Ув. отъ **парень.** Грин. II. 341.

Паробкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* и пр. = **Парубкувати и пр.**

Парови́й, -а́, -е́. 1) Парный, для пары лошадей, воловъ. *Паровий віз.* 2) Паровой. *Парові млини.*

Паровик, -ка, *м.* Паровикъ.

Парови́на, -ни, *ж.* Жердь, шестъ. Желех. Палка. Вх. Зн. 47.

Паровина, -ни, *ж.* Поле, выоранное на паръ. НВолын. у. См. **Паренина, парениця.** Ум. **Парови́нка.** *Унадився чорний вепер паровинку рити.* Гол. IV. 506.

Парови́ця, -ці, *ж.* 1) Пара воловъ съ упряжью и возомъ, преимущественно чумацкихъ. Рудч. *Чя.* 252. *Що я приїду пишно та красно, а ти ще краще — сивою паровицею.* МВ. *Паровиця таких гарних волів.* Г. Барв. 380. *Паровиць зо три у його волів.* Черк. у. 2) Тулупъ и свита, надѣтые вмѣстѣ. *А як почались холоди та сльота, що тут робити? В свиті холодно, кожуха шкода, — так тоді паровицю натягнув: кожух гріє, а свита зверху, то хоч і мочить та до кожуха не пристає.* Брацл. у.

Парогач, -ча, *м.* = **Олень.** Вх. Пч. II. 6.

Пароїк, -ка, паройок, -йка, *м.* Ум. отъ **парій.**

Паронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **пара.**

Парос, -са, *м.* = **Парус.** *Сонце почало зза гори випливати... як легенькі блискавочки забігали по землі його пароси.* Мир. ХРВ. 39.

Парост, -та, *м.* 1) Молодой отростокъ; побѣгъ, ростокъ. *Зеленая та дібрівонько, чого в тебе та борів много, зеленого та ні одного, пароста ні од одного.* Мет. 154. 2) *Лучъ. Роспустилися пароcти ясної зорі.* Мет. 436. Ум. **Паросток, паросточок.**

Пароститися, -щуся, -стишся, *гл.* Пускать побѣги, ростки. *Вже жито почало пароститися.* НВолын. у.

Паросток, -тка, паросточок, -чка, *м.* Ум. отъ **парост.**

Парость, -ти, *ж.* = **Парост 1.** Вх. Пч. I. 15.

Парох, -ха, *м.* Приходской священникъ.

Парочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пара.**

Парсо́на, -ни, *ж.* Персона, лицо, особа. *Ще він* (Ю. Хмельн.) *возрастом малий, розумом не дійшлий. — Будем, говорять, попліч його дванадцять парсон сажати, будуть його добрими ділами наущати, буде міждо нами, козаками, гетьманувати.* АД. II. 121. *Своєю парсоною з'являлась до архирея.* Св. Л. 128. *Велика парсона, щоб тебе слухати.*

Парсуна, -ни, *ж.* Лицо, физіономія. *Парсуна роспухла, аж очима не баче.* Борз. у. *Його парсуна засоромилась, почервоніла як рак.* Кв. *Рушником обтер парсуну.* Мкр. Н. 17. *На Короля воно, дитя моє, схоже й удачею й парсуною.* Г. Барв. 483.

Парта, -ти, *ж.* 1) Парта, школьная скамья. Левиц. *Краще бути першим за партою в коллегії, ніж другим на Україні.* Морд. Пл. 159. 2) Родъ женскаго головнаго убора. Гол. Од. 81. Дѣвичій головной уборъ бархатный съ жемчугомъ. Вх. Уг. 257. *Дали ми тя, дали, в той перловой парти, тепер тя найдеме в білом пакулати.* Гол. IV. 441.

Партал, -ла, парталь, -ля, *м.* Остатки овцы, съѣденной волками. *Скілько вовків разом кинуться між овець... ото вже кущанка і пропала: одірвали кляті вовки і всю до-щенту поб'ють; аж удень схаменеться чабан, то почне скрізь по степу збірать портали.* О. 1862. V. Кух. 31, 38.

Партач, -ча, *м.* Пачкунъ, плохой ремесленникъ. *Пізнає й грача, не партача.* Ном. № 12471.

Партачити, -чу, -чиш, *гл.* Вахлять, дѣлать кое-какъ, портить роботу.

Парте́с, -су, *м.* Партесъ.

Парте́сний, -а, -е. Нотный, по нотамъ (о пѣніи). *Партесні співи.*

Парти́ка, -ки, *ж.* Краюха, большой кусокъ хлѣба. Берд. у. *На ж ти, Адаме, рискаль і мотику, іди робити на хліба партику.* Гн. I. 19.

Парти́ця, -ці, *ж.* 1) *Лента* (для украшенія). Вх. Зн. 47. 2) = **Крайка.** Вх. Лем. 447. Ум. **Парти́чка.** Гол. III. 712.

Парто́лити, -лю, -лиш, *гл.* Дѣлать не особенно тщательно, почти то-же, что и **партачити.**

Парто́ри́ти, -рю, -риш, *гл.* = **Партолити.** *Дивлюся, жінка коло печі щось там парторить на обід.* Алв. 101.

Парть, -ти, *ж.* 1) Судьба, участь. *Дай Боже добрий* (?) *порть.* Галиц. 2) Часть, доля. *Ой держать мені та парть велику, а як мене візьмеш, все тото оддадуть.* Галиц.

Парубе́ць, -бця́, *м.* = **Парубок.** *Ой пришли к її сімсот молодців, ще й парубців.* Чуб. III. 316.

Парубе́цький, -а, -е = **Парубоцький.** *Молодецька хода, парубецький стан.* Чуб. V. 843.

Парубій, -бія, парубійка, -ки, парубійко, -ка, *м.* = **Парубіка.** *Ви старі, а я парубій.* О. 1862. IV. 75. *Потім умився і убрався, як парубійка до дівчат.* Котл. Ен. І. 22. *Був парубійко здатний, — веселий і жартовливий.* О. 1862. VIII, 18; IX, 69.

Парубіка, -ки, *м.* Молодой парень. *Був парубіка в тому селі вбогий.* Г. Барв. 189. *Охрім догадливий був парубіка.* Гліб. Ум. **Парубічка.** О. 1861. VIII. 19.

Парубків, -кова, -ве. Принадлежащій парню.

Парубкува́ння, -ня, *с.* Жизнь парня.

Парубкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Вести холостую жизнь, быть неженатымъ парнемъ. КС. 1887. VIII, 767.

Парубок, -бка, *м.* 1) Парень, молодой человѣкъ. КС. 1887. VIII. 767. *Уже вони не діти, а вже стали парубок і дівчина гарненькі — великі вже поросли.* Рудч. Ск. І. 118. 2) Холостой человѣкъ. *Я думала, що він удівець та сам собі живе, а він ще й досі парубок.* 3) Работникъ наемный. *Мо, каже, останешся в мене за парубка?* Чуб. II. 7. Ум. **Парубонько, парубо́чок.** Чуб. V. 10.

Парубо́та, -ти, *ж. соб.* Парни. *Чортова парубота норовистая.* Грин. III. 656.

Парубо́цтво, -ва, *с.* 1) *соб.* отъ **парубок**. Парни. КС. 1887. VIII. 769. *Ховалося від мене парубоцтво, старі діди стояли повстававши.* К. Іов. 61. 2) Холостая жизнь. *Ой у саду, у садочку та голубчик гуде, там Юрочко парубоцтво здає.* Мет. 230. *Ходить молодий в понеділок увесь день по боярах прощатися з своїм парубоцтвом.* МУЕ. III. 160.

Парубо́цький, парубо́чий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій парню, юношѣ. *Годину урве собі на гуляння парубоцьке.* МВ. II. 11. *Парубочі голоси обзивались піснею десь далеко за ставком.* Левиц. Пов. 108.

Парубо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **парубок.**

Парубча, -чати, *с.* Не вполнѣ взрослый парень.

Парубчак, -ка, *м.* Молодой парень, юноша. *Промовив парубчак, хитаючи головою.* Левиц. Пов. 181.

Парубченя́, -ня́ти, *с.* = **Парубча.**

Парубчи́на, -ни, *м.* = **Парубок.** *А дівчину парубчина давно виглядає.* О. 1861. XI. 42.

Парубчи́ско, -ка, *м.* Плоховатый парень. *Сякий-такий парубчиско, та й той до багачки.* Грин. III. 210.

Парубчук, -ка, *м.* = **Парубчак.**

Паруб'я, я́ти, *с.* = **Парубча.** *Пора нашим паруб'ятам селом мандрувати.* Чуб. III. 112. *У мене сини паруб'ята.* Г. Барв. 11.

Паруб'ячий, -а, -е = **Парубочий.**

Парува́ння, -ня, *с.* 1) Выдѣленіе пара. 2) Соединеніе въ пары; спариванье. Г. Барв. 316. 3) Женитьба, вступленіе въ бракъ. *Витягли всі грошенята, що Максим наскладав до парування.* Мир. ХРВ. 165. Ум. **Паруваннячко.** *Через теє паруваннячко утеряла дівуваннячко.* Грин. III.

Парува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Выдѣлять паръ, дымиться. *Дивись, як гній парує.* Борз. у. *Вареники, знаєте, парують на столі.* Св. Л. 222. *Хліви його від молока парують.* К. Іов. 47. 2) Соединять въ пары; спаривать. *Та все воли калмицькі рябії до пари парують.* Нп. 3) Случать.

Паруватися, -руюся, -єшся, *гл.* 1) Выбирать пару; спариваться. *Голуби паруються.* 2) Вступать въ бракъ. *Не мені старому з нею паруватись.* Г. Барв. 13. *Діти зоставались нехрещені, парувались невінчані.* Стор. МПр. 65.

Парус, -са, *м.* Лучъ. *Дивись, які паруси попускало сонце.* Сумск. у. *Буде змій летіти та паруси напускати.* Мнж. 31.

Пару́ха, -хи, *ж.* 1) Родъ сметаны, полученной отъ смѣшенія паренаго молока съ обыкновенной сметаной. *Лохв.* у. См. **Колотуха.** 2) Водка. *Ой піду я до корчми, нап'юся парухи.* Грин. III. 661.

Парх, -ха, *м.* 1) Паршъ. *І так вони* (жиди) *їли засмерджені перепелиці, а з того подіставали пархи.* Гн. І. 33. Б) Бранное названіе еврея. *Парх пархом где верхом соли купити, пархи солити.* Подольск. г.

Парха́тий, -а, -е. Паршивый. *Назирив він коненя мале, сухе та таке пархате, що аж гречкою усипане.* Рудч. Ск. II. 175.

Пархач, -ча, *м.* 1) Паршивець. 2) = **Парх 2.**

Парцьо́шка, -ки, *ж.* = **Барцьошка.** Вас. 166.

Парча, -чі, *ж.* Парча.

Парчевий, -а, -е. Парчевой. *Столи ж мої тісовії, скатерті парчевії.* Мет. 51.

Паршивий, -а, -е. 1) = **Пархатий**. Ном. № 1035. *Нате і мою мазничку на дьоготь, бо і моя голова паршива.* Чуб. І. 264. 2) Плохой, скверный.

Парші, -шів, *м. мн.* = **Пархи.** (См. **парх 1).** *Тішиться, як жид паршами.* Ном. № 2596.

Пас, -са, *м.* 1) Поясъ, кушакъ. *Од Спаса та й рукавиці за паса.* Ном. № 485. *Не чесався, не вмивався, не мав паса, не впасався.* Гол. III. 80. 2) Ремень, на которомъ виситъ кузовъ кареты или коляски. 3) Полоса. Гол. Од. 58. 4) Лучъ. *Сонце тілько що підбилося; промінясті паси косо перерізують усю хату.* Мир. Пов. II. 76. Ум. **Пасок.**

Пасаман, -ну, *м.* Тесьма для обшивки одежды, напр. бекеши. Гол. Од. 17.

Пасеми́стий, -а, -е. Полосатый. Вх. Пч. І. 15.

Пасемко, -ка, *с.* Веревочка или нить, которой перевязываются пасма нитокъ. Шух. І. 149.

Пасемник, -ка, *м.* = **Пасемко.** Гол. Од. 36.

Пасерб, -ба, *м.* Пасынокъ.

Пасербик, -ка, *м.* = **Пасерб.** Мнж. 188. *Ні, він їй не рідний, — пасербик.* Новомоск. у.

Пасербиня́, -ня́ти, *с.* Дитя отъ перваго брака мужа или жены.

Па́сербиця, -ці, *ж.* Падчерица.

Пасе́рдя, -дя, *с.* Сердцевина дерева. Мнж. 188.

Паси́на, -ни, *ж.* Плохой поясъ. Вх. Зн. 47.

Пасинкувальниця, -ці, *ж.* Та, которая **пасинкує**. Сумск. у.

Пасинкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пасынковать, обрѣзывать, обрывать побочные отростки, листья травянистыхъ растеній. Черниг. г.

Паси́ння, -ня, *с. соб.* Побѣги боковые травянистыхъ растеній.

Пасинок, -нка, *м.* 1) = **Пасерб.** 2) Побочные побѣги на растеніяхъ.

Паси́стий, -а, -е. Полосатый. *Бач, яке пасисте полотно.*

Паси́сто, *нар.* Полосами. *Висипав мак пасисто.*

Пасіка, -ки, *ж.* Пчельникъ. *Хто має пасіку, той має мед.* Ном. № 9173. Ум. **Пасічка.** *Божу пасічку певно стереже.* Сим. 225.

Пасічити, -чу, -чиш, *гл.* Чистить, приготовлять новину подъ посѣвъ. Угор.

Пасічка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пасіка.**

Пасічник, пасішник, -ка, *м.* 1) Пчеловодъ. 2) Присматривающій за пчельникомъ. *Борода у його виросла наче у пасічника.* Рудч. Ск. II. 164.

Пасічниківна, пасішниківна, -ни, *ж.* Дочь **пасічника**.

Пасічникува́ння, пасішникува́ння, -ня, *с.* Занятіе пчеловодствомъ. Сим. 201.

Пасічникувати, пасішникувати, -кую, -єш, *гл.* Заниматься пчеловодствомъ. Сим. 224. *У його здавна була охота до бжоли, так тепер певно пасічникує.* К. ЧР. 8.

Пасічниця, пасішниця, -ці, *ж.* Жена **пасічника**.

Пасішник, -ка и пр. См. **Пасічник и проч.**

Пасія, -сії, *ж.* 1) Пассія, особое церковное служеніе, совершаемое въ первыя 4 недѣли Великаго поста, по пятницамъ, и состоящее въ чтеніи страстныхъ евангелій. *Левиц.* Пов. 30. 2) Гнѣвъ, раздраженіе. **Впав у пасію**. Вспылилъ.

Паска, -ки, *ж.* Пасхальный хлѣбъ, куличъ, баба. *Коли не прийду до церкви, то все паску святять.* Ном. № 168.

Паскли́н, -на, *м.* Клинъ, которымъ коса прикрѣпляется къ косовищу. Шух. I. 169.

Паскуд, -ди, *ж.* = **Паскуда.** Вх. *Лем.* 447.

Паскуда, -ди, *об.* Брань: дрянь, пакостникъ. *Ламайте двері, поки вийде старий паскуда.* Шевч. 136.

Паску́дивий, -а, -е = **Паскудний.**

Паскудити, -джу, -диш, *гл.* 1) Гадить, сквернить. *Я рук паскудить не хочу.* Шевч. 2) Гадить, пачкать, испражняться. *Погана птиця, що своє гніздо паскудить.* Ном. 3) Плохо дѣлать, портить. *Роби добре, не паскудь.* Ном. № 2113.

Паскудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Пачкаться, грязниться. *Оце, сказала, смердить повітрям, а я буду коло єї паскудиться — не хочу!* Рудч. Ск. II. 64. *Не паскудьмось, краще буде!* НВолын. у.

Паскудний, -а, -е. Мерзкій. *До якого зухвальства дійшло паскудне хлопство.* Стор. МПр. 100.

Паску́дник, -ка, *м.* 1) Сквернавецъ, мерзавецъ. *Прийди, прийди, паскуднику, лежить сухарь на суднику.* Чуб. V. 1144. 2) *Лошадиная бол*ѣзнь. Сим. 61, 76. Карбункулъ у скота. Шух. I. 43. **Збити паскудник**. Пустить *лошади* кровь з храп, а переносно — разбить носъ до крови. Сим. 76.

Паскудниця, -ці, *ж.* Сквернавка, мерзавка.

Паскудність, -ности, *ж.* = **Паскудство.**

Паскудно, *нар.* Мерзко, гадко, скверно.

Паскудство, -ва, *с.* Мерзость, гадость. *Нечисте гніздо всякого паскудства.* Левиц.

Пасли́на, -ни, *ж.* = **Паслін.** ЗЮЗО. I. 136.

Паслін, пасьо́н, -льо́ну, *м.* 1) Раст. а) Solanum nigrum L. Вх. Пч. I. 13. Маркев. 166. *Забудь ласощі: паслін і цибулю, а за гірку твою працю візьми під ніс дулю.* Ном. № 5674. б) — **жовтий**. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 134. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 427.

Пасма́н, -ну, *м.* Полоса. У пасмани. Въ полосы (о матеріи). Гол. Од. 21.

Пасми́стий, -а, -е = **Пасемистий.** Борз. у.

Пасмо, -ма, *с.* 1) Пасмо, мѣра нитокъ: 30 нитокъ. Вас. 202, 190. Чуб. VII. 408. *Я колись п'ять пасом валу однесла, — він, спасибі йому, не погордував, узяв.* Кв. 2) Прядь. *Коси вилізли з під хустки і теліпались пасмами.* Левиц. I. 80. 3) Гряда. *Пасмо гір.* 4) Годовой слой древесины. Вх. Лем. 447.

Па́смуга, -ги, па́смужка, -ки, *ж.* Узкая полоска. *Як же ми будемо збоку дивитися на тарілку, то побачимо тільки пасмужку від неї.* Дещо.

Пасови́й, -а́, -е́. 1) Относящійся къ поясу. 2) **— чоботи.** Цѣльные сапоги съ неотрѣзнымъ передомъ.

Пасовисько, -ка, *с.* = **Пасовище.** Шух. I. 185. *Приймив ялівочку на пасовиско.* Гн. II. 204.

Пасови́ця, -ці, *ж.* 1) = **Пасовище.** 2) Время, когда пасется скотъ. Ананьев. у.

Пасовище, -ща, *с.* Пастбище. *Козаки бідкаються пасовищами.* К. Бай. 41. *Це наше пасовище, — нехай воли пасуться.* Васильк. у.

Па́со́к, -ска, *м.* 1) Ум. отъ **пас.** 2) Кожаный поясъ съ пряжкой. Чуб. VII. 417, 418. 3) Бритвенный ремень.

Пасока, -ки, *ж.* Сукровица, кровь. *Чи бач, що ледві вже він культі волоче, що так з його юшить і пасока тече.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 87). **Пасокою вмитися**. Облиться кровью.

Паста, -ти, *ж.* Мышеловка, крысоловка. См. **Пастка.** Вх. Пч. II. 7.

Пастая, -таї, *ж.* Раст. Lunaria rediviva L. Вх. Зн. 47.

Паства, -ви, *ж.* Пастьба. *Волів прижене з паства.* Харьк. у.

Пастернак, -ку, *м.* Раст. Pastinaea sativa L. ЗЮЗО. I. 131.

I. Пасти, -су, -сеш, *гл.* 1) **— кого.** Пасти. *Пасла Кася воли й коні.* Чуб. V. 908. *От треба тому панові наймита — нікому свиней пасти.* Рудч. Ск. II. 9. **Пішов до Бога вівці пасти**. Умер. Фр. Пр. 200. 2) **— що.** Съѣдать, пасясь. *Гони вівці мої, де підут, і принесеш того мені, що мої вівці будут пасти.* Гн. II. 155. 3) **— о́чі (чим), о́ком, очима (кого)**. Зариться, заглядываться, смотрѣть, не сводя глазъ, на что. *В останнє рідними лугами й берегами дід очі приязні пасе й не напасе.* К. Дз. 155. *Полю просо за током, а він мене пасе оком.* Грин. III. 649. *Сидить нерухома та пасе нас очима.* МВ. (КС. 1902. X. 145). 3) **— задню**. Быть позади всѣхъ. *Сем'я моя не буде пасти між людьми задню.* Г. Барв. 348. *Тим часом я такий же маю розум, я ні в чому не буду пасти задню.* К. Іов. 25.

II. Пасти, -ду́, -де́ш, *гл.* 1) Пасть, упасть. *Троянці всі замурмотали, Дидоні низько в ноги пали.* Котл. Ен. *На серці туга така пала, що йому дух так і захватує.* Кв. *Відразу пав без душі.* 2) Опуститься на землю. *Полинь ти, соколе ясний... Сядь-пади у мого батька й матері перед ворітьми.* АД. I. 95. *Прилетіла пава, в головочках пала.* Мет. 104. 3) Припасть, покрыться. *Приливали доріженьку, — таки пилом пам.* Мет. 22.

Пастирка, -ки, *ж.* Пт. Motacilla, трясогузка. Вх. Лем. 447. См. **Пастушка.**

Пастися, -суся, -се́шся, *гл.* Пастись. *Ой пасіться, мої сірі воли!* Чуб. V. 55.

Пастіве́нь, -вня́, *м.* Отгороженная подъ пастбище земля вблизи жилья. Черниг. у.

Пастівни́к, -ка́, *м.* = **Пастівень.** Шух. I. 168. Константиногр. у. *Дивлюсь у пастівник, а він коня собі лагодить.* Федьк. *Пустив коника до пастівника, а сам пішов у сад виноград.* Лукаш. 153. Ум. **Пастівничо́к.**

Пастка, -ки, *ж.* 1) Ловушка, западня. *Десь назнала лисиця у лісі пастку (вовківню) і там м'ясо було положене.* Рудч. Ск. I. 21. 2) Мышеловка, крысоловка. *Не шастайся, як миш по пастках.* Ном. № 3163.

Пастра́ма, -ми, *ж.* Солонина изъ баранины. Св. Л. 48.

Пастрома, -ми, *ж.* = **Пастрама.**

Пастрьо́ма, -ми, *ж.* Кусокъ мяса, сала и ар. положенный въ ловушкѣ для приманки звѣря. — напр. въ мышеловкѣ. Мнж. 188. См. **Пастрама.**

Пастух, -ха, *м.* Пастухъ. *А овечка й каже: то ж то треба пастуха слухать, як пасе.* Рудч. Св. I. 41. Ум. **Пастушок.**

Пастухува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Пастушествовать, быть пастухомъ. Черк. у. *Мій син те літо пастухував.* Волч. у.

Пасту́шечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пастушка.**

Пастуший, -а, -е. Пастушій. *Чиїх батьків я наровні не ставив з пастушими собаками моїми.* К. Іов. 63.

Пастушити, -шу, -шиш, *гл.* = **Пастухувати.** *Біда вівцям, де вовк пастушить.* Фр. Пр. 198.

Пастушка, -ки, *ж.* 1) Пастушка. 2) = **Пастирка.** Вх. Пч. II. 12. См. **Блисканка.** Ум. **Пастушечка.**

Пастушок, -шка, *м.* 1) Ум. отъ **пастух.** 2) = **Пасту́шка 2.** Вх. Пч. II. 12.

Пасту́щина, -ни, *ж.* Плата пастуху. Желех.

Пасть, -ти, *ж.* 1) Пасть. *А в иншого і зубів нема, сама пасть, що инша голова йому в рот улізе.* Кв. 2) Ловушка для лисиць: деревянный цилиндръ — выдолбленный буковый пень — **осмів** лежитъ горизонтально; въ верхнемъ боку его отверстіе, сквозь которое можетъ проходить вертикально стоящая надъ нимъ **ступа** — бревно съ тяжестью на верхнемъ концѣ и двумя желѣзными остріями — **зуба́ми** — на нижнемъ, въ срединѣ стоитъ **зрущик** — палочка съ шнуркомъ, удерживающимъ **ступу** вверху. Ловушка вставляется въ нору лисицы, которая, выходя черезъ цилиндръ, толкаетъ **зрущик**, **ступа** падаетъ и остріями убиваетъ звѣря. Шух. I. 236.

Пасча́ний, -а, -е. Относящійся къ пасхальному хлѣбу. **Пасчана лопата**. Лопата на которой сажаютъ въ печь пасхальный хлѣбъ. Вх. Лем. 447.

Пасчин, -на, -не. Принадлежащій пасхальному хлѣбу. *Саджає... паску до печі, а також пасчину посестру.* МУЕ. III. 44.

Пасчи́нка, -ки, ж. Кадочка. Вх. Зн. 47.

Пате́льня, -ні, пате́ля, -лі, *ж.* Сковорода. Бердич. Брацл. у.

Патер, -ру, *м.* = **Патериця.** *Взяла ломаку... давай її баба тим патером почитати.* Мнж. 140.

Патериця, -ці, ж. Посохъ. Рудч. Ск. I. 61. *Чернець мій встав, надів клобук, взяв патерицю.* Шевч. 372. *Козацький бунчук переважить бурмистерську патерицю.* К. ЧР. 226.

Пати́к, -ка, *м.* Палка, колъ. Грин. III. 520. *Аж язик патиком став. Пане, бери черевик на патик.* Ном. № 9902. Ум. **Патичок.** Чуб. V. 1140.

Пати́ка, -ки, *ж.* 1) Палка. 2) Кляча. *Прокляті цигани усунули тобі в руки таку патику, що й скіпками гидко взяти.* Кв. 3) Нерасторопный. *Ну й з тебе патика, нічого не второпаєш.* Ум. **Патичка.**

Пати́нок, -нка, *м.* Туфля. Бердич. *у. Величний, як жидівський патинок.* Ном. № 2497. *Набула без панчіх патинки.* Котл. Ен. II. 25. *Подай патинки господині.* Шевч.

Пати́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **патика.**

Патичо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **патик.**

Патиччя, -чя, *с. соб.* Палки, мелкій хворостъ. Хотин. у.

Паткань, -ні, *ж.* Зоол. Mur decumanus, большая крыса. Вх. Уг. 257.

Патлама, -ми, *ж.* Плохое болотное сѣно съ осокой, камышемъ и пр. Вас. 207. Мнж. 188.

Патлами́ти, -млю́, -миш, *гл.* Приводить въ безпорядокъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Патлань, -ня́, *м.* Длинноволосый человѣкъ.

Патлатий, -а, -е. Длинноволосый, косматый. *Неси, Боже, патлатого, щоб було за віщо скубти.* Чуб. I. 245.

Патлач, -ча́, *м.* = **Патлань.** Чуб. VII. 412. Употр. также какъ насмѣшливое названіе для духовнаго лица. Мнж. 188.

Патлашки, -шок, *ж. мн.* Родъ растенія. *Ой на горі, на горі зацвіли патлашки.* Грин. III. 231.

Па́тли, па́тлі, -лів, *м. мн.* Длинные волосы, космы. *Невістка дівчину так і вхопим за патли.* Г. Барв. 369. *Тогді то жид-рандар стиха підхождає, козака за патлі хватає.* Дума.

Патока, -ки, *ж.* 1) Медъ безъ воску. *Заліз як муха в патоку.* Ном. № 1642. 2) Патока сахарная. Черк. у.

Па́толоч, -чі, *ж.* 1) Истоптанное поле, потрава. Рк. Левиц. 2) Мѣсто, гдѣ съѣдено хищнымъ звѣремъ животное съ остатками на немъ. (Вовк) *тут, бо де б йому діваться, — ось свіжа патолоч.* Алв. 92. *Вовк, казав би, задавив лоша, — була б патолоч.* Волч. у. 3) Остатки послѣ сбора конопли. Брацл. у.

Патолоча, -чі, *ж.* Маленькое озеро. Вх. Лем. 447.

Патрамент, -ту, *м.* Поколѣніе. *Як здохне в дворі малигувата скотина: чи то свиня, чи овечка, чи то корова, до вже не буде добра, аж двадцять патраментів передохне.* Кіев. у.

Патрати, -раю, -єш, *гл.* 1) Очищать птицу отъ перьевъ, очищать отъ шерсти свинью. *То локшину кришили, то птицю патрали.* Кв. 2) Потрошить. *Вівчарики прехорошенько найкращого баранчика взяли та й патрають гуртом.* Гліб.

Патрахіль, -лі, *ж.* Епитрахиль. Рудч. Ск. I. 198. *На вікні требник лежав з хрестом, в патрахіль замотаний.* Св. Л. 109.

Патре́т, -та, *м.* Портретъ. *Се й сліпий розгледить, що се патрет, а не живий чоловік.* Кв.

Патре́тник, -ка, *м.* Портретистъ; фотографъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Патріо́т, -та, *м.* Патріотъ. *Презавзятий патріот.* Шевч. 463. *Як слід доброму патріотові робити.* О. 1861. IX. 180.

Патріоти́зм, -му, *м.* Патріотизмъ. О. 1861. IX, 180.

Патріотичний, -а, -е. Патріотическій. К. Кр. 29.

Патріотка, -ки, *ж.* Патріотка. К. Дз. 87.

Патрія́рх, -ха, патрія́рха, -хи, *м.* Патріархъ. *Я патріярхові за розрішення та за заручини дам сто гривен.* К. Бай. 13. *Написав до її брата патриярхи.* Гн. I. 140.

Патро́н, -на, *м.* 1) Патронъ. *І торбинка з сухарами, і муниця з патронами.* Чуб. V. 970. 2) Патронъ, покровитель. 3) Святой, имени котораго посвящена церковь. О. 1861. XI. 108.

Патроха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* = **Патрати.** *Жид заставив жидівку патрохать гиндика, а сам побіг по кварту горілки.* Грин. II. 224.

Патрувати, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Пантрувати.** *Підпали піч, та патруй, щоб не погасло.* Борз. у.

Патьок, -ку, *м.* Отдѣльная струя, текущая по поверхности, полоса текущей по какому-либо предмету жидкости. *Хата тече, — по стіні патьоки знати.* Патьоки попустити. Расплакаться, разревѣться. *Попустив патьоки, патьоки гірких сліз.* Г. Арт. (О. 1861. III. 82).

Патьо́хи, -хів, *мн.* Болтовня. Екатериносл. у. **Піти у патьохи**. Пуститься въ болтовню.

Патя́, *меж.,* выражающее пустой разговоръ, болтовню. *Патя та патя та й розпатякались, неначе цілий вік їм укупі на сьому місті жити.* Кв.

Патя́кало, -ла, *с.* Многоглаголивый человѣкъ. Лохв. у.

Патя́кати, -каю, -єш, *гл.* Разглагольствовать. *Сидить з п'яницями, патякає.* Г. Барв. 290.

Патя́ки, -ків, *мн.* Разглагольствованія. **— роспустити**. Начать разглагольствовать. *Роспустили патяки обоє.* Мир. Пов. І. 133.

Пауж́іня, -ня, *с.* То, что высыпается изъ подъ пауза. Вх. Лем. 447.

Пауз, -за, *м.* = **І.** Рубель 1. Вх. Лем. 447.

Паузник, -ка, *м.* Веревка для привязыванія пауза. Вх. Лем. 447.

Паук, -ка, *м.* и пр. = **Павук и пр.**

Пауки, -ків, *м. мн.* Раст. Leontodon taraxacum. Вх. Пч. II. 33.

Паучи́на, -ни́, *ж.* = **Паутина.** Вх. Уг. 257.

Паучи́ня, -ня, *с.* = **Павутиння.** Вх. Лем. 447.

Пах, -ху, *м.* Запахъ. *Кругом пах од трави і квіток.* Сим. 204. *Не люблю пива, ні паху його.* Нп. *У олії свиріпляній гарний пах.* Лебед. у.

Паха, -хи, *ж.* = **Пахва.** *Узяв її по під пахи.* АД. І. 278. Ум. **Пашка.** *Ой взяв же ї по-під пашки, повів же ї по-під дашки.* Гол. І. 45.

Пахання, -ня, *с.* Нюханіе. Ум. **Паханнячко.** *Барвіночок да для дівочок, рутка да м'ятка для паханнячка.* Чуб. III. 483.

Пахати, -хаю, -єш, *гл.* Нюхать, обонять. Угор.

Пахва, -ви, *ж.* Подмышка, подплечье. *Несе під пахвою скриньку.* Драг. 180.

Пахвина, -ни, *ж.* Нижняя и боковая часть брюха животныхъ отъ пупа до паховъ. *Одріжте мені пахвини.*

Пахіття́, -тя, *с.* Пахота. *Не пахіття, а поліття.* Ном. № 7267.

Пахму́рний, -а, -е. Пасмурный. *Темна та пахмурна із неба зслизла чорна ніч.* Котл. Ен. III. 22.

Пахмурно, *нар.* Пасмурно. *Пахмурно сьогодня.* Волч. у.

Пахно́, -на́, *с.* Запахъ.

Пахнота, -ти, *ж.* Запахъ, благовоніе. *Ніхто не може одібрати од ладану пахкоти.* Грин. II. 322.

Па́хнути, -ну, -неш, *гл.* Пахнуть, издавать запахъ. *Пахне бузком, конвалією.* Стор. МПр. 80. **Щоб твій и дух не пах**! Чтобъ тебя здѣсь не было. Ном. № 5142. **Гарбузом пахне**. Будетъ отказъ на сватовство. *І багата, і хороша, хто погляне, — ахне. Пішов би я сватати, та, гарбузом пахне.* Чуб. V. 37. **Доріженька пахне**. Предстоитъ въ скоромъ времени дорога. *Дощик крапле, чумаченькам дороженька пахне.* Чуб. V. 1029. **Пахне землею (від кого).** Уже умираетъ. *Од неї пахне вже землею, уже й мене не пізнає. Я до попа та до сусіди: привів попа, та не застав — вона вже вмерла.* Шевч. 401.

Пахнучий, пахнючий, пахнющий, пахня́чий, -а, -е. Душистый. *Пахнючий перець.* НВолын. у. *Ой ти, дівчино, ти пахнюще зілля.* Чуб. V. 391. *Пахнячий ладан до кадильниці.* Гол.

Пахня́чка, -ки, *ж.* Мушкатная груша, мушкатель. Вх. Уг. 257.

Пахолик, -ка, *м.* = **Пахолок.** (Паничі) *посилають пахолика.* Гол. І. 81.

Пахолок, -лка, *м.* 1) Мальчикъ, мальчуганъ; парень. Чуб. V. 917. *Я малий пахолок, родився в вівторок, а в середу рано до школи оддано.* Нп. 2) Слуга.

Пахолок, -лка, *м.* Холка у лошади.

Пахо́льський, -а, -е. Относящійся къ мальчику. К. ЦН. 311.

Пахоля́, -ля́ти, *с.* Маленькій мальчикъ. *Та скажи мені правду, мале пахоля, над якеє зілля і в світі нема?* Мет. 360. Ум. **Пахолятко.**

Пахощі, -щів, *ж. мн.* Ароматъ, благоуханіе. *Любисточок — для любощів, василечок — для пахощів.* Нп. *Було багацько квіток, багацько пахощів.* Левиц. Пов. 174.

Пахтіти, -хчу, -тиш, *гл.* Пахнуть. *А мишенятко під вербою почуло, що м'ясце пахтить.* Гліб.

Па́хторити, -рю, -риш, *гл.* = **Нюшкувати.** *Пес пахторит.* Вх. Зн. 47. *Жид на ярмарку пахторит, кого б ошукати.* Вх. Зн. 47.

Пахучий, пахущий, -а, -е. Душистый. *Хай ваша душка буде між солодкими медами, перед пахучими ладанами.* Ном. № 4573. *Чебрець — зілля пахуще.* Полт. у. *Пахуще, як м'ята.* Ном.

Пахучість, -чости, *ж.* Душистость.

Пахущий. См. **Пахучий.**

Паху́щик, -ка, *м.* Родъ растенія. *Ще рожа не процвітає, пахущик ся не розвиває.* Гол. IV. 286.

Пацати, -цаю, -єш, *гл.* — **ногами**. Лежа на животѣ, бить ногами по землѣ. Левиц. Пов. 234.

Паци́к, паци́к! цюнка-на! *меж.* для призыва свиней. Вх. Лем. 447.

Паци́кілок, -лка, *м.* Небольшой колъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Пацитися, -цюся, -цишся, *гл.* О свиньѣ: пороситься. *Свиня пациться.* Вх. Пч. II. 7.

Пацірки, -ків, *мн.* 1) = **Пацьорки.** 2) — **жаб'ячі**. Лягушечья икра. Вх. Лем. 447.

Пацірник, -ка, *м.* Раст. а) Althaea officinalis. Вх. Уг. 257. б) — **дикий**. Malva silvestris. Вх. Уг. 257.

Пацни́й. Употр. только въ *ж. р.:* **пацна**. Поросая, супоросная. *Жоха пацна.* Вх. Пч. II. 7.

Пацурни́к, -ка, *м.* = **Пацірник.** Вх. Уг. 257.

Паць! *меж.* для призыва свиней.

Пацьор, -ра, *м.* Бусина. Употр. больше во *мн. ч.* **пацьори**, и гораздо чаще въ ум. формѣ: **пацьорки** — бусы. Чуб. VII. 426. Гол. Од. 77. Шух. І. 130, 215, 306. *Гапулини пацьорки.* АД. II. 312. *А в нашої Олени все пацьори зелені, то по штирі, то по п'ять все на шиї цуркотять.* Гол.

Пацьорки, -ків, *мн.* 1) См. **Пацьор.** 2) Раст. Malva ratundifolia L. ЗЮЗО. I. 128. См. **Пацірки, пацюрки.**

Пацю! *меж.* = **Паць.** Лохв. у.

Пацюк, -ка, *м.* 1) а) Поросенокъ. б) Кастрированный свиной самецъ. Вх. Пч. II. 7. 2) Крыса. *Стоїть борщ під лавою із разною приправою: із жуками, цвіркунами, з великими пацюками.* Чуб. V. 1144. *Діла робити не хочеш, а пика — хоч пацюки бий* (т. е. такая толстая). ЗОЮР. I. 148. 3) Насѣк. Tenebrio molitor, мучной жукъ. Вх. Пч. I. 7.

Пацюрки, -ків, *мн.* 1) = **Пацьорки.** 2) — **у рачи́ці**. Рачья икра. Вх. *Лем.* 447.

Пацючий, -а, -е. 1) Поросячій. 2) Крысій.

Паця, -ці, *ж.* 1) Дѣтск. Поросенокъ, свинья. О. 1861. VIII. 8. 2) Кость: бабка. КС. 1887. VI. 478. **Грати в паці**. Играть въ бабки. Маркев. 76. *А доки в паці будеш грати?* Котл. Ен. V. 22.

Паця́, -ця́ти, *с.* 1) = **Пацюк 1**. *Під порогом паця квичит.* Гол. II. 684. 2) — **морське**. Cavia cobaya, морская свинка. Вх. *Лем.* 436.

Паця́тник, -ка, *м.* Матка у свиньи. Желех. Вх. Зн. 47.

Пачервоточина, -ни, *ж.* Труха, высыпавшаяся изъ червоточины. *Летів горобець через безверхий хлівець, ніс четверик гороху без червотоку, без червоточини, без пачервоточини.* Ном. № 6072.

Пачесовачка, -ки, *ж.* Щетка съ болѣе тонкими зубьями для расчесыванія льна. Вх. Уг. 249.

Пачіски́, -со́к, *мн.* = **Пачоси.**

Пачісувати, -сую, -єш, *гл.* Расчесывать ленъ щеткой. Гол. Од. 36.

Па́чка, -ки, *ж.* Пачка, кипа, тюкъ. *Біда тому пачкарові, що він пачки перевозить, бо му комар в ухо бренить: покинь пачки, бо затнеш.* Чуб. V. 1087.

Пачкарь, -ря́, *м.* Контрабандистъ. Чуб. V. 1087. См. **Пачка.**

Пачкарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Заниматься контрабандой.

Пачково́з, -за, *м.* = **Пачкарь.**

Пачоси, -сів, *мн.* 1) Очески, вычески. Грин. II. 37. Вас. 201. 2) Начосы. *З рудими начосами на голові.* Левиц. I. 31.

Пачо́сній, -я, -є. Сдѣланный изъ оческовъ. *Полов'яний хліб не голод, а пачосняя сорочка не нагота.* Ном. № 5355.

Паша, -ші, *ж.* 1) Кормъ для скота, подножный кормъ. *Та солома ще може піде й на пашу.* Зміев. у. *Ой коні наші сиваші, чи були ви на паші?* Мет. 218. *Займи нашу телусю та пожени на. пашу, на панську толоку.* ХС. II. 192. *Да корівка ваша вже стара. — Ні, не стара; яка вона стара? всього сьома паша.* О. 1862. VII. 90. 2) Наживка для удочки. Шух. I. 226.

Паше́нний, -а, -е. Хлѣбный. **Паше́нна яма**. Яма для храненія зерноваго хлѣба; имѣетъ форму колокола, узкимъ концемъ вверхъ, внутри обмазывается глиной и обжигается. Мнж. 188. *Виголодавсь, як собака в пашенній ямі.* О. 1861. XI. Кух. 26. **Паше́нна комора**. Амбарь для ссыпки зерна.

Паши́на, -ни, *ж.* = **Пахва.** *Я шапку під пашину.* Грин. III. 653.

Пашистий, -а, -е = **Пашний.** *Пашиста солома.* НВолын. у.

Пашіти, -шу, -шиш, *гл.* 1) Издавать сильный запахъ. *Погана смердюча горілка — аж із рота пашить.* 2) Пышать, бить (о пламени). *А полум'я з рота так і паше, так і паше.* Рудч. Ск. II. 31.

Пашка, -ки, *ж.* Ум. отъ **паха.**

Пашке́т, -ту, *м.* Паштетъ. Маркев. 157. *І в кахлях понесли пашкети.* Котл. Ен. II. 9.

Пашни́й, -а́, -е́. О соломѣ: съ примѣсью травы. *Пашна солома.*

Пашни́на, -ни, *ж.* Хлѣбное зерно.

Пашнистий, -а, -е = Пашни́й = Пашистий? *Попи пашнисті, снопи ряснисті.* Гол. II. 35.

Пашни́ця, -ці, *ж.* Хлѣбъ въ зернѣ и на стеблѣ. *Роди, Боже, жито, пшеницю, усяку пашницю.* Мет. 344. Ум. **Пашни́чка.** *Дощик линувся — цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою.* Ном. № 334.

Пашня́, -ні́, *ж.* 1) = **Пашниця.** *Міх з пашнею.* Котл. Ен. VI. 25. *Куди се Бог носив? — А на базарь пашню возив.* Гліб.

Пашо́к, -шка́, *м.* Родъ карточной игры. *Грати в пашок.*

Паштригувати, -гую, -єш, *гл.* У портныхъ: метать, сметывать.

Паща, -щі, *ж.* Пасть.

Пащека, -ки, *ж.* 1) = **Паща.** *Мовчи лиш, а то кулаком так твою пащеку й заткну.* Канев. у. 2) *мн.* Лицевыя скулы. Константиногр. у.

Пащикува́ння, -ня, *с.* Многословныя разглагольствованія; дерзкія разглагольствованія.

Пащикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Многословно разглагольствовать, дерзко разглагольствовать. *Жінки! коли б ви більше їли, а менш пащикувать уміли, — були б в раю ви за сіє.* Котл. Ен. IV. 61. *Дубцем його, щоб не дуже пащикував.* Полт. у.

Пащикува́тий, -а, -е. Неумѣренно разглагольствующій; дерзко разглагольствующій. *Згадала Зосю, горду, пащикувату, хитру.* Левиц. І. 515.

Пащикуха, -хи, *ж.* Болтунья; крикуха. Котл. Ен. VI. 11.

Паюва́ння, -ня, *с.* Дѣлежъ. К. ЦН. 243.

Паювати, ю́ю, -єш, *гл.* Дѣлить на части. *Срібло-злото на три части паювали.* Макс. *Будем грунта — худобу на дві части паювати.* АД. І. 119.

Паюха, -хи, *ж.* Кровь. *Да ще не заржавіла і шабля моя сваха, хоч вона не раз паюхою вмилась.* КС. 1882. Х. 25.

Пе́вен, -вна, -не = Певний. *Як що зробиш, парубче, своє діло як слід, — тоді я буду певен і знатиму, що все у гаразді.*

Пе́вне, *нар.* Вѣрно, навѣрно, должно быть. *Певне ти, дівчино, иншого кохаєш?* Чуб. V. 318.

Пе́вний, -а, -е. 1) Вѣрный, надежный. *Признайсь мені, дівчинонько, чи будеш ти певна.* Грин. III. 198. *А щоб певна була правда, — нехай шлях покаже.* Шевч. 140. *Певна людина.* 2) Увѣренный. *Хиба вони не певні в своїм щасті?* К. Іов. 46. 3) Внушающій довѣріе. *Тут певнеє ніщо ні ходить, ні сидить.* Греб. 369. 4) Извѣстный, опредѣленный. *Ангел певного часу спускавсь у купальню.* Єв. І. V. 4.

Певни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Исполнять. *Вони завіт його держали, певнили заповідь Господню.* К. Псал. 227.

Пе́вність, -ности, *ж.* 1) Вѣрность. *Скажи мені, серце моє, чи будеш, ти певна? На що ж тобі, мій миленький, той певности знати, коли будеш тую нічку в степу ночувати?* Чуб. V. 76. 2) Увѣренность.*Дає Господь їм певність і безпечність.* К. Іов. 54.

Певно, *нар.* 1) Вѣрно, надежно. 2) = **Певне.** *У такому жупані, певно дівчина полюбе.* Харьк. г. *Уже певно візьме її за себе.* Кв.

Певно́та, -ти, *ж.* = **Певність.**

Певня́к, -ка́, *м.* Увѣренный. *Тепер я виведу коні на степ та й на всю ніч певняк собі, що не будуть у спаші.* Уман. у.

Пейс, -са, *м.* Пейсъ. (Берко) *ходить було, тільки колите довгими чорними пейсами.* Левиц. І. 103.

Пейсатий, -а, -е. Имѣющій пейсы, съ большими пейсами.

Пейстрий, -а, -е. Пестрый. *Кобила його пейстра — усі добре знають, а він каже ворона.* Борз. у.

Пейстри́на, -ни, *ж.* Нанка. Чуб. VII. 416.

Пек, *меж.,* выражающее отстраненіе, отказъ, неудовольствіе. *Цур тобі, пек тобі, дяче, чого в тебе серце гаряче.* Чуб. V. 1165. *І васильки мої, і Василь при мені... Пек його матері, сподобався мені.* Нп.

Пекарити, -рю, -риш, *гл.* = **Пекарювати.** Вх. Зн. 7.

Пекарівна, -ни, *ж.* Дочь, пекаря, хлѣбника.

Пе́карка, -ки, *ж.* Пекарка, булочница.

Пекарня, -ні, *ж.* 1) Пекарня, булочная. 2) Кухня. Св. Л. 60. Сим. 130. К. ЧР. 38. *Пекарня дух любить.* Ном. № 10290 *Ой увійшла пані у свою пекарню.* Чуб. V. 1072.

Пекарський, -а, -е. Принадлежащій пекарю.

Пекарчук, -ка, *м.* Мальчикъ въ булочной.

Пе́кар, -ря, *м.* Пекарь, булочникъ.

Пекарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Заниматься хлѣбопеченіемъ.

Пе́кати, -каю, -єш, *гл.* Отстранять кого-либо, говоря пек. *А то що такого! — каже бідак та пекає: «пек, осина!»* Гн.

Пе́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Отстраняться отъ кого. *Поганий чоловік, я його пекаюся, дарма, що рідний брат.* Міус. окр.

Пеке́льний, -а, -е. 1) Адскій. Котл. Ен. II. 32. *Огонь пекельний.* Єв. Мт. V. 22. *Гориш тим пекельним вогнем.* Стор. МПр. 14. 2) Мучительный, крайне тяжелый. *Росказав Іван Остапові, яке то пекельне його й людське життя на білому світі.* Грин. І. 288.

Пеке́льник, -ка, *м.* Житель ада, чортъ. МВ. (КС. 1902. X. 155) *Коли дивиться, аж покійний пан старий, того пана батько, дрова возе у пекло, а вони, пекельники, кажуть...* Рудч. Ск. І. 95.

Пе́кло, -ла, *с.* 1) Адъ, геенна. *Лучче тобі калікою в життя увійти, ніж дві руці мавши, пійти в пекло.* Єв. Мр. IX. 43. *Приходить він до пекла — аж там чортів такого багацько.* Рудч. Ск. І. 70. 2) — **і рай**. Родъ игры. Ив. 62.

Пеклува́ння, -ня, *с.* Заботы, попеченіе.

Пеклуватий, -а, -е. Заботливый.

Пеклуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Заботиться, печься о комъ.

Пекти, -чу, -че́ш, *гл.* 1) Печь, жечь. *Цвісти над ним буду, щоб не пекло чуже сонце.* Шевч. 40. 2) Печь. *Сама пекла палянички.* Рудч. Ск. II. 5. — **раки**. См. **Рак.** 3) Жарить.

Пектися, -чуся, -че́шся, *гл.* 1) Жариться, печься. *Мерзла в ніч, а в день пеклась.* Котл. Ен. *Ой косить хазяїн та на степу сіно, та на сонці печеться.* Грин. III. 570. 2) Печься. *Сам міситься, сам і печеться.* Рудч. Ск. І. 136. 3) Жариться. *Курка печеться.*

Пекучий, -а, -е. *Пекучий вітер.* НВолын. у. *Сонце пекуче.* МВ. *Журба пекуча.* МВ. І. 13.

Пеле́вень, -вня, *м.* = **Пелевня.** Вх. Лем. 447.

Пеле́вник, -ка, *м.* = **Пелевня.** Вх. Уг. 258.

Пеле́вня, -ні, *ж.* Родъ амбара, овина, гдѣ хранится солома, мякина, сѣно, также зерновой хлѣбъ. Желех. *А ци дома 'сте, синове мої? Ой дома, дома на пелевні сут, на пелевні сут, злотічко віют.* Гол. II. 70.

Пе́лена́, -ни, *ж.* 1) Подолъ рубахи. *Вареники варила, та й пелену спалила.* Нп. 2) Выступъ крыши надъ стѣною. Судж. у. Ум. **Пелінка, пеліночка.** Чуб. III, 176. Мил. 164.

Пеленува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Пеленать. *Годувала, пеленувала, ніченьки не досипала.* Грин. III. 370.

Пе́лех, -ха, *м.* 1) Клокъ волосъ, шерсти. 2) Старый дѣдъ. *Хоч він до пелеха сідого із парубіки молодого не перескочив — пережив.* Греб. 318.

Пелеханка, -ки, *ж.* Неряха, неряшливая женщина. Угор.

Пелеханя, -ні, *ж.* = **Пелеханка.** *Ой у млині два камені, — і один не меле, відібрала пелеханя сокола від мене.* Гол. IV. 506.

Пелеха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Рвать что либо въ изобиліи. *Добрався до груш — глянь, як пелехає.*

Пелехатий, -а, -е = **Волохатий.** Котл. Ен. V. 7. *Гуси пелехаті.* Грин. III. 89. *Летить голуб коло хати сивий пелехатий.* Чуб. V. 382. *Кури пелехаті.* Драг. 28. *Кучерявий піч вимітає, пелехатий у піч заглядає.* Грин. III. 472.

Пелінка, пеліночка, -ки, ж. Ум. отъ **пелена.**

Пе́лька, -ки, ж. Глотка. *Напекла стара моя такого хліба, що і в пельку не лізе.* Кобеляк. 7. *П'ять літ роблю на чужу пельку.* Г. Барв. 321.

Пелюстка, -ки, *ж.* 1) Капустный листъ. *Та й хороша ж цей рік капуста: ач які пелюстки!* 2) Кушанье: сваренные капустные листы съ мяснымъ фаршемъ. Маркев. 157. 3) Въ прическѣ гуцульской дѣвушки: прядь, шестая часть волосъ, идущая на косу. Шух. I. 135. 4) Широкій зубецъ, находящійся съ каждой стороны ряда тонкихъ зубьевъ въ прядильномъ гребнѣ. Сумск. у. Ум. **Пелюсточка.**

Пелю́ха, -хи, ж. Пеленка. Вх. Уг. 258.

Пелю́шечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пелюшка.**

Пелюшка, -ки, ж. Пеленка. См. **Пелюха.** *Молодая Оленочка синочка родила, повила його, повила та у білії пелюшки.* Чуб. V. 890. Ум. **Пелюшечка.** Чуб. III. 378.

Пена́рство, -ва, *с.* Домашній скотъ, вообще домашнее имущество. *Нема у мене, щоб хто доглянув і таммого пенарства.* Ольгоп. у. *Як перевозився, то привіз дванадцять возів пенарства.* Ананьев. у.

Пе́ндюр, -ра, *м.* — **водити**. = **Лаятися.** Ном. № 13601.

Пе́нзель, -зля, *м.* 1) Кисть (у живописцевъ). Левиц. Пов. 217. *Дістав палітру з красками і пензель.* Кв. 2) = **Щітка**, которой бѣлятъ стѣны. Черниг. у. Ум. **Пензлик.**

Пензльо́ваний, -а, -е. Рисованный масляными красками. Встрѣчено у Кулиша: *Полотно пензльоване.* К. ХП. 96.

Пе́нний, -а, -е. Задолженный, имѣющій долги. *Лучче ж пенному сіло на шию зложити, ніж бідних людей правдивих зводити.* Ном. № 2793.

Пень, -пня, *м.* Пень. *Голий, як пень.* Ном. *Ой пішов Опанас по горілку для нас, зачепився за пень та й стояв увесь день.* Нп. **Пнем ста́ти, на пню стати**. Упорствовать, заупрямиться. *Внучечка як на пню стала: лікаря та й лікаря.* МВ. (О. 1862. III. 45). **У-пень**. До чиста, совершенно. *Рубати у-пень увесь народ.* ЗОЮР. I. 120. *Ляхів, мостивих*

панів, у-пень рубайте. Макс. *Та бодай же ти, корчмо... та й у-пень згоріла.* Грин. III. 286. **На пні хліб**. Хлѣбъ на корню. **Посивіти на пні**. Состарѣться въ дѣвушкахъ. *А що мені з того, що ви всі три посивієте на пні.* Левиц. I. 306. 2) При укладкѣ сноповъ въ **кладню** (см.): каждый изъ четырехъ сноповъ, которые ставятъ въ центрѣ возлѣ остреви. Шух. I. 166. Ум. **Пеньок, пеньочок.** *Стоїть у лісі на пеньку якийсь чоловік, а кругом того пенька вовк так скаче, так скаче, — хоче його з'їсти.* Рудч. Ск. I. 72. **Мати собі на пеньку**. Имѣть въ виду. Ольгоп. у.

Пенько́вий, -а, -е. Пѣнковый. *Пенькова люлька.* Св. Л. 260.

Пенько́вщина, -ни, *ж.* Лѣсъ, опредѣленный на срубъ. Радом. у.

Пенькуватий, -а, -е. Упрямый, своенравный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Пеньок, -нька, *м.* 1) Ум. отъ **пень.** 2) Значительной величины деревянный обрубокъ въ видѣ цилиндра, вкопанпый въ землю, — вокругъ него загибаютъ колесный ободъ при выдѣлываніи колесъ. Вас. 147.

Пеня́, -ні́, *ж.* 1) Напасть, бѣда. *По п'ятінках заробляла, щоб шовкову хустку придбати та сю пеню звязати. Тепер на тебе пеня напала, що не всіх пов'язала.* Кв. *Така нам лучилася пеня! Як на ту пеню і шати приходять. Оце пеня!* 2) Придира, привязчивый человѣкъ. *Пеня московська.* Чуб. I. 267. 3) **Мати на пеню**. Имѣть причину для ссоры. *Я з тобою не маю нічого на пеню.* Ном. 4) **Пеню волокти на кого**. Обвинять напрасно, взводить на кого что. *Хиба я буду на себе пеню волокти.*

Пеня́вий, -а, -е. Небрежный, неловкій. Угор.

Пенякуватий, -а, -е. 1) Придирчивый, навязчивый. 2) Упорный, упрямый. О. 1862. Т. 82. *Устань, устань, мила, привіз я дубину, тонку та довгу та сукувату, на шею спину пенякувату.* Чуб. V. 644. *І не бачила такої пенякуватої дівчини — щоб по її було.* Черниг. у.

Пеня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* 1) Пенять. *На Бога пеняєш, а сам кульгаєш.* Ном. № 88. *Хата млинові пеняє.* 2) Быть небрежнымъ, неловкимъ. Угор.

Пер, -ру, *м.* Рыба Thymallus wexillifer. Вх. Пч. II. 21.

Первак, *м.* 1) — **ка**. Первенецъ. Каменец. у. *Казав Микита-первак — не буде так.* Звенигор. у. 2) — **ка**. Первый рой вилетівшій изъ улья во время роенія. 3) — **ку**. О наливкѣ, квасѣ перваго настоя. *Дулівочка-первак така смашна була.* Гліб. *Первак грушевий квас.* Котл. Ен. IV. 16. 4) — **ку**. Деготь перваго выдѣленія. *Нехай піде на діхтярню — у бору дьоготь робили — та нехай Грицько дасть дьохтю первачку, — самого чистого.* Грин. I. 33. Ум. **Первачок.**

Перва́чечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **первачка.**

Первачка, -ки, *ж.* Первая дочь. Ум. **Первачечка.** Г. Барв. 137.

Первачок, -чка, *м.* Ум. отъ **первак.**

Перве, *нар.* = **Перше.**

Первий, -а, -е = **Перший.** *Нерві півні заспівають, то я тебе й ізбужу.* Чуб. V. 535.

Первина, -ни, *ж.* Случившееся въ первый разъ. *Хиба се первина?* Сим. 216. *Се йому не первина.* Ном. № 7898. Ум. **Первинка.**

Перви́нчики, -ків, *м. мн.* Первое отдѣленіе игры въ креймахи. Ив. 39.

Перви́чка, -ки, *ж.* = **Первачка.**

Первінчик, -ка, *м.* Первый рой. *Кладе бджолоньки у три лавоньки, а первінчики у чотире.* Гол. II. 15. См. **Первинчики.**

Первісний, -а, -е. Первоначальный.

Пе́рвістка, -ки, *ж.* Первенецъ женскаго пола. *Так то вже кохає та пестить Горпина свою первістку, і з рук не спускає.* МВ. І. 97. *У моеї корови теличка первістка.* 2) Родившая первый разъ. 3) Первый разъ отелившаяся корова. Вх. Пч. І. 15. Вас. 197. Ум. **Первісточка.**

Пе́рвісток, -тка, *м.* Первенецъ.

Пе́рвісточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **первістка.**

Пе́рвітка, -ки, *ж.* 1) = **Первістка.** 2) Первая возлюбленная. *Була і в мене дівка первітка, щиро її кохав, та не довелося подружиться; тепер вона заміжжю.* Лубен. у.

Пе́рво, *нар.* = **Перше.** *Нічого йому не страшно, не боязько, не болезно стало; а перво з великого жалю так було й обмірає.* МВ. І. 46.

Первовік, -ка и -ку, *м.* Начало вѣковъ. *Гой, чи так тепер, як було здавна, як було здавна, й а з первовіка.* Kolb. І. 96. *Так було з первовіку.* ЕЗ. V. 100.

Первовічний, -а, -е. Отъ начала вѣковъ сущій. *Первовічний, як Бог.* Гн. ІІ. 217.

Первожи́телець, -льця, *м.* Первый житель. Ном. № 8507.

Первозданний, -а, -е. Только что созданный. *Ніби із за диму пливе місяць круглолиций, — і мир первозданний одпочив на лоні ночі.* Шевч.

Первозімки, -ків, *м. мн.* Начало зимы. Волч. у.

Первозім'я, -м'я, *с.* Первый санный путь.

Перволіток, -тка, *м.* Человѣкъ въ юныхъ лѣтахъ. *Пані наша була не перволіток, та й не яка й стара.* МВ. ІІ. 31.

Первопідста́ва, -ви, *ж.* Первое основаніе, базисъ. *Левиц.*

Первопочи́н, -ну, *м.* Первое начало. *Левиц.*

Перворідень, -дня, *м.* Перворотный сынъ. *Побив тоді Господь в Єгипті перворіднів.* К. Псал. 181. *Народиться у смерти перворідень.* К. Іов. 39.

Перворідний, -а, -е. Первородный.

Перворя́дний, -а, -е. Первостепенный. *Перворядні оперні артистки.* Левиц. Пов. 103.

Перво́спи, -пів, *м. мн.* Первый сонъ.

Первотві́р, -тво́ру, *м.* Оригиналъ, подлинниккъ. Уман. ІІ. 245.

Первотво́рний, -а, -е. Оригинальный. Желех.

Первохристия́нський, -а, -е. Первыхъ временъ христіанства. К. ХП. 11.

Первоцвіт, -ту, *м.* 1) Первый цвѣтъ растеній. 2) Раст. подснѣжникъ, Primula.

Перга́, -ги́, *ж.* Цвѣточная пыль, приносимая пчелами въ улей. Подольск. г. *Він нам губи чистим медом, не пергою маже.* Мкр. Н. 32.

Пергамен, -ну, *м.* Пергаментъ. *Віковічні пергамени.* К. (О. 1861. ІІ. 230).

Перга́ч, -ча́, *м.* Летучая мышь. Вх. Лем. 447.

Пердіж, -жа, *м.* Испусканіе вѣтровъ.

Пердіти, -джу, -ди́ш, *гл.* Испускать вѣтры.

Перду́н, -на, *м.* Испускающій вѣтры. Ум. **Перду́не́ць, пердунчикъ.**

Пердь, *меж.,* выраж. испусканіе вѣтровъ. Чуб. V. 1112.

Пере́балочок, -чка, *м.* Небольшая лощинка. (Залюб.).

Перебалакати, -каю, -єш, *гл.* Осилить въ разговорѣ, болтовнѣ. *А ну, хто кого перебалакає?* 2) Разсказать, сказать въ разговорѣ (все). *Ще ж бо не все перебалакали — посидьте лишень.*

Переба́нити, -ню, -ниш, *гл.* Перемыть, вымыть вновь.

Перебанува́ти, -ную, -єш, *гл.* Пережить, перенесть что-либо горестное. *Ой я тую зиму борзо не перезимую, ой я свого миленького не перебаную.* Гол.

Перебаранча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Мѣшать, препятствовать. Ном. № 2545. *Коли б ви пак сиділи нишком та не перебаранчали* (робити). Левиц. Пов. 172.

Перебас, -са, *м.* Въ выраж.: **Взяти мішок на перебаса**. Неполный мѣшокъ (съ зерномъ, напр.) взять на плечо такимъ образомъ, чтобы содержимое осунулось въ концы мѣшка, а пустая средина лежала на плечѣ. Вх. Зн. 39.

Перебатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Перерѣзать.

Перебачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Перевидѣть, видывать. *Прожили ви на світі чимало, перебачили всього.* 2) Простить. Угор.

Перебга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Перегнуть. *Пей пояс на двоє перебганий.* Золотонош. у.

Перебе́нда, -ди, *ж.* Шутка, болтовня, балагурство. *Черчик мав реверенду та й до мене в перебенду.* Гол. III. 351.

Перебендювати, -дюю, -єш, *гл.* 1) Капризничать, привередничать. *Не перебендюй бо так довго, Солопію!* Г. Арт. (О. 1861. III. 94). 2) Болтать.

Перебе́ндюха, -хи, *ж.* Привередница.

Перебе́ндя, -ді, *м.* 1) Балагуръ. 2) Капризникъ, привередникъ.

Перебенкетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Окончить пировать.

Перебе́рдина, -ни, *ж.* Лучина, добытая изъ стараго валежника. Радом. у.

Перебздикну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Перекувыркнуться. Вх. Лем. 447.

Перебива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перебити, -б'ю, -єш,** *гл.* 1) Перебивать, перебить, перешибить. *Перебив... шаблю.* Стор. МПр. 151. 2) Только сов. в. Перебить всѣхъ, убить, все побить. *Сам ходжу, сам. — Де діти подівав? Грім перебив, дощ потопив.* Чуб. III. 104. 3) Одолѣвать, одолѣть въ битвѣ, въ бою. *Їк я тебе переб'ю, то я буду старша.* Гн. II. 221. 4) Мѣшать, помѣшать, перебивать, перебить (въ дѣлѣ, разговорѣ). *Перебив йому брехати. Хто мені буде ділечко перебивать.* Мил. 212.

Перебива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **перебитися, -б'ю́ся, -є́шся,** *гл.* 1) Перебиваться, перебиться. *Палиця перебилася.* 2) Сражаться, сразиться. *А я ж тих турків да й не боюся: а й я з ними в полі переб'юся.* Чуб. III. 275.

Перебиййніс, -носа, *м.* Съ перебитымъ носомъ.

Перебити, -ся. См. **Перебивати, -ся.**

Перебігати, -гаю, -єш, *гл.* О собакахъ, волкахъ: закончить періодъ течки. *Сука вже перебігала.*

Перебіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **перебігти, -біжу, -жи́ш,** *гл.* 1) Перебѣгать, перебѣжать. *Голодний поле перебіжить, а голий три.* Ном. № 648. *Дівчата з відрами бігли... перебігаючи Дашковичеві дорогу.* Левиц. Пов. 102. *Июли це перебіга йому дорогу чорт.* Рудч. Ск. II. 21. 2) Забѣгать, забѣжать впередъ, встрѣчать, встрѣтить. *Пішла вона у церкву, а робітник і собі: перебіг її та й став на криласі.* Мнж. 92. *А на тихому Дунаю нас перебігають січовики-запорожці.* Шевч. 259. 3) Пробѣгать, пробѣжать. *Перебігли чотирі милі дороги.* Мет. 184.

Перебігатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Переутомиться отъ бѣганья.

Перебіга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Бѣгать въ перегонку.

Перебігнути, -ну, -неш, *гл.* = **Перебігти.** *Як іде хто куди-годі, а перебігне го заяць... то вже му сі не поведе.* ЕЗ. V. 87.

Перебігти. См. **Перебігати.**

Перебідкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Перебѣдствовать.

Перебі́єць, -бі́йця, *м.* Боецъ кулачный. *І грища здумав завести і п'яний зараз роскричався, щоб перебійців привести.* Котл. Ен. II. 14.

Перебір, -бо́ру, *м.* 1) Переборъ, излишекъ. 2) Осмотръ, ревизія. *Та скликали усіх дівок на перебір.* Грин. III. 273. *У прийому славний двір, там нам буде перебір.* Чуб. V. 997. 3) Разборчивость, капризъ, прихотничанье. *За перебір дасть Бог витрішки.* Ном. № 4619. *А судив мені Бог, кого я не знала, а за той перебір, що перевірила.* Чуб. V. 491.

Перебіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **перебрати, -беру, -ре́ш,** *гл.* 1) Перебирать, перебрать, сортировать, отбирать, отобрать лучшее. *Перебірала груші.* 2) Перебирать, перебрать всѣхъ, все, беря каждое одно за другимъ. 3) Преимущественно несов. в. Разбирать, дѣлая выборъ, капризничать, прихотничать. *Я не вередую, не перебіраю женихами.* Котл. НП. 369. *А судив мені Бог, кого я не знала, а за той перебір, що перебірала.* Чуб. V. 491. *Смерть не перебірає.* Ном. 4) Перебирать, перебрать лишнее. *Перебере грошей у хазяїна, більш як заробив візьме.* 5) Перебирать. *Ніжками дрібненько перебірає.* Кв. *Стиха, мов у сопілочку перебірає.* О. 1862. IV. 87. 6) Пересчитывать, припоминать, припомнить все. *Бо-зна колишнії случаї в душі своїй перебіраю.* Шевч. *Що ти гріхи мої перебіраєш, переступу дошукуєшся грізно.* К. Іов. 7) Перемѣнять, перемѣнить одежу.

Перебіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **перебра́тися, -беруся, -решся,** *гл.* 1) Переселяться, переселиться, перебираться, перебраться. *Недавно тільки* (єзуїти) *перебрались у Крулевство.* Стор. МПр. 45. *Ми й перебрались до неї в хату.* МВ. (О. 1862. III. 73). 2) Переходить, перейти, переплыть, переправиться. *Перебрались вони через глибоку балку.* Стор. МПр. 109. *Як то ви перебралися* (через море). Рудч. Ск. I. 120. 3) Переодѣваться, переодѣться. *Лягають спать, а він перебрався дівкою.* Рудч. Ск. I. 197.

Перебірка, -ки, *ж.* 1) Переборка, сортировка. 2) Переодѣванье. *Свою пітну одежу скидають, а надівають чисту — на цій переборці їх застали.* Новомоск. у. 3) Дощечка или палочка, вставляемая между рядами ткацкой основы для раздѣленія ихъ. Вас. 167.

Перебірливий, -а, -е. Разборчивый, капризный, прихотливый. *Такий перебірливий: і того не їсть, і того не їсть.* Пирят. у.

Перебірник, -ка, *м.* Разборчивый, прихотливый человѣкъ. Ум. **Перебірничок, перебірни́ченько.** *Наш паниченько перебірниченько коники перебірає: котро краще, — собі бере, котро бридше, — служенькам дає.* АД. I. 13.

Перебірниця, -ці, *ж.* Разборчивая, прихотливая женщина.

Перебірни́ченько, -ка, перебірничок, -чка, *м.* Ум. отъ **перевірник.**

Перебірчастий, -а, -е. ? *Гільце вили ой гільчасте, перебірчасте.* Рк. Макс. *Поставте її на столі, на гільчастий, на переборчастій скатерті.* Чуб. IV. 101.

Перебірчик, -ка, *м.* = **Перебірник.** *Як місяць перебірчик перебірає всіма зірками, після полюбить одну зірочку, так і парубок.*

Пере́бовком, *нар.* Перезванивая, перезвономъ. *Кобзо!... дзвониш перебовком стиха, мов мертвих хрониш.* К. Дз. 210.

Перебо́втати, -таю, -єш, *гл.* Взболтать.

Перебо́втатися, -таюся, -єшся, *гл.* 1) Взболтаться, разболтаться. 2) Перейти въ бродъ рѣку. *Так сяк перебовтався на другий беріг.*

Перебо́їна, -ни, *ж.* Поперечная перекладина креста. *Воробці прилітали до хреста, сідали на поперечній перебоїні.* Гн. І. 117. См. **Перехрестя.**

Переболіти, -лю, -лиш, *гл.* 1) Переболѣть, перестать болѣть. *Болит та й переболит.* Фр. Пр. 103. 2) Изболѣться, изстрадаться. *Моя душа переболіла, моє серце схне.* МВ. II. 41.

Перебо́рець, -рця, *м.* = **Перебірник.** *Гей я молодець, переборець.* Чуб. III. 86.

Перебороти, -рю, -реш, *гл.* Побороть, побѣдить. *Чи ми переборем, чи вна трутит у могилу, — наша слава буде.* Федьк.

Переборщити. См. **Переборщувати.**

Перебо́рщувати, -щую, -єш, сов. в. **переборщити, -щу, -щиш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать излишнее, сверхъ мѣры, пересаливать, пересолить, преувеличить. Ном. № 7691, 7693. *Любощів давано, да не вміючи переборщили.*

Перебоя́тися, -боюся, -їшся, *гл.* 1) Долго пробыть въ страхѣ. 2) Перестать бояться.

Перебрати, -ся. См. **Перебірати, -ся.**

Перебрести. См. **Переброджувати.**

Пере́брех, -ху, *м.* Перевираніе, извращеніе фактовъ. *Коли б єси над тим перебрехом знялась, котрим письменство в нас що-року багатиться.* К. Дз. 90.

Перебро́джувати, -джую, -єш, сов. в. **перебрести, -бреду́, -де́ш и перебродити, -джу, -диш,** *гл.* Переходить, перейти въ бродъ. *Перебрела дві річеньки й половину ставу.* Чуб. III. 128. *Дунаю не перебити, не перебродити.* Чуб. V. 537.

I. Перебува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перебути, -буду, -деш,** *гл.* 1) Пробивать, пробыть. *Днів два або й три перебудемо.* МВ. I. 62. *Перебудь там, поки сповіщу тебе.* Єв. Мт. II. 13. 2) Обходиться, обойтись, прожить безъ чего. *Не родив мак, перебудем так.* 3) Переживать, пережить. *Як настане ніч, поки її перебудеш, то дуже довгою вона тобі стане.* Драг. 63. *Наші злидні ваше багатство перебудуть.* Ном. № 1611. *Що буде, те й буде, — ми все перебудемо.* МВ. (О. 1862. III. 58). *А я тую чорну хмару рукавцем, розмаю, перебула поговір, перебуду неславу.* Чуб. V. 144. 4) Только сов. в. Перебывать. *За день скільки вас перебуде. Здається, не було хати в селі, де б я не перебула наймичкою.* Г. Барв. 365.

II. Перебува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перебу́ти, -бу́ю, -єш,** *гл.* Перемѣнять, перемѣнить на комъ обувь, переобувать, переобуть. *Треба перебути чобіт, а то муляє.*

I. Перебува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **перебутися, -будуся, -дешся,** *гл.* Обходиться, обойтись. *Може тобі борошна? — Та я й своїм перебудусь. Викрутнями перебувається.* Ном. 817.

II. Перебува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **перебутися, -буюся, -єшся,** *гл.* Перемѣнять, перемѣнить на себѣ обувь, переобуваться, переобуться. Ном. № 5472.

Перебудо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **перебудувати, -ду́ю, -єш,** *гл.* Перестраивать, перестроить.

Перебунтува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Прекратить бунтъ.

Перебурха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Перебушевать. *Стишилось море, перебурхало.*

Перебурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Перестать ворчать.

Перебути, -ся. См. **Перебувати, -ся.**

Перебутний, -а, -е. Преходящій.

Перевабити. См. **Переваблювати.**

Переваблювати, -люю, -єш и перевабля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **перевабити, -блю, -биш,** *гл.* Переманивать, переманить.

Перевага, -ги, *ж.* 1) Перевѣсъ; преимущество. *Не дай же їм на суді переваги.* К. Іов. 37. 2) **Гуляти в переваги**. Родъ игры: дѣти кладуть на бревно доску и, ставъ на концахъ, качаются. Канев. у. 3) **На перевазі стати**. Воспротивиться, мѣряться силами. *Чорта з два стануть з писарем на перевазі, — він і писнуть не дасть, заб'є баки.*

Переваги — ваги, *нар.* Переваливаясь. *А за ними кобзарь волох переваги — ваги шкандибає на конику, козакам співає.* Шевч. 170.

Переважа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **переважити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Взвѣшивать, взвѣсить. *Узяла той мед, переважила.* Грин. III. 22. 2) Перевѣшивать, перевѣсить. *Було на терезах три пуди, кинув мішок, — так і переважив.* 3) Перевѣшивать, перевѣсить, превосходить, превзойти, одолѣть. *Ой будьте здорові, в кого чорнії брови, а я свої в сажу вмажу, таки ваші переважу.* Нп. *Правда кривду переважить.* Ном. *Не переважить його Ворог.* К. Псал. 206.

Переважа́тися, -жа́юся, -єшся, сов. в. **переважитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Перевѣшиваться, перевѣситься.

Переважити, -ся. См. **Переважати, -ся.**

Переважувати, -ся, -жую, -ся, -єшся, *гл.* = **Переважати, -ся.**

Перевалити, -ся. См. **Перевалювати, -ся.**

Перевалля, -ля, *с.* Обрывистый оврагъ. *Ускочив у шелюги, а там перевалля велике, — не можна було бігти конем, щоб догнати його.* Новомоск. у. (Залюб.).

Перевалювати, -люю, -єш, сов. в. **перевалити, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Переваливаться, перевалиться. 2) Переталкивать, перетолочь слишкомъ сукно на сукновальнѣ. Харьк.

Перевалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **перевали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Переваливаться, перевалиться. Левиц. Пов. 25.

Переварити, -ся. См. **Переварювати, -ся.**

Переваруха, -хи, *ж.* Торговка, продающая съѣстное? *Переварухи, бодай їм заціпило, так і гукають: та кричить: свату, ходи до мене гарячих хляків, а друга: хто почне у мене книша гарячого.* О. 1862. І. 42.

Переварювати, -рюю, -єш, сов. в. **перевари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Переваривать, переварить.

Переварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **переваритися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Перевариваться, перевариться.

Пере́вдяг, -гу, *м.* Переодѣванье, также одежда, въ которую кто-либо переодѣлся. *В чернечому перевдязі козак.* К. ЦН. 302. *До Київа ти крадькома перевдягом серед ночі мандруєш.* К. ПС. 47.

Перевезти, -ся. См. **Перевозити, -ся.**

Перевернути, -ся. См. **Перевертати, -ся.**

Пере́верт, -ту, *м.* 1) Переворота. 2) **Піти в переверти**. Начать кувыркаться. *Сміх не реготи, пішла баба в переверти.* Ном. № 12678. 3) **На переверт пішло́ діло**. Пошло наоборотъ. Рк. Левиц.

Переве́ртаник, -ка, *м.* Лепешка изъ картофеля, кукурузной муки и овечьяго сыру. Вх. Зн. 47.

Переверта́ння, -ня, *с.* 1) Переворачиваніе. 2) Опрокидываніе. 3) Превращеніе. 4) Превращеніе (имен. чиселъ). К. Гр. 117.

Переверта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **переверну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Переворачивать, переворотить, перевернуть. *Той чмелик перевернув крильця, скинув їх, вони попадали, а він полетів.* Рудч. Ск. І. 119. 2) Переворачивать, перевернуть, опрокидывать, опрокинуть. *Рибку ловив — човен перевернув, шевчиха зосталася, шевчик утонув.* Чуб. V. 820. 3) Превращать, превратить. *Ціле весілля перевернено ніби у вовкулаки.* КС. 1883. XII. 700. 4) Превращать, превратить (именов. числа). К. Гр. 117.

Переверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **переверну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Переворачиваться, перевернуться. *Перевертався і нудився, не здужав голови звести.* Котл. Ен. II. 13. 2) Переворачиваться, перевернуться, опрокидываться, опрокинуться. *Як ударю по казану, то він і перевернеться.* Стор. МПр. 47. 3) Проходить, пройти, перебывать. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло.* Шевч. 106. *А паничів що то в нас перевернулось!* МВ. (О. 1862. III. 40). 4) Превращаться, превратиться. *Його* (вовкулаку) *тільки б зустріти та Грицем назвати, дак і перевернеться людиною.* Г. Барв. 454. *Перевернулись тепер уже кат знає нащо запорожці.* К. ЧР. 89.

Пере́вертень, -тня, *м.* 1) Отступникъ, ренегатъ. *Тим часом католицькі пани з нашими перевертнями усиловувались унію на Вкраїні прищепити.* К. ЧР. 10. 2) Выродокъ. (Вівці) *перевертні продаються або вирізуються на лій.* О. 1862. V. Кух. 35.

Перевертом, *нар.* Кувыркомъ, вверхъ дномъ. *Як прийде мій додому, так усе й піде перевертом по хаті.* Екатериносл. у. *І в них перевертом усе перевернулося.* Г. Барв. 176.

Перевершити. См. **Перевершувати.**

Перевершувати, -шую, -єш, сов. в. **перевершити, -шу́, -ши́ш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать чрезмѣрно высокій верхъ на стогѣ. 2) Перекладывать, переложить наново верхъ на стогѣ.

Перевесло, -ла, *с.* Свясло для снопа, вообще витень соломы, которымъ что-либо связывается. Чуб. VII. 393. О. 1861. XI. Св. 66. *Шляхтич з переваренoї сирватки, шабелька на личку, перевеслом підперезаний.* Ном. № 858.

Переве́сник, -ка, *м.* 1) Сверстникъ, ровесникъ. Рк. Левиц. *Він мій перевесник.* (Залюб.). 2) = **Перелесник.** *А хиба ж ви не знаєте, до кого й тепер у нас на селі перевесник літає?* Рк. Левиц.

Перевесниця, -ці, *ж.* Сверстница, ровесница. *Обидві вони були перевесниці.* Левиц. Пов. 116.

Перевести, -ся. См. **Переводити, -ся.**

Перевива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перевити, -в'ю́, -єш,** *гл.* 1) Перевивать, перевить. *Вінок плете з червоного та з білого маку, зеленим барвінком перевиває.* МВ. І. 142. *Червоною стьожечкою коса перевита.* Рудч. Чп. 186. 2) Передѣлывать, передѣлать свитое или перевитое. *Чи хороше віллечко ми тобі ізвили? як не хороше, — ми перев'єм, ми тобі кращеє ізо'в'єм.* МУЕ. III. 102.

Переви́жшати, -шаю, -єш, *гл.* Превысить; превзойти. *Посіпака економ то пана перевижшав, бо народ катував.* Гн. II. 144.

Перевика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **переви́кти, -кну, -неш,** *гл.* Привыкать, привыкнуть. *Воно в мене перевикло на руках та на руках.*

Перевиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **перевиснути, -ну, -неш,** *гл.* Перевѣшиваться, перевѣситься.

Перевисатися, -саюся, -єшся, сов. в. **переви́снутися, -нуся, -нешся,** *гл.* = **Перевисати, перевиснути.** *Перевислось намисто назад.*

Перевити. См. **Перевивати.**

Пере́виця, -ці, *ж.* 1) Удочка. Вх. Зн. 47. 2) Въ удочкѣ: часть лесы около крючка изъ сѣраго несплетеннаго волоса. Шух. І. 226.

Перевід, -воду, *м.* 1) = **Перехід 1.** *Нема льоду, нема льоду, нема переводу, хто мене вірно любить, бреде через воду.* Чуб. V. 84. *Беру воду з переводу.* Гол. І. 176. 2) Непроизводительная трата, порча. 3) Прекращеніе. *Козацькому роду нема переводу.* Ном. № 771.

Перевідати, -ся. См. **Перевідувати, -ся.**

Перевідник, -ка, *м.* 1) Расточитель. *Адес — пес, Пересип — злодій, Куяльник — перевідник.* Ном. № 748. 2) Человѣкъ смѣшанной породы, помѣсь. Шух. І. 55.

Перевідувати, -дую, -єш, сов. в. **перевідати, -даю, -єш,** *гл.* 1) Навѣщать, навѣстить. *Вона в мене й не снідала, тільки ж мене й перевідала.* Чуб. V. 553. 2) Узнавать, узнать. Шух. І. 235. *Іди, Юрию, перевідай, запитай си, чого вони* (корови) *так ричут.* ЕЗ. V. 62.

Перевідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **перовідатися, -даюся, -єшся,** *гл.* = **Перевідувати, перевідати.**

Перевіз, -возу, *м.* 1) Перевозъ, перевозка. *За морем вовк три гроші та руб перевозу.* Ном. № 10574. 2) Переправа. КС. 1883. IV. 737. *Ой пішли чумаки в дорогу, дійшли вони до перевозу.* Чуб. V. 1039. — **держати**. Перевозить черезъ рѣку. *Дівка Ориночка перевіз держала.* Мет. 333. 3) Родъ игры: бросаніе камешковъ такъ, чтобы они скакали рикошетомъ по водѣ. Сим. 26.

Перевізник, -ка, *м.* Перевозчикъ; паромщикъ. Ум. **Перевізничок.** *Перевізнички мої! перевезіть до роду.* Чуб. V. 558.

І. Перевій, -вію, *ж.* Сугробъ, наметенный поперекъ дороги. НВолын. у.

ІІ. Перевій, -во́ю, *м.* Распаренныя древесныя вѣтви, употребляемыя для связыванія дерева. Радом. у.

Перевійник, -ка, *м.* Связка изъ соломы или прутьевъ въ **вір'ї**. Житомир. у.

Перевінча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Обвѣнчать.

Перевінча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Обвѣнчаться.

Перевікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Прожить жизнь.

Перевірити, -ся. См. **Перевірювати, -ся.**

Перевірка, -ки, *ж.* Провѣрка. *Була* (в казармі) *вночі перевірка.* Мир. ХРВ. 146.

Перевірювати, -рюю, -єш, сов. в. **перевірити, -рю, -риш,** *гл.* Провѣрять, провѣрить.

Перевірюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **перевіритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Убѣждаться, убѣдиться по опыту. *Я вже... сам перевіривсь, що як сняться мідні гроші, або що яйце їси... то будуть бити.* Св. Л. 162.

Перевішати. См. **Перевішувати.**

Перевішувати, -шую, -єш, сов. в. **перевішати, -шаю, -єш,** *гл.* 1) Перевѣшивать, перевѣсить, повѣсить на другое мѣсто. 2) Только сов. в. Перевѣшать. *Сотник вас усіх перевішає.* Шевч.

Перевіяти, -вію, -єш, *гл.* Перевѣять. Грин. І. 167.

Переводжа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* — **кого**. Дурачить, обманывать кого. Вх. Уг. 258.

І. Перево́дити, -джу, -диш, сов. в. **перевести, -веду́, -де́ш,** *гл.* 1) Переводить, перевести. *Перевела Явдоха свій цех через дорогу.* Кв. 2) Переплетать, переплести, перевить. (Коса) *чорним шовком заплетена та золотом переведена.* КС. 1883. II. 388. 3) Изводить, извести, уничтожать, уничтожить. *Як же його перевести з світу, щоб не було на світі.* Рудч. Ск. І. 92. *Чужі діти своїм батькам у поміч стають, а ти тільки дурно у нас хліб переводиш.* Рудч. Ск. II. 107. 3) Портить, перепортить, испортить. *Пани переведуть, що й собака не їстиме.* Ном. № 1223.

II. Переводи́ти, -джу́, -диш, *гл.* Привести всѣхъ, каждаго по очереди. *Водили вже їх там, водили, — переводили зо всеї окружности: не доберуть.* Рудч. Ск. І. 81.

Перево́дитися, -джуся, -дишся, сов. в. **перевестися, -ду́ся, -дешся,** *гл.* 1) Переводиться, перевестися. 2) — **на**. Бѣднѣть, обѣднѣть, разориться. *Перевівсь ні на се, ні на те.* Ном. № 1848. 3) — **на**. Вырождаться, выродиться. *З панів переведуться на шолудивих кошенят.* Стор. МПр. 46. 4) Вымирать, вымереть, пресѣчься, угаснуть; исчезать, исчезнуть. *Бодай його кодло з накоренком перевелось.* Ном. № 3788. Съ отриц.: **не переводитись**. Постоянно быть, находиться. *Старости не переводяться в Олесиній хаті.* 5) Измѣняться. измѣниться, перемѣниться. *З ранку година, а на вечір мабуть на дощ переведеться.* Харьк. г.

Перево́дка, -ки, *ж.* = **Переводня.** *Ця пшениця переводка.* Славяносерб. у.

Переводня́, -ні́, *ж.* Измельчавшая, выродившаяся порода.

Перево́за, -зи, *ж.* Переправа. См. **Перевіз 2.** Ум. **Перево́зонька.** *Ой чи ти, бурлаче, рибу ловиш, чи ти, бурлаче, перевозиш? — Гірка моя перевозонька.* Грин. III. 569.

Перево́зець, -зця, *м.* = **Перевізник.** *Ой ви, хлопці-перевозці, перевезіть мене на той бік Дунаю.* КС. 1883. IV. 735.

Перевозити, -жу, -зиш, сов. в. **перевезти, -зу, -зе́ш,** *гл.* 1) Перевозить, перевезть. *Вигдядає, чи не где з боярами в гости, — перевезти із келії в хату на помості.* Шевч. 194. 2) Переправлять, переправить черезъ рѣку. *Чи ти, Іване, рибу ловиш, чи ти людей перевозиш?* Чуб. V. 785. — **бабу**. См. **Баба.** КС. 1887. VI. 480.

Перево́зитися, -жуся, -зишся, сов. в. **перевезти́ся, -зуся, -зе́шся,** *гл.* 1) Перевозиться, перевезтись. *Нехай би сестра Ярина з меншим сином перевезлася в ту хату та й господарювала.* (О. 1862. VI. 21). *Старі перевезлися до сина, а свою хату продали.* 2) Переправляться, переправиться. *Найшов те море, дума, як йому перевезтись.* Мнж. 32.

Переволіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **переволокти, -лочу, -че́ш,** *гл.* Перетягивать, перетянуть, перетаскивать, перетащить.

Переволікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **переволокти́ся, -чу́ся, -че́шся,** *гл.* Перетаскиваться, перетащиться. *Хоч ся переволоче, та не утече.* Ном. № 4223.

Переволока, -ки, *ж.*? *Ходили уроки коло переволоки.* Мил. 33.

Переволокти, -ся. См. **Переволікати, -ся.**

І. Переволочити, -чу, -че́ш, *гл.* = **Переволокти.**

II. Переволочити. См. **Переволочувати.**

Переволочитися, -чуся, -чешся, *гл.* = **Переволоктися.**

Переволочувати, -чую, -єш, сов. в. **переволочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Бороновать во второй разъ, перебороновать. *Як жито зійде, вони тоді його переволочуть... А жито од цього вже не буде таке.* Грин. I. 99.

Перевча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **перевчи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* 1) Выучивать, выучить, переучить многихъ. *Самому всіх не перевчить.* Гліб. 2) Переучивать, переучить выученное наново. 3) Переучивать, переучить чрезъ мѣру.

Перевча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **перевчи́тися, -чу́ся, -чи́шся,** *гл.* Переучиваться, переучиться сверхъ мѣры.

Перев'язати. См. **Перев'язувати.**

Перев'я́зкуватий, -а, -е. Съ перехватомъ по срединѣ (о посудѣ).

Перев'язувати, -зую, -єш, сов. в. **перев'язати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Перевязывать, перевязать. *Перев'язала дружка рушником чрез плече.* Харьк. 2) Перевязывать, перевязать наново. *Твої снопи треба перев'язувати, бо який не візьму, то й розсиплеться.* Богод. у.

Перегавкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Прекратить лай. 2) Превзойти лаемъ.

Перегадати, -даю, -єш, *гл.* Передумать. *Всі думки вже передумала, всі гадки перегадала.*

Перегайнува́ти, -ную, -єш, *гл.* Попусту протратить.

Переганя́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **перегнати, -жену, -не́ш,** *гл.* 1) Перегонять, перегнать на другое мѣсто. *Ой позволь, пане, землю міряти, землю міряти, мости мостити, воронеє стадо да й переганяти.* Чуб. III. 295. 2) Перегонять, перегнать (водку). 3) Надрывать, надорвать коня быстрой ѣздой. 4) Наново перепахивать, перепахать поле. 5) **Переганяти думки**. Усиленно думать. Харьк. г. 6) — **на решето**. Очищать, очистить решетомъ.

Перегартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Закалить наново. 2) Перекалить.

Перегарча́ти, -чу, -чиш, *гл.* Прекратить ворчанье (о собакѣ).

Перегати́ти. См. **Перегачувати.**

Перегачувати, -чую, -єш, сов. в. **перегати́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать запруду. 2) Запруживать, запрудить наново.

Переге́ня, -ні, *ж.* Ряженая дѣвушка, пугающая, ради шутки, подругъ: взявъ въ руки клубокъ **ва́лу**, вытягиваетъ ихъ вверхъ; клубокъ играетъ роль лица, которое повязываютъ платкомъ, на руки и плечи натягиваетъ рядно. Лохв. у.

Перегина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **перегну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Перегибать, перегинать, перегнуть.

Перегина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **перегну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Перегибаться, перегинаться, перегнуться.

Перегі́льчастий, -а, -е. Вѣтвистый? *Гільце вили... перегільчасте, перебірчасте.* Рк. Макс.

Перегін, -го́ну, *м.* 1) Перегонъ. *Погнали некрут з рідного краю аж у Московщину... Довгий перегін.* Мир. ХРВ. 139. 2) Парина, наново вспаханная. 3) **Перегону дати**. Поколотить хорошенько. *Рутульцям перегону дати.* Котл. Ен. V. 56. 4) Перегони. Дымовые ходы въ печкѣ.

Перегінка, -ки, *ж.* Часть овчины? ЗЮЗО. II. 547.

Перегінний, -а, -е. Перегонный. Маркев. 169. *До чорта всякого добра: перегінних горілок, смачних наливок.* Стор. II. 224.

Перегіркнути, -ну, -неш, *гл.* Прогоркнуть.

Перегірчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Сдѣлать слишкомъ горькимъ.

Перегле́діти. См. **Переглядати.**

Переглежувати, -жую, -єш, *гл.* = **Переглядати.**

Пере́гляд, -ду, *м.* 1) Пересмотръ. 2) Просмотръ.

Переглядá́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **перегле́діти и перегля́діти, -джу, -диш,** *гл.* 1) Пересматривать, пересмотрѣть. *Почав переглядати порозгортувані на столах книжки.* Левиц. Пов. 89. 2) Перещупывать, перещупать, ощупать всѣхъ. *Всі сплять долі; упиряка заходився, — чисто всіх за голови переглядів.* Грин. II. 97. 3) Просматривать, просмотрѣть. *Або зовсім не читала книжки, або тільки переглядала.* Левиц. Пов. 268.

Переглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **переглянутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Переглядываться, переглянуться. *То здихне, то з нею переглянеться.* Кв.

Перегля́нути, -ну, -неш, *гл.* 1) = **Переглядіти.** 2) Заглянуть, глянуть поверхъ какого либо препятствія. *Дивиться... мов би переглянув через гору.* Мир. ХРВ. 7.

Переглянутися. См. **Переглядатися.**

Перегнати. См. **Переганяти.**

Перегнива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перегнити и перегнисти, -гнию́, -є́ш,** *гл.* Перегнивать, перегнить. *Гниє, гниє, та й не перегниє.* Ном. № 232, стр. 297.

Перегни́лий, -а, -е. Перегнившій.

Перегні́ватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Пересердиться.

Перегній, -гно́ю, *м.* Поле, удобренное навозомъ. *На перегною — згноєній землі і роблять сіно два рази до року.* Шух. I. 170.

Перегніти́ти, -гнічу, -тиш, *гл.* — **себе**. Подавить, обуздать. *Оліхвер вилаяв мене ні за віщо, ще й ударив, — я себе перегнітив: одійшов та й край.* Волч. у.

Перегнути, -ся. См. **Перегинати, -ся.**

Переговорити. См. **Переговорити.**

Переговоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **переговори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Повторять, повторить сказанное. *Та моє ділечко перероблять, та моє словечко переговоряють.* Мил. 202. 2) Осиливать, осилить въ разговорѣ. *Не говоріть, що він — «жива премудрість, хиба сам Бог його переговорить».* К. Іов. 70. *Тебе, дівчино, як я бачу, і за рік не переговориш і за два не переслухаєш.* МВ. I. 39. 2) Только сов. в. Проговорить, сказать. Чуб. II. 47. *Він отто переговорив та й край, — більш нічого й не промовив.* Верхнеднѣпр. у. *Як переговоримо свої речі, дак і ти скажи що.* Г. Барв. 328.

Переговорюватися, -рююся, -єшся, *гл.* Переговариваться. *Чую — з батьком переговорюються, що прийшли до вашої милости од пана Ігната.* МВ. I. 90.

Перегодити, -джу, -диш, *гл.* Перегодить, погодить.

Перегодом, *нар.* Спустя нѣкоторое время. *Я прийшла туди, перегодом увійшов і гончарь.* Павлогр. у. *На вгороді редька, нема мого Федька! Ось перегодом біжить огородом*. Мил. 101.

Перегодя́, *нар.* = **Перегодом.**

Переголити. См. **Переголювати.**

Переголоси́ти, -шу, -сиш, *гл.* Перестать плакать (громко).

Переголосува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Наново вотировать.

Переголювати, -люю, -єш, сов. в. **переголи́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Перебривать перебрить. *В кайдани добрі закували, переголили про запас.* Шевч. 2) Наново брить, побрить.

Перего́нити, -ню, -ниш, *гл.* **Переганяти**.

Перегоріти. См. **Перегоряти.**

Перегорнути, -ся. См. **Перегортати, -ся.**

Перегороджувати, -джую, -єш, сов. в. **перегородити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Перегораживать, перегородить. *Не ходи, не ходи, куди я ходжу, я тобі стежечку перегороджу.* Нп. 2) Передѣлывать, передѣлать огорожу.

Перегородка, -ки, *ж.* Перегородка, отдѣленіе. *Дав мені тесть... торбу з сьома перегородками.* Ном. № 14321.

Перегоро́жа, -жі, *ж.* Изгородь, передѣляющая дворъ огородъ и т. п. на части.

Перегоро́жувати, -жую, -єш, *гл.* = **Перегороджувати.** *Перегорожували степові дороги своїми заставами.* К. ЧР. 12.

Пере́горок, -рка, *м.* Пригорокъ. *Синів ліс по горах та перегірках.* Св. Л. 303.

Перегорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **перегорну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Переворачивать, перевернуть на другую сторону. 2) Перелистывать, перелистать. Левиц. Пов. 225, 267. *Перегорнув усю книгу, — не знайшов.* 3) Мѣшать, помѣшать въ печи. *Перегорнув у печі вогонь.* Ком. II. 50.

Перегорта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **перегорну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Переворачиваться, перевернуться на другую сторону. 2) Переворачиваться, переворотиться (о листкахъ книги).

Перего́ртувати, -тую, -єш, *гл.* = **Перегортати.** *Дід перегортує гроші.* Рудч. Ск.

Перегорювати, -рюю, -єш, *гл.* Перегоревать, претерпѣть горе. *Багато на Україні перегорювали люде.*

Перегоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **перегорі́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* Перегорать, перегорѣть. *Прикілок перегорить надвоє.* Грин. I. 70.

Перегостювати, -тюю, -єш, *гл.* Прогостить извѣстное время.

Перегравати, -раю́, -єш, сов. в. **перегра́ти, -ра́ю, -єш,** *гл.* 1) Играть, сыграть сильнѣе, чѣмъ слѣдуетъ. 2) Только сов. в. Окончить играть. *Музика переграла.* 3) Осиливать, осилить въ игрѣ. *Петро переграв Івана.* 4) Только сов. в. Перебродить. *Пиво переграло.*

Перегребти, -ся. См. **Перегрібати, -ся.**

Перегриза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **перегри́зти, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Перегрызать, перегрызть. *Добрі зуби і камінь перегризуть.* Ном. № 7155.

Перегризтися, -зуся, -зе́шся, *гл.* 1) Погрызть другъ друга. 2) Перессориться между собой. *Вони — саме тоді за ляхівку перегризлись.* К. ЦН. 222.

Перегріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **перегребти́, -бу́, -бе́ш,** *гл.* 1) Перегребать, перегресть. 2) Перемѣшивать, перемѣшать въ печи. 3) Ворошить, переворошить сѣно.

Перегрібатися, -баюся, -єшся, сов. в. **перегребтися, -буся, -бешся,** *гл.* Переправляться, переправиться на веслахъ. *Ой бистрії річки, круті бережечки, — перегрібся, перевізся козак молоденький.* Нп.

Перегріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перегріти, -рію, -єш,** *гл.* Обогрѣвать, обогрѣть. *Були б померзли, коли б не перегріла нас добра людина. Приходим додому вже й пізненько, нераненько: «Ой одчини, дівчино, перегріти серденько.* Грин. III. 562.

Перегріва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **перегрітися, -ріюся, -єшся,** *гл.* Согрѣваться, согрѣться, обогрѣться. ХС. VII. 420. *Пусти, свату, перегріться, на Галочку подивиться.* Грин. III. 481.

Перегромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **перегромадити, -джу, -диш,** *гл.* = **Перегрібати, перегребти.**

Перегука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Перекричать. *Ніякого горла не стане, щоб перегукати вітер та хвилі ревучі.* Ком. II. 33.

Перегукну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Перекликнуться.

Перегукуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Перекликаться. *Через став перегукувались, жартуючи, дівчата.* Левиц. I. 17.

Перегуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Прогулять.

Перегуснути, -ну, -неш, *гл.* Слишкомъ загустѣть.

Перегусти, -ду́, -де́ш, *гл.* Перестать гудѣть.

Перегуча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Перестать издавать звукъ.

Перед, *пред.* 1) Передъ, предъ. *Перед Богом присягаюсь, що инших не знаю.* Чуб. V. 384. 2) Передъ, до, ранѣе. *Будеш ти хміль уживати, будеш ти перед мене старого по долині Черкені козацьку голову покладати.* Макс. 3) Къ. *Перед Филоненка язика примчав.* Макс. *Швиденько зібралась Пекла, узяла паляничку, звичайно як перед голову йти.* Кв. *Якось перед якуюсь гору прийшли.* Котл. Ен. *Бог покликав перед себе чорта.* Г. Барв. 190. 4) **Перед ча́сом**. Преждевременно.

Перед, -ду, *м.* 1) Передъ, передняя часть, сторона. *Не повертайся до їх передом, щоб не пізнали.* Рудч. Ск. II. 122. *Окунець-молодець, повернись передом — поговоримо з тобою.* Ном. № 4250, стр. 286. **На пе́реді**. Прежде всего. *Так і нехай ваша річ напереді.* Г. Барв. 36. 2) Передъ (сапога). *Ой цок чобіток, а в переду дірка.* Грин. III. 344. 3) *мн.* **Переда**. Полы полушубка. Вас. 155. 4) Первенство, предпочтете, преимущество. *Давати перед.* 5) **Перед вести, водити**. Предводительствовать, идти впереди; командовать. *Тим я тебе, моя доню, рано не будила, що твій милий веде перед, щоб ти не тужила.* Мет. 20. Ум. **Передок, передочок.** *Ой то ж не хмара, то ж орда где, а Коваленко та передок веде.* АД. I. 79. *А в Київі на риночку дівочок таночок, молодая Бондарівна веде передочок.* Грин. III. 613.

Передавати, -даю́, -єш, сов. в. **передати, -дам, -даси,** *гл.* 1) Передавать, передать. *Коли сам, каже, не повершу, то синові передам.* Шевч. 151. — **ким**. Черезъ кого. *Треба передати Йваном.* Лохв. у. 2) Передавать, передать, дать лишнее.

Передаватися, -даю́ся, -єшся, сов. в. **передатися, -дамся, -сися,** *гл.* 1) Передаваться, передаться. 2) Переправляться, переправиться. *Я по сім боці, ти по тім боці, — передайся до мене.* Мет. 12.

Передавити, -влю́, -виш, *гл.* Передавить.

Передарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Передарить, раздарить. *Передарував багато на своїм віку.*

Передати, -ся. См. **Передавати, -ся.**

Передаток, -тку, *м.* Излишекъ при отдачѣ.

Передача, -чі, *ж.* Передача.

Передвзяття́ и передузяття́, -тя́, *с.* Предпріятіе. К. ХП. 9. *Сим не зупиняймося, миле браття, що таке велике передвзяття роспочинаємо малими силами.* К. ХП. 133.
Передвік, -ку, *м.* Предвѣчность. *Він почує і смирить їх яко царь із передвіку.* К. Псал. 128.
Пере́двірок, -рку, *м.*? *На пишний мармур попадя ступає в передвірку царських палат Марусі.* К. МБ. XI. 162.
Передвічній, -я, -є. Предвѣчный. *Сієш правду, сієш розум і світ передвічній.* К. Досв. 240.
Передержанець, -нця, *м.* Укрыватель. *Ви передержанці! — ревнув писарь, — ви передержуєте біглих.* Кв.
Передержати. См. **Передержувати.**
Передержування, -ня, *с.* Сохраненіе на нѣкоторое время. *Дати на передержування.* Лебед. у.
Передержувати, -жую, -єш, сов. в. **передержати, -жу, -жи́ш,** *гл.* 1) Укрывать, укрыть похищенное. *А за те, щоб ви нас не лякали, буцім ми передержуємо куницю або красну дівицю, ми вас пов'яжемо.* Шевч. 289. 2) Держать, продержать извѣстное время.
Переде́рти, -ся. См. **Передирати, -ся.**
Передешеви́ти, -влю́, -виш, *гл.* Продешевить.
Передзвеніти, -ню́, -ниш, *гл.* Окончить звенѣть, перестать звенѣть.
Передзвонити, -ню́, -ниш, *гл.* Окончить звонить. *Передзвонили у всі дзвони до церкви.* Грин. II. 154, 155.
Передзижча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Пережужжать.
Передзімний, -а, -е. Предзимній. *Вітрець передзімний, вохкий, холодненький.* Мог. 84.
Передивитися. См. **Передивлятися.**
Передивля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **передиви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Пересматривать, пересмотрѣть. *Ми хочемо все перетрусити, передивитись.* Левиц. Пов. 163.
Передирати, -ро́ю, -єш, сов. в. **передерти и передрати, -деру́, -ре́ш,** *гл.* Перерывать, перервать, передирать, передрать.
Передира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **передертися и передра́тися, -деруся, -решся,** *гл.* Перерываться, перерваться, передираться, передраться.
Переди́стий, -а, -е. Съ развитой передней частью тѣла. *Не корова передиста.* Міус. окр.
Передихну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Передохнуть.
Передівувати, -вую, -єш, *гл.* Продѣвствовать, прожить дѣвушкой.
Переділити, -ся. См. **Переділяти, -ся.**
Переділка, -ки, *ж.* 1) Перегородка. *Лохв. у.* 2) Половина мички. Вас. 201. Ум. **Пере́ділочка.** Константиногр. у.
Переділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **переділи́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Передѣлять, передѣлить.
Переділятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **переділи́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Дѣлиться, подѣлиться. *Переділилися удвох.* Рудч. Ск. I. 30. *Бігли через лісочок* (кози), *вхопили кленовий листочок, та й тим переділились.* КС. 1883. IX. 222.
Передком, *нар.* Передомъ. *І задком, і передком перед паном Хведорком.* Нп.
Передмо́ва, -ви, *ж.* Предисловіе. Шевч. (1883), 140.

Передму́рря, -ря, *с.* Ограда; оплотъ. *Передмурря всього християнства, що стоїть з мечем на чаті супротив поганства.* К. ХП. 64.

Пере́дник, -ка, *м.* Передняя, прихожая. *Увійшов до попа у хату, стою у переднику, коли це виходе.* Черниг. г.

Передни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Перемѣнить дно. *Передни́ти діжку.*

Переднівка, -ки, *ж.* **переднівок, -вка,** *м.* Время передъ жатвой, передъ сборомъ новаго хлѣба, овощей. *Петрівка — переднівок.* Ном. № 462.

Передній, -я, -є. 1) Передній. 2) Прежній. 3) Первый, лучшій. *Не у нас передній чоловік — усьому перед веде.* 4) **Переднє слово**. Предисловіе.

Передніше, *нар.* Прежде. Рк. Левиц.

Передніший, -а, -е. 1) Передній, находящійся передъ другими. 2) Ближе находящійся. *Я до того садка передніший за тебе.* 3) Прежній, бывшій передъ этимъ. *Ти мені передньої пісні заспівай, бо це дуже смутна.* Черк. у. *Ви люде велико розумні, велико письменні, то хиба не знаєте, яка правда була за передніших старшин.* Черк. у. 4) Достойнѣйшій, имѣющій болѣе права, предпочтенія въ чемъ; лучшій, отборный. *Не хапайся до страви, батько передніший за тебе. Передніших коней повибірали з табуна, а залишили саму ледач.*

Переднювати, -нюю, -єш, *гл.* Пробыть, провести день. *Аби день переднювати, а ніч переночувати.* Ном. № 10916.

Передня́к, -ка́, *м.* 1) Идущій впереди (человѣкъ, животное). *Між вівцями, для приводу, бува небагато кіз і цапи-передняки.* О. 1862. V. Кух. 29. 2) Знатный, передовой человѣкъ. Угор.

Передобідній, -я, -є = **Передобідяний.** *Передобідня година.* О. 1862. I. 81.

Передобідок, -дку, *м.* Закуска передъ обѣдомъ, поздній завтракъ. *Лихий передобідок і найліпший обід попсує.* Ном. № 11961.

Передобідяний, -а, -е. Дообѣдній; предобѣденный. *Передобідяний час — то був за для неї вольний час.* Левиц. I. 192.

Передовий, -а, -е. Передовой.

Передовик, -ка, *м.* Вожакъ, выдающаяся личность. *Радюк був передовиком між своїми близькими товаришами.* Левиц. Пов. 154.

Передовни́цтво, -ва, *с.* 1. Начальствованіе, предводительствованіе. 2) *соб.* Начальство, лица предводительствующія, идущіе впереди. *Величчя української нації явне з того, що, зоставшись без церковнього, політичнього, воїнського і наукового передовництва, спромоглась вона видати з себе самобутню літературу.* К. ХП. 131.

Передо́день, -дня, *м.* 1. Канунъ. **На передодні**. Наканунѣ. 2) Передоднем. Передъ свѣтомъ. *Передоднем приїхав.*

Передо́к, -дка, *м.* 1) Ум. отъ **перед.** 2) Передняя часть телѣги. Рудч. ЧП. 250. 3) Облучекъ, козлы. *Богиня сіла в просту будку, на передку сів Купидон.* Котл. Ен.

Пе́редо́м, *нар.* 1) Впередъ, напередъ. *Три роки передом собі слово дають.* Федьк. 2) Сначала, сперва. *Передом заїхали в Москву.* 3) Передъ. *Передом себе.* 4) Прежде, раньше. *Передом мерли люде і в нас, а теперка ні.* Каменец. у. *У нас у Слобідці передом було багато краще жить.* Рк. Левиц.

Передощи́тися, -щи́ться, *гл. безл.* Миновать дождливой погодѣ. *Бог дасть, передощиться й буде ясно.* Зміев. у.

Передпічний, -а, -е, передпічній, -я, -є. Находящійся предъ печью. **Передпічна стіна**. *Стѣна против печи.* Черк. у. **Передпічне вікно́**. Окно противъ печи. ХС. III. 50. Вас. 193. См. **Причілковий, половий.**

Передплата, -ти, *ж.* Подписка (на изданіе). Желех.

Передплатник, -ка, *м.* Подписчикъ. О. 1861. X. 147.

Передражни́ти. См. **Передражнювати.**

Передражнювати, -нюю, -єш, сов. в. **передражнити, -ню́, -ниш,** *гл.* Передразнивать, передразнить. *Перина, — передражнила його жінка — сам ти перина!* Левиц. Пов. 85. *Сидить чоловік з удкою, а чорт на другім боці передражнює.* Драг. 43.

Передранній, -я, -є. Предразсвѣтный. *У таку передранню добу люде найміцніше сплять.* Морд. Пл. 67.

Передрати, -ся. См. **Передирати, -ся.**

Передріма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Продремать больше кого либо. *Давайте, хто кого передріма! — От батюшка заплющив очі та й справді дріма.* Мнж. 112.

Передрочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* 1) О скотѣ: перестать бѣгать метаться отъ укусовъ оводовъ. 2) Перестать капризничать, бѣситься.

Передруковувати, -вую, -єш, сов. в. **передрукува́ти, -ку́ю, -єш,** *гл.* Перепечатывать, перепечатать.

Передряпати, -паю, -єш, *гл.* Перецарапать.

Передсло́во, -ва, *с.* = **Передмова.** Шевч. (1883), 140.

Передсмертний, -а, -е. Предсмертный. *Передсмертні муки.* Левиц. Пов. 81.

Передсуд, -ду, *м.* Предразсудокъ. К. Кр. 40. *Над літературою царював той же передсуд, що й над самим побутом.* К. ХП. 114, 115.

Передсудній, -я, -є. Бывающій во время передъ судомъ, до суда; о времени: протекающій передъ судомъ. *Страшна се була година, мов передсудня.* Г. Барв. 467.

Передтіччя, -чя, *с.* Мѣсто передъ токомъ.

Передуванити, -ню, -ниш, *гл.* О землѣ: передѣлить. Черниг. г.

Передува́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* Раздѣлиться, передѣлиться. *Казав землемір, що земля наша передуваниться на три руці.* Лубен. у.

Передувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Предводительствовать, идти впереди. *Дай нам його дари попереду явити, як передує власть його у світі.* К. Бай. 20. *Шкода мене до сього нахиляти, щоб Лободі я дав передувати.* К. ЦН. 197.

Переду́мати. См. **Передумувати.**

Переду́мувати, -мую, -єш, сов. в. **передумати, -маю, -єш,** *гл.* Передумывать, передумать. *Яких думок не передумала московка.* Левиц. І. 58. *Попроси, щоб дав він вільготи... щоб передумати мені, що в мене дома є.* Чуб. II. 18.

Передуріти, -рію, -єш, *гл.* Перестать сумасбродствовать.

Передучера, *нар.* Третьяго дня. *Передучера тиждень минув.* Федьк.

Переду́щий, -а, -е. 1) Передній. 2) Предшествующій.

Передяга́ння, -ня, *с.* Переодѣваніе.

Передягати, -га́ю, -єш, сов. в. **передягти́, -гну, -неш,** *гл.* Переодѣвать, переодѣть.

Передяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **передягти́ся, -гнуся, -нешся,** *гл.* Переодѣваться, переодѣться.

Переждати. См. **Пережидати.**

Пережевріти, -рію, -єш, *гл.* Перетлѣть. *Нехай трохи пережевріє в грубі, то тоді і заткнеш каглу.*

Пережени́ти, -ню, -ниш, *гл.* Переженить. *Що ж тут, добродію, за мудрощі Кабицю оженити? Хиба ж ми мало переженили всякого народу?* О. 1861. XI. Кух. 33.

Пережива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пережити, -живу, -веш,** *гл.* 1) Переживать, пережить. *Ніхто світа не може пережити.* Ном. № 389. *Вона його пережила.* МВ. I. 65. *Пережила поговори, переживу й славу.* Мет. 87. 2) Проживать, прожить. *Вік пережити, — не поле перейти.* Посл. *В мирі не переживеш.* Г. Барв. 219.

Пережида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **переждати, -ду́, -де́ш,** *гл.* Пережидать, переждать. *Переждало трохи, — знов стукає.* МВ. (О. 1862. III. 56).

Пережи́жка, -ки, *ж.* Глиняная посуда, обожженная предварительно, послѣ чего она покрывается свинцового поливою, а затѣмъ подвергается вторичному обжиганію. Вас. 180.

Пережовтити, -вчу, -тиш, *гл.* Слишкомъ пожелтить.

Пережовувати, -вую, -єш, сов. в. **пережувати, -жую́, -єш,** *гл.* Пережевывать, пережевать.

Перез, *пред.* Чрезъ. Вх. *Лем.* 447.

Перезати, -ся, -жу, -ся, -жеш, -ся, *гл.* Опоясывать, ся.

Перезби́ватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Спорить. *Премудрий Саламон перезбивався зо свойою матір'ю.* Гн. I. 45.

Перезва, -ви, *ж.* Свадебный обрядъ: въ понедѣльникъ, послѣ первой брачной ночи, родственники новобрачной идутъ на угощеніе въ хату родителей жениха; при прохожденіи поютъ соотвѣтствующія пѣсни. Чуб. IV. 56. Маркев. 146. *Щитайте, скільки душ у вас перезви.* Грин. III. 451. *Івасьова перезва через улоньку перейшла: як рій гуде, як мак цвіте, як рожа процвітає.* Чуб. IV. 465.

Перезва́ти. См. **перезивати.**

Перезв'я́нин, -на, *м.* Участникъ перезви. Маркев. 146. *Перезв'ян оце так шанують... то вони багато дарують.* Грин. III. 451.

Перезв'я́нка, -ки, *ж.* Участница перезви. Маркев. 147. Грин. III. 452. *Перезв'янки-коханки, будьте ж ви веселенькі.* Макс.

Перезива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перезвати, -зву, -веш,** *гл.* Перезывать, перезвать.

Пере́зивки, -вок, *ж. мн.* Послѣсвадебныя угощенія въ четвергъ и пятницу: участники свадьбы идутъ въ домъ новобрачнаго, отъ него къ дружку, затѣмъ къ брату, дядѣ, сестрѣ. Чуб. IV. 580.

Перезімува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Перезимовать, провести зиму. 2) Продержать, прокормить зиму. *Навчи ж мене літати за те, що я тебе перезімувала.* Рудч. Ск. I. 31.

Перезімуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Пройти зимѣ. *Такеньки уся зіма зімська перезімувалася.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Пере́зімча, -чати, *с.* Перезимовавшій теленокъ. Вх. Зн. 47.

Перезіпати, -паю, -єш, *гл.* Перестать кричать. *Одна дитина перезіпала, друга починає.*

Перезіха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Перестать зѣвать.

Перезна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Провѣдать, прослышать.

Перезначи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Перемѣнить мѣтку.

Перезов, -зви, *ж.* = **Перезва.** Маркев. 146. *Просить, шоб ви приходили в перезов.* Грин. III. 450. *Розсунь, свате, хату великую перезов маєш.* Нп.

Перезок, -зка, *м.* Ременный поясъ.

Перезолити. См. **перезолювати.**

Перезо́лювати, -люю, -єш, сов. в. **перезолити, -лю, -лиш,** *гл.* У кожевниковъ: пересыпать, пересыпать кожи золой во второй, третій и четвертый разы. Вас. 157.

Перезрі́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Обозрѣть, окинуть взглядом. *Мав велику тму ангелів тих чорних, што й перезріти не міг.* Гн. I. 16.

Перезува́ння, -ня, *с.* Перемѣна обуви, переобуванье. **До перезува́ння чо́боти**. Оба сапога на одну колодку. Гол. Од. 15.

Перезува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перезу́ти, -зу́ю, -єш,** *гл.* Переобувать, переобуть. См. **Перебувати, перебути.**

Перезува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **перезутися, -зуюся, -єшся,** *гл.* Переобуваться, переобуться. См. **Перебуватися, перебутися.** *Перезувшись, устав, подивився на ноги.* Мир. Пов. II. 45.

Переиначити, -ся. См. **переиначувати, -ся.**

Переиначувати, -чую, -єш, сов. в. **переиначити, -чу, -чиш,** *гл.* Переиначивать, переиначить, дѣлать, сдѣлать иначе, измѣнить. *Переиначити сього діла не можна.* Черк. у.

Переиначуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **переиначитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Переиначиваться, переиначиться, измѣниться.

Переи́нчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Переиначити.**

Переїда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **переїсти, -їм, -їси́,** *гл.* Переѣдать, переѣсть, все поѣсть. *Поведи свою дочку, де хоч, там її й дінь, щоб вона у нас хліба не переїдала.* Рудч. Ск. II. 66. *Усього хліба не переїси.* Ном. № 12040. *Десь же я в тебе, мати, хліб-сіль переїла.* Чуб. V. 538. 2) Переѣдать, переѣсть (о ржавчинѣ и пр.). *Щирозлотий поясочок іржа переїсть.* Мет. 140.

Пере́їди, -дів, *м. мн.* Остатки сѣна и соломы изъ подъ яслей. Херсон. г. НВолын. у. См. **З'іди.** Объѣдки. *Дзьобали виноград... і, об'ївши ґрону, або складали переїди на вікно, або кидали через голову.* Св. Л. 219. Ум. **Переїдки.** Kolb. I. 65.

Переїдна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Переманить на свою сторону. *Владику переїднали за себе.*

Переїзди́ти, -джу́, -ди́ш, сов. в. **переїхати, -їду, -деш,** *гл.* 1) Проѣзжать, проѣхать. *Переїхали поле, переїхали друге, а на третім чистім полі кінь ся спотикає.* Чуб. V. 137. *Як переїдеш Вересоч, так їдь куди хоч.* Ном. 2) Переѣзжать, переѣхать. *На чорного сяду, — до моря доїду, на сивого сяду — море переїду.* Чуб. V. 366.

Переїздка, -ки, *ж.* Маленькій мостикъ черезъ ровъ или ручеекъ. НВолын. у.

Переїздом, *нар.* Проѣздомъ. *Гостював я на Вкраїні переїздом за гряницю.* К. ХП. 12.

Переїсти. См. **Переїдати.**

Переїхати. См. **Переїздити.**

Пере́йма, -ми, *ж.* Употр. также и въ одномъ *мн. ч.:* **перейми**. 1) Перехватываніе плывущаго по рѣкѣ. *Пливе вінок краєм. Дунаєм... «Помагай Біг, три риболови, чи не стрічали, чи не спіймали пав'яний вінок, чистий барвінок?» — Ой ми стрічали, ой ми спіймали, та що ж нам буде за перейми?* Гол. III. 302. 2) Вознагражденіе за доставку пойманнаго на рѣкѣ. *А заходь далі, піймаємо дуба, от і дасть Семен перейми: я добре*

знаю, що це його дуб пливе. Харьк. г. 3) Обрядовая остановка парнями поѣзда жениха съ цѣлью получить магарычъ, при возвращеніи его въ понедѣльникъ изъ церкви. Чуб. IV. 463. Мил. 128. 4) Схватки у роженицы. *Перейма хвата.* Мил. 17. *Найважче буває породіллі, як починаються перейми.* Волч. у. 5) Перехватъ.

Перейма́ти, -маю, -єш, сов. в. **перейняти, переня́ти и перейти, -йму, -меш,** *гл.* 1) Перенимать, перенять, перехватывать, перехватить. *Не все переймай, що по воді пливе.* Ном. *Дівчино-рибчино, перейми гуси.* Нп. *Роман воли покидає і дівчину переймає.* Лукаш. 74. 2) О рѣкѣ, оврагѣ: перерѣзывать, перерѣзать что, пройти черезъ что. Верхнеднѣпр. у. (Залюб.). 3) Перенимать, перенять, научиться отъ кого, подражать кому. *Не Шевченка голос він переймає; переймає він голос народньої пісні.* К. (Хата, 2). *Діти почали переймати од неї пісні.* Левиц. І. 406. *Чи ти вмієш «Отче наш»? А я вмію лучче вас, бо я в попа ночував, «Отченашу» переймав.* ХС. II. 192.

Перейматися, -маюся, -єшся, сов. в. **перейнятися и переня́тися, -йму́ся, -мешся,** *гл.* 1) Прерываться, прерваться, прекращаться, прекратиться. *Дощ перенявся.* Вх. Зн. 48. 2) Проникаться, проникнуться чѣмъ.

Перейменува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Переименовать. *Наші хуторі перейменували в село.* Стор. II. 102.

Переймець, -мця, *м.* = **Перейма 1.** *Та що ж мені буде за переймець?* Чуб. III. 304.

Переймом, *нар.* Съ перерывами. *Ходив він часом і на Дін, — не що-року, а так, як йому по вигоді... ходив він переймом.* МВ. II. 75.

Перейти. См. **Переходити.**

Пере́ка, -ки, *ж.* Противорѣчіе, противодѣйствіе. *Чого ти на мене гнів маєш? Я ж тобі ніякої переки не зробив.* Лебед. у.

Перекабатити, -бачу, -тиш, *гл.* 1) Перевернуть, опрокинуть. Вх. Зн. 47. 2) — **на свой**. Передѣлать по своему. Вх. Зн. 47.

Перекабатитися, -бачуся, -тишся, *гл.* Перекувыркнуться. Вх. Зн. 47.

Пере́каз, -зу, *м.* Пересказъ; передача на словахъ. 2) Преданіе. *Забула історичні перекази.* Левиц. І. 258. *Віри і звичаїв і предківських переказів зреклись.* К. ПС. 94. *Всячину переказом знає,* — т. е. по преданію). Г. Барв. 310.

Переказати. См. **Переказувати.**

Переказитися, -зю́ся, -зишся, *гл.* Перебѣситься.

Переказувати, -зую, -єш, сов. в. **переказати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Пересказывать, пересказать, разсказать. *Усього й переказати не можна.* Кв. 2) Передавать, передать на словахъ. *Перекажу я свому роду хоч чорненькою вороною.* Чуб. V. 684. *Перекажіть дівоньці: нехай мене не любить.* Чуб. V. 415. *Він їй переказує поклони. Переказувала мати, щоб ти прийшла до неї.* 3) Говорить, сказать все одно за другимъ, называть, назвать одно за другимъ. *Та вже нема й казок, усі переказав, — лягаймо спати. Подаруй, каже чорт, мені те, що в тебе дома єсть. Вже царь переказав все, що було в його найкращого, а чорт все каже: ні!* Рудч. Ск. I. 116.

Перекаламу́тити, -чу, -тиш, *гл.* 1) Возмутить, помутить. *Перекаламутила воду.* 2) Возмутить. *Перекаламутили людей.*

Перекаламутитися, -чуся, -тишся, *гл.* 1) Помутиться. 2) Возмутиться.

Перекалата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Перезвонить во всѣ колокола.

Перекалка, -ки, *ж.* Грязные рвы, ручьи поперекъ дороги. Полт. Харьк. Екатериносл. Мнж. 188.

Пере́калок, -лка, *м.* = **Перекалка.**

Перекапостити, -щу, -стиш, *гл.* Изгадить, окончательно испортить.

Перекатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Перемучить (многихъ).

Перекквили́ти, -лю́, -лиш, *гл.* Перестать квилити.

Перекквітува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Отцвѣсть. *Уже жито перекквітувало.* НВолын. у.

Перекива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Кивать дольше чего либо. *Пальцем не перекивать.* Ном. № 7731.

I. Перекида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **перекидати, -даю, -єш,** *гл.* Перестраивать, перестроить. *Ми свою хату перекидали. Треба по весні винбарь перекидати.* Черниг.

II. Перекида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **перекинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Перебрасывать, перебросить, перекидывать, перекинуть. *Нехай би бив, а то й через тин хотів перекинуть.* Ном. *Ні сплисти, ні збрести, ні очима перекинути.* Чуб. V. 549. *Перекинь його* (перстінь) *з одної руки на другу.* Чуб. II. 54. 2) Опрокидывать, опрокинуть. *Глечик перекинула.* 3) Перестраивать, перестроить. *Через рік батьківську хату перекинули.* Мир. ХРВ. 167. 4) Превращать, превратить, оборотить во что. *Опинившись на тім боці, вп'ять він і сам перекинувся, і жінку перекинув, зробилися людьми.* О. 1862. IX. 106. 5) Давать, дать что либо. *Я тобі за те що небудь перекину.* О. 1862. I. 39.

Перекидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **переки́нутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Перебрасываться, переброситься, перекидываться, перекинуться. *Кину через тин камінь, а він і не перекинувся, по сей бік упав.* 2) Опрокидываться, опрокинуться. *Човен перекинувся.* 3) Перекидываться, перекинуться, кувыркаться, перекувыркнуться. *Дівча гуляє на припі і Рябко перекидається перед ним.* Г. Барв. 214. 4) Переходить, перейти (на чью сторону). *Од своїх одкинувся, до чужих перекинувся. Перекинулись до поляків такі українські велетні, як Жовковські, Ходкевичі.* Морд. II. 7. 5) Переправляться, переправиться, переѣхать. *Дайте нам човна, ми тільки перекинемось на той бік. Не забаришся через жита перекинуться.* 6) Смѣняться, смѣниться, перебывать. *По Хмельницькому уже три гетьмани перекинулось.* 7) Превращаться, превратиться во что, оборотиться. *Ото змій перекинувся голкою.* Рудч. Ск. I. 122. *Чорт перекинувсь чоловіком.* Мнж. 128. *Багатирь... перекинувсь мухою.* Рудк. Ск. II. 93. 8) Перемѣнять, перемѣнить (одежду). *Спідничина та одним одна і в свято нічим перекинутись.* Черниг. у.

Переки́дистий, -а, -е. Неустойчивый, валкій. *Човен перекидистий.*

Перекидисто, *нар.* Неустойчиво, легко можно опрокинуться, валко. *На сьому возі їхати перекидисто.* Зміев. у.

Перекидки, *нар.* Кувыркомъ.

Пере́кидом, *нар.* Перекувыркиваясь. *Бич пішов перекидом.* Грин. II. 246. **Іде мені земля́ перекидом**. Кружится у меня голова. Славяносерб. у.

Переки́дький, -а, -е. = **Перекидистий.** Волч. у. (Лобод.).

Переки́дько, -ка, *м.* = **Перекинчик.**

Перекинець, -нця, *м.* = **Перекинчик.** *Зопсована дитино вельможних перекинців Кисілів.* К. ПС. 85.

Перекинчик, -ка, *м.* Перебѣжчикъ, отступникъ, ренегатъ. *Нині гордиш словом і віров моєю... Перекинчик з тебе, не мож тя любити.* Гол. III. 454.

Перекипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **перекипіти, -плю́, -пиш,** *гл.* Перекипать, перекипѣть. *Усе в печі перекипить, що й їсти не можна.* Кв. *Гляди ж, щоб кисіль не перекипів, а то рідкий стане.*

Перекиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **перекиснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Перекисать, перекиснуть. *Тісто перекисне.* 2) Перемокать, перемокнуть, промокнуть. *По дощеві перемочиться, перекисне.* Зміев. у.

Переки́цнути, -ну, -неш, *гл.* Перекувыркнуться. Вх. Зн. 47. См. **Перекіцнутися.**

Перекіп, -ко́пу, *м.* 1) Перекопанное мѣсто. 2) Раст. Marrubium perigrinum L. ЗЮЗО. I. 128.

Перекір, -ко́ру, *м.* Перекоръ; прекословіе. *На перекір робе, іде.* Черк. у. *Ой я тобі, моя мати, перекір ізроблю: повну хату і кімнату женихів наведу.* Нп. Ув. **Перекорище.**

Перекірливий, -а, -е. Дѣлающій на перекоръ.

Перекірочка, -ки, *ж.* = **Перекір.** *Ой я ж тобі, моя мати, перекір наряжу: повну хату і кімнату женихів наведу; ой я тобі, моя мати, перекірочку: повну хату і кімнату, ще й комірочку.* Г. Барв. 82.

Перекіс, -коса, *м.* = **Покіс.** Вх. Зн. 47.

Перекіцну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Перекувыркнуться. Вх. Уг. 258.

Переклад, -ду, *м.* 1) Перекладываніе. 2) Перегрузка. 3) Перекладина. Новомоск. у. 4) Полѣно одно или болѣе (два, три, четыре), подложенныя въ печи подъ дровами для того, чтобы послѣдніе лучше горѣли. 5) Переводъ, переложеніе. *Король Лір. Переклад П. А. Куліша. Л.* 1902. *Переклад... на українську мову.* Морд. II. 28.

Переклада́ння, -ня, *с.* 1) Перекладываніе. 2) Перегрузка. 3) Переводъ (литературнаго произведенія).

Переклада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **перекласти, -кладу, -де́ш,** *гл.* 1) Класть, положить черезъ. *Перекладу я кладку через муравку.* Чуб. III. 209. 2) Перекладывать, переложить съ одного мѣста на другое. 3) Перегружать, перегрузить. *Перекласти вози.* 4) Переводить, перевести (литерат. произведете). *З шведської мови на московську книжки перекладала.* О. 1862. VI. 86.

Перекладач, -ча, *м.* Переводчикъ.

Перекладка, -ки, *ж.* Узенькая лента, которая кладется на голову между двумя болѣе широкими. Подольск. у.

Перекласти. См. **Перекладати.**

Перекла́нятися, -няюся, -єшся, *гл.* Перекланяться. *Поки перекланяється усім тіткам.* Г. Барв. 490.

Переклейни́ти. См. **Переклейнювати.**

Перекле́йнювати, -нюю, -єш, сов. в. **переклейни́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Вновь налагать, наложить клеймо, знакъ, мѣтку. *Переклейнити треба вівцю.* Константиногр. у.

Перелика́ння, -ня, *с.* Перекликаніе. *Перекликання людей, що заблудились в горах.* Левиц. Пов. 136.

Перекликати, -ка́ю, -єш, сов. в. **перекликати, -каю, -єш, и -чу, -чеш,** *гл.* Перезивать, перезвать. *Молодая дівчинонька усіх хлопців перекликала.* Чуб. V. 164. *І все*

таки рідню свою я до себе перекликаю. Чуб. V. 457. *Як уже всіх перекличе, то дівчата співають.* Грин. III. 514.

Перекликатися, -каюся, -єшся, *гл.* Перекликаться. *Сичі в гаю перекликались.* Шевч. 26.

Переклопота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* 1) Перестать хлопотать, заботиться. 2) Истомиться хлопотами, заботами.

Переклювати, -лю́ю́, -єш, *гл.* Переклевать, исклевать (многое). *Не мало козацького й татарського трупу переклював по степах та байраках.* Морд. Он. 84.

Перековерзува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Перестать капризничать.

Перековерса́ти, -саю, -єш, *гл.* Перековеркать. *Вже вони хоч що, то по своєму перековерсають.* Г. Арт. (О. 1861. III. 101).

Перeко́вувати, -вую, -єш, сов. в. **перекувати, -кую́, -єш,** *гл.* 1) Перековывать, перековать, наново сковать. 2) Наново подковывать, подковать. *Пане, треба коні перековувати, бо не доїдем до міста, падають.* Грин. II. 231. 3) Только сов. в. О кукушкѣ: прекратить кукованье. 4) Передавать, передать, пересказать кукованьемъ кукушки. *Ой ти, моя родинонько, не цурайся мене, хоч сивою зозулькою перекуй до мене.* Мет. 463.

Перекоїтися, -ко́юся, -їшся, *гл.* Перестать, прекратиться — о чемъ либо дурномъ, напр. о плохой погодѣ. *Коли воно перекоїться в лихої години! Одколи ранок діється, а воно такий смалький, палький вітрюга, — в велику силу дійшов додому.* Васильк. у.

Переколо́ти, -ся. См. **Переколювати, -ся.**

Переколоти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Взболтать.

Переколошкати, -каю, -єш, *гл.* Перепугать, привести въ смятеніе.

Переко́лювати, -люю, -єш, сов. в. **переколоти, -лю, -леш,** *гл.* 1) Перекалывать, переколоть, расколоть. 2) Перекалывать, переколоть (многихъ); перебодать. *Все стадо переколола.* Ном. № 3827.

Переколюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **переколо́тися, -люся, -лешся,** *гл.* Перекалываться, переколоться, раскалываться, расколоться.

Переколядувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Окончить колядовать.

Перекона́ння, -ня, *с.* Убѣжденіе.

Переконати, -ся. См. **Переконувати, -ся.**

Переконувати, -ную, -єш, сов. в. **перекона́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* 1) Убѣждать, убѣдить. 2) Убѣждаться, убѣдиться въ чемъ по опыту. *Я цього не переконав.* НВолын. у.

Переконуватися, -нуюся, -єшся, сов. в. **перекона́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* — **чого**. Убѣждаться, убѣдиться. Св. *Л.* 92.

Перекопати. См. **Перекопувати.**

Переко́пувати, -пую, -єш, сов. в. **переконати, -паю, -єш,** *гл.* 1) Перекапывать, перекопать. *Перекопав ровом стежку.* 2) Перекапывать, перекопать, вскопать наново.

Перекоржавіти, -вію, -єш, *гл.* Изсохнуть (о кожѣ). *Кожух після дощу перекоржавів.*

Переко́рище, -ща, *с.* Ув. отъ **перекір.** *Ой я ж тобі, моя мати, перекор робила: повну хату і комнату женихів водила; ой ще ж тобі, моя мати, перекорище: повну хату і комнату, іще й дворище.* Чуб. V. 1151.

Перекортіти, -ти́ть, *гл. безл.* Перехотѣться.

Переко́рюватися, -рююся, -єшся, *гл.* Спорить, укорять взаимно. *Шкода з ними перекорюватись.* К. Кр. 34. *Зачали лаятись, перекорюватись.* Харьк. у.

Перекосити. См. **Перекошувати.**

Перекоти́по́ле, -ля, *с.* Раст. а) Gypsophila Led. ЗЮЗО. І. 124. б) Sapponaria vaccaria. *Лв.* 101. *Котиться перекотиполе.* Рудч. Ск. І. 208.

Переко́тити, -ся. См. **Перекочувати, -ся.**

Переко́чувати, -чую, -єш, сов. в. **перекотити, -кочу, -тиш,** *гл.* Перекатывать, перекатить. *Перекотим бочку.* Чуб. II. 208.

Перекочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **перекоти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* 1) Перекатываться, перекатиться. 2) О времени: переходить, перейти черезъ извѣстный моментъ. *Геть-геть вже перекотилась нічка за північ.* Морд. II. 14.

Переко́шлати, -лаю, -єш, *гл.* Всклокочить.

Перекошувати, -шую, -єш, сов. в. **перекоси́ти, -шу, -сиш,** *гл.* Перекашивать, перекосить (косою), прокосить далѣе, чѣмъ слѣдовало.

Перекрада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **перекрасти, -раду, -деш,** *гл.* Красть, украсть украденное. *Циган украв, а жид перекрав у нього коня. Побачила, що вона заховала, та й перекрала у неї.* Чуб. II. 156.

Перекрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **перекрастися, -дуся, -дешся,** *гл.* Прокрадываться, прокрасться. *Хотів ся перекрасти, та собі очі виштуркав.* Ном.

Перекраювати, -юю, -єш, сов. в. **перекра́яти, -ра́ю, -єш,** *гл.* Перерѣзывать, перерѣзать пополамъ.

Перекраюватися, -юююся, -єшся, сов. в. **перекраятися, -раюся, -єшся,** *гл.* Дѣлиться, подѣлиться чѣмъ либо, разрѣзавъ его пополамъ. *Одним яблучком та перекраймось.* Грин. III. 336.

Перекрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перекрити, -кри́ю, -єш,** *гл.* Перекрывать, перекрыть, покрыть наново.

Перекри́вдити, -джу, -диш, *гл.* Обидѣть, оскорбить. *За правду перекривджену война.* К. ПС. 31.

Перекриви́ти. См. **Перекривляти.**

Перекривля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **перекриви́ти, -влю́, -виш,** *гл.* 1) Искривлять, искривить, исказить. *Як подивишся у його* (дзеркальце), *то й себе не пізнаєш, так тобі перекривить обличча.* МВ. І. 25. 2) Передразнивать, передразнить.

Перекрити. См. **Перекривати.**

Перекрича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* 1) Перекричать. *Яка всіх перекричить, тії й правда буде.* МВ. І. 38. 2) Перестать кричать. *Дитина перекричала та, й стихла.*

Перекрій, -ро́ю, *м.* 1) Разрѣзъ. Желех. 2) Луна во второй четверти. *Да місяцю-перекрою, зайди за комору.* Чуб. III. 125. *Вечір вже стелився, на небі ясний перекрій.* Млак. 101.

Перекроїти. См. **Перекроювати.**

Перекро́ювати, -юю, -єш, сов. в. **перекроїти, -ро́ю, -їш,** *гл.* Перекраивать, перекроить. *На рік по п'ять раз перекроює сукню.* К. (О. 1861. І. 317).

Перекру́ґ, -гу, *м.* = **Перекрій.** *Ой місяцю-перекруже, зайди ти за хату.* Нп.

Перекрутити, -ся. См. **Перекручувати, -ся.**

Перекручувати, -чую, -єш, сов. в. **перекрути́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) Перекручивать, перекрутить, испортить крутя. *Не крути, бо перекрутиш.* Ном. № 5868. 2) Извращать, извратить, исказить. *Хиба ж я так казав? Ти зовсім перекрутив.*

Перекручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **перекрути́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* 1) Обораchиваться, обернуться кругомъ; окручиваться, окрутиться. *Трісь тебе по пиці, аж голова перекрутиться.* Левиц. I. 7. *Дівчата то перекручувались, схопившись руками за плечі, то знов брались по-під руки і танцювали кружком.* Левиц. I. 15. 2) Перекувыркиваться, перекувыркнуться — отъ удара, напр., а потому переносно: быть убитымъ ударомъ. *Я як двину її* (собаку) *зо всього маху навідли бичем по морді, так вона на місці і перекрутилась.* ХС. VI. 451.

Перекудкуда́кати, -каю, -єш, *гл.* Перестать кудахтать.

Переку́длити, -лю, -лиш, *гл.* Взъерошить.

Перекудо́вчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Перекудлити.**

Перекуйо́вдити, -джу, -диш, *гл.* 1) = **Перекудлити.** 2) Перебросать, перерыть.

Перекульбачити, -чу, -чиш, *гл.* Пересѣдлать.

Перекульга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Пройти хромая.

Перекупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Перекупать.

Пере́купень, -пня, *м.* Мелкій торговецъ; перекупщикъ.

Перекупити. См. **Перекуповувати.**

Перекупка, -ки, *ж.* Торговка. *Оттак, матінко, лихії люде! Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* Ном. № 3342.

Перекупля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Перекуповувати.**

Перекупник, -ка, *м.* = **Перекупень.**

Перекупня, -ні, *ж.* Перепродажа.

Перекуповувати, -вую, -єш, сов. в. **перекупи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Перекупать, перекупить. *Купує, перекуповує, продав.* О. 1861. IX. 74.

Перекупство, -ва, *с.* Продажность. *Перекупство ледаче.* К. Бай. 24.

Перекусити. См. **Перекушувати.**

Перекуска, -ки, *ж.* Легкая закуска. *А Степан* (несе) *печеню, а Іван гуску на перекуску.* Чуб. III. 427. *Після перекуски свахи співають.* О. 1862. IV. 33.

Перекути, -кую́, -єш, *гл.* = **Перекувати.**

Перекушувати, -шую, -єш, сов. в. **перекуси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Перекусывать, перекусить. *Перекуси, та батькові даси.* Ном. № 11976. *Заєць зараз до його та й шовк перекусив.* Рудч. Ск. II. 70. 2) Закусывать, закусить на скоро. *Ви, люде добрі, з дороги — голодні певно, — чи не перекусили б чого хоч трохи.* Грин. II. 274.

Перелагоджувати, -джую, -єш, сов. в. **перелагодити, -джу, -диш,** *гл.* Передѣлывать, передѣлать. *Перелагодити воза треба.*

Пере́лад, -ду, *м.* Въ выраж. **Нема ні ладу, ні переладу**. Нѣтъ совершенно никакого порядка. Ном. № 6654.

Переладна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* = **Перелагодити.**

Перелаз, -зу, *м.* 1) Мѣсто, гдѣ перелѣзаютъ черезъ плетень. *Ой так не гаразд, низький перелаз; а ви, хлопці, не ходіть, перелазу не робіть.* Чуб. V. 1128. 2) Раст. Brionia alba. *Лв.* 97. См. **Переступ.** Ум. **Перелазок.** Ном. № 13129.

Перелазити, -жу, -зиш, сов. в. **перелі́зти, -зу, -зеш,** *гл.* Перелѣзать, перелѣзть, перепалзывать, переползти. *А я сюю бистру річку рачки перелізу.* Чуб. V. 185. *Порота засунені, так я через тин перелізла.*

Перелазок, -зка, *м.* Ум. отъ **перелаз.**

Перелама́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Переломать многіе предметы одинъ за другимъ.

Переламатися, -маюся, -єшся, *гл.* Переломаться многимъ предметамъ одному за другимъ.

Перела́мувати, -мую, -єш, сов. в. **переломити, -млю, -миш,** *гл.* Переламывать, переломить.

Переламуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **переломи́тися, -млюся, -мишся,** *гл.* 1) Переламываться переломиться. *Я на той ціпок як ізоперсь, то піпок переломивсь.* Рудч. Ск. І. 109. 2) Дѣлиться, подѣлиться съ кѣмъ чѣмъ либо, переломивъ его. *Нехай вона* (молода) *возьме окраєць та переломляться* (з молодим) *пополам. Возьми, дочко, та переломіться та з'їжте.* ХС. XII. 423.

Перелата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Наново починить, поставить заплаты.

Перелаяти, -лаю, -єш, *гл.* 1) Осилить въ брани. *Лаяла, лаяла — насилу ціле село перелаяла.* Ном. № 3341. 2) Перестать бранить.

Перелаятися, -лаюся, -єшся, *гл.* Побраниться между собой взаимно.

Переле́в, -ва, *м.* Въ сказкѣ: существо старше и сильнѣе льва. *От ти лев, а я перелев; ти будеш мені рідний брат.* Чуб. II. 121.

Переле́жати. См. **Перележувати.**

Перележувати, -жую, -єш, сов. в. **перележати, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Пролеживать, пролежать. 2) Пережидать, переждать лежа. *Лізь мерщій на піч, перележиш там, поки вона піде.* 3) Пролеживать, пролежать, отлежать. *Перележав боки, аж болять.* 4) Слишкомъ долго пролеживать, пролежать. 5) Приносить, принести порчу лежаньемъ. *Та ночуй, — хати не перележиш.* Грин. II. 77. *Нехай хліб тут полеже, — він хати вам не перележе.* ХС. VII. 420. *Сей кусок як умережиш, так і піч перележиш.* Ном. № 12203.

Переле́сник, -ка, *м.* Первонач. значеніе: искуситель. Так называется бѣсъ, въ видѣ огненнаго змѣя (— метеоръ), летающій къ женщинѣ. *Коли б не тирлич, був би я твій панич, — каже перелесник-чорт любі дівчині, коли мав проти його зілля тирлич при собі.* Ном. № 245.

Переле́сниця, -ці, *ж.* = **Літавиця.** Гн. II. 5.

Перелет, -ту, *м.* Раст. а) Anthyllis Vulnenaria L. ЗЮЗО. І. 111. 2) Oenothera biennis L. ЗЮЗО. І. 129.

Переле́та, -ти, *ж.* Раст. а) Chenopodium bonus Henricus L. Вх. Пч. II. 30. б) Anemone alpina. *Лв.* 96.

Перелетіти. См. **Перелітати.**

Перелива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перелити, -ллю́, -лле́ш,** *гл.* 1) Переливать, перелить изъ одного помѣщенія въ другое. *З пустого в порожнє переливає.* Ном. № 13057. 2) Лить, налить сверхъ мѣры, переливать, перелить черезъ край. 3) Поливать, полить, обливать, облить. *Росердився на одну бабу, узяв та й перелив їй у закапелку мички.* Грин. II. 200. *Слава, кров'ю перелита по світу літає.* Щог. Сл. 9. — **доро́гу**. Поливать, полить поперегъ чьей дороги волшебнымъ зельемъ. *О, я двір свій обсную і дорогу вам зіллєм переллю.* Левиц. Пов. 173.

Перелива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **перелитися, -ллю́ся, -лле́шся,** *гл.* 1) Переливаться, перелиться. 2) Литься черезъ верхъ, переливаться, перелиться черезъ верхъ.

Пере́ливки, -вок, *ж.* мн. Употребл. съ отрицаніемъ въ значеніи: не шутки, не пустяки. Г. Барв. 514. *Наші бачать, що не переливки, страшно!* Кв. *От царівна бачить, що не переливки, кличе до себе своїх князів.* Грин. І. 192.

Перелинути, -ну, -неш, *гл.* Перелетѣть. *Через темний ліс ясним соколом перелини.* Чуб. V. 469.

Перелити, -ся. См. **Переливати, -ся.**

Перелицьовувати, -вую, -єш, сов. в. **перелицювати, -цюю, -єш,** *гл.* 1) Перелицовывать, перелицовать, перевернуть на изнанку. К. ЧР. 362. 2) Пародировать. *Перелицьована «Енеїда».*

Переліг, -ло́гу, *м.* Несколько лѣтъ не обрабатываемая земля. *Попоореш років три та й пускаєш знов на переліг, а ореш новину.* ЗОЮР. І. 144. *Років десять або п'ятнадцять перелогом лежить; та як зореш на новині та посієш кавунів, то вродять такії, що з землі не знімеш.* ЗОЮР. І. 144.

Переліжка, -ки, *ж.* Короткія трубочки изъ спирально свернутой проволоки или жести, — при составленіи ожерелья изъ монетъ, крестовъ нанизываются послѣ каждой монеты, креста, что бы эти послѣдніе не сбивались въ кучу. Шух. І. 130, 131, 281, 284-287.

Переліжний, -а, -е. Растущій на **перелозі**. *Сіно гарне, переліжне.*

Перелізти. См. **Перелазити.**

Перелік, -ку, *м.* 1) Перечень. 2) Отчетъ. *Чоловік хотів узяти перелік од слуг своїх.* Єв. Мт. XVIII. 23.

Переліс, -су, *м.* Кустарниковый лѣсъ, пролѣсье. *Ой за лісом та за перелісом, ой там стояв та зелененький дубок.* Чуб. V. 985.

Переліска, -ки, *ж.* Раст. Hepatica tpiloba Chait. ЗЮЗО. І. 124.

Пере́лісок, -ска, *м.* Узкая полоска лѣса, вдавшаяся въ поле. *Я ходила туди аж до переліска.* Зміев. у.

Переліт, -ту, *м.* Перелетъ.

Перелітати, -таю, -єш, сов. в. **перелеті́ти, -лечу́, -ти́ш,** *гл.* Перелетать, перелетѣть. *Як би святії дім перелетіли.* Ном. № 3315. *Людей не чуть, через базарь кажан костокрилий перелетить.* Шевч. 150.

Перелітка, -ки, *ж.* Корова, которая телится черезъ годъ.

І. Перелітувати, -тую, -єш, *гл.* = **Перелітати.**

ІІ. Перелітувати, -тую, -єш, *гл.* Провести лѣто. *Як мені Господь с'єтий допоміг зиму перезимувати, так мені, Господа с'єтий, допоможи літо перелітувати.* Шух. І. 190.

Перелічити. См. **Перелічувати.**

Перелічування, -ня, *с.* Пересчитыванье. Левиц.

Перелічувати, -чую, -єш, сов. в. **переліч́ити, -чу́, -чиш.** Пересчитывать, пересчитать, перечесть. *Перелічив до одного, перелічив трупи.* Шевч.

Перелля́ти, -лля́ю, -єш, *гл.* = **Перелити.**

Перело́ги, -гів, *м. мн.* Корчи, судороги у скота. ХС. VII. 417. *Перелоги, ідіть собі на дороги од його жил, од його піджил, од жовтої кости, од такої масти.* Грин. II. 42.

Переложе́ння, -ня, *с.* = **Перекладання, 1, 3.**

Перелож́ити, -жу, -жиш, *гл.* = **Перекласти.** *Закони на нашу мову переложили.* О. 1861 XI. 104.

Переломити, -ся. См. **Переламувати, -ся.**

Перелопатити, -па́чу, -тиш, *гл.* 1) Залежавшееся въ амбарѣ зерно перебросать лопатою съ цѣлью его просушить. Богод. у. 2) Перетасовать (карты). *Що ж ти здаєш карти так, що йому чоло, а мені озадки? Ти їх лучче перелопать.* (Стрижевск.).

Перелупий, -а, -е. 1) Раздѣленный на двое. Угор. 2) Двуцвѣтный. Угор.

Перелупати, -паю, -єш, *гл.* Перенести стыдъ, хлопая глазами. *Добрі очі все перелупають.* Ном. № 3207.

Перелупи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* Переломить. *Перелупила мисочку надвоє.*

Перелюб, -бу, *м.* Прелюбодѣяніе, блудъ. *Хто розведеться з жінкою своєю, хиба за перелюб, та ожениться з иншою, робить перелюб.* Єв. Мт. XIX. 9.

Перелюбець, -бця, *м.* Прелюбодѣй. *Краде злодій — помагаєш, з перелюбцем накладаєш.* К. Псал. 119.

Перелюбити, -блю́, -биш, *гл.* Перебить, отбить у кого любимаго человѣка — жениха, невѣсту. *Вона мого хлопця перелюбим.* Харьк. у.

Пере́любки, -бок, *ж. мн.* = **Перелюб. — з ким зчиняти**. Творить съ кѣмъ прелюбодѣяніе. К. Бай. 75.

Перелюбний, -а, -е. Прелюбодѣйный, блудный. *Перелюбна любов.* К. ПС. 46. *О ви, перелюбне і людожерне плем'я.* К. ХП. 55.

Перелюбник, -ка, *м.* Прелюбодѣй, блудникъ. *Писав я до вас ув одному листі, щоб ви не мішались із перелюбниками.* Коринѳ. I. V. 9.

Пере́любниця, -ці, ж. Прелюбодѣйка, блудница. *Хто пригорнеться до перелюбниці, той одно (з нею) тіло.* Коринѳ. I. VI. 16.

Пере́любство, -ва, *с.* Прелюбодѣяніе. К. МХ. 41.

Перелютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Перезлиться. 2) Перепаять.

Перелягати, -гаю, -єш, сов. в. **перелягти, -ляжу, -жеш,** *гл.* Перелегать, перелечь.

Переля́к, -ку, *м.* Испугъ, перепугъ. Ном. № 4342. Чуб. I. 13. *Кричали з переляку.* Єв. Мт. XIV. 26. Иногда въ значеніи: большой испугъ. *Ляк сили додає, а переляк відіймає.* Ном. № 4400.

Перелякати, -ся. См. **Перелякувати, -ся.**

Переля́кувати, -кую, -єш, сов. в. **переляка́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Перепугивать, перепугать. *Сховавсь під мостом, щоб перелякати їх.* Чуб. I. 51.

Перелямува́ти, -мую, -єш, *гл.* Обшить наново края каймою.

Переляментува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Перестать вопить, кричать.

Переля́скати, -каю, -єш, переляща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Перестать хлопать (бичемъ).

Перемага, -ги, *ж.* = **Перемога.** *В тім тільки й перемага, що він бідний, а вона багатирка.* Полт. у.

Перемага́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **перемогти, -можу, -жеш,** *гл.* Превозмогать, превозмочь, одолѣвать, одолѣть, побѣждать, побѣдить, пересиливать, пересилить. *Кому Бог поможе, той все переможе.* Ном. №11. *Замовкла мати: бачить — не переможе сина.* Мир. ХРВ. 314.

Перемага́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **перемогти́ся, -жу́ся, -жешся,** *гл.* 1) Только несов. в. Соперничать силой. *Довго Петро з Остапом перемагались.* 2) Превозмогать, превозмочь себя, овладѣть собой. *Здрігнула Оксана дуже... далі перемоглась, як кинеться, як ухопить дитину.* Кв.

Перемазати. См. **Перемазувати.**

Перемазувати, -зую, -єш, сов. в. **перемазати, -мажу, -жеш,** *гл.* Перемазывать, перемазать, помазать вновь.

Перемальовувати, -вую, -єш, сов. в. **перемалювати, -люю, -єш,** *гл.* 1) Списывать, списать красками; перерисовывать, перерисовать (съ оригинала копію). *Маляр перемалював собі нашого Миколу.* 2) Измѣнить живопись. *Маляр тебе послухав: бач, перемалював чобіт, як ти сказав.* Кв.

Переманити. См. **Переманювати.**

Переманювати, -нюю, -єш, сов. в. **переманити, -ню́, -ниш,** *гл.* Переманивать, переманить. *Ой я чую, ой я знаю, серце не обманеш, що дівчину мою любу другий переманить.* Чуб. V. 65.

Перемастити, -ся. См. **Перемащувати, -ся.**

Перемаха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Переплыть сильными широкими движеніями. *Перемахати сажнями Дніпро.* К. ДС. 4.

Перемахлювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Перетасовать карты. 2) Смошенничать. 3) Переписать наскоро.

Перемахля́рити, -рю, -риш, *гл.* Растратить. *Живо перемахлярила пуд пшона.*

Перемахну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Быстро перейти, перебѣжать, переправиться. *Духом перемахнув через річку.* 2) Быстро сдѣлать что-либо.

Перемацати, -цаю, -єш, *гл.* Перещупать.

Перемащувати, -щую, -єш, сов. в. **перемасти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* 1) Перекрашивать, перекрасить въ другой цвѣтъ. *Ми* (гуси) *попіласті всі, а він* (лебідь) *один між нас своє пиндючить пір'я біле! Коли б ви тілько захотіли.... Ми б панича сього як раз перемастили.* Греб. 362. 2) Чрезмѣрно намасливать, намаслить. 3) Перетасовывать, перетасовать (карты).

Перемеже́нитися, -ниться, *гл. безл.* Пройти, окончиться къ добру, обойтись. МВ. II. 116. *Люде думали, що воно так і перемежениться, бо наче все вщухло.* Г. Барв. 510.

Перемежовувати, -вую, -єш, сов. в. **перемежувати, -жую, -єш,** *гл.* Перемежевывать, перемежевать.

Перемелювати, -люю, -єш, сов. в. **перемолоти, -мелю, -леш,** *гл.* Перемалывать, перемолоть.

Перемenува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Переименовать.

Перемeнува́тися, -нуюся, -єшся, *гл.* Переименоваться.

Переме́рвити, -влю, -виш, *гл.* О соломѣ, снопахъ: перебить, перетерѣть. *От снопи були цілі, а ти все перемервив, тепер і одного цілого снопа нема.* Анан. у.

Перемерзнути, -ну, -неш, *гл.* Перезябнуть. *Хоч як перемерзнеш, а на печі як спотієш, то все минеться.* О. 1861. V. 72.

Переме́т, -ту, *м.* 1) Снѣжный сугробъ поперегъ дороги. *По дорогах перемети великі, то з сіном і їхати не можно: то вгору, то вниз сани стають.* Волч. у. 2) Рыболовный снарядъ: бичевка поперегъ рѣки, по которой прикрѣпленъ рядъ удочекъ. Вас. 188. 3) **Стати на переметі**. Повредить, воспрепятствовать. (Він) *міг стати йому на переметі, шкодити.* Мир. ХРВ. 379. См. **Переміт.**

Переметати, -мечу, -чеш, *гл.* Перебросить. *А я тую річку човном перемечу.* Гол. I. 248.

Переметнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **переметати**. Перебросить, перекинуть.

Переме́шкати. См. **Перемешкувати.**

Переме́шкувати, -кую, -єш, сов. в. **переме́шкати, -каю, -єш,** *гл.* Проживать, прожить извѣстное время гдѣ нибудь.

Перемжи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* Прекратиться, прерваться на нѣкоторое время. *Оце перемжилась робота у полі, — треба під хуру порядитись.* Волч. у.

Перемива́ння, -ня, *с.* Перемываніе. *Води гарячої треба на перемивання — ложки та миски мити.* Волч. у.

Перемива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перемити, -мию, -єш,** *гл.* Перемывать, перемыть. *Миски перемила.* Кв.

Перемива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **перемитися, -миюся, -єшся,** *гл.* Перемываться, перемыться.

Перемина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **перемня́ти и перем'я́ти, -мну, -неш,** *гл.* 1) Переминать, перемять. *Ті орішки, що взяла у Василя, усе в жмені переминає.* Кв. 2) Пережевывать, пережевать. 3) — **кого́ на зуба́х**. Ругать, перебирать кого по косточкамъ. *Знову почав Грицько гукати на всю хату, перетираючи та переминаючи на зубах не тільки Пріську з Христею, а й увесь рід їх.* Мир. Пов. І. 161.

Перемина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **перемня́тися и перем'ятися, -мнуся, -не́шся,** *гл.* Переминаться, перемяться. *Перемнеться, та й так минеться.* Чуб. І. 297.

Перемити, -ся. См. **Перемивати, -ся.**

Перемитий, -а, -е. Перемытый. Въ выраж.: **як перемитий**. Одинъ къ одному, одинъ лучше другого. *Там народ один в одного, як перемитий.* Ном. № 13934. *Військо у лаву стало як перемите.* Рудч. Ск. ІІ. 85. *Така гречка, що на все поле! Панську блискавка посмалила, а його рядом — та як перемита.* Рудч. Ск. ІІ. 207.

Перемізжи́ти, -жу́, -жи́ш, *гл.* Размозжить (многихъ). *І блюдолизів, ложкомоїв в прах, в дребезги перемізжив.* Котл. Ен. V. 49.

Переміль, -лі, *ж.* Мель.

Переміна, -ни, *ж.* 1) Перемѣна. 2) Замѣна, перемѣна кого или чего другимъ. *Гей подай, батьку, подай переміну, бо я марно загину.* Грин. ІІІ. 595. *Та їх* (дітей) *треба обмить, треба й облатать, треба й обіпрать... а ви знаєте, що мені ж переміни нема ніякої.* Мил. 222. *А всім козакам переміна стала.* Чуб. V. 63. Ум. **Перемінка, переміночка.** *Моя дочко, моя й переміночко!* Мил. 219.

Перемíни́ти, -ся. См. **Переміняти, -ся.**

Переміня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **перемінити, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Перемѣнять, перемѣнить. Рудч. Ск. ІІ. 128. 2) Замѣнять, замѣнить. *Старий нездужа, а перемінити нікому: у його не було синів.* Чуб. ІІ. 92. *Моя дочко, моя й переміночко! Хто мене буде й перемінять так, як ти переміняла?* Мил. 219, 220.

Перемінятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **перемíни́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* 1) Перемѣняться, перемѣниться. 2) Превращаться, превратиться. *В тих дванацїть хлопа перемінило сі дванацїть місіців, що на небі.* Гн. ІІ. 17. 3) **Світ перемінився**. Потемнѣло въ глазахъ. *Як ударе, то переміниться білий світ.* Чуб. V. 598.

Перемірати, -раю, -єш, *гл.* Умирать. *Хто перебірає, той голодом перемірив.* Ном. № 12165.

Переміряти, -ряю, -єш, *гл.* 1) Перемѣрить. *Хто не вірить, той хай собі перемірить.* Чуб. І. 274. 2) Перемѣрять наново. *Там мої слідки... переміряні будуть, там моє діло перероблене буде.* Мил. 146.

Перемісити. См. **Перемішувати.**

Переміст, -мо́сту, *м.*? *Уже ж гості, уже на перемості.* Грин. III. 541.

Перемісти́ти, -щу́, -стиш, *гл.* Перемѣстить.

Переміститися, -щуся, -стишся, *гл.* Перемѣститься. *Чи світові спустіти через тебе, чи кам'яним переміститись горам?* К. Іов. 39.

Переміт, -ме́ту, *м.* — **положити**. При основываніи нитокъ на сновалку ошибиться и положить нитку не на тотъ колышекъ, на который слѣдуетъ. Константиногр. у. См. **Перемет.**

Пере́мітка, -ки, *ж.* 1) = **Кладочка.** Вх. Зн. 47. Kolb. I. 38. Гол. Од. 59. 2) = **Нямітка.** *Жінки... завивають голову... білою переміткою.* Шух. I. 132.

Перемітни́й, -а́, -е́. Разнообразный, измѣнчивый? *Заграй же мі сеї, тої та й перемітної.* Гол. IV. 497.

Перемітувати, -тую, -єш, сов. в. **переметати, -мечу, -чеш,** *гл.* 1) Перебрасывать, перебросить. МУЕ. III. 44. 2) Охватывать, охватить, обвить вокругъ. *В около того... патика перемітує ватаг два рази ремінь.* Шух. I. 191. 3) — **ба́рву**. Измѣнять, измѣнить цвѣтъ. *Буває ласице на зіму перемітує барву.* Вх. Зн. 47.

Перемітуватися, -туюся, -єшся, *гл.* 1) Перебрасываться. *Всі мовчали й ждали, врядигоди перемішуючись кількома словами.* Левиц. I. 332. 2) = **Перекидатися 7**. (Чарівниці) *перемітуються в кота, пса.* МУЕ. III. 46.

Переміть, -мети, *ж.* 1) = **Перемет.** 2. Вх. Пч. II. 25. 2) Узелъ. **У переміть зв'язати**. Завязать узломъ. Шух. I. 137.

Перемішати, -ся. См. **Перемішувати, -ся.**

Пере́мішка, -ки, *ж.* 1) Смѣшеніе. *Левиц.* 2) Помѣха. Зміев. у. *Завтра думка їхати, як ніякої перемішки не буде.* 3) То, что вмѣшивается, впутывается во что, среди чего. *Галушка та лемішка, а хлібу перемішка.* Ном. № 12329.

Перемішний, -а, -е. Смѣшанный. *Мелася насіяла всячини, і усе принялося, зійшло і проквітало одмішне і перемішне, як у празнику люде, на диво Меласі, що, каже, сіяла усе окромішне ряд по рядочку, а зійшла така мішанина.* МВ. III. 137.

Перемішувати, -шую, -єш, *гл.* 1) сов. в. **перемiша́ти, -ша́ю, -єш,** *гл.* Смѣшивать, смѣшать, перемѣшать. *Перемішувати овес з ячменем.* 2) Сов. в. **перемiси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Мѣсить наново, перемѣсить. *Шкода перемішувати тісто, винявши з печі.* Ном. № 14228.

Перемішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **перемішатися, -шаюся, -єшся,** *гл.* Смѣшиваться, смѣшаться, перемѣшиваться, перемѣшаться. *Панські квітки перемішувались з зеленим зіллєм.* Левиц. Пов. 196.

Перемкну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Переправиться, переѣхать, пробраться. *За Дніпер перемкнутися.*

Перемліти, -лію, -єш, *гл.* Изныть, истомиться отъ страха, тревоги. *Білу ніч просиділа під коморою, перемліла.* Мир. Пов. II. 75.

Перемня́ти. См. **Перемина́ти.**

Перемо́ва, -ви, *ж.* Перезывъ, переманка. Ум. **Перемовка, перемовочка.** *Ой ти, галочко, перемовочко, перемовила сокола із темного лугу в вишнев сад.* Мет. 178.

Перемо́вити. См. **Перемовляти.**

Перемовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **перемо́вити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Перезивать, перезвать, переманивать, переманить. Маркев. 69. *Ой ти, галочко, перемовочко, перемовила сокола з темного лугу в вишнев сад.* Мет. 178. *Ой не я ж його перемовила, він сам за мною приїхав.* Мет. 18. 2) Промолвить, перекинуться словомъ. *Воли б хоть з чоловіком словечко перемовити.* МВ. І. 44. 3) Пересказывать, пересказать наново; передразнить. *Там люде норовисті: що скажеш, то й перемовлять, а що зробиш, то й перероблять.* Грин. III. 482.

Перемовлятися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Разсуждать другъ съ другомъ, перепираться. *Перемовлялись бо між собою в дорозі, хто більший.* Єв. Мр. IX. 34.

Перемо́вочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **перемова.**

Перемовчати, -чу, -чиш, *гл.* Промолчать, смолчать. *Бабуся перемовчала хвилинку та й каже.* МВ. (О. 1862. III. 57). *Засоромиться, ручешьками закриється, перемовчить та знов за своє.* Кв.

Перемо́га, -ги, *ж.* Одолѣніе, побѣда, перевѣсъ.

Перемогти́, ся. См. **Перемагати, -ся.**

Перемока́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **перемо́кти, -кну, -неш,** *гл.* Перемокать, перемокнуть. *Щоб не перемокли коноплі, пійшла на Сікновеніє тягати їх.* Грин. II. 154.

Перемоли́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Окончить молиться. *Тут тілько що перемолився Еней і рот свій затулив, як ось із неба дощ полився.* Котл. Ен. II. 33.

Перемоло́ти, -ся. См. **Перемелювати, -ся.**

Перемолотити. См. **Перемолочувати.**

Перемоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. **перемолоти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Перемолачивать, перемолотить.

Переморгнутися. См. **Переморгуватися.**

Переморгуватися, -гуюся, -єшся, сов. в. **переморгну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Перемигиваться, переморгнуться. *Всі нас кругом озирають та переморгуються.* МВ. І. 75.

Перемордувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Перемучить, истомить.

Перемордуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Перемучиться, истомиться.

Переморозити, -жу, -виш, *гл.* Переморозить.

Перемости́ти. См. **Перемощувати.**

Перемотати. См. **Перемотувати.**

Перемотлошити, -шу, -шиш, *гл.* Обратить въ мотлох.

Перемо́тувати, -тую, -єш, сов. в. **перемота́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Перематывать, перемотать.

Перемочити, -ся. См. **Перемочувати, -ся.**

Перемо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **перемочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Измачивать, измочить.

Перемочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **перемочи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Промокать, промокнуть. *По дощеві перемочиться, перекисне.* Зміев. у.

Перемо́щувати, -щую, -єш, сов. в. **перемости́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* Перемащивать, перемостить. *Міст перемостили.*

Перемудрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Перехитрить, перемудрить.
Перемурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Перестроить что нибудь каменное, кирпичное.
Перемусува́ти, -сую, -єш, *гл.* Перепѣниться.
Перемучити, -чу, -чиш, *гл.* Перемучить, измучить. *Чорти б перемучив твого батька.* Ном. № 3757.
Перемучитися, -чуся, -чишся, *гл.* Перемучиться. *Перемучились ми до вечора.* МВ. І. 70.
Перем'яти. См. **Переминати.**
Перем'яшку́рити, -рю, -риш, *гл.* Перемять.
Перенаджувати, -джую, -єш, сов. в. **перена́дити, -джу, -диш,** *гл.* Переманивать, переманить.
Перенайти́, -йду, -деш, *гл.* — **кого́.** Перетянуть кого на свою сторону. Вх. Лем. 447.
Перенести. См. **Переносити.**
Перенизати. См. **Перенизувати.**
Перенизи́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Слишкомъ понизить.
Перени́зувати, -зую, -єш, сов. в. **перенизати, -жу, -жеш,** *гл.* Перенизывать перенизать наново. *Намисто треба перенизати.* Черниг. у.
Перенити, -нию, -єш, *гл.* Изныть, истомиться. *І сказати вам не знаю, що моє серце тоді перенило.* Г. Барв. 127.
Перенівечити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Испортить, изгадить, исковеркать. 2) Искалѣчить многихъ. *Що оці стрільці їх* (зайців) *перенівечать!* О. 1861. V. 69.
Перенівечитися, -чуся, -чишся, *гл.* Испортиться, исковеркаться.
Переніме́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Онѣмечиться.
Перенісся, -ся, *с.* Переносье. *Як у кого на переноссі брови сходяться одна з другою, той буде нещасливий.* Чуб. І. 86.
Перено́сити, -шу, -сиш, сов. в. **перенести, су́, се́ш,** *гл.* 1) Переносить, перенести. *Перенесу ключі, не побрязкуючи.* Мет. 26. *Перенесла я її в комору, положила на лавці.* МВ. І. 76. 2) Передавать, передать словесно, разсказать, разнести вѣсть. *Вже давненько панночки приїжжі переносили, що який то вже там лікарь полковий хороший.* МВ. (О. 1862. III. 44).
Переноси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Переносить, перенести (многіе предметы). *Я оті дрова переносив у хату, бо дощ помочить.* Рудч. Ск. І. 170.
Переночувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Переночевать, проспать ночь. *От, переночували ту ніч, коли на ранок...* Рудч. Ск. II. 15. *Дівчинонько, ввольни ж мою волю, переночуй хоч нічку зо мною.* Чуб. V. 161. 2) — **кого́.** Пустить на ночлегъ. *Ой, дівчино, переночуй мене, козака молодого, і коня вороного.* Чуб. V. 63.
Перенуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Истомить, нагнать тоску, скуку. 2) *безл.* Перестать тошнить.
Перенуди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Истомиться скукой.
Переня́ти, -ся. См. **Переймати, -ся.**
Переоначити, -ся. См. **Переоначувати, -ся.**
Переона́чувати, -чую, -єш, сов. в. **переоначити, -чу, -чиш,** *гл.* Переиначивать, переиначить.

Переоначуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **переоначитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Переиначиваться, переиначиться.

Переопала́тч, -лаю, -єш, *гл.* 1) = **Перепалати 2,** = **Опалати.** Вх. Зн. 48. 2) Отколотить. *Добре го переопалав.* Вх. Зн. 48.

Переор, -ру, *м.* Перепашка.

Переорати. См. **Переорювати.**

Переорювати, -рюю, -єш, сов. в. **переорати, -рю́, -реш,** *гл.* 1) Перепахивать, перепахать наново. *І переорем ще раз рідне поле.* К. Дз. 34. *Достатків там більше... переорюють краще, та й земля ситніша.* Мир. Пов. II. 85. 2) Перепахивать, перепахать впоперегъ. *Не переорюй межі нікому.* Ном. № 3306. Это выраженіе, кромѣ прямого значенія, имѣетъ еще и переносное: не становись ни на чьей дорогѣ. *Хиба я вам межу переорав, чи що?* Грин. I. 244.

Перепада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **перепасти, -паду, -деш,** *гл.* Перепадать, перепасть. *Узявсь — нічого робити! — латати старі кожухи, стала й копійчина перепадати.* Кв. *Дощі частійш перепадали.* О. 1862. III. 31.

Перепадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **перепастися, -паду́ся, -де́шся,** *гл.* Исхудать, истощиться. *Наївся — як бик, перепався — як смик.* Ном. № 14125.

Перепадистий, -а, -е. Непостоянный, перемѣнчивый. *Перепадиста зіма: то сніг, то дощ.*

Перепакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Перепаковать, переложить вещи.

Перепал, -лу, *м.* 1) Пережженый кирпичъ. 2) ? *Ізойди собі,* (хворобо), *од раба божого на чорнії луга, на перепали, де буйний вітер свистав.* (Заклинаніе). КС. 1883. VII. 587.

Перепаламарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Превзойти кого въ исполненіи пономарскихъ обязанностей. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Нашого паламаря ніхто не перепаламарює.* Грин. I. 239.

Перепала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* 1) Перестать пылать. 2) = **Опалати.** Черниг. у.

Перепали́ти, -ся. См. **Перепалювати, -ся.**

Перепалювати, -люю, -єш, сов. в. **перепалити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Сжигать, сжечь. *Перепалив, попілець на море пустив.* Рудч. Ск. I. 87. 2) Пережигать, пережечь. *Взявся леміш чоловікові кувать, та багато заліза... перепалив.* Ном. № 1858, стр. 284. 3) Слишкомъ сильно нагрѣвать, нагрѣть, натопить. *Перепалила піч так, що й хліб погорів.*

Перепалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **перепалитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Пережигаться, пережечься.

Перепанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Окончить господствовать, властвовать.

Перепарити, -рю, -риш, *гл.* Перегрѣть, слишкомъ перепарить. *Перепарити молоко.*

Перепартачити, -чу, -чиш, *гл.* Испортить работу или предметъ какой либо, работая надъ нимъ; плохо сдѣлать.

Перепарто́лити, -лю, -лиш, *гл.* = **Перепартачити.**

Перепарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Перестать испаряться.

Перепасинкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Окончить **пасинкувати**.

Перепекти, -ся. См. **Перепікати, -ся.**

Пе́репел, -ла, *м.* 1) Пт. перепелъ, Tetrao coturnix. *Паничі випустили сокола на трепела.* Рудч. Ск. II. 111. 2) Крестецъ, os sacrum. Харьк. г. Ум. **Перепе́лонько.** ЗОЮР. I. 25.

Перепе́ла, -ли, *ж.* Перепелка. *Зажурилась да й перепела: «Де б я собі гніздочко звила?»* Гол. IV. 536.

Перепели́ха, -хи, *ж.* Самка перепела. *Плакала стара баба Грициха, мов перепелиха.* Нп.

Перепелиця, -ці, *ж.* 1) Перепелка. *В чистім полі все перепелиці.* Чуб. V. 474. Употребляется какъ ласкательное слово для женщинъ, особенно въ уменьш, формѣ. *Мої сестриці, мої перепелиці, мої пташечки щебетливі.* О. 1862. IX. 114. 2) Названіе коровы. Kolb. I. 65. 3) Родъ игры. Ив. 26. Ум. **Перепеличка.**

Перепели́чий, -е. Перепелиный. *Перепеличе сало.*

Перепеличка, -ки, *ж.* Ум. отъ **перепелиця.**

Перепело, -ла, *с.* Ключица. Константиногр. у.

Перепе́лонько, -ка, *м.* Ум. отъ **перепел.**

Перепе́лоньчин, -на, -не. Принадлежащій перепелкѣ. Kolb. I. 172.

Перепеля́, -ля́ти, *с.* Перепелка-дѣтенышъ. Вх. Пч. II. 13.

Перепеля́стий, -а, -е. Имѣющій цвѣтъ перепела, сѣрый.

Перепеля́чий, -а, -е = **Перепеличий.** *Перепелячий крик.* Мир. ХРВ. 4.

Перепере́дити, -джу, -диш, *гл.* = **Випередити.** *І біса перепередили.* Федьк. I. 18.

Перепе́рти, -пру́, -пре́ш, *гл.* 1) Перетащить, перевезти. 2) Переспорить. *Уже, як бачу я, тебе не переперти.* Г.-Арт.

Переперчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Слишкомъ много перцу положить въ кушанье.

Переперьхну́ти, -ну́, -неш, *гл.* Перелетѣть черезъ что. Вх. Уг. 258.

Перепе́ча, -чі, *ж.* = **Перепічка.** *Питалася шишечка перепечі: чи далека доріженька до печі?* Мил. 149.

Перепечайка, -ки, *ж.* = **Перепічайка.** *Знайте мене, перепечайку, що на воротях тісто.* ЗОЮР. I. 148.

Перепива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перепити, -п'ю, -п'єш,** *гл.* 1) Выпивать, выпить за чье здоровье, желая кому счастья. *Насипає горівки у порцію і перепиває до всіх людей з словами: «Дай вам, Боже, здоров'я!»* Шух. I. 194. 2) — **кому що**. На свадьбѣ: выпивая рюмку, дарить что либо новобрачнымъ. Kolb. I. 311, 319. *Братіку-перепою, перепий щастя — долю! Що маю-перепиваю, щастя долі не вгадаю.* Грин. III. 513. *Ой ішла дівка Мар'єчка із своїми дружечками; насупротив її батенько її з повненькими кубочками. «Перепий, донечко, перепий, Мар'єчко, із своїми дружечками». Ой за жалощами за великими перепою не брала.* Рк. Макс. 3) Перепивать, перепить, выпить больше кого. *А пити, так не переп'є його й Данилка, що в того пана.* Кв.

Перепива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **перепитися, -п'юся, -п'єшся,** *гл.* Перепиваться, перепиться, упиться. *Не слухайте, се він перепивсь та з п'яну химери погнав.* Кв.

Перепи́лювати, -люю, -єш, сов. в. **перепиля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* Перепиливать, перепилить.

Перепина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **переп'ясти, -пну, -не́ш,** *гл.* 1) Протягивать, протянуть что (напр. веревку, простыню), черезъ что-либо, перегородить что протянутою вещью. *Кае павук:... де тілко у горниці не перепну павутиння, зараз мене і зметуть.* Мнж. 7. *Перепнули рядном хату.* 2) Преграждать, преградить. *Хотів переп'ясти бусурменцям шлях.* К. ЦН. 226. *Ой горами, мій милий, горами, переп'ята стежка чарами, — а ні прийти, а ні перейти, ні з тобою говорити.* Чуб. V. 193.

Перепина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **переп'ястися, -пнуся, -нешся,** *гл.* 1) Быть перегораживаемымъ, перегороженнымъ чѣмъ либо протянутымъ. 2) Опоясываться, опоясаться. *Я поясом перепнуся та и нікого не боюся.* Грин. III. 654.

Перепинити, -ся. См. **Перепиняти, -ся.**

Перепиняти, -ня́ю, -єш, сов. в. **перепини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Преграждать, преградить. *Яр нам перепинив дорогу.* Харьк. *Стережися, щоб вона тобі не перепинила дороги до царства небесного.* Кв. 2) О рѣчи: перебивать, перебить, прерывать, прервать. *Не перепиняй мене, а то й казати не буду.* Харьк.

Перепинятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **перепинитися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* 1) Преграждаться, преградиться. 2) Прекращаться, прекратиться, прерываться, прерваться.

Пере́пис, -су, *м.* 1) Копія рукописи. 2) Перепись, ревизія. *По оцих переписах, що тоді були, то у нашому селі 700 душ, а тепер не знаю.*

Переписати, -ся. См. **Переписувати, -ся.**

Переписування, -ня, *с.* Переписываніе, переписка.

Переписувати, -сую, -єш, сов. в. **переписати, -пишу, -шеш,** *гл.* 1) Переписи вать, переписать. *Переписав усе знову, бо було погано.* 2) Дѣлать, сдѣлать списокъ, реестръ, перепись.

Переписуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **переписатися, -щуся, -шешся,** *гл.* Переписываться, переписаться (о сниманіи копіи). *Та й довго ж як воно в тебе перетісується, а таке маленьке.*

Пере́пит, -ту, *м.* 1) Разспросъ. 2) Переспросъ.

Перепитати. См. **Перепитувати.**

Перепи́тки, -ків, *м. мн.* Свадебный обрядъ: выпивая рюмку, дарить что-либо новобрачнымъ. См. **Перепивати 2.**

Перепитування, -ня, *с.* 1) Разспрашиваніе. *А що тобі з того перепитування, що ти раз-у-раз про його сестру перепитуєш?* Полт. г. 2) Переспрашиваніе.

Перепитувати, -тую, -єш, сов. в. **перепита́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* 1) Разспрашивать, разспросить. *Та перепитаю миленького свойого: та чи він у дорозі воли поганяє, ой чи у шинкарки мед-горілку кружає.* Чуб. V. 538. *Що в козака дві дівчини, одна одну перепитує: чи була ти, подружечко, вчора звечора на улиці?* Мил. 117. 2) Переспрашивать, переспросить. *Все в тябличку дивлюся, поки він усіх перепитає.* Г. Барв. 404.

Перепитуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Спрашивать другъ друга. *Стали вони перепитуватись між собою, хто б з них був, що се має зробити.* Єв. *Л.* XXII. 23.

Перепити, -ся. См. **Перепивати, -ся.**

Перепих, -ху, *м.* Пышность. *З перепихом несуть його на морах.* К. Іов. 48.

Перепиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **перепха́ти, -хаю, -єш и перепхнути, -пхну, -неш,** *гл.* Переталкивать, перетолкнуть, перепихивать, перепихнуть.

Перепієць, -пійця, *м.* 1) Небольшой свадебный хлѣбецъ особой формы. Марк. 137. МУЕ. III. 87. *В п'ятницю до діла лежні з гурту поробили та шишки і перепійці в піч посадовили.* Мкр. Н. 21. 2) Братъ новобрачной, который, послѣ отъѣзда послѣдней въ домъ жениха, также отправляется туда съ цѣлью узнать о результатахъ первой брачной ночи. Контантиногр. у.

Перепій, -по́ю, *м.* 1) На свадьбѣ: обрядовое выпиваніе за здоровье молодыхъ, сопровождаемое подарками. Чуб. IV. 677. 2) Тотъ, кто участвуетъ въ **перепої**. *Братіку-перепою, перепий щастя — долю! — Що маю, — перепиваю, щастя-долі не вгадаю.* Грин. III. 513. См. еще **Перепієць 2.** 3) Перепой. *Охриплий з перепою голос.* Мир. Пов. II. 76. *Спить батенько з перепою.* Чуб. V. 444.

Перепійний, -а, -е. Относящійся къ перепою 1. Чуб. IV. 677.

Перепійщина, -ни, *ж.* Подарки, дающіеся новобрачнымъ во время перепою 1. Kolb. I. 319.

Перепіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **перепекти, -печу, -чеш,** *гл.* Перепекать, перепечь.

Перепікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **перепектися, -печуся, -чешся,** *гл.* Перепекаться, перепечься.

Перепілка, -ки, *ж.* = **Перепелиця 1, 3.** Марк. 70. *Ой післав я до дівчини Насті, дала вона мені перепілку в маслі.* Чуб. V. 435. Какъ ласкат. для женщинъ. *Пестить було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная, і перепілко моя утішная.* Г. Барв. 107. Ум. **Перепілонька, перепілочка.** *Марусенько моя, лебідочко, зірочко моя, рибочко, перепілочко! приговорював Василь, обнімаючи свою Марусю.* Кв. I. 55.

Перепілочок, -чка, *м.* Ум. отъ **перепел.** *Через дальнії степи перепілочком перебіжи.* Чуб. V. 469.

Перепіранка, -ки, *ж.* Порвавшаяся отъ мытья рубаха. *Із дранки в перепіранку.* Ном. № 11239.

Перепіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **перепрати, -перу, -ре́ш,** *гл.* Перестирывать, перестирать, перемыть (бѣлье) наново.

Перепіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **перепра́тися, -перу́ся, -решся,** *гл.* Перестирываться, перестираться, перемываться, перемыться. *Ото сорочка така, що через три дні перепірається і сама на тебе надівається.* Грин. I. 100 — 101.

Перепіти, -пію, -єш, *гл.* = **Переспівати.** *Ой що вміли, перепіли, — співайте сами.* Рк. Макс.

Перепічайка, -ки, *ж.* 1) Родъ лепешки изъ кислаго тѣста, испеченной на сковородѣ. 2) Женщина, пекущая хлѣбы. *Знайте мене, перепічайку, що на воротях тісто!* Ном. № 10793. *Погана перепічайка! напече було хліба глевкого та, сирого.* Мнж. 101.

Пере́пічечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **перепічка.**

Пере́пічка, -ки, *ж.* 1) = **Перепічайка 1.** Чуб. VII. 445. *На столі постановили чарку і горілку, три перепічки на маслі, ковбаси тарілку.* Мкр. Н. 2) Маленькая пасочка, которую даютъ священнику послѣ освященія пасхальнаго хлѣба. Вх. Зн. 48. Ум. **Пере́пічечка.** *Чоловіче, напечу я тобі перепічечок.* Грин. II. 164.

Переплавний, -а, -е. Переплавна середа. Преполовеніе. *У переплавну середу пасла дівка череду.* Нп.

Переплакати, -чу, -чеш, *гл.* 1) Перестать плакать. *Переплакала вже дитина, затихла.* 2) Проплакать. *Чи знаєш ти, що я переплакала?* МВ. (О. 1862. I. 87). 3) Выплакаться. *Переплакала б, перемучилася б раз та й забула.* Левиц. I. 39. *Побий мене, миленький, уночі, то я переплачу, білу постіль стелючи.* Нп. (Г. Барв. 290). 4) **— що.** Плачемъ избавиться отъ чего. *А може лихо переплачу.* Шевч. 380. 5) — **ноги**. Превзойти плачемъ.

Переплата, -ти, *ж.* Переплата. Ум. **Переплатка.**

Переплатити. См. **Переплачувати.**

Переплатка, -ки, *ж.* Ум. отъ **переплата.**

Переплачувати, -чую, -єш, сов. в. **поплати́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Переплачивать, переплатить.

Перепле́нтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Перетащиться, перебрести. *Насилу переплентався через міст, так заслаб.*

Переплести, -ся. См. **Переплітати, -ся.**

Переплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перепливти и переплисти, -ву, -веш,** *гл.* Переплывать, переплыть. *Ой крикнула лебедонька, море перепливши.* Чуб. V. 940. *За лісами, за степами тебе не видати і бистренькими водами до тебе не перепливати.* Чуб. V. 929. *Бік пережить — не море переплисти.* Ном. № 8125.

Переплигнути. См. **Переплигувати.**

Переплигувати, -гую, -єш, сов. в. **переплигну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Перепрыгивать, перепрыгнуть. *Пішли до куріня, переплигуючи через густе огудіння.* Левиц. Пов. 228.

Перепли́нути, -ну, -неш, *гл.* = **Перепливти.** *Треба мені перебрести сю річеньку та глибокую. А чи мені перебрести, а чи мені переплинути.* Чуб. V. 456.

Переплисти. См. **Перепливати.**

Переплитовічка, -ки, *ж.* Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Перепліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **переплести, -лету, -те́ш,** *гл.* Переплетать, переплести.

Перепліта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **переплестися, -ту́ся, -тишся,** *гл.* Переплетаться, переплестися.

Переплітувати, -тую, -єш, *гл.* = **Переплітати.** *Та плетуть сітки на твої дітки, на тебе, сіра утко. — Нехай плетуть, переплітують, — я того не боюся.* Мет. 157.

Перепліши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Заклинить наново.

Переплутати, -ся. См. **Переплутувати, -ся.**

Переплутувати, -тую, -єш, сов. в. **переплутати, -таю, -єш,** *гл.* Перепутывать, перепутать; оплесть, переплесть. 2) Спутывать, спутать, перемѣшать.

Переплутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **переплутатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Перепутываться, перепутаться, обвиться одинъ вокругъ другого. *Гілля переплуталось між собою.* Левиц. Пов. 191.

Переплюндрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Опустошить, разграбить.

Перепнути, -пну, -не́ш, *гл.* = **Переп'ясти.**

Перепня́ти, -пну, -неш, *гл.* = **Переп'ясти.** *Кажуть мені річку плисти широкую та глибокую. А ні її переплисти, а ні перепняти.* Грип. III. 416.

Переповза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **переповзти́, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Переползать, переползти.

Переповіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **переповісти́, -вім, -віси,** *гл.* Пересказывать, пересказать.

Переповісти́ся, -вімся, -вісися, *гл.* — **чого**. Пересказать, передать. *Ой коби я свого любка на годинку вздріла, я би му ся своєй кривди не переповіла.* Гол. IV. 454.

Пере́повня, -ні, *ж.* Избытокъ. *З переповні серця промовляють уста його.* Єв. Л. IV. 45.

Переполіскувати, -кую, -єш, сов. в. **переполоскати, -щу, -щеш,** *гл.* Переполаскивать, переполоскать, ополоскать. *У неділю рано зілля копала, а в понеділок переполоскала.* Нп.

Переполови́нити, -ню, -ниш, *гл.* См. **Переполовинювати.**

Переполовинювати, -нюю, -єш, сов. в. **Переполови́нити, -ню, -ниш,** *гл.* Брать, взять половину, растратить, отобрать на половину. *Кожна з них спостерегла, що багато дечого з батьківського добра не прийшло до рук, що його нишком переполовинено.* Левиц. Пов. 87.

Переполоскати. См. **Переполіскувати.**

Переполо́ти. См. **Переполювати.**

Переполох, -ху, *м.* 1) Испугъ. *Підкралися, щоб ізлякать; коли подивляться, що вбитий, — з переполоху ну втікать!* Шевч. 32. *Злякалась миша та притьмом, поміж травою, лопушком, з переполоху почухрала.* Гліб. 2) Нездоровье отъ перепуга. ХС. VII. 415. *Надіть сорочку пазухою назад од переполоху.* Ном. № 285. *Шепчу — уроки проганяю, переполохи виливаю.* Котл. Ен. III. 13.

Переполо́хати, -хаю, -єш, *гл.* Перепугать, встревожить. *Вони мені всіх дівчат переполохають.* Стор. II. 35.

Переполохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Перепугаться, встревожиться.

Переполо́шений, -а, -е. Перепуганный, испуганный. *А чого ж ти сам себе боїшся? — поспитала його все переполошена.* МВ. (О. 1862. I. 95).

Переполоши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* = **Переполохати.** *Одна така таємнича йстота переполошила кукуріківців.* Г. Барв. 351.

Переполоши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* = **Переполохатися.**

Переполо́шкати, -каю, -єш, *гл.* = **Переполохати.**

Переполуднати, -наю, -єш и переполуднувати, -ную, -єш, *гл.* Пополдничать. *Піти й собі переполуднувать.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Перепо́лювати, -люю, -єш, сов. в. **переполо́ти, -лю́, -леш,** *гл.* Перепалывать, переполоть наново.

Переполювати, -люю, -єш, *гл.* Окончить періодъ случки. *Корова вже переполювала.*

Перепона, -ни, *ж.* Препона, препятствіе. *Загуде, заклекоче вода, ламаючи містки, зносячи хисткі перепони.* Мир. Пов. II. 41. *Його не лякала жадна перепона.* Левиц. Пов. 176.

Перепонка, -ки, *ж.* Косая планка, прибитая къ воротамъ. Харьк. у.

Перепори́тися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Въ выраж. **пора перепори́лась** Уже поздно, уже не время. *Хотів оце втікати в степи, на Донщину, да тілько що пора вже перепорилась.* Г. Барв. 333.

Перепорожни́ти. См. **Перепорожнювати.**

Перепоро́жнювати, -нюю, -єш, сов. в. **перепорожни́ти, -ню, -ниш,** *гл.* Опрастывать, опростать, опорожнить. *Чи порожня моя макітерка? — Ні, не порожня, та ось я зараз перепорожню.* Черниг.

Перепорожня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* = **Перепорожнювати.** *Це ви по глечички? А я саме перепорожняю їх.* Харьк. г.

Перепороти, -рю, -реш, *гл.* Распороть на двое.

Перепости́ти, -щу, -стиш, *гл.* 1) Пропостить извѣстное время. 2) Окончить постить.

Перепотіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Перепотѣть. 2) Пропотѣть.

Перепочива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перепочи́ти, -чи́ну, -неш,** *гл.* Отдыхать, отдохнуть немного. *Так виїхав, що не дав і коням гаразд перепочити.* Св. Л. 45. *Перепочину, та й знов поїду.*

Перепочинок, -нку, *м.* Кратковременный отдыхъ. Стор. II. 123.

Перепочити. См. **Перепочивати.**

Переправа, -ви, *ж.* Переправа. *Як до Дністра прибували, через три перевози переправу мали.* АД. II. 103. *Ой пішли чумаки в дорогу, дійшли вони до перевозу. Один каже: річенька мала, другий каже: худа переправа.* Чуб. V. 1039.

Переправити, -ся. См. **Переправляти, -ся.**

Переправля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **переправити, -влю, -виш,** *гл.* Переправлять, переправить.

Переправлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **перепра́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Переправляться, переправиться. *Переправились вони через цеє море.* Рудч. Ск. і. 120.

Перепрасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Вновь выгладить.

Перепрати. См. **Перепірати.**

Перепрацюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Переутомиться работою.

Перепраша́ти, -ша́ю, -єш, *гл.* = **Перепрошувати.** *Сли-м кого образив, то перепрашаю.* Гол. III. 509.

Перепріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перепріти, -прію, -єш,** *гл.* Перепрѣвать, перепрѣть. *Страва перепріє в печі.* Левиц. I. 198.

Перепробувати, -бую, -єш, *гл.* Переиспытать. *За молодого віку перепробував усякої долі.* Г. Барв. 182.

Перепроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **перепровадити, -джу, -диш,** *гл.* Проводить, провести чрезъ что. *Досі перепроваджено його* (українське слово) *в нас тілько через віковічні книги Св. Письма. Наступила черга перепровадити його через поетичні твори великих народів і через... науку.* К. ХП. 135.

Перепро́дати. См. **Перепродувати.**

Перепродування, -ня, *с.* 1) Перепродажа. *Купування та перепродування.* Мир. Пов. II. 56. 2) Барышничанье.

Перепродувати, -дую, -єш, сов. в. **перепро́дати, -даю, -єш,** *гл.* 1) Перепродавать, перепродать. 2) Барышничать, торговать. *Взялось то сим, то тим перепродувати. Накупить рублів на 10 усякого краму, та й перепродує москалям.* Мир. ХРВ. 165.

Перепро́духа, -хи, *ж.* = **Перекупка.**

Перепро́с, -су, *м.* Извиненіе. *Нептун з Еолом з перепросу дали такого переносу, що й досі зашпори щемлять.* Котл. Ен. VI. 10.

Перепросини, -син, *ж. мн.* 1) Извиненіе, принесете извиненія. 2) Пирушка послѣ примиренія.

Перепросити, -ся. См. **Перепрошувати, -ся.**

Перепроха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* = **Перепрошувати.** *Як зачав перепрохати, горілкою частувати.* Чуб. III. 426.

Перепро́шувати, -шую, -єш, сов. в. **перепроси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Извиняться, извиниться, попросить извиненія. *Був готовий упасти перед нею на коліна і перепросити її.* Левиц. 2) Просить, попросить, упросить. *Старий мій обрікався у Київ, отже й не довелося йому, бо син перепросив у волости старшини та голови, то його й не*

пустили. Харьк. г. 3) Просить, попросить многихъ одного за другимъ. *Як уже перепросит дружба парубків, то начинав просити дівчат.* Гринч. III. 514.

Перепрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **перепроситися, -прошуся, -сишся,** *гл.* Взаимно извиняться, извиниться.

Перепряга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **перепрягти, -жу, -же́ш,** *гл.* Перепрягать, перепрячь.

Пере́прядки, -ків, *м. мн.* Шерсть, оставшаяся послѣ того, какъ изъ нея при пряденіи выберутъ длинныя волокна. *Лохв. у.*

Перепря́сти, -пряду́, -де́ш, *гл.* — **кого́**. Больше кого нибудь напрясть.

Перепу́тати, -гаю, -єш, *гл.* О филинѣ: прекратить крикъ.

Перепудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Перепугаться.

Перепу́рхну́ти, -ну, -неш, *гл.* Перепорхнуть. *Обудить його, як що перепурхне або шелесне.* МВ. (О. 1861. I. 98).

Перепуска́ння, -ня, *с.* 1) Пропускъ. 2) Перегонка, просѣиванье. 3) Часть полушубка отъ таліи до воротника. Вас. 154, 155.

Перепуска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **перепустити, -пущу, -стиш,** *гл.* 1) Пропускать, пропустить. 2) — **через що**. Перегонять, перегнать, просѣять, профильтровать. 3) Уступать, уступить. *Кожне було скоріше своє перепустить, ніж попустить із хазяйського.* Сим. 206. 4) Уступать, уступить очередь. *А там завізно було, повен млин натаскали, черга йому прийшлася б аж через тиждень. Дай, — каже, — збрешу, що в мене батько на лаві лежить, то перепустять.* Грин. II. 296. 5) Чрезъ мѣру передерживать, передержать при какой либо работѣ, напр. перемочить, пережечь и пр. Вас. 200.

Пере́пуст, -ту, *м.* 1) Сосудъ для перегонки водки, холодильникъ, колба. 2) = **Переріз.**

Перепустити. См. **Перепускати.**

Перепустува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Перестать шалить.

Перепхати. См. **Перепихати.**

Перепхну́ти. См. **Перепихати.**

Переп'ясти. См. **Перепинати.**

Переп'ят устати. Стать кому на дорогѣ, преградить кому путь. *Переп'ят встане на тебе, москалю, моє святе, моє пророче слово.* К. ХП. 97.

Переп'ятити, -п'ячу, -тиш, *гл.* = **Переп'ясти.** *Битий шлях переп'ятити.* К. ЦН. 242.

Перераджувати, -джую, -єш, сов. в. **перера́дити, -джу, -диш,** *гл.* Пересуживать, пересудить, перерѣшать, перерѣшить. *Радять мене люде, радять і другії, а я тую раду сама перераджу.* Чуб. V. 619.

Перералити. См. **Перералювати.**

Перералювати, -люю, -єш, сов. в. **перералити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Перепахивать, перепахать раломъ. Грин. II. 210. 2) Провести борозду раломъ чрезъ что нибудь.

Перераховувати, -вую, -єш, сов. перерахува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Пересчитывать, пересчитать.

Перерва, -ви, *ж.* Перерывъ, пауза, интерваль, промежутокъ. 2) Раст. Lysimachia nummularia. Вх. Пч. II. 33. 3) Родъ вышивки. Kolb. I. 49.

Пере́рванець, -нця, *м.* Раст. Alsine media. *Лв.* 96. См. **Мокрець.**

Перерва́ти, -ся. См. **Перерывати, -ся.**

Перервиця, -ці, *ж.* Перерывъ. *З ковалем не вільно за роботу остей торгуватися, бо би була перервиця в рибі — часом вона ловила би ся, а, часом ні.* Шух. I. 222.

Перереми́гати, -га́ю, -єш, *гл.* Пережевать жвачку.

Перере́панка, -ки, *ж.* Треснувшій плодъ; потрескавшійся предметъ.

Перере́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Потрескаться, полопаться.

Перерепетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Перестать кричать, горланить.

Перержавіти, -вію, -єш, *гл.* Перержавѣть.

І. Перерива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перервати, -рву, -рвеш.** 1) Перерывать, перервать. 2) Прерывать, прервать, прекратить. *Молодий вік перервати.* Чуб. V. 376. *Не перерви ж, о вічний Боже, мого життя на половині.* К. Псал. 231.

ІІ. Перерива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перерити, -рию, -єш,** *гл.* Перерывать, перерыть, перекапывать, перекопать. *Мої стежки псують, перериваютъ.* К. Іов. 64.

Перерива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **перерва́тися, -рву́ся, -рве́шся,** *гл.* 1) Перерываться, перерваться. *Хиба мені перерваться та навздогін цілуваться.* Ном. № 5265. Як не перерветься. Изо всѣхъ силъ что либо, дѣлаетъ. *І робити — не прибити, а жать не нагнеться, а почує свистілочку, — як не перерветься.* Грин. III. 67. 2) Прерываться, прерваться, прекратиться. 3) Подрываться, подорваться? *Гори мої, гори! То мі тяжко на вас, перервався милий, ходячи через вас.* Гол. III. 433.

Перериштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Поставить иначе лѣса.

Пере́різ, -зу, *м.* Срѣзъ, половина перерѣзанной поперегъ бочки. *Уже повен переріз води наносила.*

Перерізати. См. **Перерізувати.**

Перерізувати, -зую, -єш, сов. в. **перерізати, -ріжу, -жеш,** *гл.* Перерѣзывать, перерѣзать.

Пере́рік, -ку, *м.* Пререканіе. **Не заходити з ним у пере́рік**. Не входить съ нимъ въ споръ, пререканія. ЕЗ. V. 67.

Перерó́б, -бу, *м.* Работа сверхъ уговора. *Два дні було переробу в мене за ним.* Кобеляк. у. (Залюб.).

Переробити, -ся. См. **Переробляти, -ся.**

Перероблянння, -ня, *с.* Передѣлываніе. Богод. у.

Переробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **переробити, -блю́, -биш,** *гл.* 1) Передѣлывать, передѣлать. *А що зробиш, то й перероблять.* Грин. III. 482. *Панську стоту не переробиш.* МВ. I. 99. 2) Только сов. в. Передѣлать, сдѣлать все. *Панської роботи не переробиш.* Ном. № 1299.

Перероблятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **переробитися, -блю́ся, -бишся,** *гл.* Передѣлываться, быть передѣланнымъ. *Моє діло переробиться, моє слово переговориться.* Мил. 193.

Перероджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **переродитися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Перерождаться, переродиться. *Всі неначе переродились, були веселі, жартували.* Левиц. Пов. 44.

Переростá́ти, -тá́ю, -єш, сов. в. **перерости, -ту, -теш,** *гл.* 1) Перерастать, перерасти, вирости больше чѣмъ слѣдуетъ. *Чи ж я, мамцю, не доріс, чи ж я, мамцю, переріс, чи не рублена хата, що не люблять дівчата?* Чуб. V. 1127. 3) Поростать, поростиі поперегъ. *Ой не ходи, козаче, горами: переросла доріжка чарами.* Чуб. V. 1197. 3) Перерасти, выросги больше кого. *Вже Юрко Семена переріс.*

Пере́руб, -бу, *м.* 1) = **Переріз.** Желех. 2) Закромъ. Вх. Зн. 48.

Перерубати, -ся. См. **Перерубувати, -ся.**

Перерубувати, -бую, -єш, сов. в. **переруба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* Перерубывать, перерубить.

Перерубування, -ня, *с.* Перерубаніе, перерубка.

Перерубуватися, -буюся, -єшся, сов. в. **перерубатися, -баюся, -єшся,** *гл.* Перерубываться, перерубиться. *Ні, ця кістка не перерубається.* Васильк. у.

Перерумеґувати, -ґую, -єш, *гл.* = **Переремигати.** Вх. Лем. 448.

Пересаджувати, -джую, -єш, сов. в. **пересадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Пересаживать, пересадить (растенія). 2) Передѣлять, передѣлить пополамъ, посадивъ растенія. *Пересади, моя миленькая, вишеньками двір.* Чуб. V. 411. 3) Пересаживать, пересадить кого черезъ что. *Дівко, дівко, пересади через поріг!* Рудч. Ск. II. 66. 4) Высовывать, высунуть черезъ что. *Вівця пересадить голову через комишеву стінку.* О. 1862. V. Кух. 30.

Пересапувати, -пую, -єш, сов. в. **пересапувати, -пую, -єш,** *гл.* Наново полоть, выполоть сапою.

Пересваритися, -рюся, -ришся, *гл.* Разсориться; перессориться.

Пересвистати, -щу, -щеш, *гл.* — **кого́.** Свиснуть громче кого. *Будем міряться, хто кого пересвище.* Рудч. Ск. I. 68.

Пересвідчення, -ня, *с.* Убѣжденіе, пріобрѣтенное путемъ опыта. *Я, бач, задумав писати дещо своє... а тим часом складаю собі свої пересвідчення.* Левиц. Пов. 89.

Пересвідчити, -ся. См. **Пересвідчувати, -ся.**

Пересвідчувати, -чую, -єш, сов. в. **пересвідчити, -чу, -чиш,** *гл.* Убѣждать, убѣдить фактами.

Пересвідчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **пересвідчитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Убѣждаться, убѣдиться фактически, увѣриться. *Тепер тільки Дашкович пересвідчився в тім, що Воздвиженський засватався.* Левиц. Пов. 46.

Пересвяткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Провести праздники. *Усі святки пересвяткували.* Чуб. III. 356.

Пересе́діти, -джу, -диш, *гл.* = **Пересидіти.** *Седів, седів чоловік на дубі і таки переседів вовка.* Чуб. I. 51.

Переселення, -ня, *с.* Переселеніе. *Переселення у Вавилон.* Єв. Мт. I. 11.

Переселець, -льця, *м.* Переселенецъ. Стор. II. 102. *Дешево продавали* (хату) *пересельці, ідучи на степи.* Г. Барв. 379. *Та ми пересельці з Курської губерні.* Астрах. г.

Пересели́ти, -ся. См. **Переселяти, -ся.**

Переселя́нин, -на, *м.* = **Переселець.** Міус. окр.

Переселя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **переселити, -лю́, -лиш,** *гл.* Переселять, переселить. *Переселено їх у Вавилон.* Єв. Мт. I. 12.

Переселя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **пересели́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Переселяться, переселиться.

Пересердитися, -джуся, -дишся, *гл.* Перестать сердиться. *Дід... думає: баба пересердиться.* Рудч. Ск. II. 62. *Моя мила сердиться, — таки ж вона пересердиться.* Грин. III. 172.

Пересе́рдя, -дя, *с.* Гнѣвъ. *Пащо ти на мене таке велике пересердиє маєш?* АД. I. 215. и. Въ сердцахъ. *Він тоді з пересердя каже: піду сякої-такої При бабу вб'ю.* Грин. II. 86.

Пересиджувати, -джую, -єш, сов. в. **пересидіти, -джу, -диш,** *гл.* 1) Сидѣть, просидѣть. *Чималу ж я годину пересиділа, поки вийшла пані.* МВ. (О. 1862. III. 51). 2) Пережидать, переждать сидя. *Нікуди й не кажи, щоб забігти та пересидіти; бо до села було далеченько, а дощ так і поливає.* Кв. *Баба в теплі пересиділа до рана.* Гн. II. 12. *Сховай мене, мій таточку, у поморю, може я сі гостоньки перестою; сховай мене, мій таточку, хоч у хижу, та може я сі гостоньки пересижу.* Мил. 154. 3) Только сов. в. Просидѣть слишкомъ долго. *Хліб пересидів у печі.* 4) — **но́гу**. Отсидѣть, пересидѣть, придавить, сидя, ногу.

Пересила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **переслати, -шлю, -шле́ш,** *гл.* Пересылать, переслать. *Як не буду ік Покрові, так буду писати та пересилати чорними орлами.* Чуб. V. 306.

Переси́лити, -лю, -лиш, *гл.* Осилить, перемочь. *Молюсь тобі, Боже милий... щоб дав мені добру силу пересилить горе.* Шевч.

Пересинити. См. **Пересинювати.**

Пересинювати, -нюю, -єш, сов. в. **пересини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Слишкомъ насинивать, насинить.

Пере́сип, -пу, *м.* = **Переспа.**

Пересипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **пересипати, -плю, -леш,** *гл.* 1) Пересыпа́ть, пересыпать. *Сидить собі в пасіці, пересипає гроші — сушить.* Рудч. Ск. I. 162. *Пересип борошно з ночов у діжку.* 2) Пересыпать, пересыпать чѣмъ. Вас. 157. *Як швець дубом шкури пересипає.* Ном. № 12617. 3) Перебирать, перебрать деревянную посуду: выбросить ветхія клепки, вставить новыя и вновь стянуть обручами. *То було як небудь відерце або барильце наб'ю, а тепер кадовба пересиплю, утори підріжу.* Г. Барв. 347. 4) Только несов. в. Переливать изъ пустого въ порожнее, толковать попусту. *Пересипають такеньки, пересипають, — панночка й зітхне: — Що бабуню! тільки говорим...* МВ. (О. 1862. III. 39).

Пересипатися, -паюся, -єшся, *гл.* Заниматься пересыпаніемъ. *Василь став як мала дитина пісочком пересипатись.* Кв.

Пересиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **пересохнути, -хну, -неш,** *гл.* Пересыхать, пересохнуть. *Гортань замовкла, пересохла.* К. Псал. 155.

Пересіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пересіяти, -сію, -єш,** *гл.* Пересѣвать, пересѣять. *Я шальвію пересію, а рути не буду.* Нп.

Пересіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **пересісти, -ся́ду, -деш,** *гл.* Пересѣдать, пересѣсть.

Пересідлати. См. **Пересідлувати.**

Пересідлувати, -лую, -єш, сов. в. **пересідла́ти, -ла́ю, -єш,** *гл.* Пересѣдлывать, пересѣдлать.

Пересіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **пересікти, -січу, -че́ш,** *гл.* Пересѣкать, пересѣчь. *Пугою обуха не пересічеш.* Ном. № 1094.

Пересіл, со́лу, *м.* Пересолъ. *Недосіл на столі, пересіл на голові.* Ном. № 12381.

Пересісти. См. **Пересідати.**

Пересістися, ся́дуся, -дешся, *гл.* О морозѣ: ослабѣть, уменьшиться. Чуб. I. 32. *Ну, та й мороз же позавчора був, аж у ніс кололо. А вчора, так оболудні, пересівся, і тепер бач як тепло.* Лебед. у. *Пересядься, морозе!* Ном. № 264.

Пере́січка, -ки, *ж.* Перегородка. Нѣжин. у.

Пересіяти. См. **Пересівати.**

Пере́скаком, *нар.* Перескакивая отъ одного къ другому. МВ. ІІ. 114.

Перескакувати, -кую, -єш, сов. в. **перескочити, -чу, -чиш,** *гл.* Перескакивать, перескочить, перепрыгнуть. *Тече річка невеличка, схочу — перескочу.* Чуб. V. 196.

Перескаржи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* = **Перешкожати.** *...перескаржили у її роботі.* Гн. II. 125.

Перескік, -ко́ку, *м.* Прыжокъ при перепрыгиваніи черезъ что. *Свинячий перескік.* Ном., стр. 301, № 402. **Пішли грати на перескоки**. Стали играть въ перепрыгиваніе.

Пересклити, -склю́, -лиш, *гл.* Вставить новыя стекла.

Перескóком, *нар.* Скачками, въ припрыжку. *Побіг хлопець перескоком.*

Перескóчити. См. **Перескакувати.**

Переслабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Переболѣть.

Переславити, -влю, -виш, *гл.* Перехвалить.

Переслати. 1) См. **Пересилати.** 2) См. **Перестилати.**

Переслідувати, -дую, -єш, *гл.* Преслѣдовать. (Ірод) *переслідував дуже християн.* Гн. І. 161.

Переслухати, -хаю, -єш, *гл.* 1) Прослушать, выслушать. *Ото він переслухав це, заплакав.* Рудч. Ск. І. 93. 2) Переслушать. *Людської брехні не переслухати.* Ном. № 6991.

Пересмажити. См. **Пересмажувати.**

Пересмажувати, -жую, -єш, сов. в. **пересмажити, -жу, -жиш,** *гл.* Пережаривать, пережарить, прожарить, поджарить. *Пересмажити сім'я.* Зміев. у.

Пересмалити. См. **Пересмалювати.**

Пересмалювати, -люю, -єш, сов. в. **пересмалити, -лю́, -лиш,** *гл.* Слишкомъ сильно опаливать, опалить.

Пересмердіти, -джу, -диш, *гл.* Перестать вонять.

Пересмикати, -чу, -чеш, *гл.* Передергать. *Я шавлію пересію, руту пересмішу.* Чуб. V. 211.

Пересмикну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Одн. в. отъ **пересмикати**. 2) О зайцѣ: перебѣжать. *Заєць пересмикнув на той бік через греблю.*

Пересміхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Пересмѣиваться.

Пересмія́ти, -мію́, -є́ш, *гл.* Осилить въ смѣхѣ. *Давай будем знов сміяться, — хто кого пересміє.* Грин. II. 80. *Ну, тепер хто кого пересміє, того буде пані.* Рудч. Ск. І. 69.

Пересміятися, сміюся, є́шся, *гл.* Окончить смѣяться. *Тупотун перечасував, давши товаришам пересміятись, і став далі казати.* Г. Барв. 314.

Пересмолити, -лю́, -лиш, *гл.* Осмолить вновь.

Пере́смуга, -ги, *ж.* Поперечная полоса. Мнж. 188.

Пересмуткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Перестать грустить.

Пересни́ця, -ці, *ж.* Рыба Phoxinus rivularis. Шух. І. 24.

Переснувати, сную́, -єш, *гл.* — **що нитками**. Протянуть черезъ что нити. *Двір переснує щось нитками.* ЗОЮР. II. 17.

Пересовувати, -вую, -єш, *гл.* = **Пересувати.**

Пересовуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* = **Пересуватися.**

Пересолити. См. **Пересолювати.**

Пересолода́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Пересолодѣть. *Було дуже тепло в хаті, і ячмінь пересолодив.*

Пересолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **пересолоди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать слаще чѣмъ нужно.

Пересо́лювати, -люю, -єш, сов. в. **пересоли́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Пересаливать, пересолить.

Пересо́х(ну)ти. См. **Пересихати.**

Пере́спа, -пи, *ж.* Пересыпь, земляная насыпь.

Переспати, -сплю́, -пиш, *гл.* 1) Проспать извѣстное время. *От велика біда, що переспав козак одну ніч із ляхівкою.* К. ЦН. 225. *Зайшло ясне красне сонце нічку переспати.* Млак. 88. 2) Сномъ избавиться отъ чего. *Спи, сину, може переспиш* (хворобу). Мир. ХРВ. 56.

Переспатися, -сплю́ся, -пишся, *гл.* 1) = **Переспати 1.** *Переспийся зо ўном їдну ніч.* Гн. I. 42. 2) Выспаться. *Ой ще бурлак не здрімався, вже господарь переспався.* Чуб. V. 1014.

Переспів, -ву, *м.* 1) Перепѣвъ. 2) Переводъ стихами. *Іов. Переспів Павла Ратая.*

I. Переспівати. См. **Переспівувати.**

II. Переспіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **переспіти, -спію, -єш,** *гл.* Перезрѣвать, перезрѣть, переспѣть.

Переспівувати, -вую, -єш, сов. в. **переспіва́ти, -ва́ю, -єш,** *гл.* 1) Перепѣвать, пропѣть уже раньше пропѣтое; повторять, повторить пѣніе. *Замісь своєї ступив на чужу тропу і переспівує думки народні.* О. 1861. IV. 35. 2) Переводить, перевести стихами. *Позичена кобза. Переспів чужомовних співів. Переспівував же їх Куліш Олелькович Панько.* (Ж. 1897). 3) Только сов. в. Пропѣть, окончить пѣть. *Як уже переспівают, то дівчата виходят із за стола.* Грин. III. 514. *Вже трейті півні переспівали.* О. 1862. X. 13.

Переспівуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Перекликаться пѣніемъ. *Через став перегукувались, жартуючи, дівчата та переспівувались.* Левиц. I. 17.

Переспіти. См. **II. Переспівати.**

Переставати, -таю́, -єш, сов. в. **перестати, -стану, -неш,** *гл.* 1) Переставать, перестать. *Коли ж за тобою плакать перестану.* Чуб. *Перестала дівчинонька вірненько любити.* Мет. — **у чому**. Останавливаться, остановиться на чемъ, перестать, дойдя до чего. *Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали: на славній Україні всі козацькі церкви заорандовали.* АД. II. 21. — **чого**. Оставлять, оставить что дѣлать. *Коли вже ви перестанете того свисту?* МВ. 1862. III. 64). 2) Только несов. в.? Переходить, перебѣгать звѣря, становиться на дорогѣ. *Біжіть мерщій униз: там є такі поляни, що можна добре його переставати.* Брацл. у.

Переставити. См. **Переставляти.**

Переста́витися, -влюся, -вишся, *гл.* Умереть. *Перше він переставився, а за ним і вона; вкупі поруч і поховали їх.* МВ. I. 15.

Пере́ставка, -ки, *ж.* Сѣть для ловли перепеловъ. Вх. Пч. II. 16.

Переставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **переставити, -влю, -виш,** *гл.* Переставлять, переставить, передвигать, передвинуть. *Сердешний Наум ледве ноги переставляє.* Кв. *Переставляти вуліки.*

Перестан, -ну, *м.* Остановка, прекращеніе. *Пташки без перестану, без спину виспівували.* Левиц. I. 125. *Слухав би без перестану, брате, твого читання.* Грин. I. 289.

Перестановити. См. **Перестановляти.**

Перестановля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **перестановити, -влю́, -виш,** *гл.* = **Переставляти, переставити.**

Переста́ння, -ня, *с.* = **Перестан.** *Добре учеляпився дощ, — нема йому перестання.* НВолын. у.

Пере́станок, -нку, *м.* = **Перестан. Без перестанку**. Постоянно. *Без перестанку я о тім думаю, чи будеш ти моя.* Чуб. V. 358.

Перестань, -ні, *ж.* = **Перестан.** *Нема йому перестані.*

Перестарітися, -ріюся, -єшся, *гл.* Перестариться, перестарѣть.

Перестаркуватий, -а, -е. Пересварившійся.

Перестати. См. **Переставати.**

Перестерегти. См. **Перестерігати.**

Перестеріга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **перестерегти, -режу, -же́ш,** *гл.* Предостерегать, предостеречь.

Перестила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **переслати, -стелю, -леш,** *гл.* Перестилать, переслать вновь. *Перестилайте їм постілоньку так, як я перестилала.* Мил. 189.

Перестогнати, -ну, -неш, *гл.* Окончить стонать.

Перестoро́га, -ги, *ж.* Предостереженіе. *Єдного пригода — другого пересторога.* Ном. № 3908. *О. Гервасій не чув сієї перестороги.* Св. Л.

Перестоювати, -юю, -єш, сов. в. **перестояти, -тою, -їш,** *гл.* 1) Простаивать, простоять, постоять. *Перестояли ми три дні и Кумицях.* МВ. І. 63. *Вода ся повинна перестояти де небудь у захистному місці до вечора, щоб бува хто не напився.* Грин. II. 321. 2) Слишкомъ долго простаивать, простоять, перестояться. *Борщ перестояв і згуск.* 3) Пережидать, переждать стоя. *Перестояли дощ під повіткою. Сховай мене, мій таточку, у коморю, — може я сі гостоньки перестою.* Мил. 154. 4) Простаивать, простоять дольше. *Скрипливе дерево і добре перестоїть.* Ном. № 8156.

Перестраждати, -даю, -єш, *гл.* Перестрадать. *Одним одна душею усе перестраждає, усе перетерпить.* Кв.

Перестрах, -ху, *м.* Ужасъ, испугъ. *Кабан коли не розбіжиться з перестраху, коли* (не) *удариться об дуб рилом.* Рудч. Ск. І. 23.

Перестраши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Перепугать, испугать. Гн. Н. 171.

Перестрашитися, -шуся, -шишся, *гл.* Перепугаться, испугаться. *Чорт перестрашився та й утік.* Гн. II. 10.

Перестре́лити. См. **Перестрелювати.**

Перестре́лювати, -люю, -єш, сов. в. **перестре́лити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Перебивать, перебить выстрѣломъ. *Перестрелке зайцеві ногу.* 2) Стрѣляя, попадать, попасть дальше предмета. *Попович стрелив — гору перестрелив.* Чуб. V. 1078.

Перестріля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Окончить стрѣльбу.

Перестрибнути. См. **Перестрибувати.**

Перестрибувати, -бую, -єш, сов. в. **перестрибнути, -ну, -неш,** *гл.* Перепрыгивать, перепрыгнуть. *Схиляються* (хлопці) *один до другого у кутку, а останні перестрибують.* Чуб. III. 104.

Перестрига, -ги, *ж.* 1) Овца, которая два раза въ лѣто стрижется. Мнж. 188. 2) Шерсть вторичной стрижки. Вас. 198. 3) Пристриженная овчина старой овцы. Вас. 154. 4) Насмѣшливо: обстриженный, обстриженная. Ум. **Перестрижка.** *А вона й кричить на мене: «Стрижко-перестрижко»!* Екатериносл. у.

Перестри́гти, -жу́, -же́ш, *гл.* Слишкомъ коротко остричь.

Перестрижка, -ки, *м.* Ум. отъ **перестрига.**

Перестріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перестріти, -стріну, -неш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Аж от перестріва його на дорозі становий.* Рудч. Ск. II. 161. *Ішов, ішов, аж перестріва його три старці.* Мнж. 62.

Перестріт, -ту, *м.* 1) Встрѣча. КС. 1882. ХП. 590. 2) Болѣзнь отъ встрѣчи, сглазъ.

Перестріти. См. **Перестрівати.**

Перестрітник, -ка, *м.* Раст. Atriplex latifolia. *Л*в. 97.

Перестріча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Перестрівати.** *Вдова Коновчиха... усіх козаків на дорозі перестрічав.* КС. 1884. І. 40.

Перестрочити. См. **Перестрочувати.**

Перестрочувати, -чую, -єш, сов. в. **перестрочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Прострачивать, прострочить. *Сами собі та дивуються, що у голуба та сизая голова, а в голубки позолочувана, чорним шовком перестрочувана.* Чуб. V. 34. 2) = **Перетихати.** *Широкая та й улиця очеретом перестрочена.* Мил. 117.

Перестругати. См. **Перестругувати.**

Перестругувати, -гую, -єш, сов. в. **перестругá́ти, -га́ю, -єш,** *гл.* Перестругивать, перестрогать. *Стругав, стругав, та й перестругав.* Ном. № 7692.

Переступ, -пу, *м.* 1) Преступленіе, нарушеніе закона. *Що ти гріхи мої перебіраєш, переступу дошукуєшся грізно.* К. Іов. 22. *Грішна душа, бита своїми тяжкими переступали, зібралася каятись перед Богом.* Мир. ХРВ. 273. 2) Волъ, заднею ногою переступающій слѣдъ передней. Мнж. 188. 3) Раст. Brionia alba. *Л*в. 97. См. **Перелаз.**

Переступа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **переступи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Переступать, переступить. *Чуже, переступи, та не займай.* Ном. 2) Загораживать, загородить (дорогу). *Не переступай дороги.* 3) Преступать, преступить, нарушать, нарушить (законъ), дѣлать преступленіе. *Через закон переступлю, а зроблю по своєму.* Кв. *Як ти грішиш, що в тім за нужда Богу і що йому, як ти переступаєш?* К. Іов. 77. *І що я йому зробила таке, чим перед ним переступила?* Мир. Пов. І. 164.

Переступень, -пня, *м.* Раст. Bryonia alba. Драг. 27. Вх. Пч. II. 9.

Переступити. См. **Переступати.**

Пере́ступний, -а, -е. 1) Преступный. 2) О годѣ: високосный. МУЕ. III. 43. 3) **— тиждень.** Недѣля передъ масляной.

Престу́пувати, -пую, -єш, *гл.* = **Переступати.**

Пересува́ти, -ваю, -єш, сов. в. **пересунути, -ну, -неш,** *гл.* Передвигать, передвинуть.

Пересува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **пересунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Передвигаться, передвинуться.

Пересуд, -ду, *м.* 1) Вторичный судъ. 2) Судебная пошлина, взыскиваемая въ пользу суда съ проигравшаго процессъ. *Не будеш пересудів брати.* АД. І. 136. 3) мн. Пересуды, сплетни. 4) Предразсудокъ. К. МБ. XI. 143. *Ми пересуди давнішні занедбали.* К. МБ. III. 256. Ум. **Пересудок.** *А суддя судить, пересудки бере, пересудки бере, на скам'ю кладе.* Нп.

Пересу́ддя, -дя, *с.* = **Пересуд 2.** *Сам Господь Бог суд судить, ангели пересуддя беруть.* Еф. 53.

Пересуджувати, -джую, -єш, сов. в. **пересудити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Пересуживать, пересудить, судить вновь. *Прохали, щоб нас удруге пересуджено.* 2) Заниматься пересудами, пересуживать, пересудачить.

Пересу́дливий, -а, -е. Осуждающій другихъ. *А пересудливі жінки побрали ще й ложки.* Гліб. 31.

Пересукати. См. **Пересукувати.**

Пересукувати, -кую, -єш, сов. в. **пересука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Пересучивать, пересучить.

Пересумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Протосковать, прогрустить. *Пересумує день у роботі, увечері біжить — що там мої діточки, як?* МВ. І. 45. **Сум пересумувати**. Пережить тоску, печаль. *Сумувала Марусенька сей день увесь день. Ой як мені сії суми пересумувати.* Мет. 158.

Пересунути, -ся. См. **Пересувати, -ся.**

Пересу́чий, -а, -е. Хуже чѣмъ сукинъ (бранное слово). Чуб. V. 650. *Через ції пересучі брехні хоч і з хати не виходь.* Полт. г.

Пересупо́нити, -ню, -ниш, *гл.* Стянуть наново супонею хомутъ.

Пересурми́ти, -млю́, -миш, *гл.* Перетрубить.

Пересушити, -ся. См. **Пересушувати, -ся.**

Пересушувати, -шую, -єш, сов. в. **пересуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* 1) Просушивать, просушить. *Ми вам тут не надокучимо, онучечки пересушимо.* Грин. III. 430. 2) Пересушивать, пересушить чрезъ мѣру.

Пересушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **пересуши́тися, -шуся, -шишся,** *гл.* Обсушиваться, обсушиться. *Через річку брела — да й замочилася, зайшла, до сестри — пересушилася.* Чуб. V. 107.

Пересягну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Перейти, перескочить, перешагнуть, переброситься. Ном. № 8775.

Перетанцювати, -цюю, -єш, *гл.* 1) Протанцовать, окончить танцовать. *Перетанцювавши два танці, розіходяться по домівках.* О. 1862. IV. 6. 2) **— кого.** Протанцовать больше кого. *Коли бум візьметься за танці, так і не кажи, що годі: перетанцює яку хоч музику.* Кв.

Перетанцюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Устать, утомиться отъ танцевъ. *А ти чого так засапалась? — «Та перетанцювалась собі на лито», — каже Олена.* Кв.

Перетаскати. См. **Перетаскувати.**

Перетаскувати, -кую, -єш, сов. в. **перетаска́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Перетаскивать, перетащить. *Доля багатого перетаскала ту копу між копії до багатого.* Мнж. 52.

Переташо́вуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **переташуватися, -шуюся, -єшся,** *гл.* Перекладываться, переложиться. *Дорога була труска і приходилось разів кілька переташовуватись.*

Перетвори́ти, -рю́, -риш, *гл.* 1) Пересоздать. 2) Передѣлать.

Перетене́тити, -не́чу, -тиш, *гл.* *Всього тобі не перетенетити так, — шкода й заходу.* МВ. II. 118.

Перетерпіти, -плю, -пиш, *гл.* 1) Перестрадать, перенести, вытерпѣть. *Хиба ж ти не перетерпиш?* Мнж. 122. *На собі все лихо перетерплю, а вже нікому не скажу.* Кв. *А що я*

голодом перетерпів. НВолын. у. 2) Перетерпѣть, переждать терпѣливо, пока пройдетъ.

Перете́рти, -ся. См. **Перетирати, -ся.**

Перетижнювати, -нюю́, -єш, *гл.* Провести недѣлю. Желех.

Пере́тика, -ки, *ж.* 1) Преграда. *На наших огородах нема а ніде ніякої перетики, хоч наскрізь пройди.* Мнж. 189. *Доїхав до перетики, спинив біля кормчи коней.* О. 1862. I. 41. Плетень въ глухомъ заулкѣ, тупикѣ. *Лебед.* у. 2) Граница между двумя владѣніями, образуемая рядомъ деревьевъ? *У перетику ходила по горіхи* (по опеньки, по дрова). Шевч. 540. 3) Поперечная цвѣтная полоска на бѣломъ.

Перетикати, -ка́ю, -єш, сов. в. **перетикати, -каю и -тичу, -чеш,** *гл.* Перегораживать, перегородить рядомъ чего либо натыканнаго. *А я тую бистру річку очеретом перетикаю.* Чуб. V. 457. *А я тую багатую терном перетину, а вбогую, хорошую до себе прикличу.* Чуб. V. 38.

Перетин, -ну, *м.* Перерывъ. *Українці живуть тепер скрізь без перетину по цілій Полтавщині.*

Перетина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **перетяти, -тну, -не́ш,** *гл.* 1) Перерѣзывать, перерѣзать, перерубывать, перерубить, пересѣкать, пересѣчь. *А у його та була така шабля, що на що настачиш, так і перетне.* Мнж. 36. 2) Перерѣзывать, перерѣзать путь, преградить дорогу. *Не читав князь Єрема листів, іздалека: перетяв усі дороги і стежки дейнека.* К. Досв. 223. *До церкви калюжа дорогу перетяла, а до шинку можно і по під тином.* Александров. у.

Перетинок, -нку, *м.* Небольшой поперечный плетень. *Коли б мені не тини та не перетинки, ходив би я до дівчини та що-вечоринки.* Мет. 109.

Перетира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **перетерти, -тру, -тре́ш,** *гл.* 1) Перетирать, перетереть. 2) — **кого́ на зубха = Переминати кого на зубах.** Мир. Пов. І. 161.

Перетира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **перетертися, -тру́ся, -решся,** *гл.* Перетираться, перетереться.

Перетік, -то́ку, *м.* Протокъ. Ум. **Перетічок.** *Тече річка з перетічками, гуля старий з молодичками.* Нп.

Перетісувати, -сую, -єш, сов. в. **перетеса́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Перетесывать, перетесать вновь или иначе.

Перетліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перетліти, -лію, -єш,** *гл.* Перетлѣвать, перетлѣть, истлѣть.

Перетну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Перетяти.**

Перетовкти, -вчу, -че́ш, *гл.* 1) Перетолочь. 2) Перебить, переломать. 3) = **Перевалити 2.** Зміев. у.

Перетовкти́ся, -чуся, -че́шся, *гл.* 1) Перетолочься. *Все тоє перетовчеться та перемелеться.* Ном. № 4898. 2) Перебиться. *А що тієї шкоди! А скільки перетовчеться посуди!* Левиц. І. 208.

Перетопити. См. **Перетоплювати.**

Перето́плювати, -люю, -єш, сов. в. **перетопити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) О воскѣ, салѣ и т. п. Перетапливать, перетопить. 2) Переплавлять, переплавить. 3) Только сов. в. Вытопить, окончить топить (печь). *Уже люде перетопили, уже й поснідали.* О. 1862. VI. 33.

Переточити. См. **Переточувати.**

Переточувати, -чую, -єш, сов. в. **переточи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Перецѣживать, перецѣдить, перелить изъ одной бочки въ другую. 2) Просѣвать, просѣять. *Переточили пшеницю на решето.* 3) Истачивать, источить. *Черви переточили дерево. Миші ярину мені так перемочать та переточать, що скот понюхає й не їсть.* Г. Барв. 303.

Перетратите. См. **Перетрачувати.**

Перетра́чувати, -чую, -єш, сов. в. **перетра́тити, -чу, -тиш,** *гл.* Тратить больше чѣмъ слѣдуетъ, перерасходовать.

Перетремтіти, -мчу, -тиш, *гл.* Передрожать.

Перетрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Выдержать, перенести. *Перетривай усе, витерпи бідочку.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Перетрої́ти, -рою́, -їш, *гл.* Раздѣлить на три части.

Перетрощи́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Разбить многое въ дребезги, въ щепки.

Перетрусити. См. **Перетрушувати.**

Перетруха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **перетру́хнути, -ну, -неш,** *гл.* О деревѣ: сгнивать, сгнить, истлѣть.

Перетрушувати, -шую, -єш, сов. в. **перетруси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Перетряхивать, перетрясти. *Ми хочемо все перетрусити, передивитись.* Левиц. *Ліжко перетрут.* ЗОЮР. II. 289. 2) Пересыпать, пересыпать. *Перетруси яйця половою, щоб не побились.* 3) Только сов. в. Перетрясти. *Пропасниця вже морозом перетрусила та взяла жаром.* Черном.

Перетрясатися, -саюся, -єшся, сов. в. **перетрястися, -суся, -сешся,** *гл.* 1) Трястись, перетрястись въ переѣздѣ и перевозкѣ, перевезтись съ имуществомъ. *О. Яким як почув, що архирей обіцяв ха, то й не став перетрясатись; а що перевіз — тут було, а решта й на тій парафії.* Св. Л. 191. 2) Только сов. в. Надрожаться отъ холода, передрогнуть. *Ой коли б ти, мати, знала, яке лихо в дорозі, що перетрясешся на лютім морозі.* Грин. III. 562.

Перетужити, -жу, -жиш, *гл.* Перетужить, перегоревать. *Затужила дівчина за мною. Нехай тужить, вона перетужить, нехай козак роченька дослужить.* Чуб. V. 289.

Перетупоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Перестать топать ногами.

Перетупцюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Устать отъ ходьбы, движенія. *Стара ненька за день так перетупцюється, що ввечері й недужа вже.*

Перетурбуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Перестать безпокоиться.

Перетя́гани, -нів, *мн.* Переходъ гостей отъ тестя къ свекру во время свадьбы; также въ первое воскресенье послѣ свадьбы.

I. Перетяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **перетягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Перетягивать, перетянуть. *Перетягли шнурками перину.* Левиц. 2) Перетягивать, перетянуть. *Перетягли їх у двір, а тут Бог дав дитину.* МВ. I. 44. 3) Тянуть, протянуть, прожить, перебиться. *Як небудь ще цей тиждень перетягнемо.* Зміев. у. *Хоч би дав Бог оцей тиждень перетягти.* Харьк.

II. Перетяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Перетаскать. *А скілько бідних дітей вони перетягали в неволю.* О. 1861. XI. Кух. 9 — 10.

Перетяти. См. **Перетинати.**

Переумити, -млю, -миш, *гл.* Заставить измѣнить свое мнѣніе. *Хоч мене ніхто не переумить...* МВ. II. 124.

Переуючити, -чу, -чиш, *гл.* Перевьючить.

Перехамну́ти, -ну, -неш, *гл.* Перекусить наскоро. *Зібрався чоловік щоб з'їхать у друге місце і ввішов у хату перехамнуть.* Ном. № 12000, стр. 289.

Перехапа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Перехватать. (Гусенят) *ворони та сороки аж четверо перехапали.* Г. Барв. 314.

Перехарамаркати, -каю, -єш, *гл.* Поспѣшно прочесть подъ носъ, пробормотать. *Піп та дяк так сяк перехарамаркали службу.*

Перехвалити. См. **Перехвалювати.**

Перехвалювати, -люю, -єш, сов. в. **перехвалити, -лю́, -лиш,** *гл.* Перехваливать, перехвалить. *Перехвалить на один бік.* Ном. № 7478.

Перехварбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Перекрасить.

Перехворіти, -рію, -єш, *гл.* Переболѣть. *Инший віл перехворіє та й живе, а инший здохне.* Лебед. у.

Перехи́бити. См. **Перехиблювати.**

Перехи́блювати, -люю, -єш, сов. в. **перехи́бити, -блю, -биш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать не такъ, какъ слѣдуетъ. *Куди ні ступлю ступнем, — у всьому перехиблю, усе не по їх.* Г. Барв. 444.

Перехибну́тися, -нуся, -нешся, *гл.* Потерявъ равновѣсіе, упасть. Желех.

Перехилити, -ся. См. **Перехиляти, -ся.**

Перехиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **перехилити, -лю, -лиш,** *гл.* Наклонять, наклонить; склонять, склонить. *Перехилив порожню пляшку над чаркою.* Левиц. I. 143. *Перехилить голову.* Ном. № 336. *Кому вагу мечами перехилим, тому широка вклониться земля.* К. НС. 129.

Перехилятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **перехили́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Наклоняться, наклониться, свѣшиваться, свѣситься. *Ой у броду беру воду, не перехилюся.* Мет. 50. *Перехилилась через тин, вітає нас.* МВ. I. 10.

Перехи́мородити, -джу, -диш, *гл.* Пересилить въ интригахъ, хитростяхъ, колдовствѣ. *Він ледачий химороду химородить. Ну, та я його перехимороджу.* Г. Барв. 449.

Перехитри́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* = **Перехитрувати.**

Перехитрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Перехитрить. *Хитрував, а то ще хитріше, перехитрувало.* Ном. № 3070.

Перехи́тувати, -тую, -єш, *гл.* Перекачивать, шатая наклонять. *Ой у полі дві тополі, одна одну перехитує.* Мил. 117.

Перехід, -хо́ду, *м.* 1) Переходъ, переправа. *Нема льоду, нема льоду, нема й переходу, коли тобі люба мила, — бреди й через воду.* Чуб. III. 128. *То поляки через три ріки три переходи мали.* Макс. 2) ? *Переходом в чистім полі зацвіли волошки.* Чуб. V. 136 3) Припадокъ падучей болѣзни, эпилепсія. Грин. II. 319. У дѣтей: родимець, сильныя судороги. Мил. 34, 19.

Перехмарити, -рить, *гл. безл.* О тучахъ: разойтись.

Перехня́бити, -блю, -биш, *гл.* Наклонить на бокъ. *Нащо ти так шапку перехнябив?*

Перехня́битися, -блюся, -бишся, *гл.* Наклониться, накрениться, покоситься. *В цьому стіжку добра кладь, то й стіжок не перехнябився.* Рк. Левиц. *Стара хата вже перехнябилась набік.* Рк. Левиц. *Санки перехнябились, а я сторч головою.*

Перехов, -ву, *м.* **перехо́ванка, -ки,** *ж.* Прятаніе; укрывательство.

Перехова́ти, -ся. См. **Переховувати, -ся.**

Переховувати, -вую, -єш, сов. в. **перехова́ти, -ва́ю, -єш,** *гл.* Перепрятывать, перепрятать; спрятать на извѣстное время. *Добре, що я гроші переховав, а то затого все село буде знати: в теї куми язик довгий.* Рудч. Ск. I. 185. *Сьогодні оце сховає там, а через який час полічить їх* (гроші) *і перехова у друге місце.* Грин. II. 143. *Хоч і вкрав би хто яку одежину, то він переховає* Г. Барв. 190.

Переховуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **перехова́тися, -ва́юся, -єшся,** *гл.* 1) Прятаться, спрятаться, укрыться на извѣстное время. *Скільки раз вона переховувалась по чужих хатах, по клунях, поки в йому було не простигне той пекельний вогонь.* Левиц. Пов. 106. 2) Сохраняться, сохраниться. *Я таки й чував про старого Филона, що в його старосвіщина переховується.* Г. Барв. 181.

Перехо́дити, -джу, -диш, сов. в. **перейти, -йду́, -деш,** *гл.* 1) Переходить, перейти. *Нездужаю, рідний брате, не перейду хати.* Чуб. V. 152. 2) Проходить, пройти. *Поуставлялися всі громадами побіч дороги і чекали, доки не буде попри них переходити.* Гн. I. 114. *Ішов-перейшов місяць по небі.* Чуб. III. 45. *Перейшло місяців два.* МВ. (О. 1862. I. 99). 3) Проходить, пройти, оканчиваться, окончиться. *Уже тоді перейшов пужарь.* Новомоск. у. 4) Превосходить, превзойти. *Він був скупий, а вона і його перейшла.* Лохв. у. 5) Носиться, проноситься дольше чего. *Наші лати переходять панські итти.* Ном. № 1615. 5) О тѣстѣ: взойдя, перестоять лишнее. *І піч погасла, і діжа перейшла.* Кв. 6) — **на кого, на що**. Сдѣлаться чѣмъ. *Він перейшов на купця.* Уман. у. *Перейшов на злидні.* 7) Перейти танець. Протанцовать. *Він танець чи два перейде.* Уман. у.

Перехо́дка, -ки, *ж.* Мостикъ? *Через сине море ой там кладка дубова, переходка ялова.* Грин. III. 69.

Переходом, *нар.* По пути, во время прохожденія. *Колись переходом стояв у нашому селі москаль.* О. 1862. I. 28.

Перехожа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Переходити.** *Той блукає за морями, світ перехожає.* Шевч. 241.

Перехожий, -а, -е. Прохожій. *Полюбила наша Домаха чумаченька молодого перехожого.* МВ.

Перехопити, -ся. См. **Перехоплювати, -ся.**

Перехоплювати, -люю, -єш, сов. в. **перехопити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Перехватывать, перехватить. 2) Перебивать, перебить, прервать (рѣчь). *Ходім уже, бабуню, годі вже! перехопила панночка.* МВ. (О. 1862. III. 38). *«Колись за велику увагу ставили мов товариство». — Може колись, — перехопив січовик, — та не теперки.* Стор. МПр. 10.

Перехоплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **перехопитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Быстро переѣзжать, переѣхать, переправиться. *Єсть через річку і кладочки; возом не переїдем, а конем добрий козах перехотіться.* ЗОЮР. II. 206. *Перехопившись через гору, здалека побачили ми Ненаситець.* Стор. II. 121.

Перехоріти, -рію, -єш, перехорува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Переболѣть.

Перехотіти, -хо́чу, -чеш, *гл.* = **Перехтіти.**

Перехотітися, -четься, *гл. безл.* = **Перехтітися.**

Перехочливий, -а, -е. Прихотливый, капризный. *Багацтво — перехочлива річ: от наш батько був багатий, а ми бідні стали.* Пятигор. окр.

Перехресний, -а, -е. Перекрестный. *Приїздить на перехресну дорогу, аж там стовп стоїть.* Грин. І. 188. *Вийшли на степ і стали на перехреснім шляху.* Грин. II. 126. **Перехресне вікно**. Въ боковой сторонѣ крыши гуцульской хаты: маленькое окошечко въ формѣ креста, безъ стекла, для выхода дыма. Шух. І. 92.

Перехресниця, -ці, *ж.* Часть **самотоки**. (См.). Шух. І. 150.

Перехрест, -та, *м.* Выкрестъ.

Перехрести́ти, -щу́, -стиш, *гл.* 1) Перекрестить. 2) См. **Перехрещувати.**

Перехреститися, -щуся, -стишся, *гл.* 1) Перекреститься. *Еней тоді як народився, разів із п'ять перехрестився.* Котл. Ен.

Перехресток, -тка, *м.* Перекрестокъ, распутье. Канев. у. *Ростикає ваші голови по перехрестках.* Стор. МПр. 137.

Перехрестя, -тя, *с.* 1) Два бревна, двѣ планки, доски, полосы накрестъ одна на другую положенныя — отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ. Шух. І. 116, 118. Мик. 480. Поперечная перекладина креста. Уман. у. 2) Перекрестокъ. *Й теперечки ще по паланках на перехрестях кістки їх крутяться на палях.* Стор. II. 18.

Перехре́щний, -а, -е. Поперечный. *Лежала камінючка на тій перехрещній деревинні, що в хатніх дверіх.* Новомоск. у.

Перехрещувати, -щую, -єш, сов. в. **перехрести́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* Выкрещивать, выкрестить. *Жида перехрести та й голову одотни.* Ном. № 905.

Перехрещуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **перехреститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Выкрещиваться, выкреститься. *Пішов* (татарин) *у самарський манастирь та й перехрестивсь у нашу віру.* Стор. II. 61.

Пере́христа, -ти, *м.* = **Перехрест.** Ном. № 926, 927.

Перехри́щувати(-ся), -щую(ся, -єш(-ся), сов. в. **перехристи́ти(-ся), -щу(-ся), -стиш (-ся),** *гл.* = **Перехрещувати(-ся), перехрестити(-ся).** *Як побачить було хорошу пані або жидівку, то й перехристить у свою віру.* ЗОЮР. І. 114.

Перехотіти, -хочу, -чеш, *гл.* Перехотѣть.

Перехотітися, -хочеться, *гл. безл.* Перехотѣться.

Перецарювати, -рюю, -єш, *гл.* Окончить царствовать, господствовать.

Перецвіта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **перецвісти, -цвіту, -те́ш,** *гл.* 1) Отцвѣтать, отцвѣсть. 2) Плѣсневѣть, заплѣсневѣть.

Перецвірінькати, -каю, -єш, *гл.* О воробьѣ: окончить чирикать.

Перецвіркота́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* О сверчкѣ: окончить трещать.

Перецвірча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Перецвіркотати.**

Переціджувати, -джую, -єш, сов. в. **переціди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Процѣживать, процѣдить.

Перецілувати, -лую, -єш, *гл.* Перецѣловать. *Усіх* (дівчат) *отак перецілує.* Грин. III. 109.

Перецілуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Перецѣловаться. *Перецілувались усі.*

Перецінити. См. **Перецінювати.**

Перецінува́ння, -ня, *с.* Переоцѣнка.

Перецінува́ти, -ную, -єш, *гл.* Переоцѣнить.

Перецінювати, -нюю, -єш, сов. в. **перецінити, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Переоцѣнивать, переоцѣнить. 2) Оцѣнивать, оцѣнить дороже чѣмъ слѣдуетъ.

Перецмо́кати, -каю, -єш, *гл.* Перестать чмокать.

Пе́рець, -рцю, *м.* Раст. а) перецъ, Piper. *З перцем чи не з перцем, іно щоб з добрим серцем.* Ном. б) — **собачий**. Polygonum Hidropiper L. ЗЮЗО. I. 132. 2) **Дати перцю**. Вздуть, дать трепку. 3) **Злидні та ще з перцем**. Голь съ претензіями. Ум. **Перчик.** *Несу перчику, венберю на свою любу вечерю.* Грин. III. 539.

Перечасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Переждать, повременить. *Як перейде дорогу лиха година, то не йди, вернись та перечасуй, то тоді вже йди.* Лебед. у. *Тупотун переписував, довгим товаришам пересміятись і став далі казати.* Г. Барв. 314.

Перечвала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Перебрести.

Перечвертува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Раздѣлить, разрѣзать на четыре части.

Перечека́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Переждать. *Зашлюбитись — не дощик перечекати.* Ном.

Перече́па, -пи, *ж.* Препятствіе, помѣха. **На перечепі бути**. Служить помѣхой. Ум. **Перечіпка.**

Перечепити. См. **Перечіплювати.**

Перечеря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* — **що**. Обмѣняться чѣмъ. Гол. IV. 419.

Перечесати, -ся. См. **Перечісувати, -ся.**

Перечи́кати, -каю, -єш, *гл.* Дѣтск. перерѣзать.

Перечикри́жити, -жу, -жиш, *гл.* Перерѣзать.

Перечимчикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Перейти.

Перечини́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Сдѣлать сверхъ чего: дать сверхъ чего. *Добра нивойка була: сто кіп жита зродила; іще ся похвалила — копу перечинила.* Чуб. III. 240.

Перечистити. См. **Перечищати.**

Перечистка, -ки, *ж.* Дощечка, которой бьютъ пеньку, очищая отъ кострики. Сумск. у.

Пере́чит, -ту, *м.* ? *В шіснадцять літ письмо мимрив та все по латині ливрив, а на сімнадцятім пере́читом всю псалтирку він знав.* КС. 1882. IX. 480.

Перечитати. См. **Перечитувати.**

Пере́чити, -чу, -чиш, *гл.* Прекословить, противорѣчить. *Як ти смієш мені перечити? Я цар — ти повинен мене слухати.* Рудч. Ск. II. 159.

Пере́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Спорить, оспаривать другъ друга. *Господь каже, що небо більше, а Петро каже, що земля більша. Господь каже: «Ой Петре, Петре, не перечмося!»* Чуб. III. 344.

Перечитувати, -тую, -єш, сов. в. **перечита́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* 1) Перечитывать, перечитать вновь. 2) Прочитывать, прочесть. *Козак листи взявши, та й перечитавши, тяжко здихнув.* Чуб. V. 343.

Перечища́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **перечистити, -чищу, -стиш,** *гл.* 1) Перечищать, перечистить. 2) Прочищать, прочистить.

Перечілок, -лку, *м.* Часть уздечки: поперечная полоса на лбу. Вас. 160.

Пере́чіпка, -ки, *ж.* Ум. отъ **перечепа.**

Перечіплювати, -люю, -єш, сов. в. **перечепити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Зацѣплять, зацѣпить, помѣшавъ идти, двигаться. *Він мене перечепив, а я і впав.* 2) Мѣшать, помѣшать. *Я був би поїхав, та щось перечепило, забув що.* Черк. у.

Перечіс, -чо́су, *м.* Перечесъ. *Підманювали, улещали, поки добрались до кінця, поки дівки од переносу до самого товстіли носу.* Котл. Ен. III. 43.

Перечісувати, -сую, -єш, сов. в. **перечеса́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Перечесывать, перечесать.

Перечісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **перечеса́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Перечесываться, перечесаться.

Пере́чка, -ки, *ж.* 1) Перекладина, жердь. *Перечка у стільці.* 2)? *Бо кедь 'ня забіють, вержуть 'ня до решту, будуть до 'ня ходить хлопці на перечку.* Гол. III. 115.

Перечо́вгати, -гаю, -єш, *гл.* Протереть, шаркая ногами.

Перечорни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Слишкомъ начернить.

Перечумакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Провести извѣстное время, занимаясь чумачествомъ.

Перечути, -чую, -єш, *гл.* Прослышать, услышать. *Перечули вони, шо у якогось царя покрав дзмій чотирьох дочок.* Мнж. 43. *Перечула через люде, що мій батько в гости буде.* Мет. 248. *А я тебе, мій синочку, ні відкіль не перечую і не побачу.* Мил. 214.

Перечутися, -ється, *гл. безл.* Дойти вѣстямъ, быть услышаннымъ. *Перечулося в нас об Барці, що жива й хороша.* МВ. (О. 1862. І. 106).

Перешалювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Перекрыть вновь шелевкой. 2) Поставить изъ шелевокъ перегородку.

Переше́вка, -ки, *ж.* Дратва, которою пришиваютъ передки.

Пере́шепт, -ту, *м.* Перешептываніе. *Перешепти ночні із ницаками злими.* К. ХП. 102.

Перешива́ння, -ня, *с.* Перешиваніе.

Перешива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **перешити, -ши́ю, -єш,** *гл.* 1) Перешивать, перешить наново. 2) Сшивать, сшить извѣстное количество. *Оцей ремінь на людей перешиєш, так одбудемо й хрестини й похрестини.* Г. Барв. 281.

Перешкандиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Перейти хромая.

Перешкварити, -рю, -риш, *гл.* Пережарить.

Перешкварча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Перестать шипѣть на огнѣ.

Перешкли́ти, -лю́, -лиш, *гл.* = **Пересклити.**

Перешко́да, -ди, *ж.* Помѣха, препятствіе. **Бути на перешкоді**. Служить помѣхой, препятствовать. *Ніхто не розлучить, ніхто не стоїть на перешкоді.* МВ. (О. 1862. І. 90). *Сам ти бачиш, що вороги нам на перешкоді.* Чуб. V. 319.

Перешко́джувати, -джую, -єш, *гл.* = **Перешкожати.**

Перешкодити. См. **Перешкожати.**

Перешко́дник, -ка, *м.* Препятствующій, бывающій помѣхой.

Перешкодниця, -ці, *ж.* Препятствующая, бывающая помѣхой.

Перешкожа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **перешкодити, -джу, -диш,** *гл.* Мѣшать, помѣшать, препятствовать, воспрепятствовать.

Перешкрябну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Перецарапнуть.

Перешматува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Перервать.

Перешугну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Перелетѣть сразу.

Перешукати. См. **Перешукувати.**

Перешукувати, -кую, -єш, сов. в. **перешука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* 1) Переискивать, переискать наново. 2) Искать, разыскивать, переискивать, переискать. *Перешукає, що єсть у возах.* ЗОЮР. II. 60.

Перешуміти, -млю́, -миш, *гл.* Перешумѣть.

Перешумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Перебродить.

Перещебета́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Перестать щебетать. *Перещебетала таки цокотуха.* Шевч.

Перещеміти, -млю́, -миш, *гл.* Перестать щемѣть. *Перещеміло їй серце, полилась печаль тихіше.* Левиц. І. 513.

Перещепити. См. **Перещеплювати.**

Перещеплювати, -люю, -єш, сов. в. **перещепити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать наново прививки. 2) Перемежать, врѣзываться, врѣзаться. *Так, бач, як се урочище перещеплювало наші землі, то й того козака, що тутечки сидів зімовиком, перещепою прозвали.* Стор. II. 137.

Пере́щик, -ка, *м.* Наростъ на древесномъ стволѣ въ видѣ кольца.

Переяйка, -ки, *ж.* Перегородка. Вх. Лем. 448.

Переяки́й, -а́, -е́. Какой бы то ни было. *Подивись, яке! — Да хоч би воно було і переяке, а я його й дурно не озьму.* О. 1862. І. 34.

Перея́рок, -рка, *м.* Поперечный оврагъ, поперечная рытвина. *Тут переярки почались, що вода повимулювала.* Св. Л. 141. *Осталось тілько один переярок переїхати.* Св. Л. 76.

Перея́ти. См. **Переймати.**

Перило, -ла, *с.* Перегородка. Вх. Зн. 48.

Пери́на, -ни, *ж.* 1) Перина, пуховикъ — для спанья на немъ и для укрыванья. Черниг. у. *Як ранок настане, з перини не встане.* Грин. III. 200. *Дівчина козака вірненько любила: устала раненько, його не збудила, його не збудила, периною вкрила.* Грин. III. 628. *Пух із перин неначе сніг летить по вітру.* К. ЧР. 358. 2) Одно перо. *У півня є така перина, що як треба йому на зорі вставать, то вона і крутиться.* Драг. 6. Ум. **Перинка, пери́нонька.** периночка.

Перинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **перина.** *На тобі мою золоту перинку.* Чуб. II. 172. 2) Личинка муравья. Вх. Уг. 252.

Перинний, -а, -е. Относящійся къ перинѣ.

Пери́нонька, пери́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **перина.**

Перистий, -а, -е. = **Перістий.** *І ти з міста, і я з міста, кажуть люде, що периста. Сама сіла, погляділа: була чорна — поруділа.* Чуб. V. 113. 2) **Пористі чоботи**. Сапоги съ красными голенищами и чорними головками. Харьк.

Періг, -рога, *м.* = **Пиріг.**

Перієватиця, -ці, *ж.* = **Перійка.** Анн. 362.

Перій, -рію́, *м.* Раст.: а) пирей, Bromus inermis L. Анн. 71. б) = **Перійка.** Анн. 362. в) Phleum alpinum. Лв. 100. в) — **лісовий**. Раст. Bromus tectorum L.

Перійка, -ки, *ж.* Раст. Triticum repens. Вх. Пч. II. 36.

Перістий, -а, -е. 1) О масти: по черному полю бѣлыя поперечныя полосы. Рудч. ЧП. 255. *Віл перістий.* КС. 1898. VII. 42. *Пропало троє коней перістих.* Левиц. І. 106. 2) О цвѣтѣ: въ полоскахъ. *Ой ти гарбуз, ти перістий! Із чим тебе будем їсти?* Нп. *За рижого бога, за перістих людей.* Ном. 6853.

Перістоши́їй, -я, -є. Съ полосами на шеѣ. Вх. Зн. 48.

Періщити, -щу, -щиш, *гл.* 1) Бить, сѣчь, стегать. *Хрестять Лейбу знову: періщили, перещіли, аж пір'я летіло.* Шевч. 139. 2) О сильномъ дождѣ: падать крупными каплями.

Періюватий, -а, -е. Съ примѣсью перію. *Гарна солома періювата.*

Перія́, -рії́, *ж.* Рядъ, линія домовъ вдоль улицы. Св. *Л.* 23. *Оцією вулицею підете, то по правій пери його хата.* Екатериносл. *В кінці цієї перії третя хата його від краю.* Ольгоп. у. *Осажу його* (село) *в три перії: перша перія старими людьми, друга перія із парубками.* Чуб. III. 423.

Перкале́вий, -а, -е. Коленкоровый. *Перкалеві сорочки.* Чуб. VII. 426.

Перкаль, -лю, *м.* Коленкоръ.

Перла́стий, -а, -е. Подобный жемчугу. Ум. **Перластенький.** *Зуби перластенькі.* Г. Барв. 273.

Пе́рлик, -ка, *м.* Рыболовный снарядъ: жердь, на одномъ концѣ которой небольшой сакъ, а на другомъ желѣзный молотокъ съ дырой, хлопая которымъ по камню, выгоняютъ рыбу. Вх. Пч. II. 25.

Перли́на, -ни, *ж.* Жемчужина.

Пе́рло, -ла, *с.* Жемчугъ; перлъ. *На шиї мала низку перел.* Св. *Л.* 3. *Сьози, як перло.* Ном. № 2372. *А сльози мов перло сиплються мені на руки.* МВ. I. 78. *Були коралі — та пішли далі, були перли, та ся стерли.* Ном. № 1560. *Зуби — коби перли чисті.* Чуб. V. 39.

Перловий, -а, -е. Жемчужный. *Сльози покотились як перлове зерно.* МВ. I. 123. Перлова нитка, тканка. См. **Тканка.** Гол. Од. 74. *Перлова нитка голову обв'язує.* Марк. 23.

Пернатий, -а, -е. 1) Пернатый, покрытый перьями. *Ой як птиці пернатій в чистім полі без древа ночувати... Ой так тяжко та важко на чужій чужині без кревної родини помірати.* Макс. Также: украшенный перьями. *Пернатий шлик.* К. Бай. 18. 2) ? *Ячмінь зійшов пернатий.*

Пернач, -ча, *м.* = **Пірнач.**

Перниця, -ці, *ж.* = **Пирій.** Вх. Лем. 429.

Перо, -ра, *с.* 1) Перо у птицы. *Нехай йому земля пером!* Пожеланіе умершему, чтобы ему легка была могильная земля. Рудч. Ск. I. 77. 2) Перо для письма. *Сидить батько з синами, пише листи перами.* Грин. III. 3. 3) Перо рыбье, плавникъ. *Пливе риба та й велика, тільки видно пера.* Грин. III. 391. 4) Кисточка изъ трехъ — четырехъ куриныхъ перьевъ для проведенія узкихъ полосъ при раскрашиваніи глиняной посуды. Вас. 183. 5) Нижняя часть, лезвіе лемеха. Вас. 199. 6) Лезвіе бурава. *Нема одного пера, а про те добре вертить свердел.* Волч. у. Ум. **Пірце, пір'ячко.**

Пе́рса и пе́рси, перс, *с.* 1) Грудь, груди. Вх. Зн. 48. *А та кобила і пха персами назад віз.* Рудч. Ск. I. 181. *Та дай же ти, пане, сіна по коліна, а вівса по перса.* Чуб. V. 872. 2) Перси. Нагрудникъ. Мнж. 189.

Персистий, -а, -е. Съ развитой грудью. *Кінь персистий.* Уман. у.

Персія́нський, -а, -е. Персидскій. Мнж. 152.

Персона, -ни, *ж.* Персона, особа, лицо. *Не гуляй же, сину, із панами та з великими персонами.* Чуб. V. 102.

Пе́рста, перст, *мн.* = **Перса.** Борз. у. Ум. **Перста.** *Синку мій... Я тебе носила, своїми перстками кормила.* МУЕ. III. 35.

Перстач, -ча́, *м.* — **золотник**. Раст. Potentilla aurea. Шух. I. 20.

Перстене́ць, -нця́, *м.* 1) Ум. отъ **перстень.** 2) Раст. Cuscuta epilium. Вх. Пч. II. 31.

Персте́ник, -ка, *м.* Ум. отъ **перстінь.**

Перстени́на, -ни, *ж.* Перстень. *Шкода моєї перстеники, що їй дурень носить.* Гол. IV. 456.

Перстень, перстінь, -теня и -рсня, *м.* 1) Перстень, кольцо. *Ой іскиньте золот перстень із мизинця пальця.* Мет. 19. *Береш перстень, дай мі слово, люблю в світі тя єдного.* Чуб. V. 97. *Перстні дорогії.* Рудч. Ск. 2) Часть косы. См. **Коса 1.** Шух. I. 169. Ум. **Перстеник, персте́ничок, персте́нчик, перстенець, перстінець.** О. 1862. IV. 34, **перстінок**. АД. I. 43, **перстник, перстничок**. Чуб. III. 394. *Моя біла ручка у перстничку.* Мил. 89.

Перстіне́ць, -нця́, *м.* Ум. отъ **перстінь.**

Перстіно́к, -нка́, *м.* Ум. отъ **перстінь.**

Перстінь. См. **Перстень.**

Пе́рстка, -ток, *мн.* Ум. отъ **перста.**

Перстник, -ка, пе́рстничок, -чка, *м.* Ум. отъ **перстень.**

Персть, -ти, *ж.* Земля. *Віл гребе і сам на себе персть мече.* Ном. № 9742. *Тогді козаки шаблями суходіл копали, шапками, триполами персть виймали, Хведора безрідного ховали.* АД. I. 249.

Перський, -а, -е. Персидскій. *Засвітила звізда перському царьові.* Гн. I. 63.

Перти, пру, преш, *гл.* 1) Переть, напирать; гнать. *Як забрала своє військо, як заняла ті коні, як узяла перти — вигнала з води.* Рудч. Ск. і. 88. 2) Двигаться, идти. *Все дальш у пекло пру та пру.* Стор. МПр. 47. *Як комашня пруть на Запорожжє.* Стор. МПр. 115. 3) Выпирать, выпереть. *Задихавшись, мов з його перло дух.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 84)

Пертися, пруся, пре́шся, *гл.* Переться, напирать, лѣзть. *В німецькі землі, у чужії претеся знову.* Шевч. 211. *Та співаю, щоб та печаль не перлася, як той москаль.* Шевч.

Перть, -ти, *ж.* Тропинка, по которой гоняютъ овецъ. Вх. Зн. 48.

Перу́н, -на, *м.* 1) Громъ. *Бодай тебе перун забив темненької ночі.* Чуб. V. 1092. 2) Перунъ, божество древнихъ славянъ. Левиц. Світ. 7.

Пе́рхати, -хаю, -єш, *гл.* Порхать. Желех.

Перхну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Побѣжать. *Де та сила візьметься, — знов перхну так, що аж залускотить.* МВ. (КС. 1902. X. 151. 2) Набѣжать, наѣхать многимъ. *Та й справді перхнуло до нас гостей, — як на погориджу.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Перцюва́ти, -цю́ю, -єш, *гл.* 1) Очень энергично что либо дѣлать, чего либо требовать. *А він по тій ріллі з конякою перцює, біга.* Лубен. у. *Вже не даремне батько так перцювали, щоб її* (подушку) *покласти їм у голови.* Грин. II. 186. *Та ну бо! й почне з-за Ядама гнути. Росказав би мерщій, що там, та й край, — перцює стара.* Грин. II. 167. 2) Дѣлать строгій выговоръ, ругать. Мнж. 189.

Перч, -ча, *м.* Некастрированный козелъ. Херс. г.

Перчаківка, -ки, *ж.* Перцовка, водка настоянная на перцѣ. Чуб. I. 118. *Давайте лиш, млинців гарячих, а я ось пошаную гостей перчаківкою.* К. ЧР. 247.

Пе́рчик, -ку, *м.* Ум. отъ **перець.**

Перчина, -ни, *ж.* Зерно, перца. Мнж. 146. Ум. **Перчинка.**

Перчити, -чу, -чи́ш, *гл.* Перчить, посыпать перцемъ. *Чим ми їм будем солити? Чим ми їм будем перчити?* О. 1862. IV. 19.

Пе́рчити, -чу, -чиш, *гл.* О козлахъ: оплодотворять самку. *Цапи... перчать кози, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 211.

Перш, перше, *нар.* 1) Прежде, ранѣе. *Дівчинонька мила перш мене любила.* Чуб. V. 168. *Вона теє перше його зачувала.* Макс. *Ой чом тепер не так, як перше було.* Чуб. III. 417. 2) Сначала, сперва, прежде. *Перш воно так і було, а далі почав усе більш та більш приганяти до роботи.* Грин. II. 233. *Перше літа пролетіли як дощова хмара, а тепера надо мною якась божа кара.* Чуб. V. 361.

Пе́рший, -а, -е. Первый. *Перша чарка, перша палка.* Ном. *У першому садочку соловей щебече.* Чуб. V. 459.

Першина, -ни, *ж.* Первинка. *Хиба ж це мені першина вареники ліпити?* Сквир. у. Ум. **Перши́нка.**

Пе́ршість, -шости, *ж.* Первенство.

Пер'я́н, -на, *м.* = **Перістий віл.** См. **Перістий 1.** КС. 1898. VII. 42.

Пес, -пса, *м.* Песъ, собака. *Добрий пес луччий, як злий чоловік.* Ном. № 2356. *Бреше мов пес.* Ном. **Вибрав му пса**. Выругалъ, выбранилъ. Галиц. Фр. Пр. 157. Ум. **Песик, пе́сичок.**

Песеня́, -ня́ти, *с.* Щенокъ, собачка. Рудан. I. 65. Вх. Зн. 14.

Песи́голова, -ви, *ж.* Собачья голова. *Пани песиголови.* Каменец. у.

Песиголовець, -вця, *м.* Сказочный человѣкъ съ однимъ глазомъ во лбу, поѣдающій людей. *Піймали його песиголовці (тії, що людей їдять), годують на сало.* Рудч. Ск. I. 71. *Колись на світі було так, що багато було, кажуть, людоїдів або песиголовців. У їх не так, як у нас двоє очей, а в їх було одно здорове-здорове, більше у вола, і то серед лоба.* Грин. I. 1 — 2. Бранное слово. Ном. № 4801.

Пе́сик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **пес.** *Песика б'ють, а левик боїться.* Ном. № 3902. 2) Клочекъ волосъ у виска. 3) — **на оці**. Бѣльмо. Грин. II. 319. 4) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 17. Щух. I. 255.

Пе́сій, -я, -є. Собачій. *Великого роду, а псього ходу.* Ном. № 2909. *Песся мати не загине.* Ном. № 5308.

Рести́вий, -а, -е. Нѣжный, ласкающій. *Мати увечері своїм пестивим голосом нашепче дитині про любов до всього живого.* Мир. ХРВ. 84.

Пести́ти, -щу́, -стиш, *гл.* Нѣжить, лелѣять; баловать, няньчить. *Пести мене, моя пене, як малу дитину.* К. Досв. 44.

Пеститися, -щуся, -стишся, *гл.* Нѣжиться. *Добре ся там пестити, де піч велика і є кому варити.* Ном.

Пе́стїння, -ня, *с.* Ласки, нѣжности. *Теодозя знов пригорнула її до себе і поцілувала. Гані так стало гидко те лукаве пестіння, що вона відсунулась трохи од неї до вікна.* Левиц. I. 482.

Пестраки́, -ків, *мн.* Веснушки. Угор.

Пестракуватий, -а, -е. Покрытый веснушками. Угор.

Пестрю́га, -ги, *ж.* 1) Рыба Acipenser Stellatus, севрюга. Браун. 31. 2) Рыба Salmofario, форель. Вх. Пч. II. 20.

Пестря́к, -ка, *м.* Родъ паразитнаго растенія. *Узять пестряків, що на липовім дереві виростають.*

Пестува́ння, -ня, *с.* = **Пестіння**. *Після такого пестування та бачучи материки сльози, туж-туж Оксана не признається, що се вона, плаче.* Кв.

Пе́стувати, -тую, -єш, *гл.* Ласкать. *І звичайне, як дитина, пестує старого.* Шевч.

Пестуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Ласкать другъ друга. *І ввесь день на тому пройшов, що все вони пестувалися.* Кв.

Песту́н, -на, *м.* Баловень; нѣженка. Ум. **Пестуне́ць, пестунчик.**

Пестунка, -ки, *ж.* Нянька. Угор. Ум. **Пестуночка.** АД. I. 65, 66.

Пестунчик, -ка, *м.* Ум. отъ **пестун.**

Песту́нчити, -чу, -чиш, *гл.* Быть нянькой. Вх. Лем. 448.

Пестуха, -хи, *ж.* Баловница; нѣженка. Ум. **Пестушка.**

Пестя, -ті. Балованное дитя. Борз. у.

Пе́ськатися, -каюся, -єшся, *гл.* Пачкаться. Радом. у.

Песький, -а, -е. Собачій. *Пустіть! — кричить Рябко, — не будь я песький син, коли вже вдержу більш.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 82). *Отже песька дитина тобі вже й до роботи не кидається.* Левиц. I. 277.

Песю́га, -ги, *м.* Собака большая. Вх. Зн. 48.

Песя́, -ся́ти, *с.* = **Песеня.** Вх. Пч. II. 5.

Пета́к, пете́к, -ка, *м.* Родъ суконнаго полукафтанья безъ тальи, съ стоячимъ воротникомъ. Гол. Од. 68. Kolb. I. 43.

Петельгу́зий, -а, -е. Ковыляющій ногами.

Пете́лька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **петля. За петельки вхопив**. Схватилъ за грудь. Новомоск. у. 2) *мн.* Переплетенныя веревочки, въ которыхъ носятъ горшки съ кушаньемъ въ поле. Угор. 3) *мн.* Веревки, сложенныя въ петлю: въ нихъ, на небольшія разстоянія, носятъ охапки сѣна. Шух. I. 171.

Петечє, -чя, *с.* Не валяное сукно. Шух. I. 106.

Петечи́на, -ни, *ж.* = **Петек.** (См. **Петак).** *Будут гості в кармазині, а ти в лихій петечині.* Гол. II. 576.

Петля́, -лі, *ж.* Петля. Ум. **Петелька.**

Петрик, -ка, *м.* Улитка. Лохв. у.

Петрівка, -ки, *ж.* 1) Петровъ постъ. ХС. I. 76. *Петрівка — голодівка.* Ном. *Петрівка — переднівок.* Ном. № 462. 2) Пѣсня которая поется въ петровъ постъ. *Зберімося, подружечки, заспіваймо петрівочки.* Нп. 3) Сортъ дыни. Черном. Ум. **Петрівочка.** *Ой мала нічка петрівочка, не виспалась наша дівочка.* Чуб. III. 202.

Петрівний, -а, -е, — ній, -я, -є. Петровскій. **Петрівня рілля**. Распаханная въ петровскій постъ земля для озими. ХС. I. 76.

Петрівський, -а, -е = **Петрівній.** *День не петрівський, язик не попівський — по двічи говорити.* Грин. II. 303. *Пішло уже мені, як з петрівського дня.* Ном. № 2136.

Петрівчаний, -а, -е = **Петрівній.** *Петрівчаний день.* Ном. № 13097.

Петро́, -ра, *м.* Пт. дергачъ. Вх. Лем. 448.

Петру́шечка, -ки. 1) Ум. отъ **петрушка.** 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Г. Барв. 216.

Петрушка, -ки, *ж.* 1) Раст. петрушка, Petroselinum sativum. ЗЮЗО. I. 131. *Цибулькою позначила, петрушкою притрусила.* Чуб. V.796. 2) — **собача**. Раст. Aethusa Cynapium L. ЗЮЗО. I. 110.

Петрушко́вий, -а, -е = **Петрущаний. Петрушко́ва уставка**. Уставка съ особаго рода узоромъ. Kolb. I. 48. См. **Петрушечка 2.**

Петру́щаний, -а, -е. Петрушечный.

Петьмо́, -ма. Пятно. *Дала керсетку Ганні надіти, а вона в щось і вробила, — тепер увесь перед у петьмах.* Черниг. у. *Хустка лежала довго не розгортана, так чисто вся петьмами побралась.* Черниг. у. *Яйця наче всі чисті були, а тепер на одному яке петьмо жовте.* Черниг. у.

Пец, *меж.* = **Пуць.** *Коршак ле́тає, ле́тає, а далі пец на землю.* Радомысл. у.

Печалити, -лю, -лиш, *гл.* Печалить. *Не хороше ти отце робиш, Іване, печалиш батька.* Федьк.

Печалитися, -люся, -лишся, *гл.* Печалиться = **Журиться.** Грин. III. 390. Чуб. V. 305.

Печалови́тий, -а, -е. Печальный. *А тут хто й стрінеться — понурий, неговіркий, печаловитий.* МВ. I. 44.

Печалування, -ня, *с.* Скорбь, печаль.

Печалувати, -лую, -єш, *гл.* = **Печалуватися.** *Як лягав спати, то найгірш печалував, що не віддав груші.* Св. *Л.* 207.

Печа́луватися, -луюся, -єшся, *гл.* Скорбѣть, печалиться.

Печаль, -лі, *ж.* Печаль. *Журба-печаль з ніг валяє.* Грин. III. 392. *Лучче ж умерти, ніж з немилим жити, сохнути з печалі, що-дня сльози лити.* Мет. 71.

Печарка, -ки, *ж.* = **Печериця.** Угор.

Печатати, -таю, -єш, *гл.* 1) Прикладывать печать. 2) — **труну**. Закрывать, закрыть для погребенія гробъ. См. **Запечатувати 2.**

Печатка, -ки, *ж.* Ум. отъ **печать.**

Печать, -ти, *ж.* Печать. Чуб. II. 272. Ум. **Печатка**.

Пече́ний, -а, -е. 1) Печеный. **Печеніший**. Болѣе выпеченный. *Давайте оте хлібеня, — те печеніше.* Черниг. г. 2) Жареный. *Печене порося.* Рудч. Ск. I. 169. *Чорнявая, білявая на вечерю просить; а додому на вечерю, на рибу печену.* Чуб. V. 316. 3) **Печене, -ного** = **Печеня.** *Поскачуть коло мене, поки візьму я в рот хоч страву, хоч печене.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 84).

Печени́на, -ни, *ж.* = **Печеня.** Угор.

Печени́ця, -ці, *ж.* Сушеные яблоки или груши. Угор.

Пече́ня, -ні, *ж.* Жаркое. Грин. III. 583. АД. I. 50. *Нам перцю тепер треба пересипати печеню.* Нп. *З голови печеня, а з ніжок добрий борщик.* Чуб. V. 1142. *Носили у ночвах печеню, шматками покраяну.* Кв.

Пече́ра, -ри, *ж.* Пещера. *Живуть вони по ямах, по байраках, між скелями в печерах сумовитих.* К. Іов. 63. 2) Подмывъ въ рѣкѣ подъ берегомъ, нора въ берегу. Браун. 6. *Раки живуть по печерах.*

Печериця, -ці, *ж.* Грибъ Agaricus campestris L, шампиньонъ. ЗЮЗО. I. 110.

Печерник, -ка, *м.* Житель пещеры; пещерникъ, отшельникъ. *Сплять святі печерники в гробах.* К. ДЗ. 156.

Пече́рній, -я, -є. Пещерный. *Темнота печерня.* К. МБ. XII. 262.

Печерува́ння, -ня, *с.* Ловля раковъ руками въ ихъ норахъ.

Печерувати, -ру́ю, -єш, *гл.* — **раки**. Ловить руками раковъ въ ихъ норкахъ.

Пече́ря, -рі, *ж.* = **Печера.**

Пе́чиво, -ва, *с.* 1) Печеніе. *Оце увесь хліб одного печива.* Біг дасть до печива — нѣтъ пока. Мнж. 167. *Дайте милостини Христа ради! — Бог дасть, — до печива.* 2) Хлѣбъ одного печенія? *Печиво хліба спечемо.* Грин. III. 104. *Паляниця — забудька, що з усього печива сама зосталася в печі забута.* Ном. № 259.

Печи́на, -ни, *ж.* Кусокъ кирпича, глины, отпавшій въ печкѣ. Грин. III. 86. *Лежить нелюб у постелі, як печина у попелі.* Мет. 260. *Сіль тобі в вічі та вода та печина в зуби* — бранное пожеланіе. ХС. III. 49.

Печи́хвіст, -хвоста, *м.* Вертопрахъ, шалопай.

Пе́чище, -ща, *с.* 1) Дно печи. Черном. 2) Мѣсто, гдѣ была печь, а послѣ разрушенія дома осталась глина и кирпичъ. 3) Выжженное сонцемъ мѣсто. Черк. у.

Пе́чільниця, -ці, *ж.* Женщина, пекущая хлѣбъ. *Не вмію я пасок пекти. Бач, яка я печільниця, що треба показувать.* Славяносерб. у.

Печінка, -ки, *ж.* Печень. *Коса свиняча, що коло печінки, довгенька.* Ном. № 310. **Брати за печінки**. Пронимать, трогать. *Ясь бігав по хаті та кричав. Його знать брало за печінки.* Левиц. I. 486. **В печінках сидіти**. Надоѣсть, опротивѣть. *Уже ти мені в печінках сидиш з своїми витребеньками.* Шевч. 283. **Печінки відбити**. Повредить внутренности. Ум. **Печіночка.**

Печіння, -ня, *с.* = **Печиво.** Вх. Уг. 258.

Печіночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **печінка.**

Печіркува́ння, -ня, *с.* = **Печерування.** Вх. Зн. II. 26.

Печіркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Печерувати.** Вх. Зн. II. 26.

Печія, -чії́, *ж.* Изжога. Канев. и Козел. у.у.

Печку́р, -ра́, *м.* = **Пічкур.**

Печови́й, -а́, -е́. Къ печи относящійся. Волч. у.

Печоглад, -да, *м.* Участникъ печогладин. МУЕ. III. 104, 105.

Печогладини, -дин, *мн.* Обычай (Глух. у., Черниг. г.), подобный смотринамъ: къ жениху приходятъ родственники невѣсты; но при этомъ они дѣлаютъ видъ, что исправляютъ, гладять, мажутъ печь, за что и получаютъ угощеніе. Въ сопровождающихъ приходъ этотъ пѣсняхъ поется однако: «*Прийшли ми печі гладати*», а не гладити; вѣроятно **гладати = глядати**, въ такомъ случаѣ **печогладини** = **печоглядини** (см.), а глаженье печи явилось уже какъ слѣдствіе забвенія первоначальнаго значенія глагола **глядати** и приданія ему значенія **гладити**. МУЕ. III. *Литвин.* 105, 105.

Печогля́дини, -дин, *гл.* = **Розглядини.**

Печу́ра, -ри, *ж.* = **Печера 2.** Браун. 6.

Пещений, -а, -е. Балованный, избалолованный, изнѣженный. *Росла вона, як утя на воді, і пещена була така.* МВ. I. 130.

Пещота, -ти, *ж.* Нѣга, сладострастіе.

Пи́вище, -ща, *с.* Ув. отъ **пиво.** К. ЦН. 218.

Пивний, -а, -е. 1) Пивной. 2) = **Питний.** *Почав медом його шинувати питним, бо горілки дідусь не вживав зроду.* Г. Барв. 360.

Пи́вник, -ка, *м.* Продавець пива. *Там був пивник — той що пиво продає.* Екатериносл. (Залюб.).

Пивниця, -ці, *ж.* Погребъ, подвалъ. Гн. І. 55. *Піди, дівко, у пивницю, уточи горілки.* Чуб. V. 965.

Пиво, -ва, *с.* Пиво. Грин. III. 533. Чуб. VII. 447. *Прийди, серце, пива пити.* Чуб. V. 187. *Нехай же где грек з винами, з пивами та в нашу квашу.* Ном. № 256. Ум. **Пивце.** О. 1862. IV. 25.

Пивовар, -ра, *м.* Пивоваръ.

Пивоварка, -ки, *ж.* Пивоварка. Ум. **Пивоварочка.** *І до печі куховарку наняв, і до пива пивоварочку.* Чуб. V. 1122.

Пиво́нія, -нії, *ж.* Раст.: піонъ, а) Paeonia officinalis. Анн. 238, б) Paeonia corallina. ЗЮЗО. І. 130. *Як пивонія почервоніла.* Г. Барв. 228.

Пиворо́бниця, -ці, *ж.* Пивоваренный заводъ. *Ой загули да чмелі в горі, пивовари в пиворобниці.* Рк. Макс.

Пивота, -ти, *ж.* Напитокъ. *Пий пивоту та вигонь лихоту, щоб тая лихота не сушила живота.* Драг. 379.

Пивце́, -ця́, *с.* Ум. отъ **пиво.**

Пиги́чка, -ки, *ж.* Пт. = **Чайка.** Вх. Пч. II. 15.

Пиж, -жа, *м.* Родъ дѣтской игры. Ив. 37. Чуб. IV. 39.

Пижмо, -ма, *с.* Раст. Tanacetum vulgare. Анн. 348. *Ой є в мене таке зілля, три корчики пижма.* Нп.

Пи́зи, -зів, *мн.* Сваренные шарики изъ кислаго гречневаго тѣста, ѣдятъ съ чеснокомъ и постнымъ масломъ. Чуб. VII. 442. См. **Пампух.**

Пи́зитися, -жуся, -зишся, *гл.* Дуться, важничать. *І чого той Семен пизиться?*

Пи́зьмо, -ма, *с.* = **Пижмо.** Вх. Пч. І. 13.

Пи́йка, -ки, *ж.* Пт. = **Піщак.** Вх. Пч. II. 8.

Пи́ка, -ки, *ж.* Морда, рожа. *Як дам тобі ляща я в пику.* Котл. Ен. І. 33. *Як вихватить дід із воза велику притику, побив бабі, помолов голову і пику.* Мет. 472. Пикою закрутив. Не понравилось. Ум. **Пи́чка.**

Пикатий, -а, -е. Мордатый. *Мов кабани годовані, пикаті, пузаті.* Ном. № 8633.

Пикниця, -ці, *ж.* Колбаса. Угор.

Пил, -лу, *м.* Пыль. *Не жаль мені доріженьки, що пилом припала.* Мет. Ум. **Пилок, пилочок.** *Як ось стук! Пилок піднявся, кінськії два вози їдуть в дворик.* Мкр. Н. 16.

Пила, -ли, *ж.* Пила. Шух. І. 88, 175. Ум. **Пилка.**

Пileня́, -ня́ти, *с.* = **Пуленя.** О. 1862. VIII. 49.

Пилина, -ни, *ж.* Пылинка. *Аж ось настає голод, а у них ні кришечки хліба, ні пилини борошна.* Рудч. Ск. II. 35. Ум. **Пилинка, пили́ночка.**

Пилипівка, -ки, *ж.* Рождественскій постъ. *У пилипівку день до обіда.* Ном. № 501.

Пилипівський, -а, -е и пилипівчаний, -а, -е. Филипповскій, бывающій въ рождественскій постъ. *Пилипівський вечір. Пилипівчані дні.* Левиц. І. 42.

Пилипо́вний, -а, -е = Пилипівський. *Пилиповне пущіння.* Лохв. у.

Пилипо́н, -на, *м.* Названіе великорусскаго раскольника. О. 1862. І. 76; IX. 120.

Пилити, -лю́, -ли́ш, *гл.* Пылить. *Ой помалу, дружечки, йдіте, пилом не пиліте, щоб нашая пава пилом не припала.* Грин. III. 474.

I. Пи́лка, -ки, *м.* 1) Пила. Вас. 149. 2) Родъ игры въ мячъ. *Левиц.* I. 346. Ум. **Пи́лочка.**

II. Пи́лка, -ки, *ж.* Пылинка. Ум. **Пилочка.** *Нема муки ні пилочки.* Чуб. V. 496.

Пилови́ни, -вин, *ж. мн.* Опилки. Вх. *Лем.* 448.

Пилови́ння, -ня, *с. соб.* = **Пиловини.** Вх. Уг. 259.

Пило́к, -лка́, *м.* Ум. отъ **пил.**

Пилочник, -ка, *м.* Раст. Lycopodium clavatum. Вх. Пч. II. 33.

Пило́чок, -чку, *м.* Ум. отъ **пил.**

Пилува́ти, -лую, -єш, -ся, *гл.* Спѣшить. Вх. Зн. 48. Пилуй! Скорѣе! поспѣши! Вх. Зн. 48.

Пи́льга, -ги, *ж.* У кожевниковъ: снарядъ для прикрѣпленія выдѣлываемой кожи. Сумск. у.

Пильний, -а, -е. 1) Прилежный, усердный, рачительный, тщательный, старательный. 2) Безотлагательный, нужный, спѣшный. *Скорим часом, пильною годиною до города Чигрина прибував.* АД. II. 6. 3) Пристальный. *Пильний погляд.* 4) Внимательный. Ум. **Пильне́нький, пильне́сенький.**

Пильність, -ности, *ж.* 1) Прилежаніе. 2) Безотлагательность, спѣшность. 3) Пристальность.

Пи́льно, *нар.* 1) Прилежно, старательно. 2) Безотлагательно, спѣшно. 3) Пристально. *Дівчата пильно поглядали на москаля.* Левиц. I. 10. *Очі витріщив і пильно так дивиться.* Драг. 1. 4) Внимательно. *Іди ж та пильно приглядайся.* Котл. Ен. III. 19. Ум. **Пильненько, пильне́сенько.**

Пильнови́тий, -а, -е = **Пильний 1.** *Отсе й тобі гостинець мій, чабане вірний, пильновитий, за те, що скот у мене ситий, за догляд у ватаги твій.* Мкр. Г. 29.

Пильнува́ння, -ня, *с.* 1) Стараніе, радѣніе. 2) Высматриваніе; внимательность. Чуб. I. 281.

Пильнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Заботиться, стараться, радѣть. *Баба не пильнує паню очучати, тільки пильнувала пану отверати.* Гол. I. 90. *Взявшись за діло, пильнуй, щоб нічого не минуть — щоб свого дойти.* МВ. *Все пильнував неборак домівки.* Г. Барв. 196. *Не той ще вік ваш, щоб Бога пильнувати: ще матимете час, — не зараз вам умірати.* МБ. (О. 1862. III. 34). 2) Смотрѣть, наблюдать, стеречь; бодрствовать. *Мусили її дуже пильнувать, бо уночі схопиться і сама не зна, куди біжить.* Стор. *Вона пильнує цілу ніч над ними.* МВ. I. 52. *Най іде пильнувати пшениці.* Гн. II. 22. *Я пильную порога, щоб утекти.* Г. Барв. 272.

Пи́льня, -ні, *ж.* Лѣсопильня. *В них на дворі була пильня, шо дерево на ній пиляють.* ХС. IV. 24.

Пилюга, -ги, *ж.* Большая пыль. *Ну й пилюга на шляху — і не дихнеш!* Харьк.

Пилюжи́на, -ни, *ж.* Пылинка. Ум. **Пилюжи́нка.** *І пилюжинки нема, — так чисто.* Константиногр. у.

Пилюк, -ка, *м.* Пт. Circus. Вх. Пч. II. 9.

Пилю́ка, -ки, *ж.* = **Пилюга.**

Пилю́ра, -ри, *ж.* = **Пилюга.** Константиногр. у.

Пиля́ка, -ки, *ж.* = **Пилюга.** Ум. **Пилячка.** *Дощ зовсім малий, — тіки побризкав пилячку, а землі й не промочив як слід.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Пиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Пилить. *Дерево пиляли.* Чуб. I. 51.

Пи́нда, -ди, *ж.* Спесь, важничанье, чванство. К. Дз. 226. К. МБ. III. 257. *Против церкви шапок через пинду дурну не здіймали.* К. МБ. XII. 277.

Пи́нджження, -ня, *с.* Спесивость, чванство, важничанье. К. Дз. 226.

Пи́ндитися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Пиндючитися.** *Нехай не пиндяться, що і вони двоногі.* К. Дз. 138.

Пиндря́чити, -чу, -чиш, *гл.* Моросить? *На дворі дощ пиндрячить.* Конотоп. у.

Пиндючити, -чу, -чиш, *гл.* Надувать; выпячивать. *Ми попіласті всі, а він один між нас своє пиндючить пір'я біле.* Греб. 362. (Пані) *пиндючили якіїсь бочки, мостили в пазусі платочки.* Котл. Ен.

Пиндючитися, -чуся, -чишся, *гл.* Важничать, спесивиться.

Пиндючливий, -а, -е. Спесивый, важничающій. *Вона пиндючлива.* Ном. № 2529.

Пини́ти, -ню, -ниш, *гл.* Мѣшать, препятствовать. Вх. Зн. 48.

Пи́нхва, -ви, *ж.* Грубая шалость: сворачиваютъ бумажную трубку, вкладываютъ туда кусочекъ ваты, зажигаютъ и вдуваютъ этой трубкой дымъ въ носъ спящаго. **Пинхви дати**. Озадачить, сконфузить. *Задав пинхви.* Ном. № 4179. *Не раз і самому писарю давали такої пинхви, що насилу прочхавсь.* Кв. См. **Тимфа.**

Пинчук, -ка́, *м.* Житель пинскаго у. гродн. г. О. 1861. I. 264.

Пи́нявий, -а, -е. Кропотливый, медленный. *Пір'я дерти — пинява робота.*

Пи́няво, *нар.* Медленно. *Робота йде пиняво.* Вх. Зн. 48.

Пиня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Медлить, замедлять. Вх. Зн. 48.

Пипа, -пи, *ж.* Родъ дѣтской игры: одинъ изъ играющихъ накидываетъ на себя простыню и пугаетъ остальныхъ изъ темной комнаты.

Пипа́к, -ка́, *м.* Мозоль. Вх. Зн. 48.

Пи́пка, -ки, *ж.* 1) Сосокъ на груди. Константиногр. у. Вх. Пч. I. 15. 2) Сосокъ въ молочномъ рожкѣ. 3) Носокъ въ молочникѣ, чайникѣ.

Пи́поть, -птя, *м.* Болѣзненный наростъ на языкѣ у куръ, типунъ. Чуб. I. 58. Грин. I. 254. Ум. **Пи́птик.**

Пи́птик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **пипоть.** 2) = **Пипка.**

Пи́ра, -ри, *ж.* = **Пирга.** Вх. Зн. 48.

Пи́рга, -ги, *ж.* Собака-дворняшка. Шух. I. 107.

Пиргач, -ча, *м.* = **Кажан.** Вх. Пч. II. 7.

Пи́риця, -ці, *ж.* = **Метелик.** Вх. Лем. 448.

Пиріг, -рога, *м.* Пирогъ. Чуб. VII. 445. *Ой позвала дівчинонька козаченька в гості, поставила козаченьку пирії на талірці.* Мет. 90. Ум. **Пиріжок, пиріжечок.**

Пирій, -рію́, *м.* Раст. = **Перій.**

Пиріюватий, -а, -е = **Періюватий.** *Пиріювате поле.*

Пирія́ка, -ки, *м.* Ув. отъ **пирій.** Лебед. у.

Пирка́тий, -а, -е. Съ рогами, поднятыми вверхъ.

Пирконо́сий, -а, -е. Курносый. Угор.

Пирний, пирнячий, -а, -е. Пряный. Вх. Лем. 448.

Пирожаччя, -чя, *с. соб.* Большіе пироги. Константиногр. у.

Пирожи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) О слоѣ чего-либо, напр. глины: вздуваться. Шух. I. 281. 2) Важничать. *Коли не пиріг, то й не пирожися.* Ном. № 1002.

Пирскати, -каю, -єш, *гл.* 1) Брызгать, разбрызгивать, разбрызгиваться. 2) Раскатываться. 3) Фыркать.

Пирскач, -ча, *м.* Пт. = **Омелюх.** Вх. Пч. II. 15.

Пи́рснути, -ну, -неш, *гл.* 1) Брызнуть. *Пирснула мені в вічі погожої води.* Г. Барв. 398. 2) Выпрыснуть. *Так і пирснуло з рук намисто* 3) Фыркнуть.

Пирськи́й, -а́, -е́. Быстрый, ретивый. *Биведіт мені коня пирського.* Гол. II. 34.

Пирх! *меж.* для выраж. вылета. *Я до куща — коли відтіля пи-и-р-рх!* Грин. I. 224.

Пирхати, -хаю, -єш, *гл.* Фыркать. *Аж пирхає, аж захлинається проклятий.* ЗОЮР. II. 30.

Пи́рхнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Фыркнуть. 2) Порхнуть, слетѣть. Вх. Зн. 48.

Пирхону́ти, -ну, -не́ш, *гл.* 1) = **Пирхнути.** 2) Толкнуть. *Вони, кажуть, там і спорились, і бились за ту межу — той того пирхоне, а той того.* Павлогр. у.

Пирщ, -ща, *м.* Прыщъ, нарывъ. Вх. Лем. 448. — **моровий**. Карбункулъ. Вх. Лем. 448.

Пиря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* Ѣздить, сильно гоня лошадь. *Побачив же він* (мертв'як) *мою коняку, як сів на неї, — вже він нею пиряв-пиряв, пиряв-пиряв, аж як став, так вона і репнула.* Мнж. 131.

Писак, -ка, *м.* 1) = **Писака.** *Мудрий писак і пером так не може списати.* КС. 1882. IX. 568. 2) Родъ рѣзца, долотца, стамески, употребляемый для вырѣзыванія орнаментовъ на деревѣ (на ступицахъ колесъ) или металлѣ (въ курительныхъ трубкахъ). Вас. 147, 149. 2) Родъ желѣзной печати съ орнаментомъ: раскаливъ её, бочаръ выжигаетъ орнаментъ на своихъ издѣліяхъ. Шух. I. 252.

Писака, -ки, *м.* Писецъ. Ум. **Писа́чка.**

Писаний, -а, -е. 1) Писанный. 2) = **Мальований.** 3) Изукрашенный рѣзьбой, орнаментами, узорами на деревѣ, металлѣ, кости и пр. *Писані судини.* Шух. I. 250, 251, 262. *Писана мосяжна бляха.* Шух. I. 122. *Цівка того креса мосяжна писана.* Шух. I. 230. *Ложа* (у рушниці) *незвичайно гарно ткані.* Шух. I. 231. *Писані скрині.* Гол. I. 13. 4) Расшитый, украшенный вышивкой. *Писані рукава.* Шух. I. 159. 5) О ткани: украшенный цвѣтными полосами. *Писана рядовина.* Вас. 168. См. **рядовина 1.** 6) Писана трава. Раст. Phalaris arundinacea L, ленточная трава. Вх. Зн. 48.

Пи́санка, -ки, *ж.* 1) Пасхальное яйцо, расписанное разноцвѣтными узорами. Чуб. VII. 385. 2) Санки-писанки. Изукрашенныя сани. *Ей через гору Галилейськую, там от мі біжат санки-писанки.* Гол. II. 13. Ум. **Писаночка.**

Писа́ння, -ня, *с.* 1) Писаніе. 2) Сочиненіе. К. Гр. Кв. XIX. *Писання Котляревського.* 3) Украшеніе рѣзьбой (дѣйствіе и сама рѣзьба) по дереву, металлу. Шух. I. 296, 277.

Писаночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **писанка.**

Писаренко, -ка, *м.* Сынъ писаря. *Галасають і читають дяк і дяченята, писарь сельський, писаренко й деякі хлоп'ята.* Мкр. Н. 25.

Писаре́ць, -рця́, *м.* Ум. **от.** писарь.

Писари́на, -ни, *м.* Писарь, писаришка. *А там панові не вподобався, писарині якому.* Рудан. I. 23.

Писарівна, -ни, *ж.* Дочь писаря. *Чи там трохи єсть судівен, писарівен і гарних попівен?* Котл. НП. 344.

Писа́рня, -ні, *ж.* Канцелярія. *Пішли в писарню до волосного писаря.* Александров. у. (Залюб.). *Говорити смію про писарню ще твою. Газ мені буть там довелося... Але ж*

скільки там товклося за столами писарів. Котл. Од. 491. (В старовину) *панувала.... мертва мова, котру викохано штучно по старосвіцьких чернечих писарнях.* К. ХП. 114.

Писарня́, -ні́, *ж. соб.* Писари.

Писарство, -ва, *с.* Должность писаря, канцеляриста, секретаря. Мир. Пов. II. 44. *Сам* (Хмельницький) *у Суботові сидів, а туди їздив на писарство.* ЗОЮР. I. 167.

Писарський, -а, -е. Писарскій. *Напише до тебе чужою писарською рукою лист.* К. ДС. 27.

Писарчик, -ка, *м.* Ум. отъ **писарь.** О. 1862. IV. 19.

Писарчук, -ка, *м.* 1) Сынъ писаря. 2) Молодой писарь, канцеляриста.

Писарь, -ря, *м.* 1) Писарь; канцеляриста; секретарь. *Піп жиє з олтаря, а писарь з каламаря.* Ном. № 212. 2) Названіе дамы трефъ при игрѣ въ цыгана. КС. 1887. VI. 466. Ум. **Писарець, писарьок.** Грин. I. 89, **писарчик**. Левиц. I. 300. Чуб. III. 454.

Пи́сарька, -ки, *ж.* Жена писаря.

Писарьо́к, -рька́, *м.* Ум. **от писарь.**

Писарювати, -рюю, -єш, *гл.* Быть писаремъ. О. 1862. VI. 96.

Писа́стий, -а, -е = **Писаний 4.** Ум. **Писастенький.** *Який рушничок писастенький — сірі й білі й червоні смужки.* Пирят. у.

Писа́ти, -шу́, -шеш, *гл.* 1) Писать. *Дрібні листи пишеш.* Чуб. V. 49. 2) Писать (литературное произведете). *Так, видно, думав і Квітка, пишучи дальшу повість: «Конотопська відьма».* К. Гр. Кв. XXXIV. 3) Записывать кому что по духовному завѣщанію, оставлять по духовному завѣщанію. *Сусідам пишу грубі коралі.* Грин. III. 285. 4. Разрисовывать. Шух. I. 263. *Там писанки пишуть, крашанки красять.* О. 1861. X. 50. 5) Украшать орнаментами (при помощи рѣзьбы, вышиванья и пр.). Шух. I. 315, 252. 6) — **рядки**. Маркеромъ проводить борозды (на плантаціяхъ). *Як пописав рядки, тоді й сіє.* Нѣжин. у.

Писа́тися, -шу́ся, -шешся, *гл.* 1) Писаться. *У тім письмі пишеться, щоб вони перестали воювать.* Рудч. Ск. I. 101. 2) Записываться. *Та куди ж будем, та милее браття, будемо писаться? Запишемось у панськеє, — будем панів знати; напишемось у казеннее, — будем подать давати.* О. 1862. V. 99.

Писачка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **писака.** *Писала писачка, читає собачка.* Ном. № 6081. 2) Заостренная палочка для расписыванія подошвы узорами. Сумск. у.

Писачок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **писак.** 2) См. **Друлівник.** Шух. I. 277.

Писе́мко, -ка, *с.* Ум. отъ **письмо 3.** Письмецо. *Мусиш піти і принести мі од нього писемко.* Гн. II. 171.

Писе́мний, -а, -е. Письменный. Вх. Лем. 449.

Писк, -ку, *м.* 1) Пискъ. *Ні писку, ні виску.* 2) = **Писок 1.** *З свинячим писком та в пшенишне тісто.* Ном. № 1036. *Як шарнула хруща в писк, аж роскинув крила.* Чуб. V. 1144.

Пи́скавець, -вця, *м.* Раст. Hypochaeris uniflora. Шух. I. 20.

Пискавка, -ки, *ж.* 1) Пищалка. 2) Крикливое дитя.

Пискалка, -ки, *ж.* = **Пискавка.**

Пискарь, -ря, *м.* Рыба: пискарь, Golio vulgaris. Браун. 25.

Пискати, -каю, -єш, *гл.* = **Пищати.**

Писківка, -ки, *ж.* Курица, первый годъ несущаяся. Шух. I. 108.

Пискір, -ра, *м.* 1) Рыба Cobitus fossilis. Шух. I. 24. Вх. Пч. II. 19. 2) Землеройка, Sorex. Вх. *Лем.* 449.

Пискля́, -ля́ти, *с.* 1) Птенецъ. *Пугачеве пискля у лузі голосить.* Федьк. 2) Маленькій ребенокъ. *Ото таке пискля і виносити його на двір: йому мабуть і Місяця нема підколи найшлося.* Уман. у. 3) *мн.* Писклята. Родъ болѣзни: трещины на ногахъ. *Лебед.* у. Ум. **Писклятко.**

Пискнява, -ви, *ж.* Пискъ, пискотня. *Оце пацюки підняли пискняву.* Борз. у.

Писнути, -ну, -неш, *гл.* Писнуть. *Ні писне, ні висне.* Ном. *Писнула дитина.* Левиц. Пов. 60.

Писну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **писати.**

Пи́снява, -ви, *ж.* Пискотня. *Тут діти таку писняву підіймають.* Волч. у.

Писок, -ску, *м.* 1) Лицо; морда. Чуб. I. 263. *Писок роспустив, як циган файду.* Чуб. I. 262. 2) Носокъ косы. См. **Коса 1.** Шух. I. 169. 3) Мисокъ на рѣкѣ. Харьк. г. 4) **Качечі писки**. Раст. Alisma plantago. Вх. Пч. I. 8.

Пистоль, -ля, *м.* Пистолета. К. ЧР. 3. *Нащо нам той пистоль, коли стрілять не вміємо.* Ном.

Пистоля́, -ля́ти, *с.* Пистолетъ. Шух. I. 230.

Писулька, -ки, *ж.* 1) Записка, письмецо. *Писулька до мого братухи.* О. 1862. X. 31. 2) У горшечниковъ: палочка въ толщину гусинаго пера, съ двумя острыми кончиками вилочкой, для проведенія двойныхъ углубленныхъ линій (при раскрашиваніи посуды). Вас. 183.

Письмак, -ка, *м.* 1) Грамотей. Борз. у. *Аж тут обізветься письмак до громади.* К. Досв. 77. 2) Плохой писатель. *Засіли письмаки собором у сто душ.* К. Дз. 118.

Письмацтво, -ва, *с.* 1) Грамотность. 2) Плохое сочинительство. 3) *соб.* Плохіе писатели. *Письмацтво дике.* К. Дз. 103.

Письмацький, -а, -е. 1) Принадлежащій грамотею. 2) Принадлежащій плохому писателю. *Письмацькі куколі пшениці не зашкодять.* К. МБ. II. 119.

Письма́чка, -ки, *ж.* 1) Грамотная женщина. 2) Плохая писательница.

Письменний, -а, -е. Грамотный. Рудч. Ск. I. 5. *Письменному книжка в руки.* Ном. № 6016.

Письменник, -ка, *м.* 1) Писатель. *Виднійше нам усе те в високих розумом письменниках.* К. (О. 1861. VI. 28). 2) Въ евангеліи: книжникъ. *І зібравши всіх архієреїв і письменників людських, допитувався в них, де Христу родитися.* Єв. Мт. II. 4.

Письменництво, -ва, *с.* Писательство; сочинительство; письменность. К. ПС. 84.

Письменницький, -а, -е. Писательскій. *Кобзарю! не дивись ні на хвалу темноти, ні на письменницьку огуду за пісні.* К. Дз. 207.

Письменниця, -ці, *ж.* Писательница.

Письменство, -ва, *с.* 1) Грамота; грамотность. *Сина звеліла письменства вчити.* Г. Барв. 187. *Сами з себе письменства повчились.* Екатериносл. у. 2) Письменность. 3) Ученость, знаніе. *Шануючи ваше письменство і розум.* Котл. НП. 341.

Пи́сьмечко, -ка, *с.* Ум. отъ **письмо.** *А тут і письмечко... не відгадаю від кого.* О. 1861. VII. 4.

Письмо́, -ма, *с.* 1) Писаніе; рука. 2) Грамотность. 3) Письмо. *А я ж тії листи, а я ж тії письма сам перечитаю.* Мет. 24. 4) Святе Письмо. Священное писаніе. *Ти аю Святе*

Письмо в руки береш-читаєш, нас, простих людей, на все добре наставляєш. Дума. 5) = **Писання 3.** Шух. 1. 292, 304. Ум. **Писе́мце, письмечко.**

Пи́сьо, -ся, *с.* Личико. *Там то Гандзя, там то зух, там то письо як пампух.* Гол. I. 387.

Пита́ння, -ня, *с.* Вопросъ. *Непевним голосом став Павло на питання росказувати.* МВ. (О. 1882. I. 101). *Ні.... одказала Мотря, здивувавшись такому питанню.* Мир. ХРВ. 17. Ум. **Питаннячко.** МВ. (О. 1862. I. 79).

Пита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Спрашивать. *Став же в мене козаченько та дороженьки питати.* Мет. 96. *Не питаючи броду, не сунься у воду.* Посл.

Пита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* = **Питати.** *Питався чорт баби: що о Бозі люде говорять?* Ном. № 198.

Питво, -ва, *с.* Питье.

Питель, -тля, *м.* 1) Крупчатка — мельница. Подольск. г. *Се він собі млин питлем хоче будувати.* Кіев. у. 2) Мука крупичатая. *На питель, на питель пшеничка ся меле.* Гол. II. 138.

Пите́ння, -ня, *с.* Питье. *Оттут можно і питенням і їденням підживитись.* О. 1861. VIII. 27.

Питець, -тця́, *м.* Человѣкъ, много пьющій.

Пити, п'ю́, п'єш, *гл.* 1) Пить. *Хто п'є, той і ллє.* Ном. *Ой пий, мати, тую воду, що я наносила.* Мет. 72. 2) Пить, пьянствовать. *Ой п'є Палій, ой п'є Семен, із ніг ізвалився.* Нп.

Питимий, -а, -е. 1) Родимый. *Де ж таки хто чував, щоб дитина так незвичайно з питимою своєю матінкою поводилась.* МВ. I. 25. 2) = **Питний. Пити́ме й їди́ме**. Напитки и пища. *Гуляли вони, пили, їли усе добре, да й пошли собі назад, покидавши усе, що позоставалось: і питиме, і їдиме.* Рудч. Ск. II. 157.

Пи́тися, п'юся, п'єшся, *гл.* Питься. *Горілка не п'ється.* Чуб. V. 420. **Не до тебе пилося**. Не къ тебѣ обращались, не о тебѣ рѣчь. Ном. № 9581.

I. Питки, *гл.* Дѣтск. пить. *Чого ти, зайчику, такий худенький? — Тим, що всім питки подаю.* Ном. № 1292. Ум. **Питоньки, питочки.** Мкр. Н. 4. *Будеш, будеш ти лежати, питоньки прохати.* Мет. 86.

II. Пи́тки, -ток, *ж. мн.* Выпивка, пьянство. *Ти все в пишках та все в гульках, а об смерти нема думки.* Грин. III. 143.

Питльо́ваний, -а, -е. Крупичатый. *Закусує питльованим калачем.* Грин. III. 349. *Давай йому... коржів з питльованого борошна.* Левиц. I. 180.

Питльовка, -ки, *ж.* Крупичатая мука. Кіев. у.

Питлювати, -люю, -єш, *гл.* Молоть крупичатую муку. *Хто хоче питлювати, мусить зачекати.* Ном. № 5596.

Питни́й, -а́, -е́. Употребляющійся для питья. *У мене є питний мед.* Харьк. г.

Питоме́нний, -а, -е = **Питимий.** Вх. Зн. 48.

Питомий, -а, -е = **Питимий.** Левиц. Поп. 256.

Питоньки, пи́точки, *гл.* Ум. отъ **питки.**

Питтяʹ, -тяʹ, *с.* 1) Питье. 2) Выпивка. *Як би знаття, що в кума пиття, то й жінку й діти привів би.* Посл. 3) Напитокъ.

Питу́н, -на, *ж.* Родъ глиняной кружки для питья воды. Грин. III. 445. Маркев. 112. 2) = **Питець.** Зміев. у. Ум. **Питунчик.**

Питущий, -а, -е. Пьющій.

Пиха, -хи, *ж.* Гордость, важность, надменность, заносчивость. Чуб. I. 93, 282. *Панська пиха.* Стор. МПр. 76.

Пиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* = **Піхати.** *Най буде бабці пихано, а дідові мелено.* Чуб. I. 261.

Пихатий, -а, -е. Спесивый, гордый. МВ. II. 32. *В їх пихатому серці нема місця любові ік простим людям.* О. 1862. I. 75.

Пихи́ць! *меж.* для выраженія пиханія, толканія. *А він підскочив та пихиць її! Так і заноричилась.* Черниг. у.

Пихкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Пыхтѣть. *От ми пихкали, пихкали над тим чаєм, та й повиливали його під ліжко.* Грин. I. 89. 2) Потягивать (трубку). *Лежить у садку під грушею, люльку пихкає.* МВ. I. 38.

Пи́хнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **пихкати**. *Дай люльку, я разів зо три пихну.* Лебед. у. *Захотілось... птичі люлечки пихнути.* Ном. № 9302.

Пихорну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Сильно толкнуть. *Як пихорне́ його.* Мир. ХРВ. 65.

Пихтір, -ра, *м.* = **Рептух 2.** См. **Піхтір.**

Пицу́ра, пицю́ра, -ри, *ж.* Ув. отъ **пика.** *Пицура — решетом не накриєш, за три дні не обгепаєш.* Ном. № 13949.

Пицюри́на, -ни, *ж.* Penis. Уман. у.

Пиша́ння, -ня, *с.* Важничанье, гордость. *Ой чи є де дівка пишна, що в поділках лиштва? Ой як лиштва подереться, пишання минеться.* Чуб. V. 165.

Пишатися, -шаюся, -єшся, *гл.* Гордиться. *Ляхи мусять пишатись тим, що принадили до свого культурного гурту таких руських людей, як Замойські та Жовковські.* К. ХП. 65. Иногда: важничать. *Пишається, як корова в хомуті.* Ном. 2) Красоваться. *Ще на Україні веселі і вольнії пишались села.* Шевч. 242.

Пишки, *мн.* Перья птенца. Вх. Зн. 48.

Пишний, -а, -е. 1) Гордый, важный. *Оце яка пишна молодиця: і добридень не каже, а дивиться на, півока.* Волч. у. *В мене рід гордий та пишний.* Чуб. V. 533. 2) Роскошный, пышный. *Являється мій світ у пишних шатах.* К. Іов. Ум. **Пишне́нький.** *Не жаль мені ні постелі біленької, ні вечері пишненької.* Чуб. V. 42. *Друженька пишненька.* Грин. III. 504.

Пишни́тися, -нюся, -нишся, *гл.* = **Пишатися.** *А про науку правди всемирньої, которою городи пишняться, ми скажемо, що вона й без городів би обійшлася.* К. (О. 1861. II. 230). *Повні рожі так і пишняться.* О. 1862. IV. 72.

Пишність, -ности, *ж.* Пышность, важность. *З гордостю, за пишностю з глави шличка не здиймали.* АД. I. 193.

Пишно, *нар.* 1) Гордо, важно. *На ставі пишно лебідь плив.* Греб. 362. 2) Роскошно, пышно. *Один чоловік жив що-дня пишно.* Єв. Л. XVI. 19.

Пишнобарви́стий, -а, -е. Цвѣтистый, блещущій яркими красками. *Пишнобарвистий співочий і танцюристий рай.* К. Кр. 26.

Пишнокрилий, -а, -е. Съ красивыми крыльями. Млак. (Желех.).

Пишноцвіт, -ту, *м.* Роскошный цвѣтокъ. *Пишноцвіти зісхли й помарніли.* Млак. 13.

Пищавка, -ки, *ж.* Свирѣль. Гн. II. 154.

Пищало, -ла, *с.* Свистокъ. *Приніс йому ангел таке пищало, же коні підут далеко, він засвище, коні прийдут.* Гн. I. 213.

Пищаль, -лі, *ж.* Пищаль. Мет. 423. *Семип'ядную пищаль підняв і орлам сизоперим кулю на подарунок подарував.* АД. І. 111.

Пища́ння, -ня, *с.* Пискъ. *Пташечки малесечкі з пищанням своїм веселим.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Пищати, -щу, -щи́ш, *гл.* Пищать. *Пищить як каня.* Ном. № 2770.

Пищик, -ка, *м.* Музыкальный инструментъ, — родъ свирѣли изъ тонкаго камыша. Харьк. у. Ум. **Пи́щичок.** *Ти ж було селом ідеш, ти ж було в дуду граєш, тепер тебе немає, дуда твоя гуляє і пищички зосталися, чорт-зна кому досталися.* Нп.

Пищо́к, -щка, *м.* Часть чубука, которую берутъ въ ротъ. Шух. І. 277.

Пищуватися, -щуюся, -єшся, *гл.* Питаться. *Парою з розламаного хліба пищуються мертві душі.* ХС. III. 56.

Пия́к, -ка́, *м.* Пьяница-мужчина. Вх. Лем. 449.

Пия́ка, -ки, *об.* Пьяница. Ум. **Пия́чка.** *Ґосподар альбо ґосподині пиячка.* Гн. II. 226.

Пия́чка, -ки, *ж.* Пьяница-женщина. Вх. Лем. 449.

Пів. Полъ, половина. Употребляется только въ соединеніи съ другими словами: *Півстада.* Чуб. V. 189. *Півбока.* Рудч. Ск. І. 45. *Не сказавши ні півслова.* Котл. Ен. II. 40.

Піва́ркуш, -ша, *м.* Полулистъ. Желех.

Піваркуше́вий, -а, -е. Полулистовой. Желех.

Півбог, -бо́га, *м.* Полубогъ. *Боги, богини і півбоги... біжать в олимпську карвасарь.* Котл. Ен. VI. 5.

Півбо́чок, -чка, *м.* Полубоченокъ. Желех.

Піввіде́рко, -ка, *с.* Полуведро.

Піввідровий, -а, -е. Полуведерный. *Ми світові люде! Ось бери лиш піввідрове барильце та біжи по четвертину.* Кіев. у.

Півгодинний, -а, -е. Получасовый. Желех.

Півго́дний, -а, -е = Піврічний. *Півгодний білет.* Черк. у.

Півго́лий, -а, -е. Полуобнаженный. Желех.

Півго́лосом, *нар.* Въ полголоса. Желех.

Півда́рма, *нар.* Полударомъ. *За півдарма продав.* Ном. № 14060.

Півдев'я́та, *числ.* Восемь съ половиной.

Півде́нний, -а, -е. 1) Полуденный. *Під гарячим промінням південного сонця рушили в дорогу.* Левиц. І. 283. 2) Южный. *Магнитна стрілка завжди повертається одним кінцем на північну сторону, а другим на південну.* Ком. II. 90.

Півде́нник, -ка, *м.* Меридіанъ. *Такий круг зватиметься меридияном або південником і поділятиме для вас землю теж на дві половини: східню і західню.* Дещо (4-те вид. 1882), 23.

Пі́вде́нь, -дня́, *м.* 1) Полдень. *Рідня до півдня, а як сонце зайде, сам чорт нікого не знайде.* Ном. № 9340. **О півдні**. Въ полдень. Рудч. Ск. і. 142. 2) Югъ. *Приходить на південь, аж там стоїть золоте кресло, де оддихає сонце.* Чуб. І. 6.

Півдесяі́та, *числ.* Девять съ половиной.

Пі́вень, -вня, *м.* 1) Пѣтухъ. *Усі кури на сідалі, півень на порозі.* Мет. 16. Въ селѣ время ночью, опредѣляется по пѣнію пѣтуховъ: **перші півні** приблизительно въ десять часовъ вечера, **другі** — въ двѣнадцать, **треті** — въ два часа ночи. **О півнях**. На

разсвѣтѣ. 2) — **ди́кий** = **Тетерюк.** Вх. Пч. II. 15. 3) — **морський**. Сказочное животное въ морѣ съ рыбьей чешуей. Драг. 6. Ум. **Півник, півничок.**

Півзен, -на, півзень, -ня, *м.* 1) = **Півзина.** *Лубен. у.* 2) Въ шутку: сопля. *От поправ півзеня під носом! ще-сь не навчив, щоб матір навчати.* Св. Л. 202.

Півзина, -ни, *ж.* Жердь, которою укрѣпляють солому на стогахъ и на крышахъ, кладя ее сверхъ соломы. Чуб. VII. 379. *Як прийшли цигани, то сказано і півзини з хати постягали.* Кобел. у. Ум. **Півзи́нка.**

Півзи́нка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **півзина.** 2) Соломенная веревка, играющая ту-же роль, что и **півзина**. Драг. 31.

Півзолоти́й, -то́го, *м.* Половина пятіалтыннаго, 7 1/2 коп. О. 1862. IV. 94. *Не стає мені десять грошей до півзолотого.* Чуб. V. 1125.

Півка, -ки, *ж.* (= **Пілка)** = **Пелена.** *За ним, за ним дівчиниця несе дитя в півці.* Гол. II. 429.

Півква́рта, -ти, *ж.* Мѣра жидкости: полуштофъ, 1/20 ведра. *Чи то Бог покарав мене, чи півкварта горілки зашкодила мені.* Левиц. I. 124.

Півквартівка, -ки, *ж.* = **Півкварта.** *Не здужав голови звести, поки не випив півквартівки з імбером пінної горілки.* Котл. Ен. II. 13.

Півкіпник, -ка, *м.* Пятнадцать копеекъ. *Кинули мерщій півкіпник срібний на одплату.* Мкр. Н. 29.

Півколіща́тко, -ка, *с.* 1) Полукругъ. 2) Узоръ въ видѣ полуколеса.

Півко́ло, -ла, *с.* Полукругъ. Желех.

Півкондійка, -ки, *ж.* Полуендова. Котл. Ен.

Півкоре́чник, -ка, *м.* Водяная мельница, въ которой вода падаетъ на колесо на половинѣ его высоты, отчего оно вращается назадъ, т. е. въ сторону, противную движенію воды. Мик. 481.

Півко́шик, -ка, *м.* Рыболовный, плетеный изъ прутьевъ снарядъ, родъ корзины съ небольшимъ отверстіемъ, въ которое вгоняется рыба. Вх. Пч. II. 24.

Півкуля, -лі, *ж.* Полушаріе. Желех.

Півмертвий, -а, -е. Полумертвый. *Ненечка лежа на постелі півмертві.* Федьк. *Розбійники зоставили його півмертвого.* Єв. Л. X. 30.

Півмісяць, -ця, *м.* 1) Половина луны. Желех. 2) Полумѣсяцъ.

Півмісячний, -а, -е. Полумѣсячный.

Півміток, -тка, *м.* Мѣра нитокъ: 20, 25 — 30 пасмъ. Вас. 201. *Лянної пряжі три півмітки.* Котл. Ен. IV. 43. Ум. **Півміточок.** Чуб. V. 1141.

Півник, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **півень.** Чуб. V. 409. 2) Флюгеръ. Чуб. VII. 380. 3) *мн.* Раст. а) Corydalis cava Schweigg. ЗЮЗО. I. 120. б) Iris bohemiea. ЗЮЗО. I. 125, в) Iris Pseudacorus L. ЗЮЗО. I. 125. д) Orobus vermis L. ЗЮЗО. L 130. *Під вікнами насадила Ганна бузку, півників та півонії.* Левиц. I. 23.

Півничок, -чка, *м.* Ум. отъ **півень.**

Північ, -ночі, *м.* 1) Полночь. *Нема мого миленького, що карії очі, ні з ким мені розмовляти, сидя до півночі.* Мет. 2) Сѣверъ. *А там далі, на північ, на високому шпилі стояла церква.* Левиц. Пов. 4.

Північний, -а, -е. 1) Полуночный. *Північна доба.* Левиц. I. 97. 2) Сѣверный. Брацл. у. *Магнитна стрілка завжди повертається одним кінцем на північну сторону, а другим на південну.* Ком. II. 90. **Північне сяйво**. Сѣверное сіяніе. Левиц.

Півня́к, -ка, *м.* Желѣзный стержень, на который надѣвается **штельви́га**. Лохв. у.

Півня́, -ня́ти, *с.* Птенчикъ, пѣтушокъ. Ум. **Півня́тко.**

Півнячий, -а, -е. Пѣтушій. Константиногр. у.

Піво́нія, -нії, півонь, -ні, піво́ня, -ні, *ж.* = **Пивонія.** О. 1862. VIII. 16. Шух. I. 22.

Піво́стрів, -рова, *м.* Полуостровъ. *Півострів Кримський.* К. МХ. 27.

Півпанство, -ва, *с.* Полуцарство. *Дам тому півцарства, півпанства.* Рудч. Ск. II. 29. *Нема Христа у крулевстві і в півпанстві жадному.* Чуб. III. 378.

Півпа́рубок, -бка, *м.* Подростокъ, парнишка. *Гайдамаки по-над яром з шляху повернули, наганяють півпарубка.* Шевч. 176.

Півполу́кіпок, -пка, *м.* Пятнадцать сложенныхъ въ полѣ сноповъ. Kolb. I. 63.

Півп'я́та, *числ.* Четыре съ половиною.

Піврік, -ро́ку, *м.* Полугодье. Гн. II. 253. *За півроку чинш.* О. 1862. IV. 105.

Піврічний, -а, -е. Полугодовой. Желех.

Півріччя, -чя, *с.* Полугодіе.

Півсе́ток, -тку, *м.* Штука холста около 50 аршинъ (локтей). Желех. *Нехай вона раненько не встає, лянної куделі не спродає, най великих півсетків ізбиває.* Чуб. V. 801. *Нема Солохи білить півсеток.* Чуб. V. 59.

Півсо́нно, *нар.* Въ полуснѣ. Желех.

Півсти́рток, -тку, *м.* Полскирды. *Перевозив... усю пшеницю і наклав височенький півсти́рток.* Грин. II. 148.

Півсьо́ма, *числ.* Шесть съ половиной.

Півтора, *числ.* Полтора. *Як ми любилися півтора року.* Чуб. V. 149. *Надувся, як півтора нещастя.* Ном. № 3373. *Що не скаже, то все півтора людського,* — все глупость. Чуб. I. 248.

Півторак, -ка, *м.* Все мѣрою въ 1 1/2. *Півторак бичок. Півторак мішок.* Ум. **Півторачок.** *Вивела коника і осідлала, винесла гачок і півторачок.* Гол. I. 339.

Півторарічня́к, -ка, *м.* Бычекъ полуторагодовалый. Гн. II. 27. См. **Півторак.**

Півтораста, *числ.* Полтораста. *А й у тому суденці півтораста молодців.* Чуб. V. 952.

Півторачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **півторак.**

Півторип'я́дний, -а, -е. Длиной или вышиной въ 1 1/2 четверти. Вас. 145.

Півтре́ти, *числ.* Двѣ съ половиной (при сущ. ж. р.). *Півтрети копи.*

Півтретя́, *числ.* Два съ половиной. Ком. I. 25.

Півтре́тяста, *числ.* Двѣсти пятьдесятъ. КС. 1882. VII. 90.

Півть, -ти, *ж.* Большой кусокъ сала съ цѣлаго бока свиньи. *Чтире півті солонини із них наробили.* Гол. II. 507.

Півхунт, -та, *м.* Полуфунтъ. *Купила оце півхунта масличка, а воно у тім півхунтові більш соли, ніж масла.* Харьк.

Півчва́рта, *числ.* Три съ половиной. *Щоб тебе трясла півчварта року, поки витрясе пшениці копу.* Нп.

Півчвартаста, *числ.* Триста пятьдесятъ. *Сімсот турків, яничар чотиріста та бідного невольника півчвартаста.* АД. I. 209.

Півчварти, *числ.* Двѣ съ половиной (при сущ. ж. р.). *Шукали, гляділи і півчварти неділі.* Чуб. V. 1071.

Півчий, -чого, *м.* Пѣвчій. *Ми святого Петра півчі.* Грин. І. 3. *Я вас добре знаю, бо ви півчі.* Левиц. Пов. 29.

Півшо́ста, *числ.* Пять съ половиною.

Піганистий, -а, -е. Пѣгій, пестрый. Вх. Зн. 48.

Пігнати, *гл.* = **Погнати.** *Полон забрали, далі пігнали.* Чуб. III. 274.

Пігна́тися, *гл.* = **Погнатися.** *Глядів свити — не вдягався, за волами так пігнався.* Чуб. V. 1015.

Пігну́тися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Погнутися.** *Калина пігнулася.* Чуб. V. 563.

Під, по́ду, *м.* 1) Низъ, низменное мѣсто, западина. Херс. Полт. *Перепелиця сіла на, поду.* Харьк. 2) Основаніе, мѣсто для основанія чего либо, напр. стога, печи и пр. Вас. 180. *Поди під стіжки.* Левиц. КС. 4. 3) Возвышеніе, подмостки, напр. возвышеніе въ мельницѣ, гдѣ находятся жернова. Мик. 481. Часто во мн. ч. *У клуні пшениця на подах була.* Зміев. у. 4) Неподвижное основаніе вѣтряной мельницы. 5) = **Горище.** Kolb. I. 57. Ум. **Підок.**

Під, *пред.* 1) Подъ. *Ой під вишнею, під черешнею стояв старий з молодою.* Нп. *Гріх не личком зав'язати та під лавку сховати.* Посл. 2) Къ, подъ. *Татарин... далі вже й під Київ підступає.* ЗОЮР. І. 3. *Він підійшов під віконце та й кличе курочку.* Рудч. Ск. І. 19. 3) Подъ властью. *Буде добре запорожцям і під турком жити.* Нп. 4) У, при, около, подъ. *А вже Палій під Полтавою із Шведом побився.* Макс. 5) Въ, во. *Під той час і брат приходить. Яка з нас під той час мигнеться.* МВ. (О. 1862. III. 46). *Було під робочу пору.* Г. Барв. 325. *Мої ви дочки і зяті кохані! Що з вами діється під сю годину, під сю страшну козацьку хуртовину.* К. ЦН. 186. *Під холеру вони полягли.* Мир. Пов. І. 124. 6) На. *Выряжали нас... в похід під турка.* Грин. II. 209. 7) **Під но́гу грати**. Играть въ тактъ. *Музики грали під ногу маршової.* 8) **Під п'яну руч.** Подъ пьяную руку. 9) **Під чаркою**. Во хмелю.

Підбармо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **підбармува́ти, -мую, -єш,** *гл.* Подкрашивать, подкрасить.

Підбармо́вуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **підбармуватися, -муюся, -єшся,** *гл.* 1) Подкрашиваться, подкраситься. 2) Поддѣлываться, поддѣлаться. *Пластун підбармовується ходом тієї звіряки, яку він... сподівається знайти.* О. 1862. II. 63.

Підбасо́вувати, -вую, -єш, *гл.* — **кому**. Поддакивать кому, подольщаться къ кому. Фр. Пр. 23.

Підбасок, -ска, *м.* Баритонъ. *Та що за голос важний! чистий голосний підбасок.* Кв.

Підбере́жка, -ки, *ж.* Пт. = **Берегуля.** Вх. Пч. II. 12.

Підбере́зник, -ка, *м.* Порода грибовъ. Лохв. у.

Підбива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підбити, підіб'ю, -єш,** *гл.* 1) Подбивать, подбить. *Одступітеся, вороги, із щасливої дороги, підоб'ють кониченьки ноги.* Мет. 288. 2) Дѣлать, сдѣлать подкладку. *На козакові шапка бирка, зверху дірка, травою пошита, вітром підбита.* АД. І. 169. **Він лисом підшитий, псом підбитий**. Хитеръ какъ лисица, золъ какъ собака. Ном. № 3052. 3) О тѣстѣ: 4) Окучивать, окучить (растенія). *Дівчата... тютюн підбивали.* О. 1861. V. 71. *Я вдень, до обід, гурки підбивала.* Г. Барв. 92. 5) Покорять, покорить, подчинить, поработить. Желех.

Підбива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **підбитися, підіб'ю́ся, -бешся,** *гл.* 1) Подыматься, подняться. *Як підбився сизий голубочок угору високо, та зострівся сизий голубочок з буйними вітрами.* Чуб. *Прокинеться козак, у віконце, — аж підбилось під обід сонце.* Чуб. V. 150. 2) Устать, утомиться. *Пустіть, каже, люде добрі переночувать: дорога далека з неба на землю, я підбився.* Рудч. Ск. II. 22. *Пішки йшли, мішки несли, підбилися, потомилися.* Мил. 155.

Підбитеня́к, -ка, *м.* Черный, бѣлыми овчинами опушенный кафтанъ у гуцулокъ. Гол. Од. 72.

Підбитє, -тя, *с.* Подъемъ ноги, сапога. Гол. Од. 15, 25.

Підбити, -ся. См. **Підбивати, -ся.**

Підбитя́к, -ка, *м.* = **Підбитеняк.** Гол. Од. 72.

Підбичувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Припрячь пристяжку. *Важко на гору їхати, треба підбичувати.* 2) Помочь, поддержать. *Чоловік погорів, підбичуйте його. Дощ підбичує кукурузу і всячину.*

Підбіг, -га, *м.* Насѣк. Bombyx rubi. (гусеница). Вх. Пч. I. 5.

Підбіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **підбігти, -біжу, -жи́ш,** *гл.* 1) Подбѣгать, подбѣжать. *Брат піший піхотинець за кінними біжить-підбігає.* АД. I. 114. *Побачили молодиці Кобзу, зараз підбігли до його і зупинили коня.* Стор. МПр. 52. 2) Только сов. в. Быть въ состояніи бѣжать. *Отам... пасеться полова кобила, вона ніяк не підбіжить, отту і ззіж.* Рудч. Ск. I. 1. *Медвідь каже: я не підбіжу, як доведеться утікати.* Рудч. Ск. 3) Течь, подтечь. *Під тебе* (вербу) *водиця підбігає, з під тебе коріння вимиває.* Мил. 92. 4) **Її підбіг ви́хор = Її підвіяв вихор.** См. **Підвівати.** Мил. 14.

Підбігцем, *нар.* Слегка бѣгомъ, почти бѣгомъ. *Ішла, а де і підбігцем, та поки прийшла додому.* Кв.

Підбій, -бою, *м.* 1) Подкладка. Вх. Зн. 48. 2) Покореніе; порабощеніе. Желех. 3) Насѣк. Arctia (гусеница). Вх. Пч. I. 5.

Підбійка, -ки, *ж.* = **Підбій 1.** Канев. у.

Підбіл, -лу, *м.* Раст. *м.* а) Бѣлокопытникъ, Tussilago farfara. Анн. 366. Шух. I. 22. б) Petasites vulgaris L. ЗЮЗО. I. 131.

Підбілити. См. **Підбілювати.**

Підбіль, -лю, *м.* = **Підбіл а**. Вх. Пч. I. 13.

Підбільша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **підбільшати, -шаю, -єш,** *гл.* 1) Выростать, выррости, подростать, подрости. Сим. 203. *Поки маленькі були, в гніздечках сиділи, стали підбільшати, знялись, полетіли.* Чуб. V. 853. *Телята вже підбільшали.* Рк. Левиц. *Дерево в лісі підбільшало.* Рк. Левиц.

Підбільшити, -ся. См. **Підбільшувати, -ся.**

Підбільшувати, -шую, -єш, сов. в. **підбільшити, -шу, -шиш,** *гл.* Увеличивать, увеличить.

Підбільшуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **підбільшитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Увеличиваться, увеличиться.

Підбілювати, -люю, -єш, сов. в. **підбілити, -лю, -лиш,** *гл.* Подбѣливать, подбѣлить.

Підбір, -бору, *м.* 1) Каблукъ. *Ой устели, молода дівчино, та бумагою двір, ой щоб че помазав молодий козаченько, ні чобіт, ні підбір.* Мет. 68. 2) *мн.* Веревки вверху и внизу рыболовной сѣти.

Підбіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **підібрати, підберу, -ре́ш,** *гл.* Подбирать, подобрать. *Вона одною рукою миттю зірвала з пліч хустку, а другою підібрала довгу і чорну, як гайворон, косу.* Стор.

Підбіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **підібра́тися, -беруся, -ре́шся,** *гл.* 1) Подбираться, подобраться, подкрасться. *Підбірається під хатнє віконце.* МВ. І. 111. 2) Поддѣлываться, поддѣлаться. *Ольга й Катерина швидко вивчили і співали її* (пісню)... *підбіраючись під Палажчин спів.* Левиц. Пов. 252.

Підбічний, -а, -е. Находящійся подъ бокомъ. **Підбічний хлопець**. Мальчикъ, который еще съ матерью спитъ. Ном. № 8605.

Підбічни́ця, -ці, *ж.* 1) Жена. *Виняв му Панбіг з лівого боку ребро і зробив му жену підбочницу його.* Гн. І. 10. 2) Наложница. Желех.

Підбіяк, -ка, *м.* Длинный **серда́к** на овчинѣ. Шух. І. 139.

Підбовтати. См. **Підбовтувати.**

Підбовтувати, -тую, -єш, сов. в. **підбовтати, -таю, -єш,** *гл.* Подбалтывать, подболтать.

Підборіддя, -дя, *с.* 1) Подбородокъ. Мнж. 157. Мир. ХРВ. 114. *Теодося схилила голову, закриваючи носом усе підборіддя.* Левиц. І. 236. 2) Часть уздечки: полоса вокругъ шеи. Вас. 160.

І. Підборідь, *нар.* Подъ подбородокъ. *Овивають її* (перемітку) *попід бороду, підборідь.* Шух. І. 132.

II. Підборідь, -роді, *ж.* Сафьянный ремешекъ у гуцульской шляпы; проходя подъ подбородкомъ, удерживаетъ шляпу на головѣ. Шух. І. 128.

Підборкати. См. **Підборкувати.**

Підборкувати, -кую, -єш, сов. в. **підборкати, -каю, -єш,** *гл.* 1) Подрѣзывать, подрѣзать крылья. 2) Прибирать, прибрать къ рукамъ.

Підборний, -а, -е. 1) Фальшивый, подложный. *Були там купчики проворні, що їздили по ярмаркам, і на аршинець на підборний поганий продавали крам.* Котл. Ен. 2) Относящійся къ каблуку. *Шило підборне* — для каблуковъ шило. Вас. 161.

Підбородок, -дка, *м.* 1) = **Підборіддя.** 2) им. Серьги. Серьги подъ клювомъ у пѣтуха. Вх. Пч. І. 14. Ум. **Підбородочок.**

Підборозднян, -ні, *ж.* Пт. = **Веснівка 2.** Вх. Пч. II. 8.

Підбрехати. См. **Підбріхувати.**

Підбре́хач, -ча, *м.* Человѣкъ, помогающій лгать. Въ шутку такъ называютъ второго свата, который, при сватовствѣ, своими поддакиваніями и добавленіями помогаетъ товарищу. *Та у нього чимало є чого, каже перший староста. — Де то чимало? каже підбрехач. — У нього усього є багацько.* Кв. І. 194.

Підбрехну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **підбріхувати.**

Підбрі́хувати, -хую, -єш, сов. в. **підбрехати, -брешу, -шеш,** *гл.* Привирать, приврать, помогать во враньѣ. *Я буду починати брехати, а ти підбріхуй.* Кв. І. 194. *Там-той брехав, а ти підбріхуєш.* Фр. Пр. 123.

Підбурити, -ся. См. **Підбурювати, -ся.**

Підбу́рок, -рка, *м.* Желѣзный, съ деревянной ручкой, багоръ для вытягиванія изъ воды пойманнаго сома, въ подмогу рыболовному крючку, которымъ обычно ловятъ сома. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Підбурювати, -рюю, -єш, сов. в. **підбурити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Поднимать, поднять, возбуждать, возбудить, подстрекнуть, возмутить. 2) Подливать, подлить. *Жид таки підбурив водиці у горілку.*

Підбурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **підбуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Возмущаться, возмутиться (о людяхъ).

Підбува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підбути, -бу́ду, -деш,** *гл.* Увеличиваться, увеличиться въ количествѣ, прибывать, прибавляться, прибавиться. Драг. 244.

Підважити. См. **Підважувати.**

Підважувати, -жую, -єш, сов. в. **підважити, -жу, -жиш,** *гл.* Поднимать, поднять съ помощью рычага. *Воза підважити.* Г. Барв. 177. *Дручок той, що підважують віз.* Чуб. VII. 404. *Дужий: бувало паровицю плечем підважує.* О. 1862. VIII. 18.

Підвал, -лу, *м.* 1) ? 2) **У підвал**. Безъ разбору, сплошь. *Зсапувала все в підвал.* Сосниц. у.

Підвалина, -ни, *ж.* 1) Толстая балка, составляющая основаніе деревянной стѣны. Чуб. VII. 376, 380. *Підвалини небесного чертогу хитаються, як запалає гнівом.* К. Іов. 56. 2) Часть ступы. См. **ступа 2, 3.** Шух. I. 161, 162.

Підва́рок, -рку, *м.* Фольварокъ, ферма, мыза. Св. *Л.* 129. КС. 1884. VIII. 721.

Підвезти́. См. **Підвозити.**

Підвергати, -га́ю, -єш, сов. в. **підвергнути, -ну, -неш,** *гл.* Подбрасывать, подбросить; поднимать, поднять вверхъ. *Підверг голову догори.* Гн. II. 139.

Підвереди́тися, -джу́ся, -ди́шся, *гл.* Подорваться. *Луці явився скарб, — Лука к ньому з мішками... на третій день, підвередившись п'ятаками, умер Лука.* Бор. 19.

Підвернути, -ся. См. **Підвертати, -ся.**

Підверта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **підверну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* Подворачивать, подвернуть, подворотить, подложить, подсунуть, ворочая. **Під корито підвернути старшу**. Выйти замужъ раньше старшей сестры. *Менша, та раніш піде заміж, підверне старшу під корито.* Г. Барв. 294. 2) — **під себе, собі під спід**. Подчинять, подчинить, покорить. *Всім світом буде управляти, по всіх усюдах воювати, підверне всіх собі під спід.* Котл. Ен.

Підверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **підверну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Подворачиваться, подвернуться, подогнуться. *Нога підвернулась.* 2) — **до кого**. Подходить, подойти хитро. *Коли ж підвернеться до дівчат, то вже ні на кого більш не дивляться, тільки на його.* Кв.

Підвеселити. См. **Підвеселяти.**

Підвеселя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **підвеселити, -лю́, -лиш,** *гл.* Подвеселять, подвеселить, развеселить, обрадовать. *Часто в мене самої так гірко на душі, так би рада, щоб мене хто підвеселив.* Г. Барв. 245.

Підвесілок, -лку, *м.* Предсвадебный обрядъ въ субботу вечеромъ, на который собираются къ невѣстѣ дружки и родственники. ХС. VII. 427.

Підве́сти́, ся. См. **Підводити, -ся.**

Підвечерювати, -рюю, -єш, сов. в. **підвечеряти, -ряю, -єш,** *гл.* Слегка ужинать, поужинать. *Підвечеряли, помолились Богу.* Мнж. 130.

Підвечір, *м.* Время передъ вечеромъ. **На підвечір**. Предъ наступленіемъ вечера. *На підвечір, я став у селі.* Федьк.

Підвечірковий, -а, -е. Относящійся къ закускѣ предъ ужиномъ. *Підвечіркова доба.*

Підвечіркувати, -кую, -єш, *гл.* Закусывать между раннимъ полдникомъ и ужиномъ. Сим. 26. Грин. I. 119. *Снідала, обідала — раз їла; полуднувала, підвечіркувала — два їла, вечеряла, повечіркувала — три їла.* Ном. № 14324. *І думка то була така, щоб підвечіркувать смачненько.* Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Підвечірок, -рку, *м.* Закуска предъ ужиномъ.

Підвива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підвити, підів'ю́, -в'єш,** *гл.* Подвязывать, подвязать. *Перемітку чи рантух підвивають... поверха черленою квітчастою фусткою, зав'язують верх тім'я у один будз.* Шух. I. 132.

Підви́діти, -джу, -диш, *гл.* Подсмотрѣть. ЕЗ. V. 35.

Підви́сити. См. **Підвищувати.**

Підвихну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Стащить, украсть. *Ой чи не підвихнули чого з воза москалі, що ти й приїхав, все мовчиш?* Ном. № 12825.

Підви́шень, -шня, *м.* Родъ гриба, Agaricus prunulus. ЗЮЗО. I. 110.

Підвищувати, -шую, -єш, сов. в. **підвисити, -шу, -сиш,** *гл.* Повышать, повысить. *Ясь підвисив голос і замовк.* Левиц. I. 228.

Підвіва́ти, -ваю, -єш, сов. в. **підвіяти, -вію, -єш,** *гл.* Подвѣвать, подвѣять. **Підвіяти кого**. По нар. повѣрью: охватить вихремъ, отчего человѣкъ болѣетъ.

Підвідник, -ка, *м.* Подводчикъ. *Просив поранений хранцуз свого підвідника, щоб віз поволі.* Ном. № 12836.

Підвій, -вію, *м.* Родъ болѣзни отъ вѣтра (по нар. повѣрью). Канев. у.

Підвірок, -рка, *м.* = **Підворок.** Борз. у.

Підвіршувати, -шую, -єш, *гл.* Класть верхъ на стогѣ. Харьк. г.

Підвір'я, -р'я, *с.* Мѣсто занятое дворомъ, дворъ. *Пішли вівці по підвір'ю.* Мил. 42. *Колись і на моїм підвір'ї буде болото.* Ном. № 4885.

Підвішувати, -шую, -єш, сов. в. **підвісити, -шу, -сиш,** *гл.* Вѣшать, повѣсить. *Петра засудили: Петра підвісити.* Гн. II. 235.

Підвія, -вії, ж. Раст. Lilium martagon. Лв. 99. См. **Масло вороняче.**

Підвіяти. См. **Підвіювати.**

Підвладний, -а, -е. Подвластный. Харьк. у.

Підвода, -ди, *ж.* Подвода. *Приїхав підводами та й повибірав усю рибу.* Рудч. Ск. II. 173.

Підво́дити, -джу, -диш, сов. в. **підве́сти́, -веду́, -де́ш,** *гл.* 1) Подводить, подвести. *Кобзу підвели йк дубу і поставили під гіллею.* Стор. МПр. 105. *Він до огню то рило підведе, то лапу коло жару сушить.* Греб. 386. 2) Проводить, провести. *Куди дорога до міста, дівчино?... — Я вас зараз підведу, ви певне здалека.* Гн. I. 90. 3) Поднимать, поднять, приподнять. *Узяв колоду за комель, підвів проти себе як свічку.* Мнж. 9. *Маруся підвела очиці вгору.* Кв. *Вона глянула: підведіть мене, добрі люде.* МВ. I. 57. 4) При побѣлкѣ и окраскѣ цвѣтной глиной (стѣны, печи и пр.): проводить, провести бордюръ. Kolb. I. 56. *Зосталося тілько жовтою глиною підвести.* Мир. Пов. II. 80. 5) Подводить, подвести, подвергнуть чему; обмануть ожиданія. МВ. (О. 1862. III. 68). *Пропади ти лучче сам, що нас усіх підвів.* Рудч. Ск. 6) — **до чо́го, на що**. Подстрекать, подстрекнуть. *Тут і росказала все, до чого копитан мав її підвести.* Кв. *Бодай твоя мати в пеклі згоріла, бо що нас молоденьких на тоє підвела.* Чуб. V. 231.

Підводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **підве́сти́ся, -ду́ся, -дешся,** *гл.* Вставать, встать, подниматься, подняться, приподняться. *Помолись, Насте, хоч лежачи, Богу, коли не*

здужаєш підвестись. Кв. *Чоловік і забув про масло, що сидів на йому, та й підвівсь.* Рудч. Ск. II. 168. *Та не встану, мій миленький, не підведуся.* Чуб. V. 581. *Насилу підвівся після хвороби.* ХС. VII. 457.

Підво́дний, -а, -е. Подводный. *Левиц.* Пов. 109.

Підво́зити, -жу, -зиш, сов. в. **підве́зти́, -зу, -зеш,** *гл.* 1) Подвозить, подвести. *Чого ж ти так далеко став? Підвозь ближче!* 3) Провозить, провезти по пути. *Сідай же, я тебе підвезу.* Грин. I. 71. *Станьте ви, братця, коней попасіте, мене підождіте, з собою візьміте, до городів християнських підвезіте.* АД. I. 124. 3) **Підвезти во́за, москаля́.** Поддѣть, обмануть.

Підво́зитися, -жуся, -зишся, сов. в. **підве́зти́ся, -зуся, -зешся,** *гл.* Проѣзжать, проѣхать по пути на лошади, въ экипажѣ кого либо. *Як вони доїхали, я й прошуся, щоб вони мене підвезли. — Сідай отам на задньому возі: і підвезешся, і кобилу панятимеш.* Грин. I. 222.

Підвоїво́дій, -дія, *м.* Заступающій мѣсто воеводы, помощникъ воеводы. К. ПС. 5, 75. *Мені Замойського підвоїводій приятель, кум і сват.* К. ПС. 25.

Підвоїво́дський, -а, -е. Принадлежащій помощнику воеводы. *Увіходе Ст. Хмелецький з підвоїводським почтом.* К. ПС. 33.

Підволіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **підволокти, -лочу, -че́ш,** *гл.* 1) Подтаскивать, подтащить, подволочь. 2) **Ніг не підволоче**. Не въ состояніи идти.

Підволо́джувати, -джую, -єш, сов. в. **підволо́дити, -джу, -диш,** *гл.* Смачивать, смочить, увлажить. Шух. I. 253.

Підволок, -лока, *м.* 1) Родъ рогатины, на которой перевозятъ плугъ. Чуб. VII. 399. 2) Жердь, которую подкладываютъ подъ возъ въ томъ случаѣ, если въ немъ сломается ось или колесо. Полт. у. Слов. Д. Эварн.

Підволокти. См. **Підволікати.**

Підворотень, -тня, *м.* Сортъ горшка, вышиною отъ 5 до 7 вершковъ. Вас. 181.

Підворотни́й, -но́го, *м.* Сортъ горшка, вышиною отъ 3 1/2 до 5 вершковъ. Вас. 181.

Підворотня́, (ня́ти, *с.*?) = **Підворотень.** Вас. 181.

Підвусний, -а, -е. — хлопець. Юноша. *Ще бувши чурою, підвусним хлопцем.* К. Бай. 98.

Підв'язати, -ся. См. **Підв'язувати, -ся.**

Підв'язка, -ки, *ж.* Подвязка. *Хоч голий, та в підв'язках.* Ном. № 5071.

Підв'язувати, -зую, -єш, сов. в. **підв'язати, -жу, -жеш,** *гл.* Подвязывать, подвязать. *Уже ж мені та докучим сю біду бідувати, ой підв'язавши та червоні сап'янці, до моря мандрувати.* Чуб. V. 938. *Який же мені до цієї спідниці попередник підв'язати?* Черниг. у. *На здобитки, підв'язавши литки.* Ном. № 10322.

Підв'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **підв'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Подвязываться, подвязаться, опоясаться. *Як писаря не любить, писарь буде паном, обується в личаки, підв'яжеться валом.* Чуб. V. 1179.

Підв'язь, -зі, *ж.* У плотниковъ: мѣсто, гдѣ балка запускается въ столбъ, служащій ей поддержкой. Уман. и Гайсин. у.

Підгайстер, -тра, *м.* = **Підгейстер.**

Підганя́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **підігнати, піджену, -неш,** *гл.* Подгонять, подогнать, понукать; торопить. *Хто везе, того й підганяють.* Ном. № 10338. *Сестра все його підганяє, щоб швидче йшов.* Рудч. Ск. I. 126.

Підганятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **підігнатися, підженуся, -нешся,** *гл.* 1) Подгоняться, подогнаться, понукаться. 2) — **вгору**. Подростать, подрости. *Там цвіли квітки, підганялася вгору трава, готова під косу.* Левиц. І. 373.

Підгарбати, -баю, -єш, *гл.* Подтаптывать, подтоптать, подбить подъ ноги. *Дав Бог хлости, що всі кости поламав і роги і самого духа злого підгарбав під ноги.* КС. 1882. IV. 170.

Підгас, -су, *м.* Соль, которую выбираютъ изъ солеваренной сковороды послѣ того, какъ уже погасятъ огонь. Вх. Зн. 49.

Підгати́ти. См. **Підгачувати.**

Підгачувати, -чую, -єш, сов. в. **підгати́ти, -чу, -тиш,** *гл.* Поправлять, поправить, починить запруду. *Рівняли дороги, підгачували греблі.* Стор. МПр. 72, 73.

Підгейстер, -тра, *м.* Часть воза: крѣпкая жердь, одинъ конецъ которой прикрѣпленъ къ нижнему концу шворня, а другой къ задней оси; онъ охраняетъ шворень отъ поломки. Чуб. VII. 402.

Підгейстра, -ри, *ж.* = **Підгейстер.** Прилуц. у.

Підгерсть, -ти, *ж.* = **Підгейстер.** Рудч. Чп. 249.

Підгерстя, -тя, *с.* = **Підгейстер.** АД. II. 27.

Підгибати, -баю, -єш, *гл.* Стащить. *Він у дядька підгибав кожух.* Харьк. у.

Підгилити. См. **Підгилювати.**

Підгильни́й, -ного, *м.* Мальчикъ, который при игрѣ въ мячъ подбрасываетъ послѣдній для удобнаго удара по немъ палкой. КС. 1887. VI. 459.

Підгилювати, -люю, -єш, сов. в. **підгили́ти, -лю, -лиш,** *гл.* Подбрасывать, подбросить мячъ для удара палкою (гилкою). КС. 1887. VI. 459.

Підгина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **підігнути, -ну, -неш,** *гл.* Подгибать, подогнуть, подбирать, подобрать. *Білий сніжок випадає, бурлак ноги підгинає.* Чуб. V. 472. *А я поли підгинаю сідати на лаві.* Гол. IV. 450. 2) — **хвіст**. Трусить, робѣть.

Підгина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **підігну́тися, -гну́ся, -нешся,** *гл.* Подгибаться, подогнуться. *Ой пійду я у луг по калину... да пійду я підгинаючись, да пійду я підхиляючись, щоб мені віття не підломить.* МУЕ. III. 162.

Підгін, -го́ну, *м.* **На підгін поїхати чумакам**. Поѣхать на встрѣчу съ новыми волами для замѣны утомленныхъ.

Підгір, -гору, *м.* = **Підгір'я.** *Турки й татари підгір узяли.* АД. І. 33.

Підгірля, -ля, *с.* = **Підгорля.** Рудч. Чп. 250.

Підгірній, -я, -є. Подгорный, находящійся, живущій у горы. К. Кр. 37. *Вийди, вийди, мила, з хати, ти, дівчино підгірняя.* Нп.

Підгірок, -рка, *м.* Склонъ горы. *Ой на горі, на підгірку сидів голуб з голубкою.* Мет. 25.

Підгір'я, -р'я, *с.* Подгорье, мѣстность у подошвы горы. Чуб. III. 431. К. МХ. 31. *На луках був сінокос аж до гори, а підгір'я орали під хліб, на горі була толока.* Павлогр. у.

Підгіря́нин, -на, *м.* Житель **підгір'я**. Желех.

Підгледіти, -джу, -диш, *гл.* = **Підглядіти.**

Підгле́жувати, -жую, -єш, *гл.* = **Підглядати.**

Підглиби́ти. См. **Підглибляти.**

Підглибля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **підглиби́ти, -блю́, -биш,** *гл.* Углублять, углубить борозду. Богод. у.

Підглухий, -а, -е. Глуховатый. *Підглухим і німим здавався.* Мкр. Г. 10.

Підглядáти, -дáю, -єш, сов. в. **підглядіти, -джу, -диш,** *гл.* Подсматривать, подсмотрѣть. *От баба вибіра пиріжки та на столі кладе, щоб прохолонули, а лисичка підгляділа та за пиріг.* Рудч. Ск. II. 6. *Все ходив за ним та підглядав.* Драг. 42.

Підгля́дник, -ка, *м.* Соглядатай. *Післали підглядників.* Єв. Л. XX. 20.

Підгноїти. См. **Підгноювати.**

Підгноювати, -нóюю, -єш, сов. в. **підгноїти, -ною, -їш,** *гл.* Унаваживать, унавозить.

Підгоди́ти. См. **Підгожати.**

Підгодовувати, -вую, -єш, сов. в. **підгодувати, -ду́ю, -єш,** *гл.* Подкармливать, подкормить. Грин. III. 365. *Ой матінко-лебідочко! Підгодуй нас хоть трішечки, підгодуй нас, попаруй нас.* Нп.

Підгодовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **підгодуватися, -ду́юся, -єшся,** *гл.* Подкармливаться, подкормиться.

Підгожáти, -жáю, -єш, сов. в. **підгоди́ти, -жу, -диш,** *гл.* Подряжать, подрядить. *Жиди підгожають жито возити до Київа.*

Підголити, -ся. См. **Підголювати, -ся.**

Підголювати, -люю, -єш, сов. в. **підголити, -лю, -лиш,** *гл.* Подбривать, подбрить. *Підголювати чуб.* Сим. 150.

Підголюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **підголи́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Подбриваться, подбриться. Грин. III. 499. *Пішов підголився, сідла коня вороного та їде женитись.* Чуб. V. 459.

Підгонити, -ню, -ниш, сов. в. **підігнати, -жену, -не́ш,** *гл.* 1) Подгонять, подогнать. *Підігнав воли до воріт, аж вони стали, не хочуть іти.* Харьк. у. 2) Подгонять, подогнать, торопить, поторопить. *А ну піджени вороного, а то йде як неживий.* Зміев. у. *Та ну бо неси швидче! — Чого ти мене підгониш?* Харьк. 3) Подбивать, подбить. *Підгонити клинєм.* Шух. I. 177.

Підгóрілка, -ки, *ж.* Пт. Anas ferina. Вх. Пч. II. 8.

Підгóрлина, -ни, *ж.* = **Підгорля 1.** Вх. Лем. 449.

Підгóрлиця, -ці, *ж.* 1) = **Підгорля 2.** Kolb. I. 67. 2) = Пт. **горлач**. Вх. Пч. II. 9.

Підгóрля, -ля, *с.* 1) Подгрудокъ у рогатаго скота. Вх. Лем. 449. 2) Нижняя горизонтальная часть ярма. Чуб. VII. 405.

Підгóрниця, -ці, *ж.* 1) = **Підгорлиця 1.** = **Підгорля 2.** 2) Часть **верші** (**є́тіра з прутя**): мѣсто, куда проплываетъ рыба, пройдя входное отверствіе (**горло**). Шух. I. 226.

Підгорнути, -ся. См. **Підгортати, -ся.**

Підгороддя, -дя, *с.* = **Підгороднея.**

Підгорóдня, -ні, *ж.* Подгородное село, пригородъ.

Підгородя́нин, -на, *м.* Подгородній житель. Новомоск. у. (Залюб.).

Підгóрочка, -ки, *ж.* Небольшая возвышенность у подошвы горы. *Видно гору, видно підгорочку.* Чуб. IV. 533.

Підгортáти, -тáю, -єш, сов. в. **підгорну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Подворачивать, подвернуть, подгинать. *Сядь, Грицю, коло мене, ще й ніжечки підгорни.* Чуб. V. 56. 2) Подгребать, подгресть. *Підгорни ще жару до горщика.* Окучивать, окучить растеніе. *Підгортають городовину сапою.* Шух. I. 164. Въ кобз. думѣ о бѣгущемъ, который какъ бы подгребаетъ себѣ подъ ноги землю: *Брат піший піхотинець за кінними біжить-*

підбігає, чорний пожар під білі ноги підгортає. АД. І. 114. 3) — **під кого**. Подчинять, подчинить чьей власти, покорить. *Під себе ми своїх сусід не підгортали.* К. Дз. 17. *Сплíндрувати ввесь Крим та й підгорнути під короля.* К. ЦН. 221.

Підгорта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **підгорну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Подворачиваться, подвернуться, подгибаться, подогнуться. 2) Хитро подходить, подойти, подольститься. *Вони* (жінки) *так і знають, коли прохати об чім своїх чоловіків, то так підгорнуться, підлижуться, що й справді повіриш.* Рудч. Ск. II. 175.

Підготува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Подготовить.

Підгребти. См. **Підгрібати.**

Підгріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **підгребти, -бу, -бе́ш,** *гл.* Подгребать, подгресть. *Ой Ївченко молодий василечки підкосив, а Їськівна молода василечки підгребла.* Грин. III. 281.

Підгрязи́ти, -зи́ть, *гл. безл.* Сдѣлаться грязно. *На дворі підгрязило, не дуже добре їхати.* Канев. у.

Підгукувати, -кую, -єш, *гл.* Покрикивать въ добавленіе къ крику, пѣнію и пр. *Хлопці підгукували, приказували й приспівували.* Левиц. І. 16. *Колісник підгукував... кумі.* Мир. Пов. II. 69.

Підгулювати, -люю, -єш, сов. в. **підгуля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* 1) Преимущ. въ сов. в. Подкутить. *Підгуляв, що й з копитів збився.* Ном. № 11751. *Тепера він підгуляв, на упокої почивав, на похмілля знемагає.* АД. І. 216. 2) — **молоду**. Свадебный обычай въ Борз. у.: послѣ возвращенія въ понедѣльникъ новобрачныхъ изъ церкви, ихъ сажаютъ за столъ и предлагаютъ намазанную медомъ булку: дважды обманываютъ, только дѣлая видъ, что даютъ, а въ третій разъ отдаютъ. Грин. III. 448.

Піддавати, -даю́, -єш, сов. в. **піддати, -дам, -даси,** *гл.* Помогать, помочь приподнять тяжесть. Мнж. 127.

Піддаватися, -даю́ся, -єшся, сов. в. **піддатися, -дамся, -дасися,** *гл.* Поддаваться, поддаться. *А я тій журбі та й не піддаюся.* Нп.

Підданець, -нця, *м.* 1) Подданный. *Всі його підданці носили латані галанці, дивившись на свого царя.* Котл. Ен. IV. 14. 2) Крѣпостной. *Панські підданці.*

Підданий, -а, -е. 1) = **Підданець 1.** 2) = **Підданець 2.** *Три пани, два отамани, а оден підданий.* Ном. № 1174. *Сухомлинського пана підданий.* МВ. І. 41.

Підданка, -ки, *ж.* 1) Подданная. 2) Крѣпостная. Ум. **Підда́ночка.** *Ой пане, папочку, ведем тобі підданочку.* Мет. 235.

Підданство, -ва, *с.* 1) Подданство. 2) Состояніе въ крѣпостной зависимости.

Піддашок, -шка, *м.* Навѣсъ надъ выходной изъ дома дверью, надъ крыльцомъ. Ум. **Піддашечок.** Гол. III. 294. *Коли б мені тії малярі, — вималювала б милого собі... вималювала б на піддашечку, щоб дивитися як на пташечку.* Мет. 52.

Піддашшя, -шя, *с.* = **Піддашок.** Гол. IV. 353. Шух. І. 105, 187. *Гучно, гучно у світлиці батьки розмовляють; любо їх сини Настусю в піддашші вітають.* К. Досв. 99.

Піддержати. См. **Піддержувати.**

Піддержувати, -жую, -єш, сов. в. **піддержати, -жу, -жи́ш,** *гл.* Поддерживать, поддержать. *Безсильного піддержав.* К. Іов. 55.

Підде́рти. См. **Піддирати.**

Підджи́гувати, -гую, -єш, *гл.* Подстрекать.

Піддивитися. См. **Піддивлятися.**

Піддивлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **піддиви́тися, -влюся, -вишся,** *гл.* Подсматривать, подсмотрѣть. *Пішли під вікно піддивляться — як вона буде робить.* Рудч. Ск. II. 101.

Піддимка, -ки, *ж.* Названіе мелкихъ луковицъ, сохраняющихся зимою въ избѣ въ мѣшечкѣ за сволокомъ или надъ печью, а весной высаживаемыхъ; также названіе и выросшаго изъ нихъ лука. Вас. 203. *Цибуля піддимка — засушка.* Грин. II. 21. *Зелена піддимка розрослася.* Левиц. I. 28.

Підди́мок, -мка, *м.* Все копченое. Винниц. у.

Піддира́ння, -ня, *с.* 1) Разореніе птичьихъ гнѣздъ. *Через те піддирання йому й лихо сталося: поліз сороку піддирати, гілка вломилась, а він додолу.* Харьк. 2) Выниманіе изъ ульевъ сотовъ.

Піддира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **підде́рти, -деру, -реш,** *гл.* 1) Оббирать, обобрать, разорить птичье гнѣздо. ЗОЮР. I. 231. 2) Врать, взять соты изъ ульевъ. (Ведмідь) *забув і бджоли піддирать.* Котл. Ен.

Піддівоча, -чої, *ж.* Дѣвочка подростокъ лѣтъ 14-15. КС. 1883. XII. 698.

Піддобри́ти, -ся. См. **Піддобрювати, -ся.**

Піддо́брювати, -рюю, -єш и піддобря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **піддо́брити, -рю́, -ри́ш,** *гл.* 1) Сдабривать, сдобрить, подправлять, подправить. *Всяку гутір піддобряла мов медком словами.* Мкр. Н. 22. 2) Задабривать, задобрить. *Піп був піддобрений, то й звінчав, хоч літа й не вийшли дівчині.* Волч. у.

Піддобрюватися, -рююся, -єшся и піддобрятися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **піддобритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Заискивать, заискать расположенія. Рудч. Ск. II. 91. *Воно пак добре ближче жити, частіше до батька ходити, піддобрюватись, підлещуватись.* Левиц. Пов. 82. *Все дума: як би то піддобриться під пана.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 81).

Піддовбати, піддовбти́. См. **Піддовбувати.**

Піддо́вбувати, -бую, -єш, сов. в. **піддовба́ти, -ба́ю, -єш, и піддовбти́, -бу, -бе́ш,** *гл.* Поддалбливать, поддолбить, подковырять.

Піддражи́ти, -жу, -жиш, *гл.* = **Піддрочити.** *Він мене піддражив, то я й зробив так, а без його я б на таке діло не пішов.* Новомоск. у. Залюб.

Піддрочи́ти. См. **Піддрочувати.**

Піддро́чка, -ки, *ж.* Подзадориваніе. **Піддро́чку да́ти**. Подзадорить.

Піддро́чувати, -чую, -єш, сов. в. **піддрочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Подзадоривать, подзадорить. Сим. 213. (Він) *піддрочує товариство на пустощі.* Мир. ХРВ. 360.

Піддружба, -би, *м.* = **Піддружий.** Федьк. О. 1861. IV. 35.

Піддру́жжя, -жя, *м.* = **Піддружий.** *Дружко і піддружжє увійдуть у хату.* Мет. 188.

Піддружий, -жого, *м.* На свадьбѣ помощникъ дружка. КС. 1883. II. 380. Маркев. 129. *Поперев'язували дружка і піддружого рушниками довгими.* Кв.

Піддру́жка, -ки, *ж.* Помощница дружки. О. 1862. IV. 2, 35.

Піддубень, -бня, *м.* Родъ грибовъ, Boletus calopus. Анн. 66.

Піддубовик, -ка, *м.* Раст. Boletus pachypus Fr. ЗЮЗО. I. 114.

Піддубок, -бка, *м.* = **Піддубень.** Чуб. V. 1183.

Піддува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **піддути, -ду́ю, -єш,** *гл.* Поддувать, поддуть. Шух. I. 284.

Пiддý́лька, -ки, *ж.* Одинъ изъ садовыхъ сортовъ груши. ЗЮЗО. I. 133.

Піддужати. См. **Піддужувати.**

Піддужувати, -жую, -єш, сов. в. **піддужати, -жаю, -єш,** *гл.* Выздоравливать, нѣсколько выздоровѣть. *Тоді вже я почала піддужувати, а до того була така хвора, що і не підводилася з ліжка.* Верхнеднѣпр. у.

Піддурити. См. **Піддурювати.**

Піддурювання, -ня, *с.* Обманъ, обманываніе, надувательство.

Піддý́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **піддури́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Обманывать, обмануть, надувать, надуть. *Дивиться — нема нічого: о, піддурили бісови сини.* Рудч. Ск. І. 71. *Як кликали нас вилець вити, то казали мед-вино пити..., а вони нас піддурили та водою напоїли.* Мет. 133.

Піддя́чий, -чого, *м.* Помощникъ дьячка. *Зараз по нашого о. Петра та по дяка й піддячого посилай.* Г. Барв. 466. *Наш піддячий любить борщ гарячий, а голодний їсть і холодний.* Ном. № 12142.

Піджарити. См. **Піджарювати.**

Піджарювати, -рюю, -єш, сов. в. **піджарити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Подогрѣвать, подогрѣть. 2) Поджаривать, поджарить.

Піджива, -ви, *ж.* Подкрѣпленіе (пищей). *Левч.* 107.

Піджива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **піджити, -живу, -веш,** *гл.* 1) Оправляться, оправиться, окрѣпнуть. 2) Поправлять, поправить свои обстоятельства, разживаться, разжиться. *Піджив наш Лейба: вже й корівка в його і конячок пара.* О. 1861. IX. 74.

Підживитися, -ваюся, -єшся, сов. в. **піджитися, -ву́ся, -ве́шся,** *гл.* = **Підживати, піджити 2.** *Після пожежі трохи Піджився.*

Піджо́га, -ги, *ж.* 1) = **Підпал.** *Без піджоги і вогонь не горить.* Ном. № 3298. 2) Подстрекательство. *Як би не було піджоги, то я з батьком жив би добре.* Рк. Левиц. *Товаришки потішають та піджоги дають.* Св. *Л.* 94.

Піджо́д, -ду, *м.* Поджиданіе, ожиданіе. МВ. II. 120.

Підзамча, -ча, *с.* Мѣстность передъ замкомъ. Св. *Л.* 214.

Підзамчанин, -на, *м.* Житель мѣстности передъ замкомъ. *Не встоять замкові і підзамчане.* К. ПС. 102.

Підзамчанка, -ки, *ж.* Жительница мѣстности передъ замкомъ. *Підзамчанки-молодиці.* К. ПС. 79.

Підзамчанський, -а, -е. Находящійся въ мѣстности передъ замкомъ. *Підзамчанські хати.* К. ЦН. 174.

Підземе́лля, -ля, *с.* Подземелье. *Вийшли з того підземелля.* Св. *Л.* 35.

Підземельний, -а, -е = **Підземний.** *Підземельне царство.* Мнж. 44. *У підземельній шахті.* О. 1861. XI. 100.

Підзе́мний, -а, -е. Подземный. *Освічуєш підземні глибокости.* К. Іов. 59. *Загоготів якийсь підземний глас.* Греб. 373.

Підзива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підізвати, -зву, -веш,** *гл.* Подзывать, подозвать. *Гетьман Серп'яга козаків до себе підзиває.* Макс.

Підзира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **підзи́рити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Подсматривать, подсмотрѣть. *Деякі підзирали за шалопутами, то кажуть, що вони скачуть.* Новомоск. у. *От він заховавсь десь і підзирає: хто буде хазяйнувать.* Грин. I. 197. 2) Только сов. в. ? = **Підзорити 2.**

Підзор, -ру, *м.* Подозрѣніе. Закр.

Підзори́ти, -рю, -риш, *гл.* 1) Замѣтить. *Я її не підзорила, не можу сказати, щоб вона любила хлопців.* Верхнеднѣпр. у. 2) Сглазить ? *Ой немає, дідусеньку, та вже і не буде: як вигнала за ворота* (курчата), *підзорили люде.* Нп.

Підзо́рний, -а, -е. Подозрительный. Закр.

Підібга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Поджать. *Летів крячок на той бочок, ніжки, підобгавши.* Мет. 58.

Підібга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Поджаться; подвергнуться. *Довгий хвіст од сукні підобгався.* Левиц. Пов. 208.

Підібра́ти, -ся. См. **Підбірати, -ся.**

Підігнати, -ся. См. **Підганяти, -ся.**

Підігнути, -ся. См. **Підгинати, -ся.**

Підігріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підігріти, -грію, -єш,** *гл.* Подогрѣвать, подогрѣть. (Страву) *мусили підогрівать.* Котл. Ен.

Підіждати, -жду́, -деш, *гл.* Подождать.

Підійма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **підійняти, -дійму, -меш,** *гл.* 1-3 = **Піднімати, підняти 1 — 3.** *Угору руки підіймали, кайданами забрязчали.* АД. І. *Підійняла китаєчку та й заголосила.* Чуб. V. 375. 4) = **Піднімати, підняти 4.** *Таких людей підіймати наукою до моральної і соціяльної рівности з собою.* К. ХП. 9. 5) = **Піднімати, підняти 5.** 6) = **Піднімати, підняти 6.** К. МБ. X. 5. 7) **На глузи, на сміх підіймати**. Насмѣхаться, осмѣивать, подымать на смѣхъ. *Отак мене на глузи підіймають.* Г. Барв. 367. *Стали вдовиченків на сміх підіймати.* Мет. 346. 8) — **піднебення**. Объ опухоли миндалевидныхъ железъ говорятъ въ селѣ, что это **піднебе́ння** опало, почему его должно **підійняти**, надавливая снизу пальцемъ и пр. Мнж. 158.

Підійматися, -маюся, -єшся, сов. в. **підійнятися, -діймуся, -мешся,** *гл.* = **Підніматися, піднятися.** *Дим до неба підіймавсь.* Шевч. *Скільки ви запорали поля торік? — Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес. — А я підіймаюсь по дев'яти запорати.* Г. Барв. 306.

Підійняти, -ся. См. **Підіймати, -ся.**

Підійти. См. **Підходити.**

Піділля́ти, -ллю́, -ллєш, *гл.* = **Підлити.** *Підлляла руточку дрібними слізоньками.* Грин. III. 524.

Підіпе́рти, -пру́, -реш, *гл.* = **Підперти.**

Підіплечка, -ки, ж. Подоплека.

Підіпле́чувати, -чую, -єш, *гл.* Подшивать **підіплечку.**

Підіпхнути. См. **Підпихати.**

Підірва́ти, -ся. См. **Підривати, -ся.**

Підісковий, -а, -е. Относящійся къ **підіску**. **Підіскове долото́**. Долото, которымъ дѣлаютъ желобъ въ оси, чтобы вставить **підісок**. Черк. у. — **залізо**. Желѣзо рѣзкое толстое, употребляемое для **підісків**. Вас. 198.

І. Підіслати. См. **Підсилати.**

II. Підіслати, -ся. См. **Підстилати, -ся.**

Підісок, -ска, *м.* Пластинка желѣза подъ нижней частью деревянной оси. Чуб. VII. 402. Рудч. Чп. 249.

Підіткнути, -ся. См. **Підтикати, -ся.**

Підітнути, -ну, -неш, *гл.* = **Підтяти.**

Підітну́тися, -ну́ся, -нешся, *гл.* = **Підтятися.** *Ніжки їй підітнулись — упала.* МВ. І. 76.

Підіцькнути, -кну, -неш, *гл.* Подбить? подстрѣлить? *Ген перед шведами своїми Карл із носилок виглядав... Не залюбив небіжчик кулі, його що вранці підоцькнули.* Греб. 353.

Під'їда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **під'їсти, -їм, -їси́,** *гл.* 1) Подъѣдать, подъѣсть. *Вода сосну підмиває, горносталь корінь під'їдає.* Чуб. V. 318. 2) Подкрѣпляться, подкрѣпиться пищей, закусить. *Як не під'їси, то й святих продаси.* Ном. № 12110. *Купи мені що під'їсти.* Чуб. V. 577. 3) Поддѣвать, поддѣть. *Заможнього чоловіка то иноді й под'їсть карбованців на кілька і сам же зараз викаже.* О. 1862. І. 30.

Під'їдень, -дня, *м.* Насѣкомое, подъѣдающее коренья у растеній: медвѣдка. Лохв. у.

Під'їзди́ти, -джу́, -ди́ш, сов. в. **під'їхати, -їду, -деш,** *гл.* Подъѣзжать, подъѣхать. *Під'їхав до вогню, дивиться, — лежить змій.* Рудч. Ск. І. 109. 2) Поддѣвать, поддѣть. *Під'їхали нас братчики так, що тілько ушима, стрепенули.* К. ЧР. 360. *Хто кого обдурив, під'їхав, підсів.* Мир. Пов. II. 55.

Під'їзжа́ти, -жаю, -єш, *гл.* = **Під'їздити.** Чуб. V. 399.

Під'їсти. См. **Під'їдати.**

Під'їхати. См. **Під'їздити.**

Підка́джувати, -джую, -єш, сов. в. **підкадити, -джу́, -диш,** *гл.* Подкаживать, подкадить, подкурить.

Підказати. См. **Підказувати.**

Підказування, -ня, *с.* Подсказываніе.

Підказувати, -зую, -єш, сов. в. **підказати, -жу, -жеш,** *гл.* Подсказывать, подсказать.

Підкаменець, -нця, *ж.* Пт. Saxicola. Вх. Пч. II. 14.

Підканцелярист, -та, *м.* Подканцеляристъ, приказной служитель. *Підканцелярист із суда.* Котл. НП. 350.

Підкапок, -пка, *м.* Монашеская камилавка. КС. 1883. III. 676. *Чернець... стояв у підкапку.* О. 1861. X. 23. 2) = **Очіпок.** *Подають молодій підкапок; вона його тричи кидав до порога, а тоді таки надівають на голову.* Грин. III. 548.

Підкапостити, -щу, -стиш, *гл.* Подгадить, повредить тайкомъ.

Підкасатися, -саюся, -єшся, *гл.* 1) Засучить рукава. 2) Подобрать платье, полы платья. Гол. Од. 28.

Підкат, -ту, *м.* Вырѣзка ниже широкой части прядильнаго гребня. Сумск. у.

Підкида́ння, -ня, *с.* Подбрасываніе, подкидываніе.

Підкида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **підкинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Подбрасывать, подбросить вверхъ. *Хто вище підкине оцю булаву, то того буде озеро.* Рудч. Ск. І. 61. 2) Подбрасывать, подбросить; подложить, подкинуть; прибавить. *Підкинув його під припічок.* Грин. І. 152. *Дитину підкинути кому. Пішов підкинуть волам сіна.* Шевч. *Був у їх стожок сіна, то чоловік підкине, то воно й ззість.* Рудч. Ск. І. 39. *А підкинь у грубу ще дров.* 3) Придѣлывать, придѣлать что либо. *Підкинути нову вісь. Підкинути підметки.*

Підкидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **підкинутися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Подбрасываться, подброситься, подкидываться, подкинуться вверхъ. *Так його трусить, так трусить пропасниця, — аж угору чоловік підкидається, не влежить.*

Харьк. О рыбѣ, выбрасывающейся на поверхность воды: *Сьогодні багато риби підкидається, — он ба, яка здорова зараз підкинулась.* Харьк. 2) Тольк. несов. в. Заниматься подбрасываніемъ. *Вишеньками забавлятися, яблучками підкидатися.* Чуб. III. 292. 3) Подбрасываться, подкидываться, подкинуться. *Тричи на день у нас волам сіно підкидається,* 4) О болѣзни, преимущ. о сыпяхъ, язвахъ: прикидываться, прикинуться, пристать. *Підкинулось дике мнясо. Підкинулась бешиха.* Зміев. у.

Підки́дач, -ча, *м.* Подбрасыватель.

Підкидни́й, -а́, -е́. Подкидной, незаконный ? — **ду́рень**. См. **Дурень.**

Підкидчата, -чат, *с., мн.* Маленькіе саночки, которыя при перевозкѣ дерева подставляются подъ тотъ его конецъ, который виситъ съ большихъ саней. Волч. у.

Підкидьок, -дька, *м.* Подкидышъ. Желех.

Підкинути, -ся. См. **Підкидати, -ся.**

Підківка, -ки, *ж.* Подкова на обуви. *У жидівки чорні брівки, високі підківки.* Макс. Ум. **Підківонька, підківочка.** *З ким стояла, говорила, — підківоньки знати.* Чуб. III. 112.

Підкісник, -ка, *м.* Лента, вплетенная въ косу. О. 1861. XI. 28. Ум. **Підкісничок.** Мет. 199.

Підклад, -ду, *м.* 1) Подстилка. *Одокія положила сестру на підклад.* Федьк. 2) Потникъ, подкладываемый подъ сѣдло. Шух. I. 78. Вх. Зн. 61. 3) Родъ рыболовнаго сака, растянутаго на 4 угла. Части: саківно — сѣть, дуги двѣ палки накрестъ, растягивающія сѣть, держак — древко. Шух. I. 228.

Підклада́ння, -ня, *с.* Подкладываніе.

Підклада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **підкласти, -кладу, -де́ш,** *гл.* 1) Подкладывать, подложить. *А підклала білу ручку під головочку свою.* Чуб. V. 433. 2) Подкладывать, подложить еще. *Буде сіна підкладати, буде вівса підсипати, водицею напувати.* Чуб. V. 942. 3) — **руки кому, під ко́го**. Помогать, помочь кому съ усердіемъ. *Не туди він дивиться, щоб нам руки підкладати, а щоб нас у лабетах своїх держати.* Г. Барв. 500.

Підкладач, -ча, *м.* Бревнышко, подкладываемое подъ лодку при ея витягиваніи. (Стрижевск).

Підкладка, -ки, *ж.* 1) Предметъ, служащій для подкладыванія подъ что нибудь. *Од хвіртки до ґанку й до комори лежали по землі стежкою, збиті докупи, дві дошки на підкладках з колодочок.* Левиц. Пов. 20. 2) Подкладка (одежды). 3) Подошва башмака. Вх. Зн. 49.

Підкласти. См. **Підкладати.**

Підклика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **підкликати, -чу, -чеш,** *гл.* Подзывать, подозвать. *Мужик його підкликав, за чубика посмикав.* Нп.

Підклони́ти, -ся. См. **Підклоняти, -ся.**

Підклоня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **підклони́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* = **Підхиляти, підхилити.**

Підклоня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **підклони́тися, -нюся, -нишся,** *гл.* = **Підхилятися, підхилитися.** *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Підко́ва, -ви, *ж.* 1) Подкова. *Пакінь підкований: хазяїн на зіму підкував та й забув вирвати підкови.* Рудч. Ск. II. 17. *Туди тебе зашлють, де волам роги правлять, а кіз кують підковами.* Ном. 2) Желѣзная подбивка на верхней части ярма (чашовині). Рудч. Чп. 250. Ум. **Підківка, підківонька, підківочка.**

Підковзну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Поскользнуться.

Підко́вувати, -вую, -єш, сов. в. **підкувати, -кую́, -єш,** *гл.* Подковывать, подковать. *Підкую, Юрку, вороного коника.* Мет. 181.

Підкозобель, -бля, *м.* Зоол. Cobitis taenia. Вх. Уг. 259.

Підко́л, -лу, *м.* Дѣйствіе отъ *гл.* **підколоти**. Харьк.

Підколінниці, -ниць, *ж. мн.* Родъ шерстяныхъ чулковъ. Вх. Зн. 49. Желех.

Підколо́дник, -ка, *м.* = **Підколодь.** Шух. I. 237.

Підколодь, -ді, *ж.* Часть пōколодви. Шух. I. 237.

Підколос, -са, *м.* = **Підпалок.** Вх. Уг. 259.

Підколо́ти. См. **Підколювати.**

Підколотити. См. **Підколочувати.**

Підколочувати, -чую, -єш, сов. в. **підколоти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Подмѣшивать, подмѣшать въ жидкость.

Підко́лювати, -люю, -єш, сов. в. **підколоти, -лю, -леш,** *гл.* — **ногу**. Укалывать, уколоть, вогнать занозу. *Оце бігла та так терниною ногу підколола. Очерет ноги підколює.* ЗОЮР. II. 26.

Підкоморій, -рія, *м.* Подкоморій, придворный сановникъ (въ старой Польшѣ).

Підкомо́рство, -ва, *с.* Должность подкоморія. *Дала йому унія підкоморство.* К. ПС. 83.

Підкопати, -ся. См. **Підкопувати, -ся.**

Підкопита́н, -на, *м.* Штабсъ-капитанъ. Левиц. Пов. 289.

Підко́пування, -ня, *с.* Подкапываніе.

Підкопувати, -пую, -єш, сов. в. **підкопа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* 1) Подкапывать, подкопать. *Ось підкопує, мовляли, під ним землю зрада.* К. Псал. 23. 2) — **кого́**. Подкапываться, подкопаться подъ кого, вредить, повредить кому. *Свої своїх підкопували і чужому під ноги підвертали.* О. 1862. III. 25.

Підкопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **підкопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Подкапываться, подкопаться. *На улицю не піду і дома не всижу; хиба піду підкопаюсь до дівчини в хижу.* Мет. 116.

Підкорми́ти, -ся. См. **Підкормлювати, -ся.**

Підко́рмлювати, -люю, -єш, сов. в. **підкорми́ти, -млю́, -миш,** *гл.* Подкармливать, подкормить.

Підко́рмлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **підкорми́тися, -млюся, -мишся,** *гл.* Подкармливаться, подкормиться, подкрѣпить силы ѣдой. *Підкормилась трохи тим, що позоставалось од хлопців да дівчат.* Рудч. Ск. II. 158.

Підкоротити. См. **Підкорочувати.**

Підкорочувати, -чую, -єш, сов. в. **підкороти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Укорачивать, укоротить. *Вражі кравці не вгодили і каптан підкоротили.* Мет. 114.

Підкосити. См. **Підкошувати.**

Підкотити, -ся. См. **Підкочувати, ся.**

Підко́чувати, -чую, -єш, сов. в. **підкоти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Подкатывать, подкотить. *Я колесо підкочу.* Чуб. III. 70. *Підкотили віз під повітку.* Чуб. V. 963.

Підко́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **підкоти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Подкатываться, подкатиться. *Котиться хміль із-між города та підкотився під ворота.* Мет. 194. *Під Солодьки підкочувавсь жидівський віз і на йому сидів Антоній Люборацький.* Св. Л. 308.

Підко́шувати, -шую, -єш, сов. в. **підкоси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Подкашивать, подкосить. *Підкосило, як косою.* Ном. № 1837. *Треба когось попросити василечка підкосити.* Грин. III. 231. *Семен каже — підкосив деркача —* зарѣзалъ косою при косьбѣ. Греб. 402.

Підкрада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Обкрадывать понемногу. О. 1861. IX. 76. *Обідрана зовсім! то на ліки пішло, то брали добрі люде за якусь колись то позичку, а то й підкрадали.* Кв.

Підкрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **підкрастися, -дуся, -дешся,** *гл. Підкралися, щоб ізлякать.* Шевч. 32. *Він потихеньку туди — аж там лисичка; він підкрався, та хіп її за хвіст.* Рудч. Ск. II. 10.

Підкрадьком, *нар.* = **Крадькома.**

Підкрасти, -ся. См. **Підкрадати, -ся.**

Підкрівний, -а, -е. Находящійся подъ самой кровлей. Шух. I. 91.

Підкріпити, -ся. См. **Підкріпляти, -ся.**

Підкріпля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **підкріпити, -плю́, -пиш,** *гл.* Подкрѣплять, подкрѣпить. *Коли б тебе Господь підкрепив.* Г. Барв. 280.

Підкріплятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **підкріпи́тися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* Подкрѣпляться, подкрѣпиться, закусить. *Сідай, діду, старче божий, підкрепись вареним.* К. Досв. 37.

Підкроїти. См. **Підкроювати.**

Підкропи́вниця, -ці, *ж.* Раст. Fragaria collina. Вх. Пч. II. 31.

Підкро́ювати, -кро́юю, -єш, сов. в. **підкроїти, -крою́, -кроїш,** *гл.* Подрѣзывать, подрѣзать (одежду). *Молодиці підпоїли і жупана підкроїли.* Чуб. V. 1119.

Підкрутити. См. **Підкручувати.**

Підкручувати, -чую, -єш, сов. в. **підкрути́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Подкручивать, подкрутить. *Наше діло мірошницьке: підкрутив та й сів.* Ном. № 3114.

Підкувати. См. **Підковувати.**

Підкужник, -ка, *м.* Въ снарядѣ для ловли рыбы, наз. **перемет** (см.): тотъ конецъ бичевки, къ которому привязываютъ поплавокъ. Вас. 188.

Підкуп, -пу, *м.* Подкупъ. К. Бай. 68.

Підкупити. См. **Підкупляти.**

Підкупля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **підкупи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Подкупать, подкупить. *Підкупляти та піддурювати... на виборах.* К. Кр. 39.

Підкури́ти, -ся. См. **Підкурювати, -ся.**

Підку́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **підкури́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Подкуривать, подкурить, пустить дымъ подъ что нибудь. *Ой циганочка да доріженька її волю вволила: ой одрізала да русої коси, козака підкурила.* ЗОЮР. II. 255. (Горицвітом) *добре од курячої сліпоти підкурювать.* Чуб. I. 82.

Підкурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **підкуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Подкуриваться, подкуриться. *Підкурюються од бишихи.* Ном. № 8400.

Підкуса, -си, *ж.* Искушеніе. Гн. II. 181.

Підкусити. См. **Підкушувати.**

Підкуче́рок, -рка, *м.* Помощникъ кучера. *Кучер Хома з підкучерком упорали коней.* Черниг. у.

Підкушувати, -шую, -єш, сов. в. **підкуси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Искушать, искусить. *Се був панич хороший, повний, чорнявий, красний, сладкомовний, що й мачуху був підкусив.*

Котл. Ен. IV. 69. *Підкушують людей на гріх.* Грин. II. 154. *Біда польку підкусила, пішла полька за русина.* Грин. III. 314.

Підлабузнитися. См. **Підлабузнюватися.**

Підлабузнюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **підлабузнитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Подольщаться, подольститься, приволокнуться. *Підлабувзнивсь до горлиці горобець наче справді запорожський молодець.* Гліб.

Підлагоджувати, -джую, -єш, сов. в. **підлагодити, -джу, -диш,** *гл.* Починять, починить. *Підлагодив чоботи. Треба підлагодити воза.* 2) Подготовлять, подготовить.

Підлагоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **підлагодитися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Починяться, починиться. 2) Подготовляться, подготовиться.

Підладжувати, -джую, -єш, сов. в. **підладити, -джу, -диш,** *гл.* Подправлять, подправить. *Я ворота підлажу, горщок масла ізмажу.* Нп.

Підладнувати, -дную, -єш, *гл.* Подлаживаться; ладить. Мнж. 189.

Підлазистий, -а, -е. *Льстивый,* вкрадчивый.

Підлазити, -жу, -зиш, сов. в. **підлі́зти, -зу, -зеш,** *гл.* 1) Подлѣзать, подлѣзть подъ что нибудь. *Підліз під лаву.* 2) Подлѣзать, подлѣзть ближе, подползать, подползти ближе. *Він спить, а гадюка до його підлазить — от-от укусить.* 3) Взлѣзать, взлѣзть. *Підліз він вище* (на дереві). Чуб. II. 84. 4) Подходить, подойти лестью. *Вона підлізла до Оксани та й стала їй росказувати, як то копитан її любить.* Кв.

Підласий, -а, -е. Бѣлобрюхий. Рудч. Чп. 255. Мнж. 189. *Підласий — сам чорний, а живіт або груди білі.* Черниг. у. *Підласий... віл.* Мир. ХРВ. 84. *А чапелька підласа до вісілля ласа.*

Підласистий, -а, -е. = **Підласий.** *Підласистий віл.*

Підласитися, -шуся, -сишся, *гл.* = **Підластитися.**

Підластитися. См. **Підлащуватися.**

Підлатати. См. **Підлатувати.**

Підлатка, -ки, *ж.* Накладка на полозьяхъ въ саняхъ. Желех.

Підлатувати, -тую, -єш, сов. в. **підлата́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Чинить, починить.

Підлащуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **підластитися, -щуся, -стишся,** *гл.* Поддѣлываться, поддѣлаться подъ расположеніе чье, заискивать.

Підле́ва, -ви, *ж.* Соусъ. Маркев. 153. *Потім з підлевою индик.* Котл. Ен. I. 18.

Підле́га, -ги, *ж.* Часть воза: одна изъ трехъ жердей, лежащихъ на днѣ кузова подъ доской. Рудч. Чп. 250.

Підлеглий, -а, -е. 1) Подчиненный. 2) Прѣлый. *Підлегле борошно.*

Підлеглість, -лости, *ж.* 1) Подчиненность, зависимость. 2) Прѣль.

Підле́пливий, -а, -е. *Льстивый,* подлиза, подлипайло. Рк. *Левиц.*

Підле́пний, -а, -е. 1) = **Підлепливий.** Рк. *Левиц.* 2) **Підле́пне шило**. Шило для обшивки подошвъ и стелекъ. Вас. 161.

Підле́пчастий, -а, -е. Узкій, тѣсно обхватывающій. *Підлепчасті штани.* Пирят. у.

Підлесливий, -а, -е. *Льстивый. Левиц.* Пов. 309.

Підлесливість, -вости, *ж. Льстивость,* вкрадчивость. *Левиц.* Пов. 308. *Чого вона не досягне ласкою, підлесливостю і коханням. Левиц.* 1. 313.

Підлесливо, *нар. Льстиво.*

Підлеститися. См. **Підлещуватися.**

Підлетіти. См. **Підлітати.**

Підлещуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **підлеститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Подольщаться, подольститься. *Іванець підлестивсь до січовиків.* К. ЧР. 191. *Під голоту злюки підлестяться.* К. Бай. 74.

Підлива́ння, -ня, *с.* Подливаніе.

Підлива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підлити, -діллю, -ллєш,** *гл.* 1) Подливать, подлить, лить понемногу. *Вона сіль тре у макотирі та підливає борщу.* Кв. *Ой там козак коня напуває, а дівчина воду підливає.* Чуб. 2) **— що.** *Лить*, налить подъ что. *Миленький встає, мене вкриває та двері підливає.* Гол. І. 192. Поливать, полить растеніе. *Де ся діла тая дочка, що садила підливала яворочка?* Чуб. V. 210. *Чи не вийде моя мила рути підливати?* Рудан. І. 15. — **кого**. Поливать, полить кому дорогу чародѣйскимъ зельемъ. *Стежку йому підливала зіллячком, чарами.* Млак. 99. *Чи я вплила, чи я вбрела, чи мене підлито?* Нп.

Підли́за, -зи, *об. Льстецъ*, подлипало. К. Бай. 28.

Підлизатися. См. **Підлизуватися.**

Підлизник, -ка, *м.* = **Підлиза** (о мужчинѣ).

Підлизуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **підлизатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Подла живеться, подольщаться, подольститься. Левиц. І. 502. *Вона така підлизуха: підлижеться, підмоститься.* Зміев. у.

Підли́зуха, -хи, *ж.* Подлаживающаяся, заискивающая расположенія. Зміев. у. *Панська підлизуха.* Ном. № 13570.

Підлий, -а, -е. 1) Подлый, низкій. *Підла чернь корчемна.* К. ЦН. 245. 2) Дурной. *Доброму животові, то й кий не вадить, а підлому, то й пироги вадять.* Ном. № 7159.

Підли́нути, -ну, -неш, *гл.* Подлетѣть.

Підли́нь, -ні, *ж.* У кожевниковъ: верхній слой очищаемой кожи съ корнями волосъ. Вас. 157.

Підлипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Прилипать.

Підли́пчастий, -а, -е. 1) Пристающій, липкій. 2) Тѣсный, узкій, въ обтяжку. *Штани підлипчасті.* Мнж. 189. *Підлипчаста халява.* Полт. г.

Підлиси́куватися, -куюся, -єшся, *гл.* Подольщаться. *Чого се ти підлисикуєшся? Шкода! не дам!* Полт. у. Слов. Д. Эварн.

Підлистник, -ка, *м.* Раст. Asarum europaeum L. ЗЮЗО. І. 113.

Підлити. См. **Підливати.**

Підлиця́тися, -ця́юся, -єшся, *гл.* = **Підлещуватися.** Рудч. Ск. II. 75. *Він і підлицяється: я, каже, буду в вас царем.* ЗОЮР. II. 50.

Підліжки, *мн.* Большіе камни, которые при постройкѣ хаты подкладываются подъ основныя бревна стѣнъ, если мѣсто не ровное. Шух. І. 88.

Підлісок, -ску, *м.* Раст.: а) *Лѣсная фіалка*, Viola mirabilis L. ЗЮЗО. І. 141. б) *Душистая* фіалка, Viola odorata L. ЗЮЗО. І. 141. в) Anemone hepatica (Hepat triloba). Вх. Пч. І. 8.

Підліта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **підлеті́ти, -лечу́, -ти́ш,** *гл.* 1) Подлетать, подлетѣть. *Підлетіла ластівонька до свого гнізда.* 2) Подниматься, подняться въ воздухъ. *Знявся орел і високо-високо вгору підлетів. До сонця а ні підійти, а ні підлетіти не можна.* Ком. І. 18. 3) Пролетать, пролетѣть немного. *Стали ловить ятлика; от-от піймають, а він і підлетить трошки.* Грин. І. 146. *Як тобі, да тетірко, по пожару да не кілко? Де пожар*

погорить, — крильцями підлечу; де травиця полягла, — ніжками підбіжу. Мет. 221. 4) Съ отрицаніемъ с. в.: быть не въ состояніи летѣть. *Уже й не підлетить сокіл, знемігся, сів.*

Підліток, -тка, *м.* Подростокъ. Св. *Л.* 103. Ум. **Підліточок.** *Упорались... старий батько на діток гукає, — орел орлят підліточків докупи збірає.* Морд. К. 45.

Підліток, -шка, *м.* Однолѣтній ростокъ посаженнаго орѣховаго зерна. Желех.

Підліщки, -ків, *мн.* = **Підліски.** См. **Підлісок.** Вх. Пч. I. 8.

Підлоб'я, -б'я, *с.* Подлобье. *А Медузи злющі очі в підлоб'ї склепились.* К. МБ. III. 252. **З підлоб'я**. Исподлобья. *Глянувши з підлоб'я на козаків.* Стор. МПр. 130.

Підло́га, -ги, *ж.* 1) Дощатый полъ. Шух. I. 174. Грин. II. 102. *А в нашого свата у хаті підлога.* Гол. IV. 447. *Жаба седіла під підлогою.* Чуб. II. 47. 2) Въ ткацкомъ станкѣ (кроснах): два передніе и два задніе столба (коники), соединенные боковыми планками. Шух. I. 254.

Підлоґо́ння, -ня, *с.* Подхвостникъ при сѣдлѣ. Мнж. 189.

Підло́же, -жа, *с.* Низкая длинная деревянная скамья, служащая кроватью гуцулу древосѣку въ его зимней лѣсной хатѣ. Шух. I. 174.

Підложи́ти, -жу, -жиш, *гл.* = **Підкласти.** *Що ж будеш робить! огню не підложиш.* Ном. № 2438. *Сінця вскубну та воликам підложу.* Г. Барв. 307.

Підложниця, -ці, *ж.* Наложница. Шевч. II. 179.

Підлубник, -ка, *м.* Кусокъ кожи на задникѣ сапога. Волч. у. (Лобод.).

Підльо́дний, -а, -е. Находящійся или производимый подо льдомъ. Поп. 98.

Підлюбля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Долюбливать. *Наши земля підлюбляє гній.* Черк. у.

Підляга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **підлягти, -ля́жу, -жеш,** *гл.* Подчиняться, подчиниться. К. Кр. 36. *Ми підлягли очарованию християнської любови.* К. ХП. 14.

Підля́щ, -ща, *м.* Молодая риба Abramis brama (Cuv). Браун. 25.

Підмага́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **підмогти́, -можу, -жеш,** *гл.* 1) Помогать, помочь. 2) — **кого́**. Поддерживать, поддержать. *Якось розважить мене, підможе мене та думка, що вільно мені.* МВ. (О. 1862. III. 77).

Підмазати. См. **Підмазувати.**

Підмазування, -ня, *с.* Подмазываніе. Мир. Пов. II. 56.

Підмазувати, -зую, -єш, сов. в. **підмазати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Подмазывать, подмазать. *Треба підмазати, жеб не рипів.* Ном. № 7397. 2) Давать, дать взятку. *Дарма праця: я не підмазував — нічого в суді не зроблять.*

Підмайстер, -стра, *м.* Подмастерье.

Підмальовувати, -вую, -єш, сов. в. **підмалювати, -люю, -єш,** *гл.* Подкрашивать, подкрасить. *Достав палітру з красками і пензель, підмалював, як там швець надряпав.* Кв.

Підмани́ти. См. **Підманювати.**

Підмантачити. См. **Підмантачувати.**

Підмантачувати, -чую, -єш, сов. в. **підмантачити, -чу, -чиш,** *гл.* Слегка точить, поточить косу. Херс. у.

Підману́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Підманити.** *Ти ж мене підманула, ти ж мене підвела.* Мил. 102.

Підманювати, -нюю, -єш, сов. в. **підманити, -ню́, -ниш,** *гл.* Соблазнять, соблазнить, сманивать, сманить; одурачивать, одурачить. Чуб. V. 1082. *Своїм личком білесеньким все підманює.* КС. 1883. І. 217. *Ні, ходім та й ходім! — Як стала просить, так таки підманила.* Рудч. Ск. II. 52.

Підмаренник, -ка, *м.* Раст. Galium rubioides L. ЗЮЗО. І. 123.

Підмасте́рок, -рка, *м.* Подмастерье. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Підмастити. См. **Підмащувати.**

Підмащувати, -щую, -єш, сов. в. **підмасти́ти, -щу, -стиш,** *гл.* Подмазывать, подмазать.

Підмези́нний палець. Безымянный палецъ. Зміев. у.

Підмерти, підімремо́, -рете́, *гл.* Перемереть. *Люду підмерло багато.*

Підмет, -ту, *м.* 1) Грядка. Шух. І. 164, 112. 2) Коноплляникъ. Вас. 199. Ум. **Підметець.**

Підме́тець, -тця, *м.* 1) Ум. отъ **підмет.** 2) Цвѣтникъ. Шух. І. 112.

Підмива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підмити, -мию, -єш,** *гл.* 1) Подмывать, подмыть. 2) О текущей водѣ: подмывать, подмыть. *Підмила корінь бистра вода.* Чуб. V. 587. *Тече річка невеличка, підмиває кручі.* Лукаш. 55.

Підмива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **підмитися, -миюся, -єшся,** *гл.* 1) Быть подмываемымъ, подмытымъ. 2) О текущей водѣ: подмываться, подмыться подъ что. *Животворний струмочку, втіхо мого домочку! Біжи-лийся з Підгірря на ті любі поділля... до потомків витязьких одномовців боянських, під їх села підмийся, круг садочків обвийся.* К. Дз. 105. 3) Только сов. в. Пообѣщать? *Парубок підмився прикрить гріх — взяти її за себе.* О. 1862. II. 57.

Підми́ла, -ли, *ж.* Илъ. Вх. Уг. 259.

Підмитва, -ви, *ж.* Подмываніе; вода, которой подмываютъ. *Миють також стіни, доки сягає підмитва.* МУЕ. III. 42.

Підмити, -ся. См. **Підмивати, -ся.**

Підміси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Подмѣсить. *Глини мало підміси.*

Підміта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Подметать. *Буду хату підмітати, малі діти колихати.* Чуб. V. 833.

Підмішати, -шаю, -єш, *гл.* Подмѣшать.

Підмова, -ви, *ж.* Подговоръ, наущеніе, подстрекательство. *Ти, дівчино, ти подобна, не здавайся на підмову, будеш добра.* Чуб. V. 355. **До підмови, на підмо́ву датися**. Поддаться, уступить подговору, наущенію, позволить себя подговорить. *Дяк неборак на підмову дався.* Чуб. V. 1080. *Дайся, дівча, мені на підмову, виведу тя з гаю на дорогу.* Гол. І. 107. Ум. **Підмовонька, підмо́вочка.**

Підмовити, -ся. См. **Підмовляти, -ся.**

Підмовляння, -ня, *с.* Подговоръ, подущеніе. *Багатились підмовлянням на перелюб люду.* К. ХП. 46.

Підмовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **підмо́вити, -влю, -виш,** *гл.* Подговаривать, подговорить, подстрекать, подстрекнуть, наущать. *Жить до себе давно уже підмовляє.* Котл. НП. 380. *Козак коня напуває, дівчиноньку підмовляє: мандруй, мандруй, дівча, з нами, ліпше буде, як у мами.* Чуб. V. 335.

Підмовлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **підмо́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Поддѣваться, поддѣлаться словами. *Вона підлизуха: і підлижеться, і підмовиться до його.* Зміев. у.

Підмо́вонька, підмо́вочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **підмова.**

Підмога, -ги, *ж.* Помощь, пособіе. *Підмогу вам готуємо.* К. Досв. 117. *Нещасному — підмога його друзі.* К. Іов. 14.

Підмогоричити. См. **Підмогоричувати.**

Підмогоричувати, -чую, -єш, сов. в. **підмогори́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Подпаивать, подпоить могорычемъ.

Підмогти́. См. **Підмагати.**

Підмогти́ся, -жуся, -жешся, *гл.* Поправить свои обстоятельства. *Запрацюю щось, підможуся, та візьму таки Наталю.* МВ. I. 151.

Підмо́жка, -ки, *ж.* = **Підмога.** *Усе думала, що він своїм коханням мені на життя підможку дасть.* Г. Барв. 277.

Підмока́ти, каю, -єш, сов. в. **підмо́кнути, -ну, -неш,** *гл.* Подмокать, подмокнуть.

Підмолодь, -ді, *ж.* Молодь, пивныя дрожжи.

Підморгнути. См. **Підморгувати.**

Підмо́ргувати, -гую, -єш, сов. в. **підморгну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Подмигивать, подмигнуть. *Прийшла, Ірисі підморгнула, черкнули разом в хижку вдвох.* Котл. Ен.

Підмостити, -ся. См. **Підмощувати, -ся.**

Підмостка, -ки, *ж.* 1) Подмостки. *Серед церкви поставили високі підмостки.* Левиц. Пов. 48. 2) Подставка, всякій предметъ, подставленный, подложенный подъ другой для поддержанія его, напр.: дощечка, подложенная подъ болѣе короткую ножку стола. *Підмостку треба під ніжку найти, а то стіл хитається.* Константиногр. у.

Підмо́тувати, -тую, -єш, сов. в. **підмота́ти, -таю, -єш,** *гл.* Подматывать, подмотать. (Перстінь) *здоровий, як каблучка: щоб надіти, прийшлося прядівом підмотати.* Мир. Пов. I. 124.

Підмочи́ти. См. **Підмочувати.**

Підмо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **підмочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Подмачивать, подмочить.

Підмоща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* = **Підмощувати.**

Підмощатися, -щаюся, -єшся, *гл.* = **Підмощуватися.** *В се врем'я Юпітер підпивши, з нудьги до жінки підмощавсь.* Котл. Ен.

Підмо́щувати, -щую, -єш, сов. в. **підмости́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* 1) Подмащивать, подмостить. *І підмощувала, і сама доставала, так яблунька все вгору.* Рудч. Ск. II. 52. 2) Подкладывать, подложить.

Підмо́щуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **підмоститися, -щуся, -стишся,** *гл.* 1) Подсѣдать, подсѣсть, подбираться, подобраться. *І саме в міру підмостився, — в висок Дареса затопив.* Котл. Ен. 2) — **під ко́го**. Подольщаться, подольститься къ кому, умаслить кого, задобрить кого. *А щоб поставить на своє, то багатирь не поскупився, під кого треба підмостився, засипав тих і сим дає.* Мкр. Г. 44. *Вона така підлизуха: підлижеться, підмоститься.* Зміев. у.

Підмуро́вувати, -вую, -єш, сов. в. **підмурува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать основаніе стѣны, фундаментъ.

Підму́рок, -рку, *м.* Основаніе стѣны, фундаментъ. Св. Л. 26.

Підмурувати. См. **Підмуровувати.**

Піднебе́ння, -ня, *с.* 1) Небо, Palatum durum. Грин. II. 329. *Та так учепиться за язик, то за піднебення, що ніякою силою її й не відірвеш.* Кв. 2) Сводъ въ печи; также въ гончарной. См. **Сльоси.** Вас. 193, 180.

Піднебесний, -а, -е. Поднебесный. *По піднебесних горах... літав.* К. ЦН. 219.

Підневідити. См. **Підневіжувати.**

Підневіжувати, -жую, -єш, сов. в. **підневі́дити, -джу, -диш,** *гл.* Поддѣвать, поддѣть, подводить, подвесть. О. 1862. І. Библіогр. 67. *Таке мене підневідило, наче чорт шторхнув мене: піди та вкрадь.* Херс. г. *Хотіли стареньких підневідить.* Сим. 206.

Піднево́лити. См. **Підневолювати.**

Піднево́лювати, -люю, -єш, сов. в. **піднево́лити, -лю, -лиш,** *гл.* Покорять, покорить, подчинять, подчинить. *Та відьма підневолена мені.* К. ПС. 48.

Підне́сти́, ся. См. **Підносити, -ся.**

Підніб'я, -б'я, *с.* = **Піднебення 1.** Вх. Уг. 259.

Підніжжя, -жя, *с.* 1) Подножье. *І у підніжжя її місяць дано.* Чуб. III. 254. 2) Разножки между ножками стола. Шух. II. 99. 3) См. **Звіяшки.** МУЕ. III. 14. 4) Подножка в **ступі**. Шух. I. 162.

Підніжка, -ки, *ж.* 1) Подножка, педаль въ ткацкомъ станкѣ. Вас. 165. МУЕ. III. 16. 2) *мн.* Въ огорожѣ: камни, подложенные подъ нижнее бревно, чтобы оно не гнило, лежа на землѣ. Шух. I. 74.

Підніжок, -жка, *м.* Подножье. *Святий Сіон його підніжок.* К. Псал. 2) Подножка у экипажа. 3) Холопствующій, раболѣпный человѣкъ. *Підніжок твій я і підданець, із слуг твоїх послідній ланець.* Котл. Ен. VI. 53.

Підніма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **підня́ти, -німу, -меш,** *гл.* 1) Поднимать, поднять. *Приїхала мила, в головочках сіла, да й підняла китаєчку да й заголосила.* Мет. *На заробітки, піднявши литки.* Ном. № 11322. *Щоб тебе горою підняло!* Поднимать, поднять съ одра болѣзни, вылѣчить. *Коли б Він, милосердний, хоч нашого вікарого підняв, що лежить недуж.* Св. Л. 126. 2) Воздвигать, воздвигнуть. *Бог зможе з сього каміння підняти дітей Авраамові.* Єв. Мт. III. 9. *Дай нам... народній дух з занепаду підняти.* 3) Поднимать, поднять (крикъ, шумъ). *Народ зійшовсь та гук такий підняв, мов цілину п'ять плугів орють.* Греб. 382. 4) Возвышать, возвысить. См. **Підіймати.** 5) Побуждать, побудить. *Ти підняв мене зруйнувати його марно.* К. Іов. 6) — **духа**. Воодушевлять, воодушевить. См. **Підіймати.** 7) — **на глузи, на сміх**. Подымать, поднять на смѣхъ. См. **Підіймати.**

Підніматися, -маюся, -єшся, сов. в. **піднятися, -німу́ся, -мешся,** *гл.* 1) Подниматься, подняться. *Сонце піднялося височенько.* *Левиц.* *По всьому селі піднявся галас.* Левиц. *Ой встаньмо, підіймімося.* Лукаш. *Як підніметься кашель та прездоровий.* Кв. 2) Подниматься, подняться, встать. *І догори піднявсь у мене волос.* К. Іов. 3) Подростать, подрости, вырости. *І дочка у їх росла, уже чимала піднялась.* Шевч. 4) Подниматься, подняться, возвышаться, возвыситься. *І ти, Капернауме, що аж до неба піднявся, аж у пекло провалишся.* Єв. Л. X. 15. *Дух народній поти не підніметься, поки люде просвіщені не ввійдуть у народню сем'ю рідними братами.* К. (О. 1862, III. 24). 5) Браться, взяться за какое либо дѣло. *Піднялась охочим серцем Ївга до підпомоги.* Г. Барв. 249. 6) **Світ йому вгору піднявсь**. Легко и вольно ему сдѣлалось. *Дякую вам з душі, з серця! Аж*

світ мені піднявся вгору! Одродили ви мене, рідна матінко! МВ. (О. 1862. III. 49). *Дома такий тихий, не гуляв, мало й говорить, а вийде в степ, — другий чоловік, неначе світ йому вгору піднявсь.* МВ. I. 65.

Підняток, -тку, *м.* = **Підняття.** Башт. 11.

Підняття́, -тя́, *с.* Поднятіе; возвышеніе. Левиц. I. 257.

Підо, *пред.* = **Під.** *Підо мною татари стояли.* Чуб. V. 386.

Підо... Всѣ глаголы, начинающіеся приставкой **підо...** См. **Піді..**.

Підобідання, -ня, *с.* Время предъ объѣдомъ. *Все тута по иначому: що снідання в підобідання, а обід аж ік полудню.* Грин. III, 493.

Підозре́нний, -а, -е. Заподозрѣнный, подозрительный, вызывающій подозрѣніе. Лохв. у. *Се вже я чув у самому городі Острозі від людей статечних, мовляв, віри годних і не підозренних.* К. ЦН. 225.

Підо́зрити, -рю, -риш, *гл.* Заподозрить; примѣтить. *Підозрили вони, що він краде, та й стали доглядати.* Константиногр. у.

Підо́йма, -ми, *ж.* 1) Рычагъ. 2) Подставка, служащая для поддержанія дышла, чтобы оно не падало на землю. Kolb. I. 67. 3) Снарядъ въ мельницѣ, которымъ подымается кобилиця, а съ нею и веретено съ верхнимъ жерновомъ. Черниг. у. Мик. 481. См. **Підньом.** 4) Раст.: а) Geranium plenum. Шух. I. 21. б) Geum montanum. Лв. 99. в) Tormentilla erecta. Шух. I. 22. г) — **челядинська**. Sanicula europaea. Шух. I. 22.

Підо́к, -дка, *м.* Ум. отъ **під.**

Підопасанє, -ня, *с.* Нижняя часть деревянныхъ стѣнъ гуцульской церкви. Шух. I. 116.

Підо́пліка, підо́плічка, -ки, *ж.* = **Підіплечка.** Мнж. 159.

Підоплічє, -чя, *с.* = **Підопліка.** Шух. I. 153.

Підорати, -рю́, -реш, *гл.* 1) Вспахать немного. 2) Подрѣзать плугомъ.

Підоси́шник, -ка, *м.* Раст. Agaricus emeticus. Брацл. у.

Підосінь, -ни, *ж.* Начало осени. Харьк.

Підота́витися, -влюся, -вишся, *гл.* О травѣ: отрасти, подняться послѣ косьбы. *Трава підотавилася.* Лубен. у.

Підотаманчий, -чого, *м.* Помощникъ атамана, старшаго, напр. у **досвітчаного отамана**. Васильк. у.

Підохо́тити. См. **Підохочувати.**

Підохо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **підохо́тити, -чу, -тиш,** *гл.* Придавать, придать охоты, желанія. *Мене се підохотить.* Г. Барв. 230. Мир. Пов. I. 146. *Я ж його всяк було підохочую добре й вірно служити.* Г. Барв. 245.

Підошва, -ви, *ж.* 1) Подошва. *Скіра на чоботи, язик на підошви.* Ном. № 2905. 2) Дно въ суднѣ (Черк. у.), въ плоскодонной лодкѣ. Вас. 161. Мнж. 181. 3) Подставка; основаніе мотовила. Вас. 201.

Підпавок, -вка, *м.* = **Перепел.** Вх. Зн. 446.

Підпада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **підпасти, -паду́, -де́ш,** *гл.* 1) Падать понемногу, прибавляться, прибавиться. *Сніг підпадає потроху.* 2) Падать, пасть подъ что. *То він біжить, підбігає і пожар під ноги підпадає.* КС. 1882. XII. 499. 3) Только сов. в. **— на**. Походить, быть похожимъ. *Прізвище підпада на щось з їжі.* Лебед. у. 4) — **під**. Подчиняться, подчиниться. 5) — **під мислі**. Нравиться, понравиться. *Ой ти мені, вражий сину, під мисленьки не підпав.* Чуб. V. 843.

Підпал, -лу, *м.* 1) Растопка; матеріалъ для растопки. *Візьми сухого моху на підпал. Без підпалу і дрова не горять.* Ном. № 3298. 2) Поджогъ.

Підпалайка, -ки, *ж.* = **Підпалак.** Вх. Лем. 449.

Підпалак, -ка, *м.* Перепелъ. Вх. Лем. 449.

Підпалакати, -каю, -єш, *гл.* = **Підпідьомкати.** Вх. Лем. 449.

Підпалий, -а, -е. ? *Воли великі, гнідої шерсти, аж підпалі.* Сим. 213.

Підпалити, -ся. См. **Підпалювати, -ся.**

Підпалкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Підпалакати.** Вх. Лем. 449.

Підпа́лля, -ля, *с.* соб. Тонкія щепки для растопки. Вх. Лем. 449.

Підпалок, -лка, *м.* 1) Родъ плоскаго хлѣба. О. 1861. XI. Св. 67. 2) = **Підпал 1** ? *Лоша вовчий підпалок.* Ном. № 10237. 3) = **Підпалак.** Вх. Лем. 449.

Підпалювання, -ня, *с.* Поджиганіе. К. Кр. 11.

Підпалювати, -люю, -єш, сов. в. **підпалити, -лю́, -лиш,** *гл.* Поджигать, поджечь; растапливать, растопить. *Добре вогонь горить, як є чим підпалити.* Ном. *Підпалили сосну від споду до верху.* Чуб. V. 394. *Підпалив у печі, гріє окропи.* Рудч. Ск. I. 137.

Підпалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **підпалитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Поджигаться, поджечься; загораться, загорѣться отъ поджиганія. *Підпалював, підпалював у печі, — не підпалюється, гасне.* 2) Схватить воспаленіе легкихъ (о лошади). *Не дай жінки на весілля, нікому кобили... Бо кобила тобі здохне, або підпалиться.* Чуб. V. 1066.

Підпанок, -нка, *м.* Служащій у барина, въ экономіи. *Не так пани, як підпанки.* Ном. *Панам, підпанкам і слугам давали в пеклі добру хльору.* Котл. Ен.

Підпарити, -ся. См. **Підпарювати, -ся.**

Підпарубочий, -чого, *ж.* Молодой парень, подростокъ. К. ДС. 4. *Двоє хлопців підпарубочих.* Г. Барв. 8. *Зараз скочили підпарубочі, що напоготові стояли.* Федьк. *Вмер тоді, як я ще підпарубочим був.* Кв.

Підпарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Подобрать пару. *До мене був підпарований, що і гомінка така, і лице було таке, однакове, як у мене.* Г. Барв. 405.

Підпарювати, -рю́ю, -єш, сов. в. **підпарити, -рю, -риш,** *гл.* Подогрѣвать, подогрѣть снизу (ледъ). Сим. 147.

Підпарюватися, -рю́юся, -єшся, сов. в. **підпаритися, -рюся, -ришся.** О полѣ: быть заранѣе вспаханнымъ и вывѣтриться. *Ти дуже пізно ореш... земля не підпариться, то й не буде в тебе гарного жита.* Г. Барв. 332.

Підпасач, -ча, *м.* = **Підпасич.**

Підпасич, -ча, *м.* Помощникъ пастуха. ЗОЮР. II. 80.

Підпа́сичик, -ка, *м.* Небольшой хлѣбецъ, который даетъ каждая хозяйка пастуху при первомъ весеннемъ выгонѣ скота въ поле. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Підпасти. См. **Підпадати.**

Підпа́стися, -су́ся, -се́шся, *гл.* 1) Наѣсться немного, пасясь. 2) Наѣсться немного. *Ну, моя дитиночко, підпасись.* КС. 1882. IX. 459.

Підпекти. См. **Підпікати.**

Підпе́ньок, -нька, *м.* = **Опеньок.** *Пішов дід по гриби, баба по підпеньки.* Гол. III. 478.

Підперезати, -ся. См. **Підперізувати, -ся.**

Підпе́різ, -за, *м.* Поясъ, то, чѣмъ опоясываются. *Підперізи розв'язує потужним.* К. Іов. 27.

Підперізок, -зка, *м.* = **Підперіз.**

Підперізувати, -зую, -єш, сов. в. **підперезати, -жу, -жеш,** *гл.* Подпоясывать, подпоясать. *Підпережи хлопця. Мати Юрася родила, місяцем обгородила, сонечком підперезала.* Мет. 180.

Підперізуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **підперезатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Подпоясываться, подпоясаться. *Підперезалась червоним поясом.* Рудч. Ск. I. 55.

Підпе́рти, -ся. См. **Підпірати, -ся.**

Підпертя, -тя, *с.* Поддержка, помощь. *На підпертя його убозтва.*

Підпива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підпити, підіп'ю, -п'єш,** *гл.* Подкучивать, подкутить, выпивать, выпить. *Ой п'ють вони, підпивають, Касю їхать підмовляють.* Чуб. V. 909. *Як підоп'ють вродливі жіночки, дак танцюватимуть і чоловіки.* К. ПС. 22. *Став лях бутурлак дорогії напитки пити-підпивати.* АД. I. 212.

Підпилий, -а, -е. Выпившій, охмелѣвшій. *Еней хоч трохи був підпилий.* Котл. Ен. II. 9. *А вже підпилий як засне, то хоч коти гармати.* Шевч.

Підпилок, -лка, *м.* Напильникъ.

Підпилювати, -люю, -єш, сов. в. **підпиля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* Подпиливать, подпилить.

Підпис, -су, *м.* 1) Подпись. 2) Надпись. *Там у її на вікні підпис єсть, що вона прачка.* Кременец. у.

Підписати, -ся. См. **Підписувати, -ся.**

Підписування, -ня, *с.* Подписываніе.

Підписувати, -сую, -єш, сов. в. **в. підписа́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* 1) Подписывать, подписать. *Я підпишу на суді оправдання.* К. Іов. 68. 2) Надписывать, надписать.

Підписуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **підписа́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* 1) Подписываться, подписаться. 2) Давать письменное обязательство. *Підписалось сорок тисяч під турчином жити.* Макс.

Підпити. См. **Підпивати.**

Підпи́ток, -тку, *м.* Въ выраж. **на підпи́тку, на підпи́тках**. Выпивши, во хмелю. КС. 1882. ХП. 503. *Будуть мене пани і козаки на підпитку зневажати.* Мет. 415. *Я ще не був п'яний, а так тільки, на підпитку.* Радом. у.

Підпи́тувати, -тую, -єш, *гл.* Разспрашивать. Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Підпихати, -хаю, -єш, сов. в. **підіпхну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Подталкивать, подтолкнуть. 2) Подтыкать, подоткнуть подъ что; подсовывать, подсунуть подъ что.

Підпідьо́м! *меж.* для выраженія крика перепела.

Підпідьо́мкання, -ня, *с.* Крикъ перепела.

Підпідьо́мкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать (о перепелѣ). *У долині недалечко підпідьомка перепелиця.* Греб. 401.

Підпіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **підпекти́, -печу́, -че́ш,** *гл.* Подпекать, подпечь; поджаривать, поджарить.

Підпікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **підпекти́ся, -чу́ся, -че́шся,** *гл.* Подпекаться, подпечься, поджариваться, поджариться.

Підпілітка, -ки, *ж.* = **Перепелиця.** Вх. Пч. II. 13.

Підпілля, -ля, *с.* Мѣсто подъ нарами.

Підпінок, -нку, *м.* Простая водка. *Розм'як Зевес, як після пару, і висмоктав підпінка чару.* Котл. Ен. VI. 37.

Підпіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **підпе́рти, -дíпру́, -преш,** *гл.* 1) Подпирать, подпереть. *Підперли двері, щоб вона не вилізла.* Рудч. Ск. І. 17. 2) Стискивать, стиснуть, спереть. *Підперло мене під груди, під серце.* Чуб. V. 435. 3) Поддерживать, поддержать, помочь. К. ЦН. 277. *Підпірали своєю повагою церковні братства.* К. ХП. 115. *О, як же ти безсильного піддержав, підпер єси правицю слабовиту.* К. Іов. 55.

Підпіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **підпертися, -дíпру́ся, -решся,** *гл.* Подпираться, подпереться. *Сіла я, підперлася, заплакала.* Чуб. V. 3. *Іде козак дубровою, шабелькою підпірається.* Чуб. V. 196.

Підпірка, -ки, *ж.* Подпорка. *Підпірки не видержали, як потягнув її до себе, щоб не втекла.* Кв.

Підпіччя, -чя, *с.* Углубленіе подъ печью. Сим. 129. *Біленькі курочки з підпіччя глядять.* Ном., стр. 292, № 64.

Підпія́чити, -чу, -чиш, *гл.* Подкутить. *Та там, бач, гуляння було, так ми трохи й підпіячили.* Харьк. у.

Підплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підпливти, -ву, -веш,** *гл.* 1) Подплывать, подплыть. 2) — **чим**. Быть залитымъ (слезами, кровью). *І що то вже плакав! так і підпливає сльозами.* Кв. *Горить Сміла, Смілянщина кров'ю підпливає.* Шевч. 167. 3) Приближаться, приблизиться. *Під старість підпливали, да не було у їх цілий вік дітей.* Рудч. Ск.

Підплигнути. См. **Підплигувати.**

Підплигувати, -гую, -єш, сов. в. **підплигну́ти, -гну́, -не́ш,** *гл.* Подпрыгивать, подпрыгнуть.

Підплисти, -пливу, -ве́ш, *гл.* = **Підпливти.**

Підпли́тник, -ка, *м.* Пт. = **Берегуля.** Вх. Пч. II. 12.

Підповза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **підповзти́, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Подползать, подползти.

Підпо́внити. См. **Підповняти.**

Підпо́вня, -ні, *ж.* Фаза луны: 2-я четверть. *Святили воду на підпоєні.* Черк. у.

Підповня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **підпо́внити, -ню, -ниш,** *гл.* Доливать, долить, чтобы полно было. *Трохи й осталось у мене в чарці, а Демко зараз підповня.* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Підпоїти. См. **Підпоювати.**

Підпокутній, -я, -є. Находящійся подъ **по́кутям**. Мнж. 151.

Підполко́вник, -ка, *м.* Подполковникъ. Рудч. Ск. II. 81.

Підполуденча, -чати, *с.* Ѣда между обѣдомъ и полдникомъ. Вх. Лем. 449.

Підпомага́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **підпомогти́, -жу́, -жеш,** *гл.* Помогать, помочь. *Підпомагає спасенному задумові.* К. ЦН. 312.

Підпомагач, -ча, *м.* Помощникъ. Борз. у. К. Кр. 25.

Підпомо́га, -ги, *ж.* Помощь; подспорье, поддержка. К. Кр. 35. *Веде орду велику, многу рутульцеві на підпомогу.* Котл. Ен. IV. 69.

Підпомо́гач, -ча, *м.* = **Підпомагач.** К. ЦН. 179.

Підпомогти. См. **Підпомагати.**

Підпомо́ження, -ня, *с.* Подспорье.

Підпомо́шник, -ка, *м.* 1) Помощникъ. К. КР. 21. 2) Крестьянинъ, на обязанности котораго лежало, вмѣстѣ съ нѣсколькими другими, снарядить козака въ походъ. *Инші зостались козацькими підпомошниками, що двадцять, тридцять чоловік одного козака споряжають.* К. ЧР. 198.

Підпомо́щний, -а, -е. Состоящій **підпомошником 2**. *І виборних, і підпомощних, і простих, і старших вельможних, хто ні попавсь, того і товк.* Котл. Ен. V. 50.

Підпо́на, -ни, *ж.* Послѣ половодья на землѣ луга остается водяное растеніе куширъ; застрявши въ травѣ, сливается съ ней ковромъ, мѣшая косить, — это и есть **підпона**. Мнж. 189.

Підпо́ра, -ри, *ж.* 1) Подпорка. О. 1862. IV. 13. *Запрягайте воли, їдьте по підпори — скиртоньки підпірати.* Лукаш. 149. *Підпо́ро жидівська!* — брань для женщины. Шух. І. 35. 2) Опора, поддержка. *Мала трох синів..., мала на старість потіху і підпору.* Гн. І. 188.

Підпороши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Присыпать снѣгомъ. *Підпорошило трохи дорогу.*

Підпо́ювати, -поюю, -єш, сов. в. **підпоїти, -пою́, -їш,** *гл.* Подпаивать, подпоить. К. Кр. 39. *Молодиці підпоїли і жупана підкроїли.* Чуб. V. 1119.

Підпоя́сниця, -ці, *ж.* Родъ писанки. КС. 1891. VI. 374.

Підправити. См. **Підправляти.**

Підправля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **підправити, -влю, -виш,** *гл.* Подправлять, поправлять, поправить. *Оці дощі хлібець підправлять.* Харьк. г.

Підпряга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **підпрягти, -жу, -жеш,** *гл.* Припрягать, припрячь. Рудч. Ск. І. 180. *Коня третього підпрягти випросив.* Г. Барв. 105. *У мене кобила, та ти свою підпряжи, та й поїдьмо до торгу.* Черниг. г.

Підпряда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **підпря́сти, -пряду, -де́ш,** *гл.* Прясть, припрясть. *Кажуть мені кужіль прости, кажуть підпрода́ти.* Грин. III. 416.

Підпря́жка, -ки, *ж.* Припряжка.

Підпря́сти. См. **Підпрядати.**

Підпуска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **підпусти́ти, -пущу, -стиш,** *гл.* 1) Подпускать, подпустить. 2) — **бісики**. Соблазнять. *Як біля його не захожувались єзуїти, яких бісиків йому не підпускали, а нічого не вдіяли.* Стор. М. Пр. 69. 3) — **москаля**. Врать, соврать.

Підпуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **підпух(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Припухать, припухнуть.

Підпуша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **підпуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* — **землю**. Разрыхлять, разрыхлить землю.

Підп'я́ний, -а, -е. Подъ хмѣлькомъ, выпивши. О. 1862. VIII. 2.

Підра, -ри, підря, -рі, *ж.* 1) **(Підра)**. Чердакъ для храненія сѣна, сѣноваль. Вх. Зн. 51. 2) *мн.* Закоулки, сокровенныя мѣста. *О, уже, пішла скрізь по підрах! Усе вилазила. А що найшла?* Херс. у. Слов. Д. Эварн. *Нишпорив по підрях.* См. **Подря.**

Підра́дити, -джу, -диш, *гл.* Побудить. *Не знаю, що мене підрадило вкрасти.* Новомоск. у. (Залюб.). См. **Підражати.**

Підрадливий, -а, -е. Обманчивый. *Як п'єш та почуваєшся по сназі, то чоловікові горілка панує, а як же не почуваєшся по сназі, — ото вже підрадлива річ.* Лубен. у.

Підража́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Подбивать совѣтами на что. Мнж. 189. См. **Підрадити.**

Підратува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* — **кого**. Помочь кому въ бѣдѣ. *З возом а ні руш виїхати, а ту нема нікого, щоби го підрощував.* Гн. II. 40.

Підрешітка, -тки, *ж.* 1) Родъ густого решета. *Коли впасеш мені оцього бичка, то дам тобі підрешітку грошей.* Грин. I. 44. 2) Зерно, падающее подъ решето при очисткѣ. Херс.

Підрешіток, -тка, *м.* = **Підрешітка 1.** Вас. 152.

I. Підрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підрити, -рию, -єш,** *гл.* Подрывать, подрыть. *Хто мимо йде, псує та ламле і вепр дубрівний підриває.* К. Псал. 187.

II. Підрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підірва́ти, -рву, -рвеш,** *гл.* Подрывать, подорвать.

Підрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **підірва́тися, -рву́ся, -рве́шся,** *гл.* Подрываться, подорваться. *Шо ти, дурний, тягаєшся з такою камінюкою? Ше підорвешся.* Мнж. 10.

Підри́вка, -ки, *ж.* Рыболовный снарядъ = **Підклад 3.** Вх. Пч. II. 23.

Підри́йка, -ки, *ж.* Порода мелкихъ карповъ. Александров. у.

Підри́ти. См. **I. Підривати.**

Підрихто́вувати, -вую, -єш, сов. в. **підрихтува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Подчищать и подправлять, подправить ножемъ вырѣзанныя изъ мятой кожи полосы. Вас. 159.

Підриштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Поставить лѣса.

Підрїв́нювати, -нюю, -єш, сов. в. **підрівня́ти, -ня́ю, -єш,** *гл.* Подравнивать, подравнять.

Підрізати. См. **Підрізувати.**

Підрізування, -ня, *с.* Дѣйствіе отъ глагола **підрізувати**.

Підрізувати, -зую, -єш, сов. в. **підрізати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Подрѣзывать, подрѣзать. *Підрізав поли він чимало.* Гліб. 2) Вырѣзывать, вырѣзать соты въ ульѣ. *От раз підрізав він вулика.* Мнж. 100. *Зблизивсь і Спас. Треба підрізувати мед.* Г. Барв. 148.

Підрізка, -ки, *ж.* Мѣтка на ухѣ овцы: отрѣзано полъ уха. Мнж. 182.

Підрійка, -ки, *ж.* = **Підрийка.**

Підробити, -ся. См. **Підроблювати, -ся.**

Підроблювати, -люю, -єш, сов. в. **підробити, -блю́, -биш,** *гл.* 1) Поддѣлывать, поддѣлать. К. Кр. 22, 28. 2) Еще дѣлать, сдѣлать немного, додѣлать недостающее количество. *Підроби вареників, а то не стане.*

Підроблюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **підроби́тися, -блю́ся, -бишся,** *гл.* Поддѣлываться, поддѣлаться. *Де ж ваш первенець? спитав він, підроблюючись... під церковну мову.* Левиц. I. 326.

Підроди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Уродить, родить. *Не літо ніщо не підродило.*

Підроста́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **підрости́, -сту́, -стеш,** *гл.* Подрастать, подрость. *Стала дівчина підростати.* Чуб. V. 482. *Підростають сахарні буряті.* Левиц. I. 24.

Підросток, -тка, *м.* Подростокъ, несовершеннолѣтній. *Старшого в москалі взято, а цей ще підросток.* Лебед. у.

Підростя́к, -ка, *м.* = **Підсвинок.** Вх. Лем. 449.

Підруба́ти, -баю, -єш, *гл.* Подрубить. *Зелений дубе, чи не жаль тобі буде, як підрубають білу березу люде?* Чуб. V. 494.

Підруби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Подрубить, сдѣлать рубецъ. *Вона шила, не дошила, тілько підрубила.* Чуб. III. 175.

Підру́нитися. См. **Підрунюватися.**

Підру́нюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **Підру́нитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Подростать, подрости молодой шерсти подъ старою. Константиногр. у.

Підручний, -а, -е. 1) Подвластный, подчиненный. 2) О конѣ, волѣ: запряженный съ лѣвой стороны. Kolb. I. 65. КС. 1898. VII. 44. *Борозного бий, а підручний і так почує.* Фр. Пр. 109. 3) Одинъ изъ играющихъ въ карточную игру хвиль. КС. 1887. VI. 468.

Підручник, -ка, *м.* 1) Помощникъ, подчиненный. *Проходив він із своїми підручниками мимо козацької купи.* К. ЧР. 314. 2) *мн.* Перила. *В оттаких великих хатах добре ходити, скрізь підрушники, шоб часом не впасти.* Черк. у.

Підря, -рі, *ж.* См. **Підра.**

Підря́сник, -ка, *м.* Подрясникъ. К. Бай. 39.

Підсаджувати, -джую, -єш, сов. в. **підсади́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Подсаживать, подсадить кого, помочь взобраться или сѣсть на возвышеніе. *Лізь, а я підсажу тебе.* Грин. II. 230.

Підсак, -ка, *м.* = **Підсака.** Вх. Пч. II. 23.

Підсака, -ки, *ж.* Сакъ, сѣтка косымъ мѣшкомъ съ длинною рукояткою для ловли рыбы, раковъ. О. 1861. XI. 116. Браун. 18. *Рибалка поштурхав рогулею, а потім спустив підсаку і витяг десятків зо два раків.* О. 1861. XI. 114. *Загадала шевчиха шевцю рибоньки ловити без підсак і без волока.* Чуб. V. 819.

Підсаківка, -ки, *ж.* = **Підсака.** Вх. Пч. II. 23.

Підсапувати, -пую, -єш, *гл.* Окучить (растеніе). *Ой в городі бузина, — треба підсапати.* Грин. III. 171.

Підсахну́тися, -нуся, -не́шся, *гл.* О болѣзни: пристать, прилипнуть. Уман. у.

Підсватання, -ня, *сг.* Обрядовое посѣщеніе жениха будущимъ тестемъ и тещей и угощеніе — послѣ **сватання**. ХС. VII. 426.

Підсвинок, -нка, *м.* Болѣе взрослый поросенокъ. Вас. 198.

Підсвітити, -свічу, -тиш, *гл.* О мѣсяцѣ: причинить своимъ свѣтомъ болѣзнь — лунатизмъ. *Вікно против місяця зачиняй, а то як підсвіте, то будеш сонний ходити.* ХС. II. 85.

Підсереду́льший, -а, -е. Слѣдующій за среднимъ (о братѣ, сестрѣ и пр.).

Підсереду́шний, -а, -е = **Підсередульший.** *Підсередушна* (сестра) *вибила в двері.* Чуб. II. 245.

Підсила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **підіслати, -шлю, -шлеш,** *гл.* Подсылать, подослать. *Менші сестри... підослали наймичку воспитать хурмана: хто приїхав.* Св. Л. 121.

Підсилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. **підіслатися, -шлю́ся, -шлешся,** *гл.* — **до ко́го**. Посылать, послать сватовъ къ кому. *Парубок... підіславшись де небудь нерозважно, вхопить гарбуза.* О. 1862. IV. 1.

Підсилити, -ся. См. **Підсилювати, -ся.**

Підси́лок, -лку, *м.* Подкрѣпленіе. Левч. 107.

Підсилювати, -люю, -єш, сов. в. **підсилити, -лю, -лиш,** *гл.* Подкрѣплять, подкрѣпить, усиливать, усилить. Рк. Левиц.

Підси́люватися, -лююся, -єшся, сов. в. **підсилитися, -люся, -лишся,** *гл.* Подкрѣпляться, подкрѣпиться. *Оце я так підсилився, шо дали мені чарку горілки.* Уман. у.

Підсинити. См. **Підсинювати.**

Підсинювати, -нюю, -єш, сов. в. **підсинити, -ню́, -ниш,** *гл.* Подсинивать, подсинить. *Десь ти, козачко, синьки купила, що ти собі очі підсинила.* Чуб.

Підсипа́ння, -ня, *с.* 1) Подсыпаніе. 2) Подливаніе. *Та не підсипай удруге борщу, — годі вже того підсипання, бо я й так наївся.* Константиногр. у.

Підсипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **підсипати, -плю, -плеш,** *гл.* 1) Подсыпать, подсыпать. *Буде сіна підкладати, буде вівса підсипати.* Чуб. V. 942. 2) Подливать, подлить. *Підсипала борщу.* 3) Класть, подложить яйца подъ насѣдку. Чуб. I. 62. *Квочку підсипати годиться увечері.* Грин. I. 16. *Захотілось бабусенці та розбагатіти, підсипала куріпоньку, щоб вивела діти.* Нп.

Підсипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **підсипатися, -плюся, -лешся,** *гл.* Подольщаться, подольститься, заискивать, разсыпаться мелкимъ бѣсомъ. *Уже мене давно не любиш, а тілько п'яний і голубиш, одсунься геть, не підсипайсь!* Котл. Ен. VI. 36. *Ой до мене губерець підсипавсь і любови добивавсь, добивавсь.* Котл. Мч. 475.

Підсипка, -ки, *ж.* 1) Подсыпаніе. 2) Порохъ, насыпаемый на полку кремневаго ружья. Шух. I. 231. 3) Отруби или мука насыпаемыя хлѣбопеками на лопату, чтобы сырой хлѣбъ не приставалъ къ ней во время сажанія въ печь. Волын. г. ЕЗ. V. 89.

Підситок, -тка, *м.* Негустое сито. *За підситок і ночовки так-сяк узялася.* Мкр. Н. 5. Ум. **Підси́течок.** *Захова́ю під припічком, та й покрию підситечком.* Чуб. V. 666.

Підсиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **підсохти, -хну, -неш,** *гл.* Подсыхать, подсохнуть. *А дров нарубав гнилих, та вони підсохнуть трохи та й займуться.* Рудч. Ск. I. 124.

Підсівки, *мн.* Посѣвъ на краю поля. Ум. **Підсівочки.** *Що ж він там дів? — Пшеницю віє ходімо ми му заколядуймо, чей же він нам дасть хоч відвійочки, хоч відвійочки на підсівочки.* Гол. IV. 9.

Підсіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **підсісти, -ся́ду, -деш,** *гл.* Поддѣвать, поддѣть, причинить вредъ. *Підсів мене сей рік.* Мир. Пов. II. 54.

Підсідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **підсістися, ся́дуся, -дешся,** *гл.* О молокѣ: образовывать, образовать на поверхности сливки. *Молоко підсідається.*

Підсідельний, -а, -е. Подсѣдельный.

Підсідка, -ки, *ж.* Засада. Желех. *На підсідка іти на заяця.* Вх. Зн. 49.

Підсіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **підсікти, -січу, -че́ш,** *гл.* Подсѣкать, подсѣчь.

Підсікатися, -ка́юся, -єшся, сов. в. **підсіктися, -січуся, -че́шся,** *гл.* О лошади: сбивать, сбить копыто или поранить ногу.

Підсікти, -ся. См. **Підсікати, -ся.**

Підсіненко, -ка, *с.* Ум. отъ **підсіння.**

Підсі́ння, -ня, *с.* Крыльцо подъ навѣсомъ. Чуб. V. 65. *Ідуть вони без вдовине подвір'я, вдовина дочка замітає підсіння.* Чуб. V. 1078. Ум. **Підсіненько, підсіннячко.** *Красная Марусенько, не виходь раненько на нове підсіненько.* Лукаш. 157.

Підсісти, -ся. См. **Підсідати, -ся.**

Підсіяти, -сію, -єш, *гл.* Посѣять еще немного.

Підскакувати, -кую, -єш, сов. в. **підскочити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Подскакивать, подскочить вверхъ, подпрыгивать, подпрыгнуть. *Підскакує, як зінське щеня.* Ном. № 3406. 2) Подскакивать, подскочить къ чему, кому. Рудч. Ск. II. 175.

Підска́рбая, -бої, *ж.* Казнохранительница въ женскомъ братствѣ. КС. 1890. VII. 92.

Підскарбій, -бія, *м.* Казначей, казнохранитель.

Підскаржувати, -жую, -єш, *гл.* Доносить. *Підскаржував на своє товариство.* Ном. № 5509.

Підскік, -ко́ку, *м.* Прыжекъ, подпрыгиванье. **Підскоком**. Въ припрыжку. *Лохв. у.* **В підскоки.** Быстро, бѣгомъ. *Я в підскоки в кліть.* Федьк.

Підсковзну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Поскольнуться. *А я трохи не захитався, трохи не підсковзнувсь на стежці.* К. Псал. 166.

Підскочити. См. **Підскакувати.**

Підслизи́ти, -зю́, -зи́ш, *гл.* Смочивъ, сдѣлать скользкимъ. *Дощем підслизило трохи шлях і коні аж падають.* Грин. II. 231.

Підсліджувати, -джую, -єш, сов. в. **підсліди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Прослѣживать, прослѣдить. *Підслідили його — куди то він несе.* Рудч. Ск. I. 9.

Підсліпа, -пи, *об.* Подслѣповатый. *Той Юрко підсліпа.*

Підсліпий, -а, -е. Подслѣповатый. *Набріхано про дівку, що вона підсліпа, а вона дуже бачуча.* Грин. I. 126.

Підсліпо, *нар.* Подслѣповато, не свѣтло. *Підсліпо, чадіючи на всю хату, горів його гніт.* Мир. Пов. I. 114.

Підслухати. См. **Підслухувати.**

Підслухи, -хів, *м. мн.* Подслушиваніе. *Двох турчинів на підслухи посилає.* АД. I. 211. **Стоя́ти на підслухах**. Подслушивать.

Підслу́хувати, -хую, -єш, сов. в. **підслухати, -хаю, -єш,** *гл.* Подслушивать, подслушать. *Підслухав, що змій каже його вбить.* Рудч. Ск. II. 187.

Підсмажити, -ся. См. **Підсмажувати, -ся.**

Підсмажувати, -жую, -єш, сов. в. **підсмажити, -жу, -жиш,** *гл.* Поджаривать, поджарить. *Вона* (той перець) *підсмажила та й положила в горілку.* Г. Барв. 425.

Підсмажуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **підсмажитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Поджариваться, поджариться.

Підсмалити. См. **Підсмалювати.**

Підсмалювати, -люю, -єш, сов. в. **підсмалити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Опалять, опалить снизу. 2) — **молоду**. Поѣздъ съ новобрачной провозить въ воротахъ двора мужа черезъ разложенный на землѣ огонь. МУЕ. III. 143.

Підсметанник, -ка, *м.* Раст. Agrimonia eupatoria. Вх. Пч. II. 28.

Підсмика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **підсмикати, -каю(-чу), -єш(-чеш),** *гл.* Поддергивать, поддернуть, подобрать. *Підсмикають сорочку.* Чуб. VII. 428. *Підсмикане, підтикане та й гайда по хаті.* Ном., стр. 300, № 335.

Підсмикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **підсмикатися, -каюся(-чуся), -єшся(-чешся),** *гл.* Поддергивать, поддернуть, подбирать, подобрать платье. *І підсмикалася, і підтикалася, і підперезалася.* Стор. МПр. 158.

Підсміювати, -юю, -єш, *гл.* Подсмѣиваться. *У беседі зо всіма і говорить, і регочеться, і підсміює.* Кв. *А ти запевне не посмів? — йому підсміює лисиця.* Гліб.

Підсніжна, -чати, *с.* = **Підворотень.** Вас. 181.

Підсобити. См. **Підсобляти.**

Підсобійний, -а, -е, підсобійник, -ка, *м.* = **Підсубійний, підсубійник.** Мнж. 481.

Підсобка, -ки, *ж.* Подмога, помощь, поддержка. *Сама ж я годую ту дитинку, сама заробляю, — нема мені підсобки ніякої ні від кого.* Павлогр. у.

Підсобля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **підсобити, -блю́, -биш,** *гл.* Помогать, помочь. *От може Кирило та Панько підсоблять яму копати.* Мир. Пов. II. 119.
Підсоловій, -вія, *м.* Пт. Silvia hypolais, пѣночка. Вх. Пч. II. 14.
Підсолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **підсолодити, -джу, -диш,** *гл.* Подслащивать, подсластить.
Підсо́хти. См. **Підсихати.**
Підсо́шок, -шка, *м.* Подпорка въ плетнѣ.
Підспівач, -ча, *м.* 1) Подпѣвающій. Плохой поэтъ, подражатель. К. (Желех.).
Підспівувати, -вую, -єш, *гл.* Подпѣвать.
Підспідок, -дку, *м.* Нижняя корка хлѣба.
Підспіль, *нар.* = **Суспіль.** *Кумова хата стоїть підспіль з моєю.* Волч. у.
Підсприсува́ти, -сую, -єш, *гл.* Подставить **спрису**. (См.) Гайсин. у.
Підстава, -ви, *ж.* 1) Основаніе. *Підстава у токарні.* Шух. І. 305, 306. 2) Замѣна. *І не вийду, г не встану, вишлю менту сестру на підставу.* Чуб. V. 351.
Підставити. См. **Підставляти.**
Підставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **підставити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Подставлять, подставить. *Підстав, дівко, коновочку під гадючу головочку.* Чуб. V. 915. *Уже тепер годі за вас підставляти шию.* МВ. І. 138. 2) **— що.** Замѣнять, замѣнить чѣмъ, дать въ замѣну. *Товар у кого захоріє, — уже він свій підставить.* Г. Барв. 137.
Підстарий, -а, -е. Не молодыхъ лѣтъ. Г. Барв. 86. *Воли у мене підстарі були — літ з десять було їм, — так я й продав, продав, а собі купив молодчі.* Волч. у.
Підстаркуватий, -а, -е = **Підстарий.** *Люде підстаркуваті.* Г. Барв. 305.
Підстаро́ста, -ти, *м.* 1) Помощникъ старости 1. 2) Помощникъ старости на свадьбѣ. Маркев. 130. *Старости, пани підстарости! благословіть молодих вивести з хати на двір погуляти.* Кв.
Підстаростич, -ча, *м.* Сынъ **підстарости 1**. К. ЦН. 189.
Підстарший, -а, -е. Слѣдующій за старшимъ. *Старша сестра коня веде, а підстарша зброю несе.* Чуб. V. 890. *Підстарші дружки.* МУЕ. III. 89.
Підстеп, -пу, *м.* Возвышенный лугъ съ растительностью, переходною къ степной. Вас. 206.
Підстерегти. См. **Підстерігати.**
Підстеріга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **підстерегти, -жу, -же́ш,** *гл.* 1) Подстерегать, подстеречь. *Як би я свою* (жінку) *підстеріг в чім, тут би її і доклав воза.* Котл. МЧ. 472. 2) Замѣчать, замѣтить. *Підстерігає мій братуха, що у мене на думці щось криється.* Рудч. Ск. І. 133.
Підстила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **підіслати, -стелю́, -леш,** *гл. Як дитина падає, то Бог подушку підстилає.* Ном. № 9249.
Підстилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. **підіслатися, підстелю́ся, -лешся,** *гл.* 1) Подстилаться, подосласться. 2) Заискивать, подлаживаться, подладиться подъ кого. *Вже під його підстилались козаки й міщане.* Мкр. Н. 7.
Підсти́рити, -рю, -риш, *гл.* **Підсти́рила й мене стира**! Дернула и меня нелегкая.
Підстіжжя, -жя, *с.* Подстожье.
Підстіжок, -жку, *м.* Небольшой стогъ.
Підстілка, -ки, *ж.* Подошва башмака. Вх. Зн. 49. См. **Підкладка.**

Підстілля, -ля, *с.* Мѣсто подъ столомъ. Чуб. IV. 306.

Підстовба, -би, *ж.* = **Стовба 1.**

Підсто́женє, -ня, *с.* = **Підстіжжя.** Kolb. I. 63.

Підсто́жини, -жин, *ж. мн.* Мякина, части колосьевъ и зерно, обсыпающіяся вокругъ стога при кладкѣ его. Рк. Левиц.

Підсто́лини, -лин, *ж. мн.* Сундукъ на ножкахъ, устраиваемый въ видѣ части крестьянскаго стола подъ столечницей. Вх. Зн. 49.

Підстре́лити, -лю, -лиш, *гл.* Подстрѣлить. *Ой як стрелив Нечаєнко, — коника підстрелив.* КС. 1882. III. 537. *Устав ото він та й хотів уже сороку підстрелити.* Рудч. Ск. I. 136.

Підстрибнути. См. **Підстрибувати.**

Підстрибування, -ня, *с.* Подскакиваніе, подпрыгиваніе.

Підстрибувати, -бую, -єш, сов. в. **підстрибну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Подпрыгивать, подпрыгнуть.

Підстрига́ння, -ня, *с.* Подстриганіе, подстрижка.

Підстрига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **підстри́гти, -жу́, -же́ш,** *гл.* Подстригать, подстричь. *З панами не міряйся чубами, бо як довгий, то підстрижуть.* Ном. № 1204.

Підстрига́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **підстри́гтися, -жу́ся, -же́шся,** *гл.* Подстригаться, подстричься. *В черницях добре жити, тільки треба підстригатися.* Чуб. V. 381.

Підстріха, -хи, ж. Мѣсто під **стріхою.**

Підстрішок, -шку, *м.* = **Підстріха.**

Підстрішшя, -шя, *с.* = **Підстріха.** К. ПС. 84.

Підстроми́ти, -млю, -миш, *гл.* Подоткнуть.

Підстрочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Подстрекнуть. *Це він його підстрочив.*

Підстругати. См. **Підстругувати.**

Підстругування, -ня, *с.* Подстрагиваніе, подстружка.

Підстругувати, -гую, -єш, сов. в. **підструга́ти, -га́ю, -єш,** *гл.* Подстрагивать, подстрогать.

Підструмент, -ту, *м.* Въ водяной мельницѣ: каждый изъ двухъ параллельныхъ брусковъ, лежащихъ на особой подставкѣ, на нихъ покоится **ва́льниця**, на которой вращается шипъ вала. **Підструме́нтів** двѣ пары: снаружи и внутри мельницы. Черниг. у.

Підструнчити. См. **Підструнчувати.**

Підструнчувати, -чую, -єш, сов. в. **підструнчити, -чу, -чиш,** *гл.* Подстрекать, подстрекнуть, подущать. *Як не підструнчував громаду, а по його не сталося.* Мир. Пов. I. 158.

Підстрючити. См. **Підстрючувати.**

Підстрю́чувати, -чую, -єш, сов. в. **підстрючити, -чу, -чиш,** *гл.* Подстрекать, подстрекнуть, подбить. *А він підстрюче їх, а сам наче й не він.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Підступ, -пу, *м.* Хитрость, коварство. Єв. Мр. VII. 32. *Кого силою грабують, з кого підступом здирають.* К. Псал. 59.

Підступати, -па́ю, -єш, сов. в. **підступити, -плю́, -пиш,** *гл.* Подступать, подступить, подойти. *Ні підступи до його.* Ном. № 2543. *От тілько що хотів Іван до колодязя підступить, — аж тут як зачхали змії.* Рудч. Ск. I. 135.

Підступни́й, -а́, -е́. Коварный. *Гидке, як зрада підступна лукава.* К. ХП. 53.

Підстьоба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Подстегать.

Підстьобнути, -бну, -не́ш, *гл.* Хлестнуть кнутомъ? *Та ба! мари не підстьобне!* Котл. Ен. VI. 39.

Підсубійний, -а, -е. Подливной. *Підсубійне колесо у млині. Підсубійний млин.* Kolb. I. 61.

Підсубійник, -ка, *м.* Подливная мельница. Левч. 70.

Підсубійок, -йка, *м.* = **Підсубійник.** Ном. № 3130.

Підсува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підсунути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Придвигать, придвинуть, пододвинуть. *Підсунув стіл ближче до лави.* 3) Подсовывать, подсунуть. *Підсунув шапку на саме тім'я.* Кв. *Згодом і вунію підсунемо.* Стор. М. Пр. 45. 2) Пододвигать, пододвинуть подъ что. *Висовував з під ліжка якусь скриню і не підсовував її, а кидав серед хати.* Левиц. Пов. 6.

Підсува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **підсунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Придвигаться, придвинуться, пододвинуться.

Підсу́дник, -ка, *м.* Подсудимый. *Ваш підсудник.* К. Бай. 120.

Підсудній, -я, -є. Находящійся подъ судомъ, подсудимый. *Йому не минеться; аби трохи де вкрав, то зараз його зроблять підсуднім чоловіком.* Васильк. у. *І що то кажіть? Одколи живу на світі, — не траплялося, щоб підсуднього настановили громадським урядником.* Васильк. у.

Підсу́док, -дка, *м.* Засѣдатель уѣзднаго суда. *Тут всякії були цехмистри і ратмани, і бургомистри, судді, підсудки, писарі.* Котл. Ен. *Суддею був ведмідь, вовки були підсудки.* Греб. 365.

Підсу́канець, -нця, *м.* Родъ кушанья: кукурузная мука, разболтанная въ молокѣ съ водой. Вх. Зн. 49.

Підсукати. См. **Підсукувати.**

Підсукувати, -кую, -єш, сов. в. **підсука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Засучивать, засучить, подворачивать, подворотить (рукава, брюки). *Штани вибійчані, підсукані аж до колін.* Мир. ХРВ. 11.

Підсунути, -ся. См. **Підсувати, -ся.**

Підсусіддя, -дя, *с.* 1) Состояніе **підсусідка**. 2) *соб.* = **Підсусідки.**

Підсусіджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **підсусідитися, -джуся, -дишся,** *гл.* — **до ко́го**. Жить, находиться у кого въ положеніи **підсусідка**. *До його всі підсусіжувалися.* Драг. 218.

Підсусідок, -дка, *м.* Безземельный крестьянинъ, живущій въ чужомъ домѣ. Сим. 195 (= **Хата**. 175) См. **Сусіда 2.**

Підсутужне, *нар.* Тяжело. *А як підсутужне, то й стій, я помелю, каже, а далі ти пустиш коло.* Лебед. у.

Підсуччя, -чя, *с.* Шворка, на которой привязанъ поплавокъ (сучка) къ якорю лодки (дуба). Мнж. 179.

Підсушити. См. **Підсушувати.**

Підсушувати, -шую, -єш, сов. в. **підсуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Подсушивать, подсушить.

Підтака́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Поддакивать.

Підтакачка, -ки, *об.* Поддакивающій человѣкъ. Въ шутку такъ называютъ второго свата (старосту). *Незабаром — рип у хату до Векли старости: один таки сусід її, а другий, підтакачка, салдат.* Кв. II. 118.

Підтакувати, -кую, -єш, *гл.* = **Підтакати.**

Підтанцьовувати, -вую, -єш, *гл.* Приплясывать.

Підтекти. См. **Підтікати.**

Підте́рти. См. **Підтирати.**

Підтика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **підтикати, -чу, -чеш и підіткнути, -ну, -неш,** *гл.* Подтыкать, подоткнуть, подсунуть. *Уже, підтикавши десь поли, фурцює добре навісна.* Котл. Ен. II. 32. *Паничу, я вас підтичу.* Ном.

Підтикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **підтикатися, -чуся, -чешся и підіткну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Подтыкаться, подоткнуться, подсунуться. *Підтикалась, підсмикалась, йду гречки косити, а щоб мені запашіти та й не заросити.* Нп. *Шкапові чоботи набув, підтикався, підперезався і пояс цупко підтягнув.* Котл. Ен.

Підтина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **підтя́ти и підітнути, -ну, -неш,** *гл.* Подрѣзывать, подрѣзать, подсѣкать, подсѣчь, подрубливать, подрубить. *А буря жито як серпом підтинала.* Канев. у. *Підтяли кучері нам трьом.* Млак. 96. 2) Стегать, стегнуть кнутомъ. *А о мене, ворон-коня твого, та й не дбаєш, а догори їдеш, мене підтинаєш.* Гол. I. 111.

Підти́нник, -ка, *м.* Раст. Scrophularia nodosa L. ЗЮЗО. I. 135.

Підтира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **підте́рти, -ділру́, -треш,** *гл.* Подтирать, подтереть. Драг. 14.

Підтитарій, -рія, *м.* = **Підтитарний.** Желех.

Підтитарний, -ного, *м.* Церковный подстароста. Зміев. у.

Підтич, -чі, *ж.* Палка для развѣшиванія сѣти. *Хазяїн позабивав рядами підтичі для мереж та неводів.* Левиц.

Підтичка, -ки, *ж.* 1) = **Підтічка.** Kolb. I. 37. 2) Шерстяной кушакъ краснаго цвѣта съ кистями на концахъ, нашивается на запаску сверхъ сборокъ послѣдней и обвязывается вокругъ таліи. Вас. 170.

Підтіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **підтекти́, -течу́, -че́ш,** *гл.* Подтекать, подтетечь.

Підтіпанка, -ки, *ж.* 1) Неряха, женщина съ испачканнымъ въ грязь подоломъ. 2) Потаскуха. *Де ся підтіпанка вмішалась, там верб'я золоте росло.* Котл. Ен. VI. 12.

Підтічка, -ки, *ж.* Пришитая къ верхней части нижняя часть рубахи внизъ отъ пояса (изъ болѣе толстаго полотна). Харьк. г.

Підтоварник, -ка, *м.* Бревнышко, подкладываемое подъ лодку при вытаскиваніи ея на берегъ. (Стрижевск.).

Підтовкачка, -ки, *м.* Въ кабакѣ: тотъ, на обязанности котораго лежитъ подталкивать пьющихъ водку, чтобы она выливалась обратно въ кадь. Кв.

Підтовкти, -чу, -чеш, *гл.* Истолочь недостающее количество.

Підто́ки, -ток, *ж. мн.* Бревно, соединяющее переднюю часть воза съ задней. Рудч. ЧП. 249. Чуб. VII. 402. Kolb. I. 66. *Полудрабки все грабові, а підтоки все кленові.* Нп.

Підтоми́тися. См. **Підтомлятися.**

Підтомля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **підтоми́тися, -млюся, -мишся,** *гл. Я підтомилась... по житу блудячи.* Г. Барв. 351.

Підтопити. См. **Підтоплювати.**

Підтоплювати, -люю, -єш, сов. в. **підтопити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Затапливать, затопить, залить водой. *Ой скоро дівчина на човен ступила, тихая вода човен підтопила.* Чуб. V. 367. 2) Затапливать, затопить печь, поджечь въ печи дрова. *Підтопили в печі, гріли окропи.* Мир. Пов. II. 99.

Підтоптаний, -а, -е. 1) Стоптанный. *Підтоптані чоботи.* 2) Старый, пожилой, поживשій. *Чоловік підтоптаний.* Г. Барв. 178. *Лучча за мене й не піде, бо я підтоптаний.* Г. Барв. 413. **Підтоптаний панич**. Старый холостя къ.

Підтоптати, -пчу, -чеш, *гл.* 1) Истоптать. *Підтоптати чоботи; — траву.* 2) — **під ноги**. Попрать ногами. *Віру християнську під ноги підтопчи.* АД. I. 211.

Підтоптатися, -пчуся, -чешся, *гл.* 1) Устать отъ ходьбы. 2) Состарѣться, ослабѣть отъ старости. *Я свою вже часточку прожив, слава Богу, підтоптався.* Шевч. 103.

Підторжя, -жя, *с.* Торговля на базарѣ наканунѣ базарнаго дня. Мир. Пов. II. 97. *Сім баб — своє підторжя.* Ном. № 9085.

Підторкувати, -кую, -єш, сов. в. **підторкнути, -ну, -неш,** *гл.* Подгонять, подогнать (лошадь). *Доріжка добра... тільки підторкує шкапу.* О. 1862. IV. 87.

Підто́чини, -чин, *ж. мн.* Самое мелкое зерно, просѣявшееся сквозь решето.

Підточити. См. **Підточувати.**

Підточиця, -ці, *ж.* Рубаха женская не изъ цѣльныхъ полотнищъ, а съ пришитой нижней частью. *В додільній сорочці, як умре, ховати, а в підточиці не можна.*

Підточка, -ки, *ж.* = **Підтічка.** Чуб. VII. 426.

Підто́чування, -ня, *с.* Дѣйствіе отъ глагола **підточувати**.

Підто́чувати, -чую, -єш, сов. в. **підточи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) О червяхъ, мышахъ: подтачивать, подточить, подъѣсть. *Робак підточив* (яблуню). Чуб. II. 135. 2) Наставлять, наставить, пришить кусокъ матеріи. 3) Цѣдить, нацѣдить въ добавку. *Підточи наливки в пляшку.* 4) Просѣивать, просѣять зерно на решето.

Підтра́вний, -а, -е. О косѣ: хорошо насаженная, по рукѣ. Мнж. 189.

Підтрою́дити, -джу, -диш, *гл.* Науськать, настроить. *Не в чім старий росходився, — аж то його панич підтроюдив.* Харьк. г.

Підтрусити. См. **Підтрушувати.**

Підтрухну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Підтрусити.**

Підтру́х(ну)ти, -ну, -неш, *гл.* Подгнить (о деревъ).

Підтрушувати, -шую, -єш, сов. в. **підтруси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Подбрасывать, подбросить. *Підтруси трошки сінця.* 2) Встряхивать, встряхнуть. *Підтруси мішок, щоб овес улігся.*

Підту́мок, -мка, *м.* Помѣсь; ублюдокъ. *То не справжній хорт — підтумок. Ні швець, ні мнець, ні чор-зна-що: ото підтумок.* Кобел. у.

Підту́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Устать отъ ходьбы, отъ движенія.

Підтупувати, -пую, -єш, *гл.* Топать въ тактъ ногами.

Підтупцем, *нар.* = **Підтюпцем.** Кв.

Підтюпцем, *нар.* Бѣгомъ, рысцой. *І в ратуш підтюпцем сунулись.* Котл. Ен. IV. 52.

Підтя́га, -ги, *м.* Воръ. *У Турна був сутяга, брехун, юриста, крюк, підтяга, і ділом Турна заправляв.* Котл. Ен. VI. 52.

Підтягати, -га́ю, -єш, сов. в. **підтягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Подтягивать, подтягнуть; подтаскивать, подтащить, 2) Только сов. в. Мочь потащить, сдвинуть съ мѣста. *Циган узяв келеп, — насилу підтяте.* Рудч. Ск. II. 188.

Підтяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **підтягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* Перетаскивать, перетащить пловучую сукновальню на другое мѣсто. Вас. 173.

Підтя́гач, -ча, *м.* Ремень, которымъ сапожникъ притягиваетъ матеріалъ къ колѣну. КС. 1890. VII. 101.

Підтягувати, -гую, -єш, *гл.* = **Підтягати.**

Підтяжка, -ки, *ж.* Веревка, которою привязывается задняя ось повозки. (Залюб.).

Підтя́ти. См. **Підтинати.**

Підуздріти, -здрю, -риш, *гл.* Подсмотрѣть. *Хиба, може, тілько Петро як небудь підуздрів їх, бо пильно слідив за Оксаною.* Кв.

Підупада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **підупасти, -паду́, -де́ш,** *гл.* 1) Приходить, прійти въ упадокъ. *Деякі великі* (ярмарки) *підупали.* О. 1861. IX. 181. 2) Бѣднѣть, обѣднѣть. *Як я се добро мав, то я тоді кумував, а як тепер підупав, то я вже не кум став.* Чуб. I. 233. 3) — **на силах**. Ослабѣвать, ослабѣть.

Підупалий, -а, -е. Пришедшій въ упадокъ, ослабѣвшій, обѣднѣвшій. *Був колись він і здоровий, і заможний, а тепер зовсім підупалий. Підупале господарство.*

Підупасти. См. **Підупадати.**

Піду́ст, -та, *м.* **піду́ства, -ви,** *ж.* Рыба. Chondrostoma nasus. Вх. Пч. II. 19.

Підустов, -тви, *ж.* = **Підуства.** Вх. Пч. II. 19.

Підучити, -ся. См. **Підучувати, -ся.**

Підучувати, -чую, -єш, сов. в. **підучи́ти, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Выучивать, выучить тверже. 2) Учить, научить; подготовить, помочь въ ученіи.

Підучуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **підучи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Подготовляться, подготовиться ученіемъ.

Підхарчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Підхарчувати.**

Підхарчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* = **Підхарчуватися.** *Подадуть ласу потраву, як уже добре підхарчилися.* Ном. № 11967.

Підхарчувати, -чую, -єш, *гл.* Подкормить.

Підхарчуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Подкормиться; нѣсколько наѣсться.

Підхвалити. См. **Підхвалювати.**

Підхвалювати, -люю, -єш, сов. в. **підхвалити, -лю́, -лиш,** *гл.* Прихваливать, прихвалить. Левиц. I. 80. *Батько ті играшки підхвалював.* Мир. ХРВ. 83.

Підхват, -ту, *м.* Рыболовный снарядъ. = **Підклад 3.** Вх. Пч. II. 23.

Підхватистий, -а, -е = **Підлепчастий.** *Підхватисті штани.* Лохв. у.

Підхвати́ти, -ся. См. **Підхвачувати, -ся.**

Підхвачувати, -ся, -чую, -ся, -єш, -ся, сов. в. **підхвати́ти, -ся, -чу, -ся, -тиш, -ся,** *гл.* = **Підхоплювати, -ся, підхопити, -ся.**

Підхве́бель, -ля, *м.* Испорч. **фельдфебель**. *Буде мені товчеників від... підхвебеля за те, що опізнився.* Грин. II. 295.

Підхвістя, -тя, *с.* Мѣсто подъ хвостомъ. *У собаки підхвістя.* Полт. г.

Підхилити, -ся. См. **Підхиляти, -ся.**

Підхиля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **підхили́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Склонять, склонить подъ что либо. 2) Пріотворять, пріотворить. *Івасьова мати двері підхиляла.* Лукаш. 161. 3) Покорять, покорить, подчинять, подчинить. *Чіпка хоч кого підхилить під себе.* Мир. ХРВ. 253.

Підхилятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **підхили́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Склоняться, склониться подъ что. *Як піду я у луг по калину, да виломлю калинову вітку, да піду я підгинаючись, да піду я підхиляючись, щоб мені віття не подломить.* МУЕ. III. 162. 2) Покоряться, покориться, подчиниться.

Підхід, -хо́ду, *м.* Подходъ.

Підхлесну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Хлебнуть. *Пан дружко лигав варену, свашка підхлеснула.* Мкр. Н. 36.

Підхмелитися. См. **Підхмелитися.**

Підхмеля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **підхмелитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Напиваться, напиться пьянымъ. *І півом ся підхмеляли і горілицею.* Гол. III. 485.

Підхо́дити, -джу, -диш, сов. в. **підійти, -дійду, -деш,** *гл.* 1) Подходить, подойти. *Підходять до теї хатки — аж кіт їсть м'ясо.* Рудч. Ск. І. 22. 2) Быть похожимъ на кого. *Чоловік до чоловіка бува підходе.* Волч. у. 3) — **під кого**. Соблазнять, соблазнить кого. К. ЦН. 220. *Можна під її підійти, чи ні?* О. 1862. VII. 37. 4) Подниматься, подняться. *Як пустили його в колодязь, то вода вгору підходить.* Рудч. Ск. і. 102. *Тісто підходить.* 5) — **під мислі**. Нравиться, понравиться. *Хорошая дочка твоя під мислі підходить.* Чуб. V. 901. 6) — **під ласку**. Пріобрѣтать, пріобрѣсти чью любовь, благосклонность. 7) **— що.** О водѣ: подмывать, подмыть, течь подъ что. *Де ти, барвінку, ріс, ріс, що такий красний виріс? Я в лісі при керниці, при студеній водиці; мене вода підходила, мене вона холодила.* О. 1862. IV. 3. 8) **— кого.** Брать, взять кого хитростью. *Ми тобі дамо гроші які схочеш великі, лише ти підійди єго, чим би го з світа мож згладити.* Гн. І. 36. Соблазнять, соблазнить. *Нечистий дух ся з'явив з первовіка і взяв підходити чоловіка. А чим підходив? грішми.* Ез. V. 100. 9) **Підійти димом**. Побывъ въ дыму, отдавать, пахнуть дымомъ. *Жито димом підійшло, як пожежа була, так чоловік дешево продавав.* Г. Барв. 299.

Підхождáти, -да́ю, -єш, *гл.* = **Підходити.** *Тогді то жид-рандар стиха підхождає.* АД. II. 22.

Підхо́жий, -а, -е. Похожій. *Вийшла дівчинка, підхожа до молодого гусеняти.* Г. Барв. 42.

Підхопити, -ся. См. **Підхоплювати, -ся.**

Підхоплювати, -люю, -єш, сов. в. **підхопити, -плю, -пиш,** *гл.* Подхватывать, подхватить. *І вихор їх серед ночі підхопить.* К. Іов. 58.

Підхоплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **підхопитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* Схватываться, схватиться съ мѣста, вскочить, подняться быстро. *Минала ніч, що й не оглянулись, і сонечко підхопилось.* Св. Л. 295.

Підцо́брити, -рю, -риш, *гл.* Стибрить, стащить. *Нишком... пляшечку оковитої підцобрить.* Св. Л. 6.

Підцупити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Подтянуть, подтащить. 2) Стибрить, стащить. *Нишком підцупить та й нишком збути.* О. 1862. І. 29.

Підцько́вувати, -вую, -єш, сов. в. **підцькувати, -кую́, -єш,** *гл.* 1) Натравлять, натравить. *Підцькував индика собакою.* 2) Подзадоривать, подзадорить, раздразнить. *Підцьковує Грицька на погибель.* Г. Барв. 460. *Щоб все, що бачив, росказати і щоб Дареса підцькувать.* Котл. Ен. *Ще було й діда підцьковує, щоб гриз голову своїй дочці.* Чуб. II. 97.

Підцюкати, -каю, -єш, *гл.* Подрубить топоромъ.

Підцюкну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **підцюкувати**. Подстрекнуть. *А там послі нечистий таки знов силу візьме, підцюкне і потягне низку добру до погибелі.* Кв. *Підцюкнула нечиста сила.* О. 1862. IV. 77.

Підчас, -су, *м.* Родъ супа изъ листьевъ свеклы. Фр. Пр. 111.

Підчепурити, -рю́, -риш, *гл.* = **Причепурити.** *Підчепури, донечко люба, нашу хатину.* О. 1862. IV. 71.

Підчервони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Подкрасить красной краской.

Підчере́вий, -а, -е. Подбрюшный.

Підчеревина, -ни, ж. Подбрюшина.

Підче́рнювати, -нюю, -єш, сов. в. **підчорнити, -ню́, -ниш,** *гл.* Подчернивать, подчернить.

Підчесати. См. **Підчісувати.**

Підчикрижити, -жу, -жиш, *гл.* Подрѣзать коротко.

Підчи́нка, -ки, ж. Оборка на подолѣ юбки. Гол. Од. 21.

Підчистити. См. **Підчищати.**

Підчища́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **підчистити, -щу, -стиш,** *гл.* 1) Подчищать, подчистить. 2) Красть, украсть. *Хто се у мене підчистив їх?*

Підчи́хвіст, -хвоста, *м.* Прохвостъ. Рк. Левиц.

Підчіпок, -пка, *м.* Подшипникъ. Черк. у.

Підчісувати, -сую, -єш, сов. в. **підчеса́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Зачесывать, зачесать вверхъ.

Підчорнити. См. **Підчернювати.**

Підчулити. См. **Підчулювати.**

Підчулювати, -люю, -єш, сов. в. **підчулити, -лю, -лиш,** *гл.* Въ плоту сплавного дерева срѣзывать концы бревенъ снизу наискось. Шух. I. 181.

Підчухра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Обрубить нижнія вѣтки.

Підшальо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **підшалювати, -люю, -єш,** *гл.* = **Підшильовувати, підшилювати.**

Підшива́йло, -ла, *м.* Подлипайло. *То підшивайло — підлижеться.*

Підшива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **підшити, -шию, -єш,** *гл.* Подшивать, подшить.

Підшивка, -ки, ж. 1) Подкладка. НВолын. у. *Одежина суконна чорна з сірою підшивкою.* Св. Л. 303. 2) Дратва, которой подшиваютъ подошвы.

Підшийник, -ка, *м.* = **Підчіпок.** (Залюб.)

Підшийок, -йка, *м.* = **Підгірля.** Рудч. Чп. 250.

Підшильовувати, -вую, -єш, сов. в. **підшилювати, -люю, -єш,** *гл.* Обшивать, обшить шалевкой. Зміев. у.

Підшити. См. **Підшивати.**

Підшкильну́ти, -ну, -неш, *гл.* Посмѣяться надъ кѣмъ, уколоть насмѣшкой. *Воно було й на лад пішло у їх дім, та Ілько підшкильнув пана трохи, а він і каже: «як отак шкилювати з мене, так шкода! не найму землі».* Волч. у.

Підшку́рний, -а, -е. Подкожный.

Підштанки, -ків, *м. мн.* Подштаники, исподніе штаны. (Залюб.).

Підштовхнути. См. **Підштовхувати.**

Підштовхувати, -хую, -єш, сов. в. **підштовхнути, -ну́, -не́ш,** *гл.* Подталкивать, подтолкнуть.

Підштрикень, -кня, *м.* Въ игрѣ въ вивертень, когда играющій бросаетъ свою палку съ цѣлью попасть въ другую, лежащую на землѣ: прохожденіе конца брошенной палки подъ лежащей на землѣ. Ив. 21.

Підштрикнути. См. **Підштрикувати.**

Підштрикувати, -кую, -єш, сов. в. **підштрикну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* 1) Подкалывать, подколоть. 2) Подзадоривать, подзадорить. *Сатана знає, чим підштрикнути.* Кв.

Під'ю́джувати, -джую, -єш, сов. в. **під'ю́дити, -джу, -диш,** *гл.* Подстрекать, подстрекнуть къ чему, подбить. Желех. См. **Юдити.**

Під'ядлівчак, -ка, *м.* Пт. Sitta europaea, поползень. Вх. Лем. 449.

Під'язати, -ся. См. **Під'язувати, -ся.**

Під'язи́чниця, -ці, *ж.* Родъ дѣтской болѣзни. ЕЗ. V. 83.

Під'я́зник, -ка, *м.* Служащій для подвязыванія. Ум. **Під'я́зничок.** *У мене в скрині той платочок під'язничок, що під'язую зімою.* Зміев. у.

Під'язувати, -зую, -єш, сов. в. **під'язати, -жу, -жеш,** *гл.* = **Підв'язувати, підв'язати.**

Під'я́зуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **під'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* = **Підв'язуватися, підв'язатися.**

Під'ярок, -рка, *м. Соб.* Полугодовалые ягнята, съ которыхъ можно стричь шерсть. Вас. 198.

Піжити, -жу, -жиш, *гл.* 1) О дождѣ: сильно лить. 2) Бить, колотить (человѣка). *Як же хлопці зачнуть піжить, то аж пір'я летить.* О. 1862. II. 57.

Піжмурки, -рок, *ж. мн.* Родъ игры: жмурки. Мил. 54. *Діти в білих сорочках у піжмурки в яру гуляють.* Шевч. 407.

Піздріти, -дрю, -риш, *гл.* Посмотрѣть. *Іди піздри, старостоньку, ци високо місяченько.* Гол.

Пізнавати, -наю́, -єш, сов. в. **пізна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* Узнавать, узнать. *Ой як би я зозуленька, ой крилечка мала... то б я свого миленького по шапці пізнала.* Мет. *З ким жити, того й пізнавати.* Чуб. I. 251.

Пізнаватися, -наю́ся, -єшся, сов. в. **пізна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* 1) Узнаваться, быть узнаннымъ. 2) Знакомиться, познакомиться. *Як я звідтам повертався, послухайте, з ким пізнався.* Грин. III. 611.

Пізни́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Запаздывать, опаздывать. *Не люблю пізнитись.* Г. Барв. 303. *Пізниться з своїм господарством усяка вдова.* Г. Барв. 264.

Пізній, -я, -є. Поздній. *Було се пізньої осени.* Г. Барв. 122. *Ой жаль мені раннього кування і пізнього літання.* Мет. 152.

Пізніхірочка, -ки, *ж.* Поздно родившійся (ребенокъ), поздно выведшійся (птенецъ). Маркев. 91. *Чого це у вис, бабо, курча погане? — Е, це в мене пізніхірочка.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Пізно, *нар.* Поздно. Ум. **Пізненько.** *Ой пізненько, нераненько із вулиці ходиш.* Нп.

Пізріти, -зрю, -риш, *гл.* = **Піздріти.** *Пізрю горі, долів, — не виджу милого; пізрю же я, пізрю на широке поле, аж там мій миленький... оре.* Гол. І. 336.

Пізьма, -ми, *ж.* Гнѣвъ. Шух. І. 34.

Пійло, -ла, *с.* 1) Пойло. 2) Дурной напитокъ вообще.

Пійма́ти, -маю, -єш, *гл.* 1) Поймать. *Упустила соколонька, да вже й не піймаю.* Мет. *Сестра її там така, що і в ложці води не піймаєш,* т. е. очень быстрая, увертливая. Г. Барв. 202. *Піймали до рук.* О. 1862. IX 70. 2) Попасть. *Максим пошпурив* (на бугая) *грудку. Метка рука як раз піймала серед крутого лоба.* Мир. ХРВ. 129. 2) — **облизня**. Потерпѣть неудачу, получить носъ.

Пійниця, -ці, *ж.* Участники свадьбы, отправляемые отъ жениха за невѣстой. Kolb. I. 305.

Пійня́ти, -йму, -меш, *гл.* = **Поняти.** КС. 1883. IX. 220. *Пійняв його пан Потоцький з коня за чуприну.* Лукаш. *В чистім полі много коней; є і карі, є й гніді. Як іспіймем, то поїдем, як не піймем, — пішки підем.* Грин. III. 195. *Ходи, батеньку, з мене змія здійми! — Нехай тобі той іздійме, хто тебе пійме.* Рк. Макс. *А на заробітках такого поросказує про себе, що хто його не зна, то всяке пійме віри, що й справді він стоющий хазяїн.* Кобел. у.

Пійня́тися, -ймуся, -мешся, *гл.* = **Понятися.** *А з п'яницею жити не піймуся, хиба піду утоплюся.* О. 1861. IV. 83.

Пійстра, -ри, *ж.* Родъ матеріи. *Жилетку справив із пійстри.* Г. Барв. 359.

Пійти́, -йду, -деш, *гл.* = **Піти.** *Пійду з села.* Мет. 15.

Пікати, -каю, -єш, *гл.* Издавать пискъ. *Курча в яйці піка.*

Пікине́р, пікинір, -ра, *м.* Пикинеръ. КС. 1899. ХП. 301. *А в пікинери вербували, та теж охочих.* Шевч. 591. *Ой як би нам славних запорожців в пікинери забрати.* Грин. III. 601.

Пікине́рія, -рії, *ж. соб.* Пикинеры. КС. 1899. XII. 301.

Пікине́рський, -а, -е. Пикинерскій. КС. 1899. XII. 301.

Пікинерува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Служить въ пикинерахъ.

Піківний, -а, -е = **Пікний.** *Лопата піківна.* Шух. І. 97.

Піклува́ння, -ня, *с.* Заботливость. *Піклування про нашого отамана і пана.* К. МХ. 38.

Піклуватися, -луюся, -єшся, *гл.* 1) Заботиться, печься. *Та таки й дитина, хоча воно і підросло, та все ж таки треба коло його піклуватись.* Шевч. 2) Безпокоиться. *Тебе не було, не дуже я за тобою піклувалась.* Черк. у.

Пікни́й, -а́, -е́. Употребляющійся при печеніи хлѣбовъ. *Пікна діжка, лопата.* Борз. у. *Віко од пікної діжі.* МУЕ. III. 144.

Пікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Встрѣчено въ думѣ объ Алексѣѣ Поповичѣ въ знач.: губить. Ал. Поповичъ говоритъ: *Нехай я буду у Чорному морю головою дарувати, ніж маю я не по вині усе військо пікувати.* АД. І. 183.

Піл, по́лу, *м.* Родъ наръ, помѣщающихся въ украинской хатѣ вдоль задней стѣны на всемъ пространствѣ между печью и боковой стѣной. Сим. 2. Чуб. VII. 382, 386. Ум. **Полик.** Пирят. у. Поломок. *У світлиці да на полочку ой шиє, шиє молода дівчина чорним шовком сорочку.* Чуб. V. б.

Пілка, -ки, *ж.* 1) Полотнище. *Спідниця у сім пілок.* 2) Родъ холстинной шали, надѣваемой женщинами на плечи. Гол. Од. 77. 3) Рыболовный снарядъ: родъ бредня. Вх. Пч. II. 21.

Пілля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Полить.

Пилти́на, -ни, *ж.* Половина ствола ели расколотаго въ длину. Вх. Лем. 449.

Пілть, -ті, *ж.* = **Півть.** Подол. г.

Пільга, -ги, *ж.* 1) Льгота, облегченіе. К. ЧР. 425. *І мучиться оттут він гірше над усіх грішників, і ніколи не буде йому пільги.* ЗОЮР. І. 311. *Час мені козацьким ногам пільгу дати.* АД. І. 122. 2) Каждое изъ двухъ параллельно расположенныхъ бревенъ, подкладываемыхъ подъ тяжелый предметъ, для скатыванія его по нимъ, напр. для скатыванія бочекъ, бревенъ. Шух. І. 181. **Пільгами** называются также бревна, подкладываемыя подъ желобъ, устроенный для спусканія съ горъ деревьевъ (см. **ризи**). Шух. І. 178. Въ **поколодві** называются **пільгами** два параллельныя бревна, прижимающія верхнее бревно (**притяг**) для увеличенія его тяжести. Шух. І. 237.

Пільгувати, -гую, -єш, *гл.* Облегчать, послаблять.

Пільський, -а, -е. Полевой. Вх. Зн. 49.

Пільх, -ха, *м.* Зоол. Arvicola, полевая мышь. Вх. Пч. II. 5.

Піля́, *пред.* = **Біля.** *Піля дороженьки сяду.* Гол. IV. 371.

Пімперля́, -ля́ти, *с.* Недоростокъ. *Добре йому знакомі були сі пороги, та переступав він їх ще «пімперлям», а тепер Іван у же... молодець хоч куди.* Св. Л. 117.

Пімста, -ти, *м.* Месть.

Пімсти́ти, -ся, -щу, -ся, -стиш, -ся, *гл.* Отомстить. *Пімстив свою кару.* Ез. V. 28.

Піна, -ни, *ж.* Пѣна (у человѣка, животнаго). *Волосся піднялось догори, піна бим з рота.* Стор. МПр. 19.

Пінити, -ню, -ниш, *гл.* Пѣниться. *Вода так і шумить, хвилями аж пінить.* Чуб. II. 138.

Пінка, -ки, *ж.* Масло коровье. Ез. V. 61.

Пінна, -ної, *ж.* Водка: пѣнникъ. Котл. Ен. II. 9. Маркев. 169. Ум. **Пінненька.** *Тягли тут пінненьку троянці.* Котл. Ен. II. 14.

Піння́к, -ка, *м.* = **Пінна.** *Браги й пінняка не п'єш.* Мкр. Г. 15.

Пінявий, -а, -е. Пѣнистый.

Піня́ти, -піму, -меш, *гл.* = **Пійняти.** *Руки розставив, щоб кота того піняти.* Драг. 63.

Піняз, -за и пінязь, -зя, *м.* 1) Монета въ 1/2 крейцера. Угор. 2) *мн.* Деньги. Гол. IV. 443. Вх. Лем. 450. Ум. **Пінязок, пінязьок.**

Піп, попа, *м.* 1) Попъ, священникъ. **Попа в ре́шеті возити**. Утаивать грѣхъ на исповѣди. 2) Пт. Fulica astra, лысуха черная. Вх. Пч. II. 11. 3) Насѣк. = **Зеленяк 1**, Cetonia aurata. Вх. Пч. І. 5.

Пір, по́ру, *м.* Лукъ порей. Уман. у.

Пірвати, -рву, -веш, *гл.* 1) Порвать, разорвать. 2) Схватить.

Пірватися, -ву́ся, -вешся, *гл.* Броситься. *Гей пірвався та пан Сава до своєї зброї.* Гол. І. 19.

Пірзний, -а, -е = **Спорзний.** Вх. Зн. 66.

Піри́на, -ни, *ж.* Одно перо, перышко. Ном. № 11612.

Пірити, -рю, -риш, *гл.* 1) О дождѣ: сильно лить = **Піжити 1.** *А на дворі дощ такий пірить.* О. 1862. VIII. 40. 2) Бить, колотить. Грин. III. 446.

Пір'їна, -ни, *ж.* = **Пірина.** Ном., стр. 292, № 63. Ум. **Пір'їнка.**

Пірна́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **пірну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Нырять, нырнуть, погружаться, погрузиться въ воду.

Пірнач, -ча, *м.* Булава, въ которой вмѣсто шара рядъ металлическихъ дощечекъ (называющихся перами), расположенныхъ вокругъ стержня; знакъ власти полковника. К. ЧР. 425. *Рейментарський пірнач.* К. ЧР. 16.

Пірначка, -ки, *м.* = **Риндзя.** Вх. Зн. 59.

Пірник, -ка, *м.* Пряникъ. *Дітворі малій п'ятаччя, пірники й мандрики.* Мкр. Н. 24.

Пірни́коза, -зи. Нырокъ, чомга, Podiceps cristatus. Вх. Пч. II. 13.

Пірнути. См. **Пірнати.**

Пірце, -ця́, *с.* 1) Перышко. 2) Отдѣльный листокъ растенія рогіз. Вас. 177.

Пірчити, -чу, -чиш, *гл.* Колотить, бить (кого). *Народ як зсадив вовка, як почав пірчить, то вже йому й не хочеться, насилу живий вирвався.* Рудч. Ск. I. 3. *Жене баба квочку з курчатами та пірчить її дубцем.* Грин. I. 203.

Пірчун, -на, *м.* Молодой козелъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Пір'я, -р'я, *с.* 1) *Соб.* Перья. *Як павине пір'я на спід потоне.* Макс. 2) Плавники рыбы. Драг. 1. Ум. **Пір'ячко.**

Пір'яний, -а, -е. Изъ перьевъ. Желех.

Пір'ячко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **пір'я.** Перышки. *Іди, іди, куріпочко, додому, та не давай пір'ячка нікому.* Мет. 122. 2) Зелень чеснока, лука. Вас. 204.

Пісенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **пісня.**

Пісі, *гл.* Дѣтск. Мочиться. О. 1861. VIII. 8.

Пісkля́, -ля́ти, *с.* = **Курча.** Вх. Пч. II. 11.

Пісkо́ватий, -а, -е. = **Піскуватий.** *Пісковита картопля.* Харьк. у.

Пісковатиця, -ці, *ж.* Песчаная земля. Вг. Уг. 259.

Піскови́й, -а́, -е́. Песчаный; песочный. *Збірай свої військa лісовії, луговії і пісковії.* Мнж. 151.

Піскоглід, -лоду, *м.* Рыба. Petromyzon. Вх. Зн. II. 20.

Піскозо́ба, -би, *ж.* Рыба. Cobitis taenia. Вх. Пч. II. 19.

Піскозо́блиця, піскозо́бниця, -ці, *ж.* = **Піскоглід.** Вх. Пч. II. 20.

Піскуватий, -а, -е. Песчаный. Зміев. у. **Піскувате яблуко**. Разсыпчастое яблоко. Зміев. у.

Піскуваха, -хи, *ж.* Низкое песчаное мѣсто. *Піду на піскуваху та й там викосю.* Зміев. у.

Післанéць, -нця́, *м.* 1) Посолъ, посланный. Гн. I. 143. *Два післанці стоять на цвинтарних дверіх.* Федьк. 2) Въ свадебномъ обрядѣ одно изъ дѣйствующихъ лицъ. *Час післанцям додому.* Грин. III. 526.

Післанський, -а, -е. Принадлежащій послу. *Післанськії коні стоять на припоні.* Грин. III. 526.

Післати. См. **Посилати.**

Пíслище, -ща, *с.* Ремень, на которомъ висятъ стремена. Мнж. 189.

Після́, *нар.* Послѣ. *Після великодних святок.* Стор. МПр. 60. **Після чого**, въ вопросительныхъ предложеніяхъ, кромѣ основного значенія, употребляется еще въ значеніи: отчего, почему. *Не знаю що і після чого старі сумують.* Шевч. 100.

Піснечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пісня.**

Пісний, -а́, -е́. 1) Постный. *Пісний борщ. Пісний день. У нас взавтра празник пісний.* Грин. III. 562. 2) О молокѣ: жидкое. 3) О землѣ: мало плодородная.

Пісникати, -каю, -єш, *гл.* Постничать. Канев. у.

Пісниковий, -а, -е. Постничающій, постникъ. *І такий же то богомільний та пісниковий чернець той.* Рудч. Ск. II. 200, 201.
Пісни́на, -ни, *ж.* Постная пища. *Прощавай, скоромино, йди, піснино.* Грин. I. 242.
Пісни́ха, -хи, *ж.* Постница. Мнж. 189.
Пісно, *нар.* Постно.
Пісно́та, -ти, *ж.* Все постное.
Піснотво́рній, -я, -є. Творящій пѣсни. *Піснотворній ґеній.* К. ХП. 129.
Пісня, -ні, *ж.* Пѣснь, пѣсня. *Наша дума, наша, пісня не вмре, не загине.* Шевч. 46. Ум. **Пісенька, піснечка.** Мет. 151.
Пісняк, -ка, *м.* Постникъ. К. ПС. 112.
Пісня́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Пісникати.** *Я п'ятницю перед великоднем піснякала.* Лебед. у.
Пісок, -ску, *м.* Песокъ. *Лучче ж буду в синім морі пісок їсти, ніж із нелюбом да вечеряти сісти.* Мет. 101. Ум. **Пісо́чок.**
Пісочаний, -а, -е. Песчаный. *Пісочаний шлях.* МВ. I. 14.
Пісочник, -ка, *м.* Раст. Stellaria graminea. Вх. Пч. I. 13.
Піспа, -пи, *ж.* 1) Мучной отваръ съ мѣломъ для побѣлки стѣнъ. Богодух. у. 2) Мучной отваръ для квашенья яблокъ. Сим. 191. *Добрі у вас яблука, мабуть у піспі мочені?* Богодух. у.
Піспатися, -плю́ся, -пишся, *гл.* = **Поснути.** *Уснув таки добре у неї, а тамті сі не піспали.* Ез. V. 96.
Піст, по́сту, *м.* Постъ.
Пістити, -щу, -стиш, *гл.* = **Пестити.** *Пістить теля коло рук, то й віл такий буде.* Черк. у.
Пісто́ль, -ля, *м.* Пистолетъ. Левиц. Пов. 372.
Пістолетя, -тя, *с.* Пистолетъ. *З пістолєтє оден другого застрілить.* Гн. I. 99.
Пістря́к, -ка, *м.* 1) Веснушки. Вх. Лем. 450. 2) Прыщи на вымени коровы. Вх. Лем. 450. 3) Родъ растенія. (Паразитный грибъ?) Чуб. VII. 576.
Пістря́чка, -ки, *ж.* Родъ накожной болѣзни.
Пісяти, -сяю, -єш, *гл.* Дѣтск. Мочиться.
Піт, по́ту, *м.* Потъ. *Піт проймає. Циганський піт.* Дрожь. *Трусилось тіло, його циганський піт проймав.* Греб. 358.
Піти, піду́, -деш, *гл.* 1) Пойти. *Куди піти, то піти, аби дома не сидіти. Пішов би батька одвідав.* — **за вітром, за водою**. Пропасть безслѣдно. Ном. № 1906. *Не дав мені Господь пари, та й дав мені лиху долю, та й та пішла за водою.* Нп. Уман. у. **Димом догори пішло́**. а) Сгорѣло. б) Пошло прахомъ. Ном. № 1904. — **на посиденьки**. Пойти въ гости, пойти посидѣть. Лебед. у. — **на пропасть**. Пойти на несчастье. — **вогнем**. Сгорѣть. — **світ за очі**. Пойти куда глаза глядятъ. — **в танець**. Пойти танцовать. — **в непам'ять**. См. **Непам'ять.** 2) — **заміж**. Выйти замужъ.
Піти́ся, -деться, *гл. безл.* Случиться, выпасть на долю, пойти къ чему. *Чи воно вже кому так підеться на смерть, на причину?* Харьк. у. *Мені молодій на горе пішлося.* Грин. III. 357.
Пітканний, -а, -е. Употребляющійся для утка, относящійся къ утку. *Це основна вовна, а то пітканна.* Славяносерб. у.

Пітка́ння, -ня, *с.* Ткацкое: утокъ. Вас. 167. Чуб. VII. 428, 408.

Піткну́тися, -нуся, -нешся, *гл.* Сунуться, толкнуться.

Пітни́й, -а́, -е́. Потный. *Воно маленьке сонне, пітне, — простудимо.* Г. Барв. 168.

Пітник, -ка, *м.* 1) Потникъ. Черк. у. О. 1862. V. 103. 2) Часть хомута: войлочная подкладка на шеѣ лошади. Вас. 159.

Пітьма, -ми, *ж.* 1) Тьма. 2) Густой туманъ; дождь со снѣгомъ. Шух. I. 81.

Пітькати, -каю, -єш, *гл.* О перепелкахъ и коростеляхъ: кричать. *Пітькають перепелиці, деркачі.* Шух. I. 23.

Піхати, -хаю, -єш, *гл.* Толочь (просо), валять (сукно). Шух. I. 113, 151.

Піхви, -хов, *мн.* Ножны. *З піхов шаблі виймайте.* АД. I. 114. *Ратище поламане, піхви без шаблі булатньої.* Мет. 444. Ум. **Піховки.** КС. 1882. X. 40.

Піхом, *нар.* Пѣшкомъ. К. ЧР. 359. *Пійшли хто піхом, хто возом.* Г. Барв. 240. *До отця, до матки у гості він і піхом прибуде.* АД. I. 130.

Піхо́та, -ти, *ж.* 1) Пѣхота. Гол. I. 34. 2) — **квасо́ля**. Родъ невьющихся бобовъ.

Піхоти́на, -ни, *м.* = **Піхотинець.** *Два кінних, третій піший піхотина.* АД. I. 332.

Піхотинець, -нця, *м.* = **Пішоходець.** *Два кінних, третій піший піхотинець.* АД. I. 113.

Піхото́ю, *нар.* = **Піхом.** Мкр. Н. 14. *Дозвольте, дядечку, кинути у вас коня у дворі, а я пійду піхотою.* Г. Барв. 211. *Душ з двадцять верхи та чоловіка з півтори сотні піхотою.* О. 1861. VIII. 96, 97.

Піхою, *нар.* = **Піхом.** *Піхою... за десять верстов на місто.* Г. Барв. 95.

Піхтір, -ра, *м.* Веревочный мѣшокъ, въ которомъ возятъ сѣно при поѣздкахъ. Сим. 37. См. **Пихтір.**

Піхтура, піхтуро́ю, *нар.* = **Піхом.** К. ЧР. 114.

Піхур, -ра, *м.* Пузырь. Подольск. г. Ум. **Піхурчик.** *На пальчиках піхурчики намуляти.* Грин. III. 325.

Піху́рка, -ки, *ж.* Тропинка для пѣшеходовъ. Вх. Зн. 49.

Піху́рчик, -ка, *м.* Ум. отъ **піхур.**

Піч, пе́чі, *ж.* Печь. Вас. 193. Чуб. VII. 380. *Піч наша регоче, коровая хоче.* Мет. 164. **Мовчи, бо піч у хаті**. Молчи, — есть лишніе люди. ХС. III. 48. **Піч гончарська**. Обжигальная печь для посуды. Шух. I. 263. Ум. **Пічка.**

Пічка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **піч.** 2) Въ обжигальной печи передняя ея часть, гдѣ нѣтъ госуды, а горятъ лишь дрова. Шух. I. 263. 3) Каждая изъ ямокъ въ землѣ, по которымъ катаютъ мячъ въ игрѣ того же имени. КС. 1887. VI. 461. 4) Продолговатая вырѣзка въ ухѣ овцы — клеймо для опознанія своей овцы. Шух. I. 195.

Пічкання, -ня, *с.* Возня съ обмазкой глиной или побѣлкой зданія. *Де пічкання багато, — глину там місить.* Сим. 200.

Пічка́тий, -а, -е. Объ овцѣ: съ **пічкою** на ухѣ. См. **Пічка.** Шух. I. 195.

Пічкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Возиться съ обмазкой глиной или побѣлкой зданія. Сим. 129.

Пічкови́й, -а́, -е́. Печной, сдѣланный въ печи. *Пічковий дьоготь.* Сумск. у.

Пічку́р, -ра, *м.* 1) Истопникъ. (Черк. у.), кочегаръ. НВолын. у. 2) Любящій лежать на печи. Левиц. Пов. 189. 3) Рыба бычекъ, Gobio. Мнж. 189. Ум. **Пічкуре́ць.** *Ой пійду я на річку, на річку да піймаю два линця, а третього пічкурця.* Нп.

Пічкурня, -ні, *ж.* Отдѣленіе въ сахарномъ заводѣ, гдѣ производится топка. НВолын. у.

Пічкурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Быть истопникомъ. Черк. у.

Пічлаз, -за, *м.* Развратникъ. Берд. у.

Пічний, -а, -е. Печной. *Пічний черінь.* ХС. III. 50. **Пічна стіна**. Стѣна, къ которой прилегаетъ бокомъ печь, въ ней же находится дверь изъ сѣней. Черк. у. **Пічне вікно**. Окно въ задней стѣнѣ, къ которой прилегаетъ печь. Мирг. у.

Пічови́й, -а́, -е́. Печной. **Пічова лопата**. Лопата для сажанія хлѣба въ печь. Черк. у.

Пічу́рка, -ки, *ж.* Печурка, ниша въ печи.

Пішак, -ка, *м.* 1) = **Піхурка.** Угор. Вх. Зн. 49. 2) Пѣшій работникъ. О. 1862. IV. 93. 3) Пѣхотинецъ. К. Досв. 9.

Пішани́ця, -ці, *об.* Пѣшій человѣкъ. *Два брати кінних, а третій брат менший, піша пішаниця.* АД. I. 106.

Пішва, -ви, *ж.* Запошивка, шовъ для сшиванія двухъ кусковъ: края сшиваемыхъ кусковъ перегибаются одинъ за другой и сшиваются двойнымъ швомъ. Канев. у.

Піший, -а, -е. 1) Пѣшій. *Піший брат за кінними поспішає, на сире коріння, на біле каміння ноги свої козацькі посіпає.* Макс. 2) О птицѣ: домашній. *То летюча птиця, а це піша.* Черк. у.

Пішка, -ки, *ж.* = **Піхурка.** Вх. Зн. 49.

Пішки, *нар.* = **Піхом.** *Було в мене троє коней, — тепер хожу пішки.* Грин. III. 200.

Пішкови́й, -а́, -е́. — я́рмарок. Ярмарка, на которую сходятся пѣшкомъ вслѣдствіе эпизоотіи. *Був пішковий ярмарок, а скотини не було, бо хвороба на скотину всюди була.* Волч. у. (Лобод.).

Пішни́к, -ка, *м.* = **Піхурка.** Вх. Лем. 450. Ум. **Пішничо́к.**

Пішохід, -хо́ду, *м.* Тротуаръ. Полт. и Харьк. г.г. *У Харькові пішоходи з дощок, чи з каміню.* Лебед. у. *В городі... якісь пішоходи роблять, щоб в грязі добре, бач, було ходити пішки.* Котл. НП. 386. *Раз я вийшов в город, йду по пішоходу.* Щог. В. 63.

Пішохо́дець, -дця, *м.* Пѣшій. *Став пішоходець із тернів виходити.* АД. I. 125.

Піща́к, -ка, *м.* Пт. Anthus, щеврица. Вх. Пч. II. 8.

Піщане́ць, -нця́, *м.* Песчаная почва. *Тут у нас, знаєте, земля не родюча на хліб, бо все піщанець.* Черниг.

Піщуга, -ги, *ж.* Песокъ, глубокій песокъ. *Хвіст... в грязюці таки або в піщузі.* Сим. 211. *Там така піщуга, що й не виїдеш.* Черк. у.

Пія́к, -ка, *м. 1)* = **Пияк.** Г. Барв. 290. 2) *мн.* Vaccinium uliginosum L. ЗЮЗО. I. 140.

Пія́ка, -ки, *м.* 1) = **Пияка.** 2) Соленый и пустой огурецъ.

Піяти, -пію, -єш, *гл.* О пѣтухахъ: пѣть. *Кури піють, — у дівчини сижу.* Грин. III. 258. *Піють кури перші, піють і другі.* Грин. III. 375.

Піяти́ка, -ки, *ж.* Выпивка, пьянство. *Щоби мене споминали на піятиці.* Грин. III. 285.

Пія́цтво, -ва, *с.* Пьянство. Желех.

Пія́чити, -чу, -чиш, *гл.* Пьянствовать.

П'і́ла, п'і́л, *мн.* У кожевниковъ: снарядъ для растягиванія кожи. Части: два четырехгранныхъ другъ другу параллельныхъ бруска — **п'іли́ни** проходять сквозь концы болѣе толстаго бруска, наз. **колода**; въ **колоді** есть **мечик**, одинъ конецъ котораго на **чопу**, а другой прикрѣпляется **сворінем**. Шух. I. 254.

П'ілина, -ни, *ж.* См. **п'іла.** Шух. І. 254.

Плав, -ву, *м.* 1) Пловучій островъ изъ камыша и небольшихъ растеній. Поп. 258. *Коломак весною дуже грав: відриває часом плави з вільхами і лозою і зносить далеко.* О. 1861. VIII. 93. 2) Трясина, гдѣ подъ слоемъ растительности вода. О. 1861. VIII. 26. Мнж. 189. *Плав так і двигтить. На плавах стоїть і маяче в воді високий, густий, широколистий очерет.* О. 1862. VIII. 16. *Селезень на ставу, утінка на плаву.* Мет. 214. **Хай він під плав піде**! Проклятіе: пожеланіе смерти. Мнж. 162. 3) Соръ, всякіе предметы, плывущіе по рѣкѣ сплошнымъ слоемъ. Мнж. 170. *Злилось як плав.* Мнж. 170. **Плавом, як плав пливе**. Множество двигается. Мнж. 170. *Як плав пливе — військо йде.* Ном. № 7679. 4) Правильное перо, маховое перо (у птицъ). Вх. Пч. І. 15. Ум. **Плавок, плаво́чок.** Мет. 214. *Ой підпалю, підпалю селезневі косиці, щоб же він не літав на чужії плавочки.* Грин. III. 78.

Плавак, -ка, *м.* 1) Пловучая мельница. Каменец. у. 2) Поплавокъ въ рыболовной сѣти. Kolb. I. 73.

Плавати, -ваю, -єш, *гл.* Плавать. *Ой плавали утенята по тім боці ставу.* Мет. 83.

Плавач, -ча, *м.* Плавающій на суднѣ, плотѣ, плотовщикъ. Шух. І. 37.

Плавачка, -ки, *ж.* Промыслъ сплавленія дерева. Вх. Зн. 49.

Плавець, -вця́, *м.* Пловецъ. Мир. ХРВ. 359. 3. *Терешка добрий плавець: ураз Дінецъ перепливає.* Волч. у.

Плавзати, -заю, -єш, *гл.* = **Плазувати.** О. 1862. IX. 107.

Плави́ння, -ня, *с.* Деревья, которыя нанесетъ полая вода. Вх. Зн. 49.

Плавити, -влю, -виш, *гл.* Сплавлять. *Гуцули, що живуть над більшими ріками, плавлять ковбки, що йдуть водою.* Шух. І. 37.

Плавки́й, -а́, -е́. 1) Хорошо плавающій. 2) Плавный. 3) Ровный, гладкій, скользкій. *У панів усе плавке за що не візьмешся: чи стіл, чи ослінчик, — таке все плавке, гладеньке.* — **шлях**. Ровная, гладкая санная дорога. Полт. г. **Плавкі сани**. Сани легкія на ходу. Черк. у.

Плавко, *нар.* Плавно, безъ задержекъ. *Більш укиньте масла в кашу, то вона плавкіш їтиме горлом.* Лебед. у.

Пла́вля, -лі, *ж.* Болотистый лугъ.

Плавне́вий, -а, -е. Растущій на плавнях. *Сіно плавневе.*

Плавни́й, -а́, -е́. Пловучій. **Плавна сітка**. См. **Сітка.** Вас. 188.

Плавня, -ні, *ж.* Пойма, тростниковыя и камышевыя заросли, частью постоянно затопленныя, частью затопляемыя только весною во время половодья, перемѣшанные съ заливными сѣнокосами. Вас. 206. КС. 1883. І. 43. Поп. 256.

Плаво́к, -вка, *м.* 1) Ум. отъ **плав.** 2) Слѣдъ отъ плывущей птицы. *Пливе утінка з утенятами на море ночувати, а за ею, єю сив селезень у плавки упливає... Ішла Маруся із дівочками на гору погуляти, а за ею, єю молодий Юронько у слідки уступає.* Мет. 157.

Плаво́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **плав.**

Пла́вта, -ти, *ж.* Отрѣзанный кусокъ древеснаго ствола, длиной въ 8 метровъ. Шух. І. 88.

Плавушник, -ка, *м.* Раст. Hottonia palustris L. ЗЮЗО. I. 125.

Плавця́, *нар.* Вплавь. **Плавця піти**. Пуститься вплавь. Вх. Зн. 49.

Плаз, -зу, *м.* 1) Палка? Ном. № 13662, 13663. Въ игрѣ того-же имени длинный прутъ. Kolb. I. 195. Въ игрѣ въ **шкандѝбки** (то-же, что и игра **плаз**) — проведенная на землѣ черта, на которой лежитъ палка (называемая у Kolb. I. 195 — **плаз**). КС. 1887. VI. 476. 2) Родъ игры, въ которой бросаютъ палкой съ цѣлью попасть въ другую, лежащую палку. Ив. 18. Kolb. I. 195. *Діти то у плаза, то в креймахи граються.* Морд. Пл. 137.

Плазівка, -ки, *ж.* Палочка употребляемая при игрѣ въ плаза.

Плазовѝтий, -а, -е. 1) Пресмыкающійся. 2) Плоскій. 3) Подлый.

Плазом, *нар.* 1) Ползкомъ. 2) Плашмя. *Ударив плазом.* НВолын. у.

Плазувáти, -зýю, -єш, *гл.* 1) Пресмыкаться, ползать. Котл. Ен. III. 30. *На зеленому полі плазують сірі комашки поміж тим гадом.* Левиц. Пов. 366. 2) Съ трудомъ идти, ѣхать, тащиться. *Сонні всі заворушились, потім піднялися і додому плазували.* Мкр. Н. 19. 3) Попадать палкой въ другую палку, лежащую на землѣ — при игрѣ въ **плаз** (см.). Ив. 18.

Плазьма, *нар.* = **Плазом.**

Плай, плая, *м.* 1) Горная тропинка. Шух. I. 76. Вх. Зн. 49. *Ковала мі зазуленька на плуг, на плаї.* Гол. I. 176. 2) Рядъ. Вх. Зн. 49. Ум. **Плаїчок.** Шух. I. 39, 76. *Ід бичок у плаїчок.* Шух. I. 201.

Плакати, -чу, -чеш, *гл.* Плакать.

Плакатися, -чуся, -чешся, *гл.* 1) Плакать, оплакивать. *Не плачся на моє горе! не тобі його оплакати.* МВ. (О. 1862. I. 75). *А за мною сиротою всі родичі плачуть. Плачся, плачся, мій родоньку, плачся, поплакайся.* Грин. III. 391.

Плаксивий, -а, -е. Плаксивый.

Плаксѝвиці, -ців, *м. мн.* Болѣзненная плаксивость у дѣтей. КС. 1893. VII. 80. КС. 1883. VII. 588. Мил. 34.

Плаксій, -сія, *м.* Плакса. Черк. у.

Плаксійка, -ки, *ж.* Плакса. Мнж. 189. *Така плаксійка: є чого, нічого, — усе плаче.* Мнж. 163.

Плакун, -на, *м.* Раст. Lythrum Salicaria L. ЗЮЗО. I. 409.

Планéта, -ти, *ж.* 1) Планета. *Ці зорі в науці звуться рухомими чи ходячими, або планетами.* Ком. I. 24. 2) Судьба; нѣкая таинственная сила. *Буває той чоловік оце то лихий та навіжений, то мнякий та добрий, — як яка планета на нього находить.* 3) **Планета їх знає**. Чорт ихъ знаетъ. *Договор, чи шо в їх такий був, — планета їх знає!* Пирят. у.

Планéтник, -ка, *м.* Астрономъ. Чуб. II. 584.

Планѝда, -ди, *ж.* = **Планета.** *Круги сонця ходить кількандцять планид.* Дещо (4-те вид.). 26.

Планитуватий, -а, -е. Свѣдущій во вліяніи планетъ на погоду и пр. *То такі планитуваті є, що воно по планетах знає, коли на що сіяти.* Ном. № 281.

Планѝця, -ці, *ж.* Часть забора отъ столба до столба. Міус. окр.

Планітний, -а, -е. Полезный, приносящій помощь. *Лік планітний.* Вх. Зн. 50.

Планітувáти, -тую, -єш, *гл.* Полезнымъ быть, помогать. Вх. Зн. 50. *Полезнымъ быть, помогать.* Вх. Зн. 50.

Планка, -ки, *ж.* Дикое яблоко, дикая яблоня. Угор.

Плано́к, -нка, *м.* Участокъ земли въ шесть десятинъ. Вас. 197.

Плас, -су, *м.* Часть келефа: загнутый конецъ его молотка. Шух. І. 274. Часть **топірця́**, собственно его бартки: плоская заостренная часть. Шух. І. 289.

Пласт, -ту, *м.* Слой. Шух. І. 171, 176.

Пластати, -таю, -єш, *гл.* 1) Ползти, пробираться ползкомъ, взбираться; идти увязая ногами. Борз. у. *Пісок його* (силящагося пройти по песку льва) *так і засипа; той пластав, пластав та так і пропав.* Драг. 303. *Пластунами, кажуть, звались за те, що... все вештались по плавнях, і як більше їм приходилось місить грязь, ніж ходить по сухому, сиріч пластать, то й звались пластунами.* О. 1862. ІІ. Кух. 61. 2) Подкрадываться. *Дивлюсь, аж тхір пласта до курей.* Харьк. г.

Пластів'я, -в'я, *с.* Пластъ, слой; слой срубленныхъ вѣтвей. Вх. Зн. 50.

Пластове́нь, -вня́, *м.* Хлопья снѣгу. *Сніг іде пластівнями.*

Пластове́ць, -вця́, *м.* Снѣгъ, падающій хлопьями. Вх. Зн. 50.

Пластови́к, -ка, *м.* = **Пластовець.** Вх. Зн. 50.

Пластовни́стий, -а, -е. Падающій хлопьями.

Пластово́вний, -а, -е. Съ гладкой шерстью, не курчавый. *Пластововне ягня.* Константиногр. у. *Пластововний смух.* Черном.

Пласто́к, -тка, *м.* У горшечниковъ: комъ размѣшанной глины овальной формы, приготовленный для работы изъ него. Вас. 178.

Пластува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Быть пластуномъ. *Про Михайла була чутка, що він пластував у Чорноморії.* О. 1862. VIII. 27.

Пластун, -на, *м.* 1) Кубанскій козакъ, несущій сторожевую и развѣдочную службу и въ то-же время занимающійся охотой и рыбной ловлей. Поп. 240, 241. О. 1862. І. Кух. Пластуни, 61. 2) = **Пластовець.**

Пластуне́ць, -нця́, *м.* Родъ черноморскаго сельдя.

Пластунство, -ва, *с.* Занятіе пластуна. *Пластун не зна роскоші, не гаразд обіжний, поневіряється, а пластунства не кидається.* О. 1862. ІІ. Кух. 62.

Пластунський, -а, -е. Принадлежащій пластуну. *Пластунські курені.* О. 1862. ІІ. Кух. 63.

Плат, -та, *м.* 1) Несколько аршинъ (5 — 6) бѣлаго тонкаго полотна, которымъ завиваютъ новобрачной на свадьбѣ голову. Чуб. IV. 676. 2) Платокъ. *Скажу собі зав'язати з платом головочку:* Гол. III. 385. 3) Лоскутъ.

Плата, -ти, *ж.* Плата, вознагражденіе. *Ратуй, ратуй да ти, козаченьку, мене, буде тобі превелика плата од мене.* Мет. 101.

Плата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Пластать, распластывать. *Платаний чабак.* Міус. окр. 2) = **Латати.** Вх. Зн. 50. 3) Дѣлать, откалывать, отпускать. *Платав штуки небожчик.* НВолын. у.

Платва, -ви, *ж.* 1) Срубленный древесный стволъ въ 7 — 8 саж. длиной и 8 дюймовъ въ діаметрѣ съ тонкаго конца. Шух. І. 183. 2) Балка, идущая параллельно сволоку вдоль хаты по стѣнѣ, — на ней укрѣплены стропила. Подольск. г. Kolb. І. 55. Ум. **Платовка.**

Платина, -ни, *ж.* Платокъ. Вх. Зн. 50. О. 1861. X. Св. 50. *Взяв платину, розстелив.* Гн. І. 212. Ум. **Плати́нка.** *Завинув у платинку.* Гн. ІІ. 179.

Плати́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Платить.

Плати́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Оплачиваться. *Чуже личко ремінцем платиться.* Ном. № 9688.

Платіж, -жу, *м.* **платіжка, -ки**, *ж.* Платежъ.

Платіжний, -а, -е. Платежный, подлежащій окладу. *У мене шість душ платіжних.* Лебед. у.

Платка, -ки, *ж.* = **Латка.** Вх. Зн. 50.

Платни́й, -а́, -е́. 1) Получающій плату. 2) Расплатившійся, находящійся въ разсчетѣ. *Глядіть-же — ми платні.* Лебед. у. *Бувши винним, треба буть і платним.* Ном. № 10649.

Платовка, -ки, *ж.* Ум. отъ **платва.**

Платок, -тка, *ж.* 1) Слой. *Укопану глину беруть платками за помочию зелізних лопаток.* Шух. I. 260. 2) Платокъ. Ум. **Плато́чок.**

Плаття, -тя, *с.* Бѣлье. Ковельс. у. *Чи я в тебе, моя мати, усе плаття поносила?* Мет. 263. *Літечком жита не жала, а зімою плаття не прала.* Грин. III. 548. 2) Одежда, платье. *Дороге плаття надіває, чоботи обуває.* АД. I. 169.

Платтяний, -а, -е. Холщевый.

Платтяни́ця, -ці, *ж.* Одѣвающаяся въ платье. Г. Барв. 48.

Платянка, -ки, *ж.* Портянка, онуча. Ум. **Платяночка.** *На білені платяночки ти красно обуйся.* Гол. IV. 488.

Плаха, -хи, *ж.* 1) Составная часть невода, полотнище невода. Вас. 185, 187. 2) Верхняя часть свиной туши, снятая вокругъ всего туловища, — слой сала. Волч. у. 3) ? *Плахами продають сіль перед Різдвом дешевше — копійок по 10 за хунт.* Волч. у. (Лобод.). 4) Полѣно, плаха. Вх. Зн. 50. Широкая доска. Харьк., Екатериносл. Слов. Д. Эварн.

Плахітка, -ки, *ж.* Ум. отъ **плахта.**

Плахіття, -тя, *с. соб.* Платье. Ум. **Плахіттячко.**

Плахотка, -ки, *ж.* Ум. отъ **плахта.**

Плахта, -ти, *ж.* 1) Женская одежда вмѣсто юбки: кусокъ толстой шерстяной ткани, специально для этого изготовляемый, въ видѣ длиннаго четвероугольника (ширина до 3/4 арш., длина до 2 1/2 арш.) сшивается до половины съ другимъ такимъ же кускомъ; на половинѣ **плахта** перегибается и оборачивается вокругъ таліи. Четвертая часть **плахти** (половина четвероугольника) наз. **гривка**, сшитая половина наз. **станок**, несшитыя **гривки** — **крила**. Вас. 169 — 170. Въ черниг. у. **крила** называются **кри́си**. Чуб. VII. 428. КС. 1893. V. 282. КС. 1889. V. Сумцовъ, № 21 — 22. 2) То-же, что и **полотнянка**, но длинная и безъ таліи. Гол. Од. 44. 3) Родъ бѣлаго платка, по формѣ похожаго на широкое полотенце, — имъ покрываются **лемчанки**. Гол. Од. 76. 4) Простыня. Угор. Ум. **Пля́хі(о)тка.** Г. Барв. 227. *Плахотка-червчаточка.* Шевч. 375.

Плахтина, -ни, *ж.* = **Плахта**, также небольшая или плохая плахта. Г. Барв. 451.

Плахтяни́й, -а́, -е́. Изъ **плахти** сдѣланный, къ ней относящійся.

Плац, -цу, *м.* 1) Вообще мѣсто и въ особенности, гдѣ прежде было жилье. Чуб. VI. 304, 404. 2) Площадь. Грин. II. 75.

Плач, -чу, *м.* Плачъ.

Плачи́нда, -ди, *ж.* Родъ слоеной лепешки. Славяносерб. у.

Плачливий, -а, -е. 1) Плаксивый. 2) Плачевный.

Плачний, -а, -е. Плачевный, скорбный, жалостный. *Матка під кряжем стояла, плачним гласом вимовляла.* Грин. III. 151.

Плачно, *нар.* Хочется плакать. *Так мені їх жалко стало, аж плачно.* Пирят. у.

Плачущий, -а, -е. Плачущій. *І пригадалася йому та дівчина плачуща.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Плашкуватий, -а, -е. О дровахъ: изъ широкихъ полѣнъ, плахъ. *Дріва шишкуваті.* Вх. Зн. 50.

Плащ, -ща, *м.* Плащъ. *Ліг під ліжком, а плащ покинув на ліжку.* Чуб. II. 215.

Плащани́ця, плащени́ця, -ці, *ж.* 1) Плащаница, изображеніе на полотнѣ положенія во гробъ Спасителя. *За чужую крівавицю купив у церкву плащеницю.* Ном. № 13556. 2) Родъ писанки съ равностороннимъ четырехконечнымъ крестомъ въ орнаментѣ. КС. 1891. VI. 371.

Плаще́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **плащок.**

Плащи́на, -ни, *ж.* Плащъ плоховатый. *Я скинув мою дранкову площину.* Федьк.

Плащок, -щка, *м.* Рубашка безъ рукавовъ, въ которую одѣваютъ дитя до перваго причащенія. Мил. 29. Ум. **Плаще́чок.** Мил. 29.

Плащуватий, -а, -е. Одѣтый въ плащъ (о цыганахъ). *Плащу ваті цигане.*

Плева, -ви, *м.* Названіе тощаго вола съ расходящимися рогами. КС. 1898. VII. 47.

Плеканий, -а, -е. Заботливо, нѣжно воспитанный. Уман. у.

Плекатарка, -ки, *ж.* Кормилица. Ум. **Плекатаронька.** Гол. II. 82.

Плека́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Холить, нѣжить, культивировать. *Ой косо, косо, жаль мі тя: не рік я тебе плекала.* Гол. II. 634. 2) Кормить грудью. Угор.

Плека́чка, -ки, *ж.* Мамка, кормилица, нянька. Угор.

Плекун, -на, *м.* Ягненокъ безъ матери, вскармливаемый козою. Херс.

Племенник, -ка, *м.* = **Небіж.**

Племенниця, -ці, *ж.* = **Небога.**

Племіння, -нів, *с. мн.* Племена. Встрѣчено у Кулиша. *Великі й дрібненькі племіння й народи.* К. Дз. 231.

Пле́мня, -ня и -мени, *с.* = **Плем'я.** *Одна дорога до отця, до матки, а друга дорога до роду, до племня.* Грин. III. 594.

Пле́мфа, -фи, *ж.* = **Пинхва.** *Племфи дали.* КС. 1882. XII. 625.

Плем'я́, -м'я́ти, *с.* Племянникъ или племянница. Употр. преимущ. во мн. ч.: **плем'я́та**. *Дивись: шишок уже нема, а треба ще братам, плем'ятам, хрещеній матері, кумам...* Алв. 36.

Пле́м'я, -м'я и -мени, *с.* 1) Племя, поколѣніе, родъ, потомство. Иногда объ одномъ лицѣ въ значеніи родственникъ. *Приїздить він до дядька, а дядина побачили та й кае: «це ж наше плем'я їде».* Мнж. 59. 2) Племя, народъ. *В ті давні часи український народ жив невеличкими племенами.* Левиц. Перші кн. 5.

Плени́да, -ди, *ж.* = **Планида.** Г. Барв. 319.

Плени́ця, -ці, *ж.* 1) Надвое распиленный стволъ строевого дерева. Вх. Зн. 50. Желех. 2) = **Планиця.** 3) Заключеніе? *Знайшов тя у темниці, сказав єси: « Устань, Петре, й ступай з плениці».* Чуб. I. 166.

Пленіпоте́нт, -та, *м.* Довѣренное лицо, уполномоченный, повѣренный. *Панський пленіпотент.* К. ПС. 5.

Пле́нтати, -таю, -єш, *гл.* 1) Путать ногами, плестись. *Манив до себе дитину, а воно з другого кінця лави, перебіраючи ручками і держучися за лаву, плентало ніжками та реготалося, ідучи до батька.* Г. Барв. 165. 2) О ребенкѣ: двигать ручками. *Воно мені, малеє, плентає рученятами, — гу, каже.* Г. Барв. 119.

Пле́нтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Плестись, тащиться; шляться. Г. Барв. 357. *Плентався і по, тій землі, де вже от-от край світа.* Стор. МПр. 168.

Плескавиця, -ці, плесканка, -ки, *ж.* Рыба Abramis (Blicca) argyrolenca. Вх. Пч. II. 18.

Плескана, -ної, *ж.* Родъ кушанья: куски гречишной лемішки, обсыпанные истолченнымъ коноплянымъ сѣменемъ и изжаренные. Маркев. 159.

Плесканка, -ки, *ж.* 1) Глиняная посуда, родъ большой фляжки для водки въ видѣ плоскаго круга съ горлышкомъ; носится на шнуркѣ черезъ плечо. Шух. I. 270. 2) **Плесканка сиру**. Кругъ сыру. МУЕ. III. 47.

Плеска́ння, -ня, *с.* 1) Хлопаніе въ ладоши. 2) Выдѣлываніе ковриги хлѣба. Чуб. I. 267. См. **Виплїскувати 2.**

Плескати, -щу, -щеш, *гл.* 1) Плескать. *А нащо було плескати на його водою?* 2) Хлопать въ ладоши; рукоплескать. *Вийшла доня на улицю, в білі руки плеще.* Лукаш. 125. 3) = **Виплїскувати 2**. *Плещу, плещу хлібчик, дай, бабо, кіста!* Харьк. 4) У кузнецовъ: клепать. Сумск. у. 5) Болтать, выдумывать. *Що ти там плещеш, — хиба ніхто сього не знає або не чув зроду?* 6) Шлепать (по грязи). *А він і плеще до мене через рівчак.* О. 1862. VI. 44.

Плескатий, -а, -е. Плоскій, приплюснутый. Вас. 148. *Такий плескатий, як от корж.* Ком. I. 29.

Плескатися, -щуся, -щешся, *гл.* Плескаться. *Плескалась рибка на воді.* О. 1861. I. 97.

Плескач, -ча, *м.* 1) Родъ круглаго хлѣба съ плоскими поверхностями. *Напече книшів, пиріжків, буциків і плескачів.* Г. Барв. 130. 2) Шлепокъ. *Надавала йому, ворожому синові, плескачів у спину, щоб не висижувавсь у хаті та йшов на роботу*. Новомоск. у.

Плеско́ватий, -а, -е. Сплюснутый, плоскій. НВолын. у. Мил. 16.

Плесно, -на, *с.* Плесна, плюсна, metatarsus. Константиногр. у. Вх. Зн. 50. Желех. **Пле́сна**. Плесневыя кости. НВолын. у.

Плесну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **плескати**. 1) Плеснуть. *Взяв горілку, вихилив та й плеснув під стелю.* Г. Барв. 210. 2) Хлопнуть въ ладоши. *Плеснула рученятами.*

Плесну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Одн. отъ **плескатися**. Плеснуться. *Плеснулася вода з глечика. Риба плеснулася.*

Плесо, са, *с.* 1) Озеро по теченію рѣки, сильно расширенное мѣсто рѣки, чистое, незаросшее, съ тихимъ теченіемъ. Шух. I. 6. *Коломак... літом пересихає, тільки зостаються плеса.* О. 1861. VIII. 93. *Поміст вилискувався, як замерзле плесо.* Стор. МПр. 74. 2) Грядка четвероугольной формы. Харьк. *Як оце плесо захарастили редькою.* Зміев. у. *Плесо огірків, капусти.* Лебед. у. Ум. **Плісце́.** Константиногр. у.

Плести, -ту, -теш, *гл.* 1) Плесть. *Дівочки та віночки та плестимуть.* Мет. 154. *Плетуть сітки та на твої дітки.* Нп. 2) Вязать. *Плести панчохи.* 3) Вить. *Плете... вірьовки.* Г. Барв. 14. 4) — **лозу**. Родъ дѣтской игры: дѣти становятся въ два ряда лицомъ къ лицу, всѣ пары vis-avis берутся за руки; крайняя пара проходитъ подъ руками всѣхъ и становится съ противоположнаго конца, за ней слѣдующая и т. д., — подражаніе выплетанію изъ лозы какой нибудь вещи. КС. 1887. VI. 480.

Плестися, -туся, -те́шся, *гл.* 1) Плестись. *Як густо сей личак плівся.* 2) Заплетаться: *Згадай мене, ненько, в суботу пізненько, як дівчата помиються й плетуться дрібненько.* Грин. III. 559.

Плете́ник, -ка, *м.* Крендель. Угор.

Плетениця, -ці, *ж.* 1) Плетенка. 2) Особаго рода фигуры при игрѣ въ шума. *Ой нумо, нумо у шума гуляти, шума заплітати! Заплетем плетеницю.* Грин. III. 103.

Плети́ця, -ці, *ж.* — **біла**. Рыба Luciscus rutilus. Шух. I. 24.

Плетінка, -ки, *ж.* 1) Вязаная шерстяная рукавица, которая вкладывается въ кожаную. Лебед. у. 2) Свитая, сплетенная мѣдная проволока, употребляемая при украшеніи деревянныхъ издѣлій инкрустаціями и пр. Шух. I. 273, 280, 277. 3) Родъ вышивки. Шух. I. 155, 156.

Плеті́ння, -ня, *с.* 1) Плетеніе. 2) Вязаніе.

Плетінь, -тня, *м.* Плетень. *Заплітайся, плетінь, заплітайся, завивайся, труба золотая.* Мет. 295.

Пле́тка, -ки, *ж.* Сплетня. *Плетка слухань не будеме.* Гол. III. 261.

Плетю́га, -ги, *ж.* Лгунъ. Угор.

Плетю́х, -ха, *м.* Раст. Lycium barbarum. Вх. Пч. i. 11.

Пле́тянка, -ки, *ж.* 1) Огороженный источникъ (криниця). Желех. 2) Сплетенная изъ соломы лента, изъ которой сшивается потомъ шляпа. Гол. Од. 56.

Пле́хатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Тащиться, идти съ трудомъ. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Плецанка, -ки, *ж.* Рубаха безъ складокъ около воротника. Вх. Зн. 50.

Плець, -цю, *м.* Усадьба. *З-за хатки виглядали невеличкі хлівці, повіточки; трохи далі — тік; за током — огород; а все кругом обнесено низенькою ліскою. Зразу видно було, що то плець не дуже заможного хазяїна.* Мир. ХРВ. 9.

Плечастий, -а, -е. Плечистый, широкоплечій. *Візника плечастий, усатий.* МВ. (О. 1862. III. 51).

Плече́, -ча́, *м.* 1) Плечо. 2) Въ столбѣ, заканчивающемся типомъ, — часть его по сторонамъ шипа. Уман. и Гайсин. у. 3) Часть топора, также **сапіни**. См. **сокира, сапіна.** Шух. I. 175, 176. 4) Часть **маґлівниці**. Шух. I. 154. 5) Зарѣзка въ спицѣ колеса, вставляемая въ ступку. Вас. 147. 6) Часть кухонной печи. *А в нашої печі золотії плечі, а срібні одвірки, — дайте нам горілки.* Грин. III. 472. 7) Въ сукновальной толчеѣ: бревно въ валу, подымающее пестъ. Шух. I. 113. 8) Верхняя горизонтальная часть ярма, лежащая на шеѣ вола. Шух. I. 165. Ум. **Плечико, плічко, плеченько.** *До стіни оченьками, до дружбоньки плеченьками.* О. 1862. IV. 18. Ум. **Плечи́ці употр.** только во мн. ч. Маркев. 70. Мкр. Н. 10. *Обстели мені плечиці мої хрещатим барвінком.* Грин. III. 496. *Тут наша дівчинонька ходила, кіскою плечиці укрила.* Мил. 133.

Плечеви́й, -а́, -е́. Плечевой, къ плечу относящійся. **Рушник плечеви́й**. Полотенце, которымъ повязываютъ старостів на сватанъѣ. Вас. 167.

Пле́ченько, -ка, *с.* Ум. отъ **плече.**

Пле́чико, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **плече.** 2) *мн.* Вставка въ рубахѣ, покрывающая плечо. Kolb. I. 39. Шух. I. 159.

Плечи́нда, -ди, *ж.* Родъ пироговъ или ватрушекъ — съ творогомъ или тыквой. Св. Л. 11. См. **Плачинда.**

Плечистий, -а, -е = **Плечастий.**

Плечи́ці, -чи́ць, *с. мн.* Ум. отъ **плечі.** См. **Плече.**

Пле́шень, -шня, *м.* Ломъ для ломки льда. См. **Плішня.**

Плешня́, -ні, *ж.* = **Плішня.** Сим. 147.

Плещу́к, -ка, *м.* Родъ игры на свѣтлый праздникъ. Вх. Зн. 50.

Плив, -ву, *м.* 1) Теченіе. *Час плив своїм пливом.* МВ. III. 46. *Чого Дясна у шив пошла? Шо крутиї гори.* Грин. III. 74. 2) **Збити з пливу**. Сбить съ толку. *Усі одного зіб'ють з пливу.* НВолын. у.

Плива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Плавати.** Гн. II. 3. *Тепер гуси не літають, ні лебеді не пливають.* Гол. I. 43.

Пливсти́, пливти, -ву, -ве́ш, *гл.* Плыть. *Я вже цих катержних гусей разів десять на день відгоню, щоб вони сюди до жита не пливли.* Кобел. у.

Пливушки, -шок, *ж. мн.* Въ загадкѣ: сани. *Пливуть пливушки, позадирали угору вушки.* Грин. II. 311.

I. Плиг! Прыгъ! скокъ!

II. Плиг, -гу, *м.* Прыжокъ. **З пли́гу збитися**. Сбиться съ толку, спутаться. *Еней од страху з плигу збився.* Котл. Ен. II. 30.

Плига́ння, -ня, *с.* Прыганье.

Плига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Прыгать. *Сердешний звір перекидався, плигав, вертівся і качався.* Котл. Ен. II. 25.

Плигну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **плигати**. Прыгнуть.

Пли́гом, *нар.* Вскачь, прыжками. *Дика коза біжить плигом.* Борз. у.

Плиго́ну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Прыгнуть съ силой. *А собака здоровий та як плигоне йому на груди, — так і звалив.*

Пли́нути, -ну, -неш, *гл.* Плыть. *Шипіть, плиніть, білі гуси, до мойого роду.* Гол. I. 274. *І риба не плине проти бистрої води.* Ном. № 1092.

Плис, -су, *м.* Плисъ, бумажный бархатъ. Вас. 192.

Плиска, -ки, *ж.* Птица: а) Motacilla, трясогузка. Вх. Пч. II. 12. б) — **біла**. Motacilla alba. Вх. Пч. II. 13. в) — **жовта**. Mo tacilla flava. Вх. Пч. II. 13; г) = **Лисак 4.** Вх. Пч. I. 16; II, 11. *Ми були в ліску да поймали плиску чорную да чубатую.* Грин. III. 442.

Плиска́тий, -а, -е = **Плескатий.** *Дивлюсь, аж на тій деревині усякого розбору сливи — і круглі, і плискаті, і довгенькі, та все на одному дереві.* Золотон. у.

Плискач, -ча, *м.* 1) = **Плескач.** *Спекла жінка плискач і дала на дорогу, та такий добрий.* Новомоск. у. 2) Шлепокъ, легкій ударъ ладонью.

Плиско́ватий, -а, -е. Плоскій. *На низенькому плисковатому острівці.* Левиц. ПЙО. I. 496. Ум. **Плиско́ватенький.** *Плисковатенький рівний камінь.* О. 1862. IX. 110.

Плиско́м, *нар.* Плашмя. *Повернув ножа плиском та й ударив мене ножем по спині.* Рк. Левиц.

Пли́сти́, -ву́, -ве́ш, *гл.* 1) Плыть. *Ой як лебедям плисти против води важко.* Мет. 108. *Гиля, гиля, білі гуси, на річеньку плисти.* Грин. III. 249. 2) О зернѣ; высыпаться. *Вівса ми ще не пожали, а він пливе.*

Плистка, -ки, *ж.* = **Плиска а, б, в.** Вх. Пч. II. 12.

Плись, *меж.* = **Плюсь 1.** *У воду тільки плись, як раз пішло на дно.* Греб. 366. *А лебідь плись на дно.* Греб. 363. 2) Выражаетъ быстрое паденіе. *Із моці вибився, сердешний на бік плись.* Греб. 376.

Плит, -та, *м.* Плотъ. Мнж. 189.

Пли́та, -ти, *ж.* Плита. Міус. окр. Гн. II. 121. Шух. I. 227. *Долівка камінням виложена, плитами.* Св. Л. 25.

Плитний, плитовий, -а, -е. Въ плитахъ. *Камні плитні.* Міус. окр. *Сажавки обложені плитовим камінням.* Стор. МПр. 66. *Земляне угілля бува плитне і кулашне.* Міус. окр.

Пли́точка, -ки, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Пли́ття, -тя, *с. соб.* Плиты. Вх. Зн. 50. Шух. I. 79, 227.

Плихя́ти, -хаю, -єш, *гл.* Висѣть, развѣваться; порхать. Угор.

Пли́шка, -ки, *ж.* = **Плиска в).** Шух. I. 89.

Пліва, -ви, *ж.* Плева; мездра. Шух. I. 253. Ум. **Плівка.**

Плівка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **пліва.** 2) Пленка. 3) Пѣнка на молокѣ, сливкахъ, сметанѣ.

Плід, пло́ду, *м.* Плодъ; потомство. К. ХП. 71. *Чий корінь, того й плід.* Мнж. *Ні роду, ні плоду не мав старий.* Св. Л. 307. *Гей, гей, не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина!... Нащо ти нівечиш мій рід і плід любенький?* Г.-Арт. (О. 1861, III. 9). *Хиба скажеш: з Рима родом, або з пугача дід мій плодом.* КС. 1882. X. 23. *А дід поросятко продав у чуже село. Каже: на плід.* Г. Барв. 359.

Плідливий, -а, -е. Плодовитый. *Жиди плідливі.* Могил. у.

Плідний, -а, -е = **Плідливий.** *Плідна вівця.*

Плідни́ця, -ці, *ж.* Плодовитая самка.

Плідно, *нар.* Плодно, плодоносно. *Дай тобі, Боже, щоб у полі зрідно, щоб у полі зрідно, а у дворі плідно.* Чуб. III. 365.

Плім'я, -м'я, *с.* = **Плем'я.** МВ. О. 1862. III. 75). *Не сама собою, з отцем, матір'ю, із родом, з плім'ям, з ким тобі Бог дав.* Мет. 331.

Пліндро́вина, -ни, *ж.* Разграбленное, разоренное, опустошенное мѣсто. *На пустоші німецькій, на тім руйновищі, де хміль повився, по займані — пліндровині шляхецькій живе народ.* К. Дз. 110.

Пліндрува́ння, -ня, *с.* Грабежъ, разореніе, опустошеніе.

Пліндрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Грабить, разорять, опустошать. *Усіх татар розбивали і пліндрували.* Макс. *Не день і не два ляхи Україну пліндрували.* Макс.

Плінуватий, -а, -е. У гребенщиковъ, о рогахъ: съ наростами и пленками. Вас. 163.

Пліска, -ки, *ж.* 1) Желудиная или орѣховая чашечка. 2) = **Плиска а, б, в.** *Ой коби я очі мала, як у тої пліски, я би ними вимотала всі пироги з миски.* Гол.

Пліся́, -ні, *ж.* 1) Плѣсень. НВолын. у. 2) = **Плішня.** Берд. у.

Пліснявий, -а, -е. Заплѣсневѣлый.

Пліснявіти, -вію, -єш, *гл.* Плѣсневѣть.

Пліснявка, -ки, *ж.* Болѣзнь языка: молочница, плѣсневица. КС. 1893. VII. 77. Мил. 31. *Пліснявка з язика збіжить.* Драг. 28.

Плісо́нь, *(ж.?)* Раст. Mucor mucedo. Вх. Пч. II. 33.

Пліства, -ви, *ж.* = **Плиска а, б, в.** Вх. Уг. 259.

Плісце, -ця, *с.* Ум. отъ **плесо.**

Пліт, плота, и пло́ту, *м.* Плетень, изгородь, сплетенная изъ хворосту; у гуцуловъ изъ горизонтально лежащихъ жердей (**ворини**), концы которыхъ ущемлены между двумя рядомъ стоящими тонкими и высокими столбами (**кілє**), верхніе концы которыхъ стянуты сплетеннымъ изъ тонкаго древеснаго ствола кольцомъ (**гужва, гуже́вка**); нижняя жердь (**ворина**) для предохраненія отъ гніенія лежитъ на камняхъ, называемыхъ **підніжки**. Шух. I. 74. **Пліт вічний**. Огорожа сложенная изъ камней. Шух. I. 75. *Ой ходить сон коло вікон, а дрімота коло плота.* Макс. *Копитан хоть і подивиться на чоловіка, то неначе собака крізь пліт.* Федьк. *Низом, низом по-під плоти, в коноплях сховався.* Лукаш. 126.

Плітка, -ки, *ж.* Рыба: плотва, плотичка. Вх. Пч. II. 19. Употр. какъ ласкательное къ женщинѣ: *Моя ти плітко!* Котл. Ен. V. 19. Ум. **Пліточка.**

Плітуха, -хи, *ж.* Раст. Convolvulus sepium L. ЗЮЗО. I. 119.

Пліть, -ті, *ж.* 1) Вьющійся стебель. 2) = **Плетянка 2.** Гол. Од. 56. *Пліть солом'яна.* О. 1862. IV. 2.

Плічко́, -ка́, *с.* 1) Ум. отъ **плече.** 2) Передній окорокъ свиньи.

Пліши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) Вбивать клинья для скрѣпленія. *Плішити сокиру.* 2) — **рибу**. Оглушать ударомъ палки находящуюся подо льдомъ рыбу.

Плішка, -ки, *ж.* Клинъ деревянный. Угор.

Плішня́, -ні́, *ж.* Родъ большаго долота или лома для пробиванія льда. Сумск. у. Вас. 187.

Пліщ, -ща, *м.* = **Лящ 1.** Вх. Пч. II. 18.

Плова, -ви, *ж.* Ливень съ бурей. Вх. Зн. 50. Шух. I. 185. *Ударить плова з громами.* Шух. I. 212. *Сівбину виб'є град, або зіб'є плова.* Шух. I. 166. *Не боїться мокрий плови.* Фр. Пр. 115.

Плодити, -джу, -диш, *гл.* Плодить, рождать. *Бодай, же ти, бистра річенько, рибки не плодила.* Грин. III. 279.

Плоди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Плодиться. *Загадав мені царь птицю хвазана встрелить. А як я його встрелю, що він і в нашій землі не плодиться.* Рудч. Ск. II. 83.

Плодли́вий, -а, -е = **Плідливий.** *Плодлива, як свиня.* Ном., стр. 286, № 4562.

Плодни́к, -ка, *м.* Матка. Вх. Уг. 259.

Плодни́стий, -а, -е = **Плодливий.** Вх. Лем. 450.

Пло́дниця, -ці, *ж.* О женщинѣ: рождающая дѣтей. НВолын. у.

Плодючий, -а, -е. Плодовитый.

Плодь, -ді, *ж.* Животное, тварь, все, что плодится. *А в воді ще була риба й хробаки й усяка плодъ.* Гн. II. 118.

Пло́сінь, -сені, *ж.* Плоскость; равнина. Вх. Зн. 50.

Пло́ска, -ки, *ж.* Плоская бутылка. *Парубки беруть плоски в дзебні.* Федьк.

Плоскавиця, -ці, *ж.* = **Плескавиця.** Вх. Пч. II. 18.

Плоскінка, -ки, *ж.* = **Плоскінь.** Вх. Пч. II. 29.

Плоскінний, -а, -е. Сдѣланный изъ **плосконі**. *Дасте на мене шитую сорочку. — Де ж тобі, мила, шитої узяти? Будеш, тя мила, в плоскінній лежати.* Мет.

Пло́скінь, -коні, *ж.* Дергань, замашка, мужскіе стебли конопли. Вас. 199. Чуб. VII. 408. *Вибрала плоскінь.* Грин. III. 248. *Тіпає плоскінь.* Мир. ХРВ. 125. *Умер уже тоді, як плосконі брали.* Харьк. у.

Плосконоса, -си, *ж.* Пт. Anas clypeata, широконосъ. Вх. Пч. II. 8.

Плоскун, -на, *м.* Сортъ глинянаго горшка отъ 3 1/2 до 5 вершковъ вышиной. Вас. 181.

Плоскуха, -хи, *ж.* Раст. а) Panicum Crus Galli L. ЗЮЗО. I. 130. б) — **гірка**. Hierochloa borealis R. et Sch. ЗЮЗО. I. 125.

Плотарь, -ря́, *м.* Сплавщикъ, плотовщикъ. Вх. Зн. 50.

Пло́тик, -ка, *м.* Пт. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Пч. II. 15.

Плотиця, -ці, *ж.* = **Плітка.** Вх. Пч. II. 19. *Нехай щуки їдять руки, а плотиці білі лиці.* Нп. Ум. **Плоти́чка.** Вх. Пч. II. 19.

Плотниця, -ці, *ж.* = **Плотиця.** Вх. Пч. II. 19.

Плотове́ць, -вця́, *м.* Раст. Nicotiana rustica. Вх. Пч. II. 33.

Плоть, -ти, *ж.* = **Плит.** Шух. I. 183.

Плохи́й, -а́, -е́. Смирный, тихій, кроткій. *Чи сердита, чи плоха?* Грин. III. 197. *А не порве ваш, собака? — Ні, він не займе: він у нас плохий.* Г. Барв. 215. *Ти кажеш, Петре, що самий плохий звір — заєць; над вівцю нема й пліхшого.* О. 1861. V. 69. Ум. **Плохенький, плохе́сенький.**

Плохови́тий, -а, -е. Тихій, смирный. *А дитя молоденьке та плоховите собі.* Федьк.

Плоху́та, -ти, *м.* Смирный, тихій человѣкъ. *Так плохута, нікому нічого.* Черк. у. Ум. **Плохутка.** *Еней же був собі плохутка.* Котл. Ен. III. 36.

Пло́ща, -щі, *ж.* = **Площина.**

Пло́щик, -ка, *м.* 1) Металлическій наконечникъ стрѣлъ. *Находили ще площики од стріл.* О. 1862. V. 97. 2) Плоско разложенный снопъ для крышъ. Вх. Зн. 50.

Площина, -ни, *ж.* Плоскость, равнина; площадь. *Земля здається рівною площиною.* Ком. I. 7.

Площити, -щу, -щиш, *гл.* Болтать, разсказывать. *Я чув, що він площив, що він украв моїх коней.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Плуг, -га, *м.* 1) Плугъ. Чуб. VII. 398. *Бодай воли живі були, а плуг поламався.* Мет. 6. 2) **Плуг волів**. Количество воловъ, запрягаемое въ плугъ. *Купи собі ще дві пари волів, щоб було до плуга.* КС. 1882. X. 186. Ум. **Плужок.** Маркев. 49.

Плуганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Тащиться, медленно ѣхать. *Плуганився я болотом верстов п'ять.* НВолын. у.

Плугарь, -ря́, *м.* = **Плугатарь.**

Плугатарь и плугатирь, -ря, *м.* Пашущій плугомъ работникъ. Борз. у. *Уже овечки у чистому полі, уже і плугатарі у толоці.* Лукаш. *Бідний чоловік нанявсь плугатирем. Раз він орав...* ХС. IV. 30.

Плугач, -ча, *м.* = **Плугатарь.** *Плугач оре і в праці рветься.* Ном. № 1144.

Плугови́й, -а́, -е́. Плужный. *Плуговий віл.*

Плужити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Пахать плугомъ. *Плужили, волочили та сіяли.* ЕЗ. V. 31. 2) Везти, идти хорошо. *Поки щастя плужить, поти й ворог служить.* Ном. *Не плужило йому якось: чи скотину заведе, чи свининку, чи кобилу... — гледи й подохне, або вовк поїсть.* Драг. 146.

Плужни́ця, -ці, *ж.* Родъ плуга: косуля. Сумск. у.

Плужо́к, -жка, *ж.* Ум. отъ **плуг.**

Плутанина, -ни, *ж.* = **Плутаниця.**

Плутани́ця, -ці, *ж.* Путаница, вздоръ, чепуха. Рудч. Ск. II. 65. *Плутаницю плутав мені таку, що зовсім не до ладу.* Павлогр. у.

Плутанка, -ки, *ж.* Путаница. *Аж у голові плутається од тії плутанки.*
Плутати, -таю, -єш, *гл.* 1) Путать. 2) Путать, сбивчиво разсказывать.
Плу́татися, -таюся, -єшся, *гл.* Путаться. *Плутається волосся. Плутаються нитки.* О неумѣлой ходьбѣ. *Вона посередині, а ми — кругом, мов ті каченята плутаємось по траві.* Сим. 203.
Плутня́, -ні́, *ж.* 1) Путаница, запутанное дѣло. НВолын. у. 2) Плутовство. Чуб. IV. 204.
Плу́тощі, -щів, *мн.* = **Плутня 2.** Мир. ХРВ. 383.
Плутя́га, -ги, *м.* Плутъ, мошенникъ.
Пльова, -ви, *ж.* Родъ игры въ мячъ. *Давайте, хлопці грати у пльови.* Лебед. у.
Пльоваки, -ків, *мн.* = **Пльова.** Лебед. у.
Пльондр, -ра, *м.* 1) Этажъ. Св. Л. 218. *Вікна в сьому домі на спідньому пльондрі Бог-зна колишні.* Св. Л. 217. 2) *мн.* Поперечныя балки (въ хатѣ). Вх. Зн. 50.
Пльо́ндратися, -раюся, -єшся, *гл.* Шлепать, идти по водѣ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
Пльондро́ваний, -а, -е. Въ нѣсколько этажей. *Довгий пльондрований дім.* Св. Л. 217.
Плювака, -ки, *об.* Постоянно плюющій, плюющая. Ум. **Плювачка.**
Плюва́ння, -ня, *с.* Плеваніе.
Плювати, -плюю, -єш, *гл.* Плевать.
Плювачка, -ки, *об.* 1) Ум. отъ **плювака.** 2) Плевальница. Желех.
Плюга, -ги, *ж.* Некрасивая, гадкая женщина. Гол. II. 427, 443.
Плюгаве́нький, -а, -е. Ум. отъ **плюгавий.**
Плюгавець, -вця, *м.* Гадкій, дрянной, презрѣнный человѣкъ. *Пакосник ти паскудний! плюгавець!* К. ЧР. 245.
Плюгавий, -а, -е. Гадкій, скверный, дрянной; презрѣнный. К. ЧР. 424. Ум. **Плюгавенький.** *Плюгавенький панок.* О. 1862. IX. 72.
Плюгавити, -влю, -виш, *гл.* = **Плюганити.** Желех.
Плюгавиця, -ці, *ж.* Гадкая, скверная, безнравственная, презрѣнная женщина. Желех.
Плюгавіти, -вію, -єш, *гл.* = **Поганіти.**
Плюгавка, -ки, *ж.* = **Плюгавиця.** Желех.
Плюгавство, -ва, *с.* 1) Гадость, мерзость, нечистота. 2) Соб. отъ **плюгавець**. *І жидів, того плюгавства, мов на ярмарку в Ромні.* Котл. Од. 490.
Плюгаш, -ша, *м.* = **Плюгавець.** МВ. (КС. 1902. X. 152).
Плю́й, плю́я, *м.* Плевокъ.
Плюйко́, -ка, *м.* Любящій плевать.
Плю́ндратися, -раюся, -єшся, *гл.* = **Пльондратися.** *Плюндрається по воді.*
Плюндри, -рів, *мн.* Желтые ирховые брюки у галицкихъ мѣщанъ. Гол. Од. 14.
Плюндрува́ння, -ня, *с.* = **Пліндрування.** К. ПС. 14.
Плюндрувати, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Пліндрувати.** ЗОЮР. I. 128.
Плю́нути, -ну, -неш, *гл.* Плюнуть.
Плю́скання, -ня, *с.* Плесканье.
Плюскати, -каю, -єш, *гл.* Плескать. *А я слухаю... як ті пишні керманичі весельцями плюскають.* Федьк.
Плюски́й, -а́, -е́. Плоскій. Шух. I. 91.112.
Плю́склий, -а, -е. Плоскій, сплющенный. *Гречка така посмалена* (од блискавки) *та плюскла, що й зерна путнього ме вибереш.* Рудч. Ск. II. 208.

Плюско́ватий, -а, -е. Плоскій, сморщенный, приплюснутый. *Лубен.* у.

Плюско́та, -ти, *ж.* Плескъ. *Вода... без розливу і без плюскоти вже точиться ледві, ще видная, та вже не чутна.* МВ. (О. 1862. III. 98).

Плюснути, -ну, -неш, *гл.* 1) Плеснуть. 2) Шлепнуться. *Так і плюснув дідок наш у калюжу.* Г. Барв. 189.

Плюсь! *меж.* 1) Выраж. плескъ предмета, упавшаго въ воду. 2) Шасть. *Тут плюсь Еней, як будто з неба: «Ось, осьде я, коли вам треба».* Котл. Ен. I. 17.

Плюта, -ти, *ж.* Дождь, дождливая погода. *А дождж такий пере, плюта така.* Гн. II. 63. Ум. **Плютка.** *Ой на дворі плютка, тогди нам добре тутка.* Гол. IV. 318.

Плюха, -хи, *ж.* = **Заплювиця.** Вх. Пч. I. 7.

Плю́хкати, -каю, -єш, *гл.* = **Хлюпати.** *Піди до моря та плюхни од себе води, то буде тобі* (чортові) *товариш. От прийшов він, хлюпнув, дивиться, стоїть такий, як і він; давай він тоді плюхкать.* Драг. 42.

Плю́хнути, -ну, -неш, *гл.* 1) = **Хлюпнути.** См. **Плюхкати.** Драг. 42. 2) Садясь, опуститься сразу, какъ бы упасть. *Плюхнула в крісло, аж її підкинуло.* МВ. L 113.

Плюща, -щі, *ж.* = **Сплюща.** Вх. Зн. 65.

Плюща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* = **Плюскати.** *Уночі тріщить, а вдень плющить.* Ном. № 518.

Плющити, -щу, -щиш, *гл.* Закрывать глаза. *Плющить він очі.* Мир. ХРВ. 304.

Плющитися, -щуся, -щишся, *гл.* Смыкать глаза.

Пляка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) = **Плекати 2.** Херс. г. Черном. Александров. у. 2) Поить съ пальца ягненка, теленка, оставшагося безъ матери. Мнж. 189.

Плякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Сосать молоко у матки. *Коли є такі вівці, що не даються ягняті плякаться... Ориштована вівця стоїть по неволі і ягнятко плякаться.* О. 1862. V. Кух. 32.

Плякунча, -чати, *с.* Ягненокъ, не питающійся молокомъ матери. Черном.

Плям! *меж.*, выражающее звукъ при чавканіи губами.

Пля́ма, -ми, *ж.* Пятно. Вас. 153. *Де-не-де темними плямами червоніла на траві запеклая кров.* Стор. МПр. 105. *Без страху й плями лицарь запорозький.* К. ЦН. 291. Ум. **Плямка, плямочка.** *На небі ні хмарочки, ні плямочки — чисте.* Мир. Пов. I. 167.

Пля́мина, -ни, *ж.* Пятно.

Плямистий, -а, -е. 1) Покрытый пятнами. 2) Маркій. *Біла, сукня плямиста.*

Плямити, -млю, -миш, *гл.* Пятнать, пятнить.

Плямитися, -млюся, -мишся, *гл.* Пятнаться, пятниться.

Пля́мка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **пляма.** 2) = **Клямка.** Левч. 180.

Плямкання, -ня, *с.* Чавканіе, причмокиваніе губами. *Та бо не плямкай, бо всі свині позбігаються на твоє плямкання.* Константиногр. у.

Пля́мкати, -каю, -єш, *гл.* Чавкать, причмокивать губами. Черниг. Полт. г.

Плямови́тий, плямуватий, -а, -е. Пятнистый, въ пятнахъ. Черк. у. НВолын. у.

Пля́мочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пляма.**

Плямува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* = **Плямити.** *Шкода й меча об тебе плямувати.* К. Бай. 92.

Плямчук, -ка, *м.* Затворка на крышкѣ у трубки, чтобы она не открывалась. *Лебед.* у.

Плян, -ну, *м.* Планъ. Гн. II. 230,

Пля́нта, -ти, *ж.* Ровное мѣсто? *Сплянтували ліс, плянту зробили, що й корня не видно.* Чуб. II. 183.

Пля́скати, -каю, -єш, *гл.* = **Плескати.**

Пляска́ч, -ча, *м.* = **Плескач 2.** *Пляскача дати.* О. 1861. XI. Св. 35.

Пля́стер, -ру, *м.* 1) Пластырь. 2) Сотъ меду.

Пляха, -хи, *ж.* Бутыль, большая бутылка. *Таз у сінях мене нагнав з пляхою превеликою: «Випий чарку, випий!»* Г. Барв. 93.

Пляц, -цу, *м.* 1) Площадь. Св. *Л.* 137. 2) = **Плець.** Гн. II. 66; I. 132. 3) Крестьянскій надѣлъ: поле въ 3 руки и огородъ вмѣстѣ. Староб. у. 4) Мѣсто для поединка. *Ідуть вони на мідний пляц битися.* Чуб. II. 209. **Видали собі пляц**. Вызвали другъ друга на бой. Гн. II. 219.

Пляци́нда, -ди, *ж.* Сладкій пирогъ. Подольск. г. См. **Плачинда, плечинда.**

Пля́шка, -ки, *ж.* Бутылка. *Ой прийдіть, братіки, в неділеньку вранці, наточим горілки в зеленій пляшці.* Мет. 249. Ум. **Пля́шечка.**

Пляшувати, -шую, -єш, *гл.* У кожевниковъ: очищать овчину отъ мездры. Вас. 153.

Плящи́на, -ни, *ж.* Бутылка, небольшая бутылка. *Тут зараз за плящину взявся... усім по чарці піднести.* Алв. 23.

Пнутися, пнуся, пнешся, *гл.* = **П'ястися.**

По, *пред.* 1) По. *Не по чім і б'є, як не по голові.* ЗОЮР. I. 146. *Гріх по дорозі біг та до нас плиг.* Ном. № 96 *По всьому саду ходила шукаючи, — нема. Дає на рік по сто червоних. Хиба ж ти не помітив по їй, що вона й здавну навіженна?* МВ. (О. 1862. III. 63, 64). *Подзвонили по дитяті у великий дзвін.* Грин. III. 275. *Дзвонять по душі. Служила вона по своїх, служила по жидах, служила й по купцях.* Мир. Пов. I. 124. *Трудно стало стареній по людях жити.* Г. Барв. 371. *Треба дітей пускати по людях.* Г. Барв. 284. *Чувати було по людях, що вони живуть собі як риба з водою.* Г. Барв. 106, 107. *Їздили по знахурах та по знахурках округи верстов за сто.* Г. Барв. 223. 2) Послѣ. *По шкоді і лях мудрий.* Ном. *Коли тревога, то до Бога, а по тревозі забув о Бозі.* Ном. № 86. *Тепер Логвинова земля, а по десяти літях знов буде Лаврінова.* НВолын. у. **По всьому**. Послѣ всего. Св. *Л.* 41. **От і по грошах.** Вотъ ужъ и нѣтъ денегъ. О. 1862. IV. 106. **Вже по йому, по їй**. Онъ уже умеръ, она уже умерла. *Ого, вже тепер буде по нім.* Фр. Пр. 133. **Було́ би по мні**, — пропалъ бы я, конецъ былъ-бы мнѣ. Фр. Пр. 132. *Як не буде миленького, то буде по мені.* Гол. IV. 457. 3) Съ, въ. *По кавунах малий наїдок.* Лебед. у. *Висиділа перепілочка діти, а сама пішла в садочок сидіти. Ой що ж мені, дітки, по вас, коли мого перепелочка не маш.* Рк. Макс. 4) За. *Чи не вийде стара мати по холодну воду?* Мил. 113. *Вернувсь по той чобіт.* Грин. I. 214. *Його по смерть посилати, то нажитись можна.* Ном. *Прийшла по мене вся моя родина.* Г. Барв. 353. *До кого ж мені тут по роботу вдатись?* Г. Барв. 240. 5) **По коне́ць**. Въ концѣ. *По копець греблі там стоять верби.* Гол. III. 301. 6) — **По нім усього надійся**. Отъ него всего можно ожидать. Фр. Пр. 153. 7) **Що ж по тому**? Что же изъ этого? *Що ж по тому, що кохаю, коли в неї не буваю.* Грин. III. 186. 8) **По тім, по чім**. Тѣмъ, чѣмъ. *По тім козак славен. А ти, дівко, по чім славна? Хиба що багата.* Грин. III. 212. 9) **По тверезому, по п'яному**. Въ трезвомъ, пьяномъ видѣ. *По тверезому про се поговоримо.* Г. Барв. 153.

Побаби́стий, -а, -е. Покрытый морщинами.

Побабити, -блю, -биш, *гл.* = **Побабувати.**

Побабіти, -бію, -єш, *гл.* 1) Сдѣлаться женоподобными (мног.). Желех. 2) Сморщиться. *Оце як твої руки побабіли.*

Побабрати, -раю, -єш, *гл.* Помарать, испачкать. *Не їв, тільки побабрав-побабрав.* Ном. № 12266.

Побабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Позаниматься акушерствомъ. *Коли вдова побабувала, то їй вже не можна ійти заміж.* Мнж. 155.

Поба́бчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Сдѣлаться старухой. *Домаха дівкою посивіла і побабчилася.*

Побавити, -влю, -виш, *гл.* Занять, забавить, развлечь. *Побав дитину, бач як репетує.*

Поба́витися, -влюся, -вишся, *гл.* 1) Развлечься, забавиться. 2) Помедлить, повременить.

Побагатіти, -тію, -єш, *гл.* Разбогатѣть (о многихъ). *Побагатіли всі так, що й годі! Ні приступу до їх!*

Побагато, *нар.* Помногу. *Вони здорово роблять, за те ж і їдять небагато.* Харьк.

Побагатшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться богаче.

Побадьорнішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться бодрѣе. Мир. ХРВ. 257.

Побажа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Пожелать. *Побажай чого, так і станеться.* Ном. № 280.

Побажатися, -жається, *гл. безл.* Захотѣться.

Побазікати, -каю, -єш, *гл.* Поболтать, потолковать, побалагурить. *Як зійдеться з молодичками, то любила й побазікать.* Св. Л. 5.

Побайдикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побаклушничать.

Побалазува́ти, -зую, -єш, *гл.* Испачкать (пальцами). *Побалазував пальцями та й їж після його.*

Побалакати, -каю, -єш, *гл.* Поговорить; поболтать. *Іди ж до Галі та гляди-гарненько побалакай з нею.* Шевч. 284. *Погулявши, побалакавши... пішов багатий брат.* Рудч. Ск. II. 144.

Побанити, -ню, -ниш, *гл.* Помыть (посуду, утварь, мебель, мясо, овощи и пр.). Мнж. 121. *Ложечки побаню.* Мнж. 32. *Горшки побаню.* Г. Барв. 356. *В роті побанити.*

Побанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Погрустить. Желех.

Побаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Промедлить, замѣшкаться. *Він видавить з тебе олію, от тільки йще тут побарись! Гляди ж, сьогодня щоб убрався.* Котл. Ен. I. 29.

Побаришува́ти, -шую, -єш, *гл.* Побарышничать, взять прибыль при продажѣ. *От побаришував: ні стовпа, ні борошна* (бариша?). Ном. № 10575.

Побарложи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* Поваляться въ грязи.

Побасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* О лошади: пробѣжать галопомъ, поскакать.

Побатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Перевязать лошадей рядами. 2) Порѣзать. *Нащо ти такими великими скибками побатував?* Харьк.

Побатькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Стать въ отношенія отца и сына. *Вони побатькались собі, Петро та Семен: Петро сказав, що буде Семенові за сина, то й послуха як батька.* Новомоск. у. (Залюб.).

Побатьківськи, *нар.* Поотцовски. *Отець побатьківськи поб'є, побатьківськи й помилує.* Ном. № 9356.

Побатькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Побыть посаженнымъ отцемъ, въ качествѣ отца. 2) Поругать, задѣвая въ брани отца. *Ще полаяв, побатькував трохи.* Мир. ХРВ. 146.

Побахурувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Поразвратничать.

Побачення, -ня, *с.* Свиданіе. Желех.

Побачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Увидѣть. ЗОЮР. І. 114. *Нехай же я сам побачу, де марно загину.* Мет. *Гаразд, гаразд, пане Саво, ще лучче з тобою: як ми тебе побачимо на воронім коню.* Закр. 13. 2) Посмотрѣть, взглянуть. *А побачте, діду, що то воно горить.* НВолын. у. *Встань, мила, встань, господине, за тобою вся худоба гине! «Нехай гине, нехай пропадає, побач, милий, як друга надбає».* Чуб. V. 783.

Побачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Увидѣться. *Радіють, що побачились, говорять про все.* Рудч. Ск. І. 206.

Побгати, -бгаю, -єш, *гл.* 1) Полѣпить, подѣлать. *Як побгають перепійці, борону, то тоді садовлять їх у піч.* МУЕ. І. 119. Полт. *Прихвачусь мерщій до тіста, пироги побгаю.* Мкр. Н. 15. 2) Скомкать; сложить (напр. ткань). *У нас коники посідлані стояли, у нас жупани побгані лежали.* Лукаш. 95.

Побгатися, -бгаюся, -єшся, *гл.* Сложиться складками, скомкаться. *Погано ти одежу поскладала, бач, як усе побгалося.* Пирят. у.

Побе́вкати, -каю, -єш, *гл.* Позвонить въ колоколъ нѣкоторое время.

Победрина, -ни, *ж.* 1) Горизонтальная перекладина, соединяющая два столба, — часть различныхъ снарядовъ: кросен, поколодви, снувавки, струнки. Шух. І. 254, 237, 150, 192, 194. 2) Въ мельничномъ колесѣ то-же, что и **перехрестя**. Шух. І. 113.

Побезглуздіти, -дію, -єш, *гл.* Подурѣть, обезумѣть (о многихъ).

Побезси́літи, -лію, -єш, *гл.* Обезсилѣть (о многихъ).

Побелькоти́ти, -чу, -чеш, *гл.* Побормотать нѣкоторое время.

Побенкетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Попировать. *Ми в свата добре побенкетували.*

Побенте́жити, -жу, -жиш, *гл.* Обезкуражить, смутить (многихъ).

Побердитися, -диться, *гл. безл.* Повезти, удаться. *Мені не побердилось.*

Поберегти, -ся. См. **Поберігати, -ся.**

Побережанин, -на, *м.* Житель побережья. КС. 1885. XI. 538.

Побережжя, -жя, *с.* Побережье, прибрежье; понизовье. *Повій, повій, вітроньку, з побережжя в Литвоньку.* Чуб. V. 277. *На побережжі пасуть.* Ум. **Побережжячко.**

Побережина, -ни, *ж.* Прибрежье, мѣстность по берегу рѣки. КС. 1884. VIII. 719.

Побережи́чка, -ки, *ж? Бігла теличка побережичка.* Чуб. III. 478.

Побережний, -а, -е, побере́жній, -я, -є. 1) Береговой. *Побережні села. Сонце стало серед неба понад білим побережнім піском.* Левиц. І. 62. 2) Набережный. *Побережня стіна.*

Побережник, -ка, *м.* Лѣсной стражъ, полѣсовщикъ, лѣсникъ. Kolb. I. 68. Уман. у. Хотин. у.

Побережничити, -чу, -чиш, *гл.* Быть лѣснымъ сторожемъ. Желех.

Поберечи, -режу, -же́ш, *гл.* = **Поберегти.** Желех.

Поберіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **поберегти, -жу, -жеш,** *гл.* Беречь, поберечь. *Він і прийшов немощний, та таки себе не поберіте.* Кв. *Дівка себе не поберегла.* Кв. *Не поберігши тіла, і душу погубиш.* Ном. № 8794. *Пошкодуй моїх ніг старих, та й своїх побережи.* Мир. Пов. II. 43.

Поберіга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **поберегти́ся, -жу́ся, -же́шся,** *гл.* Беречься, поберечься.

Побесідувати, -дую, -єш, *гл.* Попировать, побыть на **бесіді**. См. **Беседа 2, бесіда.** *Гості мої ви любовненькії, сядьте в мене побесідуйте: хліба — соли ви покушайте, пива-меду не соромайтесь.* Чуб. V. 575.

Побе́шпетити, -чу, -тиш, *гл.* Загадить. *Воно ж оті мухи раз-у-раз до падла літають та й нівечять усе. Бач, як бриль побешпетили.* Лубен. у.

Побе́штати, -таю, -єш, *гл.* Выругать, выбранить (многихъ).

Побиван, -на, *м.* Названіе сказочнаго героя, будто бы всѣхъ побѣждающаго. Мнж. 90.

Побиванка, -ки, *ж.* Пораженіе. *Козаки після побиванок під Кумейками на Говтві і Стариці позаходили в Московщину.* Стор. МПр. 60.

Побива́ння, -ня, *с.* Забота, печаль. Г. Барв. 133. *Душа моя втомилась побиванням.* К. Іов. 21.

Побива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Бить, убивать, колотить. *Де ся взявся сизокрилий орел, став лебідку бити, побивати.* Нп. *Що найменша в степу птиця та й та мене била. — Ой тим вона тебе побиває, що роду немає.* Чуб. V. 447. 2) Бить обо что-либо, ушибать. *На біле каміння, на сире коріння свої ніжки козацькі-молодецькі побиває.* АД. І. 107. 3) Обивать. *Ой із города Трапезонта виступала галера, златосиніми киндяками побивана.* АД. І. 208. *Комарові труну збудували, дорогими сукнами вкладали, золотими цвяхами побивали.* Лукаш. 4) Одолѣвать, побѣждать. *Він силою колише синє море і мудрістю дракона побиває.* К. Іов. 5) **Сльоза сльозу побиває**. Слеза за слезой катится. Рудч. Чп. 153. **Думка думку побиває**. Одна мысль быстро смѣняетъ, замѣняетъ другую. Ном. № 10042.

Побиватися, -наюся, -єшся, *гл.* 1) Биться, трепетать. *Риба... тріпалась, побивалась в сітці.* Левиц. І. 109. 2) Безпокоиться, заботиться, бороться съ препятствіями. *Ми повинні побиваться, щоб він ширився у нас.* О. 1862. І. 66. *Мовчки собі побивалось, мовчки у Бога фолі просило.* Г. Бар. 16. *Я й роспитую иноді про його лихо, як він побивавсь у світі змалку.* Г. Барв. 357. *Б'ється, б'ється та й побивається моє серденько без тебе.* Чуб. V. 127. *Мати за дітьми да побивається.* Чуб. V. 712.

Побивач, -ча, *м.* Снарядъ для набиванія обручей. Вх. Лем. 451.

Поби́вачка, -ки, *ж.* = **Побивач.** Вх. Лем. 451.

Поби́йпес, -пса, *м.* = **Гицель.** Желех.

Побира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Брать. **Сум нас побирав**. Насъ охватывала печаль. Вх. Зн. 50.

По́бит, -ту, *м.* 1) Бытъ. *Чорноморський побит.* 2) Образъ, способъ. *Яким би побитом спастися?* Котл. Ен. VI. 83. *А може між вами є такий, щоб яким небудь побитом одшукав цього хазяїна.* Рудч. Ск. II. 148. **З якого побиту**. Съ какой стати? *З якого ж побиту мені вас обманювати?* Котл. НП. 372.

Побити, -б'ю, -єш, *гл.* 1) Побить, поколотить. *За моє жито, та мене й побито.* Ном. 2) Побить, разбить (во множ.), перебить. *Пішла по воду, відра побила.* Мет. 5. 3) Перебить, поубивать (многихъ). *Наші за ними* (турками), *побили й порубали.* ЗОЮР. І. 7. *І зо зла палицю хапає... шпурнув — та й всіх курей побив.* Гліб. 6. 4) Побѣдить, одолѣть, поразить. *Гей молодих турків башів москалі побили.* Гол. *Поб'ють тебе, козаченьку, сиротинські сльози.* Чуб. *Бодай же вас, сини мої... у полі побило разом три*

недолі. ЗОЮР. I. 21. 5) Украсить. *Вистроїв тростяний палац, маковим цвітом побив.* Чуб. II. 191.

Побитий, -а, -е. Покрытый крышей. **Побита хата**. Хата, крыша которой съ наклономъ до 60 %. Шух. I. 91. Ум. **Побитенький.** *Хатка моя побитенька, хатка на помості.* Шух. I. 201.

Побитися, -б'юся, -єшся, *гл.* 1) Разбиться. *Пішла по воду, відра побила. Я ж не побила, постановила, з гори покотились, да й сами побились.* Мет. 5. 2) Сразиться; подраться. *Треба кріпко побитися з ляхами.* Нп. *Посвариться з дітьми на улиці, а то й поб'ється.* МВ. II. 10. *Два брати... погризлись та й побились, ідучи степом.* ЗОЮР. I. 306.

Побито́вий, -а, -е. Бытовой.

Побігайка, -ки, *ж.* Вѣчно бѣгающая изъ дому. *Мабуть уже кудись майнула побігайка.* Мир. ХРВ. 114.

Побігайчик, -ка, *м.* Быстро бѣгающій, — эпитетъ зайца. *Зайчик-побігайчик.* Рудч. Ск. II. 2.

Побіганки, -нок, *ж. мн.* Побѣгушки, бѣготня. *Побила мене лиха година та нещаслива з тими побіганками. Та то ж день у день, ніч у ніч.* Мир. ХРВ. 324.

Побіга́ння, -ня, *с.* Бѣганіе, побѣгушки. Ум. **Побіганнячко.** *Ой весна-красна, що вона винесла? Ой винесла тепло і доброє літечко... Моїм діткам на побіганнячко.* Чуб. III. 109.

Побігати, -гаю, -єш, *гл.* Побѣгать. *По світу як іще побіга, чиїхсь багацько виллє сліз.* Котл. Ен.

Побіга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Побігти.** *І теє промовляли* (кінні брати), *відтіль побігали.* АД. I. 107.

Побігач, -ча, *м.* Постоянно бѣгающій туда и сюда человѣкъ. Рк. Левиц.

Побіга́чка, -ки, *ж.* 1) = **Побігайка.** Рк. Левиц. 2) Поносъ. Рк. Левиц.

Побігашки, -шок, *ж. мн.* = **Побіганки.** МВ. III. 80.

Побігеньки, -ньок, *ж. мн.* = **Побіганки.** Прилуц. у. *Цілий день у побігеньках.* Рк. Левиц.

Побігну́ти, -гну́, -неш, *гл.* = **Побігти.** *Побігне із костела.*

Побігти, -біжу, -жи́ш, *гл.* 1) Побѣжать. *Ой побігла дівчинонька до ворожки просто.* Нп. 2) Поѣхать. *Наум зараз шатнувсь, наняв збіржаника і побігли що є духу з цілюрником додому.* Кв.

Побігу́ця, -ці, *ж.* 1) = **Побігайка.** *Та не можна її* (наймички) *держати: така побігуця, що ніколи в хаті не всидить.* Валк. у. 2) *мн.* = **Побіганки. Справляти побігуці**. Вѣчно бѣгать, постоянно уходить изъ дому. *Що се ти побігуці справляєш?* Лохв. у.

Побігу́щий, -а, -е. 1) Живой, проворный, подвижной. Вх. Зн. 17. 2) Постоянно бѣгающій туда и сюда человѣкъ. Желех.

Побіда, -ди, *ж.* Побѣда. *Гласи возвишайте, мир весь утішайте побідою новою.* Нп. Млр. Л. Сб.

Побіда́ш, -ша, *м.* Горемыка, бѣдняга. *То я аже і не змагаюсь* (з жінкою), *а як той побідаш, що сіяв ячмінь, а жінка йому: «гречка!» — згожуюся й я: нехай буде гречка.* МВ. (КС. 1902. X. 156).

Побіде́нний, -а, -е. Горемычный. МВ. (О. 1862. I. 94). *А тобі мене жаль, як побіденного, нещасливого.* Стор. МПр. 10.

Побіде́нник, -ка, *м.* Бѣдняга, горемыка. *Вареники-побіденники, в окропі кипіли, велику муку терпіли.* Ном. № 12351.

Побідити. См. **Побіждати.**

Побі́дити, -джу, -диш, *гл.* Обидѣть. *Овечками сей год побідило. Той рік і без того так мене побідив, що я не зберуся на гроші.* Могил. у.

Побі́дкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Посѣтовать. *Побідкався, побідкався піп, та й вернув гроші.*

Побідник, -ка, *м.* Побѣдитель. *І свій палаш, що звавсь побідник, до боку Низа прив'язав.* Котл. Ен. V. 45.

Побідні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Обѣднѣть (о многихъ). *За ці годи дуже люде побідніли.* Черниг. у.

Побіднішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться бѣднѣе.

Побідувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Побѣдствовать. *Не що вже робити, тра побідувати.* О. 1862. VI. 94.

Побіжда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **побіди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Побѣждать, побѣдить. *Пан Хмельницький добре учинив: Польщу засмутив, Волощину побідив.* Макс.

Побій, -бо́ю, *м.* 1) Бой, побоище. *Ти, пане козаченьку, не продавай мене, не продавай мене, спогадай на себе, як ми з тобою да були в побою: в первому побою із татарами, в другому побою у Німещині, в третьому побою у Турещині. Як побили нас пополам з татарми, як прогнали нас до тихого Дунаю.* Нп. 2) Побои. *Я б не хотів і десяти карбованців за оцей побій.* Екатериносл. у. *Се було скоро після того, як стався той побій з нею, як її побито.* Екатериносл. у. 3) Крыша, кровля. Шух. І. 92, 116, 117. Вх. Зн. 50. *Комори, стайні — усе під побоями.* Федьк. 4) **Стати побоєм**. Осадить городъ? *Сам звів корогву та й берегом пішов, став побоєм перед Хотином.* Чуб. III. 295. **Ставати до побою, піти до побою.** Идти въ бой. *Дали коня, дали зброю, ставай, синку, до побою.* Гол. І. 22. *А як пішов до побою, все військо побідив.* Гол. Ум. **Побоєць.** Гол. І. 61.

Побіл, -лу, *м.* 1) Бѣлая глина. Вас. 182. 2) Побѣлка. Лохв. у.

Побілити. См. **Побілити.**

Побілитися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Побѣлѣть. Чуб. V. 39.

Побілілий, -а, -е. 1) Побѣлѣвшій. 2) Поблѣднѣвшій.

Побіліти, -лію, -єш, *гл.* 1) Побѣлить. *Побілила около.* 2) Поблѣднѣть. Стор. МПр. 54. *Побілів як стіна, як полотно, як хустка, як смерть, як Пилат.* Ном. №№ 4381 — 4385. **Побілів як вільхо́ва довбня**. Покраснѣлъ. Мнж. 167.

Побілішати, -шаю, -єш, *гл.* Стать бѣлѣе. *Трошки побілішали руки, як побула дома.* Васильк. у.

По́білка, -ки, *ж.* Глазурь изъ бѣлой фаянсовой глины, которою покрываютъ глиняную посуду передъ размалевкой ея. Шух. І. 262.

Побілувати, -лую, -єш, *гл.* 1) Посдирать кожи съ животныхъ. 2) Побѣлить стѣну бѣлой глиной. *Давайте глини, будемо сіркувати, а послі побілуємо.* (Залюбовск.)

Побіль, -лі, *ж.* Мелкіе кусочки сахару. *Одважте бо мені побілі хунтів зо два по копі з шагом, — адже я до ціни даю.* Лебед. у.

Побільшати, -шаю, -єш, *гл.* Увеличиться, сдѣлаться больше, прибавиться. *Мені ділечка побільшало, а здоров'ячка поменшало.* Чуб. V. 591. *Малі діти, мале й лихо; побільшають, — погіршають.* Чуб. V. 833.

Побільший, -а, -е. Большій. *Ой проси собі в пана воєводи та побільшої плати.* Нп.
Побільши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Увеличить.
Побілювання, -ня, *с.* Побѣлка.
Побіля́, *нар.* Возлѣ, около. *А народу, народу! і за домовиною і побіля домовини.* Кв. *Тече річка з винограду та й побіля груші.* Грин. III. 393.
Побіля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **побілити, -лю́, -лиш,** *гл.* Бѣлить, побѣлить. *Нащо мені, моя мати, личко побілила?* Чуб. V. 462. *Побілили... полотно.* Рудч. Ск. II. 44.
Побір, -бо́ру, *м.* Поборъ; взятки. *Невелика ще біда сі побори.* Стор. Ум. **Побірок.** *От же побірки прокляті.* Костом.
Побіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Брать, получать. *Паламар побірає шестий книш.* Гн. II. 260.
Побіратися, -раюся, -єшся, *гл.* Отправляться, идти. *Час мені й до господи побіратись, бо там мене чекають.* Грин. I. 289.
Побірець, -рця, *м.* Сборщикъ. Рк. Левиц. *Я й сам побірцем чотирі годи пробув.*
Побірни́ці, -ниць, *ж. мн.* = **Плоскінь.** Вх. Лем. 451.
Побірчий, -чого, *м.* Сборщикъ податей.
Побіснува́тися, -нуюся, -єшся, *гл.* Побѣсноваться.
По́біч, *нар.* Возлѣ, рядомъ. *Побіч мене.* Левиц. МБ. 57.
Побічни́ця, -ці, *ж.* 1) Часть стола: горизонтальная планка, соединяющая ножки. Шух. I. 98. 2) Боковая доска колыбели. Шух. I. 98.
Побічній, -я, -є. 1) Боковой. 2) Посторонній. *Побічня служба.* Левиц. Пов. 52.
Побія́ти, -я́ю, -єш, *гл.* = **Побити.** *Ой сталася пригодонька, побіяв муж жінку.* Гол. I. 196.
Поблагослови́ти, -влю́, -ви́ш, *гл.* Поблагословить. *От їх поблагословили і одружили.* Рудч. Ск. II. 48.
Поблагословитися, -влю́ся, -вишся, *гл.* 1) Получить благословеніе. *Я підійшов поблагословитись.* Св. Л. 10. 2) Перекреститься передъ началомъ дѣла. Г. Барв. 391. *Тільки що поблагословивсь їсти, аж та стріла так і встромилась в печеню.* ЗОЮР. I. 3.
Побле́кнути, -ну, -неш, *гл.* Поблекнуть. *Там все поблідло і поблекло.* Котл. Ен.
Поближчати, -чаю, -єш, *гл.* Приблизиться, стать ближе.
Побли́жче, *нар.* Ближе. *От тоді ж то він поближче їх сідав.* Мет.
Поблизи́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Слишкомъ приблизить. Желех.
Поблизни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* = **Поблизничити.** *Таки ж одного привести — живіт болить, а то ж двоє поблизнила.* Грин. III. 449.
Поблизни́чити, -чу, -чиш, *гл.* Родить двойни. *Всі ж ті овечки та покотили, та покотили, поблизничили.* Гол. II. 16.
Поблизу, *нар.* Вблизи. *Поблизу стояли старі вишні.* Левиц. I. 331.
По́близький, -а, -е. Близко находящійся, близлежащій.
Поблизько, *нар.* = **Поблизу.**
Поблискати. См. **Поблискувати.**
Поблискувати, -кую, -єш, сов. в. **побли́скати, -каю, -єш,** *гл.* Блестѣть по временамъ, поблестѣть, посверкать. *Бігнуть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* АД. I. 246. *Жаби росчепірили ноги як крила, полетівши вперве на своєму віку, по повітрі, поблискуючи білими животами проти зорі.* Левиц. I. 121. *Микола тільки поблискує на його очима.* О. 1862. II. 79.
Поблідлий, -а, -е. Поблѣднѣвшій. *Чорняві хлопченята потомлені, поблідлі.* МВ. I. 45.

Побліднути, -ну, -неш, *гл.* Поблѣднѣть. *Ой ти ж моя головонько бідна, чогось моя миленька поблідла.* Мет. 271. *Вжахнулись і поблідли на виду.* К. ЧР. 325.

Поблуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Поблудить. *Поблудивши по морям, якось і землю видко стало.* Котл. Ен. 2) Заблудиться. *Не ідіть лугами, бо поблудите.* Мил. 220. 3) Ошибиться, напортить въ дѣлѣ. *Коби тут не поблудити де в чім.* Фр. Пр. 62.

Поблуди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Поблудити 2.** *Либонь же ми поблудилися, не до свата та забилися.* Грин. III. 481.

Поблудний, -а, -е. ? *Люблять мене все поблудні.* Нп.

Поблука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Поблуждать, побродить, поскитаться. *Поблукавши мій Петрусь, до мене вп'ять вернувсь.* Котл. НП.

Побля́клий, -а, -е. Поблеклый. Черниг. у.

Побля́кнути, -ну, -неш, *гл.* Поблекнуть. Черниг. у.

Побо́втати, -таю, -єш, *гл.* Взболтать. *Побовтала глечики з молоком.*

Побо́втатися, -таюся, -єшся, *гл.* Поплескаться въ водѣ. *Побовталась дитина в воді і повеселішала.*

Побо́єць, -йця, *м.* Ум. отъ **побій.**

Побожево́літи, -ліємо, -єте, *гл.* Съ ума сойти (о многихъ). Г. Барв. 467.

Побожити, -жу, -жиш, *гл.* Поблагословить? Въ свадебной пѣснѣ послѣ вѣнчанія: *Дякуєме попонькові... нагленько нас одправив, но твердо нас побожив.* Гол. IV. 439.

Побожи́тися, -жу́ся, -жишся, *гл.* Побожиться. *Побожився, що поховає труп його.* Рудч. Ск. I. 110.

Побо́жкати, -каю, -єш, *гл.* Выразить сокрушеніе словами: **а Бо́же! ой Бо́же!** *Ото сказали, що її вбито. От я побожкала, побожкала, та й кажу: що ж робити!* Верхнеднѣпр. у.

Побожний, -а, -е. Набожный, благочестивый. *От як розжився той чоловік, то покинув і пить, — і такий побожний зробився.* Рудч. Ск. II. 22.

Побо́жність, -ности, *ж.* Набожность, благочестіе. К. Кр. 13. *З побожности своєї пожертвував на церкву сто рублів.* Волч. у.

Побо́жно, *нар.* Набожно, благочестиво.

Поболіти, -лію, -єш, *гл.* Перенести болѣзнь. *Дай, Боже, в добрім здоров'ї поболіти.* Ном. № 13918. *(Кажуть тому, хто удає з себе хворого).*

Поболітися, -ліємося, -єтеся, *гл.* Заболѣть (о многихъ). *Боли му ся поболіли, сам бідний заслаб.* Рудч. Чп. 163.

Побо́лювати, -люю, -єш, *гл.* Побаливать. *Палец поболює ме.* Вх. Зн. 50.

Поборгувати, -гую, -єш, *гл.* Дать въ долгъ. *Ще арендар поміркує, нам горівки поборгує.* Чуб. V. 1094.

Побо́рець, -рця, *м.* = **Побірець.**

Поборodни́к, -ка, *м.* Раст. Tragopogon. Шух. I. 20.

Поборозняк, -ка, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Пч. II. 27.

Побopони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Запретить. *Не поборони, батеньку, хоч за возом побігти.* Ном. № 8993. *Скілько хоч куштуй, ніхто тобі й не поборонить.* Кв.

Поборо́ти, -рю, -реш, *гл.* Побороть, одолѣть. *Хто кого поборе, той тому оце озеро одпустить.* Рудч. Ск. I. 61.

Поборотися, -рюся, -решся, *гл.* Побороться. *Поборовся б, як би малось сили.* Ном. № 4160.

Поборсень, -сня, *м.* Постромка. Сим. 37.

Побосіти, -сієmo, -єте, *гл.* Остаться безъ обуви (о многихъ). *Побосіли у нас усі, — треба чоботи справляти.* Славяносерб. у.

Побочень, -чня, *м.* Боковая полоса въ шлеѣ. Вас. 160.

Побо́чина, -ни, *ж.* Боковая стѣна. Вх. Зн. 50.

Побочкати, -ка́ю, -єш, *гл.* Поцѣловать. *Єдно личко побочкала, а в другоє укусила.* Гол. III. 67.

Побояринува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Побыть шаферомъ на свадьбѣ.

Побоя́тися, -боюся, -їшся, *гл.* Побояться. *Я побоявся, щоб дзиглика не поламать.* Рудч. Ск. I. 95.

Побрата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Сдружить съ кѣмъ. *Який тебе лихий ізніс і побратав з панами?* Греб. (Хата. 54).

Побрата́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Побрататься, подружиться. *Побратались свиня з пастухом.* Ном. № 2540. *Був собі коник і півник, та й побратались.* Рудч. Ск. II. 3.

Побрати, -беру́, -ре́ш, *гл.* Взять (во множествѣ), забрать; разобрать. *От поберуть коси да й пійдуть ніби то косить.* ЗОЮР. I. 287. *Чи ти ж казав, щоб свої ложки побрали?* Рудч. Ск. I. 186. *Наварили, посідали кругом казана, побрали ложки.* Драг. 340. 2) Вырвать, выдергать (ленъ, коноплю). *Я свої конопельки сама поберу.* Грин. III. 302.

Побрати́м, -ма, *м.* Названный братъ, другъ. *При добрій годині всі куми і побратими.* Ном. № 2310. *Одріклася вся названая родина, тоді нема ні кума, ні побратима.* Чуб. V. 469. Ум. **Побрати́мко.** Федьк. II. 125.

Побрати́мець, -мця, *м.* = **Побратим.** Гол. IV. 458. *Ото його і гості й побратимці.* К. МБ. III. 261.

Побрати́мко, -ка, *м.* Ум. отъ **побратим.**

Побратимство, -ва, *с.* Братство, дружба. ЕЗ. V. 197. *Може ви чували коли небудь про побратимство? Де вже не чували? Се наш, січовий звичай; як не одрізняй себе од миру, а все чоловікові хочеться до кого небудь прихилитись; нема рідного брата, так шукає названого; от побратаються да й живуть довіку укупі, як риба з водою.* К. ЧР. 123.

Побра́тися, -беруся, -берешся, *гл.* 1) Взяться, взять другъ друга. *Поберуться усі хлопці і дівчата рядком за руки.* Чуб. 2) Пойти, отправиться. *Побрався Павло додому.* МВ. (О. 1862. I. 76). *Гарасько до овець побрався.* Мкр. Г. 27. *Куди отце летять з оселі горобці? Дивлюсь, у сад побрались молодці.* Греб. 367. 3) Пожениться. Мет. 7. *Доки не поберуться, люблятьcя, а як поберуться, то судяться.* Ном. № 9822. *Поберемося, небого!* Чуб. V. 121. 4) Обратиться, превратиться во что (о многомъ). *В їх од його лікарства усе в животі брусом побралось.* Г. Барв. 325.

Побреніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) Потечь журча; полетѣть жужжа. *Текли річки, побреніли до Заводовської аж у сіни.* Чуб. III. 220. 2) Цвѣсть нѣкоторое время. *Маківка побреніла та й осипалась.*

Побренькати, -каю, -єш, *гл.* Побренчать, позвякать. *Тут треба побренькати.* Ном. № 9776.

Побре́нькач, -ча, *м.* Больше во мн. ч. **побре́нькачі**. Звонкая монета, деньги (переносно, въ пословицѣ). *Аби були побренькачі, то будуть і послухачі.* Ном. № 5431.

Побренькувати, -кую, -єш, *гл.* Побрякивать. *Ой возьму я ключі не побренькуючи.* Чуб. V. 130.

Побрести, -бреду́, -де́ш, *гл.* 1) Пойти въ бродъ. *Побреду я по кісточки, щоб любили невісточки.* Ном. *Хоч побреду через воду, да до свого роду.* Чуб. V. 460. 2) Побрести. *Вона подумала: мабуть мій бичок додому побрів.* Рудч. Ск. II. 14.

Побрехати, -брешу, -шеш, *гл.* Поврать.

Побрехе́нька, -ки, *ж.* Побасенка, анекдотъ. *Я давно чув про усі ці побрехеньки, та усе якось не діймав їм віри.* Ком. I. 16.

По́бридки, -док, *ж. мн.* Бродяжничество, броженіе. *Оце немає сучки Оленки! пішла, мабуть, на побридки.* ЗОЮР. II. 19.

Побри́днути, -ну, -неш, *гл.* Надоѣсть, опротивѣть (о многихъ).

Побри́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Поморщиться, сморщиться. Борз. Лебед. уу. *Як випрати сукняну хустку, то побрижиться.*

Побри́ндзати, -дзаю, -єш, *гл.* Побрести. *Побриндзав у сад.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Побри́шкати, -каю, -єш, *гл.* Почваниться, пофуфыриться, поважничать.

Побріхувати, -хую, -єш, *гл.* Лгать, врать; привирать. *Не побріхуй, — нічого сього не було.* Константиногр. у. *Він бреше, а ти побріхуєш.* Ном. № 6941.

Побродити, -джу, -диш, *гл.* 1) Походить въ бродъ. *Побродила по воді.* Кв. 2) Отправиться бродить, уйти изъ дому. *Сама сь дівка побродила, що сь козака полюбила.* Гол. I. 121. 3) Потоптать, бродя. *Походжено та поброджено вороними кіньми, то ж ходила, побродила журавочка з дітьми.* Чуб. V. 52. *Не жаль мені тої травиці, що її побродила, тільки жаль мені свого пір'ячка, що його поронила.* Рк. Макс.

Поброї́ти, -ро́ю, -їш, *гл.* = **Наброїти.** Вх. Лем. 451.

Побрудни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Сдѣлать грязнымъ, загрязнить.

Побрудні́ти, -нїю, -єш, *гл.* Сдѣлаться грязнымъ.

Побру́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Побарахтаться. *Не сповивайте, нехай воно хоч трохи побрукається.*

Побря́зкати. См. **Побрязкувати.**

Побря́зкач, -ча, *м.* = **Побренькач.** *Аби були побрязкачі, то будуть і послухачі.* Ном. № 5431.

Побря́зкувати, -кую, -єш, сов. в. **побрязкати, -каю, -єш,** *гл.* Бряцать, побряцать, побрякивать. *Перенесу ключі не побризкуючи.* Мет.

Побрязча́ти, -чу, -чиш, *гл.* = **Побрязкати.** *Там пан Василько проїжжав, лучком побрязчав, братів пробужав.* Чуб. III. 272.

Побубнявіти, -віємо, -єте, *гл.* Поразбухать (во множествѣ). *У мокрому горох полежав, та як побубнявів.* Харьк.

Побубоні́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Побормотать. *Побубонить та й замовкне.* Харьк.

Побува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Побывать. *Вона в мене не полуднувала, тільки в мене та побувала.* Чуб. V. 553.

Побуджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **побудити, -джу, -диш,** *гл.* Будить, разбудить (многихъ). *Уставає Василева мати, усю свою челядь побуджає.* Чуб. V. 703. *Побудив усіх.* Грин. I. 200 *Нас побуди... Тоді вона побудила їх.* Драг. 305. *Побудив своїх братів.* Драг. 334.

Побудувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Построить. *Побудували литвини церкву.* Рудч. Ск. II. 196. *Опочивав сном тихим, безпробудним, як сплять царі і дуки імениті, що помники собі побудували.* К. Іов. 8.

Побужа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Побуджати.** *Рано, рано-пораненько уставала, ще й раніше матуся подужала.* Чуб. V. 487.

Побурити, -рю, -риш, *гл.* Разрыть, разорить, разбросать. *Побурять свині зерно.* Вх. Лем. 451.

Побурлакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть бурлакою.

Побурмиструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Побыть бургомистромъ.

Побурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Поворчать. *Ні, в мене свекруха не зла. Часом побурчить трохи, а не лає.* Харьк.

Побусурманити и побусурме́нити, -ню, -ниш, *гл.* Обасурманить (многихъ).

Побусурманитися и побусурменитися, -нюся, -нишся, *гл.* Обасурманиться. АД. I. 209. *Був тридцять літ у неволі, двадцять чотирі як став на волі, потурчився, побусурманився.* Дума. *Вже я потурчилась, побусурменилась.* ЗОЮР. I. 213. АД. I. 233. *Хмельниченько побусурманившись, збив пушкою з гори Валка верх з батьківської церкви.* ЗОЮР. I. 277.

Побут, -ту, *м.* = **Побит.** К. Кр. 18. *У такому побуті бажали Иван з Мотрею своїх діток зростити.* Мир. ХРВ. 127.

Побути, -буду, -деш, *гл.* Побыть. *Ото побув півроку та задумав жениться.* Рудч. Ск. *Трохи побув у лісі та й раненько вернувся.* Рудч.

Побутні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Истлѣть, сгнить, заплесневѣть. *Милий, милий, що тобі є? Же ті власки побутніли, білі личка почорніли.* Гол. I. 84.

Побуча́віти, -вію, -єш, *гл.* Разбухнуть.

Побуя́ти, -буя́ю, -єш, *гл.* Побуйствовать, погулять. *То вже бідний козак розгадає п'ятак, то нельзя по улиці пійти побуяти.* АД. I. 114.

Поваб, -бу, *м.* Влеченіе. *Із сього благословенного навіки повабу виникла їх думка...* К. XII. 8. *Шкода нашого повабу й залицяння!* К. (ЗОЮР. II. 200).

Поваба, -би, ж. Привлекательность, прельщеніе. *Поваба, которою нас манять із тихих хуторів.* К. (О. 1861. I. 311).

Повабити, -блю, -биш, *гл.* Привлечь, прельстить; поманить.

Повабитися, -блюся, -бишся, *гл.* Соблазниться, польститься. *Повабились наші на мову лукаву.* К. Досв. 8.

Повага, -ги, *ж.* 1) Уваженіе, честь. *Ой були ми в пана, була нам повага: пили мед-горілку за Ганнусю жінку.* Нп. *Старець старцем, а повагу любить.* Ном. 2) Важность, значеніе. *Двір перейди тихо, у вічі глянь з повагою.* МВ. Шевч. 3) Рѣшимость. *Як би він не мав поваги, щоб підпалить і мене не підцькував, то не було б і пожежі.* Екатериносл. у. (Залюб.).

По́вагом, *нар.* Медленно, не спѣша, протяжно. *Не хапайсь пісні співать — повагом!* Ном. № 9650. *Стали по души дзвонити во всі дзвони та повагом, та жалібно.* ЗОЮР. II. 285. *А ніч іде, іде собі повагом.* К. Іов. 15.

Поважа́ти, -жаю, -єш, *гл.* Уважать, чтить. ЗОЮР. I. 31, 21, 35, 23. *Ой поважай стару матір, хоч вона й не рідна.* Чуб. V. 935. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий*

панувати. Ном. № 1130. *Ей шати мої, шати! пийте, гуляйте: не мене шанують, бо вас поважають.* ЗОЮР. І. 208.

Поважатися, -жа́юся, -єшся, *гл.* 1) Уважаться. 2) — **за**. Считаться чѣмъ. *Ні сама послідня дівка в нашому селі так би не зробила, як моя дочка, що поважалася за саму першу.* Кв.

Пова́же́ння, -ня, *с.* Уваженіе. *Придбала тобі і чести, і радости, і поваження.* Кв.

Поважити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Взвѣсить многое). 2) Уважить. *Поважив її Василь — оддав* (їй хустку). Кв.

Поважитися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) Рѣшиться, отважиться. *Поважився на таке діло!* (Залюб.). *Таке молоде, а він поважившь її брати.* Лохв. у. 2) Польститься, прельститься. *Не подоба, старий діду, не подоба, хиба на те поважуся, що худоба.* Чуб. V. 1135.

Поважко, *нар.* Тяжеловато.

Поважливий, -а, -е = **Поважний 2.** *Пісні поважливі.* КС. 1882. VIII. 264.

Поважний, -а, -е. 1) Почтенный, достойный уваженія. *Іще трошки засоромилась перед поважним гостем, то й очиці спустила в землю.* К. ЧР. 48. 2) Серіозный; солидный. *Такий зробився тихий та поважний.* Рудч. Ск. II. 162. *Поважне обличчя.* К. Досв. 127. *Йому здавалось... ніби він чує поважну його мову.* 3) **У поважному стані**. О женщинѣ: беременна. *Пані моя нездужає: вона в поважному стані.*

Поважність, -ности, *ж.* Важность, важный, серіозный видъ, достоинство.

Поважно, *нар.* 1) Почтенно. 2) Серіозно, съ важностью, съ достоинствомъ. *Поважно та тихо... сходилися полковники.* Шевч. 233. *Промовила Зося поважно.* Левиц. І. 433.

Поважчати, -чаю, -єш, *гл.* Потяжелѣть. *Чого ви мені в клунок наклали, що він так поважчав?* Харьк.

Повала, -ли, *ж.* Потолокъ. Вх. Зн. 66. МУЕ. III. 42.

По́валець, -льця, *м.,* также **накидальний по́валець**. Волосяной арканъ. О. 1862. І. Ревяк. 20.

Повалина, -ни, *ж.* = **Повала.** Вх. Зн. 66.

Повалити, -лю́, -лиш, *гл.* 1) Повалить. *Ой там на долині жуки бабу повалили.* Чуб. V. 1128. 2) Повалить, пойти массами. *Повалили гайдамаки, аж стогне діброва.* Шевч. 157.

Повалитися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Повалиться, свалиться, упасть. *Як брат пива да й напився, по конику повалився.* Чуб. V. 433. *У свого кума Хмельницького дорогого напитку напився, у його долі спать повалився.* АД. II. 11. *У ніженьки повалилась.* Чуб. V. 910. *А то я як черкну його ножем по горлу, то він так і поваливсь.* ЗОЮР. І. 159.

Повалувати, -лую, -єш, *гл.* Повалить толпой. *Повалувало у хату все весілля.*

Поваля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Свалить (многихъ), *і перших Фина, Тамариса на землю махом поваляв.* Котл. Ен. *Чорненьке маленьке ввесь світ поваляв.* Ном. № 40, стр. 291. 2) Запачкать, испачкать. *Не займай мене, Грицю, поваляєш спідницю.* Чуб. V. 1120. *Не ззість пес, поки не поваляє.* Чуб. І. 279.

Поваля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Разрушиться, повалиться. *Погнили біленькі хати, повалялись.* Шевч. 530.

Повандрува́ти, -рую, -єш, *гл.* = **Помандрувати.** *Куди та дівчина повандрує?* Чуб. V. 96.

Повапити, -плю, -пиш, *гл.* Поштукатурить.

Поваре́ць, -рця, *м.* Перекладина, на которую навѣшиваютъ котелокъ, когда въ немъ варятъ. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Повари́ти, -рю́, -рищ, *гл.* Поварить, сварить (многое). *Чи яйця вже поварені?* Васильк. у.

Поваритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* 1) Повариться, свариться. 2) Увясть, завянуть. *Од спеки поварилося все на городі.* Харьк.

По́варка, -ки, *ж.* = **Полоник.** Черном.

Повартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Подстеречь, посторожить.

Поварува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Сохранить, уберечь. *Бог поварував.* Вх. Зн. 18.

Поваруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Остеречься, не рѣшиться. *Ти свою хату не поваруєшся спродати?* МВ. (О. 1862. I. 93).

Повбезпе́чувати, -чую, -єш, *гл.* Обезпечить (о многихъ). *Повбезпечували себе... пристановищем.* К. Кр. 30.

Повбива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Перебить, убить (многихъ). *Той кінь їх повбивав.* Рудч. Ск. I. 156. *В одній хаті три татарюги сидять посеред хати... От наші їх повбивали... і повернули додому.* ЗОЮР. I. 103.

Повбива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Убиться (о многихъ). Ном. № 7541.

Повбирати, -ся, *гл.* = **Повбірати, -ся.**

Повбігати, -гаємо, -єте, *гл.* Вбѣжать одному за другимъ. *Хорти за ним повбігали* (у хату) *і полягали під лавою.* Рудч. Ск. I. 140.

Повбіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Одѣть (многихъ). *У неділоньку так гарно їх повбірає.* Кв.

Повбіратися, -раємося, -єтеся, *гл.* Одѣться (о многихъ). *Дівчата... повбіраються так, що ну!* Кв.

Повбо́втуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Замочить одежду при ходьбѣ по грязи, по водѣ (о многихъ).

Повбо́жати, -жаємо, -єте, *гл.* Обѣднѣть (о многихъ).

Повбува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Обуть (многихъ, многое).

Повбуватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Обуться (о многихъ). *Це ви ще й досі не повбувались?* Богодух. у.

Повбуджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* Разбудить (многихъ). *Хто ж нас рано повбуджає, моя мила дівчино?* Гол. I. 200.

Поввіходити, -димо, -дите, *гл.* Войти одному за другимъ. *Поввіходили пани, посідали.* Левиц. I. 182.

Поввóдити, -джу, -диш, *гл.* Ввести (многихъ).

Поввóзити, -жу, -зиш, *гл.* Ввезти (многихъ, многое).

Поввoліка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Втащить (многихъ, многое).

Повгадувати, -дую, -єш, *гл.* Угадать (о многомъ).

Повгина́ти, -наю, -єш, *гл.* Вогнуть (о многомъ).

Повгина́тися, -на́юся, -єшся, *ж.* Вогнуться (во многихъ мѣстахъ). *Дошки повгиналися.*

Повгнічувати, -чую, -єш, *гл.* Вдавить (о многомъ).

Повгно́ювати, -но́юю, -єш, *гл.* Удобрить навозомъ (о многомъ).

Повгодовувати, -вую, -єш, *гл.* Откормить (многихъ).

Повгодовуватися, -довуємося, -єтеся, *гл.* Откармливаться, откормиться (о многихъ). *Гарно у вас индики повгодовувалися.* Васильк. у.

Повго́нити, -ню, -ниш, *гл.* Вогнать (многихъ).

Повгрузати, -заємо, -єте, *гл.* Увязнуть; войти въ землю; въѣсться въ тѣло (о многихъ). *Хата в того Хоми така, що й вікна в землю повгрузали.* Г. Барв. 190. *До парубка, аж у його і віръовки повгрузали в руки.* ХС. III. 57.

Повдаватися, -даємо́ся, -єтеся, *гл.* То-же, что и **удатися**, но о многихъ или многомъ. *Діти ж пак у його повдавались ледачі.* Драг. 218.

Повдавлювати, -люю, -єш, *гл.* Вдавить, втиснуть (во множествѣ). *Хлопець... повдавлював йому очі в ямки.* Драг. 238.

Повдо́вбувати, -бую, -єш, *гл.* Вставить въ выдолбленное углубленіе (о многомъ). Чуб. I. 76.

Повдовіти, -вію, -єш, *гл.* Овдовѣть. *Перепеличенька повдовіла, заміж іти захотіла.* Чуб. V. 1127.

Повдовольня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Удовлетворить (многихъ).

Повдовольня́тися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* Удовлетвориться (о многихъ).

Повдяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Одѣть (многихъ). *Піп повдягав їх та й повів додому.* Драг. 255. 2) Надѣть на себя (во множествѣ).

Повдягатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Одѣться (о многихъ). Чуб. II. 601. *Повдягалися йти до церкви.* Славяносерб. у.

Поведенція, -ції, *ж.* Обычай, обыкновеніе. Греб. 408. *Така вже в нас поведенція старосвітська. — Усе про те тільки й думає, щоб заробити копійку; така вже їх московська поведенція:* Кв.

Поведінка, -ки, *ж.* = **Поведенція.** *Чи й у вас, як у нас, така поведінка: за копійку сто парубків, за сто рублів дівка.* Грин. III. 649. *Така у нас поведінка, що мусять підпарубочі ватажним парубкам коней подати.* Федьк.

Поведія, -дії, *ж.* = **Поведенція.** *Чи й у вас така поведія, щоб новоженець мав волю гуляти?* Федьк.

Пове́зти́, -зу́, -зе́ш, *гл.* Повезти. *Уже була вмерла, повезли ховати.* Чуб. V. 12.

Повелачка, -ки, *ж.* = **Поведенція.** Мнж. 189.

Повеликий, -а, -е. Нѣсколько большой. *Це повеликі черевики на мене.* Харьк.

Повеличи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Сдѣлать большимъ, чѣмъ слѣдуетъ. *Маштер, як робив криж, повеличи́в.* МУЕ. III. 43.

Повелівати. См. **Повеліти.**

Повелі́ння, -ня, *с.* Повелѣніе.

Повеліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **повеліти, -лю, -лиш,** *гл.* Повелѣвать, повелѣть. *Повелів нам любитися, тепер розлучаєш.* Чуб. V. 265.

Повен, -вна, -не = **Повний.** *Нарвала грушок повен хвартушок.* Чуб. V. 412.

Повере́дити, -джу, -диш, *гл.* Повредить.

Повере́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* Повредить себя, надорваться.

Повередувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Покапризничать, поприхотничать.

Повересілє, -ля, *с.* = **Повересло.** Вх. Зн. 50.

Повере́сло, -ла, *с.* = **Перевесло.** Вх. Зн. 50.

Повереща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Покричать.

Повернути, -ся. См. **Повертати, -ся.**

Поверта́ння, -ня, *с.* Поворотъ. *Повертання головою.* Левиц. I. 430. 2) Возвращеніе, возвратъ.

Поверта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **поверну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Вертѣть, повернуть, вращать; свернуть. *Все на той бік поглядають, де козаки кіньми грають, шабельками повертають.* Чуб. *На вечір сонце повернуло, поночі йти — буду коло вас ночувать.* Рудч. Ск. I. 211. *Він так хвостом і повернув.* Рудч. Ск. I. 25. 2) Возвращать, возвратить. *І хто зна, коли мене Бог поверне до своєї господи.* Левиц. 3) Возвращаться, возвратиться. *При місяці із ярмарку повертали.* Грин. III. 325. 4) Обращать, обратить, превратить. *Козаки зостались козаками, а нас у поспільство повернено.* К. ЧР. 71. *Щоб ту чорну та знов у білу повернути.* Драг. 77. *Усі гроші повернув на хату, щоб добру зробити.* **У нівець повернути**. Въ ничто обратить. *Старшина хоче писаря в нівець повернути.* Харьк. у. **Повернути на користь**. Обратить въ пользу. *Люде повернули оці сили на користь собі.* Ком. II. 19.

Поверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **поверну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Поворачиваться, повернуться. *Ой млин меле, вода реве, а колесо не повернеться.* Чуб. V. 549. *Ледащо куди не повернеться, то всюди йому зле.* 2) Возвращаться, возвратиться. *Як з дороги повернуся, то з тобою оженюся.* Чуб. V. 4. *Повернувся я з Сібіру, нема мені долі.* Чуб. V. 962. 3) Обращаться, обратиться. *Не було й гадки, щоб усе те щастя у велике лихо повернулось.* МВ. II. 23. 4) Отправиться, направиться. *Ой їдь, мій миленький, дорога щаслива, куди ся повернеш, буду ті жичлива.* Чуб. V. 222. 5) Находиться, быть. *Нехай йому легенько згадається, де він у світі повертається.* Ном. № 11609. *Козаки запорожці, де ви ся повертаєте? де ви ся маєте?* Мет. 444.

Поверті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Повертѣть, покрутить.

Поверті́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Повертѣться. *Повертілись перед очима та й круть за двері.* МВ. I. 112. *То оце вискочить із лісу козак, повертиться, повертиться на коні перед Жаботином, та знов і поїде в ліс.* ЗОЮР. I. 282.

Пове́ртом, *нар.* Возвращаясь, на обратномъ пути.

Пове́рх, *нар.* 1) Сверхъ. *І сліду нема, мов поверх води поплили.* Шевч. 296. 2) Выше, надъ. *Як дуже зілля кипить — милий поверх дерева летить.* Ном. № 231. 3) Наверхъ. *Кожух носить навыворот шерстю поверх.* Стор. МПр. 169. 4) Свыше. *Поверх сотні.* Хотин. у.

Поверх, -ху, *м.* 1) Поверхность. 2) Этажъ. *На п'ятий поверх свій як мога поспішили.* К. Дз. 147.

Поверхни́к, -ка, *м.* Верхній жерновъ въ ручной мельницѣ. Шух. I. 103, 146.

Поверхниця, -ці, *ж.* 1) У гуцуловъ: толстая суконная онуча — вторая изъ трехъ, наматываемыхъ на ногу. Шух. I. 138. 2) Попона поверхъ сѣдла. Вх. Зн. 61. Ум. **Поверхничка.**

Пове́рхничка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **поверхниця.** 2) Родъ вышивши. Чуб. VII. 427.

Поверховиця, -ці, *ж.* Рыба = **Оклій**, Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18.

Поверши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* 1) Окончить дѣло. *Коли сам, каже, не повершу, то синові передам.* Шевч. 151. 2) Превзойти. *Я завтра мабуть і вас повершу спати.* Славяносерб. у. *Отже ж дарма, що цей бичок менший, — а він більшого за літо повершить.* Міус. окр.

Повеселити, -лю́, -лиш, *гл.* Порадовать. *Не повеселила ти нас, живучи з своїм Василем.* Кв.

Повеселитися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Повеселиться. *Хиба мій вік не сон? Стривай же, хоч трошки дай мені повеселитись.* К. Іов. 23.

Повеселіти, -лію, -єш, *гл.* Повеселѣть, сдѣлаться веселымъ. *Іван повеселів, хоч і охляв уже, не ївши три дні.* Рудч. Ск. І. 137.

Повеселішати, -шаю, -єш, *гл.* Повеселѣть, сдѣлаться веселѣе. *Я й позичила йому ті гроші, що за хату й за худобу взяла, та ніби в нас і в хаті повеселішало.* МВ. І. 9.

Повести́, -веду́, -де́ш, *гл.* Повести. *Та повів її до батенька.* Нп. *Та зв'язали білі руки, та повели хлопця всюди по ринку.* Чуб. V. 410. *Поведем кривого танця.* Кв. *Як же ви... погано повели свою дочку.* Св. Л. 82. *Пальцями повела себе по виду.* Г. Барв. 116.

Повестися, -ведеться, *гл. безл.* 1) Пойти. *Знову повелось по старому.* Ком. І. 15. 2) Удаться. *От же матері дав Бог талан, а мені дак уже й не повелось.* Г. Барв. 424.

Повече́ряти, -ряю, -єш, *гл.* Поужинать. ЗОЮР. І. 74. *Дай мені, милесенький, повечеряти, повечерявши, ляжемо спати.* Чуб. V. 54.

Повечіркувати, -кую, -єш, *гл.* Ѣсть послѣ ужина. *Вечеряла, повечіркувала.* Ном. № 14324.

Повечоріти, -ріє, *гл. безл.* Повечерѣть, наступить вечеру. *Коли б мені да, Господи, повечоріло, до б на моєму серденьку поздоровіло.* Чуб. III. 169.

Пове́штатися, -таюся, -єшся, *гл.* Пошататься, послоняться. *Повештався я тутечки чимало на своєму віку.* Стор. II. 130.

Повз, *нар.* Мимо. *Що повз мій двір, ворітечка голубка летіла.* Мет.

По́взання, -ня, *с.* Ползаніе.

По́взати, -заю, -єш, *гл.* Ползать; скользить. *По столу повзе рукою.*

Повзти, -зу, -зе́ш, *гл.* Ползти, лѣзть, слѣзать. *І раком ліз, і повз черевом, і котився з гори.*

Повзува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Обуть (многихъ). *Пани повзувані, сліди ваші босі.* Ном. № 1183.

Повзуватися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Обуться (о многихъ).

Повзун, -на, *м.* 1) Ползунъ. 2) Въ вѣтряной мельницѣ: брусья, на которыхъ поворачивается мельница. Лохв. у.

Повибива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Выбить (о многихъ). *Ви мені очі повибиваєте.* Рудч. Ск. II. 103. 2) Перебить (многихъ). *Такого народу повибивали під ту війну.* 3) Окончить барабанить (на многихъ барабанахъ). *Дівчинонька кріпко полюбила, козаченька рано не збудила, що в барабани да повибивали, у жоломійки да повигравали.* Чуб. V. 151.

Повибира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* = **Повибірати.** *Повибираю коралики до зерен.* Чуб. V. 338.

Повибігати, -гаємо, -єте, *гл.* Выбѣжать (о многихъ). *Повибігали якісь панночки.* МВ. І. 112. *І жінки, і молодиці повибігають.* Кв.

Повибіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Выбрать, винять, собрать (во множествѣ). *Сідай, погрійся трохи, поки я пиріжечки повибіраю з печі.* Рудч. Ск. II. 6. *Як повибіраєш хліб глевкий з печі, а тоді знову посадиш доткатися, то двічи вміратимеш.* Грин. II. 25.

Повибіра́тися, -ра́ємося, -єтеся, *гл.* То же, что и вибратися, но о многихъ. *Инші зовсім повибірались на Донщину, попродавши хати й городи.* Г. Барв. 240.

Повибовтувати, -тую, -єш, *гл.* Выболтать, выплескать (во множествѣ).

Повибудо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Выстроить (во множествѣ). *Погорільці повибудовували гарні хати після пожежі.* Волч. у.

Повибурко́вувати, -вую, -єш, *гл.* Вымостить (во множествѣ). *Повибурковувано каменем вулиці.*

Повивалювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Вывалить (во множ.). 2) Высунуть (языки — о многихъ). *Дванадцятеро левів роти пороззівляли, язики повивалювали.* Мнж. 19.

Повиварювати, -рюю, -єш, *гл.* Выварить (во множествѣ).

Повива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **повити, -в'ю, -єш,** *гл.* 1) Обвивать, обвить, повить. *Молодиця в грезетовому очіпку, повитому тонким серпанком.* Стор. МПр. 54. *Високії ті могили, де лягло спочити козацькеє біле тіло, в китайку повите.* Шевч. 48. 2) Пеленать, спеленать. *Молодая Оленочка синочка родила, повила його, повила та у білії пелюшки.* Чуб. V. 890. *Не одцуравсь того слова, що мати співала, як малого повивала.* Шевч. 128. Переносно: рожать, родить. *І прийшла година і я тя повила, грудьми годувала, до серця тулила.* Гол. III. 454. 3) Завивать, завить. *Ой ти, вербо кудрявая, хто на тобі кудрі повив?* Чуб. III. 117. 4) Вить, свить (вѣнокъ). *Старости, пані старости! благословіть молодій вінки повить!* Мил. Св. 3.

Повива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **повитися, -в'юся, -єшся,** *гл.* 1) Повиваться, повиться, обвиться. *Серпанком повивається. Долина туманом повивається.* 2) Пеленаться, спеленаться. *Погано повивається сим повивачем.* 3) Завиваться, завиться. *Кучері повилися.* 4) О растеніи: ползти, виться, обвиться. *Повився горобиний горошок.* МВ. I. 140. *Королів цвіт повився по лісі.* Г. Барв. 89. 5) Взвиваться, взвиться. *Тоді жайворонки повилися.* АД. I. 161.

Повивач, -ча, *м.* Свивальникъ. Мил. 29. *Там Пречиста сина купала, а скупавши повивачем сповила.* ХС. VII. 444.

Повиверта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Опрокинуть (многое), опрокидывая вылить или выбросить. *Страву повивертав, посуду побив.* Мнж. 43. *Глечики повивертала. Предки наші славні в склепах спочивали, а тепер їх гайдамаки з трун повивертали.* К. Досв. 27. 2) Выворотить, вывернуть наизнанку. *Кожухи повивертали.* 3) Выставить, выпятить, выворотить. *Пішов бідний брат до волів, а вони лежать, боки повивертали.* Рудч. Ск. II. 132.

Повивертатися, -таємося, -єтеся, *гл.* 1) Опрокинуться (о многихъ). 2) Вывернуться на изнанку. *Рукава повиверталися.* 3) Разлечься (о многихъ). *Усі понаїдались і повиверталисъ та й не встають.* Рудч. Ск. 59.

Повивершувати, -шую, -єш, *гл.* Закончить кладку стоговъ.

Повивірчувати, -чую, -єш, *гл.* Высверлить (во множествѣ).

Повивіршувати, -шую, -єш, *гл.* = **Повивершувати.**

Повивішувати, -шую, -єш, *гл.* Вывѣсить (во множествѣ).

Повиво́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Вывести (многихъ). 2) Наплодить, высидѣть изъ яицъ (многихъ). *Курка курчат повиводила.*

Повиво́дитися, -димося, -дитеся, *гл.* 1) Вывестись, исчезнуть. *Ведмеді у нас повиводились.* 2) Выйти, выклюнуться изъ яйца (во множ.). *Курчата вже повиводились.*

Повивозити, -жу, -зиш, *гл.* Вывезти (многое). *А хазяїн так загуляв, що й усі можна бочки повивозити.* Рудч. Ск. II. 151.

Повиволіка́ти, -каю, -єш, *гл.* Выволочь, вытаскать (многихъ). *Вони як поснуть, то хоч за ноги їх повиволікай.* Харьк. у.

Повивча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Выучить, научить (многое, многихъ). *Повивчала сама всіх пісень.* Харьк.

Повивчатися, -чаємося, -єтеся, *гл.* Выучиться (о многихъ). *Повивчалися ми всі прясти.*

Повив'я́зувати, -зую, -єш, *гл.* Повязать (о многихъ или многихъ). *Голови шовковими платками повив''язують.* Мир. ХРВ. 25.

Повигадувати, -дую, -єш, *гл.* Выдумать; изобрѣсть (многое). *Чимало чого повигадували розумні та учені люде.* Ком. II. 9.

Повиганя́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* = **Повигонити.**

Повигнива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Выгнить (во многихъ мѣстахъ). *Солома на хаті як повигнивала.* Харьк.

Повигно́ювати, -юю, -єш, *гл.* = **Повгноювати.**

Повигодовувати, -вую, -єш, *гл.* Вскормить, выкормить (многихъ).

Повиголоднюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* Проголодаться (о многихъ). *Мухи повиголоднювались та й кусають.* НВолын. у.

Повигонити, -ню, -ниш, *гл.* Выгнать (многихъ). Рудч. Ск. I. 88. *Не озивайтесь, бо й вас з хати повигонить.* Драг. 176. *Пан звелів, щоб повигонили кури й гуси.* Рудч. Ск. II. 155.

Повигорта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Выгресть (во множествѣ). *Повигортай попіл з усіх грубок.*

Повигострювати, -рюю, -єш, *гл.* Наточить (многое, о многихъ). *Повигострювали свої ножі.* Харьк.

Повигострюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Наточиться. *Ніяк не нагострю свого ножа. — А наші добре повигострювались.*

Повигрáвáти, -ваємо, -єте, *гл.* 1) Выиграть (о многихъ). *Не можна всім повигравати, треба ж комусь і програти.* 2) Окончить, перестать играть (о многихъ). *Уже ж барабани та й повибивали, скрипки, дудки та й повигравали.* Чуб. V. 951.

Повигріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Повигортати.**

Повигромаджувати, -джую, -єш, *гл.* Выгресть (во множ.). *Повигромаджуй жар з обох груб та відгаси вугілля.*

Повигулюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Нагуляться (о многихъ) Грин. II. 82.

Повидавати, -даю́, -єш, *гл.* Выдать (многихъ). *Чимало дочок повидавав уже заміж.* Левиц. Пов. 26.

Повидаватися, -даємо́ся, -єте́ся, *гл.* Выйти замужъ (о многихъ).

Повидавлювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Выдавить (по множествѣ). *Давить мороз? — Та давить, бодай йому очі повидавлювало.* Мнж. 144. 2) Передавить (многихъ).

Повида́ти, -даю, -єш, *гл.* Повидать. *Виведи нас з хати на двір погуляти, світа повидати.* Грин. III. 487. *Ой почувайте і повидайте, що на Вкраїні постало.* ЗОЮР. I. 271.

Повидатися, -даюся, -єшся, *гл.* Повидаться, увидѣться. *Таки з своїм родом та повидаюся.* Чуб. V. 474.

Повидзьо́бувати, -бую, -єш, *гл.* Выклевать (многое).

Повидира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) Вырвать (во множ.). *Не куй, зозуленько, темненької ночі, повидираєш на ліщиноньку очі.* Чуб. III. 157.

Пови́діти, -джу, -диш, *гл.* Увидѣть. *Господиня повиділа, що чоловік щось збірає.* Чуб. II. 555. *Циган... повидів, що кум іде з сокирою.* Чуб. II. 555.

Повидло, -ла, *с.* = **Павидло.**

Повидлянка, -ки, *ж.* Родъ кушанья: разводятъ повидло горячей водой и ѣдятъ съ **куле́шею**. МУЕ. I. 101.

Повидну, *нар.* При свѣтѣ, когда видно. *Пішов я з Лavріном роздивитися город повидну.* О. 1861. X. 146. *Завтра повидну допишеш, покинь тепер.*

Повидо́вбувати, -бую, -єш, *гл.* 1) Выдолбить (во множествѣ). 2) Выковырять (во множ.). *Повидовбував йому очі.* Рудч. Ск. II. 28. *Як очей на спичку не повидовбує.* Конот. у.

Повидніти, -ніє и повиднішати, -шає, *гл. безл.* 1) Проясниться. 2) Разсвѣсть.

Повидно́ті, *нар.* На разсвѣтѣ.

Повиду́мувати, -мую, -єш, *гл.* = **Повигадувати.** *Отсе три дні панські одбудеш, а четвертий за подушне, п'ятниця й субота якісь толочні повидумували.* МВ. I. 98.

Повиду́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Выманить обманомъ (многое, у многихъ).

Пови́ж, *нар.* Выше. *Повиж моря краю зачився місяць в туманах блукати.* Федьк. I. 57.

Повижива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Остаться въ живыхъ (о многихъ).

Повижина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Сжать (серпомъ — во множ.). *Уже всю траву в садку повижинала.* Черниг. у.

Повизбі́рувати, -рую, -єш, *гл.* Собрать все. Черк. у.

Повизволя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Освободить (многихъ). *З неволі престрашенної нас повизволяла.* К. МБ. III. 249.

Повиздихати, -хаємо, -єте, *гл.* Передохнуть. *Воли да корови — все повиздихає.* Чуб. V. 867. *Певно, всі собаки в рові повиздихали.* Ном. № 7894.

Повизнахо́дити, -джу, -диш, *гл.* Найти, выискать (многое). *Де що було дідівське... повизнаходила.* Г. Барв. 484.

Повизоло́чувати, -чую, -єш, *гл.* Позолотить (во множ.). *Такі повизолочувані усе пам'ятники.*

Повиїдати, -даю, -єш, *гл.* Съѣсть все. *Я понапікував, понаварював, а вони прийшли, повиїдали.* Чуб. III. 73. *Що варила, то все не повиїдане.* Константиногр. у.

Повиїжджати, -джаємо, -єш, *гл.* Выѣхать (о многихъ). *Попарувавши* (воли) *да й повиїжджали.* Чуб. V. 1028.

Повиїздити, -димо́, -дите́, *гл.* = **Повиїжджати.**

Повийма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Вынуть (во множ.). *Уже й шаблі повиймали, щоб рубать.* ЗОЮР. I. 120. *Повиймаю чорний терен з білих ніг.* Чуб. V. 626. *А я ж тю звичай знаю, двері й вікна повиймаю.* Чуб. **Повиймати очі**. Выколоть глаза. *Очі повиймав.* Мир. ХРВ. 33. *Дай гочі повиймати, то дам пити.* Рудч. Ск. II. 49.

Повикида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Выбросить (во множ.). *А я тії сирі дрова та й повикидаю.* Чуб. V. 262. *Долежались груші, що й погнили, — повикидай їх.* Харьк. у.

Повикінчувати, -чую, -єш, *гл.* Окончить многое.

Повиклада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Выложить (многое). *Повикладай же покупки з мішка.* Харьк. у.

Повиклика́ти, каю, -єш, *гл.* Вызвать (многихъ). *Повикликай усіх дітей.* Грин. I. 236.

Повикльо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Выклевать (многое). *Горобці що літа повикльовують усе, що він не понасіває.* Кв.

Пови́кнути, -ну, -неш, *гл.* Привыкнуть. *Повикли ляхи нас дурити.* КС. 1882. X. 26. *Повикли вони вже так робити.* Константиногр. у.

Повико́вувати, -вую, -єш, *гл.* Выковать (во множ.).

Повикови́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Выковырять (во множ.). *Повиколупував із лоба очі.* К. МБ. III. 242.

Повиколювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Выколоть (во множ.). *Взяли йому очі повиколювали.* Мнж. 39. *Перепеличенько, не літай так поночі, бо повиколюєш на стерниночку очі.* Чуб. V. 854. 2) Переколоть (всѣхъ).

Повикопувати, -пую, -єш, *гл.* Выкопать (во множ.). *Зося звеліла повикопувати всі чисто кущі.* Левиц. I. 407.

Повикореня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Искоренить (многое). *Я таки завзявся дерезу з города повикореняти.* Богодух. у.

Повикорінювати, -нюю, -єш, *гл.* = **Повикореняти.** *А брат, як квітки я посію на своєму городі, то повикорінює.* Г. Барв. 226.

Повикорчовувати, -вую, -єш, *гл.* Выкорчевать (во множ.).

Повико́хувати, -хую, -єш, *гл.* Выростить, взлелѣять (многихъ). *Дітей своїх він повикохував добре.* Г. Барв. 163.

Повикочувати, -чую, -єш, *гл.* Выкатить (во множ.). *Бочки меду та горілки повикочувані.* Рудч. Ск. II. 81. *Бочками повикочували венгерське вино.* Стор. МПр. 146.

Повико́шувати, -шую, -єш, *гл.* Выкосить (во множ.). *Я скрізь у садку повикошував. Скрізь повикошувано, попідчищувано.* О. 1861. XI. 26.

Повикрада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Выкрасть (во многихъ мѣстахъ, многое). *Як є в хаті такі дівчата, що на досвітки ходять, то вже де є в матері який кусок сала, чи пшоно, чи яйця, — усе повикрадають.* Славяносерб. у.

Повикручувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **викрутити**, но во множествѣ. *Він їй руки повикручував.* Кв. *Гляди ж, добре повикручуй сорочки, щоб не текло з їх.* Васильк. у.

Повикупля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Выкупить (во множествѣ). *Син заробив грошей та повикупляв одежу, що батько в шинк пообносив.* Богодух. у.

Повикупо́влювати, -люю, -єш, *гл.* = **Повикупляти.** *Як уже дружби і староста повикуповлюють шапки, то виходят на двір.* Грин. III. 507.

Повикуповувати, -вую, -єш, *гл.* = **Повикупляти.** К. ЦН. 228.

Повикурювати, -рюю, -єш, *гл.* Выкурить (во множествѣ). *Котрому козакові повні сакви жінка тютюну напхала... то все те повикурували.* ЗОЮР. I. 290.

Повилазити, -зимо, -зите, *гл.* Вылѣзть (во множествѣ). *Всі гадюки повилазили. По правді роби, по правді й очі повилазять.* Ном. № 3027. *Бодай йому повилазили* (очі). Ном. № 3715.

Повилива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Вылить (во множ.). *А що попомучилась вона, що сліз повиливала над ними — Жати Божа!* МВ. I. 45.

Повилина́ти, -наємо, -єте, *гл.* Вылетѣть (о многихъ).

Повили́нювати, -нюємо, -єте, *гл.* Облинять, отлиняться (о многихъ). **З одежі усі повили́нювали** — обносились. Грин. II. 185.

Повили́нюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* = **Повилинювати.** *Повилинювались коні.* Константиногр. у.

Повиломля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Переломать, выломать (во множествѣ). *Ой сад-виноград повиломляєм.* О. 1861. XI. Св. 63.

Повилітати, -таємо, -єте, *гл.* Вылетѣть (о многихъ). *Гляньте, вже й ластів'ята повилітали.* Харьк. у. *Чоловік стукнув обухом, клиння повилітало, а обаполки так і збіглись докупи.* Чуб. II. 395.

Повилічувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Вылѣчить (многихъ). 2) Высчитать (во множествѣ).

Повило́млювати, -люю, -єш, *гл.* Выломать (во множествѣ).

Повилуплювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Вылущить (во множ.), отколоть (во множ.). 2) Вывести (о многихъ). *Усі квочки повилуплювали курчат, а ся ні.* 3) Выпучить (глаза). *Чого ви всі на мене очі повилуплювали.*

Повилу́плюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Выйти изъ яйца (о многихъ). *У нас ранні курчата гарно повилуплювалися.*

Повилущувати, -щую, -єш, *гл.* Вышелушить (во множествѣ).

Повимазувати, -зую, -єш, *гл.* Вымазать (во множ.). *У юхтових чоботях... та так повимазуваних, що дьоготь так з них і тече.* Кв.

Повимальовувати, -вую, -єш, *гл.* Нарисовать, написать красками, раскрасить (во множ.).

Повиманта́чувати, -чую, -єш, *гл.* = **Повидурювати.**

Повиманювати, -нюю, -єш, *гл.* Выманить (во множ.). *Хоч не давай дітям нічого, бо сусідські все повиманюють та повидурюють.* Богодух. у.

Повимаща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **вимастити**, но во множествѣ. *Ой сестричко Оленочко! І світлоньки повимащай, вікна красно повитирай.* АД. І. 298.

Повимере́жувати, -жую, -єш, *гл.* Сдѣлать ажурныя вышивки. *У сорочок і рукава, і ляхівки повишивані та повимережувані.* Кв.

Повимерзати, -за́ємо, -єте, *гл.* Вымерзнуть (во множ.). *Не сходить у мене на городі нічого: рано посіяла, так мабуть повимерзало.* Черниг. у.

Повимінювати, -нюю, -єш, *гл.* Вымѣнять (во множ). *Я все те повимінювала: то за пшоно труджене, то відпряду.* Г. Барв. 484.

Повимірати, -раємо, -єте, *гл.* Вымереть, перемереть. *Вже повимірали тії люде, мої свідки.* Шевч. 594.

Повиміта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Вымести (во множ.). Левиц. І. 54. *Світлоньки повимітай.* АД. І. 297.

Повимокати, -каємо, -єте, *гл.* Вымокнуть (о многихъ). *В людей жито або повимокає, або посохне.* Г. Барв. 195.

Повиморожувати, -жую, -єш, *гл.* Выморозить (во множествѣ).

Повимо́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Измучить, истомить (многихъ). *Повиморював нас пан добре, поки діждались грошей.* Харьк. у.

Повимо́тувати, -тую, -єш, *гл.* Вымотать (во множ).

Повимочувати, -чую, -єш, *гл.* Вымочить (во множ.).

Повимощувати, -щую, -єш, *гл.* Вымостить, выстлать (во множествѣ). *Де були в полі стежки, дорожки, волоськими головками повимощував.* АД. II. 102.

Повимудро́вувати, -вую, -єш, *гл.* = **Повигадувати.**

Повимуштро́вувати, -вую, -єш, *гл.* 1) Обучить военнымъ пріемамъ (многихъ). 2) Вышколить (многихъ).

Повинен, -нна, -не = **Повинний.** *Скарай, Боже, хто з нас винен, хто не любить, як повинен.* Грин. III. 242. *Я царь — ти повинен мене слухати.* Рудч. Ск. II. 159.

Повини́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* = **Повинуватися.** *Та призналась і повинилась їй.* Стор. МПр. 35.

Повинний, -а, -е. Долженъ, обязанъ. *А коли ж ти, дівко, горда, ти повинна жарти знати: як парубок зачіпає, ти повинна жартувати.* Чуб. V. 1176.

Повинність, -ности, *ж.* 1) Долгъ, обязанность. Левиц. Пов. 333. *Забудь отця, забудь і матку, лети повинность іcправлять.* Котл. Ен. V. 43. 2) Повинность. *Люде панів не слухають, повинности не відбувають... Сами пани бідні свині заганяють.* Грин. III. 565.

Пови́нно, *нар.* 1) Должно. *І над собакою повинно ласку мати.* Ном. № 4498. 2) Должно быть. *Під лісом повинно є вода.* Кіев. у.

Повино́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Выискать (во множ.). *Та тут хоч печериці і єсть, так за бісовою дітворою не вбачиш їх: як де нагибають, так і повиморюють.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Повиносити, -шу, -сиш, *гл.* Вынести (во множествѣ). *Сало повиносив, собак понагодовував.* Рудч. Ск. I. 197.

Повинува́тити, -чу, -тиш, *гл.* Обвинить. *Він у чому помилиться, — вона себе повинуватить.* МВ. (О. 1862. I. 71). *Усі будете повинувачені до одного.* МВ. (О. 1862. I. 103).

Повинуватитися, -чуся, -тишся, *гл.* Повиниться, сознаться въ винѣ.

Повинути, -ну, -неш, *гл.* Нахлынуть. *Фаля повинула, човен затопила.* Гол. I. 184.

Повиню́хувати, -хую, -єш, *гл.* Вынюхать. *Все те* (козаки) *повикурували й повинюхували.* ЗОЮР. I. 290.

Повиня́ньчувати, -чую, -єш, *гл.* Виняньчить (многихъ). *Я в їх усіх дітей повиняньчувала.* Богодух. у.

Повипадати, -даємо, -єте, *гл.* Выпасть (во множеств.). *Чи чуєш, дядьку! Щось у тебе з воза повипадало!* Кіев. у. *Зуби... повыпадали.* Чуб. II. 270.

Повипалювати, -люю, -єш, *гл.* Выжечь (во множ.).

Повипарювати, -рюю, -єш, *гл.* Выпарить (многіе предметы). *Уже діжки повипарювала.* Черниг. у.

Повипива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Выпить (во множествѣ). *Ляхи були — усе взяли, кров повипивали.* Шевч.

Повипилювати, -люю, -єш, *гл.* Выпилить (во множествѣ).

Повипина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Выпятить (во множ.).

Повипинатися, -наємося, -єтеся, *гл.* Выпятиться (о многихъ).

Повиписувати, -сую, -єш, *гл.* Выписать (во множ.).

Повипиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Вытолкать (многихъ). *Повипихав усіх... з хати.* Левиц. I. 535.

Повипіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Выпечь (во множествѣ). 2) Выжечь (во множествѣ). *Повипікала йому очі. Коню очі повипікав.* Драг. 303.

Повипіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Вытѣснить, вытолкать (многихъ). *Повипірала б я вас за старців.* Г. Барв. 4.

Повиплакувати, -кую, -єш. Выплакать (во множествѣ). *Повиплакувала собі очі.*

Повиплачувати, -чую, -єш, *гл.* Выплатить (во множествѣ). *Усе вже повиплачував, що винен був.*

Повипливати, -ваємо, -єте, *гл.* Выплыть (о многихъ). *Ніхто не втоп, — усі повипливали.*
Повиплітати, -таю, -єш, *гл.* Выплесть, шесть, связать (во множествѣ).
Повиплоджувати, -джую, -єш, *гл.* Виплодить, вывести (многихъ).
Повиплоджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Виплодиться, вивестися (о многихъ).
Повиплутувати, -тую, -єш, *гл.* Выпутать (во множествѣ).
Повипльовувати, -вую, -єш, *гл.* Выплевать (о многихъ, во множествѣ). *Хто візьме в рот, то й виплюне і виплюне, — так усі повипльовували.*
Повиплюндровувати, -вую, -єш, *гл.* Истребить, опустошить (во множествѣ).
Повиплюскувати, -кую, -єш, *гл.* Выплеснуть (во множествѣ).
Повиповнювати, -нюю, -єш, *гл.* Наполнить (во множествѣ). *Де були в полі глибокії долини, волоською кров'ю повиповнював.* АД. І. 102.
Повиполіскувати, -кую, -єш, *гл.* Выполоскать (во множествѣ). *Повиполіскуй пляшки.*
Повиполювати, -люю, -єш, *гл.* Выполоть (во множествѣ). *Усі грядки повиполювала.*
Повипорювати, -рюю, -єш, *гл.* Выпороть (во множ.).
Повиправдувати, -дую, -єш, *гл.* Оправдать (во множествѣ).
Повиправдуватися, -дуємося, -єтеся, *гл.* Оправдаться (о многихъ).
Повиправляти, -ляю, -єш, *гл.* 1) Выправить, исправить (во множествѣ). 2) Оправдать (многихъ). 3) Истребовать (во множ.). *Хто йому що винен був — усе повиправляв.* 4) Отправить (во множествѣ).
Повипрівати, -ваємо, -єте, *гл.* Выпрѣть (о многомъ). *Усе вже й повипрівало, а батька й досі нема обідати.* Богодух. у.
Повипродувати, -дую, -єш, *гл.* Распродать (во множествѣ). *Усе вже повипродувала, — нема ні глечичка молока.*
Повипростувати, -тую, -єш, *гл.* Выпрямить (во множествѣ). *Посідали на траві і ноги повипростували.* Черниг. у.
Повипростуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Выпрямиться (о многихъ). *Усі повипростувалися, стоять, як салдати на муштрі.*
Повипручуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Освободиться, вырваться изъ рукъ, лапъ (о многихъ). *Сторожі були таки нас половили з кавунами, а ми таки повипручувались та й повтікали.* Харьк. у.
Повипрягати, -гаю, -єш, *гл.* Выпрячь (во множествѣ). *Повипрягали воли.* Рудч. Ск. І. 170. *Коні повипрягав.* Драг. 412.
Повипрядати, -даю, -єш, *гл.* Выпрясть (во множествѣ).
Повипускати, -каю, -єш, *гл.* Выпустить (многихъ). *Сад-виноград витоптали, райськії пташки повипускали.* Чуб. III. 357. *Повипускала дівка людей* (з неволі). Драг. 384.
Повираховувати, -вую, -єш, *гл.* Высчитать (во множествѣ).
Повиривати, -ваю, -єш, *гл.* Вырвать (во множествѣ). *Чисто подер тіло, з м'ясом повиривав.* Рудч. Ск. І. 173. *Усю лободу вже повиривала.* Черниг. у. *Пси його так кусають, що аж з боків йому шкуру повиривали.* Чуб. II. 411.
Повириватися, -ваємося, -єтеся, *гл.* Вырваться (о многихъ).
Повиринати, -наємо, -єте, *гл.* Вынырнуть (о многихъ). *Аж гульк — з Дніпра повиринали малії діти сміючись.* Шевч. 29.
Повирівнювати, -нюю, -єш, *гл.* Выравнять (во множествѣ).

Повирівнюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* Выравняться (во множествѣ). *Скотину за ніч так повипасає, що боки повирівнюються, мов у сажових свиней.* Г. Барв. 195.
Повирізня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Выдѣлить (во множествѣ). *Ягнят з отари повирізняли.*
Повирізня́тися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* Отличиться, отдѣлиться (о многихъ).
Повирізувати, -зую, -єш, *гл.* Вырѣзать (во множествѣ), перерѣзать (многихъ).
Повирімнювати, -нюю, -єш, *гл.* = **Повирівнювати.**
Повироблювати, -люю, -єш, *гл.* = **Повиробляти.** *Вуліки ще не повироблювані.* Харьк. *Були повироблювані клумби для квіток.* Левиц. Пов. 145.
Повиробля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Выдѣлать, сдѣлать (во множествѣ).
Повироста́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Вырасти (о многихъ). *Ой не журися, нене, ти тепереньки нами, ми повиростаєм та й розійдемось сами.* Чуб. V. 857. *Повиростали вони — усіх уже женить пора.* Чуб. II. 473.
Повирощувати, -щую, -єш, *гл.* Вырастить (во множествѣ).
Повирубувати, -бую, -єш, *гл.* Вырубить (во множествѣ).
Повиряжа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Снарядить, отправить (многихъ). *Повиряжали хлопців до прийому.* Харьк. г.
Повиряжатися, -жаємося, -єтеся, *гл.* Снарядиться, отправиться (о многихъ).
Повирятовувати, -вую, -єш, *гл.* Спасти (многихъ).
Повиря́чувати, -чуємо, -єте, *гл.* — **о́чі**. Вытаращить глаза (о многихъ). *Ну чого очі повирячували? Яке тут диво?* Харьк. у.
Повисаджувати, -джую, -єш, *гл.* 1) Высадить (многихъ). 2) Выломать, выбить (двери, напр., во множествѣ). 3) Поднявъ, посадить на что (во множествѣ).
Повисапувати, -пую, -єш, *гл.* Выполоть (во множествѣ). *Гляди ж, добре повисапуй, не кидай бур'яну.* Черниг. у.
Повисватувати, -тую, -єш, *гл.* Посватать (многихъ). *За ці м'ясниці мабуть усіх дівчат у нас повисватують.* Черниг. у.
Повисвічувати, -чую, -єш, *гл.* Израсходовать весь свѣтильный матеріалъ на освѣщеніе. *Повисвічувала увесь лій.*
Повиселювати, -люю, -єш, *гл.* Выселить (многихъ).
Повеселюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Выселиться (о многихъ). *Наших людей багато на Амур повиселювалося.* Кіев. у.
Повисипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Высыпать (во множествѣ). *Повикидай скарби свої на смітник і золото повисипай у воду.* К. Іов. 50.
Повисипля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Выспаться (о многихъ). *Повисиплялися наші хлопці сьогодні і за ту, і за сю ніч.* Зміев. у.
Повиси́пувати, -пую, -єш, *гл.* 1) Посыпать, усыпать. *Стежки все жовтим піском повисипувані.* МВ. I. 112. 2) Насыпать (во множествѣ). *I коли ті вали повисипувані.* Драг. 224.
Повисіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Израсходовать на сѣяніе. — *Чи нема в тебе якого насіння з квіток? — I чом же ти вчора не сказала? Сьогодні все вже повисівала.* Кіев. у.
Повисіка́ти, -каю, -єш, *гл.* Вырубить, высѣчь (во множествѣ).
Повисіти, -шу, -сиш, *гл.* Повисѣть. *Нехай свита на дворі повисить, просохне.* Богодух. у.
Повискакувати, -куємо, -єш, *гл.* Выскочить (о многихъ). *Повискакували, беруть його, ведуть.* Рудч. Ск. II. 11.

Повискаля́ти, -ля́ємо, -єте, *гл.* Оскалить (о многихъ). *Повискаляли на його собаки зуби, постали округи, — не пускають.*

Повискріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Выскресть (во множествѣ). *Діжки повискрібала й повимивала, — чи їх у погріб повиносити?* Васильк. у.

Повискувати, -баю, -єш, *гл.* Вырвать (волоса, перья во многихъ мѣстахъ). *Так дуже мого хлопця побив і волосся повискубав.* Пирят. у.

Повислужувати, -жуємо, -єте, *гл.* 1) Заслужить (о многихъ). 2) Выслужить, окончить срокъ службы (о многихъ). *Мої хлопці обидва вже строки повислужували, тепер дома.* Славяносерб. у.

Повислужуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Выслужиться (о многихъ). *Швидко ж ви, дівчата, повислужувалися: у ту неділю з дому, а в цю вже додому.* Кіев. у.

Повислухувати, -хую, -єш, *гл.* Выслушать (о многихъ, многое).

Повисмалювати, -люю, -єш, *гл.* Выпалить, выжечь (во множествѣ).

Повиснути, -ну, -неш, *гл.* Повиснуть; повѣситься. *Маруся так і повисла йому на шию.* Кв. *Чи вмреш, чи повиснеш — раз мати вродила.* Ном. № 4268.

По-ви́соку, *нар.* Въ вышинѣ. *Не добре, як по-високу вітер віє... а як долом потихо вів, то добре.* Шух. I. 89.

Повисолоплювати, -люємо, -єте, *гл.* Высунуть (языкъ, о многихъ). *Шість левів язики повисолоплювали.* Мнж. 19.

Повиставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Выставить (во множествѣ). *Глибоке провалля... повиставляло напроти сонця свої жовті глинясті боки.* Левиц. I. 89.

Повистарювати, -рюємо, -єте, *гл.* Потерять отъ старости. *Діди вже й розум повистарювали.* Міус. окр.

Повистріпувати, -пую, -єш, *гл.* Выдернуть нитки въ ткани (во множествѣ).

Повистріпуватися, -пуюся, -єшся, *гл.* О ткани: обстрепаться (во многихъ мѣстахъ).

Повистромлювати, -люю, -єш, *гл.* Выставить, выткнуть (во множествѣ). *Нащо ви руки повистромлювали? Поховайте, а то померзнуть.* Харьк. у.

Повистромлюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Выставиться, виткнуться (во множествѣ).

Повистругувати, -гую, -єш, *гл.* Выстрогать (во множествѣ). *Оці ж дошки гарно повистругуй!* Славяносерб. у.

Повиступа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Выступить (во множествѣ, во многихъ мѣстахъ). *На ногах і на руках повиступала од стужі кров.* Шевч. 340.

Повистьобувати, -бую, -єш, *гл.* Выстегать (во множествѣ).

Повисукувати, -кую, -єш, *гл.* Высучить (во множествѣ).

Повисушувати, -шую, -єш, *гл.* Высушить (во множествѣ). *Такий же вітер гарний: де була вода — скрізь повисушував.* Харьк. г. *У такому то городі усю воду повисушував, так що тепер... носять її за 30 та 40 верст.* Чуб. II. 388.

Повисьо́рбувати, -бую, -єш, *гл.* Выхлебать (во множествѣ).

Повитавати, -таю, -єш, *гл.* Показаться (изъ подъ протаявшаго снѣга). *Травичка повитавала з під снігу.*

Повити. См. **Повивати.**

Повитика́ти, каю, -єш, *гл.* Выткнуть, высунуть (во множествѣ).

Повитикатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Высунуться, виткнуться, торчать (во множествѣ). *Повитикались ті скелі з водної глибини і стирчать, неначе вартова сторожа.* Стор. II. 124.

Повитира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **витерти**, но во множествѣ. *Вікна красно повитирай.* АД. I. 298.

Повитися. См. **Повиватися.**

Повитиця, -ці, *ж.* Раст.: а) = **Повійка**. Вх. Уг. 260. ХС. IV. 54. б) Cuscutae. *Лв.* 98.

Повитісувати, -сую, -єш, *гл.* Вытесать (во множествѣ). *Чи ти вже повитісував кілочки на граблі?* Харьк. у.

Повитолочувати, -чую, -єш, *гл.* Вытоптать (растенія, во множествѣ). *Таке мені горе: чиїсь коні повитолочували і ячмінь, і пшеницю.* Славяносерб. у.

Повитоптувати, -тую, -єш, *гл.* Вытоптать (во множествѣ).

Повиточок, -чка, *м.* 1) Свивальникъ и пеленки, въ которые завернутъ ребенокъ. *А жаль мені тую дочку, що покинула в повиточку.* Чуб. V. 665. 2) Сорочка (въ которой родится иногда животное). *Теля в повиточку.* Богод. у.

Повиточувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Выточить на токарномъ станкѣ (во множествѣ). *Колеса штучно повиточувані.* Г. Барв. 137. 2) Выцѣдить (во множествѣ). *З обох барильців повиточував усе, що там було.*

Повитріщати, -щаємо, -єте, *гл.* Вытаращить (о многихъ). *Повитріщали очі.* Драг. 244. *От ждуть вона, стоять, усі баньки повитріщали.* Гліб.

Повитру́хувати, -хую, -єш, *гл.* Вытрясти (во множествѣ). *Вітри повитрухували зерно з колосків.* Зміев. у.

Повитрушувати, -шую, -єш, *гл.* Вытрясти (во множествѣ). Левиц. I. 54.

Повиття, -тя, *с.* Пеленки.

Повитуха, -хи, *ж.* Повивальная бабка. *Баба повитуха вже днювала і ночувала в Лемішок.* Левиц. I. 353.

Повитяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Вытянуть (во множествѣ). *Будьмо живі, щоб з наших ворогів повитягало жили.* Ном. № 11580. 2) Вытащить, вынуть. *Повитягали собі книжки і читають.* Драг. 365.

Повиучувати, -чую, -єш, *гл.* Выучить, изучить (во множествѣ). *І все те позамічати, на пам'ять повиучувати.* Левиц. Пов. 34. *Повиучувати слав'янські мови.* К. ХП. 127.

Повихарчо́вуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Израсходовать съѣстные припасы (о многихъ). *Ми повихарчовувались уже.* НВолын. у.

Повиха́тися, -хаюся, -єшся, *гл.* Покачаться. *Ходім же, вибіратимеш собі сужену; та гляди, як не вибереш, — твоя голова отам на коляці повихається.* Чуб. II. 22.

Повихво́рюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Выздоровѣть (о многихъ). *Як би воли повихворювались.*

Повихи́тувати, -тую, -єш, *гл.* Расшатать (во множествѣ). *Оце який вітер, — і дерева повихитує.* Славяносерб. у.

Повихлю́пувати, -пую, -єш, *гл.* Выплескать (во множествѣ). *Повихлюпували всю воду з діжки, а тепер і носи.* Полт.

Пови́хнути, -ну, -неш, *гл.* Свихнуть. *Се злий знак, особливо для парубків; таким приповідають, що повихнула твоя дівка ногу,* т. е. сошла съ пути нравственности. Шух. I. 169.

Повиходити, -димо, -дите, *гл.* Выйти (о многихъ). *Чорти повиходили всі з пекла.* Рудч. Ск. I. 70. *Повиходили на улицю як голубів парка.* Чуб. V. 290. *Повиходили тоді відьми з хати.* Драг. 354.

Повихо́жуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* 1) Откормиться (о многихъ). *Годують свині: такі то славні повихожувались.* О. 1862. IV. 82. 2) Оправиться отъ болѣзни, выздоровѣть (о животныхъ). *І в нас одна овечка пропала з ції хвороби, а ті, Бог дав, повихожувались.*

Повихоло́джувати, -джую, -єш, *гл.* Выхолодить (во множествѣ).

Повихолоджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Простыть (во множествѣ).

Повихо́плювати, -плюю, -єш, *гл.* Выхватить (во множествѣ). *Дала своїм дітям по бублику, а ті шибеники сусідські повихоплювали з рук.* Харьк. у.

Повихоплюватися, -лююся, -єшся, *гл.* Вырваться; выбѣжать, выскочить. *Дівчата повихоплювались без свиток у самих баєвих червоних юпках.* Кв.

Повихре́щувати, -щую, -єш, *гл.* Выкрестить (многихъ).

Повихре́щуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* Выкреститься (о многихъ). *У нас уже багато жидів повихрещувалося.* Харьк. г.

Пови́хритися, -рюся, -ришся, *гл.* Закружиться вихремъ.

Повихри́щуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* = **Повихрещуватися.**

Повиціжувати, -жую, -єш, *гл.* Выцѣдить (во множествѣ). *З усіх пляшок уже повиціжував.*

Повицу́плювати, -люю, -єш, *гл.* Вытащить (во множествѣ).

Повичавлювати, -люю, -єш, *гл.* Выдавить (во множествѣ).

Повиче́рнювати, -нюю, -єш, *гл.* Вычернить (во множествѣ).

Повичісувати, -сую, -єш, *гл.* Вычесать (многихъ). *Дітям голови позмивала, повичісувала.* Богод. у. *Головки помиті і повичісувані.* Чуб. II. 405.

Пови́чка, -ки, *ж.* Привычка, обыкновеніе. *Би йому не дивуйте, бо в нього така повичка.*

Повичу́нювати, -нюю, -єш, *гл.* Выздоровѣть, оправиться (о многихъ). *Кріпко лежали в піст, а ні одна не вмерла, всі повичунювали.* Черниг. у.

Повичу́хуватися, -хуємося, -єтеся, *гл.* Оправиться (о многихъ). *Думали всі, що помруть Пархвенови діти, а вони таки повичухувалися.*

Повишаровувати, -вую, -єш, *гл.* Вымыть при помощи мочалки (во множествѣ). *Лави гарно віхтем та піском повишаровуй.* Богодух. у.

Повишива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Вышить (во множествѣ). *Кожухи, шовком повишивані.* Кв. I. 143. *Уставки повишивала.* Драг. 361.

Повишіптувати, -тую, -єш, *гл.* Излѣчить заговоромъ (многихъ).

Повишкрьо́бувати и повишкрябувати, -бую, -єш, *гл.* Выскресть (во множествѣ). *Такі голодні поприходили, як сіли вечеряти, так і горщечки повишкрьобували.*

Повишмаро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Смазать, обмазать (во множествѣ).

Повишморгувати, -гую, -єш, *гл.* Выдернуть (во множествѣ).

Повишукувати, -кую, -єш, *гл.* Найти (во множествѣ).

Пови́щати, -щаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться выше.

Повища́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Повизжать.

Пови́ще, *нар.* Выше. *Зробив загони повище сажня.* Чуб. II. 36. *Ухи повище лоба не ростуть.* Ном. № 1016.

Повищерблювати, -люю, -єш, *гл.* Вызубрить (во множествѣ). *І що цим ножем роблено, що так повищерблювано? Ти мені вже всі глечики повищерблювала.*

Повищипувати, -пую, -єш, *гл.* Выщипать (во множествѣ).

Повищи́рювати, -рюю, -єш, *гл.* = **Повискаляти.**

Повіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Повѣвать, вѣять. *Буде вітер повівати, буде наше дитя колисати.* Чуб. V. 339.

Повід, -вода, *м.* Поводъ. *Украдено в мене коня вороного і поводи з зеленого шовку.* Чуб. V. 410. Ум. **Повідець.**

Повіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **повісти, -вім, -віси,** *гл.* Говорить, разсказывать, разсказать. *Ой карабин на стілочку, карабин на клинку, повідає губернатор: шкода тебе, синку.* Чуб. V. 1004. *Як же, каже, Алкане башо, твій сон одгадати, що ти не можеш нам повідати.* Макс. *Черчук просить, щоби сісти, бо він має щось повісти.* Гол. III. 351. *Повідж мені правдочку.* Гол. *Ой летіли дикі гуси... правди мені не повіли.* Гол. *Повідати сама до себе.* Драг. 308.

Повідач, -ча, *м.* Разсказчикъ. Ном. № 12871.

Повідбатовувати, -вую, -єш, *гл.* Отрѣзать (во множествѣ). *Повідбатовували по шматку хліба.* Харьк. у.

Повідбива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Отбить (во множествѣ). *Як би йому довшії хвіст, то сам би собі боки повідбивав.* Ном. № 2514. *Так йому бельбахи повідбивають, що насилу удосвіта, рачки додому долізе.* Кв.

Повідбіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Отобрать (во множествѣ). *Хотя ж ви од нас ключі повідбірали.* АД. II. 111.

Повідвалювати, -люю, -єш, *гл.* Отвалить; отколоть (во множествѣ).

Повідверта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **відвернути**, но во множествѣ.

Повідвіно́вувати, -вую, -єш, *гл.* Дать приданое (многимъ). *Свої доньки повідвіновував.* Гн. II. 54.

Повідво́зити, -жу, -зиш, *гл.* Отвезти (во множествѣ).

Повідв'язувати, -зую, -єш, *гл.* Отвязать (во множествѣ).

Повідгадувати, -дую, -єш, *гл.* Отгадать (во множествѣ). *Я ваші загадим всі повідгадував, — відгадуйте тепер мої.* Богод. у.

Повідгнива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Отгнить (во множествѣ). *Як поморозив ноги та як зачали вони гнисти, так і пальці повідгнивали.* Черниг. у.

Повідгодовувати, -вую, -єш, *гл.* Откормить (многихъ). *Коней поодгодовували.* ЗОЮР. I. 140.

Повідго́нити, -ню, -ниш, *гл.* Отогнать (многихъ). *Повідгонь собак од корита, нехай свині попереду наїдяться.*

Повідгороджувати, -джую, -єш, *гл.* Отгородить (во множествѣ). *Повідгороджували свої городи.* Харьк.

Повідгорти́ти, -таю, -єш, *гл.* Отгресть (во множествѣ). *Повідгортай оту землю звідтіля.*

Повідгоря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* Отгорѣть (во множествѣ).

Повідгриза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Отгрызть (во множествѣ).

Повідгріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Повідгортати.**

Повіддавати, -даю, -єш, *гл.* Отдать (во множествѣ).

Повіддима́тися, -маємося, -єтеся, *гл.* Отдуться; выпятиться (во множествѣ) *Землянки при самій землі як могилки повіддималися.* Мир. ХРВ. 80.

Повіддира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Оторвать, отодрать (во множествѣ).

Повіддушувати, -шую, -єш, *гл.* Отдавить (во множествѣ).

Повіддя, -дя, *с.* Половодье. Черк. НВолын. у. *Це вже десять років, як було в Трушках таке повіддя.* Рк. Левиц. *Чи і в ваших сторонах було цієї весни таке велике повіддя, як у нас: всі млини повиносило.* Таращ. у.

Повіде́ркове, -вого, *с.* Пошлина съ ведра.

Повіде́ць, -дця́, *м.* 1) Ум. отъ **повід.** 2) Веревка, которой привязываютъ ногу ягненка къ другому ягненку. О. 1862. V. Кух. 32.

Повідживати, -ваємо, -єте, *гл.* Ожить (во множествѣ).

Повідживля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Оживить (во множествѣ).

Повіджима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Постирать бѣлье (во множествѣ). *Повіджимали дівчата сорочки.* Харьк.

Повіджина́ти, наю, -єш, *гл.* Сжать за долгъ (многимъ). *У кого позичали, — всім повіджинали.*

Повідійма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Отнять (у многихъ). *Повідіймав у всіх та й забрав собі.*

Повід'їда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Отъѣсть, отгрызть (у многихъ). *Кіт повід'їдав рибі хвости.*

Повідказувати, -зую, -єш, *гл.* Отвѣтить (многимъ). *Хто про що питав, — усім повідказував.*

Повідки, -ків, *м. мн.* Возжи. Вх. Лем. 451.

Повідкида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Отбросить (во множествѣ).

Повідклада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Отложить (во множествѣ).

Повідколупувати, -пую, -єш, *гл.* = **Повідколуплювати.** *Взяли вони, пообколупували з скель каміння одинакової ваги, поставали на горі... і давай шпурлять.* Драг. 231.

Повідколуплювати, -люю, -єш, *гл.* Отковырять (во множествѣ).

Повідкопувати, -пую, -єш, *гл.* Откопать (во множествѣ). *Де які батько позакопував гроші, то тепер він повідкопував та й багатіє.* Харьк.

Повідкочувати, -чую, -єш, *гл.* Откатить (во множествѣ). *Повідкочуй оте каміння далі.*

Повідкрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Открыть (во множествѣ).

Повідкручувати, -чую, -єш, *гл.* Открутить (мног.).

Повідкупля́ти, -ляю, -єш, *гл.* Откупить, выкупить (во множествѣ).

Повідкупля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Откупиться, выкупиться (многимъ).

Повідкушувати, -шую, -єш, *гл.* Откусить (во множествѣ).

Повідла́зити, -зимо, -зите, *гл.* Отползти (во множествѣ).

Повідла́мувати, -мую, -єш, *гл.* Отломать (во множествѣ). *Повідламував усі колючки з тернової гілки.*

Повідліти́ти, -таємо, -єте, *гл.* Отлетѣть (во множествѣ). Драг. 273. *Пташки, що витку так співавали, у ирій вже поодлітали.* Греб. 387.

Повідлічувати, -чую, -єш, *гл.* Отсчитать (во множествѣ).

Повідломлювати, -люю, -єш, *гл.* = **Повідламувати.**

Повідлуча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Отлучить, разлучить, отдѣлить (многихъ).

Повідмерзати, -заємо, -єте, *гл.* Отмерзнуть (во множествѣ). *Вуха повідмерзали і пальці на ногах.*

Повідмика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Отпереть (во множествѣ). *Всі двері повідмикані були.* Св. *Л.* 311.
Повідмовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Повідказувати.**
Повіднімати, -маю, -єш, *гл.* = **Повідіймати.**
Повідносити, -шу, -сиш, *гл.* Отнести (во множествѣ). *Повідносив йому все, що мав.*
Повідня́, -ні́, *ж.* У колесниковъ: дышло или приводъ, вставленный во вращающееся ухо **пенька** (см.); приводится въ дѣйствіе силою лошади или воловъ, совершающихъ круговое движеніе съ прикрѣпленнымъ веревками къ **повідні** ободомъ. Вас. 147.
Повідпадати, -даємо, -єте, *гл.* Отпасть (во. множествѣ). *Хто охочий був битись, тому зараз кулаки повідпадають.* Кв.
Повідпа́суватися, -суємося, -єтеся, *гл.* Откормиться (о многихъ).
Повідпи́сувати, -сую, -єш, *гл.* Отвѣтить письменно (многимъ). *Усім повідписував, хто до його писав.*
Повідпихати, -ха́ю, -єш, *гл.* Оттолкнуть (многихъ). *Повідпихала обох од себе.*
Повідпливати, -ваємо, -єте, *гл.* Отплыть (во множествѣ). *То були коло берега оті плави маленькі, а тепер повідпливали.*
Повідправля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Отправить, отослать (многихъ). *До людей діти поодправляю.* Мил. 187. 2) Окончить служеніе въ церквяхъ. *Скрізь по церквах уже повідправляли службу Божу.* Харьк. у.
Повідпроваджувати, -джую, -єш, *гл.* Отправить, отослать (многихъ).
Повідпряда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Отработать пряденіемъ. *Усе, що напозичалася, те все повідпрядала.*
Повідпуска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Отпустить (многихъ). *Повідпускай їх, — нащо вони тобі здалися?*
Повідрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Оторвать (во множествѣ). *Повідривала усіх.* Чуб. III, 105.
Повідриватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Оторваться (во множествѣ). *Повідривалися телята та й повтікали.*
Повідрізня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Отдѣлить (во множествѣ).
Повідрізня́тися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* Отдѣлиться (во множествѣ).
Повідрізувати, -зую, -єш, *гл.* Отрѣзать (во множествѣ). *Повідрізували навіть йому ґудзики від мундира.* Чуб. II. 599.
Повідроста́ти, -таємо, -єте, *гл.* Отрости (во множ.). *Не голим голов, от волосся і повідростало.* Стор. II. 36.
Повідру́бувати, -бую, -єш, *гл.* Отрубить (во множествѣ). *Пообрубувала вши своїм дівчатам голови.* Драг. 337.
Повідсила́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Отослать (во множествѣ).
Повідсиха́ти, -хаємо, -єте, *гл.* Отсохнуть (во множествѣ).
Повідскакувати, -куємо, -єте, *гл.* Отскочить (во множествѣ).
Повідслужувати, -жую, -єш, *гл.* То-же, что и **відслужити,** но во множествѣ.
Повідслужуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* То же, что и **відслужитися,** но во множествѣ.
Повідставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Отставить (во множествѣ). *Повідставляй горщики від жару.*

Повідстобу́рчувати, -чую, -єш, *гл.* Оттопырить (во множествѣ).
Повідстрявати, -ряємо, -єте, *гл.* Отстать, отступиться (о многихъ).
Повідступати, -паю, -єш, *гл.* То-же, что и **відступити**, но во множествѣ.
Повідступатися, -паюся, -єшся, *гл.* Тоже, что и **відступитися,** но во множествѣ.
Повідсува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Отодвинуть, отсунуть (во множествѣ).
Повідсува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Отодвинуться, отсунуться (о многихъ).
Повідтавати, -таємо, -єте, *гл.* Оттаять (во множествѣ).
Повідтинати, -ка́ю, -єш, *гл.* Откупорить (во множествѣ).
Повідтина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Отрубить, отрѣзать (во множествѣ).
Повідто́чувати, -чую, -єш, *гл.* Отгрызть (во множествѣ).
Повідтуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Открыть (во множествѣ).
Повідтухати, -хаємо, -єте, *гл.* Объ опухоляхъ: спасть, уменьшиться.
Повідтяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Оттащить (во множествѣ).
Повідуча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Отучить (многихъ).
Повідходити, -димо, -дите, *гл.* Отойти (во множествѣ).
Повідхиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же что и **відхилити**, но во множествѣ.
Повідхиля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Отклониться, уклониться (во множествѣ).
Повідцвіта́ти, -та́ємо, -єте, повідцвіти́тися, -таємося, -єтеся, *гл.* Отцвѣсть (во множествѣ). *Повідцвіталися вже проліски. У нас уже поодцвітався мак, а в вас і досі цвіте.* Богодух. у.
Повідціжувати, -жую, -єш, *гл.* Отцѣдить (во множествѣ).
Повідчиняти, -наю, -єш, *гл.* Отворить (во множествѣ). *Срібні ворота повідчиняли, вороні коні повипускали.* Чуб. III. 357. *Царські врата повідчинювані.* Грин. III. 147.
Повідчинятися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* Отвориться (во множествѣ). *То він тільки скаже слово: «одчинітеся», то двері й поодчиняються.* Драг. 107.
Повідчіплювати, -люю, -єш, *гл.* Отцѣпить (во множествѣ).
Повідчіплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* То-же, что **відчепитися**, но во множествѣ.
Повідшіптувати, -тую, -єш, *гл.* = **Повишіптувати.**
Повідшукувати, -кую, -єш, *гл.* Отыскать (во множествѣ).
Повідшукуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **відшукатися**, но во множествѣ.
Повідщипувати, -пую, -єш, *гл.* Отщипнуть (во множествѣ). *Не забудь же, поодщипуй довгі корінці в росаді, а то капуста дратиметься вгору.* Славяносерб. у.
I. Повідь, -воді, *ж.* Наводненіе, половодье. *Пороставали сніги, зійшла повідь, позбігала скрізь вода.* Кв. См. **Повіддя.**
II. Повідь, -ді, *ж.* Разсказъ. *Ой не чужую ж повідь повідаю, сам же ту полонку рубав, коня напував.* Чуб. III. 298.
Повідьмі́ти, -мі́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться вѣдьмой.
Повієчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **повійка.**
Повіз, -возу, *м.* Экипажъ. *Посідали пани у той повіз.* МВ. (О. 1862. III. 51). *Перестріли разбойники і одібрали і гроші, і одежу, і коні з повозом.* Чуб. II. 206.
Повіз, *нар.* = **Повз.** Лохв. у. *Іду повіз його та й думаю: чи займе ж він мене?* Пирят. у.
Повій, -вою, *м.* Раст. а) Lycium Barbarum L. Анн. 202. б) Polygonum dumetorum. Лв. 100.

Повійка, -ки, *ж.* Раст. Convolvulus arvensis L. Анн. 107. Вх. Пч. I. 9. Ум. **Повієчка.** *На городі повієчка.* Грин. III. 525.

Повійниця, -ці, *ж.* Потаскуха. Мир. ХРВ. 158. *Чи не з повійницею бува якою спізнався.* Мир. ХРВ. 296.

Повійнути, -ну, -неш, *гл.* Повѣять. *Повійне вітер.* Зміев. у.

Повік, *нар.* Вѣчно, до смерти, во вѣкъ; никогда (при отрицаніи). *Маленька собачка повік щеня.* Ном. № 8608. *Я своєї дівчиноньки повік не забуду.* Мет. 27. *Ой уже нашого пана — кошового повік не видати.* Грин. III. 602. *Повік-віки.*

Повіка, -ки, *ж.* Вѣко. *Трудно сльозам ради дати, коли сами ллються. Нехай ллються річеньками, най* (не) *сохнуть повіки, — колись мила рученьками утре їх навіки.* Грин. III. 183.

Повікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Долго жить. Вх. Зн. 50.

Повільний, -а, -е. 1) Свободный, вольный. *Ти ж мій повільненький світу!* Мет. 147. 2) Свободный, просторный. *Шапка повільна.* Лубен. у. 3) Умеренный, легкій. *Торік зіма була повільна. Повільний огонь.* 4) Медленный. Ум. **Повільненький.**

Повільність, -ности, *ж.* Медленность, умѣренность въ движеніяхъ. Чуб. I. 283.

Повільно, *нар.* 1) Свободно, вольно. 2) Свободно, просторно. *В хаті стало повільніше,* 3) Умѣренно. 4) Медленно. Ум. **Повільне́нько.** *То дощ, то знов спека, пита що й Боже! А як би повільненько, то хліб кращий був би.* Черниг. у.

Повіну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Повѣять. *Повінь, вітроньку, в ту сторононьку, где мій милий пробував.* Чуб. V. 1204. *Вітрець повіне, то колоски так і крешуть, як у кресиво.* Г. Барв. 147. *Як із низу тихий вітер повіне, вся ваша жидівська сторожа погине.* ЗОЮР. I. 60.

Повінча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Повѣнчать. *І світ мені зав'язали, із нелюбом повінчали.* Чуб. V. 539.

Повінча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Повѣнчаться. *Не топись, козаче, бо душу загубиш; ходім повінчаймось, коли вірно любиш.* Мет. 17.

Повіншува́ння, -ня, *с.* Поздравленіе.

Повіншувати, -шу́ю, -єш, *гл.* Поздравить.

По́вінь, -вені, *ж.* Разливъ. Шух. I. 180.

Повірити, -рю, -риш, *гл.* 1) Повѣрить. *Росказав би про те лихо, та чи то ж повірять?* Шевч. 78. 2) См. **Повіряти.**

Повірни́й, -а́, -е́. Дающій въ долгъ (о торговцѣ, кабатчикѣ). *Шинкарочко молодая, колись була повірная: повірь меду і горілки, бо не маю собі жінки.* Нп.

Повірник, -ка, *м.* Довѣренное лицо, повѣренный.

Повірувати, -рую, -єш, *гл.* Вѣрить нѣкоторое время. *Повіруєм ще трохи в волю, а потім жити почнемо.* Шевч. 383.

Повірхни́к, -ка, *м.* Крыша надъ **стрункою,** — частью **кошари,** гдѣ доятъ овецъ гуцульскіе пастухи. Шух. I. 193, 194.

Повіря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **повірити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Давать, дать въ долгъ. *Вона мене здавну знає, мед-горілку повіряє.* Чуб. V. 1033. *Шинкарочко молода, повірь меду і вина.* Чуб. V. 201. 2) Довѣрять, довѣрить. *І наймичка у нас була хороша, а не повіряла* (мати дітей) *на неї.* Г. Барв. 51.

Повіс, -су, *м.* Отвѣсъ. Ромен. у.

Повісемце, -ця, *с.* Ум. отъ **повісмо.**

Повісити, -шу, -сиш, *гл.* Повѣсить. *За сеє Бог не повісить.* Ном. № 114. ЗОЮР. I. 228. *Куплю тобі намисто та на шию повішу.* Мет. 7.

Повіситися, -шуся, -сишся, *гл.* Повѣситься. *Коли мишей боїшся, на воротях повісся.* Чуб. *Осичина тим труситься, що на її Скарійот повісився.* Ном. № 316.

Повісмо, -ма, *с.* Связка пеньки или льна въ 10 или 12 жмѣнь. Вас. 200. Чуб. 408. Шух. I. 148. *От баба дала дідовій дочці повісмо конопель, щоб вона за ніч спряла.* Рудч. Ск. II. 51. Ум. **Повісемце.** Гол. Од. 36.

Повісняний, -а, -е, — не полотно. Полотно болѣе тонкое, чѣмъ клочкове, которое въ свою очередь тоньше валовини. Вх. Зн. 5.

Повісти. См. **Повідати.**

Повісти́ти, -щу, -стиш, *гл.* 1) Разсказать. *Де котрий пожартує, инший стам та свій смуток — жаль повістить.* МВ. I. 44. 2) Извѣстить. *Пішли люде у слободу повісти́ти.* Мнж. 130.

По́вістка, -ки, *ж.* 1) Повѣстка. 2) Разсказъ. *Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка.* Спб. 1861.

Повістува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Говорить, разсказывать. Шух. I. 45. *Я хотів, бадічку, коли ж неня мене не пускали, повістує хлопець плачучи.* Федьк.

По́вість, -ти, *ж.* Повѣсть, разсказъ. *Так казала мені стара Куцайка, росказуючи сюю повість.* Кв.

Повістя́р, -ра, *м.* Писатель повѣстей, разсказчикъ. *З того часу, як зроблено ч Галичині особне видання Квітчиної повісти «Маруся», жоден з українських повістярів не видавав у нас особною книжкою своєї праці.* Левиц. I. Слівце од видавництва.

Повіт, -ту, *м.* 1) Уѣздъ. Левиц. Пов. 208. *Таких ведмедів на приміті ще трохи є у нашому повіті.* Гліб. 2) **Повітами**. Мѣстами, полосами. *Оцей сніг випав не скрізь, а повітами: от за Любар, то й нема вже.* НВолын. у.

Повіта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Привѣтствовать. *Щоб пан отець, пані мати і вся родина вийшли повітали та донькою сина.* Мет. 171.

Повіти́ця, -ці, *ж.* Раст. Cuscuta Epilinum Wahl. ЗЮЗО. I. 120.

Повітка, -ки, *ж.* Сарай для скота. (Чуб. VII. 393), также навѣсъ изъ соломенной крыши при такомъ сараѣ. *Під повіткою наймички коноплі тіпають.* Левиц. I. 175. *Чи я тобі не казала, як стояла під повіткою: не йди, милий, та у Крим по сіль, бо зостанеш під наміткою.* Чуб. V. 198. Ум. **Повіточка.**

Повітовий, -а, -е. Уѣздный. *Повітовий суд.* Котл. *В одному повітовому місті жив міщанин Лемішка.* Левиц. I. 238.

Повітра, -ри, *ж.* Повѣтріе, эпидемія. *Така повітра пішла, що люде мруть — холера.* Балтск. у. *А щоб на неї повітра прийшла.* Васильк. у. *А щоб тебе лиха повітра забрала.* Подольск. г.

Повітриця, -ці, *ж.* Вихрь. Вх. Уг. 260.

Повітря, -ря, *с.* 1) Воздухъ. Левиц. I. 25. О. 1862. IX. 115. *Летить орел понад хутір, а в повітру в'єтсі.* АД. II. 20. 2) = **Повітриця.** Вх. Уг. 260.

По́віть, -ті, *ж.* = **Повітка.** *Батько був на горищі, мати — в повіті.* Сим. 222. *Ловіть, хату й новий тин.* Мкр. Г. 63.

Повіхтериця, -ці, *ж.* Вихрь, буря. Вх. Уг. 260.

Повічайка, -ки, *ж.* = **Повіка.** Вх. Уг. 260.

Повішальник, -ка, *м.* Повѣсившійся. Каменец. у.

Повішати, -шаю, -єш, *гл.* 1) Повѣшать, развѣсить. *Повішала хустки на горищі.* 2) Повѣсить. *Взяли того попа, присудили повішати.* Чуб. III. 335. *Так їх* (козаків) *і повішали.* Драг. 417.

Повішатися, -шаюся, -єшся, *гл.* Повѣситься. *Побіг до того дуба і на ньому повішався.* Чуб. II. 381.

Повішеник, -ка, *м.* = **Повішальник.** ЕЗ. V. 209.

Повішно, *нар.* Навсегда, навѣки. Зміев. у.

Повіща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Объявлять, возвѣщать.

Повія, -вії, *ж.* = **Повійниця.** Мир. ХРВ. 313. *Мабуть назнав десь повію всесвітню та й віється.* Мир. ХРВ. 324.

Повіяти, -вію, -єш, *гл.* Повѣять. *Ой повій, вітроньку, з гори в долиноньку.* Чуб. V. 134. *Повій, вітре холодненький, з глибокого яру.* Мет. 84.

Повіятися, -віюся, -єшся, *гл.* Отправиться, пойти. *Гайдамаки повіялись із Черкас.* ЗОЮР. I. 256. *Мати повіялась кудись. Сами вперед повіялись.* МВ. I. 74.

Повк, -ку, *м.* Полкъ. *Приїхали три козаки з повку, розв'язали Марусі головку.* Мет. 105. Ум. **Повчок.** *Отак Вовчок жене ляхів повчок.* Ном. № 673.

Повкида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Бросить во что нибудь (во множествѣ). *Лушпиння з яєць повкидала в піч.* Кв. *Ти Боже, в рів глибокий, повкидаєш на, погибель.* К. Псал. 127. *Повів їх* (жидів) *дурінь до річки, повкидав по одинцю.* Драг. 347.

Повкидатися, -даємося, -єтеся, *гл.* 1) Броситься во что (во множествѣ). *Повкидались у воду.* 2) Впасть во что, пристраститься къ чему (о многихъ).

Повкладатися, -даємося, -єтеся, *гл.* Улечься (о многихъ). К. Досв. 93. *Повечерявши, старі люде спать повкладались.* К. ДС. 13.

Повклякá́ти, -каємо, -єте, *гл.* Стать на колѣни (о многихъ). *Повклякали серед хати, довго ся Богу помолили.* МУЕ. III. 56.

Повко́вник, -ка, *м.* и пр. = **Полковник и пр.**

Повко́лювати, -люю, -єш, *гл.* Воткнуть (во множествѣ). *Повколюй голки в стіну.*

Повко́пувати, -пую, -єш, *гл.* Закопать, вкопать (во множествѣ). *Де-не-де стояли повкопувані стовби.* Стор. II. 14.

Повкочувати, -чую, -єш, *гл.* Вкатить (во множествѣ). *Повкочуй колеса в повітку.* Харьк.

Повко́шуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* Вкоситься (о многихъ).

Повкрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Укрыть, накрыть (многихъ, многое). *Лягайте дітки, спати, а я вас повкриваю гарненько, щоб не померзли.* Богодух. у. *Ворохи* (на току) *швидче повкривайте, бо дощ находе.* Харьк. у.

Повкрива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Укрыться, накрыться (о многихъ). *Полягали на печі, ще й кожухами повкривалися.* Харьк. у.

Повкручувати, -чую, -єш, *гл.* Ввинтить (во множествѣ).

Повкупі, *нар.* Вмѣстѣ. *Ми з Катрею зараз зійшли з хати, стали повкупі під дверима.* МВ. II. 111.

Повкутувати, -тую, -єш, *гл.* Окутать, закутать (во множествѣ). *Стоять мажі, шкурами повкутувані.* Рудч. Ск. II. 173.

Повкутуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Закутаться (о многихъ). *Не витопили, а в хаті холодно, — дуже холодно буде спати. — Повкутуємося добре, то й не буде холодно.* Черниг. у.

Повлада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Повладѣть нѣсколько времени. *Молодий пан не довго повладав батьківщиною: усю землю попродав та й повіявся кудись гроші переводити.* Харьк. у.

Повлазити, -зимо, -зите, *гл.* Влѣзть (во множествѣ). *Душа вилетіла, а чорти повлазили в тулуб та й сидять.* Рудч. Ск. I. 69. *Поробіться, каже, муравками та лізьте у пляшку. Вони усі поперекидались та й поулазили у ту пляшку.* Мнж. 129.

Повле́жуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Улежаться (во множествѣ). *Уже повлежувались груші.* Кіев. у.

Повліта́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Влетѣть (о многихъ). *Повлітаємо до його в келію.* Грин. II. 13.

Повлягатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Улечься, лечь (о многихъ). *Повлягався народ спати.* Зміев. у.

Повма́зувати, -зую, -єш, *гл.* 1) Запачкать (многое). *Де се ти так повмазувала руки? 2)* Влѣпить въ стѣну при мазаніи глиной (во множествѣ).

Повмазуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* Запачкаться (о многихъ). *Повмазувалися діти так, що й милом не одмиєш.*

Повманювати, -нюю, -єш, *гл.* Заманить во что (многихъ). *Повманюй поросят у хату.*

Повміра́ти, -раємо, -єте, *гл.* Перемереть, умереть (о многихъ). *Всі чотирі повмірають.* Чуб. V. 167. *Уже старі повмірали обоє.* Чуб. II. 429.

Повмовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Уговорить (многихъ).

Повмоча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Обмочить (во множествѣ). *Дорогії сукні в воду повмочала.* Чуб. V. 1070.

Повмуро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Вставить въ стѣну при кладкѣ ея (во множествѣ).

Повнаджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Повадиться (о многихъ).

Повне́ча, -чі, *ж.* Скопленіе въ чемъ либо, заполненіе чего либо. Какъ нарѣчіе: полно, биткомъ набито. *В корчмі повнена людей.*

Повний, -а, -е. 1) Полный, наполненный. *Хиба ревуть воли, як ясла повні?* К. Іов. 13. *Напою я кониченька з повного відерця.* Чуб. V. 382. **Добра повна**. Большая полная чаша. **Іще ти вип'єш добру повну**. Еще ты перетерпишь много горя. Котл. Ен. III. 15. 2) Полный. *Коралі й дукачі як жар горіли на її повних грудях.* Стор. МПр. 54. 3) Махровый. *Моя врода — повная рожа.* Чуб. V. 575. 4) Весь, полонъ. *Повна шия намиста.* Кв. *Повний місяць.* Ум. **Повненький, повнесенький.** *Назбірали грушок повненький хвартушок.* Чуб. V. 107. *Полетів орел до чужих сторін, нагнав голубців повнесенький двір.* Мет. 108.

Повнити, -ню, -ниш, *гл.* Исполнять.

Повни́ця, -ці, *ж.* Полный сосудъ. Вх. Зн. 50. Ум. **Повни́чка, повнонька, повночка.** *Кропи нас, мати, водою святою непочатою, з повною повничкою доброю долечкою.* Рк. Макс. *Не пий, зятуню, першої повноньки.* О. 1862. IV. 30. *Стань, батеньку, перед мене і напийся до мене з повними повноньками з дрібнішії слізоньками.* Грин. III. 513. *Чарочко — повночко, як мені до тебе пристати.* Чуб. V. 1105.

Повніненький, -а, -е = Повнісінький. *Повніненький горщик молока.* НВолын. у.

Повнісінький, -а, -е. Совершенно полный, полнехонький. Рудч. Ск. I. 129. *Засіки повнісінькі грошей.* Драг. 83. *Хазяїн* (торбу) *взяв, повнісіньку червінцями й напхав.* Глуб. 47.

Повнісінько, *нар.* Совершенно полно, полнехонько. *Народу в церкві повнісінько.* Левиц. Пов. 18.

Повнішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться полнѣе. *Ольжине лице повнішало й наливалось.* Левиц. Пов. 240. *Місяць що день, то й повнішає.* Дещо.

Повно, *нар.* Полно, до верху. *Добре господині, коли повно в судині.* Ном. № 1404. *Вже несила: випив повно.* МВ. (О. 1862. III. 68). Ум. **Повненько, повнесенько.**

Повнобо́кий, -а, -е. Съ выпуклыми боками. *І все те* (товар), *знаєте, викохане таке, повнобоке.* Сим. 211.

Повновидий, -а, -е. Круглолицый, полнолицый. К. ЧР. 45. *Чоловік плечистий, русявий, повновидий.* ЗОЮР. I. 97. *Андрійко був у мене повновидий, ясноокий, кучерявий.* МВ. II. 7. *Місяць... був би повновидий.* Дещо.

Повнолиций, -а, -е = **Повновидий.** *Повнолиций як місяць.* Ном. 8572.

Повнонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **повни́ця.**

Повносити, -шу, -сиш, *гл.* Внести (во множествѣ). *Познімай та повнось сорочки в хату, — вже посохли.* Харьк.

Повноспиний, -а, -е. Имѣющій ровную и широкую спину. *Це віл повноспинний, — везтиме добре.* Волч. у.

Повно́та, -ти, *ж.* Полнота. *Жадає, щоб швидче явилась у повноті краса миру.* Кв.

Повночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **повниця.**

Повнощотний, -а, -е. Заключающій столько предметовъ, сколько ихъ должно быть по счету. Вас. 190.

Повнурюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Погрузиться, углубиться (о многихъ). *Всі повнурювались у книжку і нічичирк.* Св. Л. 163.

По́вня, -ні, *ж.* 1) Полнота. *Не дасть йому розвинути художницького смаку свого до повної повні.* К. ХП. 18. *Тут в повню роскіш дав їм Бог.* Мкр. Г. 67. Перейти дорогу у **повні**. Перейти дорогу съ полными ведрами. Шух. I. 239. 2) Изобиліе. *І на полі у тебе буде повня.* К. Іов. 13. *Моїм багацтвом я втішався і повнею моєю веселився;* К. Іов. 67. 3) Полнолуніе. Чуб. I. 10. **Місяць у повні**. Полнолуніе.

Повнява, -ви, *ж.* = **Повня 1, 2.** *У повняві дізнає недостатку, всі злигодні подіймуться на його.* К. Іов. 44.

Повня́вий, -а, -е. Полноватый.

Повня́к, -ка, *м.* Раст. а) Tagetes erecta L. Анн. 347. б) Tagetes patula. Вх. Пч. II. 36.

Повортузитися, -жуся, -зишся, *гл.* Повозиться. *Довго поповтузилися, поки розібрали добре, як треба робити* (молотити машиною). Харьк. у.

Поводарь, -ря́, *м.* Вожакъ; проводникъ. *Він змалечку за поводаря в старців був.* Харьк.

Поводатарь, поводатирь, -ря, *м.* = **Поводарь.** *Поки я з вами, то буду вашим поводатарем.* Стор. МПр. 117. *Сліпий лучче ходить, як поводатирь водить.* Ном. № 4659.

Поводдя, -дя, *с.* Повода. *Держить коня за поводдя.* АД. I. 7.

Поводи́рь, -ря́, *м.* = **Поводатарь.** Ном. № 4656.

Поводити, -джу, -диш, *гл.* 1) Водить. *На рученьках носить сина, очиці поводить.* Шевч. 68. *Рукою поводить по лобові.* Кв. *Поводить станом та головою.* Левиц. I. 12. 2) Править, управлять лошадьми. *Сам пан кіньми поводить.* 3) Обращаться. *Вони вийдуть було з хати, ще й дверми луснуть, оттак вони було нами поводять.* Федьк.

Поводити, -джу, -диш, *гл.* Поводить. *Коли б мене молодий хоч по хаті поводив.* Чуб. V. 577.

Поводитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Держать себя, обращаться. *Де ж таки хто чував, щоб дитина так незвичайно з питимою своєю матінкою поводилась.* МВ. I. 25. *Так із тобою поводяться, як із своїм братом.* МВ. (О. 1862. III. 56). 2) Быть въ обычаѣ. *Бач, як у вас поводиться. Як за Хмельницького поводилось. Шапки з квіткою, як поводиться, не спорядили.* О. 1861. III. 17. *Ой у нас на Дону не поводиться сьому: син матері не бере, за брата сестра не йде.* Чуб. V. 926. 3) Удаваться, имѣть успѣхъ. *Підсіла до того чоловіка і просила, щоб росказав, де він його бачив і як йому поводиться.* Кв. *Як йому буде поводитись, яке коли нещастя випаде.* Драг. 75.

Повожатий, -того, *м.* = **Поводарь.** *Ішов кобзарь до Київа та сів спочивати: торбинками обвішаний. його повожатий.* Шевч. 89.

Пово́жувати, -жую, -єш, *гл.* = **Поводити.** *Утінки плавно пливуть, тілько головками повожують.* Кв.

Повози́ти, -жу́, -зиш, *гл.* 1) Повозить. **Повозити попа в решеті**. Утаить грѣхъ на исповѣди. 2) Свезти. *Повозив уже всі снопи з поля.*

Повози́тоньки, *гл.* Ум. отъ **повозити.** *Наставляв копок, як на небі зорок; наставляв стогів на чотирі рогів. Чим же тоє повозитойки? Тими волами, як соколами.* Чуб. III. 386.

Повозка, -ки, *ж.* Телѣга. Рудч. Ск. II. 155. Ум. **Повозочка.** *Та запрягай повозочку, та поїдем в чисте поле.* Чуб. V. 911.

Повозне, -ного, *с.* Пошлина съ воза.

Повозчи́на, -ни, *ж.* Телѣженка. *Старого ж лісу в тебе ця повозчина. Піди ж підмаж повозчину.* Чуб. II. 656.

Поволитися. См. **Поволятися.**

Пово́лі, *нар.* 1) Медленно, не спѣша. *Поволі їдеш, далеко будеш.* Ном. *Велике дерево поволі росте.* Ном. № 989. **Поволі-поволі**! *Тише-тише! осторожнѣе!* НВолын. у. 2) Свободно, вольно. *Пусти дітей поволі — і сам будеш у неволі.* Посл. *Тоді я веселий, тоді я багатий, як буде серденько поволі гуляти.* Шевч. 76.

Поволічка, -ки, *ж.* Ум. отъ **поволока.**

Поволо́вщина, -ни, *ж.* Пошлина, сборъ съ вола.

Поволо́ка, -ки, *ж.* 1) Ремни, шнурки на обуви. 2) Слѣдъ, оставленный тащимымъ предметомъ. *Зрубали дерево і стали його волокти додому та й поробили поволоки, а лісничий поволокою вислідив.* Павлогр. у. **Згрібають поволоки** — послѣ протащеннаго, пронесеннаго сѣна сгребаютъ оставшееся по пути. Шух. I. 170. Ум. **Поволі́чка, поволо́ченька.**

Поволокти́, -чу́, -че́ш, *гл.* Поволочь, потащить. *Москаль встав і насилу поволік потомлені ноги.* Левиц. I. 2. *Чи не поволочеш ти вовчого хвоста?* Ном. № 11037.

Поволокти́ся, -чу́ся, -че́шся, *гл.* Потащиться. *О!.. стягтись та поволоктись: казав чоловік — маку дам.* Ном. № 10891. *Сама вона кудись поволоклась із сусід, бо вона в сусідах жила.* Г. Барв. 175.

Поволоси́тися, -шуся, -сишся, *гл.* — **з ким**. Потаскать другъ друга за волосы. *Поволосився з Іваном.* Вх. Зн. 8.

Поволохатіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться косматымъ.

По́волоцьки, *нар.* Волоча. *Як піймав ню за коси та поволоцьки через подвірря.* Каменец. у.

Поволо́ченька, -ки, *ж.* Ум. отъ **поволока.**

Поволочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* = **Поволокти.** *Поволочено по сінях.* Лукаш. 152.

Поволочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* = **Поволоктися.**

Поволо́чка, -ки, *ж.* Поволочка. *За котики та в поволочку.* Ном. № 3995.

Поволя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **поводитися, -люся, -лишся,** *гл.* Изъявлять, изъявить согласіе. *Ходив, просив по всьому селу, щоб вони* (громадяне) *поволились на сході оддать мені землю. Не поволяються.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

По́воріт, -ро́ту, *м.* 1) Поворотъ. *На повороті шляху.* Стор. МПр. 122. **Повороту нема**. Нельзя поворотиться. *Повороту спірного нема за оцим возом, — як би його геть звідци.* Волч. у. 2) Возвращеніе. 3) Та часть вѣтряной мельницы, къ которой прицѣпляютъ веревку для ея поворачиванія. Лебед. у. 4) Воротъ. Лебед. у.

Поворітка, -ки, *ж.* Поворотъ на дорогѣ.

Поворітьма, *нар.* На обратномъ пути.

Помуркота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Помурлыкать.

Поворкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Поворковать. *Виглянь, голубко, та поворкуєм, та посумуєм.* Шевч. 141.

Поворожи́ти, -жу́, -жиш, *гл.* Погадать. *Пішла вночі до ворожки, щоб поворожити.* Шевч. 14. Переносно: поговорить съ кѣмъ въ секретѣ съ цѣлью устроить что — либо, оказать кому протекцію и пр., устроить, уладить что-либо негласными способами. *Попереду він кинувсь до лисиці, щоб тая нищечком у львиці поворожила про його.* Гліб.

По́вороз, -зу, *м.* = **Поворозка.** Шух. І. 224.

Поворо́зка, -ки, *ж.* 1) Шнурокъ, бичевка. Левиц. І. 358. КС. 1893. VII. 80. *В кунтуші з срібними китицями і поворозками.* Стор. МПр. 76. 2) Ленточка для завязыванія очіпка. Козелец. у. КС. 1893. XII. 449. Также тесьма для завязыванія передника, юбки. Ум. **Поворозочка.** Ез. V. 136.

Поворотень, -тня, *м.* Поворотъ съ дороги въ сторону. НВолын. у.

По́воротко, *нар.* Просторно, удобно поворачиваться. *Не поворотко копати в вузькій криниці.*

Поворотний, -а, -е. Возвратный. Шух. І. 154.

Поворо́чувати, -чую, -єш, *гл.* = **Повертати.** Кв.

Поворо́чуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* = **Повертатися.** *Олена усюди по господарству поворочувалась.* Кв.

Поворухну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Пошевелить, сдвинуть съ мѣста, шевельнуть.

Поворухну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Пошевельнуться, шелохнуться. *Жінка седить там да й не поворухнеться вже.* Рудч. Ск. І. 189. *Аби прокинулось, аби поворухнулось — уже вона й коло колиски.* МВ. І. 97.

Поворуши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Пошевелить. *Як переночує теє жито та хто небудь поворушить його, то там не можна* (хати) *строїть.* Чуб. I. 101.

Поворуши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* Пошевелиться. *Аби поворушились, аби словечко між собою заговорили, зараз пани й гримають.* МВ. I. 46.

Повору́шіння, -ня, *с.* Движеніе. *Могла слідити за кожним його поворушінням.* Левиц. Пов. 244.

Повоскове́, -во́го, *с.* Подать съ улья пчелъ.

Повощи́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Натереть воскомъ. *Треба повощити нитки.* Черк. у.

Повоювати, -воюю, -єш, *гл.* Побѣдить, одолѣть (воюя). *Тут де не взялись генерали, сенатори, панства усякого поназбігалось; радяться, як їм того змія повоювати.* Рудч. Ск. II. 10. *Скажи царю, як не оддасть ще й тепер, то я його войною повоюю і силою царівну візьму.* Рудч. Ск. II. 85.

Повпиватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* 1) Упиться (о многихъ). *Найшли горілку і повпивались.* Чуб. II. 362. *І ми таки повпивались, особливе пан.* Стор. II. 26. *Повпивались були його поезією.* К. (Хата. VIII.). 2) Впиться (во множествѣ). *Дві чорні брови, мов дві чорні п'явки, повпивалися над очима.* Мир. ХРВ. 6.

Повпиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Втолкнуть, впихнуть (многихъ). *Повпихала обох швидче в хату та й двері причинила.* Харьк.

Повпова́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Понадѣяться. *На кого ти, Химочко, повповала, що ти собі Марочка сподобала?* Грин. III. 460.

Повпро́хуватися, -хуємося, -єтеся, *гл.* Упросить кого впустить въ хату (многихъ). *Повпрохувалися в хату погрітись.* Волч. у.

Повпряга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Запрячь (многихъ). *Ох вони стали, воли помазали, сірі воли повпрягали.* Чуб. V. 1051.

Повпуска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Впустить (многихъ). *Моли б вже швидче роскопали, тоді б у рай нас повпускали.* Шевч. 2) Опустить (многихъ). *Викопали яму під причілком, поставили води й їсти всього і їх туди повпускали.* Рудч. Ск. I. 117.

Поврунюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* Густо зазеленѣть, хорошо взойти. *Поврунювались жита.*

Повруча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Поручить (многихъ). *Нащо ж ви, таточку, сиріт накидали і кому ж ви їх повручали?* Мил. 186.

Повряжа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Нарядить (многихъ). *Там стоять коні да посідлані і парубочки повряжані.* Чуб. III. 115.

Повряжатися, -жаємося, -єтеся, *гл.* Нарядиться (о многихъ).

Повря́жувати, -жую, -єш, *гл.* = **Повряжати.** *Дівчата повряжувані.* Харьк. *Церкви золоті та повряжувані.* Зміев. у.

Повря́жуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* = **Повряжатися.**

Повсаджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Повсаджувати.** *Повсаджав їх до темниці.* Драг. 260.

Повсаджувати, -джую, -єш, *гл.* Усадить, посадить (многихъ).

Повсаджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Усѣсться (о многихъ).

Повса́жуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* = **Повсаджуватися.** *Тілько що ті повсажувались, аж та дітвора, що бігам круг церкви, сюди ж присипала.* Кв.

Повсегда, повседа, *нар.* Всегда. Лохв. у.

Повсихати, -хаємо, -єте, *гл.* Усохнуть (во множествѣ). *Як з тобою спізнавались, сухі дуби розвивались, як любитись перестали, однолітки повсихали.* Чуб. V. 62. *Були річки, — повтікали, були ставки, — повсихали.* Чуб. V. 540.

Повсічасний, -а, -е. Всегдашній, постоянный, вѣчный. *Нема... не переходячого на божому світі, нема повсічасного, навічного — або перейде, або привикнеш.* МВ. (КС. 1902. X. 149.

Повскакувати, -куємо, -єте, *гл.* Вскочить, впрыгнуть во что (во множествѣ). Рудч. Ск. II. 133.

Повсо́люватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Просолѣть (во множествѣ).

I. Повставати, -таємо́, -єте́, *гл.* Встать (во множествѣ). *Старі діди стояли повстававши.* К. Іов. 61. *Ото гарненько повстававши, помолились до церкви Богу.* Кв. *Вранці Бог, св. Петро і св. Миколай повставали.* Драг. 111. 2) Высадиться. *На землю з човнів повстававши, спитавсь, чи є що їсти їм.* Котл. Ен.

II. Повставати, -таю́, -єш, сов. в. **повстати, -стану, -неш,** *гл.* 1) Возставать, возстать, возмутиться. *При Хмельницькому одностайне за Вкраїну повстали.* К. ЧР. 11. 2) Подниматься, подняться. *Над зеленими ярами повстав легесенький туман.* Левиц. І. 120. *Галас повстане.* 3) Возникать, возникнуть. *Те, що повстало з самого життя народнього.* О. 1861. IX. 181.

Повставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Вставить (во множествѣ). *Іди ж повставляй* (очі), *щоб вони мені бачили.* Чуб. II. 306.

Повстанець, -нця, *м.* Инсургентъ.

Повста́ння, -ня, *с.* Возстаніе. Левиц. І. 146.

Повстина, -ни, *ж.* Кусокъ, штука войлока. Мкр. Г. 38. *Положіт її на теплу і суху повстину.* Мкр. Н. 5.

Повсти́ще, -ща, *с.* У гребенщиковъ: кусокъ сукна на доскѣ, о который трутъ гребенку при ея полировкѣ. Вас. 163.

По́встка, -ки, *ж.* Войлочная подкладка на внутренней части хомута, лежащей на шеѣ лошади. Вас. 159,

Повстріча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Встрѣтить. *По городу тоді гуляла, коли троянців повстрічала.* Котл. Ен.

Повстрічатися, -чаємося, -єтеся, *гл.* Встрѣтиться. *Біг кіт із села, а лисичка із лісу, да й повстрічались вони.* Рудч. Ск. І. 22.

Повстромлюватися, -лююся, -єтеся, *гл.* Воткнуться (во множествѣ). *Сіно повстромлювалося в дірки.* Левиц. І. 195.

Повстрява́ти, -ряємо́, -єте́, *гл.* 1) Втыкаться (во множествѣ). *Такий ліс, що йому кінця нема, а високий такий, що аж у небо вершки повстрявали.* Грин. II. 347. 2) Вмѣшаться (о многихъ). *І чого вони всі туди повстрявали? Хиба то їх діло?* Харьк.

Повсть, -ті и -ти, *ж.* Войлокъ. *Мали собі од вітру і хуртуни халабуди, окутані повстьми.* Стор. II. 182. **Повсті бити**. Дѣлать войлокъ. Сим. 197.

Повстяни́й, -а́, -е́. Войлочный. КС. 1887. VI. 456. *Бриль повстяний.* Рудч. Ск. І. 62. *Язик мов повстяний.* Ном. № 11756.

Повстя́ники, -ків, *м. мн.* Валенки. Кременч. у.

Повстя́нка, -ки, *ж.* Кусокъ войлока? *І моя душа не повстянка.* Ном. № 1586.

Повсюдний, -а, -е. Повсемѣстный. *Голод, мір, крови потоки і повсюдная руїна.* К. МБ. III. 243.

Повсю́дність, -ности, *ж.* Всеобщее распространеніе. Желех.

Повсюдно, *нар.* Вездѣ, повсемѣстно. *Се повсюдно роблять наші молодиці й баби.* Г. Барв. 421.

Повсяде́нщина, -ни, *ж.* Обыденность. *Сходили з громохмарньої гори у юдоль повсяденщини.* К. КП. 130.

Повсякденний, -а, -е. Ежедневный. Повсякденно, *нар.* Ежедневно. К. МБ. III. 261.

Повсякчасний, -а, -е. Всегдашній. Мир. ХРВ. 273.

Повсякчасно, *нар.* Во всякое время, всегда.

Повтанажувати, -жую, -єш, *гл.* Утомить сильно (многихъ).

Повтверя́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* Отворить (во множествѣ). *Входить Семен до комори, — повтверані скрині.* Гол. I. 80.

Повтелю́щувати, -щую, -єш, *гл.* То-же, что и **утелющити**, но во множествѣ.

Повтелю́щуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **утелющитися**, но во множествѣ.

Повтикати, -ка́ю, -єш, *гл.* Воткнуть (во множествѣ). *Повтикав кілки.* Левиц. I. 106.

Повтина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Отрубить (во множествѣ). *Повтинати пальчики.* Чуб. III. 63.

Повтира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Утереть (многихъ). *Повтирай дітей, бач як повмазувалися квашею.* Богод. у.

Повтира́тися, -раємося, -єтеся, *гл.* Утереться (о многихъ). *Вони швидче повтирались, буцім то і не плакали.* Рудч. Ск. I. 180.

Повти́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Тоже, что и **ути́рити**, но во множествѣ.

Повти́рюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **ути́рюватися**, но о многихъ. Желех. *Повтирювались усі в хату.*

Повтихати, -хаємо, -єте, *гл.* Утихнуть (о многихъ). *Мої думи повтихали.* Федьк. I. 29.

Повти́шкувати, -кую, -єш, *гл.* Втолкнуть (многихъ). *Не спить Сатанаїл з першими янголами, темнішими, да радиться, щоб Бога і тіх янголів у воду повтишкувати — повпихати.* Чуб. I. 144.

Повтіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Убѣжать (о многихъ). *Люде повтікали з хати.* Рудч. Ск. I. 12. *Були на масніші вареники, та в піст на вербу повтікали.* Ном. 2) Вытечь (во множествѣ). *Були річки — повтікали, були ставки — повсихали.* Чуб. V. 540.

Повтішатися, -шаємося, -єтеся, *гл.* Порадоваться (о многихъ). *Вірно любилися, да й не побралися, тілько вороженьки да повтішалися.* Мет. 92.

Повтомля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Утомить (многихъ).

Повтомля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Утомиться (о многихъ). *Чи повтомлялись, чи поморились, чи на мене, нивку, забулися?* Чуб. III. 241.

Повтоптувати, -тую, -єш, *гл.* 1) Утоптать (во множествѣ). *Бач, які стежки повтоптували, через город ходячи.* Черниг. у. 2) Втоптать (во множествѣ).

Повто́рне, *нар.* Вторично. О. 1862. IV. 2.

Повторний, -а, -е. Вторичный. — **брат**. Членъ второго церковнаго братства, въ которое вступаютъ болѣе молодые люди, при существующемъ братствѣ изъ старшихъ лѣтами прахожанъ. МУЕ. III. 57.

Повторя́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* Вторить. *Що бурлака гірко робить, аж піт очі заливає, а хазяїн його лає, а хазяйка повторяв: де ти в чорта волочився?* Чуб. V. 472.

Повту́лювати, -люю, -єш, *гл.* То-же что и утулити, но во множествѣ.

Повтяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Втащить (во множествѣ). *Повтягав усі мішки в хату.* **Очі йому повтягало.** Ввалились глаза. О. 1862. VI. 59.

Повузи́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Съузить, сдѣлять уже. *Коли б була мати кишені ж повузила, були б і в мене широкі рукава.* Ком. II. № 900.

Повузький, -а, -е. Узковатый. *Повузька свита.* НВолын. у.

Повх, -ха, *м.* = **Пільх.** Вх. Пч. II. 5.

Повхатий, -а, -е = **Волохатий.** Волосистый. Вх. Лем. 457.

Повхо́дити, -димо, -дите, *гл.* Войти (о многихъ). *От вони повходили в хату.* Рудч. Ск. II. 48.

По́вчити, -чу, -чиш, *гл.* Сооружать? мастерить? *Хату повчу, та й не сповчу й досі.* Вас. 208.

Повчити, -вчу, -вчи́ш, *гл.* Поучить; проучить. *Та так тебе повчу, що й до віку не візьмешся за чарку.* Кв.

Повчитися, -вчуся, -вчишся, *гл.* 1) Поучиться. *От же взявся танцювати, та може й не вмію! Повчитись було у кривого Хоми.* Кв. 2) Только во мн. ч. Научиться (о многихъ). *Сами з себе письменства повчились* Екатериносл. у.

Повчіплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Вцѣпиться (о многихъ). *Дітвора йому в тли повчіплювалась.* О. 1861. IV. 149.

Повчок, -чка, *м.* Ум. отъ **повк.**

Повше́дний, -а, -е. Обыденный, обычный. *Скинувши свою повшедну одежу... надів чорноморську.* Шевч. (О. 1861, X. 4).

Повшонок, -нка, *м.* Маленькій мальчикъ. Черк. у.

Повшук, -ка, *м.* = **Повшонок.** *Я ще знав його таким повшуком.* Закр.

Пов'ючити, -чу, -чиш, *гл.* Навъючить (многихъ) *Стоять коні попутані, пов'ючені.* Нп.

Пов'язати, -жу, -жеш, *гл.* 1) Завязать, надѣть. *Я пов'яжу на голову червону скиндячку.* Кв. 2) Связать (во множествѣ). (П'яних) *пов'язав.* Чуб. II. 362. *Сирою сирицею назад руки пов'язано.* АД. I. 90. *Ой зійдуться вороженьки снопики пов'яжуть.* Чуб. *Ой за яром брала дівка льон, та забулась пов'язати.* Мет. 60. *Ой пов'яжу льон, ой пов'яжу льон хоть сирою дубиною.* Чуб. *Взяли мене* (калину) *поламали і в пучечки пов'язали.* ЗОЮР. II. 243.

Пов'язатися, -жуся, -жешся, *гл.* 1) Надѣть на голову повязку, ленту. 2) Окончить связываніе сноповъ. Зміев. у. 3) Образовать завязь. *Пов'язались були добре огірки й кавуни, та дощу не було довго, то й в'язь посохла.* Волч. у.

Пов'я́зина, -ни, *ж.* 1) На хлѣвахъ: жердь вмѣсто **лати**. Міус. окр. 2) *мн.* **пов'язини**. Обрядъ повязыванія новобрачной. Вх. Лем. 451.

Пов'я́зка, -ки, *ж.* ? *Пов'язки з гарбуза, а сідельце капустяне.* Чуб. V. 1161.

По́в'язь, -зя, *м.* Связь. *Може, думаю собі, знайдеться який пов'язь між двома легендами.* Г. Барв. 429.

Пов'ялити, -лю, -лиш, *гл.* Сдѣлать вялымъ, заставить увянуть. *Холодна та зіма була, цвіт пов'ялила.* Чуб. V. 120.

Пов'я́нути, -ну, -неш, *гл.* Завянуть, увянуть. *Ой у полю при дорозі пов'янули цвіти.* Гол. I. 14. *На городі бузина — пов'яло коріння.* Чуб. V. 9.

Погавкати, -каю, -єш, *гл.* Полаять. *Собака погавка, а вітер рознесе.* Шевч. (О. 1862. VI. 13).

Погаданка, -ки, *ж.* Мысль, дума. *І вид його ясний мов засмутився якоюсь погаданкою тяжкою.* К. МБ. XI. 144.

Погадати, -даю, -єш. 1) Подумать; поразмыслить. *Я не полаяла, тільки погадала.* Нп. 2) Вспомнить. *А трудів їх ніхто не погадає.* Ном. № 1581. *Як погадаю батькову щирность, обливають мене сльози.* Чуб. V. 338. *Як собі погадаю, де були вечерниці, біда ж мені на світі, бідній молодиці.* Чуб. V. 400.

Погадка, -ки, *ж.* = **Погаданка.** Ум. **Погадочка.** *Як я собі погадаю свої погадочки.* Грин. III. 255.

Погайса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Побѣжать, пойти, отправиться. *Куди погадаєш, туди й погашаєш.* Чуб. V. 1194.

Погалу́нити, -ню, -ниш, *гл.* Помочить въ растворѣ квасцовъ.

Погамати, -маю, -єш, *гл.* Поглотать, съѣсть (во множествѣ).

Погаме́литися, -люся, -лишся, *гл.* ? *Та й гарний то панич, як би з ним мені, — каже молодиця, — трохи погамелитись.* Черк. у.

Погамува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Остановить, усмирить.

Поганець, -нця, *м.* 1) Гадкій человѣкъ, мерзавецъ. *Чи бач! ще і базікать стало... такого ще поганця не бувало.* Гліб. *Плаче, плаче та ридає, як рибонька б'ється... а над нею, молодою, поганець сміється.* Шевч. 484. 2) Язычникъ.

Поганий, -а, -е. 1) Дурной, плохой. *Царь як покуштує борщ, аж він такий поганий.* Рудч. Ск. I. 108. *Велів поганій буть погоді.* Котл. Ен. *Деревце почало казать, яке йому життя погане.* Гліб. 2) Некрасивый. *Ліпше мені в сей Дунай топать, ніж з гидким, поганим до шлюбойку стать.* Чуб. V. 162. Ум. **Поганенький.** *Я знаю однієї поганенької* (пісні). Рудч. Ск. I. 53.

Поганин, -на, *м.* 1) Язычникъ. Єв. Мт. X. 5. *Був їден поганин, недовірок.* Гн. I. 127. *Остафій як був поганином, звавсі Плакида.* Гн. I. 156. 2) Волкъ. О. 1861. X. 126.

Поганинка, -ки, *ж.* Язычница. *Вона була поганинка.* Гн. II. 98.

Поганити, -ню, -ниш, *гл.* Гадить, осквернять. *Одна паршива овечка усю отару поганить.* Ном. № 5987. *Чор-зна-що — щоб і посудини не поганило.* Ном. № 3288.

Поганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Пачкаться, оскверняться. *Давай наввипередки: хто кого випереде, то того й буде паня, — Я не хочу з тобою поганитися, — лучче хай побіжить мій синок.* Грин. I. 218.

Погані́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* 1) Дѣлаться хуже. 2) Дурнѣть.

Поганка, -ки, *ж.* 1) Мерзавка. *Я б її сяку таку поганку через поліцію додому добула.* Мир. Пов. II. 95. *Ой не бий, милий, да через ту поганку.* Чуб. V. 618. 2) Некрасивая. Мнж. 47. 3) Плохая вещь. *Латку поганку скинь під лавку.* Мет. 209. 4) Язычница. *Доню серце! ти говориш мов не християнка: ти і Бога собі твориш наче, тьфу! поганка.* К. МБ. III. 250. 5) Лихорадка. КС. 1889. XI. 305. 6) Змѣя, Pelias chersea. Шух. I. 22. 7) = **Веретільник**, Anguis fragilis. Вх. Пч. II. 16.

Поганкуватий, -а, -е. 1) Плоховатый. 2) Невзрачный, некрасивый. *Дівка вже дохожала, тільки поганкувата і до роботи лінива.* О. 1862. VII. 39.

Поганкувато, *нар.* Плоховато.

Пога́но, *нар.* 1) Дурно, плохо. *Надумавсь вовк, що жить йому погано: не з'їсть, не засне до пуття.* Гліб. 2) Некрасиво. Ум. **Поганенько.**

Поганство, -ва, *с.* 1) Язычество. Гн. І. 157. *Передмуррє древнє християнства, що стоїть з мечем на чаті супроти поганства.* К. Дз. 123. 2) *соб.* Язычники. *Боронити... христіянів од поганства.* Гн. І. 64.

Поганський, -а, -е. Языческій. *Поганське божество.* Левиц. Світ. 9. *Гей ви, жидове, поганські синове! Нащо то ви великий бунт, тревоги зривали?* ЗОЮР. І. 225. *Зачали збиткувати над христіянами поганські народи.* Гн. І. 182.

Поганчати, -чаю, -єш, *гл.* = **Паганшати.** *Ольга все кращала та кращала, Катерина поганчала.* Левиц. Пов. 240.

Поганшати, -шаю, -єш, *гл.* Дурнѣть.

По́гань, -ні, *ж.* 1) Гадость, дрянь, скверность. *Отара собако, де б молиться, верзеш тут погань.* Шевч. 159. *З того попелу завелась вся тая погань: мошки, комарі, жуки.* ЗОЮР. II. 30. *Ну, годі, годі, Грицьку, буде ту погань снігиря хвалить.* Греб. 390. 2) *соб.* Язычники. Гн. І. 187.

Поганьби́ти, -блю́, -би́ш, *гл.* Охулить, осрамить. *Старий його поганьбив.* Чуб. II. 335.

Поганьбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* — **ким**. Пренебречь, отвергнуть, считая плохимъ.

Поганю́га, -ги, *ж.* Ув. отъ **погань.**

Поганючий, -а, -е. Ув. отъ **поганий.**

Поганючо, *нар.* Ув. отъ **погано.** *Поганючо співали.*

Поганя́йлівський, -а, -е. Кучерской, ямщицкій. Ном. № 11370.

Поганя́йло, -ла, *м.* 1) Кучеръ, возница. Сим. X. *Тпру! гукнув наш поганяйло.* Ком. І. 48. *Поганяйло коло коней.* Сим. 203. 2) Бичъ, кнутъ.

Поганя́льник, -ка, *м.* = **Поганяйло 1.** Ум. **Поганя́льничок.** КС. 1882. XI. 23.

Поганя́ння, -ня, *с.* Понуканіе.

Поганя́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Погонять. *Тоді чоловік весело співає, як п'ятериком поганяє.* Ном. *Оре милий своїм плугом, чужа мила поганяв.* Мет. 57.

По́гар, -ра, *м.* 1) = **Пугар.** *Єдин погар випила.* Гол. III. 226. 2) = **Погарь.** Желех.

Погараздитися, -джуся, -дишся, *гл.* Устроиться какъ слѣдуетъ, прійти въ нормальное положеніе. *Тепер дівчина не хоче йти за вдівця, а як повінчаються та стануть жити вкупі, то й погараздиться. Він чоловік ще молодий, гарний.* Волч. у.

Погарбати, -баю, -єш, *гл.* Захватить, насильно взять (во множествѣ).

Погарбува́ти, -бую, -єш, *гл.* = **Погарбати.**

Погарець, -рця, *м.* Пт. удодъ. Шух. І. 23.

Погари́кати, -каю, -єш, *гл.* Поворчать. *Погарикай там, погарикай, — ось я тебе.* Мнж. 95.

Погарманити, -ню, -ниш, *гл.* Смолотить при помощи катка. См. **Гарман, гарманити.** *Що ми горох помолотимо, чачавицю погарманимо.* Мил. 157.

Погарманитися, -нюся, -нишся, *гл.* Помолотить. *Наслали... гарман, трошки погарманились, а то оставили на завтра.* Грин. І. 87.

Погарманува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* = **Погарманити.**

Погарні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Похорошѣть, сдѣлаться лучше. *Погарніли люде.* Константиногр. у.

Погартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Закалить (во множествѣ).

Погарцювати, -цюю, -єш, *гл.* Поскакать верхомъ, погарцовать.
Погарча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Поворчать (о собакѣ и человѣкѣ).
Погарь. Мѣсто, на которомъ сожженъ лѣсъ. Вх. Зн. 21.
Погарю́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Погарикати.**
Погаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **погаснути, -ну, -неш,** *гл.* Погасать, погаснуть, потухать, потухнуть. *Горіло світло, погасало, погасло.* Шевч. 148. *Пішов по масло, та й в печі погасло.* Ном. № 10934. *Уже зорі погасають, ранок наступає.* Федьк. II. 81.
Погаси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Потушить, погасить. *А в рум'янцю така сила, що всі цвіти погасила.* Чуб. V. 38.
Погаситися, -шуся, -сишся, *гл.* Потухнуть.
Погаслий, -а, -е. Угасшій. *Скільки виточила сліз із старих погаслих очей, згадуючи про мене.* Г. Барв. 406.
Погаснути. См. **Погасати.**
Погаятися, -гаюся, -єшся, *гл.* Помедлить, помѣшкать.
Погейкати. См. **Погейкувати.**
Погейкувати, -кую, -єш, сов. в. **погейкати, -каю, -єш,** *гл.* Кричать, покрикивать: гей! погонять. *Вже плугатарі погейкують, а вівчарики посвистують.* Нп.
Погемблюва́ти, -люю, -єш, *гл.* Построгать рубанкомъ.
Погетьманува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Побыть гетманомъ.
Погиба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **поги́бнути, -ну, -неш,** *гл.* Погибать, погибнуть. *Вірне любила, як присягала в вірности емірати, да й прийшлося за мою вірность в нещасті погибати.* Чуб. V. 184. *Ніч мати не дасть погибати.* НВолын. у. *Тут тобі, серденько, в степу погибати.* Мет. 94. *Щоб їх путь погибла!* Ном. № 3695.
Погибель, -лі, *ж.* 1) Гибель, погибель. *Як не зведе вона його з світу, то ще одно місце зостається, де його погибель учиниться.* Рудч. Ск. I. 135. 2) **Зігнутися у три погибелі**. Сильно согнуться, сгорбиться. Ном. № 3042. *Ізогнувсь у три погибелі.* Драг. 165.
Поги́бельний, -а, -е. Гибельный. *І в погибельні тенета вороги її вловили.* К. Псал. 35.
Поги́бнути. См. **Погибати.**
Погидувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Побрезгать. *Шли мене погидуєш, люби мою сучку.* Чуб. V. 1113.
Погина́тися, -наюся, -єшся, *гл.* Наклоняться. *Панна гнеться, погинає, десь там мене поминає.* Чуб. V. 32.
Погинути, -ну, -неш, *гл.* Погибнуть. *Загубив Данило жінку, да й сам погинув.* МВ. I. 158. *Як би Бог слухав пастуха, то давно б погинуло стадо.* Ном. № 4124. *Як із Низу тихий вітер повіне, вся ваша жидівська сторожа погине.* ЗОЮР. I. 60.
Поги́ркати, -каю, -єш, *гл.* = **Погарикати.**
Поги́цати, -цаю, -єш, *гл.* Покачать на рукахъ (ребенка).
Погідливий, -а, -е. Благопріятный, хорошій (о погодѣ). *Погідливі дні.* НВолын. у.
Погідний, -а, -е = **Погідливий.** *У щастє наше вдарив грім в погідную годину.* Млак. 96.
Погін, -го́ну, *м.* 1) Скорость движенія. *Як тільки трохи пущу погону* (у млині), *то зараз і зломиться.* 2) ? *Сонце то ховалось, то знов випливало із-за високих скель, а вони, величаві, темними погонами мережили світлий і гладкий, як скло, Дніпр.* Стор. II. 142.
Погінка, -ки, *ж.* = **Погонка.** *Треба оддати позичку, щоб погінки не було на селі од людей.*

Погіншливо, *нар.* Успѣшно. *Хоть би воно йшло погіншливо, а то полеш, полеш, мов і не сяпав.* Мнж. 189.

Погінь, -го́ні, *ж.* = **Погонь.** *А я у погінь за ним, та й догнав.* Новомоск. у. *Не дрімай, козаче, не дрімай зо мною, сам же ти знаєш, погінь за тобою.* Чуб. V. 278. Ум. **Погонечка.**

Погіркнути, -ну, -неш, *гл.* Прогорькнуть, сдѣлаться горькимъ (во множествѣ).

Погірни́к, -ка, *м.* = **Погар 2.** Желех. Пастбище для дойныхъ овецъ. Шух. I. 215.

Погіршати, -шаю, -єш, *гл.* 1) Сдѣлаться хуже. *Замуж пішла — ще й погіршало: мені ділечка побільшало, а здоров'ячка поменшало.* Чуб. V. 591. 2) Увеличиться. *Малі діти — мале й лихо; діти побільшають, — лихо погіршає.* Ном. № 9197.

Погла́дити, -джу, -диш, *гл.* Погладить. *Погладив проти шерсти.* Ном. № 3990.

Погле́діти, -джу, -диш, *гл.* = **Поглядіти.** *Од неділі до неділі щоб всі люде погледіли.* Ном. № 13273.

Погли́бати, -баю, -єш, *гл.* Съ трудомъ полетѣть. *Е, після вашого пострілу я запримітив добре, що одна качка ледве, ледве поглибала, та отам десь певно і впала.* Брацл. у.

Поглибшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться глубже.

Поглину́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Проглотить. *Згинули, мов їх земля поглинула. Бодай вас свята, земля поглинула живими!* — проклятіе. Левиц. ПЙО. I. 369.

Поглузузати, -зую, -єш, *гл.* Посмѣяться, подвергнуть насмѣшкамъ. *Поглузують, покепкують та й кинуть під лаву.* Шевч. 123.

Поглум, -му, *м.* Издѣвательство.

Поглумитися, -млю́ся, -мишся, *гл.* Насмѣяться. *Почув Господь — і сміхом, посміявся, на небі з них, безумних, поглумився.* К. Псал. 3.

Поглумка, -ки, *ж.* Насмѣшка. *Нехай Бог боронить від скаженої миші, — поглумка.* Ном. № 3485.

Поглухнути, -немо, -нете, *гл.* Оглохнуть (о многихъ). *Як холодцю поїдять, то так зараз і поглухнуть.* Мнж. 92. *Люде поглухли.* Чуб. II. 581.

Поглуши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) Оглушить (многихъ) 2) Заглушить (во множествѣ). *Тернина поглушила його.* Єв. Мр. IV. 7. *Садами летіла, — сади помутила своїми голосочками.* Чуб. V. 749.

По́гляд, -ду, *м.* Взглядъ. *Видно сокола по польоту, а сову по погляду.* Ном. № 7343. *На погляд вона добра пані.* Черниг.

Погляда́ння, -ня, *с.* Посматриваніе. *Не поглядай на неї: нічого з твого поглядання не буде, бо вона не про тебе думає.* Харьк.

Погляда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Посматривать, поглядывать, взглядывать. *Не поглядай, серце, на других.* Мет. 54.

Поглядатися, -даюся, -єшся, *гл.* = **Поглядати.** *Та на свого цюру поглядається.* АД. I. 145. *На чорнявую все поглядайтеся.* АД. I. 82.

Погля́діти, -джу, -диш, *гл.* 1) Посмотрѣть, поглядѣть. *Піди, мила, погляди, чи всі коні вороні.* Чуб. V. 739. 2) Пощупать. *Погляділа кишеню, аж тютюнцю зо жменю.* Грин. III. 561.

Поглянути, -ну, -неш, *гл.* Взглянуть. *І багата, і хороша, хто погляне — ахне.* Чуб. V. 37. *Погляну я у віконце.* Чуб. V. 649.

Поглянутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Поглянути.** *Поглянутися в кватирочку — старіш же близенько.* Лукаш. 126. *Поглянешся в кватирочку — повно ляхів в місті.* Лукаш. 109.

Погнати, -жену, -неш, *гл.* Погнать. *Погнала... бичка пасти.* Рудч. Ск. II. 13. *Поженуть вас на війну.* Стор. II. 85. **Химери погнати**. Понести чепуху. *Се він сп'яну химери погнав.* Кв.

Погна́тися, -жену́ся, -не́шся, *гл.* 1) Погнаться. *Піймав, не піймав, а погнаться можна.* Ном. № 4281. *Чорт погнавсь за ним і не догнав.* Рудч. Ск. I. 69. 2) Отправиться, пойти, гоня; побѣжать. *Покинув чоловік упруга недооораного, погнавсь із воликами додому.* Г. Барв. 198. *Троє товару погналось геть дорогою.* Драг. 64. *Свої волі набралася, на, весілля погналася.* Чуб. V. 562. 3) Вырасти. *Висадки пішли в кущі, а цибуля погналася в стрілки.* Левиц. I. 28. 4. Соблазниться, польститься. *Погнавсь, що велике качання.*

Погнисти, погнити, -нию, -єш, *гл.* Погнить. *Картопля погнала на грядці.*

Погні́ватися, -ваюся, -єш, *гл.* Разсердиться, разгнѣваться. *Погнівалися всі дівки.* Грин. III. 504. *Та кланяйся низенько і садови близенько, щоб родина не гнівалась! Кланялась низько й садовила близько, і родина погнівалась.* Грин. III. 538.

Погнівити, -влю, -виш, *гл.* 1) Погнѣваться. *Не погніви: то Бог дав, те й з'їж.* О. 1862. IV. 89. 2) Разгнѣвать. *Та виломлю калинову квітку та застромлю за білу намітку, щоб сії квітки не подавити, щоб свого роду не погнівити.* Мил. Св. 59.

Погній, -ною, *м.* Сильно унавоженная земля. НВолын. у. Черниг. г.

Погнітити́, -чу, -тиш, *гл.* Подавить, придавить (во множествѣ).

Погноїти, -ною, -їш, *гл.* Дать сгнить. *Вже на току погноїв хліб.* Каменец. у.

Погну́ти, -гну́, -гне́ш, *гл.* Погнуть. *Довгий кістлявий ніс його якось погнуло набік.* Стор.

Погну́тися, -гну́ся, -гне́шся, *гл.* Погнуться. *Столи його погнулись від м'ясива.* К. Іов. 47.

Погові́р, -во́ру, *м.* Толки, сплетни, пересуды. *На Тетяну поговір, що Тетяна вмерла: вона лежить на печі, і ноги задерла.* Ном. *А на мене молодую поговір та слава.* Мет. 85. *Як ми любилися, та й не побралися, слави-поговору понабіралися.* Мет. 84.

Поговірка, -ки, ж. Пересуды; также и предметъ пересудовъ. Мир. Пов. I. 165. Г. Барв. 295. *Була слава, була слава, стали й поговірки та на тую дівчиноньку, що чорнії брівки.* Мил. 75. *Тепер же ти ні жінка, ні дівка, а тепер же ти людська поговірка.* Чуб. V. 337.

Поговіти, -вію, -єш, *гл.* Говѣть.

Поговори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Поговорить. *Він у мене такий був, що не до розмови: як прийде, так і засне і не поговоре.* Чуб. V. 28.

Пого́да, -ди, *ж.* 1) Соглашеніе, мировая. Вх. Лем. 451. 2) Погода. *Еол, оставшись на господі, зібрав всіх вітрів до двора, велів поганій буть погоді.* Котл. Ен. 3) Хорошая, ясная погода. *І в погоду часом грім ударить.* Ном. № 1965. *Чи в погоду, чи в сльоту веселий іду на роботу.* Чуб. V. 39. 4) Вѣтеръ, буря, дождь, снѣгъ. *Погода упаде.* Шух. I. 178. *Погода у вікно б'є, — зачиніть.* Лебед. у. *Як їхав, то одвернувсь, відкіль погода, йшла.* Ум. **Погодонька.** *Дай, Боже, з вечора погодоньку.* Чуб. V. 312.

Погоддя, -дя, *с.* Благопріятное время.

Погоджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **погодити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Способствовать, поспособствовать, благопріятствовать, поблагопріятствовать. *Бог мені погодив, пшеницею наградив.* Нп. *А мені Бог погодив, що-м сокиру уломив.* Гол. III. 480. *Тепер мені погодило, що прядіво не вродим, та вродила чечевиця, та буде мені хвартух і спідниця.* Чуб. V. 1184. 2) Мирить, помирить. *Олію з водою ніколи не погодиш.* Ном. № 4154.

Погоджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. **погоди́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* 1) Мириться, помириться, сойтись. *Два когути, два дими, дві господині ніколи не погодяться.* Ном. № 4155. 2) Уславливаться, условиться, договориться. *Погодились брати хуру, та підвод нема.*

Погодка, -ки, *ж.* = **Погодник.** Харьк. г. Мнж. 189.

Погодливий, -а, -е = **Погідливий.**

Пого́дний, -а, -е. Благопріятный. *Погодний час.*

Пого́дник, -ка, *м.* Флюгеръ. Прил. у.

Погодонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **погода.**

Погодувати, -ду́ю, -єш, *гл.* 1) Покормить. ЗОЮР. I. 147. *Погодуй, положи, та хоть вп'ять побіжи.* Чуб. V. 682. 2) Вскормить (многихъ). *Ой як я живу, як я горюю, я своїх діточок не погодую.* Мет. 248. *Ох, милосердний Творче і всі святії отці, поможіть мені малих діток погодувати, із їх розума да й діждати.* КС. 1884. I. 31. 3) Откормить (многихъ). *Погодуєм... кабани.* Рудч. Ск. II. 26.

Погодуватися, -ду́юся, -єшся, *гл.* Покормиться, поѣсть. Котл. МЧ. 481.

Пого́жий, -а, -е. 1) Ясный, чистый, свѣтлый. *Не погожа в ставу вода, — летять* (утенята) *до криниці.* Чуб. V. 169. *З погожої криниченьки коня напувати.* Грин. III. 689. *Погожий сояшний день.* К. ЧР. II. 41. 2) Благопріятный, попутный (о вѣтрѣ). *Погожий вітер дме.*

Погоїти, -го́ю, -їш, *гл.* Залѣчить (во множествѣ). *Так попекла руки, що в силу погоїш.* Черниг. у.

Погоїтися, -гоїмося, -гоїтеся, *гл.* Залѣчиться (во множествѣ). *Ой коли б побив та й пожалував, до б мої раночки, да й погоїлись.* Чуб. V. 821.

Погойда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Покачать (растеніе или что либо висящее). *Сю ніч погуляєм, ляхів погойдаєм.* Шевч. 153.

Погойднути, -дну, -неш, *гл.* Покачнуть (растеніе или что-либо висящее). *Вітер повійне, погойдне те поліно, то воно об дерево й стукає.* Чуб. II. 65.

Погойдуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Покачиваться. *І ходила, погойдуючись та підківками поцокуючи.* Св. Л. 114.

Поголити, -лю, -лиш, *гл.* Побрить. *Він* мам *поголив голови гладко.* Ном. № 675. *Лоби* поголити. Забрить лобъ (въ солдаты). *Брати на панщину ходили, поки лоби їм поголили.* Шевч. (1883), 388.

Поголи́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Побриться. *Звелів йому умитися й поголитися, бо борода у його виросла наче у пасічника.* Рудч. Ск. II. 164.

Поголіти, -лієmo, -єте, *гл.* Объднѣть, обнищать (о многихъ). *Не тим наші діди поголіли, що солодко пили й їли.* Ном. № 7239. *І здається сей німець на зайві дні їх не займав так як колись при Ондрію Степановичу було, що инколи поспіл три тижні роблять, а поголіли зовсім люде.* О. 1862. V. 111.

По́головастий, -а, -е. Покатый, пологій. Бердич. у.

Поголоди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Оставить голодными (многихъ). *Ти моїх жанцов поголодала.* Грин. III. 136.

Поголодувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Поголодать.

По́голос, -су, *м.* = **Поголоска.** *Поголос розійшовся по всій околиці.* Єв. Л. IV. 14.

Поголоси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Поплакать.

Поголо́ска, -ки, *ж.* Слухъ, молва. К. ЧР. 397. *Скрізь пішла поголоска, що Кармалюк ходить.* КС. 1883. II. 467. *Десь дзвін лили і пустили таку поголоску.* Ном. № 7807. *Хиба не чув ти поголоски про чорну раду?* К. ЧР. 107.

Поголо́сний, -а, -е. Шумный. *Зашумять ліиси поголуосниї.* Грин. III. 12.

Поголоснійшати, поголоснішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться громче. *Голосна пісня його через те ще поголоснійшала на широкому світі.* К. ХП. 130.

Поголубити, -блю, -биш, *гл.* Поласкать. Вх. Зн. 51.

Поголубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Поласкаться. *Білесенькі, повні, як півонь, маківки, що мовляв, де тільки русальна з молодиком поголубляться, там вони врожаються й цвітуть.* О. 1862. VIII. 16.

Поголубіти, -бію, -єш, *гл.* Сдѣлаться голубымъ. Вх. Зн. 51.

Поголубкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Поголубитися.** *Молоді, як би могли крізь землю пройти, щоб там притулитись, поголубкатись, то ні минути не ждали б.* Св. Л. 270.

Погомоніти, -ню́, -ниш, *гл.* Поговорить, побесѣдовать. *Чумаки собі й байдуже, а москалі щось погомоніли собі тихенько.* Рудч. Ск. II. 171. *Парубки погомоніли-погомоніли та й розійшлись.* МВ. I. 40. *Сядь, погомони.* ЗОЮР. I. 48.

Пого́нач, -ча, *м.* Часть ручной мельницы. См. **жорна.** Шух. I. 146.

Пого́нець, -нця, *м.* 1) = **Погонич 2.** Г. Барв. 18. *Був в погонцях за Дунаєм.* Мкр. Н. 2) Погонщикъ, посланный за кѣмъ въ погоню. *Біглому єдна дорога, а погонцеві десять.* Фр. Пр. 37.

Погонити, -ню, -ниш, *гл.* = **Поганяти.** *Ані стій, ані погони.* Посл. *Ой у лузі воли в плузі, мій милий погониш, за поясом батіг носить, за мною голосить.* Чуб. V. 73.

Погонич, -ча, *м.* 1) Погонщикъ, работникъ, погоняющій воловъ при пахотѣ или у чумаковъ. Рудч. Чп. 90. *От він узяв, нарвав війце і підпріг єї, а жінку поставив за погонича.* Рудч. Ск. I. 180. 2) Возница. *Ляснув погонич пугою, коні... потюпали і зникли з очей.* К. Оп. 5.

Погонка, -ки, *ж.* Преслѣдованіе; неудовольствіе, нареканіе. Мнж. 189. *Вони погонку гонять, що пробі пару волів даси за безчестя.* Павлогр. у. *Пін один робить як слід, а вона ще на його й погонку жене.* Екатериносл. у. *Попа на тебе таку погонку жене, що біда.* Екатериносл. у. (Залюб.). См. **Погінка.**

Погононька, -ки, *ж.* Ум. отъ **погоня.**

Пого́нь, -ні, *ж.* = **Погоня.** Мнж. 26. *Погонь за мною.* Мет. 100. *Буде, за нами з города Азова велика погонь уганяти.* АД. I. 121.

Погоня, -ні, *ж.* Погоня. КС. 1882. XII. 502. *Ой Марку ж, мій Марку, не дрімай зо мною, бо побіжить мати в погоню за мною.* Чуб. V. 226. Ум. **Погонечка, погононька.**

Пого́рда, -ди, *ж.* Пренебрежете, презрѣніе. Г. Барв. 460. *Не видко було ні ненависти, ні погорди.* Левиц. I. 463.

Пого́рджування, -ня, *с.* Пренебрежете, презрѣніе. *Піднялась до погорджування великою гординею.* К. ХП. 129.

Пого́рджувати, -джую, -єш, сов. в. **погорди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Пренебрегать, пренебречь, презирать, презрѣть. К. XII. 114. *Погорджує недужним і дітвора.* К. Іов. 42. *Не погордіт і загостіт.* Ез. V. 67.

Погордува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Пренебречь. Грин. III. 471. *Покличмо ми брата мого до себе у гості, — може він не погордує тепер нами.* Рудч. Ск. II. 143.

Погорження, -ня, *с.* Пренебреженіе, презрѣніе. *В його душі змінялись то жаль, то погорження.* Стор. МПр. 16.

Погори́джа, -жі, *ж.* Пожаръ, пожарище. МВ. (О. 1862. III. 40). *Торік була погориджа, ще й досі чути.* Ном. № 4125. *Чи не на погориджу біжите?* МВ. I. 38.

Погористий, -а, -е. Гористый. *Земля у нас, коли б не гори, була б зовсім добра, да тільки те, що трохи пагориста, як звичайне край над Дніпром з правого боку.* О. 1861. VIII. 88.

Погорілець, -льця, *м.* Погорѣлецъ. Черк. у. *Погорілець хліб ззів, а солому спалив.* Ном.

Погорілий, -а, -е. 1) Погорѣлый. *Боюся ще погорілу хату руйнувати.* Шевч. 264. 2) **Погоріле** = **Погорілля.** *На погоріле хоч шажок дайте.* Макс.

Погорілище, -ща, *с.* Пожарище, пепелище.

Погорілля, -ля, *с.* Несчастье отъ пожара. *Він просить на погорілля.*

Погорінець, -нця, *м.* = **Погорілець.** Вх. Лем. 451.

Погорі́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* 1) Погорѣть, сгорѣть. *Погоріли степи, поля і зелені байраки.* Нп. *Торік ми погоріли та оце й досі на хату не стяглися — у брата живемо.* 2) Побагровѣть. *Зоря погоріла дуже на вітер.* Грин. I. 11. 3) Загорѣть. *Од сонечка погорів, од вітречко, почорнів.* ХС. II. 196.

Погороди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Загородить (во множествѣ). *Як прийдеш додому, то погороди загороди великі.* Рудч. Ск. I. 144.

Погосподарювати, -рюю, -єш, *гл.* Похозяйничать. *Була дочка, оддали заміж, та не довго й погосподарювала — вмерла.* МВ. I. 16.

Погости́ти, -щу́, -стиш, *гл.* Угостить, принять какъ гостя. *Прийняла їх у хату, але не мала чим їх погостити.* Гн. I. 93. *Нас... так файно погостив.* Гн. II. 41. *Запросив і погостив їх дуже красно.* Драг. 121.

Погости́тися, -щу́ся, -стишся, *гл.* Быть въ гостяхъ, провести время съ гостями. *Ой устань, мила, та й пробудися, я до тебе прийшов погоститься.* Чуб. V. 48. *Запросим до себе та погостимося трохи.* Чуб. II. 630.

Погостри́ти, -рю́, -риш, *гл.* Поострить.

Погостювати, -тюю, -єш, *гл.* = **1)** = **Погостити.** 2) Побыть въ гостяхъ, погостить. Чуб. IV. 580.

Поготів, *нар.* Подавно, тѣмъ болѣе. *Не кракала ворона, вгору літаючи, а вниз уже й поготів.* Ном. *Коли щеня не задавив, мене не займе й поготів.* Гліб. 21. *Діти батька мало що й слухають, а нас і поготів.* Г. Барв. 413. *Не слухався парубком, а оженившись і поготів не буде.* Нѣжин. у.

Поготува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Наготовить, приготовить (во множествѣ). *Чи все вже поготували нам на дорогу?*

Пограбнути, -ну, -неш, *гл.* Окоченѣть. *Пограбнуть иноді руки на річці. Руки на дощі та на холоді пограбли.* Рк. Левиц.

Пограбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Ограбить. К. ЧР. 62. *А вона ж бо їх да й пограбувала: у одного взяла вороного коня.* Чуб. III. 391.

Пограти, -граю, -єш, *гл.* 1) Поиграть. 2) Обыграть. *Та мені хоч аби що, то пограю його, дарма, що в його самі тузи та королі.* Лубен. у. *А котрий котрого пограв.* Лубен. у.

Погратися, -граюся, -єшся, *гл.* Поиграть. *Пограймось, погуляймо та пісеньку заспіваймо.* Шевч. 29.

Погреб, -бу, *м.* = **Погріб.** Гн. II. 160. *Старий попрощавсь із мертвим тілом мовчки і без плачу й жалю поблагословив на погреб.* К. ЧР. 105.

Погребати, -баю, -єш, *гл.* Побрезгать. *Глянь, яка гарна! за таку б кралю і я не погребав.* Стор. II. 32.

Погре́барь, -ря, *м.* Могильщикъ. Вх. Зн. 51.

Погребе́льне, -ного, *с.* Пошлина за проѣздъ черезъ плотину.

Погре́биця, -ці, *ж.* Землянка.

Погребище, -ща, *с.* = **Погріб.** *В погребищі темному замкнули.* К. ПС. 122.

Погребний, -а, -е. Погребальный, похоронный. *Погребна одправа.*

Погребни́к, -ка, *м.* = **Пригребиця 1.** *Увіходить сонце, скинуло свої ризи і повісило на погребнику і приходить у хату.* Чуб. I. 5.

Погребну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Гребнуть весломъ. *Харон не зараз схаменувся, разів з чотирі погребнувся і з каючком причалив к ним.* Котл. Ен.

Погребня́, -ні́, *ж.* = **Погребник.**

Погребо́вий, -а, -е. 1) Похоронный. 2) Бывшій на погребеніи, похоронахъ. *По погребі запросив... усіх погребових на гостину, щоби за грішну душу випили та дещо перекусили.* ЕЗ. V. 170.

Погребовини, -вин, *мн.* Поминки по усопшемъ. Вх. Уг. 260.

Погребти. См. **Погрібати.**

Погри́вина, -ни, *ж.* Комли высоко скошенной травы. *Щоб добре косили да погривин не пускали.* О. 1861. X. 35.

Погри́зти, -зу́, -зе́ш, *гл.* Погрызть, изгрызть. *І погризе йому сустави й жили.* К. Іов. 39.

Погри́зтися, -зуся, -зешся, *гл.* 1) Погрызться. 2) Поссориться. *Се не собаки, се два брати, що погризлись та й побились, ідучи степом.* ЗОЮР. I. 306.

Погримати, -маю, -єш, *гл.* = **Погрімати.**

По́гріб, -ба, *м.* Погребъ. *Дід... закинув його у погріб.* Рудч. Ск. II. 14. Ум. **Погрібець.** Чуб. V. 1174. *В погребці замурувався.* Драг. 39. *Маленький погрібець повен яєць.* ХС. III. 63.

Погріб, -ре́бу, *м.* Погребеніе.

Погріба́ти, -баю, -єш, сов. в. **погребти́, -бу́, -бе́ш,** *гл.* 1) Погребать, совершить погребеніе, хоронить, похоронить. *Ой заплачуть, погребуть.* Чуб. V. 461. 2) Только сов. в. Сгресть, окончить сгребать. *Ой покошено, погребено.* Грин. III. 85.

Погрібач, -ча, *м.* Кочерга. Вх. Лем. 451.

Погрібний, -а, -е = **Погребний.**

Погрібня́к, -ка, *м.* = **Погребник ?** Канев. у.

Погріма́ння, -ня, *с.* Стукъ, звонъ, громъ. *Погрімання кубків за трапезою.* К. ЧР. 180.

Погріма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **погрімати, -маю, -єш,** *гл.* 1) *Став грім погрімати, стала чорна хмара наступати.* КС. 1884. I. 32. *Вже переходить гроза, — ще трохи погріма та й затихне.* Харьк. 2) Гремѣть, погремѣть, громыхать, погромыхать, стучать, постукивать, постучать. *Із разних пищаль погрімали, Хмелниченка гетьманом поздоровляли.* Мет. 398. *Отав козак конівкою по мосту добре погрімати.* ЗОЮР. I. 205. 3) Только сов. в. Покричать, накричать на кого. *Пан економ погрімав і вийшов.* МВ. I. 132. *А щоб оттам росердиться, погрімать — на наймита, або так на кого — ніхто і не чув ніколи.* Сим. 228.

Погріти, -грію, -єш, *гл.* 1) Нагрѣть. *Буде чим руки погріть.* Ном. № 9851. *Та ж хаточка без вікон, без дверей, у тій хатці вітер не повіє і сонечко не погріє.* Мил. 183. 2) Побить. *Двадцять літ я й за дубець не брався, а тепер би погрів ломакою спину, дак син не дає.* Г. Барв. 337.

Погрітися, -гріюся, -єшся, *гл.* Погрѣться. *З тобою холодно, піду у пекло погріться.* Шевч. 300.

Погріхува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Напрасно обвинить, заподозрить. *Погріхували на його дурно, що він яблука покрав.* Борз. у.

Погріши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Погрѣшить. *Узяв великий жаль його спасенну душу, що словом погрішив, сказав неправду Богу.* К. Псал. 246.

Погрішник, -ка, *м.* Грѣшникъ. *Ангел... каже: «Ті паничі, що я від них носа затикав, великі погрішники; хоть гарно убрані були, а гріхи від них так смерділи, що я мусів носа затикати.* Гн. II. 97.

Погрожа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **погрози́ти, -жу́, -зиш,** *гл.* Грозить, угрожать, погрозить. *І погрозив йому Ісус.* Єв. Мр. І. 25.

Погрожування, -ня, *с.* Угрозы. *Мужицька мова... піднялась до погорджування великою гординею і до погрожування великій потузі.* К. ХП. 129.

Погро́жувати, -жую, -єш, *гл.* = **Погрожати.** К. Кр. 38. К. Бай. 74. *Король погрожує нас руйнувати.* К. ЦН. 249. *Що ж ви тепер мені погрожуєте'?* К. ХП. 35.

Погроза, -зи, ж. Угроза. *Він погрози не страхався.* Млак. 99. Ум. **Погрозна.**

Погрози́ти. См. **Погрожати.**

Погрозка, -ки, ж. Ум. отъ **погроза.**

Погрома́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Погресть. *На граблі, погромадь іще ти.* 2) Сгресть. *Сіно вже погромадили.*

Погроми́ти, -млю, -миш, *гл.* Разгромить.

Погро́мище, -ща, *с.* Разгромъ. *Мов після великої пожежі, або після татарського погромища.* Морд. Пл. 6.

Погрони́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Образовать гроздья. *Винограде-виноградочку!.. прошу ж тебе, ізроди рясно. Ви, гроночки, погроні)песя.* Мет. 176.

Погрузи́ти, -жу, -зиш, *гл.* = **Згрузити.** *Погрузили так дорогу, що хоч не їдь.*

Погрю́кати. См. **Погрюкувати.**

Погрюкувати, -кую, -єш, сов. в. **погрю́кати, -каю, -єш,** *гл.* Погромыхивать, грохотать, погремѣть (о громѣ, выстрѣлахъ). *Ого, кажуть, орачі, та сей не аби як погрюкує... Певно се копитан гусей так.* Сим. 218.

Погуба, -би, ж. Погибель. *Відратуйте, отче, душу від погуби.* Гн. II. 43.

Погубитель, -ля, *м.* Погубитель, губитель. *Тут лежить копитан, погубитель її.* Кв.

Погубити, -блю́, -биш, *гл.* 1) Растерять. *Заплакали запорожці, коней погубивши.* Чуб. V. 940. 2) См. **Погубляти.**

Погубля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **погубити, -блю́, -биш,** *гл.* Губить, погубить. *Як ті душі погубляють, так сі людське тіло.* К. МБ. X. 7. *Не поберігши тіла і душу погубиш.* Ном. № 8794.

Погу́дити, -джу, -диш, *гл.* Выразить порицаніе, охулить. Чуб. III. 192. *Сестру похвалять, мене погудять.* Гол. IV. 536.

Погудка, -ки, ж. Порицаніе.

Поѓук, -ку, *м.* Выкрикъ; крикъ; призывный крикъ. Чуб. III. 104. *Заспівайте Господеві пісню псальму нову гарно, любо з погуками співайте здорові.* К. Псал. 73.

Погука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Покричать. *Ой піду я, гукаючи, горобчика шукаючи, буду в жалю погукати, горобчика проклинати.* Чуб. V. 273. 2) Громко позвать.

Погукнути. См. **Погукувати.**

Погуковщи́на, -ни, *ж.* Взносъ въ мірской капиталъ на уплату податей за бѣдныхъ и на другія благотворительныя цѣли. *Ти б мовчав, бо й досі не оддав погуковщини.* О. 1861. VIII. 102.

Погукування, -ня, *с.* Покрикиванья, крики, выкрики. *Христя мерщій тікає у двір, а за нею слідом погукування та вигукування.* Мир. Пов. II. 57.

Погукувати, -кую, -єш, одн. в. погукну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Покрикивать, крикнуть. *Сама, як пані, тільки погукує: «А се подай, а те принеси!»* Св. Л. 115. *За ворота вийшла, косу чесала, та на своїх дружок погукувала.* Мет. 114. *Погукують плугатарі, поганяючи воли в плузі.* Левиц. I. 76. *Годі! — погукнула на ввесь голос свій.* МВ. *Погукнув він* (на хлопця): *біжи мерщій та спитайся.* Чуб. II. 649.

Погулянка, -ки, *ж.* 1) Гулянье. 2) Пребываніе въ гостяхъ. *Петрусь за шапку да й гайда, на вечорниці на погулянки.* Г. Барв. 506.

Погуля́ння, -ня, *с.* 1) Гуляніе, хожденіе куда либо въ свободное время. *У неділю одпрохалась якось у батька на погуляння. Вийшли ми за село, на могилу.* МВ. I. 85. 2) Охота; война. *Як поїхав королевич на погуляннє, та покинув Марусеньку на горюваннє.* Чуб. V. 767. *Як приїхав Василь з погуляння: пані-матко, де моя Галя?* Чуб. V. 703. *А Мазепенко... зібрав свою ватту, — гайда в степ! да й забушував. Гей, каже, царю, давай на погуляннє! Петро жахнувся: знав, що ніякою силою не одоліє.* ЗОЮР. I. 118. 3) Пирушка, гульба. *Узяв вісім п'ятаків на погуляння.* Новомоск. у. Ум. **Погуля́ннячко.** *З погуляннячка йду, я нікого не боюся.* МУЕ. III. 138.

Погуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Погулять. *Вибігла за город погуляти.* Рудч. Ск. I. 32 *Кличе мати вечеряти, галушки простигли. «Стривай, мати, погуляю, женишки настигли».* Чуб. Т. 10. 2) Побыть, пробыть. Мет. 45. *Погуляла дівчиною років зо три.* МВ. I. 7. 3) Побыть въ гостяхъ, побыть у кого либо. *Пустіть мене, серце, до батька до вашого, піду, погуляю, а то будуть гніваться: як же так можна не пійти?»... Пішла; гуляла там, гуляла, і їла, і пила.* Рудч. Ск. I. 82. Отсюда: погуляй, погуляйте употребляется въ смыслѣ подожди, подождите. *Погуляйте трохи, — батько зараз прийде.* Борз. у. 4) Побыть, пробыть безъ дѣла, незанятымъ. *Погуляв днів зо три — нудно без роботи. Годів зо два погуляла та нива неорана.* 5) Поиграть. *Погуляли в карти.* 6) Погулять, покутить.

Погупцюва́ти, -цюю, -єш, *гл.* Потанцовать. *Ось ну лишень, не соромляйся, по гупцюймо трохи.* Маркев. 60.

Погу́ркати, -каю, -єш, *гл.* Погремѣть, погромыхать, постучать.

Погуркотіти, -чу, -чеш, *гл.* 1) = **Погуркати.** *Погуркотіло і стало стихати.* Драг. 64. 2) Загремѣть, уѣзжая. *Чую, — погуркотів віз.*

Погурча́ти, -чу, -чиш, *гл.* = **Погуркотіти.**

Погустіти, -тію, -єш, *гл.* Сгуститься.

Погустішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться гуще. *Стала висівки корові давати, то погустішало молоко.* Черниг. у.

Погусти́, -ду́, -де́ш, *гл.* Погудѣть.

Погу́то́рити, -рю, -риш, *гл.* Поговорить, поболтать. *Ідіть, тітко, посидимо, погуторимо.* Мир. Пов. I. 140.

Погу́талкало, -ла, *с.* = **Пугач.** *А ворони — старі жони пішли танцювати, а крючище взяв дручище пішов підганяти, а сич на порозі став на сторожі; погутькало упеклося* (упилося!), *лягло на дорозі.* Чуб. V. 1124.

Поґаздува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Похозяйничать.

Поґвалтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Пошумѣть, покричать. 2) Произвести насиліе (надъ многими).

Поґездґатися, -ґаюся, -єшся, *гл.* 1) Пометаться изъ стороны въ сторону. 2) Покапризничать.

Поґерґота́ти, -ґочу, -чеш, *гл.* 1) Покричать (о гусяхъ, индѣйскихъ пѣтухахъ). 2) Поговорить на непонятномъ языкѣ.

Поґрасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Вытоптать, истоптать (во множествѣ).

Поґулати, -лаю, -єш, *гл.* Одолѣть, осилить. Лубен. у. *Одна загодована бджола може поґулати десяток незагодованих.* Грин. II. 322. *Се така наука, що глядіть лишень, чи всякий учитель погула.* О. 1862. I. 66.

Подавальник, -ка, *м.* Работникъ, подающій снопы. Левиц. ПЙО. II. 303.

Подава́ння, -ня, *с.* Подаваніе, подача.

Подавати, -даю́, є́ш, сов. в. **подати, -дам, -даси,** *гл.* 1) Подавать, подать. *Як Бог дасть, то і в вікно подасть.* Ном. № 13. *Будеш, будеш ти лежати, питонки прохати, та нікому тобі буде і кухля подати.* Мет. 86. *Подай, мила, свою білу ручку.* Мет. 261. 2) Давать, дать. *Він мені подав за себе викуп.* К. Іов. 73. *Йому подам на суд увесь мій побит.* К. Іов. 27. *Він подавав кожному в руку.* Рудч. Ск. I. 67. *Подавав серпи їм золотії.* АД. I. 81. *Подати милостиню.* Кв. *На церкву подав.* Г. Барв. 208. — **до рук**. Вручать, вручить. — **звістку**. Извѣщать, извѣстить. *Левиц.* I. 57. Мил. 217. — **рушники**. Обычай сватовства: принимая предложеніе, перевязать сватовъ особо для того приготовленными полотенцами. *От послався до неї, — вона й рушники подавала.* Рудч. Ск. II. 49. 3) Отдавать, отдать въ выраженіяхъ: — **на глум, на поталу** — см. **глум, потала**. 4) Передавать, передать, посылать, послать — письмо, деньги или подарокъ. *Вибачайте, що так довго листу не подавала.* О. 1862. IX. 111. *Коли я умру, то й поховайте і до моеї миленької листи подайте.* О. 1861. IV. 96. *Ми одписували своєму салдатові та й подали йому два карбованці. Я б гостинчик* (татові) *подавали, та ніким подать.* Мил. 182. **Подати мо́ву**. Передать (слова). *Подали тую мову один по одному, один по одному.* ЗОЮР. I. 6. 5) — **голос**. Отзываться, отозваться, заговорить. *Чи ви поніміли? Подайте хоч голос.* 6) Казаться, показаться. *На лиці наче б то чорний подає.* Зміев. у. 7) Подало му. О больномъ: ему лучше. Угор.

Подаватися, -даюся, -є́шся, сов. в. **податися, -дамся, -дасися,** *гл.* 1) Подаваться, податься, наклоняться, наклониться. *Зелененька ялиночка на яр подалася.* Чуб. V. 122. 2) Раздаваться, раздаться, расширяться, расшириться. Ном. № 12013. *Широкая да улиця да ще й подалася.* Чуб. V. 421. 3) Отступать, отступить, подвигаться, подвинуться. *Перед мечем назад не подається.* К. Іов. 89. 4) **— кому.** Уступать, уступить, податься. *Грицько перший, раз подався кацапові, а другий раз не подався.* Рудч. Ск. I. 201. 5) Ослабѣть, похудѣть. *Його жінка дуже подалась, змізерніла, зблідла.* Лев.

Пов. 155. 6) Отправляться, отправиться. *Подалась до річки.* Мнж. 1. *Подалась на чуже село.* Г. Барв. 366. *Глянув тільки в хату, та й подавсь геть у поле.* Зміев. у. *Осідлали кониченьки, в степи подалися.* Грин. III. 591. 7) — **на поталу**. См. **Потала.**

Подавити, -влю, -виш, *гл.* Передавить. *Я вмиг його одправлю к бісу і вас подавимо як мух.* Котл. Ен.

Подавитися, -влю́ся, -вишся, *гл.* Подавиться. *Коли ти не подавився своїм словом, то я не подавлюсь тим хлібом, що од щирого серця хотів з тобою поділитись.* Стор. II. 20.

Пода́вник, -ка, *м.* = **Легкодушник.** Шух. I. 143.

Подавно, *нар.* Довольно давно, давненько. Подольск. г., Кіев. г., Борз. у. *Я прийшла подавно.* Черниг. у. *Він уже подавно сказав.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 101).

Подала, -ли, *ж.* Замужняя женщина, любезничающая съ парнями. Шух. I. 33.

Подалеко, *нар.* Далековато, довольно далеко. *Чи далеко до того села? — Подалеко.* Черниг. у. *Далеко вам ходити? — Та подалеко.* Черниг. у.

Подалі, *нар.* 1) Поодаль. 2) Далѣе.

Подаре́мне, подаремно, *нар.* Напрасно, даромъ. Рк. Левиц.

Подари́ти, -рю́, -риш, *гл.* = **Подарувати.** *То ж мені пан-отець подарив, щоб хороший молодець полюбив.* Чуб. V. 8.

Подарковий, -а, -е. 1) Относящійся къ подарку. 2) Служащій подаркомъ. *Рушник подарковий.* Вас. 168.

Подарок, -рку, *м.* = **Дарунок.** *Ото той купець приносить шкури і дає князю у подарок.* Рудч. Ск. II. 93. Ум. **Подарочок.** МВ. I. 116. Чуб. V. 342. *Не дивуйте, наші сванечки, що короткії подарочки.* Грин. III. 434.

Подарря́, -ря́, *с.* Подарки. *Дають мені подарря жита по коробці.* Харьк. у.

Подарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) — **кому, кого**. *Бідному ніхто не подарує.* Ном. № 2304. *А поїзд наш подарувати чи буде, чи немає чим?* Алв. 26. *Батько подарував йому свого коня.* Рудч. Ск. I. 96. 2) Простить. *Я йому цього не подарую, що він тоді мене налаяв Подаруй моїй жінці яке там незвичайне слово.* МВ. I. 12. *Багацько ти мене журила, та нехай тобі Господь подарує.* МВ. I. 27.

Подаруватися, -ру́ємося, -єтеся, *гл.* Простить другъ друга. *Вже як там не погодимось на чому, то подаруємось.* МВ. I. 9.

Подару́йко, -ка, *м.* Даритель, кто подарки дѣлаетъ. *Подаруйко за кордоном без штанів ходить.* Ком. II. № 928.

Подарунок, -нка, *м.* Подарокъ. *Шкода твоїх подарунків, що їй дарував.* Лукаш. *Благайте його, панотченьку, й словами, й подарунками.* ЗОЮР. II. 28. Ум. **Подаруночок.** Чуб. V. 170.

Подару́нько, -ка, *м.* = **Подаруйко.**

Подати, -ся. См. **Подавати, -ся.**

Податковий, -а, -е. Податной. Єв. Мт. XXII. 9.

Податливий, -а, -е. Податливый. *Дуб податливіший рубати, ніж грушина.* Волч. у.

Податний, -а, -е. О горшечной глинѣ: мягкій, легко поддающійся при работѣ. Шух. I. 260.

Податок, -тку, *м.* Подать. Рудч. Ск. II. 163. *Ой видишь сам Господь з неба, на податок гроші треба.* Лукаш. 139.

Подать, -ти, *ж.* = **Податок.** *Ой сам же Бог бачить з неба, що на подать грошей треба.* Чуб. V. 621.

Подача, -чі, *ж.* Оброкъ. *Яків, бачте, у Київі на заробітках був. У нас пускають* (кріпаків), *треба тілько подачу давати, яку там положать.* МВ. І. 109. *Живуть тихо, не дають подачі.* КС. 1882. IX. 568.

Подбати, -дбаю, -єш, *гл.* Позаботиться. *За меж нікому подбати, я сирота.* Богодух. у.

Подвиг, -га, *м.* 1) Подвигъ. Левиц. Пов. 30. *Він дику, люту силу воювничу до подвигів спасенних нахиляє.* К. Бай. 134. *Ні пишним мавзолеєм, ні солодкоголосою хвалою не зробили б нашому батькові Тарасу такої шаноби, як сим тихим братолюбним подвигом.* К. (О. 1862. III. 23).

І. Подвигати, -гаю, -єш, *гл.* Подвигать, потаскать тяжести.

ІІ. Подвига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **подвигнути, -ну, -неш,** *гл.* Побуждать, побудить, подвигнуть. *І чий се дух уста твої подвигнув?* К. Іов. 55.

Подвига́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **подви́гнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Отступать, отступить передъ кѣмъ. *Не подвигнувсь перед злими.* К. Псал. 31.

Подвижник, -ка, *м.* Подвижникъ. Г. Гр. 56.

Подвижництво, -ва, *с.* Подвижничество. К. ПС. 85. К. Бай. 14, 32.

Подви́жницький, -а, -е. Подвижническій. *Мощам подвижницьким молитись.* К. МБ. II. 123.

Подвійний, -а, -е. Двойной. *Подвійне скло.* МВ. (О. 1862. III. 56). *Подвійні вікна.*

Подвійно, *нар.* Вдвойнѣ.

Подвіренько, -ка. Ум. отъ **подвір'я.**

Подвірній, -я, -є. Дворовый, домашній. *Повела їх у хату, де стояло молоко, здорові кошики з яйцями всякої подвірньої птиці.* Левиц. І. 483.

Подвіронько, -ка, *с.* Ум. отъ **подвір'я.**

Подвір'я, -р'я, *с.* = **Підвір'я.** Чуб. VII. 391. *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля; а як безділля, то продасть і подвір'я.* Ном. № 1661. *А що ж мені по худобі, що все подвір'я заляже? негідная дружиночка молодому світ зав'яже.* Чуб. V. 31. *У новее подвір'є в'їжжаю, на подвір'ї пана зустрічаю.* Чуб. V. 729. Ум. **Подвіренько, подвіронько.** Грин. III. 138. **Подвір'ячко**. Чуб. V. 245, 130. *Вийди, дружбонько, на подвіренько, подивися на сонечко.* О. 1862. IV. 33.

Подвоїти, -двою, -їш, *гл.* Удвоить.

Подвоїтися, -двоюся, -їшся, *гл.* 1) Раздвоиться. 2) Противорѣчить самому себѣ. *Він подвоївся: раз казав, що нічого не бачив, а вдруге признався, що бачив.* Новомоск. у.

Подво́рець, -рця, *м.* Сѣни. **На подвірці**. Въ сѣняхъ, во дворѣ. Вх. Лем. 451.

Подейкувати, -кую, -єш, *гл.* Поговаривать. ЕЗ. V. 21. *Ну, що подейкують про його.* Борз. у. *Люде подейкують, що подушного не буде.* Валк. у. *Чи сватають тебе, дівко? — Ні, не сватають, а тільки подейкують.* Кобел. у. *Подейкували на Бульбу, що він ніби то украв, аж воно виявилось потім, що аж он хто.* Волч. у.

Подеколи, *нар.* Иногда. *Иноді буває так, що усе сонце темнів, а подеколи тільки частина його буває темна.* Ком. І. 45.

Поде́куди, *нар.* 1) Кое-гдѣ. *Чувать подекуди і в наших сторонах.* Ном. № 3570. 2) Отчасти. *Цікавила мене історія сільського вбозства, вбозства подекуди з своєї волі.* Г. Барв. 372.

Подена, -ни, *ж.* Возвышеніе изъ камня, покрытое толстымъ слоемъ вѣтвей и соломы и служащее основаніемъ для стога. Шух. I. 166, 170.

Поденник, -ка, *м.* Поденщикъ, поденный рабочій. *З поденника викрутить останню краплю поту.* Г. Барв. 162.

Поденниця, -ці, *ж.* Поденщица. Черниг. у. Ум. **Поде́нничка.**

Поденно, *нар.* Поденно. *Піду я поденно робити.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Поденно до людей хожу.* Г. Барв. 270.

Поде́ння, -ня, *с.* 1) Мѣсто на току для складыванья хлѣба въ скирды. 2) Дно саней или вообще экипажа.

Поде́нок, -нка, *м.* 1) Потолокъ въ конюшнѣ. Вх. Лем. 451. 2) *мн.* **Поде́нки**. Подонки, остатки. *Капусти тільки поденки зосталися в діжці.* Лебед. у.

Поденщина, -ни, *ж.* Поденщина. *Рано-ранісінько схоплюся, біжу на поденщину.* МВ. (О. 1862. III. 73).

Подеревеніти, подерев'яніти, -нію, -єш, *гл.* Одеревенѣть. *Як скоро їмость пана оком узріла, на їй тіло подеревеніло.* Чуб. V. 1069. *Вона не заплакала, а тілько вся подерев'яніла.* Кв.

Подереча, -чі, *ж.* Поборы; подать, налоги. Черниг. г. КС. 1882. IX. 568.

Подержати, -жу, -жи́ш, *гл.* 1) Подержать. *Щось я маю їй сказати, за рученьку подержати.* Мет. 76. 2) — **до хреста**. Крестить, воспринять отъ купели. *Таки своїх байстрят з десяток у год подержить до хреста.* Шевч. 464.

Поде́рти, -ру́, -ре́ш, *гл.* 1) Порвать, изорвать. *Зіма!.. хліба нема, чоботи подерті, доведеться вмерти.* Канев. у. 2) Исцарапать. *Як зачав котом по тілі дерти, — чисто подер тіло.* Рудч. Ск. I. 173.

Подертися, -ру́ся, -решся, *гл.* 1) Порваться, изорваться. *Ой як лиштва подереться, пишання минеться.* Чуб. 2) Исцарапать другъ друга. *Подерлися, як пес з котом.* Чуб. I. 290.

Подесенщина, -ни, *ж.* Мѣстность, страна надъ Десной. Желех.

Поде́сьбіч, *нар.* Одесную, по правую сторону.

Подесятери́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Повторить десять разъ. Употр. въ знач. повторить нѣсколько, много разъ. *Я вже говорив і подесятерив, щоб хлопці не робили шкоди в полі.* Рк. Левиц.

Подешеви́ти, -влю, -виш, *гл.* Продешевить.

Подешевіти, -вію, -єш и подешевшати, -шаю, -єш, *гл.* Подешевѣть.

По́де́який, -а, -е. Кой кто, нѣкоторый. Желех. Вх. Зн. 51.

По́дзвін, -вону, *м.* Звонъ по умершему. *Не без того, що й за подзвін хто перекине.* Мир. Пов. II. 63.

Подзвінний, -а, -е. Относящійся къ звону по умершему. Употр. также какъ сущ. въ значеніи: человѣкъ, звенящій по умершему. *А подзвінному дам сім мір полотна, щоби мені дзвонив цілий тиждень що-дня.* Грин. III. 285.

Подзві́ння, -ня, *с.* = **Подзвін.**

Подзвони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Позвонить. *Ой помер мій Давидко, поховали й ног не видко. Редькою подзвонила, ріпкою поминала.* Чуб. V. 797. 2) Позвенѣть. *За ворітечка вийшла, ключами подзвонила.* Чуб. III. 235.

Подзвони́тися, -ниться, *гл. безл.* **Щоб, бода́й подзвонилося**! Пусть зазвонятъ (надъ тобой мертвымъ) — пожеланіе смерти. *Що не по їх, зараз: «щоб і подзвонилось, щоб і закурилось!»* Г. Барв. 438.

Подзво́нювати, -нюю, -єш, *гл.* Звонить. *Ми, Правдичі, усі з давнезних давен подзвонюєм у предківську одвагу.* К. ЦН. 159.

Подзеле́нькати, -каю, -єш, *гл.* Позвякать, позвенѣть; позвонить.

Подзеленча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Подзеленькати.**

Подзе́нькати, -каю, -єш, *гл.* = **Подзеленькати.**

Подзєґун, -на, *м.* Презрительное названіе бѣлорусса.

Подзижча́ти, подзича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Пожужжать (о комарѣ, мухѣ). *Подзичав комарь та й стих.* Харьк.

Подзьо́бати, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Подзюбати.** *Соловейко на маківці весь мак подзьобав.* Грин. III. 129.

Подзюбати, -баю, -єш, *гл.* 1) Поклевать. *Курчатка пшоно геть чисто все подзюбали.* 2) **Подзюбаний**. Изрытый оспой. *Хоча бо я й подзюбана на виду, таки ж бо я зроблена доладу.* Чуб. V. 1125. *Там така гидка пика подзюбана.* Лебед. у.

Подзюбатися, -баюся, -єшся, *гл.* Поклевать нѣкоторое время. *Подзюбався горобець вишень та й полетів.* Переносно о людяхъ: пощипать (ягодъ). *Підіть у садок, порічків подзюбайтеся.* Зміев. у.

Подзюри́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Полить струей. *Он знов крізь стелю подзюрило.* О сильномъ дождѣ: полить. *А тут. знов подзюрив дорщ.* О. 1862. I. 59.

Поди́, -дів, *м.* Низменныя мѣста, долина. Черном. См. **Під 1.**

Подибати, -баю, -єш, *гл.* 1) Пойти съ трудомъ, поплестись. *Подибала стара мати дочку з милим розлучати.* Шевч. 397. 2) Встрѣтить; найти, попасть. *Він дав страву яку тілько подибле.* ЕЗ. V. 211.

Подив, -ву, *м.* Поглядѣнье. *Для подиву дівку продають.* Ном. № 8985.

Подиви́ти, -влю, -виш и подиви́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* Посмотрѣть. *Тепер мені на милого ме можно подивити.* Чуб. V. 281. *Та подивила на бистру воду.* Гол. III. 12. *Ой зійду я на гору високу та подивлюсь в долину широку.* Чуб. V. 359.

Подивува́ння, -ня, *с.* Удивленіе.

Подивува́ти, -вую, -єш и подивуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Удивиться. *Ніхто й не подивує.* ХС. VII. 423. *А ти, боярине, не подивуй, іди собі инчую пошлюбуй.* Нп. *Подивувався Іван такій жадобі сестриній.* Рудч. Ск. I. 136.

Подима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Повѣвать. *Буде вітрець подимати.* АД. I. 64.

Подимне, -ного, *с.* Подать отъ дыму. *Взяли подимне од дворів.* Котл. Ен. IV. 58.

Поди́мок, -мку, *м.* Подниманіе? Вѣяніе? *Золотий золотничок, чого ти забився, із міста звалився? чи ти з подимків, чи ти з подівків?* Чуб. I. 129.

Поди́мщина, -ни, *ж.* = **Подимне.**

Поди́на, -ни, *ж.* Низменная мѣстность, иногда заливаемая водой. *Ой вийду я на могилу та погляну на подину: на подині вогонь горить, коло вогню турок сидить.* Нп.

Подирати, -раю, -єш, *гл.* Драть, рвать. Переносно: ругать. *Як бере, то свого батька дере, а як віддава, то твого подира.* Ком. II. № 346.

Подирбати, (-баю, -єш?), *гл.* Потрясти, подергать. Вх. Лем. 451.

Подирча́ти, -чу, -чиш, *гл.* Подребезжать.

Подих, -ху, *м.* Дыханіе; дуновеніе. К. ХП. 23. *Гріє їй своїм подихом руки.* Г. Барв. 537. *Подих ночної прохолоди.* К. МХ. 21.

Подихати, -хаю, -єш, *гл.* Подышать.

Подиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **подихнути, -ну́, -не́ш,** *гл.* Повѣвать, повѣять. *Тільки одна труба, та й та димовая, а з тиеї труби димно подихає.* Чуб. V. 342. *Наш вік — мов вітерець, що стиха подихає.* К. Псал. 319.

Подича́віти, -віємо, -єте, *гл.* Одичать (о многихъ).

Подібний, -а, -е. 1) Подобный, похожій. 2) Пригожій, красивый. 3) Годный.

Подібність, -ности, *ж.* Сходство. Желех.

Подібно, *нар.* 1) Красиво, къ лицу. *Дивися, ненько, чи хорошенько, чи хорошенько і подібненько.* Чуб. III. 302. 2) Вѣроятно. *Що ти, милий, думаєш-гадаєш, подібно-сь мене покинути маєш.* Нп. Ум. **Подібненько.**

Подіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Дѣвать (многое). *Ой брат сестрицю росплітав, де ж тії упльоти подівав?* Мет. 205.

Подіватися, -віємося, -єтеся, *гл.* Задѣваться (во множествѣ). *А коні не знати де подівались.* Рудч. Ск. I. 112.

Подівок, -вку, *м.*? Быть можетъ: **підвівок** — подвѣваніе, подвѣяніе? *Золотий золотничок, чого ти забився, із міста звалився? чи ти з подимків, чи ти з подівків?* Чуб. I. 129.

Подівувати, -зую, -єш, *гл.* Пожить дѣвушкой. Г. Барв. 105. *Вона таки подівувала.*

Подій, -до́ю, *м.* Удой, молоко. *Дай нам свого подію* (подою?). *Вона* (ведмедиця) *їм удоїла. Він узяв те молоко і поїхав.* Грин. I. 158.

Поділ, -до́лу, *м.* 1) Низменное мѣсто, низменность. Вас. 206. *Ой ходила, подруженьки, з гір на поділ.* Мет. 130. *Заграли коники на подолі.* КС. 1883. II. 388. 2) Подолъ женской рубахи. Чуб. VII. 427. *Не цвіла калинонька ік Петру, да зацвіла калинонька ік Різдву — а в мого свекорка у коморі, а в мене молодої у подолі.* Нп. Чаще во мн. ч. **подо́ли**. *В подолах мережки.* Грин. III. 136. *Тим же вона мабуть горда, що в подолях лиштва.* Чуб. V. 170. Ум. **Поді́лок, поді́лочок.** О. 1861. XI. 10. *А на тії Бондарівні в поділках мережка.* Грин. III. 614. *Ой чи є де дівка пишна, що в поділках лиштва.* Чуб. V. 165.

По́діл, -лу, *м.* 1) Раздѣлъ; дѣлежъ. *Нехай би їм без поділу усе, що ми з тобою придбали на віку.* О. 1861. VIII. 18. *Поділ у них іде, дак ще сварки за землю.* 2) Разверстка, размежеваніе. 3) Въ ариѳм.: дѣленіе. К. Гр. 100. Кон. Ар. 2.

Поділити, -ся. См. **Поділяти, -ся.**

I. Поділля, -ля, *с.* Часть, доставшаяся въ надѣлъ.

II. Поділля, -ля, *с.* Низменная мѣстность.

I. Поділок, -лку, *м.* Ум. отъ **поділ.**

II. Поділок, -лку, *м.* Надѣлъ. *Поділку у їх по дві десятині.* Константиногр. у.

Поділом, *нар.* По частямъ. Радом. у.

Поділшливий, -а, -е = Подільчивий.

Подільчивий, -а, -е. Подѣльчивый, готовый уступить.

Подільчивість, -вости, *ж.* Подѣльчивость, готовность уступить.

Поділю́щий, -а, -е = Подільчивий. *Вона у вас гарна: трудяща і поділюща.* Г. Барв. 132.

Поділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **поділити, -лю́, -лиш,** *гл.* 1) Дѣлить, раздѣлить между нѣсколькими или на нѣсколько частей. Мнж. 103. *Батько їх* (синів) *поділив*

хазяйством та й умер. Драг. 339. *Благослови, Боже... коровай поділити.* Мет. 202. *Діли мерщій, а то ми тебе поділимо.* Кв. 2) Въ ариѳм.: раздѣлить. Кон. Ар. 97.

Поділя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **поділитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Дѣлиться, раздѣлить между собой. Мнж. 87. *З ними щоденним добром поділяюсь.* К. Дз. 230. *Стали поділятися.* Чуб. І. 132. *На дорозі ізнайшли золотого персня і ніяк ним не поділяться.* Рудч. Ск. І. 165. *Грішми вони поділились.* Рудч. Ск. І. 192. *Ідуть турки з татарами і людьми ся поділяют.* АД. І. 291.

Подімство, -ва, *с.* Дворъ съ постройками, усадьба. Мнж. 189.

Подінути, -ся, -ну, -ся, -неш, -ся, *гл.* = **Подіти, -ся.**

Подіркуватий, -а, -е. Ноздреватый, скважистый, пористый. Константиногр. у.

Подіркуватіти, -тію, -єш, *гл.* = **Подірчавіти.**

Подірчавіти, -вію, -єш, *гл.* Покрыться дырками. Мир. ХРВ. 48. *Як часто сорочки перуть, то вони подірчавіють швидко. Оселя подірчавіла, — вода у хату лилася.* Мир. Пов. І. 111.

Подіти, -діну, -неш, *гл.* Дѣвать, запрятать. *Що у вдови діти, да нігде їх подіти.* Мет. 241. *Або віддай їх кому... або де хоч подінь.* Рудч. Ск. II. 68.

Подітися, -дінуся, -нешся, *гл.* Дѣваться, исчезнуть. *Ой де пішла, де поділася Марусина мати.* Мет. 207. *Десь ся подів рум'янець з мого личенька?* Чуб. V. 138. *Де Христос подівся? — На небо знявся.* Чуб. III. 350.

Подія, -дії, *ж.* 1) Событіе. *Нащо вже веселий, нежурбливий, та й він заклопотався тією подією.* МВ. І. 38. 2) Поступокъ. *Кривоніс добре знав свою вину і ввочевидьки бачив, що такою подією тратив віру і силу у себе поміж товариством.* Стор. МПр. 146.

Подіяти, -дію, -єш, *гл.* 1) Сдѣлать. *Заморські лікарі нічого не подіють.* Чуб. II. 389. 2) Сдѣлать, причинить колдовствомъ. *Се щось йому подіяно: не їсть, не п'є.*

Подіятися, -ється, *гл. безл.* Произойти, сдѣлаться. *Побіжу мерщій додому, чи не поділось чого там?* Шевч. 311. *Що се з нею подіялося?* МВ. І. 101. *Що вам оце такого подіялось?* Федьк.

Подлубати, -баю, -єш, *гл.* Поковырять.

Подлубатися, -баюся, -єшся, *гл.* 1) = **Подлубати.** 2) — **у голові**. Сильно подумать.

Подляк, -ка, *м.* Подлецъ. *Він звав Воздвиженського в вічі подляком-туляком.* Левиц. Пов. 13.

Подля́тися, -для́юся, -єшся, *гл.* Промедлить извѣстное время.

По́дмух, -ху, *м.* Дуновеніе. Желех.

Подмухати, -хаю, -єш, *гл.* Подуть. *А Іван як подмухав своїм духом, до воно й прохололо.* Рудч. Ск. І. 95.

Подніпрянець, -нця, *м.* Житель поднѣпровья. Желех.

Подніпрянщина, -ни, *ж.* Поднѣпровье.

Подністря, -ря, *с.* = **Подністрянщина.** Желех.

Подністрянщина, -ни, *ж.* Поднѣстровье.

Подоба, -би, *ж.* 1) Образъ, видъ, наружность. *Виходь, наша пані молода, аби-сьме виділи, што в тя за подоба: ци-сь така, як била, ци-сь ся перемінила.* Гол. IV. 441. *Що в салдата за подоба, за плечима вся худоба.* Чуб. V. 970. *Дуже гарна дівчина, такої подоби і не бачили у нас.* Стор. МПр. 27. 2) Сходство, подобіе. 3) Употребляется какъ нарѣчіе или безл. глаголъ преимущественно съ отрицаніемъ въ значеніи: прилично,

слѣдуетъ; нравится. Г. Барв. 420. *Чи подоба так робити? Чи подоба ж се, бабуню?* МВ. (О. 1862. III. 37). *Не подоба зірці так рано зіходити, не подоба дівці до козака виходити.* Чуб. V. 311. *Не подоба, діду, тобі таке робити.* Зміев. у. *Не подоба твоя, не подобны річи викладати коня, до коханя бічи.* Гол. III. 317. 4) **До подоби**. Нравится. *Ой, дівчино, то-сь ми до подоби.* Гол. 4) **У подобі стати**. Понравиться. *У подобі став їй новий піп.* Г. Барв. 149. Ум. **Подо́бонька.** *Як милого не любити, коли подобонька: сам білявий, вус чорнявий, як у соколонька.* Гол.

Подоба́ння, -ня, *с.* = **Уподоба.** *Ходив по ярмарку і до свого подобані коней не найшов.* Гн. I. 189.

Подобати, -баю, -єш, *гл.* 1) **Він подобав**. Ему понравилось. *Ой ти, Авраме, старіш чоловіче, подобав єсь собі жити в небі вічне.* Чуб. *Отця і матку налаяла, вона їх налаяла і не подобала.* Макс. 2) Идти, приличествовать. *Так подоба, як сліпому дзеркало.* Ном. 3) Походить, быть похожимъ. *На що таке подобає земля: чи на скриню, чи на коржа?* Ком. I. 9.

Подо́батися, -баюся, -єшся, *гл.* Нравиться, понравиться. *От подобалась богатиреві одна ікона.* Рудч. Ск. II. 145.

Подобенство, -ва, *с.* = **Подоба 3.** *Чи подобенство, брате, тебе рубати?* ЗОЮР. I. *Чи подобенство, мій брате, щоб я своє добро турецьке на шляху покидав?* АД. I. 114. Не подобенство также: не возможно. *Привіз до двора на тік і вивернув, бо не подобенство було скинути порядно в стоги за один день.* Гн. II. 167.

Подобе́нь, -бня, *м.* Красивый человѣкъ. *Убери пень, буде подобень.* Ном. № 11171.

Подо́битися, -блюся, -бишся, *гл.* Уподобляться. *Приложиться той до скотини, подобиться той безсловесним.* К. Псал. 116.

Подобігати, -гаємо, -єте, *гл.* Добѣжать (о многихъ).

Подо́бний, -а, -е = **Подібний.** *Хоць я гарна і подобна, до роботи не способна.* Грин. III. 215. *Ти, дівчино, ти подобна, не здавайся на підмову, будеш добра.* Чуб. V. 355. *Пречистенський манастирь, подобний, як на Охвонський горі.* Стор. МПр. 166.

Подо́бно, *нар.* 1) = **Подібно.** *Що ти, милий, гадаєш-думаєш, подобно-сь ти мене покинути маєш.* Чуб. V. 194. *Чогось водиця каламутиться, — подобно хвиля збила; чогось дівчина смутна невесела, — подобно мати била.* Чуб. V. 215. 2) Слѣдуетъ, должно, приличествуетъ. *Такій мазниці канхвети їсти не подобно.* Зміев. у.

Подо́бонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **подоба.**

Подобріти, -рію, -єш, *гл.* Сдѣлаться добрѣе. О. 1861. XI. Св. 67. *Ох, арендар подобрів, взяв жінку з собою, тепер мене оставив з дітьми сиротою.* Чуб. V. 1089.

Подобрішати, -шаю, -єш, *гл.* = **Подобріти.**

Подобува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Добыть (во множествѣ). *Подобували городи.*

Подоважувати, -жую, -єш, *гл.* Довѣсить (во множествѣ).

Подова́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Доварить многое.

Подоварюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Довариться (во множествѣ).

Подовба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Поковырять.

Подовбатися, -ба́юся, -єшся, *гл.* Поковырять; покопаться. *Подовбавсь ще раз у кишені, тягне карбованця.* О. 1861. X. 23.

Подове́ршувати, -шую, -єш, *гл.* Довершить, доложить верхи (во множествѣ).

Подо́вж, *нар.* = **Подовш.** *Пішла бідна вдова подовж улонькою.* КС. 1884. I. 32.

Подовжити, -жу, -жи́ш, *гл.* Удлинить.

Подо́вжний, -а, -е и подовжній, -я, -є. Продольный. Вас. 149. **— невід.** Такой неводъ, въ которомъ его составныя части, отдѣльные куски сѣти, пришиваются по своей ширинѣ и болѣе глубоко погружаются въ воду. Вас. 186.

Подовідуватися, -дуємося, -єтеся, *гл.* Узнать, развѣдать (о многихъ).

Подово́джувати, -джую, -єш, *гл.* = **Подоводити.**

Подово́дити, -джу, -диш, *гл.* Довести (многое, многихъ). *До добра нічого не подоводили.* К. (О. 1861. II. 229).

Подоволо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Окончить бороновать послѣ посѣва (во многихъ мѣстахъ).

Подовш, *нар.* Вдоль. *Летить сова подовш села.* Мил. 63. *Тоді вчи, як упоперек на лавці лежить, а як подовш ляже, то тоді вже його трудно вчити.* Ном.

Подовшати, -шаю, -єш, *гл.* Удлиниться, сдѣлаться длиннѣе.

Подовши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* = **Подовжити.** *Покоротити можна, а подовшити вже ні.* Нѣжин. у.

Подоганя́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Догнать (многихъ).

Подогле́джуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Досмотрѣться (о многихъ). *Сокотухи наші до всього подогледжувались.* Г. Барв. 16.

Подогодо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Вскормить (многихъ).

Подограва́ти, -граємо, -єте́, *гл.* Окончить играть (о многихъ).

Пододавати, -даю́, -є́ш, *гл.* Окончить прибавлять (во множествѣ).

Пододе́ржувати, -жую, -єш, *гл.* Додержать (многихъ).

Пододи́бувати, -ди́буємо, -єте, *гл.* Дойти съ трудомъ (о многихъ).

Пододу́муватися, -ду́муємося, -єтеся, *гл.* Додуматься (о многихъ).

Подожартовуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Дошутиться (о многихъ).

Подожива́ти, -ваємо, -єте, *гл.* Дожить (о многихъ).

Подожина́ти, -наю, -єш, *гл.* Дожать (многое).

Подозве́лити, -лю, -лиш, *гл.* Дозволить, позволить. *Посилав спитати короля: чи подозволить він йому поторгувати у його королівстві.* Чуб. II. 389.

Подозволя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Дозволить (многимъ).

Подознаватися, -наємо́ся, -єте́ся, *гл.* Дознаться (о многихъ).

Подоїда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Доѣсть (многое).

Подоїзди́ти, -димо́, -дите, *гл.* Доѣхать (о многихъ). *Подоїздили всі до яру та й поставали: повен води — не переїдеш.* Харьк.

Подоїти, -дою́, -їш, *гл.* Подоить. *Іди, корови дій, що від батька нагнала. — Я ті подою, що в тебе застала.* Чуб.

Подок, -дка, *м.* 1) Ум. отъ **під.** 2) Въ мельницѣ: возвышеніе, гдѣ находятся жернова. Шух. І. 112.

Подоко́лювати, -люю, -єш, *гл.* Доколоть (многихъ).

Подоко́пувати, -пую, -єш, *гл.* Докопать (во множествѣ).

Подоко́чувати, -чую, -єш, *гл.* Докатить (во множествѣ).

Подоко́шувати, -шую, -єш, *гл.* Докосить (во множествѣ).

Подокраювати, -юю, -єш, *гл.* Докроить (во множествѣ).

Подокру́чувати, -чую, -єш, *гл.* Докрутить (во множествѣ).

Подокупля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Подокуповувати.**

Подокупо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Докупить (во множествѣ).

Подокурювати, -рюю, -єш, *гл.* Докурить (во множествѣ).

Подолазити, -лазимо, -зите, *гл.* Долѣзть (о многихъ).

Подоле́жуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Долежаться (о многихъ). *Подолежувалися, що вже сонечко під обід підбилося.* Харьк.

Подолива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Долить (во множествѣ). *Подоливай глечики, щоб повні були.*

Подоліта́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Долетѣть (о многихъ).

Подоліти, -лію, -єш, *гл.* Одолѣть. *Немає нікого, щоб нас подоліли.* Макс. *Подоліти своє горе.* Г. Барв. 394.

Подоло́влювати, -люю, -єш, *гл.* Доловить (многихъ).

Подо́лок, -лка, *м.* 1) Юбка изъ холста. Угор. *Ой ти руський, а я полька, не досягай ми до подолка, бо в подолку три таляри, що ми хлопці надавали.* Чуб. V. 1163. 2) = **Поділок.** Чаще мн. **Подолки**. КС. 1893. V. 283.

Подолу́плювати, -люю, -єш, *гл.* Долупить (во множествѣ).

Подо́лушка, -ки, *ж.* Часть оконной рамы: продольный брусокъ. Вас. 149.

Подолущувати, -щую, -єш, *гл.* Окончить шелушить (во множествѣ).

Подоля́к, -ка, *м.* = **Подолянин.** Желех.

Подоля́нин, -на, *м.* Житель Подолья. *Наші подоляне церков збудували, не так збудували, як намалювали.* Чуб. III. 215.

Подоля́нка, -ки, *ж.* Жительница Подолья. *Ой не жаль мені дівки подолянки, но жаль мені червоної китайки.* Чуб. V. 1199. Ум. **Подоляночка.** *Три подоляночки — всі три сестроньки.* АД. І. 87.

Подоля́чка, -ки, *ж.* = **Подолянка.** Желех.

Подомазувати, -зую, -єш, *гл.* Домазать, окончить мазать (многое).

Подомальовувати, -вую, -єш, *гл.* Окончить писать красками (многое). *Що пороспочинав, усе подомальовував.*

Подомелювати, -люю, -єш, *гл.* Домолоть (во множествѣ).

Подомива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Домыть (во множествѣ).

Подомина́ти, -наю, -єш, *гл.* Окончить мять (во множествѣ).

Подомишля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* = **Подомірковуватися.**

Подомірко́вуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Додуматься (о многихъ).

Подомірювати, -рюю, -єш, *гл.* Домѣрять (во множествѣ).

Подомуро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Докончить кладку каменныхъ стѣнъ, зданій (во множествѣ).

Подони́зувати, -зую, -єш, *гл.* Донизать (во множествѣ).

Подони́шпорюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Доискаться, докопаться.

Подоно́сити, -но́шу, -сиш, *гл.* Донести (во множествѣ).

Подоню́хуватися, -хуємося, -єтеся, *гл.* Донюхаться (о многихъ),

Подоо́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Допахать (во множествѣ). *Що було недооране в його, все подоорював.*

Подопалювати, -люю, -єш, *гл.* Окончить жечь (во множествѣ).

Подопива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Допить (во множествѣ).

Подопива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Допиться до чего (о многихъ). *Бач, до чого подопивались.* К. ЦН. 218.
Подопира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Донести, дотащить съ трудомъ (во множествѣ).
Подопи́сувати, -сую, -єш, *гл.* Дописать (во множествѣ).
Подопи́туватися, -туюся, -єшся, *гл.* Разузнать разспросами (многое, о многихъ).
Подопихатися, -хаємося, -єтеся, *гл.* Добраться, дойти (о многихъ).
Подопіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Окончить печь (во множествѣ).
Подоплачувати, -чую, -єш, *гл.* Доплатить (во множествѣ).
Подопливати, -ва́ємо, -єте, *гл.* Доплыть (о многихъ).
Подоплітати, -та́ю, -єш, *гл.* Доплести (во множествѣ).
Подоповзати, -за́ємо, -єте, *гл.* Доползти (о многихъ).
Подоповня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Дополнить (во множествѣ).
Подопроваджувати, -джую, -єш, *гл.* Довести (во множествѣ).
Подопряда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Допрясть (во множествѣ).
Подоптати, -пчу, -чеш, *гл.* Потоптать. *Ой Ганнусю душенько, що шавлія подоптана? Боні ся розбрикали, шавлію подоптали.* Чуб. V. 64.
Подорива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **дорвати**, но во множествѣ.
Подорізувати, -зую, -єш, *гл.* Дорѣзать (во множ.).
Подоробля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Додѣлать, окончить (во множествѣ).
Подорожи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* = **Подорожитися.**
Подорожи́тися, -жу́ся, -жи́шся, *гл.* Запросить или взять дорого. *Ще добре, що не подорожились горілкою.*
Подоро́жник, -ка, *м.* 1) Раст. а) Plantago major L. ЗЮЗО. I. 131. б) Plantago lanceolata L. О. 1861. I. 206. в) Plantago media. Шух. I. 22. г) Polycnemum arvense. Вх. Пч. I. 12. г) Polygonum aviculare. *Лв.* 100. 2) Дорожныя записки, записки путешествующаго. О. 1861. VIII. 92.
Подорожній, -я, -є. 1) Дорожный; путешествующій, странствующій. *Що й у мене борщ не порожній: кипів же там жук подорожній.* Грин. III. 132. *Подорожня торбина в мене на плечах.* Г. Барв. 176. *Подорожня сукня.* К. ЧР. 53. *Пишу про свої подорожні враження.* Г. Барв. 31. *Я з подорожньою товаришкою своєю увійшла в хату.* Г. Барв. 31. *Подорожній живіт підкрепити.* Чуб. V. 1171. *Набожний — як жид подорожній.* Ном. № 172. *Гумене, ну мене, бо я подорожня!* Ном. № 2528. Подорожня скриня. Чемоданъ. НВолын. у. 2) Путешественникъ. *Подорожні були якісь смутні. Ніхто б не скате, що вони їдуть у гості до веселого пана Череваня.* К. ЧР. 4. *Теманськії і савські подорожні надіялись на любе водопійло.* К. Іов. 14.
Подорожчати, -чаю, -єш, *гл.* Вздорожать.
Подорожчизна, -ни, *ж.* Плата за проѣздъ по дорогѣ. Родъ денежной повинности, уплачиваемой крѣпостными помѣщику. Чуб. VII. 517.
Подороста́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Дорасти (о многихъ).
Подосаджувати, -джую, -єш, *гл.* Окончить садить, посадить до конца (во множествѣ). *Подосаджую іще в кожному ряді по три грушки.*
Подосвідчуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Убѣдиться (о многихъ).
Подоси́джуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Досидѣть (о многихъ). *Де це ви сидите? Подосиджувались, що вже й вечір.*

Подосила́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Дослать (во множествѣ).
Подосихати, -хаємо, -єте, *гл.* Досохнуть (во множествѣ).
Подосіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Досѣять (во множествѣ).
Подоскакувати, -куємо, -єте, *гл.* Тоже, что и **доскакати**, но во множествѣ.
Подоскромаджувати, -джую, -єш, *гл.* Доскресть (во множествѣ). *Подоскромаджуйте швиденько свої буряки та будем обідати.*
Подосліджувати, -джую, -єш, *гл.* Изслѣдовать (во множествѣ).
Подослу́жувати, -жуємо, -єте, *гл.* Дослужить (о многихъ). *Подослужували свого та й пішли додому.*
Подосолювати, -люю, -єш, *гл.* Досолить (многое). *Уся страва не солона, — подосолюй усе.*
Подост, *нар.* = **Подостатком.** Гн. II. 45.
Подоставати, -таю, -єш, *гл.* Достать (многое). *Ото подоставали усього, начали обід варить.* Рудч. Ск. I. 24.
Подоставатися, -таємо́ся, -єтеся, *гл.* 1) Достаться (во множествѣ). *Він собі добру частку вхопив, а нам аби що подоставалося.* 2) Добраться (о многихъ). *Вже не скоро, один по одному, подоставалися і ми в Полтаву.*
Подостатком, *нар.* Достаточно, вдоволь. *Всього мав подостатком.* Гн. II. 59.
Подостаток, -тку, *м.* Достатокъ. *Не кланяємся за гріш, ні за хліб нікому, бо маємо подостаток і їсти, і пити.* Лукаш. 140.
Подостача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Доставить (многое). *Нічого в їх не було, а це вже він подостачав усе.* Харьк.
Подостигати, -гаємо, -єте, *гл.* Дозрѣть, доспѣть (во множествѣ).
Подостругувати, -гую, -єш, *гл.* Дострогать (во множествѣ).
Подосукувати, -кую, -єш, *гл.* Досучить (во множествѣ).
Подотісувати, -сую, -єш, *гл.* Дотесать (во множествѣ).
Подотліва́ти, -ваємо, -єте, *гл.* То-же, что и **дотліти**, но во множествѣ).
Подото́плювати, -люю, -єш, *гл.* Дотопить (во множествѣ). *Подотоплюй же швидче груби та позачиняй гарненько.*
Подото́чувати, -чую, -єш, *гл.* Прибавить къ чему, приставить, пришить еще кусокъ (во множествѣ). *Що в голуба та сизая голова, а в голубки позолочувана, чорним шовком подоточувана.* Мет. 26.
Подо́хнути, -немо, -нете, *гл.* Издохнуть (о многихъ). *Коли прилетіло дві вороні та зачали клювать та й подохли.* Рудч. Ск. II. 181.
Подоходжувати, -джуємо, -єте, *гл.* = **Подоходити.**
Подохо́дити, -димо, -дите, *гл.* 1) Дойти. 2) Дойти, достичь, добиться. *Люде з розумом та з мовою, а потім ще з запомогою письменства, подоходили до кращих порядків.* Дещо. 3) Узнать, додуматься. *Як же се, спитаєте, подоходили, що залізо або мідь добре пропускають тепло?* Дещо. 4) — **розуму**. Вырасти и сдѣлаться разумными.
Подочи́тувати, -тую, -єш, *гл.* Дочитать (во множествѣ). *Я подочитував уже всі твої книги.*
Подочісувати, -сую, -єш, *гл.* Дочесать (многихъ).
Подочісуватися, -суємося, -єтеся, *гл.* Дочесаться, окончить причесываться (о многихъ).

Подошов, -шви́, *ж.* Снарядъ для ловли рыбы (плетеный изъ прутьевъ). Вх. Пч. II. 24.
Подошукуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Доискаться (многаго).
Подра, -ри, *ж.* Насѣсть для куръ. Ольгоп. у. 2) = **Підра 1.** Вх. Зн. 51.
Подражнити, -ню́, -ниш, *гл.* Подразнить.
Подражнятися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Дразниться.
Подратува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Подразнить. *А поклонивсь йому затим, щоб подратувать маляра.* Кв.
Подрати, -деру, -реш, *гл.* = **Подерти.** *Хоч чорт лапті подрав, то докупи зібрав.* Ном. № 9023.
Подратися, -деруся, -ре́шся, *гл.* 1) = **Подертися.** *Пошарпався, увесь подрався, на тім'ї начесав аж струп.* Котл. Ен. I. 9. 2) Полѣзть, покарабкаться; потянуться. *Пан Підпольський подрався на дуба.* Стор. МПр. 107. *Одно дерево стовбом подралось догори.* Стор. МПр. 65.
Подревні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Одеревенѣть. *Од морозу огудина подревніла.* Лебед. у.
Подриґати, -ґаю, -єш, *гл.* Подергать, поболтать ногами.
Подриґувати, -ґую, -єш, *гл.* Дергать судорожно ногами. Вх. Зн. 51.
Подриґус, -са, *м.* Въ выраж.: **з подриґусом (уклонитися)**. Сильно разшаркнувшись (поклониться). *Вклонивсь хлопець та ще з таким подриґусом, аж долівку здер.* Ов. Л. 250.
Подри́дзати, -дзаю, -єш, подри́зати, -заю, -єш, *гл.* = **Подрипати.** *Подризав* (п'яний).... *до господи.* Грин. II. 333.
Подри́пати, -паю, -єш, *гл.* Пойти (грубое выраженіе). *Подрипала пішки, не взяв таки на санчата.*
По́дріб, -робу, *м.* Потроха. Иногда лишь во мн. ч. **подроби**. Вх. Пч. I. 15. *Вона свинний подріб продає, а сало з цілого кабана держить. На базарі купила подробу.* Лубен. у.
Подрібити, -блю́, -биш, *гл.* = **Подробити.** *Ангель і сказав: возьми ж їх та подріби та й закопай у яму.* Рудч. Ск. I. 34.
Подрібнити, -бню́, -ниш, *гл.* Раздробить, раздѣлить на малыя части. *Як і їсти ту рибу, що ти її так подрібнила?*
Подрібниця, -ці, *ж.* Подробность. *Все роскажіть мені, з чого і як скоїлось ваш лихо, нехай я усю подрібницю втямлю.* МВ. (КС. 1902. X. 150).
Подрібні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться меньше, мельче.
Подрібці, -ців, *м. мн.* = **Подріб.** Вх. Пч. I. 15.
Подріжня́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* — **кому**. Подражать кому. Вх. Лем. 452.
Подробити, -блю́, -биш, *гл.* = **Подрібнити.** *Сала кус самий любіший зараз подробила.* Мкр. Н. 16.
Подробиця, -ці, *ж.* 1) Мелочь. *Що там у його купувати: самі сірники та сіль, та така всяка подробиця.* Нѣжин. у. **Подробицею**. По мелочамъ; въ розницу. *Коли гуртом не продають, то подробицею* (горілку). 2) Подробность. *Прохаєте оповістити вам усяку пригоду у подробиці.* МВ. III. 51.
Подрочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* = **Подратувати.**
По́друга, -ги, *ж.* Подруга. *Було то таких три жінки і такі були подруги, що одна од другої нікуди не піде.* Рудч. Ск. I. 165. Ум. **По́дружка, подруженька, подружечка.**

Подругувати, -гую, -єш, *гл.* Дружить, быть подругами. *Ото моя дочка з його дочкою подругувала.* Лебед. у. *Я з Пріською давно вже не подругую.*

Подруженька, подружечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **подруга.**

Подружжя, -жя, *с.* 1) Супружество, бракъ. *Од сього подружжя народився Єремія.* Стор. МП. 63. 2) Мужъ, жена; пара (супружеская). *Стали сини до розуму дохожати, стали собі молоде подружжя мати.* Мет. 345. *Ми, бачите, шукаємо для нашої дівчини подружжя.* Стор. Ум. **Подружжячко.** *Не травиця ноги спутала, не росиця очі вибила. Спутало мене замужжячко, невірне мов подружжячко.* Нп. (Г. Барв. 417).

Подру́жина, -ни, *ж.* Подруга. *Чи бачила, подружино, мого чорнобрівця?* Мил. 70.

Подружити, -жу, -жиш, *гл.* Поженить. *Уже бідна вдова... синів подружила.* КС. 1884. І. 31. *Взяли їх поблагословили та й подружили, та таке весілля справили, що увесь мир скликали.* Рудч. Ск. II. 114.

Подружи́тися, -жу́ся, -жишся, *гл.* Выйти замужъ, жениться. *Ясна зіронька закотилася, ой я, молода, зажурилися, а що од роду да й одбилася, да на чужині подружилася.* Чуб. V. 747.

По́дружка, -ки, *ж.* Ум. отъ **подруга.**

Подружниця, -ці, *ж.* Подруга. *Була в удови дочка Маруся, наша подружниця.* МВ. II. 82. *Ти мені не щира подружниця.* МВ. II. 103.

По-дру́зьки, *нар.* По дружески.

Подрукува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Напечатать (во множествѣ).

Подру́цкати, -каю, -єш, *гл.* Раздробить, растереть. Вх. Лем. 452.

По́дря, -рі, *ж.* 1) Чердакъ подъ кровлей. Угор. См. **Підра.** 2) Полка. Шух. І. 214, 199.

Подря́пати, -паю, -єш, *гл.* Поцарапать. *А він у кущах ноги покалічив, тім подряпане.* Рудч. Ск. II. 160.

Подряпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Поцарапаться. *Так він у терен, думає: там хоть подряпається.* Рудч. Ск. І. 54.

Подубіти, -біємо, -єте, *гл.* 1) Окоченѣть. *Руки подубіли.* 2) Замерзнуть, умереть, замерзнувъ. *Діти ж голі... подубіли на морозі.* Мнж. 112.

Поду́бнути, -немо, -нете, *гл.* = **Подубіти.** КС. 1882. IX. 568.

По́дув, -ву, *м.* = **Подмух.** Желех.

Подува́нити, -ню, -ниш, *гл.* Подѣлить. *Між собою подуванили.*

Подуванитися, -нюся, -нишся, *гл.* Подѣлиться.

Подува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **подути, -дму, -дме́ш,** *гл.* Дуть, подуть. *Вітре буйний, Аквилоне, подми чарами, крилатий.* К. Дз. 222. *Знав би собі міхом подувати та залізо кувати.* КС. 1882. X. 19.

Поду́вчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Вздуться. *Подувчилися сливки од хробачків.* Вх. Лем. 452.

Поду́га, -ги, *ж.* Побѣда. Встрѣчено у Кулиша. *Льону димуючого не потушить, доки не доведе суду до подуги.* Єв. Мт. XII. 20.

Поду́дрювати, -рюю, -єш, *гл.* Ворчать, брюзжать. Вх. Уг. 260.

Подужати. См. **Подужувати.**

Поду́жу, *нар.* Сильно. *Він у огні опалювавсь, присмажувавсь, горів повелику й помаленьку, подужу й полегеньку, поки аж опинивсь на свіжому містечку.* МВ. III. 50.

Подужувати, -жую, -єш, сов. в. **подужати, -жаю, -єш,** *гл.* 1) Осиливать, осилить, одолѣвать, одолѣть. *Він був самий плохий і нікого не подужав.* Рудч. Ск. І. 21. *Насилу десять чоловіка його подужали.* Стор. МПр. 84. 2) Быть въ силахъ, смочь. *Як то ми вдвох подужали вкласти в копи стільки горілки?* Левиц. І. 155. *Багато дуже, дак я не подужав забрать усіх.* Чуб. II. 506.

Подужчати, -чаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться сильнѣе, здоровѣе. *От як зачала та конячка гризти траву, то й трошки подужчала.* Рудч. Ск. II. 16. *Слабим, щоб подужчали, давав пить по маленькому кухлику горілки.* Стор. МПр. 165.

Подума́ння, -ня, *с.* Мысли, помышленія. *Знав фшитку мисель і подумання шатана.* Гн. І. 9.

Подумати, -маю, -єш, *гл.* 1) Подумать; поразмыслить. *Ой вийду я до Дунаю, стану, подумаю; стану, подумаю, що долі не маю.* Чуб. V. 214. *Хиба ти подумала, що я украв?* Рудч. Ск. II. 25. 2) Задумать. *Подумай жениться — то й діток копиця.* Ном. 3) **— на кого.** Заподозрить кого. *На Антося ніхто й не подумав.* Св. *Л.* 183.

Поду́мняний, -а, -е. Подуманный. *Соняшниці... і подумняні, і помисляні, погадані.* Ком. II. стр. 114.

Поду́нути, -ну, -неш, *гл.* = **Подути.** *Сонце пригріло, вітер подунув.* Рудч. Ск. І. 87.

Подупельник, -ка, *м.* 1) Лакомка, баловень. *Лохв. у.* 2) Ловеласъ. (К. П. Михальч.).

Подури́ти, -рю́, -риш, *гл. Лиш най хоть подурить, що мня любить... я повірю.* Федьк. II. 87.

Подуріти, -ріємо, -єте, *гл.* Сойти съ ума (о многихъ). *Бодай тії подуріли, що нас розлучили.* Мет. 70.

Подурма́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* Прикинуться дуракомъ. *Два розумних, а третій називався Ясат-дурень, — значить, він був собі лицарь, да вже так подурманивсь.* Рудч. Ск. II. 71.

Подурнішати, -шаю, -єш, *гл.* Поглупѣть, сдѣлаться глупѣе. Желех.

Поду́ся, -сі, *ж.* Ласк. отъ **подушка**. *Ходи до Марусі на білі подусі.* Чуб. V. 11. *Спатусі на білії подусі* (говорится ребенку, укладывая его спать).

Поду́ти, -дму, -дме́ш, *гл.* Подуть. *Живеш як у решеті: відки вітер подме, то повні хати.* Ном. № 10284.

Подутися, -дмемося, -дметеся, *гл.* 1) Надуться, напыжиться (о многихъ). 2) Надуться, разсердиться (о многихъ). *Ой уже ж наші та вороженьки та усі подулися.* Гол. І. 256. 3) Потускнѣть, затуманиться. *Зорі подулися.*

Поду́ха, -хи, *ж.* Духота. Желех. Вх. Зн. 51.

Поду́хати, -хаю, -єш, *гл.* Подуть. *За другим разом ножик топлять у миску, потім ложку веретено і гребінку. Послі подухають на миску і кажуть:...* Чуб. І. 114.

Подуше́ньство, -ва, *с.* Богослуженіе по умершемъ, панихида. Вх. Лем. 452.

Подушечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **подушка.**

Подуши́ти, -шу́, -шиш. 1) Задушить (многихъ). *Ховайтесь, казала лисичка, бо він же прийде та й подушить нас.* Рудч. Ск. І. 24. 2) Надавить. *Воздух подушить і вижене воду з лівера.* Дещо.

Подушка, -ки, *ж.* 1) Подушка. *Вона взяла та під ту подушку, що він спить, і підкинула змієвого зуба.* Рудч. Ск. І. 129. 2) Коконъ муравья. *Комашки, комашки, ховайте подушки, бо татаре йдуть.* Ном. № 339. Ум. **По́душечка.** Грин. III. 273.

Поду́шне, -ного, *с.* Подушная подать. *Оттаке здоров'я, а подушне дай.* Ном. № 970. *Бачать люде і Бог з неба, на подушне грошей треба.* Чуб. V. 621.

Подушник, -ка, *м.* Сборщикъ податей. Г. Барв. 411. *Зароблю грошей, то батькові-матері запоможу в їх старощах, а то подушники уже, може, там і вікна повидирали.* Г. Барв. 242.

Подущи́на, -ни, *ж.* Подушка, не особенно хорошая подушка. ЕЗ. V. 93.

Подюґати, -ґаю, -єш, *гл.* Поковырять, потыкать. *Бог узяв і сотворив Адама з глини і десь там до чогось припер. Али він* (чорт), *пек му, прибіг, увидів і подюґав пальцьом. І днесь черес тото на чоловіці віспа.* Гн. І. 6.

Подя́ка, -ки, *ж.* Благодарность. Ном. № 4611.

Подя́кування, -ня, *с.* Благодареніе.

Подякувати, -кую, -єш, *гл.* Поблагодарить. АД. І. 14. *От вовк виліз, поїв, подякував і побіг.* Рудч. Ск. І. 177. *Подякую йому за хліб, за сіль.* МВ. І. 139.

Подя́чний, -а, -е. Благодарственный. *Не вмів бідаха вимовити подячного слова, бо змалечку кому й за що приходилось йому дякувати?* Г. Барв. 28. *Заробила Маруся пироги, хоч не пшенишні, да яшні — свому родові подячні.* Мет. 233.

Поезійка, -ки, *ж.* Ум. отъ **поезія 2.**

Поезія, -зії, *ж.* 1) Поэзія. (Квітка) *постеріг і переняв поезію щоденної сільської мови, як Шевченко поезію народньої пісні.* К. (Хата. Х.). *Народня поезія.* К. (Хата. Х.). 2) Стихотвореніе. Въ этомъ значеніи имѣетъ *мн. ч.: Поезиї Ю. Г. Федьковича* (Колом. 1867). Въ этомъ значеніи ум. **поезійка**. Желех. Иногда и въ *ед. ч.* въ знач. стихотворенія, поэтическія произведенія. *Огненная поезія Шевченка.* К. Оп. 119. *Упала мені в руки поезія якогось пана Щоголева. Зрадів я, її прочитавши... Не багато тих пісень, да чистий же мед, а не перга словесна.* К. Хата 2.

Поема, -ми, *ж.* Поэма. Шевч. 214. Ум. **Пое́мка.** Желех.

Поет, -та, *м.* Поэтъ. *Чого стоїть Шевченко яко поет народиш.* К. Оп. 115.

Поетизува́ння, -ня, *с.* Опоэтизированіе. Желех.

Поетизува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Опоэтизировать. Левиц. Пов. 316.

Поетичний, -а, -е, поетичній, -я, -є. Поэтическій. *Слухало все, що живо, їх нових поетичніх творів.* К. (Хата. XV). *Поетичні сльози над Марусиною гарною і смутною долею.* К. (Хата. XVIII). *Поетичня мова.* К. (Хата, XX). *Талант поетичній.* К. (О. 1862. III. 53. *Брали поетичні фарби... з того, що бачили перед собою.* Левиц. Світогл. 11.

Поетичність, -ности, *ж.* Поэтическія свойства, поэтическое. К. ХП. 23. Левиц. Пов. 268.

Поетів, -това, -ве. Принадлежащій поэту. *Душа поетова святая.* Шевч. 561.

Поетка, -ки, *ж.* Поэтесса. Желех.

Поєди́ні, *нар.* Наединѣ. *Шо ж він заходивсь корити нас при всіх: лучче б він казав нам поєдині, ніж страмити так.* Павлогр. у.

Поєди́нок, -нка, *м.* 1) Хозяинъ, имѣющій только одну пару воловъ. КС. 1901. III. 14.3. 2) *род. пад.:* **поєдинку**. Поединокъ. *Запорожці, скоро було заспорять, зараз на поєдинок на пістолети.* ЗОЮР. І. 302. *Поганський царь летит вже кілканайцять миль до мене на поєдинок.* Драг. 316.

Поєдинцем, *нар.* Поодиночкѣ.

Поєдна́ння, -ня, *с.* 1) Примиреніе. 2) Договоръ, соглашеніе. *Повернувсь додому і почав підводити своїх двох грошовитих знакомих* (на гуртові гроші торгувати.)... *Порадились сябри проміж себе і згодились на таке поєднання.* Чуб. II. 664.

Поєдна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* 1) Соединить. *В неволі, в самоті немає, нема з ким серця поєднать.* Шевч. 584. 2) Примирить. *Поєднає з недолею і з людьми.* Шевч. 338. 3) Договорить, нанять. *Так він то позвав Кузьму Трохимовича та й поєднав його, щоб списав йому салдата.* Кв.

Поєднатися, -ня́юся, -єшся, *гл.* 1) Подружиться, сойтись, соединиться. *Зібралися: старий, малий, убогий, багатий, поєднались, — дожидають великого свята.* Шевч. 150. 2) Условиться, договориться. Шевч. 104.

Поєзуї́тити, -ї́чу, -тиш, *гл.* Сдѣлать подобнымъ іезуиту. *Поєзуїчене шляхетство.* К. ЦН. 240.

Пожада́ння, -ня, *с.* Пожеланіе, желаніе.

Пожаданий, -а, -е. Желанный.

Пожада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Сильно пожелать.

Пожадатися, -ється, *гл. безл.* Пожелаться. *Ходив* (чумакувати), *коли йому пожадається, не потішаючись.* МВ. II. 75.

Пожадливий, -а, -е. Завистливый, жадный.

Пожадливість, -вости, *ж.* Вожделѣніе, похоть, жадность. Левч. 38.

Пожакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Разорить, разграбить, расхитить. *Не може ніхто худоби сильного пожакувати.* Єв. Мр. III. 27. *Пожакувати всі крамні комори.* К. ПС. 102.

Пожалити, -лю, -ли́ш, *гл.* Пожалить, изжалить. *Як би на кропиву не мороз, вона б всіх людей пожалила.* Ном. № 3825.

Пожалити, -лю, -лиш, *гл.* Пожалѣть. *Пожаль мене, милий Боже, що я молоденька.* Чуб. V. 831.

Пожалитися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Сжалиться надъ кѣмъ; пожалѣть кого. *Ой пожалься, милий Боже, дівчиноньки молодої.* Мет. 260. 2) Пожалѣть чего. *Пожалься, Боже, собаці білого хліба.* Ном. № 10780.

Пожаліти, -лію, -єш, *гл.* Пожалѣть. *Він пожалів мене вбить, да й одвіз в ліс.* Рудч. Ск. I. 25.

Пожалкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пожалѣть. *Коли б то він схаменувся та покинув так робити... та пожалкував би моїх слізочок.* Кв.

Пожалкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Пожаловаться. *Панночка пожалкувалась на тебе старий.* МВ. (О. 1862. III. 43).

Пожалувати, -лую, -єш, *гл.* 1) Приласкать, привѣтливо обойтись. *Побить, то й аби хто знайдеться, от инше діло пожалувать.* Ном. № 4072. *Вона ж мене пожалує, як свою дитину.* Чуб. V. 455. *Пожалуй же, Марусенько, молодицю, вклонися, і пошануй.* МВ. I. 17. 2) Пожалѣть. *Мале пожалуєш, велике втеряєш.* Чуб. I. 293. *Нічого не пожалую, усе віддам, що в мене є.* Шевч. 301. *Як припало до лишенька, — купи, мамо, женишенька! Не пожалуй копи грошей, щоб чорнявий та хороший.* Нп.

Пожар, -ру́, *м.* Пожаръ. *Викресали вогню із ружини да й пустили пожар по долині.* Чуб. V. 850. **На пожар спускати**. Сжигать. *А галеру на пожар спускали.* АД. I. 219. Въ пѣсняхъ иногда въ значеніи выжженнаго мѣста: *Біжить-підбігає, чорний пожар під білі ноги підгортає.* АД. I. 114. Ум. **Пожарець, пожаречок.** *А взяв же його* (бранця) *по*

пужарові, — чорний пужарець ніженьки ком. АД. І. 24. *Да повів же його да пожаречком.* АД. І. 26.

Пожари́на, -ни, *ж.* Пожарище. *Ой так на чужині, як на пожарині, ніхто не пригорне а в лихій годині.* Чуб. V. 323.

Пожари́ще, -ща, *с.* = **Пожарина.** *Полилися ріки крови, пожар погасили, а німчики пожарище й сиріт поділили.* Шевч. 237.

Пожарка, -ки, *ж.* Пожарная машина. Лохв. у.

Пожа́рний, -а, -е. Пожарный. *Так само, як смоки, роблять пожарні труби.* Ком. II. 75.

Пожарня, -ні, *ж.* Домъ, гдѣ помѣщается пожарная команда. Лебед. у.

Пожартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пошутить. *До всякого привітна й ласкава, і заговорить, і засміється, і пожартує.* МВ. І. 33. *Ой ти, мужиче-невірниченьку, да не віриш моєму білому личеньку, що не вільно стати, пожартувати, молодого жовніра поцілувати.* Нп. *З панянками пожартуєм.* Шевч. 158.

Пожати. См. **Пожинати.**

Пожаха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Попугать.

Пожаха́чка, -ки, *ж.* Трусиха. *Тільки часом Галя пожахнеться й пошептом питає: що ж як кава прийде? — Не прийде, — одказують їй усі. — А як вовк присуне? шепче знов Галя. — О пожахачко!* МВ. III. 68.

Пожахну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Испугаться. *Часом Галя пожахнеться.* МВ. III. 68.

Пожбурити, -рю, -риш, *гл.* = **Пошпурити.** Желех.

Пожвакати, -каю, -єш, *гл.* Пожевать.

Пождати, -жду, -жде́ш, *гл.* Обождать, подождать. *Пожди, небого! ще козак за мною їде.* Г. Барв. 380. *А пожди но!* НВолын. у. *Чи зараз, чи пождавши поїдеш?* НВолын. у.

Пожевріти, -рію, -єш, *гл.* Потлѣть нѣкоторое время (о горящихъ угляхъ).

Поже́га, -ги, *ж.* = **Пожежа**. Щог. В. 32. *Левка на пожезі не було.* О. 1862. VIII. 10.

Поже́д, -жду́, *м.* Процентъ. Угор.

Пожежа, -жі, *ж.* Пожаръ. *Як пчоли сняться, то буде пожежа.* Чуб. І. 90. *Уже хати братів хуторянців в пожежі палали.* Мет. 436.

Поже́жний, -а, -е. 1) Пожарный. 2) Страховой. *Тут би саме їхать по нову хату, по дерево на клуню та ставить, поки ще на годині, дак коли ж нема й чутки за тії пожежні гроші.* Васильк. у. 3) **Пожежна справа**. Пожарная команда. *По великих городах до там є пожежна справа.* Васильк. у.

Пожемчужи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* Покрыть жемчугомъ. *Голубонько мій, коли б же ти жив, я б твої крила позолотила, я б твої пір'я пожемчужила.* Чуб. V. 346.

Поженити, -ню́, -ниш, *гл.* Поженить. *Старий поженив усіх синів.* Грин. II. 343. *От царівні він так уподобався, що й поженили їх.* Рудч. Ск. II. 13.

Поженитися, -нимося, -теся, *гл.* Жениться (о многихъ); вступить въ бракъ. *Ну, тепер ми всі поженились, — як би нам шуряка оженить.* Рудч. Ск. І. 86. *От поженились вони собі* (дівка й парубокъ). Чуб. II. 546.

Поженихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Поухаживать. Чуб. V. 109. *Подивись, огляньсь, який же я вдався! Хиба даси півталіра, щоб поженихався.* Нп.

Поже́рач, -ча, *м.* Обжора.

Пожере́битися, -бимося, -теся, *гл.* Ожеребиться (о многихъ).

Поже́рти. См. **Пожирати.**

Пожи́ва, -ви, *ж.* 1) Пища. *Хиба се ти даєш поживу леву і левенят годуєш у пустині?* К. Іов. 87. 2) Пожива. *Літ з десять був у нас суддею Глива... Да, знаєш, захотів на лакомий кусок, в Полтаву перейшов: там, кажуть, є пожива.* Греб. 385.

Пожива́ння, -ня, *с.* 1) Житье. *Нехай має в чужій землі добре поживання.* Котл. МЧ. 426. *Дуже бідно живуть. Я далекий їх родич і знаю їх бідне поживання.* Котл. НП. 389. 2) Потребленіе. *На, кажу, братіку мій! нехай тобі на добре поживання будуть* (гроші). МВ. І. 31.

Пожива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пожити, -живу, -веш,** *гл.* 1) Жить, поживать, пожить. *Та буду без отця й без матері поживати.* Чуб. V. 646. *Я ще хочу на світі пожити.* Мет. 95. 2) Ѣсть, съѣсть. *Стали ми хліба-соли поживати.* АД. І. 181. *Дай, Боже, пожити з жінкою і з дітками на тарілочці.* Мнж. 80. 3) Потреблять, потребить, пользовать, воспользоваться. *Скупий складає, а щедрий поживає.* Ном. № 4669. *Поживе добро чесно.* Шевч. *Краще... чесно заробляти й поживати.* Мир. ХРВ. 349. *Узяв моє власне та і не віддає, — Бог із ним — хай собі пожива.* Новомоск. у. *Як умру, дак худобу поживе чорт знає хто.* Борз. у. 4) **Пожити смерти**. Умереть. *Таки ж бо я Рузю люблю, хоч смерти пожию.* Чуб. V. 143. *З його рук пожила смерти.* Св. Л. 323.

Поживитися. См. **Поживлятися.**

Поживлі́ння, -ня, *с.* Пища. *Узяти якогось покарму, поживління.* Гн. І. 88.

Поживля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Питать. *Молитвами душу поживляти.* К. Гр. Кв. 11.

Поживля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **поживи́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Поживляться, поживиться; пропитываться, пропитаться. *Пожививсь, як собака мухою.* Ном. № 4763. *Бджола шукає, де б їй поживитися.* Радомысл. у.

Поживність, -ности, *ж.* Пропитаніе, кормъ. *Оса не мав тепер поживности.* Радом. у.

Поживок, -вку, *м.* = **Поживність.** *Щось мало поживку з сієї мухи.* Левиц. І. 147.

Пожи́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Пожидовіти.**

Пожидовіти, -вію, -єш, *гл.* Ожидовиться, усвоить себѣ еврейскія замашки и пр. К. (Желех.).

Пожилець, -льця́, *м.* Жилець, постоялець. Мнж. 189. *Оттакий пожилець наш! шість місяців прожив та й копійки не дав.* Харьк. г.

Пожилиця, -ці, пожиличка, -ки, *ж.* Жилица, квартирантка. Мнж. 189.

Пожина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **пожати, -жну, -жнеш,** *гл.* Пожинать, пожать. *Хто сіяв зло, той пожинав скорботу.* К. Іов. 10. *Взяли мене да й пожали, у снопики пов'язали.* Чуб. V. 538.

Пожинатоньки, *гл.* Ум. отъ **пожинати.** *Широке поле, жито густеє... Чим же тоє пожинатойки?* Чуб. V. 385.

Пожира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **пожерти, -жеру, -жере́ш,** *гл.* Пожирать, пожрать. *Налетіло птаство небесне і пожерло його.* Єв. Мр. IV. 4. **Жерцем пожирати**. *Тайно гонять, явно б'ють, підкладають сіті, ненавидять, гонять, б'ють, жерцем пожирають.* Чуб. V. 448. Также: поглощать, поглотить. *Щоб тебе сира земля пожерла.* Ном. № 3792. *Друге* (судно) *дунайське гірло пожерло.* АД. І. 188. *Аже тепер правда, правда вже померла, а, щира неправда увесь світ пожерла.* О. 1861. X. 95. — **оком, очима**. Смотрѣть во всѣ глаза, не сводить глазъ съ кого. *Вона вже й оком своїм нас пожерла.* МВ. (О. 1862. III. 59). *Вона їх очима так і пожерла обох.* Г. Барв. 152.

Пожире́ння, -ня, *с.* Пожиранье, пожранье. Грин. II. 350. *Перелазує якийсь змій цареві, щоб він або три вози золота дав, або старшу дочку на пожирення.* Грин. I. 152.
Пожирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Побаловаться, пошалѣть.
Пожити. См. **Поживати.**
Пожиткува́ння, -ня, *с.* Пользованіе.
Пожиткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пользоваться.
Пожи́тно, *нар.* Выгодно, доходно.
Пожи́ток, -тку. 1) Пропитаніе. *Дастъ Бог день — дасть і пожиток.* Ном. № 79. 2) Житье, достатки. *За цього пана у нас стали погані пожитки.* Харьк. у. 3) Имущество. *Ой беріте ж воли й мажі і ввесь мій пожиток.* К. Досв. 83. 4) Прибыль, польза, выгода. *Чимало чого учені вигадали на пожиток усім людям.* Ком. II. 91.
Пожиточний, -а, -е. Полезный. *Замуіжний хліб добрий, да не пожиточний.* Чуб. II. 121.
Пожиточно, *нар.* Полезно.
Пожиття, -тя́, *с.* Прожитье, прожитокъ. *Ставало на пожиття його.* Мир. ХРВ. 359. *Питтям — пожиття.* Ном. № 11668.
Пожича́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Позичати.** *Поки я була в свого отця, у своєї матусеньки, — не пожичала лусточки хліба, ні ложечки солі; а тепер пожичу і оддати мушу, ізвінчавшись із сим товаришем, пропадати мушу.* Чуб. V. 124.
Пожлуктати, -таю, -єш, *гл.* Выпить (во множествѣ).
Пожмакати, -каю, -єш, *гл.* Скомкать (во множествѣ).
Пожовклий, -а, -е. Пожелтѣвшій. *І листя пожовкле вітри рознесли.* Шевч. 121.
Пожовкнути, -кну, -неш, *гл.* Пожелтѣть. *Пожовкла, не цвітеш.* Гліб. *Пожовкло матері у віччу.* Мир. ХРВ. 17.
Пожовтити, -вчу, -тиш, *гл.* Пожелтить.
Пожовтіти, -тію, -єш, *гл.* = **Пожовкнути.**
Пожовтявий, -а, -е. Желтоватый. Вх. Лем. 452.
Пожо́га, -ги, *ж.* = **Пожега** = **пожежа.** *Племена, що одчахнулись під час татарської пожоги.* Стор. МПр. 93. *Після шведської пожоги... був військовим осаулом оцей самий Дорош.* Стор. II. 55.
Пожоло́битися, -блюся, -бишся, *гл.* Покоробиться.
Пожувати, -жую, -єш, *гл.* Пожевать, изжевать.
Пожури́ти, -рю́, -риш, *гл.* Опечалить (многихъ). *Роскэзала про своє горе та й пожурила тим нас усіх.* Полт.
Пожуритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Погрустить. *Заспіває та й згадає, що він сиротина, пожуриться, посумує, сидячи під тином.* Шевч. 7. *Треба б було похмелиться, по худобі пожуриться.* Чуб. V. 1012. 2) Опечалиться (о многихъ). *Пожурилися всі, — такі сумні сидять.* Харьк. *Пожурились наші чумаченьки.* Рудч. Чп. 91.
Поз, *нар.* 1) = **Повз.** *Один москаль наглядів якось гарну молодичку та все біга поз двір, все біга, щоб як небудь зачепить її.* Рудч. Ск. II. 164. 2) Возлѣ. МУЕ. I. 124. *Поз молоду з лівого боку сідає старша дружка.* МУЕ. I. 124. (Полт. г.).
Поза, *пред.* За. *Поза гаєм, гаєм, гаєм зелененьким там дівчина брала льон дрібненький.* Чуб. V. 447. *Скрізь і перед нами і поза нами бреніють жіночі чіпки, чоловічі шапки, дівочі квітчані волошками голови.* Г. Барв. 148. **Поза очі**. За глаза. *Се не поза очі люде кажуть, а в вічі.* Г. Барв. 426.

Позабейкуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* = **Позабовтуватися.** *Спасибі тому цареві, що цей міст вистроїв: як ми довгополії люде, та б ми позабейкувались тут.* Чуб. II. 256.

Позабива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Убить (многихъ). *Се ті самі харцизи, що пана Щуку і патера позабивали.* Стор. МПр. 123. *На той світ позабивали* (різками) *сердешних.* Мир. ХРВ. 267. 2) Вбить, забить (во множествѣ). *Позабивай тут скрізь поляки.*

Позабігати, -гаємо, -єте, *гл.* Забѣжать (о многихъ). *Кинувши рідний край, позабігали у Московщину.* Стор. МПр. 92.

Позабіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Забрать (многое). *Усе позабірала, а синій камінець, що батько звелів купити, я й не взяла в Василя.* Кв. *В слободі позабірають усе.* ЗОЮР. I. 110.

Позабо́втувати, -тую, -єш, *гл.* Забрызгать края платья грязью, замочить края платья. *Бач, як позабовтували спідниці.*

Позабо́втуватися, -туємося, -єтеся, *гл. Позабовтувалися, по росі ходивши.*

Позаборо́нювати, -нюю, -єш, *гл.* Запретить (во множествѣ).

Позабри́з(ь)кувати, -кую, -єш, *гл.* Забрызгать (многое). *Жупани позабризькували в грязь у байраці.* К. ЧР. 93.

Позабріхуватися, -хуємося, -єтеся, *гл.* Завраться (о многихъ). *Позабріхувались уже ви так, що далі нікуди.*

Позаброджувати, -джую, -єш, *гл.* = **Позабовтувати.**

Позабру́джувати, -джую, -єш, *гл.* Загрязнить (многое).

Позабува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Забыть (многое). *Позабувала усе те, що думала звечора і вночі.* Кв.

Позабува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* 1) Забыть (о многихъ). *Солов'ї співать позабувались.* Мил. 93. *А ми всі позабувалися, що нам ще й на хутір заходити, та й проминули його.* Харьк. у. 2) *Безл.* Быть забытымъ (о многомъ). *Усе вже позабувалося.*

Позабудовувати, -вую, -єш, *гл.* Застроить (во множествѣ). *Обидва двори позабудовував.*

Позаваблювати, -люю, -єш, *гл.* Заманить (многихъ).

Позавалювати, -люю, -єш, *гл.* Обрушить (во множествѣ).

Позавалюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Обрушиться (во множествѣ).

Позаварювати, -рюю, -єш, *гл.* Заварить (многое).

Позавгорідно, *нар.* 1) **— іти**. Идти за огородами, а не улицей, идти окольнымъ путемъ. 2) **— казати**. Говорить не прямо. *Ви ніколи мені щиро не кажете, а завжди манівцями, позавгорідно.* Нѣжин. у.

Позавдавати, -даю́, -єш, *гл.* То-же, что и **завдати**, но о многихъ или о многомъ: *Я вас у Сібір позавдаю.* Г. Барв. 311.

Позаверта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Воротить (многихъ). *Як їх турки-яниченьки із-за могили напали... коні з добиччу назад у город у Турещину позавертали.* ЗОЮР. I. 42.

Позавертатися, -таємося, -єтеся, *гл.* Воротиться (о многих). *Доїхали до річки, аж уже й місток вода знесла, ніяк переїхати, так ми й позавerталися додому.* Харьк. г.

Позаве́ршувати, -шую, -єш, *гл.* Закончить крыши, кладку стоговъ и пр.

Позавива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Обмотать, обвить (многихъ, многое). *Пусти ж мене, мати, в той сад погуляти, свого миленького кости позбірати, на тихім Дунаю переполоскати, в шовкову хустину позавивати.* Чуб. V. 245. 2) Завить. *Я б свої кучері та позавивала.* Чуб. V. 100. *Місяць дощовий буде, бо як народився, то ріжки униз спустив; а як такий, що так і позавивав ріжки вгору, то не буде дощу.* Грин. I. 12.

Позавидіти, -джу, -диш, *гл.* = **Позавидувати.** Желех.

Позавидувати, -дую, -єш, *гл.* Позавидовать. *Всі вибігають проти тебе, щоб хоть подивитись на тебе та позавидувати на твою красу.* Кв.

Позависа́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Быть завѣшеннымъ многимъ. *Досі тая доріженька терном заросла, терном заросла, пилом припала, червоною та калиною позависала.* Чуб. V. 753.

Позави́стувати, -тую, -єш, *гл.* — **на що = Позавидувати.** *Позавистував на пшениченьку.* Гол. II. 86.

Позавірчувати, -чую, -єш, *гл.* Обмотать замотать (во множествѣ). *Жінки позавірчувані хустками чи намітками.* Левиц. I. 330.

Позавічний, -а, -е. Заглазный, заочный. Ном. № 10497.

Позавічно, *нар.* Заглазно, заочно. *Я не була при тому, як се діялось. Це становий записав позавічно.*

Позавмірати, -ра́ємо, -єте, *гл.* Замереть (о многихъ). *Не можна мішати яйця під квочкою, бо курчата в них позавмірають.* Ез. V. 254.

Позаводити, -джу, -диш, *гл.* 1) Завести (многихъ). *Сини позаводять коней у ліс.* Драг. 147. 2) Завести, устроить (во множествѣ). *Позаводив... роскіш.* Левиц. I. 222. *В декотрих селах попи і пани позаводили школи.* О. 1862. II. 52.

Позаводитися, -димося, -дитеся, *гл.* Завестись (во множествѣ). *У нас в обох хатах цвіркуни позаводилися.*

Позавозити, -вожу, -зиш, *гл.* 1) Завезти (многое). *Як станем їхати в город, то й почнуть баби: завези моїй, дочці сорочку! завези моєму синові чоботи! та як почнеш завозити та й прогаєшся, поки всім позавозиш.* Харьк. 2) Уѣхать, не возвративъ занятаго. *Позичиш кому грошей, чи й так чого попросе, а тоді й поїде і не віддасть. Отак чимало вже нашого позавозили.* Харьк. у.

Позавойовувати, -вую, -єш, *гл.* Завоевать (во множествѣ). *Позавойовував собі і городів і земель.* ЗОЮР. I. 115.

Позаворожувати, -жую, -єш, *гл.* Заворожить (многихъ).

Поза́втрьому, *нар.* Послѣзавтра.

Поза́вуш, *нар.* За ухомъ. *Як талапне його позавуш.* Гн. I. 164. *Схопив ту пляшку та так і пустив в Орисю та й попав її позавуш.* Св. Л. 313.

Позавчора, *нар.* Третьяго дня. *Ні! лучче я зав'яжуся хусткою попросту, як позавчора.* Левиц. I. 196.

Позавчорашній, -я, -є. Третьягодняшній.

Позав'язувати, -зую, -єш, *гл.* Завязать (во множествѣ). *Назад руки* (новобранцям) *позав'язували.* Чуб. V. 995.

Позав'язуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* Повязаться (о многихъ). *Усі дівчата наші новими хустками позав'язувались.*

Позагадувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Загадать (во множествѣ). 2) Приказать (многимъ).

Позагальмо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Затормозить (во множествѣ).

Позаганя́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Загнать (многихъ). *Вона б нашу худобоньку та позаганяла.* Чуб. V. 726.

Позага́рбувати, -бую, -єш, *гл.* Заграбастать (многое).

Позагартовувати, -вую, -єш, *гл.* Закалить (во множествѣ).

Позагачувати, -чую, -єш, *гл.* Запрудить (многое), сдѣлать плотины.

Позагашувати, -шую, -єш, *гл.* Погасить, потушить (во множествѣ).
Позагиджувати, -джую, -єш, *гл.* Запакостить (во множествѣ).
Позаги́лювати, -люю, -єш, *гл.* Забросить мячи, ударяя палкою.
Позагина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Загнуть (во множествѣ).
Позагівля́ти, -ля́ємо, -єте, *гл.* Заговѣться (о многихъ).
Позагівля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* = **Позагівляти.**
Позагладжувати, -джую, -єш, *гл.* 1) Загладить (во множествѣ). 2) Уничтожить (во множествѣ). *Йому карі очі позаглажувані.* АД. І. 81.
Позаглушувати, -шую, -єш, *гл.* Заглушить (во множествѣ).
Позагнуздувати, -дую, -єш, *гл.* Зануздать (многихъ).
Позаго́лювати, -люю, -єш, *гл.* Обнажить, поднявъ платье (о многихъ).
Позаголюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Обнажиться, поднявъ платье (о многихъ).
Позагонити, -ню, -ниш, *гл.* Загнать (многихъ). *Позносили з возів, а воли позагонили у далекі льохи.* Рудч. Ск. II. 146.
Позагороджувати, -джую, -єш, *гл.* Загородить (многое).
Позагорта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Завернуть (во множествѣ). *Взяла діти, позагортала.* Драг. 411.
Позагострювати, -рюю, -єш, *гл.* Заострить (во множествѣ).
Позагоювати, -го́юю, -єш, *гл.* Заживить, залѣчить (раны).
Позагоюватися, -гоюємося, -єтеся, *гл.* Зажить (о ранахъ).
Позагриза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Загрызть (многихъ). *Ваші собаки вже скоро позагризають наших.* Богодух. у.
Позагріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Загресть (во множествѣ).
Позагромаджувати, -джую, -єш, *гл.* = **Позагрібати.**
Позагрузати, -заємо, -єте, *гл.* Завязнуть, увязнуть (о многихъ). *Корови біля річки позагрузали.* Харьк. у.
Позагублювати, -люю, -єш, *гл.* Потерять (во множествѣ).
Позагусати, -саємо, -єте, *гл.* Сгуститься (о многомъ).
Позад, *нар.* Позади. *Пливе позад завзятий Гамалія.* Шевч. 61.
Позаддя, -дя, *с.* = **Позадь.**
Позадина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Вставить дно (во многомъ). *Бондарь позадинає барильця.* Волч. у.
Позадира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Задрать, поднять вверхъ (во множ.). *Позадирали ноги.*
Позадіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Дѣть (во множ.). *Ой чому ж ти, леґінику, та й не співаєш? Де ти свої співаночки та й позадіваєш?* Шух. І. 201.
Поза́дниця, -ці, *ж.* Задняя половина запаски. Аф. 428. См. **Задниця.**
Позадовольняти, -ня́ю, -єш, *гл.* Удовлетворить (многихъ).
Позадріпувати, -пую, -єш, *гл.* = **Позабовтувати.** *І де ви ходили, що так спідниці позадріпували?* Богодух. у.
Позадріпуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* = **Позабовтуватися.** *Бачите, як позадріпувалися? Усісіньку дорогу дощ мочив.* Богодух. у.
Позаду, *нар.* Сзади, позади. *Позаду зоставайся.*
Позадублювати, -люю, -єш, *гл.* Обнажить, поднявъ вверхъ платье (во множествѣ).

Позадува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Завѣять, замести (во множествѣ). *Позадувало снігом.* Вх. Лем. 452.
Позаду́мувати, -мую, -єш, *гл.* Задумать (во множествѣ).
Позадумуватися, -муємося, -єтеся, *гл.* Задуматься (о многихъ).
Позаду́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Забить голову, одурить (многихъ).
Позадушувати, -шую, -єш, *гл.* Задушить (многихъ).
Позадь, -ді, *ж.* = **Послід 1.** Вх. Зн. 51.
Позажигатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **зажигатися**, но о многихъ. *Ячмені позажигалися.* Мил. 93.
Позажинати́, -наємо, -єте, *гл.* Начать жать (о многихъ).
Позажурювати, -рюю, -єш, *гл.* Опечалить (многихъ).
Позажурюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Опечалиться (о многихъ). *Дівчата позажурювались.* Г. Барв. 111.
Позаздрити, -дрю, -риш, *гл.* Позавидовать.
Позазива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Зазвать (многихъ).
Позазича́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Занять (во множествѣ, о многихъ).
Позазімо́вувати, -вуємо, -єте, *гл.* Зазимовать (о многихъ).
Позазнава́ти, -знаємо, -єте, *гл.* Испытать, извѣдать (о многихъ).
Позазнаватися, -знаємося, -єтеся, *гл.* Познакомиться (со многими, о многихъ).
Позазнічний, -а, -е = **Позавчорашній.** Вх. Зн. 65.
Позазночі, *нар.* = **Позавчора.** Вх. Зн. 65.
Позаїда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* 1) Заѣсть (во множествѣ). 2) Поѣсть (во множествѣ). *Москалики-соколики, позаїдали ви наші волики.* Ном. № 801. 3) Заѣсть, погубить (многихъ).
Позаїзджати, -джаємо, -єте, *гл.* Заѣздить (многихъ). *А вже мої коні, коні воронії позаїзджали.* Чуб. V. 1025.
Позаіржавлювати, -люємо, -єте, *гл.* Заржавѣть (во множествѣ).
Позайма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* 1) Занять; покрыть (во множествѣ). *Позаймали постаті хто на своїй ниві, а хто й на чужому полі за копу.* Г. Барв. 147. *Річко ж моя бистрая, позаймала всі луги.* Чуб. V. 321. 2) Загнать скотъ (во множествѣ). *Усі воли позаймали, кривого лишили.* Рудч. Чп. 95.
Позайоло́жувати, -жую, -єш, *гл.* Засалить (во множествѣ). *Позайоложуємо було собі і носи, і руки.* Сим. 232.
Позакаджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* Покадить. *Світлоньки повимітай і в покоях позакаджай.* АД. 1. 297.
Позакаламучувати, -чую, -єш, *гл.* Замутить (во множествѣ).
Позакандзюблювати, -люю, -єш, *гл.* Загнуть крючкомъ (во множествѣ).
Позакандзюблюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Загнуться крючкомъ (о многихъ).
Позакапувати, -пую, -єш, *гл.* Закапать что (во множествѣ).
Позакарлючувати, -чую, -єш, *гл.* Загнуть (во множествѣ).
Позакарлючуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Загнуться (во множествѣ).
Позакачувати, -чую, -єш, *гл.* Засучить (во множествѣ). *Позакачувавши рукава в сорочці.* Кв.

Позаквічувати, -чую, -єш, *гл.* Убрать цвѣтами (во множествѣ). *Коси позаплітувані і жовтими гвоздиками та барвінком позаквічувані.* Кв.
Позаквічуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Украситься цвѣтами (о многихъ).
Позакида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Забросить, закинуть (во множествѣ). *В мене в багато чобіт, що я позакидав нагору.* Рудч. Ск. I. 213. *Персні позакидали в воду.* К. ХП. 27. *Позакидали голови, насилу на їх держались шапки.* Левиц. I. 15.
Позакипати, -паємо, -єте, *гл.* Закипѣть (о многомъ). *Уже всі чавуни позакипали.* Харьк.
Позаклада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* 1) Заложить (во множествѣ). *Похожає в блискучому довгому каптані, позакладавши назад руки.* Левиц. I. 103. 2) **Позакладало**. Заложило уши. **Їм позакладало**. Они оглохли. Гліб.
Позаклеювати, -кле́юю, -єш, *гл.* Заклеить (во множествѣ). *Вікна великі, та заляпані і позаклеювані папером.* Г. Барв. 31.
Позаклика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Зазвать; позвать (многихъ).
Позаклина́ти, -наю, -єш, *гл.* Заклясть (во множествѣ). (Скарби) *поклали і позаклинали.* Драг. 78.
Позакльо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Заклевать (многихъ).
Позакляка́ти, -каємо, -єте, *гл.* Оцѣпенѣть отъ холода (о многихъ).
Позако́вувати, -вую, -єш, *гл.* Заковать (многихъ). *Білі ніжки позаковували.* Чуб. V. 995.
Позаколисувати, -сую, -єш, *гл.* Закачать (многихъ).
Позаколихувати, -хую, -єш, *гл.* = **Позаколисувати.**
Позако́лювати, -люю, -єш, *гл.* Заколоть (многихъ).
Позакопи́лювати, -люємо, -єте, *гл.* — **губи**. То-же, что и **закопилити губи**, но о многихъ.
Позако́пувати, -пую, -єш, *гл.* Закопать (многое, многихъ). *Біля замку позакопували* (броню). Стор. МПр. 110. *Я знаю, де запорожські скарби позакопувані.* КС. 1883. I. 32.
Позако́чувати, -чую, -єш, *гл.* Отворотить, засучить (во множествѣ).
Позакочуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Закатиться (во множествѣ). *Зрачки позакочувались йому під лоб.* Стор. МПр. 21.
Позакохуватися, -хуємося, -єтеся, *гл.* Влюбиться (о многихъ).
Позакрадатися, -даємося, -єтеся, *гл.* Закрасться, прокрасться (о многихъ). *Ніхто й не вгледів, як вони позакрадалися в садок.*
Позакра́шувати, -пую, -єш, *гл.* = **Позакапувати.**
Позакра́шувати, -шую, -єш, *гл.* Украсить (многое).
Позакрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Закрыть (во множествѣ).
Позакрівавлювати, -люю, -єш, *гл.* Окровавить (во множествѣ).
Позакру́глювати, -люю, -єш. Округлить (во множествѣ).
Позакручувати, -чую, -єш, *гл.* Закрутить (во множествѣ). *Позакручували уси.* ЗОЮР. I. 162.
Позакупо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Закупить (во множествѣ). *Позакуповували усі ярмаркові будови.* О. 1861. IX. 180.
Позакурювати, -рюю, -єш, *гл.* 1) Закурить (о многихъ). *Позакурювали люльки.* 2) Закоптить (во множествѣ). 3) Запылить (во множествѣ). *Одежу позакурювали в дорозі.*
Позакутувати, -тую, -єш, *гл.* Закутать (во множествѣ).
Позакутувати, -шуємо, -єте, *гл.* Закусить (о многихъ).

Позалаго́джувати, -джую, -єш, *гл.* 1) Починить (во множествѣ). 2) Уладить (во множествѣ).
Позалазити, -зимо, -зите, *гл.* Залѣзть (о многихъ).
Позаламлювати, -люємо, -єте, *гл.* Заломить (о многихъ).
Позалатувати, -тую, -єш, *гл.* Наложить заплаты.
Позалашто́вувати, -вую, -єш, *гл.* Задѣлать, починить, исправить (во множествѣ).
Позалежуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Залежаться (о многихъ).
Позалива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Залить (во множествѣ). *На Великдень водами позалива.* Мил. 183. *Позаливала вода луги, сінокоси.* Левиц. I. 127. *Громада була озвалась, то багатирь зараз їй горілкою роти позаливав.* Г. Барв. 174.
Позалива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Залиться (о многихъ). *Чому люде не позаливаються кров'ю, он ті, що під сподом землі живуть?* Ком. I. 13.
Позализувати, -зую, -єш, *гл.* Зализать (во множествѣ).
Позалипати, -паємо, -єте, *гл.* Облипнуть (о многихъ).
Позаличковувати, -вую, -єш, *гл.* Прикрыть плохое лучшимъ (во множ.).
Позаліплювати, -плюю, -єш, *гл.* Заклеить, залѣпить (во множествѣ).
Позаліта́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Залетѣть (о многихъ).
Позалітісь, *нар.* = **Позаторік.** Вх. Зн. 33.
Позало́млювати, -люю, -єш, *гл.* = **Позаламлювати.**
Позаломлюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Заломиться (во множествѣ).
Позалоско́чувати, -чую, -єш, *гл.* Защекотать (многихъ).
Позалу́плювати, -люю, -єш, *гл.* Залупить (во множествѣ).
Позалуча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* 1) Завербовать (многихъ). 2) Загнать (многихъ домашнихъ животныхъ).
Позалюто́вувати, -вую, -єш, *гл.* Запаять (во множествѣ).
Позалягати, -гаємо, -єте, *гл.* То-же, что и **залягти**, но о многихъ или о многомъ. *Ви всі місця позалягали, — мені й лягти ніде. Як прийде моя сем'я, то вони й під лавками позалягають.* Чуб. II. 382. *Твої зяті на нас позалягали* (устроили засаду). К. ЦН. 191.
Позалякувати, -кую, -єш, *гл.* Запугать (многихъ). *Позалякував дітей так, що й духу його бояться.* Харьк. у.
Позалякуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Напугаться (о многихъ). *Так ся позалякували, що навіть єден на другого і не подивиться.* Чуб. II. 635.
Позаляпувати, -пую, -єш, *гл.* Забрызгать (о множествѣ). *Кип'ячий куліш чисто позаляпував їм очі.* Драг. 340.
Позаляпуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* Забрызгаться (о многихъ). *Де це так грязею позаляпувалися?* Харьк. у.
Позамазувати, -зую, -єш, *гл.* Замазать (во множествѣ).
Позамальовувати, -вую, -єш, *гл.* Закрасить (во множествѣ).
Позаманювати, -нюю, -єш, *гл.* Заманить (многихъ).
Позамерзати, -заємо, -єте, *гл.* Замерзнуть (о многихъ, о многомъ). *У погрібі і квас, і капуста, і огірки — усе позамерзало.* Васильк. у.
Позамика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Запереть (во множествѣ). *Позамикали і церкву, і цвинтарь, і зійшли на кладвище.* Кв. *Як у церквах та в коморах замки замикаються, так*

щоб нашим ворогам зуби і губи позамикало. Драг. 38. 2) Заключить, запереть (многихъ). *Позамикали всіх парубків у холодну.* Харьк. 3) Преградить (многимъ).

Позамикатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) = **Позамикати.** *Дівка позамикалась і лягла спать.* Грин. I. 199. 2) Запереться (о многихъ). *А люде бідніі в селі, неначе злякані ягнята, позамикались у хатах.* Шевч. 544.

Позами́кувати, -кую, -єш, *гл.* = **Позамикати.** *У мене ворота позамикувані.* Мил. 57.

Позамінювати, -нюю, -єш, *гл.* Замѣнить, промѣнять.

Позамірати, -раємо, -єте, *гл.* Замереть (о многихъ).

Позаміта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Замести (во множествѣ). *Ой коли б мені та, Господи, ранесенько встати, ой щоб тії два слідочки та й позамітати.* Чуб. V. 63.

Позаміча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Замѣтить, примѣтить (во множествѣ).

Позамішувати, -шую, -єш, *гл.* Замѣшать (во множествѣ).

Позамлівати, -ваємо, -єте, *гл.* Ослабѣть, изнуриться (о многихъ).

Позамовкати, -каємо, -єте, *гл.* Замолкнуть (о многихъ).

Позамовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Заговорить (болѣзни во множествѣ).

Позамокати, -каємо, -єте, *гл.* Замокнуть (во множествѣ).

Позамордовувати, -вую, -єш, *гл.* Замучить (многихъ).

Позаморожувати, -жую, -єш, *гл.* Заморозить (многихъ).

Позаморо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Заморочить, одурить (многихъ).

Позамо́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Заморить (многихъ).

Позамо́тувати, -тую, -єш, *гл.* Замотать (многихъ). *Позамотував руки у вірьовки.* Стор. МПр. 133.

Позамо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Замочить (во множествѣ).

Позамощувати, -щую, -єш, *гл.* Замостить; покрыть (во множествѣ).

Позамулювати, -люю, -єш, *гл.* Занести иломъ (во множествѣ). *І була б трава, та позамулювало.* Канев. у.

Позамулюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* 1) Быть занесеннымъ иломъ (во множествѣ). *Над річкою городи позамулювались.* 2) Натереть себѣ шею ярмомъ (о волахъ). *Воли позамулювались, до треба... волам шиї парить, щоб погоїлись.* Рудч. Ск. I. 171.

Позаму́рзувати, -зую, -єш, *гл.* Замуслить, испачкать (многихъ). *А діти, як опудала, позамурзувані ходять.* Г. Барв. 285.

Позаму́рзуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* Замуслиться, запачкаться (о многихъ). *Ой як же ви позамурзувалися, діточки!* Харьк.

Позамуровувати, -вую, -єш, *гл.* 1) Задѣлать камнемъ, кирпичемъ (во множествѣ). *Де були вікна, — позамуровував.* 2) Засыпать снѣгомъ; покрыть окна слоемъ снѣга и льда. Мир. ХРВ. 57. *Мороз вікна позамуровував.* Сим. 232. *Деякі хати зовсім позаносило, позамуровувало.* Мир. Пов. I. 112.

Позаму́чувати, -чую, -єш, *гл.* Замучить измучить (многихъ). *Вони обидва такі катюги: жінок своїх чисто позамучували.* Харьк. у.

Позамучуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Замучиться, измучиться (о многихъ). *Позамучуєтесь, танцюючи.* Драг. 343.

Позаневолювати, -люю, -єш, *гл.* Лишить свободы (многихъ).

Позанедбовувати, -вую, -єш, *гл.* Оставить безъ вниманія (многихъ), пренебречь (многимъ). *Старосвітські звичаї позанедбовували.* К. (О. 1861. VI. 31).

Позанеду́жувати, -жуємо, -єте, *гл.* Заболѣть (о многихъ).

Позанеха́ювати, -хаюю, -єш, *гл.* = **Позанедбовувати.**

Позанічний, -а, -е. Позавчерашній. Вх. (Желех.).

Позано́сити, -шу, -сиш, *гл.* То-же, что и **занести**, но во множествѣ.

Позано́чувати, -чую, -єш, *гл.* Замѣтить, сдѣлать замѣтки, записать (во множествѣ). *Позбірав докупи, що позаночувано у себе в шпарґалах.* Ном. Передм. II.

Позанужуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Заскучать, затосковать (о многихъ). *Дай їм по коню, нехай проїздяться, бо вони молоді, позанужувались.* Чуб. II. 257.

Позануздувати, -дую, -єш, *гл.* Зануздать (многихъ). *Позануздуй обох коней.* Харьк.

Позао́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Запахать (во множествѣ).

Позаохо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Привлечь къ чему, поощрить (многихъ).

Позападати, -даємо, -єте, *гл.* Впасть, запасть (о многихъ). *Глибоко позападали у лоб його очі.* Стор. МПр. 129.

Позапаковувати, -вую, -єш, *гл.* Упаковать (во множествѣ).

Позапалювати, -люю, -єш, *гл.* Зажечь, поджечь (во множествѣ). *Свічі позапалювані.* Грин. III. 147.

Позапарювати, -рюю, -єш, *гл.* Запарить (во множествѣ).

Позапаскуджувати, -джую, -єш, *гл.* Загадить (во множествѣ).

Позапечатувати, -тую, -єш, *гл.* Запечатать (во множествѣ).

Позапивати, -ваємо, -єте, *гл.* Запить (о многихъ). *Позапивали причастя.* Богодух. у.

Позапилювати, -люю, -єш, *гл.* Запылить (во множествѣ). *Коні в їх потомлені, одежа й тороки позапилювані.* К. ЧР. 3.

Позапина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* 1) Завѣсить, затянуть (напр. тканью — во множествѣ). *Нічим ні позапинати дірок, ні позатікати.* Г. Барв. 20, 21. 2) Застегнуть; сколоть (во множествѣ).

Позаписувати, -сую, -єш, *гл.* Записать (во множествѣ). *Все, що йому трапилося позаписувати на селі.* Левиц. Пов. 237. *Всіх позаписував.* Драг. 141.

Позаписуватися, -суємося, -єтеся, *гл.* Записаться (о многихъ).

Позапи́тувати, -тую, -єш, *гл.* Спросить (многихъ).

Позапиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Запихнуть, засунуть (во множествѣ). *Позапихав злидні в боклаг.* Драг. 414.

Позапізнюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* Опоздать, запоздать (о многихъ).

Позапіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Запечь (во множествѣ).

Позапікатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Запечься (во множествѣ). *Як саджіют квочку... нічо під той чіс не годит сі печи в тій хаті, бо би сі позапікали куріта в яйцьох.* ЕЗ. V. 82.

Позапіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Запереть (во множествѣ).

Позаплакувати, -кую, -єш, *гл.* Заплакать что (во множествѣ). *Чорні кудрг позачісувані, чорні очі позаплакувані.* Чуб. V. 995.

Позаплакуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Быть заплаканнымъ (о многихъ); быть смоченнымъ отъ дождя (объ окнахъ). *Позапланувались вікна.* Харьк.

Позапліскувати, -кую, -єш, *гл.* Прибить поверхность почвы дождемъ (во множествѣ). *Дощі позаплїскували землю.* Зміев. у.

Позаплітувати, -тую, -єш, *гл.* Заплесть (во множествѣ) *Коси у дрібушки позаплітувані.* Зміев. у.

Позаплішувати, -шую, -єш, *гл.* То же, что и **заплішити**, но во множествѣ.
Позапло́джувати, -джую, -єш, *гл.* Расплодить, развести (во множествѣ).
Позапло́джуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Расплодиться, завестись (во множествѣ).
Позаплутувати, -тую, -єш, *гл.* Запутать (во множествѣ).
Позаплу́туватися, -ту́ємося, -єтеся, *гл.* Запутаться (во множествѣ).
Позапльовувати, -вую, -єш, *гл.* Заплевать (во множествѣ). *Позапльовував їм очі та й пішов.* Харьк. у.
Позаплю́щувати, -щую, -єш, *гл.* Закрыть, зажмурить (глаза — преимущественно о многихъ). *Не дивіться, позаплющуйте очі, а я скажу, як можна буде дивиться.* Харьк. у.
Позапля́млювати, -люю, -єш, *гл.* Запятнать (во множествѣ).
Позаповзати, -заємо, -єте, *гл.* Заползти (о многихъ).
Позаповідати, -даю, -єш, *гл.* 1) Договорить (во множествѣ). *Жидів з горілками позаповідає аж з Вижниці.* Федьк. 2) = **Позаказувати.** Вх. Уг. 260.
Позапога́нювати, -нюю, -єш, *гл.* Загадить, осквернить (во множествѣ).
Позаполіскувати, -кую, -єш, *гл.* Замыть, полоща (во множествѣ). *Побіжи, дочко, на річку, позаполіскуй сорочки Семенкови.* Славяносерб. у.
Позаправля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **заправити**, но во множествѣ.
Позапрацьо́вувати, -вуємо, -єте, *гл.* Заработать (о многихъ).
Позапроваджувати, -джую, -єш, *гл.* Тоже, что и **запровадити**, но во множествѣ. *Куди всі ножі позапроваджував? Ні одного не знайду.* Богодух. у.
Позапродувати, -дую, -єш, *гл.* Запродать, продать (во множествѣ).
Позапрошувати, -шую, -єш, *гл.* Пригласить (многихъ). *Гляди ж, стара, щоб було що їсти й пити, бо я на храм багато людей позапрошував.*
Позапряга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Запрячь (во множествѣ). *Воли позапрягають.* Грин. III. 50. *Мої коні воронії да позапрягані стоять.* Чуб. V. 534.
Позапрядати, -даємо, -єте, *гл.* Заработать пряденіемъ (о многихъ).
Позапуска́ти, каю, -єш, *гл.* То-же, что и **запускати**, но во множествѣ.
Позапухати, -хаємо, -єте, *гл.* Запухнуть (о многомъ). *І доки ви спатимете? Вже аж позапухали од спання.* Харьк. у.
Позаралювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **зарадити**, но во многихъ мѣстахъ.
Позарандо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Заарендовать (во множествѣ). *Позарандовували всі козацькі ріки.* К. Кр. 16.
Позарани, *нар.* Послѣзавтра. *Позарани будеме мати сьвато Спаса.* Вх. Лем. 452.
Позаржавлювати, -влюємо, -єте, *гл.* = **Позаіржавлювати.**
Позарива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Зарыть (во множествѣ). *Як у нас корови погинули, так не дозволили й шкури поздирати, так і позаривали.* Славяносерб. у.
Позарівнювати, -нюю, -єш, *гл.* Заравнять (во многихъ мѣстахъ). *Заміси глини та позарівнюй ямки в долівці.* Черниг. у.
Позаріка́тися, -каємося, -єтеся, *гл.* Дать зарокъ (о многихъ). *Це ті йдуть, що позарікалися горілку пити.* Богод. у.
Позаробля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Задѣлать (во множествѣ).
Позаро́джувати, -джую, -єш, *гл.* Уродить (во множествѣ).
Позароста́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Зарости (во множествѣ). *Позаростали стежки і доріжки травою зеленою.* Мет. 56.

Позарошувати, -шую, -єш, *гл.* Замочить росой (во множествѣ).
Позарошуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* Замочиться росой (о многихъ). *Позарошувалися наші хлопці, аж тече з їх.* Харьк.
Позарубувати, -бую, -єш, *гл.* Зарубить (во множествѣ).
Позару́чувати, -чую, -єш, *гл.* Обручить (многихъ).
Позасаджувати, -джую, -єш, *гл.* Засадить (во множествѣ).
Позасватувати, -тую, -єш, *гл.* Посватать (многихъ).
Позасвідчувати, -чую, -єш, *гл.* Засвидѣтельствовать (во множествѣ).
Позасвічувати, -чую, -єш, *гл.* Зажечь (во множествѣ). Єв. *Л.* XII. 35. *На селі вже світло позасвічувано.* Ком. I. 4.
Позасвічуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Зажечься (во множествѣ). *Сами свічі позасвічувалися.* Нп.
Позаседжуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* = **Позасиджуватися.**
Позасиджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Засидѣться (о многихъ). *Не по своїй волі позасиджувалися* (дівчата). О. 1861. XI. 100.
Позасила́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* 1) Заслать (во множествѣ). 2) Сослать (многихъ). *Десь у Сібір їх позасилали за те, що церкву обікрали.* Харьк. у.
Позасинати, -на́ємо, -єте, *гл.* Заснуть (о многихъ). *Позасинали ченці, а Танський не спить.* О. 1861. VIII. 30.
Позаси́нювати, -нюю, -єш, *гл.* Слишкомъ насинить бѣлье. *Позасинювала сорочки, аж глянути гидко.* Васильк. у.
Позасипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* 1) Засыпать (во множествѣ). 2) Заснуть (о многихъ). *Діточки позасипають.* Чуб. V. 795.
Позасипатися, -па́ємося, -єтеся, *гл.* Заспаться (о многихъ). *Довго протирали очі... дуже таки позасипались.* Стор. МПр. 117.
Позасипляти, -ля́ємо, -єте, *гл.* **= Позасипати 2.** *Бідні діти, де сиділи, там і позасипляли, вечері дожидаючи.* Харьк. у.
Позасипувати, -пую, -єш, *гл.* **= Позасипати 1.** *У мене ворота позамикувані, жовтим піском позасипувані.* Мил. 57.
Позасихати, -хаємо, -єте, *гл.* Засохнуть (о многихъ). *У крови волосся позасихало.* Макс.
Позасіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Засѣять (во множествѣ). *Чорнії роллі позасівають.* Грин. III. 50. *Ой дівчино та Марусечко, позасівай свої стежечки то рутою, то м'ятою.* Мет. 228.
Позасідати, -даємо, -єте, *гл.* Занять мѣсто, сѣвъ (о многихъ). *Ходи до хати та що з'їдж! Війшов до хати, позасідали.* Драг. 412. *Вже до обіду позасідали.* Драг. 353.
Позасіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Засѣчь (многихъ).
Позасіювати, -сіюю, -єш, *гл.* = **Позасівати.**
Позаскакувати, -куємо, -єте, *гл.* То-же, что и **заскочити**, но о многихъ.
Позаскалювати, -люю, -єш, *гл.* Занозить (во множествѣ).
Позасклеплювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **засклепити 1 — 4**, но во множествѣ.
Позаскоро́джувати, -джую, -єш, *гл.* Забороновать во многихъ мѣстахъ.
Позасли́нювати, -нюю, -єш, *гл.* Заслюнить (во множествѣ).
Позаслинюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* Заслюниться (о многихъ).
Позаслоня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Заслонить, закрыть, завѣсить во многихъ мѣстахъ. *Робили вони, позаслонявши вікна од двору.* Левиц. I. 188.

Позаслужбовий, -а, -е. Внѣслужебный. Желех.

Позаслужувати, -жуємо, -єте, *гл.* Заслужить, заработать (о многихъ). *Чи небагато ж ви в Київі позаслужували?* Кіев. у.

Позаслухуватися, -хуємося, -єтеся, *гл.* Заслушаться (о многихъ).

Позасмажувати, -жую, -єш, *гл.* 1) Зажарить (во множествѣ). *Гусей зо троє треба буде засмажити. — Позасмажуємо!* 2) Заправить масломъ, изжареннымъ съ лукомъ (многое).

Позасмальцьовувати, -вую, -єш, *гл.* Засалить (во множествѣ). *Пу, та й позасмальцьовував ти обидва рукава!.* Полт.

Позасмалювати, -люю, -єш, *гл.* Обжечь, опалить (во множествѣ). *Йде чоловік з десяток пішо без ратищ і без усього, а тілько колки позасмалювали та й ідуть.* ЗОЮР. I. 253.

Позасме́рджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Протухнуть, испортиться (во множествѣ). *Налапали тілько перепелиць, що сі їм позасмерджували.* Гн. I. 33.

Позасми́кувати, -кую, -єш, *гл.* Задергать (многихъ).

Позасмічувати, -чую, -єш, *гл.* Засорить (во множествѣ).

Позасмо́лювати, -люю, -єш, *гл.* Засмолить (во множествѣ). *Мабуть дороге дуже вино, що пляшки позасмолювані.* Кіев. у.

Позасмучувати, -чую, -єш, *гл.* Опечалить (многихъ). *Усіх ти, синку, позасмучував, отак недобре живучи.* Харьк. у.

Позасмучуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Опечалиться (о многихъ). *Усі товариші його позасмучувалися, як почули про його лихо.*

Позасновувати, -вую, -єш, *гл.* 1) Основать (во множествѣ). 2) Заткать (паутиной во многихъ мѣстахъ). *Павутиною павуки позасновували.* Г. Барв. 285.

Позасоло́джувати, -джую, -єш, *гл.* Подсластить (во множествѣ).

Позасоро́млюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Застыдиться (о многихъ). *Позасоромлювалися наші дівчата.*

Позаспокоювати, -ко́юю, -єш, *гл.* Успокоить (многихъ). *На превелику силу то тим, то сим позаспокоював їх.* Богодух. у.

Позаспокоюватися, -ко́юємося, -єтеся, *гл.* Успокоиться (о многихъ).

Позаставати, -стаю, -єш, *гл.* Застать (многихъ). *Усіх дома позаставав, тільки дядька Петра не було, так я тітці Марині сказав.* Славяносерб. у.

Позаставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Заставить (во множествѣ). 2) Заложить (во множествѣ). *Яка була одежинка, всю позаставляв шинкареві.* Кіев. у.

Позастановля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Позаставляти.** *Пропив і худобу всю, позастановляв, що можна було.* О. 1862. VI. 29.

Позастелювати, -люю, -єш и позасти́лувати, -лую, -єш, *гл.* Застлать (во множествѣ). *Всі столи вам позастелювані.* Грин. III. 147. *Тесовії столи позастилувані.* Грин. III. 142.

Позастіба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Застегнуть (во множествѣ). *Дала їм усім, білі сорочки і новими стьонжками позастібала.* Чуб. II. 405.

Позастоювані. Застоявшіеся. *Ой прийшов до нової стоянки, а вже його ворон-коні позастоювані.* Гол. I. 116.

Позастромлювати, -люю, -єш, *гл.* Воткнуть (во множествѣ).

Позастругувати, -гую, -єш, *гл.* Застрогать (во множествѣ).

Позастрявати, -ряємо́, -єте, *гл.* Застрянуть (во множествѣ). *Иродову греблю прорвала вода і вози там позастрявали.* О. 1862. I. 34.

Позасува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Засунуть, задвинуть, впихнуть (во множествѣ). *Бульбу садили так: ішов з колом, робив тим колом, ямки, в ямки кидав бульбу та й колом позасував і вже.*

Позасу́джувати, -джую, -єш, *гл.* Засудить, осудить (многихъ). *Куди ж їх позасуджували? — Аж у Сібір.* Васильк. у.

Позасукувати, -кую, -єш, *гл.* Засучить (во множествѣ). *Позасукували по локоть рукава.* К. (ЗОЮР. II. 205).

Позасушувати, -шую, -єш, *гл.* Засушить (во множествѣ). *Нащо ти так пироги позасушувала? Пироги, добрі, як м'якенькі, а то засушила, аж торохтять.* Богод. у.

Позатаскувати, -кую, -єш, *гл.* Затащить, затянуть (во множествѣ).

Позата́ювати, -таюю, -єш, *гл.* Утаить (во множествѣ).

Позатве́рджувати, -джую, -єш, *гл.* Утвердить (во множествѣ).

Позатика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Заткнуть (во множествѣ). *Уші наче позатикані.* Сим. 235. 2) Воткнуть, водрузить (во множествѣ). *Позатикав прапорі.* К. ЦН. 309.

Позати́куватися, -куюся, -єшся, *гл.* Утыкать, украсить себѣ голову цвѣтами. *Бувало, позатикуємося квітками.* Богод. у.

Позати́ллю, *нар.* Сзади. *А молода Марусенька позатиллю йде.* Гол. I. 54.

Позатира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Затереть (во множествѣ). *Позатирай оте, що поналивала.* Кіев. у.

Позатихати, -хаємо, -єте, *гл.* Затихнуть (о многихъ). *В людських хатах все було позатихав, все посне.* Левиц. I. 116.

Позатікати, -каємо, -єте, *гл.* Затечь (во множествѣ). *Погано стіжки складені, позатікали.* Харьк. у.

Позатісувати, -сую, -єш, *гл.* Затесать (во множествѣ). *Уже кілля позатісував.* Черниг.

Позатліва́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Затлѣться (во множествѣ). *Положила дров у піч, щоб на завтра висохли, а вони позатлівалися.*

Позато́вкувати, -кую, -єш, *гл.* То-же, что и **затовкти**, но о многихъ. *Чи страву вже позатовкувала?* Харьк. у.

Позатомлювати, -люю, -єш, *гл.* Истомить, изнурить (многихъ).

Позатопля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Затопить водою (во множествѣ). *Не клади гнізда у вершині Дністра: у вершині Дністра вода прибуває, вона тобі жалю понаробляв, вона твої дітки позатопляє.* Чуб. V. 876. 2) Затопить (печи).

Позато́птувати, -тую, -єш, *гл.* Затоптать (во множествѣ).

Позаторік, *нар.* Въ позапрошломъ году. *Твою долю, моя доню, позаторік знала.* Шевч.

Позаторішній, -я, -є. Позапрошлогодній. *Позаторішню весну його лихий поніс чогось за Десну.* Греб. 383.

Позато́чувати, -чую, -єш, *гл.* Закатить, завезти (экипажи куда). *Вози у возівню позаточував.*

Позатри́мувати, -мую, -єш, *гл.* Задержать (во множествѣ).

Позатрушувати, -шую, -єш, *гл.* Засыпать чѣмъ во многихъ мѣстахъ). *Бач, як злили долівку! Позатрушуй піском або попілом.* Богодух. у.

Позатруювати, -рую́ю, -єш, *гл.* Заразить (многихъ). *Ми не знали, що в їх короста, та й давали їм цебра, так вони й нас позатруювали: на всіх чисто короста напала.* Черниг. у.

Позатяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Затянуть (во множествѣ). *Люльки позатягають та купами ходять кругом дівчат.* Кв. 2) **Очі позатягало**. Глаза ввалились. Левиц. Пов. 100.

Позауш, *гл.* = **Позавуш.** Желех.

Позахарчовувати, -вую, -єш, *гл.* Заморить голодомъ, плохимъ кормомъ (многихъ). *Пішли наші корови по руках, зробились такі позахарчовувані.* Г. Барв. 54.

Позахлю́пувати, -пую, -єш, *гл.* Забрызгать (во множествѣ). *Де це ви так сорочки позахлюпували?* Богодух. у.

Позахлюпуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* Забрызгаться (о многихъ). *Як підемо по воду та як почнемо одна на одну хлюпати, позахлюпуємось так, що аж тече.* Богодух. у.

Позахлявати, -ва́ємо, -єте, *гл.* Отощать, ослабѣть (о многихъ). *Позахлявали так, що не можуть одтягти до його гласу.* Грин. III. 349.

Позаховувати, -вую, -єш, *гл.* Запрятать (во множествѣ). *Так позаховує, що вже ніхто без неї не знайде.* Черниг. у.

Позахо́дити, -димо, -дите, *гл.* То-же, что и **зайти**, но о многихъ или о многомъ. *Козаки після побиванок під Кумейками, на Говтві і Стариці позаходили до якого часу в Московщину.* Стор. МПр. 60. *Так плакали за ним батько і мати, що трохи в голову не позаходили.* Чуб. I. 250.

Позахо́дитися, -димося, -дитеся, *гл.* То-же, что и **зайтися**, но о многихъ или о многомъ. Также: поссориться (о многихъ). *На другий день щось сі позаходили, а він побив і жінку.* Гн. II. 113.

Позахолоджувати, -джую, -єш, *гл.* Застудить (во множествѣ).

Позахолонювати, -нюємо, -єте, *гл.* Простыть, остыть (во множествѣ). *Позахолонювала страва.* Константиногр. у.

Позахо́плювати, -люю, -єш, *гл.* Захватить (во множествѣ). *Де краща земля, то багачі позахоплювали.* Харьк. у.

Позацвіта́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* 1) Зацвѣсть (во множествѣ). *Сади позацвітають.* Мил. 207. 2) Заплѣсневѣть (во множествѣ). *У його меди позацвітали.* Чуб. Т. 735.

Позацвіти́тися, -таємося, -єтеся, *гл.* = **Позацвітати.** *На полиці паляниці позацвітались.* Чуб. V. 1171.

Позацвітувати, -туємо, -єте, *гл.* = **Позацвітати.** *Ой прийшов до своєй пивниці, а вже ж вина, пива позацвітувані.* Гол. I. 116.

Позаціловувати, -вую, -єш, *гл.* Зацѣловать (многихъ).

Позацьковувати, -вую, -єш, *гл.* Затравить собаками (многихъ). *Двоє цуценяток було, так же сусідські діти своїми собаками позацьковували.* Богодух. у.

Позачаровувати, -вую, -єш, *гл.* Очаровать, зачаровать (многихъ).

Позачи́нювати, -нюю, -єш, позачиняти, -ня́ю, -єш, *гл.* Затворить (во множествѣ). *Царські врата позачинювані.* Грин. III. 147. *Позачиняйте віконниці.* Ком. II. 83. *Ворожечка позачиняні.* Мил. Св. 33.

Позачи́туватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Зачитаться (о многихъ).

Позачіплювати, -люю, -єш, *гл.* Зацѣпить (во множествѣ).

Позачісувати, -сую, -єш, *гл.* Зачесать (во множествѣ). *Чорні кудрі позачісувані.* Чуб. V. 995.

Позачісуватися, -суємося, -єтеся, *гл.* Зачесаться (о многихъ). *Дивись, як гарно всі дівчата позачісувались, а ти патлата.* Харьк. у.

Позашива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Зашить (во множествѣ). *Позашивай роспірки в сорочці.* Богодух. у.

Позашива́тися, -ваємося, -єтеся, *гл.* Зашиться (во множ.).

Позашильо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Задѣлать шалевками во многихъ мѣстахъ.

Позашмо́ргувати, -гую, -єш, *гл.* Затянуть (петли и пр. во множествѣ).

Позашпи́лювати, -люю, -єш, *гл.* Сколоть, заколоть, зашпилить (во множествѣ).

Позащіпувати, -пую, -єш, *гл.* То-же, что и **защіпнути**, но во множествѣ. *У нас двері позащіпувані.* Мил. 104.

Позбавити, -влю, -виш, *гл.* Лишить. *Най ся багач не хвалить, що мя Гандзі позбавить.* Чуб. V. 39. *Бодай ти, мати, в світі не жила, що ти Ганнусі життя позбавила.* Чуб. V. 54.

Позбавитися, -віюся, -вишся, *гл.* Лишиться.

Позбавля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Умертвить (многихъ). *Багацько позбавляв Буняка таким способом, людей.* Драг. 204. 2) Лишить многихъ.

Позбива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **збити**, но о многихъ или о многомъ. *Баран роги позбивав.* Мнж. 6. *Всіх нехай із глудзу позбиває.* К. Дз. 44.

Позбива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Сбиться, спутаться (о волосахъ). *А як пішла до свекрухи, то й набралась муки: позбивались мої кудрі в горох'яні струки.* Грин. III. 301.

Позбира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* = **Позбірати.**

Позбиткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Плохо поступить съ кѣмъ, обидѣть кого; повредить что. *Позбиткував худобу.* Вх. Зн. 51.

Позбиткуватися, -куюся, -єшся, *гл.* — **з кого**. Обидѣть кого.

Позбіга́ти, -гаємо, -єте, *гл.* Сбѣжать (о многихъ). *З двора й собаки наші позбігали.* Г. Барв. 54.

Позбігатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Сбѣжаться (о многихъ). *Діти з цілого села позбігалися.* Чуб. *От хлопці позбігались.* ЗОЮР. I. 76.

Позбіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Собрать (во множествѣ). *Шатнувся миттю сам із хати своїх троянців позбірати.* Котл. Ен. I. 30. *Ой роспустив вівці, та не позбіраю.* Мет. 108.

Позбіра́тися, -раємося, -єтеся, *гл.* Собраться (о многихъ). *Ще не всі салдати позбірались.* Кв.

Позбовтувати, -тую, -єш, *гл.* Взболтать (во множествѣ).

Позбува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Сбыть (во множествѣ). *Подушки і рядна, усе позбувала за царство небесне Марусі і за душу свою й Наумову.* Кв.

Позбуджати, -джаю, -єш и позбуджувати, -джую, -єш, *гл.* Разбудить (многихъ).

Позбуджа́тися, -джаємося, -єтеся и позбуджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Проснуться (о многихъ). *Позбуждалися, поставали.* Гн. I. 162.

Позбудо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Построить (во множествѣ).

Позбужати, -жаю, -єш, *гл.* = **Позбуджати.** *Ранніх солов'їв позбуджала.* Чуб. V. 588.

Позбутися, -будуся, -дешся, *гл.* 1) Избавиться. *Позбутись лиха.* Рк. Левиц. 2) Потерять. *І молодощів своїх, краси своєї, всього позбулася.* Г. Барв. 276.

Позвати, -зву, -зве́ш, *гл.* Позвать. *Та позвала, дівчинонька козаченька в гості.* Мет. 90.

Позверхо́вний, -а, -е. Поверхностный.
Позверховно, *нар.* Поверхностно.
Позвива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Свить (во множествѣ).
Позвикати, -ка́ємо, -єте, *гл.* Привыкнуть (о многихъ). *Чи вже позвикали ваші дівчата в городі жити?* Кіев. у.
Позвисати, -саємо, -єте, *гл.* Свѣситься (во множествѣ). *Заснув п'яний на возі, ноги аж до колеса позвисали.* Черниг. у.
Позвичайнішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться вѣжливѣе, улучшиться по своему поведенію. *Був розбишака на все село, а в руках подержано його — позвичайнішав, став м'який, хоть в ухо бгай.* Конот. у.
Позвінчувати, -чую, -єш, *гл.* Повѣнчать (многихъ).
Позвірчувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **звірчувати**, но во множествѣ.
Позвіювати, -вію́ю, -єш, *гл.* Свѣять, сдуть (во множествѣ). *Із шпилів сніг позвіювало так, що гола земля.* Славяносерб. у.
Позво́дити, -джу, -диш, *гл.* То-же, что и **звести**, но о многихъ или многомъ. *Заходилась тоді смерть біля песиголовців... чисто їх позводила з світу.* Драг. 2. *Усе наше добро позводив.* Г. Барв. 473. *Зажив собі Іван спокійненько, позводивши своїх ворогів.* Чуб. II. 568.
Позво́дитися, -димося, -дитеся, *гл.* То-же, что и **звестися**, но о многихъ или многомъ. *Позводилося панів багато, — панувати ні з чого.* Зміев. у.
Позвозити, -жу, -зиш, *гл.* Свезти (во множествѣ). *Позвозили люде мішки до того млина молоти.* Харьк.
Позволити. См. **Позволяти.**
Позво́литися, -люся, -лишся, *гл.* Испросить, получить позволеніе. *Хлопці молодії, може погуляти которому хочеться, до дівчат кортить, — нехай же піде котрий без відома, що не позволиться у Палія, то вже й не вернеться.* Драг. 201.
Позволя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **позволити, -лю, -лиш,** *гл.* Позволять, позволить. *Я люблю дівчину та й мислю її взяти; не позволяють вороженьки, ще й рідная мати.* Чуб. V. 137.
Позвору́шувати, -шую, -єш, *гл.* Сдвинуть, расшевелить, всколыхнуть (во множествѣ).
Позвужувати, -жую, -єш, *гл.* Съузить (во множествѣ). *Усім би добре пошито, тільки рукава широкі — треба позвужувати.* Кіев. у.
Позв'язувати, -зую, -єш, *гл.* Связать (во множествѣ).
Позв'язуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* Связаться (о многихъ). *Всі кости мертві позв'язувались сухими жилами.* Левиц. I. 91.
Позгадувати, -дую, -єш, *гл.* Вспомнить (многихъ, о многомъ). *Боже, яке давне ми сьогодні позгадували.* Харьк. у.
Позганя́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Согнать (многихъ). *Позганяй граків.* Драг. 413.
Позгасати, -сіємо, -єте, *гл.* Погаснуть, потухнуть (во множествѣ).
Позгинати, -ня́ю, -єш, *гл.* Согнуть (во множествѣ).
Позгнивати, -ваємо, -єте, *гл.* = **Погнити.**
Позгнущатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Погнушаться. *Не позгнущайтесь вислухать нас.* Кв.
Позго́джуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Согласиться (о многихъ).

Позгодо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Вскормить (многихъ). *Діток позгодовували і худоби придбали.* Г. Барв. 8.

Позго́лювати, -люю, -єш, *гл.* Сбрить (о многихъ). *Наші старі позголювали бороди та й думають, що помолодчали.*

Позго́нити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Согнать съ мѣста (многихъ); согнать въ одно мѣсто. *Уже й овець позгонили.* Мир. ХРВ. 39. 2) Взогнать (многихъ). *Позгонив воли на гору.*

Позгорта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Свернуть (во множествѣ). *Позгортай одежу та поховай у скриню.* Кіев. у.

Позгортатися, -таємося, -єтеся, *гл.* Свернуться (во множествѣ).

Позгріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Сгресть (во множествѣ). *Позгрібай солому.* Харьк. у.

Позгрібувати, -бую, -єш, *гл.* = **Позгрібати.** *Усе позмітувано, позгрібувано, чи кізяк, чи трісочка.* Г. Барв. 193.

Позгромаджувати, -джую, -єш, *гл.* = **Позгрібати.**

Позгублювати, -люю, -єш, *гл.* Растерять.

Поздавати, -даю, -єш, *гл.* Сдать (во множествѣ). *Поздавали хлопців у некрути.* Богодух. у.

Поздавлювати, -люю, -єш, *гл.* Сдавить (во множествѣ).

Поздаро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Надарить. *Поздаровували люде погорільцям усякого хліба чимало.* Волч. у.

Поздвига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Сдвинуть (во множествѣ). *Таке каміння, що насилу з місця поздвигали.* Славяносерб. у.

Позде́ржувати, -жую, -єш, *гл.* Удержать, сдержать (многихъ).

Поздира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Содрать (во множествѣ). *І який то дурень поздирав кору з дерева.* Черниг. у.

Поздира́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Содраться.

Поздихати, -хаємо, -єте, *гл.* Издохнуть (о многихъ). *Воли поздихать.* Чуб. V. 26.

Поздірря, -ря, *с.* Кострика. *Будемо поздір'я трясти, на ручники прясти.* Гол. IV. 380.

Поздійма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **зня́ти**, но о многихъ или многомъ.

Поздмухувати, -хую, -єш, *гл.* Сдуть (во множествѣ).

Поздоровити. См. **Поздоровляти.**

Поздорови́тися, -влю́ся, -ви́шся, *гл.* = **Поздоровкатися.** *Увійшов, не поздоровився, не привітався.* Ез. V. 184.

Поздо́вжний, -а, -е = **Подовжний.** *По дорозі від Теплика до Кам'янок єсть поперечний яр і поздовжний видолинок.* Св. Л. 306.

Поздоровіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться здоровымъ, выздоровѣть. *Бив мене чоловік, кости поломив, а я лягла, полежала, встала, ззіла, вола, кабана... і допіро поздоровіла.* Чуб. V. 1140. *Жінка попова поздоровіла.* Драг. 63.

Поздоровішати, -шаю, -єш, *гл.* = **Поздоровшати.** *Спасибі невістці, я за нею поздоровішала.* Кіев. у.

Поздоро́вкати, -каю, -єш, *гл.* Пожелать здоровья при привѣтствіи, випиваніи водки и пр. Вх. Зн. 21.

Поздоровкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Поздороваться. Васильк. у.

Поздоровлення, -ня, *с.* Поздравленіе.

Поздоровля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **поздорови́ти, -влю́, -виш,** *гл.* 1) Давать, дать здоровья (употребляется преимущ. въ сов. в.). *Десь мій милий чорнобривий та в степу ночує. Як в степу при дорозі, — поздоров же його, Боже!* Чуб. V. 15. 2) Поздравлять, поздравить. *Чом ти... не поздоровиш його? Адже бачиш, він заручився.* Котл. НП. 386. *Кішку Самійла поздоровляли.* АД. І. 219. **Поздоровити днем**. При встрѣчѣ поздравить съ настоящимъ днемъ. ЗОЮР. І. 48.

Поздоро́вшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться здоровѣе. Г. Барв. 13. *Він мені каже не їсти того й того, а я на злість наїмся та поздоровшаю.* Левиц. І. 136.

Поздренє, -ня, *с.* Видъ, видѣніе. *З того веселого поздрені і пахущого повітри так заспокоївся.* Гн. II. 77.

Поздува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Сдуть (во множествѣ). *Будем дути так, щоб всі гори і ліса поздувать, щоб скрізь рівно було.* Чуб. II. 15.

Поздумувати, -мую, -єш, *гл.* Вспомнить (многое). *Став здумувати та писати, що в його дома є. Усе, усе поздумував.* Чуб. II. 18.

Поздý́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Обмануть, одурачить (многихъ).

Позеленити, -ню́, -ниш, *гл.* Сдѣлать зеленымъ. *Не жди весни — святої долі! Вона не зійде вже ніколи садочок твій позеленить.* Шевч. 654,

Позеленитися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Окраситься въ зеленый цвѣтъ. *На траві позелениться полотно.* Міус. окр.

Позелені́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Позеленѣть.

По́зеленуватий, -а, -е. Зеленоватый, не вполнѣ зрѣлый. *Яблука ще позеленуваті.* Харьк.

Поземний, -а, -е. Горизонтальный. Желех.

Позе́мно, *нар.* Горизонтально. Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Позерни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Дать крупное зерно хлѣбу. *Як би Господь позернив просо!* Зміев. у.

Позерни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Уродить съ хорошимъ зерномъ. *Добре ж, як позерниться добре гречка.* Кролев. у.

Позживати, -ва́ємо, -єте, *гл.* Прожить (о многихъ). *Ми з бабою вік позживали.* Лебед. у.

Позжина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Сжать (во многихъ мѣстахъ). *Як вже гет усе позжинают, то лишіют трохи «на оборіг», аби горобці ззіли.* ЕЗ. V. 86.

Позззива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Созвать (о многихъ). *Ой на то ж я вас усіх поззивав, щоб медом-вином усіх поштував.* Чуб. V. 449.

Позззува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Снять обувь (во множествѣ).

Позива́ка, -ки, *об.* Сутяга. *Ну й позивака ж він!* Лохв. у.

Позивальник, -ка, *м.* Истецъ, тяжущійся, ведущій процессъ. Полт.

Позива́ння, -ня, *с.* Привлечете къ суду, судебный процессъ.

Позива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Привлекать къ судебной отвѣтственности, предъявлять искъ къ кому, судиться съ кѣмъ. *Позиваєте мене і в рокове свято на... суд.* К. Кр. 37. *Ой пішов міщанин міщаночку позивати, присудили старі люде добре попрохати.* Чуб. V. 1075.

Позива́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Судиться, предъявлять искъ къ кому. Прилуц. у.

Позика, -ки, *ж.* 1) Заемъ, кредитъ. *Дайте, будьте ласкаві, в позику, чи то на одробіток хоч з в'язку.* Грин. II. 208. *Коня у позику не давай.* 2) Долгъ. *Батька й матір у такі позики втопив, що й ушей не видно.* Г. Барв. 506.

Позира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **позирну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Смотрѣть, посмотрѣть, глянуть. *Да поглядаю, да позираю да на ту чорну хмару.* Мет. 85. *Позирнувши на них гнівно, рече чоловікові.* Єв. Мр. III. 5.

Позичайло, -ла, *ж.* Заимодавець, кредиторъ; ростовщикъ. К. (Желех.).

Позича́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **позичити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) — **у кого**. Занимать, занять, брать, взять въ долгъ. *Ой піду я до сусіда воза позичати.* Мет. 12. 2) — **кому.** Одолжать, одолжить кому, давать, дать въ долгъ. *Одна бере і другим позичає, а друга не бере й другим не дає.* Ком. II. 50.

По́зичка, -ки, *ж.* = **Позика.** *Позичка босоніж ходить.* Ном. № 10618. *Заспівав би — був голосок, та позички ззіли.* Шевч.

Позіпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Погорланить. *Позіпай довше, то я тобі затулю рота!*

Позір, -зору, *м.* 1) Видъ. *Ось візьміть оцю диню; позір гарний у неї.* Волч. у. 2) **На позір**. На взглядъ. *Так як на позір, то це масло наче таке саме, як і те.* Пирят. у. **І на позір нема**. Совсѣмъ нѣтъ. *І на позір немає кавунів, а сіяв густо.* Волч. у. 3) — **дати**. Обратить вниманіе, наблюдать, присматривать. Вх. Лем. 452.

Позірка, -ки, *ж.* Вниманіе, наблюденіе. **Позірку мати** = **Позір дати.** Вх. Лем. 452.

Позіскакувати, -куємо, -єте, *гл.* Соскочить (о многихъ). *Слуги позіскакували з постелі.* Левиц. I. 518.

Позіха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* 1) Зѣвать. *Протирав очі, позіхав, хрестячи рот за кожним разом.* Левиц. 2) О вѣтрѣ: дуть по временамъ. *Утомилась заверюха, де-де позіхає.* Шевч.

Позіхатися, -хається, *гл. безл.* Зѣваться. *Ляжмо спати... вже й мені часто позіхається.* Г. Барв. 78.

По́зіхи, -хів, *м. мн.* Зѣвота. *Позіхи напали.* Черк. у.

Позіходитися, -димося, -дитеся, *гл.* Сойтись. *А тим часом позіходилось народу вже чимало.* Кв.

Позіцунок, -нка, *м.* Родъ заплаты изъ куска овчины съ шерстью, прикрѣпляемый кожевниками въ томъ мѣстѣ, гдѣ на выдѣлываемой овчинѣ находится лысина. МУЕ. I. 75.

Поз'їда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* 1) Съѣсть (верхній слой, вершокъ у растенія) (во множествѣ). *Вона в нас як кішка: сметанку з глечиків поз'їдає, вершечки поспиває.* Харьк. у. *Корова вскочила у садок і поз'їдала щепи молоденькі.* Харьк. у. 2) Разъѣсть. *Кайдани руки-ноги поз'їдали.* АД. I. 94.

Поз'їзджати, -джаємо, -єте, *гл.* Съѣхать, уѣхать (о многихъ). *Були річки — повсихали, були кращі — поз'їзджали.* Чуб. V. 540.

Поз'їзджатися, -джаємося, -єтеся, *гл.* Съѣхаться (о многихъ). *Та поз'їзджались та пани, та стали сумувати.* АД. II. 65.

Поз'їзджувати, -джую, -єш, *гл.* Испортить ѣздой. *Вже ж твої ворон-коні та поз'їзджувані.* Гол. I. 116.

Позлазити, -зимо, -зите, *гл.* 1) Слѣзть (о многихъ). *Декотрі позлазили вниз.* Левиц. I. 90. *Брати позлазили з дуба.* Драг. 340. 2) Взлѣзть (о многихъ). *Хлопці позлазили на дерева. Позлазим на дуба та переночуєм.* Драг. 340.

Позламувати, -мую, -єш, *гл.* Сломать (во множествѣ). *Якась недобра душа вишеньки мені позламувала.* Богодух. у.

Позлегати. См. **Позлягати.**

Позлежуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Слежаться (о многомъ). *У його жупани та позлежувалися.* Чуб. V. 735.

Позлива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Слить (во множествѣ). *Позливала недоїдки в миску і дає мені їсти.* Богодух. у.

Позли́гувати, -гую, -єш, *гл.* То-же, что и **злигати**, но о многихъ.

Позлидні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Обѣднѣть. Черном.

Позлизувати, -зую, -єш, *гл.* Слизать (во множествѣ). *Сонечко позлизує сніг де з яких горбиків на піску.* Кв.

Позли́тка, -ки, *ж.* = **Ожеледиця.** Вх. Лем. 452.

Позліплювати, -люю, -єш, *гл.* Слѣпить (во множествѣ).

Позліплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Слѣпиться, склеиться (во множествѣ). *Тісно посажала паляниці, бач, як позліплювались.* Богодух. у.

Позліта́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* 1) Слетѣть. *Кури позлітали з сідала.* 2) Взлетѣть. *Глянь, півні позлітали аж на хату та й там б'ються.*

Позлітатися, -таємося, -єтеся, *гл.* Слетѣться (о многихъ). *Чорти... позлітались увечері.* Мнж. 127.

Позлітка, -ки, *ж.* 1) Позументъ. Уман. у. См. **Позлотка.** 2) Сусальное золото. Грин. III. 507.

Позлота, -ти, *ж.* = **Позолота.**

Позло́тець, -тця, *м.* Мишура, сусальное золото. См. **Позлітка.** Вх. Лем. 452.

Позлотистий, -а, -е. Золоченый. *Із під поли позлотистий недолимок виньмає.* ЗОЮР. I. 206. Объ одеждѣ: шитый золо томъ. *Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку.* К. Досв. 21.

Позлоти́ти, -лочу, -тиш, *гл.* = **Позолотити.** *Взіла вона чубок бервінку позлотила.* Ез. V. 96.

Позлотка, -ки, *ж.* = **Позлітка 1.** *Позлотку із чистого коміра воздирає.* АД. I. 250.

Позлущувати, -щую, -єш, *гл.* То-же, что и **злущити**, но во множествѣ.

Позлущуватися, -щуюся, -єшся, *гл.* То-же, что и **злущитися**, но во многихъ мѣстахъ.

Позлягати, -гаємо, -єте, *гл.* = **Полягати.** *Спать позлегаютъ.* Чуб. V. 795.

Позмага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Одолѣть (многихъ). *Сон позмагав усіх.*

Позмага́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Поспорить, поссориться. *За що позмагались? — За масляні вишкварки.* Ном. № 3513.

Позмальовувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **змалювати**, но во множествѣ.

Позманювати, -нюю, -єш, *гл.* Сманить (многихъ). *Ота городська пройда багато дівчат позманювала, щоб ішли в город.* Кіев. у.

Позмахувати, -хую, -єш, *гл.* Смахнуть, сместь (во множествѣ).

Позмере́жувати, -жую, -єш, *гл.* То-же, что и **змережити**, но во множествѣ.

Позмерзатися, -за́ємося, -єтеся, *гл.* Призмерзнуть другъ къ другу (во множествѣ). **Чоботи позмерзалися**. Промокшая кожа сапогъ замерзла.

Позмива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **змити**, но во множествѣ. *Позмивай лави.* Харьк. г. *Позмивала дітям голови.* Богодух. у.

Позмиватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Тоже, что и **змитися**, но о многихъ.

Позмика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Свести судорогой (во множествѣ). *Позмикало йому і руки й ноги.*

Позмилювати, -люю, -єш, *гл.* Смылить (во множествѣ). *Усе мило позмилювали.* Богодух. у.

Позмина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Смять (во множествѣ). *Діти... подушки позмикали.* Чуб. V. 65.

Позмінювати, -нюю, -єш, *гл.* Измѣнить (во множествѣ). *За нових панів усе не так стало, як за старих було, усе позмінювали.* Харьк. у.

Позмірювати, -рюю, -єш, *гл.* Измѣрить (во множествѣ).

Позміта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Сместь (во множествѣ).

Позмітувати, -тую, -єш, *гл.* 1) = **Позмітати.** *Усе позмішувано, позгрібувано.* Г. Барв. 193. 2) Сбросить съ чего (во множествѣ). *Пішов, тото позмішував з себе, іде... обідраний.* Гн. І. 52.

Позмішувати, -шую, -єш, *гл.* Смѣшать (во множествѣ).

Позмовкати, -каємо, -єте, *гл.* Смолкнуть (о многихъ). *Позмовкали пісні на селі.* Г. Барв. 122. *Голоси... позмовкали.* Г. Барв. 308.

Позмовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Сговорить (многихъ).

Позмокати, -ка́ємо, -єте, *гл.* Измокнуть (о многихъ). *Ну, вже ж і позмокали ми сьогодні, і рубця сухого нема.* Богодух. у.

Позмордо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Измучить, изнурить (многихъ).

Позморо́жувати, -жую, -єш, *гл.* Заморозить (многихъ). *Ця зіма багато людей позморожувала.*

Позмо́рщувати, -щую, -єш, *гл.* Поморщить (во множествѣ).

Позморщуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* Сморщиться о многихъ).

Позмо́тувати, -тую, -єш, *гл.* Смотать (во множествѣ).

Позмо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Измочить, смочить (во множествѣ).

Позмуро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Сдѣлать изъ камня, кирпича (во множествѣ).

Позна, -ни, *ж.* = **Шкода 1.** *Глядіт, щоб кінь позни не наробив.* Вх. Зн. 51.

Познава́ти, -наю́, є́ш, сов. в. **познати, -знаю, -єш,** *гл.* = **Пізнавати, пізнати.** ЗОЮР. І. 210. *Вийди, мати, з хати познавати дитяти.* Мет. 171.

Познайомити, -млю, -миш, *гл.* Познакомить.

Познайомитися, -млюся, -мишся, *гл.* Познакомиться.

Познака, -ки, *ж.* Мѣтка, знакъ, примѣта. *Хиба під вечір або дуже зраня можна здогадатись, що там села, бо дим зніметься, а другої познаки нема, — сказано, в яру.* Св. Л. 72. *Познаки нема.* НВолын. у.

Познако́мити, -млю, -миш, *гл.* = **Познайомити.**

Познако́митися, -млюся, -мишся, *гл.* = **Познайомитися.** *А знаєш, як я познакомився з тим Хоцінським?* Левиц. І. 145.

Познаменуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Приложиться (къ священному предмету). Драг. 237. *У Лаврі на мощі познаменувався.* Чигир. у.

Познати. См. **Познавати.**

Позна́тися, -на́юся, -єшся, *гл.* = **Пізнатися.**

Познаття, -тя, *с.* Узнаваніе, узнаніе, распознаваніе. Вх. Уг. 260.

Познаходити, -джу, -диш, *гл.* Найти (во множествѣ). *Прадід усе те познаходив.* Мнж. 133.

Познаходитися, -димося, -дитеся, *гл.* Найтись (во множествѣ). *Усе познаходилося, що в їх покрадено.* Черниг. у.

Позначáти, -чáю, -єш, сов. в. **позначи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* Обозначать, обозначить; намѣчать, намѣтить. Маркев. 121. *Цибулькою позначила, петрушкою притрусила.* Чуб. V. 796.

Позначáтися, -чáюся, -єшся, сов. в. **позначи́тися, -чу́ся, -чи́шся,** *гл.* 1) Обозначаться, обозначиться. 2) Сдѣлаться, стать замѣтнымъ. Левиц. ПЙО. І. 482. *І не позначилось ні трохи, а скілько уже брали.* Иногда прямо въ значеніи: уменьшиться на видъ. *Наче і їмо не сито, а сала в бодні дуже позначилось.*

Позневажáти, -жáю, -єш, *гл.* То-же, что и **зневажити**, но многихъ.

Позневóлювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **зневолити**, но многихъ.

Познищувати, -щую, -єш, *гл.* Уничтожать (во множествѣ).

Позни́щуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* Уничтожиться (во множествѣ).

Познівечувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **знівечити**, но многихъ, или многое. Желех.

Познімáти, -мáю, -єш, *гл.* Снять (во множествѣ). *Познімали страву і поставили оріхи на стіл.* Кв. *Познімай сорочки з тину, — вже посохли.* Харьк. *От ми й стали коло шляху і шапка познімали.* ЗОЮР. І. 253.

Позноби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Поморозить. *Картоплі познобило.* Лебед. у.

Позносити, -шу, -сиш, *гл.* То-же, что и **знести**, но во множествѣ. *Вода... позносила млини.* Левиц. І. 127. *Позносивши мішки в комору... посідали.* Кв. *Позносили ото вони з воза свої клунки.* Драг. 174.

Позносювати, сюю, -єш, *гл.* = **Позносити.** *Позносювали* (снопи). Грин. І. 111.

Познущатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Поиздѣваться.

Позóв, -зву и позóву, *м.* Искъ, тяжба. *Ее знайду на свічку, а на позов — як біс дасть.* Ном. № 7374. *Я просив його, щоб без позову зняв комору з моеї землі, так він не слуха.* Новом. у. — **дати, заложити.** Возбудить процессъ. *Пан возний позов дасть.* Котл. Ен. IV. 48.

Позодягáти, -гáю, -єш, *гл.* Одѣть (многихъ). *Він за свої гроші усіх дітей її позодягав.* Васильк. у.

Позолити, -лю́, -лиш, *гл.* Побудить. *Позич мені попілу, а то в мене не стане сорочки позолить.* Харьк.

Позолота, -ти, *ж.* Позолота. *Твоя голова ше до позолоти.* Чуб. І. 242. *Позолота була вся витерта.* Левиц. І. 293.

Позолотити. См. **Позолочувати.**

Позолотіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться похожимъ на золото, пріобрѣсть цвѣтъ золота, пожелтѣть. Каменец. у. *Колос позолотів* Г. Барв. 147.

Позолотка, -ки, *ж.* Сусальное золото. Гол. Од. 60.

Позолóчувати, -чую, -єш, сов. в. **позолотити, -лочу, -тиш,** *гл.* Золотить, позолотить. *Що в голуба та сизая голова, а в голубки позолочувана.* Мет. 26. *Голубонько мій, коли б же ти жив, я б твої крила позолотила.* Чуб. V. 246.

Позомлівати, -вáємо, -єте, *гл.* То-же, что и **зомліти**, но о многихъ.

Позорувати, -рую, -єш, *гл.* Обращать вниманіе. См. **Позір.** Вх. *Лем.* 452.

Позорювати, -рюю, -єш, *гл.* Вспахать (во множествѣ).

Позоря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* ? *Ой всі поля самарськії позоряли, тільки вони не зоряли, що в річки Са марки, а в кринички Салтанки, де три терни дрібненьких, де два байраки зелененьких.* Мет. 437.

Позоставатися, -таємо́ся, -єте́ся, *гл.* Остаться (о многихъ). *Не стало вже ставать і сала, а тільки самі грінки позоставались.* ЗОЮР. І. 290. *От і сі діти, що позоставались живі... чогось вже мізерніють.* Левиц. І. 139.

Позостати, -тану, -неш, *гл.* Остаться. *Нема милого, позостала туга.* Гол. І. 370. Позостатися, тануся, нешся, *гл.* Остаться. *Умер, умер пан полковник і грізная мова, позостались кінь вороний і ясная зброя.* Чуб. V. 317.

Позострівати, -ва́ю, -єш, *гл.* Встрѣтить (многихъ и не разомъ).

Позострічати, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Позострівати.**

Позотлівати, -ва́ємо, -єте, *гл.* Истлѣть (о многихъ).

Позохо́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Проявить охоту, желаніе, согласиться что либо сдѣлать (о многихъ).

Позраджувати, -джую, -єш, *гл.* Измѣнить (о многихъ, многомъ).

Позралювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **зралити**, но во многихъ мѣстахъ.

Позрахо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Счесть (во множествѣ).

Позривати, -ва́ю, -єш, *гл.* Сорвать (во множествѣ). *Почала вона рвати на собі усе, що було, та подавати йому. Позривала й те усе.* Чуб. II. 413.

Позринати, -на́ємо, -єте, *гл.* Вынырнуть, всплыть на поверхность (во множествѣ). *Помочила коноплі та мабуть погано придавила, а вони й позринали.* Харьк. у.

Позрівнювати, -нюю, -єш, *гл.* Сравнять (во множествѣ).

Позрізувати, -зую, -єш, *гл.* Срѣзать (во множествѣ). *Баба маківки позрізувала.* Грин. II. 86.

Позрікатися, -каюся, -єшся, *гл.* Отказаться (отъ многаго, о многихъ).

Позріти, -рю, -риш, *гл.* Посмотрѣть, взглянуть. *Позри, Єлена, на он ту гору.* Гол. IV. 523.

Позро́джувати, -джую, -єш, *гл.* Родить (многихъ).

Позростати, -та́ємо, -єте, *гл.* Вырасти (о многихъ).

Позростатися, -таємося, -єтеся, *гл.* Срастись (во множествѣ). *Кущі глоду, терну і шипшини позростались ніби.* Стор. М. Пр. 110, 111.

Позрошувати, -шую, -єш, *гл.* Оросить (во множествѣ).

Позрощувати, -щую, -єш, *гл.* Вырастить (многихъ).

Позрубувати, -бую, -єш, *гл.* Срубить (во множествѣ). *Де яка деревина була, — все позрубував.* Пирят. у.

Позруйновувати, -вую, -єш, *гл.* Разорить, разрушить, развалить (во множествѣ).

Позрушувати, -шую, -єш, *гл.* То-же, что и **зрушити**, но о многомъ.

Позряжати, -жаю, -єш, *гл.* То-же, что и **зряжа́ти**, но во множествѣ. *Позряжає своїх дочок та й не надивиться на їх.* Борз. у.

Позсаджувати, -джую, -єш, *гл.* То-же, что и **зсадити**, но во множествѣ. *Узяв та й позсаджував дітей на віз.* О. 1861. V. 71.

Позсапувати, -пую, -єш, *гл.* Срубить многія растенія при полотьѣ.

Позсила́ти, -лаю, -єш, *гл.* То-же, что и **зіслати**, но о многихъ.
Позсипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Ссыпать (во множествѣ). *В мішечки позсипай* (горох). Г.-Арт. (О. 1861. III. 93).
Позсиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Изсохнуть (во множ.). *Були річки, — позсихали.* Чуб. V. 539.
Позсихатися, -хаємося, -єтеся, *гл.* Ссохнуться (во множествѣ). *Не єретичі його й постоли! як же позсихались!... Насилу нацупив.* О. 1862. II. 26.
Позсіда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **зсісти**, но о многихъ.
Позсідатися, -даємося, -єтеся, *гл.* Скиснуть, створожиться (во множествѣ).
Позсіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Срубить (во множествѣ). *Велика була буря... Дощ комиші позсікав, як шаблею.* МВ. I. 141.
Позскакувати, -куємо, -єте, *гл.* То-же, что и **зскочити**, но о многихъ. *Позскакували як опечені.* Харьк. у.
Позсовувати, -вую, -єш, *гл.* Сдвинуть (во множествѣ). *Спершу густо, мов їх* (хати) *одну до другої хто позсовував, щоб було затишніше й тепліше, а далі рідче.* Мир. Пов. II. 83.
Позсо́вуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Сдвинуться (о многихъ).
Позстарюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Состариться (о многихъ).
Позсукувати, -кую, -єш, *гл.* Ссучить (во множествѣ).
Позубити, -блю, -биш, *гл.* 1) Зазубрить; сдѣлать зазубрины. *Позубили мені сокиру. Ой десь мене Господь Бог не простив, що я у неділю серпи позубив.* АД. I. 81. 2) Сдѣлать зубцы. *Позубила комір і чохлу.*
Позубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Иззубриться. *Шабля позубилась.* ЗОЮР. I. 96.
Позубцюва́ти, -цюю, -єш, *гл.* = **Позубити 2.** *Оце вже тобі сорочку попрутикувала і позубцювала в поділках.* Кіев. у.
Позужувати, -жую, -єш, *гл.* Съузить (во множествѣ).
Позурочувати, -чую, -єш, *гл.* Сглазить (многихъ). *Дітей мені позурочувала.* Богодух. у.
Позустріва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Позострівати.**
Позустріча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Позострічати.**
Позціплювати, -люю, -єш, *гл.* — **зуби, руки**. Стиснуть, сжать (во множествѣ). *Позціплювали зуби та й лежать як неживі.*
Позчіплювати, -люю, -єш, *гл.* Сцѣпить одно съ другимъ (во множествѣ).
Позчіплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Сцѣпиться другъ съ другомъ, переплесться другъ съ другомъ. *Верби понагинались над водою, позчіплювались зеленими верхами.* Левиц. I. 62.
Позшива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Сшить (во множествѣ). *Вони* (Адам і Ева) *позшивали листи з липи, позакривались.* Чуб. I. 146.
Поз'я́зувати, -ся, -зуюся, -ся, -єш, -ся, *гл.* = **Позв'язувати, -ся.**
Поинакшати, -шаю, -єш, *гл.* Измѣниться. *Садок сей у вас зараз поинакшав би.*
Поізбавити, -влю, -виш, *гл.* = **Позбавити.** *А ти мене поізбавив любого спокою.* Гол. I. 323.
Поїд, -ду, *м.* Съѣденіе. **Поїдом ї́сти**. Заѣдать. **В поїд**. Сколько можно съѣсть. *На луках паші не в поїд.* Лебед. у.
Поїдайло, -ла, *м.* Обжора.

Поїда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **поїсти, -ї́м, -їси,** *гл.* Поѣдать, поѣсть, съѣдать, съѣсть; пожирать; уничтожать, уничтожить. *Його врожай голодний поїдає.* К. Іов. 11. *Каже* (вовк): *«Отепер я вас поїм».* Рудч. Ск. І. 7. *Зілля сухе огонь поїда.* Полт. г.

Поїди́нок, -нку, *м.* = **Поєдинок 1.** *А звечора уночі сходилися багачі, стали раду радити, кого в некрути взяти: поїдинки не брати, будем лани орати; чинчового не брати, будем лани сівати.* Чуб. V. 981.

Поїдка, -ки, *ж.* Количество, необходимое на разъ для ѣды. *У нас хліба ще на одну поїдку буде.* Волч. у.

Поїдна́ння, -ня, *с.* и пр. = **Поєднання и пр.**

Поїзд, -ду, *м.* Свадебный поѣздъ, свадебная процессія. ХС. VII. 428, 429. Грин. III. 438. Хотя бы даже женихъ и шелъ со своей свитой, все же эта процессія называется **поїзд**. МУЕ. І. 125. (Полт. г.). *Молодий збірає поїзд і їде до молодої.* Грин. III. 430. Ум. **Поїздонько.**

Поїздовий, -а, -е. Относящійся къ свадебному поѣзду. *Пісні поїздові співають дружки і свашки.* Грин. III. 479.

Поїздонько, -ка, *м.* Ум. отъ **поїзд.**

Поїжанин, -на, *м.* Участвующій въ свадебномъ поѣздѣ, въ свад. процессіи. МУЕ. І III. 92. *Як стануть поїжане уже в молодої на дворі, то дружки... співають їм.* О. 1862. IV. 27. *А зза гори поїжане на шлях виїжають.* Шевч. 455.

Поїжа́ти, -жаю, -єш, *гл.* Ѣздить, разъѣзжать. *Дев'ятеро коней водить, на десятім поїжає.* Грин. III. 591. *Наш папочок молоденький на конику поїжає, до двору женчиків займає.* Чуб. III. 239.

Поїсти. См. **Поїдати.**

Поїстися, -їмся, -їсися, *гл.* Погрызться. *Свої собаки поїлися.* Ном. № 9448.

Поїхати, -їду, -деш, *гл.* Поѣхать. *Сідлай, козаче, коня вороного, та поїдем вінчатися до попа чужого.* Чуб. V. 137. *Поїдьмо, кажу, дідусю, в ліс да нарубаєм дров.* ЗОЮР. І. 229.

Пойда, -ди, *ж.* = **Побігайка.** *А, а, гойда! чужа мати пойда, а нашая пані, ходить у жупані.* Макс. (1849). 105.

Пойменува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Поименовать. *Росказав, де його хата стоїть, пойменував сусід своїх.* МВ. (О. 1862. І. 77).

Пойня́ти, -йму, -меш, *гл.* = **Поняти.** Грин. III. 534.

Пока́вкати, -каю, -єш, *гл.* Покричать (о воронѣ).

Покади́ти, -джу́, -диш, *гл.* Покадить. *Я тютюном покадила, а редькою споминала.* Чуб. V. 562.

Показ, -зу, *м.* 1) Указаніе. *Добре заходились по німецькому показу.* Шевч. 2) Показъ. *Взяла та положила на блюдо тре кошенят та й унесла на показ.* Рудч. Ск. II. 91.

Показа́ння, -ня, *с.* = **Показанщина 1.**

Показанщина, -ни, *ж.* 1) Плата отъ винокуреннаго котла. 2) Особничество, отдѣленіе себя отъ общества. Поп. 68.

Показати, -ся. См. **Показувати, -ся.**

Покази́ти, -кажу, -зиш, *гл.* Испортить. *Дощ покази́ть дорогу.* Шух. І. 81. *Чарівниця, таки показит маржину.* Ез. V. 61.

Покази́тися, -зимося, -зитеся, *гл.* Взбѣситься (о многихъ).

Показни́й, -а́, -е́. Видный, представительный. *Таке не показне: ні з очей, ні з плечей.* Ком. II. 148. *Одначе він з себе дуже показний, здоровий.* Левиц. Пов. 38.

Показність, -ности, *ж.* Видъ, красивая наружность.

Показувати, -зую, -єш, *гл.* 1) Показывать, показать, указывать, указать. *Сидимо в садку, він мені показує: «Дивись, яка вода чиста».* МВ. II. 26. *Ой там дівчина жито жала, дороженьку показала.* Чуб. V. 373. *А чому ж не зумію? — каже дівчина. — Раз мені покажете, паніматко, а другий і сама знатиму.* Рудч. Ск. II. 56. *Не плач, Катерино, не показуй людям сльози.* Шевч. 2) *безл.* **Показує**. Кажется. *З обличчя більш двадцяти літ їй не показувало.* Св. Л. 65.

Показуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **показатися, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) Показываться, показаться, появляться, появиться. *Вона його як хвицне! так, що йому і свічки у очах показались.* Рудч. Ск. I. 7. *Бач, мабуть злякався, що не показався.* Шевч. 290. 2) Казаться, показаться. Драг. 43. *Дивись, котора гуска тобі показується красна, ту й лови.* Грин. I. 46.

Пока́зчик, -ка, *м.* Указатель. Ном. Од. вид. II. *Показчик до приказок.* Ном.

Покалавурити, -рю, -риш, *гл.* Покараулить.

Покаламутити, -чу, -тиш, *гл.* Помутить.

Покалата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Позвонить; постучать въ колотушку. *Покалатай трохи, а я піду в хату погріюся.* Черниг. у.

Покалічити, -чу, -чиш, *гл.* Искалѣчить (многихъ). К. ЧР. 358. *А він в кущах ноги покалічив.* Рудч. Ск. II. 160.

Покаля́ти, -ляю, -єш, *гл.* Запачкать. *На ніч треба хату мести: як прийде Мати Божа з атолами, то шоб ніг не покаляла.* ХС. VII. 418. *Ой устели, молода дівчино, рушничками двір, щоб не покаляв червоних чобіток, золотих підків.* Чуб. V. 397.

Покаля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Испачкаться, запачкаться.

Покаменіти, покам'яніти, -ніємо, -єте, *гл.* Окаменѣть (о многихъ). *Він за двері та Онилку й веде за руку. Ми й покаменіли.* Г. Барв. 210. *Вони обидві й покам'яніли.* Мнж. 134.

Покаменува́ти, -ную, -єш, *гл.* Побить камнями. *Народ покаменує нас.* Єв. Л. XX. 6.

Поканючити, -чу, -чиш, *гл.* Поклянчить. *Ти думаєш, що як довше поканючиш, так і дам.* Богодух. у.

Покапати, -паю, -єш, *гл.* Покапать; закапать. *Як роса та до схід сонця, покапали сльози.* Шевч. 74.

Покаплу́нити, -ню, -ниш, *гл.* Выхолостить (многихъ).

Покапостити, -пощу, -стиш, *гл.* Изгадить (во множествѣ).

Покапотіти, -почу, -тиш, *гл.* Закапать.

Покара́ння, -ня, *с.* Наказаніе, казнь.

Покара́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Наказать. *Бог все бачить, а вже разом покарає на тім світі.* Ном. № 52.

Покарбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Изрѣзать нарѣзами; украсить вырѣзанной орнаментировкой. *Сволок гарний, дубовий, штучно покарбований.* К. ЧР. 37.

Покарбуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Бросить палку такъ, чтобы она пошла колесомъ, ударяясь о землю то однимъ, то другимъ концемъ (въ игрѣ въ плаз). Желех.

Покарбути́ти, -бучу, -тиш, *гл.* = **Покарбуляти.** Kolb. I. 196.

Покарлючити, -чу, -чиш, *гл.* Согнуть, искривить. *Чого це тут дерева такі покарлючені?* Харьк. у.

Покарта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Побранить. *Словами покартай його, а не бий.* Ном. № 3872.

Покасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Упразднить (во множествѣ).

Саката́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Покатать, повозить. 2) Быстро поѣхать. *О. Гервасій покатав льодом, тільки паламар поньокує.* Св. Л. 95.

Поката́тися, -таюся, -єшся, *гл.* Покататься. *От, покаталися — привели додому того коня.* Рудч. Ск. І. 164.

Покатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Подвергнуть истязанію, помучить. *Ой, ой він мене... покатує.* Чуб. V. 617.

Покатулятися, -ляюся, -єшся, *гл.* Покатиться. Вх. Уг. 260.

Покахикати, -каю, -єш, *гл.* Покашлять.

Покацубнути, -немо, -нете, *гл.* Окоченѣть (о многихъ). *Ну мороз! поки доїдемо, то й покацубнемо.*

Покача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* 1) Покатать. *Глянь, як кішка: покачав лапкою клубок та й кине, а тоді знов.* 2) Покатать (бѣлье). *Покачай сорочки.* 3) Раскатать тѣсто. *Покачай коржі.* 4) Повалять. *Собака не ззість, не покачавши.* Посл. 5) О бѣшеной собакѣ: свалить и покусать (собаку). *Як собаку покачає дурна собака, то та собака покусана біжить сама такого зілля шукати од сказу.* Грин. II. 20.

Покача́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* 1) Покататься, поваляться. *Кінь покачався на траві.* 2) Побѣжать. *Текля... покачалась до його, крикучи: «Татко! тат-ко!»* Св. Л. 10.

Пока́шляти, -ляю, -єш, *гл.* Покашлять. *Покашляв днів зо два, а оце вже й годі.* Черниг. у.

Покая́ння, -ня, *с.* Покаяніе. *Єдного скарання десятьом покаяння.* Ном. № 3907.

Покаятися, -каюся, -єшся, *гл.* Покаяться. *Покаявся злодій у ягодах.* Ном. № 2250.

По́квап, -пу, *м.* Поспѣшность. Желех.

Поквапитися, -плюся, -пишся, *гл.* 1) Поспѣшить, поторопиться. 2) Польститься. *Але не багато значних панів поквапилось до неї в гості.* Левиц. I. 491.

Поквапний, -а, -е. Поспѣшный.

Поквапність, -ности, *ж.* = **Поквап.**

Поквапно, *нар.* Поспѣшно.

Поквасити, -шу, -сиш, *гл.* Поквасить.

Поквасніти, -нію, -єш, *гл.* Скиснуть.

Покваснути, -ну, -неш, *гл.* = **Поквасніти.**

Поквилити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Поплакать. 2) Покричать (о нѣкоторыхъ звѣряхъ и птицахъ).

Поквікати, -каю, -єш, *гл.* Повизжать (о свиньѣ).

Поквільно, *нар.* 1) = **Покволом.** 2) Свободно, льготно. *Не знаю, як у вас, каже, а в нас дак і геть то стало поквільно панським.* О. 1862. VI. 58.

Поквітча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Украсить цвѣтами.

Поквокати, -каю, -єш, *гл.* = **Поквоктати.**

Поквокта́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* Поклохтать (о насѣдкѣ); поквакать глухо (о лягушкѣ).

Покво́лом, *нар.* Медленно. *Спускався він із скель покволом.* Мкр. Г. 14. *Іде собі покволом.* МВ. I. 41.

Покепкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Посміяться надъ кѣмъ. *Дай, Боже, щоб ні догадались брат з брата в чім покепкувать.* Котл. Ен. III. 65.

Покерува́ти, -рую, -єш, *гл.* Поуправлять.

Поки, *нар.* Пока, покамѣсть. *Поки діда, поти й хліба.* Лебед. у. *Поти пряла, поки й задрімала.* Рудч. Ск. II. 14. *Поки-м тебе не любила, була-м як голубка.* Чуб. V. 13. **О-поки**. Вотъ до какихъ поръ. *Мені в ставку о-поки.* Зміев. у. **Поки світа, по́ки сонця**. Во вѣкъ, никогда. *Поки світа, поки сонця не прилетимо.* Мил. 136.

Покива́ння, -ня, *с.* Киваніе. *Зробив притчу з нас в язиціх, покивання глави в людях.* К. Псал. 106.

Покива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Покивать. *Назад подивилась, покивала головою та й заголосила.* Шевч. 74.

Покида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **поки́нути, -ну, -неш,** *гл.* Покидать, покинуть, оставлять, оставить, бросить. *Ой голубочок гуде, а голубка буркоче, що голуб голубку покидати хоче.* Мет. 78. *Як дівчині не журиться, — козак покидає.* Мет. 79. *Покинь даремну думку думати, покинь нещире мене кохати.* Чуб. V. 386. *Коли покидаєш, покинь хліба їсти, а щоб тобі було тяжко сісти.* Чуб. V. 194. *Чи подобенство, мій брате, щоб я своє добро турецьке на шляху покидав?* ЗОЮР. I. 33.

Покидати, -даю, -єш, *гл.* Бросить, оставить (во множествѣ). *Нащо ж ти діточки покидала?* Мил. 221. *В руйновищі, що люде по'дбігали, покидали мов кучуруги цегли.* К. Іов. 34. **Чуби покидати**. Первоначально: остричься (о многихъ), а затѣмъ: быть взятымъ въ солдаты, такъ какъ при томъ взятыхъ стригутъ. Г. Барв. 15.

Покидатися, -даюся, -єшся, *гл.* При ѣдѣ закапать одежду. Вх. Уг. 260.

Поки́дище, -ща, *с.* = **Покидько, покидька.** *Чия вона? — Ет, чия там! — покидище.* Козел. у. Слов. Д. Эварн.

По́кидь, -ді, *ж.* = **Покидька.** К. (Хата, 2).

Покидька, -ки, *ж.* 1) Негодный предметъ. К. (Хата, XVI). 2) Заброшенное существо женскаго рода. *Я така вбога і безталанна дівчина, покидька, чужий попихач.* Г. Барв. 381.

Поки́дьків, -кова, -ве. Относящійся къ негодному предмету, существу. **Покидьків брат.** Негодный предметъ. Лебед. у.

Поки́дько, -ка, *м.* Заброшенное существо мужескаго рода. *Ні батька, ні матері, — покидько.* Козел. у. Слов. Д. Эварн.

Поки́дьок, -дька, *м.* = **Покидька.** Грин. I. 238.

Поки́нути. См. **Покидати.**

Покинутися, -нуся, -нешся, *гл.* Отстать (отъ стада), идя за кѣмъ ненамѣренно остаться. *О, я тебе не покинуся. Вражий баран і не покинеться.* Литин. у.

Покипіти, -плю́, -пи́ш, *гл.* 1) Покипѣть нѣкоторое время. *Хай ще трохи покипить борщ.* Васильк. у. 2) Свариться (во множествѣ). *Чаєнята покипіли в каші.* Рудч. Чп. 90. 2) О хлѣбахъ на корню: засохнуть отъ сильной жары. *Вівси так і покипіли.* Зміев. у.

Покицря́ння, -ня, *с.* Въ игрѣ въ жмурки: прикосновеніе къ играющему. См. **Покипяти.** О. 1861. XI. Св. 38.

Покиця́ти, -ця́ю, -єш, *гл.* — **кого́**. Въ игрѣ въ жмурки: дотронуться до кого-либо изъ играющихъ, который послѣ этого начинаетъ жмурить. О. 1861. XI. Св. 37, 38.

I. По́кій, -ко́ю, *м.* Покой, миръ. **Дати по́кій, дати чистий по́кій**. Оставить въ покоѣ. *Дай їй покій!* Чуб. V. 273. *Та дай мені чистий покій... Я не маю коли і в голову пошкрябатись.* Св. Л. 202.

II. Покій, -ко́ю, *м.* Комната. *Прошу, серце, до покою, потворимо з тобою.* Нп. *Та привели Бондарівну в покої високі.* Грин. III. 614. *А пани все по покоях ходять.* МВ. (О. 1862. III. 54). Ум. **Поноі́к, покійчик.** *За тим покойом є покійник.* Драг. 307.

Покійний, -а, -е. Покойный, умершій. *Загубила материну хустку, що ще од її покійної матері.* Кв.

Покійник, -ка, *м.* = **Небіжчик.** *Там дзвонять по душі, там голосять по покійнику.* Кв. Ум. **Покійничок.**

Покійниця, -ці, *ж.* = **Небіжчиця.** *Я згадала покійницю няньку.* Шевч. 314. Ум. **Покійничка.** Г. Барв. 424.

Покійничок, -чка, *м.* Ум. отъ **покійник.**

Покійчик, -ка, *м.* Ум. отъ **II Покій.**

По́кіль, *нар.* = **Поки.** *Ой спи, дитя, до обіда, покіль мати з міста прийде.* Мет. 1.

Покільчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Пустить ростки (о зернѣ). Черк. у.

Покінча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Окончить (во множествѣ).

Покінчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Окончить, закончить.

Покірливий, -а, -е. Смирный, кроткій. *Покірлива дитина. Душі покірливі.* К. Досв. 117.

Покірливість, -вости, ж. Смиреніе, кротость. *Може ласкавостю своєю та покірливостю втихомирю її.* МВ. I. 28.

Покірливо, *нар.* Покорно, смиренно, со смиреніемъ. *Сповідаюсь вам щиро та покірливо.* К. ЦН. 220.

Покірне, *нар.* = **Покірно.** *Покірне одказали вони.* Оп. 75.

Покірний, -а, -е. Покорный, кроткій, смирный. *Покірної голови меч не йметь.* Ном. № 3305. *Покірнеє та дитятко та Мар'єчка.* Мет. 175. Ум. **Покірне́нький.**

Покірник, -ка, *м.* Покорный кому чоловѣкъ. *Рятуй душу мою, Спасе: я покірник твій прихильний.* К. Псал. 198.

Покірниця, -ці, ж. Покорная кому женщина.

Покірність, -ности, *ж.* Покорность; кротость. *Покірность твоя жизні і здоров'я мені придасть.* Котл. НП. 376.

Покірно, *нар.* Покорно, кротко. Ум. **Покірне́нько.**

Покіс, -ко́су, *м.* Покосъ. *Косарики косять, а вдівочка похожає, дрібними сльозами покоси поливає.* Мет. 315.

Покіст, -ко́сту, *м.* Лакъ; лакированная поверхность. *Таке гладеньке, як покіст.* НВолын. у.

Покість, -кости, *ж.*? *Клала бись мости з червоной покости.* Гол. II. 107. *Мостила мости жовтими покости.* Гол. IV. 409.

Покіт, -ко́ту, *м.* 1) Скатъ. *Гори крутоярі з зеленими покотами.* К. ЧР. 62. 2) **В покіт** = **Покотом.**

Поклад, -ду, *м.* 1) Яйцо (натуральное или изъ мѣлу), которое кладутъ въ какомъ нибудь мѣстѣ, чтобы курица неслась въ томъ мѣстѣ. *Сяде курка й без покладу.* 2) Пометъ.

Поклада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **покласти, -кладу́, -де́ш,** *гл.* 1) Класть, полагать, положить, сложить. *Буду в землі козацькій голову християнську покладати.* АД. І. 212. *Поклони покладати.* Г. Барв. 106. *Мимо церкви святої проїжжали... на себе хреста не покладали.* АД. І. 193. 2) Налагать, наложить. *По двоє кайданів на ноги покладено.* АД. І. 90. 3) Раскладывать, разложить (человѣка для порки). *Як не вийду на панщину, покладают зараз: а Сикора покладає, Вергонець тримає, а вокомон із паличков коло задку грає.* Гол. III. 478. 4) = **Паренити.** Вх. Зн. 46. 5) Строить, построить. *Поклали новий манастирь.* Волын. г. *Двори собі поклав на боці від своєї мами.* Гн. І. 153. 6) — **гнів на кого**. Сердиться, гнѣваться. *На свого старшого брата великий гнів покладав.* АД. І. 187. 7) — **надії**. Возлагать надежды, надѣяться. *На його єдиного покладаю мої надії.* Стор. МПр. 93. 8) — **гріх на кого**. Взводить на кого грѣхъ. *Які ж ти гріхи на себе покладаєш?* АД. І. 188. *Я ні на кого не покладаю гріха, як на Петра.* 9) **І в голову сього не покладай**. И не думай этого. 10) **Покладаючи робити**. Не спѣша и съ толкомъ дѣлать. Лубен. у. (Леонтовичъ).

Покладатися, -даюся, -єшся, *гл.* Укладываться, уложиться, быть положеннымъ. *Там і попрядеться, і потнеться, і в скриню покладеться.* Рудч. Ск. II. 51. 2) Ложиться, лечь. 3) Условиться, согласиться. Вх. Уг. 260.

По́кладень, -дня, *м.* = **Поклад 1.** *Покладень під куркою ви зоставили?* Борз. у.

По́кладки, -ків, *м.* Куриныя яйца. Шух. І. 106, 238. *Годуют курочки, таких наскладали покладків.* Гн. II. 205.

Покладливий, -а, -е. Покладливий, ласковый. Мирг. у. Ум. **Покладливе́нький.** Г. Барв. 446.

Покла́дний, -а, -е. Запасной. *Докладний гріш.* Подольск. г. *Покладні гроші.* Шух. І. 51.

Покла́нятися, -няюся, -єшся, *гл.* Покланяться.

Покланятися, -ня́юся, -єшся, *гл.* = **Поклонятися.** *Брат сестрі покланяється.* Чуб. V. 547.

Покласти, -ся. См. **Покладати, -ся.**

Поклацати, -цаю, -єш, *гл.* Пощелкать зубами.

Поклекота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* Поклокотать.

Поклекотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Поклекотати.**

Поклепа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Отбить (косу). *По обіді оддихали, потім коси поклепали.* Мет. 314.

По́клик, -ку, *м.* Зовъ, кличъ; воззваніе. К. ХП. 14. *Мертве нехотя устає на чарівницький поклик з домовини.* К. ЧР. 217.

Покликати, -чу, -чеш, *гл.* Позвать. *Ото він пішов покликав людей і посходились.* Рудч. Ск. І. 92.

Поклика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Восклицать, громкимъ голосомъ обращаться къ кому; взывать къ кому, отзываться къ кому. *Ей слугу свого добре кликав-покликав: «Ей, слуго ти мій, повірений Хмельницького».* АД. І. 4. *На турків яничар, на бідних невольників покликає.* АД. І. 209. *Їх стам люде знати, добрим словом покликати.* ЗОЮР. І. 24.

Покликнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Крикнуть. *Покликне він на Івана Луговського, писаря військового.* Дума. 2) Воззвать, вдвинуть кличъ. *Ой на славній Україні кляне, покликне Филоненко, корсунський полковник, на долину Черкень гуляти.* Лукаш. 36.

Покликувати, -кую, -єш, *гл.* = **Покликати.** *Голосно ми на свою браттю хуторян покликаємо.* К. (О. 1861. II. 229).

Поклинцювати, -цюю, -єш, *гл.* Набить стѣну клинышками для обмазки глиной.

Поклін, -лону, *м.* Поклонъ. *Десь мій милий чорнобривий через людей поклоняється... А що ж мені по поклону, коли його самого нема.* Чуб. V. 202. *Поклони бити, класти, покладати, давати, віддати. Оддайте поклони мамі й жінці.* АД. II. 80. Также подарокъ при передаваемомъ поклонѣ: *А він її поклін дає — коня вороного, вона йому поклін дає — хусточку шовкову.* Чуб. V. 324. Ум. **Поклінчик, покло́ночок.**

Покліть, -ти, *ж.* 1) Часть колодезнаго сруба ниже уровня земли. Уман. у. 2) Рама бороны. Желех.

Покло́нець, -нця, *м.* = **Поклін.** *Сирітка кинулась до ніг, поклонці тричі положила.* Мкр. Г. 35.

Поклони́ти, -ся. См. **Поклоняти, -ся.**

Покло́ночок, -чку, *м.* Ум. отъ **поклін.**

Поклоня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **поклони́ти, -ню́, -ниш**, *гл.* 1) Наклонять, наклонить. 2) Кланяться, поклониться, посылать поклонъ. *То не сива зозуля закувала, як сестра до брата з чужої сторони поклоняла.* Мет. 356.

Поклонятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **поклони́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* 1) Кланяться, поклониться. *Батькові й ненці поклоняйся.* Чуб. V. 370. Также: передать поклонъ. *Поклоняється бідний невольник із землі турецької, із віри бусурманської, у города християнські до отця, до матусі ...поклоняється голубоньком сивеньким.* АД. I. 93. *Козак до дівки ворлами та поклонився.* Мет. 82. 2) **Поклонився пані-матці хлібом**. Посваталъ дочь. Св. *Л.* 275.

Поклопота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* Позаботиться. *Робитимеш не для кого, як для себе; любо буде й поклопотатись.* МВ. I. 30.

Покло́ччити, -чу, -чиш, *гл.* — **прядіво**. Порвать коноплю при мятьѣ и обратить ее въ паклю. Богодух. у.

Поклювати, -клюю́, -є́ш, *гл.* Поклевать, исклевать. Чуб. V. 297. *Курчатам пшона посипала, а кури поклювали.* Харьк. у.

Поключи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* = **Покільчитися.** Черк. у. *Насипала насіння розсади й цибулі в черепки, присипала землею й полила та проростила, а потім посіяла вже, як насіння поключилось.* Рк. Левиц.

Покля́, *нар.* = **Покіль.** *Тя, любку, не забуду, покля буду жити.* Гол. III. 429.

Покляк(ну)ти, -кну, -неш, *гл.* Склониться, нагнуться. *Колос позолотів, набубнявів, покляк.* Г. Барв. 147. *Отті прямії тоски зовсім пустісінькі, ростуть на ші даром; котрі ж покляли, то божа благодать: їх гне зерно, вони нас мусять годувать.* Греб. 363.

Покля́сти, -кляну и -клену, -не́ш, *гл.* Поклясть, проклясть. *Мене, молоду, кожен поклене.* Чуб. V. 747.

Покля́чити, -чу, -чиш, *гл.* Сдѣлать заломы на растеніяхъ для примѣты; сдѣлать межевые знаки на деревьяхъ. *Оце поклячили усі дерева, — тепер уже не буде крадіжки.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Покмітливий, -а, -е. Замѣтливый, примѣтливый. *Добре тому вчиться грамоти, в кого покмітлива голова.* Канев. у.

Покміть, -ти, *ж.* Признакъ, примѣта. Вх. Зн. 51.

Поковалювати, -люю, -єш, *гл.* Побыть кузнецомъ.
Поко́взати, -заю, -єш, *гл.* Сдѣлать гладкимъ, скользя по чему.
Поковзатися, -заюся, -єшся, *гл.* Покататься на льду, скользя.
Поковзом, *нар.* Скользя. *Бим мужики бабу, та потім поковзом тягли.* Прил. у.
Поковзти́ся, -знуся, -нешся, *гл.* Поскользнуться. *Пан капраль поковзлись по крові своїй багровій.* Федьк.
Поковта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Проглотить (многое). Грин. І. 43. *Море поковтало бідолах.* К. Бай. 48.
Поковтати. См. **Поковтувати.**
Поковтач, -ча, *м.* Пт. дятелъ. Вх. Пч. II. 13.
Поко́втувати, -тую, -єш, *гл.* сов. в. **поковтати, -таю, -єш**. Постукивать, ударять, постучать. *Їде турок з весіленьком, приїжжає в подвіренько, поковтує в гранаточку: вийди, вийди, Романоньку.* АД. І. 300. *Поковтала пальцем у браму.* Драг. 325.
Покоївка, -ки, *ж.* Горничная. *З панею наїхала польська двірня, польки-покоївки.* Левиц. І. 159.
Покої́вчин, -на, -не. Принадлежащій горничной. Желех.
Покоїк, -ку, *м.* Ум. отъ **покій.**
Покої́ти, -ко́ю, -їш, *гл.* Покоить, лелѣять. *Я тебе не покину довіку, буду тебе попоїти.* Кв.
Покої́тися, -ко́юся, -їшся, *гл.* Покоиться.
Покойо́вий, -а, -е. Комнатный.
Поко́кати, -каю, -єш, *гл.* Постричь, обстричь (овецъ). Мнж. 182.
Поколе́сне, -ного, *с.* Подать отъ мельничнаго колеса.
Поколе́щина, -ни, *ж.* = **Поколесне.**
Поколива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Поколихати.**
Поколиса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* = **Поколихати.** *Трошки поколисала, воно й заснуло.*
Поколихати, -хаю, (-шу), -єш (-шеш), *гл.* Поколыхать, покачать. *Од кулішу ніг не поколишу.* Ном. № 12323. *Ой нехай мої шитії рукава буйний вітер да поколише.* Чуб. V. 605.
Поколихатися, -хаюся (-шуся), -хаєшся (-шишся), *гл.* 1) Покачаться. 2) Поколебаться. *Росердився і роскричався, аж цілий світ поколихався.* Котл. Ен.
Поколихну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Покачнуть, пошатнуть. *Дзвоничок цей дуже голосний, поколихнеш його тільки, зараз почуєш, як він задзвенить.* Ком. Роз. II. 81. *Положиш його на ту подушку і поколихнеш.* Грин. II. 344.
Поколихну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Покачнуться, пошатнуться.
Поколінниці, -ниць, *ж. мн.* = **Доколінниці.** Гол. Од. 72.
Поколі́ння, -ня, *с.* Поколѣніе. К. МХ. 44. Левиц. Пов. 324.
Поколіти, -ліємо, -єте, *гл.* Околѣть (о многихъ). *На чистому щоб поколіли, щоб не оставсь ні чоловік.* Котл. Ен. І. 33.
Поколодва, -ви, *ж.* Ловушка для лисиць и куницы: двѣ вбитыя въ землю развилки (**розсохи**), соединенныя бревномъ (**победрина**), въ развилинахъ ихъ лежитъ второе бревно (**підколодник**), а надъ нимъ третье (**притяг**), — посрединѣ оно поддерживается подставкой (**свердлик**), установленной на **підколоднику**, а на концы его наклонно положено два бревна (**пільги**): верхними концами они

(зацѣпивъ сучьями) на **підколоднику**, а нижними на землѣ; звѣрь, силясь достать приманку, просовываетъ голову между двумя верхними бревнами, выталкиваетъ подставку и придавливается тяжестью упавшаго бревна за шею. Шух. І. 237.

Поколо́дне, -ного, *с.* Откупная плата за привязываніе колодки (на масляницѣ).

Поколоси́тися, -шуся, -сишся, *гл.* Поколоситься. *Така хороша пшениця поросла, вже й поколосилась.* Чуб. II. 7.

Поколоти, -лю, -леш, *гл.* 1) Переколоть, заколоть; исколоть. *Коли б свині рот, то б усіх поколола.* Чом. № 3827. *Поцілував мене, та так поколов вусами.* Левиц. І. 199. 2) Зарѣзать (нѣсколькихъ свиней). *Ми ці кабани поколем та попродаєм.* Рудч. Ск. II. 26.

Поколотися, -лю́ся, -лешся, *гл.* Исколоться, уколоться.

Поколо́шкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Всклокочить, взъерошить (волосы). О градѣ: побить, свалить стебли растеній. *Гряд поколошкав трошки хліб.* Харьк. 2) Встревожить, испугать. *Та не гомони, дядьку: ут рибу поколошкав.* Морд. Оп. 33. *Москаль убіг у хату, з печі її стяг, дітей поколошкав.* Г. Барв. 53.

Поколупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Поковырять, исковырять. *Хто це мені піч поколупав?* Богодух. у.

Поколупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Поковыряться, быть исковырянным.

Поколядувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Пропѣть въ одномъ или многихъ мѣстахъ колядки.

Поколядь, -ді, *ж.* Припѣвъ къ колядѣ въ честь хозяина. Гол. IV. 553.

Покомизитися, -жуся, -зишся, *гл.* Покапризничать, поупрямиться. *Не зважай на неї: покомизиться та й перестане.* Богодух. у.

Поконáти, -на́ю, -єш, *гл.* 1) Умереть, помереть. *Дай Боже і покопать по правді.* Ном. № 6695. *Бодай наші вороги покопали до ноги.* Чуб. V. 246. 2) Побѣдить. *Покопали козацьку волю.* Св. Л. 64.

Поконвічний, -а, -е. Извѣчный. *Поконвічні високі Карпати.* Млак. 88.

Покопа́ння, -ня, *с.* Изрытіе.

Покопа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* 1) Изрыть, ископать. 2) Перекопать (во множествѣ). *Не можна мені з нею бувати і з нею розмовляти, бо лихії воріженьки покопали доріженьки.* Чуб. V. 24. 3) Накопать, выкопать (во множествѣ). *Сусідки близькії — то он вороги самі — покопали ями попід ким, під нами.* Чуб. V. 72.

Покопирса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Изрыть, поковырять. *Ганна показала синові обидві ручки, сині, покопирсані неначе ножем.* Левиц. І. 67.

Покопи́ти, -плю, -пиш, *гл.* Собрать, сложить въ копи. Г. Барв. 146. *Покосили, погребли, а покопити — ні.* Мнж. 166. *Ми своєму пану ізробили славу: ой ми сіно покопти, вечеряти заробили.* Нп.

Покопотіти, -почу, -тиш, *гл.* Побѣжать мелкими шажками, стуча ногами (о дѣтяхъ). *Раді діти уволити материну волю: ізнялись, покапотіли на могилу в поле.* К. Досв. 81.

Поко́ра, -ри, *ж.* Покорность, смиреніе. К. Дз. 226. Мир. ХРВ. 289. *Цнота і покора не має місця у панського двора.* Ном. № 1313. *Що питали, на все одмовляв з покорою.* МВ. (О. 1862. І. 102).

Покоржавіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться корявымъ.

Покористувати, -тую, -єш, *гл.* = **Покористуватися.** *Як вислужив год, хазяїн йому посіяв день проса, щоб він ним покористував.* Рудч. Ск. і. 89.

Покористуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Извлечь пользу, выгоду, воспользоваться. Стор. II. 114. *Од Бога положено покористуватись їм од твоєї коняки.* Мнж. 147. *Одже покійний дядько добре покористувався з нашої худоби.*

Покори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Смирить? *Біг покорить, Біг і простить.* Ном. № 60.

Покоритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Покориться, смириться предъ кѣмъ. *Кому мені покоритися: чи старому та старенькому, чи малому та малесенькому.* Чуб. V. 669.

Покорм, -му, *м.* Молоко матери (женщины, самки). Рудч. Ск. I. 135. *Мати занедужала, і в неї не стало покорму.* Стор. МПр. 29.

Покорми́ти, -млю́, -миш, *гл.* Покормить. *Я собаки покормлю, покормивши зажену.* Чуб. V. 193. *На річці риби вловити, жінку свою з дітьми покормити.* ЗОЮР. I. 58.

Покорми́тися, -млю́ся, -мишся, *гл.* Покормиться.

Покоро́стявіти, -вію, -єш, *гл.* 1) Заболѣть чесоткой. 2) Покорявѣть, сдѣлаться шероховатымъ, пятнистымъ (о кожѣ человѣка или растенія). *Кавуни покоростявіли.* Лебед. у. *Чогось картопля наша покоростявіла.* Черниг. у.

Покороти́ти, -ся. См. **Покорочувати, -ся.**

Покороткий, -а, -е. Коротковатый. *Покоротка свита.* НВолын. у.

По́короткуватий, -а, -е = **Покороткий.** *Старенька дерга покороткувата.* Мир. Пов. II. 56.

Покороча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **покороти́ти, -чу, -тиш,** *гл.* Укорачивать, укоротить, дѣлать, сдѣлать короче чѣмъ слѣдуетъ. *Сукню пошили, покоротили.* Гол. III. 73.

Покороча́тися, -чаюся, -єшся, сов. в. **покороти́тися, -чуся, -тишся,** *гл.* Укорачиваться, укоротиться; сокращаться, сократиться. *Літа ж мої молодії, літа молоденькі, як вас здибле лиха доля, будьте коротенькі! Як дасть Господь лиху долю, то покорotіться, а як буде добра доля, ой то продовжіться.* Гол. I. 273.

Покортіти, -ти́ть, *гл. безл.* Нѣкоторое время хотѣть сильно; не терпѣться. *Нехай покортить. Кортить побігти подивиться.*

Поко́рчити, -чить, *гл. безл.* Покорчить. *Щоб тобі руки покорчило.* Ном. № 3719.

Покорчувати, -чую, -єш, *гл.* Покорчевать.

Покорити, -ся. См. **Покоряти, -ся.**

Покоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **покори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Покорять, покорить.

Покоря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **покоритися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Покоряться, покориться.

Покосарщина, -ни, *ж.* Пирушка женъ косарей по уходѣ ихъ мужей на работу. Рк. Кулиша.

Покоси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Скосить. *Хто ж тую травицю покосить?* Чуб. III. 136. *Пішли вони косить; покосили і поклали в копиці.* Чуб. II. 409.

Покоситися, -шуся, -сишся, *гл.* Покосить нѣсколько. *Одужаю, — прийду покоситись.* Мнж. 147.

Покоте́ло, -ла, *с.* Кружокъ (деревянный, металлическій). *Мов покотело червоніє крізь хмару — сонце занялось.* Шевч. (КС. 1885. III. 521).

Поко́т, -та, *м.* Имя собаки. *Покот з Вовчком несуться до мене, спинаються, ледве не звалять.* О. 1862. VIII. 18.

Покотигорошок, -шка, *м.* = **Котигорошок.**

Покотило, -ла, *с.* Большой горшокъ. *Варить борщ у такому покотилі, як відро.* Ком. II. № 235.

Покотистий, -а, -е. О дорогѣ: укатанный. *Покотиста дорога.* Черк. у.

Покотисто, *нар.* Покато, подъ гору. *Туди покотисто земля йде.* Новомоск. у.

Покотити, -кочу, -тиш, *гл.* 1) Покатить. *Покотив бублик — кіт ухопить.* Г. Барв. 37. *Вона його за ворота собаками випровадила, а по його сліду каменем покотила.* Мет. 115. І гори покотив би. И горя мало. Мнж. 169. 2) Покатить, поѣхать, ринуться. *На хмарі в Пафос покотила.* Котл. Ен. V. 26. *Сів на повозку і покотив у місто.* Левиц. І. 446. *Як та туча, куди луча, так і покотили.* КС. 1882. IV. 171. *Пішло пожарище гулять степом: геть покотить і дим, і полум'я.* Греб. 400. О водѣ: хлынуть. *Маленька річечка, що так тихенько йшла, заклекотіла, заревла і через греблю покотила.* Греб. 384. См. **Покочувати.**

Покоти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* 1) Покатиться, скатиться. *Клубочок покотився.* Рудч. Ск. II. 155. *З гори покотились* (відра) *та й сами побились.* Мет. 5. *Як брат пива та й напився, по конику покотився.* Чуб. *Покотяться дрібні сльози з твого білого лиця.* Чуб. V. 188. 2) О кошкахъ, овцахъ: родить. *Чи всі вівці покотились, чи ягниці поплодились?* Мет.

Покотом, *нар.* Вповалку. *Троянці покотом лежали і на дозвіллі добре спали.* Котл. Ен. III. 75. *В гаю все покотом лежало.* Шевч. 334.

Покотьоло, -ла, *с.* Деревянный кружокъ (дѣтская игрушка). *Скочусь, неначе те покотьоло, не забившись.* Стор. МПр. 40. Ум. **Покотьольце.**

Покотю́щий, -а, -е. Удобокатящійся. *От анахтемський шаг, який покотющий: трохи був не закотивсь.* Лебед. у.

Покоха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* 1) Полюбить. Чуб. V. 196. *Щиро покохала його наша гордовата Катря.* МВ. I. 139. 2) Вырастить, взлелѣять. *Як би йому воля, то б він які роги покохав.* Ном. № 10208.

Покохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Полюбить другъ друга. *З сиротою покохалась.* Шевч. 361. *Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє! А що ж ми покохались на лишечко своє.* Мет. 63.

Покочистий, -а, -е = Покотистий. *Покочиста дорога.* Васильк. у.

Покочувати, -чую, -єш, сов. в. **покотити, -кочу, -тиш,** *гл.* Обмыть доенку, изъ которой вылито молоко. *У мене нема тії й моди, щоб дійницю покочувати та гладишки тим доливати. А багато так роблять, що як неповна гладишка, так дійницю покотить і дольє.* Черниг. у.

Покошитися, -шиться, *гл. безл.* = **Окошитися 2.** *Ти за всіх говориш, за все й відповідатимеш. Бунтуєш других, а на тобі все покотиться.* Св. Л. 296. Иногда въ знач. окончиться. *На тім не покотилось, що вибили Тимоху.* Св. Л. 289.

Покошинка, -ки, *ж.* Лугъ, только что выкошенный. Вх. Уг. 260.

Покошкати, -каю, -єш, *гл.* = **Покошлати.**

Покошлати, -лаю, -єш, *гл.* Взъерошить. *Хто це тобі так волоссячко покошлав?* Харьк. у.

Покошлатіти, -тію, -єш, *гл.* Взъерошиться, сдѣлаться взъерошеннымъ. *Покошлатіли мої ягнята.*

Покоштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Покуштувати.** *Не вірь губі: покоштуй то захочеться.* Нот. № 12020.

Поко́щування, -ня, *с.* Наведеніе лакомъ, лакированіе.

Поко́щувати, -щую, -єш, *гл.* 1) Лакировать; алифить; глазировать. *Що маляр малював ще й покощував, вовницею — кучерями повимощував.* Нп. *Стоять мостоньки калинової, калинової, покощенії.* Гол. II. 27. *Та покощувано і полощувано шишечку.* Мил. 155.

Покрава́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Рѣзать на куски. — *А чим покраває* (яблучко) ? — *Золотий ножик має.* АД. I. 70. *Моя Ганнуся з иншим розмовляє, моє серденько як ножиком покраває.* Гол. I. 385.

Покравцювати, -цюю, -єш, *гл.* Побыть портнымъ.

Покрагати, *гл.* = **Покраяти.** Вх. Зн. 51.

Покрадаємо, *нар.* = **Покрадаємці.** *Якісь чоловік покрадаємо ловить рибу.* Чуб. II. 628.

Покрадає́мці, *нар.* Тайкомъ, украдкой. *Він покрадаємці від мене всю пшеницю попродав.* Уман. у.

Покрада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Красть постоянно понемногу.

Покра́денці, покрадці, покрадьки, *нар.* Украдкой, тайкомъ.

Покрамарювати, -рюю, -єш, *гл.* Побыть купцомъ, поторговать.

Покрапати, -паю, -єш, *гл.* Покапать.

Покрапа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Накрапывать (о дождѣ). *Та се дрібен дощик покрапає, та синього моря доповняє.* Чуб. V. 851. *Став покрапать дощ.* Драг. 424.

Покрапля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Накрапати.** *Дощик покрапляє.* О. 1862. IV. 16.

Покраса, -си, *ж.* 1) Украшеніе. Харьк. г. *Не дерево тільки що для покраси й стоїть, з його нічого нема.* Кіев. г. 2) Въ свадебномъ обрядѣ: а) Кровавое пятно на сорочкѣ новобрачной, предъявляемое какъ доказательство ея цѣломудрія. *Старости, пани старости! благословіть покрасу в хату унести.* Мил. 124. б) Красная запаска на древкѣ, въ видѣ флага, выставленная на хатѣ, гдѣ свадьба, какъ извѣщеніе о доказанномъ цѣломудріи невѣсты. Мил. 124. в) Снопъ необмолоченнаго жита, раздѣленный на 9 пучковъ, затыкаемыхъ въ свадебной хатѣ: по одному въ углахъ, три надъ образами и два за сволоком. Черниг. г. Полт. г. (МУЕ. I. 121; III. 87, 88). Красныя ленточки, тесемки, раздававши въ понедѣльникъ участницамъ свадебнаго обряда. *Ті покраси, що на весіллі чіпляють в волосся, як роздають в понеділок, то сховай.* Драг. 21. 3) Взносъ въ церковь за новорожденнаго сына. Сумск. у.

Покраси́ти, -шу́, си́ш, *гл.* Украсить; скрасить. *Одна молода чорнобрива і всіх покрасила.* КС. 1883. II. 374.

Покрасти, -краду, -деш, *гл.* Покрасть. *Каня ся закрала, курчаток покрала.* Чуб. V. 1124.

Покрастися, -крадуся, -дешся, *гл.* Покрасться, пойти украдкой. *Озираючись на всі боки, покрався у сіни.* Мир. Пов. II. 55.

Покрасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* = **Покрасуватися.**

Покрасува́тися, -суюся, -єшся, *гл.* Покрасоваться. *Вернися, дочко, вернись, поміркуймося, хоч рочок, хоч два у мене покрасуєшся.* Чуб. V. 494.

Покра́щати, -щаю, -єш, *гл.* 1) Похорошѣть, сдѣлаться красивѣе. *Той чіпок так пристав до її лиця, що вона вдвоє покращала.* Левиц. Пов. 64. 2) Сдѣлаться лучше.

Покраяти, -краю, -єш, *гл.* Порѣзать на куски. *Та, покраявши поросятину, поклали що краще з свого боку.* Ном. № 939, стр. 283.

Покре́вний, -а, -е. Родной. *Господоньку, пом'яни, душі померших родителів покревних.* ЕЗ. V. 109.
Покре́вність, -ности, *ж.* Родство.
Покре́йта, -ти, покре́йтка, -ки, *ж.* Павлинье перо или цвѣтокъ, затыкаемые парнями за шляпу. Желех. Гол. Од. 75, 77, 79.
Покректа́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* Покряхтѣть. *Випив, покректав, утерся.* Ном. № 2981.
Покрепи́ти, -ся, *гл.* = **Покріпити, -ся.**
Покреплювати, -люю, -єш, *гл.* = **Покріпляти.** *Дух козацький покреплює самими щілками.* К. ЦН. 299.
Покреса́ти, -шу́, -шеш, *гл.* Высѣкать огонь нѣкоторое время.
Покрива, -ви, *ж.* Покрышка. *Але то ж вітер був сеї ночі великий, геть покриви поскидав з вуллів.* Липовец. у. Ум. **Покривка, покри́вочка.**
Покривайлечко, покрива́лечко, -ка, *с.* Ум. отъ **покривало.**
Покривайло, покривало, -ла, *с.* Покрывало. *Бере покривало* (намітку), *розгортує і накидає на молоду зовсім.* Грин. III. 448. *Кошулі тоненькі, покривала біленькі вони б виношали.* Нп. *Покривало на мертву купила.* Кролев. у. *Окрило їх покривало густеє.* К. Іов. 36. Ум. **Покривайлечко, покривалечко.** Мет. 207.
Покрива́йниця, -ці, *ж.* = **Покривальниця.** *Покривайниця плаче, покриватись не хоче.* Чуб. IV. 367.
Покривало. См. **Покривайло.**
Покрива́льниця, -ці, *ж.* = **Покриванка.** *Покривальниця плаче, — чого ж вона хоче? Чіпчика і кибалочки для своєї головочки.* Рк. Макс.
Покри́ванка, -ки, *ж.* Новобрачная въ обрядѣ покрыванія головы.
Покрива́ння, -ня, *с.* 1) Названіе дѣйствія отъ глагола **покривати**. 2) Покрывало. Ум. **Покриваннячко.** *Та вийму* (з скрині) *завиваннячко, своє вішнеє покриваннячко.* Мил. 119.
Покрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **покрити, -крию, -єш,** *гл.* 1) Покрывать, покрыть. *Мені хустиноньку в руках не носити, — за — для слави козацької сідельце покрити.* Чуб. V. 289. *Прийшла Покрова, — покриє не листом, то снігом. Покрова всю землю листом покрива.* Ном. № 494. *Хвиля роздалася, закипіла, застогнала і обох покрила.* Шевч. 23. 2) Закрывать, закрыть. *Довго стояв Кобза на могилі, провожаючи очима Марка; вже і гора його покрила.* Стор. МПр. 50. 3) — **молоду**. Въ свадебномъ обрядѣ: надѣвать на голову новобрачной уборъ замужней женщины, — это происходитъ въ воскресенье; въ понедѣльникъ иногда еще покрываетъ новобрачную въ церкви священникъ. КС. 1896. XI. 270. Чуб. IV. 364. Грин. III. 489, 548. См. **Скривати.** Поэтому **покрива́ти ко́су** значитъ выходить замужъ: *Я ж не буду, козаченьку, коси покривать.* Грин. III. 217. *Свята Покрівонько, покрий мені голівоньку,* — проситъ дѣвушка, желающая выйти замужъ. Г. Барв. 373. **Покривають, окривають** также дѣвушку, лишившуюся невинности. КС. 1882. II. 427. 4) Покрывать, покрыть какое-либо дѣло, не желая обнаруживать. — *Гей козачко, козачко! Десь твій козак нерано з походу прибував, що попід очима добрі гостинці подавав. То козачка добре дбала, по свойому козака покривала... — «Я пішла по дрова, та не втрапила по дрова, а втрапила по лучину, — попідбивала собі очі на ключину.* ЗОЮР. I. 219. *Єсть у мене стара мати, — буде славу покривати.* Грин. III. 277. Покинутая дѣвушка проситъ: *Прийди, прийди, мій*

миленький, покрий мою славу. Чуб. V. 814. Въ слѣдующемъ похоронномъ причитаньѣ **покривати** значитъ почти заступаться: *Моя матінко, моя й голубонько!... Хто мене буде покривать, хто мене буде заступать?* Мил. 196. 5) Извинять, извинить; вознаградить. Хозяева просять гостей: *Що єсть, заживайте, за нас вибачайте: що не здарить ложность наша, най покриє ласка ваша.* Гол. III. 505. 6) Превосходить, превзойти. *Вже й мене покрив багатством.* Грин. II. 84. *Так розбагатів, вже і багатого брата покрив.* Драг. 50. *Панів завидьки беруть, шо як же мугирь, та покрива.* Мнж. 83.

Покрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **покритися, -криюся, -єшся,** *гл.* 1) Покрываться, покрыться. *Не китайкою покрились козацькії очі.* Шевч. 27. 2) Скрыться изъ вида. *Дивиться — вже зять покривсь.* Рудч. Ск. I. 183. *Вдарили по конях і покрились за гаєм.* Г. Барв. 153. *Покрилися бусурмени густими тернами.* О. 1862. VI. 39.

Покривдити, -джу, -диш, *гл.* Обидѣть. *Гріх їм буде, що сироту покривдили.*

Покривити, -влю́, -виш, *гл.* Искривить.

Покриви́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* 1) Скривиться. *Не покривиться верша з болота.* Ном. № 7999. 2) Искривиться.

Покривулити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Искривить. 2) Поѣхать не прямой дорогой. *Поїхав не по прості дорозі, а покривулив.* Ном. № 14086.

Покрик, -ку, *м.* Возгласъ, крикъ. *Од сього покрику покотилась луна.* Стор. МПр. 26. *Ніхто не чув грізного покрику.* Св. Л. 300.

Покрика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Кричать, покрикивать. *І він кричить, покрикає.* Мил. М. 38.

Покри́кнути, -кну, -неш, *гл.* Вскрикнуть. *Ой крикнув — покрикнув сильне багач молодий.* Рудч. ЧП. 82. *Так і покрикнули з жалю та з досади.* МВ. I. 41. *Справді? — покрикне панночка, зірвавшись з місця.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Покрикувати, -кую, -єш, *гл.* Вскрикивать; покрикивать. *А князь аж синій похожає та сам несмілим наливає та ще й покрикує: віват!* Шевч. 326. *Вона все покрикує на мене: «Та хутче ж бо, хутче!»* МВ. (О. 1862. III. 38).

Покри́тенько, -ка, *с.* Ум. отъ **покриття.**

Покрити, -ся. См. **Покривати, -ся.**

По́кри́тка, -ки, *ж.* Дѣвушка, лишившаяся невинности, родившая ребенка. См. **Покривати 3.** КС. 1889. XI. *Од тебе сина мала, покриткою стала... покриткою... який сором!* Шевч. 86. *То покритка попід тинню з байстрям шкандибає.* Шевч.

Покриття, -тя, *с.* 1) = **Покривало.** 2) Одежда. *Покриття літушне.* Вх. Уг. 260. Ум. **Покри́тенько.** *Дай, матінко, покритенько на своє дитятенько.* О. 1862. IV. 35.

Покрича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Покричать.

Покришечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **покришка.**

Покриши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) Покрошить. *Мовчи та диш, а то щоб і тебе на локшину не покришили.* Кв. 2) Порѣзать небольшими кусками. *Жінка достала хліба й соли, покришила сала.* Левиц. Пов. 105. *Покришене м'ясо.* О. 1862. IV. 89.

Покри́шище, -ща, *с.* Ув. отъ **покришка.** Грин. II. 163.

По́кришка, -ки, *ж.* Крышка, покрышка. Чуб. I. 73. Вас. 185. Ум. **Покришечка.** *На люльки покришечки поробили.* Г. Барв. 218.

Покрів, -рови, *ж.* = **Покрова 1.** *Покрій моя, Покровонько, покрий мою головоньку.* Ном. № 493.

Покріва́вити, -влю, -виш, *гл.* Окровавить. *Увіходить Байда з побратимами і иншими козаками, всі покрівавлені.* К. Бай. 94.
Покріва́витися, -влюся, -вишся, *гл.* Окровавиться.
Покрівець, -вця, *м.* 1) Покровъ мертвеца. Драг. 67. Мнж. 159. Грин. II. 93. 2) Крышка для покрыванія пчелиныхъ ульевъ. *Покрівці на вуліки ладнаю.* Зміев. у. 3) Крышка, употребляемая для прикрыванія чего-либо. *Сахар, паляниця — все те було понакривано плетеними покрівцями.* Левиц. І. 293.
Покрівля, -лі, *ж.* 1) Кровля. Левиц. І. 90. *Стріха місцями повигнивала, покрівля де-где провалилася, вікна побиті.* Мир. ХРВ. 24. *Ключ у нас завжде лежав під стріхою у покрівлі.* Екатериносл. у. (Залюб.). 2) Глиняная покрышка для ульевъ. Богодух. у.
Покрівний, -а, -е. Относящійся къ празднику Покрова.
Покрівський, -а, -е = **Покрівний.** *Мороз хоч і покрівський, а бере за плечі* Г. Барв. 301.
Покріпити, -ся. См. **Покріпляти, -ся.**
Покріпля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **покріпити, -плю́, -пиш,** *гл.* Подкрѣплять, подкрѣпить. *За столом сиділи, покріпляли сили.* К. Досв. 110. *Навчив єси людей на добрий розум і покріпляв знеможенії руки.* К. Іов. 9.
Покріплятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **покріпитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* Подкрѣпляться, подкрѣпиться. *Покрепився, як собака мухою.* Ном. № 4763.
Покріпни́й, -а́, -е́. Крѣпительный, подкрѣпляющій. *Горілка покріпна юнацька.* К. ЦН. 184.
Покрова, -ви, *ж.* 1) Праздникъ: Покровъ Пресвятыя Богородицы. ХС. І. 79. *Сподівайся, дівчинонько, мене ік Покрові.* Чуб. V. 1028. 2) Покровительница. Ум. **Покрівонька, покровонька.** *Моя матінко, моя й покрівонько!* Мил. 194.
Покрове́ний, -а, -е. Покрытый. *Ой із города із Трапезонта виступала галера... турецькою білою габою покровена.* АД. І. 208.
Покровка, -ки, *ж.* Яблоня, плоды которой созрѣваютъ къ концу сентября.
Покропи́вник, -ка, *м.* **покропи́вниця, -ці,** *ж.* Птица Accentor modularis, завирушка бурая, ольшанка. Вх. Пч. II. 7.
Покропити. См. **Покропляти.**
Покропле́ння, -ня, *с.* Окропленіе.
Покропля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **покропити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Окроплять, окропить. *Покропили домовину святою водою.* Кв. *Тим ув обох бідах в кишені аж гуло, не так то густо дощ із рогу золотого їх покропляв.* К. Дз. 141. 2) Вспрыскивать, вспрыснуть, выпить по случаю чего. *Ми покропили твій прихід.* Г. Барв. 505.
Покружа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Покружляти.**
Покружля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Покружить, покружиться (летая, ходя, бѣгая). 2) Попировать.
Покру́пини, -пин, *ж.* 1) = **Покруп'янка.** Желех. 2) Засахарившійся медъ, медъ въ крупинкахъ. Вх. Зн. 51.
Покруп'янка, -ки, *ж.* Мука гречневая изъ подъ крупъ, т. е. болѣе мелкія крупы, высѣянныя изъ крупныхъ. Вх. Зн. 51.
Покрути́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Покрутить, повертѣть. *А чорт тоді покрутив головою і каже: таки і я тебе покалічив.* Рудч. Ск. І. 52. 2) Исковеркать. *Щоб тобі покрутило.* Чуб. І. 90.

Покрути́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Покружиться. *Старі покрутились, а молоді навчились.* Ном. № 6107.

Покрутнути, -ну, -ниш, *гл.* Крутнуть. *Дід... ус покрутнув.* Рудч. Ск. I. 131.

Покруч, -ча, *м.* Ублюдокъ; метисъ.

Покува́ти, -ку́ю, -є́ш, *гл.* 1) Сковать, выковать (во множествѣ). *Да покувала б я, да позолотила золотії крилечка.* Мет. 146. *Покуймо ж собі мідяні човна, мідяні човна, золоті весла.* АД. I. 1. 2) Подковать (многихъ). *Ой як коні покую і як сани поладжу, то по твою біль поїду.* Чуб. III. 470. *Вчився робити, черевичків шити. І пошив, покував.* Мил. 45. 3) Перестать куковать (о кукушкѣ). *Уже зозуленьки та й покували, соловієчки пощебетали.* Чуб. V. 802.

Покувікати, -каю, -єш, *гл.* Повизжать (о свиньѣ).

Покудкудакати, -каю, -єш, *гл.* Покудахтать (о курицѣ).

Покудлати, -лаю, -єш, *гл.* Взъерошить, всклочить.

Покудовчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Покудлати.**

Покуйо́вдити, -джу, -диш, *гл.* Взъерошить.

Покукурікати, -каю, -єш, *гл.* Покукарекать.

Покукнути, -ну, -неш, *гл.* Выглянуть. Вх. Уг. 261.

Покульбачити, -чу, -чиш, *гл.* Осѣдлать (многихъ лошадей).

Покульга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Похромать.

Покулятися, -ляюся, -єшся, *гл.* = **Покатулятися.** Вх. Уг. 260.

Покума́ння, -ня, *с.* Вступленіе въ отношенія кумовьевъ. *Покумання... з Галею.* Мир. ХРВ. 353.

Покуматися, -маюся, -єшся, *гл.* Сдѣлаться кумовьями. *Покумався циган із пасішником.* Мнж. 113. *Ой я з кумою покумаюся.* Чуб. V. 1106.

Покумитися, -млюся, -мишся, *гл.* = **Покуматися.**

Покумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Побыть кумомъ, кумою.

Покундосити, -шу, -сиш, *гл.* Потормошить? *Приїхала до нас пані у голубому жупані, а в нас вона да не прошена, буде вона покундошена.* МУЕ. III. 147.

Покуня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Подремать.

По́куп, -пу, *м.* 1) Купля. 2) Покупка. 3) Спросъ. *Як нема покупу, то вони (крамарі там, чи що) дешево продаватимуть кожухи.* Черк. у.

Покупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Выкупать (многихъ).

Покупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Выкупаться. *Душно, каже, сестро, на дворі, ходім покупаємось.* Рудч. Ск. II. 52.

Покупець, -пця́, *м.* Покупатель. КС. 1882. III. 600. *Принаджували тисячі покупців.* Левиц. Пов. 21.

Покупи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* Купить. *Дивітеся, чоловіченьки, які в мене черевиченьки! Оце ж мені пан — отець покупив.* Мет. 118.

Покупі, *нар.* = **Укупі.** *Ці два покупі стояли один біля 'дного, а я геть далі був.* Новомоск. у. (Залюб.).

По́купка, -ки, *ж.* Покупка. Зміев. у.

Покупля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Покупувати.** *У нашої да Ганночки в подолі мережки, покупляв її да Яковко про свят день сережки.* Чуб. III. 131.

Покупувати, -пую, -єш, *гл.* Накупить, купить. *Може в вас така думка, що я все те покупував.* МВ. І. 84.

Покупчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Поторговать. Вх. *Л*ем. 452.

Покури́ти, -рю́, -риш, *гл.* 1) Покадить. 2) Покурить. *От він полежав трохи, покурив люльки.* Рудч. Ск. II. 179. 3) **Не покуриш**. Не удастся тебѣ. *Мабуть не на таких наскочив, не покурить.* Рудч. Ск. I. 75.

Покус, *нар.* Немного, нѣсколько, нѣкоторое количество. Вх. *Л*ем. 452.

Покуса, -си, *ж.* Искушеніе. **На покусу підводити**. Искушать. *Страшно тебе й слухати, що ти мене на покусу підводиш!* Стор. МПр. 14.

Покуса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Покусать. *Собаки злі, покусають.* Шевч. 83.

Покусатися, -саюся, -єшся, *гл.* Покусаться. *Свої собаки: покусаються і перестануть.* Ном. № 9451.

Покусчіцка, *нар.* Немного, малое количество. Вх. *Л*ем. 452.

Покут, -та, *м.* = **Покуть** = **Покуття.** МУЕ. І. 130.

Покута, -ти, *ж.* 1) Покаяніе. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. 2) Епитимія. *Ти на мене накинеш покуту? — Які ж твої гріхи?* ЗОЮР. І. 130.

Покутати, -таю, -єш, *гл.* Убрать, прибрать. *А я вже.... скрізь покутаю як треба.* Федьк.

Покутатися, -таюся, -єшся, *гл.* Окончить работу. *Дехто вже покумався та люльку курить.* Федьк.

Покутє. См. **Покуття 2.**

Покутник, -ка, *м.* Кающійся, отбывающій покаяніе, эпитемію.

Покутниця, -ці, *ж.* Кающаяся, отбывающая покаяніе, эпитемію. К. МБ. XI. 157. *Иди до тої Покутниці, шо щиро покутуї, Богу сі молит.* Гн. II. 98.

Покутній, -я, -є. Находящійся возлѣ покутя. *Покутня стіна.* Мил. 171. *Покутнє вікно.* Вас. 193. *Перейду я сінечки і оту покутню лаву, перебула поговори, перебуду й славу.* Мет. 87. *Під покутнім, віконечком як голубка гула.* Чуб. V. 552. 2) Покаянный. *Я з себе верету покутню зняв.* К. ПС. 115.

Покуття, покутя, -тя, *с.* 1) Красный уголъ. Рудч. Ск. II. 27. *Закопав під покуттям.* Мнж. 59. *Посажу батька та на покутті.* Чуб. V. 699. *Узвар на базар, а кутя на покутє.* Ном. № 343. 2) **Покутє**. Страна при Прутѣ, Черемушѣ до Днѣстра какъ сѣверной границы. Kolb. I. 3, 17, 339.

Покутувати, -тую, -єш, *гл.* Искупать грѣхъ, нести епитимію, каяться. *Це тобі Бог присудив, щоб ти дев'ять літ покутував свою гордість.* Рудч. Ск. II. 163. *Ти ще будеш покутувать гріхи на сім світі.* Шевч. 336.

Покуть, -тя, *м.* = **Покуття.** Рудч. Ск. I. 40.

Покутя. См. **Покуття.**

Покутянин, -на, *м.* Житель Покута. Желех.

Покуховарити, -рю, -риш, *гл.* Побыть кухаркой.

Покуховне, -ного, *с.* Корчемный сборъ отъ бочки (кухви).

Покучерявити, -влю, -виш, *гл.* Сдѣлать кудрявымъ.

Покучерявіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться кудрявымъ.

Покучкурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Посмѣяться надъ кѣмъ. *Покучкурують, покучкурують з його та й розійдуться.* Черк. у.

Покушання, -ня, *с.* Отвѣдываніе. *Не ходиться о наїдок, але о покушання.* Ном. № 12116.

Покушати, -шаю, -єш, *гл.* Отвѣдать. *Сядьте в мене, побесідуйте, хліба-соли ви покушайте.* Чуб. V. 575. *Трошки покушає горілки.* Грин. III. 502. *Покушав меду — добрий.* Чуб. II. 494.

Покуштува́ння, -ня, *с.* Проба, отвѣдываніе.

Покуштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Попробовать, отвѣдать. *Дай панові покуштувати, а він і гамкне.* Ном. № 1148. *Царь як покуштує борщ, — аж він такий поганий.* Рудч. Ск. I. 106.

Пола, -ли, *ж.* 1) Пола. *Від напасти і полу вріж, а втікай.* Ном. *Під полою, під правою чужу милу держить.* Чуб. V. 387. *Ой вдарила мати об поли руками: діти ж мої, квіти мої, пропала ж я з вами.* Нп. *Взяв за себе панну в самого короля з під поли.* К. ЦН. 221. 2) Полотнище. *Спідниця в сім піл.* 3) У кожевниковъ: каждая изъ двухъ боковыхъ частей выдѣланной кожи: средняя часть, самая толстая, назыв. **слуп, слупе́ць**, а боковыя поли. Волч. у. 4) *мн.* поли. У обжигателей углей: въ кучѣ дровъ, приготовленной для обжиганія, — нижняя часть, состоящая изъ болѣе длинныхъ и тонкихъ дровъ. Вас. 146. 5) Каменная плита. Вх. Зн. 51. 6) Менструація. Вх. Зн. 51.

Полавочник, -ка, *м.* Покрывало для скамьи.

Полагода, -ди, *ж.* 1) Исправленіе. 2) Улаженіе (спорнаго дѣла, ссоры). Вх. Лем. 452.

Полагодити, -джу, -диш, *гл.* 1) Приготовить. *Іди ж, іди та поклич мені Галю, а затим сама полагодь рушники.* Шевч. 284. 2) Починить, исправить. О. 1861. IV. 62. *Зробив колесо або полагодив його.* Стор. МПр. 170. *Черевики полагодити.* Г. Барв. 284. 3) Уладить (спорное дѣло, ссору).

Полад, -ду, *м.* Ладъ, порядокъ. *Ні ладу, ні поладу нема.* Константиногр. у.

Пола́дити, -джу, -диш, *гл.* Починить; приготовить, смастерить. *Ой як коні покую і як сани поладжу, то по твого біль поїду.* Чуб. III. 370. *Поладила якось драбину.* Чуб. I. 6.

Пола́дитися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Помириться. *Вони сваряться та й поладяться.* НВолын. у.

Поладна́ти, -наю, -єш, *гл.* Поладить, сойтись. *З товаришами, — хоть усе й москалі були, — зараз поладнав.* Кв.

По́лаз, -зу, *м.* Каждый изъ случающихся въ филипповскій постъ праздниковъ. Желех.

Полазець, -зця, *м.* = **Полазник.** Желех.

Полазник, -ка, *м.* Тотъ, кто первый войдетъ во дворъ или избу въ **полаз**. Желех. Въ другихъ мѣстахъ Галиціи **полазників** бываетъ два: на Введеніе (21 ноября) и на Рождество. МУЕ. III. 51, 59. *На Воведенія перший полазник. Хто того дня перший ввійде «до хиж», тот є полазником. Коли добре ведеся через рік, повідают, що доброго полазника мали; а зле, то злого.* МУЕ. III. 51.

Полазо́к, -зка, *м.* Полянка въ черномъ лѣсу. Вх. Лем. 452.

Полазю́ка, -ки, *об.* Калѣка ползающій.

Полама́ння, -ня, *с.* 1) Поломка. 2) Нарушеніе, уничтоженіе.

Полама́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* 1) Поломать, изломать. *Санки поламаєш.* Рудч. Ск. II. 6. *Взяли мене, поламали і в пучечки пов'язали.* Чуб. V. 538. 2) Нарушить, уничтожить. *Знайшилися такі метці, що й громадську волю поламали.* Мир. ХРВ. 222. *Я стану або другою людиною, або поламаю віру.* Левиц. I. 181. 3) Потревожить? *Нащо ти мене із сна поламав?* Черк. у. *Не заснула, а тільки очі поламала.* Сим. 185.

Поламатися, -маюся, -єшся, *гл.* Изломаться. *Воли поздихали, вози поламались.* Шевч. 532. *Коли на те піде, то й серед битого шляху поламаєшся.* Ном. № 1679.

Полапати, -паю, -єш, *гл.* Пощупать. *Полапала за ребро.* Чуб. II. 86. *Ось понеси молоть, то підкруте, полапа борошно та й сяде.* Ном. № 3114, стр. 285.

Полапки, *нар.* Ощупью. *Поночі, так я полапки вибірала.* Пирят. у. *Удень вони як серед ночі ходять, і полапки гмукають о полудні.* К. Іов. 12.

По́лапцем, *нар.* = **Полапки.** *От, не встаючи, полапцем намацаєш котру* (грушу) *біля себе пт й їси.* Греб. 402.

Поласкавішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться ласковѣе, добрѣе, милостивѣе. *Одвези їм усім по книжці, то може вони й поласкавішають.* Шевч. (О. 1862. VI. 10, 11).

Поласувати, -сую, -єш, *гл.* 1) Полакомиться. 2) Польститься. *Поласувала на великі гроші і вкрала.* Грин. I. 186.

Поласуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Польститься. *Поласується на баранця да й зловить його.* Чуб. II. 603.

Полата́йко, -ка, *м.* Занимающійся починкой обуви. Желех.

Полата́й-хата, -ти, *об.* Эпитетъ сына: пріобрѣтающій въ хозяйствѣ. *Син — полатай-хата, а дочка — обдери-хата.* Ком. II. № 1079.

Полатати, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Починить, положить заплаты. *Хлопець у свитині полатаній.* Шевч. 176. 2) — **боки**. Побить, отколотить. *Кийом боки полатали.* Грин. III. 620.

Пола́торжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Помириться. *Як би вони полаторжилися, се б то поладились, то й жили б у місті.* Борз. у.

Полатух, -ха, *м.* = **Полатайко.** Желех.

Полаштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Полагодити.** *Полаштую вози.*

Полаяти, -лаю, -єш, *гл.* Побранить. *Ой хоть била, хоть не била, тільки трохи полаяла.* Чуб. V. 142.

Полаятися, -лаюся, -єшся, *гл.* Побраниться. *Полаялись за масляні вишкварки.* Ном. № 3513.

Поле, -ля, *с.* 1) Поле. *В чистому полі да і пшениченьку поле.* Мет. 101. *Святий Юрій по полю ходить, хліб жито родить.* Ном. № 433. *В чистім полі край дороги висока могила.* Мет. 97. 2) Фонъ (въ узорной ткани и пр.). Вас. 171. Чуб. VII. 426. 3) Полъ. *А ворожка і каже: «Оже, бабо, на твої гроші ще одна твоя дитина женеться!» — А киньте ж, — кажу, з якого поля: з жіночого, чи з мужичого? — «З мужичого», — каже.* Кобел. у. Ум. **Поленько.** О. 1862. IV. 12. **Полечко**. Маркев. 105. **Польце**. *Зорати польце. Засіяв чоловік просом польце.* О. 1862. VIII. 25.

Полегкарь, -ря, *м.* Человѣкъ легкомысленный; любитель легкой (нетрудовой) жизни. Угор.

Полегкий, -а, -е. Легковатый.

Поле́гкість, -кости, *ж.* Облегченіе. ЗОЮР. II. 283. *Усе вам роскажу, чи не буде якої полегкости душі.* Г. Барв. 379. *Хай ми будем, бідні безщасні невольники, у чужій землі хоч мале число полегкости собі мати.* АД. I. 91.

Полеглий, -а, -е. 1) Полегшій. 2) Слежавшійся.

Поле́гом, *нар.* Не спѣша. *Люде бачили, що він гнав волів. Хазяїн полегом би гнав, а то підтюпцем: відомо, що хапані.* Новомоск. у.

Полегти́, -ля́жу, -жеш, *гл.* = **Полягти.**

Поле́гчати, -чаю, -єш и полегшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться легче, стать легче. *Хоч за три дні перед смертю полегшає. Заклади ручину та за пазушину, чи не полегшає моєму серденьку.* Чуб. V. 420.

Полегча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **полегчи́ти, -чу́, -чи́ш и полегша́ти, -ша́ю, -єш,** сов. в. **полегши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Облегчать, облегчить. *Бричку нашу треба було полегчити від ваги.* Г. Барв. 27.

Полегші́ння, -ня, *с.* Облегченіе. *Зробив полегшіння нашому краєві.* О. 1862. V. 70.

Поледачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Полѣниться. *Поледачився сам піти та послав дурного хлопця.* Новомоск. у. (Залюб.).

Поледащіти, -щіємо, -єте, *гл.* Облѣниться, опуститься (о многихъ).

Поле́диця, -ці, *ж.* = **Ожеледиця.** Вх. Зн. 43. Шух. I. 81, 179.

Поледівка, -ки, *ж.* = **Поледиця.** Вх. Уг. 261.

Поледо́виця, -ці, *ж.* = **Поледиця.** Вх. Уг. 249.

Полежа́й, -жая, *м.* Лежебока. *Будуть мені козаки прізвище прикладати, гречкосієм, полежаєм називати.* Нп.

Полежак, -ки, *м.* = **Полежай.** *Жак-полежак.* Ном. № 10875.

Полежака, -ки, *об.* Лежебока мужчина или женщина. *Одна дочка у Івана та і та полежака.* Мил. 76. *Каша — мати наша, а борщ — полежака.* Ном. № Г2316.

Полежа́нь, -ня, *м.* Бекасъ. Мнж. 189.

Полежати, -жу, -жиш, *гл.* Полежать. *Хоч під лавою полежу та на хорошого поглежу.* Ном. № 8491.

Полежаха, -хи, *ж.* Лѣнтяйка, лежебока. *Я не яка небудь полежаха.* Зміев. у.

Полежі́й, -жія, *м.* = **Полежай.** *Будуть мене пани й козаки на підпитку зневажати, полежієм, домотуром, гречкосієм узивати.* Мет. 415.

Полекша́ти, полекши́ти, полекшіння = Полегшати, полегшити, полегшіння. ЕЗ. V. 24.

Полементува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Покричать, повопить.

Полени́чник, -ка, *м.* Клубника (само растеніе). *Ой є стежечка да маленькая — журавочка зелененькая; ой заросла да суничником, зацвіла поленичником.* Мет. 163.

Поленько, -ка, *с.* Ум. отъ **поле.**

Полестатися, -таюся, -єшся, *гл.* Поплестись. *Як би потепліло, — полесталась би я по доріжці, а то зіма отся ізнудила та ізсушила мене.* Черн. Губ. Вѣд. 1853, стр. 61.

Полеті́ти, -лечу́, -ти́ш, *гл.* Полетѣть. *Полетів голуб та й сів у житі.* Мет. 107.

Полечко, -ка, *с.* Ум. отъ **поле.**

Полива, -ви, *ж.* 1) Глазурь, мурава. Шух. I. 262, 264. 2) Глазированная, муравленная посуда. *Повіз поливу аж у Чорноморію на продаж.*

Полива́йка, -ки, *ж.* Лейка для поливки. Лохв. и Нѣжин. у.

Полива́йчик, -ка, *м.* Эпитетъ дождя: поливающій. *Ой дощику поливайчику, поливай, поливай!* Чуб. III. 166.

Поливальник, -ка, *ж.* Поливальщикъ. *Лохв. у.*

Поливальниця, -ці, *ж.* 1) Поливальщица. *Лохв. у.* 2) *Лейка. Лохв. у.* Херс.

Поливаний, -а, -е = Полив'яний. *Поливана судина.* Шух. I. 265.

Поли́ванка, -ки, *ж.* Поливка, поливанье.

Полива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **полити, -ллю, -ллєш,** *гл.* 1) Поливать, полить, орошать, оросить. *А хто буде явір поливати, той буде мене споминати.* Чуб. V. 210. *Поливала та ромен-зілля дрібними сльозами.* Чуб. V. 336. 2) Глазировать, покрывать, покрыть глазурью (посуду). Шух. I. 264.

Поливка, -ки, *ж.* 1) Соусъ, подливка. *Вже двірської поливки хлиснув, а оброкового хліба покушав.* Ном. № 1312. 2) Супъ. Вх. Уг. 261. 3) Каша съ тертымъ коноплянымъ сѣменемъ. Мнж. 190. Ум. **Поливочка.** *Усядь, брате, на лавичку, сербай добру поливочку.* Гол. I. 209.

Поливо, -ва, *с.* 1) = **Полива.** Вас. 180. 2) Сорныя травы, которыя выпалываютъ. *Чи у вас там городи ростуть? — Поливо росте, а городовики нема.* Черниг. у.

Поли́вочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **поливка.**

Полив'яний, -а, -е. Глазированный, муравленный. *Тут їли різнії потрави і все з полив'яних мисок.* Котл. Ен. I. 18. *Се ще тютя з полив'яним, носом.* Ном. № 2887.

Полив'яник, -ка, *м.* Горшечникъ, дѣлающій глазированную посуду, преимущественно миски. О. 1862. V. 20.

Полига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Поглотать, поѣсть съ жадностью.

Полига́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Сойтись, связаться съ кѣмъ. *Полигалися з жидами.* Шевч. *Латин старий і полигався з Енеєм нашим молодцем, Еней і зятем називався.* Котл. Ен. IV. 33.

Полигатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Потащиться, отправиться. *Полі́галась і я у Київ.* Зміев. в.

Полигач, -ча, *м.* Соучастникъ. *Полигач Бруховецького, Вуяхевич.* К. ЧР. 313.

Полизати, -лижу, -жеш, *гл.* Полизать.

Полі́зач, -ча, *м.* Лизунъ; блюдолизъ.

Полизькати, -каю, -єш, *гл.* Полизать. *Де не взявся собака, — полизькав, полизькав.* Грин. I. 150, 151.

По́лик, -ка, *ж.* Ум. отъ **піл.**

Полі́к, -ка, *м.* Вышитые наплечники женской сорочки. КС. 1893. V. 281. *В кожної сорочки з поликами.* Св. Л. 2. *Полики шовкові лосняють, літа мої минають.* Чуб. V. 1093.

Полин, -ну, *м.* Раст. Artemisia Absinthium L. Вх. Пч. I. 9. Шух. I. 21. *Вона її напувала гірким полином.* Нп. Ум. **Полиночок.** *Ой в нелюба гірка губа, ще й гірша полиночку.* Чуб. V. 998.

Полинати, -наю, -єш, *гл.* Летѣть. *Полинайте ж, дітки, пташками по світу: ми, синку, соловейком, а ти, доню, зозулею.* ЗОЮР. II. 34. *Сива зозуленька полинає.* Мил. 193.

Полине́ць, -нцю́, *м.* Раст. Artemisia austriaca L. ЗЮЗО. I. 112.

Полинівка, -ки, *ж.* Полынная водка. Богодух. у.

Полино́чок, -чку, *м.* Ум. отъ **полин.**

Полинути, -ну́, -не́ш, *гл.* Полетѣть. *Ой коли б я зозуля, я б до неба полинула.* Макс. *Козак як голуб: знявся та й полинув.* Ном. № 785.

Полі́нчик, -ку, *м.* Раст. Gnaphalium arvense. L. Черк. у.

Полинь, -ню́, *м.* = **Полин.** *Воліла б я гіркий полинь їсти, як з тобою на посаді сісти.* Чуб. V. 368.

Полиня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Полинять, поблекнуть. *Полиняла стрічка, брови полиняють.* Шевч. 12.

Полисіти, -сію, -єш, *гл.* Облысѣть. *Пуста голова а ні полисіє, а ні посивіє.* Ном. № 6156.

Полискування, -ня, *с.* Сверканіе.

Полискувати, -ся, -кую, -ся, -єш, -ся, *гл.* Блестѣть, лосниться, сверкать. *Вже сивиною коси полискувались.* Св. Л. 135. *Полискується бриль солом'яний, наче золотий.* О. 1862. VI. 42.

Полистува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Переписываться съ кѣмъ нѣкоторое время.

Полити. См. **Поливати.**

Политися, -ллю́ся, -ллєшся, *гл.* Политься. *Слово полум'єм взялося, і з мовчання, сумування мов той бистрень полилося.* К. Псал. 95. *Кров полилася.* Шевч. 167.

Полихосло́вити, -влю, -виш, *гл.* Поругать, поругаться.

Полице́йник, -ка, *м.* = **Поліціян.** Гол. Од. 14.

Поли́ція, -ції, *ж.* Полиція. *А нарешті досталося, що в полиції сидів:* Рудч. Чп. 237.

Поліція́н, -на, поліція́нт, -та, *м.* Состоящій на полицейской службѣ, полицейскій. О. 1862. III. 78. *На пляцу нема нічого, хиба який духовний до консисторії протягне та поліціян свариться.* Св. Л. 217. *Иди по полицияна.* Вх. Лем. 452.

Поли́ця, -ці, *ж.* 1) Полка. Чуб. VII. 386. *Казала нам нивка, що є в пана горшка в коморі на полині.* Лукаш. 148. 2) Отвалъ у плуга. Вас. 199. Шух. I. 165. *Тепер моя голівонька в тузі, поламалась поличенька в плузі. Ой чи мені полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати.* Грин. III. 276. 3) У колесниковъ: стойка съ желѣзнымъ стержнемъ, на который накладывается просверленная предварительно ступица колеса. Вас. 147. 4) Раст. Trifolium arvense L. Вх. Пч. I. 13. Ум. **Поличка, поличенька.**

Поли́чка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **полиця.** 2) Дощечка отъ земли къ отверстіи) улья, по которой ходятъ пчелы. Шух. I. 111.

Поличчя, -чя, *с.* Портретъ. *Посилаю тепер тобі, друже мій єдиний, своє поличчя.* (О. 186I. X. 8).

Полиши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Оставить, перестать. *Полишили свої маєтки, та й за ним у слід пішли.* Гн. I. 124. *Ой полишив білий хлопець Маріку любити.* Гол. IV. 506.

Полібічок, полібочок, -чка, *м.* Кадка. *По кутах стоять... полібочки з капустою, огірками, бураками, квасом.* Шух. I. 103.

Поліви́ти, -влю́, -виш, *гл.* 1) Свернуть влѣво. 2) **— кому.** Облегчиться кому, сдѣлаться лучше кому. **Йому полівило**. Ему стало лучше (о больномъ). Угор.

Полівка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **полова.** *Манить так, як горобця на полівку.* Ном. № 3098. 2) Равнина, поле. *То став же брат старший та середульший на полівку ізбігати, на степи високі, на великі дороги росхідniї.* АД. I. 116.

По́ліг, -логу, *м.* 1) Низменное мѣсто у рѣки. 2) = **Покіс.** Шух. I. 170.

Поліж, -жу, *м.*? *Траву на поліж косити.* Вх. Зн. 52.

Поліжни́ця, -ці, *ж.* = **Породілля.** Гн. II. 197.

Полі́зти, -зу, -зеш, *гл.* Полѣзть. *Полізьмо на дуба.* Рудч. Ск. II. 18. *Люде б'ють гадюку, а вона, бідна, уже й не полізе.* Грин. I. 197. *Завдав жаху! аж волосся до гори диб полізло.* Харьк. г.

Полізун, -на, *м.* Сказочное существо: великанъ, одна рука котораго величиной съ обыкновеннаго человѣка; онъ не ходитъ, а лазитъ на колѣняхъ. Чуб. II. 250.

Полій, -лія, *м.* 1) Вода поверхъ льда. Мнж. 189. *Не можна річку переїхать: полій пішов по льоду.* Новомоск. у. 3) Раст.: а) Mentha aquatica L. ЗЮЗО. I. 128; б) Mentha Pulegium L. ЗЮЗО. I. 128.

Полікарювати, -рюю, -єш, *гл.* Пробыть врачемъ нѣкоторое время.

Полільник, -ка, *м.* Подольщикъ. Харьк. у.

Полільницький, -а, -е. Относящійся къ полотью. *Пісні полільницькі.* Грин. III. 127.

Полільниця, -ці, *ж.* Полольщица. Харьк. у.

Полім'я, -м'я, *с.* = **Полум'я.** *А він загадав їй рибу варити без вогню і без полім'я.* Чуб. V. 820.

По́лінивий, -а, -е. Лѣноватый. НВолын. у.

Поління, -ня, *с.* Полотье. Константиногр. у.

Поліно, -на, *с.* Полѣно. *Хрін його батька знає: у багатого повна піч та горить, а в мене одно поліно, та й те не горить.* Ном. № 2138. Ум. **Полінце, поліночко.**

Полінуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Полѣниться. *Не полінуйсь провіять.* Г.-Арт. (О. 1861 III. 93). *Полінувались рано встать.* Черниг. г.

Поліня́ка, -ки, *ж.* = **Поліно.** *Він поліняку дров... приніс* Г. Барв. 98.

Поліпити, -плю́, -пиш, *гл.* 1) Слѣпить, вылѣпить (во множествѣ). *Вареники поліпили.* 2) Облѣпить, замарать (во множествѣ). *Сир їли, — зуби поліпили.* МУЕ. III. 103. *Поліпіл кошелю.* Вх. Уг. 261. 3) Прилѣпить (во множествѣ). *Пішла в церкву стара баба, свічок накупила, де була яка ікона, всюди поліпила!* Рудан. I. 100.

Поліпшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться лучше, улучшиться.

Поліпшення, -ня, *с.* Улучшеніе.

Поліпшити. См. **Поліпшувати.**

Поліпшувати, -шую, -єш, сов. в. **поліпшити, -шу, -шиш,** *гл.* Улучшать, улучшить.

Полісся, -ся, *с.* Полѣсье. *А в самого шістьсот уллів пасіки було. Аж на полісся було посилає.* Г. Барв. 174.

Полісун, -на, *м.* Лѣшій. Балт. у.

Полісю́к, -ка, *м.* = **Поліщук.** Гол. I. 684.

Політ, -льо́ту, *м.* Полетъ. *Він сам за мною залетів, за моїм тихим польотом.* Мет. 178.

Політа́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Полетать.

Політика, -ки, *ж.* 1) Политика. К. ЧР. 346. *Що то політика? — Нещирість.* Ном. № 950. 2) Лента — шелковая, гарусная. *Я їй віддарувався дуже мудрою політикою.* Федьк. Гол. Од. 66. ЕЗ. V. 218. Ум. **Політичка.**

Політикуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Вести другъ съ другомъ политику. *Обидва ж вони політикуються, подарунками обсилаються, а нишком один на одного чигають.* К. ЧР. 16.

Політи́чний, -а, -е. Политическій. *Політична часопись.* О. 1861. III. 81. *Політичні бурі в Європі.* К. ХП. 128.

Політник, -ка, *м.* Рабочій на лѣто. Желех.

I. Політниця, -ці, *ж.* Работница, нанятая на лѣто. Нѣжин. у.

II. Політниця, -ці, *ж.* Полольщица. Переясл; у.

Політок, -тка, *м.* Годовой кругъ древесины. Вх. Зн. 52.

Поліття, -тя, *с.* Благопріятная погода; благопріятное урожайное лѣто. *Не поліття, а лихоліття.* Ном. *Як закує зузуля на Юрія на голе дерево, то буде голодне літо, а як на*

лист, то буде поліття. Ном. № 439. *Сього року поліття на ваш огород.* Сосн. у. *Не на всяке літо добре поліття.* Ком. II. № 646. *Таке все поліття мочливе. Як сніг випаде, тоді поліття ходити на зайців.*

Політтяʹ, -тяʹ, *с.* 1) = **Поління.** 2) Сорныя трявы, которыя нужно выпалывать. *Поліття вже наросло.* Константиногр. у.

Політура, -ри, *ж.* Лакъ. *Махнув у столярню і вніс політуру.* Св. Л. 223.

Політуха, -хи, *ж.* Летающая (эпитетъ мухи). *А я муха полетуха.* Грин. III. 666.

Полічення, -ня, *с.* Исчисленіе.

Полічиʹти, -чуʹ, -чиш, *гл.* 1) Сосчитать. *Гроші полічили.* Чуб. V. 243. 2) Полѣчить. *Три дні полічили, а там сказали, що умер багатир.* Рудч. Ск. II. 148.

Поліщук, -ка, *м.* Житель Полѣсья. О. 1861. I. 264.

Полк, -ку, *м.* 1) Полкъ. 2) Въ старой Украйнѣ XVII — XVIII в.: часть украинской земли, провинція, заключавшая въ себѣ города, мѣстечки, села, носившая названіе по главному городу, гдѣ было правленіе полка, и раздѣленная на **сотні**. *Осягли й позаймали козаки всі землі на Вкраїні під полки, а в полках під сотні, а в сотнях під свої хуторі, двори, пастовники чи левади.* К. Хм. 127.

Полковиʹй, -аʹ, -еʹ. Полковой. *Третя сотня під полковою корогвою.* Лукаш. 45.

Полковник, -ка, *м.* Полковникъ, начальникъ полка въ одномъ или обоихъ значеніяхъ. *Кому, красо, достанешся, чи сотнику, чи полковнику?* Чуб. V. 495. Ум. **Полковничок.** Грин. III. 666.

Полковникуваʹти, -куʹю, -єш, *гл.* Быть полковникомъ. К. ЧР. 186.

Полкоʹвництво, -ва, *с.* Должность полковника. *Зложив з себе полковництво.* К. ЧР. 14.

Полкоʹвницький, -а, -е. Принадлежащій полковнику, относящійся къ нему. *Дали йому до рук полковницькі клейноди, вдарили з гармат, да й став пан-отець Шрам полковником.* К. ЧР. 16.

Полкоʹвниця, -ці, *ж.* Полковница. Шевч. 296. *Молодая полковниця полковника просить.* Грин. III. 417.

Полкоʹвничий, -а, -е. 1) = **Полковницький.** *Він протопче стежку через полковничий садок.* Шевч. 296. 2) = **Полковник.**

Полкоʹвничок, -чка, *м.* Ум. отъ **полковник.**

Полковоʹдчина, -ни, *ж.*? *А по сей бік Орелі линія була, а по той бік Орелі, за Нехворощею, полководчина була.* КС. 1882. XII. 593.

Полляʹти, -лляʹю, -єш, *гл.* Полить. Сквир. у.

Полоʹва, -ви, *ж.* Мякина. *Мани та й мани, як горобця на полову.* Ном. № 3098. Ум. **Половка, полівка.** Ном. № 3098. Половочка.

Половень, -вня, *м.* = **Омшаник.** Константиногр. у.

Половець, -вця, *м.* Половецъ. Левиц. Перші князі, 68.

Половецький, -а, -е. Половецкій. *Серед землі половецької.* Шевч. 645.

I. Половиʹй, -аʹ, -еʹ. 1) Желтый, цвѣта спѣлой ржи. *Вийди, панонько, проти нас, викуп си вінець у нас, положи червоного від вінця полового.* Лукаш. 148. 2) О масти: свѣтлорыжій. Чуб. V. 258; сѣрый съ желтымъ отливомъ. КС. 1898. VII. 41. *Ой воли мої та полові, чом же ви не орете?* Мет. Ум. **Половеʹнький.** Чуб. V. 275.

II. Половий, -аʹ, -еʹ. Находящійся въ задней стѣнѣ хаты, вдоль которой устроенъ **піл**. *Полове вікно.* ХС. III. 56.

Половик, -ка, *м.* Порода ястреба. О. 1862. IX. 62. Kolb. I. 65. *Гу! га! Половик! злапав курку за їзик.* ЕЗ. 5. 150.

Половина, -ни, *ж.* Половина. *Перебреду бистру річку й половину ставу.* Мет. 83. *Половина літ минає, я щастя не маю.* Чуб. V. 360. **О-полови́ні**. Въ половину. *Як же тебе, пане, нести: чи поверх дерев, чи о-половині дерев.* Грин. I. 172. Ум. **Половинка, половиночка.** Грин. III. 583.

Половинниця, -ці, *ж.* 1) Сортъ плахти. Черниг. у. 2) Та, которая все уменьшаетъ на половину (переполовинюєʼ?) Встрѣч. въ уменьшит. формѣ въ слѣдующей пословицѣ: *Винничка — всьому половинничка, млиночок — всьому віночок.* Ном. № 14017.

Половинка, полови́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **половина.**

Полови́нчастий, -а, -е. Створчатый. *Половинчасті черепашки.* Черк. у.

Полови́нчик, -ка, *м.* Самая маленькая бутылочка казенной водки. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Половинщина, -ни, *ж.* Половина недѣленнаго загона. (?) Козел. у.

Половити, -влю, -виш, *гл.* Сметывать, сшивать на живую нитку. Шух. I. 153.

Половити, -влю́, -виш, *гл.* Поймать; переловить, выловить. *Взяли коника половили.* Чуб. V. 799. *Коли б половили щуку велику.* Рудч. Ск. I. 81. *Як рибу в сак, половив.* Ном. № 1649. *Чи половила вже курчата?* Харьк.

Половиця, -ці, *ж.* = **Полова.** *Вівсяної половиці та й не хоче їсти.* Чуб. V. 1126.

Полови́чанка, -ки, *ж.* Рожь съ пшеницею. Угор.

Половіти, -вію, -єш, *гл.* Желтѣть (о хлѣбахъ). *Із-за гори вітер віє, жито половіє.* Чуб. V. 169. *Округи мене то жито половіє, а купка льону голубо цвіте.* МВ. I. 14.

Половник, -ка, *м.* 1) Закромъ для мякины. Угор. 2) Родъ хлѣва для мякины и пр. — иногда какъ часть клуни, иногда отдѣльно. Чуб. VII. 397. Лохв. у. Славяносерб. у. Въ Галиціи хлѣвъ, гдѣ зимой стоитъ овцы и телята. Фр. Пр. 136.

Половни́ця, -ці, *ж.* 1) = **Полуниця.** 2) Пололыщица. *Полоти нездужаєш, — нехай тобі половницю нараєʼ.* О. 1862. VII. 36. *По тім боці пшениченька, по сім боці половниченька.* Чуб. V. 380.

Половни́чник, -ка, *м.* 1) = **Полуничник.** 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Г. Барв. 216.

Половня, -ні, *ж.* Мѣсто куда ссыпаютъ полову.

Половчастий, -а, -е. Объ особаго рода узорѣ въ вышивкѣ. *Половчасті уставки.* Kolb. I. 48.

Половчик, -ка, *м.* Родъ небольшой птицы **полового** (см.) цвѣта. Вх. Лем. 453.

Полов'яний, -а, -е. Изъ мякины. *Полов'яний хліб не голод, а пачосняя сорочка не нагота.* Ном. № 5355.

Полов'я́ник, -ка, *м.* = **Половня.**

По́лог, -гу, *м.* 1) Роды, разрѣшеніе отъ бремени. *Ой Маруся в полозі лежала, чорним шовком головку зв'язала.* Нп. **У поло́гах бути**. Рожать. *Жінка була в пологах.* ХС. 1893. VII. 74. 2) *мн.* **пологи**. Низьменная равнина по лѣвымъ берегамъ рѣкъ. Вас. 206.

Поло́гий, -а, -е. Отлогій, покатый. *Полога гора.* Вх. Лем. 453. *Пологі зелені луки.* Левиц. I. 63.

Положистий, -а, -е = Пологий. Вх. Лем. 453.

Положи́ти, -жу́, -жиш, *гл.* = **Покласти.** *Спекла колобок і положила на вікні.* Рудч. Ск. II. 2. *На кого такий гнів великий положили?* Мил. 183.

Положи́тися, -жу́ся, -жишся, *гл.* 1) Лечь. Чуб. II. 410. *В Вифлеємі народився, там у яслах положився.* Чуб. V. 328. *Спать з тобою положусь.* Чуб. V. 8. 2) Отелиться. *Положилася корова.* Каменец. у.

Положки́ня, -ні, *ж.* = **Поліжниця.** Желех.

По́лоз, -за, *м.* 1) Полозъ въ саняхъ. Kolb. I. 67. Сумск. у. *Як буде полоз вохкий, то буде й кінь мокрий.* Ном. 2) Большая змѣя изъ семейства удавовъ, повидимому Eryx turcicus. КС. 1882. VIII, 377; КС. 1890. IV. 99. Ум. **Полозок.** Рудч. Ск. II. 7.

Полозю́к, -ка, *м.* = **Полоз 2.**

Поло́кати, -каю, -єш, *гл.* Мыть, полоскать. Угор. *Полотна пшениця.* Каменец. у.

Полокши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Искрошить какъ лапшу.

Полом, -му, *м.* Сломъ. *Як на полом піде хата, то багато дерева пропаде.* НВолын. у.

Поломити, -млю, -миш, *гл.* 1) Сломать. *Коні потомити, вози поломити.* Грин. III. 20. 2) Нарушить. *Але ж бо я поломила матусину волю, тепер же я проклинаю свою лиху долю.* Чуб. V. 250. Встрѣчаются также формы: *Поламле... заповідь.* Єв. Мт. V. 19. *Віру християнську під ноги підтопчи, хрест на собі поламни.* АД. I. 211.

Поломитися, -млюся, -мишся, *гл.* Сломаться. *Дорогою вісь поломилася.* КС. 1883. III. 671. *Мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув.* Чуб. V. 370. *Плужок... не поламлеться.* Г. Барв. 195. *Свічки не поламнуться, як оцюди положу?* Пирят. у.

Поломінь, -ні, ж. Пламя. *Робім ся огньом. Яков ти поломінев будеш?* Драг. 266. *Іван палахнув наче та поломінь.* Федьк.

По́ломно, *нар.* Пламенно. *Зорі наче палали, одна зоря поломніш від другої.* МВ. III. 73.

По́ломня, -ня, по́лом'я, -м'я, *с.* = **Полум'я.** *Поломня йде до небес.* Грин. I. 156. *А він загадав їй рибоньку жарить без вогню і без полом'я.* Чуб. V. 819. Ум. **Полом'ячко.**

По́лом'яни́й, -а́, -е́. Пламенный. *Полом'яне я духом бачу море.* К. ЦН. 178.

Полом'ячко, -ка, *с.* Ум. отъ **полом'я.**

Поло́н, -ну, *м.* 1) Плѣнъ. *Чи її убито, чи в полон занято.* Чуб. V. 628. 2) Плѣнные. *Татарове полон женуть: один полон з жіночками, другий полон з дівочками.* Нп. *Там татари полон ділят.* АД. I. 75. 3) Родъ насѣкомаго. Вх. Пч. I. 8. ЕЗ. V. 82. Bibio. Вх. Пч. II. 26.

Полоненик, -ка, *м.* Плѣнникъ.

Поло́ник, -ка, *м.* 1) Разливная ложка, большая ложка. Шух. I. 250. *Замішався, як полоник межи ложками.* Ном. № 7936. 2) Головастикъ.

Полонина, -ни, ж. Горная равнина, пастбище на вершинахъ горъ. Шух. I. 184. *Ой висока полонина з вітром говорила.* Шух. I. 200. Ум. **Полонинка.** Шух. I. 198. **Полони́ночка**. ЕЗ. V. 229.

Полони́нка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **полонина.** *Пішли вівці в полонинку самі біленькії.* Гол. I. 229. 2) Обрядовая пѣсня, которая поется во время выгона гуцулами скота въ полонини. Шух. I. 197. 3) Раст. Anthus spinoletta L. Вх. Зн. 52.

Полони́нний, -а, -е. Относящійся къ **полонині**. Желех.

Полони́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **полонина,**

Полонинський, -а, -е = Полонинний. *Звичаї, чари і полонинські примівки.* Шух. I. 195. — **хід**. Выгонъ скота весной въ полонину. Шух. I. 197.

Полони́стий, -а, -е. Покатый. *Полониста гора.* Черк. у.
Полонити, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Плѣнить. 2) Дѣлать проруби во льду. Kolb. I. 68.
Полони́ця, -ці, *ж.* и пр. = **Полуниця и проч.**
Поло́нка, -ки, *ж.* = **Ополонка.** *Сам же я ту полонку рубав, коня напував.* Чуб. III. 298.
Поло́нь, -ні, *ж.* 1) = **Полон.** *Не дай, Спасе, у неволю, у полонь мені упасти.* К. Псал. 2) = **Полин.** Вх. Лем. 453.
Полоня́ник, -ка, *м.* Сѣрый медвѣдь, живущій въ полонинах. Вх. Пч. II. 7.
Полонянин, -на, *м.* Плѣнникъ. *Чи скаже він тобі покірне слово, благатиме тебе як полонянин.* К. Іов. 92.
Полоня́нка, -ки, ж. Плѣнница. Ум. **Полоня́ночка.**
Поло́пати, -паю, -єш, *гл.* Пожрать, съѣсть. *І куди вони все полопали?* Богодух. у.
Поло́патися, -паємося, -єтеся, *гл.* Лопнуть (о многихъ). *Будуть пани дуться, поки полопаються.* Ном. № 1246.
Полоска́ння, -ня, *с.* 1) Полосканіе. 2) Плесканье въ водѣ.
Полоскати, -щу, -щеш, *гл.* Полоскать. *Розмай-зілля знайшла, полоскала на річці.* Чуб. V. 414.
Полоскатися, -щуся, -щешся, *гл.* Плескаться въ водѣ, мыться. *Що на морі та на дощечці красна дівчина полощеться; полощеться, одівається, в черевички обувається.* Чуб. V. 8.
Полоскозуб, -ба, *м.* Первый день великаго поста, когда крестьяне полощуть зуби, чтобы между ними не осталось ничего скоромнаго, т. е. выпиваютъ въ корчмѣ. Чуб. III. 8.
Полоскота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Пощекотать.
Полотенечко, -ка, *с.* Ум. отъ **полотно.**
Полоте́нко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **полотно.** 2) Полотно для сита. *В'язка личаних полотенків на решета.* О. 1862. IX. 63. 3) = **Полотенце 3.** Вх. Уг. 261.
Полоте́нний, -а, -е. Холщевой.
Полотенце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **полотно.** КС. 1884. V. 175. *Полотенця на станок лянного.* Мкр. Н. 38. 2) Часть **мере́жки**. См. **мережка 1.** (Залюбов.). 3) Плавательная перепонка. Мнж. 189. Вх. Пч. I. 15. 4) Клинокъ косы. Желех. Ум. **Полотенечко.**
Поло́ти, -лю́, -леш, *гл.* Полоть. *Полю я конопельки дрібні зелененькі.* Чуб. V. 282.
Полотиця, -ці, *ж.* Раст. Convolvulus arvensis. Вх. Пч. II. 30.
Полотни́на, -ни, *ж.* Кусокъ полотна. Ум. **Полотни́нка.** *Дай чисту полотнинку зав'язати руку.*
Полотні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Блѣднѣть, дѣлаться бѣлымъ какъ полотно.
Полотно, -на, *с.* 1) Полотно, холстъ. *Побіліла, як полотно.* Ном. № 4383. *Закохалась дівчинонька в хлопця молодого, і наготовила рушників з полотна нового.* Чуб. V. 242. 2) = **Пілка 3.** Вх. Пч. II. 21. 3) Клинокъ косы. Шух. I. 169. Ум. **Полоте́нко, полотенце, полотенечко.** *Всього потрошку — і конопель, і полотенка.* Г. Барв. 16. *Полотенка на станок.* Г. Барв. 115. *Ой на тобі, подруженько, на рукава полотенечка.* Чуб. V. 379.
Полотняний, -а, -е = **Полотенний.** *У синьому жупанкові, у старих полотняних шароварах.* К. ЧР. 8.
Полотня́нка, -ки, *ж.* Верхнее полотняное платье крестьянъ (мужчинъ и женщимъ) въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Галиции: или длинное съ таліей, или, у мужчинъ подо

Львовомъ, короткое, только до пояса. Гол. Од. 44, 51. *На нім стара брудна полотнянка.* ЕЗ. V. 116.

Полото́к, -тка, *м.* Грудь гуся или гусь разрѣзанный вдоль надвое, просоленный и прокопченный. Маркев. 159.

Полоття́, -тя́, *с.* Полотье. Черк. у. Г. Барв. 146. *Роспочинається полоття.* Левиц. І. 24.

По́лоть, пілтя, *м.* = **Полоток.** *Пілтя ніхто не мастить.* Ном. № 13281.

По́лох, -ха, *м.* 1) Смятеніе, ужасъ. *І радувався царь, що вийшли з його краю, бо страх обняв усіх, увесь Єгипет — полох.* К. Псал. 242.

Поло́х, *меж.* Выражаетъ испугъ, также удары сердца съ испуга. *Серце у мене тільки полох-полох, та й замліло.* Г. Барв. 127.

Полоханий, -а, -е. Напуганный, пугливый. *Полоханий заєць і пенька боїться.* Ном. № 5796.

Поло́хання, -ня, *с.* Испугъ, напугиваніе, пуганіе.

Поло́хати, -хаю, -єш, *гл.* Пугать. *Се тая Солоха, що кури полоха.* Нп. *Побачила, що так полоха Еол синка, що аж захляв.* Котл. Ен. І. 12.

Полохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Пугаться. *Як почуєте про война та бунти, не полохайтесь.* Єв. Л. XXI. 9.

Полохки́й, -а́, -е́ = Полохливий. *Кінь полохкий.* Волч. у.

Полохливий, -а, -е. Пугливый, робкій. *Голуб полохливий.* К. Досв. 140. *Шкодливий як кішка, а полохливий як заєць.*

Полохливість, -вости, *ж.* Боязливость, робость. Желех.

Полохливо, *нар.* Пугливо, робко.

Поло́чок, -чку, *м.* Ум. отъ **піл.**

Полоши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Вспугивать, пугать. *Птаство полошили.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Полоши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* Пугаться. *Тільки минув міст, зараз зачали ся коні полошити.* Драг. 46.

Поло́шкати, -каю, -єш, *гл.* Вспугивать.

Полошли́вий, -а, -е = Полохливий. *Полошливий кінь.* Каменец. у.

Поло́щувати, -щую, -єш, *гл.* ? *Та покощувано і полощувано шишечку.* Мил. 155.

Полтавець, -вця, *м.* Житель Полтавской губерніи. *Ой писали басарабці та до наших хлопців листи: «Ой ідіть, полтавці, та до нас риби їсти.* Грин. III. 563.

Полубіс, -са, *м.* Полу-бѣсъ, полу-человѣкъ. *Мабуть вона полубіса вродила?* Греб. 373.

Полубка, -ки, *ж.* Деревянная крышка улья. См. **Палуба 2.** *Прийшов у пасіку, дивлюсь, — полубка лежить на землі, скинута з вуліка.* Новомоск. у.

Полубок, -бка, *м.* = **Обичайка.** Вх. Зн. 51.

Полуботок, -тка, *м.* Полусапожекъ, ботинокъ.

Полубочок, -чка, *м.* Боченокъ ведеръ въ 10 — 15. *Аж три бочки й полубочки та солодкого меду.* Грин. III. 494.

Полува́вниця, -ці, *ж.* Кадочка на ножкахъ, имѣющая въ днѣ отверстіе, заткнутое затычкой, — употребляется для бученія нитокъ. Шух. І. 149.

Полувал, -лу, *м.* Цѣльная плотная кожа, преимущественно воловая, выдѣланная преимущественно для подошвъ. Вас. 158.

Полувни́ця, -ці, *ж.* = **Полуниця.** МВ. III. 138.

Полу́да, -ди, *ж.* 1) Глазурь. 2) Катарактъ, бѣльмо. *Полуда на очі сіла. Полудою очі затягло.* **Мені полуда спала**. Кромѣ прямаго значенія, переносно: я прозрѣлъ, увидѣлъ то, чего раньше не видѣлъ. *Мені давненько почала спадати з очей полуда.* Левиц. Пов. 172. См. **Луда.**

Полу́дання, -ня, *с.* Полдникъ.

Полуденний, -а, -е. Полуденный, южный. *І повернув Господь од сходу буйний вітер, а другою підняв з полуденного краю.* К. Псал. 179.

Полуде́нник, -ка, *м.* Насѣк. Syrrphus. Вх. Пч. II. 27.

Полуде́нниці, -ниць, *ж. мн.* Родъ дѣтской болѣзни. *Цьому младенцеві ізжени... крикливиці, плаксивиці, ночниці, полуночниці, денниці, полуденниці і несплячки.* (Заговоръ). КС. 1883. VII. 588.

Полуденок, -нка, *м.* Полдникъ. Грин. III. 204. *Се вже була остання чарка після полуденку.* Св. Л. 323. *А я піду додомоньку, та не забавлюся, чи готовий полуденок та відвідаюся.* Гол. I. 203.

По́лудень, -дня, *м.* 1) Полдень. *А вже сонце по полудні, дівчинине серце нудне.* Чуб. **О-полудні.** Въ полдень. *Удень як серед ночі ходять, і полапки шукають о-полудні.* К. Іов. 12. 2) Полдникъ. Ум. **Полуденько.** О. 1862. IV. 13.

Полуде́нькувати, -кую, -єш, *гл.* = **Полуднати.**

Полуднання, -ня, *с.* 1) Полдничаніе. 2) = **Полудень 2**. *Буде йому на снідання і на обідання і на полуднання.* АД. I. 148.

Полу́днати, -наю, -єш, *гл.* Полдничать. *Сядеш, мати, полуднати, — ні з ким розмовляти.* Мет. 224.

Полудневий, -а, -е. Полуденный, южный. Брацл. у.

Полу́днець, -денця, *м.* Ум. отъ **полудень.** *Обідець під полуднець, вечера по півночі.* Гол. IV. 240.

Полу́днє, -ня, *с.* Полдень. *Чи то зоря розсвітає? Чи полуднє гріє?* Чуб. V. 2.

Полудній, -я, -є. Полдневный. *У неділю у полудню годину сам Филоненко виступає.* Макс.

Полуднувати, -ную, -єш, *гл.* = **Полуднати.** *Їхав чумак, та їдучи полуднував.* Чуб. I. 34.

Полу́днювати, -нюю, -єш, *гл.* = **Полуднувати.** *Ой перший раз обідаю, а другий раз полуднюю.* Чуб. V. 807.

Полудрабок, -бка, *м.* Грядка въ телѣгѣ. Чуб. VII. 40. Рудч. Чп. 250. См. **Драбина 2, драбки.** *Полудрабок поломився.* Чуб. V. 1139.

Полу́дуватий, -а, -е. Съ бѣльмомъ на глазу. Лубен. у. (Леонтовичъ).

Полужупанчик, -ка, *м.* Родъ полукафтанья изъ легкой матеріи съ рукавами или безъ рукавовъ, съ стоячимъ воротникомъ, — надѣвается галицкими мѣщанами на рубашку. Гол. Од. 15.

Полузати, -заю, -єш, *гл.* Пощелкать (орѣхи, сѣмячки).

Полузка, -ки, *ж.* Низка (коралловъ и пр.). Вх. Зн. 52.

Полукіпок, -пка, *м.* Копна въ тридцать сноповъ. *По обидва боки дороги стояло так багато полукіпків, що як глянути, то й поля було не видко.* Левиц. Пов. 114.

Полумацьок, -цька, *м.* Мѣра сыпучихъ тѣлъ. О. 30743 гектол. *Давав полумацьок вівса.* МУЕ. III. 58.

Полумисок, -ска, *м.* Родъ глубокой тарелки, неглубокая миска. Рудч. Ск. І. 11. Вас. 181. *Да їдять вони калачі з одного полумиска, ой п'ють вони мед-вино з одного кубочка.* Нп.

По́луміння, -ня, *с.* = **Полум'я.** *Полуміння палає.* Грин. III. 529.

По́лумінь, -ні, *ж.* = **Полум'я.** ЕЗ. V. 78.

По́лум'я, -м'я, *с.* Пламя, полымя. *А полум'я так з рота й паше, так і паше.* Рудч. Ск. II. 31. Ум. **Полум'ячко.** Мил. 88.

По́лум'яний, -а, -е. Пламенный. Левиц. І. 306. Ком. II. 113.

По́лум'ячко, -ка, *с.* Ум. отъ **полум'я.**

Полуна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* О звукѣ: раздаваться нѣкоторое время.

Полуниця, -ці, *ж.* Употр. преимущественно во *мн. ч.* Клубника, Fragaria collina L. ЗЮЗО. І. 123. *Зацвіли полуниці.* Грин. III. 252. *Зродили полуниці.* Чуб. V. 395. Ум. **Полуни́ченька.** *На горі суниченьки, на долині полуниченьки.* Чуб. V. 4.

Полуничний, полуни́шний, -а, -е. Клубничный.

Полуничник, полуни́шник, -ка, *м.* 1) Стебель и листья клубники, клубничный кустикъ. *Полуничнику багато, а ягід на йому нема.* 2) Наливка на клубникѣ. 3) Раст. Trifolium montanum L. ЗЮЗО. І. 139.

Полуни́чниця, полуни́шниця, -ці, *ж.* Родъ писанки. КС. 1891. VI. 375.

Полуночний, полуношний, -а, -е. Полночный. *Світовая зоря ясна, полуночна темна.* Грин. III. 198. *Стала полуночна година наступати, став Алкан баша до галери прибувати.* Дума. *Полуношна зірка зійшла, а вони ще далеко од села.* Кв.

Полуночниця, полуношниця, -ці, *ж.* Родъ дѣтской болѣзни. КС. 1883. VII. 588. См. **Полуденниця.**

Полупанійка, -ки, *ж.* Жена полупанка. *Дочки заміжніх козаків ходять у гостину до попівен або до полупанійок.* О. 1861. XI. 112.

Полупанок, -нка, *м.* То-же, что и **панок**, мелкій помѣщикъ, также разночинецъ, силящійся жить по барски и пр. *Пани й полупанки навчились тратить великі гроші.* Кв. *Данта старого полупанком нашим, можна здивувать.* Шевч. 365.

Полупати, -паю, -єш, *гл.* — **очима**. Похлопать, поморгать глазами. *Офіцер полупав-полупав очима, за шапку та й за двері.* О. 1861. IX. 77.

Полупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Поковырять, облупить (напр. обмазку).

Полупетро, -ра, *м.* День 30 іюня, соборъ дванадесяти апостоловъ. ХС. І. 77. Маркев. 15. *Це діялось на Полупетра.* Закр.

Полупити, -плю́, -пиш, *гл.* 1) Облупить; обчистить. *Воліла я, воли мої, вас всіх полупити.* Рудч. Чп. 166. *Дають мені бараболі полуплені їсти.* Чуб. V. 1125. 2) О насѣдкахъ: высидѣть (во множествѣ). *Хоч би тобі один розбовток! Усі яйця квочки полупили.* Г. Барв. 194.

Полупитися, -плю́ся, -пишся, *гл.* Облупиться. *Комори, побита зімньою негодою, пошпугована весняними дощами, полупилася.* Мир. Пов. II. 79. *Порепалась і полупилась кожа.* К. Іов. 16.

Полупотіти, -почу, -тиш, *гл.* Застучать глухо, падая (напр. о плодахъ, падающихъ съ дерева). *От і вчепивсь хлопець трясти* (груші); *полупотіли червонобокі.* Св. Л. 205.

Полури́бка, -ки, *ж.* Камбола? *Баба сказала піймати полурибку і ззісти.* Чуб. II. 252.

Полурізка, -ки, *ж.* Четверть загона (загонъ = 5—6 десят.). Козелец. у.

Полусеток, -тка, *м.* ? *Накупив шість полусетків полотна.* Драг. 336.

По́луск, -ку, *м.* Трескъ. *Не чує полуску.* Ном. № 4222.

Полускати, -каю, -єш, *гл.* Пощелкать (сѣмячки, орѣхи) нѣкоторое время или всѣ.

Полускирт, -та, полускирток, -тка, *м.* Полскирды. *Були скирти, полускирти, а тепер немає.* Мнж. 172.

Полусорочи́ни, -чин, *ж. мн.* Поминки по умершему въ третью недѣлю. *Справляли Наум і Настя знов і третини, і дев'ятини, і полусорочини, і сорочини, як треба по христіянські.* Кв.

Полустав, -ва, *м.* Святцы, молитвенникъ съ мѣсяцесловомъ.

Полуставець, -вця, *м.* = **Полустав.** Сим. XII. *Еней тут зараз взяв догадку, велів побігти до дяків, — купить піярськую граматку, полуставців, октоіхів.* Котл. Ен. IV. 21.

Полутабе́нковий, -а, -е. Сдѣланный изъ полутабенку.

Полутабенок, -нку, *м.* Родъ шелковой матеріи.

Полуцвіт, -ту, полу́цвіток, -тка, *м.* Раст. Иванъ-да-Марья, Viola Tricolor. Желех. *Ой по горі полуцвітки процвітають.* Мет. 138.

Получаба́к, -ка, *м.* Родъ рыбы.

Получа́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **получи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Соединять, соединить. *Чей нас Бог получить з собов, — будеме щасливі.* Гол. III. 393. 2) Получать, получить. *Іди, синку, та за рідне браття, та получиш мій синочку, государське плаття.* Чуб. V. 974.

Получити, -чу, -чиш, *гл.* = **Улучити.** *Стрілець уміє... добре получити — вцілити звіря.* Шух. I. 235.

Получчати, -чаю, -єш, *гл.* Улучшиться, сдѣлаться лучше. *Упивались і чужої, і своєї крови, а получчали?* Шевч. 409.

Получче, *нар.* Лучше, получше. *Скажи мені получче бідного невольника доглядати.* АД. I. 210.

Полушка, -ки, *ж.* Полушка, 1/4 копейки. Грин. III. 546. *Баба рака купила, три полушки дала; баба рака зварила, добра юшка була.* Нп.

Польгувати, -гую, -єш, *гл.* Давать льготу. *Віри своєї християнської у поругу не подайте, жидівському шабашу не польгуйте.* АД. II. 23.

Полька, -ки, *ж.* 1) Полька. *Ой ти руський, а я полька.* Чуб. V. 1163. 2) Танецъ: полька. *Левиц. Пов.* 240. 3) Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Польнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Походить по приходу, собирая съ прихожанъ ленъ и прочія даянія (о попадьяхъ).

Польованець, -нця, *м.* Охотникъ. Вх. Зн. 52.

Польови́й, -а́, -е́. 1) Полевой. *Чорне кучеряве волосся, заквітчане польовими квітками.* Мир. ХРВ. 6. *Кукіль, то польового дідька робота.* Ном. № 10140. 2) — **вого**. Надсмотрщикъ за полевыми работами. Kolb. I. 68. *Люде громадять панське сіно на паньщині... а польовий так б'є людей палюгою.* Гн. II. 145. 3) Раст.: а) — **ві васильки**. Salvia pendula Vahl. ЗЮЗО. I. 173. б) — **ві віники**. Artemisia inodora. ЗЮЗО. I. 173. в) — **ва рожа**. Lavatera thuringiaca L. ЗЮЗО. I. 173. г) — **ва сосонка**. Equisetum arvense L. ЗЮЗО. I. 173.

Польови́к, -ка, *м.* 1) Житель полей, равнинъ. 2) Бѣсъ, живущій въ полѣ. Левч. 37.

Польови́на, -ни, *ж.* Поляна, небольшое полевое пространство. *Невеличка польовина, да густі копиці.* Чуб. V. 669.

Польо́вка, -ки, *ж.* = **Полювання.** Вх. Уг. 261.

Польовни́ця, -ці, *ж.* = **Полуниця.**

Польський, -а, -е. Польскій.

По́льськість, -кости, *ж.* Свойство польскаго, то-же, что и **польщизна**. Желех.

Польце, -ця́, *с.* Ум. отъ **поле.**

Польща, -щі, *ж.* Польша. Чуб. V. 35. *Не за вас се діялось, — давно колись, як панувала на Вкраїні в-двійзі Польща і Московщина.* МВ. І. 137.

Польщак, -ка, *м.* Такъ въ Херс. губ. называютъ крестьянина изъ Подольск. или Кіевск. г.

Польщачка, -ки, *ж.* Такъ въ Херс. губ. называютъ крестьянку изъ Подольск. или Кіев. г.

Польщи́зна, -ни, *ж.* Польская народность, польскій языкъ, духъ. *Велику робить нам він* (М. Вовчок) *підмогу, очищаючи смак рідної мови од польщизни.* К. (Хата, XIV). *Навчили ми ляхву латину занедбати, польщизною листи й літописи писати.* К. Дз. 16.

Полюби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Полюбить. *Полюбила пройдисвіта.* Мет. 85. *Будь для того, мати, добра, що я полюбила.* Мет. 73.

Полюбитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Полюбить другъ друга. 2) Понравиться. *Полюбиться її він мосці і стане бісики пускать.*

Полюбля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Любить, долюбливать. *Не полюбляю я цього.* Зміев. у. *За сусідом молодиці, за сусідом і вдовиці, і дівчата поглядають, — всі сусіда полюбляють.* Котл. НП. 393.

Полюбовник, -ка, *м.* Любовникъ. Сквир. у. *Кому, красо, достанешся? Чи сотнику, чи полковнику, чи прежньому полюбовнику.* Чуб. IV. 495. Ум. **Полюбо́вничок.**

Полюбовниця, -ці, *ж.* Любовница. *Ой поїду я селом-улицею, здибаюсь з полюбовницею.* Чуб. V. 91.

Полюбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* = **Уподобати.** *Пані полюбувала мої сани та й купила.* Черниг. у. 2) Полюбоваться на. *Він полюбував на неї.* Мнж. 19. *Дитя моє коханеє! погуляв би в світі, полюбував красу і пишність світову.* МВ. І. 44.

Полюва́ння, -ня, *с.* 1) Охота. *Він мав такий звичай, що як тільки настав ранок, то зараз сіда на коня і где на полювання, бо кохався у полюванні.* Рудч. Ск. І. 121. 2) Періодъ половой горячности у коровы. Ум. **Полюваннячко.**

Полювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Охотиться. *Полювали вони, полювали цілий день і нічого не виполювали.* Рудч. Ск. II. 75. 2) Имѣть желаніе къ случкѣ (о коровѣ). *Бабо! а що це ви жито жарите? — Та тут, не вам кажучи, телиця полює. Ми вже й бугая до неї підпускали, так ні, не помага, знов полює та й полює.* Лебед. у.

Полю́ддя, -дя, *с.* Полюдье, объѣздъ для собиранія дани съ народа и самая дань эта. *Варяг, що на полюддя з города вийшов.* К. (О. 1861. II. 228).

Полюдні́ти, -нію, -єш, полюднішати, -шаю, -єш, *гл.* 1) Сдѣлаться человѣчнѣе. *То він уже тепер неначе трохи полюднів, а ню спершу був такий, як той звір.* Кобел. у. 2) Возмужать. 3) Сдѣлаться люднѣе.

Полюдськи, полю́дському, полю́дську, *нар.* Какъ слѣдуетъ, какъ принято. *І матері поможе в чому, і до мене полюдськи заговорить.* МВ. І. 27. *У тебе все не полюдському.* Ком. II. 45. *В Луцку все не полюдську: навколо вода, а в середині біда.* Ном. № 720.

Полютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Позлиться. побѣситься. 2) Попаять.

Полю́ховка, -ки, *ж.* Родъ мережки.

Полю́штатися, -таюся, -єшся, *гл.* Забрызгаться жидкой грязью. Вх. *Лем.* 453.

Поля́вина, -ни, *ж.* 1) Поляна. Мнж. 189. *Пасли овець на полявинах.* Павлогр. у. 2) **Полявина**. Часть невода: пространство сѣти изъ 4-хъ ячей **дев'я́тки** или трехъ **семиразки**; черезъ каждыя двѣ **полявини** по длинѣ невода прикрѣпляють поплавокъ. Вас. 186.

Полягати, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Ложиться. *Чорна хмара полягає, милий милу покидає.* Чуб. V. 399. *Косарі косять, а трава полягає.* Чуб. V. 518. 2) Лечь (о многихъ). *Ввесь день весело прогуляли, і п'яні спати полягали.* Котл. *Полягайте, то оддишемо трохи.* Рудч. Ск. I. 92. 3) О хлѣбахъ: вылечь. *Ой вернітеся ж, милеє браття, — вже жита поспівають! — «Не вернемся, вже не вернемся, хоч нехай полягають».* Грин. III. 601.

Полягти́, -ля́жу, -жеш, *гл.* Полечь, лечь. *А моя могила край синього моря, полягли любощі і щира розмова.* Мет. 93. *Слава не поляже.* Ном. *Да як моя головонька поляже, до тогді тобі всяке ледащо скаже.* Чуб. V. 517. *Всі вороги спать, поляжуть.* Грин. III. 190.

Полягти́ся, -жуся, -жешся, *гл.* = **Полягти.** *Кінь біжить — земля движить, трава поляглася, любив же я дівчиноньку, та вже віддалася.* Чуб. V. 261.

Поля́к, -ка, *м.* Полякъ. *До поляків не ходимо на жадну пораду.* ЕЗ. V. 242. Ум. **Поляченько,** нѣсколько презрительно: **полячок.** *Хвалилися поляченьки, що вни звоювали.* АД. II. 39. *Зріклисмося... і тих панків, тих полячків, котрії з нас жили.* ЕЗ. V. 242.

Поля́ка, -ки, *ж.* Всеобщій испугъ, паника. Мнж. 189.

Поляка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Напугать, попугать. *Усіх полякав своїм криком. Полякай його трохи, щоб не ходив сюди.*

Полякатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Перепугаться, напугаться (о многихъ). *Вони осі полякались і змій злякавсь.* Рудч. Ск. I. 114.

Поля́на, -ни, *ж.* = **Полявина.** Зміев. у. *Од сих печер полою розляглась чимала поляна, оточена лісом і густою зарослею чагарника.* Стор. МПр. 128. *Вийшов на чистий пляць, на поляну, сів на оддишку.* Чуб. II. 594. Ум. **Поля́нка, поляночка.** Чуб. V. 477.

Поля́нки, -нок, *ж.* Порода вишень. Богодух. у.

Поля́пас, -са, *м.* = **Ляпас.** *Поляпаса дати.* Ном. № 3853.

Поля́пати, -паю, -єш, *гл.* Похлопать; пошлепать.

Поля́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Забрызгаться, закапаться жидкой грязью, вообще какой либо жидкостью.

Поля́скати, -каю, -єш, *гл.* Похлопать (кнутомъ, въ ладоши). *Поляскав батогом.*

Полятиця, -ці, *ж.* Раст. Convolvulus arvensis. Вх. Пч. I. 9.

Поля́ченько, -ка, *м.* Ум. отъ **поляк.**

Поля́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Ополячиваться. *Самохіть полячилась наша вельможна, гоноровита Русь.* К. ХП. 114.

Полячо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **поляк.**

Поляшити, -шу, -шиш, *гл.* Ополячить. Ном. Од. вид. III.

Поля́шитися, -шуся, -шишся, *гл.* Ополячиться.

Полящати, -щу, -щи́ш, *гл.* 1) = **Поляскати.** 2) О звукѣ: пронзительно, рѣзко раздаваться нѣкоторое время.

Помага́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **помогти, -можу, -жеш,** *гл.* Помогать, помочь. *Роби, небоже, то й Бог поможе.* Посл. *Як би не біг, хто б нам поміг.* Ном. **Помагай-бі, помагай-бу!** Богъ въ помощь! *Помагай-бі тобі, дівчино!* Рудч. Ск. II. 56. *Помагай-бу, женче!* Чуб. V. 551.

Помагатися, гається, сов. в. **помогти, -можеться,** *гл. безл.* 1) Приносить, принести пользу, оказать дѣйствіе, сдѣлаться лучше (о здоровьѣ). *Неначе й помылось.* Шевч. 2) Съ отрицаніемъ: не помогать, быть безполезнымъ, напраснымъ. *Не просись, каже, не поможеться.* Рудч. Ск. I. 18. *От лаяла і плакала, та нічого не помоглось.* Рудч. Ск. II. 59. *Годі, каже, бабусю, плакати: не поможеться.* МВ. I. 154.

Помагач, -ча, *м.* Помощникъ. *Геть собі, бо ти ні грач, ні помагач.* Ном. № 6544. *Діти мої, тепер нема в вас жадного заступника, нема помагача.* МВ. I. 47.

Помаґлювати, -люю, -єш, *гл.* Выкатать на каткѣ (во множествѣ).

Помазанець, -нця, *м.* Помазанникъ. *На Господа вони забунтували, помазанцем його погордували.* К. Псал. 3.

Помазання, -ня, *с.* Помазаніе.

Помазати, -ся. См. **Помазувати, -ся.**

Помазкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **з ким.** Войти съ кѣмъ въ дружбу, заладить съ кѣмъ. *Помазкався з старшиною, та й робе, що хоче.* Волч. у.

Помазо́к, -зка, *м.* = **Квач 1.** Зміев. у.

Помазувати, -зую, -єш, сов. в. **помазати, -жу, -жеш,** *гл.* Помазывать, помазать, намазывать, намазать. *Тільки по губах помазав.* Ном. *Як помазав спину, аж шкура одстала.* Чуб. V. 406. 2) Помазывать, помазать муромъ. *Се я царя помазав на Сіоні.* К. Псал. 3) Только сов. в. Запачкать. Чуб. V. 522. *Ой обстели, мила, голубонько сива, китайкою двір, ой щоб не помазать дорогих сап'янців, золотих підків.* Мет. 68.

Помазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **помазатися, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) Намазываться, намазаться. Помазатися паном, панами. Стать бариномъ, на барскій ладъ жить. Сим. 141. *Уже він помазався паном.* Черк. у. *Возний так і бундячиться, що помазався паном.* Котл. НП. 387. Помазатися чим. Употребл. иногда въ значеніи: едва что-либо узнать. *Тільки що помазався книжкою, що й розгорнуть гаразд не вміє.* Ком. II. № 871. 2) Получать, получить помазаніе. 3) Запачкиваться, запачкаться.

Помазу́ха, -хи, *ж.* Мазальщица. Мил. 27. Ум. **Помазушка.** Мил. 218.

Помазчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Побить въ кровь. Мнж. 80.

Помайнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Понестись, помчаться. *Мов сарна в гаю помайнують.* Шевч. 629.

Помайструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Помастерить. *Він у тій коморі вікна попрорубував, сяк-так помайстрував.* Драг. 176.

Помаленьку, помалесеньку, *нар.* Ум. отъ **помалу.**

Помали, *нар.* Немножко. *А геть, комар, із ноги, няй танцюю помали.* Гол. IV. 513.

По́малий, -а, -е. Маловатый. *У вас овечки помалі.* Валк. у. *Чоботи пошив мені помолі.*

Помалити, -лю, -ли́ш, *гл.* 1) Умалить. 2) Сшить меньше мѣрки. Грин. III. 46. *Сукню пошили, — покоротили, чобітки вшили, та помалили.* Гол. IV. 73.

Пома́лу, *нар.* 1) Тихонько, осторожно, слегка. *Помалу ступайте, пилу не збивайте.* Чуб. III. 34. *Мороз дуже старий чоловік; він як дихне помалу, то й мороз не великий.* Чуб. I. 32. 2) Тихо. *Ой помалу малу, чумаченьку, грай, да не врази мого серденька вкрай.*

ЗОЮР. II. 21. 3) Медленно, не спѣша. *Ой ходімо, пане-брате, на той кут помалу.* Чуб. V. 256. *Ні, каже, не біг, — я помалу йшов.* Рудч. Ск. II. 182. Ум. **Помаленьку, помалесеньку, поманесеньку.**

Помалювати, -люю́, -єш, *гл.* Расписать красками, покрасить. *Найми другую, щоб постіль слала, щоб піля походи помалювала.* Чуб. V. 92. *Плавало суденце — помальоване денце.* Чуб. V. 952.

Помалюсіньку, *нар.* Совершенно тихо, совершенно медленно. *Що із хати помалюсіньку, а з сінечок потихусіньку.* Грин. III. 439.

Пома́мляти, -ляю, -єш, *гл.* Пищу немного поѣсть, потомъ оставить. Вх. *Лем.* 453.

Пома́на, -ни, *ж.* Родъ кулича (поминальнаго) съ крестомъ. О. 1861. XI. Св. 61.

Помандрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Отправиться, пуститься въ путь. *Помандруєм прічки темненької нічки.* Мет. *Ой я тую далекую хлопцям подарую, а до сеї близенької та й сам помандрую.* Чуб. V. 26.

Помане́ньку, поманесеньку, *нар.* Ум. отъ **помалу.**

Поманжа́ти, -жаю, -єш, *гл.* Отправиться, пойти. *Іди, дівко, з нами молодцями, ліпше тобі буде, як в рідної мами. Дурна дівка того послухала, з ними поманжала.* Чуб. V. 394.

Помани́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Поманить.

Поманіжити, -жу, -жиш, *гл.* Понѣжить.

Поманіжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Понѣжиться.

Поманли́вий, -а, -е. Заманчивый. *Була десь у тісній земній неволі, та се визволилася, і Знов йметься її на життя веселе й любе, і забігає вона вже думками поманливими.* МВ. II. 134.

Помантачити, -чу, -чиш, *гл.* Поточить косу мантачкою.

Поманюньку, *нар.* Понемножко. Константиногр. у.

Поманя́чити, -чу, -чиш, *гл.* Виднѣться нѣкоторое время вдали.

Помарити, -рю, -риш, *гл.* Помечтать. Левиц. I. 291.

Помарни́ти, -ню, -ниш, *гл.* — **кого**. Уничтожить кого. Вх. Уг. 261.

Помарнілий, -а, -е. Увядшій, похудѣвшій, зачахнувшій. *Кругом тебе протягнулась трупом бездиханним помарнілая пустиня.* Шевч. 432.

Помарні́ти, -нію, -єш, *гл.* Увянуть, похудѣть, зачахнуть, подурнѣть. *Боже небо голубеє і те помарніло.* Шевч. 404.

Помарнотравити, -влю, -виш, *гл.* = **Помарнотратити.**

Помарнотратити, -чу, -тиш, *гл.* Промотать, растратить, расточить (во множествѣ).

Помарнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Безъ толку, попусту растратить, истребить (во множествѣ).

Помаршалкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть предводителемъ дворянства.

Помаслувати, -лую, -єш, *гл.* II особоровать.

Помасти́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* 1) Помазать. *Помасти вареники. Помасти тим болотом очі.* Гн. I. 125. *Вона її* (піч) *попідводила, помастила.* Чуб. II. 67. 2) Запачкать. *Помастила одежу.* Уман. у.

Пома́тися, -ма́юся, -єшся, *гл.* Пообѣщать. *Помався перше косить, а тепер не йде.* Кролев. у. *Я помаюсь зробити, та добре не знаю, чи добре зроблю.* Кролев. у. *Помалася ходить до мене на досвітки.* Нѣжин. у.

Поматіркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Выругать по матери.

Помаха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* 1) = **Помахувати**. *Ой де моя миленькая похожає, да шитими рукавами помахає.* Чуб. III. 190. 2) См. **Помахувати.**

Помахну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Махнуть. *Устану я у п'ятницю, помотаю сю бідницю; сюди-туди помахнула, та нічого не вмотнула.* Грин. III. 494.

Помахувати, -хую, -єш, сов. в. **помаха́ти, -ха́ю, -єш,** *гл.* Помахивать, помахать. *Хусточкою помахує.* Кв. *Повішу ще тиї рукава, — хай вітер помахає.* Чуб. V. 606.

Помацати, -цаю, -єш, *гл.* Пощупать. *Знайшов, не знайшов, а помацати можна.* Ном. № 4280.

Помацатися. См. **Помацуватися.**

По́мацки, *нар.* Ощупью. *Помацки... дверей шукають.* Г. Барв. 286. *Гіркий світ: тато і мама осліп, а діти помацки ходять.* Ном. № 9229.

Помацуватися, -цуюся, -єшся, сов. в. **помацатися, -цаюся, -єшся,** *гл.* Пощупывать, пощупать себя или другъ друга. *Помацується за ніздрі та поглядає на пальці, чи не йде кров з носа.* Св. *Л.* 303.

Помаширува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Помаршировать. *І в парі, брате, ми мабіть на той помашируєм світ.* Федьк.

Помаяти, -маю, -єш, *гл.* Развѣваться нѣкоторое время. *Уже моя руса коса по двору помаяла.* Чуб. V. 582. *Не дають вітри постояти, зеленому листу помаяти; та не дають люде погуляти, русою косою помаяти.* Мил. 87.

Помая́чити, -чу, -чиш, *гл.* = **Поманячити.**

Помеж, *нар.* = **Поміж.**

Поме́же, *нар.* = **Поміж.** *Ходить пан Каньовський та помеже шанці... Ой втікала бондарівна помеже домами.* Гол. I. 65.

Помеже́нник, -ка, *м.* = **Поміжник.** *Він мені помеженник, межа з межею: як же мені не знати його.* Новомоск. у.

Помеже́нно, *нар.* Смежно. Новомоск. у.

Поме́жно, *нар.* = **Помеженно.** *Жили вони сусідами. У жодного був гарний садок і огород і притулювались вони один до другого помежно.* Чуб. II. 658.

Помежувати, -жую, -єш, *гл.* Размежевать (во множествѣ). *Ой помежували степи запорозькі і козацькі славні луки.* О. 1861. VIII. 101.

Поме́кати, -каю, -єш, *гл.* Поблеять, покричать (объ овцахъ).

Помело́, -ла, *с.* 1) Метла. *Зробив батько помело, — три дні хати не мело.* Чуб. V. 1136. 2) Тряпка на длинной палкѣ для чищенія трубъ отъ сажи. Харьк. 3) Раст. Viscum album, омела. Вх. *Лем.* 453. Ум. **Помельце́.** *Помельце замело.* ЕЗ. V. 128.

Помени́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Упомянуть, назвать.

Помени́тися. См. **Поменятися.**

Поменува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Поименовать.

Поменчати, -ся, поменчи́ти, ся = **Поменшати, -ся, поменшити, -ся.**

Поменшання, -ня, *с.* Уменьшеніе.

Поменшати, -шаю, -єш, *гл.* Уменьшиться. *Мені ділечка побільшало, а здоров'ячка поменшало.* Чуб. V. 591.

Поменша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **поменши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Уменьшать, уменьшить. Желех.

Поменшатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **поменши́тися, -шу́ся, -шишся,** *гл.* Уменьшаться, уменьшиться. *Служба* (салдатам) на *год поменшилася.* Г. Барв. 500.

Поменятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **помени́тися, -нюся, -нишся,** *гл.* Пообѣщать. *Я поменявся йому це дати.* Константиногр. у.

Помер, -ру, *м.* Смерть. Употребляется лишь въ выраженіи: **На помер душі**. Къ смерти. *Як нездужаєш... тоді ніхто тебе не бачить; а як помер душі, дакназбігаються.* Г. Барв. 435.

Помера́нець, -нця, *м.* Апельсинь. *Приносить жид до Потоцького цетрини й померанці.* Рудч. Ск. II. 204.

Помережати, -жаю, -єш, и поморе́жити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Вышить ажурно. 2) Изукрасить узорами (рѣзьбой, рисованьемъ, вышивкой). *Наші чоботи... шовком помережено.* Мет. 186. 3) Испещрить. *Греблі з тарасу помережили річку наче чорними шнурками.* Левиц.

Померзе́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* ? *Не померзенившись з ким, не міти приятеля.* Ном. № 9529. Судя по варіанту *(не посварившись)* должно было-бы значить: поссориться.

Померзи́тися, -жуся, -зишся, *гл.* Получить отвращеніе. Вх. Уг. 261.

Померзлий, -а, -е. Смерзшій.

Померз(ну)ти, -зну, -неш, *гл.* Померзнуть, смерзнуть. *Ноги померзли.* Ном.

По́мерки, -ків, *м. мн.* Мракъ. *Сизі померки ночі.* Мир. Пов. II. 93. *Крізь шибки уриваються жовтуваті померки.* Мир. Пов. II. 72. *Нехай його важка окриє хмара, і померки исповнять його страхом.* К. Іов. 7.

Померклий, -а, -е. Померкшій, угасшій. *Померклим поглядом вона обвела кругом хату.* Мир. Пов. I. 170. *Вірний огирь ледві дише, зна, що згинути пора, і померклими очима на вояку позира.* Щог. Сл. 29. Померк(ну)ти, кну, неш, *гл.* Померкнуть. *Золото так і померкне.* АД. 1. 51. *Білки під лоб — і світ померк.* Котл. Ен.

Померлий, -а, -е. Умершій. *Царство небесне померлим душам.*

Помертвіти, -вію, -єш, *гл.* 1) Помертвѣть. 2) Поблѣднѣть какъ мертвый. *Втікаєте необзир помертвівши.* К. Іов. 94.

Померти, мру́, мреш, *гл.* Умереть, помереть. *Як помру, а ти будеш жива, прийди, подивися, де моя могила.* Чуб. V. 147.

Поме́ртися, мру́ся, мрешся, *гл.* = **Померти.** *Да як же моя головонька помреться, до тогді тобі все гуляння минеться.* Чуб. V. 517.

Поме́рхти, -хну, -неш, *гл.* Потускнѣть. *Очі в його якось померхли.* МВ. II. 14. *Золото так і померхне.* ЗОЮР. I. 5.

Помершле́нник, -ка, *м.* Покойникъ. *Нехай їх Мати Бажа помилує й спасе помершленників.* Харьк. у.

Помести. См. **Помітати.**

Поме́т, -та, *м.* 1) Бросаніе, разбросъ. **Жати хліб у поме́т**. Жать, оставляя хлѣбъ невязаннымъ.

Пометати, -мечу, -чеш, *гл.* 1) Бросить (во множествѣ). *Дрібні листи написала та й на воду пометала.* Чуб. V. 948. *Всіх турків у Чорнеє море пометали.* АД. I. 215. 2) Разорвать на куски. *Тілко змій ногу з стремена, так охота* (звіри) *його і пометала.* Мнж. 32. Объ одеждѣ: разорвать, изорвать. *Через перелаз упав — жупанину пометав.* Грин. III. 665.

Изрубить въ куски. *Ой як пойду, всієх повоюю, мечом помечу, конем потопчу.* Грин. III. 44.

Пометуши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Посуетиться.

Помивати, -вію, -єш, *гл.* Мыть еще разъ? *Їдна шиє, друга миє, третя поминає.* Чуб. V. 395.

Помиї, -їв, *м. мн.* Помои. *В помиях утопити.* Ном. № 14237. Ум. **Поми́йки.** Чуб. III. 86.

Помийний, -а, -е. Помойный. *Помийне відро.* Славяносерб. у.

Поми́йник, -ка, *м.* Первоначально — человѣкъ, занимающійся выносомъ помоевъ, а затѣмъ всякій человѣкъ, занимающійся грязной работой; бранное слово. Лохв. у. *Ти помийник жидівський.* Гн. II. 70. 2) Собака, постоянно роющаяся въ помояхъ, любящая помои. Лохв. у.

Помийниця, -ці, *ж.* 1) Лоханка для помоевъ, помойница. *Се ходить віник по винниці, — буде кваша в помийниці.* Чуб. I. 110. 2) Бранное слово для женщины. Шух. I. 34. **Жидівська, панська помийниця**. Брань для женщины служащей у евреевъ, у господъ. Грин. I. 235, 241. Ум. **Помийничка.**

Помикати, -каю, -єш, *гл.* Расчесать и приготовить для пряденія пеньку или ленъ. Мил. М. 16. *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала і в мички поткала.* Рудч. Ск. II. 44.

Помика́ти, каю, -єш, *гл.* 1) Порывать, влечь. *Не видно моїй хати, тілько видно грушу, туди ж мою помикає що-вечора душу.* Чуб. V. 61. 2) Поспѣшить. *Вертаєшся було, то наче ззаду чорт доганяє, — так помикаєш.* Св. Л. 32.

Поми́лепшо, *нар.* Ошибочно.

Помилитися. См. **Помилятися.**

По́милка, -ки, *ж.* Ошибка. *Помилка за хвальш не йде.* Ном. № 7446. У помилку. По ошибкѣ. *Оце дивизія та й годі! чи воно піп помиливсь, що став я лічити, аж воно цілісінька сороківка грошей у помилку перейшла.*

Помилува́ння, -ня, *с.* Помилованіе; пощада. *З мого рятування не буде помилування.* Ком. II. № 934.

Помилувати, -лую, -єш, *гл.* Помиловать; пощадить. *Усе Бога молить, щоб Бог його помилував.* Рудч. Ск. II. 22. *Вовчики-братіки, помилуйте мене — не їжте.* Рудч. Ск. I. 4.

Помилуватися, -луюся, -єшся, *гл.* 1) Полюбоваться. *Парубок постояв на згірку, помилувався красою околиці.* Мир. ХРВ. 8. 2) Поласкать другъ друга. *Поцілуймося, помилуймося, хто кому рад.* Чуб. IV. 239.

Поми́льне, -ного, *с.* Плата посланному отъ мили.

Поміля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Намыливать еще разъ? *Їдна шиє, друга миє, третя помиває, а четверта милом милить, п'ята помиляє.* Чуб. V. 395.

Помилятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **помилитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Ошибаться, ошибиться. *Читать книги помиляються.* Чуб. V. 1166. *Дивись, щоб не помиливсь, а опісля не журивсь.* Ном. № 5859.

Помимрити, -рю, -риш, *гл.* Побормотать нѣкоторое время. *Помимрив, помимрив шось.* Мнж. 104.

Поми́н, -ну, *м.* Поминаніе. *Ой Серпягу положили да і заховали, да помин по Україні, помин відправляли.* Также и во мн. ч. *Подумала, що його вже на світі нема і стала справляти помини.* Грин. I. 210. См. **Поминки.**

Поминальний, -а, -е. Поминальный.

Поминальник, -ка, *м.* Синодикъ.

Поминальниця, -ці, *ж.* Одна изъ четырехъ осеннихъ субботъ (Кузьмина. *Лучина,* Дмитрова, Михайлова), въ которыя поминаются умершіе подаваніемъ священнику «на часточку» и воздержаніемъ отъ нѣкоторыхъ работъ. Мил. 171.

І. Помина́ти, -наю, -єш, сов. в. **пом'янути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Поминать, помянуть, упомянуть, назвать по имени. *Хто мене пом'янув, щоб той не минув.* Ном. 2) Поминать, помянуть (усопшаго). Чуб. V. 370. *Хреста ніхто не поставить і не пом'яне.* Шевч.

ІІ. Помина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **помину́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Проходить, проѣзжать, проѣхать и пр. мимо, миновать, минуть. *Ми вже той хутір поминули.* Зміев. у. *Уже петрівочка поминає.* Мил. 93.

Помина́тися, -на́юся, -єшся, *гл.* Быть поминаемымъ. *Ох, моя матінко, снився мені батенько. — Цур йому, моя доненько, — поминаться хоче.* Ном. № 12812.

Поминки, -нок, *ж. мн.* Поминки. *Зробити поминки я хочу, поставити обід старцям.* Котл. Ен. *Я нічого не жалував на поминки.* Г. Барв. 209. **Русальні поминки**. Четвергъ троицкой недѣли. Г. Барв. 350. См. **Помин.**

Помину́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Минуть. *Поминулися в саду яблучка, ще й солодкії дульки; поминулося дівуваннячко, ще й дівоцькії думки.* Грин. III. 224. *Поминуться роскішеньки, і сама я бачу.* Чуб. V. 517.

Помири́ти, -рю́, -риш, *гл.* Помирить. *Може й Хмельницькому доведеться їх помирить.* Стор. МПр. 89. *Пійди лишень помири їх.* ЗОЮР. I. 162.

Помиритися, -рюся, -ришся, *гл.* Помириться. *Не помиряться, як два коти над салом.* Ном. № 4148.

Поми́рна, -ної, *ж.* Мировая. *Ось я вам напишу помирну.* Ном. № 4204.

Помируви́ти, -рую, -єш, *гл.* Помазать елеемъ.

Поми́ршавіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться чахлымъ, болѣзненнымъ, невзрачнымъ. *Чогось хлопець помиршавів. Рідне село наче... помиршавіло.* Мир. Пов. II. 93.

По́мисел, слу, *м.* Помышленіе. *Щоб з нею одружитись... то я того і в помислі не мав.* МВ. (КС. 1902. X. 150). *Чи нема в його помислу, щоб — нехай Бог боронить — самому собі смерть заподіять.* Кв.

Помислити, слю, лиш, *гл.* Подумать. *Бачиш мене, милий, гожу, хорошую, гожу, хорошую, повік здоровую; а борть, Боже, недуги, тогді ти помислиш об другій.* Мет. 46.

Помити, ми́ю, -єш, *гл.* Помыть. *Ой помила у воді, посушила на горі.* Чуб. V. 435.

Помитися, -ми́юся, -єшся, *гл.* Помыться. *Чоловік той став просити вовка, щоб він позволив йому перед смертю помитися.* Чуб. I. 52. Помыть голову. *Згадай мене, ненько, в суботу пізненько, як дівчата помиються й плетуться дрібненько.* Грин. III. 559.

Поми́ток, -тку, *м.* = **Майка.** Вх. *Лем.* 453.

Помихтіти, -хчу, -тиш, *гл.* Побѣжать. *На улицю да й помихтіла.* Грин. III. 99.

Помишлення, -ня, *с.* Помышленіе. *Тілько моєї й думки, тілько і помишлення, щоб швидче бути укупі з Марусею.* Кв.

Помишля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Думать, помышлять. *Нічого о собі не дбаєш, о розбою помишляєш.* Чуб. V. 233.

Помівка, -ки, *ж.* = **Помовка.** *Це в нас така помівка.* Каменец. у.

I. Поміж, -жі, *ж.* Проходъ. *Пругом люде у два ряди постоли рясно, мов квіток хто рядочками насаджав, тільки поміж пропустили попові з причетом пройти.* Г. Барв. 65.

II. По́між, *нар.* 1) Около, возлѣ, въ смежности. *Мати за няньку у другому дворі поміж.* Г. Барв. 544. 2) Подъ рядъ, сплошь. *У трьох дворах поміж вигинула скотина.* Лебед. у.

Поміж, *пред.* 1) Между, среди. *Поміж тими туманами сиз голуб літає.* Чуб. **Піти поміж люде**. Пойти въ люди, въ среду людей. *От і пішов поміж чужі люде.* Федьк. 2) Мимо. *А подружечки все віночки та й плестимуть, поміж твої ворітенька та й нестимуть.* Мил. 131.

Поміжний, -а, -е. Смежный, сосѣдній. *Иноді буває так як одрізане село од других поміжних сел і обличчєм, і одежею, і мовою.* О. 1862. VIII. 31.

Поміжник, -ка, *м.* Сосѣдъ по земельнымъ владѣніямъ.

Помізкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Подумать, поразмыслить. *Коли хочеш що казати — перш помізкуй, як почать.* Ном. № 14205.

Помізчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Разбить въ дребезги. *Потрощив, помізчив геть ті горшки.* Драг. 209.

По́мік, моку, *м.* Конопля, намоченная въ рѣкѣ. *Старшина звелів помоки повитягати з річки, а то чийсь помік один зостався.* Волч. у.

По́мілко, *нар.* Мелковато.

Поміни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) Обѣщать. *Та вна мені помінила подарунок дати.* ЕЗ. V. 146. 2) Загадать. *Як зацвіте вишня на св. вечір — збудеться, на що помінила.* О. 1861. XI. Св. 54.

Помінитися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Дать обѣщаніе, пообѣщать, обязаться. (Гроші) *до церкви помінилась на молебінь однести.* О. 1861. VI. 73. *Я помінилася поставити свічку за сорок копійок.* Харьк. *Помінивсь дочку за мене дати.* Черк. у.

Поміняти, -ня́ю, -єш, *гл.* Обмѣнять (во множествѣ). *Він свої коні на ярмарку поміняв: гарні оддав, а погані взяв та ще й додачі циганам дав.* Черниг. у.

Поміня́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Помѣняться. *Ось тобі новенький карбованець, поміняймось на старого.* МВ. I. 56.

I. Помір, мо́ру, *м.* Моръ, эпидемія. ЕЗ. V. 102. *Помір в селі.* О. 1861. XI. Св. 66.

II. Помір, міру, *м.* Измѣреніе земли. Желех.

Поміра́ння, -ня, *с.* Умираніе, смерть. *Оце тобі, мій синочку, та усе твоє докоряння, а за те ж тобі, мій синочку, та таке ж твоє помірання.* Грин. III. 383.

Поміра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Умирать. *Ой прощай, світе ясний, прекрасний, тяжко на тобі жити; а тяжче, важче молоденькій не наживишись поміратн.* Чуб. V. 146.

Поміркований, -а, -е. Разсудительный, (Ананьев. у.) обдуманный.

Поміркува́ння, -ня, *с.* Разсудительность, разсчетливость, благоразуміе. Волын. г.

Поміркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Подумать, поразмыслить. *Лучче ж поміркую, де то моя Катерина.* Шевч. 79. *Своїм розумом поміркувать.* ЗОЮР. I. 174.

Поміркуватися, -куюся, -єшся, *гл.* 1) Подумать, поразмыслить. Драг. 244. *Вернися, дочко, вернись, поміркуймося.* Чуб. V. 906. *Оттак сердега наш Рябко поміркувавсь, та й спать на цілий день і цілу ніч попхавсь.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 83). *Пішов до голови по розум,*

поміркувавсь. О. 1861. III. 88. 2) Одуматься. *Будеш бити, сли-м провинила, а може ся поміркуєш та мені подаруєш.* Гол.

Помірне, -ного, *с.* Подать отъ мѣры.

Помірний, -а, -е. 1) Въ пору, въ мѣру, какъ разъ. Мнж. 190. 2) Умѣренный. Херс. г. *А я так небагацько бажала! моя молитва така помірна була.* Левиц. I. 515.

Помірниця, -ці, *ж.* Бочка, въ которую ссыпаютъ зерно мельнику.

Помірність, -ности, *ж.* Умѣренность. Левиц. I. 475. Чуб. I. 283.

Помірно, *нар.* 1) Въ пору, въ мѣру, какъ разъ. Мнж. 190. 2) Умѣренно.

I. Помірок, -рку, *м.* = **I.** Помір. *Як коли, до воно* (небо) *розчиняється, тілько на яку небудь оказію: на войну, або на помірок, або на голод.* Чуб. I. 2.

II. Помірок, -рку, *м.* Пріусадебная ежегодно засѣваемая земля. Козел. у. *На лумельському помірку стояла береза в барвінку.* Мет. 183.

Помірчий, -чого, *м.* Землемѣръ. НВолын. у.

Помір'я, -р'я, *с.* = **I.** Помірок. *Челядників їх вигубить помір'я, і вдови їх сльозами не заплачуть.* К. Іов. 58.

Поміряти, -ряю, -єш, *гл.* Измѣрить. *Та й малий же, каже, з біса; а ну я тебе поміряю.* Рудч. Ск. I. 3. **— ніжки, ручки дитині**. При купаньѣ ребенка свести вмѣстѣ на моментъ правую ручку съ лѣвой ножкой, а лѣвую ручку съ правой ножкой. *Навчаю, як і покупати... як ніжки, ручки поміряти, щоб і своїй дитині, бува, ніжок не звихнула.* Г. Барв. 436.

Помірятися, -ряюся, -єшся, *гл.* Смѣриться. Рудч. Ск. II. 168.

Помісити́, -шу́, -сиш, *гл.* 1) Помѣсить нѣкоторое время. 2) Смѣсить (тѣсто, глину — во множествѣ).

Поміст, мо́сту, *м.* Полъ деревянный. Сим. 2. Шух. I. 93. *А в нашого Галайди хата на помості.* Шевч. 209. *Дожидайся мене, серденятко моє, гей та до себе в гості, як виросте в тебе трава на помості.* Мет. 23. *У дівчини чорнявої ввесь двір на помості.* Мет. 90. *Як шкваркне об поміст.* Мнж. 7.

Помістити, -ся. См. **Поміщати, -ся.**

Помісті, *нар.* Вмѣстѣ. *Там же біля того шинку стоїть і другий шиньок, там помісті стоїть.* Екатериносл. у. (Залюбов.).

Помістни́ця, -ці, *ж.* 1) Доска на днѣ воза. 2) Половица.

Помісто, -та, *с.* = **Помістя.** Лохв. у.

По́місць, *нар.* Будто, словно. *І такі веселі були, щасливі! любо й подивиться, помість сам одмолодієш.* МВ. I. 131.

Помістя, -тя, *с.* Должность, служба, мѣсто. *Чи не знаєте, кажу, де б тут помістя можно знайти?* МВ. I. 23.

По́місь, *нар.* = **Помість.** *Помісь би то не бачить.* ЗОЮР. I. 27. *Говорить, помісь співає.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Помісяшно, *нар.* Помѣсячно.

Поміта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **помести, -мету, -теш,** *гл.* Месть, выметать, выместь. *Будемо хату помітати. Вже й світлонька пометена.* Грин. III. 47.

Помітачка, -ки, *ж.* Старая изодранная шапка? *Поки єм ся не вженив, — шапка мі рогачка, а як ем ся оженив, — тепер помітачка.* Гол. II. 556.

Помітити. См. **Помічати.**

Помітний, -а, -е. Замѣтный, примѣтный. Екатериносл. *у. Я свого ножа зараз пізнаю, бо він помітний.* Славяносерб. у.

Помітно, *нар.* Замѣтно. *Не помітно, щоб він водився з тією дівкою.* Екатериносл. у.

Помітувати, -тую, -єш, *гл.* Бросать. *Дрібне листе пописує, там у воду помішує.* АД. I. 135.

Помітуха, -хи, *ж.* Выметальщица. Пожеланіе новорожденной на крестинахъ: *Щоб щасна, красна, довголітня... щоб помітуха і помазуха, і швачка, і прачка, і пряха.* Мил. 27. Ум. **Помітушка.**

По́міть, меті, *ж.* Кучка сжатаго, но еще не связаннаго въ снопы хлѣба. *Збіжє на пометі.* Вх. Зн. 52. См. **Помет.**

Поміч, мочі, *ж.* Помощь. ЗОЮР. I. 65. *Молодо оженившись, скоріше помочі діждеш.* Ном. № 5909. *Милосердого Бога на поміч не прохали.* Макс. **У помочі, до помочі стати**. Помочь. Ум. **Помочка.** *Мої милі соколочки, станьте мені до помочки.* Чуб. III. 48.

Помічати, -чаю, -єш, сов. в. **помітити, -чу, -тиш,** *гл.* Замѣчать, замѣтить. *Я помічати стала, що Парася сама собі думає та думає.* МВ. II. 20.

Помічни́й, -а́, -е́. Помогающій въ болѣзняхъ, цѣлительный. ЕЗ. V. 194, 206. *Вода була така помічна, тяжко помічна, як хто на очі слабіє.* КС. 1884. VIII. 720. (Зілля) *помічне від уроків.* МУЕ. III. 47.

Помічник, помішни́к, -ка, *м.* Помощникъ. Левиц. Пов. 136 *Попереду йшов Щука з своїм помішником паном Підпольським.* Стор. МПр. 103.

Помічни́ця, -ці, *ж.* Помощница. К. Досв. 220. Мил. 34. *Бриця в пашні помішниця.* Ном. № 10136. Ум. **Помішни́чка.** *Та не сама пряла, — були помішнички.* Чуб. V. 1182.

Поміша́ти, -ша́ю, -єш, *гл.* 1) Помѣшать. *Борщ каже: «помішай мене!».* Чуб. III. 58. 2) Смѣшать. *З хатами помішані якісь хлівці, якісь загороди.* Левиц. I. 90.

Помішатися, -шаюся, -єшся, *гл.* 1) Смѣшаться. *Поміщався з їх ледачим кодлом.* К. Псал. 246. 2) Смѣшаться, сбиться. *Він казав раз так, а вдруге и́нак, — сам поміщався.* Екатериносл. у.

Помішни́к, помішни́ця. См. **Помічник, помічниця.**

Помішни́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **помішни́ця.**

Поміща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **помістити, -міщу, -стиш,** *гл.* Помѣщать, помѣстить.

Поміщатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **поміститися, -міщуся, -стишся,** *гл.* Помѣщаться, помѣститься. Ном. № 8817. Рудч. Ск. I. 62.

По́мка, -ки, *ж.* Въ выраженіяхъ: **Узяти в по́мку**. Запомнить. *Візьми собі у помку.* **Мені в по́мку, не в по́мку**. Я помню, не помню. О. 1862. IX. 70. *В помку всім, як Сутяженко оддавав Одарку.* См. **Помни, помок.** Мкр. Н. 32.

По́мки, *нар.* Памятно. *Помки вам, панове, як горів Харьків?* Харьк. г. *Мені се у помки, як чумаство було по холодній горі.* Харьк. г. См. **Помка, помок.**

Помкну́тися, -нуся, -нешся, *гл.* Помчаться, броситься. *Помкнулась аж туди пташка.*

Помліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **помліти, млію, -єш,** *гл.* 1) Обомлѣвать, обомлѣть. *Моє серденько мліє, мліє, помліває.* Чуб. V. 403. *Болить животочок, все тіло помліло.* Чуб. V. 263. *Усі помліли: «Се він, — кажуть, — збожеволів».* Г. Барв. 210. 2) Вспотѣть, обезсилѣть отъ жары. *Буйволи на сонці помліли.* Драг. 2.

Помножа́ння, -ня, *с.* Умноженіе.

Помножа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **помно́жити, -жу, -жиш,** *гл.* Умножать, умножить.

Помножатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **помножитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Умножаться, умножиться.

Помня́кшати, -шаю, -єш, *гл.* = **Пом'якшати.** Мир. Пов. І. 160.

Помня́ти, -мну, -неш, *гл.* и пр. = **Пом'я́ти и пр.**

Помняшкурити, -рю, -риш, *гл.* = **Пом'яшкурити.** Черк. у.

Помовити, -влю, -виш, *гл.* Поговорить.

Помовка, -ки, *ж.* 1) Пословица, поговорка. 2) Разговоръ, рѣчь. *На вовка помовка, а злодій кобилу вкрав.* Ном. *О вовку помовка.* Чуб. I. 240.

Помовкнути, -немо, -нете, *гл.* Умолкнуть (о многихъ). *Усі троє полягали і помовкли, мов би поснули.* Мир. Пов. II. 110. *Гадюки як засичать, а сама більша як засичить на них, — вони всі і помовкли.* Драг. 11.

Помовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Уговаривать. *Утінкою називає, шлюбу брати помовляє.* Мет. 9.

Помо́вчати, -чу, -чиш, *гл.* Помолчать. *Помовчи, язичку, кашки дам.* Ном. № 1108.

Помо́га, -ги, *ж.* Помощь. Ном. № 4557. Мкр. Г. 22. *Бог усім помога.* Черк. у. *Переплива на помогу.* Шевч. 60. *Та з божої помоги топчи вороги під ноги.* Нп.

Помогати, -ся, *гл.* = **Помагати, -ся.**

Помогори́чити, -чу, -чиш, *гл.* Угостить могорычемъ.

Помогти, -ся. См. **Помогати, -ся.**

Помок, мку, *м.* = **Помка.** *Плив без помку.* Мкр. Г. 7. *Як би я се все у помку держала! а то ж воно мені не нужне, то й забулось.* Новомоск. у. См. **Помка, помки.**

Помо́к(ну)ти, -немо, -нете, *гл.* Измокнуть (о многихъ).

Помокрілий, -а, -е. Измокшій, сдѣлавшійся мокрымъ. *Довго тінь від неї гойдалася на помокрілій стіні.* Мир. Пов. I. 115.

Помокріти, -рію, -єш, *гл.* Сдѣлаться мокрымъ.

Помоли́ти, -лю, -лиш, *гл.* Заставить (ребенка) молиться Богу, говоря ему молитву, которую ребенокъ повторяетъ. *Ти, старий, хоч би дитину Богу помолив.* Золотонош. у. *А я скажу татові, що ти мене Богу не помолив.* Харьк. и Екатериносл. г.

Помоли́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Помолиться. *Встали вони, помолились Богу, і стало світати.* Рудч. Ск. І. 120.

Помолодикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть молодымъ человѣкомъ. *Сьогодні сиву шапку на бакир зверне, помолодикує; на завтра чорну смушеву.* Г. Барв. 103.

Помолоди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Покрыться тонкими бѣлыми облачками (о небѣ). *Помолодилося небо.* Вх. Зн. 52.

Помолоді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* Помолодѣть, сдѣлаться молодымъ. *Помолодів і зробився ще кращий, ніж був.* Рудч. Ск. І. 128.

Помолодішати, -шаю, -єш, *гл.* = **Помолодшати.**

Помолодки, *м.* Бѣлыя облачка на небѣ. Вх. Зн. 52.

Помолодчати, -чаю, -єш и помоло́дшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться моложе, помолодѣть. *Аж помолодшав, наче на турка йде.* МВ.

Помолоти, -мелю, -леш, *гл.* Помолоть, смолоть.

Помолотити, -лочу, -тиш, *гл.* Помолотить, смолотить. *Я ціпом помолотю.* Чуб. V. 1144.

Помоло́чник, -ка, *м.* Раст. Capsella Bursa pastoris Mönch. ЗЮЗО. І. 115.

Помольне, -ного, *с.* Сборъ хлѣбомъ съ мельницъ.

Поморга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Помигать. *Штирі хлопці варти дали, на соцького поморгали.* Чуб. V. 983.

Помордува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Помучить.

Помордуватися, -ду́юся, -єшся, *гл.* Помучиться.

Помори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Утомить (многихъ).

Поморитися, -римося, -теся, *гл.* Устать, умориться (о многихъ). *Чи потомились, чи поморились, чи на мене, нивку, забулися.* Чуб. III. 241. *Танцювали, танцювали та й поморились.* Драг. 340.

Поморозити, -жу, -зиш, *гл.* Поморозить. *Мороз поморозив* (гречку). Рудч. Ск. І. 90. *Білі ніженьки мороз поморозить.* Чуб. V. 84.

По́морозь, -зі, *ж.* Изморозь. *Де родиться той лід, прозірна крига, та поморозь, той иней піднебесний.* К. Іов. 87.

Поморочити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Нѣкоторое время морочити. 2) Одурить, лишить сознанія, забить голову (многихъ, многимъ).

Поморочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Повозиться.

Поморхлий, -а, -е. Сморщившійся.

Помо́рхнути, -ну, -неш, *гл.* Сморщиться. *А на вроду який? увесь поморх, а ходи, а мова яка!* Г. Барв. 85. *Гніздо своє мощу... на старих поморхлих дубах.* О. 1862. VII. 48. *Поморхнуть кавуни, як між огірками лежатимуть, — так і побрижжуться, як халява.* Волч. у.

Помо́рщина, -ни, *ж.* = **І. Помір = І. Помірок**. *Се буде поморщина: се смерть голосила. Так одного году було, так що дітей передушив оттой діхтерик.* Гринченко. Изъ устъ народа. 126.

Поморщити, -щу, -щиш, *гл.* Поморщить, сморщить. Чуб. V. 1106.

Поморщитися, -щуся, -щишся, *гл.* Поморщиться, сморщиться. *Пальці почорніли, поморщились, пошерхли.* Левиц. І. 1У4.

Поморя́нець, -нця, *м.* Приморскій житель. Изъ фальсифицированной пѣсни: *З литвою б'ються поморянці.* Мет. 373.

Помоскалити, -лю, -лиш, *гл.* Обрусить. Левиц. І. 332. Ном. Од. вид. III.

Помоскалитися, -люся, -лишся, *гл.* Обрусѣть.

Помостина, -ни, *ж.* 1) = **Помістниця 1.** Kolb. І. 67. 2) = **Кладка.** Ум. **Помости́ночка.** *Черезріченьку, через бистреньку помостиночка лежить.* Грин. III. 278.

Помостити, -мощу, -стиш, *гл.* 1) Вымостить, настлать. *Ми мости помостимо та й підемо гулять.* Чуб. 2) Наложить, настлать. *Прийшов у садок, помостив на деревині колючок і сів на їх.* Рудч. Ск. І. 153. 3) Свить (гнѣздо). *Не мости гніздечка й у лужечку, помости гніздечко й у садочку.* Чуб. V. 850.

Помоститися, -щуся, -стишся, *гл.* Постлать себѣ постель. *Помостилась на лаві... і собі лягла.* Мир. Пов. II. 55.

Помота́йло, -ла, *с.* Первоначальное значеніе: тотъ, кто мотаетъ, наматываетъ. Встрѣчено въ сказкѣ, гдѣ помотайломъ въ шутку названъ человѣкъ, учившій женщину прясть, мотать и пр. Мнж. 100.

Помота́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Смотать (во множествѣ). *На тобі на дві мички прядіва, щоб ти і зом'яла, і спряла й помотала.* Рудч. Ск. II. 44.

Помота́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* 1) Помотаться, поболтаться. 2) Пошататься, походить, посуетиться. *Поміж людьми помотається, звичаїв набірається.* МУЕ. III. 159.

Помотлоши́ти, -шу, -ши́ш, *гл.* 1) Превратить въ хламъ, въ куски, разломать въ куски, разорвать въ куски. *Очима вже помотлошив мене й пожер* (чорт). МВ. (КС. 1902. X. 154).

Помотля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* 1) Помотаться, поболтаться. 2) Послоняться.

Помотроши́тя, -шу, -ши́ш, *гл.* Поморосить, попорошить (о дождѣ, снѣгѣ). *Сніжок помотрошив трошки та й перестав.* Харьк. у.

Помохна́тіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться мохнатымъ.

Помоцуватися, -цу́юся, -єшся, *гл.* Силиться, натужиться, дѣлать усилія нѣкоторое время. *Як би в що задніми ногами впертися, та так би й вистрибнув; а так помацується помацується і бовтне* (в воду). Св. *Л.* 96.

Помочи, поможу, -жеш, *гл.* = **Помогти.** Желех.

Помочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Замочить, помочить. *Дощ помочить.* Рудч. Ск. I. 170. *Скочила, перескочила та хвостик помочила.* Ном. № 9878.

Помочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* Помокнуть, смокнуть.

По́мочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **поміч.**

Помо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Смачивать. Шух. I. 253.

Помпа, -пи, *ж.* 1) Великолѣпіе, пышность. 2) Важничанье. *Це він з помпи*. Переясл. у. 3) Насосъ. Желех.

Помпувати, -пую, -єш, *гл.* Качать насосомъ. *Помпує, як чорт у боклазі.*

Помрака, -ки, *ж.* Пасмурная погода, туманъ. Вх. Зн. 52.

Помріти, мрію, -єш, *гл.* Виднѣться нѣкоторое время вдали.

Помріяти, мрію, -єш, *гл.* Помечтать.

Помружити, -жу, -жиш, *гл.* Пожмурить нѣкоторое время глаза.

Помрячи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Поморосить (о дождѣ). *У нас не було дощу, так тільки, помрячив.*

По́мста, -ти, *ж.* Месть, отмщеніе. Стор. МПр. 32. К. Бай. 84. *Його душа кипіла помстою і ненавистю.* Левиц. Пов. 12.

Помсти́тель, -ля, *м.* = **Помстник.** *Помститель кривди.* К. МБ. X. 8.

Помстити, -мщу, -стиш, *гл.* = **Помститися.** Грин. I. 66.

Помсти́тися, -мщуся, -стишся, *гл.* Отомстить кому. *Як би це над ним помститься?* Драг. 166. *Бенедь над Лазором помстився.* НВолын. у. *Зневажала його і він за те помстився.* Чуб. I. 45.

По́мстник, -ка, *м.* Мститель. *Рука Господня помстників карає.* Костом. (Сніп. 76).

Помуги́кати, -каю, -єш, *гл.* Пѣть нѣкоторое время себѣ подъ носъ.

Помулити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Давить, жать нѣкоторое время. 2) Натереть (ногу сапогомъ и пр. — во множествѣ).

Пому́ляти, -ляю, -єш, *гл.* = **Помулити 2.** *Аж плечі помуляв віровкою.* Рудч. Ск. I. 53.

Помуркота́ти, -кочу, -чеш, *гл.* Помурлыкать.

Помурмота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Побормотать.

Помурувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Построить, сложить изъ камня или кирпича. *Що в конецъ мосту да калинового, там стояла світлочка помурованая.* Чуб. III. 391.

Помурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Помурлыкать.

Помути́ти, -чу́, -тиш, *гл.* = **Скаламутити.**

Помути́тися, -чуся, -тишся, *гл.* 1) = **Скаламутитися.** 2) Помрачиться въ разсудкѣ. *Христя прикро на матір дивилася, думаючи, чи не помутилася бува.* Мир. Пов. I. 171.

Помутни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Помутиться. *Веселі думки помутнилися.* Мир. Пов. I. 134.

Помучити, -чу, -чиш, *гл.* Помучить, измучить. *Що воно за чоловік був так помучений.* Рудч. Ск. II. 149.

Помуштрувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Поучить нѣкоторое время военнымъ пріемамъ; пошкодить.

Помча́ти, мчу́, -чи́ш, *гл.* Помчать, быстро понести, повезти. *Куди Мар'єчку помчали, — тільки слід.* Мет. 229. *Чортинята миттю приробили йому довгенні крила та й помчав він мене у те саме дупло.* Стор. МПр. 47.

Помчатися, -мчуся, -чишся, *гл.* Помчаться. *Данило на коня і помчався не оглядаючись.* МВ. I. 156.

Помши́ти, -мшу, -ши́ш, *гл.* ? *Шовком шити, — щоб не помшити.* Грин. III. 11.

Пом'якчи́ти, -чу́, -чи́ш и пом'якши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Размягчить, сдѣлать мягтимъ. *Велика буває чубанина навкулачках, а инший довідається, що й молотить не. можна: пом'якчать ребра.* ЗОЮР. I. 146.

Пом'якшати, -шаю, -єш, *гл.* Смягчиться, сдѣлаться мягче. *На дворі пом'якшало, а то мороз був сильний.* Борз. у.

Пом'якшити. См. **Пом'якчи́ти.**

Пом'янути. См. **Поминати.**

Пом'я́ти, -мну, -мне́ш, *гл.* Помять. *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала і в мички помикала.* Рудч. Ск. II. 44.

Пом'я́тися, -мну́ся, -мне́шся, *гл.* 1) Помяться, измяться. 2) ? *Він довго не сперечався, потерся, пом'явся та й мусів доставити гроші.* Левиц. Пов. 65.

Пом'яшку́рити, -рю, -риш, *гл.* Измять, намять. Черном.

Понабадаму́чувати, -чую, -єш, *гл.* Тоже, что и **набаламутити**, но во множествѣ.

Понабива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **набити**, но во множ. *Ваші діжки всі вже понабивав.*

Понабігати, -гаємо, -єте, *гл.* Набѣжать, сбѣжаться (о многихъ). *Понабігають з слободи дітвора до діда.* Драг. 419.

Понабілювати, -люю, -єш, *гл.* Набѣлить (во множествѣ).

Понабіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **набірати**, но во множествѣ. ЗОЮР. I. 291. *Вони понабірали за пазуху піску.* Рудч. Ск. II. 68.

Понабіратися, -раємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **набіратися**, но во множествѣ. *Як ми любилися, як ми кохалися, слави-поговору понабіралися.* Мет. 53. О, *де ви такі розумні й понабірались.* Ном. № 6219.

Понаближа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Приблизить (во множествѣ).

Понаближатися, -жаємося, -єтеся, *гл.* Приблизиться (во множествѣ).

Понабріхувати, -хую, -єш, *гл.* Налгать (во множествѣ). *Що вона на мене понабріхувала! Я сяка й така, і носата, і зубата, і горлата, і задріпана, і лиса, ще й до того відьма.* Левиц. ПЙО. I. 375.

Понаброю́вати, -броююю, -єш, *гл.* То-же, что и **наброїти**, но во множествѣ или о многихъ.

Понабрякати, -каємо, -єте, *гл.* Набухнуть (о многихъ). *Бруньки в саду на дереві понабрякали.* Левиц. I. 339.

Понабува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Надѣть обувь (во множествѣ или о многихъ). 2) Пріобрѣсть (во множествѣ). *Десь понабували й дерева.* Мир. ХРВ. 102.

Понабудовувати, -вую, -єш, *гл.* Настроить (во множествѣ).

Понабурко́вувати, -вую, -єш, *гл.* Намести снѣгу. *Он дивись, як понабурковувало коло хати.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Понава́жувати, -жую, -єш, *гл.* То-же, что и **наважити**, но во множествѣ или о многихъ.

Понавалювати, -люю, -єш, *гл.* Навалить (во множествѣ).

Понаварювати, -рюю, -єш, *гл.* Наварить (во множествѣ). Маркев. 71. *Вона заходилась, — понапікала хліба, понаварювала.* Грин. II. 85. *Мати понапікала й понаварювала.* Левиц. Пов. 154.

Понавербо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Навербовать (многихъ).

Понаверта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* То же, что и навернути, но во множествѣ. *Звозив хліб, поставив на току: оттакі скирти понавертав.* Мир. ХРВ. 59.

Понавива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Навить, намотать (во множествѣ).

Понавикати, -каємо, -єте, *гл.* Привыкнуть (о многихъ). *Так уже діти в їх погано понавикали.* Черниг. у.

Понависа́ти, -са́ю, -єш, *гл.* 1) Нависнуть (во множествѣ). *Сіно дощовою водою понесло, так воно на плотах понависало.* Зміев. у. 2) Быть завѣшену, закрыть чѣмъ либо нависшимъ. *Та вже тая доріженька терном заросла, терном заросла, пилом припала, червоною та калиною понависала.* Чуб. V. 752. См. **Позависати.**

Понавіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Навѣять (во множествѣ).

Понавіря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* Раздать въ долгъ. *Людям багато понавіряв, як би то всі пооддавали.*

Понавішувати, -шую, -єш, *гл.* Навѣсить, развѣсить (во множествѣ).

Понавкруги́, *нар.* = **Навкруги.** *Понавкруги ніде нічого не видно й близько*. Мнж. 149.

Понаво́дити, -джу, -диш, *гл.* Навести (многихъ). *Е, та ти тут не один, з тобою ще якісь п'яниці, понаводив уже!* Чуб. I. 153.

Понавозити, -жу, -зиш, *гл.* Навезти (во множествѣ). *Що то, батечку, із яких то міст на той ярмарок не понавозили всякого хліба.* Кв.

Понаволіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Натащить (во множествѣ). *На що то ти всякого ломаччя сюди понаволікав?* Харьк. у.

Понавро́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **наврочити**, но во множествѣ.

Понавча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Научить (многихъ или многому). *Він і сам читати вміє і дітей усіх понавчав.* Пирят. у.

Понавчатися, -чаємося, -єтеся, *гл.* Научиться (о многихъ или многому). *Ми понавчались.* Г. Барв. 436. *В панів понавчались.* Кв.

Понагадувати, -дую, -єш, *гл.* Напомнить (многимъ). *Понагадуй же їм, а то може хто забувся.* Богодух. у.

Понаганяти, -ня́ю, -єш, *гл.* Нагнать, пригнать, согнать. *Коней понаганяли.* Драг. 203.

Понагарбувати, -бую, -єш, *гл.* То-же, что и **нагарбати**, но во множествѣ. *Понагарбували вони собі і грошей і всього, — буде і їм і дітям.* Богодух. у.

Понагарто́вувати, -вую, -єш, *гл.* = **Нагартувати.**

Понагачувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **нагатити**, но во множествѣ.

Понагина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Нагнуть (во множествѣ). *Як би нам оці вишні хто понагинав, а то не достанемо рвати.* Богодух. у.

Понагинатися, -наємося, -єтеся, *гл.* Нагнуться (о многихъ). *Верби понагинались над водою.* Левиц. І. 62.

Понагля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Торопить. Гол. III. 503.

Понагля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Торопиться, спѣшить. Гол. II. 714.

Понагнічувати, -чую, -єш, *гл.* Нажать, надавить (во множествѣ). *Понагнічуй же і капусту і буряки.* Черниг. у.

Понагно́ювати, -но́юю, -єш, *гл.* Унавозить (во множествѣ).

Понаговорювати, -рюю, -єш, *гл.* 1) Наговорить (во множествѣ). 2) Наклеветать (во множествѣ). *Всі знали Борюха, навіть годили йому, щоб часом не понаговорював чого на дочок.* Левиц. І. 180.

Понагово́рюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Наговориться (о многихъ).

Понагодовувати, -вую, -єш, *гл.* Накормить (многихъ). *Він понагодовував салом усіх.* Рудч. Ск. І. 196.

Понаго́нити, -ню, -ниш, *гл.* = **Понаганяти.** *Повен двір овець... понагонив.* Рудч. Ск. II. 15.

Понагорта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Нагресть (во множествѣ). *Люде, що та мурашня, купки собі понагортали і живуть.* Св. *Л.* 213.

Понаготовлювати, -люю, -єш, *гл.* Наготовить (во множествѣ). *Жінка усе те понаготовлювали.* Мнж. 131.

Понаготовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Понаготовлювати.** *Та вже ж ми і столи позастилали, та своїй матінці їсти понаготовляли.* Мил. 199.

Понаграватися, граваємося, -ваєтеся, *гл.* То-же, что и **награтися**, но о многихъ.

Понагріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Нагрестъ (во множествѣ)

Понагріва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Нагрѣть (во множествѣ).

Понагріва́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Нагрѣться (во множествѣ). *Груби добре понагрівалися, — тепло буде.* Васильк. у.

Понагриза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Нагрызть (во множествѣ). *От бісові миші скільки понагризали.* Харьк. у.

Понагрішувати, -шую, -єш, *гл.* Нагрѣшить (во множествѣ).

Понагромаджувати, -джую, -єш, *гл.* Нагресть (во множествѣ).

Понагулювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **нагуля́ти**, но во множествѣ.

Понагулюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* 1) Нагуляться (о многихъ). 2) Наиграться въ какую либо игру (о многихъ).

Понад, *пред.* Надъ, вдоль чего, около. *Понад морем-Дунаєм вітер явор хитає.* Макс. *Пливе понад берегом.* Рудч. Ск. II. 19. *Понад шляхом, щирицею ховрашки гуляють.* Шевч. 11.

Понада, -ди, *ж.* = **Принада.** Вх. Зн. 52.

Понадавати, -даю, -єш, *гл.* Надавать. *І хвиґ, і родзинок — всього мені понадає.* Шевч.

Понада́влювати, -люю, -єш, *гл.* Надавить (во множествѣ).

Понада́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Надарить (во множествѣ). *Родичі башті, так усього їй понадарювали.* Кіев. у.

Понадбива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Надбить, отбить часть (во множествѣ).

Понадбиватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Надбиться (во множествѣ).

Понадбіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Отобрать часть (во множествѣ). *Понадбірай картоплі з мішків, а то такі повні, що й не зав'яжеш.* Харьк. у.

Понадбо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Пріобрѣсть. Сим. 199. *Понадбовував добра.*

Понадвере́джуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Надорваться (о многихъ, о здоровьѣ).

Понадвисати, -са́ю, -єш, *гл.* = **Понависати 1.** *Та вже ж тая стежечка терном заросла... червоною та калиною понадвисала.* Чуб. V. 756.

Понадгоро́джувати, -джую, -єш, *гл.* Наградить (многихъ).

Понадгріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Отгресть часть (во множествѣ).

Понадима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Надуть (во множествѣ).

Понадиматися, -маємося, -єтеся, *гл.* Надуться (во множествѣ). *Як птиця на дворі понадимається і носи похова, — буде буря і холод.* ХС. VII. 417. *Паруси шовкові так і понадимались.* Рудч. Ск. II. 80. *Коли місяць і зорі понадимаються,* т. е. тускло свѣтятъ, *— буде вітер.* Грин. I. 254. *Всі понадимаються, як ті їжаки.*

Понадира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Надрать (во множествѣ).

Понадити, -джу, -диш, *гл.* Приманить; повадить. *Понадили собак помиями, тепер і не обженешся.* Черниг. у.

Понадитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) = **Повабитися.** *Понадивсь на неї найпервіщий парубок на все село.* Г. Барв. 422. Як *збрешеш, то хоча надсядься, на ласку послі не понадься.* Котл. Ен. I. 9. 2) Повадиться. *Цих дітей тільки раз-два помани, то так і понадяться, разів десять на день біжать сюди.* Богодух. у.

Понадівати, -ваю, -єш, *гл.* Надѣть (во множествѣ). *Понадівали, хто нову свиту, хто китаєву юпку.* Кв. *Понадівав на голову, на руки і на ноги.* Рудч. Ск. I. 107. *Понадівав на їх ксьондзівську одежу.* Чуб. II. 603.

Понаділя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **наділити**, но многихъ. *Спасибі матері, усім нас понаділяли.* Богодух. у.

Понадкида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Отбросить, отобрать часть (во множествѣ). *Це ти важко понакладав* (дров на сани), *понадкидай, а то на гору не виїдемо.* Харьк. у.

Понадклада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Отложить часть (во множествѣ).

Понадколупувати, -пую, -єш, *гл.* Надковырять (во множествѣ).

Понадко́лювати, -люю, -єш, *гл.* Надколоть (во множествѣ). *Хто це мені дощечки понадколював?* Васильк. у.

Понадкорочувати, -чую, -єш, *гл.* Укоротить (во множествѣ).

Понадко́шувати, -шую, -єш, *гл.* Надкосить (во многихъ мѣстахъ).

Понадкраювати, -раюю, -єш, *гл.* Надрѣзать, урѣзать (во множествѣ). *Дивно мені, що і скриня замкнена була, а полотно понадкраюване.* Черниг. у.

Понадкро́ювати, -кро́юю, -єш, *гл.* = **Понадкраювати.** *Я, було, стьонжки понадкроюю, дівчатам пороздаю.* Г. Барв. 65.

Понадкусювати, сюю, -єш, *гл.* Надкусить (во множествѣ). *Хто то яблука понадкусював?* Харьк. у.

Понадламувати, -мую, -єш, *гл.* Надломить (во множествѣ).

Понадломлювати, -люю, -єш, *гл.* = **Понадламувати.**

Понадмоло́чувати, -чую, -єш, *гл.* Надмолотить (во множествѣ).

Понадни́зувати, -зую, -єш, *гл.* Снять часть нанизаннаго со многихъ низокъ. *Я, було, стьонжки понадкроюю, дівчатам пороздаю; разки понадни́зую, — так би все й розділилась із ними.* Г. Барв. 65.

Понадоювати, -доюю, -єш, *гл.* Надоить (во множествѣ). *Чотирі корови держать та по тричі на день доять. Шо того молока понадоюють!* Богодух. у.

Понадпива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Надпить (во множествѣ). *Оце пошлю глечики в погріб повиносити, шо ж ви думаєте? Усі понадпиває.* Харьк. у.

Понадпи́лювати, -люю, -єш, *гл.* Надпилить (во множествѣ). *Дошки які довші — понадпилюй, щоб усі однакові були.* Богодух. у.

Понадпи́сувати, -су́ю, -єш, *гл.* Надписать (во множествѣ).

Понадрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Надорвать (во множествѣ)

Понадрізувати, -зую, -єш, *гл.* Надрѣзать (во множествѣ). *Це дуже широкі чохли будуть, — може понадрізувати?* Васильк. у.

Понадрубувати, -бую, -єш, *гл.* Надрубить (во множествѣ). *Кілочки понадрубувати треба, бо дуже довгі.* Харьк. у.

Понадруковувати, -вую, -єш, *гл.* Напечатать (во множествѣ).

Понадря́пувати, -пую, -єш, *гл.* Нацарапать (во множествѣ).

Понадсаджувати, -джую, -єш, *гл.* То-же, что и **надсадити**, но во множествѣ.

Понадсипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Надсыпать (во множествѣ). *Мабуть понадсипаю потроху пір'я з подушок, а то мати такі тугі понасипали.* Черниг. у.

Понадсихати, -хаємо, -єте, *гл.* Подсохнуть (во множествѣ).

Понадсіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Надсѣчь (во множествѣ).

Понадсмикувати, -кую, -єш, *гл.* Надергать часть (во множествѣ).

Понадсмоктувати, -тую, -єш, *гл.* Надсосать (во множествѣ).

Понадто́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **надточити**, но во множествѣ

Понадува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Понадимати.**

Понадува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* = **Понадиматися.** Сим. 146.

Понадумуватися, -муємося, -єтеся, *гл.* Задумать, надуматься (о многихъ). *Поки понадумуєтеся, чи їхати, чи не їхати, то й вечір буде.* Харьк. у.

Понадходити, -димо, -дите, *гл.* Подойти, приблизиться (во множествѣ).

Понадщерблювати, -люю, -єш, *гл.* Выщербить часть (во множествѣ).

Понажений, -а, -е. Привыкшій къ чему, разлакомившійся. *Я горілки не п'ю, а на вино поножений.* Волч. у.

Поназбігатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Сбѣжаться (во множествѣ). *Поназбігалось їх.* Чуб. II. 55. *Панства усякого поназбігалось.* Рудч. Ск. II. 10.

Поназбі́рувати, -рую, -єш, *гл.* Собрать (во множествѣ). *Поназбірували слив та й продають по копі відро.* Лебед. у.

Поназдиви́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* Разсмотрѣть, увидѣть. *Поживете, то поназдивитесь, що у нас робиться.* Мнж. 190. *Ож побачите! ож поназдивитесь!* Левиц. І. 166.

Поназдира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Надрать (во множествѣ). *З ляхів козаки поназдирали.* К. Хм. 60.

Поназдоганяти, -ня́ю, -єш, *гл.* Догнать (многихъ).

Поназива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Назвать (многихъ*). Їдного назвав Гавриїлом, другого Михаїлом, — всіх поназивав.* Чуб. І. 144.

Поназлі́туватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Слетѣться (о многихъ). *Сороки і ворони поназлітуються і порозхапують кужель.* ЗОЮР. II. 23.

Поназнавати, -наю́, -єш, *гл.* То-же, что и **назнати**, но во множествѣ.

Поназнача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Отмѣтить, намѣтить, обозначить (во множествѣ).

Понаї́датися, -даємося, -єтеся, *гл.* Наѣсться (о многихъ). Драг. 111. *Усі понаїдались і повиверталисъ.* Рудч. Ск. II. 59.

Понаїжджати, -джаємо, -єте, *гл.* = **Понаїздити.** *Тут стали рушати й наші, що з борошном понаїжджали.* Кв. *Понаїжджають у гості.* ЗОЮР. І. 164.

Понаїздити, -димо, -дите, *гл.* Наѣхать (о многихъ), съѣхаться. *Понаїздили до князя гості.* Стор. МПр. 68.

Понайбільше, *нар.* По большей части. Вх. Лем. 453.

Понайма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Нанять (многихъ). *Дівчат на буряки понаймав.* Г. Барв. 513. *Нехай мене моя мати похова, нехай мені музиченьки понайма.* Чуб. V. 894.

Понайматися, -маємося, -єтеся, *гл.* Наняться (о многихъ). *Наші дівчата в строки понаймалися до Покрови.* Славяносерб. у.

Понаказувати, -зую, -єш, *гл.* Наговорить (во множествѣ). *Понаказували моїй матері такого, чого й зовсім не було.* Васильк. у.

Понакапощувати, -щую, -єш, *гл.* Напакостить (во множествѣ).

Понакарбовувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **накарбувати**, но во множествѣ.

Понакида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Набросать (во множествѣ). *Понакидали діти в хаті.* Харьк. *Ік Різдву сніги понакидають.* Грин. III. 373.

Понакипати, -паємо, -єте, *гл.* Накипѣть (во множествѣ).

Понаклада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Наложить (во множествѣ). *Сала багато понакладали.* Рудч. Ск. II. 26.

Понаклика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Созвать, назвать (многихъ). *Нащо ти так багато людей понакликав? Де ми їх посадимо?* Харьк. у.

Понакльо́вуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **наклюнутися**, но во множествѣ. *Вже яйця понапльовувались.* НВолын. у.

Понако́вувати, -вую, -єш, *гл.* Наковать (во множествѣ).

Понаколо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Наболтать, намѣшать (во множествѣ). *Понаколочувала такого, що й свині не їстимуть, а вона нам дає.* Богодух. у.

Понако́лювати, -люю, -єш, *гл.* Наколоть (во множествѣ). *Без наперстка шила, та як пальці понаколювала.* Пирятин. у.

Понако́пувати, -пую, -єш, *гл.* Накопать (во множествѣ). *Понакопувать ямки.* Чуб. І. 101.

Понако́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **накотити**, но во множествѣ.

Понако́шувати, -шую, -єш, *гл.* Накосить (во множествѣ).

Понакрада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Накрасть (во множествѣ). *На ярмарку понакрадають, а тоді й кажуть, що понакуповували.*

Понакрадатися, -даємося, -єтеся, *гл.* Наворовать (во множествѣ). *Понакрадалися грошей та й нікому волос з голови не спав.* Каменец. у.

Понакрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Накрыть (во множествѣ). *Я понаварював, понапікав, а вони прийшли, повиїдали, листочками понакривали та й пішли.* Чуб. III. 73.

Понакриватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Накрыться (о многихъ). *Жінки понакривались білими хустками.* Ком. II. 56.

Понакри́шувати, -шую, -єш, *гл.* Накрошить.

Понакручувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **накрутити**, но во множествѣ. *Понакручує гульки* (на тілі). Мил. М. 89.

Понакупля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Понакуповувати.** *Боже ж, багато всього понакупляли!* Славяносерб. у.

Понакуповувати, -вую, -єш, *гл.* Накупить (во множествѣ). *Боже мій! Чого се понакуповували? Я сюю не хочу.* МВ. (О. 1862. III. 48). *Понакуповували хліба та мали його з баришем продавати.* Кв.

Понакурювати, -рюю, -єш, *гл.* Накурить (о многихъ). *Оці ще мені курії! Понакурюють так, що й світу не видно!* Харьк. у.

Поналагоджувати, -джую, -єш, *гл.* 1) Наготовить, приготовить (во множествѣ). 2) Устроить, наладить (во множествѣ). Поналазити, зимо, вите, *гл.* Налѣзть (во множествѣ). *Чого ви сюди поналазили?* Чуб. II. 638.

Поналамувати, -мую, -єш, *гл.* Наломать (во множествѣ).

Поналатувати, -тую, -єш, *гл.* Нашить много заплатъ.

Поналашто́вувати, -вую, -єш, *гл.* Приготовить, снарядить (во множествѣ).

Поналежуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Належаться (о многихъ).

Поналива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Налить (во множествѣ). *Поналивала у казани оливи і понаставляла у піч.* Рудч. Ск. II. 152. *Ну що їм від того прибуде, як дощ поналива води?* Гліб.

Понали́гувати, -гую, -єш, *гл.* Тоже, что и **налигати**, но многихъ. *Поналигуй волів.*

Поналіта́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Налетѣть (во множествѣ). *Відкіля це оси до нас поналітали?* Кіев. у.

Поналічувати, -чую, -єш, *гл.* Насчитать (во множествѣ). *Жид поналічував на людей стілько довгу.* ЗОЮР. І. 285.

Понало́влювати, -люю, -єш, *гл.* Наловить (во множествѣ). *Усяких пташок поналовлює та й носе продавати.* Богодух. у.

Поналузувати, -зую, -єш, *гл.* Налущить, нащелкать (сѣмячковъ, — во множествѣ). *Не люблю я, як ви скрізь поналузуєте; візьміть хто небудь та позамітайте.* Пирятин. у.

Поналуплювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **налупити**, но во множествѣ.

Поналускувати, -кую, -єш, *гл.* Налущить. *Скрізь поналускував насіння.* Богодухов. у.

Поналягати, -гаємо, -єте, *гл.* Тоже что и **налягти**, но о многихъ.

Поналякувати, -кую, -єш, *гл.* Напугать (многихъ). *Вони своїх дітей дуже поналякували то циганами, то дідом з торбою.* Богодух. у.

Поналя́пувати, -пую, -єш, *гл.* Напачкать жидкимъ, накапать (во многихъ мѣстахъ). *Оце ще мені мазільниця! Тричі щіткою мазне, а всюди поналяпує.* Богодух. у.

Поналя́скувати, -кую, -єш, *гл.* Тоже, что и **наляскати**, но во множествѣ. Также: нахлюскать, наплескать (во многихъ мѣстахъ). *Ач як долі поналяскував водою.* Кіев. у.

Понамазувати, -зую, -єш, *гл.* Намазать (во множествѣ). *Тими ягодами понамазуй очки* (у вуллях). Чуб. I. *Понамазував підошви смолою.* Чуб. II. 604.

Понамайстровувати, -вую, -єш, *гл.* Намастерить (во множествѣ).

Понамальовувати, -вую, -єш, *гл.* Написать красками, нарисовать (во множествѣ).

Понаманта́чувати, -чую, -єш, *гл.* Наточить косы мантачкою.

Понаманювати, -нюю, -єш, *гл.* Приманить (многихъ).

Понамацувати, -цую, -єш, *гл.* Нащупать (во множествѣ). *Він хоч і сліпий, а не дуже з чим сховаєшся. Як почне манати, то скрізь усе понамацує, де що лежить.* Харьк. у.

Понамащувати, -щую, -єш, *гл.* 1) Намазать масломъ, саломъ. 2) Намазать (глиною).

Понамережувати, -жую, -єш, *гл.* То-же, что и **намережити**, но во множествѣ.

Понамерзати, -заємо, -єте, *гл.* Намерзнуть (во множествѣ). Преимущ безлично: *Понамерзало на бороді льоду; понамерзало на вікнах.*

Понамерзатися, -заємося, -єтеся, *гл.* Намерзнуться (о многихъ). *Додре понамерзалися, поки доїхали.* Богод. у.

Понамилювати, -люю, -єш, *гл.* Намылить (во множествѣ). *Понамилюй сорочки.* Богод. у.

Понамина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **нам'яти**, но во множествѣ. *А що, добре понаминав вам чуби дід на баштані?* Пирятин. у.

Понамінювати, -нюю, -єш, *гл.* Намѣнять (во множествѣ). *Щетинник усячини понамінює: і полотна, і щетини, і яєць, а тоді в городі й продає.* Славяносерб. у.

Понамішувати, -шую, -єш, *гл.* Намѣшать (во множествѣ). *Понамішуй же їсти коровам та свиням.* Харьк. у.

Понамножувати, -жую, -єш, *гл.* Умножить, расплодить.

Понамно́жуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Размножиться.

Понамовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Подговорить (многихъ). *Орличенько вірні слуги мав, а вже ж їх та понамовляв, чи не могли б краков'янку вкрасти.* Чуб. V. 1085.

Понамокати, -каємо, -єте, *гл.* Намокнуть (о многихъ).

Понамолочувати, -чую, -єш, *гл.* Намолотить (во множествѣ).

Понамордо́вуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Намучиться, устать (о многихъ).

Понамо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Намочить (во многихъ мѣстахъ или многое). *Позбірай же все плаття нечисте та понамочуй.* Васильк. у.

Понамощувати, -щую, -єш, *гл.* То-же, что и **намостити**, но во множествѣ.

Понамулювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **намулити**, но во множествѣ. *Стрибав, стрибав, та вже аж боки понамулював канатом.* Драг. 342.

Понамуровувати, -вую, -єш, *гл.* Настроить (каменныхъ построекъ).

Понамучувати, -чую, -єш, *гл.* Измучить, намучить (многихъ).

Понанизувати, -вую, -єш, *гл.* Нанизать (во множествѣ). *Рожі понариваємо та на нитку понанизуємо, так такі гарні вінки.* Кіев. у.

Понаносити, -шу, -сиш, *гл.* Нанести (во множествѣ). *Понаносив стьожок, серьог, намиста доброго.* Рудч. Ск. II. 16. *Повечеряймо того, що попи покійні тобі понаносили.* Драг. 157.

Понао́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Вспахать (во множествѣ). *Уже на зяб понаорювали.* Богод. у.

Понапако́вувати, -вую, -єш, *гл.* Наложить во что, набить, напаковать (во множествѣ).

Понапалювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Натопить (во многихъ печахъ). 2) Нажечь (во множествѣ).

Понапаса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Напасти (многихъ). *Скотину за ніч так понапасав, що боки повирівнюються.* Г. Барв. 195.

Понапаску́джувати, -джую, -єш, *гл.* Нагадить (во многихъ мѣстахъ). *Діти понапаскуджували.* Мнж. 59.

Понапетльо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Тоже, что и **напетлювати**, во во множествѣ.

Понапечатувати, -тую, -єш, *гл.* Напечатать (во множествѣ). *По їхньому понапечатувано.* О. 1862. IX. 65.

Понапива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Напиться (о многихъ). *От посходились люде, понаїдались, понапивались, подякували, стали росходиться.* Рудч. Ск. II. 163.

Понапина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **напнути**, но во множествѣ. *В хаті у їх світиться ще; глянув я в вікно, та нічого не бачу, бо вікна понапинані.* Борзна.

Понапинатися, -на́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **напнутися**, но о многихъ. *Понапиналися хустками і не знать, чи дівчата, чи баби*. Васильк. у.

Понапи́сувати, -сую, -єш, *гл.* Написать (во множествѣ). Драг. 141. *Вона взяла й понаписувала на усіх воротях.* Рудч. Ск. II. 149.

Понапіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Напечь. *Всього понапинано.* Мнж. 130. *Вона заходилась, понапікала хліба.* Грин. II. 85. *Мати понапікала й понаварювала.* Левиц. Пов. 154.

Понапікувати, -кую, -єш, *гл.* = **Понапікати.** Сим. 209. Маркев. 71. *Я понапікував, понаварював, а вони прийшли, повиїдали.* Чуб. III. 73.

Понапла́куватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Наплакаться (о многихъ).

Понапліскувати, -кую, -єш, *гл.* Наплескать (во многихъ мѣстахъ).

Понапліта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Наплесть (во множествѣ).

Понаплоджувати, -джую, -єш, *гл.* Наплодить (во множествѣ). *Дітей понаплоджували, а годувати нічим.* Васильк. у.

Понаплоджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Наплодиться (во множествѣ). *Сухе літо, так багато всякої черви понаплоджувалося.* Харьк. у.

Понаплутувати, -тую, -єш, *гл.* Напутать (во множествѣ).

Понапльовувати, -вую, -єш, *гл.* Наплевать (во множествѣ). *Не люблю я куріїв за те, що понакурюють та понапльовують.* Харьк. у.

Понапо́виювати, -нюю, -єш, *гл.* = **Понаповняти.** Г. Барв. 424.

Понаповняти, -ня́ю, -єш, *гл.* Наполнить (во множествѣ). Мил. 183. *Кубки стоять понаповняні.* Мет. 338.

Понапоганювати, -нюю, -єш, *гл.* Нагадить (во многихъ мѣстахъ).

Понаполіскувати, -кую, -єш, *гл.* Наполоскать (во множествѣ).

Понапоро́шувати, -шую, -єш, *гл.* Напылить, насыпать (во многихъ мѣстахъ). *Чого це в нас скрізь борошном понапорошувано?* Пирятин. у.

Понапо́рювати, -рюємо, -єте, *гл.* То-же, что и **напороти**, но о многихъ. *Понапорювавши гороху повні пазухи, ідуть собі, горох їдять.* Св. Л. 140.

Понаправля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **направити**, но во множествѣ.

Понапрацьовуватися, -цьовуємося, -єтеся, *гл.* Наработаться, вдоволь потрудиться (о многихъ).

Понапрохувати, -хую, -єш, понапрошувати, -шую, -єш, *гл.* Напросить; назвать, созвать. *Понапрохували гостей, а гостити не дуже є чим.* Харьк. у.

Понапридбовувати, -вую, -єш, *гл.* Пріобрѣсть (во множествѣ). *Усю ж то одежу порозбірав, і хрести, і намиста, і рушники, і усякії подарки, що понапридбовувала за дочками давати.* Кв.

Понапру́жуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Напружиться (во множествѣ). *Глянь, як жили понапружувалися.* Харьк. г.

Понапрядати, -да́ю, -єш, *гл.* Напрясть (во множествѣ). Г. Барв. 330. *Тонкого сувій полотна мати для неї задержала, а то вже все вона понапрядала.* Г. Барв. 208.

Понапува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Напоить (многихъ). *А своїх діток та й погодувала б, ранньою росою понапувала б.* Чуб. III. 267.

Понапува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* = **Понапиватися.** Обыкновенно употребляется понапиватися, но въ сказкѣ гуси говорятъ о себѣ: *Ми понапуваємося води.* Рудч. Ск. I. 7.

Понапускати, -каю, -єш, *гл.* Напустить. *І щук звелів у став понапускати.* Гліб. 42. *Сякий-такий бродяг понапускав.* Чуб. II. 330.

Понапухати, -хаємо, -єте, *гл.* 1) Напухнуть (во многихъ мѣстахъ). 2) О звѣздахъ: то-же, что понадиматися. Сим. 146.

Понараджувати, -джую, -єш, *гл.* Посовѣтовать (во множествѣ).

Понаралювати, -люю, -єш, *гл.* Напахать ралом во многихъ мѣстахъ.

Понараховувати, -вую, -єш, *гл.* = **Поналічувати.**

Понараювати, -раюю, -єш, *гл.* = **Понараджувати.**

Понарива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **нарвати**, но во множествѣ. *Повні пазухи грушок понаривали.* Драг. 121. *Хлопці встали, вози підмазали, нові ярма понаривали, сиві воли позапрягали.* Рудч. Чп. 97.

Понариґовувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **кариґувати**, но во множествѣ.

Понарізувати, -вую, -єш, *гл.* Нарѣзать (во множествѣ). *Отак що-дня понарізують хліба багато, а тоді й засихають шматки.* Кіев. у.

Понаріка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Назвать, наименовать (многихъ).

Понароблювати, -люю, -єш, *гл.* = **Понаробляти.** Стор. МПр. 143. *Справді аж сором і гріх, що там* (у церкві) *понароблювали прокляті сичі.* Драг. 244.

Понаробля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Надѣлать; сдѣлать; причинить. Драг. 288, 421. *У вершині Дністра вода прибуває, вона тобі жалю понаробляє, вона твої дітки позатопляє.* Чуб. V. 876.

Понароджувати, -джую, -єш, *гл.* Народить (многихъ).

Понароджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Народиться (о многихъ). *Нових людей понароджувалося багато після ревизії, а землі не прибавилося.* Харьк. у.

Понаростати, -таємо, -єте, *гл.* Нарости (во множествѣ) *І коли ці дівчата понаростали?* Черниг. г.

Понаряджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **нарядити**, но во множествѣ.

Понаря́джувати, -джую, -єш, *гл.* = **Понаряджати.**

Понасаджувати, -джую, -єш, *гл.* Насадить. *Пругом кущі всякі зелені понасажувані.* Драг. 119. *Се ж він своїми руками і дерева понасажував.* Стор. II. 25.

Понаса́лювати, -люю, -єш, *гл.* Насалить (во множествѣ). *Губи понасалювали, а тоді ще й цілуваться лізуть.* Васильк. у.

Понаселя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Населить (во множествѣ). *Города, села понаселяли.* Драг. 421.

Понасипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Насыпать (во множествѣ). *Треба на всіх чотирох углах понасипати по купці жита.* Чуб. I. 101.

Понасипатися, -пається, *гл. безл.* Насыпаться (во множ.). *Скрізь понасипалося борошна.* Харьк.

Понасіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Насѣять (во многихъ мѣстахъ, во множествѣ). *Горобці щоліто повиклььовують усе, що він понасіває.* Кв.

Понасіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Насѣчь, нарубить (во множествѣ).

Понасіювати, -сіюю, -єш, *гл.* = **Понасівати.** *Се все понасажував, понасіював дідусь.* О. 1862. VIII. 15.

Понаскакувати, -куємо, -єте, *гл.* Наскочить (о многихъ).

Понаскве́рнювати, -нюю, -єш, *гл.* Нагадить (во многихъ мѣстахъ, о многихъ). *Понаскверню́вали коло порога, що гидко й до хати доступити.* Лебед. у.

Понаскіпувати, -пую, -єш, *гл.* Наколоть (щенокъ, — во множествѣ).

Понаслухуватися, -хуємося, -єтеся, *гл.* Наслушаться (о многихъ). *Понаслухуються усяких брехень.* Богод. у.

Понасмажувати, -жую, -єш, *гл.* Нажарить (во множествѣ). *Гусей, поросят понасмажували.* Кіев. г.

Понасмальцьовувати, -вую, -єш, *гл.* Намазать жирнымъ (во множествѣ).

Понасміттювати, -тюю, -єш, *гл.* = **Понасмічувати.** Зміев. у.

Понасмічувати, -чую, -єш, *гл.* Насорить (во множествѣ). *Бач, як дітвора по насмічувала.* Звенигор. у.

Понасмо́лювати, -люю, -єш, *гл.* Насмолить, осмолить (во множествѣ).

Понасо́вувати, -вую, -єш, *гл.* = **Понасувати.**

Понасовуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* = **Понасуватися.** *Брови на очі йому понасовувались.* К. Оп. 4.

Понасолоджувати, -джую, -єш, *гл.* Насластить (во множествѣ).

Понасо́лювати, -люю, -єш, *гл.* Насолить (во множествѣ). *Що-дня страву понасолюють, аж гірке.* Кіев. у.

Понасме́рджувати, -джуємо, -єте, *гл.* Навонять (о многихъ).

Понаставати, -стаємо, -єте, *гл.* Настать, наступить (во множествѣ). *Злі ґаздове понаставали.* Левиц. Світ. 12.

Понаставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **наставити**, но во множествѣ. Драг. 288. *Поналивала у казани оливи і понаставляла у піч.* Рудч. Ск. II. 152.

Понаста́лювати, -люю, -єш, *гл.* Насталить (во множествѣ).

Понастановлювати, -люю, -єш, *гл.* = **Понаставляти.** Драг. 157. *Наїдків, напитків понастановлювала.* МВ. (О. 1862. III. 36).

Понастановля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Тоже, что и **настановити**, но во множествѣ. *Князями нас при своїм боці понастановляє.* К. ЦН. 275.

Понастача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Доставить, приготовить (во множествѣ).

Понасто(в)бу́рчувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **насто(в)бурчити**, но во множествѣ.

Понасторочувати, -чуємо, -єте, *гл.* Тоже, что и **насторочити**, но во множествѣ.

Понасторошувати, -шую, -єш, *гл.* = **Понасторочувати.** *Вітряки на горбах понасторошували крила.* К. ДС. 9.

Понасторо́шуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* Наставиться, подняться. *Квіточки, як зірочки, понасторошувались.* Г. Барв. 73.

Понастромлювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **настромити**, но во множествѣ. *Понастромлюйте на щогли голови рандарські.* К. Досв. 123.

Понастромлюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Тоже, что и **настромитися**, но во множествѣ.

Понастро́ювати, етро́юю, -єш, *гл.* Настроить (во множествѣ).

Понасува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Насунуть, надвинуть (во множествѣ). *Понасували шапки аж на вуха.* Богодух. у.

Понасуватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Насунуться, надвинуться (во множествѣ).

Понасуплювати, -плюємо, -єте, *гл.* Нахмурить (во множествѣ).

Понасуплюватися, -плюємося, -єтеся, *ч.* Нахмуриться (о многихъ).

Понасушувати, -шую, -єш, *гл.* Насушить (во множествѣ). *Я собі понасушувала і вишень, і груш, і яблук, — буде на всю зіму.* Харьк. у.

Понатаганювати, -нюю, -єш, *гл.* Подвѣсить котелки къ треножникамъ. *Я понаташнюю казанки, а тоді піду по картоплю.* Волч. у. (Лобод.).

Понатво́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Надѣлать, натворить.

Понатика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **натикати, наткати,** но во множествѣ.

Понатира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Натереть (во множествѣ).

Понатира́тися, -раємося, -єтеся, *гл.* Натереться (во множествѣ).

Понатиска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Тоже, что и **натиснути**, но во множествѣ.

Понатискатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Натолпиться. *У кормчу понатискалось людей.* НВолын. у.

Понати́скувати, -ся, *гл.* = **Понатискати, -ся.**

Понаті́сувати, -сую, -єш, *гл.* Натесать (во множествѣ). *Бач, скільки трісок понатісували.* Богодух. у.

Понатовкувати, -кую, -єш, *гл.* Тоже, что и **натовкти**, но во множествѣ.

Понатомлювати, -люю, -єш, *гл.* Утомить (многихъ).

Понатомлюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Утомиться (о многихъ).

Понатоплювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **натопити**, но во множествѣ. *Поки понатоплюєш усі хати, то вже й нікому йти.* Сумск. у. *Понатоплювала смальцю і гусячого, і свинячого.* Богод. у.

Понатоплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* 1) Натопиться (во множ.). *Понатоплювалися хати.* 2) Натопиться (во множ. — о жирѣ, салѣ). *Гляньте, скільки смальцю з гусей понатоплювалося.* Богод. у.

Понато́птувати, -тую, -єш, *гл.* 1) Натоптать (ногами грязь во многихъ мѣстахъ). 2) Набить плотно (во множествѣ).

Понаторо́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **наторочити**, но во множествѣ. *Оті брехухи понаторочують вам, а ви й вірите.* Богодух. у.

Понато́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **наточити**, но во множествѣ.

Понатрощувати, -щую, -єш, *гл.* Тоже, что и **натрощити**, но во множествѣ.

Понатруджувати, -джую, -єш, *гл.* То-же, что и **натрудити**, но во множествѣ.

Понатрушувати, -шую, -єш, *гл.* Тоже, что и **натрусити**, но во множествѣ. *А ну тебе! заходився тут з половою, понатрушував скрізь.* Богодух. у.

Понатрушуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* Натрястись, насыпаться (во множ.). *Дужче натрушуй, то й понатрушуються мішки добре.* Харьк. *Не понакривала глечиків, то й понатрушувалося чи полови, чи що.* Богод. у.

Понатяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **натягти**, но во множествѣ.

Понаучувати, -чую, -єш, *гл.* = **Понавчати.** *Як гарно Богу їх молитися понаучував.* К. (О. 1861. II. 228).

Понау́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* = **Понавчатися.** *Потім понаучувались вони усяку пашню сіяти.* Дещо.

Понахапувати, -пую, -єш, *гл.* Нахватать (во множествѣ).

Понахаркувати, -кую, -єш, *гл.* Нахархать, наплевать (во множествѣ). *Ото понахаркували, — візьми хоч піском позасипай.* Богодух. у.

Понахвачувати, -чую, -єш, *гл.* = **Понахапувати.**

Понахо́вувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **наховати**, но во множествѣ. *Під однією діжкою два куски сала знайшла, під другою — пшона вузлик, — мабуть невісточка понаховувала, щоб до матері однести.* Пирят. у.

Понахо́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Найти, разыскать (во множествѣ). 2) Сойтись, прійти (о многихъ). *З запорожжя понаходило таки чимало братчиків січовиків.* Стор. МПр. 60.

Понаходитися, -димося, -дитеся, *гл.* Найтись, отыскаться (во множествѣ). *Чи понаходились же коні? — Понаходились: пан позаймав у шкоді.* Кіев. у.

Понахо́плювати, -люємо, -єте, *гл.* Накинуть (на себя одежду — о многихъ).

Понаціжувати, -жую, -єш, *гл.* Нацѣдить (во множествѣ).

Понацілювати, -люю, -єш, *гл.* Навести на цѣль, прицѣлить (во множествѣ).

Понацілюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Прицѣлиться (о многихъ).

Поначиня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Начинить, нафаршировать, набить (во множествѣ). *Ковбаси вже поначиняла.* Богодух. у.

Поначи́тувати, -тую, -єш, *гл.* Вычитать (во множествѣ).

Поначитуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Начитаться (о многихъ). *Ми й сами всього того доволі поначитувались.* К. Хата, IX.

Поначіплювати, -люю, -єш, *гл.* Нацѣпить (во множествѣ). *Ти тільки придивись, чого вони поначіплювали на себе.* Левиц. Пов. 143. *Поначіплювано густо струни золотії.* К. МБ. 141.

Поначіплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Вцѣпиться, прицѣпиться (о многихъ). *Як поначіплювались їй і в плахту, і в намітку грішнії душі, щоб і собі з того пекла вибраться.* ЗОЮР. І. 308.

Поначісувати, -сую, -єш, *гл.* Начесать (во множествѣ).

Понаша́рпувати, -пую, -єш, *гл.* Надергать, натеребить (во множествѣ).

Понашатко́вувати, -вую, -єш, *гл.* Нашинковать (капусты, — во множествѣ). *Ми собі по здоровій діжці капусти понашатковували.*

Понаше́вкуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Найти толпой, налѣзть (во множествѣ). *Понашевкувалось у хату такого народу — і родичі, і свати, і чужі.* Александров. у.

Понаше́пуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* = **Понашевкуватися.** *Це вже після запорожців понашепувались сюди пани.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Понашерето́вувати, -вую, -єш, *гл.* Тоже, что и **нашеретувати**, но во множествѣ.

Понашива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Нашить (во множествѣ). *На тіх латках нові латки понашивано.* Г. Барв. 304. *Ти собі понашиваєш дорогих суконь.* Левиц. Пов. 59.

Понашіптувати, -тую, -єш, *гл.* То-же, что и **нашептати**, но во множествѣ.

Понашкоджувати, -джую, -єш, *гл.* То-же, что и **нашкодити**, но во множествѣ.

Понашмаркувати, -кую, -єш, *гл.* То-же, что и **нашмаркати**, но во множествѣ.

Понашмато́вувати, -вую, -єш, *гл.* Нарѣзать, нарвать кусковъ.

Понашу́кувати, -кую, -єш, *гл.* Выискать, найти (во множествѣ).

Понащи́пувати, -пую, -єш, *гл.* Нащипать (во множествѣ).

Понащіплювати, -люю, -єш, *гл.* Привить (во множествѣ). *Він, покійник, і яблук, і груш понащіплював.* Богодух. у.

Понащу́лювати, -люю, -єш, *гл.* Насторожить (во множествѣ). *Коні понащулювали вуха.*

Поневільний, -а, -е. Насильственный, принудительный. *Там на горі церковця стояла, там дівчина поневільний шлюб брала.* Гол. І. 203.

Поневірнити, -нію, -єш, *гл.* Сдѣлаться хуже. *Поневірніли воли.*

Поневіря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* Пренебрежительно обращаться. МВ. (О. 1862. І. 93). *Вірувала вона в мене тогді, як люде мною поневіряли.* К. МХ. 5.

Поневірятися, -ряюся, -єшся, *гл.* Жить въ несчастіи, тяжелой жизнью. *Будеш, з своєю дитиною поневірятись. Син мій буде щасливійший, не буде так поневірятись, як я оттут.* Левиц. І. 66.

Поневолити, -лю, -лиш, *гл.* Принудить. *Поневолила дочку заміж.* Васильк. у.

Понеділковий, -а, -е. 1) Понедѣльничный. *День понеділковий.* КС. 1885. І. 80. *Понеділкові пісні.* 2) Понеділкова жінка. Женщина, придерживающаяся обычая понеділкування. О. 1861. X. 129. *Що бішена кішка, що понеділкова жінка, що чоловік з Боришполя — все їдно.* Ном. № 8096.

Понеділкування, -ня, *с.* 1) Обычай замужнихъ женщинъ: быть свободной отъ обязательнаго труда въ каждый понедѣльникъ, теперь существующій въ болѣе или менѣе полномъ объемѣ лишь въ м. Бориcполѣ, Переясл. у., гдѣ онъ сопровождается и пирушкой и право на него вносится въ брачный договоръ; въ остальныхъ мѣстностяхъ Украины обычай сохранился лишь въ формѣ воздержанія въ понедѣльникъ отъ извѣстнаго рода работы. КС. 1887. І. 180—183; IV, 763—771. О. 1861. X. 129. 2) Пощеніе въ понедѣльникъ.

Понеділкувати, -кую, -єш, *гл.* 1) Придерживаться обычая понеділкування. См. **Понеділкування 1.** 2) Постить по понедѣльникамъ. Мкр. Н. 30. *Треба понеділкувати, спостити три понеділки.* Мнж. 161. *Понеділкував сім понеділків, восьмую неділечку.* Чуб. V. 21.

Понеділок, -лка, *м.* Понедѣльникъ. *Понеділкував сім понеділків.* Чуб. V. 21.

Понедужати, -жаємо, -єте, *гл.* Заболѣть (о многихъ). *Дівчата аж понедужали за ним.* Шевч. 569.

Понесла, -лої, *прил. ж.* Беременная. Воронеж. г.

Поне́сти́, су́, се́ш, *гл.* 1) Понести, отнести. *Лисичка і понесла півника додому.* Рудч. Ск. II. 5. *Ой чи ж бо ти, моє серце, натури такої, щоб почув од їдної, поніс до другої.* Чуб. V. 146. *Нечиста його туди понесла!* **Піду, де очі понесуть**. Пойду, куда глаза глядятъ. Грин. II. 150. 2) Забеременѣть. 3) Вѣсить, имѣть вѣсъ. *Важке бісове сало... мабуть так, що й моє понесе на терезах.* О. 1862. I. 34.

Поне́сти́ся, су́ся, сешся, *гл.* Понестись. *Счеплються руками і мене вхоплють та й понесуться, регочучись, аж земля гуде.* МВ. I. 87.

Понеха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Оставить безъ вниманія, бросить. *Мене понехав ту самісіньку одну в пустці.* Гн. II. 24. *А як мені буде гірко, я вас понехаю.* Гол. IV. 461. *Ой вже ж очі надивилися, та вже понехали.* Гол. I. 256.

Понехаяти, -хаю, -єш, *гл.* = **Понехати.** *Кого 'сте любили, уж го понехайте.* Гол. II. 224.

Понехтувати, -тую, -єш, *гл.* 1) Пренебречь. 2) Испортить, попортить; причинить вредъ. *Як нап'ється, то сорочки рве, горшки б'є, сказано, що на очі натрапиться, усе понехтує.* Черниг. г. *От падлючні діти — понехтували хлоп'я: як побили.* Зміев. у.

Понива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **понити, -нию, -єш,** *гл.* Изнывать, изныть. *Ниє серце, ниє-пониває.* Грин. III. 295. *Важко їй було той вечір перший дома, без людей, без гомону людського понивати.* МВ. (О. 1862. I. 99). *Болять карі очі, серденько понило; як не бачу миленького, і діло не мило.* Чуб. V. 293. *Болить, болить головонька і тіло понило.* Мет. 41.

Понидіти, -діємо, -єте, *гл.* Заскучать, изныть (о многихъ). Мир. ХРВ. 86. *Ідіть квашу варіть, а то ви пониділи.* Ном. № 12622. *Да вже ж ми пониділи, світонька не виділи, поведіте танцювати, будемо розглядати.* Рк. Макс.

Понижа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **понизи́ти, -жу́, -зи́ш,** *гл.* 1) Понижать, понизить. *Понизив ясла.* Лохв. у. 2) Унижать, унизить. Мнж. 173. К. Бай. 26. *Вони рідного тата й неню не понижали.* Полт. г. *Ми ж тебе, Химочко, не понижаєм і святим Рожеством поздоровляєм.* Чуб. III. 432.

Понижувати, -жую, -єш, *гл.* = **Понижати.** *Понижують високу природу поета до низьких ідеалів своїх.* К. ХП. 23.

Понизати, -жу, -жеш, *гл.* Нанизать (во множествѣ). *Чи зумієш ти намисто понизати?* Харьк. у.

Понизити. См. **Понижати.**

Пониз'я, -в'я, *с.* Низовье, понизовье. О. 1862. IV. 1.

I. Поника́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Послоняться, побродить туда и сюда. *Поникав-поникав по двору і пішов собі.*

II. Поника́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **поникнути, -ну, -неш,** *гл.* Поникать, поникнуть, склониться. *Бабуся старенька-старесенька, аж до землі поникає.* МВ. (О. 1862. III. 55). *Поникли голови козачі неначе стоптана трава.* Шевч.

Пониклий, -а, -е. Поникшій. *Схилив свою головоньку червоно-рожеву до білого пониклого личенька лилеї.* Шевч. 365.

Поникнути. См. **Поникати.**

Понити. См. **Понивати.**

Понишпорити, -рю, -риш, *гл.* Пошарить, поискать. *По всіх закутках понишпорила, — ніде нічого не знайшла.* Харьк.

Понищити, -щу, -щиш, *гл.* Истребить (во множествѣ).

Поніб'я, -б'я, *с.* = **Піднебення.** Вх. Лем. 453.

Понівечити, -чу, -чиш, *гл.* Попортить; искалѣчить. *Усяке садиво понівечило грядом.* К. Псал. 241. *Бо ти мене, безталанну, понівечив дуже.* Грин. III. 336.

Поніма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **поня́ти, пойму, -меш,** *гл.* 1) Ловить, поймать, схватывать, схватить. *Поняв ти мені зайця.* Чуб. II. 189. *За Дунаєм та за річкою язика поняли.* Грин. III. 604. 2) **— кого.** Женить на комъ; жениться на комъ. *Не вспів отець і мати за молодого сина подружжя поняти.* Мет. 349. *Уже ж твій синок оженився: поняв собі паняночку.* Мет. 448. *Поняв собі багату жінку.* МВ. (О. 1862. I. 72). 3) Покрывать, покрыть, занять, затапливать, затопить. *Поняла вода всю землю.* К. Грам. 65. *Ой вже діда вода по коліна поняла.* Нп. 4) Охватывать, охватить. *Гнів... понімав його душу.* МВ. (О. 1862. I. 84). *Поняли Бога жалощі до людей.* ЕЗ. V. 112. *Хилитися під нашу волю стали, бо їх наука наша поняла.* К. ПС. III. 8. 5) **Поня́ти віри**. Повѣрить. *Брат і віри поняв.* Рудч. Ск. I. 132. *Не поняв віри словам моїм.* Св. Л. I. 20.

Поніматися, -маюся, -єшся, сов. в. **поня́тися, поймуся, -мешся,** *гл.* Сходиться, сойтись, соединяться, соединиться. *Уже твоє біле лічко з моїм понялося.* Мет. 12. *Моє серце з твоїм понялося.* К. Досв. 60. 2) Только сов. в. Вступить въ бракъ. *Старого Хмари дочка та з кріпаком понялося.* МВ. I. 40. 3) — **чим**. Обращаться, обратиться во что. *Незабаром сніжок нанявся водою.* Греб. 400.

Понімечитися, -чуся, -чишся, *гл.* Онѣмечиться.

Поніміти, міємо, -єте, *гл.* Онѣмѣть (о многихъ). Грин. II. 307. *Ой як я маю до тебе ходити, коли нас будуть вороги судити. Ой нехай судять, як розуміють, прийде тая годинонька, вони поніміють.* Мет. 44.

Поніячитися, -чуся, -чишся, *гл.* Придти въ упадокъ, ухудшиться. *Поніячилися шевці.* Вх. Зн. 52.

Поно́ва, -ви, *ж.* 1) У охотниковъ: слѣдъ на свѣжемъ снѣгу. 2) ? *Що ж з того, що бджола кинулась на гречку, а понови таки немаєть.*

Поно́вини, -вин, *ж. мн.* Обновленіе. *Були ж поновини в Єрусалимі.* Єв. I. X. 22.

Поновити, -ся. См. **Поновляти, -ся.**

Поновле́ння, -ня, *с.* 1) Возобновленіе. *Поновлення прав священної природи.* К. Дз. 7. *Поновлення старини ждемо.* К. Дз. 7. 2) Обновленіе.

Поновля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **поновити, -влю́, -виш,** *гл.* 1) Возобновлять, возобновить, 2) Обновлять, обновить. К. МХ. 45. К. ХП. 12. *Тогді б ми тінь Олега звеселили і щит його на брамі поновили.* К. Бай. 85. *Нумо слово рятувать, славу предків поновлять.* К. Дз. 106.

Поновля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **поновитися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* 1) Возобновляться, возобновиться. 2) Обновляться, обновиться. *В природі силою весни все оживало й поновлялось.* Щог. Сл. 69.

Поно́жі, -жей, *мн.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 255, 256. МУЕ. III. 24.

Понористий, -а, -е. Изрытый, неровный (о дорогѣ). Шух. I. 81.

Поно́с, -су, *м.* Рожденіе (у животныхъ). *У свині два поноси в літо.* Черниг. г.

Поноси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Износить (во множествѣ). Чуб. V: 538. *Що матка дала, поносила усе чисто і придбать нічого не придбала.* Рудч. Ск. I. 176. *Оддай, мати, товаришу, хай поносить одежу.* Лис. V. № 18.

Поноситися, -шуся, -сишся, *гл.* Износиться.

Поноче́нький, -а, -е. Темный, лишенный свѣта. *Скидай сорочку не там, де видко, а на поноченькому.* Константиногр. у.

Поноче́нько, *нар.* Довольно темно. *Поноченько тоді вже було, не зовсім і видко — не можно і розібрать — що воно.* Екатериносл. у. *Уже стало поноченько добре, як ми верталися з поля.* Волч. у.

По́ночі, *нар.* 1) Впотьмахъ. *Святий та божий! свічки поїв, а поночі сидить.* Ном. № 176. *Поночі ходиш, що вже ся темніє.* Чуб. V. 69. 2) Темно. *Та й поночі! Не вздриш нічогісінько, хоч око виколи.* Кобел. у. *На вечір сонце повернуло, поночі йти, — буду коло вас ночувать.* Рудч. Ск. I. 211.

Поночіти, -чіє, *гл. безл.* Темнѣть вечеромъ. *Уже стало поночіти, як ми рушили додому.* Волч. у. *Хай ще більш поночіє.* Мнж. 190.

Поночліжник, -ка, *м.* Пастухъ при ночной пастьбѣ. Ум. **Поночліжничок.** *То не гайдамаки, то поночліжнички.* Мет. 308.

Понуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Истомить (многихъ). *Ой ходиш та блудила, діток понудила.* Мет. 243.

Понуздати, -да́ю, -єш, *гл.* Взнуздать (лошадей).

Понука, -ки, *ж.* Поощреніе, подстрекательство. **Понуку дати**. Поощрить, подстрекнуть. Вх. Зн. 53.

Понукнути, -ну, -неш, *гл.* = **Поощрить, подстрекнуть.** Вх. Зн. 53.

Пону́р, -ра, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Зн. 53.

Понура, -ри, *об.* 1) Угрюмый человѣкъ, человѣкъ смотрящій внизъ. *Ходив собі понурою.* МВ. (О. 1862. I. 71). *За ними йшли святі понури, що не дивились і на світ.* Котл. Ен. III. 29. *Сидить собі як понура, ні на кого й не дивиться.* Кв. 2) Въ загадкѣ: свинья. ХС. III. 65.

Понурий, -а, -е. 1) Смотрящій внизъ. *Понура свиня глибоко корінь копає.* Ном. 2) Угрюмый, мрачный. *Думи мої молодії, понурії діти.* Шевч. *Понурі думки.* К. Іов. 10.

Пону́ристий, -а, -е. Угрюмый, мрачный. Черк. у.

Понурити, -рю, -риш, *гл.* Опустить, наклонить, потупить. *Як понурив голову мій Гриць, то до самого дому не звів.* МВ. I. 64. *Очі понурив у землю.* Кв.

Понуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Угрюмо опустить голову. *Ой вийде брат, — понуриться, вийде матір, — зажуриться.* АД. I. 270. *Посідали, понурились, ніхто й пари з рота не пустив.* Стор. II. 14.

Понурість, -рости, *ж.* Угрюмость. Желех.

Пону́ро, *нар.* 1) Смотря внизъ, наклонясь. *Воли його коло воза понуро стоять.* Шевч. 535. 2) Угрюмо, мрачно. *Та не там твоя доля! — додав понуро Марко.* Стор. МПр. 24. *Понуро не мовчи.* Г. Барв. 343.
Пону́рок, -рка, *м.* Пт. Colymbus, гагара; морской попугай. Вх. Пч. II. 9.
Понуруватий, -а, -е. Смотрящій въ землю, повѣсившій голову, угрюмый. НВолын. у.
По́нюх, -ха, *м.* Щепотка табаку (нюхательнаго).
Понюхати, -хаю, -єш, *гл.* Понюхать. *Прийди, козаче, к моєму городоньку, понюхаєм зіллячка розмаринного.* Чуб. V. 312. *Табаки понюхаю.* Рудч. ск. I. 4.
Понюши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* О животномъ: понюхать воздухъ.
Понюшка, -ки, *ж.* = **Понюх.** *Табаки на понюшку.* Чуб. II. 573.
Поня́вкати, -каю, -єш, *гл.* Помяукать.
Понявча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Понявкати.**
Поня́ти, -ся. См. **Понімати, -ся.**
Пообби́ва́ти, -ваю, -єш, *гл.* То-же, что и **оббити**, но во множествѣ.
Пооббігати, -гаємо, -єте, *гл.* Обѣжать вокругъ чего (о многихъ).
Пообб́ілювати, -люю, -єш, *гл.* Оббѣлить (во множествѣ).
Пообб́іра́ти, -раю, -єш, *гл.* То-же, что и **обібрати**, но во множествѣ. *Кругом їх* (уліїв) *пообшукує, сухе пообб́ірає.* Г. Барв. 144.
Пообб́ри́з(ь)кувати, -кую, -єш, *гл.* Обрызгать (во множествѣ). *Ну бо не дурій, Горпино! Глянь як пообб́ризькувала нас.* Харьк. у.
Пообб́ріхувати, -хую, -єш, *гл.* Оболгать, оклеветать (многихъ). *Як роспустить язика, так усіх на кутку пообб́ріхує.* Харьк. у.
Пообважувати, -жую, -єш, *гл.* Отяготить, обременить (во множествѣ)
Пообва́жуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Набрать много тяжести на возы.
Пообвалько́вувати, -вую, -єш, *гл.* Облѣпить глиной (во множествѣ) *Уже пообвальковували і хату й комору.* Богод. у.
Пообвалювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **обваляти, обвалити,** но во множествѣ.
Пообвалюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обвалитися, обвалятися**, но во множествѣ.
Пообварювати, -рюю, -єш, *гл.* Обварить (во множествѣ).
Пообверта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* = **Пообгортати.**
Пообвива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Обвить (во множествѣ).
Пообвиватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Обвиться (во множествѣ).
Пообвинувачувати, -чую, -єш, *гл.* Обвинить (многихъ).
Пообвисати, -саємо, -єте, *гл.* Обвиснуть, повиснуть (во множествѣ).
Пообвіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Обвѣять (во множествѣ).
Пообвірчувати, -чую, -єш, *гл.* Обворотить, обвить (во множествѣ).
Пообвішувати, -шую, -єш, *гл.* Обвѣшать, увѣшать (во множествѣ).
Пообвіювати, -вію́ю, -єш, *гл.* = **Пообвівати.**
Пообво́дити, -джу, -диш, *гл.* Обвести (во множествѣ). *Вікна... червоною глиною пообводили.* Г. Барв. 249.
Пообво́жувати, -жую, -єш, *гл.* = **Пообводити.**
Пообволіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Обволочить (во множествѣ).
Пообворожувати, -жую, -єш, *гл.* Обворожить, очаровать (многихъ).

Пообв'язувати, -зую, -єш, *гл.* Обвязать (во множествѣ).
Пообганя́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* 1) Обогнать (многихъ). 2) Отогнать (многихъ).
Пообгле́джувати, -джую, -єш, *гл.* Осмотрѣть (во множествѣ).
Пообгово́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Оговорить, оклеветать (многихъ).
Пообго́втуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обго́втатися**, но о многихъ.
Пообгодовувати, -вую, -єш, *гл.* Обкормить (многихъ). *Це ви нас так пообгодовуєте, що й завтра не схочеться.* Богодух. у.
Пообгодовуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Объѣсться (о многихъ).
Пообго́лювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Оголить, обнажить (многихъ). 2) Обрить (многихъ). 3) Обобрать (многихъ).
Пообго́люватися, -люємося, -єтеся, *гл.* 1) Обнажиться (о многихъ). 2) Обриться (о многихъ).
Пообгороджувати, -джую, -єш, *гл.* Обгородить (во множествѣ). Г. Барв. 190.
Пообгороджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Обгородиться (о многихъ).
Пообгорта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **обгорнути**, но во множествѣ. *Ноги аю пообгортайте кожухом, а то померзнуть.* Славяносерб. у.
Пообгоря́ти, -ря́ємо, -єте, *гл.* Обгорѣть (во множествѣ). *Стіни пообгоряли.* Харьк.
Пообгравати, -граю́, -єш, *гл.* Обыграть (многихъ).
Пообгриза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Обгрызть (во множествѣ). *Оці кісточки пообгризай.* Черниг. у.
Пообгрíба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Огресть (во множествѣ). *Пообгрібай стіжки.* Харьк. у.
Пообгріва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Обогрѣть (многихъ).
Пообгружувати, -жую, -єш, *гл.* То-же, что и **обгрузи́ти**, но во множествѣ.
Пообгу́джувати, -джую, -єш, *гл.* Оговорить, очернить (многихъ).
Пообдавати, -даю́, -єш, *гл.* Дать (многимъ).
Пообдаровувати, -вую, -єш, *гл.* Одарить (многихъ). *Стара пані було як приїде, так усіх пообдаровує.* Черниг. у.
Пообдзьобувати, -бую, -єш, *гл.* Обклевать (во множествѣ). *Горобці чисто пообдзьобували вишні.* Харьк. г.
Пообдима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **обдути**, но во множествѣ.
Пообдиматися, -маємося, -єтеся, *гл.* Надуться (о многихъ). *Дощ іде, а люде ж то сидять на базарі, померзли, пообдимались як сичі.* Кіев. у.
Пообдира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Ободрать (во множествѣ).
Пообдира́тися, -раємося, -єтеся, *гл.* 1) Ободраться (во множествѣ). 2) Оборваться (о многихъ). *Як старці пообдиралися.*
Пообділювати, -люю, -єш, *гл.* Надѣлить (многихъ), дать (многимъ).
Пообділя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Пообділювати.** *Усіх, усіх старців під церквою бубликами пообділяла.* Борз. у.
Пообертати, -тію, -єш, *гл.* То-же, что и **обернути**, но во множествѣ. *Хто ж це мені глечики пообертав?* Богод. у.
Пообертатися, -таємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обернутися**, но во множествѣ. *Пообберталися з сіном на греблі.* Черниг. у.
Пообживатися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обжитися**, но о многихъ.

Пообжина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **обжати**, но во множествѣ. *Пообжинали ті дерева округи.* Зміев. у.
Пообжинатися, -наємося, -єтеся, *гл.* Окончить жатву (о многихъ).
Пообжира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Обожрать (во множествѣ).
Пообжиратися, -раємося, -єтеся, *гл.* Обожраться (о многихъ).
Пообзоло́чувати, -чую, -єш, *гл.* Озолотить (многихъ).
Пообід, *нар.* Послѣ обѣда. О. 1862. І. 81.
Пообідати, -даю, -єш, *гл.* Пообѣдать. *Сядем ми з тобою поснідаєм, ли пообідаєм.* ЗОЮР. І. 207.
Пообідній, -я, -є. Послѣобѣденный. *Передобідня година і пообідня.* О. 1862. І. 81.
Пообіця́ти, -ця́ю, -єш, *гл.* = **Пообіцятися.**
Пообіцятися, -цяюся, -єшся, *гл.* Дать обѣщаніе, обѣщаться.
Пообіч, *нар.* Съ обѣихъ сторонъ.
Пообійма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Обнять (многихъ).
Пооб'ї́да́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Объѣсть (во множествѣ). *Такого мишей багато, що мабуть і вуха нам уночі пооб'їдають.* Богодух. у.
Пооб'їдатися, -даємося, -єтеся, *гл.* Объѣсться (о многихъ). *Пооб'їдалися, аж із за столу важко встати.* Черниг. у.
Пооб'їжджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Пооб'їздити.**
Пооб'їзди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Объѣхать (многое).
Пообкакувати, -кую, -єш, *гл.* Обгадить (во множествѣ).
Пообкапувати, -пую, -єш, *гл.* То-же, что и **обкапати**, но во множествѣ. *Це на страстях так воском юпки пообкапували.* Черниг. у.
Пообквітчувати, -чую, -єш, *гл.* Украсить цвѣтами (многихъ, многое).
Пообквітчуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Украситься цвѣтами (о многихъ).
Пообкида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **обкидати**, но во множествѣ.
Пообкипати, -паємо, -єте, *гл.* То-же, что и **обкипіти**, но во множествѣ.
Пообкися́ти, -саємо, -єте, *гл.* Обмокнуть (во множествѣ). *Ми пообкисали на дощі.* Зміев. у.
Пообклада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Обложить (во множествѣ).
Пообкладатися, -даємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обікластися**, но о многихъ.
Пообкладувати, -дую, -єш, *гл.* = **Пообкладати.**
Пообклеювати, -кле́юю, -єш, *гл.* Оклеить (во множествѣ).
Пообко́вувати, -вую, -єш, *гл.* Оковать (во множествѣ).
Пообколупувати, -пую, -єш, *гл.* Облупить, обковырять (во множествѣ). *Стіни пообколупували, долівку повибивали.* Васильк. у.
Пообколупуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* Облупиться (во множествѣ).
Пообко́пувати, -пую, -єш, *гл.* Окопать (во множествѣ).
Пообкопуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* Окопаться (о многихъ).
Пообкошувати, -шую, -єш, *гл.* Скосить вокругъ многихъ мѣстъ. *Кругом їх* (уліїв) *пообкошує.* Г. Барв. 144.
Пообкошуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* Окончить косьбу (о многихъ).
Пообкрада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Обокрасть (многихъ). *Він уже багато людей пообкрадав.* Харьк. у.

Пообкра́ювати, -краюю, -єш, *гл.* Обрѣзать (во множествѣ).
Пообкручувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **обкрутити**, но во множествѣ.
Пообкручуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обкрутитися**, но о многихъ.
Пообкурювати, -рюю, -єш, *гл.* Окурить, окутать дымомъ (во множествѣ).
Пообкутувати, -тую, -єш, *гл.* Окутать (во множествѣ). *Мороз великий, треба добре глечики пообкутувати, а то позамерзає молоко, поки донесу.* Черниг. г.
Пообкутуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Окутаться (о многихъ). *Чого ви так пообкутувалися? Мороз же невеликий.* Черниг. у.
Пообкушувати, -шую, -єш, *гл.* Обкусать, обгрызть (во множествѣ).
Пооблагоджувати, -джую, -єш, *гл.* Устроить, исправить (зданіе и пр. — во множествѣ).
Пооблазити, -жу, -виш, *гл.* То-же, что и **облізти**, но во множествѣ.
Пооблямувати, -мую, -єш, *гл.* Обломить (во множествѣ). *Бач, як вишні хлопці пооблямували. Хоч би вже рвали та не ламали.* Богодух. у.
Пообламуватися, -муємося, -єтеся, *гл.* Обломиться (во множествѣ).
Поobláмлювати, -люю, -єш, *гл.* = **Пообламувати.**
Пооблапувати, -пую, -єш, *гл.* То-же, что и **облапати**, но во множествѣ.
Пооблатувати, -тую, -єш, *гл.* То-же, что и **облатати**, но во множествѣ. *П'ятеро дітей та все хлопці, усе на їх так і горить. Треба ж їх пооблатувати.* Богодух. у.
Пообли́ва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Облить (во множествѣ). *Пустували біля криниці, та бач як одна одну пообливали.* Славяносерб. у.
Пообливатися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Облиться (о многихъ). *Пообливалися, аж тече з їх.* Черниг. у.
Пооблизувати, -зую, -єш, *гл.* Облизать (во множествѣ). *І ложки пооблизували, такий добрий кісіль.* Кіев. у.
Пооблипати, -паємо, -єте, *гл.* Облипнуть (во множествѣ). *Сорочки на їх мокрісінькі, так і пооблипали.* Черниг. г.
Пооблітати, -таю, -єш, *гл.* Облетѣть (многія мѣста).
Пооблуплювати, -люю, -єш, *гл.* Облупить (во множествѣ).
Пооблуплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Облупиться (во множествѣ). *Верхи в дуба повсихали і кора на їх пооблуплювалась.* Стор. МПр. 105.
Пооблягати, -гаємо, -єте, *гл.* То-же, что и **облягти**, но во множествѣ.
Пооблямовувати, -вую, -єш, *гл.* Окаймить (во множествѣ).
Пообляпувати, -пую, -єш, *гл.* То-же, что и **обляпати**, но во множествѣ. *Заходилися танцювати по грязі і нас пообляпували.* Сумск. у.
Пообля́пуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обляпатися**, но о многихъ.
Пообмазувати, -зую, -єш, *гл.* 1) Обмазать (во множествѣ). 2) Испачкать (во множествѣ).
Пообмальовувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **обмалювати**, но во множествѣ. *Придавсь один чернець на малювання і пообмальовував не то церкву, та й саму ограду округи Братства.* К. ЧР. 82.
Пообманювати, -нюю, -єш, *гл.* Обмануть (многихъ).
Пообмаслювати, -люю, -єш, *гл.* Обмаслить (во множествѣ).
Пообмахувати, -хую, -єш, *гл.* Обмахнуть (во множествѣ).

Пообмежовувати, -вую, -єш, *гл.* Обмежевать, ограничить (во множествѣ).
Пообмерзати, -заємо, -єте, *гл.* Обмерзнуть (во множествѣ). *Ого, як вуси пообмерзали.* Кіев. у.
Пообмива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Обмыть (во множествѣ). *Пообшивав ноги.* Єв. І. XIII. 12.
Пообмива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Обмыться (о многихъ). *Пішли до ставка та пообмивалися.* Кіев. у.
Пообмина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Обойти, пройти мимо (во множествѣ). *А ми так швиденько йдемо, — усіх людей пообминали.* Харьк.
Пообмірювати, -рюю, -єш, *гл.* Обмѣрить, измѣрить (во множествѣ).
Пообмітати, -та́ю, -єш, *гл.* Обмести (во множествѣ). *Візьми віник та пообмітай у сінях паутиння.* Черниг. у.
Пообмовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Оклеветать (многихъ).
Пообмока́ти, -каємо, -єте, *гл.* Обмокнуть (о многихъ). *Не дали нам юпок, а ми пообкисали, пообмокали на дощі.* Зміев. у.
Пообмоло́чувати, -чую, -єш, *гл.* Обмолотить (во множествѣ).
Пообморо́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **обморочити**, но во множествѣ.
Пообмо́тувати, -тую, -єш, *гл.* Обмотать (во множествѣ). *Пообмотували ноги полотном* (мертвому). Харьк. у.
Пообмо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Обмочить (во множествѣ).
Пообмощувати, -щую, -єш, *гл.* То-же, что и **обмостити**, но во множествѣ.
Пообмуровувати, -вую, -єш, *гл.* Обнести каменными, кирпичными стѣнами. *І двір, і сад пообмуровував.* Славяносерб. у.
Пообніма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Обнять (многихъ).
Пообніматися, -маємося, -єтеся, *гл.* Обняться (о многихъ).
Пообно́сити, -шу, -сиш, *гл.* То-же, что и **обнести**, но во множествѣ.
Пообню́хувати, -хую, -єш, *гл.* Обнюхать (во множествѣ).
Пообомліва́ти, -ва́ємо, -єте, *гл.* То-же, что и **обомліти**, но о многихъ.
Пооборо́ня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Оборонить, защитить (многихъ).
Поохороня́тися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* Защититься (о многихъ).
Пообпадати, -даємо, -єте, *гл.* То-же, что и **обпасти**, но во множествѣ.
Пообпалювати, -люю, -єш, *гл.* Обжечь (во множествѣ).
Пообпалюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Опалиться (о многихъ), загорѣть (о многихъ). *Пообпалювались у дорозі на тих степових вітрах.* Г. Барв. 150.
Пообпарювати, -рюю, -єш, *гл.* Опарить (во множествѣ).
Пообпарюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Опариться (о многихъ).
Пообпасинковувати, -вую, -єш, *гл.* Обломать побѣги на стебляхъ табаку, подсолнечника и пр. (во множествѣ)
Пообпаску́джувати, -джую, -єш, *гл.* Обгадить (во множествѣ).
Пообпаску́джуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Обгадиться (о многихъ).
Пообпива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Опить (во множествѣ). *Чи ми вас пооб'їдали, чи ми вас пообпивали?* Кіев. у.
Пообпива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Опиться (о многихъ).
Пообписувати, -сую, -єш, *гл.* 1) Описать (во множествѣ). 2) Исписать вокругъ. *Єсть такі, що хрестами все пообписує: і ночви, і двері...* Г. Барв. 428.

Пообпірати, -раю, -єш, *гл.* То-же, что и **обіпрати**, но многихъ.
Пообплива́ти, -ваю, єю, *гл.* Проплыть вокругъ многихъ предметовъ.
Пообплíта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Обплести (во множествѣ).
Пообплутувати, -тую, -єш, *гл.* Опутать (во множествѣ).
Пообпльо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Оплевать (во множествѣ).
Пообпоганювати, -нюю, -єш, *гл.* Обгадить (во множествѣ).
Пообпоганюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* Обгадиться (о многихъ).
Пообполіскувати, -кую, -єш, *гл.* Ополоскать (во множествѣ). *Пообполіскуй оті горщечки.* Харьк. у.
Пообполіскуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Ополоскаться (о многихъ). *Тільки вскочили в воду, пообполіскувалися та й назад.* Харьк. у.
Пообпо́лювати, -люю, -єш, *гл.* Ополоть (во множествѣ). *Малину вже пообполювала.* Богодух. у.
Пообрахо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Тоже, что и **обрахувати**, но во множествѣ.
Пообрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Оборвать (во множествѣ). *Вишні вже пообривали, а сливи ще й не починали.* Черниг. у.
Пообрива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Оборваться (во множествѣ).
Пообрівнювати, -нюю, -єш, *гл.* Обравнять (во множествѣ).
Пообрізувати, -зую, -єш, *гл.* Обрѣзать, отрѣзать (во множествѣ). *Мати скор вмерла за нею, а кума пішла вночі, де її сховали, да руки їй і пообрізувала.* ЗОЮР. II. 15. *Пообрізувала їй шкуру на руках.* Чуб. II. 433.
Пообрікатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Дать обѣты (о многихъ).
Пооброблювати, -люю, -єш, *гл.* = **Пооробляти.**
Пообробля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Обработать, отдѣлать (во множествѣ).
Пообробля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Окончить работу (о многихъ). *Уже люде в полі пооброблялися.* Богодух. у.
Пооброста́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Обрасти (во множествѣ). *Гори лісом пообростали.* Харьк. г.
Пообрубувати, -бую, -єш, *гл.* Обрубить (во множествѣ). *Пообрубував гілки.* Харьк. у.
Пообру́шувати, -шую, -єш, *гл.* Потрясти, обвалить (во множествѣ).
Пообсаджувати, -джую, -єш, *гл.* Обсадить (во множествѣ).
Пообсапувати, -пую, -єш, *гл.* Обполоть и окучить (во множествѣ). *Як гарно пообсапуєш картоплю, то більша вродить.* Екатериносл. г.
Пообсе́лювати, -люю, -єш, *гл.* Поселить (многихъ).
Пообсе́люватися, -люємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обсели́тися**, но во множествѣ.
Пообсисатися, -саємося, -єтеся, *гл.* Обсосаться, объѣсться, сося. *Ось піду йому телят до корів повипускаю, — нехай пообсисаються.* Г. Барв. 195.
Пообсіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Обсѣять (во множествѣ).
Пообсіватися, -віємося, -єтеся, *гл.* Окончить сѣять. *За годинки люде пообсівалися.* Харьк.
Пообсідати, -даємо, -єте, *гл.* То-же, что и **обсісти**, но во множествѣ. *Пообсідали кругом його жінка, батько й мати.*
Пообсіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Обсѣчь (во множествѣ).
Пообскріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Оскресть (во множествѣ).

Пообскуба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Ощипать, оборвать (во множествѣ).
Пообсмажувати, -жую, -єш, *гл.* Обжарить (во множествѣ).
Пообсмалювати, -люю, -єш, *гл.* Опалить (во множествѣ).
Пообсмикувати, -кую, -єш, *гл.* Обдергать (во множествѣ). *Пообсмикуйте нам сорочки, щоб рівно було.* Кіев. у.
Пообсміювати, -юю, -єш, *гл.* Осмѣять (во множествѣ).
Пообсмоктувати, -тую, -єш, *гл.* Обсосать (во множествѣ).
Пообсмолювати, -люю, -єш, *гл.* Осмолить (во множествѣ).
Пообсно́вувати, -вую, -єш, *гл.* Засновать (во множествѣ).
Пообставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Обставить (во множествѣ).
Пообсте́лювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **обстелити**, но во множествѣ.
Пообстрига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Остричь (многихъ).
Пообстругувати, -гую, -єш, *гл.* Острогать (во множествѣ).
Пообстужувати, -жую, -єш, *гл.* Обдуть, сдуть (во множествѣ). *Уже з усього пил пообстужувала.* Пирят. у.
Пообступа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Обступить (во множествѣ).
Пообсушувати, -шую, -єш, *гл.* Обсушить (во множествѣ).
Пообсушуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* Обсушиться (о многихъ).
Пообтавати, -таємо, -єте, *гл.* Обтаять (во множествѣ). *А що, пообтавали вже вуси?* Харьк. у.
Пообтика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Обтыкать (во множествѣ).
Пообтикатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Обтыкать себя (о многихъ).
Пообтина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Обрѣзать (во множествѣ).
Пообтира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Обтереть (во множествѣ). *Пообтирай чоботи.* Черниг. у.
Пообтісувати, -сую, -єш, *гл.* Обтесать (во множествѣ). *Оці ось дубки пообтісуйте попереду.* Харьк. у.
Пообто́вкувати, -кую, -єш, *гл.* Обтолочь (во множествѣ).
Пообтоптувати, -тую, -єш, *гл.* Обтоптать (во множествѣ).
Пообто́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **обточити**, но во множествѣ.
Пообтріпувати, -пую, -єш, *гл.* Отряхнуть (во множествѣ).
Пообтріпуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* Отряхнуться (во множествѣ).
Пообтро́щувати, -щую, -єш, *гл.* Обломать вокругъ (во множествѣ).
Пообтрушувати, -шую, -єш, *гл.* То-же, что и **обтрусити**, но во множествѣ.
Пообтру́шуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обтруситися**, но во множествѣ.
Пообтяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Обтянуть (во множествѣ).
Пообува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Обуть (во множествѣ).
Пообува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Обуться (о многихъ).
Пообхаркувати, -кую, -єш, *гл.* Обхаркать (во множествѣ).
Пообхвачувати, -чую, -єш, *гл.* = **Пообхоплювати.**
Пообхлю́пувати, -пую, -єш, *гл.* Обплескать, облить водой (во множествѣ).
Пообхо́плювати, -люю, -єш, *гл.* Обхватить (во множествѣ).
Пообцвяхо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Обить гвоздями (во множествѣ).
Пообціловувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **обцілувати**, но многихъ.

Пообчернювати, -нюю, -єш, *гл.* Сдѣлать черными (во множествѣ).
Пообчикрижувати, -жую, -єш, *гл.* Обрѣзать, обкарнать (во множествѣ).
Пообчища́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Обчистить, очистить (во множествѣ).
Пообчищатися, -щаємося, -єтеся, *гл.* Обчиститься, очиститься (о многихъ).
Пообчіркувати, -кую, -єш, *гл.* Очертить (во множествѣ).
Пообчу́хрувати, -рую, -єш, *гл.* То-же, что и **обчухрати**, но во множествѣ.
Пообшарпувати, -пую, -єш, *гл.* То-же, что и **обшарпати**, но во множествѣ.
Пообшарпуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обшарпатися**, но о многихъ. *Як старці пообшарпувалися, а справити одежу ні за що.* Богод. у.
Пообшива́ти, -ваю, -єш, *гл.* Обшить (во множествѣ). Стор. МПр. 169.
Пообшива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **обшитися**, но о многихъ.
Пообшкрябувати, -бую, -єш, *гл.* Обскресть (во множествѣ).
Пообшмаро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Тоже, что и **обшмарувати**, но во множествѣ.
Пообшукувати, -кую, -єш, *гл.* Обыскать (во множествѣ).
Пооб'язувати, -зую, -єш, *гл.* = **Пообв'язувати.**
Пооб'я́зуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* = **Пообв'язуватися.**
Поодб... См. **Повідб.**.
Поодв... См. **Повідв.**.
Поодг... См. **Повідг.**.
Поодд... См. **Повідд.**.
Поодж... См. **Повідж.**.
Поодз... См. **Повідз.**.
Поодино́кий, -а, -е. 1) Отдѣльный. 2) Одноконный? *Хтось в'їзжає до нас на подвір'є поодинокими саночками сірою конячкою.* КС. 1883. II. 466.
Поодинці, *нар.* По одному, въ одиночку.
Поодк... См. **Повідк.**.
Поодл... См. **Повідл.**.
Поодм... См. **Повідм.**.
Поодн... См. **Повідн.**.
Пооднборонь, *нар.* Въ одну борону.
Поодп... См. **Повідп.**.
Поодр... См. **Повідр.**.
Поодружувати, -жую, -єш, *гл.* Сочетать бракомъ, поженить (многихъ).
Поодружуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Жениться, выйти замужъ (о многихъ).
Поодс... См. **Повідс.**.
Поодт... См. **Повідт.**.
Поодужувати, -жуємо, -єте, *гл.* Выздоровѣть (о многихъ). *Ті люде поодужували.* Грин. II. 97.
Пооду́рювати, -рюю, -єш, *гл.* = **Пообдурювати.**
Поодх... См. **Повідх.**.
Поодц... См. **Повідц.**.
Поодч... См. **Повідч.**.
Поодш... См. **Повідш.**.
Поодщ... См. **Повідщ.**.

Поодяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Одѣть (многихъ).
Поодягатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Одѣться (о многихъ).
Пооженювати, -нюю, -єш, *гл.* Женить (многихъ).
Пооженюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* Жениться (о многихъ).
Поожере́блюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Ожеребиться (о многихъ).
Pooживати, -ваємо, -єте, *гл.* Ожить (о многихъ). *Всі і пооживали.* Мнж. 30. *Помазав ятлинята цілющою водою, вони і пооживали.* Рудч. Ск. I. 155.
Пооживля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Оживить (многихъ).
Пооздоблювати, -люю, -єш, *гл.* Украсить (во множествѣ).
Поозувати, -ся, -ваю, -ся, -єш, -ся, *гл.* = **Пообувати, -ся.**
Поопадати, -даємо, -єте, *гл.* = **Пообпадати.**
Поопиня́тися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* Очутиться (о многихъ).
Поописувати, -сую, -єш, *гл.* Описать (во множествѣ).
Поповіща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Извѣстить (многихъ).
Поопоганювати, -нюю, -єш, *гл.* = **Пообпоганювати.**
Поопуска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **опустити**, но во множествѣ.
Поопускатися, -каємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **опуститися**, но во множествѣ.
Поопуха́ти, -хаємо, -єте, *гл.* Опухнуть (во множествѣ).
Поорати, -рю́, -реш, *гл.* Вспахать. *Та вже ж люде в полі поорали.* Рудч. Чп. 223.
Поорендувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Заарендовать (во множествѣ).
Пooру́дувати, -дую, -єш, *гл.* Распорядиться, поуправлять нѣкоторое время.
Пооса́жувати, -жую, -єш, *гл.* Поселить (многихъ). *Поосажував пан людей у лісі.* Черк. у.
Поосвідча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Объявить, сообщить (во множествѣ).
Поосвідчувати, -чую, -єш, *гл.* = **Поосвідчати.**
Поосвічувати, -чую, -єш, *гл.* Освѣтить (во множествѣ).
Пооселювати, -люю, -єш, *гл.* Поселить (многихъ).
Поосе́люватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Поселиться (о многихъ).
Поосипатися, -паємося, -єтеся, *гл.* Осыпаться (во множествѣ). *Як стрепенув... яблуню, так яблука і поосипались.* Драг. 132.
Поосідати, -даємо, -єте, *гл.* То-же, что и **осісти**, но во множествѣ.
Поосідатися, -даємося, -єтеся, *гл.* Тоже, что и **осістися**, но о многихъ.
Поосідлувати, -лую, -єш, *гл.* Осѣдлать (во множествѣ).
Пооскомити, -млю, -миш, *гл.* Набить оскомину.
Пооско́митися, -млюся, -мишся, *гл.* Набить себѣ оскомину.
Пооскоромлювати, -люю, -єш, *гл.* Оскоромить (многихъ).
Пооскоро́млюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Оскоромиться (о многихъ).
Поослабати, -баємо, -єте, *гл.* Ослабнуть, держаться непрочно. *Поослабали трубки.* НВолын. у.
Поославлювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **ославити**, но многихъ.
Поосмілюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **осмілитися**, но о многихъ.
Поосміювати, -юю, -єш, *гл.* = **Пообсміювати.**
Поосно́вувати, -вую, -єш, *гл.* Основать (во множествѣ).
Поосоло́джувати, -джую, -єш, *гл.* Усладить (многихъ).

Поосоружуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Опротивѣть, надоѣсть, опостылѣть (во множествѣ).
Пооставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Оставить (во множествѣ).
Поосту́джувати, -джую, -єш, *гл.* Остудить, охладить (во множествѣ).
Поосушувати, -шую, -єш, *гл.* Осушить (во множествѣ).
Поотруювати, -труюю, -єш, *гл.* Отравить (многихъ).
Поотуманювати, -нюю, -єш, *гл.* Обмануть, одурачить (многихъ).
Поохабля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Оставить (многихъ). Вх. Уг. 261.
Поохаювати, -хаюю, -єш, *гл.* Прибрать, привести въ опрятный видъ (во множествѣ).
Поо́хкати, -каю, -єш, *гл.* Поохать.
Поохля́буватися, -буємося, -єтеся, *гл.* Ослабнуть, расшататься (во множествѣ). *У возі поохлябувалось усе.* НВолын. у.
Поохоло́джувати, -джую, -єш, *гл.* Охладить (во множествѣ).
Поохо́тити. См. **Поохочувати.**
Поохотитися, -чуся, -тишся, *гл.* Пожелать, захотѣть.
Поохо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **поохо́тити, -хо́чу, -тиш,** *гл.* Поощрять, поощрить. *Батько не поохочував мене до цюю, а я таки зробив, та й вийшло погано.* Рк. Левиц.
Поохре́щувати, -щую, -єш, *гл.* Окрестить (многихъ).
Поохре́щуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* Окреститься (о многихъ).
Поохрипати, -паємо, -єте, *гл.* Охрипнуть (о многихъ).
Пооцінювати, -нюю, -єш, *гл.* Оцѣнить (во множествѣ).
Поочищати, -щаємо, -єте, *гл.* Очистить (во множествѣ).
Пооштукувати, -кую, -єш, *гл.* Обмошенничать, надуть (многихъ).
Попава, -ви, *ж.* Раст. Taraxacum officinale. Вх. Уг. 261.
Попадати, -даємо, -єте, *гл.* Упасть (о многихъ). *Обидва попадали мертві.* Стор. МПр. 107. Безлично употребляется и въ *ед. ч. Инше попадало між тернину.* Єв. Мр. IV. 7.
Попада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **попасти, -паду́, -деш,** *гл.* Попадать, попасть, поймать, захватить.
Попадатися, -даюся, -єшся, *гл.* Распасться, опасть. *Шкура попадалась на шиї. Носив сорочку, поки попадалась. Зараз надіну. Моє попадалось, дак оце, спасибі вам, тепер зніму.* Г. Барв. 29.
Попадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **попастися, -ду́ся, -де́шся,** *гл.* Попадаться, попасться, быть пойману, захвачену. *Попалася в лихі руки невірній дружині.* Мет. 253.
Попаде́нко, -ка, *м.* Сынъ попадьи.
Попади́н, -на, -не́. Попадьинъ. *Попадина дочка.* Г. Барв. 294, 295.
Попади́ця, -ці, *ж.* Та, которая попалась? *Молодице моя, попадице моя, попади ти мені, — буде добре тобі.* Чуб. IV. 517.
Попадька, -ки, *ж.* Ум. отъ **попадя.**
Попадя́, -ді, *ж.* 1) Попадья, жена священника. *Уповала, мамцю, на керею, думала бути попадею.* Мет. 237. 2) Рыба Rhodeus amarus. Вх. Пч. II. 20. 3) Въ свадебномъ обрядѣ: бутылка настоенной водки, которую (бутылку) мать невѣсты затыкаетъ пучкомъ калины и обвязываетъ красной ленточкой; **попаді** не трогаютъ до тѣхъ поръ, пока не пріѣдутъ отъ новобрачнаго дружки послѣ комори. МУЕ. III. 92. Ум. **Попадька.** *Поглянув панотець на свою попадьку.* Св. Л. 200.

Попайди́ти, -дить, *гл. безл.* Повезти, удаться. *Мені попайдило.*

Попакостити, -кощу, -стиш, *гл.* Изгадить, испортить.

Попакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Упаковать (во множествѣ).

Попакуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Упаковать (о многихъ).

Попаламарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Побыть пономаремъ.

Попала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Попылать.

Попалахкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Попылать сильно.

Попалити, -лю́, -лиш, *гл.* Сжечь; обжечь (во множествѣ). *Гей роспустили пожар по долині, попалили діти солов'їні.* АД. І. 269.

Попалитися, -лимося, -теся, *гл.* 1) Сжечься, обжечься (во множествѣ). 2) **Попалилося на небі.** При закатѣ солнца облака стали красны. Вх. Лем. 453.

Попані́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться бариномъ. *Ну, як уже й мужик попаніє, то хан з його буде.* Харьк. у.

Попантрувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Посторожить.

Попанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Погосподствовать, поцарствовать, побыть бариномъ. *І над нашим ще народом ще хоть трохи попануй.* Котл. Од. 494. *Як би тобі довелося в нас попанувати.* Шевч. 453. 2) Поблагопріятствовать, подѣйствовать. *Тепер весна попанувала на ярину.* НВолын. у.

Попанькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Поняньчиться, поухаживать за кѣмъ.

Попаня́чититися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Попаніти.** Сим. 141. *Все теє куди попанячилось і пиндючиться почало.* Сим. 227.

Попарити, -рю, -риш, *гл.* 1) Попарить горячей водой, на огнѣ, — во множествѣ. *Тікай лиш од печі, — попарю плечі.* Грин. І. 243. 2) Высѣчь розгами, побить. *Як попарить мужик ціпом, — аж шкура облізла.* Грин. ІІІ. 674. Зи *теж їх і попарили сьогодні* (різками). Мир. ХРВ. 268.

Попаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Попариться.

Попартачити, -чу, -чиш, *гл.* Испортить плохой работой (во множествѣ).

Попарто́лити, -лю, -лиш, *гл.* = **Попартачити.**

Попарто́рити, -рю, -риш, *гл.* = **Попартолити.**

Попарубкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть парнемъ. *Попарубкував трохи, то його й женимо.* Морд. Пл. 13.

Попарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Спарить нѣсколько паръ. 2) Поженить нѣсколькихъ. *Попаруєм діток.* К. Досв. 109.

Попаруватися, -ру́ємося, -єтеся, *гл.* 1) Спариться (о многихъ). 2) Вступить въ бракъ (о многихъ).

Попаршивіти, -віємо, -єте, *гл.* Сдѣлаться паршивымъ (о многихъ), сдѣлаться плохимъ (о многихъ).

По́пас, -су, *м.* Кормъ на пастбищѣ, пастбище, выпасъ. Рудч. Чп. 47, 252. *Поїдемо разом з вітром, попасу не буде.* Мет. 97. **Стати на попасі**. Остановиться, чтобы попасти воловъ, лошадей. *Ой пішли чумаки з України стали на попасі край долини.* Мет. 369. **Попасом = Попаски 1.** *Попасом поїдемо.* Ум. **Попасочок.**

Попаса́ння, -ня, *с.* Кормъ на пастбищѣ. *Пустили коней на попасання.* Макс. (1849), 54.

Попаса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Пасти въ дорогѣ. *Воли попасали.* Рудч. Чп. 89. *Іде Марко з чумаками, ідучи співає, не поспіша до господи — воли попасає.* Шевч. 116.

Попасище, -ща, *с.* Пастбище. *Оце коло хутора і попасище має.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Попасішникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть пчеловодомъ.

Попаски, *нар.* 1) Пася, пасясь на ходу. Сим. 197. *Отара попаски попхалась навманя.* Греб. 381. *Вівці... роскотилися по толоці, щипаючи попаски низеньку, приземну травицю.* Мир. ХРВ. 50. 2) Осторожно. *Кішка іде попаски.* Борз. у.

Попаскудити, -джу, -диш, *гл.* Изгадить (во множествѣ). *Усю одежу попаскудив.* Васильк. у.

Попасти, -су, -сеш, *гл.* Попасти. *Станьмо, братіку, тута, коні попасімо.* ЗОЮР. I. 40. *Нігде... і коня попасти.* ЗОЮР. I. 209.

Попасувати, -сую, -єш, *гл.* = **Попасати.** *Ми стали біля слободи Кіньської... попасувать волів.* Драг. 415.

Попатлати, -лаю, -єш, *гл.* Взъерошить (многихъ).

Попатрати, -раю, -єш, *гл.* Опарить птицъ и ощипать перья.

Попащикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Поразглагольствовать, преимущ. дерзко. *Такій чепурусі в жадобку попащикувати.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Попекти́, -печу́, -че́ш, *гл.* 1) Попечь, испечь, изжарить. 2) Обжечь. 3) Пожалить, ужалить (крапивой) (во множествѣ). *Ускочила у кропиву та й ніженьки попекла.* Грин. III. 645.

Попекти́ся, -печу́ся , -че́шся, *гл.* 1) Испечься (о многомъ). *Гарно паляниці попеклися.* Славяносерб. у. 2) Обжечься. *Він, кажуть, на якомусь заводі робив і там дуже попікся, ото й шрамуватий того такий.* Пирятин. у.

Попеластий, -а, -е. Пепельный (о цвѣтѣ). *Попеластий віл.* Греб. 365. *Ми* (гуси) *попеласті всі.* Греб. 362. *Ви, кури, білі, чорні, гребенасті, попеласті.* Мил. М. 51.

Попели́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Рыться въ землѣ, въ сорѣ (о курицѣ). Вх. Уг. 261.

Попелиця, -ці, *ж.* Насѣк. Aphis brassicae, капустная тля. Вх. Пч. I. 5. *Попелиця на капусті.* ЕЗ. V. 193. *Попелиця напала на капусту.* Волч. у.

Попелище, -ща, *с.* 1) Мѣсто, куда выбрасываютъ золу. Рк. Левиц. 2) У Шевченка съ измѣн. удареніемъ: попелище — попелище. *А Максим на пожарище та на попелище подивився.* Шевч. 590.

Попеліти, -лію, -єш, *гл.* Обращаться въ пепелъ. Кіев. у.

Попельня́, -ні́, *ж.* Мѣсто для ссыпки золы.

Попелюх, -ха, *м.* 1) Сказочный герой, получившій свое имя отъ того, что въ молодости сидѣлъ въ золѣ, а затѣмъ совершившій рядъ подвиговъ и сдѣлавшійся царемъ. *Звали го попелюхом, бо все у попелі сидів.* Драг. 262. 2) Животн. Myoxus glis. Вх. Пч. II. 6.

Попелю́ха, -хи, *ж.* 1) Хохлатый жаворонокъ, Alauda rustica. 2) Тля травяная. Рк. Левиц. 2) = **Попелюх 2**. Вх. Пч. II. 6.

Попеля́стий, -а, -е = Попеластий.

Попенько, -ка, *м.* Ум. отъ **піп.** О. 1862. IV. 29.

Попеня́, -ня́ти, *с.* Ребенокъ попа, священника. *Возив попенят у губерню, — у школу, чи що.* О. 1862. VIII. 12.

Попер, -пру, *м.* Перець. Вх. Лем. 453.

Попервах, *нар.* Сперва, сначала. *Попервах жили вони гаразд, а потім — Бог його зна.* Новомоск. у.

Поперебива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перебити**, но во множествѣ. *Поперебивали їм ноги.* Єв. І. IX. 31. *Я вашому собаці ноги поперебиваю.* Кіев. у. *Як уловлять свиню, то ноги поперебивають.* Драг. 81. *Уже наші жінки і подушки поперебивали.* АД. II. 12.

Поперебива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Перебиться (во множествѣ).

Поперебігати, -гаємо, -єте, *гл.* Перебѣжать (о многихъ). *Усі поперебігали на цей бік.* Борз. у.

Поперебілювати, -люю, -єш, *гл.* Перебѣлить (во множествѣ).

Поперебіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перебрати**, но во множествѣ.

Поперебіра́тися, -раємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **перебра́тися**, но о многихъ. *От вони поперебіралися: понадівали на дівчат свою одежу і з дівчат поздіймали і на себе понадівали.* Чуб. II. 37.

Поперебовтувати, -тую, -єш, *гл.* Взболтать (во множествѣ).

Поперебовтуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Взболтаться (о многомъ). *Молочко гарне було, позастоюване, а поки довезли по цій дорозі, то й поперебовтувалося.* Черниг. г.

Поперебо́лювати, -люємо, -єте, *гл.* Тоже, что и **переболіти**, но во множествѣ.

Поперебріхувати, -хую, -єш, *гл.* Переврать (многое). *Вона зроду не скаже так, як чула од людей, а все поперебріхує.* Харьк. у.

Поперебро́джувати, -джую, -єш, *гл.* Перейти въ бродъ (во многихъ мѣстахъ, о многихъ людяхъ).

Поперебувати, -ваю, -єш, *гл.* Перемѣнить обувь (многимъ).

Поперебува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Перемѣнить обувь (о многихъ).

Поперева́блювати, -люю, -єш, *гл.* Переманить (многихъ).

Попереважувати, -жую, -єш, *гл.* Перевѣсить (многое).

Поперевалювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **перевалити**, но во множествѣ.

Попереварювати, -рюю, -єш, *гл.* Переварить (во множествѣ).

Поперевертати, -та́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перевернути**, но во множествѣ. Мнж. 32. *Ослони... поперевертає.* Єв. Мр. XI. 15. *Сю штуку написав москаль по нашому і дуже поперевертав слова.* Котл. НП. 398.

Поперевертатися, -таємося, -єтеся, *гл.* То-же что и **перевернутися**, но о многомъ. *Тогді кругом нашого села усе пущі були... А тепер бач на яке поперевертaлось: орем усюди.* Драг. 222.

Поперевисати, -саємо, -єте, *гл.* Перевѣситься черезъ что-либо, напр. черезъ заборъ (во множествѣ). *Наші груші до сусід поперевисали, а вона й обривають.* Кіев. у.

Поперевінчувати, -чую, -єш, *гл.* Обвѣнчать (многихъ).

Поперевішувати, -шую, -єш, *гл.* Перевѣсить на другія мѣста (во множествѣ). *Поперевішуй сорочки на сонце, щоб швидче подосихали.* Васильк. у.

Поперевіювати, -вію, -єш, *гл.* Перевѣять (во множествѣ).

Попереводити, -джу, -диш, *гл.* То-же, что и **перевести**, но во множествѣ.

Попереводитися, -димося, -дитеся, *гл.* То-же, что и **перевестися**, но во множествѣ. *Песиголовців осталось мало: попереводились.* Драг. 2. *Птиця... вже попереводилась.* Драг. 237.

Поперев'язувати, -зую, -єш, *гл.* Перевязать (многихъ). *Поперев'язувала старостів рушниками.* Богодух. у.

Попереганяти, -няю, -єш, *гл.* То-же, что и **перегнати**, но во множествѣ. *Попереганяйте вівці на той бік, там краща паша.* Екатериносл. у.

Перегачувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **перегатити**, но во множествѣ.

Поперегина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Перегнуть (во множествѣ).

Поперегле́джувати, -джую, -єш, *гл.* = **Попереглядати.**

Попереглядáти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перегля́діти**, но во множествѣ.

Поперегнивати, -ваємо, -єте, *гл.* То-же, что и **перегнити**, но во множествѣ.

Попереговорювати, -рюю, -єш, *гл.* Тоже, что и **переговорити**, но во множествѣ.

Поперего́нити, -ню, -ниш, *гл.* То-же, что и **перегнати**, но во множествѣ. *Поперегонили воли через річку.*

Попереграваити, граю́, -єш, *гл.* То-же, что и **переграти**, но во множествѣ.

Поперегриза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Перегрызть (во множествѣ).

I. Попере́д, *нар.* 1) Впереди. *Поперед себе вражих ляхів облавою пруть.* Нп. *Поперед війська да січуть рубають.* АД. I. 25. 2) Сперва. *Поперед ти йди, а тоді я.* 3) Прежде. *Поперед усього. Поперед батька не лізь у пекло.*

II. Поперед, *пред.* Предъ, передъ. *Воли, коні на оборі, а біда поперед очі.* Ном. № 2177. Если слѣдующее слово начинается двумя согласными, употр. попередо. *Безлюдная доріженька попередо мною.* МВ. (О. 1862. III. 51).

Попередавати, -даю, -єш, *гл.* То-же, что и **передати**, но во множествѣ.

Попередавлювати, -люю, -єш, *гл.* Раздавить (во множествѣ).

Попереденъ, -дня, *м.* Дощечка, соединяющая головки двухъ полозьевъ въ саняхъ. Сумск. у.

Попередзво́нювати, -нюю, -єш, *гл.* Окончить звонить (во множествѣ).

Попередивля́тися, -ля́юся, -єтеся, *гл.* Пересмотрѣть (во множествѣ).

Попередити, -ся. См. **Попережати, -ся.**

Попе́реді, *нар.* = **Попереду.**

Попереділя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Раздѣлить (многое). *І землю, і гроші, і всю худобу на троє попереділяли, щоб усім однаково було.* Харьк. у.

Попередниця, -ці, *ж.* Передняя часть запаски, фартухъ, надѣваемый спереди къ запаскѣ, плахтѣ. Чуб. VII. 427. КС. 1893. V, 282, XII, 449. Вас. 170. МУЕ. I. 141. См. **Задниця.**

Попередній, -я, -є. Предыдущій.

По́передок, -дка, *м.* = **Попереденъ.** Сумск. у.

Попередо́чку, *нар.* Ум. отъ **попереду.**

Попередражнювати, -нюю, -єш, *гл.* Передразнить (многихъ, о многихъ). *Скільки буде дівчат на досвітках, він усіх попередражнює.* Харьк. у.

Попередруковувати, -вую, -єш, *гл.* Перепечатать (во множествѣ).

Попереду, *нар.* 1) Впереди, спереди. *Сам хорунжий попереду йде.* Макс. 2) Впередъ, напередъ. *І то лихо попереду знати, що нам в світі зострінеться.* Шевч. 12. *Посилає мене... попереду, а сам мусить би то йти за нами.* ЗОЮР. I. 291. 3) Сперва, сначала. Ум. **Попередо́чку.** *Летить зозуленька попередочку.* Мет. 151.

Попередумувати, -мую, -єш, *гл.* То-же, что и **передумати**, но во множествѣ.

Попережа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **попереди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Опережать, опередить. *Скажіть ученикам, що попередить вас у Галилеї.* Єв. Мр. XVI. 7. *Батько... сам хоче одружитись, дак йому чудно попережати сина.* Г. Барв. 538.

Попережатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **попереди́тися, -джу́ся, -ди́шся,** *гл.* Опережать, опередить, выставляться, выставиться впередъ. *Не попережайся поперед війська і не оставайся позад війська.* АД. І. 314.

Попереживати, -вію, -єш, *гл.* То-же, что и **пережити**, но во множествѣ.

Попережовкати, -каємо, -єте, *гл.* Пожелтѣть (во множествѣ). *Огірки попережовкали і солити негодящі.* Волч. у.

Попережовувати, -вую, -єш, *гл.* Пережевать (во множествѣ).

Поперезива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Перезвать (многихъ).

Поперезімо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перезімувати**, но во множествѣ.

Поперезува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Обуть наново, перемѣнить обувь (во множествѣ).

Поперезува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Обуться наново, перемѣнить обувь (о многихъ).

Попереинакшувати, -шую, -єш, *гл.* Сдѣлать иначе, измѣнить (во множествѣ).

Попереиначувати, -чую, -єш, *гл.* = **Попереинакшувати.**

Попереїда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **переїсти**, но во множествѣ. *Уже й миші половину попереїдали.* Г. Барв. 264.

Попереїжджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Попереїздити.**

Попереїзди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Переѣхать (во множествѣ).

Поперейма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **переня́ти**, но во множествѣ. *Від німців усе те попереймали.* ЕЗ. V. 201.

Поперейменовувати, -вую, -єш, *гл.* Переименовать (во множествѣ).

Попере́к, -ку, *м.* Поясница; талія. *Обняла за поперек.* Котл. Ен. VI. 37. Ум. **Поперечок.**

Попереказувати, -зую, -єш, *гл.* То-же, что и **переказати**, но во множествѣ.

Поперекаламучувати, -чую, -єш, *гл.* Помутить, возмутить (во множествѣ).

Поперекида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перекидати, перекинути,** но во множествѣ. *Поперекидала вози... в воду.* Рудч. Ск. І. 33.

Поперекидатися, -даємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **перекинутися**, но о многихъ. Драг. 157. *Поробіться, каже, муравками та лізьте у пляшку. Вони усі поперекидались та й поулазили у ту пляшку.* Мнж. 129.

Поперекипати, -паємо, -єте, *гл.* Перекипѣть (во множествѣ).

Поперекисати, -саємо, -єте, *гл.* То-же, что и **перекиснути**, но во множествѣ. *Тепло дуже в погребі, поперекисало моє варево.* Черниг. у.

Поперекլада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перекласти**, но во множествѣ.

Поперекли́ка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Перезвать (многихъ).

Попере́ковий, -а, -е. Поясничный. Константиногр. у. **Поперекові кістки**. Поясничные позвонки. Константиногр. у.

Поперековувати, -вую, -єш, *гл.* Перековать (во множ.).

Попереко́нувати, -ную, -єш, *гл.* Убѣдить (многихъ).

Попереко́нуватися, -нуємося, -єтеся, *гл.* Убѣдиться (о многихъ).

Поперекошувати, -шую, -єш, *гл.* Перекосить (косою, — во множествѣ).

Поперекрада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перекрасти**, но во множествѣ. *Оттакої: злодії в злодіїв поперекрадали.* Харьк. у.
Поперекраювати, -юю, -єш, *гл.* Перерѣзать пополамъ (во множествѣ).
Поперекрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Перекрыть наново (во множествѣ).
Поперекривля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перекривити**, но во множествѣ.
Поперекри́кувати, -кую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перекричати**, но многихъ.
Поперекри́шувати, -шую, -єш, *гл.* Нашинковать, накрошить мельче. *Треба капусту дрібніше поперекришувати.* Черниг. у.
Поперекручувати, -чую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перекрутити**, но во множествѣ. *Коли треба було скарати автора за те, що він поперекручував історію так, як її й досі перекручують, то скарати хиба реготом.* К. ХП. 34.
Поперекручуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **перекрутитися**, но во множествѣ.
Поперекульба́чувати, -чую, -єш, *гл.* Пересѣдлать (во множествѣ).
Поперекуповувати, -вую, -єш, *гл.* Перекупить (во множествѣ).
Поперекушувати, -шую, -єш, *гл.* Перекусить зубами (во множествѣ).
Поперелагожувати, -жую, -єш, *гл.* Передѣлать, переладить (во множествѣ).
Поперелазити, -жу, -зиш, *гл.* Перелѣзть (о многихъ).
Попередива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Перелить (во множествѣ).
Поперелицьовувати, -вую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перелицювати**, но во множествѣ.
Попереліта́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Перелетѣть (о многихъ).
Поперелічувати, -чую, -єш, *гл.* Пересчитать (во множествѣ).
Попереловлювати, -люю, -єш, *гл.* Переловить (во множествѣ).
Попереломлювати, -люю, -єш, *гл.* Переломить (во множествѣ).
Поперелякувати, -кую, -єш, *гл.* Перепугать, напугать (многихъ). *Порозганяє, поперелякує дітей.* О. 1861. VI. 77.
Поперелякуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Перепугаться (о многихъ). *Левиц.* Пов. 289. *Люде тікають з поля, усі поперелякуються.* Ком. І. 42.
Поперемагати, -гаю, -єш, *гл.* То-же, что и **перемогти**, но многихъ.
Поперемазувати, -зую, -єш, *гл.* Перемазать, вымазать вновь (во множествѣ).
Поперемальовувати, -вую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перемалювати**, но во множествѣ.
Поперемандювати, -нюю, -єш, *гл.* Переманить (многихъ).
Поперемахльовувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **перемахлювати**, но во множествѣ.
Поперемащувати, -щую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перемастити**, но во множествѣ.
Поперемежо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Перемежевать (во множествѣ).
Поперемелювати, -люю, -єш, *гл.* Перемолоть (во множествѣ).
Поперемива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Перемыть (во множествѣ). *Поперемивала миски й ложки.* Кіев. у.
Поперемина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перем'яти**, но во множествѣ.
Поперeминатися, -наємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **перем'ятися**, но во множествѣ.
Поперемінювати, -нюю, -єш, *гл.* = **Попереміняти.**
Попереміняти, -ня́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перемінити**, но во множествѣ. *Попереміняла йому усе плаття, нагодувала його, напоїла.* Чуб. II. 469.

Поперемірювати, -рюю, -єш, *гл.* Перемѣрять (во множествѣ).
Поперемішувати, -шую, -єш, *гл.* То-же, что и а) **перемісити**, б) **перемішати**, но во множествѣ.
Поперемішуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* Перемѣшаться, смѣшаться (о многихъ).
Поперемліва́ти, -ва́ємо, -єте, *гл.* То-же, что и **перемліти**, но во множествѣ.
Поперемовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перемовити**, но во множествѣ.
Поперемокати, -каємо, -єте, *гл.* Перемокнуть (во множествѣ).
Поперемолочувати, -чую, -єш, *гл.* Перемолотить (во множествѣ).
Поперемотувати, -тую, -єш, *гл.* Перемотать (во множествѣ).
Попереmо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Измочить (во множествѣ).
Поперемощувати, -щую, -єш, *гл.* Перемостить (во множествѣ).
Поперемудро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Перехитрить, перемудрить (многихъ).
Поперемуро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Перестроить каменныя постройки.
Попереmу́чувати, -чую, -єш, *гл.* Измучить (многихъ).
Попереmу́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Измучиться (о многихъ).
Поперенаджувати, -джую, -єш, *гл.* Переманить (многихъ).
Перени́зувати, -зую, -єш, *гл.* Перенизать (во множествѣ). *Давно не перенизувала намиста, треба сісти та поперенизувати, а то ще порветься.* Харьк.
Поперенівечувати, -чую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перенівечити**, но во множествѣ.
Попереноси́ти, -но́шу, -сиш, *гл.* Перенести (во множествѣ).
Попереночо́вувати, -вуємо, -єте, *гл.* То-же, что и **переночувати**, но о многихъ.
Попереношувати, -шую, -єш, *гл.* = **Попереносити.**
Поперенюхувати, -хую, -єш, *гл.* Перенюхать (во множествѣ).
Попереорювати, -рюю, -єш, *гл.* То-же, что и **переорати**, но во множествѣ.
Поперепаковувати, -вую, -єш, *гл.* Перепаковать, переложить упакованныя вещи (во множествѣ).
Поперепалювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **перепалити**, но во множествѣ.
Поперепалюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Пережечься (во множествѣ).
Поперепарювати, -рюю, -єш, *гл.* То-же, что и **переварити**, но во множествѣ.
Поперепаскуджувати, -джую, -єш, *гл.* Изгадить (во множествѣ).
Поперепива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перепити**, но во множествѣ.
Поперепива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Перепиться (о многихъ). *Так поперепивалися, що і з-за столу не повилазили, там і поснули.* Кіев. у.
Поперепилювати, -люю, -єш, *гл.* Перепилить (во множествѣ). *Поперепилюй дошки на троє, шоб по два аршини були завдовшки.* Харьк. у.
Поперепина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **переп'ясти**, но во множествѣ.
Поперепиняти, -няю, -єш, *гл.* То-же, что и **перепинити**, но во множествѣ.
Попереписувати, -сую, -єш, *гл.* Переписать (во множествѣ).
Поперепитувати, -тую, -єш, *гл.* То-же, что и **перепитати**, но во множествѣ.
Поперепіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Перепечь (во множествѣ). *Ти хоч як, а поперепікаєш пироги.* Богод. у.
Поперепікатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Перепечься (во множествѣ). *Паляниці поперепікалися.*
Поперепіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Перемыть бѣлье наново (во множествѣ).

Попереплачувати, -чую, -єш, *гл.* Переплатить (во множествѣ). *Ми за цю землю панові багато вже грошей попереплачували: більш десятка год платимо.* Полт. у.

Попереплива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Переплыть (во множествѣ). *Добігли до Дніпра, попереплививали кіньми.* Драг. 417.

Попереплигувати, -гую, -єш, *гл.* Перепрыгнуть, перескочить (во множествѣ). *Попереплигували через рівчак.*

Попереплíта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Переплесть (во множествѣ).

Попереплíшувати, -шую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перепліши́ти**, но во множествѣ.

Попереплутувати, -тую, -єш, *гл.* Перепутать (во множествѣ).

Поперепо́взувати, -зую, -єш, *гл.* Переползти (во множествѣ).

Попереповня́ти, -няю, -єш, *гл.* Переполнить (во множествѣ).

Поперепоганювати, -нюю, -єш, *гл.* Изгадить, испортить (во множествѣ).

Попереполіскувати, -кую, -єш, *гл.* Переполоскать (во множествѣ). *Побіжи в беріг, попереполіскуй оці ганчірочки.* Славяносерб. у.

Поперепpавля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Переправить (многихъ).

Поперепрасо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Перегладить вновь (во множествѣ).

Поперепрíвати, -ва́ємо, -єте, *гл.* Перепрѣть (во множествѣ). *Усе в печі поперепрівало.* Харьк.

Поперепродувати, -дую, -єш, *гл.* Перепродать (во множествѣ). *Оці жиди у нас понакуповують усячини, а в городі поперепродують та й зароблять собі.* Кіев.

Поперепрошувати, -шую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перепросити**, но многихъ.

Поперепряга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Перепрячь (во множествѣ).

Поперепускати, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перепустити**, но во множествѣ.

Поперераджувати, -джую, -єш, *гл.* Перерѣшить (во множествѣ).

Поперералювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **перералити**, но во множествѣ.

Поперераховувати, -вую, -єш, *гл.* Вновь пересчитать (во множествѣ).

Поперержавлювати, -люю, -єш, *гл.* Перержавѣть, (во множествѣ).

Поперерива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перервати**, но во множествѣ.

Поперерива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **перерватися** но во множествѣ.

Поперериштовувати, -вую, -єш, *гл.* Поставить иначе лѣса (во многихъ мѣстахъ).

Поперерізувати, -зую, -єш, *гл.* Перерѣзать (во множествѣ).

Поперероблювати, -люю, -єш, *гл.* Передѣлать (во множествѣ). К. ХП. 38. *Поперероблювали їх* (церкви) *на костьоли.* Стор. МПр. 65.

Поперероджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Переродиться (о многихъ).

Попереростáти, -та́ю, -єш, *гл.* Перерасти (многихъ, о многихъ). *Мої дочки вже мене попереростали.* Богодух. у.

Поперерубувати, -бую, -єш, *гл.* Перерубить (во множествѣ). *Поперерубуй на троє.*

Попересаджувати, -джую, -єш, *гл.* Тоже, что и **пересадити**, но во множествѣ. *Хочу вишні ближче до хати попересажувати.* Екатериносл. у.

Попересень, -сня, *м.* Поперечный ремешекъ у хомута въ шлеѣ. *Він спитав, скільки попереснів у моєму хомуті, да й полічив.*

Попересилати, -ля́ю, -єш, *гл.* Переслать (во множествѣ).

Попересипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **пересипати**, но во множествѣ.

Попересихати, -хаємо, -єте, *гл.* Пересохнуть, высохнуть больше чѣмъ нужно. *Сорочки не попересихали, — саме добре буде качати.* Черниг. у.

Попересідати, -даємо, -єте, *гл.* Пересѣсть (о многихъ). *Попересідали в холодок.* Харьк. у.

Попересідлувати, -лую, -єш, *гл.* Пересѣдлать (во множествѣ).

Попересіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Разсѣчь (на части).

Попересіювати, -сіюю, -єш, *гл.* Пересѣять (во множествѣ).

Поперескакувати, -кую, -єш, *гл.* Перескочить, перепрыгнуть (многое, о многихъ). *Ви поперескакуєте до мене.* Мнж. 3.

Попереслухувати, -хую, -єш, *гл.* Выслушать (многихъ).

Попересмажувати, -жую, -єш, *гл.* Пережарить (во множествѣ).

Попересмажуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Пережариться. *Чому ж ти й не заглянула в піч? Глянь, як качки попересмажувались.* Кіев. у.

Попересми́кувати, -кую, -єш, *гл.* Передернуть (во множествѣ).

Попересміювати, -юю, -єш, *гл.* Осилить въ смѣхѣ (многихъ).

Попереспівувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **переспівати**, но во множествѣ: *Та я вже всі пісні попереспівувала, — більше не знаю.* Константиногр. у.

Попереставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Переставить (во множествѣ).

Попереcтановля́ти, -ляю, -єш, *гл.* = **Попереставляти.**

Попереста́рюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Перестарѣть (о многихъ).

Попереcтеля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Попереcтилати.**

Попереcтеля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* = **Попереcтилатися.**

Попереcтигати, -гаємо, -єте, *гл.* Переспѣть (во множествѣ).

Попереcтила́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Перестлать вновь (во множествѣ).

Попереcтилатися, -лаємося, -єтеся, *гл.* Быть перестлану, перестлаться (во множествѣ).

Попересто́ювати, -юємо, -єте, *гл.* То-же, что и **перестояти**, но во множествѣ.

Попересто́юватися, -юємося, -єтеся, *гл.* Перестояться (во множествѣ). *Недобра страва, як поперестоюється у печі.* Богодух. у.

Поперестрашувати, -шую, -єш, *гл.* Перепугать, испугать (многихъ).

Поперестрибувати, -буємо, -єте, *гл.* Перепрыгнуть, перескочить (во множествѣ). *А ну, чи поперестрибуємо через воду?* Лубен. у.

Поперeступа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Переступить (во множествѣ).

Попересукувати, -кую, -єш, *гл.* Пересучить (во множествѣ).

Попересушувати, -шую, -єш, *гл.* 1) Просушить (во множествѣ). *Оце повиймаю одежу з скрині та попересушую.* Кіев. у. 2) Пересушить (во множествѣ). *Попересушували насіння, — гляньте, аж поприсмагало.* Васильк. у.

Попересушуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* 1) Обсушиться (о многихъ). *Поки попересушувались після того дощу, то вже й вечір.* Харьк. у. 2) Пересушиться чрезъ мѣру (во множествѣ).

Попeретанцьо́вувати, -вуємо, -єте, *гл.* То-же, что и **перетанцювати**, но во множествѣ.

Поперетинати, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перетикати**, но во множествѣ.

Поперетинати, -на́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перетяти**, но во множествѣ. *Поперетинали ремні, котрими поскручувані були руки у козаків.* Стор. МПр. 108.

Поперетира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перетерти**, но во множествѣ.

Поперетира́тися, -раємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **перетертися**, но во множествѣ.

Поперетісувати, -сую, -єш, *гл.* Перетесать (во множествѣ).

Поперетлівати, -ваємо, -єте, *гл.* Перетлѣть (во множествѣ).

Поперето́вкувати, -кую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перетовкти**, но во множествѣ.

Поперетоплювати, -люю, -єш, *гл.* Тоже, что и **перетопити**, но во множествѣ.

Попереточувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **переточити**, но во множествѣ.

Поперетро́щувати, -щую, -єш, *гл.* Растрощить (во множествѣ).

Поперетрушувати, -шую, -єш, *гл.* Тоже, что и **перетрусити**, но во множествѣ. *Прибрала гарно світличку: рушники шиті порозвішувала, сухі зілля за сволоком і за богами поперетрушувала.* Г. Барв. 161.

Поперетяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **перетягти**, но во множествѣ.

Поперехвалювати, -люю, -єш, *гл.* Перехвалить (многихъ). *Поперехвалювали моїх дівчат, ліниві стали прясти.* Харьк.

Поперехиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Наклонить, склонить (во множествѣ).

Поперехиля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Перевѣситься черезъ что. *Королів цвіт повився по лісі, вишні поперехилялися.* Г. Барв. 89.

Попереходи́ти, -джу, -диш, *гл.* То-же, что и **перейти**, но во множествѣ. *Усі вже попереходили через місток.* Харьк.

Поперехоплювати, -люю, -єш, *гл.* Перехватить (во множествѣ).

Поперехри́щувати, -щую, -єш, *гл.* То-же, что и **перехрестити**, но во множествѣ.

Поперехри́щуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **перехреститися**, но о многихъ.

Попереціжувати, ясую, -єш, *гл.* Процѣдить (во множествѣ).

Поперецілóвувати, -вую, -єш, *гл.* Перецѣловать (во множествѣ).

Поперецінювати, -нюю, -єш, *гл.* То-же, что и **перецінити**, но во множествѣ.

Попере́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Поспорить. *Мої мама... поперечили сі з татом...* Гн. II. 125. *Щос сі поперечив з наймитом.* Гн. II. 113.

Поперечитувати, -тую, -єш, *гл.* То-же, что и **перечитати**, по во множествѣ.

Поперечищати, -ща́ю, -єш, *гл.* Перечистить (во множествѣ).

Поперечіплювати, -люю, -єш, *гл.* Тоже, что и **перечепити**, но во множествѣ.

Поперечісувати, -сую, -єш, *гл.* Перечесать (многихъ).

Поперечісуватися, -суємося, -єтеся, *гл.* Перечесаться (о многихъ).

Попере́чка, -ки, *ж.* 1) Деревянная дощечка, прибитая въ саняхъ спереди, соединяющая одинъ стяголь съ другимъ. Сумск. у. 2) У ткачей: поперечная доска въ сновальницѣ. Сумск. у. 3) Перемычка у оконной рамы, поперечная планка.

Попере́чний, -а, -е. Поперечный.

Попере́чниця, -ці, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 254 — 256.

Поперечо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **поперек.**

Попере́чуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Перекрещиваться. *Полотно є уткане з двох рядів ниток, які потренуються, а то з подовжних, що творять основу і поперечних: тканя.* Шух. I. 154.

Попере́шний, -а, -е = **Поперечний.** Вас. 149.

Поперешукувати, -кую, -єш, *гл.* То-же, что и **перешукати**, но во множествѣ.

Поперідь, *нар.* Впереди. Мнж. 190.

Поперник, -ка, *м.,* **поперниця, -ці,** *ж.* Поперечница. Вх. Лем. 454.

Попе́рти, -пру, -реш, *гл.* 1) Напереть. *Прожогом вискочили козаки і поперли на ляхів.* Стор. МПр. 122. 2) Побѣжать. *Як почув се циган, як попре додому, і чобіт не набув.* Драг. 192. 3) Швырнуть. *Да з словом сим на їх поліном і попер.* О. 1861. IV. 62. 4) Потащить. *Шуліка ухопив курчя, а за ним потяглись угору і останні курчята з квочкою, бо звязані були міцно: так усіх і попер шуліка.* Чуб. II. 529.

Попертися, -пруся, -прешся, *гл.* Отправиться куда, пойти, полѣзть (грубо). *Так і поперся п'яний у хату до чужих людей.* Харьк.

Поперхливий, -а, -е. Вспыльчивый, запальчивый. Вх. Лем. 454.

Поперчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Посыпать перцемъ. *З смаженої капусти поперченої... ліплять пироги.* МУЕ. I. 99.

Попе́стити, -пещу, -стиш, *гл.* Понѣжить, полелѣять, поласкать. Сим. 67. *Пошкандибала Івана-сина годувать; воно сповитеє кричало у холодочку за снопом; росповила, нагодувала, попестила.* Шевч. 623.

Попеститися, -щуся, -стишся, *гл.* Понѣжиться; поласкаться.

Попечатати, -таю, -єш, *гл.* Запечатать (во множествѣ).

Попива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Попивать, пить. *Напитку дорогого не попиває.* АД. II. 6. *Чорний ворон залітає, тую кровцю попиває.* АД. I. 85.

Попивкати, -каю, -єш, *гл.* Медленно отпивать короткими глотками. Вх. Уг. 261.

Попизитися, -жуся, -зишся, *гл.* Побыть, надувши губы, поважничать. *Шо ми ще їстимем? — «Пизи та заспи». — Які? — А такі, що понизишся та й заснеш.* Богод. у.

Попик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **піп.** 2) *мн.* Раст. Caltha palustris L. ЗЮЗО. I. 173. 3) Насѣк. Chrysomela, *листоѣдъ.* Вх. Пч. I. 5.

Попильнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Позаботиться, постараться. *Попильнуй під старість дому.* Котл. Од. 492. 2) Постеречь, присмотрѣть, наблюсть; бодрствовать нѣкоторое время. *Ти, Симоне, не міг однієї години попильнувати.* Єн. Мр. XIV. 37.

Попини, -пин, *ж. мн.* Названіе узора для вышивки: *човники з полинами.* Чуб. VII. 415.

Попи́нка, -ки, ж. Епитрахиль. *Висповідай мене, попе, під попитою.* Маркев. 58.

Пописати. См. **Пописувати.**

Пописувати, -сую, -єш, сов. в. **пописати, -пишу, -шеш,** *гл.* 1) Писать, написать (во множествѣ). *Дрібне листе пописує.* АД. I. 135. *Там* (у книгах) *усе як раз пописано.* О. 1862. VI. 59. 2) Только сов. в. Исписать. *Пописав увесь папер.*

Попи́сько, -ка, *м.* = **Піп.** *Пописко фтішився за ті гроші.* Гн. II. 122.

Пописьмачити, -чу, -чиш, *гл.* Измѣнить на книжный ладъ. Ном. Од. вид. III.

По́пит, -ту, *м.* Спросъ. *Він було сам без загаду своє діло справляє; а без попиту ніде тобі в світі і на малий час не одгодиться.* Васильк. у.

Попита́ння, -ня, *с.* Спросъ. *Я без попитання не брав.* НВолын. у.

Попита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Спросить. *Оце попитають його люде, що як він живе.* Г. Барв. 524.

Попита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* = **Попитати.** *Нехай я попитаюся в неї, чи вона думає приходити, чи може вже не схоче.* Кіев. у.

І. По́пити, -плю, -пиш, *гл.* = **Попувати.** *Навчит біда попити, коли нема що в губу вложити.* Фр. Пр. 47.

ІІ. Попити, -п'ю́, -єш, *гл.* Выпить (во множествѣ). *Був мед, та гості попили.* Ном. № 1897. *Попив змій кров.* Мнж. 35.

Попитися, -п'ємося, -єте́ся, *гл.* Напиться пьянымъ (о многихъ). ЗОЮР. І. 152. АД. ІІ. 71. *Пили, пили козаченьки, та вже попилися.* Грин. ІІІ. 591. *Стали й там кружати, попились: Тарас насилу угадав а господу, і свати не напивались так, як тут, ізроду.* Мкр. Н. 39.

Попитлюва́ти, -люю, -єш, *гл.* Смолоть крупичатую муку.

Попитувати, -тую, -єш, *гл.* Спрашивать. *Пчелиная мати ройочка веде, ой веде, веде да й попитує: «ой де б нам... хороше присилля найти?»* Грин. ІІІ. 7.

Попиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* 1) Толкать, подталкивать. *Став дід києм попихати.* Грин. ІІІ. 340. 2) Помыкать кѣмъ. *Хто для всіх був попихачем, тепер став другим попихати.* Св. Л. 135. *На кого ти тіх діток покидала? Та хто їх буде доглядать? Та їх будуть чужі діти попихать.* Св. Л. 221.

Попиха́тися, -хаюся, -єшся, *гл.* 1) Подталкиваться. 2) Помыкать. *Верховодила Мася над матір'ю, та й сестрам доставалось: вони були їй за наймичок, всюди ними попихалась.* Св. Л. 115.

Попихач, -ча, *м.* Человѣкъ, которымъ каждый помыкаетъ. Св. Л. 135. Ном. № 10688. *Сирота Ярема, сирота убогий: ні сестри, ні брата; нікого нема! попихач жидівський, виріс у порогу.* Шевч. 133. *Ми, бач, теперечки тільки жіночі попихачі.* Стор. МПр. 157.

Попи́хачний, -а, -е. Употребляющійся для толканія. О*, як би любо їм було тепер допхатись до берега, коли б у бідолах було в запасі про случай на кризі біля хати яке попихачне знаряддє, чи весло.* К. Дз. 157.

Попи́хкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Попыхтѣть. 2) Подымить трубкой курительной.

Попи́хувати, -хую, -єш, *гл.* Дымить, куря трубку. *Попихують із люльок.* КС. 1883. XI. 503.

Попи́чка, -ки, *ж.* Птица Palus palustris, синица болотная, камышевка. Вх. Пч. ІІ. 13.

Попишатися, -шаюся, -єшся, *гл.* Покрасоваться. *Не довго ж вона попишалася! так, годочок, або зо два.* Г. Барв. 106.

Попів, -лу, *м.* = **Попіл.** = Драг. 264.

Попів, -пова, -ве. Принадлежащій попу. *Чиї ворота минеш, а попових не минеш.* Ном. № 216.

Попівна, -ни, *ж.* Дочь священника, попівна. *Шукайте собі, добродію, в городі панночки. Чи там трохи єсть суддівен, писарівен і гарних попівен?* Котл. НП. 344.

Попівство, -ва, *с.* 1) Званіе священника. *Давайте попівство за дванадцятилітню науку.* О. 1862. VIII. 22. 2) Священническій домъ, дворъ. *Дві дівки, служниці на попівстві.* МУЕ. ІІІ. 50. 3) *соб.* Попы, священники. *Наїхало... попівства повен двір.* Рк. Левиц.

Попівський, -а, -е. Поповскій. *Попівської кишені не наповниш.* Посл.

Попід, *пред.* 1) Подъ. *Попід темним гаєм.* Шевч. *Попід очі смуги.* Св. Л. 103. 2) Вдоль чего. *Ото пішов наш шлях попід ліс.* Литин. у. *Пішов любко попід ниви, попід левадочку. Ой не видко його стану, лише головочку.* Гол. IV. 459.

Попідбива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підбити**, но во множествѣ. *Гвіздками чоботи попідбиваю. Я твої карі очі попідбиваю.* О. 1861. IV. 83. Нп. *Оден король... попідбивав під себе багато країв і миру.* Гн. II. 11.

Попідбиватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **підбитися**, но о многихъ. *Некрутики... попідбивалися йдучи.* Мир. ХРВ. 142.

Попідбігати, -гаємо, -єте, *гл.* Подбѣжать (о многихъ).

Попідбіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Подобрать (во множествѣ).

Попід-біччу. Подъ бокъ. *Вона лежить на землі, а він б'є її попід-біччу ногами.* Новомоск. у.

Попідважувати, -жую, -єш, *гл.* Поднять съ помощью рычага (во множествѣ).

Попідвереджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Подорваться (о многихъ). *Це вони в економії попідвереджувалися, п'ятипудові чували тягаючи.* Славяносерб. у.

Попідвішувати, -шую, -єш, *гл.* Повѣсить (многое).

Попідвіконню, *нар.* Подъ окнами. *На дворі ні деревця, а ніякої рослини, — тільки величезні будяки попід-віконню.* Г. Барв. 21. **Попід-віконню пішов**. Отправился нищенствовать, сдѣлался нищимъ.

Попідво́дити, -джу, -диш, *гл.* То-же, что и **підвести**, но во множествѣ. *Вона її* (піч) *попідводила, помастила, опрятала.* Чуб. II. 67.

Попідводитися, -димося, -дитеся, *гл.* Подняться, встать (о многихъ). *Насилу попідводились уранці, — так уночі почаділи.* Харьк. Употребл. и въ ед. ч., когда глаголъ относится къ собирательному имени сущ. *Хліб хоч і поліг трохи од гряду, а потому попідводився.* Волч. у.

Попідволіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підволокти**, но во множествѣ.

Попідв'я́зувати, -зую, -єш, *гл.* Подвязать (во множествѣ). *У саду дерева попідв'язувала.* Черниг. у.

Попідв'язуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* Подвязаться (о многихъ). *Ми високо попідв'язувалися, не позабовтуємсся.* Харьк. г.

Попідганяти, -ня́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підігна́ти**, но многихъ.

Попідгина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Подогнуть (во множествѣ). *Посідали, попідгинали ноги.* Харьк. г.

Попідгинатися, -наємося, -єтеся, *гл.* Подогнуться (во множествѣ).

Попідгір'ю, *нар.* Подъ горою. *Ой піду я попідгір'ю.* Грин. III. 417.

Попідгле́джувати, -джую, -єш, *гл.* = **Попідглядати.**

Попідгляда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Подсмотрѣть (во множествѣ).

Попідгодовувати, -вую, -єш, *гл.* Подкормить (многихъ).

Попідголювати, -люю, -єш, *гл.* Подбрить (многихъ).

Попідголюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Подбриться (о многихъ).

Попідгорта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підгорнути**, но во множествѣ.

Попідгортатися, -таємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **підгорнутися**, но во множествѣ.

Попідгризати, -за́ю, -єш, *гл.* Подъѣсть, подгрызть. *Щось капусту попідгризало, — невже миші так укинулися, що й по городах єсть?* Славяносерб. у.

Попідгріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Подгресть. (во множествѣ). *Оту солому попідгрібай до ожереду.* Харьк. у.

Попіддира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **піддерти**, но во множествѣ.

Попіддо́вбувати, -бую, -єш, *гл.* То-же, что и **піддовбти́**, но во множествѣ.

Попіддро́чувати, -чую, -єш, *гл.* Подзадорить (многихъ). *Попіддрочувала своїх братів так, що вони й завелися з моїми братами лаятися, а далі й биться.* Васильк. у.

Попідду́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Обмануть, надуть (многихъ). *Він один нас усіх попіддурював.* Харьк. у.

Попідземний, -а, -е. То-же, что и **підземний**, подземный, но занимающій подъ поверхностью земли болѣе обширное пространство, идущій подъ землей.

Попідійма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підійняти**, но во множествѣ.

Попід'їжджати, -джаємо, -єте, *гл.* = **Попід'їзди́ти.**

Попід'їздити, -димо, -дите, *гл.* Подъѣхать (о многихъ).

Попідклада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підкласти**, но во множествѣ.

Попідко́вузати, -вую, -єш, *гл.* Подковать (во множествѣ).

Попідколювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **підколоти**, но во множествѣ. *Пальці попідколювала.* Васильк. у.

Попідкопувати, -пую, -єш, *гл.* Подкопать (во множествѣ).

Попідкопуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* Подкопаться (о многихъ).

Попідко́чувати, -чую, -єш, *гл.* Подкатить (во множествѣ). *Вози попідкочуйте до коморі, будемо мішки накладати.* Харьк. у.

Попідкочуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Подкатиться (во множествѣ).

Попідкошувати, -шую, -єш, *гл.* Подкосить (во множествѣ).

Попідкрадатися, -даємося, -єтеся, *гл.* Подкрасться (о многихъ). *І як ті злодії попідкрадалися до коней, шо ми ж і не спали.* Валк. у.

Попідкручувати, -чую, -єш, *гл.* Подкрутить (во множествѣ).

Попідкупля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Подкупить (многихъ).

Попідкурювати, -рюю, -єш, *гл.* Подкурить, пустить дымъ подъ что (во множествѣ).

Попідлазити, -зимо, -зите, *гл.* То-же, что и **підлізти**, но о многихъ.

Попідлатувати, -тую, -єш, *гл.* Починить, подложивъ заплаты (во множествѣ).

Попідлещуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* Подольститься (о многихъ). *Вони такі, шо до всіх попідлещуються*. Харьк. у.

Попідлива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Полить (во множествѣ). *Не дає Бог дощу: треба попідливати щепи, а то аж листя на їх крутиться.* Черниг. г.

Попідлизуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* Подольститься (о многихъ). *Вони попідлизувалися до хазяйки, так їм і добре, а як я не вмію підлизуватися, так мене й гризуть усі.* Харьк.

Попідлі, *нар.* Подлѣ, возлѣ. *Ой взяв же его попідлі коня, а повіз ею а в чеську землю.* Гол. II. 30.

Попідмазувати, -зую, -єш, *гл.* Подмазать (во множествѣ). *Вози вже попідмазував, — чи запрягати?* Харьк. у.

Попідмальовувати, -вую, -єш, *гл.* Подкрасить (во множествѣ).

Попідманювати, -нюю, -єш, *гл.* Сманить, соблазнить (многихъ).

Попідмащувати, -щую, -єш, *гл.* Подмазать (во множествѣ).

Попідмива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Подмыть (во множествѣ). *Ти ж візьми води в відро та попідмивай корови, а тоді й доїтимеш*. Харьк. у.

Попідміта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Подмести (во множествѣ).

Попідмовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Подговорить, подстрекнуть (многихъ)

Попідмо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Подмочить (во множествѣ). *Такий дощ лив, ворохи мені на току попідмочувало.* Харьк. у.

Попідмо́щувати, -щую, -єш, *гл.* 1) Подмостить (во множествѣ). 2) Подложить подъ что (во множествѣ).

Попідникати, -ка́ємо, -єте, *гл.* Подрости (о многихъ). *Коб мені діти попідникали, то б я не журився.* НВолын. у.

Попідніма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* = **Попідіймати.**

Попідпалювати, -люю, -єш, *гл.* Поджечь (во множествѣ). *Чи вже попідпалювала в грубах?* Васильк. у.

Попідперізувати, -зую, -єш, *гл.* Подпоясать (многихъ). *Гарненько ж попідперізуй дітей, бо вітер на дворі.* Богод. у.

Попідперізуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* Подпоясаться (о многихъ).

Попідписувати, -сую, -єш, *гл.* Подписать (во множествѣ).

Попідписуватися, -суємося, -єтеся, *гл.* Подписаться (о многихъ).

Попідпиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Подоткнуть подъ что (во множествѣ).

Попідпіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Подпечь, поджарить (во множествѣ).

Попідпікатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Подпечься, поджариться. *Я люблю, щоб пироги добре попідпікалися.* Богодух. у.

Попідпікувати, -кую, -єш, *гл.* = **Попідпікати.** *Повів же його да пожаречком, да пожар ноженьки да попідпікував.* Черниг. (АД. I. 26).

Попідпіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підперти**, но во множествѣ. *Попідпірав тин кілками, щоб не впав.* Харьк.

Попідпливати, -ваємо, -єте, *гл.* Подплыть (во множествѣ).

Попідпо́ювати, -поюю, -єш, *гл.* Подпоить (многихъ). *Він їх попідпоював, а тоді й повидурював гроші.*

Попідправля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Поправить (во множествѣ).

Попідправля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Поправиться (о многихъ). *Жита після дощу трохи попідправлялися.* Богодух. у.

Попідпряга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Припрячь (во множествѣ).

Попідпуска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підпустити**, но во множествѣ.

Попідпуха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Припухнуть (во многихъ мѣстахъ).

Попідрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Подрыть (во множествѣ). *Яблуні свині попідривали.* 2) Подорвать (во множествѣ).

Попідрівнювати, -нюю, -єш, *гл.* Подравнять (во множествѣ).

Попідрізувати, -зую, -єш, *гл.* То-же, что и **підрізати**, но во множествѣ.

Попідробля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підробити**, но во множествѣ.

Попідроста́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Подрости (о многихъ). *Дітки вже попідростали, є поміч і батькові й матері.* Богодух. у. (Сини) *вже попідростали.* Драг. 333.

Попідрублювати, -люю, -єш, *гл.* Подрубить (во множествѣ), сдѣлать при шитьѣ рубцы. *Рушники вже попідрублювала.* Богодух. у.

Попідрубувати, -бую, -єш, *гл.* Подрубить (во множествѣ).

Попідсаджувати, -джую, -єш, *гл.* Тоже, что и **підсадити**, но во множествѣ.

Попідсила́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Подослать (многихъ).

Попідси́нювати, -нюю, -єш, *гл.* Подсинить (во множествѣ).
Попідсипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* 1) Подсыпать (во множествѣ). 2) Подлить (во множествѣ). 3) Положить яйца подъ насѣдки.
Попідсихати, -хаємо, -єте, *гл.* Подсохнуть (во множествѣ).
Попідсікати, -ка́ю, -єш, *гл.* Подсѣчь (во множествѣ).
Попідсіювати, -сіюю, -єш, *гл.* То-же, что и **підсіяти**, но во множествѣ.
Попідскакувати, -куємо, -єте, *гл.* Подскочить, подпрыгнуть (во множествѣ).
Попідслу́хувати, -хую, -єш, *гл.* Подслушать (во множествѣ).
Попідсмажувати, -жую, -єш, *гл.* Поджарить (во множествѣ).
Попідсмалювати, -люю, -єш, *гл.* Опалить снизу (во множествѣ).
Попідсми́кувати, -кую, -єш, *гл.* Поддернуть, подобрать (во множествѣ).
Попідсолоджувати, -джую, -єш, *гл.* Подсластить (во множествѣ).
Попідставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Подставить (во множествѣ).
Попідстила́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Подостлать (во множествѣ)
Попідстре́лювати, -люю, -єш, *гл.* Подстрѣлить (во множествѣ).
Попідстригати, -га́ю, -єш, *гл.* Подстричь (во множествѣ).
Попідстригатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Подстричься (о многихъ).
Попідстругувати, -гую, -єш, *гл.* Подстрогать (во множествѣ).
Попідступати, -паємо, -єте, *гл.* Подступить (о многихъ).
Попідсува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Подсунуть, пододвинуть (во множествѣ).
Попідсува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Подсунуться, пододвинуться (во множествѣ).
Попідсушувати, -шую, -єш, *гл.* Подсушить (во множествѣ).
Попідтика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Подоткнуть (во множествѣ). *Попідтинали під яку тільки було можна стріху сухого бадилля.* О. 1862. II. 55. *Попідтикали плахти.* К. (ЗОЮР. II. 265).
Попідтикатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Подоткнуться (о многихъ). *Чого це так наші дівчата попідтикалися? Через річку брести думають?* Харьк.
Попідтина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Подрѣзать, подсѣчь, подрубить (во множествѣ).
Попідти́нню, *нар.* Подъ плетнемъ, подъ заборомъ. Шевч.
Попідтікати, -каємо, -єте, *гл.* То-же, что и **підтекти**, но во множествѣ.
Попідто́плювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **підтопити**, но во множествѣ.
Попідтоптувати, -тую, -єш, *гл.* То-же, что и **підтоптати**, но во множествѣ.
Попідточувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **підточити**, но во множествѣ.
Попідтру́шувати, -шую, -єш, *гл.* То-же, что и **підтрусити**, но во множествѣ.
Попідтяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Подтащить (во множествѣ). 2) Подтянуть. *Пояси попідтягаємо, щоб менше ззісти.* Г. Барв. 505.
Попідхиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **підхилити**, но во множествѣ.
Попідхиля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **підхилитися**, но во множествѣ.
Попідхоплювати, -люю, -єш, *гл.* Подхватить (во множествѣ).
Попідче́рнювати, -нюю, -єш, *гл.* Подчернить (во множествѣ).
Попідчища́ти, -ща́ю, -єш, и попідчи́щувати, -щую, -єш, *гл.* То-же, что и **підчистити**, но во множествѣ. *Скрізь повикошувано, попідчищувано.* О. 1861. XI. 26.
Попідчісувати, -сую, -єш, *гл.* Зачесать вверхъ (во множествѣ).

Попідчу́хрувати, -рую, -єш, *гл.* Обрубить нижнія вѣтви (на многихъ деревьяхъ). *Попідчухрував дубочки, — які рівненькі стоять.* Харьк. у.

Попідшива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Подшить (во множествѣ).

Попізнавати, -наю, -єш, *гл.* Узнать (многихъ).

Попізни́тися, -нимо́ся, -ните́ся, *гл.* Опоздать (о многихъ).

Попіклуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Позаботиться (о многомъ).

По́піл, -лу, *м.* Пепелъ, зола. **На попіл побити.** Разбить на мельчайшія части. *Той кінь такий здоровенний камінь на попіл побив.* Мнж. 8. Ум. **Попілець.** Рудч. Ск. II. 109.

Попільни́к, -ка́, *м.* = **Попельня.** Новомоск. у.

Попільниця, -ці, *ж.* Капустная тля. ХС. III. 50. См. **Попелюха, попільнуха.**

Попільну́ха, -хи, *ж.* 1) = **Попелюха 2.** См. **Попільниця.** 2) Гашеная известь. Славяносерб. у.

Попіля́, *нар.* = **Побіля.** *Ухопив же го попіля коня, попіля коня, близько стременя.* Гол. II. 29.

Попімститися, -щуся, -стишся, *гл.* Отомстить. *Чоловік попімстивсь на скотині за ту деревню.*

Попінити, -ню, -ниш, *гл.* Запачкать пѣной (о бѣшеной собакѣ).

Попірчити, -чу, -чиш, *гл.* Побить, трепку дать. *Трохи мене півень не попірчив, уже був хвіст ростопірчив.* МУЕ. I. 167.

Попісникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Попостничать.

Попісця́ти, -цю, -цині, *гл.* Пососать. *Як попісце корову теля, то й дасться здоїти.* Волч. у.

По́пка, -ки, *ж.* Зрачекъ. Вх. Уг. 261.

Попки, *мн.* Раст. Trifolium pratense L. ЗЮЗО. I. 139.

По́плава, -ви, *ж.* Болотистое пастбище. Вх. Зн. 53.

Поплавець, -вця́, *м.* Поплавокъ. *На березі рибалка молоденький на поплавець глядить.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 118).

По́плазка, -ки, *ж.* Родъ пресмыкающагося? *Гидкий як поплазка.* Ном. № 8494.

Поплазува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* 1) Поползти. *Безногі черви поплазували.* Мпр. Пов. I. 128. 2) Медленно, съ трудомъ пойти, поплестись. *Поплазував він до церкви.*

Поплакати, -плачу, -чеш, *гл.* Поплакать. *На чужині не ті люде, — тяжко з ними жити! ні з ким буде поплакати, ні поговорити.* Шевч. (1883), 213.

Поплакатися, -каюся, -єшся, *гл.* *А за мною сиротою всі родичі плачуть. Плачся, плачся, мій родоньку, плачся, поплатися, а од мене нещасної повік не цурайся.* Грин. III. 391.

Поплати́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Выплатить (во множествѣ). *Усім уже поплатив, кому винен був.*

Поплентатися, -таюся, -єшся, *гл.* Потащиться. *Поплентався старий до шинку. Поплентавсь на двір казать коні запрягати.* Св. Л. 59.

Поплескати, -плещу, -щеш, *гл.* 1) Плескать нѣкоторое время. 2) Похлопать, поаплодировать. 3) Поболтать нѣкоторое время. 4) У кузнецовъ: поклепать нѣкоторое время.

Поплескатися, -щуся, -щешся, *гл.* 1) Побрызгаться, поплескаться (водой, въ водѣ). *Дитина в ваганах поплескалася та й заснула.* 2) Потащиться, отправиться. *Поплескалась би я за чумаками на Дін.* О. 1862. VI. 29.

Поплести, -ту, -теш, *гл.* Связать, выплесть, сплесть, заплесть (во множествѣ). *Поплету сітки на твої дітки. Вінки поплете.* Сим. 203. *Мене дядина в дрібушки поплете.* Г. Барв. 64.

Попливти, -ву, -веш, *гл.* Поплыть. *Попливемо на той бік озера.* Єв. Л. VIII. 22.

Поплига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Попрыгать, въ припрыжку пойти. *Я спутав кобилу, а вона й поплигала.*

Поплинути, -ну, -неш, *гл.* = **Попливти.** *Бистренькою річенькою на Дунай поплинеш.* Лукаш. 124.

Поплисти, -пливу, -веш, *гл.* = **Попливти.** Котл. Ен. II. 38.

Поплісок, -ска, *м.* Родъ большой лужи, оставшейся послѣ половодья или большого дождя на мѣстѣ покрытомъ травой. *Там гарно полотна слати у поплісках.* Черниг. у.

Попліта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Оплетать сверху. *Щоби коса довший час... добре заплетена трималася, поплітають косу поплітками.* Шух. I. 135. 2) Связывать горшки проволокою. Вх. Зн. 53.

Поплітка, -ки, *ж.* 1) Верхняя прядь на веревкѣ. Могилев. у. 2) Красная гарусная нить, которой оплетаютъ сверху косы. Kolb. I. 40. Шух. I. 135.

По́пліть, -ті, *ж.* Верхняя часть плетня. Угор.

По́пліч, *нар.* Рядомъ, плечо съ плечемъ. *Будем... попліч його дванадцять парсон сажати.* АД. II. 121. *Попліч сиділа коло його стара бабуся.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Поплічник, -ка, *м.* Помощникъ, подручный.

Поплоди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Родить (во множествѣ).

Поплоди́тися, -димося, -дитеся, *гл.* Родиться, наплодиться, виплодиться. *А вони ж із чого поплодились? І вони ж із мужиків породились.* ЗОЮР. I. 162.

Поплоско́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* О коноплѣ: дорости до того времени, когда она дѣлится на **плоскінь** и **матірку**. Волч. у.

Поплохшати, -шаю, -єш, *гл.* Присмирѣть, сдѣлаться болѣе тихимъ. *Семен поплохшав.* Волч. у.

Поплутати, -таю, -єш, *гл.* Спутать, запутать.

Поплутатися, -таюся, -єшся, *гл.* Спутаться, запутаться.

Поплювати, -плюю, -єш, *гл.* Поплевать.

Поплюгавіти, -віємо, -єте, *гл.* = **Споганіти**, но во множествѣ.

Поплюндрувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Разорить, разграбить (во множествѣ).

Поплю́скнути, -ну, -неш, *гл.* Сплющиться, стать плоскимъ, щуплымъ. *Калина зімою взяла та й поплюскла, — ягоди стали плисковаті, що й соку в їх не зосталось.* Рк. Левиц. *Посуха захватила жито, а зерно й поплюскло.* Черниг. у.

По́плюсок, -ску, *м.* = **Поплісок.** *Тепер тут води багато, а перш були тільки поплюски води.* Кобеляк. у.

Попля́ка́ти, -каю, -єш, *гл.* Пососать у матки молока. Мнж. 189. *Близнят, коли одна вівця не попляка́ обох, одно одбірається.* О. 1862. V. Кух. 32.

Поплямити, -млю, -миш, *гл.* Запятнать, покрыть пятнами.

Поплями́тися, -млюся, -мишся, *гл.* Запятнаться, покрыться пятнами.

Попля́мкати, -каю, -єш, *гл.* Почавкать (губами).

Попобити, -б'ю, -єш, *гл.* Побить, поколотить. *Він знов посварився з людьми, і ті його попобили добре та й прогнали.* Рудч. Ск. II. 161. *Дурня попобив.* Чуб. II. 490.

Попобрьо́хатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Долгое время побродить въ водѣ, въ тинѣ. *Попобрьохалася я в тій копанці, поки таки, дав Бог, вилізла. А то вже думала, що й смерть мені там буде.* Кіев. у.

Попове́штатися, -таюся, -єшся, *гл.* Много походить, много постранствовать. *І поповешталась же сердешна Катря, чужі порош оббиваючи.* Морд. Оп. 13.

Поповзом, *нар.* Ползкомъ; скользя. *Плуг вискочив з борозни і потягся поповзом по землі.*

Поповзти́, -зу, -зеш, *гл.* Поползти. *Он гадюка поповзла.*

Поповива́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Повысить много. **Поповиварювати води з ко́го**. Измучить кого придирками, издѣвательствомъ. *Ще трохи знущався ти з нас?... Ще мало поповиварював води, як жили в тебе?* Мир. Пов. І. 131.

Попо́вий, -а, -е = Попів.

Попо́вич, -ча, *м.* Поповичъ, сынъ попа.

Попововтý́затися, -жуся, -зишся, *гл.* Повозиться много. *Багато треба коло того ледачого попововтузатися.* О. 1862. І. 65.

Поповчити, -вчу, -вчиш, *гл.* Учить достаточно много, долго. *У школу оддали і там чимало поповчили.* Шевч. II. 146.

Поповчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Учиться достаточно много, долго. *Поповчивсь і я чимало, та не дуже навчився.*

Попогари́кати, -каю, -єш, *гл.* Побранить, поворчать, дѣлая кому-либо внушенія. *Попогарикає було ще, поки зберуться.* Сим. 222.

Попоги́біти, -бію, -єш, *гл.* Побѣдствовать. *Як попогибіє з тиждень, то покине горілку пити.* НВолын. у.

Попоговори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Поговорить много.

Попогребти́, -бу, -беш, *гл.* Погресть много. *Душі гірко стане, як попогребеш, женучи так швидко човна.*

Попогрю́кати, -каю, -єш, *гл.* То-же, что и **грюкати**, но продолжительное время. *Попогрюкала добре в двері, поки почули, — добре сплять люде.* Харьк. у.

Попогря́кати, -каю, -єш, *гл.* Погремѣть много. *Попогрякав* (грім). Мнж. 115.

Поподи́бати, -баю, -єш, *гл.* Много походить. Зміев. у.

Поподути, -дму, -дмеш, *гл.* Подуть много.

Попожуритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Попечалиться много. *Що вона попожурилась.* Г. Барв. 58.

Попозіпати, -паю, -єш, *гл.* Достаточно покричать.

Попоїздити, -джу, -диш, *гл.* Поѣздить много. *Як попоїздили, так набрали собі усякого звіра.* Мнж. 31.

Попоїсти, -їм, -їси, *гл.* Поѣсть. *Попороби до поту, то й попоїси в охоту.* Грин. II. 309. *Жінко! та чи нема чого попоїсти? Далебі аж шкура болить, так їсти хочеться.* Котл. МЧ. 446.

Попойти́, -йду, -йде́ш, *гл.* Идти долго. *Як попойшли ми день та другий, так на третій як повставали, то вже я не ступну на ноги.* Кіев. у.

Попок, -пка, *м.* 1) Ум. отъ **піп.** 2) = **Жидок 2.** 3) = **Попичка.** Вх. Пч. II. 13.

Попокла́нятися, -няюся, -єшся, *гл.* Покланяться много. *Так вона мені попокланялась, попопросила мене.* Грин. І. 32.

Попокуделити, -лю, -лиш, *гл.* Потаскать за волосы долго и сильно. *Так він же його і попокуделив.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Пополама́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Ломать много. *Що я попотужила, що я попонудила, що я пополамала рук.* Г. Барв. 433.

Пополовіти, -вію, -єш, *гл.* Пожелтѣть. *А маруна посходила та пополовіла.* Гол. І. 290.

Пополоскати, -щу, -щеш, *гл.* Пополоскать. *Ми* (гуси) *попливем да нош пополощем.* Рудч. Ск. І. 10.

Пополотні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Поблѣднѣть. Стор. МПр. 10. *Пополотніла Мотря.* Мир. ХРВ. 174.

Пополо́хати, -хаю, -єш, *гл.* Испугать многихъ.

Пополошити, -шу́, -шиш, *гл.* = **Пополохати.**

Пополо́шитися, -шимося, -шитеся, *гл.* Испугаться, встревожиться (о многихъ).

Пополуднувати, -дную, -єш, *гл.* Пополдничать.

Пополювати, -люю, -єш, *гл.* Поохотиться.

Пополяка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Напугать сильно. *Уже і так пополякали, насилу баби одшептали.* Котл. Ен. II. 41.

Попоміряти, -ряю, -єш, *гл.* 1) Помѣрять много. 2) Много, долго идти какою либо дорогою. *Далекий шлях, панибрати... Попоміряв і я колись, щоб його ив мірять!* Шевч. 78.

Попомота́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Помотать много.

Попомучитися, -мучуся, -чишся, *гл.* Помучиться. *Нехай трохи попомучиться.* Драг. 346.

Попомуштрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Поучить достаточно долго военнымъ пріемамъ. 2) Поучить вообще. *Ось я тебе попомуштрую, не так, як в бурсі.* Шевч. 501.

Попо́на, -ни, *ж.* Попона. *Червоні попони, червоні сідла.* Грин. II. 315.

Попонеділкувати, -кую, -єш, *гл.* Попоститься. *Іди, небого, не журися, попонеділкуй, помолися.* Котл. Ен. І. 14.

Попоносити, -ношу, -сиш, *гл.* Поносить много. *Попоносив по келійках води.* К. ПС. 116.

Попоноситися, -ношуся, -сишся, *гл.* — **з чим**. Поносить что долго. К. ЧР. 356.

Попоночіти, -чіє, *гл. безл.* Стемнѣть. *Уже попоночіло.* Константиногр. у.

Попонуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Томиться много, тосковать. См. **Нудити.** *Що я попотужила, що я світом попонудила.* Г. Барв. 433.

Попонуди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Попонудити.** *А побрались, — що було я попонужуся, поки не пішли діти.* Г. Барв. 42.

По́понько, -ка, *м.* Ум. отъ **піп.**

Попо́ня, -ні, *ж.* = **Дерга.** *Добре, ненько, у попоні ходити до річки, не змерзнеш так як у спідниці.* Волч. у.

Попоогризатися, -заюся, -єшся, *гл.* Много огрызаться.

Попопам'ята́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Попомнить. *Попопам'ятати московський місяць.* Ном. № 5632.

Попопанькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Повозиться, поняньчиться много. Зміев. у.

Попопеліти, -ліємо, -єте, *гл.* Превратиться въ пепелъ (во множествѣ).

Попоплакати, -плачу, -чеш, *гл.* Много плакать, наплакаться. *Стара тії листи що-дня вичитує, — і попоплаче над ними, і попосміється.* МВ. (О. 1862. III. 35). *Що попоплакала мати наша покійна за батьком!* О. 1862. X. 33.

Попопра́ти, -перу́, -ре́ш, *гл.* 1) Постирать много. 2) Помочить сильно. *Дощ мене попоправ.* Харьк. у.

Попопроси́ти, -шу, -сиш, *гл.* Напроситься, просить много. *Так вона мені попокланялась, попопросила мене.* Грин. I. 32.

Попоп'ясти́ся, -пну́ся, -пне́шся, *гл.* Много силиться, взобраться, добраться. *Попом'явшись добренько, свого можна доп'ястись.* О. 1862. I. 69.

Попо́рати, -ра́ю, -єш, *гл.* Убрать, привесть въ должный видъ, порядокъ. *Попорали коні.* НВолын. у.

Попо́ратися, -раюся, -єшся, *гл.* Похозяйничать. *А тут уже чутка: Текеля на Січі попорався.* Мир. ХРВ. 85.

Попорва́тися, -рву́ся, -рве́шся, *гл.* Порываться, рваться много. *Що вона попоплакали, що попорвалась так годів зо три або й з чотирі.* Г. Барв. 112.

Попори́пати, -паю, -єш, *гл.* Поскрипѣть. *Попорипай мені дверима.*

Попоробити, -блю, -биш, *гл.* Поработать много, наработаться. *Попороби до поту, то й попоїси в охоту.* Грин. II. 309.

Попорожни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Опорожнить (во множествѣ). МУЕ. III. 118. *Кубочки попорожнимо.* Мил. 152.

Попорожні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться пустымъ. *Треба збірати швидче кавуни, а то попорожніють: дощу нема, а спека.* Волч. у.

Попороситися, -симося, -ситеся, *гл.* Родить поросятъ (о многихъ). *Всі льохи се попоросили.* Kolb. I. 135.

Попороскошувати, -шую, -єш, *гл.* Пожить, не стѣсняя себя, пожить въ роскоши. *Я за первим чоловіком попороскошувала.* Лебед. у.

Попоро́ти, -рю́, -реш, *гл.* Распороть. *Попорола сорочку, бо не по моєму пошита, — по своєму перешию.* Васильк. у.

Попоро́тися, -рюся, -решся, *гл.* Распороться. *Черевики... попаряться.* Мнж. 55.

Попорохні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться трухлымъ, обратиться въ пыль.

Попорохня́віти, -вію, -єш, *гл.* = **Попорохніти.** *І деревня попорохнявіє, поки зберемося хату перекидати.*

Попороши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Посыпать пылью, порошкомъ.

Попо́рськати, -каю, -єш, *гл.* Побрызгать. К. ЧР. 66. *Набрала води сцілющої, попорськала.* ЗОЮР. II. 56.

Попортя́ний, -а, -е = Портяний. Гол. Од. 55.

Попосвари́тися, -рюся, -ришся, *гл.* Нассориться, много поссориться. *Коло кожного воза треба попосваритись.* О. 1862. VI. 98.

Попосидіти, -джу, -диш, *гл.* Посидѣть долго. *І попосиділа ж вона під поштою не годину, дожидаючись.* Г. Барв. 498.

Попослужити, -жу, -жиш, *гл.* Послужить много *Попослужив... з п'ятнадцять літ.* Г. Барв. 407.

Попосміятися, -юся, -єшся, *гл.* Насмѣяться вдоволь, посмѣяться много. *Попосміялись же за те з Цьомаха довго.* Сим. 215. *Тії листи що-дня вичитує, — і поплаче над ними, і попосміється.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Попосмутува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Попечалиться много. *Попосмутував я на чужині.* Г. Барв. 407.

Попостити, -щу, -стиш, *гл.* = **Попісникувати.**

Попосто́яти, -сто́ю, -їш, *гл.* Простоять много, настояться. *Добре, що перва прийшла, а то б попостояла.* Г. Барв. 498.

Попотіпати, -па́ю, -єш, *гл.* 1) Потрепать много (льна, конопли). 2) Поколотить, побить. *Хиба який чорт попотіпа на досвітках.* Лебед. у.

Попотіти, -тієм*о*, -єте, *гл.* Вспотѣть (о многихъ). *Біжучи, попотіли.* АД. II. 37.

Попотужити, -жу, -жиш, *гл.* Погоревать много, нагореваться, наплакаться. *Як вигнала мене свекруха... — що я попожурилась, що я попотужила.* Г. Барв. 433.

Попотупкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Потоптаться много, натоптаться, — коло кого. Поухаживать за кѣмъ много, пока добьешся. *Попотупкаєшся коло нього на случай якої оказії та й кишеню потрясеш.* Св. Л. 281.

Попотягти, -гну, -гнеш, *гл.* Потащить много. *Хай, думає пан, і він попотягне повозку з хамутом та з дугою.* Грин. II. 213.

Попочванитися, -нюся, -нишся, *гл.* Поважничать, почваниться. *Що то вже він попочванився, то й Боже.* Лебед. у.

Попо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **піп.**

Поправа, -ви, *ж.* 1) Починка, исправленіе. 2) Исправленіе (нравственное). *Горе нам, ян не діждеться од нас ніякої поправи Той, що ненавидить усякий гріх.* Гречулевич, Проповѣди (1857), 78. Ум. **Поправка.**

Поправді, *нар.* Дѣйствительно, въ самомъ дѣлѣ. *Другий день поправді везут королівну.* Драг. 285.

Поправити. См. **Поправляти.**

Поправка, -ки, *ж.* Ум. отъ **поправа.**

Поправля́тя, -ля́ю, -єш, сов. в. **поправити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Поправлять, поправить, починить. 2) Направить лошадь. *Коли це дивлюсь: світиться; я й поправив на те світло. Приїздю.* Мнж. 130.

Поправуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Исправляться. *Попрямуйтеся ви, вільні доріженьки, поправуйтеся ви, лихі воріженьки.* Нп. (Балт. у.)

Попразе́н, -на, *м.* Второй день послѣ праздника, отданіе праздника. Св. Л. 76. *Чого тобі... на оті прокляті досвітки, на празники та попразени ходить.* КС. 1882. VIII. 263.

Попра́зниця, -ці, *ж.* = **Попразен.** Чуб. VII. 576.

Попразниче, -чого, *с.* = **Попразен.** Kolb. I. 22.

Попрати, -перу, -ре́ш, *гл.* Постирать. *Попрали баби панам сорочки.* Мнж. 129.

Попрацювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Потрудиться.

Попрацюватися, -цююся, -єшся, *гл.* Сильно потрудиться. *Отому чоловікові, що хата згоріла, так горе: доведеться попрацюватися, бо все з себе самого, ніхто не поможе.* Харьк.

Попраща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* — **кого**. Проститься съ кѣмъ. См. **Попрощати.** *Навіки 'смо попращали свої любі гори.* ЕЗ. V. 242.

Попре́тно, *нар.* Опрятно, чисто. Галиц.

Попри, *пред.* 1) Возлѣ, подлѣ, около, мимо. Гн. II. 60. *Даруй, Боже, мирові, та й нам попри мир.* Каменец. у. *Іде попри вас як товарина: ні помагай-бі, а ні здоров не скаже, то то ж гріх!* Каменец. у. *Йду попри корчму, коли щось співає.* Каменец. у. *Ту пшеничку жала кречная панна, попри ту пшеницю угляний гостинець, їхав туди, їхав поповиченько.* Гол. IV. 107. 2) Вмѣстѣ съ, при. *Попри пса і коти люде до нині годуют сі.* Гн. I. 78.

Поприбавля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Прибавить (во множествѣ).

Поприбива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Прибить (во множествѣ). *Поприбивав защіпки до дверей.* Харьк. у.

Поприбігати, -гаємо, -єте, *гл.* Прибѣжать (о многихъ). *Діти поприбігали, кричать: їсти!* Черниг. у.

Поприбіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Прибрать. *І в хаті, і в дворі поприбірала, аж глянути любо.* Харьк. у.

Поприблу́джуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **приблудитися**, но о многихъ.

Поприбо́ркувати, -кую, -єш, *гл.* То-же, что и **прибо́ркати**, но многихъ.

Поприбріхувати, -хую, -єш, *гл.* Приврать (во множествѣ).

Поприва́рювати, -рюю, -єш, *гл.* То-же, что и **приварити**, но во множествѣ.

Попривerта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **привернути**, но во множествѣ.

Попривикати, -каємо, -єте, *гл.* Привыкнуть (о многихъ).

Попривóдити, -джу, -диш, *гл.* То-же, что и **привести**, но во множествѣ. *Сліпих попри́водь сюди.* Єв. Л. XIV. 21.

Попривóзити, -жу, -виш, *гл.* Привезти (во множествѣ). *Це син із города все попривозив.* Харьк. у.

Попривoліка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Притащить (во множествѣ).

Поприв'язувати, -зую, -єш, *гл.* Привязать (во множествѣ). *Коней... поприв'язують.* Драг. 147. *Всі троє були в мене поприв'язувані на оборі.* Драг. 64.

Попригадувати, -дую, -єш, *гл.* Вспомнить (во множествѣ).

Попригадуватися, -дуємося, -єтеся, *гл.* Вспомниться (во множествѣ). *Усе попригадувалося, що колись було.* Лубен. у.

Поприганяти, -ня́ю, -єш, *гл.* Пригнать (многихъ). *Ми поприганяємо* (байволів). Драг. 323.

Попригина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Пригнуть (во множествѣ). *Попригинай бо мені рогачі, а то не беруть менчих горщиків.* Харьк. у.

Попригинатися, -наємося, -єтеся, *гл.* Пригнуться (во множествѣ). *Хлопці попригиналися за тином, щоб їх не побачили.* Кіев. у.

Попригладжувати, -джую, -єш, *гл.* Пригладить (во множествѣ).

Попригні́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **пригнітити́**, но во множествѣ.

Поприго́нити, -ню, -ниш, *гл.* = **Попригаΰняти.**

Попригоро́джувати, -джую, -єш, *гл.* Пригородить (во множествѣ).

Попригорта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **пригорнути**, но во множествѣ.

Попригортатися, -таємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **пригорнутися**, но о многихъ.

Попригріва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Пригрѣть (во множествѣ).

Попригріва́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Пригрѣться, нагрѣться. *Уже попригрівалися окропи, ставай оджимати сорочки.*

Поприда́влювати, -люю, -єш, *гл.* Придавить (во множествѣ).

Поприда́влюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Придавиться (во множествѣ). *Які хороші були паляниці, а поки довезла — попридавлювалися.* Богод. у.

Попризвича́юватися, юємося, -єтеся, *гл.* Привыкнуть (о многихъ). *Попризвичаювались до всячини з малку.* О. 1862. 1. 77. *Жінки уже так попризвичаювалися.* Драг. 172.

Попризнаватися, -наємося, єте́ся, *гл.* Признаться (о многихъ). *Усі вже попризнавалися.* Васильк. у.

Поприїзди́ти, -димо́, -дите́, *гл.* Пріѣхать (о многихъ). *Наші діти вже всі поприїздили.* Богод. у. *Ми не довго гостили, не в порожні поприїздили.* Мет. 188.

Поприйма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Принять (во множествѣ). *Хліб лежить, — от я зараз поприймаю.* Грин. II. 171. *Ой ти тихий Дунаю, моїх діток поприймай.* Нп.

Поприйма́тися, ма́ємося, -єтеся, *гл.* Приняться (во множествѣ).

По́прик, -ку, *м.* Перець. *І варена, і печена, і поприком напопрена.* Гол. IV. 530.

Поприкида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **прики́нути**, но во множествѣ.

Поприкипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **прикипіти**, но во множествѣ. *Ми так і поприкипали на місті.* МВ. I. 70.

Поприклада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **приложи́ти**, но во множествѣ. *Поприкладала до чиряків печеної цибулі.* Харьк. *Поприкладав* (печатку) *усім на лобі.* Чуб. II. 605.

Поприковувати, -вую, -єш, *гл.* Приковать (во множествѣ).

Поприко́лювати, -люю, -єш, *гл.* Пришпилить (во множествѣ).

Поприкоро́ччувати, -чую, -єш, *гл.* Укоротить (во множествѣ). *Я їм язики поприкороччую, щоб не брехали так.* Богод. у.

Поприкочувати, -чую, -єш, *гл.* Прикатить (во множествѣ). *Діжки поприкочуємо сюди та тут і позамочуємо.* Харьк.

Поприкрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Прикрыть (во множествѣ).

Поприкриватися, -ваємося, -єтеся, *гл.* Прикрыться (о многихъ).

Поприкручувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **прикрутити**, но во множествѣ.

Поприкупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Прикупить (во множествѣ).

Поприлагоджувати, -джую, -єш, *гл.* Приладить (во множествѣ).

Поприлазити, -зимо, -зите, *гл.* Прилѣзть, приползти (о многихъ).

Поприлипати, -паємо, -єте, *гл.* Пристать, прилипнуть (во множествѣ). *Нехай вони до твого кривого носа поприлипають.* Стор. МПр. 132.

Поприліта́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Прилѣтѣть (во множествѣ). *Уже ластівочки поприлітали.* Харьк.

Поприлуча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Присоединить (во множествѣ).

Поприлучатися, -чаємося, -єтеся, *гл.* Присоединиться (о многихъ).

Поприлягати, -гаємо, -єте, *гл.* То-же, что и **прилягти**, но во множествѣ. *Під їми коні поприпадали, золоті гриви поприлягали.* АД. I. 28.

Попримазувати, -зую, -єш, *гл.* То-же, что и **примазати**, но во множествѣ. *Попримазувала вже в обох хатах.* Харьк.

Поприманювати, -нюю, -єш, *гл.* Приманить (во множествѣ). *З усього хутора собак сюди поприманював.* Харьк.

Попримежо́вувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **примежувати**, но во множествѣ.
Попримерзати, -заємо, -єте, *гл.* То-же, что и **примерзнути**, но во множествѣ.
Попримо́щувати, -щую, -єш, *гл.* То-же, что и **примостити**, но во множествѣ.
Попримощуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **примоститися**, но о многихъ. (Хати) *попримощувались на крутих боках долини.* Левиц. ПЙО. I. 474.
Попримуро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Сдѣлать каменныя пристройки.
Попримý́шувати, -шую, -єш, *гл.* Принудить (многихъ).
Попринаджувати, -джую, -єш, *гл.* Приманить, привлечь (многихъ). *На що ти моїх голубів до себе попринаджував?* Богодух. у.
Попри́ндитися, -джуся, -дишся, *гл.* Разсердиться, раскапризничаться (о многихъ). *Дівчата поприндилися на хлопців та й не пішли у танець.*
Поприневолювати, -люю, -єш, *гл.* Принудить (многихъ). *Хиба його дочки охотою заміж ішли? Поприневолював.*
Поприносити, -шу, -сиш, *гл.* Принести (во множествѣ). *Поприносили до його всіх недужих.* Єв. Мр. I. 32.
Поприорювати, -рюю, -єш, *гл.* То-же, что и **приорати**, но во множествѣ.
Поприпадати, -даємо, -єте, *гл.* То-же, что и **припасти**, но во множествѣ. *«Припадайте до землі!» Поприпадали усі ниць.* ЗОЮР. I. 247. *Під їми коні поприпадали, золоті гриви поприлягали.* АД. I. 28.
Поприпалювати, -люю, -єш, *гл.* Прижечь (во множествѣ).
Поприпина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Привязать на веревку (многихъ). *Назад руки пов'язали, до коней поприпинали.* Гол. I. 155.
Поприпізня́ти, -ня́ємо, -єте, *гл.* — **що**. Запоздать съ чѣмъ. *Поприпізняли сіяти.* Литин. у.
Поприпізня́тися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* Запоздать (о многихъ).
Поприпіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Прижечь (во множествѣ).
Поприправля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **приправити**, но во множествѣ.
Поприпуска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **припустити**, но во множествѣ.
Поприрахо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Присчитать (во, множествѣ).
Поприрівнювати, -нюю, -єш, *гл.* Тоже, что и **прирівняти**, но во множествѣ.
Поприробля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **приробити**, но во множествѣ.
Поприроста́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Прирости (во множествѣ). *«Де ваші мизинці-пальці і ліві уші?» Потім показав їм, попритуляв всякому до руки, до ноги і уха до голови, — знов поприростали.* Рудч. Ск. I. 109.
Поприруча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Поручить (во множествѣ).
Поприсила́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Прислать (во множествѣ). *Попросіть книжочок, що з оцім листом поприсилані.* О. 1862. VI. 59.
Поприси́лювати, -люю, -єш, *гл.* Привязать (во множествѣ).
Поприсипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Присыпать (во множествѣ).
Поприсипатися, -паємося, -єтеся, *гл.* Присыпаться (во множествѣ).
Поприси́рнювати, -нюю, -єш, *гл.* ? *Що поприсирнювано, а дощ накрапа, — поприбіра як слідує.* Сим. 198.
Поприсідати, -даємо, -єте, *гл.* Присѣсть (о многихъ).
Поприсіювати, -сіюю, -єш, *гл.* То-же, что и **присіяти**, но во множествѣ.

Поприскакувати, -куємо, -єте, *гл.* Подскочить къ чему (о многихъ).

Поприс́кувати, -кую, -єш, *гл.* Пофыркивать. *Ой на броду, броди пив сивий кінь воду. Кінь на воду та поприскує, удилами та побрязкує.* Грин. III. 546.

Поприставати, -таємо́, -єте, *гл.* То-же, что и **пристати**, но во множествѣ. *Тепер до його пристав князь Корецький... поприставали людно й оружно Котлубай, Іллямевські, Горностаї.* К. ЦН. 277. *Воли годуй добре, щоб не поприставали.* Маркев. 121.

Поприсягати, -гаємо, -єте, *гл.* Присягнуть (о многихъ). *І поважати присуд наш козацький над королівський всі поприсягали.* К. ЦН. 179.

Поприт́и, -рю, -риш, *гл.* = **Перчити.** Вх. Уг. 261.

Попритоптувати, -тую, -єш, *гл.* Притоптать (во множествѣ). *Вийшов сіяч сіяти насіння своє; і як він сіяв, инше впало край шляху, і попритоптувано його.* Єв. Л. VIII. 5.

Попритужувати, -жую, -єш, *гл.* Придавить, притянуть жердями солому на крышѣ. *Треба добрими притужинами попритужувати солому, а то зсунеться з криші.* Волч. у.

Попритулювати, -люю, -єш, попритулюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* = **Попритуляти, -ся.** (Хати) *позлазили вниз, поховались між купами каміння, попритулювались до провалин.* Левиц. ПЙО. I. 474.

Попритуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **притулити**, но во множествѣ. *Попритуляв...* (одрізані) *уха до голови, — вони знов поприростали.* Рудч. Ск. I. 109.

Попритуля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **притулитися**, но о многихъ.

Поприходити, -димо, -дите, *гл.* Прійти (о многихъ). *Всі поприходили до його.* Єв. Мр. III. 8. *У неділю поприходять з служби.* Драг. 143.

Попричиня́ти, -няю, -єш, *гл.* Притворить (во множествѣ). *Двері всі попричиняла.* МВ. (О. 1862. III. 56).

Попричіплювати, -люю, -єш, *гл.* Прицѣпить (во множествѣ).

Попришива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Пришить (во множествѣ).

Поприщити, -щить, *гл. безл.* Покрыть прыщами. *Чого це тебе так поприщило?* Черниг. *Йому поприщило пику.*

Поприщитися, -щуся, -щишся, *гл.* Покрыться прыщами. *Щоб тобі поприщилось!*

Попріти, -пріємо, -єте, *гл.* Сопрѣть. *Попріли усі стоги.*

Попробувати, -бую, -єш, *гл.* Испытать, испробовать *Ходім же тепер ...попробувати сили, — хто дужчий.* Рудч. Ск. II. 16.

Попро́буватися, -буюся, -єшся, *гл.* Испытать, попробовать. *Як дам, то на свій зріст все подвір'я зміряєш... — Попробуємся! — Та що тут пробуватись! Без сорома казка: он де двері, або тебе випхаю.* Св. Л. 317. *Ти бігаєш, як жоден молдаван не побіжить, — попробуйся.* Св. Л. 137.

Попробуркувати, -кую, -єш, *гл.* Пробудить (многихъ). *Насилу дітей попробуркував.*

Попробуркуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Пробудиться (о многихъ). *Як тіки попробуркуються пани, тоді біда!*

Попровадити, -джу, -диш, *гл.* Потащить, понести, повезти. *І попровадили тих братів на Сібір.* Грин. I. 97.

Попровадитися, -димося, -дитеся, *гл.* Потащиться, отправиться, пойти. *І куди ото вони попровадилися прямо в грязюку, — наче обійти не можно.* Харьк.

Попровірчувати, -чую, -єш, *гл.* Просверлить (во множествѣ). *Попровірчував дірочки в дошці.* Харьк.

Попроганяти, -ня́ю, -єш, *гл.* = **Попрогонити.** *Роботників, вражих синів, зовсім попроганяли.* Драг. 290.

Попрогле́джувати, -джую, -єш, *гл.* Проглядѣть. *Здається, усі вікна попрогледжувала, його визираючи.* Г. Барв. 121.

Попрогонити, -ню, -ниш, *гл.* Прогнать; отогнать (во множествѣ). *Попрогонь овечки, що родина здарувала.* Мет. 265.

Попрогриза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Прогрызть (во множествѣ). *Тенета б всі попрогризала.* Гліб. 19.

Попро́дати, -даю, -єш, *гл.* Распродать, продать. *Попродав воли з возами.* Драг. 160. *Попродав усю худобу.*

Попродовбувати, -бую, -єш, *гл.* Продолбить (во множествѣ). *У чумаків колеса товстії, то в колесах було попродовбує дірки да туди гроші положить.* ЗОЮР. І. 76.

Попро́з, *нар.* = **Поуз.** *Попроз мій городок стежкою до иншої йдеш.* Чуб.

Попроїда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Проѣсть (во множествѣ). *Батько довго збірає, а синки швидко попроїдали.* Харьк. у.

Попрокидатися, -даємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **прокинутися**, но о многихъ. *Попрокидалися діти, повставали, зараз — їсти.* Харьк. *Раненько походили корови, раненько й попрокидалися.* Зміев. у.

Попроку́рвувати, -вую, -єш, *гл.* Растратить, ведя развратную жизнь. *Попрокурвували худобу сини, як умер пан старий.* Лебед. у.

Попрокушувати, -шую, -єш, *гл.* Прокусить (во множествѣ). *Вовки задавили двоє овець, попрокушували горла.* КС. 1883. ХП. 700.

Попромива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Промыть (во множествѣ).

Попромінювати, -нюю, -єш, *гл.* Промѣнять (во множествѣ).

Попроміта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Промести (во множествѣ). *Всі стежки попромітали.*

Попропада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Пропасть (о многихъ). *Коли б ще козаки з голоду не попропадали.* ЗОЮР. І. 290. *Скільки їх вже попропадало, от же ж все ще восьмеро є.* Драг. 217.

Попропива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Пропить (во множествѣ). *Усю худобу попропивав. Сорочок із тридцять було, — усе попропивала.* ЗОЮР. І. 9.

Попропива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Пропиться (о многихъ). *Попропивались ми до голого тіла.* К. ЦН. 227.

Попророива́ти, -ваю, -єш, *гл.* Разрѣдить, вырвавъ часть. *Ще треба попроривати буряки, бо ще таки густі.* Харьк.

Попрорізувати, -зую, -єш, *гл.* Прорѣзать (во множествѣ). Стор. МПр. 95.

Попророста́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Прорасти (во множествѣ). *Пшениця попроростала.*

Попрорубувати, -бую, -єш, *гл.* Прорубить (во множествѣ). *Він у тій коморі вікна попрорубував.* Драг. 176. *Вже Сидір ополонки попрорубував.*

Попроси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Попросить. *Просили батько й мати, просила й родина, нехай його ще попросить лихая година.* Мет. 84.

Попроситися, -шуся, -сишся, *гл.* Попроситься.

По́просом, *нар.* Прося. *Назбірайте попросом грошей доволі та поставте над ним великого хреста.* Г. Барв. 459.

Попро́стати, -таю, -єш, *гл.* Направиться. *Покинув її і весільних, сам попростав до хати.* Г. Барв. 202.

Попрости́тися, -щу́ся, -сти́шся, *гл.* 1) Проститься. Мнж. 29, 47. *От попростивсь він і пішов собі.* Мнж. 138. *Прощавайте, сусідоньки, може з ким сварився, та хоч сварився, не сварився, аби попростився.* Чуб. 2) Испросить прощенія. *За шо, каже, я її ударив? вернусь, попростюсь.* Мнж. 33.

Попростювати, -тюю, -єш, *гл.* Походить, побродить. *Попростює по степу корова, хоч трохи напасеться, а прийде — підкинь сіна.* Лебед. у.

Попростяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Протянуть (во множествѣ). *Кучеряві в'язи... попростягали зелені лапи над річкою.* К. (ЗОЮР. II. 205).

Попростягатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Протянуться (о многихъ). *Козаки посідали, жовніри попростягались біля їх на траві.* Стор. МПр. 105.

Попротив, *нар.* = **Проти.** *Ще, каже, попротив себе не вишукав.* Федьк.

Попротоптувати, -тую, -єш, *гл.* То-же, что и **протоптати**, но во множествѣ. *Чоботи шкапові попротоптувані, і пучки видно.* К. ЧР. 262.

Попротоптуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **протоптатися**, но во множествѣ.

Попроха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* = **Попросити.**

Попрохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Попроситися.** *А ти б попрохалася, може б і пустили.*

Попроци́ндрювати, -рюю, -єш, *гл.* Промотать, растратить (во множествѣ). *Люде... гроші попроциндрювали.* К. ЦН. 227.

Попрочища́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Прочистить (во множествѣ). *Дороженьки попрочищала.* Мил. 183.

Попрошпе́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Проштрафиться (о многихъ). О. 1862. V. 109. *Попрошпечувались, дак їх і попрогонили.* Г. Барв. 44.

Попроща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* — **кого**. Проститься съ кѣмъ.

Попрощатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Попрощаться. *Ти б коня добув, до мене прибув, попрощався зо мною.* Мет. 66. *Поцілувались, попрощались.* ЗОЮР. I. 73.

Попру́г, -га, *м.* Шрамъ, царапина. *Коняка дзизнула по морді, попруг зробила на носі — і досі знать.* Верхнеднѣпр. у.

Попру́га, -ги, *ж.* 1) Подпруга. Шух. I. 252. Вх. Зн. 61. Вас. 160. *Та купимо сідельце з попругою.* Грин. III. 320. *Та підтягай, джуро, та підтягай, малий, тугенько попруги.* АД. II. 44. 2) Поясъ кожаний, — см. **Ремінник**. Чуб. VII. 418. 3) Часть толчеи. См. **Ступа ножіна.** Шух. I. 161, 162. 4) Часть рыболовнаго сака. См. **Сак.** Шух. 5) Полоса, — напр. поперечная полоса на боку **перістого** вола. Рудч. Чп. 255. *Між небом і водою став чорною попругою ліс.* Левиц. ПЙО. I. 500. *Сонце... довгою й широкою попругою лягло через усю хату.* Мир. ХРВ. 182. Ум. **Попружка, попруженька, попружечка.** *Ой підтягай, та малий хлопку, попруженьки стуга.* АД. II. 71. *Попрямуйтеся ви, вильні доріженьки, поправуйтеся ви, лихі воріженьки.* Нп. (Балт. у.).

Попру́жка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **попруга.** 2) То-же, что и **окрайка**, узкій шерстяной поясъ у женщинъ. Шух. I. 132, 123. Kolb. I. 46.

Попрутикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Сдѣлать прутик. *Оце вже тобі сорочку попрутикувала і позубцювала в поділках.* Кіев. у.

Попруча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Побарахтаться. *Попручався, поки й вирвався.*

Попряди, -дів, *мн.* = **Попрядки.** *Прийде до її кума на попряди.* О. 1862. I. 73.

По́прядки, -док, *мн.* = **Попряхи.** *В одну хату нас, дівчат, натириться, було, як раків у ятір, на попрядки.* Г. Барв. 102.

Попрямува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Пойти напрямикъ, направиться. *Гапка потягла в хату, а Іван попрямував до клуні.*

Попрямуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Выпрямиться.

Попря́ник, -ка, *м.* Медовый пряникъ. Борз. у.

Попря́сти, -ду́, -де́ш, *гл.* Спрясть. *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала і в мички помикала і щоб попряла.* Рудч. Ск. II. 44.

Попрястися, -ду́ся, -дешся, *гл.* 1) Попрясть нѣкоторое время. 2) Спрясться. *Прокидається, а ті мички попрялись, посукались.* Рудч. Ск. II. 44.

Попря́тати, -таю, -єш, *гл.* Прибрать. Мнж. 57.

Попря́тниця, -ці, *ж.* Хорошая хозяйка, прибиральщица. *До хати попрятницю, до поля робітницю, до комори ключницю.* Гол. IV. 332. *А сестриця-попрятниця.* Мнж. 57.

Попря́тно, *нар.* Чисто, опрятно. Вх. Зн. 53.

Попря́тувати, -тую, -єш, *гл.* Прибирать. *Взялись попрятувати.* Св. Л. 280.

По́пряхи, -рях, *ж. мн.* Дневныя собранія дѣвушекъ въ **досвітчаній** хатѣ, безъ участія парней, для пряденія и другихъ работъ; бываютъ послѣ 1 октября. Мил. 61. *Приходь до мене на попряхи.* КС. 1883. XII. 698. *Після Миколи не виходила ні на досвітки, ні до кого на попряхи.* Мир. Пов. I. 137.

Попсува́ння, -ня, *с.* Порча.

Попсувати, -псую́, -єш, *гл.* Испортить. *Там добре, де нас нема, а куди ми поткнемось, так і попсуємо.* Ном. № 2052. *Запаски мої найкращі попсували.*

Попсува́тися, -псую́ся, є́шся, *гл.* Испортиться.

Попува́ння, -ня, *с.* Священствованіе, бытіе попомъ. *Сів на попування в Солодьках.* Св. Л. 290.

Попувати, -пую, -єш, *гл.* Священствовать, быть попомъ. *При тій церковці попує.* К. МБ. X. 2.

Попудити, -джу, -диш, *гл.* Погнать. *А кум їх так попудив, що тільки куряву підняли.*

Попужнути, -жну, -не́ш, *гл.* Пугнуть. *Як уже пужнули драпіжників, вона поруч з батьком на диво билась з ворогами.* Стор. МПр. 28.

Попукати, -каю, -єш, *гл.* 1) Постучать. 2) Лопнуть (во множествѣ). *Попукають шибки у зімі.* Каменец. у.

Попу́катися, -каємося, -єтеся, *гл.* Лопнуть (во множествѣ). *Варити, покіль ячмінь попукається.*

Попукач, -ча, *м.* Удодъ (птица). Угор.

Попуск, -ку, *м.* Послабленіе, попущеніе — **попускати**. Дозволять, потворствовать. *По що ж ти їм сей попуск попускаєш?* К. ХП. 79.

Попуска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **попусти́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* 1) Распускать, распустить. *Стьонжки до кірок попустить.* Г. Барв. 65. *Трохи не попустив і сліз.* Котл. Ен. II. 23. 2) Опускать, опустить. *Попустив свої орлові крила від смутку.* О. 1861. VI. Кул. 29. *Побіг із села вовкулакою, попустивши хвоста.* Г. Барв. 451. **Ніс під себе попустити**. Смѣшаться, устыдиться. Мнж. 171. 3) Запускать, запустить. *А він угору як попустить*

гилку (= **м’яч).** Радом. у. 4) Ослаблять, ослабить. *Попусти вірьовку.* 5) Допускать, допустить; отдать во власть, въ жертву кому. *Не попущу тебе, мила, иншому достатись.* Мет. 70. *Спасибі, каже, Богу, що не попущено душі християнської лютому звіру.* Рудч. Ск. І. 4. 6) Упускать, упустить, уступать, уступить. *Чужого не бери, а свого не попусти.* Чуб. І. 239. **Я йому сього не попущу.** Я ему этого не уступлю, не прощу. — **місця, поля**. Уступать, уступить мѣсто, дать мѣсто. *Тоді ляхи, дуки-срібляники добре дбали, дальше ік порогу посували, козаку-нетязі більше місця на покуті попускали.* ЗОЮР. І. 205. *Більше йому поля гуляти попускали.* Макс. (1849), 86. 7) — **себе**. Допускать, допустить себя до чего безнравственнаго, плохого, распускать, распустить себя. *Як же то мені самій тяжко на його дивитись, що він себе так попустив.* Г. Барв. 285. *І не попустило ж себе як небудь: нігде слова про його негожого не чути.* Г. Барв. 14. 8) — **попуск, по́пуст**. См. **Попуск.** б) **Попускати**. 1) Пустить (многихъ). *Коні у чисте поле попускав.* Мнж. 41. *Коней пустопаш попускали.* АД. І. 118. 2) Уронить (во множествѣ). *Що було в руках, — усе попускала. Летіла сорока з висока, попускала пір’я додолу.* Мет. 301.

Попускатися, -каюся, -єшся, сов. в. **попуститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Допускать, допустить себя до чего. *Як свиня вкусить, або жінка попоб’є, то на страшний суд не встанеш, щоб ти не попускався.* Г. Барв. 322.

Попуст, -ту, *м.* 1) = **Попуск.** *Господь бо всякий попуст попускає.* К. ПС. 46. 2) Облегченіе. *Ані смерти, ані попусту.* Ном. № 8220. 3) Одинъ изъ концевъ веревки въ рыболовныхъ снарядахъ перемет и кормак. Вас. 188, 189.

Попустити, -ся. См. **Попускати, -ся.**

Попусто́шити, -шу, -шиш, *гл.* Опустошить. *Вернулись, попустошивши ввесь край, руїною зробивши тихий рай.* К. ПС. 13.

Попустува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пошалить. *Пу, попустували трохи — і годі!*

Попутати, -таю, -єш, *гл.* Спутать (лошадей). *Попутали коників у долині.* АД. І. 269.

Попутник, -ка, *м.* Раст. Plantago major L. ЗЮЗО. І. 131.

Попухнути, -немо, -нете, *гл.* Опухнуть. *Попухли ноги. Він зовсім хворий, в його волосся попухло,* — насмѣшка надъ здоровымъ, жалующимся на болѣзнь.

Попхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Поплестись, потащиться; полѣзть. *Еней по берегу попхався.* Котл. Ен. І. 15. *Отара ж попаски попхалась навманя.* Греб. 381. *Попхався в прийми, то лиха прийме.* Ком. Пр. 661.

Попхенькати, -каю, -єш, *гл.* = **Попхикати.** *Нехай троха попхенькає, — буде лучче спати.* ЕЗ. V. 123.

Попхикати, -каю, -єш, *гл.* О ребенкѣ: тихо поплакать, всхлипывая, хныча. *Попхикало маленьке трохи та й замовкло.* Харьк.

Попхну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Толкнуть. *Жінка його попхнула. Терпи! за долею, куди попхне, хились, як хилиться од вітру гілка.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 112).

Поп’ястися, -пнуся, -пне́шся, *гл.* Повиться, полѣзть. *Гарбуз на тин поп’явся.* Славяносерб. у. *Черв’як... поп’явся.* Мир. ХРВ. 48. *Шлях... гадюкою поп’явся вгору.* Мир. Пов. II. 49. *На мов стесаній борідці де-где поп’ялось тонко, як павутиння, волоссячко.* Мир. ХРВ. 4.

Пора, -ри, *ж.* 1) Время, пора. *Як прийшла до його тая пора, шо вже йому треба бігти, то він так стогне.* Грин. II. 137. *У робочу пору.* Стор. МПр. 67. 2) Возрастъ. **Дівчина на**

порі, у порі. Дѣвушка-невѣста. *Росла, рост дівчинонька та й у порі стала.* Зміев. у. 3) **На таких порах бути**. Быть беременной. *Хиба ти вже забув, що покинув мене на таких порах?* Чуб. II. 19. 4) **Без пори**. Преждевременно. *Нив дуже горілку, та так без пори і вмер.* Канев. у. 5) Употр. какъ нарѣчіе: пора. *Та годі седіти, да пора летіти.* Мет. 257.

Порада, -ди, *ж.* Совѣтъ; помощь. *Піду та сяду в зеленому саду, чи не прийде щасливая доля та до мене на пораду.* Мет. 366. *Час приходить умірати, нікому поради дати.* Макс. (1849). 78. Ум. **Порадонька, порадочка.** *Я до вас на порадоньку йду.* Мил. 184.

Порадити, -ся. См. **Поражати, -ся.**

Порадіти, -дію, -єш, *гл.* Порадоваться. *Вийде мила, — порадіє.* АД. I. 270.

Пора́дливий, -а, -е. Дающій совѣтъ. *Ой ти мати та порадлива, на що ж ти мене порадила, порадила та й не оженила.* Нп.

Пора́дний, -а, -е. Имѣющій совѣтъ, помощь. *Старими людьми село порадне.* АД. I. 49.

Порадник, -ка, *м.* Совѣтникъ. К. ЧР. 131. *Мій батеньку, мій старесенький, мій порадннику дорогесенький.* Мил. 180. *Не порадник він, а щирий зрадник.* Ум. **Порадничок.** *Мій таточку, мій порадничку.* Мил. 184.

Порадниця, -ці, *ж.* Совѣтница. *Ой мати, мати — порадниця в хаті.* Мет. 260. *Сестриці ви, порадниці, порадьте ж ви мене.* Мет. 186. Ум. **Порадничка.** *Моя матінко, моя й порадничко.* Мил. 197.

Порадничок, -чка, *м.* Ум. отъ **порадник.**

Порадонька, порадочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **порада.**

Порадувати, -дую, -єш, *гл.* Порадовать. *Чого се так збентеживсь, нічим мабуть порадувать?* Стор.

Порадуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Порадоваться. *Німці не порадуються нашому безголов'ю.* Стор.

Пoража́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **порадити, -джу, -диш,** *гл.* Совѣтовать, посовѣтовать; помочь. *Моя матінко, моя порадонько! та хто ж мене поражатиме, як ви поражали?* Мил. 204. *Єсть у мене отець-мати, та не хочуть поражати.* Грин. III. 199. *Ой порадь мене, мати, як мені на світі жити, як нелюбому годити.* Мет. 279. *І порадив мене щиро, куди прямувати.* К. Досв. 86. *А чи ж не можна тому шо порадити, щоб він* (упирь) *не ходив?* Грин. II. 100.

Поражатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **порадитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Совѣтоваться, посовѣтоваться. *Аж тільки радяться, поражаються три дуки сребраники на кабак іттu.* Мет. 378. *З матінкою поражалася: порадь мене, моя мати, скільки мені дружечок брати.* Мил. 132. *Кого ж ми будем поражаться, кого ж ми будем питаться?* Мил. 189. *Дак ото ми з бабою й порадились.* ЗОЮР. I. 65.

Пораза, -зи, *ж.* Рана. *Вона його задушила видно, бо не було на йому ніякої порази.* МВ. II. 189.

Поразити, -жу, -зиш, *гл.* 1) Поранить. *Поражені руки, робити нічого не можна.* Черк. у. 2) Укусить. *Софія (— гадюка) поразила худобу.* Вх. Зн. 53.

Поразка, -ки, *ж.* Пораженіе.

Порай, -раю, *м.* = **Порада, рада.** *Там крутенько, тут хутенько, дав Бог всьому порай: ад розорив, чорта стребив, смерть із лиха хвора.* КС. 1882. IV. 171.

Поралити, -лю, -лиш, *гл.* Вспахать раломъ. Чуб. VII. 400.

Пораненьку, *нар.* Ранехонько. *Ой у неділю рано-пораненьку, ой то ранніми зорями.* ЗОЮР. І. 24.

Пораниʹна, -ни, *ж.* Уборка, приборка; стряпня. НВолын. у.

Поранити, -ню, -ниш, *гл.* Ранить, изранить. Єв. *Л.* XX. 12. *Ти мене поранила дуже.* Рудч. Ск. І. 53. *Положив на місті чоловіка зо три, а деяких поранив.* Драг. 418.

Поранитися, -нюся, -нишся, *гл.* Слишкомъ рано сдѣлать, поспѣшить. *Поранився прийти.*

Поʹранка, -ки, *ж.* = **Поранина.**

Поранку, *нар.* = **Уранці.** *Завтра поранку викопаєм ямку.* Грин. III. 670.

Поранник, -ку, *м.* Раст. Plantago lanceolata L. О. 1861. І. 206.

Порання, -ня, *с.* = **Поранина.** *Скрізь порання: печуть, варять, вимітають, миють.* Шевч. 151.

Поʹрано, *нар.* Рановато. *Квітки робленої було ще надівати не дає: порано ще каже, небого, ще вигуляйся, підіймись на кірх, — тоді й квітки.* Г. Барв. 65. *Порано встала.* Г. Барв. 73.

Порати, -раю, -єш, *гл.* 1) Обрабатывать (землю), убирать (хлѣбъ). *Порати город.* Кролев. у. *Порали ярину.* Г. Барв. 147. 2) Ухаживать (за скотомъ). *Пішов порати скотину.*

Поʹратися, -раюся, -єшся, *гл.* 1) Заниматься по хозяйству, стряпать; возиться. *Приходить ото Охрім до Грицька у двір, а той саме у дворі порається.* Грин. II. 209. *Деякі* (молодиці) *порались біля печі і кабиць, а другі шили козакам сорочки.* Стор. МПр. 126. *Василь порається з деревом.* НВолын. у. 2) Одѣваться. Шух. І. 135.

Поратуваʹння, -ня, *с.* Спасеніе, помощь.

Поратівник, -ка, *м.* Спаситель; дающій помощь. ЕЗ. V. 60. *Угоднику божий, поратівнику божий, поратуй мене!* Шух. І. 38. Ум. **Поратівничок.** ЕЗ. V. 109.

Поратуваʹти, -туʹю, -єш, *гл.* Спасти, помочь. *Поратівнику божий, поратуй мене!* Шух. І. 38.

Поратуʹнок, -нку, *м.* Спасеніе, помощь. *Пише цісар до москалі: «Йди на поратунок!».* ЕЗ. V. 25. *Аби вам Пречиста Діва стала до помочі, до поратунку у потребах ваших.* ЕЗ. V. 107.

Порахубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Посчитаться. Полт.

Порахуваʹти, -хуʹю, -єш, *гл.* 1) Посчитать. 2) Размыслить, обдумать. *Наші порахували, — порахували та й випустили їх.* ЗОЮР. І. 244. *Там уже порахуємо, що треба робити.* Чуб. II. 21. *Скажи ж ги, щоб ішла вона до мене на пораду, про весілля порахувати.* Чуб. II. 614.

Порахуваʹтися, -хуʹюся, -єшся, *гл.* Посчитаться.

Порахуʹнок, -нку, *м.* Разсчетъ. Вх. Лем. 454.

Пораʹчити, -чу, -чиш, *гл.* Въ пѣснѣ: ущипнуть (о ракѣ). *Трохи мене рак не поранив.* МУЕ. І. 157.

Порачкуваʹти, -куʹю, -єш, *гл.* Полѣзть на четвереренькахъ. *Присів у борозну й тихо, як той злодій, порачкував.* Мир. ХРВ. 60.

Пораʹяти, -раʹю, -єш, *гл.* Посовѣтовать.

Порвати, -рву, -рвеʹш, *гл.* 1) Порвать, перервать; изорвать. *Іще шуби не зносила, коралів не порвала.* Мет. 58. *Порве нове вино бурдюки.* Єв. *Л.* 37. 2) Покусать, укусить. *Щоб свині не порвали вас.* Єв. Мт. VII. 6. *Підеш по селу, так собаки порвуть.* Мил. 205. 3) — **ноги** =

Натрудити 1? *А я молодая всю нічку не спала, всю нічку не спала, ніженьки порвала, таки свою неньку на лавці застала.* Грин. III. 395. 4) См. **Поривати.**

Порва́тися, -рву́ся, -рве́шся, *гл.* 1) Разорваться, изорваться, перерваться. 2) Прерваться. *Порвались разом усі розмови.* К. ХП. 25. *Розмова на тому і порвалася.* Мир. Пов. II. 82. 3) См. **Пориватися.**

Поре́брина, -ни, *ж.* Реберная часть. Чуб. VII. 443. Маркев. 158.

Пореготáти, -чу́, -чеш, *гл.* Похохотать.

Пореготáтися, -чу́ся, -чешся, *гл.* = **Пореготати.** *Пореготався* (з баби) *і поїхав собі.* Грин. II. 231.

Порекло, -ла, *с.* Прозвище, прозваніе. Шух. I. 29.

Поремствувати, -вую, -єш, *гл.* Пороптать, быть въ претензіи. *Найпаче просю, не поремствуйте на мене, що є приказки два рази надруковані.* Ном. Од. Вид. VI.

Поремствуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* = **Поремствувати.** *На неї ніхто було не поремствується.* Сим. 200.

Поренчата, -чат, *с.* Перила. Лохв. у. Левиц. Пов. 328.

Поре́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Потрескаться.

Поржавіти, -вію, -єш, *гл.* Заржавѣть. *Таке ж бридке* (болото)*, таке мерзене, поржавіло, від жабуру зелене.* Греб. 369.

По́рзний, -а, -е. Скоромный. Гн. I. 186. Ез. V. 209.

Порзнитися, -нюся, -нишся, *гл.* Скоромиться. МУЕ. III. 47.

Порива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* сов. в. **порвати, -рву, -рве́ш**. 1) Схватывать, схватить. *Як порве мене за руку!* НВолын. у. *Я порвав його за груди.* НВолын. у. 2) Влечь, увлекать, увлечь. *Плинут рибки, плинут, близше пришивают, мого синка жучка далій поривают.* Гол. III. 500. *Туди мою пориває рано й вечір душу.* Мет. 6. 3) **Поривати очі**. а) Стремиться заглянуть. *Раз-по-раз у сій розмові поривав наш кобзарь очі за ту межу, що відмежовує імперію од народів свободних.* К. ХП. 21. б) Смотрѣть съ завистью. *На чужий коровай очей не поривай.* Мнж. 166. 4) **Поривати руку**. Простирать руку, стараться схватить. *А на мою долю нехай не пориває руки.* Г. Барв. 542.

Порива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **порва́тися, -рву́ся, -рве́шся,** *гл.* Порываться, рваться; бросаться, броситься. *Скільки раз я поривався до вас.* Г. Барв. 280. *Ще гірш мене зневажає, а де́лі й бити вже порвалась.* МВ. I. 29. *Ой порвався козак Нечай до тугого лука.* АД. II. 79. *«Змилуйсь, свате, я в цій зроду лазні не купався!» Скорчивсь, зморщивсь, — шубовсть в воду та й назад порвався.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 106).

Пори́зькати, -каю, -єш, *гл.* Неглубоко вскопать, изрыть *От і не гарюкай до них, коли так поризькали, шо хоч зараз заходься та й другий раз копай після них.* Брацл. у.

Порикожа, -жі, *ж.* Болѣзнь, когда на ногахъ трескается кожа.

Поримарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Позаниматься шорничествомъ.

Порина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Нырять. Мнж. 141. *На ставі пишно лебідь плив, а гуси сірії край його поринали.* Греб. 362. *Любо місяцю з зорями в воду поринати.* К. Досв. 90.

Пори́нути, -ну, -неш, *гл.* Хлынуть. *Спершу я сміявсь, а потім поринули сльози.* К. Досв. 86.

Порину́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Пірнути.** *Та й замовкла русалочка, в Дніпро поринула.* Шевч. 359.

Пори́пати, -паю, -єш, *гл.* Поскрипѣть.

Пори́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Походить то входя, то выходя и скрипя дверью.
Порипі́ти, -плю́, -пи́ш, *гл.* Поскрипѣть.
Пори́скати, -каю, -єш, *гл.* = **Поризькати.** *Порыскала як свиня, та й плати їй.* НВолын. у. *Треба порискати там ще, чи нема картоплі.* НВолын. у.
Порисува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* 1) Начертить (во множествѣ).
Порисуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Покрыться трещинами. *Дошка порисувалася.* Лубен. у. (Леонтовичъ).
Пори́ти, -ри́ю, -єш, *гл.* Изрыть. *Увесь город мені ваші свині порили.* Богод. у.
Пори́тися, -ри́юся, -єшся, *гл.* Порыться.
Порихтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Снарядить, приготовить. *Та порихтуй воза, а я піду за волами.* Черк. у. *Велів гармати порихтувати, на Вирвин город стріли пускати.* Мет. 335.
Пориш, -шу, *м.* Раст. Verbena officinalis. Вх. Пч. II. 37.
Поріб, -робу, *м.* Утокъ. Желех. Гол. Од. 37, 40.
Порібля, -лі, *ж.* = **Поребрина.** Хотин. у.
Порібрє, -ря, *с.* = **Порібля.** МУЕ. I. 106.
Порібрина, -ни, *ж.* = **Поребрина.** Козел. у. Черк. у.
Поріб'я, -б'я, *с.* = **Поребрина.** Черк. у.
Порівняти, -ня́ю, -єш, *гл.* 1) Сравнять. *Порівняй, Боже, і гори, і долини.* Мет. 315. 2) Уравнять. К. ЧР. 354. *Всіх нас сира земля порівняє.* Мир. Пов. II. 42. 3) Сравнить.
Порівня́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Поравняться. *А він, порівнявшись із нами, та й каже: «Здорові!».* ЗОЮР. I. 253.
По́рівці, *нар.* Врозь, поодиночкѣ. *Ягоди на калині, на бузині кетягами, а на тернові по́рівці.* НВолын. у.
Порі́г, -ро́гу, *м.* 1) Порогъ. *Стоїть дівка на порозі да з козака сміється.* Мет. 89. **У порогах стояти.** Стоять у порога. КС. 1883. II. 383. Мнж. 66. *П'ють у кума мед-вино, а ми в порогах стоїмо.* Грин. II. 302. 2) Порогъ на рѣкѣ. *Як та воля, що минулась, Дніпр широкий — море, степ і степ, — ревуть пороги і могили — гори.* Шевч. 4. 3) Нижняя часть живота (у родильницы?) *Дитина стала у порогах та й стоїть* (у породіллі). Волч. у. Ум. **Поріженько.** Грин. III. 525. **Поріжок, поріжечок**.
Поріддя, -дя, *с.* Родъ, порода, поколѣніе. *Чу у їх поріддя таке, що вони всі однаково нездужають.* Лебед. у.
Порідішати, -шаю, -єш, *гл.* = **Порідшати.**
Поріжни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Породнить, сдѣлать роднымъ. *Поріднила нас недоля.*
Порідни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Породниться. *Не судив Господь нам поріднитись.* МВ. II. 140.
Порідня, -ні, *ж.* = **Поріддя.** *З нашої порідні не було такого.* Черк. у.
Порідшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться рѣже, порѣдѣть. *Порідшав, дуже порідшав ліс.* Богод. у.
Поріж, -жі, *ж.* Крупноячейная сѣть изъ толстыхъ нитокъ, покрывающая густую рыболовную сѣть. Харьк. г. Вас. 188.
Поріженько, -ка, *м.* Ум. отъ **поріг.**
Поріжок, -жка, *м.* 1) Ум. отъ **поріг.** 2) Перекладина, поперечная перегородка въ лодкѣ. Черк. у.

Порізати, -жу, -жеш, *гл.* 1) Порѣзать, обрѣзать. 2) Перерѣзать (многихъ). *Найшли пуд мостом дітей порізаних.* Чуб. II. 475.

Порізатися, -жуся, -жешся, *гл.* Обрѣзаться.

Порізник, -ка, *м.* Раст. = **Поранник.** О. 1861. І. 206.

Порізникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть мясникомъ нѣкоторое время.

Порізни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Раздѣлить, разрознить. *Ото ж порізнили мене з братом, то ми й живемо собі кожен особше.* Новомоск. у. *Неситії ксьондзи, магнати, нас порізнили, розвели.* Шевч. (1883). 458. *Неволя порізнила дітей одних батьків.* Мир. ХРВ. 356.

Порізни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Раздѣлиться; разойтись. ЗОЮР. І. 259. *Вони порізнились собі й стало три двори, а перш був один великий.* Новомоск. у. *Ми з чоловіком чотирнадцять год жили, а тепер прийшлося, — порізнилися.* Луб. у.

Порізно, *нар.* Отдѣльно, врозь. НВолын. у. *Планети не гуртом бігають, а built вростич, жадна собі порізно.* Ком. І. 25.

Поріка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Укорять, обвинять въ чемъ. *Мій писарь вірний мені чоловік, я не дозволю на його порікати.* Кост. Ч. 99.

Порікувати, -кую, -єш, *гл.* Роптать, МВ. II. 84.

Поріст, -росту, *м.* Ростокъ.

Порічанин, -на, *м.* Прирѣчный житель. Сумск. у.

Порічки, -чок, *ж. мн.* Красная смородина, Rhus rubrum L.

Порічківка, -ки, *м.* Наливка, настойка на красной смородинѣ.

Порічковий, -а, -е. Принадлежащій красной смородинѣ, свойственный, относящійся къ ней.

Поріччя, -чя, *с.* Прирѣчная мѣстность. Сумск. у.

Поркини́ці. См. **Портяниці.**

Поркли́ця, -ці, *ж.* = **Порплиця 1.** Шух. І. 146.

Порну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) = **Пірнути.** *Я на дно порну і сіти порву.* Лукаш. 95. 2) Пырнуть, кольнуть. *Він його як порне списом.* ЗОЮР. І. 285.

Порня́ла, -ли, *ж.* Трава, растущая на **погірник**'ѣ. Шух. І. 215.

Поробити, -блю́, -биш, *гл.* 1) Сдѣлать (во множествѣ). *Понакладали гори скель, ніби так сам Господь їх поробив.* Стор. МПр. 06. *Поробили собі маленькі списи.* ЗОЮР. І. 285. 2) Причинить болѣзнь злой волей или какимъ либо чародѣйскимъ дѣйствіемъ. Мил. 34.

Поробитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Поработать. 2) Сдѣлаться (во множествѣ). *З тієї пари і пороблятьcя легесенькі водяні пузирьки.* Ком. II. 22.

Поробля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Подѣлывать. *А що поробляєте, куме?* Черк. у.

Поробок, -бка, *м.* = **Уток.** НВолын. у. МУЕ. III. 15. ЕЗ. V. 223.

Порови́й, -а́, -е́. Своевременный. *Перові діти. Не порова дитина — ще б через місяць їй треба бути: хто-й-зна, чи й житиме.* Черниг. г.

Порода, -ди, *ж.* 1) Родъ, поколѣніе, фамилія. *Се чоловік хорошої породи. Їх уся порода хороша.* Нѣжин. у. 2) Разрѣшеніе отъ бремени. Угор. *В три дні по породі на панське ей гнали.* Гол. II. 699.

Породи́ти, -джу́, -диш, *гл.* Родить. *Породила та удівонька хорошого сина.* Нп.

Породитися, -димося, -дитеся, *гл.* Родиться. *А вони ж із чого поплодились? І вони ж із мужиків породились.* ЗОЮР. І. 162.

Породича́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Вступить въ родство. *Та ми ж породичалися: мій брат узяв її сестру.* Харьк. у.

Породілля, породіля, -лі, *ж.* Родильница. Мил. 21. ХС. VII. 432. *Несе подарунок породіллі.* Нѣжин. у.

Порожде́нниця, -ці, *ж.* Родительница. *Не єсть ти мені наймичка або челядниця, а єсть ти мені матінка — порожденниця.* Чуб. V. 847.

Порожне́м, *нар.* Порожнемъ. *Порожнем їхати.* Зміев. у.

Порожни́к, -ка, *м.* Мѣсто около дверей, гдѣ обыкновенно ставятъ метлу. Вх. Зн. 53.

Порожній, -я, -є. 1) Пустой, порожній. *Порожня торба.* 2) Пустой, напрасный, тщетный. *Порожня надія твоя.* Волч. у. 3) Порожня. Не беременная. *Порожня годує* (дитину) *два годи.* Мил. 30.

Порожнювати, -ню́ю, -єш, *гл.* Пустовать. *Хата цілу зіму порожнює.*

Порожня, -ні, *ж.* Пустота, пустое мѣсто; мѣсто незасѣянное и непокрытое травой. *Коли б у хлібові або на сіножаті, а то у порожні піймав та й штраф.* НВолын. у. **В порожні**. Съ пустыми руками, безъ груза, порожнемъ. *Да просили прозьбою, прозьбою, щоб ми не довго гостили, не в порожні поприїздили.* Мет. 188.

Порожнява, -ви, *ж.* Пустота. *І в серці порожняву почуєш.* К. ПС. 50.

Порожняк, -ка, *м.* 1) Извозчикъ съ пустымъ возомъ. *Як що є порожняки, то може й довезуть.* Полт. г. **Порожняком**. Порожнемъ, безъ клади. Ном. № 7132. *Порожняком їде.* Драг. 115. 2) Сортъ горшка. Вас. 181.

Порозбива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **розбити**, но во множествѣ. *Двері порозбивав.* Мнж. 34. *Порозбивали з горілкою бочки.* ЗОЮР. І. 245. *Він би й губи й зуби усім порозбивав.* ЗОЮР. І. 95.

Порозбиватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розбитися**, но во множествѣ.

Порозбігатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Разбѣжаться (о многихъ). *Порозбігались ік нечистій матері ляхи.* К. ЧР. 114.

Порозбіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **розібрати**, но во множествѣ.

Порозбо́люватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Разболѣться (во множествѣ).

Порозборонювати, -нюю, -єш, *гл.* Развести многихъ дерущихся.

Порозбо́рсувати, -сую, -єш, *гл.* Распутать (во множествѣ).

Порозбризкувати, -кую, -єш, *гл.* Разбрызгать (во множествѣ).

Порозбризкуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Разбрызгаться (во множествѣ).

Порозбріхувати, -хую, -єш, *гл.* Разболтать, разсказать всѣмъ (во множествѣ). *Оті твої подруги такі, що ти їм нічого не кажи, бо зараз порозбріхують.* Харьк. у.

Порозбріхуватися, -хуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розбреха́тися**, но во множествѣ.

Порозбува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Разуть (многихъ)

Порозбува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Разуться (о многихъ). *Тут не глибоко: порозбуваємось та й перебредемо.*

Порозбужа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Разбудить (многихъ). *Ой устала мила, як не лежала, усю челядоньку порозбужала.* Мет. 242.

Порозбужувати, -жую, -єш, *гл.* = **Порозбужати.**

Порозбуркувати, -кую, -єш, *гл.* Разбудить, разогнать сонъ (многимъ).

Порозважа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **розважити**, но во множествѣ.

Порозважатися, -жаємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розважитися**, но во множествѣ. *Уже не так журяться за батьком, порозважалися трохи.*

Порозважувати, -жую, -єш, *гл.* Развѣсить (на вѣсахъ, во множествѣ).

Порозвалювати, -люю, -єш, *гл.* Развалить (во множествѣ). *Де були цілі, де порозвалювані землянки.* Драг. 425.

Порозвалюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Развалиться (во множествѣ). *Сказано без хазяїна: усе в дворі порозвалювалося.* Харьк. у.

Порозварювати, -рюю, -єш, *гл.* Разварить (во множествѣ).

Порозварюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Развариться (во множествѣ).

Порозвере́жувати, -жую, -єш, *гл.* Развередить (во множествѣ).

Порозверта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **розвернути** но во множествѣ.

Порозвеселя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Развеселить (многихъ).

Порозвеселя́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Развеселиться (о многихъ). *Бач, як наші старі порозвеселялися.*

Порозвива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **розвити**, но во множествѣ. *Порозвивала вона, що було в рушники позавиване.* Константиногр. у.

Порозвива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розвитися**, но во множествѣ. *Верби вже порозвивалися.* Харьк.

Порозвідувати, -дую, -єш, *гл.* То-же, что и **розвідати**, но во множествѣ.

Порозвінчувати, -чую, -єш, *гл.* Развѣнчать (многихъ).

Порозвірчувати, -чую, -єш, *гл.* Разворотить, размотать (во множествѣ).

Порозвішувати, -шую, -єш, *гл.* Развѣсить (во множествѣ). Драг. 288. *Порозвішували їх, щоб висохли.* Грин. I. 31. *Розмальовані лихтарі скрізь порозвішувані по деревах.* Стор. МПр. 80.

Порозво́двти, -джу, -диш, *гл.* То-же, что и **розвести**, но во множествѣ.

Порозво́дитися, -димося, -дитеся, *гл.* То-же, что и **розвестися**, но во множествѣ.

Порозвозити, -жу, -зиш, *гл.* Развезти (во множествѣ).

Порозволіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Растащить (во множествѣ).

Порозволіка́тися, -каємося, -єтеся, *гл.* Разбрестись. *Порозволікались люде.* Черк. у.

Порозворушувати, -шую, -єш, *гл.* Тоже, что и **розворушити**, но во множествѣ.

Порозво́рювати, -рюю, -єш, *гл.* То-же, что и **розворити**, но о многихъ телѣгахъ.

Порозв'язувати, -зую, -єш, *гл.* То-же, что и **розв'язати**, но во множествѣ.

Порозв'язуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розв'язатися**, но о многихъ.

Порозгадувати, -дую, -єш, *гл.* То-же, что и **розгадати**, но во множествѣ.

Порозганя́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Разогнать (многихъ). *У пеклі товкся і порозганяв звідти усіх чорнів.* Стор. МПр. 40.

Порозгвинчувати, -чую, -єш, *гл.* Развинтить (во множествѣ).

Порозгвинчуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Развинтиться (во множествѣ).

Поразгівля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Разговѣться (о многихъ).

Порозглажувати, -жую, -єш, *гл.* Разгладить (во множествѣ).

Порозгляда́ти, -даю, -єш, *гл.* Разсмотрѣть (многихъ). *Я їх усіх порозглядав добре.*

Порозго́йдувати, -дую, -єш, *гл.* Раскачать (во множествѣ).

Порозголошувати, -шую, -єш, *гл.* Разгласить (во множествѣ).

Порозгоро́жувати, -жую, -єш, *гл.* Разгородить (во множествѣ).

Порозгорта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **розгорнути**, но во множествѣ.
Порозго́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Добыть съ трудомъ, съ горемъ (во множествѣ).
Порозгорятися, -ря́ємося, -єтеся, *гл.* Разгорѣться (во множествѣ). *Порозгорялися дрова в обох грубах.* Харьк.
Порозгриза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Разгрызть (во множествѣ).
Порозгріба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Разгресть (во множествѣ). *Кури порозгрібали грядочки.* Харьк. у.
Порозгру́жувати, -жую, -єш, *гл.* То-же, что и **розгрузи́ти**, но во множествѣ.
Порозгублювати, -лю́ю, -єш, *гл.* Растерять (во множествѣ). *Поки донесеш, то все порозгублюєш.* Богодух. у.
Порозгулюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розгулятися**, но о многихъ. *Саме порозгулювалися добре, аж тут кажуть: пора росходитись.*
Пороздавати, -даю́, -єш, *гл.* Раздать (во множествѣ). *Як померли сини, так вони всю одежу їхню пороздавали за царство душі.* Харьк. у.
Пороздáвлювати, -люю, -єш, *гл.* Раздавить (во множествѣ).
Пороздавлюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Раздавиться (во множествѣ).
Порозд ар́овувати, -вую, -єш, *гл.* Раздарить (во множествѣ). *Пороздаровує нам, дядьковим, або от Кібченятам.* Сим. 227.
Пороздво́юватися, -дво́юємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **роздвоїтися**, но во множествѣ.
Пороздзявляти, -ляємо, -єте, *гл.* = **Пороззявляти.**
Пороздзя́плювати, -люємо, -єте, *гл.* Тоже, что и **роздзяпити**, но во множествѣ.
Пороздира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) Разорвать, разодрать (во множествѣ). *Пороздирали собі пуза.* Мнж. 4. 2) Растерзать (многихъ).
Пороздира́тися, -раємося, -єтеся, *гл.* Разорваться, разодраться (о многихъ).
Порозділя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Раздѣлить (во множествѣ).
Порозділя́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Раздѣлиться (во множествѣ).
Порозд лу́бувати, -бую, -єш, *гл.* То-же, что и **роздлубати**, но во множествѣ.
Пороздмухувати, -хую, -єш, *гл.* Раздуть (во множествѣ).
Пороздобрюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Раздобриться (о многихъ).
Пороздобува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Раздобыть (во множествѣ).
Пороздовбувати, -бую, -єш, *гл.* Раздолбить (во множествѣ).
Пороздражнювати, -нюю, -єш, *гл.* Раздразнить (многихъ).
Пораздрато́вувати, -вую, -єш, *гл.* Раздражить (многихъ).
Пороздроблювати, -люю, -єш, *гл.* Размельчить (во множествѣ).
Пороздрочувати, -чую, -єш, *гл.* Раздразнить, раздражить (многихъ).
Пороздро́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Придти въ раздраженіе (о многихъ).
Пороздряпувати, -пую, -єш, *гл.* Разцарапать (во множествѣ).
Порозду́шувати, -шую, -єш, *гл.* Раздавить (во множествѣ).
Пороздяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Раздѣть (многихъ).
Пороздягатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Раздѣться (о многихъ). *Пороздягалися, давай усі топтатись* (у потоці) *та шукати.* Драг. 192.
Порозжако́вувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **розжакувати**, но во множествѣ.
Порозжива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розжитися**, но во множествѣ.

Порозжо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Разжевать (во множествѣ).
Пороззува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Порозбувати.**
Пороззува́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* = **Порозбуватися.** *Давай пороззуваємося, швидче дійдемо.* Кіев. у.
Пороззявляти, -ляємо, -єте, *гл.* Разинуть (о многихъ). *Пороззявляли роти та й дивляться.* Харьк.
Порозіхо́дитися, -димося, -дитеся, *гл.* Разойтись (во множествѣ).
Пороз'ї́да́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Разъѣсть (во множествѣ). *Це якесь мило погане: гляньте, як руки пороз'їдало.* Кіев. у.
Пороз'їдатися, -даємося, -єтеся, *гл.* Тоже, что и **роз'їстися**, но о многихъ.
Пороз'їзди́тися, -димося, -дите́ся, *гл.* Разъѣхаться. *Пороз'їздились ми нарізно на досвітки.* Драг. 417.
Пороз'їзжатися, -жаємося, -єтеся, *гл.* = **Пороз'їздитися.**
Порозлазитися, -зимося, -зитеся, *гл.* Разлѣзться (о многихъ). *Отак же, не накрила раки, а вони й порозлазилися по всій хаті.* Васильк. у.
Порозламувати, -мую, -єш, *гл.* Разломить (во множествѣ). *Хоч би вже по цілому періжку дітям дала, а то по половинці порозламувала.* Славяносерб. у.
Порозледачуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розледачіти**, но о многихъ.
Порозлива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Разлить (во множествѣ). (Вода) *скрізь по долівці порозливана.* О. 1862. III. 32. *К великодню водами порозлива.* Мил. 208.
Порозлива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Разлиться (во множествѣ). *Річки широко порозливалися.* Харьк. у.
Порозли́гувати, -гую, -єш, *гл.* То-же, что и **розлигати**, но во множествѣ.
Порозліно́вуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Разлѣниться (о многихъ).
Порозліплювати, -люю, -єш, *гл.* Разлѣпить слипшееся (во множествѣ).
Порозліплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Разлѣпиться (во множествѣ). *Хто ж то так вареники ліпив, що вже й порозліплювались?* Харьк.
Порозлітатися, -таємося, -єтеся, *гл.* Разлетѣться (о многихъ). (Кури) *порозліталась.* Мнж. 2.
Порозлу́плювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **розлупити**, но во множествѣ.
Порозлютовувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **розлютувати**, но во множествѣ.
Порозлюто́вуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розлютуватися**, но во множествѣ.
Порозлягатися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Разлечься (о многихъ). *Порозлягались любісінько на голих лавках, підмостивши під голови свої кожушки.* Г. Барв. 304.
Порозмазувати, -зую, -єш, *гл.* Размазать (во множествѣ).
Порозмазуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Размазаться.
Порозмальовувати, -вую, -єш, *гл.* Расписать красками (во множествѣ)
Порозмантачувати, -чую, -єш, *гл.* Растратить, промотать (во множествѣ).
Порозмежо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Размежевать (во множествѣ).
Порозмерзатися, -заємося, -єтеся, *гл.* 1) Оттаять (во множествѣ). 2) Лопнуть отъ мороза (во множествѣ). *Не повносили молока, а за ніч аж глечики порозмерзалися, — такий мороз удрав.* Харьк. у.

Порозме́тувати, -тую, -єш, *гл.* 1) Разбросать (во множествѣ). 2) Разорвать (во множествѣ).
Порозмива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Размыть (во множествѣ).
Порозмина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Размять (во множествѣ).
Порозминатися, -наємося, -єтеся, *гл.* 1) Размяться (во множествѣ). 2) Разойтись или разъѣхаться, минуя другъ друга (во множествѣ).
Порозміта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Размести (во множествѣ).
Порозмішувати, -шую, -єш, *гл.* Размѣшать (во множествѣ).
Порозмлівати, -ваємо, -єте, *гл.* Сильно развариться. *Порозмлівали кістки в казані.* Сосниц. у.
Порозмно́жувати, -жую, -єш, *гл.* Размножить (во множествѣ).
Порозмно́жуватися, -жуємося, -єтеся, *гл.* Размножиться (во множествѣ).
Порозмовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Поговорить.
Порозмока́ти, -ка́ємо, -єте, *гл.* Размокнуть (во множествѣ).
Порозмотувати, -тую, -єш, *гл.* Размотать (во множествѣ). Левиц. Пов. 240.
Порозмо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Размочить (во множествѣ). *Сухарі було порозмочуємо та й їмо.* Черниг. у.
Порозмуро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Разобрать каменныя стѣны (во множествѣ).
Порозм'якати, -каємо, -єте, *гл.* Размякнуть (во множествѣ).
Порознімати, -маю, -єш, *гл.* То-же, что и **розняти**, но во множествѣ.
Порозносити, -шу, -сиш, *гл.* То-же, что и **рознести**, но во множествѣ. *Що неділі вам нарізно порозносити сорочки, кому на село, кому на місто.* Г. Барв. 504.
Порозо́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Распахать (во множествѣ).
Порозохо́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **розохотити**, но многихъ.
Порозохо́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розохотитися**, но о многихъ.
Порозраювати, -раюю, -єш, *гл.* То-же, что и **розраяти**, но многихъ.
Порозрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Разорвать (во множествѣ). *Нове вино порозриває бурдюки.* Єв. Мр. II. 22 *Порозривають подушки, порозсипають пір'я по хаті.* Драг. 199.
Порозрива́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Разорваться (о многихъ предметахъ, о многихъ разрывахъ на одномъ предметѣ).
Порозрівнювати, -нюю, -єш, *гл.* Выравнять, сравнять (во множествѣ).
Порозрівнювати, -нюю, -єш, *гл.* То-же, что и **розрізнити**, но во множествѣ.
Порозрівнюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розрізнитися**, но во множествѣ.
Порозрізня́тися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* = **Порозрівнюватися.** *Поженились всі три* (брати) *і порозрізнялись: кожний став хазяїнувати особо.* Драг. 344.
Порозрізувати, -зую, -єш, *гл.* Разрѣзать (во множествѣ).
Порозростатися, -таємося, -єтеся, *гл.* Разростись (во множествѣ). *Кущі порозросталися.*
Порозрубувати, -бую, -єш, *гл.* Разрубить (во множествѣ).
Порозруйно́вувати, -вую, -єш, *гл.* Разрушить (во множествѣ).
Порозруйновуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Разрушиться (во множествѣ). *Будівлі без догляду порозруйновувалися.*
Порозсаджувати, -джую, -єш, *гл.* Разсадить (во множествѣ).

Порозселюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Разселиться (о многихъ).

Порозсе́рджувати, -джую, -єш, *гл.* Разсердить (многихъ).

Порозсе́рджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Разсердиться (о многихъ).

Порозсила́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Разослать (многихъ). *Всіх по хатах порозсилає.* Г. Барв. 341. *Теперечки при замку нема і тисячі кварцяних, усіх порозсилали.* Стор. МПр. 100.

Порозсипати, -па́ю, -єш, *гл.* Разсыпать (во множествѣ). *Порозсипав гроші.* Єв. І. II. 15. *Порозривають подушки, порозсипають пір'я по хаті.* Драг. 199.

Порозсипатися, -паюся, -єшся, *гл.* Разсыпаться (во множествѣ).

Порозсихатися, -хаємося, -єтеся, *гл.* Разсохнуться (во множествѣ). *Повнось діжки у погріб, а то порозсихаються.*

Порозсіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Разсѣять, посѣять (во множествѣ). *Розсіяв жито і заходився волочити.* Черниг.

Порозсідатися, -даємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розсістися**, но во множествѣ.

Порозсідлувати, -лую, -єш, *гл.* Разсѣдлать (во множествѣ).

Порозсіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Разсѣчь (во множествѣ).

Порозсіювати, -сіюю, -єш, *гл.* = **Порозсівати.**

Порозсіюватися, -сіюємося, -єтеся, *гл.* Разсѣяться (во множествѣ).

Порозскакуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розскочитися**, но во множествѣ.

Порозсми́кувати, -кую, -єш, *гл.* Раздергать (во множествѣ).

Порозсми́куватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Раздергаться (во множествѣ).

Порозсмішувати, -шую, -єш, *гл.* Разсмѣшить (многихъ).

Порозспівуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Распѣться (о многихъ).

Порозставатися, -таємо́ся, -єте́ся, *гл.* Разстаться (о многихъ).

Порозставля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Разставить (во множествѣ). *А отаман пішов за ними да й порозставляв кругом Жаботина козаків.* ЗОЮР. І. 282.

Порозставля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* = **Порозставляти.** *По всій хаті з горшками та з мисками порозставлялася. А ну лиш поприймай хоч трохи.* Черниг.

Порозстановля́ти, -ляю, -єш, *гл.* = **Порозставляти.**

Порозсте́лювати, -люю, -єш, *гл.* Разостлать (во множествѣ).

Порозсте́люватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Разостлаться (во множествѣ).

Порозстре́лювати, -люю, -єш, *гл.* Разстрѣлять (многихъ). *Там порозстрелювали Шелеста, Лусконога і Гниду.* ЗОЮР. І. 302.

Порозстригати, -га́ю, -єш, *гл.* Разстричь (многихъ).

Порозстрига́тися, -гаємося, -єтеся, *гл.* Разстричься (о многихъ).

Порозступатися, -па́ємося, -єтеся, *гл.* Разступиться (о многихъ).

Порозсува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Разсунуть, раздвинуть (во множествѣ).

Порозсуватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Разсунуться, раздвинуться (о многихъ).

Порозсу́джувати, -джую, -єш, *гл.* Разсудить (многихъ).

Порозсукувати, -кую, -єш, *гл.* Разсучить, раскрутить (во множествѣ).

Порозсупонювати, -нюю, -єш, *гл.* Развязать супоню (во множествѣ).

Порозсупонюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розсупонитися**, но во множествѣ.

Порозумі́ння, -ня, *с.* Взаимное пониманіе; солидарность.

Порозумі́ти, -мі́ю, -єш, *гл.* = **Порозумнішати.** *Де вже він порозуміє, коли тепер дурний.* Каменец. у.

Порозумні́йшати, -шаю, -єш, *гл.* = **Порозумнішати.**

Порозумні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Порозумнішати.**

Порозумнішати, -шаю, -єш, *гл.* Поумнѣть. *Чи ти коли порозумнішаєш, чи все такий дурний і будеш?* Харьк. у. *Ось послухай мене дурної, то, може, чи не порозумнішаєш.* Грин. II. 276.

Порозцвірі́нькуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* О воробьяхъ: раскричаться.

Порозцвіта́ти, -та́ємо, -єте, *гл.* Разцвѣсть (во множествѣ).

Порозцвітатися, -таємося, -єтеся, *гл.* = **Порозцвітати.**

Порозціплювати, -люю, -єш, *гл.* Разжать, разнять (во множествѣ).

Порозчавлювати, -люю, -єш, *гл.* Раздавить (во множествѣ).

Порозчахувати, -хую, -єш, *гл.* То-же, что и **розчахнути**, но во множествѣ.

Порозчахуватися, -хуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розчахнутися**, но во множествѣ.

Порозчинювати, -нюю, -єш, *гл.* = **Порозчиняти.**

Порозчиня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **розчинити**, но во множествѣ.

Порозчинятися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* Раствориться (во множествѣ). *Як повійнуло, так і двері й вікна порозчинялися.* Харьк.

Порозчища́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Расчистить (во множествѣ).

Порозчіплювати, -люю, -єш, *гл.* Расцѣпить (во множествѣ).

Порозчісувати, -сую, -єш, *гл.* Расчесать (во множествѣ).

Порозчісуватися, -суємося, -єтеся, *гл.* Расчесаться (о многихъ). *Дівчата порозчісувалися, позапліталися.* Кіев. у.

Порозчо́впувати, -пую, -єш, *гл.* Разобрать, понять (во множествѣ).

Порозчухувати, -хую, -єш, *гл.* Расчесать (тѣло во многихъ мѣстахъ).

Порозшарпувати, -пую, -єш, *гл.* Растерзать (во множествѣ).

Порозшматовувати, -вую, -єш, *гл.* Разорвать на куски (во множествѣ).

Порозшмо́ргувати, -гую, -єш, *гл.* То-же, что и **розшморгнути**, но во множествѣ.

Порозшнуровувати, -вую, -єш, *гл.* То-же, что и **розшнурувати**, но во множествѣ.

Порозштовхувати, -хую, -єш, *гл.* Растолкать (многихъ).

Порозшукувати, -кую, -єш, *гл.* Разыскать (во множествѣ).

Пороз'я́зувати, -зую, -єш, *гл.* = **Порозв'язувати.**

Пороз'я́зуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* = **Порозв'язуватися.**

Поро́н, -на́, *м.* Паромъ. Драг. 244. Гн. I. 153. *Коби човен, порон та весельце, пробував бим в тебе вечер, серце.* Гол. II. 399.

Пороня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Бросить, сбросить (во множествѣ). *Кайдани із рук, із ніг у Чорнеє море пороняв.* АД. I. 214.

Поропи́ти, -плю, -пиш, *гл.* Покропить, слегка смочить растворомъ соли (ропою). *Поропив солому, то тепер худоба краще буде їсти.* НВолын. у.

I. Пороси́ти, -шу́, си́ш, *гл.* Замочить въ росѣ.

II. Пороси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Приносить поросятъ (о свиньѣ).

I. Пороситися, -шуся, -сишся, *гл.* Замочиться въ росѣ. Константиногр. у.

II. Поросититися, -шуся, -сишся, *гл.* О свиньѣ: пороситься. *А свиня лиш поросилась.* Рудан. I. 84.

Поросказувати, -зую, -єш, *гл.* Разсказать (во множествѣ). *Тоді вона все поросказувала їм, що було з нею.* Чуб. II. 473.

Пороскачувати, -чую, -єш, *гл.* Раскатать (во множествѣ).

Пороскашлюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Раскашляться (о многихъ). *Діти чогось як поросқашлювалися, то й я за ними не спала.* Черниг. у.

Пороскваішувати, -шую, -єш, *гл.* То-же, что и **росквасити**, но во множествѣ.

Поросквітчуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Снять вѣнокъ, цвѣты съ своей головы (о многихъ).

Пороскида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Разбросать. *Каміння пороскидав.* Мнж. 34.

Пороскидатися, -даємося, -єтеся, *гл.* Разбросаться (во множествѣ).

Пороскипати, -паємо, -єте, *гл.* Раскипѣть, развариться отъ кипѣнія. *Пороскипали вареники.* Харьк.

Пороскипатися, -паємося, -єтеся, *гл.* = **Пороскипати.**

Пороскисати, -саємо, -єте, *гл.* Размокнуть (во множествѣ). *Погані чоботи вдалися: небагато й походив по грязі, а чисто пороскисали, вода крізь ремінь іде.* Харьк. у.

Пороскладати, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **роскласти**, но во множествѣ.

Порозклада́тися, -даюся, -єшся, *гл.* Разложиться. *Бач, пороскладалася з своїм добром, що й сісти ніде.* Кіев. у.

Поросклеювати, -клеюю, -єш, *гл.* Отклеить (во множествѣ).

Поросклеюватися, юємося, -єтеся, *гл.* Расклеиться (во множествѣ). *На дощі стільці постояли та й поросклеювались.* Харьк.

Поросклъо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Расклевать (во множествѣ).

Поросковувати, -вую, -єш, *гл.* Расковать (во множествѣ). *І невольників тих поросковуєш сам.* К. МБ. XII. 279.

Пороскoли́хувати, -хую, -єш, *гл.* Раскачать (во множествѣ).

Пороскoлочувати, -чую, -єш, *гл.* Разболтать (жидкости).

Пороскoлупувати, -пую, -єш, *гл.* Расковырять (во множествѣ).

Пороскопирсувати, -сую, -єш, *гл.* Расковырять (во множествѣ).

Пороско́пувати, -пую, -єш, *гл.* Раскопать (во множествѣ).

Пороскоре́нюватися, -нюємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **роскорени́тися**, но во множествѣ.

Пороско́чувати, -чую, -єш, *гл.* Раскатить (во множествѣ).

Пороскочуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **роскоти́тися**, но во множествѣ. *Позбірай мені ґудзики, а то по всій хаті пороскочувалися.* Кіев. у.

Пороскрада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Разокрасть (многое).

Пороскраювати, -краюю, -єш, *гл.* Тоже, что и **роскраяти**, но во множествѣ.

Пороскрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Раскрыть (во множествѣ).

Пороскрива́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Раскрыться (о многихъ). *В хаті було душно, діти пороскривалися і лежали роскидавшись.* Харьк.

Пороскри́шувати, -шую, -єш, *гл.* Раскрошить, накрошить (во множествѣ).

Пороскрівавлювати, -люю, -єш, *гл.* Разбить до крови (во множествѣ).

Пороскро́ювати, -кроюю, -єш, *гл.* = **Пороскраювати.**

Пороскру́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **роскрути́ти**, но во множествѣ.
Пороскру́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Раскрутиться, развернуться (во множ.).
Пороскублюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **роскублитися**, но о многихъ.
Пороску́длувати, -лую, -єш, *гл.* Растрепать (волосы во множествѣ).
Пороску́длуватися, -луємося, -єтеся, *гл.* Растрепать себѣ волосы (о многихъ). *Ото як ви пороскудлувались! Посчісуйтесь гладенько.*
Пороскуйовджувати, -джую, -єш, *гл.* = **Пороскудлувати.**
Пороску́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Раскурить (во множествѣ). *Пахучії ладани пороскурювані.* Грин. III. 142.
Пороскушувати, -шую, -єш, *гл.* Раскусить (во множествѣ).
Пороскущуватися, -щуємося, -єтеся, *гл.* Разростись кустами, раскуститься.
Поро́слива, *прил.* О свиньѣ: плодовитая.
Порослий, -а, -е. Заросшій, поросшій.
По́рось, -лі, *ж.* Вѣтвь, отростокъ. *Стоїть верба посеред села, роспустили порослі до кожного двора.* (Загадка: сонце). ХС. III. 66.
Поро́сна, *прил.* О свиньѣ: поросная. *Льоха поросна.* Вх. Пч. II. 7.
Пороснути, -ну, -неш, *гл.* 1) Разсыпаться, посыпаться. *Намисто поросную з шиї додолу* (бо порвала). Мир. ХРВ. 321. *Яблучка так і пороснули у візок.* Рудч. Ск. II. 57. 2) Броситься бѣжать; побѣжать. *Вівці так і пороснуть до соли, одно другого спережаючи.* О. 1862. V. Кух. 35. 3) О дождѣ: сразу политься, брызнуть.*Дощ пороснув йому в гаряче лице.* Мир. ХРВ. 305.
Пороспадатися, -даємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **роспастися**, но во множествѣ. *Скелі пороспадалися.* Єв. Мт. XXVII. 51.
Пороспадлючуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Развратиться, испортиться нравственно (о многихъ).
Пороспаковувати, -вую, -єш, *гл.* Распаковать (во множествѣ).
Пороспалювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **роспали́ти**, но во множествѣ.
Пороспалюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **роспали́тися**, но во множествѣ.
Пороспанахувати, -хую, -єш, *гл.* То-же, что и **роспанахати**, но во множествѣ. *Усі штани пороспанахував, лазячи по яблунях.* Харьк.
Пороспарювати, -рюю, -єш, *гл.* Распарить (во множествѣ).
Пороспарюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Распариться (во множествѣ).
Пороспаску́джувати, -джую, -єш, *гл.* Испортить нравственно (многихъ).
Пороспаску́джуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Испортиться нравственно (о многихъ). *Сидухи тії по тіх ярмарках пороспаскуджуються.* О. 1862. VI. 98.
Поросперізувати, -зую, -єш, *гл.* Распоясать (многихъ).
Поросперізуватися, -зуємося, -єтеся, *гл.* Распоясаться (о многихъ).
Пороспечатувати, -тую, -єш, *гл.* Распечатать (во множествѣ).
Пороспе́щувати, -щую, -єш, *гл.* Избаловать (многихъ). *Пороспещували ви дуже своїх дітей.*
Пороспива́тися, -ваємося, -єтеся, *гл.* Распиться, распьянствоваться (о многихъ). *Попи голодні, холодні, необуті, пороспивались.* Стор. МПр. 92.

Пороспилювати, -люю, -єш, *гл.* Распилить (во множествѣ).
Пороспина́ти, -наю, -єш, *гл.* То-же, что и **розіп'ясти**, но во множествѣ.
Пороспинатися, -на́ємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **розіп'ястися**, но во множествѣ. *Чого ви пороспиналися на дверях? гріх!* Харьк.
Пороспи́сувати, -сую, -єш, *гл.* То-же, что и **росписати**, но во множествѣ.
Пороспи́суватися, -суємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **росписатися**, но во множествѣ.
Пороспи́тувати, -тую, -єш, *гл.* Разспросить (многихъ, о многомъ).
Пороспи́туватися, -туюся, -єшся, *гл.* = **Пороспитувати.**
Пороспиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **розіпхати**, но во множествѣ.
Пороспізнавати, -наю, -єш, *гл.* То-же, что и **розпізнати**, но во множествѣ.
Пороспіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **роспекти́**, но во множествѣ.
Пороспікатися, -каємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **роспекти́ся**, но во множествѣ.
Пороспіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **роспе́рти**, но во множествѣ.
Поросплакуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Расплакаться (о многихъ).
Поросплáтувати, -тую, -єш, *гл.* То-же, что и **росплата́ти**, но во множествѣ.
Поросплатуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **росплататися**, но во множествѣ.
Поросплачуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Расплатиться (о многихъ).
Поросплива́тися, -ваємося, -єтеся, *гл.* Поплыть въ разныя стороны (о многихъ).
Поросплі́скувати, -кую, -єш, *гл.* 1) Расплескать (во множествѣ). 2) Разболтать, разгласить (во множествѣ).
Поросплітати, -та́ю, -єш, *гл.* Расплести (во множествѣ). *Поросплітала коси.* Харьк.
Поросплітатися, -таємося, -єтеся, *гл.* Расплестись (во множествѣ). *Джере́ґелі і дрібушки ще не поросплітались.* Стор. МПр. 9.
Поросплоджувати, -джую, -єш, *гл.* Расплодить, развести (во множествѣ).
Поросплоджуватися, -джуємося, -єтеся, *гл.* Расплодиться, развестися. *Як поросплоджувались* (пани), *так погано стало.* Драг. 217.
Поросплутувати, -тую, -єш, *гл.* Распутать (во множествѣ).
Поросплутуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Распутаться (во множествѣ).
Поросплю́скувати, -кую, -єш, *гл.* = **Поросплі́скувати 1.**
Поросплющувати, -щуємо, -єте, *гл.* — **очі**. Раскрыть глаза (о многихъ).
Поросповзатися, -заємося, -єтеся, *гл.* Расползтись (о многихъ).
Поросповіда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Разсказать (во множествѣ).
Поросповіща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Разгласить (во множествѣ).
Поросползира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* = **Розглянути.** Вх. Уг. 261.
Поросспозича́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Раздать взаймы (многимъ). *Гроші пороспозичав.* Св. Л. 185.
Поросполо́хувати, -хую, -єш, *гл.* Разогнать, распугать.
Пороспо́рювати, -рюю, -єш, *гл.* Распороть (во множествѣ).
Пороспо́рюватися, -рюємося, -єтеся, *гл.* Распороться (во множествѣ).
Пороспоряжа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Указать, дать всѣмъ дѣло. *То вона нам спече, зварить, ще й повиганяє, вона нашу челядоньку пороспоряджає.* Грин. III. 692.
Пороспочина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Начать (во множествѣ).
Поророзправля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Расправить (во множествѣ).

Пороспродувати, -дую, -єш, *гл.* Распродать (во множествѣ).
Пороспростира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **роспросте́рти**, но во множествѣ.
Пороспросторювати, -рюю, -єш, *гл.* То-же, что и **роспросторити**, но во множествѣ.
Пороспро́стувати, -тую, -єш, *гл.* Расправить, выпрямить (во множествѣ).
Пороспряга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Распречь (во множествѣ). *Батько воли пороспрягав.* Г. Барв. 381.
Пороспу́джувати, -джую, -єш, *гл.* = **Поросполохувати.**
Пороспукатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Лопнуть (о многихъ). Драг. 267.
Пороспукуватися, -куємося, -єтеся, *гл.* Разцвѣсть, распуститься (во множествѣ).
Пороспука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **роспустити**, но во множествѣ.
Пороспускатися, -каємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **роспуститися**, но во множествѣ.
Пороспухати, -хаємо, -єте, *гл.* Распухнуть (во множествѣ).
Пороства́ти, -таю́, -єш, *гл.* Растаять (во множествѣ). *Сніг уже скрізь пороставав.* Кіев. у. *Усі річки вже пороставши.* Харьк. у.
Поростаскувати, -кую, -єш, *гл.* Растащить (во множествѣ).
Поросташовуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Разложить товаръ, какія либо вещи, (о многихъ). *Уже поросташовувалися крамарі з своїм крамом.* Харьк.
І. Поро́сти, *мн.* Заросли. Зміев. у.
ІІ. Поро́сти, -темо́, -тете́, *гл.* 1) Вырасти (во множествѣ). *Поросте зеленая трава.* Рудч. Чп. 148. *Матінко наша, не журися ти нами, як поростемо, підемо у найми.* Мет. 278. *Як поростуть діти, то їм буде ця хата.* Зміев. у. 2) Наристи. *Потіпають його за боки: чи багато поросло сам.* Драг. 2.
Поростика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Растыкать (во множествѣ).
Поростина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Разрѣзать, разрубить (во множествѣ). *Поростинали віръовки, що були пов'язані бурлаки.* Стор. МПр. 122.
Поростити, -рощу, -стиш, *гл.* Возрастить. *Бог поростив.* Черк. у. *Бог поростив хліб добрий.* Міус. окр.
Ппорости́цювати, -цюю, -єш, *гл.* Растыкать, воткнуть *во* многихъ мѣстахъ. *По середині* (садка) — *чисте місце, тільки десь-не-десь поростицювані вишеньки та квіти.* Сим. 202.
Поростікатися, -каємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **ростекти́ся**, но во множествѣ. *Як почала та дубинка гостей чистити! що побила, що поростікались.* Мнж. 71.
Поростовкмачувати, -чую, -єш, *гл.* Тоже, что и **ростовкмачити**, но во множествѣ.
Поросто́вкувати, -кую, -єш, *гл.* = **Поростовкмачувати.**
Поросто́плювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **ростопи́ти**, но во множествѣ.
Поросто́плюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **ростопи́тися**, но во множествѣ.
Поросто́птувати, -тую, -єш, *гл.* Растоптать (во множествѣ).
Поросторго́вуватися, -вуємося, -єтеся, *гл.* Расторговаться (о многихъ).
Поросто́чувати, -чую, -єш, *гл.* То-же, что и **росточи́ти**, но во множествѣ.
Пороcтрачувати, -чую, -єш, *гл.* Растратить (во множествѣ).
Пороcтра́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Растратиться (во множествѣ).
Пороcтри́нькувати, -кую, -єш, *гл.* Растратить (во множествѣ).
Пороcтріпувати, -пую, -єш, *гл.* Растрепать (во множествѣ).

Поростріпуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* Растрепаться (о многихъ).
Порострóщувати, -щую, -єш, *гл.* Разбить въ дребезги (во множествѣ).
Порострушувати, -шую, -єш, *гл.* Растрясти, разсыпать (во множествѣ). *Глянь, скільки сіна порострушували, — візьми граблі та попідгрібай.* Харьк.
Порострушуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* Раструситься, разсыпаться (во множествѣ).
Поростýлювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **ростули́ти**, но во множествѣ.
Поростягати, гóю, -єш, *гл.* Растащить (во множествѣ).
Поросхапувати, -пую, -єш, *гл.* Расхватать. *Сороки і ворони поназлітуються і поросхапують кужель да і порозносять на гнізда.* ЗОЮР. II, 23.
Поросхи́лювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **росхили́ти**, но во множествѣ.
Поросхи́тувати, -тую, -єш, *гл.* Раскачать, расшатать (во множествѣ).
Поросхи́туватися, -туємося, -єтеся, *гл.* Раскачаться, расшататься (во множествѣ).
Поросхлюпувати, -пую, -єш, *гл.* Расплескать (во множествѣ). *Поросхлюпували діти воду.*
Поросхлю́пуватися, -пуємося, -єтеся, *гл.* Расплескаться (во множествѣ).
Поросхóдитися, -димося, -дитеся, *гл.* Разойтись (о многихъ). *Послі вечері зараз поросходились на спочинок.* К. ЧР. 52. *Деякі з шляхетства, що бенкетували, поросходились.* Стор. МПр. 98. *Чи ще є люде біля волости? — Багато вже поросходилось, а трохи ще є.* Харьк.
Поросхри́стуватися, -туємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **росхри́статися**, но о многихъ. *Чого ви поросхристувалися? Позастібайтеся!* Харьк.
Поросю́к, -ка, *м.* = **Порося.**
Поросючка, -ки, *ж.* Свинья съ поросятами. Александровск. у. Г. Барв. 244. (Поросята) *ссуть огрядну поросючку.* Г. Барв. 418.
Порося́, -ся́ти, *с.* 1) Поросенокъ. *Качавсь у барлозі, мов порося.* Котл. Ен. III. 14. 2) — **морське.** Cavia cobaya, морская свинка. Вх. Пч. II. 5. Ум. **Порося́тко.**
Порося́тина, -ни, *ж.* Мясо поросенка. Ум. **Порося́тинка.**
Порося́тко, -ка, *с.* Ум. отъ **порося.**
Порося́чка, -ки, *ж.* = **Поросючка.** Радом. у.
Порóти, -рю́, -реш, *гл.* 1) Пороть, распарывать. *Порола рукава цілий день.* 2) Вскрывать, потрошить. *Уже ж того Нестерюка на брамі пороли, они ж єго потрошили і голов лупали.* Гол. I. 55. 3) — **пір'я** = **Дерти пір'я.** Вх. Лем. 454. 4) О дождѣ: лить. *Дощ так і поре.*
Поротина, -ни, *ж.* 1) Клеймо на овцѣ: ухо разрѣзается вдоль до половины. Харьк. г. 2) Клеймо на домашней птицѣ: разрѣзъ перепонки между пальцами. Мнж. 182.
Поротися, -рюся, -решся, *гл.* Пороться, распарываться.
Порох, -ху, *м.* 1) и во *мн.* **порохи́.** Пыль; прахъ. *Порох з ніг ваших обтрусіть.* Єв. Л. IX. 5. *У хаті по стінах порохи.* Каменец. у. *Вірли крильма землю збили, порохами скопотили.* АД. I. 298. 2) Порохъ. Г. Барв. 403. *Понавозили рушниць і великі запаси пороху й олива.* Стор. МПр. 60. Ум. **Порошок.**
Порохань, -ні, *ж.* = **Порохонь.** Мил. 172.
Порохачка, -ки, *ж.* Жаба, Bufo. Вх. Пч. II. 16. То-же: **Карапаня, рапавка.**

Порохнавий, -а, -е. 1) Истлѣвшій. 2) Превратившійся въ пыль. 3) Сгнившій. *Порохнавий зуб.* ЕЗ. V. 183.

Порохнавіти, -вію, -єш, *гл.* 1) Истлѣвать, обращаться въ труху. 2) Обращаться въ пыль. *Земля порохнавіє.* Каменец. у. 3) Гнить. *У чоловіка зуби порохнавіють.* ЕЗ. V. 183.

Порохни́й, -а́, -е́ = **Порошний**. *Шлях... гучний та людний та порохни́й.* МВ. III. 66.

Порохни́на, -ни, *ж.* = **Порохонь.** Вх. Лем. 454.

Порохні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Порохнавіти.**

Порохно́, -на́, *с.* = **Порохня.** Угор.

Порохня́, -ні́, *ж.* Труха, сгнившее дерево. Грин. I. 10. Алв. 68. *Такий старий, що й порохня сиплеться,* (Комора) *похилилась і порохнею взялась.* Г. Барв. 184.

Порохнявий, -а, -е = **Порохнавий.** *Церква стара, аж поросла, аж порохнява.* Чуб. II. 192.

Порохнявіти, -вію, -єш, *гл.* = **Порохнавіти.** Угор.

Пороховий, -а, -е. Пороховой.

По́рохонь, -ні, *ж.* Гнилушка, гнилое дерево. Ромен. у.

Поро́чно, *нар.* Погодно. *Жив тут недалеко у пана одного він порочно.* МВ. (О. 1862. I. 102).

Поро́ша, -ші, *ж.* Первый снѣгъ. Грин. III. 341. *По двору, по двору да пороша упала; а на тій пороші сліди хороші.* Мет. 232. Ум. **Порошенька.**

Пороши́на, -ни, *ж.* 1) Порошина. *Пропаде, мов порошина з дула, тая козацькая слава.* Макс. 2) Пылинка. *Я вийму порошину тобі з ока.* Єв. Мт. VII. 4. Ум. **Порошинка.**

Пороши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) Пылить. 2) О снѣгѣ: сыпаться. *Сніг порошить.*

Порошковий, -а, -е. — звір. У охотниковъ: звѣрь во время отъ 1 октября по 1 марта. О. 1862. II. 62.

Порошни́й, -а́, -е́. Пыльный. Желех.

Порошни́к, -ка́, *м.* Рогъ для пороха. Вх. Зн. 52.

Порошниця, -ці, *ж.* Пороховница. Шух. I. 230, 231.

Порошно, *нар.* Посыпано, усыпано (пылью, мукой и пр.). *Де борошно, там і порошно.* Ном. № 9874.

Порошок, -шку, *м.* Ум. отъ **порох.**

Пороща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* 1) О дождѣ, снѣгѣ: барабанить по окнамъ, стѣнамъ. *Дощ порощить у вікно.* Харьк. *Хуртовина все забиває та порощить у вікна.* О. 1861. V. 74. 2) Кричать торопясь, въ гнѣвѣ (о человѣкѣ). Левч. 27.

Порпати, -паю, -єш, *гл.* Копаться, разгребать, выгребать (о курахъ и пр.). *Кури порпають грядки.* Каменец. у. (Пес) *порпе яму.* ЕЗ. 5. 177. 2) Возиться, рыться въ чемъ.

Порплитися, -плюся, -плишся, *гл.* = **Порпати.** *Порплиться кожен собі в господі, як курка на гнізді.* Мир. ХРВ. 88. *І чого ти там так довго порплишся?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Порплиця, -ці, *ж.* 1) Желѣзная планка въ верхнемъ мельничномъ камнѣ, въ нее входитъ верхній конецъ веретена, вращающаго жерновъ. Вас. 179. Мик. 481. Kolb. I. 61. 2) *мн.* Струпья на головѣ. ЗЮЗО. I. 173.

По́рпличник, -ка, *м.* Раст. Verbena officinalis V. ЗЮЗО. I. 173.

Порплі, -лів, *м. мн.* = **Порплиця 2.** Вх. Зн. 53.

Порскати, порськати, -каю, -єш, *гл.* 1) Брызгать. 2) Сыпаться, летѣть во множествѣ. *В неділю рано дрова рубали, а ми до личка тріски порскали.* Левиц. Світ. 12. 3) Выскальзывать; о вѣтви: вырываться изъ рукъ вверхъ.

Порский, порськи́й, -а́, -е́. 1) Рѣзвый, быстрый. О. 1862. V. Кух. 38. *Порськенький хлопчик.* Черк. у. *Почувши волю, кінь порский геть степом вибриком побрався.* Греб. 354. 2) Легко раскалывающійся. *Та ясена важче колоти, ніж дуба, дуб куди порскіший за ясена.* Брацл. у. 3) Быстро выскальзывающій, скользкій. *Той хлопець порський як в'юн: ти його побори, а він так тобі попід руками й випорсне.* Кіев. у. *Чоловік такий порський, що з усякої біди знайде як викрутитись.* Кіев. у. *Мило таке перське — не вдержиш.* Кіев. у. Ум. **Порске́нький, порськенький.** Котл. Ен. III. 72.

Порскливий, -а, -е = Порский 1. *Не спотикавшись, кінь порскливий біжить, пуска по вітру гриву.* Греб. 327.

Порсну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Брызнуть. 2) Посыпаться, полетѣть градомъ. 3) Выскользнуть; о вѣтви: вырваться изъ рукъ вверхъ. *Гіллячка порснула вгору.* Левиц. Пов. 192. 4) Броситься бѣжать. *Порснули в ростіч.* 5) Ударить сильно.

Порськати, порський. См. **Порскати, порскій.**

Порт, -ту, *м.* 1) Пеньковая (или льняная) нитка въ шерстяной матеріи или суконѣ. О. 1861. XI. 26. Борз. у. Лебед. у. *Це не чисте сукно, а з портом.* Черниг. у. 2) Родъ полотняной шали, или платка. Вх. Лем. 454.

Портки́, -ків, *м. мн.* Штаны изъ полотна. Козел. у. Гол. Од. 43. Вх. Зн. 83.

Портни́й, -а́, -е́. Пеньковый. *Друга дерга портна, а та вовняна.* Черк. у.

Портни́на, -ни, *ж.* 1) Ткань изъ пеньки, льна. Лебед. у. 2) Грубыя нитки изъ оческовъ пеньки. Вас. 201.

Портня́ний, -а, -е. Холщевой, полотняный. Чуб. VII. 419. О. 1862. II. 65.

Порто́к, -тка, *м.* 1) Скатерть. Угор. 2) Кусокъ полотна. Вх. Уг. 262.

Портрет, -та, *м.* Портретъ.

Портреть, -ті, *ж.* = **Портрет.** *Така била уродліва, що у кождого царя вибіта єї портреть била, вимальована.* Драг. 264.

Порть, -ті, *ж.* = **Порт 1.** Гол. Од. 55.

Портяни́й, -а́, -е́. О суконѣ: съ основой изъ пеньковыхъ нитокъ, порту. Гол. Од. 55.

Портяни́ці, -ниць (также: поркени́ці, поркини́ці), *мн.* Штаны изъ толстаго бѣлаго холста. Гол. Од. 66. Шух. I. 120, 153. Kolb. I. 41.

Портя́нка, -ки, *ж.* Сукно съ основой изъ пеньковыхъ нитокъ. Гол. Од. 55.

Поруб, -бу, *м.* 1) Порубка, рубка. *Це дрова і тріски ще вохкі, — вчорашнього порубу.* Рк. Левиц. 2) Раны? *І вквітчався труп не маком, — порубом рицарським.* К. МБ. X. 13.

Поруба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* 1) Изрубить. ЗОЮР. I. 167. *Хведора Безрідного, отамана курінного постріляли, порубали.* АД. I. 248. 2) Изранить клыками (о дикихъ свиньяхъ). *Неповалений на місті кнур кидається на дим і своїми здоровенними иклами порубав пластуна, як не вспів схибитись.* О. 1862. II. 63.

Пору́бок, -бка, *м.* Подать, сборъ на общественныя потребности (содержаніе писаря, учителя, сторожей и пр.). Вх. Зн. 53.

Пору́га, -ги, *ж.* Поруганіе, оскорбленіе. *Віри своєї християнської у поругу вічні часи не подайте.* АД. II. 7. *Я знаю, що ти мої сестри не лишиш в поругу.* Федьк. Ум. **Поругонька.** Мет. 141.

Поруга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* — **ким**. Надругаться, поиздѣваться надъ кѣмъ. *Як прийде бідний, як ним ся поругают, а як прийде богач..., як їго шанують.* Гн. І. 60.

Поруді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* Порыжѣть.

Поруйнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Разрушить (во множествѣ).

Порука, -ки, *ж.* Поручительство. Рк. Левиц.

Порукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Поздоровкаться за руку. *Зустрілась, порукалася.* Черк. у.

Порукува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Заручити.** Вх. Уг. 262.

Порусяві́ти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться русымъ.

Порух, -ху, *м.* Движеніе.

Пору́ха, -хи, *ж.* Смѣщеніе матки или другого органа. Уман. у. Мил. М. 91. Ув. **Порушище.** Мил. М. 91.

Поруч, *нар.* Рядомъ. *Поруч себе сажав.* Макс. *В одній домовині із ним поховайте, да положіть, мати, поруч головами.* Мет. 95.

Поруча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **поручи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Поручать, поручить.

Поруча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **поручи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Поручаться, поручиться. *Ти, старосто, поручаєшся за нього?* Грин. III. 566.

Поручник, -ка, *м.* 1) Поручитель. Черк. у. *Позич мені руб грошей! — Дай, каже, поручника. — Якого ж я тобі поручника дам? Хто за мене поручиться? Я бідний.* Чуб. II. 27. 2) Поручикъ. *Не пущу, тя, поручнику, аж року дослужиш.* Гол. І. 285.

Пору́ччя, -чів, *м. мн.* Перила. Каменец. у.

Поруша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **порушити, -шу, -шиш,** *гл.* 1) Двигать, двинуть. 2) Трогать, тронуть. *Віл не порушав з ясел жадного стебла.* Драг. 109. Также и въ нравствен. смыслѣ: *Може й Русалку, думаю собі, весна порушить, і піде вона, щоб навтішатися з гаїв, левад та лук.* Г. Барв. 374. 3) Побуждать, побудить. *Як тебе сумління порушило отак зробити?* НВолын. у.

Поруша́тися, -шаюся, -єшся, сов. в. **порушитися, -шуся, -шишся,** *гл.* 1) Двигаться, двинуться. 2) Подрываться, подорваться. Черниг. у.

Пору́шище, -щі, *ж.* Ув. отъ **поруха.**

І. Порушник, -ка, *м.* = **Поручник 1.** Лебед. у. *Він його порушник, ручився за нього, — ну тим так і каже.* Екатериносл. у.

II. Порушник, -ка, *м.* Раст.: а) Centaurea Marschaliana Spr. ЗЮЗО. І. 13 6. б) Chimaphilla umbellata Nut. ЗЮЗО. І. 116.

Порхавка, -ки, *ж.* 1) Bufo, жаба. Вх. Пч. II. 16. 2) Раст. Licoperdon bovista. ЗЮЗО. І. 127.

По́рційка, -ки, *ж.* Ум. отъ **порція.**

Порція, -ції, *ж.* 1) Водка, даваемая рабочимъ предъ обѣдомъ и ужиномъ; мѣра водки. *Дає нам по сьомаку або по четвертаку та по три порції на день.* О. 1861. XI. 115. 2) Рюмка, стаканчикъ для водки. Шух. І. 101. *Ходімо ж по порції вип'ємо.* Г. Барв. 427. Ум. **По́рційка.** *Брат вітає мальованими порційками.* Федьк.

Порча́к, -ка́, *м.* Раст. Bunias orientalis L. ЗЮЗО. І. 115.

Порю́мати, -маю, -єш, *гл.* Поплакать, похныкать.

Порюмсати, -саю, -єш, *гл.* = **Порюмати.**

Порябити, -блю́, -биш, *гл.* Сдѣлать рябымъ. *Віспа одного хлопця мені порябила.* Г. Барв.

Порябіти, -бію, -єш, *гл.* Сдѣлаться рябымъ.

Поряди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Прибрать, привести въ порядокъ. Вх. Зн. 53.

Порядж́ати, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Порядкувати.** *Буду вам господарства доглядати, поряджати.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Порядкува́ння, -ня, *с.* Распоряженіе, хозяйничанье. *Ознаки нового порядкування.* К. (О. 1861. II. 233).

Порядкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Распоряжаться, хозяйничать. *Хто ж тут у вас порядкує? — Нема ще нікого, теперечки збіраємось обрать собі свого ватажка.* Стор. МПр. 126, 127.

Поря́дний, -а, -е. Порядочный, пристойный. *Він собі чоловік порядний.* Г. Барв. 164. *Народ показний, гамаликуватий, хати порядні.* Г. Барв. 240.

Поря́дність, -ности, *ж.* Порядочность; порядливость. *Нема в них порядности.* Г. Барв. 162. *Великого в мене стоїть порядність, щоб чоловік усякої години був рівен.* Г. Барв. 163.

Поря́дно, *нар.* 1) Порядочно, порядливо. 2) Какъ слѣдуетъ, по порядку. *Нене, говори порядно: хто ти і кого ти звеш Левком?* К. МБ. XI. 148.

Порядок, -дку, *м.* 1) Порядокъ. *Сирота плаче, сильненько ридає, що порядку немає.* Мет. 2) — **давати**. Распоряжаться. 3) **У поря́док**. По порядку. Маркев. 128. Ум. **Порядочок.** *Рад би я встати до свого дитяти порядочок дати.* Грин. III. 410.

По́ряду, *нар.* По порядку.

Поряжа́тися, -жаюся, -єшся, *гл.* = **Поражатися.** *Ой там братя ряжаться, поряжаються: ой що ми дамо, подаруємо зятю свойому?* МУЕ. І. 134. (Полт.).

Поря́сочка, -ки, *ж.* Употреблено въ нар. пѣснѣ въ томъ же значеніи, что а ряска (растеніе, см. **ряска 1**) или въ значеніи: кормленіе ряскою. *Утка йде, утенята веде, на напасочку, на порясочку, на холодну водицю, на зелену травицю.* Чуб. III. 180.

Порятува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Спасти.

Порятунок, -нку, *м.* Спасеніе, помощь. *Батю Зинову Чигиринський помочі — порятунку дай.* Мет. 408. Ум. **Порятуночок.**

По́саг, -гу, *м.* 1) Приданое. *Хоць в мене посагу не буде, але возьмуть мене і так люде.* Чуб. V. 116. *На посаги не вважайте, іно добрих жінок шукайте.* Чуб. V. 519. 2) = **Посад 1.** О. 1862. IV. 20 — 26. *Ішла красна Марусенька на посаг.* Лукаш. 152. *Воліла б я гіркий полинь гризти, як з тобою на посазі сісти.* Чуб. V. 368. Ум. **Посаженько.** Грин. III. 512.

Посагувати, -гую, -єш, *гл.* Садить невѣсту на посаг? Надѣлять приданымъ? *Ішла красна Марусенька на посаг, питається, довідується від батенька: — а від кого, мій батеньку, посаг став? — «Від Бога, від добрих людей, дитятко. Посагуєть сам Господь Бог з ангелами, посагуєть тя, моє дитятко, з другими.* Лукаш. 152.

Посад, -ду, *м.* 1) Мѣсто, гдѣ сажаютъ жениха и невѣсту; во время свадьбы. Грин. III. 539. *Благослови ж мене, та мій батеньку, на сім посаді сісти.* Мет. 144. 2) Поставъ въ мельницѣ. *У млині два посади.* Лебед. у. 3) Рядъ или кругъ сноповъ на току для молотьбы. Александров. у. Ум. **Посадонько.** Мет. 175.

Посада, -ди, *ж.* Должность, мѣсто.

Посаджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* Посадить, разсадить. *Просимо до столу у свою господоньку, посаджаєм на ослононьку.* Мет. 200. *Хліба напекла такого молодого, що як посаджала, а він увесь і ссівся в печі.* Рудч. Ск.

Посади́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Посадить. *Козаченька молодого на ослінці посажу.* Чуб. *Насип же, матінко, високу могилу, посади, матінко, червону калину.* Мет. 95. 2) Засадить. *А ми гори посадимо собі виноградом.* ЕЗ. V. 242. 3) Истратить попусту. *Коли яка копійка йому трапиться, він у тій беседі її й посадить.* Г. Барв. 276. 4) — **на лід**. Поставить въ затрудненіе.

Посади́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* 1) Сѣсть. *Брат посадився з тим парубком.* Федьк. 2) Быть посаженнымъ. Мил. М. 85. *Сказали б шовковиці оцій: викоренись і посадись у морю.* Єв. Л. XVII. 6.

Поса́дище, -ща, *с.* Село. Черниг. г.

Посадки, -док, *ж. мн.* Деревья, посаженныя для обозначенія дороги. *Просто їхати, то й дві верстві не буде, а посадками, то штирі.* Черниг. г.

Посадний, -а, -е. — батько. Посаженный отецъ на свадьбѣ. *Посадним батьком на весілля закликаємо.* К. ПС. 19.

Посадовити, -влю́, -виш, *гл.* Посадить. *Поклав хліб, ложки, старців посадовив.* Ном. № 11997.

Посажа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Посаджати.**

Посаженько, -ка, *м.* Ум. отъ **посаг.**

Посампе́ред, *нар.* Впереди всѣхъ. *Із-за гори, з-за крутої горде військо виступає, посамперед Морозенко сивим конем виграває.* Нп.

Посапа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* = **Посапувати.**

Посапувати, -пую, -єш, *гл.* Выполоть **сапо́ю**.

Посатаніти, -нію, -єш, *гл.* Разъяриться, прійти въ бѣшенство. *Дідона гірко заридала, із серця аж волосся рвала... запінилась, посатаніла.* Котл. Ен. І. 32.

Посваво́лити, -лю, -лиш, *гл.* Посвоевольничать.

Посвари́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* 1) Поссориться. *Вже козаки Хмельницького з ляхами барзо посварили.* ЗОЮР. І. 224. 2) — **кого́**. Поссорить. 3) **— кого.** Сдѣлать кому выговоръ, выбранить кого. *Треба його посварити, щоб звичайніший був. Його мати посварила, що в мене бував.* Грин. III. 300.

Посваритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* 1) Поссориться. *Не посварившись з ким перш, не міти приятеля.* Ном. № 9529. *От вони чогось посварились, а таки пішли на вечерниці.* Рудч. Ск. II. 61. 2) Разсердиться на кого, выбранить кого. *Було за день добре мені впечеться своєю пустотою, а ще лучче розважить. І посварюсь, і поцілую його.* МВ. II. 8.

По́сварка, -ки, ж. Ссора. *І зачинають посварки з панами.* К. ЦН. 178.

Посватати, -таю, -єш, *гл.* Посватать. *Любив же я дівчиноньку, посватали люде, мені молодому пароньки не буде.* Нп.

Посвататися, -таюся, -єшся, *гл.* Посвататься. *Коли так по Семені, другого дня, і не сподівалась, і не снилось мені, та й посватавсь він.* МВ. І. 8.

Посвататися, -таємося, -єтеся, *гл.* Сдѣлаться сватами (черезъ бракъ дѣтей или по покупкѣ). *У вас дочка, а в нас син, то може й посватаємося.* Харьк. у. *Дешево даєте — не посватаємося.* Славяносерб. у.

Посватува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться сватами (по покупкѣ). Зміев. у.

Посвахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Сдѣлаться свахами. *Колись ми собі так посвахались. Соколиха собі рада, що з багатим родом посвахалась.* Федьк.

Посвашкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть свашкою.

Посвербіти, -блю́, -биш, *гл.* Позудѣть, почесаться (о тѣлѣ).

Посвист, -ту, *м.* Свистъ. *Гук і посвист. Так божевільний гукає і свище.* Мир. Пов. II. 74.

Посвистати, -щу, -стиш, *гл.* Посвистать. *Виїхав на улицю, посвистав, уже він своєї миленької не застав.* Чуб. III. 219. *Коло тебе нагаєчка посвище.* Грин. III. 441. 2) Политься, ударить струей. *Так кров і посвистала з руки.* Радом. у.

Посви́стач, -ча, *м.* Богъ вѣтровъ, погоды. Встрѣчено въ фальсифицированной думѣ и таковомъ же вступленіи къ ней, опубликованныхъ Шишацкимъ-Илличемъ (о походѣ князя-язычника въ христіанскую землю). Слово повидимому выдуманное составителемъ думы. ЗОЮР. I. 173, 176, 177.

Посвідува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Засвидѣтельствовать. *Нехай же перш люде скажуть, посвідують, чи вона до любови, по добрій злагоді йде за його заміж.* Васильк. у.

Посвідчення, -ня, *с.* Засвидѣтельствованіе.

Посвідчити, -чу, -чиш, *гл.* Засвидѣтельствовать.

Посвіт, -ту, *м.* Свѣтъ, огонь. *Ідут вни дальше, аж з далека вздріли посвіт. Старший брат виріджиї найменшого, чи би не взів з тої хати посвіту.* Гн. II. 241.

Посвітач, -ча, *м.* Подсвѣчникъ, приборъ для освѣщенія лучиной. НВолын. у.

Посвіти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Посвѣтить. *Посвіти пам.* Шевч. 29. **Тілом посвітити.** Обнажить тѣло. *Треба комусь спиною посвітити* — кого-то будуть сѣчъ. Ком. Н. № 99. **Волосом посвітити.** О замужней женщинѣ: побыть безъ головного убора. 2) Зажечь (свѣчи, лампы). *Свічі посвітила.* Мил. 220. 3) Освѣтить. *Ой брат сестру проводив, а місяць дорогу посвітив.* Мет. 228.

Посвіти́тися, -тимося, -титеся, *гл.* 1) Зажечься (во множествѣ). Мкр. Н. 25. *Сами свічі посвітилися.* Чуб. V. 837. 2) Зажечь огни. *Було вже смерком, — по хатах вже посвітилися.* Харьк.

Посвої́тися, своюся, ї́шся, *гл.* Породниться. *Ой кумцю, кумцю, посвоїмося, та й горілочки та й нап'ємося.* Чуб. V. 412.

Посвят, -ту, *м.* Жертва (на церковь). *Любити ближнього як себе самого, се більше, ніж усі огняні жертви і посвяти.* Єв. Мр. XII. 33.

Посвятити, -ся. См. **Посвячувати, -ся.**

Посвятни́й, -а́, -е́. Праздничный. *Одежа посвятна.*

Посвя́тство, -ва, *с.* Освященіе. *Хотіла була сама у посвятство паски нести, та вже тепер молодицю припрохала.* Лебед. у.

Посвяче́не, -ного, *с.* Пасхальный хлѣбъ и прочія снѣди, освящаемыя на праздникъ пасхи. *Один чоловік заколов порося к посвяченому.* Грин. II. 334.

Посвячі́ння, -ня, *с.* Освященіе. Левиц. I. 331. *Це порося на посвячіння.* НВолын. у.

Посвя́чувати, -чую, -єш, сов. в. **посвяти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Посвящать, посвятить, освятить. *Як будете посвячувати, посвятіть і моє.* Чуб. V. 805. *Посвятить хату.* Рудч. Ск. I. 92.

Посвячуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **посвяти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Рукополагаться, рукоположиться, постригаться, постричься. *На те піп посвятився, щоб по церкві крутився.* Ном. № 210. *Піду я в манастир, там посвячуся, на тебе, мила, не подивлюся.* Гол. I. 249.

Посвящення, -ня, *с.* = **Посвячіння.** Кв.

Посвя́щувати, -щую, -єш, *гл.* = **Посвячувати.** *Позаторік посвячували церкву у нас.* Каменец. у.

Посе́в, -сла, *м.* = **Посел.** *Послали посла аж под Парну, поймав же посев турчанина.* Гол. І. 3.

Поседі́ння, -ня, *с.* Сидѣніе, посиживаніе. Ум. **Посиді́ннячко.** *Ой весна-красна, що нам винесла? Ой винесла тепло і добре літечко... Молодим діткам — рученьки бити, а старим дідам — раду радити, а старим бабам — поседіннечко.* Чуб. III. 109.

Посе́діти, -джу, -диш, *гл.* = **Посидіти.** *Я поседжу й сама в хаті.* Чуб. II. 157.

Посе́л, -сла, *м.* 1) Посолъ. ЗОЮР. І. 163. *Цо п'ять раз посли посилала, а за шостим разом сама поїхала.* Чуб. V. 1068. 2) — **Перепієць** 2. Валк. у. Ум. **Послонько.** Чуб. V. 275.

Поселити, -лю, -лиш, *гл.* Поселить. *Купив маленький шматочок з хаткою і поселив їх.* Г. Барв. 544.

Посели́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Поселиться. *Чого Еней приплив к латину і біля Тибра поселивсь.* Котл. Ен. *Поселились у його під піччю злидні.* Чуб. II. 393.

Поселок, -лка, *м.* Поселокъ. *Слобід ще не було так багато як тепер, а так було — де не де поселок.* Драг. 417.

Посе́льський, -а, -е. Посольскій. К. Бай. 21.

Посельство, -ва, *с.* Посольство.

Посемейка, -ки, *ж.* Семейка. МВ. III. 138.

Посемейство, -ва, *с.* Семейство. *Переїхали у сей замок на життя з своїм посемейством.* Стор. МПр. 64.

Посе́рдити, -джу, -диш, *гл.* Поссорить. *Посердив не одну сем'ю з другою.* Левиц. І. 170.

Посердитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Посердиться. 2) Поссориться. ЗОЮР. II. 49. *Розділивши батьківське добро, обидві сестри посердились.* Левиц. Пов. 87.

Посеред, *нар.* Среди. *Дивиться, посеред моря горить огонь.* Рудч. Ск. І. 109. *Дівчино моя, ти ж моя мати, дай мені вечеряти хоч посеред хати.* Нп.

Посередині, *нар.* Посреди. *А щоб мене до вечора посередині хати побачила.* Ном. № 6763. *Роздерлась завіса церковня посередині.* Єв. Л. XXIII. 45.

Посередник, -ка, *м.* Мировой посредникъ. Мир. ХРВ. 263. *Посередник обходиться з крепаками до-ладу.* О. 1862. IX. 123.

Посередній, -я, -є. Срединный.

Посе́сія, -сії, *ж.* Аренда, арендное владѣніе. *Зберемо грошенят, візьмемо посесію або купимо хутір.* Левиц. І. 201.

Посе́сор, -ра, *м.* Арендаторъ. *Тоді було даси два рублі чиншу посесорові та одбудеш дванадцять день шарварку.* ЗОЮР. І. 143.

Посестра, -ри, *ж.* Названная сестра; подруга, пріятельница, возлюбленная. *Кобись такий до роботи, який до посестри.* Гол. IV. 487.

Посе́стратися, -раюся, -єшся, *гл.* Сдѣлаться названными сестрами. Драг. 301. *Вони собі посестрались.* Черк. у.

Посестрина, -ни, *ж.* = **Посестра.** *Прибули й посестрини дружечками.* О. 1862. VIII. 24.

Посе́стриця, -ці, *ж.* = **Посестра.** *Якусь собі, бировику, посестрицю вибрав?* Гол. IV. 502.

Посивілий, -а, -е. Посѣдѣвшій. *Ціле руно посивілого волосся на голові.* Мир. Пов. І. 115.

Посивіти, -вію, -єш, *гл.* Посѣдѣть. *І голова посивіє.* Ном. № 5637.

Посиде́ньки, -ків, *м. мн.* Посиживаніе, сидѣніе. Въ выраженіи: **на посиденьки піти, вийти**. Отправиться посидѣть, побыть — въ гостяхъ, на улицѣ. *Повиходили селяне й батько Настусин на посиденьки на майдан.* Г. Барв. 456. **Походеньки та посиденьки справляє**. Ничего не дѣлаетъ, лѣнтяйничаетъ. Левиц. КС. 66.

Посиджінє, -ня, *с.* Сидѣніе, бодрствованіе при покойникѣ. Вх. Зн. 53.

Посидільниця, -ці, *ж.* Лѣнтяйка, сидящая безъ дѣла. *Чого сидиш, посидільнице? Чому не стаєш до діла, неробітнице?* Св. Л. 256.

Посидіти, -джу, -диш, *гл.* Посидѣть. *Посиділа я в них та й додому беруся.* МВ. II. 24.

Посидковий, -а, -е. — ва хата. Обычная хата гуцула, въ которой онъ живетъ съ семьей, — называется такъ въ противоположность зимней хатѣ на отдаленныхъ сѣнокосныхъ угодьяхъ, которая называется **зимарка**. Шух. I. 111.

Посидя́щий, -а, -е. Усидчивый. Рк. Левиц.

Посизіти, -зію, -єш, *гл.* Посизѣть. *Тим часом чорна хмара посизіла і побіліла.* ЗОЮР. II. 40.

Посила́ння, -ня, *с.* Посыланіе. Грин. III. 41.

Посила́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* сов. в. **післати и послати, -шлю, -шле́ш,** *гл.* 1) Посылать, послать. *Що-неділі до дівчини товариша посилав.* Чуб. V. 377. *Пішли дурня по раки, а він жаб наловить.* Чуб. I. 249. *Посилай, посилай, серденятко моє, частенькії листи.* Мет. 24. *Пошли, Боже, з неба чого нам треба.* Ном. № 147. 2) Двигать, двинуть (рукою, ногою). *Став він крадькома до хліба руку посилати.* Мир. ХРВ. 33. *Посилає вперед нога за ногою.* Мир. ХРВ. 30. 3) — **поклон**. Кланяться, поклониться. *У світлицю ввійшов, — низький поклон послав.* АД. II. 5.

Посилатися, -ла́юся, -єшся, сов. в. **післа́тися и послатися, -шлю́ся, -шлешся,** *гл.* 1) Посылаться, послаться, быть посланнымъ. 2) — **ким**. Только сов. в. Посылать кого. *Чи післатись за чим, чи що треба кому, то ким, як не ретором?* Св. Л. 227. *Вміла сь, мати, дочкою сь посилати.* Грин. III. 510 3) Свататься, посылать сватовъ. *Послався до неї, вона й рушники подавала.* Рудч. Ск. II. 49. *Посилався до дівчини та не сподобався, посилався цілий год хотів її взяти, — нагодила дідча мати товариша в хаті.* Гол. I. 252. 4) Ссылаться, сослаться. *Послався циган на свої діти.* Посл.

Посилити, -лю, -лиш, *гл.* Подкрѣпить.

Посилитися, -люся, -лишся, *гл.* Подкрѣпиться.

Посиліти, -лію, -єш, *гл.* Осилить, быть въ состояніи. Г. Барв. 428.

Посилка, -ки, *ж.* Посыланіе, посылка. О. 1862. IV. Рус. вес. 1.

Посилкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Помогать, поддерживать. *В дочасних потребах посилкувати буду.* 2) Кормить, накармливать. Гн. I. 174.

Посилкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Употребить усиліе. *Посилкувались та й зробили.* Черк. у. *Не посилкується ні мало, щоб так палати перестало і щоб оцей пожар погас.* Котл. Ен. II. 32.

Поси́лля, -ля, *с.* Въ выраженіи: **як поси́лля**. По мѣрѣ силъ. *Так роби, як посилля.* Лубен. у.

Посилок, -лку, *м.* Усиліе. *Турн з серця скреготав зубами, що в кріпості всі ні гугу; а стін не розіб'єш лобами, з посилку гнися хоть в дугу.* Котл. Ен. V. 33.

Посильня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Укрѣплять. *Невидима Божа сила його посилняє.* Гол. III. 259.

Посиля́ти, -ляю, -єш, *гл.* Нанизывать. *На ремінь ясні кільця посиляють.* Млак. 8.

Посинілий, -а, -е. Посинѣвшій. *Посинілі руки.* Мир. Пов. І. 158 б.

Посини́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Посинить.

Посиніти, -нію, -єш, *гл.* Посинѣть. *Посинів, як той пуп.* Ном. № 654.

Посипа́ння, -ня, *с.* Посыпаніе.

Посипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **посипати, -плю, -плеш,** *гл.* 1) Посыпать, посыпать. 2) Насыпать, насыпать. *Ой дай, доню, принадоньку, нехай привикає* (голуб). *Посип пшонця по колінця, водиці по крильця.* Чуб. V. 69.

Посипатися, -плюся, -ллєшся, *гл.* Посыпаться. *Чорт як свиснув, то аж листя посипалось.* Рудч. Ск. І. 68.

Посипону́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Сыпнуть. *Він як посипоне просом — і його засипав.* Рудч. Ск. І. 38.

По́сирий, -а, -е. Сыроватый. *Лебед. у.*

Посироти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Осиротить. Мил. 200. Драг. 179. *Маленькії дітки та й посиротила.* Чуб. V. 710.

Посиротіти, -тіємо, -єте, *гл.* Осиротѣть (о многихъ). Г. Барв. 172. *Я молода завдовіла, діти мої посиротіли.* Чуб. V. 806. *Завсіда ми з худобою були, а тепер оце посиротіли.* Драг. 143.

Посиса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Сосать, высасывать. *Кров посисати.* Шух. І. 39.

Поси́тчати, -чаю, -єш, *гл.* Потолстѣть, пожирнѣть.

Посиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Высыхать, засыхать. Грин. III. 297. *Ой у степу на долині трава посихає.* Чуб. V. 220.

Посича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* О змѣѣ: пошипѣть.

Посі, *нар.* До этого мѣста. *Бунтує народ, навчаючи на всій Юдеї, почавши від Галилеї аж посі.* Єв. *Л.* XXIII. 5.

Посів, -ву, *м.* Посѣвъ, сѣвъ. *Із вороха осталось панові мішечків з п'ять, — тільки що на посів.* Грин. II. 70. *В кого нема на посів, то* (тому) *й своїм засіє.* Стор. II. 40.

Посівальник, -ка, *м.* Посыпающій зерномъ въ день новаго года. О. 1861. XI. Св. 65.

Посіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Утромъ на новый годъ ходить по домамъ, набравъ зерна въ рукавицу, и посыпать этимъ зерномъ въ жилищахъ съ пожеланіемъ урожая. О. 1861. XI. Св. 65. *Сіє, посіває..., стиха промовляє: «Роди, Боже, пшеницю як лаву».* АД. І. 80.

Посіверіти, -рію, -єш, *гл.* = **Пошерхнути.** *Бач, як губи посіверіли.*

Посівкатися, -каюся, -єшся, *гл.* О матеріи: сдѣлаться рѣдкой, подобной кисеѣ. *Уже вона* (спідниця) *і так посівкалась, а як почну у будденъ носить, дак і роспадеться зовсім.*

Посівни́й, -а́, -е́. Посѣвный. **Посівне**. Всякое зерно, которое сѣется. *Там усе посівне роде добре.* Волч. у.

І. Посідати, -даємо, -єте, *гл.* 1) Сѣсть (о многихъ). *Посідали з Ісусом і ученики Його.* Єв. Мр. II. 15. *Уся громада посідала.* Гліб. 51.

ІІ Посіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **посісти, -ся́ду, -деш,** *гл.* 1) Одолѣвать, одолѣть. *Той з цеї сторони, а той з тіеї* (Карл та Мазепа), — *посідають Полтаву.* КС. 1882. III. 612. *Палій посів того лицера, зв'язав його віжками.* Драг. 201. 2) Завладѣвать, завладѣть чѣмъ. *Не думав я, що ти посядеш мою худобу.* Грин. І. 287. *Думав худобу Хрущеву посісти.* Мир. ХРВ. 54.

Посідатися, -даюся, -єшся, *гл.* Треснуть въ нѣсколькихъ мѣстахъ. *Уже посівсь мій горщик. Корові вим'я посідався.* ЕЗ. V. 256.

По́сідки, -док, *ж.* = **Посиденьки. Піти на посідки**. Пойти посидѣть къ кому. *Пішла жінка на посідки, а діти дома були.* Каменец. у.

Посідла́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Осѣдлать (многихъ). *Уже козаки коней посідлали і посідлали, і поїхали.* Чуб. *Посідлайте коні воронії.* АД. I. 124. *У нас коники посідлані стояли.* Мил. Св. 42.

Посікти, -січу, -чеш, *гл.* Посѣчь, порубить. Драг. 177. *Той меч — самосіч і посік його на маленькі шматочки.* Рудч. Ск. I. 127.

Посіктися, -січуся, -че́шся, *гл.* Посѣчься. *Мої довгі коси посічуться.* Шевч. 330.

Посілля, -ля, *с.* Усадьба. *Старе посілая, де жив батько, меншому братові досталось.* Борз. у.

Посіме́йство, -ва, *с.* = **Посемейство.** Мнж. 72. Драг. 14.

Посім'янин, -на, *м.* Членъ семьи. МВ. (О. 1862. III. 40).

Посіпака, -ки, *м.* = **Сіпака.** ЕЗ. V. 32.

Посіріти, -рію, -єш, *гл.* Сдѣлаться сѣрымъ. *Таскають грязь і глей зо дна да мажуть лебедя, щоб пір'я посіріло.* Греб. 363.

Посіркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Помазать (стѣну, напр.) въ первый разъ полубѣлой глиной по сѣрой. *Чого ж воно не біліє стіна? Адже ви побілували її сьогодні? — Та ні, ми не білували, ми тілько посіркували.* Новомоск. у.

Посісти, -ся́ду, -деш, *гл.* 1) = **I Посідати.** Грин. III. 396, 429. *Уже ж наші вороженьки вечерять посіли.* Чуб. V. 150. *Посіли вони любенько, п'ють собі, гуляють.* Драг. 156. *Кінь сказав, щоб ми сідали на його, ми й посіли обоє.* Чуб. II. 141. 2) Осѣсть, покрыть что слоемъ. *На губах посіла смага.* Левиц. I. 75. *Курява посіла на семинаристів.* Левиц. Пов. 4. 3) Переносно: пропасть. *Біда, пане-гетьмане! оттепер ми посіли.* К. ЧР. 344. 4) См. **II Посідати.**

По́сіткий, -а, -е. О матеріи: рѣдкій. *Посіпше полотно.* НВолын. у.

Посіяти, -сію, -єш, *гл.* 1) Посѣять. *Посіяв я пшениченьку рідко.* Мет. 28. *Ой посію на горі пшеницю, під горою овес.* Мет. 68. 2) Насмѣшливо: потерять. *С-під очей у мене хто хоч бери, я не бороню, і своє усе посію.* Г. Барв. 365.

Посіятися, -сіюся, -єшся, *гл.* 1) Посѣяться, засѣяться. *Полем розстелися* (ниво), *та посійся добрим житом.* Шевч. 652. 2) О волосахъ: разсыпаться. *Очіпок зовсім звис на очі, волосся посіялось.* Г. Барв. 115.

Поскабити, -блю, -биш, *гл.* Занозить.

Поскавуча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Повизжать.

Поскакати, -чу, -чеш, *гл.* Поскакать. *Поскачи гайдучка та й передо мною.* Чуб. V. 1075. *Ой баранці круторогі поскакали по дорозі.* Чуб. III. 454.

Поскакувати, -кую, -єш, *гл.* Поскакивать, попрыгивать *Вже вода ставна леліла і стали поскакувать щучки дрібненькі.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Поскалічувати, -чую, -єш, *гл.* Искалѣчить (многихъ).

Поскаржитися, -жуся, -жишся, *гл.* Пожаловаться.

Поскарлю́чувати, -чую, -єш, *гл.* Искривить, согнуть (многихъ).

Поскарлю́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Искривиться, согнуться въ крючекъ (во множествѣ). *Поскарлючувався ячмінь од спеки* (в полі). Волч. у.

Поскасо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Уничтожить, упразднить (во множествѣ).

Поскверни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Изгадить. *Посквернило дорогу.* Харьк. г.

Поскиглити, -лю, -лиш, *гл.* Повыть.

Поскида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **скинути**, но во множествѣ. *Йовдоха-святоха скоренько усе із себе поскидала та у піч, а сама сидить.* Рудч. Ск. І. 177. *Поскидала з себе шовкове убрання, наділа знов своє рам'я.* Рудч. Ск. II. 46. *Поскидав потужних з престолів.* Єв. *Л.* І. 52.

Поскінний, -а, -е. = **Плоскінний.**

Поскінь, -кони, *ж.* = **Плоскінь.** Вх. Пч. II. 29.

Поскіпати, -па́ю, -єш, *гл.* Расколоть на лучинки для растопки. *А чим у грубі роспалювати? — Оте соснове полінце поскіпай, то й роспалиш.* Харьк.

Поскіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Расколоться на лучинки для растопки. *Сучковата дровина — не поскіпається.* Харьк.

Поскла́да́ти, -да́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **скласти**, но во множествѣ. Драг. 95. *Зараз і задумається і рученята поскладав.* Кв. *Баранина в горшках поскладена стоїть.* Мнж. 130.

Поскладатися, -даємося, -єтеся, *гл.* 1) Сложиться (во множествѣ). 2) Уложиться (о многихъ).

Посклеювати, -юю, -єш, *гл.* Склеить (во множествѣ).

Поскли́ка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Созвать (многихъ). *Поскликала собачню.* Стор. МПр. 112.

Поскликатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Перекликаясь, созвать другъ друга. *Поскликались вони докупи.* Рудч. Ск. І. 31.

Посклити, -клю, -лиш, *гл.* Вставить стекла (во множествѣ).

Поскляру́ва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Побыть стекольщикомъ.

Посковувати, -вую, -єш, *гл.* Сковать (многихъ). *У три ряди бідних, безщасних невольників посажено, по два, по три докупи посковувано.* АД. І. і О.

Посколочувати, -чую, -єш, *гл.* Возмутить (воду во многихъ мѣстахъ); взболтать (во множествѣ).

Посколупувати, -пую, -єш, *гл.* Сковырять; исковырять (во множествѣ).

Посколювати, -люю, -єш, *гл.* То-же, что и **сколоти**, но во множествѣ).

Поскопувати, -пую, -єш, *гл.* То-же, что и **скопати**, но о многомъ.

Поскоритися, -рюся, -ришся, *гл.* Поторопиться. *Поскоріться ж, щоб я не гнівалась.* МВ. О. 1862. III. 48). *О, я вже поспішуся-поскорюся.* МВ. (О. 1862. І. 87).

Поскородити, -джу, -диш, *гл.* Забороновать.

Поскоро́мити, -млю, -миш, *гл.* Оскоромить.

Поскоро́митися, -млюся, -мишся, *гл.* Оскоромиться.

Поскорчувати, -чую, -єш, *гл.* Покорчить. *Руни поскорчує та позводить.* Кв.

Поскочити, -чу, -чиш, *гл.* Прыгнуть; быстро пойти. *Поскочила Орися до дверей.* К. (ЗОЮР. II. 201).

Поско́шувати, -шую, -єш, *гл.* Скосить (во множествѣ). *Дивувались вони, що чії ж то лани позаростувані, не поскошувані.* Чуб. V. 981. *Поскошую і хлібець, і сіно.* О. 1862. II. 58.

Поскребти, -бу, -бе́ш, *гл.* Поскресть.

Поскреготі́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Поскрежетать.

Поскривля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Искривить (во множествѣ).

Поскривля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* 1) Искривиться (во множествѣ). 2) Сдѣлать недовольную мину (о многихъ). *Всі сестри, дивлячись ни матір, і собі поскривлялись.* Левиц. І. 172.

Поскрипувати, -пую, -єш, *гл.* Поскрипывать. *Ой чого ти поскрипуєш, ти, ядлова хато?* Лукаш. 38.

Поскрібач, -ча, *м.* Царапающій. Вх. Уг. 262.

Поскрібачка, -ки, *ж.* Царапающая. Вх. Уг. 262.

Поскрібок, -бка, *м.* Послѣдній хлѣбъ въ данный разъ печенья — изъ оскребковъ тѣста. *Недобрий хліб, мабуть поскрібок.* Черниг. у.

Поскрома́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) = **Поскребти.** 2) — **потилицю**. Почесать въ затылкѣ. *Грицько... поскромадив потилицю і геть відійшов.* Мир. Пов. І. 157.

Поскроми́ти, -млю́, -миш, *гл.* Укротить, усмирить.

Поскручувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Скрутить (во множествѣ). *Поперетинали ремні, котрими поскручувані були руки у козаків.* Стор. МПр. 108. 2) — **го́лови**. Свернуть головы. *Давай... їм,* (горобенятам) *голови, поскручуємо.* Мир. ХРВ. 42.

Поску́бти, -бу́, -бе́ш, *гл.* Подергать за волосы, за ухо.

Поскубтися, -бемо́ся, -бете́ся, *гл.* Потаскать другъ друга за волосы (о многихъ). *Нема його й на світі, як із своєю ріднею, з мужиком: чи поскубтись, чи побиться, чи й помириться, то все воно, таки сказано, свій брат.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 100).

Покудовчити, -чу, -чиш, *гл.* 1) = **Покудлати.** 2) Отколотить.

Поскуйо́вдити, -джу, -диш, *гл.* = **Покудлати.**

Поскупати, -паю, -єш, *гл.* Скупить. *Поскупав у людей землю, та й не озьме його кат.* Лебед. у.

Поскупитися, -плюся, -пишся, *гл.* Поскупиться. *Наділив Бог і розумом, і голосом, і вродою, та на талан поскупився.* Ком. Пр. № 361. *Не поскупись наняти биржу.* Кв.

Поскупіти, -піємо, -пієте, *гл.* Сдѣлаться скупымъ (о многихъ).

Поскуплювати, -люю, -єш, *гл.* Собрать вмѣстѣ. *Поскуплюй чергове козацтво.* К. Бай. 25.

Поскуплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Столпиться. *Так козацтво поскуплювалось, як бжоли до патоки.* К. ЧР. 321.

Поскупувати, -пую, -єш, *гл.* Поскупиться. Борз. у.

Поскуча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Поскучать. *Трошки ваші синки поскучають — без того не можна в світі.* МВ. II. 13.

Послаба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Ослабѣвать, терять прочность, расшатываться. *Дно у бербениці послабає.* Вх. Зн. 54.

Послабити, -блю, -биш, *гл.* Ослабить. *Жарив ті казани, а там були грішні душі. Раз ті душі його і просять: «не жарь нас»... Він трохи і послабив огонь.* Мнж. 55.

Послабіти, -біємо, -єте, *гл.* Заболѣть (о многихъ).

Послабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Поболѣть.

Пославити, -влю, -виш, *гл.* Ославить, прославить. *Порішили, щоб божевільним його пославити.* МВ. (О. 1862. І. 104).

По́славка, -ки, *ж.* Слухъ, молва. Черк. у. *Про чорта тільки пославка, а ніхто того чорта зроду не бачив.* МВ. (КС. 1902. Х. 141).

Посланéць, -нця́, *м.* = **Післанець.** Драг. 170. Св. *Л.* 102. *Посланця не тнуть, не рубають.* Ном. № 949.

Посла́ниця, -ці, *ж.* Посланная. *Посланиці Божі.* Г. Барв. 132.

Посла́ння, -ня, *с.* Посланіе.

I. Послати, -ся. См. **Посилати, -ся.**

II. Послати. См. **Постилати.**

Послатися, -стелюся, -лешся, *гл.* 1) Приготовить постель. *Послались долі і лягли.* Драг. 129. *Як послався, так і виспався.* Посл. 2) Простлаться, разостлаться. *І падає, і по землі постлались ті коси білі.* К. МБ. X. 16.

Послебізува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Поговорить или почитать вяло.

Посли́з(ну)ти, -ну, -неш, *гл.* 1) Сдѣлаться скользкимъ, покрыться слизью. *Послизло сало.* Черк. у. *Уже м'ясо послизло.* Черк. у. 2) Исчезнуть, пропасть (о многихъ). *Щоб люде всі, що при Енеї, послизли.* Котл. Ен. I. 8. *Злії духи, так як мухи, всі уже послизли.* КС. 1882. IV. 169.

Послизну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Поскользнуться. *Як послизнувся, та й упав.* НВолын. у.

Посли́нити, -ню, -ниш, *гл.* Послюнить. Мир. ХРВ. 63. *Пальці послине.* Кв.

Послі, *нар.* Послѣ. *Послі посходились.* Рудч. Ск. I. 25. *Обіцянки не забувайся, бо послі, чуєш, ні чичирк.* Котл. Ен.

Послід, -ду, *м.* 1) Остатки зерна, смѣшанные съ соромъ, остающіеся при вѣяніи, и очисткѣ зерна. *Бідний* (сіє) *самий послід, уже одвійок од пшениці.* Грин. II. 151. 2) Испражненія. *Крутиться, як послід в ополонці.* Ном. № 2998. 3) Результата, послѣдствіе. *Давня то річ! але послід її свіжий і до сього часу.* Левиц. 4) Конецъ. *Ми стали собі оба май у посліді.* Федьк.

Послідній, -я, -є. 1) Послѣдній. *Дозволь мені хоч умиться на послідній дорозі.* Рудч. Ск. 2) Худшій, плохой. *Хиба ж таки я послідніший од усіх.* Ном. № 2039. *Ні сами послідня дівка в нашому селі так би не зробила.* Кв.

Послідок, -дку, *м.* 1) Остатокъ. *Він сьому випивши восьмуху, послідки з кварти виливав.* Котл. Ен. I. 12. **На послідку**. Въ концѣ. *Поклонивсь панові, панії, панянкам і Шасі на послідку.* Св. *Л.* 108. 2) Послѣдствіе, результатъ. *Муки і лиха, і всякі болісти бувають послідком неправди.* О. 1862. VI. Кост. 10.

Послідуватий, -а, -е. О зернѣ: неполный, похожій на **послід 1**. Рк. Левиц.

Послідущий, -а, -е. Худшій. *Кирило Тур був у Січі не послідущий.* К. ЧР. 274. *Піду, каже, утоплюсь, усі мене обіжають — я послідущий на світі.* Ном. № 4846, стр. 286.

Посліпити, -плю, -пиш, *гл.* Ослѣпить (многихъ). К. МБ. X. 14. *Баньки їм бодай посліпило.* Ном. № 3714.

Посліпитися, -пимося, -теся, *гл.* Ослѣпнуть. *На очах більма поробились, коли б до віку посліпились.* Котл. Ен.

Посліпнути, -немо, -нете, *гл.* Ослѣпнуть (о многихъ). Котл. МЧ. 437. Драг. 165. Мнж. 92. *Бодай письменні посліпли, як не кажуть правди.* Каменец. у.

Послонько, -ка, *м.* Ум. отъ **посел, посол.**

Послувати, -лую, -єш, *гл.* Быть депутатомъ въ парламентѣ, въ сеймѣ. Желех.

Послуга, -ги, *ж.* 1) Услуга, служеніе, услуженіе. Мир. ХРВ. 59. *Не в золотій писі земної жизни суть, а в праці праведній, у послузі народу.* К. Дз. 181. *Дам тобі молока, а старшого*

сина на послугу. Рудч. Ск. I. 139. *Господь йому дав меч свій на послугу.* К. Іов. 91. 2) Слуга. *Не втішайся, мати, мною, не буду ті послугою.* Гол. I. 173. *Годував дитя не рік, не чотирі, а оддав дитя не дня, не години, людям послуга, а мені на серці туга.* Рк. Макс. Ум. **Послужка.** *Свекор каже: невістко моя, свекруха каже: послужко моя.* Чуб. III. 282.

Послуговувати, -вую, -єш, *гл.* Служить, услуживать, прислуживать. *Теща Симонова послуговувала їм.* Єв. *Л.* IV. 39.

Послугувати, -гую, -єш, *гл.* = **Послуговувати.** *Послугувала вона їм.* Єв. Мр. I. 31.

Послужанка, -ки, *ж.* Служанка. *Я в його послужанкою.* Чуб. II. 20.

Послужити, -жу, -жиш, *гл.* Послужить. *Служила в бурлацтві, послужи где й у хазяйстві.* Чуб. V. 524. *Послужи, моя ти зброє, молодій ще силі, послужи йому так щиро, як мені служила.* Шевч. 249.

Послужка, -ки, *ж.* Ум. отъ **послуга.**

Послух, -ху, *м.* Послушаніе. Желех.

Послуха́ння, -ня, *с.* 1) Слушаніе. *Щоб ішли усі до громади на послухання, слухати гетьмана Жовковського одповідання.* Макс. (1849). 55. 2) = **Послух.** *Чи змусиш ти до послухання тура?* К. Іов. 88. 3) Послушаніе, работа въ монастырѣ ради спасенія души. *Ми пійдем до черниці на, послухання:* К. ЦН. 282. 4) Работа кому либо не за деньги, а по просьбѣ или по обязанности. *Усі останні ідуть до його на послуги і на послухання.* Чуб. III. 45.

Послуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **послухати, -хаю, -єш,** *гл.* 1) Слушаться, послушаться. *Ми в добрих людей віку доживемо, будемо їх послухати, щоб і їм було добре від нас.* Г. Барв. 435. *Козак дівку підмовляє: «Їдь із нами, дівча, з нами, з молодими козаками». А дівчина послухала, з козаками поїхала.* Чуб. V. 353. 2) Только сов. в. Послушать. *Послухавши псалтиря, що дяк усе читав, Наум сів біля своєї старої.* Кв.

Послухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Послушаться. *Послухайся мене хоч тепер.* МВ. I. 27.

Послухатор, -ра, *м.* = **Послухач.** *Дванадцять кобзарів, дванадцять послухаторів.* Драг. 373.

Послухач, -ча, *м.* Слушатель. *Аби були побрязкачі, то будуть і послухачі.* Ном. № 5431.

Послухняний, -а, -е. Послушный. *Розумний та послухняний був.* О. 1862. V. 106.

Послухня́нство, -ва, *с.* Послушаніе. *Потките своїм послухнянством і мене, старого батька.* Кв.

Послушки, -шок, *ж. мн.* Слушаніе. *Ой у лузі, лузі, говорили гуси, а я молоденька слухала раненько, — за тия послушки била мене мати.* Грин. III. 74.

Послушне, *нар.* Покорно. *Прошу послушне.* Федьк.

Послушний, -а, -е. Послушный. *А я молода та послушная, свого свекорка та послухала.* Чуб. V. 689.

Послушник, -ка, *м.* Слуга. *Повідат царь до тих своїх послушників, жеби забили сто волів єму на обід.* Драг. 275. Ум. **Послушничок.** *Мого батька брата та була взяла, орда; а він там був послушничком у одного татарина п'ять год.* О. 1862. V. 3 нар. уст, 85.

Послушниця, -ці, *ж.* Служанка. Ум. **Послушничка.** *І дядина мого батька була в неволі* (у татар). *Вісім год послушничкою була.* О. 1862. V. 3 нар. уст, 85.

По́слушничок, -чка, *м.* Ум. отъ **послушник.**

Послюсарювати, -рюю, -єш, *гл.* Побыть слесаремъ.

Посмагнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Потемнѣть отъ солнца, сильнаго тепла. *Гречка посмагла.* Лебед. у. *Висуше насіння, що аж посмагне.* Лебед. у. 2) Загорѣть. 3) О губахъ: засохнуть, запечься. *Посмагли губи.*

Посмажити, -жу, -жиш, *гл.* Изжарить (во множествѣ).

Посмали́ти, -лю́, -лиш, *гл.* Опалить, обжечь. *Дев'ятнадцять самих баранячих голів до захододу сама посмалила.* Г. Барв. 425. *Та одна діброва не горіла, соловейкові крильця посмалила.* Чуб. V. 1057.

Посмачи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Придать вкусъ, сдѣлать вкуснѣе приправой, приправить. Левиц. Пов. 320. *Нема чим картоплю посмачити.* НВолын. у.

Посмачні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться вкуснѣе.

Посмердіти, -джу, -диш, *гл.* Повонять нѣкоторое время.

Посмерти́ти, -рчу, -тиш, *гл.* Умертвить (многихъ). *Людей посмертила для лакімства грошей.* Гн. II. 74.

Посме́ртний, -а, -е. Посмертный.

Посмик, -ка, *м.* 1) У бороны: веревка конопляная, чаще скрученная изъ ствола молодого дерева, однимъ концемъ зацѣпленная за уголъ бороны, а на другомъ имѣющая валекъ съ постромками, въ которыя впрягается лошадь; иногда посмик бываетъ желѣзный. Подольск. г. НВолын. у. 2) Penis. Новомоск. у.

Посмикати, -чу, -чеш, *гл.* Подергать. *Ой паничу, паничу! я вас за чуб посмичу.* Ном. № 1162.

Посмирнішати, -шаю, -єш, *гл.* Присмирѣть. *Зробиться сумною і на яку часину посмирнішає.* Стор. МПр. 153.

Посмілішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться смѣлѣе.

Посміт, -ту, *м.* Встрѣчено у Кулиша = **сміття**, соръ. *Нехай посмітом зметуться, зникнуть, як постали.* К. Псал. 194.

Посміти, -смію, -єш, *гл.* Посмѣть, осмѣлиться. *Любить козак дівчиноньку, занять не посміє.* Чуб. V. 151.

Посміти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Насорить.

Посмітник, -ка, *м.*? Бранное слово. *А бодай тобі ...посмітнику ти, сіпуго!...* Грин. II. 165.

Посміттюха, -хи, *ж.* 1) Птица: жаворонокъ хохлатый, Alauda cristata L. *Сіла собі над водою сива посмітюха.* Гол. III. 209. 2) Бранное слово для человѣка: дрянь, негодникъ, негодница. *Посміттюха яка небудь командуватиме.* Константиногр. у.

Посмітюшок, -шка, *м.* = **Посміттюха 1.** Вх. Пч. II. 8.

Посміх, -ху, *м.* Смѣхъ, насмѣшка. *Скорий поспіх — людям посміх.* Ном. № 5580. *З посміху люде бувають.* Посл. 2) Посмѣшище. *І прийміть же мене до себе і пригорніть же мене до себе, щоб я людським посміхом не ходила.* Мил. 198.

Посміха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Посмѣиваться. *Стали люде теє зачувати, стали з удовиченьків посміхати.* Мил. 346.

Посміхо́висько, -ка, *с.* = **Посміховище.** Гн. I. 115.

Посміховище, -ща, *с.* Посмѣшище. *На посміховище я їм здався?* Сим. 217.

Посміхуватися, -хуюся, -єшся, *гл.* Посмѣиваться. *Касян тільки посміхується.* НВолын. у.

Посміше́нний, -а, -е. Осмѣянный, униженный. *Нехай вони* (шалопути) *посміщенні будуть, а не дом Божий.* Павлогр. у.

По́смішка, -ки, *ж.* Насмѣшка. *Це... посміщка з мене.* Грин. І. 193.

Посмішкувати, -кую, -єш, *гл.* Насмѣхаться. *Нам треба, щоб хто посмішкував з нас чи що?* Каменец. у.

Посмішкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Насмѣхаться. *Явтух жартував, посмішкувався з новобранців.* Св. Л. 65. *А він поміщкується: кобила як собака.* Каменец. у.

Посмішливий, -а, -е. Насмѣшливый, веселый.

Посмішний, -а, -е = **Посмітливий.**

Посміятися, -сміюся, -єшся, *гл.* Посмѣяться. *Ти думаєш, дурню, що підеш вінчаться, а я з тебе, дурню, аби посміяться.* Чуб. V. 176.

Посмокта́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* Пососать. *Шарпнули муцика, із'їли і посмоктали кісточки.* Котл. Ен. IV. 44. *Полежу да посмокчу люльки.* О. 1861. XI. 68.

Посмо́ктувати, -тую, -єш, *гл.* Посасывать.

Посмолити, -лю́, -лиш, *гл.* Осмолить.

Посмугува́ти, гу́ю, -єш, *гл.* Исполосовать. *Вся пика, шия і руки посмуговані.* Стор. II. 69.

Посмути́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Опечалить (многихъ). Грин. III. 494. *Гей як заплачу, весь рід посмучу.* Чуб. V. 755.

Посмутитися, -тимо́ся, -тите́ся, *гл.* = **Засмутитися.** *Ми без музики посмутились.* Алв. 48.

Посмуткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Погрустить.

Посмутні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Опечалиться.

Посніда́ння, -ня, *с.* Пора завтрака. *І сонце зійшло, вже й поснідання, а його все нема.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Поснідати, -даю, -єш, *гл.* Позавтракать. *Як не прийдеш обідати, прийди поснідати.* Чуб. V. 413.

Поснідкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Поснідати.** *Що ж ми мемо поснідкувати, моя мила дівчино?* Гол. І. 201.

Посновиґати, -гаю, -єш, *гл.* Посновать, пошататься. *Свиня у панський двір залізла, посновиґала там.* Гліб. 39.

Поснувати, сную, -єш, *гл.* Сдѣлать основу для ткани; протянуть нитки. *Що по нашім двору чорним шовком та посноване.* Грин. III. 470.

Посну́ти, -снемо́, -нете́, *гл.* Заснуть (о многихъ). *Діти поснули.* Г. Барв. 225. *Прийшла північ, всі поснули.* Рудч. Ск.

Поснутися, снемо́ся, -нете́ся, *гл.* = **Поснути.** *Я думала, що ви поснулись, аж воно й ні.* Лебед. у.

Посня́діти, -дію, -єш, *гл.* О творогѣ: испортиться. Мнж. 190. *Сир поснядіє, як його не посолиш.* Черном.

Посо́ба, -би, *ж.* Помощь. *Пособу дав братові.* Харьк. г.

Пособачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Сдѣлаться подобнымъ собакѣ, переносно: развратиться. *А чортова невістка-сучка, пособачилась.* Рудч. Ск. *У людях був, то не знав тії люльки, а з людей вийшов — пособачивсь: став люльку наминати.* Харьк. г.

Пособи́ти, -ся. См. **Пособляти, -ся.**

Посо́бкати, -каю, -єш, *гл.* Покричать на воловъ: соб!

Пособля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **пособи́ти, -блю, -биш,** *гл.* Помогать, помочь. *Тепломір скрізь пособляє чоловікові.* Ком. II. 81.

Пособля́тися, -ля́ється, сов. в. **пособи́тися, -биться,** *гл. безл.* Помогать, помочь (безлич.). *Хоч плач, хоч пробач, — не пособиться.* Кролев. у.

Пособник, -ка, *м.* Помощникъ.

Посо́бниця, -ці, *ж.* Помощница.

Пособо́рувати, -рую, -єш, *гл.* Пособоровать, совершить надъ больнымъ таинство елеосвященія. *Пособорували, посповідали і запричастили* (хворого). ЗОЮР. II. 283.

Посовати, -ваю, -єш, *гл.* Подвигать, посовать.

Посо́ватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Подви́гаться, посоваться.

Посовині́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Побыть въ полубезсознательномъ состояніи, въ опьяненіи. *Сидить Петро дуже п'яний, держить у руці десятку, а Іван як ухопить її та й хода. — Що ж йому на те Петро сказав? — Аж нічогісінько: посидів ще трохи, посовинів-посовинів та й пішов собі з шинку.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Посовітувати, -тую, -єш, *гл.* = **Порадити.** *Йому посовітували одну гарну дівку, щоб він її брав.* Рудч. Ск. I. 148.

Посовітуватися, -туюся, -єшся, *гл.* = **Порадитися.** Шевч. 298.

Посовом, *нар.* Посовываясь. *Сядеш верхи та посовом і перелізеш, щоб у воду не впасти.* Лебед. у.

Посовувати, -вую, -єш, *гл.* Подвигать. *А далі потроху посовують пальцем усе вище й вище, примовляючи: тут пень, тут колода.* Чуб. III. 108.

Посо́вуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Подвигаться.

Посокоти́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* Поберечься. *Просить сват і сваха, і пан молодий, і пані молода їсти і пити... і так ся посокотити, аби голодному ся не лишити.* Гол. IV. 342.

Посол, -сла, *м.* 1) = **Посел.** 2) Депутата парламента, сейма. Желех.

Посоли́ти, -лю́, -лиш, *гл.* Посолить. *Коли б хліб, то б я їла, коли б сіль — посолила.* Чуб. V. 1165.

Посовіти, -вію, -єш, *гл.* О глазахъ: посоловѣть, потускнѣть. *Чи посоловіли в мене очі?* Грин. II. 241. *Не відмагається від другої* (чарки)... *очиці посоловіли... защебетала паша Оксана.* Кв.

Посолодити, -джу, -диш, *гл.* Подсластить. *Випили вони чай, а хазяйка так дякує купцеві, так дякує: хоч у душі, каже, посолодило.* Грин. I. 114.

Посолоді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться сладкимъ. *Посолоділо таки, а чи багато сахарцю укинув.*

Посолодкий, -а, -е. Сладковатый. Міус. окр.

Посолодко, *нар.* Сладковато.

Посоло́дшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться слаже. *Запіканка посолодшала.* Стор. II. 221.

Посолоні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться болѣе соленымъ. *Посолонів борні.* Константиногр. у.

Посолонцюва́ти, -цюю, -єш, *гл.* Съѣсть соленаго. *Хоч посолонцювати оселедцем.* Ном. № 12121.

Посольський, -а, -е. 1) = **Посельський.** *Бо я посольських справ не розумію.* К. МБ. II. 121. 2) Депутатскій. Желех.

Посольство, -ва, *с.* Обязанности и достоинство депутата въ парламентѣ, сеймѣ. Желех.

Посопти́, -плю́, -пе́ш, *гл.* Посопѣть.

Посоро́матися, -маюся, -єшся, *гл.* = **Посоромитися.**

Посороми́ти, -млю́, -ми́ш, *гл.* Посрамить. *Народній дух з занепаду підняти, гасителів його посоромити.* К. Бай. 7.

Посоро́митися, -млюся, -мишся, *гл.* Постыдиться. *Глянь на Бога та посоромся людей.* Ном. № 2950.

По́соромно, *нар.* Совѣстно, стыдно.

Посортува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Разсортировать.

Посотникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть сотникомъ.

Посо́хляний, -а, -е. Высохшій. *Посохляна трава.* НВолын. у.

Посо́х(ну)ти, -ну, -неш, *гл.* Высохнуть. *Земля посохла була — от він її змочив.* Полт. *Инше насіння, посходивши, посохло.* Єв. Л. VIII. 5.

Посохтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Поспѣшить. Вх. Зн. 65.

Поспаси́біти, -блю, -биш, *гл.* Сказать спасибо, поблагодарить. *Мені люде поспасибіли та й годі.* Павлогр. у. (Лобод.).

Поспадати, -даємо, -єте, *гл.* То-же, что и **спасти**, но во множествѣ. *Ото поспадали всі дванадцять замків.* Драг. 83.

Поспати, сплю, спиш, *гл.* Поспать. Грин. III. 262. *Як би поспав до обід, так приснився б ведмідь.* Посл.

Поспа́тися, спимо́ся, спите́ся, *гл.* Заснуть (о многихъ). *Вони слухали, слухали й трохи не поспались.* Левиц. Пов. 141.

Поспашувати, -шую, -єш, *гл.* О травѣ, хлѣбѣ, находящихся на корню: дать скотинѣ ихъ выпасти. *Коли жито чи пшениця дуже ростуть з осени, то щоб не пішло в стрілки, то треба пускати скотину по йому пастись — поспашувати.*

Поспекатися, -каюся, -єшся, *гл.* Избавиться отъ чего. *Хотів би сі поспекати, відьвернути відь себе сліпоту.* ЕЗ. V. 84.

Поспива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Надпить. *Кішка глечики поспивала.* Харьк. г.

Поспиватися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* — **з чого**. Растратить, пьянствуя, что. *П'ють, поки й з батьківщини поспиваються.* Г. Барв. 261.

Поспит, -ту, *м.* 1) Спросъ. *Без поспиту, що хочеш, те і рвеш.* КС. 1882. XI. 399. 2) Проба, опытъ. *Нащо нам той Дін? Буде з тебе поспиту, що набрався по світах, пора своїм кошем осістись.* Г. Барв. 181.

Поспитати, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Спросить. *Та забула поспитати, чого їздив коло хати.* Чуб. V. 1153. 2) = **Покуштувати.** *А ви поспитайте борщу: по моєму наче дуже кислий.* Черниг. у. 3) Испытать, испробовать. *Поспитавши горя, чи не пошанується.* О. 1861. X. 36.

Поспита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Спросить, спроситься.

Поспихати, -ха́ю, -єш, *гл.* Спихнуть (многихъ). *Я вас із неба поспихаю.* Котл. Ен.

По́спів, -ву, *м.* 1) Пѣніе, напѣвъ. 2) Заключеніе, эпилогъ (поэтическаго произведенія). *Поспів до думи.* К. Дз. 149.

I. Поспіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **поспіти, -пію, -єш,** *гл.* 1) Созрѣвать, созрѣть. *Поспіють яблука.* ЗОЮР. І. 310. *Козакова пшениця поспіла.* Мет. 28. 2) Успѣвать, успѣть. *Поспієш з козами на торг.* Ном. № 5563. *Ой умер син у неділю вранці, нелюба невістка в обідню годину, та й не поспіла в одну домовину.* Чуб. V. 714. 3) = **Постигати, постигнути 3.** *Ні кадила, ні світила, — отак мене смерть поспіла.* Грин. III. 144.

II. Поспіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Попѣть. *Їм хотілось і побігати, і поспівати.* Левиц. Пов. 135.

Поспів'я, -в'я, *с.* Пѣніе, пѣснопѣнія. *Святе поспів'я.* Мир. Пов. II. 59.

I. По́спіл, *нар.* = **Поспіль.** *Дарма що стара, а ще б поспіл билася з чоловіком.* НВолын. у. *Поспіл три тиждні роблять.* О. 1862. V. 111.

II. Поспіл, -полу, *м.* Въ выраженіи: **у посполі**. Совмѣстно. *Вона найняла собі хатину в посполі.* Св. Л. 245.

Поспілий, -а, -е. Зрѣлый. *Не старе мре, а поспіле.* Ном. № 7262.

По́спіль, *нар.* 1) Подрядъ; непрерывно. *У мене було семеро дочок поспіль.* Славяносерб. у. *Поспіль два роки.* НВолын. у. *Дощі поспіль ідуть. Було мене Отченашу вчить, Богородиці, так було поспіль і прокажу, не мину й слова.* Г. Барв. 356. 2) Вмѣстѣ, вообще. *Бувай же здоров, пане господарю! з своєю милою господинкою, зо всею поспіль челядочкою.* Гол. IV. 29.

Поспільство, -ва, *с.* Простой народъ, чернь. К. ЧР. 71. *Допекли* (ляхи) *козакам і поспільству.* К. ЧР. 39.

Поспінути, -ну, -неш, *гл.* = **Поспіти.** *На обід саме поспінеш.* Мир. Пов. І. 112.

Поспіратися, -раємося, -єтеся, *гл.* Опереться (о многихъ). *Деякі поспірались на тин і лузали насіння.* Левиц. Пов. 186.

Поспіти. См. **Поспівати.**

Поспіх, -ху, *м.* 1) Поспѣшность, скорость, быстрота. *Скорий поспіх — людям посміх.* Ном. № 5580. *Ну, хлопці, для потіху по чарці.* НВолын. у. **Поспіхом**. Поспѣшно. 2) Успѣхъ. Мкр. Г. 40.

Поспішати, -ша́ю, -єш, сов. в. **поспіши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Спѣшить, поспѣшить, торопиться, поторопиться. *Швидче додому поспішає.* Рудч. Ск. І. 137. *Ой не копай, козаченьку, зілля, та поспішай до дівчини на весілля.* Чуб. V. 366.

Поспіша́тися, -шаюся, -єшся, сов. в. **поспіши́тися, -шуся, -шишся,** *гл.* = **Поспішати, поспішити.** *А по воду йде, потішається.* Чуб. V. 700. *Потішається з козами на торг.* Ном. № 7739. *Потішився козаченько той205 періг із'їсти.* Чуб. V. 436.

Поспішни́й, -а́, -е́. Торопливый. *Поспішних чорт хапає.* Ном. № 13733. Ум. **Поспішненький.**

Поспішно, *нар.* Поспѣшно. КС. 1882. XII. 514. *Ідуть, щоб побідить поспішно, або щоб трупом полягти.* Котл. Ен. Ум. **Лоспішне́нько.**

Посплі́та́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Сплесть вмѣстѣ. *Під високими дубами притулилась тонка ліщина, посплітавши свої верхи.* Левиц. І. 347.

Посплі́та́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Сплестись, переплестись. *Королів цвіт посплітався з крученими паничами.* Харьк.

Посповня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Наполнить. *Кубочки посповняла.* Мил. 220.

Посповня́тися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* 1) Наполниться (во множествѣ). 2) Сдѣлаться полнымъ (во множествѣ). *Вам, ягідки, посповняйтеся.* Грин. III. 497.

Посполитий, -а, -е. 1) Простой, простонародный. 2) Какъ существ.: крестьянинъ. *Давай посполитий до скарбу і подачку од диму, давай і підводу, і греблі по шляхах гати, а козак, бач, нічого того й не знає.* К. ЧР. 198.

Посполи́тися, -люся, -лишся, *гл.* Сойтись, вступить въ дружескія отношенія. *З ним трудно посполитись.* НВолын. у.

Посполи́ця, -ці, *ж.* Сплошная недѣля. Угор.

Посполу, *нар.* Вмѣстѣ, разомъ. ЕЗ. V. 207. *Довго вони плакали й горювали удвох посполу.* Полт. у. *На добридень тобі, тату, і тобі, мамо, вам, діди, і вам, баби, вам, братіки і сестриці, і всім посполу, і Богу святому.* Кобел. у. *Бувайте здорові, з неділею! — Спасибі, посполу з вами.* Каменец. у.

Поспольний, -а, -е. Безпостный, когда нѣтъ поста. Угор.

Поспольство, -ва, *с.* = **Поспільство.**

Поспонува́ти, -ную, -єш, *гл.* Ругать, поносить. Вх. Зн. 54.

Поспорожня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Опорожнить (во множествѣ). *Барилечки поспорожняем.* Грин. III. 430. *Підождіть, поспорожняю діжки, дак і вам одну дам.*

Поспорожнятися, -ня́ємося, -єтеся, *гл.* Опорожниться (во множествѣ). *Ой, скоро вже наші кошелі поспорожняються, — тижнів зо два доведеться хліб купувати, поки до нового.* Екатериносл. у.

Поспособійка, -ки, *ж.* Карнизъ изъ досокъ подъ **стріхою**. НВолын. у.

Поспотикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Поспотыкаться нѣкоторое время.

Посправля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **справити**, но во множествѣ. *Посправляв собі й дітям одежу.* Драг. 149. *По три, по два стариї кайдани посправляв.* Макс.

Поспро́дувати, -дую, -єш, *гл.* Распродать. *Зараз поспродував усе.* Драг. 183.

Поспродуватися, -дуємося, -єтеся, *гл.* То-же, что и **спродатися**, но о многихъ. *Ярмарок великий був, і ми добре поспродувалися.*

Поспрошувати, -шую, -єш, *гл.* Пригласить (многихъ), созвать. *Як всіх вже поспросює, то іде додому.* Грин. III. 502.

Поспуска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **спустити**, но во множествѣ. *Дуб і поспускав гілля.* Мнж. 6. *Він швидко поробивши човни, на синє море поспускав.* Котл. Ен. I. 6.

Посрібни́ти, -ню, -ниш, *гл.* Посеребрить. *Він як уложив* (руки у срібло), — *коли виймає, аж руки посрібнені.* Рудч. Ск. L 104.

Посрібри́ти, -рю, -риш, *гл.* = **Посрібнити.**

Посрібри́тися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Посеребриться. *Сріблом посрібрився.* Рудч. Ск. I. 112.

Поссати, ссу, ссе́ш, *гл.* Пососать.

Постав, -ва, *м.* Штука, кусокъ (матеріи). *Сукна дорогі поставами, не мірячи... брати.* АД. I. 94. *Постав матерії.* НВолын. у.

Постава, -ви, *ж.* 1) Наружность, осанка, видъ. *Постава свята, а сумління злодійське.* Ном. № 178. *Що за краса! що за урода пишна! що за постава горда і велишна!* К. ЦН. 173. 2) Поза, положеніе тѣла. *Княгиня не змінила своєї постави.* К. ЧР. 326. 3) Угощеніе. *Де була така постава? де такий достаток? І напитки, і наїдки, і музикам взяток?* Мкр. Н. 32.

Поставати, -таю́, -єш, сов. в. **постати, -стану, -неш,** *гл.* 1) Дѣлаться, сдѣлаться, стать (о многихъ). *Ходім, сестро, лугами та постанем квітками.* Чуб. V. 919. *Тепер люде*

постали дрібні. Г. Барв. 427. 2) Возникать, возникнуть, появляться, появиться. *Звідкіля вони* (ляхи над Вислою) *там постали, — історія не змогла й досі доказати. ...Тут же таки, між Вислою і Одрою постало невеличке та завзяте плем'я ляхи.* К. (Правда, 1868, стр. 5). *Субота ради чоловіка постала, а не чоловік ради суботи.* Єв. Мр. II. 27. *Великі чвари між ними щось постали.* К. (О. 1861. IX. 84). 3) Только сов. в. = **II. Поставати.** *Постали всі кругом.* Чуб. II. 166. 4) Только сов. в. Остановиться. *У мене воли молодії, недолугі, — ще постануть.* Драг. 118.

II. Поставати, -стаємо́, єте́, *гл.* Стать (о многихъ). *Поставало їх багато: коли б ще два стало, то й достали б його.* Рудч. Ск. І. 7.

Поставець, -вця́, *м.* Родъ сосуда для питья изъ него. *Журба в шинку мед-горілку поставцем кружала.* Шевч. 49.

Поставити, -влю, -виш, *гл.* 1) Поставить. *Поставила тарілку з хлібом перед старим Полом дідом.* Котл. Ен. І. 7. *Зжав своє жито... поставив в копи.* Чуб. II. 11. *В п'ятьох як вийдемо на ниву, то по полукіпку поставим.* Г. Барв. 347. **Поставити обід**. Дать обѣдъ. 2) Построить, выстроить. Чуб. V. 489. *Поставили собі хатку.* Рудч. Ск. І. 27. 3) Помѣстить (на квартирѣ). *У тієї Пйотрової поставили Антося на станцію.* Св. Л. 135. 4) Приставить къ какой работѣ, опредѣлить, назначить. *Сьогодня уперше нас поставлено* (до роботи). МВ. (О. 1862. І. 74). *Сергія поставив пан за клюшника.* О. 1862. V. 107. *Вони його поставили собі лакеєм.* Грин. І. 2. *Поставити на попа.* О. 1861. XI. Кух. 32. 5) Выставить на видъ. *Вона свою наймичку прилюдно все хвалить, уміє перед людські очі поставити.* Г. Барв. 305.

Поставитися. См. **Поставлятися.**

Поставкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Останавливаться по временамъ, лѣниво работать. *Рубай, рубай, не поставкуй, як нарубаш, домій вандруй.* Гол. II. 553.

Поставління, -ня, *с.* 1) Ставленіе. *Честь-хвалу дайте наперед Богу і господарю, і господинці, і його дочці, й куховарочці за хліба поставління, за страви доношіння.* Рк. Макс. 2) Рукоположеніе.

Поставляти, -ляю, -єш, *гл.* = **Поставити (во множ.)**. *Баби поставляли все.* Грин. І. 146. *Ой викопай, мати, глибокую яму, та поховай, мати, сю славную пару, та поставляй, мати, хрести золотії.* Мет. 96. *Поруйнував хати та й не поставляв.* К. Іов. 44.

Поставлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **поста́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Доставлять, доставить, подавать, подать. *Торбо, поставляйсь.* Рудч. Ск. II. 137. *Як почав поставляться: вино, наливка, мед, пиво, — сказано увесь стіл застановив пляшками.* Лебед. у. *Хоч застався, а постався.* Ном. № 11932.

Поставни́й, -а́, -е́. 1) Узаконенный, установленный. **Поставна ціна**. Такса. 2) Статный, видный, стройный. *Пархвен поставний, а Манійло ще поставніший.* НВолын. у. *Якийсь народ тепер миршавий став. Нема вже таких поставних, як колись були.* КС. 1883. III. 676.

Поставник, -ка, *м.* = **Ставник.** Каменец. у. Шух. І. 270. *Поставник горів.* Св. Л. 109.

Постадникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть пастухомъ лошадей.

Постадниця, -ці, *ж.* Дѣвушка, играющая главную роль на обжинкахъ. Подлясье.

Постанець, -нця, *м.* Тараканъ. Вх. Лем. 454.

Постано́ва, -ви, *ж.* Постановленіе, рѣшеніе. *Не перемінив своєї постанови.* Св. Л. 173.

Постановити. См. **Постановляти.**

Постановля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **постановити, -влю́, -виш,** *гл.* 1) Ставить, поставить. *Постановив їх* (воли) *серед двора до ясел.* Г. Барв. 381. *Пушку сироту упереду постановляв.* АД. II. 24. *І рідня, і діти єсть у його, а нікому хрест постановити.* Шевч. 508. *Постановили салдата на кватирю.* 2) Истрачивать, истратить. *Що придбали ми, — усе за тебе постановили.* Г. Барв. 133. 3) Постановлять, постановить, сдѣлать постановленіе. *Постановила я собі покинути удову бабусю.* Г. Барв. 395. *Старий пацюк кричить, закон постановить.* Гліб. 4) Людьми постановити. Сдѣлать человѣкомъ. *Час тебе оженити, людьми постановити.* Лукаш. 152.

Постара́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Постараться. *Я хутко миттю постараюсь в трістя його к чортам загнать.* Котл. Ен. I. 9.

Постарий, -а, -е. Староватый, пожилой. *Вже постарий чоловік Онопа.* НВолын. у. *Стоїть якась постара замучена молодиця.* МВ. I.

Постаритися, -ріюся, -єшся, *гл.* Состарѣться. *Обоє постарились.* Єв. Л. I. 7.

Постаріти, -рію, -єш, *гл.* Постарѣть, состарѣться. *Ніколи не постаріє.* НВолын. у.

Постаростува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Побыть старостою.

Постарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Распоряжаться нѣкоторое время въ качествѣ старшаго.

Постарча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Постачати.**

Постаршинува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Побыть старшимъ, побыть старшиною.

Постати. См. **Поставати.**

Постаткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Остепениться. *Нехай він постаткує.* НВолын. у. *Уже пошаткував, покинув гуляти.* НВолын. у.

По́стать, -ті, *ж.* 1) Видъ, фигура, образъ. *Дивиться, — шось стоїть на воротях, знайома постать.* Грин. II. 94. *Святий дух буває в постаті голуба.* Волын. г. *Вона думала, що то чорт у моїй постаті.* Уман. у. *Обіясник у моїй постаті ходе.* НВолын. у. 2) Полоса нивы, занятая жнецами, полольщицами. *Ой два сини оре, чотирі молоте, а дванадцять дочок за постать заходе.* Мет. 244. *Підем, матінко, у поле та зеленого жита жати, та займем широкую постать.* Мет. 224. 3) Всѣ принадлежности къ плугу. *Чи в тебе є вся постать?* Черк. у. Ум. **Постатька.** *Ні з ким буде жита жати. Займем постатьку невеликую.* Грин. III. 549. *Постатьку маленьку* (баштану) *пропололи до снідання.* Волч. у.

Постача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **постачити, -чу, -чиш,** *гл.* Доставлять, доставить. *Нема рушників, то ми і свої постачимо.* МУЕ. I. 113. *Матері буду всього постачати, чого забажає.* Кв.

Постача́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Доставлять, дѣлать слѣдуемое? *Братіку, не лякайся, братіку, постачайся, — не продавай сестри.* Грин. III. 483.

Постебнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Зашагать. *Постебнував він через хату.* Св. Л. 203.

Посте́лечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **постеля.**

Постели́ти, -ся. См. **Постеляти, -ся.**

Постеління, -ня, *с.* Тюфякъ, перина. Вх. Уг. 262.

Постеля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **постелити, -лю́, -леш,** *гл.* = **Постилати, послати.** *Мила постіль постелила.* Грин. III. 179. *Ой ти, козаче, ти, хрещатий барвінку, хто ж тобі постеле у дорозі та постілечку.* Мет. 81.

Постелятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **постелитися, -люся, -лешся,** *гл.* 1) Стлать, постлать постель. *А він уліз у мішок, то постелився і вкрився.* Ном. № 1308. 2)

Разстилаться, разослаться. *Ой через межу горошок та постеливсь.* Мет. 82. 3) *Ложиться, лечь. Сон голову похиляє, Івасенко коникові по гриві ся постеляє.* Гол. I. 11.

Постель, -лі, *ж.* Настилка изъ бересты подъ подомъ печи. Радом. у.

Постельниця, -ці, *ж.* Доска въ днѣ кузова телѣги.

Постеля, -лі, *ж.* 1) = **Постіль.** *І я кровавыми сльозами не раз постелю омочу.* Шевч. 379. 2) Божа постеля. Смертный одръ. *Скоро його мати старая на божої постелі вздріла, на своє лице християнськеє хрест собі положила.* Чуб. V. 850. Ум. **Посте́лечка**. Мет. 81.

Постерегти́, -ся. См. **Постерігати, -ся.**

Постеріга́ння, -ня, *с.* Замѣчаніе, наблюденіе.

Постеріга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **постерегти, -режу, -же́ш,** *гл.* 1) Замѣчать, замѣтить. *Петро й постеріг, хто се такий і почав придивлятись, що там за Бруховецький.* К. ЧР. 261. *Ми на йому нічого не постерегли, ніякого познаку.* НВолын. у. *Постеріг лопатки в горосі.* Ном. № 4331. *Постеріг старий, що він тяжко согрішив.* Грин. II. 154. 2) Прослѣживать, прослѣдить. *Я й стала постерегати: як він із хати, то й я до неї.* Г. Барв. 109. *Де то він ходить, ніколи з нами не буває в компанії, — треба його постерегти.* Рудч. Ск. I. 78.

Постеріга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **постерегтися, -жуся, -же́шся,** *гл.* 1) Замѣчать, замѣтить. *Так і не постереглись, як наїлись трутизни.* Драг. 185. *Бреше, аж не постережеться.* Ном. № 6947. 2) Остерегаться, остеречься, поберечься. *Говорили йому миряне, щоб він постерігся: щоб не ехав в лес і з чортом не стрівся.* Рудч. Ск. I. 63. *Він тоді став постерігатись.* НВолын. у.

Постерна́к, -ку, *м.* = **Пастернак.** Вх. Пч. I. 12. *Ликом постернаку не викопаєш.* Посл.

Постига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **постигти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Созрѣвать, созрѣть. *Вітер повіває, жито постигає.* Нп. *Пшениця постигла жатись.* Черк. у. 2) Поспѣвать, поспѣть, быть готовымъ. *Уже й вечеря постигла, а батько не йде в хату.* Чуб. II. 99. *Хліб постиг, — виймаю.* Г. Барв. 242. 3) Настигать, настичь, приспѣть, придти. *Пятнадцятий год постиг.* Г. Барв. 64. *Смерть мене постигає саму.* МВ. I. 57. *От його-то постигла лиха година.* Кв. 4) Успѣвать, успѣть. *Ще постигнемо до церкви.* Левиц. I. *Добре, добре, що постиг вовчик: із корови голова да хвостик.* Чуб. V. 635. *Де сам чорт не постигає, туди, мовляли, бабу посилає.* К. ЦН. 301. 5) Холодѣть, похолодѣть. *Як тобі дам, аж тобі в п'ятах постигне.* Ном. № 3636.

Постиде́нний, -а, -е. Посрамленный. *Нехай постиденний буде Хрисан, а не ми, бо ми стоїмо за правду.* Павлогр. у.

Постиди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Постыдиться. *І на віки постидяться, що бідою веселяться.* К. Псал. 83.

Постила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **послати, -стелю, -леш,** *гл.* Стлать, постлать. — *Що будемо постилати? — Ой у тебе запащина, а у мене сірячина, то те будем постилати.* Чуб. V. 191. *Послала баба рядна.* Рудч. Ск. I. 37.

Постилка, -ки, *ж.* Подстилка. Херс.

Постина́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Обезглавить, зарубить (многихъ)*: По всьому царству постинать малих дітей.* Шевч. 638. *Постинав їм голови.* Чуб. II. 600.

Постинатися, -на́єнося, -єтеся, *гл.* Замерзнуть (во множествѣ) ? *Учора вранці ходила я на річку сорочок прати, то дуже було холодно, аж береги постинались.* Харьк. г.

Постира́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Вытереть, стереть. *Візьми он стирок та постирай лави.*

Постира́тися, -раємося, -єтеся, *гл.* Стереться (во множествѣ). *Білі рученьки змиваються, а персники постираються.* Чуб. V. 591.

Постиска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Пожать (во множествѣ). 2) Стянуть туже (во множествѣ). *Постискайте ходаки, а то води наллється.* Каменец. у.

Пости́ти, -щу́, -стиш, *гл.* Постить. *Постимо як рахмани.* Ном. № 128.

Пости́шуватися, -шуємося, -єтеся, *гл.* Утихнуть, успокоиться (о многихъ). *Крик був такий, а тепер постишувалися.* Черниг. у.

Постіба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Постегать.

Постівка, -ки, *ж.* 1) = **Постіль.** *Забрав гроші, забрав скрині, та й білу постівку.* Гол. І. 70. 2) = **Покіс.** Вх. Лем. 454.

Постій, -тою, *м.* Постой. *Прийшли у ту слободу, де вона жила, салдати на постій.* Кв. *Біднили нас постоями* (ляхи). К. Досв. 115.

Постікати, -каємо, -єте, *гл.* 1) Стечь (во множествѣ). *Весна настала. Постікали води, зазеленіли трави.* Мир. ХРВ. 11. *Були річки — постікали.* Чуб. V. 539. 2) О зернѣ: не налиться. *Постікало в хлібові зерно.* Харьк. у. Въ подобномъ же значеніи о корнеплодахъ. *Буряки постікали, бо заросли бур'яном.* Пирят. у.

Постіл, -тола, *м.* 1) Родъ обуви, кожаный лапоть. Чуб. VII. 419. *А постіл личака да й попережає: ой коли ти постіл, то іззаду постій, ой коли ти личак, то попереду гоп-цак.* Нп. (О. 1861. II. Объясн. слов.). 6) Въ другихъ мѣстностяхъ такъ называется и лапоть изъ лыка, также изъ лозы, вербы. КС. 1893. V. 280. О. 1861. X. 127. *На козакові постоли в'язові.* АД. І. 168. *Куди ти вбрався на стіл з постолами?* Ном. № 2840. *Нахилилася під стіл, найшла чобіт і постіл; слава Богу, що найшла, убулася та й пішла.* Чуб. V. 216. **Постоло́м добро́ возять, носять**, — обычное шуточное окончаніе сказокъ. *Оце ж і вся* (казка), *— живуть і хліб жують, і постолом добро, возять.* ЗОЮР. II. 12. 2) Металлическая обивка на концѣ чего либо, напр. песта въ толчеѣ. (Шух. І. 161, 162), деревянной лопатки (Шух. І. 164), конца ружейнаго приклада. (Шух. І. 229). 3) Металлическая обивка дна углубленія толчеи, въ которое падаетъ пестъ. Шух. І. 104. См. **Ступа 3.** 4) Часть плуга = **леміш.** Шух. І. 165. 5) Подножка въ токарномъ станкѣ. Шух. 1. 305, 306. См. **Токарня.** 6) Названіе вола съ широкими копытами. КС. 1893. VII. 47. Ум. **Постоле́ць, постолик.** Ув. **Постоли́ще.** Чуб. III. 158. *Вербові постолища.* Грин. III. 98.

Постіленька, постілечка, постілонька, постілочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **постіль.**

Постілки. Раст. Scabiosae. Шух. І. 20.

Постіль, -те́лі, *ж.* Постель. *Мене мати не давала, щоб я тобі постіль слала.* Чуб. V. 335. *Постіль білу стала слати, нема з ким розмовляти.* Чуб. V. 1. Ум. **Постілька, постіленька, постілечка, постілонька, постілочка.** Чуб. V. 21, 192. Мет. 74. Чуб. V. 832.

Постільга, -ги, *м.* Пт. Falco tinunculus, пустельга. Вх. Пч. II. 10. *Чого кібець-постільга у лози ховається?* Морд. К. 22.

Постілька, -ки, *ж.* Ум. отъ **постіль.**

Постільни́ця, -ці, *ж.* Постель, тюфякъ, перина. — *Хто ж ті буде постілоньку слати? «Ой є в полю зелена травиця, — то ж буде моя постільниця».* Гол. III. 153.

По́стник, -ка, *м.* Постникъ. Єв. Мр. II. 18.

По́стникати, -каю, -єш, *гл.* = **Пісникувати.** *Ой постникала я сім понеділків, а восьмую неділоньку.* Чуб. V. 1202.

Постогнати, -гну, -неш, *гл.* Постонать нѣкоторое время.

Постоѓнувати, -ную, -єш, *гл.* Стонать, охать. *Пішов, постогнує.* Черк. у.

Постолакати, -каю, -єш, *гл.* Разглагольствовать, говорить медленно и неинтересно. *Постолакає чорт батька зна шо!.. Ну, вже! як сяде та як почне постолакати!* Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.

Посторожити, -жу, -жи́ш, *гл.* Постеречь.

Постоле́ць, -льця́, посте́лик, -ка, *м.* Ум. отъ **постіл.**

Постоли́ще, -ща, *м.* Ув. отъ **постіл.**

Постоля́нка, -ки, *ж.* Раст. Aster. Вх. Пч. II. 29.

Посторо́нок, -нка, *м.* Постромка. *В чіпці уродився, а на посторонку згине.* Ном. № 4091. *В коляску запрягли дванадцятеро коней, по парі впростяж, перевивши хомути і посторонки стьожками.* Стор. Ум. **Посторо́ночок.**

По́сторонь, *нар.* Въ сторону, поодаль, особнякомъ. *Яким вже я тихим видом не підходила розмовитись з нею, роспитаться за все, так вона ж од мене посторонь.* МВ. II. 97.

Постоя́льне, -ного, *с.* Постойная повинность. *Я ж іще плачу й постояльне у поміч, бідним.* Кв.

Постоя́льний, -а, -е. Постоялый. *Стоїть коло дороги постоялний двір.* О. 1862. VIII. 29. *Почнемо держати свій постояльний.* Кв.

Постоя́нець, -нця, *м.* Солдатъ на постоѣ. Черк. у. *Махнула швидко до троянців, щоб сих латинських постоянців по своєму осатанить.* Котл. Ен. IV. 41.

Постоя́нка, -ки, *ж.* Остановка. Ромны.

Постоя́нний, -а, -е = **Постояльний.** *Заїхали на постоянный двір.* Драг. 174.

Постоя́ння, -ня, *с.* Стояніе. *Хилилася береза своїй зеленій діброві: дякую ж тобі, зеленая діброво, за моє постояння, кілько я у тобі стояла, буйного вітру не знала.* Рк. Макс.

Постояти, -стою, -їш, *гл.* 1) Постоять. *Чи бачила жениха мого? Ой як же я не бачила, що ще з ним і постояла.* Чуб. V. 78.

Постоя́чка, -ки, *ж.* Приборъ, состоящій изъ двухъ, расположенныхъ одинъ надъ другимъ, круговъ на четырехъ ножкахъ, въ средину котораго ставятъ дитя, учащееся ходить. Мил. 30.

По́страх, -ху, *м.* Страхъ, ужасъ; устрашеніе. *Сотворив потужну силу ворогам твоїм на пострах.* К. Псал. 14. *І тичка в мене в руках, щоб ніхто не підійшов. Не ходи! держу на пострасі.* Г. Барв. 314.

Постраха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Постращать. *Хоч жалко, не жалко, а треба впинить: і пострахаєш було, і крикнеш на його.* МВ. II. 10.

Постраши́тися, -шимо́ся, -те́ся, *гл.* Испугаться. *Вони пострашились, не мали де сховатись та повлазили в грубу.* Чуб. II. 669.

Постреля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Пострѣлять (многихъ). *Як їх турки-яниченьки із — за могили напали, — постреляли — порубали.* ЗОЮР. I. 42.

Пострибати, -ба́ю, -єш, *гл.* Поскакать, попрыгать. *Пострибала через двір.* Шевч. 522.

Пострибувати, -бую, -єш, *гл.* Поскакивать. *За нею дві дівчинки пострибують як ті лошатка.* МВ. I. 114.

Пострибун, -на, *м.* Скакунъ, шалунъ. Ум. **Пострибунчик.** *О, мій пострибунчик! мій кокотень маленький.* Г. Барв. 6.

Пострива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Подождать, погодить. *З якої речі? Пострива́йте! Озвався сивий дід.* Гліб. *Пострива́й бо, не сунься поперед батька в пекло.* Левиц. I. 102.

По́стриг, -гу, *м.* 1) Постриженіе. Рк. Левиц. 2) Обрядовая стрижка ребенка въ первый разъ въ его жизни, когда ему исполнится годъ. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Постригá́ння, -ня, *с.* Стрижка.

Постригá́ти, -гá́ю, -єш, сов. в. **пости́ргти, -жу́, -же́ш,** *гл.* 1) Стричь, остричь. *Як її одягали, як постригали по хлоп'ячі, вона не пручалась.* Кв. 2) Постригать, постричь (въ монахи). **Постригти в брехуни́ = Пошити в брехуни.** Шевч. О. 1861. X. 9.

Постригá́тися, -гá́юся, -єшся, сов. в. **пости́ргтися, -жу́ся, -же́шся,** *гл.* 1) Преимущ. въ сов. в. Постричься. 2) Постригаться, постричься въ монахи. Рудч. Чп. 212. *В черниці постриглась.* Шевч. 337. *Не постригайся, бо літа загубиш, звінчайся з того, котру вірно любиш.* Гол. 3) — **у що**. Сдѣлаться чѣмъ. *В дурні... постригсь.* Греб. 325.

Пости́жчини, -чин, *ж. мн.* = **Обстрижчини.** Мил. 31.

Постріва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Пострива́ти.** *Пострівай же, мій голубе, дивись, я не плачу.* Шевч.

Постріл, -лу, *м.* Выстрѣлъ. К. ПС. 57. *За їдним пострілом сорок сім качок убив.* Чуб. I. 300. *За їдним пострілом убив дві качки.* НВолын. у.

Постріля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Разстрѣлять, истратить стрѣляя. *Уже стріли і кулі постріляли.* Чуб. 2) Застрѣлить (многихъ). *Царь зараз сказав, щоб зараз їх постріляли.* Рудч. Ск. 3) Изранить выстрѣлами. *Не дуже його порубано, не дуже його постреляно.* Чуб. V. 948.

Пострічá́ти, -чá́ю, -єш, *гл.* Встрѣтить. ЗОЮР. I. 251. **Пострічай Господи**! — Пожеланіе божьей помощи. *Пострічай тебе, Господи, моя крихотко!* Г. Барв. 280.

Пострічá́тися, -чаюся, -єшся, *гл.* Встрѣтиться. *На Стрітення зіма, з літом пострічаються.* Ном. № 521.

По́стріш, -ші, *ж.* Группа въ 8 — 10 дворовъ нанимающая сообща одного пастуха. Вх. Зн. 54.

Построїни, -їн, *ж. мн.* Постройки. *Гарні люде, построїни доладу і волики єсть, і овечата єсть, і конячки мають.* Чуб. IV. 95.

Построї́ти, -ро́ю, -їш, *гл.* Построить. *Вирубайте й мені яворець, я й собі построю дворець.* Рудч. Ск. I. 14.

Построї́тися, -роюся, -їшся, *гл.* Построиться. *Построївсь такий дом, що ну!* Рудч. Ск. I. 92.

Постромля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Воткнуть (во множествѣ). *Палочок назбірав, постромляв кругом хати.* Мнж. 79. *Узяв ту лозину поламав та за халяви і постромляв.* Мнж. 138.

Постругá́ти, -гаю, -єш и постружу, -жиш, *гл.* 1) Построгать нѣкоторое время. 2) Перестрогать (во множествѣ). 3) — **дорогу**. Почистить, вычистить. *Постружу дороженьку к святому Різдву, — сніжком припаде.* Мил. 193.

Пострупіти, -пію, -єш, *гл.* Покрыться струпьями. *Його тіло почорніло, а від вітру пострупіло.* АД. I. 270.

Постря́нути, -немо, -нете, *гл.* Застрянуть, увязнуть (о многихъ). *Тут, брате, коні не потягнуть нехай там будуть хоч які..., — де-де, а тут вони постряrнуть.* О. 1861. IV. 157.

Постування, -ня, *с.* Пощеніе.

Постувати, -тую, -єш, *гл.* Постить.

Постугоніти, -ню, -ниш, *гл.* Погудѣть, погрохотать глухо нѣкоторое время.

Постуденіти, -ніє, *гл. безл.* Похолодѣть. *Постуденіло на дворі.* Каменец. у.

Постук, -ку, *м.* Стукъ. *Лежу... коли се стукає. Се ж його постук.* Г. Барв. 237.

Постукати, -каю, -єш, *гл.* Постучать. *Як прийде та постукає, зараз одчинити йому.* Св. Л. ХП. 36.

Постукач, -ча, *м.* Встрѣчено въ слѣд. пословицѣ: *Аби б був послуха́ч, а постукач буде.* Ном. № 5432. Повидимому, пословица значитъ: лишь-бы былъ тотъ, кто повинуется, а приказывающій (толкающій, бьющій) найдется. Въ такомъ случаѣ **постукач** = тотъ, кто бьетъ кого.

Постукотіти, -чу, -чеш, *гл.* Постучать.

Постукувати, -кую, -єш, *гл.* Постукивать. *Сяде верхом на кочергу, постукує єю по хаті.* Чуб. I. 68.

По́ступ, -пу, *м.* 1) Шагъ, поступь. *Боже вас борони на каждім поступі, де ся поступите.* Фр. Пр. 72. 2) Прогрессъ, движеніе впередъ. *За правду, поступ, волю кожен з нас на смерть готов.* Млак. 124.

Поступа́ння, -ня, *с.* Успѣхъ. *Не раз тішив він батька і вчителів незвичайним поступанням у науці.* Левиц. I. 247.

Поступа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **поступити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Идти, пойти, пройти, двигаться, подвинуться куда-либо, ступить, стать куда-либо. *І така, і онака, і геть-пріч пішла, і знову сюди поступай.* МВ. (О. 1862. III. 41). *Ми поступили так, щоб* (нашої) *тіні з-за берези не було видно.* Г. Барв. 79. *Усе думав, що вона перед вінчанням скаже батющці: «не согласна», то він і поступить на місце Омелькове через один ступінь...* Г. Барв. 510. 2) Входить, войти. *Як ходив ще... Бог по світі, поступив раз зі святим Петром до більшого (старшого) брата.* Гн. I. 81. 3) Давать, дать, обѣщать, пообѣщать дать, прибавить въ видѣ уступки, уступить. *За годовище півтора цілкового поступив.* ЗОЮР. I. 46. *Не жаль їй кусок города поступити.* Г. Барв. 308. *І батька й роду свого через його відцуралась, і молодощів своїх, краси своєї, всього позбулася, а він мені що за се поступив?* Г. Барв. 276. *Да наняла ведмедика за плугом ходить... Поступила ведмедику да горщок меду.* КС. 1884. I. 49. *Да пійди до жида-рандара да поступи йому часть оддать.* АД. II. 22. *Давав за вола Дорошові сорок карбованців, так не хоче: поступім йому ще зо два.* Канев. у. *Своє поступи, а чужого не займай.* Г. Барв. 430.

Поступатися, -паюся, -єшся, сов. в. **поступитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* 1) = **Поступати, поступити 1.** *Поступається назад. Боже вас борони на каждім поступі, де ся поступите.* Фр. Пр. 72. *Поступніш на товстому вишивати: нитки товсті, то поступається скоріш.* Константиногр. у. 2) = **Поступати, поступити 2.** ХС. VII. 421. *Нічим не поступиться бісова скнара. Максим поступився везти хуру, а далі й не схотів.* Волч. у. *Чи мені ж та поступатись полем тобі й морем?* К. ХП. 66.

Поступни́й, -а́, -е́. Тотъ, при работѣ надъ которымъ можно быстро подвигаться впередъ. *Це шитво поступне.* Константиногр. у.

Поступно́, *нар.* Успѣшно, быстро (о движенія работы). *Поступніш на товстому вишивати: нитки товсті, то воно поступається скоріш.* Константиногр. у.

По́ступок, -пку, *м.* Процентъ, надбавка сверхъ обычной цѣны. *Він дав мені восьмигривеника поступку.* Нѣжин. у. *Він хоч і жид, а не бере собі поступку.* Нѣжин. у. 2) Уступка. 3) Поступокъ, поведеніе. Вх. *Лем.* 454. Ум. **По́ступонько.** Вх. *Лем.* 454.

Поступува́ння, -ня, *с.* Поведеніе.

Поступувати, -пую, -єш, *гл.* Вести себя обращаться, поступать.

По́ступцем, *нар.* Отступая шагъ за шагомъ. Кіев. у.

Постухати, -хаємо, -єте, *гл.* Уменьшиться опухоли (во множествѣ).

Постьоба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* 1) Постегать. 2) Зашагать, пойти. *Постьобав неборак, понурившись.* Св. *Л.* 224.

Постяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* То-же, что и **стягти**, но во множествѣ. *Назад руки постягала, під хана погнала.* АД. I. 74.

Постяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **постягти́ся, -гнуся, -нешся,** *гл.* Потягиваться, потянуться, протянуться. *Тінь довга постяглась по зелених грядках.* Г. Барв. 79.

Посуботіти, -тіє, *гл. безл.* Наступить субботѣ. *Е, вже посуботіло, можно скором їсти.* Ном. № 541.

Посува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **посунути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Подвигать, подвинуть. *Посувай колоду далі.* Харьк. *Посунувши хліб, що завсегда лежить на столі, к покутю, сів на лавку.* Кв. 2) Идти, пойти, отправляться, отправиться. *Кобиляча голова посунули з хати.* Чуб. II. 66. *Насуне бриль на мб, так собі й посуне з хати.* О. 1861. X. 28. *Готово! парус роспустили, посунули по синій хвилі.* Шевч. 441.

Посува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **посунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Подвигаться, подвинуться. *Мій парубок тільки очима світить та по за мною посувається, знай, до дівчини.* МВ. I. 112. 2) Соваться, сунуться. *Всі п'яні, хоть куди посуньсь.* Ен. Котл.

По́сувом, *нар.* Подвигая, подвигаясь.

Посуд, -ду, *м.* 1) = **Посуда.** Єв. Мр. VII. 4. Деревянная посуда. Мнж. 190. *Заходилась всякий посуд мить і добувати: попадя дала їй куфу і нове барило, шаплики й годящі ночви староста Курило.* Мкр. Н. 20.

Посу́да, -ди, *ж.* Посуда. *Як чорзна-що — не черпать, щоб і посуди не запаскудить.* Ном. № 3288.

Посудина, -ни, *ж.* Сосудъ. *Як немає в посудині, то тоді до господині.* НВолын. у. *Чорзнащо — щоб і посудини не поганило.* Ном. № 3288. Ум. **Посудинка.** *Жінка, принісши посудинку мира, почала обмивати ноги його.* Єв. *Л.* VII. 37.

Посуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Посудить. *Посудим людей раз, а люде десять раз.* Ном. № 7016.

По́судник, -ка, *м.* Гончаръ, изготовляющій разнаго рода глазированныя и терракотовыя издѣлія, сравнительно лучшія. Вас. 177.

Посу́док, -дку, *м.* 1) = **Посуда.** Вх. Зн. 54. 2) Утварь. *Украла дещо з посудну.* НВолын. у.

Посудо́мити, мить, *гл. безл.* Свести, судорожно стянуть. *Щоб тобі руки посудомило.* Ном. № 3719.

Посукати, -ка́ю, -єш, и -сучу, -чиш, *гл.* 1) Ссучить (во множествѣ). *Чом ти, козаче, поводів не маєш? Ой як не маєш, я ж би ті посукала.* Чуб. V. 391. *Із його сала свічі посукала.* Чуб. V. 1072.

Посукатися, -каємося, -єтеся и сучимося, -читеся, *гл.* Ссучиться (во множествѣ). *Прокидається, а ті мички й попрялись і посукались.* Рудч. Ск. II. 44.

Посуко́нний, -а, -е. Состоящій изъ чистыхъ шерстяныхъ нитокъ (о суднѣ). Гол. Од. 55. *Посуконне сукно.* НВолын. у.

Посуко́нщина, -ни, *ж.* Сукно изъ чистыхъ шерстяныхъ нитокъ.

Посукувати, -кую, -єш, *гл.* Выводить, выпрядывать нитку. *Посукувати починок.* Вас. 201.

Посумі́ти, -мі́ю, -єш, *гл.* Опечалиться. *Невістка смутная ходить, і діти навіть посуміли.* МВ. І. 9.

Посумни́тися, мнюся, мни́шся, *гл.* Усумниться. *Тільки прошу в тім не посумниться.*

Посумні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Посуміти.** *Надійшла осінь. На дворі посумніло.*

Посумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Погоревать, попечалиться. *Там ніхто не посумує по твоєї смерти.* Рудч. Чп. 234. *Посумували чумаки, посумували, може котрий з їх і поплакав трохи — да що вже зробиш.* Рудч. Ск. II. 154.

Посунути, -ся. См. **Посувати, -ся.**

Посупити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Нахмурить. 2) = **Похнюпити.** *Голову посупив.* Кв.

Посупитися, -плюся, -пишся, *гл.* 1) Нахмуриться. 2) = **Похнюпитися.** *Ну, годі ж тобі, дочко, посупившись стояти.* Шевч. 289.

Посурмити, -млю, -миш, *гл.* Потрубить.

Посутеніти, -ніє, *гл. безл.* Потемнѣть. *Як вже добре посутеніло, пішли на гробки.* Грин. II. 186.

Посутя́жити, -жу, -жиш, *гл.* Потянуть, повезти тяжело. *Аби кінь добре посутяжив, зразу і на ноги впаде.* Кременч. у.

Посуха, -хи, *ж.* Засуха. *Вихор бува під посуху.* Чуб. І. 35.

По́суш, -ші, *ж.* Валежникъ, сухія вѣтви. Радом. у.

Посуши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Высушить (во множествѣ). *Ой пішов дід по гриби, баба по опеньки, дід свої посушив, бабинії сиренькі.* Чуб. V. 1129.

Посуши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* Посушиться. *В середині каша була і кабиця за для вогню, часом щоб було де погріться і посушиться.* Стор. II. 182.

Посушний, -а, -е. О времени года: когда бываютъ засухи, сухой. *Під той посушний рік я насіяв хліба багато, та й не вродив.* Каменец. у.

Посхва́чуватися, -чуємося, -єтеся, *гл.* Схватиться, вскочить (о многихъ). *Побудив усіх, посхвачувались усі.* Грин. І. 200.

Посхиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Нагнуть, склонить (во множествѣ). *Ой у рути верхи крути, піду посхиляю.* Мет. 116. *Ой у лісі на горісі, там гадини гніздо звили, головоньки посхиляли.* Чуб. V. 915.

Посхиля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Наклониться, нагнуться (во множествѣ). *Хрести дубові посхилялись.* Шевч. 430.

Посхну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* = **Посох(ну)ти.** *Ще тиждень поцвітуть, а потім і посхнуть.* Гліб.

Посхо́дити, -димо, -дите, *гл.* 1) Сойти (внизъ) (о многихъ). *Посходили з гори.* Черниг. у. 3) Взойти (во множествѣ) (о растеніяхъ). *Так рідко посходив* (часник), *наче нечистий кіллям потикав.* Ном. № 10187. 4) Уйти (о многихъ). *А тут і дітей нема: як на те ж посходили з хати.* Г. Барв. 299. *Посходили із світу й патріоти.* К. ПС. 7. 2) Взойти (на

высоту) (о многихъ). *Посходять було на ту могилу, балакають... усяких співають пісень.* ЗОЮР. I. 280.

Посхо́дитися, -димося, -дитеся, *гл.* Сойтись (о многихъ). *Уночі посходились усі гайдамаки.* Рудч. Ск. II. 147.

Посхо́плювати, -люю, -єш, *гл.* Схватить (во множествѣ).

Посхоплюватися, -люємося, -єтеся, *гл.* Схватиться, вскочить (о многихъ). *Посхоплювались усі — да навтіки.* Рудч. Ск. I. 23. *Жиди посхоплювались да, піднявши манатки, так і майнули.* Рудч. Ск. II. 194. *Посхоплювались ми на віз.* О. 1861. V. 71.

Посцикайло, -ла, *с.* Испусканіе урины. *З кавунів наїдку нема, тільки посцикайло.* Лебед. у.

Поська́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Поискать въ головѣ. Грин. II. 63. *Баба нагодувала його, напоїла і голову йому змила і поськала.* Рудч. Ск. II. 43.

Посьорбати, -баю, -єш, *гл.* Похлебать. *Мали ту надію, як море стане закипать, щоб юшки добре посьорбать.* Гліб.

Посюх, -ха, *м.* Обѣдъ, состоящій изъ одного только борща. Борз. у.

Посяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **посягти, гну, -не́ш,** *гл.* Протягивать, протянуть руку, доставать, достать; засовывать, засунуть (руку въ карманъ). *Посягни в кишеню, вийми грошей жменю.* Грин. III. 506. *Брат посяг у ремінь та й виймив мені сороківця.* Федьк.

Потавати, -таю́, -єш, сов. в. **потати, -тану, -неш,** *гл.* Тонуть, утонуть. Вх. Зн. 54. *Миколай пішов за попом водою, але не потавав.* Гн. II. 240. *Відро було залізне та й потало у криницю.* НВолын. у. *Ой упала звізда з неба, потала в кирницю.* Гол. I. 289. *У синє море сонце вже потало.* Федьк.

Потаємне, *нар.* Тайно, тайкомъ. Канев. у. Могил. у. *Так вона потаємне від мене все переносила до сусідки.* Уман. у.

Потаємний, -а, -е. Тайный, таинственный. *Прислухайся тільки, — чуєш, над водою мов щось потаємне голосно співає.* О. 1861. XI. 14. *Потаємний... лаз через стару стіну у замок.* Морд. Пл. 68.

Потаємно, *нар.* = **Потаємне.** Рк. Левиц. *Потаїмно знов прийшла до Гиліни.* Гн. I. 143.

Потаєнці, *нар.* = **Потаємне** = **Потай.** *Потаєнці од усіх.* Рк. Левиц.

Потаїти, -таю́, -їш, *гл.* Скрыть, удержать въ тайнѣ. *Сором сказати, а гріх потаїти.* Ном. № 3175.

По́тай, *нар.* Тайно, тайкомъ, скрытно. *Не роби потай.* Черк. у. *Треба робить потай Бога, щоб і чорт не знав.* ЗОЮР. I. 147. *Дав йому гроші у потай.* НВолын. у.

Потайки, *нар.* = **Потай.** НВолын. у.

Потайком, *нар.* = **Потай.** *Да й проситься у дівчини потайком.* Мет. 121.

Потайни́й, -а́, -е́. Потайной, тайный, скрытый. *Потайного собаки гірш треба боятися.* Ном. № 3046. *Тілько скажу подружжю потайному.* Чуб. V. 663. *Пошептом дає козакам потайний наказ.* К. ЦН. 213. *Потайний гріх ще й грішніщий.* Г. Барв. 452. *Потайна лихоманка.* Зміев. у.

Потайник, -ка, *м.* Подземный ходъ. *В потайники пустіть огонь.* Шевч. 189.

Потайно, *нар.* = **Потай.** *Наняв рибалку, щоб його перевіз потайно на сей бік.* ЗОЮР. I. 264.

Потайці, *нар.* = **Потай.** НВолын. у. *Сама собі їсть в потайці од матері.* Чуб. I. 66.

Потак, -ка, *м.* = **Шпуляр**, приборъ для мазанія. МУЕ. III. 25.

Потакайло, -ла, *с.* = **Потакач.** *Се чоловік потакайло.* Полт. г.

Потакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Сговориться. *Обчество потакалось, щоб не було його у нас.* Волч. у.

Потакач, -ча, *м.* Поддакивающій. *Потакач тим. і живе, що язиком грає.*

Потако́вник, -ка, *м.* = **Потакач.** Волч. у. (Лобод.).

Потакувати, -кую, -єш, *гл.* Поддакивать. Зміев. у. *Мовчи та потакуй.* Ном. № 1113. *Я потакую за ним; а він і росказав мені усе.* Черк. у. *Люде потакують за ним.* НВолын. у.

Потала, -ли, *ж.* Съѣденіе; истребленіе. **На поталу дати, подати, податися**. Въ добычу, въ жертву отдать, быть отданнымъ. *У чистому полі поховайте, звіру-птиці на поталу не подайте.* АД. І. 114. *А віри християнської на поталу в вічний час не подайте.* АД. II. 14. *У найми не пускала, у чужі руки на поталу не давала.* Грин. III. 692. *Довелося валятися, звіру-птиці на поталу податися.* АД. І. 132.

Поталанити, -ни́ть, *гл. безл. Не поталанило йому бачити її.* Г. Барв. 123.

Потанути, -ну, -неш, *гл.* Растаять. *Вже багато потало снігу.* Черниг. у. *Погинуть лихі люде, як той сніг нехай потануть.* К. Псал. 85.

Потанцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Потанцовать. *Потанцюй, кобзарю, я заграю.* Шевч. 186.

Потапці, -ців, *м.* Маленькіе сухарики, которые ѣдятъ съ горячей ухой, также съ медовой сытой. *Жигай потапці, впустивши в юшку.* Ном. № 11994.

Потарабанити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Побарабанить. 2) Потащить. *Салдат того попа на оберемок, — потарабанив.* Драг. 150.

Потаращити, -щу, -щиш, *гл.* Потащить. Вх. Зн. 54.

Потарсувати, -сую, -єш, *гл.* = **Поторсувати.** *Він мене за груди вхопив та довго потарсував таки.* Екатериносл. у.

Потаска, -ки, *ж.* У горшечниковъ: деревянная, рѣдко желѣзная кочерга въ видѣ буквы Т для перегребанія въ горнѣ во время обжиганія. Вас. 179.

Потаска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Потащить. *Вона і потаскала його.* Мнж. 30. *Із бою потаскали в стан.* Котл. Ен.

Потасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Поколотить. *Було його на вольній або на вечорницях потасують добре, бо таке задьорне було.* Кв. *Тим же він і сердитий. Добре, що ще не потасував тебе. Се диво, що москаль голодний заснув, не потасувавши хазяйки.* Котл. МЧ. 443.

Потати. См. **Потавати.**

Потату́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Прикинуться. *Може і справді впився, бо багато він випив, а може й потатуривсь, — його не розбереш, дуже єхидний чоловік був.* О. 1862. VII. 40.

Потаха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **потахнути, -хну, -неш,** *гл.* 1) Тонуть, потонуть, погрузиться. *Потах в воду.* Вх. Зн. 54. 2) Убывать, убыть. *В коновочці все мід потахає, вже дівчині розуму не стає.* Гол. І. 107.

Поташ, -шу, *м.* Поташъ.

Пота́шня, -ні, *ж.* Поташенный заводъ. Черк. у.

Потвар, -ра, *м.* = **Потвора.** К. МБ. X. 12. *Тепер кругом я потвар сплямувала.* К. ХП. 93.

Потверезу, *нар.* Въ трезвомъ видѣ. *На другий день ми пішли до його уже потверезу і балакали; уже тоді в голові нічого не було.* Верхнеднѣпр. у.

Потвір, -во́ру, *м.* = **Потвора**? *Привезли скриню й перину і молодую княгиню; привезено та потвір у двір; а з того потворочку хорошенько по дворочку: і хліб родить, і товар плодить, і пчілки рояться, по саду сядовляться.* Нп. Ум. **Потворочко.**

Потвора, -ри, *об.* Уродъ, чудовище. *О потворі піякові буду вам співати: марузатий, пелехатий, бридкий, забабраний.* Гол. III. 486.

Потворитися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Зариться, желать чего, хотѣть имѣть. *Ти ся не потвори на тоту бестію.* Гол. II. 427.

Потебня, -ні, *ж.* Кожаная лопасть съ каждаго бока сѣдла. Потеб. IV. 14. Ум. **Потебе́нька.** Мнж. 190. *Як сів на коня та вдарив в потебеньку, та поїхав поманеньку.* Ном. № 14211. *Сап'янці із Торжка новенькі, мальовані потебеньки.* Котл. Ен. VI. 56.

Потекти́, -течу́, -че́ш, *гл.* Потечь. Чуб. V. 434. *Ріки... потечуть.* Єв. І. VII. 38.

Потекти́ся, -чу́ся, -че́шся, *гл.* Уйти. *За панчиком-пройдисвітом потеклась світами.* Млак. 106. *Німці пошваркотіли та й потеклися.* Федьк.

Потеле́нькати, -каю, -єш, *гл.* Побренчать, позвонить.

Потеле́пати, -паю, -єш, *гл.* Потрясти. *Як потелепав і всьо завалив.* Гн. І. 36. *Сливку потрис, потелепав, та й не впала не їдна.* Гн. І. 208.

Потеле́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Потащиться. *Вовчиско... потелепав сі в ліс.* Гн. І. 131. *Уже кудись потелепалась швендя.*

Потели́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Побрести, потащиться. *Потелижився у ліс.* Полт. у.

Потели́тися, -лимо́ся, -лите́ся, *гл.* Отелиться (о многихъ). *Коровочки потелилися.* Мет. 341.

Потеліпатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Потелепатися.** *Пан махнув рукою, покрутив головою і потеліпавсь далі.* О. 1862. IX. 71.

По́темки, *нар.* Во тьмѣ. *Що ви потемки промовили, повидну чутимуть.* Єв. Л. XII. 3.

Потемний, -а, -е. Темноватый.

Потемнити, -ню, -ниш, *гл.* Ослѣпить. *Щоб тебе побило, потемнило на путі, на дорозі і куди ти повернешся лицем своїм!* Ном. № 3786.

Потемні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Потемнѣть. *Калино-малино, чого потемніла?* Нп.

Потемнішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться темнѣе.

По́темно, *нар.* Темновато.

Потемну, *нар.* Въ потемкахъ. *Цього потемну не зробиш.*

По́темок, мку, *м.* Темнота. *Оскресни Боян, світлий наш співаче, чому так довго в потемку ночуєш?* Федьк. І. 26.

Поте́мрити, -рю, -риш, *гл.* Помрачить. *Досада і сьози потемрили їх.* Мир. Пов. І. 134.

Поте́мрява, -ви, *ж.* Пасмурная погода; густой туманъ. Вх. Зн. 54.

Потемря́к, -ка, *м.* Ночная, сумеречная бабочка. Вх. Лем. 454.

Потене́тити, -чу, -тиш, *гл.* При покраскѣ: покрыть легкимъ просвѣчивающимъ слоемъ краски. *Потенетив сяк-так стіл хварбою.* Переясл. *у. Позолота така — потенетив та й годі.* Переясл. у.

Потентат, -та, *м.* Властелинъ, властитель, державный государь. *Хоть ми собі живем у Січі просто, та нас великі потентати знають.* К. Бай. 17. *Ненаситні владицтвом потентати.* К. ЦН. 163.

Потепліти, -лію, -єш, *гл.* Потеплѣть. *На дворі втихло й потепліло.* Левиц. І. 55.

Потеплішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться теплѣе. *Потеплішає на дворі.* Левиц. І. 340.

Потереби́ти, -блю́, -биш, *гл.* Потащить. *Підняв його і геть потеребив за гору.* Греб. 381.

Потереве́нити, -ню, -ниш, *гл.* Поболтать. *Добре ми з ним потеревенили.* О. 1862. IX. 61.

Поте́рзувати, -зую, -єш, *гл.* Сильно избить. *Побив її, потерзував.* Зміев. у.

Потерманитися, -нюся, -нишся, *гл.* Оббиться, обтрепаться. *Колеса ся потерманили, треба одмінити колеса.* Вх. Лем. 454.

Потерпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* 1) Терпнуть. *Ой як іде з коршми, то й викрикає, а на мені тіло та потерпає.* Чуб. V. 1091. 2) Бояться, дрожать. *Всі жиди в страху, кождий потерпає.* ЕЗ. V. 200. *Я потерпаю за свою дитину: саму покинула, а воно мале.* НВолын. у. *Ми тут потерпаєм за його, бо ще повіситься.* НВолын. у. *Злодій їден за другого потерпає.* НВолын. у.

Потерпі́ння, -ня, *с.* Терпѣніе. *За потерпіння дасть Бог спасіння.* Ном. № 2428.

Поте́рпіти, -плю, -пиш, *гл.* Потерпѣть нѣкоторое время. *Поживемо ще, потерпимо ще за гріхи наші на сім світі.* Кв.

Потерплі́ння, -ня, *с.* = **Потерпіння.** Вх. Лем. 454.

Потерти. См. **Потирати.**

Поте́ртися, -труся, -тре́шся, *гл.* 1) Потереться. *Вже не одна гірлянда на голові потерлася на сіно.* Левиц. І. 187. 2) Помяться, побыть въ нерѣшительности. *Старости потерлись, пом'ялись, а з хати не йдуть, мов ще чого ждуть.* Грин. II. 274.

По́терть, -ти, *ж.* Потертый табакъ, солома и пр., труха. *Зірви той цвіт гречаний, висуши його й зітри на потерть.* Грин. II. 322.

Потеру́ха, -хи, *ж.* 1) = **Потерть.** Кіев. Подольск. Волын, гг. 2) Сифилисъ. Шух. І. 45. Ум. **Потерушка, потерушечка.** Грин. III. 462. *Хоч і риба потерушка, та хороша юшка.* Ном. № 13843.

Потерча, -чати, *с.* Дитя, умершее безъ крещенія. Потеб. III. 59. Ум. **Потерчатко.** Гн. І. 168.

Потерчук, -ка, *м.* = **Потерча.** Вх. Зн. 54.

Поте́ря, -рі, *ж.* Порча, вредъ. *Він остався на дорозі, бо йому трапилась потеря: упряж порвалась.* Борзна.

Потеря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* Испортить, сдѣлать вредъ, разорвать, разрушить, разстроить. Мет. 210. *Мамо, я собі хатку зробила, а Семен потеряв.* Славяносерб. *у. Потеряла я віночок через дурний розумочок.* Чуб. V. 345. *Як так граться, то й хатку потеряєм.* Ном. № 3814. *Задзвони раненько в суботу, потеряй дівочкам роботу.* Грин. III. 474. **Потеряти дитя́.** Произвести выкидышъ. КС. 1893. VI. 75.

Потеря́тися, -ря́юся, -єшся, *гл.* Испортиться, разорваться, разрушиться, разстроиться. *Ой десь стоїть парочка, любая розмова, ой як третій умішається, то й потеряється.* Нп.

Потеса́ти, -шу́, -шеш, *гл.* 1) Потесать нѣкоторое время. 2) Обтесать, вытесать (во множествѣ).

По́ти, *нар.* 1) До тѣхъ поръ. *Поти пряла, поки й задрімала.* Рудч. Ск. II. 14. *Поки щастя плужить, поти приятель служить.* Ном. № 2308. До сихъ поръ. *І повелів: бурхатимеш от поти, оттут, межа твоїм сердитим хвилям.* К. Іов. 85.

Потиженно, *нар.* Понедѣльно. *Ціни не сказав, почому платитиме Трохимові, чи в день, чи потиженно.* Кв.

Потикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **поткну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Спотыкаться, споткнуться. *Ой поткнувся Нечаїв кінь на малу тичину.* Лукаш. 110. *Взєвси джурі маленькому коник потикати.* АД. II. 86. 2) Показываться, показаться. *До батька боюсь і потикаться.* Г. Барв. 275. *Там добре, де нас нема, а куди ми поткнемось, так і попсуємо.* Ном. № 2052.

Потилиця, -ці, *ж.* Затылокъ. *Росчесала чорні кудрі аж на потилицю.* Чуб. V. 32. Ум. **Потиличка.** *Наміточка новенька, потиличка голенька.* Грин. III. 309. Ув. **Потиляка.**

Поти́лишник, -ка, *м.* 1) Подзатыльникъ. *Геть, пріч, вбірайтесь відсіль к чорту, я вам потилишника дам.* Котл. Ен. III. 36. **Поти́лишниками нагодувати**. Надавать подзатыльниковъ. Ном. № 3855. 2) = **Крижівниця.** Полт. г.

Потиль, *нар.* = **Поти.** *Потиль не перестану, покиль не достану.* Чуб. V. 225.

Потиля́ка, -ки, *ж.* Ув. отъ **потилиця.** Мнж. 124. Грин. I. 219.

Потиня́тися, -няюся, -єшся, *гл.* Побродить, послоняться, пошататься.

Потира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **потерти, -тру, -тре́ш,** *гл.* 1) Тереть, потирать, потереть. *Ученики його їли колосся, потерши в руках.* Єв. Л. VI. 1. *Чи не висять рушнички нам потерти ручки?* Мет. 190. *Не лучче б нам з ляхами... мирно пробувати, аніж пійти лугів потирати, своїм тілом комарів годувати.* АД. II. 9. **Потирати руни об ко́го**. Помыкать кѣмъ. *Досталося ледачому руки потирати.* Чуб. V. 557. *Барили воду з нас ледачі дуки і потирали об козацтво руки.* К. Бай. 55. 2) Разбить. *Буком узяв, потер горці до жука.* Гн. I. 53.

Поти́рач, -ча, *м.* Помыкающій кѣмъ. *Довелося хазяїну мною руки потирати. Ой потирай, потирану, коли тобі довелося, а я буду коритися, коли мені горе няюся.* Нп. (Г. Барв. 275).

Поти́рити, -рю, -риш, *гл.* 1) Потащить. Чуб. II. 541. 2) Швырнуть, бросить. *Подають йому. Куди! озьме та так до порога й потире.* Драг. 63.

Поти́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Попровадитися.** *Так і поширився в калюжу, — наче далеко обійти.* Харьк. *Уже поширились до шинку.* Харьк.

Поти́рка, -ки, *ж.* = **Потерча?** Чуб. I. 21.

Потиска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **потиснути, -ну, -неш,** *гл.* Сжимать, сжать, давить, придавить. *Потискає бондарівну за білії пальці.* Гол. I. 65. *Бере камінь лев у лапи... як потисне, — камінь тріснув.* Рудан. I. 76. *Потиснув мов Хому Ярема, що й очі вискочили пріч.* Котл. Ен. V. 49. Мороз потис. Сильный морозъ. Драг. 276. *Мороз... як потиснув.* Гн. II. 12. 2) Швырять, швырнуть, бросить. *Так і потис мені межи очі.* Черк. у. 3) Отправиться, пойти. *Шапку в кулак і потис за ворота.* Св. Л. 317.

Поти́снутися, -нуся, -нешся, *гл.* Потѣсниться.

Потитарюва́ти, -рюю, -єш, *гл.* Побыть церковнымъ старостой.

Потихи, *нар.* = **Потиху.** Вх. Лем. 454.

Потиху, *нар.* Потихоньку. *Мати з сином ходить, потиху говорить.* Чуб. III. 153. Ум. **Потихеньку, потихесеньку, потихусеньку.** Грин. III. 439. Чуб. V. 1134.

Потихшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться тише, смирнѣе.

По́тич, *нар.* Внизъ головою. *Яким він мені родич? Хиба що летів через тин потич.* Посл. *Ліз потич додомочку.* Гол. II. 463.

Потичити, -чу, -чиш, *гл.* Обгородить тичками. Вх. Зн. 69.

Потік, -то́ку, *м.* Потокъ, ручей. Каменец. у. Ум. **Потічок.** *Дійшов до потічка, став переходити, підкачав штани.* Драг. 191.

Потіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Течь. *Аж слинка в роті потікає.* Ном. № 5023.

По́тіль, *нар.* = **Потиль.** *Потіль бить, покіль та щучина кожа облізе.* Рудч. Ск. II. 53.

По́тім, *нар.* 1) Потомъ. *Як би той розум поперед, що потім назаді знайдеться.* Ном. № 5406. 2) Тѣмъ болѣе, подавно. Алв. 38. *Я горілки не п'ю, а чарівної і потім.* Котл. МЧ. 453. *У Одесі нема землі, а у Чорноморії і потім нема.* Черк. у. 3) Впрочемъ. *Семен казав, що він наче у Безлюдовій, а потім — хто його зка.* Харьк. у.

Потіпа́ка, -ки, *ж.* 1) = **Потіпаха 1.** *Оці ще мені потіпаки! і де їх нечиста мати носила.* Харьк. у. 2) Обѣдъ, состоящій изъ одного только борща. Борз. у.

Потіпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Потрепать. *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала.* Рудч. Ск. II. 44. *Потіпати за бороду.* ХС. IV. 23.

Потіпаха, -хи, *ж.* 1) Бродяга. 2) Потаскуха. *Се чеснії, не потіпахи, були тендітні при людях.* Котл. Ен. III. 49.

Потіпач, -ча́, *м.* Трепальщикъ. *Ой ти, ткачу-потіпачу, не махай руками.* Чуб. III. 162.

По́тісний, -а, -е. Тѣсноватый.

По́тісно, *нар.* Тѣсновато.

Потіха, -хи, *ж.* Радость, утѣха. Мкр. Н. 9. *Ох, Боже ти мій єдиний, ти — моя потіха! Потіш мене нещасную, вибав з сього лиха.* Чуб. V. 480. *Вітцеві мати з тебе потіху.* Kolb. I. 102. Ум. **Потішка.** ЕЗ. V. 125. Потішечка. Чуб. V. 1088. Грин. III. 467.

Потічок, -чка, *м.* Ум. отъ **потік.**

Потіша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **потішити, -шу, -шиш,** *гл.* Радовать, обрадовать, утѣшать, утѣшить. *Кого Бог засмутить, того і потішить.* Ном. № 46. *Нехай Ірод марно погибає, наш Бог предвічний всіх нас потішає.* Чуб. III. 328. *Подобно сь ти, мій миленький, тільки мене потішаєш, ой чую я через люде, що ти иншую кохаєш.* Чуб. V. 125.

Потішатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **потішитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Радоваться, обрадоваться, утѣшаться, утѣшиться. *Іду селом, ревне плачу, — ви, вороги, потішайтеся.* Чуб. V. 458.

Потішечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **потіха.**

Потішити, -ся. См. **Потішати, -ся.**

Потішка, -ки, *ж.* Ум. отъ **потіха.**

Потішний, -а, -е. Утѣшительный. *Принесу вам потішну звістку.* К. ЧР. 253.

Потішувати, -шую, -єш, *гл.* = **Потішати.** *Була вона вродливов паннов, мудро ученов, завше тама потішувала.* Гн. I. 140.

Поткання́, -ня́, *с.* = **Пітканння.** *Чия основа, аби моє поткання.* Ном. № 9702. Ум. **Потканнячко.** Ном. № 7547.

Поткати, -тчу, -тче́ш, *гл.* 1) Соткать (во множествѣ) *На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла, потіпала і в мички помикала і щоб попряла, помотала, оснувала й поткала й побілила.* Рудч. Ск. II. 44. 2) Заткать. *Та всі тиї три жупани всі сріблом поткані.* Чуб. V. 886. *Да я тебе, біле, черню потчу, да тую плахотку в свято зношу.* Чуб. V. 489.

Поткатися, -тчуся, -тче́шся, *гл.* Соткаться. *Тобі там і попрядеться й потнеться, і в скриню покладеться.* Рудч. Ск. II. 51.

Поткнути, -кну, -неш, *гл.* Высунуть, показать. *І носа поткнуть не можна.*

Поткнутися. См. **Потикатися.**

Потліти, -тлію, -єш, *гл.* Истлѣть. *Його тіло в полі почорніло та й од вітру потліло.* Грин. III. 593. *Так би й потліли живцем в нечистоті.* Левиц. I. 91.

Потломи́ти, -млю́, -миш, *гл.* = **Потлумити.** Мил. М. 65. *То сіно таке, що не дуже потломлять.* Черк. у.

Потлумачити, -чу, -чиш, *гл.* Объяснить (во множествѣ).

Потлуми́ти, -млю, -миш, *гл.* 1) Заглушить, задавить. 2) Побить, поколотить. *«Ходім, будем бити!» Витігли Петра від стіни, потлумили.* Гн. I. 84. 3) Истребить, уничтожить.

Потлумлення, -ня, *с.* Заглушеніе, подавленіе.

Потмари́ти, -рю, -риш, *гл.* = **Потьмарити.** *На небі усі звізди потмарило.* АД. I. 185.

Потовариши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Сдѣлаться товарищемъ, сойтись. *Яким зовсім потоваришив з о. Хведором.* Левиц. I. 463.

Потоваришувати, -шую, -єш, *гл.* = **Потоваришити.**

Потови́й, -а́, -е́. 1) Относящійся къ поту. 2) Заработанный тяжелымъ трудомъ. *Ні, доню, ні, серце! за кріпака не підеш... нашому роду так не пригоже свої потові скарби у панські дворища передавати.* Г. Барв. 85.

Потовкмачити, -чу, -чиш, *гл.* = **Потовкти.** *Хома думав, що ще трохи його потовкмачив, — принявсь лежачого шкварити.* Кв. (О. 1861. V. 22).

Потовкти́, -вчу, -че́ш, *гл.* 1) Потолочь, истолочь. 2) Побить въ дребезги. *Потовк йому усі пляшки й усі чарки.* Кв. *Горшки потовк, вікна побив.* О. 1861. VI. 77. 2) Поколотить. *Вона його п'яного потовче.* Стор. МПр. 155.

Потовктися, -чуся, -че́шся, *гл.* 1) Потолочься, побиться. *Потовчуться дорогою всі горшки, миски, макітри.* Левиц. I. 208. 2) Потолочься нѣкоторое время.

Потовкучий, -а, -е. Хлопотливый, суетливый.

Пото́впити, -плю, -пиш, *гл.* Умѣстить, помѣстить.

Потовпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Умѣститься, помѣститься. *На всіх улицях люде так і снують, аж не потовпляться.* МВ. I. 38. *Инша добродійка і в дворі не потовпиться.* МВ. (О. 1862. III. 40).

По́товстий, -а, -е. Толстоватый, нѣсколько толстый. *Се дубок потовстий трохи.* Волч. у.

Потовчи, -чу, -че́ш, *гл.* = **Потовкти.** Желех.

Пото́вщати, -щаю, -єш, *гл.* Потолстѣть. *Вони од тепла роздалися, потовщали.* Ком. II. 54.

Потокмачити, -чу, -чиш, *гл.* = **Потовкмачити.**

Потокми́тися, -млю́ся, -мишся, *гл.* Условиться, договориться. Вх. Зн. 70.

Потолока, -ки, *ж.* = **Потолоччя.**

Потолочити, -чу, -чиш, *гл.* Измять траву, хлѣбъ, постель. *Не дав Бог жабі хвоста, а то б усю траву потолочила.* Ном. № 3828. *Та не стели білої постелі, — потолочать.* Мил. 118.

Потолоччя, -чя, *с.* Измятое мѣсто въ травѣ или хлѣбѣ, измятые трава или хлѣбъ. *Наша пані охоча зібрала потолоча житнеє й пшеничнеє.* Чуб. III. 235.

Потоля, -лі, *ж.* Потворство, поблажка, потачка, воля. Ном. № 3354. *Дай дітям потолю, сам підеш у неволю.* Волч. у. *Язиком що хоч роби, а рукам потолі не давай.* Ном. *Левенець довго опинавсь і серцю не давав потолі.* Мкр. Г. 18.

Потоля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Потворствовать.

Потоми́ти, -млю́, -миш, *гл.* Утомить. Драг. 65. *Їдуть вони, їдуть, — вже й коні потомили й зголодніли сами.* Рудч. Ск. II. 62. *Ми їхали за три милі, кониченьки потомили.* Мил. Св. 34.

Потомитися, мимося, -теся, *гл.* Устать, утомиться (о многихъ). *Так потомилися, що насилу ноги волочуть.* Рудч. Ск. II. 48. *Їздили ми лугами сірими волами, сірі воли потомилися.* Мил. Св. 42.

Пото́мний, -а, -е, пото́мній, -я, -є. Будущій, грядущій. (Будинки) *цілі і кріпкі і ще постоять для потомнього часу.* О. 1861. VI. 169.

Потомність, -ности, *ж.* Будущее. Желех.

Потомок, -мка, *м.* 1) Потомокъ. *Пан вибрав собі до двору двох хлопців, потомків старих козаків.* Левиц. I. 159. 2) *соб.* Потомство. Мнж. 56. Мил. М. 65. *Свій потомок поучу.* Драг. 30. *У нас у селі захворав, на холеру батько, мати і увесь їх потомок (діти й онуки).* Волч. у.

Пото́мство, -ва, *с.* Потомство. Гн. II. 129. *Ти рятував народ свій вірний, потомство Якова благого.* К. Псал. 175.

Пото́му, *нар.* 1) = **Потім 1.** *Я потому піду.* Каменец. у. *Хочеш мене роскохати, а потому занехати.* Чуб. V. 153. *Тепер ти кажеш, що зоронька ясна, а потому скажеш, що доля нещасна.* Чуб. V. 116. 2) = **Потім 2.** *Тепер вітрів нема, а там і потому.* Константиногр. у.

По́тонкий, -а, -е. Тонковатый. *Це дошки потонкі.* Харьк. г.

По́тонко, *нар.* Тонковато.

Потонути, -ну, -неш, *гл.* Потонуть. *Слава тобі, любомудре, чеху-слав'янине, що не дав ти потонути в німецькій пучині.* Шевч. 238.

Пото́ншати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться тоньше. *То людина схудне, а дерево не потоншає.* Кіев. у.

Потонши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Сдѣлать тоньше. Лебед. у.

Пото́п, -пу, *м.* Потопъ. *Сидиш у тьмі, кругом себе не бачиш, потопом вод окрило твою душу.* К. Іов. 49.

Пото́па, -пи, *ж.* Потопъ, наводненіе. Гн. II. 3. *Їк мала бути потопа світа, то Ной будував ковч.* Гн. II. 249. *Як пустив воду... та стала потопа, та тото війско зараз ізгубили.* Драг. 259.

Пото́пати, -паю, -єш, *гл.* Пойти, побрести. *Ледве потопав.* Рудч. Ск. I. 3.

Потопа́ти, -паю, -єш, сов. в. **пото́пнути, -ну, -неш,** *гл.* Потопать, тонуть, утонуть. *Потопав моя доля край синього моря.* Мет. 461. *Потопало два брати рідненькі.* ЗОЮР. I. 29.

Потопе́льник, -ка, *м.* Утопленникъ. Шух. I. 42. 182.

Потопити, -плю́, -пиш, *гл.* Потопить, затопить, утопить. *Дітей потоплю і сам утоплюсь.* Чуб. II. 13. *Вона собі сина породили, в глибокому колодязі потопила.* Чуб. V. 363.

Потопитися, -плю́ся, -пишся, *гл.* Утонуть. *Розбила буря їх корабель і усі люде потопились.* Рудч. Ск. II. 19. *Ой брат сестру через море вів, сестра потопилась, брат переплив.* Грин. III. 404.

Потопленик, потопляник, -ка, *м.* = **Потопельник.** ЕЗ. V. 209. Каменец. у.

Пото́пний, -а, -е. Относящійся къ потопу. *Із небес потопні води.* К. МБ. XI. 157.

Пото́пнути. См. **Потопати.**

Потоптати, -пчу, -чеш, *гл.* Потоптать. *Топчу, топчу ряст: дай, Боже, потоптати і того року діждати.* Ном. № 331.

Потоптатися, -пчуся, -чешся, *гл.* Потоптаться.

Потоптом, *нар.* Топча. *Стоптали кіньми над Горинню чату і потоптом ідуть по всій Волині.* К. ЦН. 171. *Як одкрив ворота, то чужоземці ввалились у Києв да й пішли потоптом.* ЗОЮР. I. 4.

Поторга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Подергать. *Зійшла вона з дочкою на рундук, поторгала дверми, — ні духу не чути.* Св. Л. 79. *Хоть би були поторгали* (собаки), *хоть би були з'їли, в мене тоді опріч тебе чотирі седіли.* Гол. I. 243.

Поторгувати, -гую, -єш, *гл.* Поторговать; продать или купить на базарѣ. *Поїхав він на базарь — от як би і у нас у Корсуні — поторгував він, що йому треба було.* Рудч. Ск. I. 115.

Поторгуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* Поторговаться. *Купив, не купив, а поторгуватись можна.* Ном. № 4283.

Поторжка, -ки, *ж.* Торгъ, торговля. *Сьогодня на базарі нема поторжки.* Лебед. у.

Поторка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Касаться, трогать, толкать. *Вітрець віє, повіває і ворітечка поторкає.* Чуб. III. 211. *Старого козака совстрічає, — гордим словом зневажав; молодого совстрічає, — опрощення не приймає, стременем у груди поторкає.* Лукаш. 43. 2) Потрогать, потолкать.

Потороп́іти, -пієм́о, -єте, *гл.* Оторопѣть (о многихъ). Рудч. Ск. II. 127. *Вони так і поторопіли.* Рудч. Ск. II. 30.

Поторохтіти, -хчу, -тиш, *гл.* Погремѣть, постучать.

Поторо́ча, -чі, *ж.* Привидѣніе, призракъ; пугало. МУЕ. III. 166. *Снилась мені, моя мати, потороча уночі: в поторочі чорні очі і жупан на плечі.* (О. 1861. II. Объясн. слов., 2).

Пото́рсати, -саю, -єш, *гл.* Подергать, потрясти; взять за грудь и встряхнуть. *Поторсав жінку, а вона й скинула дитину.* Канев. у.

Поторсатися, -саюся, -єшся, *гл.* Потрясти другъ друга за грудь. *Поторсались чорзна як та ще й пішли й позиваться.* Канев. в.

Пото́чина, -ни, *ж.* 1) Небольшой ручей. *Невелика поточина луги помулила.* Гол. II. 427. *З сих гір спливають поточини, що ділять поле на менші частки.* МУЕ. III. 47. 2) Русло потока.

Поточи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Источить, изгрызть. Стор. МПр. 62. *Бач, як поточило дерево — мабуть шашіль.*

Поточи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* 1) Покачнуться, зашататься (о человѣкѣ). *Куди не піпхнуть, туди й поточишся.* Ном. № 10689. *Турн перший зацідив Енея, що з пліч упала і керея, Еней був поточивсь назад.* Котл. Ен. 2) Броситься, побѣжать, поплыть. *Поточились із хати не озираючись.* Кв. *Півень кинувся йому в лице; поросята та индики*

поточились під ноги. Левиц. *Щука плеснула хвостом да й поточилась на дно, а далі виплила.* Чуб. II. 112.

Пото́чний, -а, -е. Текущій; обыденный. *Поточні потреби.*

Поточуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Покачиваться, пошатываться. *Загнибіда увійшов у кухню, поточуючись.* Мир. Пов. II, 76.

Потрава, -ви, *ж.* Кушанье, блюдо. Ном. № 5171. *Ріжуть на потраву птицю або й порося.* Стор. МПр. 30. *Тут їли різнії потрави і все з полив'яних мисок.* Котл. Ен. I. 18.

Потравка, -ки, *ж.* Родъ кушанья изъ мелкихъ кусковъ мяса, иногда съ примѣсью кусочковъ колбасы. МУЕ. I. 106. *Що потравка, то поправка.* Ном. № 11537.

Потрапити, -ся. См. **Потрапляти, -ся.**

Потрапля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **потрапити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Попадать, попасть, дѣлать, сдѣлать въ мѣру, въ ладъ. *Скажи, дівчино, як тебе звати, щоб я потрапив до твоєї хати.* Чуб. V. 412. *Молоте та потрапляє, щоб солома їдоміша була скотині і не дуже вимолочує зерно.* Грин. I. 299. *Його в ступі не потрапиш.* Посл. *Я не потраплю з вами співати, а може й пісні такої не знаю, яку ви знаєте.* Котл. МЧ. 425. 2) Улучить время, выбрать время. *Ну й ми потрапили орати — саме в дощ.* НВолын. у.

Потрапля́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **потравитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Попадать, попасть, попасться. *Доставай, що в руку потрапиться.* Чуб. I. 142. *Він у городі був да потрапився й до його.* Зміев. у.

Потрата, -ти, *ж.* Утрата, издержка. *Лучиться, що чоловік зовсім дурни, а жінка вередлива та вигадлива. Тоді вже округ горе та потрата.* Рудч. Ск. II. 174.

Потратити. См. **Потрачати.**

Потрафити, -флю, -фиш, *гл.* = **Потрапити.** *І збрехати добре не кождий потрафит.* Фр. Пр. 122.

Потрача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **потратити, -трачу, -тиш,** *гл.* Тратить, истратить, издержать, утрачивать, утратить. *Кипить, мов у горшку окріп і силу даром потрачає.* О. 1861. IV. 158.

Потреба, -би, *ж.* 1) Надобность, потребность, необходимость, нужда. *Викочує старий Грива той віз тепер на иншую потребу.* К. (ЗОЮР. II. 202). *Про його потребу я дав йому.* НВолын. у. *Вже яка потреба, — ні до кого не іду, — вона зарятує.* Г. Барв. 187. 2) Дѣло, битва. *Бодай тебе у первій потребі військовій перша куля спіткала.* Дума.

Потребен, -бна, -не = **Потрібний.** Ном. № 4750.

Потре́бизна, -ни, *ж.* Потребность, нужда *Хто мав при собі гроші, складав у громадську скарбовню на народні потребизни.* О. 1862. III. 25.

Потреби́ти. См. **Потребляти.**

Потребля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **потреби́ти, -блю́, -биш,** *гл.* 1) Истреблять, истребить. *Хоробрий дух роскошами всипляли, кругом султана честь і правду потребляли.* К. МБ. XI. 151. 2) Истрачивать, истратить. *За тиждень пуд муки потребить.* Лебед. у.

Потребува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Нуждаться въ комъ, чемъ. *Ми нових богів не потребуємо, ми старого бога любимо.* Фр. Пр. 81. *Нащо ти нас потребуєш?* АД. II. 119.

Потремтіти, -мчу, -тиш, *гл.* Подрожать.

Потрети́нній, -я, -є. Потрети́нне сукно. Сукно, въ основѣ котораго каждая третья нитка пеньковая. НВолын. у.

Потрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Погодить, повременить, подождать. *Потривайте, я вам ще й не так зроблю.* Ком. II. 8. *Ось потривай лиш, — я тут брод знаю.* ЗОЮР. I. 301.

Потримя́ти, -маю, -єш, *гл.* Подержать. *Потримав деякі* (книжки) *в руках.* О. 1862. IX. 67. *Коня дайте, я потримаю.* Чуб. II. 628.

Потри́нити, -ню, -ниш, *гл.* Съѣсть все, до остатка. *Так потринили, так поїли, що лише кістки лишили.* Драг. 275.

Потріб, -би, *ж.* 1) Надобность, дѣло. *Купив оце й я собі на потріб дерева.* Каменец. у. *Сей оскіпок у потріб піде.* НВолын. у. *В нас іде на потріб ціла липа, а не колена.* Брацл. у. *Яворина все на потріб яку там купується.* Каменец. у. 2) **Своя потріб**. Естественная нужда, испражненіе. ЕЗ. V. 189.

Потріва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Потривати.**

Потрівожитися, -жуся, -жишся, *гл.* Испугаться, взволноваться. *Всі його бачили і потрівожились.* Єв. Мр. VI. 50.

Потріпки, -ків, *м. мн.* Клочки льна, отпадающіе при трепаніи его треплом. Черниг. у.

Потріпувати, -пую, -єш, *гл.* 1) Потрепывать. *Вона стоїть собі та коноплі потріпує.* 2) Осуждать; ругать, поносить. *Не дуже лишень потріпуйте село, коли любите сільську мову.* Левиц. Пов. 170. *Сидить та потріпує своїх сусідок. Потріпує сучим сином.* Лубен. у.

Потріскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Потрескаться. *Ворота кам'яні од великого жару потріскались.* Стор. МПр. 42.

Потрішки, *нар.* Ум. отъ **потроху.**

Потріща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Потрещать.

Потрови́ти, -влю́, -виш, *гл.* Употребить на кормъ. *Потровив солому скотиною.* Лебед. у. *Ні, він травою потровить* (т. е. не выкоситъ на сѣно, а выпасетъ). Лебед. у.

Потроїти, -рою, -їш, *гл.* Раздѣлить на три части.

Потропи́ти, -плю, -пиш, *гл.* Истоптать, вытоптать. *Худоба потропила збіжє.* Вх. Зн. 54.

Потрохи, потро́ху, *нар.* Понемногу. *Пара робиться туманом і потроху піднімається вгору.* Ком. II. 22. Ум. **Потрошку, потрішки, потрошечку.** *Бог дав їй усякої пашні потрішки.* Грин. I. 7.

Потрощи́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* 1) Раздавить, разбить, изломать, раздробить. *Потрощили їм ноги на гамуз.* ЗОЮР. I. 76. 2) Съѣсть (во множествѣ, — о не жидкой пищѣ).

Потруди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Затруднить, побезпокоить. *Попа до себе потрудили.* Алв. 104.

Потруди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* 1) Потрудиться. 2) Богу потрудитися. Проболѣть. Борз. у.

Потруїти, -трую, -їш, *гл.* Отравить (многихъ).

Потруїтися, -труїмо́ся, -їтеся, *гл.* Отравиться (о многихъ). *Потруїлись тим зіллям поганим.* Шевч. 474.

Потру́сини, -син, *ж. мн.* Собраніе небольшого числа гостей, лицъ болѣе близкихъ семьѣ, на другой день послѣ пирушки, для доѣданія и допиванія остатковъ отъ вчерашняго дня. Лубен. у. Слов. Д. Эварн.

Потруси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* 1) Потрясти. 2) Посыпать. *Потруси борошном стіл та й викачуй паляниці.* Богод. у. 3) Обыскать кого.

Потруси́тися, -шу́ся, -сишся, *гл.* Потрястись.

Потрух, -ху, *м.* 1) Сѣно, солома стертая, труха. Черк. у. 2) *мн.* **потрухи**. Потроха. Маркев. 159.

Потрухлий, -а, -е. Сгнившій (о деревѣ).

Потрухлявіти, -вію, -єш, *гл.* = **Потрухнути.**

Потру́хнути, -ну, -неш, *гл.* Сгнить (о деревѣ). *Потрухли чумацькі вози і занози.* Ком. Пр. № 1271.

Потруча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Потолкать.

Потрюхикати, -каю, -єш, *гл.* Потрусить мелкимъ шагомъ? *От потрюхикав собі віл помалу.* Чуб. II. 154.

Потряска, -ки, *ж.* Родъ танца. Вх. Лем. 454.

Потрясти, -су, -сеш, *гл.* 1) = **Потрусити 1.** Св. Л. 281. 2) Помчаться. *І потрясла* (в танці), *аж вітер віє.* Св. Л. 206.

Потряха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Встряхивать. *Підняли його на руки. Я потряхав-потряхав його, — так ні, він неживий був.* Новомоск. у.

Потуга, -ги, *ж.* 1) Сила, мощь. *Царство Боже прийде в потузі.* Єв. Мр. IX. I. *Перемогла б нечисту силу ти пречистою потугою своєю.* К. Дз. 166. 2) Военная сила, войско. *Та підтягай, малий джуро, та попруги стуга, бо буде ж нам, малий джуро, велика потуга.* Мет. 401. *А я* (Богд. Хмельн.) *ляхів не боюся і гадки не маю, за собою великую потугу я знаю, іще й орду татарськую веду за собою.* Гол. I. 4. 2) **Потугу чути**. Предчувствовать бѣду (отъ какой либо силы). *Не лай мене, — каже кінь, — як мені не вбиваться* (в землю), *коли я потугу чую. — Яку ж ти потугу чуєш? — пита хлопець. — А таку: як насипле мати тобі борщу, то ти не їж та за вікно вилий, бо як попоїси, то більш тобі не жить.* Грин. I. 150. Ум. **Потугонька.** *Десь на свою головоньку потугоньку чую.* Рудч. Чп. 185.

Потугішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться туже.

Потугонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **потуга.**

Потугувати, -гую, -єш, *гл.* Мучиться въ родахъ. *Роди були тяжко трудні: потугувала наша Мотря два дні и дві ночі.* Мир. ХРВ. 22.

Потужавіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться тверже (напр. о кочняхъ капусты, о землѣ высыхающей послѣ дождя).

Потужити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Поплакать, поголосить. 2) Стянуть, натянуть туго, туже. Вх. Уг. 262. *Ніжки йому зав'язали, ручки потужили, ой так Штолу молодого заболіли жили.* ЕЗ. V. 34.

Потужний, -а, -е. Могучій, мощный, сильный. *Поскидав потужних з престолів.* Єв. Л. I. 52. *Потужна вода йшла.* Кролев. у. *Учора раб, сьогодні цар потужний.* К. ЦН. 293.

Потужник, -ка, *м.* Союзникъ, помощникъ, доставляющій помощь своею силою К. Кр. 21. К. ПС. 13. *Редшіде й Кантеміре... ви зорями ясними засияли, Ісламові потужниками стали.* К. МБ. 152.

Потужно, *нар.* Сильно, мощно, могущественно. *Одна струна дзвенить потужно в мене, мов те перо орлине против бурі.* К. Бай. 11. *Як потужно, як безмірно можно любити.* Г. Барв. 496.

Потуманити, -ню, -ниш, *гл.* Одурачить (многихъ).

Потуманíти, -нíю, -єш, *гл.* 1) Покрыться туманомъ, затуманиться. 2) Одурѣть. *З ляхами потуманіли й ми.* К. ПС. 28.

Потупати, -паю, -єш, *гл.* 1) Пойти, пойти стуча ногами. *Потупали діти.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) **— що.** Оставить слѣды на чемъ, ходя. *Ступенці на пісочку знати: русалочки потупали.* Г. Барв. 351.

Потупити, -плю́, -ниш, *гл.* Иступить (во множествѣ). *Обидва ножі потупили, — тепер чим хоч, тим і криши.* Черниг. у.

Потупотіти, -чу, -чеш, *гл.* Затопать, побѣжавъ.

По́тур, -ру, *м.* Поблажка, потворство. *Потуру дітям не даю, навчаю.* Г. Барв. 437. *Потуру не давав Василеві, щоб ще гірш з того чого не вийшло.* Г. Барв. 387.

Потура́ння, -ня, *с.* Потворствованіе.

Потура́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) Потворствовать, поблажать, мирволить. *Ей, не потурай дитині змалечку, бо на старість з його не буде людей.* Канев. у. *Не потурай, дівчинонько, моїй розмовонці.* Мет. 83. 2) Обращать вниманіе. *У петрівку не можна всіх пісень співати, а ми не потураємо на те, співаємо всіх.* Уман. у.

Потурби́тися, -блю́ся, -би́шся, *гл.* = **Потурбуватися.** *А я оженився, не довго нажився, тілько потурбився.* Грин. III. 396.

Потурбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Побезпокоить. *Дід потурбує свою старість.* О. 1861. X. 56.

Потурбуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Побезпокоиться.

Потурготіти, -гочу, -тиш, *гл.* Погремѣть, постучать.

Потури́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* = **Потурлити.** Ном. № 12822.

Потуркати, -каю, -єш, *гл.* 1) Поворковать. 2) Поговорить нѣкоторое время одно и то-же, не переставая.

Потуркота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* 1) и 2) = **Потуркати.** 3) Постучать; побарабанить.

Потуркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Потуркотати.**

Потурли́ти, -лю, -лиш, *гл.* Погнать. *Мерщій потурлив барана на ярмарок.* Грин. II. 276.

Потурля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Растолкать, потолкать (многихъ); разогнать. *Потурляв він їх.* Павлогр. у.

Потурнак, -ка, *м.* Ренегатъ (отуречившійся). Желех.

Потурнацтво, -ва, *с.* 1) Ренегатство, принятіе турецкой національности и ислама. 2) *соб.* Ренегаты (отуречившіеся). *Обманював... сонне потурнацтво над Босфором.* К. Дз. 75.

Потурначка, -ки, *ж.* Ренегатка (отуречившаяся).

Потурну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Погнаться. *А він як потурнеться за мною! я навтіки.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Потурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Потуркати.**

Потурчити, -чу, -чиш, *гл.* Отуречить.

Потурчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Отуречиться. АД. I. 233. *Потурчився, побусурманився для панства великого.* АД. I. 209.

Поту́ха, -хи, *ж.* 1) Пріободреніе? *Де в хаті свекруха, там сину потуха, а невістка ходить, як прибита муха.* Грин. III. 300. 2) **Випити на потуху**. Выпить въ заключеніе. *На потуху випийте четвертуху.* Ном. № 11543. *Далі глитнув з пляшки на потуху горілки.* Стор. МПр.

Потуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **потух(ну)ти, -хну, -неш,** *гл.* Потухать, потухнуть.

Потуши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Потушить.

Потьмари́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Помрачить. *На святому небі усі звізди потьмарило.* АД. I. 194. *Половина сонця й місяця у тьму потьмарило.* АД. I. 190.

Потьмаритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Помрачиться. *Сонце потьмариться.* Г. Барв. 522.

Потьо́к, -ку, *м.* Струя, потекъ. *Піт котився з їх потьоками.* Левиц. Пов. 4.

Потьо́пати, -паю, -єш, *гл.* Пойти, шлепая по грязи.

Потьо́патися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Потьопати.**

Потьо́хкати, -каю, -єш, *гл.* Побиться нѣкоторое время (о сердцѣ): 2) Пощелкать (о соловьѣ).

Потю́пати, -паю, -єш, *гл.* Пойти или побѣжать мелкими шажками; побѣжать рысцой. *Коні заржали, почувши лугову пашу, потюпали і зникли з очей.* К. (ЗОЮР. II. 202). *Вовк тоді потюпав у ліс.* Драг. 59.

Потя́, -тя́ти, *с.* 1) Птенецъ; цыпленокъ. Вх. Пч. II. 11. *Стало потя на ворота та й пів, та й пів.* Гол. III. 438. Ум. **Потя́тко.** *А з потятком своїм всю ніч розмовляли.* Гол. III. 387. 2) — **татарське**. Чайка. Вх. Пч. II. 15.

По́тяг, -гу, *м.* 1) Влеченіе, побужденіе, стремленіе. *У його потяг до танців та до скоків.* Рк. Левиц. 2) Доходъ, прибыль. *Нема потягу.* НВолын. у. 3) Поѣздъ. 4) Ремень у сапожниковъ, которымъ придерживается сапогъ или доска на колѣняхъ. Вас. 161. 5) Длинная и узкая полоса бураковъ или иного посѣва, далеко потянувшаяся въ поле. Рк. Левиц. 6) *мн.* Потягиваніе. *Потяги напали мене.* НВолын. у. (Лобод.).

Потя́га, -ги, *ж.* Возка тяжестей? *Та ся коняка не до біги, а до потяги: дивіться, які ноги грубі.* Канев. у.

Потяганка, -ки, *ж.* Женская крытая шуба. Черниг. у.

Потягати, -га́ю, -єш, сов. в. **потягти, -гну, -гнеш,** *гл.* 1) Потягивать, потянуть. *Козак сердега люлечку потягає, у кобзу грає-виграває.* Мет. 446. 2) Покрывать, покрыть (мѣхъ). *Кожух, сукном потягнений.* Борз. у. *Думаю потягти свою кожушку черкасином.* Черниг. у. 3) Ударять, ударить (кого). Мир. ХРВ. 9. *Ентел потяг не по охоті Дареса, щоб його він знав.* Котл. Ен. II. 19. 4) Стремиться къ чему, желать чего. *Парубок дівку любить, а вона за їнчим потігає.* ЕЗ. V. 97. *Вона єго... щире любила, а він ї не потігав сватати.* ЕЗ. V. 96. См. **Потягти.**

Потяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **потягтися, гнуся, гнешся,** *гл.* Потягиваться, потянуться. *Не годиться на людину потягатися, бо вмре.* Грин. II. 25.

Потягачка, -ки, *ж.* Потягота, потягиванье членовъ. *Яка там тебе потягачка напала?* ЕЗ. V. 188.

Потя́глий, -а, -е. Отлогій и длинный. *Потягла гора.* Могил. у.

Потягти, -гну, -неш, *гл.* 1) Потянуть. *Потягни за кінець, то воно й роз'яжеться. Потягни ломаку до себе.* 2) Потащить, повезти. *Тут, брате, коні не потягнуть.* О. 1861. IV. 57. 3) Потащиться, пойти. ЗОЮР. I. 13. *Де ж Ярема? Взявши торбу, потяг у Вільшану.* Шевч. 134. *Потяг за ворота.* Св. Л. 3. 4) — **за ким**. Взять чью сторону. Алв. 111. *За нас руку потяг.* Сим. 231. 5) См. **Потягати 2, 3.**

Потягтися, -гнуся, -нешся, *гл.* 1) Потащиться. *Потяглась і вона за москалями.* 2) См. **Потягатися.**

Потяжкий, -а, -е. Тяжеловатый.

Потяжко, *нар.* Тяжеловато. НВолын. у.

Потязь, -зі, *ж.* Длинное озеро, длинное болото. Мнж. 190. Длинныя полосы воды, оставшіяся послѣ разлива на поемныхъ мѣстахъ. Алекс. у.

Потякувати, -кую, -єш, *гл.* = **Натякати.** Алекс. у.

Потя́ти, -тну́, -тне́ш, *гл.* Изрубить.

Потя́тко, -ка, *с.* Ум. отъ **потя.**

Поуз, *нар.* = **Повз.** *Поуз мій двір, ворітечка голубка летіла.* Мет. 252. *Сади-виногради в воду поринають; поуз берег ясні смуги як срібло сияють.* К. Досв.

Поу́рмлений, -а, -е. Тронутый скотиной при пастьбѣ, съѣденный сверху (о травѣ). *Сильніші вівці, вистоявшись за день, ідуть швидко, зривають тільки вершки з трави так, що ззаду, котрі вівці слабіші, а паче ягнятка, не можуть пастися, бо поурмленої трави вівця не їстиме.* О. 1862. V. Кух. 33.

Пофальшувати, -шую, -єш, *гл.* Поддѣлать (во множествѣ). К. Кр. 34.

Похаби́тися, -блюся, -бишся, (чогось), *гл.* Оставлять, покидать. Вх. Зн. 54.

Похававкати, -каю, -єш, *гл.* Покричать (о перепелѣ).

Похазяйнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Похозяйничать.

Похалашта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Оскопить (многихъ).

Похама́ркати, -каю, -єш, *гл.* Побормотать.

Похапа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Расхватать. *Дочок шляхетських і старшинських козаки собі за жінок силою инших похапали.* К. ЧР. 357.

Похапний, -а, -е. Быстрый въ движеніяхъ, пряткій.

По́хапцем, *нар.* Поспѣшно, торопливо. *Похапцем звінчалися, щоб не розлучила нас пані.* МВ. (О. 1862. III. 68).

Похарамаркати, -каю, -єш, *гл.* = **Похамаркати.**

Похарапу́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* Попугаться нѣкоторое время (о лошади).

Похарцизува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Поразбойничать.

Похарча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Похрипѣть.

Похарчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Похарчувати.**

Похарчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Покормиться; постоловаться нѣкоторое время. *Дали їй лиш тілько на дорогу, щоб вона мала похарчитися.* Чуб. II. 67.

Похарчувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Покормить нѣкоторое время (людей), постоловать. 2) Накормить. *Тра похарчувати чоловіка, тра й скотині його щось дати їсти.* О. 1862. VI. 97. *Він їх файно приймив, похарчував.* Гн. I. 81.

Похва, -ви, *ж.* = **Піхва.** *В похву шаблю не ховаю.* Лукаш. 37.

Похвал, -лу, *м.* = **Похвалка.** Радом. у.

Похвала, -ли, *ж.* 1) Похвала; одобреніе. *Ми тобі похвалу написали.* Г. Барв. 9. 2) Слава, гордость (т. е. то, чѣмъ можно гордиться). *Ой спасибі ж тобі, похвало України велика, що ти нас слобонила з сього бесурменського лиха.* К. МБ. XII. 280. 3) Суббота 5-й недѣли великаго поста. ЕЗ. V. 208. *На похвалу сорока яйцем похвалиться.* Ном. № 425.

Похвале́нство, -ва, *с.* Угроза. — **робити**. Угрожать. *Тепер похваленство робе — уб'ю, каже.* НВолын. у.

Похвалити, -ся. См. **Похваляти, -ся.**

Похвалка, -ки, *ж.* Угроза. *Плюньте ви на його похвалки.* Мир. Пов. I. 164. *Василь на похвалках живе.* Черк. у. *Похвалки ті нічого не варті.* НВолын. у.

Похвальний, -а, -е. — тиждень. Пятая недѣля великаго поста. Ном. № 425.

Похвальшува́ти, -шу́ю, -єш, *гл.* = **Пофальшувати.**

Похваля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **похвали́ти, -лю, -лиш,** *гл.* Одобрительно отзываться, отозваться, хвалить, похвалить, одобрять, одобрить. *Те, що треба б не похваляти, а ганити.* О. 1861. XI. 103. *Яка гарна молода! похваляли деякі.* Стор. МПр. 77.

Похваля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **похвали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Угрожать (словами), произносить угрозы. *Похваляється бити мене.* НВолын. у. *Він похвалявсь, похвалявсь на Василя, та таки й домостивсь.* Черк. у. *Яконом похваливсь бити його.* Рудч. Ск. I. 167. 2) Сообщать, сообщить, разсказать о чемъ. *Похваливсь я йому, а він другому.* Кролев. у. *Молодиці похваляються, що вона* (попадя) *обіхідлива з народом.* Г. Барв. 132.

Похварбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Окрасить. НВолын. у.

Похват, -ту, *м.* Въ выраж.: **на похваті**. Подъ рукой. *Що є в хаті на похваті? — Клямка.* ХС. III. 61. *Та держить нагаєчку на похваті.* Грин. III. 84.

Похватата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* = **Похапати.**

По́хваткий́, -а́, -е́. Скорый, быстрый. *Похваткий кінь.* НВолын. у.

Похватний́, -а́, -е́. Удобоподвижный, удобоносимый, удобный для взятія. *Занялась хата — та пожарні бочки похватні — скоро води привезли.* Міус. окр.

Похверцювати, -цюю, -єш, *гл.* Пощеголять.

Похвилювати, -люю, -єш, *гл.* Поволновать.

Похвилюватися, -лю́юся, -єшся, *гл.* 1) Поволноваться. 2) Взволноваться (во множествѣ).

Похви́лькати, -каю, -єш, *гл.* = **Похвоськати.**

Похвицати, -цаю, -єш, *гл.* Побрыкать нѣкоторое время.

Похвора́тися, -раємося, -єтеся, *гл.* Заболѣть (о многихъ). *Усі у нас похворалися.* Зміев. у.

Похворі́ти, -рі́ємо, -єте, *гл.* Заболѣть (о многихъ). *Воли похворіли.* Рудч. Чп. 89.

Похворости́ти, -щу, -стиш, *гл.* Побить хворостиной, постегать (кого).

Похворту́нити, -нить, *гл. безл.* Повезти (кому), удаться.

Похво́статися, -таюся, -єшся, *гл.* Поволочиться, потащиться сзади хвостомъ.

Похво́ськати, -каю, -єш, *гл.* Постегать (прутомъ, кнутомъ).

Похибну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Покачнуть.

Похибну́тися, -нуся, -нешся, *гл.* Покачнуться.

Похизуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Пощеголять. Сим. 214. *Вам хочеться похизуватись у моєму кобеняці.*

Похи́л, -лу, *м.* Наклонъ. *Малий похил у сієї сохи.* Волч. у.

Похилий, -а, -е. 1) Склонившійся, наклоненный, наклонный. *Похилеє та дерево та ялина.* Мет. 175. *На похиле дерево і кози скачуть.* Посл. *Гора похила до річки.* Волч. у. *Він горбатий, а я похила, тим я його полюбила.* Мил. 103. 2) Покорный. 3) О лѣтахъ: преклонный. *Ще ж бо ти на світі у похилих літях не зовсім одиниця.* К. Досв. 142.

Похилистий, -а, -е = Похилий 1. *Шапка чорна, похилиста.* ЗОЮР. I. 97.

Похилисто, *нар.* = **Похило.**

Похилити, -ся. См. **Похиляти, -ся.**

Похило, *нар.* Наклонно.

Похи́льний, -а, -е = **Похилий 1.** *Похильнеє дерево похиляється, а покірливе дитятко поклоняється.* Нп. *Нігде мені постояти під похильним тином.* Мил. 73.

Похи́льчастий, -а, -е = **Похильний.** *Похильчасте то дерево — ялина.* Нп. **Ямка похильчаста** — яма, расходящаяся кверху. Волч. у.

Похиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **похилити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Склонять, склонить, наклонять, наклонить. *Скрізь же ти, буйнесенький, по полю гуляєш, шумиш, гудеш, висвистуєш, тирсу похиляєш.* О. 1861. XI. 44. *Тогді Кішка Самійло... на чердак виступав, червонії, хрещатії, давнії корогви із кишені винімав, роспустив, до води похилив.* АД. I. 218. 2) = **Похилятися, похилитися.** *«Десь у мене був з кулями гаман, — я ж тобі гостинця дам». Як став йому гостинці посилати, став татарин з коня похиляти.* АД. I. 173. **Похилило на нас.** Склонилось въ нашу сторону. Волч. у. 3) Преимущ. сов. в. Пойти куда. *Хведір... тихо похилив по за церквою.* Мир. Пов. I. 137.

Похиля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **похили́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Наклоняться, наклониться. *На долині яровина хоче похилиться.* Мет. 16. *Червона калина похиляється.* Грин. III. 388.

Похимерува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Причудничать нѣкоторое время.

Похимoро́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) = **Похимерувати**. 2) Поколдовать нѣкоторое время.

Похиpі́ти, -ріємо, -єте, *гл.* Заболѣть (о многихъ). *Бодай же вам, чумаки, воли похиріли.* Рудч. Чп. 90.

Похирляти, -ляю, -єш, *гл.* Проболѣть нѣкоторое время. *Так збили, що ледво живого додому привезли. Похирляв і в недовзі вмер.* ЕЗ. V. 31.

Похисти́ти, -щу, -стиш, *гл.* Защитить, укрыть, спрятать. *Ти мене захисти, бо він дуже напада.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

По́хит, -ту, *м.* Качанье, раскачиванье. *Одним похитом вивернув з землі кілок.*

Похита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Пошатать, покачать.

Похита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Пошататься, покачаться.

Похити́ти, -хичу, -тиш, *гл.* Скрыть, утаить, покрыть, не выдавать. *Як би знав, що вбито чоловіка, то я б доніс, я не міг би сього похитити, — як то можна.* Екатериносл. у. *Він давав мені п'ять карбованців, щоб не виказував на його: похити́ мене, каже. Так я не взяв грошей і сказав, що не похитю.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Похитну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Пошатнуть, покачнуть.

Похитну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Пошатнуться, покачнуться.

Похитрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Похитрить.

Похитувати, -тую, -єш, *гл.* Пошатывать, покачивать. *Сидить ворон над скалою, похитує головою.* Лукаш. 134. *Цокочуть жінки, похитуючи головами.* Мир. ХРВ. 23.

Похитуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Пошатываться, покачиваться.

Похиту́ні, похиту́сі, *гл.* Дѣтск. качать.

Похід, -хо́ду, *м.* 1) **По́хід**. Походка, поступь. *У обох похід однаковий: як увечері, то й не розбереш, котрий іде: чи той, чи сей.* Новомоск. у. *Видно пана по походу.* Лебед. у. *Похід жвавий і моторний.* Грин. III. 610. *У кожного звіря в плавні є свій похід.* О. 1862. II. 63. 2) **Похід**. Походъ. См. **Поход.** Ум. **Походець.** *Не Маріїн то походець, то Маріїн лиш уборець.* АД. I. 303.

Похідний, -а, -е. 1) Быстрый въ ходьбѣ? *Приступіт до мене своїми ніжками похідненькими.* ЕЗ. V. 109. 2) О мельницѣ: передвижной, пловучій. *Похідні млини.* Лебед. у. 3) О погребѣ: не вертикально выкопанный, а въ видѣ подвала; подвалъ. *У нас погріб похідний.* Константиногр. у. Ум. **Похідненький.**

Похідній, -я, -є. Походный. К. ЦН. 283.

Похідня, -ні, *ж.* Перекидной мостикъ, напр. отъ берега до барки, до мельницы, и т. п. Гадяц. у.

Похіп, -хопу, *м.* Влеченіе, склонность къ чему. Желех.

Похіпки́й, -а, -е. Скорый, бойкій, живой, прыткій. *Похіпки́й хлопчак.* НВолын. у. *Похіпки́й кінь.* НВолын. у.

Похіпко, *нар.* Скоро, бойко, прытко.

Похіпливий, похіпни́й, -а, -е. 1) Проворный, быстрый. *Високого зросту, кощавий, похіпливий, жвавий.* МВ. II. 136. 2) Понятливый, быстро схватывающій, воспріимчивый. *Похіпна дитина.* НВолын. у. *Не похіпне якесь.* НВолын. у. 3) = **Похватний.** *Чарка — найпохіпніще діло.* НВолын. у.

Похіснуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* = **Покористуватися.**

Похлепну́тися, -нуся, -не́шся, *гл.* = **Похлипнутися.** *Похлепнеться за їжею.* Ном. № 11798.

Похлептати, -пчу, -чеш, *гл.* Похлебать, полокать. Желех. *Собака похлептав трохи з миски борщу та й пішов.*

Похлина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **похлину́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Поперхнуться, захлебнуться. *Загнибіда похлинувся, закашлявся.* Мир. Пов. II. 52.

Похлібити, -блю, -биш, *гл.* Поддерживать кого, потянуть руку за кѣмъ. *Я похлібив за ним.* Черк. у.

Похлопні, -нів, *м.* Лапти, подплетенныя пенькою.

Похлюпоста́тися, -пощу́ся, -шешся, *гл.* Поплескаться. *Пірнув разів тричі, похлюпостався та й на беріг.* О. 1862. VIII. 25.

Похлянути, -немо, -нете, *гл.* То-же, что и **охлянути**, но о многихъ. *Гуси похляли без води.* Борз. у.

Похмари́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Помрачить, закрыть тучами. *Половину сонця-місяця похмарило.* АД. I. 197.

Похмарити, -рить, *гл. безл.* = **Нахмарити.** *Сонце було вияснилось, а потім уп'ять нахмарило.* Богод. у.

Похмаритися, -риться, *гл. безл.* Покрыться тучами. *Вияснилось було, потім знову похмарилось.* Харьк. у.

Похмаріти, -ріє, *гл. безл.* = **Похмаритися.**

По́хмарний, -а, -е. Пасмурный.

Похмарно, *нар.* Пасмурно. Міус. окр.

Похмели́ти, -ся. См. **Похмеляти, -ся.**

Похмеля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **похмели́ти, -лю, -лиш,** *гл.* Опохмѣлять, опохмѣлить. *Весь деньочок головоньку похмеляла.* Грин. III. 325.

Похмелятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **похмелитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Опохмѣляться, опохмѣлиться. *Троянці з хмелю просипались, скучали, що не похмелялись.* Котл. Ен. IV. 20.

Похмілля, -ля, *с.* Похмѣлье. *Єсть мені, братіки, із хмелю похмілля.* Мет. 249. Ум. **Похмілленько.** Грин. III. 7. Похміллячко. Грин. III, 324.

Похмільний, -а, -е. Больной отъ перепоя. *Не так моя головонька п'яная, як похмільная.*

Похмуратися, -рається, *гл. безл.* = **Нахмарити.** *Похмурилося на дворі.* Вх. Лем. 455.

Похмурий, -а, -е. Угрюмый.

Похмуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Надуться, разсердиться. *Чи вилаяв, чи не вилаяв, зараз похмурилась і пішла з хати.* Каменец. у.

Похмуріти, -рію, -єш, *гл.* Нахмуриться, придти въ дурное расположеніе духа (о многихъ). *Усі похмуріли, зажурилися.* Мир. ХРВ. 140.

Похму́рний, -а, -е. Пасмурный. *Над Невою під снігами, при похмурнім сонці, ти поліг єси, мій друже, на чужій сторонці.* О. 1861. III. 10.

Похмуро, *нар.* Угрюмо. *Якось похмуро озирались вони.* Стор. МПр. 50.

Похнюпа, -пи, *об.* Человѣкъ, постоянно смотрящій въ землю, угрюмый.

Похнюпий, -а, -е. Опустившій голову, угрюмый.

Похнюпити, -плю, -пиш, *гл.* Опустить (голову), повѣсить (носъ). *Позад всіх ішов молодий, похнюпивши ніс.* Стор. МПр. 55.

Похнюпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Повѣсить голову. *Еней похнюпивсь.* Котл. Ен. III. 16.

Похова́ння, -ня, *с.* Похороны, погребете. *Бог його зна, що воно за пошесть така! ото прийшов чоловік з другого села на поховання та й сам умер з холери.* Лубен. у.

Похова́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Спрятать (во множ.). *В сій річці скарби поховали.* ЗОЮР. I. 55. 2) Похоронить. *Смерти нашої доглядати, тіло наше козацьке молодецьке в чистім полі поховати.* Макс. (1849), 18. *Ой викопай, мати, глибокую яму та поховай, мати, сю славную пару.* Мет. 96.

Похова́тися, -ва́ємося, -єтеся, *гл.* Спрятаться (о многихъ). *Духом, як миші, поховались козаки у ту нору.* Стор. МПр. 111.

Похо́д, -ду, *м.* 1) = **Похід 2.** *Убірайся, козаченьку, завтра поход буде.* Мет. 22. 2) Свадебное шествіе. *Йшли із церкви молодії, роду честь і слава. Перезва неслась за ними, з хат старі і діти вибігали, поспішали на поход глядіти.* Мкр. Н. 37.

Похо́да, -ди, *ж.* = **Похід 1.** Ум. **Походонька.** О. 1862. IV. 22.

Походеньки, -ків, *м.* Хожденіе, постоянное хожденіе. *Походеньки та посиденьки справляє.* Левиц. КС. 66. *А він по всяк час у походеньках.* Харьк. г.

Похо́деуь, -дця, *м.* Ум. отъ **похід.**

Походжа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* Похаживать. *Косарики косять, а вдівочка походжає, дрібними сльозами покоси поливає.* Мет. 315.

Походистий, -а, -е. Отлогій, съ легкими склонами. *Походиста гора.* Вх. Лем. 455.

Похо́дити, -джу, -диш, *гл.* Походить, быть похожимъ. *Такий він був тихий, звичайний... і на панича не походив.* МВ. (О. 1862. III. 44). *Він більш походив на звірюку, як на чоловіка.* Стор. МПр. 83.

Походи́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Походить. *Єсть у мене гарний хлопець, я його любила, то він буде припадати, де я походила.* Грин. III, 222. **По тобі похо́дить ще й ломака** — будешь еще и палкой битъ. Г.-Арт. (О. 1861. III. 83). 2) Износить. *Батеньку-голубоньку! не гнівайся на мене, що-м ті хліб переїла, сукні-м ті походила.* О. 1862. IV. 15.

3) Забеременѣть (о коровѣ). *Раненько походили корови, раненько й попрокидалися.* Зміев. у.

Походне́, -но́го, *с.* Плата въ цехъ отъ вновь поступающаго. Козел. у.

Походна́, -ної, *ж.* Музыкальная пьеса къ свадебному шествію. *Походну оп'ять заграли: і отець, і мати виряжають молодую в церкву — покривати.* Мкр. Н. 37.

Походній, -я, -є = Похідній. *Лицявсь серед походньої трівоги.* К. Бай. 28.

Похо́донька, -ки, *ж.* Ум. отъ **похода.**

Походю́чий, -а, -е = Походящий. Походю́ча ступа. См. **Ступа.** Шух. І. 104. 162.

Походю́щий, -а, -е. 1) = **Походящий.** *Походюща оснівчиця.* Лохв. у. 2) Перехожій, неживущій постоянно въ одномъ домѣ. *Походющий кіт.* НВолын. у.

Походя́щий, -а, -е. Передвижной, переносной. *Походящий стіл.* Зміев. у.

Похожалий, -а, -е. О человѣкѣ: непосидящій; о вещи: переходящій изъ рукъ въ руки. Рк. Левиц.

Похожа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Походжати.** *По ринку він похожає.* Макс. *В дорогих шатах похожали.* О. 1862. І. 57.

Похолоди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Охладить.

Похолоднішати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться холоднѣе. Ком. II. 48.

Похоло́нути, -ну, -неш, *гл.* 1) Охладѣть, застыть. 2) Застыть (со страха). *З жахом і мовчки дивились на свого отамана: у всіх похололо на душі.* Стор. *Ми всі так і похолонули на місці, а на думці у всіх: Кармалюк.* КС. 1883. II. 467.

По́хоп, -пу, *м.* Влеченіе. *Нема похопу до роботи.* НВолын. у.

Похопити, -плю, -пиш, *гл.* Схватить, перенять, воспринять, понять. *Він гарного не похопить, а погане зараз.* НВолын. у. *Я йому казав, але він не похопив, та через те й склалось отаке.* НВолын. у.

Похопитися, -плю́ся, -пишся, *гл.* Поспѣшить, успѣть. *Підождіть, я вам постелю, — похопилася Одарка і хутко помостила подушку.* Мир. Пов. II. 113. *Сяде на покуті, неначе вона голова в селі, распустить язика... А я сижу, мов дурна, не можна мені за нею й словом похопитись.* Левиц. ПЙО. І. 364.

Похопли́вий, -а, -е = Похіпливий. *Пропадуть мої конопельки! подумала Кайдашиха: похоплива невісточка попряде їх собі на полотно.* Левиц. КС. 71.

Похопни́й, -а́, -е́ = Похіпливий 1. *Моторна та похопна дівчина.* Г. Барв. 180.

Похоріти, -ріємо, -єте, *гл.* = **Похворіти.** *Тоді саме наші діти похоріли.* Васильк. у.

По́хорон, -ну, *м.* Похороны. *Та дала вельможна три тисячі гроший, ой щоб іправити похорон хороший.* Гол. І. 64. **Темний похорон**. Въ кобзарской думѣ такъ названо растерзаніе мертвеца звѣрями и птицами. *Вовці-сірохманці нахождали, орли-чорнокрильці налітали, в головках сідали, — хотіли заздалегоди живота темний похорон одправляти.* АД. І. 117.

Похоро́нка, -ки, *ж.* Скрытное, секретное мѣсто. *Я всі її похоронки знаю.* Богодух. у.

Похоронни́й, -а́, -е́. Похоронный; траурный. *І Божий світ сукном похоронним окривсь.* К. МХ. 35.

По́хоронння, -ня, *с.* = **Похорон.** *Скілько хто хотів, стілько за похороння й брав.* ЗОЮР. II. 288.

Похорошуватися, -шуюся, -єшся, *гл.* Красоваться, охорашиваться.

Похорувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Проболѣть нѣкоторое время.

Похоруватися, -ру́ємося, -єтеся, *гл.* Заболѣть (о многихъ). *Восько похорувало сі.* Гн. I. 157.

Похотіти, -хочу, -чеш, *гл.* Пожелать (о многихъ). *Ми вже тут аж спати похотіли.* Кіев. у. *Хто його зна, чи похотять люде.* Каменец. у.

Похотітися, -четься, *гл. безл.* Захотѣться.

Похо́чувати, -чую, -єш, *гл.* Хотѣть. *Батько каже: сватай, так дівка не похочує.* НВолын. у.

Похо́чуватися, -чується, *гл.* Хотѣться. *Вже пора полуднувати, бо таки трошки й похочується.* Радом. у.

Похрамини, -мин, *ж. мн.* Празднованіе на второй день храмоваго праздника. *Мало їм храму, ще похрамини вигадали.* Лохв. у.

Похребт, -ту, *м.* Хребетъ, спина. *Бик має міцний похребт.* Вх. Лем. 455.

Похре́бтина, -ни, *ж.* 1) Крестецъ, хребетъ. Константиногр. у. Хребетъ. Харьк. у. 2) Боковая часть сѣдла. Шух. I. 252.

Похресник, -ка, *м.* Крестникъ. ЕЗ. V. 196. Каменец. у. *Я йому хрещений батько, це мій похресник.* Брацл. у.

Похре́сниця, -ці, *ж.* Крестница. Каменец. у.

Похре́стини, -тин, *ж. мн.* Празднество на второй день крестинъ. То-же, что и **проди́рини, очедирини**. Мил. 27.

Похрести́ти, -щу́, -стиш, *гл.* Окрестить (многихъ). *Може б ти мені діти похрестив?* Грин. II. 5. *Вікна похрестила.* Грин. II. 97.

Похреститися, -тимося, -титеся, *гл.* 1) Перекреститься (о многихъ). *Похрестились, ударили три поклони.* Г. Барв. 240. 2) Окреститься (о многихъ). Похрипнути, немо, нете, *гл.* Охрипнуть (о многихъ). *Челядь цілісіньку ніч колядує, аж похрипне сердешна.* О. 1862. IV. 87.

Похристосатися, -саюся, -єшся, *гл.* Похристосоваться. *Похристосавшись з хазяїном, підійшов до батюшки.* Мир. Пов. II. 60.

Похробостіти, -бощу, -стиш, *гл.* Захрустѣть, напр. идя въ лѣсу по сухому валежнику. Вх. Зн. 54.

Похропти́, -пу́, -пе́ш, *гл.* Похрапѣть нѣкоторое время.

Похрумати, -маю, -єш, *гл.* Съѣсть что-либо хрустящее. *Усі кісточки похрумав.*

Похрумкати, -каю, -єш, *гл.* = **Похрумати.**

Похрумтіти, -мчу, -тиш, *гл.* Похрустѣть.

Похрумчати, -мчу, -тиш, *гл.* = **Похрумтіти.**

Похру́пати, -паю, -єш, *гл.* = **Похрумати.**

Похру́стати, -таю, -єш, *гл.* = **Похрумати.** *Я ж, каже* (лис), *похрустав їх* (ятленят). Грин. II. 5.

Похря́кати, -каю, -єш, *гл.* Захаркать.

Похря́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Потрескаться, поколоться. *Похряпався човен.* Лебед. у.

Похуднути, -немо, -нете, *гл.* Похудѣть. *Як воли в мене умикнули за ввесь день хоч отаке стебло, то най мені очі з лоба вибере, а ти кажеш: худі! хиба за день не похуднуть?.* Каменец. у.

Похукати, -каю, -єш, *гл.* Подуть (ртомъ). Чуб. II. 191.

Похурделити, -лю, -лиш, *гл.* Покрутить (о вѣтрѣ).
Похурманува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Позаниматься извозомъ.
Похурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Пожужжать отъ быстраго вращенія (о веретенѣ, напр.).
Похутрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Подбить мѣхомъ. 2) Обмазать глиной печь.
Похухати, -хаю, -єш, *гл.* = **Похукати.**
Поцарювати, -рюю, -єш, *гл.* Поцарствовать. *Поцарювали вони трохи.* Мнж. 53.
Поцве́нькати, -каю, -єш, *гл.* Поговорить на непонятномъ языкѣ. *Жид поцвенькав до жидівки, а тоді й каже..*
Поцви́га́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Похлестать чѣмъ.
Поцвілий, -а, -е. Заплѣснѣвѣлый.
Поцвіргота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* = **Поцвірчати.**
Поцвірінькати, -каю, -єш, *гл.* Почирикать.
Поцвірінька́ти, -чу, -чиш, *гл.* = **Поцвірінькати.**
Поцвіркати, -каю, -єш, *гл.* = **Поцвірчати.**
Поцвірча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* О сверчкѣ: покричать.
Поцвісти́, -ту́, -те́ш, *гл.* 1) Поцвѣсть нѣкоторое время. *Ще тиждень поцвітуть та й зав'януть ваші квітки.* Харьк. 2) Покрыться плѣсенью. *Так у хаті вохко, що й хліб поцвів.* Харьк. у. *Баба... така стара, що вже аж поцвіла.* Чуб. II. 332.
Поцвіти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Украсить цвѣтами? *Поцвічена калинонька, поцвіченая, уже наша Маруся повінчаная.* Мил. Св. 7.
Поцвічити, -чу, -чиш, *гл.* Поучить, пошкодить.
Поцвяхува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Обить гвоздиками для украшеніи.
Поціди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Процѣдить (во множествѣ).
Поцілити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Прицѣлиться. 2) Попасть (въ цѣль). *Стрельнув і саме в крило поцілив. Крути-верти, вовчику, головою, щоб не поцілив сучий син булавою.* Рудч. Ск. I. 21.
Поцілувати, -лую, -єш, *гл.* Поцѣловать. *Дівчино моя, переяслівко, поцілуй же мене, моя ластівко.* Нп.
Поцілуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Поцѣловаться. *Поцілувались, попрощались.* ЗОЮР. I. 73.
Поцілуйко, -ка, *м.* Любящій цѣловаться. Константиногр. у.
Поцілунок, -нку, *м.* Поцѣлуй.
Поцінний, -а, -е. По цѣнѣ подходящій, недорогой.
Поцінно, поцінному, *нар.* Не дорого, подходяще по цѣнѣ. Сим. 230. *Як вподобаю та буде поцінно, то треба неодмінне ті колеса купити.* МВ. (КС. 1902. X. 143). *Поцінно купив.* Черк. у. *Купив поцінно.* НВолын. у.
Поціно́вка, -ки, *ж.* Оцѣнка имущества для продажи съ публичнаго торга.
Поцінува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Описать (имущество). *І землю, і ліс, і доми — усе поцінували.* Богодух. у.
Поціпкати, -каю, -єш. Почирикать, попищать (о птицѣ). Угор.
Поцмокати, -каю, -єш, *гл.* Почмокать. *Поцмокав губами.* Харьк. у.
Поцмо́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Поцѣловаться.
Поцмо́кнути, -ну, -неш, *гл.* Чмокнуть. *Віддали дочки, а свої парубки лиш поцмокнули.* Гн. II. 27.

Поцо́кати, -каю, -єш, *гл.* Побрякать.

Поцокатися, -каюся, -єшся, *гл.* Ударять одно объ другое, почокаться.

Поцокота́ти, -чу́, -чеш и поцокоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Постучать. 2) Пострекотать. 3) Быстро поговорить.

Поцо́кувати, -кую, -єш, *гл.* Побрякивать. *Ходила погойдуючись та підківками поцокуючи.* Св. Л. 114.

Поцти́вий, -а, -е = **Почтивий.** *Жиймо як поцтиві люде.* Гол. І. 346.

Поцукроватіти, -тію, -єш, *гл.* Засахариться. *Поцукроватіє мед.* Вх. Зн. 54.

Поцупити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Потянуть, потащить. 2) Утянуть, утащить. 3) Потянуть, ударить. *Через тин утікав та й не почеркнувся, як поцупив дядько ціпом, так я и осміхнувся.* Мет. 109.

Поцура́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Пренебречь кѣмъ, отказаться отъ кого. *Скажіть, не поцурайтесь, спасибі вам.* Ком. І. 9.

Поцька, -ки, *ж.* Vulva.

Поцьков, -ву, *м.* Травля, натравливаніе (собаками). Зміев. у.

Поцюкати, -каю, -єш, *гл.* Слегка порубить топоромъ, саблей. *Козак лежить і поцюканий, і порубаний.* ХС. II. 196.

Поцюркоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Потечь, журча.

Поцят, -ти, *ж.* Что либо особенно красивое. *Яка поцят яліця!* Вх. Лем. 455.

Поцята́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Сыграть въ четъ и нечетъ. Кв.

Поцяткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Сдѣлать орнамента точками. Шух. І. 297.

Поцяцькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Украсить (предметъ) рѣзьбой, инкрустаціей, вышивкой и пр. Желех.

Почабанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Побыть пастухомъ овецъ.

Почавити, -влю, -виш, *гл.* Раздавить (во множествѣ).

Почавчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Почавити.** *Пачавчили ягоди.* Борз. у.

Почадіти, -дієшмо, -єте, *гл.* Угорѣть (о многихъ).

Почаклувати, -лую, -єш, *гл.* Поколдовать.

Почапати, -паю, -єш, *гл.* Пойти (старческой походкой).

Почаркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Попьянствовать.

Почарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Поколдовать. 2) Очаровать (многихъ).

Боча́сти, *нар.* Отчасти.

Поча́сточка, -ки, *ж.* = **Почастунок.** *Матінко, повная роже, прошу тебе на почасточку, на цюю чарочку.* Мет. 201.

По́часту, *нар.* Часто. *І почасту в огонь кидали його і в воду.* Єв. Мр. IX. 22.

Почастува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Попотчевать (напитками). *А вже ж тобі од того да не ввиляти, щоб старостам рушнички не подавати. Ой первi прийшли, вона тим одказала, а других почастувала.* Мет. 124.

Почастува́тися, -ту́ємося, -єтеся, *гл.* Попотчевать другъ друга.

Почастунок, -нку, *м.* Угощеніе. *Пообідавши, брат дякує за почастунок.*

Почати, -ся. См. **Починати, -ся.**

Початковий, -а, -е. Начальный. *Початкові шкільні книжечки.* К. ХП. 125.

Початок, -тку, *м.* Начало. *Початок і не можна знать, відкіля взявся.* Ном. № 388.

Початува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Посторожить, покараулить.

Початуха, -хи, *ж.* Зачинщица? КС. 1883. II. 394. *Заськи, початухо, заськи!* Мил. 156.

Почаща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Учащать; часто ударять. *А він все булавою його почаща, та бив, аж поки той упав.* Мнж. 20.

Почвала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Пойти, побресть. *До дому почвалав.* Котл. Ен. VI. 45. *До річки почвалав.* Греб. 385.

Почванитися, -нюся, -нишся, *гл.* Почваниться, поважничать.

Почва́ра, -ри, *ж.* Привидѣніе.

Почверткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Почаркувати.**

Поче́знути, -немо, -нете, *гл.* Исчезнуть (о многихъ). *Від диму всі комарі почезли.*

Почека́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Подождать. *О, почекайте лиш, не буде в вас охоти за живота чортам служить!* Греб. 379.

Почелядникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть слугой, нанятымъ работникомъ.

Поченцювати, -цюю, -єш, *гл.* Побыть монахомъ.

По́чеп, -пу, *м.* ? = **Почіпка? Сидіти на почепі.** Сидѣть на самомъ кончикѣ.

Почепини, -пин, *ж. мн.* Надѣваніе на новобрачную головнаго женскаго убора.

Почепити, -плю́, -пиш, *гл.* Нацѣпить, навѣсить, повѣсить. *Почепив собі сакви на плечі.* Греб. 389. *Почепила свого шиття рушник діду на шию.* ЗОЮР. II. 11. *Ой беріть з возів, беріть шнурування ще й ватажку почепіте.* Рудч. Чп. 101.

Почепитися, -плю́ся, -пишся, *гл.* Нацѣпиться.

Почепи́чка, -ки, *ж. ? Шовкові почепички, а яворове бердо, — дай же нам, Боженьку, пов'язати Марусю твердо.* Гол. IV.

Почепля́йти, -ля́ю, -єш, *гл.* Надѣть, навѣсить, нацѣпить (во множествѣ).

Почепля́тися, -ля́ємося, -єтеся, *гл.* Прицѣпиться, привѣситься (во множествѣ).

Почепурні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Похорошѣть.

Почервонити, -ню́, -ниш, *гл.* Сдѣлать краснымъ.

Почервонілий, -а, -е. Покраснѣвшій. *Почервонілими очима дивилась вона на його.* Мир. Пов. II. 77.

Почервоні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться краснымъ, покраснѣть. *Вона як жар почервоніє.* Стор. МПр. 33.

Почереватіти, -тіємо, -єте, *гл.* Сдѣлаться брюхатымъ (о многихъ).

Почере́вина, -ни, *ж.* 1) Нижняя часть живота. 2) Полоса кожи или сала съ брюха животнаго. Міус. окр. Рк. Левиц. 3) Пирушка послѣ крестинъ. Мнж. 190. *В понеділок родилася, у вівторок хрестилася, у середу на руки зливали, в четвер почеревини пили.* Мнж. 100. 4) = **Почеревщина 2.** Міус. окр.

Почеревниця, -ці, *ж.* Кровавый поносъ. Вх. Зн. 54.

Почере́вщина, -ни, *ж.* 1) Пухъ на брюхѣ у животныхъ. 2) Плата или угощеніе проституткѣ. НВолын. у.

Почередникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Побыть пастухомъ коровъ.

Почережно, *нар.* Поочередно. О. 1862. II. 61. *Цілу зіму сіно почережно стережемо.*

Почерез, *пред.* 1) Черезъ. *Пішов у тото місто почерез високу гору.* Гн. II. 233. *Почерез плоти понадвисала червона калина.* Федьк. 2) В-продолженіе. *Бабила почерез цілий рік.* Гн. II. 58. 2) Изъ-за. *Мама Юди снила раз, що породе сина і почерез того сина маї умерти сам Исус Христос.* Гн. II. 236.

Почерка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Исчертить лініями. *Почеркав ножем, щоб зробити його шаршавим.* Ком. II. 82.

Почерке́ситися, -шуся, -сишся, *гл.* Очеркеситься. *Чоловік мій воював-воював, та так почеркесився, шо не розберу вже шо і балака.* Мнж. 171.

Почеркну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Коснуться, задѣть. *Через тин утікав та й не почеркнувся.* Мет. 109.

Почерни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* = **Почорнити.**

Почерни́чити, -чу, -чиш, *гл.* Побыть монахиней.

Почерпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Черпать нѣкоторое время.

Почерствіти, -віємо, -єте, *гл.* Зачерствѣть (во множествѣ). *Чогось наші паляниці швидко почерствіли, — мабуть круто замішені.*

Почеса́ти, -шу́, -шеш, *гл.* 1) Расчесать, причесать (многихъ). *Усі дівки та молодії почесані йдуть.* Грин. III. 274. 2) Почесать нѣкоторое время (волосы). 3) Побѣжать, быстро пойти. *Повернула круто наліво, почесала яриною.* Мир. ХРВ. 7.

Почесний, почестний, -а, -е. 1) Почтенный, уважаемый. *Титарівна-Немерівна почестного роду.* Шевч. 655. *Вік чоловік почесний.* Черк. у. 2) Почетный. **Почесний хліб**. Хлѣбъ, съ которымъ приходять старости сватать дѣвушку. *Тільки й знає почесний хліб старостам вертати.* Г. Барв. 457. **Почесна (чарка?)** — угощеніе водкой въ нѣкоторые моменты свадебнаго обряда. *Дружба наливає чарку горівки і кличе на почесну.* Грин. III. 513. *Тут то саме у Тараса коровай ділили; за вечерею бояре дружечок гулили; подавали їм почесну, а сами ковтали*. Мкр. Н. 3о.

Поче́стка, -ки, *ж.* 1) Приношеніе, даръ (начальству, уважаемымъ лицамъ, сватамъ). *Почестку приніс.* НВолын. у. *Випросила у мене півня й пшона, в-останнє почестку дати своїм товаришкам і досвітчаній матері.* Г. Барв. 205. *Почестку їм* (старостам) *дала, і запили заручини.* Г. Барв. 423. 2) Честь, слава. *Дивись, як Семен пішов у почестку.* Черк. у.

По́честь, -ти, *ж.* Чествованіе. *Наш Миколай чесний, взявся до почести, кивнув, моргнув на Параску, щоб подала меду пляшку.* Нп.

Поче́ський, -а, -е = **Почесний 2.** *Старостам аби почеська була.* Г. Барв. 201.

Почет, -чту, *м.* Свита. *За ним шляхетний почет виступає.* К. МБ. II. 120.

Почикати, -каю, -єш, *гл.* Дѣтск. порѣзать.

Почикрижити, -жу, -жиш, *гл.* Порѣзать, покромсать.

Почи́мхати, -хаю, -єш, *гл.* Скоро побѣжать. Вх. Зн. 43. *Так почімхав, аж сі за ним закурило.* Гн. II. 42.

Почимчикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пойти быстро. Шевч. 663. *Почимчикував майданом.* Мир. Пов. І. 162. *І отто зараз кудись почимчикував.* Стор. МПр. 150.

Почин, -ну, *м.* Начало. *З почину були самовидцями.* Єв. Л. І. 2. *Як небо блакитне — нема йому краю, так душі почину і краю немає.* Шевч. 122. *Дайте нам на почин.* Грин. III. 455.

Починальний, -а, -е. Относящійся къ началу дѣйствія, начальный. *Ой дайте нам коровайную починальную шишечку.* Грин. III. 463.

Починальниця, -ці, *ж.* Начинающая. *П'ятниця — починальниця, а субота — шишкобгальниця.* Мил. 149.

Почина́ння, -ня, *с.* Начинаніе. К. ЦН. 241.

Починáти, -нáю, -єш, сов. в. **почати, -чну, -нéш,** *гл.* 1) Начинать, начать. *Я не знаю, що мені робити, що мені почати. Тогді козаки як діти не гаразд починали, по дві штуки гармат набірали.* Макс. 2) = **Починатися.** КС. 1882. XII. 487.

Починáтися, -нáюся, -єшся, сов. в. **початися, -чнуся, -нешся,** *гл.* Начинаться, начаться. *Ой чи добре, сини, в дорозі починалось?* Лукаш. 63.

Починúти, -нió, -ниш, *гл.* Сдѣлать. *Да що будем робити, що ми починимо?* Лукаш. 30. *Отаке то йому вража вдова починила.* Федьк.

Починок, -нку, *м.* 1) Начало = **Почин.** Г.-Арт. (О. 1861. III. 106). *Віл щось почав був говорить, да судді річ його з починку перебили.* Греб. 366. 2) Нитки на веретенѣ, заполненномъ совершенно. Чуб. VII. 410. Гол. Од. 36. Вас. 201. *Туілько дідова дочка одвернеться куди небудь, то бабина дочка вуізьме да й змотає починок із її веретена на своє: от у еї і буільший починок стане.* Чуб. II. 64. 3) *мн.* Родъ вышивки на женской сорочкѣ. Чуб. VII. 427. Ум. **Починочок.** *Я раненько устаю, по два починочки попрядаю.* Мет. 370.

Починочок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **починок.** 2) *мн.* Раст. Spiraea Filependula L. ЗЮЗО. I. 137.

Почирятися, -ряюся, -єшся, *гл.* Помѣняться. Вх. Уг. 262.

Почислити, -лю, -лиш, *гл.* Посчитать. *Пан почислив і питає: кілько тобі плугів ще дати?* Гн. I. 126.

Почистити, -щу, -стиш, *гл.* Почистить.

Почитáти, -тáю, -єш, *гл.* Почитать.

Почитувати, -тую, -єш, *гл.* Читать. *Книжки німецькі так як справжні німці почитували.* К. (О. 1861. II. 232). *Почитували в церкві, що війна буде.* Константиногр. у. *А батюшка почитує да все кадить... по церкві.* Г. Барв. 254.

Почищáти, -щáю, -єш, *гл.* Бить, колотить. Мпж. 61. *Взяла ломаку... давай її баба тим патиром почищати.* Мнж. 140.

Пóчіпка, -ки, *ж.* Веревочка, привязанная къ люлькѣ, — ставя въ этотъ шнурокъ ногу, качаютъ люльку. Чуб. VII. 386. *У неї нога не сходить із почіпки.* Г. Барв. 436. **Сісти на почіпки, сидіти на почіпках**. Сѣсть на корточки, сидѣть на корточкахъ. Каменец. у.

Почкáти, -кáю, -єш, *гл.* = **Почекати.** *Почкай, дядьку!* Чуб. II. 29. *Чекай, я щось тобі скажу! — Вона почкала.* Чуб. II. 68. *Почкай, милий, годинку, почкай, милий, другую.* Гол. I. 315.

Почки, -чóк, *ж. мн.* 1) Внутренности (тѣла). Вх. Зн. 54. ЕЗ. V. 44. 2) Зернышки тыквы. Шух. I. 142.

Почманіти, -ніємо, -єте, *гл.* Одурѣть (о многихъ).

Почмихати, -хаю, -єш, *гл.* Нѣкоторое время **чмихати**. *Подивилась, почмихала... сказано, знахарка: зараз почула щось непевне.* ЗОЮР. II. 34.

Почóвгати, -гаю, -єш, *гл.* Пошаркать, потереть (ногами).

Почóвгатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Потереться. *Почовгались чоботи.* Черном.

Почоломкатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) Облобызаться. 2) Подать руки другъ другу въ знакъ привѣтствія. Рк. Левиц.

Почорнити, -нió, -ниш, *гл.* Почернить.

Почорнілий, -а, -е. Почернѣвшій. *Почорнілий сніг береться водою.* Мир. Пов. II. 41. *Почорнілий дах.*

Почорні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Почернѣть. *Червона калино, чого почорніла?* Мет. 93.

Почорнявий, -а, -е. Черноватый, смугловатый. Вх. *Лем.* 455.

Почортіти, -тіємо, -єте, *гл.* Развратиться. *Почортіли, забули Бога.* Сим. 141.

Почта, -ти и пр. = Пошта и пр.

Почти́вий, -а, -е. Почтенный.

Почубе́ньки, -ків, *мн.* Трепаніе за волосы. **Почубе́ньків дати**. Оттрепать за волосы. Ном. № 3854.

Почубити, -блю, -биш, *гл.* Выдрать за волосы.

Почубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Дать потасовку другъ другу. *Підпиті ґазди нераз добре почубилися.* МУЕ. III. 58.

Почува́ння, -ня, *с.* Чувствованіе, чувство.

Почува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **почути, -чую, -єш,** *гл.* 1) Слышать, услышать; узнать. *Ой почувайте і повидайте, що на Вкраїні постало, що за Дашевом під Сорокою множество ляхів пропало.* Мет. 399. *Почула Єлизавета вітання.* Єв. *Л.* I. 41. *Почувши ж, що в огні спеклась, сказав: «Нехай їй вічне царство!»* Котл. Ен. II. 5. 2) Чувствовать, почувствовать. *Почув тепло козак.* Греб. 376. *Бий його дужче, щоб почув.* Харьк. г. 3) Чуять, почуять. *Почула душа, що смерть за плечима.* Ком. Пр. № 1109. *Ми весну почуєм та вп'ять помандруєм.* Грин. III. 562.

Почува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **почутися, -чуюся, -єшся,** *гл.* 1) Слышаться, послышаться. *Почулось з парку: «Ловіть, держіть!»* Стор. МПр. 82. 2) Чувствовать, почувствовать. *Так глянула на Масю, немов почувалась старшою за ню.* Св. *Л.* 80. *Почуваюся на силу.* К. ПС. 15. *Так співай, щоб чоловік на добре, а не на зле почувся.* К. ЧР. 38. 3) Только сов. в. Почувствовать младенца во чревѣ. НВолын. г. *Я вже почулась.*

Почу́д, -ду, *м.* Удивленіе, диво. *Сон дивен, барзо дивен, на почуд.* АД. I. 209.

Почудува́ння, -ня, *с.* Удивленіе. Вх. Уг. 262.

Почудувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Пошутить, пошалить. Сим. 214. *Почудувать захочеться.* Сим. 212.

Почудуватися, -ду́юся, -єшся, *гл.* Подивиться, поудивляться нѣкоторое время.

Почужатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Сдѣлаться чужимъ другъ другу. *Вони кревні, та почужались.* НВолын.

Почужи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* = **Почужатися.** Желех.

Почу́кати, -каю, -єш, *гл.* Позабавить дитя, подбрасывая его на рукѣ.

Почумакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Позаниматься чумачествомъ.

Почуманіти, -ніємо, -єте, *гл.* Одурѣть, потерять сознаніе (о многихъ).

Почуріти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Потечь струей. *А кров почуріла по білому кабатові.* Федьк.

Почуру́кати, -каю, -єш, *гл.* Поговорить? *Піду лиш я ще до козаків та дещо з ними почурукаю.* О. 1881. XI. Кух. 10.

Почу́стрити, -рю, -риш, *гл.* Побить, поколотить. *Як почустриш єю* (тройчаткою) *невгомонну шляхту років з двадцять, то де той глузд у їх подінеться.* Стор. МПр. 46.

Почути, -ся. См. **Почувати, -ся.**

Почутка, -ки, *ж.* Слухъ, молва. *Пішла почутка, що у панів людей царь одбере.* Каменец. у.

Почуття́, -тя́, *с.* = **Почування.** *Поніс у серці гірке почуття ненависти.* Мир. ХРВ. 36. *Несказанне, невимовне кобза промовляє і святими почуттями серце надихає.* К. МБ. XI. 141.

Почутувати, -тую, -єш, *гл.* Слышать? *Копає козаченько зіллячко та почутує, почутує: я думав, що підкови крешуть, а то по Марусі усі дзвони чешуть.* Грин. III. 241.

Почухати, -хаю, -єш, *гл.* Почесать (зудящее мѣсто). *Біда з ними, — каже, почухавши потилицю.* Стор. МПр. 44.

Почухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Почесаться (на зудящемъ мѣстѣ).

Почухмарити, -рю, -риш, *гл.* То-же, что и **почухати**, но сильно.

Почухма́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* То-же, что и **почухатися**, но сильно.

Почухра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) Очистить, обрубить сучья на деревѣ (во множествѣ). 2) Почистить руками овечью шерсть отъ всякаго сора и пр. Вас. 202. 3) Побѣжать, поѣхать, махнуть куда. *Він, швидко поробивши човни, на синє море поспускав, троянців насажавши повні, і куди очі почухрав.* Котл. Ен. I. 6.

Почухра́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* = **Почухатися.** *Почухрайся, де тя не свербить.* Ном. № 3644.

Почу́чверіти, -ріємо, -єте, *гл.* Захирѣть (во множествѣ). *Як ударила спека, так мої огірки й почучверіли.*

Пошамоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Пошелестѣть, пошуршать.

Пошамри́ти, -рю́, -риш, *гл.* Пошелестѣть.

Пошанди́бити, -бить, *гл. безл.* Посчастливиться, повезти. Переясл. у.

Пошанівка, -ки, *ж.* Хорошее обращеніе, бережность. *Як він буде довго носити свиту, коли у нього одежі ніякої пошанівки нема: чи сльота, чи шо, все в новій шаґає.* Брацл. у.

Пошанівля, -лі, *ж.* = **Пошанівка.** *Як би у пошанівлі держав, то було б до віку хати.* НВолын. у.

Пошанівок, -вку, *м.* 1) = **Пошанівка.** *Як у пошанівку, то рукавиць цих з вас стане на три роки.* НВолын. у. *Та цею бочкою можна возити років з вісім, а в добрий пошанівок, то й на десять стане.* Брацл. у. 2) Уваженіе. *Жиш одна душа у неї мала й ласку і пошанівок.* Федьк.

Пошанува́ння, -ня, *с.* Уваженіе, почитаніе, почтеніе. К. ЧР. 223. *Наш Тодір як малювання, треба йому пошанування, треба його пошанувати, до боку хустку дати.* Грин. III. 512.

Пошанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Почтить, отнестись съ уваженіемъ. *Пошануйте сиротину і не вводьте в славу.* Котл. НП. 345. 2) Угостить. *Пошануйте вашою горілочкою.* О. 1862. II. 56. *Наливають молодій кварту горілки, ідуть молодого шанувати.* Грин. III. 426.

Пошануватися, -нуюся, -єшся, *гл.* 1) Повести себя хорошо. *Тобі на Бога не сподіваться, самій було пошануваться.* Лукаш. 75. 2) Угостить другъ друга. Грин. III. 426.

Пошапарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Побыть экономомъ, ключникомъ.

Пошапкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* — **кого́**. Поздороваться или попрощаться съ кѣмъ, снявъ шапку. *Пошинкували його да й кажуть.* К. ЧР. 296.

Пошапкува́тися, -куюся, -єшся, *гл.* Поздороваться или попрощаться другъ съ другомъ, снимая шапку.

Пошарпати, -паю, -єш, *гл.* 1) Изорвать, растерзать. *Торбинку пошарпали на шматки.* Стор. МПр. 113. 2) Потрепать, потерзать, потормошить (кого). *Зацькувала псами, пси її дуже пошарпали.* ЕЗ. V. 216.

Пошарпатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Изорваться; изорвать на себѣ; исцарапаться. *Коловсь сердешний об тернину, пошарпався ввесь об шипшину.* Котл. Ен. III. 20. *Еней тут крикнув, як на пуп; заплакався і заридався, пошарпався, увесь подрався, на тім'ї начесав аж струп.* Котл. Ен. III. 9. 2) Потормошить другъ друга. *Їден з другим пошарпалися, а не бились.* НВолын. у.

Пошарпушки, -шок, *ж. мн.* Тормошенье, дерганіе туда и сюда. *Багацьке побігашок і пошарпушок треба йому було спожити.* МВ. III. 80.

Пошарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Вымыть, при чемъ тереть мочалкой, щеткой и пр. 2) Прополоть.

Пошарудіти, -джу, -диш, *гл.* Пошуршать.

Пошастати, -таю, -єш, *гл.* Походить туда и сюда; пошнырять.

Пошастатися, -таюся, -єшся, *гл.* = **Пошастати.**

Пошасть, *меж.* = **Шасть.** *Він мене коли-не-коли ціпом, а я його батогом тілко шасть та пошасть.* Мнж. 115.

Пошахрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Помошенничать нѣкоторое время, поплутовать. 2) Помотать, порасточать нѣкоторое время.

Пошве́ндати, -даю, -єш, *гл.* Пошляться, побродить.

Пошвендяти, -дяю, -єш, *гл.* = **Пошвендати.**

Пошевка, -ки, *ж.* 1) Каждая изъ двухъ балокъ, лежащихъ въ основаніи крыши хаты вдоль восточной и западной стѣнъ. Kolb. I. 55. 2) = **Пошивка.** Гн. II. 31.

Пошевцювати, -цюю, -єш, *гл.* Позаниматься портняжествомъ.

Пошеле́вкатися, -каємося, -єтеся, *гл.* Полѣзть куда, повалить, броситься куда гурьбой. *Пошелевкали усі в хату.* Константиногр. у. *Як одкланяється молодий батькові і матері хрещеним, тоді прямо іде у хату, а за ним увесь поїзд пошелевкається.* МУЕ. I. 124. (Полт. г.).

Пошеле́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Потащиться. *Пошелепався до Яцьків у гості.*

Пошелестіти, -щу, -стиш, *гл.* Пошумѣть, пошелестѣть.

Пошепки, *нар.* Шепотомъ. *Пошепки сказала.* Г. Барв. 510. *Розмовляють собі пошепки.* Каменец. у.

Пошепота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* = **Пошептати.**

Пошепотї́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Пошептати.** *Жінки щось пошепотіли проміж* (себе). Драг. 170.

Пошепта́ти, -пчу, -чеш, *гл.* Пошептать. Стор. МПр. 42.

По́шептом, *нар.* Шепотомъ. *Пошептом дав козакам таємний наказ.* К. ЦН. 213.

Пошеретува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Передъ помоломъ ободрать шелуху съ зерна.

По́шерсть, -ти, *ж.* = **Пошесть.** Ном. № 8349.

Поше́рхнути, -ну, -неш, *гл.* О кожѣ человѣка: сдѣлаться шероховатой.

По́шиб, -бу, *м.* Впечатлѣніе, вліяніе. *Гарячий пошиб перших любощей.* Мир. ХРВ. 393. *Невідомі місця, котрі довелось Грицькові вперше переходити, люде, яких йому лучалося стрічати, — все це мало незвичайний пошиб на парубка: на все те він дивився, рота роззявивши.* Мир. ХРВ. 67.

Пошиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Ударять, бить; вырываться. *Із под тої труби димок пошибає.* Грин. III. 684. **Думка думку пошибає = Думка думку побиває.** Г. Барв. 411. См. **Побивати 5. Сльоза сльозу пошиба = Сльоза сльозу побива.** См. **Побивати 5.** *Пошибають сльози, сльози, котяться горохом.* К. Дз. 130. **Дух духа пошибає**. Захватываете духъ. Сим. 235. *Дух духа пошибав, аж вилазили очі, а він усе біжить.*

Пошивайло, -ла, *м.* Игра съ жгутомъ. Мил. 56.

Пошива́льник, -ка, *м.* Мастеръ, кроющій крыши соломой. Желех.

Поши́ванка, -ки, *ж.* 1) Наволока. *Він завівсь на худобу, на хазяйство; є в його і скриня, і подушки, є й полотняні пошиванки на їх.* Васильк. у. 2) Родъ вышивки. Г. Барв. 216.

Пошивання, -ня, *с.* Покрываніе крыши соломой. *Пошивання коштує мені 23 карбованці.* Каменец. у.

Пошива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пошити, -шию, -єш,** *гл.* Крыть, покрыть соломой крышу. *Пошивати хату.* Каменец. у. *Стоїть корчма над болотом, не пошита околотом.* Гол. III. 522. 2) — **дрітев**. Обвивать, обвить проволокой. Шух. I. 275.

Пошивач, -ча, *м.* = **Пошивальник.** Желех.

Пошивка, -ки, *ж.* = **Пошиванка 1.**

Пошикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Построить въ ряды.

Пошинкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Позаниматься продажей спиртныхъ напитковъ.

Пошинува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Обтянуть колеса шинами. *Колеса пошиновані.* Мил. 159.

Пошипіти, -плю́, -пиш, *гл.* Пошипѣть нѣкоторое время.

Поши́ри́ти, -рю, -риш, *гл.* 1) Распространить. 2) См. **I поширяти.**

Поши́ри́тися, -рю́ся, -ри́шся, *гл.* 1) Распространиться. 2) См. **Поширятися.**

Поширочи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Поширити.**

Поширшати, -шаю, -єш, *гл.* Сдѣлаться шире.

I. Поширя́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **поши́ри́ти, -рю, -риш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать шире, расширить. Черк. у.

II. Поширя́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* 1) Порѣять (о птицѣ). 2) Потыкать, понырять. *Треба було переїздить місток, а темно дуже. Поширяв ломакою по мосту, — дірок нема, тоді й переїхали.* Павлогр. у.

Поширя́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **поши́ритися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Расширяться, расшириться.

Поши́ти, -ши́ю, -єш, *гл.* 1) Сшить. *Жупанина по коліна, пошита до діла.* Мет. 38. 2) **Пошити у брехуни**. Сдѣлать кого лгуномъ, выставить кого какъ лгуна. 3) См. **Пошивати.**

Поши́тися, -ши́юся, -єшся, *гл.* 1) Сшить. *Пошилася сорочка.* 2) Лѣзть, проскальзывать, шнырнуть. *Звідтіль майнула зелена ящірка і пошилась поміж калачиками й шпоришом.* Левиц. Пов. 334. 3) — **у кого, між кого**. Превратиться въ кого. *Ти... пошивсь з ріднею в москалі.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 87). *Не пошились ми в чужоземщину слідом за своїми спокушеними главами.* К. ХП. 131. *І вона між пани пошилась.* — **в дурні**. Остаться въ дурняхъ.

Пошкалуба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Поколупати.**

Пошкалубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Покрыться трещинами.

Пошкалюва́ти, -люю, -єш, *гл.* Посмѣяться надъ чѣмъ.

Пошкамотати, (-таю, -єш?), *гл.* Изорвать въ куски, истерзать. *А в тої жінки груди геть пошкаматані, гей би пси пошарпали.* ЕЗ. V. 217.

Пошканда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Въ игрѣ **віл** о брошенной палкѣ: ударившись концемъ объ землю, перевернуться. Ив. 21.

Пошкандиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Поковылять, пойти прихрамывая. *Пошкандибав тихенько.* Драг. 159.

Пошка́пити, -пить, пошка́питися, -питься, *гл. безл.* Посчастливиться. Александров. у.

Пошкарубитися, -блюся, -бишся, *гл.* = **Пошкарубіти.**

Пошкарубіти, -бію, -єш, *гл.* Покорявѣть, покрыться сверху корой.

Пошкатильга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Пойти прихрамывая. *Старий сказав та й пошкатильгав у коршму.* Федьк.

Пошква́рити, -рю, -риш, *гл.* 1) Пожарить нѣкоторое время. 2) Изжарить (во множествѣ).

Пошкварча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Пошипѣть, потрещать (на огнѣ) — (о жирѣ, маслѣ и пр.).

Пошкитильга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Пошкатильгати.**

Пошкі́рний, -а, -е. О рукавѣ: сдѣланный изъ цѣльной шкурки, овчины. МУЕ. І. 74.

Пошкли́ти, -лю́, -ли́ш, *гл.* = **Посклити.**

Пошко́дити, -джу, -диш, *гл.* Повредить.

Пошкоді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* = **Пошкодувати.** *Вона і пошкоділа його колоти.* Мнж. 32. *Пошкоділа рідного брата.* Новомоск. у.

Пошкодува́ти, -дую, -єш, *гл.* Пожалѣть. *Пошкодуй моїх ніг старих та й своїх побережи.* Мир. Пов. II. 43.

Пошкопирта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Бросить палку **шкопирта**. КС. 1887. VI. 475. См. **Шкопирта**, нар.

Пошкребти, -бу, -бе́ш, *гл.* = **Поскребти.**

Пошкрома́дити, -джу, -диш, *гл.* = **Поскромадити.**

Пошкря́бати, -ба́ю, -єш, *гл.* Поскресть, поцарапать.

Пошкрябатися, -баюся, -єшся, *гл.* Поскресть, поцарапать себѣ. **— в голову**. Почечать рукой въ головѣ. *Пошкрабався в головоньку.* Грин. III. 639.

Пошкутильга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Пошкатильгати.** *Пошкутильгав до волости.* Черк. у.

Пошлюбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Повѣнчаться съ кѣмъ. *А ти, боярине, не подивуй, іди собі иншую пошлюбуй.* Нп.

Пошмага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Постегать. *Оце тебе за те по жижках, бра Рябко, так гарно пошмагали, що пан із панею сю цілу ніч не спали.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 83).

Пошмали́ти, -лю, -лиш, *гл.* = **Посмалити.**

Пошмандиґати, -ґаю, -єш, *гл.* = **Почухрати 3.** *Пошмандиґав до села.* Г. Барв. 411.

Пошмарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Смазать.

Пошмата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* = **Пошматувати.** *Зірве шкуру, начне її шматать, поки пошмата на кусочки.* Драг. 289.

Пошматува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Изорвать, изрѣзать на куски. Рудч. Ск. II. 147. *Собака... за запаску і пошматувала.* Г. Барв. 91.

Пошморг, -гу, *м.* 1) Дерганіе, подергиваніе. *Цей кінь має пошморг у ліворуч.* Лубен. у. (Леонтовичъ). 2) Царапина, ссадина. *Борюкались, та й поробили один одному знаки: я побачив у його на виду і на тілі пошморги.* Екатериносл. у. 3) Слѣды полозьевъ на дорогѣ. *А шо, як там дорога? — Та єсть тільки пошморги, а доброї ще нема.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Пошморга, -ги, *ж.* Сученый ремешокъ. Александров. у.

Пошмо́ргати, -гаю, -єш, *гл.* 1) Подергать. 2) Очистить пеньку отъ кострики.

Пошмо́ргатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Подергаться (о веревкѣ, напр.).

По́шморгом, *нар.* Соскользнувъ, сорвавшись. *Пішла сокира пошморгом по дереві та мене по руці.* Каменец. у.

Пошмугля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Натереть, ободрать (кожу), покрыть ссадинами. *Кайдани-залізо ноги повривали, біле тіло козацьке молодецьке коло жовтої кости пошмугляли.* АД. І. 89.

Пошни́пати, -паю, -єш, *гл.* Обнюхать. Шух. І. 79.

Пошпай, -паю, *м.* Свѣжій снѣгъ, пороша. Шух. І. 235, 81.

Пошпарити, -рю, -риш, *гл.* Обварить кипяткомъ (во множествѣ).

Пошпарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Замазать въ стѣнѣ глиной щели и углубленія.

Пошпетити, -чу, -тиш, *гл.* 1) Обезобразить, попортить, повредить. *У нас пшениця пошпетена місцями, позаїдали гаврахи.* Екатериносл. у. 2) Побранить, дать нагоняй.

Пошпотатися, -таюся, -єшся, *гл.* Спотыкнуться. *Пошпотався під Нечаєм коник на купинку.* Гол. І. 8.

Пошпувати, -пую, -єш, *гл.* Побрызгать, окропить.

Пошпугува́ти, -гую, -єш, *гл.* Исполосовать. *Коморя, побита зімньою негодою, пошпугована весняними дощами, полупилася.* Мир. Пов. ІІ. 79.

Пошпурити, -рю, -риш, *гл.* Швырнуть. Мнж. 117. *Як пошпуре коляку туди, де вона вперве лежала, так та коляка в землю і породилась.* Драг. 23.

Пошпурну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Пошпурити.** Мнж. 25.

Пошрамува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Покрыть рубцами тѣло. *У тих то случаях* (бояхъ) *пошрамовано його вдовж і впоперек.* К. ЧР. 13.

Пошта, -ти, *ж.* 1) Почта, почтовая контора. Греб. 400. *Гроші поштою шлють.* Г. Барв. 488. 2) Почтовая станція. Г. Барв. 91.

Поштампувати, -пую, -єш, *гл.* Выбить штемпель.

Поштарський, -а, -е. Принадлежащій поштарю.

Поштарь, -ря́, *м.* 1) Почталіонъ. *Город путящий ...і пошта є, і поштарі ходять, мов ті москалі з чорними комірами, і письма роздають чесно, не роспечатувавши.* Греб. 400. 2) Ямщикъ. *Поштар наш був злющий на жидів.* Г. Барв. 18.

Поштарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Быть почталіономъ, ямщикомъ.

Пошти́во, *нар.* Благопристойно, вѣжливо. *Нехай же Ївга нічого не росказує та сяде поштиво.* О. 1861. XI. Кух. 25. *Так просить поштиво, що Боже мій!* О. 1861. XI. Кух. 24.

Пошти́тися, -шчу́ся, -шти́шся, *гл.* = **Пошануватися.** Зміев. у.

Поштовий, -а, -е. Почтовый. Грин. ІІІ. 161.

Поштовха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Потолкать. Рудч. Ск. І. 125.

Пошто́вхувати, -хую, -єш, *гл.* Поталкивать. *Я дурня свого в спину поштовхую.* Г. Барв. 307.

Поштрика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Поколоть, понырять; исколоть.
Поштукува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Пошуткувати.**
Поштурмува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Поштурмовать.
Поштурха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Потолкать.
Поштурхатися, -хаємося, -єтеся, *гл.* Потолкать другъ друга, надавать другъ другу тумаковъ, пинковъ. *Хоть на кії, хоть кулаками поштурхатись попід боками.* Котл. Ен. IV. 41.
Пошука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Поискать.
Пошуміти, -млю, -миш, *гл.* Пошумѣть. *Пошумів ліс та й затих.* Харьк. у.
Пошуруду́рити, -рю, -риш, *гл.* Пошарить; пощекотать. *Чорнява дівчина з карими очицями біленькими пальчиками пошурудурила за шиєю.* О. 1861. VII. 5.
Пошуткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пошутить.
Пощади́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Пожалѣть. *Та ще такого козака у море пускать пощадили.* АД. I. 184.
Пощасли́вити, -влю, -виш, *гл.* Осчастливить (многихъ).
Пощастити, -ти́ть, *гл. безл.* Посчастливиться. *Мені пощастило дешево купити.* Черк. у.
Пощеба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Исколоть. *Турецькая земленонька шабельками пощебана.* Гол. I. 101.
Пощербити, -блю, -биш, *гл.* 1) Сдѣлать зазубрины на рѣжущемъ инструментѣ. *Гей коняку турки вбили, ляхи шаблю пощербили.* Щог. В. 9. 2) Выбить въ нѣкоторыхъ мѣстахъ края глиняной посуды.
Пощиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Отряхнуть. *На високій полонині пощибана роса: ба, кто єї да пощибав? Білявиця боса.* Гол. II. 454.
Пощіляний, -а, -е. Истрескавшійся, весь въ щеляхъ. *Двоє дверей пощіляних.* Г. Барв. 20.
Поя́в, -ву, *м.* Появленіе, явленіе. К. Дз. 58. *Ще до появу Шевченка в літературі.* К. ХП. 19.
Появи́ти, -ся. См. **Появляти, -ся.**
Появля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **появи́ти, -влю́, -виш,** *гл.* 1) Являть, явить. *Стидно й очі появити.* Ном. № 3174. 2) Рождать, родить. *Авраам появив Ісаака.* Єв. Мт. I. 1.
Появля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **появи́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл. Фарнагію! появись!* Стор. МПр. 44.
Поязи́чититися, -чуся, -чишся, *гл.* Соврать? *Не ймете віри? Може думаєте: поязичився Свирид?* МВ. (КС. 1902. X. 142).
Поя́рковий, -а, -е. Поярковый, изъ шерсти молодыхъ ягнятъ. *Здорові пояркові брилі.* О. 1862. IX. 62.
Поярмаркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Продать или купить на ярмаркѣ. Харьк.
Поярмачити, -чу, -чиш, *гл.* = **Поярмаркувати.** Вх. Уг. 262.
Поярок, -рку, *м.* Шерсть съ молодыхъ ягнятъ. Зміев. у. Черниг. у.
Пояс, -са, *м.* 1) Поясъ, кушакъ. Чуб. VII. 417. *Шалевим поясом підперезаний.* Стор. МПр. 76. 2) **Чесний пояс**. То-же, что и **веселка,** радуга. Вх. Зн. 6. Ум. **Поясок, поясочок.**
Пояси́на, -ни, *ж.* = **Пояс.** *Поясина з ножем-колодієм у піхві.* Г. Барв. 22. *На козаку, бідному нетязі, три сиром'язі, опанчина рогозовая, поясина хмелевая.* ЗОЮР. I. 201.
Пояснення, -ня, *с.* Объясненіе.

Пояснити. См. **Пояснятu.**

Поясни́ця, -ці, *ж.* Родъ писанки съ поперечной линіей вокругъ. КС. 1891. VI. 364.

Поясня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **поясни́ти, -ню́, -ни́ш,** *гл.* Объяснять, объяснить.

Поясок, -ска, *м.* 1) Ум. отъ **пояс.** 2) Мѣсто связки пучка камыша, употребляемаго для котця. Браун. 15. 3) Карнизъ (на печкѣ). *Лебед. у.* 4) Въ плужномъ лемехѣ: поперечная набойка съ лѣвой стороны. Вас. 199. 5) Поперечная круговая линія на рисункѣ писанки. 6) Круговая широкая линія въ орнаментѣ раскрашенной миски. Вас. 184.

Поясочок, -чка, *м.* Ум. отъ **пояс.**

Пояти, -йму, -жеш, *гл.* = **Поняти.** *А воячка жона сама єго стяла і другого си міністра пояла.* Драг. 271.

Прабаба, -би, *ж.* Прабабушка. Константиногр. у.

Прабабський, -а, -е. Относящійся къ прабабушкѣ, ей принадлежащій. *Прабабські казали б казочки.* К. Дз. 140.

Правачка, -ки, *ж.* Въ крестьянской хатѣ: жилая комната по правую сторону сѣней. Шух. І. 95.

Правда, -ди, *ж.* Правда, истина. *Все згине, тільки правда зостанеться.* Ном. *Вона мене вірно любить, вона мені правду скаже.* Мет. 89. *Ой не по правді, мій миленький, зо мною живеш.* Мет. 67. **На правду сказати**. По правдѣ сказать. *Бо те тепер, на правду сказати, що рідко де доброго чувати.* Грин. III. 565. Ум. **Правди́ця, правдонька, правдочка.** *Тілько в дівоньках правдиці, кілько в коновках водиці.* Чуб. III. 37. *Ніхто мені без милої правдоньки не скаже.* Мет. 64. *Скільки в решеті дірочок, стільки, у їх правдочок.* Г. Барв. 528. *Кілько в решеті водиці, тілько парубкам, привдиці.* О. 1861. XI. Св. 44. (Нп.).

Правде́шній, -я, -є. Настоящій. *Він правдешній буковинець.* Федьк.

Правдиве, *нар.* = **Правдиво.** *Сей правдиве у Бога вірує.* О. 1861. IX. 179.

Правдивий, -а, -е. 1) Правдивый, справедливый. *Смирітеся перед правдивим словом.* К. Іов. *Козак — душа правдивая, сорочки не має.* Ном. № 769. *Судом правдивим осудити.* К. Іов. 76. 2) Настоящій, истинный, дѣйствительный. *Правдиві волоські гарбузи.* Сим. 210. *Нарід катував* (економ), *— правдивіш кат був.* Гн. II. 144. *Слухай, що мертві уста без сили до серця твого будуть казати і жаль правдивий оповідати.* Чуб. V. 376.

Правдивість, -вости, *ж.* Правдивость. К. Бай. 65. *Апостоли правдивости святої.* К. Дз. 23. *Суди, Господи, незлобу і правдивість мого серця.* К. Псал. 58.

Правдиво, *нар.* 1) Правдиво, справедливо. *Правдиво ви свідкуєте.* Єв. Л. XI. 48. *Перед Богом стою і кажу правдиво.* Чуб. V. 376. 2) Истинно.

Правди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Оправдывать. *Чоловіка винили, а жінку правдили.* Полт.

Правди́ця, -ці, *ж.* Ум. отъ **правда.**

Правдолюбець, -бця, *м.* Поборник, истины.

Правдомо́вець, -вця, *м.* Человѣкъ, говорящій правду.

Правдонька, правдочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **правда.**

Правдувати, -ду́ю, -єш, *гл.* 1) Быть правдой. *Нема в світі правди, правди не зиськати, що тепер неправда стала правдувати.* ЗОЮР. II. 101. 2) Жить по правдѣ. *Хто бреше, тому легше, а хто правдує, той бідує.* Фр. Пр. 123.

Праве, *нар.* Почти. Сим. 216. *Праве забули, що й єсть вона на світі.* Сим. 222.

Праведний, -а, -е. 1) Праведный, безгрѣшный. *Праведная душе, прийми мою мову.* Шевч. 36. *Праведне сонце.* Рудч. Ск. I. 94. 2) = **Правдивий 2.** *Не мають праведного таланту.* К. (О. 1862. III. 52, 53).

Праведник, -ка, *м.* Праведникъ. *Бог любить праведника, а чорт ябедника.* Ном. № 8073. *Господь його між праведники прийме.* К. ЦН. 237.

Праведниця, -ці, *ж.* Праведница.

Праведничий, -а, -е. Принадлежащій праведнику. *Одержить нагороду праведницу. Ші.* Мт. X. 41.

Праведність, -ности, *ж.* Праведность. *Доки ти будеш держатись праведности.* К. Іов. 6.

Праведно, *нар.* 1) Праведно, по правдѣ. *Праведно жили.* Шевч. 242. *Худоба... праведно досталась.* О. 1861. X. 33. 2) Истинно. *Могила Шевченкова мусить нам статись початком нової науки і подимив праведно християнських.* К. (О. 1861. VI. 30).

Праве́ць, -вця́, *м.* Направленіе. *Оцьому огудинню правець он куди, а його вітер повернув ба' куди.* Волч. у. *Найде собі правець вода і сама.* Волч. у.

Правибо́рець, -рця, *м.* Избиратель, участвующій въ выборѣ избирателей народныхъ представителей. Желех.

Правибо́ри, -рів, *м. мн.* Выборъ избирателей. Желех.

Правий, -а, -е. 1) Справедливый, праведный, безгрѣшный. *Боже правий!* К. ЧР. 22. *Ні правого Господь не відпихає і грішному руки він не протягне.* К. Іов. 18. 2) Правый, невиновный. 3) Права середа. Преполовеніе. *Мак... святять у праву середу.* Чуб. V. 85. Ум. **Праве́нький, праве́сенький.**

Правий, -а, -е. 1) Ровный и прямой, перпендикулярный. *Рубайся, деревце, криве і праве.* Чуб. II. 114. *Правими робить стежки його.* Єв. Л. III. 4. *Як права солома, так добре топити, а як стара та перебита, так погано горить.* Пирят. у. *Права пила; правий ніж.* Шух. I. 175. 291. *Ой не ступай, мила, правою ногою.* Чуб. V. 244. **Правий бік полотна, сукна (вишиваного)**. Лицевая сторона полотна, сукна (вышитаго). Шух. I. 154. Ум. **Праве́нький, правесенький.** *Квітойки рвала правенькою рукою.* Чуб. V. 6. *Виросла бузинка, та така гарна, правенька.* Мнж. 58.

Прави́лка, -ки, *ж.* Просѣка въ лѣсу. Рк. Левиц.

Правилля, -ля, *с.* Инструменты.

Правило, -ла, *с.* 1) Руль. Мнж. 179. *Човен без весла й правила.* Морд. II. 36. 2) Часть сапожной колодки, клинообразные куски дерева, вставляемые въ голенище. Вас. 161. *Де узявся швець і кравець, приніс шило і правило, ще й дратви кінець.* Грин. III. 660. 3) Часть **походючої ступи**. См. **Ступа.** Шух. I. 162. 4) Часть **олійниці**. (См.). Шух. I. 163. 5) Часть **веретінника**. (См.). Шух. I. 149. 6) Въ деревянной стѣнѣ: бревно, идущее право (прямо) отъ угла до угла, не прерываемое окнами или дверями. Шух. I. 90, 91.

Правильце, -ця, *с.* Аршинъ у каменьщиковъ. Сумск. у.

Правина, -ни, *ж.* Взысканіе, требованіе.

Правити, -влю, -виш, *гл.* 1) Говорить, твердить, настойчиво повторять, настаивать. *Я йому кажу одно, а він своє править.* Радом. *у. Там що йому не толкуй, а він своє править.* Лебед. у. 2) Требовать, взыскивать. *Правити долі. Ніхто не прийде править проценту.* Рудч. Ск. II. 26. *Півник уп'ять пішов править жорна: кукуріку! оддай, пане, жорна!* Рудч. Ск. I. 38. 3) Спрашивать извѣстную цѣну, запрашивать. *А вона тільки й правила*

штирі злотих за нього. Умань. **Править, як за батька**. — такъ дорого. 4) Служить (церковную службу). Шевч. 234. *Молебні день-у-день Спасителеві править.* 5) **— за що**. Служить чѣмъ. 7) Выправлять. *Буде він знати, де козам роги правлють.* Богодух. у. 6) Управлять. *Гляди, щоб добре народом правив.* Рудч. Ск. II. 163. *Владично правиш ти народом.* К. Псал. 204. 8) Дѣлать. *Будеме правити із Мар'ї невісту.* Гол. IV. **Правити гніздо**. Дѣлать гнѣздо. Вх. Уг. 262.

Пра́витися, -влюся, -вишся, *гл.* 1) Направляться. *А куди правитесь? — До Київа. Я до того дуба правлюся, — чи не зрубати його.* Харьк. 2) Возиться, хлопотать. Екатериносл. *у. Чіпка вже правився коло шкоди: там тин підняв та набив, нові ворота прибробив...* Мир. ХРВ. 342. *А ми ще не лягали, все правилися.* Лебед. у. 3) Исправлять должность чью. *Іва правиться за старосту.* НВолын. у. 4) Служиться (о церковномъ служеніи). *Скоро служба Божа правитиметься.* Грин. II. 112. 5) Судиться, искать за обиду, жаловаться. *Іди, прався на мене, куди знаєш.* Новомоск. у. 6) Поправляться. *Дают тото зілє худобі, щоб ся правила.* Вх. Зн. 54.

Правиця, -ці, *ж.* 1) Десница, правая рука. *Без Ніженського полку, як без руки-правиці.* К. ЧР. 344. *Станьте ви, праведники, по правиці, а ви, грішники, по лівиці.* Гн. II. 81. 2) Немятая, ровная солома. *Принеси мені на устілки правиці.* Черк. у. Ум. **Правичка.**

Прави́чка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **правиця.** *2)* Дѣвственница. НВолын. у.

Правіжка, -ки, *ж.* Взысканіе, требованіе уплаты. Мир. ХРВ. 357. См. **Правина.**

Пра́вний, -а, -е. Законный, основанный на правѣ. *Ми позаводимо усюди правнії суди.* К. ЧР. 132. 2) Правовой.

Правни́к, -ка, *м.* Юристъ, правовѣдъ. К. ПС. 41. Желех.

Правничий, -а, -е. Юридическій. Желех.

Правно, *нар.* Законно.

Правнук, -ка, *м.* Правнукъ. *Славних прадідів великих правнуки погані.* Шевч. 213.

I. Право, -ва, *с.* 1) Право, законъ. *Без суда й права.* Ном. № 4050. *Так король і дав їм права.* ЗОЮР. I. 166. *Шукати захисту під правом польським.* К. ПС. 26. 2) Тяжба, процессъ, дѣло въ судѣ. *З Богом до права не підеш.* Фр. Пр. 77. *А донька матір все проклинає, а син на вітця право тягає.* Гол. II. 21. *Ой бо син вітця до права тягне.* Гол. II. 22. 3) Слѣдуемое. *А ви, люде, знайте, наше право дайте: наше право — калача.* Гол. IV. 526. 4) Образъ, манеръ, способъ. *Вносить ту курку..., а там черепаха* (з курки зробилася). *Так як накрито було двома полумисками, так і в черепахи череп'я зверху і зісподу... То черепаха таким правом.* Драг. 10.

II. Право, *нар.* 1) Прямо. *Право стоїть.* Черк. у. *Виходить панночка та й право до пана мого.* Федьк. 2) Истинно. *Право відказав єси.* Єв. Л. X. 28. Ум. **Праве́нько, праве́сенько.** *Шлись я, братіку, правесенько ходив.* Гліб. 28.

Правобіцький, -а, -е = **Правобічний.** *Лівобіцька і правобіцька Україна.* Св. Л. 23.

Правобіч, *нар.* По правую сторону. *Стоячи правобіч жертівні.* Єв. Л. I. 11.

Правобічний, -а, -е. Правобережный; находящійся на правой сторонѣ.

Правовірний, -а, -е. Правовѣрный. *Правовірні християне.* ЕЗ. V. 74. *Правовірні наші мусульмане.* К. МБ. X. 19.

Правовірник, -ка, *м.* Правовѣрный человѣкъ. *І правовірникам серця возвеселяв.* К. МБ. X. 10.

Праволомний, -а, -е. Законопреступный.

Праволо́мство, -ва, *с.* Нарушеніе закона, незаконное дѣйствіе.

Правопис, -су, *м.* Правописаніе, орѳографія.

Правописний, -а, -е. Относящійся къ правописанію, орѳографическій. Желех.

Право́пись, -си, *ж.* = **Правопис.** *Друкуємо сей лист, не одміняючи в йому правописи.* О. 1861. X. 136.

Правоправний, -а, -е. Законный? *Трон правоправний.* К. ПС. 57.

Право́руч, *нар.* Направо.

Праворушниця, -ці, ж.(= **Праворучниця).** Эпитетъ Божіей Матери. Сидящая по правую руку? *Господи милостивий, поможи мені і Матер Божая праворушниця.* Мил. М. 42.

Правосвітлий, -а, -е. Сіяющій свѣтомъ истины, справедливости? *Боже, прийми до царства, до раю правосвітлого!* (Изъ молитвы нищихъ). ЕЗ. V. 243.

Православний, -а, -е. Православный. *Вірному православному християнству миром мир.* Посл.

Православник, -ка, *м.* Православный человѣкъ. К. ПС. 5.

Православницький, -а, -е. Относящійся къ православному, ему принадлежащій. *Царство православницьке московське.* К. МБ. II. 135.

Православність, -ности, *ж.* Православіе. Желех.

Правосуддя, -дя, *с.* Правосудіе.

Правосудець, -дця, *м.* Правый судья. *Це наші правосудці так розсудили їх.* Лебед. у.

Правосудний, -а, -е. Правосудный. *Потомство правосудне.* К. ЦН. 290.

Правота, -ти, *ж.* Правота, справедливость. *Суд чинитиме нехибний людям правотою.* К. Псал. 17.

Правоти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Искать судомъ. Угор.

Правоти́тися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Правуватися.** *Відобрала пелеханя сокола від мене. Відобрала, відобрала, не є што любити, щі би мі ся з пелеханев сім раз правотити.* Гол. IV. 506.

Правто́рити, -рю, -риш, *гл.* Ссылать, засаживать, упрятывать, отдавать. *Свій свого в неволю правторить.* Мир. ХРВ. 86.

Правува́ння, -ня, *с.* 1) Тяжба. 2) Управленіе.

Правувати, -вую, -єш, *гл.* Управлять. *Правувати човном.* Рк. Левиц. *Правують пани добре.* Лебед. у.

Правуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Судиться съ кѣмъ, тягаться. *Не я над їм суддя: усе товариство з їм пробуватиметься.* К. ЧР. 246. *Іван пробується з Яремою за якісь гроші.* НВолын. у. *Років десять назад правувався б ти зо мною за* це *порохом та кулею.* К. ЧР. 77. *Не будуть ся люде в правах правувати.* ЕЗ. V. 241.

Правушник, -ка, *м.* У оконщиковъ: инструментъ для скалыванія кромокъ. Вас. 149.

Правцем, *нар.* — **поставити**. Выпрямить, не давать согнуться. *Правцем руки поставило.* НВолын. у. *Ногу й руку правцем як поставило, дак так чотирі дні лежала і не поворухнулась.* Г. Барв. 508. *Як здавило в грудях, то так правцем і поставило, як довбешку.*

Прагнути, -ну, -неш, *гл.* Жаждать, желать сильно. *Всі покою щиро прагнуть. Хто много має, той прагне більше.* Ном. № 1447. *Я зроду не жадав багатства, а тепер прагну всіх роскошів для тебе, тобі на втіху.* МВ. (О. 1862. III. 47).

Прагну́щий, -а, -е. Жаждущій. *Був єм прагнущий, — не напоєлисте мене.* Гн. II. 81.
Прагнючий, -а, -е. Жадный. *Я на горілку не прагнючий.* Сквир. у.
Прадід, -да, *м.* Прадѣдъ. Рудч. Ск. I. 62. *Славних прадідів великих правнуки погані.* Шевч. 213.
Прадідівський, -а, -е. Прадѣдовскій.
Прадідівщина, -ни, *ж.* Наслѣдство, доставшееся отъ прадѣда. Желех.
Прадідний, -а, -е = **Прадідівський.** Желех.
Пражина, -ни, *ж.* Родъ земельной мѣры. Чуб. VI. 205.
Пражній, -я, -є. Напрасный; суетный. *Чом не заговориш до мене? — Усі слова пражні. Треба молитись.* МВ. II. 201.
Празник, -ка, *м.* Праздникъ. *У Бога що-дня празник.* Ном. № 185. Ум. **Празничок.**
Прайник, -ка, *м.* = **Пральник** = **Праник.** Вх. Зн. 55.
Практика, -ки, *ж.* 1) Практика. *Громадянам буде наука і... практика.* К. (О. 1862. III. 30). 2) Насмѣшка. *Сей шесть тільки на практики: сидить да сміється з усіх.* Г. Барв. 318.
Практи́чній, -я, -є. Практическій. *До практичньої мудрости.* К. (О. 1861. I. 313).
Практичність, -ности, *ж.* Практичность. Желех.
Пра́лев, -ва, *м.* Самый сильный левъ? *Я, — каже, — лев. — А я пралев.* Чуб. II. 123.
Праліс, -су, *м.* Дѣвственный лѣсъ. *Над озером у пралісі густому сховались.* Млак. 100. *За лісом, за пралісом червоне теля риче.* ЕЗ. V. 159.
Прало, -ла, *с.* Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ моютъ бѣлье. Каменец. у. Вх. Зн. 55.
Пральни́к, -ка́, *м.* = **Праник.**
Пралютий, -а, -е. Чрезвычайно злой, лютый. Рудч. Ск. II. 186.
Праля, -лі, *ж.* Прачка.
Прамено, -на, *с.* Волокно, нить. *З конопель прамена.* Вх. Лем. 455.
Пра́нець, -нця, *м.* Чаще употреб. во *мн. ч.* **пранці**. Сифилисъ. Мил. М. 88. *Хай тобі на язиці сядуть... пранці.* (Ном. № 3717). — ругательство, также какъ и въ слѣдующей фразѣ: *Іди ж куди хоч, пранець тебе бери.* Кролев. у.
Праник, -ка, *м.* 1) Валекъ у прачекъ. Вас. 169. 2) Часть тѣла (какая?) ЕЗ. V. 66. 3) Рядовина праник. См. **Рядовина 1.** Вас. 168.
Прання́, -ня́, *с.* Мытье, стирка бѣлья. Чуб. VII. 117.
Пранці, -ців, *м.* См. **Пранець.**
Пранцюватий, -а, -е. 1) Зараженный сифилисомъ. Мил. М. 88. 2) Бранное: негодный, мерзкій. *Пранцюваті коні. Набрались пранцюватого духу.* Стор. МПр. 169.
Пранцюватіти, -тію, -єш, *гл.* Болѣть, покрываться сифилитическими язвами, сыпями.
Пра́онук, -ка, *м.* = **Правнук.** *Стане тобі його на ввесь твій вік і ще й дітям, онукам і правнукам твоїм останеться.* Чуб. II. 361.
Праотець, -тця, *м.* Праотецъ. Гн. I. 10. *паші праотці на тебе уповали.* К. Псал. 50.
Пра́перек, -рка, *м.* = **Прапірок.** АД. II. 250.
Прапір, -пору и -ра, *м.* Знамя. К. Дз. 106. *На могилі прапір устромили, славу козацьку учинили.* Дума. Ум. **Прапірок, прапорець.**
Пра́пірка, -ки, *ж.* Роговой отростокъ сзади надъ копытомъ двухкопытныхъ. Черк. у.
Пра́пірок, -рка, *м.* Значекъ; флагъ. *Червонії прапірки у руки давав.* Мет. 414. *Високую могилу висипали і прапірок у головах устромили.* АД. I. 255.

Прапор, -ра и -ру, *м.* 1) = **Прапір.** *У головоньках червоний прапор постановили.* Лукаш. 44. 2) Бѣлый платокъ, прибиваемый на могильномъ крестѣ. Мил. 169. 3) = **Папороть.** Чуб. V. 1073.

Прапорець, -рця́, *м.* = **Прапірок.** *Прапорці — зроблені з довгеньких паличок короговки з ріжнобарвного паперу.* МУЕ. III. 86.

Прапорщичка, -ки, *ж.* = **Прапірка.**

Праправнук, -ка, *м.* Праправнукъ. К. Досв. 42.

Праправнучка, -ки, *ж.* Праправнучка. Г. Барв. 419.

Прапрадід, -да, *м.* Прапрадѣдъ. Желех.

Прапращур, -ра, *м.* Прапращуръ. *І праправнуки згадають прапращурів діло.* К. Досв. 42.

Прапращурський, -а, -е. Относящійся къ прапращуру. *О, любі пращурі, що давнину зазнали прапращурську.* К. Дз. 156.

Прарід, -роду, *м.* Первый родъ, изъ котораго вышли другіе роды. *І роду й прароду закажу, щоб не ходили заміж.* Г. Барв. 287.

Праро́дич, -ча, *м.* Прародитель. *З того самого дерева заказав Памбіх* (= *Пан-Біг) їсти япка нашим прародичам.* Гн. I. 19.

Прародичка, -ки, *ж.* Прародительница. Желех.

Прас, -су, *м.* 1) Утюгъ. 2) Прессъ. *Оце в мене сир під прасом.* Кіев. у. 3) Трепка. *Смертельного задавши прасу, як пса покинув на піску.* Котл. Ен. VI. 33. 4) Раст. Allium porrum. Херсон. Ум. **Прасок.**

Праск! *меж.* для выраженія звука выстрѣла. Гн. I. 211.

Праска, -ки, *ж.* Утюгъ.

Прасло, -ла, *с.* Часть досчатаго забора отъ столба до столба. Кіев. и Подольск. гг.

Прасок, -ску, *м.* Ум. отъ **прас.** Употребляется и самостоятельно въ знач. 1 и 3. *Знала б прасок добрий.* Ном. № 3624.

Прасол, -ла, *м.* Мелкій торговецъ преимущ. вяленой рыбой и солью.

Прасолува́ти, -лу́ю, -єш, *гл.* Заниматься прасольствомъ.

Прасольство, -ва, *с.* Мелочной торгъ вяленою рыбою и солью, прасольство.

Прасольський, -а, -е. Относящійся къ прасолу.

Прасува́ння, -ня, *с.* Глаженье, утюженье. *Ніч просиділи панянки над прасуванням.* Св. Л. 201.

Прасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* 1) Жать, выжимать, давить. *Сир прасувати.* 2) Гладить, утюжить. *Буду білі хусти прати... — Где будеш сушила?.. — Где будеш прасувала?* Чуб. V. 1199. *Насилу володала руками, прасуючи залізком мушлинову сукню.* Левиц. I. 179.

Прасу́нок, -нку, *м.* 1) Скорбь, огорченіе, безпокойство. *Ой не услишай, Господи, клятьби моєї, що я своїх синів кляла-проклинала: у своїй голові великий прасунок мала.* ЗОЮР. I. 24. 2) Хай йому прасунок! Чортъ съ нимъ. Ном. № 5123. *Нехай йому лихий прасунок, як голодом нам помірать.* Котл. Ен. III. 24.

Пратва, -ви, *ж.* То-же, что и **прало**, мѣсто, на рѣкѣ, гдѣ моютъ бѣлье. Черк. у. **Зимою пратву рубають**, т. е. вырубываютъ прорубь. *Ваші ніколи не йдуть пратву розрубувати, ви так і понадились на готовеньке ходити.* Пирят. у.

Пра́ти, перу́, -ре́ш, *гл.* 1) Стирать, мыть. *Буду хуста прати.* Чуб. V. 82. 2) Бить, колотить, дубасить. *Та й зачали пана дяка в штирі киї прати.* Чуб. V. 675.

Пра́тися, перу́ся, -ре́шся, *гл.* Стираться. Загадка: *Що на оті переться, а на воді сушиться?* (Віск). Ном. № 141, стр. 295.

Праття, -тя, *с.* = **Прання.** Сим. 132. *Праття в мене багато, коли я його й поперу?* Константиногр. у.

Прау́шник, -ка, *м.* Буравчикъ для просверливанія того отверстія въ курительной трубкѣ, въ которое вкладывается чубукъ. Вас. 149.

Прах, -ху, *м.* Прахъ. Ном. № 10844. *Обох земля присипле своїм прахом.* К. Іов. 47. *Ясен міч твоєї головоньки не йме, на прах роспаде.* АД. І. 129.

Прахтика, -ки, *ж.* Приключеніе, исторія. *Як зо мною була прахтика, то варто навіть списати цеє.* Драг. 63.

Праценька, -ки, *ж.* Ум. отъ **праця.**

Працівни́к, -ка, *м.* Труженикъ, работникъ. Желех. Ум. **Працівничок, працівниченько.** *Мої працівниченьки милі!* ЕЗ. V. 107.

Працьовитий, -а, -е. Трудолюбивый. *Вона така працьовита, а він таке ледащ.* Грин. II. 145. *Розумна пані і моторна... трудяща, дуже працьовита.* Котл. Ен. І. 15.

Працьови́тість, -тости, *ж.* Трудолюбіе.

Працювальник, -ка, *м.* = **Працівник.** Константиногр. у.

Працюва́ння, -ня, *с.* Трудъ. К. ЦН. 175,

Працювати, -цюю, -єш, *гл.* Трудиться. *Я молодий і здоровий, працювати буду, будеш мати, що захочеш.* Чуб. V. 141. *Чумак робить і працює, і піт очі заливає.* Мет. 464.

Працюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Трудиться, стараться, употреблять усилія. *Треба було вдвох зважувати вуліки на віз, бо вони не повироблювані, а я сам працювався.* Зміев. у.

Праця, -ці, *ж.* Трудъ, работа. Шевч. 133. Котл. Ен. VI. 87. *Кричитъ пробі її мати, щоб дівчину рятувати, каже, що за працю тую я дівчину подарую.* Чуб. V. 1117. Ум. **Праценька.** ЕЗ. V. 109.

Прач, -ча, *м.* = **Праник.** Козел. у., НВолын. у. *Отто тобі, мати, і прач на загаті: як будеш, прачем прати, будеш мене споминати.* Мет. 227. Ум. **Прачик.**

Прачечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **прачка.**

Пра́чик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **прач.** 2) Головастикъ. НВолын. у.

Пра́чити, -чу, -чиш, *гл.* Бить валькомъ бѣлье, полотно. *Я думав, що прачки прачуть, а то по Марусі малі діти плачуть.* Грин. III. 241.

Прачка, -ки, *ж.* Прачка. Чуб. V. 1133. *І швачка, і прачка, і пряха.* Мил. 27. *Літом і качка прачка.* Ном. № 552. Ум. **Прачечка.** Мил. 217.

Прачкарня, -ні, *ж.* Прачешная. Васильк. у. (Рк. Левиц.). Кіев.

Прачкун, -на, *м.* Помощникъ прачки, занимающійся катаньемъ и глаженьемъ бѣлья. Кіев. (Рк. Левиц.).

Прачувати, -чую, -єш, *гл.* = **Прачити.** Вас. 169.

Прашови́ння, -ня, *с.* Полотье, мотыженье.

Прашпорт, -та, *м.* Испорч. вм. **пашпорт**. Паспортъ. *Перестріва його на дорозі становий... «Прашпорт є?» — Ні, нема. — «Як же ти без прашпорта ходиш? Ти блудяга якийсь».* Рудч. Ск. II. 161. **Узяв вовчий прашпорт**. Его выгнали. Ном. № 10402.

Прашувати, -шую, -єш, *гл.* Полоть, мотыжить. *Я оце дуже втомилась, бо в таку спеку дуже погано прашувати: земля розсипається.* Кіев. у. *Прашують кукурузу.* Бессар.

Пращикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Пащекувати.** Лебед. у.

Пращур, -ра, *м.* Пращуръ, отецъ прадѣда. МУЕ. III. 171.

Пращурка, -ки, *ж.* Пращурка. МУЕ. III. 171. *Увесь рід її, всі баби й прабаби з пращурами і пращурками.* Г. Барв. 366.

Пре... въ сочетаніи съ прилагательными и нарѣчіями усиливаетъ качество. *(пребагатий, предобрий, пребезмірний, пребідний, пребісовий; прегарно, превесело).* Слова, которыя въ большей или меньшей мѣрѣ составляютъ исключеніе изъ этого правила (напр., гдѣ слово съ **пре**, рядомъ съ усиленіемъ степени качества, получило и особый оттѣнокъ значенія), перечислены ниже. Иногда **пре**, какъ приставка при глаголѣ или существительномъ есть сокращенное **пере**: **пребродúти** = **перебродити, пребувати** = **перебувати**; всѣ такія слова см. на **пере**.

Превелебний, -а, -е. Высокопочтенный, высокодостойный, — главнымъ образомъ титулъ духовнаго лица. У Шевченка о козацкой радѣ: *Превелебную громаду докупи скликали.* Шевч. 233.

Превся́кий, -а, -е. Всяческій; всевозможный. *Там він бачив — крий Боже — яку тьму-темряву всякої-превсякої птиці.* Стор. МПр. 167.

Пре́двік, -ку, *м.* = **Передвік. З предвіку**. Съ незапамятныхъ временъ. *Ой давно, давно, та із предвіку.* Гол. IV. 27.

Предвічний, -а, -е = **Передвічній.** Шевч. 665. *У тебе, предвічний царю, ми шукаєм оборони.* К. Псал. 170.

Предківський, -а, -е. Доставшійся отъ предковъ. К. Досв. 88. *Єремія на диво обновив предківський замок.* Стор. МПр. 65.

Предківщина, -ни, *ж.* Старина; унаслѣдованное отъ предковъ. *Моя се предківщина по варягах.* К. ПС. 134.

Пре́дків'я, -в'я, *м. мн.* Предки. Ной. № 865. *Не ми, Діво Маріє, мучили Христа, мучили Христа наші предков'я.* Чг. 57. См. **Предок.**

Предкове́цький, -а, -е. Предковскій. Радом. у.

Пре́дковий, -а, -е. Предковскій. *Це земля предкова.* Черк. у.

Предковіко́вий, -а, -е = **Предковічний.** *О, слово рідне! Ти стоїш на чари предковікових пам'яток святині* К. ХП. 97.

Предковіцький, -а, -е = **Предковічний.** *Се земля наша предковіцька.* НВолын. у.

Предковічний, -а, -е. Древній. К. Чг. 88. *Гори предковічні.* Шевч. *Зассяєш знову духом предковічним.* К. ХП. 54.

Предміщанин, -на, *м.* Житель предмѣстья. АД. І. 15. *Вийшли до його усі міщане, усі міщане, всі предміщане.* Нп.

Предозвілля, -ля, *с.* Приволье, раздолье, удобное мѣстоположеніе. *У вас тут гарне предозвілля і вода близька, над річкою городи...* Волч. у.

Пре́док, -дка, *м.* Предокъ. *З предків хазяїн.* Мнж. 67. *Ви, жидове, Христа замучили. — Не ми, Маріє, то наші предки.* Чуб. III. 353. См. **Предків'я.**

Предокучити, -чу, -чиш, *гл.* Надоѣсть. *Уже ж мені та й предокучило під віконцем стоячи, твою волю волячи, тебе дожидаючи.* Чуб. V. 83.

Представитися. См. **Представлятися.**

Представлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **предста́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Привиживаться, привидѣться. *То представиться Алкан-пашаті трапезондському княжаті, молодому паняті, сон дивен, барзо дивен на прочуд.* Лукаш. 16.

I. Пре́дся, *нар.* = **Предці.**

II. Пре́дся, *прил.* Предъ симъ бывшая. Встрѣчено только въ ж. р. К. ЧР. 426. *Предся Русь.* К. ЧР. 70. *Вбачати в пас щиру предсю Русь.* К. Гр. К. 4.

Предузвілля, -ля, *с.* = **Предозвілля.** О. 1862. IX. 69.

Предці, предця, *нар.* Однако, тѣмъ не менѣе. *Бо не всі ся пани родять, предці до щастя приходять.* Гол. I. 304.

Прежній, -я, -є. Прежній. *Як би була прежняя розмова.* Чуб. V. 531.

През, *нар.* = **Через.** *През Христові страсті не маєш щастя у пеклі.* Чуб. III. 17.

Пре́звірх, *нар.* Черезъ край. *У його вже й презвірх є, а все загрібає.* О. 1862. V. 84.

Презирство, -ва, *с.* Презрѣніе. *Буде на неї дивитись з презирством і обходитись з неповагою.* Котл. НП. 373.

Презмага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Одолѣвать, побѣждать. *За кису світ увесь не мирить; що й у панів, да й то вона все презмагає.* Г. Барв. 448.

Прейма, *нар.* По крайней мѣрѣ. *Хоч з торбами підемо, та прейма матимем, де зіму зімувати.* Св. *Л.* 69. *Вишукують собі таких малюків ручих, щоб украв і втік, а прейма викрутивсь.* Св. *Л.* 136.

Прекладати, -даю, -єш, *гл.* — **над що**. Предпочитать чему. К. ПС. 94. *О, божевільна! де твій розум дівся, щоб зрадника над мене прекладати.* К. ЦН. 203. *Науку і талант над значність прекладали.* К. Дз. 13.

Прекрасен, -сна, -не, прекрасний, -а, -е. Прекрасный, чрезвычайно красивый. *Молоденький козаченьку, словами прекрасен.* Чуб. V. 185. *Ти, дівчино, ти прекрасна, як на небі зоря ясна.* Грин. III. 241. *Ой світе мій ясний, ой світе прекрасний.* Мет. 80.

Прекрасно, *нар.* Чрезвычайно красиво. *Прекрасно вберися.* Грин. III. 343.

Прем, *нар.* = **Притьмом.** *В мене шия чиста... що-дня мию, хиба вже прем часу не маю.* Св. *Л.* 171.

Премиле́нний, -а, -е. Очень милый. *Що то за премиленний чоловік у тії жінки.* Черк. у.

Преміч, мочі, *ж.* Сила, наибольшая сила. *З усієї премочі смикнув.* Константиногр. у.

Прему́дрий, -а, -е. 1) Премудрый. *І премудрих немудрі одурять.* Шевч. 213. 2) Очень искусный. *Бери мене, дядьку, премудрую швачку.* Нп.

Премудрість, -рости, *ж.* Премудрость. *Чи ти стягнув до себе всю премудрість?* К. Іов. 32.

Премудро, *нар.* Премудро, очень мудро. *Зробив єси премудро.* К. Псал. 15.

Преномера́нт, -та, *м.* Подписчикъ. *Чи багато в тебе преномерантів на «Записки о Южн. Руси»?* Шевч. (О. 1862. V. 10).

Преогорча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **преогорчи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* Сильно огорчать, огорчить. *Лучче йому з нудьги загинути, ніж пан-отця навік преогорчити.* К. ЧР. 234.

Препір, -ру, *м.* = **Припір.** Мнж. 181.

Преподобитися, -блюся, -бишся, *гл.* Сдѣлаться преподобнымъ, святымъ; сдѣлаться угоднымъ Богу. — *В потайники пустіть огонь!.. — «Постривайте, не вбивайте: там моя Оксана. Годиночку, батьки мой Я її достану!» — Добре, добре!.. Залізняче, гукни, щоб палили. Преподобиться з ляхами!..* Шевч. 189. *Царь Давид... колись преподобився Богові.* Драг. 98.

Преподо́бний, -а, -е. 1) Преподобный, праведный, святой. *Не зовіте преподобним лютого Нерона.* Шевч. 2) Красивый, прекрасный. *Преподобна дівчина.* Чуб. V. 19.

Преподо́бник, -ка, *м.* Преподобный, угодникъ, праведникъ. К. Бай. 45.

Преподо́бниця, -ці, *ж.* 1) Преподобная, праведная, святая. Левиц. I. 287. 2) Красавица. *Як була я молодою преподобницею, повісила хвартушину над віконницею.* Ном. № 12546.

Пресподниця, -ці, *ж.* Преисподняя. *Та й укинув його в темницю, та й глибокую пресподницю.* Чуб. V. 1021.

Престіл, -толу, *м.* 1) Престолъ, тронъ. Шух. I. 39. *Біда на престолі, коли нема нічого в стодолі.* Ном. № 214. *Поскидав потужних з престолів.* Єв. Л. I. 52. 2) Престолъ въ церкви, въ олтарѣ. *Привів її під церковку: «тепер ти моя». Вона йому відповіла: «неправда твоя». Привів її до престолу: «тепер ти моя». Вона йому відказала: «неправда твоя».* Чуб. V. 204.

Престільниця, -ці, *ох.* Верхняя доска стола? *Війшов Івасенко до новой світлиці, лежить миленька на престільниці.* Гол. I. 181.

Претак, -ка, *м.* Рѣшето. Вх. Лем. 456.

Претінка, -ки, *ж.* = **Прутинка**? *Зашуміла шабелечка, як з ліса претінка.* Гол. I. 20.

Префект, -та, *м.* Помощникъ ректора Кіево-братской коллегіи (академіи), несшій обязанности административныя и въ тоже время бывшій и профессоромъ. *Кассіян Сакович, префект Братської школи.* К. ПС. 5.

Пре́цінь, *нар.* Между тѣмъ, однако.

Преч, *нар.* = **Пріч.** *Пішов мій миленький преч на полювання.* Гол. I. 338.

Пречи́ста, -тої, *ж.* Пречистая. Эпитетъ Богоматери. *Благослови, Боже, Пречиста Госпоже.* Мил. Св. 3. Безъ существительнаго употребляется въ значеніи: Богоматерь, также образъ Богоматери и нижепоименованные праздники въ честь ея. *Ой там ішла Пречистая, Пречистая Мати Божа.* Чуб. III. 367. *На Иордані тиха вода стояла, там Пречиста свого сина купала.* Чуб. III. 449. Перша Пречиста. Успеніе Пресв. Богородицы (15 августа). ХС. I. 78. Друга Пречиста. Рождество Пресв. Богородицы (8 сентября). ХС. I. 78.

Пречу́до, -да, *с.* Большое чудо; большое диво. *З усього села збігалися діти дивитись на те пречудо.* Мир. ХРВ. 355.

При, *предл.* 1) При, возлѣ. *Сидять... гуси при березі.* Св. Л. 226. *Три явори посадила сестра при долині.* Шевч. 393. *Була в мене небога, при мені вона і зросла.* МВ. II. 19. *У нас при душі копійки нема.* Г. Барв. 283. 2) Во время. *При згоді були люде.* Каменец. у. 3) **Бути, жити при...** Быть, жить въ... *Як живе чоловік при вбозтві, то й хороший зробиться поганий, а як при волі, то й ледащо покажеться гарне.* Грин. I. 113. *Був чоловік середніх літ, при здоровлю.* Г. Барв. 304. **При ро́зумі бути**. Быть въ своемъ умѣ, въ сознаніи. *Біснуватий сидить при розумі.* Єв. Мр. IV. 15.

Прибавити, -ся. См. **Прибавляти, -ся.**

При́бавка, -ки, *ж.* Прибавка. *Як даватимемо прибавки, то не матимемо ні стовпа, ні бариша.* Лебед. у.

Прибавля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **прибавити, -бавлю, -виш,** *гл.* Прибавлять, прибавить. Рудч. Ск. I. 114.

Прибавлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прибавитися, -люся, -вишся,** *гл.* 1) Прибавляться, прибавиться. Ном. №513. 2) Замѣшкаться. *Прибавиться було Семен на вечерницях, вони* (батько) *до його цілий день і слова говорити не будуть.* Федьк.

Прибага́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **прибагти и прибагнути, -ну, -неш,** *гл.* Имѣть, возымѣть странное желаніе. Желех.

Прибагом, *нар.* По прихоти, случайно. Желех.

Прибажний, -а, -е. Изъ прихоти желаемый. Вх. Зн. 55.

Прибачити, -чу, -чиш, *гл.* Подсмотрѣть. *Чоловік у вікно прибачив, що він робив у хаті, та ото як підзорив, та й став усім росказувать.* Новомоск. у.

Прибгати, -бгаю, -єш, *гл.* 1) Пригнуть. 2) Прибрать къ рукамъ? Захватить? *Заберуть усе до нитки, а деколи, як не сховається гарна дівчина або молодиця, то й їх прибгають.* Стор. МПр. 68. 3) Прибавить. *Та й «Матроза» прибгав би до «Княгині».* Шевч. (О. 1862. III. 7).

Прибе́ґа, -ґи, *об.* Безпріютный человѣкъ. *Ходе, як прибеґа.* Лебед. у.

Прибива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прибити, -б'ю́, -беш,** *гл.* 1) Прибивать, прибить. *Дошку прибий гвіздками.* 2) Прибивать, прибить чѣмъ либо упавшимъ сверху и придавившимъ внизъ. *Бодай тебе, мій миленький, ворота прибили, а щоб тебе опріч мене инші не любили.* Мет. 63. 3) Прибивать, прибить, приносить, принести (водою). *Хвиля прибила човен до береш.* 4) Только сов. в.? Подогнать, понудить. *І робити не прибити, а жать не нагнеться.* Грин. III. 67.

Прибива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **прибитися, -б'ю́ся, -б'є́шся,** *гл.* Приходить, прійти, пріѣхать, зайти, заѣхать, попасть куда. Мнж. 39. *Шукаючи, заблудила. Ой прибилась до риночку.* Чуб. V. 909. *Блукаючи по Україні, прибивсь якось я в Чигирин.* Шевч. 337.

Прибивач, -ча, *м.* Инструментъ, которымъ вибивають **бобрики** (см.). Шух. I. 278.

Прибирати, -ся, -раю, -ся, -єш, -ся, *гл.* = **Прибірати, -ся.**

Прибитток, -тку, *м.* = **Прибуток.** *Кривив душею для прибитку.* Котл. Ен.

Прибичо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **прибичувати, -чую, -єш,** *гл.* 1) Припрягать, припречь, пристегивать, пристегнуть (животное въ помощь другимъ везущимъ). 2) Прибавлять, прибавить, присчитывать, присчитать. *Люде що почують, то прибичують.* Ком. Пр. № 114. *Ти нащо прибичовуєш, чого й не було?* НВолын. у. *Я винен два рублі, а він прибичовує ще їден.* НВолын. у.

Прибіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **прибігти, -біжу, -жи́ш,** *гл.* Прибѣгать, прибѣжать. *За Зінькою слідком прибігли єї мати, чоловік і ще кілька бабусь.* Стор. *Прибігає вовчик до ополонки.* Рудч. Ск. II. 8.

Прибігнути, -ну, -неш, *гл.* = **Прибігти.** Вх. Уг. 263.

При́бідок, -дку, *м.* Прибавка къ бѣдѣ, добавочная бѣда. *До біди найдеся все й прибідок.* Фр. Пр. 44.

Прибіжанин, -на, *м.* Богомолецъ. *Сто двадцять літ живе чернець мовчущий... На поучення прибіжанам темним знай мимрить.* К. МБ. II. 132.

Прибій, -бою, *м.* 1) Планка, бревнышко, прибиваемое вдоль стѣны украинской хаты на аршинъ отъ низу, — на него опираются концы досокъ, изъ которыхъ составленъ **піл** (на которомъ спять). Сим. 2. 2) Geranium palustre. Лв. 9.

Прибійниця, -ці, *ж.* Часть колодки, снаряда для выдѣлыванія коробок. Вас. 148.

При́бік, -бока, *м.* 1) Боковая пристройка къ зданію, напр. **при́боки** въ **клуні** — по обѣимъ ея сторонамъ, для большей вмѣстимости, находятся въ связи съ клунею, но отдѣлены отъ нея стѣнами. Волч. у. 2) Часть сѣней, прилегающая къ хатѣ, отдѣленная отъ остальныхъ сѣней стѣнкой, — здѣсь находится устьеваристой печи и входъ въ хату. Вас. 195.

Прибілий, -а, -е. Бѣловатый. Вх. Зн. 55.

Прибільшати, -шаю, -єш и прибільшувати, -шую, -єш, сов. в. **прибільшити, -шу, -шиш,** *гл.* 1) Увеличивать, увеличить. 2) Прибавлять, прибавить. Левиц. Пов. 270. *Сами прибільшують невірі плати.* К. Бай. 24. 3) Преувеличивать, преувеличить. *Хоцінський любив дечого багато і прибільшити, прикинути зайве.* Левиц. I. 212.

Прибільшатися, -шаюся, -єшся и прибільшуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **прибільшитися, -шуся, -шишся,** *гл.* 1) Увеличиваться, увеличиться. Канев. у. *Їх військо тими збігами прибільшувалось і в силу вбивалося.* К. Хм. 41. 2) Прибавляться, прибавиться. 3) Преувеличиваться, преувеличиться.

Прибір, -бору, *м.* 1) Одежда, нарядъ. *Краща дівчина твоя всіх, на її приборі більше всіх.* Чуб. III. 150. 2) Одѣваніе, наряжанье. *Хиба мені до прибору? Аби гарної.* Ком. Пр. № 823. *Косу заплетемо, — які ж тут прибори? Та й до церкви, та й т рушник.* О. 1861. XI. Кух. 27. Вообще приготовленія къ чему либо (свадьбѣ, празднику) и необходимыя для этого вещи. *Треба ж таки прибраться к весіллю; хоч рушники і єсть готові, так іще дечого треба. — Аби рушники були, а за прибори на весілля не турбуйтесь: наш Возний... на свій кошт таке бундячне весілля уджи́не.* Котл. НП. 377. 3) Узорная вышивка цвѣтными нитками по лацкану полушубка. Вас. 155.

Прибіра́ння, -ня, *с.* 1) Уборка, приборка. 2) Одѣванье, наряжаніе, а также сами одежды, наряды. *А жаль мені дівування, дівоцького прибірання.* Чуб. V. 42. Ум. **Прибіраннячко.** Мил. 131.

Прибіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **прибрати, -беру, -реш,** *гл.* 1) Убирать, убрать, прибирать, прибрать, привести въ порядокъ; принимать, принять. *Прийшовши, знайде* (домівку) *виметену й прибрану.* Єв. Л. XI. 25. *А в дівчини одна хата, та й та не прибрата.* Грин. III. 250. 2) Одѣвать, одѣть, наряжать, нарядить. Чуб. V. 733. *Дівчата гарні, усі прибрані.* Кв. *Прибери пень, то й пень покращає.* Г. Барв. 414. 3) Брать, взять. *Еней, матню в кулак прибравши і «не до соли» промовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. I. 20. **До рук прибрати**. Прибрать къ рукамъ, захватить. 4) Подбирать, подобрать, выбрать то, что подходить въ пору, въ мѣру. *Не прибере Харитина невістки до душі.* Грин. III. 76. Не *прибере нічого він собі купить за тиї гроші.* Грин. II. 191. *У тому то селі родивсь наш Г. Ф. Квітка і по сьому то селу прибрав собі надане ім'я Основ'яненко.* К. Гр. Кв. 6. **Нічого не прибрав більш їй одмовити**. — Ничего больше не нашелся ей отвѣтить. МВ. О. 1862. I. 73) — **розуму, ума, спосіб, способу**. Находить, найти способъ, додуматься, выдумать. *А отаман чумацький, Товстуха, собі ума прибірає, що йому робить.* ЗОЮР. I. 76. *Прибрали мок способу літати по воздусі.* Дещо. *Стали ляхи способ прибірати.* АД. II. 113. **Син прибраний**. Пріемный сынъ. *Вовк хований, приятель перепрошений, син прибраний, а жид хрещений, то все непевні.* Ном. № 8101. 5) Съѣдать, съѣсть, поѣдать. *Нічого не робить, а все прибірає, що подадуть на стіл.* Г. Барв. 507. *Наїдків, напитків понастановлювала... А панночка усе прибіра, наче той горобець, хутенько й чистенько.* МВ. (О. 1862. III. 36).

Прибіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **прибра́тися, -беруся, -решся,** *гл.* Одѣваться, одѣться, наряжаться, нарядиться. *В голубий жупан приберися.* Макс. *Що як прийде суботонька, я змиюся й росчешуся, а в неділю приберуся.* Мет. 76.

Прибірний, -а, -е. Нарядный. *На тобі сукні дуже прибірні.* Чуб. V. 1127.

Прибірни́ця, -ці, *ж.* Та, которая прибираетъ. *Сестриця-прибірниця мої кісточки прибірала.* Рудч. Ск. II. 36.

При́біч, -бочі, *ж.* Прибыль, доходъ. *Вона оплачує ґрунт і прибічі має карбованців з триста.* НВолын. у.

Прибічи, *гл.* = **Прибігти.** Вх. Уг. 263.

Прибічник, -ка, *м.* Приближенный чей, помощникъ. *Я це прибув з наказом від громади шукати в князя вірної поради: його прибічники нас упевняли, щоб ми від його тільки гасла ждали.* К. ЦН. 249.

Приблага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Пріобрѣсть, съ трудомъ нажить. *Бач, яка вона — пробі, дай їй і свитину, і кожух, і коровку, — усе, що я своїй рідній дитині приблагала.* Екатериносл. у.

Набли́жність, -ности, *ж.* Разстояніе. Конот. у.

Приблу́да, -ди, *об.* Бродяга, пришелецъ; приставшее животное. *Не знаю, де вони взялись — приблуда князь, була й княгиня.* Шевч. 325. *Коня мого приблудою будуть називати.* Макс.

Приблудити, -ся, -джу, -ся, -диш, -ся, *гл.* Заблудившись или блуждая прійти куда. Чуб. V. 350. *Приблудили к Дунаєчку.* Чуб. III. 486. *Дівчинонька по гриби ходила, в зеленому лісі заблудила, приблудила к зеленому дубу.* Чуб. V. 346. *Пішов же він по пущах блудити; блудив же він сім год і чотирі, приблудився к обідній годині.* Мет. 359.

Приблудний, -а, -е. Приблудившійся, приставшій. *Не сподівайся дяки від приблудної псяки.* Ном. № 4604.

Приблука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* = **Приблудити.** *Ходила вона, ходила та й приблукала до попа у слободу.* Мнж. 37.

Приборкати. См. **Приборкувати.**

Приборкувати, -кую, -єш, сов. в. **прибо́ркати, -каю, -єш,** *гл.* 1) Подрѣзывать, подрѣзать крылья птицѣ, окарнать крылья. Чуб. V. 263. *Приборкано усім орлятам крила.* К. ХП. 92. 2) Прибирать, прибрать къ рукамъ. *Думав шляхту приборкать трошки. Вона добре свою свекруху приборкала, тепер а ні писне.* Харьк.

При́бочний, -а, -е. Боковой. НВолын. у.

При́бочок, -чка, *м.* Чуланъ, пристройка возлѣ дома.

Прибрати, -ся. См. **Прибірати, -ся.**

Прибрести, -ду́, -деш, *гл.* Прійти по водѣ.

Прибрехати. См. **Прибріхувати.**

Прибрехну́ти, -ну, -неш, *гл.* = **Прибрехати.** *Уміють добре прибрехнути.* Гліб.

Прибріхувати, -хую, -єш, сов. в. **прибрехати, -брешу, -шеш,** *гл.* Привирать, приврать. *Глухий не почує, так прибреше.* Ном. № 8564.

I. Прибува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прибути, -буду, -деш,** *гл.* 1) Прибывать, прибыть, пріѣзжать, пріѣхать. *Прибудь, милий чорнобривий, з далекого краю. Ой рад би я прибувати, та далеко дуже.* Мет. 84. 2) Прибывать, прибыть, увеличиваться,

увеличиться. *Понад берегами вода прибуває.* Грин. III. 252. *Прибуло дня на курячу п'ядь.* Чуб. I. 245.

II. Прибува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прибу́ти, -бу́ю, -єш,** *гл.* Примѣрять, примѣрить (обувь). *Чи ти прибувала черевики? не малі?* Константиногр. у.

Прибудо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **прибудува́ти, -ду́ю, -єш,** *гл.* Пристраивать, пристроить. Г. Барв. 379. НВолын. у. *З обох боків старої будівлі прибудував ще по крилу покоів.* Стор. МПр. 65.

Прибулий, -а, -е. Прибившій. *Запрошували прибулих козаків поснідать.* Стор. МПр. 126.

Прибути. См. **Прибувати.**

Прибутни́й, -а́, -е́. 1) То, что прибавляется, увеличивается въ количествѣ. *Дійво — прибутне, бо... воно прибуває в господарстві, коли хто свої корови дійні має.* Грин. II. 275. 2) Прибылой. *Прибутна вода.* Канев. у.

Прибутній, я́, є́. Чужесторонній, прибившій. *Се прибутній чоловік.* НВолын. у.

Прибуток, -тку, *м.* Прибыль. *З прибутку голова не болить.* Ном. № 9834. *Чи мали який прибуток з садочку?* О. 1862. IX. 115.

Приваб, -бу, *м.* = **Приваба.** Желех.

Приваба, -би, *ж.* Привлекательность, заманчивость; также: то, что привлекаетъ. Желех.

Привабити. См. **Приваблювати.**

Приваблювання, -ня, *с.* Привлечете.

Приваблювати, -люю, -єш, сов. в. **привабити, -блю, -биш,** *гл.* Привлекать, привлечь. *Ой, дівчино люба, мила, ти ж то мене привабила.* Грин. III. 161.

Привабний, -а, -е. Привлекательный. Желех.

Прива́дити, -джу, -диш, *гл.* Привязать, привѣсить. Угор. Вх. Лем. 456.

Привал, -лу, *м.* Выступъ скалы. Желех. *Сіли собі на привалу, люльки закурили.* Гол. I. 160.

При́валок, -лку, *м.* Неподвижная скамья, придѣлываемая къ лежанкѣ. МУЕ. I. 89. (Черниг.).

Приварити. См. **Приварювати.**

Приварювати, -рюю, -єш, сов. в. **привари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Доваривать, доварить. *Треба приварити каші, бо мало.* 2) О желѣзѣ: наваривать, наварить, приварить.

Приватний, -а, -е. Частный. *Заприсягну не втручатись у жадні козацькі справи і стану жити... приватною особою.* Кост. Ч. 101.

Приведе́нник, -ка, *м.* Сынъ жены, рожденный ею отъ перваго мужа и приведенный въ семью второго. Ум. **Приведе́нничок.**

Приведе́нниця, -ці, *ж.* Дочь жены, рожденная ею отъ перваго мужа и приведенная въ семью второго. Ум. **Приведе́нничка.**

Приведе́нничок, -чка, *м.* Ум. отъ **приведенник.**

Приведення, -ня, *с.* = **Приведенція.** *З однією жінкою було ось яке приведення.* ЗОЮР. II. 34.

Приведе́нція, -ції, *ж.* Приключеніе. Сим. 151.

Привезти́, ся. См. **Привозити, -ся.**

Приверзтися, -зуся, -зешся, *гл.* Примерещиться, пригрезиться. Шевч. 363. *Чого у сні не приверзеться.*

Привернути, -ся. См. **Привертати, -ся.**

Приверта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **приверну́ти, -ну́, неш,** *гл.* 1) Поворачивать, поворотить къ чему (при ѣздѣ). *Нехай вони човни до берега привертають.* АД. І. 248. *Коло мого дворика козаченько кониченьком грає, да все до моїх ворітечок коня привертає.* Чуб. V. 150. 2) Располагать, расположить, склонять, склонить къ чему. 3) Наваливать, навалить чѣмъ-либо тяжелымъ сверху. *В вишневім садочку схоронила, сирою землею пригорнула, біленьким камінцем привернула.* Чуб. V. 781. *Десь мого милого сира земля привернула.* Рудч. Чп. 137. 4) Возвращать, возвратить. *Назад до життя привернув.* Гн. І. 112. 5) Запошивать, запошить. Шух. І. 153.

Приверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **приверну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Поворачиваться, поворотиться къ чему, склоняться, склониться въ чему. *Береза росте, розростається, лист до листонька привертається.* Гол. І. 187. 2) Возвращаться, возвратиться. *Нехай додому не вертається. Як же вона привернеться, то-то ж вона лиха набереться.* Грин. III. 304. 3) Склоняться, склониться къ чему, кому, чувствовать, почувствовать склонность, влеченіе. Чуб. V. 549. *Не привертається і не пригортається моє серце до його.* Грин. III. 329.

Привертиця, -ці, *ж.* Раст. Convolvulus, вьюнокъ. Мнж. 190.

Приве́ршуватися, -шуюся, -єшся, *гл.* Нарастать, увеличиваться. *Що — року по рублеві привершується.* НВолын. у.

Привести, -веду, -де́ш, *гл.* 1) См. **Приводити.** 2) Родить. *Жінка привела дитя.* КС. 1893. VII. 74. *До панича, бачиш, ходила, поки дитину привела.* Шевч. *Кобила привела коника.* Грин. І. 149.

Привечерітися, -ріється, *гл. безл.* Смеркнуться. Вх. Уг. 203.

Привиддя, -дя, *с.* Видѣніе. *Сни і привиддя ночнії.* К. Іов. 72. *Колись рабу Твоєму, Боже, ти в привидді глаголав.* К. Псал. 206.

Привиджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **привидітися, -джуся, -дишся,** *гл.* Грезиться, пригрезиться, показываться, показаться. Чуб. І. 90. *Ой то тобі приснилося, ой то тобі привиділося.* Чуб. V. 1093. *Той шлях мені привижувався: бачив кілька слобід і Лубні. — «Звідці?» — спитав Кобза, дивуючись: «яка ж мара показувала тобі ті слободи і Лубні?* Стор. МПр. 24.

При́видки, -ків, *м. мн.* Видѣнія. *А ти мене що-раз лякаєш снами, у привидки трівожиш мою душу.* К. Іов. 16.

Привика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **привик(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Привыкать, привыкнуть. *Голуб, мати, голуб, мати, к вікну прилітає. «Давай, доню, принадоньку,* нехай *привикає».* Мет. 23.

Привикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **приви́кнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* = **Привикати, привикнути.** *З ким любилась, — розлучилась, мушу забуваться; з ким не зналась, — повінчалась, мушу привикаться.* Чуб. V. 186.

Привиклий, -а, -е. Привыкшій.

Привикнути, -ся. См. **Привикати, -ся.**

Приви́кти. См. **Привикати.**

Привиле́й, -ле́ю, *м.* Привилегія. *Дав нам привилей осягти під город поля, гаї і сіножаті, які сами улюбимо.* К. ЧР. 225. *Чадо попсованого привилеями панства.* К. ХП. 23.

Приви́нен, -ви́нна, -не. Прикосновененъ, причастенъ. *Рукою чоловікові біду зробиш, а язиком ще й гіршу, а очі нічому не привинні.* Кв. І. 25. *Я не привинен до того.* НВолын. у.

Приви́тниця, -ці, *ж.* Родъ растенія. ХС. III. 51.

Привича́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **приви́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Пріучать, пріучить. Го *він так привичив.* Черк. у.

Приви́ченька, -ки, *ж.* Ум. отъ **привичка.**

Приви́чити. См. **Привичати.**

Приви́чка, -ки, *ж.* Привычка. Ум. **Приви́ченька.** Мет. 316.

Привід, -воду, *м.* 1) Руководство, предводительство. *А дурень за моїм приводом працює.* Г. Барв. 307. *Рад би я встати та й привід дати своєму дитяточку.* О. 1862. IV. 40. (Нп.). *Всюди привід дав, а татусь тільки за нею, хоть і не дуже то покійник любив за чужим приводом ходить.* Сим. 202. *Моторний, сміливий, він скрізь давав усьому привід.* Мир. ХРВ. 146. 2) Причина, основаніе. З якого приводу? На какой причинѣ?

Привідець, -дця и привідця, -ці, *м.* Руководитель; предводитель. Черк. у. *Геть у полі у широкім татари ночують... Їх приводець по табору, мов пан який, ходить.* АД. І. 166. *Макогоненко до всеї біди привідця.* Котл. НП. 378. *Привідця був во всіх содомах.* Котл. Ен. VI. 25.

Привідниця, -ці, *ж.* Предводительница; руководительница. Левиц. І. 286.

Привіжка, -ки, *ж.* Возжа для пристяжной. Міусск. окр.

Привій, -вою, *м.* Веревка или ремешекъ, которымъ прикрѣплено къ верхней части ярма кольцо (каблучка), соединяющее ярмо съ дышломъ. Чуб. VII. 405. Рудч. Чп. 250.

Привілля, -ля, *с.* 1) Приволье, раздолье. *На вовків там привілля, — все пущі, а людей нема.* Лебед. у. 2) Достатокъ. *Нема привілля ніякого у його, як же за його йти.* НВолын. у. 3) **Бути за привіллям**. Быть въ уютномъ удобномъ мѣстѣ. *Був за привіллям у вас і я, і коні.* НВолын. у.

Привільний, -а, -е. Привольный.

Привіт, -ту, *м.* Привѣтъ, привѣтствіе. Харьк. г. Мет. 242.

Привіта́ння, -ня, *с.* Привѣтствіе. *Щире привітання.* Стор. МПр. 94. *Забувши й своє панство, зустрів батька Пугача з таким привітанням, мов той у найдорожчих кармазинах.* К. ЧР. 223.

Привіта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Принять, привѣтствовать. *От воно і вклонилось, і привітало мене чепурненько.* МВ. І. 18. *Тую галеру із грізної гармати, привітайте, гостинця їй дайте.* Лукаш.

Привіта́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Поздороваться. *Зліз з коника, привітався: «День добрий, серденько!»* Чуб. V. 384. *Іди, доню, найди її, найди, привітайся.* Шевч. 72.

Привітиця, -ці, *ж.* Раст. Cuscuta monogina Wahl. ЗЮЗО. І. 120.

Привітни́й, -а́, -е́. Привѣтливый. *До всякого привітна й ласкава.* МВ. І. 35. Ум. **Привітненький.**

Привітниця, -ці, *ж.* Привѣтливая женщина. *І нашим, коморам клюшниця, і нашому роду привітниця.* Чуб. V. 727.

Привітно, *нар.* Привѣтливо. Стор. МПр. 52. Въ знач.: уютно. *Там* (у кімнаті) *було тепло, гарно, спокійно, привітно зімньої темної ночі.* Левиц. Пов. 190. Ум. **Привітненько.**

Привіятися, -віюся, -єшся, *гл.* Прибыть, притащиться, явиться (неуважительно къ прибывшему). *Забув же він сови позвать; а совонька не гнівалась, сама вона привіялась.* Грин. III. 662.

Привласти́ти. См. **Привлащати.**

Привлаща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **привласти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* Присваивать, присвоить. *Гетьман маєтностей і добр військових не має самовласно собі привлащати.*

Приво́дити, -джу, -диш, сов. в. **привести́, -веду́, -де́ш,** *гл.* Приводить, привести. *Приводить він до того дерева вовків.* Рудч. Ск. I. 7.

При́водні, -днів, *м. мн.* Въ водяной мельницѣ, въ пути, по которому вода идетъ къ наружному колесу, — мѣсто между заставною и лоддями, т. е. отъ заставки до того пункта, гдѣ вода прикасается къ колесу. Черниг. у.

Привозити, -жу, -зиш, сов. в. **привезти, -зу, -зе́ш,** *гл.* Привозить, привезти. *Чим я тоді дровець привезу?* Рудч. Ск. II. 7.

Привозитися, -жуся, -зишся, сов. в. **привезти́ся, -зуся, -зе́шся,** *гл.* Пріѣзжать, пріѣхать. *Сама привезеся своїм повозом.* Вх. Лем. 456.

Приволіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **приволокти, -лочу, -че́ш,** *гл.* Притаскивать, притащить, зацѣпивъ веревкой и т. п. *Приволік копицю сіна. Приволокли його.* Мнж. 57.

Приволо́ка, -ки, *ж.* Рыболовная сѣть.

Приволокти. См. **Приволікати.**

Приворожити. См. **Приворожувати.**

Привoро́жувати, -жую, -єш, сов. в. **приворожити, -жу, -жиш,** *гл.* Приколдовывать, приколдовать О. 1862. X. 11.

Приворот, -ту, *м.* Раст. Veronica Chamaedrys L. Мил. М. 26.

Приворотень, -тня, *м.* Раст. а) Pyrethrum corymbosum. ЗЮЗО. I. 133. б) Neottia aris L. ЗЮЗО. I. 129. в) Tanacetum vulgare L. Вх. Зн. 55.

Приворотки, -ток, *ж. мн.* = **Приворот.** ЗЮЗО. I. 141.

Приворотний, -а, -е. Приколдовывавший, привлекающій. *Приворотне зілля.* Ном. № 246.

Привселюдно, *нар.* Открыто; публично. *Бачилась з своїм козаченьком привселюдно на «вулиці».* Морд. Пл. 92.

Привушний, -а, -е. Привушні серги. Серьги маленькія, находящіяся при самомъ ухѣ. *Куплю собі сережки привушні.* Пирят. у.

Привчати, -чаю, -єш, сов. в. **привчити, -вчу, -вчиш,** *гл.* Пріучать, пріучить.

Привча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **привчи́тися, -чу́ся, -чи́шся,** *гл.* Пріучаться, пріучиться. *Привчиться до панських звичаїв.* Левиц. I. 319.

Прив'ява́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прив'янути, -ну, -неш,** *гл.* Привядать, привянуть. *Уже наші василечки од сонця пов'яжи. Нехай в'януть, прив'явають.* Мет. 316.

Прив'язатися. См. **Прив'язуватися.**

Прив'язка, -ки, *ж.* Снурокъ, веревочка или что либо подобное, употребляемое для привязыванія, напр. красная гарусная нитка, которой гуцулки связываютъ концы

своихъ косъ. (Шух. I. 135), веревочка, которой постіл привязывается къ ногѣ. *Прив'язку біля постола обірвав.* Волч. у. *Шила сукню та й укоротила, шила черевички та й помалила, а остаточки — на підп'яточки, а обрізочки на прив'язочки.* Грин. III. 47.

Прив'язування, -ня, *с.* Привязываніе.

Прив'язувати, -зую, -єш, сов. в. **прив'язати, -жу, -жеш,** *гл.* Привязывать, привязать. *Прив'язала коня до берестонька.* Мет. 19.

Прив'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **прив'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Привязываться, быть привязаннымъ.

Прив'я́лий, -а, -е. Привядшій, отчасти увядшій. *Левиц.* Пов. 103.

Прив'ялити, -лю, -лиш, *гл.* Заставить привянуть. Переносно о человѣкѣ: пришибить словомъ, привести въ уныніе. *Чоловік так і прив'ялить словом.* Г. Барв. 287.

Прив'я́нути. См. **Прив'явати.**

Пригадати, -ся. См. **Пригадувати, -ся.**

Пригадування, -ня, *с.* 1) Припоминаніе. 2) Придумываніе.

Пригадувати, -дую, -єш, сов. в. **пригада́ти, -да́ю, -єш,** *гл.* 1) Припоминать, припомнить. Чуб. V. 245. 2) Придумывать, придумать. *Не придумать, мати, да й ж пригадати, яку тобі да пташечку з гостинцем прислати.* Чуб. V. 744.

Пригадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **пригадатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Припоминаться, припомниться. *Усе пригадалося Олесі.* МВ. I. 49.

Пригана, -ни, *ж.* = **Догана.** *Дала-'с ми, миленька, дала-'с ми пригану, же я є'м не варта за файку дугану.* Гол. II. 221.

Пригальмува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Притормозить. Вх. Зн. 55.

Приганя́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **пригнати, -жену, -неш,** *гл.* 1) Пригонять, пригнать. *Шостого вола зостав, а п'ять прижени.* Рудч. Ск. I. 182. **Пригнати човен до...** Подъѣхать лодкой къ... *Пригнали вони човни свої до берега.* Єв. Л. V. 11. 2) Подгонять, подогнать, понуждать, понудить. *Вчителі добре приганяли, а я дуже боявся каторжної лози.* Левиц. I. 152. *До роботи приганя, а про їжу не спита.* Грин. III. 561.

Пригара, -ри, *ж.* 1) Пригорѣлыя части кушанья. 2) Сивушное масло, гарь (о водкѣ). *Одгонить пригарами горілка.* НВолын. у.

Пригарок, -рку, *м.* = **Пригара 1.** *Виїли кашу — самі пригарки в горщечку.* Черниг. у.

Пригаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **пригаснути, -сну, -неш,** *гл.* Притухать, притухнуть, пригаснуть.

Пригасити. См. **Пригашати.**

Пригаснути. См. **Пригасати.**

Пригаша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **пригаси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Пригашивать, пригасить, притушить. *Пригашують трохи вогонь.* Дещо.

Пригатити. См. **Пригачувати.**

Пригаток, -тку, *м.* Маленькая гать у берега. Вх. Зн. 55.

Пригачувати, -чую, -єш, сов. в. **пригатити, -гачу, -тиш,** *гл.* Запруживать, запрудить (нѣсколько?) *А я тую криниченьку притчу.* Чуб. V. 393.

Пригаяти, -гаю, -єш, *гл.* Задержать, заставить опоздать. *Пригаяв ти нас.* Полт. г.

Пригвозди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Приткнуть, поставить. *Нема де й так повернуться, — куди ти ще ослона пригвоздит.* Зміев. у.

Пригвозди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Привязаться, пристать. *Пригвоздилась, як гвоздик.* Грин. I. 241.

Пригижкуватий, -а, -е.? *Пригижкуватий вовк.* ЗОЮР. II. 36.

Пригина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **пригну́ти, -гну́, -гне́ш,** *гл.* Пригинать, пригнуть.

Пригін, гону, *м.* 1) Пригонъ. 2) Понужденіе. *А що біжить без пригону, без пригону, без повода?* Чуб. V. 1190. 3) **У пригоні ходити**. О волахъ впряженныхъ въ плугъ: быть во второй средней парѣ. Волч. у.

Пригінний, -а, -е. 1) Работающій по понужденію, отбывающій повинность натурой. 2) О волѣ: ходящій въ **пригоні 3**. Волч. у.

Пригінчий, -чого, *м.* Надсмотрщикъ надъ рабочими.

Пригір, гору, *м.* Холмъ. *Іде чернець у Вишгород на Київ дивитись та посидіть на пригорі.* Шевч. 370.

Пригірклий, -а, -е. Горьковатый. *Пригіркле масло.*

Пригіркнути, -ну, -неш, *гл.* Прогорькнуть.

При́гірщ, горщі, *ж.* Пригоршни. ЗОЮР. I. 255.

Пригіст, госту, *м.* Привѣтствіе. *Шутка зачинає відгравати на пригіст.* Федьк.

Пригістне, -ного, *с.* Гостинець, подарокъ посѣтителя. Шух. I. 218.

Пригладжувати, -джую, -єш, *гл.* Приглаживать, пригладить. *Приглaдь її чорні брівки.* Чуб. III. 63.

Пригледіти. См. **Приглядати.**

Приглежуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* = **Приглядатися.** *Як почне приглежуваться до тебе або прислухаться, поки то пізна або почує.* Сим. 235.

Приглу́хнути, -ну, -неш, *гл.* Немного оглохнуть. Желех.

Приглухуватий, -а, -е. Глуховатый. Черк. у.

Приглушити. См. **Приглушувати.**

Приглушувати, -шую, -єш, сов. в. **приглуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Оглушать, оглушить. *Од жалю і од плачу мов приглушений ходив.* Сим. 219.

Пригляда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **пригледіти, пригля́діти, -джу, -диш,** *гл.* Присматривать, присмотрѣть. *Пустіть мене, пані ...пригледіть за Одаркою.* МВ. I. 77.

Приглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **пригля́нутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Присматриваться, присмотрѣться. Чуб. III. 19. *Ти сядеш на лаві, а я на ослоні, будем приглядаться, в кого чорні брови.* Чуб. V. 290. *Ходить такий, що аж жовтий та білий. Як приглянешся, то аж світиться.* Драг. 143.

Пригля́діти. См. **Приглядати.**

Приглядуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* = **Приглядатися.** *Кобза став приглядуватися, щоб побачить свою рідну хату.* Стор.

Пригля́нути, -ну, -неш, *гл.* = **Приглядіти.** *Дитину приглядять, а мене хто тепер пригляне?* Кв.

Пригля́нутися. См. **Приглядатися.**

Пригнада, -ди, *ж.* = **Принада.** *Які ж мої чароньки, що чорнії брівоньки, яка ж моя пригнада — що я дівка молода.* Уман. у.

Пригнаджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Принаджувати.** Уман. у.

Пригнати. См. **Приганяти.**

Пригнатися, -женуся, -не́шся, *гл.* Прибѣжать, примчаться. *Пан, що було в його духу, пригнався.* МВ. (О. 1862. III. 70). *Пригнавсь Данило... «Не втечеш!» крикнув.* МВ. I. 158. — **з волами.** Придти, пригнавъ воловъ. *Бодай воли живі були, а плуг поламався, щоб мій милий із волами додому пригнався.* Мет. 6.

Пригнізди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Присѣсть, присосѣдиться. *Коли чого просити має, то добрий одгадає час і к чоловіку пригніздиться, прищулиться, приголубиться.* Котл. Ен. V. 19.

Пригніт, -ту, *м.* Притѣсненіе. *Нас так тяжко тіснять і пригнічують необачні... Ми і в тісноті і в пригніті...* К. ХП. 132.

Пригніта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **пригні́тити, -нічу, -тиш,** *гл.* 1) Придавливать, придавить. *А довбня з стелі, та по голові довгомуда, так його й пригнітила.* Чуб. II. 97. 2) Угнетать. *I не зважиться багатий брата пригнітати.* К. Псал. 23.

Пригніток, -тка, *м.* 1) Прессъ. 2) Угнетенный человѣкъ.

Пригнічувати, -чую, -єш, *гл.* = **Пригнітати.** *Безбожники пригнічують нещасних.* К. Iов. 76.

Пригнути. См. **Пригинати.**

Приговір, -во́ру, *м.* = **Приговірка.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Приговірка, -ки, *ж.* = **Приповідка.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Приговори́ти. См. **Приговорювати.**

Приговорювати, -рюю, -єш, сов. в. **приговори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Приговаривать, приговорить, примолвлять, присказывать. Рудч. Ск. I. 16. *Буйним вітрам та й приговорила: «Повій, вітре, з далекого краю».* Мил. 119.

Пригóвтати, -таю, -єш, *гл.* Пріучить, освоить, ознакомить. *Як куплена товарина, то тра приговтати.* НВолын. у.

Пригóвтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Освоиться, ознакомиться.

Пригода, -ди, *ж.* 1) Приключеніе; несчастіе, несчастный случай. *Не дай, Боже, пригоди на тебе.* Макс. *Не втішайтеся, воріженьки, моїй пригоді.* Мет. 42. **Стати приго́ді**. Приключиться несчастію. *Ой на козаченьків, ой на запорожців та пригодонька стала: ой у середу та й у обідній час їх Москва забрала.* ЗОЮР. I. 135. 2) Надобность, польза. *Годувала собі дочку для своєй пригоди, щоб принесла із криниці холодної води.* Макс. (1849) 111. 3) **Стати у пригоді**. Пригодиться, помочь. *Не бий мене, чоловіче добрий, я тобі в великій пригоді стану.* Рудч. Ск. I. 91. Ум. **Пригодонька.** Чуб. V. 346.

Пригóддя, -дя, *с.* Приволье. *Їдь на Кубань, там буде тобі пригоддя.*

Пригоди́тися, -джу́ся, -ди́шся, *гл.* Случиться, приключиться.

Пригодовувати, -вую, -єш, сов. в. **пригодувати, -ду́ю, -єш,** *гл.* Выкармливать, выкормить. *Пригодовували скотинку на важку польову роботу.* Мир. Пов. I. 166. *Чикнуть ножем пальця: як біжить маска, то ще пригодовують, а як ні, то то значить годиться на заріз.* Драг. 2.

Пригодонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **пригода.**

Пригоже, *нар.* Красиво; хорошо. Не *плач, милий, не журися, — все буде пригоже.* Грин. III. 160.

Пригожий, -а, -е. Пригожій, красивый, хорошій. *Ой ви, чумаченьки, ой ви, молоденькі, ви гожі й пригожі.* Рудч. Чп. 148. *Пригожа, як рожа.* Мет. 208.

При́головач, -ча, *м.* 1) Изголовье; у грудного ребенка: свернутая пеленка, подкладываемая ему подъ голову, напр. во время купанья. 2) Въ гробу: доски въ изголовьи и ногахъ, соединяющія боковыя длинныя доски. НВолын. у. *У труні два приголовачі.* Черк. у. 3) Полѣно, которое кладется поперегъ печи, чтобы на него класть поперечныя полѣнья. Угор. Ум. **При́голо́вачок.** *А біленькії пелюшечки сповивала, а з дев'ятого шовку сповивачик сукала, а з сребра-злата приголовачок прикладала.* Чуб. III. 324.

Приголо́вник, -ка, *м.* Каждое изъ четырехъ бревенъ, на которыхъ кладется печь въ гуцульской **коли́бі**. Шух. I. 175.

При́головок, -вка, *м.* 1) = **Приголовач 1.** 2) = **Приголовач 3.** Радом. у. 3) Въ оконной рамѣ: верхній поперечный брусокъ. Вас. 149. Ум. **Приголовочок, приголовчик.** Чуб. III. 324. Г. Барв. 436.

Приголубити, -ся. См. **Приголублювати, -ся.**

Приголубливий, -а, -е. Нѣжный, ласкающій. *Ой вийшла мати, і з сльозами приголубливими словами, за руку взявши, каже їй.* Греб. 319.

Приголублювати, -люю, -єш, сов. в. **приголубити, -блю, -биш,** *гл.* Ласкать, приласкать, приголубить. *До кого я пригорнуся і хто приголубить, коли тепер нема того, який мене любить.* Котл. НП. 340. *А ще гірше, як хто кого любить. Любить, любить та й не приголубить.* Чуб. V. 298.

Приголублюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **приголубитися, -блюся, -бишся,** *гл.* Ласкаться, приласкаться. *І к чоловіку пригніздиться, прищулиться, приголубиться, цілує, гладить, лескотить.* Котл. Ен. V. 19.

Пригонити, -ню, -ниш, *гл.* = **Приганяти.** *Паша пані хупава, роспустили рукава, і сама не робить, і нас не пригонить.* Мет. 323.

Приго́нич, -ча, *м.* = **Пригінчий.** Рк. Левиц.

Пригорілий, -а, -е. Пригорѣлый. *Вони пір'я пригоріле нюхали.* Ном. № 13186.

Пригорі́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Пригорѣть.

Пригорнути, -ся. См. **Пригортати, -ся.**

Пригород, -да, *м.* Пригородъ. *Усі городи й пригороди пороздавав їм* (панам) *король то на староства, то на волости.* К. ЧР. 195.

Пригороджувати, -джую, -єш, сов. в. **пригородити, -джу, -диш,** *гл.* Пригораживать, пригородить.

Пригорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **пригорну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Прижимать, прижать (къ сердцу), приласкать. *Пригорнути до серденька та й поцілувати.* Мет. 23. *Ой хто ж мене молодую на чужині пригорне?* Мет. 78. 2) Приваливать, привалить (сыпучимъ тѣломъ), пригресть сыпучее тѣло (землю, снѣгъ) и засыпать имъ сверху. *В вишневім садочку схоронила, сирою землею пригорнула.* Чуб. V. 781.

Пригортатися, -та́юся, -єшся, сов. в. **пригорну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Прижиматься, прижаться, прильнуть. *Не пригорнеться вже серденько і моє до його.* Мет. 66.

Пригорщ, -щі, *ж.* = **Пригірщ.** *Енея з пригорщею ланців велів судьбам не потопить.* Котл. Ен. VI. 9.

Пригости́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* 1) Прибыть, пріѣхать въ гости. *Ми пригостили до Илаша.* Федьк. *В царя дочку заручили, та й додому пригостили.* Гол. IV. 551. 2) Принять какъ гостя, угостить. *І ця сестра його пригостила добре.* Мнж. 16.

Пригото́вка, -ки, *ж.* = **Приготування.** Рк. Левиц. Хотин. у.

Приготува́ння, -ня, *с.* Приготовленіе.

Приготува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Приготовить. *Мати йому приготує на цілий день горщок кисілю.* Рудч. Ск. II. 85.

Приготува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Приготовиться.

Пригра, -ри, *ж.* Вылетъ пчелъ значительной кучей изъ улья на нѣкоторое время. *Зашуміло село, як на пригру бджоли.* Мир. ХРВ. 260.

Пригр162ва́ння, -ня, *с.* Аккомпаниментъ.

Приграва́ти, -раю, -єш, *гл.* Аккомпанировать.

Пригребиця, -ці, *ж.* 1) Погребница, передняя часть погреба, сводъ надъ ступеньками, ведущими въ погребъ. 2) Входъ въ помѣщеніе съ гончарнымъ горномъ. Вас. 180. 3) У колесниковъ: входъ въ яму, служащую для склада топлива и сообщенія съ топкой. Вас. 146.

Пригрів, -ву, *м.* Мѣсто, обогрѣваемое солнцемъ; солнцепекъ. *Чабан на соняшному пригріві... спить.* О. 1862. V. Кух. 31.

Пригріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пригріти, -грію, -єш,** *гл.* Припекать, припечь, пригрѣвать, пригрѣть. *Зійшло сонце під віконце... стало пригрівать.* Чуб. V. 1016. *Наше женихання — як літня роса: вітер повіє, сонце пригріє, роса опаде.* Чуб. V. 180.

Пригроми́тися, -млюся, -мишся, *гл.* Нахлынуть, собраться массой. *Як пригромлять люде до колодязя, дак дотовпу нема.*

Пригрубник, -ка, *м.* ? Мил. М. 62. Желех. *Пани чаї та шпунти п'ють, а ми в пригрубнику знай люльки плюндримо.* Ном. № 10380. См. **Грубник 2.**

Пригрубок, -бка, *м.* Выступъ возлѣ печи.

Пригрудча, -чати, *с.* Грудной ребенокъ. Пирят. у.

Пригрусти́ти. См. **Пригрущати.**

Пригруща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **пригрусти́ти, -грущу, -стиш,** *гл.* Внушать, внушить, приказывать, приказать. *Він так мені пригрущав, щоб я тобі наказав.* Черк. у. *Можайка кряжив здорово за паничами, глядів їх, як своїх дітей, пригрущав, щоб не робили погано.* Новомоск. у. *Лихий свекор погуляти да не пустить; ой хоть пустить молодую да й пригрустить: «Іди, іди, дитя моє, не барися: у сінечки за дверечки да й вернися.* Маркев. 103.

Пригу́кувати, -кую, -єш, *гл.* Кричать въ добавленіе къ работѣ. *Іди поможи стягати сволок на хату, — хоч будеш пригукувати, а то нічого не зробимо.* Константиногр. у.

При́гулень, -льня, *м.* = **Відгулень.** О. 1862. I. 20.

Пригуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Пріобрѣсть, гуляя. 2) — **дитину**. Прижить ребенка.

Пригуме́нок, -нка, *м.* Часть гумна, гдѣ складываются земледѣльческія орудія. Радом. у.

Придабашка, -ки, *ж.* = **Придибашка.** *Станемо собі наші стрілецькі придабашки уповідати.* Федьк.

Придавати, -даю, -єш, сов. в. **придати, -дам, -даси,** *гл.* 1) Прибавлять, прибавить. «*Ще ж нам цього мало*». *— Що ж ми вам придамо?* — Чуб. III. 39. — **ходи**. Прибавлять,

прибавить шагу. *Чим дуж придав ходи в ноги.* Мир. ХРВ. 9. 3) Давать, дать въ качествѣ приданаго крѣпостнаго человѣка. *Ви за молодою панією мабуть придані?* МВ. (О. 1862. I. 73).

Придаватися, -даюся, -єшся, сов. в. **придатися, -дамся, -дасися,** *гл.* 1) Годиться, пригодиться. *Золотий ключик до кождих дверей придасться.* Ном. № 7393. 2) Удаваться, удаться, оказаться, выйти какимъ; оказаться къ чему годнымъ, способнымъ. *В чім ти, мила, купалася, що такая придалася?* Чуб. V. 38. *Оттакий то придався нам солодкий мед.* Грин. II. 171. *Паска у нас хороша придалась.* Кв. *Наймичку собі приняла, та й добра дівчина придалась.* Г. Барв. 295. *Придавсь один чернець на малювання.* К. ЧР. 82.

Придавити. См. **Придавлювати.**

Придавлювати, -люю, -єш, сов. в. **придавити, -влю́, -виш,** *гл.* Придавливать, придавить. *Придавила його до тину, щоб він не вирвавсь.* Рудч. Ск. I. 8. *Мороз як придавив — стало холодно.* Чуб. I. 6.

Прида́лий, -а, -е. Пригодный. *Юрасева сосна тонкая да високая, тонкая да кудрявая на пчоли придалася.* Мет. 195.

Придане, -дан, приданки, -но́к, *мн.* Свадебные гости со стороны новобрачной, отправляющіеся съ нею въ домъ новобрачнаго. Маркев. 134, 147. *Свашки і приданки роздягають молоду.* МУЕ. III. 149. *Коня у позику не давай, жінки у приданки не пускай.* Ном. № 8091.

Приданя́не, -нян, *мн.* Придане. Вх. Лем. 456.

Придати, -ся. См. **Придавати, -ся.**

Придатний, -а, -е. Годный, пригодный; способный. *Хлопець дуже розумний і до всього придатний.* Левиц. I. 167.

Придатність, -ности, *ж.* Пригодность, годность. Желех.

Придаток, -тку, *м.* Прибавленіе, прибавка. *Придаток не стоїть за даток.* Ном. № 10590. *На придаток дам ще корову.*

Придбава́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **придба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* Пріобрѣтать, пріобрѣсть. *Се придбавають у Бога собі ласки, даючи милостину.* Волч. у. *Худоби діждалися, — придбали хутір, став і млин.* Шевч. *Хочу я з рочок погуляти, щоб собі посагу що придбати.* Мет. 46.

Придба́ння, -ня, *с.* Пріобрѣтеніе. Г. Барв. 528.

Придбати. См. **Придбавати.**

Придбо́вувати, -вую, -єш, *гл.* = **Придбавати.** Г. Барв. 307.

Придве́рний, -а, -е. Придверный. **Придве́рна стіна** — стѣна въ которой находится дверь. Шух. I. 101.

Приде́ржати, -ся. См. **Придержувати, -ся.**

Придержувати, -жую, -єш, сов. в. **приде́ржати, -жу, -жиш,** *гл.* Придерживать, придержать. *Протиус догнав, Недвига придержав.* Рудч. Ск. I. 121. **Придержати ходу**. Умѣрить шагъ, пойти тише. МВ. I. 105.

Придержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **придержатися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Придерживаться, быть придержаннымъ. *Ловиться і придержується порська вівця.* О. 1862. V. Кух. 38. 2) Придерживаться, придержаться за что. *Придержуйсь за бильця, а то впадеш.*

Приджиджулити, -лю, -лиш, *гл.* = **Причепурити.** Сим. 183.

Приджиджулитися, -люся, -лишся, *гл.* = **Причепуритися.** Сим. 182.

Придзиґльо́ваний, -а, -е. Вертлявый (преимущественно о женщинѣ?) О. 1861. XI. Кух. 26. См. **Придзиґльованка.**

Придзиґльо́ванка, -ки, *ж.* Вертушка, вертлявая женщина. Котл. Ен. Словарь. 23. *Там придзиґльованки журились, що нікому вже підморгнуть.* Котл. Ен. III. 55.

Придибанчик, -ка, *м.* ? *Ой танчику, придибанчику, поплинь, поплинь.* Гол. IV. 166.

Придибати, -баю, -єш, *гл.* 1) Приплестись, прійти. *Он сіромашний дід придибав до нас на поміч.* Стор. МПр. 165. 2) — **кого́.** Встрѣтить кого. *Го нераз в полі придибле.* ЕЗ. V. 77.

Придибачка, -ки, *ж.* = **Придибашка.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Трапилась придибачка.* Звенигор. у.

Приди́башка, -ки, *ж.* Приключеніе, происшествіе. *Хвалить Бога, що ти приїхав, а то я тут турбувалась — чи не лучилась тобі ізнову яка придибашка, що так довго не було.* Рудч. Ск. II. 142.

Придивитися. См. **Придивлятися.**

Придивлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **придиви́тися, -влю́ся, -вишся**, *гл.* 1) Присматриваться, присмотрѣться. *Придивись лишень, то й побачиш.* МВ. I. 26. 2) Притупиться (о зрѣніи). *Очка ми ся придивили, миленького ждучи.* Гол. IV. 459.

Придихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Получать непріятный запахъ. *Вода придихається.*

Приділ, -лу, *м.* Назначеніе, пріуроченіе къ какому либо мѣсту, дѣлу. *І приділу хиба йому не буде?* Константиногр. у. *Треба кожній дитині приділ дати: тому пити, тому їсти, те спати хоче, а те спинити.* Волч. у.

Приділити. См. **Приділяти.**

Приділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **приділи́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить. *Діточкам моїм пан щось приділить за мою смерть.* МВ. (О. 1862. I. 104).

Придоба, -би, *ж.* Удобство. *Сестра Меланія посіла у якомусь великому кріслі, що в ньому мало було придоби, а багато цвяхів.* МВ. II. 202. *Славлють, що як обсвідчуться, то живуть і в самому пеклі, хоч у кип'ячі й смолі не велика придоба.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

Придо́бний, -а, -е. Удобный. *Які хаточки були придобні, які славні.* МВ. II. 136.

Придо́бно, *нар.* Удобно, съ удобствомъ. *Я живу собі придобно на своїй селидьбі.* МВ. II. 206.

Придобритися. См. **Придобрюватися.**

Придобрюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **придобритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Подлаживаться, подладиться, поддабриваться, поддобриться. *Бач як придобрився — все помагає.* Константиногр. у.

Придо́вжитя, -жу, -жиш, *гл.* Пройти раломъ въ длину по засѣянному полю. НВолын. у.

Придогля́нути, -ну, -неш, *гл.* = **Доглянути.** *А призовіте мою родиноньку придоглянуть смерти.* Чуб. V. 442.

Придолинок, -нку, *м.* Устье долины. Левч. 34. *На степку садочок в придолинку.* Сим. 202.

При́долоб, -ба, *м.* = **Граділь.** Шух. I. 165.

При́домок, -мка, *м.* Флигель? *Як я в цьому дворі був, так тоді ще цього дому не було, а тільки оті придомки стояли.* Кіев. г.

Придохлий, -а, -е. Полудохлый.

Придріпанець, -нця, *м.* Пришедшій во время слякоти.

Придріпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Прійти во время слякоти.

Придрукува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Припечатать, сдѣлать печатное прибавленіе.

Приду́жати, -жаю, -єш, *гл.* Быть въ силахъ, въ состояніи. *Кожне звичайно бере, на себе, кілько придужа взять.* Могил. у.

Приду́мати. См. **Придумувати.**

Придумувати, -мую, -єш, сов. в. **придумати, -маю, -єш,** *гл.* Придумывать, придумать. *Ніяк не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші украсти.* Рудч. Ск. II. 169.

Придуркуватий, приду́руватий, -а, -е. Глуповатый, съ придурью. *А чоловік був у єї придуруватий.* Черк. у.

Приду́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Прибѣжать, пріѣхать быстро. *Сів на хазяйського коня, вмент придув з горілкою.* Драг. 253.

Придуха, -хи, *ж.* Недостатокъ свѣжаго воздуха. *Риба від придухи йде на лотоки.*

Придушити, -ся. См. **Придушувати, -ся.**

Приду́шувати, -шую, -єш, сов. в. **придуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* 1) Придушивать, придушить. 2) Придавливать, придавить.

Придушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **придуши́тися, -шу́ся, -шишся,** *гл.* 1) Придушиваться, придушиться. 2) Придавливаться, придавиться.

Приємний, -а, -е. Пріятный. *Романюки приємні люде.* Каменец. у. *Наче вітерець шелесне в листі, — така його була приємна й тиха мова.* Г. Барв. 355.

Приємність, -ности, *ж.* 1) Пріятность. 2) Удовольствіе.

Приємно, *нар.* Пріятно. *Зелене вино Богу приємно.* Чуб. III. 415.

Прижилувати, -лую, -єш, *гл.* Приметать. *Щоб гарно пришити, до треба попереду прижилувати.* Кіев. у.

Прижити, -живу, -веш, *гл.* Прижить (дитя). *Жила, жила удівонька та на край села, та прижила та удівонька сина сокола.* Чуб. V. 976.

Прижи́тний, -а, -е. Незаконнорожденный. *Було й жалує мого хлопчика... Жалує, жалує, а послі й одвернеться: «що ж? прижитне».* Г. Барв. 477.

Прижовклий, -а, -е. Нѣсколько пожелтѣвшій.

Прижо́вк(ну)ти, -кну, -неш, *гл.* Нѣсколько пожелтѣть.

Прижовтий, -а, -е. Желтоватый. Вх. Зн. 55.

Призабути, -буду, -деш, *гл.* Нѣсколько забыть. *Призабув своє рідне слово.* Г. Барв. 489. *Тим часом мене тут призабули.* Г. Барв. 317.

Призапасити, -пашу, -сиш, *гл.* Запасти. *Він собі жінку призапасив тільки про вспокійніщі часи.* К. ЦН. 225.

Призапа́ситися, -пашуся, -сишся, *гл.* Запастись. *Призапасилась, щоб було надовго.* Константиногр. у.

При́зба, -би, *ж.* Заваленка. Чуб. VII. 380.

При́зва, -ви, *ж.* Призывъ въ военную службу. *Ходив на призву виймати жеребки.* Васильк. у.

Призвести. См. **Призводити.**

Призвичаїти, -ся. См. **Призвичаювати, -ся.**

Призвичайка, -ки, *ж.* Привычка. *Левч.* 123.

Призвичаювання, -ня, *с.* Пріученіе. *Треба їх до діла призвичаїти. От і почалось... призвичаювання.* Мир. ХРВ. 127.

Призвичаювати, -чаюю, -єш, сов. в. **призвичаїти, -ча́ю, -їш,** *гл.* Пріучать, пріучить. *Наймичка призвичаєна.... завжди приходити вранці до пані.* Левиц. І. 225. *Призвичаїла* (її) *до роботи.* Мир. ХРВ. 77.

Призвичаюватися, -чаююся, -єшся, сов. в. **призвичаїтися, -чаюся, -їшся,** *гл.* Привыкать, привыкнуть. *До того, бач, треба призвичаїтись.* Левиц. І. 108.

Призвича́яння, -ня, *с.* Привычка, навыкъ. Чуб. І. 286.

Призвід, -воду, *м.* Примѣръ, руководство. *Вони б* (діти) *не шкодили, та ти призвід даєш.* Лубен. у. *Та майстер на лихі призводи.* Полт. у.

Призвісливий, призвісний, -а, -е. Предвѣщающій. Павлогр. у. *Сич — се призвісне.* Волч. у.

Призвісти́ти. См. **Призвіщати.**

При́звістка, -ки, *ж.* Предвѣстіе, предзнаменованіе. Павлогр. у.

Призвішкувати, -кую, -єш, *гл.* — **кого**. Давать кому прозваніе. Шух. І. 72.

Призвіща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **призвісти́ти, -щу, -стиш,** *гл.* Предвѣщать, предвѣстить. Павлогр. у.

Призводити, -джу, -диш, сов. в. **призвести́, -веду́, -де́ш,** *гл.* Устраивать, устроить такъ, что бы желаемое сдѣлалось, доводить, довесть кого понужденіями, подстрекательствами и пр. до того, чтобы онъ совершилъ извѣстное дѣяніе. *Не сам же я жінку брав: батько мене неволив, а матір призвела, щоб нас парочка була.* Чуб. V. 681. *Він сам такого не зробив, — се його той призвів.* Харьк. *На добрий ум призводили, — ти не возлюбив.* КС. 1883. II, 471.

Призволення, -ня, *с.* Позволеніе; соизволеніе.

Призволити, -ся. См. **Призволяти, -ся.**

Призволя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **призволити, -лю, -лиш,** *гл.* Позволять, позволить; соизволять, соизволить. *Молода призволила вінчати?* К. Бай. 34.

Призволя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **призволитися, -люся, -лишся,** *гл.* Ѣсть, кушать, покушать. *Їжте бо, призволяйтесь до борщу.*

Призволя́ще, -щого, *с.* Воля, усмотрѣніе. *Я вам на призволяще даю — як хочете, так і робіть.* Зміев. у.

При́здрі́ння, -ня, *с.* Подозрѣніе. *Він у нас у приздрінні.* Харьк. г.

Призелений, -а, -е. Зеленоватый. Вх. Зн. 55.

При́зеленкуватий, -а, -е. Зеленоватый. Желех.

Приземкуватий, -а, -е. 1) У самой земли растущій, низкій. 2) Приземистый (о человѣкѣ). *Чоловік плечистий, приземкуватий.* МВ. II. 182. 3) О человѣкѣ: не имѣющій возвышеннаго духа. *Чим вони рівня приземкуватим людям?* К. ХП. 130.

Приземний, -а, -е. = **Приземкуватий 1.** *Низенька приземна травиця.* Мир. ХРВ. 50.

Приземок, -мка, *м.* Малышъ, приземистый. *Ще хлоп'ям був, приземком, а всі вже зілля знав.* МВ. II. 8.

Призиратися, -раюся, -єшся, сов. в. **призрітися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Присматриваться, присмотрѣться. Г. Барв. 435. *А він дивиться — призирається.* Федьк. *Мати ся призріла на скриньку і на писмо.... познала.* Гн. І. 123.

Призір, -зо́ру, *м.* 1) Сглазъ. Маркев. 89. 2) Для призору. Для виду. *Там і масла того поклала в кашу — для призору.* Міусск. окр.

Призірний, -а, -е. Причиненный сглазомъ. Чуб. І. 119.

Признаватися, -наюся, -є́шся, сов. в. **признатися, -знаюся, -єшся,** *гл.* 1) Признаваться; признаться; сознаваться, сознаться. *А тепер я признатися мушу: люблю, люблю козаченька так, як свою душу.* Чуб. V. 219. 2) **— до чого**. Признавать, признать что своимъ. *Василь признався до того ножа.* НВолын. у. 3) до кого. Давать, дать себя узнать. Мир. Пов. II. 49. *Ой як вийдеш на улицю, — до мене признайся.* Чуб. V. 85.

Признака, -ки, *ж.* Знакъ, признань, примѣта. Мнж. 32. *Будем ми тернове віття, верхи стинати і будем тобі, найменшому брату, пішій пішаниці, на признаку покидати, щоб знав з тяжкої неволі... куди утікати.* АД. І. 108. *І признаки навіть нема теперки, що був став.* Каменец. у.

Признако́митися, -млюся, -мишся, *гл.* Познакомиться. *Я таки вам радитиму з Меласею признакомитися, бо вона розумна дівчинка.* МВ. III. 136.

Признатися. См. **Признаватися.**

Признатний, -а, -е. Выдающійся, замѣтный. *Попова хата у селі признатна.* Павлогр. у.

Признача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **призначити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Замѣчать, замѣтить. *Вони такі маленькі, що їх і не призначиш.* Харьк. у. 2) Назначать, назначить. Ном. № 9033. *П'ять овечат, що їй призначали.* Г. Барв. 466-467. *Половина літ минає, я щастя не маю, — так то мені Бог призначив.* Чуб. V. 360.

Призначіння, -ня, *с.* 1) Назначеніе. Левиц. Пов. 154. 2) Предопредѣленіе. *Перед призначенням нігде не сховаєшся.* Гн. І. 166.

Призначка, -ки, *ж.* Примѣта. *В своїх приятелів і навіть ворогів на признанні він був, як чоловік робочий.* К. Дз. 173.

Признести, -су, -сеш, *гл.* Принесть. *Богу жертву признесе.* Мнж. 155.

Призорий, -а, -е. Близорукій. Шух. І. 33.

Призо́ристий, -а, -е = **Призорий.** Шух. І. 33.

Призорити, -рю, -риш, *гл.* Подстеречь, подсмотрѣть.

При́зра, -ри, *ж.* Подозрѣніе. Левч. 108. **При́зру на кого мати**. Подозрѣвать кого. Подольск. г.

Призрітися. См. **Призиратися.**

При́зьба, -би, *ж.* = **Призба.** *Стара сиділа з дочкою на призьбі і здалека вгледіла сина.* Стор. МПр. 56.

Приїзд, -ду, *м.* 1) Пріѣздъ. Левиц. І. 248. 2) Подъѣздъ. *Хата його на горі, та поганий до неї приїзд.* Канев. у. 3) Въѣздъ. *Згоріло сімнадцять дворів зараз з приїзду.* Ум. **Приїздонько.** *Все для свекорка та для старенького, та для приїздоньку його.* Мет. 126.

Приїзджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Приїздити.**

Приї́зджий, -а, -е. Пріѣзжій. Ном. № 2528.

Приїзди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Пріѣзжать. *Що-дня одні виїздили, другі приїздили.* Стор. МПр. 67.

Приїздний́, -а́, -е́. 1) Пріѣзжій. 2) Совершающійся въ честь пріѣзда. *Перша чарка приїздна, друга від'їздна.* Чуб. I. 109. 3) **Приїздне**. Подарокъ прислугѣ отъ пріѣзжихъ гостей. *З гостей приїздного хто дасть наймичці.* Сосниц. у.

Приїмиця, -ці, *ж.* Пріемъ, угощеніе. *Встаючи послі вечері: Встаньте, братя, підведітся, зійміт шапочки, поклонітся наперед Богу, господареві, господинонці і всій родинонці і тим пишним кухарочкам за соли посолінє, за добрую волю, за пана молодого і за приїмицю єго.* Гол. II. 110.

Приї́мище, -ща, *с.* Пріютъ. *Которі порубані, которії в полон взяті, ой там же їм прихилище, сира земля приїмище.* Чуб. Т. 1053.

Приї́хати, -ї́ду, -деш, *гл.* Пріѣхать. *Приїхали до дівчини три козаченьки пізно.* Мет. 88.

Прийгра, -ри, *ж.* = **Пригра.** *Пасіка роїста на притру вийшла.* К. ЦН. 237.

Прийде́шній, -я, -є. Будущій. *Яке моє щастя? Не було в минулому, не буде й в прийдешньому.* Сквир. у. *На прийдешній тиждень покинути б молотити, а до буряків узятись.* Брацл. у. *Не пора ще про прийдешнє ціх дітей балакати.* Брацл. у.

Прийдість, -дости, *ж.* Будущность, будущее. *Менша сестра побила поклони, а вони, старші, зостались у дівках, і на який кінець, і на яку прийдість?* Левиц. I. 328.

Прийдя́чка, -ки, *ж.* То-же, что и **приблуда** (о женщинѣ). Константиногр. у.

Прийма, -ми, *ж.* Въ бандурѣ: пятая изъ шести большихъ струнъ, называемыхъ бунти. КС. 1882. VIII. 282.

Прийма́к, -ка, приймака, -ки, *м.* 1) Пріемышъ. *Приймачі* (приймакові) — *як собаці: собака у приймах був, та й хвоста збув.* Ном. № 9408. 2) Мужъ, перешедшій въ семью жены. Ум. **Приймаченько.** Грин. III. 383.

Прийма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **прийняти, приня́ти, -йму́, -меш,** *гл.* 1) Принимать, принять. *Він прийма до свого гурту, тілки не всякого, а з проби.* Стор. МПр. 113. *Приймай мою вірную дружину да за рідну дитину.* Мет. 241. *Свої не прийняли його.* Єв. I. I. 11. *Їв би очима, та душа не приймає.* Чуб. I. 212. 2) Принимать, принять за что, счесть за что. *Як не прийме Біг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. 3) Получать, получить, брать, взять. *Королевські листи до рук добре приймати.* АД. II. 4. *На коня сідав, опрощення приймав.* Макс. *Чотирі карбованці даю за таке нікчемне теля, ще й не хоче! ну, — нема часу балакати, — приймай гроші.* Каменец. у. **Приняти слово**. Заговорить. *Приняв ізнов слово божий чоловік.* К. ЧР. 29. 4) Браться, взяться. *За замок руками не приймали.* АД. I. 214. 5) Терпѣть, вытерпѣть. *Лиха душа прийма довіку муку.* К. Іов. 33. *Наругу од дітей приймати.* Г. Барв. 369. 6) — **ланцюгами**. Сковывать, сковать цѣпями. *Ланцюгами втроє себе приняв.* АД. I. 213.

Прийматися, -маюся, -єшся, сов. в. **прийнятися, приня́тися, -йму́ся, -мешся,** *гл.* Приниматься, приняться. *Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір. Да вже ж я садила, вже ж я поливала, — не приймається.* Мет. 67.

Приймацький, -а, -е. Принадлежащій пріемышу. *Хліб приймацький — собацький.* Ком. Пр. № 968.

Приймаченько, -ка, *м.* Ум. отъ **приймак.**

Приймачи́сько, -ка, *м.* = **Приймачище.** *Забув приймак-приймачисько хліба й соли взяти.* Чуб. III. 127.

Приймачище, -ща, *м.* Ув. отъ **приймак.** *Як приїхав приймачище, — зачав тещу бити.* Чуб. III. 128.

Приймачка, -ки, *ж.* Пріемышъ женскаго пола.

Прийми, *мн.* Въ выраженіяхъ: **У приймах бути, жити**. Быть пріемышемъ, жить въ чужой семьѣ. *У приймах собака був да й хвоста збув.* Посл. **У прийми пристати, у прийми піти**. Не имѣя своего хозяйства, сѣсть на хозяйство жены въ ея домѣ. ЗОЮР. I. 46.

При́ймит, -та, *м.* = **Приймак.** Кв.

Прийми́ти, -му, -меш, *гл.* = **Приняти.** Гн. I. 157.

Прийми́тися, -муся, -мешся, *гл.* = **Принятися.** *Тут приймилися зараз за діло.* Федьк.

Прийня́ти, -ся. См. **Приймати, -ся.**

Прийом, -му, *м.* 1) Пріемъ въ новобранцы; также и мѣсто, гдѣ онъ производится. *Ой ставали до прийому а все в одну лаву.* Нп. *Та повезли до прийому, оддали в москалі.* Шевч. 477. *У прийому славний двір, — там нам буде перебір.* Чуб. V. 997. 2) **Бо́гу в прийом**. Въ жертву Господу. *Богу в прийом! — приказує титарь, ходячи з карнавкою по церкві.* Рк. Левиц. Ум. **Прийо́мочо.** Чуб. V. 997.

Прийомний, -а, -е. Гостепріимный. *Там для хліба-соли прийомний чоловік.* Лебед. у.

Прийо́мочок, -чка, *м.* Ум. отъ **прийом.**

Прийти, -ся. См. **Приходити, -ся.**

Прийшлий, -а, -е. Будущій. *Радив рушницю придбати добру на прийшлі часи.* МВ. III. 144. *Дай, Боже, діждати прийшлого року.* Кременч. у.

Прика́дкуватий, -а, -е. О человѣкѣ: малорослый и толстый. Слов. Д. Эварн.

Прика́док, -дка и -дку, *м.* Небольшая кадка. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Приказ, -зу, *м.* Приказъ. *Біда не знає приказу.* Ном. № 2204.

Приказання, -ня, *с.* Заповѣдь. *Прийшов Моисей з приказанями.* Гн. II. 226. *Десять приказаній Божих.*

Приказати. См. **Приказувати.**

Приказка, -ки, *ж.* 1) Поговорка, пословица. *Українські прикажи, прислів'я і таке инше... Спорудив Ж. Номис.* (Спб. 1863). 2) У Гребенки: басня. (Греб. 361).

Приказування, -ня, *с.* Приговоръ, приговорка.

Приказувати, -вую, -єш, сов. в. **приказати, -кажу, -жеш,** *гл.* 1) Приговаривать: приговорить, примолвить. *Піди до ополонки, устроми в ополонку хвіст та.... і приказуй, ловись, рибко, мала і велика.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Наказывать, наказать, распорядиться. *Мені мати приказала, щоб я з вами не гуляла.* Мет. 30. *Ой мати дочку мала та її заміж дала; як давала, то приказувала, щоб у гості не бувала.* Мет. 256.

Прикалабок, -бка, *м.* Пристройка, небольшое помѣщеніе, пристроенное къ большему; чуланчикъ, сарайчикъ; уголокъ, особое отдѣленіе въ кладовой, шкафу и т. п. Васильк. *у. Засвітив самопальний сірничок, пішов у другий прикалабок, — коли гляне, аж висить чоловік неживий.* Рудч. Ск. II. 180. Ум. **Прикалабочок.** *Там такий був маленький прикалабочок; туди складаємо було то трісочки, то кирпич, а иноді і курку закинемо.* Екатериносл. у.

Прикара́бок, -бка, *м.* = **Прикалабок.** Верхнеднѣпр. у.

Прикарючити, -чу, -чиш, *гл.* Приклеить столярнымъ клеемъ.

Прикача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* О бѣльѣ: немного выкатать.

Приквóктувати, -тую, -єш, *гл.* Сопровождать что-либо кудахтаньемъ. *Поставили на покуть кутю з узваром. Грицько приквоктував, щоб неслись кури і дитинку вчив, держучи на руках.* Г. Барв. 165.

Прикидати, -даю, -єш, *гл.* Набросать сверху надъ чѣмъ. *Закопає було добре в ямі та хащем прикидає.* КС. 1884. VIII. 720.

Прикидáти, -дáю, -єш, сов. в. **прикинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Прикидать, прикинуть, прибавить. *До усякого місяця треба б було прикинути по скільки днів, щоб вийшло 12 місяців за ввесь рік.* Ком. I. 38. 2) Примѣрять, примѣрить, сравнить. 3) Возвращать, возвратить, забраковавъ, сдѣланное, купленное. *Позвав Кузьму Трохимовича та й поєднав його, щоб списав йому салдати, та щоб такий, як живий був, щоб і горобці боялися: «а буде яка хват, прикину, кае, тобі».* Єв. I. 9. *Отак людям купувати! Як напалась: набери та і набери мені в базарі на попередник. Я набрала, а вона й не схотіла брати, а мені прикинула: не таке каже.* Черн. у. 4) — **слівце**. Ввернуть словцо. Левиц. Пов. 116. 5) — **пеню**. Взвести бѣду, напраслину. *Ще скажуть, що я вас отруїв та прикинуть пеню, що й копою не одбудеш.* Кв.

Прикидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **прикинутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) О болѣзни: приставать, пристать, приключиться. *Бешиха прикинулась.* 2) Только несов. в. Любить кого, быть склоннымъ къ кому. *Хоч як горюю, а прикидаюсь до дитини і люблю її.* Г. Барв. 530.

Прикидка, -ки, *ж.* Прибавка. *Дав на прикидку одного дубка.* НВолын. у.

Прикúдливий, -а, -е. — до чóго. Старательный, любящій что. *Я така була до діла прикидлива.* Г. Барв. 223. *Узяв жінку... до роботи не прикидливую.* КС. 1887. VIII. 77.

Прикинути, -ся. См. **Прикидати, -ся.**

Прикипáти, -пáю, -єш, сов. в. **прикипіти, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Прикипать, прикипѣть. 2) Прилипать, прилипнуть. *А в дівчини Гапки смолянії лавки: як сів, — прикипів і вечерять не схотів.* ХС. II. 196. 3) Примерзать, примерзнуть. *Будуть твої білі ноги до морозу прикипати.* Чуб. V. 603. *Поти ловив вовчик рибу, поки хвіст так і прикипів в ополонці.* Рудч. Ск. II. 8. 4) Оцѣпенѣвать, оцѣпенѣть, остаться неподвижнымъ. *Так і прикипів на місці.* МВ. I. 101. *Я так і прикипів до землі.*

Прикиснути, -ну, -неш, *гл.* Немного скиснуть. *Не винесла молока, а воно вже й прикисло.*

Прикібний, -а, -е. *Ловкій*, умѣющій завлечь. *Та там прикібний купець.* Лебед. у.

Прикілок, -лка, *м.* Колышекъ. *Осиковий прикілок, що на Ордані дірку у хресті забивають.* Грин. I. 67. *Стоять прикілки у тину височенькі.* Грин. I. 206. Ум. **Прикілочок.** Грин. I. 69.

Прикінчати, -чáю, -єш, сов. в. **прикінчúти, -чу́, -чúш,** *гл.* Доканчивать, докончить. Мнж. 61.

Прúклад, -ду, *м.* 1) Примѣръ. *Лучний приклад, ніж наука.* Ном. № 6106. Наприклад. Напримѣръ. **До-прикладу**. Хорошо, удачно, складно. Харьк. г. Не *вмію я до прикладу у сьому ділі сказати.* Кв. **Не до ладу, не до прикладу**. Ни къ селу, ни къ городу.

Прикладáти, -дáю, -єш, сов. в. **прикласти, -кладу́, -дéш,** *гл.* 1) Прикладывать, приложить. *Тернове віття, верхи у руки бере-хапає, до серця козацького прикладав.* АД. I. 109. *То лях до корчми прихожає, да свиня ухо до корчми прикладає.* Макс. 2)

Примѣнять, примѣнить къ чему. (Дружки співають), *прикладаючи пісню до матері.* О. 1862. IV. 28. 3) Насм ѣхаться, давать, дать насмѣшливыя прозвища. *На їх будуть прізвища прикладать.* Мил. 221. 4) Ревновать, приревновать. *Жінка до свого чоловіка дівку прикладає.* Балт. у. *Такий неймовірний чоловік у мене, що до всякого мене прикладає.* Уман. у.

Прикладатися, -даюся, -єшся, сов. в. **прикластися, -ду́ся, -де́шся,** *гл.* 1) Прикладываться, приложиться, быть приложеннымъ. 2) **— до кого**. Примѣняться, примѣниться къ кому. *Не й нам треба до вас прикладатись.* Нѣжин. у.

При́кладка, -ки, *ж.* Насмѣшка, насмѣшливое прозвище, каламбуръ, острота. *Жартовливий, на вигадки, на прикладки поперед усіх, тілько його й чутно, од його ввесь регіт где.* Кв. *На вигадки та на прикладки, то й пари йому нема.* О. 1861. VIII. 19. *Ой скажу всім, щоб про тебе веснянки співали, щоб прізвища та прикладки тобі прикладали.* Чуб. III. 179.

Прикладни́й, -а́, -е́. Удобный, подходящій, пригодный. Шух. I. 170. *Прикладний степ. Прикладна земля.* Полт. г.

При́кладно, *нар.* 1) Складно, связно. *Усе так одповідає прикладно, як хлопець удатний.* О. 1862. IV. 32. *Пише прикладно одно до 'дного.* Борз. у. *Лаяться прикладно.* Ном. № 13601. 2) Примѣрно.

Прикладок, -дка, *м.* Небольшая копна хлѣба. Анан. у. Кладь соломы. Мнж. 190.

Прикласти, -ся. См. **Прикладати, -ся.**

Приклеї́ти. См. **Приклеювати.**

Приклепатися, -паюся, -єшся, *гл.* Привязаться, пристать.

Приклепка, -ки, *ж.* = **Прикліп.** *Лихо приклепки шукає.* Ном. № 1973.

Приклеювати, -ле́юю, -єш, сов. в. **приклеїти, -кле́ю, -їш,** *гл.* Приклеивать, приклеить.

Прикликання, -ня, *с.* Подзываніе, призываніе.

Прикликати, -ка́ю, -єш, сов. в. **прикликати, -кличу, -чеш,** *гл.* Призывать, призвать, подзывать, подозвать. *Всіх полковників прикликати до себе.* Рудч. Ск. I. 114. *Сказав прикликати собі слуг тих.* Єв. Л. XIX. 15. *Мати сина прикликає.* Рудч. Чп. 227.

Прикликнути, -кну, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **прикликати**. *Раз кахикнула, трох ляшків прикликнула.* Ном. № 8805.

При́кліп, -лепу, *м.* 1) Придирка, прицѣпка. *Гляди, щоб не було іще приклепу.* 2) Предлогъ, поводъ. *Як би який прикліп, щоб зайти до попа.* Борз. у.

Приклонити, -ся. См. **Приклоняти, -ся.**

Приклоняти, -ня́ю, -єш, сов. в. **приклони́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Наклонять, наклонить, склонить. *Сам приклонив головоньку на маленьку годиноньку.* Чуб. V. 947.

Приклонятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **приклони́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Наклоняться, наклониться; поклониться. *До білих ніжок приклоняється, дрібними сльозами умивається.* Чуб. V. 700.

Приключи́тися, -чи́ться, *гл.* употребл. только въ 3-мъ лицѣ. Приключиться. *Приключилося їм горе.* Рудч. Ск. I. 131.

Приключка, -ки, *ж.* 1) Приключеніе. Не *вспіло одно гаразд забутися, — друга приключка приключилася.* Мир. ХРВ. 49. *Така йому приключка була.* НВолын. у. 2) Предлогъ. *Лихо приключки шукає.* Ном. № 1973. *Приключки шукають.... пошарпать панство.* К. ЦН.

177. *Він давно шукає на мене приключки, щоб попобить.* Черк. у. *Я таки знайшов приключку, щоб до його зайти.* Полт. у.

Прикля́к(ну)ти, -кну, -неш, *гл.* Опуститься на колѣни. *Пречистая уклякнула, на колінки приклякнула.* Чуб. III. 367.

Прикме́та, прикміта, -ти, *ж.* 1) Примѣта, знакъ. *Поробили в моїх гаях прикмети.* К. ЧР. 226. *Прикміта козацькая.* Грин. III. 592. **На прикметі**. На примѣтѣ. *У гаю дві криниці в її на прикметі було: у одній сцілюща, а в другій живуща вода.* ЗОЮР. II. 55.

Прикме́тити, прикмітити. См. **Прикмечати, прикмічати.**

Прикметний и прикмітний, -а, -е. Примѣтный; замѣтный, выдающійся. Левч. 124. *Один був Турн царьок нешпетний, з латином у сусідстві жив, дочці і матері прикметний, і батько дуже з ним дружив.* Котл. Ен. IV. 17.

Прикмеча́ти, прикміча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **прикме́тити, прикмітити, -чу, -тиш,** *гл.* Примѣчать, примѣтить. *Прикмечають старі люде.* НВолын. у. *Прикмічай же, моя мати, який сон присниться.* Чуб. V. 720.

Прикме́чувати, -чую, -єш, *гл.* = **Прикмечати.** *Прикмечує жид, а мовчить.* НВолын. у.

Приков, -ву, *м.* Цѣпь. *Три дні на прикові край пушки держав.* АД. II. 102. *Повпивались кайдани у ноги бідакам і в руки... Дознають на прикові короткім страшенної муки.* К. МБ. XII. 275.

Прико́вувати, -вую, -єш, сов. в. **прикувати, -кую́, -є́ш,** *гл.* Приковывать, приковать. *Коло тих стовпів дванадцять зміїв на ланцюгах приковано.* Рудч. Ск. I. 135. *Стоїть мов прикований — і очей не зведе.* Рудч. Ск. II. 47.

При́кол, -ла, *м.* Небольшой колышекъ, вбитый въ землю. **Кінь ходить на приколі**. Конь пасется, будучи привязанъ на длинной веревкѣ къ колу.

Приколень, -льня, *м.* 1) Небольшой колокъ, прикрѣпляющій жердь къ крышѣ. Міусск. окр. 2) = **Прикол.** *Найди приколень, що коня припинають, і вийми його із землі.* Чуб. I. 74. 3) Часть кола, вбитая въ землю. Шух. I. 74.

Приколо́ти. См. **Приколювати.**

При́колоток, -тка, *м.* 1) Не совсѣмъ вымолоченный снопъ. Брацл. у. 2) = **Околот 1.** Вх. Зн. 43. Фр. Пр. 32.

Прико́лювати, -люю, -єш, сов. в. **приколо́ти, -колю́, -леш,** *гл.* Прикалывать, приколоть.

Прикомірок, -рка, *м.* Чуланъ, пристроенный къ хатѣ или амбару. Рудч. Ск. I. 39.

Приконе́чник, -ка, *м.* Конецъ (кнута, арапника). *Як стали цигана різать гарапниками, — били, що аж приконечник в єдному одпав.* Рудч. Ск. II. 183.

Приконе́ччя, -чя, *с.* Окончаніе, конецъ. *Уся зіма була тепла, а приконеччя дуже холодне.* Лебед. *у. Приконеччя «Хмельнищини» П. А. Куліша.* О. 1861. X. 136.

Прикопати, -ся. См. **Прикопувати, -ся.**

Прико́пувати, -пую, -єш, сов. в. **прикопа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* 1) Закапывать, закопать, привалить землей. *Сади картоплю, та не глибоко прикопуй.* Въ значеніи: похоронить. *Хвали попа, прикопавши.* Ном. № 5188. *Моя ненько, моя матінко! на шо ти мене, нещасницю, вродила, гірку долю вділила? Чом же ти мене не прикопала, щоб я не горювала?* Мил. 197. 2) Еще вскапывать, вскопать; еще выкапывать, выкопать.

Прикопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **прикопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Придираться, придраться. *Сам не знаю, чого це старшина до мене прикопався.*

Прикорени́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Прикрѣпиться корнями.

Прикорень, -рня, *м.* 1) Часть ствола у корня, пень. АД. І. 138. 2) = **Прикол.** *Боли держить на прикорні.* Полт. г. *Порося з прикорнем утекло.* Полт. г.

Прикоріти, -рію, -єш, *гл.* Засохнуть въ видѣ коры. *Не обмила зараз, а тепер прикоріло, що й не оддереш і не обскребеш.* Черниг. *у. От як каша прикоріла — і не оддереш.* Черниг. у.

Прикоротити. См. **Прикорочати.**

Прикоро́тчати, -чаю, -єш, *гл.* = **Прикоротити.** *З панським свого язика не рівняй: коли довгий, так прикоротчають, коли короткий, так витягнуть.* Ном. №1203.

Прикороча́ти, -ча́ю, -єш, сов. с прикороти́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Укорачивать, укоротить.

Прико́рпати, -паю, -єш, *гл.* Прикопить, пріобрѣсти немного. Желех.

Прикорхнути, -ну́, -не́ш, *гл.* Прикурнуть, вздремнуть. Сим. 185. *Прикорхнеш, та зараз і прокинешся.* О. 1862. VI. 57. *Давай прикорхнем трохи.* Черк. у. *Я хоч би під ворітьми прикорхнув трохи.* Мир. Пов. II. 108.

Прико́рчити. См. **Прикорчувати.**

Прико́рчувати, -чую, -єш, сов. в. **прико́рчити, -чу, -чиш,** *гл.* Поджимать, поджать. *Півень... ніжку прикорчив.* О. 1862. І. 75.

Прико́ськати, -ка́ю, -єш, *гл.* Усмирить, умиротворить.

Прикотити, -ся. См. **Прикочувати, -ся.**

Прикоха́ти, -хаю, -єш, *гл.* Присмотрѣть за чѣмъ, съ любовью позаботиться о всемъ необходимомъ (для дѣтей, животныхъ, растеній). *На усю садибу їх, на усе житов'я пала пустиня: і на ту хату нову, не біляну давно, неприбрату; на той город не скопаний, не обсіяний; той садок не прикоханий.* МВ. (О. 1862. І. 97).

Прикочувати, -чую, -єш, *гл.* Прикочевать; прибыть. *Начувайтеся, завтра всі до вас прикочуємо.*

Прикочувати, -чую, -єш, сов. в. **прикоти́ти, -кочу, -тиш,** *гл.* 1) Прикатывать, прикатить. *Прикотив камінюку.* Екатериносл. г. *Чи вас сюди хвилею прибило, чи духом тихим прикотило?* Ком. Пр. № 247. 2) Укачивать, укатать каткомъ. Херс. г. 3) Наваливать, навалить. *У вишневім садочку схоронили..-, важким каменем прикотили.* Чуб. V. 779. 4) Только сов. в., прикатить, пріѣхать быстро. *На ярмарок покотила. Прикотила до комори, бере чоботи коркові.* Грин. III. 650.

Прикочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **прикоти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Прикатываться, прикатиться. *Прикотивсь до дверей.* Рудч. Ск. І. 93.

Прикрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **прикрастися, -дуся, -дешся,** *гл.* Подкрадываться, подкрасться. *Вовки прикрадаються овечку або вола з'їсти.* Г. Барв. 453. *Засіли вони недалеко панських будинок, за могилою, а як смеркло, прикрались під самі вікна.* МВ. І. 132. *Хотів прикрастись, та й не прикравсь, а довго й кравсь.* Черк. у.

Прикраса, -си, *ж.* Мелкія украшенія комнаты, платья. Рк. Левиц.

Прикрасити. См. **Прикрашати.**

Прикрастися. См. **Прикрадатися.**

Прикраша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **прикраси́ти, -шу́, си́ш,** *гл.* Украшать, украсить, сдѣлать краше. *Хвалилася княгиня, що дарів повна скриня; пийдіте, принесіте боярів*

прикрасіте. Рк. Макс. *Там то красна, там то гожа, подивлюся, — коби рожа, а в личеньку така щира, що всі квіти прикрасила.* Чуб. V. 107.

Прикрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прикрити, -крию, -єш,** *гл.* Прикрывать, прикрыть. *Ой вирву я листочок та прикрию слідочок, щоб по милого мого, по слідочку його всяка птиця не ходила.* Чуб. V. 528. Нічим грудини прикрити. Не во что одѣться. Ном. № 1527.

Прикрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **прикритися, -криюся, -єшся,** *гл.* Прикрываться, прикрыться. *Заснув, прикрившись свитиною.* Левиц. І. 126.

Прикрий, -а, -е. 1) Непріятный. 2) Крутой. *Прикрий беріг. Прошу... трошки злізти під гору, бо прикра, та всіх не витягнуть бички.* Гн. II. 168. 3) Сильный, крайній. *Прикрий мороз.* Каменец. у. *Як прийде робота прикра, то платять і по пів рубля.* Каменец. у. 4) О цвѣтѣ: рѣзкій. *Червоний, аж прикрий.* Лохв. у.

Прикрит, -ту, *м.* Родъ растенія. Маркев. 85.

Прикрити, -ся. См. **Прикривати, -ся.**

Прикритися, -рюся, -ришся, *гл.* Досаждать, докучать.

Прикрість, -рости, *ж.* 1) Непріятность. *Не роби прикрости.* НВолын. у. *Наче на прикрість матері Мася все водилась з ляхами та з ляхівками.* Св. Л. 247. 2) Непріятный вкусъ. *Ця горілка має прикрість.* НВолын. у.

Прикро, *нар.* 1) Непріятно, горько, обидно. *Прикро стало мені.* Лохв. у. 2) Тяжело, трудно. *Прикро жити мені на світі.* Каменец. у. *Як прикро припаде, то й жиди їдять ту ж яловичину, що й ми.* Каменец. у. 3) Круто. *Прикро закарлючене.* 4) Крайне, рѣзко. *Прикро гострий ніж.* НВолын. у. *Та мука, що наче буде жовта, жовтим оддає, то ота краща, аніж прикро біла.* Лебед. у. *Прикро сірий.* Борз. у. **Прикро одруба́ти, одрізати**. Гладко, близко къ краю отрубить, отрѣзать. Мнж. 190. 5) Усердно, горячо. *Узявсь прикро до ковальства.* 6) Очень, сильно. *А сам сивів він, сивів прикро, і все у думі, як у хмарі, ходив.* МВ. (О. 1862. І. 97). При прилагательныхъ, обозначающихъ цвѣта, ставится для усиленія качества въ значеніи: сильно, рѣзко: *Прикро червоний, прикро зелений* и пр. 7) Совершенно. *У нас оце пожар був, так Іван прикро згорів, — нічого не зосталось.* Волч. у. 8) — **дивитися**. Смотрѣть не сводя глазъ, настойчивымъ рѣзкимъ взглядомъ. *Христя прикро подивилася на матір: по обличчу пізнавала, чи добру звістку мати принесла.* Мир. Пов. І. 158. *Збожеволілими очима прикро дивилася на Грицька.* Мир. Пов. І. 122.

Прикро́їстий, -а, -е. О землѣ: не сыпучая, отпадающая при паханіи глыбами. Ровен. у.

Прикро́йний, -а, -е. 1) Укромный. *Постав сани у прикройному місці.* 2) О сапогѣ: съ пришитыми къ голенищу головками. Вас. 161.

Прикропити, -ся. См. **Прикропляти, -ся.**

Прикропля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **прикропи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Брызгать, побрызгать сверху. *Да ідуть дощі все частії, да землю прикропляють.* Грин. III. 636.

Прикроплятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прикропи́тися, -плюся, -пишся,** *гл.* Быть побрызганнымъ сверху.

Прикро́тний, -а, -е. Спѣшный. *Настигає косовиця, а там пійдуть жнива — до самої осени прикротне діло.* Г. Барв. 145.

Прикро́тно, *нар.* Спѣшно. *Увійшла в пекарню Палажка, а попадя щось саме прикротно поралась коло тіста.* Г. Барв. 156.

Прикручувати, -чую, -єш, сов. в. **прикрутити, -кручу, -тиш,** *гл.* 1) Прикручивать, прикрутить. *Навиту пряжу мусить ткач прикручувати.* МУЕ. III. 21. 2) Привинчивать, привинтить. 3) Строго приказывать, приказать. *Пійдіть гінця мені кликніте, до мене зараз щоб прийшов, глядіть же, цупко прикрутіте, щоб він в шиньок та не зайшов.* Котл. Ен. І. 27. 4) Притѣснять, притѣснить. *Податками тебе примучено, важкою працею прикручено.* Мир. Пов. II. 41.

Прикубанський, -а, -е. Находящійся при р. Кубани. *Пластуни в прикубанських плавнях.* О. 1862. II. 63.

Прикувати. См. **Приковувати.**

Прикукати, -каю, -єш, *гл.* О кукушкѣ: призвать кукованьемъ. Вх. Лем. 456.

Прикуко́бити, -блю, -биш, *гл.* Прибрать, устроить. *Своя домівка є й садок: як стара прикукобе її, то аж весело.* Харьк. у.

Прикуп, -пу, *м.* Прикупленная земля. Прилуц. у.

Прикупа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **прикупи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Прикупать, прикупить. *Ще мати й город прикупила.* Г. Барв. 256. **Живе, лиха прикупивши**, — живетъ кое-какъ, съ бѣдой. Ном. № 7504.

Прикусити. См. **Прикушувати.**

Прикутати, -таю, -єш, *гл.* 1) Прикрыть, закутать сверху. *Прикутала свою дитину.* Мил. М. 36. 2) = **Прикорпати.** Желех. Вх. Зн. 55.

Прикутий, -а, -е. Прикованный. *Прикутий до стовпа.* Стор. II. 194.

Прикухе́нок, -нка и -нку, *м.* Пристройка къ кухнѣ. *Чи не думаєте до кухні, — вона в вас тіснувата, — прибудувати прикухенок?* Г. Барв. 378.

Прикушувати, -шую, -єш, сов. в. **прикуси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Прикусывать, прикусить. *Прикуси язичок.* Ном. № 1126. *Не можна показувати пальцем на місяць, бо палець усхне, а коли вже покажеш, то прикуси палець.* Грин. I. 13.

Прилабузнитися, -нюся, -нишся, *гл.* Подольститься, подойти. *Прилабузнивсь до Киприди.* Котл. Ен. V. 18.

При́лавок, -вка и -вку, *м.* Часть неподвижной скамьи (лави) въ украинской хатѣ, идущая вдоль придверной стѣны, до дверей, подъ, мисником. ЕЗ. V. 91. *Евандр же в хату рачки ліз і там під прилавком зігнувся.* Котл. Ен. V. 16.

Прилагоджувати, -джую, -єш, сов. в. **прила́годити, -джу, -диш,** *гл.* Приготовлять, приготовить. *Просимо вас на те, що Бог дав та добрі люде прилагодили.* Федьк.

Прила́годжуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **прила́годитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Приготовляться, приготовиться. *Він прилагожується на ярмарок.* Камененец. у.

Прила́джувати, -джую, -єш, сов. в. **прила́дити, -джу, -диш,** *гл.* = **Приладновувати, приладнати.** *Науку приладити до народа.* О. 1861. XI. 104; 1862. IX. 125.

Приладжуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **приладитися, -джуся, -дишся,** *гл.* = **Приладновуватися, приладнатися.** *Лекше ж таки одному чоловікові приладиться до цілої громади.* О. 1862. IX. 125.

Приладнати, -ся. См. **Приладновувати, -ся.**

Приладний, -а, -е. Умѣющій приласкаться, вкрадчивый. *Така то до кожного прикидчива, приладна, лестна.* МВ. II. 140.

Приладно́вувати, -вую, -єш, сов. в. **приладна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* Прилаживать, приладить.

Приладновуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **приладна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* Прилаживаться, приладиться.

Прилазити, -лажу, -зиш, сов. в. **прилізти, -лізу, -зеш,** *гл.* Приползать, приползти, прилѣзать, прилѣзть. *Прилізла... чорна гадина.* Чуб. V. 734.

Приласкувати, -кую, -єш, *гл.* Ласкать. *Треба вола приласкувати, як запрягаєш.* Павлогр. у.

Прилатати. См. **Прилатувати.**

Прилатувати, -тую, -єш, сов. в. **прилата́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Пришивать, пришить заплату. **А ні пришити, а ні прилатати**. Ничего нельзя сдѣлать. Ном. № 7625.

Прилаштовувати, -вую, -єш, сов. в. **прилаштува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Придѣлывать, придѣлать, прилаживать, приладить, пригнать.

Прилащитися, -щуся, -щишся, *гл.* Приласкаться. *Нехай вода прилащиться до його, і знов воно зелене пустить листя.* Е. Іов. 30.

Приле́глий, -а, -е. 1) Прѣлый. *Прилегле жито.* Харьк. 2) Примыкающій, сосѣдній. *Опинилася на улиці прилеглій.* МВ. III. 32.

Приле́жати, -жу, -жиш, *гл.* Полежать. *Так заболіло в животі, що оце трохи й прилежала.* Пирят. у.

Прилежний, -а, -е. Принадлежащій къ чему. *Я був тоді не сам касиром, а Семен був до мене прилежний.* НВолын. у.

Приле́мзати, -заю, -єш, *гл.* Приплестись, притащиться. *Насилу прилемзали додому.* Полт.

Прилену́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Прилинути.** *Ой прийди або прилени ти соколоньком до мене.* Мет. 60.

Прилепе́ткуватий, -а, -е. ? *На вгороді лепеха прилепеткувата.* Мил. 105.

Приле́пистий, -а, -е. Обтяжной, въ обтяжку, плотно прилегающій къ тѣлу. **Приле́писта сорочка** — рубашка, плотно обхватывающая подъ мышками. Павлогр. у.

Прилеститися. См. **Прилещатися.**

Прилетіти. См. **Прилітати.**

Прилещатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **прилести́тися, -щуся, -стишся,** *гл.* Подольщаться, подольститься. *От вона до його прилестилась та й питається раз у його: « Чи єсть, каже, на світі такий чоловік, щоб тебе подужав?»* ЗОЮР. II. 28.

Прилива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прилити, -ллю, -ллєш,** *гл.* 1) Поливать, полить. Мил. 197. *Приливайте доріженьку, щоб пилом не пала.* Мет. 22. *Голосила, викрикуючи жалібні слова, приливаючи їх ще жалібнішими сльозами.* Мир. Пов. II. 121. 2) Заливать, залить. *От він візьме та й приллє водою огонь.* Чуб. II. 149.

Прилига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Привязать налигачем (воловъ).

Прили́за, -зи, *об.* Съ гладко причесанными волосами; щеголь, франтъ.

Прилизати, -ся. См. **Прилизувати, -ся.**

Прилизувати, -зую, -єш, сов. в. **прилизати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Прилизывать, прилизать языкомъ. 2) Причесывать, причесать.

Прилизуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **прилизатися, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) Прилизываться, прилизаться языкомъ. 2) Гладко причесываться, причесаться. *Схопиться раненько, зараз миється, прилизується до дзеркальця.* Левиц. I. 277.

Прилинути, -ну, -неш, *гл.* 1) Прилетѣть. *Коли б я зозуля, то я б крилечка мала.... прилинула б до двора.* Мет. 54. 2) Быстро придти, прiѣхать, появиться. *Рад же б я, милая моя, та до тебе прилинути.* Мет.

Прилип, -пу, *м.* Раст. Galium aparine. Вх. Зн. II. 32.

Прилипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **прили́п(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* 1) Прилипать, прилипнуть. 2) Приставать, пристать. *Прилип до мене, як шевська смола до чобота.* Ном. № 2750.

Прили́пчик, -ка, *м.* Эпитетъ **чіпчика, очіпка** въ свад. пѣснѣ. (Чуб. IV. 432). *Вже мені бинда обридла, а вже ж мені чіпчик прилипчик* — т. е. **мов прилип до голови** — такъ хорошо пришелся.

Прилити. См. **Приливати.**

Приличкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* У столяровъ: пригнать.

Приліг, -ло́гу, *м.* 1) Боковая часть сѣдла. Шух. I. 252. 2) Въ боченкѣ: прибиваемая сверху клепокъ дощечка съ отверстіемъ, сквозь которое добываютъ жидкость. Шух. I. 307.

Прилізти. См. **Прилазити.**

Приліпити, -ся. См. **Приліплювати, -ся.**

Приліплювати, -люю, -єш, сов. в. **приліпити, -плю́, -пиш,** *гл.* Прилѣпливать, прилѣпить, приклеивать, приклеить. *Одірвав клаптик бомажки і приліпив її лоєм до дна чарки.* Ком. II. 8.

Приліплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **приліпи́тися, -плюся, -пишся,** *гл.* Прилѣпливаться, прилѣпиться, приклеиться.

Приліс, -су, *м.* Опушка лѣса? *За лісом, за прилісом золоте теля реве.* Чуб. I. 315. См. **Проліс.**

Приліти́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **прилетї́ти, -лечу́, -ти́ш,** *гл.* 1) Прилетать, прилетѣть. *Прилітає зозуленька над ними кувати.* Шевч. 32. *Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти, будуть мені приносити од родоньку вісти.* Чуб. V. 222. *Прилетів орел з чорної хмари.* Мет. 167. 2) Быстро приходить, придти, прiѣхать, прибыть.

Прилітувати, -тую, -єш, *гл.* = **Прилітати.** Вх. Лем. 456.

Прилічи́ти. См. **Прилічувати.**

Прилічувати, -чую, -єш, сов. в. **прилічи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Присчитывать, присчитать.

Прилогом, *нар.* Склонившись, наклонившись. *Прилогом напився води.* Вх. Зн. 55.

Приложи́ти, -жу, -жиш, *гл.* 1) = **Прикласти.** *Дай мені смоли, голубчику, приложити до боку.* Рудч. Ск. II. 15. *Хто ж се тобі таке прізвище приложив?* Стор. МПр. 133. *Ні до чого й рук приложить.* Г. Барв. 388. 2) Ударить. Вх. Лем. 456.

Приложи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* = **Прикластися.**

Прилокши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Прибить, избить. *Прилокшили його добре.* Чуб. II. 117.

Прилоло́кати, -каю, -єш, *гл.* Побить, избить. *Так того старця прилолокали, що й іти не здужа, — повели.* Пирят. у.

Приломи́тися, -млюся, -мишся, *гл.* Принаровиться, примѣниться, набить руку. Мнж. 190.

Прило́мок, -мка, *м.* Восчина, прилѣпленная въ ульѣ, назначенномъ для поселенія роя. Конотоп. у.

Прилопотіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Прибѣжать.

Прилука, -ки, *ж.* 1) Присоединеніе. К. (Желех). 2) Полянка среди лѣсовъ. *Норови і воли пасуть прилуками.* Шух. І. 211. *мн.* **прилуки**. Поперемѣнно то лѣсъ, то поле. Шух. І. 73. 3) Названіе города: Прилуки. *Славен город Біла Церква, славніша Прилука.* Грин. III. 615.

Прилуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **прилучи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Присоединять, присоединить. *До їх голосів прилучає й молода свій жалібний голос.* Левиц. Пов. 175.

Прилуча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **прилучи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* 1) Присоединяться, присоединиться. *Там Маруся заручається, од батенька одлучається, до свекорка прилучається.* Мет. 217. 2) Случаться, случиться. *Ой не п'ються пива-меди, не п'ється вода, — прилучилась з чумаченьком у степу біда.* Шевч. 535.

Прилюби́ти, -ся. См. **Прилюбляти, -ся.**

Прилюбо́ваний, -а, -е. Отъ любви приключившійся? Встрѣчено въ заговорахъ: *Стиски, стистища!... і погадані, і прилюбовані.* Мил. М. 69. *Уроки, урочища, і вітряні, і водяні... прилюбовані.* Мил. М. 42.

Прилюбля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **прилюби́ти, -блю, -биш,** *гл.* 1) Плѣнять, плѣнить, пріобрѣсти любовь чью. Желех. 2) Только несов. в.? Любить. *Тоді ж покупив він... і ту шапку чорну, що він її дуже прилюбляє.* МВ. III. 135.

Прилюбля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прилюби́тися, -блю́ся, -бишся,** *гл.* 1) Сходиться, сойтись съ кѣмъ, узнавъ, полюбить. *Як я до його придивилась, прилюбилась, моя матінко, так він мені за дитину рідну став.* МВ. II. 22. 2) Пристращаться, пристраститься. *Прилюбився до горілки.* Канев. у.

Прилюдне, *нар.* = **Прилюдно.** *Я йому до рук прилюдне віддав гроші.* Екатериносл. у.

Прилюдний, -а, -е. 1) Публичный, открытый. *Коли буде прилюдне сватання?* МУЕ. І. 115. (Полт. г.). 2) Съ измѣн. удар. **прилюдний**. Объ одеждѣ: праздничный. *Прилюдне лудинє (убране).* Шух. І. 39.

Прилюдність, -ности, *ж.* Публичность. Желех.

Прилю́дно, *нар.* Открыто, публично. *Прилюдно, принародно бито.* Мир. ХРВ. 286. *Вона свою наймичку прилюдно все хвалить.* Г. Барв. 305.

Прилютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Припаять.

Прилягá́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **прилягти, -ля́жу, -жеш,** *гл.* 1) Прилегать, прилечь. *То приляже, то послуха, як кобзарь співає.* Шевч. *Приліг на возі.* Г. Барв. 14. *Спочити прилягла.* Гліб. 2) Налегать, налечь, придавить. *Туман, мамцю, туман прилягає.* Чуб. V. 69. *Ой да сирая земля ручки й ніжки прилягла.* Чуб. V. 270. 3) Склоняться, склониться къ кому. *Не приляже моє серце ніколи до його.* Мет. 66.

Приля́пати, -паю, -єш, *гл.* Пришлепать.

Примазати, -ся. См. **Примазувати, -ся.**

Примазування, -ня, *с.* 1) Примазыванье чѣмъ. 2) Поправка, подновленіе глиняной обмазки на печи, стѣнахъ.

Примазувати, -зую, -єш, сов. в. **примазати, -мажу, -жеш.** 1) Примазывать, примазать чѣмъ. *Моргав сонними очима, що злипались... неначе трюком примазані.* Левиц. I. 235. 2) Поправлять, подновлять глиняную обмазку печи, стѣнъ.

Примазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **примазатися, -мажуся, -жешся,** *гл.* 1) Быть примазываемымъ, примазаннымъ. 2) Быть подновляемымъ, подновленнымъ (о глиняной обмазкѣ стѣнъ, печи). *Що-суботи в нас примазується, то й хота чистенька.* Харьк.

Примайструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Примастерить, придѣлать.

Прималий́, -а, -е. Маловатый. Вх. *Лем.* 456.

Примальовувати, -вую, -єш, сов. в. **прималювати, -люю, -єш,** *гл.* Пририсовывать, пририсовать.

Примана, -ни, *ж.* Приманка. *Горох — людська примана.* Ном. № 12391.

Примандрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Придти издалека. *Примандруєш, молода дівчино, під лісочок.* Чуб. V. 339. *Примандрує мій миленький з лубенського полку.* Мил. 67.

Приманити. См. **Приманювати.**

Приманювати, -нюю, -єш, сов. в. **приманити, -ню́, -ниш,** *гл.* Приманивать, приманить. *Там соловейко гніздо звив, собі галочку приманив.* Чуб. III. 177.

Примастити. См. **Примащувати.**

Примастка, -ки, *ж.* 1) Сдабриваніе корма. Херс. г. 2) *мн.* Льстивыя рѣчи, сладенькія слова. *Примастками балака.* НВолын. у.

Приматкобо́житися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) Подольститься, подмазаться, приласкаться. *Чи ба! як приматкобожилась!* Брацл. у. 2) Пристроиться, помѣститься. *Де б мені тут приматкобожитись з оселедцем?* Брацл. у.

Примащувати, -щую, -єш, сов. в. **примастити, -мащу, -стиш,** *гл.* Сдабривать, сдобрить кормъ. Херс. г. *Мукою примащують січку худобі.* МУЕ. I. 99.

Примедикувати (= приметикувати), -кую, -єш, *гл.* Придумать, приспособить. *Треба примедикувати так клямку до дверець, щоб свині не одчинили.* Рк. Левиц.

Примежовувати, -вую, -єш, сов. в. **примежувати, -жую, -єш,** *гл.* Примежевывать, примежевать, прирѣзать (земли). Стор. II. 117.

Применований, -а, -е. ? Встрѣчено въ заговорахъ: *Уроки, урочища, і вітряні, і водяні... применовані.* Мил. М. 42.

Применча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **применчи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* = **Применшати, применшити.**

Применша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **применши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Уменьшать, уменьшить.

Применшувати, -шую, -єш, *гл.* = **Применшати.** *Ніяково і заходити, думає Христя, применшуючи ходи.* Мир. Пов. II. 94.

Примережити. См. **Примережувати.**

Примережувати, -жую, -єш, сов. в. **примережити, -жу, -жиш,** *гл.* Пришивать, пришить рукавъ, соединивъ его съ рубахою **мере́жкою**. Волч. у.

Примерза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **примерз(ну)ти, -зну, -неш,** *гл.* 1) Примерзать, примерзнуть. *Примерзла кладка до криги, треба вирубувати.* Харьк. 2) Зябнуть, озябнуть. *Стали мої білі ніжки примерзати.* Чуб. V. 339. *Трошки снігом притрясає, бурлак в полі примерзає.* Чуб. V. 1015.

Примерка́ння, -ня, *с.* Сумерки. *Це було так на примеркані, — сонце сіло.* Новомоск. у.

Примеркати, -кає, сов. в. **приме́рк(ну)ти, -кне,** *гл. безл.* Темнѣть, стемнѣть, смеркаться, смеркнуться. Грин. II. 161. *Вже примерка, над вечір.* Грин. II. ИЗ.

Примерка́тися, -кається, сов. в. **приме́рк(ну)тися, -неться,** *гл. безл.* = **Примеркати, примеркнути.** Вх. *Лем.* 456. *Вже ся добре примеркло, як ми рушили з міста.* Каменец. у.

При́мерки, -рок, *ж. мн.* Сумерки.

Приме́рлий, -а, -е. Обмершій.

Примести. См. **Примітати.**

Примили́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* 1) См. **Примилятися.** 2) Немного ошибиться. Вх. *Лем.* 456.

Примилува́ти, -лую, -єш, *гл.* Приласкать. *Не тупай, не тупай, ляшку, ногою: не ляжу, не ляжу спати з тобою; а хоть і ляжу, — не поцілую, до свого серденька не примилую.* КС. 1882. II. 302.

Примиля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **примили́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Поддабриваться, поддобриться къ кому, выражать, выразить кому любовь, подольститься.

Примина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **прим'яти, -мну, -мне́ш,** *гл.* Приминать, примять.

При́мир, -ру, *м.* = **Примирок.**

Примирити, -ся. См. **Примиряти, -ся.**

Примиро́к, -рка, *м.* **примир́я, -р'я,** *с.* Перемиріе, примиреніе. АД. II. 103. *Посли пославши, просить примир'я.* Єв. *Л.* XIV. 32. *Із бусурменським салтаном примир'є мали.* Макс.

Примиря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **примири́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* Ладить, поладить, мириться, помириться.

Примиря́тися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **примиритися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* = **Примиряти, примирити.** *В чорному ходи, до скажуть: ледащиця; а в білому ходи, до скажуть: чепуриться! Сама не знаю, як із ними примириться.* Чуб. V. 859.

Прими́слити, -лю, -лиш, *гл.* Придумать.

При́мівка, -ки, *ж.* Поговорка, пословица, приговорка. *Страхи на ляхи, — ся примівка од нас перейшла і до ляхів.* Ном. № 871. *Пиймо горілку, маймо примівку, маймо примо́вля: дай, Боже, здоровля.* Чуб. V. 1100.

Примівник, -ка, *м.* Знахарь, лѣчащій заговоромъ. ЕЗ. V. 57.

Приміни́тися. См. **Примінятися.**

Приміня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **приміни́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Приспособляться, приспособиться. Желех.

Примір, -ру, *м.* 1) Намѣреніе. *Я маю примір поїхати у ліс.* Черк. у. 2) Примѣръ. О. 1861. V. 72.

Примірити, -ся. См. **Приміряти, -ся.**

Примірник, -ка, *м.* Экземпляръ. Желех.

Приміря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **приміряти, -ряю, -єш,** *гл.* Примѣрять, примѣрить. *Приміряють той золотий черевичок.* Рудч. Ск. II. 47.

Примірятися, -ря́юся, -єшся, сов. в. **примірятися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Примѣряться, примѣриться. 2) Прицѣливаться, прицѣлиться. *Без міри пороху підсипає, татарину гостинця в груди посилав. Ой ще козак не примірився, а татарин ік лихій матері з коня покотився.* АД. I. 170. 3) Прилагаться, приложиться какъ разъ какъ слѣдуетъ. *Так уже воно приміряється, як горбатий до стіни.* Ном. № 13079.

Примісú́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Примѣсить.

При́містка, -ки, *ж.* 1) Ступенька въ **запічку** для восхожденія на печь. Вас. 194. 2) Подмостки; временный столъ, скамья. *Я старцям сім кіп самими копійками роздав, ба й вони, пообідавши на дворі на примістках, рахувались росходиться.* ЗОЮР. II. 287. 3) = **Примостка.**

Приміта, -ти, *ж.* = **Прикмета.** *Меншому брату приміту покидає.* Дума.

Приміта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **примести, -мету, -те́ш,** *гл.* 1) Приметать, примести, подмести (соръ) къ какому либо мѣсту. *Примела сміття до порога та й покинула, а винести?* Харьк. 2) Наметать, намести на что либо сверху. *Її* (торбину) *і в руки не беруть, а иноді і сміттям приметуть.* Гліб. *Да й примітало сніжком білесеньким.* Чуб. V. 800.

Приміта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **приместися, метуся, -те́шся,** *гл.* 1) Быть приметаемымъ, приметеннымъ. *Тут приместись би їм хоть сміттячком до брами.* К. Дз. 157. 2) Быть наметеннымъ.

Примі́ти, -мію, -єш, *гл.* Быть въ силахъ, мочь. *Примів би, — всіх із гаю порозганяв, щоб не щебетали.* Г. Барв. 62.

Примітити. См. **Примічати.**

При́мітка, -ки, *ж.* 1) = **Приміта.** *У нас примітка така: вгадуєш, як сонце заходить, — коли червоно — буде вітер.* 2) **У примітку бути**. а) Быть замѣтнымъ. *Устане ясне сонце і зайде, і знову устане, а Прісці і не в примітку.* Мир. Пов. II. III. б) Быть знакомымъ. *Знайома хода, одежа трохи в примітку, а парубок наче незнайомий.* Мир. Пов. II. 92. 3) = **Намітка.** Вх. Зн. 55.

Примітливий, -а, -е. Внимательный, все перенимающій и усваивающій. *Примітлива дівчина, — усе в хазяйстві перейма.* Лохв. у.

Примітний, -а, -е. Замѣтный. *Ярочок, ледві примітний серед широкого степу.* Левиц. Пов. 191.

Примiча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **примітити, -мічу, -тиш,** *гл.* Примѣчать, примѣтить. *По чім мене, мила, примічаєш? — Потім, милий, тебе примічаю: рано встаєш, коня наповаєш.* Мет. 282.

Примішати, -ся. См. **Примішувати, -ся.**

Примішувати, -шую, -єш, сов. в. **примiша́ти, -ша́ю, -єш,** *гл.* Примѣшивать, примѣшать.

Примішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **примішатися, -шаюся, -єшся,** *гл.* Вмѣшиваться, вмѣшаться, быть причастнымъ. *Цей не причетний до нас, не примішується до нас, ходить особе.* Верхнеднѣпр. у.

Примкнути, -ну, -неш, *гл.* Притворить.

Примножа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **примно́жити, -жу, -жиш,** *гл.* Умножать, умножить, увеличить. *Гріхи свої примножив він.* К. Іов. 77. *Нехай вам доля спріяє і веселости примножає.*

Примножатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **примно́житися, -жуся, -жишся,** *гл.* Умножаться, умножиться, увеличиться.

Примножувати, -жую, -єш, *гл.* = **Примножати.**

Примножуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* = **Примножатися.** *Людей все примножується, а землі мало.* Кіев. у.

Примо́ва, -ви, *ж.* Заговоръ (знахарскій).

Примовити. См. **Примовляти.**

Примовка, -ки, *ж.* = **Примівка.** Ном. № 259. Г. Барв. 366.

Примо́вля, -ля, *с.* = **Примівка.** *Пиймо горілку, маймо примівку; маймо примовля: дай, Боже, здоровля!* Чуб. V. 1100.

Примовляння, -ня, *с.* 1) = **Приказування.** 2) = **Примова.** Гол. IV. 539. Грин. II. 317.

Примовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **примовити, -влю, -виш,** *гл.* 1) = **Приказувати, приказати 1.** *Старий грає, примовляє.* Шевч. 243. *Десь ти мене, моя мати, в барвінку купала, купаючи, примовляла, щоб долі не мала.* Мет. 275. 2) = **Примовлятися, примовитися.** *Тут і я примовила.* Г. Барв. 219. *Люде говорять, — кожне примовляло.* МВ. (О. 1862. I. 96). 3) Говорить, сказать знахарскій заговоръ. *Баба пристріти змовляє і до матки примовляє.* КС. 1893. VII. 76.

Примовлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **примо́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Говорить, сказать, вмѣшаться въ разговоръ. *В вік не дасть куска хліба ззісти; так, щоб примовився, що ось образи малює добре отой, а ні: я малюю та й тілько.* Лебед. у. *В військо наряжався, до козачки примовлявся: «Козачко, прошу тебе, як Бога, гляди моєї худоби».* Чуб. V. 1171. *Тут уже й другі примовились.* Мир. ХРВ. 195.

Примо́вчати, -чу, -чиш, *гл.* Смолчать.

Примогори́чити, -чу, -чиш, *гл.* Привлечь могорычемъ на свою сторону.

Примогти́, -жу, -жеш, *гл.* Быть въ силахъ, мочь. *Прими би, — очима ззів.* Ном. № 3400 *Приміг би, — крізь землю пішов.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Як би приміг малювати, то намалював би.* (КС. 1902. X. 142).

Примогти́ся, -жуся, -жешся, *гл.* = **Примогти.** *Не знаю, коли вже я приможуся тобі вернути.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Примока́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **примок(ну)ти, -кну, -неш,** *гл.* Примокать, примокнуть.

Примолоти́ти. См. **Примолочувати.**

Примолочувати, -чую, -єш, сов. в. **примолоти́ти, -лочу, -тиш,** *гл.* Трогать, тронуть только слегка молотьбой.

Приморгну́ти. См. **Приморгувати.**

Приморгувати, -гую, -єш, сов. в. **приморгну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Подмигивать, подмигнуть.

Примори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Приморить.

Приморо́жувати, -жую, -єш, сов. в. **приморозити, -жу, -зиш,** *гл.* Примораживать, приморозить. *А Юхим вухо приморозив.* Харьк. Безл. Приморозило. Сталъ морозъ. *Ой звечора дрібний дощ ішов, а к півночі притуманило, а к світові приморозило.* Грин. III. 164.

Приморозок, -зку, *м.* Утренній морозъ. НВолын. у. *Почалися на дворі приморозки.* Левиц. I. 385. *Приморозком підемо у Жванець зраня.* Каменец. у.

Примо́рщити, -щу, -щиш, *гл.* Нѣсколько сморщить.

Примостити, -ся. См. **Примощувати, -ся.**

При́мостка, -ки, *ж.* Прилаженная къ чему либо скамья, прилаженныя къ чему либо подмостки. Харьк. См. **Примістка.**

Примота́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Прибрести, придти. *Ходив, блудив молодий козак по річці по Дону, пришатався, примотався ік самому Дунаю.* КС. 1883. IV. 735.

Примочити. См. **Примочувати.**

Примо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **примочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Примачивать, примочить. *Красні русі коси його дочки примочили.* Федьк.

Примоща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* = **Примощувати.** *Прийди, прийди, мій миленький, сю ніч ночувати: хоч лавочки узесенькі, — буду примощати.* Мил. 66.

Примо́щувати, -щую, -єш, сов. в. **примостити, -мощу, -стиш,** *гл.* Прилаживать, приладить; приставить — напр. доску, чтобы увеличить ширину.

Примо́щуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **примоститися, -мощуся, -стишся,** *гл.* Прилаживаться, приладиться, присѣсть, усѣсться. *Примостивсь, як сорока на колу.* Ном. № 13785. *Вибрався на середину сухого гілля, примостився як раз над Кобзою.* Стор. МПр. 107. *Я до дітей примостюсь, та усе таки наймся.* Мнж. 7.

Помрітися, -мріється, *гл. безл.* Представиться, пригрезиться.

Примружити. См. **Примружувати.**

Примружувати, -жую, -єш, сов. в. **примружити, -жу, -жиш,** *гл.* Прищуривать, прищурить.

Примудрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Придумать, ухитриться.

Приму́динатися, -каюся, -єшся, *гл.* — **до кого**. Собственно: прикоснуться къ шулятамъ (см. **мудо**); употребляется въ значеніи: дать себя оплодотворить кому (о женщинѣ). Вх. Зн. 55.

Приму́лина, -ни, *ж.* Нанесенный водою илъ. Вх. Уг. 263.

Примулити, -лю, -лиш, *гл.* Занести иломъ. *Зверху листом припадена, з споду мулом примулена.* Гол. І. 235.

Примуляти, -ляю, -єш, *гл.* Нажать, надавить.

Примурок, -рка, *м.* 1) Карнизъ у печки. НВолын. у. 2) Каменная пристройка. 3) Боковая стѣна гончарной печи. Шух. І. 263.

Примуровувати, -вую, -єш, сов. в. **примурува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Пристроить каменную пристройку.

Примус, -су, *м.* 1) Принужденіе. Ном. № 11341. З примусу. По принужденію. 2) = **Принука 2.** Ном. № 11889. *Доволі й примусу було, — не так, як ув инших, що все, мовляв, було, усе було, тільки примусу не було. Якось, бачте, ніяково гостеві їсти й пити без примусу.* Г. Барв. 425.

Примусити. См. **Примушувати.**

Примусія, -сії, *ж.* 1) Принадлежности. *Ткача не приймають у пекло, бо в його такого багато примусії, що як почне вноситься в пекло, — ніяк не забере за один раз.* Лохв. у. 2) Возня, хлопоты. *З дишлем такого багато примусії: треба добірати рівні коні, щоб рівно тягли.* Кременчуг. у. *Така була мені примусія з оцим чоловіком: не розшолопає, що йому кажеш, та й годі.* Волч. у.

Примусний, -а, -е. Изобрѣтательный, способный, находчивый. Мнж. 190.

Приму́чити. См. **Примучувати.**

Приму́чувати, -чую, -єш, сов. в. **приму́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Измучивать, измучить. *Податками тебе примучено, важкою працею прикручено.* Мир. Пов. II. 41. *Примучено його на тілі.* К. ХП. 130.

Примуша́ти, -ша́ю, -єш, примушувати, -шую, -єш, сов. в. **примусити, -мушу, -сиш,** *гл.* Принуждать, принудить, заставлять, заставить. Чуб. V. 305. *Піхто тебе не примушав.* НВолын. у. *Примусив учеників своїх увійти в човен.* Єв. Мр. VI. 45.

Примушений, -а, -е. Принудительный, насильственный, вынужденный. *Ой шлюбе, мій шлюбе, примушений шлюбе.* Гол. I. 285.

Примушування, -ня, *с.* Принужденіе.

Примушувати. См. **Примушати.**

Примха, -хи, *ж.* 1) Прихоть, капризъ, выдумка. *Жінко, каже, се вже, бачу, твої примхи.* МВ. I. 11. 2) *мн.* Суевѣрная примѣта, предразсудокъ. Лубен. у. Знахарство. Грин. I. 280.

При́мхати, -хаю, -єш, *гл.* Прихотничать, капризничать. *Почне він примхати.* МВ. II. 108.

При́мхливий, -а, -е. Прихотливый, капризный.

Примхуватий, -а, -е. Прихотливый, капризный. Вх. Зн. 55.

Примча́ти, мчу́, -чи́ш, *гл.* Примчать. *Примчали з казанок сивухи.* Котл. Ен. *Дідько і попа примчав.* КС. 1882. X. 33.

Примчатися, мчу́ся, -чишся, *гл.* Примчаться.

Прим'яти. См. **Приминати.**

Прина́віть, *нар.* Даже. См. **Навіть.** Вх. Зн. 55.

Принада, -ди, *ж.* Приманка. *В мене принада — сама молода.* Мет. 84. *Дід і зробив сільце, насипав принади, поставив те сільце.* Рудч. Ск. II. 37. Ум. **Принадонька, принадочка.** Чуб. V. 68.

Прина́джувати, -джую, -єш, сов. в. **прина́дити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Приманивать, приманить. *Принаджує моїх голубів.* Харьк. *А дівчина громадила, козаченька принадила.* Лукаш. 143. *Коли б літала пташкою, — був би золотим просом принадив.* МВ. I. 86.

Прина́джуватися, -джуюся, -єшся, сов. с принадитися, -джуся, -дишся, *гл.* Поваживаться, повадиться. *Принадився вовк до овець.* НВолын. у.

Прина́дний, -а, -е. Заманчивый, привлекательный. *Принадна гарна молодиця.* К. ПС. 121. *Усміх принадний.* Г. Барв. 223.

Принадність, -ности, *ж.* Привлекательность; красота. *Уроди, грації, принадности царице.* К. Дз. 87.

Принадно, *нар.* Заманчиво, привлекательно. Левиц. I. 265.

Прина́донька, прина́дочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **принада.**

Принаймні, *нар.* По крайней мѣрѣ. *Принаймні вкупі сумували, згадавши той веселий рай.* Шевч. 562.

Принале́жати, -жу, -жиш, *гл.* Принадлежать.

Принале́жатися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) = **Приналежати.** 2) Надлежать. *Погостилися там, як ся приналежить.* Драг. 275.

Принале́жний, -а, -е. Принадлежащій.

Прина́мний, -а, -е. Пригодный? способный ? *Він у мене геть то принамний до писання. Гаразд пише: од його аби хто прочита.* Лебед. у.

Принамні, *нар.* = **Принаймні.**

Принародно, *нар.* = **Прилюдно.** Александров. у. *Прилюдно, принародно бито.* Мир. ХРВ. 286.

Принату́рити, -ся. См. **Принатурювати, -ся.**

Принату́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **принату́рити, -рю, -риш,** *гл.* Пріучать, пріучить. *Батько принатурив його до чумацтва.* Харьк. г.

Принатурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **принату́ритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Привыкать, привыкнуть, пріучиться. *Віддала б його до людей у науку, от би воно й принатурилось.* Лебед. у. *А ось сусіди: чи вони уміли робити землю? все було чужі роблять, а далі потроху принатурились, то й сами почали робити.* Лебед. у.

Принда, -ди, *ж.* 1) Спесь, чванство. 2) *об.* Спесивый, чванный человѣкъ. Лохв. у. 3) Капризы. 4) *об.* Капризный человѣкъ. Лохв. у.

Приндитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Спесивиться, важничать. *Буває инший чоловік все приндиться.* Гліб. 2) Капризничать.

Приневільний, -а, -е. Подневольный, рабскій.

Приневолити. См. **Приневолювати.**

Приневолювання, -ня, *с.* = **Примушування.** Харьк.

Приневолювати, -люю, -єш, сов. в. **приневолити, -лю, -лиш,** *гл.* Принуждать, принудить. *Почала жінка приневолювать чоловіка, щоб і він робив.* Грин. II. 175. *Мати приневолила подавать рушники.* Стор. МПр. 33.

Принести. См. **Приносити.**

Принижа́тися, -жаюся, -єшся, сов. в. **принизитися, -жуся, -зишся,** *гл.* 1) Опускаться, опуститься ниже, понизиться. *Всяка гора і горб принизиться.* Єв. Л. III. 5. 2) Унижаться, унизиться. *Принизивсь панський рід великий.* К. ПС. 41.

Принижити. См. **Принижувати.**

Принижувати, -жую, -єш, сов. в. **прини́жити, -жу, -жиш, принизити, -жу, -зиш,** *гл.* 1) Опускать, опустить ниже, понизить. *І принизив Господь небо, окрите димами.* К. Псал. 36. 2) Унижать, унизить. *Низьке принижує й хвалою.* К. Бай. 158. 3) Обижать, обидѣть. *Бог очима принижив.* (Очі болять). Грин. II. 302. *Так Господь принизив: опала сей рік вся скотина.* Кіев. у.

Прини́ка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **прини́кнути, -кну, -неш,** *гл.* Прибывать, прибыть. *А менший син, піша пішаниця за гостя* (додому) *приникає.* АД. І. 113.

Принови́ти, -влю́, -ви́ш, *гл.* Обновить.

Принос, -су, *м.* Приношеніе, пожертвованіе, жертва. Ном. № 960. К. Псал. 45. *До небес драбину приставляють із молитов та приносів нечистих.* К. ХП. 90.

Приносини, -син, *ж. мн.* = **Принос.** Рк. Левиц.

Прино́сити, -шу, -сиш, сов. в. **принести, -несу, -сеш,** *гл.* Приносить; принесть. *А я меду принесу на закуску.* Рудч. Ск. I. 24. *Принеси мій голосочок милої до хати.* Мет. 11. Відкіля се тебе принесло? Откуда ты явился? І принесло його! И нужно было явиться! *Дівчинонько, приніс тебе дідько.* Мет. 28.

Приноша́ти, -шаю, -єш, *гл.* = **Приносити.** *Асаули по улицях пробігали, червонії прапорки у руках приношали.* Мет. 414.

Принуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Истомить, истомить тоской. *Уже мене упинила чужая дитина: і рученьки зв'язала, гулять не пустила і серденько принудила.* Чуб. V. 542.

Принуждатися, -даюся, -єшся, *гл.* Одолжаться у кого, обращаться въ нуждѣ. *Хто їх зна, як вони жили; вони до мене нічим не принуждались, а я їх не богарадив; не було так, щоб вони запрошували про що, і не знаю я про них.* Екатериносл. у.

Принука, -ки, *ж.* 1) Принужденіе. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки.* Ном. № 1059. 2) Усиленная упрашиванія и понужденія при угощеніи гостей, считающіяся у крестьянъ обязательнымъ актомъ угощенія, а отсутствіе ихъ скупостью и невѣжливостью. *Було що їсти й пити, тільки принуки не було.* Ном. № 11889.

Принукувати, -кую, -єш, *гл.* Принуждать, понуждать. *Тут треба все принукувати палицею, нагаєм, та й тим нічого не вдієш.* Левиц. І. 476.

Принц, -ца, *м.* Принцъ. Драг. 264. *На тім весілю принци з єнчих землев били.* Драг. 265.

Принцизна, -ни, *ж.* Принцесса. Драг. 259. *Хиба принцизни ждеш?* Федьк. *Бив єден царь, а ніхто не міг до його принцизни доступити.* Драг. 274.

Приня́ти, -ся. См. **Приймати, -ся.**

Приобіця́ти, -ця́ю, -єш, *гл.* Пообѣщать. *Що ти мені приобіцяєш за твої діти?* Гн. І. 22.

Приобріти, -рію, -єш, *гл.* = **Придбати.** Вх. Зн. 55.

Приодіва, -ви, *ж.* Одежда, платье. Вх. Лем. 456.

Приодіти, -діну, -неш, *гл.* Одѣть. АД. І. 246. *Був єм наг і не приоділисте мене.* Гн. II. 81.

Приожеле́дитися, -диться, *гл. безл.* Наступить гололедицѣ. Міусск. окр.

Приоколоток, -тку, *м.* = **Приколоток 2.**

Прионадити, -джу, -диш, *гл.* = **Принадити.** Вх. Зн. 55.

Приорати, -ся. См. **Приорювати, -ся.**

Приору́жити. См. **Приоружувати.**

Приору́жувати, -жую, -єш, сов. в. **приору́жити, -жу, -жиш,** *гл.* Вооружать, вооружить. *Іван зовсім приоружений.* О. 1861. XI. Кух. 7.

Приорювати, -рюю, -єш, сов. в. **приорати, -рю́, -ре́ш,** *гл.* При паханьѣ захватывать, захватить часть сосѣдней земли.

Приорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **приора́тися, -рю́ся, -ре́шся,** *гл.* Допахивать, допахать до какого либо мѣста. *Приорався Семен до межі, до бору.* Чуб. V. 404.

Приоставати, -таю́, -єш, сов. в. **приостати, -стану, -неш,** *гл.* Переставать, перестать. *Янко ходив, а далі і приостав ходити.* Федьк.

Приостанок, -нку, *м.* Конецъ, окончаніе. *Що це він на приостанку росказував?* Борз. у.

Приоста́ти. См. **Приоставати.**

Приощади́ти. См. **Приощажати.**

Приощажа́ти, -жаю, -єш, сов. в. **приощади́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Сберегать, сберечь, приберегать, приберечь. *Я приощажала на зіму капусту.* НВолын. у.

Припада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **припасти, -паду, -де́ш,** *гл.* 1) Припадать, припасть. *Ой скинув чумак свиту і кожух, припадає к сирій землі, теплий зводить дух.* Нп. *Василь аж до землі припадає, — просить.* МВ. І. 122. *Тепер тута, тепер тута, а завтра поїду, — хтось то буде припадати до мойого сліду.* Грин. III. 222. *Все дам тобі, коли, припавши, поклонишся мені.* Єв. Мт. IV. 9. Припадать, припасть къ кому, прильнуть. *Прийшов козак до світлоньки, — дівчина хоруе, припав до личенька, — дівчину цілує.* Чуб. V. 344. *А дітки як очепились за шию мені... як припали вони, то не можна й одхилити од себе.* МВ.

I. 20, 21. 2) Прилипать, прилипнуть. *Гончар мачає праву руку у воду, аби глина не припала до руки.* Шух. I. 260. 3) Покрываться, покрыться сверху какимъ либо сыпучимъ тѣломъ (пылью, снѣгомъ). *Не жаль мені доріженьки, що пилом припала.* Мет. 22. 4) Доставаться, достаться. *Як ми поділились, то мені припала клуня.* Харьк. у. 5) Случаться, случиться, приходиться, прійтись. *Припало на Різдвяних святках саме їхати до кума. Наоколо містились, де припало, вовхурянці.* Стор. МПр. 128. *Голово моя козацькая! Бувала ти у землях турецьких, у вірах бусурменських, а тепер припало на безвідді, на безхліб'ї погибати.* АД. I. 118. 6) Приходиться, прійтись къ чему. Левиц. Пов. 264. **Припасти до вподо́би, до натури**. Понравиться. Левиц. Пов. 23. Чуб. V. 820. *Робота не важка, саме припала йому до вподоби.* Мир. ХРВ. 46. **— до смаку**. Прійтись по вкусу. Ном. № 5020. *Обід іще більше припав до смаку.* Г. Барв. 309. 7) Усердно дѣлать какое либо дѣло. *Чіпка так і припадає до хазяйства.* Мир. ХРВ. 60. 8) Прибывать, прибыть къ чему. *К полудній годині до города Січави припав.* АД. II. 101.

Припадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **припастися, -ду́ся, -дешся,** *гл.* 1) Доставаться, достаться, приходиться, прійтись. *Турки село зрабували, громадами людей гнали.... припалася зятю теща.* АД. I. 290. *Ходім, браттє, у ліс темний, вирубаєм три жереби та положим в три городи: кому, браттє, припадеться.* Чуб. V. 984. 2) Случаться, случиться, прійтись. *Щось ся псові припало, що бреше.* Ном. № 6833.

Припадистий, -а, -е. 1) Пологій. Мнж. 190. *Добру хату збудував, та припадиста стріха, так як пастка.* 2) Тѣсный, низкій въ подъемѣ (о сапогѣ). *Припадисті чоботи.* Мнж. 190.

Припадком, *нар.* Случайно. Вх. Лем. 457.

Припа́дливий, -а, -е. Низменный. *Припадлива земля у долинах родить у посуху, а в мочливе літо ні.*

Припадок, -дку, *м.* Случай. Чуб. V. 476. *Приходили у всяких припадках до него, а він кождому раду давав.* Гн. I. 38. *Як совітуєш в таковом моїм припадці?* Котл. НП. 352.

При́падь, -ді, *ж.* 1) Низменное мѣсто. 2) Черноземъ съ вязкой глиной. 3) Часть рыболовнаго снаряда. См. **Вершка.** Шух. I. 227.

Припай, -паю, *м.* При обрывистомъ морскомъ берегѣ полоса земли, обыкновенно песчаная или песчано-ракушечная, внизу между этимъ берегамъ и водой. Черное и Азовск. м.

Припа́лий, -а, -е. Припавшій, покрытый. *Скло, припиле порохом.* Левиц. I. 234.

Припалити. См. **Припалювати.**

Припалювання, -ня, *с.* Опаливаніе, обжиганіе, прижиганіе.

Припалювати, -люю, -єш, сов. в. **припалити, -лю, -лиш,** *гл.* Опалять, опалить, обжигать, обжечь, прижигать, прижечь, припаливать, припалить. *Приходить на своє поле, дивиться, — аж... сонце припалило його.* Рудч. Ск. I. 54. *Полетів би та не мушу, припалила дівчина мою душу, ой чи огнем, чи водою, чи своєю хорошою вродою.* Чуб. V. 613.

Припани́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* = **Запаніти**? *Бач, як припанивсь.*

Припарка, -ки, *ж.* 1) Припарка. 2) Сильное сѣченіе, порка. *Березової дам припарки.* Котл. Ен. VI. 6.

Припарувати, -ру́ю, -єш, *гл.* Спрячь въ пару. *На гнідого коня не всяде злодій, то він припарує та й поведе.* НВолын. у.

Припас, -су, *м.* Запасъ. *Підпалюють гамазини з хлібом і припасами.* Стор. МПр. 80.

Припаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **припасти, -су, -се́ш,** *гл.* 1) Припасать, припасти, запасать, запасти. *Для щитів ночви припасали, і дна із діжок вибивали.* Котл. Ен. 2) Подкармливать, подкормить. *Стали чумаки воли припасати. Я припас вівці та й іду.* Черк. у.

Припасний, -а, -е. Запасной. *Припасна копійка є у його.* Каменец. у.

Припасти, -ся. См. **Припадати, -ся.**

Припасти́. См. **Припасати.**

Припасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* У столяровъ: пригнать. *Припасував лутку.* Ком. Пр. № 749.

При́пек, -ка, *м.* = **Припічок.** НВолын. у.

Припекти́. См. **Припікати.**

Приперезати. См. **Приперізувати.**

Приперізувати, -зую, -єш, сов. в. **приперезати, -жу, -жеш,** *гл.* Прихватывать, прихватить поясомъ, подсунувъ подъ поясъ, прихватить имъ. *Виросла коса до пояса, ні росплести, ні росчесати; прийде ми ся приперезати.* МУЕ. III. 38.

Приперти, -пру́, -пре́ш, *гл.* 1) Притащить, принести. *Цілий улік меду припер.* Рудч. Ск. II. 15. 2) См. **Припірати.**

Припертися, -пруся, -пре́шся, *гл.* Притащиться. *Тебе не кликано, так чого ж приперся?* Харьк. г.

Припива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* — **до ко́го**. При потчиваніи напиткомъ угощающій подносить чарку угощаемому, но, по просьбѣ послѣдняго, долженъ сперва выпить самъ (часто въ этомъ случаѣ отпивается только немного изъ рюмки), — это и называется **приливати**. *Дружки співають, — я частую і від усякого прип'ю.* Алв. 23. *До ляха медом і оковитою горілкою припиває.* АД. II. 114.

Припи́лка, -ки, *ж.* Птица тиркута, Glareola melanoptera. Драг. 6.

Припильнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Присмотрѣть. 2) Постараться (въ работѣ), поусердствовать. *Нумо, діти, нумо, нулю припильнуймо. Як не будем пильнувати, то тут будем ночувати.* Нп.

Припи́н, -ну, *м.* 1) Остановка, задержка. 2) **Припин дати кому**. Усмирить. Черк. у.

Припина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **прип'ясти, -пну, -не́ш,** *гл.* Привязывать, привязать, приколоть. Чуб. I. 74. *Приколень, що коня припинають.* Чуб. I. 74. *Ой припну коня коло калиночки, а сам ляжу спати на край могилочки.* Макс. *Припну фартух дорогий, золотії береги.* Макс. *Припни шаблю в лівім боці.* Драг. 66.

Припина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **прип'ястися, -пнуся, -нешся,** *гл.* Привязываться, быть привязаннымъ, прикрѣпленнымъ. *Перше була куна в притворі церковнім, до которої припинались покритки.* Чуб. VI. 20.

Припиначка, -ки, *ж.* Веревка, которою привязываютъ скотъ для пастьбы. Рк. Левиц.

Припини́ти, -ся. См. **Припиняти, -ся.**

При́пинка, -ки, *ж.* = **Припин.** *Ледача шкапа скрізь припинки має.* Ном. № 10848.

Припиня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **припинити, -ню́, -ниш,** *гл.* Останавливать, остановить, удержать. *Що то воно? батька бити? Треба припинити.* НВолын.

Припиня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в: **припинитися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться, удержаться. *Марта, дивлюсь, припинилась.... і слухає.* МВ.

Приписанець, -нця, *м.* Вновь приписавшійся къ обществу; натурализованный. *Потім стали ходить до нас оті приписанці, що приписались з чужих сел, то вже не те пішло.* Павлогр. у.

Приписати, -ся. См. **Приписувати, -ся.**

Приписувати, -сую, -єш, сов. в. **приписа́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* 1) Приписывать, приписать. 2) Писать, написать (въ письмѣ). Грин. II. 290, 100. *Батько приписав з дому до сина, щоб той приїхав.* Грин. II. 271. *Наш москаль приписав, щоб йому хоч карбованців два подали.* Кіев. у. *А ще од своїх рук листи писав, до Василя Молдавського посилав, а в листах приписував...* АД. II. 100.

Приписуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **приписа́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Приписываться, приписаться. *Приписався до Мар'янівської громади.* Мир. Пов. II. 42.

Припівзити, -жу, -зиш, *гл.* Укрѣпить соломенную крышу **півзинами**. Чуб. III. 390.

Припізни́тися. См. **Припізнятися.**

Припізнюватися, -нююся, -єшся, *гл.* = **Припізнятися.**

Припізнятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **припізнитися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Опаздывать, опоздать. Сим. 222. *Забарився, на вечерю припізнився.* Чуб. V. 1014.

Припіка́ння, -ня, *с.* Прижиганіе.

Припіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **припекти́, -печу, -чеш,** *гл.* 1) Припекать, припечь, прижигать, прижечь. *Сонце в віконце пече, припікав.* Ном. № 8742. 2) О сильномъ холодѣ: донимать, донять. *Да й припікає! учора руки померзли, а сьогодня ноги.* О. 1861. V. 76.

Припіл, -по́лу, *м.* Пола, свернутая такъ, чтобы положить въ нее что нибудь. Чуб. У. 752. *Тогді козаки шаблями суходіл копали, шапками, securitypolами перстъ виймали, Хведора Безрідного ховали.* АД. I. 249.

Припімнути, -ну́, -неш, *гл.* Вспомнить. *Припімнув собі сердешних батька, рідну неньку.* Млак. 92.

Припін, -по́ну, *м.* Привязь. К. Іов. 88. Грин. III. 253. *Гей мої коні в хана на припоні.* Нп.

Припір, -по́ру, *м.* Часть шеи у вода, о которую упирается ярмо. Волч. у. Мнж. 181.

Припіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **приперти, -пру, -реш,** *гл.* Упираться, упереться. (Будинок) *до другого стріха в стріху припірав.* ЕЗ. V. 77.

Припічок, -чка, *м.* 1) Шестокъ (въ кухонной печи). Чуб. VII. 381. Вас. 193. *На припічку жар.* Мет. 16. *Піч наша регоче, коровая хоче; а припічок усміхається, коровая сподівається.* Мет. 164. 2) Лежанка. *Мати сидить на припічку.* Рудч. Ск. I. 182. *А дитина на припічку росквакалася.* Чуб. V. 635.

Припішати, -шаю, -єш, *гл.* Первоначально: сдѣлаться пѣшимъ, утративъ лошадей, воловъ, а затѣмъ и вообще обѣднѣть. *Був колись багатирь, а тепер припішав.* Черк. у.

Приплакати, -плачу, -чеш, *гл.* Оросить слезами. *Приплакала бабка увесь ліс, а по їй ні біс.* Ном. № 2386. *Мати усі думки приплакали: «Що його робити і що його чинити?»* МВ. II. 122.

Приплата, -ти, *ж.* Приплата, доплата.

Приплатити, -ся. См. **Приплачувати, -ся.**

Приплачувати, -чую, -єш, сов. в. **приплати́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Приплачивать, приплатить, доплатить.

Приплачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **приплати́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* Платиться, поплатиться. *От як страшенно поплатились наші вельможні предки за те, що не вхопили своєї національної тропи.* К. ХП. 116.

Приплентати, -таю, -єш, припле́нтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Прибрести, притащиться. *Відкіля ти у біса приплентав сюди?* Стор. МПр. 162. *Приплентавсь до нас та й живе. Волоцюга приплентилась.* Рудч. Ск. II. 10.

Припле́нтач, -ча, *м.* Пришлецъ, бродяга. *І хто? Троянець, голяк, втікач, приплентач, ланець.* Котл. Ен. IV. 40.

Приплескати. См. **Приплiскувати.**

Приплести, -ся. См. **Приплітати, -ся.**

Приплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **припливти и приплисти, -ву, -ве́ш,** *гл.* Приплывать, приплыть. Рудч. Ск. II. 19. *Припливла до берега.*

Приплинути, -ну, -неш, *гл.* = **Приплисти.**

Приплисти. См. **Припливати.**

Приплід, -пло́ду, *м.* Приплодъ. *Корови їх приплодом звеселяють.* К. Іов. 46.

Приплідок, -дку, *м.* = **Приплід.** Драг. 118. *Приплідок од скотинки.* Сим. 196. У Г. Барвінок слово прилагается и къ людямъ. *Добре, що в тебе приплідку* (= дітей) *нема, дак ти таке й верзеш.* Г. Барв. 324.

Приплiскувати, -кую, -єш, сов. в. **приплескати, -плещу, -щеш,** *гл.* 1) Прибивать, прибить сверху преимущ. чѣмъ либо плоскимъ (ладонью, лопатой) съ цѣлью сравнять и придавить поверхность. *Взяв важку лопату й почав приплiскувати боки нового стіжка.* Левиц. Пов. 194. *Ноженьками придоптала, рученьками приплескала.* Чуб. III. 78. 2) Хлопать, прихлопывать, похлопать (въ ладони). Левиц. I. 286. *Почав кричати та в долоні приплiскує.* Св. Л. 106.

Приплiта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **приплести, -плету́, -те́ш,** *гл.* Приплетать, приплесть. *Ой там моя хатонька край води з високого дерева лободи. — А я ж к тому сінечки приплету з високого дерева черету.* Нп.

Приплiта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. **приплестися, -ту́ся, -те́шся,** *гл.* 1) Приплетаться, приплестись. 2) Присоединяться, присоединиться. Черк. у.

При́плiтка, -ки, *ж.* Доплетенное.

Приплiтувати, -тую, -єш, *гл.* = **Приплітати.** *Да плетуть сітки да на твої дітки і на тебе, сіра утонько. — Да нехай же плетуть і приплiтують, я ж того не боюся.* Маркев. 118.

Приплiши́ти, -шу, -ши́ш, *гл.* = **Заплiшити.**

Приплошистий, -а, -е. Плоховатый. *Жито приплошисте.* Вх. Лем. 456.

Приплуганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Медленно дотащиться. *Так нагулялися, що на велику силу додому приплуганилися.* О. 1862. IX. 111.

Приплужитися, -жуся, -жишся, *гл.* = **Приплуганитися.**

Приплутати, -ся. См. **Приплутувати, -ся.**

Приплутувати, -тую, -єш, сов. в. **приплутати, -таю, -єш,** *гл.* Припутывать, припутать.

Приплутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **приплутатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Привязываться, привязаться, припутываться, припутаться, вмѣшаться. *Не приплутуйтеся ви до нас, а ми до вас.* Драг. 171.

Приплю́скнути, -ну, -неш, *гл.* Зачахнуть, недоразвиться (о зернѣ).

Приплющити. См. **Приплющувати.**

Приплю́щувати, -щую, -єш, сов. в. **приплю́щити, -щу, -щиш,** *гл.* 1) Сплющивать, сплюснуть, сдавить. 2) Прижмуривать, прижмурить глаза.

Припнути, -пну, -не́ш, *гл.* = **Прип'ясти.** *Припну фартух дорогий.* Чуб. V. 10.

Припня́ти, -пну, -неш, *гл.* = **Прип'ястя.** *А я скажу коника припняти.* Чуб. V. 259.

Приповза́ти, -за́ю, -є́ш, сов. в. **приповзти, -зу, -зе́ш,** *гл.* Приползать, приползти. Г. Барв. 354.

Приповедінка, -ки, *ж.* = **Приповідка.** *У нас така приповедінка: де парубок, там і дівка.* Ном. № 8736.

Приповіданка, -ки, *ж.* = **Приповідка.** Вх. Лем. 456.

Приповіда́ти, -даю, -єш, сов. в. **приповісти, -вім, -віси,** *гл.* 1) Приговаривать, присказывать, присказать. *Ой як і став дяк псалтиру читати, стала, стала бондарочка та й приповідати.* Гол. І. 229. 2) Разсказывать, разсказать. *Нема, нема Іваночка цілих неділь шість, нігде нікто за Йваночка нічого не приповість.* Гол. І. 58. *Приповідають люде, що де наше теперки село, то колись ліс був.* Каменец. у. 3) Говорить, сказать пословицами. *Старі люде приповідають: на їднім місці і камінь обростає.* Каменец. у.

Приповідка, -ки, *ж.* Пословица, поговорка.

Приповідувати, -дую, -єш, *гл.* = **Приповідати.** *Ой видавав батенько дочку у чужую стороночку, да заказує, приповідує, щоб сім рік не бувала.* Чуб. V. 750.

Приповісти. См. **Приповідати.**

Приповістися, -вімся, -віси́ся, *гл.* = **Приповісти 2.** *Сестра плаче, а приповістися і мені навіть не хотіла.* Федьк.

Приповістка, -ки, *ж.* = **Приповість.** *Приповістка батькова за татарський набіг.* Мир. ХРВ. 85.

Приповість, -ти, *ж.* 1) = **Приповідка.** *Приповість в школярів: не вкрав, але достав.* Ном. № 6095. 2) Разсказъ. *Чуючи од батька страшні приповісти про війни та походи...* Мир. ХРВ. 82. *Од старих людей приповісти такої не чувала, щоб о Петрі бистрії ріки-озера замерзали.* ЗОЮР. І. 27. 3) Притча. *Говорив до них приповістями.* Єв. Мр. III. 23.

Приповня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Дополнять. *Хай вам Бог приповня.* Ном. № 4553.

Приподо́битися. См. **Приподоблятися.**

Приподобля́тися, -ля́юся, -єшся сов. в. **приподо́битися, -блюся, -бишся,** *гл.* 1) Сдѣлаться угоднымъ. *Чим той Лазарь Богу приподобився?* Ном. № 172. 2) Угодничать передъ кѣмъ, подольщаться, подольститься. *Приподобляючись* (русини) *до приятелів ляхів, робились римськими католиками.* К. ХП. 114.

Припозва́ти. См. **Припозивати.**

Припозива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **припозвати, -зву, -ве́ш,** *гл.* — **позовом**. Привлекать, привлечь къ суду. Котл. НП. 399.

Припокоїти, -ко́ю, -їш, *гл.* Позаботиться о спокойствіи. *Оді́не, змив, припокоїть.* Мкр. Г. 19.

Припо́лок, -лка, *м.* Доска возлѣ печки, на которой лежатъ доски пола.

Припом'яну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Припомнить. *Об моєї пригоді козацької припом'яни.* АД. І. 94.

Припористий, -а, -е. 1) О волѣ: съ хорошо выдающеюся частью шеи, о которую упирается ярмо. 2) О саняхъ: съ полозьями, загнутыми подъ прямымъ угломъ. Каменец. у.

Припороши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Присыпать. *І мій волос сивина геть припорошила.* Млак. 10.

Припору́ка, -ки, *ж.* Порученіе.

Припоруча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **припоручи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Поручать, поручить. *Припоручаю тобі твого брата.* Г. Барв. 406.

Припоряди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Принарядить; украсить; привести въ порядокъ.

Припоряди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Принарядиться; украситься; привести себя въ порядокъ.

Припосила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **припослати, -шлю́, -шле́ш,** *гл.* Ниспосылать, ниспослать. *Нехай тобі Бог з вищого неба припошле.* О. 1861. VI. 75.

Припослідок, -дку, *м.* Конецъ. Преимущ. въ выраженіи: **на припослідку**. Въ самомъ концѣ, послѣ всего. *На припослідку виходе биться той Іван.* Грин. І. 182.

Припости́ти. См. **Припощувати.**

Припочива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **припочи́ти, -чину, -неш,** *гл.* Отдыхать, отдохнуть. *Неня собі лягли на постіль припочивати.* Федьк. *Їм коні припочили.* АД. І. 135. *Люде ідут, припочивают.* Шух. І. 221.

Припо́щувати, -щую, -єш, сов. в. **припости́ти, -пощу, -стиш,** *гл.* Налагать, наложить постъ, изнурять, изнурить постомъ. *Ой як би я знав, ой як би я відав своїй жизні край, то я б свою душу грішну постами припостив.* Грин. III. 148.

Приправа, -ви, *ж.* Приправа. Чуб. V. 666. Шух. І. 143. *Яка приправа, така й потрава.* Ном. № 7117. Ум. **Приправка.** Грин. III. 653.

Приправити. См. **Приправляти.**

Приправка, -ки, *ж.* Ум. отъ **приправа.**

Приправля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **приправити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Придѣлывать, придѣлать. *Бач, як гарно засув приправив.* Харьк. у. 2) Приправлять, приправить. МВ. (О. 1862. III. 60).

Припроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **припровадити, -джу, -диш,** *гл.* Приводить, привести. *Узяв її старий жовнір за білую руку, припровадив Каньовському на велику муку.* Нп. *Живого медведя припровадиш пану.* Гн. II. 170.

Припросити, -ся. См. **Припрошувати, -ся.**

Припроха, -хи, *ж.* Припрашиванье. *В гостях усього було, а припрохи ні трохи.* Чуб. І. 254.

Припроха́ти. См. **Припрохувати.**

Припро́хувати, -хую, -єш, сов. в. **припроха́ти, -хаю, -єш,** *гл.* = **Припрошувати, припросити.** *Та виходьте, не бійтесь!... припрохував їх Сухобрус.* Левиц. Пов. 28.

Припроша́ти, -ша́ю, -єш, *гл.* = **Припрошувати.** *Почав припрошати: «Пийте, браття!»* Св. Л. 181.

Припро́шувати, -шую, -єш, сов. в. **припроси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Припрашивать, припросить. *Усякі наїдки та напитки розношує, кожного сам припрошує.* Рудч. Ск. II.

163. *Ой ми б закусили, як би нас припросили.* Грин. III. 504. *Се він знарошне їх налякав, щоб вони припросили його проводити їх.* Кв. I. 52.

Припрошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **припроситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Испрашивать, испросить разрѣшеніе войти. *Прийшов до свого села і припросився на ніч.* Гн. I. 213. См. **Упроситися.**

Припряга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **припрягти, -пряжу, -же́ш,** *гл.* Припрягать, припречь.

Припу́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Притащить. *Припудив такий мішок вівса, що здається треба добрих двох.* 2) Напугать. *Хлоп'я крало яблука, а я як припудив його, то воно аж п'ятами накивало.*

Припуск, -ку, *м.* 1) Допущеніе. 2) = **Припуст.** *У припуск теля пускаємо їсти.* Константиногр. у.

Припускати, -ка́ю, -єш, сов. в. **припустити, -пущу, -стиш,** *гл.* 1) Допускать, допустить. *Кобилу припустив до нових стіжків.* Сим. 228. *Припустила теля до корови.* 2) Прилаживать, приладить. *А припускай но люшні, а я тим часом голоблі опоряжу.* 3) Припускать, припустить, побѣжать быстро. *Як припустив коня вороного, — міст мені вломився.* АД. II. 168. *Як припустив бігти, — утік.* МВ. (О. 1862. I. 104). Дощ припустив. Пошелъ сильный дождь. *Наче був переставав дощ, а тепер ба який припустив.* Харьк.

Припускатися, -каюся, -єшся, сов. в. **припуститися, -щуся, -стишся,** *гл.* 1) Съ жадностью что ѣсть, пить. Не *припускайтесь дуже до горілки.* Каменец. у. 2) Ссылаться, сослаться. *Припускаюсь на людей, то й ті скажуть, що я дітей своїх до пуття довела.* Харьк. у.

Припуст, -ту, *м.* См. **Уприпуст.** Сим. 182.

Припустити, -ся. См. **Припускати, -ся.**

Припустниця, -ці, *ж.* Короткія стропила на обоихъ **причілках** крыши. (Е. Чикаленко).

При́путень, -тня, *м.* Пт.: а) Дикій голубь; б) подорожникъ, Emberiza Ammer. Вх. Пч. II. 10. Ном. № 10945. *Сивий припущень.* Левиц. I. 204. *Припутень ходе над шляхом.* Мнж. 172.

Припу́тина, -ни, *ж.* Временная подпорка къ стропиламъ для удержанія ихъ въ вертикальномъ положеніи. Харьк.

Припуща́льник, -ка, *м.* То-же, что и **триб** въ ткацкомъ станкѣ. См. **Верстат.** МУЕ. III. 24.

Припха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Притащить, принести.

Припхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Притащиться. *Грицько з Причтом припхалися в гості.* КС. 1882. X. 11.

Прип'ясти, -ся. См. **Припинати, -ся.**

Прип'я́ти, -пну, -неш, *гл.* = **Припняти.**

Прирадити, -джу, -диш, *гл.* Присовѣтовать.

Прира́жений, -а, -е. Опаленный солнцемъ. Вх. Лем. 456.

Прирамки, *мн.* Двойныя плечи въ мужской рубашкѣ. Гол. Од. 13.

Прирахува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Присчитать.

Прирая́ти, -раю́, -єш, *гл.* = **Прирадити.** Драг. 170. *Прираяли люде: пойди заміж, — добре тобі буде.* Чуб. V. 592. *Люде прираяли, щоб кого за дитину* (взяти). Сим. 234.

Прирва́ти, -рву, -рве́ш, *гл.* Дорвать, арвать еще.

Приректи, -речу, -че́ш, *гл.* Сказать. *Вона прирекла до дітей: «Чекайте, діти!»* Гн. I. 92.

Приржавіти, -вію, -єш, *гл.* Покрыться слегка ржавчиной.

Пририхтовувати, -вую, -єш, сов. в. **пририхтува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Прилаживать, приладить, устроить. *Свої орґани пририхтували до граня.* Гн. I. 181. *Крісло пририхтував Люципер так, що коли Ісус мав сісти, то мав сі в ланцухи злапати.* Гн. I. 119.

Прирівнювати, -нюю, -єш, сов. в. **прирівняти, -ня́ю, -єш,** *гл.* Сравнивать, сравнить. Ном. № 1300. *Не хочу я ні кого прирівняти, звиняйте, до свині.* Гліб. *Прирівняв кішку до собаки.* Ном. № 7929.

Прирівнюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **прирівнятися, -ня́юся, -єшся,** *гл.* Сравнивать, сравнить себя. *Прирівнялась свиня до коня.* Ном. № 7931.

Прирідок, -дку, *м.* Прирожденное свойство. *У його такий прирідок, що він ростом малий, а дужий.* Волч. у.

Приріст, -росту, *м.* Нарость. Зміев. у.

Приробити. См. **Приробляти.**

Прироблювати, -люю, -єш, *гл.* = **Приробляти.**

Приробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **приробити, -блю́, -биш,** *гл.* 1) Придѣлывать, придѣлать. *Чортинята миттю приробили йому довгенькі крила.* Стор. МПр. 47. 2) Зарабатывать, заработать. Г. Барв. 371. *Два годи ходив по Дону, приробив трохи грошей.* Г. Барв. 175. *Позичив грошей та й приробив собі, як той, що талант дано йому, що у євангелії читають.* Каменец. у.

Приро́да, -ди, *ж.* 1) Природа. 2) Прирожденныя способности. *Природу тяжко одмінити.* Ном. № 3208. *У мене до цього діла природи нема.* Хорол. у. Слов. Д. Эварн. 3) = **Природжіння.** Драг. 101.

Приро́джіння, -ня, *с.* Половые органы. Желех. *Колись то було ще з предвіка, як створив Бог чоловіка, — чи забув, чи ся встидав: природжіння йому не дав.* Подольск. г.

Природи́ти, -джу́, -диш, *гл.* Уродить. *Нащо це ти цілу картоплю, а не половинки садиш? — Шоб Бог більшу природне.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Приро́дний, -а, -е. 1) Естественный. К. Іов. 90. 2) Прирожденный. *Він такий уже природний, зроду такий.* Константиногр. у. **— до чого**. Способный къ чему. *Не природний він до цього.* Константиногр. у.

Приро́дність, -ности, *ж.* Естественность. Желех.

Приро́дно, *нар.* Естественно.

Прирожде́нний, -а, -е. 1) Природный, врожденный. *Луччий розум прирожденний, як научений.* Ном. № 6039. *Прирожденна відьма не така злюща, як учена.* ЗОЮР. II. 39. 2) Рожденный, родной (о сынѣ, дочери). *Виходь, мати, з віком стрічать своїх діток: одно дитя прирожденнеє, друге дитя суженеє.* МУЕ. III. 173.

Прирозуміти, -мію, -єш, *гл.* Сообразить, придумать, ухитриться. Мкр. Г. 57. Г. Барв. 507. *Воно дурне, а прирозуміло вкрасти.* Лебед. у. *Якось ловлять* (лева)... *прирозуміли.* Мир. ХРВ. 69.

Приросúти, -шу́, си́ш, *гл.* Слегка побрызгать. *Дощ приросив землю.* Черк. у.

Приростаʹти, -таʹю, -єш, сов. в. **прирости, -сту, -теʹш,** *гл.* Приростать, прирасти. *А думка проклята марою до серця так і приросла.* Шевч. 496.

Приросток, -тку, *м.* = **Приплід.** Рк. Левиц.

Прирощений, -а, -е. Приросшій. Черк. у.

Прирубаʹти, -баʹю, -єш, *гл.* 1) См. **Прирубувати.** 2) = **Присікаʹти 2.** Изъ заговора: *Шепчу і виливаю, і присікаю, і прирубаю...* Мил. М. 48.

Прирубиʹтися, -блюʹся, -бишся, *гл.* О ранѣ: зажить, заростирости. Вх. *Лем.* 456.

Прирубувати, -бую, -єш, сов. в. **прирубаʹти, -баʹю, -єш,** *гл.* Рубить, нарубить въ добавленіе. *Прирубай ще трохи дровець.*

Приручаʹти, -чаʹю, -єш, сов. в. **приручиʹти, -чуʹ, -чиш,** *гл.* Поручать, поручить. *Кому ж ти мене, мій батечку, приручаєш?* Мил. 180. *Покидаєш мене, серденятко моє! Ой кому ж ти приручаєш?* Мет. 25.

Присаʹда, -ди, *ж.* 1) Усадьба. *У Пимона присада добра.* НВолын. у. 2) Привитая вѣтка плодоваго дерева. **Присаду класти**. Прививать деревья. Шух. I. 110.

Присаджувати, -джую, -єш, сов. в. **присадиʹти, -джуʹ, -диш,** *гл.* 1) Садить, посадить еще въ добавленіе къ раньше посаженному. 2) Засаживать, засадить (за работу). *Звикла бігати та гуляти, так хто тебе присадить за роботу.* Кв. *То це вона в вас і досі в ляльки гуляється? Сором, велика вже: пора за гребінь присадити, нехай пряде.* Харьк. 3) Осаживать, осадить внизъ; опускать, опустить внизъ. Мик. 481.

Присадистий, -а, -е. Низкій и толстый, коротконогій. *Присадистий кінь.* НВолын. у.

Присадити. См. **Присаджувати.**

Присадкуватий, -а, -е = **Присадистий.** Левиц.

Присалабеʹнитися, -нюся, -нишся, *гл.* Притащиться. *Ти, бабо, знов присалабонилась із тим листом?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Присанабоʹжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Присосѣдиться. Меж. 190.

Присапати. См. **Присапувати.**

Присапувати, -пую, -єш, сов. в. **присапаʹти, -паʹю, -єш,** *гл.* Прикрывать, прикрыть мотыгой сѣмена. Хотин. у.

Приʹсваха, -хи, *ж.* Въ сѣдлец. губ.: женщина, сопровождающая, вмѣстѣ со старшей дружкой, невѣсту въ то время, когда послѣдняя ходитъ сзывать сосѣдей на сватанье. Чуб. IV. 64.

Присвідувати, -дуʹю, -єш, *гл.* Дѣлать показанія, свидѣтельствовать. *Присвідує на мене, що я, каже, вкрав.* НВолын. у.

Присвідчити, -чу, -чиш, *гл.* Засвидѣтельствовать, удостовѣрить. Чуб. V. 137.

Приʹсвідчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Убѣдиться, удостовѣриться. *Присвідчилися, що земля круглобока.* Ком. I. 52.

Присвітити. См. **Присвічувати.**

Приʹсвітка, -ки, *ж.* Освѣщеніе какого либо предмета или кому либо при его дѣйствіяхъ. *Не було мені присвітки, я й упав на сходах.*

Присвічаʹти, -чаʹю, -єш, *гл.* = **Присвічувати.** *Там Тодорко коня сідлає, батько йому присвічає.* Чуб. III.) 464.

Присвічувати, -чую, -єш, сов. в. **присвітити, свічу, -тиш,** *гл.* Освѣщать, освѣтить какой либо предметъ, кому либо при дѣйствіяхъ его. Св. *Л.* 119. *Присвіти лишень мені, — голку впустила.* Харьк. *Присвічуй, Боже, мені з неба!* К. Псал. 8.

Присвоїти, -вою, -їш, *гл.* 1) Присвоить. ЕЗ. V. 61. *Присвоїв мою сокиру.* Черк. у. 2) Принять въ свое общество, признать своимъ. *Ото ви присвоїли собі цигана, а він у вашому селі і краде коні.* Волч. у.

Присвоїтися, свою́ся, -їшся, *гл.* Сродниться. *Із чужим, як проживеш днів з двадцять, та й то присвоїшся, а то ж таки брат рідний.* Волч. у.

Присвят, -ту, *м.* Посвященіе. *Присвят усіх моїх творів землякам.* К. Дз. 110.

Присвятити, -ся. См. **Присвячувати, -ся.**

При́святок, -тка, *м.* Небольшой праздникъ. Чуб. III. 253.

Присвячувати, -чую, -єш, сов. в. **присвяти́ти, свячу, -тиш,** *гл.* Посвящать, посвятить. *Чернець про те, щоб Господеві тіло і душу в жертву чисту присвятив.* К. ПС. 85. Посвящать, посвятить кому свое произведеніе. К. Кр. 5.

Присвячуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **присвяти́тися, -чу́ся, -ти́шся,** *гл.* 1) Посвящаться, посвятиться, быть посвященнымъ кому, чему. 2) Дѣлаться, сдѣлаться святымъ. *Пійду в черниці, вморю себе голодом, присвячусь молитвами.* Г. Барв. 249.

Присвя́щуватися, -щуюся, -єшся, *гл.* = **Присвячуватися.** *Тоді люде присвящувались, а тепер хай присвятиться.* Лебед. у.

Присе́рбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Присосѣдиться, пристать, привязаться. *Так вона до його прикинулась, так присербилась.* МВ. II. 141.

Приси́л, -лу, *м.* Присылка. Кв. (Желех.).

Присила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **прислати, -шлю, -шлеш,** *гл.* Присылать, прислать. *Кланяється, каже, пан Запічанський, прислав подарунок.* Рудч. Ск. II. 12.

Присилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. **прислатися, -шлю́ся, -шлешся,** *гл.* Присылать сватовъ. *Ой хоч сватай, хоч не сватай, та хоч присилайся, а щоб слава не пропала, що рік ти кохався.* Лукаш. 77.

Приси́лити. См. **Присиляти.**

Приси́лля, -ля, *с.* Пристанище? *Пчелиная мати ройочка веде. Ой веде, веде да й попитує: «Ой де б нам, діетка, хороше присилля найти?* Грин. III. 8.

Приси́лування, -ня, *с.* Принужденіе. Правда, 1868, стр. 437.

Присилувати, -лую, -єш, *гл.* Принудить, заставить. *Шкода мене вмовляти, а силувати — тож не знаю, хто мене присилує.* МВ. I. 19.

Присиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **приси́лити, -лю, -лиш,** *гл.* Привязывать, привязать. *Взяв він Марієньку за білу рученьку, присилив до сосни, до сосни плечима.* Гол. I. 163. *Я присилив кониченька до дубонька зеленого.* Гол. I. 22.

Присипаник, -ка, *м.* Родъ лепешки, присыпанной творогомъ. Вх. Уг. 263.

Присипати, -па́ю, -єш, сов. в. **присипати, -плю, -плеш,** *гл.* Присыпать, присыпать. *Хорошенько коровай бгають, сирцем присипають.* Мет. 163.

Присипатися, -па́юся, -єшся, сов. в. **присипатися, -плюся, -плешся,** *гл.* Пригадаться, быть присыпаннымъ. Левиц. (Правда, 1868, ст. 423). *А сам почав уже сивим волосом, як сніжком, присипатись.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Ти, ляше, злякнеш, із коня спаднеш, сам присиплешся землею.* АД. II. 42.

Присипка, -ки, *ж.* Порошокъ, которымъ присыпаютъ что-либо, — присипка, напр., для выдѣлываемыхъ кожъ. МУЕ. I. 70.

Присипля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **приспати, сплю́, спиш,** *гл.* 1) Убаюкивать, убаюкать. КС. 1893. VII. 81. *Ходи, сонку, в колисочку, приспи нашу дитиночку.* Макс. (1849). 102. 2) Задушивать, задушить ребенка, придавивъ его (о спящей женщинѣ).

Присиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **присо́х(ну)ти, -хну, -неш,** *гл.* Присыхать, присохнуть.

Присіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **присіяти, -сію, -єш,** *гл.* Сѣять, посѣять. *Посіяти конопельки обіщався. Як сіяв, присівав, присіваючи, казав...* Чуб. V. 1159. *Усього дві десятинки присіваємо, а сем'я велика, є кому їсти.* Черниг. у.

Присівок, -вку, *м.* 1) Прибавка работнику къ денежной платѣ въ видѣ куска полевой земли, засѣваемой хозяиномъ, урожай съ котораго собираетъ работникъ. Чуб. VI. 76, 405. *На присівок дав му півдесятини.* Каменец. у. 2) Посѣвъ, засѣянное поле. *Ой пила я в понеділок, та й пропила ввесь присівок.* Грин. III. 324. *Як зраня* (на Дмитра) *дує вітер, то ранній присівок буде добрий; як в полудне, то середний; а як вечером, то пізний.* МУЕ. III. 50.

Присід, -ду, *м.* Присѣстъ. *За їдним присідом вечера з обідом.* Ном. № 11972.

Присіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **присісти, -ся́ду, -деш,** *гл.* 1) Присѣдать, присѣсть. Рудч. Ск. I. 4, 134. *Дурного по ногах, щоб присів.* Кролев. у. 2) Придавливать, придавить, садясь. *Як саджають молодих на посад, то тоді молода кілько пальців правої руки присяде, тілько літ не буде мати дітей.* ЕЗ. V. 179. 3) Одолѣвать, одолѣть. *А дівчину думи лютії присіли.* Млак. 5. *А ще як вороги присідут — Господи! то так уже доску лят до живого.* ЕЗ. V. 215. **Його присіла сідина**. Онъ посѣдѣлъ. Шух. I. 32.

Присіди, -дів, *м. мн.* Въ выраженіи: **на-в-присіди**. См. **Навприсідки.**

При́сідка, -ки, *ж.* = **Поверхниця 2.** Вх. Зн. 61. Шух. I. 79.

Присідлати. См. **Присідлувати.**

Присідлувати, -лую, -єш, сов. в. **присідла́ти, -ла́ю, -єш,** *гл.* Притягивать, притянуть сѣдло подпругой. Шух. I. 78.

Присіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **присікти, -січу, -чеш,** *гл.* 1) Пресѣкать, пресѣчь. 2) — **переполох**. Симпатически лѣчить испугъ отсѣченіемъ на порогѣ концевъ волосъ больного и вѣника въ соединеніи съ извѣстными пріемами. Черк. у. Мил. М. 48. Грин. II. 318.

Присікатися, -каюся, -єшся, *гл.* Привязаться, придраться, пристать. *Присікався до чоловіка, — як не б'є.* Рудч. Ск. II. 168. *Присікався як оса.* Ном. № 2758.

Присілок, -лка, *м.* Приселокъ. *Любився парубок з дівкою і ходив до неї з другого присілка.* Грин. II. 177. *Я вчора їздив на присілок.* Могил. у.

Присінечки, *мн.* Ум. отъ **присінки.**

Присіне́шний, -а, -е. Относящійся къ **присінкам**. Стор. МПр. 99.

Присінки. См. **Присінок.**

Присінок, -нка, *м.* Пристройка. Вх. Зн. 55. Чаще во мн. **присінки**. Крыльцо, крыльцо съ навѣсомъ на двухъ столбикахъ. Поп. 52. *В присінках всі пани сиділи, на дворі ж вкруг стояв народ.* Котл. Ен. II. 15. *Наймити й наймички на присінках.* Сим. 205. Ум. **Присінечки.** Чуб. V. 1076. *Ой у сінечки, у присінечки ясне сонечко сходить.* Мил. Св. 18.

Присі́ння, -ня, *с.* = **Присінки.**

Присіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Присікатися.** *Дівчата так і присіпались: «Скажи, Мотре!»* МВ. I. 87. *Чого се він до мене присіпався?* О. 1862. VII. 35.

Присісти. См. **Присідати.**

Присішок, -шка, *м.* 1) Подпорка. *Лебед. у.* 2) Столбикъ съ развилиной на концѣ, въ которую помѣщается горизонтальное бревно (при постройкѣ сарая). Чуб. VII. 393. 3) *мн.* **присішки**. Въ думѣ — стремена. *То теє* (козак Голота) *промовляв, на присішках став, без міри пороху підсипає, татарину гостинця в груди посилає.* АД. I. 170. Это же мѣсто съ переводомъ: ЗОЮР. I. 18.

Присіяти. См. **Присівати.**

Прискакати, -чу́, -чеш, *гл.* Прискакать.

При́скаком, *нар.* Урывками. *Прискаком шила, бо ніколи добре сісти.* Черниг. у.

Прискакувати, -кую, -єш, сов. в. **приско́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Подскакивать, подскочить къ кому, чему, подбѣгать. Рудч. Ск. II. 30. *Прискочив до лави.* Драг. 63. *Внучка качається по садку білим клубочком: і до нас прискочить, і знов у гущавині зеленій зникне.* МВ. I. 18. *Скаче горобейко по двору, то прискакує ік вікну.* Грин. III. 539.

При́скалка, -ки, *ж.* Выступъ скалы, боковая скала. *Я урвався з скали та упав на прискалку, а звідти знов ударивсь об прискалку.* Каменец. у. *Антосьо.... роздивлявся на гори та Жахався, як люде лазили по них, ступаючи з прискалка на прискалок.* Св. *Л.* 217.

При́сканець, -нця, *м.* Родъ аладьи изъ сладкаго тѣста.

Прискаржити. См. **Прискаржувати.**

Приска́ржувати, -жую, -єш, сов. в. **прискаржити, -жу, -жиш,** *гл.* — **кого**. Жаловаться, пожаловаться на кого. Могилев. у. *Не забули ми тобі, як ти нас прискаржував* (перед паном). Св. *Л.* 68.

Прискати, -каю, -єш, *гл.* 1) Брызгать. Грин. II. 37. 2) Фыркать. *Росердила невірного, що аж прискає.* Грин. III. 308.

Прискіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Присікатися.** *Біда до мене прискіпалась.*

Приско́чити. См. **Прискакувати.**

Прискри́гнути, -ну, -неш, *гл.* Прикрутить, поставить въ стѣснительное положеніе. *Як прискригне, що ради не можно дати, то йдем помочі шукати.*

Прискринок, -нка, *м.* Ящичекъ въ сундукѣ, вверху, вдоль боковой стѣнки, для храненія мелкихъ вещей. Вас. 150.

Прискри́пати, -паю, -єш, *гл.* = **Прискригнути.** *Прискрипала мене нещасна година: вмерла жінка, зосталась дитина.* Грин. III. 381.

Прислати, -ся. См. **Присилати, -ся.**

Прислини, *мн.* = **Паслін.** Вх. Пч. I. 13.

Прислівник, -ка, *м.* = **Прислів'я.** Вх. *Лем.* 456.

Прислів'я, -в'я, *с.* Пословица, поговорка. *Українські приказки, прислів'я і таке инше. Збірники О. В. Марковича і др. Спорудив. Ж. Номис.* Спб. 1864.

Прислідживати, -джую, -єш, сов. в. **прислідити, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Прослѣживать, прослѣдить. *Дивлюсь, — пішов він у двір; я й пристояв, щоб побачити, що він робитиме, прислідив за ним; а він до дверей: зламав замок та в хату.* Новомоск. у.

Присліпуватий, -а, -е. Слѣпой на одинъ глазъ. (Залюбовск.).

Присло́н, -ну, *м.* 1) Мѣсто, гдѣ лежитъ покойникъ въ домѣ. Угор. 2) Горный обрывъ. Угор.

Прислуга, -ги, *ж.* Услуга.

Прислуговувати, -вую, -єш, прислугувати, -гую, -єш, *гл.* Прислуживать. *Левиц.* I. 476.

Прислужити, -ся. См. **Прислужувати, -ся.**

Прислужувати, -жую, -єш, сов. в. **прислужити, -жу, -жиш,** *гл.* Прислуживать, прислужить, услужить.

Прислужуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **прислужи́тися, -жу́ся, -жишся,** *гл.* Прислуживаться, прислужиться. *Левиц.* Пов. 52.

При́слух, -ху, *м.* Прислушиванье, подслушиванье. МВ. II. 111.

Прислуха́ння, -ня, *с.* Прислушиваніе.

Прислуха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* = **Прислухатися.** *Ішла дівчина та гукаючи, аж два двори та минаючи, до третього прислухаючи.* Мил. 141. *Дивиться, як ходять, прислухає, як гомонять.* МВ. (О. 1862. I. 105).

Прислухатися, -ха́юся, -єшся, сов. в. **прислухатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* Прислушиваться, прислушаться. *А к славі не прислухаюсь, то й гадки не маю.* Мет. 87. *Вони будуть прислухаться — з ким буду стояти.* Чуб. V. 262.

Прислухо́вуватися, -вуюся, -єшся, прислухуватися, -хуюся, -єшся, *гл.* = **Прислухатися**. *Прислухувалась, ніби боялась, щоб не піймали того, хто її скривдив.* Стор. МПр. 83.

Присмага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Присмажуватися.** Желех.

Присма́гнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Пригорѣть, сильно прижариться. *Печене порося аж присмагло.* Греб. 404. 2) Подернуться пленкой, покрыться налетомъ. *У його губи присмагли. На озері вода присмагла.*

Присма́гнутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Присмагнути 1.** Вх. *Лем.* 456.

Присмажити, -ся. См. **Присмажувати, -ся.**

При́смажка, -ки, *ж.* = **Присмака.** *Да все коли б смашненьке, да коли б сальця більше, присмажку добру зробили.* Г. Барв. 503. *От ніщимня страва смашна без присмажки.* Г. Барв. 441.

Присмажуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **присмажитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Поджариваться, поджариться.

Присмака, -ки, *ж.* Чаще во мн. ч. **присмаки**. 1) Приправа. НВолын. у. 2) Лакомство. *Кухарі зварили вечерю з доброї страви і напекли усякі присмаки і витребеньки.* Стор. МПр. 146.

Присмалити, -ся. См. **Присмалювати, -ся.**

Присмалювання, -ня, *с.* Опаливаніе, припаливаніе.

Присмалювати, -люю, -єш, сов. в. **присмалити, -лю́, -лиш,** *гл.* Прижигать, прижечь, опалить. *Присмалиш ту волосину.* Рудч. Ск. I. 105. *Пустили пожар по долині, соловйових діток, попалили, соловейка старого присмалили.* Чуб. V. 851. **Присмалювати халявки, литки**. Ухаживать за женщиной. Ном. № 8974.

Присмалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **присмали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Прижигаться, прижечься, опалиться. *Така гаряча лежанка, що аж подушка присмалилась.* Харьк.

Присмачити. См. **Присмачувати.**

Присмачувати, -чую, -єш, сов. в. **присмачи́ти, -чу́, -чи́ш,** *гл.* Сдабривать, сдобрить. *Сядуть за обід, — не присмачений обід їх веселою річчу Грицьковою.* Г. Барв. 160.

Присмерджувати, -джую, -єш, *гл.* Припахивать, немного вонять. *Риба вже присмерджує.* Рк. Левиц.

Присмерк, -ку, *м.* Сумерки. *У присмерку ледві-неледві по степу росяному шлях мрівся.* МВ. (О. 1862. I. 77). — **Присмерком**. Въ сумеркахъ. *Присмерком дочапали до хутора.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Присме́ртний, -а, -е. Умирающій. О. 1862. IX. 27. *На панщину не пішов: «в мене жінка присмертна», — одпрохався тим.* МВ. (О. 1862. I. 84).

При́смиком, *нар.* Порывисто. *Віє вітер присмиком.* Волч. у.

Присмирити. См. **Присмиряти.**

Присмиря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **присмири́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* Усмирять, усмирить. *Гайдамак як присмирили були, пани вже верх взяли.* Драг. 210.

Присміти, -смію, -єш, *гл.* Осмѣлиться, рѣшиться. *Як би присмів, то б убив.* НВолын. у.

Присмоктати. См. **Присмоктувати.**

Присмоктувати, -тую, -єш, сов. в. **присмокта́ти, -кчу́, -чеш,** *гл.* Присасывать, присосать. *Читає він сю книгу, а Іван — не кажи що присмоктало його — й одірватись ніяк не може.* Грин. I. 289. *Напивсь того чаю, присмоктуючи люльку.* Кв.

Присмолити. См. **Присмолювати.**

Присмо́лювати, -люю, -єш, сов. в. **присмолити, -лю, -лиш,** *гл.* Осмоливать, осмолить. *Діжечка тече в дні, — присмолити трохи треба.* Черниг. у.

Присни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Присниться. *Приснився дворяченькові предивненький сон.* Чуб. V. 365.

Приснідати, -даю, -єш, *гл.* Упустить, утратить завтракая, изъ-за завтрака. *Да ти, дівко, свою долю у п'ятінку приспівам, в суботоньку приснідала, в неділеньку согрішила, що до церкви не сходила.* Чуб. V. 602.

Приснопи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* Прибить, пришибить. Г. Барв. 131. *Поли не кулаком, то словом приснопить.* Г. Барв. 273.

Приснути, -ну, -неш, *гл.* 1) Брызнуть. *Повновида, краска з лиця як не присне.* Г. Барв. 102. *Треба набрати у рот води та й приснути нею проти сонця.* Ком. I. 2) Фыркнуть. *Захлинувся, чхнув і приснув.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 106). 3) Прыснуть, вырваться, выскочить, вылетѣть. *Як схоче скочить, то аж в землю присідає, та й присне разом відтіля.* Греб. 395. *Стрепет приснув над кущами.* Щог. В. 53. *Присне сніг із під копит.* Щог. Сл. 7. *Приснули на синім морі скалки.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *З печі, з горючого дерева, присне вуголь і вискочить аж насеред хати.* ЕЗ. V. 191.

Присогласи́ти. См. **Присоглашати.**

Присоглаша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **присогласи́ти, -шу, -сиш,** *гл.* Привлекать, привлечь къ участію, склонять, склонить. *Він самий первий, та ще двох присогласив. Присоглаша шинкарь нашого, щоб той перейшов у їхню віру.* Мнж. 122.

Присок, -ску, *м.* Горячая зола съ огнемъ. *Прогріб присок в огнищі.* Грин. II. 183. **Присок зсипати на ко́го**. Задѣть, разсердить кого. *Це на його як приску зсипав.* НВолын. у.

Присолити. См. **Присолювати.**

Присолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **присолоди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* 1) Подслащивать, подсластить. 2) Привлекать, привлечь на свою сторону. *Чимсь присолодила вона його.* НВолын. у. 3) — **язика**. Ябедничать, наябедничать. Св. Л. 223.

Чи не ти язика присолодив? Та він і руками й ногами відхристюється. Не дух же святий навіває інспектора! От ми і зговорились докопатись до донощика. Св. Л. 221.

Присо́лювати, -люю, -єш, сов. в. **присолити, -лю́, -лиш,** *гл.* Присаливать, присолить. *Не присолювала й не затовкувала страви.* Г. Барв. 92.

Присота́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* 1) Привязаться, пристать. *Ой присоталась до серденька туга, та й не може відчіпиться.* Шейк. Бытъ Подолянъ. І. 59. 2) Придти, прибрести. *Прошу не остаться на мою прозьбу до мене присотаться.* Грин. II. 197.

Присох, -ха, *м.* Столбъ въ **клуні** для поддержанія крыши; столбъ для укрѣпленія плетня. Козел. у.

Присо́х(ну)ти. См. **Присихати.**

Присочи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Подкараулить. ЗОЮР. І. 160. *Я таки присочила, хто в нас капусту краде.* Черниг. у. *Треба присочити качку, де вона несеться.*

При́спа, -пи, *ж.* = **Призьба.** *І дід, і баба у неділю на приспі вдвох собі сиділи.* Шевч. 100.

При́спанка, -ки, *ж.* Наложница, любовница. Вх. Зн. 56.

Приспати. См. **Присипляти.**

Приспатися, -плю́ся, -пишся, *гл.* Поспать съ мужчиной. Вх. Лем. 456.

Приспів, -ву, *м.* Припѣвъ. Г. Барв. 366.

I. Приспівати. См. **Приспівувати.**

II. Приспіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **приспіти, спію, -єш,** *гл.* 1) Подоспѣвать, подоспѣть, приспѣть. *Жито поспіло, приспіло діло.* Лукаш. 85. *Отцевська — матчина молотва у купецтві, і в реместві, і на полі, і на морі на поміч приспіває.* АД. І. 181. 2) Поспѣвать, поспѣть, созрѣть. *Вже вдовонці пшениця приспіла.* Чуб. V. 856. 3) Застигнуть. *Смерть старих приспіла швидко.* Рудч. Ск. І. 131.

Приспівка, -ки, *ж.* = **Приспів**, то что кому либо о немъ поютъ. Чуб. III. 395. *Згадала чогось до неї мою приспівку, бо приспівками змалку звикли розмовляти з Настусею.* Г. Барв. 466. *І я тепер на приспівки їм здався.* К. Іов. 63.

Приспівок, -вку, *м.* = **Приспів.** *Гарна пісенька та ще й з приспівком.* Константиногр. у.

Приспівну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Пропѣть, припѣть. *Да ще притупне ногою і приспівне сі слова, — так її і вразить.* Г. Барв. 340.

Приспівувати, -вую, -єш, сов. в. **приспіва́ти, -ва́ю, -єш,** *гл.* 1) Припѣвать, припѣть. Котл. НП. 391. *Теща дитя колихала і дитині приспівам: «люлю, люлю, татарчатко!»* АД. І. 288. *Нехай лишень сядуть за стіл, уже не я буду, щоб не приспівала йому: «Старший боярин як болван.»* Кв. *А вона сама грає і приспівує.* Рудч. Ск. і. 160. **Приспівувати парубка дівчині**. Называть ихъ имена вмѣстѣ въ пѣснѣ. МУЕ. III. 11, 12. 2) Упустить, утратить изъ за пѣнія. *Да ти, дівко, свою долю у п'ятінку приспівала* и т. д. (Чуб. V. 602), — см. **Приснідати**.

Приспільниця, -ці, *ж.* Масляница. Угор.

Приспіти. См. **Приспівати.**

Приспори́ти. См. **Приспоряти.**

Приспоря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **приспори́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* Умножать, умножить. Грин. III. 158. *Бог приспоряє і ранньою і пізньою росою.* Ном. № 584. *Став їм Господь видимо помогати, а й в полі і в домі всю худобу приспоряти.* КС. 1884. І. 33.

Приспособи́тися. См. **Приспособлятися.**

Приспособлятися, -ляю́ся, -єшся, сов. в. **приспособи́тися, -блю́ся, -бишся,** *гл.* Дѣлаться, сдѣлаться угоднымъ. *Може хоть сим Богові приспособлюсь.* Сим. 236.

Присcати, -ссу, -ссеш, *гл.* Присосать. *Став виходить із води, — так ні: так його и приссало, і ноги не витягне з болота.* Чуб. II. 138.

Пристава, -ви, *м.* Наблюдающій за работами. *Святі молотять жито, а святий Петро стоїть над їми за приставу.* Чуб. II. 337.

Приставати, -таю, -єш, сов. в. **пристати, -тану, -неш,** *гл.* 1) Приставать, пристать, причалить. АД. I. 209. МВ. I. 138. 2) Присоединяться, присоединиться; пристать. *Та й ні до кого не пристає, і до себе не приймає.* Стор. МПр. 114. *Ой ти, туго, ой ти, журбо, не пристань до мене.* Мет. 59. *З яким пристаєш, сам таким стаєш.* Ном. № 5988. *Чернець остався у тій церкві Богу молиться. Почали люде туди ходить, приставать у віру, він їх навчає.* Грин. II. 12. **Пристати у прийми**. См. **Прийми.** 3) Приставать, пристать, прилипнуть. *Багатий брат вимазав у середині. кружку медом, шоб пристало те, шо міритимуть.* Грин. I. 180. 4) Быть къ лицу, идти; подходить. *Пристало, як свині наритники.* Ном. № 11207. *Не ж тобі, Марусю, не сподоба, — не пристав чепець до лоба.* Мет. 209. *Ні до кого не пристає так ота приповість..., як до подолян.* Св. Л. 201. 5) Быть пригоднымъ. *Пісна страва не пристає так до живота, як скоромна.* Лебед. у. 6) Уставать, устать до невозможности работать, идти; выбиваться, выбиться изъ силъ. *Моєму миленькому волики пристали.* Чуб. V. 403. *Ой став коник приставати.* Мет. 74. 7) Соглашаться, согласиться. *Чи пристаєш, Бондарівно, з нашим паном жити?* Грин. III. 614. *Ні, я на такий суд не пристану! Довго пані-матка не приставала віддати Масю в науку.* Св. Л. 53. 8) **Пристає, пристало серце до...** Любить, полюбить кого. *Пристало серденько моє до твого.* Мет. 6. *Ой до стидкого, ой до бридкого серденько не пристане.* Мет. 67. 9) Останавливаться, остановиться. *Пристав трохи на тому слові, а далі знову повідає.* Гн. II. 28.

Приставити. См. **Приставляти.**

Приста́витися, -влюся, -вишся, *гл.* Умереть. *Вже ж і моя сестра п'ятий рік як до Бога приставилась.* Г. Барв. 184.

Приставка, -ки, *ж.* Доставка. Херс. г.

Приставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **приставити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Приставлять, приставить, поставить. *Пристав драбину до стіни. Затопила піч, приставила окропи.* Рудч. Ск. II. 59. 2) Доставлять, доставить. ЗОЮР. II. 56. *Приставив Остап хліб від свого пана.* Г. Барв. 24. 3) Приставлять, приставить къ дѣлу. *Хто ж нас тепер буде ізражать і порядок давать, і на діло приставлять.* Мил. 188.

Приставщи́на, -ни, *об.* и *ж.* 1) Приставшій, присоединившійся къ кому либо человѣкъ въ видѣ пріемыша или участника дѣла, дающаго только свой трудъ, безъ капитала. *Він і той год приставав на шинок* (торгувати) *без копійки грошей, на чужі гроші, а не на свої, — він приставщина.* Павлогр. у. 2) Невѣнчанная женщина, вступившая въ сожительство на правахъ хозяйки. Александров. у. 3) Привидѣніе. *Став білий як приставщина.* Харьк. у.

При́стай, -тая, *м.* Тотъ, который къ чему либо пристаетъ, присоединяется. Желех.

Пристамоцкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Ни во что ставить, презирать. Угор.

Пристани, -нів, *м.* 1) = **Пристановище.** 2) Присоединеніе въ компанію.

Приста́ння, -ня, *с.* = **Пристановище.** *Ходить, ходить, — нігде йому нема пристання.* Рудч. Ск. I. 70.

Пристанови́ти. См. **Пристановляти.**

Пристанови́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* — **до чого**. 1) Избрать занятіе. *Пристановився до гандлю.* 2) Найти убѣжище. Вх. Зн. 56.

Пристановисько, -ка, *с.* = **Пристановище.** Гн. I. 201.

Пристановище, -ща, *с.* Пристанище. *Був собі безщасний Іван, да такий безщасний, що нема... ніякого пристановища йому ніде.* Рудч. Ск. I. 89. *Нема йому пристановища, ніхто не приймає.* Грин. I. 290.

Пристановля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **пристановити, -влю́, -виш,** *гл.* = **Приставляти, приставити.** *А ми ж їх, прескурвих синів, та у город пристановили.* Чуб. V. 1052. *Зоставила мене хазяйка зовсім у себе, пристановила до дитини.* Г. Барв. 363.

При́стань, -ні, *ж.* Пристань. Чуб. V. 1170. АД. I. 218. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209.

Пристарий, -а, -е. Пожилой. *Пристара жінка.* НВолын. у. *Устим пристарий чоловік.* НВолын. у.

Пристаріти, -рію, -єш, *гл.* = **Пристарітися.** *Як я пристарів, зуби з рота повипадали.* Чуб. II. 270.

Пристарітися, -ріюся, -єшся, *гл.* Состариться. *Тепер, як пристарівся, моргне сивим усом, — громада й примічає.* МВ. I. 108. Сдѣлаться старымъ (о вещахъ). *Заново ситце на колонку, а як пристаріється, — садять квочку.* Ном. № 5316.

Пристаркуватий, -а, -е. 1) Пожилой. *Якась пристаркувата пані.* МВ. I. 24. 2) Старообразный.

Приста́ча, -чі, *ж.* Поставка, доставка. *Ми на роботу прийдемо без лопат, а лопати — це вже ваша пристача.* Зміев. у. *Жати на хату, — це вже ваша пристача.* Харьк. у.

При́сташ, -ша, *м.* Мужчина, который не беретъ жену на свое хозяйство, но самъ идетъ въ женинъ домъ и на женино хозяйство. Вх. Уг. 263.

Пристая, -таї. 1) *м.* = **Пристай.** Желех. 2) *м.* = **Присташ.** Желех. 3) *ж.* Вступленіе въ бракъ въ качествѣ присташа. *Волію йти у жовніри, ніже на пристаю.* Гол. II. 96.

Пристеріга́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **пристерегти, -режу, -жеш,** *гл.* 1) Подкарауливать, подкараулить. *Я таки пристережу, хто мої дині переводить.* Рудч. Ск. II. 10. *Я тебе давненько пристерігаю, — аж от коли питалась.* МВ. (О. 1862. III. 70). 2) Подмѣчать, подмѣтить. *Я пристерігаю по йому давно.* Черк. у.

Пристигати, -га́ю, -єш, сов. в. **пристигти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Созрѣвать, созрѣть. *Дині стали пристигать.* Рудч. Ск. II. 9. 2) Застигать, застичь, постичь. *Пристигла його нічка.* Чуб. V. 734. *Як пристигла козака нетягу нещасливая година, злая хуртовина, то відцуралася і притаманная родина.* Мет. 435. 3) Подоспѣвать, подоспѣть, приспѣвать, приспѣть. *Баба-яга уже скоро сюди пристигне.* Рудч. Ск. I. 136. *Пристигла година.* Єв. Мр. XIV. 41. *Пристиг у саму пору до старого.* К. ПС. 135.

Пристін, -ну, *м.* Отвѣсный берегъ рѣки. Харьк.

Присто́йний, -а, -е. 1) Приличный, пристойный. *Нема, кажу, пари мені пристойної.* Г. Барв. 11. 2) Пригожій, красивый. Г. Барв. 426. *Парубок молодий, здоровий, пристойний, хоч до шлюбу ставляй.* Чуб. I. 155.

Пристойно, *нар.* Прилично. *Пане гетьмане, старого пса не пристойно мішати в нашу компанію.* К. ЧР. 28.

Пристосовувати, -вую, -єш, сов. в. **пристосува́ти, -су́ю, -єш,** *гл.* Примѣнять, примѣнить.

Пристосовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **пристосуватися, -суюся, -єшся,** *гл.* Примѣняться, примѣниться. *Треба вміти пристосуватись до дітей, щоб вони зрозуміли тебе.* Кіев. у.

Присто́яти, -того, -їш, *гл.* Постоять, ожидая. *Я пристояв, а він минув мене.* НВолын. у. *Трохи пристояв, поки він вийшов.* Харьк. г.

Пристраха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Припугнуть.

Пристрашка, -ки, *ж.* Острастка.

Пристрибом, *нар.* Въ припрыжку. *Лохв.* у.

Пристрига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **пристри́гти, -стрижу, -жеш,** *гл.* Пристригать, пристричь. *Пузирці ножичками пристригають.*

Пристрі́й, -ро́ю, *м.* Приборъ, снарядъ. Ком. II. 85.

Пристріт, -ту, *м.* Болѣзнь, происходящая, но понятіямъ народа, отъ дурной встрѣчи, сглазъ: *лихорадочное и горячечное состояніе съ тошнотой, ломотой, коликами.* Чуб. I. 43, 134. Мил. М. 36. КС. 1889. XI. 309. Грин. II. 33. Ув. **Пристрітище.** Грин. II. 33.

Пристрітельний, -а, -е = **Пристрітний.** Єф. 26.

Пристріти, -стріну, -неш, *гл.* Сглазить. *Чи не пристрів тебе, сестро, Костомара? У його, кажуть, ледачі очі: гляне на коня.; завидуючи, то й коневі не минеться.* К. ЧР. 324.

Пристрітище, -ща, *м.* Ув. отъ **пристріт.**

Пристрітний, -а, -е. Происходящій отъ сглаза, дурной встрѣчи. Чуб. I. 116. *Ти гризь і трудова, і пристрітна.* Мил. М. 55. *У небоги пристрітні уроки.* Мкр. Н. 4.

Пристрі́тник, -ка, *м.* 1) Человѣкъ, имѣющій способность сглазить при встрѣчѣ съ кѣмъ. Чуб. I. 126. 2) Раст. Lysimachia nummularia. Вх. Пч. II. 33.

Пристрі́чений, -а, -е. Замѣченный въ чемъ либо, заподозрѣнный. *Та чом же на його напались за ту крадіжку? — Тим, що він був уже пристрічений наперідь.* Новомоск. у.

Пристрої́ти, -ро́ю, -їш, *гл.* Приготовить; придѣлать. Вх. *Лем.* 457.

Пристроми́ти. См. **Пристроилювати.**

Пристромлювати, -люю, -єш, сов. в. **пристроми́ти, -млю, -миш,** *гл.* Прикалывать, приколоть, пробивъ чѣмъ либо острымъ (коломъ, копьемъ и пр.). Чуб. V. 1003. *Закопай і осичиною з клечанини пристроми.* Мнж. 156. *Опівночі сина породила... шипшиною взяла пристромила.* Мил. 119.

Приструнник, -ка, *м.* Въ струнномъ инструментѣ: мѣсто, гдѣ прикрѣплены и начинаются струны. КС. 1882. VIII. 282.

Приструнок, -нка, *м.* Въ бандурѣ, кобзѣ или торбанѣ: каждая изъ шести короткихъ струнъ. КС. 1892. III. 383; 1882. VIII. 282.

Пристрявати, -ряю, -єш, сов. в. **пристря́ти, -ря́ну, -неш,** *гл.* = **Устрявати, устряти.** *Пристряв ти туди чого?* Харьк.

Пристуде́ний, -а, -е. Холодноватый. Вх. *Лем.* 457.

При́ступ, -пу, *м.* 1) Доступъ; приступъ. *Мав приступ до двору.* Левиц. Пов. 117. *І приступу до тебе нема.* Г. Барв. 497. 2) Приступъ (военный). *Враг мене візьми, коли б я засурмив вам хоч на один приступ.* К. ЧР. 66.

Приступа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **приступи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Приступать, приступить, подходить, подойти. *І приступивши, приторкнувся до нар.* Єв. *До невістки страшно й приступити.* Чуб. V. 732.

Приступатися, -паюся, -єшся, сов. в. **приступитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* = **Приступити.** *Ой лежить тіло як папер біле, ой ніхто к тілу не приступиться.* Мет. 307.

Приступки, -пок, *ж.* Ступеньки лѣстницы, крыльца.

Приступни́й, -а́, -е́. 1) Доступный. *Приступна, добра, не спесива.* Котл. Ен. *Пішла про мене слава яко про приступну й балакучу панію.* Г. Барв. 372. 2) Привѣтливый. *У мене хлопці вовкуваті, а дівчатко так до всякого приступне́, дарма, що невелике.* Волч. у. 3) Близкій, доступный. *І всі віри тій людині приступні здаються.* К. МБ. XII. 259.

Пристьоба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Пристегать, пришить крупными стежками. Г. Барв. 62.

Пристяжа́ння, -ня, *с.* Притѣсненіе. *Пристяжання — от що не дає глянути людім на світ: драчі та неправди усякі.* Лебед. у.

Пристя́жити. См. **Пристязати.**

Пристяза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **пристя́жити, -жу, -жиш,** *гл.* Притѣснять, притѣснить. Ном. № 5276. *Тут діти маленькі, а тут ще й тим пристязають: хлопець був год чотирнадцяти, — того взяли, наняли за подушне.* ЗОЮР. І. 12.

Присува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **присунути, -ну, -неш,** *гл.* Придвигать, придвинуть. *Не присувай соломи до вогню.* Ном. № 5887.

Присува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **присунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Придвигаться, придвинуться. *Зелененький барвіночку, стелися низенько, а ти, милий чорнобривий, присунься близенько!* Нп.

При́суд, -ду, *м.* 1) Приговоръ. К. МХ. 33. 2) Юрисдикція. К. Бай. 39. *І поважати присуд наш козацький над королівський всі поприсягали.* К. ЦН. 179.

Присуджувати, -джую, -єш, сов. в. **присуди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Приговаривать, приговорить, присуживать, присудить; назначать, назначить, предназначить. *Присуджено його покарати. Кого ж я не любила, та й присудив мені Господь.* Грин. III. 248. *Ой любилося двоє дітей сердешне, присудив Господь розійтися конешне.* Чуб. V. 372.

Прису́дник, -ка, *м.* Состоящій подъ чьей властью, подвластный. *А він каже (бачте, присудникам вже своїм): «Іди по воду!»* Рудч. Ск. І. 47.

Присука́ти, -ся. См. **Присукувати, -ся.**

Присукувати, -кую, -єш, сов. в. **присука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* При тканьѣ: прикрѣплять, прикрѣпить къ кромкѣ нити основы. Вас. 171. При шитьѣ: присучивать, присучить. *Як шиєш мережку, так нитку до нитки треба присукувати, щоб вузлика не було.* Богодух. у.

Прису́куватися, -куюся, -єшся, сов. в. **присука́тися, -ка́юся, -єшся,** *гл.* Прикрѣпляться, прикрѣпиться нитямъ основы къ кромкѣ. Мнж. 193. Быть присукиваемымъ, присуканнымъ. *Чогось ніяк нитка не присукується.* Богодух. у.

Присунути, -ся. См. **Присувати, -ся.** Присурганитися, нюся, нишся, *гл.* Притащиться. *Палажка присурганилась до криниці.* Левиц. ПЙО. І. 369.

Присусіджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **присусідитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Присосѣживаться, присосѣдиться. *Присусідивсь до мене один пройдисвіт.* Г. Барв. 317. *До однії такої купки присусідився і наш Круглий.* Ком. II. 56.

Присутя́жити, -жу, -жиш, *гл.* Прижать, притѣснить. *Дуже присутяжив людей.*

Прису́хий, -а, -е. Суховатый. Вх. Уг. 263.

Присхну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Присохнуть. *Присхне, як на собаці.* Ном. № 4117.

Присцяти, -цю́, -цяш, *гл.* О теленкѣ: пососать корову, такъ что она послѣ этого даетъ себя доить. *Відьма... доїла, доїла, аж поки та не стала давати молока; тоді вона зробилась телям, присцяла корову і вп'ять стала доїти.* ХС. VII. 452.

Прись! *меж.* Выражаетъ внезапное появленіе, выскакиваніе. *Коли це він прись із хати, плиг через ліску в город!* Новомоск. у.

При́сюди = Присядки. *Всі сусіди йдуть в присюди, додають йому охоти.* Чуб. V. 20. См. **Присіди, присядки.**

Присяга, -ги, *ж.* Клятва, присяга. Шевч. 199. Чуб. V. 45.

Присяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **присягти, гну, -не́ш,** *гл.* Присягать, присягнуть, клясться, поклясться. *Свідки присягали в суді. Я иншу не люблю, Богом присягаю.* Чуб. V. 295. *Ой матінко моя, вже ж бо я не твоя: ой вже ж бо я того пана, що я з ним присягала.* О. 1862. IV. 29.

Присяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **присягну́тися, -нуся, -нешся,** *гл.* Клясться, поклясться. *Ти божився, присягався — не покину я тебе.* Мет. 15. *Присягались сліпці, що своїми очима бачили.* Ном. № 6849.

Присядки, -док, *ж. мн.* Въ выраж.: **у присядки**. Въ присядку. *А я в скоки та у боки, у присядки та у долоні.* Чуб. V. 1143.

Присяжний, -а, -е. Присяжный.

Прися́й-Богу, присясто-Боже, присясто-Богу! Ей Богу! Ей-ей! Каменец. у. Фр. Пр. 85. *Присяй-Богу буду бити.* Гол. III. 162. *Присясто-Боже, я не брав.* Каменец. у.

Притага́нка, -ки, *ж.* Веревка, которой привязывается къ берегу дуб (большая лодка). Мнж. 180.

Притаєнний, -а, -е. Скрытный. *Притаєнний чоловік.* Черк. у.

Притаїти, -таю́, -їш, *гл.* Притаить. *Нічичирк, і дух притаїв.* Ном. № 12942.

Прита́їтися, -таю́ся, -їшся, *гл.* Притаиться. Грин. II. 117. *Притаилась, ніби б то нежива.* Рудч. Ск. I. 173. *Притаїлись біля ганку.* Стор. МПр. 80.

Притакови́ти, -влю́, -виш, *гл.* Пріютить, помѣстить.

Притакови́тися, -влюся, -вишся, *гл.* 1) Пріютиться, помѣститься, присоединиться. 2) Случиться, произойти. Желех.

Притакувати, -кую, -єш, *гл.* Поддакивать.

Притакну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Поддакнуть, согласиться съ кѣмъ. Желех. 2) Присѣсть. *Нема де притакнути на лавці.* Вх. Зн. 56.

Притаманний, -а, -е. Настоящій, собственный, подлинный. Г. Барв. (О. 1861. III. 99). *Моя притаманна сестра.* НВолын. у. *Моя притаманна земля.* НВолын. у. *За що я дам кому притаманного огорода.* НВолын. у. *Притаманне моє ягня.* НВолын. у. *Одцуралася і притаманная родина.* Мет. 435.

Притаманно, *нар.* Какъ слѣдуетъ, настоящимъ образомъ. *Не дала себе притаманно роспитати.* Полт. у.

При́тамний, -а, -е = **Притаманний.** *Тут досить знаю, що се його притамний баран, а він ні та й ні.* Уман. у.

Притамува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Задержать, придержать.

Пританцьовувати, -вую, -єш, *гл.* Пританцовывать. *Він приспівував і пританцьовував, узявшись в боки.* Левиц. І. 478.

Притарабанити, -ню, -ниш, *гл.* Притащить. *Притарабанили скриню.*

Притарабанитися, -нюся, -нишся, *гл.* Притащиться. *Ще вигадай що! — крикнув Ясь: та нас люде обсміють, як ми притарабанимось з качками та з индиками.* Левиц. І. 215.

Притарасо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **притарасува́ти, -су́ю, -єш,** *гл.* Укрѣплять, укрѣпить фашинникомъ, засыпавъ сверху землею. Лубен. у.

Притаска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Притащить. Мнж. 131. *Піймали щуку молодці та в шаплиці гуртом до суду притаскали.* Гліб. *Притаскали вони його і додому.* Драг. 70.

Притво́р, -ру, *м.* Притворъ въ церкви. Левиц. І. 13. Шух. І. 115. *Обізвалось два ангела у притворі.* Мил. Св. 20.

Притекти́ся, -чу́ся, -че́шся, *гл.* Прійти. *На городі бараболя, — ой десь моя лиха доля; бараболя розцвітеся, лиха доля притечеся.* Грин. III. 657.

Пригеле́пкуватий, -а, -е. Придурковатый, глуповатый. *Чи ти ж мене не пізнав, пригелепкуватий?* Чуб. V. 176.

Прителіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Приплестись, притащиться. *Ну чого ти сюди прителіпалась?* Харьк. у.

Прителішитися. См. **Прителішуватися.**

Прителішуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **прителішитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Присосѣживаться, присосѣдиться. *Я, каже, тебе, сякий-такий сину, покину! — да й покине ледащиця. А тепер знов прителішується до мене.* ЗОЮР. І. 10.

Прителю́щити, -щу, -щиш, *гл.* Притащить, принести. *У приполі й її саму з поля, на панщині знайшовша, прителющила.* Г. Барв. 121.

Прителю́щитися, -щуся, -щишся, *гл.* Пристать, присосѣдиться. *І він туди прителющився, наче його хто просив.* Кіев. у.

При́темком, *нар.* Во время темноты. *Напав на його притемком та добре попобив, — так не вгадав, хто й бив.* Черниг. у.

Притемніти, -ніє, *гл. безл.* Стемнѣть. *Тільки що зайде сонце і трохи притемніє.* О. 1861. VIII. 31.

Притика, -ки, *ж.* 1) Колышекъ, палка, прикрѣпляющая ярмо къ дышлу. Рудч. Чп. 34. Чуб. VII. 402. Рудч. Чп. 250. *Як вихватить дід із воза велику притику.* Мет. 472. 2) **Притики дава́ти**. Задѣвать кого. О. 1862. VIII. 11. Ум. **Прити́чка.**

I. Притика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **приткати, -тчу, -тче́ш,** *гл.* Притыкать, приткать, выткать еще нѣкоторое количество.

II. Притика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **приткнути, -кну, -не́ш,** *гл.* 1) = **Пристромлювати, пристромити.** Драг. 207. 2) Только сов. в. Поймать на словѣ. *Почалась ізнов балачка з дівкою; старостам, бачте, хотілось, щоб і її на чім приткнути.* Грин. II. 274. 3) Приставлять, приставить, поставить. *Куди мені оцю діжку приткнути, що їй тут і місця нема?* Харьк. 3) Вмѣшивать, впутывать, впутать. *Не притикай мене до того, бо я не чув і не бачив.* НВолын. у. 5) **Приткне но́са і до нас**. Не обойдется и безъ насъ. Ном. № 4476.

Притикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **приткнутися, -кнуся, -нешся,** *гл.* Находить, найти себѣ мѣсто, помѣститься, прислониться, прижаться къ чему. *Шукайте самі соби місця, — хай притикається кожен, де знайде.* Полт. у. *Молода не сідає за стіл, а де-небудь приткнеться.* МУЕ. I. 115. (Полт.). *Серед степу на ріжечку, як на припічку хатиночка приткнулась.* Г. Барв. 14.

Притикач, -ча, *м.* = **Притика 1.** Шух. I. 165.

Прити́н, -ну, *м.* Убѣжище, пристанище. *Рветься душа, бо нема для неї притину на землі.* Стор. МПр. 2.

Прити́на, -ни, *ж. ? Закопать на притині два стовпи.... Біля притини стоїть два стовпи.* Рудч. Ск. II. 146.

Притина́ти, -наю, -єш, сов. в. **притя́ти, -тну, -не́ш,** *гл.* 1) Прикрѣплять, прикрѣпить, привязать, прибить. *Притинали Серпягу до сухого дуба.* 2) Надрѣзывать, надрѣзать, срѣзать. 3) **Притя́в йому носа добре**. Срѣзалъ его хорошо. 4) **Притяти слово**. Рѣзко отвѣтить. *Палажка аж сплакнула, бо се вперше він їй таке притяв слово.* Г. Барв. 159.

Прити́рити, -ся. См. **Притирювати, -ся.**

Прити́рок, -рка, *м.* = **Переріз.** Чуб. VII. 576.

Притирювати, -рюю, -єш, сов. в. **притирити, -рю, -риш,** *гл.* Притаскивать, притащить. *Онисько кашовар щербу притирив ваганами.* Мкр. Г. 4. *Притирив оберемок дров.* Драг. 163.

Прити́рюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **прити́ритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Притаскиваться, притащиться, прійти. *Чого примирився? Хто тебе кликав сюди?* Харьк.

Притиск, -ку, *м.* 1) Прижиманіе? натискъ? *Бери мене, бо я подорожня; а з притиском, бо я сирота; а скоро, бо додому йду.* (Загадка: душа). Ном. № 242, стр. 297. *У нас як б'ють, то з притиска та з відваги.* КС. 1882. X. 30. 2) Удареніе. *Це слово він сказав з притиском.* Волын. г. *Говорить було Тарас Яровий з притиском.* О. 1861. XI. 32.

Притиска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **прити́с(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* 1) Притискивать, притиснуть, прижимать, прижать, придавить. Драг. 88. *Ой рад би я встати, тобі правду сказати, ой сирая земля а все тіло приняла, дубовії дощечки притиснули рученьки.* Чуб. V. 324. *Як притиснуть було чоловіка, то він зараз через Дністер, та й шукай, пане, вітра в полі.* Каменец. у. *Чи то старому довго вмерти? притисне трохи та й...* Каменец. у. *Який мороз притиснув!* Литин. у. 2) Только сов. в. Притащить. *Притис барило горілки.* Полт.

Притиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **прити́х(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Притихать, притихнуть, утихать, утихнуть. *Маруся притихла і стала б то засипати.* Кв.

Притихоми́рити, -рю, -риш, *гл.* Усмирить.

Притихоми́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Утихнуть.

Прити́хти. См. **Притихати.**

Прити́хшати, -шаю, -єш, *гл.* = **Притихнути.** *Делі так би то й притихшав.* О. 1862. I. 32.

Притичина, -ни, *ж.* 1) Препятствіе, задержка. *Йому ніби не перепиняла дороги жадна притичина.* Левиц. Пов. 176. 2) Приключеніе. Левиц. Пов. 28. *Коли б не було нам якої притичини.* Кіев. у.

Притúчка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **притика.** *Пішов по вії, выхватив притичку.* Грин. II. 288. 2) Колышекъ, которымъ прикрѣпляются въ задней части воза **підтоки** и **підге́рсть**. Рудч. Чп. 249, 250. 3) Кусокъ холста, вставляемый вмѣсто болѣе дорогой матеріи, въ юбку, въ то мѣсто, которое закрывается фартукомъ. Гол. Од. 21. 4) Пт. Glareola melanoptera, тиркуша степная. Мнж. 172, 190.

Притиши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Усмирить. *Треба притишити себе.* НВолын. у.

Приткати. См. **I. Притикати.**

Приткнути, -ся. См. **II. Притикати, -ся.**

Притовкмачити, -чу, -чиш, *гл.* = **Притовкти.**

Притовкти, -вчу, -че́ш, *гл.* Придавить, вдавить, притиснуть.

Прито́впитися, -пимося, -питеся, *гл.* Подойти толпой, столпиться. *Та ти не дивись, що люде притовпились: дорожче ніхто не дасть, як я.* Волч. у.

Притока, -ки, *ж.* 1) Тупикъ, глухой переулокъ. *У притоці хата стоїть.* НВолын. у. 2) Удобное для какой нибудь спеціальной цѣли мѣсто. Мнж. 190. 3) Касательство, отношеніе. *Що нам за притока до їх? вони сами повезуть своє подушне.* НВолын. у. *Обертайтеся каміня, хоць сухі лотоки, — заспівайте, дівчаточка, щоби до притоки.* Гол. II. 373.

Притокмити, -млю, -миш, *гл.* Пристроить, присоединить, опредѣлить къ мѣсту. *Чи притокмив ти їх у те «училище?»* Шевч. (О. 1962. VI. 6). *І він туди притокманий.* НВолын. у.

Притоло́чити, -чу, -чиш, *гл.* Притоптать (траву, посѣвы).

Притомен, -мна, -не = **Притомний.** *Сам був притомен, як принесли до Шрама козаки сина, сім раз наскрізь пробитого кулями.* К. ЧР. 105.

Притомити, -ся. См. **Притомляти, -ся.**

Притомля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **притоми́ти, -млю, -миш,** *гл.* Утомлять, утомить. *Ой узяли вражі ляхи джуру притомляти.* АД. II. 86.

Притомлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **притомитися, -млю́ся, -мишся,** *гл.* Утомляться, утомиться. *Циган пішов на заклад, що буде косить до захід сонця, але, притомившись добре, і почав його благати і репетувати, щоб мерщій заходило.* Ном. № 10057. *Притомився він і сів собі споживати.* Рудч. Ск. I. 118.

Прито́мний, -а, -е. 1) Находящійся въ сознаніи. О. 1862. II. 56. *Притомна бут, поки і вмерла.* Сим. 236. 2) Присутствующій. *Притомним при тій пригоді Петрового Михайла був ще Ясько.* ЕЗ. V. 31.

Притопити, -плю, -пиш, *гл.* Утопить. *Було, мати, не вповити, що я в тебе одиниця, було мене притопить, де глибша криниця.* Грин. III. 312.

Притоптати. См. **Притоптувати.**

Притоптувати, -тую, -єш, сов. в. **притоптати, -пчу, -чеш,** *гл.* 1) Притаптывать, притоптать. *Барвінок хрещатий притоптаний коло тину засихає-в'яне.* Шевч. 507. *Поховала, загребала, ще й ногою притоптала.* Чуб. V. 1154. 2) Придавливать, придавить, нажимать, надавливать, надавить. *Чоловікам на лопату Бог сили наклав та ще й притоптав, а жінкам на вила та й то струсив.* Ном. № 9165. *Притоптувать тим ножем огник і примовлять тричі.* Ком. II. 111.

Приторговувати, -вую, -єш, сов. в. **приторгувати, -гую, -єш,** *гл.* Приторговывать, приторговать, сторговать. *Де хліба приторгує, де підводи найме, та все недорого.* Кв. *Приторгували ми собі старенькy хату.* Г. Барв. 414.

Приторжи́ти, -жу, -жиш, *гл.* = **Приторгувати.** Новомоск. у.

Приторкатися, -каюся, -єшся, сов. в. **приторкну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Дотрагиваться, дотронуться. *Простягти руки, приторкнувсь до його.* Єв. Л. V. 13. *Як задзвонять у дзвін, приторкнись до його рукою, зараз почуєш, що дзвін дріжить.* Ком. II. 34. *Та хоч покуштуй, та хоч губою приторкнись.* МВ. II. 239.

Прито́ркувати, -ся, -кую, -ся, -єш, -ся, *гл.* = **Приторкати, -ся.** *Та обливай водою, та примощуй ногою.* Грин. III. 329.

Приторочи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Привязать ремнями (тороками). *Приторочити сакви коло сідла.* Черк. у.

Приточити. См. **Приточувати.**

Приточувати, -чую, -єш, сов. в. **приточи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Прибавлять, прибавить. *Варвара ночі увірвала, а дня приточила.* Ном. № 504. *Приточу і я своє ім'я — нехай буде разом і твоє, і моє.* О. 1861. VI. 59. 2) Пришивать, пришить для удлиненія. *Ой гуць-гуці! сорочечки куці, — будем робити, щоб приточити.* Ном. № 9259. 3) Приводить, привести (примѣры, цитаты). *Приточимо приклади.* О. 1862. I. 81.

Прито́шний, -а, -е. Удобный, подходящій, идущій къ лицу. Мнж. 190.

Притрапитися, -ниться, *гл. безл.* = **Трапитися.**

При́трапка, -ки, *ж.* Случай. *Така мені притрапка трапилась.*

Притрапунок, -нку, *м.* = **Притрапка.** *Оттакий притрапунок скоївся!* Переясл. у. Слов. Д. Эварн.

Притриматися. См. **Притримуватися.**

Притримуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **притриматися, -маюся, -єшся,** *гл.* Придерживаться, придержаться. Гн. I. 171.

Притру́д, -ду, *м.* = **Підбій 3.** Вх. Пч. I. 5. См. **Набій.**

Притрусити. См. **Притрушувати.**

Притру́т, -ту, *м.* Родъ болѣзни. *Притрут також на нозі робиться, вся шкура на п'яті затвердне, пожовкне, а під нею набірає часом так, що аж до кости вигниє.* ЕЗ. V. 179.

Притру́хлий, -а, -е. Слегка подгнившій. *Притрухле дерево.*

Притру́х(ну)ти, -хну, -неш, *гл.* Слегка подгнить.

Притрушувати, -шую, -єш, сов. в. **притруси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Посыпать, посыпать, присыпать сверху. *Онисько закопав його в землю, ще й зверху притрусив сухим бадиллям.* Левиц. Пов. 228.

Притрясти́ся, -су́ся, -се́шся, *гл.* Прійти. Мил. Св. 11. *Коровка напасеться і додому притрясеться.* Мил. 41.

Притуга, -ги, *ж.* Затруднительное, тяжелое положеніе, горе, бѣда. *У притузі треба знать усячину і дороги щоб не питаться.* Ном. № 5839. *Да не дай, Боже, притуги, — на мою дитину недуги.* Чуб. V. 461. *Такі легкодухи, що в радощах та роскошах нема над їх, а в притузі вони як трава полягають.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Притужина, -ни, *ж.* Жердь по краю соломенной крыши, придавливающая солому. Міусск. окр.

Притужи́ти, -жу, -жиш, *гл.* Народное вѣрованіе: чрезмѣрной печалью вызвать появленіе покойника. *А чи я ж не тужив за нею мовчки, хоч не плакав слізьми? адже ж не притужив!* Левиц. I. 116.

Притужи́ти, -жу, -жиш, *гл.* Укрѣпить жердями соломенную крышу или возъ со снопами.

Притужний, -а, -е. Очень тяжелый, обременительный. Кіев. у.

При́тул, -лу, *м.* = **Притулок.** Желех.

Притула, -ли, *ж.* 1) Сарай для скота или для иныхъ хозяйственныхъ надобностей подъ одной крышей съ хатой. Шух. I. 31, 106. Kolb. I. 60. 2) ? Въ шутливой пѣснѣ какъ эпитетъ любимой женщины. *Де ж єс ми си забарила, ма мила притуло? Коли ж би ті цілювати, тогди ті не було.* ЕЗ. V. 146.

Притулити, -ся. См. **Притуляти, -ся.**

Притулок, -лку, *м.* 1) Пристанище, убѣжище, пріютъ. *Нема йому бідоласі безхатньому ніде притулку.* Харьк. *Самі бурлаки да гольтяпаки, що, не маючи жадного притулку, служили тілько по броварах, по винницях.* К. ЧР. 258. 2) Укромное мѣсто. *Не дає ся видіти... сидит собі в притулках.* Драг. 279. Ум. **Притулочок.** Г. Барв. 21.

Притулювати, -люю, -єш, *гл.* = **Притуляти.** *Притулюють сю побрехеньку иноді до цигана.* Ном. № 2980.

Притуля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **притули́ти, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Приставлять, приставить. *Одрізана скиба од хліба, — вже її не притулиш.* Ном. № 8890. 2) Давать пріютъ, пріютить. *Одна дитина тільки з шістьох зосталася, — і того нігде притулити і прогодувати.* Г. Барв. 265. 2) Ставить, поставить, помѣщать, помѣстить; пристраивать, пристроить. *Я не знаю, де оцю макітру притулити.* 4) Прижимать, прижать. *Кобза первий кинувся до неї г, притуливши до грудей, чуло промовив...* Стор. МПр. 58. 5) Прилагать, приложить, примѣнить къ кому. *Притулили до його сю вигадку, а воно зовсім до його й не пасує.*

Притуля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **притулитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Прижиматься, прижаться. *Дитинка притулилась до матері.* Харьк. Также о душевномъ состояніи: *Нема в мене родиноньки, — Ні до кого притулитися.* Чуб. V. 146. 2) Находить, найти пріютъ, пріютиться. *Сам зостався серед хати, не знав куди притулитись.* Левиц. Пов. 55. *Аж ось дав мені Бог притулитись до 'дної вдови убогої.* Г. Барв. 368. *Де сирота безрідний притулиться? Де захисток собі знайде?* 3) Прислоняться, прислониться; приставать, пристать. *Притулюся плечима й до груби.* Чуб. V. 406. *Так уже воно притуляється, як горбатий до стіни.* Ном. № 13079.

Притуманити. См. **Притуманювати.**

Притуманювати, -нює, сов. в. **притуманити, -нить,** *гл. безл.* Затуманивать, затуманить, покрыть туманомъ. *Ой звечора дрібний дощ ішов, а к півночі притуманило.* Грин. III. 164.

Притупати, -паю, -єш, *гл.* 1) Прійти. *Прийшло, притупало: позичте нам...* Ном. стр. 298, № 258. 2) Утомить, ходя. *Одпочинь оке, пане, трохи: ти уже притупав ноги, — тупає другий нехай.* Котл. Од. 492.

Притупити, -плю́, -пиш, *гл.* Притупить. *До обіда покосили, гострі коси притупили.* Мет. 314.

Притупувати, -пую, -єш, *гл.* Притопывать. *Узявшись у боки, почала примовлять та притупувать.* Стор. МПр. 158.

Притупцьо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Притопывать.

Притур, -ра, *м.* Насѣк. Eruca euphorbiae. Вх. Пч. II. 26.

Притуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **притух(ну)ти, -хну, -неш,** *гл.* = **Пригасати, пригаснути.** Левиц. I. 74.

При́тхля, -лі, *ж.* Затхлость. *Одганя вода притхлею.*

Притхну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Завоняться. Рудч. Ск. I. 185. *Притхлась вода.* Черк. у. *Риба притхлась.*

Притьма, *нар.* = **Притьмом.** *Притьма забив чопа в бочку.* Борз. у. *Мак притьма червоний.* Борз. у. *Щось притьма убігло в сіни.* Стор. МПр. 58.

Притьмо́, ма́, *с.* Клеймо на ухѣ овцы: прямая горизонтальная черта. Мнж. 191.

Притьмо́м, *нар.* 1) Безотлагательно, какъ можно скорѣе. *Притьмом треба грошей.* Кв. *Щоб притьмом було зроблено.* Черк. у. *Злякалась миша та притьмом поміж травою, лопушком з переполоху почухрала.* Гліб. 2) Очень, сильно, настойчиво. *А їсти притьмом хочеться.* Котл. МЧ. 458. *Ледві ноги волочить, піт із неї так і тече, притьмом просить музику: «Та годі бо, дядьку!»* Кв. *Тепер ти бачиш сам, що мокрим він рядном напався на тебе і знай верзе притьмом, що...* Г.-Арт. (О. 1861. III. 83). 3) Совершенно, окончательно, рѣшительно, какъ разъ, непремѣнно. *Хоч притьмом винен, — каже*: *ні! Притьмом лежить, каже — стоїть.* НВолын. у. *Притьмом прибрав у свої руки.* Стор. МПр. 146. *Притьмом у сій порі прийшов, ні, каже, опізнився.* НВолын. у. *Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччу спить, все випада таки Рябка притьмом побить.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 85). *Коли люде косять, заробляють, — йому притьмом у шинок треба йти.* Г. Барв. 286. 4) Окончательно, рѣшительно; навѣрное. *Нехай скаже притьмом.* НВолын. у. *А тут я притьмом знаю, що не він тут був.* Уман. у.

Притьопати, -ся, -паю, -ся, -єш, -ся, *гл.* Притащиться; притащиться по грязи. *Притьопалась за ним аж сюди.* О. 1861. XI. Кух. 30.

Притюжина, -ни, *ж.* = **Притужина.** Міусск. окр.

Притюжити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Укрѣпить соломенную крышу притюжинами. Міусск. окр.

Притю́кнути, -ну, -неш, *гл.* Крикнуть въ догонку, въ добавленіе: тю.

Притюпати, -ся, -паю, -ся, -єш, -ся, *гл.* = **Притупати.** *Притюпали пішки.* Морд. Пл. 173.

При́тяг, -гу, *м.* Часть ловушки для звѣрей. См. **Понолодва.** Шух. I. 236, 237.

Притяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **притягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Притягивать, притянуть. *Земля притягає до себе усе, як магніт.* Ком. I. 56. 2) Притаскивать, притащить. *І знов собака притяг кістку в хату.* Харьк. *Я й сама* (дров) *притягну.* Рудч. Ск. II. 51. 3) Притягивать, притянуть, привязывая. *Узяв, обмотав його, притяг добре до воза.* Рудч. Ск. I. 17. 4) Только сов. в. Прійти, притащиться. *Притяг Остап у гайок.* Рудч. Ск. I. 63.

Притяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **притягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* 1) Притягиваться, притянуться, быть притягиваемымъ, притаскиваемымъ. 2) Только сов. в. Притащиться, прійти.

Притя́жа, -жі, *ж.* Жердь, привязывающаяся сзади стельваги для пристяжныхъ лошадей. Могил. у.

Притя́ти. См. **Притинати.**

Приулок, -лка и -лку, *м.* Переулокъ. *Сів собі на якім там приулку.* Федьк.

Приумітися, -міюся, -єшся, *гл.* Сообразить, найтись. *Добре хоть ти приумівся сказати.*

При́хання, -ня, *с.* Фырканіе. К. (Желех).

Прихапцем, прихапці, *нар.* 1) Урывками. *Я прихапцем нарубав більш дров, ніж він за день.* НВолын. у. 2) На скорую руку. *Прихапці взяв хліба шматок на дорогу.*

Прихати, -хаю, -єш, *гл.* = **Пирхати, переносно: кашлять.** *Учора спотіла, аж піт із лоба капотів, роздяглась зразу, да от сьогодні й прихає.*

Прихаток, -тку, *м.* Небольшая пристройка жилая при хатѣ. *Инколи коло хати ставляють ще другу невеличку хатку — прихаток.* МУЕ. І. 8. (Черниг.).

Прихахулити, -лю, -лиш, *гл.* = **Причепурити.** *Да ми в чоботи* (сваху) *да обуємо, таки сваху да прихахулимо.* Грин. III. 431.

Прихаху́литися, -люся, -лишся, *гл.* = **Причепуритися.** *Ну й прихахулилась!* Нѣжин. у. *Заким прихахулишся, то бояре й мед поп'ють.* Ном. № 10962.

Прихвалити. См. **Прихвалювати.**

При́хвальба, -би, *ж.* Похвала. Левиц. І. 476.

Прихвалювати, -люю, -єш, сов. в. **прихвалити, -лю, -лиш,** *гл.* Похваливать, похвалить, прихваливать, прихвалить. Зміев. у. «*Як питатимуть* (на ярмарку), *чи добрий, так ти прихвали та ше й забожись». Коли так, вивів, давай прихвалювати та божитись, — люде і купили зараз.* Мнж. 146.

Прихвати́ти, -ся. См. **Прихвачувати, -ся.**

При́хватком, *нар.* Урывками. *На дворі — прихватком тіпає плоскінь.* Мир. ХРВ. 125.

Прихвачувати, -чую, -єш, сов. в. **прихвати́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Прихватывать, прихватить.

Прихвачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **прихвати́тися, -чуся, -тишся,** *гл.* Поспѣшно браться, взяться. *Прихватюсь мерщій до тіста, пироги побгаю.* Мкр. Н. 15.

Прихижкуватий, -а, -е = **Пригижкуватий**? *Хоч би де́ знеслась инша прихижкувата курка, — він те яєчко знайде й принесе.*

Прихилити, -ся. См. **Прихиляти, -ся.**

Прихи́лище, -ща, *с.* Убѣжище, пристанище. Чуб. V. 1059. КС. 1882. X. 188. *А як поставимо хату, то все таки буде хоч аби яке прихилище.* Лебед. у. *А прихилища в степу нігде не найдеш, окрім воза.* О. 1862. VI. 57.

Прихилля, -ля, *с.* 1) = **Прихилище.** *Нема мені прихилля.* НВолын. у. *Біда сироті без тихого прихилля.* Г. Барв. 367. 2) Расположеніе. Чуб. III. 153.

Прихильний, -а, -е. Расположенный, склонный, благосклонный. *Ти ще одна до мене прихильна зосталась.* Мир. Пов. II. 114. *Вони були прихильні до церковної служби.* К. Гр. Кв. VIII.

Прихильник, -ка, *м.* 1) Человѣкъ расположенный къ кому. 2) Сторонникъ, поборникъ. *Прихильники ґрецької і латинської церкви.* К. Кр. 14.

Прихильність, -ности, *ж.* Расположеніе, склонность. *Прихильність до своєї віри.* Стор. МПр. 80.

Прихильно, *нар.* Благосклонно.

Прихиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **прихилити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Наклонять, наклонить къ чему, склонить, преклонять, преклонить. *Вітрець шелесне та прихилить мені у віконце пахучий бузок.* МВ. (О. 1862. III. 42) *Не має де голови прихилить.* Єв. *Л.* IX. 58. *Їй нігде бідній було жить, головоньки на старість прихилить.* Гліб. **І неба їм прихилив би**. Готовъ все для нихъ сдѣлать. Св. *Л.* 18. *Рад би я небо прихилити, та не хилиться.* МВ. (О. 1862. III. 47). 2) Притворять, притворить. *Прихили двері.* 3) Склонять, склонить, расположить къ кому. *Прихиляймо його до нас.*

Прихилятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прихили́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Наклоняться, наклониться, склониться, преклониться. *Ой дуб до калини прихиляється.* Нп. *Ой єсть у саду криниченька нова.... прихилюся та й нап'юся.* Чуб. V. 193. — **до кого**. Найти у кого расположеніе, любовь, пріютъ, пріютиться. *До кого ж я, молодая, до кого ж я прихилюсь?* Мет. 106. *Прихилюся я до тебе, сину, на старість, а ти доглянеш стару недужу матір.* Левиц. I. 58. 2) Чувствовать, почувствовать къ кому расположеніе, склонность. *Князівна хутко до його прихилилась.* Стор. МПр. 70. *Поки світу сонця, не прихиляться братами люде до погонця.* К. Хп. 68. 3) — **до чого**. Склоняться, склониться къ чему, дѣлаться, сдѣлаться сторонникомъ какого либо дѣла. *Князь Василь.... прихиляється до нашої козацької справи.* К. ЦН. 224.

Прихистити, -хищу, -стиш, *гл.* Спрятать, дать пріютъ, мѣсто. *Понакладала на вози садовину: груші та сливи, щоб везти на ярмарок, а решту, що не влізла в вози, треба прихистить у коморі або в хижці до завтрього до ранку.* Рк. Левиц.

Прихитрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Ухитриться. *Ти так прихитруй і украдь те лоша.* Грин. I. 163.

Прихід, -хо́ду, *м.* 1) Приходъ, прибытіе. Левиц. Пов. 41. Чуб. IV. 71. Г. Барв. 505. 2) Входъ. *З приходу в селі твань страховенна.* Радом. у. *Йора з приходу узенька.* Драг. 81. *Ой ходила та Маруся по вгороду та садила сад-виноград з приходу.* Мил. Св. 34. **На приході**. При входѣ. *Його хата у містечку на приході.* НВолын. у. *Янкелева хата на місті зараз на приході.* НВолын. у.

Прихідець, -дця, *м.* = **Прихідько.** *Ой роде, роде багатий, та давай же товар рогатий, а ви, братіки, — коників, а ви, сестриці, ягниці, а ви, прихідці, — по копійці.* Грин. III. 495.

Прихідцями, *нар.* Урывками.

Прихідько, -ка, *м.* Пришлецъ. *Що ж се таке, що все платимо ми та ми, а прихідьки як? Хиба вони дурно житимуть на нашій землі.* Кобел. у.

Прихли́ськувати, -кую, -єш, *гл.* Прихлебывать. *Їсть паляницю, а чаєм прихлиськує.* Зміев. у.

Прихлю́пати. См. **Прихлюпувати.**

Прихлюпну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **прихлюпувати**. *А дров нарубав гнилих, то вони підсохнуть трохи, та й займуться; а він возьме та й прихлюпне, та й прихлюпне водою, щоб не так горіли.* Рудч. Ск. I. 124.

Прихлю́пувати, -пую, -єш, сов. в. **прихлюпати, -паю, -єш,** *гл.* Заливать, залить водой. *Вона прихлюпує тепер огонь водою.*

При́хмарно, *нар.* Довольно пасмурно. *Тоді було прихмарно.* Новомоск. у.

Прихмели́тися, -люся, -лешся, *гл.* Опалиться, прижечься (о хлѣбѣ на корню). *Барзо прихмелився ярец.* Вх. Лем. 457.

При́хнути, -ну, -неш, *гл.* = **Пирхнути 1.** Чуб. II. 303.

Приховати, -ся. См. **Приховувати, -ся.**

Прихо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **прихова́ти, -ва́ю, -єш,** *гл.* Припрятывать, припрятать. К. Іов. 86.

Приховуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **прихова́тися, -ва́юся, -єшся,** *гл.* Запрятываться, запрятаться. *Вона плакала гірко, де небудь приховавшися.* МВ. ІІІ. 111.

Прихо́день, -дня, приходець, -дця, *м.* = **Прихідько.**

Приходити, -джу, -диш, сов. в. **прийти, йду́, йдеш,** *гл.* 1) Приходить, прійти. *Коли це приходить до його лисичка та й питає.* Рудч. Ск. І. 23. *Прийшов до його отаман його, бере за рученьку, жалує його.* Нп. *Як лихоліття було, то прийшов чужоземець, татарин і ото вже на Вишгород б'є, а далі вже й під Київ підступає.* ЗОЮР. І. 3. *Прийшла звістка до милої, що милого вбито.* Мет. 103. 2) Наступать, наступить, прійти. *Ой як прийде ніч темненька, — я не можу спати.* Чуб. V. 61. *Що як прийде суботонька, — я змиюся й росчешуся.* Нп. *Прийшли літа, минулися, — я їх не лічила.* Чуб. V. 360. Прийшло на рано, прийшло на вечір. Настало утро, насталъ вечеръ. Гн. І. 172. 3) — **до пам'яти**. Приходить, прійти въ сознаніе. *До смерти своєї до пам'яти не приходив.* Драг. 86. 4) — **на свій хліб**. О дѣтяхъ малыхъ: начинать питаться не молокомъ матери, а иной пищей. ЕЗ. V. 123.

Прихо́дитися, -диться, сов. в. **прийти́ся, -деться,** *гл. безл.* 1) Приходиться, прійтись. *Десь прийдеться тут пропасти.* Рудч. Ск. ІІ. 19. *Не приходиться москаля дядьком звати.* Ном. № 850. 2) Случаться, случиться прійтись. *Не приходилось бачити.* 3) Доставаться, достаться. Г. Барв. 453. *У кого мало жита, нехай не розсіває, бо воно і так гірко приходиться.* Рудч. Ск. ІІ. 127. 4) **До чого приходитись**. Къ чему идти. *Він знав, до чого се приходиться, здрігнув увесь.* Кв. І. 99.

Приходя́щий, -щого, *м.* Захожій, гость. *Скнарість така! І звичаю сього нема, щоб на столі хліб був на приходящого.* Г. Барв. 93.

Прихожа́ти, -жа́ю, -єш, прихождати, -ждаю, -єш, *гл.* = **Приходити.** *То козачка-неборачка до його прихожає.* Чуб. V. 934. *То до їх дівка-бранка Маруся, попівна богуславка, прихождає.* АД. І. 230.

Прихоло́дний, -а, -е. Холодноватый. Вх. Лем. 457.

Прихопити. См. **Прихоплювати.**

Прихоплювати, -люю, -єш, сов. в. **прихопити, -плю, -пиш,** *гл.* Прихватывать, прихватить.

Прихо́рний, -а, -е. Нарядный. Городницк. у.

Прицабанити, -ню, -ниш, *гл.* = **Прицупити.** Вх. Лем. 457.

Прицабунити, -ню, -ниш, *гл.* Схватить. Вх. Лем. 457.

Прицілитися. См. **Прицілитися.**

Прицілятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прицілитися, -люся, -лишся,** *гл.* Прицѣляться, прицѣлиться.

Прицінитися. См. **Прицінятися.**

Прицінятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **приціни́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Прицѣняться, прицѣниться. О. 1861. VI. 74. *Той купує, той торгує, той божиться, той приціняється.* Кв.

Прицмокнути. См. **Прицмокувати.**

Прицмо́кувати, -кую, -єш, сов. в. **прицмо́кнути, -ну, -неш,** *гл.* Причмокивать, причмокнуть. *Ото смачна! — промовив Масюк, випивши чарку і прицмокуючи.* Левиц. Пов. 199.

Прицупити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Притянуть. *Прицупи мені рубель, щоб віз осів.* 2) Притащить. *Звелів прицупити винуватців у росправу.*

Прицу́цуватий, -а, -е. Глуповатый. *Глянься на Бога, прицуцуватий!* О. 1861. XI. Кух. 25. *Прицуцувата падлюка!* (брань). Константиногр. у.

Прицькува́ти, -ку́ю, є́ш, *гл.* Натравить собаками.

Прицьа́пати, -паю, -єш, *гл.* Примочить, побрызгать. Вх. Лем. 457.

Причавити, -влю, -виш, *гл.* Придавить, прижать. *Причавив пальця.* НВолын. у. *Причавив мене до стіни.* НВолын. у.

Причадіти, -дію, -єш, *гл.* Немного угорѣть. *Голова болить, мабуть таки я трохи причаділа.* Пирят. у.

Причаїтися, юся, -їшся, *гл.* Притаиться. Желех.

Причаклувати, -лую, -єш, *гл.* Приколдовать.

Причал, -лу, *м.* 1) Причалъ, веревка, забрасываемая для остановки судна у берега; столбъ, къ которому привязываютъ судно. 2) Отдыхъ, при валъ. *Вже косарі причал роблять.* 3) Пристанище, убѣжище. *Усякому краще, як є причал який у його.* Павлогр. у.

Причалапати, -паю, -єш, *гл.* Приплестись.

Причалити, -ся. См. **Причалювати, -ся.**

Причалювати, -люю, -єш, сов. в. **прича́лити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Причаливать, причалить, пристать къ берегу. Єв. Мр. VI. 53. *Який вас враг сюди направив і хто до берега причалив?* Котл. Ен. І. 16. **До свого́ берега причалив навіки**. Умеръ. Ком. Пр. № 1106. 2) Подъѣзжать, подъѣхать. *Причалили хури до комори, випрягли волів.* О. 1862. VIII. 22. 3) = **прибиватися, прибитися.** *Причалив до старого знайомого, щоб і Антося тут поставити, і самому перебути.* Св. Л. 216. 4) Присоединяться, присоединиться, пристать. *А до його причалило ще чоловік десять.*

Причалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **причалитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Причаливать, приставать, пристать. *Причалився човен до берега.* Харьк. г. 2) Присоединяться, присоединиться, пристать, пріютиться. *Як би дома, то припалилась би до людей, а тут усе чужі.* Павлогр. у. *Він причалився на шпилечку.* Кролевец. у.

Причаля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* = **Причалюватися.** *Ці шалопути не причаляються до нас, цураються людей.* Павлогр. у.

Причандал, -лу, *м.* Чаще мн. **причандали**. Принадлежности. Левиц. Пов. 139. *Гаманець з причандалам.* О. 1862. І. 16. *Люлька з усіма причандалами.*

Причапати, -паю, -єш, *гл.* Приплестись. *Причапали старі баби, охаючи.* МВ. (О. 1862. І. 81).

Причапря́чити, -чу, -чиш, *гл.* Привести въ порядокъ. *Нужа напала дитину, то я її причапрячила — обстригла та прибрала.* Зміев. у.

Причаровувати, -вую, -єш, сов. в. **причарувати, -ру́ю, -єш,** *гл.* Привораживать, приворожить, приколдовать. *Дівчинонька козаченька та й причарувала.* Мет. 12.

Причастний, -а, -е. Относящійся къ причащенію, къ причастію. **Причастна молитва**. Молитва предъ причащеніемъ. Харьк. у.

Причастник, -ка, *м.* 1) Тотъ, кто причащается. *Багато причастників сьогодня було.* Харьк. 2) Тотъ, кто причащаетъ. *Господь зсилає до тебе причастника свого, в котрого запричастишся.* Гн. II. 142.

Причастя, -тя, *с.* Причастіе. Украсти причастя. Не быть въ день причащенія въ церкви на вечернѣ. Ном. № 139.

Причаща́ти, -щаю́, -єш, *гл.* Причащать. *Занедужала небога, — уже й причащали.* Шевч. 115.

Причащатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Причащаться.

Причвала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Прибрести. *Еней по берегу попхався.... аж гульк — і в город причвалав.* Котл. Ен. I. 15.

Приче́па, -пи, *об.* Придира, назойливый, привязчивый человѣкъ. Черк. у. *Оце причепилась причепа.* Левиц. I. 417. *Уже і сяк, і так мостить, щоб одкаснулась причепа.* Грин. I. 293.

Причепе́нда, -ди, *об.* = **Причепа.** *Чого ти в'яжешся, причепендо?* О. 1861. XI. Кух. 23.

Причепити, -плю, -пиш, *гл.* Прицѣпить; надѣть, повѣсить. *До шиї білий камінь причепіте.* Макс.

Причепитися, -плюся, -пишся, *гл.* Прицѣпиться; пристать, привязаться. *Причепився, як реп'ях.* Ном. № 2744. *Вона як причепилась до його: «Скажи таки, чоловіче!»* Рудч. Ск. I. 208.

При́чепка, -ки, *ж.* 1) Прицѣпка, придирка. 2) Подвѣска, брелокъ.

Приче́пливий, -а, -е. Навязчивый, придирчивый. Левиц. Пов. 146.

Приче́пний, -а, -е = **Причепливий.** Левиц. I. 302.

Причепури́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* 1) Пріодѣть, принарядить. *Царь і взяв його, — одягли, причепурили.* Рудч. Ск. II. 13. 2) Пріукрасить, убрать. *Так гарненько причепурила хату.*

Причепуритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Пріодѣться, принарядиться, пріубраться. *Умилася, причепурилась.... хоть би до дудки на танець.* Котл. Ен. I. 12.

Причесати, -ся. См. **Причісувати, -ся.**

Причет, -та и -ту, *м.* 1) Причтъ. *Причет в підрясниках ходить, то панотці мусять ходить в рясі.* Св. Л. 10. 2) Свита, лица, сопровождающія кого. *Увесь весільний причет молодого рушає до молодої, співаючи.* О. 1862. IV. 30. 3) **Причет, -ту.** Причастіе къ дѣлу, участіе въ дѣлѣ. *Став він мені признаватись про ті смушки, що покрадено у жида, а я й питаю: «Хиба й ти в тім причеті?» — А він і каже: «Нас три бую».* Новомоск. у.

Приче́тен, -тна, -не, причетний, -а, -е. Причастенъ, причастный. *Як би я до того причетен, ну так.* Черк. у. **Не причетна я зовсім до неї**. Я совсѣмъ не имѣю съ ней дѣла. Константиногр. у.

Приче́тник, -ка, *м.* Участникъ, причастный къ чему человѣкъ. *І ти причетник у те діло?* Константиногр. у.

Причина, -ни, *ж.* 1) Причина. *Було б чути се, що земля ходить. — З якої причини? Земля не віз.* Ком. I. 24. *Хто був причиною розстання мого, щоб мій ввесь смуток упав на нього.* Чуб. V. 358. **Я ж не причиною, що болить**, — не виноватъ же. я, что болитъ. Зміев. у. 2) Вина. *Не можу я. пане, на инших казати, бо моя причина, — буде Бог карати.* Чуб. V. 344. 3) Несчастіе, бѣда. *Сталась йому причина: сіль головку розбила.* Рудч. Чп. 168. *Плаче, плаче сиротина по моїй причині.* Мет. 463. *Я з того не винен, що така причина впала.* КС. 1883. III. 671. 4) Падучая болѣзнь. *Причина його б'є. Щоб тебе*

причина кинула. Її й не сватають, бо на їй причина буває. Черниг. у. 5) Помѣшательство, порча. *Ото ж моя дівчинонька, що сонна блудила: отаку то їй причину ворожка зробила.* Шевч. 30. Ум. **Причинка.** Мет. 191. Причинонька. Чуб. V. 584.

Причинець, -нця, *м.* Зачинщикъ, виновникъ. Закр.

Причинити, -ся. См. **Причиняти, -ся.**

Причи́нка, -ки, *ж.* Ум. отъ **причина.**

Причинний, -а, -е. Помѣшанный, порченый. *Упирі бувають двоякі: родимі і причинні.* ЕЗ. V. 216.

Причинок, -нку, *м.* Причина. *Коптський... зробивсь причинком зла.* К. Дз. 88.

Причи́нонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **причина.**

Причиня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **причини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Притворять, притворить. *Скриплять мої ворітечка, ніхто не причинить.* Мет. 62. 2) Прибавлять, прибавить. Грин. III. 524. *Я нічого не причиняю, кажу то, що він казав.* Каменец. у. *Причинив собі роботи.* Чуб. V. 215. *Причини вам, Боже, віку.* Фр. Пр. 85.

Причиня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **причини́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* 1) Притворяться, притвориться (о дверяхъ, крышкѣ и пр.). 2) Прибавляться, прибавиться. *А диви но, кілько причинилося села.* Каменец. у. 3) **— до чого**. Содѣйствовать, способствовать, поспособствовать чему, участвовать въ чемъ. Чуб. VI. 99.

При́чівок, -вка, *м.* = **Причілок 1.** Шух. I. 92. *Коло тої, каже, школи зробили причівки.... А на тотих причівочках зробила ожина.* Гол. I. 56. Ум. **Причівок.**

Причілковий, -а, -е. Относящійся къ **причілку**. ХС. III. 56. *Одчинила причілкове вікно.* Левиц. Пов. 213. *Молодий сідає на причілковій лаві.* Грин. III. 541.

Причілок, -лка, *м.* 1) Боковая стѣна дома; бокъ крыши дома, фронтонъ. Рудч. Ск. I. 117. 2) Боковая стѣнка сундука. Сумск. у. Вас. 150.

Причільний, -а, -е = **При́чілковий.** *Чи чула ж ти, нењко, як я в тебе була, під причільним віконечком як голубка гула.* Чуб. V. 743.

Причільник, -ка, *м.* Часть **очіпка** (охватывающая лобъ?) КС. 1893. XII. 449.

Причіпка, -ки, *ж.* Придирка.

Причіпок, -пку, *м.* Что-либо прицѣпленное, придѣланное къ другому, большему. *Посідали пани у той повіз. Мене причепили позаду на якомусь високому причіпку.* (МВ. О. 1862. III. 51).

Причірть, въ выраж.: **у причірть**. Равно съ краями. *Наливай у причірть.* Лебед. у. См. **Упричерть.**

Причісувати, -сую, -єш, сов. в. **причесати, -чешу, -шеш,** *гл.* Причесывать, причесать. *Да прийди додому, головку причешеш.* Чуб. V. 678.

Причісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **причеса́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Причесываться, причесаться. *Довго чепурився, вбірався та причісувався.* Левиц. Пов. 205.

При́чком. Въ выраж.: **не причком сказати**. Не говоря дурного слова. Подольск. г.

Причмели́ти, -лю, -лиш, *гл.* Ошеломить, озадачить. *Братікові аж ложка з рук упала, а я стою мов причмелений.* Федьк.

Причорні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Слегка почернѣть. *Ячмінь у покосах дощ намочив, та й причорнів; то завше, як причорніє, то й хліб не білий.* Каменец. у.

Причта, -ти, *ж.* Історія, происшествіе. *Одному чоловікові була з лісовиком така причта.* Г. Барв. 336. *Була, бач, мені на віку причта.* Левиц. І. 122.

Причтовий, -а, -е. Причиной котораго было какое либо происшествіе, случай. См. **Причта.** *Чи ти,* (пропаснице), *погадана, чи ти наслана, чи ти наспана, чи ти наїдена, чи напита, чи ти місцьова, чи ти причтова, чи ти призірна?..* Чуб. І. 119.

Причува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **причутися, -чуюся, -єшся,** *гл.* 1) Слышаться, послышаться, казаться, что слышитъ. *Се вже тобі сліпому так причувається.* Драг. 166. *Наче тихий гомін росходився в гущині і дзвони причувались.* Св. Л. 211. 2) Прислушиваться, прислушаться. *Причувається Оксана — усі добре сплять.* Кв. *Ухо причувалось.* Щог. В. 107.

Пришанува́ти, -ную, -єш, *гл.* Угостить, принять гостей. *І до людей було піде, і сама пришанує.* О. 1861. X. 38.

Пришви, -шов, *ж. мн.* Въ сапогахъ: головки. Ном. № 3087. Гол. Од. 15.

Пришеле́пкуватий, пришелепуватий, -а, -е. Пришибленный, придуроватый. Чуб. II. 623. Левиц. І. 323. *Славна дівка на натуру, — пришелепкувата.* Мил. 105.

Прише́нець, -нця, *м.* Пришелецъ. *Не хотілось би мені, мати, в чужій стороні пробувати: будуть мене, мати, пришеньцем називати.* Лукаш. 59.

Пришерха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **прише́рхнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Покрываться, покрыться сверху корой, тонкимъ слоемъ льда. *Морозець маленький був, — на дворі трохи пришерхло.* Лохв. у. 2) О кожѣ человѣка: дѣлаться, сдѣлаться шершавой.

Пришиб, -бу, *м.* 1) Пристанище, уютное, защищенное мѣсто. *Підеш на заробітки та й горенько: нема тобі ніде пришибу.* Рк. Левиц. 2) Мѣсто на берегу, гдѣ можно пристать лодкѣ. *Берег високий, — не знайду пришибу для човна.* Рк. Левиц.

Пришива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пришити, -шию, -єш,** *гл.* Пришивать, пришить. *Жені, дівко, та пришиють квітку.* Мет. 15.

Пришива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **приши́тися, -ши́юся, -єшся,** *гл.* Пришиваться, пришиться, быть пришитымъ.

Пришивка, -ки, *ж.* Каждый изъ кусковъ сѣти, изъ которыхъ она сшита. Браун. 9.

Пришивни́й, -а́, -е́. Любящій шить. *Там така пришивна, що від шиток не одірвеш.* Г. Барв. 215.

Пришиий хвіст, хвоста, *об.* Прихвостень.

Пришити, -ся. См. **Пришивати, -ся.**

Пришкандиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Прійти, хромая. *Насилу оце пришкандибав до вас, — слизько дуже йти.* Харьк.

Пришкварити. См. **Пришкварювати.**

Пришкварювати, -рюю, -єш, сов. в. **пришкварити, -рю, -риш,** *гл.* Прижаривать, прижарить, припечь. Стор. МПр. 103.

Пришки́нтати, -таю, -єш, *гл.* = **Пришкандибати.** Вх. Уг. 276.

При́шлий, -а, -е. Будущій. О. 1861. XI. Св. 36, 60. *Дай нам, Боже, добре проживати цей рік і на пришлий в добрім щасті панувати.* Чуб. III. 28. *Пришле життя.* О. 1862. IV. 104.

При́шлість, -лости, *ж.* Будущее, будущность. МВ. III. 126.

Пришники́, *мн.* Выпряденные изъ одной **кужелі** нитки вмѣстѣ съ веретенами, на которыхъ онѣ намотаны. Шух. I. 149.
При́шовка, -ки, *ж.* = **Пришивка.** Вас. 187.
Пришоломити, -млю, -ми́ш, *гл.* Ошеломить. *Як ударив кобилу, та й пришоломив.* НВолын. у.
Пришолопкуватий, пришолопуватий, -а, -е = **Пришелепкуватий.**
Пришпилити. См. **Пришпилювати.**
При́шпилька, -ки, *ж.* Булавка. Константиногр. у.
Пришпилювати, -люю, -єш, сов. в. **пришпилити, -лю, -лиш,** *гл.* Прикалывать, приколоть. *Я пришпилю стьожку.* Шевч. 315. **Пришпилити квітку**. Дать насмѣшливое прозваніе, сострить на чей счетъ.
При́шта, -ти, *ж.* = **Причта.** Драг. 237. *Була й нам пришта.* Грин. I. 89.
Приштапува́ти, -пую, -єш, *гл.* Пристегать.
Пришстри́ка, -ки, *ж.* То, чѣмъ **приштрикують**. Шуточное слово въ сказкѣ: *Взяв рожен і приштрикнув її у потилицю до землі. Вона, тоді й проситься: «Прости мене, свята приштрико!»* Грин. II. 163.
Приштрикнути. См. **Приштрикувати.**
Приштрикувати, -кую, -єш, сов. в. **приштрикну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Прикалывать, приколоть, пригвоздить. *Приштрикнув до землі як жабу.* Полт. *Взяв рожен і приштрикнув її у потилицю до землі.* Грин. II. 163.
Приштукува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Придѣлать, приладить.
Прищ, -ща, *м.* 1) Прыщъ. Левиц. I. 7. 2) Родъ печенья. Сим. 231. *Прищі прищити.* Сим. 235. Ум. **Прищик.**
Прищави́ти, -влю, -виш, *гл.* = **Причавити.** *Днищем прищавила.* Г. Барв. 520.
Прищанити, -плю, -пиш, *гл.* Прищемить. Угор.
Прищебну́ти, -ну, -неш, *гл.* Застегнуть. *Прищебни гаплик.*
Прище́па, -пи, *ж.* Привитый черенокъ. Ум. **Прище́понька, прище́почка.**
Прищепатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Прищеплюватися.** О. 1862. I. 59.
Прищепити, -ся. См. **Прищеплювати, -ся.**
Прищеплювання, -ня, *с.* Прививка.
Прищеплювати, -люю, -єш, сов. в. **прищепити, -плю́, -пиш,** *гл.* Прививать, привить. Чуб. II. 186. *Прищепив яблуню. Щепій прищепив віспу. Католицькі пани з нашими перевертнями усиловувались унію на Вкраїні прищепити.* К. ЧР. 10.
Прищеплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **прищепитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Прививаться, привиться.
Прищиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Сгонять. *Попід бескід зелененький вівці прищибаю.* Гол. IV. 489.
Прищик, -ка, *м.* Ум. отъ **прищ.**
Прищикнути, -ну́, -неш, *гл.* Прищемить. *Не стромляй пальців між двері, бо прищикнуть.* Ном. № 5892.
Прищикуватий, -а, -е = **Прищуватий.**
Прищита́ти. См. **Прищитувати.**
Прищити, -щить, *гл.* 1) *безл.* Покрывать прыщами. *Наїлася меду, а тепер і прищить вид.* 2) **Прищі прищити**. См. **Прищ 2.** Сим. 205.

Прищитися, -щуся, -щишся, *гл.* 1) Покрыться прыщами. *Не поштрикала коржів, а вони й поприщились.* Харьк. 2) Харахориться. *Та якого гаспида прищишся?* Ном. № 3543.

Прищитувати, -тую, -єш, сов. в. **прищитати, -таю, -єш,** *гл.* Присчитывать, присчитать. *На сто рублів навіряє, а на двісті прищитає.* Чуб. V. 1034.

Прищуватий, -а, -е. Прыщеватый. Мил. М. 99. *Сало прищувате.* Грин. II. 19.

Прищулити, -ся. См. **Прищулювати, -ся.**

Прищулювати, -люю, -єш, сов. в. **прищулити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Прижимать, прижать (объ ушахъ). *Кінь вуха прищулив.* 2) Прищуривать, прищурить. *Прищулив очі.*

Прищулюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **прищулитися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Притаиваться, притаиться. *Прищуливсь у куточку.* 2) Прижиматься, прижаться. *А я до його ще й більш прищу нюся.* Г. Барв. 358. *Ік чоловіку пригніздиться, прищулиться, приголубиться, цілує, гладить, лескотить.* Котл. Ен. V. 19.

Прищурити, -ся. См. **Прищурювати, -ся.**

Прищурювати, -рюю, -єш, сов. в. **прищурити, -рю, -риш,** *гл.* = **Прищулювати, прищулити 1.** *Кінь прищурив уха.* Рудч. Ск. I. 99.

Прищурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **прищуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* = **Прищулюватися, прищулитися.** *Прищурюсь собі в куточку.* Мир. ХРВ. 398.

Приязний, -а, -е. 1) Расположенный, дружелюбный. *Ти був батькові противніщий, а до його був батько приязніший.* НВолын. у. 2) Любезный кому. *Юрий славний, Богові святому приязний.* Драг. 37.

Приязність, -ности, *ж.* Привѣтливость, дружелюбіе.

При́язно, *нар.* 1) Привѣтливо, любезно, пріязненно. 2) Искренно. *Стали приязно прохать, щоб він їм росказав.* О. 1862. VI. 60. *Чого маленькому мені тоді так приязно молилось?* Шевч. 404. Ум. **Приязненько.** *Живемо ми оттакеньки приязненько собі та любо.* МВ. I.

Приязнувати, -ную, -єш, *гл.* Относиться пріязненно, дружественно; дружить.

Приязнь, -ні, *ж.* Пріязнь, дружба. *Чи в приязні кого зрадив?* Чуб. V. 233.

Приялéчати, приялечити, -чає и приялéчувати, -чує, *гл. безл.* Итти, быть къ лицу, приличествовать. Рк. Левиц. *Тобі чорне убрання не приялеча.* Прилуцк. у.

Приярок, -рку, *м.* Небольшой оврагъ, отрогъ оврага. Лохв. у.

Приятель, -ля, *м.* Другъ, пріятель. *Поки щастя плужить, поти приятелі служить.* Ном. № 2308. *Коли ти, сестро, такий мені приятель, то зоставайся собі тут, а я поїду.* Рудч. Ск. I. 126.

Приятелька, -ки, *ж.* Пріятельница. *Почали вчащати якісь приятельки.* МВ. I. 27. *Є у мене сусідонька, добра приятелька.* Чуб. V. 651.

Приятельство, -ва, *с.* Дружба. МВ. I. 117.

Приятельський, -а, -е. Пріятельскій, дружескій.

Приятелювати, -люю, -єш, *гл.* Пріятельствовать, дружить.

Прияти, прия́ю, -єш, *гл.* 1) Благопріятствовать, содѣйствовать. (То) *чорт — не рука, що собі не приє.* Ном. № 9726. См. **Сприяти.** 2) Принять. Вх. Лем. 457. *Я тебе маю на ніч приятн.* Гн. II. 13.

Приятний, -а, -е. 1) Благопріятный. *Там на горі сонце гріє, там приятний вітер віє.* Чуб. V. 1197. *Проповідувати рік Господень приятний.* Єв. Л. IV. 19. 2) Любезный, милый, привѣтливый. Мил. 215. *Прошу вас, мій таточку, низьким поклоном, приятним словом.* Мил. 185. Ум. **Приятненький, приятнесенький.** *Яка Маруся чепурнесенька і до людей приятнесенька.* Мил. Св. 54.

Прия́тно, *нар.* 1) Благопріятно. 2) Любезно, мило, привѣтливо. 3) Прилично. *Надіть чумарку: до пана йти приятніш.* Мнж. 190.

Прия́тритися, -рюся, -ришся, *гл.* Прикинуться (о болѣзни, нарывахъ). *Я шкурку на пальці тільки здрала, а воно приятрилось, нарвало.* Харьк. у. *Не дуже з таким хворим, а то й тобі ця хвороба приятриться.* Волч. у.

Прігра, -ри, *ж.* = **Пригра.** *Пішла на прігру бжола.* Черк. у.

Прізвисько, -ка, прізвище, -ща, *с.* 1) Прозвище, прозваніе. *На їх будуть прізвища прикладать.* Мил. 221. 2) Фамилія. *Як прозвали його Шрамом, то й забули реєстрове його прізвище.* Ч. ЧР. 13. **На прізвисько, прізвище**. По фамиліи, по прозванію. *Я зі Львова попівна, на прізвисько Карпівна.* Гол. I. 73. *Ѳома, на прізвище Дидим.* Єв. I. XI. 16.

Прілий, -а, -е. Прѣлый. Харьк. *Пріле сіно.*

Прілоо́кий, -а, -е. Съ больными глазами. Чуб. VII. 577.

Прірва, -ви, *ж.* 1) Мѣсто, гдѣ прорвана плотина. *Вода раз греблю просмоктала.... Злякавсь мірошник та й біжить притьмом до прірви, щоб гатить.* Гліб. 2) Яма въ рѣкѣ, морѣ. *Хоч і в прірву.* Ном. № 2078. *В морі єсть безодні прірви.* Чуб. I. 42.

Пріска, -ки, *ж.* = **Пріснище.** Вас. 196.

Прісний, -а, -е. 1) Прѣсный. 2) Въ сказкахъ: чужой, посторонній. *Царь... сховався під ліжко. Прилітає змій, ввійшов в палац: «Фе, фе! прісна кість смердить!» — Та де там тобі, — каже панна, — тут прісна кість узялась? Сюди прісного чоловіка і ворон кости не занесе.* Чуб. II. 209.

Пріснище, -ща, *с.* Просянище, нива, съ которой снято просо.

Прісно, *нар.* Прѣсно. *Хоч кисло, хоч прісно — усе вали умісто!* Ном. № 5033.

Прісня́к, -ка́, *м.* Прѣсный хлѣбъ. *Їж прісняки, заким будуть кисляки.* Ном. № 12289.

Пріснякик, -ка, *м.* Прѣсный хлѣбъ. Вх. Уг. 263. См. **Прісняк.**

Пріся́, -ся, *с.* = **Пріснище.** Лохв. у.

Прісце́, -ця́, *с.* Ум. отъ **просо.**

Прісь! *меж.* Крикъ на кошку: брысь!

Пріти, -прію, -єш, *гл.* 1) Прѣть. *Каша пріла, не допріла.* Мил. 72. *Вітер не віє, сонечко не гріє, тільки сира земля пріє.* Мил. 200. 2) Жарить, печь (о солнцѣ). *Ховаєся маржина.... перед сонцем, що в полудне дуже пріє.* Шух. I. 185. 3) Гнить, истлѣвать. Шух. I. 74. Грин. III. 597. *Будеш же ти, тіло, в сирій землі пріти, а ти будеш, душе, у огні горіти.* Чуб. I. 151. *Чи пристаєш, Бондарівно, з нашим паном жити, чи пристаєш, Бондарівно, в сирій землі пріти?* Грин. III. 614.

Прітьма, *нар.* Въ глаза. *Як маєш казати по за очі, прітьма кажи.* Каменец. у. *Прітьма не можна давати становому гроші, а то ще й....* Каменец. у.

Пріч, *нар.* = **Геть.** *Ой полетіла сива голубонька та від голубонька пріч.* Грин. III. 362.

Прічка, -ки, *ж.* Невѣста, милая. Желех. *Прощай, же ти, стара нене, та й ти, любая прічко!* Гол. I. 6.

Прічки, *нар.* = **Пріч.** Мил. Св. 54. *Збіраюся з паном прічки против темненької нічки.* Гол. І. 71.

Про, *пред.* О, объ, про. *Не все ж Бог дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Хто про що, а він про Наливайка.* Посл. 2) Для, на. Сим. 227. К. ЦН. 279. *Свічки у мене про всяк час.* Харьк. *Мабуть Бог так дає про те, щоб менше люде грішили.* Г. Барв. 423. *Десь у садочку шиє сорочку свойму миленькому про неділочку.* Нп. **Про мене**. Какъ угодно, какъ хочешь, для меня все равно. 3) По. *Про мене хоч вовк траву їж.* Посл. *Діду, дай мені пугу, а тебе про мене нехай собаки ззідять.* Посл. 4) **Про те**. Между тѣмъ. *І словом він було впоїть тебе, як медом, а про те дивний, якийся дивний з його чоловік був.* МВ. II. 21. 5) **Про що**. Зачѣмъ, почему. *Нащо, про що, коли Господь дорогу загородив і темряву насупив?* К. Іов. 9.

Проба, -би, *ж.* Проба, испытаніе. *Він приймав до свого гурту не всякого, а з проби.* Стор. МПр. 113. **Пробу знімати**. Производить опытъ, дѣлать пробу. *Чи можна було витягти ту скриню в вікно, — не знаю, бо ми проби не знімали.* Новомоск. у.

Пробабити, -блю, -биш, *гл.* Прожить, занимаясь акушерствомъ.

Пробабувати, -бую, -єш, *гл.* = **Пробабити.**

Пробавити, -влю, -виш, *гл.* Промедлить, употребить время. *Цілий ранок на тому пробавить.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Пробавитися, -влюся, -вишся, *гл.* Промедлить, промѣшкать.

Пробазікати, -кає, -єш, *гл.* Проболтать, проговорить.

Пробайдикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пробаклушничать.

Пробалакати, -каю, -єш, *гл.* Проговорить, проболтать. *Не раз було панночки пробалакають цілу ніч до світа.* Левиц. І. 38.

Пробалакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Проговориться, проболтаться. *Він пробалакався перш сам, що отруєно того чоловіка.* Верхнеднѣпр. (Залюбовск.).

Пробалувати, -лую, -єш, *гл.* ? *Юж моя миленька за иншого пішла. Ней іде, ней іде, нехай пробалує, ней ю колька возьме, ней ся забанує.* Гол. I. 337.

Пробаляндря́сити, -шу, -сиш, *гл.* = **Пробазікати.**

Пробант, -та, *м.* Опытный человѣкъ. Вх. Лем. 457.

Пробантний, -а, -е. Опытный. Вх. Лем. 457.

Пробату́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Прочуматися.** Вх. Лем. 457.

Пробація, -ції, *ж.* Проба, испытаніе. Славяносерб. у.

Пробачати, -ча́ю, -єш, сов. в. **пробачити, -чу, -чиш,** *гл.* Прощать, простить, извинять, извинить. *Пробачте, гості мої: не скупость, така спроможность.* Ном. № 12025.

Пробачення, -ня, *с.* Извиненіе, прощеніе. *Почав просити в неї пробачення.* Левиц. Пов. 56.

Пробачити. См. **Пробачати.**

Пробе́вкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Прозвонить (на колокольнѣ). 2) Пробездѣльничать, прогулять извѣстное время. Лохв. у.

Пробелькота́ти, -чу́, -чеш, пробелькоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Пробормотать, пролепетать. *Еге, — пробелькотіли гайдамаки, низенько вклонившись.* Стор. II. 62.

Пробенкетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пропировать.

Проберегти́, -режу, -же́ш, *гл.* Простеречь извѣстное время. *Став берегти той сад і проберіг три дні.* Грин. I. 64.

Пробесідувати, -дую, -єш, *гл.* Проговорить, сказать. *Кріль пробесідував до Петра: «Што ж ти потребуєш, хлопку?»* Гн. I. 193.

Проби́ванка, -ки, *ж.* = **Пробуток.** *Ей родино, родинонько, та й родичі мої! Прийдім, прийдім посмотріти пробиванки мої.* Гол. II. 451.

Пробива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пробити, -б'ю́, -єш,** *гл.* 1) Пробивать, пробить. *Не бий, бо проб'єш.* Ном. № 3813. *Піп його тоді книжкою як узяв бить — і голову пробив йому.* Рудч. Ск. I. 166. **Головою стіни не проб'єш**. Плетью обуха не перешибешь. Ном. № 5257. 2) Протыкать, проткнуть, проколоть. *Чогось моє серце як ножем пробито.* Чуб. V. 3. Прострѣливать, прострѣлить. *Ой пливе щука з Кременчука да пробитая з лука.* О. 1861. XI. 9. (Нп.).

Пробива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **пробитися, -б'ю́ся, -єшся,** *гл.* 1) Пробиться, протиснуться, выйти наружу. *До Бога не підскочиш, в землю не проб'єшся.* Ном. № 2033. *З очей не пробилась ні одна сльозина.* Стор. МПр. 23. *Пробилась я на якусь поляну, аж там людей ціла мгла.* Г. Барв. 352. 2) Пробивать, пробить, прокалывать, проколоть себѣ какую либо часть тѣла. *Бугай погнався за собакою та й пробився* (на кілок). Мир. ХРВ. 130.

Пробивач, -ча, *м.* Инструментъ для пробиванья дыръ въ желѣзѣ. Вх. Зн. 56.

Проби́й-голова, -ви, *м.* Сорви-голова, буянъ. *Пригладь-голови не знайдеш, хиба пробий-голову.* Ном. 4073.

Пробишака, -ки, *м.* Буянъ, сорванецъ. *Та коли б же люде путні, а то пробишаки, як і сам.* Кв.

Пробі! сокращ. изъ **Про-Біг**. 1) Ради Бога. *Ой беріте ж воли й мажі і ввесь мій пожиток, тільки, пробі, не робіте сиротами діток.* К. Досв. 84. 2) Какъ междометіе употребляется въ значеніи: ради Бога спасите! караулъ! *Пробі кричати.* Ном. № 2385. *Як зустрів вовка, то кричав і «ратуйте!» і «пробі!», та ніхто не чує.* Остер. у. 3) Какъ нарѣчіе: непремѣнно; сильно, крайне. *Пробі оддайте нашому князю куницю, вашу красну дівицю.* Шевч. 289. *От пробі — Великдень! а він зовсім не великий.* Ном. № 430. *Пробі треба.*

Пробіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **пробігти, -біжу, -жи́ш,** *гл.* 1) Пробѣгать, пробѣжать. *Лень так швидко пробіжить, як часиночка.* Кв. 2) Проѣзжать, проѣхать быстро. *Пан четвернею пробіжить.* МВ. I. 22.

Пробігну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* = **Пробігти.** *Сли тоті гори пробігнеш, то я ти дам всьо.* Драг. 284.

Пробідувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Пробѣдствовать нѣкоторое время.

Пробі́й, -бо́ю, *м.* Проходъ, проникновеніе куда силой. *Нас не пускали в містечко, а ми пробоєм поїхали.* НВолын. у. *Ні, бабо, стій, бо я тебе не пущу!... Та ваба пробоєм іде.* Чуб. II. 187, 188.

Пробійчик, -ка, *м.* Шило, которымъ пробиваютъ дыры въ грохотѣ. Рк. Левиц.

Пробіли́ти. См. **Пробілювати.**

Пробілуватий, -а, -е. Бѣловатый. *Пробілуваті вовки зімою.* Константиногр. у. *У того хлопця на голові волосся було пробілувате, наче зовсім біліє.* Верхнеднѣпр. у.

Пробілювати, -люю, -єш, сов. в. **пробілити, -лю́, -лиш,** *гл.* Чистить, очистить кожу шкафою (у кожевниковъ). Шух. I. 254.

Пробіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **пробрати, -беру́, -ре́ш,** *гл.* 1) Вырывать, вырвать (часть растеній). *Пробрала коноплі.* 2) — **місто**. Очищать, очистить, освободить, приготовить мѣсто. Мил. 189. *Та пробірайте ж, моя матінко, містечко біля себе, приймайте і пригортайте мене до себе!* Мил. 202.

Пробіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **пробра́тися, -беруся, -ре́шся,** *гл.* Пробираться, пробраться. *Довго того росказувати, як наша сердешна Оксана з своїм Митриком пробіралась через усі міста до свого села.* Кв.

Пробіснуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Пробѣсноваться.

Проблищатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Просвѣчивать, блестѣть сквозь что. *Ти, місяцю, світи, світи, ти, конику, біжи, біжи, ти, місяцю, проблищайся, ти, конику, потішайся.* Чуб. V. 547.

Проблука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Проблуждать. *Лежатиме цілісінький день у городі, наче недужий, або проблукає по степу.* МВ. II. 21.

Проблювати, -люю, -єш, *гл.* Рвать, блевать нѣкоторое время. *Усю ніч проблював.*

Пробо́вкнути, -ну, -неш, *гл.* 1) О колоколѣ: издать отрывистый звукъ. *Дзвін пробовкнув.* 2) Проговорить. К. ЧР. 382. *Вона пробовкнула щось про пригоду, про втрату бідолашньої дитини.* К. МБ. XI. 145. *А ще ж козак Морозенко словами пробовкнув.* Нп. *Зумилися! всі четверо замовкли, проти мене ні слова не пробовкнуть.* К. Іов. 71.

Пробо́втатися, -таюся, -єшся, *гл.* Проболтаться (въ водѣ, жидкости) извѣстное время. *Та оце ж усе з тими сорочками бовталась на річці, — аж до обід пробовталась.* Харьк.

Пробоєць, -йця, *м.* Пробойникъ. Херс. у.

Проболі́ти, -лю́, -ли́ш, *гл.* Проболѣть. *Проболіла рука три дні, а тоді перестала.* Харьк.

Пробоньку! *меж.* Ум. отъ **пробі! Ой пробоньку! повна хата костюків.** Ном. № 14171.

Пробрати, -ся. См. **Пробірати, -ся.**

Пробрести́, -бреду́, -де́ш, *гл.* Пробресть (по водѣ). *Пробрів річкою до середини, а далі вже ні — глибоко.* Харьк.

Пробреха́ти, -шу́, -шеш, *гл.* 1) Лгать извѣстное время. 2) Лаять извѣстное время. *Усю ніч рябко пробрехав, — мабуть вовка чув.* Харьк.

Пробрехатися. См. **Пробріхуватися.**

Пробріхуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **пробреха́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Провираться, проврាться. *Чи дворянин він, чи купець, — про те вже не скажу вам, братця, щоб иноді не пробрехаться.* Гліб. *Хто бреше, той ся пробреше.* Чуб. I. 236.

Проброїтися, -роюся, -їшся, *гл.* Провиниться, напроказить.

Пробря́зкати, -каю, -єш, *гл.* Пробренчать извѣстное время.

Пробрязча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Пробрязкати.**

Пробу, *меж.* = **Пробі.** Грин. I. 286. Ном. № 14171. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ен.

Пробубоніти, -ню, -ниш, *гл.* Пробормотать. «*Е, як би була!*» — *пробубонів Кобза.* Стор. МПр. 84.

Пробува́лий, -а, -е. Бывалый, опытный. *Пробувалий чоловік Стах.* НВолын. у.

Пробува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Быть, находиться, пребывать, жить. *Бо як тяжко на безвідді рибі пробувати, так тяжко на чужині безрідному пробувати.* Мет. 349.

Пробувати, -бую, -єш, *гл.* Пробовать, испытывать. *Не треба пробувати Бот.* Гн. І. 83. *Він же тебе цілує, він тебе милує! а він твого дівоцького розуму пробує.* Мет. 41.

Пробуджувати, -джую, -єш, сов. в. **пробудити, -джу, -диш,** *гл.* = **Збуджувати, збудити.** *Перенесу ключі не побрязкуючи, пробуджу милого не доторкуючи.* Мет. 26.

Пробуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **пробуди́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* = **Збуджуватися, збудитися.** *Лях тоді добрий, як спить, а пробудиться, то біда.* Ном. № 856.

Пробужа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Пробуджувати.** *Пробужає свого пана.* Чуб. V. 942.

Пробужатися, -жаюся, -єшся, *гл.* = **Пробуджуватися.** *Він на. завтра устає, пробужається.* Рудч. Ск. І. 84.

Пробунок, -нку, *м.* Проба. *Котками закачав ріллю на пробунок.*

Пробунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пробунтовать.

Пробуркати, -ся. См. **Пробуркувати, -ся.**

Пробуркувати, -кую, -єш, сов. в. **пробуркати, -каю, -єш,** *гл.* Пробуждать, пробудить. *Пробуркав у серці в його зненависть.* Полт.

Пробуркуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **пробуркатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Просыпаться, проснуться, пробуждаться, пробудиться. *Византія пробуркалась, витріщав очі.* Шевч. 60. *Прокинься, милеє дитятко, пробуркайся і проходись.* Котл. Ен. II. 37.

Пробурлакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Прожить бездомнымъ бобылемъ. *Вік пробурлакувати.* Ном. № 10686.

Пробурмиструва́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Пробыть бургомистромъ.

Пробурти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Просверлить, пробуравить. *Ось шрами, а ось-де куля пробуртила ногу.* Мкр. Н. 27.

Пробурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Проворчать. *Якого там кулика ви видумали, дядьку! — пробурчав.* МВ. І. 105.

Пробути, -буду, -деш, *гл.* Пробыть. См. **Пробувати.** *Пробув у городі три дні. Через лихі вороженьки нігде пройти доріженьки, нігде пройти, ні пробути, щоб в дівчини в гостях бути.* Грин. III. 180.

Пробуток, -тку, *м.* Житье. Kolb. I. 98. *Дай, Боже, вік довгий, пробуток добрий.* Гол. IV. 554. *Я дав йому пустиню на пробуток.* К. Іов. 88.

Провадити, -джу, -диш, *гл.* 1) Вести, везти. О. 1862. IX. 110. *А куди Бог провадить?* Св. Л. 8. **— життя**. Вести жизнь. *Життя провадить собаче.* Ном. № 2114. 2) Дѣлать. *Провадили ми наше діло в благодатній тихості.* К. ХП. 10. 31. Доставлять. *Аж з Рейну і Угорщини бочками провадили рейнське і усякі напитки.* Стор. МПр. 67. 4) Твердить, настойчиво говорить одно и то-же. *Мудрець же физику провадив.* Котл. Ен. III. 53. *Перша каже: у небоги пристрітні уроки; друга плеще: їй завійна всунулася в боки; третя лихо зве уразом і провадить зілля: росторопшу, то хвилівник і друге безділля.* Мкр. Н. 4. **Провадити на вербі груші**. Разсказывать небылицы. — **не знать що**. Нести вздоръ. *Не знать що провадять!... То вигадки бабські!* К. Досв. 79.

Провакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пропустить, потерять (время). *А бери лиш ціпа та будемо молотити, а то й день так провакуємо.* Грин. II. 207.

Провал, -лу, *м.* = **Провалля.** Вх. Зн. 56.

Проваласатися, -са́юся, -єшся, *гл.* Прошляться, протаскаться. *Копійчини не приніс, а літ чотирнадцять проваласався.* Г. Барв. 527.

Провалина, -ни, *ж.* Яма, гдѣ провалилась земля, пропасть. *Засипати.... провалину.* Левиц. I. 279. *Декотрі позлазили вниз, поховались меж купами каміння, попритулювалися до провалин.* Левиц. I. 90. *Земля завалилась.... спустили в ту провалину.* Чуб. II. 208.

Провалити, -ся. См. **Провалювати, -ся.**

Провалля, -ля, *с.* Пропасть, оврагъ. АД. II. 26. *Ой зійду я на гірочку та загляну в провалля.* Чуб. V. 1016. Ум. **Проваллячко.** Ном. № 11412. Ув. **Проваллюка.** Лохв. у.

Провалювати, -люю, -єш, сов. в. **провалити, -лю, -лиш,** *гл.* Проламливать, проломить, пробивать, пробить. *А ні каменя не дадуть голову провалити.* Ном. № 4689. 2) Наваливать, навалить. Шух. I. 91.

Провалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **провали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Проваливаться, провалиться. *Туди ке підскочиш, туди не провалишся.* Ном. № 2033. 2) Проламливаться, проломиться. *Ударив кулаком у стіну, — так стіна і провалилась, дарма, що була така завтовшки, як у мужика хата.* Рудч. Ск. I. 104.

Провартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пробыть на стражѣ, прокараулить.

Провезти. См. **Провозити.**

Провередити, -джу, -диш, *гл.* Проколоть, пробить насквозь. Вх. Зн. 56.

Провередува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Прокапризничать, прихотничать извѣстное врамя.

Провереща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Рѣзко прокричать.

Проверну́ти, -ну́, -неш, *гл.* = **Провертіти.** *Проверни дірки в дощці.* См. **Провірчувати.**

Провесели́тися, -люся, -лишся, *гл.* Провести весело время.

Провесінь, -ні, *ж.* Начало весны. *Настала ж провесінь і воду скрізь пустило.* К. Дз. 153. Переносно: молодые годы. *А кому нелюбо оглянуться назад себе, спогадать свою провесінь.* Св. Л. 38.

Провесна, -ни, *ж.* = **Провесінь.** Мнж. 190. **На провесні**. Ранней весной.

Провести, -ся. См. **Проводити, -ся.**

Провечеряти, -ряю, -єш, *гл.* Проужинать. *Провечеряв три копійки.* Харьк.

Провештатися, -таюся, -єшся, *гл.* Прошататься, прошляться. *Пішли запорожці до турчина і провештались у його літ з двадцять.* Стор. II. 141.

Провидіти, -джу, -диш, *гл.* Прозрѣть. ЕЗ. V. 201. *Ту є на долині така керниці.... що й аби темний у ні умивсі, то би провидів.* Гн. II. 203.

Провина, -ни, *ж.* Вина, проступокъ. АД. II. 62. *За яку провину у холодну посадили його?* НВолын. у. *То се вони караються у його за провину, за гордощі без міри.* К. Іов. 79. Ум. **Провинка, прови́нонька.** *А за тоту провиноньку Бог би тя скарав.* Гол. I. 294.

Провинен, -винна, -не, провинний, -а, -е. Виноватъ, виновенъ. *Дівчинонька мила перш мене любила, тепер залишила; скажи мені, що провинен? чи не люблю, як повинен?* Чуб. V. 168.

Провини́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Провиниться. *Що ж я провинив, що тя питаю?* Чуб. V. 89. *Будеш бити, сли-м провинила.* Гол.

Провини́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* = **Провинити.** *Скажи, в чому тобі я провинився?* К. Іов.

Прови́нка, -ки, *ж.* Ум. отъ **провина.**

Провинник, -ка, *м.* Виновникъ, провинившійся. *Провинників-парубків посадили в холодну.* Рк. Левиц.

Прови́нонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **провина.**

Провинуватитися, -чуся, -тишся, *гл.* Провиниться. *Жив дяк у якомусь селі, та чимсь провинувативсь.* О. 1862. VI. 54.

Провіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **провіяти, -вію, -єш,** *гл.* Провѣвать, провѣять, продувать, продуть. (Земляночка) *без дверець і без віконець: нікуди вітру провівати.* Мет. 448. *Куди віє, туди й провіває, козака молодого прохолоджає.* ЗОЮР. І. 15. *Роскидаю всю одежу, нехай вітер провіва.* Грин. III. 196.

Провід, -воду, *м.* 1) Руководство, предводительство, веденіе. Ком. Пр. № 1091. **Давати провід**. Руководить. 2) Провожаніе, а также люди, провожащіе кого либо. *З музиками, з проводом провожали гостей.* Левиц. Пов. 183. Похоронная процессія: духовенство съ хоругвями и народъ за гробомъ. О. 1862. IX. 52. *Бучно з проводом ховали попівну.* НВолын. у.

Провіда́ння, -ня, *с.* = **Відвідини**? *Там вам буде пиння, гуляння, хороше буде вам провідання.* Мил. М. 69.

Провідати. См. **Провідувати.**

Провідний, -а, -е. 1) Путеводный, руководящій. 2) **— тиждень.** Ѳомина неділя.

Провідник, -ка, *м.* Проводникъ; руководитель. Мил. Св. 54. *Ой дай мені провідника, рідного братіка.* Нп. Ум. **Провідничок.** *Ой дай мені провідничка хоч братчика.* Мил. Св. 54.

Провідниця, -ці, *ж.* Проводница, руководительница. Мил. Св. 54. *Ой дай мені провідничка — рідного братіка, ой дай мені провідницю, — хоть сестрицю.* Мет. 225. Ум. **Провідни́чка.**

Провідничка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **провідниця.** 2) Особая свѣчечка во время похоронъ: съ такими свѣчечками въ рукахъ дѣти становятся вокругъ гроба предъ выносомъ его изъ дому, трижды ихъ притушиваютъ, а остатокъ прилѣпляютъ къ срединѣ гроба. Мил. 169.

Провідувати, -дую, -єш, сов. в. **провідати, -даю, -єш,** *гл.* = **Відвідувати, відвідати.** *Опріч дівчат приходили провідувати Оксану й жінки, й молодиці, бо Оксану усі селом любили.* Кв.

Провіз, *пред.* = **Проз.** *А я проїду провіз наші чати.* К: МБ. X. 19.

Провікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Прожить жизнь. *Сама свій вік провікує.* Зміев. у.

Провірити. См. **Провіряти.**

Провірчування, -ня, *с.* Просверливаніе. Харьк.

Провірчувати, -чую, -єш, сов. в. **провертіти, -рчу, -тиш,** *гл.* Просверливать, просверлить, пробуравить. *Провірчуй дірку в дощці отим великим свердлом.* Харьк. у.

Провіряти, -ря́ю, -єш, сов. в. **провірити, -рю, -риш,** *гл.* = **Перевіряти, перевірити.**

Провітрити, -ся. См. **Провітрювати, -ся.**

Провітрювати, -рюю, -єш, сов. в. **провітрити, -рю, -риш,** *гл.* Провѣтривать, провѣтрить. Шевч. 169. *Треба провітрювати одежу.* НВолын. у. *Нехай тільки сунеться, то ми його на першій осиці провітрим.* Стор. МПр. 221.

Провітрюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **провітритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Провѣтриваться, провѣтриться. Шевч. 169. *Ви трошки провітритесь і поздоровшаєте.* Левиц. Пов. 271.

Провіща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* 1) Возвѣщать, проповѣдывать. *Ти ж* (Іван Хреститель) *ходивши по містах і селах провіщав: «покайтеся від гріхів».* Чуб. І. 172. 2) Предвѣщать. *Що ж за гомін чудний ходить од краю до краю? Чи він що нам нагадує, чи що провіщає?* Кост. (О. 1861. II. 45).

Провіщо, *нар.* Зачѣмъ, для чего. *Навіщо й провіщо своє віддати?*

Провіщувати, -щую, -єш, *гл.* Предсказать, возвѣстить. *Сич провіщував щось недобре.*

Провіяти, -вію, -єш, *гл.* Провѣять (зерно). *А що ж тут міркувать? Не полінуйсь провіять, — сказала Хівря тут, — в мішечки позсипай.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 93).

Провлада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Провладѣть.

Проводарь, -ря́, *м.* Проводникъ, вожатый. *Ізмалечку я був сирітським батьком, від матері — проводарем удовам.* К. Іов. 67.

Проводи, -від, *м. мн.* 1) Ѳомина недѣля. О. 1861. XI. Св. 42. *То було на самі проводи, і треба було через кладовище йти, де на гробах у той день усі поминають своїх родичів.* Кв. *Після провід ми уп'ять поїдьмо до товару.* Харьк. г. *Після провід ми уп'ять поїдьмо туди.* Харьк. г. 2) — **руса́льні, русальчини**. Первый понедѣльникъ послѣ троицкихъ святокъ, когда, согласно повѣрью, провожаютъ пѣснями уходящихъ русалокъ. Грин. III. 116.

Проводи́рь, -ря́, *м.* = **Проводарь.** Св. *Л.* 139. *Горе вам, проводирі сліпі*! Єв. Мт. XXIII. 16.

Прово́дити, -джу, -диш, сов. в. **провести, -веду́, -деш,** *гл.* Проводить, провожать, провести. *Котилася зірка з неба та впала додолу: ой хто мене молодую проведе додому? Проводь, проводь, козаченьку, проводь, не барися.* Нп.

Проводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **провестися, -ду́ся, -дешся,** *гл.* Продолжаться, продолжиться, тянуться, длиться, продлиться. *Як пішло по судах, та й провелось оте діло і геть довго.* Лебед. у.

Провожа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Проводити.** *Провожала, сина, мати.* Шевч. 32.

Прово́зити, -жу, -зиш, сов. в. **провезти, -зу, -зе́ш,** *гл.* Провозить, провезти. *Верстви зо дві я його провіз, а, там він уже сам пішов.* Харьк. у.

Проволіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **проволокти́, -чу́, -че́ш,** *гл.* Протаскивать, протаскать, проволочь.

Проволікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **проволоктися, -чуся, -че́шся,** *гл.* 1) Протаскиваться, протащиться. 2) Тянуться, протянуться. *Це діло проволоклось до Різдва.* НВолын. у.

Проволово́дити, -джу, -диш, *гл.* Затянуть, замедлить.

Проволоводитися, -джуся, -дишся, *гл.* Промедлить, провозиться.

Проволока, -ки, *ж.* Замедленіе, проволочка. Шевч. (О. 1862. III. 7). *Пішло наше діло у проволоку.* Волч. у.

Проволоки́та, -ти, *ж.* Бродяжничество, шлянье. *Як пустить Бог Микиту на проволокиту, то аби де умре.* Ном. № 2120.

Проволочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* = **Проволокти.**

Проволочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* 1) = **Проволоктися.** 2) Пробродить. *Цілий день проволочився, ходячи то сюди, то туди.*

Проворіття, -тя, *с.* Просѣка, промежутокъ между двумя лѣсами. Черк. у.

Проворкува́тий, -а, -е = **Проворний.** Черниг. г.

Проворний, -а, -е. Проворный, быстрый, ловкій. *На лихо здався він проворний, завзятійший од всіх бурлак.* Котл. Ен. I.

Проворно, *нар.* Проворно, быстро.

Проворяка, -ки, *об.* Проворный, ловкій, проворная, ловкая. *Я, мамочко, проворяка, йду, а дядьків парубок роззявляка где та прямо мені голоблею в рот.* Грин. II. 310.

Провулок, -лка и -лку, *м.* Проулокъ.

Провчати, -чаю, -єш, сов. в. **провчити, -вчу, -вчиш,** *гл.* Проучать, проучить. *У нас не попадайся, зараз провчимо. Ось потривай, жінко, — я його провчу.* Рудч. Ск. I. 180. См. **Проучити.**

Пров'язь, -зі, *ж.* Средняя часть рыболовной сѣти.

Прогавкати, -каю, -єш, *гл.* Пролаять.

Прога́йвина, -ни, *ж.* Прогалина.

Прогайка, -ки, *ж.* Промедленіе. Міусск. окр.

Прогайльовина, -ни, *ж.* = **Прогальовина.** Левч. 129.

Прогайнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Промотать, спустить. *Ой ти проп'єш, проминуєш усю худобоньку.* Чуб. V. 423. *Що впень загорюєш, за ніч прогайнуєш.* Нп. 2) Даромъ прогулять (время). *Прогайнував цілий тиждень.* Вх. Зн. 56.

Прогалина, -ни, *ж.* = **Прилука 1.** Шух. I. 73.

Прогальовина, -ни, *ж.* Прогалина, поляна въ лѣсу. Черк. у.

Прогалюватина, -ни, *ж.* Прогалина, незасѣянное мѣсто среди хлѣбовъ. Лохв. у.

Прогалявина, -ни, *ж.* = **Прогальовина.**

Проганяти, -няю, -єш, сов. в. **прогнати, -жену, -неш,** *гл.* = **Прогонити.** *Ти проганяв голодного від себе.* К. Іов. 49 *Ей туди удова, удова молодая та сірії воли проганяла.* Грин. III. 418.

Прогаптува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Проработать, вышивая золотомъ или серебромъ.

Прогари, *м.* 1) Отверстія въ печномъ поддувалѣ, въ рѣшеткѣ поддувала. Міусск. окр. 2) Отверстія въ печи кирпичнаго завода, сквозь которыя проходитъ вверхъ на кирпичи огонь. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Прогармануватиі, -ную, -єш, *гл.* Промолотить **гарманом**. (См.).

Прогарцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Прогарцовать. *Цілий день прогарцював на коні.*

Прогарчати, -чу, -чи́ш, *гл.* Проворчать. *Щука узяв подарунок, доторкнувся устами до сукні молодої і щось прогарчав собі під ніс.* Стор. МПр. 85.

Прогаяти, -гаю, -єш, *гл.* Непроизводительно потратить, пропустить (о времени). *Днів два продержуть, днів два в проїзді, от і прогають.* Кіев.

Прогвари́ти, -рю́, -риш, *гл.* = **Проговорити.** Гол. II. 711.

Прогін, -го́ну, *м.* 1) Дорога (между полями и пр.) для прогона скота. Вх. Зн. 56. Чуб. VI. 45. 2) Палка у невода, которою пропускаютъ неводъ подъ ледъ. Полт. г. 2) Длина зданія отъ угла до угла. Чуб. VII. 377. 4) Діаметръ. *Млиновий камінь має три аршини у прогоні.* Черк. у. 5) *мн.* Въ гончарномъ горнѣ: круглыя отверстія въ **черіні** для пропуска огня и дыма. Вас. 180.

Проглаголати, -лаю, -єш, *гл.* Проговорить. *Так проглаголавши, замовк старий.* К. ЧР. 421.

Проглeдіти, -джу, -диш, *гл.* Проглянуть. *Така гущиня, що й проглeдіть не можна.* Черниг. г.

Прогле́дітися, -джуся, -дишся, *гл.* Просмотрѣть, не замѣтить при осмотрѣ. *Гляди та й не проглядись, купи та й не прокупись.* Ном. № 5861.

Проглину́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Проглотить. Мнж. 26. *Не будь ні гіркий, ні солодкий: будеш гіркий — прокленуть, а солодкий — проглинуть.* Посл.

Проглуб, -бу, *м.* Глубина. Вх. Зн. 56.

Прогляд, -ду, *м.* = **Перегляд.** *Частенько шлють мені землячки на прогляд свої словесні труди.* К. Хата. 7.

Проглядáти, -да́ю, -єш, сов. в. **проглянути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Проникать, проникнуть взглядомъ; охватывать, охватить взглядомъ. *Ой гаю ж, мій гаю, густий не проглягу.* Чуб. V. 33. *Поле ж моє широкоє! Не могла м тя проглянути чорненькими оченьками.* АД. I. 289. 2) Проглядывать, проглянуть, виднѣться. *А між ними і землячки де-де проглядають.* Шевч. 3) Только сов. в. Повидать. *Піти у Почаїв світа проглянути.* Каменец. у.

Прогля́нутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Проглянути 1.** *Заїхав у ліс, та такий густий, що й не проглянешся.* Грин. I. 91.

Прогнати. См. **Прогонити.**

Прогнивáти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прогни́сти и прогни́ти, гнию́, -єш,** *гл.* Прогнивать, прогнить.

Прогнівати, -ся, -ваю, -ся, -єш, -ся, *гл.* = **Прогнівити, -ся.** *Ми вас просимо: не прогнівайтесь!* О. 1861. XI. Св. 63. *Ісус прогнівався.* Єв. Мр. X. 14.

Прогніви́ти, -ся. См. **Прогнівляти, -ся.**

Прогнівля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **прогнівити, -влю́, -ви́ш,** *гл.* Гнѣвать, прогнѣвать, разсердить. *Не так то отцевої і матчиної молитви прохати, як її прогнівляти.* Чуб. V. 849. *Милосердного гріхами прогнівляли.* К. МБ. X. 3. *Ой десь же ми, да милі братця, да Бога прогнівили, що у неділеньку до схід сонця горілочку пили.* Чуб. V. 1024.

Прогнівля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прогнівитися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Гнѣваться, прогнѣваться, разгнѣваться. Чуб. III. 357. *Прогнівивсь ти на народи, вигубив жорстоких.* К. Псал. 17.

Прогній, -но́ю, *м.* Незамерзающее мѣсто на болотѣ. Сим. 147. Низкое мѣсто, заливаемое водой по крайней мѣрѣ на полъ лѣта. Нѣжин. у. Топкое мѣсто. Волч. у. *Кобилиці... у прогної поховались.* Рудч. Ск. I. 87. *Отам попереду був піщуга, а тепер прогної, трясовина.* Волч. у.

Прогноїна, -ни, *ж.* Трясина.

Прогноїстий, -а, -е. Имѣющій много **прогноїв.**

Прогноїти, гною́, -їш, *гл.* 1) Прогноить. *В калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила.* Шевч. 668. 2) Унавозить. *Прогноїти поле.* Вх. Лем. 457.

Проговіти, -вію, -єш, *гл.* 1) Проговѣть. 2) Истратить на говѣнье. *Копійок 30 проговіла.* Харьк. г.

Проговори́ти, -ся. См. **Проговорювати, -ся.**

Проговорювати, -рюю, -єш, сов. в. **проговори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Проговаривать, проговорить. *Не проговориш до його ні словечка.* Кв.

Проговорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **проговори́тися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Проговариваться, проговориться. *Говори, та не проговорися.* Ном. № 1115.

Прогодувати, -ду́ю, -єш, *гл.* Прокормить. *То прогодую діти малії і вдови старії.* Чуб. III. 414.

Прогодуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Прокормиться. *Самим твоїм заробітком не прогодуємося.* Кіев. у.

Проголити. См. **Проголювати.**

Проголовувати, -вую, -єш, *гл.* Пробыть головой извѣстное время.

Проголодува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Проголодать. *Проголодувала з тиждень* (шукаючи заробітку), *та з тим і додому прийшла.* Кіев. у.

Проголоси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Проплакать. *Проголосила ввесь день.*

Прого́лювати, -люю, -єш, сов. в. **проголити, -лю́, -лиш,** *гл.* Пробривать, пробрить. *Патер з проголеним тімням.* Стор. МПр. 44.

Прого́н, -ну, *м.* См. **Прогін.**

Прого́нити, -ню, -ниш, сов. в. **прогнати, -жену, -не́ш,** *гл.* Прогонять, прогнать. *Ох, жінко, каже чоловік, проженем ми цього барана.* Рудч. Ск. I. 41. *На божеє слово вони б насміялись, дурним би назвали, од себе б прогнали.* Шевч. 9.

Прого́нич, -ча, *м.* Желѣзный болтъ, которымъ запираются ставни. *З прогонича зуздрів дірку.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 107).

Прогончарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Заниматься горшечнымъ ремесломъ извѣстное время.

Прого́ня, -ні, *ж.* Просѣка въ лѣсу. Харьк. г.

Прогорі́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Прогорѣть. *З причілку стіна прогоріла наскрізь.*

Прого́рниця, -ці, *ж.* Круглая дыра въ центрѣ верхняго жернова ручной мельницы. Шух. I. 104, 106.

Прогорнути. См. **Прогортати.**

Прогорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **прогорну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* Раздвигать, раздвинуть, отворачивать; прогребать, прогресть, прочистить. *Ой то перепілочка, ой мала невеличка, ой по полю літає, ой комиш прогортає.* Чуб. V. 22. *Вуса прогортає.* Св. Л. 202. *Я сніжок прогорну.* Мил. 192. *Я солому прогортаю, зерняти шукаю.* Грин. III. 166.

Прогорювати, -рю́ю, -єш, *гл.* Прогоревать. *Прогорювала ще скілько літ з малим Тишком.* МВ. I. 53.

Прогосподарювати, -рю́ю, -єш, *гл.* 1) Прохозяйничать. 2) Хозяйничая, потерять. *І корови, і воли — усе прогосподарював.*

Прогостювати, -тюю, -єш, *гл.* Прогостить. *Цілий день прогостює було.* МВ. (О. 1862. III. 46). *Чи довго, старий, прогостюєш у нас?* Стор. II. 84.

Про́гра, -ри, *ж.* Проигрышъ. Ровен. у. *Люби ігру, люби й прогру.* Ном. № 12591.

Програвати, -граю, -єш, сов. в. **програти, -граю, -єш,** *гл.* Проигрывать, проиграть. *Або виграв, або програв.* Ном. № 4273. *Програв чумак вози й воли в кості.* Чуб. V. 1039. 2) Играть, проиграть на музыкальномъ инструментѣ. *У військову суремку добре грає-програває.* АД. I. 258.

Програватися, -раюся, -єшся, сов. в. **програ́тися, -граюся, -єшся,** *гл.* Проигрываться, проиграться. Котл. Ен. V. 28. *От грали, грали, один програвсь.* Драг. 127. *Ти ж знав, що вчора наш у карти пан програвся?* Г.-Арт. (О. 1861. III. 83).

Прогребти. См. **Прогрібати.**

Прогреміти, -млю, -миш, *гл.* Прогремѣть.

Прогриза́ти, -за́ю, -є́ш, сов. в. **прогри́зти, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Прогрызать, прогрызть. *Так не проклята, мишва! Глянь, яку дірку прогризли!* Черниг. у.

Прогризатися, -заюся, -єшся, сов. в. **прогризтися, -зуся, -зешся,** *гл.* Прогрызаться, прогрызться. *Той змій як прогризся скрізь той ліс і знов летить за ними.* Рудч. Ск. І. 119.

Прогріба́ти, -ба́ю, -є́ш, сов. в. **прогребти, -бу, -бе́ш,** *гл.* Прогребать, прогресть, прочистить. *Прогріб присок в огнищі.* Грин. II. 183. *Чорний ворон.... кіхтями-ніхтями прогрібає.* Мил. М. 38.

Прогріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прогріти, -грію, -єш,** *гл.* Достигать, достичь своимъ тепломъ куда, сквозь что. *Такої ж ви хатоньки* (= **труни**) *забажали темної, невидної, невеселої! Туди сонечко не прогріє, вітрець не провіє.* Мил. 185.

Прогрімати, -маю, -єш, *гл.* Прогремѣть.

Прогрімота́ти, -чу́, -чеш, прогрімоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Прогрімати.**

Про́гріх, -ха, *м.* Погрѣшность, промахъ. Левиц. (Правда, 1868, 545).

Прогріша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **прогріши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Погрѣшить, погрѣшить. *Що ж єм прогрішив, о що тя питаю, ти ж сама знаєш, як тя кохаю.* Гол. Т. 349.

Прогрішатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **прогріши́тися, -шуся, -шишся,** *гл.* Провиняться, провиниться. *Ти любиш її, хоч вона й прогрішилась.* Г. Барв. 344.

Прогромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **прогрома́дити, -джу, -диш,** *гл.* Прогребать, прогресть. *Прогромадив ямку і заховав кость.* О. 1862. V. 84.

Прогугни́ти, -ню́, -ни́ш, прогугня́віти, -вію, -єш, *гл.* Произнести въ нось, прогнусявить. «*Спасибі, пани молодці!*» *прогугнив Кривоніс.* Стор. МПр. 130.

Прогулок, -лка и -лку, *м.* Узкій проходъ. НВолын. у.

Прогу́лька, -ки, ж. Гульба? *Чоловіче, ти знаєш, що ти все п'єш та гуляєш, що все гульки та прогульки, а об смерти нема думки.* Чуб. V. 1093.

Прогульком, *нар.* То появляясь, то исчезая. *Місяць прогульком з-за хмари виглядав.*

Прогулюватина, -ни, *ж.* = **Прогалюватина.** Лохв. у.

Прогуля́ння, -ня, *с.* Прогулка. *Поїдемо, Домно, а в чистеє поле, в чистеє поле да й на прогуляння.* Чуб. V. 704. *Ой пустіть коня на прогуляння.* Грин. III. 631.

Прогуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Прогулять. Чуб. V. 542. 2) Прокутить (деньги, имущество). *А чи гуляв, не гуляв, сто червінців прогуляв.* Чуб. V. 796. Прокутить извѣстное время. *Та вже ж люде в полі поорали, ми з тобою в корчмі прогуляли.* Рудч. Чп. 223.

Прогуля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Прогуляться. *Позвольте, каже, мамо, у садочку прогулятись.* Рудч. Ск. І. 98.

Прогуркоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Прогремѣть.

Прогусти́, -ду́, -де́ш, *гл.* Прогудѣть, прожужжать. *Прогуло прокляте лихо та й заснуло.* Шевч. 106. Чутка прогула. Прошелъ слухъ. Св. Л. 202.

Прогу́то́рити, -рю, -риш, *гл.* Проговорить нѣкоторое время.

Проґавити, -влю, -виш, *гл.* Проворонить, прозѣвать.

Проґавитися, -влюся, -вишся, *гл.* = **Проґавити.** *Ледачі чабани проґавляться.* О. 1862. V. Кух. 31.

Продавальник, -ка, *м.* Продающій, — такъ называется въ свадебномъ обрядѣ каждый изъ мальчиковъ, который, вмѣстѣ съ братьями невѣсты, будто бы обороняетъ ее отъ жениха и затѣмъ «продаетъ» послѣднему. Мил. 122.

Продава́ння, -ня, *с.* Продажа, продаваніе. Харьк. у.

Продавати, -даю́, є́ш, сов. в. **продати, -дам, -даси,** *гл.* Продавать, продать. *Продай, моя мати, коня вороного.* Чуб. V. 365.

Продаватися, -даюся, -єшся, сов. в. **продатися, -дамся, -дасися,** *гл.* Продаваться, продаться. Мил. Св. 30. *Нанявся — продався.* Ном. № 10386. *Один чоловік продався чортові.* Грин. I. 40.

Продавець, -вця́, *м.* Продавець. *Знає то купець та продавець.* Ном. № 9575.

Продагуха, -хи, *ж.* Продавщица. Чуб. III. 93.

Продаж, -жу, *м.* Продажа. *Несе молодиця на продаж або птицю, або овощі.* Левиц. I. 104. *Купля руки пече, а продаж грів.* Ном. № 10493. **Виставив грудину на продаж**. Видно голую грудь. Ном. № 11226.

Продажний, -а, -е. Назначенный къ продажѣ. *Продажне — заважне.* Ном. № 10523.

Продажник, -ка, *м.* = **Продавальник.** Мил. 122.

Продажність, -ности, *ж.* Продажность. К. Кр. 28.

Продай, -даю, *м.* = **Продаж.** На продай — для продажи. Вх. Лем. 457.

Продання, *с.* Продажа.

Продармува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Пробыть безъ употребленія.

Продати, -ся. См. **Продавати, -ся.**

Продаус, -са, *м.* (Продайус?) Великовозрастный ученикъ учебнаго заведенія, имѣющій уже усы. *Приходять аж три чвертокласники — все продауси та голибороди.* Св. Л. 137.

Продеклямува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Продекламировать.

Продержати, -жу, -жиш, *гл.* Продержать.

Проде́рти, -ся. См. **Продирати, -ся.**

Продешевити, -ся, -влю, -ся, -виш, -ся, *гл.* Продешевить, слишкомъ дешево продать. *Ви ж глядіть, дядьку, не продешевіться.* Мир. Пов. II. 47.

Продзвони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Прозвонить. *Гарбузом продзвонила, редькою прокадила, отут лежи, вражий сину, в ямі.* Чуб. V. 797.

Продзеленькати, -каю, -єш, *гл.* Прозвенѣть.

Продзизча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Прожужжать.

Продзьоба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Проклевать.

Продивитися. См. **Продивлятися.**

Продивлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **продиви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* 1) = **Передивлятися, передивитися.** 2) Проникать, проникнуть взглядомъ. *Небо сине, чисте, — ні плямочки, — глибоке, просторе та широке, не продивитись його глибини.* Мир. ХРВ. 40. *Ще прикріше подивилася дочці у вічі, неначе хотіла продивитися їй у душу.* Мир. Пов. II. 102.

Продиво, -ва, *с.* Большое диво, большое чудо. Левиц. I. 172. *На продиво була вродлива.* Г. Барв. 217.

Продима́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **проду́ти, -дму, -дмеш,** *гл.* Продувать, продуть. Ном. № 158, стр. 295. *Така хата, що наскрізь продимає.* Харьк. *Добри-вечір, кумо моя! чи*

продула місце, та щоб мені з твоїм, милим вечеряти сісти? — Ой щоб же ти, кумо моя, цього не діждала, щоб я тобі з моїм милим місце продимала. Грин. III. 350.

Продимити, -ся. См. **Продимляти, -ся.**

Продимля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **продими́ти, -млю́, -ми́ш,** *гл.* Прокапчивать, прокоптить.

Продимлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **продимитися, -млю́ся, -мишся,** *гл.* Прокапчиваться, прокоптиться.

Продира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **проде́рти, -деру́, -реш,** *гл.* Продирать, продрать. *Лізе на хату, продер стріху та й лапає в те місце, де сало висіло.* Рудч. Ск. I. 193. *Не продереш, очі, то продереш калитку.* Ном. № 9970.

Продира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **продертися, -ру́ся, -решся,** *гл.* Пробираться, пробраться сквозь что. *Щось... затріщало, продираючись між кущами.* Стор. МПр. 81. *Почали вони поміж тими кущами продиратися.* КС. 1882. XII. 590.

Проди́рини, -рин, *ж. мн.* = **Похрестини.** Мил. 27.

Продихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Отдышаться, освѣжиться, дыша чистымъ воздухомъ. *Збіраються в Дорньах, хто пішки, хто возком, продихатись в гаях, бо день був дуже шпаркий.* К. Дз. 141.

Продівувати, -вую, -єш, *гл.* Прожить въ дѣвицахъ. *Чи вік же їй продівувать, зносити брівоньки ні за що.* Шевч. 586.

Продідува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Прожить старикомъ.

Продійма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* = **Продимати.** *Як одсунеш кватирку, то так тебе вітрець продіймає.* Волч. у.

Проділити. См. **Проділяти.**

Проділь, -лю, *м.* Проборъ въ прическѣ. Чуб. VII. 422. *Дай, синку, я розділю тобі проділь.* Левиц. I. 262.

Проділя́ти, -ляю, -єш, сов. в. **проділи́ти, -лю, -лиш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать проборъ на головѣ. *Вмієте ви проділити проділь по панській?* Левиц. I. 262.

Продір, -ра, *м.* = **Протір.** ЕЗ. V. 188.

Продіркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Продыравить. Конот. у.

Продлубатися, -баюся, -єшся, *гл.* Провозиться надъ чѣмъ. *Продлубався пів дня по дурному.*

Продля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Промедлить, протянуть. *Продляли цілий день.* Черк. у.

Продмуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **продмухати, -хаю, -єш,** *гл.* Продувать, продуть.

Продмухну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **продмухати.**

Проднювати, -днюю, -єш, *гл.* Провести день.

Продовбати. См. **Продовбувати.**

Продовбувати, -бую, -єш, сов. в. **продовбати и продовбти, -бу, -бе́ш,** *гл.* Продалбливать, продолбить. *Дірку продовби.* Рудч. Ск. I. 117.

Продовганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Замѣшкаться. *Пішов до сусіди, казав: «та я не довго», та ось бач і продовганився ось поки, що вже й вечір став.* Екатериносл. у.

Продовжити, -ся. См. **Продовжувати, -ся.**

Продовжувати, -жую, -єш, сов. в. **продовжити, -жу, -жиш,** *гл.* Продлять, продлить, протянуть. *Доброму чоловіку продовж, Боже, віку.* Ном. № 4430.

Продовжуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **продовжитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Длиться. *Літа ж мої молодії, літа молоденькі!... Як дасть Господь лиху долю, то покоротіться, а як буде добра доля, ой то продовжіться.* Гол. І. 273.

Продоїти. См. **Продоювати.**

Продолуба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Проковырять. *Начав долубать. Продолубав таку вже дірочку, що й кулак улізе.* Грин. III. 336.

Продомува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Просидѣть дома. *А ми всі святки продомували, нікуди в світі не ходили.*

Продохну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Передохнуть. *Жовтий пісочок заліг носочок, нельзя продохнути.* Мет. 151.

Продо́ювати, -доюю, -єш, сов. в. **продоїти, -дою, -їш,** *гл.* Доить, подоить слегка въ началѣ доенія. Шух. І. 193.

Продражни́ти, -ню, -ниш, *гл.* Прозвать, дать насмѣшливое прозвище. *Подавав прізвища усім сусідам: одного продражнив посмітюхом.* Левиц. Пов. 147.

Продрати, -деру, -ре́ш, *гл.* = **Продерти.**

Продра́тися, -деруся, -ре́шся, *гл.* = **Продертися.** *Я пролізу, продеруся до дівчини в хижу.* Чуб. V. 1118.

Продріжати, -жу, -жи́ш, *гл.* Продрожать.

Продріма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* 1) Продремать. *Продрімав пів ночі, а заснути таки не дали.* Потерять, утратить изъ-за дремоты. Мнж. 112. 2) Задремать. *Зробив він собі на тій яблоні тернову постіль: як ся продрімат, то ся уколе.* Драг. 263.

Продруха́ння, -ня, *с.* Отрезвленіе отъ сна.

Продру́хатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Прочуматися.** Подол. г. *За такою роботою продрухався, глянув по боках.* Св. Л. 303.

Продумати, -маю, -єш, *гл.* Продумать.

Продути. См. **Продимати.**

Проду́хвина, продуховина, -ни, ж. Продушина; прорубь. *Поставили ятірі у продуховині. На яру ставочки здавались якимись продухвинами.* Левиц. І. 17.

Прожартува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Прошутить.

Прожати, -жну, -жне́ш, *гл.* Прожать.

Проженихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Проухаживать.

Прожере́ння, -ня, *с.* Пожраніе. *Привезе циган царівну нашому змієві на прожеренів.* Мнж. 31.

Прожерка, -ки, ж. Раст. Paris quadri folia. Лв. 100.

Прожерливий, -а, -е. Прожорливый.

Проже́рти. См. **Прожирати.**

Прожеря, -рі, *об.* Прожора. Мнж. 190.

Прожива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прожити, -живу, -веш, (-жию, -єш),** *гл.* Проживать, прожить, жить. *Горе нам, горювання, — як нам проживати?* Чуб. V. 23. *Дай же тобі, Боже, в щастю прожити.* Чуб. III. 385. *Із своєю дружиною в світі прожию.* Чуб. V. 1041. *Проживай, моя ясочко, веселою.* МВ. (О. 1862. І. 72).

Прожива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **прожитися, -живуся, -вешся,** *гл.* 1) Проживаться, быть прожитымъ. *Як во сні мені здалося, що на світі прожилося.* КС.

1883. II. 468. 2) Безл. несов. в. житься. *Ой як тобі, моя сестро, та проживається?* Грин. III. 402.

Прожира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **прожерти, -жеру́, -жере́ш,** *гл.* Проглатывать, проглотить; сожирать, сожрать, пожрать. Драг. 249. *Адам узів в рот та нагадавсі, шьо то Бог заказав, та й лапнувсі за горло, щоби не прожер.* Гн. II. 223. *Плив по морі, та й го риба з човном прожерла.* Гн. I. 48. *Царь оддав змієві прожерти свою дочку.* Драг. 248.

Прожирува́ти, -рую, -єш, *гл.* Пробаловаться, прошалить.

Прожирь, -рі, *ж. Соб.* Обжоры. *Ненаситна прожирь.* Мир. ХРВ. 9.

Прожити. См. **Проживати.**

Прожи́ток, -тку, *м.* Житье; средства для жизни. Шух. I. 304. *Жінка, витративши на лікарів ввесь прожиток, не могла вигоїтись.* Єв. Л. VIII. 43. *Не то мені, не то дітям, а онукам і правнукам стане на прожиток.* Грин. I. 92. Ум. **Прожиточен.** *Аби то вас Пречиста Діва уздаровила віком і здоров'єчком добрим, прожиточком щасливим.* ЕЗ. V. 108.

Прожиття, -тя, *с.* = **Прожиток.** *Ой дай, Боже, усім христіянам многії літа, до щасливого прожиття у сім світі.* Макс. *Тягни звідти і на податки, і на прожиття.* Мир. Пов. II. 85.

Прожог, -гу, *м.* Стремленіе, стремительность. *Страховище, наставивши роги, неслось з усього свого страшного прожогу.* Мир. ХРВ. 129.

Прожо́гом, *нар.* Стремглавъ, опрометью. *Не роспитавшись броду, не лізь прожогом в воду.* Посл. *Собаки сунулись прожогом до мене.* Черк. у.

Про́жра, -ри, *об.* Обжора. *Як та прожра жре.* Мир. ХРВ. 178.

Прожури́тися, -рюся, -ришся, *гл.* Пропечалиться, прогоревать.

Проз, *пред.* 1) Мимо. *Йтимеш проз його.* Лохв. у. *Іде.... проз двір.* Грин. II. 166. 2) Сквозь, черезъ. *Процідила проз сито.* Васильк. у. *Проз лійку наливала карасину і то розлила.* Васильк. у.

Про́за, -зи, *ж.* Проза. *Прозою мальовничою нам їх* (думки) *переказано.* К. (О. 1861. II. 231). *Не так то вони* (вірші) *голосні і часом наче в прозу впадають.* К. (Хата, 3).

Прозвати, -ся. См. **Прозивати, -ся.**

Проздріти, -рю, -риш, *гл.* = **Провидіти.** *Хто був темний ....проздрів.* Гн. I. 190.

Про́зеленуватий, -а, -е. Зеленоватый. Константиногр. у.

Прозива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прозвати, -зву, -зве́ш,** *гл.* Прозывать, прозвать. *Не знає, як і батька її звуть і прозивають.* Кв. *Царські слуги прозвали його Незнайком.* Рудч. Ск. I. 106.

Прозива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **прозватися, -звуся, -звешся,** *гл.* Называться, назваться. *Стара прозивається Терпилиха Горпина, а дочка Наталка.* Котл. НП. 390. *Ой був в Січі старий козак, прозивався Чалий.* О. 1862. IX. I. (Нп.).

Прози́вка, -ки, *ж.* 1) Насмѣшливое прозваніе. Вх. Лем. 457. 2) Бранное слово. Вх. Лем. 457.

Прозирало, -ла, *с.* = **Дзеркало.** Вх. Лем. 457. Вх. Уг. 264.

Прозира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **прозирну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Прозирать, прозрѣть, проникать, проникнуть зрѣніемъ. *Ти у небо прозираєш і в землю глибоко.* К. Досв. 78. *Ледві-ледві опівночі серцем прозираю.* Шевч. 263. *Хто ж із них прозирнув глибше в історичну правду?* К. ХП. 40.

Прозімува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* = **Перезімувати.**

Прозір, -зору, *м.* 1) Отверстіе въ крышѣ для прохода дыма и пр. Шух. І. 110, 174. 2) Просвѣтъ, дыра между сложенными бревнами. *Клади дрова щільніш, а то прозір великий.* Волч. у. 3) Дурной глазъ, взглядъ, отъ котораго приключается болѣзнь, сглазъ. Мил. М. 36, 40.

Прозірний, -а, -е. 1) = **Прозорий.** *Річок прозірних чисті води.* Щог. Сл. 104. 2) Отъ сглазу происходящій. Мил. М. 51, 40, 57. *Пристріти.... прозірнії.* Мнж. 152. 3) Зрительный. *Прозірна труба.* ЗОЮР. II. 53. Рк. Левиц. 4) Четкій. *Книжка ся прозірна, бо в неї великі букви і мені добре читать.* Рк. Левиц.

Прозірник, -ку, *м.* Раст. Hypericum quadranqulum. Шух. І. 21.

Прозірність, -ности, *ж.* Прозрачность. Желех.

Прозорий, -а, -е. Прозрачный. *Світ проходить крізь скло, бо воно прозоре.* Ком. II. 42. *Поділ, втягаючись рогом у Дніпро, неначе плавав на синій тихій прозорій воді з своїми церквами й будинками.* Левиц. Пов. 4.

Прозори́стий, -а, -е. Ажурный. *Вістря долітців перебивають бляху наскрізь — се прозориста бліха.* Шух. І. 277.

Прозорний, -а, -е. 1) = **Прозірний.** 2) Прозорна рушниця. Ружье большого калибра.

Прозоро, *нар.* Прозрачно.

Прозорчастий, -а, -е = **Прозорий.** Мир. Пов. II. 84. *Прозорчаста вода.* Левиц. І. 62.

Прозріння, -ня, *с.* Зрѣніе. Вх. Лем. 457.

Про́зьба, -би, *ж.* Просьба. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки, а чого прозьба не докаже, то докажуть буки.* Ном. № 1059. Ум. **Про́зьбонька.** Грин. III. 378.

Проїда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **проїсти, -їм, -їси,** *гл.* 1) Проѣдать, проѣсть, издержать на пищу. *Протратив там маєток свій.... Як ж проїв усе, настала голоднеча велика в землі тій.* Єв. Л. XV. 13, 14. 2) Проѣдать, проѣсть, прогрызть дыру. *Проїв дірку у бичка, з середини все виїв.* Рудч. Ск. II. 7. Протирать, протереть. *Сирая сириця до жовтої кости тіло козацьке проїдала.* АД. І. 94. 3) Только сов. в. Заѣсть, загрызть кого преслѣдованіями. *Там старша невістка проїла менчу: доти їла, поки таки свекор ту бідну вигнав.* Пирят. у.

Проїзд, -ду, *м.* 1) Проѣздъ. *Лучалось і проїздом завернуть, щоб переночувать.* Стор. Н. 167. 2) Проѣздъ, мѣсто для проѣзда. *Проїзду не дав і на ступінь.* НВолын. у.

Проїзджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Проїздити.** *Там пан Василько проїжджав.* Чуб. III. 27.2. *Десь мій милий на Вкраїні на конику проїзжає.* Чуб. V. 381.

Проїзджачий, -чого, *м.* Проѣзжій. Ном. № 892. *Та прохожих, проїзджачих у двір закликає.* Шевч. 108. *Перехожий, проїжжачий — що їх там на шляху ні кидалося в вічі, ніхто мене не заняв, спасибі Богу.* Кв.

Проїзди́ти, -джу́, -ди́ш, сов. в. **проїхати, -їду, -деш,** *гл.* Проѣзжать, ѣхать, проѣхать. *Усюде, де не проїздив Кобза, народ ворушився.* Стор. МПр. 51. *Проїхали поле, проїхали друге.* Чуб. V. 226.

Проїздити, -джу, -диш, *гл.* Проѣздить. *Хоче Палій проїздити коня свого.* Драг. 204.

Проїздитися, -джуся, -дишся, *гл.* Проѣздиться. *Поїдьмо туди, побачим і погуляєм, там, да таки й проїздимося трохи.* Рудч. Ск. II. 93.

Проїсний, -а, -е. Прожорливый. *Та хай їм лиха година, щоб я поповичів годувала, — бо це народ проїсний.* Харьк. г.

Проїсти. См. **Проїдати.**

Проїстли́вий, -а, -е = **Проїсний.** *Така дитина проїстлива, що чисто ніяк її не нагодуєш.* Зміев. у. Слов. Д. Эварн.

Проі́сть, -ти, *ж.* Обжорство. *Оця бо ще мені дітвора! як почне той хліб святий джвакати, — справді, наче проїсть напала.* Екатериносл. у.

Проїти, про́ю, -їш, *гл.* Варить въ закрытомъ крышкой горшкѣ. Вх. Зн. 56.

Проїхати. См. **Проїздити.**

Про́йда, -ди, *об.* Пройдоха. *У якесь там село прислали нового паламаря, та такого пройду.* Чуб. II. 656. *А ти, пройдо всесвітня, твоїх рук нічого не мине!*

Пройдисвіт, -та, *м.* Пройдоха, авантюристъ. *Да ме лай мене, моя матінко, ніколи ні за що, полюбила пройдисвіта, превелике ледащо.* Мет. 85.

Пройма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **пройня́ти и проня́ти, -йму, -меш,** *гл.* 1) Пронимать, пронять. *Циганський піт пройма.* Ном. № 3197. *Ой як рушить плечима, пройме душу очима.* Чуб. V. 1084. *Чогось у бабусі чепурненької сльози покотились, наче б то нічого й гіркого не сказав, а проняв.* Г. Барв. 503. 2) Продѣвать, продѣть. *Проняти нитку в голку.* Борз. у. 3) Пронизывать, пронизать, проникнуть сквозь что. Мнж. 83. **— зубом**. Прокусить. 4) Зацѣплять, зацѣпить. *Взяли Байду, ізв'язали, за ліве ребро гаком пройняли.* АД. I. 147. 5) Охватывать, охватить. *Холод почав проймати Карпа.* Левиц. КС. 71. *Великий сум проняв мені все тіло.* К. Іов. *Радість проймає тебе.* Мир. ХРВ. 241. 6) **Проняла думка кого.** Явилась у кого мысль. *Така саме думка проняла й Чіпку.* Мир. ХРВ. 241.

Пройматися, -маюся, -єшся, сов. в. **пройня́тися и проня́тися, -ймуся, -мешся,** *гл.* 1) Быть пронимаемымъ, пронятымъ, пронизаннымъ и пр. 2) Проникаться, проникнуться. *Мати — як мати: вона пронялася жалем рідної дитини, зглянулась на її сльози.* Мир. ХРВ. 330.

Пройти, -ся. См. **Проходити, -ся.**

Прокади́ти, -джу, -диш, *гл.* Покадить. Чуб. V. 797.

Прокаженний, -а, -е. Прокаженный. *Приходить до його прокаженний.* Єв. Мр. I. 40.

Проказа, -зи, *ж.* Проказа. *Прийшов чоловік увесь у проказі.* Єв. Л. V. 12. *Старці тебе цураються мов тії прокази.* Шевч. 460.

Проказати. См. **Проказувати.**

Проказувати, -зую, -єш, сов. в. **проказати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Говорить, проговорить. *Скоро се брат проказав, так і зняв кресаню.* Федьк. 2) Диктовать, продиктовать. Ном., Передм. I. *Ой, добродію! та будьте ж милостиві, треба ще писати... іще не все я проказала.* МВ. I. 50. 3) При обученіи: говорить, сказать что либо, что ученикъ долженъ повторить за учителемъ. ЗОЮР. I. 50.

Прокалата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Простучать въ колотушку; прозвонить. 2) Пройти (о времени). *Прокалатає швидко час.* Греб. 333.

Прокапа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Капать сквозь что. *Що мої реберечка травка поростає, а мої карі очі кров прокапає.* Чуб. V. 662.

Прокарата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Прожить. *Як довгий вік прокаратаєш.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 112).

Проката́ти, -таю, -єш, *гл.* Прокатать (на лошади).

Проката́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Прокататься. *Син каже: прокатаємось.* Рудч. Ск. I. 101.

Прокахи́кати, -каю, -єш, *гл.* Прокашлять сухимъ кашлемъ.

Прокача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Прокатать извѣстное время (бѣлье).

Прокача́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Проваляться. *Всю ніч прокачалася і таки не заснула.* Харьк. *Два тиждні хвора прокачалася.*

Прокашлювати, -люю, -єш, сов. в. **прокашляти, -ляю, -єш,** *гл.* Прокашливать, прокашлять.

Прокашлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **прокашлятися, -ляюся, -єшся,** *гл.* Прокашливаться, прокашляться. *О, бодай його! — скрикнув він, прокашлюючись.* Мир. Пов. II. 52. *Прокашляйсь без зубів, сестрице, до мене ближче прихились.* Котл. Ен.

Прokва́кати, -каю, -єш, *гл.* Проквакать.

Проквасити, -шу, -сиш, *гл.* = **душу.** Ѣдою, преимущественно кислою, немного оживить себя. *Постой, каже, чорте, хоч я собі грушок вирву, — буде чим душу проквасить.* Рудч. Ск. II. 24. (Вівця) *почесала з шляху до зеленого моріжку вхопити свіжої травиці та хоч капельку проквасити душу од тії страшенної пилюги.* Мир. ХРВ. 39.

Проквасні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Прокиснуть.

Проквасні́тися, -вію́ся, -єшся, *гл.* = **Проквасніти.** Вх. Уг. 263.

Проквилити. См. **Проквиляти.**

Проквиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **проквили́ти, -лю́, -ли́ш,** *гл.* 1) Плакать, стонать, простонать. 2) Кричать, прокричать (преимущественно жалобно. О нѣкоторыхъ звѣряхъ и птицахъ). АД. I. 185. *Вовки-сіроманці квилять-проквиляютъ.* Мет. 443. *Там сидить ясен сокіл-білозерець, жалобненько квилить-проквиляє.* АД. I. 190.

Проквіта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* = **Процвітати.** Гол. IV. 523.

Проквокта́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* Проклохтать (о курицѣ).

Прокво́листо, прокволо, прокволом, *нар.* Медленно. *Прокволом співати.* Сквир. у.

Прокид, -ду, *м.* Пробужденіе. *Прокид від сну.* К. Дз. 110.

Прокида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **прокидати, -даю, -єш, и прокинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Расчищать, расчистить, прогресть отъ снѣга и пр. *Ну й понамітало снігу! Треба прокидати* (прокинути) *стежку від хати до хліва.* 2) Не попадать, не попасть, промахнуться. *Стріляли козаки та рейтари. І вони прокинули.* Морд. Пл. 171. 3) Простилать, прослать. *Прокинувши на полу ряднину, лягла й сама хоч задрімати.* Мир. ХРВ. 56. *Та зійду я на могилу, та прокину сірячину, та ляжу трохи спочину.* КС. 1883. IV. 907. (Нп.). 4) Истрачивать, истратить, потерпѣть убытокъ. *На весіллі в родичів рублів п'ять прокинеш.* Лубен. у. *На тому заробиш, на тому прокинеш.* Лубен. у. 5) Сов. в. только **прокинути**. Будить, разбудить. *Цілу ніч прокидало Христю материне важке зітхання.* Мир. Пов. I. 118. *Заснула без подушки, — прокинули б дівчину та поклали б їй подушечку.* Зміев. у.

Прокидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **прокинутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Просыпаться, проснуться. *Вночі прокинешся, — не спить Василько мій.* МВ. II. 9. Иногда прокинутися въ знач. очнуться. МВ. (О. 1862. III. 41). *Зомлів Марко, й земля задріжали... Прокинувся... до матері, — а мати вже спала.* Шевч. 118. 2) Появляться, появиться; встрѣчаться, случаться. *Щоки повпадали і вже волосся прокидається біле.* О. 1862. X. 8. *Стали прокидатись де-где й злодіячки — новина в Пісках.* Мир. ХРВ. 119. *Все*

ж таки прокидається такий час, що вони й гулящі бувають, і одпочинуть як слід. Драг. 171. 3) Только сов. в. ? Отелиться. *Рано походила наша корова, то рано й прокинулась.* Зміев. у.

Прокипіти, -плю, -пиш, *гл.* Прокипѣть.

Прокиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **прокис́(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Прокисать, прокиснуть. *Нехай кисне, — не прокисне, да нікому їсти.* Чуб. V. 133.

Прокіп'я, -п'я, *с.* Праздникъ 8 іюля (Прокопа).

Проклада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **прокласти, -кладу́, -де́ш,** *гл.* Прокладывать, проложить. *Проклали зірочки дорогу у Русалим.* Стор. МПр. 41.

Проклина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **проклясти, -кляну, -неш,** *гл.* Проклинать, проклясть. *Пішла мати да плачучи, свого сина проклинаючи.* Макс. *Дівчинонька плаче, сильненько ридає, свою долю проклинає.* Мет. 79.

Проклина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **проклястися, -нуся, -не́шся,** *гл.* 1) Проклинаться, быть проклятымъ. Шевч. 212. 2) Ругаться. *Аби ми нечистого духа не згадували, нечистим духом ся не проклинали.* ЕЗ. V. 100.

Проклину́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Проклясти.** *Бо я твою долю давно проклинула.* Грин. III. 394.

Проклін, -льону, *м.* Проклятіе. *Проклін усім, хто пале, коле, ріже.* К. ЦН. 302. *Батькова та матчина молитва із моря виймає, а проклін у калюжі топить.* Ном. № 9373.

Проклінниця, -ці, *ж.* Та, которая проклинаетъ. Гн. II. 126.

Проклювати, -клюю́, -єш, *гл.* Проклевать. *Гусак: «Одчини, луплене теля!» — «Не одчиню». — «Ну, носом проклюю11.* Рудч. Ск. I. 40.

Проклясти, -ся. См. **Проклинати, -ся.**

Проклятий, -а, -е. Проклятый. Употребляется какъ бранное слово. *Журба моя, журба, журба проклятая, та наважилась мене зовсім ізжурити.* Чуб. V. 420. *В одного чоловіка була жінка Хамка, і така була проклята, що все його б'є.* Рудч. Ск. I. 57.

Прокля́ття, -тя, *с.* Проклятіе. К. Псал. 88. *Байде мені латинське прокляття!* К. ПС. 52. *Нехай ляже прокляття на йому.* Левиц. I. 527.

Проклятущий, -а, -е. Ум. отъ **проклятий.** Бранное слово. *Така натура вже проклятуща удасться.* Рудч. Ск. II. 174. *А проклятущий хміль як рута зеленів.* Греб. 371.

Проковтну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Проглотить. *А лисичка його — гам! та й проковтнула.* Рудч. Ск. II. 3.

Проколиха́ти, -шу́, -шеш, *гл.* Покачать. *Повішу ще тії рукава — хай вітер проколише.* Чуб. V. 606.

Проколоти, -ся. См. **Проколювати, -ся.**

Проколупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Проковырять.

Проко́лювати, -люю, -єш, сов. в. **проколо́ти, -лю, -леш,** *гл.* Прокалывать, проколоть. *Голову проколеш йому остю.* К. Іов. 93.

Проколюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **проколо́тися, -люся, -лешся,** *гл.* 1) Прокалываться, проколоться. 2) О зубахъ: прорѣзываться, прорѣзаться. *Дитині... проколюються зуби.* Ез. V. 183.

Проколядува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Пропѣть коляду.

Прокопати. См. **Прокопувати.**

Проко́пувати, -пую, -єш, сов. в. **прокопа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Прокапывать, прокопать.

Про́корм, -му, *м.* Кормъ. *Щебече, мов синичка та, що дитиняток доглядає, за прокормом для їх літає.* Мкр. Г. 22.

Прокорми́ти, -млю, -миш, *гл.* Прокормить.

Прокорми́тися, -млюся, -мишся, *гл.* Прокормиться.

Прокосити. См. **Прокошувати.**

Прокотити. См. **Прокочувати.**

Проко́чувати, -чую, -єш, сов. в. **прокотити, -кочу, -тиш,** *гл.* Прокатывать, прокатить.

Прокошувати, -шую, -єш, сов. в. **прокосити, -кошу, -сиш,** *гл.* Прокашивать, прокосить.

Прокрадатися, -да́юся, -єшся, сов. в. **прокрастися, -дуся, -дешся,** *гл.* 1) *Ловиться,* пойматься на воровствѣ, прокрасться. *Крав, крав, але ж і прокрався.* Подольск. г. *Слюсарь прокрався, а коваля покарали.* Ком. Пр. № 157. 2) Прокрадываться, прокрасться. пройти тайкомъ. *Ярема з Лейбою прокрались аж у будинок, в самий льох.* Шевч. 189.

Прокрича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Прокричать. *Нехай він лютує, поки сам загине, поки безголовь'я ворон прокричить.* Шевч. 35.

Прокрутити. См. **Прокручувати.**

Прокрути́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Провертѣться. *Як устанеш, удосвіта, та до пізна й прокрутишся і попоїсти гаразд ніколи.* Екатериносл. г.

Прокручувати, -чую, -єш, сов. в. **прокрути́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Просверлить. *Взяла його, сховала до скрині і прокрутила маленьку дірочку, щоб дух пускати.* Чуб. II. 9.

Прокря́кати, -каю, -єш и -кря́чу, -чеш, *ж.* Прокаркать.

Прокублити, -лю, -лиш, *гл.* Въ стогу сдѣлать углубленіе, подобное норѣ. *У припуск теля пускаємо, воно й прокублило стіг.* Константиногр. у.

Прокува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Прокричать (о кукушкѣ). *Зацвіли вишні, прокувала сива зозуля.* МВ. I. 140.

Прокукурікати, -каю, -єш, *гл.* Прокукарекать, прокричать (о пѣтухѣ).

Прокульга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Пройти хромая.

Прокуня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Продремать.

Прокупи́тися, -плю́ся, -пишся, *гл.* Прокупиться, заплатить лишнее. *Купи, та й не прокупись.* Ном. № 5861.

Проку́р, -ру, *м.* Неоплаченный акцизомъ спиртъ, утаенный отъ акцизу перекуръ. Каменец. у.

Прокурва́вити, -влю, -виш, *гл.* Растратить на публичныхъ женщинъ. *А п'яничка шо не пріп'є, то все прокурвавить.* Гол. I. 222.

Прокуро́р, -ра, *м.* Прокуроръ. *Нащо було Паньку прохаться в прокурори?* Греб. 362.

Прокусити. См. **Прокушувати.**

Прокушувати, -шую, -єш, сов. в. **прокуси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Прокусывать, прокусить.

Пролазити, -жу, -зиш, сов. в. **пролізти, -лізу, -зеш,** *гл.* Проползать, проползти; пролѣзать, пролѣзть. *Пролізла гадюка. Марко проліз по під кущем глоду.* Стор. МПр. 111. *Не можна в двері, — я в кватирку, або пролізу в иншу дірку.* Гліб.

Проламати. См. **Проламувати.**

Прола́мувати, -му́ю, -єш, сов. в. **пролама́ти, -ма́ю, -єш,** *гл.* Проламывать, проломить. *І проломавши* (стелю), *спустили ліжко.* Єв. Мр. 4. *Проламав* (у лісі) *стежку.* Рудч. Ск. II. 106.

Проласувати, -сую, -єш, *гл.* Употребить на лакомства. *Як би пак був він перед очима, а то за материними очима, то хоч і перепаде йому карбованець або два, то й проласує.* Лебед. у.

Пролев, -ва, *м.* = **Пралев.** *Ти лев собі, а я пролев, — циган одвічає.* Рудан. I. 72.

Проле́жати, -жу, -жиш, *гл.* 1) Пролежать. *Ніч настане, — я в слізоньках пролежу.* Чуб. V. 467. *Ляже в садку та цілісінький день і пролежить нерухомо.* МВ. II. 8. 2) Продавить, лежа. *Моя тобі зброя кілочка не вломить, я сам молод ліжка не пролежу.* Чуб. V. 63.

Пролетіти. См. **Пролітати.**

Пролива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пролити, -ллю́, -ллєш,** *гл.* 1) Проливать, пролить, разливать, разлить. (Преимущественно о крови, слезахъ). *Кров не вода, проливати шкода.* Ном. № 1283. *Молодая молодице, нащо сльози проливаєш?* Чуб. V. 202. 2) **Проливати сльозами**. Проливать слезы. КС. 1882. XII. 498, 502. *Гірко плаче, дрібними сльозами проливає.* КС. 1882. XII. 494.

Пролива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **пролитися, -ллю́ся, -ллєшся,** *гл.* Проливаться, пролиться. *Се єсть кров моя, що за многих проливається.* Єв. Мр. XIV. 24. *Пливе човен, води повен, да коли б не пролився.* О. 1861. XI. 9. (Нп.).

Проли́ґати, -ґаю, -єш, *гл.* Проглотить. *Музика що затирлиґав, то і пролиґав.* Ном. № 12465.

Пролиз, -зу, *м.* Незамерзающее мѣсто на рѣкѣ. *Аж зирк, —заєць у пролизі чмиха.... бідний лапками перебіра, от-от під лід піде.* Св. Л. 95. *Оце пролиз буде, а по при нею їдуть через річку і не провалюється крига.* Каменец. у.

Пролизати. См. **Пролизувати.**

Проли́зина, -ни, ж. = **Пролиз.** Черк. у. *Її ноги ввігнули тонкий лід, шурхнули в пролизину.* Левиц. I. 470.

Пролизувати, -зую, -єш, сов. в. **пролизати, -лижу, -жеш,** *гл.* Пролизывать, пролизать. *Лизнула раз, за другим разом уже дірку пролизала.* Рудч. Ск. II. 75.

Пролину́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Пролетѣть. *Ой хоч бачив, — проминуло, галочкою пролинуло.* Чуб. V. 190.

Проли́скуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Лосниться, проблескивать. *Волос у мене вже сріблом полискується.* Г. Барв. 8.

Пролити, -ся. См. **Проливати, -ся.**

Пролізти. См. **Пролазити.**

Пролій, (-лія?) *м.* Ливень. Вх. Зн. 458.

Про́ліс, -су, *м.* = **Праліс.** ХС. VII. 457. *За лісом, за пролісом золота діжа сходить.* Чуб. I. 315.

Проліска, -ки, *ж.* Раст. Hepatica triloba Chaix. ЗЮЗО. I. 124.

Пролісок, -ску, *м.* Прогалина, поляна. *На полянах і пролісках росла висока трава і ніколи не косилась.* Стор. II. 118 2) *мн.* Раст. Scilla cernua. Потебня. Къ ист. звук. III. 96.

Проліт, -ту, *м.* 1) Летъ, летаніе. *Потепліло, пішла бджола у проліт.* Лебед. у. 2) Діаметръ, поперечникъ. *Те колесо на проліт має три аршини.* Черк. у.

I. Пролітáти, -тáю, -єш, сов. в. **пролетíти, -лечý, -тиш,** *гл.* Пролетать, пролетѣть. *Широкеє поле, широка толока, тілько орлам пролітати.* Чуб. V. 128. *Дрібний сніжок пролітає.* Чуб. V. 1015.

II. Пролітáти, -тáю, -єш, *гл.* Облетѣть. *Я ввесь світ пролітала, золотих горів не видала.* Чуб. V. 336.

Пролітувати, -тую, -єш, *гл.* Прожить лѣто, провести лѣто. *Знов пійшла по людях: де пролітую, де прозімую.* Г. Барв. 368.

Пролічи́ти, -чý, -чиш, *гл.* Просчитать.

Проляти, -ляю, -єш, *гл.* Пролить.

Проложи́ти, -жу, -жиш, *гл.* 1) = **Прокласти.** *Ніколи не звернемо з дороги, що ти нам, проложив єси.* К. (О. 1861. III. 6). 2) — **пісню**. Сложить, сочинить пѣсню. *Проложив їм пісню про Царя Наливая.* К. ЦН. 307. *Не з добра то хтось проложив пісню: «Мати наша, мати! не журись ти нами»...* Г. Барв. 175. *Се не пісенька, а щирая правдонька. Так ми у своїх батьків служили, да оце про їх і пісню проложено.* ЗОЮР. I. 80. — **гутірку**. Сложить разсказъ. «*Чи чував ти, братіку, щоб миш одкусила коли голову чоловікові? — Засміявсь козак: «Се, пане ясновельможний, тілько таку гутірку проложено».* К. ЧР. 381.

Проло́м, -му, *м.* Брешь, проломъ. *Ломаються мов у пролом замковий, потужніють руїною моєю.* К. Іов. 64.

Проло́мина, -ни, *ж.* Проломъ, проломленная дыра. *А в воротях унизу дощечка проломана.... От вовк повернувсь другим боком, усунув хвоста в ту проломину....* Г. Барв. 244.

Проломи́ти, -млю́, -миш, *гл.* Проломить. *Кругом хату обступили, самі двері проломили.* Чуб. V. 968.

Проломи́тися, -млю́ся, -мишся, *гл.* Проломиться.

Пролуб, -бу, *м.* = **Ополонка.** *Скочив в пролуб, але більше того не робив, бо дуже го студінь проняла.* МУЕ. III. 54.

Пролютувáти, -тýю, -єш, *гл.* Пробыть извѣстное время разозленнымъ, разсерженнымъ.

Пролящáти, -щý, -щи́ш, *гл.* Извѣстное время **лящати** (см.).

Промаґлювати, -люю, -єш, *гл.* Прокатать извѣстное время на каткѣ (бѣлье).

Промазати, -мажу, -жеш, *гл.* Промазать извѣстное время.

Промайнути, -ну, -неш, *гл.* Промелькнуть. *Щось наче промайнуло повз вікна.*

Промайструвáти, -рýю, -єш, *гл.* Проработать (о плотникѣ, столярѣ).

Промалярувáти, -рýю, -єш, *гл.* Пробыть живописцемъ или маляромъ извѣстное время.

Промандрувáти, -рýю, -єш, *гл.* Пропутешествовать; пройти, путешествуя.

Проманіжити, -жу, -жиш, *гл.* Побить кого. *Я його добре проманіжив, — знатиме, як мене займати.*

Промантачити, -чу, -чиш, *гл.* Промотать, расточить. *Не пропив я, не прогайнував, не промантачив, не проциндрив без пуття.* К. ЧР. 266.

Промантачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Промотаться. *Промантачились городяне на свої що-тиждня новії моди.* К. (О. 1861. I. 311).

Промарнотравити, -влю, -виш и промарнотратити, -чу, -тиш, *гл.* Расточить, растратить, промотать. *Промарнотратили добро, пропили, прогайнували.* Полт.

Промару́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* Прокопаться, провозиться, промѣшкать.
Промаршалкува́ти, -ку́ю, -єш. Пробыть извѣстное время маршалком.
Промаха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Расчистить поверхность воды прежде чѣмъ набрать. *Ой у броду беру воду, да й не промахаю.* Нп.
Промахну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Промахнуться. (Объ ударѣ, но не о выстрѣлѣ). *Як ударить хто, то промовить: «лясь!», а як промахнеться, то товариш починa його руки гладити.* Чуб. III. 103.
Промацати, -цаю, -єш, *гл.* Прощупать.
Промашка, -ки, *ж.* Значительное разстояніе для прохожденія, большая проходка. *До Василькова звідсіль добра промашка.* Рк. Левиц.
Промаячіти, -чію, -єш, *гл.* Промаяться? *Сяк так, то з журбою, то з тугою промаячіла Маруся до спасівки.* Кв.
Проме́жи, *пред.* = **Проміж.** *Утікала Бондарівна промежи домами.* Чуб. V. 427.
Проме́жка, -ки, *ж.* Промежутокъ, промежуточное разстояніе. *Промежка між кроквами дуже широка, — се недобре, як крокви рідко стоять.* Волч. у.
Проме́жок, -жку, *м.* Полевая дорожка по межѣ между двумя полями, интервалъ. *Лохв.* у.
Промекати, промекекати, промекеке́кати, -каю, -єш, *гл.* Проблеять.
Проме́л, -лу, *м.* Плата за помолъ зерномъ. *В нас беруть десяту мірку промелу.* Нѣжин. у.
Променистий, -а, -е = **Промінистий.** *Веселого променистого ранку.* МВ. II. 147.
Променіти, -ніє, *гл. безл.* Сіять, испуская лучи. *Всміхнулася, як споглянула — так же бо променіло з очей хороших, — відрада сама.* МВ. III. 37.
Промере́жати, -жу, -жиш, *гл.* Дѣлать извѣстное время **мере́жки**. Переносно: писать (у Шевч. о стихахъ). *Уже два годи промережав і третій в добрий час почну.* Шевч. 444.
Промерза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **промерзнути, -ну, -неш,** *гл.* Промерзать, промерзнуть. *Наскрізь промерзло сало.*
Промести. См. **Промітати.**
Прометний, -а, -е = **Промітний.** *Пилип не те, що Зінець: це валюка, ледащо, нікчемний чоловік, а той — то прометний: у його й хлібця посіяно, і по хазяйству пеклується.* Новомоск. у.
Прометуши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* Просуетиться.
Промешка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Находиться. *Хведор Безродный, бездольний пробував порубаний, постреляний, на рани смертельнії незмагає, а коло його джура Ярема промешкає.* АД. I. 252.
Промива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **промити, -мию, -єш,** *гл.* Промывать, промыть. *Тече річка невеличка, промивав піски.* О. 1862. I. 49. *Возьми води керничної, промий чорні очі.* Чуб. V. 996.
Промигну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Промелькнуть. *І промигнула вона в його по душі, як холодний вітер.* МВ. (О. 1862, I. 77).
Промигтіти, гчу, гти́ш, *гл.* Промелькнуть. *Швидко-швидко бігли коні, — тільки в очах усе теє промигтіло.* МВ. (О. 1862. III. 51).
Проми́кати, -каю, -єш, *гл.* Продернуть, протянуть сквозь что. Шух. I. 238.
Промимрити, -рю, -риш, *гл.* Пробормотать, проговорить невнятно.

Промина́ти, -наю, -єш, сов. в. **проминути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Проходить, пройти мимо, миновать. *Не по правді, мій милий, зо мною живеш, що проминаєш мої ворітонька, до иншої йдеш.* Чуб. V. 180. 2) Пропускать, пропустить. — *А чому ж ти тут квіточки не нашила? — Не вгледіла, та й проминула. Я ось завернусь та нашию.* Черниг. г.

Промисел, слу, *м.* Промыслъ. Левиц. Пов. 161.

Промити. См. **Промивати.**

Промитий, -а, -е. Промытый. **Нема промитої води кому**. Постоянныя придирки къ кому. Г. Барв. 288. *Почала братова мене знов допікати. Вже тепер і ступити мені не дасть; уже нема мені й промитої води: та те не добре, та се не гаразд.* МВ. І. 21. *Промитої води не дав.* И вздохнуть не даетъ. Г. Барв. 493. **Не було в тебе промитої години** — не было у тебя и часу свободнаго. Кролев. у. *Сказано: промитої години дитя не дасть — усе плаче.* Кролев. у.

Промито, -та, *с.* Высокая пошлина. *Платять важке промито замісь легшого мита.* К. Кр. 19. *Іще ж то жиди-рандарі у тому не перестали: на славній Україні всі козацькі торги заорандували, да брали мито-промито.* АД. І. 21.

Промишля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Промышлять, заниматься. *Чим же ви, діду, промишляли, поки ще була жива ваша покійниця?* Левиц. І. 100. 2) — **про себе**. Заботиться о себѣ. *Я став лучче промишляти про себе.* Г. Барв. 315.

Промівка, -ки, *ж.* Рѣчь. *Послухайте мене і моєї промівки.* Шух. І. 192. См. **Промова.**

Проміж, *пред.* Между, промежъ. *Йому пробігла собака проміж ногами.* Ном. № 3179.

Проміжний, -а, -е. Промежуточный.

Промін, -ну, *м.* Мѣна. НВолын. у.

Проміна, -ни, *ж.* = **Промін.** *Проміна одному служить.* Ком. Пр. № 681.

Промінистий, -а, -е. *Лучистый; лучезарный.*

Промінне, -ного, *с.* То, что берется за размѣнъ.

Промі́ння, -ня, *с.* Соб. *Лучи. Сонце... сипнуло промінням по росяних травах.* К. ХП. 23. *Зійшов місяць і вдарив ясним промінням по білих хатах.* МВ. І. 39.

Промінь, -ню, *м.* 1) *Лучъ. Моливсь за них, як сонце світ на землю рано розсипало, моливсь, як проміні спускало воно під спід землі.* Мкр. Г. 68. *Вечірній промінь соняшний наче золотом червоним його обсипає.* МВ. І. 17. 2) Рукавъ рѣки. Вх. Зн. 56.

Проміня́стий, -а, -е = **Промінистий.** *Високо над усім грає вішне проміняєте сонечко.* МВ. (О. 1862. III. 77). *Промінясті очі.* Левиц. Пов. 252.

Проміня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Промѣнять, обмѣнять. *Біди ні продати, ні проміняти, і грім біди не заб'є.* Ном. № 2173.

Промінятися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Помѣняться. *Проміняймось: дайте мені таку рибу золоту і срібну, а я вам птичку.* Рудч. Ск. І. 163.

Промір, мору, *м.* Моръ. *У Київі, кажуть, великий промір: по 70 чоловіка на день мре.* Канев. у.

Проміркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Размышлять извѣстное время.

Проміт, -та, *м.* Разбитной, бѣдовый. *О, то проміт!* НВолын. у.

Проміта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **промести, -ту, -теш,** *гл.* Прометать, промести. *Неметена уличка, не метена, — треба уличку промести.* Мет. 211. *Будеш ти у мене хатку промітати.* КС. 1882. XII. 498. **Стежку кому промітати**. Кромѣ прямого

значенія, также: уготовлять кому путь (на тотъ свѣтъ). *Ти, моя дитино,* (мати до мертвої), *промітай нам стежечку, прибірай же листячко твоїй матінці, твоєму батенькові.* Г. Барв. 125.

Промітни́й, -а́, -е́. Ловкій, изворотливый, разбитной, предпріимчивый. *А промітний він: оце повернувсь, купив горшків, поїхав у базарь, продав та купив обіддя, — ото вже й заробив 15 карбованців; а про те ріллю виорано вже.... От брат, то то хамула.* Канев. у.

Проміття, -тя, *с.* Зарево. Харьк.

Промітувати, -тую, -єш, *гл.* Развѣшивать (кожу). Шух. І. 253.

Промішка́ння, -ня, *с.* Сожительство. Мет. 354.

Промкну́ти, -ну, -не́ш, *гл.* Проглотить. Угор. 2) Прослабить. *Оце ззіли коні посліду пшенишного, та й промкнуло їх: бачте, як біжить з них, який рідкий кал.* Брацл. у. *Мене так і промкнуло од сирівцю.* Рк. Левиц. 3) Постичь, узнать, проникнуть, понять, угадать. *Ти хиба проминеш чоловіка, чи п'яниця він, чи ні, а милостину все таки дай.* Черк. у.

Промня́вкати, -каю, -єш, *гл.* Промяукать.

Промова, -ви, *ж.* Рѣчь. *Царь Наливай промову промовляє.* К. ЦН. 240. *Богослов казав промову над якимсь померлим паном.* Грин. І. 230. Ум. **Промовка.**

Промовен, -вна, -вне. Краткая форма отъ **промовний**. *До всякої людини маю слово, промовен я і з цісарем великим, а з нею — мовчазний.* К. ЦН. 196.

Промовець, -вця, *м.* Ораторъ. Левиц. МБ. 28.

Промовити, -ся. См. **Промовляти, -ся.**

Промовка, -ки, *ж.* 1) Рѣчь, разговоръ, погудка. *Про вовка промовка, аж дідько вовка і несе.* Маркев. 58. 2) Произношеніе, акцентъ. *Яка у його чудна промовка.* Левч. 129. См. **Промова, промівка.**

Промовля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **промовити, -влю, -виш,** *гл.* Говорить, проговорить, сказать. *Ой дівчинонька стиха промовляє, мене молодого як по серденьку крає.* Лукаш. 128. *Струна струні промовляє: нема краю тихому Дунаю.* Чуб. V. 343. *Стиха словами промовляє.* ЗОЮР. І. 208. *Дрібні сльози роню, слова не промовлю.* Мет. *Ой вийди, вийди, як виходила, промов словечко, як говорила.* Чуб. V.

Промовлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **промовитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Проговариваться, проговориться. *Старости не промовляться.* Шевч. 287.

Промовни́й, -а́, -е́. Краснорѣчивый. К. Дз. 174.

Промовчати, -чу, -чиш, *гл.* Промолчать. *Бідні невольники хоч добре знали, собі промовчали.* Дума.

Промога, -ги, *ж.* = **Проможність.** Желех.

Промогори́чити, -чу, -чиш, *гл.* Пропить деньги, ставя **могоричі**. Желех.

Промогти́, -можу, -жеш, *гл.* Мочь, быть въ состояніи. *Як би промогли, — аж не знати що* (зробили-б). Драг. 178.

Проможність, -ности, *ж.* = **Спроможність.** ЕЗ. V. 108.

Промока́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **промок(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Промокать, промокнуть. *Пан промок та й замерз.* Рудч. Ск. ІІ. 75.

Промолодикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Прожить неженатымъ. *Промолодикував свій вік, не знайшов собі пари.*

Промоло́ти, -мелю, -леш, *гл.* Промолоть извѣстное время. *Аж до світа промолов.*

Промолотити, -лочу, -тиш, *гл.* Промолотить извѣстное время. *У вдови промолотили ми з тиждень.*

Проморга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Прозѣвать. *А що, хлопче, проморгав дівчину?* Харьк.

Промордува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Промучить.

Промордуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* 1) Промучиться. 2) Провозиться, выбиваясь изъ силъ. *Оце місяць промордувався з вашим хлопцем, та вже більш і не хочу, — забірайте його. Таке ледаче та неслухняне.* Харьк. 3) Пробѣсноваться. *Прийшов п'яний та промордувався всю ніч, — і на волосок я не заснула.* Черниг. у.

Промори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Проморить. *Як проморю голодом до вечора, так признаєшся.* Харьк.

Проморочити, -чу́, -чиш, *гл.* Забивать голову, надоѣдать приставаніями извѣстное время. *А ну бо годі! І так уже пів дня проморочив мені голову всякими своїми витіями.*

Проморочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Провозиться, испытать затрудненія, хлопоты, заботы.

Промо́ція, -ції, *ж.* Повышеніе; переводъ въ высшій классъ. *Промоція у вищий клас.* Св. *Л.* 290.

Промочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Промочить. *Подай, каже, пане Остапе, хоч води уста промочити.* Рудч. Ск. І. 64. *Гей, як заплачу, весь лист промочу.* Чуб. V. 755. *В ту хаточку і дощик не промоче.* Мил. 218.

Промрячи́ти, -чи́ть, *гл. безл.* Проморосить извѣстное время. *Таки ж два дні вже промрячило, а тепер би й сонечку пора визирнути, а, то й покоси погниють.*

Промугикати, -каю, -єш, *гл.* Пропѣть подъ носъ, промурлыкать.

Промуркота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Промурлыкать.

Промучити, -чу, -чиш, *гл.* Промучить. *Цілісіньке літо промучив я свою голову.* Ком. І. 5.

Промучитися, -чуся, -чишся, *гл.* Промучиться. *Місяців зо три промучилась бідна дитина, та таки й умерла.* Харьк.

Промуштрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Проучить извѣстное время военнымъ пріемамъ.

Промчати, -мчу, -мчиш, *гл.* Промчать. *Коні так швидко промчали, — і не роздивилася, хто їхав.* Харьк.

Промча́тися, -мчуся, -мчи́шся, *гл.* Промчаться. *Промчишься буря по над ним і прах його розвіє.* К. Псал. 234.

Пром'я́ти, -мну, -мне́ш, *гл.* Промять.

Пронести, -ся. См. **Проносити, -ся.**

Прони́діти, -дію, -єш, *гл.* Проскучать; просидѣть безъ дѣла. *Він ходів зо два там просидів, а мабуть би і більш пронидів, як би його враг не спіткав.* Котл. Ен. І. 26.

Пронизати. См. **Пронизувати.**

Пронизувати, -зую, -єш, сов. в. **пронизати, -жу, -жеш,** *гл.* Пронизывать, пронизать; пронзить. *Тим поглядом пронизав він княгиню аж до самого серця.* Стор. МПр. 77.

Проникливий, -а, -е. Проницательный. *Він виявлював розум проникливий.* К. Хп. 22.

Прони́шпорити, -рю, -риш, *гл.* = **Пронюхать.** КС. 1883. II. 403.

Проння́ти, -йму, -меш, *гл.* = **Проняти.** *Наче ножем проняла Христю наскрізь.* Мир. Пов. II. 78.

Проно́за, -зи, *об.* Проныра. К. ЧР. 426. *Тут всякії були пронози, перекупки і шмаровози, жиди, міняти, шинкарі.* Котл. Ен. III. 44. *Водивсь у старовину з ляхами, так проноза вже добрий.* К. ЧР. 26.

Проно́зуватий, -а, -е. Пронырливый.

Проно́с, -су, *м.* Поносъ. Мил. М. 82, 80.

Проносити, -шу, -сиш, сов. в. **пронести, -су, с-е́ш,** *гл.* 1) Проносить, пронести. Рудч. Ск. I. 69. 2) Слабить, прослабить.

Проноси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Проносить (одежду, обувь). *Як зачуєш, ненько, що я тут прилежу, то дай моїй подруженці проносить одежу.* Грин. III. 559.

Проноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **пронестися, -несуся, -се́шся,** *гл.* Проноситься, пронестись. *Пронеслася надо мною буря.* К. Псал. 303.

Пронуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Заставить проскучать. **— світом**. Протомиться. *Так вона ще годів кілько пронудила світом — вилежала, викачалась на полу.* Сим. 236.

Пронуди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Проскучать.

Пронурити, -рю, -риш, *гл.* Погрузиться въ воду. Гн. I. 31.

Пронуритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Пронурити.** Вх. Зн. 49.

Пронý рок, -рка, *м.* = **Понурок.** Вх. Пч. II. 9.

Проньмати, -маю, -єш, *гл.* = **Проймати.** Черк. у.

Пронюхати. См. **Пронюхувати.**

Пронюхувати, -хую, -єш, сов. в. **пронюхати, -хаю, -єш,** *гл.* Пронюхивать, пронюхать, разнюхать, развѣдывать, развѣдать, провѣдать. *Пронюхала мишва, що вже нема котів, та швидче до мішків.* Гліб.

Проня́вкати, -каю, -єш, пронявча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Промяукать.

Проняньчити, -чу, -чиш, *гл.* Проняньчить.

Проня́ти. См. **Проймати.**

Прообідати, -даю, -єш, *гл.* Пропустить, потерять что обѣдая.

Проорати, -рю, -реш, *гл.* Пропахать. *Виїхали на поле, хлоп'я взяло та й проорало навхрест.* Грин. I. 72.

Проотаманува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Пробыть атаманомъ.

Проохкати, -каю, -єш, *гл.* Проохать. *Як охнула звечора, та й усю ніч проохкала, думала, що й до світу не доживе.* Харьк.

Пропада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **пропасти, -паду́, -деш,** *гл.* 1) Пропадать, пропасть, исчезать, исчезнуть. *Що з воза впало, то пропало.* Ном. *Город Буша зовсім з людьми пропав.* Стор. МПр. 162. *Згадай лихо — то й байдуже, минулось, пропало.* Шевч. 34. 2) Погибать, погибнуть; издыхать, издохнуть. *Не спитаю, щоб не знали, за що пропадаю.* Шевч. 175. *Хто що кому винен, най пропаде з світа.* Чуб. *Дай чого їсти, а то пропаду з голоду.* Рудч. Ск. I. I. *Вовки як ухопили тут вовка, розірвали і пропав бідний.* Рудч. Ск. I. 6.

Пропажений, -а, -е. Пропавшій. *Пропажені коні.* НВолын. у.

Пропала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Очистить ошелушенное зерно отъ шелухи (см. **Палати 3**). *Пропалай мені мак.*

Пропалий, -а, -е. Пропавшій.

Пропалити. См. **Пропалювати.**

Пропалювати, -люю, -єш, сов. в. **пропали́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Прожигать, прожечь.

Пропанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Пробарствовать. 2) Процарствовать.
Пропанькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Проняньчиться, проухаживать, провозиться.
Пропарубкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пробыть парнемъ.
Пропасішникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пробыть **пасішником**. *Я в того пана годів із сім пропасішникував.* Харьк.
Пропасна, -но́ї, *ж.* Бездна, пропасть. *Которії праведнії душі, — становіться одесну! Которії грішні, недостойні — западіте в пропасну.* Грин. III. 149.
Пропасний, -а, -е. *Лихорадочный.* МВ. III. 91.
Пропасниця, -ці, *ж. Лихорадка.* Мил. М. 57. *Добридень, пропасниці! єсть вас сімдесят сім, а я принесла вам снідання всім.* Чуб. I. 118.
Пропасти. См. **Пропадати.**
Пропасть, -ти, *ж.* 1) Гибель. *Пху! на його пропасть!* 2) Пропасть, бездна. ЕЗ. У. 39. Гн. II. 25.
Пропахати, -хаю, -єш, *гл.* Пропитать запахомъ, надушить. *Пропахаєте ладаном і хати, й одежу.* Левиц. I. 403.
Пропахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Пропитаться запахомъ. *Годі вам усе з панами та з панами. Чи бач, як панами пропахалися.* Мир. Пов. II. 67.
Пропащий, -а, -е. Погибшій, пропащій. *Вона за тобою буде пропаща. Гляди, щоб ти її нігде не дів, бо тільки ти її де небудь дінеш, то тоді усі ми пропащі.* Рудч. Ск. I. 62. **Пропащі світи**. Пропало все. *З тієї ляхівка вийшла, та така, що з голими руками не приступай; а сей москалем став. Пропащі світи!* Св. Л. 247.
Пропекти́, ся. См. **Пропікати, -ся.**
Пропе́рти, -пру́, -пре́ш, *гл.* Протащить, пронести. *Гін з двоє оцей мішок як проперти, так тепер і спини не розігну.* Харьк.
Пропе́ртися, -пру́ся, -пре́шся, *гл.* Пролѣзть, протиснуться, пройти. *Яка тіснота, а він таки проперся, — он бач, спереду стоїть.* Харьк.
Пропе́сти́ти, -щу, -стиш, *гл.* Пронѣжить извѣстное время.
Пропива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **пропити, -п'ю, -єш,** *гл.* Пропивать, пропить. *Всі свої гроші пропив.* Рудч. Ск. II. 21. **Пропивати батька**. О свадебныхъ гостяхъ: пить въ шинкѣ вмѣстѣ со свекромъ во вторникъ послѣ свадьбы. Мил. 125.
Пропи́й-воли, -лів, *м.* Встрѣчено у Шевченка, въ значеніи: пропивающій воловъ, какъ эпитетъ чумака. *Поли не в наймах де застряли, або не живете в шинку з пропий-волами чумаками.* Шевч. 248.
Прописати. См. **Прописувати.**
Прописувати, -сую, -єш, сов. в. **прописа́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* 1) Писать, написать; написать въ письмѣ. Драг. 114. *Од своїх рук листи писав.... а в листах прописував.* АД. II. 23. *Чому ж ти мені зараз сього не прописала?* МВ. (О. 1862. III. 36). См. **Приписувати 2.** 2) Проводить, провести черту.
Пропитати, -ся. См. **Пропитувати, -ся.**
Пропити. См. **Пропивати.**
Про́питок, -тку, *м.* Пропитаніе. *Пропитку немає.* НВолын. у.
Пропитувати, -тую, -єш, сов. в. **пропита́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* 1) Пропитывать, пропитать, прокормить. *Ложки, тарілочки на базарь понесе, свою душу пропитає, ще й додому принесе.* Чуб. V. 487. 2) Спрашивать, спросить, разспросить. *Принеси, Боже,*

кого я люблю дуже! Ой хоч не його, дак товариша його: пропитаю про здоров'ячко його. Г. Барв. 527. (Нп.). *Наняла я свого Степанка і стала пропитувати, щоб і дівчат понаймати.* Г. Барв. 287. *Дівчата й парубки так і пропитують на селі, де яка вдова живе да хорошу хату простірну має, щоб її просити у досвітчані матері.* Г. Барв. 56. *Пропитує..., чого лист той вернувся.* Г. Барв. 508.

Пропитуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **пропита́тися, -та́юся, -єшся,** *гл.* Пропитываться, пропитаться, прокормиться. *Жили і робили, і пропиталися.* Кв.

Пропиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **пропхати, -пхаю, -єш,** *гл.* Пропихивать, пропихнуть.

Пропихатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **пропхатися, -пхаюся, -єшся,** *гл.* Протискиваться, протиснуться, протолкаться. *Стала між народом пропихатись.* Кв.

Пропи́хач, -ча, *м.* Названіе одного изъ играющихъ въ дѣтской игрѣ того-же имени. Чуб. III. 97.

Пропищати, -щу, -щи́ш, *гл.* Пропищать.

Пропій, -по́ю, *м.* 1) Пропой; пьянство. *Заробітку а ніякого! — А на пропій є?* Мир. Пов. I. 129. *Де попаде яку копійку, — все на пропій.* Кіев. у. 2) Пьяница. *Ой я стала приступати, стала його устижати: «Ой пропою, пропою, пропала я за тобою».* Чуб. V. 582.

Пропійка, -ки, *ж.* = **Пропій 1.** Рк. Левиц.

Пропійний, -а, -е. Предназначенный для пропоя. Желех.

Пропійця, -ці, *ж.* Та, которая пропиваетъ. *Пропійця, пропійця! пропила мати дочку на солодкім медочку.* МУЕ. III. 76.

Пропіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **пропекти́, -печу́, -че́ш.** Прожигать, прожечь, пропекать, пропечь.

Пропікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **пропектися, -печуся, -че́шся,** *гл.* Прожигаться, прожечься, пропекаться, пропечься.

Пропір, -ру, *м.* Пропорція, мѣра, доза, порція. Харьк. г.

Пропія́ка, -ки, *м.* Пропойца.

Проплавати, -ваю, -єш, *гл.* Проплавать.

Проплакати, -чу, -чеш, *гл.* 1) Проплакать. 2) Выплакать. *Висохну од жалю і проплачу очі, тебе не забуду а ні вдень, ні вночі.* Чуб. V. 264.

Проплига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Проскакать, пропрыгать.

Проплинути, -ну, -неш, *гл.* Проплыть.

Проплисти, -ву, -веш, *гл.* 1) Проплыть. 2) Быстро пройти. *Не счуєшся, як воно біжить, як ластівка пропливе.* Кв.

Проплювати, -плюю́, -єш, *гл.* Расплевать; заплевать. *Солодкого проглинуть, гіркого проплюють.* Ном. № 4602. *Твою бороду проплюють, прохаркають, моє личенько цілують, обнімають.* Грин. III. 359.

Проповзти́, -зу́, -зе́ш, *гл.* Проползти.

Проповіда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Предсказывать. *Пішов і повісився, як му биво проповіджено през ангева.* Гн. I. 123.

Проповідник, -ка, *м.* Проповѣдникъ. К. Кр. 27.

Проповідувати, -дую, -єш, *гл.* Проповѣдывать. *Я проповідувати буду про його твори несказані.* К. Псал. 168.

Проповідуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Быть проповѣдываемымъ, проповѣдываться. *Де проповідувалась євангелія ся?* Єв. Мр. XIV. 9.

Про́повідь, -ді, *ж.* Проповѣдь. К. Гр. Кв. 34.

Пропо́єць, -йця, *м.* Пьяница. Грин. III. 285.

Пропозива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Просудить, истратить деньги на процессъ. *Десятина та може варта сто карбованців, а я й пропозиваю сто.* Рк. Левиц.

Прополіскувати, -кую, -єш, сов. в. **прополоскати, -щу, -щеш,** *гл.* Прополаскивать, прополоскать.

Пропо́ло́ти. См. **Прополювати.**

Пропо́лювати, -люю, -єш, сов. в. **пропо́ло́ти, -лю́, -леш,** *гл.* Пропалывать, прополоть. *Топчи, милий, доріженьку, а я свою прополю.* Чуб. V. 275.

Прополювати, -люю, -єш, *гл.* Проохотиться.

Пропонеділкувати, -кую, -єш, *гл.* Пропостить въ понедѣльникъ. *Пропонеділкувала я вже сім понеділків.* Харьк.

Пропонува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Предлагать. *Що то за грунт, що він нам пропонує?* Шевч. (О. 1862. VI. 11). *Як отруєно Батуру, так первим на його престол пропонували пани князя Василя.* К. ЦН. 225.

Пропо́ратися, -раюся, -єшся, *гл.* Проработать, занимаясь по хозяйству, стряпая.

Пропорожнюва́ти, -ню́ю, -єш, *гл.* Пропустовать.

Пропоро́ти, -рю, -реш, *гл.* Пропороть.

Пропо́сти́ти, -щу, -стиш, *гл.* Пропостить.

Пропразникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Просвяткувати.**

Пропрасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Прогладить. *Усісінький день пропрасувала.*

Пропрати, -перу, -ре́ш, *гл.* Простирать. *Пропрала на річці аж до вечора.*

Пропря́сти, -пряду, -де́ш, *гл.* Пропрясть извѣстное время.

Пропу́дити, -джу, -диш, *гл.* Прогнать. *Вітер дощ пропудить.* Чуб. I. 239.

Пропуска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **пропусти́ти, -щу́, -стиш,** *гл. Вода і скло добре пропускають крізь себе світ.* Ком. II. 42. 2) Давать, дать дорогу. *Ой вороги, вороги, пропустіте дороги.* Чуб. V. 453. 3) — **дірку**. Дѣлать, сдѣлать, оставить дыру, отверстіе. *Викопав у клуні велику яму і зверху пропустив таку дірку, аби бриль помістивсь у яму.* Рудч. Ск. I. 62.

Пропхати, -ся. См. **Пропихати, -ся.**

Пропхну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Пропхати.**

Пропхну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Пропхатися.** Котл. Од. 489.

Проралити, -лю, -лиш, *гл.* Пропахать раломъ.

Прорвати, -ся. См. **Проривати, -ся.**

Проревти, -реву, -веш, *гл.* Проревѣть.

Прореготáти, -чу, -чеш, *гл.* Просмѣяться. *Увесь вечір прореготали — так весело було.*

Проректи. См. **Прорікати.**

Прорепетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Прокричать, проорать.

Проре́чистий, -а, -е. Краснорѣчивый. *Моя ж проречиста сусіда тягне та й тягне своє буденне оповідання.* Г. Барв. 425. *Я не проречистий на красне слово.* К. ХП. 51.

Проре́чистість, -тости, *ж.* Краснорѣчіе. Желех.

Проре́чисто, *нар.* Краснорѣчиво. *Проречисто казала далі й далі.* Г. Барв. 429.

Прржати, -ржу, -рже́ш, *гл.* Проржать.

Про́рив, -ву, *гл.* Прорывъ (напр. нарыва). Мнж. 190.

I. Прорива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прорвати, -рву, -рве́ш,** *гл.* 1) Прорывать, прорвать. *Нащо ж ти, доню, стелю проривала?* Чуб. V. 341. *Водиця гребельку прорвала.* О. 1861. IV. 62. *Болячка набрякла, та й прорвала і потік бруд.* 2) Вырывать, вырвать часть растеній, чтобы остальнымъ было больше простора, или чтобы очистить среди растеній проходъ. *Пшеницю поле, кукіль прориває.* Грин. III. 397. *Черчику, васильчику, посію тебе в городчику, буду тебе шанувати, тречі на день поливати, а що — суботи проривати.* Чуб. III. 467. *Та коли тебе в гості дожидать?... Що к Різдву снігами позаміта, а к Великодню водою позалива, а к святій неділонці травою позароста. Я й сніжок прогорну, я й водицю проллю, я й травицю прорву.* Мил. 192.

II. Прорива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прорити, -рию, -єш,** *гл.* Прорывать, прорыть. *«Одчини, луплене теля!» — Не 'дчиню. — «Ну, носом прорию».* Рудч. Ск. I. 40.

I. Прорива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **прорватися, -рвуся, -вешся,** *гл.* Прорываться, прорваться. *Німим отверзу ться уста, прорветься слово, як вода.* Шевч. 629.

II. Прорива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **прори́тися, -ри́юся, -єшся,** *гл.* Прорываться, прорыться.

Прорида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Прорыдать.

Прорити, -ся. См. **Проривати, -ся.**

Про́рідкуватий, -а, -е. Рѣдковатый. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Про́різ, -зу, *м.* 1) Прорѣзъ. Желех. 2) Дыра во льду. Шух. I. 81.

Прорізати. См. **Прорізувати.**

Прорізникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пробыть мясникомъ.

Прорізувати, -зую, -єш, сов. в. **прорізати, -жу, -жеш,** *гл.* Прорѣзывать, прорѣзать. *Прорізав дно у тім брилі.* Рудч. Ск. I. 62.

Прорік, -ро́ка, *м.* Пророкъ. *Нещасний рік, як умре прорік.* Ном. № 9370. **Що рік, то й прорік**. Что годъ, то дитя ражда»ется.

Прорі́ка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **проректи, -речу, -че́ш,** *гл.* Изрекать, говорить, сказать. *Порано ще, панове громадо, прорікати слово остатнє про Тараса.* К. (О. 1861. VI. 28). *Не прорік ні слова.* Г. Барв. 28. *Вдово небого, прорік я слово, чи багато дітей маєш?* Чуб. V. 820.

Проріст, -росту, *м.* Всходы.

Про́рісь, -сі, *ж.* = **Проріст.** *Прорісь пішла.*

Прорішка, -ки, *ж.* Родъ шапки. *Шапки були прорішки, а тепер усе кучми.* Борз. у.

Пророби́ти. См. **Проробляти.**

Проробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **пророби́ти, -блю́, -биш,** *гл.* Нести, понести убытокъ при работѣ. *Іде на степи, думка — заробе, аж і своє проробля.* Лебед. у.

Проро́к, -ка, *м.* = **Прорік.** *Господь.... промовляв устами святих од віку пророків своїх.* Єв. Л. I. 70. *Зустрічає його пророк Ілія.* Грин. II. 146.

Проро́ка, -ки, *м.* = **Прорік** = **Пророк.** *Як був собі чоловік пророка.* Мнж. 125.

Пророкува́ння, -ня, *с.* Пророчество, пророчествованіе. К. ХП. 12, 13. К. МХ. 34. *Аж поки сповнилось велике Боже слово, прославило його святе пророкування.* К. Псал. 240.

Пророкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пророчествовать. Мкр. Н. 8. *Добре пророкував Ісаія про вас.* Єв. Мр. VII. 6. *Ідіть, казав Бог, пророкуйте, навчайте.* Лебед. у.

Пророста́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **прорости, -ту, -теш,** *гл.* Прорастать, прорасти, начинать расти. *Травка проростає вже.* НВолын. у. Прорастать, прорасти сквозь что. *Що мої реберечка травка проростає.* Чуб. V. 662.

Проростити, -рощу, -стиш, *гл.* Прорастить, дать взойти. *Насипала насіння розсади й цибулі в черепки; присипала землею й полила та проростила, а потім посіяла, вже як насіння поключилось.* Рк. Левиц.

Про́рость, -ти, *ж.* = **Проріст.** *Прорости нічого нема, бо дощів нема.* Зміев. у. *У лісі вже прорость проростає.* Черк. у.

Проро́цтво, -ва, *с.* Пророчество. *Пророцтво я до тебе промовляю.* К. ЦН. 294.

Пророчий, -а, -е. Пророческій. *Виявив забуту нашу правду своїм пророчим словом.* О. 1862. III. 27. *Ти проспівав на всю Україну свої думи пророчі.* О. 1861. III. 6, 7.

Проро́чиця, -ці, *ж.* Пророчица. *Була Анна пророчиця.* Єв. *Л.* II. 36.

Прорубати. См. **Прорубувати.**

Прору́бка, -ки, *ж.* = **Ополонка.** *Біля прорубки стоять білі голубки.* (Загад.). ХС. III. 63.

Прору́бня, -ні, *ж.* = **Прорубка** = **Ополонка.** *Коло прорубні сидять білі голубні.* Ном. стр. 297. № 235.

Прорубувати, -бую, -єш, сов. в. **проруба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* Прорубывать, прорубить. *Прорубує тернову огорожу.* К. Іов. 11. *Прорубай вікно; щоб видно було.* Чуб.

Проса́джувати, -джую, -єш, сов. в. **просади́ти, -джу́, -диш,** *гл.* 1) Продѣвать, продѣть, просунуть. 2) Прокалывать, проколоть.

Просаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **просади́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* 1) Продѣваться, продѣться, просунуться. 2) Прокалываться, проколоться, наколоться.

Просапати. См. **Просапувати.**

Просапувати, -пую, -єш, сов. в. **просапа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Пропалывать, прополоть сапою.

Просатарка, -ки, *ох.* Женщина, приглашающая гостей на крестины, свадьбу, похороны и пр. Вх. *Л*ем. 458.

Просатарь, -ря, *м.* Мужчина, приглашающій гостей на крестины, свадьбу, похороны и пр. Вх. *Л*ем. 458. См. **Прохатарь.**

Просвистіти, -щу, -стиш, *гл.* 1) Просвистѣть. 2) Растратить. *Просвистіла всі наші гроші на свої убори.* Левиц. I. 529.

Просвіта, -ти, *ж.* Просвѣщеніе, образованіе. *Просвіти за плечима не носити.* Ком. Пр. № 1003. *I сей лист не мусить пропасти із історії української просвіти.* Морд. II. 27. *На тому й скінчилася наука й просвіта Сухобрусівен.* Левиц. Пов. 21.

Просвітити, -ся. См. **Просвічати, -ся.**

Просвітлий, -а, -е. Свѣтлый, радостный, веселый, отрадный. *Не маю просвітлої години.* НВолын. у. *Був я в чужій стороні, — нема роду при мені, а ні роду, ні родини, ні просвітлої години.* Грин. III. 408.

Просвітлість, -лости, *ж.* Просвѣтленіе. *Ідіть до мене більма зганяти.... очам просвітлости дати.* Грин. II. 40.

Просві́тний, -а, -е. Просвѣтительный. Желех.

Про́світок, -тку, *м.* 1) Просвѣтъ; проблескъ; бликъ. 2) Отрада, душевный покой; свобода. **Просвітку за ним нема**. Нѣтъ житья, покоя за нимъ. **Просвітку не дає**.

Докучаетъ, преслѣдуетъ неотступно. Ном. № 12699. *По вечерницях всі ходили, просвітку не було дівкам.* Котл. Ен. I. 24.

Просвіча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **просвіти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) Освѣщать, освѣтить. *Рада б вона осіяти, ввесь світ просвічати.* Чуб. III. 365. *Ясний місяцю, чим ся похвалиш? — Як я зійду рано звечора, то просвітю гори і долини.* Чуб. III. 453. 2) Просвѣщать, просвѣтить. *Почуй мій голос, глянь на мене, незрячі очі просвіти.* К. Псал. 26. Также: просвѣщать, просвѣтить умственно. *Світло просвічує кожного чоловіка.* Єв. І. I. 9. *Покажи, що слово Боже тебе просвічує.* Г. Барв. 345.

Просвіча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **просвіти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* 1) Освѣщаться, освѣтиться. 2) Просвѣщаться, просвѣтиться. *Приступіть до його, просвітіться, люде.* К. Псал. 77.

Просвічений, -а, -е. Просвѣщенный; образованный. *Україна вставала перед ним з своїм гордим, поетичним і добрим народом, багатим і просвіченим.* Левиц. Пов. 175.

Просвіща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* = **Просвічати.** Левиц. Пов. 164.

Просвіщатися, -щаюся, -єшся, *гл.* 1) = **Просвічатися.** 2) Свѣтить. *Ти, місяцю, просвіщайся.* Мет. 76.

Просвяткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Провести святки.

Проседіти, -джу, -диш, *гл.* = **Просидіти.**

Просере́д, -ду, *м.* «*Песчаная коса у берега и среди Днѣпра*». Вас. 206.

Про́серен, -ну и просерень, -ня, *м.* Раст. а) Подснѣжникъ, Calanthus nivalis L. Анн. 150. б) Crocus riticulatus. L. ЗЮЗО. I. 120.

Про́сивий, -а, -е. Сѣдоватый, съ просѣдью. Ум. **Просивенький.** *Ой налетіло дві, три зазуленьки, всі три простенькі.* Гол. I. 192.

Просиджувати, -джую, -єш, сов. в. **просидіти, -джу, -диш,** *гл.* Просиживать, просидѣть.

Просина, -ни, *ж.* Зерно проса.

Просина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **проснýтися, -нýся, -не́шся,** *гл.* Просыпаться, проснуться. Борз. Сосниц. уу. Рудч. Ск. I. 84. *Так уже не просиналася до світу.* Г. Барв. 78.

Просип, -пу, *м.* 1) Пробужденіе. 2) **Без просипу п'є, нема йому просипу**. Пьянъ, никогда не приходитъ въ чувство. *День и ніч без просипу п'є.* Рудч. Ск. II. 21. *П'є і п'є, нема йому просипу.* Ном. № 11703.

Проси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* 1) Просить. *А я завше Бога прошу з вечора до ранку, да щоб ти мав щастя й долю, мій милий коханку.* Мет. *Прошу я її милою прозьбою.* МВ. I. 19. 2) Приглашать. *Хазяйка тим часом вечеряти просить.* МВ. (О. 1862. III. 74). 3) **Смерти на себе просити**. Накликать на себя смерть. *Сам на себе смерти просив.* НВолын. у.

Проситися, -шуся, -сишся, *гл.* Проситься. *Просилися злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1538. *Ой царь невірний красно ся просит.* АД. I. 25.

Просиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **просо́х(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Просыхать, просохнуть. *А тим часом просохли очі у вдови.* Шевч. *Свитина твоя просохне.* Г. Барв. 190.

Просича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Прошипѣть (о змѣѣ). *Ужака просичав.*

Просище, -ща, *с.* Поле, бывшее подъ просомъ. Вас. 196. *На просищі дак і добреньке жито.*

Просияти, -я́ю, -єш, *гл.* Просіять. *Ти, моя зоре, просияєш надо мною.* Шевч. 240.

Просіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **просіяти, -сію, -єш,** *гл.* Просѣвать, просѣять. *Просівати, як пшеницю.* Єв. *Л.* XXII. 31.

Просіка, -ки, *ж.* Просѣка. *Він зробив* (у лісі) *просіку.* Драг. 205.

Просіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **просікти, -січу, -че́ш,** *гл.* Просѣкать, просѣчь.

Просіл, со́лу, *м.* Соленая рыба, родъ холоднаго кушанья изъ соленой рыбы. Конотоп. у. *В скоромний день із маслом буханці, книші, вареники і всякі лагоминки, у п'ятницю просіл.* Греб. 383.

Просілне, -ного, *с.* Родъ кушанья. *Готова страва вся стояла.... просілне з ушками, з грінками і юшка.* Котл. Ен. V. 14.

Просіяти. См. **Просівати.**

Проскавуча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Провизжать (о собакѣ).

Проскакати, -чу, -чеш, *гл.* 1) Пропрыгать. 2) Проскакать. *Проскакав конем швидко.* Харьк.

Проскакувати, -кую, -єш, сов. в. **проско́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Проскакивать, проскочить. *На селі стихло; хиба де стукне віконце або проскочить під ворітьми хисткий парубок.* МВ. I. 106. *Як скочив — і проскочив тоті дві гори.* Драг. 284.

Проскиглити, -лю, -лиш, *гл.* О собакѣ: провизжать; о птицѣ: жалобно прокричать; о человѣкѣ: прокричать жалобно, жалобно заплакать, проохать.

Проскік, -коку, *м.* Галопъ. **Кінь біжить у проскік**. *Л*ошадь скачетъ галопомъ. Вх. Зн. 67.

Проскочити. См. **Проскакувати.**

Проскрипіти, -плю́, -пиш, *гл.* Проскрипѣть.

Проскубти, -бу, -бе́ш, *гл.* Прощипать, выщипать немного (перья, волосы, шерсть).

Проскура, -ри, *ж.* Просфора. *Як при попу жила, да все проскури їла, тепер за тобою — сухар із водою.* Чуб. V. 666. Ум. **Проскурка.**

Про́скурень, -рня, *м.* Раст. Malva rotundi folia.

Проскурина, -ни, *ж.* Раст.: а) Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. б) Evonimus verrucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Проскури́ця, -ці, *ж.* = **Проскура.** *Яра пшениця — на проскурицю.* Чуб. III. 390.

Про́скурка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **проскура.** 2) *мн.* Раст. Malva rotundifolia L. ЗЮЗО. I. 128.

Проскурниця, -ці, *ж.* Просвирня. *Гості позаймали всі людські хати, стали в дяка, паламаря, проскурниці.* Левиц. I. 183.

Проскурня, -ні, *ж.* Мѣсто, гдѣ пекутъ просфоры, просфорная.

Проскурня́к, -ка, *м.* Раст. Althaea officinalis L. ЗЮЗО. I. 111.

Проскурчастий, -а, -е. Объ узорѣ вышивки: въ формѣ просфоры. Kolb. 48, 49.

Прослабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Проболѣть.

Прослава, -ви, *ж.* Большая слава. *Про того Сірка слава, слава і прослава.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Прославен, -вна, -не. Прославленный. *Славен-прославен молодець Івашко, йон прославився на три городи.* Грин. III. 40.

Прославити, -ся. См. **Прославляти, -ся.**

Прославля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **прославити, -влю, -виш,** *гл.* Прославлять, прославить. Чуб. III. 351. *Тоді і я прославлю твою силу, що ти собі запомогти умієш.* К. Іов. 91.

Прославлятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прославитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Прославляться, прославиться. *Прославився на Вкраїні ще козак і Гонта.* Ном. № 672. 2) Только сов. в. Прослыть. *Він прославився у селі за великого злодія.*

Прослати. См. **Простилати.**

Прослебізува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* 1) Прочесть по складамъ. О. 1862. I. 68. 2) Проговорить или прочитать вяло.

Просли́зувати, -зую, -єш, *гл.* Протекать, слезиться. *Прослизує вода крізь вікно.* Константиногр. у.

Прослíди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* 1) Прослѣдить, пойти слѣдомъ. *За нею ходив ґречний молодець, слідив — прослідив аж до світлоньки.* Чуб. III. 315. 2) Сдѣлать, оставить слѣдъ. *Коло хати слідочок, — ой хто його прослідив? То хлопчина молоденький до дівчини приходив, черевички приносив.* Мил. 110.

Прослідок, -дку, *м.* Слѣдъ. НВолын. у. *Прослідок по дорозі видко.* Харьк. у. *Та люта пожежа іще не зовсім загладилась: куди ні кинь оком, усюди виден був по їй прослідок.* К. ЧР. 65.

Прослужити, -жу, -жиш, *гл.* Прослужить. *А ну, каже, чи вірно прослужив* (у наймах) *год?* Грин. I. 196.

Прослух, -ху, *м.* Слухъ, вѣсть, извѣстіе. *Ні слуху, ні прослуху.* Ном. № 1936.

Прослухати, -хаю, -єш, сов. в. **прослухати, -хаю, -єш,** *гл.* Слушать, прислушиваться, послушать. *Іще слухає — прослухає, чи не судить його де козак альбо мужик.* АД. II. 110.

Просмажити, -жу, -жиш, *гл.* Прожарить.

Просмажитися, -жуся, -жишся, *гл.* Прожариться.

Просмалити, -лю́, -лиш, *гл.* Прожечь (матерію, шерсть, волосы) *Я у грубі запалив, собі штани просмалив.* Чуб. III. 426.

Просмердіти, -джу, -диш, *гл.* Провонять.

Просмердітися, -джуся, -дишся, *гл.* Провоняться. *Ся просмердів світ.* МУЕ. III. 56.

Просмерднути, -ну, -неш, *гл.* Провоняться. *Просмердла й ціла картопля, лежачи з гнилою.* НВолын. у.

Просмикувати, -кую, -єш, сов. в. **просмикнути, -ну, -неш,** *гл.* Продергивать, продернуть сквозь что. *Кождому гостеві просмикує в застіжку* (стрічку). МУЕ. III. 153.

Просміх, -ху, *м.* Улыбка. Павлогр. у.

Просміхатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **просміхну́тися, -нуся, -нешся,** *гл.* Улыбаться, улыбнуться, усмѣхаться, усмѣхнуться. *От бачиш, вже й пригадав, що то за, граблі, просміхуючись сказав батько.* Грин. II. 207. *Піч наша регоче, коровгаю хоче, а припічок просміхається, коровгаю дожидається.* Грин. III. 472.

Просміяти, -мію, -єш, *гл.* 1) Осмѣять. *Як би за годинку перед тим Мася побачила, що хто робить такі штукі, сама просміяла б, а тепер ось як!* Св. Л. 14. 2) Утратить что изъ за смѣха. *А яка ж є доля тієї дівки, що ся сміяла? — Вона свою долю просміяла.* Гн. II. 167.

Просмокта́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Прососать. *Вода раз греблю просмоктала, — ну що ж! узять й загатить.* Гліб.

Просмолити, -лю, -лиш, *гл.* Просмолить.

Проснідати, -даю, -єш, *гл.* Утратить изъ за завтрака, завтракая. *Ти свою долю у неділю проснідала, а в п'ятницю проспівала.* Ном. № 8878.

Проснутися. См. **Просинатися.**

Про́со, са, *с.* Просо. *Ой на горі просо, під горою жито.* Мет. 103. *Він знай на печі в просі.* Рудч. Ск. II. 78. 2) Проса. Поля засѣянныя просомъ. 3) **Просо дике**. Раст. Amaranthus laudatus L. Вх. Пч. I. 8. 4) **Просо турецьке**. Раст. а) = **Просо дике.** Вх. Пч. I. 8. б) Sorghum vulgare. Херс. 5) **Про́со, про́со сіяти**. Родъ игры (въ двухъ варіантахъ). Ив. 66, 75. О. 1861. XI. Св. 36. Маркев. 74. Чуб. III. 65. Ум. **Прісце́.** *Іще то не біда, як у просі лобода, а оттоді біда, як ні прісця, ні лободи.* Ном. № 14310.

Просокота́ти, -чу́, -чеш, просокоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* О курицѣ: прокричать, проклохтать, прокудахтать.

Просолити, -ся. См. **Просолювати, -ся.**

Просоліти, -лію, -єш, *гл.* Просолиться, просолѣть. *Солонії млаки слізьми просоліли.* К. Досв. 11. *Просоліла риба.* Константиногр. у.

Просолодати, -даю, -єш, *гл.* Просолодѣть.

Просолодкуватий, -а, -е. Сладковатый. *Я люблю хліб просолодкуватий.* Волч. у. *Просолодкувате тісто.* Волч. у.

Просолювати, -люю, -єш, сов. в. **просолити, -лю́, -лиш,** *гл.* Просаливать, просолить.

Просолюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **просоли́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Просадиваться, просолиться. *Стало сало просолюваться.* Павлогр. у.

Просоння, -ня, *с.* Просонки. *Еней з просоння як схопився.* Котл. Ен. II. 38. *З просоння яко мога давай кричати кукуріку.* Кв.

Просо́х(ну)ти. См. **Просихати.**

Проспати, сплю, спиш, *гл.* 1) Проспать. *Чигирине, Чигирине, мій друже єдиний! проспав єси степи, ліси і всю Україну.* Шевч. 2) Переспать. *Ничипір проспав свій хміль.* Кв.

Проспа́тися, -плю́ся, -пи́шся, *гл.* 1) Проспаться. 2) Выспаться; проснуться. *Поки багата проспалась, убога-небога напрялась.* Чуб. V. 916. *Барабаш, гетьман молодий, од сна проспався.* АД. II. 12.

Проспіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Пропѣть. *Раз проспівав: не чує котик.* Рудч. Ск. II. 4. 2) За пѣніемъ утратить. *Ти свою долю у неділю проснідала, а в п'ятницю проспівала.* Ном. № 8878.

Простак, -ка, *м.* Простой человѣкъ, простолюдинъ. *Учений недоучений гірше як простак.* Ном. № 6089. *Був собі мазур, — так собі простак.* Грин. I. 228.

Простарцювати, -цюю, -єш, *гл.* Пробыть нищимъ. *Отак вік свій і простарцював, а робити не хотів.* Харьк.

Простаршинува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Пробыть старшиною. *Простаршинував два курси, — буде з мене, нехай ще хто инший одбуває.*

Простати, -таю, -єш, *гл.* = **Простувати.** *Простали ми в Україну вольними ногами.* Шевч. 259.

Простацтво, -ва, *с.* 1) Простонародный бытъ. *Ниньки у нас, у простацтві стома карбованцями не обійдешся за рік.* Каменец. у. 2) *Соб.* Простые люди. К. Дз. 35. *Співались вони або читались у рукописі геть широко по Вкраїні між панами, а деякі чував я й між простацтвом.* К. ХП. 19.

Простацький, -а, -е. Простой, простонародный. *Не погордуй уступити до нашої простацької господи.* К. ЧР. 227.

Простаче́нко, -ка, *м.* Сынъ простолюдина. *І простаченко, і панич.* К. ПС. 136.

Простачи́сько, -ка, *м.* = **Простак.** *Не кидай мі трояка: я не люблю дворака; кинь мені шостачиска, бо я люблю простачиска.* О. 1862. IV. 18.

Простежити, -жу, -жиш, *гл.* Прослѣдить.

Простелити, -ся. См. **Простеляти, -ся.**

Простеля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **простелити, -лю, -леш,** *гл.* = **Простилати, прослати.**

Простелятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **простелитися, -лю́ся, -лешся,** *гл.* = **Простилатися, прослатися.**

Про́стень, -ні, *ж.* Нитка на веретенѣ. Шух. I. 148. Вх. Зн. 55.

Простерти, -ся. См. **Простирати, -ся.**

Простець, -ця́, *м.* Прямое направленіе. *Верне і соб, і цабе, а простець і мине.* Полт.

Прости́бі, сокр. изъ **Прости-Біг**. Прости Богъ. Шух. I. 77. *Простибі, що такого бажаю.* Полт. *І спасибіг вам, паниченьку, і простибіг вам за вашу ласку.* Левиц. Пов. 224.

Простига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **простигти, -гну, -неш,** *гл.* Простывать, простыть. *Кличе мати вечеряти: галушки простигли.* Нп.

Простий, -а, -е. 1) Простой. *Простий люд.* К. ЧР. 359. *Хто таки, простий чоловік, дається в знаки.* Ном. № 4114. 2) Прямой. *Визволь, Господи, невольника з неволі на простії дороги.* АД. I. 91. *Я знаю сам, що просте, що кривее.* К. Іов. 15. 3) Прямой, искренній. *Десь Бог мене покарав, — лиху долю мені дав; лиху долю, просту душу.* Чуб. V. 229.

Простила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **прослати, -стелю́, -леш,** *гл.* Простилать, простлать, разостлать. *Я простелю жупанину, ти простелеш хвартушину.* Чуб. V. 191.

Простилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. **прослатися, -стелю́ся, -лешся,** *гл.* 1) Простилаться, простлаться. 2) Простираться, простереться. *Таке болото, що ні пролізти, ні пройти, перед ним простилається.* Грин. I. 2.

Простиня́, -ні, *об.* Простой, негордый человѣкъ. *Як із діда багач, або із пана пан, так і простиня, а як із мужика пан, так і гординя.* Ном. № 1267.

Простирало, -ла, *с.* Простыня. Каменец. у. *То дайте ж нам, дайте, щосьте нам обіцяли: три подушок імхових і тоє простирало, що шовком вишивано.* Лукаш. 163. *Узяв, закрив сі простиралом вочі, аби ся не дивив.* Гн. I. 31.

Простира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **простеौ́рти, -тру, -ре́ш,** *гл.* 1) Разстилать, разостлать, простилать, простлать. *Він зараз простер їм на лаву простирало біле.* Гн. I. 88. 2) Протягивать, протянуть. *Руці свої простираете.* ЕЗ. V. 110. 3) Распускать, распустить, распростереть. *Почав зараз жучок крильці простирати: «Полечу, піднесуся».*

Простиря́дно, -на, *с.* = **Простирало.** *Високе жидівське ліжко з перинами й подушками, закрите білим простирядном з зубцями навкруги.* Левиц. Пов. 178.

Простити, -ся. См. **Прощати, -ся.**

Простіненько, *нар.* = **Простісінько.** *А я простіненько за ним побіг.* НВолын. у.

Простір, -тору, *м.* 1) Просторъ. *Рівняєш ратаєві ниву і простором благословляєш.* К. Псал. 144. *Душа потребує простору, жада волі.* Св. Л. 294. Свободное, незанятое мѣсто. *Приймаю солому з току, бо син привезе снопи, — щоб був простір.* Рк. Левиц. 2) и ми. Пространство.

Простірний, -а, -е. Просторный.

Простірність, -ности, *ж.* Свобода, нестѣсняемость, отсутствіе субординаціи, распущенность. *Як то можна, щоб син мав таку просторність.* НВолын. у.

Простірно, *нар.* Просторно. К. Псал. 235. *Нам було простірно й затишно.* Г. Барв. 329.

Простісінький, -а, -е. Совершенно простой; совершенно прямой, прямехонькій.

Простісінько, *нар.* Совершенно просто; совершенно прямо, прямехонько. *Простісінько подивився в вічі.* Левиц. Пов. 69.

Про́стість, -тости, *ж.* Простота. Желех.

Простіський, -а, -е = **Простісінький.** Желех.

Про́стник, -ка, *м.* Стебель, преимущественно прямой и вертикально стоящій. Вх. Зн. 57.

Про́сто, *нар.* 1) Просто, безъ затѣй. Рудч. Ск. I. 150. *Сказати просто: вмер, та й годі.* Гліб. *Він так мальовав собі просто, абияк.* Кв. 2) Прямо. *Пливи... під темний луг просто.* Чуб. V. 342. *Простяглись дві дороги: одна просто, а друга пішла у праву руку.* Стор. *Іде... пані, та просто до їх у двір.* Рудч. Ск. II. 64. 3) Противъ, напротивъ, насупротивъ. *Хата його стоїть просто церкви.* Борз. у.

Простови́сний, -а, -е. Вертикальный. Желех.

Простоволосий, -а, -е. Съ непокрытой головой, съ распущенными волосами. *Голе, босе й простоволосе — треба йти!* Ном. № 655. *Венеря без спідниці, боса, в халатику, простоволоса.* Котл. Ен. V. 16.

Простогнати, -ну, -неш, *гл.* Простонать.

Простолюд, -ду, *м.* Простонародіе. Уман. III. 210.

Просто́лю́дець, -дця, *м.* Простолюдинъ. *Пани б'ються, а в простолюдців чуби болять.* Ном. № 1304.

Простолюдія, -дії, *ж. соб.* = **Простолюд.** КС. 1882. IV. 165.

Простолюдний, -а, -е. Простонародный. К. ХП. 116. *Вибивається з вузького кола простонароднього побуту.* Г. Барв. 378.

Просто́рий, -а, -е. Просторный. *Просторий двір.* Стор. II. 96. *Вивів Бог мене з тісноти на просторе оболонє.* К. Псал. 38.

Просторікати, -каю, -єш и просторікувати, -кую, -єш, *гл.* Разглагольствовать. Борз. у. *Годі просторікувать.* Ном. № 14188.

Просторікуватий, -а, -е. Многорѣчивый. К. ХП. 116. *В її просторікуватому оповіданні.* Г. Барв. 425.

Про́сторо, *нар.* 1) Просторно. *Ти казав — тісно буде, аж воно зовсім просторо.* Харьк. 2) Подробно, обширно, обстоятельно (излагать). О. 1862. I. 75.

Простороо́нище, -ща, *с.* = **Просторонь.** *Більше простороонище пускай.*

Просторонь, -ні, *ж.* Пространство. *Він і тебе з тісноти і темниці на просторонь без краю колись верне.* К. Іов. 80.

Простота, -ти, *ж.* 1) Простота. *Щось і блявкнув з простоти.* К. ЧР. 28. *Світ простоти і покою — стародавній заповіт.* Щог. Сл. 99. 2) Простой народъ. О. 1862. I. 57. *Ні, зникнете ви, горді духи, почезнете, як і простота.* К. Псал. 192. *Твої слова простоту темну на добрий розум наставляють.* К. Псал. 283. 3) Неучъ; наивный человѣкъ. Левиц. I. 215.

Просточка, -ки, *ж.* Ласкательно: простолюдинка, простая женщина. *Я ж не царюівна, не королюівна, я ж так просточка, батькова дочка.* Грин. III. 22.

Простояти, -тою, -їш, *гл.* 1) Простоять. *Довгенько таки простояли наші сіроми коло перевозу.* Стор. МПр. 125. *Я ж з твоїм сином не одну нічку простояла.* Лис. III. № 10. 2) Причинить вредъ или порчу стояніемъ. *Мій тобі коничок стайні не простоїть, моя тобі зброя кілочка не вломить.* Чуб. V. 63.

Прострелити. См. **Прострілювати.**

Прострибнути, -ну, -неш, *гл.* Проскочить.

Простригáти, -гáю, -єш, сов. в. **простригти, -жу, -жéш,** *гл.* Простригать, простричь.

Прострілювати, -люю, -єш, сов. в. **прострелити, -лю, -лиш,** *гл.* Прострѣливать, прострѣлить. *Хитнувся, мов прострілений.* Мир. Пов. II. 60.

Простріню, -ня, *м.* = **Простень.** Вх. Зн. 55.

Простромити. См. **Простромлювати.**

Простромлювати, -люю, -єш, сов. в. **простроми́ти, -млю́, -миш,** *гл. Ногу... так і простромив шаблюкою.* Драг. 207. *От-от бугай настигне, от-от простроме рогом наскрізь Максимову спину.* Мир. ХРВ. 129. 2) Просовывать, просунуть. *Простромив голову в двері.* Радом. у.

Простругати. См. **Простругувати.**

Простругувати, -гую, -єш, сов. в. **простругáти, -гáю, -єш,** *гл.* 1) Проходить, пройти строгая, прострогать. 2) Прочищать, прочистить дорогу. *Простружу доріженьку к святому Великодню, — водицею заллє.* Мил. 193.

Простувáти, -тýю, -єш, *гл.* Идти прямо, направляться. *Хто простує, той дома не ночує.* Ном. № 11406. *Простували вони до Лубень невеличкими купами.* Стор. МПр. 60. *Пливе військо, простуючи униз до порогів.* Морд. К. 5. *Скрізь по потоках пасовиська покладені корита, якими простує вода з.....менших потоків.* Шух. I. 185.

Простугоніти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Прогремѣть, простучать. *Крамарський віз* (шляхом) *простугонить.* МВ. I. 22.

Простуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Охладить, охолодить. 2) Простудить.

Простуди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* 1) Охладиться. 2) Простудиться. *Простудилася ти, молодице, промовив він.* Левиц. Пов. 221.

Простукати, -каю, -єш, *гл.* Простучать.

Простукотіти, -чу, -чеш, *гл.* Простучать, прогромыхать.

Проступáти, -пáю, -єш, сов. в. **проступити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Проходить, пройти впередъ. *Так тісно, що й проступити не можно.* 2) Преимущ. сов. в. Провиниться. *Я проступила Богу і людям добрим.* Черк. у. *Мабуть я грішник, або мій батько, або мати чим проступили, та на мені кара божа почувається.* Г. Барв. 207.

Проступи́тися, -плю́ся, -пишся, *гл.* Провиниться, совершить проступокъ. *Чи ми Богу проступилися, що на нас таке лихо.* Харьк. у. *Ми, прості люде, коли і проступимось иноді, то нам Бог і вибачить.* Котл. МЧ. 427. *Прости, паноче! проступилась: я далебі дурна була.* Котл. Ен.

Прóступок, -пку, *м.* 1) Прегрѣшеніе, вина. *Перед Господом Богом грішимо всілякими проступками, — всілякими гріхами.* ЕЗ. V. 102. *Підвести кого на проступок.* Котл. МЧ. 427. 2) Проходъ. *Він мені що далі, то все більше проступку не дає, а я втікаю, ховаюсь од його.* Г. Барв. 394.

Простьобати, -баю, -єш, *гл.* Простегать.

Простяга́ння, -ня, *с.* Протягиваніе. Левиц. (Правда, 1868, 431).

Простяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **простягти, -гну, -неш,** *гл.* Протягивать, протянуть, простереть. *Він простяг руку та й поблагословив мене.* МВ. І. 17.

Простягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **простягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* 1) Протягиваться, протянуться. *Простяглась та й лежить.* Ном. № 7394. *Простяглася по діброві по над Дніпром козацька ватага.* Шевч. 170. 2) Только сов. в. Направиться. *Василь.... простягся на музики під верби.* Левиц. І. 15.

Про́стяж. Употр. въ выраж. в простяж. Цугомъ. *В коляску запрягли дванадцятеро коней по парі в простяж.* Стор. II. 36.

Простя́жни́й, -а, -е. Длинный и отлогій. *Гора не так крута, та дуже простяжна.* Лебед. у. *Простяжна гора.* НВолын. у.

Простя́ка, -ки, *об.* Простой, не гордый человѣкъ. *Наш пан — простяка.* Волч. у.

Простяко́м, *нар.* Напрямикъ, ближайшею дорогою. *Він їхав до нас простяком, а не тим шляхом.* Новомоск. у.

Простя́ха, -хи, простя́чка, -ки, *ж.* Сортъ плахти. Черниг. у.

Просува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **просунути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Просовывать, просунуть. Мнж. 26. *Прийшов у ліс у такий густий, що й пучки, здається, просунути не можна.* Рудч. Ск. І. 134. 2) Отодвигать, отодвинуть, отсунуть. *Просуну я кватирочку, аж матуся в гості йде.* Чуб. V. 624.

Просува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **просунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Просовываться, просунуться, пролѣзать, пролѣзть, протискиваться, протиснуться. *Аж там такий ліс, такий густий, що ні пройти, ні просунуться.* Рудч. Ск. *У хатах уже і просунутися ніде.* Мир. Пов. II. 58.

Просумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Прогрустить, пропечалиться извѣстное время.

Просурень, -рня, *м.* Раст. а) Crocus reticulatus L. ЗЮЗО. І. 120. См. **Просерень.** б) — **гадючий**. Bulbocodium ruthenicum Bunge. ЗЮЗО. І. 115.

Просуринка, -ки, *ж.* = **Просурень а**, Crocus reticulatus L. ЗЮЗО. І. 120.

Просурмити, -млю, -миш, *гл.* Протрубить.

Просу́ха, -хи, *ж.* Въ выраж. **на просусі**. Когда просохнетъ (дорога). *На просусі приїду, перед великоднем.* Харьк. г.

Просуш, -ші, *ж.* = **Сухоліс.** Вх. Зн. 57.

Просушити, -ся. См. **Просушувати, -ся.**

Просушувати, -шую, -єш, сов. в. **просуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Просушивать, просушить.

Просушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **просуши́тися, -шу́ся, -шишся,** *гл.* Просушиваться, просушиться. *Ой хоть замочуся, в роду просушуся.* Чуб. V. 460.

Просяний, -а, -е. Просяной. *Просяна солома.* Волч. у. Мир. ХРВ. 126.

Просяни́ця, -ці, *ж.* Просяная солома. Сим. 153. НВолын. у. *Овсяниця, просяниця — все то товару корис.* Ном. № 10186.

Прося́нка, -ки, *ж.* = **Просяниця.**

Прося́ти и прося́яти, -сяю, -єш, *гл.* Просіять. *Ой зіронька зійшла, стала, аж бо на ввесь світ просяла.* Гаццук, Абетка, 28. (Нп).

Прося́щий, -а, -е. Просящій, живущій подаяніемъ. *Уроди, Боже, на трудящого.... на просящого, на крадящого і на всякую долю.* Грин. І. 16.

Протава́ти, -таю, -єш, сов. в. **протанути, -ну, -неш,** *гл.* Протаивать, протаять. *То там, то тут протає.* НВолын. у.

Прота́вка, -ки, *ж.* Проталинка. *Уже є протавки на полі.* НВолын. у.

Протанцюва́ти, -цюю, -єш, *гл.* Протанцовать, проплясать. *Аж до межигорського Спаса протанцював сивий.* Шевч. 370.

Протарабанити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Протащить. 2) Пробарабанить.

Протарахкоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Простучать, прогромыхать (быстро). *Хтось возом протарахкотів проз хату.*

Протаска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Протащить.

Протаскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Пробраться, дотащиться. *Як тілько в кріпость протискався, тузити зараз і принявся.* Котл. Ен.

Протверези́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Протрезвить, отрезвить. *Нужда протверезила його, прояснила його душу.* Левиц. I. 541.

Протверези́тися, -жуся, -зишся, *гл.* Протрезвиться, отрезвиться. *А далі трошки проходився, прочумався, протверезився.* Котл. Ен. II. 12.

Проте́, *нар.* Между тѣмъ, однако. МВ. І. 25. *Не віре, ну, а проте хоче дізнатися, чи справді воно так.* Грин. II. 117. *Ох, я ж її вже просила, я ж їй і годила, проте злая мачуха сорочки не шила.* Грин. III. 412.

Протекти. См. **Протікати.**

Протеле́нькати, -каю, -єш, *гл.* Прозвенѣть, прозвонить; о часахъ: протикать.

Проте́п, -пу, *м.* Тропа? *Ходім сами, проте́пом своїм.* Зміев. у.

Проте́пом, *нар.* Опрометью. Харьк. у. Мирг. у.

Про́тереб, -бу, *м.* Прочистка, прорубка лѣса. НВолын. у.

Протеребити. См. **Протеріблювати.**

Про́теребок, -бка, *м.* = **Протереб.** НВолын. у.

Протеріблювати, -люю, -єш, сов. в. **протеребити, -блю́, -биш,** *гл.* 1) Расчищать, расчистить лѣсъ. *Протереблював ліс.* НВолын. у. 2) Выкорчевывать, выкорчевать мелкія деревья. *Протеребив сіножать.* НВолын. у. 3) Прочищать, прочистить. *Тра протеріблювати чубук.* НВолын. у.

Протерли́кати, -каю, -єш, *гл.* Пропиликать, проиграть плохо (на струнахъ). **Що затерли́кав, те і протерли́кав**. Что заработалъ игрой, то и истратилъ (о музыкантѣ). Вх. Зн. 69.

Проте́рти. См. **Протирати.**

Протеса́ти, -шу́, -шеш, *гл.* 1) Протесать. 2) Потерять? утратить? *Згубив Сава, протесав Сава свою віру навіки.* Нп.

Проти, про́ти́в, *пред.* 1) Противъ. *Чи лекше тягти проти води, чи за водою?* Грин. І. 39. *Проти рожна не працювати.* Ном. *Хто против Бога, то й Біг против ньому.* Ном. № 92. 2) Передъ. *Нема того, хто встоїть проти його.* К. Іов. 19. *Отож не встоять нечестивим проти благих людей на суді.* К. Псал. 2. 3) На встрѣчу. *Кого визираю? проти кого вибігаю?* Г. Барв. 252. *Іде літо проти зіми і несе квіточку таку гарну.* Чуб. І. 13. *Виходила вона проти череди і загляділа Василя.* 4) На, для, къ. *Проти всіх людей земля не вроде.* Черк. у. *Проти дня брехня, проти ночі правда.* Посл. 5) Лицомъ къ чему, напротивъ. *Стояла*

вона проти місяця молодика. МВ. І. *Проти місяця видко.* Мет. 141. 6) По сравненію, сравнительно съ кѣмъ, чѣмъ. *Проти нас трьох нема в світі дужчого.* Грин. І. 189. *Проти його нема чоловіка.* 7) Подъ (какой либо день), предъ (днемъ, событіемъ). *Проти п'ятниці мені приснилась скриня, повна добра.* Мил. 9. *Проти смерти двох синів мені снилось, шо два голуби прилетіло в оселю.* Мил. 8. *Що се за сон? прогни чого?* Г. Барв. 272.

Проти ночі. Къ ночи, на ночь. *Куди ви проти ночі?... Та переночували б.* Св. *Л.* 123. *Не роскажу против ночі, а то ще присниться.* Шевч. 146. 8) Смотря по, сообразно съ. Шух. І. 104. 9) **Про́ти себе підвести, підняти**. Поднять что либо, держа его передъ собой. Мнж. 9.

Противитися, -влюся, -вишся, *гл.* 1) Противиться, сопротивляться. *Дурневі і Бог не противиться.* Ном. № 6208. 2) Возражать. *Лає мене, я й не противлюся, бо винен.* НВолын. у. *Хоч на мене люде брешуть, — я ся не противлю.* Чуб. V. 395.

Противний, -а, -е. 1) Противулежащій, находящійся напротивъ. *З противної вулиці доносився парубочий гомін.* Мир. Пов. І. 148. **Противна хата**. Хата по другую сторону сѣней. *Сидів собі на лавці у новій світлиці, що одгородив од противної хати.* Кв. *Через сіни противна хата.* Кв. 2) О волнѣ: противная. *На Чорному морі недобре вчинає: противну филю зо дна моря знімає.* АД. І. 192. См. **Супротивний.** 3) Непокорный, противящійся. *Привів бранців із дарами і противних твоїй волі працювати в твоїм храмі.* К. Псал. 152. 4) Непріятный. *Противна, як старцеві гривня.* Ном. № 5016. 5) Противорѣчащій. *Я ж їй слова противного не промовив.* Г. Барв. 207.

Противник, -ка, *м.* Противникъ, непріятель. *Щоб було так важко і жалко рабам біса, суддям, противникам, ненависникам і усім ворогам моїм.* Чуб. І. 96.

Противність, -ности, *ж.* Противоположность. *Частіше робить людей близькими приятелями противність їх удачі.* Левиц. І. 133.

Протика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **проткнути, -ну, -неш,** *гл.* Протыкать, проткнуть. *За царя Тимка, як була земля тонка: пальцем проткни та й води напийся.* Ном. № 6856.

Протинятися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Пробродить, прослоняться. *Може ще днів зо три й протиняється тут.* Кролевец. у.

Протира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **проте́рти, -тру́, -тре́ш,** *гл.* 1) Протирать, протереть, вытирать, вытереть. *А росою очі промивати, а рушником очі протирати.* Грин. III. 473. *Протри мені смажні уста.* Чуб. І. 253. 2) Проторивать, проторить. *Перед домом був широкий двір, такий широкий, що вози ледві встигли протерти кругом його вузьку дорогу.* Левиц. Пов. 145. *Тепер скорий шлях просторий до рая протерли.* КС. 1882. IV. 169. 3) **Проте́рта го́лка**. Игла безъ ушка. *Нема, як моя сусіда: увесь куток обділяє; ось і мене поратувала: дала протерту голку ще й без жильця.* Подольск. г.

Протиснути, -ну, -неш, *гл.* Протиснуть. *Тіснота така, що й києм не протиснеш.* Ном. № 7681.

Проти́с(ну)тися, -нуся, -нешся, *гл.* Протиснуться. Мнж. 190. *Трудно було протиснутись, так було багато народа.* Левиц. Пов. 24.

Про́тичка, -ки, *ж.* Родъ металлическаго прутика для чистки трубки. Гол. Од. 66. Щух. І. 300, 276. *Витягти люльку, довго він довбався в ній протичкою.* Мир. ХРВ. 224.

Протіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **протекти́, -течу́, -че́ш,** *гл.* 1) Протекать, протечь, течь. *Ой у полю криниченька, вода протікає.* Чуб. V. 377. *По долинах ріки протікають.* Чуб. V.

937. 2) О посудѣ, крышѣ: давать, дать течь. *Паша водянка десь у дні протікає.* Харьк. г. *Треба перекривити клуню, бо вже і в невеликий дощ протікає.* Харьк.

Про́тір, -ра, *м.* Игла безъ ушка. Ном. № 250.

Протіс, -теса, *м.* Половина дерева, разрѣзаннаго надвое по длинѣ. Шух. I. 88.

Протічок, -чка, *м.* Ручей, ручеекъ. *Біжать з гір долинами прудкі потічки снігової води.* Мир. ХРВ. 354. (У балці) *пробігав невеличкий протічок.* Мир. Пов. II. 45.

Проткнути. См. **Протикати.**

Прото, *нар.* Поэтому. Вх. Лем. 458.

Протовкти, -вчу, -че́ш, *гл.* Протолочь.

Про́товп, -пу, *м.* Проходъ (сквозь толпу). *Лагодивсь.... шукати собі протовпу до кафедри.* К. ХП. 27.

Прото́впитися. См. **Протовплюватися.**

Протовплюватися, -плююся, -єшся ж протовпля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прото́впитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Протискиваться, протиснуться въ толпѣ. *Петро протовплявсь усе дальш.* К. ЧР. 260. *За народом так насилу протовпились до хати.* Кв.

Протовпом, *нар.* Проталкиваясь.

Прото́ка, -ки, *ж.* 1) Проливъ. 2) Рукавъ рѣки.

Протомити, -млю, -миш, *гл.* Утомить.

Протопити, -плю́, -пиш, *гл.* Протопить. *Нема дров а ні поліна, нічим хати протопити.* Чуб. V. 1074.

Про́топки, -пок, *ж. мн.* Слѣды ногъ на размокшей землѣ. Константиногр. у.

Протопопа, -пи, *м.* Протоіерей. *Як пожив той піп у нас років зо два, то його зробили протопопою.* ЗОЮР. I. 266.

Протопо́півна, -ни, *ж.* Дочь протоіерея. *Зараз на чернігівську протопопівну закинув, та й сам злякавсь од нерівні.* Кв.

Протопо́пша, -ші, *ж.* Жена протоіерея. Левиц. I. 347.

Протоптати, -пчу, -пчеш, *гл.* Протоптать. *Протоптати дорогу. Протоптати чоботи.* **Протоптати стежку до кого**. Часто бывать у кого. *Я його знаю, він протопче стежку через полковничий садок.* Шевч. 296.

Про́торг, -га, *м.* = **Протір.** *Москаль і проторг проковтне, та не вдавиться.* Ком. Пр. № 715. *Хто хоче собаку з світа згубити, той дасть їй проторга ззісти.* Борз. у.

Проторгувати, -гую, -єш, *гл.* 1) Проторговать. *Проторгував аж три годи.* Харьк. у. 2) Потерять, торгуясь. *Кажуть, що Сомко хоче теж із москалем по гадяцьких пунктах торгуватись. Коли б свого не проторгував.* К. ЧР. 319.

Проторохтіти, -хчу, -тиш, *гл.* Прогромыхать. *Хутко проторохтіли вулицями.* МВ. (О. 1862. III. 71).

Проторува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Протереть, угладить дорогу.

Прото́чина, -ни, *ж.* 1) Мѣсто въ плотинѣ, гдѣ вода просачивается. *Уміємо проточини гатити і сховане на Божий світ являти.* К. Іов. 59. Дыра, сквозь которую протекаетъ вода (въ крышѣ, запрудѣ). Рк. Левиц. 2) Дыра, проѣденная мышами, червями.

Проточи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* 1) Прогрызть; прорыть (нору). *Так уже добре накрила діжку з борошном од мишей; а вони дірку проточили і таки долізли до борошна.* Харьк. г. 2) Очистить на грохотѣ (зерновой хлѣбъ). 3) — **голову**. Надоѣсть постоянными

настояніями, приставаніями и пр. *Вже він проточив мені голову: єднайте та й єднайте Оленку.* Г. Барв. 397.

Проточний, -а, -е. Текущій. *Вода проточна.* МВ. (*Д.* 1862. I. 81).

Протратити, -чу, -тиш, *гл.* Протратить, истратить. *Молодий син протратив маєток.* Єв. *Л.* XV. 13. *Останню копійку протратив.* Св. *Л.* 167.

Протремтіти, -мчу, -тиш, *гл.* Продрожать. *Усю ніч протремтіла: собаки чогось так уїдали, а я сама в хаті, так і страшно.*

Протрима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Продержать.

Протринькати, -каю, -єш, *гл.* Растратить, промотать. *Батько може увесь вік не доїдав, не досипляв та копієчку до копієчки складав, а син швиденько усе протринькав.* Харьк. г.

Протруби́ти, -блю́, -би́ш, *гл.* Протрубить.

Протруси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* Протрясти.

Протруситися, -шуся, -сишся, *гл.* Протрястись.

Протрухлявіти, -вію, -єш, *гл.* Прогнить, стать трухлымъ.

Протру́хнути, -ну, -неш, *гл.* = **Протрухлявіти.**

Протрясти́, -су, -сеш, *гл.* 1) = **Протрусити.** 2) Издержать. *На цей позов він багато грошей протряс. В Чернігові аж п'ять кіп протряс.* Кв.

Протрястися, -суся, -се́шся, *гл.* = **Протруситися.**

Протряха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **протря́хнути, -ну, -неш,** *гл.* Просыхать, просохнуть (о землѣ, краскахъ, бѣльѣ). (На образах) *протряхали свіжі фарби.* Левиц. Пов. 21. *Рядно вже протряхло, — візьми, скачай.* Черниг. у.

Протупати, -паю, -єш, *гл.* Протоптать.

Протупотіти, -почу, -тиш, *гл.* Пробѣжать, топая.

Протурбуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Пробезпокоиться.

Протурготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Прогремѣть, простучать.

Протурити. См. **Протуряти.**

Протуркати, -каю, -єш, *гл.* = **Протуркотати.**

Протуркота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Проворковать.

Протуркоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Протуркотати.**

Протурча́ти, -чу, -чиш, *гл.* 1) = **Протуркотати.** 2) — **голову, уха**. Намозолить уши, твердя постоянно одно и то-же. *Ти вже мені сими молодощами й голову протурчав.* Г. Барв. 497.

Протуря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **протури́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Прогонять, прогнать. *Латинян к чорту протуривши, з Енеєм в купу ізійшлись.* Котл. Ен. VI. 34. *Протурили татарську орду за Перекіп.* Стор. МПр. 28.

Протьо́хкати, -каю, -єш, *гл.* О соловьѣ: прощелкать.

Протю́кати, -каю, -єш, *гл.* Крикнуть на кого тю. *Протюпайте на його, що він чорт-зна-що робить.* Константиногр. у.

Протю́пати, -паю, -єш, *гл.* Пройти мелкими шажками; проѣхать медленно.

Про́тяг, -гу, *м.* 1) Протяженіе. 2) Продолженіе. *Нова сцена в хаті здалася йому тільки протягом першої.* Левиц. I. 231. 3) Протяжность. З протягом. Протяжно, растягивая. *Вимовляв слова з протягом.* Левиц. I. 157. *Чіпка вимовляв кожне слово з протягом.* Мир. ХРВ. 278.

Протяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **протягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Протягивать, протянуть. *Ой протягну я волоконце крізь віконце.* Чуб. V. 618. *Іде і тягне за собою рядно, — по всьому двору протяг.* Харьк. у. 2) Продолжать, продолжить, продлить. *Господь не протяг їй віку.* Стор. МПр. 63.

Протяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **протягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* 1) Протягиваться, протянуться. 2) Тянуться, длиться, продолжиться, продлиться. *Наше діло довго буде протягатися.* Харьк. у.

Протя́глий, -а, -е. Пологій (о горѣ). *Протягла гора.* НВолын. у.

Про́тягом, *нар.* Протяжно. *Оцю пісню у нас протягом співають.* Харьк. г.

Протягти, -ся. См. **Протягати, -ся.**

Протя́жний́, -а́, -е́. Продолжительный. *Протяжна була осінь цей год — усі на ярину понаорювались.* Волч. у.

Проуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **проучи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* = **Провчати, провчити.** *Та велів зготовляти прутів пуки — мене проучати.* Чуб. V. 1014. *Ой дай, жінко, нагая, проучити німчая.* Ном.

Профатний, -а, -е. (= **Проханий).** Въ выраженіи: **Ішов профатнов дорогов** = **Ішов світ за очі.** См. **Світ.** Вх. Зн. 57.

Професор, -ра, *м.* Профессоръ. *Дашкович швидко піднявся між професорами своїми лекціями.* Левиц. Пов. 50.

Професорівна, *ж.* Дочь профессора. *Молоді професорівни й купцівни не схотіли навіть пити чаю.* Левиц. Пов. 55.

Професорка, -ки, *ж.* Женщина-профессоръ. Желех.

Професорство, -ва, *с.* Профессорство. Желех.

Професорський, а, а. Профессорскій.

Професорува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Быть профессоромъ. Желех.

Профіт, -ту, *м.* Польза. *Не мав злий дух профіту з людей.* Гн. II. 226.

Прохава́вкати, -каю, -єш, *гл.* О перепелѣ: прокричать.

Проха́жка, -ки, *ж.* = **Прохідка.** Вх. Зн. 57.

Прохазяйнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Прохозяйничать. 2) Растратить, неумѣло хозяйничая.

Прохалавкнути, -ну, -неш, *гл.* Проглотить съ жадностью. *Пес прохалавкнув печеню.* Вх. Зн. 57.

Прохальний, -а, -е. Просительный. *Випрохав у владики книжку прохальну, щоб зібрати грошей* (на церкву). Г. Барв. 162.

Прохамаркати, -каю, -єш, *гл.* = **Прохарамаркати.** *Було молюся уранці і ввечері, то з молитвами і письмо прохамаркаю.* Стор. II. 81.

Проханий, -а, -е. 1) Прошенный, выпрошенный. *Проханий кусок горло дере.* Ном. № 4493. 2) Приглашенный. *Гість не проханий, не дуже буває тучений.* Ном. № 11896. Приглашенный на время замѣстить кого либо. *Я проханий, а не титарь.* Харьк. 3) — **обід, бенкет**. Обѣдъ, пиръ по приглашенію. *Не великі, прохані бенкети. А так гості — не минає дня, щоб за столом не сиділо душ три або чотирі чужих.* Мир. ХРВ. 109.

Проха́ння, -ня, *с.* Просьба. Левиц. Пов. 57. *На моє прохання.... одгукнулись.* Ном. Од. видав. I.

Прохапуватися, -пуюся, -єшся, *гл.* — **крізь вуха**. *Так вищит, аж ми сі крізь вуха прохапує.* Фр. Пр. 197.

Прохарамаркати, -каю, -єш, *гл.* Прочесть, проговорить невнятно. *Яку небудь молитву прохарамаркаю над мертвим і не покину його трупу.* Стор. МПр. 22.

Прохарчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Прохарчувати.**

Прохарчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* = **Прохарчуватися.** *Аж два тижні там поробив, та тілько що там прохарчився, а додому нічого й не приніс.* Кв. *Я й страви не їм, а взявши окрайчик хліба, так собі й прохарчусь ходячи.* Г. Барв. 192.

Прохарчува́ння, -ня, *с.* Прокормленіе. *Він живе аби день до вечора, дбаючи тільки для прохарчування свого.* Левиц. (Правда 1868, 416).

Прохарчувати, -чую, -єш, *гл.* Прокормить. *На свої гроші і зодягну, і прохарчую себе й жінку.* Левиц. І. 327.

Прохарчуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Прокормиться. *Заробимо, то прохарчуємось.* Грин. II. 67.

Прохатарь, -ря, *м.* = **Прохач.** *Пришили прохатарі ті, що на церкву просять. — Ну, набери їм ківш пшениці.* Харьк.

Проха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Просить. *Як тому не дати, хто вміє прохати.* Ном. № 4473. — **на виступці**. Указывать на дверь, просить вонъ.

Прохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Проситься. *Став прохаться на ніч.* Рудч. Ск. II. 150. *Дочка в батька прохалася: ой піду мій батеньку, на круту гору погуляю.* Мет. 138.

Прохач, -ча, *м.* 1) Проситель. *В-осени багачі, а на весні прохачі.* Лохв. у. *А як би ти завтра став старцем прохачем.* Левиц. Пов. 69. 2) Собирающій даянія на постройку церкви. Лебед. у.

Про́хватень, -тня, *м.* Въ игрѣ въ вивертень: такой ударъ брошенной палкой въ другую, лежащую на землѣ, палку, при которой брошенная проскальзываете подъ лежащей. Ив. 21.

Прохвистати, -щу, -щеш, *гл.* Пробить. *Чорний віл хоч яку стіну прохвище.* (Загадка: сверделъ). Ном. стр. 303, № 488.

Прохворіти, -рію, -єш, *гл.* Проболѣть.

Прохворости́ти, -щу, -стиш, *гл.* Высѣчь. *Треба простить, або прохворостить.* Ном. № 13635.

Прохво́стиця, -ці, *ж.* = **Прочуханка.** *Пішла біда до Лохвиці, і там дано прохвостиці.* КС. 1884. І. 29.

Прохили́ти. См. **Прохиляти.**

Прохиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **прохилити, -лю, -лиш,** *гл.* Раздвигать, раздвинуть (густо растущія растенія), пролагая себѣ путь, наклоняя (растенія) въ противоположныя стороны. *Ой в городі бузина, вітер не прохилить.* Грин. III. 171.

Прохід, -хо́ду, *м.* 1) Проходь. 2) = **Прохідка.** *У неділю по вечері помоливсь пан Богу, взяв собі вірну слугу, пішов для проходу.* Грин. III. 616.

Прохідка, -ки, *ж.* Прогулка. Харьк.

Прохідний, -а, -е. 1) Свободный для прохода. 2) — **ступа** = **Походюча ступа.** См. **Ступа.** Шух. I. 104, 162.

Прохіра, -ри, *об.* Лукавый, хитрый, коварный человѣкъ или такое же животное. *Прохіра лисиця.* Білецк.-Нос., Приказки, кн. III., 77.

Прохірний, -а, -е. Лукавый, хитрый, коварный. *До їх підкралася лисиця, ізвісная прохірна ледащиця.* Білецк.-Нос., Приказки, кн. XVI, 127. См. еще тамъ-же кн. IV, 95, кн. XI, 73.

Прохірство, -ва, *с.* Лукавство, хитрость, коварство. *Як заховатися невинній* (курці) *од прохирства, моєї братії* (лисиць) *лихого здирства.* Білецк.-Нос., Приказки, кн. VIII. 10. См. еще тамъ же кн. XIV. 53.

Прохли́пати, -паю, -єш, *гл.* Проплакать, всхлипывая.

Прохлю́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Проболтаться въ водѣ извѣстное время.

Прохмелитися. См. **Прохмелятися.**

Прохмелятися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прохмели́тися, -лю́ся, -ли́шся,** *гл.* Протрезвляться, протрезвиться. *Піду до коршомки, та й нап'юся, піду в вишневий сад, прохмелюся.* Чуб. V. 51. *Прохмелились вони да й думають: «Ой Боже мій, що ж це ми наробили? ми ж нагуляли не на 30, не на 50 карбованців».* Чуб. II. 33.

Проходжа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* = **Проходити.** Мет. 281. *Поміж рядами прохожайте.* АД. I. 213.

Проходжуватися, -джуюся, -єшся, *гл.* = **Проходитися.** *Царівна на той час по саду проходжувалась.* Рудч. Ск.

Прохо́дити, -джу, -диш, сов. в. **пройти, -йду́, -деш,** *гл.* 1) Проходить, пройти. *Пройшов же я світ увесь.* Чуб. V. 449. 2) **— кого.** Проходить, пройти мимо кого, миновать. *Він проходить тих двох.* Чуб. II. 182.

Проходити, -джу, -диш, *гл.* Проходить, потратить время на хожденіе. *Хотіла було сваритися на дочку, чого довго проходила.* Кв.

Прохо́дитися, -джуся, -дишся, сов. в. **проходи́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Прохаживаться, пройтись. *А далі трошки проходився, прочумався, протверезився.* Котл. Ен. *Ми позволили їй проходитись у садочку.* Рудч. Ск. I. 98. *Теперечки вечір теплий, проходилось трохи.* Стор. II. 99.

Прохо́дка, -ки, *ж.* = **Прохідка.** *Тільки їй і проходки, що до церкви божої.* Кв. *Царівна.... пішла раз у проходку.* Мнж. 41.

Прохожалий, -а, -е. Прохожій. *Поховані над дорогами то чумаки, то прохожалі.* Ном. № 297.

Прохожий, -а, -е = **Перехожий.** *З молодицями танцює та двір вимітає, та прохожих, проїжжачих у двір закликає.* Шевч. 108. *Всі прохожі задивлялись на панночок.* Левиц. I. 288.

Прохо́жуватися, -жуюся, -єшся, *гл.* = **Прохо́дитися.** *Пойшов на двір прохожуваться.* Рудч. Ск. I. 18.

Прохоло́да, -ди, *ж.* Прохлада. Сим. 204. *То кидали козаки ляхів у воду к чортовій матері на прохолоду.* АД. II. 37. *Осіння ранкова прохолода.* Мир. ХРВ. 188.

Прохолода́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Простыть, остыть. Шух. I. 141.

Прохолоджати, -джаю, -єш и прохолоджувати, -джую, -єш, сов. в. **прохолоди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Охлаждать, охладить, прохлаждать, прохладить. *Куди віє, туди й провіває, козака молодого прохоложає.* АД. I. 169. *Я тебе прохоложу трохи.* Рудч. Ск. II. 166. *Нехай Лазарь прохолодить язик мій.* Єв. Л. XVI. 24.

Прохолоджатися, -джаюся, -єшся и прохолоджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **прохолоди́тися, -джу́ся, -ди́шся,** *гл.* Охлаждаться, охладиться. *Як душно, вийде прохолодиться.* НВолын. у.

Прохоло́дний, -а, -е. Прохладный. К. Бай. 68.

Прохоло́дно, *нар.* Прохладно. *Ідіть сюди, тут прохолодно.* НВолын. у. *Хата, як квітник: чисто, ясно, прохолодно.* Г. Барв. 122.

Прохоло́нути. См. **Прохолоняти.**

Прохолоня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **прохолонути, -ну, -неш,** *гл.* Остывать, остыть. *А Іван як подмухав своїм духом, до воно і прохолонуло.* Рудч. Ск. I. 98.

Прохопитися, -плюся, -пишся, *гл.* 1) Проснуться. ЕЗ. V. 85. *Дитя ся прохопило.* Гол. I. 59. 2) Ошибиться, промахнуться. 3) Сказать то, чего не слѣдовало. *Нехай Бог боронить! — прохопилась стара й сама не зоглядівшись.* Левиц. I.

Прохоріти, -рію, -єш, прохорува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Прохворіти.**

Прохракати, -каю, -єш, *гл.* Охаркать. *Твою бороду проплюють, прохракають, моє личенько цілують, обнімають.* Грин. III. 359.

Прохрипіти, -плю́, -пиш, *гл.* Прохрипѣть. *Не журись!... прохрипів.* МВ. II. 13.

Прохукати. См. **Прохукувати.**

Прохукувати, -кую, -єш, сов. в. **прохукати, -каю, -єш,** *гл.* Дышать, подышать зимой на окно, отчего намерзшій на немъ ледъ протаиваетъ. *Прохукаєш вікно, глянеш на двір.* Греб. 404.

Прохурманува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Пробыть извозчикомъ.

Прохухати. См. **Прохухо́вувати.**

Прохухо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **прохухати, -хаю, -єш,** *гл.* = **Прохукувати, прохукати.** *Дивиться в поле, через царину, прохухавши заморозь на склі. Коли ж їй здалось, наче хтось ізнадвору прохуховує.* Г. Барв. 167.

Процарювати, -рюю, -єш, *гл.* Процарствовать.

Процве́нькати, -каю, -єш, *гл.* Проговорить на малопонятномъ или непонятномъ языкѣ; вообще — проговорить, но презрительно.

Процвиндрити. См. **Процвиндрювати.**

Процвиндрювати, -рюю, -єш, сов. в. **процви́ндрити, -рю, -риш,** *гл.* = **Проциндрювати, проциндрити.** *За його порядками троха чи не процвиндрили б швидко і всії худоби.* Кв. *Гроші процвиндрював у карти.* Морд. Пл. 67.

Процвірінькати, -каю, -єш, *гл.* Прочирикать.

Процвірча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* О сверчкѣ: протрещать. *Усю ніч процвірчав цвіркун.*

Процвісти́. См. **Процвітати.**

Про́цвіт, -ту, *м.* Цвѣтеніе, расцвѣтаніе, процвѣтаніе. Желех. *Пророкував її* (українській мові) *новий процвіт, нову красу й силу.* К. ХП. 116.

Процвітаний, -а, -е. Разцвѣченный, разукрашенный. *Ой із города Трапезонта виступала галера, трьома цвітами процвітана, мальована. Ой первим цвітом процвітана — златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процвітана — гарматами арештована; третім цвітом процвітана — турецькою білою габою покровена.* АД. I. 208.

Процвіта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **процвісти́, -ту́, -те́ш,** *гл.* 1) Цвѣсть, процвѣтать, расцвѣтать, расцвѣсть. *Калина процвітає.* Мет. 33. *Кругом хлопці та дівчата, як мак процвітає.* Шевч. 51. *Піднявсь, процвів і в'яне, мов та квітка.* К. Іов. 30. 2) Богатѣть,

разбогатѣть, достичь благополучія. *А процвів був мій брат: поважали усі, майстер, грошей багато.* Лебед. у. *Чи ба, як люд процвів тепера: тілько пани колись так жили, як оце наші міщане.* Лебед. у. 3) Расцвѣчивать, расцвѣтить, разукрасить. См. **Процвітаний.**

Проце́нт, -ту, *м.* Процентъ. Гн. I. 109. *Ніхто не прийде править проценту.* Рудч. Ск. II. 26.

Проце́сія, -сії, *ж.* Церковное шествіе съ крестами, хоругвями. Чуб. I. 286. *Лежать вони до світа; приходять до них з процесією, і беруть їх у церкву.* Рудч. Ск. I. 79.

Проциганити, -ню, -ниш, *гл. Циган циганча циганці проциганив.* Посл.

Проциндрити. См. **Проциндрювати.**

Проциндрювати, -рюю, -єш, сов. в. **проци́ндрити, -рю, -риш,** *гл.* Проматывать, промотать, спустить. *Грошей вчора він проциндрив шось не трохи.* А.-Арт. (О. 1861. III).

Проціджувати, -джую, -єш, сов. в. **проціди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Процѣживать, процѣдить. Чуб. III. 75.

Проціхува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Прогнать. *Такого дурня відтіля проціхують.* Константиногр. у.

Процокота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Проболтать, протрещать.

Процокотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Процокотати.**

Прочаклувати, -лую, -єш, *гл.* Проволшебствовать извѣстное время.

Прочанин, -на, *м.* Богомолець; странникъ. *Куди, прочане, ви йдете?* Котл. Ен. I. 16. *Над вечір увійшли ми в село, і розбрелись прочане улицями.* МВ. I. 17.

Прочанка, -ки, *ж.* Богомолка; странница. К. ЧР. 91.

Прочапати, -паю, -єш, *гл.* Проплестись.

Прочатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пробыть на стражѣ, прокараулить.

Прочаха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **прочах(ну)ти, -ну, -неш,** *гл.* Простывать, простыть. *Не їж юшки: хай прочахне.* Лубен. у. *Отож про пиття й держи собі од поганки таку воду, що як гаразд перекипить, тоді її у глек та й на вікно, щоб прочахла.* Лубен. у.

Прочвала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Протащиться, проплестись.

Прочва́ра, -ри, *об.* Уродъ, чудовище. *Я не прочвара, не упирь.* Котл. Ен. V. 9.

Прочека́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Прождать.

Прочередникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Пробыть чередникомъ.

Прочерть, -ти, *ж.* Прогалина, поляна. Вх. Зн. 57.

Прочеса́ти, -шу́, -шеш, *гл.* Прочесать.

Прочина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **прочну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* = **Прочинатися, прочнутися.** *То вона од сна прочинала.* Лукаш. 45. *Тогді Барабаш рано прочинає.* АД. II. 10.

Прочинатися, -на́юся, -єшся, сов. в. **прочну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Пробуждаться, пробудиться, просыпаться, проснуться. *Кріпко заснув Синоп, не прочинається.* Морд. К. 63. *На зорі-зорі я прочнулася.* Шевч. 295. *Прочнувся і говорить своїй жоні: «та то приснився мені сон».* Драг. 137. 2) Приходить, прійти въ себя, очнуться. *Зараз вони і ну його качати.... поки аж прочнувся він.* Рудч. Ск. I. 136.

Прочинити, -ся. См. **Прочиняти, -ся.**

Прочи́нок, -нку, *м.* Пробужденіе.

Прочиня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **прочинити, -ню́, -ниш,** *гл.* Пріотворять, пріотворить. *Прочиняй, паночку, ворота, — несем тобі вінка із злота.* Чуб. III. 246. *Крамаре, крамарочку, прочини комірочку.* Мет. 189.

Прочиня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **причини́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Пріотворяться, пріотворится. *Ворота причинились туди, де сплять святі печерники.* К. Дз. 156.

Прочистити, -ся. См. **Прочищати, -ся.**

Прочистка, -ки, *ж.* 1) Очищеніе. *Дав лікарь дитині ложечку ліків на прочистку животові.* Рк. Левиц. 2) Прочищенная, проложенная лопатой дорожка. Волч. у. 3) Просѣка. *У лісі прочистку зроблено.* Зміев. у.

Прочитан, -ну, *м.* Раст. Hedera helix. Вх. Пч. II. 32.

Прочита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Прочесть. *На тобі книжку, щоб ти прочитав.* Рудч. Ск. I. 110. *Женися, женися, щоб ся люде зглядали, щоб за тобою псалтирь прочитали.* Чуб. V. 379.

Прочищати, -ща́ю, -єш, сов. в. **прочистити, -щу, -стиш,** *гл.* Прочищать, прочистить. *Стежки й дорожки прочищать.* Мил. 196. *Рання пташка носок прочища, а пізня очиці мружить.* Посл. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю: свої гірла прочищав, лиманові закидає.* Грин. III. 592.

Прочищатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **прочиститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Прочищаться, прочиститься. *Випийте кубочок меду, то горло й прочиститься.*

Про́чіл, -чола, прочо́лок, -лка, *м.* 1) Передняя часть (хаты). Вх. Зн. 57. 2) Вершина горы. Желех.

Прочіряти, -ряю, -єш, *гл.* Промѣнять. Вх. Лем. 458.

Прочля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Провести праздно (время). *Прочляв день.* Черк. у.

Прочну́ти, -ся. См. **Прочинати, -ся.**

Прочовгати, -гаю, -єш, *гл.* Протереть ходьбой обувь.

Прочо́лок. См. **Прочіл.**

Прочува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прочути, -чую, -єш,** *гл.* 1) Узнавать, узнать по слухамъ, услышать, провѣдать. *Скажи мені, що по світу йдучи, прочував.* О. 1861. XI. 44. *Прочули про його недолю приятелі його.* К. Іов. 6. *Він про тебе вже прочув, що ти вернувся.* Г. Барв. 178. 2) Чувствовать, почувствовать, предчувствовать. *Прочуває непевну правду доразу.* МВ. (О. 1862. I. 96). *Затріпоталось серденько, лихо прочувало.* Млак. 101. *Вже я довіжуюся, прочуваю, добродію мій! Якесь хороше та веселе діло маємо.* МВ. (О. 1862. I. 94).

Про́чудо, -да, *с.* Диво. Преимущ. въ выраженіи: **на прочудо**. На удивленіе, изумительно. *Козак прибірався на прочудо.* АД. I. 168.

Прочумакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Прочумачествовать.

Прочуматися, -маюся, -єшся, *гл.* Опомниться, очнуться, прійти въ себя, прійти въ чувство. *Нехай трохи прочумається.* Котл. НП. 385. *Еней прочумався, проспався і голодранців позбірав.* Котл. Ен. I. 14.

Прочуми́тися, млю́ся, ми́шся, *гл.* = **Прочуматися.** *Устань, устань, братіку, устань, прочумися, вода в відеречку, братіку, вмийся.* Чуб. V. 927.

Прочунювати, -нюю, -єш, сов. в. **прочуняти, -няю, -єш,** *гл.* 1) Приходить, прійти въ себя. 2) Выздоравливать, выздоровѣть, оправиться отъ болѣзни. *Пані почала прочунювати, їсть як слід і по хазяйству пройдеться.* О. 1862. X. 15.

Прочу́нятися, -няюся, -єшся, *гл.* = **Прочуняти.** *Насилу прочунявся.* Шевч. 300.

Прочустрити, -рю, -риш, *гл.* Задать трепку.

Прочути. См. **Прочувати.**

Прочути́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Прійти въ себя, очнуться. *Устань, устань, милая, прочутися.* Чуб. V. 52. *Пила вона нічку, пила вона другу, а на третю нічку прочутилася.* Мил. 119.

Прочухан, -на, *м.* **прочуханка, -ки,** *ж.* Трепка, потасовка. *Дали нам греки прочухана і самого Енея пана в три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16. *Ой там на долині жуки бабу повалили і сорочку зняли, прочуханки дали.* Чуб. V. 1128.

Прочухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Прочуматися.** *Як ото трохи прочуняли і прочухались, Гоцопуп обізвався до їх.* Стор. МПр. 163.

Прочухра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Прогнать. *Прочухрать з двора.* Греб. 347.

Прочхатися, -ха́юся, -єшся, *гл.* Прочихаться, вычихаться. *Понюхав табаки, прочхавсь, протер очі полою.* Кв.

Прошак, -ка, *м.* Попрошайка; нищій. Шух. I. 33. *Але сто приходить до неї прошак, просить подати йому, що ласка її, вона йому і дала цибулю.* Брацл. у.

Прошамотіти, -мочу, -тиш, *гл.* Прошелестѣть.

Прошапова́лити, -лю, -лиш, *гл.* Пробыть шерстобитомъ.

Проша́статися, -таюся, -єшся, *гл.* Прошмыгать извѣстное время.

Прошати́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Промотаться. *Був колись багатий пан, а тепер прошатиривсь.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Прошаткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Проработать, шинкуя капусту.

Прошвендяти, -дяю, -єш, *гл.* Прошляться. *Прошвендяли заробітчане цілий тиждень.* Мир. ХРВ. 156.

Прошевцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Пробыть сапожникомъ.

Прошелестіти, -щу, -стиш, *гл.* Прошелестѣть.

Прошели́ти, -лю, -лиш, (прошилити?) *гл.* Просунуть, продвинуть въ отверстіе. *Відхилив кватирьку та прошелив руку в вікно, та й достав.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Прошепота́ти, -чу́, -чеш, прошепоті́ти, -чу́, -ти́ш, прошептати, -пчу, -чеш, *гл.* Прошептать. *Може серце яке лихо тихо прошептало.* Шевч. 334.

Про́шив, -ву, *м.* Въ выраженіи: **у прошив**. Прошивая насквозь, продѣвая насквозь. *Як виведеться стінка* (очеретяна), *то.... окрепляється дідами, прикрученими в прошив дерезою або пареним тонким тереном.* О. 1862. V. Кух. 29.

Прошивка, -ки, *ж.* Воротникъ въ женской сорочкѣ, также въ **кептарі**. Шух. I. 15, 122.

Прошива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **прошити, -шию, -єш,** *гл.* 1) Прошивать, прошить. 2) Пронзать, пронзить. *Коли втече від гострого заліза, то мідний лук прошиє його наскрізь.* К. Іов. 45.

Прошива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **проши́тися, -ши́юся, -єшся,** *гл.* 1) Прошиваться, прошиться. 2) Проникать, проникнуть, пролѣзть. *Я вночі сюди прошилась, ніби муха.* Греб. 341.

Прошитє, -тя, *с.* Родъ вышивки. Шух. I. 155, 156.

Прошити, -ся. См. **Прошивати, -ся.**

Прошкандиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Проковылять, хромая.

Прошкепитися, -плюся, -пишся, *гл.* = **Прошпетитися.** *Був потім становим, да якось і прошкепився.* О. 1862. VI. 61.

Прошкодитися, -джуся, -дишся, *гл.* Провиниться. *Прошкодиться в чім небудь, сором між людьми; або кари злякається, от і дасть дропака в Січ.* Стор. II. 154.

Прошколярува́ти, -рую, -єш, *гл.* Пробыть школьникомъ.

Прошморгну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Продернуть.

Прошну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Прочнутися.** Хата, 15. МУЕ. III. 77.

Прошпетитися, -чуся, -тишся, *гл.* Провиниться. Ном. № 3599. *Його наставили сюди на службу, бо там він прошпетився. То сірома темна: винники, дейнеки, прошпетившись, утікають у степи далекі.* К. Досв. 24.

Прошпи́ти, прошпитіти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Изрыть, перерыть; вездѣ пройти, пролѣзть. Желех. Вх. Зн. 83.

Проштихвува́ти, -вую, -єш, проштихува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Защебленное лезвее сравнять или ковкой (не накладывая новой стали) или на точилѣ. *Як проштихвую сокиру, то добра буде.* НВолын. у. *Щербату сокиру на точилі проштихували.* Черк. у.

Проштовхати, -ся. См. **Проштовхувати, -ся.**

Прошто́вхувати, -хую, -єш, сов. в. **проштовха́ти, -ха́ю, -єш,** *гл.* Проталкивать, протолкнуть.

Проштовхуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **проштовхатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* Проталкиваться, протолкаться. *Люде.... давили один одного, проштовхуючись до вікон.* Стор. МПр. 80.

Проштрикнути. См. **Проштрикувати.**

Проштрикувати, -кую, -єш, сов. в. **проштрикну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Прокалывать, проколоть. К. Іов. 92.

Прошука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Проискать. *Прошукав увесь день, а не знайшов.*

Прошуміти, -млю́, -миш, *гл.* Прошумѣть.

Прошухлювати, -люю, -єш, *гл.* Промѣнять. *Ти десь прошухлюєш коняку оцю.* НВолын. у.

Проща, -щі, *ж.* 1) Прощеніе, отпущеніе грѣховъ. Шух. I. 38. *За бідного прощу будеш мати.* Каменец. у. 2) Богомолье. Шевч. 79. *На прощу ходили, у Києві були, каже.* МВ. I. *Їхали з усею сем'єю на прощу до якого манастиря да молились Богу.* К. ЧР. 51.

Прощава, -ви, *ж.* Чернь, простой народъ. Угор.

Прощавай! См. **Прощати 2.**

Прощальний, -а, -е. 1) Прощальный. 2) **— молитва.** Разрѣшительная молитва.

Проща́льник, -ка, *м.* Козакъ, прощающійся пирушкой со свѣтской жизнью предъ поступленіемъ въ монахи. *А погулявши неділь ізо дві да начудувавши увесь Київ, ідуть було вже з музиками до Міжигорського Спаса. Хто ж іде, а хто з прощальником танцює до самого манастиря.... А за ним везуть боклаги з напитками і всякі ласощі.* К. ЧР. 85, 86.

Проща́ння, -ня, *с.* Прощаніе, разлука. *Плаксивее з синком прощання.* Котл. Ен. V. 62. *На прощанні випросила Маруся в Василя сватаний платок.* Кв.

Проща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **прости́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* 1) Прощать, простить. *Хто чого не знає, тому то Бог прощає.* Посл. 2) Прощавай, прощай, прощайте. Прощай,

прощайте. *Прощавайте, піду вже од вас.* Харьк. *Прощай, прощай, громадонько.* Мет. 23. *Прощайте, маленькії діти і вірная дружино.* Чуб. V. 442.

Прощатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **проститися, -щуся, -стишся,** *гл.* 1) Прощаться, проститься, быть прощеннымъ. *Не простились їм гріхи.* Єв. Мр. IV. 12. 2) Только несов. в. Просить прощенія у всѣхъ передъ говѣньемъ, исповѣдью. *Кожного року йде в Київ говіти.... то ходить по кутку, кланяється, з усіми прощається: «Простіть, Христа ради, в чому я винна».* Левиц. ПЙО. 364. 3) Только несов. в. Прощаться. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67.

Прощебета́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Прощебетать.

Прощедрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Пропѣть **щедрівку**.

Прощення, -ня, *с.* Прощеніе. *Тоді він, попросивши прощення у своєї першої жінки, присяг наново буть чоловіком.* Рудч. Ск. II. 98.

Проя́ва, -ви, *ж.* 1) Происшествіе. *Росказує, як то їй добре було йти на базарь холодком, що бачила на місці.... і кого бачила, і з ким говорила, і яка проява лучалась.* Кв. I. 59. 2) *об.* Удивительный, странный человѣкъ. К. Бай. 12. *Хоча б ти шанував піч та лаву, та себе прояву.* Ном. № 3648. *І ходить мій Охрім, неначе та проява.* Гліб. Ум. **Проявка.** Въ сказкѣ: *Жабка-проявка.* Чуб. II. 109.

Проявити, -ся. См. **Проявляти, -ся.**

Проя́вка, -ки, *ж.* Ум. отъ **проява.**

Проявля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **проявити, -влю́, -виш,** *гл.* Обнаруживать, обнаружить.

Проявля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **прояви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, появиться. *Що у нашому селі проявилась новина не велика, не мала.* Чуб. V. 1136. *Проявився козаченько пане у синьому жупані.* Грин. III. 241.

Прозязи́чити, -чу, -чиш, *гл.* Разгласить, разболтать. *Проязичили, що в його єсть така книжка.* Харьк. у.

Проязи́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Проболтаться, проговориться. *А ви оце, паничу, балакали з тим лукавим Голованем та й проязичились.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Прояснити, -ся. См. **Прояснятi, -ся.**

Проясня́ти, -ня́ю, -єш, сов. в. **прояснити, -ню́, -ниш,** *гл.* Прояснять, прояснить. *Проясни чоло нахмурне.* Котл. Ен.

Прояснятися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **проясни́тися, -ню́ся, -ни́шся,** *гл.* Проясняться, проясниться. *Коли вага розум проясниться?* К. Псал. 218.

Проячáти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Прокричать (о лебедѣ).

Пррст! *меж.* Крикъ, которымъ возвращаютъ назадъ забѣжавшую впередъ овцу. Шух. I. 210.

Пруг, -га, *м.* 1) Кромка, край матеріи. Харьк. г. Борз. у. Нѣжин. у. Прилуц. у. МУЕ. III. 19. 2) Ребро многогранника, (Черк. у.) грань. Мик. 480. 3) = **Упруг.** *Сонце стояло вже на вечірньому прузі.* Левиц. I. Мир. ХРВ. 175. 4) *мн.* Черты. Левиц. Пов. 68. Ум. **Пружок.**

Пруд, -ду, *м.* Быстрое теченіе воды. *Там, де вода прудко йде, — ото й пруд.* Черниг. у.

Пру́ди́ти, -джу, -диш, *гл.* Выгонять блохъ, вшей изъ одежды. *Лягаючи, прудять блохи.* Грин. II. 10. *Ой коли ж я вошкопруд, — сиди дома, воші прудь.* Грин. III. 687.

Пру́ди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Ловить у себя въ одеждѣ блохъ, вшей. *Лежа розмовляли, а хто прудився у кабиць.* Котл. Ен. VI. 20.

Прудиус, -са, *ж.* = **Прутивус.** К. ЧР. 128. *Як я того прудиуса любила, не одні я черевички зносила.* Нп.

Прудки́й, -а́, -е́. Быстрый, скорый. *Прудка річка. Прудка коза.* Левиц. І. 92. *Прудка дуже! за поріг не вийдеш, умреш.* Шевч.

Пру́дкість, -кости, *ж.* Быстрота, скорость.

Пру́дко, *нар.* Быстро, скоро. Чуб. І. 74. *Жени коні прудко, повертайся хутко.* Нп.

Прудковід, -во́ду, *м.* Быстрое теченіе. Александров. у.

Прудко́м, *нар. ? Не прудком кажучи.* Ном. № 13118.

Прудконо́гий, -а, -е. Быстро бѣгающій. *Збігли сарни прудконогі.* Щог. Сл. 67.

Пружина, -ни, *ж.* 1) Пружина. Левиц. Пов. 118. Шух. І. 291. 2) Гибкій шесть, прикрѣпляемый надъ станкомъ, служащимъ для обточки ступицъ. Сумск. у. Вас. 147. 3) Ловушка для дикихъ утокъ: силокъ, привязанный къ концу гибкой палки, другой конецъ которой укрѣпляется въ днѣ рѣки или кочкѣ. Сим. 20. Подобное же для звѣрей. О. 1862. II. Кух. 62.

Пружи́нуватий, -а, -е. Упругій. Волч. у.

Пружо́к, -жка, *м.* 1) Ум. отъ **пруг.** *На вінцях* (у миски) *хрещики, на боках пружки.* Сим. 233. 2) Черешокъ, стебелекъ листка. *Сей год не буде капусти: черви поїли, — від листя тирчать самі пружки.* Новомоск. у.

Пруз, *пред.* = **Проз.** *Тягти пруз вікно.* Рудч. Ск. І. 172.

Прузик, -ка, *м.* Кузнечикъ. Херс. г.

Пру́ні, пруньки́, *мн.* = **Тернослив.** Шух. І. 109. Желех.

Прус, -са, *м.* 1) Насѣк. прусакъ. 2) Пруссакъ, житель Пруссія. Шух. І. 183. *Ізвоював москаль пруса.* Лукаш. 69.

Пруслук, -ка, *м.* Чемерка безрукавка съ двумя разрѣзами на бокахъ и тремя назади. Лебед. у.

Пруський, -а, -е. Прусскій. Г. Барв. 298.

Прут, -та, *м.* Хлыстъ, прутъ, розга. Грин. ІІІ. 657. *Бог не карав прутом.* Ном. № 53. *Ой у лісі на горісі скаче птах по pруті.* Чуб. V. 630. *Зелізний прут.* Грин. ІІІ. 657. Ум. **Прутик, пруточок, прутчик.** *Прутчик... зламав.* Млак. 103.

Прути́вус, -са, *м.* Усачъ. *Прутивус перекинув через море вуса, а по йому люде переходять.* Мнж. 43.

Пру́тик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **прут.** Чуб. І. 50. Гн. І. 40. 2) Родъ **мере́жки**. (КС. 1893. V. 281. Чуб. VII. 415). Скорѣе: часть мережки: рядъ круглыхъ отверстій съ обѣихъ сторонъ; шьется также и отдѣльно — по краямъ полотенца, сорочки.

Прутикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Шить прутик. Кіев. у.

Прути́на, -ни, *ж.* Хворостина, розга. *Ой пішов дід на подвір'я та взяв за прутину.* Чуб. V. 1131. Ум. **Прути́нка.**

Пру́ті, *гл.* Дѣтск. Гулять. О. 1861. VIII. 8.

Прутнути, -ну, -неш, *гл.* Быстро побѣжать. *Він так прутнув, що тільки курява зосталась.* Конотоп. у.

Прутня́стий, -а, -е. Обильный прутьями (о деревѣ). *Нова хата.... виглядала з-за обголених лихою осінньою негодою груш та рядка прутнястих верб.* Мир. ХРВ. 213.

Пруто́к, -тка, *м.* Ножка листа, плода. Вх. Уг. 264.

Пруточок, -чка, *м.* Ум. отъ **прут.**

Пру́ття, -тя, *с.* Соб. отъ **прут**. *Роспустили верба листя, а береза пруття.* Грин. III. 181. *Пішло щастя в ліс по пруття.* Посл. Ум. **Пруттячко.**

Пру́тчик, -ка, *м.* Ум. отъ **прут.**

Пруча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Артачиться, упираться, сопротивляться. *Ой ну, люлі, не пручайся, коли тобі таке щастя.* Чуб. V. 446. *Лавися перше мов пручалась, а послі мов угамувалась.* Котл. Ен. IV. 38.

Пручну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Рвануться, броситься. *Як пручнувся з усії сили, то так од його усі й посипались.* Полт. *Пручнувся тікать, він за мною.* Кобел. у. (Залюбовск).

Пршьо! *меж.* Призывъ для лошадей. Шух. I. 211.

Пря, -прі, *ж.* Споръ. *Бо ти став на прю за мене, вивів мов право.* К. Псал. 17. *Хто з ним на суд, на прю словесну стане.* К. Іов. 19.

Прягти, -жу, -жеш, *гл.* 1) Жарить; топить (молоко). *Прягли сало. Вщипне тіста, та на сковороду ув олію, аж шкварчить! та зараз і пряжеть.* Кв. I. 16. *Стала на сковороді прягти молоко.* ХС. VII. 453. 2) Разглядывать, присматриваться. *Неначе б то прийшла до їх масла купувати, а тут на дівку пряжу.* Черк. у. 3) Запрягать. *Пряжіт коні воронії, везіт мамку в єї краї.* АД. I. 289.

Пряда, -ди, *ж.* Раст. Setaria veridis. ЗЮЗО. I. 136.

Пряда́ч, -ча́, *м.* Прядильщикъ (на фабрикѣ). Канев. у.

Пря́диво. См. **Прядіво.**

Прядіви́на, -ни, *ж.* Одно волокно пеньки. *Усе прядіво гряд повибивав, — нема й прядівини.* Константиногр. у.

Пря́діво и прядиво, -ва, *с.* Пенька, приготовленныя для пряденія волокна пеньки. Вас. 200. *Тепер мені погодило, що прядиво не вродило.* Нп. *Та на́ тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла.* Рудч. Ск. II. 44. *І прядива на вірьовки не настачишся.* Стор. МПр. 81. Ум. **Прядивце́.** *Прядивце чесала.* МУЕ. III. 51.

Прядів'я́ний, -а, -е. Пеньковый. *Прядів'яне полотно.* НВолын. у.

Прядінниця, -ці, *ж.* = **Пряха.** Шух. I. 148, 149.

Прядíння, -ня, *с.* Пряденіе. Сим. 236. ЕЗ. V. 194.

Пря́дка, -ки, *ж.* 1) Прялка. Г. Барв. 251. Части ея: на **ніжках** лежитъ **стільчик**, подъ нимъ **підніжок** (педаль), отъ него къ **верете́ну** (валъ колеса) идетъ **циганка**. **Колесо** со **спицями** стоитъ между двумя **стовпчиками**, стоящими на помянутомь **стільчикові**. Передній **стовпчик** болѣе короткій, сверху на немъ лежитъ **сволочок**, одинъ конецъ котораго выступаетъ за передній **стовпчик**, и на этомъ концѣ стоитъ третій маленькій **стовпчик**; въ немъ сбоку придѣланъ **шкураток** съ отверстіемъ; второе, верхнее **веретено** однимъ концемъ держится въ этомъ отверстіи, а другимъ — въ верхнемъ концѣ задняго **стовпчика**, имѣющаго вверху **гайку**, при помощи которой второе **веретено** можетъ быть опускаемо и приподнимаемо. На верхнемъ **веретені** находятся: а) **вилка** съ девятью или десятью **крючками**, б) **скалка**, в) **колісце́**; на **колісці** і на **скалці** шнур, охватывающій и колесо. Константиногр. у. Б. Гринченко. 2) = **Пряха.** Вх. *Лем.* 458. *Скажуть люде: твоя прядка, буду тобі кужіль прясти.* Мет. 368. 3) *мн.* **Прєдки** = **Попрядки.** Вх. *Лем.* 458. Ум. **Прядочка.** Г. Барв. 540.

Пря́дло, -ла, *с.* Пряденіе. *На прядлі не заробили.* НВолын. у.

Прядочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **прядка.**

Пряду́н, -на, *м.* Прядильщикъ. *Лохв.* у.

Прядунка, -ки, *ж.* = **Пряха.** *Лохв.* у.

Пряду́ха, -хи, *ж.* = **Пряха.** *Всі прядухи кужіль пряли.* Грин. III. 325.

Пря́жа, -жі, *ж.* Пряжа. Нитки пряденыя, но не сученыя. *Да веліла мені мати тонку пряжу прясти: «Да пряди, пряди, доню, тонку пряжу з льону».* Чуб. V. 175.

Пря́жанка, -ки, *ж.* Варенецъ. Рк. Левиц. См. **Ряжанка.**

Пряже́ний, -а, -е. Жареный. *Пряжена ковбаса.* Котл. МЧ. 440. Пряжене молоко. Топленое молоко.

Пряже́ня, -ні, *ж.* Яичница съ мукой и молокомъ. Маркев. 159.

Пряжка, -ки, *ж.* Пряжка. Шух. I. 290. *Ходила в черевиках з жовтими пряжками, — тепер хожу по морозу білими ніжками.* Гол. Од. 25. *Нема ні в кім правди, тільки в ремінні́м поясі та в залізні прязці.* Ном. № 2578, стр. 285.

Пряме́ць, мця́, *м.* Прямая линія. *Ось дивись на крокву! ба, де прямець од крокви.* Волч. у.

Прями́й, -а́, -е́. 1) Прямой. *Рубайся дерево і пряме, й криве.* Рудч. Ск. II. 7. 2) Настоящій. *То ж не татари, то но прямії, — то бояри молодії.* Грин. III. 470. Ум. **Пряменький, прямесенький.** *До Бога важкий шлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201.

Прямісінький, -а, -е. Совершенно прямой. Ком. II. 40. *Прямісінька та рівнісінька, як струнка.*

Прямісінько, *нар.* Совершенно прямо, прямехонько. *Та так прямісінько й біжить до бідного ягняти.* Гліб. *Прямісінько додому.* Мир. Пов. I. 142.

Пря́мо, *нар.* Прямо. Чуб. V. 207. *Прямо неси до моєї хати.* Рудч. Ск. I. 97. Ум. **Пряменько, прямесенько.**

Прямува́ння, -ня, *с.* 1) Направленіе. *Поважне прямування його розуму.* Левиц. Пов. 55. 2) Стремленіе. *Прямування до вищого уряду.* Левиц. I. 241. *Дає нам закон громадянського життя і розумового прямування.* К. ХП. 135.

Прямува́ти, -мую, -єш, *гл.* 1) Идти напрямикъ. *Ні направо, ні наліво світ ніколи не звертає, а так собі наперед усе й прямує.* Ком. II. 38. 2) Направляться. *Товариство на Січ прямувало.* Шевч. 259. 3) Клониться. *Куди воно йдеться і до чого воно прямує?* Левиц. Пов. 73.

Прямуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Направляться. О. 1862. II. 30. *До пекла напростець прямуйся.* Котл. Ен. II. 38.

Прямцем, *нар.* 1) Напрямикъ. *Прямцем до пекла.* Котл. Ен. III. 25. *Не спитавшись броду, не сунься прямцем у воду.* Ном. № 5836. 2) — **поставити**. Поставить вертикально. *Липовец.* у. **Щоб тебе прямцем поставило**. Пусть съ тобою сдѣлается столбнякъ (брань).

Прямцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* = **Прямувати 1, 2.** Св. *Л.* 215, *І не куди где він, а до них у ворота прямцює.* Св. *Л.* 272.

Пря́ний, -а, -е. Полосатый. Желех. *Зарикала коровочка, зарикала пряна.* Гол.

Прянистий, -а, -е = **Пряний.** Желех. *Прєниста худоба.* Вх. Зн. 57.

Пря́нути, -ну, -неш, *гл.* Бросить, кинуть. *Вона прянула мене на землю і била ногами.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Пря́слиця, -ці, *ж.* = **Днище 2.** Вх. Зн. 55.

Пря́сло, -ла, *с.* Часть плетня между двумя кольями. Шух. I. 75.

Пря́сниця, -ці, *ж.* 1) = **Кружівка.** Черниг. у. 2) = **Пряслиця.** Волын. у.

Прясти, -ду́, -деш, *гл.* 1) Прясть. *Довго прясти та ткати, а почне краяти, так і мало чого.* Ном. № 9857. 2) — **очима**. Играть глазами. *Очі в неї заискрили, заграли.... Прядучи ними, вона питає в його.* Мир. ХРВ. 7. *Яка ж я? — прядучи веселими очима, допитувалась вона.* Мир. ХРВ. 332.

Пря́стися, -ду́ся, -дешся, *гл.* Прясться. *Одному на трісочці прядеться, а другому й веретінце не хоче.* Ном. № 1695. *Чогось мені не прядеться.* Мил. 94.

Прятаня, -ня, *с.* Приборка, уборка. Шух. I. 215.

Прятати, -таю, -єш, *гл.* 1) Прибирать, убирать. 2) Погребать, хоронить. *А коли брата прятали?* Федьк.

Пря́ха, -хи, *ж.* Прядильница. Грин. III. 376. *І швачка, і прачка, і пряха.* Мил. 27. *Моя мати пряха.* Шевч. 301. Ум. **Пряшечка.** Мил. 217. *Моя дочко, моя пряшечко, пряди на рушники.* Г. Барв. 54.

Пря́чка, -ки, *ж.* 1) Пряжка. Угор. 2) Раст. Equisetum, хвощъ. Вх. *Лем.* 458.

Пря́чкати, -каю, -єш, *гл.* Застегивать пряжкой. Угор.

Пряшечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пряха.**

Псалом, -лма, *м.* Псаломъ. *Насміються на псалом той, що виллю сльозами.* Шевч. 46.

Псаломник, -ка, *м.* Псалмопѣвецъ. Желех.

Псалти́рка, -ки, *ж.* Книга псалтырь. Ум. **Псалти́рочка.** *Дякові пишу чорну ягницю, щоби читав псалтирочку цілую нічку.* Грин. III. 285.

Псалти́рник, -ка, *м.* Учащійся псалтыри.

Псалти́рний, -а, -е. Псалтырный. *Псалтирні вірші.* К. ХП. 58. *На струнах псалтирних заграю.* К. Псал. 115.

Псалти́рочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **Псалти́рка.**

Псалтирь, -ря, *м.* Псалтырь. *На псалтирь уже дзвонять, та нас не загонять.* Ном. № 162. *Щоб за тобою псалтирь прочитали!* — Пожеланіе смерти. Чуб. V. 379.

Псальма, -ми, *ж.* 1) = **Псалом.** *Псалтирня псальма.* К. ХП. 58. 2) Духовная пѣснь. *Пан отець тихенько собі сидить та думає.... а то псальми співає — так хороше, Господи!* МВ. I. 18.

Псе, *нескл.* Ничто. *Звів усе на псе.* Посл.

Псєнник, -ка, *м.* = **Гицель.** Шух. I. 73.

Псик! *меж.* Крикъ на кошку: брысь! Вх. *Лем.* 425.

Пси́на, -ни, *ж.* Псина. Употребл. какъ бранное слово. *Чи чуєш, псино, як старці співають?* К. МБ. XI. 153.

Псиний, -а, -е = **Песький.** *Брешеш, псине мнясо!* Мнж. 20.

Пси́нка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **псина.** 2) Раст. Solanum nigrum L. ЗЮЗО. I. 136. См. **Пасльон.**

Псити, псю, псиш, *гл.* Хирѣть, болѣть. *Уже ця корова так жила, так псила — поки й здохла.* Зміев. у.

Пси́ця, -ці, *ж.* Сука. Желех.

Пси́ще, -ща, *м.* Ув. отъ **пес.** КС. 1882. IV. 170.

Псій, пся, псе = **Песький.** *Великого роду, а псього ходу.* Чуб. I. 282. *З нього такий господарь, як з псього хвоста сито.* Ком. Пр. № 228. **Іди до псьої мами**! — Убирайся къ чорту! ЕЗ. V. 253.

Псінки́, *мн.* Общее названіе большей части несъѣдобныхъ грибовъ. МУЕ. І. 107.
Псіти, псію, -єш, *гл.* Жить по собачьи; жить бѣдно, перебиваться. Угор.
Псо́та, -ти, *ж.* 1) Бѣдность; бѣда, нужда. Вх. Уг. 264. 2) Плохая погода. Вх. *Лем.* 458. 3) Брань. Вх. *Лем.* 458.
Псти́нькати, -каю, -єш, *гл.* Всхлипывать, плакать по временамъ. *Чого пстинькаєш, шмарката?* Вх. Зн. 57.
Пструг, -га, *м.* Рыба Salmo fario, форель. Вх. Пч. ІІ. 20. Ум. **Пстружок.** Желех.
Пстру́глі, *мн.* Веснушки. ЕЗ. V. 187.
Пстружо́к, -жка, *м.* Ум. отъ **пструг.**
Псува́ння, -ня, *с.* Порча.
Псувати, псую́, -єш, *гл.* 1) Портить. Чуб. V. 1173. *Хоть займає, не займає, нехай не цілує, нехай мого біленького личенька не жує.* Чуб. V. 12. 2) Бранить, поносить. Угор.
Псуватися, псую́ся, -єшся, *гл.* Портиться. *Як снасть псується, то чоловік ума береться.* Ном. № 10198. *А псується у вас картопля.* Могил. у.
Псьоглавець, -вця, *м.* Человѣкъ съ собачьей головой. *То були псьоглавці, люде з песьсіми головами.* ЕЗ. V. 202. См. **Песиголовець.**
Псюка, -ки, *ж.* Собака.
Псю́рник, -ка, *м.* Псарь, собачникъ. Черк. у.
Псю́рниця, -ці, *ж.* Жена псаря, любительница собакъ.
Псю́рня, -ні, *ж.* = **Псярня.** *Як псюрня вся собак напала, — оттут мені вже вірна смерть.* Алв. 92.
Псяві́ра, -ри, *об.* Бранное слово: собачья вѣра. *Псявіра десь тягається, не ночує дома.* Рудч. Ск. І. 78.
Псяґа, -ґи, *ж.* Раст. Nardus stricta. Вх. Пч. ІІ. 33.
Псякува́ння, -ня, *с.* Брань.
Псякува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Бранить, ругать, поносить (какъ собаку). *Всяка шельма псякує.* Кобел. у.
Пся́нка, -ки, *ж.* = **Псяґа.** Вх. Пч. ІІ. 33. Шух. І. 20.
Псяр, -ра́, *м.* Псарь. Желех.
Пся́рка, -ки, *ж.* = **Псяґа.** Вх. Зн. 458.
Пся́рник, -ка, *м.* 1) = **Псяр.** Желех. 2) Раст. = **Молочай,** Euphorbia. Вх. Пч. І. 10.
Пся́рня, -ні, *ж.* = **Псюрня.** *От доведеться піти світ за очі через ту псярню.* Рудч. Ск. І. 122.
Пся́чий, -а, -е = **Песький.** *З псячого хвоста сита не буде.* Чуб. І. 279.
Пся́чити, -чу, -чиш, *гл.* = **Псякувати.** Вх. Зн. 57. *Як приїде чоловік, то вона так псячить чоловіка.* Каменец. у.
Пся́чка, -ки, *ж.* 1) Собачій пометъ. Вх. Зн. 8. 2) Раст. Leonurus cardiaca. Вх. Пч. ТІ. 33.
Псяю́ха, -хи, *ж.* Бранное слово: собачья кровь. *Купив козак Олені заушниці зелені, як причепим до уха — яка ж гарна псяюха.* Чуб. V. 1107. Ум. **Псяюшка.**
Птаство, -ва, *с. соб.* Птицы. *Хиже птаство на степу.* К. ЧР. 111. *Дрібне птаство.* Грин. І. 192.
Пта́ський, -а, -е. Птичій.
Птах, -ха, *м.* и **птаха, -хи,** *ж.* Птица. Ном. № 10849. *Вилітайте, сірі птахи!* Шевч. 59. Ум. **Пташок.** *Прилетів пташок — золоті крильця.* Чуб. V. 885.

Пташа, -шати, *с.* Птенецъ. *Пташа сторожке.* Г. Барв. 358. *Кладуть вони пташат своїх безпечно.* К. Псал. 195. Ум. **Пташатко.**

Пташачий, -а, -е. Птичій. *Хиба пташачого молока нема.* Ном. № 1348. *Пташаче гніздо.* ЕЗ. V. 177.

Пташачор, -ра, *м.* Порода ястреба, Nisus communis. Вх. *Лем.* 264.

Пташенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **пташка.**

Пташеня́, -ня́ти, *с.* = **Пташа.** *Обсіли мене, як дрібні пташенята.* МВ. І. 11. Ум. **Пташенятко.** *Коло його як пташенятко звивається.* МВ. (О. 1862. І. 71).

Пташечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пташка.**

Пташи́на, -ни, *ж.* Птичка. *Ой ти, доле нещасная, та же сь ти мя з'їла, і найменшая пташина того б не стерпіла.* Чуб. V. 476. Ум. **Пташинка, пташиночка.** *Дівчиночко, пташиночко, щебетушечко!* О. 1861. VI. 151.

Пташиний, -а, -е = **Пташачий.** *Хиба пташиного молока нема.* Ном. № 1348.

Пташів'я, -в'я, *с. соб.* = **Птаство.** Вх. *Лем.* 458.

Пташка, -ки, *ж.* 1) Птичка. *Прилетіла пташка, біля його впала.* Мет. 103. *В полі пташки літають, веселенько співають.* Мет. 65. Употребл. какъ ласкательное имя. *Зроби, моя пташко!* Шевч. 15. *Ой мамко, пташко!* НВолын. у. 2) — **божа**. Пчела. Сим. 202. Ум. **Пташенька, пташечка.** Чуб. V. 275.

Пташник, -ка, *м.* 1) Птичникъ. 2) Птицеловъ.

Пташниця, -ці, *ж.* Птичница.

Пташня, -ні, *ж.* Птичникъ, птичій дворъ.

Пташок, -шка, *м.* Ум. отъ **птах.**

Пти. Въ выраженіи: **на пти**. — *На що се? — На пти: щоб дивувались такі дурні, як ти!* Харьк. г.

Птиця, -ці, *ж.* = **Птах.** *Не всі старі птиці високо літають.* Посл. Ум. **Пти́чка, пти́чечка.** Употребл. какъ ласкат. слово. *Пані моя, пані моя, пані влюбленая, моє серденько, моя птичечко.* Мет. 122.

Птиченя́, -ня́ти, *с.* = **Пташеня.** *Дозвольте мені полізти на те дерево і видерти птиченята.* Грин. II. 260.

Птичий, -а, -е = **Пташиний.** Ном. №997.

Пти́чка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **птиця.** 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 48.

Птічко, -ка, *с.* = **Пташа.** *Маве птічко.* Вх. *Лем.* 458.

Птруту! *меж.* Крикъ на ягнятъ у гуцульскихъ пастуховъ. Шух. І. 210.

Птукавка, -ки, *ж.* = **Птукач.** Вх. *Лем.* 458.

Пту́кач, -ча, *м.* Горлинка, Turtus auritus. Вх. *Лем.* 458. См. **Горлиця.**

Птуц! *меж.* Крикъ, которымъ гонятъ телятъ. Вх. *Лем.* 458.

Пту-гей-са! *меж.* Крикъ на воловъ: налѣво. Вх. *Лем.* 458.

Пту-ча! *меж.* Крикъ на воловъ: направо! Вх. *Лем.* 458.

Публіка, -ки, *ж.* 1) Стыдъ, позоръ. Гол. II. 471. *Ой сміх і публіка: била жінка чоловіка.* Нп. 2) Позорный столбъ. Желехъ. **На публіку сісти**. Стать къ позорному столбу. *Бо я піду серед села на публіку сісти.* Гол. 3) Мужчина или женщина дурного поведенія. *Я казала, що Семен чоловік, а Семен публіка, ще й негіда на ввесь світ.* Чуб. V. 338.

Пувка, -ки, *ж.* — **великоцвітна**. Раст. Crepis grandiflora. Шух. І. 20.

Пуга, -ги, *ж.* Кнутъ. Вас. 160, 159. *Ляснув погонич пугою, коні заржали.* К. (ЗОЮР. II. 202). **Як пугою по воді**. Какъ горохомъ объ стѣну. Ном. № 1783. Ум. **Пушка.**

Пуга, -ги, *ж.* = **Пугач.** Вх. Пч. II. 14.

Пугавій, -вія, *м.* = **Пуга (кнутъ).** Козел. у. Слов. Д. Эварн.

Пугання, -ня, *с.* Крикъ филина, также подражаніе ему у запорожцевъ. *А хтось у вікно по-запорозьки: пугу! пугу! Жінки обидві так і затремтіли. Уже їм не впервинку було се низове пугання.* К. ЧР. 244.

Пугарчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **пугарь.** 2) Рюмка. Шух. I. 307.

Пугарь, -ря, *м.* Стаканъ. Шух. I. 101. Ум. **Пугарчик.**

Пугати, -гаю, -єш, *гл.* Кричать (о филинѣ). *Ой не пугай, пугаченьку!* Мет. 283. Подражать крику филина (о запорожцахъ).

Пугач, -ча, *м.* Пт. филинъ, Strix bubo. *Злетів пугач на могилу та й крикнув він: пугу.* Ум. **Пугаченько.** *Ой не пугай, пугаченьку, в зеленому байраченьку.* Мет. 283.

Пугачевий, -а, -е. Относящійся къ филину.

Пугикати, -каю, -єш, *гл.* Кричать (о филинахъ, совахъ). *Сова та пугачі скіглили, пугикали.* Стор. М. Пр. 16.

Пугикнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **пугикати.**

Пуговиця, -ці, *ж.* Родъ мѣдной пуговицы съ ушкомъ; такія пуговицы употребляются для украшенія кожаныхъ сумокъ (табівок). Шух. I. 279, 284.

Пуголоватиця, -ці, *ж.* = **Пуголовок.** Желех.

Пуголовач, -ча, *м.* = **Пуголовок.** Вх. Пч. I. 16, II. 17.

Пуголовиця, -ці, *ж.* = **Пуголовок.** Вх. Пч. II. 17.

Пуголовка, -ки, *ж.* 1) = **Пуголовок.** Вх. Пч. II. 17. 2) Рыба. Benthophilus macrocephalus. Браун. 27.

Пуголовок, -вка, *м.* Головастикъ. *Так води забагається, аж у горлі засохло; про мене хочай би й з пуголовками, аби мокра була.* Подольск. г.

Пугом, *нар.* Грозно, сердито. *Вони у волості кричали пугом на мене, щоб признавався, хто вкрав, то я і сказав, що я.* Екатериносл. (Залюбовск.).

Пугу-пугу! *меж.* 1) Крикъ филина. 2) Условный крикъ у запорожцевъ.

Пугукнути, -ну, -неш, *гл.* Крикнуть*:* пугу! *Барило пугукнув, і юрба зупинилась.* Стор. МПр. 119.

Пугутькало, -ла, *м.* = **Сич.** Каменец. у. Вх. Пч. II. 14.

Пугачі, -чів, *мн.* = **Матаржин.** Шух. I. 144.

I. Пуд, -да, *м.* Пудъ. *Дві каменюки, кожна в десять пудів.* Стор. МПр. 113.

II. Пуд, -ду, *м.* Страхъ, испугъ. *Такого на їх пуду нагнав.* Ковел. у. *Ой чого, чого, сивий голубоньку, голубоньки шукаєш, ой бо та ж, бо та ж сива голубонька та набралася пуду. Лукаш.* 143.

Пуджєтися, -джєюся, -єшся, *гл.* О лошадяхъ: пугаться. Шух. I. 83. ЕЗ. V. 180.

Пуджівно, -на, *с.* = **Пужално.** Вх. Зн. 57.

Пудити, -джу, -диш, *гл.* 1) Гнать. *Молоде гудь, та в двір пудь, а старе хвали, та з двора веди.* Міусск. окр. 2) Мочиться. Кіев. у.

Пудно, *нар.* Страшно. Вх. Зн. 57.

Пудофет, -та, *м.* Тяжелый на подъемъ. Котл. Слов. 24. *Так ви, бачу, всі легкодухи, передо мною так, як мухи, і пудофети наголо.* Котл. Ен. ТІ. 16.

Пужак, -ка, *м.* = **Пужално.** Вх. Зн. 57.

Пужално, -на, *с.* Кнутовище. Рудч. Чп. 245. *Іде чумак дорогою, на пужално й упірається.* Рудч. Чп. 203.

Пужи́на, *ж.* Пустое зерно, легковѣсное зерно. Мнж. 191. Новомоск. у. Лубен. у. *Посіяв мірку конопель, та сама пужина уродила.* Міусск. окр. Недозрѣлыя зерна конопли. Вас. 199.

Пужи́новатий, -а, -е. О зернѣ: пустой; съ пустымъ зерномъ. *Пужинувате просо.* Черк. у.

Пужитися, -жуся, -жишся, *гл.* Щетиниться. *Волосся і вус як щетина пужається.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Пужка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пуга.**

Пужли́вий, -а, -е. Пугливый. Грин. III. 449.

Пужник, -ка, *м.* Раст. Turritis glabra L. ЗЮЗО. I. 139.

Пузан, -на, *м.* Брюхачъ. Г. Барв. 313. Ум. **Пузанчик.** *Старий батько сидить коло хати та вчить внука — пузанчика чолом оддавати.* Шевч. 261.

Пузанок, -нка, *м.* Родъ сельди. Херс. г.

Пузанчик, -ка, *м.* Ум. отъ **пузан.**

Пузань, -ня́, *м.* = **Пузан.** Черк. у. К. ПС. 112.

Пузатий, -а, -е. Брюхатый. Шевч.

Пузвели́кий, -а, -е. Указательный (о пальці). *Пузвеликий палець.* Черк. у.

Пузде́рко, -ка, *с.* и **пузде́рок, -рка,** *м.* Дорожный погребецъ. ЗОЮР. I. 167. Котл. Слов. 24.

Пуздракуватий, -а, -е. Одутлый, одутловатый? *Він був собі якийсь малий, пуздракуватий та болізний.* Мир. ХРВ. 53.

Пуздра́тий, -а, -е. Брюхатый, толстый? *Мовчить пуздрата собака!* (про старшину). Мир. ХРВ. 247.

Пуздро́, -ра, *с.* 1) Мочевой пузырь. 2) Мошна у животныхъ. 3) Погребецъ.

Пуздря, -рі, *ж.* Прыщъ; волдырь.

Пузире́вий, -а, -е. *Пузиревим салом намазують шиї волам.*

Пузиритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* 1) Вздуваться пузырями. *Отце поганая багнюка, глянь, пузириться як.* Греб. 369 2) Дуться.

Пузи́рь, -ря́, *м.* Пузырь.

Пузо, -за, *с.* Брюхо, пузо. Ум. **Пузце.**

Пузце, -ця́, *с.* 1) Ум. отъ **пузо.** 2) Часть веретена. См. **Веретено 1.**

Пук, -ка, *м.* 1) Пукъ. *Пов'яже солому у пуки та й везе до міста продавати жидам.* Каменец. у. 2) Раст. Selinum carvifolia. Шух. I. 22.

Пука, -ки, *ж.* Конецъ пальца, точнѣе: внутренняя сторона конца пальца. *Пісок пальці роз'їдає, крівця пуки заливає.* Гол. I. 50. Ум. **Пучка.** См. **это слово.**

Пукавка и пукалка, -ки, *ж.* Родъ хлопушки: трубка изъ гусинаго пера, дерева, изъ которой пробка выталкивается сжатымъ воздухомъ. КС. 1887. VI. 479. Чуб. II. 157.

Пукал, -ла, *с.* Грязь, илъ на днѣ соляныхъ озеръ. Черном.

Пукалка, -ки, *ж.* 1) См. **Пукавка.** 2) Раст. Campanula, колокольчики. Вх. Лем. 458. 3) Кисточка на концѣ кнута. Вх. Уг. 264.

Пука́рити, -рю, -риш, *гл.* Пахать буккеромъ. Херс. у.

Пукарь, -ря, *м.* Буккеръ. Херс. у.

Пукас, -са, *м.* Рыба Rhodeus amarus, горчакъ. Вх. Пч. II. 20.

Пукати, -каю, -єш, *гл.* 1) Стучать. 2) Лопать, трескать, хлопать. *Те крутилось і тріщало, а те пукало й гуло.* Стор. МПр. 87. 3) Лопаться, растрескиваться. *Коли пукає акация, належиться сіяти кукурузи.* ЕЗ. V. 246.

Пука́тий, -а, -е. 1) Выпуклый. *Цуката бочка.* Черк. у. 2) Раздувшійся, толстый. *Пуката жаба.* Вх. Лем. 458.

Пукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Трескаться. *Аж ся під ним земля пукала.* Гол. І. 83.

Пукішка, -ки, *ж. ?* Карапузъ. Вх. Зн. 57.

Пукля́тий, -а, -е = Пукатий. Вх. Лем. 458.

Пукнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Стукнуть. *Ой піду я під віконце, пукну.* Гол. І. 276. *Гукни, та не пукни, або: та не стукни.* НВолын. у. 2) Лопнуть, треснуть.

Пукня́стий, -а, -е = Пукатий. *Оця чашечка хоть нижча, за те в неї боки пукнясті, то вона ще більша за ту.* Волын. г.

Пуком, *нар.* О паденіи: быстро, подобно камню. *Горобці пуком падають.* Мнж. 191.

Пукти, -кну, -неш, *гл.* = **Пукнути.** *Пукла шибка.* Каменец. у. *Пукли обручі на бочці.* Чуб. II. 89.

Пуку! *меж.* Стукъ. *Пуку, пуку в оконечко, виглянь, виглянь, дівчиночко!* О. 1861. XI. 130.

Пуль! *меж.* Призывъ для индюшатъ, цыплятъ, гусятъ. Kolb. I. 65, 66.

Пулька, -ки, *ж.* = **Индичка.** Вх. Пч. II. 12.

Пульош, -ша, *м.* = **Пульпак.** Вх. Лем. 458.

Пульпак, -ка, *м.* = **Индик.** Шух. I. 108.

Пульцан, -на, *м.* = **Пульпак** = **Индик.** Вх. Пч. II. 12.

Пульч, *меж.* Призывъ для инд. куръ. Вх. Лем. 459.

Пульча, -чати, *с.* = **Пуля 1.** Вх. Лем. 458.

Пулю́кати, -каю, -єш, *гл.* Объ индюшкахъ: кричать: пуль, пуль. Вх. Пч. II. 12.

Пуля, -лі, *ж.* Дѣтск. Утенокъ. О. 1862. IX. 119.

Пуля́, -ля́ти, *с.* 1) = **Индича.** Вх. Пч. II. 12. 2) = **Курча.** Черниг. у.

Пуля́к, -ка, *м.* = **Пульпак** = **Индик.** Вх. Пч. II. 12.

Пуляковий, -а, -е = Индичий. Вх. Лем. 458.

Пуляш, -ша, *м.* = **Пуляк.** Вх. Лем. 459.

Пумкати, -каю, -єш, *гл.* = **Кумкати.** Лохв. у.

Пундик, -ка, *м.* Родъ пирожнаго. Котл. Слов. 24. Кушанье: слои тѣста, переложенные поджареннымъ на постномъ маслѣ лукомъ и испеченные. Маркев. 158.

Пундико́вий, -а, -е. Привыкшій къ лакомствамъ. *Пундикова дитина, не хоче хліба їсти, а все давай паляниці.* Міусск. окр. *Бач, яка пундикова, хліба не їсть.* Харьк. г.

Пундюха, -хи, *ж.* Названіе коровы. Вх. Лем. 459.

Пундючитися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Бундючитися.** О. 1862. I. 53.

Пуночка, -ки, *ж.* Пт. Сосновка.

Пунтове́, -вого, *с.* Земскій сборъ на почтовыхъ лошадей. Кременч. у.

Пунь, (ня, *м.?),* **пу́нька, -ки,** *ж.,* **пунькало, -ла,** *с.* Зоол. Bombinator igneus, жерлянка. Вх. Пч. II. 16.

Пуп, -па, *м.* Пупъ, пупокъ. *Посинів, як той пуп.* Ном. № 654. **Кричати на пуп**. Кричать благимъ матомъ. **Вона на це й пупа не поривала**. Она совсѣмъ не работала въ этомъ дѣлѣ. Грин. I. 233. Ум. **Пупець, пупок, пупчик. З пупку**. Сызмала. *Авентій був розбійник з пупку.* Котл. Ен. IV. 67.

Пупенак, -ка, *м.* Родъ птицы. Вх. Лем. 459.

Пупер, -пра, *м.* = **Пупець 3.** Вх. Лем. 459. Ум. **Пуприк.**

Пуперник, -ка, *м.* Карликъ. Вх. Уг. 264.

Пупе́ць, -пця́, *м.* 1) Ум. отъ **пуп.** *Купець, щоб тобі усох пупець.* Чуб. I. 260. 3) Пуповина. *Дитині в її животі пупець... обмотався довкола шиї.* ЕЗ. V. 180. 3) Пупокъ, птичій желудокъ. Вх. Лем. 459. Желех. 4) Часть косы (инструмента). См. **Коса 1.** Шух. I. 169.

Пупінок, -нка, *м.* = **Пуп'янок 1.** Желех.

Пуплишок, -шка, *м.* = **Пуп'яшок 1.** Вх. Пч. I. 15.

Пуплянок, -нка, *м.* = **Пуп'янок.** Ум. **Пупляночок.** Желех.

Пуплях, -ха, *м.* = **Пуп'яшок.** Желех. Ум. **Пупляшок.**

Пупник, -ка, *м.* Родъ птицы. Вх. Лем. 459.

Пуповни́че, -чого, *с.* Болѣзнь пупка у грудного ребенка. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Пупо́к, -пка, *м.* 1) = **Пупець 1.** Вх. Лем. 459. 2) Почка (древесная). Вх. Лем. 459.

Пупорізка, -ки, *ж.* Повивальная бабка. *Ішла раз пупорізка кудись на родини.* Драг. 49.

Пупорізна баба, -ної —би, *ж.* = **Пупорізка.**

Пупчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **пуп.** 2) *мн.* Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 415. Kolb. I. 48.

Пуп'янок, -нка, *м.* 1) Бутонъ; почка. *Квітки роскручували свої пуп'яночки.* Левиц. ПЙО. I. 500. 2) Завязь огуречныхъ растеній. Сквир. у. Маленькій огурчикъ. *Дам тобі угірок і пуп'янок.* Ном. № 566. 3) **З пуп'янку**. Сызмала. *Він і з пуп'янку такий був: ще років п'ять йому було, то все по сусідських городах крав.* Волын. г. Ум. **Пуп'яночок.** *Нехай я собі огірочка-пуп'яночка знайду.* Ном. № 566.

Пуп'яшечок, -чка, *м.* Ум. отъ **пуп'яшок.**

Пуп'яшок, -шка, *м.* = **Пуп'янок.** Ум. **Пуп'яшечок.**

Пурина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **пурну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Нырять, нырнуть. *Пусти ж мене, мати, на річку купатись, буду плавать, пуринати, доленьки шукати.* Мет. 276. *Діточки* (= утята) *пурнуть.* Мет. 157. См. **Пірнати.**

Пуринач, -ча, *м.* Ныряτель.

Пурни́коза, -зи, *ж.* = **Пірникоза.**

Пурнути. См. **Пуринати.**

Пурня́ло, -ла, *с.* Ночное пастбище овецъ лѣтомъ. О. 1862. V. Кух. 34.

Пурня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Пасть ночью стадо овецъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Пурх! *меж.* Порхъ! *Якась пташка прилетіла і сіла передо мною на шляху.... Я до неї ловити, — вона: пурх!* Г. Барв. 352.

Пурхати, -хаю, -єш, сов. в. **пу́рхнути, -ну, -неш,** *гл.* Порхать, порхнуть. Левиц. Пов. 176. *Якась пташка пролетіла.... Я за нею, — вона й пурхне.* Г. Барв. 352. *Я пурхнула у хату.* О. 1862. X. 9.

Пуска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **пустити, -пущу, -стиш,** *гл.* Пускать, пустить, выпустить. *Як візьмеш ти за рученьку, — не мусиш пустити.* Мет. *Давали, та з рук не пускали.* Ном. № 9785. *Пустимо стрілку, як грім по небу.* АД. І. 9. 2) Отпускать, отпустить; позволить. *Ой чом не прийшов?... чи мати не пускала?* Мет. 32. 3) Впускать, впустить. *Не пускають в хату ночувати.* Шевч. 4) Испускать, испустить. *Вода, нагріваючись, пускає од себе пару.* О. 1862. III. 32. *Зомлів, і слину вже з переляку пускає.* Грин. II. 232. 5) Вскрываться, вскрыться (о рѣкѣ). *На провесні от-от річка Горинь пустить.* Г. Барв. 27. 6) — **на пожар**. Сжигать, сжечь. *Семиград султанський хочуть пустити на пожар і сплюндрувати.* К. ЦН. 211. 7) **Пускати бісики**. Кокетничать, завлекать. *Князині нічого вже було до Четвертинського бісики пускать.* Стор. МПр. 86. 8) — **тумана**. Дурачить, обманывать. 9) — **славу**. Распространять молву, распускать дурные слухи.

Пускатися, -каюся, -єшся, сов. в. **пуститися, -щуся, -стишся,** *гл.* 1) Пускаться, пуститься. *Мідяні човна, золоті весла. Ой пустимо ж ся на тихий Дунай.* АД. І. 1. *Пустимось кіньми, як дрібен дощик.* АД. І. 9. *Два роки в речі не пускався.* Мкр. Г. 8. *Не трать, куме, сили, пускайсь на дно.* Грин. І. 240. 2) Расти, вырасти. *Червона рожа зацвіла; і треба ж, на біду, — край неї хміль пустився.* Греб. 371. 3) Только сов. в. Начать, стать; начаться. *Пустився я йти, коли дощ.* Могил. у. *А тут уже й дітки пустилися. Породила Мотря за три роки трьох синів.* Мир. ХРВ. 90. 4) — **на що**. Итти, пойти, рѣшиться на что. *Я не вірю, щоб Христя на таке пустилася.* Мир. Пов. II. 110. 5) — **чого**. Выпускать, выпустить изъ рукъ. *Як припала до кухля, неначе її уста до його прикипіли, та поти всього не випила, — не пустилася.* Мир. Пов. II. 113. **Пуститися берега**. Забросить все, ни о чемъ не заботиться, опуститься. *Чи можно ж із таким чоловіком зорудувати? Пустився берега зовсім.* Г. Барв. 284. *А я теж пустилась берега. Де було перш чисто, — тепер сміття по коліна.* Г. Барв. 393. 6) **Духу пускається хто**. Испускаетъ духъ, умираетъ. *Коні біжать, духу пускаються, а він все свариться: чого помалу їдеш?* Св. *Л.* 269.

Пуслик, -ка, *х.* Родъ одежды. *З тим ся треба любувати, што в пуслику ходит.* Гол. II. 424.

Пусте́льний, -а, -е. Пустынный. Желех. (Мир. ХРВ. 323).

Пусте́льник, -ка, *м.* Пустынникъ, отшельникъ. Стор. МПр. 39. Гн. II. 94.

Пустельників, -кова, -ве. Принадлежащій пустыннику. *Почувши оттакі пустельникови речі.* Стор. МПр. 39.

Пустельниця, -ці, *ж.* Пустынница. О. 1862. VIII. 14.

Пусте́ля, -лі, *ж.* Пустыня.

Пустизна, -ни, *ж.* Незаселенная мѣстность. *Залюдняли стару пустизну униз Дніпра, Дністра і Бога.* К. Хмельн. 20.

Пусти́й, -а́, -е́. 1) Пустой. 2) Пустой, глупый, безсодержательный, легкомысленный. *Да ти пусту оце бесіду звів.* Федьк. *А в козака розум пустий; хоче дівку з ума звести.* Грин. III. 259. 3) Ненужный, безполезный. Вх. Зн. 57. Пусте зілля. Сорная трава. Вх. Зн. 57.

Пустинник, -ка, *м.* = **Пустельник.** Гн. II. 95.

Пусти́ння, -ня, *с.* Пустырь; пустошь, заброшенная усадьба. *Прямо у свою слободу та у свій двір. Як глянув, аж там таке: пустиння! пообвалювалось, скотина реве, голодна.* Мнж. 86.

Пустиня, -ні, *ж.* 1) Пустыня. *Пішла вдова пустинею з маленькою дитиною.* Грин. III. 418. *Кругом сама пустиня, нема людей, тільки хижий звір.* Стор. МПр. 29. 2) Пустякъ. *За пустиню сваряться.* НВолын. у.

Пустити, -ся. См. **Пускати, -ся.**

Пусти́ця, -ці, *ж.* = **Пустка.** Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Пустій, -тія, *м.* = **Пустун.** *Дитина спить, а мати росповідає старшим пустіям.... про сиріток та мачуху.* ЕЗ. V. 125.

Пустісінький, -а, -е. Совершенно пустой. *Отті прямії колоски зовсім пустісінькі, ростуть на ниві даром.* Греб. 363.

Пустісінько, *нар.* Совершенно пусто.

Пустіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Пустѣть. *Пустіє в хаті, в коморі і на дворі без хазяїна.* 2) Пустовать. Зміев. у.

Пустка, -ки, *ж.* 1) Нежилой домъ, опустѣвшій домъ. Г. Барв. 249. *У нашого Галагана вишивана хустка, буде в наших Озерянів не одная пустка.* Нп. 2) Участокъ земли, принадлежащій лицу, выбывшему изъ сельскаго общества. Козел. у.

Пусто, *нар.* 1) Пусто. *Що в тому титулі, коли пусто в шкатулі.* Чуб. I. 283. Нѣтъ, не имѣется. *Порядку пусто.* 2) Напрасно. *Пусто затрудилися, паночку.* Вх. Зн. 58. 3) — **говорити**. Говорить пустяки. *Посіяв я пшениченьку рідко. — Говориш ти, козаченьку, пусто: зійде твоя пшениченька густо.* Мет. 28. 4) — **іти, піти**. а) По пустому пропадать, пропасть. *На панщині робить, а свої дні дома й так, — ідуть пусто.* Г. Барв. 98. б) Плохо вести себя, не заботиться ни о чемъ. *А я було кажу: «Слухай, Грицю, як ти пусто йдеш, то й я пусто піду».* Г. Барв. 284.

Пустоб'я́ка, -ки, *об.* Пустой, распущен ный человѣкъ. *Тілько пустоб'яки жалкують за шинком, а добрий чоловік не жаліє.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Пустований, -а, -е. Шаловливый. *Ото пустований та мордований.*

Пустовли́вий, -а, -е. Шаловливый, рѣзвый.

Пустовщи́на, -ни, *ж.* Опустѣвшее поселеніе, пустошь.

Пустодо́мок, -мка, *м.* Не домовитый человѣкъ.

Пустомо́лка, -ки, *ж.* Ханжа. *Були там чесні пустомолки.* Котл. Ен. III. 47.

Пусто́паш, *нар.* Безъ пастуха. Каменец. у. *Ходять коні пустопаш.* Каменец. у. *Тоді вони коней пустопаш попускали.* АД. I. 118. *В полі вже тілько стерні жовтіли та рябіли гуси, а де-де й худобина ходила пустопаш.* Св. Л. 63.

Пустопашний, -а, -е. — худо́ба. Скотъ, не употребляющійся въ работу. Вх. Зн. 58.

Пусто́та, -ти, *ж.* 1) Шалость, проказы. *Ото вже пустоти робе.* Черк. у. 2) *соб.* Шалуны. *Дожидають мої голуб'ята. Оце як побачуть, з ніг мене звалять, тая пустота.* МВ. (О. 1862. I. 82). *Пустує цілий день моя оця пустота.*

Пусто́тливий, -а, -е = Пустовливий.

Пустотня́, -ні́, *ж.* = **Пустота 1.** *Хлоп'ят любив, з дітьми, мов сам дитина, грався, вони йому здавалися пташками; їх реготом та скоками втішався і веселивсь забутими піснями. А послі пустотні впадав у сум глибокий....* К. МХ. 17.

Пустоцвіт, -ту, *м.* Пустоцвѣтъ. *Коли йде самий пустоцвіт, укинь личака у грядки.*

Пустоширо́кий, -а, -е. Широкій и пустой, безлюдный. *Пустоширокі степи.* Рудч. Чп. 13.

Пусто́шити, -шу, -шиш, *гл.* Опустошать. *Щоб гаїв, садів не пустошили.*

Пустощі, -щей и -щів, *ж. мн.* Баловство, шалости. *З пустощів не зна що робити.* Черк. у.

Пустува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Шалить, рѣзвиться, проказить. *Не пустуй, а то битиму.* Лебед. у. 2) Пустовать, быть незанятымъ. *Руїна ся пустує вже століття.* К. ПС. 27.

Пусту́н, -на́, *м.* Шалунъ. *Він пустун, неслух.* Кролев. у.

Пустуха, -хи, *м.* Шалунья. Ум. **Пустушка, пустушечка.** *Не пустуй, моя пустушко!* Щог. Сл. 124.

Пут, -та, *м.* = **Путь.** Вх. Лем. 459. Ум. **Путик.** Вх. Лем. 459.

Путарайки, йок, *ж. мн.* Раст. Ribes rubrum. Вх. Пч. II. 35.

Путати, -таю, -єш, *гл.* Надѣвать путы. *Швидче путай кобилу.*

Путе́нно, *нар.* Хорошо, какъ слѣдуетъ. *Та путенно ж і зроблено.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Путера, -ри, *ж.* Деревянный сосудъ для приготовленія овечьяго сыра. Вх. Зн. 58.

Пути́вець, -вця, *м.* Проселочная дорога. Борз. у. *Сидять на дорозі аж дванадцять вовків.... Сидять рядком по путивцю, наче ждуть мене.* Г. Барв. 443. Ум. **Пути́вчик.**

Пути́вка, -ки, *ж.* Сортъ яблокъ. Ум. **Пути́вочка.** *Парис, Приямове дитятко, путивочку Венері дав.* Котл. Ен. І. 6.

Путик, -ка, *м.* Ум. отъ **пут.**

Пути́лівка, -ки, *ж.* Курительная трубка, сдѣланная въ Путиловѣ (въ Буковині). Шух. І. 277.

Пути́мець, -мця, *м.* = **Путивець.** Борз. у.

Путина, -ни, *ж.* Сосудъ для молока. Шух. І. 186. Сосудъ для приготовленія овечьяго сыра. Вх. Зн. 58.

Путлиця, -ці, *ж.* Ремень, которымъ привязывается стремя.

Путлище, -ща, *с.* Три нитки у бумажнаго змѣя, связанныя однимъ концемъ.

Путній, -я, -є. Путній, порядочный, дѣльный. *Внизу путній ставок, а через його ледаченький місток.* О. 1862. IX. 62. *Нічого путнього не пригадаю.* Ком. І. 8.

Путня, -ні, *ж.* Бочка. Kolb. I. 70.

Путо, -та, *с.* Преимущ. во *мн.* пута. 1) Путы. *Ой на волики налигачі, а на коники пута.* Мет. 56. 2) Кандалы. *Закували запорожців в залізнії пута.* Нп.

Путрити, -рю, -риш, *гл.* 1) О дымѣ: валить. *А дим з вікна так і путрить.* Кролев. у. 2) Пушить, ругать. *Як зачала вже їх путрити за те!* Зміев. у.

Путря, -рі, *ж.* Родъ кушанья изъ свареннаго ячменя и сладкаго квасу. Маркев. 157. Чуб. VII. 440. *На закуску куліш і кашу, лемішку, зубці, путрю, квашу.* Котл. Ен. І. 18.

Путтня, -тя, *с.* Первоначально: путь, дорога, но употребл, лишь въ переноси, значеніи: толкъ, прокъ. *Молоді хазяї, думає, — чому й на путтня не навести.* Св. Л. 244. *Не буде з його путтня. Не буде вже їм ні путтня, ні добра.* Стор. МПр. 154. Без путтня. Безъ толку, безъ смысла. *Все робить без путтня.*

І. Путь, -ті, *ж.* Путь. *Благослови, тату, в божу путь пойти.* Маркев. 120. *Вона в велику путь задумала, —* т.-е. умираетъ. Г. Барв. 524. *Щоб твоя путь погибла!* (брань).

ІІ. Путь-путь! *меж.* Призывъ для курей. О. 1862. IX. 35.

Путькало, -ла, *с.* 1) = **Пугутькало.** Вх. Пч. II. 14. 2) = **Пугач.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Путящий, -а, -е. Порядочный, хорошій. *Город путящий.* Греб. 400. *Путящий чоловік з його буде.*

Пух, -ху, *м.* 1) Пухъ. 2) Первые мелкіе волоски растительности на бородѣ. *Борода тільки пухом поростала.* Св. *Л.* 192. 3) Раст.: а) Eriophorum vaginatum L. ЗЮЗО. I. 12. б) — **болотяний**. Eriophorum latifolium Hoppe. ЗЮЗО. I. 122.

Пуха, -хи, *ж.* 1) Въ выраженіяхъ: **Добити пухи, добити до пухи**. Довести до крайности, покончить съ чѣмъ. *Добили чоловіка до пухи.* Борз. у. *Тепер уже ляхам наші добили пухи.* Ном. № 874.

Пухай, -хая, *м.* Чучело, пугало. Чуб. VII. 576.

Пухир, -ра, пухи́рь, -ря́, *м.* 1) Волдырь. *Як линула окропом на руку, так он які пухирі понабігали.* Харьк. г. 2) Пузырь. 3) Мочевой пузырь. НВолын. у.

Пухір, -ра, *м.* = **Пухирь.** Ком. і. 14.

Пухкати, -каю, -єш, *гл.* Пыхтѣть. *Ходе піп після обіду по кімнаті та тільки пухкає.*

Пухки́й, -а́, -е́. 1) Рыхлый, мягкій (о хлѣбѣ, землѣ). *Пухкий хліб удався.* НВолын. у. *Пухка паляниця, — хоч губами їж.* Харьк. *Земля пухка.* Г. Барв. 212. 3) Мягкій, нѣжный. *Пухкі овчини.* НВолын. у.

Пухлени́на, -ни, *ж.* = **Пухлятина.** Вх. Зн. 58.

Пухлий, -а, -е. Пухлый, опухшій. Левиц. ПЙО. I. 380.

Пухлики, -ків, *м. мн.* Особымъ образомъ собранныя сборки на рукавѣ иногда и на воротѣ рубахи. Кіев. у. *Погано пухлики позбірала, треба дрібніше й рівніше.* Харьк. у.

Пухлина, -ни, *ж.* = **Пухлятина.** Херсон. г.

Пухля́тина, -ни, ж. Опухоль. Грин. II. 38. *Рослину живокість добре класти од пухлятини.*

Пухнатий, -а, -е. 1) Пушистый. 2) Рыхлый, мягкій. *Гарні пироги вдалися, пухнаті.* Пирят. у. *Пухната булка.* Козел. у. 3) Полный, жирный. Козел. у. (Жінка) *така пухната, мов пампушок.* Гн. II. 27. Ум. **Пухнатенький.** *Чотирі донечки: височенькі, пухнатенькі і чорнобривенькі.* Гол. III. 461.

Пухови́й, -а́, -е́. Пуховой, сдѣланный изъ пуха. *В'яже коня до ялини, а сам іде до дівчини, до дівчини до Марусі на пуховії подусі.* Мет. 91.

Пухови́ця, -ці, ж. Пуховикъ. *Стеле хазяїн та пуховую пуховицю, а безщасний чумак у дорозі та нещасну важницю.* Мет. 458.

Пухте́лик, -ка, м. Пышка. Не *все ж їсти пухтелики, треба спекти і житного хліба.*

Пухтій, -тія, *м.* Жирный, неповоротливый человѣкъ. Черк. у.

Пухти, -хну, -неш, *гл.* Пухнуть. *Почервонів середній пальчик у дитини, став пухти.* Г. Барв. 530.

Пухтя, -ті, *м.* = **Пухтій.**

Пуцка, -ки, *ж.* Membrum virile. Вх. Уг. 264.

Пуцувати, -цую, -єш, *гл.* Чистить. Гол. III. 113.

Пуць! *меж.*, выражающее моментъ паденія, бухъ! *Дивлюсь воно* (вороненя) *угору полетіло да й пуць на шию барану.* Греб. 381. (П'яний) *пуць на землю.* Мир. ХРВ. 199. *Пуць з неба! ось і ми, коли вам треба.* Чуб. I. 248. *А воно пуць з рук.* Черк. у.

Пу́цьверинок и пуцьверінок, -нка, *м.* 1) Неоперившійся птенецъ. Харьк. *г. Вона драла по гніздах пуцьверінків.* Стор. МПр. 29. 2) Маленькій ребенокъ. *О, пуцьверинку Купидоне!* Котл. Ен. I. 36.

Пуцьнути, -ну, -неш, *гл.* Упасть, бухнуть.

Пучечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пучка.**

Пуче́чок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **пучок.** 2) Букетикъ. *Пучечок тіток.* Харьк.

Пучка, -ки, *ж.* Ум. отъ малоупотребительнаго **пука (см.**), но употребляется самостоятельно въ томъ-же значеніи. 1) Конецъ пальца на рукѣ, точнѣе: внутренняя часть конца пальца ка рукѣ; иногда въ значеніи: палецъ. *З пучок та з ручок житимемо.* Г. Барв. 231. *Загнала шпичку під ніготь, а тепер пучку обриває.* Харьк. г. *Пучками, та ручками, мовляв, хліб заробляємо.* Лебед. у. *Я собі один одним, як пучка.* Г. Барв. 191. *Давай знімати каблучку з пучки.* Г. Барв. 206. *На одній руці пучки, та неоднакові.* Ком. Пр. № 829. 2) Щепотка. *Позич мені пучку соли.* Харьк. Ум. **Пучечка.** *Панночка, чи глянула на нас, чи ні, — простягла дві пучечки поцілувати.* МВ. (О. 1862. III. 37).

Пучо́к, -чка, *м.* Пучокъ. *Пучок зілля.* Стор. МПр. 155. Ум. **Пучечок.**

Пушечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пушка.**

Пушина, -ни, *ж.* Пушинка. *Паляничка легесенька як пушина.* Харьк. Ум. **Пушинка.**

Пуши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* 1) Взрыхлять. *Пушив свою яблуню.* 2) Дѣлать полнымъ, вздувать. *Мовчанка не пушить і черева не дме.* Ном. № 1117.

Пушка, -ки, *ж.* 1) Жестяная или деревянная банка. Волын. г. Шух. І. 307. *Пушка на цукор.* 2) = **Гармата.** 3) Ружье. Шух. І. 234. 4) = **Пучка 1.** Вх. Пч. І. 15. Желех. Ум. **Пушечка.** *Подаруйте мені оцю пушечку на голки та на нитки.* Кіев. у.

Пушкарський, -а, -е. Артиллерійскій.

Пушка́рь, -ря́, *м.* 1) Артиллеристъ. 2) Стрѣлокъ. Угор. 3) Родъ сельскаго полицейскаго (въ Галиціи), вооруженнаго ружьемъ. Вх. Зн. 58.

Пушо́к, -шку, *м.* Ум. отъ **пух.**

Пуща, -щі, *ж.* Дремучій лѣсъ, лѣсная чаща. *Не схотів він із жінкою жити, пішов же він по пущах блудити.* Мет. 359. *Ото ж раз поїхав князь на полювання да, й одбивсь у пущі од своєї челяді.* К. (ЗОЮР. II. 203).

Пуща́дло, пущало, -ла, *с.* Ланцетъ для пусканія крови. Херс. Желех.

Пущальний, -а, -е. Мясопустный.

Пущання и пущення, -ня, *с.* Заговѣнье. *На пущення як зав'язано.* Ном. № 524.

Пхати, пхаю, -єш, *гл.* 1) Пихать, толкать. *Чого ти так мене, паскудо, в боки пхаєш?* Греб. 2) Впихивать. *І страву всякую без мови в голодний пхали все куток.* Котл. Ен. І. 11.

Пхатися, пхаюся, -єшся, *гл.* 1) Толкаться; проталкиваться, переться. *Чого ти пхаєшся?* Харьк. г. *Де їдять, там пхайся, де бідують, — звідти тікай.* Чуб. І. 276. 2) Медленно итти, ѣхать. *Пхався на бовкуні. В Латію з військом також пхавсь.* Котл. Ен. IV. 67.

Пхе! *меж.* Фи! *Бач, яке пхе! і не приступу до його.*

Пхекати, -каю, -єш, *гл.* Говорить: пхе!

Пхикання, -ня, *с.* Хныканье, всхлипываніе. Котл. Ен. IV. 61.

Пхи́кати, -каю, -єш, *гл.* О ребенкѣ: тихо плакать, всхлипывая, хныча. *Замовкло, не плаче, тілько пхика.* Шевч.

Пхинькати, -каю, -єш, *гл.* = **Пхикати.** Желех.

Пхиць! *меж.* Толкъ! *Невістка сплеснула руками, а потім мене пхиць!* Г. Барв. 403.

Пхицьнути, -ну, -неш, *гл.* Толкнуть. Г. Барв. 411.

Пхну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Пихнуть. *Того пхне рукою, а другого тикне ціпком.* Стор. МПр. 163.

Пху! *меж.* Тьфу!

I. Пчих! *меж.* Чихъ!

II. Пчих, -ху, *м.* Чиханіе. *Бодай тобі поганий пчих був.* ЕЗ. V. 188.

Пчи́ханє, -ня, *с.* = **Чхання.** ЕЗ. Ч. 188.

Пчихати, -хаю, -єш, *гл.* = **Чхати.**

Пчівня́к, -ка, *м.* Raphanistrum arvense. Вх. *Лем.* 459.

Пчілка, -ки, *ж.* Ум. отъ **пчола.**

Пчола, -ли, *ж.* = **Бджола.** Ум. **Пчілка.** *Пчілка вкусила.* Грин. III. 313.

Пчоли́нець, -нця, *м.* = **Омшаник.** Вх. Зн. 58.

Пчоля́чий, -а, -е = **Бджолиний.** *Свічечки з пчолячого воску.* ЕЗ. V. 194.

Пшениця, -ці, *ж.* Пшеница, Triticum vulgare (растеніе и зерно). ЗЮЗО. I. 139. *Ой посію на горі пшеницю, під горою овес.* Мет. 68. *Уродив Бог пшеницю: густа та рівна стоїть як лава, а колос великий, важкий.* Харьк. г. *Які в вас паляниці білі, — мабуть мили пшеницю?* Харьк. г. *Я бачив, раз пшеницю мили.* Греб. Ум. **Пшеничка, пшениченька.**

Пшеничина, -ни, *ж.* Отдѣльное зерно или отдѣльный стебель пшеницы. *У людей пшениці — як гай, а в нас — самий вівсюг, і пшеничини не вздриш.* Константиногр. у.

Пшени́чисько, -ка, *с.* = **Пшеничище.** Вх. Зн. 58.

Пшени́чише, -ща, *с.* Нива, съ которой снята пшеница.

Пшеничка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **пшениця.** 2) Маисъ, кукуруза, Zea Mays L. ЗЮЗО. I. 142. 3) Родъ узора въ вышивкѣ. Г. Барв. 216. 4) Раковая икра. ЕЗ. V. 177.

Пшени́чниця, -ці, *ж.* = **Пшенишниця.**

Пшени́шний, -а, -е. Пшеничный. *Пшенишні зернятка.* Стор. МПр. 66. *Пшенишного борошна в нас обмаль, — треба змолоти.* Харьк. г.

Пшени́шник, -ка, *м.* Бѣлый, пшеничный хлѣбъ. *Пшенишники доведуть, що і хліба не дадуть.*

Пшени́шниця, -ці, *ж.* Пшеничная солома. НВолын. у. Сим. 153.

Пшени́шнище, -ща, *с.* = **Пшеничище.** Вас. 196.

Пшик! *меж.* Выражаетъ короткое шипѣніе отъ погруженія въ воду раскаленнаго желѣза. Употребл. какъ существительное: пшик, ку, *м. Перевівся на ковальський пшик.* Ном. № 1858. *Був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувать, та багато заліза.... перепалив. «Ні, каже, чоловіче, скую тобі сокиру» .... «Не сокиру, а серп». А далі вже швайку, а далі й пшик: роспік залізця шматочок, що зосталось, та в воду: «от тобі, каже, й пшик».* Ном., стр. 284, № 1858.

Пшикати, -каю, -єш, сов. в. **пшикнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Шипѣть, зашипѣть (о горячемъ желѣзѣ, брошенномъ въ воду). 2) Только несов. в.? Употреблять часто звуки пш (о польской рѣчи). *Нехай аакають вельможні з москалями, як цвенькали та пшикали з ляхами.* К. Дз. 34.

Пшінка, -ки, *ж.* 1) = **Пшеничка 2.** ЗЮЗО. II. 147. 2) Раст. Galium verum L. ЗЮЗО. I. 123.

Пшінце́, -ця́, *с.* Ум. отъ **пшоно.**

Пшоно, -на, *с.* 1) Пшено. 2) Названіе одного изъ отдѣленій игры въ **кре́ймахи**. Ив. 40. Ум. **Пшінце́.** *Оце пшінце на кулешик і сало.* Чуб. II. 98. *Насип пшінця по колінця, водиці по крильця.* Мет. 23.

Пшоня́ний, -а, -е. Пшенный. *Хазяйка подавати стала із маслом пшоняних млинців.* Алв. 45.

Пшоня́ник, -ка, *м.* Блинъ изъ пшена.

Пштирок, -рка, *м.* Щелчекъ по носу. Вх. Лем. 459.

П'явиця, -ці, *ж.* = **кіняча.** Піявица лошадиная. Вх. Пч. II. 28.

П'я́вка, -ки, *ж.* 1) Пьявка, Hirudo officinalis. Чуб. I. 238. Вх. Пч. II. 28. 2) Синякъ отъ удара палкой или крутомъ. *П'явка набігла.* 3) Кровопійца. 4) Желѣзная скоба для прикрѣпленія нашивки въ лодяхъ (при пловучей мельницѣ). Вас. 173.

П'явушник, -ка, *м.* Родъ слизняка болотнаго.

П'ядак, -ка, *м.* Насѣк. Гусеница геометра, Cheimatobia brumata. Вх. Лем. 459.

П'ядики, -ків, *м. мн.* Раст. Lycopodium annotinum et clavatum. Лв. 100.

П'ядити, -джу, -диш, *гл.* 1) Мѣрять **п'я́ддю**. Вх. Лем. 459. 2) О гусеницѣ геометра: ползти. *П'ядит усениця.* Вх. Лем. 459. 3) Стремиться, достигать, добиться. Вх. Лем. 459.

П'ядь, -ди и -ді, *ж.* Пядь, мѣра около четверти аршина. *На три п'яді завдовшки.* Грин. III. 326. *Піл — на п'ядь дошка од дошки.* Мир. ХРВ. 24. *Прибуло дня на курячу п'ядь.* Чуб. I. 245.

П'я́лечка, -чо́к, *мн.* Ум. отъ **п'яльці.**

П'яли́ло. См. **П'яло.**

П'ялка, -ки, *ж.* Пищепріемный каналъ. Вх. Лем. 459.

П'яло и п'яли́ло, -ла, *с.* 1) Вилки, на которыхъ развѣшиваютъ кожи и т. п. Харьк. г. 2) *мн.*

П'я́ла. См. **П'їла.**

П'я́льці и п'я́льця, -ців, *м. мн.* Пяльцы. *Мальовані п'яльці.* Мет. 20. Ум. **П'я́лечка.** *З п'ялечок не вставає, голочок не випускає.* Грин. III. 201.

П'яне́нний, -а, -е. Сильно пьяный. *Молодий Петро п'яненний мжить.* Грин. III. 7.

П'я́ни́й, -а, -е. 1) Пьяный. *П'яний, як чіп, — як земля, — як ніч, — як квач, — аж валяється, — хоч візьми та й викрути, — що й стежки не бачить.* Ном. № 11740, 11741, 11745, 11755, 11748, 11750, 11754. *Буде твоя головка що-день п'яна.* Мет. 125. **Під п'я́ну руч**. Въ пьяномъ видѣ. Сим. 230. 2) **П'я́на бараболя**. Порода картофеля. МУЕ. I. 101. Ум. **П'яненький.** *Ой учора ізвечора п'яненька була.* Грин. III. 273.

П'яни́цтво, -ва, *с.* Пьянство.

П'яницю́га, -ги, *об.* = **П'янюга.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

П'яниця, -ці, *об.* 1) Пьяница. *Я з п'яницею жити не буду.* Мет. 67. 2) Родъ игры въ карты. Ум. **П'яничка, п'яни́ченька.** Не *дай мене за п'яниченьку.* Мет. 37.

П'яничка, -ки, *об.* Ум. отъ **п'яниця.** Пьянчужка. Марк. 57.

П'янісінький, -а, -е. Совершенно пьяный, пьянехонькій. Харьк. у.

П'яніти, -нію, -єш, *гл.* Пьянѣть. *Він швидко п'яніє: дві чарки випив, то вже й п'яний.* Харьк.

П'я́но, *нар.* До пьяна. *Солодко ззісти, п'яно спити, хороше походити.* МВ. (О. 1862. III. 40).

П'янство, -ва, *с.* Пьянство.

П'януватий, -а, -е. Немного пьяный, выпивши. Черк. у.

П’янчити, -чу, -чиш, *гл.* Напиваться, пьянствовать. *На сім світі грішили, горілкою п’янчили.* Гн. II. 72.

П’янюга, -ги, *об.* Ув. отъ **п’яниця.** Харьк. Ув. **П’янюжище.**

П’янюжка, -ки, *об.* = **П’яничка.** О. 1861. XI. Св. 71.

П’ясти, -пну, -пнеш, *гл.* Пялить, напяливать.

П’ястися, пнуся, пнешся, *гл.* 1) Лѣзть, взбираться, карабкаться. *П’явсь, п’явсь на ту гору, — не зопнеться. Пнеться, як жаба до гусяти.* Чуб. I. 250. *П’явся до гетьманування на Вкраїні.* К. ХП. 11. 2) Силиться, напрягать силы. *Вона взяла і сповила його. От він п’явсь — п’явсь, п’явсь — п’явсь, — не порвав.* Чуб. II. 288. *Ми чотирі годи п’ялися, платячи аренду, і скотину позбували, — так несила наша держати землю.* Волч. у.

П’ята, -ти, *ж.* Пята, пятка. *Находилася, аж на п’яти не стану, — так болять.* Кіев. у. *Видні п’яти і пальці, де ступить, — босої ноги слід пише.* Дума. **П’ятами накивати**. Убѣжать. *П’ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. 5. *I той панові Хмельницькому ще й голими п’ятами накивав.* АД. II. 27.

П’ятак, -ка, *м.* Монета пятикопеечная. *Вторгувала, серденько, п’ятака.* Шевч. Ум. **П’ятачок.**

П’ятаковий, -а, -е = **П’яташний.** Желех.

П’ятаччя, -чя, *с. соб.* Пятаки. Г. Барв. 65. *Дітворі малій п’ятаччя, пірники й мандрики* (давали). Мкр. Н. 4.

П’яташний, -а, -е. Стоющій пятакъ. Це *пряники п’яташні.* Харьк. г.

П’ятдесят, -тьох, *числ.* Пятьдесятъ.

П’ятдесятеро, *числ.* Пятьдесятъ. *Садовить їх купами по п’ятдесятеро.* Єв. *Л.* IX. 14.

П’ятдесятий, -а, -е. Пятидесятый. Желех.

П’ятдесятка, -ки, *ж.* Ассигнація въ 50 гульденовъ. Желех.

П’ятдесятолітній, -я, -є. Пятидесятилѣтній. *П’ятдесятолітній год, як вони побралися.* Кролев. у.

П’ятенятко, -ка, *с.* Въ сказкѣ, шутливо: дитя пятницы. *П’ятінка з маленькими п’ятенятками.* Мнж. 112.

П’ятерик, -ка, *м.* 1) Пять штукъ (воловъ). Желех. 2) Свѣчи, которыхъ на фунтъ идетъ пять. Харьк. г. 3) Мѣра жидкости (водки): полведра. Сим. 143. 4) Шлея съ пятью полосами (продольными и поперечными). Вас. 160. 5) Глиняный горшокъ, имѣющій въ діаметрѣ 3 1/4 вершка. Вас. 181.

П’ятеро, *числ.* Пятеро. *Хиба п’ятеро горобців не продають за два шаги.* Єв. *Л.* XII. 6.

П’ятиголовий, -а, -е. Пятиглавый. *Знає ту... п’ятиголову.... церкву.* К. ЧР. 81.

П’ятидесятий, -а, -е. Пятидесятый.

П’ятизлотник, -ка, *м.* Монета въ 75 коп.

П’ятий, -а, -е. Пятый.

П’ятикутний, -а, -е. Пятиугольный. Желех.

П’ятикутник, -ка, *м.* Пятиугольникъ. Желех.

П’ятилітній, -я, -є. Пятилѣтній. Желех.

П’ятиліток, -тка, *м.* Пятилѣтній мальчикъ. Желех.

П’ятимісячний, -а, -е. Пятимѣсячный. Желех.

П’ятина, -ни, *ж.* Пятая часть. Желех.

П’яти-перстень, -тня, *м.* Раст. Potentilla alba L. ЗЮЗО. I. 174.

П'ятипи́ришниця, -ці, *ж.* Родъ болѣзни (накожной?) на рукахъ. ХС. VII. 416.

П'ятисо́тник, -ка, *м.* Пятисотскій. *Він год шість був за сотника, а це вибрали громадою за п'ятисотника.* Васильк. у.

П'ятінка, -ки, *ж.* Ум. отъ **п'ятниця.**

П'ятірко, *числ.* Пятеро. *У старшого нема, дітей, а у меншого ціла метка, аж п'ятірко.* Г. Барв. 130.

П'я́тка, -ки, *ж.* 1) Пятка. 2) Кучка въ пять сноповъ сложенная въ полѣ. *Місцями і женці біліли, і копи вже стояли, а більш того, що п'ятки.* Св. Л. 45. 3) Пять гульденовъ, пять рублей (въ одной монетѣ или ассигнація). Желех. Екатериносл. г. 4) Пятерка въ картахъ. 5) У пчелъ: ячейка матки, маточникъ. *Бджоли у п'ятку назілки кидають.* Лебед. у. 6) Задняя часть косы около рукоятки. Шух. І. 169. См. **Коса.** 7) Нижній конецъ задняго столба воротъ, то-же въ дверяхъ, ходящихъ не на петляхъ. *Двері на п'ятці.* 8) Задняя часть ружейнаго приклада, та, которой прикладъ упирается въ землю. Шух. І. 229. 9) Часть веретена. См. **Веретено 1.** 10) Часть **сапіни** (см.). Шух. І. 176.

П'ятнадцятеро, *числ.* Пятнадцать человѣкъ, штукъ. *Не багато ззів — п'ятнадцятеро хліба.* Грин. II. 270.

П'ятнадцятий, -а, -е. Пятнадцатый.

П'ятнадцятка, -ки, *ж.* Рыболовная сѣть, въ 1/4 арш. которой помѣщается 15 ячей и въ длину и въ ширину. Вас. 187.

П'ятнадцять, -тьо́х, *числ.* Пятнадцать.

П'ятнайцятий, -а, -е. и пр. = **П'ятнадцятий и пр.**

П'ятни́к, -ка, *м.* Гнѣздо для нижняго конца вереи (въ воротахъ, дверяхъ). *Що, було, хлопці роблять? Уночі ворота з п'ятників іздіймуть та й занесуть.* Г. Барв. *У їх там і хата така, — двері на п'ятнику.* Славяносерб. у.

П'ятниця, -ці, *ж.* Пятница. *Був день п'ятниця.* Єв. Л. XXIII. 54. По народному повѣрью есть и святая этого имени или просто сверхъ-естественное существо — женщина. Грин. Изъ устъ нар. 194, 195. Маркев. 19. Ум. **П'ятінка, п'ятни́ченька.** Грин. III. 501, Мет. 290. **П'ятнонька**. Гн. І. 179. **Перші п'ятінки́**. Препод. Параскевы 14 октября. ХІ. І. 79. **Другі п'ятінки́**. Вмч. Параскевы 28 окт. ХС. І. 79.

П'я́тнишний, -а, -е. Пятничный. Шух. І. 40.

П'ятнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Выжигать клеймо, тавро на домашней скотинѣ. Шух. І. 195.

П'я́тра, -тер, *с. мн.* = **П'ятрини.** Вас. 179.

П'ятри́ни, -ри́н, *ж. мн.* У горшечника: полки, на которыхъ ставится готовая посуда. Черк. у.

П'ятсот, -тисо́т, *числ.* Пятьсотъ.

П'ять, -тьо́х, *числ.* Пять.

Р.

Раб, -ба, *м.* 1) Рабъ. Ном. № 8412. *Кого благаєте, благії раби незрячії, сліпії?* Шевч. 608. 2) Крѣпостной, слуга. *Добрі пани за рабами, а раби за панами.* Ном. № 1145.

Раба, -би, *ж.* Раба, рабыня. *Не смійся раба рабі, — буде й тобі.* Ном. № 12688.

Рабата, -ти, *ж.* Висячая петля на груди верхней мужской одежды чамари. Гол. Од. 16.

Рабин, -на, *м.* Раввинъ. АД. II. 28. *Рабин умер, а книжечка зосталася.* Ном. № 918.

Раби́нин, -на, -не. Рабынѣ принадлежащій. *І рабининого сина заступи од нечестивих.* К. Псал. 200.

Рабинів, -нова, -ве. Принадлежащій раввину.

Рабиня, -ні, *ж.* Рабыня. *Молода рабиня у старого сивобородого турчина служить і тремтить.* К. ЧР. 218. *Коли раба мого або рабиню я пригнітав, придавлював на суді.* К. Іов. 67. Ум. **Раби́нька.** Ном. № 9106.

Рабівни́к, -ка́, *м.* Грабитель.

Рабівни́цтво, -ва, *с.* Грабежъ, грабительство.

Рабівни́цький, -а, -е. Грабительскій.

Рабівський, -а, -е = **Рабський.** К. XII. 42.

Рабований, -а, -е. Награбленный.

Рабство, -ва, *с.* Рабство. О. 1S62. IX. 28. *Неначе присудили її зумисно на темноту й рабство.* Левиц. Пов. 254.

Рабський, -а, -е. Рабскій. Опат. 64.

Рабува́ння, -ня, *с.* Грабежъ. *Рабуванням чужих осель живилися.* К. Хм.

Рабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Грабить. К. ЧР. 353. *Встань, пачкару, годі спати, ідуть турки рабувати; ідуть турки на рабунки, зрабують тя молодого, возьмуть коня вороного.* Чуб. V. 10S7. *Один розбійник страшний розбивав, лютував, рабував.* Гн. II. ИЗ.

Рабунок, -нку, *м.* 1) Грабежъ. *Ідуть турки на рабунки.* Чуб. V. 1087. 2) Награбленное имущество, добыча. *Як то вони в татар рабунки пооднімають і як мають їми дуванитись.* К. Хм. 65.

Рав, -ва, *м.* = **Рабин.** *Ей жидівочко ж моя Рося! Буть мені тепер поставним равом.* Дума.

Раваш, -ша, *м.* = **Реваш.** КС. 1889. VIII. 404.

Равер, -ра, *м.* Большая лягушка, живущая въ колодцахъ. Чуб. I. 66.

Равл, -ла, *м.* Улитка. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Равлик.** *Равлику, Павлику! вистав ноги на чотирі стоги.* Нп.

Равлик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **равл.** 2) Родъ кожаныхъ лаптей, подобныхъ постолам. О. 1861. XI. Св. 26.

Раврик, -ка, *м.* = **Равл.** Лохв. у.

Раглик, -ка, *м.* Насѣк. Lucanus cervus, жукъ-олень. Вх. Пч. II. 27.

Рагляк, -ка, *м.* = **Олень.** Вх. Пч. II. 6.

Раґаш, -ша, *м.* Дорога, по которой гуцульскіе древорубы стягиваютъ срубленныя деревья въ кучи. Шух. I. 178, 179.

Раґеля, -лі, *ж.* Снарядъ для ловли раковъ, родъ небольшаго бредня. Екатер. Губ. Вѣдом. 1892, № 50.

Рад, -да, -де = **Радий**. *Хто рад обіцяти, той не має охоти дати.* Ном. № 4520.

Рада, -ди, *ж.* 1) Совѣтъ, помощь. *Одна рада хороша, а дві ліпше.* Ном. № 6112. *Инша рада гірш як зрада.* Ном. № 6131. **Рада в раду.** Посовѣтовавшись. *Рада в раду, та й купили.*

Дати раду кому, чому. Помочь кому, чему, справиться съ чѣмъ, успѣть въ чемъ, устроить что. *Не дав ради дітям, не дав їм доброго вчення.* Левиц. І. *Ой ґвалт, сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766. *Що вже вони ради дадуть.* Ном. № 7887. *Кидається і сірою собакою, і білою собакою, та ради не дасть.* Ном. **Не дам собі ради.** Не знаю, что дѣлать, теряю голову. Ном. № 7887. **Немає ради**. Ничего не подѣлаешь. *Немає ради з тим.* Ном. № 7887. 2) Совѣтъ, совѣщаніе, собраніе, сходка. *Ой там стояло мужів громада, мужів громада, велика рада.* Чуб. III. 440. *На раду тиху, на розмову коли ми зійдемося знову.* Шевч. 383. *Товариство кошового на раді прохало: «благослови, отамане, байдаки спускати».* **Раду радити, радувати**. Держать совѣтъ, совѣщаніе. К. XII. 4 5. *Подобає йому в короля служити, в короля служити, раду радити, раду радити, суди судити.* Чуб. III. *Чи там раду радять, як на турка стати, не чуємо на чужині.* Шевч. 56. **Чорна рада**. Общее собраніе всѣхъ козаковъ. **Судна рада**. Собраніе козаковъ для суда вадь кѣмъ либо. К. Бай. 97. **Гороб'яча рада**. Собраніе воробьевъ 1-го сентября. Драг. 9. 3) Порядокъ, ладъ. *Нова рада, нова рада світу ся з явила: да чиста Панна сина породила да в Офлейовім місті дуже рано.* Чуб. III. 328. *Військо стояло, ради не знало, ради не знало, Івана прохало.* Чуб. III. 282. Ум. **Радка, радонька, радочка, радиця.** Чуб. V. 978. Чуб. III. 407. *Не маєм отця, ні матки, немає кому і нам дати радки.* Чуб. V. 74. *Як ожениться, то вдвох дадуть радку землі.* Н.-Волын. у. *Радиці мі дайте.* Гол. IV. 498.

Ради, *пред.* Ради, для. *Хоч не для Ісуса, так ради хліба куса.* Ном. № 9765.

Радий, -а, -е. Радъ, веселый, довольный. *Ввечері було прийде її москаль з роботи, радий та веселий.* Левиц. І. 34. *Чим хата багата, тим і рада.* Чуб. III. 29. *Всі вороги раді з того, що нема чумака мого.* Чуб. V. 1198. *Вада Ганна за пана, та пан не бере.* Ном. № 5386. Ум. **Раденький, радесенький.** Шевч. 2 54. *Раденький, що дурненький.* Ном. № 12674.

Ра́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Совѣтовать, помогать. *Добре той радить, хто людей не звадить.* Ном. *Радять мене люде.* Мет. 26. *Було ражу її: зробімо так.* МВ. І. 9. 2) Рядить, судить, совѣтоваться. *Як не радь, не буде так, як ти хочеш, а так буде, як Бог дасть.* Ном. **Раду радити**. См. **Рада 2.** *Малим діткам — ручечки бити, а старим дідам — раду радити, а старим бабам — поседіннячко, а господарам — поле орати.* Чуб. III. 3) Распоряжаться. *Не моя то воля: родинонька мною радить, нещаслива доля.* Чуб. V. 141.

Радитися, -джуся, -дишся, *гл.* Совѣтоваться, совѣщаться. *Сами стали радитись, що з нею робити.* Кв. І. 94.

Радиця, -ці, *ж.* Ум. отъ **рада.**

Радіння, -ня, *с.* Совѣтованіе, совѣтъ. *Уже ж я ждала од Бога помочі і од людей радіння.*

Раді́ння, -ня, *с.* Радованіе, радость.

Радісінький, -а, -е. Очень радый. *Радісінькі, що піймали.* Шевч. 860.

Радісний, -а, -е. Радостный, веселый. *Не радісною вісткою тебе стрічатиму.* Стор. М. Пр. 56.

Радісно, *нар.* Радостно. *І весело й любо і радісно.* Левиц. І. 25.

Радість, -дости, *ж.* Радость, удовольствіе. Грин. III. 23. *Старість не радість.* Ном. № 8682. *Лиха та радість, по котрій смуток настукає.* Ном. № 2292. Ум. **Радо́сточка.** *Тепер мі братчик з війни приїхав, та привіз мені три даруночки, три даруночки — три радосточки: одну мі радість....* Kolb. І. 102.

Радіти, -дію, -єш, *гл.* Радоваться. *Кажуть люде, що козаченьку буде дівчина рада. Хоть радій, не радій, то не буду брати, було б тобі з другим не жартувати.* Чуб. V. 284.

Радка, -ки, *ж.* Ум. отъ **рада.**

І. Радний, -а, -е = **Радий.** *Поїхала б, синку, з радної душі.* Федьк. *Я б сам радніший, щоб не спати.* Борз. у.

ІІ. Радний, -а, -е, радній, -я, -є. Совѣтующій, подающій совѣтъ. *Став тоді старий князь своїм радним слугам казати.* ЗОЮР. І. 177.

Радніше, *нар.* Охотнѣе.

Радо, *нар.* Съ радостью, охотно. *Та гарно, мая дитино, — одказує Мотря радо.* Мир. ХРВ. 344.

Радонька, радочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **рада.**

Радосточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **радість.**

Радощ, -щі, чаще во *мн. ч.* **радощі, -щів.** Радость. Чуб. V. 205. Грин. ІІ. 248. *Ой привіз же він три радощі в двір: першую радощ — зелений жупан, другую радощ — золотий пояс, третюю радощ — боброву шапку.* Чуб. ІІІ. 294. *Аж три пари на радощах кумів назбірали.* Шевч. 103.

Радува́ння, -ня, *с.* Совѣщаніе. *Він поганські радування в ніеець обертає, хитрі задуми невірних мов той лев змітає.* К. Псал. 75.

Радувати, -дую, -єш, *гл.* Радовать. *Молодиця смуткує, журиться, ніщо її не радує і не веселить.* Стор. ІІ. 183.

Радува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Совѣщаться, держать совѣтъ. *Почали радувати про військові речі.* К. ЧР. 28. *На людей твоїх радують нечестиву раду.* К. Псал. 192.

Радуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Радоваться. *Не радуйся чужому лихові.* Ном. № 2338. *Дай Боже дітками радуваться.* Ном. № 4568.

Радут, -та, *м.* = **Редута.** *Од річки Орелі, аж по р. Кінку були побудовані радути.* Стор. ІІ. 162.

Радця, -ці, *м.* Совѣтникъ. *Еге ж, панове радці, — добре було б.* О. 1861. ХІ. 104.

Радше, *нар.* Охотнѣе, скорѣе.

Ражень, -жню, *м.* У сапожниковъ: подошвенный товаръ. Сумск. у.

Раз, -зу, *м.* 1) Разъ. *Раз мати родила, раз і помірати.* Ном. № 4268. *Лінивий два рази робить, скупий два рази платить.* Ном. № 4673. 2) Одинъ. *Раз, два, три, чотирі, — до драбини причепили.* Нп. 3) Однажды, одинъ разъ. *Пішов я раз на вулицю, та й тепера каюсь.* Нп. 4) Случай. *Трахвив на злий раз.* Ном. № 1807. *Порятуй мене в пригоді, а в добрім разі не потребуєм рятунків.* Ном. № 2328. 5) **Раз-разо́м**. Однимъ одинъ разъ. *Тільки раз-разом пан мене за вухо поскубли.* Г. Барв. 475. *Я тільки раз-разом був у Катеринославі.* Кобел. у. 6) **Раз коло разу**. То и дѣло, безъ промежутковъ. *Я скребла моркву раз коло разу.* Н.-Волын. у. 7) **Раз-по́-раз, раз-поз-(проз)-раз, раз-у-раз**. Постоянно, то и дѣло, поминутно. *Стука раз-по-раз, мов його домовик душить.* Ном. № 3142. *Чого таки тобі раз у-раз до церкви ходить?* ЗОЮР. І. 50. *Сичі в гаю перекликались та ясень раз-у-раз скрипів.* Шевч. 26. 8) **Одного разу**. Однажды. *Одного разу над містечком стояла тиха місячна літня ніч.* Левиц. І. 9) **Від-разу, до-разу** = **Відразу, доразу.** *Се він, — впізнала до-разу Катря.* МВ. ІІ. 112. 10) **В-раз** = **Ураз.** *Плини, плини, дитятко, плини враз з водою.* Чуб. *Вітаймо, дитятко, ураз його матку.* Чуб. 11) **За-що-раз**. Каждый разъ. *За-що-раз дощ зачинаєся з тії закутини.* Каменец. у. 12) **Ні-**

раз. Вовсе. *Нема ладу ні-раз.* Васил. у. 13) **Як-раз**. Какъ разъ, въ пору. *Як-раз батька в лоб, щоб не знав, куди «соб».* Ном. № 1779. *Якраз Савці свитка, та тільки рукавів нема.* Ном. № 7562. Ум. **Разо́к, разочок.**

Рази, -зів, *м. мн.* ? *Він на другу весну плуг і рази забравши і між пшеницею і житом пооравши, в середині горох увесь засіяв свій.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Разина, -ни, *ж.* Разокъ. Ум. **Рази́нка.** *Тільки разинку й поцілував та й побіг.* Г. Барв. 190.

Рази́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Разить, поражать. Чуб. III. 348.

Разком, *нар.* 1) За одинъ разъ. *Я вимету разком та вивезу возком.* Чуб. V. 1112. 2) Вмѣстѣ. *Вставайте, та разом холодком і побіжимо до господи.* Левиц. Пов. 219.

Разкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Разувати.** Желех.

Разний и пр. = **Різний и пр.**

Разнощ, -щі, *ж.* Всячина. **Різна разнощ**. Всякая всячина. Зміев. у.

Разо́ви́й, -а, -е. О мукѣ: просѣянная только сквозь рѣшето. Каменец. у. — **хліб**. Хлѣбъ изъ муки просѣянной только разъ сквозь рѣшето.

Разо́к, -зка, *м.* 1) Ум. отъ **раз.** *А вжо ж мені, моя мати, не перший разок, через плечі дротяненький батіжок.* Чуб. 2) Нитка мониста. *На шиях намиста у кожної разків по десять.* Кв. 1. 20. 3) Борозда, слѣдъ, черта. *Пускаючи з себе довгими разками краплі прозорої води.* Левиц. I. 95. Ум. **Разо́чок.** *Нема в мене намистечка, тільки один разочок.* Мил. 70.

Разом, *нар.* 1) Вдругъ. *Як Бог творив землю, то її перше варив, послі разом остудив.* Чуб. *Коли разом я помічати стала, що Парася щось собі думає та думає.* МВ. II. 70. 2) Вмѣстѣ. *Одна біда — не біда; от коли дві або три разом біди.* Ном. № 2190. *А він зачав до трьох разом ходити, я зачала штирох разом любити.* Чуб. 3) Иногда. *Разом густо, а разом пусто.* Ном. № 7768. 4) Сразу. *Не все ж разом, хорошого потрошку.* Ном. № 4846. *І дуже дорого, і гроші не можна разом.* МВ. I.

Разочок, -чка, *м.* Ум. отъ **разок.**

Разува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Ѣсть одинъ разъ въ день. Таращ. Кіев. уу. *В суботу сі не вмиваю, в неґілю разую.* Kolb. II. 125.

Разуразній, -я, -є. Безпрерывный, безпрестанный. Рк. Левиц.

Раїна, -ни, *ж.* Пирамидальный тополь. Черном. *На зріст височенька, гнучка, станочок як та рата.* О. 1862. VIII. 16.

Раїти, -раю, -єш, *гл.* = **Раяти.**

Рай, раю, *м.* 1) Рай, жилище прародителей. *Як Бог вигнав Адама і Єву з раю, то вони посідали в лісі.* Чуб. I. 146. 2) Рай, жилище праведныхъ. *У пеклі все тепло, а піди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. 3) Родъ игры; также **рай з пеклом**. Ив. 34, 36, 37. 4) На второй день крестинъ обычай омовенія рукъ роженицы и пр., послѣ чего участники (кромѣ роженицы) идутъ въ шинокъ угощаться на деньги бабки; все это называется **ходити в рай**. ХС. VII. 433. Ум. **Райо́к, райо́чок.** Шевч. 630. Чуб. III. 322.

Райдерево, -ва, *с.* Раст. а) сирень, Syringa. О. 1862. IV. 70. *Несла в руках роскішну гільку райдерева.* Левиц. I. 287. б) Rhus cotinus L. ЗЮЗО. I. 134. в) Myricaria germanica. Вх. Уг. 264. г) Ricinus communis L. Анн. 299.

Райдуга, -ги, *ж.* Радуга. Грин. III. 300. *Райдуга воду бере на дощ.* ХС. II. 88.

Райський, -а, -е. Райскій. *А в райські двері сам Господь ходить.* Чуб. III. 293.

Райце, -ця, *с.* **Яйце́-райце́**. Сказочное яйцо, заключающее въ себѣ богатство въ видѣ скота. *Розбив те яйце-райце. Як узяв же скот вернуть із того яйця.... верне та й верне.* Рудч. Ск. I. 144.

Райця, -ці, *м.* 1) Совѣтникъ. *Він каштелян і райця королівський.* К. МБ. II. 120. 2) Ратманъ, членъ магистрата. *В сватах пішли не аби які люде: бурмистрове та райці магистратські.* К. ЧР. 297.

Рак, -ка, *м.* 1) Ракъ. *Не буде риба раком.* Ном. № 5644. *Вчепився як рак.* Ном. № 3997. **Напекти раків**. Покраснѣть отъ стыда. *Напік же пан Терешко раків, як і сам розглядів, що справді салдат намальований і що увесь базарь з нього глузує.* Кв. I. 23. **Наловити раків**. а) Утонуть. б) = **Раків напекти.** *Раків через його наловили та таких уже великих, що де їх і ловити* — изъ-за него сильно пришлось краснѣть. Зміев. у. **Він знає, де раки зімують**. Онъ не промахъ. **Як рак свисне**. Никогда. Ном. № 5492. **Рака стати** = **Раком стати.** См. **Стати. Хата рака стала** — разваливаясь, раскарячилась. Г. Барв. 371. 2) Насѣк. = **Раглик.** Вх. Пч. I. 6. 3) Родъ желѣзной подковы съ 4-мя зубцами, подвязываемой подъ подошву, что бы не скользить по льду и пр. Шух. I. 176. 4) Бревно съ ножками, родъ козелъ, ставящихся на дно рѣки при ея загачиваніи и служащихъ основаніемъ для плотины. Шух. I. 113. 5) *мн.* Родъ вышивки на сорочкахъ. Чуб. VII. 427. Ум. **Рачок.**

Ракавка, -ки, *ж.* = **Раканя.** Вх. Уг. 264. См. **Рахкавка.**

Раканя, -ні, *ж.* Древесная лягушка, Hyla arborea. Вх. Лем. 459.

Ракати, рачу, -чиш, *гл.* = **Рахкати.** *Ґ вечеру рачат жаби.* Вх. Уг. 264.

Раква, -ви, *ж.* Масляница, масленка. Шух. I. 307.

Ракло́, -ла, *м.* Босякъ. Харьк. *У нас у Харькові так завелось, що коли де кучка народу збереться, то вже між гущу і ракло втреться.* Харьк.

Ракляцький, -а, -е. Босяцкій. Харьк. у.

Раковий, -а, -е. 1) Раковый. Маркев. 49. *Борщ твій похожий на ракову юшку.* КС. 1882. X. 20. 2) **Ракові шийки**. Раст. Polygonum bistorta L. ЗЮЗО. I. 132.

Раковиння, -ня, *с.* Раковая скорлупа. Чуб. I. 71.

Раком, *нар.* На четверенькахъ, на корачкахъ. *Став на дверях раком.* Грин. II. 3. *Не всім туди раком лізти, де зузуля кує.* Ном. № 5169.

Ракотиця, -ці, *ж.* Копыто у свиньи. *Мій підсвинок.... ракотицями дереться об хворост.* Левиц. Пов. 341.

Ракша, -ші, *ж.* Пт. сивоворонка, Coracias. *Ракша-клюшниця од вирію.* Ном. № 14029.

Ралець, -льця, *м.* Подарокъ, приношеніе при поздравленіи, визитѣ и пр. Рудч. Чп. 253. *Цехові братчики понесли цехмистрові на ралець пляшку горілки та ковбасу.* Нѣжин. у. *Не тільки все те збережу, но взявши із своєї скрині, товариша свого дитині ралець та й добрий положу.* Мкр. Г. 35. **Ходити на ралець**. Идти съ поздравленіемъ и подаркомъ. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець.* Котл. Ен. I. 12.

Ралити, -лю, -лиш, *гл.* Пахать ралом поперегъ пахоты плугомъ. Чуб. VII. 400. *Зробив рало і пішов ралить.* Грин. I. 188. *Василь стає в людей багачів орати, ралити, сіяти.* Левиц. I. 24.

Рали́ця, -ці, *ж.* Поле, вспаханное ралом. *Ізгору я ралицю, посію я пшеницю.* Чуб. V. 168.

Ралля, -ля, *с.* Паханье раломъ. *Ой где міщанини йа з поля з ралля, його жінка із корчми з гуляння.* Чуб. V. 1075.

Рало, -ла, *с.* 1) Родъ земледѣльческаго орудія для разбивки вспаханной земли. Части его: **жертка** (**гридка**). (*Любл.* и *Сѣдл. г.*) — шесть, на одномъ концѣ котораго ярмо, а на другомъ прикрѣплены зубья — **копистъ, зуб; копистъ** прикрѣпляется къ концу жертки особыми дощечками — **стовбами**, проходящими сквозь отверстія **копистi** и **жертки**; между **копистю** и **жерткою** распорка изъ крѣпкаго дерева — **жабка**; на самомъ концѣ **жертки** — ручка для управленія **ралом**; иногда на **копистъ** надѣваются желѣзные **наро́льники**, наконечники. Чуб. VII. 400, 401. *І до плуга, і до рала, і до хлопців дала драла.* Ном. № 8806.

Ральний, -а, -е. Относящійся къ ралу. **Залізо ральне**. Желѣзо, употребляющееся для зубьевъ рала. Вас. 198.

Ралянка, -ки, *ж.* 1) Паханіе раломъ. Чер. у. 2) Время паханія раломъ. 3) Поле, взрыхленное только раломъ. Вас. 196.

Раляч, -ча, *м.* Идущій за раломъ во время, работы. *Умер хлопець, а вже раляч був.*

Рама, -ми, *ж.* 1) Рама. 2) Переплетъ у окна, рама. 3) Зарубка. Вх. *Лем.* 459.

Рамак, -ка, *м.* = **Рубель 2.** Вх. *Лем.* 459.

Рамат, -ту, *м.* Тряпка, стиралка. Шух. І. 96.

Раматтяг, -тя, *с.* = **Рам'я.** Вх. Зн. 58.

Раматка, -ки, *ж.* = **Рамат.** Шух. І. 96.

Рамено, -на, *с.* 1) Перекрестье креста. *Лохв.* у. 2) Въ вѣтряной мельницѣ: каждое изъ двухъ бревенъ, проходящихъ сквозь валъ и перекрещивающихся, къ которымъ придѣланы крылья. *Лохв.* у. 3) Въ мельницѣ: радіусъ соединяющій кругъ колеса съ осью. Черниг. у. Мик. 480. 4) Часть **ступи походючої**. Шух. І. 104.

Рамик, -ка, *м.* Зарубка. Вх. *Лем.* 459. См. **Рама 3.**

Рами́на, -ни, *ж.* = **Рама.**

Рамінник, -ка, *м.* Кожаный поясъ. Вх. Зн. 58. См. **Ремінник.**

Рамінь, -меню, *м.* = **Ремінь.**

Рамка, -ки, *ж.* Рамка. *На стінах висіло багато образів, невеликих картинок у чорних узеньких рамках.* Левиц. І. 134. Ум. **Рамочка.**

Рамкастий, -а, -е. Съ зарубками. Вх. *Лем.* 459.

Рамтя, -тя, *с.* = **Рам'я.** *Лохв.* у.

Рамуватий, -а, -е = **Рамкастий.** Вх. *Лем.* 459.

Рамці, рамця, -ців, *ж. мн.* 1) = **Рамка.** Левиц. І. 8. 2) = **Рама 2.** Шух. І. 90.

Рам'я, м'я, *с.* Рубище. *Дороге убрання поскидала, своє рамя наділа.* Рудч. Ск. II. 47.

Рана, -ни, *ж.* Рана. *Од милого пана не болить і рана.* Ном. № 9157. *Рана загоїться, але зле слово ніколи.* Ном. № 12866. Ум. **Ранка, ранонька, райочка.** Чуб. V. 821. *Ой хто ж тобі раноньки промие?* Чуб. V. 876.

Ранговий, -а, -е. Относящійся къ рангу. — **маєток**, — **ва земля**. Имѣніе, земля, которыми пользовалась на помѣстномъ правѣ козацкая старшина.

Ранґ, ґу, *м.* = **Ранг.**

Ранґови́й, -а, -е = **Ранговий.**

Рандарство, -ва, *с.* = **Орандарство.** К. Досв. 167.

Рандарський, -а, -е = **Орандарський.** К. Досв. 13.

Рандарь, -ря, *м.* = **Орандарь.** *Із жидом-рандаром торг торговала.* Мет.

Ранений, -а, -е. Раненый. *Реве, як ранений кабан.* Котл. Ен.

Ранець, -нця, *м.* Ранець. *Ой заплачеш, моя мила, заплачені, як мене молодого в ранці забачиш.* Чуб. V. 993.

Ранити, -ню, -ниш, *гл.* Ранить. *Словами ранять як стрілами.* К. Псал. 142.

Ранісінько, *нар.* Очень рано. *До схід сонця ранісінько.* Шевч. 17. *Рано-ранісінько схоплюся.* МВ. (О. 1862. III. 73).

Раніший, -а, -е. Болѣе ранній. *Нема древа ранішого над дубочка.* Чуб. V. 439.

Ранішній, -я, -є. Утренній. Черк. у. *По під тим легеньким ранішнім туманом.* О. 1861. XI. 14.

Ранковий, -а, -е. Утренній. *Осіння ранкова прохолода.* Мир. ХРВ. 188. *Нате вам крикливиці: вечірні, полувелірні, полуночнії, світові і ранкові.* Чуб. I. 141.

Ранком, *нар.* Утромъ. *Я тоє терно ранком посічу, я до матюнки орлом полечу.* Чуб. V. 754.

Ранкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Проводить утро. О. 1861. III. 18. *На калині зозуля, а на калині сивая, там кує, ночує, ранкує, ніхто зозулі не чує.* Чуб. V. 691. *Де ти, Марусю, де ти, молода, сей ранок ранку вала? Рачкувала я, мої подружечки, у старшої дружечки.* Нп.

Ранний, -а, -е. Раненый.

Ранник, -ку, *ж.* Раст. а) Lysimachia vulgaris L. ЗЮЗО. I. 127; б) Paris quadrifolia L. ЗЮЗО. I. 130; в) Plantago major L. ЗЮЗО. I. 131; г) Scrophularia aquation L. ЗЮЗО. I. 135; д) Vincetoxicum officinale L. ЗЮЗО. I. 141; е) иногда — Convallaria majalis L. (ЗЮЗО. I. 119), но болѣе правильно названіе этого растенія — конвалія.

Ранній, -я, -є. Ранній. *Раннії сійба хоч не вродить, то із хліба не зводить.* Ном. № 10153. *Рання пташка пшеничну клює, а пізня очки дере.* Ном. № 11309. Ум. **Ране́нький, ране́сенький.** Чуб. V. 656.

Рання, -ня, *с.* = **Ранок.** *Ще від самого рання сестри виглядали Антося.* Св. *Л.* 46. **Що-рання** = **Що ранку.** *Що-рання по сто палок давати.* Чуб. V. 984.

Рано, *нар.* 1) Рано. *Прийшов пізно, аж завізно; прийшов рано, так не дано.* Ном. № 1802. *Ой дівчино, збуди мене рано, так рано, щоб ще не світало.* Чуб. V. 63. 2) Утромъ. *Приложи ти, моя мила, до голови рути; клади рано і ввечері, щоб здоровій бути.* Нп. *Викопайте криниченьку в вишневім саду, чи не прийде дівчинонька рано по воду.* Нп. **Рано-пораненьку, рано-раненько, рано-вранці**. Рано утромъ. *Ой в неділю рано-пораненьку брала дівчина льон.* Чуб. V. 290. *Встала вона рано-раненько, умилася біло-біленько.* Чуб. V. 704. *Ой у неділеньку ввесь день пила, в понеділок спала, а в вівторок снопів сорок пшениченьки нажала.... а в неділю рано-вранці однесла шинкарці.* Чуб. V. 1098. **З рана**. Съ утра. *Будь весела з рана до вечора.* Чуб. V. 1080. Ум. **Раненько, ранесенько.** Мет. 8. Шевч. 542.

Ранок, -нку, *м.* 1) Утро. *Ой, журавко, журавко, чого кричиш по ранках?* Чуб. V. 461. *Я завше Бога прошу з вечора до ранку.* Мет. 59. **Що-ранку**. Каждое утро. *Що-вечора, що-ранку, то й надінеш новодранку.* Ном. № 11241. Ум. **Раночок.** Чуб. V. 586. Мил. 148.

Раночька, раночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **рана.**

Рант, -ту, *м.* Рантъ. *Чоботи під рант.* Вас. 162. *Чоботи пошиті до ранту.* Прил. у.

Рантовий, -а, -е. На ранту. *Черевики рантові.* Вас. 162. *Рантові чобітки пошили тато.* Миргор. у.

Рантух, -ха, *м.* 1) Головной уборъ замужней женщины въ Галиціи — бѣлый тонкій платокъ, покрывало. О. 1862. IV. 37, 30. *Уся в рантухах та в намистах золотих.* Федьк. Пов. 85. 2) Родъ тонкой бумажной ткани. 3) Родъ юбки суконной. Kolb. I. 37. 4) = **Лантух.** Ум. **Рантушо́к.** Гол. IV. 353.

Рантуховий, -а, -е. Изъ тонкой бумажной ткани. *Сорочка рантухова.* Федьк. Пов. 5.

Рантуши́на, -ни, *ж.* = **Рантух.**

Рантушок, -шка, *м.* Ум. отъ **рантух.**

Ранш, *нар.* = **Раніш.** *Сьогодні рата ніж учора зібрались судящі.* Кв. II. 250. Ум. **Раншенько.** Г. Барв. 150.

Раняшній, -я, -є = **Ранішній.** *Раняшня вода.* О. 1862. VI. 91. *Раняшнє сонце.* К. ХП. 23.

Рапавий, -а, -е. Шероховатый, жесткій. Вх. Зн. 58.

Рапавка, -ки, *ж.* = **Ропуха.** Шух. I. 22, 210. Вх. Зн. 24.

Рапак, -ка, *м.* Птица дергачъ. Вх. Лем. 459.

Рапач, -ча, *м.* = **Рапак.** Вх. Уг. 264.

Рапіти, -пчу, -пиш, *гл.* Шумѣть, стучать. Вх. Лем. 460.

Рапкати, -каю, -єш и -пчу, -чиш, *гл.* О дергачѣ: кричать. Также объ уткѣ и о лягушкѣ. Вх. Лем. 460. *Качур рапчит.* Вх. Уг. 264.

Рапотати, -почу, -тиш, *гл.* Трясти: перемѣшиваться. Вх. Лем. 460.

Раптовий, -а, -е. Неожиданный, внезапный. Черк. у. *Лучаються й раптові дощі.* О. 1861. IX. 30. *Раптова енергія.* Левиц. I.

Рапто́во, *нар.* Внезапно, неожиданно. *А чому се ви не їсте? — раптово спитала їх, аж крикнула, пані Висока.* Левиц. Пов. 210. *Гладкий як гукнув на своїх та раптово як кинулися на штурму, дак не дали й брами зачинити.* КС. 1885. VI. 349.

Раптом, *нар.* Внезапно, вдругъ, неожиданно. Опат. 17. *Так раптом взяв і поїхав.* Уман. у. *Як рипнули двері, москаль раптом прокинувся.* Левиц. Пов. 178.

Раптянка, -ки, *ж.* Быстрый и шумный ручей. Желех. Вх. Зн. 58.

Рапуття, -тя, *с.* Хламъ, старый домъ. Вх. Зн. 58.

Рапчак, -ка, *м.* = **Рапак.** Вх. Уг. 264.

Рапча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Рапкати.** Вх. Лем. 4 60.

Раріг, рога, *м.* Балабанъ (порода ястребовъ), Falco laniarius. Вх. Пч. II. 10. *Пани хорти заводять да рароги.* К. Дз. 74. *Путя туди не знає хиже птаство, не зазирне і раріг туди оком.* К. Іов. 59. **Дивиться як на рарога**. Смотритъ какъ на диковину.

Рарожий, -а, -е. Принадлежащій балабану.

Раст, -ту, *м.* Раст. а) Primula veris. Шух. I. 22. б) Anemon nemorosa. Вх. Пч. I. 8.

Рата, -ти, *ж.* Срокъ платежа, также часть платы (арендной и пр.), приходящаяся на данный срокъ. Чуб. VI. 226. *Першу рату заплатив.* **Ратами виплачувати**. Уплачивать по частямъ, частями. Подольск. г. **Роскласти плату на рати**. Распредѣлить уплату на извѣстные сроки. Подольск. г. **Суха рата**. Арендная плата въ неурожайный годъ. Подольск. г. **На рати**. На выплату. Галиц.

Ратай, -тая, *м.* Пахарь. АД. I. 53.

Ратайський, -а, -е. Пахарскій.

Ратиця, -ці, *ж.* 1) = **Ракотиця.** 2) = **Рак 3?** Ум. **Ратичка.** *Поприроблюють до підошов* (рибалки) *залізні ратички та й ходять по льоду безпечне.* Черк. у.

Ратище, -ща, *с.* Древко копья; копье. ЗОЮР. І. 293. *Наважували на списи ратища.* Стор. *Да взяв на ратище ворота так, як от сніп святого хліба візьмеш.* ЗОЮР. І. 4. *А мій милий коня веде, на ратище підпірається.* Грин. ІІІ. 593. Ув. **Ратюга.**

Ратман, -на, *м.* Ратманъ. КС. 18S2. V. 353. *Тут всякії були цехмистри і ритмами, і бургомистри.* Котл. Ен.

Ратови́ще, -ща, *с.* = **Ратище.**

Ратува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* и пр. = **Рятувати и пр.** *Хто в Бога вірує — ратуйте!* Ном.

Ратуш, -ша, *м.* = **Ратуша 1.** Св. *Л.* 75.

Ратуша, -ші, *ж.* 1) Городская дума, магистратъ, ратуша. Кв. І. 256. 2) Сельское правленіе. Грин. І. 32.

Ратушний, -а, -е. 1) Относящійся къ ратушѣ. 2) Членъ городскаго или сельскаго управленія. Харьк.

Ратюга, -ги, *ж.* Ув. отъ **ратище.** О. 1862. VI. 76.

Рафка, -ки, ж. Круглая, выточенная изъ дерева посуда для масла, сыру. Вх. Зн. 58.

Рахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Трогаться. *Постій, не рахайсь з місця.* Уман. у.

Рахкавка, -ки, *ж.* = **Раканя.** Вх. Уг. 264.

Рахкати, -каю, -єш, *гл.* Квакать. Вх. Уг. 264.

Рахман, -на, *м.* 1) По народному повѣрью: житель миѳической мѣстности, праведный христіанинъ. Чуб. І. 220. ІІІ. 29. Kolb. І. 198 — 200. 2) Нищій. *Потирахман плохий, поки собаки не обступлять.* Ном. № 4224.

Рахманний, -а, -е. Смирный, тихій. *Рахманний кінь.* Черниг. у.

Рахманський, -а, -е. Относящійся къ рахманам. Чуб. І. 220. *На Юра-Івана, на рахманський великдень.* Ном. № 5634.

Рахмистер, -тра, *м.* Счетчикъ.

Рахмисти́ня, -ні, *ж.* Счетчица. Ном. № 2484.

Рахта, -ти, ж. Второй день храмоваго праздника. *На другий день* (після храму) *у нас рахти, щоб то мед вже допивати.* О. 1861. XI. 108.

Рахтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Разсуждать, разсчитывать.

Рахуба, -би, *ж.* 1) Счетъ, отчетъ, разсчетъ. *Як ударив в губу, то й розбив всю рахубу.* Ном. № 5813. *Скільки всіх зорь, цьому ще ніхто рахуби не склав.* Ком. І. 49. Рахуби не дам. а) не могу счесть, б) ничего не могу подѣлать. Ном. № 6666. 2) Разсчетъ, соображеніе. *Не прийдеться рахуба до чуба.* Ном. 3) Возня, хлопоты. *Буде ще з ним рахуба. Оце рахуба!*

Рахубно, *нар.* Разсчетливо, обдуманно. *Я бачу, що він не рахубно робить — продає святці жиду.* Борз. у.

Рахува́ння, -ня, *с.* Вычисленіе, исчисленіе. *Рахування не в поминання! Коли ж небудь треба да по нас поминки робити.* Макс.

Рахувати, -хую, *гл.* 1) Считать, разсчитывать, вычислять. *Гроші рахувати.* Грин. ІІІ. 396. *Рахувати сир, масло, то й вареників не їсти.* Ном. *Тернові очка звізди рахують.* Чуб. 2) Разсчитывать, взвѣшивать, обдумывать. Чуб. ІІ. 22. *Тут довго тяжко рахували.* Котл. Ен. ІІ. 34. *А козаки гляділи, у вічі вбачали, проміж себе рахували.* Макс.

Рахува́тися, -ху́юся, -єшся, *гл.* 1) Считаться. *Махання забиття не рахується.* Ном. № 3884. *Любімося як брати, рахуймося як жиди.* Ном. № 9712. 2) Собираться, намѣряться. *Ми рахувалися вже їхати, як вони прийшли до нас.*

Рахунко́вий, -а, -е. Счетный. *Рахункові книжки.*

Рахунок, -нку, *м.* Счетъ, разсчетъ. *В рахунку помилився.* Котл. Ен. VI. 19. **Під рахунком бути**. Быть считаннымъ. *Мав.... саджавку, де були сами великі риби під рахунком.* Гл. І. 193. **Здавати рахунок**. Давать отчетъ. *Пішла.... здавати рахунок, шьо робила почерез цілий рік.* Гн. II. 56.

Рацавий, -а, -е = **Рапавий.** Вх. Зн. 58.

Рацавка, -ки, *ж.* = **Рапавка.** Вх. Зн. 58.

Рація, -ції, *ж.* 1) Основаніе, причини, поводъ. *Чи не мав но цей чоловік рації?* О. 1862. VI. 96. *І чи не мала ж вона рації написати до його після щирої розмови з ним?* Левиц. 1. 303. 2) Привѣтственная рѣчь, поздравленіе. *Посла к латину приступились, три рази низько поклонились, а старший рацію сказав.* Котл. Ен. IV. 27.

Рацький, -а, -е = **Рачачий.** Черк. у.

Рацюга, -ги, *м.* Большой ранъ. Волч. у.

Рачачий, -а, -е. Рачій, принадлежащій раку, относящійся къ раку, изъ раковъ сдѣланный. *Рачача нога.* Ном. № 425, стр. 302. *Очі.... рачачі.* Драг. 13.

Раченя, -няти, *с.* Раченокъ, маленькій ракъ. Мил. 157.

Рачеши́йки, йок, *ж. мн.* Раст. = **Ракові шийки.** ЗЮЗО. І. 132.

Рачити, -чу, -чиш, *гл.* Благоволить, изволить. *Бог.... з неба зійти рачив.* КС. 1882. IV. 170. *Як бачать, так і рачить.* Ном. № 13572. *Рач нам, Христе добротливий, тоє вдарити, і з тобою царствіем твоїм на віки жити.* Чуб. III. 383.

Рачи́ця, -ці, *ж.* Самка рака. Вх. Лем. 428.

Рачій, *нар.* Скорѣе, вѣрнѣе, лучше. *Рачій було б.*

Рачки, *нар.* = **Раком.** *Робити, хоч києм бити, а їсти, хоч рачки лізти.* Ном. № 12184. *Евандр у хату рачки ліз.* Котл. Ен. V. 16.

Рачкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Ползать на четверенькахъ. *Дівчинонька кропиву шаткує, а за нею дитина рачкує.* Чуб. V. 866.

Рачкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* = **Рачкувати.** *Як почав він рачкуватися та насилу дорачкувався: звісно, ходить не може, то лізе на всіх чотирьох.* Новомоск.

Рачок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **рак.** 2) Насѣк. Nepa cinerea. Вх. Пч. II. 27. 2) Названіе маленькаго вола съ небольшими рогами, выступающими впередъ. КС. 1898. VII. 47. 4) *мн.* Раст. = **Ракові шийки.** ЗЮЗО. І. 132. 5) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. 6) *мн.* Глиняныя подставки въ видѣ треножниковъ или обручиковъ для разъединенія посуды, вкладываемой одна въ другую для обжиганія. Вас. 179.

Рашкуль, -ля, *м.* Терпугъ.

Рашпіль, -ля, *м.* = **Рашкуль.**

Раюва́ння, -ня, *с.* Жизнь въ раю, райское блаженство.

Раювати, -юю, -єш, *гл.* Блаженствоватъ. Грин. III. 394. К. ЦН. 230. *Нехай так щасливо вікує, наче раює.* Г. Барв. 310.

Раяти, -раю, -єш, *гл.* Совѣтовать. *Мені раяли, щоб я поїхав на три раки у Січ.* Стор.

Раятися, -раюся, -єшся, *гл.* Совѣтоваться. *Ви б раялись, та й до школи хлопця.*

Рваниця, -ці, *ж.* Плоды, сорванные съ деревьевъ, а не стряхнутые.

Рвати, рву, рвеш, *гл.* 1) Рвать, разрывать. *Хто се, хто се по тім боці рве на собі коси?* Шевч. 19. *Тиха вода греблі рве, а бистра тамує.* Ном. № ЗОЗО. *Не рви нитки.* 2) Рвать, срывать. *По садочку йшла, квіточки рвала.* Чуб. V. 6. *Козаки ідуть, гурки рвуть.* Ном. №

14027. 3) О собакѣ: кусать. *Собака собаки не рве.* Ном. № 7954. 4) Терзать. *Заступи мене, благаю, щоб не рвали мою душу.* К. Псал. 11. 5) **Рвати бо́ки**. Надрываться отъ омѣха. *Аж боки рвав од сміху.* Левиц. Пов. 62.

Рватися, рвуся, рвешся, *гл.* 1) Рваться, разрываться. *Де коротко, там і рветься.* Ном. № 2131. *Пани б'ються, а в нашого брата чуби рвуться.* Ном. № 1303. 2) Надрываться, изнемогать Г. Барв. 388. *Плучач оре і в праці рветься, а панське черево оттак аж дметься.* Ном. № 1144. 3) Порываться, рваться. *Рветься, як дурний до образа.* Ном. № 3149. *Не рвися, як собака на ретязі.* Ном. № 3162. *Серце рвалося, сміялось.* Шевч. 4.

Рвач, -ча, *м.* Тотъ, кто рветъ, иронически: дантистъ. *Добрий рвач, нічого казать.* Черк. у.

Рвачки́й, -а́, -е́. 1) Легко рвущійся. *Рвачкі нитки.* Константиногр. у. 2) О вѣтрѣ: порывистый.

Рвонути, -ну, -неш, *гл.* Рвануть. *Як ірвонув віжки, — мов перегоріли.* Харьк.

Рвону́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Рвануться, порывисто броситься. *Чорт як рвонеться, — тільки пил схватився.* Рудч. Ск. II. 23.

Рджок, -ка, *м.* Зоол. Землеройка, Sorex. Вх. Лем. 460.

Рди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* О животныхъ: горячиться. *Жеребець серед кобил рдиться.* Лохв. у.

Реберечко, -ка, *с.* Ум. отъ **ребро.**

Реберце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **ребро.** О. 1861. III. 88. 2) *мн.* Родъ вышивки на сорочкѣ. Чуб. VII. 4 27.

Ребро, -ра, *с.* 1) Ребро. *Худий, аж ребра світяться.* Ном. № 8551. 2) Бокъ горы, обрыва, скалы. Шух. I. 14. *Яри гайові меж невисокими, та крутими горами та шпилями, меж дубовими та грабовими гаями, що роскішно поросли на крутих ребрах, на вершках гір та шпилів.* Левиц. I. 203. 3) Каждая изъ двухъ боковыхъ дощечекъ **терлиці**. Шух. I. 147. 4) — **бо́же**. Раст. Convallaria multiflora. Лв. 97. См. **Кукурічка.** Ум. **Реберце, реберечко.** Чуб. V. 662. *Повернися бочком..., ще й реберечком.* Мил. 103.

Ребровачка, -ки, *ж.* = **Рубель** (для катанья бѣлья). Вх. Зн. 68.

Рев, -ву, *м.* Ревъ. *Скот пустився з ревом.* Мнж. 35. *Ввійшла к Юноні з ревом, стуком.* Котл. Ен.

Рева, -ви, *об.* Плакса. Черк. у. О. 1862. IX. 119. *Он рева яблука розсипала.* Ном. № 13978. Ув. **Ре́вище.** *Оце ще ревище!*

Реваш, -ша, *м.* У гуц. древорубовь: счетъ срубленнаго дерева, проработанныхъ дней и пр., а у гуцульскихъ пастуховъ счетъ удоя, отмѣчаемыхъ зарубками на деревянномъ брускѣ, называемомъ колода и распадающемся вдоль на двѣ половины, при чемъ зарубки дѣлаются поперегъ бруска и проходятъ сразу черезъ обѣ половины его; одна изъ нихъ, также называемая реваш, отдается работнику или хозяину скота, а другая остается у ведущаго счетъ. Шух. I. 173, 205, 206, 209.

Ревень, -ню, *м.* Раст. Rheum.

Ревидон, -на, *м.* Резизоръ. *Та наїхали та ревидони бурлак у службу брати.* О. 1862. V. 99. См. **Ревизон.**

Ревидува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Ревизовать, осматривать. Чуб. III. 349. О. 1561. XI. 9. *Став жовнірь госпосю ревидувати: чом в тебе, госпосю, уста солодкі?... Чом в тебе, госпосю, очка чорненькі?* Гол. I. 147. *Нехай опека мене ревидує.* Прил. у.

Ревизія, -зії, *ж.* 1) Ревизія. 2) Народная перепись. Ном. № 1755. Кв. I. 157. *Хлопця у ревизію записали.* О. 1861. VIII. 16.

Ревизон, -на, *м.* = **Ревизор.** *Та наїхали та ревизони бурлак у службу брати.* О. 1862. V. 99.

Ревизор, -ра, *м.* Ревизоръ. Стор. II. 104.

Ревизський, -а, -е. Ревизскій, значащійся по ревизской записи. Кв. I. 157.

Ревище, -ща, *с.* 1) Сильный ревъ. *Як ускочив вовк у череду, а вона як спинить ревище.* Лебед. у. 2) Мѣсто, гдѣ ревуть коровы, волы, чуя кровь скотины. *Буяють мов на ревищі бики.* К. Пс. 89. *Заревів Марко, як віл на ревищі.* Стор. М. Пр. 19.

Ре́віль, -ля, *м.* = **Ревінь.** Черк. у.

Реві́ння, -ня, *с.* Ревъ, мычаніе. *Ревіння альпійських коров.* Левиц. Пов. 134.

Ревіти, -ву, -веш, *гл.* = **Ревти.**

Ревли́вий, -а, -е. 1) Плаксивый. *Ревлива дитина.* 2) Крикливый, ревущій. *Ревлива корова.* Зміев. у.

Ревне, *нар.* 1) Горестно, горько, жалостно. Грин. III. 257. *Ой ви, діти дрібненькії, заплачте ж ви ревне, ще й орендарь подобріє, то вам маму верне.* Чуб. V. 189. *Я так ревне плачу, що аж серце з мене вискакує.* Федьк. 2) Искренно, сердечно, нѣжно. *Хто любить ревне, жаліє певне.* Ном. № 8781. Ум. **Ревненько.** Чуб. V. 763. *Ревненько заплачу.* Волын. у.

Ревнивий, -а, -е. Ревнивый; придирчивый. Чуб. V. 604. Мил. 145. *Тільки дав мені Бог да ревнивого мужа.* Чуб. V. 565. *В мене свекруха ревнива, ще й до ділечка лінива.* Чуб. V. 691.

Ревний, -а, -е. 1) Горькій, горестный. МВ. (О. 1852. III. 66). *Ревні сльози.* ЗОЮР. II. 296. *Плачем ревним я заплакав.* К. Псал. 36. 2) Искренній, задушевный, трогательный. *Вислухай, Боже, ревну молитву.* К. Псал. 138. *Набравшись ізмалку всього, чим живе й дише селянин, він* (Шевченко) *підняв прості хатні розмови до високої пісні і разом зробив із них ревну, сердечну лірику і величний епос.* К. (Хата).

Ревни́ці, -ниць, *ж. мн.* Ревность. *Ревниці неначе гарячим залізом палили моє нутро.* Стор. М. Пр. 34.

Ревно, *нар.* = **Ревне.** Гол. II. 575. *Ой чого я так журюся, чого ревно плачу?* К. МБ. X. 12.

Ревнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Ревновать. *Гриця кохала та й ревнувала.* Чуб. V. 431. *Я вже не плачу тепер, я вже не ревную, та й не кохаю.* МВ. II. 151.

Ревнути. См. **Ревти.**

Ревнява, -ви, *ж.* 1) Ревъ. 2) Шумъ. крикъ. *Бач. яку підняли собаки ревняву.* Кролев. у.

Ревти, -ву, -веш, одн. в. ревнути, -ну, -веш, *гл.* 1) Ревѣть, заревѣть, мычать, замычать. *Ведмідь на ретязі товсто реве.* Ном. № 1337. *Чого бик навик, того й реве.* Ном. № 9565. *На синьому морі лютий змій реве.* Чуб. I. 140. 2) Орать, заорать, крикнуть. *Ви передержанці! — ревнув писарь, — вы передержуєте біглих!* Кв. II. 373. *Ревнув, мов у маточину, — як бугай.* Ном. № 12445, 12443. 3) Пѣть очень громко и плохо, запѣвать сразу громко. *На віват з мущирів стріляли, тут грімко трубачі, іграли, а много літ дяки ревуть.* Котл. Ен. IV. 32. 4) Ревѣть, плакать съ крикомъ, заревѣть. *Оце ще рева реве!* Харьк. *Дідона тяжко зажурилась.... кричала, плакала, ревла.* Котл. Ен. I. 34. 5) Громко играть, заиграть на духовомъ инструментѣ. *А Михаїл в трубу реве на всю губу.* Чуб. III. 382. 6) О водѣ, вѣтрѣ: ревѣть, заревѣть, шумѣть, гудѣть, завывать. *Проклятї вітри роздулися, а море з лиха аж реве.* Котл. Ен. *Як та воля, що минулась, Дніпр*

широкий — море, степ і степ, ревуть пороги, і могили-гори. Шевч. 4. *Реви, завірюхо, засип його снігом!* Левиц. I. 156. 7) О колоколѣ: сильно звонить. *Всі дзвони ревуть, — уже ж того козаченька ховати несуть.* Чуб. V. 371. 8) О пушкахъ: грохотать, грохнуть. *Реве гарматами Скутара, ревуть, лютують вороги.* Шевч. 59. *Як став місяць серед неба — ревнула гармата.* Шевч. 40. 9) О землѣ: гудѣть. *Летить ізнов змій, аж земля реве.* Рудч. Ск. I. 147.

Ревтух, -ха, *м.* = **Рептух.**

Ревун, -на, *м.* = **Рева.** Ум. **Ревунець.** *Ревунці ревуть.* Ном. стр. 298.

Ревучий, -а, -е. Ревучій. *По колізеї ревучим громом пронеслась і стихла буря.* Шевч. 614. *Щоб лани широкополі і Дніпро, і кручі були видні, було чути, як реве ревучий.* Шевч. 666.

Рега, -ги, *м.* Названіе вола съ головой и рогами, похожими на голову и роги бугая. КС. 1S98. VII. 45.

Регіт, готу, *м.* Хохотъ. *О, сміху було! хлопці аж кишки порвали од реготу.* Кв. I. 124. *Аж лящить жіночий регіт.* Шевч. 334. *Там такого реготу, аж стіни гудуть.* Пирят. у.

Регітно, *нар.* Смѣшно, хочется смѣяться. *Мені регітно, а він плаче.* Сосн. у.

Регітня́, -ні́, *ж.* Хохотъ, хохотаніе. Черк. у.

Регнути, -ну, -неш, *гл.* Сильно желать, стремиться. *Аж регне заміж, та ніхто не свата.* Ном. № 8873. *Він аж регне купити у мене вола.* Міусск. окр.

Регота́ння, -ня, *с.* = **Регіт.** *По вечері ж все замерло, тихо, глухо стало, реготання, спів і крику мов і не бувало.* Мкр. Н. 36.

Реготати(-ся), -чу(-ся), -чеш(-ся), *гл.* 1) Хохотать. *Ніч наша регоче, коровая хоче.* Мет. 164. *Що Микита сміється, до Марусі береться: а Маруся регочеться, до Микити не хочеться.* Чуб. V. 177.2) Ржать. Вх. Лем. 460.

Реготи, -тів, *м. мн.* Хохотъ, хохотаніе. *Сміх не реготи — пійшла баба в переверти.* Ном.

Реготі́ння, -ня, *с.* = **Реготи.** Черк. у.

Реготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) = **Реготати.** 2) О сычѣ: кричать. *Пугач реготів.* Мил. 10.

Реготітися, -ти́ться, *гл. безл.* Смѣяться, хохотать. **Їй реготи́ться**. Ей хочется хохотать, она охотно хохочетъ. *Щоб ходилось і хотілось* (на досвітки), *до всіх хлопців раготілось.* Мил. 60.

Реготливий, -а, -е. Смѣшливый, хохотливый. *Послухавши дівочого реготливого шепотання.* Мир. Пов. I. 137.

Ре́готно, *нар.* = **Регітно.** *А мені так реготно з його, що туди вліз, а назад не вилізе.* Пирят. у.

Реготня, -ні, *ж.* = **Регітня.** Котл. Ен. VI. 21. *Скрізь гармидер та реготня.* Шевч. 108.

Реготун, -на, *м.* Хохотунъ. Мир. ХРВ. 131. *О. Хведор був веселий, реготун.* Левиц. I. 132.

Реготуха, -хи, *ж.* Хохотунья. Мир. ХРВ. 258. *Сватай мене реготуху.* Чуб. V. 1127. *Перша реготуха на селі.* Мир. Пов. I. 137.

Ре́гула, -ли, *ж.* Уставъ. *По військовій регулі за се повинен він смертної кари.* Стор. М. Пр. 28.

Редечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **редька.**

Редута, -ти, *ж.* Редутъ. *Збіглось десятків пять гетьманських козаків на Кручену редуту.* ЗОЮР. I. 267. *Розвалилися редути і рови густою від низів і до вершини вкрилися травою.* Щог. Сл. 9.

Редька, -ки, *ж.* Раст. а) Raphanus sativus. ЗЮЗО. І. 133. б) — **дика**. Raphanus Kaphanistrum L. ЗЮЗО. І. 133. *Любить, як собака редьку.* Ном. № 5078. **Скребти кому** редьку. **Читать нотацію**. **Скребнути редьки**. Навонять. Ном. № 3448. 2) Механизмъ, на которомъ вращается крыша мельницы. Сосн. у. 3) Волъ, у котораго осталось одно ядро, вслѣдствіе неудачной кастраціи. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Редечка.** Мет. 120.

Реестр, -ру, *м.* = **Реєстер.** *Шість тисяч тілько їх оставлено в реєстрі.* К. ЧР. 11.

Реестровий, -а, -е. Реестровый, записанный въ реестрѣ. *Реестровий козак.*

Реєнт, -та, *м.* Регентъ. Желех.

Рее́стер, -стру, *м.* Реестръ, списокъ. *Запиши, Миколо, у реєстер* (козака). Шевч. 170.

Реж, -жа, *м.* Крыло рыболовной сѣти. *В сітці дві пілки: режі, а в середині третя — пров'язь.*

Резеда, -ди, *ж.* Раст. Reseda odorata L, резеда. ЗЮЗО. І. 133.

Рейвах, -ху, *м.* Суматоха, плачъ.

Рейдити, -джу, -диш, *гл.* Болтать, пустомелить. *Хоча б оті пани не рейдили.* Черк. у.

Рейка, -ки, *ж.* Рельсъ. Екатериносл. у.

Рейме́нт, -ту, *м.* 1) Полкъ, отрядъ. 2) Начальствованіе.

Рейментарський, -а, -е. Относящійся къ рейментарю. *Рейментарський пірнач.* К. ЧР. 16.

Рейментарь, -ря, *м.* Военачальникъ, командирующій войскомъ. *Ой дозволив пан рейментарь червінці забрати, не дозволив Котовича з шибениці зняти.* Нп.

Рейментарювати, -рюю, -єш, *гл.* Предводительствовать.

Рейтар, -ра, *м.* Конный солдатъ. *Блиснула грімниця із чорної хмари, повалились, покотились пішаки й рейтари.* К. Досв. 9.

Рекрут, -та, *м.* **рекрутка, -ки,** *ж.,* **рекрутство, -ва,** *с.,* **рекрутський, -а, -е** = **некрут, некрутка, некрутство, некрутсьский.**

Ректи, -речу, -чеш, *гл.* Говорить, сказывать. ЗОЮР. II. 50. *Добре речеш, тільки в громаду не беруть.* Ном. № 6865.

Ректор, -ра, *м.* Ректоръ. Левиц. Пов. 317.

Ректорство, -ва, *с.* Ректорство, должность ректора. *На ректорстві одпасує живіт.* К. ПС. 83.

Ректорський, -а, -е. Ректорскій.

Реля, -лі, *ж.* 1) Чаще во *мн.* **ре́лі**. Качель. *Пішли на релі поколихаться.* Лебед. у. 2) = **Ліра.** О. 1861. V. 52.

Ре́мгати, -мжу, -жеш, *гл.* Шептать. Чуб. VII. 551.

Ремез, -за, *м.* Птица: ремезъ, Parus pendulinus. Вх. Пч. II. 13. *Ой ремезе, ремезочку, не клади гнізда у вершині Дністра.* Чуб. V. 876. Ум. **Реме́зонько, ремезо́чок.** Грин. III. 617.

Ремезин, -на, -не. Принадлежащій, относящійся къ ремезу. *Ремезине гніздо.* Стор. М. Пр. 158.

Ремезонько, -ка, ремезочок, -чка, *м.* Ум. отъ **ремез.**

Ремезува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Крѣпко сдѣлать что нибудь. Черном.

Ременарь, -ря, *м.* Шорникъ. Угор.

Ременик, -ка. Ремешекъ. Вх. Лем. 460.

Реме́ннак, -ка, *м.* Ременный кнутъ. Угор.

Реме́няний, -а, -е. Ремневый.

Ремесло, -ла, *с.* 1) Ремесло. *Нема то ремесло, як леміш та чересло.* Ном. № 10125. 2) Собраніе инструментовъ, употребляемыхъ въ какомъ нибудь ремеслѣ. *Забрав усе своє ремесло та поніс додому.*

Ремесни́й, -а́, -е́. Ремесленный. *Ремесні козаки.* О. 1562. II. 61. *Як ремесни́й чоловік, то й добре живе тепера — пошив чоботи та штани, от і є на хліб.* Лебед. у. *Оддати дитину до ремесної науки.* К. (О. 1862. III. 22).

Ремесни́к, -ка́, *м.* Ремеслеликъ. *В ремесника золотая рука та кальний рот.* Ном. № 10410. Ум. **Ремесничок, ремесниче́нько.** *Ой жаль мені на мого батенька, шо мня не дав за ремесниченька.* АД. І. 61.

Ремесни́цький, -а, -е. Относящійся къ ремесленнику, принадлежащій ремесленнику. *Цех ремесницький. Сердеги ремесницькі робітники.* О. 1861. XI. 102.

Ремесни́ця, -ці, *ж.* Ремесленница. Константиногр. у.

Ремесниченько, -ка. Ум. отъ **ремесник.**

Ремесни́чий, -а, -е = **Ремесницький.** *Ремесничий цех.* К. Кр. 17.

Ремесничок, -чка, *м.* Ум. отъ **ремесник.**

Ремество, -ва, *с.* Ремесло. *Отцева-матчина молитва в кунецтві, в реместві на поміч помагає.* Мет. 347.

Ремествувати, -вую, -єш, *гл.* Заниматься ремесломъ. К. Хм. 13.

Ремиґати, -ґаю, -єш, *гл.* Жевать жвачку (о волахъ). *Вози риплять, ярма брязчать, воли ремиґають.* Мет. 453. 2) О людяхъ грубо: ѣсть, жрать. *А ну, годі вже вам ремиґати!* Волч. у. См. **Розремиґатися.**

Ремінець, -нця, *м.* 1) Ум. отъ **ремінь.** Ремешекъ. 2) Тонкая нить кожи, употребляемая вмѣсто дратвы. Шух. І. 292.

Ремінний, -а, -е. Ременный, сдѣланный изъ ремня, кожаный. *Ремінний пояс.* Ном. № 2578. *Ремінний батіг.* Чуб. V. 472.

Ремінник, -ка. 1) Родъ широкаго кожанаго мужскаго пояса изъ куска толстой кожи, сшитой вдвое, такъ что въ средину прячутъ деньги, —тоже, что и **черес**, только шире. Чуб. УН. 418. 2) **Ремінник**. См. **Вуголов.** Шух. І. 166.

Ремі́ння, -ня, *с. соб.* Ремни. АД. І. 104. *За невміння деруть реміння.* Ном. № 6035. Ум. **Реміннячко.**

Ремінчик, -ка, *м.* Ум. отъ **ремінь.**

Ремінь, -ню, *м.* 1) Ремень. *З вас деруть ремінь, а з їх, бувало, й лій топили.* Ном. № 4036. 2) Кожа выдѣланная, сапожный товаръ. Шух. І. 292. *Оце купив реміню чоботи пошию.* Харьк. у. 3) Широкій кожаный поясъ съ сумочкою при немъ и пр. *Брат посяг у ремінь та й виймив мені сороківця.* Федьк. Пов. 16. Ум. **Ремінець, ремінчик.** *Лучче своє личко, як чужий ремінець.* Ном. № 9682.

Реміняка, -ки, *ж.* Ув. отъ **ремінь.** *На що мені женитися, на що мені панство: коло купрів реміняка — то все господарство.* Ном. № 830.

Ремісник, -ка, *м.* У ткачей: снарядъ. посредствомъ котораго наматываются нитки на шпульку, вкладываемую затѣмъ въ ткацкій челнокъ. Части его: двѣ вертикально стоящія доски — **лаби**, обращенныя другъ къ другу широкой поверхностью и соединенныя по срединѣ продолговатымъ деревяннымъ ящикомъ — **скри́нкою**;

нижніе концы **лаб** стоятъ на землѣ, въ верхнихъ вращается желѣзный прутъ — **веретено**, на которомъ толстое деревянное маховое **колесо**; тонкій конецъ веретена называется **спінь** и на немъ вращается шпулька — **цівка**; **веретено** приводится во вращательное движеніе при помощи **лучка** — деревянной палочки, къ обоимъ концамъ которой привязанъ **ремінець** (ремешекъ), охватывающій веретено; къ ящику (**скринка**) придѣлана скамейка для сидѣнья — **сіде́ць**. Шух. І. 257.

Ре́мно, *нар.* = **Ревно.**

Ремсати, -саю, -єш, *гл.* = **Рюмсати.** *А той струмочок, що тихо дзюркотить коло ніг наших по камінчиках, ніби мале дитя ремсає.* Левиц. І. 290.

Ремст, -ту, *м.* Неудовольствіе, претензія. *Він на мене ремст має. На нас і на тіх людей мав він великий ремст.* Васильк. у.

Ремство, -ва, *с.* Недовольство; нареканія, ропотъ. *Господи! ремства прости мені гріх!* Щог. Сл. 35.

Ремствувати, -вую, -єш, *гл.* Роптать, быть недовольнымъ, претендовать. *Уся громада стала на його ремствувати. Тяжко і скрутно їм жилось, але ніколи на се не ремствували.* Грин. ІІ. 152.

Ремстити, -щу, -стиш, *гл.* = **Ремствувати.** *От Хведь не буде ремстить на чоловіка: Бог з ним, каже!* Канев. у.

Ремсть, -ти, *ж.* = **Ремст.** *Він на мене ремсть має та через те й коня не дав до міста.* Канев. у.

Рем'я, -м'я, *с.* = **Рам'я.** Канев. у.

Ренджи́ґло, -ла, *с.* Задница. *Одвернув, як циган ренджиґло.* Ном. № 11333.

Ре́нське, -кого, *с.* Рейнское вино, рейнвейнъ. Мкр. Н. 31. *Вродилось ренське з курдимоном.* Котл. Ен. *Барила з горілкою, ренським.* Морд. Пл. 72.

Реньґорт, -та, *м.* Подпруга. *Накинь осю дергу на гнідого та й підтягни реньґортом.* Брацл. у.

Репалка, -ки, *ж.* То-же, что и **ковзалка**, на которой парни и дѣвушки скользятъ попарно, взявшись за руки. КС. 1887. VI. 482.

Репанець, -нця, *м.* Треснувшій плодъ, хлѣбъ. *Огірки-репанці вносять люде в хату та й кладуть під лаву, чи що, щоб полежали ще: більше встаріється насіння.* (Залюбовск.).

Репаний, -а, -е. 1) Корявый, потрескавшійся. *Дуже спіла диня — репана.* Лебед. у. 2) Простой, грубый, неотесанный. *Репані мужики.* Черк. у.

Репаник, -ка, *м.* = **Репанець.**

Репанка, -ки, *ж.* = **Репанець.**

Репати(-ся), -паю(-ся), -єш(-ся), *гл.* Трескаться, лопаться. *Таке то гречане: ти його в піч, а воно й репається.* Ном. № 3368. *Щоб дійки не репались* (у корови). Грин. ІІ. 46.

Репет, -ту, *м.* Крикъ, вопль. *Як зачули про се панські люде, пішов репет по всьому селу.* О. 1862. V. 119. *Як баби поскубуться — отто вже репету.* Полт. г.

Репетува́ння, -ня, *с.* Крикъ, вопль. *Сей галас і репетування троян всіх в смуток привело.* Котл. Ен. 62.

Репетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Кричать, вопить, орать. *Кричить баба, репетує, ніхто баби не ратує.* Нп. *Репетує на всю хату.* ЗОЮР. ІІ. 34.

Репик, -ка, *м.* Раст. Agrimonia Eupatoria.

Ре́пиця, -ці, *ж.* Основаніе хвоста позвоночныхъ животныхъ. «*На тобі, хортище-собачище, хвоста, да не кусай по жовтому, а кусай по білому». А хорт як укусив, так при самій репиці одкусив.* Рудч. Ск. 16.

Репігати, -гаю, -єш, *гл.* Сильно лить. Угор.

Репіжити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Сильно колотить, бить. *Сів він на неї* (на лошицю) *та й давай репіжить тією палицею.* Грин. І. 258. 2) = **Репігати.** *Дощ репіжить.* Угор. 3) Плакать, рваться. *Дитина рипіжала з пів-години.* Вх. Зн. 59.

Репнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Треснуть, растрескаться, лопнуть. (Паска) *не репнула.* Кв. II. 177. *Як положиш кислицю у піч спектись, то шкурка на їй репне.* Дещо. *Іде він льодом, коли лід репнув.* Грин. І. 205. 2) Съ силой упасть на землю. Угор.

Ре́птух, -ха, *м.* 1) Рептухъ, родъ широкаго, но неглубокаго мѣшка, привязываемаго къ оглоблямъ, — въ него всыпаютъ овесъ для корма лошадямъ. Сим. 93. 2) Родъ плетенаго изъ веревки мѣшка для сѣна. 3) Названіе толстаго неповоротливаго человѣка. Чуб. VII. 576.

Репчин, -ну, *м.* Раст. Raphanistrum arvense L. Вх. Уг. 265.

Реп'ях, -ха, *м.* 1) Раст. Aretium lappa, репейникъ. *Причепився, як репях.* Ном. № 2744. 2) — **польовий**. Раст. Carduus nutans. ЗЮЗО. І. 174. Ум. **Реп'яшок.**

Реп'яхівка, -ки, *ж.* Разновидность плахти. КС. 1393. ХП. 44S.

Реп'яшковий, -а, -е. 1) Репейниковый. 2) **Реп'яшкова кривулька**. Родъ вышивки. Лебед. у. (Залюбовск.).

Реп'яшо́к, -шка, *м.* 1) Ум. отъ **реп'ях.** 2) Раст. Xanthiun strumarium L. ЗЮЗО. І. 142. 3) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427.

Рескаль, -ля, *м.* = **Рискаль.** *Як сотворив Бог Адама, то дав йому рескаль: копай, каже, землю та й користуйся.* Звенигор. у.

Ретельне, *нар.* Аккуратно, точно. *Знаю ретельне, що....* Федьк.

Ретельний, -а, -е. Аккуратный, точный. Подольск. г.

Рети́тися, -речуся, -тишся, *гл.* Биться, бороться. Галиц. Вх. Зн. 59.

Ретізь, -зя, *м.* = **Ретяз 1.** Кіев. у. Шух. І. 273, 280, 281. Ум. **Ретізо́к.**

Ретор, -ра, *м.* Ученикъ класса реторики. См. **Реторика 3.** Сим. 175.

Реторва, -ви, *ж. соб.* Ученики класса реторики 3. Св. Л. 299.

Реторика, -ки, *ж.* 1) Риторика. 2) Учебникъ риторики. *Плюнь на свої реторики й альвари.* К. ПС. 67. 3) Пятый изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Ре́тяз, -за, ретязь, -зя, *м.* 1) Цѣпь, цѣпочка. Гол. Од. 67. *А де ретяз — коня припясти?* Кобел. у. *Ведмідь на ретязі товсто реве.* Ном. № 1337. *Не рвивя, як собака на ретязі.* Ном. № 3162. *Держить хорта на ретязі.* АД. І. 7. 2) Родъ прямолинейная шитья на рубахахъ. Ум. **Ретязок.** *На тім поясі жовті ретязки, на тих ремизках золоті ключі.* АД. І. 43. *Перед образами на срібному ретязку висіла срібна лампадка.* Мир. ХРВ. 315.

Реус, -са, *м.* = **Рева.** Лебед. у.

Рецетовка, -ки, *ж.* Сортъ плахти. Черниг. у.

Рецок, -цка, *м.* = **Рджок.** Вх. Лем. 460.

Реч, -чі, *ж.* = **Річ.**

Речи, -чу, -чеш, *гл.* = **Ректи.** Вх. За. 59.

Реченець, -нця, *м.* Срокъ. Св. Л. 215. *Прийде реченець у осени гроші оддамо.* Могил. г.

Речінь, -ня, *м.* = **Реченець.**

Речник, -ка, *м.* 1) Ораторъ, витія. К. ЧР. 200. *І хочуть знати, що від речника почують.* К. МБ. II. 120. *Була вже рада, чули вже доволі речей прихильних, речників розумних.* К. ЦП. 197. *Сеймові речники.* К. ПС. 83. 2) Представитель, заступникъ, ходатай, адвокатъ. *Славних потентатів намістники і речники достойні.* К. Бай. 23.

Речнистий, -а, -е. Говорливый, рѣчистый. Черк. у.

Речницький, -а, -е. Относящійся къ оратору, адвокату. *Бувай короток у речницькім слові.* К. Бай. 100.

Решети́лка, -ки, *ж.* Шапка изъ решетиловскаго каракуля. *Шапка решетилна.* Котл.

Решетина, -ни, *ж.* = **Решето.** *Малий коровай сплели, в ситині, в решетині, що не стане всій родині.* Рк. Макс.

Решети́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Прежде покрыванія крыши соломой прокладывать на латахъ камышемъ или тонкимъ хворостомъ, что бы соломѣ было на чемъ держаться. Волч. у.

Решетище, -ща, *с.* Ободъ въ рѣшетѣ.

Решетник, -ка, *м.* Грибъ изъ породы Bobtus. Радом. у.

Решето, -та, *с.* 1) Рѣшето. *Вода в решеті не встоїться.* Ном. № 2715. *Перейшов уже крізь сито й решето* — всего испыталъ. Ном. № 5778. **Попа в решеті возити**. Лгать на исповѣди. Ном. № 138. 2) Тамбуринъ (музыкальный инструментъ). Чуб. VII. 450. Ум. **Решітце.**

Решетува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Решетити.**

Решітка, -ки, *ж.* 1) Рѣшетка. Желех. 2) Родъ орнамента въ украшеніяхъ деревянныхъ гуцульскихъ издѣлій (гладкой проволокой, втискиваемой въ дерево): ломаныя линіи, различно пересѣкающіяся и образующая ромбоидальныя клѣтки. Шух. I. 281. 3) Подобный предыдущему орнаментъ при раскраскѣ гончарной посуды. Вас. 184. 4) Родъ вышивки. Шух. I. 157, 158, Kolb. I. 48, 49. 5) Снарядъ для собиранія черники: родъ совка съ плоскимъ дномъ, наружный край котораго оканчивается зубьями гребня; части: дно — **гребінь**, бока — **обруч**, ручка — **фіст**. Шух. I. 167. 6) Собств. Решотка. Родъ полки подъ шерстобитнымь луком, на которой лежитъ разбиваемая шерсть. Седневъ, Черниг. у. Ум. **Решіточка.** Чуб. VII. 415.

Решітник, -ка, *м.* 1) Продающій рѣшета. 2) — **га́динець**. Раст. Veronica Chamaedrys. Шух. I. 20.

Решіточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **решітка.**

Решітце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **решето.** 2) Часть токарнаго станка. Шух. I. 305. 306. См. **Токарня.**

Решт, -ту, *м.* = **Решта.**

Решта, -ти, *ж.* Остатокъ, остальное. *Рубає мечем голови з плечей, а решту топить водою.* Мет. 399. **Та й решта**. Да и все тутъ. *От скажу вам: ви ледачі та й решта.* **До-решти**. Въ конецъ, совершенно. *От лиха воля минула й до-решти.* Федьк.

Рештак, рештування и пр. См. **Риштак, риштування и пр.**

Рештант, -та, *м.* Арестантъ. *Їх на роботу з рештантами не виганяли.* ЗОЮР. I. 78.

Рєзка, -ки, *ж.* Родъ гуцульской орнаментики при украшеніи одежды, въ рѣзьбѣ. Шух. I. 128, 303.

Ржа, ржі, *ж.* Ржавчина (на желѣзѣ, водѣ). *Їсть як ржи залізо.* Ном. № 2726. Ржа вхполилась. Пристала ржавчина, начало ржавѣть. Черк. у.
Ржавець, -вця, *м.* Ржавое болото, ржавая рѣка.
Ржавий, -а, -е. Ржавый (о желѣзѣ, водѣ, травѣ). *Хвіртка на ржавих завісах.* Кв.
Ржавіти, -вію, -єш, *гл.* Ржавѣть.
Ржанець, -нцю, *с.* Раст. Phleum patense L. ЗЮЗО. І. 131.
Ржанняʹ, -няʹ, *с.* Ржаніе. *Навчив його, мов сарану, скакати і голосним, лякати серце ржанням.* К. Іов. 69.
Ржати, ржу, ржеш, *гл.* Ржать. *Коники ржали його везучи.* Чуб. V. 882.
Ржій, ржія, *м.* Раст. Camelina sativa. Вх. Пч. II. 37.
Риба, -би, *ж.* Рыба. *Козак з бідою, як риба з водою.* Ном. № 775. *Держись берега, а риба буде.* Ном. № 2058. Ум. **Рибка рибонька.**
Рибак, -ка, *м.* = **Рибалка 1.** *Вудка мокне, а рибак сохне.* Ном. № 10451. 2) = **Рибалка 2.** Вх. Пч. II. 14. Ум. **Рибаченько.** Грин. III. 369.
Рибалити, -лю, -лиш, *гл.* = **Рибалчити.** КС. 1S83. І. 39. *Рибаль собі, а на добич не ходи.* КС. 1S33. IV. 737.
Рибалки, -ки, *м.* 1) Рыбакъ. *Сам Бог з рибалок апостоли вчинив.* Ном. № 10450. 2) Птица: рыболовъ. *Пливуть собі та співають; рибалка літає.* Шевч. 49. Ум. **Рибалочка, рибалонька.** Шевч. 22. Мет. 19.
Рибалчик, -ка, *м.* = **Рибалка 1.** *Прислухаюсь, як ті молоді рибалчики сові приспівують.* Федьк. Пов. 47.
Рибалчин, -на, -не. Принадлежащій, свойственный рыбаку. *Рибалчина хата.* Левиц. Пов. 273.
Рибалчити, -чу, -чиш, *гл.* Заниматься рыбной ловлей. Мнж. 40. О. 1862. II. 62. *Пішов дід раз до моря, став рибалчити.* Мнж. 54.
Рибальня, -ні, *ж.* Мѣсто, гдѣ производится рыбная ловля, рыбный заводъ. *Що в лямі на рибальнях загорують, то все проп'ють та прогайнують.* Стор. II. 191.
Рибальство, -ва, *с.* Рыболовство. Черк. у. Стор. II. 98.
Рибальський, -а, -е. Рыболовный. КС. 1833. II. 291. *Рибальське знаряддя.*
Рибарити, -рю, -риш, *гл.* = **Рибалчити.** Вх. Зн. 59.
Рибарство, -ва, *с.* = **Рибальство.** Шух. І. 222.
Рибарчик, -ка, *м.* = **Рибалчик.** *Три братчики рибарчики рибоньку ловили.* Гол. І. 54.
Рибарь, -ряʹ, *м.* = **Рибалка.** Вх. Зн. 59. *Сам Бог призвав рибарів на апостолів.* Гол. Од. 11.
Рибас, -са, *м.* Продавецъ рыбы. Черном.
Рибаска, -ки, *ж.* Торговка рыбой. Полт.
Рибаха, -хи, *ж.* Рыба, большая рыба. *Вживають вони щуку-рибаху.* АД. II. 40.
Рибацтво, -ва, *с.* = **Рибальство.**
Рибаченько, -ка, *м.* Ум. отъ **рибак.**
Рибачити, -чу, -чиш, *гл.* = **Рибалчити.** Вх. Зн. 59.
Рибачиха, -хи, *ж.* Жена рыбака.
Рибеʹць, -бця, *м.* Рыба: рыбецъ, Abramis vimba. Браун. 26. *Славна рибка рибець.* Чуб. V. 1141.
Рибин, -на, -не. Рыбій. *Збірав музики — рибини язики.* Чуб. III. 116.

Рибина, -ни, *ж.* Одна рыба. Грин. III. 275. *Не піймали ані однісінької рибини.* Левиц. Пов. 110. Ум. **Рибинка.** Мнж. 25.

Рибка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **риба.** 2) *Ласкат.* имя къ женщинамъ. *Серце моє, рибки моя!* Шевч. 276. *Ганнусю, рибко, душно, любко!* Котл. 2) Нас. Lipisma saccharinum. Вх. Пч. I. 6. 4) **Варе́на рибка**. Родъ игры. Грин. III. 110. Ум. **Рибонька, рибочка.**

Рибний, -а, -е. Рыбный. *У рибного ловця недовгії рукавця.* Ном. № 12177.

Рибний, -а, -е. Обильный рыбой. *Невелика річка, але рибна! отам раків і риби на ярмарці продають!* Канев. у.

Рибник, -ка, *м.* 1) Рыбный садокъ. 2) Родъ сарая, гдѣ солятъ рыбу. Азовск. море. (Стрижевск.).

Рибно, *нар.* Обильно рыбой, рыбно. *Хоч не рибно, аби юшно.* Ном. № 12177.

Рибоїд, -да, *м.* Черный аистъ, Ciconia nigra.

Риболов, -ва, *м.* 1) = **Рибалка 1.** *Наїхали риболови та риби ловити.* Чуб. V. 891. 2) = **Рибалка 2.** Вх. Пч. II. 14.

Риболовець, -вця, *м.* 1) = **Рибалка 1.** *Ой ви, хлопці, ой ви, риболовці, закидайте сіти через бистрі ріки.* Нп. 2) = **Рибалка 2.** Вх. Пч. II. 14. Ум. **Риболо́вчик.**

Риболович, -ча, *м.* = **Рибалка 2.** Вх. Пч. II. 14.

Риболо́вка, -ки, *ж.* = **Рибалка 2.** Вх. Пч. II. 14.

Риболовний, -а, -е. 1) Рыболовный. *Риболовні сіти.* 2) Обильный рыбою. *Озеро риболовне.* Лебед. у.

Риболовник, -ка, *м.* = **Рибалка 1.** Ум. **Риболо́вничок.** *Рибаки ж мої, риболовнички.* Мет. 311.

Рибонька, рибочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **риба.** 2) *Ласкательное* имя къ женщинамъ. *Серденько, рибонько, дорогий кришталю.* Чуб. V. 891. *Стала коло матусі і стоїть, не дише, моя рибочка.* МВ. 1. 70.

Рибчина, -ни, *ж.* 1) Рыбка. 2) *Ласкат.* имя къ женщинамъ. *Вийди, дівчино, вийди, рибчино, поговоримо з тобою.* Чуб. V. 256. Ум. **Рибчинонька.** *Лукаш.* 73.

Риб'я, я́ти, *с.* Рыбка, молодая рыба. *Мав би чоловік піти та риб'я піймати.* АД. II. 26. Ум. **Риб'ятко.** Вх. *Лем.* 460.

Риб'яни́й, -а́, -е́. Рыбій. *Риб'яний жир.* Черк. у.

Риб'ятко, -ка, *с.* Ум. отъ **риб'я.**

Риб'ячий, -а, -е. Рыбій. *Риб'яча сиріс*ть. Левиц. I.

Рига́ти, -га́ю, -єш, одн. в ригнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Дѣлать отрыжку, отрыгнуть. *Не їв редьки, не буде ригати.* Ном. № 6744. 2) Блевать, рвать, вырвать. 3) Изрыгать, изрыгнуть. *Язики на мене гострять і отруту з уст ригають.* К. Псал. 313.

Ригачка, -ки, *ж.* Рвота.

Риги, -гів, *м. мн.* 1) Рыданіе. 2) Рвота. *Лохв.* у.

Ригнути. См. **Ригати.**

Риговина, -ни, *ж.* Блевотина. *Лохв.* у.

Ригувати, -гую, -єш, *гл.* О рогатомь скотѣ: метаться, бѣсноваться съ ревомъ. *Скотина ригує, як побачить свіжу кров.* Ромен. у.

Риґівни́ця, -ці, *ж.* У ткачей: дощечка съ отверстіями для вставки въ нихъ концевъ **начиння** или **блята**, когда сквозь послѣдніе пропускаютъ нити основы; **риґівниці** бываютъ при этомъ подвѣшены. Константиногр. у.

Риґувати, -ґую, -єш, *гл.* Дурно писать. *Ото риґує, — такі карлючки, що й не розбереш.* Канев. у.

Рида́ння, -ня, *с.* Рыданіе. *У нас у хаті ридання голосне та гірке та розпачливе.* МВ. II. 145.

Рида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Рыдать. *Ой я плачу і ридаю по свойму нещастю.* Мет. 65.

Ридван, -на, *м.* Дорожная карета, колымага. К. ЧР. 54. Кв. I. 233. *Поїхала в своїм ридвані мов сотника якого пані.* Котл. Ен.

Ридванний, -а, -е. Относящійся къ ридвану.

Риж, агу, *м.* Oryza satira L, рисъ. Ном. № 75S8. Котл. Ен. IV. 67. ЗЮЗО. I. 130.

Риженький, -а, -е. Ум. отъ **рижий.**

Рижиїще, -ща, *с.* Поле, гдѣ былъ рижій. Лохв. у.

Рижий, -а, -е. Рыжій. *Чорноброва, як риже теля.* Ном. № 8525. Ум. **Риженький.**

Рижієвий, -а, -е. Сдѣланный изъ рижія. *Рижієва олія.* Мир. Пов. I. 142.

Рижій, -жію, *м.* Раст. Camelina sativa. ЗЮЗО. I. 115.

Рижіти, -жію, -єш, *гл.* = **Рудіти.**

Рижо́к, -жка́, *м.* Грибъ, рыжикъ. Кв. I. 90. *Такий червоний, як рижок.* Ном. № 8585. *На високій полонині уродили рижки.* Гол. I. 164.

Рижуха, -хи, *ж.* Раст. Draba nemorosa. ЗЮЗО. I. 121.

Риза, -зи, *ж.* 1) Риза, одежда священнослужителей. Чуб. I. 5, 85. *Коли не піп, то не микайся в ризи.* Ном. № 9571. 2) **Попови ризи**. Родъ писанки. КС. 1891. VI. 371. 3) = **Різа.**

Ри́ззя, -зя, *с.* Лохмотья. К. ПС. 51. *Ветхе риззя обтріпалось і на латах лати.* К. МБ. II. 135. *Старець.... труситься в дирявому риззі.* Г. Барв. 271.

Ризи, -зей, *ж. мн.* Родъ сбитаго изъ бревенъ деревяннаго желоба, по которому гуцульські древорубы спускають съ горы внизъ срубленныя деревья. Шух. I. 178.

Ризінка, -ки, *ж.* Одно изъ бревенъ, употребляемымъ для устройства **ри́зей**. См. **Ризи.** Шух. I. 178, 179.

Ри́зка, -ки, *ж.* Половина загона отдѣленная во владѣніе другому лицу. Черниг. г.

Ри́зник, -ка, *м.* 1) Ризничій, хранитель ризницы. 2) Шьющій церковныя облаченія.

Ри́зниця, -ці, *ж.* Ризница. Стор. II. 136.

Рийка, -ки, *ж.* Навозный жукъ. Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27.

Рик, -ку, *м.* 1) Рычаніе. 2) Ревъ (вола, коровы). Г. Барв. 245. **На воловий рик**. Пространство, на которомъ слышенъ ревъ вола. Ном. № 7747. *Могила од могили на воловий рик.*

Рикало, -ла, *м.* 1) Обладающій громкимъ голосомъ. *Наш дяк — добрий рикало: як що виголосить у церкві, так хто його зна де чутно.* 2) Картавящій человѣкъ.

Рика́ння, -ня, *с.* 1) Рычаніе. К. ХП. 52. *Рикання їх в чагарняках чувати.* К. Іов. 2) Ревъ (вола, коровы).

Рика́ти, -ка́ю, -єш, одн. в. рикнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Рычать, рыкнуть. *Вовк як рикнув, — збіглось вовків щось із тисячу.* Рудч. Ск. I. 32. 2) Ревѣть, заревѣть. *Рикає віл.* Н.-Волын. у. *Теля рикає, а корова десь пішла.* Каменец. у. *Рикнув віл на сім сіл.* Ном. стр. 290. 3) Грозно кричать. *Рикає, наче лев.* К. МБ. II. 124.

Рикнути. См. **Рикати.**

Рику-рику! *меж.*, выражающее подражаніе рычанію или реву животнаго. *Корівонька рику-рику!* Рудч. Ск. I. 50.

Рикуля, -лі, *ж.* Ласкательное названіе коровы. *У рикулі штурі кулі.* Ном. стр. 293, № 114.

Рило, -ла, *с.* 1) Рыло, морда. *А ти, міхоноша, дми козі під рило.* Чуб. III. 263. *Кабан коли не розбіжиться з перестраху, коли удариться об дуб рилом.* Рудч. Ск. I. 23. 2) Бранное: лицо у человѣка. *Видно й з рила, що Пархім.* Ном. № 6315.

Ри́льний, -ного, *м.* Испорч. **лірник**. Сим. 149.

Риля, -лі, *ж.* Испорченное, то-же, что **ліра 2**. Сим. 149.

Риляч, -ча, *м.* Животное съ рыломъ, кабанъ. Рудч. Ск. I. 22.

Римаренко, -ка, *м.* Сынъ шорника. См. **Лимаренко.**

Римарівна, -ни, *ж.* Дочь шорника. См. **Лимарівна.**

Ри́марка, -ки, *ж.* Жена шорника. См. **Лимарка.**

Римарство, -ва, *с.* Шорное ремесло, шорничество. О. 1861. I. 311. См. **Лимарство.**

Римарський, -а, -е. Шорный. См. **Лимарський.**

Римарчук, -ка, *м.* 1) Сынъ шорника. 2) Подмастерій у шорника.

Римарчя, -чяти, *с.* Дитя шорника.

Ри́марщина, -ни, *ж.* Шорное мастерство.

Ри́марь, -ря, *м.* Шорникъ. См. **Лимарь.**

Римарювати, -рюю, -єш, *гл.* Заниматься шорничествомъ. См. **Лимарювати.**

Ри́мщина, -ни, *ж.* Раст. Aquilegia. Вх. Пч. II. 29.

Ри́нва, -ви, *ж.* 1) Водосточная труба. *Ой стану я під ринвою, з ринви вода ллється.* Чуб. V. 395. **З дощу та під ринву**. Изъ огня да въ полымя. Ном. № 1791. 2) Въ водяной мельницѣ: сбитый изъ досокъ желобъ, по которому вода изъ **лотоків** течетъ на колесо. Харьк. у. Мик. 480. **Яло́ва, пуста ри́нва**. Желобъ, по которому спускаютъ излишнюю воду. Мик. 480. Ум. **Риновка.**

Ринґач, -ча, *м.* Быкъ, плохо выхолощенный (Черном.), похожій на племеннаго быка. Мнж. 192. См. **Риндач.**

Ри́нда, -ди, ри́ндя, -ді, *ж.* Свинья. *Скунда скаче, ринда риє.* (Заг.: сорока і свиня). Ном. стр. 294. *Назад, ринде, завтра пятниця.* Посл. *Іди, ринде, де инде, де тебе не знатимуть і риндою не зватимуть.* Ном.

Риндач, -ча, *м.* Волъ съ кудрявой шерстью на лбу. Александров. у. См. **Ринґач.**

Ри́ндза, -зи, *ж.* Родъ творога, приготовленнаго въ желудкѣ молодаго ягненка или теленка. Шух. I. 213.

Риндзак, -ка, *м.* Желудокъ. Желех.

Ри́ндзка, -ки, *ж.* Сычугъ. Вх. Уг. 238.

Ри́ндзя, -зі, *ж.* Телячій желудокъ. Вх. Зн. 59.

I. Ри́ндя, -ді, *ж.* 1) = **Ринда.** 2) Желудокъ, нутро. Желех.

II. Ри́ндя, -ді, *м.* Въ свадебныхъ празднествахъ въ Черниг. губ.: разъѣзжающіе во вторникъ послѣ свадьбы верхомъ на лошадяхъ трубачи съ трубами. МУЕ. III. 169.

Ринка, -ки, *ж.* Родъ глиняной кастрюли. Шух. I. 264. Вас. 181. *Чигиринці спекли чорта в ринці, а таращанці ззіли вранці.* Ном. № 721. Ум. **Ри́ночка.**

Ри́нов, -нви, *ж.* = **Ринва.** Вх. Уг. 265.

Ри́новка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ринва.** 2) Вазонъ, цвѣточный горшокъ. Черк. у.

Ринок, -нку, *м.* Рынокъ. *Я пшениці не жала, ячменю не в'язала: була на ринку, пила медгорівку.* Чуб. V. 124. Ум. **Риночок.** Мет. 281.

Ри́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ринка.**

Ринути, -ну, -неш, *гл.* Сильно течь. *Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине.* Мет. 67. Переносно о людяхъ: валить толпой. *До сіней як хмара ринуть, товпляться, гукають.* Мкр. Н. 26.

Ринь, -ні, *ж.* Гравій, рѣчные камешки. Галиц.

Риньо́вка, -ки, *ж.* Горный ключъ. Житом.

Ринявець, -вця, *м.* Человѣкъ въ струпьяхъ, шелудяхъ. Вх. Лем. 460.

Ринявий, -а, -е. Струпистый, шелудивый. Вх. Лем. 460.

І. Рип, -пу, *м.* Скрипъ. *Рип за рипом у хату старости.* **Рипи справляти**. Часто отворять дверь. **Чоботи, черевики на рипах**. Сапоги, башмаки со скрипомъ. *Чоботи на рипах ваксовані.* Св. Л. 174.

ІІ. Рип! *меж.* Скрипъ! *Коли ж тут у сінях двері — рип!* Г. Барв. 198. *Чую — рип!* МВ. І. 111. *Рип у хату.* Левиц. І. 104.

Ри́па, -пи, *ж.* 1) Промоина, рытвина. Ананьев. у. 2) Высокій обрывистый берегъ, обрывъ. Шух. І. 80. Вх. Зн. 59. Ум. **Рипка.**

Рипати, -паю, -єш, *гл.* Скрипѣть. *На річку йшли чоботи — рипали, а з річки йшли чоботи — хлипали.* Нп. — **дверима**. Скрипѣть дверью.

Рипатися, -паюся, -єшся, *гл.* Часто отворять дверь. *Сиди в хаті, не рипайся.* Ном. № 13305.

Рипиґатися, -ґаюся, -єшся, *гл.* Презрительно: ползать. Вх. Лем. 460.

Рипіти, -плю, -пиш, *гл.* одн. в. **ри́пнути, -ну, -неш,** *гл.* Скрипѣть, скрипнуть. *На нозі сапян рипить, а в борщі трясця кипить.* Ном. № 11191. *Ой скриплять, риплять мої ворітечка.* Чуб. V. 197. *Вози риплять, ярма бряжчать.* Нп. *Рипнули двері, увійшла наша Одарка.* МВ. І. 71.

Ри́пкати, -каю, -єш, *гл.* = **Рипатися.** Угор.

Рипли́вий, -а, -е. Скрипучій. *Рипливий віз.* МВ. ІІ. 14.

Ри́пнути. См. **Рипіти.**

Рипотня́, -ні, *ж.* Скрипъ постоянный.

Рипу-рипу! *меж.*, выраж. скрипъ. *Черевики — рипу-рипу!* Чуб. V. 1123.

Рипя́к, -ка, *м.* Раст. Arctium majus. Лв. 96.

Ри́са, -си, *ж.* Черта. Левиц. І. 461, 475. *До лиця був той вінок її тонким рисам.* Г. Барв. 372. Ум. **Риска, рисочка.**

Риска, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **риса.** 2) Риски бити. На свекловичныхъ плантаціяхъ: пропалывать бураки бороздами, полосами между двумя рядами свекловицы. Рк. Левиц.

Рискали́на, -ни, *ж.* Рукоятка заступа. Хотин. у.

Рискаль, -ля, *м.* Заступъ. *Хиба тобі вже розв'яже рискаль та лопата.* Гол. І. 290. *То Костюшко, то москаль сварилися за рискаль.* Гол.

Рист! *меж.* Крикъ на овецъ, когда гуцульскій пастухъ, перегоняетъ ихъ изъ одного помѣщенія въ другое для доенія. Шух. І. 193.

Ристь, -ті, *ж.* Рысь. К. ЧР. 150. *Ристю, коники, ристю!* Грин. ІІІ. 491. *За користю біжи ристю.* Ном. № 14002. **В собачу ристь побігти**. Быстро побѣжать. *А далі аж не оглядівся, з двора в собачу ристь побіг.* Котл. Ен. І. 34.

Ристю, *нар.* Рысью. См. **Ристь.**

Ри́стячком, *нар.* Рысью. *Скорійш, скорійш ристячком.*

Рисува́ння, -ня, *с.* Рисованіе, черченіе.

Рисува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* 1) Рисовать, чертить. *Мальовали, рисували чорні брови мої.* Нп. 2) Обходить? *Другого дня, як ішла на поле, то вже рисувала через дві різи.* Левиц. Пов. 338.

Рись, -сі, *ж.* Рысь, Felix lynt.

Рити, -рию, -єш, *гл.* 1) Рыть, копать. *Дніпро берег риє, риє, яворові корінь миє.* Шевч. 648. *Понура свиня, а глибоко риє.* Ном. № 7323. 2) **Рити на кого**. Подкапываться подъ кого, строить козни. *Риє та й риє на мене.* Ном. № 9555.

Ритися, риюся, -єшся, *гл.* Рыться, копаться. *Кабан риється у хамло.* Рудч. Ск. I. 24.

Ритки, -ток, *ж. мн.* У ткачей: снарядъ, при помощи котораго приготовляютъ основу для наматыванія на навой: родъ узкой рамки длиной въ ширину навоя съ рѣдкими поперечными зубьями или перегородками, сквозь отверстія между которыми проходять нити основы. Вас. 166. Части: зубья — **зубки**, (въ Констаниногр. у. **кіло́чки**), отверстіе между ними — **комо́ра**, длинныя планки рамки — **листовки**, концы **риток-засувки** или **замочки**. МУЕ. III. 20.

Ри́тьми, ритю, *нар.* Назадъ. Вх. Зн. 59.

Рихва, -ви, *ж.* Желѣзное кольцо, желѣзный обручъ, обхватывающій что либо для скрѣпленія. Черк. у. Ум. **Ри́ховка.**

Рихтельне, *нар.* = **Ретельно.** *Він тобі скаже рихтельне.* Ольгоп. у.

Рихта, -ти, *ж.* Прибыль, доходъ. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Ри́хтик, *нар.* Совершенно, точь въ точь. *Оттакий рихтик, як ти.* Уман. у. *Вчора бачив коня, рихтик як той гнідий.* Борз. у.

Ри́хтино, *нар.* Именно, навѣрное. *Та се рихтино він зробив.* Брацл. у.

Рихтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Прочить, готовить. *Мене рихтували все в москалі, а я й утік.* Канев. у. *Багатому рихтувала, за бідного дала.* Гол. *Для тебе тещенька обідець готує і доленьку рихтує.* Грин. III. 526. 2) Наводить, направлять, цѣлить. Волын. г. *А своє військо на Львів рихтує.* АД. I. 15. См. **Риштувати.**

Рихтува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Снаряжаться, готовиться. *Почали в дорогу рихтуватися.* Св. Л. 174. *До того пана написали два цісарі: «Ти сі рихтуй, бо ми маємо бути в тебе на обіді».* Гн. I. 155.

Рицарство, -ва, *с.* = **Лицарство.**

Рицарський, -а, -е = **Лицарський.**

Рицарь, -ря, *м.* = **Лицарь.**

Рицарювати, -рюю, -єш, *гл.* = **Лицарювати.** К. ЧР. 191.

Річа́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Рикати.** Угор.

Ричка, -ки, *ж.* Коровница, скотница. Чуб. VII. 576. *З дійницей ричка виступала.* Котл. Ен. IV. 46.

Ричківня, ричко́вня, -ні, *ж.* 1) Помѣщеніе для дойнаго скота. Валк. у. 2) Помѣщеніе для молочныхъ продуктовъ. *Старі пани вчинили мене за шапаря й за отамана, то було що-дня божого на степ їздиш, або у льодовню, у ричковню підеш, бо й туди треба догляду щоденного, — у ричковні молоко, масло, сметана, ґляґанка.* Золотон. у.

Ришляк, -ка, *м.* У гребенниковъ: небольшіе рога молодаго скота. Вас. 163.

Риштак, -ка, *м.* 1) Канава для стока воды. *Лебед.* у. Желобъ у колодца. 2) Въ мельницѣ: коникъ, палочка, трясущая корытце, изъ котораго падаетъ въ отверстіе жернова зерно. Черк. у. Черниг. у. Мил. 481.

Риштува́ння, -ня, *с.* 1) Лѣса. *Почали риштування робить, щоб то до наймита добраться.* Ном. № 3603. 2) Постройка лѣсовъ.

Риштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Устраивать лѣса. 2) Снаряжать. *Гармати да ковані вози в поход риштує.* К. ЦН. 242. *А ну лишень риштуй воза, бо завтра треба вже по снопи їхати.* Канев. у. *Заходиться риштувать вози в далекую дорогу.* Шевч. 663. См. **Рихтувати.**

Риштува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* = **Рихтуватися.** *Треба мерщій риштуватись та в похід рушати.* Грин. III. 584.

Риштунок, -нку, *м.* Вооруженіе, доспѣхи. *Народ.... при всім воєннім риштунку.* Стор. II. 164.

Рів, рову, *м.* 1) Ровъ. ХС. III. 56. *Є груша в лісі і рів коло неї.* Драг. 80. *Така правда, як у рові вовк іздох.* Ном. № 6887. 2) Каналъ. *Прийшла жидова рови копати, море спускати, Христа шукати.* Чуб. III. 349. Ум. **Ріве́ць, рівчак, рівчик.** *Рівець невеличкий прокопаний.* Мир. ХРВ. 2 4.

Ріве́н, -вна, -не = **Рівний.** *Обізвався Яготин: «Ніжен мені побратим». А Ніжен каже: «Є у степу Ромен, то й той мені не рівен».* Ном. № 729.

Рівень, -вня, *м.* Уровень. Галиц.

Рівець, -вця, *м.* Ум. отъ **рів.**

Рівнісінький, -а, -е. Совершенно гладкій, *с.* прямой, *с.* равный.

Рівнісінько, *нар.* Совершенно гладко, *с.* прямо, *с.* равно.

Рівний, -а, -е. 1) Ровный, гладкій. *Ой я зроду чумакую, йду на гору — не бичую, а із гори не гальмую, по рівному поганяю.* Чуб. V. 1034. 2) Ровный, прямой. *Пішов гордою ходою Яким рівний, дужий з широкими плечима.* Левиц. I. 262. *Голос був у неї чудовий, тонкий та рівний, як шовкова нитка.* Левиц. I. 112. 3) Равный, одинаковый. *Кінь коневі не рівний.* Ном. № 1019. *Одного батька діти, та не рівні.* Ном. № 9229. Ум. **Рівненький, рівнесенький.**

Рівнина, -ни, *ж.* Равнина, ровное мѣсто.

Рівність, -ности, *ж.* Равенство. Левиц. Пов. 266. *Таких людей підіймати до моральної і соціяльної рівности з собою.* К. ХП. 9. *Не стало рівности, не стало братства.* Мир. ХРВ. 85.

Рівно, *нар.* 1) Ровно, гладко. *Чи так у вас, як у нас всюди полем рівно?* Нп. *Рівно — хоть покотись.* Полт. 2) Ровно, прямо. *Ой у полі на чистім роздоллі там стояло рівно два дубочки.* Чуб. V. 298. 3) Равно, одинаково. *Що вбогий, що багатий — у Бога все рівно.* Ном. 4) Въ уровень. *Рости, хмелю, над водою рівно з тичиною.* Чуб. V. 110. Ум. **Рівненько, рівнесенько.**

Рівновага, -ги, *ж.* Равновѣсіе. *Стояла б шляхта з козаками на бойовому полі в рівновазі.* К. ЦН. 287. *Він держить вітри у рівновазі.* К. Іов. 60.

Рівновагий, -а, -е. 1) Уравновѣшенный. *Чого ж хоробре рівноваге серце злякалося хмурних очей дівочих?* К. Бай. 9. 2) Равный для всѣхъ. *Під козацьке рівноваге право до вільного народу приставайте.* К. ЦН. 212.

Рівноваговий, -а, -е. Равновѣсный, равнозначущій. *Дві рівновагові половині спасенної ассоціяції «капитала» з працею і работи розумової з работою мускульною.* К. Кр. 20.

Рівноважитися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) Уравновѣшиваться. 2) Мѣряться силами. *Чи то ж вам легше буде рівноважитись із Русею тоді?* К. Кр. 39.

Рівноважний, -а, -е = **Рівноваговий.** *Ми не виробили собі під византійщиною культури, рівноважної з римською.* К. ХП. 65.

Рівноденник, -ка, *м.* Экваторъ. *Круг цей зветься екватором або рівноденником, бо в тих місцях день завше рівний з ніччу.* Дещо.

Рівнозначний, -а, -е. Однозначащій, равносильный смысломъ. Желех.

Рівноправний, -а, -е. Равноправный. О. 1861. VIII. 90.

Рівноправництво, -ва, *с.* Равноправіе. *Козацьке рівноправництво.* К. ЦН. 271.

Рівноправно, *нар.* Равноправно.

Рівночасний, -а, -е. Одновременный. Желех.

Рівночасність, -ности, *ж.* Одновременность. Желех.

Рівночасно, *нар.* Одновременно.

Рівня, -ні, *ж.* Пара, равный по положенію, по состоянію, по характеру. *Кінь волу не рівня.* Ном. № 1022. *Ти багач, я убога — не рівня з тобою.* Чуб. V. 330.

Рівнява, -ви, *ж.* Равнина. Лубен. Черк. уу. *З'являлись посеред степової рівняви.* К. ХП. 65.

Рівняти, -няю, -єш, *гл.* 1) Дѣлать ровнымъ, гладкимъ, равнять, выравнивать. *Він мені дарує силу і рівня мою дорогу.* К. Псал. 40. *Богу правий путь рівняйте.* К. Псал. 149. 2) Сравнивать, приравнивать. *Рівня ягня проти коня.* Ном. № 7931. *З панським свого язика не рівняй, бо як довгий, то притнуть, а як короткий, то витягнуть.* Ном. № 1203.

Рівня́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Равняться, уподобляться, сравниваться; сравниваться ростомъ съ чѣмъ. *Куди рівняться свині до коня, коли шерсть не така.* Ном. № 7931. *Хто в псах кохається, сам йому рівняється.* Ном. № 12581. *А запашний та василечок із тинами рівняється.* Грин. III. 537.

Рівчак, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **рів.** *Полетіла в рів, бо саме коло нашої різи був глибокий рівчак з маленькою криничкою.* Левиц. Пов. 338. 2) Ручей. *З джерел вода збірається в струмені, з них роблються рівчаки, з рівчаків річка.* Дещо. 3) Желобокъ, углубленіе. Вас. 159. Ум. **Рівчачо́к.** Вас. 167.

Рівчастий, -а, -е. Имѣющій въ себѣ желобокъ, сдѣланный желобкомъ, желобчатый. Шух. І. 256.

Рівчачок, -чка, *м.* Ум. отъ **рівчак.**

Рі́вчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **рів.** 2) = **Рівчак 3.** Шух. I. 284.

Ріг, рога, *м.* 1) Ротъ. *Коли б свині роги, то б усіх поколола.* Ном. № 3827. *Там ходить баран з великими рогами.* Чуб. І. 129. **Втяти, збити, притерти ро́ги**. Сбить спѣсь. *Гордим Бог позбива роги.* Ном. № 2457. *Були і в кози роги, та притерті.* Ном. № 1853. **Ро́гом вилізти**. Переносно: бокомъ выйти. *Тривай, це йому рогом вилізе.* Ном. № 4103. **Очі ро́гом лізуть**. *Дурне, аж очі йому рогом лізуть.* Ном. № 6239. *Наплакалась, аж очі рогом лізуть.* Харьк. **Де ко́зам роги втинають. Де ко́зам ро́ги пра́влять**. Куда Макаръ телятъ не гонялъ. Ном. № 3630. *Туди тебе зашлють, де козам роги правлять.* Ном. № 3631. 2) Роговая пороховница. 3) Рожокъ для нюхательнаго табаку; также для помѣщенія мѣднаго купороса у овечьихъ пастуховъ. *Ріг носять*

чабани з синім каменем, як нюхарі табаку. О. 1862. V. Кух. 38. 4) Муз. Рогъ, рожокъ. 5) Кончикъ полумѣсяца. *Молодик-молодик! в тебе роги золоті.* Ном. № 268. 6) Каждый изъ двухъ концевъ развилинъ (напр. въ вилахъ, въ **мотовилі** и пр.). 7) Уголъ наружный, выступъ всякаго предмета съ углами: стола, платка, улицы, рѣки и пр. Сим. III. *На перший святий вечір кладеся до вечері на стіл під обрус на всіх чотирьох рогах по головці часнику.* МУЕ. III. 39. 8) Мысъ. 9) *Лапа* у якоря. Ум. **Ріжо́к, ріжечок.** *Взяла хусту, зав'язала в три рожки по камінчику.* Чуб. II. 200.

Рід, ро́ду, *м.* 1) Родъ, родственники, фамилія. *Чи обідала, чи не обідала, аби рід відвідала.* Ном. № 7274. *В мене батька немає і рід не приймає.* Чуб. *Нема в його ні роду-родини, та нема в його ні вірної дружини.* Чуб. V. 268. 2) Родъ, племя, происхожденіе. *Козацькому роду нема переводу.* Ном. № 771. *Баба з пекла родом.* Ном. *Великого роду, а псього ходу.* Ном. № 2909. 2) Порода. *Родом кури чубаті.* Ном. № 7982. *Такий уже в їх рід, що вони всі низенькі та натоптувані.* Кобел. у. 4) **З-роду** = **зроду.** Не *було добра з-роду, не буде й до гробу.* Ном. № 2030. 5) **На роду написано**. Суждено. *Що написано на роду, того не обійдеш на льоду.* Ном. № 8951. 6) **Ро́дом** = **Зроду.** *Кого не любила і родом не знала, то судив мені дідько.* Чуб. Ум. **Родик, родо́чок, родонько.** Чуб. V. 760, 463.

Рідина, -ни, *ж.* Жидкость, жижица. Константиногр. у. См. **Рідота.**

Рідішати, -шаю, -єш, *гл.* = **Рідшати.**

Рідкий, -а, -е. 1) Рѣдкій, не густой. *Не жаль мені, що мак рідкий.* Чуб. V. 785. 2) Жидкій. *Давайте круту варити, бо рідкої ні з чого.* Ном. № 9801. 3) О землѣ: **рідка земля** — легкая, малосвязная земля. Херс. 4) Рѣдкій, не частый. Ум. **Ріденький, рідесенький.**

Рідко, *нар.* 1) Рѣдко, не густо. *Засій рідко, уродиться дідько.* Ном. *Посіяв я пшениченьку рідко.* Мет. 2) Жидко. *Бодай тобі, дівко, що вчинила рідко.* Чуб. V. 1120. 3) Рѣдко, не часто. *З панами рідко а з дурнями ніколи не ставай.* Ном. № 6167. Ум. **Ріденько, рідесенько.**

Рідкодубина, -ни, *ж.* Рѣдкій дубовый лѣсокъ. Черк. у.

Рідкозубий, -а, -е. Съ рѣдкими зубами. Вх. Зн. 59.

Рідколісся, -ся, *с.* Рѣдкій лѣсъ. *Наші сіроми перебігли рідколіссям і вже кралися пущами.* Стор. М. Пр. 109.

Рідний, -а, -е. 1) Родной; родимый. *Нема в світі правди — тільки рідна мати.* Ном. № 9362. *Товаришу, рідний брате, виклич дівчиноньку з хати.* Мет. 76. 2) — **край**. Родина. *Треба ратувать рідний край.* Стор. МПр. 57. Ум. **Рідненький,ріднесенький.** *Як мати рідненька, то й сорочка біленька.* Ном. № 9364.

Рідно, *нар.* 1) Родственно, но родному. *Пригортиється до мене рідно.* 2) Искренно, сильно (любить). Ум. **Рідненько, ріднесенько.** *Ой рад же б я ходити, тебе рідненько любити.* Чуб. V. 190. *Я люблю тебе рідненько.* МВ. (О. 1862. I. 83).

Рідня, -ні, *ж.* Родня, родственники. Грин. III. 258. *Хочу бути вам ріднею: будь ти тещею моєю.* Чуб. V. 233. *Рідні — край Божа мати, та ні в кого обкочувати.* Ном. № 9338.

Рідняк, -ка, *м.* Родственникъ. Обращеніе къ умершимъ родственникамъ при поминовеніи ихъ. *Наші рідняки, не поминайте лихом! чим хата багата, тим і рада.* Чуб. III. 29.

Рідокоханок, -нка, *м.* Любящій родину? Любимець рода? Слово встрѣчено только въ стихотвореніи Метлинскаго въ приложеніи къ бандуристу: *Кому й співати сю співанку, як не тобі, рідокоханку?* Южно-р. Зб., Отд. І. 21.

Рідота, -ти, *ж.* Жижица. Константиног. у.

Рідчати, рідшати, -шаю, -єш, *гл.* Рѣдѣть. *Опівдні ярмарок почав рідшати, почали люде росходитись, поярмаркувавши.* Левиц. І. 108.

Ріжа, -жі, *ж.* 1) Поляна, врѣзывающаяся клиномъ въ лѣсъ. Шух. І. 220, 211. 2) Гусеница насѣкомаго Arctia Hebe. Вх. Пч. І. 5.

Ріжджа, -жі, *ж.* Хворость. Угор.

Ріження, -ня, *с.* Сѣмя мужское. *На сорочці у неї я бачила ріження — такі пятий, що бувають після гріха з чоловіком.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Ріжечок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **ріг.** 2) Родъ вышивки. Лебед. у. (Залюбовск,).

Ріжкатий, -а, -е. Угластый. Шух. І. 161.

Ріжнатий, -а, -е. Ріжнаті, сани. Дровни. Константиногр. у.

Ріжний, -а, -е = **Різний.** *З перцем, з шафраном, з ріжними приправами*. Гол. IV. 304.

Ріжни́ця, -ці, *ж.* Разница. Г. Барв. 226.

Ріжок, -жка, *м.* 1) Ум. отъ **ріг.** *От баранець і позбивав собі ріжки.* Грин. І. 148. *Варила дружечка пиріжки, защіпувала їх в три ріжки.* О. 1862. IV. 35. *У місяця молодика гострі ріжки.* Грин. 1. 254. *Не варт, і ріжка табаки.* Ном. 2) У горшечниковъ: воловій рогъ со вставленнымъ въ тонкій конецъ гусинымъ перомъ, наполненный краской, — употребляется для раскрашиванья посуди. Шух. І. 263. 3) Каждый изъ концевъ вилъ. Шух. І. 169. 4) Каждый изъ концевъ развѣтвленія мотовила. Вас. 201. 5) *мн.* Названіе вола съ мало расходящимися въ стороны тонкими и прямыми рогами. КС. 1898. VII. 45) 6) *мн.* Родъ прически. О. 1861. XI. 27. *Шляхтянки в дрібниці не заплітаються, а в ріжки.* Св. Л. 2. 7) *мн.* Сладкіе рожки (стручк. растеніе). Мкр. Н. 31. *Купував я дівці ріжки та горішки.* Грин. III. 200. 8) Спорынья. *Як єсть в хлібі ріжки, будуть і пиріжки, а як уродить метлиця, то буде і хліб сниться.* Ном. № 10135. 9) Отростки при корнѣ камыша, употребляемые въ нищу. *Ласощі доставмо з води.... спичаки, рогіз, ріжки.* О. 1862. І. 55. Ум. **Ріжечок.**

Різа, -зи, *ж.* Отмежеванные участки поля въ 3, 6, 10 морговъ, смотря по мѣстностямъ. *Вихожу я жати свою різу.* Левиц. Пов. 338. *Під ним* (городом) *ціла різа землі буде.* КС. 1882. VII. 89.

Різавка, -ки, *ж.* = **Різачка 1.** Вх. Лем. 461.

Різак, -ка, *м.* 1) Рѣзецъ, рѣзакъ, большой ножъ. 2) Рѣзакъ, ножъ въ разныхъ машинахъ. 3) Родъ короткой серпообразной косы для кошенія камыша на днѣпровскомъ лиманѣ. Херс. 4) = **Різачка.** Рк. Левиц. 5) Раст. а) Stratiotes Aloides L. ЗЮЗО. І. 138. (Од різачки) *варять і пють різак* (росте в болоті). Грин. II. 318. б) — **степовий**. Falcaria Rivini Host. ЗЮЗО. І. 123. 6) Кирпичъ изъ навоза для топлива. *Він йому дав сажень різака.* Верхнеднѣпр. у. 7) ? *Ой грайте же мі музичейки гудаком різаком.* Гол. І. 324.

Різанець, -нця, *м.* Евнухъ. К. МБ. XII. 269.

Різани́на, -ни, *ж.* Рѣзня. Св. Л. 104. Греб. 350. К. Кр. 27. *Опять війна і різанина.* Котл. Ен. VI. 61.

Різанка, -ки, *ж.* 1) Срѣзокъ, половина бочки. 2) *Лапша.* Вх. Зн. 59. См. **Ло́кша, ло́кшина.**

Різати, -жу, -жеш, *гл.* 1) Рѣзать. *Не пиляй мене тупим, та ріж гострим.* Ном. № 2753. *Поли ріже, а плечі латає.* Ном. № 1545. 2) Срѣзывать. *Мак ріжу.* Г. Барв. 354. 3) О водѣ: промывать, размывать. *Коло млина, млина вода фосу ріже.* Чуб. V. 1130. 4) Играть (о музыкѣ). Мкр. Н. 31. *Ріжте, музики, ріжте, а ви, бояре, їжте.* Грин. III. 539. *Іде дід і радіє і в скрипочку ріже.* Грин. III. 340.

Різатися, -жуся, -жешся, *гл.* 1) Рѣзаться. *Став різать, сюди-туди — не ріжеться.* Стор. II. 44. 2) — **з ним**. Рѣзаться съ кѣмъ. *За що ж боролись ми з ляхами? за що ж ми різались з панами?* Шевч. (1883), 161. 3) Пробиваться въ снѣгу. *Він од неї тікає, по пояс снігом ріжеться.* Мир. Пов. I. 138. *Піднялась хуґа.... Вже я, каже,* (саньми) *різавсь, різавсь.* Мнж. 130.

Різачка, -ки, *ж.* 1) Рѣзь въ животѣ. Рк. Левиц. *Щоб тебе різачка попорізала.* Ном. № 3725. 2) Кровавый поносъ.

Різбарь, -ря, *м.* Рѣзчикъ, ваятель, скульпторъ. Угор.

Різвий, -а, -е. Бойкій, проворный, скорый, прыткій, рѣзвый. *Промовляє до мене все різвими словами.* Грин. III. 169. *Просилася дівчина в свого різвого свекра.* Мил. 161. Ум. **Різвенький, різве́сенький.** *Ніжки мої різвенькії, чом не ходите?* Чуб. V. 767.

Різво, *нар.* Бойко, проворно, рѣзво. *Брат чоловік плохий, не найдеться, що відказать, а той — чоловік не такий, уміє різво говорить — то його і верх буде.* Павлогр. у. Ум. **Різве́нько, різве́сенько.** *Іграйте, музики, різвенько.* Мил. 134.

Різдво́, -ва, *с.* Рождество (праздн. 25 дек.). *Різдво Ісуса сталося так.* Св. Мт. I. 18. *Добридень на Великдень, добривечір на Різдво.* Ном. № 6394.

Різдвяний, -а, -е. Рождественскій. Ном. № 11926. **Різдвяни свята**. Рождество, рождественскіе праздники.

Різдвянський, -а, -е = Різдвяний. О. 1861. IX. 191.

Різець, -зця, *м.* 1) Иглообразный стальной рѣзецъ, которымъ вырѣзываютъ матрицу для набойки холста. Вас. 192. 2) Стамеска — у колесниковъ, оконниковъ, токарей и пр. Вас. 147, 149. Шух. I. 306. 3) У ложечниковъ: ножъ съ кривымъ лезвіемъ, посредствомъ котораго вырѣзываютъ углубленіе ложки; лезвіе называется — лижна, рукоять — колодка. Шух. I. 247. 2) Рѣзецъ, инструментъ для подрѣзки сотовъ. Черк. у.

Різзя, -зя, *с.* Отрубленныя при подчисткѣ деревьевъ вѣточки. Каменец. у.

Різка, -ки, *ж.* 1) Вѣтка тонкая, прутъ. *Чухрає різки з берізки, кидає конику під ніжки.* МУЕ. III. 115. *Ой різко, різко гільчаста* О. 1862. IV. 26. 2) Розга. *Битому і різку покажи, то він боїться.* Ном. № 5801. 3) Сѣчка, рубленная солома для скота. 4) Мѣра земли: 2 1/2 морга. Валт. у. 5) Раст. Najas major АН. ЗЮЗО. I. 129. 6) Складка, сгибъ, сборка, морщина. Шух. I. 13. 7) *мн.* Родъ игры. Ив. 36. Ум. **Різочка.**

Різкий, -а, -е. 1) Острый, хорошо рѣжущій. *Як різка коса, то десятину за день викосе.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Рѣзкій, пронзительный. *Ну та й вітер оке різкий, мов ножем ріже.* Канев. у. 3) Жесткій. *Найди віхтик різкий, щоб можна було добре витерти.* Черк. у. *Цим піском не помантачиш коси, бо не різкий.* Канев. у.

Різко, *нар.* 1) Рѣзко, пронзительно. *Грайте, музики, різко, кланяйся, Ганнусе, матусі низько.* Нп. Каменец. у. 2) Жестко. 3) Быстро. Мил. 134.

Різнація, -ції, *ж.* Разъединеніе, разноголосица.

Різний, -а, -е. 1) Разный, различный, всякій. *У вишневім саду ночувала, різних пташок вислухала.* Чуб. 2) Разный, различный, неодинаковый. *Мій пянюга найнявся до одного пана.... я до другого хазяїна найнялась — у різні села.* Г. Барв. 265.

Різник, -ка, *м.* 1) Мясникъ. *Не витріщайся ні на кого, як коза на різника.* Ном. № 6598. 2) Торговецъ мясомъ.

Різниківна, -ни, *ж.* Дочь мясника или торговца мясомъ. Зміев. у.

Різникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть мясникомъ, заниматься продажей мяса. *Вік звікували та нічого того не було, як тепер повелось, що коли різникуєш, то й плати за право-торговлю.* Харьк.

Різни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* 1) Не быть въ согласіи съ кѣмъ, чѣмъ, отдѣлять отъ, идти врозь. *Не можна теж запевнять, що і в таких людей, як Марко Вовчок не різнить дещо з народньою мовою.* О. 1861. IV. 33. 2) Въ хоровомъ пѣніи, въ оркестрѣ: фальшивить. *І знов почались пісні з музиками, тільки вже деякі голоси дуже різнили.* Левиц. I. 352. 3) О ружьѣ: разсыпать, разбрасывать дробь въ стороны. *Рушниця різнить.* Черк. у.

Різни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* 1) Отличаться, различаться. 2) Отдѣляться, расходиться, разставаться. *Оттак на березі Каяли брати різнились, бо не стало крови-вина.* Шевч. 646.

Різниці, -ць, *ж.* 1) Войни, скотобойни. *Лемішка випасував на степах товар до різниш.* Левиц. I. 239. 2) Мясная лавка, мясной рядъ. *Пристав, мов собака до різниць.* Ном. № 9567.

Різницький, -а, -е. Мясничій. Мнж. 170. *Цехи: різницький, коновальський.* Котл. Ен. *Худенький, як різницький стовпчик.* Ном. № 8582.

Різниченко, -ка, *м.* Сынъ мясника или торговца мясомъ.

Різни́чий, -а, -е = **Різницький.** *Різничий обух.* Г. Барв. 27.

Різничити, -чу, -чиш, *гл.* = **Різникувати.** *Я різничу, торгую мнясом — тим мене і прозивають різником.* Екатериносл. у.

Різни́чка, -ки, *ж.* Жена мясника.

Різно, *нар.* 1) Различно, не одинаково. *На довгому віку, як на довгій ниві, різно буває.* Ном. № 9894. 2) Отдѣльно. *Всі курочки до купочки, півень ходить різно.* Нп. 3) Врозь, въ разныя стороны. *Ой ви, тучі громовії, розійдітесь різно.* Нп. *Ей да оце ж тобі, да молодий козаче, аж три доріженьки різно: ей, що одна на Дін, а другая у Крим по сіль, а третя да на те Запорожжа.* Чуб. V. 112.

Різномасткий, -а, -е. Разноцвѣтный.

Різноція, -ції, *ж.* Разногласіе, разбродъ. К. ЦН. 239, 255.

Різнути, -ну, -неш, *гл.* 1) См. **Різати.** 2) Ударить, хватить. *Узяв дручок та як різне його по голові, що трохи очі не повилазили.* Рудч. Ск. I. 68.

Різня, -ні, *ж.* 1) Бойня. Н.-Волын. у. 2) Убой. Грин. III. 283. *Волів женуть на різню.* Остер. у.

Різови́ни, -вин, *ж. мн.* Опилки. Вх. Лем. 461.

Різоватець, -тця, *м.* Раст. Carices. Лв. 97. См. **Лепішник.**

Різови́ння, -ня, *с.* = **Різовини.** Вх. Лем. 461.

Різонути, -ну, -неш, *гл.* Съ силой рѣзнуть. *Тут разом різонуто ножем та й амінь.* Кв. II. 315.

Різочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **різка.** *Взяв різочку і бє того ужа.* Чуб. II. 60. 2) Черенокъ, прививокъ. Употр. какъ ласкательное: *Доньо, моя різочко!* Чуб. III. 44.

Різун, -на, *м.* Головорѣзъ, разбойникъ.

Різь, -зі, *ж.* 1) Рѣзь. 2) Рѣзьба. *Ми наняли маляра, щоб образи у церкву помалював та й різь позлотив, бо гарний силно канастас таки у нас.* Канев. у.

Різьба, -би, *ж.* Рѣзьба, рѣзная работа. Шух. I. 192. *Дорогу різьбу рубають.* К. Псал. 169.

Різьбований, -а, -е. Рѣзной. *Стовпи різьбовані церковні.* К. Псал. 320.

Різьбяр, -ра, *м.* = **Різбарь.** Шух. I. 245, 318.

Різьбярство, -ва, *с.* Искусство рѣзчика. Шух. I. 292.

Рій, роя, *м.* Рой. *Не гуди, рою, понад головою.* Мет. 169. *Сідайте, щоб рої роїлись і старости садились.* Ном. № 11862. *За думою дума роєм вилітає.* Шевч. 230. Ум. **Ройо́к, роєчок.** *Та осядь, осядь, тихий роєчку, у вишневому садочку.* МУЕ. III. 97.

Рійба, -би, *ж.* Роеніе, время роенія пчелъ. Черк. у. *Вже сонечко дошкуляє — отто рійба піде.* Подольск. г.

Рійно, *нар.* Много роевъ. *Дай оке ті, Боже, й а в полі буйно, й а в полі буйно, в оборі плідно, в оборі плідно, в пасіці рійно.* Kolb. I. 99.

Рік, року, *м.* Годъ. Мет. 70, 56. *Рік не вік.* Ном. *Минулися тії роки, що распирали пироги боки.* Ном. **Сього ро́ку**. Въ этомъ году. Року 1903. Въ 1903 году. *Року 1160 Изяслав Давидович привів половців.* К. (О. 1861. IX. 103). **Ро́ку Божого**. Въ лѣто отъ нарожденія Христова. **Що-року**. Ежегодно, каждый годъ. Левиц. I. 142. **До року, на рік**. Черезъ годъ. *Чекай мене, дівчино, до року.* Чуб. V. 1108. *Не журися, серце моє, на рік сподівайся.* Подольск. г. **То-рік, поза-то-рік** = **Торік, позаторік.** Ум. **Річок, рочок.** Чуб. V. 749.

Рілля, -лі, *ж.* Вспаханное поле, пашня. *З доброї ріллі — ори плугом, а хліб буде.* Ном. № 8900. *Така люба рілля, що дитина виросла б, коли б посадив.* Ном. № 10150.

Рільник, -ка, *м.* Земледѣлецъ, хлѣбопашецъ.

Рільництво, -ва, *с.* Земледѣліе, хлѣбопашество.

Рімна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* = **Рівняти.** *Розстання з милим смерті ся рімнає.* Ном. № 8782.

Рімнина, -ни, *ж.* = **Рівнина.** *Рімнина яка! нема де клуню постановити.* Канев. у. *Оттам коло Маньківки рімнина, так навкруги миль на кілька видно.* Брацл. у.

Рімнота, -ти, *ж.* = **Рімнина.** *Під Печенігами поділь — рімнота.* Волч. у.

Рінець, -нця, *м.* Ныpецъ (птица). Харьк. г.

Рінистий, -а, -е = **Рінявий.** Желех.

Рінник, -ка, *м.* Пт. оляпка, водяной воробей, Cinclus aquitaticus. Вх. Пч. II. 9.

Рінуватий, -а, -е. О землѣ: перемѣшанный съ крупнымъ пескомъ, гравіемь.

Рінь, ріні, *ж.* Крупный песокъ, гравій. Каменец. у. Гол. Од. 62. *Рінь відається їй в нозі.* Гол. III. 197.

Рінявий, ріняний, -а, -е. Усыпанный крупнымъ пескомъ, гравіемь. *Річечка рінява.* Гол. II. 554.

Ріняк, -ка, *м.* = **Рінь.** Желех.

Ріпа, -пи, *ж.* 1) Рѣпа. Ном. № 12393. **Зуби — як ріпа**. Хорошіе бѣлые зубы. Ном. № 8576. 2) Картофель. Стрыйск. у. въ Галиціи. Вх. Пч. I. 13. Шух. I. 111. Ум. **Ріпка.**

Ріпак, -ка, *м.* Рапсъ.

Ріпачи́ння, -ня, *с.* Стебли отъ рапса. Вх. Зн. 59.

Ріпачни́сько, -ка, *с.* Поле подъ рапсомъ. Галиц. Вх. Зн. 60.

Ріпиця, -ці, *ж.* = **Репиця.**

Ріпка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ріпа.** 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 479. Ив. 48. Маркев. 73. Грин. III. 115.

Ріплях, -ха, *м.* Раст. Lappa tomentosa. Вх. Пч. I. 8.

Ріпник, -ка, *м.* Работникъ, добывающій нефть. Желех.

Ріпницький, -а, -е. Относящійся къ **ріпнику**.

Ріпниця, -ці, *ж.* Работница при нефтяныхъ шахтахъ.

Ріп'як, -ка, *м.* Раст. Carduus nutans L. ЗЮЗО. I. 115.

Ріп'яни́к, -ка́, *м.* Коржъ изъ кукурузы и картофеля. Вх. Зн. 60.

Ріса, -си, *ж.* Сборка въ юбкѣ. Гол. Од. 71.

Ріси́ти, -рішу, -сиш, *гл.* = **Рісувати.** Вх. Зн. 60.

Ріска, -ки, *ж.* 1) Капля, росинка. 2) Крошка. *Ні ріски хліба.* Рудч. Ск. II. 27. **І ріски в роті не було́** — ничего не ѣлъ и не пилъ. Ном. № 12138. 3) Раст. Lemna. Вх. Пч. I. 11. 4) *мн.* Родъ вышивки. Kolb. I. 47, 49. Ум. **Рісонька, рісочка.**

Ріст, ро́сту, *м.* 1) Ростъ. *Вбився в ріст, як заєць в хвіст.* Ном. № 8604. 2) Процентныя деньги, лихва. *Позичали людям гроші і росту не брали.* Ум. **Росточок.**

Рісува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Складывать складками. Шух. I. 132.

Ріт, рота, *м.* 1) Ротъ. *Суха.... ложка ріт дере.* К. ПС. 12. 2) Въ сосудѣ: отверстіе, въ которое вливается и выливается жидкость. Шух. I. 179. Ум. **Рото́чок.**

Річ, речі, *ж.* 1) Рѣчь, слово, разговоръ. *На речах — наче на кобзі.* Ном. № 2289. *Нехай ваша річ на переді.* Ном. № 4970. *Про вовка річ, а вовк навстріч.* Ном. № 5769. **Відняло річ**. О больномъ: отняло языкъ. Кобел. у. **Зняти річ**. Начать говорить, заговорить. Ном. **Річ на двічі**. Двусмысленность. Ном. № 12843. **Не до тебе річ**. Не съ тобой говорятъ. Ном. № 9578. **Бути з ким на реча́х**. Имѣть съ кѣмъ разговоръ. Ном. № 12857. **Стати на річах з ким**. Вступить въ разговоръ. Ном. № 3475. **В речі ввіхо́дити, захо́дити**. Пускаться, вдаваться въ разговоры. *Ввійшов із нею в речі.* Алв. 25 *Не дуже в речі захожу: роспитаюсь дороги в Дем'янівку, подякую за хліб-сіль та й далі.* МВ. I. 14. 2) Дѣло. *Остання річ вовком орати.* Ном. № 5264. *Я буду просить тебе об одну річ.* ЗОЮР. I. 128. *Жіноча річ — коло припічка.* Ном. № 9039. *Був шляхтич в військових речах бравий, звався Пилип.* **Не в тім річ**. Не въ томъ дѣло. *Не в тім річ, що в хаті піч: то біда, як нема.* Ном. **До речі**. Кстати, дѣльно. *Не війтова дочка, та до речі говорить.* Ном. № 13059. **Не до речі**. Некстати, не къ дѣлу. **Не од тієї речі**. Не прочь. Ном. № 5051. **З якої речі**. Съ какой стати. Ном. № 6456. **Моя, твоя** и т. д. **річ**. Мое, твое и пр. дѣло. *Твоя річ — мене вірне кохати.* Чуб. V. 89. **Не подоба-річ.** Неприлично. *Не подоба-річ мені старому по весіллях гуляти.* МВ. **Звичайна річ**. Обычная вещь. *То в танцях звичайна річ.* Левиц. Пов. 56. 3) Вещь, предметъ. *Вікно три речі псує: атрамент, сіль і молоду жінку.* Ном. № 5914. *Недивним річам не дивуйсь.* Ном. № 7815. 4) Пѣна и слюна у мертвеца. Мил. 167.

Річенька, річечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **річка.**

Річище, -ща, *с.* Русло, прежнее русло рѣки. Черк. у. КС. 1885. XI. 538.

Річка, -ки, *ж.* Рѣка, рѣчка. *Ворскла річка невеличка, береги ламає.* Ном. № 731. Ум. **Річенька, річечка.**

Річковий, -а, -е. Относящійся къ рѣчкѣ, рѣчной. *Слобода наша над самою лукою річковою на пяти горах стоїть крейдяних.* МВ. II. 74. *Річкова вода.*

Річний, -а, -е. Годовой. *Річна плата.* Левиц. I. 214.

Річни́стий, -а, -е. Рѣчистый. Борз. у.

Річно, *нар.* Въ годъ. *Плачу два карбованці річно.*

Річняк, -ка, *м.* О скотѣ: годовалый, однолѣтокъ. Вх. Пч. II. 7.

Ріша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **ріши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* 1) Лишать, лишить. *А жінка й діти? Адже ти їх усього рішив.* Кв. II. 33. 2) Терять, потерять, лишаться, лишиться. *Ой не прибуду скоро, жизнь свою рішу.* Чуб. V. 641. *Поки дійшов додому, то чисто всі гроші рішив.* Кобел. у. 3) Рѣшать, рѣшить. *Вас розсудила палата, рішили отамани і військовий суддя.* Стор.

Рішатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **ріши́тися, -шу́ся, -шишся,** *гл.* 1) Лишаться, лишиться. *Шляхтич за гонор вуха рішивсь.* Ном. № 4211. *За більшим поженись, то й того рішись.* Ном. № 4829. *Оксано! жалко мені тебе рішатись.* Кв. I. 226. **Ума рішитися**. Сойти съ ума. МВ. (О. 1862. I. 103). **Душі рішитися**. Потерять жизнь 2) Уславливаться, условиться, уговориться. *З попом же ти уже рішився? Багацько він з тебе злупив?* (за вінчання). Алв. 16.

Рішений, -а, -е. Сложенный складками. *Рішена перемітка.* Шух. I. 133. *Рішений фартух.* Вх. Зн. 60.

Рішинець, -нця, *м.* 1) Рѣшеніе, опредѣленіе, приговоръ. *Побачимо, який рішинець вийде, а діло щось ялозне.* Кобел. у. *Почула рішинець.* Алв. 11. 2) Конецъ. *Тут тобі й рішинець.* Черк. у.

Рішити, -ся. См. **Рішати, -ся.**

Рішняк, -ка, *м.* = **Річняк.** *Був у мене баранець рішняк, та вовк задавив клятий.* Канев. у. Ум. **Рішнячо́к.**

Ріща, -щі, *ж.* Валежникъ. Каменец. у. Ум. **Ріщечко.** *Які там дрова — ріщечко саме.* Каменец. у.

Ріяти, -рію, -єш, *гл.* О пчелахъ: роиться? *Ой не рій, не рій, яра пчілонько, у бору.* Рк. Макс.

Роб, -ба, *м.* 1) Работникъ. *Поглянь бо, серце, що тамечки роби мої роблять.* Староб. у. 2) Невольникъ, арестантъ. Угор. 3) Каждый изъ пары играющихъ въ игрѣ роби. Ив. 55. 4) Образъ, способъ, манеръ. *Констатуючи факти робом широкої історичньої критики.* К. Кр. 37. **Робити, ходити яким, чиїм ро́бом**. Дѣлать какимъ либо образомъ, способомъ, манеромъ, дѣлать по чьему либо способу, образу. К Бай. 47. *Не всі ми його робом ходимо.* К. (О. 1862. III. 23). *Пора.... про Україну робом иншим дбати.* К. Бай. 68. *А така думка, — що нехай люде його робом роблять, то усе добре буде.* МВ. II. 131. *Ти мене слухай, а своїм робом не ходи.* ЗОЮР. I. 147. **Ходити правим, лихим робом**. Дѣйствовать справедливо, дурно. *А хто правилі ходить робом, того милуй.* К. Псал. 13. *І я їх покинув на волю їх серцю: нехай собі ходять лихим своїм робом.* К. Псал. 190.

Роба, -би, *ж.* Трудолюбивая, работящая. *Найміть цю жінку, вона і видов, і їсти зварить, і вимиє — така роба, що нема вже що й казати.* Могил. у.

Робак, -ка, *м.* Червь, червякъ. *Робак вліз у хрін та й думав, що вже немов солодчого коріння.* Ном. № 9461. Ум. **Робачо́к.**

Робацтво, -ва, *с. соб.* Черви. *Забуде їх те лоня, що пестило, робацтво їх обійме під землею.* К. Іов. 54.

Робачок, -чка, *м.* Ум. отъ **робак.**

Роби́на, -ни, *ж.* Рябина. *Сховай мене, брате, вірний товаришу, в вишневім саду, в вишневім садочку, на жовтім пісочку, під родиною.* Нп. Ум. **Роби́нонька, роби́ночка.**

Робити, -блю́, -биш, *гл.* 1) Дѣлать. *Роби теє, що піп каже, а не роби того, що він робить.* Ном. № 5157. 2) Работать *Роби, небоже, то й Бог поможе.* Ном. № 69. *До спасівки мухи на пана роблять, а в спасівку на себе.* Ном. № 482. *Літо на зіму робить.* Ном. № 556. *Будемо жити, будемо робити, буде нам щастя річкою плити.* Чуб. 3) Поступать. *По праві роби, по праві й очі повилазять.* Ном. № 3027. 4) **Своїм бо́гом робити**. Дѣлать по своему. *Не слуха, все своїм богом робить.* 5) **Робити волю**. Исполнять желаніе. 6) **Робити звістку**. Подавать вѣсть. *Янгол седить на камені та й нам звістку робить.* Чуб. 7) **Хліб робити**. Обрабатывать землю. *Натальці треба не письменного, а хазяїна доброго, щоб умів хліб робити.* Котл. НП. 350. 8) — **плату**. Платить. *Одчиняйте хату та робіте плату.* Грин. III. 128.

Робитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Дѣлаться. *Каліка не родиться, а робиться.* Ном. *Зірки робляться із праведних душок.* Чуб. I. 15. 2) Дѣлаться, происходить, бывать. *Не так воно робиться, як нам хочеться.* Ном. № 5371. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603.

Робі́ння, -ня, *с.* Работа, трудъ. Ум. **Робіннячко.** *Ой весна красна, що вона винесла? Ой винесла тепло і добрее літечко.... хорошим людям на робіннячко.* Чуб. I. 109.

Робітли́вий, -а, -е = **Робітний 1.** *Чи хороша, чи вродлива, чи до діла робітлива?* Мил. 96.

Робітка, -ки, *ж.* Ум. отъ **робота.**

Робітний, -а, -е. 1) Трудолюбивый, работящій. *Там є дівка дуже красна, та лем не робітна.* Гол. IV. 504. 2) Рабочій, для работы. *Не сорочка робітна.*

Робітник, -ка, *м.* Работникъ. *Гроші добрий робітник, але поганий господарь.* Ном. № 13484.

Робітниця, -ці, *ж.* Роботница. *Батенько іде, хвалить мене: оддали дочку робітницю: по сім кіп жне.* Чуб. V. 723. Ум. **Робітничка, робітнонька.** *Зіронько вечірняя, то жесь освітила, а з дому домівнонькою, а з поля робітнонькою.* Рк. Макс.

Робітня, -ні, *ж.* Мастерская. Желех.

Робітонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **робота.**

Роблений, -а, -е. 1) Прич. прош. стр. отъ **робити**. 2) Искуственный. *Роблені квітки.* Харьк. *Роблена сметана.* Харьк. *Кресало буде роблений магнит, а не природний.* Ком. II. **Роблена відьма**. По нар. повѣрью вѣдьма не прирожденная, а наученая. ХС. VII. 449. 3) Бывшій въ работѣ, истощенный работой. *Коні роблені, того й такі худі.* Каменец. у.

Ро́блениця, -ці, *ж.* Насыпная гора, курганъ. Левч. 27.

Робливо, -ва, *с.* Издѣліе. *Це ложки мого роблива.* Харьк. у.

Роблювати, -люю, -єш, *гл.* Дѣлывать. *Господи, що за речі він роблював.* Федьк.

Робота, -ти, *ж.* 1) Работа, трудъ, дѣло, занятіе. *Яка плата, така й робота.* Ном. *Субота не робота — помий, помаж та й спати ляж.* Ном. 542. *Цілісінький день у роботі.* МВ. I. 26. 2) Издѣліе, произведете, работа. *По роботі пізнати майстра.* Ном. № 7338. 3) *соб.* Работники. *Одчиняй, пане, ворота, їде твоя робота.* Ном. № 10000. Ум. **Робітка, робітонька, робіточка.** Грин. III. 400, 393.

Роботи́зна, -ни, *ж.* Барщина. *Два дні роботизни.* Гн. II. 228. Ой *дуки, позабірали ви наші степи й луки!... А тепер на них чужими руками роботизну справляють.* Мир. ХРВ. 86.

Роботуха, -хи, *ж.* Работница трудолюбивая. *А й до діла роботуха, і до хлопців щебетуха.* Мил. 110.

Роботяга, -ги, *м.* Труженикъ, работникъ. *Всього надбав роботяга, та не придбав долі.* Шевч. 527. Ум. **Роботяжка, роботяжечка.** *Як у мене чоловік роботяжечка був.* Грин. III. 658.

Роботяй, -тяя, *м.* = **Роботяга.** Черк. у.

Роботящий, -а, -е. Работящій, трудолюбивый. *Ручки ж мої роботящі, чом не робите?* Чуб. V. 777.

Робо́чий, -а, -е. 1) Рабочій. *Забіжиш до Марусі у робочу часину.* МВ. II. 83. 2) Трудолюбивый. *Робоча як бджола.* Ном. № 4562. *Паша Меланка не робоча, на ній сорочка парубоча.* Чуб. III. 469.

Робучий, -а, -е = **Робочий 2.**

Ро́вень, -вня, *м.* 1) Пара, равный. *Нашим дівкам ровень.* Гол. IV. 435. 2) = **Ровінь.** Вх. Лем. 461.

Ро́вінь, -ню, *м.* Равнина. Вх. Зн. 60.

Ро́вта, -ти, *ж.* Отрядъ войска. *А ймуть ровти ізбірати, за нами гонити, а ми будем з файнов любков мед горівку пити.* Лукаш. 136.

Ровчак, -ка, *м.* = **Рівчак.**

Рогаль, -ля, *м.* 1) Волъ съ большими рогами не расходящимися въ стороны. Рудч. Чп. 255. *Віл рогаль.* 2) Родъ жука = **Рогач 4.** 3) Толстое ребро листа, жилка. *З капусти лем роґалі остали, — так обіла гусениця.* Вх. Лем. 461.

Рогань, -ня, *м.* = **Рогаль 1.** Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Рогати́зна, -ни, *ж. соб.* Рогатый скотъ. Канев. у.

Рогатий, -а, -е. 1) Рогатый. *Мужик багатий, як віл рогатий.* Ном. *Чорт рогатий.* ЗОЮР. II. 92. 2) Угловатый, съ углами. **Хата рогата**. Дѣла много въ хатѣ (въ каждомъ углѣ дѣло). Ном. № 10277. **Рога́та плахта** = **Плахта рогатка.** *Наша пані багата, на їй плахта рогата.* Грин. III. 136.

Рогатина, -ни, *ж.* 1) Рогатина. *Преться як віл на рогатину.* Ном. № 13691. 2) Родъ кинжала. Гол. Од. 66. Ум. **Рогатинка.**

Рогач, -ча, *м.* 1) Ухватъ. Чуб. II. 140. *Нагодують калачем, та і в спину рогачем.* Ном. 2) = **Рогаль 1.** *Як не дасте калача, — займем вола рогача.* Чуб. III. 458. 3) = **Олень.** Вх. Пч. II. 6. 4) Жукъ-олень. Lucanus cervus. Вх. Пч. I. 6. Ум. **Рогачик.**

Рогачик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **рогач.** 2) *мн.* Родъ вышивки. Г. Барв. 216.

Рогачилно, -на, *с.* Древко къ ухвату. Канев. у.

Рогачка, -ки, *ж.* 1) Рогатая овца. Вх. Лем. 461. 2) = **Рогатівка.** Грин. III. 270. *Шо за мода, шо за мода — все шапки рогачки.* Чуб. V. 1194. 3) Раст. Sisymbrium pannonicum. 4) Насѣк. уховертка. Харьк. г. 5) Двузубая кирка, двузубыя вилы для выбрасыванія навоза.

Роговня, -ні, *ж.* Въ волынкѣ: рожекъ козы, прикрѣпленный къ концу трубки. О. 1862. V. Кух. 38.

Рогіжник, -ка, *м.* Выдѣлывающій рогожи. Вас. 176.

Рогіз, -го́зу, *м.* Болотное растеніе, Typha angustifolia. ЗЮЗО. I. 140. Котл. Ен. III. 64. О. 1862. I. 55. *Покинь сани, візьми віз, та й поїдем по рогіз.* Ном. № 546.

Рогітра, -ри, *ж.* У гребенниковъ: перерѣзанная по длинѣ обыкновенная столярная пила. Вас. 164.

Рогове, -во́го, *с.* Плата за выпасъ рогатаго скота. *Заплатив рогового сім карбованців.*

Роговий, -а, -е. 1) Роговой, сдѣланный изъ рога. Гн. I. 19. *Рогове тіло Бог перемінив на таке, як у нас тепер, а рогового тіла оставив тільки на кінці пальців.* Чуб. I. 146. *Їздив Василько в військо служити, заслужив собі три свистілоньки: єдную — золотую, а другую — мідяную, а третюю — роговую.* Чуб. III. 280. 2) Угловой, находящійся на углу. *Рогова хата.* 3) Рогова худоба. Рогатый скотъ. О. 1861. XI. Св. 62. *Здоровля в сей дом на челядоньку, щастячка на двір на худобоньку, на худобоньку на роговую.* Чуб. III. 285.

Роговка, -ки, *ж.* Сортъ плахти. Черниг. у.

Рого́жа, -жі, *ж.* Рогожа. Чуб. II. 118. *Милого ложа — міх да рогожа, то мені постіль гожа.* Чуб. V. 21. Ум. **Рого́жка.**

Рогожина, -ни, *ж.* Рогожка, плохая рогожка. *Мав я собі хорошую постіль, ой пуховую перину, а тепер я маю одним одну рогожину.* О. 1862. V. 88.

Рогожка, -ки, *ж.* Ум. отъ **рогожа.**

Рогожовий, -а, -е. Сдѣланный изъ рогожи.

Рогоза, -зи, *ж.* = **Рогіз.** *Хиба росте папирус уз болото, і рогоза живе в безбідній суші?* К. Іов. 18.

Рогозовий, -а, -е. Сдѣланный изъ **рогози**. *На козаку бідному нетязі три сиромязі, опанчина рогозовая, поясина хмельовая.* Дума.

Рогулька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **рогуля.** 2) *мн.* Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. I. 139.

Рогуля, -лі, *ж.* 1) Искривленное бревно, искривленная палка. 2) Въ загадкѣ: самка рогатыхъ животныхъ. Ном. стр. 293. 3) Палка съ раздвоеніемъ на концѣ, употребляемая при ловлѣ раковъ для вспугиванія ихъ. О. 1861. XI. 116. Ум. **Рогулька, рогулечка.** Ном. № 13056.

Роґлик, -ка, *м.* = **Рогач 4.** Вх. Пч. Н. 27.

Родак, -ка, *м.* Родственникъ. Черк. у.

Родатися, -даюся, -єшся, *гл.* 1) Родниться, вступать въ родство. Александров. у. 2) Поддерживать родственныя отношенія, признаваться въ родствѣ. *Старі повмірали, а молоді не дуже вже родаються.* Черк. у. *Хто з нами родається, той і родич нам.* Лебед. у.

Родачка, -ки, *ж.* Родственница.

Роде́ля, -лі, *ж.* Родъ рыболовнаго снаряда. Черк. у.

Роджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* Рождать. *І роджає беззаконня на громадське безголовя.* К. Псал. 13.

Ро́джений, -а, -е. 1) Прич. отъ **родити**. *Ангел Михаїл не роджений, тілько сотворений.* Гн. I. 5. 2) Родной. *Вийди, мати, з хати познавати дитяти: єдного родженого, другого судженого.* Мет. 172.

Родзинки, -нок, *ж. мн.* Изюмъ. Мкр. Н. 31. Св. *Л.* 184. *Каплоуху хоч родзинками годуй, а все буде каплоуха.* Ном. № 2832. Ум. **Родзи́ночки.**

Родзинко́вий, -а, -е. Изюмный.

Родзи́ночки, -чок, *ж. мн.* Ум. отъ **родзинки.**

Ро́диво, -ва, *с.* 1) Роды. *Померла з родива.* Мнж. 191. *Не дай Боже, яке в мене за першою дитиною сутужне родиво було. У мене було важке родиво.* Сквир. у. 2) Хлѣбъ и полкварты водки, которые отецъ новорожденнаго, вмѣстѣ съ извѣстіемъ о рожденіи

несеть тестю. Мил. 21. 3) Родословная. *От се ж воно й родиво починається Господа нашого Ісуса Христа.* Лубен. у.

Родимець, -мця, *м.* Болѣзнь: параличъ. Чуб. І. 111. Шевч. 307. Алв. 20. *Щоб тебе родимець побив.* Ном. № 3729. *Коли б йому язик родимець одібрав.* Г. Арт. (О. 1861. III. 87).

Родимий, -а, -е. 1) Врожденный, природный. *Гірша відьма вчена, ніж родима.* Ном. № 235. *Що б, пане, ваші оці очі* (окуляри) *Бог на світі подержав, а родимі щоб повилазили.* Ном. № 890, стр. 283. 2) Свой, родившійся гдѣ, уроженецъ. *Я тут чоловік родимий.* Харьк. г. *Він наш чоловік родимий.* Каменец. у. 3) Родимый, родной. *Їхав милий край Дунаю та до родимого краю.* Чуб. V. 378.

Родина, -ни, *ж.* 1) Родня, родные. Чуб. V. 123, 423, 849, 886; 1. 217. *За гроші не купиш ні батька, ні матері, ні родини.* Ном. № 1440. *Що воно за родина, як мене не родила.* Ном. № 9379. *Твій син Алкид, твоя дитина, єдиная твоя родина.* Шевч. 606. 2) Семейство. Галиц. Ум. **Родинка, родинонька, роди́ночка, ро́донька.** Чуб. V. 324, Мет. 106. *Підожди ж ти,* (смерте), *час-годину, поки зберу всю родину!... Поки родонька, зійшлася, душа з тілом розійшлася.* Грип. III. 143.

Родини, -дин, *ж. мн.* 1) Рожаніе, роды. 2) Празднество по случаю родин. Мил. 21. *Ирод на свої родини бенкет справив.* Єв. Мр. VI. 21. Ум. **Роди́нки.** Ном. № 9499.

Роди́нин, -на, -не. Принадлежащій роднѣ. *Там родинин голосок, там моя родина є.* Чуб. V. 464.

Роди́ня, -ні, *ж.* = **Родина.** *Обсіла ж мене чужина, все Іванкова родиня.* Рк. Макс.

Родитель, -ля, *м.* Родитель, отецъ. Чуб. III. 29. *Шануй учителя паче родителя.* Ном. № 6101. **Роди́телі**. а) Родители, отецъ и мать. *Та я ж буду віконечка одсувать і своїх родителів в гості виглядать.* Мил. 181. б) Родственники (покойные?) Дочь плачетъ надъ мертвымъ отцомъ. *Стрічайте, мої родителі, мого татуся рідненького, пробірайте містечко коло себе близесенько і доглядайте так, як. я доглядала.* Мил. 189. *На проводи в нас на гробки ходять, родителів поминають.* Черниг. г.

Роди́телька, -ки, *ж.* Родительница, мать. *Не було родительки навчати.* Лебед. у.

Роди́тельський, -а, -е. Родительскій. *Родительська любов.* Левиц. І. 242.

Родити, -джу, -диш, *гл.* 1) Родить, производить. *Раз мати родила, раз і емірати.* Ном. № 4268. *Нам Бога не вчить, як хліб родить.* Ном. № 35. 2) Родить, давать урожай. *На одвороті гречка родить.* Ном. № 4194.

Роди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Родиться. *Ще той не родився, щоб усім догодив людям.* Ном. № 4600. *Сійся, родися, жито-пшениця, всіляка пашниця.* Ном. № 347.

Родич, -ча, *м.* 1) Родственникъ. МВ. І. 14. Чуб. V. 1156. Мет. 252. *Багато родичів, та нігде пообідать.* Ном. № 9338. *Вони йому родичі: дідового сусіда молотники* — совсѣмъ не родственники. Ном. № 9350. 2) Родитель. *Мали родичі сина.* Гн. II. 67.

Родича́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* = **Родатися.** 1) *Багатирі з бідними не дуже родичаються.* Харьк. 2) *Посажав укупі свекруху з невісткою та каже: родичайтесь.* Зміев. у. *Родичатися він не дуже любить.* Константиногр. у.

Родичів, -чева, -ве. Принадлежащій родственнику. *Як зацвіте увесь цвіт, як заплаче увесь рід, що родичева голова, в чужім краю полягла.* Чуб. V. 1035.

Ро́дичка, -ки, *ж.* Родственница. *Поблагословила молодих якась родичка замісто матері.* Левиц. І. 333.

Роділля, -лі, *ж.* Роженица. Уман. у. *Роділлі до сорока день не можна ні на базарь, ні на грядки ходить.* Мнж. 155.

Роді́ння, -ня, *с.* Рожаніе, роды. *Мати з родіння померли.* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Родний, -а, -е. ? *Це родний камінь — кинь його.* Радом. у.

Родовитий, -а, -е. 1) Родовитый, знатный. *Чи ти роду багатого, чи ти роду родовитого?* Чуб. V. 911. 2) Наслѣдственный, прирожденный. Мил. 34. *Він родовитий злодій.* 3) Плодородный. *Родовита земля.*

Родовитість, -тости, *ж.* 1) Знатное происхожденіе, родовитость. 2) Наслѣдственность. 3) Плодородіе.

Родовід, -во́ду, *м.* Родословіе. *Книга родоводу Ісуса Христа.* Єв. Мт. І. 1.

Родонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно уродить. *Така думка: от де родоне жито! Земля як галка чорна, а рано виорано.... аж ні: посуха, і жито заміркувате.* Волч. у.

Ро́донька, -ки, *ж.* Ум. отъ **родина.**

Ро́доньків, -кова, -ве, прил. отъ ум. **родонько**: принадлежащій родственникамъ, роду. *Первий же двір — свекорків, а другий же двір — батеньків, а третій же двір — родонъків.* Маркев. 139.

Ро́донько, -ка, родо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **рід.**

Родючий, -а, -е. Плодоносный, плодородный, плодовый. *Мак.... родючий був.* ХС. I. 75. *Родюча земля. Родюче дерево.* Мил. 172.

Родю́чина, -ни, *ж.* Дикія плодовыя деревья. Харьк. г.

Родючість, -чости, *ж.* Плодородіе, плодовитость. Желех.

Родющий, -а, -е = **Родючий.** *І з неволі на родющу любу землю виселяє.* К. Псал. 150.

Рое́нний, -а, -е. Къ рою относящійся, отъ роя, роенія полученный. *У мене половина бджіл роєнних, а половина не ротних.* Волч. у.

Рое́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **рій.**

Рожа, -жі, *ж.* 1) Роза, Rosa centifolia. Также **по́вна рожа, панська рожа**. *Моя врода, як повная рожа.* Макс. *Сидить Олена між дружок як повна рожа.* МВ. II. 66. *Ой ти, дівчино, повная роже!* Нп. *Цвів кущ панської рожі.* Левиц. I. 23. 2) **Гаєва́ ро́жа**. Шиповникъ. МВ. I. 156. 3) Мальва. **Собача ро́жа**. а) Althaea officinalis L. ЗЮЗО. I. 111. б) Lavatera thuringiaca L. ЗЮЗО. I. 175, 126. 4) **Чорна ро́жа**. Раст. Althaea rosea. Вх. Пч. I. 8. То-же **городня ро́жа**. ЗЮЗО. I. 174. 5) **Ро́жа по́вна**. Родъ вышивки. Чуб. VII. 4 27.6) — **польова**. Раст. Lavatera thuringiaca. *Лв.* 99. 7) — **перевита, подлужна, польова**. Роды писанокъ. КС. 1891. VI. 375. 8) Родъ дѣтской игры. Ив. 63. Ум. **Роженька, роженочка.** *Ішов милий гіронькою, мила під горою; зацвів милий роженькою, мила калиною.* Чуб. V. 266. *Та чи мак, чи рожа на дворі процвітає? А ні мак, ні роженочка, дочко моя, а то ж твоя челядь гуля.* КС. 1883. II. 376.

Рожаї́стий, -а, -е. Многоплодный. Мнж. 191. *Із щепи та така яблуня рожаїста, що куди вам.* Канев. у.

Рожай, -жаю, *м.* = **Врожай.** *Під рожай проса каші наїсися.*

Рожаний, -а, -е. 1) Розовый. 2) Мальвовый.

Рожа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* Раждать. *Одна мати рожає, та не один обичай дає.* Ном. № 7917.

Рожатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Раждаться. Ном. № 5575.

Рождати(-ся), -даю(-ся), -єш(-ся), *гл.* = **Рожати, -ся.**

Рожденець, -нця, *м.* Уроженецъ. *Та він ще з дідів, з прадідів — рожденець харьківської губерні.* Харьк.

Рождений, -а, -е. Прирожденный. *Рождена відьма.* ХС. VII. 449. *Відьми є рождені і вчені.* Драг. 68.

Рожде́ник, -ка, *м.* Родитель. Рк. Левиц.

Рождениця, -ці, *ж.* 1) Родительница. *Подайте милостини за свою рождenицю, за своїх покревних.* Рк. Левиц. Васильк. у. 2) Роженица. *Приспори рождениці, хрещениці, раби Божої Явдохи покорму.... Приспори рождениці, молитвяниці, хрещениці, раби божої Явдосі дитя годувати.* Мил. 25.

Рожденка, -ки, *ж.* Уроженка. *Яка ж я приблуда не цього світа? Я тутешня рожденка.* Васильк. у.

Рождення, -ня, *с.* 1) Рожденіе. *Ой був же я на рожденні в Діви Марії, породила Діва сина в яслах на сіні.* Чуб. III. 368. 2) Потомство. *Жаль свого рождення.* Кв. *Наслідує тобі твій син, твоє рождення.* К. Псал. 300.

Рожевий, -а, -е. 1) Розовый. Шевч. 62. Грин. III. 3. *Збудуємо світлоньку з рожевого квітоньку.* Мет. 120. 2) Названіе узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 415. 3) Названіе сорта плахти. КС. 1893. XII. 448.

Рожево, *нар.* Розовымъ цвѣтомъ, розово. *Тілько з краєчку рожево зорялося од схід сонця.* МВ. II. 188. *І синьо, й рожево коло тії хатки.* МВ. I. 18.

Рожен, -жна, *м.* 1) Вертелъ. *Єдин тримає печеню, а другий рожен.* Ном. № 13199. 2) Роженъ, заостренный колъ (въ простыхъ саняхъ и пр.). Г. Барв. 323. *Ой хто ж мене та не любить, рожен йому в серце.* Чуб. V. 10.

Роженочка, роженька, -ки, *ж.* Ум. отъ **рожа.**

Ро́жин, -на, -не. Принадлежащій розѣ, мальвѣ. Чуб. III. 100.

Рожи́на, -ни, *ж.* Цвѣтокъ розы. *Зацвів козак рожиною, дівка калиною.* Чуб. V. 283.

Рожівка, -ки, *ж.* 1) = **Рожа**? *Щипліте рожівку.* Чуб. IV. 280. 2) Родъ писанки съ орнаментомъ въ видѣ розы; различаются **рожівка сторчова** и **бокова**. КС. 1891. VI. 374.

Рожівна, -ни, *ж.* Дочь розы. *Рожа дочку чесала, як чесала та й навчала: «дочко моя, рожівно!...»* Мет. 300.

Рожувати, -жую, -єш, *гл.* Родить. *Давно колись рожувало лучче і садки були не такі, як тепер.* Харьк. у.

Роза, -зи, *ж.* Роза. См. **Рожа, троянда.** Ум. **Ро́зонька, ро́зочка.** *У саду, в саду розонька цвіла. Пішла Катречка розочки щипати, вирвала квіточку, приложила к личеньку.* Грин. III. 25.

Розан, -на, *м.* Розга. *Дали йому добрих розанів. Повели, пане сотнику, возмутити її розанами.* Кв. I. 100.

Розанець, -нця, *м.* = **Вергун.** МУЕ. III. 3.

Розбагатіти, -тію, -єш, *гл.* Розбагатѣть. *Так розбагатіла! поли деру та спину латаю.* Ном. № 1545.

Розбагатшати, -шаю, -єш, *гл.* = **Розбагатіти.**

Розбагнитися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Сдѣлаться грязнымъ. *Дорога так розбагнилась, ще не можна їхати.*

Розбадьоритися, -рюся, -ришся, *гл.* Расхрабриться. *Иноді скочить* (дитина) *розбадьорившись та пугою тебе й набє.* Г. Барв. 311.

Розбазар'я, -р'я, *с.* Окончаніе базара. *В той день був зранку базарь, так уже к тій порі одходив, — так було вже на розбазар'ї.* Павлогр. у.

Розбазікатися, -каюся, -єшся, *гл.* Разболтаться, разговориться. *Перше сидів смутний, а далі як розбазікався, то аж нудно стало.*

Розбайори́тися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Расходиться, разозлиться. *От як розбайорився.* Ном. № 3415.

Розбакати, -каю, -єш, *гл.* Отговорить, отсовѣтовать. *Так батько та мати її туди і не пустили: там ше, кажуть, тебе розбакають, то ти і не підеш заміж.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Розбалакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Разговориться. *Випили по чарці, розбалакались.* Левиц. І. 446.

Розбалакувати, -кую, -єш, *гл.* 1) Разговаривать. 2) — **кого́**. Уговаривать, увѣрять, наговорить кому. *Почали* (пани) *царя розбалакувати та й завірили, що це правда.* Мнж. 83.

Розбато́вувати, -вую, -єш, сов. в. **розбатува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Разрѣзывать, разрѣзать на куски. *Розбатовують телицю, стегна запікають.* Рудан. І. 75.

Розбелькота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* Разболтаться.

Розбенкетува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Разгуляться, давать пиры.

Розбесідуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Разговориться. Вх. Уг. 265.

Розбе́хкати, -каю, -єш, *гл.* Разлить, разбить. Черном.

Розбештати, -таю, -єш и розбештувати, -тую, -єш, *гл.* Разбаловать, развратить. О. 1862. І. 72. *Оці його могоричі та трахтирі і розбештали.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Розбештатися, -таюся, -єшся, *гл.* Разбаловаться, развратиться. О. 1862. І. 74. Лубен. у.

Розбещений, -а, -е. Распущенный, разбалованный.

Розбива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **розбити, -зіб'ю, -єш,** *гл.* 1) Разбивать, разбить. *Тому дали яйце-райце і сказали: тільки не розбивай нігде на дорозі.* Рудч. Ск. І. 144. *На теплого Олекси щука риба лід хвостом розбиває.* Ном. № 416. *Чорне море вітер-буря колихає, там турецький корабель розбиває.* Чуб. V. 935. **Глек розбити з ким**. Поссориться съ кѣмъ. Ном. № 9539. *Глек брехні назбірали та й розбили* — поссорились изъ-за сплетенъ. Ном. № 9538. 2) Убивать, убить. *Приказав* (Ирод) *Христа шукати, діток малих розбивати.* Чуб. III. 356. 3) Грабить, разбойничать. *У чумаків колеса товстії, то в колесах було попродовбує дірки да туди гроші положить, да й позабиває гвіздками; то його* (чумака) *хоть як хоч нехай розбиває, а гроші в.* ЗОЮР. І. 76. *Розбойничок — лихий чоловічок: як вечеріє — коня напуває, а як смеркає — коника сідлає, опівночі людей розбиває. Розбив же він та того купця.* Чуб. V. 741. 4) Раздѣлять, разрѣзывать, разрѣзать (волны при плаваніи). *Не плавле, літа Семен Дніпром, тільки човен синю хвилю розбиває.* МВ. І. 140. 5) Разъединять, разъединить, разлучать, разлучить. *Зашумів сокіл із-за крутих гір, розбив, розлучив пару голубів.* Чуб. V. 206. *Се чорний ворон; розбив пташенят і найкращу настигає.* МВ. II. 70. 6) Разсѣивать, разсѣять, уничтожать, уничтожить. *Бий, дзвоне, бий, хмару розбий!* Ном. № 335. *Вороний коню, заграй підо мною, розбий, розбий тугу по зеленому лугу козакові молодому.* Чуб. V. 877. *Я зараз*

приведу Зіньку шептуху, то вона скропить тебе водицею і розібє ті чари. Стор. II. 215. 7) Сокрушать, сокрушить (о мысляхъ). *Стали умисли козацьку голову ключника розбивати.* АД. I. 212.

Розбива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розбитися, -зіб'юся, -єшся,** *гл.* 1) Разбиваться, разбиться. *На Петра Вериги розбиваються криги.* Ном. № 520. *Піду ж бо я утоплюся, або в камінь розіб'юся.* Чуб. V. 22. 2) Сокрушаться, убиваться. *Чумакова жінка за чумаком розбивається.* Чуб. V. 1032. 3) Раздѣляться, раздѣлиться.

Розбирати, ся = **Розбірати, -ся.**

Розбити, -ся. См. **Розбивати, -ся.**

Розбиш, -ша, *м.* Разбойникъ. *Та тут по ціх лісах розбиші жили.* Лебед. у.

Розбишака, -ки, *м.* Разбойникъ, буянъ. *Називають мене бурлакою, а мого товариша розбишакою.* Чуб. *Яка ж ватага розбишак!* Котл. Ен. I. 16.

Розбишакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Разбойничать. *День-у-день пєте, гуляєте та розбишакуєте.* Мир. ХРВ. 243.

Розбишацтво, -ва, *с.* Разбойничество.

Розбишацький, -а, -е. Разбойничій. К. Кр. 11.

Розбіга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **розбігтися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Разбѣгаться, разбѣжаться въ разныя стороны. *Синки мої дорогії, беріть коні воронії, розбігайтесь битим шляшком.* Чуб. V. 909. 2) Разбѣгаться, разбѣжаться (для толчка, прыжка).

Розбігатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Разбѣгаться. *Чого це ти так розбігався сьогодня?*

Розбігтися. См. **Розбігатися.**

Розбідкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Прикинуться слишкомъ бѣднымъ, начать бѣдниться.

Розбій, -бою, *м.* 1) Разбой. 2) Разбойникъ. *Іди, сину, в темні ліси, нехай тебе розбій забє.* Гол. I. 173.

Розбійний, -а, -е. Взятый разбоемъ. *Розбійні речі.*

Розбійник, -ка, *м.* Разбойникъ. *Хотів у розбійника та ще й кий однять.* Ном. № 4794. Ум. **Розбійничок, розбійниче́нько.** Чуб. V. 738.

Розбійників, -кова, -ве. Принадлежащій разбойнику. *Ой не єсть ти милий мій, ти розбійників син.* Чуб.

Розбійницький, -а, -е. Разбойническій. *Розбійницький син.* Чуб. *В розбійницьких наметах тихо й мирно.* К. Іов. 25.

Розбійниця, -ці, ж. Разбойница.

Розбійниче́нько, -ка, розбійничок, -чка, *м.* Ум. отъ **розбійник.**

Розбійство, -ва, *с.* Разбой. КС. 1883. IV. 773. *То розбійство, то гайдамацтво.* Левиц. I. 535.

Розбійський, -а, -е. Разбойническій. *Ой пали, мила, камянії груби, — нехай я нагрію розбійськії груди.* Чуб. V. 737.

Розбіль, -болю, *м.* Заболѣваніе. *До ростріску, до розболю будеш жати.* Вх. Зн. 61.

Розбір, -бо́ру, *м.* Разборъ, различіе. *Нікому нема розбору, не вважають нікого.* Кв. I. 148.

Розбіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **розібрати, -беру, -реш,** *гл.* 1) Разбирать, разобрать на части, разлагать на составныя части. *Твою хату* (будуть) *розбірати.* Чуб. III. 450. *Шинкарочко молода, давай меду і вина, пиши гроші на стіну. Ой як стіну розбереш, тоді*

гроші побереш. Чуб. V. 917. *Люде пiч розберуть.* Ном. № 10569. 2) Разбирать, разобрать, разнести по качеству или назначенію вещи, разсортировать. *Одомкнув скриню і все таки мовчки став розбірати. Що їм відкладає, що особо одбірає.* Кв. I. 15. 3) Разбирать, разобрать, расхватать. *Зосталось сім сиріточок малюсіньких, і як їх стали люде розбірати, то й вона хлопчика.... взяла у прийми.* Кв. I. 199. *А нуте, пани молодці, казав він, роскидаючи броню на долівці, — розбірайте у кого нема.* Стор. М. Пр. 115. 4) Разбирать, разобрать, различать, разсматривая. *Довго я не хотів їсти сирого мяса; да вже як привик, тоді вже й не розбірав.* Грин. I. 46. *Не розбіра, їсть усіх, їсть і дівчаток, і хлопчиків.* Шевч. 309. *Часом вони любили не розбірати своєї і чужої одежі.* Левиц. Пов. 6. 5) Раздѣлывать, раздѣлать тушу. *Піймав ту свиню, заколов та й ну розбірати.* Мнж. 149. 6) Разбирать, разобрать, понимать, понять, взять въ толкъ. *Буду слухати, що мені казатимеш, буду й сама розбірати.* Кв. I. 167. *Що воно означа? Нехай письменні розберуть.* Стор. М. Пр. 167. 7) Раздѣвать, раздѣть. *Увечері кличуть: «Іди до панночки — розбірати».* МВ. (О. 1862. III. 38). 8) Разбирать, разобрать, пронимать, пронять, начать дѣйствовать. *Пропасницю лічать так: як тільки вона почне розбірать чоловіка....* Чуб. I. 119. *Ой уже мою та головоньку та хміль розбіра.* Чуб. V. 919. *Радюка почала розбірати злість.* Левиц. *Його дуту туга розбіра.* Г. Барв. 138.

Розбіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **розібра́тися, -беруся, -решся,** *гл.* 1) Разбираться, разобраться на части. 2) Раздѣваться, раздѣться. *Не видав Гриць нагавиць: то ся вбірає, то розбірає.* Ном. № 2595. *Пані Висока не лягала й не розбіралась.* Левиц. Пов. 290. *Почав розбіраться. Геть розібрався, голий зостався.* Грин. II. 127. 3) Усиливаться, усилиться. *Як вітер розбереться, то погано буде хату крити.* Зміев. у. 4) Зазнаваться, зазнаться и начать что угодно дѣлать. *Як створив Бог жидів, то вони перше й шанувались, а дальше роскоренились та й розібрались.* КС. 1883. III. 670.

Розбіснуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Разшалиться, разбуяниться. *Було як розбіснується* (кіт), *то і хата йому тісна: і по столу, і по лавах, і по миснику.* Сим. 229.

Розбісоцький, -а, -е = **Бісовський.** *Ой як отаман та соцький, то вони сини розбісоцькі.* Чуб. V. 1012.

Розбіяка, -ки, *м.* Разбойникъ, забіяка, драчунъ. КС. 1882. X. 167. Грин. III. 591. *І чоловічок не показний, а там розбіяка такий, що й Господи.* Харьк.

Розблискатися, -каюся, -єшся, *гл.* Засверкать отовсюду.

Розблюватися, -лююся, -єшся, *гл.* Начать сильно рвать.

Розблягу́зкати, -каю, -єш, *гл.* Разболтать. *Не вже баби розблягузкали по всьому селу.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Розбовкати, -каю, -єш, *гл.* Раззвонить, разболтать.

Розбо́вкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Раззвониться.

Розбо́втати, -ся. См. **Розбовтувати, -ся.**

Розбовток, -тка, *м.* Невысиженное яйцо, яйцо-болтунъ.

Розбо́втувати, -тую, -єш, сов. в. **розбо́втати, -таю, -єш,** *гл.* Разбалтывать, разболтать, размѣшивать, размѣшать. *Як болить живіт і приступає до серця, розбовтують мезиним пальцем з правші сіль у воді і пють.* Ном. № 13628.

Розбовтуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **розбо́втатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Разбалтываться, разболтаться.

Розбогарадити, -джу, -диш, *гл.* Выпросить, раздобыть. *Де б його розбогарадити грошей.* Канев. у.

Розбола, -ли, *ж.* Причина, начало боли. *Ой розбола серцю мому, як вечір настане.* Гол. II. 383.

Розболітися, -ліюся, -єшся, *гл.* Разболѣться, разнемочься. *Не їв — зомлів, наївся — розболівся.* Ном. № 12156. *Гриць розгорівся, Гриць розболівся, прийшов четвер — вже Гриць помер.* Чуб. V. 431.

Розбондарюватися, -рююся, -єшся, *гл.* Заняться бочарствомь въ широкихъ размѣрахъ.

Розборливий, -а, -е. Понимающій, разсудительный. *Я жінка не розборлива, та й то розумію.* Зміев. у.

Розборонити. См. **Розбороняти.**

Розбороняти, -няю, -єш, сов. в. **розборони́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Разводить, развести дерущихся. Ном. № 9450. *Як позбивали перекупки одна одній очіпки та в коси повчеплювались, то ледві вже водою розборонено їх.* Прил. у. *Почнуть одна одну за коси тягать..., поки хто не надійде да не розборонить.* Чуб. II. 71. *Бійка.... насилу розборонили люде.* Мир. ХРВ. 260.

Розборсати, -саю, -єш, *гл.* Распутать. *Розборсати верівку, мотузок, коли їм що зав'язано.* Черк. у.

Ро́збрат, -ту, *м.* 1) Разрывъ дружественныхъ отношеній, вражда. К. Кр. 38. *Жили добре, а пішло у їх на розбрат.*

Розбрестися. См. **Розбродитися.**

Розбрехати. См. **Розбріхувати.**

Розбреха́тися, -шу́ся, -шешся, *гл.* Поднять сильный лай. *Ти винен, бра Рябко, що ніччу розбрехався.* Г. Арт. (О. 1861. III. 83). 2) Разболтаться. *Троянці пяні розбрехались і чванилися без «пуття.* Котл. Ен. V. 15.

Розбризкати, -ся. См. **Розбризкувати, -ся.**

Розбризкувати, -кую, -єш, сов. в. **розбризкати, -каю, -єш,** *гл.* Разбрызгивать, разбрызгать.

Розбризкуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **розбризкатися, -каюся, -єшся,** *гл.* 1) Разбрызгиваться, разбрызгаться. 2) Разбиваться, разбиться (о волнахъ). (Хвилі) *розбризкуються об скелі.* О. 1862. IX. 27.

Розбрикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Приняться лягать. *Коні ся розбрикали, шальвію подоптали.* Чуб. V. 64.

Розбришкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Раскапризничаться, разважничаться, расхвастаться.

Розбріхувати, -хую, -єш, сов. в. **розбреха́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Разбалтывать, разболтать, разносить, разнести (сплетни). *Жінки дуже нетерплячі, — зараз розбрешуть, як тільки що почують.* Рудч. Ск. I. 188.

Розбродитися, -джуюся, -єшся, сов. в. **розбрестися, -дуся, -дешся,** *гл.* Разбредаться, разбрестись. Г. Барв. 205. *Щоб не дуже розбродились.* О. 1862. II. 55. *Розбрелись прочане улицями.* МВ. I. 17. *Було зібрались людці, та тепера розбрелись.* Полт. у.

Розбрязкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Сильно бряцать, звонить чѣмъ.

Розбубнявіти, -вію, -єш, *гл.* Разбухнуть.

Розбува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розбу́ти, -бу́ю, -єш,** *гл.* Разувать, разуть. *Ходи, милий, роздіну, розбую.* Чуб. V. 615.

Розбува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розбутися, -буюся, -єшся,** *гл.* Разуваться, разуться. *Ох і ночував я в своєї дівчини да й не розбувався.* Мет. 240.

Розбудити, -ся. См. **Розбужати, -ся.**

Розбужа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **розбудити, -джу, -диш,** *гл.* Разбудить, пробудить. Чуб. V. 55. *Ви ж було ранесенько вставаєте та нас розбужаєте.* Мил. 200. *Нерано дочку розбудила.* Чуб. V. 787.

Розбужатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **розбуди́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Пробуждаться, пробудиться. *Встаньте, браття, та розбудітеся.* Чуб. V. 911.

Розбуркати, -ся. См. **Розбуркувати, -ся.**

Розбуркоті́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* Разворчаться.

Розбуркувати, -кую, -єш, сов. в. **розбуркати, -каю, -єш,** *гл.* Пробуждать, разбудить, разгонять, разогнать сонъ. *Гук і галас розбуркали його.* Стор. М. Пр. 18.

Розбуркуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **розбуркатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Пробуждаться, пробудиться, прійти въ себя отъ сна.

Розбурхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Разбушеваться.

Розбурхота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* = **Розбурхатися.**

Розбути, -ся. См. **Розбувати, -ся.**

Розбутий, -а, -е. Разутый. *Не роздягнена, не розбута.* Мир. ХРВ. 18.

Розбухикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Раскашляться.

Розбуятися, -яюся, -єшся, *гл.* Разбуяниться, разбушеваться. *Розбуялась ворожнета, голову воздвигла.* К. Псал. 192.

Розвага, -ги, *ж.* Утѣшеніе, успокоеніе, развлеченіе. Левиц. Пов. 142.

Розважа́ння, -ня, *с.* = **Розвага.**

Розважа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **розважити, -жу, -жиш,** *гл.* Утѣшать, утѣшить, развлекать, развлечь. *Іди, моя рибко, до сестриці: вона у великій печалі, — розважатимеш її.* МВ. І. 143. *У бандурку вигравае і сам себе розважає.* Мет. 73. *Розважайте дівчиноньку, щоб не журилася.* Нп. 2) Обдумывать, обдумать, взвѣшивать, взвѣсить обстоятельства дѣла. *Ой куме ж мій, куме, ти розважний розуме, розваж тії слова, що я твоя кума.* Чуб. І. 41.

Розважатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **розважитися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Утѣшаться, утѣшиться, развлекаться, развлечься. *Наум, дивлячись на неї, що вона стала розважатись, собі повеселійшав.* Кв. І. 89. 2) = **Розважати, розважити 2.** *Не розваживши́сь з головою до чогось инного не важся.* Ном. № 5837.

Розважити, -ся. См. **розважати, -ся и розважувати, -ся.**

Розважний, -а, -е. Разсудительный, благоразумный. *Ой куме ж мій куме, ти розважний розуме.* Чуб. І. 41.

Розважно, *нар.* Разсудительно, благоразумно.

Розважувати, -жую, -єш, *гл.* 1) Развѣшивать, развѣсить. Мир. ХРВ. 32. 2) = **Розважати, розважити 2.**

Розважуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **розважитися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Развѣшиваться, развѣситься. 2) = **Разважатися, розважитися 2.**

Розвалити, -ся. См. **Розвалювати, -ся.**

Розвалювати, -люю, -єш, сов. в. **розвалити, -лю, -лиш,** *гл.* Разваливать, развалить, разрушать, разрушить. *Гайдамаки стіни розвалили.* Шевч. 200.

Розвалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **розвали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Разваливаться, развалиться, разрушаться, разрушиться. *А горщок у печі розвалився, кип'ячи.* Чуб. V. 635.

Розваля́ти, -ляю, -єш, *гл.* = **Розвалити.** *А де ж його дом? — А оттам стояв колись, та оце його недавно розваляли.* Левиц. Пов. 333.

Розва́нятися, -няюся, -єшся, *гл.* = **Розбештатися.** *Це вже розванялось так, що.... паскудне таке стало.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Розварити, -ся. См. **Розварювати, -ся.**

Розварня, -ні, *ж.* Лѣнивая женщина. Вх. Лем. 461.

Розварювати, -рюю, -єш, сов. в. **розвари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Разваривать, разварить.

Розварюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **розваритися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Развариваться, развариться. 2) Варить много кушаньевъ? *Тепер піст, — нічого по багато розварюваться.* Полт. г.

Розвеза, -зи, *ж.* Разиня? *Ця дівка добра розвеза: ніколи дверей за собою не зачиняє.* Рк. Левиц. *Ночувала другу* (ніч) *під березою з тобою, козаче, розвезою.* Мил. 91.

Розвезти. См. **Розвозити.**

Розвереджувати, -джую, -єш, сов. в. **розвереди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Растравлять, растравить, разбередить. *Я ще гірш розвередив твою болячку.* Стор. II. 234.

Розвередуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Раскапризничаться. Мир. ХРВ. 33. *Розвередувались* (люде). Кв. II. 187.

Розверещáтися, -щу́ся, -щи́шся, *гл.* Раскричаться.

Розвернути, -ся. См. **Розвертати, -ся.**

Розвертати, -таю, -єш, сов. в. **розверну́ти, -ну́, -неш,** *гл.* 1) Разворачивать, развернуть, разворотить. *Розвернув якусь бумагу і читає замість лепорта.* Кв. II. 268. 2) Развалить, разломить. *Що ти таке посадив на лаві, що мало хати не розверне?* Рудч. Ск. I. 65.

Розверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **розверну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Разворачиваться, развернуться, раскрываться, раскрыться. *Як розвернеться на весну лист, то підемо всі в свист.* Ном. № 11035. *Розвернулась могила, виліз відтіля пан.* Грин. I. 12. *Круті гори розвернітесь, літа мої завернітесь.* Чуб. V. 480. 3) Преимущ. сов. в. Разойтись, разыграться. *Розвернулося весілля.* Шевч. 109. 2) Распространяться, распространиться. *Розвернулось би на ввесь світ.* Левиц. 1. 221.

Розверти́, -рну, -неш, *гл.* = **Розвернути.** Гн. I. 179.

Розвертися, -рнуся, -нешся, *гл.* = **Розвернутися.** Шух. I. 74.

Розвертіти. См. **Розвірчувати.**

Розвертувати, -тую, -єш, *гл.* = **Розвертати.** *Иди на річку пери, не розгортуючи, не розвертуючи.* Чуб. V. 739.

Розвеселити, -ся. См. **Розвеселяти, -ся.**

Розвеселі́ння, -ня, *с.* Развеселеніе, развлеченіе. *Зробив му жену.... ґля розвеселіня Адама.* Гн. I. 10.

Розвеселя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розвеселити, -лю́, -лиш,** *гл.* Развеселять, развеселить. Мет. 80. Мил. 221. *Ох заболіла в мене головонька, що нікому розвеселити.* Чуб. V. 223. *Ані я сплю, ані лежу, туги на серденьку не розвеселю.* Чуб. V. 346.

Розвеселя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **розвесели́тися, -лю́ся, -ли́шся,** *гл.* Развеселяться, развеселиться. Грин. III. 55. Чуб. III. 147. *Як о тобі спогадаю, то й розвеселюся.* Чуб. V. 277.

Розвести, -ся. См. **Розводити, -ся.**

Розвештатися, -таюся, -єшся, *гл.* Постоянно шляться, бродить.

Розвива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розвити, -зів'ю, -єш,** *гл.* 1) Развивать, развить. 2) Дѣлать, сдѣлать такъ, чтобы распустились растенія. *Мале соловя сади розвиває.* Нп. *Садами летіла, сади розвивала та своїми голосами.* Чуб. V. 748. 3) Разворачивать, разворотить. *Ой на, мила, біле плаття, не розвивай, не гляди, піди в Дунай попери.* Чуб. V. 748. 4) Распускать, распустить, развернуть (знамя). *Пішли, розвивши короговки.* Котл. Ен.

Розвива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розвитися, -зів'юся, -єшся,** *гл.* 1) Развиваться, развиться. *Ми попередили свою мову, розвиваючись на инчих полях.* О. 1861. IV. 33. 2) Распускаться, распуститься. Мет. 108. *Як ми з тобою спізнавалися, сухі дуби розвивалися.* Мет. 69.

Розвиднитися. См. **Розвиднятися.**

Розвидніти. См. **Розвидняти.**

Розви́днюватися, -нюється, *гл. безл.* = **Розвиднятися.**

Розвидняти, -няє, сов. в. **розвидніти, -ніє,** *гл. безл.* Свѣтать, разсвѣсть. *А як стало розвидняти, пішов єм глядати.* Гол. I. 196. *Тільки розвидніло, — узяв своїх хортів і пішов.* Рудч. Ск. I. 136.

Розвиднятися, -няється, сов. в. **розвиднитися, -ниться,** *гл.* = **Розвидняти, -ніти.** *Саме розвиднятись стало.* НВолынс. у. *Вже на дворі стало розвиднятись.* Левиц. Пов. 37.

Розвилина, -ни, *ж.* Мѣсто развѣтвленія вѣтвей. Міусск. окр.

Розвилистий, -а, -е. Вѣтвистый. *Розвилисте дерево.* Міусск. окр.

Розвилки, -лок, *ж.* Расходящіяся дороги.

Розвинути, -ну, -неш, *гл.* = **Розвити.** *Не дасть йому розвинути художницького смаку.* К. ХП. 18. *Розвинути прапорці.*

Розвину́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Розвитися.** *Головка хитнулась, коса розвинулась.* Рудан. I. 32. *Ой гаю мій, гаю, як ся мені не розвинеш, то тя порубаю.* Гол. III. 323.

Розвити, -ся. См. **Розвивати, -ся.**

Ро́звиток, -тку, *м.* Развитіе. Желех.

Розвиха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Раскачать.

Розвихатися, -хаюся, -єшся, *гл.* 1) Раскачаться. 2) О вѣтрѣ: усилиться. *Завірюсі аби рушити, а то розсихається.* Харьк. у.

Розвіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розвіяти, -вію, -єш,** *гл.* Развѣвать, развѣять. Шевч. 8. *Буйний вітер повіває, широкий лист розвіває.* Чуб. V. 40. *Шкода, шкода білого цвіту, що розвіяв вітер по всьому світу.* Чуб.

Ро́звід, -воду, *м.* 1) Разводъ, расплодъ. *Курей і гусей на розвід дала.* Св. Л. 278. *Ой одчиняй, наш паночку, новий двір, бо несем тобі віночка на розвід.* Чуб. III. 246. 2) Разрывъ, ссора. *Я ж тобі сказала при твоєму роду, щоб не було послі між нами розводу.*

Мет. 46. 3) Порядокъ, толкъ. *І сьому дала розвід, і тому дала розвід, а все розумно, все обачно.* Федьк. Пов. 31.

Розвідати, -ся. См. **Розвідувати, -ся.**

Розвідка, -ки, *ж.* 1) Развѣдываніе, слѣдствіе. *Недовгий час розвідує Всевишній, щоб нас судом правдивим осудити: без розвідок могущого вбиває.* К. Іов. 76. 2) Изслѣдованіе (научное). 3) Жена разведенная съ мужемъ.

Розвідна, -ної, *ж.* Разводная, бракоразводный актъ. *Тесть уже давав і розвідну, казав, сам, добуде, бо дочка нездужа, — так я не схотів.* Павлогр. у.

Розвідувати, -дую, -єш, сов. в. **розвідати, -даю, -єш,** *гл.* 1) Навѣщать, навѣстить. *Коли б же я зозуленька, я б до його полетіла, то б я свого сина-одинчика в чужім краю розвідала.* Чуб. V. 1045. 2) Разузнавать, разузнать. *Ой хто біди, не знає, нехай мене спитає, бо я в біди обідав, і бідоньку розвідав.* Чуб. V. 1163.

Розвідуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **розвідатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Узнавать, узнать. *Дізнався я про землю; заманулося ще розвідатись про небо.* Ком. І. 18. *За колотнечею то що Антосьо не гаразд розвідувався, чого то приїздили люде з Солодьків.* Св. *Л.* 300.

Розвій, -вою, *м.* Развитіе. Галиц.

Розвінчати. См. **Розвінчувати.**

Розвінчувати, -чую, -єш, сов. в. **розвінча́ти, -ча́ю, -єш,** *гл.* Развѣнчивать, развѣнчать. *Сами його розвінчали, скинули з престола.* Гл. 101.

Розвірити, -рю, -риш, *гл.* Раздать въ долгъ. *Розвірив шинкарь у позичку рублів сто.* Костантиногр. у.

Розвірняка, -ки, *об.* Разиня, ротозѣй. *Я стою проворняка, а він где розвірняка, та мені дигильом у рот.* Ном. № 6594.

Розвірчувати, -чую, -єш, сов. в. **розвертіти, -рчу, -тиш,** *гл.* Разворачивать, разворотить, разматывать, размотать. Левиц. Пов. 204. Мет. 210. *Я молода не втерпіла, взяла платтє розвертіла.* Чуб. V. 740. *Як би ми схотіли, ми б її* (покриту молоду) *розвертіли.* Грин. III. 490.

Розвірчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **розверті́тися, -чу́ся, -ти́шся,** *гл.* Разворачивать, разворотить, разматывать, размотать что либо на себѣ намотанное. *Висока... все розвірчувалась* (з вуалю) *та чепурилась.* Левиц. Пов. 205.

Розвісити, -шу, -сиш, *гл.* 1) = **Розвішати.** 2) — **вуха**. Довѣрчиво слушать. *Той бреше, а він уже й вуха розвісив.* Зміев. у. 3) Снять повѣшенное. *Їк він си завісив, то ніхто не знав, де він си дів та й ніхто го* (Юду) не *відвісив, не розвісив.* Гн. II. 238.

Розвітритися, -риться, *гл. безл.* Сдѣлаться вѣтрено (о погодѣ).

Розвішати. См. **Розвішувати.**

Розвішувати, -шую, -єш, сов. в. **розвішати, -шаю, -єш,** *гл.* Развѣшивать, развѣсить. МВ. II. 134. *Накупив бубликів, розвішав їх уночі перед вікнами.* Рудч. Ск. I. 188. *Ой я тую одеженьку по тину розвішу.* Чуб. V. 719.

Розвіяти. См. **Розвівати.**

Розвлать подерниця. — ти — ці, *ж.* Раст. Aira caespitosa. Шух. I. 20.

Розво́дити, -джу, -диш, сов. в. **розвести́, -ду́, -де́ш,** *гл.* 1) Разводить, развести, разлучать, разлучить. *Хто нас розведе, то з ума зведе.* Чуб. V. 260. 2) Разводить, развести (мужа съ женой). *Як Бог дастъ, що моя дочка одужає, я буду судити вас судом,*

буду просити розвести вас. Левиц. І. 521. 3) Разнимать, разнять, разъединить, раздвигать, раздвинуть. *Схопив її за руку, — рук не розведе.* Кв. І. 201. *Очей, що заплили йому горілкою, не розведе.* Кв. І. 239. *Густі вишні.... били його тонкими гіллячками по лиці. Він мусив розводити руками гілля й затуляти лице й очі.* Левиц. Пов. 191. 4) Въ пилѣ зубья: разводить, развести, чтобы одинъ былъ въ одну сторону, а другой въ другую. *В тілі зуби розведені.* МУЕ. III. 27. 5) Разводить, развести, разжижать, распускать, распустить, разбавлять, разбавить. Кв. І. 109. *Скількісь пляшок запевне водою розведеної горілки.* Г. Барв. 31. 6) Разгонять, разогнать, разсѣять. *Бажає батенька, щоб розвів її тугу.* Кв. І. 17. 7) Разводить, развести, расплаживать, расплодить. *В чужій кошарі овець не розведеш.* Ном. № 9659. *Любив він і садки розводити.* Стор. II. 117. 8) Разводить, развести, разложить (огонь). *Огонь чималий розвели.* Шевч. 339. *І розвели пожар чималий.* Котл. Ен. 9) Пространно излагать, изложить, распространяться. См. **Розводитися 4.** *Хто слухає се просте слово з розумом, тому не треба широко розводити, яка б то велика користь була народові од сього нового засіву.* К. (О. 1862. III. 23).

Розводитися, -джуся, -дишся, сов. в. **розвестися, -дуся, -дешся,** *гл.* 1) Разводиться, развестись, разойтись. *Нам* (чоловікові й жінці) *і сходитись не треба було, а розвестись і Бог велів.* Левиц. І. 521. *Розведеться з жінкою.* Єв. Мр. X. 11. 2) Разниматься, разняться. 3) Разводиться, развестись, расплаживаться, расплодиться, размножиться. Ном. № 14217. *Малих* (дві риби) *укинули у воду, щоб розводились.* Чуб. І. 144. 4) Распространяться, распространиться (о словесномъ или письменномъ изложеніи). *Письмо було коротеньке. Батько знать не мав часу розводитись.* Левиц. Пов. 287.

Розво́дка, -ки, *ж.* Желѣзный ключъ къ пилѣ, которымъ разводятъ ея зубья.

Розво́дний лист. Разводная. Єв. Мр. X. 4.

Розвозити, -во́жу, -зиш, сов. в. **розвезти, -везу, -зеш,** *гл.* Развозить, развезти. *Запаси розвозили по лісах.* Стор. М. Пр. 60.

Розволіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **розволокти́, -чу́, -че́ш,** *гл.* Растаскивать, растащить, растаскать.

Розволожи́ти, -жу́, -жиш, *гл.* Расшевелить. *Я мав не йти на те весілля; коли приходе зять: ходімо, тату, та й ходімо, та се, та оте, — розволожив таки, мусів старістю тьопаться, та ще й далеко.* Канев. у. *Розволожити душу.* Подольск. г.

Розволокти. См. **Розволікати.**

Розволочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* 1) Розволокти. 2) **— кого.** Пріучить кого ходить куда либо, шляться, избаловать. *Шо вка мене молодого та й розволочіла. Не я тебе волочіла, та й не моя ненька, а чорнії мої очі, чівочка гладенька; не я тебе та й волочу, сам же сі волочиш, замісць іти в полонинку, гуляєш поночі.* Шух. І. 198.

Розволочи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* 1) Привыкнуть шляться, таскаться. 2) Избаловаться, развратиться. *Жени, мати, свого сина, бо розволочиться.* Чуб. V. 166.

Розвора, -ри, *ж.* 1) Шесть для удлиненія воза. См. **Розворити.** 2) Разиня, ротозѣйка, зѣвака. *Їхала, мамо, розвора та оглоблею мені в рот.* Ном. № 6594. У лемковъ: лѣнивая женщина, только зѣвающая по сторонамъ. Вх. Лем. 462.

Розво́рина, -ни, *ж.* = **Розвора.** Екатериносл. у.

Розво́рити. См. **Розворювати.**

Розворо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **розворува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* = **Розворювати, розворити.**

Розворо́вуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **розворуватися, -руюся, -єшся,** *гл.* О возѣ: быть удлиненнымъ при помощи шеста. Чуб. VII. 403.

Розворо́ття, -тя, *с.* Отверстіе для воротъ. *В стіні* (оградѣ) *розворотття для брами, та самої нема, лиш діра та назвище зостались.* Св. Л. 214.

Розворса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Расковырять. *Як розворсали йому голкою, дак як роспухне рука як колода.*

Розворухнути, -ну, -неш, *гл.* = **Розворушити.**

Розворушити, -ся. См. **Розворушувати, -ся.**

Розворушувати, -шую, -єш, сов. в. **розворуши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Расшевеливать, расшевелить. *Левиц.* Пов. 189, 146, 13.

Розворушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **розворуши́тися, -шу́ся, -шишся,** *гл.* Расшевеливаться, расшевелиться. *Чого се ви розворушились, як бжоли?* МВ. 1. 84.

Розворювати, -рюю, -єш, сов. в. **розворити, -рю, -риш,** *гл.* — **во́за**. Отдѣливъ въ возу передокъ отъ задка, снова ихъ соединить длиннымъ шестомъ и такимъ образомъ удлинить возъ — для перевозки напр. срубленныхъ деревьевъ, досокъ и пр.

Роз'язати, -ся. См. **Роз'язувати, -ся.**

Розв'язок, -зку, *м.* Рѣшеніе. Вх. Зн. 60.

Розв'язувати, -зую, -єш, сов. в. **розв'язати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Развязывать, развязать. *Який бог зв'язав той нехай і розв'яже.* Ном. — **руки**. Развести съ мужемь. *Ой піду я до попа, поговору стиха: розв'яжи мі, попе, руки без біди, без лиха.* Чуб. — **світ**. Освободить, дать волю. *Зав'язала світ головонці, не розв'яжу й до віку.* Чуб. 2) Разрѣшать, разрѣшить, истолковать. *Снився мені сон дивненький.... Розв'яж мені, що то за сон, най я довше не думаю.* Гол.

Розв'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **розв'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) Развязываться, развязаться. *Не жаль мені, що нелюба узяли, та жаль мені, що не щіпко зв'язали: бо мій нелюб розв'яжеться й утече.* Нп. **Світ розв'язався**. *Марині стало і в хаті веселіше, і на серці легше, неначе світ за для неї вдруге розв'язався.* Левиц. **Тут тобі й пуп розв'я́жеться**! Тутъ тебѣ и смерть!

Ро́зв'язь, -зі, *ж.* Развязанные снопы въ стогѣ. Рк. *Левиц.*

Розгавкатися, -каюся, -єшся, *гл.* О собакахъ: разлаяться.

Розгадати, -ся. См. **Розгадувати, -ся.**

Розгадка, -ки, *ж.* Разгадка, рѣшеніе загадки. *Така ваша загадка, що нема й розгадки.* Ном. № 13055. Ум. **Розгадочка.**

Розгадувати, -дую, -єш, сов. в. **розгада́ти, -да́ю, -єш,** *гл.* 1) Отгадывать, отгадать, разгадать, истолковать. *Бабусенько-голубонько, розгадай мені сон.* Чуб. Т. 769. *Дівчачу натуру трудно розгадати.* Кв. І. 22. *Розгадати загадку.* 2) Раздумывать, раздумать, вспомнить. *Задумався, розгадав всьо, що коли учинив, взяв го такий жаль.* Гн. II. 143. 3) Раздобывать, раздобыть, найти. Котл. Ен. IV. 51.

Розгадуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **розгадатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Размышлять, размыслить, подумать. *Роздумався я оттакечки, розгадався.* МВ. (КС. 1902. X. 153).

Розгадю́читися. См. **Розгадючуватися.**

Розгадю́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **розгадючитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Дѣлаться, сдѣлаться подобнымъ змѣямъ. *Ціла б то їх колонія завелась там та й розгадючились сучі.* О. 1862. V. 45.

Розгайкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Раскричаться, зовя кого либо.

Розгайнувати, -ную, -єш, *гл.* Привести въ безпорядокъ. *У нас у хаті розгайновано було, а тут батюшка з хрестом у хату.* Водч. у.

Розгаласуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Раскричаться, драть горло. *І чого ти розгаласувався?*

Розгамуза, -зи, *об.* Пентюхъ, разиня, растеряха, глуповатый человѣкъ. Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Розганяти, -няю, -єш, сов. в. **розігнати, розжену, -неш,** *гл.* Разгонять, разогнать, разсѣевать, разсѣять. *Вітер повіває, хмару розганяє.* Чуб. V. 814. *Удівоньку з душі люблю, дітей розганяю.* Чуб. V. 823. *Він їм тугу розганяє, хоть сам серпом нудить.* Шевч. 7.

Розганя́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **розігнатися, розженуся, -нешся,** *гл.* 1) Разбѣгаться, разбѣжаться. Чуб. V. 163. *Під ним кінь вороний розігнався.* Чуб. 2) Разбѣгаться, разбѣжаться въ разныя стороны. *Да розігналися малі діти, як чорная хмара.* Чуб.

Розгардія, -дії, *ж.* = **Розгардіяш.** Вх. *Лем.* 461.

Розгардіяш, -шу, *м.* Безпорядокъ, неурядица, сумбуръ, сумятица. *Тут чистий був розгардіяш: лежи, спи, їж, пий, веселися, мовчи, кричи, співай, крутися.* Котл. Ен. *Ти ж отаман наш, не добаєш про нас, та вже ж наше товариство як розгардіяш.* Нп.

Розгардіяшити, -шу, -шиш, *гл.* Производить безпорядокъ, неурядицу, буянить. *Максимові хотілось самому битись, рубатись, розгардіяшити.* Мир. ХРВ. 128.

Розгари, гар, *ж. мн.* Семикъ, праздникъ Тройцы. Ном. № 4 59.

Розгари́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Разворчаться. *Та й розгарикалась сьогодня стара баба.*

Розгарний, -а, -е. Очень хорошій. *Гарний-розгарний.* О. 1861. V. 24.

Розгарцюватися, -цююся, -єшся, *гл.* 1) Слишкомъ много ѣздить верхомъ. 2) Расшалиться.

Розгарчатися, -чуся, -чишся, *гл.* Разворчаться.

Розгарю́катися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Розгарикатися.**

Розгарячи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Разгорячить.

Розгасати, -сає, сов. в. **розгасти, -сне,** *гл. безл.* Размерзать, размерзнуть, таять, растаять. *Саме спочатку весни розгасло так, що крий Боже! таке багновище, що ні йти, ні їхать.* Канев. у. *То була грязь затужавіла, як мороз був, а тепер то знов розгасла.* Волч. у.

Розгасатися, -саюся, -єшся, *гл.* Разбѣгаться.

Розгасти. См. **Розгасати.**

Розгвалтува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Раскричаться, поднять крикъ. *Перекупки чогось розгвалтувалнсь на базарі.*

Розгвинтити. См. **Розгвинчувати.**

Розгвинчувати, -чую, -єш, сов. в. **розгвинти́ти, -чу́, -ти́ш,** *гл.* Развинчивать, развинтить.

Розгейкатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Розгайкатися.**

Розги́дити, -джу, -диш, *гл.* Сдѣлать гадкимъ, испортить. *Так розгидили старшину і старосту, що й слова не кажи, а то битиме.* Канев. у.

Розги́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* Сдѣлаться гадкимъ, испортиться.

Розгикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Много икать.

Розгина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **розігнути, -ну, -неш,** *гл.* Разгибать, разогнуть. *Підкови розгинаю.* Стор. М. Пр. 7.

Розгина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **розігну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Разгибаться, разогнуться.

Розги́ркатися, -каюся, -єшся, *гл.* Разворчаться.

Розгівля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **розговітися, -віюся, -єшся,** *гл.* Разгавливаться, разговѣться. *От дождались і Петра, розговілись.* Кв. I. 51.

Розгільчастий, а е = **Тіллястий.** *Дуб розгільчастий.* Стор. М. Пр. 102.

Розгін, -го́ну, *м.* 1) Разогнаніе, разгонъ. *Вони повтікали в Чорноморію, як розгін був.* Канев. у. *Ідіть, діти, додому, не буде вам розгону.* Чуб. 2) Разбѣгъ, размахъ. *Зо всього розгону загнав колісникові кулака в бік.* Мир. Пов. II. 60. *Зо всього розгону рів перескочив. Дождавсь і зо всього розгона вліпив такого макогона, що пан Талес шкереберть став.* Котл. Ен. *Ла веретені осаджене грубе деревяне колесо, що служить до розгону.* Шух. 1. 258. 3) Распоръ, распорка для удерживанія двухъ предметовъ врозь. Шух. I. 150. 4) **Орати у розгін**. Пахать отъ средины къ краямъ. Канев. у. 5) **Дзвонити у розгона**. Звонить, раскачивая весь колоколъ.

Розгладжувати, -джую, -єш, сов. в. **розгладити, -джу, -диш,** *гл.* Разглаживать, разгладить. *З радощів аж уси собі розгладив.* Кв. I. 255.

Розгладжуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **розгладитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Разглаживаться, разгладиться, стать гладкимъ.

Розгледжувати, -джую, -єш, сов. в. **розгледіти, -джу, -диш,** *гл.* = **Розглядати, розглядіти.**

Розгляд, -ду, *м.* 1) Разсмотрѣніе. 2) Разсмотръ, развѣдки. *Та й пустивсь слідком за нею на розгляд і довід.* Мкр. Н. 11.

Розгляда́ння, -ня, *с.* Разсматриваніе. АД. I. 52. *Да поїдем, братці, на прогуляння, на розглядання.* Чуб. III. 283.

Розгляда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **розглядіти, -джу, -диш,** *гл.* Разсматривать, разсмотрѣть. *Еней з ягою розглядали всі дива там, які були.* Котл. Ен.

Розглядатися, -даюся, -єшся, сов. в. **розглядітися, -джуся, -дишся,** *гл.* Осматриваться, осмотрѣться. *Хотіла м його шанувати, своє серце йому дати, а він собі розібрав, розглядівся да й не взяв.* Чуб. V. 196.

Розглядач, -ча, *м.* Соглядатай. Опат. 75.

Розглядини, -дин, *ж. мн.* = **Розгляд 3.** Чуб. IV. 95. *На розглядини їдуть батько й мати молодої, брат.* Грин. III. 531.

Розглядіти, -ся. См. **Розглядати, -ся.**

Розглядувати, -дую, -єш, *гл.* = **Розглядати.**

Розгнива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розгни́тися, -ниюся, -єшся,** *гл.* Загниваться, зашиться. *Розрубав ногу наче й не дуже, а тепер гляньте, як розшилася.* Харьк.

Розгнівати, -ваю, -єш, *гл.* Разсердить, разгнѣвать. Грин. I. 297.

Розгніватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Разсердиться, разгнѣваться. *Чого, милий, росердився, чого розгнівався?* Чуб. V. 830.

Розгнівити, -влю, -виш, *гл.* = **Розгнівати.** *Чим я тебе, моя матінко, розгнівила?* Мил. 194. *Розгнівить старшину! як то можна?.... та він тобі й зуби повибива.* Канев. у.

Розгніви́тися, -влюся, -вишся, *гл.* = **Розгніватися.** *На кого ти росердилась, на кого ти розгнівилась?* Мил. 190. *Як наш латин тут розгнівився і на гінця свого озлився, що зуби з серця покусав.* Котл. Ен.

Розгнізди́тися, -джу́ся, -ди́шся, *гл.* О птицахъ: размѣститься въ гнѣздахъ. *Там любо розгніздилось дике птаство, на кипарисі бусель там осівся.* К. Псал. 236.

Розгноїтися. См. **Розгноюватися.**

Розгно́юватися, -ююся, -єшся, сов. в. **розгноїтися, -ною́ся, -їшся,** *гл.* Дѣлаться, сдѣлаться гнойнымъ.

Розговіни, -він, *ж. мн.* Разговѣнье. *Маруся чи їла, чи не їли, їй лучче всяких розговін те, що Василь вернувсь і жив і здоров.* Ке. І. 72.

Розговітися. См. **Розгівлятися.**

Розговорити. См. **Розговорювати.**

Розговори́тися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Разговориться. *Розговоривсь, як свиня з гускою.* Ном. № 12946.

Розгово́рки, -рок, *ж. мн.* Разговоры. Вх. Лем. 461.

Розговорювати, -рюю, -єш, сов. в. **розговори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Разговаривать, поговорить. *Бороню на себе дивитись, розговорювати і баляси точити.* Котл. МЧ. *Ні з ким об вірі християнській розговорити.* АД. І. 213. 2) Развлекать, развлечь разговоромъ. *Христя і рада тому мовчанню: ніщо їй не заборонює думати про себе, ніщо її не розговорює.* Мир. Пов. II. 84. *Так то я вже радію, як розговорю його, розважу.* МВ. (О. 1862. III. 69). *Поговоріть, тіточко, розговоріть мене.* МВ. II. 41.

Розгов'ядний, -а, -е = **Марнотратний.** Вх. Лем. 462.

Розгодинитися. См. **Розгодинюватися.**

Розгодинюватися, -нюється, сов. в. **розгодинитися, -ниться,** *гл. безл.* О погодѣ: проясняться, проясниться. *Дощу не буде, вже розгодинюється.* Терск. обл. *Коли відтіля розгодиниться, то ніколи не буде дощу.* Зміев. у.

Розго́йдати, -ся. См. **Розгойдувати, -ся.**

Розгойдувати, -дую, -єш, сов. в. **розгойдати, -даю, -єш,** *гл.* Раскачивать, раскачать, расколыхать. *Розгойдай трошки гойдалку, а потім ми сами, будемо гойдатися.* (Вітри) *так розгойдали на морі хвилі, що ще більші як хати ідуть єдна за другою.* Чуб. II. 15.

Розгойдуватися, -дуюся, -єшся, сов. в. **розгойдатися, -даюся, -єшся,** *гл.* Раскачиваться, раскачаться, расколыхаться. *Як розгойдаються було, то аж страшно дивиться.* Канев. у.

Розголо́блювати, -люю, -єш, *гл.* ? *Коли підверетінок не щильно пристає до варжіля, то кажуть, що розголоблювати треба.* Черк. у.

Розголос, -су, *м.* Молва, слухъ.

Розголоси́ти. См. **Розголошати.**

Розголоситися, -шуся, -сишся, *гл.* Расплакаться громко, разревѣться. *Ото баба розголосилась, хоч вуха затикай.*

Розголоша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **розголоси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Разглашать, разгласить. Ном. № 13345.

Розголошувати, -шую, -єш, *гл.* = **Розголошати.** *Не видів потреби розголошувати, що і як то.* Гн. II. 26.

Розгомонітися, -нюся, -нишся, *гл.* Разговориться.

Розго́нити, -ню, -ниш, *гл.* = **Розганяти.** *Гуща дітей не розгонить.* Ном. № 1369.

Розго́ниха, -хи, *ж.* Та, которая разгоняетъ, — эпитетъ каши, такъ какъ при простомъ крестьянскомъ обѣдѣ послѣ нея встаютъ изъ-за стола. *Каша — розгониха наша.* Ном. № 12317.

Розгопцюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Растанцоваться.

Розгорди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Розгордіти.**

Розгорді́ти, -дію, -єш, *гл.* Возгордиться, загордиться. *Так розгорділи деякі.* Коринѳ. I, *гл.* IV. 18.

Розгордуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* = **Розгордіти.**

Розго́рити, -рю, -риш, *гл.* Добыть съ трудомъ, съ горемъ пополамъ. МВ. II. 50. Г. Барв. 186. *Десь би собі розгорне шматочок дерева.* Черк. у.

Розгорнути, -ся. См. **Розгортати, -ся.**

Розгородити. См. **Розгорожувати.**

Розгорожувати, -жую, -єш, сов. в. **розгородити, -джу, -диш,** *гл.* Разгораживать, разгородить, снять огорожу. *Коли обгородивсь, так нам його не розгорожувать уже.* Грин. I. 87.

Розгорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **розгорну́ти, -ну́, неш,** *гл.* 1) Разворачивать, разворотить. *Взяла плаття й розгорнула.* Чуб. V. 739. 2) Раскрывать, раскрыть (книгу). *Ольга розгорнула книжку і почала читати.* Левиц. Пов. 266. *Розгорнемо другу книжечку.* К. (О. 1862. III. 49). 3) Открывать, открыть (душу). *Яким розгорнув перед нею всю свою душу.* Левиц. I. 304. 4) Разгребать, разгресть. *Розгорни сміття і пошукай, може там гроші.* 5) — **ус**. Расправлять, расправить усы такъ, чтобы обнажились губы. Сим. 4, 5.

Розгорта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **розгорну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* 1) Разворачиваться, разворотиться. 2) Раскрываться, раскрыться. *Квіточка бузкова.... розгорталася в темному вечері.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Розгортувати(-ся), -тую(-ся), -єш(-ся), *гл.* = **Розгортати, -ся.**

Розгорювати, -рю́ю, -єш, *гл.* = **Розгорити.** *Він собі й хату розгорював.* Г. Барв. 5.

Розгорюватися, -рю́юся, -єшся, *гл.* — **на що** = **Розгорити.** *Як небудь розгорюємось на скотинку.* Мир. ХРВ. 58. *Розгорювався десь на десять рублів.* Мир. ХРВ. 59.

Розгоряти, -ряю, -єш, *гл.* = **Розоряти**? *Тільки дав мені Бог неймовірну дружину, що він пє да гуляє да все мене розгоряє.* Чуб. V. 571.

Розгорятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **розгорітися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Разгораться, разгорѣться. *У печі вже розгоряється.* Харьк. *Ранок свіжий і росяний саме розгорявся.* Левиц. Пов. 371. 2) Быть въ жару. Г. Барв. 345. *Гриць розгорівся, Гриць розболівся, прийшов четвер, вже Гриць помер.* Чуб. V. 428.

Розгости́тися, -щуся, -стишся, *гл.* Быть гостемъ, гостить. *Наші соколята тебе привітают, скажут: рідна хата чим має — приймає. Розгостися, батьку!* О. 1862. I. 109. *Розгостився у тестя таки й геть то.*

Розгостюватися, -тююся, -єшся, *гл.* = **Розгоститися.**

Розграбати, -баю, -єш, *гл.* = **Розгребти.** *Курка не ззість, доки не розграбає.* Ном. № 12271.

Розгребти. См. **Розгрібати.**

Розгри́жити, -жу, -жеш, *гл.* = **Розгорити.** Мнж. 191.

Розгриза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **розгри́зти, -зу́, -зе́ш,** *гл.* Разгрызать, разгрызть, раскусить. *Нехай вже раз той горіх розгризу.* Ном. № 4937.

Розгризтися, -зуся, -зешся, *гл.* Разсориться. *Вона ж як та собака розгризлась з усіма родичами.* Кобел. у.

Розгріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **розгребти́, -бу́, -бе́ш,** *гл.* Разгребать, разгресть. КС. 1883. VII. 587. *Курка збіжжя розгрібає, а в сміттю зерно шукає.* Ном. № 5849.

Розгріматися, -маюся, -єшся, *гл.* 1) Разгремѣться. 2) Раскричаться, сердясь. *Оце як розгрімався.* Ном. *Розгрімались як на дурного.* МВ. І. 42.

Розгрімота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* Разгремѣться.

Розгріше́ння, -ня, *с.* Разрѣшеніе грѣховъ. *Яка ісповідь, таке й розгрішення.* Ном. № 7115.

Розгріша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **розгріши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Разрѣшать, разрѣшить, отпустить грѣхи. Гн. II. 141.

Розгромаджувати, -джую, -єш, сов. в. **розгромадити, -джу, -диш,** *гл.* Разгребать, разгресть.

Розгромити. См. **Розгромляти.**

Розгромля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розгроми́ти, -млю́, -миш,** *гл.* Громить, разгромить. (Запорожці) *громом розгромляли орду, татар, вражих турків.* Млак. 121. *Ой як догонив* (турків)*, та й їх розгромив.* Чуб. III. 431.

Розгрузи́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Размѣсить, растоптать грязь. *Розгрузили так, що й до криниці не можна доступити.* Канев. у. См. **Розгрязити.**

Розгрунчити, -чу, -чиш, *гл.* Нарушить цѣлость, начать. Мнж. 191.

Розгрязи́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Размѣсить грязь. *Знову розгрязять свині коло порога грязь.* Черк. у. См. **Розгрузити.**

Розгубити, -ся. См. **Розгублювати, -ся.**

Розгублювати, -люю, -єш, сов. в. **розгубити, -блю, -биш,** *гл.* Растеривать, растерять. *Ліжника не зробила і вовницю розгубила.* Чуб. V. 1143.

Розгублюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **розгубитися, -блюся, -бишся,** *гл.* Растеривать, растерять вещи, растеряться. *Розгубивсь, як швець з копиллям.* Ном. № 6621. *А я на їх задивившь та з волами розгубивсь.* Мил. 100.

Розгудець, -дця, *м.* Человѣкъ, отговаривающій отъ чего своимъ порицаніемъ. *Дасть Бог купця, а чорт розгудця.* Ном. № 10580.

Розгуджувати, -джую, -єш, сов. в. **розгудити, -джу, -диш,** *гл.* Разлучать, разлучить, отвращать, отвратить отъ чего наговорами. Драг. 74. *Кого Бог судить, чоловік не розгудить.* Ном. № 8950. *Сужене — не розгужене.* Ном. № 8950.

Розгукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Раскричаться, зовя кого нибудь.

Розгуля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* 1) Разгуляться, гулять. *Ізойду, зойду на гору круту, на горі крутій розгуляюся.* Грин. III. 389. 2) Разгуляться, расшалиться, разыграться, раскутиться. *Розгулявся, як Сірко на прив'язі.* Ном. № 12491. *Ой Ганнусю-душечко, чого підлога подоптана? Діти ся розгуляли, підлогу подоптали.* Чуб. V. 64.

Розгуркатися, -каюся, -єшся, *гл.* Разгремѣться.

Розгуркота́тися, -чу́ся, -чешся, розгуркоті́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* = **Розгуркатися.**

Розгуторити, -рю, -риш, *гл.* — **мову**. Разговориться. *Із вітром сонечко розгуторило мову про силу, бачите, хто з них моцніший був.* Греб. 375.

Розгуто́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Разговориться, разболтаться. *Між людьми рідко-рідко коли розгуториться, та й то ще не з усяким.* Сим. 228.

Розґедзґатися, -ґаюся, -єшся, *гл.* 1) Разбѣгаться, мечась подъ вліяніемъ боли отъ укусовъ насѣкомыхъ (о четверон. животныхъ). 2) Расшалиться, раскапризничаться. 3) Разсердиться. *Грицько дуже розґедзґався.* Волч. у.

Роздабарювати, -рюю, -єш, *гл.* Разглагольствовать. *Що ви тут так довго роздабарюєте?* Котл. НП. 411.

Роздавальник, -ка, *м.* 1) Раздающій. 2) Щедро раздающій, любящій дарить. Рк. Левиц.

Роздава́ння, -ня, *с.* Раздача.

Роздавати, -даю, -єш, сов. в. **роздати, -дам, -даси,** *гл.* Раздавать, раздать. *Бог старий господарь, має більше, ніж роздасть.* Ном. № 58.

Роздаватися, -даюся, -єшся, сов. в. **роздатися, -дамся, -дасися,** *гл.* 1) Раздаваться, раздаться, быть розданнымъ. 2) Разступаться, разступиться. *Хвиля роздалася і обох покрила.* Шевч. 3) Расширяться, расшириться. *Не кравець винен: сам розлазишся, то й одежа мусить роздатись.* Левиц. I. 140. *Тільки що небудь нагріється, то зразу робиться більшим, роздається.* Дещо. 4) Разгуляться. *Ой поїдем в чисте поле, в чистім полі роздаймося.* Чуб. V. 42.

Роздавити, -ся. См. **Роздавлювати, -ся.**

Роздавлювати, -люю, -єш, сов. в. **роздавити, -влю, -виш,** *гл.* Раздавливать, раздавить. *Я роздавлю тебе як жабу.* Котл. Ен.

Роздавлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **роздави́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Раздавливаться, раздавиться.

Роздайко, -ка, *м.* Щедрый, много раздающій.

Роздари́ти. См. **Роздарувати.**

Роздарко́вуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Любить щедро раздавать, раздаривать. Рк. Левиц.

Роздаровувати, -вую, -єш, сов. в. **роздарува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Раздаривать, раздарить. *Дичини повна комора: і роздаровує знакомим, своякам і всім, і продавав.* Гн. I. 212.

Роздати, -ся. См. **Роздавати, -ся.**

Роздача, -чі, *ж.* Раздача. *В мене нема на роздачу: я й сам собі не настачу.* Ном. № 14331.

Ро́здвій, -вою, *м.* Раздвоеніе. Желех.

Роздвоїти, -ся. См. **Роздвоювати, -ся.** Роздвора, ри, *ж.* = **Розвора 2.** Вх. *Лем.* 462.

Роздво́ювати, -двоюю, -єш, сов. в. **роздвоїти, -двою, -їш,** *гл.* Раздваивать, раздвоить.

Роздво́юватися, -дво́ююся, -єшся, сов. в. **роздвоїтися, -двоюся, -їшся,** *гл.* 1) Раздваиваться, раздвоиться. Левиц. Пов. 261. 2) Раскрываться, раскрыться на двѣ стороны. *Ворітечка двійненькі, роздвойтеся!* Чуб. V. 776.

Роздебе́ндювати, -дюю, -єш, *гл.* Растабаривать, болтать. *Спокійнесенько роздебендювали молодички.* Св. *Л.* 286.

Роздена́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **розідни́ти, -ню, -ниш,** *гл.* Вынимать, вынуть дно. Вх. Зн. 60. *Узяли вони той вулік украли та й повезли його в поле, та там десь і розіднили, — дно викопали.* Новомоск. у.

Розденчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Розіднити.** Желех.

Роздерти, -ся. См. **Роздирати, -ся.**

Розджохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Разсвирѣпѣть. Зеньк. у.

Роздзвони́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Раззвониться.

Роздзьо́бати, роздзюбати, -баю, -єш, *гл.* Расклевать. *Дала бих тя іскупати, кавкам, вранам роздзьобати.* АД. Г. 65. *Борон тіло роздзюбав, кости роскидає.* Чуб. V. 375.

Роздзявити, -ся. См. **Роздзявляти, -ся.**

Роздзявля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **роздзявити, -влю, -виш,** *гл.* Разѣвать, разинуть, раскрыть (ротъ). *Мовчи, невістко, не роздзявляй губи.* Чуб. *Роздзяв уста смажні, я тобі їх сповню.* К. Псал. 190. *Ганна побачила через тин барбосову морду з роздзявленим ротом, з вишкириними зубами.* Левиц. I. 31.

Роздзявля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **роздзявитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Разѣваться, разинуться. 2) Разверзаться, разверзнуться. *Стенув ти землю — розступилась, роздзявились безодні ями.* К. Псал. 136.

Роздзяпити, -ся. См. **Роздзяплювати, -ся.**

Роздзяплювати, -люю, -єш, сов. в. **роздзяпити, -плю, -пиш,** *гл.* Раскрывать, раскрыть, растворять, растворить настежь, разинуть. *Оце роздзяпив двері, як теща рот.* Ном.

Роздзяплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **роздзяпитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Раскрываться, раскрыться, разинуться.

Роздивитися. См. **Роздивлятися.**

Роздивля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **роздиви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* Разсматривать, разсмотрѣть. *Роздивлявся на їх коней.* Левиц. Пов. 166. *Вийшли* (злодії) *у сіни, та й там роздивляються.* Рудч. Ск. I. 192.

Роздима́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **роздути, розідму, -меш,** *гл.* Раздувать, раздуть. *Було те Запорожжя як у горні искра: який хоч, такий і розідми з неї огонь.* К. ЧР. 88. *Роздимають його* (вогонь) *великими шкуратяними міхами.* Дещо. *Пику аж роздуло.* Кв. II. 334.

Роздиматися, -маюся, -єшся, сов. в. **роздутися, -зідмуся, -мешся,** *гл.* Раздуваться, раздуться. *Пузирь зараз почне роздиматься.* Дещо. *Нехай дметься, аж розідметься.* Ном. № 2507. *Роздувся як ковальський міх.* Ном. № 3377.

Роздира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **роздерти, -деру, -реш,** *гл.* 1) Разрывать, разорвать, раздирать, разодрать. *Розідрав сорочку.* 2) Растерзывать, растерзать. *Чорти роздерли батька.* Рудч. Ск. I. 70. *Хорти.... роздеруть.* Ном. № 12574.

Роздира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **роздертися, -деруся, -решся,** *гл.* 1) Разрываться, разорваться, разодраться. *Єдному не роздертися надвоє.* Ном. № 10342. *У церкві надвоє роздерлась завіса.* Чуб. III. 16. 2) Преимущ. несов. в. Очень кричать, орать. Угор. Харьк. г.

Роздичавіти, -вію, -єш, *гл.* Одичать. *І не здоровкається дитина — роздичавіла.* Черк. у.

Роздича́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Роздичавіти.**

Розділа́ння, -ня, *с.* Раздѣваніе. *Ой що ж то, мати, за гуляння, — що на сінешному порозі завертання, а на хатньому порозі роздівання.* Чуб. V. 490.

Роздіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **роздіти, -діну, -неш,** *гл.* Раздѣвать, раздѣть. *Велить мені розувать, роздівать.* Чуб. V. 592.

Роздіва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **роздітися, -дінуся, -нешся,** *гл.* Раздѣваться, раздѣться. *Ой там вони роздівались.* Чуб. V. 1185.

Роздійма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **роздійми́ти и роздійня́ти, -йму́, -меш,** *гл.* = **Рознімати, розняти.** Вх. Зн. 60. Желех.

Розділ, -лу, *м.* 1) Раздѣлъ, дѣлежъ. 2) Глава (въ книгѣ). *Противні мені статут і розділи.* Котл. НП. 3) Мѣсто между куполами на церковной крышѣ. *Аж на розділ на церкву постягував у Батурині пушки да бив.* ЗОЮР. I. 124.

Розділення, -ня, *с.* Раздѣленіе. *Чи думаєте, що прийшов дати впокій на землі? Ні, глаголю вам, а розділення.* Єв. *Л.* XII. 51.

Розділити, -ся. См. **Розділяти, -ся.**

Розділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розділити, -лю, -лиш,** *гл.* Раздѣлять, раздѣлить. *Ризи його меж собою розділили.* Чуб. III. 19. *Зібравшися, подружечки, да й поговорімо, на чужую стороночку журбу розділимо.* Чуб. III. 124.

Розділя́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **розділи́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Раздѣлять, раздѣлить между собой. *Давай гроші — розділімося.* Чуб. I. 159. **Бодай ти з душею розділився!** — пожеланіе смерти. Мнж. 171.

Роздір, -дору, *м.* Часть повозки при заднихъ колесахъ. Вх. *Лем.* 462.

Роздіти, -ся. См. **Роздівати, -ся.**

Роздлубати, -баю, -єш, *гл.* 1) **Роздовбати**. 2) Понять. *Ніяк не роздлубаю, що воно є.*

Роздмуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **роздмухати, -хаю, -єш, одн. в. роздмухну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Раздувать, раздуть.

Роздмухувати, -хую, -єш, *гл.* = **Роздмухати.** *Почала носити покришку по хаті, роздмухуючи жар.* Левиц. I. 72. *Помсту роздмухуєте в огняних серцях.* К. ПС. 96.

Роздоби́ча, -чі, *ж.* Добыча, раздобываніе. *Поїхали вони на роздобичу.* Чуб. II. 251. (Змій) *полетів кудись на роздобичу.* Грин. I. 162.

Роздобри́ти, -рю́, -риш, *гл.* = **кого.** Умилостивить кого, сдѣлать кого добрымъ. Вх. Уг. 265.

Роздобритися, -рюся, -ришся, *гл.* Раздобриться, сдѣлаться добрымъ. *Роздобривсь бач як, що вже й грошей дає.* Константиногр. у.

Роздоброхота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* Разохотиться. *Еней наш роздоброхотався, ігрища вздумав завести.* Котл. Ен. II. 14.

Роздобрухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Раздобриться. *Рад був о. Гервасій, що пан так роздобрухавсь.* Св. *Л.* 21.

Роздобува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **роздобути, -буду, -деш,** *гл.* Раздобывать, раздобыть. *Хліба роздобув.* Ном. № 9144.

Роздобува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **роздобутися, -будуся, -дешся,** *гл.* Раздобывать, раздобыть, достать, пріобрѣсть. *Усі.... знай багатіють, а ти ось ніяк не роздобудешся ні на що, щоб почати господарювати.* Кв.

Роздобуток, -тку, *м.* 1) Раздобываніе, добываніе, добыча, промыселъ. К. ПС. 141. *А ну лишень на роздобутки.* О. 1862. II. 54. *Опріч хліборобства, инших роздобутків не трапляється.* О. 1861. XI. 112.

Роздовбати. См. **Роздовбувати.**

Роздовбувати, -бую, -єш, сов. в. **роздовба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* 1) Раздалбливать, раздолбить. 2) Расковыривать, расковырять. *Роздовбати ніс. 3*) Понять, уразумѣть, добиться толку. *Мати ж примху роздовбала, так не докопалась, відки доні теє лихо, з ким вона спізналась.* Мкр. Н. 6.

Роздоїтися. См. **Роздоюватися.**

Роздойми́ти, -млю́, -меш, *гл.* = **Роздіймити** = **Розняти.** *Злапав його за шию руками і так моцно руки затис, пальці поза пальці, що той.... роздоймити їх не міг.* Гн. II. 111.

Роздо́л, -лу, *м.* Низменное мѣсто на равнинѣ. *Скоро виїдете за село, то так роздолом і їдьте.* Канев.

Роздо́лля, -ля, *с.* 1) Широкая низменность, долина. Грин. III. 196. *Ой в полю, полю, в полю на роздоллі, там дівчина пасла сірі воли й коні.* Чуб. V. 55. 2) Раздолье, ширь, воля.

Роздоріжжя, -жя, *с.* Перекрестокъ, распутье. Ушиц. у. Чуб. I. 95, 97. *Знайшли осля знадвору на роздоріжжю.* Єв. Мр. XI. *4. Іде на роздорожжя, де три дороги сходяться.* Драг. 56.

Ро́здорож, -жу, *м.* = **Роздоріжжя.** *Опівночі пішов на роздорож.* Драг. 56.

Роздо́юватися, -ююся, -єшся, сов. в. **роздоїтися, -доюся, -їшся,** *гл.* О коровѣ: начать хорошо доиться, когда вымя отъ доенія сдѣлается болѣе мягкимъ. *Поки роздоїться корова, то туга на доїння.* Волч. у.

Роздражнити. См. **Роздражнювати.**

Роздражнювати, -нюю, -єш, сов. в. **роздражнити, -ню́, -ниш,** *гл.* Дразнить, раздразнить.

Роздратовувати, -вую, -єш, сов. в. **роздратува́ти, -ту́ю, -єш,** *гл.* Раздражать, раздражить. *Мати думали мене налякати, та тільки гірше мене роздратували.* Стор. М. Пр. 36.

Роздратовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **роздратува́тися, -ту́юся, -єшся,** *гл.* Раздражаться, раздражиться.

Роздріб, -ро́бу, *м.* 1) Раздробленіе. 2) **На роздріб**. Въ розницу. *Як на роздріб продавать миски, то по шість копійок, а на гурт, то по пять.* Канев. у.

Роздріматися, -маюся, -єшся, *гл.* Предаться дремотѣ.

Роздробити. См. **Роздробляти.**

Роздробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **роздробити, -блю, -биш,** *гл.* Раздроблять, раздробить, размельчать, размельчить. Чуб. I. 71.

Роздроди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Разсвирѣпѣть. *К дияволу кармазинів!... загукала громада, роздродившись як бугаї.* К. ЧР. 68.

Роздрочи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Раздразнить, раздражить. *Нащо ж людей ви роздрочили?* Котл. Ен. VI. 7.

Роздрочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Разсвирѣпѣть, разъяриться. *Роздрочились, мов бугаї.* Ном. № 4168.

Роздрух, -ха, *м.* = **Розрух.**

Роздряпати. См. **Роздряпувати.**

Роздряпувати, -пую, -єш, сов. в. **роздряпати, -паю, -єш,** *гл.* Расцарапывать, расцарапать.

Роздума, -ми, *ж.* Размышленіе. *Мав час на роздуму, — півроку зналися.* МВ. (О. 1862. I. 80).

Розду́мати, -ся. См. **Роздумувати, -ся.**

Роздумувати, -мую, -єш, сов. в. **роздумати, -маю, -єш,** *гл.* Думать, подумать, размышлять, поразмыслить. *Щоб я була теє знала, що я тепер роздумала; лучче було не пізнати, як, пізнавши, покохати.* Чуб. V. 196. Не *роздумавши і не розглядівши постановились і застановили дорогу.* Кв. 1. 40.

Роздумуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **роздуматися, -маюся, -єшся,** *гл.* Одумываться, одуматься, размыслить. *А навпослі матусенька роздумалася: вернись, вернись, мій синочку!* Чуб. V. 878. *Катренько, роздумайся добре!* МВ. II. 125.

Роздути, -ся. См. **Роздимати, -ся.**

Роздуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **роздухати, -хаю, -єш,** *гл.* Раздуть. *Піди лишень та роздухай самуварь.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Роздуши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Раздавить.

Роздявити. См. **Роздявляти.**

Роздявля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **роздявити, -влю, -виш,** *гл.* и пр. = **Роздзявляти, роздзявити и пр.** *Чого ти стоїш, роздявивши рот?* Левиц. Пов. 45.

Роздяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **роздягти, -гну, -неш,** *гл.* Раздѣвать, раздѣть. *Од всіх в світлиці зачинившись, себе там стала роздягать.* Котл. Ен. V. 20.

Роздяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **роздягтися, -гнуся, -нешся,** *гл. Еней один не роздягався, Еней один за всіх не спав.* Котл. Ен. VI. 20.

Роздякуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Разсыпаться въ благодарностяхъ.

Роз'єднати, -ся. См. **Роз'єднувати, -ся.**

Роз'єднувати, -ную, -єш, сов. в. **розєдна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* Разъединять, разъединить.

Роз'єднуватися, -нуюся, -єшся, сов. в. **розєдна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* Разъединяться, разъединиться, разойтись. *Того ж батька, такі ж діти, — жити б та брататься! ні, не вміли, не хотіли, треба роз'єднаться.* Шевч. 175.

Розжагати, -гаю, -єш, *гл.* Поправить огонь въ печи, чтобы онъ разгорѣлся. *Я й дров не підкладав у грубу, а тільки розжагав.* Черк. у.

Розжакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Расхватать, разграбить.

Розжалити, -ся. См. **Розжаляти, -ся.**

Розжалкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Разжалобиться. *Розжалкувався, як вовк над поросям.*

Розжалобити, -блю, -биш, *гл.* Разжалобить. Г. Барв. 10, 226. *Треба його розжалобити, щоб тільки він заплакав, то йому й легше буде.* Кв. I. 106.

Розжалобитися, -блюся, -бишся, *гл. Розжалобився як вовк над поросям: відїв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692.

Розжалуватися, -луюся, -єшся, *гл.* = **Розжалобитися.** Ном. № 4692. *Розжалувавсь, як Бог над раком.* Ном. № 4684.

Розжаля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розжалити, -лю, -лиш,** *гл.* Разжалобливать, разжалобить. *Най я довше не думаю, най серця не розжаляю.* Гн. I. 182. *Десь у тебе, Марусе, кам'янеє сердечко: вечір стоїш, не заплачеш, матінки не розжалиш.* Мет. 203. *Батенька розжалила.* Чуб. III. 190.

Розжаля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **розжалитися, -люся, -лишся,** *гл.* Огорчаться, быть огорченнымъ кѣмъ. *Ой приїдь, приїдь, мій миленький, приїдь же ти до мене, розжалилося серденько моє, розжалилося на тебе.* Чуб. V. 290.

Розжарити, -рю, -риш, *гл.* Разогрѣть, накалить. *Розжарити грубу.*

Розжаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Разогрѣться, разгорѣться, накалиться.

Розжартува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Расшутиться, много шутить, разыграться. *Як розжартуються* (на вечорницях), *то як кому, то й мички попалять.* Г. Барв. 57.

Розжа́тися. См. **Розживатися.**

Розжва́кати, розжвя́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Разжевать. *Таке жилаве тісто, що й не розжвякаєш.* 2) Обдумать. Чуб. I. 250. *Перше розжвакай, що маєш робити, або казати.* Ном. № 3484.

Розжевріти(-ся), -рію(-ся), -єш(-ся), *гл.* Разгорѣться. *Головешка розжевріла.* Черк. у. *Розжеврілось і розгорілось, пішов димок до самих хмар.* Котл. Ен. II. 29.

Розжи́ва, -ви, *ж.* Разжива. *Грошей не дасть нам на розживу ні копійки.* Кв. II. 203.

Розжива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розжи́тися, -живу́ся, -ве́шся,** *гл.* 1) Жить хорошо, хорошей жизнью. *Живи, живи, дівко, з парубком, живи, розживайся.* Чуб. V. 284. *Узяв милий свою милу у світлочку: «отут тобі, мила, розживаться».* Чуб. V. 762. 2) Разживаться, разжиться, дѣлаться, сдѣлаться зажиточнымъ. *Як стали жити, розживатися, стала родина признаватися.* Мет. 246.

Розжина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **розжатися, -зіжнуся, -нешся,** *гл.* Начинать, начать усердно жать. *Ой жніте, женці, розжинайтеся, а назад себе не оглядайтеся.* Чуб. III. 227.

Розжи́ріти, -рію, -єш, *гл.* Разжирѣть.

Розжируватися, -руюся, -єшся, *гл.* Раздурачиться, расшалиться.

Розжитво́, -ва, *с.* Хорошее житье. *Хоч би яке там розжитво, так не хочу в прийми.* Черниг. у.

Розжиток, -тку, *м.* 1) Развлеченіе? *Служу рік, служу другий, — ні смутний, ні веселий. Шчо мене не займає, нічо не тішить.... Тільки того й розжитку, коли стану бувало на стойці та собі тихесенько поплачу.* Федьк. Пов. 64. 2) Разжива. *Задалась, виходячи з церкви, понести колись попові рунце на розжиток.* Г. Барв. 156.

Розжо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **розжувати, -жую́, -єш,** *гл.* 1) Разжевывать, разжевать. *Розжуй та ще й у рот положи.* Ном. № 6407. 2) Обдумывать, обдумать, сообразить. *Що маєш казати, то попереду розжуй.* Ном. № 12873.

Роззи́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Раскричаться. *Роззикався на їх.* Чуб. II. 202.

Роззича́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **роззи́чити, -чу, -чиш,** *гл.* Раздавать, раздать въ долгъ. *Злишні гроші роззичали, сли хто потребував позички.* МУЕ. III. 58.

Роззіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Раскричаться. *Дитина роззіпалась.*

Роззіхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Раззѣваться, много зѣвать.

Роззло́ститися, -щуся, -стишся, *гл.* Разозлиться, разсердиться. Гн. II. 32. *Вони сі посварили і як сі дочка роззлостила те й ударила матір.* Гн. II. 255.

Роззнавати, -наю, -єш, сов. в. **розізна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* Разузнавать, разузнать, развѣдывать, развѣдать. Мнж. 73. *Роззнавай мене, роспитуй про мене, може таки про мене що небудь і добре почуєш.* Кв. 1. 35. *Куди до пекла мандрувати щоб розізнати, роспитати, бо в пекло стежки він не знав.* Котл. Ен.

Роззнаватися, -наю́ся, є́шся, сов. в. **розізна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* 1) Узнавать, разузнавать, разузнать другъ о другѣ, другъ друга. *А ті.... як розізнали, та давай, кажуть, тікать.* Мнж. 94.

Ро́ззнак, -ка, *м.* **роззнака, -ки,** *ж.* Знающій человѣкъ. Встрѣчено въ употребленія только съ отрицаніемъ не: *Бреше, бреше, а я слухаю та мовчу, наче б то я й не роззнак. Я жінка не роззнака, не знаю, куду обернутись.* См. **Нероззнака.**

Роззолотити. См. **Роззолочувати.**

Роззоло́чувати, -чую, -єш, сов. в. **роззолоти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Позлащать, позолотить, разукрасить золотомъ. Котл. Ен.

Роззува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **роззу́ти, -зу́ю, -єш,** *гл.* Разувать, разуть, снимать, снять обувь. *Ой у мене в огороді зозуля кувала, — бодай малий не діждав, щоб я тебе роззувала. Найми собі хлопця та маленького, щоб він тебе роззував молоденького.* Нп. Як *же роззули чоботи й онучі, то й знайшли зашитих аж пять золотих.* Кв. II. 315. 2) — **о́чі**. Взглянуть внимательно? Ном. № 6603.

Роззува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **роззутися, -зуюся, -єшся,** *гл.* Разуваться, разуться, снимать, снять обувь. Ном. № 13712. *Розуйся бо з чобіт!* Лебед. у.

Роззумбела́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Разнуздать. *Ти додому їдеш та й спати лягаєш, мене, ворон коня, не роззумбелаєш.* Гол. III. 194.

Роззути, -ся. См. **Роззувати, -ся.**

Роззява, -ви, *об.* Разиня, ротозѣй. Ном. № 6594.

Роззявити, -ся. См. **Роззявляти, -ся.**

Роззявина, -ни, *ж.* Расщелина, отверстіе, пасть. Черном.

Роззявкуватий, -а, -е. Разиня, невнимательный. *Мужик роззявкуватий.* Черк. у.

Роззявляка, -ки, *об.* = **Роззява.** Ном. № 6584, 6594. Грин. III. 67. *Один писарь у хуторі, да й той роззявляка.* Чуб.

Роззявля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **роззявити, -влю, -виш,** *гл.* Разѣвать, разинуть. *Роззявив губу.* Ном. № 3446. Чуб. 1. 88, 52. І губи не роззявив. Не сказалъ ни слова. *Лаяла-лаяла, а він і губи не роззявив.* Св. Л. 184. **Чобіт ро́та роззявив**. Въ сапогѣ носокъ разорвался, верхъ отдѣлился отъ подошвы.

Роззявля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **роззявитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Разѣваться, разинуться.

Роззяпина, -ни, *ж.* = **Роззявина.**

Роззяпити. См. **Роззяплювати.**

Роззяплювати, -плюю, -єш, сов. в. **роззяпити, -плю, -пиш,** *гл.* = **Роздзяплювати, роздзяпити.**

Розигри, -рів, *м. мн.* 1) Розыгрышъ. 2) Первый день петрова поста, женскій народный праздникъ въ этотъ день. О. 1861. X. Св. 44. *Зараз у петрівку як заговіли, на самі розигри, тілько що повиймали хліб з печі, Тихон і позабірав його увесь до себе.* Кв. II. 17, 18. 3) Бойкое мѣсто. *Вн на таких розиграх живе, що хто йде, не мине.*

Розинки, -ків, *м. мн.* 1) = **Родзинки.** 2) — **продавати**. Зѣвать по сторонамъ. *По місту ходячи, розинків не продавай.* Ном. № 10486.

Розібга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Развернуть, раскрыть. 2) Разнести, развѣять, разшвырять. *Моє веселіє украв, в степу на тирсі розібгав.* Шевч. 644.

Розібрати, -ся. См. **Розбірати, -ся.**

Розігнати, -ся. См. **Розганяти, -ся.**

Розігнути, -ся. См. **Розгинати, -ся.**

Розіграти. См. **Розігрувати.**

Розігра́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Разыграться. *Розігрався мій кінь підо мною.* Чуб. V. 259. *Розігрались слїпії проти пятниці святиї.* Ном. № 4649. *В неділеньку рано розігралось море.* Чуб. V. 450.

Розігріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розігріти, -рію, -єш,** *гл.* Разогрѣвать, разогрѣть, отогрѣть. *Гадини ніколи не грій за пазухою, бо як розігрієш, то вкусить.* Ном. № 2877.

Розігріва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розігрітися, -ріюся, -єшся,** *гл.* Разогрѣваться, разогрѣться, нагрѣться, отогрѣться. Мнж. 1. *Як розігрілось, зашипіло, запарилось, заклекотіло.* Котл. Ен.

Розіґрувати, -рую, -єш, сов. в. **розігра́ти, -ра́ю, -єш,** *гл.* 1) Разыгрывать, разыграть. 2) = **Розігратися.** *А синеє море розіграло, турецький корабель розірвало.* АД. І. 99.

Розідба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Добыть, раздобыть. *А я хліба маю, соли розідбаю.* Грин. III. 348. *Повези та продай, а нам горілочки розідбай.* Мил. 164.

Розідни́ти. См. **Розденати.**

Розідрати, -деру, -реш, *гл.* = **Роздерти.**

Розідра́тися, -деруся, -решся, *гл.* = **Роздертися.** *Одному не розідратися.* Ном. № 10342.

Розізлити, -злю́, -лиш, *гл.* Разозлить.

Розізли́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Разозлиться. К. Псал. 51. *Я розізливсь та й ударив.* НВолын. у.

Розізнати, -ся. См. **Роззнавати, -ся.**

Розійтися. См. **Розіходитися.**

Розікласти, -ся. См. **Роскладати, -ся.**

Розікрасти, -ся. См. **Роскрадати, -ся.**

Розілля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Розлити.**

Розілля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* = **Розлитися.** *Розіллявся сильно-дуже Дунай бистра річка.* Чуб. V. 323.

Розімкнути, -ся. См. **Розмикати, -ся.**

Розімняти(-ся), -мну(-ся), -неш(-ся), *гл.* = **Розім'яти, -ся.**

Розімліва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розімліти, -лію, -єш,** *гл.* 1) Разопрѣвать, разопрѣть, развариться (о варящейся пищѣ). 2) Разопрѣвать, разопрѣть, вспотѣть сильно (о человѣкѣ)

Розімча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Разнести быстро. *Як усі господарюватимуть, то й господарство моє рознесуть чисто. Так і золоту гору розімчать.* МВ. І. 10.

Розімча́тися, -чуся, -чишся, *гл.* Разнестись. *Такая розімчалась чутка в народі, в городі, в полках.* Котл. Ен.

Розімяти, -ся. См. **Розминати, -ся.**

Розіпнути, -ну, -неш, *гл.* = **Розіпясти.**

Розіпсіти, -сію, -єш, *гл.* Испортиться нравственно. *Всі одвернулися од правди, всі зледащіли, розопсіли.* К. Псал. 124. *Сказано: батько й мати далеко, а гріх на порозі, — зовсім розопсіє.* Г. Барв. 438.

Розіпхати. См. **Роспихати.**

Розіпясти, -ся. См. **Роспинати, -ся.**

Розірвати, -ся. См. **Розривати, -ся.**

I. Розіслати, -шлю́, -леш, *гл.* См. **Розсилати.**

II. Розісла́ти, -ся. См. **Розстилати, -ся.**

Розіспаний, -а, -е. Разоспавшійся. НВолын. у.

Розіспа́тися, -плю́ся, -пи́шся, *гл.* Разоспаться. *Вечеряйте ж, дітки, я розіспався.* Ном. № 14113.

Розітлі́тися, -лі́юся, -єшся, *гл.* Разгорѣться. *Вугілля дубове добре, та поки розітліється, то попожди.* Лебед. у.

Розітнути, -ну, -неш, *гл.* = **Ростяти.**

Розіхо́дитися, -джуся, -дишся, сов. в. **розійтися, йдуся, -дешся,** *гл.* 1) Расходиться, разойтись, разбрестись, разсѣяться. *Вийшли люде з церкви і розійшлися по хатах.* Левиц. І. 26. *Ой ви, тучі громовії, розійдітеся різно.* Мет. 51. 2) Расходиться, разойтись, разставаться, разстаться. *Розійдемось, серце, з тобою, як на небі місяць з зорою.* Мет. 55. *Душа з тілом розійшлася.* Грин. III. 143. 3) Раздаваться, раздаться, расходиться, разойтись. *А ти, сира земле, розступися, а тесові дошки розійдіться.* Чуб. 4) Расходиться, разойтись (въ цѣнѣ). *Хотіла була свиню купити, та ціною розійшлися.* Харьк. г.

Роз'їда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **роз'їсти, -ї́м, -їси,** *гл.* Разъѣдать, разъѣсть.

Роз'ї́датися, -даюся, -єшся, сов. в. **роз'їстися, -ї́мся, -їсися,** *гл.* 1) Толстѣть, растолстѣть отъ обильной пищи. Ном. № 4839. 2) Ѣсть много. *Не роз'їдайся хліба: дорогий.* Константиногр. у. *Як роз'ї́мось, то й недобре поїмо* — какъ примемся ѣсть, поѣдимъ и невкусное. Змієв. у.

Роз'ї́зд, -ду, *м.* Разъѣздъ.

Роз'ї́здити, -джу, -диш, *гл.* Испортить ѣздой. *Роз'їздили греблю.*

Роз'ї́здитися, -джуся, -дишся, *гл.* Разъѣздиться, много ѣздить.

Роз'їзди́тися, -джуся, -дишся, сов. в. **роз'їхатися, -ї́дуся, -дешся,** *гл.* 1) Разъѣзжаться, разъѣхаться. *Вже пізно розійшлись і розіхались гості.* Левиц. Пов. 324. 2) Разъѣзжаться, разъѣхаться, разминуться. *Верни щоб, і я візьму цабе, то й розїдемось.* Кв. I. 40. 3) Только сов. в. Долго ѣхать и привыкнуть къ ѣздѣ. *Приїхали. — Вставайте, бабо, вже дома! — Ой та й роз'їхалася я, що і не встану.* Мнж. 121. 4) Толстѣть, растолстѣть. *Роз'їхалась, як верша в болоті.* Ном. № 8631.

Роз'ї́здка, -ки, *ж.* 1) Разъѣздъ. Грин. III. 493. 2) Объѣздъ, рекогносцировка. *Запорожці посилали в степи на роз'їздку козаків.* Стор. ГІ. 162. Ум. **Роз'ї́здочка.** *А в середу роз'їздочка.* Грин. III. 493.

Роз'їжджа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Роз'ї́здити.**

Роз'їжджатися, -жаюся, -єшся, *гл.* = **Роз'ї́здитися.**

Розїсти, -ся. См. **Розїдати, -ся.**

Розлад, -ду, *м.* Разладь. *Привести в розлад.* Котл.

Розладдя, -дя, *с.* Разладъ, ссора. *І піде між людьми розладдя, ворожнечі.* Мир. Пов. І. 152. *Між рідними розладдя пішло.* Мир. ХРВ. 296.

Розла́зитися, -жуся, -зишся, сов. в. **розлізтися, -зуся, -зешся,** *гл.* 1) Разлѣзаться, разлѣзться, разойтись. *Розлізлись як руді миші.* Ном. № 1880. 2) Расползаться, расползтись, порваться. *Треба йти на ярмарок, а чоботи зовсім розлізлись.* Левиц. І. 74.

Розламати, -ся. См. **Розламувати, -ся.**

Розламувати, -мую, -єш, сов. в. **розлама́ти, -ма́ю, -єш,** *гл.* Разламывать, разломать.

Розламуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **розламатися, -маюся, -єшся,** *гл.* Разламываться, разломаться.

Розласитися, -шуся, -сишся, *гл.* = **Розласуватися.**

Розласуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Разлакомиться.

Розлаштува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* = **Росташуватися.** *Ото розлаштувалася з своїм добром, що ніде й пройти.* Константиногр. у.

Розлаятися, -лаюся, -єшся, *гл.* Разругаться. *З туєю поганою розлаялася.* Чуб. V. 616.

Розледачитися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Розледачіти.**

Розледачіти, -чію, -єш, *гл.* Разлѣниться, испортиться (о человѣкѣ).

Розледащитися, -щуся, -щишся, *гл.* = **Розледачитися.** *Вона нічого не робить, а керез неї і бабина дочка розледащиться.* Чуб. II. 65.

Розледащіти, -щію, -єш, *гл.* = **Розледачитися.** *Швидко чоловік розледащів.* Кв. II. 298.

Розлежатися, -жуся, -жишся, *гл.* Разлежаться, долго лежать. *Так розлежався, що ніяк не виманиш його із хати.* О. 1862. II. 28.

Розлементи́ти, -нчу, -нти́ш, *гл.* Разболтать, разгласить. *Ольга розлементить зараз по селу все.* Волч. у. (Лобод.)

Розлементува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Раскричаться.

Розлепетатися, розлепетітися, -чуся, -чешся, *гл.* Разболтаться, разговориться. *Розлепетілась так, що за тобою ніхто й словом не похопиться.* Полт. г.

Розлетітися. См. **Розлітатися.**

Розли́в, -ву, *м.* Разливъ, разлитіе. *Кубань річка невеличка, розливом широка.* Нп. *Розлилась вона* (українська мова) *далеко поза край України.... і такий розлив.... пророкував їй новий процвіт.* К. ХП. 116.

Розли́ва, -ви, *ж.* = **Розлив.** *Де велика розлава, до там тихша вода, а де саме вузька вода — там прудко біжить.* Васильк. у.

Розлива́ння, -ня, *с.* Разливаніе, разлитіе.

Розлива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розлити, -зіллю́, -ллєш,** *гл.* Разливать, разлить, проливать, пролить. *Ой Дунай море розмиває, і день, і ніч прибуває.* Г. Барв. 221. *Людська крівця не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 1283. *Де пють, там і розливають.* Ном. № 11640. *Тим я сльози розливаю, — невірного друга маю.* Чуб. V. 278.

Розлива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розлитися, -зіллюся, -ллєшся,** *гл.* Разливаться, разлиться, проливаться, пролиться. *Ви, дрібнії сльози, ви розливайтеся.* Чуб. V. 202. *Иноді не втерпить і розіллється гіркими словами.* Г. Барв. 394.

Розливчастий, -а, -е. Разливающійся, разливной. *Розливчаста ріка.* Васильк. у.

Розлига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Снять налигач съ воловъ.

Розлига́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* О волахъ: освободиться отъ налигача.

Розлизати, -зку, -жеш, *гл.* Разлизать, слизать. *Не будь солодкий, бо розлижуть, не будь гіркий, бо росплюють.* Ном. № 4602.

Розли́нутися, -нуся, -нешся, *гл.* Разлетѣться. *Не журися, наша мати, нами, як ми підростем, розлинемося сами.* Чуб. V. 855.

Розлити, -ся. См. **Розливати, -ся.**

Розліга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* = **Розлягатися.** *Як взяла ковати, жалібно співати, аж ся взяли к землі луги калинові від голосу розлігати.* Гол. I. 193.

Розлізтися. См. **Розлазитися.**

Розлінуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Разлѣниться. *Керез твою дочку да й моя розлінується.* Чуб. II. 64.

Розліт, -ту, *м.* Разлетаніе въ разныя стороны. *Кинулись в розліт, як курчата від шуляка.* Св. *Л.* 223.

Розліта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **розлеті́тися, -чу́ся, -ти́шся,** *гл.* Разлетаться, разлетѣться. *Розлетілись, як липове клиння.* Ном. № 1881. Не *турбуйся ж ти, наша матінко, нами: як підростуть крильця, то розлетимося й сами.* Чуб. Переносно: разбѣгаться, разбѣжаться. *Але ішли легиники да все гомотіли, як учули да ровточку, вни ся розлетіли.* Лукаш. 157.

Розлічити, -ся. См. **Розлічувати, -ся.**

Розлічувати, -чую, -єш, сов. в. **розлічи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Разсчитывать, разсчитать, расчесть. Котл. Ен. VI. 19. *Поки розлічила гроші, то ви вже й побігли.* Кролев. у.

Розлічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **розлічи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* = **Розлічувати, розлічити.** *Багатий тут на смерть гнівився, що він з грішми не розлічився, кому і скільки треба дать.* Котл. Ен. III. 53.

Розлобурюватися, -рююся, -єшся, *гл.* Разлѣниться, привыкнуть къ праздной жизни.

Розло́ги, -гів, *м. мн.* Особаго рода ворота у гуцуловъ: состоятъ изъ двухъ столбовъ, въ которыхъ сдѣланы дыры — **ґари**, а сквозь нихъ продѣваются жерди — **заворітниці**; когда нужно проѣхать, жерди высовываются; для пѣшеходовъ достаточно разсунуть лишь верхнія жерди, такъ какъ около воротъ лежатъ камни, помогающіе переступать нижнія. Шух. I. 86.

Розло́гий, -а, -е. 1) Просторный, широкій. *Од Дударів до Чернишів дорога розлога.* Чуб. V. 199. 2) О рвѣ, рѣкѣ: съ отлогими берегами. 3) Раскидистый (о деревьяхъ). 4) О рогахъ: расходящійся въ разныя стороны. Рудч. Чп. 255.

Розло́гистий, -а, -е = **Розложистий.** *Рівчак там розлогий був.* Новомоск.

Розложистий, -а, -е = **Розлогий.** *Дорожка твоя ой розложистая.* Чуб. V. 1010. *Розложисті роги.* КС. 1898. VII. 44.

Розложи́ти, -жу, -жиш, *гл.* = **Роскласти.** *Розложили середу двора огонь.* Кв. I. 1.08.

Розложи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* = **Роскластися.** Кромѣ указанныхъ значеній, еще — 4) Раздаться, раздѣлиться на обѣ стороны. *Ти, вишневий саду, розлежися, біленький камінь одчинися.* Чуб. V. 781.

Розломити, -ся. См. **Розломлювати, -ся.**

Розло́млювати, -люю, -єш, сов. в. **розломити, -млю, -миш,** *гл.* 1) Разламывать, разломить. *Кругом хату обступили, дівці двері розломили.* Чуб. V. 988. 2) Только сов. в. **Розломило мене**. Ломить меня. *Болить мене всюди, руки й ноги як поодрубувані, розломило мене.* Драг. 64.

Розломлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **розломитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Разламываться, разломиться.

Розлук, -ку, *м.* Раздѣленіе. **На розлук повідати** — говорить раздѣльно. Вх. Уг. 265.

Розлука, -ки, *ж.* 1) Разлука. *Як ізв'яже піп руки, не буде, серденько, розлуки.* Чуб. V. 132. 2) Разводъ. *Мировий розлуку дає.* Г. Барв. 508. 3) Знахарское средство противъ колдовства, града и пр. Шух. 1. 43. Ум. **Розлучка.** *А од нелюба од поганого повік нема розлучки.* Грин. III. 330.

Розлупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Продрать глаза (послѣ сна). *Поки встане та начухається та розлупається та роздивиться, а робота стоїть.* Херс. у.

Розлупити, -ся. См. **Розлуплювати, -ся.**

Розлуплювати, -люю, -єш, сов. в. **розлупи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Разламывать, разломить на части что либо хрупкое: посуду, яйцо и пр. О. 1862. I. 32. *Розлупила горщик, миску.* Черк. у.

Розлуплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **розлупитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Разламываться, разломиться на части (о посудѣ и пр). *Макітра розлупилась; яйце розлупилось.* Зміев. у.

Розлуча́ння, -ня, *с.* Разлука, разставаніе. *Тяжке розлучання, моя мамцю, з тобов.* Гол. I. 327. Ум. **Розлучаннячко.**

Розлуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **розлучи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Разлучать, разлучить. Не *розлучай мене з милим.* Мет. 73. *Розлучено нас обоє як на орлі крила.* Грин. III. 246. 2) Отдѣлять, отдѣлить свой скотъ изъ общаго стада осенью, послѣ окончанія пастьбы на полонинах. Шух. I. 218.

Розлуча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **розлучи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Разлучаться, разлучиться. *Лучче було не любиться, ніж тепера розлучиться.* Нп.

Розлучення, розлучі́ння, -ня, *с.* Отдѣленіе своего скота изъ общаго стада осенью, послѣ окончанія пастьбы на полонинах. Шух. I. 218, 213. *Полонинка веселая лиш, до розлученя, а як пішла худібонька, она засмучена.* Шух. I. 204.

Розлучити, -ся. См. **Розлучати, -ся.**

Розлучний, -а, -е. Разлучающій, разъединяющій.

Розлучник, -ка, *м.* Разлучитель. *Допоможи мені, моцний Боже, розлучника вбити, най не ходить, де я ходжу дівчину любити.* Чуб. V. 385.

Розлучниця, -ці, *ж.* Разлучительница. *Лати твоя розлучниця, розлучила нас з тобою.* Чуб. V. 380.

Розлюбити, -блю, -биш, *гл.* Разлюбить. *Хай він тебе покидає — инший не розлюбить.* Чуб. V. 410.

Розлюбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Разлюбить, перестать любить. *Щоб серцю можна розлюбитись, утихомиритись на час.* Котл. Ен.

Розлютува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Разозлить. *Сестрина одповідь ще більш і ще гірше мене розлютувала.* Стор. М. Пр. 36.

I. Розлютува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Разозлиться. *Як розлютується пані, як накинеться на неї.* МВ. I. 52.

II. Розлютува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Распаяться.

Розлючений, -а, -е. Разсвирѣпѣвшій. *Навіженная розлючена темнота покинула душити Магомета.* К. МХ. 20.

Розляга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **розлягти́ся, -жуся, -жешся,** *гл.* 1) Разлегаться, разлечься. *Розляглася Марусенька на усю скамницю.* Чуб. V. 768. 2) Раскидываться, раскинуться, расположиться; Простираться, простереться. *По синьому косогорі розляглося містечко.* Левиц. I. 89. 3) Раздаваться, раздаться на обѣ стороны. *Мчалася густим житом — воно тільки розлягалося за нею, як розлягаються хвилі під натиском дужої руки, що керує човном.* Мир. ХРВ. 65. *Та я ж лугами йтиму, — луги розлягатимуться, а садами йтиму, — сади розвиватимуться.* Мил. 184. 4) Раздаваться,

раздаться, разноситься, разнестись. *Голос по дубині аж ся розлягає.* Чуб. V. 69. *Пісні виспівує було ясними зорями. Голос його по всьому селу розлягається.* МВ. II. 12. *І по ставках той плач луною розлягався.* К. Дз. 137. Иногда глаголъ относится къ слову, обозначающему мѣсто, гдѣ раздается: **співи — аж будинок розлягається**. (Мир. ХРВ. 117) — домъ полонъ звуковъ пѣсенъ. *Кінь у конюшні бється, аж двір розлягається.* Мнж. 23. *Да наняла собі да троїсті музики, аж корчомка розлягається.* Чуб. V. 1032. *Регіт — аж вигін розлягається.* Мир. ХРВ. 27.

Розляпати. См. **Розляпувати.**

Розляпкати, -каю, -єш, *гл.* Расплющивать, расплющить. *Розляпкати тісто.* Вх. Лем. 462.

Розляпувати, -пую, -єш, сов. в. **розляпати, -паю, -єш,** *гл.* 1) Разбрызгивать, разбрызгать, расплескать. 2) Разбалтывать, разболтать, разгласить.

Розляпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Разболтаться, говорить слишкомъ много. *Перед послом язик чернецький розляпавсь у твоїй чесній палаті.* К. МБ. II. 128.

Розляскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Приняться щелкать (кнутомъ).

Розлящáтися, -щýся, -щи́шся, *гл.* Раскричаться, кричать рѣзкимъ голосомъ.

Розмагáти, -гáю, -єш, *гл.* Разслаблять, томить. *Сон головку розмагає.* Чуб. V. 13.

Розмагоритися, -рюся, -ришся, *гл.* Разсердиться. *От як розмагорився.* Ном. № 3415.

Розмазати, -ся. См. **Розмазувати, -ся.**

Розмазувати, -зую, -єш, сов. розмазати, -жу, -жеш, *гл.* Размазывать, размазать.

Розмазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **розмазатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Размазываться, размазаться.

Розмазчи́ти, -чý, -чи́ш, *гл.* Избить въ кровь. *Пику розмазчу.*

Розмаї́ти, -маю́, їш, *гл.* Разнообразить. *А ви вже бо жирно хочете, — щоб чотирі сорочки та й розмаїть, щоб неоднакові були. — Як це, діду розмаїть? — Так, щоб одна на одну не схожа була шитвом.* Лебед. у.

Розмаїтий, розмаїтний, -а, -е. Разнообразный. Ном. № 11783. Чуб. I. 176. *Вуін пише листи розмаїті.* Грин. III. 243. *Було в барилах ренське розмаїте.* Мкр. Н. 31. *У справника все розмаїтний народ: у того шапка черкеська, а в того сива, той у окупані, а той у свиті.* Лебед. у.

Розмаїтний. См. **Розмаїтий.**

Розмаїто, *нар.* Разнообразно. *Думала.... люде розмаїто.* Гн. II. 26.

Розмай, -маю, *м.* Основное значеніе: что-либо развѣвающееся, поэтому розмай — эпитетъ лѣса: Ой *гаю мій, гаю, великий розмаю, як я впущу голубочку, вже ж і не спіймаю.* Также тотъ, который развѣваетъ, разбрасываетъ въ стороны; поэтому въ свадебной пѣснѣ братъ невѣсты, расплетающій ей косу, называется: **розмай-коса**. *Ой глянь, дівчино, крізь колач, карими очима та й заплач, бо іде твій розмай-коса, загуби-краса.* Нп. **Розмай, розмай-зілля** — растеніе, о которомъ поется въ пѣсняхъ, повидимому то-же, что и **тирлич** (когда его варять, то это заставляетъ милаго прилетѣть), а быть можетъ ото и не имя опредѣленнаго растенія, а названіе волшебнаго зелья, имѣющаго извѣстную чудодѣйственную силу. *Біжи, дівко, до гаю, шукай корінь розмаю. Ще до гаю не дійшла, розмай-зіллячко знайшла... «Кипи, кипи, корінець, поки прийде молодець!» Ще корінець не вкипів, вже молодець прилетів.* Чуб. V. 414.

Розмайоритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Розмагоритися.** Ном. № 3415.

Розмайрин, -ну, *м.* Раст. Размаринъ. Rosmarinus officinalis. Вх. Пч. І. 12. *Просив хлопчик розмайрину юрчик.* Грин. III. 228.

Розмальовувати, -вую, -єш, сов. в. **розмалювати, -люю, -єш,** *гл.* Расписывать, расписать (красками). *Збудую тобі хату світлу, світлу та високу, розмалюю її усякими красками.* Шевч. 313.

Розмандруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Предаться странствованію, бродяжничеству.

Розманіжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Разнѣжиться.

Розмантачити, -чу, -чиш, *гл.* Растратить, промотать.

Розмарин, -ну, *м.* = **Розмайрин.** Чуб. V. 195.

Розмарія, -рії, *ж.* = **Розмайрин.** *Розмарія сходить.* Гол. І. 337.

Розмари́нний, -а, -е. Розмаринный. *Понюхаєм зіллячка розмаринного.* Чуб. V. 312.

Розмах, -ху, *м.* Размахъ.

Розмахати, -ся. См. **Розмахувати, -ся.**

Розмахну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **розмахувати**. Размахнуть.

Розмахну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Одн. в. отъ **розмахуватися**. Размахнуться.

Розмахувати, -хую, -єш, сов. в. **розмаха́ти, -ха́ю, -єш,** *гл.* 1) Размахивать, размахать, махая раскачать. *Еней чим дуж спис розмахав.* Котл. Кн. *Розмахував руками.* Левиц. *Стануть палить степи: вийде чоловік у поле, викреше огню, положить його у соломяний віхоть, розмахи гарненько да й кине.* Греб. 400. 2) Развѣвать, развѣять, распустить по вѣтру. *Над моїми воротами чорненькая хмара.... А я тую чорну хмару пером розмахаю.* Мет. 87. *Попіл вітром розмахало.* Шевч. 515. *Вітер по полю слова розмахав.* Шевч. 9.

Розмахуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **розмахатися, -хаюся, -єшся,** *гл.* Размахиваться, размахаться. *Не довго я пожила з ним на волі: і крилам не дали розмахатись.* Г. Барв. 118. *Мати лає, батько лає, дуже й розмахався; ой дав Бог, якось хутко нагай увірвався.* Чуб.

Розмацатися, -цаюся, -єшся, *гл.* Усердно щупать.

Розмаювати, -юю, -єш, сов. в. **розмаяти, -маю, -єш,** *гл.* Развѣвать, развѣять. *Повій, вітре, вгору, повій по розгону, розмай русу косу по червонім поясу, розмай по волосині, як жито по колосині.* Нп. *А я тую хмару рукавом розмаю.* Мет. 85.

Розма́яний, -а, -е. Развѣвающійся. *З розмаяними косами, в вінку з конвалій бігла вона.* Г. Барв. 399.

Розмаяти. См. **Розмаювати.**

Розмежовувати, -вую, -єш, сов. в. **розмежувати, -жую, -єш,** *гл.* Размежевывать, размежевать. *По тім боці Самари пани розмежовують землі.* Стор. II. 14.

Розмежува́ння, -ня, *с.* Размежеваніе.

Розмежувати. См. **Розмежовувати.**

Розмеке́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Раскричаться, (о теленкѣ, баранѣ и пр.).

Розмекета́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* = **Розмекетатися.**

Розмелкуватий, -а, -е. О колесѣ: съ большимъ отверстіемъ, чѣмъ нужно, чѣмъ толщина оси. *Розмелкувате колесо.* Черк. у.

Розмерзатися, -заюся, -єшся, сов. в. **розмерзтися, -знуся, -нешся,** *гл.* 1) Опаивать, оттаять. *До первого грому земля не розмерзається.* Ном. № 417. 2) Лопаться, лопнуть

отъ мороза, замерзнувъ съ жидкостью. *Пляшка з водою стояла в сінях та й розмерзлася.* Богод. у.

Розмета́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Разметать, разбросать. *Розметаю всіх, як вітер мете пил з дороги.* К. Псал. 41. *Крукам, вранам розметала.* АД. І. 67. 2) Разорвать, разметать. *Охота як наскочила, — розметала його.* Мнж. 31. *Щоби того пистолета куля розметала, що я молоденька на нім присягала.* Чуб. І. 165.

Розметикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Поразмыслить.

Розм'єскати, -каю, -єш, *гл.* Раздавить, размозжить. Вх. Зн. 60.

Розмива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розмити, -мию, -єш,** *гл.* Размывать, размыть, подмывать, подмыть. *Прудка ріка береги розмиває.* Ном. № 5574. *Нехай мої руці поїдять гадюці, а білеє тіло вода розмиє.* Грин. III. 266.

Ро́зливки, -вок, *ж. мн.* = **Зливки 2.** Маркев. 90. КС. 1889. X. 34.

Розмика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **розімкнути, -ну, -неш,** *гл.* Растворять, растворить, открывать, открыть. *Я розімкнув портмонет, то й видно було, що грошей чимало у мене.* Волч. у.

Розмикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **розімкну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Размыкаться, разомкнуться, раскрыться. *Уста твої не розмикаються.* МВ. 1.87.

Розмина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **розімняти и розімяти, -мну, -неш,** *гл.* Разминать, размять.

Розмина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **розмину́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Расходиться, разойтись, разминаться, разминуться, разойтись или разъѣхаться, минуя другъ друга. *Понаставляли тут верстів, що й розминуться трудно.* Ном. № 6595.

Ро́змир, -ру, *м.* Разрывъ дружескихъ, мирныхъ отношеній, война. О. 1862. II. 65; V. Кух. 29. *Адже ми розмир утвердили! Ми з турком поб'ємось одні.* Котл. Ен. *Турчин піднявся, стався розмир; почали викликати козацтво.* О. 1862. II. 61. *Вона того Кабицю ще в Самарі перед розмиром полюбила.* О. 1861. XI. Кух. 13.

Розмири́тися, -рюся, -ришся, *гл.* Разсориться.

Ро́змисл, -лу, *м.* Размышленіе. *Лучний розмисл, як замисл.* Ном. № 5835. *Правда розмислу не потрібує.* Ном. № 6701.

Розмислити, -ся. См. **Розмишляти, -ся.**

Розмити. См. **Розмивати.**

Розмитий, -а, -е. 1) Размытый. 2) **Вони між собо́ю не розмита вода**. — Они межъ собой очень дружны. Ном. № 9525.

Розмишля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розми́слити, -слю, -лиш,** *гл.* 1) Размышлять, размыслить. Чуб. V. 302. *Зачав Адам розмишлять: як би нам хліба достати*. Чуб. І. 147. 2) Понимать, понять, смыслить. *Так навіженний цап на ввесь окіл гукав. Хазяїн річ таку почувши, а по цапиному він дещо розмишляв....* Греб. 361.

Розмишля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **розмислитися, -люся, -лишся,** *гл.* Предаваться, предаться размышленію, размыслить. *Не сиди, Марусю, розмишляйся.* Мет. 159.

Розмівка, -ки, *ж.* = **Розмова.** *Розмівка не така, удача не така.* Г. Барв. 408.

Розмізчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Размозжить.

Ро́змін, -ну, *м.* 1) Размѣнъ. 2) Обратная мѣна.

Розміни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Купить, взять купленное, заплативъ деньги. *Пожич мені таляра розмінити черевички.* Гол. IV. 520.

Розміняти, -няю, -єш, *гл.* Размѣнять. *Розміняє карбованця, — йде до коршми пити.* Чуб. V. 964.

Розміня́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Возвратить другъ другу обратно вещи, которыми раньше помѣнялись. *Поміняймось!... Я візьму твоє, а ти моє; а у год і розміняємось на сім самім місті.* О. 1862. V.

Розмір, -ру, *м.* 1) Размѣриваніе. 2) Часть зерноваго хлѣба, остающаяся въ пользу мельника за помолъ. *А я в ставу купалася, а у саду кохалася, а у млині розмір брала, мірошника сподобала.* Нп. 3) = **Розмірач.** Сумск. у.

Розмірач, -ча, *м.* Циркуль деревянный у бочаровъ. Черк. у.

Розмірити. См. **Розміряти.**

Розмірковувати, -вую, -єш, сов. в. **розміркува́ти, -ку́ю, -єш,** *гл.* Разсуждать, разсудить, пораздумать, соображать, сообразить. *Мені треба розміркувати, скільки стратити.* Левиц. Пов. 59.

Розміряти, -ряю, -єш, сов. в. **розмірити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Размѣрять, размѣрить. *Хто розміряв по всій землі гряниці?* К. Іов. 74. 2) — **плечі**. Побить, поколотить. *Мамка ся роспили, всі гроші пропили; тато ся розгнівали, мамці плечі розміряли.* Чуб. V. 1150.

Розмірятися, -ряюся, -єшся, *гл.* — **з ким**. Отмѣрить что слѣдуетъ кому.

Розмісити. См. **І. Розмішувати.**

Розміта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **розмести, -мету, -теш,** *гл.* Размотать, размести. *Лапами розгрібає, хвостом розмітає.* Чуб. I. 136. *Лопатами раскидаєм, а метлами розметем.* КС. 1883. VII. 587.

Розмішати. См. **ІІ. Розмішувати.**

І. Розмішувати, -шую, -єш, сов. в. **розмісити, -шу, -виш,** *гл.* Размѣшивать, размѣсить. *Кров з піском розмісили.* Чуб. I. 163.

ІІ. Розмішувати, -шую, -єш, сов. в. **розміша́ти, -ша́ю, -єш,** *гл.* Размѣшивать, размѣшать.

Розмножити, -ся. См. **Розмножувати, -ся.**

Розмножувати, -жую, -єш, сов. в. **розмно́жити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Размножать, размножить. *Не єсть то пташок, то Вожая сила, шо по всьому світі людей розмножила.* Чуб. III. 447.

Розмножуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **розмножитися, -жуся, -жишся,** *гл.* Размножаться, размножиться. *Ви, небеса, ростворітося, а ви, мир Божий, розмножітеся.* Чуб. III. 354.

Розмо́ва, -ви, *ж.* Разговоръ, бесѣда. *Тоді дорога спішна, коли розмова втішна.* Ном. № 11384. *Таке личко, такі й брови, тільки не такая до розмови.* Мет. 11. Въ пѣсняхъ часто въ приложеніи къ любимому человѣку въ смыслѣ: собесѣдникъ, собесѣдница. *Вже я виїзжаю, любая розмово.* Грин. III. 174. *Від моря до моря вбитая дорога, куди моя поїхала любая розмова.* Чуб. V. 267. Ум. **Розмо́вонька, розмо́вочка.** Мет. 217. Грин. III. 271.

Розмовини, -вин, *ж. мн.* Разговоры. *Затирала свій смуток тушкуванням з молодичих розмовин під церквою.* Г. Барв. 152.

Розмовитися, -влюся, -вишся, *гл.* Поговорить, переговорить. Грин. III. 347. *Не розмовившись з головою, до чогось инного не важся.* Ном. № 5837. *Ой зачекай, дівчинонько, розмовся зо мною.* Чуб. V. 375.

Розмовля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Разговаривать, бесѣдовать. *В кого батько, в кого мати, — є з ким розмовляти.* Чуб. V. 266. *Сестра з братом іздалека розмовляла.* Макс.

Розмовний, -а, -е. Разговорный. Желех.

Розмовонька, розмовочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **розмова.**

Розмока́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **розмокти, -кну, -неш,** *гл.* Размокать, размокнуть.

Розмолоді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* О тѣстѣ: сдѣлаться мягкимъ. *Чого це нате тісто розмолоділо? Наче круто місила, а тепер яке молоде.* Пирят. у.

Розмолоти, -мелю, -леш, *гл.* Размолоть. Чуб. I. 117.

Розмолотити, -лочу, -тиш, *гл.* Размолотить. *Ми тебе, бишиху, ціпами розмолотимо.* КС. 1S83. VII. 587.

Розморга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* Приняться подмаргивать. *Ми гаразд розморгалися до дівчат.* Федьк. Пов. 6.

Розмордува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Раздражить, сдѣлать безпокойнымъ (бранно). *Грець його розмордував.*

Розмордуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Расшалиться, разбуяниться.

Розморозити, -жу, -зиш, *гл.* Заставить растаять. *Місячок ся бере заморозити гори, долину і верховини.... Сонейко ся бере розморозити гори, долини і верховини, глубокі поточейки і бистрі річейки.* Гол. II. 4.

Розмо́рщити. См. **Розморщувати.**

Розмо́рщувати, -щую, -єш, сов. в. **розмо́рщити, -щу, -щиш,** *гл.* Разморщивать, разморщить, разглаживать, разгладить морщины. *А Бескид розморщив чоло, підніс брови.* О. 1862. I. 109.

Розмотати, -ся. См. **Розмотувати, -ся.**

Розмо́тувати, -тую, -єш, сов. в. **розмота́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Разматывать, размотать.

Розмотуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **розмота́тися, -та́юся, -єшся,** *гл.* Разматываться, размотаться.

Розмотузува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Развязать что либо связанное. *Розмутузувавши обстрижену вівцю.* Ном. № 10240.

Розмочити. См. **Розмочувати.**

Розмо́чувати, -чую, -єш, сов. в. **розмочи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Іазмачивать, размочить. *Скорину розмочити, душу промочити.* Чуб. V. 1123.

Розмружити, -жу, -жиш, *гл.* Раскрыть (глаза). *А лях тужить вдень і вночі, не розмружить своїх очей.* Чуб. V. 236.

Розмуги́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Напѣвать подъ носъ пѣсню.

Розмуркота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* Размурлыкаться.

Розмуро́вувати, -вую, -єш, сов. в. **розмурува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Разбирать, разобрать каменную стѣну. Мнж. 42.

Розм'як(ну)ти, -кну, -неш, *гл.* Размякнуть. *Уже Вулькан розмяк як каша.* Котл. Ен.

Розм'якчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Размягчить. *Розм'якчив серця народам чужоземним.* К. Псал. 217.

Розм'якушити, -шу, -шиш, *гл.* Расплющить, раздавить. *Сів та й розм'якушив квітку.* Подольск. г.

Рознедужатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Разболѣться. *Рознедужався Павло мій.* МВ. І. 8.

Рознемогти́ся, -можуся, -жешся, *гл.* Разнемочься, разболѣться. *Вона.... справді рознемоглась.* К. ЧР. 133.

Рознести, -ся. См. **Розносити, -ся.**

Рознизати, -жу, -жеш, *гл.* Разорвать, разодрать. *Як ухопить зо зла руками шовкову спідницю, так і рознизала од подолу до самого стану.* Мир. ХРВ. 321.

Ро́зний, -а, -е и пр. = **Різний** и пр.

Розніма́ти, -ма́ю, -єш, сов. в. **розняти, -німу, -меш,** *гл.* 1) Разнимать, разнять, раскрывать, раскрыть. *Залипилися мої карі очі, не можу я розняти.* Чуб. V. 950. *Зуби ножем рознімали, щоб води влити, так сціпила* (зомлівши). Харьк. 2) Разнимать, разнять, развести. *Як же вчепились вони — така буча збилася, що ледві розняли їх.* МВ. II. 184.

Рознімити, -млю, -миш, *гл.* Возвратить нѣмому способность говорить. *Соломон був німий.... А Пречиста Діва почала просити Господа Бога, шоби.... його розніжив.* Гн. II. 230.

Розноперий, -а, -е. Пестрый, съ разноцвѣтными перьями. *Кури розноперi.* МВ.

Розно́сити, -шу, -сиш, сов. в. **рознести, -су, -сеш,** *гл.* 1) Разносить, разнести. *Людям роботу розніс і роздав.* Щог. В. 51. 2) Разносить, разнести, развѣять. *Їх вітер як полову, і буря, мов солому, рве, розносить.* К. Іов. 4 6. *Гей! може трохи рознесу я свою тяжку журбу.* Грин. III. 676. *І рознесе тую славу по всій Україні.* Шевч. 450. 3) Разносить, разнести, растаскивать, растащить. *Сини принесуть, а дочки й угли рознесуть.* Ном. № 10821. 4) Разбалтывать, разболтать, разгласить. *Люде зараз рознесли по всьому світу й те, чого нема.* Грин. II. 118. *Коли мене вірно любиш, не кажи нікому, бо то люде рознесуть, як вітер солому.* Чуб. V. 200. 5) Разносить, разность, разрушить, разбить. Чуб. III. 431. *Дайте ковбасу, бо вам хату рознесу.* Чуб. III. 455. *Нехай його тії просять, що греблі розносять.* Чуб. V. 210.

Розноси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* 1) = **Рознести 3.** *Затим ходим у портухи, що розносили вовну мухи.* Ном. № 13850. 2) *безл.* **Розносило кого́**. Началъ часто появляться кто, но кстати явился кто. *Як був квас, то не було вас; а як настало квасило, то й вас розносило.* Ном. № 4579. *Тілько що хотіла випитувати, аж тут Олену розносило з своїм боярином: давай ізнов жаловаться.* Кв. I. 18.

Розноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **рознестися, -суся, -сешся,** *гл.* Разноситься, разнестись, разлетѣться. *Піра по лугах рознеслося.* Чуб. V. 17.

Розноситися, -шуся, -сишся, *гл.* Слишкомъ часто возиться съ чѣмъ, говорить о чемъ. *Розносивсь* (з чим) *як в писаною торбою.* Ном. № 2691.

Розноша́ти, -ша́ю, -єш, *гл.* = **Розносити.** АД. I. 118. *І вовки-сіроманці набігали, кості по байраках, по мелюсах розношали.* АД. I. 11. *Гніздечко розношають.* МВ. II. 118.

Розно́шувати, -шую, -єш, *гл.* = **Розносити.** *Спитай чорного ворона, що його кість розношує.* МВ. I. 154.

Рознюхати. См. **Рознюхувати.**

Рознюхувати, -хую, -єш, сов. в. **рознюкати, -хаю, -єш,** *гл.* 1) Разнюхивать, разнюхать. 2) Разгадывать, разгадать, узнавать, узнать. *Як я його рознюхав, так він, бачу, ка-зна який чоловік.* Полт. г.

Розняти. См. **Рознімати.**
Розо... См. **Розі...**
Розогні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Разгорячиться, войти въ азартъ. Ровен. у.
Розодітися, -нуся, -нешся, *гл.* Раздѣться. Вх. Зн. 20.
Розонаджити, -джу, -диш, *гл.* = **Розоначити.** Вх. Зн. 43.
Розоначити, -чу, -чиш, *гл.* Растрепать въ разныя стороны, расплести. *Розоначити волоси.* Вх. Лем. 462.
Розонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **роза.**
I. Розор, -ру, *м.* Разореніе. Алв. 76. *Дома усе в розор пішло, а він — сиди.* Мир. Пов. I. 129. *Те поїли, те попили, те розібрали, того не догледіли — розор та й годі!* Кв. II. 222.
II. Розо́р, -ру, *м.* Углубленіе, образуемое плугомъ послѣ извѣстнаго пріема вспашки, а именно: **орати в розор** — пахать поле, начиная съ краевъ участка и оканчивая на серединной линіи, гдѣ образуется углубленіе, которое и есть розор. Нѣжин. у.
Розора, -ри, *ж.* 1) = **I. Розор.** 2) = **II. Розор**. Сквир. у. Вообще передѣлъ, черта между двумя вспаханными полями, проведенная плугомъ, или между грядами, сдѣланная заступомъ. *Запріг його у соху та й проорав розору.* Грин. II. 236.
Розорати. См. **Розорювати.**
Розора́тися, -рю́ся, -решся, *гл.* Увлечься паханьемъ.
Розо́рва, -ви, *ж.* = **Прірва? В розорву їсть.** Жадно ѣстъ. Ном. № 12209.
Розорити, -ся. См. **Розоряти, -ся.**
Розорювати, -рюю, -єш, сов. в. **розорати, -рю́, -реш,** *гл.* Распахивать, распахать. *Ой висока полонина з вітром говорила, хиба ж її розорити, жито би родила.* Шух. 1. 200.
Розоряти, -ряю, -єш, сов. в. **розори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Разорять, разорить. *Вона і Трою розорила, вона Дідону погубила.* Котл. Ен.
Розорятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **розоритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Разоряться, разориться. Ном. № 13748.
Розохотити, -ся. См. **Розохочувати, -ся.**
Розохочувати, -чую, -єш, сов. в. **розохо́тити, -чу, -тиш,** *гл.* Возбуждать, возбудить охоту, желаніе. *Розохотив до гульні.* Левиц. Пов. 25.
Розохочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **розохотитися, -чуся, -тишся,** *гл.* Получать, получить желаніе, охоту.
Розочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **роза.**
Розрабува́ння, -ня, *с.* Разграбленіе, грабежъ.
Розрабувати, -бую, -єш, *гл.* Разграбить.
Розрада, -ди, *ж.* Несогласіе, раздоръ, разладь. *Писарь волосний і новий старшина в розраді з ним.* Новомоск. у.
Розраджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **розрадити, -джу, -диш,** *гл.* Отсовѣтывать, разсовѣтывать, разсовѣтовать. *Люде мені розраджають, же посагу мало, а вже ж мені тоє дівча до серця пристало.* Гол. 1. 365. *Твої сестри розрадили, щоби ми ся не любили.* Лукаш. 130.
Розрадник, -ка, *м.* Тотъ, который отговариваетъ, отсовѣтываетъ. *Трохи одвик од шинку, од своїх порадників та розрадників.* Г. Барв. 282.
Розража́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **розрази́ти, -жу, -зиш,** *гл.* Раздражать, раздражить, растравлять, растравить. *Зібралася моя родинонька, та й не розважає, тільки мою та*

смерть престрашную хуже розражає. Чуб. V. 4 42. *Ще гірше разразила її серце.* Мир. Пов. I. 123.

Розралити, -лю, -лиш, *гл.* Распахать ралом.

Розрахува́ння, -ня, *с.* Расчисленіе, разсчетъ.

Розрахува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Разсчитать, разсчесть.

Розрахува́тися, -ху́юся, -єшся, *гл.* 1) Разсчитаться. 2) Разсудить, обдумать.

Розраювати, -раюю, -єш, сов. в. **розра́яти, -ра́ю, -єш,** *гл.* 1) Отсовѣтывать, отговаривать, отговорить. *Полюбив дівчину — розраяли люде, — мені молодому пароньки не буде.* Нп. *Подавали рушники змовились, — чи годиться ж розраювати?* МВ. I. 40. *Розраяли, розсудили, щоб ми в парі не. ходили.* Чуб. V. 242. 2) Посовѣтовать.*Да розраяли мене вражі люде: іди заміж — луччей тобі буде.* Чуб. V. 594.

Розревтися, -вуся, -вешся, *гл.* Разревѣться, расплакаться.

Розреготатися, -чу́ся, -чешся, *гл.* Расхохотаться. *Коли б мертвий чув, як вона баляси точить, то й той би розреготався.* Кв. I. 158.

Розремиґатися, -ґаюся, -єшся, *гл.* О волахъ: приняться долго жевать жвачку. Переносно о людяхъ: долго ѣсть. *А ну, годі вже вам ремиґати! Ет розремиґалися у снідання як за обідом!* Волч. у. (Лобод.).

Рознемсатися, -саюся, -єшся, *гл.* = **Розрюматися.**

Розрепетува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Раскричаться, расшумѣться. Ном. № 9102. *Надає їй бебехів, дак вона ще гірше розрепетується.* Стор. МПр. 153.

Розрив, -ву, *м.* Раст. Impatiens noli tangere L. ЗЮЗО. I. 125. **Розрив-трава** — въ народныхъ вѣрованіяхъ: трава, обладающая свойствомъ разрывать. Чуб. 1. 66. *Що нам кайдани? Я призапас такої розрив-трави, що тілько притулимо, дак ік нечистому й пороспадаються.* К. ЧР. 400.

I. Розрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розірвати, -ву, -веш,** *гл.* Разрывать разорвать. *Черепаха знає, де єсть розрив-трава: як обгородити її гніздо, то вона сим зіллям зараз розриває.* Чуб. I. 66. *А вовчик сіресенький воли розірвав.* Чуб. V. 308. *Розірвали моє серце на дві половині.* Чуб. V. 308. *Шлюбу не розірве: казав бо при вінчанні, що не покину її аж до смерти.* Кв.

II. Розрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розрити, -рию, -єш,** *гл.* Разрывать, разрыть, раскапывать, раскопать.

Розрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розірватися, -вуся, -вешся,** *гл.* Разрываться, разорваться. *Сам чобіт заший, коли розірвався.* Ном. № 11205. *Серце моє розривається, дивлячись на вас.* Кв. I. 88. *Ой нехай плаче, розірветься, а уже мене не дождеться.* Чуб. V. 780.

Розривка, -ки, *ж.* Развлеченіе. НВолын, у *Роздумував про її легку, веселу натуру, липку до розривок.* Левиц. I. 341.

Розридатися, -даюся, -єшся, *гл.* Разрыдаться. *Марта розридалась.* Левиц. Пов. 13.

Розрипатися, -паюся, -єшся, *гл.* Часто входить и выходить, отворяя и затворяя дверь.

Розрівняти, -няю, -єш, *гл.* Выровнять, сравнять.

Розрідни́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Разойтись ст, родными. *Розрізнилася з ріднею.* Греб. 332.

Розрізати. См. **Розрізувати.**

Розрізка, -ки, *ж.* 1) Разрѣзъ. Херс. у. 2) Размежеваніе. *Дожидаємо розрізки* (землі), *та ще й досі нема.* Павлоград. у.

Розрізнити, -ся. См. **Розрізняти, -ся.**

Розрізняти, -няю, -єш, сов. в. **розрізни́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Раздѣлять, раздѣлить, разлучать, разлучить. *Треба розрізнити парубка та дівку.* Грин. І. 280. 2) Различать, различить, разбирать, разобрать. *Не може розрізнити, що говорять: стілько було сміху.* Г. Барв. 311.

Розрізня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **розрізнитися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Раздѣляться, раздѣлиться, разлучаться, разлучиться, пойти разными путями. *Як же почули Олену, так зараз і розрізнились, неначе й не вони.* Кв. І. 40. *Ой у полі, в полі три дороги — треба розрізнитись.* Мет. 364.

Розрізувати, -зую, -єш, сов. в. **розрізати, -жу, -жеш,** *гл.* Разрѣзывать, разрѣзать. *Онисько розрізав кавуна надвоє.* Левиц. Пов. 228.

Ро́зріст, -росту, *м.* Ростъ, развитіе.

Розробити. См. **Розроблювати.**

Розроблювати, -люю, -єш, розробля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розробити, -блю́, -биш,** *гл.* Разрабатывать, разработать.

Розроди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Разрѣшиться отъ бремени. *На ту гору усе лізуть ті жінки, що на цім світі не розродились.* Мнж. 141.

Розроїтися, -роюся, -їшся, *гл.* Развестись роями (о пчелахъ). *З одного рійка розроїлось їх більш як сто колодок.* Стор. II. 100.

Розрони́ти, -ню, -ниш, *гл.* Разогнать. *Де орду вгоню, там ю розроню.* АД. І. 35.

Розроста́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **розростися, -туся, -тешся,** *гл.* Разрастаться, разрастись. *Папороть розрослась купою.* МВ.

Розро́стуватися, -туюся, -єшся, *гл.* = **Розростатися.** *Як би дощі, то б огудина розростувалася.* Лебед. у.

Розрубати. См. **Розрубувати.**

Розрубити, -блю́, -биш, *гл.* Разложить, распредѣлить (подать и т. п.). Угор.

Розрубувати, -бую, -єш, сов. в. **розруба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* Разрубать, разрубить. *Перетягли шнурками перину й одну подушку і сокирою розрубали як раз по половині.* Левиц. Пов. 87.

Розруйновувати, -вую, -єш, сов. в. **розруйнува́ти, -ну́ю, -єш,** *гл.* Разрушать, разрушить, разваливать, развалить. Шевч. 219, 208. *Палій зараз послав таких, що розруйнували геть чисто той стовб.* ЗОЮР. І. 116.

Розрум'янитися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Раскраснѣться. *Палажка, розрум'янившись дуже, шаталась уранці в неділю по коморі.* Г. Барв. 155.

Розрунтати, -таю, -єш, *гл.* Разбросать, разрыть.

Ро́зрух, -ху, *м.* 1) Возмущеніе, мятежъ, бунтъ. 2) Смута, тревога, смятеніе. *А тут вже розрух зробився: шукають тії молодиці: порозбігалися скрізь, якою вона дорогою йшла, та й найшли у житі.* Рудч. См. **І.** 210.

Розрухати, -хаю, -єш, *гл.* Расшевелить.

Розрухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Расшевелиться.

Розруша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **розрушити, -шу, -шиш,** *гл.* Расшевеливать, расшевелить, приводить, привести въ движеніе. *Ідуть дощі все дрібнії, землю розрушають і травою устилають.* Нп.

Розрюмсатися, -саюся, -єшся, *гл.* Расплакаться.

Розсада, -ди, *ж.* 1) Разсада. *Ти, капусто, ти, розсадо моя.* Чуб. V. 1166.2) — **заяча**. Раст. Sedum Telephium L. ЗЮЗО. I. 136.

Розса́джувати, -джую, -єш, сов. в. **розсади́ти, -джу́, -диш,** *гл.* 1) Разсаживать, разсадить. *Молодиць розсадила, де якій як припало.* Кв. I. 134. *Ой гаю мій, гаю, розсажсний зрідка!* Чуб. V. 647. 2) Разсаживать, разсадить, разбить, раздавить. *Як ми тебе* (барило) *не випємо, — бодай, тебе розсадило.* МУЕ. III. 159. *Розсадили казан.* Харьк. у.

Розсадина, -ни, *ж.* Стебель разсады. Ном. № 261.

Розсадити. См. **Розсаджувати.**

Розсвербітися, -блюся, -бишся, *гл.* Раззудиться. *Розсвербілась спина.* Константиногр. у.

Розсвінути, -не, *гл. безл.* Разсвѣсть, наступить разсвѣту. *Так рано встала, що аж на порозі розсвінуло.* Ном. № 13900.

Розсвіт, -ту, *м.* Разсвѣтъ. Чуб. V. 715. *На розсвіті добре спання, хто не знає закохання.* Чуб. V. 34.

Розсвітати, -тає, *гл. безл.* Разсвѣтать. *Чи то зоря розсвітає, чи полуднє гріє?* Чуб. V. 2.

Розсвітатися, -тається, *гл. безл.* = **Розсвітати**. *Світ вже біленький розсвітавсь, як ми з того весілля повертали додому.* МВ. II. 93.

Розсвіти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Разжечь, заставить ярко горѣть. *Запали в печі!... От вона розсвітила.* Рудч. Ск. II. 62. *Розсвітив йому свічку, аж з очей іскри летять.* Ном. № 3978.

Розсвіти́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Разгорѣться. *Тільки що розсвітились* (зірочки), *та й то не зовсім ясно, а наче крізь серпанок.* Кв. I. 28.

Розсердити, -джу, -диш, *гл.* Разсердить. *На шальвію воду грію, на рушу не буду; розсердила миленького, просити не буду.* Чуб. V. 210.

Розсердитися, -джуся, -дишся, *гл.* Разсердиться. *Розсердься, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Розсила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **розіслати, -шлю, -леш,** *гл.* Разсылать, разослать. *От десь мої воли пропали! Шукаю сам і хлопців розіслав і найти не можна.* Ном. № 14052. *Дрібні листи писала, по губернях розсилала.* Чуб. V. 978.

І. Ро́зсип, -пу, *м.* 1) Разсыпъ, разсыпка. *Дивимось — свіжий розсип: видно брав хтось зерно вночі.* Новомоск. у. 2) = **Розсипка.** *Од його всі в розсип, як голуби від шуліки.* МВ. I. 72.

ІІ. Розсип, -пи, *ж.* На Днѣстрѣ: лиманная береговая мель, слегка покрытая водою и во время сѣверныхъ вѣтровъ обнажающаяся на далекое разстояніе. Браун. 52.

Розсипа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **розсипати, -плю, -плеш,** *гл.* Разсыпа́ть, разсы́пать. *Породила мене мати на біду, розсипала м орішеньки на льоду.* Чуб. V. 11. *Розсипала я на його чимало карбованчиків.* Левиц. Пов. 348.

Розсипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **розсипатися, -плюся, -плешся,** *гл.* 1) Разсыпаться, разсыпаться. *Горох розсипався. Волосся розсипалось по плечах. Веселий промінь сонця йшов через вікно, розсипався поміж зеленим листом.* Левиц. Пов. 162. *Голос його розсипався між скелями, як весняний перший грім.* Левиц. Пов. 355. 2)

Распадаться, распасться. *Тая земля, що він одлупив, взяла та й розсипалася у його в руці.* Чуб. I. 144. *Цебер розсохся і розсипався.* Рудч. Ск. I. 129. *Ой упала зоря з неба та й розсипалася, мила зорю позбірала та й затикалася.* Чуб. V. 1194. *Розсипались жовті кости як жар по печі.* Чуб. V. 739. 3) Разрѣшаться, разрѣшиться отъ бремени. *У мене жінка розсипалась.* Лохв. у. 4) Усиленно хлопотать, изъ кожи лѣзть. *Зубиха ж тут так і розсипається. І сюди шатнеться, і туди мотнеться; і намисто Олені нав'язує на шию, і голову квітчає.* Кв. II. 140.

Розсипка, -ки, *ж.* В розсипку. Въ разсыпную. *В розсипку кінних роспустивши, сам як опарений кричав.* Котл. Ен.

Розсипний, -а, -е. Разбросанный. *Розсипна наша волость.* Харьк. г.

Розси́пчастий, -а, -е. Разсыпчастый. *Аж кружало витоптав, танцюючи на розсипчастій долівці.* Св. Л. 207. *Разсипчаста картопля.*

Розсити́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* О медѣ, сахарѣ: развести водой. *Розситити* (мед) *так, як би в продажу.* Чуб. I. 72.

Розсихатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **розсохтися, -хнуся, -нешся,** *гл.* Разсыхаться, разсохнуться. *Цебер розсохся і розсипався.* Рудч. Ск. I. 129.

Розсіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розсіяти, -сію, -єш,** *гл.* Разсѣвать, разсѣять. *Розсіяв я пшениченьку рідко.* Чуб. V. 865.

Розсіва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розсіятися, -сіюся, -єшся,** *гл.* Разсѣваться, разсѣяться. *Ходім, сестро, горою, розсіємось травою.* Чуб. V. 201.

Розсідатися, -даюся, -єшся, сов. в. **розсістися, -сядуся, -дешся,** *гл.* 1) Разсаживаться, разсѣсться. *Гості розсідалися по лавках.* Харьк. 2) Разсѣдаться, разсѣсться. *Це вже ти розсілася, а робити й годі.* Кобел. у. 3) Распадаться, распасться, лопнуть. Мнж. 137. *Не їв — зомлів, наївся — розсівся.* Ном. № 12156. *А гне Кася не всілася, вже коляса розсілася.* Чуб. V. 908. *Нехай сердиться, хоч розсядеться.* Грин. III. 241. *Де ударить, то розсядеться й шкурка.* Чуб. V. 595.

Розсідлати, -ся. См. **Розсідлувати, -ся.**

Розсідлувати, -лую, -єш, сов. в. **розсідла́ти, -ла́ю, -єш,** *гл.* Разсѣдлывать, разсѣдлать. *Удівонько молода, розсідлай мені коня.* Чуб. V. 817.

Розсідлуватися, -луюся, -єшся, сов. в. **розсідлатися, -лаюся, -єшся,** *гл.* Разсѣдлываться, разсѣдлаться.

Розсіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **розсікти, -січу, -чеш,** *гл.* Рассѣкать, разсѣчь. Грин. III. 587. *Мечем гострим розсікає і о камінь розбиває.* Чуб. III. 364.

Розсільниця, -ці, *ж.* Родъ щей изъ кислой капусты и кукурузной муки. Вх. Зн. 60.

Розсішка, -ки, *ж.* Ум. отъ **розсоха.**

Розсіяти, -ся. См. **Розсівати, -ся.**

Розскакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Распрыгаться, растанцоваться. Вх. Уг. 266.

Розскепатися, -паюся, -єшся, *гл.* Разщепиться, расколоться.

Розскиглитися, -люся, -лишся, *гл.* Начать жалобно кричать.

Розско́читися, -чуся, -чишся, *гл.* 1) Распасться на куски, разскочиться. *Так той меч на канцурки і розскочивсь.* Мнж. 10. 2) Лопнуть, треснуть. *Аж ся земля розскочила.* Гол. IV. 479. *Розскочиться моє серце на дві половині.* Грин. III. 256.

Розскуба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **розску́бти, -бу́, -бе́ш,** *гл.* Раздергивать, раздергать, расщипать. *Розскубати ковтуння* (у вовні). Вас. 202.

Розславити. См. **Розславляти.**

Розславля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розславити, -влю, -виш,** *гл.* Разглашать, разгласить. *Хтось цікавий підхопив та розславив по селу — от і поговір став недобрий.* МВ. II. 181.

Розслебезува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Прочитать съ трудомъ. Переносно: разобрать, понять.

Розслухати, -хаю, -єш, *гл.* Разслышать. *Чи через.... жаб, чи.... через кого.... я щось не розслухав.* Кв. I. 78.

Розслухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Вслушаться, понять, выслушавъ. *Перш було розсердився, а далі, як розслухавсь, що йому Настя, стогнучи, росказала, то й замовк.* Кв. I. 90.

Розсмердітися, -джуся, -дишся, *гл.* Начать сильно вонять.

Розсмикати, -ся. См. **Розсмикувати, -ся.**

Розсмикувати, -кую, -єш, сов. в. **розсмикати, -каю, -єш,** *гл.* Раздергивать, раздергать.

Розсмикуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **розсмикатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Раздергаться. Драг. 79.

Розсмішити́, -шу́, -ши́ш, *гл.* Разсмѣшить. *А вже розсмішити, так їй подавай.* Кв. I. 158.

Розсміятися, міюся, є́шся, *гл.* Разсмѣяться. Чуб. I. 155. *Розсміявся так красно, як би пекла не хотів.* Ном. № 12635.

Розсмокта́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* Разсосать.

Розснаститися, -щуся, -стишся, *гл.* Развалиться, разломаться (о чемъ либо сдѣланномъ, сбитомъ изъ различныхъ частей). *Журавель коло криниці розснаститься, як недобре збитий.* Рк. Левиц.

Розсобачитися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Розіпсіти.**

Розсокота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* О курахъ и женщинахъ: раскричаться, расшумѣться.

Розсолити. См. **Розсолювати.**

Розсоло́да, -ди, *об.* Неповоротливый, неуклюжій человѣкъ. *Ич який розсолода!* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Розсоло́джувати, -джую, -єш, сов. в. **розсолоди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Разводить, развести сладкимъ.

Розсолювати, -люю, -єш, сов. в. **розсолити, -лю, -лиш,** *гл.* Солить, посолить. *Пити йому схотілось. От він* (дурень) *набрав води, покуштував — не солона. Узяв тоді, усю сіль у воду висипав, розсолив.* Грин. I. 205.

Розсопти́ся, -нуся, -нешся, *гл.* Разсопѣться.

Розсо́ха, -хи, *ж.* 1) Чаще во мн. ч. **розсо́хи**. Развилка, развилина, мѣсто, гдѣ что-либо раздвояется, напр. бревно съ вилообразнымъ концемъ, мѣсто, гдѣ расходятся ноги, распутье и пр. Драг. 35. О. 1861. XI. Св. 32. Мнж. 148. Шух. I. 149. 2) *мн.* Деревянные вилы для навоза. Вх. Зн. 61. Ум. **Розсішка.**

Розсоханя, -ні, *ж.* Коршунъ красный, шулятникъ, Falco milvus. Желех. *Розсоханя має хвіст розсохатий.* Вх. Зн. 60.

Розсохатий, -а, -е. 1) = **Розсохуватий.** *Розсохатий явір.* Млак. 49. 2) О волахъ: съ развѣсистыми рогами.

Розсохач, -ча, *м.* Олень. Вх. Пч. II. 6.

Розсо́хтися. См. **Розсихатися.**

Розсохуватий, -а, -е. Раздвоенный вилообразно. Мил. 20. *Розсохуватий дуб. Розсохувата груша.*

Розспіва́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Распѣться.

Розстава́ння, -ня, *с.* Разставаніе, разлука. См. **Розстання.** *Цілуючись по братерський на розставанні.* Левиц. І. 463. *Невимовна мука — із милим розлука, розставання — серця розривання.* К. Досв. 128.

Розставатися, -таюся, -єшся, сов. в. **розстатися, -стануся, -нешся,** *гл.* Разставаться, разстаться. *Ох і тяжко-важко, як хто кого любить, а ще тяжче, як хто розстається.* Нп.

Розставити. См. **Розставляти.**

Розставля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розставити, -влю, -виш,** *гл.* Разставлять, разставить. *Наймички бігали, розставляючи тарілки.* Левиц. Пов. 394. *Стій но, жінко, я побачу, чи не впало що в кіш, що рано розставив.* Рудч. Ск. І. 186.

Розста́ння, -ня, *с.* Разлука. См. **Розставання.** *Розстання з милим смерті ся рімнає.* Ном. № 8782. *Хто був причиною розстання мого, щоб мій весь смуток упав на нього.* Чуб. V. 358.

Розстановити. См. **Розстановляти.**

Розстановля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розстановити, -влю, -виш,** *гл.* = **Розставляти, розставити.** *Розстановила усе на столі, як треба.* Кв. І. 70.

Розстань, -ні, *ж.* Распутье, мѣсто раздѣленія дорогъ. Чуб. І. 85. *Щоб тебе поховали на розстанях.* Ном. № 3799.

Розстаньки, -ків, *м. мн.* = **Розстань.** Ном. № 3799.

Розстара́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Раздобыть. *Як потягнувся на юшку, то розстарайся і на петрушку.* Ном. № 4884. *Як розстараєтесь грошей, заплатите мені.* Грин. II. 291.

Розстаруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Приняться корчить изъ себя взрослаго человѣка, резонировать.

Розстарцюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Привыкнуть къ нищенству.

Розстати, -стану, -неш, *гл.* Уничтожиться, перестать существовать. *Що ся стало, розстати не мусить.* Ном. № 5237.

Розстатися. См. **Розставатися.**

Розстебнути, -ся. См. **Розстібати, -ся.**

Розстелити, -ся. См. **Розстеляти, -ся.**

Розстеля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розстелити, -лю, -леш,** *гл.* = **Розстилати, розіслати.**

Розстеля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **розстелитися, -люся, -лешся,** *гл.* = **Розстилатися, розіслатися.** Левиц. І. 272. *Під вікнами розстелялася зелена трава.* Левиц. І. 331.

Розстервитися, -влюся, -вишся, *гл.* Остервенѣть.

Розстила́ти, -ла́ю, -єш, сов. в. **розіслати, -стелю́, -леш,** *гл.* Разстилать, разослать. *Та й розіслав королевич шовковий ковер.* Чуб. V. 772. *На шпилях стоять дуби зубчастою стіною, розіславши міцне гілля з широким листом по синьому небу.* Левиц. І. 204. *За сонцем хмаронька пливе, червоні поли розстилає.* Шевч. 445.

Розстилатися, -лаюся, -єшся, сов. в. **розіслатися, -стелюся, -лешся,** *гл.* *Степ почав розстилатись далеко, далеко і зеленів, скільки засягало око.* Левиц. Пов. 369. Ой

хрещатий барвіночку, розстилайся нижче, ой ти, милий чорнобривий, присунься ще ближче. Чуб. V. 181.

Розстіба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **розстебнути, -ну, -неш,** *гл.* Разстегивать, разстегнуть. *Він розстебнув одежу.* Левиц. Пов. 190.

Розстібатися, -баюся, -єшся, сов. в. **розстебну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Разстегиваться, разстегнуться. *Синій жупан розстебнувся.* Левиц. I. 240.

Розстогнатися, -нуся, -нешся, *гл.* Приняться стонать. *Ото вона і розстогналась: така хвора, така хвора.* Мнж. 96.

Розстрелити. См. **Розстрілювати.**

Розстрига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **розстри́гти, -жу́, -же́ш,** *гл.* Разстригать, разстричь.

Розстрілювати, -люю, -єш, сов. в. **розстрелити, -лю, -лиш,** *гл.* Разстрѣливать, разстрѣлять. Чуб. V. 249.

Розстрявати, -ряю́, -єш, *гл.* = **Розстряватися.**

Розстряватися, -ряюся, -єшся, сов. в. **розстрятися, -нуся, -нешся,** *гл.* Разставаться, разстаться. Грин. III. 69. *Душа з тілом розстрявалася.* Харьк. г. *Ліпш би не знатися, неже зараз і розстрятися.* Ном. № 8783.

Розстукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Стучать не переставая.

Розступатися, -паюся, -єшся, сов. в. **розступитися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* Разступаться, разступиться, раздвинуться. *Розступіться, подоляне, нехай гиря погуляє.* Ном. № 12507. *Розступися, сине море, в своїй широкості.* Чуб. V. 378. *Розступися, сира земле, ой я піду жива в тебе.* Чуб. V. 559.

Розстьо́ба, -би, *ж.* Неряха въ одеждѣ.

Розсува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розсунути, -ну, -неш,** *гл.* Разсовывать, разсунуть, раздвигать, раздвинуть.

Розсува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **розсунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Разсовываться, разсунуться, раздвигаться, раздвинуться.

Розсуд, -ду, *м.* = **Розсудок 2.**

Розсудець, -дця, *м.* Разлучающій, ссорящій сплетнями? См. **Розсудити 3.** *Бог дасть судця, а чорт розсудця.* Ном. № 7381.

Розсуджувати, -джую, -єш, сов. в. **розсудити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Разсуживать, разсудить, рѣшить. *Розсуджує пригнічених по правді.* К. Іов. 79. *Зараз не вішають, а поперед розсудять.* Ном. № 7445. 2) Разрѣшать, разрѣшить, разгадать. *Ой розсуди, бабусенько, сей начудний сон.* Чуб. V. 775, 3) Разговорами сплетнями разлучать, разлучить. *Женихався, з неї не сміявся, — думав — моя буде, — розраяли та розсудили проклятії люде.* Чуб. V. 263.

Розсужа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Розсуджувати.** *За отецькою дитиною отець-матір стане, за бідною сиротою сам Бог розсужає.* Чуб. V. 448.

Розсуканий, -а, -е. Нескладный, непроворный. *Ходить як розсукана.* Кобел. у. *І чим вона хороша? довга та розсукана.* Кобел. у.

Розсукати. См. **Розсукувати.**

Розсукувати, -кую, -єш, сов. в. **розсука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Разсучивать, разсучить, раскручивать, раскрутить.

Розсумуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Затосковать.

Розсунути, -ся. См. **Розсувати, -ся.**

Розсупо́нити, -ню, -ниш, *гл.* Развязать супоню.

Розсупо́нитися, -нюся, -нишся, *гл.* Развязать поясъ, разстегнуть юбку.

Розсучий, -а, -е. Болѣе чѣмъ сучий. *От розсучого сина!* (брань). Рудч. Ск. II. 76.

Розсяка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **розсякнути, -ну, -неш,** *гл.* Размягчаться, размягчиться отъ жидкости. *Розсяк глей добре, як масло.*

Розува́ння, -ня, *с.* **розувати(-ся), -ваю(-ся), -єш(-ся),** *гл.* = **Роззування, роззувати, -ся.**

Ро́зум, -му, *м.* 1) Разумъ, умъ. *Не штука наука, а штука розум.* Ном. № 603. *Людей слухай, а свій розум май.* Ном. **Дурний ро́зум.** Глупость. *Дурний розум у тобі.* Мет. **З дурного ро́зуму**. По глупости. **Брати на розум**. Замѣчать, принимать къ свѣдѣнію. *Бери, Петре, на розум.* Ном. № 6076. **На ро́зум навести**. Навести на умъ, научить, посовѣтовать, растолковать. *Скоріш дурень одурить розумного, як розумний дурня на розум наведе.* Ном. № 6155. **З ро́зуму звести**. Обмануть, одурачить, сбить съ толку. *Як питається, так на розум наведи, а як не питається, так і з того розуму зведи.* Ном. № 3311. **Навчати ро́зуму, навчати на ро́зум**. Наставлять. *Я її розуму навчала і добра її гляділа.* МВ. II. 19. *Почну на добрий розум навчати — як умію, так і навчаю.* МВ. II. 9. **До ро́зуму приймати**. Внимательно слушать. **До ро́зуму дійти**. Поумнѣть, съ возрастомъ поумнѣть. *Яка ще з нею мова? вона ще дурна, нехай перше розуму дійде.* МВ. II. 36. **До ро́зуму довести**. Воспитать, вскормить. *Не той тато, що сплодив, а тощ що до розуму довів.* Ном. № 7236. **Держа́ти розум в голові́**. Быть благоразумнымъ. *Не потурай, дівчинонько, та моїй розмовонці, держи розум та ум добрий в своїй головонці.* Чуб. V. 62. **Добрати ро́зуму**. Взять въ толкъ, сообразить, придумать. *Мати сина зродила, не добрала розуму та в салдати оддала.* Чуб. V. 1008. **В ро́зум прийти**. Образумиться. **Не сповна ро́зуму**. Не въ полномъ умѣ. *Моя жінка не сповна розуму, то вона і чого на світі нема — наговорить.* Рудч. Ск. I. 187. **Перевестися на чий ро́зум**. Держать чью руку, дѣлать все по чьему указанію. *Поки не брав дочки в Солов'їхи, був чоловік, як чоловік, а тепер зовсім перевівся на Палажчин розум.* Левиц. Пов. 343. **Спасти на ро́зум**. Прійти на умъ. *Нікому така думка не спала на розум.* Кв. II. 286. **Піти, ходити до голови по розум**. Думать, подумать, обращаться къ доводамъ ума. *Чи він у барвінку купаний, що так дівчат чарує? Коли вже на правду йде, то й мені він чи одну нічку снився. Вже я ходила-ходила до голови по розум, поки схаменулася.* МВ. II. 157. 2) Смыслъ. *Силкувався Якимко постерегти розум тієї чудної для українця мови.* Левиц. I. 244. Ум. **Розумець, розумок, розумочок, розумонько.** Чуб. V. 347. *Був мужиком, тепер паную і трохи розумцю набравсь.* Алв. 7.

Розумаха, -хи, *об.* Умный человѣкъ, мудрець.

I. Розумець, -мця, *м.* Умникъ. *Бач, який найшовся розумець.* Черниг.

II. Розуме́ць, -мцю, *м.* Ум. отъ **розум.**

Розумі́ння, -ня, *с.* Пониманіе. К. Кр. 28. *Твого святого розуміння не вмію розумом збагнути.* К. Псал. 310.

Розумі́ти, -мію, -єш, *гл.* Понимать. *Так мені сталося, наче я дитина мала: не розумію нічого, не знаю, не памятаю.* МВ. II. 13.

Розумітися, -міюся, -єшся, *гл.* — **на чому**. Понимать, смыслить въ чемъ, знать толкъ въ чемъ. *Він на тому не розуміється. Розуміється, як Мошко на перці.* Ном. № 6512.

Розумний, -а, -е. 1) Разумный, одаренный разумомъ. *І скотина розумна, даром, що не говорить.* Ном. № 404. 2) Умный. *Було собі три брати — два розумних, а третій дурний.* Рудч. Ск. І. 69. Ум. **Розумненький, розумне́сенький.**

Розумник, -ка, *м.* Умникъ. Желех.

Розумниця, -ці, *ж.* Умница. Шевч. 306.

Розумнішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться умнѣе, умнѣть. Ном. № 4164.

Розумно, *нар.* 1) Умно, разумно. *Наш отаман розумно порядкує.* Стор. II. 247. *Він розумно відказав.* Єв. Мр. XII. 34. 2) Понятно. О. 1861. V. 32. *Нічого було й не говорять, дивляться тілько одно на одного, а що на души робиться, усе їм розумно.* К. ЧР. 182. *Нехай усім вам зробиться розумно, що се єдиний праведний Господь наш.* К. Псал. 227. Ум. **Розумненько, розумне́сенько.**

Розумо́вий, -а, -е. Умственный. К. Кр. 20. *Розумова неволя.* Левиц. І. 241. *Висока стадія розумової культури.* К. ХП. 124. *Дає нам закон громадянського життя і розумового прямування.* К. ХП. 135.

Розумок, -мка, розумонько, -ка, розумочок, -чка, *м.* Ум. отъ **розум.**

Розумува́ння, -ня, *с.* Разсужденіе. О. 1862. І. 68. *Не багато тут буде нашого розумування.* О. 1862. І. 65.

Розумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Разсуждать.

Розфійниця, -ці, *ж.* Расточительница. Желех. *Ведемо ті господиню: до комори клюшницю, до муки розфійницю.* О. 1862. IV. 36.

Розцвірінькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Разщебетаться, разсверчаться. *Горобець розцвірінькався.*

Розцвіркатися, -каюся, -єшся, *гл.* О воробьѣ: раскричаться. *Як пішов горобчик танцювати, — роспурхався, розцвіркався.* Грин. III. 663.

Розцвісти, -ся. См. **Розцвітати, -ся.**

Ро́зцвіт, -ту, *м.* Расцвѣтъ, процвѣтаніе. *Стали сі люде.... міркувати, яким би робом зупинити розцвіт української мови.* К. ХП. 125.

Розцвіта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **розцвісти́, -ту́, -те́ш,** *гл.* Расцвѣтать, расцвѣсти. *То не вишня-черешня розцвітає.* Чуб.

Розцвіта́тися, -таюся, -єшся, сов. в. **розцвісти́ся, -туся, -тешся,** *гл.* = **Розцвітати, розцвісти.** *У лузі калинонька розцвілася.* Чуб. III. 118. *Гречка розцвілась саме, а мороз узяв да й зморозив.* Рудч. Ск. І. 90.

Розцвяхува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* Разукрасить гво́здиками.

Розцілувати, -лую, -єш, *гл.* Расцѣловать.

Розцілуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Расцѣловаться. *Розцілувався, як жид на шабаші.* Ном. № 11586.

Розцінити, -ню́, -ниш, *гл.* = **Розцінувати.** *Розцінили всякий ступінь землі.* К. (О. 1861. І. 310).

Розцінува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Расцѣнить.

Розціпити. См. **Розціпляти.**

Розціпля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розціпити, -плю, -пиш,** *гл.* Разжимать, разжать, разнимать, разнять. *Розціпити зуби. Розціпила руки і трохи пальцями повела себе по виду.* Г. Барв. 116.

Розцокота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* = **Розсокотатися.**

Розцура́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Разойтись, прекратить знакомство. *Він розцурався з своєю жінкою та й не живуть укупі.* Павлогр. у.

Розчавити, -влю, -виш, *гл.* Раздавить, расплющить. *Розчавив таркана.* НВолын. у.

Розчави́чити, -чу, -чиш, *гл.* = **Розчавити.** *А довгомудові так і смерть прийшла: довбня його розчавичила.* Чуб. II. 97.

Розчавушити, -шу, -шиш, *гл.* = **Розчавити.** *Розчавушили хліб.* Кобел. у.

Розчавчи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* = **Розчавити.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Розчастува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Израсходовать, потчуя. *Ось розчастую оцю горілку та й піду з шиньку.* Екатериносл. у.

Розчати, -ся. См. **Розчиняти, -ся.**

Розчах, -ху, *м.* Расколъ въ деревѣ вдоль ствола. Міус. окр.

Розчахну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* 1) Расколоть вдоль съ мѣста развѣтвленія дерева. 2) Разорвать въ паху отъ расхожденія ногъ (на льду напр.). *Колоть же така — ні з двору. Дехто з гарячих поїхав та й закаявся: той вола розчахнув, а той разом пару.* Мир. Пов. I. 111. 3) Распахнуть, растворить. *Настя розчахнула двері з гуком, стала на порозі і сміється.* МВ. II. 46.

Розчахну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) О деревѣ: разодраться, расколоться вдоль въ мѣстѣ развѣтвленія. 2) О человѣкѣ, скотѣ: разорваться въ паху отъ расхожденія ногъ. Шух. I. 215. *На льоду розчахнувся.* Ном. № 8135.

Розчвакати, -каю, -єш, *гл.* Расквасить. *Він йому так пику й розчвакав.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Розчепаритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Розчепіритися.** Угор.

Розчепити, -ся. См. **Розчіплювати, -ся.**

Розчепірити, -рю, -риш, *гл.* Растопырить. *Жаби розчепірили ноги як крила.* Левиц. I. 121.

Розчепіритися, -рюся, -ришся, *гл.* Растопыриться.

Розчепну́тися, -ну́ся, -нешся, *гл.* Разстегнуться. *Корсет розчепнувся.* Кв. II. 127. «

Розчервонітися, -ніюся, -єшся, *гл.* Раскраснѣться. *Розчервонілось лице.* Левиц. J. 67. *Чого се так розчервонілась, наче хто вибив?* МВ. (О. 1862. III. 61).

Розчесати, -ся. См. **Розчісувати, -ся.**

Розчетвертува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Четвертовать. *Всіх невольничків та повипускали.... взяли Негруєнка, розчетвертували.* Чуб. V. 1022.

Ро́зчина, -ни, ж. Закваска, ферментъ для хлѣба. *Нетерплячий Омелько з діжі розчину бере, на сковороді перепечку пече.* Чуб. 1. 273. *Не видав хтось кислого та в розчину впав.* Ном. *Прийшла дівка додому, а попадя саме діжу учинила. — Чого ти, пита, посуду побила? — А пороскидайте цю росчину по хаті, так скажу.* Мнж. 6. Ум. **Ро́зчинка.**

Розчина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **розчати, -зічну, -неш,** *гл.* = **Роспочинати, роспочати.** *Трохи згодом, оддихавши, Мирін знову розчинає.* Мир. ХРВ. 87. *Розчали робити хату.* Константиногр. у. *Розчав віяти зерно.* Гн. II. 12.

Розчина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **розчатися, -зічнуся, -нешся,** *гл.* = **Роспочинатися, роспочатися.** Чуб. I. 2.

Розчинити, -ся. См. **Розчиняти, -ся.**

Ро́зчинка, -ки, ж. Ум. отъ **розчина.**

Розчиняти, -няю, -єш, сов. в. **розчини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* 1) Отворять, отворить, растворять, растворить. *Двері розчиняє.* МВ. II. 177. 2) Растворять, растворить, дѣлать, сдѣлать закваску для хлѣба. МУЕ. III. 34. Св. *Л.* 97. *Гречаники розчиняла.* Чуб. V. 1173. 3) Вскрывать, вынимать, вынуть внутренности. *Стали розчинять рибу.* Грин. I. 66.

Розчиня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **розчинитися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* 1) Отворяться, отвориться. *Коли се розчинились двері.* Левиц. 1. 324. 2) О ящерицахъ; разрѣшиться отъ бремени. *Ящурки розчинилась.* Чуб. I. 65.

Розчислити. См. **Розчисляти.**

Розчисля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **розчислити, -лю, -лиш,** *гл.* Разсчитывать, разсчитать. *Я ж тії гроші розумом розчислю.* Чуб. III. 271.

Розчистити. См. **Розчищати.**

Розчита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* 1) Начать читаться. *Само ся світло позажигало, сами ся книги та й розчитали.* Гол. IV. 545. 2) Увлечься чтеніемъ. *Саме тільки розчитався, а тут треба йти.* Харьк.

Розчищати, -шаю, -єш, сов. в. **розчистити, -щу, -стиш,** *гл.* Расчищать, расчистить. Стор. М. Пр. 67.

Розчіплювати, -люю, -єш, сов. в. **розчепи́ти, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Расцѣплять, расцѣпить. *Зачепила гаплик за гаплик, а тепер ніяк не розчеплю.* Харьк. 2) Разнимать, разнять. *Як дав же він мені молотьби, так і зуби розчіплювали.* Г. Барв. 289.

Розчіплюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **розчепи́тися, -плю́ся, -пишся,** *гл.* Разцѣпляться, отцѣпляться, отцѣпиться. *Як зачепиш його, то і до завтрього, як то кажуть, не розчепишся.* О. 1862. I. 77.

Розчісувати, -сую, -єш, сов. в. **розчеса́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* Расчесывать, расчесать. *Розчешу я русу косу.* Чуб. V. 7. **Розчесати дівчині ко́су**. *Лишить* дѣвушку невинности. Ном. № 8827.

Розчісуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **розчеса́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Расчесываться, расчесаться. *Я змиюся і розчешуся.* Мет. 76.

Розчо́впати, -паю, -єш, *гл.* Понять, уразумѣть. *Не розчовпав гаразд де і що.* Ном. № 7915. *Пріська тоді тільки розчовпала, що говорили про станцію.* Мир. Пов. I. 155.

Розчовпнути, -ну, -неш, *гл.* = **Розчовпати.** *Та що це ви балакаєте, що я й не розчовпну?* Чуб. II. 19. *Не розчовпну, що ти пророчиш.* Котл. Ен. III. 16.

Розчолина, -ни, *ж.* Гора, на которой сверху внизъ идетъ одной полосой лѣсъ, а другой поле или пастбище. Шух. I. 73.

Розчоло́пати, -паю, -єш, *гл.* = **Розшолопати.** *Бач коли розчолопав, що воно й як діється.* Волч. у.

Розчумакуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Отдаться чумачеству.

Розчумати, -маю, -єш, *гл.* Понять, уразумѣть. О. 1861. XI. Кух. 12. *Він не розглядів і не розчумав нічого.* Кв. II. 175.

Розчурукати, -каю, -єш, *гл.* = **Розчумати.** *Поки ж то ми розчурукали та зупинились.* О. 1861. XI. Кух. 33.

Розчухати. См. **Розчухувати.**

Розчухра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) Разрубить надвое. 2) Разбросать, раскидать. *Всі човники їх* (море) *розчухрало.* Котл. Ен. I. 10. *Ввесь город розчухрав.* КС. 1883. V. 354.

Розчухувати, -хую, -єш, сов. в. **розчухати, -хаю, -єш,** *гл.* 1) Расчесывать, расчесать (тѣло). *Турн собі розчухав литку.* Котл. Ен. V. 59. 2) Понимать, понять, сообразить. *Спасибі! — сказав голосно Уласович, не розчухавши, що йому наговорив пан Пістряк.* Кв. I. 91.

Розшабашо́вуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **розшабашуватися, -шуюся, -єшся,** *гл.* ? *Най вони там здоровенькі розшабашовуються, а я вам тим часом роскажу про Іаша.* Федьк. Пов. 6.

Розшайну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Разлиться; разсыпаться; разлетѣться. *Зелене вино розшайнулося, розшайнулося по тісовім столі.* Гол. II. 21.

Розшарітися, -ріюся, -єшся, *гл.* = **Розчервонітися.** *Дивлюсь; вона так розшарілась.* Екатериносл. у.

Розшарпати. См. **Розшарпувати.**

Розшарпувати, -пую, -єш, сов. в. **розшарпати, -паю, -єш,** *гл.* Растерзывать, растерзать. *Піду в ліса, піду в гори і на острі скали, а щоб моє грішне тіло звіри розшарпали.* Чуб. V. 222.

Розшахвати, -хваю, -єш, *гл.* Развернуть. АД. I. 59.

Розшахвувати, -вую, -єш, *гл.* Расточить, промотать.

Розшвендятися, -даюся, -єшся и розшвендятися, -дяюся, -єшся, *гл.* Расходиться, много ходить.

Розшелестітися, -щуся, -стишся, *гл.* Приняться шелестѣть.

Розшерепа, -пи, *об.* Человѣкъ, ходящій разставя ноги.

Розшибатися, -баюся, -єшся, *гл.* Метаться, рваться. *Инколи нападав її якийсь гнів немошний, що розшибалася вона та плакалася необрадливо собі.* МВ. (О. 1862. I. 100). *Е, бачу, — каже пан, — тобі тут місця мало. Постой же: розшибатимешся у москалях скільки хотя.* МВ. (О. 1862. III. 71).

Розшива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **розшити, -шию, -єш,** *гл.* Распарывать, распороть. Грин. III. 692. *А подивімося ж, що там у торбі? Я розшила.* Г. Барв. 255, 256.

Розшийну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Розшайнутися.** *Розшийнулися оси, покотилися сльози.* Kolb. I. 329.

Розшикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Распредѣлить, разставить.

Розши́рити, -ся. См. **Розширяти, -ся.**

Розширяти, -ряю, -єш, сов. в. **розширити, -рю, -риш,** *гл.* Расширять, расширить, распространять, распространить.

Розширятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **розши́ритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Расширяться, расшириться, распространяться, распространиться.

Розши́ти. См. **Розшивати.**

Розши́тися, -ши́юся, -єшся, *гл.* О курицѣ: сѣсть на гнѣздо, чтобы снести яйцо. Шух. 238.

Розшкепити, -плю, -пиш, *гл.* Расколоть, разщепить. Вх. Лем. 463.

Розшматува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Разорвать на куски. (Хорти) *її, бісову, розшматують.* О. 1862. VI. Кост. 58.

Розшморгнути, -ну, -неш, *гл.* Раздернуть. *Розшморгнув калитку.* Рудч. Ск. I. 66. *Розшморгнув торбинку.* Мнж. 60.

Розшнуро́вувати, -вую, -єш, сов. в. **розшнурува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Разшнуровывать, развязывать, развязать увязанное веревками. *Розшнуровуй віз, вражий сину.* ЗОЮР. І. 157.

Розшолопати, -паю, -єш, *гл.* Сообразить, понять, смекнуть. Ком. І. 48. Левиц. І. 313. *Не розшолопав, шо то той казав.* Грин. II. 60. *Як я розшолопав, дак воно вийшло ось що.*

Розшпінкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Разстегнуться. Вх. Зн. 61.

Розшрубува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Развинтить. *Всі сустави розшрубує.* Котл. Ен. V. 19.

Розшрубуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Развинтиться.

Розштовхати. См. **Розштовхувати.**

Розштовхувати, -хую, -єш, сов. в. **розштовха́ти, -ха́ю, -єш,** *гл.* Расталкивать, растолкать.

Розшугакати, -каю, -єш, *гл.* Широко распахнуть. *На що це ти так розшугакала двері,- не влізеш, чи що? І такечки холодно.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Розшукати, -ся. См. **Розшукувати, -ся.**

Розшукування, -ня, *с.* Разыскиваніе.

Розшукувати, -кую, -єш, сов. в. **розшука́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Разыскивать, разыскать. *Коли б чию долю піймав, може б тоді розшукав десь і свою.* Грин. І. 112.

Розшукуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **розшукатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Разыскиваться, разыскаться.

Розшулічити, -чу, -чиш, *гл.* Разобрать, понять. Черк. у. *Насилу я розшулічив, де її край.* Верхноднѣпр. у. *Вештався Петро, поки не розшулічив головою, що нема чого й вештатись.*

Розшумуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Начать сильно пѣнить.

Розшушукати, -каю, -єш, *гл.* = **Розшулічити.** *Розшушукав тоді, що воно й справді вигадки.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Розщебета́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Разболтать, разнести. *Любив я її півтора року, поки не знали вороги з боку; бо як узнали, розщебетали.* Чуб. V. 150.

Розщебетатися, -чуся, -чишся, *гл.* Разщебетаться.

Розщедритися, -рюся, -ришся, *гл.* Разщедриться. *Розщедривсь, як бува у нас, хотів послідні́м поділитись.* Котл. Ен.

Розщиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Разбивать. *Сама стадо завертаєш, ніжки свої розщибаєш.* Гол. І. 88.

Розщибатися, -баюся, -єшся, *гл.* Разваться. *Ой за поповичем дзвонися розщибают.* Гол. І. 61.

Розщипати. См. **Розщипувати.**

Розщипувати, -пую, -єш, сов. в. **розщипа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Разщипывать, разщипать. *Став розщипувати вареник.* Кв. І. 260. *Розщипали на дрібні кавалки.* Гн. II. 204.

Розщіба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **розщібнути, -ну, -неш,** *гл.* = **Розщіпати, розщіпнути. Розщебані двері**. Двери, крючекъ которыхъ откинутъ. МВ. (О. 1862. І. 98).

Розщіпа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **розщіпнути, -ну, -неш,** *гл.* Разстегивать, разстегнуть. *Розщепни ґудзики.*

Розщіпатися, -паюся, -єшся, сов. в. **розщіпнутися, -нуся, -вешся,** *гл.* Разстегиваться, разстегнуться. *Свита розщепнулася.*

Розщот, -ту, *м.* Разчетъ. *Як пили, то гомоніли, а до розщоту, то й поніміли.* Ном. № 11642.

Розюши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Сильно разсердиться, раздражиться.

Ро́зя, -зі, *ж.* Дѣтск. розга. О. 1862. IX. 119.

Роз'язати, -ся. См. **Роз'язувати, -ся.**

Роз'язувати, -зую, -єш, сов. в. **роз'язати, -жу, -жеш,** *гл.* = **Розв'язувати, розв'язати.**

Роз'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **роз'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* = **Розв'язуватися, розв'язатися.**

Роз'ярити, -ся. См. **Роз'яряти, -ся.**

Роз'яря́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **роз'яри́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* 1) Разъярять, разъярить. *І роз'ярив дружину злую побить Енеєвих прочан.* Котл. Ен. 2) Разжигать, разжечь. *В його душі Вожу искру Господь роз'яряє.* Гол. III. 259.

Роз'ярятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **роз'яритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Разъяряться, разъяриться. *Росердився і роз'ярився, аж піну з рота попустив.* Котл. Ен.

Роз'яси́ти, -шу, -сиш, *гл.* Открыть, обнаружить. *Він узяв і роз'ясив, що Клим зумисне цо зробив.* Канев. у.

Роз'ятрити, -ся. См. **Роз'ятрювати, -ся.**

Роз'ятрювати, -рюю, -єш, сов. в. **роз'ятрити, -рю, -риш,** *гл.* Растрявлять, растравить. *Розятрити рану. Розмова з Василем роз'ятрила старе серце, старі рани.* Левиц. I. 8.

Роз'ятрюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **роз'ятритися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Растравляться, растравиться. *Рана роз'ятрилась.* 2) Воспламеняться, воспламениться, возбудиться. *Почувши хміль, хлопці роз'ятрились — тільки б гуляти.* Св. Л. 188.

Роївня, -ні, *ж.* Ройникъ, корзина, куда собираютъ рой.

Роїстий, -а, -е. Богатый роями. *Пасіка роїста.* К. ЦН. 237.

Роїти, рою, -їш, *гл.* Выпускать рой. *Ой де ж ми будем присаду мати, рої роїти і меди носити.* Чуб. III. 392.

Роїтися, -роюся, -їшся, *гл.* 1) Роиться. *Сідайте, щоб рої роїлись.* Ном. № 11862. 2) — **в голові**. Вспомниться. *Усього то не згадаєш... а так перекину, що роїться в голові з крамаревого оповідання.* О. 1862. IX. 70. *Йому в голові і буде все роїтись, що.... вона йому не рівня.* Котл. НП. 373.

Ройовий, -а, -е. Принадлежащій рою, т. е. восковой (о свѣчѣ)? *Над миленьков, над молоденьков ройова свічка горить.* ЗЮЗО. II. 416.

Ройовик, -ка, *м.* Раст. маточникъ, Melissa officinalis L. Анн. 213.

Ройви́ця, -ці, *ж.* = **Рійба.**

Ройок, -йка, ройо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **рій.**

Рокита, -ти, *ж.* Ракита. *Ой лежав козак убитий та у полі під рокитою.* Чуб. V. 881. Ум. **Роки́точка.** Мет. 56.

Роки́тина, -ни, *ж.* = **Рокита.** Желех.

Рокитник, -ка, *м.* Раст. а) Salix incybacea L, Salix rosmarinifolia. ЗЮЗО. I. 134. б) Cytisus biflorus L. ЗЮЗО. I. 120.

Рокитовий, -а, -е. Ракитный. Чуб. V. 358.

Рокиточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **рокита.**

Роки́тяний, -а, -е. = **Рокитовий.** Желех.

Роківщи́на, -ни, *ж.* = **Рокове.** К. МБ. X. 3. *Се засуджена попівська від них роківщина.* К. МБ. X. 7.

Рокове, -вого, *с.* Годичный сборъ, собираемый съ прихожанъ священникомъ. *Шерть-верть, бери чверть — вийшло рокове.* Ном. № 217.

Рокови́й, -а́, -е́. 1) Годовой, бывающій разъ въ году. *Роковий ярмарок.* Св. Л. 20. *Зов'єм віночки на всі святочки, на годові́ї, на рокові́ї.* Чуб. III. 334. *До вас прийдуть рокові гості.* Чуб. III. 192. *Завтра святий празник, роковий день Великдень.* АД. I. 231. 2) Годовой. *Ой щоб ту ніч пожерла тьма страшенна, щоб не лічив її ніхто в раковім крузі.* К. Іов. 7.

Роковини, -вин, *ж. мн.* Годовщина. *Роковини по Шевченкові.* О. 1862. III. 22.

Рокота́ти, -чу́, -чеш, рокоті́ти, -чу́, тиш, *гл.* Гремѣть, рокотать. *Грім так і рокотить.* Кв. II. 310.

Рокотня, -ні, *ж.* Грохотаніе грома. Кв.

Рольни́к, -ка́, *м.* = **Рільник.** *Вже був з його добрий погонич або й рільник.* Чуб. I. 154.

Роля, -лі, *ж.* = **Рілля**. *Не хотять по ролі спотикати, за плугом спини ламати.* Лукаш. 37.

Роман, -ну, *м.* 1) Раст. а) Matricaria Chamomilla, ромашка. Анн. 209. б) Chrysanthemum inodorum. Лв. 97. 2) Романъ (лит. произведеніе). *Писав романи.* К. Гр. Кв. 18. Ум. **Романець.**

Романець, -нця, *м.* 1) Ум. отъ **роман.** 2) Раст. Chrysanthemum corymbosum. Вх. Пч. II. 30.

Роланик, -ка, *м.* Пт. = **Ремез.** Вх. Пч. II. 13.

Романів, -нова, -ве. Принадлежащій Роману. **Романова ха́та**. Острогъ. *Хиба хочеш у романову хату, де вікна великі?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ромен, -ну, *м.* = **Роман 1.** *Ромен-зілля, ромен-зілля по дорозі розстилається.* Чуб. V. 278.

Роменовий, -а, -е. Ромашковый.

Ромнянок, -нку, *м.* Душистая ромашка. Уман. у.

Ромпас, -са, *м.* Двойная подошва. Гол. Од. 29.

Ромпасовий, -а, -е. О сапогѣ: съ двойной подошвой. Гол. Од. 14.

Ронд, -ду, *м.* Сбруя. *Шити золотом ронди.* К. ЧР. 38. Ум. **Ро́ндик.**

Рони́ти, -ню, -ниш, *гл.* 1) Ронять, терять. *Дрібні сльози роню.* Мет. 53. *Там пава ходила, піря ронила.* Мет. 332. 2) Сбросить ребенка. 3) Дух за ким ронити. Быть безъ души отъ кого, души не слышать въ комъ. Ном. № 8753.

Роняти, -няю, -єш, *гл.* = **Ронити.** *Що так роняєш дрібні слізоньки.* Чуб. V. 119.

Ропа, -пи, *ж.* 1) Сукровица. 2) Разсолъ. *Солоний як ропа.* Ном. № 12381. 3) Нефть. Шух. I. 15.

Ро́павка, -ки, *ж.* Жаба. Вх. Зн. 24.

Ро́пище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ имѣется въ землѣ нефть. Шух. I. 15.

Ропляни́й, -а́, -е́. Смоченный разсоломъ.

Ро́пнути, -ну, -неш, *гл.* Перднуть. *Старість — не радість: що кашлянеш, то й ропнеш.* Ном. № 8682, стр. 288.

Ропоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Болтать безъ умолку, говорить всѣмъ сразу; бормотать. 2) Шумѣть при движеніи. *Як летів, то й ропотів, як упав, то й пропав.* Ном. № 13539. См. **Роптати**.

Роптати, -пчу, -чеш, *гл.* 1) Говорить всѣмъ сразу, говорить сразу такъ, что разговоръ сливается въ одинъ гулъ, ропотъ; бормотать. *Чи чуєш, доню, що люде ропчуть, як*

твою славоньку під ноги топчуть? Нп. 2) О водѣ: сильно журчать. *Вода.... тихо леліє, не ропче.* МВ. II. 75.

Ропуті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Ропотіти.** *Люде ропутять на зборщика, що гроші вкрав.* Міус. окр.

Ропуха, -хи, *ж.* = **Ропавка.** Вх. Пч. II. 16.

Ропуханя, -ні, *ж.* = **Ропуха.**

Ропухатий, -а, -е. Толстый, раздутый подобно жабѣ. Вх. Лем. 463.

Роса, -си, *ж.* 1) Роса. *Поки сонце зійде, роса очі виїсть.* Ном. № 5679. *Сама ще молоденька, тільки як роса біла.* МВ. I. 102. **Перегнати на ро́су кого́.** Задать кому. Ном. № 3470. 2) **Божа роса**. Молочные продукты. Ном. № 12371. *За божу росу* (молоко) *не беруть грошей.* Ном. № 12372. Ум. **Росинка, росиночка, росиця, росичка, ро́сонька.** Чуб. V. 283. Чуб. III. 476. *Сонечко зійшло, росиця спала.* Мет. 322.

Ро́сий, -а, -е = **Русий.** О. 1862. IV. 8. *Розчеши росу косу.* О. 1861. XI. Св. 46.

Роси́ти, -шу́, си́ш, *гл.* Орошать. *Дощик траву росить.* Нп. *По що росиш личко своє гіркою сльозою?* Млак. 20. *Росять дрібно сльози її обличчя молоде.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Роситися, -шуся, -сишся, *гл.* Покрываться росой.

Росиця, -ці, *ж.* Ум. отъ **роса.** 2) = **Росянка.** ЗЮЗО. I. 121.

Росиян, -на, *м.* Россіянинъ, русскій. Гн. I. 196.

Росівниця, -ці, *ж.* Родъ кушанья. Шух. I. 141, 142.

Росіл, со́лу, *м.* Родъ кушанья. НВолын. у. *Спасибі за росіл, а хліб свій та й сіль.* Ном. № 12076.

Росказ, -зу, *м.* Повелѣніе, приказаніе. Чуб. III. 378, 379. *Разом за Божим росказом.* Ном. *Горе дворові, де корова росказ волові.* Ном.

Росказати. См. **Росказувати.**

Роска́зувати, -зую, -єш, сов. в. **росказати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Разсказывать, разсказать. *Росказує, мов із книжки бере.* Ном. № 12905. 2) Велѣть, приказывать, приказать. *Я би-м тя рада кохати, — трудно серцю росказати.* Грин. III. 241. *Я так росказую, так має бути.* Гн. I. 92.

Ро́скаль, -лі, *ж.* Распутица.

Роскапоститися, -щуся, -стишся, *гл.* Распакоститься.

Роскапуститися, -щуся, -стишся, *гл.* Разсѣсться, занять много мѣста. *Ото роскапустилась, нікуди й пройти.*

Роскаряка, -ки, *об.* 1) Дерево съ раздвоеннымъ стволомь. *Верба-роскаряка.* Грин. III. 68. 2) Человѣкъ или животное, которое ходитъ, разставя ноги.

Роскарякуватий, -а, -е. 1) О деревѣ: со стволомь, расходящимся въ верхней части. 2) О человѣкѣ, который ходить разставя ноги.

Роскарячити, -ся. См. **Роскарячувати, -ся.**

Роскарячувати, -чую, -єш, сов. в. **роскарячити, -чу, -чиш,** *гл.* Разставлять, разставить, раздвинуть вѣтви, ноги.

Роскарячуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **роскарячитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Раскарячиваться, раскарячиться.

Роскачати. См. **Роскачувати.**

Роскачувати, -чую, -єш, сов. в. **роскача́ти, -ча́ю, -єш,** *гл.* 1) Раскатывать, раскатать. 2) Расталкивать, растолкать. *Ногами в силу роскачали.* Котл. Ен.

Роскашлятися, -ляюся, -єшся, *гл.* Раскашляться.

Роскаятися. См. **Роскаюватися.**

Роскаюватися, -ююся, -єшся, сов. в. **роскаятися, -каюся, -єшся,** *гл.* Раскаиваться, раскаяться. *Создав Бог та й роскаявся.* Ном. № 8512.

Рosквакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Расквакаться. Переносно: разревѣться. *А дитина на припічку роскваkалася.* Чуб. V. 635.

Росквас, -су, *м.* Закваска къ тѣсту.

Росквасити. См. **Росквашувати.**

Росквашувати, -шую, -єш, сов. в. **росквасити, -шу, -сиш,** *гл.* 1) Растворять, растворить тѣсто. 2) *безл.* Росквасило. Стало грязно, распустило. *Після дощу дорогу росквасило.* 3) — **губи**. Распускать, распустить нюни. *Росквасив губи як капиці.* Ном. № 2378. 4) Разбивать, разбить. *Загадай дурному Богу молитись, то він собі і лоб росквасить.* Ном. № 6576.

Росквась, -сі, ж. Распутица.

Росквили́тися, -люся, -лишся, *гл.* Распищаться, раскричаться (о чайкѣ, соколѣ).

Росквита́ння, -ня, *с.* Разсчетъ. *Як прийшлось до росквитання, то козаки зостались козаками, а нас у поспільство повернено.* К. ЧР. 71.

Росквита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Разсчитаться, расплатиться, расквитаться. *Як признався — росквитався.* Ном.

Росквіт, -ту, *м.* 1) Расцвѣтъ. 2) Первый цвѣтокъ. *Перший росквіт на житі.* Чуб. I. 74.

Росквітлий, -а, -е. Расцвѣтшій. МВ. I. 18. *Росквітлі садки й городи.* МВ. I. 13.

Росквітча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Снять цвѣты или вѣнокъ со головы.

Росквітча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Снять цвѣты или вѣнокъ съ своей головы.

Роскепкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Приняться за насмѣшки.

Роскорени́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Разрыть, изрыть. *Свині роскоренили город.* Вх. Зн. 60.

Роскива́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Приняться кивать. *Що з того буде, що ви головами роскивалися?* МВ. II. 108.

Роскид, -ду, *м.* Разбрось. **Сіяти в розкид**. Сѣять разбросомъ, въ разбрось.

Роскида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **роскидати, -даю, -єш, одн. в. роскинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Разбрасывать, разбросать, раскидывать, раскидать, раскинуть. *Бідні роскидають, а багаті збірають.* Ном. № 1361. *Не штука роскинути, а штука зібрати.* Ном. № 10620. 2) Разрушать, разрушить, разобрать (постройку). *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаємо дрівець.* Ном. № 10289. 3) Раскидывать, раскинуть врозь. *Лежить собі на пісочку, білі рученята роскидала.* Шевч. 24. 4) Простилать, простлать, разослать. *Роскиньте ж, небожата, червоний цвіт славетний по чорній сумній домовині Тарасовій.* К. (О. 1861. VI. 31).

Роскидатися, -даюся, -єшся сов. в. **роскидатися, -даюся, -єшся, одн. в. роскинутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Разбрасываться, разбросаться. *Ні, тепер люде не дуже роскидаються з грішми.* Лебед. у. 2) Раскидываться, раскинуться, сидѣть, лежать, раскинувъ ноги, руки. (Молодиця) *лежала, роскидавшись, стогнала і плакала.* Левиц. Пов. 221. *Панночка на стільчику роскинулась, плаче.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Роскидувати, -дую, -єш, *гл.* = **Роскидати.**

Роскинути, -ся. См. **Роскидати, -ся.**

Роскиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **роскиснути и роскисти, -сну, -неш,** *гл.* Раскисать, раскиснуть.

Роскіл, -колу, *м.* Узкій проходь для овецъ въ загородку, называемую **аге́л** (см.). О. 1862. V. Кух. 38.

Роскіп, -пу, *м.* 1) Расколъ, расщепъ. Шух. І. 171. 2) Развѣтвленіе, напр. въ рукояткѣ граблей, въ дышлѣ воловьяго воза. Шух. І. 166.

Роскіш, -коші, *ж.* 1) Роскошь, изобиліе, наслажденіе, удовольствіе, прелесть. *Роскіш творить біль: як приходить — смакує, як виходить — катує.* Ном. № 1718. *Степи-поля! роскіш моя!* Ном. №10112. *Захоче багатства і много грошей, а мене позбавить любої роскоші.* Чуб. 2) *мн.* **Роско́ші**. Обиліе, достатокъ. *Я з п'яницею жити не буду, тілько роскоші забуду.* Мет. *Сивий соколонько по полю літає, по своїх роскошах пароньки шукає.* Мет. Ум. **Роскішенька, роскошеньки.** Мет. 139.

Роскішний, -а, -е. Роскошный, изобильный, богатый. *Роскішна сторона лежала пожарищем.* К. Псал. 242.

Роскішник, -ка, *м.* Живущій въ роскоши, сибаритъ. Маркев. 43. Вх. Лем. 462.

Роскішниця, -ці, *ж.* Живущая въ роскоши, сибаритка. Ном. № 741. Вх. Лем. 462.

Роскішно, *нар.* Роскошно, изобильно, богато. (Гаї) *роскішно поросли на крутих ребрах, на вершках гір.* Левиц. І. 203.

Роскішшя, -шя, *с.* = **Роскіш.** О. 1862. III. 4 7.

Роскладá́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **роскласти и розікласти, -кладу, -деш,** *гл.* 1) Раскладывать, разложить. *І виняв тельбухи з кишками, росклав гарненько їх рядами.* Котл. Ен. **Роскласти воро́та**. Вынуть жерди, которыми заложено отверстіе для воротъ, вынуть жерди въ розлогах (см). Вх. Зн. 60. 2) Разлагать, разложить на составныя части. *Учені люде зуміли роскласти воду на дві первітні частини.* Дещо. 3) Раскладывать, разложить, развести (огонь). *Чорт росклав огонь да й стереже його.* Чуб. І. 45.

Роскладатися, -даюся, -єшся, сов. в. **роскластися и розікластися, -кладуся, -дешся,** *гл.* 1) Раскладываться, разложиться, распаковаться. 2) Разлагаться, разложиться на составныя части. 3) Разваливаться, развалиться, разлечься. *Росклався на покуті, мов святий турецький.* Ном. № 13547.

Роскладни́й, -а́, -е́. Составной, раздѣляющійся на части. *Роскладний ніж.*

Роскладувати, -дую, -єш, *гл.* = **Роскладати.**

Роскласти, -ся. См. **Роскладати, -ся.**

Росклеветати, -вечу, -чеш, *гл.* Разгласить, разболтать. *Як ми любились та півтора року, покіль не знали вороги збоку. Ой як узнали, то роспарували, нашую любов росклеветали.* Грин. III. 187.

Росклеїти, -ся. См. **Росклеювати, -ся.**

Росклекота́тися, -чу́ся, -чешся, росклекоті́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* 1) Сильно раскипѣться, клокотать. 2) Объ орлахъ: раскричаться.

Росклеювати, -юю, -єш, сов. в. **росклеїти, -клею, -їш,** *гл.* Расклеивать, расклеить, отклеить.

Росклеюватися, -ююся, -єшся, сов. в. **росклеїтися, -клеюся, -їшся,** *гл.* Расклеиваться, расклеиться, отклеиться.

Роскли́нє, -ня, *с.* Родъ орнаментики въ рѣзьбѣ. Шух. І. 303.

Росклинки, -ків, *м. мн.* Украшенные рѣзьбой верхніе концы столбовъ по обѣимъ сторонамъ дверець, ведущихъ на крыльцо. Шух. І. 105.

Росклопота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* Засуетиться, много хлопотать.

Роскльо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **росклювати, -клюю́, -єш,** *гл.* Расклевывать, расклевать.

Роскни́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Разложить книги. *Тут треба хату чепурить, а ви роскнижились, що за вами ніде повернуться.* Лубен. у.

Роскобіжкати, -каю, -єш, *гл.* Раздобыть. Вас. 213.

Роскобіжкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Разжиться. Вас. 213.

Росковерзуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Раскапризничаться. *Дитина росковерзувалася.*

Роско́вувати, -вую, -єш, сов. в. **роскува́ти, -ку́ю, є́ш,** *гл.* Расковывать, расковать. Шевч. 160. *Ївга не дала нікому рословувати Левка, сама зняла залізо.* Кв. П. 263. *З кайданів мушу розум роскувати.* К. МБ. III. 261.

Роско́вуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **роскуватися, -кую́ся, -єшся,** *гл.* 1) Расковываться, расковаться. *Роскуються незабаром заковані люде.* Шевч. 211. 2) Только сов. в. О кукушкѣ: раскуковаться.

Росколива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Расколебать, расшатать.

Роско́лина, -ни, *ж.* Разщелина, трещина. Левиц. Пов. 362. *Вода в росколини лилася.* Котл. Кн III. 37.

Росколиса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* = **Росколихати 1.**

Росколихати, -ся. См. **Росколихувати, -ся.**

Росколи́хувати, -хую, -єш, сов. в. **росколиха́ти, -ха́ю, -єш и -колишу, -шеш,** *гл.* 1) Раскачивать, раскачать. *Серця* (в дзвоні) *не росколихали.* Сим. 178. 2) — **духа**. Воодушевлять, воодушевиться. *Росколихавши духа, перейшов од розмови до народніх пісень.* К. ХП. 21.

Росколи́хуватися, -хуюся, -єшся, сов. в. **росколихатися, -хаюся, -єшся и колишуся, -шешся,** *гл.* 1) Раскачиваться, раскачаться. 2) Разойтись, развеселиться. *Росколихались наші дівчата.* Кв. І. 12.

Росколонизуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Разселиться колоніями. К. Кр. 18.

Росколоти, -ся. См. **Росколювати, -ся.**

Росколоти́ти, -ся. См. **Росколочувати, -ся.**

Росколочувати, -чую, -єш, сов. в. **росколоти́ти, -чу, -тиш,** *гл.* Разбалтывать, разболтать, взболтать (жидкость). *І вскочив голий п. у росколочену сажу.* Грин. II. 161. *Росколотили сметану.*

Росколупати. См. **Росколуплювати.**

Росколуплювати, -люю, -єш и росколупувати, -пую, -єш, сов. в. **росколупа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Расковыривать, расковырять.

Роско́лювати, -люю, -єш, сов. в. **роськоло́ти, -лю, -леш,** *гл.* Раскалывать, расколоть.

Роско́люватина, -ни, *ж.* = **Росколина.** Борз. у.

Роско́люватися, -лююся, -єшся, сов. в. **росколо́тися, -люся, -лешся,** *гл.* Раскалываться, расколоться. *Камінь.... росколовся надвоє.* Левиц. Пов. 263.

Роскомашувати, -шую, -єш, *гл.* Разбрасывать, сорить деньгами. Новомоск. у.

Роскомпонува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Сообразить. *Ти їй тільки стань на догад закидати, а вона вже й роскомпонувала, що куди йде і до чого.* Кв. II. 196.

Роскопати, -ся. См. **Роскопувати, -ся.**

Роскопоти́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Раскошелиться. *Оце я, бабусе моя, зайшла була до своїх та и роскопотилась на кілька вісьмушок.* Харьк.

Роскопувати, -пую, -єш, сов. в. **роскопати, -наю, -єш,** *гл.* Раскапывать, раскопать, разрывать, разрыть. *Стали вони роскопувати тую гору.* Рудч. Ск. I. 31.

Роскопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **роскопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Раскапываться, раскопаться, разрываться, разрыться. *Та гора роскопується, Дніпр туди йде.* Рудч. Ск. I. 146.

Роскорени́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Разростись, распространиться, размножиться. КС. 1883. III. 670. *Перед вікнами роскоренився широкий кущ бузку.* Левиц. 1. 72. *Рід... роскоренився великий та дужий.* Мир. ХРВ. 120. *Я бачив, як дурний роскоренився, то я прокляв його оселю марну.* К. Іов. 11.

Роскорпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Расковырять.

Роскорчовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **роскорчуватися, -чуюся, -єшся,** *гл.* Куститься, раскуститься.

Роскоси́тися, -шуся, -сишся, *гл.* Увлечься косьбой. *Тілько що роскосилися добре, а. тут дощ.* Харьк.

Роскотистий, -а, -е. 1) Легкій на ходу. *Цей віз роскотистий.* 2) Покатый. *Роскотисте місце.*

Роскоти́ти, -ся. См. **Роскочувати, -ся.**

Роскоха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* 1) Возбудить любовь. *Хочеш мене роскохати, а після ся посміяти.* Чуб. V. 106. 2) О скотѣ: раскормить.

Роскохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Воспылать любовью. *Бідахи, роскохались, аж зовсім подуріли, з лиця спали, схнуть.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Роско́чувати, -чую, -єш, сов. в. **роскоти́ти, -чу, -тиш,** *гл.* Раскатывать, раскатить.

Роско́чуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **роскоти́тися, -чуся, -тишся,** *гл.* 1) Раскатываться, раскатиться. *Було в мене три орішки, та всі роскотились.* Чуб. V. 200. *Гріш круглий — роснотиться.* Ном.№9924. 2) Разбредаться, разбрестись, разойтись въ разныя стороны. *Та ви ж, мої діточки, роскотилися, як горох при дорозі.* Мил. 216. *Вівці.... роскотилися по толоці, щипаючи.... травицю.* Мир. ХРВ. 50. 3) О звукѣ: раздаваться, раздаться, разнестись. *Роскотиться по небу глас потужний.* К. Іов. 81. *Дзвінкий регіт такий чути, що так і роскочується.* МВ. II. 182.

Роскошелю́б, -ба, *м.* Сибаритъ. *(Збудилися турки роскошелюби.* МВ. III. 62.

Роскоши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* 1) Расположиться. 2) Жить въ довольствѣ. Г. Барв. 518. *Чоловіче мій, роскоші мої, роскоші превеликії! роскошилася я за тобою, як верба над водою.* Нп. Г. Барв. 285.

Роско́шич, -ча, *м.* Расточитель. *Покошичі-роскошичі: хто прийде в жупані, то пійде без свитки.* Ном. № 13450.

Роскошіти, -шію, -єш, *гл.* Дѣлаться роскошнѣе. *Коси у їх роскошіють.* Г. Барв. 293.

Роско́шкати, -каю, -єш, *гл.* Взъерошить.

Роскошлати, -лаю, -єш, *гл.* = **Роскошкати.** *Роскошлати волосся.* Чуб.

Роско́шонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **роскіш.**

Роскоштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Роскуштувати.**

Роскошувати, -шую, -єш, *гл.* Роскошничать; наслаждаться. *Мали всякого добра, що й не злічити, та не довго роскошували.* МВ. I. 150. *Тут тобі не бувати, тут тобі не роскошувати.* Чуб. I. 115. *Всіх більше роскошувала нею* (оперою).... *«молода княгиня».* К. ХП. 26.

Роскрада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **роскрасти и розікрасти, -раду, -деш,** *гл.* Раскрадывать, разокрасть. *Роскрадати мою працю.* Рудан. I. 71. *Роскрадають як овець.* Шевч.

Роскрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **роскрастися и розікрастися, -дуся, -дешся,** *гл.* 1) Раскрадываться, разокрасться. 2) Только сов. в. Сдѣлаться воромъ.

Роскрамарюватися, -рю́юся, -єшся, *гл.* Расторговаться.

Роскраси́ти, -шу, -сиш, *гл.* Украсить. *Тільки його раскрасила, що сивая шапка.* Чуб. V. 206.

Роскрасти, -ся. См. **Роскрадати, -ся.**

Розкра́яти, -ра́ю, -єш, *гл.* Разрѣзать. *Хліб.... роскраяв.* МУЕ. III. 41. *Роскраємо серце на дві половині.* Чуб. V. 856.

Роскрехта́тися, -хчу́ся, -чешся, *гл.* Расквакаться (о лягушкахъ). *Жаби иноді як роскрехчуться, все: кре, кре.* Радомысл. у.

Роскрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **роскрити, -рию, -єш,** *гл.* Раскрывать, раскрыть.

Роскрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **роскри́тися, -риюся, -єшся,** *гл.* Раскрываться, раскрыться. *Білі рученята раскидала, роскрилася.* Шевч. 24.

Роскричатися, -чуся, -чишся, *гл.* Раскричаться. *Роскричався, мов на батька.* Ном. № 3465.

Роскрівавити. См. **Роскрівавляти.**

Роскрівавля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **роскрівавити, -влю, -виш,** *гл.* Окровавливать, окровавить, разбить до крови. *Б'є, аж роскрівавить.* Св. Л. 283.

Роскріслити, -лю, -лиш, *гл.* Разставить, растопырить (руки). *Той бється, той ховається, той роскріслить руки і крутиться.* Св. Л. 291.

Роскроїти, -крою, -їш, *гл.* = **Роскраяти.** *Як ударив кийком, так і роскроїв бороду і зуб вибив.* Пирят. у.

Роскроїтися, -роюся, -їшся, *гл.* Треснуть. *Губа спідня роскроїлася.* Борз. у.

Роскрукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Раскричаться (о воронахъ).

Ро́скрут, -та, *м.* Кольцо изъ деревяннаго прута, — напр. въ ярмѣ, гдѣ оно играетъ туже роль, что и живець (см. **живець 11**). Шух. I. 165. Ум. **Роскрутець.** Шух. 1. 214.

Роскрути́ти, -ся. См. **Роскручувати, -ся.**

Роскруття, -тя, *с.* Стволы молодого дерева, которыми связываюся сплавляемыя деревья въ плотъ, тальбу. Шух. I. 181.

Роскручувати, -чую, -єш, сов. в. **роскрути́ти, -чу, -тиш,** *гл.* Раскручивать, раскрутить, развертывать, развернуть. *Чоловік крутить, а Бог роскручує.* Ном. № 84. *Всякі квітки роскручували свої пупяночки.* Левиц. I. 125.

Роскручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **роскрути́тися, -чуся, -тишся,** *гл.* Раскручиваться, раскрутиться, развертываться, развернуться.

Роскрякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Раскаркаться.

Роскублитися, -блюся, -лишся, *гл.* 1) Устроить большое гнѣздо, занять гнѣздомъ много мѣста. 2) Родить много дѣтей. *Моя Мотронка як роскублиться замужем, дак і в дворі дітвора не потовпиться.* Г. Барв. 179.

Роскувакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Расплакаться (о дѣтяхъ).

Роскувати, -ся. См. **Росковувати, -ся.**

Роскудкудакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Раскудахтаться. *Роскудкудакалась як квочка.* Котл. Ен. 1. 7.

Роскудлати, -ся. См. **Роскудлувати, -ся.**

Роскудлувати, -лую, -єш, сов. в. **роскудлати, -лаю, -єш,** *гл.* Взъерошивать, взъерошить, растрепать (волосы). *На голові волосся було роскудлане.* Левиц. Пов. 177.

Роскудлуватися, -луюся, -єшся, сов. в. **роскудлатися, -лаюся, -єшся,** *гл.* О волосахъ: взъерошиваться, взъерошиться, растрепаться.

Роскудо́вчити, -ся. См. **Роскудовчувати, -ся.**

Роскудо́вчувати, -чую, -єш, сов. в. **роскудо́вчити, -чу, -чиш,** *гл.* = **Роскудлувати, роскудлати.** *Волосся йому роскудовчене.* Кв. I. 113.

Роскудовчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **роскудо́вчитися, -чуся, -чишся,** *гл.* = **Роскудлуватися, роскудлатися.**

Роскузьомитися, -млюся, -мишся, *гл.* Расплакаться по дѣтски, расхныкаться. *Зійшлися докупи та й росплакалися, росплакалися й роскузьомилися.* ЗЮЗО. I. Мат. 42.

Роскуйдати и роскуйдити. См. **Роскуйдувати.**

Роскуйдувати, -дую, -єш, сов. в. **роскуйдати, -даю, -єш и роскуйдити, -джу, -диш,** *гл.* = **Роскудлувати, роскудлати.** *Мене змиють дрібні дощі, а розчешуть густі терни, а висушить ясне сонце, а роскуйдить буйний вітер.* Рудч. Чп. 227. *Хведір пізно вернувся додому, роскуйданий, без шапка.* Мир. Пов. I. 163.

Роскуйовдити, -джу, -диш, *гл.* = **Роскудлати.**

Роскуйо́вдитися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Роскудлатися.**

Роскукарікатися, -каюся, -єшся, *гл.* О пѣтухѣ: раскричаться.

Роскульбачити, -чу, -чиш, *гл.* Разсѣдлать.

Роскуматися, -маюся, -єшся, *гл.* Прервать кумовскія отношенія. *Я з тією кумою роскумаюся, з куминим дівчам повінчаюся.* Чуб. V. 155.

Роскупи́ти. См. **Роскуповувати.**

Роскуповувати, -вую, -єш, сов. в. **роскупи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Раскупать, раскупить.

Роскурвитися, -влюся, -вишся, *гл.* Развратиться.

Роскури́ти, -ся. См. **Роскурювати, -ся.**

Роскурювати, -рюю, -єш, сов. в. **роскури́ти, -рю, -риш,** *гл.* Раскуривать, раскурить. *Я йому роскурила* (люльку) *і падала.* Ном. № 9302.

Роскурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **роскури́тися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Раскуриваться, раскуриться. 2) Сильно дымить.

Роскусити, -ся. См. **Роскушувати, -ся.**

Роскути, -кую, -єш, *гл.* = **Роскувати.** *Кінь утомлений, копита роскуті, розбиті.* Шевч. 641.

Роскучматися, -маюся, -єшся, *гл.* = **Роскудлатися.** (О волосахъ). Уман. у.

Роскуштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Распробовать.

Роскуштува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Хорошенько распробовать. *Роскуштувалися, — а воно добре, — давай тоді їсти.* Константиногр. у.

Роскушувати, -шую, -єш, сов. в. **роскуси́ти, -шу, -сиш,** *гл.* Раскусывать, раскусить. *Роскушу орішок.* Чуб.

Роскушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **роскуси́тися, -шуся, -сишся,** *гл.* Раскусываться, раскуситься.

Роскущи́тися, -щу́ся, -щи́шся, *гл.* Разрастись кустомъ. *Роскущилась бузина.*

Рославий, -а, -е = **Рослий.** *Рославі явори.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Рослий, -а, -е. Высокій, рослый. *Росле дерево.* НВолын. у.

Рослина, -ни, *ж.* = **Ростина.** Борз. у. *Густа роса посіла на всякій рослині.* Левиц. I. 125. *В ясну та холодну ніч трава і всяка рослина швидче охоложується.* Ком. II. 25. Ум. **Рослинка.**

Росомаха, -хи, *ж.* Звѣрь: россомаха. КС. 1882. VIII. 377.

Росонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **роса.**

Роспад, -ду, *м.* Распаденіе.

Роспадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **роспастися, -дуся, -дешся,** *гл.* 1) Распадаться, распасться, разсыпаться, разсыпаться. *Під припечком воду брала, гречаники розчиняла. Чому мені не вдалися, аж на троє роспалися?* Чуб. V. 1173. *Панич порізав кавуна на скибки.... скибки роспалися і з середини випав червоний вовк.* Левиц. Пов. 229. *Ад в порох роспався.* Чуб. III. 25. *Так то вже побивалась нещаслива, що й кам'яне б серце распалось.* МВ. I. 74. 2) Только несов. в. Усердствовать, стараться изо всѣхъ силъ что либо дѣлать, доказывать и пр. *Брехня сьому, єй же то Богу брехня! — так распадалась Ївга, вже осміливишись зовсім.* Кв. II. 249. *Хазяїн аж роспадається, так статкує коло хазяйства.* Рк. Левиц.

Роспадина, -ни, *ж.* Разсѣлина.

Роспако́вувати, -вую, -єш, сов. в. **роспакува́ти, -ку́ю, -єш,** *гл.* Распаковывать, распаковать.

Роспал, -лу, *м.* Растопка. *На роспал нема тріски.* Черниг. г.

Роспалатися, -лаюся, -єшся, *гл.* 1) Начать сильно пылать. *Пожар удвоє розгорівся, роспалався до самої хмари.* Шевч. 180. 2) О человѣкѣ: зардѣться, сильно покраснѣть, разгорѣться. Г. Барв. 340.

Роспалина, -ни, *ж.* Трещина, разсѣлина. *Темно було у печерях.... Де зверху, у городу роспалину, сояшний промінь ронив ссяющу стягу.* МВ. II. 159.

Роспали́ти, -ся. См. **Роспалювати, -ся.**

Ро́спалка, -ки, *ж.* Мелкія дрова, щепки для растопки.

Роспалювати, -лю́ю, -єш, сов. в. **роспали́ти, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Разжигать, разжечь. *Роспалити люльку.* Кв. *Своє серце распаливши....* Чуб. III. 21. *Мене розбой распалив: хоть би батька, то б убив.* Чуб. V. 741. 2) Растопить (печь), развести (огонь). *Вона в печі роспалила.* МВ. II. 25. *Наймит роспалив багаття.* Левиц. Пов. 109.

Роспалюватися, -люю́ся, -єшся, сов. в. **роспали́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Разгораться, разгорѣться. 2) Раскаливаться, раскалиться. 3) Разгорѣться, покраснѣть сильно. *Распалились у мене щоки.* Г. Барв. 381. *Чого се ти так роспалилась? Собака, чи вовк налякав?* Г. Барв. 397. 4) Пылать, воспылать. *Еней, таку уздрівши зраду, великим гнівом роспаливсь.* Котл. Кн. *Дуже палка натура нашого люду, швидко він роспалюється*

високим поломям, та що ж, коли й малесенький дощик може погасити те поломя. О. 1862. IX. 29. 5) Войти въ азартъ; вспылить. *Роспалився як оса.* Ном. № 3410. *Роспаливсь, як жаба до каченяти.* Ном. № 3411.

Роспаля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Роспалювати.** *Огонь великий роспаляють.* Котл. Ен.

Роспанахати, -хаю, -єш, *гл.* Сильно разорвать или разрѣзать на двое. Левиц. Пов. 360. *Роспанахають погане гниле серце, трудне.* Шев. 669.

Роспано́шитися, -шуся, -шишся, *гл.* = **Запаніти**. Гн. І. 187.

І. Роспари, -рів, *м. мн.* Оттепель. Александров. у.

ІІ. Роспари, -рів, *мн.* О волахъ: не парные. Мнж. 191. См. **Ро́спарки.**

Роспарити, -ся. См. **Роспарювати, -ся.**

Ро́спарки, *мн.* О сапогахъ, рукавицахъ и пр. = не парные. Мнж. 191. См. **ІІ. Роспари**.

Роспаро́вувати, -вую, -єш, сов. в. **роспарува́ти, -ру́ю, -єш,** *гл.* Раздѣлять, раздѣлить пару, развести, разъединить. *Як ми любились та півтора року, покіль не знали вороги збоку. Ой як узнали, то роспарували.* Грин. III. 187. *На що маю роспаровувати коней: купуйте обох.* Каменец. у.

Роспарювати, -рюю, -єш, сов. в. **роспарити, -рю, -риш,** *гл.* Распаривать, распарить. Вас. 163.

Роспарюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **роспаритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Распариваться, распариться. *Жолудик у печі роспаривсь.* Мнж. 1.

Роспасати, -саю, -єш, *гл.* Распоясать.

Роспасатися, -саюся, -єшся, *гл.* Распоясаться. Борз. у.

Роспаскудити, -джу, -диш, *гл.* Испортить нравственно.

Роспаскудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Распакоститься, испортиться нравственно.

Роспасти, -су, -сеш, *гл.* Распустить. *Лежить на лаві як спас, і бороду роспас.* Мнж. 114.

Роспастися. См. **Роспадатися.**

Роспатлати, -ся. См. **Роспатлувати, -ся.**

Роспатлувати, -лую, -єш, сов. в. **роспатлати, -лаю, -єш,** *гл.* Растрепывать, растрепать (волосы). *Попереду несли Зіньку роспатлану і росхристану, неначе мертву.* Стор. М. Пр. 55.

Роспатлуватися, -луюся, -єшся, сов. в. **роспатлатися, -лаюся, -єшся,** *гл.* Растрепываться, растрепаться.

Роспатякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Разболтаться. *Патя та патя, та й роспатякались, неначе цілий вік їм укупі на сьому місті жити.* Кв. II. 41.

Роспач, -чі, *ж.* Отчаяніе. Гол. 11. 518. *Гляну на дівчину — бліда, грізна, сама роспач гіркая.* МВ. II. 43.

Роспачливий, -а, -е. Отчаянный. *Уже в хаті ридання голосне та гірке роспачливе.* МВ. II. 142.

Роспачливо, *нар.* Отчаянно, съ отчаяніемъ.

Ро́спаш, -шу, *м.* Въ выраж.: **у ро́спаш**. Въ разсыпную. *Шматки по обкомі ходять в роспаш, як можна тихше, щоб по траві не розгубить ягняток.* О. 1862. V. 33.

Роспашистий, -а, -е. Вѣтвистый. Черном.

Роспащикуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Раскричаться, разговориться (рѣзкимъ голосомъ).

Роспаювати, -юю, -єш, *гл.* Раздѣлить на части, распредѣлить. *Врат так роспаює хлопців красно, що другий і з письма так не удав би.* Федьк. Пов. 2.

Роспаюшитися, -шуся, -шишся, *гл.* Сильно раздражиться, впасть въ сильное возбужденіе, раздраженіе. Вх. Лем. 462. См. **Роз'юшитися.**

Роспекти́, ся. См. **Роспікати, -ся.**

Росперезати, -ся. См. **Росперізувати, -ся.**

Росперізувати, -зую, -єш, сов. в. **росперезати, -жу, -жеш,** *гл.* Распоясывать, распоясать. *Їж хліб, хоч роспережи паса.* Ном. № 679.

Росперізуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **росперезатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Распоясываться, распоясаться. *Прийшов додому, роздягсь, росперезавсь та й ліг.* Кв. І. 120.

Росперти. См. **Роспірати.**

Роспестити, -щу, -стиш, *гл.* Избаловать, изнѣжить.

Роспеститися, -щуся, -стишся, *гл.* Избаловаться. *Хоре коли не вмре, то роспеститься.* Ном. № 8151.

Роспечатати. См. **Роспечатувати.**

Роспечатувати, -тую, -єш, сов. в. **роспечатати, -таю, -єш,** *гл.* Распечатывать, распечатать.

Роспива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **роспи́тися, -зіп'юся, -єшся,** *гл.* Распиваться, распиться, распьянствоваться. *Вдовин син роспився, розгулявся.* Чуб. V. 734. *Матка ся роспили, всі грошики пропили.* Чуб. V. 1156.

Роспи́лювати, -люю, -єш, сов. в. **роспиля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* Распиливать, распилить.

Роспина́ння, -ня, *с.* Распинаніе, распятіе. *Од самого роспинання Христа ходе по світу.* Стор. М. Пр. 169.

Роспинатель, -ля, *м.* Распинающій, переносно: мучитель. *Роспинателі поділили одежу його.* Єв. Мр. XV. 24. *Роспинателям народним, грядущим тиранам.* Шевч. II. 167.

Роспина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **розіпнути и розіпясти, -пну, -неш,** *гл.* 1) Распяливать, распялить, растягивать, растянуть. *Сорочку.... один за один рукав, а другий за другий розіпяли.* Сим. 213. 2) Разбивать, разбить, раскидывать, раскинуть (палатку). *Шатро край шляху росп'яли.* Шевч. 3) Распускать, распустить (паруса). *На байдаках роспинають паруси.* Дещо. 4) Распинать, распять (на крестѣ). *Пилат руки умиває, на хрест Христа роспинає.* Чуб. III. 20. *Гірше ляха свої діти її роспинають.* Шевч. 215. 5) Разставлять, разставить ноги, руки. *І Масюк розіп'яв руки, піднявши вгору.* Левиц. Пов. 194.

Роспина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **розіпнутися и розіпястися, -пнуся, -нешся,** *гл.* 1) Распяливаться, распилиться, растягиваться, растянуться. 2) Распинаться, распяться. *Постав хрест і розіпнись на йому.* Драг. 73. — **за ко́го**. Отстаивать кого, стоять горой за кого. *Распинайся, умри за них.* Кв. І. 2. 3) Разставлять, разставить ноги, руки. *На порозі не можна роспинаться.* Чуб. І. 102.

Роспи́нджений, -а, -е. Разважничавшійся, зазнавшійся. *Роспинджена ляхва.* К. ПС. 137.

Роспи́ндитися, -джуся, -дишся, *гл.* Разважничаться, заважничать, надменность показать.

Роспинка, -ки, *ж.* Распорка (для удержанія двухъ предметовъ въ раздѣльномъ положеніи). *Лебед. у. Константиногр. у.*

Роспи́рскатися. См. **Роспирскуватися.**

Роспи́рскуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **роспи́рскатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Разскакиваться, разскочиться въ разныя стороны, разбрасываться, разбросаться. *Зерно не роспирскувалося, а падало в дучай.* МУЕ. III. 54.

Росписати, -ся. См. **Росписувати, -ся.**

Ро́списка, -ки, *ж.* Расписка. *Ходім у хату роспуску писати.* Чуб. І. 185. *Я не повірю на слові: хай дасть мені росписку, своєю кров'ю написану.* Чуб. II. 18. Ум. **Ро́списочка.** Грин. І. 8.

Роспи́суватися, -суюся, -єшся, сов. в. **росписа́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Расписываться, расписаться, дать расписку. *Росписався, що оддасть непремінно.* Рудч. Ск. І. 116.

Роспитати, -ся. См. **Роспитувати, -ся.**

Роспи́тися. См. **Роспиватися.**

Ро́спиток, -тку, *м.* Разспросъ. *Наум пристав до його з роспитками.* Кн. І. 94. Без роспитку. Безъ разспросовъ. Черк. у.

Роспи́тування, -ня, *с.* Разспрашиваніе, разспросы. *Вибігла його мила на роспитування, обняла миленького та й поцілувала.* Чуб. V. 673.

Роспитувати, -тую, -єш, сов. в. **роспита́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* Разспрашивать, разспросить. *В крамарочки роспитує: скажи мені правдоньку, якого ти родоньку.* Чуб. V. 911. *Хочу її за рученьку взяти, усю правду в неї роспитати.* Чуб. V. 135.

Роспи́туватися, -туюся, -єшся, сов. в. **роспита́тися, -та́юся, -єшся,** *гл.* 1) = **Роспитувати, роспитати.** *Роспитуйся жаданих гостей.* Чуб. III. 410. 2) Разспрашивать, разспросить другъ друга, выяснить что-либо совмѣстно. *Ой ти пєш, мене бєш — роспитаймось: защо?* Чуб. V. 118. *Тут між собою роспиталась.* Котл. Ен.

Роспиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **розіпха́ти, -ха́ю, -єш, одн. в. розіпхну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Расталкивать, растолкать, растолкнуть. *Так тісно, хоч людей роспихай, як у церкві.* Левиц. Пов. 32. *Боярин насилу розіпхав гурт.* Левиц. І. 187.

Роспи́шнитися, -нюся, -нишся, *гл.* Пышно расцвѣсти. *Ганя роспишнилась, як та троянда повна.* Левиц. І. 227.

Роспища́тися, -щу́ся, -щи́шся, *гл.* Распищаться.

Роспізнавати, -наю, -єш, сов. в. **роспізна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* Узнавать, узнать, различать, различить. *Багатого з хвастливим не роспізнаєш.* Ном. № 2572.

Роспізнаватися, -наюся, -є́шся, сов. в. **роспізна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* Знакомиться, ознакомиться.

Роспіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **роспекти́, -печу, -чеш,** *гл.* 1) Распекать, распечь, раскаливать, раскалить. Левиц. Пов. 157. Чуб. 2) Раздражать, раздражать. *У нас... дуже роспікають людей.... Там, чуєш, прикащик побив чоловіка.* О. 1862. II. 74.

Роспікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **роспекти́ся, -чуся, -чешся,** *гл.* Распекаться, распечься, раскаляться, раскалиться. *Наказав жінці топити, а як роспеклась черінь....* Мнж. 117.

Роспіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **роспёрти, -зіпру, -реш,** *гл.* Распирать, распереть, раздувать, раздуть, разносить, разнести. Ном. № 13215. *Минулися тії роки, що*

роспірала пироги боки. Ном. № 681. *Воздух у пузирі від тепла поширшає, роздасться і розіпре пузирь.* Дещо. *Як же почила скотина кров, як заревуть, як двинуть лавою, — батечки! — росперли й загони к чортовій матері!* Стор. II. 45.

Роспірка, -ки, *ж.* Распорка, распоронное місто, прорѣха. *Показала маленьку роспірку на плечі.* Левиц. Пов. 143. Ум. **Ро́спірочка.**

Роспістертися, -струся, -решся, *гл.* Растянуться, распростереться, лечь. *Поки дяк коні то роспріг, то попутав, пан-отець відійшов трохи набік і роспістерся на траві.* Также расположиться, занять мѣсто: *Понакладали отут на столі, що мені ніяк роспістертися ні з чим.* Волч. у.

Росплакатися, -чуся, -чешся, *гл.* Расплакаться. *Ой устань, жінко Уляночко, бо росплакалось дитяточко! — Ой нехай плаче, росплачеться, а мені вже з ним не бачиться.* Чуб. V. 789.

Росплануваˊти, -нуˊю, -єш, *гл.* Распланировать *Я вже росплянував, де треба й хати становити.* Міус. окр.

Росплата, -ти, ж. Расплата. *Оце ж тобі. Лебеденку, за усе росплата.* Чуб. V. 962.

Росплатаˊти, -таˊю, -єш, *гл.* 1) Распластать. *Доставши рибу щуку, або яку другу, принеси додому, росплатай.* Чуб. I. 75. 2) Растянуть, разложить. *Росплатала дочку та й тне її лозиною.* Харьк. г.

Росплатаˊтися, -таˊюся, -єшся, *гл.* 1) Рас — пластаться, растянуться, упавъ. Мнж. 191. *Та вже і впав добре — так і росплатався на долівці.* Харьк. г. *Він росплатавсь коло порога.* Мнж. 131. 2) О птицѣ: распростереть крылья. *В блакитнім небі,... росплатавшись на крилах, плив орел.* О. 1862. VII. 47.

Росплатиˊтися. См. **Росплачуватися.**

Росплатка, -ки, *ж.* Платежъ. *Иноді, візьмеш і всі гроші, як треба на росплатки.* Верхнеднѣпр. у.

Росплачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **росплатиˊтися, -чуся, -тишся,** *гл.* Расплачиваться, расплатиться. *Тепер вже я тобі грошей не дам, бо ми росплатилися: ти мене вибавив од смерти, а я тебе.* Рудч. Ск. I. 73. *Ось на тобі карбованець та йди росплатись.* Чуб. V. 677.

Росплентати, -таю, -єш, *гл.* Распутать. *Заплутався в гарбузіння та й наробив шкоди.... Росплентайте з гарбузіння, — вам шкоди не буде.* Мил. 107.

Росплескати, -ся. См. **Росплі́скувати, -ся.**

Росплестиˊ, ся. См. **Росплітати, -ся.**

Роспливаˊтися, -ваˊюся, -єшся, сов. в. **роспливтиˊся, -вуся, -вешся,** *гл.* 1) Расплываться, расплыться, поплыть въ разныя стороны. 2) Исчезать, исчезнуть, сплыть. *Усе роспливлось* (добро). Ном. № 1856.

Росплигаˊтися, -гаˊюся, -єшся, *гл.* Распрыгаться.

Росплинутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Роспливтиˊся.** Чуб. I. 313.

Росплистиˊся, -вуся, -вешся, *гл.* = **Роспливтися.**

Росплід, -лоду, *м.* Расплодъ, разведеніе. *На Семена чорт мірає горобців міркою.... з верхом насипле мірку. То що в мірці, те йому йде, а що зчеркне, те зостається на росплід.* Драг. 9.

Росплі́скувати, -кую, -єш, сов. в. **росплескати, -плещу, -щеш,** *гл.* 1) Расплескивать, расплескать. 2) Разбалтывать, разболтать, разгласить.

Росплі́скуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **росплескатися, -щуся, -щешся,** *гл.* Расплескиваться, расплескаться.

Росплітáння, -ня, *с.* Расплетаніе. О. 1862. IV. 12.

Росплітáти, -тáю, -єш, сов. в. **росплести, -ту, -теш,** *гл.* Расплетать, расплесть. *Росла коса до пояса — ні росплести, ні росчесати.* Чуб. V. 549.

Росплітáтися, -тáюся, -єшся, сов. в. **росплести́ся, -туся, -те́шся,** *гл.* 1) Расплетаться, расплестись. Грин. III. 103. 2) Расплетать, расплести себѣ волосы.

Росплітка, -ки, *ж.* Косоплетка. См. **Заплітка, кісник.** *Брат сестрицю росплітав, де тії росплітки подівав?* Грин. III. 488.

Росплішуватися, -шуюся, -єшся, *гл.* О деревянныхъ снарядахъ, мебели: распасться вслѣдствіе выпаденія клиньевъ. *Росплішувалося моє ліжко, — треба заплішувати.* Черниг. у.

Роспло́джувати, -джую, -єш, сов. в. **росплоди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Расплаживать, расплодить, развести. *Нігде сісти, гнізда звити, малих дітей росплодити.* Чуб. V. 937. *В чужій кошарі овець не росплодиш.* Ном. № 9659.

Роспло́джуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **росплоди́тися, -джуся, -дишся,** *гл.* Расплаживаться, расплодиться, развестись. *Як би їх* (чортів) *грім не бив та вовки не виїдали, то їх би такого росплодилося, що й світу не було б видно.* Чуб. I. 52.

Росплутати, -ся. См. **Росплутувати, -ся.**

Росплутувати, -тую, -єш, сов. в. **росплутати, -таю, -єш,** *гл.* Распутывать, распутать.

Росплутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **росплу́татися, -таюся, -єшся,** *гл.* Распутываться, распутаться.

Росплньо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **росплювати, -плюю́, -єш,** *гл.* Расплевывать, расплевать. *Як таку рибу їсти, то тільки хліб росплньовувати.* Чуб. I. 238. *Не будь солодкий, бо розлижуть, не будь гіркий, бо росплюють.* Ном. № 4602.

Росплюватися, -плюю́ся, -єшся, *гл.* Разсориться, разойтись. *Як дружили, та й росплювались.* Кобел. у.

Росплюскати, -каю, -єш, *гл.* 1) Расплескать. 2) = **Росплющити 2.**

Росплю́скнути, -ну, -неш, *гл.* Расплющиться. *Як ударив я диню об землю, — вона так і росплюскала.* Волч. у.

Росплющати, -щáю, -єш, сов. в. **росплю́щити, -щу, -щиш,** *гл.* 1) О глазахъ: раскрывать, раскрыть. *Василь расплющив трохи сонні очі.* Левиц. I. 29. 2) Раздавливать, раздавить, расплющивать, расплющить. *Не стромляй пальців у двері, бо росплющать.* Ном. № 5892.

Росплющатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **росплю́щитися, -щуся, -щишся,** *гл.* 1) Раскрывать, раскрыть глаза. *Кіт як росплющиться, як гляне своїми очима.* Кв. 2) Раскрываться, раскрыться (о глазахъ). 3) Расплющиваться, расплющиться.

Росплямкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Приняться чмокать губами.

Росповзатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **росповзти́ся, -зуся, -зешся,** *гл.* Расползаться, расползтись.

Росповивáти, -вáю, -єш, сов. в. **росповитти, -в'ю, -є́ш,** *гл.* Распеленывать, распеленать.

Росповива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **росповитися, -в'юся, -єшся,** *гл.* Распеленываться, распеленаться. *Та нехай* (дитина) *плаче, роспов'ється, а уже мене не дождеться.* Чуб. V. 787.

Росповіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **росповісти, -вім, -віси,** *гл.* Разсказывать, разсказать. *Усе, що бачила, я їм росповіла.* Гн. II. 65. *Росповідаю йому, де я служу.* МВ. I. 19.

Росповісти́ти. См. **Росповіщати.**

Росповістува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Росповісти.** *Вони росповістували єму.* Гн. II. 230.

Росповіща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **росповісти́ти, -щу, -стиш,** *гл.* Разглашать, разгласить, вездѣ дать знать. *Ще батейко і не росповістили гаразд, а я вже був у Сидора.* Федьк. Пов. 56.

Росповсю́джувати, -джую, -єш, сов. в. **росповсю́дити, -джу, -диш,** *гл.* Распространять, распространить.

Росповсю́джуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **росповсю́дитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Распространяться, распространиться.

Роспогода, -ди, *ж.* Наступленіе ясной погоды. *Лубен.* у.

Роспогоджуватися, -джується, сов. в. **роспогодитися, -диться,** *гл.* Наступать, наступить ясной погодѣ. Черк. у.

Росподіли́ти. См. **Росподіляти.**

Росподіля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **росподіли́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Распредѣлять, распредѣлить, раздѣлять, раздѣлить. *Я казав: нехай мати росподілять між нами усе, як прийдуть; так ні, він не послухав.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Роспозича́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Роспозичити.** *Роспозичав гроші то тому, то иншому.* МВ. I. 150.

Роспозичити, -чу, -чиш, *гл.* Раздать взаймы. *Гроші тато людім роспозичили, та й нема, а оце б треба.* Панов. у.

Роспоїти, -пою, -їш, *гл.* Распоить. *Шляхта роспоїла венгжиною моїх посланців.* Стор. М. Пр. 43.

Росполіскувати, -кую, -єш, сов. в. **росполоска́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* 1) Полоскать, пополоскать? *Я й рада таким прачкам: аби росполіскувати сорочину.* Кобел. у. 2) Размывать, размыть. *Вода росполіскує береги.*

Росполони́тися. См. **Росполонюватися.**

Росполо́нюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **росполони́тися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Расширяться, расшириться, распространяться, распространиться, разростаться, разростись. *Тепер малий садок, а як росполониться, то буде дуже гарний. Он ба, як малина росполонилась.* Зміев. у. 2) Разлиться (о рѣкѣ). *Дніпро росполонився, що й не можна проїхати.*

Росполо́хати. См. **Росполохувати.**

Росполохувати, -хую, -єш, сов. в. **росполохати, -хаю, -єш,** *гл.* Распугать, разогнать. *Сипни пірнатими і росполохай хижих.* К. Псал. 319.

Росполоши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* = **Росполохати.** Вх. Лем. 462.

Роспонадитися, -джуся, -дишся, *гл.* Разлакомиться, повадиться. *Діти роспонадилися на солодке.* Зміев. у. *Роспонадився вовк, ше йде.* Мнж. 3.

Роспороти, -ся. См. **Роспорювати, -ся.**

Роспороши́ти, -ся. См. **Роспорошувати, -ся.**

Роспорошка, -ки, *ж.* Въ выраж.: **у роспорошку** — вразсыпную. *Так вони, хлопці, так у роспорошку од нього та й повтікали.* Козел. у. Слов. Д. Эварн. **У роспорошку піти**. Разсѣяться, разбѣжаться. *Більше війська немає? — Немає, пане гетьмане: усі вроспорошку пішли.* Костомаровъ, Б. Хмельн. (1884, 4-е изд.). II. 393.

Роспорошувати, -шую, -єш, сов. в. **роспороши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* 1) Разсыпа́ть, разсы́пать (о порошкѣ, мукѣ). 2) Разсѣевать, разсѣять. *Роспорошив турка й татарву на Черкень-долині.* К. ЦН. 227.

Роспорошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **роспороши́тися, -шуся, -шишся,** *гл.* 1) Разсыпа́ться, разсыпаться. 2) Разсѣеваться, разсѣяться.

Роспороща́тися, -щу́ся, -щи́шся, *гл.* Раскричаться.

Роспорювати, -рюю, -єш, сов. в. **роспороти, -рю, -реш,** *гл.* Распарывать, распороть. 2) Разрѣзыватъ, разрѣзать, распороть (тѣло). Чуб. I. 183. *Роспороли їй живота.* Рудч. Ск. I. 209.

Роспорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **роспоротися, -рю́ся, -решся,** *гл.* Распарываться, распороться.

Роспоряджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **роспоряди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* 1) Давать, дать порядокъ, устроить; распредѣлять, распредѣлить. *Старшина приїде, роспорядить, та й знов на хутір.* Канев. у. *Дай мені, Боже, так по правді вік ізжить і дітей роспорядить, як я по правді кажу.* Ном. № 6750. *Роспорядивши Турн як треба....* Котл. Ен. *Може що м провинила? Ой то провинила, що м челядочку до роботи не роспорядила.* Чуб. V. 1096.

Роспоряджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. **роспоряди́тися, -джуся, -дишся,** *гл.* = **Роспорядити.** *Роспорядись, жінко, щоби ти зобрала хліб.* Рудч. Ск. I. 80.

Роспорядкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Роспорядити.** Сим. 237. *Вже тілько вмій роспорядкувати, то буде копійчина перепадати.* Кв. II. 196.

Роспорядливий, -а, -е. Распорядительный. Черк. у.

Роспорядок, -дку, *м.* = **Роспорядкування.** Грин. I. 195.

Роспоряжати, -ся, *гл.* = **Роспоряджати, -ся.**

Роспотво́рити, -рю, -риш, *гл.* Избаловать, распустить. *Лихо не вморе, а роспотворе.* Ном. № 2004.

Роспотрушити, -шу, -шиш, *гл.* = **Рострусити 1.** *Стала ся томити, де мат гніздо вити: вила бим го вила.... та на ліщинойці; ліщинойку рушит, гніздо роспотрушит, гніздо роспотрушит, діти мі оглушит.* Гол. II. 78.

Роспочати, -ся. См. **Роспочинати, -ся.**

Роспочина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **роспочати, -чну, -неш,** *гл.* Начинать, начать. *Позабувала все, що там роспочала робити.* МВ. II. 23. *Ще ти недавно роспочав жити.* Г. Барв. 177. *Ворог і роспочав війну упять.* Грин. I. 187. *Роспочали молотити.* Грин. II. 206.

Роспочинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **роспочатися, -чнуся, -нешся,** *гл.* Начинаться, начаться. К. Кр. 15. *Роспочалось весілля.* Левиц. I. 21.

Росправа, -ви, *ж.* 1) Расправа. К. ЧР. 245. *Тягніть Варвару на росправу.* Ном. № 3929. *Я найду суд і росправу.* МВ. I. 134. 2) Статья (литературная). *Почав Квітка іще з 1816 року писати для харьківського журнала росправи про институт.* К. Гр. Кв. XVIII. 3) — **сільська**. Помѣщеніе сельскаго правленія.

Росправити, -ся. См. **Росправляти, -ся.**

Росправля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **росправити, -влю, -виш,** *гл.* Расправлять, расправить. *Насилу руку расправила.* Кв. I. 99. *Росправляй.... крильця.* Чуб. V. 1126.

Росправля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **росправитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Расправляться, расправиться. *Шаблею ми я ним росправимось.* К. ЧР. 336.

Роспрасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Разгладить утюгомъ.

Роспри́ндитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Раскапризничаться. 2) Разважничаться. *Задравши ніс, росприндившись ходили.* Греб. 366. *Росприндився і росхрабрився, і на троянців полетів.* Котл. Ен. VI. 71.

Роспри́скати, -ся. См. **Росприскувати, -ся.**

Роспри́скувати, -кую, -єш, сов. в. **роспри́скати, -каю, -єш,** *гл.* Разбрызгивать, разбрызгать.

Роспри́скуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **роспри́скатися, -каюся, -єшся,** *гл.* 1) Разбрызгиваться, разбрызгаться. *Вода росприскалася.* 2) Сердиться, разсердиться, расходиться. *Як росприскається мій Антосьо! е, як та вода на лотоках.* Св. Л. 173. *Якого ти біса так росприскався?*

Роспродавати, -даю, -єш, сов. в. **роспро́дати, -дам, -даси,** *гл.* Продавать, распродавать, распродать. *Усім дівочкам да роспродар, своїй Настечці да даром дає.* Чуб. III. 126.

Роспро́дувати, -дую, -єш, *гл.* = **Роспродавати.**

Роспростати, -ся. См. **Роспростувати, -ся.**

Роспросте́рти, -ся. См. **Роспростирати, -ся.**

Роспростира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **роспросте́рти, -стру, -реш,** *гл.* 1) Распростирать, распростереть. *Так щедрі руки роспростер благий Господі, над нами.* К. Псал. 233. 2) Распространять, распространить. *Освіту народню скрізь роспростер.* К. (О. 1861. II. 228).

Роспростира́тися, -раюся, -єшся, сов. в. **роспросте́ртися, -струся, -решся,** *гл.* 1) Распростираться, распростереться. 2) Распространяться, распространиться. *Як же мислиш роспростертись на всю Україну.* К. ХП. 63.

Роспросторити, -ся. См. **Роспросторювати, -ся.**

Роспросто́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **роспросто́рити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Распространять, распространить, простирать, простереть. *Ти своє величне з неба на всю землю роспросторив.* К. Псал. 14. *Тінь темної ночі піднімала своє чорне крило і роспросторювала усюди темноту.* Мпр. Пов. II. 115. 2) Разставлять, разставить (руки). *Роспросторила руки, наче крила.* Грин. II. 280.

Роспросторюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **роспросто́ритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Распространяться, распространиться, распростираться, распростереться. *Окрилось поле холодками і роспросторилися віти* К. Псал. 184. *Роспросторимося, брате, від моря до моря.* К. Дз. 122.

Роспро́стувати, -тую, -єш, сов. в. **роспро́стати, -таю, -єш,** *гл.* Расправлять, расправить, виправить. *Цю дужку треба роспростати, а то загнулася скраю.* Черниг. у.

Роспро́стуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **роспро́статися, -таюся, -єшся,** *гл.* Расправляться, расправиться, выпрямиться.

Роспроща́ння, -ня, *с.* Прощаніе. *Що ж тобі говорила начальниця на роспрощанні?* Левиц. Пов. 140. *На роспрощання поставили могорич.* Св. Л. 188.

Роспрощатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Распрощаться, проститься. *Распрощалась душа з тілом.* Чуб. V. 741.

Роспряга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **роспрягти́, -жу, -жеш,** *гл.* Распрягать, распречь. *Узяв роспріг* (кобилу) *та дугою і вбив.* Рудч. Ск. І. 181.

Роспрягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **роспрягти́ся, -жуся, -жешся,** *гл.* Распрягаться, распречься. *Коні роспряглися.*

Роспряді(о)ви́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* О ниткѣ, веревкѣ: раскрутиться. *Роспрядовилася нитка.* Мирг. у.

Роспрямити, -ся. См. **Роспрямлювати, -ся.**

Роспрямлювати, -люю, -єш, сов. в. **роспрямити, -млю, -миш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить.

Роспрямлюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **роспрямитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться.

Роспрястися, -дуся, -дешся, *гл.* Приняться усердно прясть, увлечься пряденіемъ. *Тац роспрялася, що й спати лягати не хочеться.*

Роспсотитися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Розопсіти.** *Ей, то то ти дуже вже роспсотився.* Ном. № 2925.

Роспуджувати, -джую, -єш, сов. в. **роспу́дити, -джу, -диш,** *гл.* Разгонять, разогнать. Мир. ХРВ. 117. *Роспуджував, мов птаство, татарву.* К. ПС. 65. *Чи ба! вівці роспудив.* Кобел. у.

Роспужа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Роспудити.** *Да й він мені не звертав, вірні коні роспужав.* Чуб. V. 741.

Роспука, -ки, *ж.* Отчаяніе. К. Кр. 31. *О, розлука, мій миленький, розлука, розлука, — комусь буде потішенька, а мені роспука.* Гол. II. 778. *Ударила з роспуки об поли руками.* Г. Барв. 531.

Роспука́ти, каю, -єш, сов. в. **роспукнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Разрываться, разорваться, лопнуть, треснуть. *Роспукає серце, каменіють груди.* Рудан. І. 13. 2) Расцвѣтать, расцвѣсть, распускаться, распуститься. *Подивлюся на калину, вона роспукає.* Рудан. І. 14.

Роспукатися, -каюся, -єшся, сов. в. **роспукатися, -каюся, -єшся,** *гл.* 1) = **Роспукати, роспукнути 1.** Переносно: прійти въ отчаяніе. *Вийди дівчино, бо ся з жалю роспукпу. — Хоч пукай, хоч ся зараз роспукай, раз тобі кажу: иншої собі шукай.* Чуб. V. 157. 2) = **Роспукати, роспукнути 2.** *Піднялись стебелинки, роспукались цвіточки.* Кв. І. 29. *Морозенко, козаченько як мак роспукався.* Грин. III. 590.

Роспуківка, -ки, *ж.* Распустившійся цвѣтокъ. *Роспуковка, перва квітка.* Г. Барв. 125.

Роспукнути. См. **Роспукати.**

Роспукнутися, -нуся, -нешся, *гл.* 1) = **Роспукатися 1.** *Прийде мі ся роспукнути, хлопче за тобою.* Гол. III. 395. 2) = **Роспукати 2.**

Роспукуватися, -куюся, -єшся, *гл.* = **Роспукатися.** ЗОЮР. II. 77. Г. Барв. 222. *А дівчина, справді, як та квіточка роспукується.* МВ. І. 98.

Роспурхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Распорхаться. *Як пішов горобчик танцювати — роспурхався, розцвіркався.* Грин. III. 663.

Роспуск, -ку, *м.* 1) Роспускъ, распущеніе, отпущеніе. 2) Потворство распущенности, неповиновенію. *Через твій роспуск двох робітників утеряли.* МВ. (О 1862. III. 74).

Роспуска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **роспусти́ти, -щу́, -стиш,** *гл.* 1) Распускать, распустить, дозволить разойтись. *Роспустив коні по всій оболоні.* Ном. стр. 291. № 32. *Роспустив вівчарь вівці та по крутій горі.* Мет. 108. *Роспустив військо козацьке в славнім місті Жаботині.* Нп. *Кажуть таки, що не швидко їх роспустять. — Не журись, може ти його і сього вечора побачиш.* Кв. II. 120. 2) Распускать, распустить, распростереть, отпускать, отпустить, дать развернуться, распуститься. *Ой ти, дубе кучерявий, нащо гілля роспускаєш.* Грин. III. 247. *Як широка сокорина віти, роспустили.* Шевч. 324. *Косоньку роспущу.* Чуб. III. 85. *Наша пані хупава роспустила рукава.* Чуб. III. 235. *Чи ти се дав таку коневі силу і роспустив йому хвилясту гриву?* К. Іов. 89. *Хвіст роспустив.* Ном. № 5035. *Канчук роспускає.* Нп. О. 1862. II. 97. *Роспустіте ж ви шовковий невод.* Чуб. III. 300. *Червонії хрещатії давнії корогви.... роспустив, до води похилив.* АД. I. 218. — **губи, морду, язика**. Говорить лишнее, много говорить, кричать. *Та цить, невістко, та не распускай губи, як бачиш коцюбу, то позбіраєш зуби.* Чуб. V. 698. *Роспустив морду, як халяву.* Ном. № 3445. *Не дай рукам волі, то й сам ке підеш у неволю, та язика ще не роспускай.* Ном. № 3821. — **сльози**. Расплакаться. *Дивлюсь, а наша Уляна і сльозоньки распустила.* Стор. II. 32. — **патьоки**. Разревѣться. *Чого роспустив патьоки? Адже не била, дак і мовчи!* 3) Развязывать, развязать. *Роспустив того міха, гад і поліз, і поліз з нього.* Драг. 8. 4) Распарывать, распороть. *Піря вгорі, мов подушку що роспустило.* Сим. 211. *Роспустю собі черево, повиймаю тельбушки.* Мнж. 69. — **шкіру**. Разрѣзывать, разрѣзать кожу на куски. Вх. Зн. 60. 5) Распространять, распространить. *Роспустив королівські листи.* К. ЦН. 227. 6) Распускать, распустить, избаловать. *Бог нас покарає, що ми так дитину роспустили.* МВ. I. 26. 7) Распускать, распустить, растворять, растворить (въ жидкости). *Вода вбірає або роспускає в собі по дорозі багато частин.* Дещо. О льдѣ: расплавить. *Лід распусти.* Чуб. I. 73. 8) Гасить, погасить (известь). Славяносерб. у.

Роспускатися, -каюся, -єшся, сов. в. **роспусти́тися, -щуся, -стишся,** *гл.* 1) Распускаться, распуститься, развернуться. *Роспустився як циганська пуга.* Ном. № 2848. *Довга коса роспустилася по воді.* МВ. I. 158. 21. Распускаться, распуститься, развратиться. *Розволочиться да і само роспуститься: слова говорять гидкі, старого не поважають.* Г. Барв. 438. *Наша молодіж так роспустилася, що і ходити на улицях страшно.* Левиц. Пов. 132. 3) Растворяться, раствориться, распуститься. Не *в кожній воді, мило роспуститься.* Ном. № 5322.

Роспуста, -ти, *ж.* 1) Распущенность, своеволіе. **Дати роспусту**. Распустить, избаловать. *Мала вдова їдну дочку, дала її роспусточку.* Грин. III. 386. 2) Развратъ, распутство. Ум. **Роспустонька, роспусточка.**

Роспустити, -ся. См. **роспускати, -ся.**

Роспустка, -ки, *ж.* Родъ дѣвичьей игры на праздникъ Пасхи. Kolb. I. 153.

Роспустний, -а, -е. 1) Распущенный. Федьк. Пов. 6. *Добре, що у тебе діти не роспустні.* КС. 1882. X. 57. 2) Развратный.

Роспустник, -ка, *м.* Развратникъ. *Святий чоловік, пізнай себе для Бога, що роспустникам презлая дорога.* Чуб. III. 17.

Роспустниця, -ці, *ж.* Развратница. Ой *улиця роспустниця.* Мил. 69.

Роспустонька, роспусточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **роспуста.**

Роспустува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Расшалиться.

Роспутляти, -ляю, -єш, *гл.* Распутать. *Наш писарь волосний так запутляв діло, що й два писарі на превелику силу роспутляли.* Волч, у (Лобод.).

Роспутний, -а, -е = Роспустний. *Роспутне життя в молодості приносить хоробу на старії кості.* Ном. № 8786.

Роспуття, -тя, *с.* Распутье, перекрестокъ. Хата. 15. Ном. № 3694. *На роспутті кобзарь сидить та на кобзі грае.* Шевч. 51. *Ой вербо, вербо вербице, тії на роспуттю стояла, що ти чула, бачила?* Чуб. III. 118. Ум. **Роспуттячко.** Мет. 303.

Роспуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **роспу́хнути, -ну, -неш,** *гл.* Распухать, распухнуть.

Роспхи́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Тихо расплакаться.

Росп'ясти́ся. См. **роспинати, -ся.**

Росп'яття, -тя, *с.* 1) Распятіе (дѣйствіе). *Повели його на роспяття.* Єв. Мт. XXVII. 31. 2) Распятіе (образъ распятаго Христа ка картинѣ или крестѣ). *У церкві стояло роспяття угорі.* Черниг. г.

Роставати, -таю, -єш, сов. в. **ростанути, и ростати, -тану, -неш,** *гл.* Таять, растаять. *Під тобою лід ростає, а підо мною мерзне.* Ном. № 2135. *Тричі крига замерзала, тричі роставала.* Шевч. 111. *Упав сніжок на обмежок та вже й не ростане.* Мет. 50.

Ро́сталь, -лі, *ж.* Оттепель.

Ростанути. См. **Роставати.**

Ростанцювати, -цюю, -єш, *гл.* Развлечь танцами. *Не жадну й тугу танцюра ростанцює.* МВ. II. 109.

Ростаскати. См. **Ростаскувати.**

Ростаскувати, -кую, -єш, сов. в. **ростаска́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Растаскивать, растащить, разнести. *Худобу растаскають.* Кв. I. 63. *Будете ви всі через три дні повітані, і ґави вас ростаскають.* Мнж. 69.

Ростати. См. **Роставати.**

Росташуватися, -шуюся, -єшся, *гл.* Разложить что-либо. *Росташувавсь, мов жид у ярмарку.* Ном. № 14259. *Кожна з своїм крамом росташувалась.* Кв. I. 134.

Ростворит́и, -ся. См. **Ростворяти, -ся.**

Ростворяти, -ряю, -єш, сов. в. **ростворит́и, -рю́, -риш,** *гл.* Открывать, открыть. *Небеса ростворили.* Чуб. III. 329.

Ростворятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **ростворит́ися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Открываться, открыться. *Ви, небеса, ростворітеся, ви, святії, Ісусу Христу поклонітеся.* Чуб. III. 344. *До первого грому земля не ростворитьcя.* Ном. № 417.

Ростекти́ся. См. **Ростікатися.**

Ростелесува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Разорвать на части (животное).

Ростепірчити. См. **Ростепірчувати.**

Ростепірчувати, -чую, -єш, сов. в. **ростепірчити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Растопыривать, растопырить. *Ростепірчила пальці та й показує.* Новомоск. 2) Растормошить. *Трошки ростепірчила я вузлик і бачила, що там гроші.* Новомоск. (Залюб.).

Ростерти, -ся. См. **Ростирати, -ся.**

Рости, -ту, -теш, *гл.* 1) Расти. *На битій дорозі трава не росте.* Ном. 3878. *Рости, рости, дівчинонько, на другую весну.* Чуб. V. 292. 2) Рости вгору. О человѣкѣ: а) возвышаться. б) испытывать подъемъ духа. *Росту я вгору.* Г. Вар. 293. То же значеніе имѣетъ **душа росте вго́ру**. Г. Барв. 442.

Ростика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. ** рости́кати, -каю, -єш,** *гл.* Растыкать, растыкать, наткнувши, разставить. *Ноги й руки ростикали по шляхах.* Стор. М. Пр. 99.

Рости́на, -ни, *ж.* Растеніе. *Вез неї* (води) *нема життя нічому живому — ні ростині, ні чоловікові.* Дещо (1874) 60. *Далі пішла вся ростина — росте, як з води йде.* О. 1862. V. Кух. 31. *Бог сотворив світ та покликав усіх до себе і почав землю ділити.... і чоловікові, і звірю, і птиці, і комашці усякій і землю, і воду, й ростину, і їжу указав.* Драг. 14.

Ростина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **ростяти и розітнути, -ну, -неш,** *гл.* Разрубать, разрубить, разрѣзывать, разрѣзать. *Острим мечем ростинає, кров як воду розливає.* Чуб. III. 363. *Видиться: мене гетьман Кішка на три части ростяв.* АД. I. 210.

Ростина́тися, -на́юся, -єшся, *гл.* Раздаваться, разноситься (о звукѣ).

Ростира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **ростерти, -зітру, -реш,** *гл.* Растирать, растереть. Ном. № 12605. *Масюк взяв колосок, ростер ного, дмухнув на долоню і показав Гадюкові великі зерна, блискучі як золото.* Левиц. Пов. 194. *Розотри ту ікру з перцем.* Чуб. I. 72.

Ростира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **ростертися, -вітруся, -решся,** *гл. Був шаг. та в кишені ростерся.* Ном. № 1563. стр. 284.

Рости́рхати, -хаю, -єш, *гл.* Раздергать, разбросать. *Ростирхав солому.* Вх. Зн. 69.

Рости́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* Растить. *Як ягідку, як пташечку кохала, ростила.* Шевч. *Ростив теличку цілу зіму и літо, а потім продав.* Рк. Левиц.

Ростич, -чі, *ж.* = **Ростіч.** *Як звалять одного, другого запорожці, так хто оставсь — у ростич.* К. ЧР. 358.

Ростік, -току, *м.* 1) Мѣсто раздѣленія улицы или дороги на двѣ, рѣки на два рукава. Вх. Зн. 61. *Ой в городі на ростоці пють, гуляють запорожці.* Лис. IV. № 7. *На ростоці, на потоці два голуби воду пили.* Гол. II. 529. 2) Разгонъ? К. Псал. 215. *Угамуй рогатих турів, гордих дук у срібній зброї, росточи лихим ростоком, най не пють крови людської.* К. Псал. 153. 3) *мн.* Уголъ скамьи на **по́куті**. *Отут сідайте на ростоках.* Кіев. у.

Ростікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **ростекти́ся, -чу́ся, -че́шся,** *гл.* 1) Расплываться, расплыться. Переносно: исчезать, исчезнуть. *Хазяйствечко було, і те ростеклося.* ЗОЮР. I. 12. *Ростеклось добро усе, як слина по воді.* Ном. № 1855. 2) Расходиться, разойтись. *Відійшли і ростеклись по хатах.* Г. Барв. 352. *Ростеклося товариство, хто куди.* Мир. ХРВ. 86. *Біжать згонити овець, що ростеклися по всій царині.* Мир. ХРВ. 39. *Ростеклися, як руді миші.* Ном. № 1880.

Ростіпаха, -хи, *ж.* Женщина легкаго поведенія, потаскуха.

Ро́стіч, -чі, *ж.* Разбродъ. **У ро́стіч**. Въ разсыпную, въ разныя стороны. *Троянці также всі здрігнули і в ростіч, хто куди, махнули.* Котл. Ен.

Ростічка, -ки, *ж.* Небольшая поперечная долина. Вх. Зн. 61.

Ростоби́рючоватий, -а, -е. Растрепанный, торчащій въ разныя стороны. Мнж. 191. См. **Ростопирювачуватий.**

Ростови́тий, -а, -е. Скоро растущій *Верба — ростовите дерево.* Міус. окр. (Лобод.).

Ростовкмачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Разбить, растолочь. Харьк. 2) Разъяснить, растолковать. Харьк.

Ростовкти, -чу, -чеш, *гл.* 1) = **Ростовкмачити 1.** *Так паняті носа і ростовк.* Мир. ХРВ. *Ростовкла таку добру макітру.* 2) = **Ростовкмачити 2.** *Чи ви мене справді морочите, чи на глум піднімаєте? Я нічого тут не ростовчу собі.* Котл. МЧ. 480.

Ростовмачити, -чу, -чиш, *гл.* = **Ростовкмачити.**

Ростовпити, -плю, -пиш, *гл.* Раздвинуть толпу. *Пропустімо ясних панів — сказав Тарас Сурмач, да й ростовпив своїх гостей. Розступились і дали проїхати.* К. ЧР. 75.

Ростовпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Раздаться, раздвинуться. *Ростовпитеся на люде, пропустіть старого уперед.*

Ростока, -ки, *ж.* = **Ростік 1.**

Ростолкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Растолковать. *Король загадує, що схоче; як слуга не зна, що робити на загадку королеву, то король йому ростолкув і той повинен зробити.* Чуб. III. 46.

Ростолкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Переговорить, объясниться. *Так тогді й ростолкуємось, а тепер ніколи.* Кв. I. 69.

Ростомиле́ний, -а, -е. Любезнѣйшій, милый. *Літала она без гори до своєї любой ростомиленой матері.* Гол. II. 721.

Ро́стоньки, *гл.* Ум. отъ **рости.** *Ростоньки в костоньки.* Мил. 36.

Росто́пасть, -ти, *ж.* Раст. а) = **Ростопаш** = **Земизеленя.** Шух. I. 21. б) Pyrethrum partenium. Шух. I. 22.

Ростопаш, -шу, *м.* **ростопашка, -ки**, *ж.* Раст. чистотѣлъ, Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116. Брацл. у.

Ростопи́рити, -ся. См. **Ростопирювати, -ся.**

Ростопи́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **ростопи́рвти, -рю, -риш,** *гл.* Растопыривать, растопырить. Ном. № 9265.

Ростопирюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **ростопи́ритися. -рюся, -ришся,** *гл.* Разставлять, разставить, растопырить руки и ноги.

Ростопи́рювачуватий, -а, -е. Растопыренный. *Напхав мішок соломою, щоб ростопирювачуватий був.* Мнж. 2.

Ростопи́ти, -ся. См. **Ростоплювати, -ся.**

Росто́плювати, -люю, -єш, *гл.* = **Ростопляти.** *Царенко поналивав у казани води і ростоплює.* Рудч. Ск. I. 124.

Росто́плюватися, -лююся, -єшся, *гл.* = **Ростоплятися.**

Ростопля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **ростопи́ти, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Растапливать, растопить, расплавлять, расплавить. *Богатым та скупим вливала ростопленеє срібло в рот.* Котл. Ен. 2) Растапливать, растопить (въ печи).

Ростопля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **ростопитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Растапливаться, растопиться, расплавливаться, расплавиться. *Комарі, боїться сонця, він каже: на сонці я ростоплюсь.* Ном. № 14026. 2) Растапливаться, растопиться (въ печи).

Ростоптати, -ся. См. **Ростоптувати, -ся.**

Росто́птувати, -тую, -єш, сов. в. **ростоптати, -пчу, -чеш,** *гл.* Растаптывать, растоптать. *А вже бабка курчаточка в хату заганяє. Заганяла, заганяла — троє ростоптала.* Чуб. V. 1130.

Ростоптуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **ростоптатися, -пчуся, -чешся,** *гл.* Объ обуви: растаптываться, растоптаться. *Старі* (чоботи) *он уже ростопталися.* Мир. Пов. I. 134.

Ростопша, -ші, *ж.* 1) Неловкая, неповоротливая женщина. Харьк. 2) Раст. Silybum marianum Gaertn. ЗЮЗО. I. 136.

Росторгати. См. **Росторгувати.**

Росторгнути, -ну, -неш, *гл.* Разсѣять, развлечь. *Не расторгнет моєй туги найближша родина.* Гол. III. 429.

Росторгувати, -гую, -єш, сов. в. **росторга́ти, -га́ю, -єш,** *гл.* Разрывать, разорвать. *Дораз бим тя росторгала, крукам, вранам розметала.* Гол. I. 175. *Злу. прокляту бабу казав.... кіньми росторгати.* Гол. Г. 90.

Росторгуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* Расторговаться.

Росторжя, -жя, *с.* Окончаніе ярмарки, базара. *Пішов Кульбашний на росторжя купити дігтю на дорогу.* О. 1862. X. 25.

Росторона, -ни, *об.* Понятливый. *Такий росторопа!* Рудч. Ск. II. 69.

Росторопати, -наю, -єш, *гл.* Понять.

Росторопша, -ші, *ж.* Раст. а) Silybum Marianum. Анн. 330. б) Echinops sphaerocephalus L. См. **Ростропша.** *Третя лихи зве і провадить зілля: росторопшу, то хвилівник, то друге безділля.* Мкр. Н. 4.

Росточити, -ся. См. **Росточувати, -ся.**

Росто́чно, *нар.* Безпутно? *Літа мої молодії пішли росточно.* Нп.

Росточувати, -чую, -єш, сов. в. **росточи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Разбрасывать, разбросать, раскидать, развѣять. *Расточено, поволочено по сінях.* Лукаш. 152. *Тоді вигуби їх. Боже, росточи, розвій, як сміття.* К. Псал. 135. 2) Разливать, разлить изъ бочки по бутылкамъ. 3) Увеличивать, увеличить (зданіе, одежду). *Ми оце будемо церкву росточувати.* Харьк. *Рукава вузькі, треба росточити.* Харьк. 4) Истачивать, источить, изгрызать, изгрызть. *Ян ню впали вуши, блохи і всілякий гид, то такой ї на місці расточили.* Гн. I. 29.

Росточуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **росточи́тися, -чу́ся, -чишся,** *гл.* Разбрасываться, разбросаться, разсыпаться, развѣяться.

Рострата, -ти, ж. Растрата. *Добро покидати чужим людям, чужим дітям нп сміх, ни рострату.* Шевч. 99.

Ростратити, -ся. См. **Ространувати, -ся.**

Рострачувати, -чую, -єш, сов. в. **ростра́тити, -чу, -тиш,** *гл.* Растрачивать, растратить. *Батьківщина ми з, нею не ростратили.* Кв. I. 61.

Рострачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **ростратитися, -чуся, -тишся,** *гл.* Растрачиваться, растратиться.

Рострибуха, -хи, *ж.* Развратная женщина. Мир. Пов. II. 70.

Рострúнькати. См. **Ростринькувати.**

Рострúнькувати, -кую, -єш, сов. в. **рос тринькати, -каю, -єш,** *гл.* Растрачивать, растратить попусту, промотать. *Він узяв щось карбованців із пятнадцять; всі ж і ростринькав.* Брацл. у.

Ростріпати, -ся. См. **Ростріпувати, -ся.**

Ростріпувати, -пую, -єш, сов. в. **ростріпа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* 1) Растрепывать, растрепать. Чуб. V. 1033. *Косо моя жовтенькая! не мати тя росчісує, візник бичем ростріпує.* АД. I. 86. 2) Разбивать, разбить. *Рострепати яйце. Дівка растрепала горнец.* Вх. Уг. 266.

Ростріпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **ростріпатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Растрепываться, растрепаться.

Ростріск, -ку, *м.* Расколъ, растрескъ. **До ро́стріску робити**. До полнаго истощенія силъ. *До ростріску, до розболю будем жати.* Вх. Зн. 61.

Ростріскати, -каю, -єш, *гл.* = **Рострощити.** *Грім забив одного чоловіка, геть його ростріскав.* Гн. І. 18.

Ростріскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Растрескаться, расколоться. *Той гніздюк так і росплився по черіні і ростріскавсь.* Г. Барв. 323.

Ростріснутися, -нуся, -нешся, *гл.* Растреснуться, расколоться.

Ростропша, -ші, ж. = **Росторопша.** Анн. 130.

Рострощи́ти, -щу, -щиш, *гл.* Растрощить, раздавить, разбить въ дребезги. *Поб'єш пи їх жезлом твоїм залізним, рострощиш їх, мов глечик череп'яний.* К. Псал. 3. *Права ніжка рострощена, з під правого крила кров.* Сим. 216.

Ростроюдитися, -джуся, -дишся, *гл.* Воспылать (любовью). *Ростроюдився коханням до дівки гарної насправжки.* Полт. г.

Рострубитиі, -блю́, -биш, *гл.* Раструбить, разгласить. *Уже раструбили по селу — нехай знають.*

Ростру́ди́ти, -джу, -диш, *гл.* Раздавить, наѣхавъ. *Мою сестру коні рострудили.* Лебед. у.

Рострутити. См. **Ростручати.**

Рострусити, -ся. См. **Рострушувати, -ся.**

Ростру́ха, -хи, ж. Публичная женщина. Полт. г. Харьк. у.

Ростручати, -чаю, -єш и ростручувати, -чую, -єш, сов. в. **рострутити, -чу, -тиш,** *гл.* Расталкивать, растолкать, раздавливать, раздавить. *Не пий горілочки рано в неділеньку та не грай конем улицею, не ростручай малих дітей, та не зневажай старих людей.* Чуб. V. 1021.

Рострушувати, -шую, -єш, сов. в. **рострусити, -шу, -сиш,** *гл.* Раструшивать, раструсить, разсыпать.

Рострушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **рострусититися, -шуся, -сишся,** *гл.* Раструшиваться, раструситься, разсыпаться. *Жовтенький пісочок, рострусися.* Чуб. V. 779.

Рострява́ння, -ня, *с.* Разлука. *Ростряування душі з тілом.* ЗЮЗО. І. Матер. 32.

Рострявати(-ся), -ряю(-ся), -єш(-ся), *гл.* = **Розстрявати, -ся.** ЗЮЗО. І. Матер. 10. *Пуде душа козацька молодецька з білилі тілом рострявати.* АД. І. 131.

Ростясти́, -су, -сеш, *гл.* = **Рострусити.**

Ростужи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* Предаться тоскѣ.

Ростули́ти, -ся. См. **Ростуляти, -ся.**

Ростулювати, -люю, -єш, *гл.* = **Ростуляти.**

Ростулюватися, -лююся, -єшся, *гл.* = **Ростулятися.**

Ростуля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **ростули́ти, -лю, -лиш,** *гл.* Разжимать, разжать, раскрывать, раскрыть. *Ростулиш руку — і нема голодних.* К. Псал. 238. *Котик зубки ростулив та Василька й укусив.* Грин. III. 552.

Ростуля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **ростули́тися, -люся, -лишся,** *гл.* Разжиматься, разжаться, раскрываться, раскрыться.

Ростун, -на, *м.* Порода льна, сѣмена котораго сами выскакиваютъ. Полт. г.

Ростурбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Растревожить.

Ростурбуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Встревожиться.

Ростъ, -ти, *ж.* Растительность. *Там в окопі і рость є.*

Ростючий, -а, -е = **Ростовитий.** Міус. окр. (Лобод.).

Ростяга́ння, -ня, *с.* 1) Растягиваніе. 2) Растаскиваніе.

Ростяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **ростягти́, -гну, -неш,** *гл.* 1) Растягивать, растянуть. Ном. № 2346. *Коники, ростягли свої сухі ребра, мов хорти й винесли балагулу з багна.* Левиц. Пов. 99. 2) Растаскивать, растащить. *Парубки кинулись розбороняти і ледві їх ростягли.* Левиц. Пов. 111. 3) Растягивать, растянуть (слова при разговорѣ).

Ростягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **ростягти́ся, -гнуся, -нешся,** *гл.* 1) Растягиваться, растянуться. 2) Растаскиваться, растащиться.

Ростяпака, -ки, *об.* Разиня. *Ото ще чортова ростяпака: несла свиту і не бачила, як люлька з кишені випала.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Росхавити, -влю, -виш, *гл.* Разставить. *Руки росхавила, рота роззявила.* Чуб. IV. 355.

Росхапати. См. **Росхапувати.**

Росхапувати, -пую, -єш, сов. в. **росхапа́ти, -па́ю, -єш,** *гл.* Расхватывать, расхватать. *Товариство миттю випило воду і росхапало сухарі.* Стор. М. Пр. 113.

Росхвали́тися. См. **Росхвалюватися.**

Росхвалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **росхвали́тися, -люся, -лишся,** *гл.* Хвастать, расхвастаться. *А додому йди, — не росхвалюйся.* Грин. III. 695.

Росхвилюватися, -лююся, -єшся, *гл.* Взволноваться, разволноваться.

Росхвіяти, -вію, -єш, *гл.* Растратить, промотать. *Як почали гуляти, то геть чисто росхвіяли батьківську працю.* Брацл. у.

Росхворітися, -ріюся, -єшся, *гл.* Расхвораться. *Вона стогне, наче росхворілась.* Мнж. 38.

Росхекати, -каю, -єш, *гл.* Разбить, расколотить. *Росхекала вже знову миску? От ручки!* Харьк.

Росхили́ти, -ся. См. **Росхиляти, -ся.**

Росхи́льчастий, -а, -е. Расходящійся въ разныя стороны: о рогахъ, рядомъ стоящихъ кольяхъ и пр. *Поставив ручиці дуэте росхильчасті.* Рк. Левиц.

Росхиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **росхили́ти, -лю́, -лиш,** *гл.* Разгибать, разогнуть въ разныя стороны. *Вітер жито росхиляє.* Мет. 366. *Ой із-за гори буйний вітер повіває та вишневий садочок росхиляє.* Чуб. V. 798. *А я смерти не боюся.... гостоньками обсажуся. — Чоловіче, що ти знаєш, що смерть гостей росхиляє, та й на тебе постягає.* Чуб. V. 1093.

Росхиля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **росхили́тися, -люся, -лишся,** *гл.* Разгибаться, разогнуться. *Жала Ганна й не росхилялась.* Чуб. V. 721. *Росхиліться, калинові віти!* Мет. 266.

Росхи́та, -ти, *об.* Имѣющій нестройную походку, ходящій раскачиваясь. *Така вже з неї росхита, — як іде, то все росхитується.* Кобел. у.

Росхитати, -ся. См. **Росхитувати, -ся.**

Росхи́тувати, -тую, -єш, сов. в. **росхита́ти, -та́ю, -єш,** *гл.* 1) Расшатывать, расшатать. *Росхитав стовпа так, що скоро впаде.* Харьк. 2) Раскачивать, раскачать. *Не росхитуй човна, бо вивернешся.* Полт. г.

Росхи́туватися, -туюся, -єшся, сов. в. **росхита́тися, -та́юся, -єшся,** *гл.* 1) Расшатываться, расшататься. *Росхитавшись, бризнув в воду.* Котл. Ен. II. 42. 2) Раскачиваться, раскачаться.

Росхід, -хо́ду, *м.* Расходъ. *Більший росхід, ніж прихід.* Ном. № 10572.
Росхідни́й, -а́, -е́. Расходящійся. *То став оке брат старший та середульший на полівку ізбігати, на степи широкі, на великі дороги росхідніі.* АД. І. 116.
Росхідни́к, -ку, *м.* а) Arctostaphylos, Uva ursi Spreng. ЗЮЗО. І. 112. б) Sedum acre L. Вх. Пч. І. 12. ЗЮЗО. І. 136. в) Glechoma hederacea L. ЗЮЗО. І. 124.
Росхідниця, -ці, *ж.* Угощеніе, устраиваемое молодежью въ день окончанія (за недѣлю до Рождества) хожденія на **вечерниці**. Kolb. І. 76.
Росхли́патися, -паюся, -єшся, *гл.* Расплакаться.
Росхлюпати, -ся. См. **Росхлюпувати, -ся.**
Росхлюпувати, -пую, -єш, сов. в. **росхлюпати, -паю, -єш,** *гл.* Расплескивать, расплескать, расплеснуть. *Не росхлюпуй води по дурному — ти її не носила.* Харьк.
Росхлю́пуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **росхлюпатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Расплескиваться, расплескаться (о жидкости). *Поки донесла воду, то по пів відра росхлюпалось, так бігла.* Харьк.
Росхо́джуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **росходи́тися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Только сов. в. Заходить, приняться ходить. *Ти, козо, росходися, розвеселися.* Грин. III. 55. *Росходилась, як квочка перед бурею.* Ном. 2) Усиливаться, усилиться (о вѣтрѣ); сердиться, разсердиться, выйти изъ себя, войти въ азартъ; капризничать, раскапризничаться. *Еней і сам так росходився, як на аркані жеребець.* Котл. Ен. *Мала дитина не давала досі вночі спокою і часом росходжувалась саме при гостях.* Левиц. І. 355. *Росходився, як московський постіл.* Ном. № 3414.
Росхо́дини, -дин, *ж. мн.* Конецъ сходки, собранія.
Росхо́дитися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Розіходитися.** *Хтось співає.... Голос тонкий, гнучкий, дзвінкий так і росходився на всі боки.* Мир. ХРВ. 5.
Росходи́тися. См. **Росходжуватися.**
Росхо́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Росхекати.** *А це ти глечичок росхокала та й мовчиш?* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.
Росхрабри́тися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Расхрабриться. *Росприндився і росхрабрився і на троянців полетів.* Котл. Ен.
Росхрабруватися, -руюся, -єшся, *гл.* = **Росхрабритися.**
Росхри́станий, -а, -е. Съ раскрытой грудью, незастегнутый. *Старий Грімач без шапки ходить, росхристаний.* МВ. І. 144. *Росхристана сорочка.* Кв. І. 51.
Росхри́стати, -таю, -єш, *гл.* Разстегнуть, открыть на груди. *Сидить росхриставши сорочку.* Котл. Ен. VI. 18.
Росхри́статися, -таюся, -єшся, *гл.* Разстегнуться на груди. *Росхристались та й ходить усюде. Сорочка росхристалась.* Кв. II. 127.
Росхри́стя, -ті, *об.* Ходящій съ открытой грудью.
Росхряпаний, -а, -е. Разбитый, расколотый. *Росхряпаний віз.* Черк. у. *Росхряпаний чоловік.* Черк. у. *Купила макітру, аж вона росхряпана.*
Ро́схряпень, -пня, *м.* Разбитый, расколотый предметъ. Черк. у.
Росяний, -а, -е. Росистый, росный. *Росяна нива.* КС. 1882. V. 358. *По степу росяному шлях мрівся.* МВ. (О. 1862. І. 77). *Ранок свіжий і росяний саме розгорявся.* Левиц. Пов. 37.
Росянка, -ки, *ж.* Раст. Drosera rotundifolia L. ЗЮЗО. І. 121.
Росяно, *нар.* Росно, мокро отъ росы.

Рот, -та, *м.* 1) = **Ріт.** *Рот не город, не загородиш.* Ном. № 6990. 2) Отверстіе **верші** или **ятіра**, въ которое входитъ рыба. Шух. I. 226, 227. Ум. **Ротóк, ротóчок.** Ув. **Ротяка.** Радомыс. у.

Рóта, -ти, *ж.* Рота. *Всі роти, полки у поход пішли.* Чуб. V. 971. *Вийшла козачка за ворота, — сидить жінок ціла рота.* Чуб. V. 1171.

Ротатий, -а, -е. 1) Имѣющій большой ротъ. 2) Крикливый. *Ото ротата — на все село.* Ном. № 12983.

Ротеня, -няти, *с.* Ротикъ. Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Ротмистр, -ра, *м.* Ротмистръ. К. ЧР. 9, 116.

Ротний (ній), а (я), е (є). Ротный. Чуб. V. 972. *Стояли на селі москалі.... а їхній ротній стояв у батюшки.* Грин. II. 201.

Ротóк, -тка, ротóчок, -чка, *м.* Ум. отъ **рот.**

Ротяка, -ки, *м.* Ув. отъ **рот.**

Рох! *меж.*, выраж. хрюканье свиньи. *Тільки й чути: рох, рох!*

Роха, -хи, *ж.* Свинья. Вх. Пч. II. 7.

Рóхкання, -ня, *с.* Хрюканіе. *Свиняче рохкання чути.* Екатериносл. г.

Рохкати, -каю, -єш, *гл.* Хрюкать. Маркев. 97. *Бери хоч свинку, аби на мене не рохкала.* Мнж. 164.

Роч́истий, -а, -е. Годовой, бывающій разъ въ году. *Ішлося вже до Різдва. Рочисте свято клопотало кожну семю.* Мир. ХРВ. 255.

Роч́итися, -ч́уся, -ч́ишся, *гл.* Давать обѣтъ. *Не рочися, бо гріх буде.* Шишацкій.

Рочóк, -чка, *м.* Ум. отъ **рік.**

Рощ, -щі, *ж.* = **Рость.** *Буде дощ, буде й рощ.*

Рощ.... = **Розч..**

I. Руб, -ба, *м.* 1) Рубецъ. *Ходив.... у таких* (сорочках), *що руб руба позиває.* Мир. ХРВ. 344. *І руба сухого на йому не осталось.* Ном. № 579. **На руби надіти**. Надѣть на изнанку. Галиц. 2) Ребро, грань, край. Шух. I. 260. **Рубом поставити**. а) Поставить на ребро. б) Выставить на показъ. *Так якось уміла все вона, — як то кажуть, всяку копійку рубом.* Сим. 231. Ум. **Рубчик.**

II. Руб, -бля, *м.* = **II.** Рубель. *У людей шаг скаче, а в скупого руб плаче.* Ном. № 4668. *Не май сто рублів, а май сто друзів.* Ном. № 9512. Ум. **Рублик.**

Рубай, -бая, *м.* Дровосѣкъ. *Віддайте гроші рубаєві.* Харьк.

Рубак, -ка, *м.* 1) = **Рубай.** Міус. окр. 2) У колесниковъ: стамеска для первоначальнаго спусканія крупной стружки при обтачиваніи ступицы. Вас. 147.

Рубака, -ки, *м.* Рубака. *Латин старий був не рубака і воюватись не хотів.* Котл. Ен.

Рубанець, -нця, *м.* 1) Полѣно, отрубокъ. О. 1862. VI. 34. *Свічка горить, свічка палає, шмаровоз по підпічку рубанця шукає.* Чуб. V. 675. 2) = **Праник.** Богод. у.

Рубаний, -а, -е. Рубленный. *Рубаних дров уже трошки зосталося, — треба вже рубати.* Рубана рана. Рана отъ сабли или другого подобнаго рубящаго оружія. *Маю я на собі девять ран — рубані широкі, а читирі — стреляні глибокі.* АД. I. 258. **Рубаний колóдязь** = **Рублений колодязь.** *Ой в рубанім колодязі.... там дівчина воду брала.* Чуб. V. 1184.

Рубан́исько, -ка, *с.* Мѣсто въ лѣсу, гдѣ вырублены деревья. Вх. Леи. 463.

Рубанка, -ки, *ж.* 1) Рубка (дровъ). 2) Сортъ мелколистой махорки.

Руба́ння, -ня, *с.* Рубаніе, рубка.

Рубанок, -нку, *м.* Рубанокъ, стругъ. Уман. у.

Рубатє, -тя, *с. соб.* Бѣлье; лохмотья. Вх. Зн. 61. Желех.

Руба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* 1) Рубить. *Було б не рубати зеленої вишні.* Чуб. V. 160. *В лісі дрова рубають, а до села тріски падають.* Ном. № 7002. *Поперед війська да січуть рубають.* Чуб. III. 270. **Рубати в пень**. Истреблять (врага) до послѣдняго человѣка. ЗОЮР. I. 120.

Рубатися, -баюся, -єшся, *гл.* Рубиться. *Рубайся, дерево, кривеє і правеє.* Ном. № 12802. *Свій з своїм січися, рубайся, а чужий не мішайся.* Ном. № 9452.

Рубатка, -ки, *ж.* Грубая рубашка. Вх. Зн. 61.

Рубач, -ча, *м.* Рубщикъ, древорубъ. Гн. I. 165. *Нам поклали у віз ті дрючки рубачі, що ліс рубали.* Новомоск. у.

Рубеж и рубіж, -жа, *м.* 1) Нарѣзъ, вырѣзка, зарубка. *Рубежі в рублі.* 2) Тупая сторона ножа и пр. 3) Край, грань. *Об піл, об рубіж головкою вдарилось.* Пирят. у. Ум. **Рубежик.** *У рубежики такого багато пилу понабивалося.* Черниг. у.

I. Рубель, -бля, *м.* 1) Длинная жердь, накладываемая сверху воза съ сѣномъ, снопами и притягиваемая за концы веревкою такъ что она удерживаетъ лежащее на возу. 2) Валекъ для катанія бѣлья — толстая плашка съ зарубками и рукоятью. *Як гарний рубель, широкий та важенький, так і сорочки гарно покачаєш.* Харьк. *Ой бив рублем і качалкою.* Нп. 3) = **Рубеж 1.** Шух. I. 206, 209.

II. Рубель, -бля, *м.* Рубль, денежная единица. Ум. **Рублик.** *Несу рублика золотого викупляти коня вороного.* Чуб. V. 586. Ув. **Рубляка.**

Рубець, -бця, *м.* 1) Рубець въ шитьѣ, одеждѣ. *Доносилась до того, що зв'язує рубець до рубця.* Рудч. Ск. I. 176. **Шити рубце́м**. Сшивать, захватывая за самые края матеріи. Канев. у. 2) = **Шрам.** 3) *мн.* **Рубці**. Рубецъ, одинъ изъ четырехъ желудковъ жвачнаго животнаго, а также и кушанье изъ него. Чуб. VII. 443. Ум. **Рубчик.**

Рубити, -блю, -биш, *гл.* Обрублять. *Шовком шила, шовком шила, золотом рубила.* Мет. 20.

Рубіж, -жа, *м.* См. **Рубеж.**

Рубковий, -а, -е. Изъ тонкаго полотна. *Крайте рушнички рубкові.* Рк. Макс.

Рублевий, -а, -е. Рублевый. *Купи мені, моя мати, за три шаги голку, за чотирі золотії червоного шовку, за пятого рублевого мальовані пяльця.* Мет. 20.

Рублений, -а, -е. Сдѣланный въ срубъ. *Рублена хата.* Чуб. VII. 377. *Двір гарний з рубленою хатою.* Котл. НП. 356. *Ой у полі рублена криниця.* Чуб. V. 154. *Рублений колодязь.*

Рублик, -ка, *м.* Ум. отъ **II Рубель и Руб.**

Рублінник, -ка, *м.* Одинъ изъ древорубовъ, которому поручено на особыхъ щепкахъ отмѣчать нарѣзками счетъ проработанныхъ каждымъ дней или срубленныхъ деревьевъ. Шух. I. 173.

Рубльовик, -ка, *м.* Рублевая монета. *Купи мені, моя мати, за три копи голку.... а за того рубльовика мальовані пяльця.* Чуб. V. 17.

Рубляка, -ки, *м.* Ув. отъ **II.** Рубель, руб.

Рубнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. отъ **рубати**. 1) Рубнуть. *Піди, зрубай тую билинку. — Первий раз рубнув — струснулася, другий раз рубнув — вона загула.* Чуб. V. 707. 2)

Заиграть съ жаромъ. *Як граю «Долі» або «Зради», собаки виють під вікном. А як «Одарочки лихої», або рубну іще якої....* О. 1862. X. 32.

Рубок, -бка, *м.* 1) Тонкое полотно. *Стара скрині з комори викочує та оксамити, рубки тонкі вибірає та кроїть та приміряє на панночку.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Шила кошульку з тонкого рубку.* Мет. 176. 2) Тонкій перкалевый или батистовый платокъ. Гол. Од. 27. Гол. III. 303. *Шовковий пояс крижі покрив, тонкий рубок на всю голову.* Чуб. III. 403. *Увила головку в рубок тонесенький.* Гол. I. 64. Ум. **Рубо́чок, рубонько.** Гол. IV. 441. *Один рубонько — голову завивати, другий рубонько — дитятко повивати.* Гол. II. 596.

Рубонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно рубнуть. *То розмахувались з усієї сили, що аж шабля свище; то знов один одного тілько манили, а сами чигали, як би рубонуть да й закінчати зразу.* К. ЧР. 167.

Рубчастий, -а, -е. Граненый. *Частувала кума з рубчастої чарки.* Полт.

Рубчик, -ка, *м.* Ум. отъ **руб.**

Руб'я, б'я, *с.* Рубище. Рудч. Ск. I. 177. Мкр. Н. 4. *Рубям прикривати спину.* Мкр. Г. 52. *Треба прясти, щоб рубям не трясти.* Ном. № 7199.

Руга, -ги, *ж.* Церковная земля, земля, отведенная обществомъ на содержаніе духовенства. *Убогий той піп, що не то що — й шматка свого поля немає.... ні руги немає, нічого.* Рудч. Ск. II. 207.

Ругач, -ча, *м.* Пт. = **Смішок.** Вх. Пч. II. 12.

Руґеля, -лі, *ж.* = **Рачник.** Мнж. 192.

Руда, -ди, *ж.* 1) Руда. 2) Ржавое болото. 3) Кровь. Шевч. 419, 667. *Руда — не вода.* Ном. № 1283. *Кинувсь цілюрник і яко мога поспішає; та й кинув їй руду з руки.* Кв. I. 97. 4) Дождь сквозь солнце. Угор. 5) Дышло въ корчугах, саняхъ для перевозки бревенъ. Шух. I. 180.

Рудиголова, -ви, *об.* Рыжеволосый человѣкъ. *Дивлюся батога, гульк!... а його вже й нема.... Вільги ніхто, як рудиголова шельмовська вкрала.* Екатериносл. у.

Рудий, -а, -е. Рыжій. *Ой ти рудий та поганий, поганого роду.* Чуб. III. 172. *Рудий, як собака.* Ном. № 8524. *Голий, як руда миш.* Ном. № 1519. *Чому в ставу вода руда? Мабуть хвиля збила.* Мет. 113. *Руда глина.* Ном. № 3773. Ум. **Руденький, руде́сенький.**

Руді́ти, -дію, -єш, *гл.* Рыжѣть.

Рудка, -ки, *ж.* Ржавое болото, болото. Мир. ХРВ. 5. *Тоді по оцій самій дорозі, де ми їдемо, були непереходимі рудки.... хто не знавши, як ускочить було у рудку, та ще з важким возом, то такечки зав'язне в багнюці.* О. 1861. XI. 2. *Коли б нам через рудку перехватиться.*

Рудник, -ка, *м.* Рудокопъ.

Рудня, -ні, *ж.* 1) Мѣсто добыванія желѣзной руды. 2) Желѣзо-плавильный заводъ.

Рудобри́вий, -а, -е. Рыжебровый. *Чужа пані рудобрива.* Чуб. III. 247.

Рудоми́зий, -а, -е. О волѣ: съ рыжими пятнами на мордѣ. *Рудомизий віл.* Александров. у.

Рудуватий, -а, -е. Рыжеватый; коричневатый. НВолын. у.

Рудь, -дя, *м.* = **Рудько.** *А ти, котку-рудю, та вимети грубу.* Мил. 43.

Рудько, -ка, *м.* Кличка рыжихъ домашнихъ животныхъ, преимущ. собакъ, кошекъ. *А ти, коте-рудьку, підтопи нам грубку.* Мил. 43.

Рудявий, -а, -е. Рыжеватый. Черк. у.

Рудявина, -ни, *ж.* Ржавое болото.

Рудяк, -ка, *м.* 1) Что-либо порыжѣвшее. *Тютюн-рудяк.* Лохв. у. 2) Гречиха съ плохо налившимся щуплымъ зерномъ. *Сторона рудяку, сторона і гречці.* Ном. № 1004.

Рудяни́й, -а́, -е́. 1) Кровавый. 2) О водѣ: покрытый ржавчиной.

Ружа, -жі, *ж.* = **Рожа.** *Чия роля не йорана, на ній ружа не зривана.* Гол. І. 207.

Ружан, -на, *м.* ? *«Долини мої зеленейкі! орав би-м вас ружанами, сіяв би-м вас червоними».... — Ей, Романе, Романе! та де твої ружане? — «Ей, ружане в полонинці, а червені у липойці.»* Гол. І. 171.

Ружи́на, -ни, *ж.* Ружье. См. **Оружина.** АД. І. 274. Мир. ХРВ. 142. *Ухожу до його в хату, а в кутку ружин з чотирі стоять.* Черниг. *г. Викресали вогню із ружини, да й пустили пожар по долині.* Чуб. V. 850. Ум. **Ружи́нонька.**

Ружний, -а, -е. Относящійся къ ругѣ идущій на содержаніе духовенства. *Ружна земля.*

Руїна, -ни, *ж.* 1) Развалина. *Все осталось, все сумує, як руїни Трої.* Шевч. 36. *Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали козацької слави убогих руїн.* Шевч. 149. 2) Разрушеніе, истребленіе. *Чига його голодная погибель, що-день його руїна назирає.* К. Іов. 39. 3) Разореніе. *Бачили лихі свою руїну.* К. Іов. 47.

Руїнний, -а, -е. Разрушительный. *Впинили від лютої руїнної роботи.* К. ЦН. 292. *Кохається в руїнних ідеалах.* К. Дз. 189.

Руїнник, -ка, *м.* Разрушитель. К. ПС. 7. *Наслідити руїнника монгола.* К. Дз. 80.

Руйно́вище, -ща, *с.* Развалины, мѣсто покрытое развалинами. *Бо пустками вони* (до́бра), *руйновищем стояли.* К. Дз. 99. *Оттим же то живе він у руїнах, в руйновищі, що люде подбігали.* К. Іов. 34.

Руйнува́ння, -ня, *с.* Разрушеніе. *Не забудь буяння злющих, руйнування огняного.* К. Псал. 171.

Руйнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Разрушать, разорять, истреблять, уничтожать. *Згода дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. *Тоді треба старе руйнувати, як є з чого нове будувати.* Ном. № 13746. *Руйнують твій народ поганці.* К. Іов. 217. *Тяжко важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. 8.

Руйнуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Разрушаться, уничтожаться, разоряться.

Руйнуви́на, -ни, *ж.* Разореніе, запустѣніе. *Там смертня тінь, непоряд, руйнувина.* К. Іов. 23.

Рука, -ки, *мн. ч.* **руки и руці**, *ж. Кожна рука до себе горне.* Ном. *Не в'яжіте Касі руці.* Чуб. V. 910. **До рук**. Въ руки. *Забрав нас до рук.* Стор. II. 208. *Чи ти давав мені його до рук?* Левиц. Пов. 59. **Руку давати**. Подавать руку. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67. **Руку давати, придавати**. Особый обрядъ на свадьбѣ: подаваніе невѣстой жениху черезъ столъ платка въ знакъ согласія на выходъ замужъ. МУЕ. III. 97. *Придавали рученьки за столом.* МУЕ. III. 97. **Руку подати**. а) Подать руку. б) Помочь. *Взиваєть тебе ціла Україна, діво царице, надеждо єдина, абись подала ей руку в пригоді.* Чуб. І. 163. **Рука, не рука кому**. Удобно, не удобно кому. *Коли тобі рука се брати, то й бери, а мені не рука.* Полт. *Ні, не рука.* Рудч. Ск. II. 112. **Рука власна, руко́ю власною**. Замѣчаніе при подписи: собственноручно. **На руку, на руку ковінька**. Въ руки, выгодно, удобно. Ном. № 5039. *Марусі на руку ковінька.* Кв. І. 49. **Право́ю руко́ю бути у кого**. Быть первымъ помощникомъ въ дѣлахъ,

быть правой рукой. *Ти у його правая рука.* Ном. № 9523. б) **Руки зв'язати**. Повѣнчаться. *Ходімо до церкви — зв'яжемо руки.* Чуб. V. 77. **Руки зложити**. Умереть. Ном. № 3594. — **перебивати**. Разнимать руки, быть свидѣтелемъ при сдѣлкѣ, пари. Ном. № 14062. — **поганити**. а) Браться за дѣло, не стоющее того; б) браться за дѣло неумѣло. *Коли не коваль, то й рук не погань.* Ном. № 9574. — **погріти чим**. Нажиться на чемъ, обобрать кого. *Буде чим руки погріти.* Ном. № 9351. — **прикладати**. Усердно работать. *Бога взивай, а руки прикладай.* Ном. № 65. **Ні за віщо рук зачепити**. Не надъ чѣмъ работать, хозяйничать; нечего украсть. Ном. № 9870. **Піти руко́ю**. Повезти, имѣть удачу. *Недавно ся оженили, не пішло рукою: пішла жінка за пшоном, а я за мукою.* Нп. Ном. № 8855. **Піти в руку**. Пойти въ прокъ. *Як хто продає жалкуючи, не піде куплене в руку.* Ном. № 13416. **Мати до руки кого́**. Имѣть въ вицу? *«Батько за тебе дати мене не хоче». — Має другого зятя до руки?* МВ. II. 114. **Руку тягти за ким**. Держать чью сторону. **Руку потягти за ким**. Принять чью сторону. Кв. I. 218. **Бути за руками**. Быть подъ присмотромъ, быть взаперти. *Думала, що корова пропала, а вона була за руками. Злодія піймали, не буде більше красти, бо сидить за руками.* **З довгою руко́ю під манастирь, під церкву, під цвинтарь**. Отказъ попрошайкѣ — отправляйся просить около монастыря, церкви, гдѣ стоитъ нищіе. Ном. № 4733. **Довгі руки мати**. Брать чужое, воровать. *Пійшла я ходити з хати в хату, бо дуже довгі руки мала.* Г. Барв. 365. **З чиєї руки бути**. Съ чьей стороны быть. *Свашки з його і її рук співають: його на дворі, а її в хаті.* Грин. III. 483. **За руки дати**. При заключеніи пари отдавать условленный выигрышъ третьему лицу, отъ котораго выигравшій и получаетъ какъ свою собственность обратно, такъ и выигрышъ. Грин. II. 90. **Рук доложи́ти до чо́го**. Поработать надъ чѣмъ. 2) Власть. *Сильного руку Бог один судить.* Ном. № 945. 3) Смѣна поля, участокъ, клинъ поля. *У трьох руках поле.* Харьк. *Поля в неї в кожну руку по 15 десятин.* Г. Барв. 303. 4) Сторона. *Треба повертать у ліву руку.* Стор. II. 14. 5) — **божа**. Раст. Heracleum Sponctium. Шух. I. 21. Ум. **ручка, рученька, ручечка.** *Як же мені, козаченьку, раненько ходити? Як візьмеш ти за рученьку, — не мусиш пустити.* Мет. 83.

Рукав, -ва, *м.* 1) Рукавъ. *Сидить без обнови сиріточка, рученята сховавши в рукава.* Шевч. 461. *Як раз Савці свитка, та тільки рукавів нема.* Ном. № 7562. *Сніг мов з рукава* — сильный снѣгъ. Ном. № 625. *Він би робив, та в його рукава болять* — насмѣшка надъ лѣнивымъ. Ном. № 1095. 2) Тонкій конецъ ступицы, обращенный наружу. Сумск. у. 3) Часть **начиння**. Константиногр. у. Ум. **Рукавець, рукавчик, рукавочок, рукавонько.** Чуб. V. 606, 208.

Рукави́ця, -ці, *ж.* 1) Рукавица. *Од Спаса та й рукавиці до паса.* Ном. № 485. 2) Перчатка. Въ этомъ значеніи употребляется преимущественно въ формѣ уменьшительной. Ум. **Рукавичка.** Чуб. III. 451. *Лакей у білих рукавичках.* Левиц. Пов. 433.

Рукавичний, -а, -е. Перчаточный.

Рукавичник, -ка, *м.* Перчаточникъ.

Рукавочок, -чка, рукавонько, -ка, рукавчик, -чка, *м.* Ум. отъ **рукав.**

Рукавча, -чати, *с.* Рукавчикъ. Чуб. V. 606. *І маленькі рукавчата шовком вишивала.* Шевч. 329. *Вишивані рукавчата мають.* Г. Барв. 110.

Рукатися, -ваюся, -єшся, *гл.* Здороваться рукопожатіемъ. *Я рукалася з їдним.* Уман. у.

Руків'я, -в'я, *с.* Рукоятка, — напр. у креста, хоругви. Мнж. 192.
Рукови́ни, -вин, *ж. мн.* = **Заручини.** Чуб. IV. 65.
Рукодавник, -ка, *м.* Конецъ косовища, за который держатся лѣвой рукой. Шух. I. 169.
Рукодаїни, -їн, *ж. мн.* = **Заручини.** Чуб. IV. 65.
Рукодайний, -а, -е. Добровольный. *Рукодайний слуга.* К. Дз. 74.
Рукодійник, -ка, *м.* Рукодѣльникъ. Харьк.
Рукодійниця, -ці, *ж.* Рукодѣльница. Харьк.
Рукодійня, -ні, *ж.* Рукодѣліе. *Свитка, шуба під лисичим хутром — ото усе її рукодійня.* Харьк. г.
Рукодільник, -ка, *м.* = **Рукодійник.**
Рукодільниця, -ці, *ж.* = **Рукодійниця.** Котл. НП. 349.
Рукодільство, -ва, *с.* Ремесло, кустарный промыселъ. *Він живе хліборобством тілько, ніякого рукодільства не знає.* Новомоск. у.
Рукодія, -дії, *ж.* Рукодѣліе, издѣліе. *Сорочка своєї рукодії.* КС. 1883. XI. 500.
Рукодіяння, -ня, *с.* = **Рукодія.** *Нема в світі, як свого рукодіяння чи полотно, чи свита:носитиметься не знать докіль.* Васильк. у.
Рукомесло, -ла, *с.* = **Рукомество.** *Вже моє рукомесло буряном заросло.* Ном. № 10413.
Рукомесний, -а, -е. Ремесленный. *Тепер тіко й життя за рукомесним чоловіком.* Харьк. г.
Рукомесник, -ка, *м.* 1) Ремесленникъ. 2) Мастеръ.
Рукоме́сниця, -ці, *ж.* 1) Ремесленница. 2) Мастерица. *Та така дівка: сказано — до всякого шитва рукомесниця.* Харьк. г.
Рукомество, -ва, *с.* Ремесло. *Зараз знати, що той парубок у людіх був, бо рукомества навчивсь.* Харьк. г.
Рукоми́я, ми́ї, *ж.* Рукомойникъ.
Рукопаш, *нар.* Съ помощью только рукъ. *Беріть* (вагу) *рукопаш, дрюків не треба.* Черк. у.
Рукопашний, -а, -е. Ручной. *У нас сцикавки ті — труби пожарні, — малі, сказано рукопашні, недалеко сцика.* Черниг. у.
Рукопис, -су, *м.* Рукопись. Ном. Од видавця. III.
Руко́писний, -а, -е. Рукописный. *Рукописний збірник.* Стор. II. 153.
Рулка, -ки, *ж.* Трубка. Мнж. 134. Грин. II. 186. Ум. **Рулочка.**
Руля, -лі, *ж.* Дуло ружья. *До того дотріскались, що за рулю не можна було взятись, так розгорілась.* ЗОЮР. I. 69.
Рум, -му, *м.* Сухопутье. *Одна чати румом, а другая судном під турчина втікала.* Нп.
Рум, *меж.* = **Рип**, *меж. В суботу інспектор рум до хати.* Св. Л. 222.
Румак, -ка, *м.* Аргамакъ, ратный, боевой конь. *Пришила свиня до коня та й каже: ось бо й я румак.* Ном. № 7931.
Румандє, -дя, *с.* = **Рам'я.** Вх. Зн. 58.
Руманець, -нця, *м.* Раст. Matricaria chamomyllata. Вх. Пч. I. 11.
Румати, -маю, -єш, *гл.* = **Рюмати.** Левиц. I. 246.
Румега́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Ремиґати.**
Румови́й, -а́, -е́. Сухопутный, растущій на сухомъ мѣстѣ. *Сіно румове.* Ном. № 10181.

Румса, -си, *об.* = **Рюмса.**

Румсати, -саю, -єш, *гл.* = **Рюмсати.** *Що ж Хівря? Румсає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Рум'ян, -ну, *м.* = **Роман.** *Рум'ян поле покриває, де козак ся проїзжає.* Лукаш. 134.

Рум'янець, -нця, *м.* Румянецъ. *А в рум'янцю така сила, що всі квіти погасила.* Чуб. V. 38.

Рум'яний, -а, -е. Румяный. Чуб. V. 136, 1117. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого рум'яна, кажуть, завжди п'яни, або: всім кохана.* Ном. № 9124. Ум. **Рум'яненький, рум'янесенький.**

Рум'яни́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Краснѣть, рдѣть. *Личко рум'яниться.* Гол. І. 96.

Рум'яність, -ности, *ж.* Румяность. *Що мені по твоїй рум'яности, нема мені од тебе приязности.* Чуб. V. 312.

Рум'яні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Дѣлаться румянымъ. *Коли б же діялось по моїй волі, коли б моя сила, то я б рум'яніла.* МВ. II. 156. *Рум'яніє, як червона маківка.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Рум'янка, -ки, *ж.* Раст. Anchusa officinalis L. ЗЮЗО. I. 111. Ум. **Румя́ночка.** *Та гляну я в долиноньку, аж там ходять паняночки та зривають рум'яночки на неділю на віночки.* Чуб. V. 353.

Рум'янок, -нку, *м.* Раст. а) Matricaria chamomylla. Вх. Пч. II. 33. б) — **песячий**. Antherais cotula. Вх. Пч. II. 29. в) — **собачий**. Maruta Cotula. Dec. ЗЮЗО. I. 128.

Руна, -ни, *ж.* = **Луна 2.** Лохв. у. Лубен. у. *І зник, пропав той тяжкий голос, тільки руна в яру гула.* Шевч. II. 223.

Руна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* = **Лунати.** Лубен. у.

Рундук, -ка, *м.* 1) Крыльцо. *Його мати старая на рундуку стояла, все плакала, ридала.* Чуб. V. 980. *Княгиня зійшла з рундука на зустріч гостям.* К. ЧР. 211. 2) Ларь на базарной площади. Ум. **Рундучок.** МВ. II. 32.

Рундуковий, -а, -е. Крылечный. *Розчинились у гетьмана рундикові двері.* К. МБ. III. 246.

Рундучний, -а, -е. Относящійся къ крыльцу, къ ларямъ. *Рундучний торг.*

Рундучок, -чка, *м.* Ум. отъ **рундук.**

Руненце, -ця, *с.* Ум. отъ **руно.**

Рунистий, -а, -е. Кустистый. *Мокрець — зілля рунисте, стелеться густо і коренисто.*

Руни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Куститься.

Рунка, -ки, *ж.* Въ деревянной курительной трубкѣ: металлическій полый ци — линдрикъ, въ который вкладывается табакъ. Вас. 148.

Руно, -на, *с.* 1) Руно. Вас. 198. *Од вовка втечи, а руно принеси.* Ном. № 10240. *Шерсть на тій собаці як руно.* Черк. у. 2) *мн.* Всходы. *Подивитись на руна польові: жити такі, що й вуж не пролізе.* МВ. (О. 1862. I. 74). Ум. **Рунце.** Ном. № 10240. **Руне́нце**. *Тепер вовниця дорога: як руненце, так копа.* Мил. 44.

Рунтати, -таю, -єш, *гл.* Тревожить, безпокоить, трогать съ мѣста, разрушать. *Ми як найшли того мертв'яка, так він і лежав до слієтвія, його не рунтали, не роздівали, не займали.* Верхнеднѣпр. у.

Рунтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Тревожиться, безпокоиться. *Так і хурман: аби коням добре, то й сидів би і не рунтався.* Св. Л. 123.

Рунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Рунтати.** *Чию семю за некрута стануть рунтувати.* Кіев. у. *Прийдеться рунтувать лежанку й ніч.* Рк. Левиц.

Рунце́, -ця, *с.* Ум. отъ **руно.**

Рупа, -пи, *ж.* Яма, въ которой держатъ зимой картофель. Угор.

Рупати, -плю, -пиш, *гл.* Быть желательнымъ, интересовать. *Що кому рупить, той про те і лупить.* Ном. № 9752. *Уже мені після корчію оцей тютюн зовсім не рупить. Оце задінеш де небудь люльку, та цілий день і не згадаєш про неї, бо не заманеться.* Черном. *Щоб материзна вернулась — от мене що ру нило.* Г. Барв. 475. *Його господарство ще не рупить.* Лубен. у. *Тепер додому не потішалося: не рупить мені домівка.* Г. Барв. 337.

Русавка, -ки, *ж.* 1) = **Русалка.** *Русавки полиню бояться.* Ном. № 276. 2) — **пахнівка**. Раст. Antoxantum odoratum. Шух. I. 20.

Русак, -ка, *м.* Крупная порода сельдей. Херс. г.

Русали, -лів, *м. мн.* = **Розигри 3.** О. 1861. X. Св. 44. *На русали купаються, шоб не було посухи.* О. 1861. X. Св. 4 7.

Русалка, -ки, *ж.* Русалка. Чуб. I. 207. *Сиділа русалка на білій березі, просила русалка в жіночок намітки.* Чуб. III. 187. Ум. **Русалонька, русалочка.** *Кругом дуба русалоньки мовчки дожидали, взяли її сердешную та, й залоскотали.* Шевч. 30.

Русалкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть русалкой. *Може вона й досі русалкує.* Г. Барв. 375.

Русальний, -а, -е. Относящійся къ русалкамъ. Чуб. III. 185. *Русальний тиждень, великдень.* Грин. I. 45. **Русальні розигри** — по Лукашевичу четвергъ троицкой недѣли, т. е. то-же, что и **русальний великдень**. Грин. III. 116.

Русальчин, -на, -не. Принадлежащій русалкѣ. **Русальчин великдень** — четвергъ Троицкой недѣли. Ном. № 461.

Русаля, -лів, *мн.* Троицкіе святки. Вх. Лем. 463.

Русий, -а, -е. Русый. *Руса коса.* Чуб. V. 110. Ум. **Русенький.** *Обстелю тобі плечиці русенькими кісоньками.* Грин. III. 496.

Русин, -на, *м.* Русинъ, малороссъ. О. 1861. I. 264. *Посунься, ляше, пай русин сяде.* Ном. № 878.

Русинка, -ки, *ж.* Русинка, малороссіянка.

Руснак, русняк, -ка, *м.* = **Русин.** О. 1861. I. 264. МУЕ. III. 37.

Русокосий, -а, -е. Съ русой косой. *Любе дівча русокосе.* Млак. 18.

Русь, -си, *ж.* Русь. *Налетіли гуси з Гуси, сколотили воду Марусі.* Чуб. V. 898.

Руський, -а, -е. 1) Въ Галиціи и Буковинѣ: малорусскій, украинскій. 2) Великорусскій. *Пісня народня, як українська, так і руська.* Левиц. Пов. 8. 3) Великороссы. Левч. 187.

Русявий, -а, -е. Свѣтлорусый, блондинъ. *Стоїть дівок, як ярок, то чорняві, то русяві.* Чуб. V. 143.

Русявіти, -вію, -єш, *гл.* Становиться свѣтлорусымъ.

Рута, -ти, *ж.* 1) Раст. а) Ruta graveolens L. Вх. Пч. I. 12. Мил. 35. ЗОЮЗ. I. 134. *Зелене, як рута.* Ном. 13156. б) — **пташина**. Fumaria officinalis. ЗЮЗО. I. 123. в) — **польова**. Onobrychis sativa. Лв. 100. 2) Родъ писанки съ рисункомъ, въ которомъ заключается близкій къ трезубцу знакъ трискелъ или трикветръ. КС. 1891. VI. 366. Ум. **Рутка, рутонька, руточка.** Чуб. V. 401, 857; III. 150.

Рутвяни́й, -а́, -е́ = **Рутяний.** Г. Барв. 248. *Ой вяну я, вяну, як рутв'яна квітка.* Чуб. V. 405.

Рутити, -ручу, -тиш, *гл.* Крѣпко спать (насмѣшливое слово). Чуб. VII. 576.

Рутка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **рута.** 2) — **польова**. Раст. = **Рута пташина.** ЗЮЗО. I. 123.

Рутній, -я, -є. ? *Ой купало, рутній Іване, весілля рясного пане.* Нп. *Ой мій рутній Боже, хто ж мені споможе?* Нп.

Рутонька, руточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **рута.**

Рутяний, -а, -е. Изъ **рути**. Г. Барв. 124. *Ой то ти втратиш віночка рутяного.* Чуб. V. 35. Ум. **Рутяненький.** *Ізняв з мене вінець рутяненький.* Чуб. V. 413.

Рух, -ху, *м.* Движеніе. Гн. 1. 96. *Рух його, хода, все було поважне.* Левиц. Пов. 9.

Рухавка, -ки, *ж.* Движеніе, волненіе смута.

Рухати, -хаю, -єш, сов. в. **ру́хнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) = **Рушати, рушити 1.** Гн. ІІ. 182. 2) = **Рушати, рушити 2.** Грин. III. 584 *На Варуха, як земля рухи.* Драг. 11. *Заходились рухати до господи.* Грин. II. 275. *Мов би наввипередки з кимсь рухнув додому.* Грин. II. 334. 3) Только сов. в. Приняться, начать. *Дядина як рухнула плакати.* Пирят. у.

Рухатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **рухнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Двигаться, двинуться, шевелиться, пошевелиться, тронуться. *Як добре наїстися, то й з міста не рухнешся.* Павлогр. у.

Рухливий, -а, -е. Подвижной, проворный *За молодих літ баба тямовита була і рухлива.* Г. Барв. 486.

Рухлий, -а, -е. Рыхлый. *Земля рухла, скоро копається.* Пятигор. окр.

Рухнути, -ся. См. **Рухати, -ся.**

Рухомий, -а, -е. Движимый. **Рухоме добро**. Движимое имущество.

Рухомість, -мости, *ж.* Движимость, движимое имущество. Чуб. VI. 343. Мкр. Г. 62. *Яка там рухомість у його є: свитинок латаних пара, та штани без холош.* Канев. у. *Худоба і вся рухомость при йому.* Сим. 196.

Руця, -ці, *ж.* Дѣтск. Рука, ручка. О. 1862. IX. 119.

Руч, въ выраженіяхъ: 1) **У ліву руч**. Влѣво. 2) **У праву руч**. Вправо. 3) **Руч-об-руч**. Рука объ руку. *Як спаруєтесь руч-об-руч докупи, то тоді убгає він тебе у руки.* Харьк. г. **Під пяну руч**. Подь пьяную руку. Ном. № 11734. *Не в чім його у хаті немає, але він, голубе сизий, забравсь під пяну руч до дівчат та й жирує з ними.* Староб. у. 5) **Під до́бру руч**. Въ хорошую минуту. *Як підкотишся під добру руч, то й у карт гуляємо з ним.* Харьк. г. 6) **Під гарячу руч**. Въ минуту гнѣва, подъ сердитую руку. *Гляди, як підскочиш під гарячу руч, то щоб бува не попобив тебе добре.* Харьк. г. 7) **Тягти за ким руч**. Принимать чью сторону. Ном. № 4925. *І син за нею руч тягне.* Г. Барв. 225. *Зять його вгощає добре, затим, що він йому поступив пару коней і за ним руч тягне.* Рудч. Ск. I. 183. 8) **Твоя руч**. Тебѣ на руку. *В кінці города млин, до чоловік пристав: берись, каже, мірошникувати, бо твоя руч. Ото він і став мірошником.* Кіев. у. 9) **На мою, на твою, на його́, на свою руч**. Зъ мою, твою, его, свою пользу. *Та вони усе на свою руч, а ми, сказано, дурні — кваки.* Лубен. у. *Громада почала схилятися на руч Грицькову.* Мир. Пов. I. 156. *З козачої руки аж четверо було, а з нашої тіки двоє, тим воно на їх руч і діло пішло.* Лубен. у. 10) **На свою руч горнути**. Говорить въ свою пользу. Черк. у. 11) **На їх руч стояти**. Быть на ихъ сторонѣ. *Він. бо раз-у-раз на їх руч стоїть.* Лубен. у. 12) **На ско́ру, швидку руч**. Наскоро. *А там поставлять закусити на скору руч чого небудь.* Алв. 10.

Ручай, -ча́ю, *м.* Ручей. *Приблудився до гаю, дрібненького ручаю і став коня панувати.* Чуб. V. 946. Ум. **Ручаєць.** Чуб. 1II. 305.

Ручайка, -ки, *ж.* Мѣра неньки, льна: столько, сколько можно взять рукой = **1/10 повісма** = **жменя.** Черниг. у. Черк. у. Пас. 200.

Руча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* = **Ручитися.**

Ручений, -а, -е. Ручной, къ рукѣ относящійся. Мнж. 42.

Рученька, ручечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **рука.**

Рученя, -няти, *с.* Рученка, маленькая ручка. *Білі рученята млюють-обнімають.* Шевч. 133. Ум. **Рученятко, рученя́точко.**

Ручий, -а, -е. Ловкій. *Веселий, ручий молодик.* Мкр. Г. 7. *Дівка руча, щира, жвава, невсипуща.* Мкр. Н. 4. *Вишукують собі таких малюків ручих, щоб украв і втік, а прейма викрутивсь.* Св. Л. 136. *Коли б мені тепер хоч зо жменю людей ручого плеча, кинувся б я левом.... на старого Острозького.* К. ЦП. 223.

Ручи́на, -ни, *ж.* Рука. *Ой ти, стара непе, та сядь коло мене, заклади ручину та й за пазушину.* Чуб. V. 420.

Ручити, -чу, -чиш, *гл.* = **Ручитися.** *Я за його ручу.* НВолын. у.

Ручи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Ручаться. *Хто ручиться, той і мучиться.* Ном. № 10661. *Не ручись не то що за рівного батька, а за свою пазуху.* Ном. № 6827.

Ручиця, -ці, *ж.* 1) Ум. отъ **рука.** *Взяла сусіда удовицю за білую ручицю.* КС. 1884. І. 32. *Зеленою китайкою ручиці покрив.* Чуб. V. 776. 2) Въ повозкѣ: укрѣпленный въ подушкѣ и стоящій наружу наклонно колышекъ; четыре такихъ колышка (два въ передней подушкѣ и два въ задней) поддерживаютъ съ обѣихъ сторонъ **драбини**. Чуб. VII. 402, 403. Рудч. Чп. 250. *Ручиця задовбується в насад і на неї накладається палюшник.*

Ручка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **рука.** *Літом ніжкою, а зімою ручкою.* Ном. № 559. *А нуте з білих ручок!* — говорятъ молодой хозяйкѣ, когда потчуетъ напиткомъ. Ном. № 11518. **У ручки з ким братись**. Вступать съ кѣмъ въ рукопашную, бороться или биться. Лохв. у. 2) Рукоятка многихъ инструментовъ и орудій, напр. въ топорѣ — топорище (Сим. 24), въ вилкѣ — черенокъ (Шух. І. 291), рукоятка въ пилѣ (Шух. І. 175), въ ножницахъ — часть, куда входять пальцы (Шух. І. 153), въ косовищѣ — рукоятка, за которую держится косарь правой рукой (Шух. І. 169), у **келефа** — верхняя часть, за которую держится рука (Шух. І. 274), **ручка** у огнива (Шух. І. 284, у **лучка**, которымъ приводится въ движеніе валикъ **ремісника** (Шух. І. 257), у **триба** (МУЕ. ІІІ. 17) и пр. 3) Каждая изъ пари желѣзныхъ дужекъ сундука, за которыя берутся руками при передвиганіи сундука. Пас. 150. 4; Грифъ струннаго инструмента (**бандури, кобзи, торбана**). КС. 1882. VIII, 281, 1892. ІІІ. 383. 5) Въ мельницѣ часть корытца (висящаго подь ковшемъ), за которую трясетъ корытце коникъ (см. **Коритко, риштак**). Мик. 481. 6) Одна полоса покоса. Вх. Зн. 5. *Пройшли одну ручку.* 7) **Божої Матері**. Раст. Anastatica dierochumtica L, іерихонская роза. ЗЮЗО. І. 31. 8) **— Пресвятої Діви**. Раст. Gymnadenia conopsea. Лв. 99.

Ручкови́й, -а́, -е́. 1) Изъ рукъ данный. *Почастуй же нас, кралечко моя, пучковою, щоб запіканка посолодчала.* Стор. II. 221. 2) О табакѣ: папушный. *Куплять табаку ручкового.* ХС. VII. 4 16.

Ручний, -а, -е. 1) Ручной. *І їх славних оковами ручними окрутять.* Шевч. 611. 2) О писаньѣ: рукописный. *Друковане й ручне письмо читать навчились.* К. Дз. 153.

Ручник, -ка, *м.* 1) = **Рушник.** 2) Въ ножной толчеѣ: перекладина за которую работающій держится руками. Шух. І. 161, 162.

Ручни́ця, -ці, *ж.* 1) = **Рушниця.** 2) Каждый изъ двухъ концевь пилы съ отверстіемъ, въ которое вставлена деревянная рукоять. Шух. І. 175.

Ручно, руїнно, *нар.* = **Зручно.** *Вам би радіти, що так виходить ручно.* МВ. (О. 1862. І. 103). *Вони тут часто бувають, то їм і рушно сказати батюшці, а мені далеко ходити.* Волч. у. (Лобод.).

Ручухна, -ни, *ж.* Рука, ручка. *Твоя ручухна подала.* Чуб. V. 1158.

Руша́ння, -ня, *с.* Движеніе съ мѣста.

Руша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **рушити, -шу, -шиш,** *гл.* 1) Двигать, двинуть, трогать, тронуть, шевелить, пошевелить, шевельнуть. *Чорненьке маленьке щонабільшу колоду рушить.* Ном. стр. 295, № 149. *Сват, не сват, а мого не руш нічого.* Ном. № 9414. *Не руш чужого.* Ном. 9672. *Як улана не любити, як же за ним не журити: ой як рушить очима, — вийме душу плечима; ой як рушить плечима, пройме душу очима.* Чуб. V. 1084. 2) Двигаться, двинуться, трогаться, тронуться. *Сам Хмельницький наперед всіх рушав.* Макс. *Ой як будете, вірне товариство, з Перекопу рушати, то не забувайте, вірне товариство, і моїх волів заняти.* Нп. *Та й рушимо тихесенько в далеку дорогу.* Шевч. 664. *Вітрець рушив.* Мир. Пов. І. 112. Рушай! Трогай! Мартъ!

Рушатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **рушитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Двигаться, двинуться, трогаться, тронуться, шевелиться, шевельнуться. *Ольга не рушилася, з місця.* Левиц. Пов. 120. *Батько рушився в дорогу.* Зміев. у. *А ну, рушайтесь на роботу.* Волч. у. **Вітер рушається**. Поднимается вѣтеръ. Зміев. у.

Рушення, -ня, *с.* Ополченіе. *Владика благословляє нас на рушення.* М. 11р. 51. *Мов посполитеє рушення латина в царстві завелось.* Котл. Ен.

Рушити, -ся. См. **Рушати, -ся.**

Рушлята, -лят, *с. мн.* Родъ дѣтской игры. Мил. 56.

Рушний, -а, -е. Подвижной, проворный. Вх. Лем. 463.

Рушник, -ка, *м.* Полотенце. Различныя названія, смотря но употребленію: **рушник-утирач** — для лица и рукъ, — стирок — для вытиранія посуды, **кілковий** — богато вышитый — для украшеніи образовъ, картинъ, **божник** — для иконъ, **плечеви́й** — богато вышитый для сватовъ, **подарковий** — дешевый для свадебныхъ подарковъ и пр. Вас. 167, 168. *Вода в відеречку, — братіку, вмийся; рушник на кілочку, — братіку, втрися.* Чуб. V. 927. *На образах рушники, шиті орлами та хмелем.* Левиц. І. 27. **Рушники подавати**. Перевязать особо для этого приготовленными полотенцами, во время обряда сватовства, сватовъ въ знакъ согласія на выходъ замужъ: дать согласіе на виходъ замужъ. **На рушнику стоя́ти**. Вѣнчаться. *Та ми з тобою на рушничку стояли, та ми з тобою й присягу мали.* Чуб. 2) Бѣлый поясъ, вытканный изъ нитокъ, съ красными и синими полосками на концахъ. Чуб. VII. 417. Ум. **Рушничо́к.**

Рушниця, -ці, *ж.* Ружье. *Ой упала Бондарівна близько перелазу — забив, забив пан Каневський з рушниці одразу.* Чуб. V. 427. Ум. **Рушничка.** Грин. II. 222. *З рушнички золотої стріляє пташки.* Гн. І. 169.

Рушничок, -чка, *м.* Ум. отъ **рушник.**

Рушно. См. **Ручно.**

Руштунок, -нка, *м.* = **Риштунок.** Федьк. Пов. 65.

Рьоб, -ба, *м.* Игра = **Хрещик.** Мил. 55.

Рюм, -му, *м.* Плачъ.

Рюма, -ми, *об.* Плакса. См. **Рюмса.**

Рю́мати, -маю, -єш, *гл.* Плакать. *Та годі тобі рюмати.*

Рюмо́к, мка́, *м.* Въ выраж. **удрати рюмка** — заплакать, заревѣть. *Чи не вдере Микола рюмка?* Зміев. у.

Рюмса, -си, *об.* Плакса.

Рюмсання, -ня, *с.* Плачь.

Рюмсати, -саю, -єш, *гл.* Плакать, рюмить. Ном. № 13527.

Ряб, -бу, *м.* = **Рьоб.** Мил. 55.

Рябець, -бця, *м.* Родъ коршуна. *Так рябцем і вхопить.* Ном. № 13678.

Рябий, -а, -е. Пестрый. *Рябії курчата.* Чуб. III. 138. 2) Рябый, покрытый оспинами, рыжими пятнами. *А я ряба родилася, чорнявому судилася.* Чуб. V. 604. Ум. **Рябенький, рябесенький.** *Ти, голубе сивесенький, ти на крильця рябесенький.* Грин. III. 184.

Рябú́на, -ни, *ж.* Рябина, Sorbus aucuparia. Чуб. V. 742.

Рябити, -блю, -биш, *гл.* Дѣлать пестрымъ.

Рябісінький, -а, -е. Совершенно пестрый, совершенно рябый.

Рябісінько, *нар.* Совершенно пестро, рябо.

Рябіти, -бію, -єш, *гл.* Пестрѣть. Св. *Л.* 308.

Рябітися, -біюся, -єшся, *гл.* Виднѣться въ видѣ отдѣльныхъ пятенъ, точекъ. *На горі, далеко за долиною.... щось рябілося, і не пізнати, чи люде ходили, чи товаряка паслась.* Св. *Л.* 211.

Рябканú́стий, -а, -е. Пестрый. См. **Рябий 1.** Вх. Зн. 61.

Рябко, -ка, *м.* 1) Родъ варенаго кушанья изъ пшена и гречневой муки. Кіев. у. *Вбірали.... хрін з квасом, редьку, буряки, рябка, тетерю, соломаху.* Котл. Ен. IV. 19. *Чого то з сього святого хліба не зробиш? усячини: діда, братки, рябка, сучку, каленика....* Кух. (О. 1861. XI. 27. 2) Кличка собаки. *Як Рябка годують, так Рябко й гавка.* Ном. № 7129. 3) Названіе пестраго кота. *Ой ти, коте-рябку!* Мил. 42.

Рябо, *нар.* 1) Пестро. *Аби, бабо, рябо.* Ном. № 5223. 2) Рябо, съ оспинами, съ пятнами на лицѣ. *Хоч рябі на виду, так маслаки доладу.* Ном. № 7317.

Рябок, -бка, *м.* 1) Рябчикъ. 2) Веснушка. Чуб. I. 59.

Рябокрилий, -а, -е. Пестрокрылый. *Соловейко рябокрилий.* Грин. III. 179. Ум. **Рябокрú́ленький.** *Єсть голубець рябокриленький.* Чуб. V. 310.

Рябомú́зий, -а, -е. 1) О животномъ: съ черными пятнами на мордѣ. *Рябомиза вівця.* Мнж. 192. 2) Пестрый. *На собі мав шаровари в клітку і жилетку якусь рябомизу.* Св. *Л.* 303.

Ряботиння, -ня, *с.* 1) Слѣды отъ оспы на, лицѣ. Ном. № 8519. 2) Рыжіе пятна на кожѣ рыжихъ людей; пятна на лицѣ беременной женщины. Черк. у. (Лобод.).

Рябуха, -хи, *ж.* Пестрый предметъ. *Махорка рябуха. Курка рябуха.* Ум. **Рябушка, рябушечка.** *В мене сучка-рябушечка.* Мил. 81. *Малії собі курочку-рябушечку.* Чуб. II. 90.

Рябчик, -ка, *м.* 1) = **Рябко 2.** Рудч. Ск. I. 201. 2) Сортъ арбузовъ, у которыхъ корка съ темными полосами. *Л*охв. у.

Ряд, -ду, *м.* 1) Рядъ; линія. *Зеленая дібрівонька в три ряди, посажена.* Чуб. V. 1009. *Сідайте в ряд, щоб Бог був рад.* Ном. № 11864. *Іще ж мене ніхто з ряду не викидав.* Г. Барв. 318. *Ішли бояре ряд но ряду.* Мил. 132. **Ряду донести**. Обойти все собраніе съ угощеніемъ. **Ряд у ряд ставати**. Становиться ровными рядами. **В ряди-годи, в ряди́-часи**. Изрѣдка. *То вже в ряди-годи упаде така нічка, щоб він спочив тихим духом.* МВ. II. 9. *Ми Чайченка бачимо в ряди-часи.* МН. II. 96. 2) Очередь. *Чекай ряду, дістанеш коляду.* Ном. № 5568. *Швидко й до тебе ряд дійде.* 3) Конская сбруя. Желех. Шух. I. 101. 4) *мн.* **ряди**. У ткачей: дощечка съ двумя отверстіями, въ которыя пропускаются нити основы. Вас. 202. 5) Договоръ. *Боз ряду узяв роботу.* Ум. **Рядо́к, рядо́чок.**

Ряде́лце, -ця, *с.* Ум. отъ **рядло.**

Ряде́нце, -ця, *с.* Ум. отъ **рядно.**

Ряди́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Распоряжаться, давать порядокъ. *Чоловік мислить, а Бог рядить.* Ном. № 82. *Хиба він староста, що рядить у селі.* НВолын. у. 2) Приводить въ надлежащій видъ, убирать. *Дівчині русу косу чешуть, козакові домовину тешуть, а дівчині косу русу рядять, а козака до гробу провадять.* Чуб. V. 377. 3) Договаривать, подряжать. *Чи не ви рядите під сахаръ?* Черк. у. 4) Готовить для чего, кого, опредѣлять для чего, кого. *Оце тобі, Миколо, моя дитина: спершу я не рядив її за тебе, та заслужив ти у мене.* О. 1862. II. 78.

Ряди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Собираться, готовиться. *Пріч рядися, а хліб сій.* Ном. № 10128.

Рядло́, -ла, *с.* Зернышко въ косточкѣ плода. Ковель.

Рядна, -ної, *ж.* Условіе, договоръ. *На корогвах уговір-рядну писали.* Дума.

Рядний, -а, -е. Аккуратный, хозяйственный. *Сама єм ся дивували, яшм била рядна: єдном мала телятище, і то єм не загнала.* Гол. II. 449.

Ряднина, -ни, *ж.* То-же, что и **рядно**, но плоховатое. *Лежить Ганна на старій дрантині, прикрита старою драною рядниною.* Левиц. I. 75. *Гей було їй сорочки не дати, було обвертіти в подрану ряднину.* Мет. 268. 2) Одежда изъ плохой грубой ткани. *Ти в мами ходиш в грубій ряднині, а в нас будеш ходити в синілі кармазині.* Чуб. V. 393. Ум. **Ряднинка.**

Рядно, -на, *с.* 1) Толстая пеньковая ткань, родъ плотной и толстой дерюги; родъ простыни или одѣла изъ такой ткани. Нас. 168. *Тягни рядно на двох одно.* Ном. № 12793. *Виткала пятеро ряден.* Черниг. у. **Накрити мо́крим рядном**. Наброситься — и слова не дать сказать. Ном. № 3420. Ум. **Ряденце.**

Рядно, *нар.* Нарядно. *В дорогім одіянії він рядно ходив.* Гол. III. 267.

Рядняний, -а, -е. Сдѣланный изъ **дерюги**. *На Ковалівці усе дівки да убогії, кроїли дари рядняні*. Чуб. III. 115.

Рядовий, -а, -е. 1) Обычный, обыкновенный. 2) Рядовой. *Рядовий козак його доганяє.* КС. 1884. I. 37. *Ой ви, сотники і полковники і козаки рядовії.* КС. 1882. XII. 513. 3) Очередной, слѣдующій по порядку. *Рядову чарку піднести. Наламала паляниці, рядову підносить.* Мкр. Н. 16. 6) = **Рядняний.** *Ой посажу я дітей у рядову торбину.* Чуб. V. 860.

Рядовик, -ка, *м.* 1) Рядовой (о козакѣ, солдатѣ). Г. Барв. 443. *Черниговської сотні козак рядовик.* Костом. 7. 70. 2) Раст. Sanguisorba officinalis L. ЗЮЗО. I. 135.

Рядовина, -ни, *ж.* 1) Дерюга, грубый холстъ, употребляющійся на рядна, скатерти, мѣшки и пр. Чуб. УН. 408. Различные сорты рядовини: **базаркова** — шириною въ

аршинъ, **біла** — изъ выбѣленнаго валу, идетъ для ряден и мѣшковъ, дорожки — полосатая на некрашенной основѣ и крашенномь уткѣ, **мішкова** — для мѣшковъ, шириной 12 вершковъ, **писана** — въ поперечныхъ цвѣтныхъ полосахъ для половиковъ, **праник** — полубѣлая, изъ сѣрой основы и недобѣленнаго утка, **сирова** — небѣленная, в **со́сонки** — плотная, особо вытканная и пр. Вас. 168. 2) Худшій сортъ сукна. Чуб. VII. 421.

Рядо́к, -дка, *м.* 1) Ум. отъ **ряд.** *Сідають дівчата рядком на приспі.* Чуб. III. 100. 2) Строка въ книгѣ. Ум. **Рядочок.** *Пливуть качки в два рядочки.* Мет. 56.

Рядува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Обходить рядъ сидящихъ, — напр. угощая водкой. *Вона рядує людей, то й мене не минає чаркою.* Новомоск. у. (Залюб).

Рядю́га, -ги, *ж.* 1) Дерюга. 2) = **Рядно?** Ум. **Рядюжка.** *Коли не пропав в пелюшках, а вже в рядюжках не пропаду.* Ном. № 5294.

Ряжа, -жі, *ж.* 1) *соб.* Утварь, орудія, для чего либо необходимыя. Желех. 2) Шайка банная. Ум. **Ряжка, ряжечка.**

Ря́жанка, -ки, *ж.* Варенецъ, родъ простокваши. Канев. у. Чуб. VII. 4 38. См. **Гуслянка, пряжанка.**

Ря́жечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ряжа.** Черниг. у.

Ря́жка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ряжа.** Канев. у. Полт. у. Черниг. у.

Ря́ма, -ми, *ж.* = **Рама.** Левиц. I. 23.

Ря́мено, -на, *с.* Оконная рама, переплетъ оконной рамы. *Застукали в рямено того вікна.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Ря́ми, -рям, *ж.* Складки, сборки. Угор.

Рямити, -млю, -миш, *гл.* Складывать въ складки. Угор.

Рямка, -ки, *ж.* = **Рамка.** Левиц. Пов. 227.

Рямпати, -паю, -єш, *гл.* Чирикать, трещать. Вх. Уг. 226.

Рямтя, -тя, *с.* = **Рям'я** = **Рамтя.** Лохв. у.

Рямця, -ців, *мн.* Рамка. Мир. ХРВ. 120.

Рямя, мя, *с.* Рубище. *Світиться у вас крізь ряме тіло.* К. ЦН. 238. *Не одежа на ній, а старече рямя.* Кв. I. 215.

Рянда, -ди, *ж.* Лоскутъ, тряпка. Вх. Лем. 463. Ум. **Ря́ндка, ряндочка.** Вх. Уг. 266.

Ряндавий, -а, -е. Оборванный, рваный, въ лохмотьяхъ. *Ряндава кошуля.* Вх. Лем.

Ряндка, ряндочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **рянда.**

Ряндя, -дя, *с.* Лохмотье, тряпье. Угор.

Ряндярь, -ря, *м.* Ветошникъ. Угор.

Ряпуха, -хи, *ж.* = **Рапавка.** Вх. Пч. II. 16.

Ряса, -си, *ж.* 1) Ряса. *Нарядився, як піп у рясу.* Ном. № 11215. 2) Колосъ проса, овса, метелка у растеній, вѣничекъ. *Ряса у проса.* Вх. Лем. 463.

Ряси́ти, -шу́, си́ш, *гл.* Дѣлать обильнымъ плодами, листьями. *Не ваш то батько садочок садив, садочок садив, все злотом рясив.* Чуб. III. 401.

Ряси́ця, -ці, *ж.* Складка, сборка. *Старший боярин красен, а в його жупан рясен, а за тими рясицями сидять воші копицями.* Мил. 156.

Ряска, -ки, *ж.* 1) Водяное растеніе: Lemna minor L. L. triculea L. ЗЮЗО. I. 126. *Ой одбиває од берега щука-риба ряску.* Мет. 8. 2) Сережка на деревѣ, напр. на орѣшникѣ. Угор. 3) = **Ряса 2.** МУЕ. III. 48.

Рясний, -а, -е. Преимущественно о растеніяхъ: густой, обильный листьями, вѣтвями, обильный плодами. *Сади рясні похилились.* Шевч. 219. *Ти, дівчино красна, де ти воли пасла? — Під дубками з парубками, де травиця рясна.* Грип. III. 157. *Обсій, матінко, овесцем, щоб наш овесець рясен був.* Нп. *Ой ти, дубе кучерявий, листя твоє рясне.* Чуб. V. 13. *Рясна яблуня.* Харьк. *Рясна картопля* — имѣющая много картофелинъ. НВолын. у. О волосахъ: густой. Г. Барв. 359. Объ одеждѣ: со многими складками, широкій. *Рясна сорочка* О. 1861. XI. 21. *Рясні рукава в сорочці.* О людяхъ: хорошо одѣтый. *Як прийде весна красна, буде наша голота рясна.* Посл. Ум. **Рясненький, ряснéсенький.**

Ряснистий, -а, -е = **Рясний.** *Копа на копі, а сніп на снопі, копи пашнисті, снопи ряснисті.* Гол. II. 3.

Рясни́ця, -ці, *ж.* = **Рясиця.** КС. 1883. II. 393.

Ряснíти, -нію, -єш, *гл.* Быть густо покрытымъ, изобиловать. *Це дерево ряснiє яблуками. Турецькі ринки ряснiють нашим людом українським.* К. Бай. 71.

Рясно, *нар.* Обильно, густо. *Ой вишенько-черешенько, чом не рясно родиш?* Чуб. *Щоб у вас увесь вік так було рясно, як оце тепер на столі.* Г. Барв. 84. *Сади цвіли рясно.* Левиц. I. 524. *Рясно-рясно плакала.* Мир. ХРВ. 406. Ум. **Ряcненько, ряснесенько.**

Ряснота, -ти, *ж.* Обиліе, изобиліе (плодовъ, листьевъ). Екатериносл. у.

Рясóта, -ти, *ж.* = **Ряснота.** Черк. у. *Там груші — рясота, аж гілля гнуть.* Св. Л. 205. *Там рясота така, що гілля підперай.* Каменец. у. Обь одеждѣ: обиліе складокъ. *Оце вже я спереду мало рясоти пустила, бо під хвартухом, а щоб іззаду рясніша була спідниця.* Пирят. у. Въ нижеслѣд. примѣрѣ: полнота. *Молодик, молодик, тобі вповні, мені на здоров'ї, тобі рясота, мені красота.* Грин. II. 316.

Ряст, -ту, *м.* Раст. а) Primula veris. Маркев. 6. б) Corydalis solida Smith. ЗЮЗО. I. 120. в) Scilla bifolia L. ЗЮЗО. I. 135. г) — **білий**. Corydalis cava Schveig et Koerth. ЗЮЗО. I. 174. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195. **Топтати ряст** — жить, **не топтати рясту** — умереть. Сим. 219. *Мабуть уже йому рясту не топтати.* Ном. № 8228. *Не довго з того часу стара ряст топтала — через тиждень, чи що, й умерла.* Грин. II. 144.

Рятувáння, -ня, *с.* Спасаніе.

Рятувáти, -тýю, -єш, *гл.* Спасать. *Рятуй мене, батеньку, бо я молод козак потопаю.* Лукаш. 131. *Обізвавсь Тарас Трясило віру рятувати.* Шевч. 52. **Рятуйте**! Спасите! Карауль! *Рятуйте, хто в Бога вірує, рятуйте!* Ном. № 4506.

Рятувáтися, -тýюся, -єшся, *гл.* Спасаться. *Здалека зоглядали* (татарина) *з гір, ховалися й рятувались.* МВ. II. 74.

Рятуйточки, *гл.* Ум. отъ **рятувати.** *Ох, лишенько! ох, рятуйточки!* Лохв. у.

Рятун, -на, *м.* Спаситель, спасающій. Лохв. у.

Рятунка, -ки, *ж.* Спасительница, спасающая. Лохв. у.

Рятунок, -нку, *м.* Спасеніе. К. Бай. 41. *На тім світі пани рятунку не мають.* НВолын. у. *Ах там молод козак потопає: просить він рятунку.* Лукаш. 131.

Ряхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Собираться, трогаться. *Свати вже ряхались додому.* Канев. у. *Я вже й ряхатися не буду.* Лубен. у.

Ряхта, -ти, *ж.* ? *Оце лохвицька ряхта.* Ном. № 13947.

Ряхті́ти, -хчу, -тиш, *гл.* Блестѣть, сверкать. *Як золото ряхтить.* Гол. IV. 438. *На морі огрядні кораблі без ліку-міри стоять собі пишними рядами та ряхтять мов пав'яне піря на сонці.* Федьк. Пов. 46.

Ряхтяни́й, -а, -е. Блестящій, сверкающій? *Ряхтяна звіздиця.* Гол. II. 540.

Ряцьки, *нар.* = **Рачки.** Угор.

Ряцькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Рачкувати.** Угор.

С.

С, *пред.* = **З.**

Са! а са! *меж.* Крикъ на свиней, когда ихъ гонятъ. Kolb. I. 65.

Сабани́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Сильно бранить. Желех.

Сабаш, -шу, *м.* Шабашъ, суббота у евреевъ.

Сабашівка, -ки, *ж.* 1) Родъ еврейской шабашковой шапки. Желех. 2) У евреевъ: шабашковая водка. Желех. 3) У евреевъ: шабашковая свѣча. Желех.

Сабашувати, -шую, -єш, *гл.* О евреяхъ: праздновать субботу.

Сабе, *меж.* = **Цабе.**

Саблук, -ка, *м.* **саблука, -ки**, *ж.* Сортъ яблокъ. Подольск. губ.

Савка, -ки, *ж.* Разновідность **ятіра**. Вх. Пч. II. 22.

Савити, -влю, -виш, *гл.* Праздновать день св. Саввы. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити.* Ном. № 4007.

Савти́ра, -ри, савтирь, -рі, *ж.* Испорч. псалтирь. Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Савул, -ла, савула, -ли, *м.* = **Осавул, осавула.**

Сага, -ги, *ж.* Заливъ рѣчной. *Хведора безрідного.... над сагою Дніпровою в чистім полі поховати.* Мет. 441.

Сагайдак, -ка, *м.* Колчанъ, чехолъ на лукъ и стрѣлы. *Познаєш пішого з сагайдаком.* Ном. № 13284. У Куліша — лукъ: *сагайдак із стрілкою на печаті вирізано.* К. ЧР. 392, 426. Ум. **Сагайдачо́к.**

Сагани́стий, -а, -е. О лошади: на высокихъ ногахъ. Желех.

Сагмал и саґмал, -лу, *м.* Небольшое стадо молодыхъ ягнятъ съ матками. Херс. г. О. 1862. V. Кух. 38.

Саґан, -на, *м.* Котелъ, большой горшокъ; вообще посуда (даже деревянная). Желех. Ум. **Саґаник, саґанчик, саґанець.**

Сад, -ду, *м.* 1) Садъ. *Сади рясні похилились.* Шевч. — **виноград**. Виноградникъ. 2) Мельничный поставъ. Ум. **Садо́к, садочок, садонько.** *Садок вишневий коло хати.* Шевч.

Саджавка, -ки, *ж.* Рыбный садокъ, бассейнъ для разведенія рыбы, прудъ. Хотин. у.

Саджа́ти, -джа́ю, -єш, *гл.* Сажать. *Багатого за стіл сажають, а убогий коло печі не сяде.* Ном. № 1598.

Саджений, -а, -е. Осыпанный (драгоцѣнными камнями). *Келеп, саджений изумрудами.* К. Бай. 21.

Сади́ба, -би, *ж.* Усадьба. О. 1862. VI, 95. *Не було ні садиби, ні кроку землі.* МВ. II. 33.

Сади́кати, -каю, -єш, *гл.* Тузить, бить. Лубен. у.

Сади́ти, -джу́, -диш, *гл.* Сидить. *Наша Маруся садила капусту.* Мет. 216. 2) Насаживать, помѣщать. *Латку на латці сажу, шаг на горілку держу.* Ном. № 11719. 3) **— гайдука**. Танцовать гайдука, трепака. *Еней, матню в кулак прибравши і «не до соли» промовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Кн.

Сади́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Сажаться, быть сажаему. *Картопля садиться, а мак сіється.*

Садібня, -ні, *ж.* Питомникъ для растеній. Лубен. у.

Садівник, -ка, *м.* Садовникъ. Каменец. у. Єв. I. XX. 15.

Садівничий, -а, -е. 1) Садовничій. Черк. у. 2) Садовникъ. *Мій дід був садівничим у панськім садку.* Канев. у.

Садівничити, -чу, -чиш, *гл.* Заниматься садоводствомъ. Волч. у. (Лобод.).

Саді́ння, -ня, *с.* Сажаніе, посадка (растеній). Херс. г. *Сю весну посадив півсотні яблунь; та як би після того садіння та часто дощі, а то воно й сохне.* Харьк. у.

Садковий, -а, -е. Садовой. *Садкове сіно.*

Садно, -на, *с.* Ссадина, рана, натертая сѣдломъ или сѣдолкой у лошади. Вх. Зн. 61. *Та й мухи посипались на садно: треба чимось рятувати.* Харьк. г.

Саднути, -дну, -неш, *гл.* Ударить, дать тумака. Лубен. у.

Садовий, -а, -е. Садовый. *Проклята їх на світі займанщина, не знатимуть дороги садової.* К. Іов. 54.

Садовина, -ни, *ж.* Садовые плоды, деревья. *Верби та садовина поперехилялись через тини.* О. 1862. IX. 60.

Садовити, -влю, -виш, *гл.* Садить, усаживать. *Садовив його* (синка) *собі на шию, бігав з їм по хатах.* Левиц. Пов. 148. *Садовлять* (молоду) *на ослін.* Ном. № 298.

Садови́тися, -влю́ся, -ви́шся, *гл.* Садиться, усаживаться. *Дівчина родиться, а козак на коня садовиться.* Ном. № 8734. *Просять садовиться.* Сим. 209. *Милости просимо! садовіться.* МВ. (О. 1862. I. 94).

Садовище, -ща. Мѣсто, гдѣ былъ садъ. Гайс. у.

Садовник, -ка, *м.* = **Садівник.** Грин. II. 260.

Садо́вничка, -ки, *ж.* Жена садовника. Грин. II. 261.

Садо́к, -дка, *м.* Ум. отъ **сад.** Садикъ.

Садонько, -ка, *м.* Ум. отъ **сад.**

Садо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **сад.**

Саєт, -ту, *м.* **сайта, -ти,** *ж.* 1) Годъ тонкаго англійскаго сукна. К. ЧР. 4 26. *Штани із дорогої саєти.* К. ЧР. 85. 2) Шелковая матерія? *Жінки у золоті, у саєті, у намистах дуже дорогих.* Рудч. Ск. II. 102.

Сає́товий, -а, -е. Изъ **саєти.**

Саж, -жа, *м.* 1) Хлѣвъ, мѣсто, куда затворяютъ животное для откармливанія. Чуб. VI. 393, 395. *К Різдву Максим у саж закинув кабана.* Бор. 72. *А де отті? невже в сажах годує хам собі на сало?* Шевч. 2) Плетеная изъ лозы овальная корзинка, по формѣ напоминающая яйцо; она погружается въ воду и ней въ хранится поймання рыба.

Сажа, -жі, *ж.* Сажа. *А я свої* (брови) *в сажу вмажу — твої переважу.* Чуб. III. 133. Ум. **Сажка.**

Сажавка, сажалка, -ки, *ж.* = **Сажавка.** *Сажалка була, — калина кругом понависала так рясно, як дівочі сльози.* Г. Барв. 53. *Викопали сажалку.* Чуб. II. 185.

Сажанка, -ки, *ж.* Посаженное растеніе. *Се тютюн сіянка, а то сажанка.* Лохв. у. *Цибуля сажанка і сіянка.* Міусск. окр.

Сажа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* 1) = **Садити 1.** *Та йди, жінко, та йди, любко, квасолі садити.* Грин. III. 350. 2) = **Садовити.** *Багатого за стіл сажають, а убогого й так випроважають.* Ном. 3) Поселять, поселить. *Ой став городи, панські слободи по річках сажати.* КС. 1882. II. 436. 4) Всовывать, вкладывать. *Сажай мені кужель у праве ухо! — Вона всадить.* ЗОЮР. II. 23.

Сажень, -жна, *м.* 1) Сажень. 2) — **косовий**. Разстояніе между концемъ ноги и вытянутой вверхъ рукой. *Щоб під ним і над ним земля горіла на косовий сажень.* Ном. № 3795. 3) **маховий**. Разстояніе между распростертыми горизонтально руками. 4) **Плавати сажнями**. Плавать, вытягивая руки.

Сажер, -ра, *м.* = **Сажотрус.** Шух. І. 92.

Сажка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сажа.** 2) = **Зана** = **Зона.** *Вона буває у пшениці і в просі, — так, як качанчик і з його так як сажа сиплеться. Через його борошно буває чорне. Діти як углядять та кричать: ось де сажок багато! та вибірають їх.* Пирят. у. 3) = **Верша.** Вх. Пч. II. 24.

Сажни́й, -а́, -е́. Покрытый сажею. *Чорні руки, бо вигрібав сажні тріски.* Черк. у.

Сажни́ця, -ці, *ж.* Сорочка, въ которой чистять трубы отъ сажи. Конст. у.

Сажньовий, -а, -е. Саженный, длиною въ сажень.

Сажовий, -а, -е. Выкормленный въ **сажі**. *Ні, добродію, гуси не сажові, надвірні.*

Сажотрус, -са, *м.* Трубочисть. Конст. у.

Сазан, -на, *м.* Рыба: карпъ. *Онисько кашовар щербу притирив ваганами, варену густо з сазанами.* Мкр. Г. 4.

Сайгак, -ка, *м.* 1) Дикая коза, сайга. *З власних рук годував диких кіз, сайгаків.* Стор. II. 56. 2) Колъ вышиною съ человѣка; два такихъ кола, забитые рядомъ, служать снарядомъ для привязыванія овецъ: шею овцы вкладываютъ между ними, а сверху ихъ связываютъ. О. 1862. V. Кух. 32, 38. *А ну, хлопці, піймайте оту вівцю та в сайгаки її, а то вона ще одкинеться од ягняти.* Ейск. у.

Сайдак, -ка, *м.* 1) = **Сагайдак.** *Ой поїхав Венчеслав на коню гуляти, а повісив через плечі та сайдак багатий.* Макс. *Дзвенить над ним сайдак і лук мідяний.* К. Іов. 89. 2) Годъ рыболовнаго сака. Вх. Пч. II. 23.

Сак, -ка, *м.* Рыболовный снарядъ: сакъ. Части его: конусообразный мѣшокъ изъ сѣти — **саківно**, острый конецъ его — **ґоґовник**, выше послѣдняго-**ошийок**, самая широкая часть — **черево**, само отвертіе — **горло**; при отверстіи мѣшокъ надѣтъ на деревянную дугу — **дугу**, концы душ удерживаетъ на извѣстномъ разстояніи веревка — **попруга**, на которую надѣта остальная часть края сѣти; отъ средины **по́пруги** и до **ґоґо́вника** черезъ дугу идетъ другая дуга — **облук**, который держитъ сѣть растянутой: деревянная палка, къ которой привязанъ **сак**, наз. **держак**. Шух. І. 224. **Сак до гоні́ння** — сакъ, въ который вгоняютъ рыбу, вспугивая ее. Шух. І. 227. 228.

Сака, -ки, *ж.* Бочка водовозная. КС. 1882. XI. 580.

Сакалаш, -ша, *м.* Игра съ огнемъ въ ночь Воскресенія Христова. Угор.

Саква, -ви, *ж.* = **Сак.** Вх. Пч. II. 22.

Сакви, -ко́в, *ж. мн.* 1) Сума переметная. *Прив'язав сакви до тропу, взяв коня за повід.* Мкр. Н. 11. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 374, 379. 3) Названіе двухъ взятокъ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 466. Ум. **Саківки.**

Саківно́, -на, *с.* Часть сака. Шух. Г. 224, 228. См. **Сак.** Часть **підкладу**. Шух. І. 228.

Саклак, -ку, *м.* Раст. Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. І. 123.

Сакрамент, -ту, *м.* Причастіе. *Не признається — не станеш його сповідать і сакраменту давати.* Чуб. II. 106.

Сакраментува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Пріобщать Св. Тайнъ. *А тим часом непрощений грішний умірає. Уже його лукавого сакраментували.* Шевч. II. 206.

Саксаган, -ну, *м.* Конецъ, смерть. Борз. у. *Там йому саксаган.* Ном. № 14081.

Сакуля, -лі, *ж.* Родъ рыболовнаго сака на подобіе мѣшка изъ рѣдкаго полотна. Вх. Пч. II. 22.

Сал, -лу, *м.* При ловлѣ рыбы: все пространство воды или льда, захваченное сѣтями. Поп. 100.

Сала, -ли, *ж.* Небольшой плотъ изъ сноповъ, употреблявшійся козаками при переправѣ черезъ рѣку: на него складывали оружіе и одежду и привязывали его къ хвосту лошади.

Салабай, -бая, *м.*? *Цюцю, дурний салабай.* Ном. № 6487.

Саламаха, -хи, *ж.* 1) Кушанье: истолченный чеснокъ съ солью и хлѣбомъ, прибавляютъ еще фасоли. Kolb. I. 54. 2) = **Соломаха.** *Не журися ти, дівчино, єсть там в полі саламаха, козацькая завертаха.* Лукаш. 121.

Салата, -ти, *ж.* Раст. а) Lactuca, салатъ. в) — **заяча**. Ranunculus Ficaria L. ЗЮЗО. I. 133. *Ой на горі салата, — роди, Боже, дівчата.* Грин. III. 306.

Салатник, -ка, *м.* = **Салата заяча.** ЗЮЗО. I. 133.

Салаш, -ша, *м.* Шалашъ. *Не пришли-сьме тут стояти, треба нам салаш дати.* Гол. IV. 409. 2) = **Кошара**? *На здвига розбірають вівці з салату.* МУЕ. III. 48.

Салаши́на, -ни, *ж.* = **Салаш.** Желех.

Салашитися, -шуся, -шишся, *гл.* Поселяться гдѣ. Желех.

Салашувати, -шую, -єш, *гл.* Жить въ шалашѣ. Желех.

Салган, -на, *м.* Бойня для скота вмѣстѣ съ салотопней. Екат., Херс. и Таврич. г.

Салдат, -та, *м.* Солдатъ. *З солдатом не з своїм братом, не стягайся.* Ном. № 805. Ум. **Салдатик.**

Салдатва, -ви, *ж. соб.* = **Салдатня.** *Лаються, як салдатва.* Св. Л. 218.

Салдатня, -ні, *ж. соб.* Солдаты. *Ото скільки салдатні.* Зміев. у.

Салдатченко, -ка, *м.* Сынъ солдата.

Салдацький, -а, -е. Солдатскій. Левиц. I. 59.

Салє́тра и салітра, -ри, *ж.* Селитра.

Салє́ник, -ка, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Зн. 62.

Салимон, -на, *м.* Испор. **Соломон**. Названіе гадательной книжки лубочнаго изданія, на заглавномъ листкѣ которой обыкновенно помѣщается большой кругъ, поддерживаемый мужчиной; на кругъ бросаютъ шарикъ, который падаетъ на какое нибудь изъ помѣщенныхъ тамъ чиселъ, — подъ этимъ числомъ находится въ книжкѣ отвѣтъ на задуманное. *На салимон ворожити.* Г. Барв. 338.

Салій, -лія, *м.* = **Салєник.** Вх. Зн. 62.

Салмаш, -ша, *м.* Помощникъ овечьяго пастуха, чабана. Херс. г.

Сало, -ла, *с.* 1) Сало. *Різать кабанів на сало.* Стор. М. Пр. 60. *Перчун придбав салів, не каятиметься — уторгує.* Кобел. у. Угорск.: внутренній жиръ у свиньи, человѣка и нѣкот. др. животныхъ. 2) **Дурне сало**. Тупица, дуракъ. 3) **Сало де́рти**. Родъ игры у мальчиковъ: повиснуть, зацѣпившись за перекладину ногами, внизъ головой. 4) **Залити сала за шкуру**. Досадить, допечь кому. *Не одному гарячого сала за шкуру*

зальємо. Стор. М. Пр. 45. 5) **Дідове са́ло**. Раст. Salvia verticillata. Шух. I. 22. Ум. **Сальце.** *Плямка собі сальце.* Ном. № 1137. *По чарці випємо, сальця ззімо шматок.* Гліб.

Салогуб, -ба, *м.* Бранное: торговецъ, мѣщанинъ. К. ЧР. 69, 426. *Міщанин узиває селянина — очкур, чубрій; а селянин міщанина — салогуб.* О. 1862. VIII. 32. *Пика широка та одутловата, як у того салогуба.* Стор. I. 60. К. Повѣсти. I. 200.

Салом'як, -ка, *м.* Нашатырь.

Салотовка, -ки, *ж.* 1) Деревянный сосудъ съ пестикомъ для толченія сала. *Товкачем товчуть сало в салотовці задля борщу, або-що.* Черном. 2) Глупая башка.

Салтан, -на, *м.* Султанъ, турецкій императоръ. *На такій подушці не погребував би виспатись і сам салтан турецький.* Стор. I. 208.

Сальник, -ка, *м.* Родъ кушанья. Изрубленная свиная печенка, перемѣшанная съ гречневой кашей и изжаренная въ сальникѣ. Маркев. 162.

Сальце, -ця, *с.* Ум. отъ **сало.**

Салянка, -ки, *ж.* Пт. Синица, Partis. Мнж. 192.

Саляник, -ка, *м.* Майскій шукъ, Melolontha vulgaris. Вх. Пч. II. 27.

Сам, сама, саме, *мѣст.* 1) Самъ, сама, само. *Біг дає, як сам знає.* Ном. № 32. *За багачем сам чорт з калачем.* Ном. № 1423. *Адже дзеркало показує пику, якої саме не баче.* Ном. № 13828. 2) Самъ одинъ, одинъ только, одинъ лишь. *Батько кликав їх вечеряти і не діждався; мусів сам вечеряти.* Левиц. Пов. 25. *Нещастя ніколи само не приходить.* Ном. *Зосталися самі вишкварки.* Ном. № 1929. — **один**. Совершенно одинъ. *Сам-один, як палець.* Ном. № 10679. — **душею**. Одинъ одинехонекъ. *Сам-душею сижу дома.*

Сама, *ж.* Въ им. пад. ед. ч. не употр., а лишь въ слѣд. выраженіи: **брати у саму** — размышлять, обдумывать. Вх. Зн. 62. Желех.

Самарати, -раю, -єш, *гл.* Походить, быть похожимъ. *Кіс самарає на дрозда.* Вх. Зн. 62.

Самарно, *нар.* Вѣроятно, правдоподобно. Желех.

Самбір, -бо́ру, *м.* Родъ дерева. *Сікуть, рубають самбір-деревце, сікуть, рубають на Дунай пускають.* Лукаш. 157. *Жовнар каже: ходім, серце, у мій новий край: в мене ганки мальовані, садами самбір.* Федьк. III. 109.

Самбірка, -ки, *ж.* Раст. Salix purpurea L. Анн. 310.

Самбіро́вий, -а, -е. Изъ дерева **самбір**. *Самбіровий гай.* Федьк. (Желех.).

Саме, *нар.* Именно, какъ разъ. *Приходить, а дочка саме хліб із печі виймала.* Грин. II. 170. *Саме гречка розцвілись.* Рудч. Ск. I. 90. *Саме так було, як я оце кажу. Саме тоді.*

Самець, -мця, *м.* 1) Самецъ. Чуб. V. 317. 2) Раст. Aster amelius. Вх. Пч. II. 29.

Самий, -а, -е, *мѣст.* Самый. *Ой топи мене, моя мати, да на самеє денце.* Чуб. V. 569. *В собаках сама сила.* Рудч. Ск. I. 121. *Докатав до самого краю.* Ном. *Ой дай коню овса по самії перса.* Чуб.

Самий, сама и самая, саме и самеє, *мѣст.* Одинъ, только одинъ, лишь. *Самий борщ та борщ без нічого що-дня як їсти, то хиба наїсися? Уже то не даром тобі так солодко самій сидіти дома!* Рудч. Ск. I. 132. *У самій сорочці вискакує з хати на мороз. І постіль убога — самая солома.* Чуб. III. 382. *Оставили саме бадилля.* Рудч. Ск. I. 52. **Самі за себе**. Одни только. *А багато було людей в церкві? — Людей, мамо, не було нікогісінько, тільки самі за себе москалі.* Ном. № 828. Ум. **Саменький, самесенький.**

Самиця, -ці, *ж.* Самка. Ум. **Самичка.**

Самісінький, -а, -е. 1) Какъ разъ самый. *Над самісіньким краєм гори стояли рядами гулящі люде.* Левиц. Пов. 131. *Схаменувся на самісінький свят-вечір.* Шевч. 279. *Годував його і доглядав аж до самісінької смерти.* Грин. II. 169. 2) Совершенно одинъ. *Самісінькі сухарі гризе, — нічого нема. Зосталась я самісінька.* МВ. I. 47.

Самісінько, *нар.* Именно, какъ разъ. *Все так самісінько.* О. 1862. IV. 27.

Саміський, -а, -е = **Самісінький.** *Мабуть тільки правди у твоєму світі, що в ворога купили за готову кров, з саміського серця на хресті пролиту.* Федьк. III. 141.

Самітний, -а, -е = **Самотний.** *Зося не придатна до самітного тихого життя.* Левиц. I. 340. *Не кидай же хоть ти мене, Катрусю, самітної-бездітної зозулі.* К. Бай. 18.

Самітник, -ка, *м.* Одинокій человѣкъ, человѣкъ, живущій уединенно, отшельникомъ. *Він у Київі, яко артист, буде самітником.* К. ХП. 18. *Самітником, та ще й сумним собі живе.* Г. Барв. 477.

Самітність, -ности, *ж.* = **Самотність.** К. ХП. 18.

Самка, -ки, *ж.* Родъ дѣтской болѣзни. *Щоб тебе взяла самка з пристрітом.* Ном. № 3723.

Само́, *нар.* Хотя, однако, все-таки, по. Угор.

Само, *нар.* = **Саме.**

Самобієць, -бійця, *м.* О мечѣ: самъ рубящій (въ сказкахъ). *Меч-самобієць.* Грин. I. 185.

Самобійка, -ки, *ж.* О саблѣ: сама рубящая (въ сказкахъ). *Шабелька-самобійка така, що скільки війська не буде, — все сама побє.* Грин. I. 100.

Самовар, -ру и самоварь, -рю, *м.* Самоваръ. *Ухватив, як панського самовару.* Ном. № 6571.

Самовидець, -дця, *м.* Очевидець. Міусск. окр. *Були самовидцями.* Єв. *Л.* I. 2.

Самовільний, самово́льний, -а, -е. Своевольный.

Самовільно, самовольно, *нар.* Своевольно. *А в папері тому не велів нікому самовольно в Дніпрі утопати.* Думитрашко. (Петров. Оч. укр. *л.* 75).

Самовладний, -а, -е. Самовластный, самодержавный. К. ПС. 135. *Князювати над самовладними князьми й панами.* К. ЦН. 200.

Самовладник, -ка, *м.* Самовластный, самодержавный государь. Желех.

Самовладність, -ности, *ж.* Самовластіе, самодержавіе. Желех.

Самовладно, *нар.* Самовластно, самодержавно. Желех.

Самово́з, -за, *м.* Промышленникъ, нанимающій сукновальную мельницу, для которой сукна самъ собираетъ у хозяевъ ихъ и затѣмъ самъ ихъ доставляетъ обратно. Вас. 174.

Самоволець, -льця, *м.* Своевольникъ. *Та що лихе життя із тими самовольцями.* МВ. II. 80. *Бач, які самовольці: самі роблять як знають.* Черк. у.

Самово́ля, -лі, *ж.* Своеволіе. Желех.

Самовправа, -ви, *ж.* Самоуправіе. Мир. ХРВ. 386.

Саморай, -граю и самогрій, -рію, *ж.* Шуточно: самоваръ.

Самогребка, -ки, *ж.* Машина для сгребанія скошеннаго. Прилуц. у.

Самогуди, -дів, *м.* Эпитетъ гуслей (въ сказкахъ): сами собой издающія звукъ. *Найди мені гуслі-самогуди.* Чуб. II. 39.

Самогужки, *нар.* = **Самотужки.** *Вези мене швидче додому, тільки самогужки вези мене.* Рудч. Ск. I. 166. Не просто-ли это опечатка вмѣсто: самотужки?

Самодвадсятий, -а, -е. Я и еще девятнадцать. Вх. Зн. 62.

Самодержавець, -вця, *м.* Самодержець. Шевч. II. 245.

Самодержавний, -а, -е. Самодержавный. К. Кр. 14. *Прикриває своє самодержавне чоло чернечим клобуком.* Морд. II. 32.

Самодержавність, -ности, *ж.* Самодержавіе, неограниченный образъ правленія. Желех.

Самодержавство, -ва, *с.* = **Самодержавність.** К. Бай. 141.

Самодержець, -жця, *м.* = **Самодержавець.** К. Кр. 19. К. Бай. 27. *Московський самодержець.* К. ПС. 128.

Самодери, -рів, *м. мн.* Рыболовный снарядъ для ловли сома: три связанныхъ между собою большихъ крючка съ грузомъ для тяжести. Браун. 36.

Самодесятий, -а, -е. Я и еще десять. Вх. Зн. 62.

Самодруг, -гого, *м.* Вдвоемъ пребывающій, самодругъ. Вх. Зн. 62.

Самодруга, гої, *ж.* Беременная. Желех. *Фраїрочко моя, так єдна, як друга, тепер мі повіджте, котра самодруга.* Гол. II. 222.

Саможатка, -ки, *ж.* Жатвенная машина, жнея. Прилуцк. у.

Само́жер, -ра, *м.* Себя ядущій. К. ХП. 53.

Самозанедбання, -ня, *с.* Самоотреченіе. К. (Желех.).

Само́зелень, -ні, *ж.* Раст. Euphorbia amygdaloides. Шух. I. 21.

Самозрад, -ду, *м.* ? *Самозрад, самозрад, сама м ся зрадила, коли м до гаїчку на травку ходила.* Гол. II. 218.

Самоїстність, -ности, *ж.* = **Самостайність.** Стор. I. 181.

Самокєша, -ші, *ж.* Раст. Coronilla. Шух. I. 21.

Самоки́сє, -ся, *с.* и **само́кись, -сі,** *ж.* Простокваша. Вх. Зн. 62.

Самоки́ш, самокиша, -ші, *ж.* = **Самокисє.** Вх. Зн. 62. Желех.

Самоко́ска, -ки, *ж.* Косилка, жнея. Славяносерб. у.

Самокри́тка, -ки, *ж.* = **Покритка.** Конот. у.

Самозречення, -ня, *с.* Самоотреченіе. *Дівочої самопокори жертва, самопокори і самозречення.* К. ЦН. 297.

Самопал, -лу, *м.* 1) Самопалъ, ружье. *Вивірився Козубай на війну з ляхами, взяв з собою самопал і лук зо стрілами.* Лукаш. 112. 2) Ловушка на медвѣдей и др. крупныхъ звѣрей. Вх. Пч. II. 7.

Самопальний, -а, -е. Самовоспламеняющійся. *Засвітив самопальний сірничок.* Рудч. Ск. II. 180.

I. Самопас, *нар.* Безъ пастуха, безъ присмотра, на свободѣ.

II. Самопас, -са, *м.* Пасущій санъ свой скотъ, а не въ общественномъ стадѣ. Конст. у. *Ми самопаси, бо кожен у нас сам свої коні пасе.* Конст. у.

Самопаски, самопасно, самопасом, *нар.* = **Самопас.** Чуб. VI. 141.

Самоперше, *нар.* Прежде всего. Вх. Уг. 266.

Самописки, *нар.* Безъ посторонней помощи (писать). *Самописки навчивсь писать.* Славянос. у.

Самопи́хом, на-самопих, *нар.* Безъ приглашен я, нахально, насильно, самоуправно. Г. Барв. 505. Мнж. 192. *Лізуть у хату самопихом.* Зміев. у. *Як я до їх піду на-самопих.* Черн. у.

Самопіч, -печі, *ж.* Эпитетъ квашни въ сказкахъ: сама пекущая. Чуб. II. 38. *Узяв діжу-самопіч.* Чуб. II. 38.

Самопічний, -а, -е. Самъ пекущій. **Самопічна діжа** = **Діжа самопіч.** Чуб. II. 38.

Самоповага, -ги, *ж.* Самоуваженіе, чувство собственнаго достоинства. К. (Желех.).

Самопокора, -ри, *ж.* Смиреніе, самоуничиженіе. *Дівочої самопокори жертва.* К. ЦН. 29 7. *В великій тузі і в самопокорі.* К. ЦН. 268.

Самопосвята, -ти, *ж.* Самопожертвованіе. *Возможеш подвигом самопосвяти спасення сотворить свойму народу.* К. ЦН. 266.

Самопотіти, -почу, -тиш, *гл.* Коптить, испускать копоть. *Вона* (лямпа) *самопотить.* Шух. I. 104.

Самоправець, -вця, *м.* Своенравный человѣкъ? *Молодий баштанник був собі чоловік веселий та гордий, та щасливий, та немилостивий — себелюбець і самоправець.* МВ. III. 103.

Самопри́суд, -ду, *м.* Право собственнаго суда, самоуправленіе. *Під самоприсудом козацьким жити.* К. Бай. 63.

Самопряд, -ду, *м.* = **Самопрядка.**

Самопрядка, -ки, *ж.* = **Прядка.** Уман. у. Черн. у.

Саморадощі, -щей, *ж. мн.* Гадость въ одиночку? Встрѣчено только у Свидницкого. *Він дибав, похитуючись, і в саморадощах насвистував.* Св. Л. 255.

Саморідний, -а, -е. 1) Самородный, естественный, натуральный. *Саморідна віспа.* Полт. г. 2) — **дна дитина**. Незаконнорожденный ребенокъ. 3) — **дне зілля**. Раст. = **Пісочник.** Вх. Пч. I. 13.

Саморобка, -ки, *ж.* Самодѣльная вещь. Рк. Левиц.

Саморобний, -а, -е. Самодѣльный, домашняго приготовленія. *Це сукно саморобне.* Рк. Левиц.

Саморозвій, -вою, *м.* Саморазвитіе. К. Кр. 35.

Саморо́слий, -а, -е. О землѣ: грунтъ, нетронутая почва. *Тут нема вже чого далі й копати: пішла саморосла земля.* Брацл. у.

Саморуйнування, -ня, *с.* Самоуничтоженіе. К. ПС. 147.

Саморуч, *нар.* Собственноручно.

Саморучний, -а, -е. Самодѣльный. *Рушники саморучні.* Екат. у. (Залюб.).

Самосвідомість, -мости, *ж.* Самосознаніе. Желех.

Самоси́л, -ла, *м.* 1) Самовластитель. *Цей губернатор в губерні самосил.* Козел, v. 2) Раст. Teucrium chamaedrys L. ЗЮЗО. I. 138.

Самосій, -сію, *м.* Самосѣвка. *Овес-самосій.* Чуб. III. 266. *Горох самосій.* Грин. III. 54.

Самосійка, -ки, *ж.* Сѣялка.

Самосійний, -а, -е. 1) Самосѣйный. 2) — **на дитина**. Незаконнорожденное дитя. Г. Барв. 310.

Самосіч, -ча, *м.* = **Самобієць.** *Міч-самосіч.* Рудч. Ск. I. 98. Чуб. II. 38.

Самостай, -таю, *м.* Раст. Senecio erucaefolius L. ЗЮЗО. I. 136.

Самостайний, самостійний, -а, -е. Самостоятельный. О. 1862. I. 79; X. 1.

Самостайно, самостійно, *нар.* Самостоятельно. Морд. Пл. 42.

Самостайність, самостійність, -ности, *ж.* Самостоятельность.

Самостій, -то́ю, *м.* Раст. Ranunculus aquatilis. Вх. Пч. II. 35.

Самостріл, -лу, *м.* 1) Ловушка для медвѣдей и др. крупныхъ звѣрей. Вх. Пч. II. 7. 2) Болѣзнь: стрѣльба въ поясницѣ. Желех. *Самостріл ми любку напав, лупає очима, усе каже, що їй болить щось межи плечима.* Гол. III. 223.

Само́суд, -ду, *м.* Самосудъ. К. ЦН. 184. *Народнього самосуду герої.* К. ЦН. 196. *Крівавий самосуд.* К. Дз. 55.

Самота, -ти, *ж.* Уединеніе, одиночество. К. ЧР. 426. Рудч. Чп. 253. **На самоті**. Наединѣ. *Кобза на самоті, схиливишсь на стіл, облився гіркими сльозами.* Стор. М. Пр. 59. **Самото́ю**. Въ одиночку, одиноко. К. ДС. 14. *Злапали Швачку та й самотою, та до Львова віддали.* Гол. I. 17.

Самотека, -ки, *ж.* Безымянная рѣчка. *Зробила той кут якась річка самотека, павши у річку Остер, у лузі.* К. ЧР. 257. См. еще русскій переводъ «Черн. Рады». Повѣсти. К. I. 229.

Самотина, -ни, *ж.* = **Самота.** *Без дружини і надії в самотині посивіє.* Шевч.

Самотіти, -тію, -єш, *гл.* Жить уединенно. *А я самотію у Новогрудку.*

Самотканий, -а, -е. Собственнаго, домашняго тканья. *Мої хусточки самотканії.* Грин. III. 119.

Само́тний, -а, -е, самотній, -я, -є. Уединенный, одинокій. *Підкрадешся, наробиш лиха, запалиш рий мій салютний.* Шевч.

Само́тність, -ности, *ж.* Уединоніе. Левиц. I. 289.

Самото́ка, -ки, *ж.* = **Самотека.** *Іди ж, каже, оціми пісками глибокими да річками самотоками.* Рудч. Ск. I. 136. 2) То-же, что и **витушка** (см.), но нѣсколько сложнѣе устроенная, а именно: положенныхъ накрестъ палокъ — **пере́хрестнів (бильця у витушки)**, здѣсь двѣ пары — внизу и вверху, и каждый верхній конецъ соединенъ съ соотвѣтствущимъ нижнимъ дощечкой съ зазубринами (**зазубами**) — **ка́чкою** (= **коник, -качечка у витушки)**; каждая такая пара соединенныхъ **перехрестнів** наз. **єрмо**; **є́рма** отдѣлены другъ отъ друга распоркой — **розгоном**; стержень, на кот. надѣты **єрма**, наз. **сво́рень**. Шух. I. 150.

Самотріть. Самъ третей, я и еще двое. Вх. Зн. 62. **Втвори мені ворота!** *Бо я іду самотріть на вечерю, на обід.* Гол. IV. 512.

Самотужки, *нар.* Собственными силами, усиліями. Сим. 20. Грин. I. 4. *Так він ото самотужки і порося уклав? А тож!* Кобел. у. *Ми з сестрою возимо зімою до річки сорочки прать не конем, а так, самотужки санки тягнемо.* Пирят. у.

Самотяж, *нар.* = **Самотужки.**

Самоук, -ка, *м.* Самоучка. Желех.

Самоукий, -а, -е. Самъ учившійся. Желех.

Самохіттю, *нар.* Добровольно, по своей волѣ. *Сам погинув.... чи самохіттю, чп так уже Господь його покарав.* МВ. I. 158.

Самохіть, *нар.* = **Самохіттю.** К. ЧР. К. Бай. 12. *Як таки самохіть свою душу морити.* Борз. у. *Самохіть підставить під ярмо шию.* Мир. ХРВ. 95.

Самоходник, -ка, *м.* Въ сказкѣ эпитетъ сказочнаго быстроногаго бычка. Чуб. II. 241.

Само́цвіт, -ту, *м.* Самоцвѣтъ, драгоцѣнный камень. *Була убрана на весіллі в жемчузі, в дукачах і самоцвітах.* Стор. I. 34. Переносно: вообще что-либо прекрасное по своимъ природнымъ качествамъ. (Українська мова) *зоставила багато свого самоцвіту в польській словесності.* К. ХП. 116.

Самоцвітний, -а, -е. Самоцвѣтный, драгоцѣнный; переносно: прекрасный по своимъ природнымъ качествамъ. *Буйно проросла та самоцвітна мова.* К. ХП. 116.

Самочуття, -тя, *с.* Самочувствіе, самосознаніе. *Нага тільки вік знає, чого стоїть сей орган* (нар. слово) *національного самочуття.* К. ХП. 121.

Самочетве́ртий, -а, -е. Я и еще трое. Вх. Зн. 62.

Самошість. Самъ-шестъ.

Самура, -ри, *ж.* Свинья. Вх. Лем. 464.

Санджак, -ка, *м.* Губернаторъ турецкій. АД. I. 226.

Санджаківна, -ни, *ж.* Дочь губернатора (турецкаго). *Дівка-санджаківна на встрічу вихожає, Алкана-пашу в город Козлов зо всім військом затягає.* АД. I. 211.

Сандова, -ви, *ж.* Желѣзный трезубецъ для битья рыбы. Поп. 96. См. **Сандоля.**

Сандо́ля, -лі, *ж.* Снарядъ для ловли крупной рыбы: длинный шесть, на которомъ прикрѣплена желѣзная вилка въ два острія. Браун. 31.

Санжарівка и санжарка, -ки, *ж.* Названіе одной пѣсни, а также и танца. *Санжарівки на скрипці грали.* Котл. Ен. I. 19. *Вони як вжарили санжарки.* Алв. 55.

Са́ни, -не́й, *ж. мн.* Сани. *Не в свої сани вліз.* Ном. № 9601. *Привикне, кажуть, собака за возом бігти, то біжить і за саньми.* Посл. Ум. **Са́нки, саночки́.** См. **Са́нка.**

Сани́ці, -ць, *ж. мн.* Полозья. Вх. Лем. 464.

Са́нка, -ки, *ж.* 1) Полозь. Брацлав. у. 2) *мн.* Санки. *Запряжу я коня в санки та поїду до коханки.* Чуб. V. 43.

Са́нний, -а, -е. Санный. *Санна їзда — ангельська їзда, але дідчий виворіт.* Ном. № 11433.

Санува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* = **Шанувати.** Гол. IV. 490.

Санча́та, -ча́т, *ж. мн.* Маленькія сани. *Що на горі санчата, — спускаються дівчата.* Чуб. V. 98.

Санчи́ща, -чи́щ, *ж. мн.* Большія сани. *Бантромій везе гній на старих санчищах.* Фр. Пр. 22.

Сап, -пу, *м.* Сопѣніе. *З кімнати доноситься сап важкий.* Мир. (Іов. II. 73.

Сапа, -пи, *ж.* Кирка для выпалыванія сорныхъ травъ, для окучиванія растеній. *Роспочинається полоття; народ висипає, як та хмара, як та орда, з сапами.* Левиц. I. 24. *Сапа мав деревяне* **держівно = фіст**, *вправлене в зелізне* **вухо**, *що вистав з плоскої зелізної* **жмені**. Шух. I. 164. Ум. **Сапка, сапочка.**

Сапай, -пая, *м.* Въ загадкѣ — носъ. *Ой на горі гай, під гаєм мигай, під мигаєм, сапай.* Ном., стр. 297, № 222.

Сапальник, -ка, *м.* Полольщикъ.

Сапальниця, -ці, *ж.* Полольщица.

Сапа́ння, -ня, *с.* Полотье.

Сапати, -паю, -єш, *гл.* Дышать съ сопѣніемъ. 2) Питать. *З рота поломя сапле.* О. 1861. VIII. 31. *Так і сапає полумя.*

Сапа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Полоть и окучивать. *Та іди вже на город, картоплю треба сапати.*

Сапачка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сапа.**

Сапет, -та, *м.* 1) Большая плетеная корзина въ видѣ надставки на повозку — для возки огородныхъ овощей, угля и пр. Вас. 204. 2) Плетеная изъ лозы ручная корзина. Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Сапета, -ти, *ж.* = **Сапет.** Ум. **Сапетка.**

Сапетон, -ну, *м.* Родъ киселя изъ бузины. *Найкраща їжа дітям — то сапетон.* Переясл. у.

Сапи́льно, -на, *с.* Ручка у сапи. Черк. у.

Сапіна, -ни, *ж.* Инструментъ древорубовъ: на топорище насаженъ (такимъ образомъ какъ и топоръ) родъ желѣзнаго клюва, загнутаго внутрь; части: топорище входить въ плече з пяткою, клювъ — **штіль**, загнутый конецъ его — паль. Шух. І. 176.

Сапка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сапа.**

Сапкий, -а, -е. 1) Утомительный, трудный. *Сапка дорога — бач, як коні засапались.* Павлогр. у. 2) Рыхлый, сыпучій. *Сніги були глибокі та сапкі.* Павлогр. у.

Сапнути, -ну, -неш, *гл.* Подуть, потянуть. *Сапнуло з печері холодом.* Харьк. г. *З провалля сапнуло чадом.*

Сапувальник, -ка, *м.* = **Сапальник.** Лохв. у.

Сапувальниця, -ці, *ж.* = **Сапальниця.** Лохв. у.

Сапува́ння, -ня, *с.* = **Сапання.** Лохв. у.

Сапувати, -пую, -єш, *гл.* = **Сапати.** *Сапувать я тобі не буду і полоти не буду.* Конст. у.

Сапуга, -ги, *ж.* = **Пужално.** Вх. Зн. 62.

Сапун, -на, *м.* Въ загадкѣ: носъ. Чуб. І. 307.

Сапуха, -хи, *ж.* Сажа. Лохв. у.

Сап'ян, -ну, *м.* Сафьянъ. Чуб. V. 300. *На нозі сап'ян рипить, а в борщі трясця кипить.* Ном. № 11191.

Сап'янний, сап'яновий, -а, -е. Сафьянный. Чуб. V. 339. *Сап'янні черевички на нозі.* Чуб. III. 152. *Шик-пик, не в сіх, не в тих, в сап'янових.* Ном. № 13586.

Сап'янці, -ців, *м. мн.* Сафьянные сапоги. Вас. 162. КС. 1893. V. 283. *На козаку бідному летязі сап'янці, — видні п'яти пальці.* Мет. 377.

Сарака, -ки, *об.* Бѣдняга, несчастный. *Та кувала зазулиця на зеленій руті, та займили на Сімбірки сараки рекрути.* Гол.

Сарана, -ни, *ж.* Саранча. *Накочувала сарана.* Ном. № 9246.

Саранячий, -а, -е. Саранчевый. О. 1861. X. 131.

Сарапати, -паю, -єш, *гл.* Вспылить. Вх. Зн. 62.

Сардак, -ка, *м.* = **Сердак.** *На нему сардак чорний.* Федьк.

Сардачи́на, -ни, *ж.* То-же что и **сардак**, но плоховатый *Хоть латана сардачина, — люде поважають.* Федьк. III. 110.

Саркати, -каю, -єш, сарча́ти, -чу́, -чи́ш, одн. в. саркнути, -кну, -неш, *гл.* 1) Фыркать, фыркнуть. Вх. Зн. 62. Желех. 2) Фыркать, фыркнуть, отвѣтить рѣзко.

Сарна, -ни, *ж.* = **Серна.** *Незрячі прозрять, а криві́ї, мов сарна в гаю помайнують.* Шевч. *Сарна під байрак втікає.* Греб. 319.

Сарсама, -ми, *ж.* Инструменты ремесленника. Шух. І. 84, 87, 174.

Сас, -са, *м.* Насѣк. прусакъ. Вх. Пч. 1. 5.

Сатана, -ни, *м.* Сатана. *Геть від мене, сатано!* Єв. Л. IV. 8.

Сатанаїл, -ла, *м.* Сатана, князь бѣсовскій. *Бог бачить, що уже Сатанаїл дожене ангела....* Чуб. І. 35.

Сатани́вий, -а, -е. Сатанинскій. *Сатанине чадо.* Левиц. Пов. 343.

Сатані́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Бѣситься, злиться.

Сатанюка, -ки, *м.* Ув. отъ **сатана.**

Сахар, -ру, *м.* = **Сахарь.**

Сахарець, -рцю, *м.* Ум. отъ **сахарь.**

Сахарний, -а, -е. Сахарный. *Утри мої смажниї уста, а сахарниї і сам утру.* Ном. № 12313.

Сахарниця, -ці, *ж.* Сахарница. Левиц. І. 368.

Сахарня, -ні, *ж.* Сахарный заводъ. *Василина з Ганною ставали на роботу в сахарні.* Левиц. І. 23.

Сахарь, -рю. Сахаръ. *Чужа біда за сахарь.* Ном. № 234. *Сахарю кус, а соломи віз.* Ном. № 12395. Ум. **Сахарець.**

Сахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Отдаляться, чуждаться, избѣгать. *Дитина сахається її.* Екат. у. *Сахайся брехні. Сахається вона тебе, як чорта.* Конст. у.

Сачови́ця, -ці, *ж.* Чечевица. Ум. **Сачови́чка.**

Свавільний, -а, -е. Своевольный, самовольный. Лебед. у. Чуб. І. 164. *Чи я ж тобі не казала, не бери ж ти мене, бо я роду свавільного, не навчиш ти мене.* Нп.

Свавільник, -ка, *м.* = **Сваволець.** Мир. ХРВ. 91.

Свавільство, -ва, *с.* Своевольничество. Лубен. у.

Свавільно, *нар.* Своевольно.

Сваволець, -во́льця, *ж.* Своевольный человѣкъ.

Сваво́лити, -лю, -лиш, *гл.* Своевольничать.

Сваволя, -лі, *ж.* Своеволіе. *Добра та ладу не бум. а були тільки бучі, колотнеча та сваволя.* Мир. ХРВ. 87. *Синочку, Ясеньку, мене Кася не слухала, в сваволю вдавалася.* Чуб. V. 727. 2) Своевольная женщина. *Яка ж у тебе дочка-сваволя.*

Свайба, свальба, -би, *ж.* Свадьба = **Весілля.** *Бісова свайба: бачиш які чорні тучі? — Видно біс жениться.* Чуб. І. 24.

Сваненька, сванечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сваха.**

Сваненько, сванечко, -ка, *м.* Ум. отъ **сват.**

Сванька, -ки, *ж.* Ум. отъ **сваха.** Желех.

Сванютка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сваха.** Желех.

Свар, -ру, *м.* Брань, сердитые укоры. *Злого ласкою більше улагодиш, як сварам.* Котл. НП.

Свара, -ри, *ж.* Несогласіе, ссора.

Свари́ти, -рю́, -риш, *гл.* 1) Бранить, грозить. *Батько сварить, а мати лучче: не ходи, сину, на зальоти більше.* Чуб. V. 36. *Не свари на мене.* Грин. III. 324. 2) Ссорить.

Сваритися, -рюся, -ришся, *гл.* Сердиться на кого. Лубен. у. Ном. № 564. *Я на вас сварилася.* НВолын. у. *Господь золотою різкою свариться.* Ном. № 563. 2) Ссориться. Котл. Ен. VI. 6. *З великою худобою битись да сваритись.* Мет. 83.

Свари́тоньки, *гл.* Ум. отъ **сварити.** *Як ти будеш сваритоньки, то ся буду журитоньки.* Грин. III. 324.

Сварі́ння, -ня, *с.* = **Свар.** Ум. **Сваріннячко.** *А я батенька не боюся, ні сваріннямчка його.* МУЕ. III. 139.

Сварка, -ки, *ж.* Ссора. *Іди, сину, пріч од мене, через тебе сварка в мене.* Лубен. у. *Добра жилба, коли сварки нема.* Ном. № 327 7.

Сварки́й, -а́, -е́. Сердитый, бранчивый. *Ну та й сваркий же твій командир.* Стор. II. 84.

Сварливе, *нар.* Ссорясь, сердито. *Налетять горобці та й, сварливе цвірчучи, угору шугнуть з пустого городу.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Сварли́вець, -вця, *м.* Раст. Helychrisum arenarium. Анн. 164. ЗЮЗО. I. 124.

Сварливий, -а, -е. Сердитый, бранчивый, сварливый. *Прошу ж тебе, мій миленький, до свекрухи й не веди, бо свекруха й лепетуха, сварливая голова.* Чуб. V. 535.

Сварливість, -вости, *ж.* Бранчивость, сварливость.

Сварливо, *нар.* Бранчиво, сердито.

Сварник, -ка, *м.* Раст. Lycopodium clavatum. Вх. Пч. II. 33.

Сват, -та, *м., мн.* **свати** и **сватове**. 1) Отецъ зятя пли невѣстки; сватами называются прежде всего родители мужа ло отношенію къ родителямъ жены и наоборотъ, а затѣмъ, въ такомъ же отношеніи, и ближайшіе родственники супруговъ. Маркев. 109. *Онисько мені сват, бо мои сестра ла його братом.* Харьк. 2) **Сватами** взаимно называются совершившіе между собою какую-либо коммерческую сдѣлку. 2) Также и **свато́к**. Желѣзный стержень внутри ткацкаго челнока, на которомъ вращается шпулька съ нитками. Вас. 166. Ум. и ласк. **Сватко, свато́к, свато́чок, сватонько, сватуньо**. Грин. III. 485. К. ПС. 33. *Ви, сватуню, будете ще довго, довго жити.* Левиц. I. 377. За исключеніемъ **свато́к** и **свато́чок**, употребляются лишь въ двухъ первыхъ значеніяхъ.

Сватальний, -а, -е. Употребляемый при сватаніи. *Рушники сватальні давала.*

Сватальник, -ка, *м.* Сватъ. *Бодай сватальнику добра не було.* Ном. № 8962.

Сватання, -ня, *с.* Сватанье. КС. 1883. II. 368. *Сватання не братання.* Ном. № 9506.

Сватати, -таю, -єш, *гл.* Сватать. *Сватай мене, козаченьку, не вводь у неславу.* Мет. 83. *Козак дівку вірно любить. — заняти не смів. — Тим я її не займаю, що сватати маю.* Мет. 105.

Свататися, -таюся, -єшся, *гл.* 1) Свататься. *Тільки що задумаєш свататись, то й станеш зараз брехати: без брехні пі жоден чоловік не сватався.* Ном. № 8961. Въ нижеслѣдующемъ значеніи съ измѣненнымъ удар.: свататися: 2) Дѣлаться по отношенію другъ къ другу сватами въ значеніи сват 1 и 2. См. еще **Свахатися.**

Сватач, -ча, *м.* Женихъ. Св. Л. 278. О. 1861. XI. Св. 49. *Такий мі ся сватач уняв, што не моя руня; не моєї руні, не моєї версти, женитися било Янче, сіма роки перше:* Гол. VI. 507. *Сватали ї три сватачі. А їго кортіло за всіх дати, бо всі добрі ґазди.* Гн. II. 53. Ум. **Сватаче́нько.** *Ой надійшли сватаченьки попід береженьки, я гадала, що до мене, та вмила ноженьки.* Фр. Пр. 17.

Сва́тба, -би, *ж. соб.* Всѣ участвующіе въ свадебномъ обрядѣ, за исключеніемъ новобрачныхъ и ихъ родителей. Вх. Лем.

Сватів, -това, -ве, *м.* Принадлежащій **свату** въ 1-мъ или 2-мъ значеніи.

Сватко́, -ка, *м.* Ум. и ласк. отъ **сват.**

Сватній, -я, -є. = **Сватів**. *Ми свого хліба пожалуєм, а будемо животи оставляти на сватній.* Грин. III. 4 51.

Сватонько, -ка, *м.* Ум. отъ **сват.**

Сваттья, -тя, *с. соб.* отъ **сват**. *Не сміхом сваття, не сміхом.* Ном. № 12651.

Сватуньо, -ня, *м.* Ласк. отъ **сват.**

Сваха, -хи, *ж.* 1) Мать зятя или невѣстки, а также родственница одного изъ супруговъ, по отношенію къ родственницѣ другого. Маркев. 109. *Пишна сваха, пишна, проти зятя не вийшла.* Мет. 191. 2) Свахами взаимно называются женщины, вступившія между собою въ какую либо коммерческую сдѣлку. Ум. **Сва́шка, свашечка, сванька, сваненька, сванечка, сванютка и пр.**, но всѣ эти слова употребляются преимуществ. въ особомъ значеніи, — см. **Свашка**.

Свахатися, -хаюся, -єшся, *гл.* О матеряхъ жениха и невѣсты: вступать въ родство.

Свашенька, свашечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **свашка.**

Свашка, -ки, *ж.* Въ свадебномъ обрядѣ: замужняя сестра жениха, а если ея нѣтъ, то другая самая близкая замужняя родственница, исполняющая на свадьбѣ извѣстныя обязанности и, между прочимъ, отводящая, вмѣстѣ съ **дружко́м**, новобрачныхъ въ **коморю**, раздѣвающая новобрачную и пр. Обыкновенно приглашаются и еще **свашки** — все замужнія родственницы жениха. КС. 1883. II. 380. ХС. VII. 425. МУЕ. III. 93, 94, 141. *Кожній свашці по ковбасці.* Ном. № 3528. Ум. **Свашенька, свашечка, сванька, сваненька, сванечка, сванютка.** *Ви, буяре, сідайте на коні, а сванечки на саночки.* Мил. 152.

Свашкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть свашкою.

Свашчак, -ка, *м.* Въ свадебномъ обрядѣ: то-же, что и **дружко**? Гол. IV. 372, 377.

Свашчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Свашкувати.** Вх. Лем. 464.

Свекла, -ли, *ж.* Свекольная ботва, листья свеклы. Чуб. V. 724.

Свекляний, -а, -е. Изъ листьевъ свеклы. *Борщ свекляний.* Шух. I. 141.

Свекор, -кра, *м.* Свекоръ. *Збірається, як свекор пелюшок прать.* Ном. № 10967. Ум. **Свекорко, свекронько.** Мет. 124. Чуб. V. 607.

Свекорків, -кова, -ве. Ум. отъ **свекрів.** Маркев. 139. *Да звеселімо увесь рід свій! Що первий рід — свекорків, а другий — батеньків.* Мет. 233.

Свекрів, -рова, -ве. Принадлежащій свекру. Мил. 132. *Ой запрягай свекрові коні.* Мет.

Свекрівонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **свекруха.**

Свекрівщина, -ни, *ж.* Имущество, оставшееся послѣ свекра. Зміев. у.

Свекронько, -ка, *м.* Ум. отъ **свекор.**

Свекро́вця, -ці, *ж.* Ум. отъ **свекруха.**

Свекруха, -хи, *ж.* Свекровь. *Чужа хата такая, як свекруха лихая.* Мет. 120. Ум. **Свекрівонька, свекро́вця, свекрушенька.** Чуб. V. 725.

Свекрухна, -ни, *ж.* = **Свекруха.** Грин. III. 306.

Свекрушенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **свекруха.**

Свекрушин, -а, -е. Принадлежащій свекрови. Г. Барв. 437.

Свекрушина, -ни, *ж.* = **Свекруха.** *Прибірайся, свекрушино, прибірайся, молодої невісточки сподівайся.* Мил. 138.

Свекрушище, -щі, *ж.* Ув. отъ **свекруха.** Чуб. V. 718.

Сверб, -бу, *м.* Зудъ.

Свербига, -ги, *ж.* Раст. Bunias orientalis L. См. **Порчак, -катран.** ЗЮЗО. I. 115.

Свербигуз, -за, *м.* 1) Часто чешущій задницу. 2) Раст. Torilis Antrysous Gaert. ЗЮЗО. I. 139.

Свербú́ла, -ли, *ж.* Раст. = **Голодовина.** Вх. Пч. I. 12.

Свербіти, -блю, -биш, *гл.* Зудѣть, чесаться. *Свербить долоня проти чогось.* Ном. № 306. *Ви мені і за вухом не свербите* — мнѣ до васъ дѣла нѣтъ, я совершенно къ вамъ равнодушенъ. Мир. Пов. I. 159.

Сверблячка, -ки, *ж.* Зудъ.

Сверблячий, -а, -е. Чешущійся, зудящій.

Свербота, -ти, *ж.* Свербежъ. Волч. у.

Сверб'ячка, -ки, *ж.* 1) = **Сверблячка.** Угор. 2) Чесотка, короста. Угорск.

Сверготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Чирикать. *Попід стріху горобчики сверготять.* Чуб. V. 639.

Свердан, -на, *гл.* = **Цвіркун.** Вх. Пч. II. 27.

Свердел, -дла, *м.* Буравъ. *Бере жінку, рескаль, лопату і сокиру і свердел — ідуть заробляти.* Рудч. Ск. I. 162. 2) = **Сохар.** Шух. I. 181.

Свердельце, -ця, *с.* Ум. отъ **свердло.** Ум. **Сверделик, свердлик, свердельчик, сверде́льчичок.** Вас. 149.

Свердельчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **свердел.** 2) Мѣтка на мѣшкахъ дегтемъ въ формѣ, напоминающей буравъ. Новомоск. у. (Залюб.).

Свердлик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **свердел.** 2) Часть **поколодви** (см.). Шух. I. 237.

Свердлити, -длю, -лиш, *гл.* Сверлить, буравить. Грив. II. 3. *Колісник — поганий чоловік: свердле та довба та знов забива.* (Погов.) Волч. у. (Лобод.).

Свердло, -ла, *с.* = **Свердел.** Чуб. VI. 405. Ум. **Свердельце.** Мнж. 137.

Сверщо́к, -щка, сверщук, -ка, *м.* = **Цвіркун.** Вх. Пч. I. 6. — **польовий**. Кузнечикъ, Gryllus campestris. Вх. Пч. II. 27.

Свещенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **свість.**

Свид, -ду, *м.* 1) Раст. = **Свидина.** Шух. I. 18. Сим. 23. Св. *Л.* 306. 2) Большая, иногда до сажня длины, и хорошо завяленная палка. Сим. 23. Ном. № 13663. *Тоді ще, як ти з свидом довгим, під сіраком сукняним добрим по Харькову собак лякав.* О. 1862. X. Писар. 31. 3) **У сви́д на сви́д, у свиду**. Недозрѣлымъ. *Скосити у свид.* Мнж. 192. *У свид жати жито.* Борз. у. *У свид брати льон.* Борз. у. *Люде теє саське жито у свиду беруть, бо аби лишень трохи побреніло, то землю устеле.* Могил. у. 2) **На сви́ді**. Моложавый. *Він чоловік на свиді.*

Свидина, -ни, *ж.* Раст. Cornus sanguinea L. ЗЮЗО. I. 119.

Сви́дний, -а, -е = **Свидовий.** Вх. Пч. I. 15.

Свидови́й, -а́, -е́. 1) Изъ дерева свид. *Вирубай тридевять дубцов тернових, глодових, шипшинових і свидових.* Грин. II. 34. 2) Не переспѣлый, чуть-чуть недозрѣлый. *Чи не сиплеться пшениця? — Ні, вона саме свидова.* Лубен. у. (Леонт.). *Свидове жито.* Мнж. 192. *У нас молотять жито свидове, з його хліб смачніший бува.*

Свидови́тий, -а, -е = **Свидуватий.** *Овес свидовитий.* Васильк. у.

Свидуватий, -а, -е. Недозрѣлый, зеленоватый. *У мене тяжко добрий овес, а в його якийсь кукілюватий, свидуватий.* Васильк. у. 2) Молодой, моложавый. *Свидувате дерево, свидуватий чоловік.* Борз. у.

Сви́жка, -ки, *ж.* Стрѣла изъ тростника и смолы. Лебед. у.

Свинарик, -ка, *м.* Ум. отъ **свинарь.**

Свинарія, -рії, *ж.* Бранное названіе семинаріи, — слово семинарско-бурсацкое, составленное по образцу слова **семинарія**. *Чому я не родивсь чим другим, а поповичем? чому мене не віддали куди инше, а в сю прокляту свинарію?* Св. *Л.* 261.

Свинарка, -ки, *ж.* Свинопаска.

Свинарник, -ка, *м.* Свинюшникъ.

Свинарня, *ні, ж.* = **Свинарник.** Мнж.89.

Свинарча, -чати, *с.* Мальчикъ свинопасъ.

Свинарчук, -ка, *м.* Мальчикъ свинопасъ.

Свинарь, -ря, *м.* Свинопасъ. Кіевск. Подол. г.г. Шух. I. 190. Ум. **Свинарик.**

Свинарювати, -рюю, -єш, *гл.* Быть свинопасомъ. *Тобі, дружко, не дружкувати, тобі, дружко, свинарювати, з довгою ломакою, з чорною собакою.* Свад. п.

Свинець, -нцю, *м.* Свинець. Вас. 183. *Важка, мов свинцем налита.* Грин. II. 184.

Свинина, -ни, *ж.* 1) Свинина. *Нема над рибу линину, а над мясо свинину.* Ном. № 7523. 2) Свинья. *Не можеш* (гадино) *їдь пустити а ні в челядині, а ні в худобині, а ні в свинині.* (Заклинаніе отъ укуса змѣи). МУК. III. 53. Ум. **Свининка.** Чуб. III. 429.

Свини́нець, -нця, *м.* Хлѣвъ, для свиней, свинюшникъ. *В свининці родившись, між святими не обідать.* Ном. № 1034. Ум. **Свини́нчик.**

Свинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **свиня.** 2) Родъ игры, а также дерев. шаръ, который гоняютъ палкой при игрѣ въ свинки. Ив. 13. 3) Жукъ: долгоносикъ. 4) Рыба Chondros tomanasus. Шух. I. 24. о) *мн.* Раст. Xanthium strumarium. Вх. Пч. I. 14.

Свиний, -а, -е. Свиной. Ном. № 887. **В свиний голос прийти, зробити**. Слишкомъ поздно, пропустивъ срокъ (прійти, сдѣлать). Ном. № 7797.

Свиногри́з, -за, *м.* Шуточно: собака. Новомоск. у.

Свиноїзд, -да, *м.* Ѣздившій верхомъ на свиньѣ. К. ЧР. 339.

Свинопа́с, -са, *м.* = **Свинарь.** Ном. № 12722.

Свинори́я, -риї, *м.* Мѣсто, изрытое свиньями. Грин. III. 84. Г. Барв. 338.

Свинота, -ти, *ж.* Собир. свиньи. *Напрудилася гадова свинота — бодай тобі репнуло.* Ном. № 12407.

Свиночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **свиня.**

Свинуватий, -а, -е. Поступающій по свински. *Як би не був свинуватий, то би не був багатий.* Фр. Пр. 93. *Свинуватий чоловік.* Каменец. у.

Свинушник, -ка, *м.* Раст. Salvia verticillata L. ЗЮЗО. I. 135.

Свинюх, -ха, *м.* Раст. Salvia verticillata. Вх. Пч. I. 12.

Свинюха, -хи, *ж.* Раст. Nardus stricta. Вх. Пч. II. 33.

Свинюшник, -ка, *м.* = **Свининець.** Чуб. VII. 395.

Свиня, -ні, *ж.* 1) Свинья. Вас. 198. **Свиня лико волочить**. Угроза, означающая: будетъ бить, бита. *Оришко! свиня лико волочить.* Харьк. 2) — **морська**. Дельфинъ. 3) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 464. Ум. **Свинка, свиночка.** Ув. **Свиня́ка.** *Завтра раненько свиняці хлів загородиш.* Левиц. Пов. 183.

Свиняк, -ка, *м.* 1) Порода грибовъ. Радом. у. 2) Свиной экскрементъ. КЗ. V. 61.

Свиняка, -ки, *ж.* = **Свиня.** Маркев. 63. *У господарстві була в того чоловіка, вибачайте, свиняка.* Драг. 81. Ум. **Свинячка.** *Є вже й свинячка, і курчатко, а далі й корівчина.* Грин. II. 152.

Свинятник, -ка, *м.* = **Свининець.** Екат. г. (Залюб.).

Свинячий, я, є. 1) Свиной, свинскій. *Свиняче лігво. Тут їли.... свинячу голову до хріну.* Котл. Кн. I. 18. *Свиняча їда.* Чуб. V. 843. 2) **— дощ**. Дождь сквозь солнце.

Свинячка, -ки, *ж.* Ум. отъ **свиняка.** 2) Раст. = **Свинюха.** Вх. Пч. II. 33.

Свирілка, -ки, *ж.* Ум. отъ **свиріль.** *Прадід Адам і дядько Хам зайграли є свирілки.* КС. 1882. IV. 170. Ум. **Свирілочка.** *В правій руці свирілочка, а в лівій топорець* (у вівчаря). Шух. 1. 202.

Свиріпа, -пи, *ж.* Раст. а) Bunias orientalis L. О. 1862. X. 16. б) Brassica napis L. ЗЮЗО. I. 114. в) Sinapis arvensis L. ЗЮЗО. I. 136.

Свиріпиця, -ці, *ж.* Раст. = **Свиріпа.** ЗЮЗО. I. 136.

Свиріп'яний, -а, -е. Приготовленный изъ **свиріпи**.

Свирка, -ки, *ж.* Раст. Pinus pilla L. ЗЮЗО. I. 131.

Свирковий, -а, -е. Изъ свирки. **Свиркове дерево** = **Свирка.** ЗЮЗО. I. 131.

Сви́слі, -лів, *мн.* Нижній конецъ **плавної сітки**. Вас. 188.

Свиснути, -сну, -неш, *гл.* 1) Свиснуть. *А ну я свисну, тільки ти очи зав'яжи.* Рудч. Ск. I. 61. 2) Брызнуть струей. *Дала руку, він здавив, — тільки пучки знать; вона здавила, — кров з під нігтів свиснула.* Г. Барв. 427.

Сви́снява, -ви, *ж.* Свистаніе, свистъ. *Там така крикнява, свиснява.* Левч. 62.

Свисо́вути, -ну, -неш, *гл.* Съ силой свиснуть. *А він як свисоне!* Новомоск. у. (Залюб.).

Свист, -ту, *м.* 1) Свистъ. (Змій) *своїм свистом за 40 верстов людей побивав.* Грин. II. 270. *Коли вже ви перестанете того свисту?* МВ. (О. 1862. III. 64). 3) **Піти у свист**. Сбѣжать, пойти въ бѣга. *Як розвернеться на весну лист, то підемо всі в свист.* Ном. № 11035. 3) = **Цвист.** Вас. 166.

Свиста́ння, -ня, *с.* = **Свистіння.**

Свистати, -щу, -щеш, *гл.* = **Свистіти.**

Сви́стик, -ка, *м.* Свистокъ. *Купив за пятака свистик та й свистить.* Екат. у. (Залюб.).

Свистілка, -ки, *ж.* Свирѣль. *Свистять в свистілки.* Котл. Ен. V. 63. Ум. **Свистілонька, свистілочка.** Грин. III. 59. *В свистілоньку грає.* Чуб. III. 127. *Заграй мені в свистілочку стиха-помаленьку.* Чуб. III. 125.

Свисті́ння, -ня, *с.* Свистаніе, свистъ. *Крик, свистіння й тупотіння лилося.... з того краю.* Левиц. Пов. 139.

Свистіти, -щу, -стиш и -щеш, *гл.* Свистать, свистѣть. *Лях як їсти хоче, то свище.* Ном. № 877. *В очах мигтить, а в голові свистить.* Ном. № 6329. *Що в первому садочку соловейки свищуть.* Мет. 242. *Вітер виє звірюкою, свистить попід стріхами.* Левиц. I. 42.

Свисто́вач, -ча, *м.* = **Свистун 3.** Вх. Зн. 62.

Свистун, -на, *м.* 1) Свистящій человѣкъ. 2) Дѣтская игрушка: глиняная свистулька въ видѣ птицы или звѣря. 3) Пустой орѣхъ съ отверстіемъ. *Був колись оріх, а тепер свистун.* Ном. № 1866. Ум. **Свистунець, свистунчик.**

Свистуха, -хи, *ж.* 1) Поносъ. Мнж. 192. 2) Застарѣлый ковыль. Мнж. 192.

Свистюля, -лі, *ж.* Раст. Conium maculatum L. ЗЮЗО. I. 119.

Свита, -ти, *ж.* 1) Крестьянская верхняя Одежда изъ домашняго толстаго сукна, полукафтанье, родъ сермяги. Чуб. VII. 419. Гол. Од. 44. *Кожухи, свити погубили.* Котл. Ен. 2) — **колова**. Мужской полушубокъ нагольный бараній, безъ лацкановъ, гладкій, съ стоячимъ смушковымъ воротникомъ. Вас. 154. Ум. **Свитка, свиточка.**

КС. 1893. V. 279, 283. *Було в його два жупани, тепер нема й свитки.* Грин. III. 201. *У його свиточка — латка на латці.* Рудч. Ск. II. 82.

Свитина, -ни, *ж.* = **Свита.** Гол. Од. 44. *Шапка чорна, шапка чорна, а свитина біла.* Мет. 38. Ум. **Свитинка, свитиночка.** *У латаній свитиночці, на плечах торбина, в руці ціпок....* Шевч. 79.

Свитка, -ки, *ж.* Ум. отъ **свита.**

Свитник, -ка, *м.* 1) Шьющій свити. *Шорник свитнику не товариш.* Ном. № 1028. 2) Торгующій свитами.

Свитянка, -ки, *ж.* Короткая свитка. *Ввійшла дівчина.... в свитянці з червоним з холоду носом.* Г. Барв. 42.

Свищ, -ща, *м.* 1) Ячейка для пчелиныхъ матокъ. Рк. Левиц. 2) = **Свистун 3.** *Свищі в борщі.* Ном. № 1930.

Свищик, -ка, *м.* Свистокъ.

Свідер, -ра, *м.* = **Свердел.** Подольск. г.

Свідка, -ки, *ж.* Свидѣтельница. Закр.

Свідкува́ння, -ня, *с.* Свидѣтельство, свидѣтельствованіе. Св. Мр. І. 44.

Свідкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Свідчити.** *Велике слово свідкує про величне того народу, що зачав його в глибині свого духа.* К. ХП. 131.

Свідок, -дка, *м.* Свидѣтель. Св. *Л.* 127. *Вам оце на свідки треба йти, як що бачили, як там він її бив.* Лебед. у.

Свідомий, -а, -е. 1) Извѣстный, знакомый. *Се корова свідома — хиба ж ми не знаємо її.* (Залюб.). *Грек проходи скритні знав, шляхи ж свідомі обминав.* Мкр. Г. 39. 2) **— чого́.** Знакомый съ чѣмъ, свѣдущій въ чемъ. К. Кр. 35. **Як і ви свідомі**. Какъ и вамъ извѣстно. Гн. І. 68. 3) Сознательный.

Свідомість, -мости, *ж.* 1) Знакомство. *По свідомости це я вас наділив.* Полт. *Для мене усе зроблять по свідомости.* Ном. № 183. 2) Сознаніе.

Свідо́мо, *нар.* 1) Извѣстно, знакомо. 2) Сознательно.

Свідчення, -ня, *с.* Свидѣтельство. *Архиреї шукали свідчення.* Єв. Мр. XIV. 55.

Свідчив, -чого, *м.* = **Свідок.** Пирят. у.

Свідчити, -чу, -чиш, *гл.* Свидѣтельствовать, показывать, давать показаніе. *Московка свідчила, що він був там тоді; як батька били.* Канев. у. *Недоїдки свідчили, що тут були люде.* Св. *Л.* 223. *Йшла фальшивим свідком свідчити.* Гол. IV. 543. *Святеє писаніе свідчить-висвідчає.* АД. І. 185.

Свідчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Призывать во свидѣтели. *Богом свідчиться, а чорту душу запродав.* Ном. № 6790.

Свідчиця, -ці, *ж.* = **Свідка.** Закр.

Свіжий, -а, -е. Свѣжій. *Оттака ловись, хоч дрібна, але свіжа.* Ном. № 7857. Ум. **Свіженький, свіжесенький.**

Свіжина, -ни, *ж.* 1) Свѣжіе припасы, свѣжее. 2) Свѣжее свиное мясо. Угор.

Свіжити, -жу, -жи́ш, *гл.* Освѣжать. *Роса.... свіжить світ Божий.* Стор. І. 243.

Свіжість, -жости, *ж.* Свѣжесть. Левиц. І. 471.

Свіжіти, -жію, -єш, *гл.* Свѣжѣть.

Свіжо, *нар.* Недавно, только что. (Поля) *свіжо заскорожені.* Мир. Пов. II. 85.

Свій, своя, своє́, *мѣст.* Свой. *Своєї недолі і конем не об'їдеш.* Ном. № 1732. *Кто кривдить людей, той кривдить своїх дітей.* Ном. № 2296. *Я свою свиту сховав. Чорте, чорте! верни моє, візьми своє.* Ном. № 273. **Як не свій хо́дить**. Самъ не свой. Ном. № 2282. **Я прибіг не своїми**. Я бѣжалъ безъ памяти. Г. Барв. 207.

Свійський, -а, -е. Домашній. *Кожний свійський птах сусідивсь до людей в солом'яній хатині.* К. Дз. 137. *Коли нема диких* (качок), *то з досади і свійських лущить.* Стор. 1. 233.

Свінути, -ну, -неш, *гл.* Разсвѣсть. *Світ свінув, а ти ще й не вставав.* **Як світ йому свінув** — сразу ему все ясно стадо. Ном. № 4929. *Як гав, так гав, поки свінуло на дворі.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 82).

Свінутися, -неться, *гл. безл.* Разсвѣсть. *Спиться, сниться, свінеться — все минеться.* Ном. № 1135.

Свіргун, -на, *м.* = **Цвіркун.** Вх. Пч. I. 6.

Свірка, -ки, *ж.* 1) Шворка или ремешекъ, которымъ кнутъ прикрѣпленъ къ кнутовищу. Желех. 2) Въ загадкѣ: мышь. *Питалася швидка свірка, чи є хапко дома?* (миша та кіт). Ном., стр. 294, № 129. 3) Сверчокъ. Желех.

Свірло, -ла, *с.* = **Свердел.**

Свірні, -нів, *м. мн.* Кандалы. *А замкнули та Пилинка у желізні свірні.* Гол. I. 161.

Свістонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **свість.**

Свість, -сти, *ж.* Свояченица. Мил. 157. *Я ж тобі, зятеньку, рідная свість.* Грин. III. 485. Ум. **Свістонька, све́щенька.** *Ой глянь, зятеньку, на мене, меншая свістонька од тебе.* Мет. 198. *Скаче светонька, скаче, чогось вона хоче: стрібного золотого од зятя молодого.* Грин. III. 545.

Світ, -ту, *м.* 1) Свѣтъ, разсвѣтъ. *Коли ж так перед світом — аж Важко гарчить.* Рудч. Ск. I. 151. *Ой без милого соловейка і світ не світає.* Мет. 5. *Поки світ-сонця дівкою не буду.* Мет. 259. **Світ-зоря**. Разсвѣтъ. *Ой уставай, мій миленький, вже на дворі світ-зоря.* Чуб. V. 535. **На світ займатися**. Свѣтать. **На світ благословлятися**. Разсвѣтать. *Ось нічка утекла, мов стало розсвітать, мов почало на світ благословляться.* Греб. 386. 2) Свѣтъ, міръ, вселенная. *Хто ж в світі знає, що Бог гадає.* Ном. *Ще я хочу на світі пожити.* Мет. 95. *Над нашого козаченька і в світі немає.* Мет. 20. **Се не близький світ**. Туда далеко. *Не близький світ од Хоменкового хутора сюди теліпатися.* Мир. ХРВ. 8. **Світ за очі, за очима**. Куда глаза глядять. *Пішов — змандрував, бідолаха, світ за очі, — тільки й бачили.* Полт. у. *Іду світ за очі.* Рудч. Ск. II. 16. **— зав'язати**. *Лишить свободы,* стѣснить. **Світу запобігти**. Получить помощь. Ном. № 4485. **Світом ся блукати**. Бродить по міру. *А не пущу тя більше світом ся блукати.* Федьк. 1. 34. **Світ мені піднявся**. Мнѣ стало веселѣе, отраднѣе. **Від світа дурень**. Всесвѣтный дуракъ. **Піти у світи, — світами**. Пойти бродить по свѣту. Ном. № 11042. *Я йду в світи.* Рудч. Ск. I. 9. *Взяла його на плечі і понесла світами.* Гн. II. 66. **У світах**. Не дома, въ мірѣ. *Я ж би тую Україну кругом облітала, я ж би свого миленького в світах пізнавала.* Чуб. V. 5. **Яким світом?** Какимь образомъ? *Мала-м трої дітей, всі трої сі потопили нараз. Ксьондз зачав тоди питати: яким світом, що, як?* Гн. II. 127. Ум. **Світо́н, світочок, світонько.** *Ой уставай-же, мій миленький, — ой вже на дворі світок біленький.* Чуб. V. 46. *Пійду я по гірочці, гляну я по світочку.* Чуб. V. 543. **Ні в світочку**. Никогда. *Щоб*

там посвариться з ким. як другі, то ні в світочку. МВ. І. 150. *За дрібними слізоньками світонька не бачу.* Мет. 65. *Ой горенько мені на світоньку.* Г. Арт. (О. 1861. III. 110).

Світа́ння, -ня, *с.* Разсвѣтъ. *Сон веселіш снився.... на світанні.* Мкр. Г. 37. *У вікно вже світання синіє.* МВ. II. 105.

Світати, -тає, *гл. безл.* Свѣтать, разсвѣтать. *Світає, край неба палає.* Шевч. *Ой без милого соловейка і світ не світає.* Мет. 5.

Світач, -ча, *м.* 1) Маленькій желѣзный подсвѣчникъ для восковой свѣчи у иконы: желѣзный стержень, вбиваемый въ стѣну или божник, съ трубочкой для свѣчи. Волк. у. См. **Світич.** 2) Въ курной полѣсской хатѣ: четырехугольная деревянная труба, спускающаяся изъ крыши въ избу, внизу подъ нее подвѣшена желѣзная рѣшетка, на которой вечеромъ зажигаютъ лучину. Чуб. VII. 390.

Світи́лень, -льня, *м.* Рыболовный снарядъ, устроенный почти такъ же, какъ и сакуля. Вх. Пч. II. 23.

Світилка, -ки, *ж.* Дѣвушка, исполняющая обрядъ держанія меча и свѣчи на свадьбѣ, — это сестра жениха, а если ея нѣтъ, ближайшая послѣ нея родственница; если ихъ нѣсколько, то есть старша. КС. 1883. II. 380. ХС. VII. 425. МУК. III. 106. Ум. **Світи́лочка.** Грин. III. 481. *Світилочко, повная роже, дивитися на тебе гоже.* Мет. 202.

Світило, -ла, *с.* 1) Свѣтило. К. Бай. 156. К. Іов. 68. 2) Свѣчи церковныя. *Велике диво світило.* Ном. № 5537. *Несуть тіло до гроба без кадила, без світила.* Грин. III. 143.

Світильник, -ка, *м.* 1) Украшенная свѣча, которую **світилка** держитъ на свадьбѣ. 2) Подсвѣчникъ. Харьк. у.

Світи́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Свѣтить. *Сонце світить.* Ном. № 236. *Ой місяцю, місяченьку і ти, зоре ясна! Ой світіть там по подвірю, де дівчина красна.* ЗОЮР. II. 141. **Світити в о́чі**. *Льстить.* Св. *Л.* 228. *Пан тільки в очі світив, що лучче було б, як би він гудив.* Св. *Л.* 92. 2) Зажигать. *Та світи вже свічку, нічого не видко.* 3) Въ карточной игрѣ: а) быть козыремъ. *Король жировий світить. Голяк масти, черва світить* — игра словъ, насмѣшка надъ бѣднякомъ. Ном. № 1526. б) Открывать козыря. *Світи козиря.* КС. 1887. VI. 471. 4) — **волосом**. О замужней женщинѣ: ходить съ непокрытой головой. *Левиц.* 1. 279. 5) — **голово́ю**. Быть дѣвушкой. *Що жінкою, то не дівкою, не світити голівкою.* Грин. III. 297. 6) — **тілом**. Показывать обнаженное тѣло.

Світи́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* 1) Свѣтиться, издавать свѣтъ. *Він світиться, як сонце.* 2) Просвѣчиваться. *Сорочка так виносилась, що аж світиться.* **Ре́бра світяться**. Очень худъ. КС. 1882. X. 36. 3) *безл.* Быть свѣту, быть освѣщеннымъ, свѣтиться, горѣть. *Приходить він до теї горальні, аж там світиться.* Рудч. Ск. I. 87. *І досі ще в їх світиться, — все не лягають.*

Світич, -ча, *м.* 1) Свѣтильникъ, фонарь. Вх. *Лем.* 464. *В трупарні світич світить, але вже конає.* Федьк. I. 66. 2) Подсвѣчникъ. Угор. 3) = **Світлач.** 4) Мѣсто на печномъ шесткѣ, гдѣ кладутъ лучину. Вх. Зн. 62. 5) Паникадило, церковная люстра. Шух. I. 117.

Світка, -ки, *ж.* Козырь (въ карточной игрѣ). *Левч.* 58.

Світлач, -ча, *м.* Свѣтецъ для вкладынанія лучины. Подольск. г.

Світленько, світлесенько, *нар.* Ум. отъ **II. світло.**

Світлий, -а, -е. 1) Свѣтлый, ясный. *Да нема цвіту світленького над маківку.* Чуб. V. 439. 2) **Світле око**. См. **Око.** 3) — **тиждень**. Недѣля Христова Воскресенія. МУЕ. III. 45. Ум. **Світленький, світлесенький.**

Світлиця, -ці, *ж.* Въ малорусскихъ хатахъ чистая комната безъ кухонной печи: вообще комната. Чуб. VII. 382. Kolb. I. 61. Вас. 195. *Поставлю я світлицю на високій горі.* Грин. III. 10. *Дожидайся мене, серденятко моє, гей та до себе в гості, як виросте в тебе у світлиці трава на помості.* Мет. 23. Ум. **Світли́ночка, світличка, світличенька, світлонька, світлочка.** Чуб. V. 939. III. 315, 391, Грин. III. 261. *Та й сів сокіл на віконечку, та поглядає у світлиночку.* Грин. III. 47. *Світлички невеличкі, та гарні, чистенькі.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Світлість, -лости, *ж.* Свѣтъ. *Чим Бог світлость доточив? Огнем.* Ном. № 403. *Очам світлость показав.* Грин. II. 40.

Світліти, -лію, -єш, *гл.* Свѣтлѣть, проясняться. *Небо світліє, світ недалечко.* Левиц. I. 154.

I. Світло, -ла, *с.* 1) Свѣтъ, освѣщеніе. *Без світла лічать бариші.* Шевч. *Над вечір, як вже світло засвітили.* Стор. М. Пр. 35. 2) Матеріалъ для освѣщенія. *Світла не стало, треба купити.*

II. Світло, *нар.* Свѣтло, ясно. Ум. **Світленько, світлесенько.** *Світить місяць світлесенько.* Федьк. I. 28.

Світлонька, світлочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **світлиця.**

Світлуха, -хи, *ж.* 1) **Світлуха**. Древесно-уксусная кислота, получаемая при гонкѣ смолы и дегтя. Ум. **Світлушка.** Вх. Пч. I. 9. 2) *мн.* **світлухи**. Раст. Carthamus tinctorius L. ЗЮЗО. I. 116. Анн. 87.

Світовий, -а, -е. 1) Утренній. *Да зійшла зоря да вечірняя, зійде світова.* Грин. III. 165. *Світова зоря, зірниця.* Чуб. I. 14. *Поки світові півні заспівають.* Мнж. 134. 2) Живущій въ свѣтѣ. *Тут, світові. зважте, люде, що то в онім пеклі буде.* Гол. III. 279. 3) Всесвѣтный, міровой. *Світовий закон.* 4) Извѣстный всему свѣту. *Світовий брехун.* Св. Л. 179. 5) Житейскій. *Світові роскоші.* Грин. III. 144. *Поговоримо про се да про те світове.* Г. Барв. 226. 6) Житейскій, обыкновенный, естественный, общепринятый. *Се світове.* Ном. № 3203. *Світове діло.* Мнж. 170.

Світогляд, -ду, *м.* Міровоззрѣніе. К. ХП. 123. Левиц. Пов. 89, 261. *Я хочу виробити власний филозофський світогляд.* Левиц. Пов. 90.

Світо́к, -тка, *м.* Ум. отъ **світ.**

Світом, *нар.* На разсвѣтѣ. Левиц. I. 31. *Ой заболіла голівонька світом.* Грин. III. 628.

Світонько, -ка, *м.* Ум. отъ **світ.**

Світоправній, -я, -є. Управляющій міромъ. *Світоправня єзуїцька сила.* К. ПС. а.

Світо́та, -ти, *ж.* Далекая сторона. *Пішла за Дніпро, — така світота.* Рк. Левиц.

Світочок, -чка, *м.* 1) Умен. отъ **світ**. 2) *мн.* **Світочки польові**. Раст. Gymnadonia odoratissima. Шух. 1. 21.

Світський, -а, -е = Світовий 2 и 3. См. **Несвітський.**

Світува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Ходить по свѣту. Чуб. III. 262.

Світун, -на, *м.* Насѣк. Lampyris nostiluca, свѣтлякъ, ивановъ червячекъ. Вх. Пч. I. 6.

Світця́н, -ну, *м.* Раст. Myosotis. Вх. Пч. I. 11.

Свіча, -чі, *ж.* Свѣча. *Свіча горить.* Рудч. Ск. І. 197. Ум. **Свічка, свічечка.** *Свічечка горить, батенько не спить, — не вийду.* Чуб. ІІІ. 136.

Свічадо, -да, *с.* Зеркало. ЗОЮР. ІІ. 16.

Свічарниця, -ці, *ж.* Женщина, дѣлающая свѣчи. Черн. у.

Свічарня, -ні, *ж.* 1) Подсвѣчникъ ? *З голови буде лихтарня, з очей буде свічарня.* Чуб. V. 1120. 2) Свѣчной заводъ. НВолын. у.

Свічарь, -ря, *м.* Свѣчникъ, свѣчной мастеръ.

Свічка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **свіча.** Свѣчка. *Ой зсучу я яру свічку.* Чуб. V. 309. 2) По нар. повѣрью звѣзды — небесныя **свічки**, для каждаго человѣка по одной; когда человѣкъ умираетъ, его звѣзда гаснетъ, когда живетъ грѣшной жизнью — тускнѣетъ; отсюда выраженіе: **його свічка ясно горить**, — онъ живетъ хорошей, праведной жизнью. Чуб. І. 14. 2) Длинная шерстяная кисть сзади пелерины верхней одежды лемковъ, называемой **чуга**. Гол. Од. 76. 3) — **божа**. Раст. Gymnadonia odoratissima. Шух. І. 21. Ум. **Свічечка, свіченька.**

Свічколап, -па, *м.* Человѣкъ, снимающій къ церкви со свѣчей нагаръ, также гасящій ихъ; насмѣшливо: церковный староста. Рк. Левиц.

Свічний, -а, -е. Свѣчной.

Свічник, -ка, *м.* 1) Подсвѣчникъ. *Засвітивши свічку, не ставлять під посудину, а на свічнику.* Єв. Мт. V. 15. 2) Насѣк. = **Світун.** Вх. Пч. І. 6.

Свобідний, -а, -е. Свободный.

Свобідно, *нар.* Свободно. Вх. Зн. 62.

Свобо́да, -ди, *ж.* Свобода. *Чи треба там непогоди, де єсть щастя і свобода.* Чуб. V. 236.

Свободи́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Освободить. *Всьому світу сина поробила, мир з неволі свободила.* Чуб. ІІІ. 375.

Свободний, -а, -е = **Свобідний.** *А люде дякують за те, що вона стала свободна.* Рудч. Ск. І. 127.

Своєумець, -мця, *м.* Все по своему дѣлающій.

Своєумка, -ки, *ж.* Все по своему дѣлающая. *Така вона своєумка, непокірлива.* МВ. ІІ. 79.

Своєщина, -ни, *ж.* Свое собственное хозяйство или имущество. *Діти роблять на своєщину.* Волч. у.

Своїти, свою, -їш, *гл.* Присваивать. *Платочок був наш, обох, а вона тепер його своїть.* Сумск. у.

Своїтися, своюся, -їшся, *гл.* Выражать родственныя чувства, то-же, что и **родичатися**. *Уже сі своят до бідного: коли гроші маг, то вже щос варт.* Гн. ІІ. 18.

Сво́лок, -ка, *м.* Балка, поддерживающая потолокъ, матица. Вас. 148, 188. *Ой бачу я два стовпи, на тих стовпах сволок лежить; на сволоці шнурок висить.* Нп. 2) *мн.* Кровля. (Угор.). Ум. **Сволочо́к.**

Сволоківщина, -ни, *ж.* Угощеніе работавшимъ, при встаскиваніи на хату матицы. ХС. ІІІ. 41.

Сворінь, -ня, *м.* 1) Шворень. Kolb. І. 67. 2) Болтикъ, которымъ прикрѣплены подножки въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. ІІІ. 16. 3) Часть самотоки. Шух. І. 150. 1) Шипъ, на которомъ вращается рулевое весло у плота. См. **Керма.** Шух. І. 181. о) Часть **піл**. См. **Піла.** Шух. І. 254.

Свояк, -ка, *м.* Своякъ. *Свій свояка вгадає здалека.* Ном. № 7962.

Свoякиня, -ні, *ж.* Свояченица. Міус. окр.

Свят, -а, -е. *) *Для этого слова и его производныхъ принято въ литературѣ* правописаніе безъ апострофа, — такъ и выговариваетъ эти слона украинская интеллигенція; но народное произношеніе отличается отъ этого выговора. Народъ выговариваетъ и **святий**, и **сьватий**, и **светий**, и **сятий**. Вопросъ этотъ не изслѣдованъ въ достаточной мѣрѣ, собраны лишь нѣкоторые матеріалы къ нему (см., напр.: Житецкій, Очеркъ звук. ист. млр. нар., 250; — Науменко, Обзоръ фонет. особ. млр. рѣчи, 43; — Михальчукъ въ «Трудахъ» Чуб. VII, 482; — Верхратський, Про говор галиц. лемків, 62, 63. — Гринченко, Отзывъ о соч. А. Н. Малинки, 61 — 62). Мы удерживаемъ здѣсь правописаніе безъ апострофа, не считая въ то-же время этотъ вопросъ окончательно рѣшеннымъ. 1) = **Святий.** *Як дух свят.* Ном. № 6779. 2) — **день**. Праздничный день. *Покупляв їй да Яковко про свят-день сережки.* Чуб. III. 131. 3) — **вечір**. Канунъ Рождества.

Святенниця, -ці, *ж.* Святоша. *То святенниця ота черниця: було раз-у-раз Богу молиться та усе було каже: «хазяйство — про життя наше, а письмо святе — то про Бога, про душу».* Лубен. у.

Святець, -тця, *м.* 1) Святой. КС. 1882, XII. 625. 2) Придорожный памятникъ съ статуею святого.

Святешний, -а, -е. Праздничный. Шевч. II. 216.

Святий, -а, -е. Святой. *Хліб святий.* МВ. (О. 1862. III. 52). **Нехай мене святий хрест побє!** — божба. Левиц. I. 413. *Свята присяга перед тобою, що-сь присягався передо мною.* Чуб. V. 374. — **вечір**. = **Свят-вечір, — неділя.** Свѣтлое воскресенье. *У святу неділю не сизі орли заклекотали.* Макс. — **письмо**. Священное писаніе. 2) Святой, угодникъ божій. *Як Бог не поможе, то й святі не оборонять.* Ном. № 16.

Святиня, -ні, *ж.* 1) Святыня. *Знущались над Божою святинею.* Стор. М. Пр. 65. *Святе слово — рідна мати: єсть ще святиня вища, Богові милійша — рідная Вкраїна. К.* Досв. 50. 2) Храмъ. *Не построїш ти тут святині, бо ми тебе і задушим.* Рудч. Ск. I. 60.

Святитель, -ля, *м.* Святитель. *І святитель не поможе, як іскажуть «Святий Боже!»* Ном. № 8248.

Святи́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Святить. *Коли не прийду до церкви, то все паски святять.* Ном. № 168. 2) Рукополагать.

Святи́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* 1) Дѣлиться, быть святымъ. *Отче наш, що на небі! Нехай святиться імя твоє.* Єв. Мт. VI. 9. *Святився б гурток, коли б не чортова ззіжа.* Ном. № 10733. 2) Освящаться. 3) Рукополагаться. *Як святився ще на діакона та був у печерах.* КС. 1883. III. 675. 4) Свято почитаться. *Честь тоді святилась дуже.* Мкр. II. 35.

Святи́ця, -ці, *ж.* Святая, угодница божія. *Свята святиця, небесна цариця.* Драг. 38.

Святьоха, -хи, *ж.* Названіе русалки. Новгородсѣв. у. Грин. III. 117.

Свячене, -ного, *с.* Освященное во время Пасхи. Чуб. III. 22.

Свячений, -а, -е. Освященный. *Свячена вода.*

Свяченина, -ни, *ж.* = **Свячене.** Вх. Лем. 465.

Свячення, -ня, *с.* Освященіе.

Священник, -ка, *м.* = **Піп.** Єв. Мр. 1. 44.

Священників, -кова, -ве = **Попів.** *Раяли мені люде, щоб я брав священникову дочку.* Левиц. I. 201. Сг.... = **3г.**

Сд.... = Зд.

Се, *мист. с. р.* отъ сей.

Себе, *мѣст.* Себя. *Мені й себе й тебе жалко. Ганна була невеличка з себе.* Левиц. І. 11. *Нум, брате, ми з себе зелені жупани скидати.* АД. І. 116.

Се́бель, -ля, *м.* Рыба: Alburnus lucidus. себель. *Себелів та пліточок* (ловить). Морд. Оп. 31. Ум. **Себе́лик.**

Себелюб, -бу, *м.* Себялюбіе, эгоизмъ. *Панує в їх серці себелюбу гріх.* К. Дз. 135.

Себелю́бець, -бця, *м.* Себялюбецъ, эгоистъ. МВ. ІІІ. 103.

Себелюбий, -а, -е. Себялюбивый, эгоистическій. Шевч. ІІ. 159.

Се-б-то, *нар.* То-есть. См. **Сей.**

Сегельба, -би, *ж.* Мѣсто, приготовленное для поля, гдѣ выкорчеванъ и выжженъ лѣсъ. Вх. Зн. 62. Желех. *Коли сльота січе, а ти в сегельбі, друже, в жменю дуєш, то я сідаю та віршую.* Федьк. ІІ. 65.

Седляк, -ка, *м.* Селянинъ. Гол. Ум. **Седлячок.** *Помогай Біг, вбогий седлячку.* Гол. ІІ. 9.

Седми́, *числ.* Семью.

Седмиця, -ці, *ж.* Седмица. Чуб. І. 88.

Седно, -на, *с.* 1) Задница. *Трахвив го в седно.* Ном. № 1782. 2) = **Садно.**

Сей, ся и сяя, се и сеє, *мѣст.* 1) Этотъ, эта, это. *Прости, Боже, сей раз.* Ном. № 155. *Сеї ласки я і в жида достану.* Ном. № 4768. *Се ж наша батьківщина.* ЗОЮР. І. *За сеє ж дівку чорнобриву, товстеньку, гарну, уродливу тобі я далебі що дам.* Котл. Ен. *Чом се хата не метена?* Ном. № 1182. *То се така твоя добрість?* Левиц. Пов. 81. **Сеє не теє**. Се да то. *Сидимо у її рідні: тепер вони сеє не теє.... балакали, а далі....* Канев. у. **Се б то**. То есть. *А його жінка, се б то Олена, що була хорунжівна.* Кв. **Коли се**. Какъ вдругъ, какъ вотъ. *Їдуть собі, коли се — мишаче військо.* ЗОЮР. ІІ. 61.

Сейм, -му, *м.* Сеймъ. Ум. **Сеймик.**

Сеймик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **сейм.** 2) Провинціальный съѣздъ шляхты въ польскомъ государствѣ. *Сейми, сеймики ревіли.* Шевч. 130.

Сеймиковий, -а, -е. Относящійся къ сеймику.

Сеймовий, -а, -е. Относящійся къ сейму.

Сеймува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Участвовать въ сеймѣ.

Секе́рний, -а, -е. Стройный, ловкій.(Угор.).

Секрет, -ту и -та, *м.* 1) Секретъ. *Десь мій милий, чорнобривий з иншою секрети має.* Мет. 33. 2) Рыба Lucioperea volgensis. Браун. 22.

Секретарь, -ря, *м.* Секретарь. *Пани мої секретарі учинили волю.* Грин. ІІІ. 352.

Сексте́рень, -ня, *м.* Тетрадь. Павл. 58.

Сект, -ту, *м.* Распредѣленіе. *Пластуни.... розіходяться на охоту по секту в різні сторони, щоб один на другого не наткнувся.... Инший не здержить секту та й поверне в ту сторону, де вже ходить один товариш.* О. 1862. ІІ. Кух. 63.

Секта, -ти, *ж.* Секта. *Зєзуїчені прелати.... взивають усе духовенство ґрецької віри Наливайковою сектою.* К. Кр. 19.

Секунда, -ди, *ж.* При игрѣ на торбанѣ: второй изъ четырехъ верхнихъ тоновъ. тонь la. КС. 1892. ІІІ. 383.

Секундува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Помогать. *Най му пан Біг секундує.* Фр. Пр. 82.

Селедець, -дця, *м.* = **Оселедець.** Рудч. Ск. ІІ. 172.

Селезень, -зня, *м.* 1) Селезень. *Пливи, пливи, селезню, против води тихо.* Мет. 49. Ум. **Селезник, се́лезничок.** Грин. I. 104. *Не наступай, селезнику, уточці на крильця.* Чуб. V. 307. 2) Знакъ отъ удара по льду, когда ледъ въ ударенномъ мѣстѣ трескается, но не выбивается. *Дід вибрав чистеньке на льоду містечко, як учеше ковизькою, — так селезень і вкипів.* Мнж. 119. 3) Узоры, намерзшіе на оконномъ стеклѣ. Бирюч. у.

Се́лезник, -ка, се́лезничок, -чка, *м.* Ум. отъ **селезень.**

Селезни́стий, -а, -е. Имѣющій цвѣтной отливъ, хроматическій. *Селезнисте вугелля земляне.* Міусск. окр.

Селех, -ха, *м.* = **Селезень.** Рудч. Ск. I. 39. Ум. **Селешо́к.** Чуб. II. 369.

Се́лечко, -ка, *с.* Ум. отъ **село.**

Селешок, -шка, *м.* Ум. отъ **селех.**

Сели́тва, -ви, *ж.* Основаніе, фундаментъ. (Угор.).

Селити, -лю, -лиш, *гл.* Селить, поселять.

Сели́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Селиться. *Не дай, Боже, два рази женитись, а три рази селитись.* Ном. № 8865.

Селитьба, -би, *ж.* Усадьба. *У неї була і хата славна, і селитьба.* МВ. II. 19.

Селище, -ща, *с.* 1) Селеніе. *Веселі селища в гаях.* Шевч. 2) Мѣсто, гдѣ было село. *На селищі найшов шага.* Канев. у. *Викликали чамбули гординські і робили селищами села українські.* К. Дз. 68.

Селіток, -тка, *м.* Родившійся въ этомъ году.

Село́, -ла́, *с.* Село, деревня. *То гуляє козак Голота, погуляє, ні города, ні села не займає.* ЗОЮР. Ум. **Се́лечко, сельце.** *Через наше сельце везено деревце.* Чуб. III. 139. *Ой дано ж єму та три селечка.* АД. I. 149.

Сельбище, -ща, *с.* Поселеніе, мѣсто поселенія. *Поосідали хуторами і сельбищами ті запорожці.* Стор. *Наш Хорол — як городок — ледаченький, а як сельбище, — то прехороше.* О. 1861. VII. 187.

Сельськи́й, -а́, -е́. Сельскій, деревенскій. *Разу їдного хлопці сельські зговорились меж собою.* Рудч. Ск. I. 78.

Сельце, -ця, *с.* Ум. отъ **село.**

Селюк, -ка, *м.* Житель села, деревенщина. *Простий люд — селюки.* К. ЧР. 352.

Селючка, -ки, *ж.* Жительница села, деревенщина. МВ. I. 25.

Селява, -ви, *ж.* Шамая. Поп. 102.

Селянин, -на, *м.* Поселянинъ, крестьянинъ. *Ой задумав селянин міщаночку брати, вона йому одказала: «не вмію я жати».* Чуб. V. 685.

Селяни́ця, -ці, *ж.* = **Селянка.** *А із місця та міщаночки, а із села селяниці, хорошії молодиці.* МУЕ. III. 83.

Селянка, -ки, *ж.* Поселянка, крестьянка. Ум. **Селяночка.** *Да із села да селяночка, а із міста міщаночка.* Мет. 162.

Селянський, -а, -е. Сельскій.

Сембреля, сембри́ля, -лі, *ж.* Плата слугамъ, нанятымъ рабочимъ. Вх. Зн. 62. Вознагражденіе натурой (молочными продуктами), даваемое гуцуломъ, хозяиномъ стада своимъ пастухамъ. Шух. I. 190. *Фалиться неситий, що й сембрелю не виплатить.* Федьк. III. 113.

Семеєчка, -ки, семейка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сем'я.**

Семенастий, -а, -е. 1) Обильный сѣменами. 2) О цвѣтѣ: въ мелкихъ крапинкахъ, пестрый. *Семинастий півник — як по сірому мов жовтуваті перинки.* (Залюб.).

Семе́ник, -ка, *м.* Пт. = **Попичка.** Вх. Пч. II. 13.

Семено, -на, *м.* Сѣмя. Черн. у.

Семерик, -ка, *м.* 1) Семь паръ воловъ. Рудч. Чп. 253. 2) Сито средней густоты, имѣющее въ основѣ 3, въ уткѣ 4 волоса. Вас. 152.

Семери́ця, -ці, *ж.* Семь воловъ въ плугѣ. *При доріжечці сам плужок оре, сам плужок оре семерицею.* Чуб. III. 465.

Семеро, *числ.* Семеро. *Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* ЗОЮР. I. 14 7.

Семеряга, -ги, *ж.* Семряга. Ум. **Семеряжка.** *Своя семеряжка не важка.* Ном. № 9644.

Семигри́венний, -ного, *м.* = **Семигривенник.** *Гурки — семигривенний за сотню.* О. 1861. I. 146.

Семигри́венник, -ка, *м.* Монета въ двадцать копеекъ. *Дружко кладе на тарілку семигривенник грошей.* Чуб. II. 593. *Є семигривенник у кишені.... ходімо прогуляємо.* Мир. Пов. I. 157.

Семидільник, -ка, *м.* Дѣлающій за разъ нѣсколько дѣлъ.

Семидільниця, -ці, *ж.* Дѣлающая за разъ нѣсколько дѣлъ. Грин. III. 109.

Семилетний, -а, -е. Съ семью заплатами, — т. е. вообще покрытый заплатами. Шуточное слово въ выраженіи: «семряга семилатная, составленномъ какъ пародія къ выраженію: пищаль семипядная. *Гей ти, татарюго, сідий бородатий, на що ти вповаеш? Чи на свою шапку-бирку, що шовком шита, вітром підбита, а зверху дірка? Чи на свої постоли боброві, що волоки шовкові, — в односталь з валу? Чи на свою семрягу семилатную?* Макс. (1849), 16.

Семилітка, -ки, *ж.* Имѣющая семь лѣтъ. Грин. III. 83. *Стрів дівку семилітку.* Чуб. V. 1190.

Семиліток, -тка, *об.* Имѣющій или имѣющая семь лѣтъ. Грин. II. 269, 344. *Найменший брат семиліток.* Чуб. II. 167. *Мати вмерла, я семилітком зосталась.* Г. Барв. 462. *Оженивсь я у петрівку та взяв дівку семилітку.* Грин. III. 313.

Семинарський, -а, -е. Семинарскій. *У вашій семинарській бібліотеці певне єсть.* Шевч. (О. 1862. IV. 22).

Семинарист, -та, *м.* Семинаристъ. О. 1862. I. 54.

Семинарія, -рії, *ж.* Семинарія.

Семиперсний, -а, -е. ? *Семиперсну могилу висипали, з семип'яделної пищалі подзвонили.* Мет. 441.

Семипільний, -а, -е. Въ семь полотнищъ. *Семипуольна сподниченька.* Грин. III. 77.

Семип'ядельний, семип'яденний, -а, -е = Семип'ядний. *З семип'яделної пищалі подзвонили.* Мет. 441. *І шаблюка, мов гадюка, й ратище-дрючина, й самопал семипяденний повис за плечима.* Шевч. 250.

Семиразка, -ки, *ж.* Сѣть, въ 1/4 кв. арш. которой во всѣ стороны помѣщается семь ячей. Вас. 187.

Семип'ядний, -а, -е. Имѣющій мѣры семь пядей. *Семипядпую пищаль підняти.* АД. I. 111. *В семипядні пищалі грімали.* Макс. (1849). 27.

Семиро́гий, -а, -е. Семирога плахта. Сортъ плахти. Кв. (Желех.).

Семиряга, -ги, *ж.* = **Семеряга.** *На козакові шати дорогії: три семирязі лихії.* АД. І. 168.
Семисотний, -а, -е. Семисотный. *Випросталась, як семисотна верства.* Ном. № 8625.
Семишник, -ка, *м.* Монета въ 2 коп. (Закр.).
Семірка, -ки, *ж.* Полотно, тканое въ семь пасмъ.
Семряга, -ги, *ж.* = **Семеряга.** *Хоч в семрязі, аби в добрі зв'язі.* Ном. № 11250. Ум. **Семряжка.**
Семя, мї, *ж.* Семья. Ум. **Семейка, сем'їця, семеєчка.** *Росла я в світлиці при веселій сем'їці.* Чуб. V. 119. *У нашого Омелька невелика семейка: Сидірко та Нестірко та діток шестірко, та батько та мати, та нас три брати.* Нп. Волч. у.
Семяни́н, -на, *об.* Семьянинъ, членъ семьи (о мужчинахъ и женщинахъ). *Нема одного сем'янина дома.* Волч. у. *Дак що ж, що ти не семянин, а все таки ти не чужа: ти моя землячка.* Г. Барв. 40. *Розріжеш яблучко і даси по скибці всім сем'янам: жінці й дітям.* Г. Барв. 343.
Семянистий, -а, -е. Многосемейный. *То народ семянистий.* О. 1861. II. 246.
Сенат, -ту, *м.* Сенатъ. *Патриції-аристократи і мудрий кесарів сенат.* Шевч. 607. *Повезуть у сенат до царя.* ЕЗ. V. 7.
Сенатор, -ра, *м.* Сенаторъ. *Пани мої, сенатори, вволіть мою волю!* Грин. III. 351. *Самого короля сенатори, пани да бискупи у руках держали.* К. ЧР. 10.
Сеньга, -ги, *ж.* Родъ рыбы. *Оселедців по три сотні і сеньги донської* (купила). Мкр. Н. 20.
Серака, -ки, *об.* = **Сарака.** *Ой серака Поляниця кукурузи сіє.* Гол. II. 357.
Сербин, -на, *м.* 1) Сербъ. 2) Родъ танца. ЗЮЗО. II. 503. Ум. **Сербинонько.**
Сербинчук, -ка, *м.* Молодой сербъ. Федьк. (Желех.).
Сербський, -а, -е. Сербскій. Федьк. І. 130.
Сербува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Основное значеніе: быть сербомъ; но встрѣчено лишь въ значеніи: служить наемникомъ въ войскѣ. *Ой сербине, сербиночку, годі сербувати, бери серп та йди в степ пшениченьки жати.* Нп.
Се́рбщина, -ни, *ж.* Сербія.
Серве́та, -ти, *ж.* Салфетка. Борз. у. Левиц. І. 394. Котл. Ен. IV. 45. Ум. **Серветка.** Левиц. 1. 435.
Серветяний, -а, -е. Салфеточный.
Се́рга, -ги, *ж.* Серьга. *Я тобі стьожок, серьог, намиста доброго нанесу.* Рудч. Ск. II. 15. 2) Кольцо, прикрѣпляющее косу къ рукояткѣ. Ум. **Сере́жка, сережечка.**
Сергій, гія, *м.* Плеть. Маркев. 48. Цыганъ грозитъ ей плетью. *Ох, жінко, жінко! Як почну я тебе отсим сергієм латати, то вся шкура на тобі буде тріщати.* КС. 1882. X. 19.
Сердак, -ка, *м.* Верхнее теплое суконное платье галицкихъ крестьянъ, расшитое шнурками. Гол. Од. 68. Kolb. І. 35. Шух. І. 126. 128.
Сердачи́на, -ни, *ж.* = **Сердак.** *Озьму я сі вбого дівча в одній сердачині.* Гол. II. 396.
Сердега, -ги, серде́ка, -ки, *об.* Бѣдняга. *Сердега в світі не наживсь.* Котл. Ен. VI. 30.
Серденько, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **серце.** 2) Насѣк. То-же, что и **сонечко**, Coccinella. Вх. Пч. II. 26.
Серденя, -няти, *с.* Сердечко. Употребляется преимущественно какъ ласкательное слово. Чуб. III. 166. *Вже не чути, не видати мого серденяти, десь у мого серденяти*

нерідная мати. Нп. Ум. **Серденятко, серденяточко.** *Покидаю тебе, серденятко моє, гей єдиному Богу.* Мет. 23.

Сердечина, -ни, об. = **Сердега.**

Сердечко, -ка, *с.* Ум. отъ **серце.**

Сердечне, сердечно, сердешне, сердешно, *нар.* Искренно. *Ой любилося двоє дітей сердешне.* Чуб. V. 372.

Сердечний, сердешний, -а, -е. 1) Сердечный, искренній. *Одцуралась нас близькая й далекая, вся названая, сердешная родина.* ЗОЮР. I. 28. 2) Бѣдняга, достойный сожалѣнія, злосчастный, злополучный. *Несповита заплакана сердешна дитина.* Шевч. *Ти, козаче сердешний, який же ти безпечний.* Чуб. V. 129. *Поодрубував руки й ноги, — все за той сердешний хліб.* Грин. I. 177. 3) **Сердешне дерево** = **Сердешник.** 4) — **шна трава**. Раст. Orobus vermis L. ЗЮЗО. I. 130. Ум. **Сердешненький.** Шевч. 502. Котл. Ен. II. 41.

Сердечник, сердешник, -ка, *м.* Шух. I. 176. 1) Сердцевина дерева. 2) Часть **друлівника**. Шух. I. 277.

Сердзевий, -а, -е = **Червоний.** Вх. Зн. 62.

Сердити, -джу, -диш, *гл.* Сердить. *Щоб не сердить отамана, покинув Оксану.* Шевч.

Сердитий, -а, -е. Сердитый, злой. ЗОЮР. I. 12. *Сердитий вітер завива.* Шевч.

Сердитися, -джуся, -дишся, *гл.* Сердиться. *Сердилась баба на діда, а дід того не відав.* Ном. № 3473.

Сердито, *нар.* Сердито. *А тобі навіщо? одказав дід трохи сердито. Левиц.* I. 99. *Стало їм і соромно, і сердито на гаспидську дівку за таку одповідь.* Грин. II. 275.

Сердіння, -ня, *с.* Гнѣвъ. *Я на твоє сердіння байдуже.* Нп.

Сердопи́шний, -а, -е. Кичливый. *Вийшов багатий сам за ворота, за ним вибігла челядь сердопишна, горда.* Гол. III. 267.

Се́рдувати, -дую, -єш, *гл.* Сердиться. Мнж. 192. *На кого ж ти, мій милий, сердуєш, що мою білу постіль руйнуєш.* Грин. III. 301.

Сердушник, -ка, *м.* Раст. Erythraea Centaurium Pers. ЗЮЗО. I. 122.

Сердюк, -ка, *м.* Тѣлохранитель при гетманѣ. К. ЧР. 426. *Списи блищать, шапки рябіють; бють тулумбаси; сердюки по полю скачуть.* Греб. 343. 2) Сердитый, раздражительный. *Лубен.* у.

Сердючка, -ки, *ж.* Сердитая, раздражительная. *Лубен.* у.

Сердюччина, -ни, *ж. соб.* отъ сердюк 1.

Серебро, -ра, *с.* = **Срібло.**

Серед, *нар.* Среди, посреди. *Серед Чорного моря утопило.* ЗОЮР. I. 29. *Серед хати стояв.... чоловік.* Левиц. Пов. 104.

Середа, -ди, *ж.* Среда. *Ще не біда, що без риби середа.* Ном. № 7229.

Середземний, -а, -е. Средиземный. **Середземне мо́ре**. Средиземное море. *На гарячому березі Середземного моря.* Левиц. Пов. 15.

Середина, -ни, *ж.* 1) Середина, средина. 2) Внутренность. Ум. **Серединка.**

Серединка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **середина.** 2) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36.

Середній, -я, -є. 1) Средній, срединный. Чуб. V. 938. *Поперед війська не вихвачайся, а позад війська не зоставайся, держися війська все середнього.* АД. I. 16. 2) Среднихъ лѣтъ.

Ой маненьких потоптала (орда), *старих порубала, а середніх чоловіків у полон погнала.* Нп.

Середньовіковий, -а, -е. Средневѣковый. К. Кр. 17.

Середняк, -ка, *м.* Сердцевина рога. См. **Осередок 1.** Вас. 163.

Середовий, -а, -е. 1) Внутренній. *Як його побито, приходив хвершал дивитись; так він не признавсь побоїв середових, значить у животі, або в грудіх; тілько й бачив хвершал синяк під плечем та на голові.* Екат. у. (Залюб.). *Сало середове. Либонь до сієї комори треба середовий ключ, бо вона запірається з середини.* (Залюб.). 2) Средній. 3) Среднихъ лѣтъ.

Середопістя, -тя, *с.* Крестопоклонная недѣля.

Середохресний, -а, -е. Крестопоклонный. Ном. № 423. ХС. I. 75. *Середохресний понеділок, тиждень.*

Середохрестя, -тя, *с.* 1) Крестопоклонная недѣля. Грин. II. 93. *Аж ось зараннє стало сонечко припікати, неначе о правій середі, а ще тілько середохрестє.* Кв. 2) Мѣсто, гдѣ расходятся дороги. О. 1862. IX. 69.

Середу, *предл.* Посреди. *Возложили середу двора огонь.* Кв.

Середущий, -а, -е = **Середульший.** *Наймолодший сідельце несе, середущий собірається.* Чуб. V. 985.

Середульший, -а, -е. Средній. АД. I. 108. *Озоветься менший до середульшого, середульший до старшого.* Чуб. V. 847.

Сережечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **серга.**

Сережка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **серга.** *Ой надіну я. сережки і добре намисто.* Шевч. 2) Цвѣты нѣкоторыхъ деревьевъ (ивы, осины, березы, орѣшника). Ум. **Сережечка.** *У нашої Олени сережечки зелені.* Ном. № 5351.

Серен, -на, *м.* Замерзшій твердый снѣгъ. Угор.

Серенити, -ню, -ниш, *гл.* Напирать. Угор.

Сержина, -ни, *ж.* = **Жоржина.** Мил. 168.

Серік, *нар.* Сего года. Борз. у.

Серішній, -я, -є = **Сьогорішній.**

Серм'яга, -ги, *ж.* = **Семеряга.** Ум. **Серм'яжка.**

Серм'яжина, -ни, *ж.* 1) = **Серм'яга.** *Серм'яжина по коліна — дівчата сміються.* Нп. 2) Домашняго издѣлія сукно, изъ котораго шьются сермяги. Гол. Од. 55.

Серм'яжник, -ка, *м.* Носящій сермягу, бѣднякъ. Уст *козаки, багачі-молодці в улани пійшли, а мужики-серм'яжники та й не схотіли.* Чуб. V. 955.

Серм'янина, -ни, *ж.* = **Серм'язкина.** *Ой лежить козак на глибокій долині, постелив собі в голову серм'янину.* Гол. I. 105.

Серна, -ни, *ж.* Серна, козуля, косуля, Cervus capreolus. Вх. Пч. II. 6. *Левиц.* I. 494.

Серниця, -ці, *ж.* = **Серна.** Вх. Пч. II. 6. *Скакала би м у три боки, як серница при потоки; копкала би м подковками, як серница копитками.* Гол. III. 435.

Сернюк, -ка, *м.* Самецъ серны, косули, Cervus capreolus. Вх. Пч. II. 6.

Серп, -па, *м.* Серпъ. *Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче.* Ном. № 1600. Ум. **Серпик, серпок.**

Серпанковий, -а, -е. Кисейный.

Серпанок, -нку, *м.* 1) Кисея. Кв. *Сонце вже піднялось геть-то, так дим — унизу поміж деревом синій, а вгорі наче золотий серпанок.* К. ЧР. 235. *Піднялась роса і як серпанком*

вкрила степ. М. Пр. 16. *Серпанків вісім на намітки.* Котл. Ен. VI. 43. 2) Покрывало на голову у замужней женщины. Ум. **Серпаночок.** *Серпаночок од дрібних слізочок та ніколи не висихає.* Чуб. V. 220.

Серпен, -ну, *м.* Родъ танца или хороводнаго шествія на праздникъ Христова Воскресенія. Kolb. I. 149.

Серпень, -пня, *м.* Августъ.

Серпик, -ка, *м.* Ум. отъ **серп.**

Серпівни́к, -ка, *м.* Раст. Cichorium Intybus. Шух. I. 21.

Серпій, -пія, серпни́к, -ка, *м.* Раст. Chrysanthemum lecanthemum. Вх. Пч. I. 9.

Серпок, -пка, *м.* Ум. отъ **серп.**

Серпоріз, -зу, *м.* Раст. а) Falcaria Rivini. Анн. 143. ЗЮЗО. I. 123. б) Achillea Millefolium L. ЗЮЗО. I. 109.

Серпуха, -хи, *ж.* Раст. Serratula tinctoria L. ЗЮЗО. I. 136.

Серстінник, -ка, *м.* = **Підклад 2.** Вх. Зн. 49.

Сертувати, -тую, -єш, *гл.* Таскать сюда и туда. *Розбійники вдвох напали мене тай таскають; довго сортували мене сюди та туди по двору.* Екат. у. (Залюб.).

Сертук, -ка, *м.* Сюртукъ. *Раз іде у вигтупцях і сертуку.* ЗОЮР. I. 69.

Сертучи́на, -ни, *ж.* Сюртукъ, плохой сюртукъ. *Прийшов.... у якийся сертучині.* О. 1862. II. 75.

Серце, -ця, *с.* 1) Сердце. *Вийшов козак із сіней, за серце береться.* Мет. 90. *Від серця до Бога навпростець дорога.* Ном. *Від серця до неба шляху не треба.* Ном. Щирим **серцем робить**. Усердно дѣлаетъ, работаетъ. МВ. II. 11. Употр. какъ ласкательное слово: *Скажи мені, серце, що маєш на мислі?* Мет. 63. **Серцем нудити**. Тосковать. *Ой я хлопець нещасливий, а як тяжко серцем нуджу: кого люблю та й не виджу.* Чуб. **На тще серце**. Натощакъ. 2) Гнѣвъ. Сим. 229. *Не то сильний, що камінь верне, тільки сильний, що серце в собі вдержить.* Ном. № 3556. *Трохи з серця не сказивсь.* Стор. М. Пр. 44. **З серця**. Гнѣвно, сердито. *Крикнув чоловік із серця.* Рудч. Ск. II. 127. См. **З-серця. Серця додати**. Еще болѣе разсердить. 3) Штифтъ въ замкѣ. 4) Языкъ въ колоколѣ. Сим. 178. 5) Сердцевина дерева. Шух. I. 176. 6) Полипъ, медуза. 7) — **земне**. Родъ трюфелей. Фр. Пр. 177. **Винюхав би земне серце**. Выслѣдилъ бы даже въ землѣ спрятанное. Фр. Пр. 177. Ум. **Серденько, сердечко, серденя, серденятко, серденяточко.** *Злая година мене зсушила, коло мого сердечка гніздечко звила.* Чуб. V. 108. *Ходи, серденько, сюди! Не зви мене козаком, зови мене сердечком.* Мил. 103. *Горобець маленький, а сердечко має,* — сердится, можетъ сердиться. Ном. № 3322.

Серцевий, -а, -е. Сердечный, къ сердцу относящійся. — **но́жик**. Почти овальной формы деревянная дощечка съ отверстіемъ для держащаго ее пальца посрединѣ; нею горшечникъ выравниваетъ снаружи стѣнки вылѣпленной посуды. Шух. I. 261, 262.

Сесе, *мѣст.* Это. *Ні за сесе, ні за тото.* Фр. Пр. 6.

Сестра, -ри, *ж.* Сестра. *То не сива зозуленька закувала, то не дрібна пташка щебетала, як сестра до брата на чужу чужину добрим здоровям покланялася.* ЗОЮР. I. 24. Ум. **Сестри́ця, сестри́чка, се́стронька, сестри́ченька.** Чуб. III. 468; V. 78. *Та нема ні братіка, ні сестриці-жалібниці.* Часто употребляется какъ ласкат. между женщинами. *Де твій брат, сестрице?*

Сестрики, -ків, *мн.* Раст. Melampyrum nemorosum L. ЗЮЗО. I. 128.

Сестрин, -на, -не. Сестринъ, принадлежащій сестрѣ. *Іван поняв віри сестриній мові.* Рудч. Ск. I. 132.

Сестрина, -ни, *ж.* = **Сестра** = **Сеструня.** *Була у мене старша сестрина, квіточка рожева на порі.* О. 1862. VIII. ??4.

Се́стритися, -рюся, -ришся, *гл.* Дѣлаться названной сестрой, сеструться. *Колись божились та клялись, братались, сестрились зо мною.* Шевч. 546.

Сестрицин, -на, -не. Принадлежащій сестрицѣ. *От тобі, сестрице, сестрицин убор.* Мет. 205.

Сестриця, -ці, *ж.* Ум. отъ **сестра.**

Сестрич, -ча, *м.* = **Сестрінець.**

Сестричка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сестра.** 2) Членъ женскаго братскаго цеха. КС. 1890. VII. 91. 3) Раст. Viola tricolor. Вх. Пч. II. 37.

Сестри́чна, -ної, *ж.* = **Сестрініця.** Желех.

Сестри́чний, -ного, *м.* = **Сестрінець.** Желех.

Сестрівни́ця, -ці, *ж.* = **Сестрініця.** Грин. III. 109.

Сестрінець, -нця, *м.* Племянникъ, сынъ сестры. Желех.

Сестрініця, -ці, *ж.* Племянница, дочь сестры. Желех.

Сестрі́нич, -ча, *м.* = **Сестрінець.** Желех.

Сестрінка, -ки, *ж.* = **Сестрініця.** Желех.

Сестрінок, -нка, *м.* = **Сестрінець.** Желех.

Сестрінча, -чати, *с.* Маленькая сестра. Ум. **Сестрінчатко.** Желех.

Сестронька, -ки, *ж.* Ум. отъ **сестра.**

Сеструня, -ні, сеструся, -сі, *ж.* Ласк. отъ **сестра**. О. 1862. VIII. 14. Св. Л. 248. *Ой не є ж то зазуля, но твоя сеструня.* Гол. I. 196. *Ні батька, ні матусі, ні рідненької сеструсі.* Чуб. V. 983.

Сеч, -чі, *ж.* Моча, урина. Борз. у. *Дуже добре діло виносити ад хворого сеч, шоб не застоювалась.* Волч. у. *Кінська сеч.* Мнж. 140.

Сє! *меж.* Крикъ на корову, когда ее гонять. Вх. Лем. 472.

Сив, -ва, -ве = **Сивий.** *На тій сосні сив сокіл сидить.* Чуб. III. 299.

Сивак, -ка, *м.* 1) О человѣкѣ: сѣдой. К. ЦН. 283. 2) Волъ темно-сѣрый. КС. 1898. VII. 41, 42. *Гейкнув на сиваки і рушив в дорогу.* Гн. II. 168. 3) Порода голубей. Ум. **Сивачо́к.** КС. 1898. VII. 42.

Сивастий, -а, -е. Сѣдоватый, сѣроватый. Вх. Зн. 62.

Сиваш, -ша, *м.* Сивка, сивый. *Ой коні наші сиваші, чи були ви на паші?* Мет. 218.

Сивець, -вця, *м.* = **Сиваш.** *Не першина сивцю війна.* Ном. № 5782. *Да як жаль же мені сивця-воронця, сивця-воронця, білого копитця.* Чуб. III. 295.

Сивизна, -ни, *ж.* Сѣдина. *Сивизна на висках.* Ном. № 8709.

Сивий, -а, -е. 1) Сѣдой. *Сивий дід.* 2) Сѣрый. *Раз приїде сивим конем, у другий — вороним.* ЗОЮР. I. 97. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім як везе.* Посл. *Сива шапка.* Чуб. VII. 414. Гол. Од. 18. *Брови чорні, очі сиві.* Грин. III. 241. 3) Сизый. *Ходить голуб сивий-волохатий.* Мет. 10. *Вилинула б з-під калини, як сива зозуля.* Чуб. V. 51. *Туманець сивий.* Грин. III. 398. Ум. **Сивенький, сивесенький.** *Дідусь сивесенький рида.* Шевч. *Ой ти, мій милесенький, голубе сивесенький.* Чуб. V. 257.

Сивина, -ни, *ж.* = **Сивизна.** Грин. III. 651. *Не сивина на світі правду творить.* К. Іов. 70.
Сиви́ця, -ці, *ж.* Раст. Nardus stricta. Вх. *Лем.* 464.
Сиві́сінький, -а, -е. Совершенно сѣдой. *Мій батечку старенький, сивісінький.* Мил. 188.
Си́віти, -вію, -єш, *гл.* Сѣдѣть. *У школі мучилось, росло, у школі й сивіть почало.* Шевч.
Сивко́вий, -а, -е. Сѣрый, изъ сѣрой шерсти. *Бо я вівчар нетяга, сивковая серм'яга.* Чуб. V. 124.
Сивобородий, -а, -е. Сѣдобородый. *Гетери гостя привели сивобородого.* Шевч. 604.
Сивоборо́дько, -ка, *м.* Человѣкъ съ сѣдой бородой.
Сивови́ский, -а, -е. Съ сѣдыми волосами на вискахъ. *А у тій же Оленовці дівки сивовискі.* Чуб. III. 182.
Сивоволосий, -а, -е. Сѣдоволосый. *І сивоволосий підняв руки калічені до святого Бога.* Шевч.
Сивоголовий, -а, -е. Съ сѣдой головой. *Левиц.* I. 367.
Сивограк, -ка, *м.* Пт. Сивоворонка, Coracias garrula.
Сивоґрунт, -ту, *м.* Сѣрый смушекъ съ темнымъ подшерсткомъ. Вас. 198.
Сивозалізний, -а, -е. О цвѣтѣ: стальной. О масти: темносѣрый. Сим. 59. Вх. Зн. 62.
Сивокри́лий, -а, -е = **Сизокрилий.** *Летить орел сивокрилий.* Чуб. V. 807.
Сиворакша, -ші, *ж.* = **Сивограк.** *Перелітають з гори на гору то ряба горлиця, то сивий припутень, то синя сиворакша.* Левиц. I. 204.
Сивострокатий, -а, -е. О масти: сѣрый съ пятнами иного цвѣта? *Кінь сивострокатий.*
Сивоусий, -а, -е. Сѣдоусый. *Заворожи мені, волхве, друже сивоусий.* Шевч. *Співак сивоусий.* Млак. 34.
Сивуватий, -а, -е. Сѣдоватый. *Сивуваті вуси.* Левиц. Пов. 198.
Сивуля, -лі, *ж.* 1) Порода грибовъ. Подольск. г. 2) Названіе коровы. Kolb. I. 65.
Сивуляк, -ка, *м.* Сѣрый, безъ глазури горшокъ. Вх. Зн. 62, 88.
Сивуха, -хи, ж. Сивуха. Маркев. 140. *Пили на радощах сивуху.* Котл.
Си́гла, -ли, *ж.* 1) = **Смерека** (европейская пихта), имѣющая вѣтви лишь вверху. Шух. I. 176. 2) Горный лѣсъ изъ такихъ сигл. Шух. I. 177.
Си́день, -дня, *м.* Сидящій на одномъ мѣстѣ, малоподвижный человѣкъ, домосѣдъ. *Оце ще сидень, — і між люде ніколи не вийде!*
Си́дження, сиді́ння, -ня, *с.* Сидѣніе. *Через сидження, не міг запопасти в лежання.* Ном. № 10846. *Через сидіння не впало в лежіння.* Ном. № 10846.
Сидіти, -джу, -диш, *гл.* 1) Сидѣть. *Сидить, як квіточка.* ЗОЮР. I. 145. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 62. *Сидів у темниці.* Ном. № 7068. **У парі сидіти**. Прямой смыслъ: сидѣть рядомъ на свадьбѣ, т. е. быть новобрачнымъ, сочетаться бракомъ. *Дай, Боже, пошли, Боже, у парі сидіти.* Грин. III. 650. 2) Жить, занимать мѣсто для жительства. ЗОЮР. I. 150. *Лівий бік Дніпра низький, то тутеньки люде не сидять.* Кіев. г.
Сидітися, -диться, *гл. безл.* Сидѣться. *Не сиділось і Ониськові з молодою жінкою.* Стор. М. Пр. I. 171.
Сидня, -ні, *ж.* Сидѣніе. Рудч. Ск. II. 208. *Це йому так від сидні сталось.* 2) Праздное житье. *У тестя не буде йому сидні: тесть дурно не годуватиме, скаже: роби.*
Сидун, -на, *м.* = **Сидень.** Рк. Левиц.

Сидушка, -ки, *ж.* Маленькій стулъ съ засовомъ спереди, въ который, садятъ дітей, начинающихъ сидѣть. Рк. Левиц.

Си́дьма, *нар.* Сидя. *Він був сидьма тоді, як нас покликали, — сидів, а не лежав.* Екат. у.

Сидячий, -а, -е. Сидящій, сидячій. *Побачили молодця сидячого.* Єв. Мр. XVI. 5.

Сиж, -жа, *м.* Родъ игры въ карты, подобный великорусскимъ «носкамъ». КС. 1887. VI. 467.

Си́ження, -ня, *с.* = **Сидження.** *За сиження нема їження.* Ном. № 8115.

Си́з, сизий, -а, -е. Сизый. *На тім яворі сиз сокіл сидить.* Чуб. III. 441. *Голуб сизий, голуб сизий, голубка сизійша.* Чуб. V. 251. *Сизі орли заклекотали.* ЗОЮР. I. 42. Ум. **Сизенький, сизесенький.** *Постій, постій, козаченьку, мій сизенький орле.* Чуб. V. 86. *Голубочко моя сизесенька, дівчинонько моя вірнесенька.* Чуб. V. 248.

Сизий. См. **Сиз.**

Сизенький, сизесенький, -а, -е. Ум. отъ **сизий.**

Си́зик, -ка, *м.* Особый родъ шмелей съ зеленовато-сизымъ пушкомъ на верхнемъ щиткѣ. Лубен. у. (Леонт.).

Сизіти, -зію, -єш, *гл.* Быть сизаго цвѣта. *Оксамити сизіли.* Мир. ХРВ. 68.

Сизокри́л, сизокрилий, -а, -е. Сизокрылый. *Ой де взявся сизокрилий орел.* Чуб. V. 246. *Да не кидай же мене, сизокрилий орле.* Мет. 78. Ум. **Сизокри́ленький.** *Ви, голубці сизокриленькії.* Грин. III. 389.

Сизоо́кий, -а, -е. Съ сѣрыми глазами. *Раютъ йому дві дівиці: їдна косоока, друга сизоока.* Чуб. V. 35.

Сизоорленький, -а, -е. Сизый какъ орелъ? *Ви, голубці сизокриленькії, сизокрилі, сизоорленькії.* Грин. III. 389.

Сизопе́рець, -рця, *м.* Съ сизыми перьями. *Орли сизоперці налітали.* Нп.

Сизоперий, сизопірий, -а, -е. Сизоперый. АД. I. 113. *Ой брате мій, брате, сизопірий орле, доглядай же ти, брате, моїх малих діток.* Чуб. V. 853.

Силування, -ня, *с.* Принужденіе. *До милування нема силування.* Ном. № 4979.

Силуваний, -а, -е. Принужденный. *Силуваним волом не наробишся.* Ном. № 1087. *Вона мене не жалувала, силувану заміж оддала.* Нп.

Силувати, -лую, -єш, *гл.* 1) Принуждать. *Не силуйте мене за нелюба.* Мет. 243. *У нас по циганській: не хоче робити — не силуй, їсти не хоче — бий.* Ном. № 11024. 2) Припрашивать, угощая.

Сильне, *нар.* Сильно, весьма, очень. *Туди ішла стара мати — сильне плаче і ридає.* Макс. *Той чоловік був сильне багатий.* Рудч. Ск. *Під ним кониченько, під ним вороненький, сильне дужий.* Чуб. *Церква давня сильне.* МВ. I. Ум. **Сильненько, сильнесенько.** *Тяжко зітхнула, сильненько заплакала.* Чуб. III. 119. *Став сильнесенько кричати.* Чуб. V. 436.

Сильний, -а, -е. 1) Сильный, крѣпкій, могучій. ЗОЮР. I. 141. *Хоч не сильна, аби двір закрасило.* Ном. № 8899. *Тут є сильний лицарь.* ЗОЮР. I. 3. 2) Дающій силу, мощь. Чуб. II. 209 — 210. *У змія єсть дві бочки: у одній вода силна, а в другій безсилий. Як він з ким небудь бється, то сам пє силну воду, а другому дає безсилну.* Чуб. II. 208. 3) Большой, сильный. *Були на селі сильні багачі.* Грин. II. 187. *Вона ще зроду не бачила такої сильної води.* Чуб. II. 30. *Прийшли у такий сильний ліс, що йому і кінця-краю*

нема. Мнж. 37. *На Різдво сніги сильні залягають.* Мил. 202. *Що там за сильний ярмарок стає.* Левиц. I. 104. Ум. **Сильненький, сильнесенький.**

Си́льник, -ка, *м.* Могущественный человѣкъ. *Хлібороб був собі тихий, роботящий чоловік, дбайливий, обережний — знав уже він, як у світі жити має простий чоловік межи князі та сильники.* МВ. III. 104.

Сильно, *нар.* 1) = **Сильне.** *Той чоловік був силно багатий.* Рудч. Ск. I. 153. 2) Насильно. *Не сильно — вільно.* Ном. № 4953.

Сильце́, -ця, *ж.* Петля, ловушка въ видѣ петли, силокъ. Шух. I. 236, 237. См. **Сіло.**

Силющий, -а, -е. Огромный. *Силюща могила.* Херс. г. Слов. Д. Эварн.

Силянка, -ки, *ж.* 1) Веревочка, снурокъ. Угор. 2) Мелкая бисеринка. КС. 1884. IX. 66. 3) Низка бусъ, грибовъ. **Си́лянка ягід**. Ягоды, нанизанныя на стебелекъ травы. Вх. Зн. 63. 4) Ленточка изъ бисера, нѣсколько соединенныхъ низокъ бусъ. Гол. Од. 60, 72, 73. Шух. I. 124, 125. Ум. **Си́ляночка.**

Силя́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Низать. КС. 1884. IX. 66.

Син, -на, *м. мн.* **сини**, иногда **синове**. Сынъ. *Сип своїй матері до ніг уклонився.* Нп. Какъ ласковое обращеніе син въ зват. падежѣ прилагается къ дочери. *Вона й каже йому: «Дідусю, продайте мені цю коняку! — Як я маю тобі, сину, каже той дід, продавати, то лучче я тобі так дам.* Чуб. II. 68. **Божий Син**. Сынъ Божій I. Христосъ. *За кого ж ти роспинався, Христе, Сине Божий?* Шевч. **Бі́сів, вражий, вразький, чортів син**. Чортовъ сынъ (брань). *Брешеш, вражий сину!* ЗОЮР. I. 76. *Гей ви, ляхове, вразькі синове! ік порогу посувайтесь, мені, козаку-нетязі, на покуті місце попускайте!* ЗОЮР. I. 205. **Песький, сучий син**. Сукинъ сынъ. *Я сучий син, коли отце не він.* Греб. 390. **Таки́й-сяки́й син**. Бранное выраженіе, которымъ, для приличія, замѣняются болѣе ругательные эпитеты. *А ти вже закозакувався, сякий-такий сину.* ЗОЮР. I. 154. **Який син!** Кой чортъ. *Се ж Ничипір кажучи, брехав: який син у його і крапля була в господі.* Кв. **Злий з сина**.... *Злий з сина був старий дундук.* Котл. Ен. III. 33. Ум. **Синок, синко, синонько, сино́чок, си́нчичок.** Грин. III. 692. *Пятий синко ще й Пилипко.* Рудч. Ск. I. 28. *Один синчичок, як одинчичок.* Чуб. III. 273.

Синаш, -ша, *м.* Сынокъ. *Добре, синашу!* Рудч. Ск. II. 127. *Здоров, синашу, ма дитино! — Анхиз Енеєві сказав.* Котл. Ен. III. 69. Ум. **Синашко.** *Люляй, люляй козацький синашку!* Чуб. V. 347.

Синевод, -да, *м.* Пт. Зимородокъ.

Синеголов, -ва, *м.* Раст. Eryngium planum L. ЗЮЗО. I. 122.

Синеня, -няти, *с.* Маленькій сынокъ. Мнж. 45.

Синета, -ти, *ж.* Темный лѣсъ. Желех. *Ой на горі синета.* Гол. III. 244.

Синетарь, -ря, *м.*? *Ей вівчарю, синетарю, покинь вівці пасти.* Гол. III. 240.

Синець, -нця, *м.* 1) = **Синяк 1.** *Подивись на твоє личко, маєш синців сорок.* 2) Рыба. Abramis ballerus. Браун. 26. 3) Раст. а) синяк 3. ЗЮЗО. I. 121. б) Centaurea cyanus. Вх. Лем. 464.

Синик, -ка, *м.* = **Синиця.** Вх. Лем. 464.

Синило, -ла, *с.* Синило, синяя краска. *Усякі в його пляшечки: де глина наколочена, де цегла, де синило.* Г. Барв. 325. **Реме́ство синило**. Синильное ремесло. *Роблю ж я таки те ремество синило, так воно мені добре в знаки далося: як я його мішала, так воно мені за очі взялося.* ЗОЮР. I. 219.

Сини́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Окрашивать въ синюю краску, синить.

Сини́ха, -хи, *ж.* = **Синова.** *Син, як син, та синиха лиха.* Ном. № У298.

Синиця, -ці, *ж.* 1) Синица. *В саду щебечуть синиці.* Чуб. V. 454. 2) Названіе вола масти нѣсколько темнѣе **димана** (см.). КС. 1898. VII. 43. Ум. **Сини́чка.**

Синичка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **синиця.** Чуб. V. 465. 2) Раст. Delphinium elatum L. ЗЮЗО. I. 121.

Синів, -нова, -ве. Сыновній, принадлежащій сыну, относящійся къ нему. Харьков. г.

Синів, -нова, -ве. Сыновній, принадлежащій сыну, относящійся къ нему. *Як заплаче мій отець, що синова голова в чужім краю полягла.* Чуб. V. 1034.

Синівство, -ва, *с.* Сыновство, сыновнее состояніе.

Синівський, -а, -е. Сыновній.

Синій, -я, -є. 1) Синій. *Синій жупан. Синя квітка. А моя могила край синього моря.* Мет. 93. *У п'яниці коли не очі сині, то спина в глині.* Ном. 2) — **камінь**. Мѣдный купоросъ. Ум. **Синенькій, синесенький.**

Сині́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Синѣть. *Кругом його степ, як море широке, синіє.* Шевч.

Сінітка, -ки, *ж.* = **Синятка.** См. **Синьота.**

Си́нко, -ка, *м.* Ум. отъ **син.**

Синова, -вої, *ж.* Жена сына.

Синове́ць, -вця, *м.* 1) Сынъ. *І батько й матінка його.... пили, гуляли, веселились за щастя синовця свого.* Мкр. Г. 61. *Маруся синовця родила.* Мкр. Г. 68. 2) Племянникъ, сынъ брата. Желех.

Синови́ця, -ці, *ж.* Племянница, дочь брата.

Синок, -нка, синонько, -ка, сино́чок, -чка, си́нчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **син.**

Синь, -ні, *ж.* Синева. *За пташкою у сині вітати.* Ном. № 13205.

Синька, -ки, *ж.* Синька. *Синьки купила.* Чуб. V. 1171.

Синьо, *нар.* Сине. *Цвіте воно синьо.* Ум. **Синенько, синесенько.** *Ой на горі, ненько, да зацвіло синенько.* Чуб. V. 111.

Синьово́да, -ди, *ж.* Раст. = **Остріжка.** Вх. Пч. I. 10.

Синьоворонка, -ки, *ж.* = **Сивограк.** Вх. Пч. II. 9.

Синьогрудка, *ж.* Пт. Lusciola suecica. Вх. Пч. 12.

Синьогуб, -ба, *м.* Рыба Abramis vimba. Вх. Пч. II. 18.

Синьокаптанник, -ка, *ж.* Носящій синій кафтанъ. *Та постривайте, пани-кармазини! гукнув один з синьокаптанників.* К. ЧР. 71.

Синьота, -ти, *ж.* Синій цвѣтъ. *На плахті синьоти багато, то й звуть: плахта-синітка.* Волч. у.

Синьоцвіт, -ту, *м.* Раст. а) Delphinium Ajacis L. ЗЮЗО. I. 121. б) Nepeta nuda L. ЗЮЗО. I. 1?9.

Синюк, -ка, *м.* 1) Грибъ изъ породы Boletus. Радом. у. 2) = **Синиця 1.** Вх. Пч. II. 13.

Синюха, -хи, *ж.* Раст. Agaricus violaceus L. ЗЮЗО. I. 110.

Синява, -ви, *ж.* Синева. Г. Барв. 217. *Україна зникала в синяві.* К. Дз. 155.

Синявка, -ки, *ж.* 1) Стоячая вода, болото, лужа. Вх. Зн. 88, 63. 2) *мн.* Раст. Knautia arvensis coult. ЗЮЗО. I. 126.

Синявча, -чати, *с.* = **Синяк 6.** Вх. Зн. 30.

Синяк, -ка, *м.* 1) Синякъ. *Еге, нароком, коли синяк під оком.* Ном. № 14234. 2) Пт. лѣсной голубь, дикій сизый голубь. Columba oenas. Вх. Пч. 9. 3) Раст. а) Echium vulgare L. ЗЮЗО. I. 121. б) Anchusa officinalis L. ЗЮЗО. I. 175. 4) Грибъ Agaridis necator. *Ой казали синяки, що ми зроду солодкі.* Чуб. V. 1183. о) Мѣдный купоросъ. Гол. 6) = **Сивуля 3.**

Си́нятина, -ни, *ж.* Синякъ. *Бє жінку — вона синятини тижнями носить.* Кременч. у.

Синятка, -ки, *ж.* Сортъ плахти, запаски. Чуб. VII. 428. Вас. 170. Г. Барв. 52. *Що в лянній сорочці, а в плахті синятці.* Чуб. V. 417. Ум. **Синяточка.** Маркев. 11. *Запасочка синяточка.* Чуб. III. 486.

Синятко, -ка, *с.* Сыночекъ. *Пригорнула Олеся синятко до серця.* МВ. I.

Синячник, -ка, *м.* Раст. Isatis tinctoria L. ЗЮЗО. I. 125.

Си́панець, -нця, *м.* Амбарь (для ссыпки зерна). Вх. Зн. 63. Желех.

Сипаний, -а, -е. *Литой* (изъ металла). Шух. I. 277.

Си́панка, -ки, *ж.* Деревянная посуда для ссыпки зерна. Левиц. I. 217. Чуб. VI. 250. Вх. Зн. 63.

Сипання, -ня, *с.* 1) Сыпаніе. 2) Наливаніе. 3) Отливка изъ металла. Шух. I. 283.

Сипати, -плю, -плеш, *гл.* 1) Сыпать. *Сип сюди борошно. Чи засміється, чи застыдиться, — так искри і сипле з очей.* Г. Барв. 293. *Так аж снігом сипле за шкуру.* Ном. № 4397. 2) Лить, наливать. *Ой пє козак да горілочку, а шинкарочка сипле.* Грин. III. 316. *Ой сип сірівець та криши опеньки.* Шевч. *Сип воду!* Kolb. I. 34. 3) Лить, отливать изъ металла. Шух. I. 273, 275, 281 — 284. 4) О сѣти: выбрасывать въ воду. *Сипати невід.* (Стрижев.). 5) Шоссировать, мостить камнемъ (дорогу). *Дорога широка, сипана камньом.* Гн. I. 11.

Сипатися, -плюся, -плешся, *гл.* 1) Сыпаться. *Сіль сиплеться.* 2) Наливаться.

Сипець, -пця, *м.* Сыпучее тѣло. Канев. у. *Земля — сипець, суха.* (Залюб.). *Там кучугури, самий пісок сипець.* Новомоск. у. **Сипцю да́ти**. При постройкѣ плотины засыпать хворостъ чѣмъ-нибудь сыпучимъ. *Каторжний жид сипцю не дав греблі, а загатив тільки хворостом.*

Сипкий, -а, -е. 1) Сипучій. *Сипкий пісок.* 2) Разсыпчастый. *Картопля сипка.* Гайс. у.

Сипля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Спати.** *А в чім воно сипляє? В пухових подушках.* Чуб. III. 41.

Сипнути, -пну, -неш, *гл.* 1) Однокр. отъ **сипати**. Посыпать сразу. *Сипне їм маку, — от вони поки визбірають, вона і втече од їх.* Грин. II. 25. 2) Высыпать, выйти во множествѣ. *От і братія сипнула.* Шевч. *Дітвора так і сипнула в сад.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Сипонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно посыпать сразу. *Комарів як сипоне, то аж світа не видко.* Зміев. у.

Сипучка, -ки, *ж.* Погода зимняя, когда вѣтеръ мететъ снѣгъ. Судж. у.

Сир, -ру, *м.* 1) Сыръ. 2) Творогъ. *Масляниця баламутка: обіщала масла й сиру, та не хутко.* Ном. № 256. Ум. **Сирець.**

Сирвасер, -ру, *м.* Крѣпкая водка, азотная кислота. Св. Л. 223.

Си́рватка, -ки, *ж.* 1) = **Сироватка.** *Дала сирватки напитисі (бо вона тогди видушувала сир).* Гн. I. 92. 2) Пт. = **Плиска біла.** Вх. Пч. II. 13.

Сирено, *нар.* = **Сиряно.** *Сирено, масляно — корова ожеребилась.* Ном. № 6484.

Сирець, -рцю, *м.* 1) Ум. отъ **сир.** Шух. I. 203. *Сирцем присипають, в масличко вмочають.* Мет. 163. 2) Невыжженный кирпичъ. Екатерин. г.

Сирий, -а, -е. 1) Сырой, не сваренный. *Сире мясо, сира картопля.* 2) Сырой, влажный. *Щоб тебе сира земля пожерла.* Ном. № 3792. 3) ? *Сира душа їсти хоче.* Ном. № 1584. Ум. **Сиренький, сиресенький.**

Сириця, -ці, *ж.* Сыромятная кожа, сыром. ремень. *Став навколішки, стенувся, — сириця так і тріснула.* ЗОЮР. I. 6. *В'язали руки да сирицею.* АД. I. 79. *Пов'яжу я той льон сирою сирицею.* Чуб. V. 227. Ум. **Сири́чка, сири́ченька.**

Сири́чина, -ни, *ж.* = **Сириця.** Волч. у. (Лобод.).

Сири́чуватий, -а, -е. Недостаточно выдѣланный, изъ недостаточно выдѣланной кожи. *Підошва сиричувата. Сиричуваті постоли.* КС. 1883. I. 33.

Сирівець, -вцю и -вця, *м.* 1) Хлѣбный квасъ. Чуб. VII. 446. *І кубками пили сливянку, мед, пиво, бражку, сирівець.* Котл. 2) = **Сириця.** 3) *мн.* **Сирівці**. То-же, что и **постоли**, но изъ сыромятной кожи съ шерстью. Шух. I. 120.

Сирівочка, -ки, *ж.* Свирѣль. Гол. II. 620.

Сирісінький, -а, -е. Совершенно сырой.

Сирість, -рости, *ж.* 1) Сырость, влажность. 2) Особый запахъ рыбный. Ном. № 1270. *Запахло на березі баговінням, мулом та риб'ячою сирістю.* Левиц. I. 125.

Сирітка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сирота.** 2) Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29.

Сирітство, -ва, *с.* Сиротство. *Умерти умісті я бажаю, аніж жити сама маю у сирітстві такім.* Чуб. III. 16.

Сирітський, -а, -е. Сиротскій. Ном. № 5037. МВ. II. 26.

Сиріти, -рію, -єш, *гл.* Сырѣть.

Сирник, -ка, *м.* Сырникъ, творожникъ.

Сирно, -на, *с.* Маленькій, низенькій столикъ, вокругъ котораго сидять на землѣ. О. 1861. XI. Кух. 26. *Прийшли брати до судді, вклонились, положили по звичаю на сирно буханці.* Стор. I. 33.

Сирняк, -ка, *м.* Сырые дрова. Вх. Зн. 30.

Сирняччя, -чя, *с.* = **Сирняк.** Вх. Зн. 36.

Си́роватень, -тня, *м.* Пт. Лунь. Мнж. 192.

Сиро́ватка, -ки, *ж.* Сыворотка молочная. *І вже такі дари: сметанку ізбери, а сироватку дай.* Ном. № 4772.

Сироватчаний, -а, -е. Изъ молочной сыворотки сдѣланный. *Сироватчаний куліш.* Чуб. VII. 439.

Сировець, -вцю́ и -вця, *м.* = **Сирівець.**

Сирови́й, -а́, -е́. 1) Сырой, влажный. *Хоч сирової землі хватайсь.* Ном. № 2081. *Сирова гіллячка.* Черк. у. 2) Не сваренный (о пищѣ). Сирова харч. Сухомятка, сухая, но вареная пища. Зміев. у. 3) О кожѣ: не выдѣланный. Ой *я казала, що нагаєчка з паперу, а нагаєчка з сирового ременю.* Чуб. V. 599. 4) О полотнѣ: невыбѣленный, небѣленный, суровый. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька, а к Різдву хоч сирова, аби нова.* Ном. № 428. 5) Сирова жінка. Женщина послѣ родовъ.

Сирови́ця, -ці, *ж.* 1) = **Сириця.** *Ой бив ти ж мене сировицею.* Грин. III. 335. 2) Красильное сѣрое вещество въ холстѣ. Сум. у. *Вода витягає сировицю з полотна.* 3) Соленая вода (въ землѣ), изъ которой вываривають соль. Шух. I. 16.

Сировоїдка, -ки, *ж.* Раст. Agaricus ruber. Вх. Пч. II. 28.

Сиродій, -дою, *м.* Сырое молоко.

Сироїд, -да, *м.* Людоѣдъ. Чуб. I. 212.

Сироїдка, -ки, *ж.* 1) Людоѣдка. 2) = **Сировоїдка**. Вх. Пч. II. 28.

Сироїжечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сироїжка.**

Сироїжка, -ки, *ж.* Грибъ: сыроѣжка, Agaricus Russula. ЗЮЗО. I. 110. *Свіжий, хороший, як сироїжка.* Ном. № 13145. Ум. **Сироїжечка.** Чуб. V. 1183.

Сирота, -ти, *об.* 1) Сирота. *Сирота Ярема, сирота убогий: ні сестри, ні брата, нікого нема.* Шевч. 2) *мн.* Сироти. Прыщики, выступающіе на тѣлѣ отъ холода. Ум. **Сирітка, сирітонька, сиріточка.**

Си́ротень, -тня, *м.* Раст. Crocus reticulatus L. ЗЮЗО. I. 120.

Сиротина, -ни, *об.* Сирота. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину.* Мет. 14. Ум. **Сиротинка.**

Сиротинський, -а, -е. Сиротскій. *Побють тебе, козаченьку, сиротинські сльози.* Чуб. V. 401.

Сироти́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Сиротить. *Не бийте мене, не сиротіть моїх дітей.* Мнж. 30.

Сиротіти, -тію, -єш, *гл.* Дѣлаться иди быть сиротою. *Тут я родилась, тут я хрестилась, тут сиротіла.... тут і вмру.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Сиротови́на, -ни, *об.* = **Сиротина.** *Одно другого на хліб, на сіль закликає; а я стою, пребідная сиротовина, — ніхто мене не привітає.* Чуб. V. 469.

Сиротува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Быть сиротой. *Згадала, що я сиротую, що вбога я та не при батькові-матері зросла, живу у чужій семї з ласки.* МВ. II. 105.

Сиротюк, -ка, *м.* Сирота. Желех.

Сиротя, -тяти, *с.* Ребенокъ сирота. *Діти мої не сиротята.* Чуб. V. 834. Ум. **Сиротятко.** *Сиротятко, що не має роди.* Федьк. I. 58.

Сирохман, -на, *м.* Сирота (мужчина) Угор.; бѣдняга. Вх. Зн. 63.

Сирохманя, -ні, *ж.* Сирота (дѣвочка). Угор.

Сируватий, -а, -е. Сыроватый.

Сиряк, -ка, *м.* = **Сирняк.** Вх. Зн. 36.

Си́рян, си́ряний, -а, -е. Сырный, изъ творога, съ творогомъ. Мнж. 29. *Та й привезли діжку сиру на коровай: та хвалимо Бога — сирян буде наш коровай.* Грин. III. 532.

Сиряник, -ка, *м.* Сырникъ, творожникъ. Вх. Уг. 267.

Си́ряно, *нар.* Обильно творогомъ. *Сиряно-масляно, дай, Боже, на користь.* Ном. № 6485.

Сиряччя, -чя, *с.* = **Сирняччя.** Вх. Зн. 36.

Сисавка, -ки, *ж.* Раст. Trifolium rubens. Вх. Лем. 465.

Сисак, -ка, *м.* 1) Мундштукъ. Угор. 2) = **Сисун**. Угор. 3) Зоол. Salamandra maculosa. Вх. Пч. II. 17.

Сиса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* = **Ссати.** *Паця сисат.* Вх. Лем. 465.

Сисун, -на, *м.* Сосунъ. Ум. **Сисунець.**

Сисунча, -чати, *с.* = **Сисун.** (Залюб).

Сисю́рка, -ки, *ж.* = **Мисюрка.** К. ЧР. 427. *Сталеві сорочки, шапки сисюрки, що вкриє тебе залізною сіткою.* К. ЧР. 38.

Сита, -ти, *ж.* Растворъ меду, сыта. *Будеш його годувати цукром головою, будеш його напувати від меду ситою.* Чуб. V. 68.

Ситарь, -ря, *м.* Ситочникъ, дѣлающій сита. Ум. **Ситарчик.** Гол. III. 462.

Ситий, -а, -е. Сытый. *Увесь вік ходив ситий і вкритий.* ЗОЮР. І. 9. 2) Жирный. *Ситий борщ.* 3) О землѣ: жирный, тучный. Шух. І. 20. *Де з ситої землі хліб.* Мир. ХРВ. 210. 4) О хвойныхъ деревьяхъ: смолистый. *Сита соснина.* Черк. у. 5) О людяхъ, животныхъ: жирный, толстый, тучный, упитанный, откормленный. *Ситий баран пасеться.* Рудч. Ск. І. 2. Ум. **Ситенький, ситесенький.** *Та й закусить ситеньким.* Рудч. Ск. І. 1.

Сити́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) — **мед**. Дѣлать изъ меду сыту. *Чи ситив медок на святий вечір.* Чуб. III. 347. 2) Насыщать. *Отець да і мати старшого сина кляне, проклинає, із очей зганяє, середульшого сина ситить, жалує, поважає, за гостя принімає.* АД. І. 113. *Трупи б тліли та ситили й без того ситу землю.* Мир. ХРВ. 357.

Сити́ця, -ці, *ж.* = **Сита.** *Чим дитину годувать?... Чи кутицею із ситицею?* Мил. 37.

Ситінка, -ки, *ж.* ? *Дивись яка ситінка в очах.* Ном. № 13926.

Ситний, -а, -е. !) = **Ситий 1.** *Ті діти були такі голодні і на тую хвилю, як І. Христос прирік, стали дуже ситними.* Гн. І. 92. 2) Питательный, сытный. *Ситна паша. Ой пийте, ляхи, води калюжі, води-калюжі болотянії, а що пивали на тій Вкраїні меди та вина ситнії.* АД. II. 40. 3) = **Ситий 3.** *Земля ситна.* 4) = **Ситий 5.** *Пита ситний худого: а куди ти йдеш.* Рудч. Ск. II. 16. 5) Богатый, хлѣбородный. *Туда* (в Сербів) *ситні краї, не так як у нас.* Федьк.

Ситник, -ка, *м.* Дѣлающій сита, ситовщикъ. Вас. 152. *Не сват ситник коробейникові.* Чуб. І. 292. Ум. **Си́тничок.**

Ситність, -ности, *ж.* Сытность, питательность. *З сього сіна ситности не багато.* Волч. у.

Ситняг, -гу, *м.* Родъ воднаго растенія. Стор. II. 151. *Дике утя..., забилось собі між ситняг.* Греб. 402.

Ситечко, ситко, -ка, *с.* Ум. отъ **сито.**

І. Сито, -та, *с.* Сито. Вас. 152. *Коробом сонце — ситом дощ.* Ном. № 571. *Оце була на базарі та й купила, собі аж двоє ситів.* Харьк. г. Ум. **Ситко, ситечко, ситце.** *Одному ситце, другому решітце.* Ном. № 1690.

II. Сито, *нар.* Жирно. *Вари лишень гречані галушки та сито їх із салом затовчи.* Рудч. Ск. І. 11.

Си́тощі, -щей и -щів, *ж.* Жиръ, жирное.

Ситце, -ця, *с.* Ум. отъ **сито.**

Си́тчати, -чаю, -єш, *гл.* Полнѣть, толстѣть, жирѣть.

Сить, -ти, *ж.* Жиръ. *А як виросте кабан, то вже аж тоді кладе на собі сить.* Рк. Левиц.

Ситячий, -а, -е. Ув. отъ **ситий.** Очень жирный, тучный, толстый. *Ситяча вівця.* Конст. у.

Сич, -ча, *м.* Птица: сычь. *Сичі кукувакають на хаті.* Грин. І. 255. *Тю, з дупла того дуба сич вилетів.* Ном. № 13067. *Дивиться, як сич на сову.* Посл. Ум. **Сичик.**

Сичави́ця, -ці, *ж.* = **Сочевиця.** Грин. III. 486.

Сичавіти, -вію, -єш, *гл.* О тканяхъ: сбѣгаться.

Сича́ння, -ня, *с.* Шипѣніе змѣи, гусей *Гадюче сичання.* О. 1861. III. 31.

Сича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* О змѣяхъ, гусяхъ: шипѣть. *Вилазить гадюка, та й сичить.* Рудч. Ск. І. 14 6. *Гуси сичали.* Гліб. О людяхъ: издавать долго тянущійся звукъ с.

Сичик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **сич.** 2) Комочекъ размельченнаго и поджареннаго для выжиманія масла коноплянаго сѣмени, — лакомство сельскихъ дѣтей. Зміев. у.

Сичівни́к, -ка́, *м.* Мочевой пузырь. Вх. Зн. 63.

Сияти, сияю, -єш, *гл.* = **Сяти.**

Сі, *мѣст.* 1) = **Собі.** 2) Им. пад. мн.ч. отъ **сей.**

Сібір, -ру, *м.* 1) Сибирь. *Повернувся я з Сібіру, нема ж мені долі: хоч, здається, не в кайданах, все таки в неволі.* Грин. III. 618. 2) Каторга. 3) Тяжкая жизнь.

Сібірка, -ки, *ж.* 1) Коротенькая шубка, обшитая мѣхомъ. *Почкай, доню, до вівтірка, буде шуба і сібірка.* Чуб. III. 51. 2) Кутузка. 3) Сибирская язва. Славяносерб. у.

Сібірний, -а, -е. 1) Каторжный, тяжелый. *Ой послали ж його у сібірну роботу, ще й канали копати.* Грин. III. 596. 2) Бранное: злодѣйскій. *От сібірні.* Ном. № 3568.

Сібірник, -ка, *м.* 1) Сосланный въ Сибирь. 2) Злодѣй, разбойникъ.

Сів, -ву, *м.* Сѣвъ, посѣвъ. *Сіє, сіє, сіва не доходить, дівчинонька з обідом приходить.* Мет. 28.

Сіва, -ви, *ж.* 1) Часть нивы, засѣянная однимъ взмахомъ руки. *Буде помалу йти, сіву менчу займать. Ширше роскине сівою.* 2) Мѣшокъ, употребляемый при сѣяніи.

Сівак, -ка, *м.* = **Сівач.**

Сівалка, -ки, *ж.* Сѣялка. Хотин. у.

Сіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Засѣвать. *Будем лани сівати.* Чуб. V. 981.

Сівач, -ча, *м.* Сѣятель. Чуб. VI. 334. Васильков. и Канев. у. у. *Останнім сівачем, як і останнім орачем, був Опанас.* Г. Барв. 345.

Сівачка, -ки, *ж.* Сѣялка.

Сівба, -би, *ж.* Сѣяніе. Гн. і. 78.

Сівбина, -ни, *ж.* Посѣянное зерно, посѣвъ. Шух. I. 165. *При роботі в городі, або в полі не можна нічого їсти, бо птаха зїла би сівбину.* Шух. I. 166.

Сівби́ця, -ці, *ж.* Зерно для посѣва. *Будем сіяти жито, пшеницю, жито, пшеницю, всяку сівбицю.* Гол. IV. 10.

Сівер, -ру, *м.* Холодъ.

Сіверко, сіверно, *нар.* Холодно. *Сіверко на дворі.*

Сіверний, -а, -е. Холодный.

Сівки́й, -а́, -е́. 1) Сыпучій. 2) Много пространства засѣвающій (о зернѣ). *Оце зерно — як мак, сівкіше, ніж пирій.* Волч. у.

Сівок, -вка, *м.* Количество взятаго для посѣва въ руку зерна.

Сідавка, -ки, *ж.* Сидѣнье для ткача въ ткацкомъ станкѣ. Шух. I. 255. См. **Сідець.**

Сідак, -ка, *м.* = **Сідавка.** МУЕ. III. 17.

Сідалка, -ки, *ж.* = **Сідавка.** *Я сидів на сідалці у каюку.* Екат. у.

Сідало, -ла, *с.* 1) Насѣстъ. *Усі кури на сідалі, півень на порозі.* Мет. 16. 2) Сѣдалищная часть человѣческаго тѣла, задница. ЕЗ. V. 57.

Сіда́ння, -ня, *с.* Дѣйствіе отъ глагола **сідати**.

Сіда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **сісти, -сяду, -деш,** *гл.* 1) Садиться, сѣсть. *Сідайте, щоб старости сідали.* Ном. № 11860. *Стали вони на коні сідати.* ЗОЮР. I. 41. **Сіла курочка, сіла**! Говорить курицѣ, когда ее ловятъ. Лохв. у. **Ні сіло, ні впало**. Безъ всякихъ основаній, безъ всякой причины. *Ні сіло, ні впало, — давай йому грошей!* 2) О солнцѣ: заходить, зайти, садиться. *За горою сонечко сідає.* Шевч. *Червоне сонечко вже спочивать сідає.* К. Дз. 160. 3) Осѣдать, осѣсть.

Сідатися, -даюся, -єшся, *гл.* Дѣлать усилія, надрываться. *Він було аж відається та регоче.*
Сідач, -ча, *м.* Раст. Inula hirta L. ЗЮЗО. I. 125.
Сіделечко, -ка, *с.* Ум. отъ **сідло.**
Сіделка, -ки, *ж.* Сѣделка. Вас. 160.
Сіделко, -ка, *с.* Ум. отъ **сідло.** АД. I. 10. 2) = **Сіделка.** *Лохв.* у.
Сідельце, -ця, *с.* Ум. отъ **сідло.**
Сідець, -дця, *м.* Сидѣнье для работника при разл. работахъ: у пряхъ то-же, что днище 2. у ткачей — сидѣнье въ ткацкомъ станкѣ или въ ремісничку, у токаря — сидѣнье при ток. станкѣ, у гуц. пастуховъ — толстый и вязкій столбикъ, на кот. садить доящій корову или овцу, и пр. Шух. I. 148, 257, 255, 305, 306, 192, 194.
Сідий, -а, -е = **Сивий.** *Зажурилась Хмельницького сідая голова.* Макс.
Сіди́-коса, *ж.* Возрастъ, когда сѣдѣютъ волосы. *Сидітимеш до сіди-коси.* Ном. № 8855.
Сідла́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Сѣдлать. *Сідлай, хлопче, коня вороного.* Мет. 75.
Сідлатий, -а, -е. О конѣ: сѣдлистый. Богод. у.
Сідло, -ла, *с.* Мѣсто, гдѣ садятся рыбаки удить рыбу. Васильк. у.
Сідло́, -ла, *с.* Сѣдло. *Кінь знає, як му сідло долігає.* Ном. № 2358. Ум. **Сіделко, сідельце, сіделечко.** АД. I. 10. Грин. III. 175.
Сідляр, -ра, *м.* Сѣдѣльщикъ. Гол. IV. 185.
Сідуха, -хи, *ж.* Торговка, сидящая на базарѣ. *Сластьони шквариливь, сідухи цокотіли.* Греб. (Хата, 43). *Побіг циган меж сідухи, купив собі хрону.* Рудан. I. 66.
Сідь, -ди, *ж.* Сѣдина. *Уже, бач, сідь проростає.* Морд.
Сійба, -би, *ж.* = **Сівба.** *Жито на сійбу.* ХС. 1. 77. *Він дуже мудро зробив, роздавши людям зерно на сійбу.* Кв. II. 43. *На Семена — середня сійба.* Канев. у. *Далі оранка на зімину, ще далі — сійба.* Мир. ХРВ. 125.
Сійка, -ки, *ж.* Птица: соя. Желех.
Сійник, -ка, *м.* = **Сівач.** *Треба йти до сійників на степ, — як вони там сіють.* Екат. у. (Залюб.).
Сік, со́ку, *м.* Сокъ. *Сік березовий.* Чуб. VII. 446. *Не пиво диво — дивнійший сік, що раз у рік.* Ном. № 7246.
Сікавиця, -ці, *ж.* Рыба: Cobitis taenia. Вх. Пч. II. 19.
Сікавка, -ки, *ж.* 1) Дѣтская игрушка: родъ брызгалки, шприца изъ бузины иди трубчатаго ствола какого нибудь растенія, напр. георгины. КС. 1887. VI. 479. 2) Пожарный насосъ. 3) Рыба. = **Сікавиця.** Вх. Пч. II. 19.
Сіканка, -ки, *ж.* 1) Порка, наказаніе розгами. *Лохв.* у. 2) Сѣченная капуста.
Сікарь, -ря, *м.* Производящій порку, сѣкущій. *Підпроси сікаря..., щоб не дуже бив.* О. 1862. V. III. 18.
Сікарня, -ні, *ж.* Доска, на которой рубятъ котлеты. Черниг.
Сікатися, -каюся, -єшся, одн. в. сікнутися, -кнуся, -нешся, *гл.* Бросаться, рваться на кого, соваться куда, привязываться, приставать. *Не сікайся ніхто в війну, ніхто ніяк не помагайте.* Котл. Ен. VI, 14. *Сікався, сікався, щоб просунутись.* Кв. I. 247. *Вона як буде сікаться до тебе, то ти возьми груші розсип.* Рудч. Ск. II. 29.
Сікач, -ча, *м.* Сѣчка (для рубки капусты). Харьк. г., Угор.
Сікачка, -ки, *ж.* Сѣчка (для рубки капусты). Полт.

Сікнути. См. **Сікти.**

Сікнутися. См. **Сікатися.**

Сіконути, -ну, -неш, *гл.* Сильно сѣкнуть. рубнуть. *Щоб тебе кат сіконув перед великими вікнами.* Ном. № 3689.

Сікти, -січу, -чеш, одн. в. сікнути, -ну, -неш, *гл.* Сѣчь, рубить, рубнуть. *Сердешного козака Голоту січе да рубає.* Макс. *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці: на печі печуть, а на лавці січуть.* Ном. **Січе й руба**. Разсердившись, скоро и крикливо говорить. Ном. № 3347.

Сіктися, січуся, -чешся, *гл.* Сѣчься. *Свій з своїм січися, рубайся, а чужий не мішайся.* Ном. № 9452.

Сікунка, -ки, *ж.* = **Сікавиця.** Вх. Пч. II. 19.

Сілкий, сількии́, -а́, -е́. О соли: обладающій достаточной силой. *Сіль-кримка — сілька, а сіль матінка не сілька.* Міус. окр.

Сіло, -ла, *с.* Петля, силокъ. *Попав в сіло.* Ном. № 3924. *Лучче ж пенному сіло на шию зложити, ніж бідних людей правдивих зводити.* Ном. № 2793. Ум. **Сільце́.**

Сіль, со́ли, *ж.* 1) Соль. *Оце чвертку соли купив.* ЗОЮР. I. 9. *Хліба-соли вживати.* 2) Не до соли. а) Не до того. *Тепер мені не до соли, коли грають на басолі.* Ном. в) Названіе пѣсни. *Еней, матню в кулак прибравши, і «не до соли» примовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. I. 20.

Сількісь, сількось, *нар.* Ладно, все равно, согласенъ. Котл. Ен. VI. 86. *Та вже сількось, нехай бють.* Г. Арт. (О. 1861. III. 100). *Та сількось, каже, мені, однаково тягать той год.* Рудч. Ск. I. 183.

Сільнии́, -а, -е. Соляной. Шух. I. 16.

Сільни́ця, -ці, *ж.* Солонка. Желех. Вх. Лем. 465. Ум. **Сільничка.**

Сільський, -а, -е. Сельскій. *Сільська собака най ся між двірської не мішає.* Ном. № 1313.

Сільце́, -ця́, *с.* Силокъ. *Як би хто инший на тій ниві сільце поставив.* Шевч. См. **Сіло.**

Сім, семи и сімо́х, сьомох, *числ.* Семь. *Що-дня, ззідав по семи хліба.* Грин. II. 269. *Баба сім миль зза пекла,* — очень злая баба. Ном. № 242. *Коли б сім собак, то б од усіх сімох оділась.* Ном. № 3345.

Сімак, -ка, *м.* = **Сьомак.** *Сімок лошак.* Рудч. Ск. II. 26.

Сімдесят, -ти, *числ.* Семьдесятъ. *Чорт сімдесят пар постолів стоптав, поки їх докупи зібрав.* Ном. № 9023.

Сімдесяток, -тку, *м.* Семьдесятъ. *Він таки вже й старенький був, було йому годів сімдесяток.* СХО. VIII. 314.

Сіменатий, -а, -е = **Сіменястий.** Вх. Зн. 63.

Сіменець, -нця, *м.* Конопляное сѣмя. Вх. Лем. 465.

Сімени́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл. О* женщинѣ: рожать дѣтей. *Тільки діти часто докучають. Сама й не вправлюсь. З першого году так і почала сіменитись.* Г. Барв. 259.

Сіменник, -ка, *м.* Дерево, оставленное при вырубываніи лѣса несрубленнымъ. Рк. Левиц.

Сімено, -на, *с.* Множ. ч. не имѣетъ. Сѣмя на посѣвъ (зерноваго хлѣба). Рк. Левиц.

Сіменуха, -хи, *ж.* Кушанье: съ конопляным молокомъ каша. Вх. Зн. 63.

Сіменястий, -а, -е = **Семенастий.** *Ти ж зозуляста, чи не сіменяста.* Ном. № 1332.

Сімка, -ки, *ж.* Семерка (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. *Щось дивиться козирною сімкою.*

Сімнадцятеро, *числ. соб.* Семнадцать (штукъ). *Сімнадцятеро дверей у тім ятері.* Рудч. Ск. І. 46.

Сімнадцятий, -а, -е. Семнадцатый. *Минув мій рік шіснадцятий, сімнадцятий починаю.* МВ. І. 84.

Сімнадцять, -ти, *числ.* Семнадцать. Ном. № 10169.

Сімня, -ня, *с.* = **Сім'я.** *Поле не оране, сімня не міряне; хто сіє, той розуміє.* Ном. № 472.

Сімряга, -ги, *ж.* = **Семеряга.** *Вийду я за ворота, надіну сімрягу.* Чуб. V. 4 50. Ум. **Сімряжка.**

Сімсот, *числ.* Семьсотъ. *У вдовиної дочки сімсот сорочок: як повіне вітер, так і тіло знать.* Ном., стр. 292, № 75.

Сімсо́тий, -а, -е. Семисотый.

Сімя́, -ї, *ж.* = **Сем'я.** *В болоті не без чорта. — в сімї не без п'яниці.* Ном. № 2448.

Сім'я, -я, *с.* Сѣмя. *Чоловік сімя сіє, а чорт плевели.* Ном. № 3119. Болѣе употребительно въ знач.: конопляное сѣмя.

Сім'яний, -а, -е. Сдѣланный изъ конопляного сѣмени. *Сім'яна олія. Сім'яний макух.* Шух. І. 164.

Сім'янин, -на, *м.* = **Сем'янин.** *Привітала мене заїзджого, як сім'янина.* МВ. І. 20.

І. Сім'янистий, -а, -е = **Сем'янистий.** *Як сім'янистому чоловікові, то й нічого, як наняты десятин з десяток, бо є кому робити, а вже одному душею — шкода.* Лебед. у.

ІІ. Сім'янистий, -а, -е. Обильный сѣменами.

Сі́нечки, -чок, *мн.* Ум. отъ **сіни.**

Сіне́шний, -а, -е. Относящійся къ сѣнямъ. Мет. 150. *Сінешні двері, поріг. Сінешна стіна.* Вас. 193.

Сі́ни, -ней, *ж.* Сѣни. *Коло сіней, коло хати ходить голуб сивий-волохатий.* Мет. 10. Ум. **Сі́нці, сі́нечки.**

Сінний, -а, -е. 1) Кормящійся сѣномъ. *Сінним конем, а солом'яним волом не далеко заїдеш.* Ном. № 10216. 2) = **Сінешний.** МУЕ. III. 143. *Не замикай сінних дверей.* Грин. III. 385.

Сінній, -я, -є = **Сінешний.** *Іди, мила, іди, не барися, а з сіннього пороженьха назад.... вернися.* Чуб. V. 130.

Сіно, -на, *с.* Сѣно. *Коли сіно в стозі, то забув о Бозі.* Ном. № 85. Ум. **Сінце.**

Сіновоз, -за, *м.* Возящій сѣно. *Сіновози, сіновози, ловіть мене по дорозі.* Елисавет. у.

Сіножатка, -ки, *ж.* = **Сіножать.** Маркев. 45. *Куплю тобі хатку, іще й сіножатку.* Котл. Нп. 351.

Сіножаття, -тя, *с.* = **Сіножать.** *Мав же я поле, мав же я сіножаття.* Грин. III. 287.

Сіножать, -ті, *ж.* и **тя**, *м.* Сѣнокосъ. *Ой чия ж то сіножать да некошеная?* Маркев. 15. *Ой буду я ночувати на зеленім синожаті.* Нп.

Сінокіс, -ко́су, *м.* = **Сіножать.** Левиц. І. 127.

Сінце, -ця, *в.* Ум. отъ **сіно.**

Сінці, -ців, *ж.* Ум. отъ **сіни.**

Сінянки, -нок, *ж. мн.* Рѣшетки, употребляемыя при перевозкѣ сѣна. Вх. Зн. 67. Желех.

Сіп! *меж.* Дергъ! Хвать! *За руку сіп мене.* Алв. 47. *Мене за чуприну сіп!* Голов. І. 143.

Сіпака, -ки, *м.* Злой й придирчивый начальникъ, полицейскій, взяточникъ; вообще бранное прозвище всякаго администратора. *Сіпаки попід віконню загадують на панщину. Дамон до лихого царя був вліз з остреним пробоєм зо сталі; на тім го сіпаки спіймали.* Федьк. І. 89.

Сіпанина, -ни, *ж.* 1) Дерганіе. 2) Придирки административныя и судебныя; тяганіе по судамъ. *Як половили злодіїв; що ліс крали, то така сіпанина була, що крий Боже, за тих 10 грабків.* Канев. у.

Сіпати, -паю, -єш, одн. в. сіпнути, -пну, -неш, *гл.* Дергать, дернуть. Рудч. Ск. І. 13.

Сіпатися, -паюся, -єшся, одн. в. сіпнутися, -пнуся, -нешся, *гл.* 1) Дергаться, дернуться. *Зачепив віръовку ногою, вона сіпнулася та й од'язалась.* 2) Подергиваться, подернуться. *Сіпається в його мишка на виду.* Полт. 3) Рваться, рвануться. *Аж грушу вивертає, з коріння* (чорт), *так сіпається.* Рудч. II. 24.

Сіпачий, -а, -е. Относящійся къ **сіпак'ѣ**.

Сіпнути, -ся. См. **Сіпати, -ся.**

Сіпом, *нар.* Дергая. *Коні везуть сіпом.* Ромен. у. (Леонт.).

Сіпонути, -ну, -неш, *гл.* Съ силой дернуть.

Сіпуга, -ги, *м.* = **Сіпака.** Грин. II. 165. *Тут сіпуга, війт-п'янюга вже не докучає.* КС. 1882. IX. 568.

Сіра, -ри, *ж.* Сѣра. *Він мене сірою не подкурить.* Рудч. Ск. І. 63. Болѣе употребительно ум. **сірка**.

Сірай, -рая, *м.* Одинъ изъ играющихъ въ игру тикало, обязанность его искать спрятанную подъ кѣмъ то изъ сидящихъ игроковъ палочку. КС. 1887. VI. 475.

Сіра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* При игрѣ въ тикало: искать спрятанную подъ кѣмъ то изъ сидящихъ игроковъ палочку. КС. 1887. VI. 475.

Сірак, -ка, *м.* и пр. = **Сіряк и пр.**

Сірий, -а, -е. 1) Сѣрый. *Дівчинонько, сіра утко!* Мет. 7. *Сіра свита.* Ном. № 2808. 2) **Сіре зілля**. Раст. Trifolium repens L. ЗЮЗО. І. 139. Ум. **Сіренький, сіресенький.**

Сірики, -ків, *м. мн.* Раст. Capsella Bursa pastoris Mönch. ЗЮЗО. І. 115.

Сіри́ця, -ці, *ж.* Раст. Nardus stricta. Вх. Пч. II. 33.

Сіріти, -рію, -єш, *гл.* 1) Сѣрѣть. 2) Сѣрѣть, свѣтать. *Вже в вікнах сіріє, і небо світліє, світ недалечко.* Левиц. І. 154.

Сірка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сіра.** Ном. № 14298. 2) Сѣрка къ ушахъ.

Сіркач, -ча, *м.* = **Сірник.** Вх. Зн. 63.

Сірко, -ка, *м.* Собака сѣрой масти. *Пожививсь, як сірко паски.* Ном. № 1798. **У сірка́ очей позичати**. Прямой смыслъ: брать у собаки взаймы глаза, т. е.: своими будетъ стыдно смотрѣть (что-либо сдѣлалъ, чего должно стыдиться). Говорится преимущественно о безстыдныхъ людяхъ.

Сіркувати, -кую, -єш, *гл.* Мазать стѣны полубѣлой глиной передъ окончательнымъ бѣленіемъ. *Давайте глини, будемо сіркувати, а послі побілуємо.* (Залюб.).

Сірман, -на, *м.* Сѣрый волкъ.

Сірник, -ка, *м.* Спичка зажигательная. Ум. **Сірничок.** *Засвітив самопальпий сірничок.* Рудч. Ск. II. 180.

Сірничка, -ки, *ж.* 1) Спичка. Гн. І. 100. 2) Обгорѣлая уже спичка. Лубен. у.

Сірни́шниця, -ці, *ж.* Спичечница. Лохв. у.

Сірогри́вий, -а, -е. Съ сѣрой гривой. Ум. **Сірогри́венький.** Грин. III. 339.

Сірозем, -му, *м.* Сѣрая земля.

Сірома, -ми, *м.* 1) Бѣднякъ, горемыка. *Чи ж на горе, на біду сірома вродився.* Чуб. V. 954. 2) *Соб.* Бѣдняки, горемыки.

Сіроман, -на, *м.* = **Сіроманець.** *Вовки-сіромани нахождали.* АД. I. 123.

Сіроманець, -нця, *м.* Эпитетъ волка: сѣрый. *Вовки-сіроманці набігали, тіло козацьке реали.* Макс.

Сіроманок, -нка, *м.* Сѣрый волкъ. *Ой волики-сіроманки, чом ви не орете?* Шух. I. 1.99.

Сіроманський, -а, -е. Относящійся къ **сіроману**, горемычный. *Де бережки широкії, ой там переправи сіроманськії.* Грин. III. 591.

Сіромаха, -хи, *м.* = **Сірома 1.** Лукаш. 66. Грин. III. 183. *Попід тинню сіромаха і днює й ночує.* Шевч. 7.

Сіромашний, -а, -е. Горемычный. *Он сіромашний дід придибав до нас на поміч.* Стор. М. Пр. 165.

Сіромашня, -ні, *ж. соб* отъ **сіромаха**. *Усі пани, усі дуки у наметі сіли, наше браття-сіромашня так і не посміли.* Нп.

Сіромашшя, -шя, *с.* = **Сіромашня.** Рудч. Чп. 109.

Сіроокий, -а, -е. Сѣроглазый. *Скифи сіроокі.* Шевч. 616.

Сірохманець, -нця, *м.* = **Сіроманець.** *Вовки-сірохманці нахождали.* ЗОЮР. I. 38.

Сірочуватий, -а, -е. Сдѣланный изъ свиной кожи. *Сірочуваті постоли.* Добруджа.

Сіруватий, -а, -е = **Сірявий.**

Сірчаний, -а, -е. Сѣрный. К. ПС. 109.

Сірчастий, -а, -е. Сѣрнистый. *Жадної ж там не матимеш помочі, де сірчастий вогонь заливає вочі.* Чуб. III. 17.

Сіряк, -ка, *м.* 1) Верхняя теплая одежда изъ толстаго сѣраго сукна. Чуб. VII. 421. *Ні холодно, ні душно: як на святках у сіряках.* Ном. № 620. *Прощайте тепер, пани, поскидайте жупани, повдягайте сіряки, бо не ваші мужики.* Грин. III. 640. 2) Мужикъ. *Сам крепак, неодукований сіряк.* Шевч. 513. Ум. **Сірячо́к.**

Сірячина, -ни, *ж.* = **Сіряк.** *Сусідоньки в кармазині, а ти, мати, в сірячині.* Макс. (1849). 100. *Я постелю сірячину, а в головах кулачину.* Чуб. V. 938. Ум. **Сірячи́нка.** *Ходив ж я в чумарочці, тепер в сірячинці.* Грин. III. 200.

Сісти. См. **Сідати.**

Сітка, -ки, *ж.* Сѣтка вообще. Сѣть поменьше невода для ловли рыбы; также сѣть для ловли перепеловъ. Сим. 28. *Заплутався, мов рибка в сітці.* Котл. Ен. V. 5. — **плавна**. Особый родъ сѣти для ловли рыбы по фарватеру рѣки. Вас. 188. Ум. **Сіточка.**

Сітни́ти, -тню, -ниш, *гл.* О дождѣ: накрапывать, моросить. Вх. Уг. 267.

Сітняг, гу́, *м.* = **Осітняг.**

Сіточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сіть.**

Сіть, -ті, *ж.* Сѣть. *Щастя му з рук вилетіло, як птиця із сіті.* Ном. № 1820. Ум. **Сі́тка, сі́точка.**

Сітянка, -ки, *ж.* Плохая, рѣдкая ткань. *Пресвята Покровойко, покрий мою головойку яков таков сітянков, няй зістану християнков.* Старомиск. у. въ Галиц. МУЕ. III. 50.

Січ, -чі, *ж.* Сѣчь (запорожская). *Січ — мати, а Великий луг — батько.*

Січень, -чня, *м.* Январь.

Січка, -ки, *ж.* 1) Рѣзка изъ солоны на кормъ скоту. *Коли копі їдять і набік глядять? — Як січку їдять.* Ном. № 5090. 2) Монисто изъ коралловыхъ обрѣзковъ.
Січкарня, -ні, *ж.* Соломорѣзка. НВолын. у.
Січни́й, -а́, -е́. Сочный. *Січний кавун.* Рк. Левиц.
Січовий, -а, -е. Принадлежащій Сѣчи, изъ Сѣчи. *Первую часть на Покрову Січовую да на Спаса Межигорського оддали.* ЗОЮР. I. 63. *Січові гості.* Кул.
Січовик, -ка, *м.* Житель Сѣчи, запорожець.
Сішка, -ки, *ж.* Ум. отъ **соха.**
Сішненко(= січненко), -ка, *м.* Февраль. Это названіе обозначаетъ, что февраль — сынъ января (**сі́чня**). *Сішненко казав: як би мені батькові літа, то я б бикові третякові ріг ссадив, а дівці семилітці коромисел до плечей приморозив.* Мнж. 156.
Сіяльник, -ка, *м.* = **Сівач.** Лохв. у.
Сіянець, -нця, *м.* Посѣянное растеніе. *Сіянець повитикався з грядки густо, як щіть.* Левиц. I. 28.
Сіянка, -ки, *ж.* 1) Время посѣва. 2) = **Сіянець.** Вас. 203. *Се тютюн сіянка, а то сажанка.* Лохв. у.
Сіяти, -сію, -єш, *гл.* Сѣять. *Козаченько пшениченьку сіє.* Мет. 27. *Тяжко сіяти, коли нішо орати.* Ном. № 1576. — **во́ду**. Кропить водой. Шух. I. 179.
Сіяти, -яю, -єш, *гл.* = **Сяти.** *На горі церковця сіяла, там дівчина з козаком шлюб брала.* Чуб. V. 78.
Сіятися, -сіюся, -єшся, *гл.* Сѣяться. *Кукуруза сіється, кукуруза родиться.* Чуб. V. 481.
Сіяч, -ча, *м.* Сѣятель. *Ось вийшов сіяч сіяти.* Єв. Мр. IV. 3.
Скаба, -би, *ж.* Полоса желѣза. Славяносерб. у.
Скабка, -ки, *ж.* Заноза. *Скабку загнав у пучку.* Черниг. у.
Скавло, -ла. Визгунъ. *Годі тобі скавучати! Ич, який скавло! Не ходи босий, то й не будуть тобі наступати на ноги.* Александр. у. Слов. Д. Эварн.
Скаву! *меж.*, выражающее визжаніе нѣкотор. животныхъ, напр. собаки, зайца. *Лапки попік* (зайчик). *Скаву! Скаву!* Мил. 57.
Скавуліти, -лю, -лиш, *гл.* = **Скавучати.** Желех.
Скавуча́ння, -ня, *с.* Визжаніе, визгъ (собаки).
Скавучати, -чу, -чи́ш, *гл.* Визжать (о собакѣ).
Скавча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Скавучати.**
Скажений, -а, -е. 1) Бѣшенный. *Скажена собака.* 2) О человѣкѣ: бѣшенаго, вспыльчиваго характера. *Мати скажена, а син ще скаженіший.* Лебед. у. Ум. **Скажене́нький.** *Та той дід таки трохи скажененький, я це знаю.*
Скаженина, -ни, *ж.* Бѣшенство. О. 1862. X. 112.
Скаженівка, -ки, *ж.* Бѣшенство, водобоязнь. *Треба дать чогось од скаженівки отому собаці рудому.* Лубен. у. *Чоловік у горільці, як собака у скаженівці.* Лубен. у.
Скаженість, -ности, *ж.* Бѣшенство. Желех.
Скажені́ти, -нію, -єш, *гл.* Бѣсноваться. *Гамалію, серце мліє, Скутарь скаженіє.* Шевч. *Чого ти зараз скаженієш, як п'яний?*
Скаженкуватий, -а, -е. Подверженный припадкамъ бѣшенства, злости. *Він скаженкуватий трохи.* Зміев. у.
Скаженюка, -ки, *ж.* Бѣшеное животное. *Мов та скаженюка.*

Сказ, -зу, *м.* 1) Бѣшенство. Грин. II. 20. *Чоловік мій, мов який сказ на його напав, що день тобі у Нога бурла бє та каламуте.* Екатер. г. 2) = **Огріх.** Ананьевск. у. 3) Мѣсто въ полотнѣ, гдѣ остался слѣдъ спутанныхъ при тканіи нитокъ. МУЕ. III. 20.

Сказа́ти, -жу́, -жеш, *гл.* 1) Сказать. *Сказаного і сокирою не вирубаєш.* Ном. № 12870. 2) Велѣть. *Він все це поробив, як йому сказано було.* Рудч. Ск. I. 105. *Сказав нагріти два казани.* Грин. II. 99. 3) Сказано. Извѣстно. *Сказано — дитина!* Г. Барв. 363.

Скази́ти, -жу́, -зиш, *гл.* 1) Сдѣлать бѣшенымъ. *Не поможе бабі кадило, як бабу сказило.* Чуб. 1. 292. *А нехай його сказить — хто це на мене каже.* Лебед. у. 2) Испортить. *Сказив горнець шибу.* Вх. Зн. 23. *Їй чарівниця сказила маржину.* ЕЗ. V. 61.

Сказитися, -жуся, -зишся, *гл.* 1) Взбѣситься. *Собака сказилася. Трохи з серця не сказився.* Стор. М. Пр. 44. 2) Испортиться. Желех. Гн. I. 53.

Сказівка, -ки, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Блят.** МУЕ. III. 18.

Скакавиця, -ці, скакавка, -ки, *гл.* Лягушка. Вх. Зн. 63.

Скака́ння, -ня, *с.* 1) Скаканіе, прыганіе. 2) Танцы. 3) — **в гречку**. *Любовная связь* (внѣ брака). К. ЧР. 274.

Скакати, -чу, -чеш, одн. в. скакнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Скакать, прыгать, прыгнуть. *Скачи, враже, як пан каже, на те він багатий.* Шевч. *Искра з печі скакнула.* Ном. № 11797. 2) Только несов. в. Танцовать. Черниг. г. *Ой загадали хорошенько іграти, а парубку з дівчиною скакати. «Лучче я буду крутії гори копати, як я маю з поганим скакати».* Мет. 161. 3) **Скакати в гречку**. Имѣть любовныя связи (внѣ брака). *І до півночі там гуляли і в гречку деколи скакали.* Котл. Ен. III. 42. 4) — **ді́да**. Скакать на одной ногѣ. Ном. № 12296.

Скакелюха, -хи, *ж.* Насѣк. Haltica, земляная блоха. Вх. Пч. I. 6. *Скаче, наче скакелюха.* Ном. № 9244.

Скакіць! *меж.,* выражающее прыжокъ. *Вовк скакіць зі скрині.* Гн. I. 166.

Скакля, -лі, *ж.* Въ загадкѣ: сорока. *Скакля скаче, риндя риє.* Чуб. I. 315.

Скакнути. См. **Скакати.**

Скаконути, -ну, -неш, *гл.* Сильно прыгнуть, скакнуть. *А кінь як скаконе.* Грин. I. 186.

Скакулець, -льця, *м.* = **Скакелюха.** Вх. Пч. I. 6.

Скакун, -на, *м.* 1) Прыгунъ. 2) Танцоръ. *Маєш же дружбоньку скакуна?* Гол. II. 665. 3) Насѣк. Tetrix. Вх. Пч. I. 5. 4) *Ленъ-текучка, головки котораго лопаютъся на корню, роняя сѣмя.* Полт. г. 5) Колесо въ **колешні** плуга, противоположное тому, которое идетъ въ бороздѣ; оно бываетъ часто безъ обода, съ однѣми спицами. Ум. **Скакунець, скакунчик.**

Скакуночок, -чка, *м.* Насѣк. = **Кобилка 9.** Вх. Пч. I. 5.

Скакунчик, -ка, *м.* Ум. отъ **скакун.**

Скакуця, -ці, *ж.* = **Скакавиця.** Вх. Зн. 63.

Скакучий, -а, -е. Имѣющій свойство прыгать. *Сей горох скакучий, як молотиш.*

Скала, -ли, *ж.* = **Скеля.** *Сидить ворон над скалою, похитує головою.* Чуб. V. 941. 2) Въ летящемъ рою: передовой рядъ пчелъ. *Скала веде рій у ліс.* Волч. у. (Лобод.). См. **Скаль**. 3) = **Скалка 1, 2.** *Виняти скалу з ноги.* Вх. Лем. 465.

Скаламу́тити, -чу, -тиш, *гл.* Помутить.

Скаламутитися, -чуся, -тишся, *гл.* Помутиться, возмутиться.

Скализуб, -ба, *м.* Зубоскалъ.

Скалити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Занозить. *Ноги собі скалить, а чоботи на кию носить.* Ном. № 10230. 2) Скалить, оскаливать, обнажать. *Скалить зуби, як собака.* Ном. № 12639. 3) Сильно бить, разбивать въ щепки. Угор. 4) Браниться, ручаться. Угор.

Скалитися, -люся, -лишся, *гл.* Скалиться. *Скалиться, як собака на висівки.* Ном. № 12638.

Скалічити, -чу, -чиш, *гл.* Искалѣчить, изувѣчить. *І нянчину всю рать розбили, скалічили, распотрошили.* Котл. Ен. IV. 46.

Скалка, -ки, *ж.* 1) Лучина, щепка. *Спалками на Поділлю світять. Я скалками засвітила.* Грин. III. 333. 2) Заноза. 3) Кусокъ, осколокъ кремня, стекла и пр. 4) Искра, отраженный лучъ сонца. *З груби скалки скачуть. Мороз, аж скалки скачуть.* Ном. № 632. 5) Ледяной кристаллъ въ формѣ стрѣлы, иглы (при замерзаніи воды). 6) Узоръ на окнахъ отъ мороза. *Скалки мороз малює на вікнах.* 7) Жирная капля на водѣ. Ном. № 13423. 8) Бѣльмо на глазу. 9) Раковина створчатая. Вх. Пч. I. 15. Ум. **Ска́лочка.** *Розіб'ю в скалочки отой каламарчик.* Г. Барв. 539.

Скалкуватий, -а, -е. Имѣющій острые края. *Скалкуваті камінці.*

I. Скал(л)я, -ля, *с. соб.* 1) Клепки бочки, кадки. Желех. 2) Лучина, щепка. Вх. Зн. 63.

II. Скал(л)я, -ля, *с. соб.* Скалы, обломки скалъ, камни. Вх. Зн. 63. Вх. Лем. 464.

Скални́к, -ка́, *м.* Полѣно, предназначенное для лучины, но еще не расколотое. Подол. г.

Скалоокий, -а, -е. Имѣющій бѣльмо на глазу.

Скалочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **скалка.**

Скалубина, -ни, *ж.* Скважина, трещина. Чуб. V. 683. *Як пан Біг дає, то й скалубинами пхає, а як відбирає, то й двері не замикає.* Фр. Пр. 91. *Дивиться господарь скалубиною, що робит жовнірь з господинею.* Гол. I. 147.

Скалуби́нник, -ка, *м.* Послѣдній мѣсяць зимы. Угор.

Скаль, -ля, *м.* Часть роя пчелъ, вылетающая предварительно, чтобы отыскать мѣсто для роя. Желех. *Як має виходити рій, то дня за два виходить скаль да й літа, поки знайде способне місце — тоді і рій летить.* Радом. у. См. **Скала 2.**

Скальни́й, -а́, -е́. 1) Скалистый, утесистый. 2) **— олій.** Горное масло, нефть.

Скаля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* 1) Испачкать, замарать. 2) Запятнать. *Хто не хоче скаляти золотої слави своєї, той гайда з нами за пороги.* К. ЧР. 378.

Скамени́ти, -ню, -ниш, *гл.* = **Скамянити.** *І очима-гадюками доню скаменила.* К. МБ. III. 252.

Скаменілий, -а, -е = **Скамянілий.**

Скаменіти, -ні́ю, -єш, *гл.* = **Скам'яніти.**

Скамна, -ни, *ж.* Скамья? Столъ? *Говорила сестра із сестрою, сидячи за скамною.* Мет. 221. См. **Скам'я.**

Скамни́ця, -ці, *ж.* = **Скамна.** КС. 1884. I. 32. *Обозветься та Марєчка у світлиці, прихиливши головоньку ік скамниці.* Мет. 178. *Лежить мила на усю скамницю.* Чуб. V. 365.

Скамня, -ні, *ж.* = **Скамна.** *Він у царя в Бога сидить за скамнею.* Грин. III. 3. Ум. **Скамни́чка.** Чуб. V. 773.

Скам'я́, -м'ї́, *ж.* = **Скамна.** *А в сього пана скамя заслана, а на тій скам'ї три кубки стоять.* Чуб. III. 416.

Скам′яни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Превратить въ камень. *Там така баба-яга, що хто не прибуде, зараз одуре та й скам′янить.* Мнж. 33. Переносно: привести въ оцѣпенѣніе. См. **Скаменити.**

Скам′янілий, -а, -е. Окаменѣлый.

Скам′яніти, -нію, -єш, *гл.* Окаменѣть. Мнж. 29. *Чого це тут усе скам′яніло?* Мнж. 32.

Скандзю́бити, -блю, -биш, *гл.* Скорчить, свести. *Хто охочий був битись, тому зараз кулаки повідпадають і руки скандзюбить у три погибелі.* Кв.

Скандзюбитися, -блюся, -бишся, *гл.* 1) Скорчиться. 2) Переносно: околѣть. *А шоб той собака тобі скандзюбився!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Скантува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Покоробиться, искривиться. *Церква окантувалась.*

Скапара́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Испортить, изгадить. — **життя**. Бѣдственно, жалкимъ образомъ провести свою жизнь. Желех.

Скапара́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Пропадать, исчезать. *Уродися-вдайся, а ні, то скапарайся.* Ном. № 1657.

Скапарити, -рю, -риш, *гл.* = **Скапарати.** Желех.

Скапати. См. **Скапувати.**

Скаплунити, -ню, -ниш, *гл.* 1) О птицѣ: выхолостить. 2) Также: лишить невинности? *Молодий молоду скаплунив.* Рк. Макс.

Скапнути, -пну, -неш, *гл.* Медленно зачахнуть, умереть. Вх. Лем. 465.

Скапостити, -щу, -стиш, *гл.* Изгадить, испакостить.

Скаправіти, -вію, -єш, *гл.* Загноиться (о глазахъ) Желех.

Скапувати, -пую, -єш, сов. в. **скапати, -паю, -єш,** *гл.* Скатываться, скатиться по каплѣ, вытекать, вытечь по каплѣ. *Усе додолу* (сльози) *скапують та й скапують.* Рудч. Ск. І. 138. *Бодай ти очі скапали.* Kolb. І. 21. *Як я що винен, най перед вашими очима як віск скапаю.* Фр. Пр. 176.

Скапутитися, -чуся, -тишся, *гл.* Умереть, издохнуть, околѣть.

Скапцані́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Обѣднѣть (о евреяхъ). *Тепер він, бач, трохи скапцанів.* Левиц. І. 103.

Скаралуща, -щі, *ж.* Скорлупа.

Скара́ння, -ня, *с.* Наказаніе. Левч. 55.

Скараскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Избавиться, отдѣлаться отъ.... *Набіжить який чорт, то біди не скараскаєшся.* Св. Л. 235.

Скара́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Покарать, наказать. *Скарай, мене, міцний Боже, коли тя забуду.* Чуб. V. 57. *Чия кривда, нехай того Бог скарає.* Ном. № 2293. *Ой мати моя старая, нащо ти мене скарала?* Мет. 263.

Скарб, -бу, *м.* 1) Сокровище, кладь. *Колись наші діди над сією річкою козакували, да в сій річці скарби поховали; як будете скарби находити, будем з вами пополам ділити.* ЗОЮР. І. 55. 2) Богатства, финансы, средства. *На церкви накладали..., которі давнім козацьким скарбом будували.* Макс. (1849), 47. *Буду я з тебе великії скарби мати.* Мет. 393. 3) Казна. Левч. 55. Казенное учрежденіе. *А то робили ми в Раківці, мур становили у скарбу.* Грин. II. 94.

Скарбець, -бця, *м.* Зарытая въ землю посуда (горшокъ, кувшинъ, котелокъ съ деньгами). *Вміраючи казав у пущі викопати під дубом два скарбці з грошима.* МВ. І. 65.

Скарбівниця, -ці, *ж.* Казнохранилище, сокровищница. К. МБ. III. 256.

Скарбівничий, -чого, *м.* Казначей, кассиръ.

Скарбівня, -ні, *ж.* 1) Казначейство. *Повітова скарбівня.* О. 1861. X. 146. 2) Сокровищница. К. Дз. 213. *Святе насліддя — слово! Воно бо скарбівня нашого духа.* К. ХП. 134.

Скарбний, -а, -е = **Скарбовий.**

Скарбник, -ка, *м.* 1) = **Скарбівничий.** Мир. ХРВ. 123. 2) Чортъ, живущій у богача, продавшаго свою душу аду, сторожащій и увеличивающій его богатство. Чуб. І. 193.

Скарбниця, -ці, *ж.* Денежный сундукъ, касса, казнохранилище. К. ЦН. 237. К. ЧР. 427. *До мене пишуть про царську корону, що ніби в князя Василя в скарбниці лежить-блищить на золотій полиці і сяєвом підземний склеп сповняє.* К. ЦН. 249.

Скарбничий, -чого, *м.* = **Скарбівничий.**

Скарбовий, -а, -е. Казенный. Ном. № 1285. *Скарбові гроші.* Левиц. Пов. 3. *Скарбові люде.* К. ЦН. 227. *А де ж твої, Нечаєнку, скарбовії вози?* Лукаш.

Скарбона, -ни, *ж.* = **Скарбівня 2**. *Кидали дари свої в скарбону заможні.* Єв. *Л.* XXI. 1.

Скарбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Собирать сокровища. *Скарбує для себе, а не в Бога багатіє.* Єв. *Л.* ХП. 21.

Скарбулитися, -люся, -лишся, *гл.* Свернуться въ кольцо, въ трубку. Вх. Уг. 267.

Скарга, -ги, *ж.* Жалоба. *Тільки й чуєш, що скарги на тебе.* Св. *Л.* 115. *Підеш до пана Бога на скаргу.* Фр. Пр. 85.

Скаргуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* = **Скаржитися.** *Перед Богом вовк скаргувався.* Гн. II. 225.

Скаржити, -жу, -жиш, *гл.* — **кого**. Подавать жалобу на кого. *Вишукавсь якийсь родич, шинкарю небіжчику, що скаржити прийшов.* МВ. II. 192. *Вже їго перед паном Богом скаржит.* Гн. II. 227.

Скаржитися, -жуся, -жишся, *гл.* Жаловаться, сѣтовать. МВ. (О. 1862. I. 78). *Невістка скаржиться, а на лиці не змарніла.* Ном. № 6899.

Скарлю́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Согнуться, скорчиться. *Зігнута постать удвоє перегнулась, скарлючилась.* Мир. Пов. II. 111.

Скасува́ння, -ня, *с.* Отмѣна, уничтоженіе.

Скасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Отмѣнить, уничтожить. *Окомонів, ватаманів уже скасували.* Гол. II. 207.

Скасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Быть отмѣненнымъ, уничтожиться. *Відтоді зараз і панщина скасувалась.* Гол. II. 145.

Скат, -ту, *м.* Скатерть. *На столах скати все ляннії.* Гол. IV. 552.

Скатели́чити, -чу, -чиш, *гл.* Окатоличить. К. ПС. 139.

Скатерка, -ки, *ж.* Скатертка. НВолын. у. *Накрила сина скатеркою.* Чуб. V. 715. Ум. **Скатертонька.** Чуб. V. 1067.

Скатертина, -ни, *ж.* Скатерть. Ном. № 12126. *Стіл дубовий покривала біла скатертина.* Мкр. Н. 16. Ум. **Скатертинка.**

Скатертонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **скатерка.**

Скатерть, -тя, *м.* Скатерть. Мил. 139. *З старого скатертя зробив скатертинку.* Черк. у. *Вили Марусі віночок та й покотили по столі, по квітчастому скатертю.* Мет. 143.

Скатертьо́вий, -а, -е. Относящійся къ скатерти. Волч. у.

Скатерчи́на, -ни, *ж.* = **Скатертина.** НВолын. у.

Скатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Измучить, истязаніями, пыткой. *Увидів Христа такого скатованого.* Гн. І. 115. 2) Казнить. Чуб. V. 841. *Бабину дочку прив'язав коню до хвоста й пустив у поле. Так її скатували.* Рудч. Ск. II. 53.

Скауча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Скавучати.**

Скахва, -ви, *ж.* У овчинниковъ: инструментъ для очистки кожъ: широкій ножъ, вставленный вдоль въ край деревянной дощечки. Вас. 153, 157. См. **Шкафа.**

Скаціpува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Избить. Зміев. у.

Скаятися, скаюся, -єшся, *гл.* Раскаяться. *Чорна гречка, білі крупи, не впадайся, дівча, в руки, бо як мені попадешся, то й на послі не скаєшся.* Чуб. V. 123.

Сквапливий, -а, -е. Торопливый, поспѣшный. *Суд сквапливий рідко буває справедливий.* Ном. № 7379.

Сквапливо, *нар.* Торопливо, поспѣшно.

Сквапний, -а, -е. 1) = **Сквапливий.** 2) Падкій. Котл. Ен. IV. 11. О, *він сквапний на те, щоб крадене купувати.* Волч. у.

Сквар, -ру, *м.* Жаръ, зной. См. **Шквара.**

Скварча́ти, -рчу́, -чи́ш, *гл.* = **Шкварчати.**

Сквересть, *меж.*, выражающее крикъ птицы? См. **Скверещати.** *Коли єсть, то шелесть, а як нема, то сквересть.* Ном. № 10830.

Сквереща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Рѣзко чирикать (о сойкѣ и др.).

Скверний, -а, -е. Скверный. *Скверний гаде.* Шевч.

Скверни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Осквернять. *Умийтеся; образ Божий багном не скверніте.* Шевч.

Скверність, -ности, *ж.* Скверность, гадость.

Скви́ра, -ри, *ж.* = **Шквиря.** *У середині граблі, вила і сокира, якими було роблю, хоть якая сквира.* КС. 1882. І. 224.

Сквирк, -ку, *м.* Плачъ, хныканье.

Скви́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Хныкать, плакать. *Тільки й мовчить, як лазить, а як на руки, — і почне сквиритись.*

Скелистий, -а, -е. Скалистый. (Будинки) *стояли на високому скелистому шпилі.* Левиц. І. 217.

Скельний, -а, -е. Скалѣ принадлежащій, къ скалѣ относящійся, скальный. *Так орел, осягши скельної вершини, дивиться зневажно на малі тварини.* Щог. Сл. 41.

Скеля, -лі, ж. Скала. Мнж. 32. *Море, грай, реви, скелі ламай.* Шевч. 57.

Скеміти, -млю́, -миш, *гл.* 1) Колоть, ныть, болѣть. *Скимит в зубі, в ушах.* Вх. Зн. 63. 2) Жужжать. *Муха скемит.* Вх. Зн. 63.

Скепа́ння, -ня, *с.* = **Скіпання.**

Скепка, -ки, *ж.* = **Скіпка.**

Скепа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* = **Скіпати.**

Скепкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Сдѣлать пакость въ насмѣшку? *Москаль проклятії так зробив їм да такую капость скепкував.* Рудч. Ск. II, 173.

Скервавити, -влю, -виш, *гл.* = **Скрівавити.** *Збили, скервавили, обдерли до нагва.* Гн. І. 11.

Скергеля, -лі, *об.* Болѣзненный человѣкъ.

Скерува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Направить. *Одчини браму та скеруй половими добре, щоб часом не зачепиться.* Рк. Левиц.

Скиба, -би, *ж.* 1) Ломоть. *Одрізана скиба од хліба, вже її не притулиш.* Ном. № 8990. 2) Пластъ земли при паханіи. Чуб. VII. 398. Грин. II. 152. Ум. **Ски́бка, ски́бонька, ски́бочка.** Чуб. V. 492. *Порізав кавуна на скибки.* Левиц. Пов. 229. *Ой ори, ори, синку, дрібненьку скибку.* Чуб. III. 389. *Розріжеш яблучко і даси по скибочці всім.* Г. Барв. 343.

Скибчастий, -а, -е. Съ продольными углубленіями снаружи (о плодахъ). *Скибчаста диня.*

Скивнути, -ну, -неш, *гл.* Кивнуть. *Та й головою скивнула.* Г. Барв. 116.

Скиг, -гу, *м.* = **Скигління.** МВ. III. 95.

Скигління, -ня, *с.* Визгъ, жалобный визгъ. *Скигління собаче.* К. МБ. X. 11.

Скиглити, -глю, -лиш, *гл.* Визжать, стонать, плакать, издавать жалобные звуки. *Скиглить, мов кривий цуцик.* Ном., стр. 47. *Чайка скиглить, літаючи, мов за дітьми плаче.* Шевч. *Сови та пугачі скиглили, пугикали.* Стор. М. Пр. 16. *Не скигли, бо ти всіх побудиш.* Шевч.

Скида́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **скинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Сбрасывать, сбросить внизъ, сваливать, свалить. *Шо то впало? — То я з столу ложку скинула.* Черниг. у. *Добич із коней скидайте.* ЗОЮР. I. 32. 2) Вскидывать, вскинуть на верхъ. *Убю та й на вишку скину.* Ном. № 3649. *Скинув рушницю на плече.* Мир. ХРВ. 81. 3) Снимать, снять. *Нум, брате, ми з себе зелені жупани скидати.* ЗОЮР. I. 36. *Почав скидати шапку.* Рудч. Ск. I. 129. 4) Только с в. Выпить (водки). *Скинув чарку-другу.* Мир. Пов. II. 63. *І по третій скинули на шлунок.* Мкр. Н. 37. 5) Смѣнять, смѣнить, отставлять, отставить отъ должности. *Скиньмо голову, люде добрі.* Левиц. Пов. 185. 6) — **горща**. Ставить, поставить родъ сухой банки на животъ. 7) **Скида́ти на ко́го**. Быть похожимъ. *Обличчям він дуже скида на вас.* О. 1862. IX. 61. 8) — **руко́ю на ко́го, що**. Показывать, показать. ЗОЮР. I. 310. 9) — **о́ком, очима**. Бросать, бросить взглядъ, взглянуть. Г. Барв. 215. *Скину на неї оком, то вона як жар почервоніє.* Стор. М. Пр. 33.

Скидати, -даю, -єш, *гл.* Сбросить, сложить съ чего либо или куда нибудь (многіе предметы). *Скидай лати отам під хлівом. Не скидали ми стога, а сонце вже заходить.* Чуб. II. 10.

Скидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **ски́нутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Складываться, сложиться (деньгами), сдѣлать складчину. *І скинулись по копійці, купили ще й горілки.* Чуб. V. 1048. 2) — **чим**. Обращаться, обратиться во что. *Скидайсь ти, Домно, гадюкою, а я білим каменем стану.* Нар. ск. *Підем, сестро, в діброву, скинемося травою.* Чуб. V. 918. *А дочка не втерпіла, в рік прилетіла, скинулася сивою зизулькою, у вишневім саду сіла.* Мет. 256. 3) — **очима**. Взглядывать другъ на друга. *Він нахилився підіймати, а я й собі.... скинулись близько очима.* Г. Барв. 66. 4) — **на ко́го**. Быть похожимъ, походить на. *Він так скидається на когось, та ніяк не згадаю на кого це.* Кіев., Под. г.г. *Вона на тебе трохи скинулась.*

Скидатися, -даюся, -єшся, *гл.* Спохватиться, броситься. *Скидались шукати, коли ж нема.* Черном. *Скидався хортів годувати тоді, як на слови їхать.* Черном.

Ски́день, -дня, *м.* Родъ красной рыбы въ Азовскомъ морѣ.

Скидча, -чати, *с.* Ягненокъ недоносокъ. Новомоск. у. (Залюб.).

Скидя, *нар.* Бросая, броскомъ. *Ударив мене скидя довбешкою, не зруч.* Кобел. у. (Залюб.).

Скиксува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Ошибиться, осѣчься. *Скиксуєш раз, тоді прощай.* Котл. Ен. V. 40.

Ски́мник, -ка, *м.* Схимникъ. К. Бай. 43.

Скинбеї, -їв, *мн.* Внутренности, кишки. *Вовк....* (кобилу) *розірвав, випустив скинбеї і їдять її.* Грин. II. 241.

Скиндяк, -ка, *м.* Лента. Ум. **Скиндячо́к.**

Скиндячка, -ки, *ж.* = **Скиндяк.** *Пов'яжу на голову червону скиндячку.* Кв.

Скинути, -ся. См. **Скидати, -ся.**

Скипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* = **Скіпати.** ЕЗ. V. 57.

I. Скипатися, -паюся, -єшся, сов. в. **скипітися, -плюся, -пишся,** *гл.* Свертываться, свернуться (о молокѣ).

II. Скипатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Скіпатися.** *Тут Катря моя гине, а тут чоловік скипається проти мене.* МВ. II. 132.

Скипень, -пня, *м.* Сильный холодъ зимою при тихой погодѣ. Уман. у.

Скипетро, -ра, *с.* Скипетръ. *Тепер ми всі царі, що землю осягнули під вічне скипетро науки да культури.* К. Дз. 13.

Скипець, -нця, *м.* Привитое дерево. Угор.

Скипіти, -плю́, -пиш, *гл.* 1) Скипѣть, свариться. *Опаривсь і скипів у молоці.* Рудч. Ск. I. 95. 2) Вспыхнуть, вскипѣть (о человѣкѣ). *Невістка так і скипіла і зачервонілась.* Г. Барв. 369.

Скипітися. См. **Скипатися.**

Скипити, -плю́, -пиш, *гл.* Прививать. Угор.

Скирги́кати, -чу, -чеш, *гл.* Плохо пѣть. *Хлопці, дівки.... скиргичуть колядки.* КС. 1882. ХП. 624.

Скирготіти, -гочу, -тиш, *гл.* = **Скреготати.** *Зубами скирготить.* Чуб. II. 417.

Скирта, -ти, *ж.* Скирда. Котл. Ен. I. 6. *А там снопи, а там скирти.* Шевч. *Скирта сіна.* Грин. II. 201. Ум. **Скирточка.**

Скиса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **скиснути, -ну, -неш,** *гл.* Скисать, скиснуть. *Нехай він скисне на путрю.* Ном. № 5119.

Скисліти, -лію, -єш, *гл.* = **Скиснути.** *Капустиця під лавкою іще не скисліла.* Грин. III. 327.

Скиснути. См. **Окисати.**

Скит, -ту, *м.* Скитъ. К. Бай. 112.

Скитальник, -ка, *м.* Скиталецъ. Ум. **Скита́льничок.** *Мій таточку, мій скитальничку! Ви наскитались, ви нагорювались.* Мил. 186.

Скитальниця, -ці, *ж.* Скиталица. *Моя й скитальниця, моя й горювальниця!* Мил. 195. Ум. **Скитальничка.**

Скитання, -ня, *с.* Скитаніе. Мил. 201.

Скита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Скитаться. *Іване, синочку мій, де ти скитався?* Грин. I. 46. *Нещасні ж сирітки та підуть скитатись.* Грин. III. 411.

Ски́тки, -ків, *мн.* Скитанія. **Піти у —.** Отправиться скитаться. *Він у скитки пішов.* Г. Барв. 295.

Скитник, -ка, *м.* Скитникъ. *Колись, кажуть, скитники були такі, що спасались.* Пирят. у.

Скитува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Жить скитникомъ. *Хто ж у цім скиту скитуватиме?* К. Бай. 112.

Скі́глити, -глю, -лиш, *гл.* = **Скиглити.**

Скікавка, -ки, *ж.* = **Скакавиця.** Вх. Зн. 63.

Скіки, *мѣст.* = **Скільки.** *Наносив скіки йому треба було.* Грин. II. 72.

I. Скік! *межд.* Скокъ! *Аж лукавий скік до його на плечі.* Рудч. Ск. I. 65.

II. Скік, ско́ку, *м.* 1) Скачокъ, прыжокъ. *Да високі скоки в сороки.* Р. Макс. *То скоком, то боком.* Ном. № 11849. *На новий, рік прибавилось дня на заячий скік.* Ном., стр. 12, № 513. 2) Танецъ. *Ой гвалт, не до скоку!* Грин. III. 159. Чаще во мн. ч. *Всюди скоки та музики.* ЗОЮР. I. 121. 3) *мн.* Ноги у зайца. Вх. Пч. II. 6. 4) *мн.* Торчащіе изъ воды камни. Шух. I. 181. Пороги въ рѣкѣ. Шух. I. 81. *Досвідчений керманич... зна.... всі скоки у воді, о які розбитися може дараба.* Шух. I. 183.

Скікнути, -кну, -неш, *гл.* Скакнуть. *Комарь з дуба впаде, то скікне:* Ном. № 5770.

Скіко, *мѣст.* = **Скіки.** Грин. I. 94.

Скілька, скільки, скілько, *мѣст.* 1) Сколько. Рудч. Ск. I. 65. *Не питав і не знав де вони і скільки.* ЗОЮР. I. 9. 2) Нѣсколько. *Зібралось ще скілько сусідочок.* МВ. II. 54. 3) = **Стілько.** *Не скілько смаку, тілько більше гріху.* Ном.

Скількість, -кости, *ж.* Количество. Желех.

Скількісь, скількось, *мѣст.* Нѣсколько, сколько-то. *Дав йому скількісь шагів грошей.* Стор. М. Пр. 150.

Скілько́ро, *мѣст.* Нѣсколько. *Та вийшло скількоро чоловіка копати буряки.* Брац. у.

Скімлити, -лю, -лиш, *гл.* Стонать, пищать, хныкать, визжать. *А чого там він скімлить, чи не бє котрий! «Зачинили собаку в клуні, тепер як скімлить.* Уман. у.

Скін, ско́ну, *м.* 1) Кончина, смерть. 2) Конецъ, предѣлъ.

Скінча́ння, -ня, *с.* Окончаніе. *Скажу на скінчання....* О. 1862. II. 58.

Скінчення, -ня, *с.* = **Скінчання.** Єв. *Л.* XIV. 28.

Скінчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Окончить. *Чи вже скінчив твої жорстокі речі?* К. Іов. 35.

Скінчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* 1) Окончиться. 2) Скончаться. *Постій, милий, не женися: ще ж я не скінчилась.* Нп.

Скіпа, -пи, *ж.* Щепка. Угор. *Висох як скіпа.* Ум. **Скіпка, скіпочка.** *Кому йдеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. № 1668. *Скіпочку засвітила.* Гол. I. 58.

Скіпа́ння, -ня, *с.* Раскалываніе, разщепленіе (лучины).

Скіпати, -паю, -єш, *гл.* 1) Колоть, раскалывать, щипать (лучину). 2) Раздроблять въ щепки. (Гарматами) *скіпає в скіпки наш Байда гаспидські ґалери.* К. Бай. 90.

Скіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Придираться, привязываться, приставать. *Скіпається до лісовика: нащо ти мою корову загнав? вона не була в лісі.* Новомоск. у.

Скіпе́ць, -нця́, *м.* Ямка такой глубины, сколько захватить лопата. Мнж. 192. Ямка для обозначенія границы земли. Херс. у.

Скіпка, -ки, *ж.* Ум. отъ **скіпа.**

Скіпщик, -ка, *м.* Платящій за нанятое поле частью урожая. Харьк. г. Лохв. у.

Скіплина, -ни, *ж.* = **Скіпщина.** О. 1862. I. 60.

Скіпщина, -ни, *ж.* Извѣстная часть урожая, достающаяся соучастнику въ обработкѣ земли. *Беруть землю за скіпщину у панів.* О. 1861. IX. 175.

Скіра, -ри, *ж.* Кожа. Шух. I. 122. (Швець) *буде чоботи шити, мені скаже скіри волочити.* Гол. IV. 185. Ум. **Скірка.**

Скірен, -рна, -не. Скоръ. *Бог хоч не скірен, та влучен.* Ном. № 47.

Скірочка, -ки, *ж.* = **Скоринка.** *Хліба ні скірочки.* Ном. № 12294.

Скірня, -ні, *ж.* Сапогъ. *Єдна скірня.* Вх. *Лем.* 466. Гол. Од. 77. Преим. во мн. ч.: **скірні**. *Тепер же мі грайте, чорні скірні поторгала, червоні мі дайте.* Гол. III. 422. Ум. во мн. ч. **Скореньки, скірня́тка**. Вх. *Лем.* 466.

Скіраний, -а, -е. Кожаный. *Уберайтеся борзенько у постоли скіранії.* Гол. I. 152.

Скісний, -а, -е. Наклонный. Шух. I. 154.

Скісно, *нар.* Наискось, вкось.

Скісок, -ска, *м.* 1) Сточенная коса, кусокъ косы, употребляющійся вм. ножа, бритвы и пр. *Борода стирчала чорна, остюкувата, давно, мабуть, не бачила скіска.* Мир. ХРВ. 11. 2) Мѣтка у овцы на ухѣ: а) конецъ уха наискось отрѣзанъ. Черк. у. б) конецъ уха наискось прорѣзанъ. Мнж. 182.

Скіти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Расточить, потратить. Угор.

Скіцнути, -цну, -неш, *гл.* = **Скікнути.**

Скіць! *меж.* = **Скік.** *Троянці наші чуприндирі на землю скіць! як там були.* Котл. Ен. IV. 14.

Склад, -ду, *м.* 1) Составъ, соединеніе. 2) Складъ, складочное мѣсто. *Склади медовії.* 3) Складъ, слогъ. *Левиц.* I. 243. *По складах читає.* 4) Стиль, слогъ, изложеніе. *Росказав нам про дощ таким складом, як ніби ми були невчені селяне.* К. (О. 1862. III. 30). 5) Связь, стройное соединеніе. *Ані ладу, ані складу.* Ном. № 13066. 6) **Орати у склад**. Пахать, начиная съ средины участка такимъ образомъ, что пласты земли ложатся внутрь участка. Нѣжин. у.

Складаний, -а, -е. Складной. *Складаний ніж.* Чуб. VII. 406. *Левиц.* Пов. 228.

Склада́ння, -ня, *с.* 1) Складываніе. 2) Наборъ, набираніе (въ типографіи). 3) Составленіе изъ частей. 4) Составленіе, сочиненіе. 5) Сложеніе. Кон. Ар. 97.

Склада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **скласти, складу, -деш,** *гл.* 1) Складывать, сложить. *Зорем лан посесорові та, вижавши, складем і звозим.* ЗОЮР. I. 143. *Так я свій крам у коробочку склав.* АД. II. 35. *Ганна сиділа, склавши руки.* *Левиц.* I. 29. 2) Набирать, набрать (типографск. терминъ). 3) Составлять, составить изъ отдѣльныхъ частей, собирать. *Складати машину.* Херс. 4) Слагать, сложить, составлять, составить, сочинять, сочинить. *Хто вміє красти, той вміє і брехеньку скласти.* Ном. № 6814. *Оці вірші віршую я для себе, братія моя! мені легшає в неволі, як я їх складаю.* Шевч. 442. 5) Ариѳм. Слагать. Кон. Ар. 3. — **рахубу**. Считать, посчитать. *Скільки всіх зорь, цьому ще ніхто рахуби не склав.* Ком. РІ. 49. 6) — **хрест**. Креститься, перекреститься. *Перед домом Божим хреста не склав, тим його й Бог скарав.* Харьк. г.

Складатися, -даюся, -єшся, сов. в. **скластися, складуся, -дешся,** *гл.* 1) Складываться, сложиться, слагаться. *Тут як почало* (дерево) *рубаться, котиться, складаться.* Рудч. Ск. I. 91. *Дай, Боже, час добрий, щоб моя капусточка приймалася і в головки складалась.* Ном. № 261. 2) Складываться, дѣлать, сдѣлать складчину. Мил. 88. Вас. 155. *Туди парубки збірались, по золотому складались.* Чуб. III. 150. 3) Укладываться, уложиться. *Усе складався та приготовлював вози.* Рудч. Ск. II. 144. *Склався і поїхав.* Рудч. Ск. II. 198. 4) Состоять, составляться, составиться изъ чего. *Все її лице складалось з одного носа.*

Левиц. I. 235. *З яких частин вода складається.* Дещо. 5) Полагаться. *На Бога складайся, розуму ж тримайся.* Ном. № 64. 6) Происходить, произойти. *Відкіля і лихо склалось.* Рудч. Ск. II. 128. *Складеться недогода та необачність яка, то він гукає та махає їм де що робиться і де що не так.* Стор. М. Пр. 166. *Бійка з иншими хлопцями складеться.* Г. Барв. 447. *Регіт такий складається.* Г. Барв. 440.

Складач, -ча, *м.* 1) Складывающій что либо. 2) Наборщикъ. 3) Широкій обручъ, въ которомъ бочаръ сбираетъ первоначально клепки посуды. Шух. 249.

Складка, -ки, *ж.* Складчина. *На й моїх пять грошей до складки, щоб було десять.* Ном. № 6436.

Складний, -а, -е. 1) Сложный. 2) Складный; статный, стройный. *Постать огрядна, повна і розом складна.* Левиц. I. 434. *Скомпонуйте тимпаннії лики і гарно скадні музики.* Чуб. III. 26.

Складничок, -чка, *м.* Портмоне. Мнж. 192.

Складність, -ности, *ж.* 1) Сложность. 2) Соразмѣрность, стройность.

Складно, *нар.* 1) Сложно. 2) Складно, стройно. Левиц. Пов. 49.

Складня, -ні, *ж.* = **Кладня.** Гол. II. 518.

Складовий, -а, -е. 1) Складочный, амбарный. *На коморах складових складати.* 2) Составной.

Скласти, ся = **Складати, -ся.**

Склеїти, -ся. См. **Склювати, -ся.**

Склейни́ти, -ню, -ниш, *гл.* Помѣтить клеймомъ. *Мішок ще новий, а він його уже склейнив.* Новомоск. у.

Склений, -а, -е. Покрытый глазурью (о посудѣ). *Склений кухлик.* Канев. у.

Склення, -ня, *с.* Обливаніе обожженной посуды поливою. Вас. 181.

Склеп, -пу, *м.* 1) Сводъ. 2) Склепы. *Ой казав пан Каньовський ще й склеп склепувати, молодую Бондарівну гарно поховати.* Чуб. V. 428. 3) Подвалъ, подземелье; погребъ. НВолын. у. *Від смерти і в склепу не замуруєшся.* Чуб. I. 294. *Тільки у Скутарі, в склепу, не дрімають козаки сердеги. Чого вони ждуть?* Шевч. 58. 4) Магазинъ, лавка. Гал. Ум. **Склепик.**

Склепатися, -паюся, -єшся, сов. в. **склепитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Смыкаться, сомкнуться, закрыться. *Уже треті півні співають, а в мене й очі не склепались.* Г. Барв. 385. *Склепилися карі очі й устоньки мої.* Мет. 129.

Склепити, -плю, -пиш, *гл.* Дѣлать сводъ, склепъ. 2) — **о́чі, уста**. Смежить, сомкнуть. *Склепив очі та й умер.* — **руки**. Сложить руки. *Лежить вона на постелі, склепила руки, мов нежива.* Екат. г. — **зуби**. Стиснуть зубы.

Склепитися. См. **Склепатися.**

Склепі́ння, -ня, *с.* Сводъ. Св. Л. 214.

Склеплятися, -пляюся, -єшся, *гл.* = **Склепатися.** *Уста і очі склепляються* (в мертвого). Мил. 165.

Склепувати, -пую, -єш, *гл.* = **Склепити.** *Ой же казав пан Каньовський ще й склеп склепувати.* Чуб. V. 428.

Склеювати, склеюю, -єш, сов. в. **склеїти, склею, -їш,** *гл.* Склеивать, склеить. *Склеїв чорта з рогом.* Ном. № 10443.

Склеюватися, склеююся, -єшся, сов. в. **склеїтися, склеюся, -їшся,** *гл.* Склеиваться, склеиться.

Скли́знути, -зну, -неш, *гл.* Исчезнуть, ускользнуть. См. **Слизнути.**

Скли́к, -ку, *ж.* Созывъ.

Скликанець, -нця, *м.* Призывной колоколъ, небольшой колоколъ на колокольнѣ. Ум. **Скликанчик.** *Ось уже до божого дому скликанчик кличе.* Г. Барв. 253. *Перше бовкне у скликанчик, а далі в другий, потім у підстарший та в старший та й во всі разом.* ЗОЮР. II. 285.

Скликá́ння, -ня, *с.* Созываніе.

Скликанчик, -ка, *м.* Ум. отъ **скликанець.** *На дзвіниці дзвонять у скликанчик.* Кв. 1. 241.

Скликá́ти, -кá́ю, -єш, сов. в. **скликати, -чу, -чеш,** *гл.* Сзывать, созвать. *Усе військо своє докупи у громаду скликає.* Макс. *Дзвін до церкви, скликає, а сам в ній не буває.* Ном. № 162.

Скликатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) Перекликаться, звать другъ друга. *І почали вони скликатися.* Рудч. Ск. I. 31. 2) Сзываться.

Склимако́ваний, -а, -е. Сбитый, всклокоченный (о волосахъ). Шух. I. 31.

Склинá́ти, -нá́ю, -єш, *гл.* Проклинать. МУЕ. III. 57.

Склинцювати, -цюю, -єш, *гл.* Сбить клиньями.

Склити, склю, -лиш, *гл.* Вставлять стекло. *Він склить мені вікна в новій хаті.* 2) Глазу рить. *Склити миски.* Канев. у.

Склівочка, -ки, *ж.* Стаканчикъ, склянка. *Там склівочка з квіточками.* Федьк.

Склінчá́тися, -чá́юся, -єшся, *гл.* Совокупляться (о собакахъ). (Залюб.).

Скліти, -лію, -єш, *гл.* = **Скніти.** *Хто сіє, той віє, хто не сіє, той скліє.* Ном. № 7165.

Скліщитися. См. **Скліщуватися.**

Скліщуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **скліщитися, -щуся, -щишся** = **Склінчатися**. Вх. Зн. 63.

Скло, -ла, *с.* Стекло.

Склони́ти, -ся. См. **Склоняти, -ся.**

Склоняти, -няю, -єш, сов. в. **склони́ти, -ню, -ниш,** *гл.* Склонять, склонить. *Схилив, склонив головоньку аж додолу.* Чуб. V. 329.

Склоня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **склони́тися, -нюся, -нишся,** *гл.* Склоняться, склониться, наклоняться, наклониться, кланяться, поклониться. *Ввічливо склонившися до гостей, він одійшов од хазяйки.* Левиц. I. 461. *Зося склонилась до всіх.* Левиц. I. 491.

Склопотá́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Озаботить. *Ой най же спить, най не устав, щоби моеї головоньки не склопотала.* Чуб. III. 35.

Скло́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Всклочиться. Вх. Зн. 63.

Склюбачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Свернуться въ кольцо, въ трубку. *Склюбачится бабин пес.* Вх. Уг. 267.

Склювати, -люю, -єш, *гл.* Поклевать. *Я покрию свого миленького слідочок, щоб вітер не звіяв, пташки не склювали.* Чуб. V. 16.

Сключитися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Склюбачитися.** Вх. *Лем.* 466.

Скляний, -а, -е. Стекляный. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ен. **Скляний Бог**. См. **Бог.**

Скляниця, -ці, *ж.* Стаканъ. *Тоді крівію наповнились блюда і скляниці.* Чуб. I. 173. *Пішла до пивниці, взяла дві скляниці, в одну наточила солодкого меду.* Гол. I. 81.

Скляничина, -ни, *ж.* Кусокъ стекла, склянка. Вх. *Лем.* 466.

Склянка, -ки, *ж.* 1) Оконное стекло. Харьк. г. Шух. I. 95. 2) Стаканъ. Св. *Л.* 177. Грин. III. 514. *Треба риби, треба мяса і горілки в склянці.* Чуб. V. 676. *Склянку води візьме.* МВ. (О. 1862. III. 39). 3) Бутылка. Вх. *Лем.* 466. 4) Кусокъ разбитаго стекла. Ум. **Скляночка.**

Склянчи́на, -ни, *ж.* 1) Стаканъ, стаканчикъ. *По склінчині води.* Гн. I. 135. 2) Стекляныя бусы и вообще стекляныя украшенія. Вх. *Лем.* 466.

Скляп, -пу, *м.* Обрубокъ дерева, заостренный съ одного конца и плоскій съ другого, — употребляется для игры того же имени. Чуб. III. 98.

Скляр, -ра, *м.* Стекольщикъ.

Скляри́ха, -хи, *ж.* Жена стекольщика.

Склярка, -ки, *ж.* Жена стекольщика.

Склярський, -а, -е. Стекольщичій.

Склярува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Быть стекольщикомъ.

Склярчук, -ка, *м.* Подмастерье у стекольщика.

Склячий, -а, -е. Блестящій какъ стекло, глянцовитый. Вх. *Лем.* 466.

Скнара, -ри, *об.* Скупецъ, скаредъ, скряга. К. ЦН. 176. Г. Барв. 455.

Скнарий, -а, -е. Скупой, скаредный. К. Розм. 11. 50.

Скнарість, -рости, *ж.* и **скнарство, -ва,** *с.* Скупость, скаредность, скряжничество. К. ЧР. 283, 43.

Скнаро, *нар.* Скупо, скаредно.

Скнарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Скупиться. *Подумали б, що я скнарую.* Г. Барк. 420.

Скни́ра, -ри, *м.* = **Скнара и пр.** *Багач брат скнира і захланник.* Гн. II. 27.

Скні́ти, -нію, -єш, *гл.* = **Нидіти.** Желех.

Ско́ба, -би, *ж.* Крючекъ къ дверямъ. Вх. Зн. 63.

Скобелка, -ки, *ж.* Родъ дугообразнаго струга для строганія бревенъ и пр. Вас. 148.

Ско́бель, -бля, *м.* Пробой.

Ско́бзалка, -ки, *ж.* = **Ковзалка.**

Сковзатися, -заюся, -єшся, *гл.* = **Ковзатися.**

Скобзун, -на, *м.* Конекъ (для катанья на льду).

Скоблик, -ка, *м.* Рыба Gobio fluwiatilis, пискарь. Вх. Пч. II. 19.

Скоблити, -лю, -лиш, *гл.* Скоблить, скрести. *Скоблити бульбу.* Самбор. у. въ Галиц. Вх. Зн. 63.

Ско́взалка, ско́взанка, -ки, *ж.* = **Скобзалка.** *Без його сковзанка не втиралась.* Св. *Л.* 39.

Ско́взатися, -заюся, -єшся, *гл.* = **Сковзатися.** О 1862. I. 41.

Сковзьки́й, -а́, -е́. Скользкій. *У Марисі сковзький двір, не втримаєся ворон кінь.* О. 1862. IV. 25.

Ско́взько, *нар.* Скользко. О. 1862. I. 40.

Скови́знути, -зну, -неш, *гл.* Околѣть. *Бодай ти сковиз, як я маю отак побиватись та бідкатись!* Харьк. г.

Сковорідка, -ки, *ж.* Ум. отъ **словорода.**

Сковорода, -ди, *ж.* Сковорода. Ум. **Сковорідка.** Ув. **Сковородя́ка**. Зміев. у.

Сковувати, -вую, -єш, сов. в. **скувати, скую, -єш,** *гл.* Сковывать, сковать. Рудч. Ск. II. 41. *Доброго леміша мені скував. Тоді його скували з злодіями та й повели.* Рудч. Ск. II. 161. *Не скуй душі живої і слова живого.* Шевч. II. 56.

Сковуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **скуватися, скую́ся, -єшся,** *гл.* Сковывать, сковать. *З щастя та з горя скувалась доля.* Ном. № 1725. *Кому скується, а кому змелеться.* Ном. № 3601.

Скоголи́ти, -лю, -лиш, *гл.* = **Скиглити**. *Ти, суко, не скоголи.* Чуб. II. 252.

Скожушитися, -шуся, -шишся, *гл.* Вздуться, отстать и приподняться (о кожѣ на тѣлѣ, глинѣ на стѣнѣ и пр.). *Як помазала цією глиною, то воно так і скожушилось, наче оддулось.* Новомоск. у.

Скозачити, -чу, -чиш, *гл.* Оказачить. *Скозачені панки.* К. Дз. 36.

Скозачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Оказачиться. (Закр.).

Скозуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Спорить, препираться. Грин. II. 210; III. 486. *Почав скозуваться, а далі й биться з парубками.* Грин. II. 171.

Скоїти, -кою, -їш, *гл.* Сдѣлать, совершить (дурное).

Скоїтися, -їться, *гл. безл.* Произойти, случиться (преимущ. о дурномъ). *Загоїться поки вісілля скоїться.* Посл.

Ско́йка, -ки, *ж.* Ракушка: устрица. (Камен. у.). Драг. 386.

Скока, -ки, *ж.* = **Скакавиця.** Вх. Зн. 63.

Скокнути, -кну, -неш, *гл.* = **Скікнути.**

Скоком, *нар.* = **Скочки.** Сим. 114. *Пішов кінь скоком.* Волч. у.

Score Сколиха́ти, -шу́, -шеш, *гл.* Заколыхать, убаюкать. *А ти, корабель новий, сколиши моїх синів.* Чуб. V. 889.

Сколихнути, -хну, -неш, *гл.* Восколыхнуть, качнуть.

Сколіни́читися, -чуся, -чишся, *гл.* Ослабѣть на ноги. Угор. Вх. Зн. 64.

Сколінкуватіти, -тію, -єш, *гл.* = **Сколіничитися.** Вх. Зн. 64.

Сколо́ти. См. **Сколювати.**

Сколотина, -ни, *ж.* Чаще во *мн. ч.* Пахтанье, жидкость, остающаяся послѣ сбивки масла. Полт. Херс. г.г. Шух. I. 109. VII. 438.

Сколотися, -лю́ся, -лешся, *гл.* Заколоться. *Нехай твій батько сколеться.* Ном. № 3759.

Сколоти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* 1) Возмутить. *Налетіли гуси з броду, сплотили мені воду.* Чуб. V. 90. 2) Взболтать. Котл. Ен. VI. 73. 8) Сбить (масло и пр.). 4) Встревожить, смутить. *Побіг Сава попереду, а сколотив всю череду.* Чуб. III. 376.

Сколоти́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* 1) Возмутиться, помутиться. 2) Взболтаться. 3) Сбиться (о маслѣ и пр.) 4) Встревожиться, смутиться. 5) Произойти, случиться неожиданно. *І що се лихо таке сколотилось несподівано.* МВ. 11. 99.

Сколотчиний, -а, -е. Изъ плахтанья (сколотин) приготовленный. *Сколотчиний куліш.* Чуб. VII. 439.

Сколо́тяник, -ка, *м.* Лепешка (корж) на пахтаньѣ (сколотинах). *Лохв. у.*

Сколо́шкати, -каю, -єш, *гл.* Вспугнуть.

Сколупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Исковырять. КС. 1883. II. 389.

Сколювати, -люю, -єш, сов. в. **сколоти, -лю, -леш,** *гл.* Уколоть, заколоть, проколоть. *Сколює кожну житину шилом.* Мнж. 145. *Ой ходила молода дівчина по лісочку да сколола білую ніжку на трісочку.* Чуб. V. 303. *Тупу-тупу ногами, сколю тебе рогами.* Рудч. Ск. I. 4 5. *Котрий котрого да на стрілочку сколе.* Чуб. V. 1079. *Вони сами скололи того гайдамаку.* ЗОЮР. 1. 241.

Скомандувати, -дую, -єш, *гл.* Скомандовать. *Я скомандую, щоб річка перейшла через вас.* Рудч. Ск. II. 186.

Скомези́тися, -жуся, -зишся, *гл.* Закапризничать, заупрямиться. О. 1861. XI. Кух. 12. *Чи він справді скомезився.* Полт. г.

Скомпонува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Составить, сочинить. *Мене за сю не лайте мову, — не я її скомпонував.* Котл. Ен. IV. 6. (Товариство) *скомпонувало собі статут.* К. ХП. 27.

Скомта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Зудѣть. Угор.

Скомши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Скомкать, измять.

Скомши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Сбиться въ комокъ. *Як повстка борода скомшилась.* Котл. Ен. III. 31.

Скомина, -ни, *ж.* Оскомина. Угор.

Скона́ння, -ня, *с.* Кончина.

Скона́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Скончаться, умереть. *Бодай тії не сконали, що нас розлучили.* Чуб. V. 250. *Гриць сконає, нім когут запіє.* Гол. I. 202.

Скончи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Скінчити.** *Розступися, синє море, в своїй широкості, — нехай же я життя скончу в твоїй глибокості.* Чуб. V. 295.

Скончи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* = **Скінчитися.** *Постой, милий, не женися, ще я не скончилась.* Чуб. V. 459.

Скоп, -па, *м.* Кладеный баранъ. Вх. Пч. II. 6.

Скопа, -пи, *ж.* Родъ морской птицы. (На морі) *ізверху риба грав; шумить скопа; шубовсь... хватає — і вгору мчить якесь звено.* Мкр. Г. 4 2.

Скопати. См. **Скопувати.**

Скоперди́н, -на, *м.* Родъ, игры.

Скопець, -пця, *м.* 1) = **Скоп.** НВолын. у. 2) Дойникъ, родъ лоханки, кадочки. Шух. I. 251. 3) = **Копець 1.** Конотоп. у.

Скопи́лити, -лю, -лиш, *гл.* = **Закопилити.** *Скопилити ніс, губу. Ніс скопилив мов ґринджоли.* Г. Арт. (О. 1861. III. 107).

Скопи́литися, -люся, -лишся, *гл.* О дѣвушкѣ: родить дитя. *Скопилилася дівка.* Вх. Зн. 64.

Скопич, -ча, *м. ? Скопичу луста, погоничу луста, а малому дитяті скоринка.* Нп.

Скопище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ стояли копны или стоги. (Залюб.).

Скопкови́й, -а́, -е́. ? *Як дружко ж нести попові здумав перепієць, то Тарас сунув на його скопковий червінець.* Мкр. II. 37.

Скопоти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Взбить, поднять (пыль). *Вірли крильма землю збили, порохами скопотили.* Гол. I. 38.

Скопувати, -пую, -єш, сов. в. **скопати, -паю, -єш,** *гл.* 1) Искапывать, вскопать. *Цілий тиждень скопували пиш город.* (Залюб.). *Дорожку скопила, руту посіяла.* Чуб. V. 422. 2) Изрывать, изрыть. *Цілу хату скопали, — шукали грошей, та нічого не знайшли.* Рудч. Ск. I. 188.

Скор, ско́рий, -а, -е. Скорый. *Бог хоч не скор, та влучен.* Ном. № 47. *Скорий сам набіжить, а на плохого Бог нашле.* Ном. № 1962. Ум. **Скоренький, скоресенький.**

Скорбити, -блю́, -би́ш, *гл.* Причинять скорбь. *Старого лиш скорбили, серденько му точили.* Млак. 72.

Скорбіти, -блю, -биш, *гл.* Скорбѣть. *І щоб росло — не боліло, й на серденьку не скорбіло.* Мил. 43.

Скорбний, -а, -е. Скорбный. *І думу скорбную мою твоїй душі передаю.* Шевч.

Скорбота, -ти, *ж.* Скорбь, печаль. Лукаш. 66. КС. 1882. X. 184. *Зруйнували Запорожжя та й забрали клейноти; наробили сіромахам превеликої скорботи.* Нп. О. 1862. VIII. *Іскарай вас, милий Боже, великою да скорботою.* Чуб. V. 549.

Скорботний, -а, -е. Скорбный.

Скорбо́тно, *нар.* Скорбно, печально. Ум. **Скорботне́нько.** МВ. III. 91.

Скорбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Скорбѣть. *Хай батько не скорбує.* Мет. 57.

Скордія, -дії, *ж.* Раст. Teucrium scordium L. ЗЮЗО. I. 138.

Скорен = **Скорий**. Ном. № 47.

Скоренити. См. **Скореняти.**

Скореняти, -няю, -єш, сов. в. **скорени́ти, -ню́, -ни́ш,** *гл.* Искоренять, искоренить. *Нашого насіння ніхто не скоренить.* КС. 1883. IV. 773.

Скорий, -а, -е. См. **Скор.**

Скорина, -ни, *ж.* Корка (хлѣба). *Дівчата-небожата, дайте скорину хліба.* Чуб. V. 1123. Ум. **Скоринка, скориночка.** Чуб. V. 583.

Скори́ноньки, -ньок, *мн.* Ум. отъ **скірні.**

Скориночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **скорина.**

Скориняти, -няю, -єш, *гл.* = **Скорняти.** *Порубаю калиночку, бо вмію, скориняю Парасочку, бо смію.* Гол. II. 129.

Скористуватися, -туюся, -єшся, *гл.* — **з чого, з кого**. Воспользоваться. *Всяке хоче з тебе скористуватись.* Г. Барв. 242.

Скори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Покорить.

Скоритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Покориться.

Ско́рість, -рости. Скорость. Желех.

Скорні, *мн.* = **Скірні.** (См. **Скірня).** Гол. Од. 77.

Скорняти, -няю, -єш, *гл.* Разбудить. *Скорне́й єго.* Вх. Зн. 64. *Ліпше грати тихо, тихо, аби братів не скорняти.* Федьк. I. 41. 2) Согнать. Вх. Зн. 64.

Скоро, *нар.* 1) Скоро. *Журба ж мене, моя мати, скоро з ніг ізвалить.* Нп. 2) Какъ только, коль скоро, лишь только. *Скоро жених і гості з двора, панночка в плач.* МВ. (О. 1862. III. 49). *Скоро забачив Мазепенкову ватагу, зараз узяв та й об'їхав її кругом.* ЗОЮР. I. 120. Ум. **Скоренько, скоресенько.**

Скоробагатько, -ка, *м.* Желающій скоро разбогатѣть, скоро разбогатѣвшій.

Скоробре́ха, -хи, *об.* Враль, лгунъ.

Скоро́дити, -джу, -диш, *гл.* Бороновать передъ посѣвомъ. Вас. 196. Чуб. VII. 401. *Він оре, скороде, конопельки сіє.* Мет. 309. *Се ще вилами писано, а граблями скороджено.* Ном. № 6821.

Скоро́дільник, -ка, *м.* Бороновальщикъ.

Скороздра, -ри, *ж.* Скороспѣлка. Мнж. 192.

Скоро́здрий, -а, -е = **Скороздрілий.** Черк. у. Се *ягода скороздра, то тим рано й поспіла.* Новомоск. у.

Скороздрілий, -а, -е. Скороспѣлый. *Чорний бо овес скороздрілий, так ми його й насіємо.* Черн. г.

Скорозріст, -росту, *м.* Раст. Galanthus nivalis. Вх. Пч. 31.

Скоро́ліски, -ків, *м. мн.* Синіе подснѣжники. НВолын. у.

Скором, -му, *м.* Скоромное. *Скільки скорому, стільки й гріха.* Левиц. *У середу нічого скоромом запихатися.* Харьк. г.

Скоромина, -ни, *ж.* Скоромное, скоромная пища. Мнж. 112. *Прощавай, скоромино, йди, піснино.* Грин. 1. 242. *Забажалось йому скоромини.* Рудч. Ск. II. 201.

Скоро́мити, -млю, -миш, *гл.* Скоромить.

Скоромитися, -млюся, -мишся, *гл.* Скоромиться. *Як і сього соромиться, то ніколи і скоромиться.* Ном. № 3202.

Скоромний, -а, -е. Скоромный. *Як то його душа навернеться в пятницю скоромне їсти.* Ном. № 737.

Скоромно, *нар.* — **їсти**. Ѣсть скоромное. *Німець каже, що постить все половину: вдень їсть скоромно, а вночі постить.* Ном. № 940.

Скоропадний, -а, -е. Быстрый, скоро бѣгающій. *Ніжки ж мої скоропадні, чому не підете?* Гол. I. 182.

Скоропуха, -хи, *ж.* Черенокожное животное. Вх. Пч. I. 16.

Скороспішний, -а, -е. Торопливый.

Скоротити. См. **Скорочувати.**

Скорохват, -та, *м.* Человѣкъ, быстро за все берущійся.

Скорохвацький, -а, -е. Спѣшный, быстрый. *Проміж таким скорохвацьким ділом ще вспів і трейчи кахикнути.* Кв.

Скорохо́д, -да, скорохо́дець, -дця, *м.* Скороходъ. Рудч. Ск. II. 82. *Літа мої біжать, як скороходець.* К. Іов. 21. *Чоботи-скороходи.* Грин. II. 78.

Скоро́чення, -ня, *с.* Сокращеніе.

Скорочувати, -чую, -єш, сов. в. **скороти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) Укорачивать, укоротить. 2) Сокращать, сократить. *Колись він сам прилетить, тугу серцю скоротить.* Чуб. V. 277.

Скорс, -са, *м.* 1) Загнутый конецъ полоза у саней. Канев. у. 2) Отрубокъ пня, служащій болванкою для трубокъ. Вас. 148.

Скорсина, -ни, *ж.* Часть дерева, употребляемая на полозья.

Скортіти, -тить, *гл. безл.* Сильно захотѣться. *Його впять скортіло зазирнуть.* Грин. II. 123.

Скорува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* — **дерево**. Снимать съ дерева кору. Вх. Лем. 166.

Скорух, -ха, *м.* Дерево рябина. Вх. Лем. 466.

Скорушина, -ни, *ж.* = **Скорух.** Вх. Лем. 466.

Скорчити, -чу, -чиш, *гл.* Скорчить, скривить. *Так йому руку скорчило.*

Ско́рчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Скорчиться, согнуться. *Скорчився, як циганський батько.* Ном. № 8195. *Скорчився, зморщився та й зажурився.* Чуб. V. 1147.

Скоса, *нар.* Искоса. *Скоса поглядає.* Чуб. V. 1124.

Скоси́рний, -а, -е. ? *Нацокотали тії верхоумки скосирні, а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45).
Скосистий, -а, -е. Наискось стоящій, наклонный. *Скосиста гора.* Вх. Лем. 466.
Скосити, -ся. См. **Скошувати, -ся.**
Скособочитися, -чуся, -чишся, *гл.* Перекоситься на одну сторону. *Стіг скособочився.* Волч. у.
Скосогір, гору, *м.* Покатость (о поверхности земли). *На скосогорі стоїть загорода, тим вона й похилилася з гори на долину.* Волч. у.
Ско́сом, *нар.* Наискось. Шух. I. 259.
Скот, -та, *м.* Скотъ, рогатый скотъ. *Млини держав, скот продавав, то-що.* ЗОЮР. I. 96. Ум. **Ското́к, ското́чок.**
Ско́та, -ти, *ж.* Логово, нора звѣриная, берлога, яма. Мнж. 4, 192. *Лисича скота.* Грин. II. 342. *Я* (вовк) *скоту вирию в кущах.* Алв. 67. *Гадюки під Чесного Хреста умісто збіраються у свої скоти.* Грин. I. 4.
Скотарик, -ка, *м.* Ум. отъ **скотарь.**
Скотарити, -рю, -риш, *гл.* 1) Быть скотникомъ, пастухомъ рогатаго скота. Вх. Зн. 7. 2) Заниматься скотоводствомъ.
Скотарство, -ва, *с.* Скотоводство.
Скотарський, -а, -е. Пастушескій, скотоводный.
Скотарча, -чати, *с.* Мальчикъ скотникъ. пастухъ рогатаго скота.
Скотарчук, -ка, *м.* Мальчикъ скотникъ, пастухъ рогатаго скота.
Скотарь, -ря, *м.* 1) Скотникъ, пастухъ рогатаго скота. 2) Скотоводъ. *Скотарі, табунщики, чабани і отарщики плентались по степах.* Стор. II. 137. Ум. **Скотарик.**
Скотарювати, -рюю, -єш, *гл.* = **Скотарити.**
Скотина, -ни, *ж.* = **Скот.** *Ой вечером та долиною ішов пастух з скотиною.* Нп. Ум. **Скотинка, скоти́ночка.**
Скоти́нний, скотинячий, -а, -е. Относящійся къ скоту, скотскій. *Це був у нас скотинячий ярмарок.* Міус. окр.
Скотинюка, -ки, *ж.* Одна скотина. *Купим волів, або корову, або так яку небудь скотинюку.* ХС. III. 60.
Скотиняка, -ки, *ж.* = **Скотинюка.** Харьк.
Скотисто, *нар.* Покато.
Скотити, -ся. См. **Скочувати, -ся.**
Ско́тище, -ща, *с.* = **Скота.** *Вовче скотище.* Морд. Пл. 67.
Скотка, -ки, *ж.* Sorex, землеройка. Вх. Уг. 267.
Скоток, -тка, ското́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **скот.**
Скотячий, -а, -е. Скотскій. *Скотячий гній.* Херс.
Скохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Полюбить другъ друга, слюбиться. *Не на довго зійшлися ми, серденько, з тобою, не на довго скохалися, як риба з водою.* Щог. В. 11.
Скоцень, -цня, *м.* = **Вискоцень.** Гол. Од. 37.
Скоцюрбитися, -блюся, -бишся, *гл.* Скорчиться. Желех.
Ско́чистий, -а, -е. Покатый. *Скочиста дорога.*

Скочити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Вскочить. *Як схоче, то й на гору скоче.* Ном. № 2697. 2) Соскочить. *Тілько що прибіг до терну, а вона і скочила з його.* Рудч. Ск. I. 54. 3) Прыгнуть куда. *Скочив у білу кипучу хвилю.* Левиц. Пов. 352. *Скоч куди хоч.* Мил. 57.

Ско́чка, -ки, *ж.* 1) *Лѣсная мышь,* Mus silvaticus. Вх. Уг. 267. 2) мн. раст. а) Sempervivum hirtum L. ЗЮЗО. I. 136. б) Sempervivum tectorum L. ЗЮЗО. I. 136.

Скочувати, -чую, -єш, сов. в. **скотити, -чу, -тиш,** *гл.* Скатывать, скатить, взваливать, взвалить. *Скоти сей камінь наниз. Хотіли удвох скотити на віз того кабана..., а я його й сам скочу.* Рудч. Ск. I. 157.

Скочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **скоти́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* 1) Скатываться, скатиться. *А по руці тихо скотилась горошиною на стіл сльоза.* Левиц. I. 76. 2) Сворачиваться, свернуться. *Як буде страшний суд, то ... небо скотиться у клубочок і впаде додолу на землю.* Чуб. I. 221.

Скочуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Переѣхать, переселиться. Вх. Зн. 64.

Ско́чки, *нар.* Вскачь, галопомъ. *Коні бігли скочки.* Екат. у.

Скошлатіти, -тію, -єш, *гл.* Стать всклокоченнымъ.

Скоштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Скуштувати.** *Чи знаєш ти, дівчино, я хороше прошу яблучка червоного з саду скоштувати.* Чуб. V. 327.

Скоштунок, -нку, *м.* Проба.

Ско́шувати, -шую, -єш, сов. в. **скоси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Скашивать, скосить. Г. Барв. 224. *Косарь непевний, мовчки скосить.* Шевч. *Молоде, то як косою скосило.* МВ. II. 16.

Ско́шуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **скоситися, -шуся, -сишся,** *гл.* 1) Скашиваться, быть скошеннымъ косою. 2) Перекашиваться, перекоситься, скашиваться, дѣлаться, сдѣлаться косымъ. Конст. у. 3) Только сов. в. ? Свихнуться, сойти съ ума. Г. Барв. 79. *Ти зовсім скосилася! — з серцем промовила дядина.* Г. Барв. 86.

Скра, -ри, *ж.* Искра.

Скраголь, гля, *м.* = **Скраколь.**

Скрадатися, -даюся, -єшся, сов. в. **скрастися, -дуся, -дешся,** *гл.* Красться, подкрадываться, подкрасться. *Ото я скрадаюсь та й скочив до лави.* Драг. 63. *Я сиділа, вінок плела, а він скрався та й злякав.* Мир. ХРВ. 304.

Скракни́к, -ка, *м.* 1) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 255. 2) Часть маслобойни. См. **Олійниця.** Шух. I. 163.

Скрако́ль, -кля, *м.* Родъ кегля. **Скраклі**. Игра въ кегли, при которой кегли сбиваются бросаемой палкой. Чуб. III. 98. КС. 188. VI. 477. Ив. 23. 2) Деревянная связь у плуга, куда вставляютъ дышло. Борз. у. Новомоск. у. 3) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что **жабки, карпульці**. 4) См. **Начиння.** Шух. I. 255, 256. 4) Часть маслобойни. См. **Олійниця.** Шух. I. 163. 5) *Лещадь.* Лубен. у. 6) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427.

Скрамниця, -ці, *ж.* = **Скамниця.** *Лежить його миленькая на усю скромницю.* Чуб. V. 777.

Скреси́ти. См. **Скрашати.**

Скраша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **скраси́ти, -шу́, си́ш,** *гл.* Украшать, украсить. К. ЧР. 39. К. Не 109. *Красним цвітом іскрашають.* Грин. III. 638.

Скраю, *нар.* Скраю. *Моя хата скраю, я нічого не знаю.* Посл.

Скребачка, -ки, *ж.* У горшечниковъ: деревянная лопаточка для соскребанія глины съ круга и съ рукъ. Вас. 179.

Скребло́, -ла, *с.* Скребница.

Скребну́ти, -бну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **скребти.** *Скребнув редьку, що аж із хати тікай.* Ном. № 3448.

Скребтати, -бчу, -чеш, *гл.* = **Скребти.** *Сирота сироту скребче, щоб було животу легче.* Ном. № 10715.

Скребтатися, -бчуся, -чешся, *гл.* Чесаться (пальцами). *Сіла бабка на печі, в головку ся скребче.* Чуб. V. 1130.

Скребти́, -бу́, -бе́ш, *гл.* Скресть, скоблить. *Досада скребе, як кішка лапою.* Ном. № 3365. 2) — **моркву** = **Моркву скромадити (Си Морква).**

Скребтися, -буся, -бешся, *гл.* Чесаться.

Скрегіт, готу, *м.* 1) Скрежетъ. 2) Стрекотаніе.

Скреготáння, -ня, *с.* 1) Скрежетаніе. 2) Стрекотаніе.

Скреготáти, -чу́, -чеш, *гл.* 1) Скрежетать. *Зубами скрегоче.* Шевч. 2) Стрекотать. *Ой в лісі, лісі сова скрегоче.* Чуб. V. 683. *Оце мабуть дощ буде, що так скрегочуть жаби.* 3) Болтать, скоро и много говорить. *Скрегоче, мов сорока на вербі.*

Скреготня, -ні, *ж.* = **Скреготання.** *Там буде плач і скреготня зубів.* Єн. Л. XIII. 28.

Скрекіт, -коту, *м.* Стрекотаніе.

Скрекотáння, -ня, *с.* Стрекотаніе.

Скрекотáти, -кочу́, -чеш и скрекотіти, -чу, -тиш, *гл.* Стрекотать, каркать, квакать. Чуб. II. 90. *Сорока скрекоче — гості будуть.* Ном. № 11793. *І скрекотять жаби, мав тисяча дівок регоче на селі під великодні свята.* К. Дз. 141.

Скрекотуха, -хи, *ж.* Стрекотунья, квакушка. Ум. **Скрекотушка.** *А це скаче жаба та й каже: «Хто, хто у цій рукавичці?» — Мишка-скрäботушка. А ти хто? — «Жабка скрекотушка.»* Рудч. Ск. II. 1.

Скрепеник, -ка, *м.* Сотъ, прилѣпленный въ пустомъ ульѣ для новаго роя.

Скрепени́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Прилѣпить скрепеник.

Скрепитися, -плюся, -пишся, *гл.* = **Склепитися.** *Скріпилися уста мої, не могу промовить.* Чуб. V. 865.

Скрепиця, -ці, *ж.* = **Скрипиця 1.** *Взяли Донця, піймали, назад руки зв'язали, та й повели в темниці, закували в скрипиці.* Чуб. V. 952.

Скреснути, -сну, -неш, *гл.* О льдѣ, снѣгѣ: тронуться (весной). *Скресла крига, пройшла.* МВ. I. 140. *Як сніг скресне, зараз сій.* Скресне на ве ну. На весну поворотить. *Сон-трава цвіте, скоро скресне на весну.*

Скрива, *нар.* Искоса. *Ой на татарина скрива, як вовк, поглядає.* ЗОЮР. I. 16.

Скривало, -ла, *с.* Покрывало (намітка), которымъ покрываютъ новобрачную. Грин. III. 449.

Скрива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **скри́ти, -рию, -єш,** *гл.* 1) Скрывать, скрыть. *Ой піду я до річки, до Десни, та нехай вона мене скриє.* Чуб. V. 359. 2) Мокры вать, покрыть. *Голубії фіялочки гору скрили.* Мил. 134. — **молоду** Надѣвать на голову новобрачной женскій головной уборъ: очіпок, намітку. Марк. 129. *Така вона молода, як сьогодні скрита, — і старощі не пристають.* Черн. у.

Скрива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **скри́тися, -ри́юся, -єшся,** *гл.* Скрываться, скрыться, покрываться, покрыться. *Надія в кут вкрилася.* Ном. № 5608.
Скривдити, -джу, -диш, *гл.* Обидѣть, причинить несправедливость. Ном., стр. 180. *Скривдили ляхи український люд.* Стор. М. Пр. 130.
Скривити, -влю, -виш, *гл.* Покривить, искривить, согнуть. *Не поможе бабі кадило, коли бабу скривило.* Ном. № 5667.
Скриви́тися, -влю́ся, -вишся, *гл.* 1) Покривиться, искривиться. 2) Сморщиться, поморщиться. *Скривився, як середа на пятницю.* Ном. № 8195. *Як бідний плаче, то ніхто не баче, а як багатий скривиться, то всяке дивиться.* Ном.
Скривіти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться хромымъ.
Скриволіти, -лію, -єш, *гл.* = **Скривіти.** *Отак, так танець где, по кривому скриволіє.* Чуб. III. 35.
Скригиндзати, -дзаю, -єш, *гл.* = **Скреготати 1.** *Скригиндзати зубами.* Вх. Зн. 64.
Скригулець, -льця, *м.* = **Крагулець.** Вх. Пч. 11. 8.
Скрижівка, -ки, *ж.* — **капусти**. Отрѣзанный кружекъ капустнаго кочня. Вх. Зн. 64.
Скрикнути. См. **Скрикувати.**
Скрикувати, -кую, -єш, сов. в. **скрикнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Созывать, созвать. *Скрикніть ви сон з усіх сторон на рожденного і хрещеного риба Божого N.* Ном. № 8412. 2) Вскрикнуть. *Ой мені лихо! — скрикнула молодиця.* Стор. I. 41.
Скримцювати, -цюю, -єш, *гл.* Крѣпко связать. *Як піймали його бідолаху, то назад руки скримцювали так, шо ані сюди, ані туди не можна ними повернути.* Уман. у.
Скри́льник, -ка, *м.* = **Скринник.** Сум. у.
Скринечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **скриня.**
Скринник, -ка, *м.* Сундучникъ, дѣлающій сундуки. Вас. 150.
Скринчина, -ни, *ж.* Плоховатый сундукъ. *Твоя хижчина, моя скринчина з біленькими сорочками.* Мил. 159.
Скринька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **скриня.** 2) Ларчикъ, шкатулка. *Виніс скриньку з грошима, а мабуть було у їй сот три рублів.* Кв. I. 96. 3) Часть **ремісника** (см.). Шух. 1. 257. Ум. **Скринечка.**
Скриня, -ні, *ж.* 1) Сундукъ. *Добра господиня, коли повна скриня.* Ном. 2) Въ мельницѣ: ящикъ, въ который падаетъ мука. Мик. 481. 3) Въ водяной мельницѣ: шлюзъ, пространство, заполненное водой передъ заставкою. Черн. у. Новомоск. у. Ум. **Скринька, скринечка.**
I. Скрип! *меж.* Скрипъ! *Пішли колеса.... тільки скрип, скрип, скрип.* Грин. I. 39.
II. Скрип, -пу, *м.* Скрипъ, скрипѣніе. **Чо́боти на скрипах**. Скрипящіе сапоги.
Скрипак, -ка, *м.* = **Скрипаль.** Шух. I. 29.
Скрипаль, -ля, *м.* Скрипачъ. *Пішов тоді скрипаль по селах, грає та й грає.* Грин. I. 41.
Скрипарь, -ря, *м.* = **Скрипаль.** К. ЦН. 228.
Скрипати, -паю, -єш, одн. в. скрипнути, -пну, -неш, *гл.* Скрипѣть, скрипнуть. *Нанявся — продався: скажуть дверима скрипати, то скрипай.* Ном. № 10386.
Скрипиця, -ці, *ж.* 1) Колодка, деревянные кандалы. *Візьміть Палія Семена та забийте в кайдани, а на руки скрипиці.* О. 1862. VIII. *Скували ніжки да скрипицею.* АД. 1. 79. 2) Въ блокѣ, на кот. подвѣшивается въ ткацк. станкѣ начиння, скрипицями наз. та часть блока (жабки), въ которой обращается каточекъ. Шух. I. 256.

Скрипі́ти, -плю́, -пи́ш, *гл.* 1) Скрипѣть. *На нозі сапян скрипить, а в горшку трясця кипить.* Ном. № 11191. 2) Скрежетать. *Василь як спить, скрипить зубами.* Терск. обл. 3) Играть на скрипку. *Пан узів скрипку, зачів скрипіти, а богом з жінков і родійов пішли в данец.* Гн. II. 177.

Скрипічник, -ка, *м.* = **Скрипаль.** ЕЗ. У. 68. Гн. II. 177. *Цимбалоньки ріжуть, скрипічники грають.* Федьк. I. 44.

Скрипка, -ки, *ж.* Скрипка. *Санжарівки на скрипці грали.* Котл. Ум. **Скрипочка.**

Скрипливий, -а, -е. Скрипучій. *Скрипливії ворітечка, трудно їх заперти.* Чуб. V. 216.

Скрипник, -ка, *м.* 1) = **Скрипаль.** О. 1862. IX. 70. Гн. II. 8. 2) Насѣк. Lamia. Вх. Пч. I. 6.

Скрипнути. См. **Скрипіти.**

Скрипотіти, -почу, -тиш, *гл.* = **Скрипіти.** *Ворітця скрипочуть.* Грин. I. 147.

Скрипула, -ли, *ж.* Старая дѣва. *Ти, скрипуло стара.* Вх. Зн. 64.

Скрипунь, -ня, *м.* = **Скрипник 2.** Вх. Пч. I. 6.

Скрипучий, -а, -е = **Скрипливий.** *Скрипуче колесо довше ходить.* Ном. № 8156.

Скри́ти, -ся. См. **Окривати, -ся.**

Скритикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Отнестись критически, подвергнуть критикѣ. *То була така необачність, що скритикує її й мала дитина.* К. ХП. 126.

Скри́тися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Искрити.** *На личмані в мене* (од сонця).... *як зоря скриться.* Г. Барв. 83.

Скритка, -ки, *ж.* = **Накритка** = **Покритка.** КС. 1882. II. 427.

Скрито, *нар.* Скрытно, тайкомъ. *Давно люде християне скрито ся молили.* Гн. II. 251.

Скрича́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Закричать. *Хочу скричати — дух мені захопило.* МВ. (О. 1862. III. 41)

Скричатися, -чуся, -чишся, *гл.* Истомиться, измучиться отъ крика. (Дитя) за *ніч іскричалось і ніч не спало.* Г. Барв. 530.

Скришити, -шу, -шеш, *гл.* Искрошить. *На капусту скришу.*

Скрибачка, -ки, *ж.* Скребница. *Скребли залізними, скрибачками.* Чуб. I. 77.

Скрівави́ти, -влю, -виш, *гл.* Окровавить. *Скрівавив йому всю пику, — побив.*

Скрізь, *нар.* Вездѣ. *Скрізь добре, де нас нема.* Ном. *Скрізь гармидер та реготня в хаті і на дворі.* Шевч. 2) Всегда, постоянно. *Він скруозь так робить, — так і вчора й позавчора було.* Черн. г.

Скріпля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Скрѣплять, укрѣплять. *Добрий борщ оскомистий приставляє, живіт козаків скріпляє.* Чуб. V. 934.

Скровави́ти, -влю, -виш, *гл.* = **Скрівавити.** *Ой ти ж мужа, ой ти ж мужа, істребила, всі сінечки скровавила.* Чуб. V. 840.

Скро́йка, -ки, *ж.* Выкройка, шаблонъ (для шитья). Вас. 156.

Скромадіння, -ня, *с.* Скобленіе.

Скромадити, -джу, -диш, *гл.* Скоблить, скресть. *Моркву, буряки скромадити.*

Скромадитися, -джуся, -дишся, *гл.* Царапаться. *Чую, в сінях щось скромадиться.* Борз. у.

Скропити. См. **Скропляти.**

Скро́плювати, -люю, -єш, скропля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **скропити, -плю, -пиш,** *гл.* Окроплять, окропить. К. Дз. 217. *Скропляй нас, матінонько, свяченою водою.* Грин. III.

523. *І скроплював безплодную пустиню.* К. Іов. 86. *Не скропиш того свяченою водою.* Ном. № 5670.

Скруг, -га, *м.* **На скрузі**. На ущербѣ луны. *Йому на скрузі голова болить.* Канев. у.

Скруглити. См. **Округляти.**

Скругля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **скруглити, -глю, -лиш,** *гл.* 1) Округлять, округлить. *Ти мене, мов глину, зліпив, скруглив.* К. Іов. 22. 2) Очищать, очистить хлѣбныя зерна вращеніемъ въ решетѣ. Вх. Зн. 64.

Скружки, -жок, *ж. мн.* То, что отбрасывается отъ зерна, когда его округляютъ. (См. **Скругляги 2)**: части колосьевъ, соломы и пр. Вх. Зн. 67.

Скружля́ти, -ляю, -єш, *гл.* = **Скругляти.**

Скрупілий, -а, -е. Заскорузлый. *Кожух скрупілий.* ЗОЮР. I. 319.

Скрут, -ту, *м.* 1) = **Скрута.** Сим. 204. *До скруту як прийшлося, а він тоді: батечку, голубчику, не буду вже!* Канев. у. *Ой скрут же мій та й дуже важкий: що ж я маю робити.* Канев. у. *До пристані прибудеш, дорожний скрут, нудьгу забудеш.* Мкр. Г. 43. До скруту треба. Крайне необходимо. *Туди він не часто забігав; хиба вже до скруту чого треба, то зайде.* Мир. Пов. II. 42. 2) Въ водяной мельницѣ: снарядъ, при помощи котораго **кіш** можно передвинуть въ сторону отъ жернова. Мик. 481. 3) Продолговатый клубокъ, смотанный изъ выплетенной для приготовленія шляпъ соломенной ленты. Гол. Од. 56.

Скрута, -ти, *ж.* Стѣсненное, затруднительное, тяжелое положеніе, состояніе, со множествомъ хлопотъ, дѣла.

Скрутель, -ля, *м.* Свернутая горстка пеньки, очищенной отъ кострики. Гол. Од. 35.

Скрутень, скрутінь, -тня, *м.* Пучекъ, скрученный пучекъ. Мнж. 192. *Посеред ліса лежить скрутень заліза — хто найде, обмине* (змѣя). Ном. № 102, стр. 293. *Скрутінь бакуну.* Вх. Зн. 64.

Скрутити, -ся. См. **Скручувати, -ся.**

Скрутій, -тія, *м.* = **Скрутель.** Гол. Од. 35.

Скрутіль, -ля, *м.* 1) = **Скрутій.** Гол. Од. 35. 2) Свернутый пучекъ соломы. Гол. Од. 49.

Скрутний, -а, -е. Затруднительный, тяжелый, стѣснительный.

Скрутно, *нар.* Затруднительно, тяжело, стѣснительно. *За землю стало скрутніше.* Левиц. I. 161.

Скрутнути, -ну, -неш, *гл.* Поворотить, крутнуть. *Скрутнула головою і мовчки вийшла з хати.* Мир. Пов. II. 46. *Поклав на одного коня руку, — той тілки головою скрутнув.* Мнж. 30.

Скруток, -тку, *м.* Свернутый пучекъ табачныхъ листьевъ. Шух. I. 36.

Скруха, -хи, *ж.* Сокрушеніе. *Дай їх серцу скрухи, би ся спам'ятали.* Гол. III. 385. *І такий він, сіромаха, смутненький.... У такій скрусі, що мені жалько стало.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Скручування, -ня, *с.* 1) Скручиваніе. 2) Сворачиваніе, поворачиваніе. О. 1862. V. Кух. 30.

Скручувати, -чую, -єш, сов. в. **скрути́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) Скручивать, скрутить, связать. *Скрутити вас треба залізними обручами.* Левиц. Пов. 322. 2) Сворачивать, свернуть. *Скрутив цигарку.* Харьк. 3) Поворачивать, поворотить. *Скручують (гонять кружком) отару в коші.* О. 1862. V. Кух. 30. 4) — **голову, в'язи кому**. а) Свернуть

голову, шею. *Оттак я йому головку скрутив.* Ном. № 939. *Іди к чорту, а то я тобі й в'язи скручу.* Г. Барв. 531. — **чому**. б) Разбить, сломать что.

Скручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **скрути́тися, -чу́ся, -тишся,** *гл.* 1) Сворачиваться, свернуться. *Дерево гадюкою скрутилось.* Стор. М. Пр. 66. 2) Потерпѣть неудачи въ дѣлахъ, свихнуться. *Хоч би я за пана пішла: як моя доля така, то й пан скрутиться, а як моя добра доля, то піду за п'яницю, то й п'яниця поправиться.* Ном. № 1663. 3) Только сов. в. Околѣть, умереть. Марк. 56. 4) Только сов. в. Сойти съ ума, обезумѣть. *Гріх осиковою палкою бити і скотину, і людей, бо зараз скрутиться.* Чуб. I. 76. 5) *Безл.* Прійтись плохо, тяжело. *Ей, чоловіче, скрутиться тобі! от яконом буде бить.* Рудч. Ск. I. 167.

Скрушити, -ся. См. **Скрушувати, -ся.**

Скрушки, -шок, *ж. мн.* = **Скружки.** Вх. Зн. 67.

Скрушувати, -шую, -єш, сов. в. **скруши́ти, -шу́, -шиш,** *гл.* Сокрушать, сокрушить. *І вернувсь до неї розум, скрушений бідою.* К. МБ. XI. 146.

Скрушуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **скрутитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Сокрушаться, сокрушиться. *Глянь на Бога, чи у тебе руки зведуться на мене, на таку стару женщину? Може й у тебе матка є стара?» Йому серце скрутилось, він і пустив.* Чуб. Н. 188.

Скряботушка, -ки, *ж.* = **Шкряботушка.** *Мишка-скряботушка.* Рудч. Ск. II. 1.

Скуб, *меж.* Дергъ! (о выдергиваніи волось, пера и пр.). *Скуб, та й висмикнула з нього перо.* Чуб. II. 135.

Скубанка, -ки, *ж.* 1) Дерганье, щипаніе (шерсти, волось, перьевъ). 2) Корпія. Желех.

Скуба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Скубти.**

Скубень, -бня, *м.* = **Скубка 1**? *Навіджена синиця щигля покидає, бо боїться його скубня, що добре кусав.* Чуб. V. 1124.

Скубка, -ки, *ж.* 1) = **Скубанка 1.** *Од чого більш жаль візьме: чи од батькових скубок, або хоть і пужки, чи од материного голублення.* Кв. 2) мн. Родъ игры въ карты, при которой проигравшихъ дергаютъ за волосы. КС. 1887. VI. 471.

Скубну́ти, -бну́, -не́ш, *гл.* Однокр. отъ **скубти**. Дернуть, рвануть. *Як горох при дорозі: хто йде, той скубне.* Ном. № 2095. *Скубне за чуба.* Стор. М. Пр. 31.

Скубонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно дернуть. О. 1862. IV. Слов.

Скубрій, -рія, *м.* Взяточникъ, любящій содрать. Черн. г.

Скубсти, -бу, -беш, *гл.* = **Скубти.** Угор.

Скубти, -бу, (-блю), -беш, *гл.* Дергать (шерсть), щипать, ощипывать, драть (за волосы). *Кудельки не скубла.* Мет. 213. *Скублю (скубу) не пера, їм не мясо.* Ном., стр. 293, № 92. *Чужий лоб скубти, треба й свого наставити.* Ном. № 11931. *На припоні коні отаву скубуть.* Шевч.

Скубтися, -буся, -бешся, *гл.* Драть другъ друга за волоса. *Пани скубуться, а в мужиків чуби болять.* Посл.

Скувати, -ся. См. **Сковувати, -ся.**

Скугніти, -ню́, -ниш, скугота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* О свиньяхъ: визжать. *Скугнить як порося.* Вх. Зн. 64. *Поїли свині полову, поївши полову, скугочуть.* Нп.

Скугу! *межд.*, выражающее визгъ. *Заяць.... через колоду та скіць у воду — скугу!*

Скудатися, -даюся, -єшся, *гл.* Оскудѣть. *У нас хто сіє б десятин хліба, той зімою не скудається.* Павлогр. у.
Скудлачити, -чу, -чиш, *гл.* Взъерошить.
Скудлити, -длю, -лиш, *гл.* Взъерошить.
Скудний, -а, -е. Скудный. Левиц. I. 394.
Скудо́та, -ти, *ж.* Скудность.
Скудрявити, -влю, -виш, *гл.* Сдѣлать кудрявымъ.
Скудря́віти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться кудрявымъ. *Сосенко моя кудрявая, чом ти рано скудрявіла?* Чуб. V. 589.
Скуза, -зи, *ж.* Извиненіе, оправданіе, отговорка. Гайс. у.
Скузуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Извиняться, оправдываться, отговариваться. Гайс. у.
Скуйо́вдати, -даю, -єш, *гл.;* **Скуйовдити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Взъерошить, привести въ безпорядокъ (волоса). 2) Скомкать, смять. *Скуйовдила спідницю.* 3) Возбудить, взволновать. *І всіх скуйовдила собой.* Котл. Ен. VI. 69.
Скука, -ки, *ж.* Скука. *Тобі од скуки тілько ловити мух.* Ном. № 10871.
Скула, -ли, *ж.* Нарывъ, வередъ, болячка. Желех. Ум. **Скулка.** ЗЮЗО. I. 128.
Скулиніг, *нар.* Поджавъ ноги. *Вробили в печі діру і він там.... скулиніг лежав.* ЕЗ. V. 35.
Скулити, -лю, -лиш, *гл.* Съежить, скорчить. *Головойку склонив, ручейку зложив, ніженьку скулив.* МУЕ. III. 36.
Скулитися, -люся, -лишся, *гл.* Съежиться. *Як пес скулився.* Чуб. V. 1147.
Скулка, -ки, *ж.* Ум. отъ **скула.**
Скулоо́кий, -а, -е. Косоглазый. Kolb. II. 101.
Скулочник, -ка, *м.* Раст. Malva crispa L. ЗЮЗО. I. 128.
Скумасно, *нар.* Страшно. Черн. у.
Скумбрія, -рії, *ж.* Рыба. Скумбрія.
Скуп, -пу, *м.* Плата, вознагражденіе; взятка. *Хвершал за лікарство бере скуп.* Лохв. у. *Одно скуп беруть з людей дяки за науку, а наука та....* Лебед. у. *Бере скуп з людей посередник.* Канев. у.
Скупавіти, (-вію, -єш? или: скупави́ти, -влю, -виш?), *гл.* Встрѣчено въ слѣд. пѣснѣ: *На нашеї на вулиці все купалії молодці. Ой нема, нема натупавшого над Івана над нашого, бо його дівка скупавіла, дівка Храсина полюбила.* Чуб. III. 201. **Купалий** — качественное прилагательное (**найкупавший**); въ такомъ случаѣ не произошла-ли здѣсь фонетическая замѣна **х** на **к**? тогда было-бы: **купалий = хупавий** — красивый; **скупавити** — сдѣлать красивымъ, украсить.
Скупарь, -ря, *м.* Скупецъ, скряга. Вх. Зн. 64.
I. Скупа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Выкупать.
II. Скупати, -паю, -єш, сов. в. **скупи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* — **кого**. Въ свадебномъ обрядѣ: дать кому вознагражденіе за то, что онъ уступитъ свое мѣсто, сойдетъ съ него. *Скупають шурина з покутя, щоб молодому сісти коло молодої.* Мет. 194. *Гадали-думали чорнії галочки: як би нам скупити сокола з явора? Треба дати соколоньку ярої пшениці. Гадали-думали пишнії бояре: як би нам скупити Івася з кониченька? Треба дати Івасеньку молодую Марусеньку.* Рк. Макс.
Скупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Выкупаться. *Ой, бабусю, бабусю, яка ж ти погана! Пішла б ти на лотоки та би ся скупала.* Чуб. V. 1131.

Скупердя, -ді; Скупердяга, -ги; Скупердяй, -дяя, *м.* Скупецъ, скряга. *До чого пас довів ти, бісів скупердяго?* О. 1861. III. 96.

Скупердяка, -ки, *ж.* = **Скупердяга.** Г. Барв. 253. *Ой ми чуємо червоні в Василя старого; не лишимо скупердяці, а ні золотого.* К. ЦН. 177.

Скупий, -а, -е. Скупой. *Да скупа собі баба, так щоб не наймать наймита, посилає, зятя пасти коні.* ЗОЮР. I. 46. Ум. **Скупенький, скупесенький.**

Скупи́ндя, -ді, *м.* = **Скупердя.** Котл. Ен. IV. 14.

Скупити, -плю, -пиш, *гл.* Соединить, собрать. *Дружко усіх весільних до гурту скупив.*

Скупи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* 1) См. **Скупати.** 2) См. **Скуповувати.** 3) = **Скупувати.** *Тоді скупи, коли на дні, а не з вершечку.* Ном. № 4671.

Скупитися, -плюся, -пишся, *гл.* Соединиться, собраться. *Старшина.... скупилась тісно, плечем поуз плече.* К. ЧР. 341.

Скупитися, -плюся, -пишся, *гл.* Избавиться, откупиться. *Скупитись гріха.* Ном. № 121.

Скупій, -пія, *м.* = **Скупарь.** Вх. Зн. 46.

Скупість, -пости, *ж.* Скупость. *Поживіться, люде добрі, не скупость, тільки така сила.* Ном. № 12025.

Скупіти, -пію, -єш, *гл.* Дѣлаться скупѣе. *Ми все скупієм.* Харьк. г.

Скупія, -пії, *ж.* Раст. Convallaria multiflora L. ЗЮЗО. I. 119.

Скупля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Скуповувати.** *Риболовні скупляти.* О. 1862. VIII.

Скупник, -ка, *м.* Скупщикъ.

Скупо, *нар.* Скупо.

Скуповувати, -вую, -єш, сов. в. **скупи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Скупать, скупить.

Скуповуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Скупаться. *Ви ще й досі скуповуєтеся? А ми вже все покупили.*

Скупощі, -щей и -щів, *ж. мн.* Скупость. *У скупощах не кохайся.* Ном. № 4675.

Скупувати, -пую, -єш, *гл.* Скупиться. К. МБ. XII. 277. *Ой ти, мамо, не скупуй, поганого не купуй.* Нп. *Хто скупує, той двічи купує.* Посл.

Скупуватий, -а, -е. Скуповатый. *Ой казали, що свати багаті, аж вони скупі, скупуваті.* Мил. 157.

Скупучий, -а, -е. Скаредный, очень скупой. Зміев. у.

Скупчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Скупити.**

Скупчитися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Скупитися.** *Коло шинку людей скупчилося багато.* МВ. II. 188. *Дівчата коло мене скупчились.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Скуп'яга, -ги, *м.* = **Скупердяга.** Котл. Ен. Вх. Зн. 64.

Скурва́й, -вая́, *м.* = **Скурвий син.**

Ску́рвий, -а, -е. Распутный. *Скурва баба.* Мнж. 124. — **син.** Сынъ распутной женщины. (Брань). *Не одного ляха козак, як би скурвого сина, за чуба потряс.* Макс.

Ску́рвитися, -влюся, -вишся, *гл.* Развратиться.

Скури́ти, -рю́, -риш, *гл.* Выкурить. Вх. Зн. 64. *Скурив увесь тютюн.*

Скуса, -си, *ж.* Коклюшъ. Вх. Зн. 64.

Скусити. См. **Скушати, скушувати.**

Скуска, -ки, *ж.* Искусительница? предметъ искушенія? *«То, синоньку, скуска»* — сказалъ пустынникъ выросшему въ пустынѣ мальчику, впервые увидѣвшему женщину. Гн. II. 94.

Скусник, -ка, *м.* Скусывающій, откусывающій. Ум. **Скусничок.** *Налетів же крячок та й іскусничок, іскусив же він усі яблучка.* Грин. III. 142.

Скусівни́к, -ка́, *м.* Раст. Arnica montana L. Вх. Зн. 64.

Скутий, -а, -е. Скованный.

Скуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **скучити, -чу, -чиш,** *гл.* Скучать, соскучиться. *Скучає, як собака за києм.* Ном. № 5021. *Ти б поїхав та й не барився, щоб я не скучила.* Мет. 56.

Скучень, -чня, *м.* Раст. Companula glomerata L. ЗЮЗО. I. 115.

Скучний, -а, -е. Скучный. *Левиц.*

Скучни́к, -ка́, *м.* = **Скучень.** ЗЮЗО. I. 115.

Скучно, *нар.* Скучно. *Чи головка болить, чи на серденьку нудно, чи за отцем, матусею скучно?* Грин. III. 263. Ум. **Скучне́нько, скучне́сенько.** *Стало мені скучненько.* Чуб. V. 750.

Скуша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **скуси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Искушать, искусить. *Почали* (чорти) *скушать його.* Грин. II. 11.

Скуштува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Попробовать. *Не поцурайтесь хліба-соли, борщу скуштуйте, галушок.* Котл. Ен. V. 14.

Скушувати, -шую, -єш, сов. в. **скусити, -шу, -сиш,** *гл.* Скусывать, скусить. *Щоб зуби не боліли, треба кожної пятниці зрізувати, а ще краще — скушувати ньогті.* Грин. II. 41.

Слабий, -а, -е. Больной. *На ліжку лежала слаба.* Левиц. Пов. 288. *Дитина у його дуже слаба, мабуть умре.* Канев. у. *Батько слабий лежить.* Канев. у. Ум. **Слабенький, слабе́сенький.**

Слаби́ти, -блю, -биш, *гл.* Ослаблять. *Не тягайте свиток з пучка, його не треба слабити.* Харьк. у.

Слабість, -бости, *ж.* Болѣзнь. Чуб. I. 90.

Слабіти, -бію, -єш, *гл.* = **Слабувати.** *На очі слабів.* КС. 1884. VIII. 720.

Слабішати, -шаю, -єш, *гл.* Ослабѣвать, дѣлаться слабѣе. *Мати усе смутніла і слабішала.* МВ. II. 180.

Слабкий, -а, -е. 1) Слабый, свободный, не тѣсный. 2) Слабый, не умѣющій сдержаться. *От брат його чванько слабкий уже на се: що начеркав, то так в друкарню і несе.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 101). 3) **— на уто́ри**. Не сдерживающій вѣтровъ. Ном. № 12408. Ум. **Слабкенький.**

Слабко, *нар.* Слабо, свободно, не тѣсно. *Слабко дуже підперезала його, — дитина зараз і росхристається.* Ум. **Слабкенько.**

Слабнути, -ну, -неш. 1) Слабѣть. *Його ноги слабли, очі темніли.* Левин. I. 385. 2) Разбаливаться, разнемогаться. *Чим раз гірше почала тота жінка* (хвора) *слабнути.... Пішов тогди той ангел і виймив душу з тої сироти жінки.* Гн. II. 159.

Слабо, *нар.* Плохо, мало. *Слабо зродило буришка.* Вх. Зн. 64.

Слабовитий, -а, -е. Болѣзненый. Маркев. 59. *Слабовита удова була.* Федьк.

Слабовінь, -вені, *ж.* Слабость. Переносно: слабый человѣкъ. Вх. Зн. 64.

Слабоси́лля, -ля, *с.* Слабосиліе. К. Іов. 84.

Слабосильний, -а, -е. Слабосильный. К. Іов. 55.

Слабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Болѣть. *Був собі чоловік, і все його жінка слабувала.* Рудч. Ск. I. 168.

Слабуватий, -а, -е = **Слабовитий.** Вх. Лем. 466.

Слава, -ви, *ж.* 1) Молва, слухъ; толки, пересуды. *Синиця славу распустила, що хоче море запалить.* Гліб. *Тим до неї не горнуся, що слави боюся.* Чуб. V. 83. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору: я за славу сама стану, ще й виговорюся.* Мет. 105. *Стала слава, стала слава, стали й поговори ой на тую дівчиноньку, що чорнії брови.* Мет. 106. **Добра слава**. Хорошая репутація, честное имя. *Не сироти малі діти, що неньку сховали: їм зосталась добра слава.* Шевч. **Недобра слава**. Дурная репутація. *Вона чесного роду і не накине на себе недоброї слави.* Стор. М. Пр. 52. **Слава-поговір**. Дурная молва. *Ой була слава-поговір, ти не моя, серденько, я не твій.* Чуб. V. 226. **Набіра́тися слави**. Подвергаться осмѣянію, позорить себя. *Ой ізвівши, на коника сівши, — зоставайся, слави набірайся.* Мет. 15. *Як ми любилися, та й не побралися, слави-поговору понабіралися!* Мет. 84. **Славу чинити, сі́яти**. Разлашать, дѣлать шумъ. *Та бо мовчіть уже, тітко! Хоч тепер мовчіть — не чиніть слави, голубочко.* Федьк. *А на мене славу сіють.* Грин. III. 185. **У славу вво́дити**. Позорить, компрометировать. *Сватай мене, козаченьку, та не вводь у славу.* Чуб. **У славі ходити**. Позорить себя. *Ой сама ж ти, дівчинонько, та у славонці ходиш.* Чуб. 2) Слава. Шевч. 46. *Полягла Кішки Самійла голова.... Слава не вмре, не поляже! Буде слава славна поміж козаками, поміж друззями, поміж рицарями!* АД. I. 219. **Славу учинити**. *Високу могилу висипали і прапірок у головах устромили і премудрому лицареві славу учинили.* АД. Ум. **Славонька, славочка.**

Славен, -вна, -не = **Славний.**

Славетний, -а, -е. 1) Знаменитый, славный. Левч. 148. 2) Достойный, достойный уваженія. *Всякому стало розумно, який справді славетний та величний у своїй простоті той сільський мир, з которого Квітка вибрав свою Марусю з її семєю поетичньою.* К. Опов. 119. Какъ эпитетъ міщанина въ прежнее время: уважаемый. К. ЦН. 215. КС. 1882. VII. 153.

Славетник, -ка, *м.* 1) Славный, прославленный человѣкъ. *Чому славетникам, тим шейхам, тим емирам так, як йому, Бог жизні не являвся?* К. МХ. 17. 2) Въ прежнее время: мѣщанинъ. *Нема її в славетників-міщан.* К. ПС. 61. *Наші крамарі-славетники.* К. ЦН. 220.

Славити, -влю, -виш, *гл.* Говорить, разсказывать. МВ. II. 87. Г. Барв. 8. *Славили, що колись то вона і багачка була.* Федьк. *Чи справді він такий, як славлять?* МВ. (О. 1862. III. 45). 2) Прославлять.

Славитися, -влюся, -вишся, *гл.* Славиться.

Славний, -а, -е. 1) Славный. *І наша слава вічно славна буде.* К. ЦН. 241. *Завели їх в славне місто, славне місто, ще славніщі замки.* Чуб. *Славних прадідів великих правнуки погані.* Шевч. 2) Хорошій. *Славний чоловік, та березинський.* Ном. № 4705. Ум. **Славненький, славнесенький.** *Славненька теличка.* Рудч. Ск. II. 51. *Ой ти, Байдо молодесенький, єсть у тебе лицарь да славнесенький.* Грин. III. 582.

Славно, *нар.* 1) Славно. 2) Хорошо. *Як славно, бабусечко, як славно.* МВ. (О, 1862. III. 41). Ум. **Славненько, славнесенько.**

Славонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **слава.**

Славут, -та, *м.* = **Славута.** *Бажав єси, Тарасе, щоб тебе поховали над Дніпром-Славутом.* К. (О. 1861. III. 6).

Славута, -ти, *м.* Эпитетъ Днѣпра. *На лиман-ріку іспадали, к Дніпру-Славуті низесенько уклоняли.* АД. I. 217. *Суджено за море славутою-Дніпром та за Дунай плисти.* К. Дз. 157.

Славутиця, -ці, *ж.* = **Славута.** *Дніпру-Славутиці низесенько вклоняють.* К. Дз. 158.

Славутний, -а, -е = **Славетний 1.**

Слав'янúн, -на, *м.* Славянинъ. *Щоб усі слав'яне стали добрими братами.* Шевч. 238.

Слав'янка, -ки, *ж.* 1) Славянка. 2) Азбука-кириллица. О. 1862. I. 80.

Слав'янолюбець, -бця, *м.* Славянофилъ. Желех.

Слав'янолюбство, -ва, *с.* Славянофильство. Желех.

Слав'янський, -а, -е. Славянскій. *Всі мови слав'янського люду, всі знаєте, а своєї дасть Біг.* Шевч. 213. *Виростали у кайданах слав'янськії діти.* Шевч. 237.

Слав'янщина, -ни, *ж.* Славянская земля. К. (О. 1861. III. 6). *Всі земляки наші і вся Слав'янщина.* Шевч. (О. 1862. III. 6).

Слання́, -ня́. Приготовленіе постели, постилка.

Сласний, -а, -е. Лакомый. *На сласний кусок найдеться куток.* Ном. № 12011.

Сласно, *нар.* Лакомо. К. ХП. 63. *Не тим погоріли, що сласно їли, а тим, що не гляділи.* Ном. 7239. *Сласно їла.* Славяносерб. у.

Сластьонниця, -ці, *ж.* Торгующая сластьонами.

Сластьо́н, -на, *м.* Родъ оладій. Маркев. 161.

I. Слати, -шлю, -шлеш, *гл.* Слать, посылать. *Листи писати, до милої слати.* Грин. III. 252. *До царівни б рада слать старости.* Шевч.

II. Слати, -стелю, -леш, *гл.* Слать, устилать. *Буду я тобі постіль слати.* Макс. *Стелють перед столом рушник.* Грин. III. 531.

I. Слатися, -шлюся, -лешся, *гл.* 1) Посылать сказать *Шлеться зіронька до місяця: ти, місяцю-товаришу, не зіходь же ти поперед мене.... Шлеться Іван та до Марусі: ти, Марусю, вірна дружино, не сідай же ти поперед мене.* Макс. 2) Посылать сватать.

II. Слатися, -стелюся, -лешся, *гл.* 1) Стлаться, разстилаться. *Мокрець стелеться густо, зілля рунисте. Слалась плачучи трава.* 2) Стлать себѣ постель. *От вони і почали на дворі слаться.* Ном. № 6540. 3) **— до ніг**. Припадать къ ногамъ.

Слебізува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* 1) Читать по складамъ. 2) Вяло читать или говорить. *Дивись, як слебізує, аж нудно слухати.* Полт. г. *Прийшла до своєї ніби невістки та й почала слебізувати.* Г. Барв. 197.

Слезавий, -а, -е = **Сльозавий.** *З очей слезавих.* ЕЗ. V. 53.

Слези́ти, -зю́, -зи́ш, *гл.* 1) Плакать. Гол. II. 564. 1) Сочиться. *Яром вода слезить.* Св. Л. 24.

Сли, *союз.* Если. *Ци ти, моя доле, в морі утонула? Сли-сь в морі втонула, приплинь к береженьку.* Гол. I. 193. *Ой шли ляхи, дороги питали. Сли сюда козаки йшли, чи ви не видали?* Гол. I. 25.

Слива, -ви, *ж.* Слива. **Сидить, як у сливах**. Онъ не въ своей тарелкѣ. Ум. **Сливка, сливонька, сливочка.**

Сливе, *нар.* Почти. *Пуд старость сливе і в рот не брав.* Рудч. Ск. I. 74. *Павла вона сливе й не бачила.* МВ. (О. 1862. I. 81).

Сливина, -ни, *ж.* 1) Сливовое дерево. 2) Слива. *Нема над рибу линину, мясо свинину, ягоду сливину.* Ном. № 7523.

Сли́вити, -влю, -виш, *гл.* — **сливки**. Разрисовывать писанки. МУЕ. III. 42.

Сли́витися, -влюся, -вишся, *гл.* О писанкахъ: разрисовываться. МУЕ. III. 43.

Сливка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **слива.** 2) = **Писанка.** МУЕ. III. 42, 43. 3) Родъ орнамента въ вышивкѣ, рѣзьбѣ. КС. 1893. V. 278. Г. Барв. 216. Шух. I. 303.

Сливковий, -а, -е. Объ узорѣ въ вышивкѣ: вышитый сливками. Kolb. I. 48, 49.

Сливник, -ка, *м.* Садъ изъ сливовыхъ деревьевъ. Зміев. у.

Сливняк, -ка, *м.* = **Сливник.** *Садок той увесь був заріс вишенням, сливняком і рясними грушами і яблуням.* О. 1862. VIII. 15.

Сливовий, -а, -е. Сливовый.

Сливовиця, -ці, *ж.* Водка изъ сливъ. Угор.

Сливонька, сливочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **слива.**

Сли́вчити, -вчу, -чиш, *гл.* = **Сливити.** *Починають сливити сливки (сливчити) = писати писанки, чи малювати.* МУЕ. III. 42.

Слив'янка, -ки, *ж.* 1) Сливовая наливка. *І кубками пили слив'янку.* Котл. Ен. 2) Отваръ изъ сливъ. Угор. 3) Сортъ плахты. Чуб. VII. 428. КС. 1893. XII. 448.

Слиж, -жа, *м.* 1) = **Сляж.** *Сімсот соколят на одній постелі сплять. — Слижі на горищі.* Мнж. 175. 2) Рыба Cobitis barbatula, голецъ. Шух. I. 24.

Слижан, -на, слижун, -на, *м.* = **Слиж 2.** Угор.

Слиз, -зу, *м.* 1) Слизь. Желех. 2) Раст. Malva silvestris. Вх. Пч. I. 11.

Слизень, -зня, *м.* Селезенка. Вх. Уг. 268.

Слизенький, -а, -е. Ум. отъ **слизький.**

Слизенько, *нар.* Ум. отъ **слизько.**

Слизик, -ка, *м.* = **Слиж 2.** Вх. Пч. II. 19.

Слизити, -зю́, -зи́ш, *гл.* 1) Дѣлаться скользкимъ. *Шлях слизить після мряки.* Канев. у. 2) Течь, сочиться. См. **Слезити.** *Ота свічка, то хоч би вона тобі слизила, так ані трохи.* Канев. у.

Слизнути, -ну, -неш, *гл.* Исчезнуть, пропасть. Ном. № 3781. *І він, як муха в зіму, слиз.* Котл. Ен. II. 10. *Слиз, наче кріз землю пішов.*

Слизота, -ти, *ж.* 1) Скользкость, гололедица. *Кінь не кований та й боїться слизоти.* Волч. у. *Ото слизота — ні проїхать, ні пройти.* 2) Сукровица. *Слизота слизотить* (з мертвяка). Мир. ХРВ. 48.

Слизоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Слизити 2.** Мир. ХРВ. 48. *По весні текла всяка нечисть, слизотіла й пінила.* Мир. ХРВ. 162.

Слизуватий, -а, -е. Слизистый, покрытый слизью. *Слизувате сало.* Павлогр. у.

Слизький, -а, -е. Скользкій. *Погода не тая, дорога слизькая.* Чуб. V. 766. Зогнав на слизьке. Поставилъ въ затруднительное положеніе. Ном. № 4183. Ум. **Слизькенький, слизенький.** *Тепер ніченька темненька, дорога слизенька.* О. 1862. IV. 25.

Слизько, *нар.* Скользко. *До церкви слизько, до дівчат близько.* Ном. № 8792. Ум. **Слизенько, слизьке́нько.**

Слимак, -ка, *м.* 1) Улитка. Вх. Пч. II. 28. Каменец. у. 2) Монастырскій служка, послушникъ. *Гладкий як слимак.* Ном. № 13139. *Крадуть слимаки гусей, качок, курей*

индиків у Гевалів і Амаликів. Котл. Ен. V. 51. 3) Писанка съ изображеніемъ улитки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Слимачок.**

Слимаковий, слимачковий, -а, -е = **Слимачий.** *Слимакови шкорупки.*

Слимачий, -а, -е. Принадлежащій улиткѣ. *Слимача хижка* — раковина улитки. Вх. Лем. 467.

Слимачок, -чка, *м.* Ум. отъ **слимак.**

Слимуж, -жа, слимужка, -ки, слимуш, -ша, *м.* = **Слимак 1.** Вх. Зн. 64. Вх. Пч. II. 28. Шух. I. 22.

Слина, -ни, *ж.* Слюна. *Твої гроші роскотяться так, як слина.* Чуб. V. 1135. Ум. **Слинка, сли́ночка.** *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038.

Слинити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Слюнить. *Пряжу слиню.* Грин. I. 86. 2) Переносно: плакать. *Іди утрись і більш не слинь.* Котл. Ен. III. 13. *Чи ж не сором тобі, пане сотнику, хлипати, мов стара боба, — тільки що храбрився, а теперечки й слиниш.* Стор. I. 213.

Сли́нівка, -ки, *ж.* Болѣзнь рог. скота: ящуръ.

Слинка, сли́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **слина.**

Сли́нути, -ну, -неш, *гл.* Разноситься, разглашаться. *По нещасній Україні слинула новина: не єдного смерть спіткала козацького сина.* Гол. I. 16. *Нехай твоя слава слине, турецькая нехай гине.* Pauli.

Слинько, -ка, *м.* Слюнявый.

Сли́ня, -ні, *ж.* = **Слина.** *Як до мене заговориш, тече з губи слиня.* Чуб. V. 141.

Слинявий, -а, -е. Слюнявый. *Який дідок слинявіш, а всі його цілують.* Ном.

Слих, -ху, *м.* Слухъ. Чуб. III. 486. *Прийшли слихи до милої, що милого вбито.* Харьк. у.

Слихати, -шу, -шиш, *гл.* Слыхать. *Ані слихом слихати, ані видом видати.* Ном. № 1939.

Сличок, -чка, *м.* = **Шличок.** Лукаш. 62.

Сли́шка, -ки, *ж.* 1) Слухъ, вѣсть. *У нас така пройшла слишка, що вона вмерла.* Верхнедн. у. 2) мн. Родъ дѣтской игры. Ив. 39.

Слище, -ща, *с.* Мѣсто надъ водой, гдѣ разстилаютъ ленъ или холстъ для выбѣлки солнечными лучами.

Слівце, -ця, *с.* Словцо. *Хазяїн вряди-годи промовляв слівце.* Левиц. I. 232.

Сліги, -гів, *мн.* Толстыя перекладины, балки, черезъ яму для мостика. *Покладуть сліги через прірву, а поверх дошки, та й їздять.* Лебед. у.

I. Слід, -ду, *м.* 1) Слѣдъ. *В чоботях ходить, а босиї сліди робить.* Ном. № 1182. **У сліди кому уступати**. Ходить по слѣдамъ кого, поступать по чьему примѣру, подражать. 2) Знакъ, признакъ. *І сліду не осталось.* Шевч. Ум. **Слідо́к, слідо́чок, слі́донько.**

II. Слід, *нар.* Должно, слѣдуетъ. *Не слід тобі лаятись. Ото воно так жило, як слід.* Рудч.

Слідець, -дця, *м.* Сыщикъ. *І порішили вони чи так, чи инак, не жалуючи нічого, зловити отамана, і вирядили шукачів та слідців.* МВ. II. 29.

Слідити, -джу́, -диш, *гл.* Идти слѣдомъ; оставлять слѣдъ; слѣдить. *Що ви тут слідите? Трава усяка є в садку.* Канев. у. *За нею ходив ґречний молодець, слідив-прослідив аж до світлоньки.* Чуб. III. 315.

Слідко́м, *нар.* Слѣдомъ, вслѣдъ. *За ним слідком іде.* Рудч. Ск. II. 84.

Слідкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Идти вслѣдъ, слѣдовать. *Ми слідком за нею слідкували.* МВ. II. 45.

Слідок, -дка, *м.* Ум. отъ **слід.**

Слідом, *нар.* 1) = **Слідком.** *Слідом за дідом.* Ном. № 11837. 2) Какъ должно. *Треба слідом все робити.* Левч. 56.

Слідонько, -ка, слідочок, -чка, *м.* Ум. отъ **слід.**

Слідство, -ва, *с.* Слѣдствіе. *Заперли бідолах в острог та й почали писати слідство.* Стор. I. 48.

Слідствувати, -вую, -єш, *гл.* Производить слѣдствіе. *Почнуть слідствувать, то видно буде, хто зробив.* Екат. у.

Слідува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* = **Слідкувати.** *Так і біга, так і слідує за ним.* Зміев. у.

Сліза, -зи, *ж.* = **Сльоза.** *По тобі, милий, гарячая покотилась сліза.* Чуб. V. 318. **Слізки пустити**. Заплакать *Слізки пустила із очей.* Котл. Ен. II. 23. Ум. **Слїзка, слїзонька.** Ном. № 1493.

Слізливий, -а, -е. Слезливый, любящій плакать.

Слізний, -а, -е. Слезный, изъ слезъ. *Де плаче сестричка — слізная криничка.* Нп.

Слізно, *нар.* Слезно, со слезами. *Стоїть місяць над горою, а сонця немає, мати сина в дороженьку слізно провожав.* Чуб. V. 532.

Слізонька, слізочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сліза, сльоза.**

Сліп, -па, -пе = **Сліпий.** *Чого б і плакав сліп, як би бачив світ.* Ном. № 5375.

Сліпак, -ка, *м.* 1) Слѣпець. 2) Жив. = **Веретільник 1**. Вх. Пч. I. 16. 3) Раст. а) Lychnis vespertina Sibthorp. ЗЮЗО. I. 127. б) Papaver orientale L. ЗЮЗО. I. 130. 4) мн. Заячьи глаза. Вх. Пч. II. 6. Ув. **Сліпачи́ще.** *Чого б сліпачище хтів, як би пліт бачив.* Ном. № 5375.

Сліпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Плохо видѣть съ трудомъ разбирать; дѣлать что съ трудомъ видя, силясь разглядѣть (вслѣдствіе темноты, плохого зрѣнія). *Завтра по видному й поїхали б, а тепер чого сліпати?* Св. Л. 123. *Сліпає старий у книжку.* Рк. Левиц. *Сліпає було Якимко по часловці.* Левиц. I. 243. — **очима**. Щурить глазами отъ близорукости. *Виглянув Пшепшінський з дверей, сліпаючи очима.* Левиц. I. 287.

Сліпачка, -ки, *ж.* 1) Слѣпая. 2) = **Сліпак 2.** Вх. Пч. II. 16.

Сліпень, -пня, *м.* Преим. во мн. ч. **слїпні**. Глаза (пренебрежительно). *Ото витріщив слїпні, а нічого не бачить, бодай тобі повилазили.* Ном.

Сліпець, -нця, *м.* Слѣпецъ. *Присягались сліпці, що своїми очима бачили.* Ном. № 6849. **Сліпці сватають**. Дремота одолѣваетъ. Звениг. у. 2) = **Сліпак 2.** Вх. Пч. II. 16. 3) Родъ дѣтской игры. КС. 1891. V. 207.

Сліпи, -пів, *м. мн.* Глаза (пренебрежительно). *Уже залив сліпи* — напился пьянъ. Черк. у.

Сліпий, -а, -е. 1) Слѣпой. *Перебендя старий, сліпий.* Шевч. 2) **Сліпі дзиґарі**. Крытые часы. Подол. г. 3) — **замок** = **Лавчастий замок.** Шух. I. 93, 94. Ум. **Сліпенький, сліпесенький.**

Сліпити, -плю́, -пиш, *гл.* 1) Ослѣплять. *Іще не всіх чортів вислїпили, — підемо сліпить.* Ном. № 10346, ст. 289. *Чужу хату топить, — свої очі сліпить.* Ном. № 10315. 2) Засиживаться, медлить. *Якого чорта він там сліпить.* Ном. № 10932.

Сліпицею, *нар.* = **Сліпма.** *Лізе сліпицею.* Ном. № 2759.

Сліпма, *нар.* Ослѣпью. *Я йому кажу — геть! а він сліпма лізе.* Канев. у.

Сліпнути, -ну, -неш, *гл.* Слѣпнуть.

Сліпокий, -а, -е. Близорукій.

Сліпота, -ти, *ж.* 1) Слѣпота. Г. Барв. 370. 2) — **куряча**. а) Болѣзнь: куриная слѣпота. *Ах ти куряча сліпота!* Ном. № 8540. б) Раст. а) Helianthemum vulgare. Вх. Пч. I. 10. б) Ranunculus polyganthemos L. ЗЮЗО. I. 133.

Сліпувати, -пую, -єш, *гл.* Быть слѣпымъ. Грин. I. 178. *Я розумом сліпую.* К. Іов. 19.

Сліпундра, -ри, сліпуха, -хи, *ж.* = **Сліпак 2.** Вх. Пч. II. 16.

Сліпцем, *нар.* = **Сліпма.** *Лізе сліпцем та й все товче.* Васильк. у.

Сліт, -ту, *м.* = **Слота.** Вх. *Лем.* 467.

Слічка, -ки, *ж.* = **Стьожка.** Вх. Зн. 64.

Слобідка, слобідочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **слобода.**

Слобідський, -а, -е. Слободскій, сельскій.

Слобідчи́на, -ни, *ж.* Ум. отъ **слобода.**

Слобо́да, -ди, *ж.* Свобода. Ном. № 703.

Слобода, -ди, *ж.* Слобода. *Слобода наша над самою лукою річковою.* МВ. II. 74. Ум. **Слобідка, слобідочка, слобідчи́на.** *По-за селом, по-за селом, по-за слобідкою.* Мил. 72.

Слободи́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Освободить. К. Кр. 5.

Слободний, -а, -е. Свободный. Чуб. I. 165. Ум. **Слободне́нький, слободнесенький.**

Слободно, *нар.* Свободно. Ум. **Слободне́нько, слободнесенько.**

Слобожанин, -на, *м.* Житель слободы. *Слобожане почали селитись по степах.* Стор. II. 9.

Слобожанський, -а, -е = **Слобідський.** *Здалека долітали веснянки слобожанських дівчат.* Стор. II. 101.

Слобони́ти, -ся. См. **Слобоняти, -ся.**

Слобоняти, -няю, -єш, сов. в. **слобони́ти, -ню, -ниш,** *гл.* Освобождать, освободить. Мнж. 1. *Нас слобонив своєю чесною кровю.* Чуб. III. 25. *Душу од пекельної муки слобонити.* Г. Барв. 455. *Я, кае, тату, вас слобоню.* Драг. 51.

Слобоня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **слобони́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Освобождаться, освободиться, избавляться, избавиться. *Слобонилась од.... напасти.* К. ЧР. 91.

Словесний, -а, -е. Словесный. *Хто з ним на прю словесну стане.* К. Іов. 19.

Словесність, -ности, *ж.* 1) Словесное извѣстіе, словесное сообщеніе. *Та од. вас ні письмане перечуєш, ні словесности не перекажеш.* Нп. 2) Словесность. *Українська пісня і неписана словесність народу українського.* К. ХП. 7.

Словесно, *нар.* Словесно, словомъ. *Марусенька по світлонці ходить, словесно говорить.* Мил. 112. *Що пером пише, словесно й каже.* Чуб. V. 802.

Слове́чко, словечечко, -ка, *с.* Ум. отъ **слово.**

Словини, -вин, *мн.* = **Сватання?** О. 1862. IV. Рус. вес. надъ Збручемъ, 2.

Словник, -ка, *м.* Словарь.

Сло́во, -ва, *с.* Слово. *Прошу тебе, милий, вірними словами.* Мет. 47. *Сказав слово та й мовчи.* Ном. № 1202. **Словом займати**. Нп. Заговаривать съ кѣмъ. *Мене, брате, словом не займають.* **Словами блудити**. Бредить. **Сло́во пити**.? *Твій брат буде з моїм братом слово пити.* Федьк. **Додержати, дотримати слова**. Сдержать слово. Ум. **Слівце́, словце, словечко, словечечко, сло́вонько.** *Мачушине словце — що зімнеє сонце.* Грин. II. 305. *Пі до любови, ні до розмови, ні до словечка, ні до ділечка.* Грин. III. 337.

Скажи мені словечечко, серце. МВ. (О. 1862. I. 75). *Словонька тихого да й не промовиш.* Г. Барв. 57.

Слововивод, -да, *м.* Словопроизводство. Ном. Передмова VI.

Словонько, -ка, *с.* Ум. отъ **слово.**

Словутиця, -ці, *м.* = **Славута.** *О, мій Словутицю преславний.* Шевч. 644.

Слонити, -ню, -ниш, *гл.* Сшивать двѣ половины штановъ въ ходу. *Ще можна поправить штани, бо він ще їх не слотів.* Лебед. у.

Слонятися, -няюся, -єшся, *гл.* Слоняться, идти нетвердой поступью, покачиваться. *Дід Карпо так напивсь, що як вийшов з шинку, так аж слоняється.* Козел. у. *Ой ходить сон по улонці в білесенькій кошулонці, слоняється, тиняється.* Макс.

Слонь, -ня, *м.,* **слонька, -ки,** *ж.* Пт. Scolopax rusticola, вальдшнепъ. Вх. Пч. II. 14.

Слопець, -пця, *м.* Родъ ловушки для птицъ. Угор.

Слота, -ти, *ж.* = **Сьота.** *Чи в погоду, чи в слоту веселий іду на роботу.* Чуб. V. 39. Ув. **Слотище.** Чуб. V. 1146.

Слуга, -ги, *об.* Слуга. *Яка пуга, така й слуга.* Ном. № 8012. Ум. **Служка, служенька, служечка.** АД. I. 10. *Ой маю я два служеньки, два братчики молоденькі.* Чуб. V. 929.

Слугиня, -ні, *об.* Слуга. *Вельможная пані слуги загаждала, кожному слугині по золотому дала.* Чуб. V. 1017.

Слугувати, -гую, -єш, *гл.* Служить, быть слугой. *Чи одному ви пану слугували?* АД. I. 112. *Він слугував у сього пана.* Лебед. у.

Служанець, -нця, *м.* Служитель. *Великі пани не боронили своїм служанцям дивитися на їх бенкети і ігрища.* Стор. М. Пр. 75.

Служанка, -ки, *ж.* = **Служебка.** Рудч. Ск. II. 195. Ум. **Служаночка.** *Нащо мені служаночки всі твої, ти сам, молод, не до мислоньки моєї.* Чуб. V. 894.

Служащий, -а, -е. Полученный за службу, за работу по найму. *Не дай мені, Боже, служащего хліба: служащий хліб добрий, да тілько вимовний.* Чуб. V. 1020.

Служба, -би, *ж.* 1) Служба, служеніе по найму. *Ой хто в службі не буває, той горя не знає.* Полт. г. 2) — **божа**. Служеніе, обѣдня, богослуженіе. 3) Собир. Прислуга. *Збірає* (Потоцький) *усю свою службу.* Рудч. Ск. II. 207. Ум. **Службонька, службочка.**

Службовий, -а, -е. Служебный. *Такий службовий звичай пали козацький.* К. ДН. 263.

Службонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **служба.**

Служебка, -ки, *ж.* Служанка. НВолын. у. К. Іов. 41. *Коло неї лакеї й служебки ходять.* Чуб. II. 100. *Вона либонь була служебкою біля його Матері, а послі він забрав її за себе.* Павлогр. у. *Настя кабашна сама до погреба не одходила, служебку повірну посилала.* Мет. 384. Ум. **Служебочка.** Чуб. V. 893.

Служебниця, -ці, *ж.* = **Служебка.** *Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсилав. Осман, куди хотіли; зоставив тільки двадцятьох служебниць.* К. МБ. XI. 156.

Служебочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **служебка.**

Служениця, -ці, *ж.* = **Служебка.** *Ой брате мій Андрієчку, найми собі служеницю.* Нп.

Служення, -ня, *с.* Служеніе. Єв. Л. I. 23.

Служенька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **слуга.** 2) = **Службонька.** *Ой чуємо там доброго пана, що платить добре за служеньку.* АД. I. 1.

Служечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **слуга.**

Служивий, -а, -е. Служилый. *Ой ви, козаченьки, ви служивії, чи не бачили братіка мого?* Чуб. V. 907.

Служитель, -теля, *м.* Слуга. *Служителю мій вірний!* АД. II. 11.

Служителька, -ки, *ж.* Служанка. Желех.

Служити, -жу, -жиш, *гл.* Служить. *Служу, наймаюся.* МВ. (О. 1862. III. 77). *Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила, щоб моєму козаченьку хвортуна служила.* Мет. 20.

Служка, -ки, *ж.* Ум. **отъ, слуга.** Драг. 52. *Служка на служку, а пану трясця.* Ном. № 1311. *Ой служки кажуть: наш то пан где.* АД. I. 6.

Служниця, -ці, *ж.* = **Служебка.** Ум. **Служни́ченька.** *Виводить він служниченьку, найвірнішу ключниченьку.* Нп. *Сварилися дві дівки, служниці на попівстві.* МУЕ. III. 50.

Слуква, -ви, *ж.* Вальдшнепъ.

Слуп, -па, *м.* 1) Столбъ. Харьк., Кіев. Подол. 2) Полоса воловьей выдѣланной шкуры вдоль спины, идущая на подошвы. Волч. у. Ум. **Слупе́ць, слупик, слупчик.**

Слупик, -ка, *м.* Переплетъ для стекла (въ окнѣ). Вас. 149.

Слупок, -пка, *м.* Столбикъ — часть различи. снарядовъ: ткацкаго станка, шпуляра и пр. МУЕ. III. 14, 16.

Слупувати, -пую, -єш, *гл.* Привязывать къ столбу. (Христа) *били, слупували, кров з боку точили, не єдную терновину на главу вложили.* Гол. III. 271.

Слупчастий, -а, -е. Въ видѣ столбика.

Слупчик, -ка, *м.* 1) Столбикъ. Желех. 2) Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Слути́й, слутавий, -а, -е. 1) Увѣчный, частью разслабленный, отчасти параличный. Желех. 2) Дураковатый. Вх. Зн. 64.

Слути́ти, -чу, -тиш, *гл.* Дѣлать слутим. Угор.

Слух, -ху, *м.* 1) Слухъ. *Слухом ніколи не слихано, да й видом ніколи не видано, щоб такая буря злая на козаків так моцно виступала й уставала.* Макс. 2) Вѣсть, слухъ. *Прийшли слухи до милої, що милого вбито.* Чуб. V. 829. 3) мн. Уши. *Зараз одчинились йому слухи.* Єв. Мр. VII. 35. Заячьи уши. Вх. Пч. II. 6. *Знає свиня, — шанувавши сонце святее, образи святії і слухи ваші, — що перець.* Ном. № 6513.

Слухало, -ла, *м.* Въ сказкѣ: слушающій. Рудч. Ск. II. 82.

Слухання, -ня, *с.* 1) Слушаніе. 2) Повиновеніе.

Слухати, -хаю, -єш, *гл.* 1) Слушать. *В неділеньку рано задзвонили дзвони: слухай, матусенько, чи по козакові.* Мет. 95. *Ти кажеш, та нічого слухать,* — пустяки говоришь. Ном. № 13001. **Оцюди́ лиш слухай**! Не по твоему, а вотъ какъ будетъ. Ном. № 1080. **Чмелів слухати**. Быть огорошеннымъ ударомъ. Котл. Ен. I. 13. 2) Слушать, повиноваться. *А та палиця пан називається, треба її слухати.* Ном. № 1140.

Слухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Слушаться, быть послушнымъ. *Не будеш слухаться, то нічого не поможеться.* Рудч. Ск. II. 118.

Слухач, -ча, *м.* Слушатель. Ком. Р. II. 68. Г. Барв. 304. Щог. Сл. 94. *Воздвиженський не вважав на увагу, чи неввагу своїх слухачів.* Левиц. Пов. 52.

Слухащий, -а, -е. Слушающій. *Усім головам слухащим — на многі літа.* АД. I. 133.

Слухняний, -а, -е = Слухняний. *Микола.... роботящий, слухмяний.* О. 1861. VIII. 17.

Слухняний, слух'яний, -а, -е. Послушный. Шевч. 465. *Був добрий, слухняний хлопець.* Левиц. I. 248. Ум. **Слухняненький, слух'яне́нький.**

Слухняно, слух’яно, *нар.* Послушно. *Не може піти слідком за своїм серцем так слухняно, як мала дитина.* Левиц. Пов. 283. Ум. **Слухняненько, слух’яненько.** *Вони слухняненько коло мене посідали.* МВ. II. 116.

Слухнянство, слух’янство, *с.* Послушаніе.

Случай, -ча́ю, *м.* = **Випадок.** *Немає ніже єдиного случаю, щоб доладу було згадать.* Шевч. 584.

Случка, -ки, *ж.* = **Случай.** *Я й не знала, що їй така случка случилась, та й приходю до неї, а вона й каже, що и побито.* Екат. г. (Залюб.)

Слушний, -а, -е. 1) Надлежащій, порядочный, приличный. *До плуга треба слушного погонича, щоб проворний був.* Борз. у. 2) Своевременный. **Слушний час**. Надлежащее, удобное время. *Підожду до слушного часу.* 3) Справедливый, основательный (о доказательствѣ, замѣчаніи, поступкѣ). 4) Надлежаще взрослый для работа. *Слушні вже діти.* НВолын. у.

Слушність, -ности, *ж.* 1) Своевременность. 1) Справедливость. Желех.

Слушно, *нар.* 1) Надлежаще. 2) Справедливо.

Сльоз, -зу, *м.* — **турецький** = **Слиз.** Вх. Пч. I. 11.

Сльоза, -зи, *ж.* Слеза. *Да не лай мене, моя мати, гіркими словами, — обіллюся із вечора дрібними сльозами.* Мет. 85. *За слізьми світа не бачив.* Левиц. I. 38. *Вода.... холодна та чиста, як сльоза.* Рудч. Ск. II. 45. Ум. **Слі́зка, слізонька, слізочка.**

Сльозавий, -а, -е. Слезный, облитый слезами. *Сльозаве око в небо зносить.* Федьк. I. 38.

Сльозина, -ни, *ж.* Слезинка, одна слеза. *І хоть єдиную сльозину в очах безсмертних покажи.* Шевч. Ув. **Слози́нка, сльози́нонька, сльози́ночка.**

Сльозити, -зи́ть, *гл. безл.* Слезиться, сочиться. Ном. № 267, ст. 298. См. **Слези́ти.**

Сльоси, *мн.* Куполообразные своды гончарной печи. Вас. 180.

Сльота, -ти, *ж.* Осеннее ненастье, мокрый снѣгъ. *Лізеш сльотою.* Ном. № 2757.

Сльотавий, -а, -е. Ненастный.

Слюга, -ги, *ж.* = **Сльота.** *Не лізь в очі як слюга.* Ном. № 2757.

Слюз, -за, *м.* 1) Слизь. (Міус. окр.). 2) = **Слиз.** Вх. Пч. I. 11.

Слюзавий, -а, -е. Слизистый, покрытый слизью. *Сало слюзаве.* Міус. окр.

Слюзи́ти, слюжу, -зиш, *гл.* Покрываться слизью, течь слизи. *Слюзить з сала.* Конст. у.

Слюзува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Плакать часто. *Воно усе було слюзує та й слюзує, і день, і ніч.* Новомоск. у. (Залюб.).

Слюсак, -ка, *м.* Деревянный крючекъ, въ который западаетъ деревянная щеколда. Лебед. у.

Слюсарство, -ва, *с.* 1) Слесарство. 2) = **Мосяжництво.** Шух. I. 245.

Слюсарський, -а, -е. Слесарскій.

Слюсарь, -ря, *м.* 1) Слесарь. 2) = **Мосяжник.** Шух. I. 245, 281.

Слюсарювати, -рюю, -єш, *гл.* Заниматься слесарствомъ.

Слютняк, -ка, *м.* Пт. удодъ. Вх. Лем. 467.

Сляж, -жа, *м.* Въ хворостяномъ или камышевомъ потолкѣ: поперечная балка; по срединѣ, вдоль потолка, проходитъ матица, одна или двѣ, а поперекъ — параллельно лежащіе, съ обѣихъ сторонъ матицы, **сляжі**, — на нихъ кладется камышъ или плетень. Конст. у. Вас. 194.

Смага, -ги, *ж.* Сухость губъ, воспалительный налетъ на губахъ отъ жажды и труда. *У горлі пересохло, смага губи попалила.* Мир. Пов. II. 113. *Дай води прогнати смагу.* Козел., Лубен. у. *Кровава смага на губах.* Борз. у. Ум. **Смажка.** *Яблучок, сливок — смажку прогнати по дорозі.* Г. Барв. 488.

Смаглій, -лія, *м.* = **Мургій.** КС. 1898. VII. 42.

Смаглюватий, смаглявий, -а, -е. 1) Смуглый. Канев., Камен. у. *Волосся чорне, чорне, а на виду смаглювата.* 2) О беременной женщинѣ: съ пятнами на лицѣ. *Жінка буде смаглювата.* Мил. 16.

Сма́гнути, -гну, -неш, *гл.* 1) Жариться на солнцѣ, нагрѣваться. Шух. I. 147. 2) Загорать. *Од сoненька личенько смагне.* АД. I. 34. 3) Сохнуть, запекаться. *Смагнуть губи.* Черк. у.

Смажений, -а, -е. Жареный. *Смажена капуста.* Маркев. 47. *Смажене сало.* Маркев. 168. *Оріхи смажені* — каленые орѣхи. Маркев. 168.

Смажениця, -ці, *ж.* = **Яєшня.** Вх. Зн. 64.

Смажити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Жарить. *Смажити яєшню.* Левиц. Пов. 105. *Молоко на сковороді смажити.* ХС. III. 51. *Смажено, печено в смолі, не кажи, що ея діє в школі.* Ном. № 6094.

Смажитися, -жуся, -жишся, *гл.* Жариться. *Волів би я не родиться, ніж в пеклі смажиться.* Чуб. I. 221.

Смажка, -ки, *ж.* Ум. отъ **смага.**

Смажний, -а, -е. Запекшійся. Мир. Пов. I. 170. *Шовковою хусточкою обітре смажнії вуста.* Кв. I. 5.

Смажно, *нар.* Тяжелымъ трудомъ. *Загоруй смажно та й їж смачно.* Ном. № 9967.

Смажни́ця, -ці, *ж.* = **Смажениця.** Камен. у.

Смак, -ку, *м.* 1) Вкусъ въ пищѣ. *Кілько смаку, тілько й гріху.* Ном. № 110. **У сма́к**. Со вкусомъ, съ удовольствіемъ; вдоволь. *Тепер усяк наївся в смак свяченої паски.* КС. 1882. IV. 162. *Поцілувались гарно в смак.* Котл. Ен. I. 18. *Насумувались в смак.* Котл. Ен. I. 36. **До смаку, не до смаку.** По вкусу, не но вкусу. **Живеш, живеш і смаку не чуєш** — нѣтъ тебѣ отъ жизни никакого удовольствія. Мнж. 164. 2) Вкусъ въ художествѣ, понятіе о прекрасномъ. *Не дасть йому розвинути художницького смаку свого.* К. ХП. 18. *Надивилась на волохів, на турків і позичила в їх трохи східнього смаку до дуже ясних кольорів в убранні.* Левиц. Пов. 204.

Смаковитий, -а, -е. Вкусный. Ном. № 4139. *Горілко моя смаковита, хто ж тебе наливатиме?* Чуб. V. 1101.

Смакота, -ти, *ж.* Пріятный вкусъ. *Пий горілочку, випивай смакоту.* Чуб. V. 1100.

Смакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) — **в чому**. Находить вкусъ, пріятность. *В тім пани бракують, в чім убогії смакують.* Ном. № 1227. 2) — **кому.** Безл. Нравиться, быть по вкусу. *Поважна розмова їй смакує.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Смалений, -а, -е. Опаленный. *Ти ще не бачив смаленого вовка!* Ном. № 3629.

Смалець, -льцю, *м.* Стопленный птичій жиръ, стопленное свиное сало. Маркев. 161.

Смалити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Опалять, обжигать, жечь. *Не до поросяти, коли свиню смалять.* Ном. № 2054. 2) — **люльку**. Усиленно курить трубку. Сим. 14. 3) — **литки, халяви до дівчини**. Ухаживать за дѣвушкой. 4) Пить, тянуть. *А він усе смале та смале наливку.* Зміев. у.

Смалій, -лія, *м.* Человѣкъ жгущій, опаливающій что-либо; въ частности: рѣжущій и опаливающій свиней.
Смалки́й, -а́, -е́. Жгучій, рѣзкій (о вѣтрѣ, морозѣ). *Коли воно перекоїться в лихої години! Одколи ранок діється, а воно такий смалький, палький вітрюга, — силу в велику дійшов додому.* Васил. у.
Смальнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **смалити**. 1) Прижечь, жигнуть. 2) Сдѣлать что либо съ силой въ одинъ разъ, напр. ударить, стукнуть и пр. *Грім як смальне.*
Смальцо́ваний, -а, -е. Насаленный.
Смальцювати, -цюю, -єш, *гл.* Насаливать, намазывать саломъ, жиромъ.
Смалятина, -ни, *ж.* Запахъ горѣлаго. *Торік була пожежа, а й досі ще смалятину чуть.* Ном. № 4125.
Смарагд, -ду, *м.* Изумрудъ.
Смаркатий, -а, -е. Сопливый.
Смаркач, -ча, *м.* 1) Сопливецъ. 2) Молокососъ. Вол. г.
Смаркля, -ли, *ж.* Сопля. Чуб. I. 211.
Смаровіз, -воза, *м.* = **Шмаровіз.** *Полюбила смаровоза — нещаслива доля: смаровіз намастив віз, поїхав в дорогу.* Чуб. V. 672.
Смаровний, -а, -е. Смазанный, подмазанный. *Товариш мовний в дорозі стоїть за віз смаровний.* Ном. № 11383.
Смарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) = **Шмарувати.** *Смаруй хлопа лоєм, а він смердить гноєм.* Ном. № 1271. 2) Мазать глиной, накладывать слой глины. *Тік смарувати.* Kolb. I. 59.
Смачен, -чна, -не, *с.* = **Смачний.** *Без штуки і борщ не смачен.* Ном. № 12308.
Смачи́ти, -чу, -чи́ш, *гл.* Придавать вкусъ, дѣлать вкуснымъ.
Сма́чни́й, смашни́й, -а́, -е́. Вкусный. *Їж ячне так, як смачне.* Ном. № 2411. *Б, пироги смашні! Та як би ще чарка горілки: то-то б поснідав.* Полт. Ум. **Смачненький, смашне́нький.** Ном. № 157, стр. 295.
Смачніти, смашні́ти, -нію, -єш, *гл.* Дѣлаться вкуснѣе.
Смачно, смашно, *нар.* Вкусно. *Загоруй смажно та й їж смачно.* Ном. № 9967. Переносно: пріятно, удобно. *Живе хто в світі необачно, тому нігде не буде смачно.* Котл. Ен. VI. 90. Ум. **Смачненько, смашненько.**
Смердак, -ка, *м.* = **Скорух.** Вх. Лем. 467.
Смердіти, -джу, -диш, *гл.* Вонять. *Хата пусткою смерділа.* Шевч.
Смердюк, -ка, *м.* Вонючій, вонючка. Полт. г. Слов. Д. Эварн.
Смердюх, -ха, *м.* Насѣк. Geocoris. Вх. Пч. I. 6.
Смердюха, -хи, *ж.* Вонючій предметъ. НВолын. у.
Смердючий, смердячий, -а, -е. Вонючій. *Гриземося, мов собаки за маслак смердячий.* Шевч.
Смердючка, -ки, *ж.* Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.
Смерек, -ка, *м.* **смерека, -ки**, *ж.* Дерево: европейская пихта, Pinus abies, Abies excelsa. Шух. I. 176. Вх. Пч. II. 34. **Смерек червений**. Раст. Larix decidua. Ум. **Смеречок, смеречка.**
Смерековий, -а, -е. Пихтовый. *Ой чого ти поскрипуєш, смерекова хато?* Гол. II. 812.
Смеречє, -чя, *с.* = **Смерека.** Шух. I. 185.
Смеречина, -ни, *ж.* 1) Одно дерево евреи. пихты. Гол. II. 154. 2) Пихтовый лѣсъ. Угор.

Смеречнюк, -ка, *м.* Пт. Fringilla (Pinicola) enucleator. Вх. Пч. II. 11.

Смеречок, -чка, *м.* — жабій. Раст. Equisetum. Вх. Уг. 237.

Смерічка, -ки, *ж.* Раст. Equisetum silvaticum. Вх. Пч. II. 31.

Смерк, -ку, *ж.* Сумерки. Употр. только съ предл. до: *До самого смерку їхав. Покопала до смерку.* Чуб. V. 415.

Смерка́ння, -ня, *с.* Сумерки. *Як пійде горе зрання, то аж до смеркання.* Ном. № 2230. *Як візьмеш ти за рученьку, не мусиш пустити, ой як візьмеш на смерканні, пустиш на світанні.* Нп.

Смеркати, -кає, сов. в. **смеркнути, -кне,** *гл. безл.* Смеркаться, наступать, наступить сумеркамъ. *І світає, і смеркає, день божий минає.* Шевч. *Стій, Векло, бо ще не смеркло.* Ном. № 10888.

Смеркатися, -кається, сов. в. **смеркнутися, -кнеться,** *гл. безл.* = **Смеркати, смеркнути.** *Як вже смеркалось, повернувся Марко.* Стор. М. Пр. 117.

Смерком, смеркома, *нар.* Въ сумерки. *Увечері, смерком уже, вертаються з панщини люде.* МВ. (О. 1862. III. 43). *Прийшов так уже смеркома, як сонце зайшло.* Екат. у.

Смертельний, -а, -е. 1) Смертельный, смертоносный. *Смертельний меч того минає.* АД. І. 187. *Помалу, братці! Не вразьте моїх смертельних ран.* Мет. 2) Смертный. *Од гріхів смертельних душу одкупляє.* АД. І. 188. *Лежить на смертельній постелі.* НВолын. у.

Смертенний, -а, -е. Смертельно, безнадежно больной. *Де вже їй устати? Зовсім смертенна лежить.* МВ. (О. 1862. І. 92).

Смертка, -ки, *ж.* Ночнянка, phalaena. Вх. Уг. 268.

Смертний, -а, -е = **Смертельний.** *Щаблями, пистолями смертнії рани дарували.* Макс.

Смертній, -я, -є. Относящій къ смерти. *Там смертня тінь, непоряд, руйнування.* К. Іов. 23.

Смертно, *нар.* Смертельно. *Шла смертно.* МВ. (О. 1862. І. 92).

Смертобойці, -ців, *м. мн.* Насмѣшливое названіе башмаковъ изъ цѣльной кожи (названы такъ, вѣроятно, потому, что въ нихъ легко падать). Сумск. у.

Смертонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **смерть.**

Смертушки, -шок, *ж. мн.* Смерть. *Котові жартушки, а митці смертушки.* Ном. № 2351.

Смерть, -ти, *ж.* Смерть. *Не смійсь, не смійсь, вражий сину, горе тобі буде: хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107. *Смерть мене постигає саму.* МВ. 1. 57. Ум. **Смертонька.** *А за мною молодою ходе смертонька з косою.* Грин. III. 142.

Смертяни́й, -а́, -е́. Смертоносный. *Той Тартар смертяний, що плiндруванням дише.* К. ХП. 103. *Смертяний бій.* К. МХ. 27.

Сметана, -ни, *ж.* Сметана. *Упав в гаразд, як муха в сметану.* Ном. № 1693. Ум. **Сметанка, сметанонька.** Ном. № 4772. Грин. III. 299.

Сметанка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сметана.**

Сметанник, -ка, *м.* Раст. Agrimonia eupatoria. Вх. Пч. I. 8.

Сметануватий, -а, -е. О смушкѣ: сѣрый съ отливомъ матово-серебристаго цвѣта. Вас. 198.

Сми́ґа, -ґи, *ж.* = **Шмиґа 3.** Вх. Пч. II. 16.

I. Смик, -ку, *м.* 1) Смычокъ. *Грай, музико, бо ти звик, дери лика, роби смик.* Грин. III. 648. 2) ? *Гладкий, як смик.* Мнж. 170. 3) ? *Летіли индики, а в три смики.* Грин. III. 51. 4) *мн.* Двѣ вертикальныя пластинки, которыя неподвижно соединяютъ верхнюю и нижнюю части ярма. Шух. I. 165. 5) **Ба́бин смик**. Названіе парня, который ради состояніи женится на старой женщинѣ. Фр. Пр. 18.

II. Смик! *межд.* Дергъ. *А він його смик за полу. Хто йде та й смик за новий косник.* Мил. 104.

Смикати, -каю, -єш и смичу, -чеш, одн. в. смикнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Дергать, дернуть. *За гілочку смикнув, аж дерево те затріщало.* Котл. Ен. III. 21. *Ми сидимо, а він смиче мене за одежу та й пита: чи нема у вас копишника.* Екат. у. 2) Выпить. *Через край смикнув окаянної варенухи.* Котл. НП. 385. *Добре цівкою смикнув.* Ном. № 11752. 3) **Смикнути лю́льки**. Покурить. *А чи не смикнули б, пане Павле, люльки?* Стор. I. 64. 4) Тащить, стащить. *Стала смикати хазяйське то се, то те.* Г. Барв. 364.

Смикатися, -каюся, -єшся, одн. в. смикнутися, -кнуся, -нешся, *гл.* 1) Дергаться, дернуться, рваться, рвануться. *Чорт — аж лава тріщить — смикається.* Рудч. Ск. II. 23. *Поли смикнеться, аж не можна встати.* Рудч. *Смикнулося нести, да, ба! вага не в силу.* Греб. 381. 2) Тольк. несов. в. ? Взадъ и впередъ ходить. Вх. Лем. 467.

Смикове, -вого, *с.* Иронически: подать. Камен. у.

Смиконути, -ну, -неш, *гл.* Сильно дернуть, рвануть. *Як смиконе!* Мнж. 35.

Смиренний, -а, -е. Смиренный. *Смиренного возносять на високість.* К. Іов. 12.

Смиренник, -ка, *м.* Скромникъ.

Смиренниця, -ці, *ж.* Скромница.

Смири́ти, -ся. См. **Смиряти, -ся.**

Смирна, -ни, *ж.* 1) Смирна. *Дали йому вина з смирною.* Єв. Мр. XV. 23. 2) Раст. а) Nasturtium sylvestre. ЗЮЗО. I. 175. б) Galium Mollngo L. ЗЮЗО. I. 175.

Смирний, -а, -е. Смирный, кроткій. *На смирного Бог нанесе, а ледаче й само наскоче.* Ном. № 1962. Ум. **Смирненький, смирнесенький.** МВ. II. 102.

Смирність, -ности, *ж.* Смиреніе, кротость. Г. Барв. 152. *У смирності ти вгору вознесешся.* К. Іов. 50.

Смирні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Дѣлаться смирнымъ.

Смирнішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться смирнѣе.

Смирно, *нар.* Смирно, кротко. *А в коморі спірно, а у хаті смирно.* Чуб. III. 366. Ум. **Смирненько, смирнесенько.**

Смирнота, -ти, *ж.* = **Смирність.** *Не діймаю віри Антоновій смирності.* Г. Барв. 328.

Смиряти, -ряю, -єш, сов. в. **смири́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Смирять, смирить, укрощать, укротить. *І поглядом смири людську гординю.* К. Іов. 91.

Смирятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **смири́тися, -рю́ся, -ришся,** *гл.* Смиряться, присмирѣть. *Смирився паче вовка.* Ном. № 2460.

Смичай, -чая, *м.* — **чорноголо́вий**. Родъ растенія.

Смичка, -ки, *ж.* 1) Деревянный крюкъ, которымъ дергаютъ сѣно изъ стога; Новомоск. у. 2) Раст. Carex, осока. Вх. Лем. 467.

Смичок, -чка, *м.* = **Лучок.** *А скрипочка оріхова, а смичок із рути.* Чуб. V. 969.

Смівка, -ки, *ж.* Насѣк. Syrrphus. Вх. Пч. II. 27.

Смії́ни, ї́н, *ж. мн.* Свадебный пиръ на четвертый день свадьбы. (Буковина). ЗЮЗО. II. 511.

Сміливий, -а, -е = **Сміли́й**. Ном. № 4334.

Сміливість, -вости, *ж.* = **Сміли́сть.** Мир. ХРВ. 4. Левиц. Пов. 38. *Випив для сміливости.* Грин. II. 165.

Сміливісінько, *нар.* Совершенно смѣло. Лебед. у.

Сміливо, *нар.* = **Сміло.** ЗОЮР. I. 97. *Неначе птахи чорні в гаї, козацтво сміливо літає.* Шевч. 60.

Смілий, -а, -е. Смѣлый. МВ. (О. 1862. III. 55). Ум. **Сміленький, сміле́сенький.**

Смілість, -лости, *ж.* Смѣлость. *Сей мені хміль не буде заважати, а буде моєму серцю смілости додавати.* Макс.

Смілішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться смѣлѣе.

Смілка, -ки, *ж.* 1) Также: **смілка червона**. Раст. а) Lychnis Viscaria L (Viscaria vulgaris Moench). ЗЮЗО. I. 127, Анн. 201. б) Hypericum perforatum. Вх. Пч. II. 32. *Степова скатерть.... була заткана квітками: червоними купами смілки....* Левиц. Пов. 97. 2) Бусы изъ красной смолы на подобіе коралла.

Смілко, *нар.* = **Сміло.** *Так не смілко береться.* Черк. у.

Сміло, *нар.* Смѣло.

Смільний, -а, -е. 1) Смолистый. *Смільна сосна.* НВолын. у. 2) Опаленный, обожженный, задымленный. *Горнець котлові доганяє, а обоє смільні.* Ном. № 8060.

Сміти, -смію, -єш, *гл.* Смѣть, осмѣливаться. *Козак дівку вірно любить, ганяти не сміє.* Мет. 105.

Смітина, -ни, *ж.* Соринка. (Вони) *смітини послідньої не стоять.* Мир. ХРВ. 266. Ум. **Смітинка.**

Сміти́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Сорить.

Смітний, -а, -е. Сорный, мусорный.

Смітник, -ка, *м.* Мѣсто, куда сбрасываютъ соръ, мусоръ. Ум. **Смітничо́к.** *Найшла на смітничку ложку та в тин устромила.*

Смітниця, -ці, *ж.* 1) = **Смітник.** *По улиці, по смітниці, чом на тобі пусто.* Чуб. III. 137. 2) Лошадь, вывозящая соръ. *Добув десь ту* (коняку), *шо сміття возять.... Ото виїхав, ту смітницю сорокам-воронам кинув.* Мнж. 14.

Сміттюга, -ги, *ж.* Ув. отъ **сміття.** Множество сору. (Залюб.).

Сміття, -тя, *с.* 1) Соръ, мусоръ. *Чи я в мужа не жона, чи не господиня? Сім день хати не мела, сміття не носила.* Нп. 2) Бранное: дрянь. Камен. у. *Що я за господиня? Я сміття проти моєї пані матки.* Г. Барв. 426. Ум. **Сміттячко.** Чуб. V. 1112.

Сміть, -ти, *ж.* Мятель. Угор.

Смітюх, -ха, *м.* Пт. = **Посміттюха.** Вх. Пч. II. 8.

Сміх, -ху, *м.* 1) Смѣхъ, хохотъ. *Кому горе, людям сміх.* Ном. 2) Посмѣшище. *Ой не смійся, дівчинонько, сама сміхом будеш.* Мет. 86. 3) **На сміх підіймати**. Подымать на смѣхъ, насмѣхаться. *Безпечне по долині роз'їзджає, бусурманів на сміх підіймає.* Макс. **На сміх сказати**. Сказать въ шутку. *Я на сміх сказала, а він і повірив.* **Сміхи збити з чо́го**. Насміяться надъ чѣмъ. *Буду тя карати, а чого ти сміхи збила із моєї хати?* Гол. I. 79. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 62. Ум. **Смішок.** Федьк. I. 119.

Сміховалець, -льця, *м.* = **Сміхованець.** Вх. Зн. 64.

Сміхованець, -нця, *м.* Шутникъ, забавникъ, скоморохъ. Вх. Зн. 64.
Сміховина, -ни, *ж.* Что либо смѣшное. *Той, хто сказав сміховину, ніколи не сміявся.* Г. Барв. 309.
Сміховинний, -а, -е. Смѣшной, юмористическій. *По стінах ... малюнки божественні, чи сміховинні.* Г. Барв. 122.
Сміховище, -ща, *с.* Посмѣшище. Св. *Л.* 40. *Охріме, не зробись сміховищем села.* Греб. 371.
Сміхота, -ти, *ж.* = **Сміховина?** Рк. Левиц.
Сміхотня, -ні, *ж.* Хохотъ, смѣхъ (многихъ).
Сміхун, -на, *м.* Часто смѣющійся. См. **Смішко, сміюн.**
Смішúти, -шý, -шúш, *гл.* Смѣшить. *Не ходи удень, не сміши людей.* Чуб. V. 18.
Смішитися, -шуся, -шишся, *гл.* Дѣлать себя посмѣшищемъ. *Збіглись вівці, кози, всі попові, та обіли шаровари лепухові.... Не смішися, мій миленький, не смітися, купи собі шаровари та й прикрийся.* Грин. III. 326.
Смішки, -шок, *ж. мн.* Шутка, смѣхъ. *Та вже ж мені не ходити в ліски по орішки: да вже ж мені минулися дівоцькії смішки.* Чуб. V. 211. *Вам смішки з чужої лемішки: наколоти свеї та й смійся з неї.* НВолын. у.
Смішко, -ка, *м.* Насмѣшникъ, шутникъ, зубоскалъ. *Смійся, смішку, дам тобі кишку.* Ном. № 12670.
Смішкóм, *нар.* Шутя, смѣясь. *Підходить до його усе смішком, смішком, а далі як ухватить.*
Смішлúвий, -а, -е. Любящій посмѣяться. МВ. (О. 1862. III. 57). *Давно вже він не бачив свого смішливого приятеля.* К. ЧР. 21.
Смíшний, -а, -е. Смѣшной.
Смíшно, *нар.* Смѣшно. *Хоч смішно, аби затишно.* Ном. № 12695.
Смішóк, -шка, *м.* 1) Ум. отъ **сміх.** 2) Пт. Lanius minor. Вх. Пч. II. 12.
Сміюн, -на, *м.* = **Смішко** = **Сміхун**. *Смійся, сміюне, дам тобі кишку.* Ном. № 12670. Ум. **Сміюнець.**
Сміюнéць, -нця, *м.* Ум. отъ **сміюн.** 2) Зубъ-рѣзецъ.
Сміюха, -хи, *ж.* Смѣшливая, любящая смѣяться. Конст.
Сміятоньки, -ся, *гл.* Ум. отъ **сміятися.** *Не з мене ся сміятоньки, не з мене ся кпити.* Грин. III. 185.
Сміятися, сміюся, -єшся, *гл.* 1) Смѣяться. *Смійся, дурню, доля буде.* Ном. № 12672. *Сміється наймит, а нічого не тямить.* Ном. № 12673. 2) — **з кого**. Смѣяться, насмѣхаться надъ кѣмъ. *Стоїть дівка на порозі, з козаченька сміється.* Мет. 89.
Смовдирь, -ря, *м.* Бездѣльникъ, лѣнтяй.
Смовдь, -ди, *ж.* Раст. а) Peucedanum Oreoselinum. ЗЮЗО. I. 131. б) Peucedanum arenarium Valdst et Kit. ЗЮЗО. I. 131. *Кріпкий як смовдь.* Лубен. у.
Смок, -ку, *м.* 1) Насосъ. О. 1861. VII. 4. Ком. Р. II. 73. 2) — **духовий**. Воздушный насосъ. Ком. Р. II. 69.
Смоківниця, -ці, *ж.* Смоковница. *Загледівши смоківницю оддалеки, що мала листе, прийшов, чи не знайде чого на, ній.* Єв. Мр. XI. 13.
Смоктáння, -ня, *с.* Сосаніе.

Смокта́ти, -кчу́, -чеш, *гл.* 1) Сосать. *Смоктав люльку.* Стор. М. Пр. 121. *Смоктали їх пявки.* 2) Пить жадно. *Галушки глитала, сирівець смоктала.* Щог. В. 78.

Смоктонути, -ну, -неш, *гл.* Потянуть. *Випив і калганівки, не забув смоктонути і перчикової.* Кв.

Смола, -ли, *ж.* 1) Смола. *Чорний як смола.* Ном. 2) — **шевська**. Варъ. 3) — **земна**. Асфальтъ. Шух. І. 12.

Смо́лавець, -вця, *м.* Сопливецъ. Угор.

Смо́лавий, -а, -е. Сопливый. Угор.

Смо́лавка, -ки, *ж.* — **біла.** Раст. Silene nutans. Шух. І. 22.

Смолити, -лю́, -лиш, *гл.* Смолить.

Смо́лі, -лів, *м. мн.* Сопли. Угор.

Смолівка, -ки, *ж.* Сосновая лучина. Вх. Лем. 467.

Смолкий, -а, -е. Смолистый. *Смолке поліно соснове.* Рк. Левиц.

Смоло́вий, -а, -е. Сосновый. *У тебе хата дубовая, у мене смоловая.* Чуб. ШІ. 148.

Смолоза, -зи, *ж.* Раст. Salix Caprea. Вх. Лем. 467.

Смолоскип, -па, *м.* Факелъ. *В гордім замку на подвірї смолоскипи запаляли.* Федьк. І. 123.

Смо́лька, -ки, *ж.* Трубка курительная. *Ходять по церкві у мегерках, смольки курять, регочуться.* Рудч. Ск. II. 197.

Смольний, -а, -е = **Смолкий**. *Соснова тріска дуже смольна.* Рк. Левиц.

Смоляний, -а, -е. 1) Смоляной, смолистый. *А в дівчини Гапки смоляниї лавки: як сів, — прикипів, і вечерять не схотів.* ХС. II. 196. 2) Чорный какъ смола. *Ой бодай же ти, дівчинонько, того не взрівала, щоб рученька смоляная травиченьку жала.* Чуб. V. 1036.

Смоляник, -ка, *м.* = **Смолоскип.** *Лохв.* у.

Смолянка, -ки, *ж.* 1) = **Мазанка 4.** Вх. Зн. 64. 2) Раст. Viscaria vulgaris (Lychnis Viscaria L.). ЗЮЗО. 127. Ум. **Смоля́ночка.**

Смоляр, -ра, *м.* Смоляръ, смолильщикъ, смоловаръ.

Сморж, -жа, сморжій, -жія, *м.* Грибъ: сморчокъ, Morchella esculenta Pers. Анн. 218. Вх. Пч. II. 33.

Сморід, -роду, *м.* Смрадъ, вонь. Борз. у. *Більш смороду, ніж потіхи.* Ном. № 9853.

Сморо́дина, -ни, *ж.* 1) Черная смородина, Ribes nigrum. *Калину ламаю, смородину ріжу.* Чуб. V. 85. 2) Смородина. Хороводная весенняя дѣвичья пѣсня.

Смородли́вість, -вости, *ж.* Смрадность.

Смородли́вий, -а, -е. Смрадный.

Смородок, -дку, *м.* = **Смородина.** Ум. **Смородо́чок.** *Ой піду я в сад, садочок у зелений смородочок, та ляжу засну.* Чуб. V. 702.

Смо́родь, -ді, *ж.* = **Сморід.** Употр. также какъ брань. *Смородь така, — ще й несеться.* Борз. у.

Сморо́дяний, -а, -е. Смородинный (черной смородины). *Смородяний цвіт.* Мил. 131.

Сморч, -ча, *м.* = **Сморж.** Вол. г.

Сморчо́к, -чка, *м.* = **Сморж.** ЗЮЗО. І. 128.

Смо́рщик, -ка, *м.* Названіе одного изъ играющихъ въ шкопирту. Ив. 20.

Сморщи́на, -ни, *ж.* У сапожниковъ: деревян. дощечка, вставляемая въ передокъ сапога, когда сапогъ на колодкѣ. Сумск. у.

Сморщо́к, -щка́, *м.* = **Сморчок**? *Щоб тобі довіку було там сморщком сидіти.* Г. Барв. 120.
Смотрі́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* = **Гледіти.** *Смотри кінця кожній справі.* Ном. № 2613.
Смрід, -ро́ду, *м.* = **Сморід.** *Хто має пасіку, той має мід, — хто має діти, той має смрід.* Ном. № 9173.
Смуга, -ги, *ж.* 1) Черта, штрихъ. Козел., Лубен. у.у. 2) Полоса. Св. Л. 138. *На руках було видко сині й червоні смуги од вірьовки.* Левиц. Пов. 104. *На спині знать кровавії смуги.* КС. 1882. IV. 171. Ум. **Смужка, смужечка.** *Смужечка світу.* Мир. Пов. II. 117.
Смуганастий, -а, -е = **Смугнастий.** Св. Л. 202.
Смугарястий, -а, -е = **Смугнастий.** *Чорні пявки — то кінські, а котрі смугарясті, як вюни, то саме добре: жиди купують.* НВолын. у.
Смугастий, -а, -е = **Смугнастий.**
Смуглявий, -а, -е = **Смаглявий.** Г. Барв. 44 7. *На смуглявих щоках грав рум'янець.* Левиц. I. 12. Ум. **Смуглявенький.** Г. Барв. 217.
Смуглястий, -а, -е = **Смуглявий.** Вх. Лем. 468.
Смугнастий, -а, -е. Полосатый. *На гробовищі хрест помальований смугнастий.* Кіев. г.
Смуда, -ди, *ж.* = **Смовдь.** *Не жаліслива сестриця повела брата додому, сама стала з смудою. Ой смудо, смудо тонкая! Була в мене невіхна такая.* Харьк. г.
Смудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Жариться, печься. *Там* (у пеклі, в печі) *душі ся смудили і чорти їх мішали желізними кочергами.* Гн. II. 252.
Смужечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **смуга.**
Смужка, -ки, *ж.* Ум. отъ **смуга.**
Смужкатий, -а, -е = **Смугнастий.**
Смурнути, -рну, -неш, *гл.* Дернуть. *Як смурне того кота за хвіст.* О. 1862. VI. 35.
Смута, -ти, *ж.* Печаль, грусть.
Смутен, -тна, -не = **Смутний.**
Смути́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Печалить, наводить грусть.
Смути́тися, -чу́ся, -тишся, *гл.* Печалиться. *Загубиш, то не смутись, знайдеш, то не веселись.* Ном. № 5851. *Чого тобі смутитись не знать чим?* МВ. (О. 1862. III. 63).
Смутість, -тости, *ж.* Унылость, грустное расположеніе. *Більше смутости, як радости.* Ном. № 9854.
Смуткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Грустить. ЛВ. II. 10. *Смуткувала Марина осінь, смуткувала й зіму.* Левиц. I. 32.
Смутли́вий, -а, -е. Печальный. *Матка Його жалослива стоїть під хрестом смутлива.* ЗЮЗО. I. Матер. 28.
Смутний, -а, -е. Грустный, печальный, унылый. *Хазяїн смутний, все здихає.* ЗОЮР. I. 73. *В погоду й смутний веселим буває.* Ном. № 602. Ум. **Смутненький, смутнесенький.** Чуб. V. 27. МВ. II. 83.
Смутність, -ности, *ж.* = **Смуток.** *Видів вашу смутність і хотів порадити вам.* Гн. II. 54.
Смутні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Становиться печальнымъ. *Мати усе смутніла.* МВ. II. 180.
Смутно, *нар.* Грустно, печально. *В труби та в жоломійки смутно-жалібно вигравають.* ЗОЮР. I. 120. **Смутно себе ма́ти**. Быть грустнымъ, печальнымъ, грустить, печалиться. *Там сидить ясний соколонько, смутно має, жалібненько квилить-*

проквиляє. ЗОЮР. I. 28. *Козаки теє зачували, смутно себе мали, тяжко здихали.* Макс. Ум. **Смутненько, смутнесенько.** *Було смутнесенько небозі.* Греб. 320.

Смуток, -тку, *м.* Грусть, уныніе, печаль. *Иноді смуток великий напада, що й на світ не хочеться дивиться. Смуток ваш на радощі обернеться.* Єв. I. XVI. 20. **Смуток її зна**. Чертъ ее знаетъ. Ном. № 7866. **У йо́го до смутку гро́шей**. У него множество денегъ. ЗОЮР. I. 233.

Смутува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Смуткувати.** Мкр. Г. 13. Г. Барв. 204. *Я молода смутую.* Чуб. V. 583.

Смух, -ху, *м.* Смушка, смушекъ. У Гребенки употреблено въ значеніи: мѣхъ звѣря. (Вовк) *сидить і сам собі радіє, що смух його огонь, мов літом сонце, гріє.* Греб. 385. Ум. **Смушок.** Вас. 198.

Смушевий, -а, -е. Смушковый, смушечный. *Смушева шапка.*

Смушок, -шка, *м.* Ум. отъ **смух.**

Снага, -ги, *ж.* Сила; физическая возможность. Г. Барв. 366. *Бувало, в кого є снага, обійде чи двадцять хат, чи тридцять.* ЗОЮР. I. 43. *Робимо, мамо, до кровавого поту і вже снаги не стає.* Кв.

Снадь, -ди, *ж.* Загаръ, смуглость. *Волос красний, кучерявий, а личенько таки лудит, хоть го трошки снадь присіла.* Федьк. I. 127.

Снажни́й, -а́, -е́. Сильный, не истощенный. *Та се колись був снажний кінь.* Лубен. у.

Снажно, *нар.* Тяжелымъ трудомъ. *Загорюй снажно та й їж смашно.* Ном. № 9967.

Снасти́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* Уснащать.

Снасть, -сти, *ж.* 1) Остовъ, основныя части; напр. въ повозкѣ это оси въ соединяющими ихъ частями и подушки на осяхъ. Рудч. Чп. 249. Части снасти воза: **вісь, підто́ка, підге́рсть, каблука, рукав, середина, ухналь, підісок, завіски, сто́сик, кіло́чок, загвіздок, шворінь, насад, тибель, притичка ручиця**. Рудч. Чп. 249 — 250. *На цьому возі снасть добра, хоч у яку дорогу, то видержить.* Брацл. у. *Згорів чисто вітрак: сама снасть стирчить.* Брацл. у. 2) Скелетъ, основныя части тѣла. Г. Барв. 188. *Я така* (худа), *що тільки снасть моя була та й годі.* Г. Барв. 4.

Сни́зька, -ки, *ж.* Часть **ля́ди**. **(См.).** Шух. I. 255, 256. См. **Снізка.**

Снити, сню, сниш, *гл.* Видѣть во снѣ. *І був би він в царськім дворі багато ще снив, гукнув бо звін на Стефані, а він ся збудив.* Федьк. I. 37.

Снитися, снюся, снишся, *гл.* Сниться. Ном. № 11350. *Як сниться ніж, заступ, або лопата, — ледачий язик.* Кобел. у.

Снитка, -ки, *ж.* Раст. Aegopodim Podagraria L. ЗЮЗО. I. 110.

Сни́царство, -ва, *с.* 1) Ваяніе. 2) Ремесло каретника.

Сни́царський, -а, -е. Относящій къ: 1) рѣзчику, ваятелю, 2) каретнику.

Сни́царь, -ря, *м.* 1) Ваятель, рѣзчикъ. 2) Колесникъ, каретникъ.

Сни́ця, -ці, *ж.* Сница, часть экипажа, куда вкладывается дышло. Чуб. VII. 404. Kolb. I. 67.

Сни́ще, -ща, *с.* = **Сон 2**. *Снилось снище.* Грин. 1. 242. *Еней заснув і бачить снище.* Котл. Ен. V. 7.

Снівниця, -ці, *ж.* = **Оснівниця.** Чуб. VII. 411. *Пряжу оснують на снівницю.* Грин. II. 19.

Сніг, -гу, *м.* Снѣгъ. *Злякався, побілів, як сніг.* Котл. Ен. II. 30. Ум. **Сніжо́к, сніже́чек.** Чуб. V. 83.

Снігар, -ра, *м.* = **Снігур.** Вх. Уг. 268.

Снігниця, -ці, *ж.* = **Сніговиця.** Вх. *Лем.* 468.

Сніговий, -а, -е. Снѣжный. *Вода снігова.* К. Іов. 14.

Сніговиця, -ці, *ж.* Мятель.

Сніговобілий, -а, -е. Снѣжнобѣлый. *Левиц.* Пов. 139.

Сніголю́б, -ба, *м.* Пт. Подорожникъ зимній, Emberiza nivalis. Вх. Пч. II. 10.

Снігоцвіт, -ту, *м.* Бѣлоснѣжный цвѣтокъ. *І почали звати лілеєю снігоцвітом.* Шевч.

Снігур, -ра, *м.* 1) Пт. снигирь, Pyrrhula vulgaris. 2) = **Снігурка.** Вх. Пч. II. 29.

Снігурка, -ки, *ж.* Раст. Anemone nemorosa. Вх. Пч. II. 29.

Снідальниця, -ці, *ж.* Завтракающая. **Снідальницями** называются въ свад. обрядѣ дѣвушки и женщины, приходящія въ понедѣльникъ изъ бывшаго дома новобрачной въ ея новое жилище завтракать. Грин. III. 447.

Сніданенько, -ка, *с.* Ум. отъ **снідання.**

Снідання, -ня, *с.* Завтракъ. *Співання в пятницю, а снідання в неділю ніколи не минеться.* Ном. № 539. Ум. **Сніданенько, сніданнячко.** Чуб. III. 77. *За чужої матінки сніданенька не буде.* О. 1862. IV. 7.

Сніданок, -нку, *м.* Завтракъ.

Снідати, -даю, -єш, *гл.* Завтракать. *Ой чи прийде, чи не прийде на вечерю тую, а я мойму миленькому снідати зготую.* Нп.

Сніжечок, -чку, *м.* Ум. отъ **сніг.**

Сніжина, -ни, *ж.* Снѣжинка. *А думи гордії розвіє, як ту сніжину по степу.* Шевч. Ум. **Сніжинка, сніжиночка.**

Сніжити, -жить, *гл. безл.* Снѣжить, идти снѣгу. Вх. Уг. 268.

Сніжний, -а, -е = **Сніговий.** *Буде дуже сніжна зіма.* Грин. І. 254.

Сніжниця, -ці, *ж.* = **Сніговиця.** *Морози лютували і сніжницею мело.* Млак. 52.

Сніжок, -жку, *м.* Ум. отъ **сніг.**

Сніз, сно́зу, *м.* 1) = **Сноза.** 2) = **Снізка 2.** Kolb. I. 67. 3) Въ полудрабку каждая изъ двухъ крайнихъ планокъ, соединяющихъ верхнюю сторону съ нижнею. *Лохв. у.* См. **Снізка.** 4) Верхняя дощечка въ **корці** колеса водяной мельницы. См. **Корчівка.** Мик. 480. Ум. **Сно́зик.**

Снізка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сноза.** 2) Въ ярмѣ: каждая изъ двухъ палок, соединяющихъ верхнюю часть ярма (**чашовину**) съ нижнею (**підгорлям**). Чуб. VII. 405. Рудч. Чп. 250. См. **Снизька, сніз.**

Сніп, снопа, *м.* 1) Снопъ. *Да взяв на ратище ворота, так як от сніп святого жита візьмеш.* ЗОЮР. І. 4. **Жать за сніп**. Жать, получая плату частью урожая. Сим. 196. 2) Пучекъ связанной лучины. Шух. І. 223. Ум. **Сніпок, снопок, снопик, снопо́чок, сно́пчик, сно́понько.** *А в мене хата сніпками вшита.* Мет. 6. *Мак поспіль укрив городи коло кожнісінької хатки, снопчиками та жмутками ріс при дорозі.* МВ. III. 127.

Снісарь, -ря, *м.* = **Слюсарь.** *Він у нас снісарем, — замки справля, відра і так що инше.* Екатер. у.

Сніт, -ту, сніта, -ти, *ж.* Чурбанъ, отрубокъ. Вх. Зн. 65. Желех.

Снітий, -а, -е. — оріх = **Снітяк.** Вх. *Лем.* 468.

Сніти́стий, -а, -е. Съ головней (о хлѣбѣ). Желех.

Сніти́тися, снічуся, -тишся, *гл.* 1) Покрываться головней (о хлѣбныхъ колосьяхъ). Желех. 2) Плѣсневѣть. Желех.
Снітиця, -ці, *ж.* = **Снітій.** Вх. Пч. II. 37.
Снітій, -тія, *м.* Раст. Uredo segetum. Вх. Пч. I. 13. См. **Засніт.**
Сніть, -ти, *ж.* = **Снітій.** Вх. Лем. 468.
Снітяк, -ка, *м.* Орѣхъ безъ зерна и заплѣсневѣлый. Вх. Лем. 468.
Сніцарь, -ря, *м.* = **Сницарь.**
Снови́ґа, -ги, сновиґа, -ґи, *об.* 1) Слоняющійся. *Лізе в очі як сновига.* Ном. № 2756. 2) Насѣк. Anthomyia (meteorica). Вх. Пч. I. 5.
Сновигайло, -ла, *м.* = **Сновиґа.**
Сновигати, -гаю, -єш, сновиґати, -ґаю, -єш, *гл.* Сновать, слоняться. *А сестра уже й поздоровіла, уже й по хаті сновигає.* Рудч. Ск. I. 137.
Сновида, -ди, *об.* Лунатикъ. Лохв. у.
Сновида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* = **Сновиґати.** *Ніде мені в світі прихилитись, сновидаю заволокою.* Г. Барв. 192.
Снови́дний, -а, -е. Больной лунатизмомъ. Лохв. у.
Снодійний, -а, -е. Снотворный. *Снодійні маки.* Щог. Сл. 67.
Сноза, -зи, *ж.,* преимущ. во мн. ч. **снози**. 1) Въ ульѣ: тоненькія палочки для поддерживанія сотовъ. Подольск. г. 2) Часть плуга. *Тепер моя головонька в тузі, що поламались всі снозоньки в плузі.* Нп. 3) Поперечныя связи 4-хъ жердей, составляющихъ остовъ плетеной дымовой трубы. 4) Небольшой дубовый колышекъ, которымъ соединяются концы лопатокъ въ однобортномъ колесѣ водяной мельницы. Черн. у. Ум. **Снізка.**
Снозик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **сніз.** 2) Въ остовѣ плетеной изъ лозы корзинки — поперечные прутья, около которыхъ загибаются тонкіе прутья, составляющіе сплошную стѣнку корзины. Вас. 148.
Снози́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Придѣлывать **сно́зи**.
Снопик, -ка. Ум. отъ **сніп. Снопо́к, -пка, снопо́чок, -чка, сно́понько, -ка,** *м.* Ум. отъ **сніп.**
Сно́пчик, -ка, *м.* Ум. отъ **сніп.**
Сно́та, -ти, *ж.* Дѣвичье цѣломудріе. Чуб. IV. 447. *Доброго роду дитина, що вона по ночах ходила, да при собі сноту носила.* Нп.
Сно́ток, -тка, *м.* = **Снота.** Чуб. IV. 451.
Снувавка, -ки, *ж.* = **Основниця.** Части ея: **побе́дрини** (горизонтальныя стороны), **колу́драбки** (вертикальныя стороны), **чопи́** (колышки). Шух. I. 151.
Снувавник, -ка, *м.* Дощечка или деревянная ложка съ двумя дырами, сквозь которыя проходять нитки основы — употребл. при снованіи основы. Шух. I. 150.
Снувалка, -ки, *ж.* Сновальница, но иного устройства, нежели снувавка; по устройству она похожа на **самотоку** (см.). Части: **веретено** (стержень), два **перехрестя**, четыре **стовпці** (= **качкам самотоки), листви чиноватні** (двѣ). МУЕ. III. 15.
Снувальниця, -ці, *ж.* = **Снувалка.** Угор. МУК. III. 24.
Снувати, -ную́, -єш, *гл.* 1) Сновать, дѣлать основу для тканія. 2) Основывать, создавать. *Три голубоньки радоньку радять, радоньку радять, як світ снувати.* Гол. II. 5.

Снуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* 1) Сноваться, дѣлаться основѣ. 2) Ходить сюда и туда. *Снуюся по хаті, тиняюсь.* Г. Барв. 83. 3) Болтаться. *Пояс так і снується коло неї.* 4) Мерещиться, вертѣться. *Снується мі перед очі, як вдень, так і вночі.* Ном. № 378. *Біле личко, чорні брови на души снується.* Чуб. V. 2.

Снурови́ці, -ць, *ж.* = **Шнуровиці.** Гол. Од. 23.

Снядіти, -дію, -єш, *гл.* Плѣсневѣть, покрываться слизью. *Сир снядіє.* Павлогр. у. *Ця капуста вже поснаділа, де там її їсти.*

Соб! *меж.* Восклицаніе, которымъ погоняютъ воловъ налѣво; употребляется также въ смыслѣ нарѣчія и значитъ: налѣво. Св. *Л.* 217. Kolb. I. 65. *Їдьте, сердечко, навпрямець, а там живе Андрій Швець: а там — круто соб — живе Кулина Вакуленкова.* ЗОЮР. I. 148.

Собака, -ки, *м.* и *ж.* 1) Собака. *Бреше, мов собака.* Ном. *Гей, братці, втікайте, бо ще старий собака жив.* ЗОЮР. I. 116. 2) Названіе нѣкоторыхъ изъ играющихъ въ игру пиж. Ив. 38. 3) Тяжесть, привязываемая къ концу коледезьнаго очепа. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 4) Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 427. Ум. **Собачка.**

Собакарь, -ря, *м.* Псарь. *Що тих собакарів, хто його зна, скільки було.* Полт. г.

Собакуватий, -а, -е. Придирчивый, злой. Грин. III. 303. *Собакуватий у нас урядник — страх.* Волч. у.

Собарний, -а, -е = **Собачий.** О. 1862. V. Кух. 38.

Собацький, -а, -е = **Собачий.** *Життя собацьке.* Ном. № 790.

Собача, -чати, *с.* Щенокъ. *Убийте пса, а собачат своєю заріжу.* Шевч. Ум. **Собачатко, собачатонько, собачаточко.**

Собачий, -а, -е. 1) Собачій. **Собача віра, юха**. Бранныя слова. *Собача віра.... і їсти не давала.* Рудч. Ск. I. 183. *Як попеться, то йому не кажи ні злого, ні доброго — така собача юха.* ЗОЮР. I. 152. 2) Растенія: а) — **корінь**. Cynoglossum officinale. Анн. 119. б) — **чі коноплі**. Galeopsis versicolor Curt. ЗЮЗО. I. 123. в) — **че мило**. Saponaria officinalis L. Анн. 316. г) Herniaria glabra L. ЗЮЗО. I. 124. д) — **чі репяхи**. Bidens tripartita L. Анн. 65. е) — **чі язики**. Plantago lanceolata. Анн. 259. 4) **Собаче вимя**. Нарывъ подъ мышкою.

Собачи́ний, -а, -е = **Собачий.** Ном. № 10973.

Собачиця, -ці, *ж.* Сука. *На тобі, хортице-собачице, хвоста, да не кусай по жовтому, да кусай по білому.* Рудч. Ск. I. 16.

Собачка, -ки, *м.* и *ж.* 1) Ум. отъ **собака.** 2) Названіе одной изъ звѣздъ возлѣ созвѣздія Большой Медвѣдицы. Грин. I. 1. 3) Раст. Cynoglossum officinale L. ЗЮЗО. I. 120.

Собачник, -ка, *м.* Любящій собакъ.

Собачня, собашня, -ні, *ж. соб.* Собаки. Чуб. II. 144. Греб. 408. *Заскавучала собачня.* Стор. М. Пр. 111.

Собі, *мѣст.* дат. пад. отъ **себе**. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.* Ном. № 1.

Собір, -бору, *м.* Соборъ, собраніе. *Діва Марія сина родила, сина родила, собір збірала.* Чуб. III. 334.

Собічити, -чу, -чиш, *гл.* Присваивать. *Все собічить: і то моє, і се не ваше.* Св. *Л.* 244.

Со́бкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Кричать «соб!». погонять налѣво (воловъ). 2) Помыкать. *Він нами собкав, як волами, та й служили!* Харьк. г.

Соболевий, -а, -е. Соболиный. К. ЧР. 338. О. 1862. V1П. 34.

Соболиця, -ці, *ж.* Самка-соболь. *Ой поважай сестру свою, сироту вдовицю; кохай, кохай молодицю, гарну соболицю.* Чуб. V. 935.

Со́боль, -ля, *м.* Соболь — животное, а также соболій мѣхъ. КС. 1882. IX. 416. *Візьми шубу з оксамиту, соболями підшиту.* Лукаш. 144. Употр. какъ ласкат. слово. *Козаченьку, мій соболю, візьми мене із собою.* Чуб. V. 84.

Собольо́вий, -а, -е = **Соболевий.** *А на йому шуба собольова.* Чуб. III. 455.

Соболя, -ляти, *с.* Молодой соболь. МУЕ. III. 149.

Собор, -ру, *м.* 1) = **Собір.** 2) Соборъ, церковь соборная. *Золотоверхі собори в Київі.* Левиц. I. 214. Ум. **Соборець, собо́рчик.**

Соборець, -рця, *м.* 1) Ум. отъ **собор.** 2) Собраніе священниковъ и всего причта по благочиніямъ для исповѣди и причащенія во всѣ 4 поста. О. 1862. IX. 50.

Собо́рище, -ща, *с.* = **Собір.** Чуб. I. 180.

Собо́рувати, -рую, -єш, *гл.* Соборовать. *Шось йому дуже погано, сьогодня вже запричащали й соборували.*

Соборуватися, -руюся, -єшся, *гл.* Собороваться. *Я хочу маслом соборуватась.* Левиц. I. 386.

Сова, -ви, *ж.* 1) Сова. *Ні сич, ні сова.* Посл. 2) — **кі́тча**. Филинъ. Вх. Лем. 425. Ум. **Со́вонька, со́вочка.**

Со́вало, -ла, *с.* 1) Сtowающій, двигающій. 2) Спусканіе срубленныхъ деревьевъ по особымъ желобамъ съ горъ внизъ. Шух. I. 180.

Со́вати, -ваю, -єш, *гл.* Совать, двигать.

Соватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Соваться, двигаться, лѣзть. *Совайся, Нечипоре!* Ном. № 10971. *Кричав, совався з кулаками.* Левиц. I. 320.

Со́вгалка, -ки, *ж.* = **Совганка.** Вх. Зн. 65.

Совганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Соваться. *Так і совганиться, не бачить, що перед носом.*

Совганка, -ки, *ж.* = **Сковзалка.** Вх. Зн. 65.

Совгатися, -гаюся, -єшся, *гл.* = **Ковзатися.** Вх. Зн. 65.

Со́вгач, -ча, *м.* Песть въ сукновальнѣ. Мик. 481.

Со́вгнути, -гну, -неш, *гл.* Двинуть сильно. *Совгнули кіньми — як грім на небі.* Kolb. I. 110.

Со́вдати, -даю, -єш, *гл.* Лѣниво идти, тяжело ступать ногами.

Соверши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Выводить верхъ, заканчивать (напр. стогъ). *Розчали класти стіжок, та ще не совершили.* Волч. у.

Со́взати, -заю, -єш, *гл.* Скакать, прыгать, шалить. Угор.

Совзениця, -ці, *ж.* Гололедица. Вх. Зн. 65.

Совиний, -а, -е. Совиный. *Совина лапа.* Чуб. I. 95. *Совині очі.* Грин. III. 391.

Совинча, -чати, *с.* = **Совиня.** *У тебе соколинча, а в мене совинча.* Грин. II.

Совиня, -няти, *с.* Птенецъ совы. Ум. **Совинятко.**

Сови́ще, -ща, *с.* Большая сова. Грин. III. 461.

Со́вісний, -а, -е. Добровѣстный, совѣстливый.

Со́вість, -сти, *ж.* = **Сумління.** *У їх драгунська совість.* Ном. № 3170.

Совіта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* — **кого́.** Совѣтывать кому. *Мене люде совітають піти до старшини та пожаліться.* Волч. у.

Совіта́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Совѣтываться. *Став з жінкою своєю совітатися.* ХС. IV. 16.

Совманитися, -нюся, -нишся, *гл.* Двигаться, ходить туда и сюда. *Батько й мати Василеві засмучені совманяться по хаті.* Г. Барв. 393.

Совманути, -ну, -неш, *гл.* Толкнуть, пихнуть. *Пані тільки ногою мене совманула.* МВ. (О. 1862. III. 42).

Со́вонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **сова.**

Совп, -па, *м.* = **Подошов.** Вх. Пч. II. 24.

Совуля, -лі, *ж.* = **Пугутькало.** Вх. Пч. II. 14.

Совуня, -ні, *ж.* *Ласк.* отъ **сова.**

Соглядати, -даю, -єш, *гл.* Созерцать, видѣть.

Согравати, -граю, -єш, *гл.* Въ думахъ: волноваться. *Стане Чорне море согравати.* АД. I. 94.

Согріша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **согріши́ти, -шу́, -ши́ш,** *гл.* Согрѣшать, согрѣшить. Гн. I. 203.

Соде́ржувати, -жую, -єш, *гл.* Соблюдать. *Свято більше від усього содержуємо.* Г. Барв. 346.

Содо́ма, -ми, *ж.* Шумъ, суматоха, крикъ: ссора. *Ой содома, пане куме.* Грин. III. 635. *В хаті заїдня, колотнеча, содома піднялась, що й не сказати: Мася з матірю зуб на зуб стинається.* Св. Л. 278.

Содухи. Два первыя слова похороннаго пѣснопѣнія: «Со духи праведными скончавшуся....»; употребляются въ значеніи: смерть, конецъ. *Да ти ж мене й не брязнеш так об землю, щоб тут мені й содухи.* К. ЧР. 168. **Со́духи спусти́ти**. Издохнуть. *Заяць уже спустив содухи.* Вх. Зн. 65.

Соє́дник, -ка, *м.* = **Зєдник.** Новомоск. у. (Залюб.).

Созвідати, -даю, -єш, *гл.* Навѣстить. *Рад би я, сестро, до тебе прибути, тебе созвідати.* КС. 1882. ХП. 496. См. **Одвідати.**

Сой, *мѣст.* = **Собі.** *Юж єм сой подумала, же не буду жаловала.* Гол. IV.

Сойка, -ки, *ж.* 1) = **Соя.** Вх. Пч. II. 10. — **лісова**. Пт. = **Лускогоріх.** Вх. Пч. II. 9.

Сойм, -ма и -му, *м.* Сеймъ. Ум. **Со́ймик.**

Сокира, -ри, *ж.* 1) Топоръ, сѣкира. Часть ея: **жало** — лезвіе, **борідка** — задняя часть лезвія, **носок** — его передняя часть, **щоки** — бока, **голова** — часть возлѣ обуха, **ухо** — дыра, въ которой укрѣплено топорище, **ручка, держално** — топорище. Сим. 24. У гуцуловъ: **вістрє = жало**, части его также **носок** и **борідка**, выше — **плече**, возлѣ обуха — **шия, пазуха = ухо, топорище** — топорище. Шух. I. 175. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Сокирка, соки́рочка.**

Сокирка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сокира.** 2) мн. Раст. а) Delphinium consolida L. ЗЮЗО. I. 175. б) Vicia sepium L. ЗЮЗО. I. 141. в) Delphinium ajacis L. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 121. г) — **городні**. Matthiola annua. Вх. Пч. I. 11. 3) мн. Родъ узора въ вышивкѣ.

Соки́ркуватий, -а, -е. Язвительный, рѣзкій. *Ні, таки й вона сокиркувата.* Кобел. у.

Сокирний, -а, -е. Топорный.

Соки́рник, -ка, *м.* Плотникъ. НВолын. у.

Соки́рницький, -а, -е. Плотничій. *Сокирницька робота.* Рк. Левиц.

Сокирня, -ні, *ж.* Деревянный полукругъ у плуга, служащій для измѣненія ширины пахaнi, а также и для помѣщенія инструментовъ (топора, бурава и пр.).

Соки́рочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сокира.**

Сокирянка, -ки, *ж.* Кирка. Угор.

Сокіл, -кола, *м.* Соколъ. *Зашумів сокіл із-за крутих гір.* Чуб. V. 206. Употребляется какъ ласкательное слово. Ум. **Соколик, сокіло́к, соколонько, соколонько, сокільчик, соколе́ць, соколко, соколочок.** Мил. 157. Чуб. V. 1195, 23, 70. Ном. № 801. Грин. III. 498.

Сокір, -кора, *м.* = **Осокір.** *Тріщать дуби, сокори, вільха і всяке дерево.* Рудч. Ск. I. 134.

Сокірвиця, -ці, *ж.* Сукровица. Желех. Угор.

Сокове, -вого, *с.* Кислый куриный соусъ. Полт. г.

Соковитий, -а, -е. Сочный. Левиц. I. 354.

Соколеня, -няти, *с.* Соколенокъ. Чуб. V. 694.

Соколиний, -а, -е. Соколиный. Ном. № 997.

Соколинча, -чати, *с.* = **Соколя.** *У тебе соколинча, а в мене совинча.* Грин. II. 314.

Соколиха, -хи, *ж.* Соколиха, соколья самка. *Соколихо-мати, коня не продати.* Чуб. V. 886.

Соколиця, -ці, *ж.* = **Соколиха.** К. Дз. 210. *А для нашої молодиці скажуть правду соколиці.* Гол. IV. 438.

Соколо́вий, -а, -е. Соколиный. *Ото тобі, молода, та дідова борода, соколові очі, добрий дід до ночі.* Чуб. V. 1147.

Соколонько, -ка, соколочок, -чка, *м.* Ум. отъ **сокіл.**

Соколя, -ляти, *с.* Соколенокъ. Мил. 219. *Ой високо соколяті угору літати.* Мет. 8.

Сокорина, -ни, *ж.* = **Осокорина.** *Як широка сокорина віти роспустила.* Шевч.

Сокори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* = **Сокотіти.** Мнж. 192. *Сокоче курочка на криті, сокорить.* К. Дз. 155.

Сокоруха, -хи, *ж.* Эпитетъ курицы. Лохв. у.

Сокота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* 1) О курахъ: кричать, кудахтать. *Кури крав, у міх клав, кури сокочуть, у міх не хочуть.* Ном. 2) Болтать, трещать. *Не сокочи, жінко.* НВолын. у. *Дітвора сокоче, дітвора клекоче.* Хата. 19.

Сокотач, -ча, *м.* Сторожъ. Вх. Зн. 65.

Сокоти́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Беречь, стеречь. Шух. I. 184. *Зелене вино славно зацвіло; сокотила вино гречная панна.* Гол. IV. 535.

Сокоти́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* Беречься, остерегаться. Вх. Зн. 65.

Сокотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Сокотати.**

Сокотуха, -хи, *ж.* 1) Эпитетъ курицы. 2) Трещетка, болтунья.

Сокруши́на, -ни, *ж.* Раст. Крушина? *Стань ти в чистім полі билиною, хорошою сокрушиною.* Чуб. V. 708.

Сoктіти, -кчу, -тиш, *гл.* Сочиться. Вх. Зн. 65.

Сокуплювати, -плюю, -єш, сов. в. **сокупити, -плю, -пиш,** *гл.* Соединять, соединить. *Нехай се святе яблуко наші душі освятить і сокупить.* Г. Барв. 346.

Сокупний, -а, -е. Совмѣстный. *Ой лучче нам, подружечко, сокупного жениха мати.* Мил. 117.

Солити, -лю, -лиш, *гл.* Солить. *Тричи борщ солити не годиться.* Посл.

Со́лище, -ща, *с.* У гуцул, пастуховъ: мѣсто, гдѣ даютъ скоту соль. Шух. I. 212.
Солімка, -ки, *ж.* Ум. отъ **солома.**
Соловеєчко, -ка, *м.* Ум. отъ **соловей.**
Соловей, -в'я, *м.* 1) Соловей. *Защебетав соловей, там у гаю седючи.* Млр. л. сб. 2) Названіе вола, масть котораго подходить къ цвѣту опереніе соловья. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Соловейко, соловеєчко.** *Мій таточку, мій соловеєчку.* Мил. 182.
Соловейків, -кова, -ве. Соловьиный. *Ой коби я мала орлові крила, соловейкові очі.* Чуб. V. 338.
Соловейко, -ка, *м.* = **Соловей.** *Соловейко в темнім гаї сонце зострічає.* Шевч.
Соловієчко, -ка, *м.* Ум. отъ **соловій.**
Соловій, -вія, *м.* = **Соловей.** Гол. I. 259. Ум. **Соловієчко.**
Соловіти, -вію, -єш, *гл.* О глазахъ: соловѣть, тускнѣть.
Солов'їний, -а, -е = **Соловйовий.** *Руки білі, стан тоненький, голос солов'їний.* Чуб. V. 25.
Солов'їха, -хи, *ж.* Соловьиная самка. *Прилетіла матінка солов'їха.* Чуб. V. 935.
Соловйовий, -а, -е. Соловьиный. *Солодких яблук та й наїлися, соловйових пісень та й наслухалися.* Чуб. V.
Солов'я, -яти, *с.* Птенецъ-соловей. *На калині соловя.* Грин. III. 86. Ум. **Солов'ятко.** *А в городі мятка, в саду солов'ятка.* Нп.
Солов'ячий, -а, -е = **Солов'їний.** *Як би ж у мене крилечка, солов'ячі очі, — полетіла б у дорогу темненької ночі.* Чуб. V. 741.
Солови́ний, -а, -е = **Солов'їний.**
Солод, -ду, *м.* Солодъ. *Варив чорт з москалем пиво, та й солоду відрікся.* Ном. № 821.
Солодити, -джу, -диш, *гл.* 1) Подслащать. 2) Услаждать. *Став солодити свою думу гульнею.* Мир. ХРВ. 400. 3) Въ игрѣ въ **солодю́чку** — бить палкой по направленію къ партнеру **сви́нку** (шаръ деревянный или иной). Ив. 13. 4) Заниматься онанизмомъ. Кіев. и Полт. г.
Солодиця, -ці, *ж.* — **лісова**. Раст. Polypodim vulgare. Вх. Лем. 468.
Соломи́ч, -ча, *м.* Солодковый корень. Угор.
Солодій, -дія, *м.* Онанистъ.
Солодісінький, -а, -е. Очень сладкій: очень пріятный. Мил. 162. *Які солодісінькі години переживаю я.* Левиц. I. 273.
Солодїти, -дїю, -єш, *гл.* Солодѣть, бродить.
Солодкий, -а, -е. 1) Сладкій. *Не бачив гіркого, не бачить і солодкого.* Ном. № 2116. 2) Пріятный. 3) Милый, любезный. *О солодкий мій побратимку!* Гол. III. 384. 4) **Солодке зі́лля**. Раст. Inulta Helenium. Екатер. г. Ум. **Солоденький, солоде́сенький.**
Солодкість, -кости, *ж.* Сладость. Желех.
Со́лодко, *нар.* 1) Сладко. 2) Пріятно. *Хто солодко живе, той гірко вміpає.* Посл. Ум. **Солоденько, селоде́сенько.**
Солодкомо́в(н)ий, -а, -е. Сладкорѣчивый, краснорѣчивый. О. 1862. IX. 124.
Солодкомо́вство, -ва. Сладкорѣчивость, краснорѣчивость. О. 1862. IX. 124.
Солодкомоло́кий, -а, -е. Сладострастный. *Дарма що крихкотіла, про те солодкомолока.* Луб. у.

Солодкуватий, -а, -е. Сладковатый. *Чого це горілка, кумо, солодкувата? чи не з медом вона часом?* Канев. у.

Солодовник, -ка, *м.* Дѣлающій солодъ.

Соло́док, -дка, е = **Солодкий**. *Не будь ні гірок, ні солодок.* Ном. № 4602.

Солодо́щі, -щей и -щів, *ж. мн.* 1) Сладость, сласти. 2) Наслажденіе. *Усі веселощі, всі солодощі в світі очам її душі, мов сон, являє.* К. МХ. 34.

Солодун, -на, *м.* = **Солодій.** Лохв. у.

Солодуха, -хи, *ж.* Родъ кушанья изъ ржаного солода(= **кваша?).**

Соло́дшати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться слаже.

Солодюсінький, -а, -е = **Солодісінький.** Желех.

Солодючка, -ки, *ж.* Родъ дѣтской игры. Ив. 13.

Солодятко, -ка, *с.* Милый, любезный. *Сюда мі ся, товаришу, мило подивити, відки буде солодятко волики гонити.* Гол.

Соложеник, -ка, *м.* Сладкій пирогъ, сладкій хлѣбъ.

Соло́ма, -ми, *ж.* Солома. Ум. **Солімка, солімочка, соломка, соло́мочка.** *Аби оснівка, — потканнячко — солімка.* Ном. № 7547.

Соломаха, -хи, *ж.* Родъ кушанья: жидкое тѣсто (преимущ. гречишное), съ масломъ вскипяченное. Маркев. 161. Чуб. VII. 441. *Житньої соломахи бузиновим молоком запивати.* Макс. (1849) 71.

Соломина, -ни, *ж.* Стебель соломы, соломинка. *І за соломину хопиться, хто топиться.* Ном. № 9783. Ум. **Соломинка.**

Солоней, -нею, *м.* Раст. Statice tomentella Boiss. ЗЮЗО. I. 137.

Солонець, -нця, *м.* 1) Солончакъ. *Яром, яром за товаром, а горами за волами, солонцями за вівцями.* Чуб. V. 472. *Біжить як на солонець.* Очень спѣшитъ. Фр. Пр. 37. 2) Трава, растущая на солончакахъ. Черном.

Солоний, -а, -е. Соленый. *Сахару хоч повен віз, а віз усе солоний.* Ном. № 328.

Солонина, -ни, *ж.* 1) Солонина. *Не буде з пса солонини.* Ном. № 1269. 2) Свиное сало. *Намащуся я солониною, скочу до хлопців скалубиною.* Гол. V. 683. Ум. **Солонинка, солони́ночка.**

Солони́ще, -ща, *с.* = **Солонець 1.** *Збігаються як на солонище.* Ном. № 13902.

Солоно, *нар.* Солоно. *Без соли солоно, без круп густо.* Ном. № 10074.

Солонува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* = **Солонцювати.** *От де бити, дрохв — на солонцях, як вони солонують.*

Солонцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Ѣсть соленое, закусывать соленымъ. *Порох ще довго солонцював талавиркою.* Мир. ХРВ. 193.

Солонцюватий, -а, -е. Солончаковый. Херс.

Соло́пити, -плю, -пиш, *гл.* Выставлять, показывать, высовывать (языкъ).

Солопій, -пія, *м.* Ротозѣй.

Солопіти, -пію, -єш, *гл.* Смотрѣть безсмысленно.

Солотвина, -ни, *ж.* Соленое болото, солончакъ. Вх. Лем. 468.

Солотрук, -ка, *м.* Камень для толченія соли или перцу. Вх. Лем. 468.

Солуква, -ви, *ж.* Пт. Вальдшнепъ. Шух. I. 23.

Солянка, -ки, *ж.* 1) Солонка. 2) Соленая вода, изъ которой вываривается соль. Kolb. I. 72. 3) Раст. Salicornia herbacea L. ЗЮЗО. I. 134.

Солярка, -ки, *ж.* Торгующая солью.

Соляр, -ра, *м.* 1) Солеваръ. 2) Торговецъ солью.

Сом, -ма, *м.* Рыба: сомъ. Браун. 30. *Ловили, ловили та й піймали сома.* Ном. № 1827.

Сомець, -мця, *м., мн.* **сімці**. Каждое изъ тѣхъ бревенъ въ стѣнѣ хаты, которыя только однимъ концемъ связываются въ замокъ, а другой упирается въ дверные или оконные косяки. Шух. I. 90.

Сомина, -ни, *ж.* Мясо сома. Мкр. Н. 13. *Що сомина, що свинина.* Ном. № 8116.

Сомиряти, -ряю, -єш, сов. в. **сомири́ти, -рю, -риш,** *гл.* Смирять, смирить. *Бо сам Господь — свята правда, сомиряє неправду.* ЗЮЗО. I. Матер. 23.

Сон, сна и сну, *м.* 1) Сомъ. *Питається сон дрімоти: де ти будеш ночувати?* Мет. 2. *То лях, мостивий пан, од сна уставав.* ЗОЮР. I. 52. **Сон не береться**. Не снится. *Хата біла, постіль мила, і сон не береться.* Чуб. V. 2. 2) Сновидѣніе. *Одної ночі приснивсь мені сон.* МВ. I. *Сон мара, Бог віра.* Ном. **Рябої кобили сон росказує**. Чепуху городить. Чуб. I. 262. 3) род. **со́ну**, также: **сон-зілля, сон-трава**, род. **сон-зілля, сон-трави**. Раст. а) Anemone Pulsatilla L. ЗЮЗО. I. 133. Анн. 35. б) Anemone pratensis L. ЗЮЗО. I. 133. Анн. 35. в) — **білий**. Anemone sylvestris. ЗЮЗО. I. 175. *Щоб на той рік діждати сону топтати.* Ном. № 332. *Молода сестра сон-траву ірвала.* Нп. 4) Сѣмячки подсолнечника. 5) Рыба сомъ. Вх. Пч. II. 21. Ум. **Со́ник, соно́к, со́ненько.** Мил. 36. **Сонько́**. *Ходи, сонку, в колисочку, приспи нашу дитиночку!...* Макс. (1849) 102. *Вже ж бо я свого соненька та не відгадаю.* Грин. III. 205.

Соненько, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **сонце.** 2) Ум. отъ **сон.**

Со́нечко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **сонце.** 2) Насѣк. Божья коровка.

Со́ник, -ка, *м.* Ум. отъ **сон.**

Сонливий, -а, -е. Сонливый. *Сонливого добудишся!* Ном. № 10398.

Сонливиці, -ць, *ж. мн.* Сонливость. *На мого сина дрімливиці, сонливиці і сплячки.* Чуб. I. 112.

Сонни́вий, -а, -е = **Сонливий.** *Я хоч сонниивий, та все таки раніше встав.* Зміев. у. *Невістка соннивая, дрімливая.* Нп. Черн. у.

Сонни́виця, -ці, *ж.* = **Сонливиці.** Мил. 34.

Сонний, -а, -е. Сонный. *Його сонного будили — не збудили.* Макс.

Сонниці, -ць, *ж. мн.* = **Сонливиці.** *Нате, вам ночниці, оддайте нам сонниці.* Грин. I. 29.

Сонно́та, -ти, *ж.* Сонливость. *На бабу все нападає соннота.* Рк. Левиц.

Соно́к, -нка́, *м.* Ум. отъ **сон.**

Со́нце, -ця, *с.* 1) Солнце. *Ой звечора вітер віє, зраня сонце гріє.* Мет. 59. **Схід-со́нця**. Востокъ. **Захід-со́нця**. Западъ. **По́ки со́нце світить**. Вовѣки, всегда; никогда. То-же: **Поки світ-сонця**. *Поки світ-сонця вороги б Київа не достали.* ЗОЮР. I. 4. Ум. **Со́ненько, со́нечко.** *Од соненька личенько смагне.* АД. I. 34.

Со́нців, -цева, -ве. Принадлежащій солнцу. *Проситься знов на ніч у сонцевої матеріи.* Рудч. Ск. I. 83.

Сончови́й, -а́, -е́. ? *Пару чобіт сончових.* Чуб. V. 65.

Соньки, -ків, *мн.* Сонъ. *Соньки, дрімки в колисоньки.* Мет. 1.

Сонько́, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **сон.** *Ходить сонько по долині.... Ой ну, соньку, в колисоньку, заколиши дитиноньку.* Мил. 35. 2) Соня, сонливецъ. *Оставлю ж сих хропти соньків.* Котл. Ен. V. 40.

Сонюга, -ги, *об.* Соня, любящій, любящая спать. Конст. у. Ум. **Сонюжка.**

Сонях, -ха, *м.* = **Соняшник. Соняхи**. Сѣмячки подсолнечника.

Соняшний, -а, -е. Солнечный. *Дні були чудові, тихі, соняшні.* Левиц. I. 426. *Соняшний світ.*

Соняшник, -ка, *м.* Раст. подсолнечникъ. *Широколистий соняшник.* Левиц. I. 28. Ум. **Со́няшничок.**

Соняшниковий, -а, -е. Изъ подсонечника, подсолнечный. *Соняшникова олія.* Лебед. у.

Со́няшниця, -ці, *ж. чаще мн.:* **соняшниці**. Спазматическія боли въ животѣ. Маркев. 88. КС. 1893. VII. 80. Грин. II. 318. ХС. VII. 416.

Соняшничина, -ни, *ж.* Стебель подсолнечника. Г. Барв. 224. Ум. **Соняшничинка.**

Соняшничиння, -ня, *с. соб.* Стебли подсолнечника. Г. Барв. 396.

Со́няшно, *нар.* Солнце свѣтитъ. *На дворі соняшно.*

Сопач, -ча, *м.* Рыба Percarina Demidoffii. Браун. 23.

Сопівка, сопілка, -ки, *ж.* Свирѣль. *Всяк чоловік в свою сопілку грає.* Посл. *Чабан вранці з сопілкою сяде на могилі.* Шевч. Ум. **Сопі́вочка, сопі́лонька, сопі́лочка.** *Сопілочка з калиночки, ясенове денце.* Чуб. V. 10.

Со́піль, -пля, *м.* 1) Сопля. 2) Ледяная сосулька.

Сопільник, -ка, *м.* Свирѣльщикъ. *Ісус побачив сопільників.* Св. Мт. IX. 23.

Сопли́вий, -а, -е. Сопливый. *Хоч сопливый, так щасливий.* Ном. № 1625.

Соплякуватий, -а, -е = **Сонливий 1.**

Сопляк, -ка, *м.* = **Сопіль.** Мнж. 7.

Сопокій, -кого, *м.* = **Супокій.** *За дурною головою нема ногам сопокою.* Ном. № 6682.

Сопочи́ти, -чну, -неш, *гл.* = **Спочити.** МВ. III. 62.

Сопроти́вний, -а, -е = **Супротивний.** *Сопротивна хвиля затопляє.* АД. I. 190.

Сопти́, -пу́, -пе́ш, *гл.* Сопѣть. *Сопе, як ковальський міх.* Нол.

Сопун, -на, *м.* Тотъ, кто сопитъ. Въ загадкѣ: носъ. Ном. № 220, стр. 297.

Сопух, -ха, *м.* Зловоніе, испареніе. Угор. Шух. I. 112. *Сопухи від сіна душать мене.* Ананьев. у. *Треба зробити діру, щоб сопухи виходили.* Ананьев. у.

Со́пуха, -хи, *ж.* 1) Сажа. Грин. II. 178. 2) Испачканная въ сажу рубаха, черная, какъ сажа. *Росхристана сорочка-сопуха.* Г. Барв. 23.

Сорок, -ка, *числ.* Сорокъ. *Найпередіш треба грішми зарятуваться, то сорокма карбованцями визволишся.* Лебен. у.

Сорока, -ки, *ж.* 1) Пт. сорока. *Сорока білобока.* Рудч. Ск. I. 135. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 38. 3) Въ свадебномъ обрядѣ: а) **Соро́ку скакати**. Танцевать по лавкамъ. Когда вносятъ изъ комори сорочку новобрачной, то, завѣся иконы, всѣ присутствующіе, предводимые старшимъ дружкомъ, держащимъ въ рукахъ сорочку, танцуютъ, съ соотвѣтствующими пѣснями, по лавкамъ и скамьямъ вокругъ стола и всей хаты, обходя ее трижды въ сторону, противоположную движенію солнца. Черниг. г. МУЕ. III. 152. б) **Водити соро́ки** = **Ходити перезвою.** МУЕ. III. 154.

Сорокатий, -а, *с.* = **Строкатий.**

Сорокатільник, -ка, сорокач, -ча, *м.* = **Сорокопуд.** Вх. Пч. II. 12.

Сорокі́вець, сороко́вець, -вця, *м.* Монета различной цѣнности: а) двадцать коп. б) сорокъ крейцеровъ. Гол. *А пани ся чудували — кілько має грошій! Не пасе він чтирі*

роки ні кози, ні вівці, лише прятав у кобівку білі сороківці. Лукаш. 137. *Дали йому сороківця, він думав, що червінця.* Грин. III. 516. Ум. **Сороќівчик.**

Сороківка, -ки, *ж.* 1) = **Сороківець.** Сим. 51. Мкр. Н. 29. 2) **Копа-сороківка**. Счетная единица у оконщиковъ при продажѣ оконъ: 40 оконъ. Вас. 150.

Сороківчик, -ка, *м.* Ум. отъ **сороківець.**

Сороко́вий, -а, -е. Сороковой. *Підходили вже сорокові літа йому.* К. Гр. К. 15.

Сороковини, -вин, *ж.* Сороковым день по смерти. Мил. 171. *На сороковинах так було, як і на похоронах, тільки панахиду ще й на гробу правили.* ЗОЮР. II. 287.

Сорококли́нці, -ців, *м. мн.* Орнаментъ на писанкахъ, въ которомъ заключается 40 треугольниковъ. КС. 1891. VI. 364.

Сороколатий, -а, -е. Имѣющій 40 заплатъ, оборванный (шуточно). *Ех, брате, брате сороколатий, а на мені сімсот і чотирі.* Погов. Черк. у.

Сороколітній, -я, -є. Сорокалѣтній. О. 1861. I. Кон. 321.

Сорокопуд, -да, сорокопуст, -ста, *м.* Пт. сорокопутъ. Вх. Пч. II. 12. *Сорокопуда гріх бить, бо він за курями тягне — кобця б'є.* Чуб. I. 60.

Сорокоуст, -та, *м.* Сорокоустъ. Кв.

Соро́куватий, -а, -е. Пестрый: черный съ бѣлымъ. Богод. у.

Сорокуля, -лі, *ж.* Гадюка. *Сорокуля го уп'єлила.* Вх. Зн. 73.

Сорокуш, -ша, *м.* = **Сорокопуд.** Вх. Пч. II. 12.

Сором, -му и -ма, *м.* Срамъ, стыдъ. *Скрізь землю б пішла від стида й сорому.* Кв. I. 46. **Со́рому набра́тися**. Осрамиться. *Оце якось такого сорому набрався, що думав з жінкою розплюваться.* Харьк. г. **Без сорома казка**. Сказка съ непристойностями. Выраженіе это употребляется, когда говорятъ о комъ либо, сдѣлавшемъ или сказавшемъ что-либо непристойное. Ум. **Соромо́к.**

Соро́матися, -маюся, -єшся, *гл.* = **Соромитися.** Чуб. V. 575. *Той бідний батько голодний, а попросити соромається.* Грин. II. 170.

Соро́мити, -млю, -миш, *гл.* Срамить, стыдить.

Соромитися, -млюся, -мишся, *гл.* Стыдиться, конфузиться. *Бо я вже й Бога не боюсь і не соромлюся людей.* Шевч.

Сороміжливий, -а, -е = **Соромяжливий.**

Соромітний, -а, -е = **Сороміцький.** Шевч. II. 162.

Соромітник, -ка, *м.* Безстыдникъ. *То паскудник, соромітник, він і батька і матір ні за що не має.* Васильк. у.

Соромітниця, -ці, *ж.* Безстыдница. *За те ми не йимемо віри, шоб оце така, мовляв, соромітниця, всьогосвітня ледащиця та переставила свою натуру.* Васильк. у.

Сороміцький, -а, -е. Безстыжій, безстыдный, срамной, неприличный, похабный. *Сороміцькі пісні.*

Соромливий, -а, -е. Стыдливый. *Доброго здоровя! ледві обізвалась дівчина, і її лице так і спахнуло соромливим полумям.* Левиц. Пов. 102.

Соромливо, *нар.* Стыдливо.

Соромляжий, -а, -е = **Соромязливий.** Г. Барв. 383. *Така вже в нас соромляжа, мов засватана.* МВ. I. 17.

Соро́млятися, -ляюся, -єшся, *гл.* = **Соромитися.** *Чого хочеш — попроси, не соромляйся.* Грин. III. 650. *Я усе соромляюсь, усе мовчу.* Г. Барв. 64.

Со́ромно, *нар.* Стыдно. *Та рознесе таку погану славу, що соромно й сказать.* Гліб. *Соромно такому багатиреві сина-єдинця у найми пускати.* Мир. Пов. II. 21.

Соромок, -мка, *м.* 1) Ум. отъ **сором.** 2) Penis (у малолѣтняго). Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Соромота, -ти, *ж.* Срамота, стыдъ. *Соромота вийти за ворота.* Ном. № 3173. *Ледащиця з мене кпиться, — мені соромота.* Чуб. V. 296.

Соромяжли́вість, соромязли́вість, -вости, *ж.* = **Соромливість.**

Сором'яжли́вий, сором'яжний, сором'язли́вий, -а, -е = **Соромливий.** *Сором'язлива вже така.* Греб. 393.

Сором'яжли́во, сором'яжно, сором'язливо, *нар.* = **Соромливо.**

Сороченька, -ки, *ж.* Ум. отъ **сорочка.**

Сороченя, -няти, *с.* Рубашечка, рубашенка, сорочечка. *Шиє маленькеє сороченя.* Шевч. II. 223. *Жиденята, як комашня, обідрані, в чорних сороченятах.* Левиц. I. 95.

Сорочечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сорочка.**

Сорочий, -а, -е. 1) Сорочій. Ном. № 12743. 2) Раст.: а) — **чі ягоди**. Blitum virgatum. б) — **ча лапка**. Trifolium montanum L. ЗЮЗО. I. 139. в) — **чі лапки**. Primula veris. Анн. 272. 3) Сороче, также: **сороча лапка**. Мѣтка на ухѣ животнаго: разрѣзъ въ видѣ трехъ пальцевъ птичьей лапки. (Залюб.). Мнж. 182.

Сорочин, -а, -е. Принадлежащій сорокѣ. Желех.

Сорочина, -ни, *ж.* Рубашка. Грин. III. 525. *Зося посадила коло себе хлопчика в білій сорочині.* Левиц. I. 288.

Сорочини, -чин, *ж.* = **Сороковини.**

Соро́чка, -ки, *ж.* Рубаха, рубашка, сорочка. *Як неділя, то й сорочка біла.* Ном. № 530. Ум. **Соро́ченька, сорочечка.** Чуб. V. 332.

Сорт, -ту, *м.* Сортъ.

Сортува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Сортировать.

Сосна, -ни, *ж.* Сосна *А в бору сосна колихалася.* Чуб. III. 191. Ум. **Со́сонка, со́сонька, со́соночка, сосонька, со́сночка.** Чуб. III. 240. Мет. 20.

Сосни́к, -ка, *м.* Сосновая роща. Ум. **Сосничок.**

Соснина, -ни, *ж.* 1) Сосновое дерево. *Рубай, сину, ти соснину, а я буду гілля.* Нп. 2) Сосновый лѣсъ. *За містом соснина темна далека заступила шлях піскуватий.* МВ. II. 14. Ум. **Сосни́нка.**

Сосничок, -чка, *м.* Ум. отъ **сосник.**

Соснівка, -ки, *ж.* Родъ узора въ вышивкѣ. Шух. I. 157, 158.

Сосно́вий, -а, -е. Сосновый. *Сосновеє відеречко, — дубовеє денечко.* Мет. 27.

Со́снонька, сосночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сосна.**

Сосняк, -ка, *м.* Молодой сосновый лѣсъ.

Сосонка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сосна.** 2) Раст. а) Хвощъ, Equisetum. Вх. Пч. I. 10. б) Euphorbia Cyparissias L. ЗЮЗО. I. 122. в) — **болотяна**. Hippuris vulgaris L. ЗЮЗО. I. 125. г) — **польова**. Equisetum arvense L. ЗЮЗО. I. 121. 3) Узоръ въ вышиванѣ. 4) **Рядовина в сосонки**. См. **Рядовина 1.** Вас. 16S.

Со́соночка, со́сонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **сосна.**

Сосунець, -нця, сосуно́к, -нка, *м.* Дѣтенышъ, сосущій матку.

Сота́к, -ка, *м.* Житель Шаришской столицы въ Венгріи. О. 1861. I. 265.

Сота́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Мотать. *Такий клуб усе сотаєш, всі нитки висотаєш.*

Сота́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* 1) Мотаться. *Запхай кінці в середину, щоб не соталось. Його слова лилися з уст одно за другим, неначе соталися низкою.* Левиц. Пов. 244. 2) О людяхъ: сновать. *Довгенько треба сотатись поміж хатки, нім доберемся до міста.* Св. Л. 23.

Сотвори́тель, -ля, *м.* Создатель. *Боже мій милий, сотворителю небесний.* ЗОЮР. I. 35.

Сотворити. См. **Сотворити.**

Сотворіння, -ня, *с.* Твореніе, существо. *На землі, у землі, у морі.... і скрізь бачив усе, кожну людину, кожне найменче сотворінє.* Гн. I. 83.

Сотворя́ти, -ря́ю, -єш, сов. в. **сотвори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Сотворять, сотворить, создавать, создать. *Сотворив Бог дівчиною.* Чуб. V. 482.

Сотенний, -а, -е. Сотенный. *Приходить один сотенний осаула.* Сим. 226.

Сотенство, -ва, *с.* Званіе сотника. *Од отця до сина так сотенство і переходило.* Кв. II. 52.

Со́тенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **сотня.**

Сотіша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **сотї́шити, -шу, -шиш,** *гл.* = **Утішати, утішити.** *Викинув Іванко половиночку* (копи), *сотішив дівчину-челядиночку.* Мил. 88.

Сотка, -ки, *ж.* 1) Сотня, сотенка. *Тасує вівці все на три сотці.* Чуб. 2) Нитка, низка. *Сотка грибів.* Радом. у.

Со́тник, -ка. Сотникъ. *Лучче живий хорунжий, як мертвий сотник.* Ном. Ум. **Сотничок.**

Сотниківна, -ни, *ж.* Дочь сотника. Стор. I. 33.

Сотниківський, -а, -е. Сотничій. *К чортам пужни сотниківське харпацтво.* Стор. I. 242.

Сотникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Занимать должность сотника.

Со́тницький, -а, -е. Сотничій.

Сотниченко, -ка, *м.* Сынъ сотника.

Сотничка, -ки, *ж.* Жена сотника. Шевч. 311. *А за ним його сотничка Харчиха.* О. 1861. XI. Кух. 18.

Со́тничок, -чка, *м.* Ум. отъ **сотник.**

Со́тня, -ні, *ж.* 1) Сотня, сто штукъ. 2) Часть козацкаго полка. 3) Въ старой Украинѣ XVII и XVIII в. извѣстная часть территоріи, состоявшая изъ нѣсколькихъ **курінів** и сама составлявшая часть полка. Ум. **Со́тенька.**

Сотянин, -на, *м.* Обыватель сотни.

Софія, -фії, *ж.* Змѣя Pelias chersea. Шух. 1. 22.

Софорок, -рку, *м.* Соусъ къ вареной курицѣ, приготовленной на томъ бульонѣ, въ которомъ курица варилась. *Готова страва вся стояла.... телячий лизень тут лежав, ягни і до софорку кури.* Котл. Ен. V. 14. См. **Супорка.**

Соха, -хи, *ж.* 1) Столбъ, подпорка, преимуществ. вилообразная на концѣ, напр. на соху опирается матица хаты, верхняя часть крыши въ клунѣ; на ней вращается рычагъ колодезьнаго журавля; **со́хами** называются также столбики или подпорки, на которыхъ уставляется печь и пр. Вас. 196. Шух. I. 109, 237. Также каждый изъ четырехъ столбовъ по угламъ хаты. Kolb. I. 55, 59. *Оце хата! дві сохи та соломи трохи.* Ном. № 1500. *Ой піч стоїть на сохах.* МУЕ. III. 85. 2) Ножка **терлиці** въ видѣ развилины. Шух. I. 147. 3) Соха. Чуб. II. 83. *І соха в землі, і воли в ярмі.* Чуб. V. 1118. 4)

Мѣра пахотной земли въ двѣ пятыхъ части десятины (потому что для вспашки одной десятины необходимо 2 1/2 дня работы одной сохой). Черниг. г. Ум. **Сішка, сошечка.**

Сохар, -ра, *м.* Бревно съ развилиной, стоящее на плоту сплавного лѣса (**тальби**), — на немъ плотовщикъ кладетъ свои вещи. Шух. I. 181.

Сохваля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Восхвалять. *А козак седить у корчмі та мед-вино кружає, корму сохваляє.* ЗОЮР. I. 219.

Сохнути, -хну, -неш, *гл.* 1) Сохнуть. *В піч положу, — мокне, на воду положу. — сохне.* (Заг.: **віск**). Ном. № 141, стр. 295. 2) Сохнуть, увядать. *Вяне, сохне сиротою.* Шевч. *Ой чого ж ти, козаченьку, ще й молод, да сохнеш?* Грин. III. 234.

Сохранний, -а, -е. Осторожный. Шух. I. 79.

Сохранно, *нар.* Осторожно. Шух. I. 80.

Сохтівний, -а, -е. Годный, пригодный. Шух. I. 170.

Сохтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Спѣшить. Вх. Зн. 65.

Сохур, -ра, *м.* Вилка для зимней ловли рыбы.

Соцький, -кого, *м.* Сотскій. Чуб. V. 973. *Настановляють того мужика соцьким.* Грин. II. 245.

Соцькува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть сотскимъ. *Мій син соцькував.* Новомоск. у.

Сочевиця, -ці, *ж.* Чечевица. *Роди, Боже, жито, пшеницю, горох, сочевицю.* Чуб. III. 456. Ум. **Сочевичка, сочі́вонька.** Чуб. III. 163. *Сочівонька густа.* Чуб. III. 136.

Сочи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Подстерегать, выслѣживать. *Я буду сочити: тільки ви заснете, я зараз усі обірву горіхи. Наш кіт мишу сочить.* Черниг. г.

Сочівонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **сочевиця.**

Сошечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **соха.**

Сошник, -ка, *м.* Сошникъ, рѣзакъ въ сохѣ. Ном., ст. 300, № 370.

Сощепи́тися, -плю́ся, -пишся, *гл.* Сцѣпиться, соединиться, сойтись. *Ой росли, росли да й ісхилилися* (явір з березою), *вище церковки да й сощепилися.* Чуб. V. 713.

Соя, сої, *ж.* Пт. Соя, Corvus glandarius. Ном. № 14029. Вх. Пч. II. 10.

Со́яшний, -а, -е = **Соняшний.**

Со́яшник, -ка, *гл.* = **Соняшник.**

Сояшниковий, -а, -е = **Соняшниковий.**

Со́яшниця, -ці, *ж.* = **Соняшниця.** Чуб. I. 114.

Сояшничи́на, -ни, *ж.* = **Соняшничина.** Ум. **Сояшничинка.** *Зачав робить загони: де була сояшничинка, бурянина, — все пошло на загони.* Чуб. II. 36.

Сояшничи́ння, -ня, *с.* = **Соняшничиння.** Новомоск. у.

Со́яшно, *нар.* = **Соняшно.**

Спад, -ду, *м.* Наклонъ, покатость. Мик. 480. *Як би ж млин стояв нижче, аніж вода у ставу, то спад був би великий, от і добре б молов.* Канев. у. *Треба так зробити, щоб спад був од стіни, то вода стікатиме.* Камен. у.

Спада́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **спа́сти, -ду́, -де́ш,** *гл.* 1) Упадать, упасть, сваливаться, свалиться, спасть. *Нех на тебе всі нещастя з світа спаде і з неба.* Чуб. V. 406. *Без божої волі і волос з голови не спаде.* Ном. № 26. *Ляха кров, сльози, муки спадуть на вас і на ваші внуки.* Чуб. V. 236. 2) Падать, спадывать, спасть, опасть. ЗОЮР. I. 12. *Ряса його... спадала навкруг його такими ж довгими фалдами.* Левиц. I. 134. *Шапка з голови спала.* 3)

Сыпаться, осыпаться (о перезрѣломъ хлѣбѣ). *Нема часу свого жати, бо панське спадає.* Нп. 4) Входить, войти судномъ въ рѣку. *На Лиман-ріку іспадали.* АД. І. 217. 5) Стекать, стечь. *Вода в Дністр спаде.* Грин. III. 251. 6) Доставаться, достаться въ наслѣдство. *Все на його спало, що було в батька.* НВолын. у. *Спав на мене великий маєток.* 7) — **з чого**: — **з розуму**. Глупѣть, поглупѣть. *Ні, наші козаки ще з розуму не спали, щоб вовка од біди сховали.* Гліб. — **з голосу**. Спадать съ голоса, терять голосъ. *Дяк пє горілки багато і вже спада з голосу.* Котл. Нп. 350. — **з лиця́**, — **з тіла**. Худѣть, похудѣть. *А жаль мені дівчиноньки, що з личенька спала.* Нп. *Усе, було, тружусь, роблю, аж з тіла спала.* Гліб. 8) — **очима на кого**. Бросать, бросить взглядъ на кого, встрѣтить взглядомъ, упасть взгляду. *Куди я ні гляну, усе на його погляд очима спаду.* МВ. (О. 1862. III. 59). **Куди о́чі спали**. Куда глаза глядять. *Бігти кинулася, пуди очі спали.* МВ. (О. 1862. І. 104). 9) — **на що**: — **на думку**. Приходить, прійти въ голову, на мысль. *Ти ізнов чогось сумуєш, Наталко! ізнов тобі щось на думку спало.* Котл. Нп. — **на коня**. Вскакивать, вскочить на коня. *Ой не вспів Нечаєнко та на коника спасти.* Мет. 406. — **на стежку**. Идти, пойти по слѣдамъ кого. *От і я на дідову стежку спала.* Лебед. у.

Спадистий, -а, -е. Покатый, отлогій. *Беріг.... спадистий.* Млак. 86. 2) О животн.: много ѣдящій и не жирѣющій. *Спадистий кінь.* Вх. Зн. 65.

Спадковий, -а, -е. Наслѣдственный. *Вподобала я в простій козачці спадкову пиху своїм поважним родом.* Г. Барв. 425.

Спадок, -дку, *м.* Наслѣдство. Г. Барв. 364. К. ХП. 86. *Не мавши спадку, не матимеш і упадку.* Ном. *Од якоїсь тітки у спадку йому достався.* МВ. (О. 1862. І. 48). Иногда только во мн. ч. Мнж. 192.

Спадщина, -ни, *ж.* Наслѣдство.

Спадь, -ди, *ж.* Часть **вершки**. **(См.).** Шух. І. 227.

Спакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Упаковать, уложить. *Спакували все на віз.* НВолын. у. *Спакували свої тлумочки і всі разом пішли до Ягипту.* Гн. І. 108.

Спалати, -лаю, -єш, *гл.* Сгорѣть. *Чотирі свічі спалали, поки твою дочку вінчали.* Грин. III. 464.

Спалахкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Спалахнути.** Желех. *Земля запалиться і згорить ціла, спалахкотить небо з сонцем, місяцем і звіздами.* Гн. II. 79.

Спалахнути, -хну, -неш, *гл.* Вспыхнуть.

Спалий, -а, -е. Унаслѣдованный. *Но батькові спалий.* (Лобод).

Спалити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Сжечь. *Спалив та й попел по степу розвіяв.* ЗОЮР. І. 120 *Та ні вітер його не звіє, ні сонце його не спале.* Мет. 208. 2) Опалить (солнцемъ кожу). 3) Безл. Мене спалило. Я вспылилъ, меня взорвало. Павлогр. у.

Спали́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* 1) Сжечься. *Щоб спалилась з деркачами отта гаспедська буцегарня.* Стор. І. 157. 2) Вспыхнуть, вспылить. *Спаливсь він та до мене з кулаками.* Павлогр. у.

Спаль, -лі, *ж.* Мѣсто, гдѣ выжженъ лѣсъ. Вх. Зн. 65.

Спамята́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Вспомнить. *Не спам'ятаю коли саме це діялось.* Канев. у.

Спамята́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Опомниться, прійти въ себя. *Як упав, — зуби стяв, ледве спам'ятався.* Чуб. V. 1081.

Спанілий, -а, -е. Превратившійся въ барина. *Не спанілі, не схлопілі діти України.* К. Досв. 2а 1.

Спаніти, -нію, -єш, *гл.* Превратиться въ барина, стать бариномъ.

Спання́, -ня́, *с.* Сонъ, спанье. *З спання не купиш коня, а з лежі не справиш, одежі.* Ном. № 11299. **Спання нема**. Не спится, нѣтъ сна. *Карим очам спання нема, а ніжкам спочину.* Мет. 85.

Спаношитися, -шуся, -шишся, *гл.* = **Спаніти.** Вх. Зн. 46.

Спантеличити, -чу, -чиш, *гл.* Сбить съ толку. *Чоловіка спантеличить мирськая суєта.* К. ЧР. 138.

Спантеличитися, -чуся, -чишся, *гл.* Сбиться съ толку. *Спантеличивсь, небоже.* Ном. № 5173.

Спар, -ру, *м.* 1) = **Спека.** Вх. Лем. 468. 2) = **Садно.** Вх. Зн. 65.

Спара, -ри, *ж.* = **Шпара.** Угор.

Спа́рити, -рю, -риш, *гл.* 1) Обжечь, обварить, обдать кипяткомъ. *Як би го окропом спарив.* Ном. № 3386. 2) — **шию**. Натереть рабочей скотинѣ шею, напр. ярмомъ. Херс.у. 3) Отколотить. *А ти моїх орендарів нагайкою спарив.* Рудан. І. 37.

Спаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Обжечься, обвариться. *Спарився, як на окропі.* Ном. № 3.386.

Спарний, -а, -е. Душный. Желех.

Спарно, *нар.* Душно. Вх. Зн. 65.

Спаровля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Справляти.** *Мені, Івасю Вдовиченку, коня на славу спаровляла.* Мет. 416.

Спарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Женить, выдать замужъ, сочетать бракомъ. *Спарувати парубка з дівчиною.* Кв. І. 191.

Спаруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Жениться, выйти замужъ, вступить въ бракъ. *На всеїдній у неділю вона спарувалась з сліпим своїм.* Шевч.

Спас, -са, *м.* 1) Праздникъ 6 августа, Преображеніе. *Прийшов Спас — держи рукавиці про запас.* Ном. № 468. 2) Спаситель. 3) Церковь во имя Спасителя. *У Межигорського Спаса тричі причащалась.* Шевч.

І. Спаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **спасти, -су, -сеш,** *гл.* Спасать, спасти (о душевномъ спасеніи). *Хто хоче душу свою спасти.* Св. Мр. VIII. 35. *Чорна риза не спасе, а біла в гріх не введе.* Ном. № 204.

II. Спаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **спасти, -су, -сеш,** *гл.* Выпасывать, выпасти, давать скоту съѣдать посѣвы, траву. *Там чумаки ходять, в руках воли водять, траву спасають.* Чуб. V. 964. *Треба спасти жито, бо велике вже.* НВолын. у. Также: съѣдать, съѣсть (растенія — о травоядномъ животномъ). *Зілє спасає сива оленець.* АД. І. 33.

Спасатися, -саюся, -єшся, сов. в. **спастися, -суся, -сешся,** *гл.* 1) Спасаться. спастись (о душевномъ спасеніи). *Недалеко відсіля спасається пустельник.* Стор. І. 106. *Я ся піду питати, як ся гріхів спасати.* Нп. **На гріх не спасешся**. Отъ грѣха но убѣжишь. Ном. № 97. 2) Только несов. в. Говѣть.

Спасений, -а, -е. 1) Спасшійся. *Живе він там* (у печері) *багато років.... — став спасений.* Грин. II. 150 — 151. 2) Влагой. *Діло спасене і богоугодне.* К. Кр. 9.

Спасеник, -ка, *м.* 1) Спасающій свою душу, праведникъ, угодникъ. К. Бай. 118. К. ЦН. 290. 2) Говѣльщикъ, спасающійся. *Спасеники ідуть до церкви.*

Спасеницький, -а, -е. Относящійся къ спасающему свою душу или говѣющему. К. ПС. 118.

Спасениця, -ці, *ж.* 1) Спасающая свою душу. К. ПС. 118. 2) Говѣльщица.

Спасибі, спасибіг, спасибу, *меж.* 1) Спасибо, благодарю. Левиц. Пов. 369. *Спасибі вам га ягідки.* ЗОЮР. І. 66. *Таки, спасибу йому, добрий на старости був.* Рудч. Ск. І. 77. 2) **Мала, малий спасибі**. Мало пользы, голку, небольшая польза. *Жити — хвалить ласку божу: ярина змилила: гречки теж припалило, смальнуло сушею та вітром, а їх мала спасибі.* Васильк. у. *Мала спасибі з того, що він на самій горілці седить, самою горілкою шинкує, а хліба не приробляє, — малу спасибі заробить.* Васильк. у. *Зімою день малий: вже по обіді з того дня малий спасибі.* Рк. Левиц.

Спаситель, -ля, *м.* Спаситель. Спаситель міра, І. Христосъ. *Богові молились, Спасителю хрестились.* Нп.

Спасів, -сова, -ве. Спасовъ. **Спасова борода**. Пучекъ несжатыхъ стеблей хлѣба, обыкновенно связываемый на концѣ сжатой нивы жнецами. Чуб. III. 226.

Спасівка, -ки, *ж.* 1) Успенскій постъ. *Спасівка-ласівка, а Петрівка-голодівка.* Ном. № 482. 2) Сортъ грушъ или яблокъ.

Спасівський, -а, -е. Бывающій въ успенскій постъ. *Швидко висохла вона* (хата) на *гарячому спасівському сонці.* Левиц. І. 331.

Спасі́ння, -ня, *ж.* Спасеніе (духовное). *З дурного говіння не буде спасіння.* Ном. № 133. *Ой хто мене поцілує, — заробить спасіння.* Грин. III. 654. Ум. **Спасіннячко.** Ном. № 2428.

Спаску́дити, -джу, -диш, *гл.* Изгадить, испакостить. *Старий стару хвале, що добрий борщ варе, а молодий свою гудить: що не зваре, то спаскудить.* Чуб. V. 1128.

Спаскудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Изгадиться, испакоститься.

Спасовець, -вця, *м.* Тотъ, кто производить потраву, пуская свой скотъ на чужое поле. Рк. Левиц.

Спасти. См. **Спадати.**

Спасти, -ся. См. **Спасати, -ся.**

Спати, сплю, спиш, *гл.* Спать. *Карі очі не сплять ночі.* Мет. 85. Спати, — аж пахне! Славян. у. или: спати, — аж гілля гне. Лебед. у. Сильно хочется спать.

Спатися, спиться, *гл. безл.* Спаться. *Йому ніченька не спиться.* Мет. 75. *І світ настав, а Ярині не спиться, — ридає.* Шевч.

Спатки, спатоньки, спаточки, спатуні, спатунечки, спатусі, спатусічки, *гл.* Ум. отъ **спати.** *А спатки таке, що мати її родила до сна.* Ном. № 11313. *Ще дівчина спатоньки не клалась.* Мет. 28. *Стелю постіль білу і спаточки ляжу.* Чуб. V. 620. *Спатусі на білії подусі!* — говорятъ ребенку, укладывая его спать.

Спахнути. См. **Спахувати.**

Спахувати, -хую, -єш, сов. в. **спахнути, -хну, -неш,** *гл.* 1) Вспыхивать, вспыхнуть. *Іскра до покутя спахнула (гості будуть).* Ном. № 11797. 2) Вспыхивать, вспыхнуть (о румянцѣ), густо покраснѣть. *Рум'янець густий спахував на личку.* МВ. II. 94.

Спаце́ра, -ри, ж. Прогулка. *Да що ж вона, пане брате, під явором робить? Ой з тим розлучником на спацеру ходить.* Чуб. V. 385.

Спацір, -ру, *м.* = **Спацера.** *Вийшла вона раз на спацір.* Чуб. II. 133.

Спачи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Искривить, покосить, погнуть.

Спачи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* Искривиться, покоситься. *Спачились двері.* Камен. у.

Спачка, -ки, *ж.* = **Сплячка.** Лохв. у.

Спаш, -шу, *м.* Потрава, порча скотиной травы или хлѣба на поляхъ. Мкр. Г. 21. *Займи скотину і візьми за спаш.* Сим. 217. *Горобці шкоду роблять, а синиця в спаш упаде.* Ном. № 4071. *Між листом повивертались боками довгі і круті білі гарбузи, неначе воли на спашу.* Левиц. Пов. 227.

Спашне, -ного, *с.* Плата за потраву. *Спашного дав півкарбованця.* Камен. у.

Спевнити, -вню́, -ниш, *гл.* Исполнить. Полт. г. *Коли б Господь спевнив моє жадання.* К. Іов. 13.

Спека, -ки, *ж.* Зной, жаръ. Левиц. Пов. 226. *На дворі стала спека, аж дихати важко.* Левиц.

Спекатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) — **чого́**. Избавиться, отвязаться, отдѣлаться. 2) — **з ким**. Связаться съ кѣмъ. *Ото вона спекалася з ним, а то й роспекалася.* Харьк. г.

Спекота, -ти, *ж.* = **Спека.** НВолын. у.

Спекти, -чу, -чеш, *гл.* 1) Испечь. *Пече наша, пече, спечи нам коровай ґрече!* Нп. *Не зітхай, — не остатнє ще спекли.* Ном. 2) Изжарить. *Спік чорне порося.* МВ. (О. 1862. III. 64). *Курочку спекла.* О. 1862. II. 30. *Ту рибку скажіть, щоб спекли.* Мнж. 25. 3) Сжечь (человѣка). *Гетьмана, що на огні ляхи спекли.* Шевч. 234. 4) — **рака**. Покраснѣть, сконфузясь. *Офицерик трошки спік рака, що одвик по своєму розмовляти.* К. ДС. 19.

Спекти́ся, -чу́ся, -че́шся, *гл.* 1) Испечься. *Спіксях хліб.* 2) Изжариться. *Ще гуска не спеклася.* 3) Быть опаленнымъ солнцемъ.

Сперва, сперву, *нар.* Сначала. *Сперва твоє будем їсти, а тоді моє.* Рудч. Ск. II. 156.

Сперед, *пред.* Изъ-подъ, передъ, съ, отъ. *Сперед моїх очей втік.* Чуб. *Скікнув милий сперед очей, тільки вчула свист.* Чуб. *Іван приймає сперед того коня сіно, а мясо ложить перед ним.* Рудч.

Спереда, *нар.* = **Спереду.** *Ще-ще спереда, а ззаду на чорта походить.* Ном. № 2910.

Спереди́ти. См. **Спережати.**

Спереду, *нар.* Спереди, впереди.

Спережа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **спереди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Опережать, опередить. *Не спережай, Іване, йди поруч.* Канев. у. *Пливуть качки в два рядочки, одна й одну спережає.* Мет. 57. *Думка думку спережає.* МВ. I. *Він спередив мене конем.* Екат. у.

Сперача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **сперечити, -чу, -чиш,** *гл.* — **кого**. 1) Уговаривать не дѣлать чего, удерживать. *Я його сперечав: бійся Бога, не їдь, теперки ніч!* Камен. у. 2) Препятствовать, воспрепятствовать. *Рубають собі ліс у пана, ніхто не сперече, бо то ніч.* Камен. у.

Сперача́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Спорить. *Та се було тоді, як ми з ним сперечалися за землю.* Уман. у. *Стара Тихониха трохи сперечалась, а батько згодився.* Левиц. 1. 20.

Сперечитися, -чуся, -чишся, *гл.* Перечить, противиться. *Дід не сперечався.* Левиц. Пов. 234.

Сперти, -ся. См. **Спірати, -ся.**

Сперш, спершу, *нар.* Сначала, прежде. *Чи воно так і спершу було, як Христос не народився?* ЗОЮР. I. 12.

Спечалити, -лю, -лиш, *гл.* Опечалить. *Що ти, сестро, ізробила, нашу матір спечалила?* Pauli.

Спечний, -а, -е. Жаркій, душный (о днѣ). Вх. Пч. 65.

Спечно, *нар.* Жарко, душно (на дворѣ). Вх. Зн. 44.

Спива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **спити, зіп'ю, зіп'єш,** *гл.* Пить, испивать, выпить, испить. *Тут тобі не бувати, червоної крови не спивати.* Чуб. I. 131. *Дала дівчина козакові кохан-зілля спити.* Чуб. V. 429. (Нехай) *з кумою Хмельницькою мед-вино спиває.* Pauli. *Спили зелене вино.* Чуб. III. 400.

Спива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **спитися, зіп'юся, зіп'єшся,** *гл.* Спиваться, спиться. *Чи ти, мужу, спився, чи ти скрутився.* Чул. V. 1081.

Спиж, -жу, *м.* 1) Бронза, мѣдь, колокольный металлъ. 2) Зарубка, углубленіе, вырубленное въ кускѣ дерева. Шух. I. 87, 93. 3) Раст. Cornus sanguinea L. ЗЮЗО. I. 119.

Спижарня, -ні, *ж.* Чуланъ для провизіи, кладовая.

Спижовий, -а, -е. Бронзовый, мѣдный. ЗОЮР. I.

Спилити, -лю, -лиш, *гл.* Поднять пыль. *Їду я, — це як подме вітер, так і спилив киптюгу поперед мене.* Новомоск. у.

Спильна, *нар.* Пристально. *Спильна на синеє море собі поглядає.* АД. I. 188. Ум. **Спильненька.**

Спильнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Во время явиться. Вх. Лем. 468.

Спин, -ну, *м.* Остановка, удержъ. См. **Упин.** *А пташки без перестану, без спину виспівували.* Левиц. I. 125. Ум. **Спинок.** *Нема спинку вдовиному синку.* Чуб. V. 275.

Спина, -ни, *ж.* Спина. *Кров дзюркотить, булькотить з спини.* ЗОЮР. I. 146. Ум. **Спинка, спи́ночка.**

Спина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **сп'ясти́, зіпну, зіпнеш,** *гл.* = **Спиняти, спинити.** *За ним жінка у погоню — хватає, спинає, серцем називає.* Чуб. V. 736. 2) Застегивать, застегнуть, пришпиливать, скалывать, сколоть.

Спиватися, -наюся, -єшся, сов. в. **сп'ястися, зіпнуся, зіпнешся,** *гл.* 1) Застегиваться, застегнуться, пришпиливаться, прикалываться, приколоться. 2) Подниматься, становиться. *На ноги сп'ястись.* Левиц. Становиться на цыпочки, приподниматься на пальцахъ; вообще тянуться къ чему-либо выше стоящему. *Ввійшла я до неї вчора, вона спинається на вікно.* МВ. I. 3) О лошади: становиться, стать на дыбы. 4) Спорить, возставать, возстать противъ кого. *Як то проти старшини спинаться.* Канев. у. *Мені не можно спинаться з старшиною, бо сина у москалі оддасть.* Канев. у.

Спинити, -ся. См. **Спиняти, -ся.**

Спинка, -ки, *ж.* Ум. отъ **спина.**

Спинкови́й, -а, -е. Спинной, со спины. *Спинкова щетина.* Полт. г. 2) Переносно: самый отборный, лучшій. *Саме спинкове панство.* Мир. ХРВ. 418.

Спинкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Двигаться на спинѣ лежа. *Та за нею спинкує.* Мнж. 132.

Спинок, -нку, *м.* Ум. отъ **спин.**

Спи́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **спина.**

Спинточити, -чу, -чиш, *гл.* Всунуть, втиснуть. *Хоть же смерть к тобі прискоче, — слави в землю не спинточе.* Котл. Од. 494.

Спинча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* = **Спинатися 3.** *Хиба це можно спинчатися з губернатором?* Волков. у.

Спиняка, -ки, *ж.* Ув. отъ **спина.** *Спичка в ніс, болячка в спиняку, поздоровляю, як скажену собаку.* Ном. № 372.

Спиняти, -няю, -єш, сов. в. **спини́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Останавливать, остановить, удерживать, удержать. *Ой гуляла, волю мала, мати не спиняла.* Грин. III. 268. *Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине.* О. 1861. IV. 83.

Спиня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **спинитися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться, удерживаться, удержаться. *Пішла б на край світа, не спинилась би.* Левиц. I. 54. *Час не спиняється.* МВ. I. 150.

Спис, -са, *м.* Копье. *Як ударить.... списом у груди.* Мет. 454. *Скоро настиг, зараз його і проколов списом.* ЗОЮР. I. 120.

Списати, -ся. См. **Списувати, -ся.**

Спи́скати, -каю, -єш, *гл.* Сожрать, уничтожить? *Ледачого нігде не спискає.* Ном. № 3229.

Список, -ску, *м.* 1) Списокъ, запись. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. *У сільські списки так його записали.* Кв. I. 228. 2) Копія.

Списувати, -сую, -єш, сов. в. **списа́ти, -шу́, -шеш,** *гл.* 1) Списывать, списать, переписывать, переписать. *Списуючи сі епитахвії, я дивувався.* Стор. II. 145. 2) Описывать, описать, излагать, изложить письменно. *От і списали на бумагу да в Борзну.* ЗОЮР. I. 71. *Як зо мною була прахтика, то варто навіть списати цеє.* Драг. 63. 3) Исписывать, исписать. *Уже списав увесь папер, — давайте ще, бо нема де писати.* — шкуру. Испещрять, испестрить тѣло знаками ударовъ. *То то ж то так звелів всю шкуру скрізь списати, що то тобі нема і курці де клювати.* Г. Арт. (О. 1861. III. 87). 4) Рисовать, нарисовать. *Писав три дні і три ночі, закіль списав чорні очі.* Мет. 10. *Спишу твоє біле личенько на бумазі, приб'ю твоє біле личенько в кімнаті.* Чуб. V. 312.

Списуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **списа́тися, -шу́ся, -шешся,** *гл.* Списываться, списаться.

Списьменна, списьменська, *нар.* Свысока, по ученому. Котл. Ен. VI. 81. *Оце ж так заговорив вам списьменська.* Стор. I. 68.

Спит, -ту, *м.* 1) = **Спиток.** *Зірвали в чужому саду кілька ягід на спит.* Черн. у. 2) Разспросы. *Взяти кого на спит.*

Спита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Спросить. *Не спитавши голови, не лізь до ніг.* Ном. № 3838. *Все розберіть та й спитайте тоді себе: що ми?* Шевч.

Спита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Спросить, разспросить, спроситься. *Спитаєшся пня і колоди, як прийдеться до чого.* Ном. № 9782.

Спити, -ся. См. **Спивати, -ся.**

Спитлювати, -тлюю, -єш, *гл.* Смолоть крупичатой муки. *Ярая пшениченька у стіжку. Ми її зготуємо, на коровай спитлюємо.* О. 1862. IV. 13. *Ой мельнику, мельниченьку, спитлюй мені пшениченьку.* Грин. III. 660.

Спиток, -тку, *м.* Проба, испытаніе. Ном. № 4279. *Хиба на спиток узяти білі. яка то вона буде.*

Спитувати, -тую, -єш, *гл.* Пробовать, испытывать. *Нехай дурнями броди спитують.* Черк. у.

Спитуватися, -туюся, -єшся, *гл.* = **Спитувати.** *Опитувавсь він жінку вмовляти, та не така то вона.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Спиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **зіпхнути, -пхну, зіпхнеш,** *гл.* Спихивать, спихнуть, сталкивать, столкнуть. *Мужик з печі спав — ніхто його не спихав.* Ном. № 7050.

Спихойка, *нар.* = **Спишна.** *По них ходить красне дівча спихойка.* Гол. І. 335.

Спиця, -ці, *ж.* 1) Спица (въ колесѣ). Рудч. Чп. 250. *Котилися вози з гори, поламались спиці.* Чуб. V. 323. 2) Часть гончарнаго круга. См. **Круг 11.** 3) Часть **млина ручного**. (**См.).** Шух. І. 104. 4) Въ срубленномъ деревѣ сукъ, тонкая часть котораго отрублена. Шух. І. 187.

Спичак, -ка, *м.* 1) Молодой ростокъ камыша. О. 1862. І. 55. 2) Рыба-самецъ въ то время, когда онъ трется. Мнж. 192.

Спичастий, -а, -е. Остроконечный.

Спичасто, *нар.* Остроконечно.

Спичка, -ки, *ж.* Остроконечная палочка. *Як очей на спичку не повидовбуй.* Ном. № 3440.

Спишна, *нар.* = **Пишно.** *Ой приїхав щиглик спишна, сів собі в саду на вигині.* Чуб. V. 1127.

Спища́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* Запищать. *Птах спищав.* Вх. Лем. 469.

Спів, -ву, *м.* Пѣніе. *Серед пахощів квіток і співу пташиного побачимось. Л*евиц. І. 303. *Музики і співи замовкли.* Стор. М. Пр. 54.

Співа, -ви, *ж.* Пѣніе, пѣсня. *А де ж Гонта?... чому не співає? нема його; тепер йому мабуть не до неї, не до співи.* Шевч. 201.

Співак, -ка, *м.* 1) Пѣвецъ. *Співак, танцюра на всі руки.* Котл. Ен. IV. 11. *Так ось коли побачив співака! яка мальована та штучна птиця.* Греб. 391. 2) Пѣвчій. 3) Названіе собаки. Kolb. І. 65. 4) Пт. Sylvia, травникъ. Вх. Пч. ІІ. 14. Ум. **Співаченько, співачок.** Федьк. І. 28. *Лівничок-співачок.* Мнж. 3.

Співака, -ки, *м.* = **Співак 1, 2.** Греб. 389. *Співають співаки, — щоб вас побрали собаки.* Ном. № 12446.

Співанка, -ки, *ж.* Пѣснь. *Не співанку я співала.* Гол. І. 172. Ум. **Співаночка.** *Л*укаш. 146.

Співа́ння, -ня, *с.* Пѣніе. *Співання в пятницю, а снідання в неділю ніколи не минеться.* Ном. № 539. Ум. **Співаннячко.** Чуб. ІІІ. 109.

Співаночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **співанка.**

Співа́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Пѣть. *В полі пташки літають, веселенько співають.* Мет. 65. *На гуслях грає, красно співає.* Pauli. *На два криласи не можна співати.* Ном. № 6964.

Співа́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Пѣться. Г. Барв. 222. *Пісня сама співалася. Л*евиц. Пов. 25.

Співацький, -а, -е. Относящійся къ пѣвцу, пѣвчему.

Співаченько, -ка, *м.* Ум. отъ **співак.**

Співачка, -ки, *ж.* 1) Пѣвица. 2) Пѣвунья. *Дають дівчатам-співачкам.* О. 1862. IV. 24.

Співачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **співак.**

Співець, -вця, *м.* 1) Пѣвецъ. *Співець славутний Митуса.* Кост. (О. 1861. ІІІ. 30). *Замовк співець.* О. 1862. VIII. 11, 2) Поэтъ.

Співливий, -а, -е = **Співучий.** *Які співливі баби.* Черниг. *г. Соловей инший удасться дуже співливий.* Волч. у.

Співний, -а, -е. Пѣвучій. *Маєш же свашеньки співнії.* Гол. ІІ. 665. 2) Мелодическій, музыкальный.

Співонути, -ну, -неш, *гл.* Сразу громко запѣть. *Раптом як співоне! дзвінко-тоненько.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 64).

Співочий, -а, -е. Пѣвчій. *Весела, мов та пташка співоча.* МВ. І. *Співочу птицю чути.* Св. *Л*. 295.

Співочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **співа**, но встрѣчено только въ значен.: пѣвунья. *Всякі співочки співають, сидячи, або літаючи, кожна своїм голосочком; там, під вітою сидить соловейко....* О. 1862. IV. 72.

Співробітник, -ка, *м.* Сотрудникъ. *Ну, доброго собі співробітника придбала Польща!* Морд. Пл. 104.

Співробітниця, -ці, *ж.* Сотрудница. Желех.

Співувати, -вую, -єш, *гл.* Пѣвать. Вх. *Лем.* 469,

Співун, -на, *м.* Пѣвунъ. Зміев. у. Мир. ХРВ. 131.

Співуха, -хи, *ж.* Пѣвунья. *Співуха невсипуща.* Мир. ХРВ. 113.

Співучий, -а, -е. 1) Любящій пѣть, много поющій. Черк. у. 2) Пѣвучій. *Голосок тихий, співучий.* О. 1862. IX. 69.

Спід, спо́ду, *м.* 1) Исподъ, низъ, нижняя часть. *Моливсь за них, як сонце світ на землю рано розсипало, моливсь, як промені спускало воно під спід землі і гніт.* Мкр. Г. 68. *Підверне всіх собі під спід.* Котл. Ен. III. 74. *Підпалили сосну від споду до верха.* Чуб. V. 394. **Споди́у невода** — нижній край. Вас. 186. 2) Дно. *Сьорбайте, хлопці, юшку, а риба на споді.* Ном. № 11997. 3) Глубина, глубь. 4) Изнанка, подбой. *Жупан голубий на версі, красний на споді.* ЗОЮР. I. 97.

Спід, *предл.* Изъ-подъ. *Спід ринви та на дощ.* Ном. № 1792.

Спідка, -ки, *ж.* 1) Изнанка. *Спідка добра, а верх подраний.* 2) Основаніе. Вх. *Лем.* 401. 3) Корка нижняя у хлѣба. *Взяла паляницю, постукала, поклала щиколотками під спідку.* Левиц. Пов. 197. *Скоріше вибрав на тарілку, ввесь коровай на мир роздав; а музикантам тілько спідку.* Алв. 36. 4) Дно большой лодки (дуба). Мнж. 180. 5) мн. Варежки въ кожаныхъ рукавицахъ. Мнж. 192.

Спідлений, -а, -е. Сдѣлавшійся подлымъ. *Може чиє ще не спідлене серце важко забється, до серця озветься.* К. ХП. 43.

Спідліти, -лію, -єш, *гл.* Сдѣлаться подлымъ. К. Дз. 213.

Спідневідити, -джу, -диш, *гл.* Обмануть, обнадежить я не исполнить. *Поступилися прийти на роботу, а далі й нема й спідневідили мене.* Волч. у.

Спідник, -ка, *м.* = **Спідняк 1.** Шух. I. 103, 146.

Спідниця, -ці, *ж.* 1) Юбка. Чуб. VII. 428, 429. Гол. Од. 49. КС. 1893. V. 284. 2) Часть полушубка отъ таліи внизъ. Вас. 155. Ум. **Спідничка, спідни́ченька.**

Спідничина, -ни, *ж.* Юбченка. *Спідничина не зіходить.* Грин. III. 268.

Спідничка, -ки, *ж.* Ум. отъ **спідниця.**

Спідній, -я, -є. Нижній, исподній. Рудч. Ск. I. 4. *Фе! сказала Катерина, закопиливши спідню губу.* Левиц. Пов. 143. *Спідня щелепа. Спідня одежа.*

Спідняк, -ка, *м.* 1) Нижній жерновъ на мельницѣ. 2) Нижній пильщикъ. 3) Дно кобзы. КС. 1882. VIII. 281. 4) Часть гончарнаго круга. См. **Круг 11.** Вас. 179, Шух. I. 260 — 262. 5) Снятое молоко. *Вершки з глечиків позбірають, а спідняк позливають у сулеї та ото й продають дешево.* Каневск. у.

Спіднярка, -ки, *ж.* Доска на днѣ желѣзнаго кузова. Вх. *Лем.* 469.

Спідручний, -а, -е. О волѣ, запряженномъ въ плугъ: тотъ, который идетъ со стороны погонича.

Спідспо́ду, *нар.* Снизу, со дна. Рк. Левиц.

Спідсісти, -сяду, -деш, *гл.* — **кого**. Занять чье мѣсто, замѣнить кого. Чуб. VI. 20.

Спідтиха, спідти́шка, *нар.* Исподтишка. *Спідтиха-тиха підкрадешся.* Шевч. *Спідтишка мішки рве.* Ном. № 3038.

Спідушка, -ки, *ж.* = **Спідка 3.** Рк. Левиц.

Спіж, -жу, *м.,* **спіжовий, -а, -е = Спиж, спижовий.** Гн. II. 72. *Спіжові гармати.* К. Досв. 103.

Спізнавати, -наю, -єш, сов. в. **спізна́ти, -на́ю, -єш,** *гл.* Узнавать, узнать. *Бога в Тройці спізнала.* Чуб. I. 181. *Брат сестри не спізнав.* Чуб. V. 918.

Спізнаватися, -наю́ся, -єшся, сов. в. **спізна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* Знакомиться, познакомиться, сходиться, сойтись. *Як з тобою спізнавались, — сухі дуби розвивались.* Чуб. V. 62. *Ой хвортуно, хвортунонько, що ти нам зробила, дала ти нам спізнатися, тепер розлучила.* Чуб. V. 278.

Спізни́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* Опоздать. *Спізнюся, то мати проведуть.* МВ. I. 157.

Спійма́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* Поймать. *А дивіться, який славний, півник, тра його спіймать.* Рудч. Ск. II. 74.

Спійня́ти, -йму́, -меш, *гл.* = **Спіймати.** *От-от зайця спійняти.* Св. Л. 96.

Спілий, -а, -е. Спѣлый. *Їх зрізують, як спілий колос в полі.* Іов. 54. Ум. **Спіленький, спілесенький.**

Спіліти, -лію, -єш, *гл.* Созрѣвать, дѣлаться спѣлымъ. *Як почина ожина спіліть, то червона, а як приспіє, — чорна.* Черк. у.

Спілка, -ки, *ж.* Компанія, товарищество. *Чоловік та жінка, то одна спілка.* Ном. **Тримати спі́лку**. Вести компанію. *Не тримай з панами спілки.*

Спілкува́ння, -ня, *с.* Сношеніе, общеніе.

Спілкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* — **з ким**. Быть въ компаніи, дѣлать что-либо сообща, имѣть сношенія, связи съ кѣмъ.

Спілчливий, -а, -е. Склонный, способный къ дѣйствіямъ въ компаніи, хорошій товарищъ въ общемъ дѣлѣ. *Іван чоловік спілчливий; як спілчливі люде, що добре. а як той соб, а той цабе, то зле.* Черк. у. (Лобод.).

Спільжити, -жу, -жиш, *гл.* Ослабить. *Мусить долішний обруч підбити угору, аби трохи спільжити — звільнити доґи та тоді забити дно у затір.* Шух. I. 250.

Спільний, -а, -е. Общій, совмѣстный. К. ЧР. 427. *Не спільний хліб.* Черк. у. *Розмова стала спільною.* Левиц. Пов. 262.

Спільник, -ка, *м.* 1) Членъ товарищества, общества, артели, компаньонъ. Левч. 59. 2) Соучастникъ, сообщникъ, сотоварищъ. *Страх напав на синів Заведеєвих, що були спільниками Симонові.* Єв. Л. V. 10. 3) Берущій землю съ половины. *Спільники садили капусту з половини.* Екат. у.

Спільність, -ности, *ж.* Общность, единеніе. *До гурту, до громади, до спільности закликають.* К. (О. 1861. I. 311).

Спільно, *нар.* Совмѣстно, общими силами.

Спімнути, -ну, -неш, *гл.* = **Спом'янути.** *Бога не спімнув.* Шух. I. 215.

Спімсти́тися, -щуся, -стишся, *гл.* Отомстить. *Спімстився на мені.* Борз. у.

Спінка, -ки, *ж.* Запонка. Гол. Од. 66.

Спінь, -ня, *м.* Острый конецъ веретена какъ обыкновеннаго, такъ и входящаго въ составъ сложныхъ снарядовъ, напр. гонч. круга. Шух. I. 148, 257, 262.

Спір, спо́ру, *м.* 1) Споръ. *Ні спору, ні ласки.* Ном. № 7622. 2) Спорость, успѣшность въ работѣ. *У їх великий спір у молочі.* Кіев. у. *Постаріли ми ще за сі годи, — нема й того спору в руках, що й тоді був.* Г. Барв. 503. 3) ? *То були відьми і збірала спір із жита, щоб не було уроджаю.* Грин. I. 284. 4) Астма. Шух. I. 36. 5) Нагроможденныя кучи вскрывшагося и снова смерзшагося льда. Вх. Уг. 268.

Спіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **сперти, зіпру, зіпреш,** *гл.* 1) Опирать, опереть, упирать, упереть. 2) Удерживать, удержать, останавливать, остановить. Сперло дух. Захватило двухъ, нельзя дышать. *У вовка аж дух сперло.* Рудч. Ск. I. 3. 3) Препятствовать, воспрепятствовать, запретить. *Іди дочко за Тодіра, я тобі не спераю.* Федьк. *То їх батько, жартувати не сперає.* Федьк. I. 118.

Спіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **спертися, зіпруся, зіпрешся,** *гл.* 1) Опираться, опереться, упираться, упереться. *Радюк стояв до півночі, спершись на тин.* Левиц. Пов. 189. *На пужално.... спіратися.* Рудч. Чп. 203. 2) Упирать, упереться, заупрямиться. *Хтів пан, щоб теперка йшли до нього, так люде сперлися, що треба кукурузи збірати.* Камен. у. 3) Спорить, заспорить. *Сперся зо мною так, що ну.* Черк. у.

Спірити, -рю, -риш, *гл.* Отколотить. Вх. Лем. 469.

Спірка, -ки, *ж.* Споръ.

Спірний, -а, -е. 1) Скорый, быстрый. *Спірний кінь.* Канев. у. *Сухе жито спірне молотити.* Лебед. у. *Чоловік спірний до роботи.* Кіев. у. 2) Спорный, прибыльный, выгодный. *Набиток злий не спірний.* Ном. № 10374. *Яке не вилягло та не поплуталось жито, те спірне косити, а те — ні.* Волч. у.

Спірни́ця, -ці, *ж.* Сортъ луку. Бас. 205.

Спірно, *нар.* Споро, спорно, успѣшно. *У гурті їсться спірно і каша.* Ном. № 10731. *У дворі плідно, а в коморі спірно.* Чуб. III. 366. *Спірно копає — варт чарку дати.* НВолын. у.

Спіса, -си, *ж.* Рыболовный снарядъ, тоже, что и **órti**, но иногда съ однимъ только зубцомъ. Вх. Пч. IF. 25.

Спіти, спію, -єш, *гл.* Зрѣть, спѣть. *Ой з-за гори вітер віє — калина не спіє.* Чуб. V. 83.

Спітка́ння, -ня, *с.* Встрѣча. Левиц. I. 284.

Спіткати, -ся. См. **II. Спотикати, -ся.**

Спіткнутися. См. **I. Спотикатися.**

Спітні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* 1) Вспотѣть. покрыться потомъ. *Як укрився кожухом на лежанці, то так спітнів.* 2) Запотѣть. *Накрили борщ тарілкою, а вона й спітніла.* Новомоск. у.

Спітнявіти, -вію, -єш, *гл.* = **Спітніти.** Гал.

Спіх, -ху, *м.* Поспѣшность, скорость, спѣхъ, проворство. *За дівкою було дуже багато снопів* (нажатих), *а св. Петро й каже: Господи милостивий, де цій дівці пара, що вона має спіх такий?* Грин. II. 145. *У роботі багато сміху, — то мало спіху.* Павлогр. у. Знай *виводить та виводить, а спіху нема.* Кв. Ум. **Спішо́к.** Ном. № 10274.

Спішвити, -влю, -виш, *гл.* Окончить **пішву**. Канев. у.

Спіши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Спѣшить. *Хто спішить, людей смішить.* Ном. № 5581.

Спіши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Торопиться. *Іде до неї, не спішиться.* ЛВ. II. 170.

Спішний, -а, -е. Торопливый, спѣшный. *Робота спішна, як кажуть, людей смішить.*

Спішно, *нар.* Поспѣшно, скоро, спѣшно. *Сіли козаки і поїхали спішно.* К. ЧР. 327. *Дарма, що сліпий на одно око, а спішно робе чоботи.* Волч. у.

Спішок, -шка, *м.* Ум. отъ **спіх.**

Сплав, -ву, *м.* 1) Проливной дождь. *Іде він, аж люнув страшенний сплав, ріка ніби море шуміє.* Федьк. І. 91. 2) Плотъ изъ сплавного лѣса. Камен. у. Черк. у. *Черемошом пливуть сплави в далеку чужину.* Млак. 91. 3) Родъ женской болѣзни. ЕЗ. V. 64. См. **Сплавня.**

Сплавати, -ваю, -єш, *гл.* Исплавать. *Я ввесь Дунай ісплавав, да такого не видав.* Чуб. V. 922.

Сплавачка, -ки, *ж.* Сплавленіе, перевезеніе по водѣ сплавомъ. Шух. І. 181.

Сплавляння, -ня, *с.* Перевозка водою, сплавомъ.

Сплавля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Сплавлять, сгонять внизъ по теченію.

Сплавний, -а, -е. Судоходный, сплавный.

Сплавник, -ка, *м.* Плотовщикъ.

Сплавня, -ні, *ж.* 1) — **біла**. Бѣли. 2) — **червона**. а) Кровотеченіе при родахъ. НВолын. у. б) Менструаціи. Новомоск. у.

Сплавовий, -а, -е. О женщинѣ: больная сплавом. *Іду шукати сплавової жінки.* ЕЗ. V. О4.

Сплакати, -чу, -чеш, *гл.* 1) Заплакать. *Сплакав над ними* (прощаючись), *поблагословив їх.* Гн. І. 145. *Вона стала, сплакала, та й дома ся зостала.* Гол. І. 216. 2) Выплакать. *Сплакала очі темної ночі, що світонька не бачу.* Чуб. V. 184.

Сплакнути, -кну, -неш, *гл.* Всплакнуть.

Спласкати, -щу, -щеш, *гл.* Соткать? *Ворона напряде, сорока насмиче, а горобчик, жвавий хлопчик, полотенце сплаще.* Чуб. V. 1144.

Сплачувати, -чую, -єш, сов. в. **сплати́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Выплачивать, выплатить. Грин. І. 293. *Давайте мені всю худобу, а я за ваші частини буду вам сплачувати.* Зміев. у.

Сплеска́ти, каю, -єш, *гл.* Сплющить.

Сплеснути, -сну, -неш, *гл.* Всплеснуть. ЗОЮР. II. 10. *Оглянулась назад себе, в долоні сплеснула.* Нп.

Сплести, -ся. См. **Сплітати, -ся.**

Сплечитися, -чуся, -чишся, *гл.* О лошади: вывихнуть плечо. *А тутечки, мені на лихо, сплечився мій кінь.* Стор. II. 11.

Сплива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **спливти і сплисти, -ву, -веш,** *гл.* 1) Сплывать, сплыть, уплывать по водѣ внизъ. *Третій раз ступив — вода пойняла, вода пойняла й шапочка сплила.* Грин. III. 279. *Як мій вік молодий сплив!* Г. Барв. 114. 2) Всплывать, всплыть. 3) Покрываться, покрыться (жидкостью). 4) **Сплисти з ро́зуму**. Сойти съ ума. Вх. Зн. 65. 5) **Спливти на думку** = **Спасти на думку.** *Сплыве їй на думку та проклята ніч.* Мир. ХРВ. 231. *Пухова постіль крівцею спливає.* Чуб. V. 621.

Сплигувати, -гую, -єш, сов. в. **сплигну́ти, -гну́, -не́ш,** *гл.* Спрыгивать, спрыгнуть, вспрыгивать, вспрыгнуть. *Сплигнула так мов цвіркун або блоха.* Котл. Ен. VI. 21.

Сплинути, -ну, -неш, *гл.* = **Спливти.** *Ой втонула дівчинонька, втонула, іно хусточка китаєва наверх сплинула.* Чуб. V. 368.

Сплисти. См. **Спливати.**

Спліндрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Сплюндрувати.**

Сплітáти, -тáю, -єш, сов. в. **сплести, -ту, -теш,** *гл.* 1) Сплетать, сплесть, связывать, связать, свивать, свить. *Дивується собі і дума: який би ретязь ще сплести?* Шевч. *Тобі рукавички хто сплете.* Г. Барв. 174. *Сплести панчішку. Сплести вінок.* 2) Выдумать, сочинить. *Дивись, ні за се, ні за те й сплетуть не знать що.* О. 1862. VI. 87.

Сплітáтися, -тáюся, -єшся, сов. в. **сплестися, -туся, -тешся,** *гл.* Сплетаться, сплестись, переплетаться, переплестись.

Сплітачка, -ки, *ж.* Раст. Cuscuta epilinum. Вх. Лем. 469.

Спліши́ти, -шý, -ши́ш, *гл.* Уничтожить. *Були вівці, усі геть сплішив.* Кременч. у.

Сплодити, -джу, -диш, *гл.* Произвести на свѣтъ, родить. *Та бодай тая річка риби не сплодила.* Чуб. V. 331. *Не той тато, що сплодив, а той, що вигодував, що до розуму довів.* Ном. № 7237.

Сплоди́тися, -джýся, -дишся, *гл.* Истощиться и перестать приносить плоды. *А знаєш.... чого в тебе земля не родить? Не того, що сплодилася, ні!* Мир. ХРВ. 399.

Сплóха, *нар.* 1) Слабо, вяло. 2) **Не сплóха**. Не скоро. *Сонце не сплоха зійде — казав дід Панас.* Левиц. I. 121.

Спльóвувати, -вую, -єш, сов. в. **сплюнути, -ну, -неш,** *гл.* Сплевывать, сплюнуть. *Тричи треба сі слова проказати, за кожним разом по тричи спльовувати.* Грин. II. 40. *Ой хоч поцілує, дак додолу сплюне.* Чуб. V. 842.

Сплюндровáти, -рýю, -єш, *гл.* Разграбить, разорить.

Сплюнути. См. **Спльовувати.**

Сплюх, -ха, *м.* Названіе зайца. Вх. Пч. II. 6.

Сплюха, -хи, *ж.* Пт. Козодой. Зміев. у., Ананьевск. у. Левч. 58.

Сплюща, -щі, *ж.* Ливень, проливной дождь. Вх. Зн. 65.

Сплющáти, -щáю, -єш и сплющувати, -щую, -єш, сов. в. **сплющити, -щу, -щиш,** *гл.* Закрывать, закрыть, сомкнуть (глаза). *Ручки зложу, очки сплющу та ще слово скажу: через тебе, моя мила, в чорний гріб заляжу.* Чуб. V. 232.

Сплющатися, -щаюся, -єшся и сплющуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **сплю́щитися, -щуся, -щишся,** *гл.* Закрываться, закрыться, сомкнуться (о глазахъ).

Сплю́щий, -а, -е. Сонливый. *Сплющий пес не угонишь зайця.* Ном. № 7205.

Сплющити, -ся. См. **Сплющувати, -ся.**

Сплямувáти, -мýю, -єш, *гл.* Запятнать. *Колій і Палій у дорогих, сплямованих кровю жупанах.* К. ЦН. 278. *Также переносно: запятнать.* Г. Барв. 239. *Оце ж її збезчещено, сплямовано.* К Бай. 114.

Сплямуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Запятнать себя (въ прямомъ и переносномъ значеніи). *Дивлюсь, дивуючись, на кров з грязею, що ви обидва нею сплямувались.* К. ЦН. 190.

Сплянтувáти, -тýю, -єш, *гл.* — **ліс**. Разчистить. *Сплянтували ліс, плянту зробили, що й корня не видко.* Чуб. II. 183.

Сплячий, сплящий, -а, -е. Сонный, спящій. *Добре, що не спав, а як би на сплячого напали вовки, то б були розірвали.* Камен. у.

Спобігáти, -гáю, -єш, сов. в. **спобігти, -жу, -жи́ш,** *гл.* Настигать, настичь. *Лисиця де спобігла курку, то її.* Канев. у. *Несподіване лихо спобігло.* МВ. I. 38.

Споважати, -жаю, -єш, *гл.* Уважать. *Дай мені, Боже, сей поход сходити, знав би я, як свою матір у домі споважати.* Мет. 418.

Сповени́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Наполнить, напитать (жидкостью). *Ти своєв сиров кровєв землю сповенила.* Гол. III. 34.

Сповени́тися, -ню́ся, -тися, *гл.* Разлиться (о рѣкѣ). *Там ся річка сповенила, туди не перейдеш.* Гол. II. 433.

Сповивальниця, -ці, *ж.* Такъ, — преимущ. въ въ формѣ ум.: **сповивальничка**. — наз. въ свадебныхъ пѣсняхъ новобрачная во время завязыванія ея головы въ женскій уборъ (**намітку**). *Сповивальничка плаче, сповиватися хоче у тканки в коханки, в тонкії серпанки.* Грин. III. 548.

Сповива́ти, -ваю, -єш, сов. в. **сповити, -в'ю, -єш,** *гл.* 1) Завязывать, завязать, обвивать, обвить (тканью). 2) Пеленать, спеленать. *Там Пречиста свого сина купала, а скупавши, в шовкове сповила.* Чуб. III. 323.

Сповивач, -ча, *м.* Свивальникъ. О. 1861. II. 7. Ум. **Сповивачик.**

Сповити. См. **Сповивати.**

Сповиток, -тку, *м.* Пеленки. *Дитина в сповитку.* Левиц. I. 109. Ум. **Сповиточок.** *Я ще в сповиточку зосталася сиротою.* МВ. II. 75.

Сповиття, -тя, *с.* Пеленаніе, пеленки. *Ой спи, дитя, без сповиття!* Маск.

Сповитуха, -хи, *ж.* Повивальная бабка. *А бабі сповитусі кладуть у домовину палицю.* ЗОЮР. II. 44.

Сповіда́ння, -ня, *с.* Исповѣдываніе, исповѣдь.

Сповіда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Исповѣдывать: а) — **кого́**. *Піп сповідає вже останнього,* б) — **що.** *Той молиться, сповідає гріхи перед братом.* Шевч.

Сповідатися, -даюся, -єшся, *гл.* Исповѣдываться. *Сповідайтесь, панове, милосердному Богу.* Макс. У угорск. украинцевъ есть сов. в.: **сповістися, -віщуся, -стишся** — признаться кому. Вх. Уг. 269.

Сповіддя, -дя, *с.* Исповѣдь, исповѣдываніе. *Дорогий шаг до сповіддя, а після сповіддя не вельми.* Ном. № 7775.

Сповідник, -ка, *м.* Исповѣдующій. *Воно й сповідники оті у Київі грошей дуже багато мають, бо скільки людей висповіда.* Канев. у.

Сповідниця, -ці, *ж.* Въ сказкѣ: палка, дубина, которою священникъ билъ чабана, предполагавшаго, что такъ производится исповѣдь, почему и давшаго палкѣ такое названіе. Мнж. 105.

Сповідь, -ді, *ж.* Исповѣдь. *До сповіді готуюся да все Богу молюся.* Мет. 371.

Сповіряти, -ряю, -єш, сов. в. **сповірити, -рю, -риш,** *гл.* 1) **— на кого.** Довѣрять, довѣрить кому. *На діда Бутурлаку усі свої маєтки сповіряє.* КС. 1904. I. 279. 2) **— кому.** Повѣрять, повѣрить, сообщить что кому. *Своїх намірів він не сповіряв дома нікому.* Мир. Пов. I. 161. *То Христя ж, коли так, усе роскаже, що сповірила їй подруга.* Мир. Пов. II. 93.

Сповісти, -вім, -віси, *гл.* Сказать, разсказать. *Я ж би свому миленькому всю правду сповіла.* Чуб. V. 5.

Сповіща́ти, -ща́ю, -єш, сов. в. **сповісти́ти, -щу́, -сти́ш,** *гл.* Извѣщать, извѣстить, увѣдомлять, увѣдомить. *Я один утік і прибіг тебе сповістити.* К. Іов. 4.

Спо́вна, *нар.* 1) Вполнѣ. 2) **Не спо́вна ро́зуму**. Не въ полномъ умѣ. *Його жінка не сповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Сповнити, -ся. См. **Сповняти, -ся.**

Сповняти, -няю, -єш, сов. в. **сповнити, -ню, -ниш,** *гл.* Наполнять, наполнить. *Застилайте столи, сповняйте кубочки.* Мет. 131. *Будем їх двори сповняти, а свої збідняти.* Г. Барв. 86.

Сповня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **спо́внитися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Наполняться, наполниться, становиться полнымъ. *Уже відро сповнилось водою. Тоді буду я* (місяць) *світити, як буду сповнятись.* Грин. III. 296. 2) Наливаться, налиться (о колосьяхъ). *Уже жито сповнилось.* НВолын. у.

Споводува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Вызвать, послужить причиной,

Сповчити, -вчу, -чиш, *гл.* Сдѣлать, смастерить (съ трудомъ). *Хату повчу та й не сповчу й досі.* Вас. 208. *Плахту наймичці яку сповчить.* Вас. 208.

Спогад, -ду, *м.* Воспоминаніе. *Про гроші чоловікові ні згаду, ні спогаду.* Грин. II. 144.

Спогада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* 1) Вспомнить, припомнить. *Ой хоць мене родиночка з милим розлучила, спогадай же собі, милий, як я тя любила.* Чуб. V. 236. *Спогадай, чим був ти спершу.* К. ХП. 64. 2) Вообразить, представить себѣ. *Як я тебе кохаю, — не спогадаю.* Нп.

Споганити, -ся. См. **Споганювати, -ся.**

Споганювати, -нюю, -єш, сов. в. **споганити, -ню, -ниш,** *гл.* Изгаживать, изгадить, портить, испортить.

Споганюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **споганитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Изгаживать, изгадиться, испортиться.

Споглядати, -даю, -єш, сов. в. **споглянути, -ну, -неш,** *гл.* Взглядывать, взглянуть. Г. Барв. 208. *Ой вийду я на гірку та спогляну на зірку.* Нп. *Та на свого цюру споглядає.* АД. I. 146. *А спогляньте, скільки ззаду козацьких прапорів.* К. ЦН. 309.

Спогони́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Догнать, настигнуть. *Нещасливая година Прокопонька спогонила.* Kolb. II. 54.

Спограти, -раю, -єш, *гл.* 1) Обыграть, взять верхъ въ игрѣ. 2) Побѣдить въ бою. *Блиснули шаблями як блискавиця.... хто кого спограє, той того споймає.* Чуб. III. 279.

Спогріти, -грію, -єш, *гл.* О желѣзѣ: сварить, спаять. *Спогріти треба ковалю єдну штабу до другої.* Могил. у.

Спогудити, -джу, -диш, *гл.* = **Огудити.** Kolb. I. 108.

Сподарь, -ря, *м.* Сокращ. господарь. Государь, господинъ, хозяинъ. Котл. Ен. 1. 24. *Се беззакониє творилось либонь за Деція-царя, чи за Нерона-сподаря.* Шевч. *Ви, сподарі, не питайте та ковбасу мені дайте.* Грин. III. 36.

Сподаряка, -ки, *м.* Ув. отъ **сподарь.** *Думу думав сподаряка.* Мкр. Н. 23. *Сюди, туди повернеться — на все сподаряка.* Нп.

Спо́день, -дня, *м.* Часть гончарнаго круга. См. **Круг 11.** Вас. 179.

Споди́бати, -баю, -єш, *гл.* Встрѣтить. *Смерть його сподибала.* Гн. II. 232.

Сподіваний, -а, -е. Ожидаемый. *Не вернуться сподівані.* Шевч.

Сподіванка, -ки, *ж.* Ожиданіе; надежда. *Сподівалась я невісточки, як ластівочки, собі на втіху.... Пішла моя сподіванка слідком за некрутами.* МВ. II. 12. *Билось наше серце солодкими сподіванками.* К. ХП. 14.

Сподіва́ння, -ня, *с.* = **Сподіванка.**

Сподіва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Ожидать. *Лиш, братіку, тебе довіку не сподівати.* ЗОЮР. I. 27. *А на святу неділеньку я й столи позастилаю і в гості вас, моя матінко, сподіваю.* Мил. 202. *До себе великого лицаря Семена Палія у гості сподіває.* Макс. (1849), 89.

Сподіва́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Ожидать, надѣяться. *Слави-пам'яти сподівалась.* ЗОЮР. I. 19. *Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже довіку.* Макс. (1849), 110.

I. Сподітися, -діюся, -єшся, *гл.* = **Сподіватися.** *П'є п'яниця неділю, а я ся сподію.* Чуб. V. 585. *От і сподійся з його добра.* Камен. у.

II. Сподітися, -дінуся, -нешся, *гл.* Дѣваться. *Десь то я, мої милі браття, та й сподінуся. Сподінувся пан Свірговський у сирій могилі.* АД. I. 160.

Сподіяти, -дію, -єш, *гл.* Совершить, сдѣлать. *Що ти починив, мій голубе? що ти сподіяв?* МВ. (О. 1862. III. 71). *Нехай і так, нехай я гріх сподіяв.* К. Іов. 40.

Сподіятися, -діюся, -єшся, *гл.* 1) Совершиться, сдѣлаться. *Оттаке то сподіялось.* Шевч. *Боюся сам себе спитати, чи се коли сподіється.* Шевч. 380. 2) = **Сподіватися.** *Де сподієшся ніч ночувати, то там дві будеш.* Чуб. I. 269.

Сподоба, -би, *ж.* = **Уподоба.** *Дружини шукають, дружини такої, до сподоби мої.* Чуб. V. 35.

Сподоба́ння, -ня, *с.* = **Сподоба.** *Ані гречки, ні полови, ні колосування, побив дяку києм.... аж до сподобання.* Чуб. V. 674.

Сподо́ба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Уподобати.** *Не сподобав козак дівки, пішов до вдовиці.* Грин. III. 250. *Ой піду я до млина, та до дзюравого, сподобаю мельниченька, кучерявого.* Чуб. V. 17.

Сподо́батися, -баюся, -єшся, *гл.* = **Уподобатися.** *Ой дівчино-паняночко, сподобалось мені твоє личко.* Мет. 10.

Сподобити. См. **Сподобляти.**

Сподобля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **сподобити, -блю, -биш,** *гл.* Украшать, украсить. *Робітна молода била, ручників наробила, боярів сподобила.* Гол. II. 127. Голота, надѣвъ богатую татарскую одежду, говоритъ: Ой *поле Килиїмське! бодай же ти літо й зіму зеленіло, як ти мене при нещасливій годині сподобило.* АД. I. 171.

Сподобний, -а, -е. Нравящійся; красивый. Употр. въ выраж.: **бути сподо́бним, сподо́бною** — нравиться. *Нам староста сподобний.* Рк. Левиц. *Ой дівчино, дівчинонько, яка ти сподобна.* Грин. III. 645. *Кому то вже така краля не сподобна буде!* МВ. (О. 1862. III. 53). *А в шинкарки мед-горілка добра, ще й до того дівчина сподобна.* Чуб. V. 259.

Сподобитися, -блюся, -бишся, *гл.* = **Сподобатися.** *В чистім полі, край дороги ляхам сподобився.* Чуб. V. 954.

Сподок, -дка, *м., мн. ч.* **спідки**. 1) Та часть курительной трубки, въ которую вставляется чубукъ. Шух. I. 276. 2) Маленькая тарелочка. Вх. Лем. 469. 3) **Спідки закладати в хижі**. При закладкѣ хаты класть въ углы различныя вещи: зелье, стекло, соль, деньги. Вх. Лем. 469.

Сподо́м, *нар.* Внизу. *Сподом обірвали вишні, а вгорі ще.* Камен. у.

Спожива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **спожити, -живу, -веш,** *гл.* Употреблять, употребить (въ пищу), потреблять, потребить. *Споживайте, коли вам Бог судив.* Ном. № 10522. *Суди, Боже, звозити, в велику скирту зложити і з панами добрими спожити.* Чуб. III. 216. **Споживайте здоро́ві!** Кушайте на здоровье. Шух. 1. 34.

Споживля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **спожив́ити, -влю́, -виш,** *гл.* Довольствовать, удовольствовать.

Споживок, -вку, *м.* Потребленіе. *Рабу і спродував людям.... а то й собі на споживок ішла.* МВ. II. 75.

Спожити. См. **Споживати.**

Спожиткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Воспользоваться, употребить съ пользой. 2) Съѣсть. *Як вони там трохи спожиткували, тогди забралися і пішли у свою дорогу.* Гн. I. 88.

Спожи́ток, -тку, *м.* = **Споживок.** *Ворона улітку хоч і що добре запопаде на спожиток, то все кричить «гайно, гайно».* Ном. № 14028.

Спожиття, -тя, *с.* Потребленіе, употребленіе. *Коли що й робиться, то видно, що не для свого спожиття, не для себе, а так, по звичаю, — аби робити.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Спозадавна, *нар.* Очень давно.

Спозаколишній, -я, -є. Очень давно бывшій, съ очень давняго времени.

Спозива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Привлечь къ суду. Г. Барв. 429. *Я питав у людей поради, щоб таки його спозивати.* Г. Барв. 335.

Спозира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **спозирну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* = **Споглядати, споглянути.** *На все цікавим оком спозирає.* МВ. (О. 1862. III. 35). *Спозирають на свіжі, ще теплі поланиці.* Гн. I. 69.

Споїти, -ся. См. **Споювати, -ся.**

Спокаятися, -каюся, -єшся, *гл.* Закаяться. *Я вже спокаявся пити горілку.* Зміев. у.

Спокво́лу, споквoля, *нар.* Исподоволь, понемногу. *Так то пани ляхи наших панів русинів до себе спокволя своїми модами та вигодами попритягали.* К. Хм. 21.

Спокій, -кою, *м.* Покой, спокойствіе, миръ, тишина. *Заніс мене сивий кінь до дівчини на спокій.* Нп. *Святий спокою, добре з тобою.* Ном.

Спокійнісінький, -а, -е. Совершенно спокойный.

Спокійнісінько, *нар.* Совершенно спокойно.

Спокійний, -а, -е. Спокойный. *Стояв він гарний та спокійний.* МВ. II. 27. Ум. **Спокійненький, спокійнесенький.**

Спокійно, *нар.* Спокойно. Ум. **Спокійненько, спокійне́сенько.** *Він спокійненько собі й каже.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Спокоїти, -ко́ю, -їш, *гл.* Успокоить. *Постіль моя спокоїть трохи муку.* К. Іов. 16.

Спокоїтися, -коюся, -їшся, *гл.* Упокоиться, умереть. *Я звинулась до попа хрестити, аж уже спокоїлась дитина.* НВолын. у.

Спокой, -ко́ю, *м.* = **Спокій.**

Споконвіку, *нар.* Искони. *На високих горах лежить споконвіку сніг.* О. 1862. III. 33. *Од споконвіку і донині ховалась од людей пустиня.* Шевч. 378.

Спокуса, -си, *ж.* Искушеніе. *Пильнуйте та моліться, щоб не ввійшли в спокусу.* Єв. Мр. XIV. 38. *І не введи нас у спокусу.* Єв.

Спокусити, -ся. См. **Спокушати, -ся.**

Спокусливий, -а, -е. Искусительный, соблазнительный. К. Бай. 73.

Спокусник, -ка, *м.* Искуситель. Єв. Мт. IV. 3.

Спокусниця, -ці, *ж.* Искусительница. К. Бай. 10. *Раді б вони ту думку задавить, як гадину спокусницю.* К. ЧР. 326.

Спокута, -ти, *ж.* Покаяніе.

Спокутувати, -тую, -єш, *гл.* — **гріх**. Искупить грѣхъ. *Гріхи спокутувати.* Ном. *А ти гріх мій спокутуєш в людях сиротою.* Шевч.

Спокуша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **спокуси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* Искушать, искусить. *Хиба не чорт, щоб не спокусив?* Ном. № 196.

Спокушатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **спокуситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Впадать, впасть въ искушеніе.

Сполитися, -лю́ся, -лишся, *гл.* = **Сполятися.** *Ми з ним не сполимось.* НВолын. у. (Лобод.).

Споліскувати, -кую, -єш, сов. в. **сполоскати, -щу, -щеш,** *гл.* Смывать, смыть, сполоскать, поливать, полить, смачивать, смочить. *Вода все сполоще, лиш злого слова ніколи.* Ном. № 12867. *Із тої хмари дрібний дощик хвоще, ой він же мені головку сполоще.* Чуб. V. 1002. *Сорочку сполощу.* Г. Барв. 359.

Споліскуватися, -куюся, -єшся, сов. в. **сполоскатися, -щуся, -щешся,** *гл.* Ополаскиваться, ополоснуться, обмываться, обмыться, смачиваться, смочиться. *Піди, голяк, піди, лахмай, піди сполощися.* Чуб. V. 1042.

Сположи́ти, -жу, -жиш, *гл.* — **на руки кому**. Возложить на кого, поручить кому. *Там були такі коні, що ними тільки гній вивозять, — так йому сположили на руки їх чистити.* Чуб. II. 291.

Сполокувати, -кую, -єш, сов. в. **сполокати, -чу, -чеш,** *гл.* = **Споліскувати, сполоскати.** Желех.

Спо́лом, *нар.* — **з**. Вмѣстѣ съ. *Його жінка мене викохала сполом з своєю дочкою.* МВ. II. 75.

Сполонити, -ню, -ниш, *гл.* У Желех.: сдѣлать краснымъ. Желех. ссылается на нижеслѣдующее місто буковинской пѣсни: *Ой маю я в царя нивку, — в чистім полі могилку: карабінцами виорана, а кульками засіяна, білим тілом зволочена, кровцев сполонена.* ЗОЮР. II. 579. Едва-ли здѣсь не ошибка: вѣроятно, слѣдовало-бы: **сполочена** (отъ **сполокати**), какъ того и рифма требуетъ. Второе значеніе у Желех. вѣрнѣе: наполнить, напитать влагой, полить, сильно смочить: *Кровцев землю сполонила.* См. **Сполонитися и сповенити.**

Сполонитися, -нюся, -нишся, *гл.* Наполниться, разлиться. Въ пѣснѣ мужъ до крови избилъ жену такъ, что — *кількі сіни, кілька хата — кров сє сполонила.* Kolb. II. 13. См. **Сповенитися.**

Сполоскати, -ся. См. **Споліскувати, -ся.**

Сполоти, -лю́, -лещ, *гл.* Сполоть.

Споло́х, -ху, *м.* Испугъ.

Сполоханий, -а, -е. Испуганный, встревоженный. *Деякі хлопці вискакують з вікон, як сполохані кури з сідала.* Левиц. I. 41.

Сполохати, -хаю, -єш, *гл.* = **Сполошити.** *Сполохав пташку в вишневім садочку.* Левиц. *Нащо ти її так сполохав?* Кв.

Сполохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Сполошитися.** *Се твій прийшов до тебе батько, то не сполохайсь, не жахнись.* Котл. Ен. II. 37.

Сполохнути, -хну, -неш, *гл.* Однокр. отъ **сполохати**. Вспугнуть. *Живе так, як сорока на тину: хто йде, — сполохне.* Ном. № 2115.

Сполохну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Однокр. отъ **сполохатися**. Встревожиться, взволноваться. *Народ, побачивши його, вельми сполохнувся.* Єв. Мр. IX. 15.

Сполоши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* Потревожить, испугать. *Не боїмся ні ляхів, ні ляцької шати, як нас схотять сполошити, утікнем до хати.* Лукаш. 141.

Сполоши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* Встревожиться, испугаться.

Сполуватися, -луюся, -єшся, *гл.* = **Сполятися.** *Не сполуйся з чужим, бо дуже зле буде; найкраща спілка — чоловік та жінка.* Могил. у.

Сполуденок, -нка, *м.* Послѣобѣденное время. Желех.

Сполудні, *нар.* Послѣ обѣда. *Сиділи жінки якось сполудні при вулиці.* ЕЗ. V. 85.

Сполуча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **сполучи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* Соединять, соединить. *Коммуна, сполучена таким задумом.* К. КП. 9.

Споля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Вступать въ компанію, въ товарищество. *Як почали жиди та ляхи з паном Хмельницьким споляться, щоб пополам пива наварити.* АД. II. 29.

Спомага́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **спомогти́, -жу, -жеш,** *гл.* Помогать, помочь. *Рятуй, рятуй рідну Україну, тобі Боже та й спроможе.* Нп. *Нікого не споможе, не порадиш.* Гн. II. 24. 2) — **на що**. Давать, дать возможность, средства. *На що нас Бог споміг, тим і приймаєм.* Ном. № 12087.

Спомин, -ну, *м.* Память, воспоминаніе *Посажу коло хатини на спомин дружині і яблуньку, і грушечку, на спомин єдиній.* Шевч.

Спомина́ти, -наю, -єш, сов. в. **спом'янути, -ну, -неш,** *гл.* Вспоминать, вспомнить. *Та я ж рано встаю, то і вас спом'яну, та я пізно лягаю, то я й вас споминаю.* Мил. 201. *Про любощі спом'янули.* Чуб. V. 58.

Спомина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **спом'яну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Вспоминаться, вспомниться. *Спом'янувсь її ясноокий Михайло.* МВ. I. 157.

Спо́минка, -ки, *ж.* Воспоминаніе. Ном. № 13091. *Споминка про всесвітній потоп.* К. Іов. 49. *І радісний випадок принесе важку споминку.* Мир. Пов. 1, 138.

Спо́минок, -вку, *м.* = **Спомин.** МВ. (КС. 1902. X. 151).

Споміж, *нар.* Изъ средины, между. *Споміж садів видко церков.* Федьк.

Спомогти́. См. **Спомагати.**

Спомогти́ся, -жу́ся, -жешся, *гл.* = **Спромогтися.** *Спомігся, як убогий на кисіль.* Ном. № 7905. *Коли ж хто не спроможеться грішми, то він бере усячиною.* Кв.

Спомо́жність, -ности, *ж.* = **Спроможність.** Харьк.

Спом'янути, -ся. См. **Споминати, -ся.**

Спо́на, -ни, *ж.* Застежка, запонка. Ум. **Спо́нка.** Гол. Од. 15. См. **Спінка.**

Спонаджувати, -джую, -єш, сов. в. **спонадити, -джу, -диш,** *гл.* Пріучать, пріучить, дать волю. *Спонадили його так, що й слова не кажи: бо старшина я.* Канев. у.

Спонаджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **спонадитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Пріучаться, пріучиться, повадиться. *Так і спонадився, щоб ласенько їсти.* Черк. у.

Спонукувати, -кую, -єш, сов. в. **спонукати, -каю, -єш,** *гл.* Понуждать, понудить, заохочивать. *Спонукувала хлопців до діла.* Г. Барв. 486. *Вони її спонукували на добро.* Г. Барв. 487.

Спопелити, -лю, -лиш, *гл.* Обратить въ пепелъ.

Спопеліти, -лію, -єш, *гл.* Обратиться въ пепелъ, истлѣть. *Бодай стадо виздихало, бодай кужель спопеліла, бодай дитя скаменіло.* Гол. I. 43.

Спопувати, -пую, -єш, *гл.* Провести жизнь въ санѣ священника. *Инший спопує або здякує собі, а військовим москалем не буде; цих часів з жадної статі у москалі беруть: з міщанської статі, з мужичої, з панської, з купецької і з духовної статі.* Васильк. у.

Спорати, -раю, -єш, *гл.* = **Упорати.** Екат. у. *Спорали ячмінь, а ще гречка зосталась.* Волч. у.

Спо́рзний, -а, -е. Грязный, порочный, сластолюбивый! Вх. Лем. 66.

Спорзни́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Оскоромиться. Вх. Зн. 66.

Спорий, -а, -е. 1) Скорый, успѣшный. *Де руки й охота, там спора робота.* Ном. № 11016. 2) Довольно большой, объемистый.

Спориня, -ні, *ж.* Прибыльность, умноженіе. Угор.

Спори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Умножать, прибавлять, увеличивать. *Спори, Боже, хліба-соли і всього доволі.* Ном. № 12062. 2) Споспѣшествовать, благопріятствовать. *Хай вам Бог спорить.* Г. Барв. 221.

Споритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Умножаться, прибавляться, увеличиваться. 2) Спориться, удаваться.

Спо́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Спорить. *Спориться як за батьківщину.* Ном. № 2669. 2) Воли споряться. Не парные волы несогласно идутъ въ парѣ. Мнж. 167.

Спориш, -шу, *м.* Раст. Poligonum aviculare L. Анн. 263. *Ой не стелися, зелений споришу, а по крутій горі.* О. 1861. IV. 103.

Спорли́вий, спо́рний, -а, -е. *Любящій* спорить. Маркев. 125.

Спородити, -джу, -диш, *гл.* Родить. КС. 1883. VIII. 770. *Спородила мене матінка.* Грин. III. 256.

Спорожнити, -ся. См. **Спорожняти, -ся.**

Спорожні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Опустѣть. *Млин молов, під льодом спорожніло, то й гуготить, як їдеш.* Волч. у.

Спорожняти, -няю, -єш, сов. в. **спорожнити, -жню́, -ниш,** *гл.* Опорожнять, опорожнить. Рудч. Ск. II. 199. *Нехай спорожню глечичок, а то він з водою.* Новомоск. у. *Коряк той спорожнили.* Мкр. Н. 31.

Спорожня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **спорожнитися, -жнюся, -нишся,** *гл.* 1) Опорожняться, опорожниться. *Торба спорожнилась.* Рудч. Ск. II. 156. 2) Разрѣшиться отъ бремени. *Вона тепер у тяжі, а спорожниться, то буде робити.* НВолын. у.

Спороти, -рю́, -реш, *гл.* 1) Вспороть, изрыть. *Споров* (могилу) *плуг тяженький.* Рудан. I. 26. 2) Высѣчь. *Бодай кат споров.* Ном. № 3686.

Спорохнавіти, спорохнявіти, -вію, -єш, *гл.* Сгнить, превратиться въ пыль, въ труху (напр. о деревѣ). *Спорохнавіла груша.* Камен. у.

Спорохнівка, -ки, *ж.* Гнилушка, кусокъ гнилого дерева. Вх. Уг. 269.

Спороши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Усыпать. *Удень берег Ворскли так біліє полотнами, мов снігом торошений.* Г. Барв. 221.

Спорснути, -сну, -неш, *гл.* 1) Сорваться. *Риба з гачка спорснула. Спорснув з коня.* Вх. Зн. 22. 2) Взбрызнуть. *Як купиш скотину, то набери у рот горілки да й спорсни, то скот не буде бити.* Грин. I. 15.

Спорськати, -каю, -єш, *гл.* 1) Обрызгать, окропить. 2) — **різками**. Выпороть.

Споруда, -ди, *ж.* Сооруженіе. *Страшна споруда: сім гаків залізних стирчать попід бойницями високо.* К. Бай. 71.

Споруджувати, -джую, -єш, сов. в. **спорудити, -джу, -диш,** *гл.* Сооружать, соорудить; устраивать, устроить. *На скелях він житло собі спорудив.* К. Іов. 90. *Спорудили церкву.* Г. Барв. 171.

Споружа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Споруджувати.**

Споружи́ти, -жу, -жиш, *гл.* = **Спорудити.** *Старий собі нову свиту споружив.* Зміев. у.

Споружитися, -жуся, -жишся, *гл.* Собраться со средствами, съ силами на что, приготовиться къ чему. *Я тільки спорживсь іти в волость, аж і він тут їде.* Екат. у. *Що ти бовкунцем ореш? — Та нема паноче, другого волика; оце насилу споружились на одного.* Чуб. ІІ. 543.

Спорядити, -ся. См. **Споряджати, -ся.**

Споряджа́ти, -джа́ю, -єш, сов. в. **споряди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Приготовлять, приготовить, снаряжать, снарядить, устраивать, устроить. *Нові уліг струже, споряжає.* Г. Бар. 144. *Спорядимо перш воза, а тоді вже й обідати.* Канев. у. *Спорядимо дві паровиці, накладемо всього доброго та й рушай.* Г. Барв. 16. *Чому Господь так не спорядить часу, щоб день суда його на світі знали.* К. Іов. 52. *Паніматко, спорядіть обох* (у некрути). МВ. ІІ. 12. *Одягла його, спорядила так, що не всякий пан так одягається.* Чуб. ІІ. 273.

Споряджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. **споряди́тися, -джу́ся, -ди́шся,** *гл.* Готовиться, собираться, собраться, приготовляться, приготовиться; устраиваться. *А далі ото вже й до весілля стали споряжаться.* Рудч. Ск. І. 151. *Ярмарок почав споряжатись.* О. 1862. ІХ. 69.

Спосеред, *нар.* Изъ среды, изъ средины. *Яка ото людина гарна зникла німуючи спосеред миру божого.* К. (Хата. 64). *Озвавсь до нас іспосеред чужини знакомий голос.* К. Гр. Кв. 29.

Спо́сіб, собу, *м.* Средство, способъ, возможность. — **прибірати**. Изыскивать средства *Стали ляхи спосіб прибірати.* Макс. **Жадним способом**. Никакимъ образомъ. *Ні жадним способом не можна було приступити.* Рудч. Ск. І. 78. **Ані способу**. Нѣтъ возможности, невозможно. Драг. 95, 102. **Коли не спо́сіб**. Если нѣтъ возможности, средствъ. Драг. 82. **Уся́кий спосіб прибіра́ти**. Изыскивать всевозможныя средства. Драг. 80. **Уся́кого було́ там способу**. Употреблялись всевозможныя средства. Драг. 246. **Уживати якого способу**. Употреблять какое-либо средство. *Сього способу рідко уживають.* Драг. 74. **За добрим способом**. При хорошихъ средствахъ. *Як за добрим способом, то жінка днів два, три лежить, привівши дитину, а як при бідности, то й того самого дня встане.* Мирополь. **Взятись на способи**. Употребить всѣ старанія. **Не спо́сіб**. Неудобно, не мѣсто. *В сінях не спосіб держати свиней.* Камен. у.

Спосібний, -а, -е. 1) Годный, пригодный, нужный. *Такий спосібний, як віл до корита.* Ном. № 6549. *Він мені чоловік спосібний, бо він лісу стереже, то й дров дасть.* Камен. у. 2) Удобный, надлежащій, своевременный. *Дорога спосібна.* Шух. І. 180.

Спосібно, *нар.* 1) Пригодно, нужно. 2) Удобно. *Возом спосібніш їхати, ніж дрогами.* Міусск. окр. *Куди йому спосібно йти.* Шух. І. 79.

Спосібність, -ности, *ж.* 1) Пригодность. 2) Случай, оказія.

Спосо́бний, -а, -е = **Спосібний.** *На що воно способне, оце дерево?* Черн. г. *Підняв — дивлюсь, а воно способне, — тернути сірничок, то й є об віщо.* Лебед. у.

Спосо́бити, -блю, -биш, *гл.* — **кого́ до чого**. Пріучать, приготовлять къ чему.

Способитися, -блюся, -бишся, *гл.* Быть пригоднымъ, идти въ дѣло. *Багато докладу треба, як красять вовну.... оливо — й те способиться.* Лебед. у.

Спостерега́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **спостерегти, -режу, -жеш,** *гл.* Замѣчать, замѣтить. *Ні батько, ні мати не спостерегли.* Г. Барв. 238.

Спостига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **спостигти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Настигать, настичь, захватывать, захватить, поймать. *Несподівана його, кажуть, смерть спостигла.* МВ. II. 143. *Його спостигли, як він утікав.* Борз. у. 2) Успѣвать, успѣть. *Не спостигне було хто слово неуважне до мене заговорити, я вже....* Федьк.

Спости́ти, -щу, -стиш, *гл.* Пропостить. *Пятницю спостила.* Чуб. V. 524. *Треба понеділкувати, спостити три понеділки.* Мнж. 161.

Спости́тися. См. **Спощуватися.**

Спо́стувати, -тую, -єш, *гл.* = **Спостити.** *А написано та 12 п'ятниць та в году спостувати.* ЗЮЗО. II. 116.

Спосудити. См. **Спосужати.**

Спосудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Одолжить, занять. *Така погана сусіда, вже у її нічого не спосудишся.*

Спосужа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **спосудити, -джу, -диш,** *гл.* Помогать, помочь, одолжать, одолжить, ссужать. *Спосудьте мене, пустіть чистити ліс, бо нічим витопити.*Міусск. окр. *Волів спосужали перевозити бідним пашню, та й так тихенько декому роздавали всячину.* ЗОЮР. II. 285.

Спотання, *нар.* Исподтишка, тайкомъ. Черк. у. *Підбіг та так спотання, мовчки луснув по голові.* Екат. у.

Спотворювати, -рюю, -єш, сов. в. **спотво́рити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Уродовать, изуродовать, исказить, обезобразить. *Лихо не вморить, так спотворить.* Ном. № 2004. 2) Портить, испортить, избаловать. *Такий хлопець натуристий. Чи ми його так малим спотворили? А тепер, як чого схотів, так щоб було!* Черн. у.

Спотика́йло, -ла, *м.* 1) Спотыкающійся. 2) = **Спотикач.** *Варенуха, спотикайло, сахарна палянка.* Мкр. Н. 34.

I. Спотика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Спотыкаться. *Свої білі ніжки на сире коріння, на біле каміння спотикає.* КС. 1882. XII. 500. *Іде козак, коня веде, а кінь йому спотикає.* Чуб. V. 43.

II. Спотика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **спітка́ти, -ка́ю, -єш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. Котл. Ен. I. 26. *Пила та гуляла, поки лихо не спіткало.* Шевч.

I. Спотикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **спіткнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Спотыкаться, споткнуться. *А на третім чистім полі кінь ся спотикає.* Чуб. V. 137. *На паличку спіткнулася, на злуктечко впала.* Мет. 14.

II. Спотикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **спіткатися, -каюся, -єшся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Думав, доля зострінеться, — спіткалося горе.* Шевч.

Спотикач, -чу, *м.* Родъ настойки. *Оставалась пляшка спотикачу.* Котл. МЧ. 470. 2) Толчекъ, подзатыльникъ. *Спотикача як дав.*

Спотикачі, *нар.* Спотыкаясь.

Спотикну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Спіткнутися.**

Спотинову, спотонову, *нар.* 1) Сначала, спервоначала. Мнж. 192. *От* (чумаки) *як виїхали, спотинову у кожного багато хліба, їдять, не шкодіють.* Мнж. 102. 2) Снова. *Те ж збувши, взявся закупать всячину всяку спотонову.* Мкр. Г. 49.

Спо́тиньга, *нар.* Исподтишка. *Спотиньга в стегно впилася.* Котл. Ен. VI. 71. *Це така собака, що спотиньга рве.* Мнж. 192. *Усе спотиньга і потягну що небудь.* Г. Барв. 365.

Спотич, *нар.* = **Спотикача.** *Пішов він п'яний спотич додому.* Камен. у.

Спо́тичка, -ки, *ж.* Столкновеніе, преткновеніе. *Найбільш має з становим спотичку піп. Отой йому спотичку робе.* НВолын. у.

Спотіти, -тію, -єш, *гл.* Вспотѣть. *Така хата тепла, що спотієш дрижачи.* Ном. № 14036.

Спотребно, *нар.* = **Потрібно.** Гол. III. 523.

Спохвати́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Схватиться, вскочить. *Ой пойду я на Вкраїну иншої шукати! Мила спохватилася, у ноги вклонилася.* Чуб. V. 791.

Спо́хвату, *нар.* Второпяхъ, впопыхахъ. *Виїздив я з дому та спохвату забувся взяти гроші.* Рк. Левиц.

Спохолом, *нар.* Косо, наклонно. *Спохолом положити каміня.* Вх. Лем. 469.

Спохи́лий, -а, -е. Покатый, наклонный.

Спохмура, *нар.* Изъ подлобья, сурово. *Спохмура дивиться.* Волч. у.

Спохова, *нар.* Наклонно. Шух. I. 79. См. **Слухово.**

Спочатку, *нар.* Сначала. *Спочатку і цей цар їх не міг звоювать.* Чуб. II. 207. *Молоді жили спочатку мирно і щасливо.* Левиц. Пов. 49.

Спочив, -ву, *м.* Отдыхъ. *Погоня вставала, мене в тернах на спочиві минала.* Макс.

Спочива́ння, -ня, *с.* Отдохновеніе. *Під вечір* (сонце) *іде зовсім на спочивання.* Чуб. I. 5.

Спочива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **спочити, -чину, -неш,** *гл.* 1) Спать, почивать, выспаться. *Хто по повні випиває, той під тином спочиває.* Ном. № 11448. 2) Отдыхать, отдохнуть. *Ішов кобзарь до Київа та її сів спочивати.* Шевч. *Да де я буваю, да де я літаю, — на калині спочиваю.* Мет. 153.

Спочи́вище, -ща, *с.* Мѣсто отдыха. *До вічного спочивища добралась.* К. Дз. 191. *Де захист наш, спочивище тихе?* К. ПС. 132.

Спочивок, -вку, *м.* = **Спочив.** Рудч. Чп. 254. *Там собі безпечне девятого дня спочивок має.* ЗОЮР. I. 37.

Спочин, -ну, *м.* = **Спочив.**

Спочинок, -нку, *гл.* = **Спочив.** КС. 1882. XII. 502. *Будуть кримці та нагайці, безбожні бусурмени, тебе, пішого-піхотинця, на спочинках минати.* ЗОЮР. I. 33.

Спочити. См. **Спочивати.**

Спочнути, -ну, -неш, *гл.* = **Спочити.** *Ой як вона собі сіла та й трошки спочнула.* О. 1862. V. 71.

Спочува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **спочути, -чую, -єш,** *гл.* 1) Чувствовать, почувствовать. *Мені їх любі слова чуються, я їх кохання спочуваю.* МВ. II. 146. 2) Сочувствовать, посочувствовать. *Я б і з малою дитиною розмовляла. Нехай мені спочує аби хто.* МВ. II. 36. *Вона знов йому вимовляла свій жаль, свою тугу на серці.... Як же жалував, як спочував.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Спочуйливий, -а, -е. Сочувствующій, сострадательный. МВ. III. 103.

Спочутни́й, -а, -е. Сочувствующій, сочувственый. *Знаходив дуже спочутну собі душу.* К. ХП. 24.

Спочуття, -тя, *с.* Чувство; чувствованіе; сочувствіе.

Спощуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **спости́тися, -щуся, -стишся,** *гл.* Худать, исхудать отъ поста. Шух. І. 41.

Споювати, -по́юю, -єш, сов. в. **споїти, спою, -їш,** *гл.* Сплачивать, сплотить, пригонять, пригнать (о плотничьей, столярной работѣ).

Споюватися, -воююся, -єшся, сов. в. **споїтися, спеюся, -їшся,** *гл.* Быть сплачиваему, сплоченному, пригнанному.

Справа, -ви, *ж.* 1) Дѣло, дѣйствіе. *В той час була честь, слава — військовая справа.* Макс. **Кепська справа**. Плохо! Плохо дѣло! 2) Дѣло, тяжба, судебный процессъ. *Нехай судці розберуть тую справу.* НВолын. у. *З бабою і дідько справу програв.* О. 1862. X. 34. 3) Въ ариѳметикѣ: дѣйствіе. К. Гр. 100. Кон. Ар. 2. *Чотирі справи з арифметики.* О. 1862. III. 76. 4) У Мирнаго: актъ, дѣйствіе сценическаго произведенія. *Перемудрив. Комедія в пяти справах.* (К. 1886)). 5) Необходимые для какого либо дѣла инструменты, снаряды. *«Заграв би вам, та бачите — справи нема, справи. Учора був на базарі — кобза зопсувалась, розвалилася» — А струни? — «Тільки три осталось».* Шевч. 267. Ум. **Справка.**

Справа, *нар.* Справа, съ правой стороны. *Мизерники встають на мене справа.* К. Іов.

Справдешній, -я, -є. Настоящій. *Справдешній козак. Плутон чи Вельзевул у них не справдешня істота.* К. Іов. 40.

Справджувати, -джую, -єш, сов. в. **справдити, -джу, -диш,** *гл.* Исполнять, исполнить, осуществлять, осуществить. *Справдив Танський своє слово.* О. 1861. VIII. 30. *Отецький заповіт справдив я чесно.* К. ЦН. 175. *Справдиш ти, що бачать чистим серцем діти.* К. Досв. 32.

Справджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **справди́тися, -джу́ся, -ди́шся,** *гл.* Сбываться, сбыться, исполняться, исполниться, осуществляться, осуществиться. *От же справдилось діявольське слово.* ЗОЮР. І. 139. *Той сон твій справдиться.* Шевч.

Справді, *нар.* Дѣйствительно, въ самомъ дѣлѣ. *Пішов я на другий день, аж справді повнісінький, улень самих пятаків.* ЗОЮР. І. 134.

Справдовуватися, -до́вуюся, -єшся, *гл.* Доказывать, споря. *Справдовується зо мною.* Рк. Левиц.

Справедливий, -а, -е. 1) Справедливый. *Справедливого чоловіка, то й Бог любить.* Ном. № 6694. 2) Настоящій. *Справедливий чумак був.* МВ. І. 65. *Котра дівчина чорнобривая, та чарівниця справедливая.* Чуб. *Шукай, мати, шукай, мати, справедливої ворожки.* Чуб. V. 421.

Справедливо, *нар.* 1) Справедливо. 2) Дѣйствительно.

Справжній, -я, -є. Дѣйствительный, настоящій. *Се вже бабі справжні радощі.* Г. Барв. 501.

Справити, -ся. См. **Справляти, -ся.**

Справи́лля, -ля, *с.* = **Справа 4.** *Ходять по хатах та загадують, щоб у кожного було барило з водою і всяке справилля про пожежу.* Лубен. у.

Справи́чити, -чу, -чиш, *гл.* Лишить дѣвственности. НВолын. у. (Лободов.).

Справка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **справа.** 2) Исправность. *За мого уряду усе було під мірою, під лічбою, під вагою; одно слово — усюди лад був, скрізь справки дули.* Васильк. у. 2) Сдѣлка, мировая. Угор.

Справля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **справити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать, совершить, произвести. **Справляти обід, бенкет**. Давать обѣдъ, устраивать пиръ. *Еней хотів обід справляти.* Котл. Ен. II. 9. *Батько того дурня справив обід за його.* Рудч. Ск. I. 158. *Ирод на свої родини бенкет справив.* Єв. Мр. VI. 21. — **весілля**. Играть свадьбу. *Весілля справили як треба.* Стор. М. Пр. 150. — **танці**. Устраивать танцы, танцовать. *А я в корчмі пю, гуляю, танці справляю.* АД. I. 184. — **реготи**. Хохотать. *Зайдуть чужі люде у хату, — вона з ними хи-хи та реготи справляє.* Мир. Пов. II. 46. — **мовчанку**. Молчать, отмалчиваться. *Мати розмовляє з Одаркою, а вона сидить, мовчанку справляє.* Мир. Пов. II. 93. 2) Дѣлать, сдѣлать, купить (объ одеждѣ, снарядахъ, экипажахъ, скотѣ и пр.). *То хустку купила, то сорочок справила кілько.* МВ. I. *Справлю собі колясочку, проїзжати буду.* Чуб. V. 106. *Справив собі пару коней.* Грин. I. 200. 3) — **гро́ші**. Взыскивать, взыскать, получить деньги. *Насилу справили гроші.* 4) Исправлять, исправить, выправить. *І вже! не справить горбатого і могила.* Ном. № 3221. 5) Указывать, указать, показать дорогу. *Я чув що ти любиш битися.... Небоже! та й справив на свою нагайку дротяну.* Федьк. *Це якийсь чорт справив: блудили, блудили, насилу доїхали.*

Справлятися, -вляюся, -єшся, сов. в. **справитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Управляться, управиться, дѣлать, сдѣлать свое дѣло. *Лу, справивсь, — гляди ж, щоб і друге діло зробив.* Рудч. Ск. I. 145. 2) Примириться, кончить полюбовно. Угор.

Справний, -а, -е. Исправный, исполнительный. *Жінка моя жвава, справна.* Г. Барв. 410.

Справність, -ности, *ж.* Исправность.

Справник, -ка, *м.* Исправникъ. Хата, 66.

Справників, -кова, -ве. Принадлежащій исправнику, исправничій. *Раду таку подавав усім справників слуга, чи приятель.* МВ. II. 191.

Справни́ця, -ці, *ж.* Присутственное мѣсто. *В справниці осталися судці з авдитором.* Федьк. III. 150.

Справно, *нар.* Исправно.

Справува́ння, -ня, *с.* 1) Отправленіе, исправленіе (должности). 2) Поведеніе.

Справувати, -вую, -єш, *гл.* Отправлять, исправлять, исполнять (должность), вести (дѣла). *Я діло за його справував і клопотавсь.* Зміев. у. *Загад діло справує.* Ном. № 1082.

Справуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* 1) Вести себя, поступать. *Піду у світ, а як я ся буду справувати? буду я собі мужа глядати.* Гол. III. 397. 2) Справляться, управляться. Зміев. у. *Зося була дуже рада, що мати так добре скрізь справувалась.* Левиц. I. 390. 3) — **з ким**. Тягаться съ кѣмъ, судиться, доказывать, искать свои права. *Справується за мішок.* НВолын. у. *Справувались ми, справувались з Іваном та й пішли.* НВолын. у.

Спрага, -ги, *ж.* Жажда. Федьк. III. 117. *Буде голод і спрага.* Гн. II. 79. *Від спраги мліли.* Млак. 99.

Спрагота, -ти, *ж.* = **Спека.** Вх. Лем. 469.

Спражній, -я, -є = **Справжній.** *Та й у батенька не знаю добра, ані добра, ні роскоші, ні спражнього лиха.* Чуб. V. 224.

Спразни́ти, -зню́, -ниш, *гл.* Не работать, провести по праздничному (день). *Пятницю спостила, неділю спразнила.* Чуб. V. 525.

Спранцюватіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Покрыться сифилитическими язвами. 2) Изгадиться, испакоститься, сдѣлаться гадкимъ, никуда негоднымъ.

Спрацювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Утомить, измучить, изнурить работой.
Спрацюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Утолиться, измучиться, изнуриться работой.
Спредвіку, спредковіку, спредкувіку, *нар.* Искони. Г. Барв. 28. *Вербич по-всяк-раз холодний бува, так бо воно спредвіку ведеться.* Харьк. г. *Спредковіку були там башти.* Екатеринод.
Спрежа, спрежду, *нар.* Прежде, въ прежнее время. *Чом тепер не так, як, спрежа було?* О. 1861. XI. Св. 62. *Ні, козаче, вона каже, то спрежду бувало.* О. 1862. VIII. 56.
Спреждевіку, спрежевіку, *нар.* Въ прежнія времена, съ давнихъ временъ. *Спреждевіку чорти були білі.* Мнж. 128. *Шлях, та такий, шо він там спрежевіку проложений.* Мнж. 37.
Спреча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* = **Сперечатися.** *Я не хочу спречатись із тобою через личаків.* К. ЧР. 227.
Спре́чка, -ки, *ж.* = **Суперечка.** Радом. у.
Спречність, -ности, *ж.* Пререканіе, прекословіе, споръ. *Дві туркені дам в заміну за єдину Катерину, а як спречність о тім буде, єсть у мене з Польщі люде.* Вол. г.
Спречний, -а, -е = Суперечний.
Спри́зба, спри́зьба, -би, *ж.* = **Приспа.** *На спризьбі сидить.* Лохв. у.
Сприкрюватися, -крююся, -єшся, сов. в. **сприкритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, опротивѣть. *Йому сі то сприкрило.* Гн. І. 177.
Спри́са, -си, *ж.* Временная подпорка въ видѣ столбика, съ выемкой на концѣ, которой подпираютъ, при перестройкахъ, напр. потолокъ, если хотятъ поднять его выше. Гайсин. у.
Сприскати. См. **Прискувати.**
Сприскатися, -каюся, -єшся, *гл.* За брызгаться. *На дощечці у млинка фартух прала дівчина, сприскалася рибчина....* Чуб. V. 1117.
Сприскувати, -кую, -єш, сов. в. **сприскати, скаю, -єш,** *гл.* Обрызгивать, обрызгать. *Орисі й води не треба було: слізьми сприскувала.* Св. Л. 201. *Ще б треба святою водицею сприскати.* Грин. II. 37.
Сприснути, -сну, -неш, *гл.* Взбрызнуть. *«Ох» тоді її сприснув живущою водою.* Рудч. Ск. II. 109.
Спристрітити, -річу, -тиш, *гл.* Сглазить. *Спристрітили хлопця лихі люде.* Васильк. у.
Сприти́скувати, скую, -єш, *гл.* Тѣснить. Вх. Зн. 66.
Спритний, -а, -е. Понятливый, смѣтливый, ловкій, проворный. *Суддя такий був розумний та спритний, що яке б темне діло не було, зараз його на світ виведе.* Стор. І. 32. *Ти то спритний, як Матвій до куропатв.* Ном. № 6564.
Спритність, -ности, *ж.* Понятливость, смѣтливость, ловкость, проворство, находчивость. *Се діло зоставте спритності жіночій.* Левиц. І. 313.
Спритно, *нар.* Понятливо, смѣтливо, ловко, проворно.
Спричинитися, -нюся, -нишся, *гл.* Помѣшаться, сойти съ ума. *Хай вона спричиниться!* Ном.
Спричинитися. См. **Спричинятися.**
Спричинуватіти, -тію, -єш, *гл.* = **Спричи́нитися.**
Спричиня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **спричини́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* Содѣйствовать, посодѣйствовать.

Сприщитися, -щуся, -щишся, *гл.* Покрыться прыщами.

Сприятелитися, -люся, -лишся, *гл.* Сдружиться. Вх. *Лем.* 169.

Сприяти, -яю, -єш, *гл.* 1) Благопріятствовать, доброжелательствовать, способствовать, содѣйствовать, помогать. *Хоть її не возьму, буду їй сприяти, всякого добра буду їй жадати.* Гол. І. 343. *Твоє серце мому серцю вірне не сприяє.* Гол. І. 269. *Нехай вам доля сприяє.* Гол. III. 505. *Ніч нікому не сприяє.* Ном. № 594.

Спро́ба, -би, *ж.* Проба, опытъ. О. 1862. III. 30.

Спроби́ваний, -а, -е. Пробитый, прострѣленный. *Лежить Янчик порубаний, порубаний, постріляний і кулями спробиваний.* Гол. II. 725.

Спро́бувати, -бую, -єш, *гл.* Попробовать, попытать. *Ото пішли сили спробувати — хто дужчий.* Рудч. Ск. II. 18.

Спроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **спровадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить. *Як дівчину намовили, до Вільхова спровадили.* Гол. I. 86. 2) Приводить, привести. *Спровадив бондаря, зробили кухву.* Чуб. II. 191.

Спровожа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Випровожати.** *Наряжала, спровожала в чужу стороночку.* Грин. III. 390.

Спроволока, *нар.* Протяжно. *Він говорить спроволока.* Зміев. у.

Спродавати, -даю́, -єш, сов. в. **спро́дати, -дам, -даси,** *гл.* Продавать, продать, распродавать, распродать. МВ. II. 33. *Спродай, спродай, мій батеньку, сей вишневий сад.* Нп. *Купця найшов, спродав і гроші мені приніс.* Чуб. II. 183.

Спродаватися, -даюся, -єшся, сов. в. **спро́датися, -дамся, -дасися,** *гл.* Распродавать, распродать все. *Спродавшись, загуляв так, що і в голові замакітрилось.* Ном. № 7915.

Спродаж, -жу, *м.* Продажа. *У дядини були колеса на спродаж.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Спродати, -ся. См. **Спродавати, -ся.**

Спро́дувати, -дую, -єш, *гл.* = **Спродавати.**

Спродуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* = **Спродаватися.**

Спрожи́ток, -тку, *м.* Житье, возможность прожить. *Зросту, слави, пам'яти, спрожитку сподівались.* Мет. 348.

Спрожогу, *нар.* Неожиданно, сразу, вдругъ. *Так і кинувсь на неї спрожогу.* Мнж. 70.

Спрозо́рити, -рю, -риш, *гл.* Сглазить. *Жінки і дівчата носять застромлену у пазуху голку, щоб хто не спрозорив.* Грин. II. 31. *Ой немає, дідусеньку,* (курчат), *да вже і не буде: як вигнала на двір пасти, спрозорили люде.* Нп.

Спрозо́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Быть испорченнымъ взглядомъ, сглаженнымъ. Екат. у.

Спроквола, *нар.* Не спѣша. Св. *Л.* 19. *Як робиш спроквола, не скоро втомишся.* Кіев. у.

Спромага́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **спромогтися, -можуся, -жешся,** *гл.* 11. Получать, получить возможность, смочь, возмочь. *Не спроможеться кінчити.* Св. *Л.* XIV. 29. 2) Разживаться, разжиться, получить средства сдѣлать, собраться со средствами. *Спромігся дід на обід, а ба ба на кисіль.* Ном. № 4904. *Боже мій! коли то я спроможусь своїх волів купити?* Кобел. у. *Спромігся Солопій весною на горох.* Г. Арт. (О. 1861. III. 93).

Спромеж, спроміж, *нар.* Изъ, изъ среды.

Спроміжність, -ности, *ж.* = **Спроможність.**

Спромога, -ги, *ж.* Возможность, средства. К. Кр. 9. *Не скупість, — така спромога.*

Спромогтися. См. **Спромогатися.**

Спроможне, *нар.* Зажиточно. *Спроможне жили.* О. 1862. II. 76.

Спромо́жний, -а, -е, — ній, -я, -є. Имѣющій возможность, средства.

Спроможність, -вости, *ж.* = **Спромога.** Чуб. І. 233. *Не скупість — така спроможність.* Ном. Як спроможність. Какъ позволяютъ средства *Зодягалися таки, як спроможность їх була.* Рудч. Ск. II. 174.

Спроси́ти. См. **Спрощувати.**

Спросонку, спросо́ння, *нар.* Сквозь сонъ. *Спросоння він так голосно закричав, що побудив слуг.* Левиц. Пов. 78.

Спроста, *нар.* Спроста. Г. Барв. 326. *Уже ж то не спроста в його такий жупан.* Греб. 390.

Спротивити, -влю, -виш, *гл.* Возбудить противъ, возстановить. Драг. 40.

Спротивитися, -влюся, -вишся, *гл.* Опротивѣть, сдѣлаться противнымъ. *Ти хочеш спротивитись самому Богу.* Левиц. Пов. 91.

Спро́шувати, -шую, -єш, сов. в. **спроси́ти, -шу, -сиш,** *гл.* Сзывать, созвать, приглашать, пригласить (многихъ). *Лико спрощує гості на весілля.* Федьк.

Спружи́на, -ни, *ж.* См. **Млин ручний**. Шух. І. 104.

Спряга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **спрягти, -жу, -жеш,** *гл.* Спрягать, спрячь, сопрячь.

Спряга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **спрягти́ся, -жу́ся, -же́шся,** *гл.* 1) Спрягаться, запрягать, запречь вмѣстѣ, напр. воловъ для пахоты. *Як у кого нема на плуг волів, то спрягається з ким.* Харьк. *Було в нас два воли, — спряжуться з сусідом* Г. Барв. 267. 2) Соединяться, соединиться. *Був собі котик та півник, да спряглися жить.* Рудч. Ск. І. 27.

Спрягну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* Выпрыгнуть, выпрыснуть. *Спрягнув як з лука.* Чуб. 1. 303.

Спрягти, -жу, -жеш, *гл.* Изжарить. *Одарка не забарилася розігріти ковбасу, спрягля ще яєшню.* Мир. Пов. І. 140.

Спрягти, -ся. См. **Спрягати, -ся.**

Спрямити, -млю, -миш, *гл.* Выпрямить. *І вже! не спрямить горбатого могила.* Ном. № 3221.

Спрямуватися, -муюся, -єшся, *гл.* Взять направленіе. *Вітер спрямувався з заходу.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Спрянути, -ну, -неш, *гл.* Убрать. *Казав, щоб я ліч спранув, у костри щоб склав.... А де ж мені спрануть?* Чуб. II. 183.

Спрясти, -ду, -деш, *гл.* Спрясть. *Загадав швець шевчисі дратовки спрясти: з тонкої павутини до білої щетини.* Чуб. V. 818. *Спряв би, та в нитку не йде.* Ном. № 14163.

Спрят, -ту, *м.* Приборка, уборка. *Лихий спрят та й доброго спокусить.* Ном. № 9977.

Спрятанник, -ка, *м.* Человѣкъ, гонящій закупленный скотъ въ указанное мѣсто. Шух. І. 84.

Спрятно, *нар.* Бережно. *Я сиву шапку спрятно носив: як дощ, то під хустку.* Лебед. у.

Спрятування, -ня, *с.* Уборка, приборка. Шух. І. 178.

Спрятувати, -тую, -єш, *гл.* Прибирать, убирать. См. **Прятати.** НВолын. у.

Спсувати, -сую́, -єш, *гл.* = **Зіпсувати.**

Спудей, -дея, *м.* Ученикъ бурсы, духовнаго учебнаго заведенія (въ старину). *Бачте, як наші бурсаки-спудеї біжать за ворота?* К. ЧР. 84. *Я ще спудеїв трохи попошколю.* К. ПС. 84.

Спуджувати, -джую, -єш, сов. в. **спудити, -джу, -диш,** *гл.* Пугать, испугать. *Я їхав улицею і де взявся собака, — спудив коня.* Новомоск. у.

Спуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **спудитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Пугаться, испугаться. Полт. г. Слов. Д. Эварн. См. **Опудитися.** *Пуджлива і уперта коза від того часу, як ся чорта спудила.* Гн. I. 27.

Спудза, -зи, *ж.* Пепелъ, зола. Угор.

Спудити, -ся. См. **Спуджувати, -ся.**

Спуз, -зу, *м.*, спуза, зи, *ж.* = **Спудза.** Угор. Шух. I. 190. *Їк згориш, тогді стане спуза.* Гн. II. 83.

Спузарь, -ря, *м.* Одинъ изъ пастуховъ въ гуцульской **полонині**, на обязанности котораго лежитъ ношеніе воды, дровъ и топка, — послѣдняя обязанность обусловливаетъ то, что онъ всегда испачканъ золой (спузом), отъ чего и получилъ свое названіе. Шух. I. 190.

Спузиріти, -рію, -єш, *гл.* Покрыться, пузыремъ, пузырями.

Спузири́ти, -рю́, -риш, *гл.* Вздуть. *Все море зараз спузирило.* Котл. Ен. I. 9. *Спузирило йому все тіло.*

Спуск, -ку, *м.* Случка животныхъ. О. 1862. V. Кух. 32.

Спускалка, -ки, *ж.* Горка, съ которой катаются на салазкахъ и др. снарядахъ. КС. 1887. VI. 482.

Спуска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **спустити, спущу, -стиш,** *гл.* Опускать, спустить; опускать, опустить. *А ми коні спустимо.* Грин. III. 96. *Як схоче, то й на гору повезе, а як не схоче, то й з гори спустить.* Ном. № 2696. *Рушниками, що придбала, спусти мене в яму.* Шевч. *Да нажени хмару чорнесеньку, да спусти дощик дрібнесенький.* Чуб. V. 363. *Ізійду я на горбочок, спущу голосочок.* Мет. 37. **Спустити во́ду**. Спустить воду, дать ей сбѣжать. *Може Москва випалила і Дніпро спустила в сине море?* Шевч. **Спускати луг**. Дѣлать щелокъ. *У понеділок не можна лугу спускати.* Грин. I. 17. — **ціну**. Сбавлять, сбавить цѣну. Левиц. I. 107. — **дух**. Испускать, испустить духъ, умереть. Ном. № 12838. 2) Отпускать, отпустить. *Спусти старця з села, прибуде йому й ума.* Ном. № 5787. 3) Случать, случить (животныхъ). 4) — **на пожарі**. Сжигать, сжечь. *Моя галера цвіткована, мальована стала вся обідрана, на пожарі спускана.* АД. I. 210.

Спускатися, -каюся, -єшся, сов. в. **спуститися, спущуся, -стишся,** *гл.* 1) Спускаться, спуститься, опускаться, опуститься, понизиться. *Скілько не літати, треба вниз спуститись.* Нп. *Отам за лісом дощик спустився.* Лебед. у. 2) Кататься на салазкахъ съ горки. *Спускаються дівчата; спускалися із гори*. Чуб. V. 98. 3) — **на кого**. Полагаться, положиться, довѣриться кому. К. ЦН. 270. *Не спускайся, Грицю, на дурницю.* Чуб. I. 250. *У сьому дражливому ділі спустилась на мене.* К. ХП. 17. 4) Спускаться, случаться, случиться (о животныхъ). *Барани спускаються з вівцями.* О. 1862. V. Кух. 34.

Спуско́ватий, -а, -е. О палкѣ, бревнѣ: суживающійся къ концу. НВолын. у.

Спуст, -ту, *м.* 1) Мѣра: три ведра водки. Котл. Ен. IV. 24. *Тепер пішов до оренди да взяв спуст горілки; покрепивсь по гірких трудах, не забув і жінки.* ЗОЮР. II. 89. 2) Большой рубанокъ, стругъ. НВолын., Екат. у. Вх. Зн. 66. 3) = **Кощок.** Шух. I. 229.

Спустити, -ся. См. **Спускати, -ся.**

Спустілий, -а, -е. Опустѣлый.

Спусті́ння, -ня, *с.* Запустѣніе. Єв. Мр. XIII. 14.

Спустіти, -тію, -єш, *гл.* Опустѣть. *Чи світові спустіти через тебе.* К. Іов. 39. *Спустіло панське подвірє.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Спусткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Спустіти.** *Її світлиця спусткувала.* Греб. 320.

Спустошалий, -а, -е = **Спустошений.** *Руїни панських замків, спустошалії костьоли.* К. (О. 1861. II. 233).

Спусто́шення, -ня, *с.* Опустошеніе.

Спустошувати, -шую, -єш, сов. в. **спусто́шити, -шу, -шиш,** *гл.* Опустошать, опустошить. Чуб. III. 157. *Край був спустошений.* К. Хм. 96. *Замок геть спустошили.* Драг. 80. *Ой зеленая дубруівонько, та нащо ж тебе рано спустошено, що траву на сіно покошено?* Грин. III. 84.

Спустува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Спустіти.** *Коли ж воно, дума, ті вовки у хаті заведуться? Хиба як спустує?* Мнж. 91.

Спутувати, -тую, -єш, сов. в. **спутати, -таю, -єш,** *гл.* Спутывать, спутать, связывать, связать по ногамъ. *Чому не йдеш да додомоньку? чи травиця ноги спупатала, або роса очі вибила?* Мет. 289. *Спутав коні, сам не можу заснути.* Чуб. V. 379.

Спухні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Сдѣлаться рыхлымъ, разсыпчатымъ. *Після попілу земля спухніє.* НВолын. у.

Спухнути, -хну, -неш, *гл.* Опухнуть. *Від голоду.... спухли.* Гн. II. 246.

Спухо́вато, *нар.* Наклонно, покато. *Вершіть, хлопці, стіг спуховато.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Спухо́вий, -а, -е. О ямѣ, вообще углубленіи: книзу постепенно суживающійся. *У мого сина копанка спухова.* Лебед. у. 2) О возвышеніи: кверху постепенно суживающійся.

Спухо́во, *нар.* 1) Такъ, чтобы суживалось (о ямѣ, возвышеніи). *Копай спухово.* Лебед. у. 2) Наклонно, покато. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Спохова.**

Спухо́вистий, -а, -е = **Спуховий.** *Спуховиста палка.* НВолын. у.

Спуховисто, *нар.* = **Спухово.** *«Ви ж, хлопці, навозіть льоду так, щоб і зверх ями було». — А звісно, так. Треба наложить його спуховисто.* Екатер. у.

Сп'юх, -ха, *м.* Раст. Hyoscyamus niger. Вх. Пч. II. 32.

Сп'юшо́к, -шка, *м.* Пт. = **Дрімух.** Вх. Пч. II. 9.

Сп'янчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Опьянить. *Як випив три чарки, так його й сп'янчило.* Черн. у.

Сп'янчи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Опьянѣть. *І жінку лає, і дочку, а як сп'янчиться, то всі вікном утікають.* МВ. I. 53.

Сп'ясти, -ся. См. **Спивати, -ся.**

Сп'ятити, -сп'ячу, -тиш, *гл.* Стибрить, украсть. *Баба дождала ночі, сп'ятила ті роги і дала лепетухи до пана.* Грин. I. 94.

Сп'ячка, -ки, *ж.* = **Сп'юха.** Вх. Пч. II. 32.

Сп'ячник, -ка, *м.* Раст. Eriophorum angustifolium L. Вх. Лем. 469.

Срака, -ки, *ж.* Задница.

Сральня, -ні, сратва, -ви, *ж.* = **Срач.** *Не йди туди, бо то панська сратва.* Лубен. у.

Сратво́, -ва, сраттся, -тя, *с.* Процесъ испражненія.

Срати, -серу, -реш, *гл.* Испражняться, орать.

Срач, -ча, *м.* Ретирадъ, нужникъ, отхожее мѣсто. Макс. (1849) 69.

Срачка, -ки, *ж.* Поносъ. Волын. г.

Сребло́, -ла, *с.* и пр. = **Срібло и пр.**
Сре́м'я, -м'я, *с.* = **Стрем'я.** КС. 1882. X. 24.
Сріберний, -а, -е = **Срібний.** *Твій сріберний перстень.* Гол. IV. 428.
Сріблі́ти, -лію, -єш, *гл.* Серебриться. *Чи ба яке сукно, аж сріблїє.* Черниг. г.
Срібло, -ла, *с.* 1) Серебро. Мет. 253. *Срібло-злото тягне чоловіка в болото.* Посл. *Ростопленеє срібло.* Котл. Ен. III. 41. *На лядунці або золото, або срібло.* ЗОЮР. I. 140. 2) — **живе**. Ртуть. Ком. Р. Н. 43.
Сріблоглав, -ву, *м.* Глазетъ.
Срібло-зло́тий, -а, -е. Серебряный съ золотымъ. *Червонії черевички на ніжечки, срібло-злотий поясочок на станочок.* Нп.
Срібляний, -а, -е = **Срібний.** *Тобі Господь великим скарбом буде, небесний царь — горою срібляною.* К. Іов. 50.
Срібляник, -ка, *м.* Богачъ. *Там пили три ляхи, дуки-срібляники.* ЗОЮР. I. 201.
Срібний, -а, -е. Серебряный. *Золотії бильця, срібні колокільця.* Макс. *Вловлять рибку — золота головка, а срібний хвостик.* Мнж. 33.
Срібник, -ка, *м.* = **Срібняк.** *Найшов два срібника, се б то два срібних карбованця.* Грин. II. 180.
Срібни́ти, -бню́, -ниш, *гл.* Серебрить.
Срібнісінький, -а, -е. Совершенно серебряный. Употреблено какъ ласкательное въ похоронномъ причитаньи. *Моя й матінко, моя срібнісінька!* Мил. 200.
Срібново́дий, -а, -е. Съ блестящими, какъ серебро, водами. *Срібноводий Прут.* Млак. 116.
Срібнозелений, -а, -е. Серебристо-зеленый. *Під срібнозеленим.... листом ховались птиці.* Щог. Сл. 142.
Срібнолюбний, -а, -е. Сребролюбивый. *Не був срібнолюбний.* Гн. II. 97.
Срібнолукий, -а, -е. Съ серебрянымъ лукомъ (эпитетъ бога Аполлона). *Сонце являється.... в пишному образі молодої парубочої краси срібнолукого Аполлона.* Левиц. Світ. 13.
Срібноро́гий, -а, -е. Эпитетъ луны: съ серебряными рогами. *Молодик срібнорогий.* К. Досв. 63. *Зійди, зійди срібнорогий, в рожевім гаю.* Федьк. III. 156.
Срібняк, -ка, *м.* Серебряная монета, сребренникъ. К. ХП. 81. *Обіцяли йому срібняків дати.* Єв. Мр. XIV. 11.
Срібнястий, -а, -е. Серебристый. Вх. *Лем.* 469.
Срібрений, -а, -е = **Срібний.** *Золотий стебель, срібрений колос.* Грин. III. 18.
Сріб'яний, -а, -е = **Срібний.** Вх. *Лем.*
Сс.... = **Зс..**
Ссати, ссу, ссеш, *гл.* Сосать. *Покірне телятко дві матки ссе.* Ном. № 3302.
Стабуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Столпиться. *Стабурились коло криниці: той собі лізе води, той собі, а пяні, та й один у криницю впав.* Канев. у.
Став, -ву, *м.* Прудъ. *Чому в ставу вода руда? мабуть хвиля збила.* Мет. 113. *Між ярами над ставами верби зеленіють.* Шевч. Ум. **Ставо́к, ставо́чок.** *Я плаваю.... по тім ставку.* Грин. II. 339.
Ставати, стаю́, -єш, сов. в. **стати, стану, -неш,** *гл.* 1) Становиться, стать. *Ото він став навколішки, стенувся, — сириця так і тріснула.* ЗОЮР. I. 6. *Рече до сухорукого чоловіка:*

стань посередині. Єв. Мр. III. 3. **Стати на рушнику**. Обвѣнчаться. *З Марусею на рушнику стану.* Мет. 104. 2) **— до чого**. Браться, взяться, приняться за что. *Сей же як до чого став...., — уся душа його в роботі.* МВ. II. 11. *До бою, побою стати.* Выйти на бой, вступить въ битву. *Дали коня, дали зброю: ставай, синку, до побою.* Pauli. **Стати до розмови**. Заговаривать, заговорить. *Тоді вже не станете зо мною до розмови, як тепер.* Св. *Л.* 61. 3) *Безл.* Становиться, стать; получиться. *Скілько кіп у вас жита стане на десятині?* О. 1862. IV. 106. 4) — **за кого, за що**. а) Замѣнять, замѣнить кого, что. Мет. 241. *Він мені за дитину рідну став.* МВ. II. 22. *Став він мені за батька. Не стане кишка за начинку.* Чуб. I. 256. б) Становиться, стать въ защиту кого, чего, заступиться. *Хто за правду стане?* 5) **— на кого.** Подниматься, подняться, возстать. *Чи там раду радять, як на Турка стати, не чуємо на чужині.* Шевч. 6) Останавливаться, остановиться. *А в другий раз приходив ватажко Вовчок, та й став коло Константинова.* ЗОЮР. I. 132. *Станьмо, братіку, тута, коні попасімо.* ЗОЮР. I. 40. 7) Наниматься, наняться. *Я до його стала на рік. Став у царя до свинаря за підпасича.* Мнж. 13. *Стати під хуру.* КС. 1882. X. 186. 8) Прибывать, прибыть на мѣсто. *Сим конем скоро у Харькові станеш.* Зміев. у. *Ухватило його за серденько, став у Марусі на дворі живенько.* Грин. III. 235. 9) Начинать, начать, стать. *Стань його вчить, то воно й слухать не хоче.* ЗОЮР. I. 13. *Ой став козак царь-зілля копати, стала над ним зозуля кувати.* Мет. 104. *Став божий світ світати, стали вони на коні сідати.* ЗОЮР. I. 41. Съ отриц. не. Переставать, перестать. *Поки ми матір свою поважали, поти нам Бог годив: а не стали ми матки старенької знати.... не стали нас люде знати.... не стали ми в домівці на промешканні з молодими женами щастя й долі собі мати.* ЗОЮР. I. 23. *Не стало ні байраків, ні мелюсів ставати.* АД. I. 108. 10) Наставать, настать, наступать, наступить. *Гайдамаки дерли народ років може з десять, аж поки Мандебурія стала.* ЗОЮР. I. 135. 11) Хватать, хватить, стать. *Коли ви будете говіть? Тоді, як хліба не стане.* Пом. № 134. 12) Происходить, произойти, случаться, случиться, явиться, оказаться. *А даси те, що в тебе дома без тебе стало?* Рудч. Ск. I. 101. 13) Получать, получить начало, начинаться, начаться. *Не від нас ж стало, не нами й кінчиться.* Посл. *Стала слава, стала слава, стали й поговори, ой на тую дівчиноньку, що чорнії брови.* Мет. 106. *Вже стає на дворі світ.* Котл. Ен. II. 38. 14) Дѣлаться, сдѣлаться, стать. *Пень горів, а він руки грів, та й став йому дядько.* Посл. *Як народивсь Христос, то которі.... хрестились, так святими стали; котрі ж плювали, то камінем стали.* ЗОЮР. I. 12. *Чого смутна стала, мила?* Мет. 74. *Як гляну на дітей, то страшно стане.* МВ. II. 13. 15) Доставаться, достаться. *Смійся, вражий сину, за сміх тобі стане.* Чуб. 16) Обходиться, обойтись, стоить. *Сімдесят карбованців весілля стало.* Г. Барв. 321. *Труда великого се діло стало.* Полт. г. 17) — **в приго́ді**. Пригодиться. См. еще **пригода.** 18) **Стати на слові**. Сдержать слово. *Супрун не став на слові.* НВолын. у. 19) **— на стану, станочку**. См. **Стан.** *Ой тепер я доросла, на станочку стала.* Гол. III. 291.

Ставатися, -стаюся, -єшся, сов. в. **статися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Дѣлаться, сдѣлаться. *Хто стається вівцею, того вовк ззість.* Ном. № 3841. *Аби ваша думка сталася ділом.* К. (О. 1862. III. 23). *Конвалії сталися мені найлюбішими квітками.* Г. Барв. 400. *Ідол до Бога.... «Так і так мені стається: не попаду з моря землі винести.»* Драг. 15. 2) Случаться, случиться, произойти, совершиться. *Сталась йому пригодонька не вдень, а*

вночі: занедужав чумаченько, з Криму ідучи. Нп. *Між нами стався такий великий гріх.* Стор. М. Пр. 34. *Те станеться за нашого ще живота.* К. ХП. 14.

Ставець, -вця, *м.* 1) Деревянная тарелка. *Кожному старцю по ставцю.* Ном. № 11983. 2) Цилиндрическій сосудъ съ дномъ для печенія пасхальныхъ хлѣбовъ. Вас. 182. 3) Конусообразная куча дровъ, приготовленная для выжиганія угля. Вас. 145.

Стави́дло, -ла, *с.* 1) = **Ставище.** *Лубен.* у. *На ставидлі коні пасуться.* 2) Вешнякъ (у шлюза), подъемная дверь, шлюзъ (въ прудѣ).

Ставити, -влю, -виш, *гл.* 1) Ставить, уставлять. 2) Строить. *На льоду дурний хату ставить.* Ном. № 6671. *Треба ставити дзвіницю посеред села.* Ном. № 13751. 3) — **на о́чі**. Давать очную ставку. 4) **— чим**. Выставлять чѣмъ. *Не ставити мого батенька брехуном.* Чуб. II. 18.

Ставитися, -влюся, -вишся, *гл.* 1) Становиться. *Скорій, хлопці, кругом хати ставтесь.* Рудч. Ск. II. 145. 2) Являться. *Коли ваш цар Давид ще жив, то най мені ставиться за тілько й тілько неділь до мене в гостину.* Гн. II. 228. 3) Являться, представляться, выказываться. *Ставився як лев, а згинув як муха.* Ном. № 4351. 4) Подниматься. *Довго дивились на куряву, що стовпом ставилась за бричкою.* Св. *Л.* 280. 5) Строить, строиться. *Коби мої будинки погоріли, я б знав де і як ставитись.* Гн. II. 115.

Ставище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ прудъ. *Лохв.* у.

Ставка, -ки, *ж.* 1) ? *Упався в ставку, або теж у суспицію.* Ном. № 7443. 2) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 254.

Ставляння, -ня, *с.* Ставленіе, установка, постановка. Сим. 158.

Ставляти, -ляю, -єш, *гл.* = **Ставити.** *Роспрягайте коні і усе так і ставляйте: тут вам шкоди ніякої не буде.* Рудч. Ск. II. 151. *Хоче хату собі ставляти.* Г. Барв. 252.

Ставма, *нар.* Стоймя. *Ставма можна шахву винести.* Черк. у.

Ставний, -а, -е. 1) Статный, стройный. МВ. I. 85. *Мій жених був хороший такий, Господи! чорнявий, ставний.* МВ. I. 7. 2) Прудовой. *Ставна вода.*

Ставни́к, -ка́, *м.* 1) Церковный подсвѣчникъ. *Молебні день-у-день Спасителеві править, у ставники свічки по десять хунтів ставить.* Греб. 384. *Тільки в ризах дякон псалтирі читає та висока свічка в ставнику палає.* Щог. В. 63. 2) Свѣча для церковнаго подсвѣчника. *Воскові ставники.* Грин. III. 284. *У церкву було накуплять ставників та нишком на Великдень, або на Різдво у цвинтарі й покладуть біля вівтаря.* ЗОЮР. II. 285. *Три хунти воску на ставник.* Котл. Ен. IV. 43. 3) **Ставника́ поставити**. Подбить пазъ, поставить фонарь.

Ставни́ця, -ці, *ж.* = **Стайня.**

Ставня, -ні, *ж.* Колья, которыми обставляютъ въ погребахъ стѣны, чтобы земля не сыпалась. *Лебед.* у.

Ставовий, -а, -е. Прудовой. *Не ставова риба.* Камен. у. *Ставова вода.* Левиц. I. 539.

Ставок, -вка, ставо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **став.**

Ставчатий, -а, -е. Составной. *Желех.*

Ставщи́на, -ни, *ж.* Арендная плата за ловлю рыбы въ прудѣ.

Стаганювати, -нюю, -єш, *гл.* Снимать висящій надъ огнемъ на треножникѣ котелокъ со сваренной пищей. *Уже час стаганювати казанок, а то сало вбіжить та й пшоно вже роскипілося.* Волч. у. (Лобод.).

Стада, -ди, *ж.* = **Стадо.** *Ой в полі, в полі.... вороная стада, між таєю стадой сив конь маленькій.* Грин. III. 44.

Стадарка, -ки, *ж.* = **Стадарня.** Шух. I. 185.

Стадарь, -ря, *м.* Пастухъ лошадей. См. **Стадник.** Шух. I. 211, 189.

Стадарня, -ні, *ж.* Конюшня, стойло для лошадей. *Зробив був пан огорожу і туди заганяли стада, що ходили по дубині; звідтоді воно й зветься стадарня, хоч там стадарні нема.* Брацл.

Стадечко, -ка, *с.* Ум. отъ **стадо.**

Стаднарка, -ки, *ж.* = **Стадарня.** Шух. I. 185.

Стадник, -ка, *м.* 1) Пастухъ лошадей. О. 1862. II. 61. У Гребинки повидимому пастухъ рогатаго скота: *Вже панський стадник Опанас, покинувши товар, що пас, з кишені витягнув сопілку.* Греб. 373. 2) Жеребець при стадѣ кобылъ. 3) Быкъ при стадѣ коровъ.

Стадни́на, -ни, *ж.* Табунъ лошадей всякаго возраста.

Стадницький, -а, -е. Относящій къ пастуху лошадей. *Залізний стадницький пірнач і тепер е.... в Чорноморії.* О. 1862. II. 61.

Стадни́ця, -ці, *ж.* = **Стайня.** *Веде коня у стадницю.* Мет. 74. Ум. **Стадни́чка.**

Стадня, -ні, *ж.* = **Стайня.**

Стадо, -да, *с.* Табунъ лошадей. *В стаді пасуть кобили і коні.* Шух. I. 211. *А в полі, полі, да край дороги, ой там ходить вороне стадо; поміж того стада сивий кінь ходить.* Нп. Ум. **Стадечко, стадце.** Чуб. V. 710. III. 289.

Стаєнка, -ки. Ум. отъ **стайня.**

Стаєнний, -а, -е. Конюшенный. *Коні стаєнні.* О. 1862. V. 107.

Стаєночка, стаєнка, -ки, *ж.* Ум. отъ **стайня.**

Стайка, -ки, *ж.* 1) Рядъ копенъ хлѣба. *Ой у полі жито у стайки ізвито.* Нп. *Не моя жень, це стайка на моїй постаті.* Рк. Левиц. 2) Родъ шалаша у гуцульскаго пастуха въ полонинах. Шух. I. 188. То-же, что и **застайка.**

Стайни́ця, -ці, *ж.* = **Стайня.** АД. I. 45. *Веде коня у стайницю, а милого у світлицю.* Нп.

Стайня, -ні, *ж.* 1) Конюшня. Рудч. Ск. I. 67. *Мій тобі коничок стайні не простоїть, моя тобі зброя кілочка не вломить.* Чуб. V. 63. 2) Стойло, хлѣвъ. *Повна стайня худобиці.* Гол. II. 441. Ум. **Стайничка, стаєнка, стаєнька, стаєночка.** Чуб. V. 26.

Сталевий, -а, -е. Стальной. К. Бай. 73. *Сталеві сорочки.* К. ЧР. 38.

Сталець, -льця, *м.* Въ мельницѣ: кусокъ стали, въ который упирается нижній конецъ веретена шестерни. Мик. 481.

Сталити, -лю́, -лиш, *гл.* Наваривать сталью. *Не буду сокири сталити.* Ном. № 5144.

Стали́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Оскаливаться, переносно: плакать. *Оттак жінки щодня голосять, а роспитай — сама не зна, чого сталиться навісна.* Греб. 333.

Сталка. См. **Сталька.**

Сталувати, -лую, -єш, *гл.* = **Знехтувати 1.** *Сталував одежу.* Канев. у.

Сталь, -лі, *ж.* 1) Сталь. *Дзеркало ясне з твердої сталі.* К. Іов. 83. 2) = **Сталька.** *Волоки в одну сталь з валу.* АД. I. 172.

Сталька, сталка, -ки, *ж.* Рядъ, полоса, прядь, низка. *Батіг у чотирі сталки.* Мнж. 192. *У чотирі сталки* (вірьовка). Грин. III. 344. *Широколисте латаття вкрило воду листом в три сталки.* Левиц. I. 63. *Сталка намиста.* О. 1862. VIII. 49.

Стальо́вий, -а, -е = **Сталевий.** *В мене двері тисовії, в мене замки стильовії.* Лукаш. 114.

Стальце, -ця, *с.* = **Сталець.** Лебед. у. (Залюб.).

Сталя, -лі, *ж.* = **Сталька.** Верхнеднѣпр. у.

Стан, -ну, *м.* 1) Состояніе, положеніе. Г. Барв. 426. *Поява його в такий час і в такому стані несказано здивувала Зоєю.* Левиц. І. 448. *Вона має перейти до стану жіночого.* О. 1862. IV. 10. 2) Сословіе, званіе. Левиц. І. 237. *Козацького стану люде.* 3) Станъ, талія, ростъ. *І на личеньку рум'яненька, і на сіпану гожа.* Макс. *Білолиця, кароока і станом висока.* Шевч. 4) Верхняя часть женской рубахи до **підтички**, безъ рукавовъ. *Ой дам тобі, подруженько, на стан полотенця. Та не стій ти з моїм милим, не ріж мого серця! Ой дам тобі, подруженько, ще й на рукава....* Нп. 5) Сшитая половина плахти. Черн. у. 6) Станъ, лагерь. *Під городом Корсунем вони* (козаки) *станом стали.* Нп. 7) Помѣщеніе станового. *Тоді зараз його зв'язали та об'явили в стан.* Рудч. Ск. І. 209. 8) Конюшня. *Уже коні на стану гогочуть.* Грин. III. 550. 9) — **колі́с**. 4 колеса, приборъ колесъ для телѣги. Вас. 210. 10) **На стану стати**. а) Достичь совершеннолѣтія. б) Придти въ надлежащее, нормальное положеніе. *Чи не станугь на стану граблі, як по держалну вдарю.* Лебед. у. *Хоч у домовину клади, неначе він год нездужав; а тепер знову на стану став.* О. 1862. VI. 62. Ум. **Станок, станочок.** *Що в станочку за кінь стоїть?* Нп. *Шиті ж мої рукавчата, і льняний станочок.* Мет. 41. *Ой росла, росла дівчинонька та на станочку стала.* Грин. III. 181.

Станенька, станечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **станя.**

Станва, -ви, *ж.* Большая кадка, бочка. Вх. Зн. 66.

Станиця, -ці, *ж.* = **Стайниця.** *Веде коня у станицю.* Чуб. V. 42.

Станівки́й, -а́, -е́. 1) Возмужалый, достигшій совершеннолѣтія. Подол. г. *Дівка станівка, пора заміж.* НВолын. у. 2) Постоянный, установившійся. *Станівка зіми.* Черк. у.

Станівни́й, -а́, -е́ = **Станівкий**. Камен. у. *Віл станівний.* Рк. Левиц. *Кабан аж у три роки бував станівним.* Рк. Левиц.

Станля, -лі, *ж.* = **Стайня**? *Продай сестру Оленочку за коники воронії, за сідла серебнії, за уздила шовковії і за станлі золотії.* Гол. І. 40.

Станов, станви, *ж.* = **Станва.** Вх. Зн. 66.

Станова, -вої, *ж.* Жена станового пристава. *Станова з Окрайця привезе роботу.* Мкр. Н. 15.

Становець, -вця, *м.* = **Станва.** Вх. Зн. 66.

Становий, -вого, *м.* Становой приставь. *Вони були становими в одному стані.* Грин. II. 332.

Становити, -влю, -виш, *гл.* 1) Ставить. *Сип борщ, станов кашу, — чи поїмо бо ми.* Ном. № 14120. *Чорт тобі, дівчино, угодить, які тобі закаблуки становить.* Чуб. V. 105. 2) Строить. *Бодай тії пани жили, що гуральні становили.* Ном. № 11659. **Становити грубу**. Класть печь. Конст. у. 3) Составлять. *Вода становить найважнішу частину землі.* Дещо. *Се мені нічого не становить.* 4) Выставлять чѣмъ. *Я себе не становлю розумною.* Зміев. у.

Становитися, -влю́ся, -вишся, *гл.* 1) Становиться. *Казав брат сестриці: не становись на кладку. Сестриця не слухала, на кладку ступила.* Чуб. V. 202. 2) Останавливаться. *Кінь*

підо мною становиться. 3) Принимать положеніе, рѣшаться, складываться. *Один Бог, одні люде, да не однаково становиться.* ЗОЮР. I. 14.

Становище, -ща, *с.* 1) Положеніе, мѣсто. К. ЦН. 289. 2) Позиція, станъ, лагерь, постъ. *Який же ти, Гавриленку, такий дурень уродився, що ти прийшов до становища, да й не перехрестився.* Мет. 457. 3) Мѣсто остановки пасомаго скота. *Догнали отару до становища.* Мир. ХРВ. 40.

Стано́влення, -ня, *с.* Установка.

Становля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Становити.** *Там церковцю становляти.* Чуб. III. 461.

Становник, -ка, *м.* Раст. Chimaphilla umbellata Nutt. ЗЮЗО. I. 116.

Станок, -нка, *м.* 1) Ум. отъ **стан.** Чуб. VII. 426. 2) Рама или подставка на колесахъ подъ большимъ сундукомъ. Вас. 150. 3) Половина плахти (изъ двухъ полотнищъ). Вас. 169. Ум. **Стано́чок.**

Станути, -ну, -неш, *гл.* 1) = **Стати.** 2) Истаять. *Станула як віск.* МВ. II. 40.

Станція, -ції, *ж.* 1) Станція. 2) Квартира. *Наймили собі станцію аж на десітім сели.* Гн. II. 193. *Приїхали до Київа, стали на станції.* Левиц. 1. 415.

Станцюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Не уступить кому въ танцахъ, съумѣть танцовать одинаково съ кѣмъ. *А мені тільки й горя, що матня драна, а то б яй босоніж станцювавсь із сап'янцями.* К. ЦН. 234.

Станя, -ні, *ж.* = **Стайня.** *Пішов до стані, так не добере собі коня.* ЗОЮР. I. 125. *Ой є в мене три коні на стані.* Грин. III. 234. Ум. **Станенька.** Мет. 287. Станечка.

Ста-півтора, *числ.* = **Півтораста.** *Чоловікові тому було год сто або ста-півтора.* Харьк.

Стар, -ра, -ре = **Старий**. *Стар як котюга, а бреше як щеня.* Ном. № 6905.

Старанкуватіти, -тію, -єш, *гл.* Сдѣлаться изрытымъ оспою. Харьк.

Стара́ння, -ня, *с.* Стараніе, попеченіе, забота. *Видно, то мої братіки сюда з тяжкої неволі утікали, об мені велике старанне мали.* ЗОЮР. I. 35.

Старанний, -а, -е. Старательный, заботливый.

Старанно, *нар.* Старательно, заботливо.

Стараскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Слѣзть, стащиться. *Стараскались піп і попадя з горища.*

Стара́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* 1) Стараться. *Старається, що піт крівавий його бливає.* Ном. № 10022. 2) Заботиться о чемъ. *Панська ласка літом гріє, а на зіму кожуха треба старатися.* Ном. № 1201.

Старезний, старенезний, -а, -е. Очень старый. *Старезна вже, стоїть та головою хитає.* Ном. № 14179. *Сидить стара жінка, стара-старенезна.* МВ. II. 65. *Дід з сивою довгою бородою та старезний-старезний.* Гн. II. 64.

Старенний, -а, -е = **Старезний.** *То чоловік старенний.* Черк. у. *Старенна старість* — глубокая старость. О. 1861. XI. 134.

Старець, -рця, *м.* Нищій. Шух. I. 33. Котл. Ен. III. 66. ЗОЮР. I. 47, 57. *В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманеш.* Ном. № 4650. Ум. **Старчик.** ЗОЮР. I. 307.

Старецький, -а, -е. 1) = **Старечий 1.** *Ой старости ви старецькії.* КС. 1883. II. 392. 2) = **Старечий 2.** *В старецькім тілі та панська душа.* Ном. № 4644.

Старечий, -а, -е. 1) Старческій, стариковскій. *Послухайте моеї тітки, її старечої та розсудливої мови.* МВ. 2) Нищенскій. *Ой я старець — не старече в грудях серце в мене.* К. Досв. 37.

Стариґай, ґая, *м.* = **Стариган.** Конст. у.

Стариган, -на, стариганъ, -ня, *м.* Старичина, старичище. *Лисий стариган.* Мкр. Н. 25. *Гей ти, проклятий стариганів!* (Зевес). Котл. Ен. II. 31.

Старизна, -ни, *ж.* Старыя вещи.

Старий, -а, -е. 1) Старый, ветхій, дряхлый, давній. *Пек його матері, як завелося: і старе, і мале у боки взялося.* Ном. № 12484. *Бог старий господарь.* Ном. № 58. *Старий завіт.* 2) Употр. какъ существ. въ м. и ж. р. **Старий**. а) Старикъ. б) Мужъ. Такъ ого обыкновенно называетъ жена, но иногда и посторонніе, обращаясь къ женѣ того, о комъ рѣчь. (Жінка) *й каже: «Що ж, старий, — тобі є, поміч, а мені нема.* ЗОЮР. I. 65. *Здорові були! А де се ваш старий?* **Стара**: а) Старуха. б) Жена. в) Валетъ трефъ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 465. 3) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22. 4) **Старий день**. Бѣлый день. *Співають, а на дворі вже старий день.* Св. Л. 59. 5) **Стара-пані**. Переносно: задница. Ум. **Старенький, старесенький.** Рудч. Ск. I. 183. *Упадемо матері старенькій крижем до ніг.* ЗОЮР. I. 23.

Старик, -ка, *м.* 1) Старикъ. 2) Луна въ послѣдней четверти. Чуб. I. 10. 3) Старое русло рѣки. 4) **У старики піти**. Пойти на волостной сходъ. Харьк. у. Ум. **Старичо́к.**

Старина, -ни, *ж.* = **Старовина.**

Старинка, -ки, *ж.* Ветошь, старье. *Нумо знову, поки новинка на основі, старинку божу лицювать.* Шевч.

Стари́нний, -а, -е. Старый, давній, старинный. *Чи нема міждо вами котрого козака старинного?* Мет.

Стариця, -ці, *ж.* 1) Старуха. *От не було на молодиці, та сталось на стариці.* Ном. № 10060. 2) Нищая. Шух. I. 33. 3) а) Шерсть отъ старыхъ овецъ. Зміев. у. б) Также овчина съ такихъ овецъ. Вас. 154.

Стари́чий, -а, -е. — ча вовна. Шерсть старой овцы. Волч. у.

Старичо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **старик.**

Старісінький, -а, -е. Совершенно старый. *Мій таточку, мій старісінький!* Мил. 190.

Старість, -рости, *ж.* Старость. *Старість не прийде з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном. № 13954. *Старість не радість.* Ном.

Старіти, -рію, -єш, *гл.* Старѣть, стариться. *Чоловік старіє, а чортяка під бік.* Ном. № 8694.

Старітися, -ріюся, -єшся, *гл.* Стариться. *Тяжко дітей годувати у безверхій хаті, а ще гірше старітися у білих палатах.* Шевч. 99.

Старка, -ки, *ж.* 1) Водка-старка. 2) Пѣнка, пленка на кипяченомъ молокѣ.

Старкуватий, -а, -е. Старообразный. *Старкувата жінка.*

Старли́вий, -а, -е. Старательный. *Які ми старливі, як ми для вас працюємо.* НВолын. у.

Старник, -ка, *м. соб.* 1) Птицы или животина старшаго возраста. Лубен., Екат. у.у. 2) Прошлогодняя трава, оставшаяся нескошенной. Херс. г. 3) Старое живое дерево. Екат. у. (Залюб.). 4) = **Стариця 3б.** Вас. 154 5) Старыя вещи, старый хламъ. Новом. у. (Залюб.).

Старовина, -ни, *ж.* 1) Старина. *Бере живий жаль, як згадаєш старовину.* Ном. № 680. 2) **Старовина**. Старая матерія, старый матеріалъ, употребленный для новой одежды. *Та хиба сей кожух з нового? То з старовини, з тих старих смушків.* Екат. у. 3) Шерсть старыхъ овецъ. Вх. Зн. 66. См. **Стариця 3.**

Старовинний, -а, -е. Старинный. *Старовинної пісні заспіваю.* Борз. у.

Старовірство, -ва, *с.* Устарѣвшая вѣра, устарѣвшія вѣрованія. *Благочестиє здалось мені мизерним старовірством.* К. ПС. 86.

Старогрецький, -а, -е. Древнегреческій. *Старогрецька віра.* К. ПС. 48.

Стародавній, -я, -є. Старинный, древній. К. ЧР. 272. *І дід насупившись сидить, згадавши стародавній світ.* Греб. 360. *Кузьмо-Дем'яне, стародавній ковалю!* Чуб. II. 255. *Башти стародавнього замку князів Вишневецьких.* Стор. М. Пр. 62.

Стародавність, -ности, *ж.* Древность. Стор. II. 123.

Староденний, -а, -е. Старый, старинный. *Сумує Корсунь староденний.* Шевч. *Староденний Дніпро.* О. 1862. VI. 19.

Стародуб, -ба, *м.* Раст. Laserpitium latifolium L. Анн. 186.

Стародубка, -ки, *ж.* Раст. Helleborus niger L. ЗЮЗО. I. 124.

Старожил, -ла, *м.* Старикъ. *Сирітка кинулась до ніг, поклонці тричи положила і обнімавши старожила, біліла любочка як сніг.* Мкр. Г. 35.

Старожи́тній, -я, -є = **Стародавній.** *Горе, що старожитні козаки, що з предкувіку козаками бували, військовій черні позавиділи.* К. ЧР. 197.

Старозавітний, -а, -е, — ній, -я, -є. Ветхозавѣтный. Левиц. I. 240.

Староміський, -а, -е. Относящійся къ старому городу. Чуб. III. 199.

Старопілля, -ля, *с.* Долго обрабатываемое, истощенное поле. *Як земля виробляна з під лісу, то на її краще родить, як на старополлі.* Черн. г.

Старосвітній, -я, -є, старосвітський, -а, -е. Старинный, древній. *Добрячі люде, старосвітні, прості.* МВ. I. 16. *Ця пісня старосвітська.* **По старосвітськи**. По старинному. *Поки будемо по старосвітськії жити, поти у нас і добро буде.*

Старосвітщина, -ни, *ж.* Старина. К. ХП. 11. Г. Барв. 424. *Так велось у ту старосвітщину, що рада була старша од гетьмана.* К. ЧР. 16.

Староста, -ти, *м.* 1) Начальникъ прежняго староства, на которыя прежде были раздѣлены воеводства. К. ЧР. 10. 2) Начальникъ уѣзда въ Галиціи. 3) Староста сельскій. О. 1861. VIII. 91. 4) Сватъ. Мет. 41. МУЕ. III. 92, 93. Ум. **Старо́стонько.**

Старо́ство, -ва, *с.* 1) Область, управляемая старостой. ЗОЮР. I. 105. 2) Должность старосты.

Старостити, -рощу, -стиш, *гл.* Быть сватомъ. Вх. Лем. 470.

Старостиха, -хи, *ж.* Жена старости.

Старостів, -това, -ве. Принадлежащій старостѣ. *Стоїш коло старостової хати.* Грин. III. 566.

Старо́стонько, -ка, *м.* Ум. отъ **староста.**

Старостува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Быть старостой. *Пристало вам старостувати, як собаці в човні сидіти.* Кост. (О. 1862. VI. 52).

Старостянка, -ки, *ж.* Дочь старости 1. *Великого коліна старостянка.* К. ЦН. 187.

Старостянський, -а, -е. Относящійся къ староству. *Як було ще тут староство, то було старостянськії козаки стережуть дубини.* ЗОЮР. I. 105.

Старощі, -щей и -щів, *ж. мн.* Старость, старыя лѣта. *Старощей материних догледіла.* Г. Барв. 42.

Старощіння, -ня, *с.* Сватовство. *Нам буде старощіння, най буде весілля.* Федьк.

Старува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Проводить старость. Сим. 227. 2) Распоряжаться въ качествѣ стараго и старшаго. *Чемеричка побивалась мов несамовита, наскликала прать і мазать, шити і білити сіять борошно, вчиняти і діжу місити. Харитина ж так, як пані, тільки старувала.* Мкр. Н. 20. 3) Разсуждать, какъ старикъ. *Хто тілько старує, а робить — не доробляє.* Ном. № 6543.

Старуватий, -а, -е. Довольно старый человѣкъ. Рк. Левиц.

Старук, -ка, *м.* Старикъ. *Прийшов якісь старук.* Гн. II. 106.

Старун, -на, *м.* Разсуждающій какъ старикъ. *Найпаче про старунів, що люблять старувать, кажуть: вони не так старі, як давні.* Ном. № 8645.

Старунок, -нку, *м.* Стараніе, попеченіе. *Старунок дав, то й видухав кінь, а не дай старунку, то й коня б не було.* НВолын. у.

Старцівна, -ни, *ж.* Дочь нищаго.

Старцювати, -цюю, -єш, *гл.* Нищенствовать.

Старцюга, -ги, *об.* Презрительно: нищій. *Отсе вам дар, старцюги!* Млак. 83.

Старча, -чати, *с.* Дитя-нищій. Г. Барв. 189.

Старченя, -няти, *с.* = **Старча.** *Гей, старченя! стривай лишень.* Шевч. 176.

Старчечий, -а, -е = **Старечий 2.** *Наглядів десь у сінях ту старчечу ціпуру.* Грин. II. 184.

Старчик, -ка, *м.* Ум. отъ **старець.**

Старчиха, -хи, *ж.* Нищая. *Донесуть люде, що прибула якась старчиха.* Рудч. Ск. I. 83. Ум. **Старчи́шка.** *Старчишка впросилась ночувать.* Грин. II. 177.

Старчовод, -да, *м.* = **Поводирь (у старця).** Конст. у.

Старчо́та, -ти, *ж. соб.* Нищіе. *І наша темна старчота, ради тієї ледащиці горілки, бренчишь їм на кобзах усячину.* К. ЧР. 32.

Старчук, -ка, *м.* 1) Нищенка. 2) = **Поводатарь.** Шух. I. 33.

Старший, -а, -е. Старшій. *То став старший брат та середульший до тернів да байраків прибігати.* ЗОЮР. I. 34. *Жінки були старші від ґаздів.* Гн. I. 88. Ум. **Старшенький.**

Старший, ого, *м.* Начальникъ.

Старшина, -ни, *ж. соб.* 1) Начальство, начальники. Г. Арт. (О. 1861. III. 101). *Питала вона всеї старшини: чи не бачили сина сокола?* Макс. (1849), 108. *Військова старшина порадилась і осадили Немірів облогою.* Стор. 2) *м.* Волостной старшина. ЗОЮР. I. 46. 3) Названіе короля трефъ при игрѣ въ цигана. КС. 1887. VI. 4 66.

Старши́нник, -ка, *м.* Начальникъ, начальствующее лицо. Вх. Зн. 66.

Старшинува́ння, -ня, *с.* Начальствованіе. *О неситая жадоба старшинування! Тепер то я побачив тебе в вічі. Гнешся ти перед усякою поганню в дугу, аби тільки верховодити над иншими.* К. ЧР. 187.

Старшинува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Начальствовать. *Ну, каже змій, тепер хто більше з нас їстиме, так той над нами буде старшинувать.* Рудч. Ск. II. 186.

Старшувати, -шую, -єш, *гл.* Быть старшимъ, главенствовать. *Багатая преневірна старшувать бажала, а вбогая тихенькая мужа поважала.* Грин. III. 294.

Стаскати, скаю, -єш, *гл.* Встащить, снести. *Стаскав його жид і на ту гору.* Мнж. 117.

Статарити, -рю, -риш, *гл.* Отатарить. *Статарена русинка.* К. МБ. XII. 274.

Статечне, *нар.* = **Статечно.**

Статечний, -а, -е. Постоянный, степенный, солидный, порядочный, благоразумный. *Єсть багато людей і статечних, і значних, що залицяються на тебе.* К. (ЗОЮР. II. 200).

Сватай мене, козаченьку, я дівчина статечна. Чуб. V. 223. *Маєш ти розум, маєш ти статечний.* Грин. III. 672. *Держися війська все середнього і козаченька все статечного.* Лукаш. 88.

Статечність, -ности, *ж.* Постоянство, степенность, солидность, порядочность, благоразуміе. *А старшина, занедбавши свою статечність, та гоцака! аж курява пішла.* Канев. у. *Достатечность показує статечность.* Ном. № 1363.

Статечно, *нар.* Постоянно, степенно, солидно; порядочно; благоразумно.

Статися, -ся. См. **Ставати, -ся.**

Стати́ва, -ви, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 16.

Статковитий, -а, -е = Статечний. Рк. Левиц.

Статкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Благоразумно вести себя, хорошо вести дѣло, хорошо хозяйничать, работать. Ном. № 8113. *Я тебе беру, хлопче, до себе, і як тільки будеш статкувати, то й кожух тобі справлю та й на другий рік не підеш нікуди, в мене будеш.* Подол. г. *Як я буду статкувати, то він* (чоловік) *буде шанувати.* Чуб. V. 561. *Статкує, то й має.* НВолын. у.

Статний, -а, -е, статній, -я, -є. 1) = **Статечний.** Черк. у. *Він чоловік статній: з ледачим не знається, до шинку не ходе, у лайку, у бійку не зайде.* Васильк. у. 2) Зажиточный. *Статній ґазда.* Шух. I. 106. 3) О верхней одеждѣ: длиннополый. Гол. Од. 52. 4) **Ста́тний вечір = Свят-вечір.** МУЕ. III. 56.

Статні́ти, -нію, -єш, *гл.* = **Статкувати.** *Тобі вже час статніти, а ти все гуляєш.* Черк. у.

Статок, -тку, *м.* 1) Имущество. Шух. I. 106. Св. Л. 277. *Нехай отець і матуся мою пригоду козацьку знають, статки-маєтки збувають, великі скарби собірають, головоньку козацьку з тяжкої неволі визволяють.* Лукаш. 2) Скотъ. Чуб. III. 230. *Перелічив статок, — нема корови.* Чуб. II. 230.

Стато́чний, -а, -е = Статечний.

Статура, -ри, *ж.* 1) Фигура, складъ тѣла. *Статура йому ведмежа, овсі на чоловіка не похоже.* Полт. г. 2) Портретъ. Черномор.

Статурний, -а, -е. 1) Стройный. 2) Складный, складно, красиво сдѣланный, имѣющій фасонъ. Мнж. 163, 192.

Статут, -ту, *м.* Уставъ. К. ХП. 10. (Товариство) *скомпанувало собі статут.* К. ХП. 27.

Статуя, -туї, *ж.* Статуя. *Із брондзи литую статую самого кесаря несуть.* Шевч. 607.

Стать, -ти, *ж.* 1) Состояніе, положеніе. *Безталанна сирота терпіла горе та терпіла, не раз уже втікать хотіла, но і здорове, і літа, страх, сором і дівоча стать її к двору мов прикували.* Мкр. Г. 18. *Він козак, його така стать* (щоб воювати). О. 1861. XI. Кух. 9. **Жіно́ча ста́ть**. Женщины. *В останні времена жіноча стать убіратиметься аки біси.* Св. Л. 76. **Дівоча стать, чоловіча стать**. Дѣвушки, мужья. 2) Сословіе, званіе. *Цих часів з жадної статі у москалі беруть: із міщанської статі, з мужичої, з панської, з купецької і з духовної статі.* Васильк. у. 3) Манеръ. *Се все на одну стать.* Кост. (О. 1862. VI. 45). *Настусине й Марусине серце дуже зворушилося від сієї поголоски, да не на одну стать.* Г. Барв. 454.

Стація, -ції, *ж.* 1) Стоянка, постой и продовольствіе на постоѣ. *Да велів Ляхам, мостивим панам, по козаках, по мужиках стацією стояти, да не велів великої стації вимишляти.* ЗОЮР. I. 52. 2) Станція. *Я іду на стацію до Заболотова.* Гол. 1. 233.

Стая, стаї, *ж.* 1) Жилище гуцульскихъ пастуховъ въ полонинах. Шух. І. 185 — 187. *Там в стаї ватаг на флояру грає.* Федьк. І. 17. 2) Рядъ. *Стая кіп.* 3) = **Ліса 2.** Браун. 16.

Стверджати, -джаю, -єш и стверджувати, -джую, сов. в. **стверди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Утверждать, утвердить, подтверждать, подтвердить. *Вони проповідували, а Господь слово стверджував услід ознаками.* Єв. Мр. XVI. 20. *Той ствердив, що Бог праведний.* Єв. І. III. 33. *Люблинську унію ствердив.* К. ЦН. 255.

Стверділий, -а, -е. Отвердѣлый.

Стверді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* Отвердѣть. *Земля вже ствerділа.* Рк. Левиц. Стверднути, дну, нешъ, *гл.* = **Ствердіти.** Желех.

Створи́тель, -ля, *м.* Создатель, творець.

Створи́ти, -рю́, -риш, *гл.* Сотворить, создать. *Біг мня створив дівчиною.* Гол. І. 20. *Ла що-сь мя, Боже, створив на злую годину.* Гол. І. 311.

Створитися, -рюся, -ришся, *гл.* Сотвориться. Шевч.

Створі́ння, -ня, *с.* Твореніе, тварь. Житом. у.

Стебе́лечко, -ка, *с.* Ум. отъ **стебло.**

Стебелина, -ни, *ж.* = **Стеблина.**

Стебелькуватий, -а, -е. Стеблеобразный; высокій и тонкій, — о растеніяхъ и людяхъ. *Стебельку вата дівчина.* Мнж. 192.

Стебель, -блю, *м.* = **Стебло.** Грин. III. 18.

Стебельце, -ця, *с.* Ум. отъ **стебло.**

Стебка, -ки, ж. Кладовая (отапливаемая зимой). Полѣсье, Кіевск. г. Левч. 57. Ум. **Сте́бочка.**

Стеблина, -ни, *ж.* Одинъ стебель. Ум. **Стеблинка, стебли́ночка.**

Стеблистий, -а, -е. Съ большимъ стеблемъ. Грин. III. 82. *Широке поле, жито густеє, коренистеє, стеблистеє.* Чуб. III. 365.

Стебло́, -ла, *с.* 1) Стебель. К. Дз. 218. *Хоть колос похилився, стебло зелененьке.* Мет. 21. *Один я на світі, — стебло серед поля.* Шевч. 2) Рукоятка, напр. ложки, желѣзныхъ видъ и пр. Новомоск. у. 3) Нижняя длинная часть прядильнаго гребня, вставляемая въ донце. Нижняя часть **кужілки**. **(См.).** 4) Стволъ пастушьей трубы (до раструба). Сосниц. у. Ум. **Стебельце, стебе́лечко.** *А в сусіда стіжок сіна, а у мене ні стебельця.* Чуб. V. 255. *Чи хміль по дорозі, чи стебелечко?* Мил. 138.

Стебник, -ка, *гл.* = **Омшаник.** *Яловнику без ліку, скриня грошей в стебнику.* Гол. II. 679.

Стебнівка, -ки, *ж.* Строчка въ шитьѣ. Гайс. у. **Ходити стебнівкою**.? *Почав ходить «стебнівкою» взад і вперед по подвірї.* Св. Л. 168.

Стебнува́ння, -ня, *с.* Строченье (въ шитьѣ). 2) = **Стебнівка.** Волын. г.

Стебнува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Строчить. Гайс. у. Гол. Од. 73.

Стебну́ти, -бну́, -не́ш, *гл.* = **Стібнути.**

Стебочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **стебка.**

Стебур'я, -ря, *с. соб.* Стебли. *Стебур'я з малини вимерзло.* Кролев. у.

Стегевце, -ця, *с.* Ум. отъ **стегно.**

Стегни́ще, -ща, *с.* Ув. отъ **стегно.**

Стегно́, -на́, *с.* 1) *Ляшка.* Котл. Ен. VI. 71. Также у вола. Рудч. Чп. 254. *Не показуй чоловіку стегна.* Ном. № 9156. 2) Часть **терлиці**. **(См.).** Шух. І. 147. Ум. **Стегенце.**

Рудч. Ск. II. 5. Ув. **Стегни́ще, стегняка.** Ном. стр. 303, № 468. *Писала писака: хто прочитає, тому стегняка.* Ном. № 6081.

Стегняниця, -ці, *ж.* = **Ничельниця.** МУЕ. III. 24.

Стеженька, стежечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **стежка.**

Стежити, -жу, -жиш, *гл.* Слѣдить. *Не кусай, не стежи і не лежи.* Ном. № 13255.

Стежка, -ки, *ж.* Тропинка, дорожка, стезя. *Позаростали стежки і доріжки травою зеленою.* Мет. 56. *В пекло стежки він не знав.* Котл. Ен. III. 10. **На стежку чию спасти**. Пойти по чьей дорожкѣ. *От і я на дідову стежку спала: він учора розбив кухля, а я сьогодня.* Лебед. у. **До ко́го сте́жку топтати**. Ухаживать за кѣмъ. Ум. **Стеженька, стежечка.** *Ти думаєш, моя мамо, що я вже не плачу, а як вийду за ворота, — стеженьки не бачу.* Нп.

Стейка, -ки, *ж.* Въ выраженіи: **Ні сте́йки, ні гейки**, — т. е. не стоитъ и не идетъ, нѣчто подобное русск. выраженію: ни взадъ, ни впередъ. Ном. № 13864.

Стеклий, -а, -е. 1) Плотный. *Вільшина, то вона мнягка, а от берестина, то це дерево стекле.* Слов. Д. Эварн. 2) О деревѣ или иномъ стеблистомъ растеніи, растущемъ въ густой заросли: тонкій к высокій. Волын. г.

Стекло́, -ла, *с.* и пр. = **Скло и пр.**

Стекти, -ся. См. **Стікати, -ся.**

Стелепати, -паю, -єш, *гл.* Свахлять. *Стелепаєш того борщу.*

Стелепнути, -пну, -неш, *гл.* 1) Затрясти, тряхнуть. 2) Затрястись. Гол. III. 348.

Стели́на, -ни, *ж.* Доска въ потолкѣ. КС. 1901. II. 131. Ум. **Стелинка, стелиночка.** Мет. 198.

Стелити, -лю, -леш, *гл.* Стлать. *Білу постіль стелила, сама ся спати ложила.* Чуб. V. 98.

Стелитися, -люся, -лешся, *гл.* Стлаться, разстилаться. *Зелененький барвіночку, стелися низенько.* Нп.

Стеління, -ня, *с.* 1) Стланіе. 2) Подстилка. Канев. у. (Лобод.). Вх. Лем. 470. 3) *соб.* Дерево для потолка. Камен. у. (Лобод.).

Стельвага, -ги, *ж.* = **Штельвага.**

Стельмах, -ха, *м.* 1) Каретникъ, колесникъ, телѣжный мастеръ. Гн. II. 30. 2) Плотникъ. Шух. 1. 87.

Стельмашня, -ні, *ж.* Экипажная, колесная мастерская.

Стелюга, -ги, *ж.* 1) Станокъ для навода спицъ въ ободъ. Сум. у. 2) мн. Козлы для продольной распилки бревенъ на доски и пластины.

Стеля, -лі, *ж.* Потолокъ. *Стоїть собі.... плечима стелю підпірає.* Шевч.

Стеменний, -а, -е. Совершенно похожій. точь-въ-точь. *І очі чогось заплющує, і з місця зривається, — от стеменний кіт.* МВ. (О. 1862. III. 39).

Стеменнісінький, -а, -е. Тоже, что и **стеменний**, но въ совершенной степени, точнехонько такой. *Стеменнісінький такий, як батько.* Черк. у.

Стеменнісінько, *нар.* Тоже, что и **стеменно**, но въ совершенной степени, точнехонько. *Стеменнісінько мати.* Черк. у.

Стеменно, *нар.* Точь-въ-точь, именно, точно. Борз. у. Левиц. I. 392. *Чи так. брате Мамаю? — Стеменно так.* К. ЦН. 237. *Воно стеменно той коник, що по полю скаче.* КС. 1882. X. 32.

Стемнілий, -а, -е. Стемнѣвшій.

Стемні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Стемнѣть, потемнѣть. *Стемніє світ і загурчить дощ об землю.* МВ. (О. 1862. III. 42). *Вже на морі чайок двісті, аж море стемніло.* Мет. 374.

Стенути, -ну, -неш, *гл.* 1) Качнуть. Грин. III. 405. *Човна стенув.* 2) — **плечима**. Пожать плечами. Св. *Л.* 107.

Стена́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **стену́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Встряхиваться, встряхнуться, рвануться. *Ото він став навколішки, стенувся, — сириця так і тріснула.* ЗОЮР. I. 6. *Стенулась од його бігти.* МВ. (О. 1862. I. 79). 2) Вздрагивать, вздрогнуть, дрогнуть. Чуб. V. 859. *Стенулися кватирочки, як сіли світилочки; не так ще стенуться, як пива напються.* МУЕ. III. 124. *Молода йде із дружками і не стенеться! Іде, як пава пливе.* Г. Барв. 390. *Ой лугами йду, — луги розвиваються, берегами йду, — береги стенаються.* Нп. О водѣ: стенутися — всколыхнуться. *Іно ввійшов у воду цавком, море стенулося і затопилося всьо.* Гн. 1. 34.

Степ, -пу, *м.* Степь. *Тут тобі, серденько, в степу погибати.* Мет. 94. *Степ широкий.* Мет. 69. *Послала мене мати в степ пшениці жати.* Мет. 21. *Степ і степ, ревуть пороги, і могили-гори.* Шевч. Ум. **Степо́к, степо́чок.**

Степина, -ни, *ж.* Степное сѣно. Міусск. окр.

Степір, -ра, *м.* Отростокъ показавшихся изъ земли растеній (лука, хлѣбныхъ злаковъ). НВолын. у.

Степка, -ки, *ж.* Рубленный амбаръ съ печкою, замѣняющій погребъ. Радом. у.

Степліти, -лію, -єш, *гл.* Потеплѣть.

Степлі́тися, -лі́юся, -єшся, *гл.* Согрѣться (о жидкости).

Сте́пний, -а, -е. Способный, умѣющій. *Моя ще цицьку тіки сце, а їсти не степна.* Канев. у.

Степно́, *нар.* Достаточно степи, много степи. *У нас було степно.* Херс. г.

Степовий, -а, -е. Степной. *Бодай тая степовая могила запала.* Мет. 98. *Степове сіно.*

Степовик, -ка, *м.* Житель степныхъ пространствъ. (О. 1861. I. 264. *Та й сам, бачу, степовик.* МВ. (О. 1862. III. 74).

Степовни́чий, -чого, *м.* Надсмотрщикъ надъ степными и полевыми угодьями и работами. Нѣжин. у.

Степок, -пка, *м.* 1) Ум. отъ **степ.** Сим. 202. 2) Названіе вола дикаго нрава. КС. 1898. VII. 47.

Степучий, -а, -е = **Степовий.** *Уроки-урочища, підіть собі на луга, на ліса дрімучії, на степи степучії.* Чуб. I. 133.

Стервезний, стервенний, сте́рвенський, -а, -е. Тоже, что и **стервин**, но въ усиленномъ смыслѣ. Употребляется какъ, ругательство. *Стерво стервезне, стервенний хлопець, стервенська дитина.* Лохв. у.

Стерви́га, -ги, *ж.* Бранное слово, ув. отъ **стерво**. *Тим же й стервига! І не дай Боже!* Хорол. у. Слов. Д. Эварн.

Сте́рвин, -на, -не. Относящійся къ падали. *Оце стервиного батька сини.* Триз.

Стерво, -ва, *с.* Падаль. *Лежить собака на стерег; і сама не буде їсти і другому не дасть.* Ном. № 4824. 2) Брань. *Стерво жінка не злюбила.* Чуб. V. 668.

Стервʼяка, -ки, *ж.* = **Стерво.**

Стеребкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Вскарабкаться. *Насилу стеребкався Харько на віз.*

Стерегти, -жу, -жеш, *гл.* 1) Стеречь, остерегать. *Сижу дома та стережу, то й ціле.* ЗОЮР. I. 9. *Береженого Бог береже, а козаченька шабля стереже.* Нп. 2) Слѣдить за кѣмъ. *Ми не знали тоді, хто підпалив, але вже стерегли її — чи не вона те зробила.* Новомоск. у.

Стерегти́ся, -жу́ся, -же́шся, *гл.* Беречься, остерегаться. *Зостаєшся сама в хаті, стережися розмовляти.* Мет. 9. *Стерігсь, щоб любощів йому черкеска з нами не сунула.* Мкр. Г. 19. *Стережися, Петре, нарікати на Наталку.* Котл. НП. 392.

Стережений, -а, -е. Осторожный. *Стереженого Бог стереже.* Ном. № 4296.

Стереження, -ня, *с.* Карауленье. Левч. 56.

Стерень, -ні, *ж.* = **Стерня.** Угор. *Кошено.... жачкою, — бачите, як одмітно од того, де косою кошено: тут стерень громаділками повиривано.* Полт. г.

Стеречи, -ся = **Стерегти, -ся.**

Стерник, -ка, *м.* 1) Рулевой. 2) Пт. Emberiza, подорожникъ. Вх. Пч. II. 10.

Стернина, -ни, *ж.* Нижняя часть стебля, остающаяся на полѣ послѣ снятія хлѣба. Ум. **Стерни́нка, стерни́ночка.** *Перепеличенько, не літай так поночі, бо повиколюєш на стерниночку очі.* Мет. 388.

Стерни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Управлять рулемъ.

Стерни́тися, -ню́ся, -ни́шся, *гл.* Управляться рулемъ (о суднѣ). Мнж. 179.

Стерно, -на, *с.* Руль. Левиц. Пов. 349. Мнж. 179.

Стернува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* ? *На тім боці у толоці ніч ночував, вороного кониченька стернував.* Чуб. V. 523.

Стерньований, -а, -е. ? *Стерньований вулик.*

Стерня, -ні, *ж.* 1) Жнивье. Рудч. Ск. I. 145. **Хлі́б на стерні́.** Хлѣбъ на корню. 2) Волоса на давно небритой бородѣ, короткіе и жесткіе волоса. Св. Л. 303. *Ти хоч би стерню з бороди зняв.* Харьк. г. Ум. **Стерненька.**

Стернявки́, -вок, *ж. мн.* Грибы, растущіе послѣ уборки хлѣба на жнивьѣ.

Стернянки́, -но́к, *ж. мн.* Занозы и ранки на ногахъ, происходящія отъ хожденія по жнивью.

Стернястий, -а, -е. Покрытый жнивьемъ. *Стерняста нива.* Мир. ХРВ.

Стерпіти, -плю, -пиш, *гл.* 1) Утерпѣть, вытерпѣть. *Донька не стерпіла, борзо прилетіла.* Гол. I. 195. 2) Вынести, перенести. *Хто в біді біду стерпить, а хто в гаразді, — щоб ніколи біди не знав.* Ном. № 2153. *Кривоніс не стерпів такої одповіді.* Стор. М. Пр. 137.

Стерти, -ся. См. **Стирати, -ся.**

Стерча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Стирчати.** Кв. I. 246.

Стеряти, -ряю, -єш, *гл.* 1) Издержать, утратить. *Багато я стеряла на базарі, — накупила всячини.* Новомоск. у. *Коли емірати, то емірати, то все треба день стеряти.* Ном. № 4269. 2) — **дитину**. Имѣть выкидышъ. *Відколи я стеряла дитину, мені все гірше та гірше.*

Стерятися, -ряюся, -єшся, *гл.* Сойти съ ума, помѣшаться. **Хай воно стеря́ється!** Прахъ его возьми! Борз. у.

Стиглий, -а, -е. Зрѣлый, спѣлый. *Чи є, діду, стиглі кавуни?* Левиц. Пов. 228. Ум. **Стигленький.** *Це вже стигленькі ягоди.* Харьк. у.

Сти́гнути, -гну, -неш, *гл.* 1) Простывать, остывать. *Чому ти борщу не їси? — Гарячий дуже, нехай стигне.* 2) Застывать, застыть. *Кров ллється, аж по землі стигне.* Св. Л. 285. 3) Созрѣвать. *Не чіпай же яблук, нехай собі стигнуть, то кращі будуть.*

Стид, -да и -ду, *м.* 1) Стыдъ. *Поганому виду нема стиду.* Посл. **Стида завдавати**. Срамить, стыдить. *Дівчино моя, чи ж ти там бувала, що ти мені молодому стида завдавала?* Чуб. V. 115. 2) Постыдный, заставляющій себя стыдиться человѣкъ. *Сама стида полюбила.* Мет. 259. *Ти не давай стиду-бриду цілувати свого виду.* Чуб. V. 540.

Стида́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Стыдить. *Баба стидає дитину.* Рк. Левиц.

Стидатися, -даюся, -єшся, *гл.* Стыдиться. *Коли стидаєшся, то крий решетом голову.* Ном. № 3200. *Сього вам стидатись нічого.* Котл. МЧ. 430.

Стиди́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Стыдить.

Стиди́тися, -джу́ся, -ди́шся, *гл.* = **Стидатися.** *Хлопець після сього годі да й годі вчить, і не сідає коло його, стидиться.* ЗОЮР. І. 48.

Стидкий, -а, -е. Заставляющій себя стыдиться, постыдный. *Де ся взяв татарин, стидкий, бридкий, поганий.* Макс. *Сидить стидка з своїм милим, да ще й обнялася.* Чуб. V. 421.

Стидко, *нар.* Стыдно, постыдно. *Стидко, бридко Яремою зваться, а Ярема: «Гов!».* Ном. № 6285.

Стидний, -а, -е = **Стидкий.** *Стидна пісня.*

Сти́дно, *нар.* Стыдно. *А з хорошою та й уродою та не стидно й меж люде.* Чуб. V. 53.

Стидо́вище, -ща, *с.* Стыдъ, позоръ. К. Дз. 100. *Оце стидовище: палець болить, а він валяється цілий день, — от, мов, хворий.* Лебед. у. *Та, її Богу, це ж стидовище так робити!* Пирят. у.

Стидо́в'я, -в'я, *с.* = **Стидовище.** *Оце дожилися! сказано, стидовя людське, та й годі! ні з чого паски спекти.* Лубен. у.

Стидува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Стыдиться. *Я стидую перед людьми.* Борз. у.

Стик, -ка, *м.* = **Істик.** Гол. Н. 562.

Стика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Смыкать. *Сії ночі й очей не стикав.* 2) Сходиться, смыкаться. *Кінці з кінцями не стикають.* Ном. № 9867. См. **Стикатися 2.** 3) Сваливать, сворачивать. *Все на його стикає.* Ном. № 10865. *Кажу: йди в поле, а він стикає на Петра, — нехай той іде.* Камен. у.

Стикатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) Скитаться, слоняться. *Прогнав батько, а вона й стикається отак.* НВолын. у. *От стикається, як пес.* Ном. № 13816. 2) = **Стікатися 2.** *Як би воно* (небо) *з землею стикалось, то й не можна було б обїхати навкруги землі.* Ком. Р. І. 18, 19.

Сти́лий, -а, -е. Холодный, остывшій, мертвый. Употр. какъ бранное слово. *Хоч не кличу, все чує: нехай стилий ночує.* Чуб. V. 198. **До сти́лої ма́ми**. Чортъ знаетъ сколько! *А на школі горобців до стилої мами.* Рудан. І. 61.

Стина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **стяти, зітну, -неш,** *гл.* 1) Отрубать, отрубить, отсѣкать, отсѣчь, срубать, срубить. *Будем ми тернове віття, верхи стинати.* АД. І. 108. *Стинати липу.* Гн. II. 186. 2) Обезглавливать, обезглавить, казнить. *Уже милую до гробу впускають, а милому головку стинають.* Чуб. V. 731. 3) **Стя́ти зуби**. Сжать зубы. *Як упав, зуби стяв, ледві спам'ятався.* Чуб. 4) **Стинати плечима**. Пожимать плечами. *Дивиться на мене, стина плечима та й годі.* Лебед. у. См. **Стенати.**

Стинатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **стятися, зітнуся, -нешся,** *гл.* Вступать, вступить съ кѣмъ въ борьбу, въ бой, въ споръ, въ тяжбу, сразиться, сцѣпиться. *Із ордою Супрун стявся.* Нп. *Стявся з паном наш писарь.* Черк. у. *Били.... неприятеля всюди, де тілько стинались.* К. ЧР. 311. *Не стинайтесь, пани браття, з Наливайком близько.* К. Досв. 9. *Мася з матірю зуб на зуб стинається.* Св. Л. 278.

Стиранка, -ки, *ж.* Кушанье = **Затірка.** Вх. Лем. 470. *Бив циган циганку за пісну стиранку.* Фр. Пр. 29.

Стира́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **стерти, зітру, -треш,** *гл.* 1) Стирать, стереть. Рудч. Ск. II. 150. *Ото щось діти крейдою понаписували на дверях, — зітри.* Харьк. *Вона почала стирати пил.* Левиц. Пов. 61. 2) Истирать, истереть. *Мовчи, бо я тебе на кабаку зотру!* Ном. № 3618.

Стира́тися, -раюся, -єшся, сов. в. **стертися, зітруся, -трешся,** *гл.* 1) Стираться, стереться. 2) Истираться, истереться. *Було трошки тютюну в кисеті, та стерлося на попіл.* Харьк. *Зовсім стерся полоз, — от-от треба викидати.* Харьк. 3) Сражаться, имѣть стычки. *Стали ся ляхи з козаками стиратися.* Нп.

Сти́рити, -рю, -риш, *гл.* Встащить.

Сти́рник, -ка, *м.* = **Стерник 1.** Макс. (1827), 38.

Стирок, -рка, *м.* 1) Истертая, истершаяся вещь. *Які там полоззя? Сами стирки.* Міусск. окр. 2) Полотенце для вытиранія посуды. Вас. 168.

Сти́рта, -ти, *ж.* = **Скирта.** *Найшли вони стирту сіна.* Грин. II. 195. *Уздріли вони та й забачили, що там сти́рта ста стоїть.* Гол. II. 106.

Стирча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Торчать. *Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472.

Стиска́ння, -ня, *с.* Сжатіе, сжиманіе, сдавливаніе, пожиманіе.

Стиска́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **стиснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Сжимать, сжать, сдавливать, сдавить, стискивать, стиснуть. *Мстислав не одного стиснув.* Ном. № 724. *Нова сукня стиснула її повне роскішне тіло.* Левиц. I. 185. *Хто тисне, тому груди стисне.* Ном. № 14267. **За серце стиснуло**. Сжалось сердце. **Жаль душу стискає**. Тяжко на душѣ. *Нема милого, жаль душу стискає.* Чуб. V. 16. 2) Пожимать, пожать (руку). *Не стій, доню, з нелюбом, не дай ручку стискати.* Чуб. III. 36. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілую.* Чуб. V. 65. 3) — **плечима**. Пожимать, пожать плечами. *Той пан стиснув плечима.* Рудч. Ск. I. 212.

Стискатися, -каюся, -єшся, сов. в. **стисну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Сжиматься, сжаться, сдавливаться, сдавиться, стискиваться, стиснуться. *Уже в його й рука стискалася в кулак.* 2) Сбиваться, сбиться въ кучу, столпиться. *Чого це ви так стиснулись, як вівці?* НВолын. у. 3) — **плечима**. = **Стискати 3.** *Стиснувсь плечима та й пішов.* НВолын. у.

Стиски, -ків, *м.* 1) Стѣсненіе, сжатіе въ груди, удушье. Мил. 12. КС. 1893. VII. 80. *Уроки.... стисками стискали.* Мнж. 152. *Як кашель або стиски їх вночі хоть трохи турбували.* Мкр. Г. 68. 2) Родъ ножницъ для стрижки овецъ, безъ колецъ для пальцевъ. НВолын. у.

Стислий, -а, -е. Сжатый, тѣсный.

Стислість, -лости, *ж.* Сжатость.

Стиснути, -ся. См. **Стискати, -ся.**

Стих, -ха, *м.* 1) Стихъ (въ Библіи). 2) **У стих**. Безпрестанно, безпрерывно. Угор.

Стиха, *нар.* 1) Тихо, тихонько. *Стиха словами промовляє.* ЗОЮР. I. 53. *Стиха підхождає.* ЗОЮР. I. 59. *Та все стиха у гуслоньки грає.* Мет. 260. 2) Изподтишка, украдкой. *Нехай брешуть, нехай брешуть, добрешуться лиха, а ми двоє, серце моє, любімося стиха.* Мет. 16. Ум. **Стихенька, стихесенька.** *Пливи, пливи, мила, стихенька водою.* Чуб. V. 60.

Стиха́ти, -хаю, -єш, сов. в. **стихнути, -хну, -неш,** *гл.* Стихать, стихнуть, утихать, утихнуть, затихать, затихнуть, умолкать, умолкнуть. *То стала злая хуртовина по Чорному морю стихати.* Макс. *Музики стихли.* Стор. М. Пр. 82. *У селі і в полі усе давно стихло, тільки не стихає в гаю соловейко.* Хата. 14.

Стихоми́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Утихомиритися.** *Пройшла та й буча, (тихомирилось в селі.* О. 1862. II. 59.

Сти́чка, -ки, *ж.* Случай. *Ні, зо мною стичка та* (що вузди вкрадено) *сталась уперед, а послі вже й у попа.* Екат. у. (Залюб.).

Стиша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **стишити, -шу, -шиш,** *гл.* Утишать, утишить.

Стишатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **стишитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Утихать, утихнуть, успокоиться. *На селі вже гомін стишався.* МВ. (О. 1862. I. 173). *А щоб ти не стишавсь.* Ном. № 3736. *Вона лягла стишилась-стишилась, — тіки дух зводиться.* Павлогр. у. *Ледві вже його розговорила: і цілувала вже, і обнімала, — насилу стишився.* МВ. (О. 1862. III. 66). *Навіки стишилась.* Мил. 165.

Стишіти, -шію, -єш, *гл.* Стихнуть. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Сти́шка, *нар.* = **Стиха 2.** *Знишка та стишка.* Ном. № 3037. *Так як та свиня: стишка мішки рве.* Ном. № 3038.

Стіб, -бу, *м.* Стежокъ. Шух. I. 154, 153.

Стіба́ти, -ба́ю, -єш, одн. в. стібну́ти, -бну́, -не́ш, *гл.* Стегать, стегнуть.

Стів, сто́лу, *м.* = **Стіл.** Шух. I. 98.

Стіг, сто́гу, *м.* Стогъ. *Коли сіно в стозі, то забув о бозі.* Ном. № 85. *Козакова пшениченька в стозі.* Мет. 28. Ум. **Стіжо́к, стіжечок, стоженько.** О. 1862. IV. 13.

Стігло, -ла, *с.* Мѣсто отдыха, стоянки стада скота, стойло. *Женемо ми скотину з лісу на стігло.* Грин. II. 14 2. См. **Тирло.**

Стіглувати, глую, -єш, *гл.* О стадѣ скота: останавливаться для отдыха. *Стіглували там колись свині.* Славяносерб. у. См. **Тирлувати.**

Стіжечок, -чка, *м.* Ум. отъ **стіг.**

Стіжо́к, -жка, *м.* 1) Ум. отъ **стіг.** 2) Родъ мужской стрижки. *Чоловіки стрижені усі густо в стіжок, а підголених чубів щось не видно було.* О. 1862. IX. 62.

Стійка, -ки, *ж.* 1) Караулъ, часы. Котл. Ен. V. 44. *Видно мого миленького в Козельці на стійці.* Нп. 2) Ведро, въ которомъ держатъ воду въ полѣ; оно имѣетъ дно и сверху, сквозь отверстіе котораго, при помощи воронки, наливаютъ въ ведро воду; чрезъ то-же отверстіе и пьютъ воду при помощи камышевой, бузинной и пр. трубочки. Вас. 205.

Стійло, -ла, *с.* = **Стігло.** *Знай коза своє стійло.* Ном. № 991. *Пасли пастухи, а далі пішли у ліс, дивляться: стійло збито коло дуба; що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано?* О. 1861. V. 67.

Стійний, -а, -е. 1) Цѣнный, стоющій. Желех. *Цей кінь спойніший за того.* Черк. у. 2) Достойный. Правда 1867, 85. *Стойний чоловік.* Черк. у.

Стійність, -ности, *ж.* 1) Стоимость, цѣнность. Желех. 2) Достоинство.

Стійчик, -ка, *м.* 1) Караульный, часовой. *Тогді стійчики, що замку стерегли, і застукали їх оттут у лозах.* ЗОЮР. I. 135. 2) Дежурный десятскій при волостномъ правленіи. Рк. Левиц.

Стік, сто́ку, *м.* Стокъ, спускъ (воды)? впаденіе (рѣки)? *Край села Теплиць, у стоку річки Полянина.* Мкр. Н. 3.

Стіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **стекти, стечу, -чеш,** *гл.* 1) Стекать, стечь. *Як добрий став, — риба буде, а стече, — болото буде.* Ном. № 7157. 2) Сдѣлаться тощимъ, захирѣть (о растеніи)? (Пшениця) *на вмолот не теє. Видно дощі захопили, як красувалася: стекла: сказано, зерно як мачина.* Мир. ХРВ. 350. 3) Хватать, хватить, стать. *Вже тепер у мене здоровя не стіка.* Лебед. у. *Хиба у нас грошей не стече весілля справити.* Зміев. у. *Стікає й розуму таке робити!* Харьк.

Стікатися, -каюся, -єшся, *гл.* 1) Стекаться, стечься, сливаться, слиться. *Три річечки стікалося докупи.* Левиц. Пов. 362. 2) Сходиться, сойтись. *Пекла б мати млинці, та не стікаються кінці. Лебед. у. Кожух не стікається, бо вузький.* Лебед. у.

Стіки, стіко, *нар.* = **Стільки.** ХС. VII. 459. Чуб. II. 292.

Стіл, стола, столу, *м.* Столъ. *Ой ждала ж я, дожидала, столи застилала.* Мет. 51. *Бував на коні і під конем, на столі і під столом.* Ном. Ум. **Столик, сто́личок.**

Стілець, -льця, *м.* 1) Стулъ. **З стільця зіпхнути**. Спихнуть со службы. Ном. № 959. **На дво́х стільцях сиді́ти**. Двоедушничать. Ном. № 964. 2) Деревянные брусья, на которыхъ вѣтряная мельница стоитъ и поворачивается. 3) Ткацкій снарядъ для вязанія **начиння**, тоже, что и **лавка 3**. Двѣ раздвигающіяся на **перепонці** ножки, на каждой изъ нихъ вверху горизонтальная **по́душка** (**шпуга**), концы противоположныхъ **подушо́к** соединены **шо́хтами**, посрединѣ на **подушках**, параллельно **шохтам** лежитъ **шкво́рень**, проходящій сквозь двѣ **кобилки**, — трехугольныя дощечки, стоящія ребромъ и опирающіяся на **шохти**. Конст. у. Б. Г. 4) Родъ подставки изъ лежащаго на плоту бревна подъ рулевое весло, которое вращается на шипѣ, вдѣланномъ въ этотъ **стілець**. См. **Керма.** Шух. I. 181. 5) Мѣсто, на которое спускаются гуцульскими древорубами съ горъ срубленныя деревья и съ котораго ихъ свозятъ; **столець** вымощенъ бревнами, чтобы летящія съ горъ деревья не вбивались въ землю. Шух. I. 178, 179. Ум. **Стільчик.**

Стілечки, стілечко, *нар.* Ум. отъ **стільки.**

Стіль, стелі, *ж.* = **Стеля.** НВолын. у.

Стільки, стілько, *нар.* Столько. *Стільки правди, як у решеті води.* Ном. № 6903. Иногда вм. **скільки**: *Плач стільки тобі хочеться.* Рудч. Ск. II. 146. Ум. **Сті́лечки, сті́лечко.** *Щоб я до схід сонця світу не побачив, коли я хоть на стілечко брешу.* О. 1862. I. 34.

Стількісь, стількось, *нар.* Нѣсколько. *Минуло стількось років.* Левиц. I. 80.

Стільник, -ка, *м.* Соты. Чуб. VII. 446.

Стільниця, -ці, *ж.* 1) Столечница. Канев. у. Шух. I. 99. 2) Доска, на которой рубятъ мясо и пр. 3) Верхняя доска высокаго крестьянскаго сундука. Шух. I. 98.

Стільчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **стіл.** *На тім стільчику гордий пан сидить.* АД. I. 8. 2) Табуретъ. Грин. III. 489. Сим. 130. 3) См. **Витушка.**

Стіна, -ни, *ж.* 1) Стѣна. *Мовчить, як стіна.* ЗОЮР. І. 147. *Мила б я стіни, щоб були білі.* Мет. 126. *Все село як за стіну засунулось, — такі смутні всі.* МВ. І. 99. 2) Стѣна, плетена невода. (Стрижевск.). 3) Рядъ зубовъ въ одной сторонѣ челюсти. *Ви б у Прохори поїхали, там дід замовляє* (зуби); *а то так усю стіну й викрутить, да й знов буде зачинатись.* Г. Барв. 35. 4) Тучи на западѣ, за которыя заходитъ солнце. *Як сонце заходить за стіну, то буде дощ.* Грин. І. 12. 5) При кулачномъ боѣ: рядъ, шеренга бойцовъ. Маркев. 76. Ум. **Стінка, стінонька, стіночка.** *Лежить мила, мов китайка синя, стоїть милий, як стінонька білий.* Нп. (Г. Барв. 437).

Стіни́ти, -ню, -ниш, *гл.* = **дурника.** Прикидываться дурачкомъ. *Я йому дурника стіню, а він і вуха розвісив.* Павл. у.

Стінка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **стіна.** *Майстрі швидко викинули стінку між старою светлицею і кімнаткою.* Левиц. І. 390. 2) Стѣна изъ поставленнаго стоймя камыша, иногда полукругомъ, иногда двѣ стѣны, соединенные подъ угломъ, и пр. — для защиты рождающихся ягнятъ. О. 1862. V. Кух. 32, 38. 3) Рыболовная сѣть, которой перегораживаютъ поперекъ всю рѣку. Вх. Пч. II. 22. 4) Откосъ горы или крутой берегъ рѣки, поросшій лѣсомъ, роща по отлогостямъ горы надъ рѣкой. Сим. 49, 146. 5) 15 локтей полотна. Угор. 6) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36. КС. 1887. VI. 463.

Стінкови́й, -а, -е́. О камнѣ: годный для кладки стѣнъ (во внутрь, для обливцовки употр. *личковий*). Екат. у.

Стіночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **стіна.**

Стіпний, -а, -е. Способный. *Стіпний на вигадки.* Ном. № 12889. *І дурень стіпний кашу їсти.* Ном. № 5382.

Стіс, стосу, *м.* Кубическій сажень дровъ, кирпича. МУЕ. III. 28. *Тут цілий стіс дров. Три стоси цегли.* Брацл. у.

Стісняти, -няю, -єш, сов. в. **стісни́ти, -ню́, -ни́ш,** *гл.* Складывать, сложить очень тѣсно что либо, напр. доски, бревна, снопы. Рк. Левиц.

Стічно, *нар.* Ловко, проворно. Угор.

Стішатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **стішитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Радоваться, обрадоваться. Чуб. V. 862. *Прийшов син з війська, оце мати стішиться.* НВолын. у. *Москаль аж стішився: ото, каже, волом їхати* (гарно)! Драг. 2.

Сто, *числ.* Сто. *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. *Город із стома церквами.* Шевч. **Сто лих**. Всяческія бѣдствія. *Скрізь клопіт, халепа, сто лих.* Котл. Ен. V. 63. **Сто з о́ком**. Сто одинъ. **Оддячити сто з о́ком**. Съ лихвой отплатить. *Еней на Турна напустивсь, оддячивши йому сто з оком.* Котл. Ен. VI. 83. — **сот**. Десять тысячъ. *Сто сот болячок ті на плечі!* Леб. у. — **крот**. Стократъ, нѣсколько сотъ. **Сто крот**. Нѣсколько десятковъ тысячъ. Ном. № 3767.

Стовб, -ба, *м.* = **Стовп.** *Стовб, а до стовба кінь прив'язаний.* ЗОЮР. II. 57.

Сто́вба, -би, *ж.* 1) Въ плугѣ: прочная дощечка, которой соединяются въ плугѣ **чепіги** съ **градільом**: она проходитъ сквозь нижній конецъ **чепіги** и конецъ **граділя**. Чуб. VII. 398. Вас. 199. 2) Часть **рала**, подобная предыдущей въ плугѣ, которой прикрѣпляется **кописть** къ **жертк'**ѣ. Чуб. VII. 400. 3) Корень въ деревѣ, идущій въ землю вертикально.

Стовбатий, -а, -е. Имѣющій форму столба. *Коси поприлипали до його стовбатої голови.* Левиц. I. 133.

Стовбе́ць, -бця, *м.* 1) = **Стовпець.** Рудч. Ск. II. 34. Чуб. VII. 445. 2) Рыба Gobio fluwiatilis. Вх. Пч. II. 19.

Стовбичити, -чу, -чиш, *гл.* Стоять какъ столбъ, торчать. *Сядь та не стовбич.*

Стовбо́ватий, -а, -е. Столбообразный, цилиндрическій. (Шапка) *прикривала його стовбовату голову.* Мир. Пов. II. 50. *Стовбовата шапка.* Чуб. VII. 414.

Стовбула, *нар.* Стремглавъ, внизъ головой. О. 1862. I. 67. V. 90. *Заці́див по уху переднього, той аж стовбула став.* Мир. ХРВ. 94. *Стовбула перекидатись.*

Стовбун, -на, *м.* Родъ горшка около 5 вершковъ вышиною. Вас. 181. *Нате й мій стовбун, щоб і я там був.* Ном. № 6437.

Стовбур, -ра, *м.* 1) Стволъ, стержень растеній. *Та в цій вербі верхівя хоч і зелене, а стовбур зовсім у середині згнив.* Кобел. у. *Щось лізе вверх по стовбуру.* Шевч. 30. *Вівця гілляки обгризе з будяка, а стовбурі покида.* Лебед. у. 2) Неповоротливый, неловкій человѣкъ. 3) **Піти у стовбур**. Расти въ стволъ; (о людяхъ) толстѣть. *Буряк пішов у стовбур.*

Стовбурина, -ни, *ж.* Одинъ стволъ растенія.

Стовбуром, *нар.* Дыбомъ. *Лице хмуре, чуб стовбуром.* Мир. Пов. I. 131.

Стовбуруватий, -а, -е. Стволистый. *Стовбурувата редька.*

Стовбурчати, -чаю, -єш, *гл.* Подыматься вверхъ, становиться дыбомъ.

Стовквище, -ща, *с.* Мѣсто, сильно сбитое, истоптанное скотиной. Черк. у.

Стовкмачити, -чу, -чиш, *гл.* = **Стокмачити.**

Стовко́вище, -ща, *с.* = **Стовквище.** Вх. Зн. 67.

Стовкти, -вчу, -чеш, *гл.* 1) Отолочь, обшастать. *Стовк мішок проса тому чоловікові.* Рудч. Ск. II. 166. *У куми в гостях була та й не стовкла пшона.* Грин. I. 32. 2) Истолочь. 3) Расшибить. *Схилився на поліно, та стовк собі коліно.* Ном. № 13315.

Стовктися, -вчуся, -чешся, *гл.* Истолочься.

Стовма, *нар.* Стоймя. Вх. Зн. 67.

Стовп, -па, *м.* 1) Столбъ, столпъ, колонна. К. Іов. 19. Шух. I. 76. *Удівонько молода, та де в тебе стовпи, та де в тебе стовпи коня прив'язати.* Нп. 4) Столбъ, столбикъ какъ составная часть различныхъ машинъ: въ **верклюзі, мяльниці, олійниці, походячій ступі, токарні** и пр. Шух. I. 162, 163, 187, 305, 306. Вас. 159. 3) Сшитыя части невода длиной 100 — 150 саж. Вас. 185. 4) Основной капиталъ. *Стовпа й проценту не брали три роки.* Лебед. у. 5) Родъ дѣтской игры. Ив. 48. Ум. **Стовпчик, сто́впчичок.**

Стовпатий, -а, -е. Полосатый. *Плахта стовпата.*

Стовпаха, -хи, *ж.* Сортъ плахты. Черн. у.

Стовпець, -пця, *м.* 1) Низкій столбикъ съ свободнымъ верхнимъ концемъ; тумба. *В кожній крамниці одчиняна ляда і оперта на стовпець.* Левиц. I. 90. **Різницький стовпець** для разрубыванія мяса. **Різницьким стовпце́м** называють также толстаго и низкаго человѣка. Чуб. VII. 576. 2) Родъ печенья: гречишникъ (въ родѣ опрокинутаго стаканчика съ узкимъ донышкомъ). Маркев. 161. *І ласощі все тілько їли — пластьони, коржики, стовпці.* Котл. Ен. III. 64. 3) Часть **снувалки** (см.). МУЕ. III. 15. 4) У разнощиковъ мелкаго товара: 10 пачекъ швейныхъ иголокъ. Вас. 190.

Стовпитися, мося, -теся, *гл.* Столпиться. *Козаки стовпились коло столу і роти пороззівляли.* Стор. М. Пр. 147.

Стовпище, -ща, *с.* Толпа. Черк. у.

Стовпник, -ка, *м.* Столпникъ. *Як би на Данила Стовпника* (11 грудня) *пряв, то би стовпом став.* МУЕ. III. 52.

Стовпо́ваний, -а, -е. — невід. Неводъ, въ которомъ составныя его части (плахти) прикрѣплены къ канату по своей длинѣ. Вас. 186.

Стовпо́ватий, -а, -е = **Стовбоватий. — та мальо́вка**. Родъ орнамента при раскрашиваніи мисокъ. Вас. 184.

Стовповий, -а, -е = **Стовбовий.**

Стовпо́к, -пка, *м.* = **Сворінь 2.** МУЕ. III. 24.

Стовпчастий, -а, -е. Столбикомъ, столбообразный. **Стовпчасті (уставки)** — уставки съ особаго рода вышивкою. Kolb. I . 48.

Сто́впчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **стовп.** 2) Часть **мережки 1** (см.).

Стогін, гону, *м.* Стонъ.

Стогна́ння, -ня, *с.* Стонъ, стенаніе. *Піднявся писк, стогнання, охи.* Котл. Ен. V. 70. *В сумне стогнаннє обертались речі.* К. ХП. 52.

Стогнати, -гну, -неш, *гл.* Стонать. *Так болить, що як би не вмів стогнати, то вмер би.* ЗОЮР. I. 147. *Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Під ним* (змієм) *земля тілько стогне.* ЗОЮР. II. 30.

Стогначі, -чів, *м. мн.* Частые стоны. (въ старости, болѣзни). *Стогначі напали.*

Стогній, -нія, *м.* Постоянно стонущій человѣкъ. Рк. Левиц.

Стогнійка, -ки, *ж.* Постоянно стонущая женщина. Харьк.

Стогно́ти, -нот, *ж. мн.* = **Стогначі.** *А щоб на тебе хвороба та стогноти.* НВолын. у.

Стогорина, -ни, *ж.* = Острева. Вх. Зн. 88, 67.

Стогодній, -я, -є. Столѣтній. *Згорбивсь, згнітивсь, мов дід стогодній.* О. 1862. IV. 90.

Стоголов, -ва, стоголовник, -ка, *м.* Раст. а) Vaccaria vulgaris Host. ЗОЮР. I. 140, 175. б) Scorzonera purpurea L. Анн. 321.

Стоголовий, -а, -е. Стоглавый. К. Бай. 141. *От меч тобі на гидру стоголову.* К. ЦН. 272.

Стоголо́вник, -ка, *м.* См. **Стоголов.**

Стоголо́сий, -а, -е. О звукѣ: производимый сотнѣй или сотнями голосовъ. *Крики, співи.... стоголосе лящання.* Мир. ХРВ. 262.

Стодо́ла, -ли, стодоля, -лі, *ж.* = **Клуня.** Чуб. V. 333. III. 230. *А вже ж твоя пшениченька в стодолі.* Нп.

Стожалля, -ля, *с.* Мѣсто, гдѣ ставятъ стоги.

Стожарня, -ні, *ж.* = **Стожалля.** *Отам усе стожарні були, — панське сіно стояло.* Зміев. у.

Стожарисько, *с.* = **Стожалля.** Под. г.

Сто́женько, -ка, *м.* Ум. отъ **стіг.**

Стожи́льник, -ка, *м.* Раст. Cnidium venosum. Koch. ЗЮЗО. I. 119.

Стожи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* Складывать въ стоги. *Будуть снопоньки як дрібен дождик, будуть возити, в стоги стожити.* Гол. II. 17.

Стоїти, -стою, -їш, *гл.* Стоить. *Хиба ж наша мати вже й кози не стоїть.* Ном. № 2040. *Твій, каже, челядинець великого стоїть.* ЗОЮР. I. 48.

Стоїтися, стоюся, -їшся, *гл.* = **Стоїти.** Ном. № 12600. *Чого.... стоїться оцей халат?* Сим. 230. *А що стоїться сей жмуток?* Сим. 86.

Стоїще, -ща, *с.* Среди пастбища въ полонинахъ: мѣсто и устроенные на немъ загоны и хлѣвы для скота и жилище пастуховъ; состоитъ изъ **стаї, кошари, єлівника, телятника, кучі, стадарки, заго́род** и пр. Шух. І. 185.

Сто́йний, -а, -е. См. **Стійний.**

Стокми́ти, -млю, -мищ, *гл.* Договорить. *Стокмив жид везти пшеницю.* НВолын. у.

Стокми́тися, -млюся, -мишся, *гл.* Столковаться, сойтись, условиться. Вх. Уг. 260. *Як у заклад ідуть, або стокмляться у продажі, то перебивають таким руки.* Ном. № 14062. *Стокмився Ярош за коня.* НВолын. у.

Стоколос, -су, *м.* **стоколо́са, -си,** *ж.* Раст. а) Bromus mollis L. ЗЮЗО. І. 114. б) Bromus squarrosus L. Анн. 71. в) Bromus secalinus L. Вх. Пч. І. 9. Анн. 71.

Сто́ком, *нар.* Ловко, проворно. Угор.

Стокрівця, -ці, *ж.* Раст. Hypericum perforatum. Вх. Лем. 470.

Стокро́т, *нар.* Стократъ.

Стокро́тне, *нар.* = **Стокрот.** *Біг вам стокротне надгородить.* Фр. Пр. 64.

Стокро́тний, -а, -е. Стократный. Федьк. І. 34.

Стокро́ть, -ти и -ті, *ж.* Раст. маргаритка.

Столець, -льця, *м.* = **Стілець.**

Столешний, -а, -е. Находящійся у стола.

Столешник, -ка, *м.* Мѣняла, мѣняющій деньги на столикѣ. Харьк. г.

Столик, -ка, *м.* Ум. отъ **стіл.**

Столинє, -ня, *с.* Ножки стола, часть стола подъ столечницей. МУЕ. ІІІ. 55.

Столи́ни, -лин, *ж. мн.* = **Столинє.** Вх. Уг. 269.

Столиця, -ці, *ж.* 1) Столица. ЗОЮР. І. 118. Греб. 406. 2) Стоянка. *В чистім полі кірниця, там чумаків столиця, там чумаки стояли, сніг волами доптали.* Гол. І. 177. 3) ? *На них жита, як жир ситі, а пшениця, як столиця, в тебе вівси жубровії і ячмені золотії.* Гол. IV. 552.

Столичний, -а, -е. Столичный. Левиц. І. 344. К. Досв. 20.

Столичок, -чка, *м.* Ум. отъ **стіл.**

Столівка, -ки, *ж.* Полотенце, часто вышитое, которое угорск. малороссы простилаютъ вдоль стола поверхъ скатерти. Вх. Уг. 269.

Столітній, -я, -є. Столѣтній. *Столітнії очі як зорі сияли.* Шевч. 205. *Ліс столітній тихим сном дрімає.* Млак. 85.

Століття, -тя, *с.* Столѣтіе. К. Кр. 31.

Столовий, -а, -е. Столовый.

Столувати, -лую, -єш, *гл.* — **стіл — з ким**. Ѣсть съ кѣмъ за однимъ столомъ. *Ти зо мною, негарною, ти стіл столуєш, а з чужою, хорошою, ти ніч ночуєш.* Грин. ІІІ. 344.

Сто́льний, -а, -е. 1) Стольный, столичный. 2) **Сто́льне місто** = **Посад** (въ свадебномъ обрядѣ). *Благослови мене ти, мій батеньку, на посаді сісти, та на стольнім місті.* Свад. п.

Стольни́ця, -ці, *ж.* = **Стільниця.** *Сікла мясо на стольниці.* Левиц. Пов. 128.

Сто́ля, -лі, *ж.* = **Стеля.** О. 1862. VIII. 10.

Сто́ляр, -ра, *м.* Столяръ. Рудч. Ск. II. 185. Шух. I. 253. Ум. **Столярик, столярчик.** Чуб. V. 793.

Сто́лярка, -ки, *ж.* Жена столяра.

Столярня, -ні, *ж.* Столярная мастерская.

Столярський, -а, -е. Столярскій, столярный.

Сто́лярство, -ва, *с.* Столярное ремесло. Шух. I. 252.

Столярува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Заниматься столярнымъ ремесломъ.

Стомля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **стомити, -млю, -миш,** *гл.* Утомлять, утомить, истомлять, истомить. *Стомить мене робота.* МВ. II. 9.

Стомля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **стомитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Утомляться, утомиться, истомляться, истомиться. *Добраніч! Хто стомився, тим ся річ.* Лог. 166. *Не стомились міцні крила у молодого орляти.* О. 1861. IV. 34.

Стонадцять, *числ.* Больше ста. *Стонадцять чортів твоїй матері.*

Стоніг, -но́га, *м.* Мокрица, Oniscus murarius. Вх. Пч. I. 7.

Стоніжник, -ка, *м.* Зоол. Millepeda, тысяченогъ. Вх. Лем. 472.

Стоно́вник, -ка, *м.* Раст. Pyrola minor L. ЗЮЗО. I. 133.

Стоно́га, -ги, *ж.* = **Стоніг.** Котл. Ен. V. 73.

Стонча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Дѣлать тоньше. Вх. Лем. 470.

Стоо́кий, -а, -е. Имѣющій сто глазъ. *Стоока наче вона була, все бачила.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Стопа, -пи́, *ж.* 1) Стопа, ступня, слѣдъ ноги. *Тілько ми поминули, — вони* (лисиці) *тоді повставали да так стопа в стопу і біжать.* О. 1861. V. 70. *Старий показав мені на дві стопи, висічені на тій скелі.* Стор. II. 122. 2) Футъ. *Пять стопів глини.* Федьк. I. 75.

Стопекельний, -а, -е. То же, что и пекельний, но въ усиленномъ смыслѣ. *Ой Ироде пребеззаконний, мучителю стопекельний.* Маркев. 40.

Стопити, -ся. См. **Стопляти, -ся.**

Сто́пленє, -ня, *с.* Плавка, расплавка. Шух. I. 284.

Стопляти, -пляю, -єш, сов. в. **стопити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Расплавлять, расплавить, растапливать, растопить. 2) Сплавлять, сплавить вмѣстѣ. 3) Затоплять, затопить. *Плаче сокіл, плаче, сльозами ридає, дрібними сльозами всі луги стопляє.* О. 1861. IV. 94.

Стопитися, -плюся, -пишся, *гл.* 1) Расплавиться, растопиться, растаять. *Стопились полями студені сніги.* Млак. 33. 2) Сплавиться вмѣстѣ. *Стопитись у в один метал.* К. ХП. 129.

Стопити, -плю, -пиш, *гл.* Расплавить, растопить.

Стоптувати, -тую, -єш, сов. в. **стоптати, -пчу, -чеш,** *гл.* 1) Стаптывать, стоптать. Г. Барв. 516. *Чорт сім пар постолів стоптав, поки їх докупи зібрав.* Ном. *Черевички я стоптала.* Щог. В. 44) 2) Топтать, потоптать. *Бодай же ти, милий, того не діждав, щоб ти мою чорвону китайку під ноги стоптав.* Нп.

Стопцьований, -а, -е. Истоптанный.

Стопцювати, -цюю, -єш, *гл.* Вытоптать, потоптать. *Пасли пастухи, а далі пішли у ліс, дивляться: стійло збито коло дуба. І що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано.* О. 1861. V. 67.

Сторгувати, -гую, -єш, *гл.* Сторговать. Грин. III. 325. *Ой і там дівчина пшоно продавала, вона ж мені, молодому, люльку сторгувала.* Чуб. V. 1179.

Сторгуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* Сторговаться. Рудч. Ск. II. 147.
Стордзом, *нар.* Острымъ концемъ вверхъ. Угор.
Стордзувати, -дзую, -єш, *гл.* Нагромозжать. Угор.
Сторжи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* = **Сторгувати.** *Я сторжив коня.* НВолын. у.
Сторжи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* = **Сторгуватися.** *Так він почув, що в пана хорунженка у винниці брага добра і добре скотини доглядають, приїхав наняти і сторжитись.* Кв. II. 55.
Сторичний, -а, -е. Сторицею, во сто разъ большій. *За один старий клас, у другий літній час, сторичний дасть плід.* Чуб. III. 18.
Сторіки, -рік, *ж.* Сотни рѣкъ. *І потече сторіками кров у сине море.* Шевч.
Сторінка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сторона.** *Не лихо журить і чужа сторінка, а невдала жінка.* Ном. № 9112. 2) Страница.
Сторічний, -а, -е. Столѣтній. Желех.
Сторія, -рії, *ж.* Исторія, разсказъ. *Сторія коротка, сину.* Федьк. *Мене сини, зяті й онуки давненько просять написать про сторію свою.* Алв. 7.
Сторма, *нар.* Стоймя. *Сторма поставив сніп.* Камен. у.
Сторож, -жа, *м.* 1) Сторожъ. *Бачили сторожа, стеріг пшеницю.* Грин. I. 1С9. 2) При выдалбливаніи лодки (дуба) изъ цѣльной колоды — для того, чтобы рабочій зналъ, когда стѣнки сдѣлались достаточно тонки, просверливаютъ изрѣдка снаружи, колоды дыры не болѣе 1 в. глубиной, которыя и наз. сторожами; когда работающій дойдетъ до сторожів, дальнѣйшее выдалбливаніе прекращается. Вас. 151.
Сторожа, -жі, *ж.* Стража, караулъ. ЗОЮР. I. 60. *Стоїть сторожа, гострая вартонька, коло твоєї хати.* Чуб. V. 290. *Гонят, мамко, на сторожу, під Чорний ліс на могилу.* АД. I. 134. **На сторо́жі.** На стражѣ, на караулѣ. *Усі кури на сідалі, півень на сторожі; всі хлопята на юлиці, мій милий в дорозі.* Мет. 16. Ум. **Сторо́женька.** Чуб. III. 58.
Сторожа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* = **Сторожити.** *А те мені, пане, важко, що з боків та сторожають, а спереду та зустрічають.* Чуб. V. 960.
Стороженька, -ки, *ж.* Ум. отъ **сторожа.**
Сторожи́к, -ка, *м.* Первое перо въ крылѣ птицы. Екат. г.
Сторожити, -жу, -жи́ш, *гл.* Стеречь, сторожить. *Та біжить з дому Кильяна сторожить дядька Купріяна.* Чуб. V. 1100.
Сторожівство, -ва, *с.* Обязанности сторожа, должность сторожа. Рк. Левиц.
Сторожка, -ки, *ж.* = **Залевчник.** Вх. Зн. 19.
Сторожкий, -а, -е. Осторожный; чуткій. К. Бай. 148. *Утя сторожка птиця.* Греб. 402. *Птиця, бач, дуже сторожка.* Стор. II. 75. *І собаки не держу, такий я сторожкий.... і миш не пробіжить, щоб я не почув.* Г. Барв. 193.
Сторожко, *нар.* Осторожно. (О. 1862. I. 81).
Сторожність, -ности, *ж.* Стороженье, карауленье. *Посадимо ми, братця,* (на вози) *по семи молодців, а по восьмому поганялчику, по дев'ятому кашоварничку, а по десятому для сторожности.* КС. 1882. XI. 231.
Сторожо́вня, -ні, *ж.* Сторожка, комната, будка для сторожа. Черн. у.
Сторожо́к, -жка, *м.* Въ водяной мельницѣ: каждый изъ двухъ столбиковъ, за которыми движется заставка. Черн. у.
Сторожувати, -жую, -єш, *гл.* Дѣлать **сторожі**. См. **Сторож 3.** Вас. 151.

Сторона, -ни, *ж.* 1) Страна, земля. *Помолись за мене Богу, мій ти сину, на тій преславній Україні, на тій веселій стороні.* Шевч. Своя сторона. Родина. *Тільки замітиш свою сторону, дак і кажи «тпру»!* Рудч. Ск. І. 72. **Чужа сторона**. Чужбина. *Полетів орел до чужих сторін.* Мет. 108. *Да вже ж мені да докучила да чужая да стороночька.* Лукаш. 2) Сторона, бокъ. *Єсть десь річка Жовтенька. То по одну сторону заход-сонця стояли жовніри, а против сонця стояли запорожці.* ЗОЮР. І. 100. *І з якої тебе, брате, сторононьки ждати: чи од чистого поля, чи од Чорного моря.* Макс. **Стороною**. Въ сторонѣ, на сторонѣ. *Стороною дощик іде.* Ном. № 13961. *Стороною люде сплять, вони за нас говорять.* Чуб. у. 270. **Всіма сторонами**. Со всѣхъ сторонъ. *Славне було Запорожжя всіма сторонами.* Лукаш. **Осторонь**. Въ сторонѣ. Зміев. у. 3) Партія. *До зострінуться в шинку чи на дорозі то й затнуться: «чия сторона?» «А ти чия?» «Васютина». «Геть же к нечистому, переяславський крамарю».* К. ЧР. 25. Ум. **Сторінка, сторінонька, сторіночка.**

Сторо́нній, -я, -є. Посторонній, чужой. *Сторонні люде.* Шевч.

Сторопитися, -плюся, -пишся, *гл.* Испугаться отъ неожиданности, потеряться, оторопѣть. *Батько впали на землю, наче неживі, ми сторонилися біля них.* Новомоск. у.

Сторопіти, -пію, -єш, *гл.* = **Сторонитися.** МВ. II. 203.

Сторукий, сторучний, -а, -е. Сторукій. *Батьку, брате! чом я не сторукий?* Шевч. *Тисячі свічок палали в сторучних лихтарах.* Стор. М. Пр. 74.

Сто́рцом, *нар.* = **Сторч 2**. *Цеглу ставити сторцом, чи класти плазом.* Кам.-Под. у.

Сторцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* 1) Торчать. *Щоб скиба не сторцювала.* 2) — **снопи**. Ставить снопы стоймя. *От і знакомі жнуть, сторцюють снопи, божу благодать.* Св. Л. 45. См. **Сторчити.**

Сторч, *нар.* 1) Внизъ головою, вверхъ ногами. *Сторч головою — догори ногами.* 2) Перпендикулярно, стоймя, отвѣсно. *І зачало човни бурхати, то сторч, то на бік колихати.* Котл. Ен. IV. 8. 3) — **дивитися, зирнути, поглядати**. Смотрѣть, взглянуть, посматривать изподлобья, сурово, недружелюбно. *Старий насупить брови, зирне на його сторч та й каже: нехай лишень вияснится, бач, нахмарило.* Кв. *Сторч на море поглядає.* Шевч.

Сторчак, -ка, *м.* 1) Торчащій человѣкъ или предметъ. *Оступіться, сторчаки!... Оттак, як бачите, стовбичать.* Ном. № 12839. 2) Обрубки стволовъ травянистыхъ растеній. 3) **Сторчака дати**. Упасть внизъ головой. *Як сіпне, то так і дав сторчака аж під стіл.* Св. Л. 181. То-же значеніе: **ловити сторчаки**. *Чи й у вас, як у нас ловлять хлопці сторчаки?* Грин. III. 648.

Сторчака, *нар.* Внизъ головой. *Він як посковзнеться, то так сторчака туди й полетів.*

Сторча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Стирчати.** *Кістки лежать, шаблюки сторчать.* Макс.

Сторчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Ставить ребромъ, стоймя. *Сторчить скибу плуг.* См. **Сторчувати, сторцювати.**

Сто́рчки, сторчма, *нар.* = **Сторч.**

Сторчовий, -а, -е. 1) Отвѣсно стоящій, перпендикулярный, стоящій ребромъ, стоячій. *Сторчова скиба на нашій землі при оранці краще ніж лежача, бо земля дуже пириївата.* Херс. г. *Сторчовий комір.* 2) **Сторчова хата**. Хата, выстроенная изъ поставленныхъ стоймя бревенъ. Зміев. у.

Сторчогляд, -да, *м.* Человѣкъ, смотрящій сурово, изподлобья.

Сторчувати, -чую, -єш, *гл.* = **Сторчити.** *Погано вона* (машина) *скибами бере, бо сторчує.* Под. г.

Стос, -су, *м.* 1) Куча, груда. См. **Стіс.** 2) = **Завісок.** Вол. г. Ум. **Стосик.**

Стосуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Относиться. *Сі слова не до тії пісні стосуються. Мовчить, неначе до його і не стосується.* Сквир. у.

Стосунок, -нку, *м.* Отношеніе.

Стота, -ти, *ж.* = **Істота.**

Сто́тве, стотно, *нар.* Точно, тождественно, дѣйствительно. *Воно стотне так в письмі святім написано.* Св. Л. 301. *Стотно така була, як оця.* Конст. у.

Сточити. См. **Сточувати.**

Сто́чки, -чок, *ж. мн.* Слитые вмѣстѣ остатки. *Пила сточки.* МУЕ. III. 150.

Сто́чник, -ка, *м.* Рѣзчикъ-артистъ; такъ называютъ гуцульскихъ артистовъ-рѣзчиковъ но дереву, изготовляющихъ художественныя издѣлія. Шух. I. 301, 304, 246, 247.

Сточувати, -чую, -єш, сов. в. **сточи́ти, -чу́, -чиш,** *гл.* 1) Точить, источить. *Щоб тебе нориці сточили.* Ном. № 13626. 2) Соединять, соединить, связать, сшить. *Ці обидві дошки короткі, треба їх сточити.* Міус. окр. 2) Сливать, слить вмѣстѣ оставшееся въ разныхъ посудахъ. 4) **Сточити брехню**. Выдумать небылицу, соврать. *Чи брехеньки які сточити, кому імення приложити, то так як раз і додала.* Котл. Ен. III. 72.

Стояк, -ка, *м.* 1) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Вас. 165. 2) Часть **звіяшок** (см.). МУЕ. III. 14.

Стояка, -ки, *ж.* Въ загадкѣ: дерево, дубъ. *Стоїть стояка, на стояці висить висяка* (жолудь). ХС. III. О5.

Стоян, -на, *м.* 1) Стоянъ въ постройкѣ. *Тепер становлять хати на стоянах, а колись на лежнях.* Лебед. у. 2) Дверной косякъ. Лебед. у. 3) Большая деревянная бочка на винокуренныхъ заводахъ. НВолын. у. 4) Стоячій улей. Подол. г. 5) = **Стояк 1.** 6) Большая лужа, оставшаяся послѣ разлитія воды? *Понад дунаями вода стоянами.* Чуб. V. 329. 7) Раст. = **Смердючка.** ЗЮЗО. I. 140. Ум. **Стояно́к.**

Стоянка, -ки, *ж.* 1) Стояніе. *А набридла мені отут стоянка.* Новомоск. у. 2) Молоко, поставленное для того, чтобы отстоялось. *Чом ви не дали молока? — Та не хочеться стоянки починать, бо й так масла нема, ні сметани.* Новомоск. у. 3) Навѣсъ или хлѣвъ для лошадей или скота. Радом. у. Вх. Лем. 470. Ум. **Стояночка.** *Пішов Івасенько до стояночки коника сідлати.* Лукаш. 155.

Стоянок, -нка, *м.* 1) Ум. отъ **стоян.** 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 22.

Стояти, стою́, -їш, *гл.* 1) Стоять. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. *Мороз не велик, та стоять не велить.* Ном. № 646. 2) Стоять станомъ, лагеремъ. *По одну сторону на заход-сонця стояли жовніри, а против сонця стояли запорожці.* ЗОЮР. *По тім боці на толоці, там цигане стояли.* Мет. 87. 3) Ожидать, подождать, стоять. *Стій, милий, не вмірай.* Нп. 4) — **за чим**. Дорожить чѣмъ. *Я за волами не стою, — беріть їх.* Зміев. у. 5) **— за що**. Считаться чѣмъ, быть чѣмъ, составлять что. *В мене те стоїть за лихо пекуче, що мені слова промовити не вільно.* МВ. II. 86. 6) — **за ко́го**. Стоять за кого, поддерживать, держать сторону кого. 7) Быть, находиться. *Моє серце в сльозах стоїть.* Гол. IV. 465. 8) — **над гробом**. Одной ногой въ гробу стоять. *Я над гробом стою, брехати не хочу.* НВолын. у.

Стоячий, -а, -е. 1) Стоящій. *Із-під стоячого підошву випоре.* Ном. № 1106. 2) Стоячій. *Хоч лежачий, аби комір стоячий.* Ном. № 8904.

Стоячка, -ки, *ж.* Инструментъ (на трехъ ножкахъ), на которомъ подковываютъ сапоги. Сум. у.

Сто́ячки, *нар.* Стоймя. Шух. I. 235,

Страва, -ви, *ж.* Кушанье, пища, кормъ, продовольствіе. *Ой нате вам, рибалочки, ще й соли на страву.* Мет. 18.

Стравне, -но́го, *с.* Кормовыя деньги.

Стравний, -а, -е. 1) Удобоваримый. 2) Съѣстной, съѣдобный.

Стравня, -ні, *ж.* Пропитаніе, кормъ. Радом.

Стравувати, -вую, -єш, *гл.* Кормить, питать, содержать.

Стравуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Кормиться, питаться, содержать себя. *Як наймусь вартівником до школи, то де я буду стравуватися? я з чужого села.* Камен. у.

Страж, -жі, *ж.* = **Сторожа. — держати**. Быть на караулѣ, на часахъ. *Як стояли ми в Кийові, то я з другими страж держав.* ЗОЮР. I. 71.

Стра́жда́ння, -ня, *с.* Страданіе. *Не раз сплакнула, слухаючи страждання Оксанине.* Кв. I. 224.

Страждати, -даю, -єш, *гл.* Страдать. *Страждала твоя мати так довго.* Кв.

Страждатися, -даюся, -єшся, *гл.* = **Страждати.** *Де син Божий страждається однині й довіка.* Чуб. III. 368.

Страждува́ння, -ня, *с.* = **Страждання.**

Страждувати, -дую, -єш, *гл.* Страдать. *Страждує худоба та й самому страждування.* Камен. у.

Стражник, -ка, *м.* Стражникъ, сторожъ, караульщикъ. *Скочив стражник на охотник, стали ся стріляти, а Висоцький з своїм військом почав ся зближати.* Нп.

Стражниця, -ці, ж. Караульня, сторожевая будка, башня. *А ждав би я мов воїн у стражниці.* К. Іов. 31.

Страма, -ми, *ж.* Постыдное дѣло. *Що я роблю страму таку.* Алв. 24.

Страмити, -млю, -миш, *гл.* = **Соромити.** Алв. 105. Г. Барв. 59.

Страмний, -а, -е. Неприличный, стыдный, срамной. *Та й дочитались же до такого страмного.* О. 1862. VI. 42.

Страмно, *нар.* = **Соромно.** Камен. у.

Страмина, -ни, *ж.* Передвижная лѣстница = **Драбина.** Чуб. II. 230. VII. 551.

Странній, -я, -є. Сторонній, чужой, странствующій. *Нехай би нас стали странні козаки зачувати, до нас захожати, смерти нашої доглядати.* Макс.

Страпа́тий, -а, -е. 1) Растрепанный. *Волосє страпате.* МУЕ. III. 55. 2) Отрепанный. *Краватка така вже страпата, що чи й надінете.* Могил. у.

Страпки, -пок, *ж.* Отрепье, рубище. Гайс. у.

Страптува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* ? *Пішла би я в чисте поле по стадо воронеє, своє зілє страптувати.* Гол. IV. 348.

Страп'я, -п'я, *с.* = **Страпки.** *Іде, а страпя висить.* НВолын. у. *Одежинка.... носилася без перемінки, поки сама не опадала страп'ям та гноттям.* Мир. ХРВ. 162.

Страсний, страстни́й, -а́, -е́. Страстной. *Страсна пятниця.* Ном. № 6850. — **свіча**. Свѣча, горѣвшая на вечернемъ богослуженіи въ страстной четвергъ. ХС. VII. 448. Ум.

Страсне́нький, страстненький. *За останню копійчину, може, свічечку страстненьку купив.* Г. Барв. 457.

Страсть, -сти, *ж.* Страсти, вечернее богослуженіе въ страстной четвергъ. *Був я на страсті.* Ном. № 12832.

Страта, -ти, *ж.* 1) Потеря, утрата, трата. *Або зиск, або страта.* Ном. №4272, 2) Казнь. Левч. 55.

Стратенець, -нця, *м.* Осужденный на смерть. К. Кр. 22. К. МХ. 17.

Стратити, -ся. См. **Страчувати, -ся.**

Стратка, -ки, *ж.* = **Страта 1.** Волч. у.

Страфитися, -фиться, *гл. безл.* Случиться. *Так ся страфило, що вийшли в нього на той час гроши.* Гн. І. 56.

Страх, -ху, *м.* 1) Страхъ, ужасъ. *Страхи на ляхи.* Ном. № 871. *Шила вдова молода край битого шляху, набралася удова великого страху.* Нп. 2) род. **страха**. Путало, страшилище. 3) Привидѣніе, призракъ. 4) — **завдавати**. Внушать страхъ, устрашать. *А буде нашу тисячу гнати й рубати, буде нам, великим панам, страху завдавати.* Макс. Ум. **Страшок.**

Страх, *нар.* Очень, ужасно. *Страх йому їсти захотілось.* Рудч. Ск. І. 135. *Енея не любила страх.* Котл. Ен. І. 6.

Страха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Пугать, устрашать. *Ми будемо своїх жінок страхати, діток зупиняти.* Дума.

Страхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Страшиться, бояться. *Ой батьку гетьмане, я то тепер лицарства дістав, бо я всім перед вів, жадного ся не страхав.* Гол.

Страхів'я, -в'я, *с.* Ужасъ, ужасы. *Я вже бачила усяке страхівя.* Полт. у.

Страхіть, -ти и -ті, *ж.* = **Страхів'я.** О. 1862. VI. 62. *Як горіло, — страхіть яка!* НВолын. у.

Страхіття, -тя, *с.* = **Страхів'я.** *Да годі тобі вже верзти про таке страхіттє.* Г. Барв. 327. *Було б і в нас таке страхіття, як за Косинського.* К. ЦН. 25.

Страхнутися, -хнуся, -нешся, *гл.* Испугаться. *Свого розумоньку страхнулася.* Чуб. V. 1191.

Страховий, -а, -е. ? *В Крим дорога дуже далекая, а ще хура страховая.* Чуб. V. 1044.

Страховина, -ни, *ж.* Нѣчто страшное, страшный предметъ. *Яка б страховина перед ним не вставала, — не злякати їй його.* Мир. ХРВ. 35. *Чи єсть така страховина, щоб я злякалась?* Шевч. Ум. **Страховинка, страховиночка.**

Страховинний, -а, -е. Страшный, полный ужасовъ. *Се страховинна казка для малечі.* К. ЦН. 169.

Страхови́ння, -ня, *с.* = **Страховина.** *Кожне пригадує, як ще в запічку чувало страшне страховиння від бабусь.* Г. Барв. 465.

Страхови́тий, -а, -е. Наводящій страхъ.

Страхо́вище, -ща, *с.* Страшилище. Мир. ХРВ. 69, К. ЦН. 318. *Під ногами страховища двигтіла земля.* Мир. ХРВ. 129.

Страховіття, -тя, *с.* = **Страхіття.** *Чи ти ба, яке страховіття на дворі.* Лебед. у.

Страхополо́х, -ха, *м.* 1) Трусъ. К. ЧР. 69. *Ні в чім не був страхополох.* Котл. Ен. II. 35. *Хиба я страхополох, щоб боявся Петра?* Рк. Левиц. 2) Раст. Xanthium spinosum. Вх. Пч. І. 14.

Страхопуд, -да, *м.* Пугало.

Страхопудливий, страхопудний, -а, -е. Боязливый, трусливый. Борз. у.

Страхота, -ти, *ж.* = **Страхівя.** *Опівночі була велика страхота: кругом хати загув страшенний вітер.* Стор. М. Пр. 37.

Страчувати, -чую, -єш, сов. в. **стра́тити, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Утрачивать, утратить, терять, потерять. *Стратила я щастя і літа страчу.* Грин. III. 257. 2) Лишать, лишить жизни, казнить. ЗОЮР. I. 95. *Страть свого брата, як він додому прийде, то тоді я тебе за жінку візьму.* Чуб. II. 159. *Вже Харька стратили й заховали.* Мет. 426. — **дитя**. Производить, произвести выкидышъ. КС. 1893. VII. 75.

Страчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **стратитися, -чуся, -тишся,** *гл.* 1) Утрачиваться, утратиться. 2) Лишать, лишить себя жизни. *Вас сокирою загачу.... та й сама страчуся.* Федьк.

Страшен, -шна, -не = **Страшний.** Ном. № 1477.

Страшенне, *нар.* = **Страшенно.** *Журився й наш Грицько, страшенне журився.* Г. Барв. 448.

Страшенний, -а, -е. Ужасный. *Коли ж схопиться страшенний вітер.* К. Іов. 5. *Ховався страшенний змій.* Стор. М. Пр. 128.

Страшенно, *нар.* Ужасно, сильно.

Страше́тний, -а, -е = **Страшенний.**

Страше́тно, *нар.* = **Страшенно.**

Страшило, -ла, *с.* 1) Страшилище. 2) Снарядъ для вспугиванія рыбы при ловлѣ ея. Kolb. I. 73.

Страши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Пугать. *Коли страшиш, сам не бійся.* Ном. № 4402.

Страши́тися, -шу́ся, -ши́шся, *гл.* Страшиться, чувствовать страхъ. *Десь ти сам боїшся, і нас козаків страшишся.* Макс.

Страшкий, -а, -е. Страшный. *Страшкий такий собака.* Черниг.

Страшко, *нар.* Страшно.

Страшний, -а, -е. Страшный. *Страшний чоловік. Ввійшов о. Хведор блідий і страшний.* Левиц. I. 534. *Страшний суд.* **Страшний тиждень**. Страстная недѣля.

Страшно, *нар.* Страшно.

Страшок, -шка, *м.* 1) Ум. отъ **страх.** 2) Названіе вола **полової** масти съ особаго рода рогами. КС. 1898. VII. 47. 3) Пугало для птицъ. Вх. Уг. 270.

Стрел, -лу, *м.* = **Стрільба.** *Слухають, а в тій хатці стрел, пук, тріск, крик.* Чуб. I. 105.

Стрелити. См. **Стріляти.**

Стрелиця, -ці, *ж.* Жидкій лѣсокъ. *А за тією долиною, через стрелицю, урочище Козацький Курінь.* ЗОЮР. I. 105.

Стрель, -лю, *м.* = **Стріл.** *Як стрель стрельнув у дівчину.* Мир. ХРВ. 7.

Стрелькуватий, -а, -е. О растеніи лукѣ: стрѣльчатый. *Як хлопець, або дівка найперше покуштує зеленої цибулі, то буде стрелькувата.* Чуб. I. 84.

Стрельнути, -ну, -неш, *гл.* Выстрѣлить. *Він як стрельне.* Рудч. Ск. II. 2. *Хочеться* (з рушниці) *стрельнути.* Котл. МЧ. 455.

Стрельчик, -ка, *м.* = **Стрільчик.** *Ой не літай, сіра утко, до озера води пити, засідають два стрельчики, хочуть тебе вбити.* Чуб. V. 827.

Стремено, -на, *с.* 1) Стремя. *Горе й тому козакові, що все їздить на коневі, із стремен ноги не виймає.* Чуб. V. 130. 2) Штрипка. *До сіх то шараварок здумав він стремена вчепити.* Св. *Л.* 167. 3) См. **Ключ 6.** Шух. I. 253. 4) = **Стрем'я.** Вх. Зн. 67. Ум. **Стременце, стремінце, стреме́нечко, стреме́ночко.** Чуб. III. 308. Чуб. V. 150. *На стременочка ступає, на сіделечко злягав.* Чуб. III. 204.

Стремінце, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **стремено.** 2) У мастеровъ, льющихъ изъ мѣди: деревянныя стѣнки для глиняной формы, въ которой отливается предметъ: гибкая дощечка, концы которой сведены и сцѣплены въ зарубкахъ, въ средину набивается глина; по минованіи надобности концы разнимаются и стремінце снимается съ формы. Шух. I. 281, 283.

Стремін, -на, *м.* = **Стремено.** *Вдовин синок, вдовиченько, з двора виїжджає, його ненька старенькая за стремін хапає.* Нп.

Стреміти, -млю, -миш, *гл.* Торчать. *Була на йому біла свита, набакір шапочка стреміла.* Котл.

Стремя, мя, *с.* Обрывъ, крутизна, стремнина. Вх. Зн. 67. *Дніпрове стремя.*

Стренадка, -ки, *ж.* Птица = **Стерник 2.** Вх. Пч. II. 10.

Стренчити, -чу, -чиш, *гл.* Рекомендовать, указывать, совѣтовать. *Ажеж ти мені стренчив таке ледащо.* Кіев. г.

Стрепенути, -ну, -неш, *гл.* Встряхнуть. *І шкурою сірий бугай стрепенув.* Шевч. *Вони пили, полинули, крилечками стрепенули.* Чуб. V. 58. *Прилетіла пава, коло його впала, крилечками стрепенула та й поцілувала.* Мет. 103. *Мене пан за ухо стрепенув.* Г. Барв. 56. *Тут матінку уже не страх, а нагла радість стрепенула.* Мкр. Г. 56.

Стрепену́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Встряхнуться, встрепенуться. *Як віз підскочив, а воно стрепенулось та й розбилось.* НВолын. у. *Серце боязливе стрепенеться як рибонька.* Шевч.

Стрепет, -та, *м.* Птица стрепетъ. *Крикнув перепел в ярочку, стрепет приснув над тернами.* Щог. В. 53.

Стрепета́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Встряхиваться, встрепываться. *Стій, коню, не лякайся, а ти, соколе, не стрепетайся.* Чуб. II. 252.

Стрепехатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **стрепехнутися, -хнуся, -нешся,** *гл.* Вздрагивать, вздрогнуть. *Душа не озивалась, не стрепехалось серце.* МВ. II. 196. *Його серце мстиво якось стрепехнулось у грудях.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Стриб, -бу, *м.* Скачекъ. *Напірай на стриб та ще й на добрий.* Ном. №. 13662.

Стриб, *меж.* Скокъ! *Стриб, стриб з човнів.* Котл. Ен. VI. 23. *В воду стриб.* Котл. Ен. V. 77.

Стрибайчик, -ка, *м.* Прыгунъ. Эпитетъ зайца. Вх. Пч. II. 6. Ум. **Стрибайчичок.**

Стриба́ти, -ба́ю, -єш, одн. в. стрибну́ти, -бну́, -не́ш, *гл.* Скакать, прыгать, прыгнуть. *Близько видати, далеко стрибати.* Ном. № 11423.

Стрибатися, -бається, *гл. безл.* Прыгаться. *Стрибається, покіль бісом штрикається.* Ном. № 13313.

Стрибкий, -а, -е. Любящій скакать, прыгать. *Стрибкий, як живчик.* Ном. № 8470.

Стрибнути. См. **Стрибати.**

Стрибо́к, -бка, *м.* Скачекъ.

Стрибонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно прыгнуть.

Стрибун, -на, *м.* Прыгунъ. *Стрибун, стрибунець.* Нп. Ум. **Стрибуне́ць.**

Стрива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Подождать. Стривай! Стой! Постой! Обожди! *Стривай лишень! чи чуєш? щось плаче.* Шевч. 101.

Стри́га, -ги, *об.* Низко остриженный. Стрига-мокотига! — такъ дразнятъ дѣти сильно остриженныхъ товарищей. Ном. № 9281. Ум. **Стрижка.**

Стри́гавка, -ки, *ж.* Трясина. Вх. Зн. 67.

Стригну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **стригти.**

Стри́гти, -жу́, -же́ш, *гл.* 1) Стричь. *До Миколи ніколи не сій гречки, не стрижи овечки.* Ном. № 452. 2) Бить. *Всіх за все по спині стриг.* Котл. Ен. VI. 17. 3) **Кінь стриже вухами**. Конь прядетъ ушами. 4) — **зуби на ко́го**. Острить на того зубы. Рк. Левиц. 5) — **куди**. Направляться къ чему; намекать на что. *Он куди його тягне. он куди він стриже.* Мир. Пов. II. 62. *Христя знає, куди се Грицько стриже, та мовчить.* Мир. Пов. I. 119.

Стригун, -на, *м.* Годовалый лошонокъ, у котораго стригутъ гриву. Вас. 197. Ум. **Стригунець.**

Стриє́чний, -а, -е. Двоюродный. *Прийшов к нему.... Іван стриєчний.* Гол. I. 6.

Стрижай, -жая, *м.* = **Стрижій 2**. *Стригти* (вівці) *приходять стрижаї з слобід.* О. 1862. V. Кух. 33.

Стрижак, -ка, *м.* 1) = **Стригун.** 2) Названіе солдатъ изъ за коротко остриженной головы. Желех.

Стрижачка, -ки, *ж.* Кобыла на 2-мъ году. Балт. у.

Стрижень, -жня, *м.* 1) Самое глубокое мѣсто въ рѣкѣ, въ озерѣ, фарватеръ. Вас. 173, 188. 2) Небольшая рѣчка, струя. Гол. 3) Сердцевина дерева. 4) Стержень въ нарывѣ. Зміев. у.

Стрижій, -жія, *м.* 1) Парикмахеръ, стригущій волосы. *Стриже стрижій чоловіка.* Мнж. 121. 2) Стригущій овецъ. Херс.

Стрижка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **стрига. Стри́жка-перестрижка** — такъ дразнятъ стриженныхъ. Екат. у. 2) Остриженная овца. *Овечка-стрижка.* Мил. 42. *Чтире стрижки чорненькії із ягняти маленькії.* Гол. I. 47.

Стрижча, -чати, *с.* = **Стригун.** Ум. **Стрижчатко.** Рудч. Ск. I. 88.

Стрий, стрия, *м.* Дядя. Гн. II. 17.

Стри́йна, -ни, *ж.* 1) = **Тітка, батькова сестра.** Желех. 2) = **Дядина.** Желех. Вх. Лем. 470.

Стрик, -ку, *м.* = **Стрий.** Вх. Уг. 270.

Стрикачка, -ки, *ж.* Палка съ желѣзнымъ концемъ, расширеннымь на подобіе лопаточки. *Прокопав я стіну стрикачкою — тією, що гаврахів убивають.* Новомоск. у.

Стри́ки-бри́ки = **Штрики-брики.**

Стрим, -му, *м.* Удержъ. См. **Упин.** *Нема стриму вдовиному сину.* Нп.

Стримати. См. **Стримувати.**

Стримувати, -мую, -єш, сов. в. **стрима́ти, -ма́ю, -єш,** *гл.* Удерживать, удержать.

Стрих, -ха, *м.* = **Стрихіль.** Желех.

Стрихіль, -ля, *м.* У кожевниковъ инструментъ для растягиванія кожи. Лебед. у. (Лобод.). См. **Стріхіль, стрихулець.**

Стрихулець, -льця, *м.* 1) Гладилка, палочка для выравниванія кожи. Вх. Зн. 67. 2) Палочка для выравниванія зерна въ мѣркѣ.

Стри́цовий, -а, -е. Страусовый. *Стрицове пірько.* АД. І. 46.

Стрібло, -ла, *с.* = **Срібло.** О. 1862. IV. 82.

Стрібний, -а, -е = **Срібний.** Грин. III. 545.

Стрібувати, -бую, -єш, *гл.* Попробовать, попытать. *Хлопцеві дуже сі подобало, як коваль зелізо кує, та й каже: «Тату, а ну й я стрібую».* Гн. II. 94. *Що би його запитали, і що знає, стрібували.* Гол.

Стріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **стрінути, стріти, стріну, -неш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Як вовк: що стрів, те ззів.* Ном. № 4849.

Стріва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **стрінутися, стрітися, -нуся, -нешся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Ой піду я не берегом — лугом: чи не стрінусь з своїм вірним другом.* Мет. 96.

Стрівка, -ки (= стрілка), ж. 1) Значекъ, вырѣзанный на ухѣ овцы передъ выгономъ въ полонину. Шух. І. 195. 2) *Ловушка для воробьевъ.* Вх. Пч. II. 15. См. **Стрілка.**

Стрівожити, -жу, -жиш, *гл.* Встревожить.

Стріво́житися, -жуся, -жишся, *гл.* Встревожиться. К. Іов. 95.

Стрій, -рою, *м.* Костюмъ, нарядъ. Ном. № 11154. Гол. IV. 482.

Стрійний, -а, -е. Хорошо одѣтый, нарядный.

Стрійно, *нар.* Нарядно. *Дай же вам, Боже, й а в полі буйно.... в коморі плідно, в господі стрійно.* Kolb. I. 98.

Стріка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* = **Стрівати.** *Козак іде, дівчину стрікає.* Грин. III. 295.

Стрікнути, -кну, -неш, *гл.* Ужалить. *Коли чую, а воно мене неначе шо стріпнуло.... Аж то гадюка.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Стріл, -лу, *м.* Выстрѣлъ. *За їдним стрілом убив дві качки.* НВолын. у. *Велів гармати нарихтувати, на Вирвингород стріли спускати.* АД. І. 19.

Стріла, -ли, ж. 1) Стрѣла. *Летіла стріла уподовж села, убила стріла вдовиного сина.* Нп. 2) — **огняна**. Молнія. 3) Бревно, которымъ поворачиваютъ вѣтряную мельницу. 4) Часть ткацк. станка. См. **Верстат.** Шух. І. 256. 5) Часть маслобойни. См. **Олійниця.** Шух. І. 163. 6) Часть плуга. Вас. 199. 7) — **водяна**. Раст. = **Стрілиця 4.** ЗЮЗО. І. 134. Ум. **Стрілка, стрілонька, стрілочка.** *Винесла лучок і стрілочок пучок.* Чуб. V. 289.

Стрілецтво, -ва, *с.* Охота (ружейная), охотничій промыселъ. Шух. І. 229. *Три стрільчики молоденькі з стрилецтва да йшли.* Федьк. III. 163.

Стрілець, -льця, *м.* Стрѣлокъ, охотникъ. *Купець, як стрілець.* Ном. № 10553. Ум. **Стрільник.**

Стрілецький, -а, -е. Охотничій. *Крест стрілецький.* Федьк. І. 19.

Стрілити. См. **Стріляти.**

Стрілиця, -ці, *ж.* 1) = **Стріла.** *Подай мені лука й три стрілиці.* АД. І. 149. 2) Сапожная колодка (ступня). Сум. у. Вас. 161. 3) Кряжъ. *Воно, бач, гора б то; але по цей бік балка дуже глибом і по той бік теж; так він не балкою, а стрілицею побіг, бо, бач, рівно було.* Канев. у. 4) Прорѣзанный каналъ на болотѣ. Пирят. у. 5) Раст. Saggitaria saggitaefolia L. ЗЮЗО. І. 134.

Стрілка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **стріла.** *Пустимо стрілку як грім по небу.* АД. І. 9. **Стрілка-пірка**. Пернатая стрѣла. *Я свого сина сама вгадаю — по стрільці-пірці, по красній дівці.*

Чуб. III. 294. 2) Стрѣлка (въ часахъ, компасѣ и др.). 3) Трубчатый стебель у хлѣбныхъ растеній, у лука. Гол. Од. 48. Чуб. VII. 413. *Жито вже викида стрілки.* (Залюб.). *Ще хліб і досі росте у стрілку, а поки колос викидатиме, то ще підождемо.* Лебед. у. *Цибуля погналась в стрілки.* Левиц. I. 28. 4) Дышло у воза. НВолын. у. 5) Рычагъ въ маслобойнѣ. Екат. у. (Залюб.). 6) Значекъ на ухѣ овцы: вырѣзка остраго угла. Мнж. 182. См. **Стрівка.**

Стрілкуватий, -а, -е = **Стрелькуватий.** *Стрілкувата цибуля.*

Стрілочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **стріла.** 2) Родъ растенія. *Обсади мене трьома зіллями: першим зіллям — гвоздичками, другим зіллям — васильками, третім зіллям — стрілочками.* Маркев. 11.

Стріль, -ре́лю, *м.* = **Стріл.** *Чи стріль на тебе полетить, чи ніж блискучий в серце вп'ється.* Мкр. Г. 24. 2) **Стріль-вода**. Быстрая вода.

Стрільба, -би, *ж.* 1) Стрѣльба. *Сотникові коня дати, гетьманові зброю, щоб позволив поховати козака з стрільбою.* Гол. I. 95. 2) Огнестрѣльное оружіе. *Брат у світлиці стрільбу набиває.* Гол. I. 195.

Стрільний, -а, -е. Огнестрѣльный. *Стрільни рана.*

Стрільнути, -ну, -неш, *гл.* = **Стрельнути.** *У Глухові, у городі, стрільнули з гармати.* Макс.

Стрільня́, -ні́, *ж.* = **Стрільба 1.**

Стрільцювати, -цюю, -єш, *гл.* Быть ружейнымъ охотникомъ. *Хто стрільцювать, а хто рибальчить.* О. 1862. II. 62.

Стрільчик, -ка, *м.* Ум. отъ **стрілець.**

Стрільчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Стрільцювати.** Вх. Зн. 67.

Стріляйник, -ка, *м.* = **Стрілець.** Ум. **Стріляйничок.** *Ловчику, стріляйничку, не стріляй мене.* Чуб. II. 157.

Стріляний, -а, -е. Прострѣленный. *Що маю на собі девять ран рубаних, широких, а чотирі стріляних глибоких.* Макс.

Стріля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **стрелити, стрілити, -лю, -лиш,** *гл.* Стрѣлять, выстрѣлить. *Чоловік стріляє, а Бог кулі носить.* Ном. *Ой як стрелив Бондаренко, — гусарина встрелив.* КС. 1862. III. 537. *Стефан в серце стрілив.* Лукаш. *Ой як стрілив, — царя вцілив.* АД. I. 146.

Стрімголов, *нар.* Стремглавъ, опрометью. *Стрімголов було кидається з хати.* МВ. I. 46. *Крикнула хозяйка з ляку, та стрімголов на двір.* Рудч. Ск. II. 59.

Стрімкий, -а, -е. 1) Высокій, тонкій и високій; крутой. *Стрімка хата.* Канев. у. *Цей причілок дуже стрімкий.* 2) Стоймя стоящій (о пахоти). *Як кидаєш зерно на стрімку ріллю, то зерно западає глибоко.* Волч. у.

Стрімко, *нар.* 1) Ровно въ высоту. *Очі грають, стан високий стрімко розігнувся.* К. МБ. III. 247. 2) Круто. *Стрімко крокви поставив.* Канев. у. 3) Остроконечно. *Не верши стіжка стрімко.* Рк. Левиц.

Стрімляк, -ка, *м.* Шпицъ. *Підрадчик забрав уже карбованців вісімсот, а тільки зіп'яв отого стрімляка на церкві та й годі.* Брацл. у.

Стрімчастий, -а, -е = **Стрімкий.** МВ. III. 138.

Стрінути, -ся. См. **Стріти, -ся.**

Стріп, -пу, *м.* 1) Куча (дерева, напр). Шух. I. 178. 2)? *Я з стодоли та у стріп, накрив мене житній сніп.* Нп.

Стріпну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* = **Стрепенути.** *Стріпнула сивими крильцями.* Грин. III. 362. *Стріпне залізом, — залізо забряжчить на їй.* МВ. (О. 1862. II. 102).

Стріпотати, стріпоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Стрепенути.** *Крилоньками стріпотіли.* Чуб. V. 1087.

Стріскати, -каю, -єш, *гл.* Сожрать.

Стріт, -ту, *м.* Встрѣча. Еф. 55.

Стрітенний, -а, -е. — куми. Встрѣчные кумовья. Мил. 22.

Стрітення, -ня, *с.* Праздн. Срѣтенье Господнє 2 февраля. ХС. I. 74. Грин. I. 32. *На стрітення зіма з літом пострічаються.* Ном. № 521.

Стрітенський, -а, -е. Срѣтенскій. *Стрітенська вода.* ХС. I. 74.

Стріти, -ся. См. **Стрівати, -ся.**

Стріть, -ти и -ті, *ж.* Встрѣча. **У стріть іти**. Итти на встрѣчу. Шух. I. 154. *А ти, Андрію, знов з тим а тим підеш мені в стріть.* Федьк. **У стріть води**. Противъ теченія. Шух. I. 182, 223.

Стріха, -хи, *ж.* 1) Край соломенной крыши, выступающій за стѣну. *І горобець свою стріху має.* Ном. *Да вже весна красна із стріх вода капле.* Мет. 301. 2) Соломенная крыша. Kolb. I. 56. Ум. **Стрімка.**

Стріхавий, -а, -е. Взъерошенный, шершавый. Угор.

Стріхіль, -ля, *м.* Тупой сапожный ножъ, которымъ выравниваютъ кожу. См. **Стріхіль, стрихулець.**

Стріч, *нар.* На встрѣчу. *Біжить стріч Іван.* Волч. у.

Стріча, -чі, *ж.* Встрѣча. *Біжать один одному в стрічу.* Котл.

Стрічений, -а, -е. — ні куми́ = **Стрітенні куми.** Мил. 183.

Стрічань, -ня, *м.* = **Стрітення.** Чуб. III. 6.

Стріча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Стрівати.** *Я пішов його стрічати.* Г. Барв. 441.

Стріча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* = **Стріватися.** *Стрічаються на Стрітення зіма з літом.* Ном. № 521.

Стрічення, -ня, *с.* = **Стрітення.**

Стрічечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **стрічка.**

Стрічка, -ки, *ж.* 1) Лента. Мет. 204. Чуб. ШІ. 423. *Росплітали коси та стрічки знімали.* Шевч. 2) Тесемка. Ум. **Стрічечка.**

Стрічний, -а, -е. Встрѣчный.

Стрішка, -ки, *ж.* Ум. отъ **стріха.**

Стро́гий, -а, -е. Свирѣпый, жестокій. *Звір строгий.* Морд.

Стро́го, *нар.* 1) Жестоко, свирѣпо. 2) Очень. *Понесли багача строго високо.* Гол. III. 265.

Строжи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* Обрубывать сучья срубленнаго дерева. Шух. I. 177.

Строї́ти, -ро́ю, -їш, *гл.* 1) Одѣвать, наряжать. Ном. № 9313. 2) Настраивать. *Ой ти, Давиде, свої гусла стрій.* Чуб. III. 384. 3) Готовить, приготовлять, снаряжать. *Стрійте коні.* НВолын. у. *В стані свічка горить, там Івасьо коня строїть.* Чуб. III. 416. 4) Дѣлать, сооружать, строить. *На один копил дідько всіх ляхів строїв.* Ном. № 864. *З чужого добра не строїть двора.* Ном. № 9658.

Строїти, -рою, -їш, *гл.* = **Струїти.**

Строї́тися, -ро́юся, -їшся, *гл.* 1) Наряжаться. 2) Приготовляться. *Тремтить косонька, ся боїть, свашка ся на ню строїть.* Гол. IV. 432. 3) Строиться, становиться въ строй. *Строїтись на баталію.* Чуб. 4) Строиться. *Строяться доми та все нові́ї.* Чуб. V. 179.

Стройка, -ки, *ж.* Постройка. Зміев. у.

Стро́йний, -а, -е = **Стрійний.** *Грицько з Марухою, стройною чорнюхою та шукав собі місця.* Гол.

Стро́йно, *нар.* = **Стрійно.** (Гості) *стройно, гучно, бучно поприїжджали, в соболевих ковпаках і в злоцистих поясах, і червоних чоботах і ферезіях.* Гол. III. 485.

Строк, -ку, *м.* 1) Срокъ. *Ще й до строку далеко.* Мир. Пов. II. 72. 2) Наемъ на срокъ. *А я тебе ізгадаю в строку горюючи.* Грин. III. 559. **У строках стати**. Наняться на извѣстный срокъ. Ном. № 10323.

Строка, -ки, *ж.* Рядъ? Встрѣчено въ выраженіяхъ: а) **У строці**. *Комора на причілку, хати у строці.* Ном. № 7754. б) **К строці**. Къ мѣсту. *Постав чавун к строці, — чого він на дорозі стоїть.* Конст. у. *Є у нас і грунт, і хата, тільки не к строці стоїть: далеко од панського двору, аж на край хутора. Як би було ближче, то мій би чоловік* (прикащик у пана) *частіше таки ходив додому.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Строкарь, -ря, *м.* Нанятый на срокъ рабочій. Хот. у.

Строкатий, -а, -е. 1) Пестрый. 2) О масти: пѣгій. *Хтось до вас строкатого коника приводив.* МВ. 3) Капризный. *В душі своїй була строката.* Котл. Ен. IV. 16.

Строковець, -вця, *м.* = **Строкарь.** Хот. у.

Строковий, -а, -е. На срокъ нанятый.

Стром, -му, *м.* 1) Фруктовое дерево. Угор. 2) Крутизна.

Строма, -ми, *ж.* Крутизна, стремнина. *Та ви бо туди не їдьте, бо там така строма, що й голови цілісенької не буде.* Староб. у. *Поліз по стромах.* Св. Л. 38.

Стромля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Втыкать, всаживать, вонзать. *Попав пальцем в небо, стромляй дальше.* Ном. № 1777. *Стромляй сюди ноги, де я в міді стою.* Рудч. Ск. I. 103.

Стромля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Втыкаться, вонзаться.

Стромовина, -ни, *ж.* Стремина. Федьк. I. 88.

Стромо́та, -ти, *ж.* = **Соромота.** *Танець не робота: хто не вміє, то стромота.* Ном. № 12476.

Стромити, -млю, -миш, *гл.* = **Стромляти.** Угор.

Стропа, -пи, *ж.* Ворохъ, куча, комокъ. Желех. Шух. I. 187.

Стропи́тися, -плюся, -пишся, *гл.* Сбиться съ пути, съ толку. Ном. № 6246.

Строчи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* Строчить (въ шитьѣ).

Строчільний, -а, -е. Употребляемый для строченія. *Шило строчільне.* Вас. 161.

Строчок, -чка, *м.* Раст. Helvella esculenta Pers. ЗЮЗО. I. 124.

Строщи́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* 1) Растрощить. *Строщити на дрізочки.* Ном. № 3866. *Ой я тую червону калину строщу і зламаю.* Чуб. V. 284. 2) Сожрать, съѣсть съ жадностью. *Всі строщили сухарі.* Котл. Ен. IV. 19.

Строюдити, -джу, -диш, *гл.* Встревожить. Строюдитися, джуся, дишся, *гл.* Встревожиться. *Шелесть щосъ в лісі.... а вони й строюдились від тії мари.* Полт. у. 2) Затосковать. *Строюдився за родиною, аж заголосив.* Полт. у.

Струб, -бу, *м.* и пр. = **Зруб и пр.** Угор.

Струг, -га, *м.* 1) Стругъ, скобель. Шух. 260. Вас. 164. *Ні стругом не встругати, ні сокирою не врубати.* Грин. І. 237. *Баштанник сидів коло куріня і щось стругав стругом.* Левиц. Пов. 227. 2) Рыба форель, Salmo fario. Вх. Пч. II. 20. Ум. **Стружо́к, струженько.** Вас. 178.

Струга, -ги, *ж.* Ручей, струя.

Стругати, -гаю, -єш и -жу, -жеш, *гл.* 1) Строгать. *Лагодили самопали, ратища стругали.* Шевч. 2) Скресть. *Стружать глину.* Вас. 178. **Дорожки стругать**. Чистить дорожки. Мил. 193. **Моркву стругати**. См. **Морква.** 3) О вѣтрѣ, мятели: сильно дуть. *Вітер струже. Ой по улиці та метіль струже.* Грин. III. 324. 4) Танцовать. *Після сих другі стругали гусаря, ой-ненько, материнки, куцюруба.* Мкр. Н. 30.

Стругач, -ча, *м.* 1) Обыкновеннаго устройства ножъ, которымъ выстругиваютъ предварительно дерево для ложки. Шух. І. 247. 2) Родъ лопатки для чистки дорожекъ. *Щоб ти мені до обіда всі дорожки вичистив у садку. — Добре, я вичистю, зробіть мені тільки такий стругач, як дорожка завширшки.* Чуб. II. 223.

Стругачка, -ки, *ж.* Скребокъ для чистки дорожекъ. Полт. г. См. **Стругач 2.**

Стругну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* 1) Стругнуть. 2) Убѣжать, умчаться. *Стругнула, де Еол живав.* Котл. Ен. 3) Ударить. *Як стругне його по пиці.* Лохв. у. 4) Отпалить, выкинуть, отколоть штуку, колѣнце. *Стругнув штуку! Оце так стругнув!* Лохв. у.

Струдити, -джу, -диш, *гл.* Утомить работой. *Вернула з поля змучена і струджена.* Гн. І. 92. *Мого миленького не розбудять: миленький бардзо стружений.* Чуб. III. 320.

Струди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Изнуриться отъ работы, истомиться, измучиться. Вх. Лем. 471.

Стружка, -ки, *ж.* 1) Стружка (дерева, глины). Вас. 178. 2) У гребенщиковъ: родъ верстата для чистки роговыхъ пластинокъ. Вас. 164. Ум. **Стружечка.**

Стружок, -жка, *м.* Ум. отъ **струг.** Вас. 178.

Струїти, -рую, -їш, *гл.* Отравить. *В вівторок рано зілля варила, а в середу Гриця струїла.* Чуб. V. 429.

Струйний, -а, -е. О голосѣ: пріятный, мелодическій. *Який в його голос був струйний.* МВ. II. 93.

Струк, -ка, *м.* 1) Струкъ. *Бобові струки.* 2) Початокъ у кукурузы. Хотин. у. Ум. **Стручо́к, стручечок.**

Струме́нт, -ту, *м.* 1) Инструментъ. 2) Музыкальный инструментъ. ЗОЮР. І. 8.

Струме́ція, -ції, *ж.* Инструменты. *Накупив струмеції, кує плуги, рала, усе.* Грин. II. 73.

Струмінь, -меню, *м.* Потокъ, ручей. Щог. Сл. 6. Мир. ХРВ. 31. *Де ті й сльози беруться! так і ллються струменем.* МВ. І. 101.

Струмок, -мка, *м.* Ручеекъ. Ум. **Струмочок.** Лев. Пов. 191. *Задзюркотіли по улицях струмочки.* МВ.

Струна, -ни, *ж.* 1) Струна. *Що скрипочка з васильочок, а струни із рути.* Мет. 20. 2) См. **Лун 3.** Ум. **Струнка, струночка.** *Іде вона як струночка.* О. 1861. IV. 32.

Струни́стий, -а, -е. Струноподобный.

Струниці, -ць, *ж. мн.* Тонкая кишка. Вх. Лем. 471.

Струнка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **струна.** 2) Отгороженное мѣсто въ овечьемъ хлѣвѣ, гдѣ производится доеніе матокъ. Кобел. у. Устройство: два столба —**пвлюхи**, на нихъ сверху крыша — **повірхник**, посрединѣ горизонтально отъ одного столба до

другого — **побе́дрина**, къ ней прибиты вертикально стоящія **до́шки**, на которыя опираются спины доящихъ, передъ каждой доской — **сіде́ць** — толстый столбикъ для сидѣнья. Шух. І. 185, 188, 192, 194.

Струнчити, -чу, -чиш, *гл.* Давать нагоняй, пріструнивать. Г. Барв. 4. *Батьків, щоб струнчити доволі, а мати, щоб пожалувать одна.* Ном. № 9225,

Струнки́й, -а́, -е́. Стройный. *Станочок струнький.* МВ. II. 19.

Струп, -пу, *м.* 1) Струпъ. *Чує муха де струп, туди й летить.* Чуб. І. 268. **Струпом узятись.** Покрыться струпьями. 2) Наростъ, бугорокъ на плодѣ. Ум. **Струпо́чок.** *Знайшов таку хорошу* (грушу), *щоб де струпочок, або що: з одного боку жовта, а з другого рум'яна, як жива.* Св. Л. 205.

Струпіти, -пію, -єш, *гл.* Покрываться струпьями.

Струпішати, -шаю, -єш, струпішіти, -шію, -єш, *гл.* Разложиться. *Лежить козак молоденький, на нім тіло почорніло, а від вітру струпішіло.* Нп.

Струпкий, -а, -е. О пути: покрытый замерзшею грязью, кочковатый. *Струпка дорога, бо кал замерз погружений.* Волч. у.

Струпко, *нар.* = **їхати.** Ѣхать по замерзшей грязи. Волч. у.

Струпкуватий, -а, -е. То-же, что и **струпуватий** 2. *Струпкувате сукно —* сукно не гладкое, въ узелкахъ. НВолын. у.

Струпли́вий, -а, -е. Покрытый струпьями.

Струплястий, -а, -е = **Струпкий.** *Струплястий шлях.* Черн. г.

Струпуватий, -а, -е. 1) = **Стрункий.** 2) Шереховатый, въ бугоркахъ. *Струпуваті яблука.* Черк. у.

Струпувато, *нар.* = **Струпко.** *Воно як би замерзло все да не струпувато, до було б слизько.*

Струс, -су, *м.* 1) Суета, смятеніе. *Піднявся струс, біганина.... З одного місця переходили люде на друге, шукаючи волі.* Мир. ХРВ. 85. *Струс такий счинився, що й Боже.* Лебед. у. 2) Отрясываніе плодовъ съ деревьевъ, а также и самые отрясываемые плоды. *Такі садки, що за струс по сто карбованців беруть.* Канев. у.

Струсанина, -ни, *ж.* = **Струс.**

Струсевий, -а, -е. Страусовый. *Струсеві піря.* К. ЧР. 54.

Струсити. См. **Струшувати.**

Струсій, -я, -є = **Струсевий.** *Струсе перо.* Мнж. 4 6.

Струснути, -сну, -неш, *гл.* 1) Встряхнуть. *Струсне за гриву, то так і впаде.* ЗОЮР. І. 125. 2) Стряхнуть. *От чоловік струснув груші, жінка позбірала.* Рудч. Ск. І. 186.

Струсну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) Встряхнуться. *Баринчик, баранчик, струснись.* Рудч. Ск. II. 129. 2) Содрогнуться, вздрогнуть. *Та піди зрубай тую билину. Перший раз рубнув — струснулася, другий раз рубнув — вона загула.* Чуб. V. 707.

Струсонути, -ну, -неш, *гл.* Встряхнуть. *Громом Турещину струсонули.* К. ЦН. 222.

Струтити. См. **Стручувати.**

Струхнути, -хну, -неш, *гл.* = **Струснути.** *Коли б струхнув хоть головою.* Котл. Ен. II. 31.

Струх(ну)ти, -хну, -неш, *гл.* Сгнить. *Корінь його струхне.* К. Іов. 30. *Галя може струхла там у землі.* Рудч. Ск. І. 138.

Струхнутися, -хнуся, -нешся, *гл.* = **Струснутися.** *І ковтки мої струхнуться в ямі.* Ном. № 3593.

Струць, -ця, *м.* Дуракъ. Борз. у. *Струць задесенський.* Ном. № 13617.

Стручечок, -чка, *м.* Ум. отъ **струк.**

Стручкуватий, -а, -е. 1) Стручковый. *Стручкуватий горох.* 2) Объ овчинѣ: въ завиткахъ. *Стручкувата вовна на кожусі.* НВолын. у.

Стручо́к, -чка, *м.* 1) Стручекъ. *Горох сію, два стручки, роди. Боже, чотирі.* Чуб. III. 42. 2) Завитокъ шерсти на овчинѣ. *Скільки на кожусі стручків, стільки дитині рочків.* Ном. № 11622.

Стручувати, -чую, -єш, сов. в. **струтити, -чу, -тиш,** *гл.* Сталкивать, столкнуть. *Струтити їх з неба.* Гн. II. 219.

Струччя, -чя, *с. соб.* отъ струк.

Струшувати, -шую, -єш, сов. в. **струси́ти, -шу́, -сиш,** *гл.* 1) Стряхивать, стряхнуть. *Кожух його струшує.* МВ. II. 26. 2) Отрясывать, отрясти. *Піду хоч яблучок струшу.* Рудч. Ск. II. 60. *Струсив грушу, назбірав... груш.* Чуб. II. 147.

Стрюк, -ка, *м.* = **Струк.** Камен. у. Ум. **Стрючо́к, стрюче́чок.**

Стрюкови́ння, -ня, *с.* Стебли стручковаго растенія. Лебед. у.

Стрюкуватий, стрючкуватий, -а, -е = **Стручкуватий.** *Стрючкувата вовна.* НВолын. у.

Стрючо́к, -чка, *м.* = **Стручок.** Иногда словомъ стрючок обозначаютъ лишь красный стручковый перець: *З стрючком горілку продавала.* Котл. Ен. VI. 8.

Стрямкий, -а, -е. Крутой. См. **Стрімкий.** *Гора стрямка, треба воза гальмувати.* Бессар.

Стряски́, -со́к, *ж. мн.* Соломенная труха. Вх. Зн. 67.

Стрясти, -су, -сеш, *гл.* Потрясти. *Як побачить мене з вами, аж його трясця стрясе.* Чуб. V. 648.

Стряха, -хи, *ж.* = **Стріха.** Угор.

Стрях(ну)ти, -хну, -неш, *гл.* Немного подсохнуть. *Мав у ліс їхати — коли це як ушкваре дощ, як з відра, та швидко й перейшов; та вже як стряхло, то ото й рушили.* Харьк. г.

Стуг, -га, *м.* Костеръ. Левч. 60.

Стуга, -ги, *ж.* 1) Плетеная коробка изъ лозы, обмазанная глиной — для сохраненія зерна, муки. *Розумна жона, як стуга пшона.* Ном. № 1406. 2) Коробка изъ дуба. *Виносе стужку з пирогами на місто.* Лебед. у. Ум. **Стужка, стужечка.** *Узяли стужку з калачами.* К. ЧР. 282.

Стуга, *нар.* Потуже. *Да в'яжи, вража татарюго, да назад руки стуга.* Грин. III. 590. *Та підтягай, малий джуро, та попруги стуга.* Мет. Ум. **Стугенька.**

Стугавіти, -вію, -єш, *гл.* = **Стужавіти.** *Боли б сонце, то стугавіла б земля швидко, а то мокрячина.* Камен. у.

Стугенька, *нар.* Ум. отъ **стуга.**

Стугни́ти, -гню́, -ни́ш, *гл.* = **Стугоніти.** Радом. у.

Стугон, -ну, *м.* Глухой гулъ, глухой стукъ. *Чую, десь коло хати стугон, наче що довбало глину.* Новомоск. у.

Стугоніти, -ню, -ниш, *гл.* Глухо гудѣть. *Коли вони чують — аж стугонить земля.* Рудч. Ск. І. 147.

Студенець, -нцю, *м.* = **Холодець.** Шух. І. 143. Kolb. I. 50.

Студе́ний, -а, -е. Холодный, студеный. Ном. № 13735. *Налетіли гуси з чистого броду, змутили мені студену воду.* Чуб. V. 325. Ум. **Студене́нький.** *Вітер студененький.* Лукаш.

Студени́ця, -ці, *ж.* = **Криниця.** *Пішла б любка та й принесла ой водиці з студениці.* Нп.

Студено, *нар.* Холодно. *Так студено у хаті.* Гн. II. 17.

Студент, -та, *м.* 1) Ученикъ. *Ішли три студенти до школи.* Гн. І. 163. 2) Студентъ. *Студенти, як звичайно буває, почали записувати його лекції.* Левиц. Пов. 52.

Студень, -дня, *м.* 1) Декабрь. 2) Колодезь. Влад. Волын.

Студити, -джу, -диш, *гл.* 1) Студить, охлаждать. *Опарився на молоці та й воду студить.* Ном. № 5793. *Ну й якого ти чорта рипаєшся, аби тільки хату студити.* 2) Знобить. *Студить мене.* Камен. у.

Студінь, -ні, *ж.* Стужа. МУЕ. III. 54. *А то студінь така, Господи!* Федьк.

Студник, -ка, *м.* = **Студениця.** Вх. Лем. 471.

Студниця, -ці, *ж.* = **Студениця.** Ум. **Студничка, студни́ченька.** *Вибрав собі кирниченьку, в чистім полі студничейку.* МУЕ. III. 41.

Студня, -ні, *ж.* Колодезь. Чуб. II. 119. *На високій горі студня мурована.* Гол. II. 234. Ум. **Студенька.** Вх. Лем. 471.

Студняний, -а, -е. Колодезный. *Студняна вода.* Вх. Уг. 249.

Студонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно подуть, сильно повѣять. *Вітер як студоне, так і людину б занесло наче.* Пирят. у.

Стужавіти, -вію, -єш, *гл.* Затвердѣть (о размокшей землѣ, глинѣ и пр.). Не *стужавіло, а потупали зараз, то й ями знать.*

Стужи́тися, -жу́ся, -жишся, *гл.* Опечалиться. *А хмурна, луні личенько закрила, бо зблідло бідній, бачиш, ся стужила.* Федьк. І. 65.

Стужка, -ки, *ж.* Ум. отъ **стуга.**

І. Стук! *меж.* Стукъ. *Стук-стук в віконце.* Рудч. Ск. II. 4.

II. Стук, -ку, *м.* Стукъ. **У стук стукати**. Сильно стучать. *У стук серце стукало.* МВ. (О. 1862. І. 99).

Стукало, -ла, *с.* То, чѣмъ стучать.

Стукання, -ня, *с.* Стучаніе.

Стукарство, -ва, *с.* Должность ночного сторожа. Харьк. у.

Стукарь, -ря, *м.* Ночной сторожъ. Харьк. у.

Стукати, -каю, -єш, *гл.* Стучать. *У двері стукав, добувався.* Котл. Ен. III. 11.

Стукачка, -ки, *ж.* = **Стукало.** *Сторож перестав стукати у стукачку.* ЗОЮР. II. 77.

Стукіт, -коту, *м.* Стукъ.

Стукнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Стукнуть. *Стукнули, грякнули, як грім загремів.* АД. 1. 23. *Вийду на улицю, — гукну, підійду під оконце — стукну.* Чуб. V. 170. 2) Ударить. *Стукнувши кулаком об стіл.* Стор. М. Пр. 44.

Стукнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Удариться. *Осідала підо мною земля, аж поки не стукнувся об пекельні ворота.* Стор. М. Пр. 42.

Стукнява, -ви, *ж.* Стукотня. *Там така стукнява та грюкнява.* Харьк.

Стукота́ти, -чу́, -тиш, *гл.* Стучать. *Стукотить — грімотить, мов сто коней біжить.*

Стукотій, -тія, *м.* Безпокойный человѣкъ, надоѣдающій своимъ стукомъ, возней. Рк. Левиц.

Стукоті́ння, -ня, *с.* Стукъ, стучаніе. Лохв. у. *Віз покотився, і стукотіння далеко розляглося по степу.* Левиц. Пов. 236.

Стукотіти, -чу, -чеш, *гл.* = **Стукотати.** *В хаті у бідного ляда стукоче.* Щог. В. 51.

Стукотнеча, -чі, *ж.* = **Стукнява.**

Стуко́тнява, -ви, *ж.* = **Стукнява.** *Оця стукотнява та грюкотнява хоч кого вижене.* Харьк.

Стуку! *межд.* **= Стук!** *Ой стуку-стуху, подай, серце, руку.* Чуб. V. 53.

Стул, -ла, *м.* = **Матня.** Черн. у.

Стулень, -льня, *м.* 1) Родъ пирога безъ начинки. *Залюбки книші побгали, стульні й паляниці.* Мкр. Н. 18. 2) Vulva. Чуб. V. 1129.

Стули́гуз, -за, *м.* Раст. Listera ovata. ЗЮЗО. I. 127.

Стулити, -ся. См. **Стуляти, -ся.**

Стулювати, -ся, -люю, -ся, -єш, -ся = **Стуляти, -ся.**

Стуляти, -ляю, -єш, сов. в. **стулити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Складывать, сложить одно съ другимъ, сжимать, сжать. *Яйце стулю так, що воно ізнов ціле буде.* Рудч. Ск. I. 150. *І цупко кулаки стуливши, Дареса битись визивав.* Котл. Ен. II. 19. **Стулити очі**. Зажмурить глаза. Алв. 64. 2) Соорудить, сдѣлать кой-какъ. *Недавно стулив я собі оцю рясу.* Левиц. I. 140.

Стуля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **стулитися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* 1) Складываться, сложиться вмѣстѣ, сжиматься, сжаться, прижиматься, прижаться другъ къ другу. *Чи так у вас, як у нас на березі колючки? Чи так у вас, як у нас стуляються губочки?* Мил. 108. *Дід трохи притомивсь, вже і торба з запасом стулилась.* Стор. I. 98. 2) О человѣкѣ, животномъ: съеживаться, съежиться. — **плечима**. Пожать плечами. *Стуливсь плечима та й пішов.* НВолын. у.

Стуманитися, -нюся, -нишся, *гл.* Покрыться туманомъ.

Стуманілий, -а, -е. Съ отуманенной головой, съ помраченнымъ пониманіемъ. *Схаменуться, стрепенуться стуманілі люде.* К. ХП. 47.

Стуманіти, -нію, -єш, *гл.* = **Стуманитися.** 2) Одурѣть, оторопѣть.

Ступа, -пи, *ж.* 1) Ступка, толчея. *Носиться, як дурень з ступою.* Ном. 2) — **ножана**. Ножная толчея. Сим. 139. Тоже: — **ножіна**. Состоять изъ колоди съ **ємою** (ямою), на колоду, подъ прямымъ угломъ къ ней, положены концы двухъ параллельныхъ брусковъ — **підвалин**, противоположные концы которыхъ опираются на ножки — **лабки́** и соединены **попругою** — деревян. перекладиной; рычагъ, **клюпач**, опирается на вдѣланный въ него **вал**, лежащій концами на **підвалинах**; одинъ конецъ **клюпача** находится подъ **попругою**, на другомъ у него тяжелый песть — **клюпа**, обитый листовымъ желѣзомъ — **постолом** и падающій въ **єму**; стоящій на рычагѣ работникъ держится за подставку, ручник въ видѣ буквы п, опирающейся ножками на **підвалини**. Шух. I. 162. 3) — **походюча, прохідна**. Также толчея слѣд. устройства: **коло́да** съ **ямою**, выложенной листовымъ желѣзомъ (постолом), по обѣимъ сторонамъ ямы въ **колоді** два столба (**стовпи**), соединенныхъ двумя толстыми досками вверху и посреди — **правило вишнє** и **нижнє**; **стовпи** и

правила вмѣстѣ называются **єрем**; надъ ямою въ **правилах** отверстія, сквозь которыя проходитъ четырехгранный пестъ — **макогін**, вверху имѣющій утолщеніе — **го́лову**, а внизу обитымъ желѣзомъ концемъ входящій въ **єму**; въ пестѣ внизу колышекъ — **клюк**, къ которому привязанъ **шнур**, идущій вверхъ, переброшенный черезъ прикрѣпленный къ верхнему **правилу** блокъ (**жєбки**) и затѣмъ спускающійся внизъ къ подали, называемой **ступатень**, укрѣпленной въ **підножях** съ **лабками** (ножками); нажатіе **ступатня** поднимаетъ пестъ. Шух. І. 162. **Правила** наз. еще **раме́на**. Шух. І. 104. 4) Часть маслобойни. См. **Олійниця.** 5) Толчея въ сукновальнѣ. Вас. 172. Также сама сукновальня. Мик. 481; тоже: **ступа сукнєна**. Шух. І. 113. 6) Часть ловушки для лисицъ. См. **Пасть.** Шух. І. 236. Ум. **Ступка.**

Ступа, -пи, *ж.* 1) Шагъ, слѣдъ, стопа. *Пішов буцім то в город тихою ступою.* Кв. І. 31. *Ой ступай же, кониченьку, тихою ступою.* Чуб. **Ступо́ю**. Шагомъ. *Їде собі ступою.* Канев. у. 2) Слѣдъ. 3) **Вовча ступа**. Раст. Lycopus cxaltatus. Вх. Пч. І. 11. *Вовча ступа пустила широке листя.* МВ. І. 140.

Ступак, -ка, *м.* 1) Конная мельница. 2) Конь, хорошо идущій шагомъ. Чуб. II. 322. *Чує Петро, — тупотять коні.... Роспізнає нешвидку ристь двох ступаків.* К. ЧР. 150. *Два бахмати, гривасті ступаки ішли під ними.* К. МБ. XI. 143. 3) Перекладина въ лопатѣ или заступѣ для упора ноги при копаніи. Міус. окр. Ум. **Ступачо́к.** *Кінь-ступачок.* Чуб. III. 183.

Ступакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Итти шагомъ (о лошади). Вх. Зн. 67.

Ступанка, -ки, *ж.* Лѣстница неподвижная изъ ряда ступенекъ. *Ступанка не довга була, східців шість, а там вправо ще ступанка в сінці, на два сходці.* Св. Л. 32.

Ступарь, -ря, *м.* 1) Сукновалъ-техникъ. Пас. 174. 2) Водяная сукновальня. Мнж. 192.

Ступатень, -тня, *м.* Часть толчеи. См. **Ступа походюча.** Шух. І. 104. 162.

Ступа́ти, -па́ю, -єш, сов. в. **ступи́ти, -плю́, -пиш,** *гл.* Ступать, шагать, итти. *Я ледве ступаю.* Шевч. *Ступай сміло: куля не візьме.* ЗОЮР. І. 97. *Широко ступав Марко.* Стор. М. Пр. 25. *А чи позволить батенько гуляти, а чи додому ступати?* Грин. III. 384. *Чоловік що ступить, то згрішить.* Ном. № 99. **Не зна на яку ступити**. Не знаетъ что ему дѣлать, попалъ въ неловкое положеніе. Ном. № 3189. *Стара зовсім скрутилась, не зна далі, на яку й ступити.* МВ. (О. 1862. III. 47). **Ступити в божу путь**. Умереть. *Дай, Боже, щоб Василь удавсь у твого батька, то я б спокійно ступила в Божу путь.* Г. Барв. 540.

Ступачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **ступав.**

Ступе́ник, -ка, *м.* Слѣдъ ноги. *Ступеників собачих там багато, — видно, що собаки ходили.* Пирят. у.

I. Ступити. См. **Ступати.**

II. Ступи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* Иступить. *Ступив мені так ножа, що й сала не вріжеш.*

Ступи́ця, -ці, *ж.* Деревянная ловушка для звѣрей. О. 1862. II. 62.

Ступійка, -ки, *ж.* Подножка въ экипажѣ. Конст. у.

Ступінь, -пня, *м.* Шагъ. *Де ступнем ступаю, тернина коле.* Рудан. І. 21. *Тоді чорт тяг жлукто ступнів десять.* Рудч. Ск. І. 56. *Пійди туди, та одлічи три ступні, і викопаєш гроші.* ЗОЮР. І. 134. **Ступінь у ступінь**. Въ ногу. *Він так ступінь у ступінь ступав, наче міря, як тра ступати.* Канев. у.

Ступір, -ра, *м.* 1) Толкачъ вмѣстѣ съ рычагомъ въ домашней толчеѣ для толченія проса. 2) = **Ступа 1.** *Носиться, як баба з ступіром.* О. 1862. X. 34.

Ступіти, -пію, -єш, *гл.* Отупѣть. *Чоловік з нудьги зовсім занепав здоровям, ступів якось.* МВ. І. 46.

Ступка, -ки, *ж.* 1) Ступка. *Поли б мені ступка та жорна.* Чуб. V. 485. 2) Слѣдъ ноги на землѣ. *Скрізь ступки чоловічі; з Хими зняли чобіт примірять до того сліду, ставили той чобіт у ступку, і як раз прийшлось.* Павлогр. у. (Залюб.). 2) Родъ дѣтск. игры. КС. 1887. VI. 459.

Ступляй, -ляя, *м.* = **Ступінь.** Угор.

Ступля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Вступать. *Я ступляю в Божий рай.* МУЕ. III. 41.

Ступний, -а, -е. Относящійся къ ступѣ. *Ступне колесо.*

Ступни́к, -ка́, *м.* 1) Сукновальня. Полт. г. Передвижная сукновальня. Вас. 172. 2) Вѣтряная мельница нѣмецкой системы. Харьк.

Ступо́м, *нар.* Шагомъ. *Кінь іде ступом.* Вх. Зн. 67.

Ступчики, -ків, *м. мн.* Родъ узора въ вышивкѣ. Kolb. I. 48.

Ступчастий, -а, -е. О вышивкѣ: вышитый ступчиками. Kolb. I. 48.

Ступований, -а, -е. Валеный. *Стулюване сукно.*

Ступ'яй, -п'яя, *м.* = **Ступяй** = **Ступінь.** Вх. Лем. 471.

Стурбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* Обезпокоить, встревожить.

Стурбуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Встревожиться.

Стусан, -на, стусень, -сня, *м.* Тумакъ, ударъ кулакомъ. *Гей хто зо мною вийде битись, покуштувати стусанів?* Котл. Ен. II. 15. **Стусана да́ти**. Ударить кулакомъ. *Такого стусана дав, що так і облилась сльозами.* Св. Л. 51.

Стусати, -саю, -єш, *гл.* Толкать. Вх. Зн. 67.

Стусень, -сня, *м.* Пинокъ, толчекъ. *Дав стусня, аж перекинувсь.* Черк. у.

Стуснути, -сну, -неш, *гл.* Дать тумака, пинка, толкнуть. *Та мене й стуснув у груди.*

Стусонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно толкнуть, ударивъ. *Як стусону у ворота раз, вдруге, та так їх.... і випер.* Стор. М. Пр. 46.

Стусува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Колотить, тузить. *Вхопили того бурсака за патли, виволокли з кадовба, давай його вихрити та стусувати.* Стор. І. 45. *Почав рвать на собі волосся і стусувать себе у груди.* Стор. М. Пр. 23.

Стуха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **стухнути, -хну, -неш,** *гл.* 1) Потухать, потухнуть, стухнуть. *Нехай свічі до півночі не опухають.* Мет. 219. 2) Спадать, спасть (объ опухоли). 3) Худѣть. *Поки багатий стухне, то убогий опухне.* Ном. № 5677.

Стьоба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Стібати.**

Стьобонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно хлеснуть (кнутомъ, прутомъ); вообще сильно ударить. *Як стьобоне змія по в'язах, так і одлетіла голова.* Грин. II. 349.

Стьожи́на, -ни, *ж.* = **Стьожка.** *Яку тобі та стьожину купить? Червоную, дівчино, червону, щоб висіла із застіжок додолу.* Мил. 110.

Стьожка, стьонжка, -ки, *ж.* Лента. *Стьожка гарна, голубая, на грудіх лежала.* Мкр. Н. Ум. **Стьожечка, стьо́нжечка.** *Сорочечка тонесенька і стьонжечка краснесенька.* Чуб.

Стьон, -ну, *м.* Фасонъ, модель. Лохв. у. *Зняв стьон з його брички.* Борз. у.

Стьо́нжка, -ки, *ж.* См. **Стьожка.**

Стьонжкаха, -хи, *ж.* Сортъ плахти. Черн. у.

Стяблечко, -ка, *с.* Ум. отъ **стябло.**

Стябло, -ла, *с.* 1) Въ рыболовной лодкѣ доска, родъ платформы для складыванія сѣтей. Вас. 151, 187. 2) Подносъ. (Залюб.). *Варили різні потрави: тетерю, борщ, галушки, хляки, рибу на стябло.* Стор. II. 150. Ум. **Стяблечко.** *Чи взять відсіль оце стяблечко?* Екат. у. (Залюб.).

Стяг, -гу, *м.* Знамя. К. ХП. 133. *Усе живе, усе правдиве, усе чесне і до діла гаряче збіратиметься навкруги сього славетного стягу.* О. 1862. III. 27.

Стяга, -ги, *ж.* Полоса. (Зідрав) *стягу шкури з спини.* Сим. 206. *Сарана летіла довгою стягою.* Борз. у. *Соняшний промінь гарячий перекине через хату ясну стягу.* МВ. (О. 1862. III. 42). Ум. **Стяжка, стяжечка.**

Стяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **стягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Стягивать, стянуть. *Шину роблять коротчою.... щоб вона дужче стягла колесо.* Ком. Р. I. 55. 2) Стаскивать, стащить, встаскивать, встащить. *Стягли з його свитину.* Стор. М. Пр. 83. *Стяг на горище сало. Тоді козаки у каюки скакали тую галеру за мальовані облавки брали та на пристань стягали.* АД. I. 218. Стаскивать, стащить изъ разныхъ мѣстъ въ одно. *Семен ломаччя стягає докупи.* 3) Истощать, истощить. *Подушним дуже стягають людей.* Камен. у.

Стяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **стягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* 1) Стягиваться, стянуться. 2) Худѣть, похудать. *Обоє старі із журби так уже стяглися, що аж злягли.* Кв. I. 105. 3) Собираться, собраться со средствами, съ деньгами. *Стяглись на ту скотинку у велику силу.* Рудч. Ск. II. 142. 4) Стаскиваться, стащиться (съ мѣста). *Стягтись, та поволоктись: казав чоловік, маку дам.* Ном. № 10891. 5) Ссориться, поссориться. *З салдатом — не з своїм братом, не стягайся.* Ном. № 805. 6) Казаться, показаться долгимъ, продолжительнымъ. *Перше їхати не стяглеся, а тепер ось як протягнеться.* Радом. у.

Стягач, -ча, *м.* Раст. а) Plantago lanceolata L. ЗЮЗО. I. 131. б) Saponaria officinalis L. ЗЮЗО. I. 175.

Стягель, глю, *м.* Часть полудрабка: перекладина, которая укрѣплена въ длинныхъ жердяхъ; такихъ перекладинъ полудрабок имѣетъ двѣ, обѣ вторыя отъ концовъ. Чуб. VII. 403.

Стягну́ти, -гну́, -неш, *гл.* = **Стягти.**

Стягну́тися, -гну́ся, -нешся, *гл.* = **Стягтися.**

Стягови́тий, -а, -е. Имѣющій широкій шагъ. *Як у попа коні стяговиті, то за день можна у Кийові стати.* Канев. у.

Стяголь, -ля, *м.* Деревянная палочка, соединяющая въ саняхъ передній копил съ головою полоза. Сум. у.

Стягти, -ся. См. **Стягати, -ся.**

Стягувати, -гую, -єш, *гл.* = **Стягати.**

Стяжечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **стяга.**

Стяжка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **стяга.** 2) = **Стьожка.** Гол. Од. 77. Ум. **Стяжечка.**

Стямитися, -млюся, -мишся, *гл.* 1) Лишиться разсудка. *Хай він стямиться.* Сосн. у. 2) Опомниться, сообразить. *Воно вже стямилось, мерщій би полетіло так із шерсти не виплутає ніг.* Греб. 381. *І не стямишся, відкіль вітер повіє.* Ном. № 2711. *Турки не стямились да в ростіч.* ЗОЮР. I. 6.

Стяти, -ся. См. **Стинати, -ся.**

Субітка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **субота.** 2) Наказаніе школьниковъ розгами по субботамъ. *За сюю прикладку, опріч субітки, що по закону подобає, буде їх шкварити, що в Бога день, цілий місяць.* Кв. II. 86.

Субітко́ве, -вого, *с.* = **Субітка 2. Субіткового дати**. Высѣчь.

Субітник, -ка, *м.* 1) Наказываемый по субботамъ. 2) Поминальная книга, субботникъ, синодикъ. *В субітник Фоку записали.* Мкр. Г. 70. *Запишімо, стара, часть грошей на церкву, щоб нас поминали, щоб нас записали в субітник.* Левиц. I. 381.

Субітній, -я, -є. Субботній. *Не жаль мені меду й вина, а жаль мені дівування, субітнього заплітання.* Чуб. V. 545. *Субітнім штихом та на недільний лад.* Ном. № 6655.

Субіч, *нар.* Обокъ, возлѣ.

Субота, -ти, *ж.* Суббота. *Субота не робота: помий та помаж та і спати ляж.* Посл. Ум. **Субі́тка, субі́точка, суботонька.**

Субо́тішній, -я, -є = **Субітній.** Шух. I. 40.

Сувати, -ваю, -єш, *гл.* Совать. Угор.

Суватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Скользить; ползать. *І вни до днесь ся сувают, тоти гади.* Гн. I. 6.

Суверделити, -лю, -лиш, *гл.* Поднимать вверхъ (ногу). *Почала заґеровувати ногу за голову; аж кістки їй тріщать, а вона її суверделить угору.* Грин. II. 167.

Сувертень, -тня, *м.* Свертокъ. Канев. у.

Суверток, -тка, *м.* = **Сувертень.** *Як уже згортається прядіво, то пять ручаєк, — отой суверток і буде каліво.* Черн. у.

Сувій, -во́ю, *м.* Свернутая штука холста. *Мати (легенько їм згадається) самого лляного полотна два сувої дали.* ЗОЮР. II. 286. Ум. **Сувійчик.**

Сувора, -ри, *ж.* Суровая рѣчь, внушеніе. *Послухай старечої сувори.* МВ. I. 30.

Суворий, -а, -е. Суровый, строгій.

Суворливий, -а, -е. Суровый. *Він суворливий на позір, а справді добріш.* Волч. у. (Лобод.).

Суга, -ги, *ж.* = **Осуга.** Нѣж., Сосн. у.

Сугак, -ка, *м.* 1) Сайга. К. ЧР. 427. КС. 1882. X. 23. *Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213. 2) Желѣзный съ мѣднымъ черенкомъ инструментъ вродѣ шила для прокалыванія дыръ въ постолах, развязыванія узловъ и пр. Шух. I. 291. Бываетъ и роговой. Шух. I. 126, 127.

Сугако́вий, -а, -е. Относящійся къ сайгѣ. *Сугакові.... сліди.* ЗОЮР. I. 317.

Сугловок, -вка, *м.* Уголъ сундука. Сум. у.

Сугово́ра, -ри, *ж.* Разговоръ. *Одпровожали її хто сміхом, хто кивом, суговорою, а хто дивом щирим.* МВ. (О. 1862. I. 99). Ум. **Суговірка.**

Суголов, -ва, *гл.* = **Суголовок.**

Сууголо́вок, -вка, *м.* 1) Межа между двумя полями въ видѣ незасѣянной полосы арш. въ 2. Драг. 44. *Тут не добре їхати, — суголовки скрізь.* Канев. у. 2) Часть уздечки безъ поводьевъ — то, что надѣвается на голову лошади. Верхнеднѣпр. у.

Суголов'я, -в'я, *с.* = **Суголовок 2**. Вас. 160.

Сугорб, -ба, *м.* Холмъ. *Мар'янівка роскинулась на двох сугорбах.* Мир. Пов. I. 112. Ум. **Сугорбок.** *Київ роскинувся по сугорбах та по ярах.* Зміев. у.

Сугроба, -би, *ж.* Большая выбоина. Мнж. 192.

Суд, -да и -ду, *м.* 1) Судъ. *Ой поїхав він до Сандомиру, суди судити, села ділити.* Нп. **Страшний суд**. Страшный судъ. **До суду**. Навсегда. *До суду, до віку не буду.* 2) Судебное мѣсто; судилище. *І на самій отій могилі суд стояв, бо город далеко росходився.* ЗОЮР. I. 105. 3) Судебныя лица. *Суд наїде сюди.* Кв. II. 208.

Судак, -ка, *м.* Рыба судакъ, Lucioperca sandra. Браун. 22. *Ой знати, знати рибку щуку меже судаками.* Чуб. V. 998. Ум. **Судачо́к.**

Судачина, -ни, *ж.* Мясо судака. *Ей, мати, чумак їде, ей, мати, рибу везе, а якую? судачину.* Грин. III. 576.

Судачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **судак.**

Суддівна, -ни, *ж.* Дочь судьи. *Шукайте собі, добродію, в городі панночки. Чи там трохи єсть суддівен, писарівен і гарних попівен?* Котл. Нп. 344.

Суддя, -ді, *м.* Судья.

Судебник, -ка, *м.* Человѣкъ, въ своихъ разговорахъ осуждающій кого либо. Г. Барв. 457.

Судейський, -а, -е. 1) Судейскій. *Осівся біля столу на судейську скамницю.* Бубл. 2) Употреб. какъ сущ. Чиновникъ, служащій въ судѣ. *Вони судейським не кажуть, не ймуть віри.* Стор. I. 48.

Суденечко, -ка, суде́нце, -ця, *с.* Ум. отъ **судно.**

Судець, -дця, *м.* Судья. *Стали судці судити.* Грин. III. 93. *Бог дасть судця, а чорт розсуди я.* Ном. № 7381.

Суджений, -а, -е. Суженый. *Ой вечірняя зоря двоє діток привела: однеє родженеє, а другеє судженеє.* Нп.

Судина, -ни, *ж.* 1) Посудина. Шух. I. 261. *Добре господині, коли повно в судині.* Ном. № 1404. 2) Судно. *Просить наги хазяїн-купець, щоб ти до нас на судину йшов.* ЗОЮР. II. 56.

Суди́нє, -ня, *с. соб.* Деревянная посуда, сундукъ, прядильные инструменты и пр. — все вмѣстѣ. Шух. I. 106.

Суди́тель, -ля, *м.* Судія. *Не престань, старче, пильнувати, та ввикай Христа сповивати, судите ля свого.* Грин. III. 32.

Суди́ти, -джу́, -диш, *гл.* 1) Судить. *Люде горді, неправедні, своїм судом судять.* Шевч. *Бог судить не так, як люде.* Ном. № 34. 2) Осуждать, пересуживать. ЗОЮР. I. 52. *Судять же нас люде.* Мет. 78. *Чом ти до мене звечора не вийшла? Ой як же мені, серце, звечора виходити? Як угледять вороженьки, то будуть судити. Ой нехай же судять, як розуміють: прийде тая годинонька, вони й поніміють.* Нп. 3) Опредѣлять, назначать. Грин. III. 204. *Суди, Боже, звозити, в велику скирту зложити.* Чуб. III. 246. *Не судив мені Бог, кого я любила.* Уман. у.

Су́дити, -джу, -диш, *гл.* = **Судомити.** *Судорга судить руку.* Борз. у.

Суди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* 1) Судиться. *З багатим не судися, а з дужим не борися.* Ном. № 1099. 2) Совѣтоваться, обсуждать. *Накинули на її верьовку, зв'язали її і судяться: шо їй зробити?* Чуб. I. 199. 3) Предопредѣлиться, опредѣлиться, предназначиться. *А я руда родилася, чорнявому судилася.* Чуб. V. 199. *Судилася злая доля, — мушу пропадати.* Рудч. Чп. 180. *Вона ж тобі, брате, дружиною не судилася.* Мет. 80.

Суди́ція, -ції, *ж.* Судъ. *Аж там пани сенатори судицію судять.* АД. II. 84.

Судище, -ща, *с.* Судилище. *Пилат сів на судищі.* Єв. I. XIX. 13.

Судний, -а, -е. Годный. *Та куди се полотно судне: от потягнеш, а воно й пустило.* Брацл. у.

Судний, -а, -е. См. **Судній.**

Судник, -ка, *м.* 1) Посудникъ, полка, шкафъ для посуды, буфетъ. Сим. 130. *Прийди, прийди, паскуднику, лежить сухарь на суднику.* Чуб. V. 1144. 2) Полка для образовъ. Кіев. г. Чуб. VII. 384. Ум. **Судничок.**

Судни́чє, -чя, *с.* = **Судинє.** Шух. І. 106.

Судничок, -чка, *м.* Ум. отъ **судник.**

Судни́ця, -ці, *ж.* Осуждающая. *А по лівий бочок — зовиці, все Марусини судниці.* Чуб. IV. 652.

Судкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Міркувати.** Вх. Зн. 67.

Судній, -я, -є, судний, -а, -е. 1) Судебный, къ суду относящійся, судный. *Чи сходилась де у сельці між миром судня рада — діди, замісь, щоб укладати громаді суд, росказували, звідки почалось козацтво.* К. ЧР. 194. 2) — **день**. а) День страшнато суда. *Одрадніще буде Содомові та Гоморі суднього дня, ніж городові тому.* Єв. Мр. VI. 11. б) Праздникъ у евреевъ. *Тоді був у жидів судний день.* Драг. 58. 3) — **де́шка**. Та доска, подъ которую человѣкъ ложится до дня страшнаго суда, т. е. — гробовая доска; поэтому, **до судньої дошки** — до смерти. *Пам'ятатимеш до нових віників і до судної дошки, покуль пороху на очі насиплють.* Ном. № 3645.

Судно, *нар.? Ні вічно, ні судно не скаже.* Ном. № 7735.

Судно, -на, *с.* Судно. АД. 1. 218. *Своїм судном перевозив.* О. 1862. II. 54. *Судна козацькі на три части розбиває.* ЗОЮР. І. 29. *Козацькі суда на три части розбивало.* АД. І. 190. Ум. **Суде́нце, суденечко.**

Судня, -ні, *ж.* = **Судьба.** Ном. № 6720.

Судовне, *нар.* Судебнымъ порядкомъ.

Судовий, -а, -е. 1) Судовой, судный. *Найважніше діло віра у правду судову.* О. 1862. IX. 125. 2) Судейскій. *А тут приходять якісь судові два панки.* МВ. II. 38.

Судовик, -ка, *м.* Чиновникъ въ судѣ. О. 1861. XI. 27. *Судовики благають Бога.* Шевч.

Судо́ма, -ми, *ж.* Судорога, корчь.

Судомити, -млю, -миш, *гл.* 1) Корчить, сводить. *Щоб тобі ноги посудомило.* Прилуцк. у. 2) *Ломить. Е, судомить мене щось.* Канев. у.

Судомірка, -ки, *ж.* Пшеница сандомирка.

Судорга, -ги, *ж.* Судорога. *Хто бреше, того нехай судорга зомкне.* Ном. № 6978.

Судосити, -шу, -сиш, *гл.* Встрѣтить. *Ой там ішла Пречистая, Пречистая, Мати Божа, судосила три ангели і три апостоли.* Чуб. III. 367.

Судо́ситися, -шуся, -сишся, *гл.* Встрѣтиться. Чуб. II. 229. *Шла овечка дорогою і судосилась з вовком.* Чуб. II. 113. *Їхала, їхали, ні з ким не судосились, оно бачили.... овечок дід пас.* Чуб. II. 203.

Судоща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Встрѣчать. *Його* (Байду) *царь турецький судощає.* АД. І. 149.

Судський, -а, -е = **Судовий.** МВ. II. 190.

Судук, -ка, *м.* = **Судак.** Вх. Пч. II. 19.

Судучи́на, -ни, *ж.* Мясо рыбы судака. Вх. Пч. 19.

Судьба, -би, *ж.* Осужденіе, пересуды. *Се не судьба, а щира правда.* Ном. № 6720.

Судяк, -ка, *м.* Мировой судья. Встрѣчено въ слѣд. записи: *Та він мені ще з парубоцтва винен карбованців чимало, та я йому казку: а ходімо лишень до судяка та давай з себе росписку.* Харьк.

Судящий, -а, -е. 1) Судящій, судья. Кв. 2)? *Твоя мамуня.... у судящім гробі.* Гол. III. 273. См. **Судній 3.**

Сужена, -ної, *ж.* Суженая. *Сужена не огужена.* Ном.

Сужений, -ного, *м.* Суженый. *Суженому дівка.* Ном. № 4922.

Сук, -ка, *м.* Сукъ. *Сук не верба.* Ном. № 1008. Ум. **Сучо́к.**

Сука, -ки, *ж.* 1) Сука. Ругательное слово для женщины. *Десь сука, десь ледащиця з хлопцями пє, гуляє.* Чуб. V. 141. 2) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 17. Ум. **Сучка, сучечка.**

Сукало, -ла, *с.* Снарядъ для наматыванія нитокъ на шпульку ткацкаго станка: состоитъ изъ **кружала** — деревяннаго кружка, вращающагося на желѣзномъ стержнѣ, называемомъ **шпе́ник**, на который надѣвается **цівка** (шпулька), **лучок** (лукъ) веревочной своей тетивой охватываетъ двойной петлей стержень, — двигая **лучок**, приводять во вращательное движеніе стержень. Вас. 167. То-же, что и **ремісник, шпулєр.**

Суканка, -ки, *ж.* 1) Толстыя нити для **в'ятіра**. Новомоск. у. 2) У рыболововъ: родъ веретена съ кружкомъ для свертыванія тонкихъ веревокъ. Одесск. у.

Сука́ти, -ка́ю, -єш, (-чу, -чиш), *гл.* 1) Сучить, ссучивать. 2) — **бублики**. Дѣлать баранки. Новомоск. у. (Залюб.). 3) — **свічки**. Дѣлать свѣчи. 4) — **дулі**. Кукиши давать.

Сукатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Сучи́тися.**

Сукенце, -ця, *с.* Ум. отъ **сукно.**

Сукервиця, -ці, *ж.* = **Сукровиця.** Вх. Зн. 67.

Суклятий, -а, -е. Тоже, что и **проклятий**, но въ усиленномъ значеніи. *Сукляті* (черкеси) *біля самісінького города вештаються й людей беруть.* О. 1862. X. 114.

Сукман, -на, *м.* Суконная верхняя одежда, суконный кафтанъ. *Сорочку викупив, а сукман заставив.* Ном. № 10658.

Сукмана, -ни, *ж.* 1) = **Сукман.** Гол. Од. 33, 44. *А де ж ваші, хлопці, славнії запорожці, дорогії сукмани.* Гол. I. 18. 2) Родъ **свити** въ Холмщинѣ. Чуб. VII. 121. Ум. **Сукманка, сукманонька, сукманочка.** Чуб. I. 276.

Сукмани́на, -ни, *ж.* = **Сукмана.** *Ой лежить жовнір та в глубокій долині, постелив собі в голову сукманину.* Pauli.

Сукманич, -ча, *м.* Старшій въ компаніи древорубовъ, староста ихъ. Вх. Зн. 67.

Сукнарь, -ря, *м.* Суконщикъ. Екат. г.

Сукно́, -на́, *с.* Сукно. ЗОЮР. I. 16. *Купи ж, моя мати, сукна голубого, та покриєш, моя мати, мене молодого.* Чуб. V. 365. Ум. **Суконце.**

Сукня, -ні, *ж.* 1) Платье (женское). Рудч. Ск. II. 63. Грин. III. 582. *На що ж тобі, доньку, зеленії сукні!* Мет. 140. *Їхала дівка через бір, а на їй сукня в девять піл.* Нп. 2) а) Суконная юбка. Гол. Од. 82, 71. Шух. I. 132. б) = **Андарак.** Чуб. VII. 429. Ум. **Суконька.**

Сукняний, -а, -е. Суконный. *Сіряк сукняний.* О. 1862. X. 31. (Писаревск.). *Парубок у синьому сукняному каптані.* Мир. Пов. I. 137.

Сукнянка, -ки, *ж.* Лоскутокъ сукна. Желех. Ум. **Сукняночка.**

Сукняночка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сукнянка.** 2) Платьице? *Зеленая сукняночка ізлежиться, червонії черевички пилом припадуть.* МУЕ. III. 131.

Суконний, -а, -е = **Сукняний.** ЗОЮР. I. 140.

Сукота́ти, -кочу́, -ти́ш, *гл.* Размывать, подмывать. *Дощ сукоче дорогу.* Вх. Зн. 67.

Сукраси́ти, -шу, -сиш, *гл.* Разукрасить. *Ой у лузі калинонька ввесь луг сукрасила.* Нп.

Сукроватий, -а, -е. Сукровичный. *І вицідять сукровату, і наллють живої козацької.... крови чистої, святої.* Шевч.

Сукроватиця, -ці, *ж.* Сукровица. *З отрунку жене та й звідусіль сукроватиця біжить.* Харьк.

Сукровиця, -ці, *ж.* = Сукроватиця. *З мертвого пішла сукровиця.*

Сукрови́ще, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ кто-либо былъ убитъ. Шух. I. 185.

Сукрутки, -ків, *м. мн.* На ниткахъ ссучившіяся мѣста. *Нитка у сукрутки збігається.* НВолын. у.

Сукуватий, -а, -е. Суковатый. *Уставай, мила, привіз я дубину, тонку, та довгу, та сукувату.* Чуб. V. 614.

Сукупний, -а, -е, — ній, -я, -є. Совокупный, совмѣстный, нераздѣльный, общій, цѣльный. *Треба, щоб була у нас сукупня вечеря на всіх братів і сестер.* Павлогр. у. *Сукупні городи* (огороды, не отдѣленные другъ отъ друга). Васильк. у. *Наша земля сукупна з поповою.* Вран. у. *У мене сукупні гроші, — тільки й є 25 бумажка.* Гадом. у.

Сула, -ли, *ж.* Судакъ.

Сулія, -лії, *ж.* Большая бутыль. Ум. **Сулі́йка.** Грин. I. 235.

Сул́о, -ла, *с.* Деревянная рукоять желѣзныхъ вилъ. Шух. I. 169.

Султан, -на, *м.* Султанъ. Ум. **Султанчик.**

Султанич, -ча, *м.* Сынъ султана. К. ПС. 68.

Султанський, -а, -е. Султанскій. К. ПС. 120.

Султанчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **султан.** 2) Раст. а) Турка angustifolia L. ЗЮЗО. I. 140. б) мн. Typha latifolia L. ЗЮЗО. I. 140.

Сум, -му, *м.* 1) Печаль, грусть. *Такий уже мене сум візьме, такий жаль обійме, що й світ мені не милий.* МВ. I. 8. *Ой як мені сії суми пересумувати, ой як мені да свекорка батеньком назвати.* Нп. 2) = **Сом** (рыба). Вх. Пч. II. 21.

Сума, -ми, *ж.* Сума. *Багатий шепче з кумою, а убогий з сумою.* Ном. № 1594.

Сумеж, суміж, *нар.* Смежно, рядомъ. *Моє поле з його суміж.* НВолын. у. *Я живу з Пилипом суміж.* Волч. у.

Сумеженно, *нар.* = **Суміж.** *Поле наше сумеженно з їхнім.* Новомоск. у.

Сумежний, суміжний, -а, -е. Смежный.

Сумежник, суміжник, -ка, *м.* Сосѣдъ по земельнымъ владѣніямъ.

Сумежність, суміжність, -ности, *ж.* Смежность.

Сумежно, суміжно, *нар.* 1) = **Суміж.** *Жили собі суміжно два брати.* Грин. I. 299. 2) Взаимно. *Бились сумежно.* НВолын. у.

Сумета, -ти, *ж.* Большая сумма. Вх. Лем. 471.

Суми́р, -ру, *м.* Миръ, согласіе, мирньяя отношенія. *Сумир умен.* Ном. № 3276. Сумиром. Въ мирѣ, въ согласіи. *Сумиром з тобою не проживеш.* НВолын. у.

Сумири́ти, -ся. См. **Сумиряти, -ся.**

Сумирний, -а, -е. Смирный, кроткій. *А що вже Василько, — тихий, сумирний: і в хаті не чуть, і на дворі не видно.* МВ. II. 8.

Сумирно, *нар.* Мирно, тихо. МВ. II. 171.

Сумиряти, -ряю, -єш, сов. в. **сумири́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* Смирять, смирить. *Сам Господь єсть правда, сокрушить неправду, су мирить гординю, вознесешь святиню.* КС. 1883. VIII. 770.

Сумирятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **сумиритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Смиряться, смириться. *Инша поплакала б та й сумирилась.* МВ. III. 40.

Суміж, и пр. См. **Сумеж, и пр.**

Сумі́ння, -ня, *с.* и пр. = **Сумління и пр.** *Хиба б же я сумiння не мала, щоб я тобі загинути дала?* Чуб. V. 57.

Сумісний, -а, -е. Совмѣстный.

Сумісник, -ка, *м.* Соучастникъ.

Сумісно, *нар.* Вмѣстѣ, совмѣстно. *Літали сумісно.* Мнж. 147.

Сумі́ти, -мі́ю, -єш, *гл.* Дѣлаться печальнымъ, грустнымъ. *Вороги суміли й трепетали.* К. МБ. II. 127.

Суміш, сумішно, *нар.* Смѣшанно. *Лящі, язі, усяка риба сумішно.*

Сумливий, -а, -е. Постоянно печалящійся. *Сумлива невістка, сумлива.* Чуб. III. 206.

Сумлінний, -а, -е. Добросовѣстный. *Старшиною треба покласти чоловіка сумлінного.* Конст. у. *Сумлінна жінка.* НВолын. у.

Сумлінність, -ности, *ж.* Добросовѣстность.

Сумлінно, *нар.* Добросовѣстно.

Сумлі́ння, -ня, *с.* Совѣсть. *Ну, яке його сумління: рискаль украсти і казати що це мій.* Камен. у. *Хто чисте сумління має, той спокійно спить лягає.* Ном. № 4435. *Постава свята, а сумління злодійське.* Ном. №178.

Сумний, -а, -е. Печальный, грустный. *Тяжко сумна душа моя.* Єв. Мр. XIV. 34. *Слухаючи такі речі, зробиться сумною і на яку часину посмирніша.* Стор. М. Пр. 153. Ум. **Сумненький, сумнесенький.**

Сумни́тися, -миюся, -нишся, *гл.* Сомнѣваться. *Ми не сумнились, що за сим первим і найважнішим фактом.... постануть уже инші факти.* К. ХП. 13.

Сумність, -ности, *ж.* = **Сум.** *Що так сумно не весело? — Не питай ти мої сумности, веселости.* МУЕ. III. 36.

Сумно, *нар.* Печально, грустно. *Так мені чогось сумно й боязко, аж моє серце мре.* МВ. Ум. **Сумненько, сумнесенько.**

Сумовитий, -а, -е. Наводящій грусть, унылый. *Живуть вони по ямах та байраках, між скелями в печерах сумовитих.* К. Іов. 63.

Сумота, -ти, *ж.* = **Сум.**

Сумува́ння, -ня, *с.* Печаль, грусть. *Були в нас старі сумування.* МВ. II. 196.

Сумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Печалиться, грустить. Мет. 158. *Сумуючи, частенько плакав.* Кв. *На тім степу скрізь могили стоять та сумують.* Шевч. *Зроду так гірко не плакала, не сумувала таким тяжким сумом.* Г. Барв. 144.

Сумуватий, -а, -е = Сумовитий.

Сум'яття, -тя, *с.* Суматоха. Левч. 64.

Сундачитися, -чуся, -чишся, *гл.* Плестись, тянуться. *Школяри вже сундачуться.* Сквир. у.

Сунець, -нця, *м.* Короткій отрубокъ, кусокъ бревна. Вх. Зн. 67.

Суниці, -ниць, *ж. мн.* Земляника, Fragaria vesca (сама ягода). *Ой у степу зацвіли суниці.* Чуб. V. 455. Ум. **Сунички, суни́ченьки.** *Вже минули суниченьки й полуниченьки, вже наспіли осінні та вечерниченьки.* Мет. 328.

Суни́чник, -ка, *м.* Раст. земляника, (все растеніе цѣликомъ). *Ой стежечка да маленькая, муравочка зелененькая; ой заросла да суничником, зацвіла поленичником.* Мет. 163. См. **Суниці.**

Сунка, -ки, *ж.* Сумка. *Старецької сунки нігди не наповниш.* Ном. № 4655.

Сунути, -ну, -неш, *гл.* 1) Одн. в. отъ **совати**. Сунуть *Не сунь носа до чужого проса.* Ном. № 9647. *Півкопи грошей в руку суну.* Котл. 2) Двигаться, итти. *У обід знову Грицько суне.* Мир. Пов. 121. *Про вовка помовка, а вовк і суне.* Ном. № 5769. *Комарів як суне, то аж світа не видко.* Зміев. у.

Сунути, -ну, -неш, *гл.* 1) Сразу посунуть, толкнуть, кольнуть. *Як ухопить спис та як суне того комишника під бік, — так і проняв.* ЗОЮР. І. 158. 2) = **Сунутися.** *От як сунули, скоро і нагнали.* Мнж. 18.

Сунутися, -нуся, -нешся, *гл.* 1) Соваться. *Не питаючи броду, не сунься у воду.* Ном. 2) Медленно двигаться, надвигаться. *Стрічкою сунулись козаки.* Стор. М. Пр. 124.

Сунутися, -нуся, -нешся, *гл.* Броситься, ринуться. *Сунулись тії тури в пущу, так і виваляли дерево; а князь за ними знай пускає стрілку за стрілкою.* К. (ЗОЮР. II. 204). *Він до челяді сунеться, — і челядь пропала.* Шевч. II. 28.

Суньроло́в, *нар.* Стремглавъ. Вх. Зн. 67.

Суперека, -ки, *ж.* Споръ, несогласіе, распря. *Будем ми втрьох велику между собою супереку мати.* КС. 1882. XII. 501. **На супереки́ йти з ким**. Дѣлать противъ чьего либо желанія. *Іде на супереки з батьком старший син.* Волч. у. Ум. **Супоречка.** *Де два ходить до дівчини, — буде супоречка.* Грин. III. 229. *І межи святими буває часом супоречка.* Ном. № 3319.

Суперечатися, -чаюся, -єшся, *гл.* = **Суперечитися.** Черн. г.

Суперечити, -чу, -чиш, *гл.* Спорить, противорѣчить, возражать. *А що се ви, суперечити схотіли?* МВ. (О. 1862. І. 103).

Суперечитися, -чуся, -чишся, *гл.* Спорить. *Суперечались-суперечались, та давай битись.* Рудч. Ск. II. 195.

Суперечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **суперека.**

Суперечник, -ка, *м.* Спорщикъ. *Суперечнику, суперечаєш, а мало знаєш.* Чуб. III. 345.

Супити, -плю, -пиш, *гл.* Хмурить. *Став супити знов чорні брови Данило.* МВ. І. 155.

Супитися, -плюся, -пишся, *гл.* Хмуриться. *Омелько пє та супиться, аж зморшки понабігали йому на лобі.* Левиц. Пов. 347. *А стара супиться та бурчить.* МР. (О. 1862. III. 45).

Супіскуватий, -а, -е. Супесчаный. Нѣж. у.

Супісок, -ску, *м.* Супесокъ. Зміев. у. Гол. Од. 43.

Суплаття, -тя, *с.* Одежда, бѣлье, домашняя рухлядь. Г. Барв. 174. *А суплаття надбають повні скрині.* К. Іов. 58.

Суплаш, *нар.* Пластами, сплошь. Мнж. 192.

Супліка, -ки, *ж.* Прошеніе, письменная просьба. *Супліка до Грицька К.... и* Г. Арт. (О. 1861. III. 87). *Подавайmo супліку до архирея, щоб прислав нам попа.* Св. Л. 126.

Суплікатор, -ра, *м.* Проситель. *Не довго ректор держав у себе суплікаторів.* Св. Л. 297.

Суплікува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Просить. К. ЦН. 292. *Тепер тебе я суплікую мою уважить долю злую.* Котл. Ен. V. 12.

Супокій, -кою, *м.* Спокойствіе, покой. *Святий супокою! гаразд із тобою.* Посл. *Не сам же я плачу, плачуть чорні очі, нема супокою а ні вдень, ні вночі.* Чуб. V. 147.

Супокійний, -а, -е. Спокойный.

Супо́нити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Стягивать хомуть. 2) Бить ремнемъ. Стор. I. 189.

Супо́ня, -ні, *ж.* Супонь, ремень, которымъ стягиваютъ хомутъ. Вас. 159.

Супора, -ри, *ж.* Подпорка. Родом. у.

Супо́рка, -ки, *ж.* = **Софорок.** *Куриця до супорки.* Харьк.

Супор, -ру, *м.* Сопротивленіе, вражда. В супор. Наперекоръ.

Супорник, -ка, *м.* Противникъ, соперникъ. НВолын. у.

Супоро́к, -ку, *м.* = **Суперечка.** *Менше между собою супороку будеш мати.* АД. I. 334.

Супостат, -та, *м.* Супостатъ, врагъ. *Топчи вороги під ноги, а супостати під пяти, щоб перестали брехати.* Мет. 233. *То ж не люде, — супостати: беруть хлопця у салдати.* Нп.

Супостатський, -а, -е. Супостатскій, вражій. К. ПС. 72.

Супочи́вок, -вку, супочи́нок, -нку, *м.* Отдыхъ, отдохновеніе, успокоеніе. *Дай ти, Боже, Николайку, легкі спочивки.* Гол. I. 229. *Чорним очам спання нема, ніжкам супочинку.* Чуб. V. 164.

Супочи́ти, -чину, -неш, *гл.* Отдохнуть.

Супроти, супротив, *нар.* Противъ. *Супротив двора та твоя кума.* Чуб. *Супротив його ніхто не встоїть.* ЗОЮР. I. 97.

Супроти́вець, -вця, *м.* Соперникъ, противникъ. *Моть і Левон, се два супротивці: вони вже давно сперечаються за шинок: один набавить рату, другий ще більше.* Брацл. у.

Супроти́витися, -влюся, -вишся, *гл.* Сердиться, враждовать. *Зять на мене та й не дивиться, зять на мене супротивиться.* Мет. 157.

Супротивний, -а, -е. Противный, идущій напротивъ. *А із низу буйний вітер повіває, а по Чорному морю супротивна хвиля вставав.* АД. I. 186.

Супротивник, -ка, *м.* 1) Противникъ, врагъ. 2) Злой духъ, демонъ. *Нехай тебе супротивник візьме.* Ном. № 3749.

Супротивниця, -ці, *ж.* Противница, женщина-врагъ. Мир. Пов. II. 70.

Супруга, -ги, *ж.* 1) Три или четыре пары воловъ, комплектъ, необходимый для плуга. *Волів супруга добра.* Сим. 227. 2) = **Супряга.** *Був у нового хазяїна свій плуг, а то вже в супруги йде, а дальш-дальш, уже й піший.* Кв. *Я зїм у супрузі.* Камен. у.

Супружник, -ка, *м.* Участникъ въ супругѣ, одинъ изъ спрягающихъ свои волы для совмѣстнаго паханія. Черк., Камен. уу.

Супрутній, -я, -є. — вітер. Противный вѣтеръ. Мнж. 148.

Супряга, -ги, *ж.* Спряжка воловъ двухъ или нѣсколькихъ хозяевъ для того, чтобы набрать комплектъ, необходимый для плуга, — такой плугъ пашетъ тогда по очереди каждому изъ хозяевъ.

Супрягач, -ча, *м.* = **Супружник.** Зміев. у. Міус. окр.

Супрягачка, -ки, *ж.* Соучастница, товарка. *Ми сидимо, а наші супрягачки вже пішли на прощу.* Зміев. у.

Супряжич, -ча, *м.* = **Супружник.** Рк. Левиц.

Супряжник, -ка, *м.* = **Супружник.** Г. Барв. 303.

Супшен, -ну, *м.* Раст. Triticum spelta. Вх. Пч. II. 36.

Суп'яти́тися, -п'ячуся, -тишся, *гл.* Остановиться. *Місяць над нею суп'ятивсь, дивиться, дивується.* Г. Барв. 208.

Сурганити, -ню, -ниш, *гл.* Шуточно: прясть. *Було не савити, не варварити, та на сорочку сурганити.* Ном. № 4007.

Сурганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Съ трудомъ везти, съ трудомъ, тяжело ѣхать. Мнж. 192.

Сурдут, -та, *м.* Сюртукъ. *Він скидає з себе сурдут.* Чуб. II. 201.

Суреля, -лі, *ж.* Берцовая кость. (Tibia) и вообще всякая длинная трубчатая кость. Въ смыслѣ: нога употреблено въ слѣдующемъ выраженіи: *откидав сурелі,* — т. е. протянулъ ноги, лежитъ. Ном. № 10879.

Суремка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сурма.**

Суржик, -ка, *м.* Смѣшанный зерновой хлѣбъ или мука изъ него, напр. пшеница съ рожью, рожь съ ячменемъ, ячмень съ овсомъ и пр. *Всюди лежні, перепійці і шишки самії не із суржику ліпили, — суще пухові, із пшениці.* Мкр. Н. 33. 2) Человѣкъ смѣшанной расы. *Се суржик: батько був циган, а мати дівка з нашого села.* Черк. у.

Суріпиця, -ці, *ж.* Раст. Brassica Napus L. ЗЮЗО. I. 114.

Сурма, -ми, *ж.* Труба (музык. инструм.). АД. 1. 159. *А всі дзвони задзвонили, а всі сурми засурмили, як Серпягу молодого та у Каневі положили.* Дума. Ум. **Суремка, сурмонька, сурмочка.** Гоя. I. 14. *Козаки стояли, на суремки гарно грали.* Мкр. II. 34. *Голос як сурмонька, т але ж чортова думонька.* Ном. № 2984.

Сурмач, -ча, *м.* Трубачъ. К. ЧР. 427. Грин. III. 629. *Господарь колись був у охочих козаках у Шрама сурмачем.* К. ЧР. 65.

Сурмити, -млю, -миш, *гл.* Трубить, играть на трубѣ. Рудч. Ск. II. 5. *А тут кричать та в труби сурмлять.* Котл. Ен. V. 63. *Три дні сурмили смутно сурми. К.* ЧР. 105.

Сурмовий, -а, -е. Трубный. **Сурмова́ сопілка**. Боевая труба. *Козацькі коні голосно заржали, заголосили сурмові сопілки.* К. МБ. II. 139.

Суровий, -а, -е. Небѣленый. *Держить хусточку да суровую.* Рк. Макс.

Суро́пиця, -ці, суро́пка, -ки, *ж.* = **Суржик 1.** Міус. окр. Харьк.

Сусак, -ка, *м.* Раст. Butomus umbellatus L. ЗЮЗО. I. 115.

Сусел, сусла, *м.* = **Суслик 1.**

Сусід, -да, *м.* Сосѣдъ. *Ой піду я до сусіда воза позичати.* Мет. 12.

Сусіда, -ди, *м.* 1) = **Сусід.** *То десь узявся близький сусіда матку стареньку із землі підіймає.* ЗОЮР. I. 21. 2) = **Підсусідок.** *Буде оце в чоловіка хата порожня і він пустить в її кого жить, то вже і сусіда його, хоч би та хата була геть де-небудь од його, хоч би за селом або і другому селі.* Сим. 195, Хата, 175. *Козаки ж живуть своїми хуторами, а хто не має свого ґрунта, то живе у сусідах у заможнішого.* О. 1861. VIII. 93. 3) *ж.* Сосѣдка. *Сусідо мила, сусідо близенька, красна, хороша і невеличенька.* Чуб. V. 89. Ум. **Сусідонько, сусідонька, сусідочка.**

Сусідин, -на, -не. Сосѣдовъ, сосѣдкинъ. *Оце, каже, попова хата, це — Трохимова, а це кумова, а це сусідина.* Рудч. Ск. I. 174.

Сусідитися, -джуся, -дишся, *гл.* Сосѣдиться, присосѣживаться. *Кожен свійський птах сусідивсь до людей в солом'яній хатині.* К. Дз. 137.

Сусідка, -ки, *ж.* 1) Сосѣдка. *Посидь, сусідко, ще трохи видко.* Ном. № 10887. 2) Пт. Alauda cristata. Драг. 6. Ум. **Сусідонька, сусідочка.**

Сусідній, -я, -є. Сосѣдній. *Дівчата оце з сусідніх сіл.* Рудч. Ск. I. 131.

Сусідонька, сусідочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сусідка.**

Сусідство, -ва, *с.* 1) Сосѣдство. *Жив у сусідстві молоденький легінь хорошого зросту.* Федьк. 2) Жизнь въ положеніи **сусіда 2, підсусідка**. *Охочо було йдуть в сусідство.* Сим. 195. 3) Соб. сосѣди. *Вмів краще од сина пригорнути до себе не дуже просвічене сусідство.* Левиц. Пов. 237.

Сусідський, -а, -е. 1) Сосѣдскій. *Вела невеличкого сусідського хлопчика.* Левиц. I. 288. 2) Принадлежащій **сусіду 2**. *Достаточок був гарненький: сусідських хат зо три, чи з чотирі, клунька, комірки.* Сим. 227.

Сусідчин, -на, -не. Сосѣдкинъ. *У сусідчиному садочку щось шепоче.* МВ. I. 124.

Сусік, -ка, *м.* Закромъ. Вх. Зн. 68.

Сусіль! *меж.,* выражающее внезапное появленіе. Котл. Ен. VI. 28. *Могила тріснула, і те дитя, що ждали, на божий світ сусіль.* Греб. 372.

Сусічниця, -ці, *ж.* Мѣсто въ овинѣ, гдѣ складываютъ сѣно. Вх. Зн. 68.

Суслик, -ка, *м.* 1) Сусликъ. 2) Сортъ баранковъ. Ум. **Сусличок.** *Суслички-бублички.* Мнж. 125.

Суспиця, -ці, *ж.* = **Суржик 1** = **Суропиця.** Вас. 204. *Сей год я посіяв жита на три упруги да овса — на два, да ще суспиці усякої на упруг, — не більше.* Нѣжин. у.

Суспіль, *нар.* 1) Вмѣстѣ, рядомъ. *Кумова хата стоїть суспіль з моєю.* Волч. у. 2) Сплошь. *Поле суспіль засіяне буряками.* Рк. Левиц.

Суспільний, -а, -е. 1) Смежный. 2) Общественный. Желех.

Суспільність, -ности, *ж.* Общество. Желех.

Сустав, -ва, *м.* Суставъ, сочлененіе. *Без жил, без сустав, а на ноги встав.* Ном. № 382, стр. 304. Ум. **Суставець, суставчик.**

Сустанція, -ції, *ж.* Возможность, средства. *Чого ви не купили тії землі? — Не сустанція паша стільки землі взяти.* Анан. у.

Сутана, -ни, *ж.* Ряса католическаго священника. *Патер.... в чорному капотці, се б то в сутані.* Стор. М. Пр. 44.

Сутемний, -а, -е. Сильно темный, почти черный. *Обличчям сутемний, як пам'яткова мідь* (негръ). К. Дз. 169.

Сутемрява, -ви, *ж.* Темнота. *Очі від ножа лютійші світять в сутемряві ночі.* К. МБ. III. 252.

Сутемрявий, -а, -е. Темный. *Із своїх низьких да сутемрявих хат.* К. Дз. 179.

Сутеніти, -ніє, *гл. безл.* 1) Темнѣть, смеркаться. *Стало сутеніти, як рушили з лісу.* НВолын. у. 2) Неясно виднѣться. *Щось далеко, далеко сутеніє.* Рк. Левиц.

Сутий, -а, -е. 1) Сущій, настоящій. 2) Обильный? *Дала коню вівса, сіна, а милому меду, вина, і сутую вечероньку.* Гол. III. 52. *Спорядили обід сутий.* Рудан. 1. 75.

Сути́хти, -хну, -неш, *гл.* = **Стихти.** *Як трохи су тихне, то й засну.*

Сутісок, -ску, *м.* Очень узкая, тѣсная улица, тѣсный проходъ.
Сутки, -ток, *ж. мн.* Сутки. *День і ніч — сутки пріч.* Ном. № 10919.
Сутки, -ток, *ж.* Узкій проходъ, промежутокъ между двумя строеніями, плетнями, узкій корридоръ, узкій переулокъ. Шух. І. 75. Ум. **Суточки.** *У суточки тіснії ідуть бояре краснії.* Гол. IV. 351.
Сутковий, -а́, -е́. Суточный. *Коли кури ходять по дощі, — буде він іти довго* (сутковий). Грин. II. 17.
Суто, *нар.* Совершенно, чисто. *Піднести їй на болячку ту суто золоту гіллячку.* Котл. Ен. III. 62.
Сутозлотий, -а, -е. Изъ чистаго золота. *Гроші, да все червонці сутозлоті.* Драг. 52.
Сутозолоти́й, -а́, -е́ = **Сутозлотий**. *Очіпок сутозолотий.* Алв. 39. *Сутозолоті жупани.* К. МБ. XI. 147.
Суточки, -чо́к, *м.* Ум. отъ **сутки.**
Сутугуватий, -а, -е. Жесткій. *Тверде в його, сутугувате мясо.* К. Іов. 94.
Сутужний, -а, -е. Тяжелый, трудный, суровый. *Чом ти, гаю, не зеленієш? Як я маю зеленіти: була зіма сутужная.* АД. І. 78.
Сутужно, *нар.* Трудно, тяжело. *Тепер на дрова стало дуже сутужно.* Черк. у.
Сутяжно, *нар.* = **Сутужно.** АД. І. 199. *Так тяжко, так сутяжно довелося їм жити з Степаном.* Г. Барв. 507. *Сутяжно в чужій чужині, на чужій стороні без порядку погибати.* Нп.
Сухарець, -рця, *м.* Ум. отъ **сухарь.**
Сухарик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **сухарь.** 2) Родъ узора въ вышивкѣ. КС. 1893. V. 278.
Сухари́на, -ни, *ж.* = **Сухарь.** *Ой вечеряй, моя мати, сухі сухарипи.* Мил. 80.
Сухарниця, -ці, *ж.* 1) Сосудъ для сухарей. *А в салдати вся худоба: сухарниця з сухарями.* 2) Сухарный заводь.
Сухарчик, -ка, *м.* Ум. отъ **сухарь.**
Сухарь, -ря, *м.* Сухарь. Ум. **Сухарець, сухарик, сухарчик.** *Їж ти, сестро, сухарики.* Чуб. V. 916. *Що ж ти там їсти будеш? Ох, мамцю, сухарці.* Грин. III. 620.
Сухендува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Шутливо то-же, что и **секундувати**. Фр. Пр. 82.
Сухий, -а, -е. 1) Сухой. *Кобила рушила сама на сухе.* Чуб. III. 426. *Сухий, як перець.* Ном. № 13138. *Сухий дуб.* 2) Сухой, бездождный. *Сухий марець, мокрий май, — буде жито, коби гай.* Ном. № 446. 3) О человѣкѣ: сухощавый, изсохшій. *Ще й досі не вмерла, але вже така суха стала.... що й страшно на її глянуть.* Чуб. II. 48. 4) **Сухе по́ле**. Не унавоженное поле. Шух. І. 170. 5) **Сухо́го дуба везти**. Говорить напраслину. Ольгоп. у. 6. — **четверг**. Послѣдній четвергъ передъ Петровымъ постомъ. Радом. у. Ум. **Сухенький, сухесенький.** *Сухенький, маленький москалик.* МВ. II. 52.
Сухівря, -рі, *ж.* Сухомятка. *У нас і обідати нема чого до путтья зварити: усе сухівря, — хліб святий з водою.* Волч. у.
Сухітка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сухота.**
Сухітник, -ка, *м.* Больной чахоткой. Желех.
Сухішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться суше.
Сухо, *нар.* Сухо. *Тече вода по каміню, під камінем сухо.* Чуб. V. 332.
Сухове́нь, -вня, *м.* День безъ росы.
Суховерх, -ху, *м.* Раст. Prunella vulgaris. Вх. Пч. II. 34.

Суховерхий, -а, -е. Суховерхій. *Дуб суховерхий.* К. ДС. 35. *Береза суховерха.* Г. Барв. 468.

Суховершки, -ків, *м.* Раст. а) Ajuga genevensis L. ЗЮЗО. I. 110. б) Ajuga reptans L. ЗЮЗО. I. 175. в) Brunella vulgaris Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Сухове́ря, -рі, *ж.* = **Сухівря.** (*Лобод.*).

Сухови́ла, -вил, *мн.* Вилы трезубцемъ съ поперечной перекладиной, — для накладыванія навоза. НВолын.

Суховій, -вія, *м.* Сухой вѣтеръ. Борз. у. Херс. Восточный вѣтеръ. Мнж. 148.

Суховітриця, -ці, *ж.* Сухая вѣтреная погода.

Суходіл, -до́лу, *м.* Земля, суша, материкъ. Чуб. II. 30. *Шаблюками, наділками суходіл копали, шапками, триполами персть вибірали.* Рк. Макс. *Трудно щуці-рибі на суходолі.* Лукаш. 61.

Суходілля, -ля, *с.* Материкъ, сухая земля.

Суходре́вник, -ка, *м.* Раст. Lonicera xylosteum. Вх. Лем. 471.

Сухо́земля, -лі, *ж.* Сухая земля. *Як на сухоземлю, то нехай лучче в мішку стоїть.* Ном. № 7306.

Сухозлітка, -ки, *ж.* 1) Позументъ, галунъ, мишура. 2) Сусальное золото.

Сухозло́тий, сухозло́тний, -а, -е. 1) Галунный, мишурный. *Сухозлотий поясочок.* МУЕ. III. 131. *Сухозлотний пояс.* Любечъ. 2) Сусальный.

Сухозлотиця, -ці, *ж.* 1) = **Сухозлітка 1.** 2) Металлическая канитель, которой обвиты струны кобзы. КС. 1892. III. 383. 3) = **Сухозлітка 2.** *Коровай золотять сухозлотицею.* МУЕ. III. 83.

Сухоліс, -су, *м.* Высохшій лѣсъ, высохшая часть лѣса. Вх. Зн. 67.

Сухоліття, -тя, *с.* Сухое, бездождное лито. Ном. № 13647.

Сухомельщина, -ни, *ж.* Плата за помолъ.

Сухопарний, -а, -е. О деревѣ: пареный огнемъ. Вас. 146.

Сухо́перка, -ки, *ж.* Рубаха, вымытая наскоро (безъ намачиванія и бученья).

Сухо́перки, *нар.* О стиркѣ бѣлья: безъ предварительнаго намачиванія и бученья.

Сухо́перний, -а, -е. Вымытый безъ предварительнаго намачиванья и бученья. Г. Барв. 44.

Сухоребрий, -а, -е. Сухоребрый, худощавый. *Як стояв я над греблею із своєю сухореброю.* Нп.

Сухоребрик, -ка, *м.* Худощавый человѣкъ.

Сухоребриця, -ці, *ж.* 1) Худощавая женщина. 2) Рыба Pelecus cultratus. Вх. Пч. II. 20. 3) Эпитетъ смерти. Грин. I. 231. *Смерте, смерте-сухоребрице.*

Сухорлявець, -вця, *м.* Сухощавый человѣкъ. Желех.

Сухорлявий, -а, -е. Сухощавый. *Єремія був з себе високого зросту і сухорлявий.* Стор. М. Пр. 75.

Сухорлявість, -вости, *ж.* Сухощавость. Желех.

Сухоро́гий, -а, -е. ? *Сухорогі* (воли). Сим. 213.

Сухорукий, -а, -е. Сухорукій. *Рече до сухорукого чоловіка.* Єв. Мр. III. 3.

Сухо́та, -ти, *ж.* 1) Сухота, грусть, тоска. *За малим жити — сухота моя, за козаченьком — красота моя.* Нп. *Своєю сухотою ввесь сад ізсушу.* Мет. 255. 2) Человѣкъ, изъ за котораго кому либо бываетъ сухота. См. **ниже уменьшительное.** 3) мн. а) Чахотка. Св. Л. 321. Левиц. Пов. 326. *Вмерла небога від сухот через його нелюдську вдачу.* Г. Барв.

149. б) Дѣтская болѣзнь, выражающаяся крайней худобой ребенка. Мил. 32. ХС. VII. 415. Ум. **Сухі(о)тка, сухі(о)тонька.** *Дівчинонько, сухотонько ти моя.* Чуб. V. 249 *Судіть, судіть, вороженьки, коли довелося, — ми на вашу сухотоньку та й поберемося.* Грин. III. 190.

Сухостій, -сто́ю, *м.* Усохшее на корню дерево.

Сухуватий, -а, -е. 1) Суховатый. 2) Худощавый. *А я хлопець сухуватий в свого батька вдався.* Лукаш. 126.

Суціга, -ги, *об.* Бранное слово. Мкр. Н. 32. *Суціга смерть.* К. 1882. XII. 626. *Ти знаєш, він який суціга, паливода і горлоріз.* Котл. Ен. I. 8.

Суцільний, -а, -е. 1) Цѣльный. Драг. 5. *Суцільною корою позростались.* К. Іов. 93. 2) Сплошной. 3) Совмѣстный, нераздѣльный. *Ой лучче нам, подружечко, суцільного пятака мати.* Мил. 117.

Суцільно, *нар.* 1) Цѣльно. 2) Сплошь.

Суч, -чі, *ж.* 1) Сученыя нитки — для сѣти, рукавиць. НВолын. у. *Та тут, оно треба сучі, — тут виплетуть вам волочок за шість злотих добрий.* Брацл. у. 2) Дратва. Св. *Л.* 168.

Сучак, -ка, *м.* Щенокъ. *Здорові, сучаки!... А що ви не орете?* ЗОЮР. I. 253.

Сучасний, -а, -е. Современный.

Сучасник, -ка, *м.* Современникъ. К. Кр. 8. *Здивувала сучасників своїх.* Г. Барв. 429.

Сучечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **сука.**

Сучий, -а, -е. 1) Сукинъ, собачій. *Ой в шинкарки єдин син, сподобався мені, сучий син.* Чуб. V. 20. 2) **Суче вимя**. Нарывъ подъ мышкой.

Сучи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* = **Сукати.** *Кроять рушники із китаєчки, сунуть торочки з чорного шовку.* Чуб. *Сучи, моя мати, восковую свічу.* Чуб. У, 325.

Сучи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *гл.* Навязываться, налазить. *Так і сучеться до його, а він усе мовчить.* Зміев. у. *Чого воно, оця невіра, сучеться?* Рудч. Ск. II. 206.

Сучище, -щі, *ж.* Ув. отъ **сука.** *Хиба ж ти, сучище, не знаєш, що Зевс мій чоловік і брат.* Котл. Ен. VI. 11.

Сучка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **сука.** 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 484. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 255. 4) Родъ кушанья. *Чого то з сього святого хліба не зробиш? усячину: діда, братка, рябка, сучку, каленика.* О. 1862. XI. Кух. 27. 5) Поплавокъ, привязанный къ якорю дуба. Мнж. 179.

Сучо́к, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **сук.** 2) Ручка, которою приводится въ движеніе сукальный станокъ. Сим. 91, 3) Названіе маленькаго вола. КС. 1898. VII. 47.

Суччя, -чя, *с.* соб. Вѣтви, сучья, сучье. Шух. I. 74, 176. *З середини шашіль виточує гниле суччя.* Мир. Пов. I. 127.

Суш, -ші, *ж.* 1) Сухое время года. *Така суш, що й жати не можна.* Подол. у. 2) Сухія деревья. *Це не садок, а сама суш.* Подол. г. 3) Сухой валежникъ. *Як крадеться черкес по тій тропі, то під ногами в його суш і трісне.* О. 1862. II. Кух. 65. 4) Сухой воскъ, соты, изъ которыхъ нѣтъ меду. Вх. *Лем.* 472. *Здається і взяток був, а тепер вибивати — суш та й годі.* Подол. г.

Суш, -шу, *м.* Сухой вѣтеръ. *Червона калино, чом ти в лузі стоїш? Ци ся сушу боїш?* Чуб. III. 92.

Суша, -ші, *ж.* 1) Суша. *Ти, річенько, ти, бистрая, викинь кости на сушу.* Чуб. V. 169. 2) Сухое мѣсто. *І рогоза росте в безвідній суші.* К. Іов. 18.

Сушба, -би, *ж.* Сушка. *Відер десяток вишень для сушби.* Кіев. у.

Сушениці, -ниць, *ж.* Сушеные фрукты. Гол. IV. 531. Шух. I. 141.

Суши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) Сушить. *Сорочки попрала, — треба сушити.* 2) Сущить, крушить. *Не суши серденька ти мені.* Мет. 45. *Мовчанка не пушить, головоньки не сушить.* Ном. № 1117.

Суши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* Сохнуть, сушиться. *Да ластівочка да купалася да на бережечку да сушилася.* Чуб. V. 9.

Суши́ця, -ці, *ж.* = **Сухоліс.** Вх. Зн. 67.

Сушко́, -ка, *м.* Небольшое засохшее дерево. Вх. *Лем.* 472.

Сушник, -ка, *м.* 1) Усохшія вѣтви на деревѣ. 2) Усохшая часть сада, лѣса.

Сушня, -ні, *ж.* 1) Сушильня. 2) Сушеные фрукты. КС. 1893. VII. 77. 3) Сухое дерево, сухія вѣтви. Вх. Уг. 270.

Сушняк, -ка, *м.* = **Сушник.**

Сущий, -а, -е = **Сутий 1.** *Новомлинка* (горілка) — *води половинка, а коропська — суща.* О. 1861. X. 37.

Сущик, -ка, *м.* Сухой баранокъ. Сим. 96. Св. *Л.* 60.

Суягна вівця. Беременная овца. Анан. у.

Суята, -ти, *ж.* Затруднительное положеніе, безпокойство. Вх. Зн. 68.

Суяти́ти, ячу, -тиш, *гл.* — **кого́**. Безпокоить кого. Вх. Зн. 68.

Суяти́тися, ячуся, -тишся, *гл.* Безпокоиться, хлопотать, изнуряться, существовать въ жалостномъ положеніи. Вх. Зн. 68.

Суятний, -а, -е. Плохой, затруднительный, стѣснительный (объ обстоятельствахъ). *Суятна на мене година* — я въ затруднительномъ, тяжеломъ положеніи. Вх. Зн. 68.

Суятни́к, -ка́, *м.* 1) Безпокоящій, затрудняющій кого. Желех. 2) Безпокоящійся. Желех.

Суятниця, -ці, *ж.* Ж. р. отъ **суятник**. Желех.

Суятрик, -ка, *м.* Часть **ятера** (см.). Вх. Пч. II. 22.

Схаб, -бу и -ба, *м.* Мясо съ ребрами, бокъ. Подол. г.

Схамену́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Опомниться, одуматься. *Ой, Хомо, Хомо, схаменись, он скоро вже й води не стане: піди лиш, брате, подивись.* Гліб. *Оттут-то вітри схаменулись і ну всі драла до нори.* Котл. Ен. I. 11.

Схапа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Схватить. *Облизня схапати.* Ном. № 3972. 2) **Схапати на живу нитку**. Наскоро сдѣлать. Ном. № 13865.

Схарапудитися, -джуся, -дишся, *гл.* Испугаться и сразу податься, остановиться (о животныхъ). *Коні підїхали під село і схарапудились в царині.* Левиц. Пов. 220. *Де не взявся сірий вовк.... отара схарапудилась, сипнула вбік.* Мир. ХРВ. 45.

Схвали́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Нахвалиться. *Там моя стара не схвалиться, — такий добрий чоловік.* Лебед. у. *Не схвалились ним.* Грин. I. 107.

Схвасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Отрѣшить отъ должности? *Та його ото колись схвасували були, а оце упять настановили.* Богод. у.

Схвата́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Заторопить. *Так скоро схватали, шо не успіла і приготовиться.* ХС. VII. 424.

Схвати́ти, -чу, -тиш, *гл.* = **Схопити.** *Схватив добре за Боже пошиття.* Ном. № 3993.

Схвати́тися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Схопитися.** *А поперед його і схативсь вихор.* Чуб. I. 34.

Схід, схо́ду, *м.* 1) Восходъ. *Заходу сонця дожидався і сходу тихої зорі.* Мкр. Г. 27. *Гетьман Хмельницький козаків до сходу сонця у поход виправляв.* ЗОЮР. I. 60. 2) Востокъ. *Хуртовина зі сходу на їх найде.* К. Іов. 58. **Схід-со́нця**. *Помолилась на схід сонця.* Шевч. 3) Всходъ (о посѣвахъ). *Да нема тому піску сходу.* Чуб. V. 970. *Нема дощу, — нема сходу.* Черк. у. 4) мн. **схо́ди**. а) Ступеньки неподвижной лѣстницы, б) вся неподвижная лѣстница. Рудч. Ск. I. 109. *Ми вас сховаємо до півночі під сходи.* Гн. I. 155. 5) — **душі**. Отходъ, смерть. *Ударили тричі в старий дзвін на схід душі.* ЗОЮР. II. 285. *А на схід душі хоч табаки понюхаю.* Рудч. Ск. I. 4.

Східень, -дня, *м.* Востокъ, восточный край неба. Встрѣчено у Мирнаго: *Закрасивши увесь східень палко-рожевим цвітом, воно* (сонце) *ще не рушало ззa гори, ще не блиснуло ні одним промінем над землею.* Мир. ХРВ. 38.

Східець, -дця, *м.* Ступенька (неподвижной лѣстницы); мн. **східці**. а) ступеньки неподв. лѣстн. б) неподвижная лѣстница. Стор. М. Пр. 65. *Ей красно в него і дворі єго, тисові сінці, яворові східці.* Нп.

Східний, -а, -е, — ній, -я, -є. Восточный. *Східній край неба. Дані Висока надивилась на волохів, на турків і позичила в іх трохи східнього смаку.* Левиц. Пов. 204.

Схіснува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Воспользоваться. Гол.

Схлипнути. См. **Схлипувати.**

Схлипування, -ня, *с.* Всхлипываніе. *Ділу ніч тільки й чутно було її глибоке зітхання, її гірке схлипування.* Мир. Пов. I. 20.

Схлипувати, -пую, -єш, сов. в. **схлипнути, -пну, -неш,** *гл.* Всхлипывать, всхлипнуть. *Христя схлипує.* Мир. Пов. I. 171. *Аж схлипнула, чи по дідусеві, чи про мене сироту.* Г. Барв. 363.

Схлю́пнути, -пну, -неш, *гл.* Пошатнувъ сосудъ, расплескать немного.

Схлюпну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Плеснуться, выплеснуться. *Пливе човен да води повен, да коли б не схитнувся, да коли б не схлюпнувся.* Грин. III. 67.

Схнути, -хну, -неш, *гл.* Сохнуть. *Моя душа переболіла; моє серце ахне.* МВ. II. 41.

Схов, -ву, *м.* Спрятъ, сохраненіе, храненіе. *Голе, як бубон, голодне, як собака, а в схові ні шеляга.* Грин. II. 182. **До схо́ву.** На храненіе. *Я йому дав сокиру до схову.* Міус. окр. **На, у схо́ві.** На храненіи, спрятанъ, спрятана, спрятано. *А де ж хустка? Та в матері на (у) схові.* Полт. г.

Схова, -ви, *ж.* = **Схованка.** *Иншої схови у нас не було, як у скрині.* Екат. у.

Схо́ванець, -нця, *м.* Спрятавшійся, укрывшійся. *Як шукали Христа згубити, то він утік та й сховався і найперше в ясла між воли. Жиди так його шукають, так шукають! А волики їдять собі пашу та все мордою пригортають схованця.* О. 1861. X. 51.

Схованка, -ки, *ж.* Тайникъ, мѣсто гдѣ прячется что-либо. *Та й добру ж схованку він собі зробив, ніяк не знайдеш. Дочка вам схованки покаже, де, як лежить моє добро.* Греб. 338. **Віддати до схо́ванки, на схо́ванку**. Отдать на храненіе. *Собаки та й оддали сю расписку на схованку котам.* О. 1861. V. 72.

Схова́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Спрятать. *Далеко сховавши, ближче найдеш.* Ном. № 9976. 2) Похоронить, схоронить. *Сховали Грицю близько гряниці, плакали за ним всі молодиці.* Чуб. V. 431.

Схова́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Спрятаться. *Од людей сховаєшся, а од Бога ні.* Нем. № 49.

Схо́вач, -ча, *м.* Прячущій что либо, берущій на сохраненіе. Мир. ХРВ. 166.

Сховище, -ща, *с.* Убѣжище, мѣсто, гдѣ прячутся. К. Бай. 81. *Із сховища свого виходить вітер.* К. Іов. 82.

Сховок, -вку, *м.* = **Схов.** *Лихий сховок і доброго псує.* Посл.

Схо́дини, -дин, *ж.* Сходка, собраніе.

Схо́дистий, -а, -е. Покатистый.

Сходити, -джу, -диш, *гл.* 1) Восходить. *Сонечко не сходить.* Мет. 51. *По двору ходить — як зоря сходить; по сінцях ходить — як зоря сходить.* Нп. 2) Всходить. *Тяжко сходити на гору.* 3) Всходить (о посѣвахъ, тѣстѣ). *Ярина добре сходить.* 4) Сходить, спускаться. *Сльози її аж на сей світ сходять.* Рудч. 5) Исходить, истекать. *Як я по матері журилась! Було слізьми схожу.* Г. Барв. 228. *А вже ж мої карі очі слізоньками сходять.* Нп. 6) Подходить. *Ближче вхожу, — жінок бачу.* МВ. II. 188. 7) Уходить. *Вона іде, іде, — мов старий бог з двору сходить.... Вже до воріт, за двір.* Сим. 228. *Сходьте з хати усі, шоб ні одної душечки при мені не було.* Мнж. 131. 7) Выходить, истрачиваться. *У його на сі зілля сила грошей сходила.* О. 1862. V. 110. *Горілки на їх багато сходить.* Г. Барв. 516.

Сходити, -джу, -диш, *гл.* 1) Исходить. *Ой за яром брала я льон, всю долину сходила.* Мет. 61. 2) Пройти, перейти, сходить. *Коли б же ви, воронії коні, а походу не сходили.* Макс. 3) Одѣться во что, износить что. *Добра такого, не знає в чому й сходити.* Ном. № 1349. *Чи тобі в мене нічого спити, чи нічого зїсти, чи ні в чім хороше сходити.* Мет. *Нехай батько не турбує, мені вінця не купує, бо я й того не сходила, під явором загубила.* Уман. у.

Сходитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Сходиться. *Ей, миряне, шевці, кравці, крамарі, шапарі, сходіться ради послухати, табаки понюхати.* Ном. №6124. 2) Сходиться, соединяться взаимно. *Земля сходиться з небом.* Чуб. I. 37.

Сходовий, -а, -е = **Східний.** Чуб. I. 431. *Сходовий вітер повіяв, з тополі листячко звіяв.* О. 1862. IV. 5.

Схожа́ти, -жа́ю, -єш, *гл.* 1) = **Сходити.** *То він на чердак ісхожає.* КС. 1882. XII. 487. *Я.... того не чувала, шоб жовтий пісок на білому камені схожав.* КС. 1882. XII. 491. *Всі козаки* (з судна) *на сиру землю схожали.* КС. 1882. XII. 488. *Мати старая з двора схожає.* Грин. III. 692. 2) = **Сходитися.** *Поли із полою схожає.* КС. 1882. XII. 497.

Схожатися, -жаюся, -єшся, *гл.* = **Сходитися.** *Одно з одним схожається.* ЗОЮР. 1. 27.

Схожда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* = **Схожати.** *Ей, скаржилося світле сонейко.... «Не буду, Боже, рано схождати».* Левиц. Світ. 12.

Схожий, -а, -е. Похожій. *Боже ж ти мій! і на чоловіка ж то не схожі.* Млр. л. сб. 173. *Сама на себе не схожа стала, така журба її бере.* Рудч. Ск. II. 32.

Схожість, -жости, *ж.* Сходство. *Незвичайна схожість дочки з матіррю дуже вразила Яся.* Левиц. I. 234.

Схолодити, -джу, -диш, *гл.* Охладить. *Треба схолодить, — дуже гаряча вода.* Канев. у.

Схоло́нути, -ну, -неш, *гл.* Похолодѣть. *Хома як глянув, то й схолонув.* Рудч. Ск. II. 176.

Схопити, -ся. См. **Схоплювати, -ся.**

Схо́плювати, -плюю, -єш, сов. в. **схопити, -плю́, -пиш,** *гл.* Схватывать, схватить. *І день іде, і ніч іде, і голову схопивши в руки, дивуєшся — чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. *Мене трястя схопила та трясе.* Левиц. І. 240.

Схоплюватися, -плююся, -єшся, сов. в. **схопитися, -плюся, -пишся,** *гл.* 1) Схватываться, схватиться, вскакивать, вскочить, быстро подняться. *Еней з просоння як схопився.* Котл. Ен. II. 38. *І разом схопились та до воріт.* Шевч. *Схопилась та й побігла шляхом, а вже вечоріло й роса пала.* МВ. І. 2) Вскакивать, вскочить на что. *На коника схопився.* 3) Подниматься, подняться. *Схопилась велика вітряна бура.* Св. Мр. IV. 37.

Схоронення, -ня, *с.* Сохраненіе. *Дала я свої гроші до схоронення.* Харьк. г.

Схороняти, -няю, -єш, сов. в. **схоронити, -ню́, -ниш,** *гл.* = **Ховати, сховати.** *А вже твою милу схоронили.* Мет. 99.

Схороня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **схорони́тися, -ню́ся, -нишся,** *гл.* = **Ховатися, сховатися.** *Ти будеш по тернах, по байраках схоронятися.* АД. І. 128. *Роступиси, сира земле, то я схоронюся.* Чуб. V. 602.

Схотінка, -ки, *ж.* Желаніе. *Троє схотіти.* К. Дз. 220.

Схотіти, схочу, -чеш, *гл.* Захотѣть. *З мене молодої хто схоче сміється.* Мет. 26. *Мене мати на забаву не пускає, як я схочу, перескочу, то й не знає.* Мет. 28.

Схотітися, -четься, *гл. безл.* Захотѣться. *Схотілось лиха.* Ном. № 3846.

Схрести́ти, -щу́, -стиш, *гл.* Скрестить. *Просиділа Настя в кутку, схрестивши руки.* МВ. II. 45.

Схрякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Отхаркаться. *Покуре люльки, то й схрякається чоловік, то й лекше на груди.* Волч. у.

Схуди́ти, -джу́, -диш, *гл.* Истощить, сдѣлать худымъ. *На що ви схудили воли отако?* Камен. у. (Лобод.).

Схудлий, -а, -е. Исхудалый. *Бліде й схудле лице.* Левиц. Пов. 88.

Схуднути, -дну, -неш, *гл.* Похудѣть. *Поки гладкий схудне, то худий здохне.* Посл.

Схудобніти, -нію, -єш, *гл.* Обѣднѣть. Вх. Лем. 472.

Схибити, -блю, -биш, *гл.* 1) Уклониться въ сторону, пошатнуться. 2) Промахнуться. *Бе схибить стріляючи.* Стор. М. Пр. 131. *Раз на вовна хука дав, удруге схибив.* Мир. ХРВ. 82. 3) Неудаться, выйти неудачникъ. *От як вторік: на жито урожай, а пшениця схибила, вродила така, що один тільки послід.* Брацл. у.

Схибитися, -блюся, -бишся, *гл.* Уклониться въ сторону, отскочить. *Не повалений на місті* (кулею) *кнур кидається на дим і своїми здоровенними иклами порубає пластуна, як не вспіє схибитись.* О. 1862. II. 63.

Схибну́ти, -бну́, -не́ш, *гл.* 1) = **Схитнути.** *Дівчата на мене гукають, — я не чую; котрась мене схибнула за плече.* Г. Барв. 67. 2) — **сло́вом.** а) Не сдержать слова. б) Соврать. Черк. у.

Схибну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) = **Схитнутися.** *Пливе човен води повен, коли б не схибнувся.* Чуб. V. 293. *Схибнувсь віз.* Черк. у. *Гадки в неї схибнулися.* Мир. ХРВ. 404. 2) Не устоять. *Ось уже й татарський баша.... наближається. Наші схибнулись, — далі. Татарюги навздогін.* Мир. ХРВ. 128.

Схизма, -ми, *ж.* Расколъ, ересь; названіе иновѣрцевъ у католиковъ.

Схизмат, -та, схизматик, -ка, *м.* Раскольникъ, еретикъ; названіе иновѣрцевъ у католиковъ. Шевч. 138.

Схизматський, -а, -е. Къ схизматам относящійся. *Схизматські попи.* Маркев. 58.

Схилястий, -а, -е. Наклонный. *Верба стояла крива, — схилиста на став.* Грин. ІІ. 57.

Схилисто, *нар.* Наклонно. Камен. у.

Схилити, -ся. См. **Схиляти, -ся.**

Схилком, *нар.* Наклонясь. *Кажуть люде, моя мати, що я в батька вдався: схилком, схилком попід тинком в зіллячко сховався.* Нп.

Схилок, -лку, *м.* Наклонъ, спускъ, скатъ. склонъ. *Та бо в нашім Яворові корчма коло схилку.* Гол. ІІІ. 220.

Схильний, -а, -е. Склонный.

Схи́льнистий, -а, -е = **Схилястий.** Вх. *Лем.* 472.

Схи́льчивий, -а, -е. Покладливий, сговорчивый. *Пилипиха була мати своїй дочці не податлива, не схильчива.* МВ. ІІ. 84.

Схиля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **схилити, -лю, -лиш,** *гл.* Склонять, склонить, наклонять, наклонить. *А сам схилив головоньку, сльози проливає.* Мет. 77.

Схиля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **схили́тися, -люся, -лишся,** *гл.* 1) Склоняться. склониться, наклоняться, наклониться. *Зацвіла твоя червона калина, схилилися калинові віти.* Мет. 271. *Ісус же, схилившись додолу, писав пальцем.* Єв. І. VIII. 6. 2) Склоняться, склониться другъ къ другу. *Ісхиляються в дуброві верхи із верхами.* Е. Досв. 99. 3) Склоняться, склониться, соглашаться, согласиться. *На те схилялись люде, щоб паняти землеміра поміряти землю.* Волч. у.

Схисти́тися, -щуся, -стишся, *гл.* Изловчиться, ухитриться. *Воно як би у них не були затулені вікна, то може б я схистивсь уздріти, що там родиться, а то ні, не бачив.* Новомоск. у.

Схитнути, -тну, -неш, *гл.* 1) Пошатнуть. *Громом усю землю схитнуло.* Г. Барв. 190. 2) Склонить, наклонить. *Вона голівку схитнула набік.* МВ. І. 115. 3) Качнуть. *Тихо схитнула головою.* Мир. Пов. ІІ. 98.

Схитнутися, -тнуся, -нешся, *гл.* 1) Пошатнуться, покачнуться. *Пливе човен, води повен, колиб не схитнувся.* Чуб. ІІІ. 22. *Кладочка схитнулась — сестриця втонула.* Нп. *А як моя головка схитнеться* (= як умру), *тоді тобі роскіш минеться.* Чуб. V. 113. 2) Пошевельнуться, прійти въ движеніе, качнуться. *Під тобою, селезню, вода не схитнеться.* Мет. 37.

Схитрувати, -трую, -єш, *гл.* Ухитриться, употребить хитрость. *Як би йому схитрувати, щоб обдурити жида-шинкаря.* Грин. ІІ. 226.

Схищатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Укрываться. *Під хуґу схищались під комишами.* О. 1862. V. Кух. 29.

Сцати, сцу, спиш, *гл.* Сосать. *Ласкаве телятко дві матки буде сцати, а злісливе, то й одна не дасть.* Ном. № 3302.

Сци́кавка, -ки, *ж.* = **Сікавка 1.** Канев. у.

Сцикли́ни, -лин, *ж.* Моча.

Сцикли́ння, -ня, *с.* = **Сциклини.** *Лохв.* у.

Сцикун, -на, *м.* Той, кто часто мочится.

Сцикуха, -хи, *ж.* Та, которая часто мочится.

Сцик! *межд.* отъ **сцяти**. Ном. № 6384.

Сціле́ння, сціли́ти, сцілющий, сціляти. См. **Зцілення и пр.**

Сцільник, -ка, *м.* = **Стільник.** Маркев. 17, 169. Ум. **Сцільничо́к.** Стор. I. 61.
Сцьоба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Стібати.** *Циган.... давай сцьобати приконечником.* Рудч. Ск. II, 184.
Сцяти, сцю, сциш, *гл.* 1) Мочить, сцать. 2) = **Сцати.**
Сцяч, -ча, *м.* Урильникъ.
Сцячка, -ки, *ж.* Болѣзнь: недержаніе мочи.
Счастя, -тя, *с.* и пр. См. **Щастя** и пр.
Ськальниця, -ці, *ж.* Ищущая (въ головѣ). Мил. 217.
Ська́ння, -ня, *с.* Исканіе (въ головѣ). КС. 1890. V. 339. Грин. III. 82.
Ська́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Искать (въ головѣ). Г. Барв. 261. *Син твій, мати, в полі, в полі спочиває, над ним сидить чорний орел в головоньці ськає.* Нп.
Ськатися, -каюся, -єшся, *гл.* Искать (насѣкомыхъ въ волосахъ, шерсти). *Такий мені пан: у соломі спить а зубами ськається.* Ном. № 2930.
Сьогобіцький, -а, -е = **Сьогобічний.** *Хто не був по сей бік Дніпра, жадної тями не має про сьогобіцьку Україну.* Св. Л. 23.
Сьогобічний, сьогобо́чний, -а, -е, —ній, -я, -є. По сю сторону рѣки. *Московщина обладувала Україною сьогобочньою.* МВ. I. 137.
Сього́дні, сього́дня, *нар.* Сегодня. *Чи не гріх, кажуть, сьогодні робить.* ЗОЮР. I. 48. *Сьогодня не празник, а ти нам не вказник.* Ном. № 187.
Сьогоднішній, -я, -є. Сегодняшній. Сим. 150.
Сьогорічній, сьогорішній, -я, -є. Этого года. *Се очерет сьогорішній, тим він собі такті листатий.* Лубен. у. *Вони пішли поміж стіжками, поміж скиртами жита торішнього й сьогорішнього.* Левиц. Пов. 194.
Сьогосвітній, -я, -є. Этого міра. *Дознав би втіхи й роскоші сьогосвітньої.* МВ. I. 44.
Сьогочасний, -а, -е. Современный, совершающійся въ настоящее время. Левиц. Пов. 164, 258. *Світові потреби сьогочасні.* Св. Л. 17.
Сьомак, -ка, *м.* 1) Семилѣтка (о людяхъ и животныхъ). 2) Монета въ семь коп. ассигнація ми или въ 2 коп. серебромъ.
Сьомака, -ки, *ж.* Семерка (въ картахъ).
Сьомий, -а, -е. Седьмой. *Не хвались сьомого дня. а хвались сьомого годи.* Ном. № 9068.
Сьорб! *межд.*, выражающее хлебокъ. *Дай мені сироватки з хлібом.... Він сьорб, сьорб разів з пять, да й годі.* Г. Барв. 98.
Сьорбати, -баю, -єш, *гл.* Хлебать. *Сьорбай юшку, на дні рибка єсть.* Ном. № 1200.
Сьорбнути, сьорбонути, -ну, -неш, *гл.* Хлебнуть. *Сьорбне, чоловік чарку — як ісказиться.* Ном. № 11469.
Сюд, *нар.* = **Сюда.** *Я сюд-туд, — нема коня.* НВолын. у. *Не сюд, не туд, не сяк, не так.* Чуб. V. 1146.
Сюда, *нар.* = **Сюди.**
Сюди, *нар.* Сюда. *Ні сюди, ні туди, — ні саньми, ні колесами, ні зімою, ні літом.* Ном. № 7655. *Сюди-туди походила, вечерять зварила.* Чуб. V. 93.
Сюдою, *нар.* Этой дорогой, этимъ путемъ, въ этомъ направленіи. *Чи не бачив парубка і дівки, чи не йшли сюдою?* Рудч. Ск. I. 147. *Йди правдою, то скрізь тобі шляшок битий: чи тудою, чи сюдою, чи на схід сонця, чи на захід.* МВ. (КС. 1902. X. 142).
Сюра, -ри, *ж.* Сѣрый сердак. Вх. Зн. 68.

Сюрок, -рка, сюрчок, -чка, *м.* Родъ свистка. Пирят. у.

Сюрча́ння, -ня, *с.* 1) Жужжаніе, трескъ (насѣкомыхъ). *Докучне сюрчання травяних коників.* Мир. ХРВ. 4. 2) Жужжаніе (веретена).

Сюрча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* 1) Жужжать, трещать (о насѣкомыхъ). *Там коники* (польові) *кричали та сюрчали.* Мир. ХРВ. 39. 2) Жужжать (о веретенѣ). *Веретено сюрчить.* Мир. Пов. І. 134.

Сюсі, дѣтск. = **Пісі**. О. 1861. VIII. 8.

Сю́сяти, -сяю, -єш, *гл.* Дѣтск.: мочиться.

Ся, *мѣст.* 1) Ж. р. отъ **сей**. *Ся вже пасок тридцять ззіла.* Ном. № 8655. 2) Ся, себя. *Літа маї молодії, де ви ся поділи?* Нп. *Згадав, ся зволив та й удоволив.* Ном. **Як ся маєш**? Какъ поживаешь?

Сябер, -бра, сябро, -ра, *м.* Участникъ земельнаго владѣнія, компаньонъ въ торговомъ предпріятіи. Вас. 189. КС. 1890. VI. 478. *Брат братові сябер.* Ном. № 9399.

Сябри́нний, -а, -е. Артельный, товарищескій, находящійся въ общинномъ пользованія. *Сябринна оренда.* Черн. г. *Сябринний ліс.*

Сябрувати, -брую, -єш, *гл.* Водить компанію. Конст. у.

Сявкання, -ня, *с.* Гоготаніе гусей, преимущественно гусятъ. Волын. г. Желех.

Сявкати, -каю, -єш, сявкотіти, -кочу, -чеш, *гл.* О гусяхъ, преимущественно гусятахъ: гоготать. Вол. г. *Гуска сявкоче.* Вх. Пч. І. 15.

Сяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **сягну́ти, -гну́, -не́ш,** *гл.* 1) Достигать, достичь, касаться, простираться, доставать, достать. *Бреде старий, назад ся оглядає, а йому вода вже по шию сягає.* Чуб. V. 846. *З дідьком не сягай до одної миски.* Ном. № 5985. *По Вкраїні огні горять, під небо сягають.* К. Досв. 93. 2) Хватать, хватить, стать. *Узяла карбованця грошей, — думка, бач, така, що стане й на оливу; адже й не сягнуло.* Лебед. у.

Сягнистий, -а, -е. Дѣлающій большіе шаги. *Добрі воли, та не паристі: один дуже сягнистий, у другого короткі ноги, так не зійде з тим.* Кіев. у.

Сягнути. См. **Сягати.**

Сяговина, -ни, *ж.* Саженные дрова. Вх. *Лем.* 472.

Сягонути, -ну, -неш, *гл.* То-же, что и **сягнути**, но выражаетъ большую силу дѣйствія. К. ХП. 17. *І сягонеш умом до його правди.* К. Іов. 24.

Сяда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* = **Сідати.**

Сядови́ти, -влю́, -виш, — ся, *гл.* = **Садовити, — ся.** *Коло себе сядовить.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Сяєво, -ва, *с.* Сіяніе. Г. Барв. 358. К. Бай. 14. *Як усміхнувсь, очам не довіряють, і сяєво лиця збірають.* К. Іов. 62.

Сяжа, -жі, *ж.* Кусокъ плетня, укрѣпленный на четырехъ столбахъ посреди рѣки надъ водой, на которомъ стоитъ рыбакъ съ сѣтью; такъ какъ рѣка перегорожена плетнемъ и проходъ оставленъ только подъ сяжею, то рыба идетъ прямо въ сѣть. Вх. Пч. II. 25.

Сяйний, -а, -е. Сіяющій. Встрѣч. у. Щоголева. *Сіло сонце. На майдані сяйні огнища горять* (на Купала). Щог. Сл. 24.

Сяйнути, -ну, -неш, *гл.* Однок. отъ **сяти**. *Сяєвом сяйнула.* К. ХП. 49. *Блискавка по всьому небу сяйнула.* Г. Барв. 190.

Сяк, *нар.* Этакъ. *Не так, не сяк.* Чуб. **Сяк-так, сяк-не-так.** Кое-какъ. *Сяк-так до вечора буду жить, а ввечері мій миленький прибіжить.* Чуб. V. 105. *Очіпок сяк-не-так наділа.* Алв. 40.

Сяка́ння, -ня, *с.* Сморканіе.

Сяка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Сморкать. *Се було тоді, як я сякав у рукав.* Ном. № 14167.

Сякатися, -каюся, -єшся, *гл.* Сморкаться.

Сякий, -а, -е. 1) Этакой. *І така, і сяка — тільки дайте.* Ном. № 4507. 2) **Сякий-такий**. а) Кое-какой; пустячный. *Сяка-така напасть, та спати не дасть.* Ном. № 1757. *Сякі-такі вареники, а все луччі галушок, сякі-такі дівчаточка, а все луччі жіночок.* Нп. б) Бранное выраженіе. *Я каже, тебе, сякий-такий сину, запалю.* ЗОЮР. I. 9.

Сяння, -ня, *с.* Сіяніе.

Сяти, -сяю, -єш, *гл.* Сіять. *Мечем своїм як блискавкою сяє.* Макс. (1849). 85. *Пішло військо, короговки сяють.* Чуб. V. 504. *Місяць високо, зіроньки сяють.* Шевч.

Сяяння, -ня, *с.* = **Сяння.** Ком. Р. I. 50.

Сяяти, -сяю, -єш, *гл.* = **Сяти.**

Т.

Т, *пред.* = **Д**, къ. *Надійшов же т ній завидь-завидко.* Гол. IV. 33. *Надійшов же. т ній батенько її.* Гол. IV. 90.

Та, *сз.* 1) И, да. *Батько та мати.* Харьк. *За степи та за могили, що на Україні, серце мліло.* Шевч. *Од моря та й до моря.* К. Псал. 164. 2) Но, да. *Полетіла б я до тебе, та крилець не маю.* Котл. Нп. 340. 3) Да, вотъ. *Вилізь на вербу та й подивись.* Левиц. І. 208. *Та була в мене жінка, та була в мене любка, та післала мене в ліс, щоб я її дров привіз.* Нп. **Та де**! Да нѣтъ. *Він добре співає? — Та де.* **Та-’дже, та-же, та-же ж, та-ж**. Сокращ. изъ **та адже, та адже ж**. Да вѣдь, да вѣдь же. *Ой відай ти слабий, хорий, ти мій милий Сосновиченьку? — Та-’дже видиш, що не жарти!* Гол. І. 82. *Та-же ти знаєш, що я не маю нічого. Та-же я тобі казав, що будуть гості.*

Та, *мѣст. женск. р.* при *муж. р.* той.

Та! *зват. пад.* отъ тато. *Та! що ти робиш.* Шейк.

Табак, -ку, *м.* Табакъ. Драг. 13. Ум. **Табачо́к.** *Хто нюхає табачок, то гетьманів мужичок.* Ном. № 12614.

Табака, -ки, *ж.* 1) Нюхательный табакъ. *А що, понюхав табаки?* Ном. № 3968. **Я тебе зімну на табаку**. Въ порошокъ тебя изотру! 2) — **во́вча**. Раст. Lycoperdon Bovista. Вх. Уг. 231. Ум. **Табачка.**

Табакерка, -ки, *ж.* Табакерка. *Коли нагнувсь табаки понюхать, — вона й побачила табакерку.* Рудч. Ск. II. 179. Ум. **Табакеронька, табакерочка.**

Табаке́рчина, -ни, *ж.* Плоховатая табакерка. Ум. **Табакерчинка.**

Табанити, -ню, -ниш, *гл.* Грести кормою впередъ. Ейскъ.

Табатерка, табати́рка, -ки, *ж.* = **Табакерка.** *Дід виняв луб’яну табатирку, понюхав табаки.* Мир. ХРВ. 53. Ум. **Табати́рочка.**

Табачарка, -ки, *ж.* = **Табакерка.** Желех.

Табаче́нція, -ції, *ж.* Шутливое отъ табака. Шейк.

Табачи́на, -ни, *ж.* = **Табака.** Шейк. Ум. **Табачинка.**

Табачити, -чу, -чиш, *гл.* Нюхать табакъ. Шейк.

Табачка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **табака.** 2) Раст. Raminculus sceleratus. Вх. Пч. І. 12.

Табачковий, -а, -е. Имѣющій цвѣтъ нюхательнаго табаку. Шейк.

Табачник, -ка, *м.* Нюхающій табакъ, приготовляющій или продающій его. Шейк.

Табачників, -кова, -ве. Относящійся къ табачнику, принадлежащій ему. Шейк.

Табачницин, -на, -не. Принадлежащій **табачниці**. Шейк.

Табачниця, -ці, *ж.* Женщина, нюхающая, приготовляющая или продающая табакъ. Шейк.

Табачо́к, -чку, *м.* Ум. отъ **табак.**

Табашний, -а, -е. Табачный.

Табашник, -ка, *м.* и пр. = **Табачник и пр.** КС. 1882. III. 60.

Табин, -ну, *м.* Шелковая плотная матерія. Шейк.

Табино́вий, -а, -е. Сдѣланный изъ табину. Шейк.

Табівка, -ки, *ж.* Кожаная сумка, носимая черезъ плечо на ремнѣ. Шух. І. 121, 128, 279.

Табір, -бору, *м.* = **Табор.** Гол. IV. 403.

Табла, -ли, *ж.* = **Табівка.** Вх. Зн. 68.

Таблиця, -ці, *ж.* 1) Дощечка, таблица. *Стояла таблиця біла, а на ній були виписані мої гріхи.* Гн. II. 76. 2) Классная доска. Шейк. 3) Вывѣска, доска съ надписью. *На стовпі таблицю прибив і на ті таблиці написав так: хто сюдою буде їхать, то непремінно щоб сюди заїхав.* Рудч. Ск. II. 92. Ум. **Табличка, табличечка.** Грин. I. 188.

Табор, -ру, *м.* Станъ, лагерь; обозъ, таборъ (у войска, чумаковъ, косцевъ и пр.). Маркев. 14. К. Досв. 7. *В яру колись гайдамаки табором стояли.* Шевч. Ум. **Та́борик.**

Таборитися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Располагаться лагеремъ, станомъ, таборомъ. Шейк.

Таборище, -ща, *с.* Мѣсто прежняго табора, прежней стоянки, лагеря. *Стоїте ви залогами в старих таборищах.* К. Досв. 225.

Таборовий, -а, -е. Лагерный. К. ЧР. 309.

Таборува́ння, -ня, *с.* Стояніе лагеремъ. Шейк.

Таборува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Стоять лагеремъ. Шейк.

Таборянин, -на, *м.* Находящійся въ лагерѣ, стоянкѣ, обозѣ. *Кругом добро всім таборянам чиниш.* К. МБ. XI. 143.

Табун, -на, *м.* 1) Табунъ. Вас. 197. *Ой чий же то сивий коничок по табуні ходить?* Грин. III. 589. 2) Стая, стадо. *І тілько край ставка оставсь табун утят.* Греб. 387. *Дрохви, журавлі, хохітва підіймались табунами.* Стор. *Оселедці ходять табунами.* Шейк. *Табун горобців і табун мишей.* Грин. II. 244. Ум. **Табунець, табунчик.** *Засоромивсь осміяний, горобець та й покинув ріднесенький табунець.* Гліб.

Табунний, -а, -е. Табунный, изъ табуна.

Табунник, -ка, *м.* Табунщикъ. Шейк.

Табунників, -кова, -ве. Принадлежащій табунщику.

Табуновий, -а, -е. Принадлежащій табуну. *Коні табунові.* К. МБ. XI. 142. *Табунове пасовисько.* Шейк.

Табунський, -а, -е. Находящійся въ табунѣ. *Що ти брикаєш, як табунська кобила?* Шейк.

Табунчик, -ка, *м.* Ум. отъ **табун.**

Табурка, -ки, *ж.* Верхъ телѣжный, будка, волочокъ. *У простий віз він тепер уже й не сяде, а дай йому візок да ще й з табуркою, шоб сонце йому не пекло у пику, або дощ не лив у потилицю.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Тавле́тка, -ки, *ж.* Аспидная доска. Шейк.

Таволга, -ги, *ж.* Раст. Spiraea. *По три пучки тернини і червоної таволги набірайте, бідного невольника по тричі в однім місці затинайте.* АД. I. 89.

Таволжаний, -а, -е. Относящійся къ **таволг**ѣ. Шейк.

Таволо́жник, -ка, *м.* 1) Spiraea crenata L. Анн. 339. 2 — **пужний**. Spiraea hypericifolia L. Анн. 340.

Таврія, -рії, *ж.* Таврическая губернія. *Що-весни йдуть було з нашого села у Таврію.* Грин. I. 109.

Таврований, -а, -е. Мѣченый. Константиногр. у.

Таврот, -та, *м.* Родъ дѣтской игры. Шейк.

Таган, -на, *м.* Таганъ, желѣзная подставка съ ножками, на которой варять пищу, раскладывая подъ ней огонь. Ум. **Таганок, таганчик.**

Таганашка, -ки, *ж.* Одинъ изъ низшихъ сортовъ крымской соли. Сумск. у.

Тагано́к, -нка, *м.* Ум. отъ **таган.**

Тагануват́и, -нуӳю, -єш, *гл.* Остановиться въ степи для приготовленія кушанья. Шейк.

Таганчик, -ка, *м.* Ум. отъ **таган.**

Тади́, тадивай, *нар.* = **Туди.** Вх. Зн. 23. *Єно нам повіджь, ци не ішла тади, ци не ішла дака білаглова.* Гол. II. 10.

Таємний, -а, -е. Тайный, секретный. *Той діла їх розуміє і таємні мислі.* К. Псал. 75.

Таємниця, -ці, *ж.* 1) Секретное мѣсто. 2) Тайна. *Маю я їдну таємницю, але ніхто її від мене не возьме.* Шейк.

Таємничий, -а, -е. 1) Таинственный. Мир. ХРВ. 353. К. Досв. 71. *Чули вони дивне таємниче слово.* К. Псал. 189.

Таємничо, *нар.* Таинственно. *Таємничо у куточку карти роскладала.* Млак. 89.

Таємність, -ности, *ж.* Тайна, секреть. Чуб. I. 295.

Таємно, *нар.* Тайно.

Таємнощі, -щів, *ж.* Тайныя дѣла, вещи, которыя нужно скрывать. Шейк.

Таїнство, -ва, *с.* Таинство. *Таїнство странноє і в Віфліємі чудо явноє.* Колядка. Шейк.

Таїти, таю, -їш, *гл.* Таить, скрывать, не обнаруживать. *Нічого гріха таїти.* Ном. № 7437. *Таїть у серці зло.* К. Псал. 100. *Гріхів не тайте.* АД. I. 177.

Таїтися, таюся, -їшся, *гл.* Скрываться, не обнаруживаться. *Що зробила — не таїсь, признайсь лучче. Як ми не таїлись од матері, а вона таки провідалась про наш гріх.* Стор. М. Пр. 35.

Тайкома, *нар.* Тайкомъ, тайно. *Закликавши тайкома мудрці, Ирод пильно в них випитувався.* Єв. Мт. II. 7. *Росказувала раз, та не мені, а тайкома од мене бабі.* Г. Барв. 375.

Тайна, -ни, *ж.* = **Таємниця.** *Господня тайна в тих, що Господа бояться.* К. Псал. 57.

Тайний, -а, -е = **Таємний.** Мил. 218. *У свої тенета тайні ногою попали.* К. Псал. 18.

Тайник, -ка, *м.* 1) Тайникъ, секретное мѣсто. Шейк. 2) Тяйный проходъ. Шейк. *Се мабуть тайник — печера, що йде під землею.* К. МБ. XI. 147. Ум. **Тайничо́к.**

Тайниковий, -а, -е. Относящійся къ **тайнику**, спрятанный въ немъ.

Тайничок, -чка, *м.* Ум. отъ **тайник.**

Тайність, -ности, *ж.* = **Таємність.** 1) *Сказав велику тайність жінці.* Грин. I. 187. 2) Скрытность. *Яка в нього тайність.* Шейк.

Тайно, *нар.* = **Таємно.** К. Псал. 63.

Тайстерка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тайстра.**

Тайстра, -ри, *ж.* Сумка, котомка. Kolb. I. 69. Ум. **Тайстерка, тайстронька, тайстрочка.**

Тайстри́на, -ни, *ж.* Старая, худая котомка. Шейк.

Тайстровий, -а, -е. Относящійся къ **тайстр**'ѣ. Шейк.

Тайстронька, тайстрочка, отъ тайстра.

Так, *нар.* 1) Такъ, такимъ образомъ. *Так Іван скакає, як му скрипки грає.* Шейк. **Так саме, так само**. Точно такъ, такъ точно. **А чом не так**? А почему и нѣтъ? Грин. I. 63. Не з так. Не очень. *А що ж вона, хороша? — Не з так то, поганенька.* Кост. (О. 1862. VI. 49). **Так-сяк**. Кое-какъ. *Сяк-так на косяк, аби не полюдськи.* Шейк. **Так таки**. Вотъ такъ. *Так таки й поїду, тебе не спитавшись.* **Так достот́у**. Такъ точно. *Так достоту, як і торік гине товар на селі.* Васильк. у. **Так то вже**. Ужъ такъ, такъ сильно. *Так то вже мене лає.* МВ. (О. 1862. III. 41). 2) Безъ этого, безъ того. *Журбою не накличу собі долі,*

коли так не маю. Шевч. -3) Да, такъ. *Отсе, так, так! Сказал так, та не в смак.* Шейк. 4) Такъ, безъ причины, безъ цѣли, безъ дѣла, напрасно. *Я так прийшов.* 5) **За так гро́шей**. Даромъ, безденежно, безвозмездно. Ум. **Такеньки, такечки.** *І так він те слово тихо, такеньки смутно промовив.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 55).

Так, *сз.* То = **дак.** *Та як випустили його в море, так він то пурне, то вирне.*

Такання, -ня, *с.* Даканье. Ум. **Таканнячко.**

Такати, -каю, -єш, *гл.* Дакать, говорить та. Шейк.

Таке́лецький, -а, -е. Вотъ такой большой. Шейк.

Такенний, -а, -е. Вотъ такой. *Жаба такенна велика лізе через дорогу.* Драг. 49.

Такеньки, такечки, *нар.* Ум. отъ **так.**

Таки, *сз.* 1) Таки, все таки, при всемъ томъ. *Хоть не своє — позичене, а все таки лихо.* Шевч. *З Запорожжя понаходило таки чимало січовиків.* Стор. *Не скажу таки тобі.* Шейк. 2) Именно, же. *Таки ж той самий осавула, що колись приходив за Василем, раз зайшов до Ганни в хату.* Левиц. І. 59. *Поїхали вони, моя прабаба, а її вже прапрабаба, із своїм таки чоловіком на ярмарок.* Г. Барв. 426.

Такий, -а, -е, *мѣст.* 1) Такой. *Увійшли у такий темний ліс, що тільки небо та земля.* Рудч. Ск. ІІ. 108. *Не уродить сова сокола, іно таке як сама.* Посл. *Який їхав, таку здибав.* Посл. 2) **Сякий-такий, яки́й-таки́й**. Кое-какой, какой-нибудь. *Сякий такий аби був, аби хліба роздобув.* Шейк. *Який-такий уряд лучший, ніж проста служба.* Шейк. 3) **Тако́го**. Такъ много. *А там такого старців, такого калік.* Чуб. ІІ. 131.

Таківський, -а, -е. Таковскій. *Таківський з лоба.* Ном. № 4858. *Еге, вона таківська була.* Г. Барв. 423. *Ми роду не таківського, ми роду королівського.* Грин. ІІІ. 437.

Такісінький, -а, -е. Совершенно такой. Шейк.

Такісічкий, -а, -е = **Такісінький.** Шейк.

Такіський, -а, -е = **Такісінький.** Шейк.

Такнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **такати.**

Тако, *нар.* 1) = **Так.** 2) Яко-тако. Кое-какъ.

Тако́вий, -а, -е. Таковой, такой. *Не прибрана, не готова — йди душа такова.* Ном.

Також, *нар.* Также. *А що його любка уже без ума, мабіть також не знав.* Федьк.

Такой, *нар.* = **Також.** Шейк.

Такось, *нар.* Такъ. Шейк. **Якось-такось буде**. Какъ нибудь будетъ.

Такрічний, -а, -е = **Торішній.** *Збіже мав такрічне.* Шейк.

Такса, -си, *ж.* Такса.

Таксатор, -ра, *м.* Таксаторъ, оцѣнщикъ лѣсовъ и угодій по ихъ доходности.

Таксаторів, -рова, -ве. Принадлежащій таксатору. Шейк.

Таксаторський, -а, -е. Таксаторскій.

Таксація, -ції, *ж.* Таксація, оцѣнка лѣсовъ и земель по ихъ доходности. Шейк.

Таксува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Оцѣнивать, дѣлать оцѣнку. *Десь там зробили плуг і ходили по світі таксувати, що плуг варт.* Гн. І. 39.

Такува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Атакувати.** *Січ токували.* Драг. 211.

Тал, -лу, *м.* Проталина. Левч. 132. **Талом талуви́ти** — ѣхать саньми по протаявшему снѣгу. Левч. 132.

Тала, -ли, *ж.* Раст. Salix pentandra L. Анн. 310.

Талабаїти, -баю, -їш, *гл.* Тревожить? возмущать? *Не вступайте, сильнії бояре, не талабайте золотої ціщейки.* Гол. IV. 334.

Талбан, -ну, *м.* Раст. а) Thlaspi arvense L. ЗЮЗО. I. 138. б) Spiraea Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137.

Талабанити, -ню, -ниш, *гл.* Болтать вздоръ. Шейк.

Талажчаник, -ка, *м.* Раст. Salix viminalis L. Анн. 311.

Талалай, -лая, *м.* Болтунъ, говорунъ. Въ загадкѣ: *За білою березою талалай плеще.* ХС. III. 63.

Талалайка, -ки, *ж.* 1) Болтунья. *Баба-талалайка.* 2) Особый родъ пѣсни. Гол. IV. 485.

Талалайко, -ка, *м.* = **Талалай.** *Ой за білим частокілом талалайко скаче.* Ном., стр. 297, № 233.

Таламбас, -су, *м.* = **Тулумбас.**

Талан, -ну, *м.* Судьба, счастье. *Не то талан, що лежить, а то, що біжить.* Ном. № 7231. *І талан, і безталанне все, каже, від Бога.* Шевч. *Вже як кому на сім світі не талан, щастя-долі нема....* Г. Барв. 119. *Хоч хороша — не хороша, таки в неї талани: на улиці хлопці б'ються, на кошарі барани.* Мил. 100. Ум. **Таланок, таланонько, таланочок.** *А сам полину в чужу сторону, в чужу сторононьку шукать таланоньку.* О. 1861. IV. 93.

Таланда́ти, -да́ю, -єш, таландува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Ходить около хозяйства, досматривать за нимъ, хлопотать. Шейк. *Таландую коло худоби.* Вх. Зн. 68.

Талани́стий, -а, -е. Счастливый, удачливый. *Який ти, Хведоре, таланистий.* Волч. у.

Таланити, -нить, *гл. безл.* Удаваться. *Мені не таланить.* Шейк.

Таланливий, -а, -е. Счастливый. Шейк.

Таланливо, *нар.* Счастливо.

Таланний, -а, -е. Счастливый. Шейк.

Таланниця, -ці, *ж.* Счастливая. Шейк.

Талановитий, -а, -е. Даровитый, способный, талантливый.

Талановитість, -тости, *ж.* Даровитость, талантливость. Шейк.

Таланови́то, *нар.* Даровито, талантливо.

Талано́к, -нку, таланонько, -ка, талано́чок, -чку, *м.* Ум. отъ **талан.**

Талант, -ту, *м.* Талантъ, дарованіе.

Талап! *меж.* 1) Для выраженія паденія во что либо жидкое; для выраженія брызговъ какой либо жидкости. *Грязюка з колеса талап на нього.* Шейк. 2) Для выраженія удара чѣмъ нибудь плоскимъ. *Він його талап долонею по пиці.* Шейк. **Талап-талап**! Для выраженія плаванія, бултыханія руками или лапами животнаго.

Талапання, -ня, *с.* 1) Названіе дѣйствія отъ глагола **талапати**. 2) Пачкотня. *Хиба се робота — тільки талапання.* Брацл. у.

Талапати, -паю, -єш, *гл.* 1) Издавать звукъ, какой происходитъ отъ паденія чего-нибудь въ жидкость; плескать чѣмъ нибудь жидкимъ. Шейк. 2) Мутить воду, плескаясь въ ней. *Не талапай воду.* Шейк. 3) Марать, пачкать грязью или вообще чѣмъ нибудь жидкимъ.

Талапатися, -паюся, -єшся, *гл.* Плескаться въ грязи, возиться съ грязной работой. *От тепер і талапайся коло тих буряків.* Брацл. у. *Качки талапаються в калабатині.* Шейк. *Талапається по болоту.* Хотин. у.

Талапнути, -ну, -неш, *гл.* Ударить, треснуть. *Підійшов медвідь до вепра, як талапне єго позавуш.* Гн. I. 164.

Т'але́, *сз.* = **Але.**

Т'але́ж, *сз.* = **Алеж.** *Хоч правду женуть люде, т'алеж правда завше буде.* Шейк.

Талий, -а, -е. Оттаявшій, растаявшій.

Талина, -ни, *ж.* Растаявшій санный путь. *Не хоче талиною їхати, а щоб я їхав.* НВолын. у.

Таліг, -га?, *м.* Телѣга? Гол. III. 247.

Талір, -ра, *м.* = **Таріль.** *Винесли три таліри червінців.* Шейк. *Нема токара вдома, поїхав до Мугильова дерева купувати, таліри виробляти.* Грин. III. 520.

Талірка, -ки, *ж.* = **Тарілка.** *Без ножа і без талірки моє серце krae.* Г. Барв. 387. *Талірки бувають плитні, плескаті й глибокі.* Шейк. Ум. **Таліронька, талірочка.**

Талірко́вий, -а, -е. Тарелочный. *Таліркова фабрика.* Шейк.

Таліронька, талірочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **талірка.**

Талірчи́на, -ни, *ж.* Уничиж. отъ **талірка.**

Талій, -лія, *м.* Раст. Triticum dasyanthum Ledeb. Анн. 362.

Талія, -лії, Талья, -льї, *ж.* Италія. Желех. Гол. III. 120.

Таліян, тальян, -на, *м.* Итальянець. *Кватиру ми мали в одного старого купця, таліяна.* Федьк. Пов. 47. *Сама таліяна обойму.* Гол. III. 445.

Таліянець, тальянець, -нця, *м.* = **Таліян.** Желех.

Таліянка, тальянка, -ки, *ж.* Итальянка.

Таліянський, тальянський, -а, -е. Итальянскій. Желех. Млак. 98.

Таліянчин, тальянчин, -на, -не. Принадлежащій итальянкѣ.

Талмуд, -ду, *м.* Талмудъ. *На підсіні в малій хаті сидить старий хусит, в-опів-ночі над талмудом бородою трусить.* Рудан. I. 42.

Таловина, -ни, *ж.* Проталина, подтаявшій снѣгъ. Мнж. 193. *Десь-не-десь сніжок, більш таловина.* Харьк. г.

Таловірка, -ки, *ж.* Родъ седьдя. *Вісім хур провадив риби: там був оселедець, лящ, сула, тарань, чахоня, чабаки, севрюга, короп, щука, таловірка, лин і окунь.* Мкр. Н. 7.

Талува́ння, -ня, *с.* 1) Топтаніе, вытаптываніе. Шейк. 2) = **Нехтування.**

Талувати, -лую, -єш, *гл.* 1) Топтать. Вх. Зн. 68. *Свині город талують.* Шейк. 2) = **Нехтувати.** *Талувать, нехтувать одежину.* Ном. № 11133. *Я тобі казав: не талуй віри.* Шейк.

Тальба, -би, *ж.* Плоть сплавного дерева; на немъ есть **керма** и **сохар**. (**См.).** Шух. I. 181.

Талья, тальян и пр. См. **Талія, таліян и пр.**

Тальян, -на, *м.* Сѣть, опускаемая на дно моря и подымаемая четырьмя шестами, когда надъ ней будетъ рыба. Шейк.

Таляпалка, -ки, *ж.* 1) Женщина, которая возится съ какой нибудь жидкостью, какъ то: мажетъ комнату, бѣлитъ, красить что-нибудь, моетъ и т. п. Шейк. 2) Замарашка, пачкунья, неряха. Шейк.

Тяляпало, -ла, *с.* 1) Мужчина, который возится съ жидкостью, разливая ее. Шейк. 2) Пачкунъ, неряха. Шейк.

Таляпани́на, -ни, *ж.* 1) Занятіе, возня съ чѣмъ либо жидкимъ. Шейк. 2) Пачкотня. *Не люблю тої таляпанини коло хати.* Шейк.

Талапання, -ня, *с.* = **Талапання.**

Таляпу-таляпу! *меж.* для выраженія продолжительнаго равномѣрнаго болтанія въ жидкости. Шейк.

Таляпущий, -а, -е. Любящій возиться съ жидкостью, разливать ее. Шейк.

Таляр, -ра, *м.* 1) Талеръ, серебряная монета въ 75 коп. Гаццук, Укр. аб., 101. *Заплатила.... біленькими талярами.* Гол. І. 3. *У туркені у кишені таляри, дукати.* Шевч. *Три таляри пропила іще й п'яна не була.* Грин. III. 327. 2) Большая пуговица, трехъ дюймовъ въ діаметрѣ, нашиваемая на суконномъ верхѣ мѣховой шапки галицкаго мѣщанина. Гол. Од. 18. Ум. **Талярик, таляричок, таляро́к, таляронько, таляро́чок**. Грин. III. 261.

Таляро́вий, -а, -е. Относящійся къ таляру.

Талярок, -рка, таляронько, -ка, таляро́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **таляр.**

Там, *нар.* 1) Тамъ. *Там добре, де нас нема.* Шейк. 2) Туда. *Де їдять, там пхайся.* Шейк. 3) Тогда, въ такомъ случаѣ. *Ой там то тяжко, ой там то гірко, як хто кого невірно любить.* Грин. III. 242. Ум. **Таменька, таменьки, тамечка, тамечки, тамка, та́мки, тамкива.** Грин. III. 688.

І. Тама, -ми, *ж.* Запруда, дамба.

II. Тама, *нар.* Тамъ. Шейк.

Тамади, *нар.* = **Туди.** Вх. *Лем.* 472.

Тамадиль, *нар.* = **Туди.** Вх. Уг. 270.

Тамарикс, -ксу, *м.* Раст. Tamarix tentrandra Rall. ЗЮЗО. I. 138.

Тамбур, -ру, *м.* Водяное растеніе = **Куширь**? *Бодай тоті да й річечки тамбуром заросли.* ЗЮЗО. II. 467.

Тамбурковий, -а, -е. Шитый на тамбурну. *Тамбуркова робота.* Шейк.

Тамбурок, -рка, *м.* Родъ ручныхъ пялецъ. Шейк.

Таменька, таменьки, тамечка, тамечки, *нар.* Ум. отъ **там.**

Тамешній, -я, -є. Тамошній. *Познавши його тамешні люде, послали по всій тій околиці і приводили до нього всіх недужих.* Єв. Мт. XIV. 35.

Тамка, тамки, тамкива, *нар.* Ум. отъ **там.**

Тамок, *нар.* = **Там.** Вх. *Лем.* 4 72.

Тамтади, *нар.* = **Тамтуди.** *Тамтади лежит давна стежейка.* Гол. II. 41.

Тамтади́ль, *нар.* = **Тамтуди.** Гол. II. «30.

Тамтейший, тамте́шний, -а, -е = **Тамешній.** *Заплакала та за нею вся тамтешна шляхта.* Гол. I. 68. *Тамтешні люде.* Мир. ХРВ. 215.

Тамто́й, -а, -е. Тотъ. Грин. III. 323. *Був на тамтім світі.* Гн. II. 65. *На там-тім боці.* Шейк.

Тамтуди, *нар.* Туда. *Тамтуди мают вихід на своє поле.* МУЕ. III. 55.

Тамтудо́ю, *нар.* = **Тамтуди.**

Тамтуський, -а, -е. Тамошній. *Михнівські цигани і тепер ще домагаються від тамтуських жидів два дні роботизни.* Гн. II. 228.

Тамува́ння, -ня, *с.* Остановка, задержаніе, препятствіе теченію.

Тамува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Останавливать, удерживать. *Кровцю тамовали.* Гол. І. 93. *Тиха вода греблю рве, а бистра тамує.* Ном. № 3030.

Тамусь, *нар.* = **Там.** Вх. *Лем.* 4 72.

І. Танана! *меж.,* выраж. удивленіе. Шейк.

II. Танана, -ни, *ж.* Употребл. только въ загадкѣ для обозначенія макітри. *Отака танана.* Ном. № 395, стр. 301.

Танас, -са, *м.* Игра въ жмурки. Шейк. См. **Панас.**

Танди́та, -ти, *ж.* 1) Толкучка, мѣсто продажи старыхъ вещей. Св. *Л.* 134. *Я купив камизельку на тандиті.* Шейк. 2) Старье, хламъ. *Цюю тандиту вже пора б порздаровувати вбогим.* Шейк.

Танди́тний, -а, -е. Относящійся къ толкучкѣ, продаваемый на толкучкѣ, поношенный, никуда негодный. Шейк.

Тандитник, -ка, *м.* Ветошникъ, старьевщикъ. Шейк.

Тандитникува́ння, -ня, *с.* Торговля старыми вещами.

Тандитникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Торговать старыми вещами, быть старьевщикомъ. Шейк.

Танди́тницин, -на, -не. Принадлежащій старьевщицѣ. Шейк.

Тандитниця, -ці, *ж.* Старьевщица, ветошница. Шейк. Ум. **Танди́тничка.**

Танець, -нцю, *м.* 1) Танецъ. *В танці два кінці: або сам упадеш, або тебе трутять, — а все наб'єшся.* Шейк. 2) **Кривий** — Родъ хоровода. Грин. III. 97. Ум. **Танчик.** Гол. IV. 93.

Тане́чниця, -ці, *ж.* Танцорка. *Лядаякій танечниці і фартух на заваді.* Чуб. І. 297.

Танжір, -ра, *м.* = **Тарілка.** Вх. Зн. 68.

Таністра, -ри, *ж.* Ранецъ. Гн. II. 50.

Танок, -нка, *м.* Хороводъ. *Взявши віночок, пійду в таночок гуляти до дівок.* Чуб. V. 485. **Тано́к вести, водити**. Вести хороводъ. Ум. **Танчо́к, тано́чок.** *А там по риночку танчок ходить, а мій миленький танчок водить.* Мил. 86.

Танути, -ну, -неш, *гл.* Таять. *Віск од жару тане.* К. Псал. 149.

Танцерник, -ка, *м.* Раст. Malva sylvestris L. Анн. 208.

Танцівник, -ка, *м.* Танцоръ. Употребляется у гуцуловъ, но въ формѣ: **данцівни́к**. Шух. І. 33.

Танцюва́ння, -ня, *с.* Танцованіе. Шейк. Ум. **Танцюва́ннячко.**

Танцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Танцовать. *Чи танцювать, то й ушкварять, аж земля трясеться.* Шевч.

Танцю́ра, -ри, *об.* Танцоръ, танцорка. *Співак, танцюра на всі руки.* Котл. Ен. IV. 11.

Танцюри́стий, -а, -е. Любящій танцовать.

Танцюриха, -хи, *ж.* Названіе пѣсни у Стороженка: *А ну лишень пісню танцюриху.* Стор. М. Пр. 159.

Танчик, -ка, *м.* Ум. отъ **танець.**

Тань, -ні, *ж.* Оттепель? *Як у тань тане.* Ном. № 10818. **У тань піти, стати.** Пропасть, исчезнуть (о деньгахъ, богатствѣ и пр.). Мнж. 60, 169.

Тапчан, -на, *м.* Родъ досчатаго дивана. *Тато сидів коло вікна на тапчані.* Св. *Л.* 11. Ум. **Тапчаник, тапчанчик.**

Тапчани́на, -ни, *ж.* Плохой тапчан. Шейк.

Тапчаник, -ка, *м.* Ум. отъ **тапчан.**

Тапчанник, -ка, *м.* Мастеръ, дѣлающій тапчани. Шейк.

Тапчанників, -кова, -ве. Принадлежащій мастеру, дѣлающему тапчани. Шейк.

Тапчанчик, -ка, *м.* Ум. отъ **тапчан.**

Тарабан, -на, *м.* Барабань. Ном. № 835. Ум. **Тарабанець, тарабаник, тарабанчик.**

Тарабанити, -ню, -ниш, *гл.* Барабанить. *Тарабанив пальцями по столі.* Св. Л. 234.

Тарабанчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **тарабан.** 2) Барабанщикъ. *В чистім полю тарабанчик б'є.* Гол. I. 136.

Тарагунитися, -нюся, -нишся, *гл.* Двигаться всею массой. Брацл. у.

Тарадайка, -ки, *ж.* Родъ экипажа. Котл. Ен. VI. 33. *Їхала Хима з Русалима білою кобилою: тарадайка торкоче, кобила бігти не хоче.* Ном. № 11439. Ум. **Тарадаєчка.**

Тарадайчи́на, -ни, *ж.* Плохая тарадайка.

Тарали́шник, -ка, *м.* Раст. Gentiana cruciata L. Анн. 154.

Таран, -на, *м.* 1) Долоня на маслобойнѣ. Сумск. у. Шух. I. 163. См. **Олійниця. Пішов тарани ганять**. Началъ стучать. Ном. № 3141. 2) Пестъ въ сукновальнѣ. Мик. 481. 3) = **Тараня.** 4) Оспина, слѣдъ оспы. *Хоч тарани на виду, але маслак до ладу.* Ном. № 7317. 5) Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 479. Ив. 66.

Таранина, -ни, *ж.* Одна тарань. Зміев. у. Ум. **Тарани́нка.**

Таранка, -ки, *ж.* Рыба Leuciscus Heckelii Nordm. Шейк.

Таранкуватий, -а, -е. Рябой, имѣющій слѣды оспы. Черк. у. *Таранкувате лице мов ще дужче порябіло.* Мир. ХРВ. 176.

Таранник, -ка, *м.* Рыба лещъ, Abramis brama L. Шейк.

Тарановий, -а, -е. Относящійся къ тарану.

Тарантля, -лі, *ж.* Тарантулъ. Вх. Зн. I. 17.

तарануха, -хи, *ж.* = **Тараня.** Зміев. у.

Таранчити, -чу, -чиш, *гл.* Терзать. *Покликали мого сина і давай його удвох бити та штовхати. Таранчили, поки впав мертвий.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Таранька, -ки, *ж.* Ум. отъ **тараня.**

Тараня, -ні, *ж.* Рыба тарань, Abramis vimbra L. *Чумак чумака таранею дошка, а сам у його з воза потягує чабака.* Ном. № 13570. Ум. **Таранька.**

Тарапата, -ти, *ж.* 1) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI. Св. 36. 2) Хлопоты, безпокойство. *Не старіють літа, тільки тарапата.* Ном. № 7218. Ум. **Тарапатка, тарапаточка.**

Тарапать, -ті, *ж.* Пороховница, патронташъ. Черном.

Тарапунька, -ки, *ж.* Раст. Cucurbita Pepo Var Citriformis. ЗЮЗО. I. 120.

Тарара! *меж.* Подражаніе крику синицы, которая сидя въ клѣткѣ будто бы говорила: *Цінь, цінь, тарара, усюди діра, та нікуди вилізти.* Ном. № 2062. Поговорка эта употребляется и въ переносномъ смыслѣ, когда говорятъ о безвыходномъ положеніи.

Тараракання, -ня, *с.* Издаваніе звука тарара; повтореніе одного и того же; переливаніе изъ пустого въ порожнее. Шейк.

Тараракати, -каю, -єш, *гл.* Издавать звукъ тарара; твердить одно и то-же; говорить вздоръ. Шейк.

Тарарах! *меж.* для выраженія удара или паденія, сопровождающихся шумомъ. Шейк. *Тарарах дурня по ногах, то він і присяде.* Ном. № 3951.

Тарара́хнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Нанести ударъ, сопровождающійся продолжительнымъ шумомъ. Шейк. 2) Упасть съ шумомъ. Шейк.

Тарас, -су, *м.* Фашинникъ, хворостъ для гатей. *Греблі з тарасу помережили річку.* Левиц. I. 94.

Тараси́на, -ни, *ж.* Хворостина изъ фашинника. Вх. Зн. 68.

Тараскавка, -ки, *ж.* = **Тарахкавка.** Вх. Зн. 68.

Тараскало, -ла, *с.* = **Тарахкавка.** Вх. Зн. 68.

Терасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Мостить дорогу тарасом.

Таратоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Равномѣрно стучать чѣмъ-нибудь, издавать звукъ. *Решето тараточе да чогось воно хоче.* МУЕ. III. 125.

Таратура, -ри, *ж.* Родъ постнаго кушанья изъ вареной свеклы, соленыхъ огурцовъ, хрѣну и луку съ постнымъ масломъ. Чуб. VII. 440.

Тарах! *меж.*, выраж. стукъ паденія, ударъ, грохоть. *Тарах щастя в хату.* Ном. № 2059.

Тарахкавка, тарахкалка, -ки, *ж.* Родъ Трещетки, колотила. Вх. Зн. 15.

Тарахкало, -ла, *с.* Погремушка, родъ дѣтской игрушки. Шейк. Ум. **Тарахкалко, тарахкальце.**

Тарахкання, -ня, *с.* Стукъ, стучаніе. Шейк.

Тарахкати, -каю, -єш, *гл.* Стучать, ударять, грохотать. *Тепер собі тарахкай із гармат.* К. ПС. 147.

Тарахкота́ння, -ня, *с.* Скорое и продолжительное стучаніе. Шейк.

Тарахкотани́на, -ни, *ж.* Усиленная стукотня. Шейк.

Тарахкота́ти, -кочу́, -ти́ш, *гл.* Скоро и сильно стучать, однообразно стучать, грохотать. Шейк.

Тарахкотілка, -ки, *ж.* Плохая повозка. *Їхала Хима з Їрусалима: тарахкотілка теркоче, а коник бігти не хоче.* Ном. № 11439.

Тарахкоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Тарахкотати.** Грин. III. 138.

Тара́хнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Стукнуть, бросить съ шумомъ на землю. 2) Ударить. *Яким тарахнув кулаком по столу.* Левиц. I. 281.

Тарахта, -ти, *ж. ?* Въ загадкѣ: *Плахта-тарахта усе поле збігає* (борона). Шейк.

Тарахта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Грохотать. *Грімить і тарахтає.* К. Іов. 81. *Тая буря не унімала, а все злійш громом по небу тарахтала.* Макс. (1849), 28.

Тарган, -на, *м.* 1) Тараканъ, Blatta. Вх. Зн. I. 5. *Та й хороша: як тарган у сметану впав.* Кобел. у. 2) Названіе вола дымчатаго цвѣта. КС. 1898. VII. 43. Ум. **Таргане́ць, тарганчик.**

Таргани́на, -ни, *ж.* Дерганіе, тасканіе. Шейк. Ум. **Таргани́нка.**

Таргани́ння, -ня, *с.* Раст. Veratrum. Анн. 373.

Таргани́ти, -ню, -ниш, *гл.* Тащить, тянуть. Борз. у.

Тарганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Тащиться. *Куди мені тарганитися, старому, по бабу?* ЗЮЗО. I. 50.

Тарганів, -нова, -ве. Принадлежащій, свойственный таракану. Шейк.

Тарга́ння, -ня, *с.* Дерганіе, тасканіе. Шейк.

Таргготіти, -гочу, -тиш, *гл.* = **Торохтіти.** *Круг* (у гончара) *таргготить.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Тарель, -ля, *м.* = **Таляр.** *Да пойди до жида-рандара, да положи битий тарель, щоб позволив церкву одчинити.* Нп.

Таритися, -рюся, -ришся, *гл.* Пачкаться въ грязи. Шейк.

Тарівка, -ки, *ж.* = **Тарілка 1.**

Тарілець, -льця, *м.* Ум. отъ **таріль.** Шейк.

Тарілка, -ки, *ж.* 1) Тарелка. *Там їли.... з нових кленових тарілок.* Котл. Ен. I. 18. *Хоч за копійку, та на тарілку.* Посл. 2) Часть шерстобитнаго **лука** (см.). Черниг. у. Ум. **Тарілочка.**

Таріль, -реля, *м.* Блюдо; тарелка. Шух. I. 308, 251. *Таріль точений.* Гол. IV. 6. Ум. **Тарілець, тарільчик.** АД. 1. 34.

Таркан, -на, *м.* = **Тарган.** Драг. 52. *Лучче маленька рибка, як великий таркан.* Ном. 7293.

Таркани́стий, -а, -е. Неоднокрапный, неодноцвѣтный, пестрый. Вх. Зн. 68.

Таркани́ще, -ща, *м.* Ув. отъ **таркан.** Шейк.

Таркатий, -а, -е = **Тарканистий.** Шейк.

Таркач, -ча, *м.* Конь бѣлый съ черными или рыжими пятнами.

Тарко, -ка, *м.* Кличка пестрой собаки. Шейк.

Таркота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* = **Сокотати 1.** *Курка не торкоче.* Грин. III. 511.

Тарлабан, -на, *м.* Раст. Spiraea Filipendula L. Анн. 339.

Тарниця, -ці, *ж.* Деревянное сѣдло. Вх. Зн. 61. Шух. I. 78. 252.

Таро́висько, -ка, *с.* Мѣсто, гдѣ скотъ, катается. Вх. Зн. 68.

Тарпан, -на, *м.* Дикій конь. Екатериносл. у. Херс. г. Слов. Д. Эварн.

Та́рсувати, -сую, -єш, *гл.* Тормошить. *Вони давай його тарсувати.* Новомос. у.

Тартак, -ка, *м.* Лѣсопильный заводъ. Ум. **Тартачок.**

Тартако́вий, -а, -е. Относящійся къ тартаку. Шейк.

Тартачи́на, -ни, *м.* = **Тартак.** Шейк. Ум. **Тартачи́нна.**

Тарюватися, -рююся, -єшся, *гл.* Часто пачкаться въ грязи. Шейк.

Тарятися, -ряюся, -єшся, *гл.* Валяться въ грязи и пр. Шейк.

Тасінька, тасічка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тася.**

Тасканина, -ни, *ж.* 1) Продолжительное перетаскиваніе; возня при перетаскиваніи. Шейк. 2) Драка, потасовка. *Була там тасканина.* Ум. **Таскани́нка.**

Таска́ння, -ня, *с.* Тасканіе. Шейк.

Таска́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Таскать. *Він і таска її* (відьму) *на собі до світа.* Драг. 71. *Свиня солому таскає, — холод буде.* Шейк.

Таскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Волочиться, шляться.

Тасува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* 1) Тащить. *Вода так її в прірву й тасує.* Харьк. у. 2) Колотить. *Києм тасував він смерть суху, безносу.* Мкр. Н. 34.

Тась-тась! *меж.* для призыва утокъ. Херс. г. Полт. Kolb. I. 66.

Таська, -ки, *ж.* Ум. отъ **тася.**

Таськало, -ла, *об.* Кричащій: тась-тась! Шейк.

Таськання, -ня, *с.* Призывъ утокъ крикомъ: **тась-тась**! Шейк.

Таськати, -каю, -єш, *гл.* Призывать утокъ, крикомъ: **тась-тась**! Шейк.

Тасю́-тасю́! *меж.* = **Тась-тась.** *Тасю-тасю, качуре, додому! продам тебе жидові рудому.* Нп.

Тасюкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать: **тасю-тасю**! Шейк.

Тася, -сі, *ж.* Дѣтск. утка. Шейк. Ум. **Таська, тасінька, тасічка.**

Тат, *сз.* Вѣдь, да вѣдь. *А ти, дівча, дівчаточко, не лакомся на 'ня, тат я духовна особа, не пойдет ти за 'ня.* Гол. III. 248.

Татар, -ра, татарин, -на, *м.; мн. ч.* **татари** и **татаро́ве**. Татаринъ. *За козака рушник дала, за татара заміж пішла.* АД. І. 138. *У городі Килії татарин сидить бородатий.* АД. І. 169. *Були ж в мене гості татарове.* АД. І. 164. Ум. **Татаронько.** *Були в мене гостоньки, молодії татароньки.* АД. І. 164.

Татарак, -ку, *м.* Раст. Acorus Calamus L.

Татараковий, -а, -е. Относящійся къ татараку. Шейк.

Татарва, -ви, *ж. соб.* Татары.

Татаренко, -ка, *м.* Татаринъ, сынъ татарина. *Гей одсунься, миленька, нехай заб'ю татаренка.* АД. І. 164.

Татарин. См. **Татар.**

Татаринів, -нова, -ве. Принадлежащій татарину. *Татаринова голова.* Морд. Оп. 85.

Татарка, -ки, *ж.* 1) Татарка. *Загадав татарин татарці пару коней сідлати.* АД. І. 172, 2) Раст. Allium fistulosum L. Анн. 23. 3) Пшеница арнаутка. *На св. Марка ранній овес, а пізня татарка.* Ном. № 444. 4) Сортъ дыни. 5) Смушковая шапка съ съуженнымъ плисовымъ верхомъ. Вас. 156. Ум. **Татаронька, татарочка.**

Татарник, -ка, *м.* Раст. а) Onopordon Acanthium L. Анн. 232. б) Sanguisorba officinalis. Шух. І. 22.

Татаронька, татарочка, *ж.* Ум. отъ **татарка.**

Татаронько, -ка, *м.* Ум. отъ **татарин.**

Татарський, -а, -е. 1) Татарскій. 2) **Татарське зілля**. Раст. Acorus calamus. ЗЮЗО. І. 109.

Татаруватий, -а, -е. Свойственный татарину. *Дикі татаруваті ідеали.* К. Кр. 36.

Татарча, -чати, *с.* Татаренокъ. Ум. **Татарчатко.** *І дитині приспівала: «люлі-люлі, татарчатко!»* АД. І. 290.

Татарченя, -няти, *с.* = **Татарча.** Ум. **Татарченятко.**

Татарчин, -на, -не. Принадлежащій татаркѣ.

Татарчук, -ка, *м.* 1) Молодой татаринъ. 2) Татарскій потомокъ. Шейк.

Татарщина, -ни, *ж.* 1) Татарщина, татарскіе обычаи, привычки. 2) Татарская земля.

Татарюга, -ги, *м.* Ув. отъ **татарин.** *Ей ти, татарюго, сідий бородатий, на що ти уповаєш?* АД. І. 172.

Татеньків, -кова, -ве. Отцовскій.

Татенько, татечко, -ка, *м.* Ум. отъ **тато.**

Татів, -това, -ве. Отцовскій. **Татова хата**. Тюрьма. Шейк.

Татків, -кова, -ве. Принадлежащій батюшкѣ, батюшкинъ. *Перевезу добро на таткове гумно.* Грин. III. 19.

Татко, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **тато.** *Благословилась Марусенька да у свого татка на посадоньку сісти.* Мет. 175. 2) Священникъ. Гол. IV. 347.

Тато, -та, *м.* Отецъ. *Вийди, доню, на. улицю тата визирати.* Лукаш. 12.5. Ум. **и ласк.** Татко, татенько, татечко, татонько, таточко, татульо, татуленько, татунь, татуньо, татусь, татусьо, татусик, татцьо, татценько. Гол. І. 335. *Ой татоньку, мій голубоньку!*

Мет. 155. *Ми з мамою щось порались коло печі, а татуньо були в церкві.* КС. 1883. II. 466. *Татуся.... на той раз не було.* Сим. 230.

Татоньків, -кова, -ве = **Татків.** Шейк.

Татонько, -ка, *м.* Ум. отъ **тато.**

Таточків, -кова, -ве = **Татків.** Шейк.

Таточко, -ка, *м.* Ум. отъ **тато.**

Татошник, -ка, *м.* Раст. Ranunculus Cassubicus L. Анн. 291.

Татувати, -тую, -єш, *гл.* Быть отцомъ, имѣть дѣтей. Шейк.

Татуленьків, -кова, -ве, татулів, -лева, -ве. Принадлежащій **татулеві.**

Татульо, -ля, *ж. Л*аск. отъ **тато**. Ум. **Татуленько.**

Татуненьків, татунечків, -кова, -ве. Принадлежащій **татунечкові.**

Татунин, -на, -не = **Татунів.**

Татунів, -ньова, -ве. Принадлежащій **татуньові.**

Татунь, -ня, *м. Л*аск. отъ **тато**. Ум. **Татунцьо.**

Татуньо, -ня, *м. Л*аск. отъ **тато**. *Просили татуньо й мамуня і я вашеці прошу.* Шейк. Такъ называютъ на Волыни также и священника: *Що ж, татуню, чи підете ховати, чи ні?* О. 1862. IX. 52, 53. Ум. **Татуненько, татунейко, татунечко.**

Татуньців, -цева, -ве. Принадлежащій **татунцеві.**

Тату́няти, -няю, -єш, *гл.* Часто упоминать въ разговорѣ слово **татуньо**. Св. *Л.* 249.

Тату́сеньків, тату́сечків, -кова, -ве. Принадлежащій **татусеві.**

Татусів, -сева, -ве = **Татусеньків.**

Татусь, татусьо, -ся, *м. Л*аск. отъ **тато.**

Татухна, -ни, *м. Л*аск. отъ **тато**. *Живи ж, мой татухна, без мене.* Чуб. IV. 280.

Татців, -цева, -ве = **Таточків.** Шейк.

Татцьо, -ця, *м.* Ум. отъ **татко.** Вх. *Л*ем. 472.

Тать, *сз.* = **Тат.** Го*л*. III. 412, 414.

Тафа, -фи, *ж.* = **Тахва.** Рудч. Чп. 11.

Та́фля, -лі, *ж.* = **Тахля.** Ум. **Та́фелька.** МУЕ. I. 189.

Тахва, -хви́, *ж.* Артель рыбаковъ. Вас. 189.

Тахелька, -ки, *ж.* Ум. отъ **тахля.**

Тахлювати, -хлю́ю, -єш, *гл.* Тасовать (карты). Мнж. 193.

Та́хля, -лі, *ж.* 1) Оконное стекло. *В деяких вікнах зовсім не було тахоль.* 2) Плита. Ум. **Тахелька.**

Тахта́рити, -рю, -риш, *гл.* Тащить. *Да взяв милую да й на двір тахтарить.* ЗЮЗО. I. 39.

Таця, -ці, *ж.* 1) Подносъ. К. МБ. XI. 147. *Кругом стін полиці, а на тих полицях срібні, золоті і кришталеві кубки, коновки, пляшки, таці.* К. ЧР. 38. 2) Дика таця. Раст. Senecio umbrosus W. et Kit. Шейк. Ум. **Тацька, тацечка.**

Тача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Катать (бѣлье). Шух. I. 154. АД. I. 7. *На Дунаю прана, на шнурах вішана, на маглі тачана.* Гол. IV. 164.

Тачечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тачка.**

Тачівка, -ки, *ж.* = **Качалка.** Шух. I. 154. *Та макогін ся женит, тачівка замуж ішла.* Гол. II. 132.

Тачка, -ки, *ж.* Тачка. Фр. Пр. 119. *Везуть люде тачку.* Грин. 1. 38. Ум. **Тачечка.**

Таш, -шу, *м.* тата, ші, *ж.* Балаганъ, палатка. Харьк. Полт. Херс. Въ словарѣ Д. Эварн. — родъ брезента для накрыванія возовъ; полотно, которымъ обтянутъ балаганъ. Екатериносл. у.

Ташка, -ки, *ж.* Кожаная дорожная сумка, носимая крестьянами, особенно гуцулами, черезъ плечо, украшенная мѣдными пуговицами и друг. мѣдными украшеніями. Гол. Од. 82. Шух. І. 274, 279.

Ташни́й, -а́, -е́. О повозкѣ: покрытая парусиной. *Ташна повозка.* Харьк. у.

Ташувати, -шую, -єш, *гл.* Приводить въ порядокъ, раскладывать.

Ташуватися, -шуюся, -єшся, *гл.* Располагаться, раскладываться. Кв. II. 20. *І зараз стали розкладатись, копати, строїть, ташуватись.* Котл. Ен. IV. 14.

Тащи́ти, -щу, -щиш, *гл.* Тащить. *Четвер середу нагнав на льоду: як став тащить, аж лід тріщить.* Ном. № 536.

Твамость, -ті, *ж.* Твоя милость. Угор.

Твань, -ні, *ж.* Вязкая, густая грязь въ рѣкѣ, болотѣ. О. 1862. 1. 55. Мнж. 193.

Тваню́ка, -ки, *ж.* Ув. отъ **твань.** Мнж. 193.

Твари́на, -ни, *ж.* Одно живое существо. Шейк. Ум. **Тваринка, твари́нонька, твари́ночка.**

Тварина, -ни, *ж. соб.* отъ тварь 1.

Тваринка, твари́нонька, твари́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тварина.**

Тварь, -рі, *ж.* 1) Тварь, твореніе, животное. *Шия у вовка суцільна, а не так, як у прочої твари.* Драг. 5. 2) Лицо. *Червона гарасівка тобі до твари.* Шейк. Ум. **Тварючка.**

Тварюка, -ки, *ж.* Ув. отъ **тварь.** Драг. 341.

Тверджа, -жі, *ж.* Твердь, твердыня. *Будь мені за гірню скелю, стань за тверджу недвижиму.* К. Псал. 68.

Твердий, -а, -е. 1) Твердый. 2) Крѣпкій. *Дзеркало ясне з твердої сталі.* К. Іов. 83. *Благословіть дітей своїх твердими руками.* Шевч. *Щоби він пошукав меду та твердого.* Гол. III. 469. *Твердий жаль.* Гол. *Твердий сон.* Шейк. 3) Суровый, жестокій. *Тверду війну будемо мати.* Драг. 266. *Тверда зіма.* Гол. III. 399. Ум. **Тверденький, твердесенький.** *Такий, рибцю, тверденький жаль.* Гол. IV. 503.

Твердиня, -ні, *ж.* Твердыня, оплотъ. *Благословен Господь, твердиня моя певна.* К. Псал. 318.

Твердити, -джу, -диш, *гл.* Дѣлать крѣпкимъ, укрѣплять. *Не встояли ні підзамчанські хати, ні господарські тверджені палати.* К. ЦН. 174.

Твердь, -ді, *ж.* Твердь. *Небеса Божу славу являють, його твори вся твердь возвіщає.* К. Псал. 43.

Твердісінький, -а, -е. Очень, совсѣмъ твердый. Шейк.

Твердісінько, *нар.* Очень, совсѣмъ твердо. Шейк.

Твердісічкий, -а, -е = **Твердісінький.** Шейк.

Твердісічко, *нар.* = **Твердісінько.** Шейк.

Твердість, -дости, *ж.* 1) Твердость. 2) Крѣпость.

Твердіський, -а, -е = **Твердісінький.** Шейк.

Твердісько, *нар.* = **Твердісінько.** Шейк.

Твердішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться тверже.

Твердки́й, а, е́ = **Твердий**. Шейк.

Твердко, *нар.* = **Твердо.** Шейк.

Терднути, -ну, -неш, *гл.* Твердѣть, затвердѣть.

Твердо, *нар.* 1) Твердо. *М'яко стеле та твердо спать.* Ном. № 2990. 2) Крѣпко. *А нерці в соборі воду твердо освятили.* Млак. 46. *Заснула, вона на полі твердо.* Гн. II. 124. 3) Ясно, опредѣленно, рѣшительно. *Слухай мене, — кожу тобі твердо.* Г. Барв. 246. *Твердо сказать — жили вони собі як брат із сестрою.* Рудч. Ск. I. 131. Ум. **Твердeнько, твердесенько.** *А дівчина тверденько заснула і не чула, як нічка минула.* Чуб. V. 1198.

Твердота, -ти, *ж.* Твердость, крѣпость, устойчивость. Шейк.

Твердошкурий, -а, -е. Толстокожій. Шейк.

Твердощі, -щів, *ж.* Твердыя тѣла. *На твердощах спати.* Шейк.

Твердючий, -а, -е. Очень твердый. Лубен. у.

Твердяк, -ка, *м.* Раст. а) Lythrum Salicaria L. Анн. 205. б) Lythrum virgatum L. Анн. 206.

Тверезий, -а, -е. Трезвый. *Що у тверезого на умі, те у п'яного на язиці.* Ном. **По-тве́резу**. Въ трезвомъ видѣ. Харьк. у.

Тверези́ти, -жу́, -зи́ш, *гл.* Отрезвлять.

Тверезісінький, -а, -е. Совершенно трезвый. Желех.

Тверезісінько, *нар.* Совершенно трезво. Желех.

Тверезісічкий, -а, -е = **Тверезісінький.** Желех.

Тверезісічко, *нар.* = **Тверезісінько.** Желех.

Тверезість, -зости, *ж.* Трезвость. Шейк.

Тверезішати, -шаю, -єш, *гл.* Протрезвляться, дѣлаться трезвѣе. Шейк.

Тверезо, *нар.* Трезво. К. Бай. 153.

Тверезяка, -ки, *об.* Трезвый, непьющій человѣкъ. К. ЦН. 277.

Твій, твоя, твоє́, *мњст.* Твой, твоя, твое. *Твій батько вмер.* Шейк.

Твір, твору, *м.* 1) Твореніе, созданіе. *Небеса Божу славу являють, його твори вся твердь возвіщає.* К. Псал. 43. 2) Твореніе, произведеніе, сочиненіе (литературное, художественное). *Збірник творів Ієремії Галки. Слухало все, що живо, їх нових поетичних творів.* К. (Хата, XIV).

Творець, -рця, *м.* Творець. *Бачить оке Бог, бачить творець, що мир погибає. Поможи мені, милосердний творче, діток згодувати.* Грин. III. 692.

Твориво, -ва, *с.* = **Твір 1.** *Бог радіє на небі з усякого творива свого.* Г. Барв. 357. *Проповідуйте євангелію усякому твориву.* Єв. Мр. XVI. 15.

Творитель, -ля, *м.* = **Творець.** Шевч. II. 260.

Твори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Творить, дѣлать, производить, создавать. *Роскіш творить біль: як приходить — смакує, як виходить — катує.* Шейк. *Бог творив.* Єв. Мр. XIII. 19.

Творитися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Дѣлаться, происходить. *І ніхто не знав того дива, що твориться серед ночі в гаї.* Шевч. 2) **— на що**. Мѣшаться во что. *Він мені гворив, обим ся на тото не творив.* Вх. Зн. 42.

Творі́ння, -ня, *с.* = **Твір 1.** *Гоже, не гоже — творіння боже.* Шейк. Ум. **Творіннячко.**

Творців, -цева, -ве. Принадлежащій творцу. Шейк.

Тво́рчий, -а, -е. Творческій.

Тво́рчість, -чости, *ж.* Творческая сила, творчество. Желех.

Те, *мњст. ср. р.* отъ той. **Про те**. Между тѣмъ, однако. *Казали — недобрий борщ, а про те увесь виїли.*

Те-те-те, *меж.*, выражающее удовольствіе и удивленіе. *Те-те-те! — скрикнув сатана, вискалившись, — спасибі тобі Фарналію за твою вигадку.* Стор. М. Пр. 46.

Театр, -ру, *м.* Театръ. *О.* 1861. I. 93. *Я поїхала б у театр.* Левиц. I. 299.

Театральний, -а, -е. Театральный. Левиц. I. 286.

Тевкало, -ла, *об.* 1) Тотъ или та, которые съ жадностью ѣдятъ, производя при этомъ чавканіе. *Отсе ще тевкало.* Шейк.

Тевкання, -ня, *с.* Ѣда съ жадностью и съ чавканьемъ. Шейк.

Тевкати, -каю, -єш, *гл.* Ѣсть съ жадностью, производя чавканіе; ѣсть, какъ свинья. Шейк.

Теґанька, -ки, *ж.* Горошокъ, расширяющійся кверху. Шух. I. 144.

Теє, *мѣст.* = **Те.**

Теєньки, теєчки, — употребляется для замѣны глаголовъ, которыхъ изъ приличія или почему либо иному не хотятъ употреблять. Шейк.

Теж, *нар.* Также, то же. *Я чув, і ти теж не глухий був.* Шейк.

Тежик, -ка, *м.* Цвѣточный горшокъ, вазонъ. Остер. у. Рк. Левиц.

Тезко, -ка, *м.* Тезка. *Ой тезку мій, тезку, лізь ти на березку.* Грин. III. 660.

Тей, того, *мѣст.* = **Той.** *Занедужала й вона і пійшла скоро за батьком на тей світ.* О. 1862. X. 1.

Тека, -ки, *ж.* Портфель. Ум. **Течка.** Шейк.

Текач, -ча, *м.* Раст. Panicum meliaceum L. Анн. 240.

Те́княва, -ви, *ж.* Течь. *Тутеньки скрізь текнява така, що й сказати не можна.* Кролев. у.

Тектѝ, -течу́, -че́ш, *гл.* Течь. *Тече річка невеличка, схочу-перескочу.* Чуб. V. 13.

Текти́ся, течуся, -чешся, *гл.* Литься. *Вода по каміню течеться.* Федьк.

Текучий, -а, -е. Текущій. *Текуча вода.*

Текучка, -ки, *ж.* Нефть. Шух. I. 12.

Телегіз, *меж.* Подражаніе крику овсянки, которая будто бы поетъ: *Телегіз! покинь сани, візьми віз.* Ном. № 546.

Телеграма, -ми, *ж.* Телеграмма.

Телеграмист, -та, *м.* Телеграфистъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Телеграф, -фу, *м.* Телеграфъ. Гн. I. 47.

Телеграфувати, -фую, -єш, *гл.* Телеграфировать. Желех.

Теленка, -ки, *ж.* Пастушья свирѣль изъ бузины или вербы безъ боковыхъ дырокъ. Шейк. Желех. Ум. **Теле́ночка.** Гол. I. 226.

Телень, *меж.*, выражающее звукъ колокольчика. **Ані теле́нь**. *Ні звука. Громада ніби нежива, ані телень.* Шевч.

Теленькання, -ня, *с.* Звукъ колокольчика, бубенчика; тиканье.

Теле́нькати, -каю, -єш, *гл.* Звенѣть. *Дзвоник теленькає.* О часахъ: тикать. *Дзигарки теленькають.* Шевч. О сердцѣ: биться. *У Хоми і ляк на думці, що аж серденько теленькав.* Рудч. Ск. II. 176.

Теленькнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **теленькати.**

Телеп, *меж.*, выражающее моментъ паденія, особенно во что-нибудь жидкое.

Телепало, -ла, *об.* Медленно идущій, идущая. Шейк.

Телепати, -паю, -єш, *гл.* 1) Шлепать, медленно идти. Шейк. 2) Жадно ѣсть. *Павло й Петро, вони не їдять, бо вони сьваті, а ксьондз телепає, бо ксьондз голоден.* Гн. I. 101.

Телепатися, -паюся, -єшся, *гл.* Тащиться. *Та доки ти там будеш телепатися, іди швидче.* Брацл. у.

Телепень, -пня, *м.* 1) То, что болтается, мотается. Шейк. 2) Колокольный языкъ. Драг. 167. Ном. № 10915. Мнж. 173.

Телепка, -ки, *ж.* Глупый, пустой разговоръ. Вх. Лем. 473.

Телепкати, -каю, -єш, *гл.* Говорить вздоръ, глупости. Вх. Лем. 473.

Телепнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Ударить. Волын. г. *Як телепнув по голові.* Херсон. у. 2) Выпить, дернуть. Св. Л. 222.

Телесуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Соваться, бросаться изъ стороны въ сторону. Мнж. 193. Мкр. Г. 27.

Теле́хнути, -ну, -неш, *гл.* = **Телепнути 1.** *Коли б хто не телехнув із-за вугла по голові.* Новомоск. у.

Телєчер, -ра, *м.* = **Телятник 1.** Шух. І. 190,

Тели́ти, -лю, -лиш, *гл.* Отелять. *Чи знаєш ти, коли на скелях сарна і тиха лань своїх теляток телять.* К. Іов. 68.

Телитися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Телиться. *Телись, ялова, давай молока.* Ном. № 2689.

Телиця, -ці, *ж.* Телка. *Що там чувати коло вашої хати? Бик чи привик, телиця чи веселиться?* Ном. № 11843. Ум. **Теличка, теличенька, теличечка.**

Теліга, -ги, *ж.* 1) Телѣга. *Мій брат Кондрат на горах, на водах, на желізі, на телізі, на рачачій нозі.* Ном. стр. 302, № 425. 2) Деревянный треугольникъ подъ плугомъ. Борз. у. Ум. **Телі́жка, телі́жечка.**

Телій, -лія. Болѣзнь: сибирская язва. Харьк. Ворон. Волын. г. У Манжуры: воспаленіе у лошадей и скота. Мнж. 193.

Теліп! *меж.,* выражающее покачиваніе. *На березі сидит Пилип та бідою теліп-теліп!* Чуб.

Теліпайло, -ла, *с.* 1) Висящій, качающійся предметъ. 2) Безполезный, лишній человѣкъ.

Теліпа́ння, -ня, *с.* Болтаніе, качаніе.

Теліпанчик, -ка, *м.* Привѣска къ серьгѣ. Левч. 123.

Теліпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Качать. *Дивлюсь, а воронне вже гусенятами вгорі теліпає, воронятам несе.* Г. Барв. 314.

Теліпатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Болтаться, качаться. 2) Тащиться, идти. *Не близький світ од Хоменкового хутора сюди теліпатися.* Мир. ХРВ. 8.

Теліш, -ша, *м.* 1) Бревно? Кусокъ дерева? Въ загадкѣ на желудь: *Поїду в ліс, вирублю теліш; із того теліша зроблю два човни, два столи, шило і покришку.* Ном. стр. 295, № 155. 2) Родъ ловушки для оленей и сернъ: прикрытая яма. Шух. І. 236.

Телусь, *меж.* Призывъ для коровъ.

Телуся, -сі, *ж.* Ласкат, отъ телиця. *Займи нашу телусю, пожени на пашу, щоб принесла на кашу.* Мил. 40.

Телуш! *меж.* = **Телусь.** Лохв. у.

Тельбух, -ха, *м.* чаще во м. ч. тельбухи. Внутренности брюшной полости. Ум. **Тельбушо́к.** Мнж. 14.

Тельбухатий, -а, -е. Имѣющій большой желудокъ и кишки.

Тельбушок, -шка, *м.* Ум. отъ **тельбух.**

Тельмо́м, *нар.* Очень скоро, очень быстро, поспѣшно. Вх. Зн. 69.

Телюжитися, -жуся, -жишся, *гл.* = **Теліжитися** = **Плуганитися.** Лохв. у.

Теля, -ляти, *с.* Теленокъ. *Із благовісного теляти добра не ждати.* Ном. № 420. Ум. **Телятко, телятонько, теляточко.**

Телятина, -ни, *ж.* 1) Телятина. 2) Телячья шкура. *Пом'яни, Господи, тії книги, шо в церквах лежать.... іще й тую, що телятиною обшита.* Драг. 38. Ум. **Телятинка.**

Телятище, -ща, *с.* Ув. отъ **теля.** *Єдно-м мала телятище, і то-м не загнала.* Гол. II. 449.

Телятко, -ка, *с.* Ум. отъ **теля.**

Телятників, -кова, -ве. Принадлежащій **теля́тникові**.

Телятник, -ка, *м.* 1) Пастухъ, пасущій телятъ. 2) Хлѣвъ для телятъ. Шух. I. 185. Ум. **Телятничок.**

Телятонько, теляточко, *с.* Ум. отъ **теля.**

Телячий, -а, -е. Телячій. *Теляча головка.* Шейк. *Телячий кожух.* Ном. № 8121. Ум. **Телячі зуби.** Молочные зубы. Вх. Лем. 473.

Телячки́, -чок, -чків? Молочные зубы. Шейк. См. **Телячі зуби.**

Темеси́ти, -шу, -сиш, *гл.* Догадываться смекать. Угор.

Теметів, -това, *м.* Кладбище. Вх. Зн. 69.

Темзуй, -зуя, *м.* Порошокь изъ чемерицы. Канев. у.

Темлювати, -люю, -єш, *гл.* Бросать, швырять. *Біда тобов темлює.* Фр. Пр. 41.

Темляк, -ка, *м.* Часть уздечки: поводья съ наконечникомъ. Вас. 160.

Темний, -а, -е. 1) Темный. *Темна нічка да й невидная.* Нп. 2) Слѣпой. *Не один же я на світі темний: єсть багато сліпих, та й живуть таки якось і без очей.* Чуб. II. 46. *Темний він був на очі, а ходив без поводиря.* К. ЧР. 20. 3) Невѣжественный, непросвѣщенный. *Твої слова простоту темну на добрий розум наставляють.* К. Псал. 283. **— на письмо**. Неграмотный. *Був один дуже старий чоловік з простого люду, хоч темний на письмо, да дуже розумний.* О. 1862. X. 1. 4) Неясный, непонятный. *Прислухавсь я пильно до притчі, не буде вона в мене темна.* К. Псал. 114. Ум. **Темненький, темнесенький.** *Окриє нас нічка темненька.* Лукаш.

Темник, -ка, *м.* Погребъ? Темное помѣщеніе? *Кучерявий мельник завів мене в темник.* Чуб. IV. 498.

Темни́на, -ни, *ж.* Темнота. О. 1862. II. 55.

Темни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Затемнять, омрачать, дѣлать темнымъ. Шейк.

Темниця, -ці, *ж.* 1) Темная комната. *Шиють шевчики у світлиці, а кравчики у темниці.* Нп. Шейк. 2) Темница, тюрьма. *Там стояла темниця кам'яная. Що у тій то темниці пробувало сімсот козаків, бідних невольників.* АД. I. 230. *Лучче було б, мій сину, на волі гуляти, як тепер із темниці в вікно виглядати.* Грин. III. 690. Ум. **Темничка, темниченька.** КС. 1883. VI. 214.

Темни́чний, -а, -е. 1) Относящійся къ темницѣ. Шейк. 2) Сторожъ при темницѣ. Шейк.

Темнісінький, -а, -е. Совершенно темный. *Всіх покрила темнісінька* (нічка), *як діточок мати.* Шевч.

Темнісінько, *нар.* Совершенно темно, очень темно. *Округи темнісінько.* МВ. (О. 1862. I. 74).

Темнісічкий, -а, -е = **Темнісінький.** Шейк.

Темнісічко, *нар.* = **Темнісінько.** Шейк.

Темність, -ности, *ж.* 1) Темнота, неясность. *Стала йому дівчина за світло й за темність.* МВ. 2) Слѣпота. Шейк. 3) Невѣжество, невѣдѣніе. *Мою темність осіяєш.* К. Псал. 39.

Темніський, -а, -е = **Темнісінький.** Шейк.

Темнісько, *нар.* = **Темнісінько.** Шейк.

Темні́ти, -нію, -єш, *гл.* 1) Темнѣть, становиться темнымъ. 2) Слѣпнуть. 3) безл. Темнѣть, вечерѣть, смеркаться. *Сонечко зайшло і на дворі почало вже темніти.* Левиц. І. 17.

Темнішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться темнѣе. Шейк.

Темно, *нар.* Темно. *Удосвіта встав я, темно ще на дворі.* К. Досв. Ум. **Темненько, темнесенько.**

Темножо́втий, -а, -е. Темножелтый. Шейк.

Темнозелений, -а, -е. Темнозеленый. *Темнозелена сукня.* Левиц. І. 285.

Темнолугий, -а, -е. Съ темными лугами. *Найлюбіще мені впало серед земель темнолугих.* К. Псал. 30.

Темноокий, -а, -е. 1) Черноглазый. Шейк. 2) Слѣной. Шейк.

Темноруди́й, -а, -е. Темнорыжій. Шейк.

Темнорусий, темнорусявий, -а, -е. Темнорусый. *Темнорусі брови.* Левиц. І. 11.

Темноси́вий, -а, -е = **Темносірий.**

Темноси́ній, -я, -є. *Темносинє небо.* Левиц.

Темносірий, -а, -е. Темносѣрый. Шейк.

Темнота, -ти, *ж.* 1) Тьма, потемки. *А що мені даси, як я виведу тебе із цієї темноти?* Рудч. Ск. І. 101. *Темнота обняла її зразу.* Мир. Пов. ІІ. 55. 2) Невѣжество. 3) Соб. Темные, непросвѣщенные люди. *А безрозумна темнота до Дніпра прожогом рине.* К. МБ. ІІІ. 243. 4) Въ загадкѣ: волкъ. ХС. ІІІ. 65.

Темночервоний, -а, -е. Темнокрасный.

Те́мнощі, -щів, *ж. мн.* Тьма, темнота, мракъ. *Ой як зайдеш за хмароньку, стань в темнощі цілий.* Чуб. V. 102.

Темнуватий, -а, -е. Темноватый. Левиц. І. 163.

Темню́чо, *нар.* Очень темно. *Темнючо так, що я й не розгледіла.*

Темня, -ні, *ж.* Темень, мракъ. *Як ті, що вийдуть із темні на сонце.* Вх. (Шейк.).

Темперува́ння, -ня, *с.* Очиниваніе перьевъ. Шейк.

Темперува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Очинивать перья, карандаши и пр. Волын. г.

Темрява, -ви, *ж.* Мракъ, темнота, тьма. *Роскинеш темряву — і ніч настане.* К. Псал. 237. *Очі згасли, і всю душу темрява окрила.* К. Псал. 92. **Тьма-те́мрява**. Безчисленное множество. *Там він бачив, крий Боже, яку тьму-темряву всякої, превсякої птиці.* Стор. М. Пр. 167.

Темрявий, -а, -е. Темный, пасмурный, сумрачный. Шейк.

Тем'яжи́ти, -зку, -жиш, *гл.* Угнетать, держать долго въ принужденіи. *Тем'яжив нас мало не цілий день мировий на сході, все щоб на розмір пристали, а ми не хтіли.* НВолын. г.

Тенгери́ця, -ці, *ж.* Раст. Кукуруза = **Кендериця.** Угор.

Тендери́ця, -ці, *ж.* = **Тенгериця** = **Кендериця.** Вх. Зн. 25. Ум. **Тендеричка.** Шейк.

Тендітний, -а, -е. Нѣжный. *Були тендітні при людях.* Котл. Ен. III. 49.

Тенетка, -ки, *ж.* Сильно поношенная рубашка. *Лубен.* у. *Тенетки нема на хребті, а ще бач.* Ном. № 2535.

Тенето, -та, *с.* Тенета, сѣть охотничья, употр. преимущ. во мн. ч. **тенета**. Сѣти. *Звір є, та в тенето не напудиш.* Полт. *Поставив чоловік тенета на зайця, а в їх піймалась лисиця.* Грин. II. 240.

Теніти, -ню, -ниш, *гл.* Дрожать? Сотрясаться? *Світ разить, земля тенить.* Чуб. III. 348.

Тень-тень! *меж.* 1) Выражаетъ звонъ, металлическій звукъ. *А підківки тень-тень!* Гол. IV. 446. 2) **Сюди тень, туди тень**. Сюда пошелъ, туда пошелъ — о слоняющемся или занятомъ дѣлами, требующими хожденія. *Сюди тень, туди тень, — і проминув увесь день.* Грин. I. 24 3. См. **Тинятися.**

Тень-телень! *меж.* для выраженія звона. *Тень-телень, добрий день!* Ном.

Тенькання, -ня, *с.* = **Теленькання.**

Тенькати, -каю, -єш, *гл.* = **Теленькати. У його тенькає**. Онъ боится. Шейк.

Тенькнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **тенькати** = **Теленькнути.**

Тепер, тепера, *нар.* Теперь. *Як не тепер, то в четвер. Оставайся, мамо, в лузі, вже тепера ми сами друзі.* Ном. № 11036. Ум. **Тепе́рка, тепе́рки, тепе́ркива, теперенька, тепереньки, тепе́ренько, теперечка, теперечки.** *Перше коло чобіт ходив, а теперки не знає, як на них ступити.* Шейк. *Де то вона тепереньки?* Левиц. I. 10. *Теперечки не дам байбарака.* Шевч. *Ой кохав тебе, потішав тебе та казав: моя будеш, а тепереньо коло иншого як голубонька гудеш.* Грин. III. 225.

Теперешній, теперішній, -я, -є. 1) Нынѣшній, теперешній. *Не теперішніх людей був Швора Йосип. Недалеко від теперішнього царського дворця.* Левиц. Пов. 24. 2) Настоящій (о времени). *Теперешнього часу.* КС. 1882. ХП. 499. *Грядущее сяйне тобі полуднем, теперешнє яснітиме як ранок.* К. Іов. 25.

Теперісінько, теперісічко, *нар.* Какъ разъ теперь, именно теперь.

Тепе́рка, тепе́рки, тепе́ркива, *нар.* Ум. отъ **тепер.**

Теплий, -а, -е. Теплый. *Тяжко, Катре, умірати в чужій теплій хаті.* Шевч. **Теплий Олексій**. Праздникъ Алексѣя человѣка Божія 17 марта. ХС. I. 74. Ум. **Тепленький, теплесенький.** *А в дівчини серце, як літнеє сонце: хоча, воно й хмарнесеньке, але теплесеньке.* Грин. III. 202.

Теплина, -ни, ж. Мѣсто, гдѣ вода зимой не замерзаетъ. Вх. Зн. 69.

Теплиня, -ні, *ж.* = **Теплінь.** НВолын. у. *Повиходили обидва сусіди у садок, бач, на теплиню.* Чуб. II. 658.

Теплиця, -ці, *ж.* 1) Оранжерея. *Квітка в теплиці.* Левиц. I. 316. 2) = **Теплина.** Вх. Зн. 69. 3) = **Вирій.** См. **Тепличина.** Ум. **Тепличка, тепли́ченька.**

Тепличина, -ни, *ж.* Теплыя страны, куда улетаютъ птицы, то-же, что и **вирій**. Чуб. I. 39. См. **Теплиця 3.** *Птиці з тепличини летять.* Шейк. Ум. **Тепли́чинка.**

Тепличка, -ки, *ж.* Ум. отъ **теплиця.**

Тепличний, -а, -е. Оранжерейный. *Тепличні квітки.* Левиц. I. 436.

Теплінь, -ні, *ж.* Тепло, теплота. *У зімі така теплінь у хаті.* Камен. у.

Теплісінький, -а, -е. Совершенно теплый. Шейк.

Теплісінько, *нар.* Совсѣмъ тепло. Шейк.

Теплісічкий, -а, -е = **Теплісінький.** Шейк.
Теплісічко, *нар.* = **Теплісінько.** Шейк.
Теплість, -лости*, ж.* Теплота. Шейк.
Теплішкий, -а, -е = **Теплісінький.** Шейк.
Теплісько, *нар.* = **Теплісінько.** Шейк.
Тепліти, -лію, -єш, *гл.* Теплѣть.
Теплішати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться теплѣе.
Тепло, *нар.* Тепло. Ум. **Тепленько, теплесенько.** *Теплесенько спати.* Макс.
Тепло́, -ла, *с.* Тепло, теплота. *Поки трип'ять* (неділь по Різдві) *не мине, поти тепла не буде.* Ном. № 519.
Тепломір, -ра, *м.* Термометръ. *Термометр по нашому зветься тепломіром.* Ком. II. 78.
Тепломірний, -а, -е. Относящійся къ термометру. Шейк.
Те́площі, -щів, *ж.* Теплыя тѣла, тѣла задерживающая теплоту. Шейк.
Те́пре, *нар.* = **Тепер.** О. 1862. І. 29. *Спершу горілка людей розважала, а тепре сама засумовала.* Ном. № 11441.
Терби́чити, -чу, -чиш, *гл.* Надѣвать на себя. *Як прийде вербич, три кожухи на себе тербич.* Ном. № 426.
Тербук, -ка, *м.* Родъ рыболовной сѣти, родъ сака на двухъ перекрещивающихся обручахъ, съ ручкой. Браун. 14.
Теребити, -блю́, -биш, *гл.* 1) Чистить, очищать отъ шелухи, шелушить. *Рання пташка носок теребить, а пізня очиці жмурить.* Ном. № 11309. *Теребити хвасолю, горох, кукурузу.* Шейк. 2) Очищать поле отъ кустарниковъ, деревьевъ. Шейк. 3) Всаживать. *Котре кволе, то голови у діжку не теребить.* 4) Ѣсть усердно. 5) Твердить, говорить постоянно. *Що кому треба, той про те теребить.* Ном. № 9753.
Теребівля, -лі, *ж.* Мѣсто, очищенное отъ зарослей.
Теребій, -бія, *м.* Ѣдокъ, ѣдунъ. *Недоїдки свідчили, що тут були люде та ще й добрі теребії.* Св. Л. 223.
Теребка, -ки, *ж.* Мѣшокъ, въ который насыпаютъ овесъ для корму лошади. Вх. Зн. 29.
Теревенити, -ню, -ниш, *гл.* Разсказывать бредни, пустяки. *А ще сміє теревенити моїм синам, що польська мова як не тепер, то швидко буде потрібна на Вкраїні.* Левиц. І. 149.
Теревені, -нів, *м.* Пустой разговоръ, болтовня, росказни, балагурство. *Бач, теревені роспустила, тікай, поки ще ціла.* Гліб. **Тереве́ні гнути, нести, точити, правити**. Болтать вздоръ, калякать, балы точить, балагурить. Ном. № 12868. *Як почав теревені править.* Рудч. Ск. II. 69.
Теревені-вені, -нів, *м.* = **Теревені.** *І теревені-вені правиш, щоб тілько заморочить світ.* Котл. Ен. VI. 36. *Точили всякі теревені-вені.* Стор. М. Пр. 154.
Терези, -зів, *м.* Вѣсы. *Поламались терези, сіль важучи на вози.* Рудч. Чп. Ум. **Терезки, терезо́чки.**
Терем, -му, *м.* Теремъ. Мет. 252. *Дивиться, — такі тереми стоять гарні та високі на улицю вікнами.* Грин. І. 160. *Ой там на горі в новім теремі, там рано засвічено.* Грин. III. 538. Ум. **Теремець, теремок.**
Теремо́вий, -а, -е. Относящійся къ терему? Строевой? *Занесу її в теремовий ліс, в теремовий ліс, близько дороги.* Гол. IV. 69.

Теремо́к, -мка, *м.* 1) Ум. отъ **терем.** 2) Игрушечный домикъ. *От тобі кукли й теремки.* Ном. № 7854. 3) Вѣнокъ изъ искуственныхъ цвѣтовъ: а) для ношенія на головѣ. КС. 1893. XII. 449. б) для украшенія образовъ и вообще того угла, гдѣ образа. Сим. 132. 3) мн. **Бахрома**. Черниг.

Терен, -рну, *м.* Раст. Prunus spinosa L. тернъ, терновникъ. *Плаче козак: шляхи биті заросли тернами.* Шевч. *Блищали чорні як терен очі.* Левиц. I. 133. Ум. **Теренець, терено́к, тернок, терночок.**

Тереио́вий, -а, -е. Сдѣлавный изъ терна. *Теренова наливка.* Шейк.

Тереняк, -ку, *м.* Настойка на тернѣ. Шейк. Ум. **Теренячо́к.**

Терес, -су, *м.* Раст. Rhamnus cathartica L. Анн. 293.

Тересува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Думать, размышлять? *Ой я сую, тересую, де ся любка діла: ци у море утонула, ци в гай полетіла.* Гол. IV. 471.

Тереш! *меж.* Крикъ на овецъ. Мир. ХРВ. 39.

Терканистий, -а, -е = **Тарканистий.** Вх. Зн. 68.

Теркатий, -а, -е = **Таркатий.** Вх. Зн. 69.

Терки́ла, -ли, *ж.* 1) Вещи (преимущественно домашнія)? Шух. I. 174, 181. 2) Вьюкъ, тюкъ. Вх. Зн. 69. Ум. **Теркилка.**

Теркота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* = **Торохтіти.** *Їхала Хима з Їрусалима: тарахкотілка теркоче, а коник бігти не хоче.* Ном. № 11439.

Теркоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) = **Теркотати.** 2) О птицахъ: щебетать, чирикать. *Пташки лящать, теркотять, співають.* Мир. Пов. II. 120.

Терликання, -ня, *с.* Пиликанье. Желех.

Терликати, -каю, -єш, *гл.* Пиликать, плохо играть (на струнахъ).

Те́рлиця, -ці, *ж.* 1) Трепалка, снарядъ для трепанія льна, пеньки. Гол. Од. 35. Грин. III. 651. Части ея: ножки — **со́хи**, на нихъ опираются стоящія ребромъ и параллельно дощечки — **ре́бра**, **сте́гна**, пространство между которыми называется **жоліб**, въ послѣдній падаетъ **ме́чик съ фосто́м** (ручкой) съ одного конца, а съ другого онъ прикрѣпленъ **чо́пиком**. Шух. I. 147. *Тіпає плоскінь або матірку, скрипить терлиця під повіткою.* Мир. ХРВ. 125. Ум. **Терличка.**

Терлич, -чу, *м.* Раст. а) Gentiana cruciata L Драг. 33. б) Gentiana Amarella L. ЗЮЗО. I. 123. в) Lychnis vespertina. Вх. Пч. II. 11. г) Silene nutans. Вх. Пч. I. 13. Ум. **Терли́ченько.** Грин. III. 688.

Терличка, -ки, ж. Ум. отъ **терлиця.**

Терличка, -ки, ж. Родъ пѣсни. *На мене, п'ятнойку, терличок співают.* МУЕ. III. 34. *Терличок хлопи співають на весілю або на музиках.* МУЕ. III. 35.

Терло́, -ла, *с.* 1) Мѣсто, гдѣ рыба оплодотворяется. Шейк. 2) Время оплодотворенія и метанія рыбой икры. 3) = **Гарман.** Могил. у.

Терлувати, -лую, -єш, *гл.* = **Гарманувати**.

Термели́на, -ни, *ж.* Раст. = **Терментиля.** Анн. 271.

Терменти́ля, -лі, *ж.* Раст. Potentilla Formentilla Schrenk. ЗЮЗО. I. 132.

Терменти́на, -ни, *ж.* = **Терментиля.** Вх. Пч. II. 36.

Термін, -ну, *м.* Срокъ, опредѣленное время. *Котрий забариться і не прибуде в термін, той не утече значного військового карання.* Кост. Ч. 3.

Термінува́ння, -ня, *с.* Время, проведенное въ обученіи ремеслу. Шейк.

Термінува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Проживать опредѣленное время (особенно въ обученіи мастерству). *Я термінував п'ять літ, заким визволили в челядники.* Шейк.

Терміта, -ти, *ж.* = **Терміття.** Харьк. у.

Терміття, -тя, *с.* Кострика, твердыя части пеньки и льна. Глухов. у. *Хто тер коноплі, нехай той і терміття замете.* Уман. у.

Терміть, -ті, *ж.* = **Терміття.** Вас. 200. Шух. I. 147.

Термо́сити, -шу, -сиш, *гл.* Рвать; дергать; тормошить. *Свиня термосить сорочку.* Шейк. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, іно куделю термосити.* Ном. 1007. *Піде маленьке і термосить тата: вставайте.* Св. Л. 110.

Терен, -рну, *м.* Тернъ (дерево и ягода), Primus insititia. Анн. 275. *Терен, терен коло хати, та нікому обірвати.* Нп.

Терник, -ка, *м.* Собраніе терновыхъ кустовъ. *Терник був густий.* Драг. 341. Ум. **Терничо́к.**

Тернина, -ни, *ж.* Терновый кусть. Грин. I. 233. *Тернина грушок не родить.* Ном. № 9305. *Де ступнем ступаю, тернина коле, кров обкипає на ногах.* Рудан. I. 21. Ум. **Тернинка, терни́нонька, терни́ночка.** *Чорная терниночька.* О. 1862. IV. 11.

Тернистий, -а, -е. Тернистый. Гн. I. 11.

Терни́ти, -ню, -ниш, *гл.* Огораживать терномъ, обкладывать верхъ плетня терномъ. *Вставай, челядонько, город городити, терняньком тернити.* Гол. II. 181.

Терниця, -ці, *ж.* = **Терлиця.** Чуб. VII. 409. Грин. III. 679. *Така, що постав сім терниць, то переб'є.* Ном.

Терничок, -чка, *гл.* Ум. отъ **терник.**

Тернівка, -ки, *ж.* 1) Наливка изъ терня. Мкр. Г. 34. *Вип'єм з півкварти тернівки або що.* Греб. 304. 2) *мн.* Раст. Primus institia L. Вх. Зн. 69. Ум. **Тернї́вочка.**

Терно, -на, *с.* Ягода терна. *Та урве собі чорноє терно.* Гол. IV. 76.

Терновий, -а, -е. Относящійся къ терну, изъ терна. *Терновий кущ.* Рудч. Ск. I. 96. *Мережані ярма, тернові занози.* Рудч. Чп. 129.

Терно́к, -нку, *м.* Ум. отъ **терен.**

Тернослив, -ва, *м.* Мелкоплодная круглая слива, Primus domestica L. Анн. 275.

Тернослива, -ви, *ж.* = **Тернослив.** Анн. 275. Ум. **Терно́сливка, терно́сливочка.**

Терносли́вовий, -а, -е. Относящійся къ терносливу. Шейк.

Терноха, -хи, *ж.* = **Тернослива.** Анн. 275.

Терночок, -чка, *м.* Ум. отъ **терен.**

Тернува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Треножить. Борз. Лохв. у.

Терну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **терти**. Тернуть.

Тернь, -ня, *м.* = **Терен.** *В мене очка чорненькії як терн на галузі.* Гол. II. 312.

Терня, -ня, *с.* 1) Иглы терна. *Терня в ногу залізло.* Шейк. 2) Тернъ. *Маюся як в терню.* Ном. № 2144. Ум. **Терняньк, те́рнячко.**

Терняк, -ка, *м.* 1) Терновый кустъ. Вх. Уг. 271. 2) Пт. Сорокопудъ, Lanius. Вх. Уг. 271.

Тернянка, -ки, *ж.* = **Тернослива.** Анн. 275.

Терняньо, те́рнячко, -ка, *с.* Ум. отъ **терня.**

Терпан, -на, *м.* Серпообразная коса съ укороченной ручкой для скашиванія камыша. Одес. у.

Терпен, -на, -не. Претерпѣвшій. *Хто терпен, той спасен.* Чуб. 1. 298.

Терпети́на, -ни, *ж.* Терпентинъ. Шейк.

Терпети́нний, терпети́новий, -а, -е. Терпентинный. Шейк.

Терпець, -пцю, *м.* Терпѣніе. *Еге! терпи, — що терпець увірвався.* Чуб. 1. 297. *Багач не має терпцю, приходит знову і знову.* Гн. II. 28.

Терпибіда, -ди, *ж.* Раст. Ranunculus acris. Вх. Пч. I. 12.

Терпі́ння, -ня, *с.* 1) Терпѣніе. 2) Страданіе. Ум. **Терпіннячко.** *За терпіннячко дасть Бог спасіннячко.* Ном. № 2428.

Терпіти, -плю, -пиш, *гл.* Терпѣть, переносить. *Да вже ж мені докучило сюю терплячи муку.* Мет. 259.

Терпки́й, -а́, -е́. Терпкій. *Груші, та такі терпкі та кислі.* Рудч. Ск. II. 24. Ум. **Терпке́нький.**

Те́рпкість, -кости, *ж.* Терпкость. Шейк.

Те́рпко, *нар.* Терпко. Ум. **Терпке́нько.**

Терпкува́тий, -а, -е. Терпковатый.

Терплі́ння, -ня, *с.* = **Терпіння.** *За терпління дасть Бог спасіння.* Ном. № 9428.

Терпля́чий, -а, -е. Терпѣливый. **Терпля́чий свят-ве́чір**. Навечеріе Богоявленія, 5 янв. = **Голодна кутя.** ХС. I. 72.

Терпя́чка, -ки, *ж.* Терпѣніе. *Терпячка ввірветься.* Чуб. I. 298.

Терплячки́й, -а́, -е́. Терпѣливый. НВолын.

Те́рпнути, -ну, -неш, *гл.* Коченѣть, терпнуть.

Терполої́, -лої́в, *мн.* = **Кирполої.** Херс.

Терпу́г, -га́, *м.* 1) Напильникъ. 2) Инструментъ для сглаживанія концевъ гвоздей внутри сапога. Сумск. у.

Терпу́га, -ги, *ж.* Водка. Угор.

Те́рсувати, -сую, -єш, *гл.* Не беречь (вещей), истаскивать. *Усе в тебе під ногами, терсуєш.* Константиногр. у.

Терта́к, -ка́, *м.* и пр. = **Тартак и пр.**

Те́рти, -тру, -треш, *гл.* 1) Тереть, молоть. *Коноплі терти.* Луб. *Терти табаку.* Шейк. 2) Тереть, потирать. *Тре собі руки.* Рудч. Ск. II. 75. 3) Утаптывать, сглаживать. *Нехай мруть та дорогу труть, а ми сухарів насушим та додому рушим.* Чуб. I. 251. **Дні те́рти**. Прозябать. *Не живе, тільки дні тре.* Ном. № 8208.

Те́ртися, тру́ся, трешся, *гл.* 1) Тереться. *Колесо треться.* Ком. II. 2) Тереться, постоянно быть гдѣ. *Тертися по під вікнами.* Левиц. *Поміж пани треться, то всякого дива наслухаеться.* Св. Л. 82. 3) О рыбахъ: метать икру. Шух. I. 225.

Те́рти́ця, -ці, *ж.* Доска. Уман. у. Вас. 205. Ум. **Терти́чка, терти́ченька, терти́чечка.**

Тертичи́на, -ни, *ж.* 1) Одна доска. Шейк. 2) Плоховатая доска. Шейк. Ум. **Тертичи́нка.**

Терти́чник, терти́шник, -ка, *м.* Пильщикъ досокъ. Вас. 205. Ум. **Терти́чничок.**

Те́ртка, -ки, *ж.* = **Тертушка.** Ум. **Те́ртечка.**

Терту́ха, -хи, *ж.* Напитокъ женщинъ: растираютъ землянику съ сахаромъ и смѣшиваютъ съ водкой, пьютъ ложками. Черниг. у.

Те́ртушка, -ки, *ж.* Терка. Котл. Ен.

Терх, -ха, *м.* 1) Вьюкъ на верховой лошади. Шух. І. 79, 197. Вх. Зн. 69. 2) Мѣра жидкости. *Та наварив путилянам горівочки з медом.... та наметав по терьхові, щоби тото пити.* Гол. III. 224. *Шинкарі посідали з повними терхами.* Федьк.

Терхі́вка, -ки, *ж.* = **Терх 1.** Ум. **Терхі́вонька, терхі́вочка.** *Ой їхала гуцулонька з верху, з полонини, загубила терхівочку з сивої кобили.* Гол. II. 250.

Те́рція, -ції, *ж.* Названіе 6-ой большей струны бандуры или кобзы. ЗЮЗО. І. 345. КС. 1882. VIII. 282.

Теря́ти, -ря́ю, -єш, *гл.* 1) Терять, утрачивать, расходовать. *Коли вмірать, то день терять.* Шейк. *Літа мої молодії, марне вас теряю.* Гол. І. 323. 2) Портить. *Середульший брат на те не потурає, с під червоного каптана чорні китиці видирає.... А старший брат теє забачає, середульшого брата на сміх підіймає.... Либонь ти собі жіноцький розум маєш, що ти на собі прекрасну одежу теряєш.* АД. І. 109. *Нехай тебе.... отець не лає, не проклинає, щастя й долі козацької твоєї не теряє.* КС. 1882. XII. 491.

Тес, -су, *м.* 1) Тесъ, тесина, тесаная доска. 2) Раст. Saxus beccama L. Шейк.

Теса́к, -ка́, *м.* = **Тесака.** Шейк. Ум. **Тесачо́к.**

Теса́ка, -ки, *м.* Рубака, забіяка, драчунъ. Шейк.

Теса́н, -на, *м.* Обтесанное бревно. *Як був собі, та не мав собі, та пішов собі, та витесав нетесаного тесана.* Ном. № 13127.

Тесани́на, -ни, ж. Тесаніе, вытесываніе. Ум. **Тесани́нка.**

Теса́ти, -шу́, -шеш, *гл.* Тесать, вытесывать. *Хоч і кілля теши на голові.* Ном. № 2639.

Тесачо́к, -чка́, *м.* Ум. отъ **тесак.**

Тесе́льський, -а, -е. Плотничій. *Тесельський цех.* Шейк.

Тесе́льчик, -ка, *м.* Ум. отъ **тесля.**

Тесівни́ці, -ць, *ж. мн.* Гладкія скалы. Вх. Зн. 69.

Теско́, -ка, *м.* = **Тезко.** Вх. Зн. 69.

Те́слик, -ка, *м.* Ум. отъ **тесля.**

Тесли́ця, -ці, ж. 1) Родъ рѣзца, которымъ вырѣзываютъ деревянныя ложки. Вх. Зн. 69. Большихъ размѣровъ — для выглаживанія внутренности корыта, уже выдолбленнаго. Шух. І. 249. 2) Плотничій топоръ. Вх. Зн. 69.

Тесло́, -ла, *с.* Родъ плотничьяго топора.

Теслювати, -люю, -єш, *гл.* Плотничать. *Ой там теслі теслювали: комареві труну збудували.* Лукаш. 81.

Тесля, -лі, *м.* 1) Плотникъ. Котл. Ен. VI. 48. Єв. Мр. VI. 3. 2*) ж.* = **Теслиця.** Вх. Зн. 69. Ум. **Те́слик, те́сличок, тесельчик.** *В лісі, лісі буковім ой ішло, йшло два тесельчики, сікуть, рубають санбір деревце.* Лукаш. 157.

Тесляр, -ра, *м.* = **Тесля 1.** Шейк.

Теслярство, -ва, *с.* Плотничество.

Теслярський, -а, -е. Плотничій. *Рівняє роботу теслярську до косарської.* Ном. № 9037.

Теслярува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Теслювати.**

Тесовий, -а, -е. Тесовый, сдѣланный изъ теса. *Посадив її за тесовий стіл.* Грин. III. 11.

Тестамент, -ту, *м.* Духовное завѣщаніе. *Не дав зробить і тестаменту, к чортам його на вік послав.*

Тестаменто́вий, -а, -е. Относящійся къ духовному завѣщанію.

Тестенько, -ка, тестечок, -чка, *м.* Ум. отъ **тесть.**

Тестів, -тьова, -ве. Тестевъ. *Я сідлаю кониченька тестевого.* Грин. III. 82.

Тестівщина, -ни, *ж.* Имущество, унаслѣдованное отъ тестя. Волч. у.

Тестонько, -ка, *м.* Ум. отъ **тесть.**

Тесть, -тя, *м.* Тесть. *Тесть любить честь, а зять любить взять.* Шейк. Ум. **Тестенько, те́стечок, тестонько**. Гол. IV. 220.

Тестю́ра, -ри, *м.* Грубо-ласкат.: тесть. Константиногр. у.

Тета, -ти, *ж.* Тетя. Желех. Ум. **Тетка.**

Тетера, -ри, *ж.* = **Тетеря.** *Летіла тетера, не вчора — тепера; упала в лободу, шукаю не знайду.* Ном. № 132, стр. 294. Ум. **Тете́рка, тете́ронька, тетерочка, тетірка.** Чуб. IV. 412.

Тетервак, -ка, *м.* Тетеревъ, Tetrao tetrix. Ум. **Тетервачо́к.** Чуб. II. 317.

Тетеренька, тетеречка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тетеря.**

Тетерець, -рця, *м.* = **Тетервак.** Вх. Пч. II. 15.

Тетерин, -на, -не. Принадлежащій тетереву. Шейк.

Тетериця, -ці, *ж.* Самка тетерева. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Тетери́чка.**

Тетерка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тетеря.**

Тете́ронька, тетерочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тетера.**

Тетерук, тетерюк, -ка, *м.* = **Тетервак.** НВолын. у. *Глухий, як тетерук.* Ном. № 8556.

Тетеручка, тетерю́чка, -ки, *ж.* Самка тетерева. НВолын. у.

Тетерчин, -на, -не = **Тетерин.** *Тетерчине мнясо.* Шейк.

Тетеря, -рі, *ж.* 1) = **Тетерка.** *Як дома кури, так у лісі тетеря.* Ном. № 10265. 2) Годъ кушанья: а) изъ муки; б) изъ сухарей. Чуб. VII. 440. КС. 1883. XI. 505. *Троянцям всім дали тетері.* Котл. Ен. II. 8. Ум. **Тете́рька, тетеренька, тетеречка.** Чуб. IV. 233.

Тетеря, -ряти, *с.* Птенецъ тетерки. *Повна хата тетерят, та нікуди й не летять.* Ном. стр. 295, № 151.

Тетівка, -ки, *ж.* Тетива. *Як напне стрілець тетівку, як бебехне, — устрелив.* Рудч. Ск. II. 83.

Тетін, -на, -не. Тетинъ. Вх. Лем. 473.

Тетірка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тетера.**

Тетка, -ки, *ж.* = **Тетюха.** Вх. Зн. 69.

Тетю́ха, -хи, *ж.* Лихорадка, febris. Желех. *Най тя бере зла тетюха, таки будеш коротюха.* Гол. I. 320.

Тетя, -ті, *ж.* = **Тета.** Галиц. Желех.

Теч, -чі, *ж.* 1) = **Теча.** *Дощ іде, у хаті теч буде.* Зміев. у. 2) Жидкость. *Возьмем тепер дві течі: одну густішу, а другу рідшу — молоко і воду.* Дещо.

Теча, -чі, *ж.* Теченіе, течь. *Теча як з лотоків.*

Течи, -чу, -чеш, *гл.* = **Текти.**

Течій, -чія, *м.* Ручей. *Течій весняний, дощовий, джереловий.* Черк. у.

Течія, -чії, *ж.* 1) Теченіе. 2) Потокъ. *Маленька течія снує поміж очеретом.* О. 1861. XI. 115. Ум. **Течійка.**

Течка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тека.**

Теща, -щі, *ж.* Теща. *Жінка для совіщу, теща для привіту, матінка рідна лучче всього світу.* Ном. Ум. **Те́щенька, тещечка.** Грин. III. 396.

Тещин, -на, -не. Принадлежащій тещѣ.

Те́щухна, -ни, *ж.* = **Теща.** Чуб. III. 191.

Ти, *мѣст.* Ты. *Ти дав мені мої закони, щоб я нехибно їх держався.* К. Псал. 271.

Тибель, -бля, *м.* Деревянный гвоздь. Вас. 149. Шух. I. 88. Рудч. Чп. 249. *Дома є вербовий тибель, той, що пластини збивають.* Грин. I. 220.

Тиги́тка, -ки, *ж.* Птица Vanellus cristatus. Вх. Пч. II. 15.

Ти́год, -да, *м.* = **Тигитка.** Вх. Пч. II. 15.

Тигр, -ра, *м.* Тигръ, Felis tigris. О. 1861. IX. 191.

Тигрів, -рова, -ве. Принадлежащій, относящійся къ тигру.

Тигриця, -ці, *ж.* Тигрица. *Поранена тигриця.* Левиц. I. 259.

Тиди-денця, *меж.*, выражающее стучаніе зубовъ отъ холода. *Тиди-денця! дайте веретенця!* Шейк.

Ти-ди-ди, *меж.* Припѣвъ въ пѣснѣ. *Ти-ди-ди, ти-ди-ди до дівчини.* Шейк.

Тидиди́кати, -каю, -єш, *гл.* Пѣть ти-ди-ди. Шейк.

Тидри-тана, *меж.* Припѣвъ въ пѣснѣ. *Тидри, тидри, тидри-тана! Чого ходиш, задріпана?* Гол. IV. 4 81.

Ти́жбір, -бора, *м.* Пестъ къ ступкѣ. Фр. Пр. 15. *Носиться, як баба з тижборьом.* Фр. Пр. 14.

Тиждень, -жня, *м.* Недѣля, седмица. *Верба б'є, не я б'ю, за тиждень великдень.* Ном. **Вербний тиждень**. Вербная недѣля. **Білий** — Страстная недѣля. Сим. 205. Ум. **Ти́жник.**

Тижик, -ка, *м.* Пт. = **Чайка.** Вх. Пч. II. 15.

Ти́жник, -ка, *м.* Ум. отъ **тиждень.**

Тижнівка, -ки, *ж.* Поминовеніе умершаго на седьмой день послѣ смерти. Вх. Лем. 473.

Тижньо́вий, -а, -е. 1) Недѣльный. 2) Еженедѣльный. *Де вже скучати, коли в нас були тижньові бали або вечорі.* Левиц. I. 431. 3) Десятскій или разсыльный, отбывающій свою очередную недѣлю службы. *Я тижньовий, їду з листами із суду в округ Будяковий од ісправника Опари.* Мкр. Н. 11.

Тижньо́во, *нар.* Недѣльно.

Тижнювати, -ню́ю, -єш, *гл.* Проводить недѣлю, быть гдѣ либо всю недѣлю. *Перевій жито сьогодня, а то тижнюватиме на току.* Волч. у.

Тий, *мѣст.* = **Той.**

Тик! *меж.* для выраженія одного тычка или момента тыканія. **Тик-мик, — не знає де дітись**. И туда, и сюда бросится, — не знаетъ, куда дѣться.

Тика, -ки, *ж.* Тычина, вѣха. *Чи не той то хміль хмелевий, що по тиках в'ється.* Гол. III. 5. *Високий, як тика.* Фр. Пр. 189. Въ загадкѣ: нога. *Штири тики, два патики, сьоме замахайло.* Ном. стр. 293, № 108. Ум. **Ти́чка.**

Тикало, -ла, *м.* 1) Говорящій на «ты». Шейк. 2) *с.* Родъ игры и палочка, употребляющаяся въ этой игрѣ. КС. 1887. V. 479. Чуб. III. 88.

Тикання, -ня, *с.* 1) Втыканіе, тыканіе. 2) Разговоръ на «ты».

Ти́кати, -каю (-чу), -єш (-чеш), *гл.* 1) Тыкать, втыкать. 2) Давать, показывать (кукишъ). *Вона йому дулі тиче.* Шевч. 3) Говорить «ты». *Не тикай, бо мене царь ґудзиками обтикав.* Ном. *То це він на батька тикав?* Левиц. Пов. 184.

Тиква, -ви, *ж.* 1) Раст. а) Cucurbita Lagenaria L. б) Cucurbita maxima Duch (плодъ). Анн. 116. в) Cucurhita Melopepo. ЗЮЗО. I. 120. 2) Кувшинъ, сдѣланный изъ тыквы, а также и родъ глинянаго кувшина или кубышки для воды. Вас. 182. *Дибає старечою ступою попід гаєм з тиквою по воду до копанки.* Левиц. I. 204. *Узяти собі.... хліба шматок та тикву води.* Грин. II. 153. Ум. **Ти́квонька, тиквочка, тиковка.** Мнж. 2. *В його така маненька тиковка і води вже трошки.* Драг. 115.

Тикнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **тикати.**

Тил, -лу, *м.* 1) Задняя часть, сторона чего нибудь. Шейк. 2) Прикладъ? *Бачиш рушницю? Так тобі тилом і дам.* НВолын. у. Ум. **Тило́к, тило́чок.**

Тилатий, -а, -е. Толстозадый. *Не дай, Боже, який цей пан тилатий.* Гайсин. у.

Ти́лє, -ля, *с.* Тупое ребро ножа, ножницъ и пр., противоположное лезвію. Шух. I. 291, 153, 253.

Тилили́чки, *меж.* для выраженія игры на скрипкѣ. Рудч. Ск. I. 28.

Тили́нка, -ки, *ж.* Родъ открытой свирѣли изъ бузины или вербы, безъ боковыхъ отверстій. Вх. Зн. 69.

Тилій, -лія, *м.* = **Тилє.** *Не ріж гострієм, а тилієм бий.*

Тило́, -ла́, *с.* Задняя часть чего, тылъ; хребетъ, спина. Вх. Зн. 69.

Тило́к, -лка́, тило́чок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **тил.** 2) Задняя часть обуви, задникъ. Шейк.

Тиль-тиль, *нар.* Чуть-чуть.

Тиляги́, -гів, *м.* Куяки, латы изъ желѣзныхъ или серебряныхъ дощечекъ, нашитыхъ на бархатѣ, сукнѣ или кожѣ. К. ЧР. 427. *Червониї тиляги під сребром, під златом на себе надіває.* Лукаш. 42. *Тиляги під золотом та під сріблом понадівали.* К. ЧР. 332.

Тим, *мѣст.* 1) Твор. пад. отъ **той** и **те. Тим часом**. Между тѣмъ, тѣмъ временемъ. 2) Сз. Потому, оттого. *То тим вони спочивали, що на рани постреляні да порубані дуже знемагали.* Макс. (1849). 17.

Тимпанник, -ка, *м.* Родъ барабанщика. *Два тимпанники стали перед його* (гетьмана) *з срібними бубнами.... Сомко звелів ударить своїм тимпанникам у срібні бубни. Ущух трохи галас* (у раді). К. ЧР. 335.

Тимуль, *меж.*, выражающее веденіе скотины. *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свойого дому. Ох я з корчми дибуль, дибуль, бочулочку тимуль, тимуль.* Чуб. V. 1089.

Тимфа, -фи, *ж.* = **Пинхва.** *Од диму сонце закоптилось, курище к небу донеслось. Боги в Олимпі стали чхати: Турн ї'м ізволив тимфи дати.* Котл. Ен. V. 34.

Тимчасовий, -а, -е. Временный. Шейк.

Тимчасовний, -а, -е = **Тимчасовий.** *З голузя оплести тимчасовне помешканя.* Гн. I. 181.

Тин, -ну, *м.* Плетень, тынъ. Чуб. VII. 392. *Живе, як сорока на тину.* Посл. *Ні в тин, ні в ворота.* Посл. Ум. **Тино́к, тиночок.**

Ти́нди-ри́нди, *меж.* для выраженія пустой болтовни. *Тинди-ринди за три гроші.* Ном. № 644 2.

Тинина, -ни, *ж.* Колъ изъ плетня.

Тинини, *меж.* Плясовой припѣвъ. *І по хаті тинини, і по сінях тинини, — вари, жінко, лини.* Нп.

Тини́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Огораживать тыномъ. Вх. Зн. 20.

Тиння, -ня, *с.* Соб. отъ **тин**. *Сидять по-за стіллю, як жаби по-за тинню.* КС. 1883. II. 391. *Вишня у тинню росте.* Борз. у. *Ідіть, діти.... по під тинню сиротами.* Шевч.

Тино́к, -нка, тино́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **тин.**

Тину́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* 1) Удариться. *Дивись на дитину, а то як минеться, то ще лоба розіб'є.* Черк. у. 2) преимущ. безл. Случиться. Левч. 149, 114. *Все оттак заведуться ласкавими словами одно 'дного шпигати. Тинеться инша шпилька і така, що Пилипиха не стерпить.* МН. II. 82.

Ти́нфа, -фи, *ж.* = **Тимфа** = **Пинхва.** *Тинфу дали оттаку!* Чуб. I. 274.

Тинянка, -ки, *ж.* Доска въ заборѣ. Вх. Зн. 69.

Тиня́тися, -ня́юся, -єшся, *гл.* Слоняться, шататься. *Пішла мати тиняючись, по під тинню валяючись.* Грин. III. 381. *Тиняється, як кобиляча душа.* Полт. *Мені шаноба скрізь була, бо я без діла не тиняюсь.* Гліб. *Тиняюся од села до села, а тепер іду в Полтаву.* Котл. НП. 383.

Тип, -пу, *м.* 1) Типъ. *Виковувався з українки самостійний історичний тип.* Морд. Пл. 93. 2) Печатаніе, изданіе. *Заздалегідне словце до другого типу* («Досвіток» Куліша, 1876).

Ти́пець, -пцю, *м.* 1) **Вхопити типцю**. Попасть на слѣдъ, на искомую дорогу. *Як погнався за їм* (злодієм), *то зразу попав на слід і гнався до переправи, а далі не вхопив типцю та й через те не догнав.* Новомоск. у. (Залюб.). 2) **Дати типцю кому**. Задать перцу, высѣчь.

Типи́к, -ка, *м.* Типиконъ (церк. книга). *Що піп, то й типик.* Посл.

Типи́чний, -а, -е. Типическій. *Обличче.... типичне українське.* О. 1862. I. 49.

Ти́птися, -пчуся, -чешся, *гл.* Трястись на телѣгѣ. *Доведеться типтися до Володарки або й далі.* Рк. Левиц.

Тир, -ру, *м.* Насѣк. Eruca euphorbiae. Вх. Пч. II. 26.

Ти́ра, -ри, *ж.* То-же, что и **котець 1**, но большихъ размѣровъ. Браун. 16.

Тиран, -на, *м.* Тиранъ. Шевч. 600. Гол. III. 129. *Повсюдно жертва стогне від тирана.* К. ПС. 132.

Тиранити, -ню, -ниш, *гл.* Тиранить. К. Кр. 13.

Тиранство, -ва, *с.* Тираннія, тиранство. *Їх за сліпе тиранство повчив ножем крівавим гайдабура.* К. ЦН. 178.

Тиранський, -а, -е. Тиранскій. К. ПС. 135. К. Іов. 47.

Ти́рва, -ви, *ж.* Токованіе. Шух. I. 238.

Тирвак, -ка, *м.* Камень, находимый на **тирлі 4**, — онъ имѣетъ крапинки желтыя, красныя и бѣлыя. Шух. I. 225.

Ти́рво, -ва, *с.* = **Тирло 3.** Шух. I. 23.

Тирвовий, -а, -е. Относящійся къ тирву. Шух. I. 225.

Тири́каняя, -ня, *с.* 1) Плохая игра на скрипкѣ. Шейк. 2) Игра на валькѣ. Шейк.

Тири́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Плохо играть на скрипкѣ. Шейк. 2) Играть качалкою на **маґільни́ці**. Шейк.

Тири́ри, *меж.* для выраженія разговора, бесѣды. *Кума з кумою тирири, — свині марков порили.* Ном. № 12950.

Тирири́кання, -ня, *с.* = **Тирикання.** Шейк.

Тирири́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Тирикати.** Шейк.

Тирири́ри, *меж.* для выраженія игры на скрипкѣ. *На скрипочки тиририри, на цимбали бам-бам.* Гол. IV. 448.

Тирити, -рю, -риш, *гл.* 1) Совать, всучить. *В'ється коло моїх дітей, тирить їм у руки польські книжки.* Левиц. I. 147. 2) Волочить, тащить. *Вовк овечку тирить.*

Ти́рка, -ки, *ж.* Птица съ обтрепанными перьями. *Летить усяка птиця.... Чи не знаєте.... де шлях?... Ні, кажуть, не знаємо, хиба може тирка зна. А то.... була та така вже тиркава та задріпана якась птиця, що з одним тількo крилом.* Мнж. 19.

Ти́ркавий, -а, -е. 1) О птицѣ: съ обтрепанными перьями. *Така вже тиркава та задріпана якась птиця, що з одним тілко крилом.* Мнж. 19. *Качка, та така тиркава та голодна.* Мнж. 16. 2) О деревѣ, лозѣ напр.: съ торчащими во всѣ стороны вѣтвями. Вас. 147.

Тиркання, -ня, *с.* 1) Произнесеніе звуковъ: трр.... *Трррр!.... роздалося голосне й високе тиркання вподовш улиці.... Чимала валка парубків показалася.* Мир. Пов. I. 148. 2) Названіе дѣйствія отъ **тиркати 2**.

Тиркати, -каю, -єш, *гл.* 1) Издавать звуки: трр. 2) О птицѣ: тереться крыломъ о землю. *Півень тирка по землі коло курки крилом.* Мнж. 172.

Тиркатий, -а, -е = Тиркавий. *Як удруге попадешся, — пропаде чуприна, — зроблю з тебе тиркатого півня.* О. 1861. XI. Кух. 1С.

Тиркотайло, -ла, *с.* Трещотка, стукалка. Вх. Уг. 271.

Тиркота́ти, -кочу́, -ти́ш, *гл.* = **Теркотати.** Желех.

Тиркута, -ти, тиркушка, -ки, *ж.* Пт. Glareola melanobera. Драг. 6. Шейк.

Тирли́гач, -ча, *м.* Плохой музыкантъ, преимущественно скрипачъ. О. 1861. X. Св. 60.

Тирлич, -чу, *м.* = **Терлич.** *Коли б не тирлич, був би я твій панич.* Ном.

Тирло, -ла, *с.* 1) Мѣсто отдохновенія скота у водопоя въ обѣденное время. Кобел. у., Радом. у. Чуб. VII. 577. О. 1862. V. Кух. 39. *Сонечко геть підніметься, і отара сама стане рушать з тирла.* О. 1862. V. Кух. 32. 2) Логовище, притонъ звѣря. *Оттут саме вовче тирло.* Уман. у. 3) Также **ти́рво**. Мѣсто, гдѣ птица токуетъ, токъ. Шух. I. 23. Вообще мѣсто, гдѣ птицы собираются для отдыха, на ночь. Сим. 20. *Журавлі десь курлюкають на тирлах.* Сим. 204. 4) = **Терло 1.** Шух. I. 225.

Тирлувати, -лую, -єш, *гл.* Останавливать и сбивать въ кучу стадо. Сим. 20.

Тирлуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Останавливаться со стадомъ для отдыха. Сим. 20.

Тирса, -си, *ж.* 1) Древесные опилки. Вас. 211. 2) Раст. Ковыль, Stipa capillata L. Анн. 344. *Жита похилились, де паслися ваші коні, де тирса шуміла.* Шевч.

Тиртак, -ка, *м.* = **Тартак.**

Тиртиця, -ці, *ж.* = **Тертиця.**

Ти́рхати, -хаю, -єш, *гл.* Приводить въ безпорядокъ, разбрасывать. Вх. Зн. 69. Шейк.

Тирхатий, -а, -е. 1) О деревѣ: раскидистый. Шейк. 2) Растормошенный, небрежный, неряшливый. Шейк.

Тирч, -ча, *м.* Пт. Turdus viscivorus, желтоносый дроздъ. Вх. Лем. 473.

Тирчак, -ка, *м.* 1) Торчащій стебель сорной травы зимой. *Невеличкі гіллячки височезних верб, мов тирчаки бур'яну визирають з-під снігу.* Мир. Пов. I. 112. 2) = **Тирч.** Вх. Лем. 473. 3) Пт. Crex Pratensis, дергачъ. Вх. Уг. 271.

Тирча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* 1) = **Стирчати.** *Ус в пів локоть би тирчав.* Котл. Ен. 2) Трещать, скрипѣть. Вх. *Лем.* 473. 3) Кричать (о дроздѣ), трещать (о сверчкѣ). Вх. *Лем.* 473. Вх. Уг. 271.

Ти́рша, -ші, *ж.* = **З'їди.** *Тиршу* (з сіна), *те, що не їсть маржина, загрібають і стелять підківні корови, а звідси скидають у гній.* Шух. І. 172.

Тис, -су, *м.* Раст. Taxus baccata L, тиссъ. ЗЮЗО. І. 138.

Тиси́на, -ни, *ж.* 1) Тисовое дерево. Гол. II. 60. 2) Раст. Lycopodium complanatum L. Вх. Пч. II. 33.

Тиск, -ку, *м.* 1) Давка, давленіе. Шейк. 2) Толпа, множество. *На річці тій жили батьки мої і панства чортів тиск.* Греб. 388. *Тиск народу.* Шевч. *Такий тиск риби. Страшенний росплодився на Вкраїні тиск чужомовнього, нам ворожого, панства.* К. ХП. 137.

Тискави́ця, -ці, *ж.* Кровавый понось. Ровен. у.

Тискавка, -ки, *ж.* = **Лускач.** Вх. Зн. 69.

Тискання, -ня, *с.* Давленіе, сжиманіе.

Тискати, -каю, -єш, *гл.* Сдавливать, сжимать, стискивать.

Тискатися, -каюся, -єшся, *гл.* Лѣзть, протискиваться. Кост. (О. 1862. VI. 59).

Ти́снява, -ви, *ж.* Тѣснота, большое стеченіе людей. Лубен.

Тиснути, -ну, -неш, *гл.* 1) Жать, прижимать, давить. *Чого ти мене так тиснеш за руку?* Шейк. *Самого наче хто за серце тисне.* О. 1862. І. 42. 2) Втискивать, пихать. *Свій своєму лиха не мислить: як побачить на сухому, то в болото тисне.* Ном. № 9443. *Кислий — та в рот тисне.* Ном. № 12196. 3) Тѣснить. *Чи не той то козак Нечай, що ляшеньків тисне.* АД. II. 77. 4) Угнетать, притѣснять. Шейк.

Тиснутися, -нуся, -нешся, *гл.* Тѣснить ся, толпиться, жаться. *Тиснуться, як до дари в церкві.* Ном. № 3157.

Тисо́вий, -а, -е. Изъ тисса. *Тисовий лісок.* Рудч. Чп. 84. *Тисові сінці, яворові східці.* АД. І. 44. *Тисові ворота.* Левиц. І. 22.

І. Тись, -сі, *ж.* = **Тиск.** *У нашому ставку чортова тись ополоників.* Лебед. у.

II. Тись, *меж.,* выражающее протискиваніе, проталкиваніе въ толпѣ. *Сюди тись, туди тись, та й прошов.* Шейк.

Тисяцький, -а, -е. Тысяцкій. *Січовики збивали народ докупи і наставляли сотників і тисяцьких.* Стор. М. 11р. 60.

Тисяча, -чі, *ж.* Тысяча. *Прийшло їх тисячі в сльозах, прийшло здалека.* Шевч. *Було ж їх тисяч зо дві.* Єв. Мр. V. 13.

Тисячній, -я, -є. 1) Тысячный, который стоить тысячу. 2) Одинъ изъ тысячи. *Не оправдить і тисячнього слова.* К. Іов. 19.

Тисячоголов, -ва, *м.* Раст. Vaccaria vulgaris Host. ЗЮЗО. І. 140.

Тисячоголовий, -а, -е. Имѣющій тысячу шовъ. Шейк.

Тисячолітній, -я, -є. Тысячелѣтній. *Погорджували тисячолітнім предківським словом.* К. ХП. 122.

Тисячостежко́вий, -а, -е. Имѣющій тысячу дорогъ, тропинокъ. *Перед очима тисячостежковий шлях за пороги.* К. Кр. 25.

Титаренко, -ка, *м.* Сынъ церковнаго старосты.

Титариха, -хи, *ж.* Жена церковнаго старосты.

Титари́шин, -на, -не. Принадлежащій женѣ церковнаго старосты.

Титарів, -рева, -ве. Принадлежащій церковному старостѣ. *Хата титарева.* Левиц. І. 10.

Титарівна, -ни, *ж.* Дочь церковнаго старосты. *Титарівна Немерівна гаптує хустину.* Шевч.

Титарня, -ні, *ж.* Столикъ, гдѣ продаютъ церковныя свѣчи, кладовая церковнаго старосты. *Я до титарні протіснився, на п'ять рублів свічок купив.* Алв. 100.

Титарство, -ства, *с.* Должность церковнаго старосты.

Титарь, -ря, *м.* Церковный староста, ктиторъ. *У костьолі — у титаря.* Шевч.

Титарюва́ння, -ня, *с.* Бытіе церковнымъ старостой.

Титарювати, -рюю, -єш, *гл.* Быть церковнымъ старостой. *Мій дядько тоді титарював.* О. 1862. V. 110.

Титло, -ла, *с.* Титло, знакъ сокращеніи въ письмѣ. *Не минайте ані титла, ніже тії коми.* Шевч.

Титул, -лу, *м.* Титулъ. *Що мені по титулі, коли нема нічого в шкатулі.* Шейк. *Він Байдою зневажливо назвався, титулу Вишневецьких одцурався.* К. Бай. 18.

Титулува́ння, -ня, *с.* Величаніе по титулу, титулованіе. Шейк.

Титулувати, -лую, -єш, *гл.* Титуловать, называть по титулу.

Титульний, -а, -е. Сплошь прописной. **Титульні букви.** Канитель (типогр.) Шейк.

Тити, тию, -єш, *гл.* Жирѣть, становиться жирнымъ. *Товар тиє.* Вх. Зн. 70.

Тихий, -а, -е. 1) Тихій, негромкій. *Тихеє зітханнє.* К. Псал. 211. 2) Тихій, медленный. 3) Тихій, спокойный. *Тихі води.* АД. І. 233. *Тихе море.* Шевч. *Вітер тихий.* Шевч. *У моїй господі тихій не живе зрадливий.* К. Псал. 229. 4) Кроткій. *Яка вона тиха, як голубка.* Левиц. Пов. 33. Ум. **Тихенький, тихесенький.**

Тихісінький, -а, -е. Очень тихій. *Тихісінький.... вітерець.* Левиц. Пов. 188.

Тихісінько, *нар.* Очень тихо.

Тихісічкий, -а, -е = **Тихісінький.** Вх. Лем. 473.

Тихісічко, *нар.* = **Тихісінько.** Шейк.

Тихість, -хости, *ж.* 1) Тишина, свойство тихаго. Шейк. *Провадили ми наше діло в благодатній тихості.* К. ХП. 10. 2) Кротость. *Згадай, о Господи, раба твого Давида і тихість праведну його благого серця.* К. Псал. 299.

Тихіський, -а, -е = **Тихісінький.** Вх. Лем. 473.

Тихісько, *нар.* = **Тихісінько.** Шейк.

Тихішати, -шаю, -єш, *гл.* = **Тихшати.** *Радюків голос все тихішав.* Левиц. Пов. 274.

Ти́хнути, -ну, -неш, *гл.* Утихать. *І тихнуть Божії слова.* Шевч.

Тихо, *нар.* 1) Тихо, негромко. 2) Тихо, медленно. *Місяць тихо плавле.* К. Псал. 163. 3) Тихо, спокойно. *І світ ясний невечірній тихо просіяє.* Шевч. *А ні хмариночки, та тихо, та любо, як у раї.* Шевч. Ум. **Тихенько, тихесенько.** *Прокинеться, — тихесенько в осоки питає.* Шевч.

Тиховід, -воду, *м.* Мѣсто на рѣкѣ съ тихимъ теченіемъ. Александров. у. Вас. 206.

Тиховіддя, -дя, *с.* = **Тиховід.** Міус. окр.

Тихомирити, -рю, -риш, *гл.* Успокаивать, усмирять. Вх. Зн. 70.

Тихомиритися, -рюся, -ришся, *гл.* Успокаиваться. Шейк.

Тихомирний, -а, -е. Спокойный, тихій. *Серце кволе, тихомирне.* К. Дз. 236. *Нас тройко тихомирних у хаті.* Г. Барв. 372.

Тихомирно, *нар.* Спокойно, тихо. *Нас послано траґедію козацьку і папську тихомирно назирати.* К. ДН. 287.

Тихоми́рство, -ва, *с.* Миръ, тишина, спокойствіе. Борз. у.

Ти́хоно. Употр. въ загадкѣ для обозначенія сковороды. *Тихоне-яхоно! полізьмо в піч похапаймось, у кого краще — поміняймось* (сковорода і чаплія). Ном. стр. 301, № 390.

Тихоплав, -ва, *м.* Медленно плавающій, ходящій, двигающійся, неторопливый. *Кінь у мене тихоплав — скоро не побіжить, хоч як його жени.* Харьк. у. *А ну ти, тихоплав, швидче біжи.* Харьк. у.

Тихосвітний, -а, -е. Свѣтящій спокойнымъ тихимъ свѣтомъ. *О, тихосвітна зоре!* К. Дз. 186.

Тихострунний, -а, -е. Съ тихо звучащими струнами. *Кобза тихострунна.* К. Дз. 191. *Мовчала мовчки тихострунна ліра. К.* Дз. 65.

Тихцем, *нар.* Потихоньку. *Ми з чоловіком радимось тихцем.* Г. Барв. 442.

Тихшати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться тише, утихать. *Якось тихшала все, ніби сумирялась.* МВ. II. 51.

Тихше, *нар.* Сравн. ст. отъ **тихо.**

Тихший, -а, -е. Сравн. ст. отъ **тихий.**

Тиць, *меж.* 1) Для выраженія неожиданнаго появленія, встрѣчи. *Тиць, аж і Гриць.* Шейк. ХС. 1. 47. *Я — тиць на поріг, а очі зараз і зустріли, чого бажали.* Г. Барв. 67. *А він мені тиць на зустріч.* Шейк. 2) Отъ глагола **ткнути**. *Вона йому тиць бублик у руки.* Шейк. *Хома зараз тут свою кирпу тиць.* Г. Барв. 191. 3) **Тиць-миць** = **Тик-мик.** *Багатирі глянули один на одного: тиць-миць, а того багатиря... і нема.* Грин. I. 194.

Ти́чба, -би, *ж.* Толпа. *Цілі тичби людей збігалися на його дивитися.* МВ. III. 29.

Тичина, -ни, *ж.* = **Тичка.** *Чи не той то хміль, що коло тичини в'ється.* АД. II. 18. *На городі коло тину сохне на тичині хміль зелений.* Шевч. 181. Ум. **Тичинка, тичи́нонька, тичиночка.**

Тичи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Втыкать тычины, ставить вѣхи. Угор.

Тичка, -ки, *ж.* 1) Хворостинка, палка для вьющихся растеній, для развѣшиванія сѣтей и пр. *На городі тичка.* Ном. № 194, стр. 296. 2) Вѣха. *Держи лівіш, а то звалиш тичку.* Павлогр. у. *Шиш з тичкою на самому гребіні.* Левиц. Пов. 178. 3) Длинная жердь, которой рыболовы протягиваютъ неводъ подо льдомъ. О. 1861. XI. 116. 1) Родъ игры. Ив. 29.

Тичковий, -а, -е. Вьющійся по тычинѣ. *Тичкова квасоля.* НВолын. у.

Тичний, -а, -е = **Тичковий.** Угор.

Тичо́к, -чка, *м.* Толчекъ подъ бокъ. Шейк.

Ти́ччя, -чя, *с. соб.* отъ тичка. Вх. Зн. 69.

Тиш, а тиш! *меж.* Крикъ, которымъ гонять овець. Вх. Зн. 250.

Тиша, -ші. Тишь, тишина, спокойствіе. *Рідко тиша, більш вітри. Ой дай нам мир в сионських мурах і любу тишу у чертогах.* К. Псал. 291.

Тишко́, -ка, *м.* Тихоня. Шейк.

Тишком, *нар.* Втихомолку, тайкомъ. *Часом і по щоці дасть нишком та тишком.* Левиц. I. 32.

Тишкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Шептаться? *Дівчата тишкувались.* Мкр. Н. 30.
Тівко, *нар.* = **Тілько.** *Півко звіздоньків, тівко копоньків.* Гол. II. 35.
Тігітка, -ки, *ж.* Птица Vanellus cristatus. Вх. Пч. II. 15.
Тізю! *меж.* Призывъ для теленка. Вх. Лем. 473.
I. Тік, то́ку, *м.* Токъ, расчищенное мѣсто для молотьбы. *У нас кругом токи, спирти, засіки повні.* К. Псал. 320. *Добулась, мов сова на току.* Ном. № 4008.
II. Тік, то́ку, *м.* Растопленный жиръ. *Пироги в тоці.* Шейк.
Тіка́ння, -ня, *с.* Бѣгство, убѣганіе.
Тіка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Бѣжать, убѣгать. *Тікають не від калача, а від бича.* Шейк. 2) Тікай! Уходи, прочь! *А тікай, бо мені сюди треба.* Полт. у. *Геть, тікай собі!* Полт. г. *Тікай з моїх очей!* Стор. М. Пр. 35.
Тікати, -каю, -єш, *гл.* Бѣгать тічкою. *Вовки од Ганни Зачаття аж до Водохрища тікають, а на Водохрещі розскакуються.* Васильк. у.
Тікатися, -каюся, -єшся, *гл.* = **Тікати**. Шейк.
Тікач, -ча, *м.* = **Втікач.** Шейк.
Тіки, тіко, *нар.* = **Тілько.** *Тіки вирву з рожі квітку.* Грин. III. 403. *Обіцяв Бог дати, тіко казав заждати.* Ном. № 157.
Тіленький, -а, -е. Вотъ такой маленькій. Шейк.
Тілесний, -а, -е. Тѣлесный.
Тілечкий, -а, -е = **Тіленький.**
I. Тілечко, *нар.* Ум. отъ **тілько.**
II. Тілечко, -ка, *с.* Ум. отъ **тіло.**
Тілистий, -а, -е. Плотный, полный. *Тілиста рука товстопузого Потаповича.* Мир. ХРВ. 118. *Тілистий віл.* Волч. у.
Тілі-тілі, *меж.* для выраженія игры на скрипкѣ. *Тілі-тілі скрипочка, впала баба з припічка.* Шейк.
Тілікання, -ня, *с.* Пиликанье, плохая игра на скрипкѣ. Шейк.
Тілікати, -каю, -єш, *гл.* Тиликать, плохо играть на скрипкѣ. Шейк.
Тіліп, тіліпання, тіліпатися и пр. См. **Теліп, теліпання и пр.**
Тілки, тілко = **Тілько**. *Сорок бочок наготовили, а тілко у одну насипали оливи.* Рудч. Ск. II. 150.
Тіло, -ла, *с.* 1) Тѣло. *У поганому тілі погана душа.* Ном. № 8509. **Узяти тіло**. Пополнѣть. *Отяглись* (худі коні), *узяли тіло, стали коні хоч куди.* Мнж. 22. **Спасти з тіла**. Похудѣть. 2) Трупъ. *Коби тіло з хати взяли, я би оженився.* Гол. II. 469. 3) **Боже тіло**. Раст. а) Eriophorum latifolium L. Вх. Пч. I. 10. б) Stipa pennata. Лв. 102. 4) **Вовче тіло**. Раст. Comarum palustre L. Ум. **Тілко, тільце, тілечко.**
Тіль-тіль, *нар.* Чуть-чуть, едва. *Бігла собака за зайцем так близько — тіль-тіль не вхопить.* Новомоск. у. *Тіль-тіль що пам'ятаю се.* Грин. II. 178.
Тільки, *нар.* = **Тілько.**
Тількиий, -а, -е. Такой числомъ, счетомъ, столькій. *А то вже тількиий час! тілько літ!* Гн. II. 30.
Тілько, *нар.* 1) Только. *Що хочеш мені роби, тілько не перекидай через тин.* Шейк. 2) Столько. *Кілько світа, тілько й дива.* Ном. Ум. **Тіленько, тілечко.**
Тільна, -ної, *прил.* О коровѣ: тельная.

Тільце, -ця, *с.* Ум. отъ **тіло.**

Тімаха, -хи, *об.* 1) Смыслящій, понимающій, мастеръ, мастерица въ какомъ-либо дѣлѣ. *Розумна й по хазяйству до всього тімаха.* Мкр. Н. 30. 2) Удалецъ.

Тімашний, -а, -е. — до. Способный къ чему. Борз. у.

Тімениця, -ці, *ж.* Грязный слой, образовавшійся отъ нечистоты на темени у младенцевъ. У Г. Барв. и вообще на кожѣ человѣка, то-же что и **леп**. Котл. Ен. IV. 43. КС. 1893. VII. 80. *Тімениці повно на шиї й на руках.* Г. Барв. 241. Ум. **Тіменичка.**

Тіменний, -а, -е = **Тямущий** = **Тімашний.** *Він до пісень тіменний.* Сквир. у. *Ой ти тіменний.* Ном. № 6320.

Тімня, -ня, *с.* = **Тім'я.** *Патер з проголеним тімням.* Стор. М. Пр. 44.

Тім'я, -м'я, *с.* Темя. *Тім'я не заросло.* Ном. № 8567. Ум. **Тім'ячко.** Грин. II. 24.

Тінична, -ки, *ж.* **Сосонка-тіни́чка**. Раст. Equisetum arvense. *Лв.* 98. См. **Падиволос.**

Тінь, -ні, *ж.* Тѣнь. *Розживемось, як сорока на лозі, а тінь на воді.* Ном. № 2289. **Тільки його́ тінь хо́дить**, — т. е. такой онъ худой, изнеможенный. Ном. № 8206.

Тінок, -нку, *м.* Тѣнистое мѣсто. *Сидить він у тінку.* МВ. I. 17.

Тінявий, -а, -е. Тѣнистый. *Дай мені в тінявій тиші в тебе під крильми сховатись.* К. Псал. 33.

Тіпака, -ки, *ж.* Ударъ. *По потилиці тіпака.* КС. 1887. VI. 469.

Тіпани́на, -ни, *ж.* Трепаніе конопли или льна. Ум. **Тіпани́нка.**

Тіпання, -ня, *с.* 1) Трясеніе, дрожаніе. 2) Съ измѣненнымъ удареніемъ: тіпання. Отдѣленіе кострики отъ конопли или льва, трепаніе. Шейк. Ум. **Тіпаннячко.**

Тіпати, -паю, -єш, *гл.* 1) Дергать, трясти. *Тіпати за бороду.* ХС. IV. 23. 2) Съ измѣн. удареніемъ: **тіпати**. Трепать коноплю, ленъ. Рудч. Ск. I. 161. Чуб. VII. 409. Вас. 200. 3) О лихорадкѣ: трясти. *Щодня двома й трома нападами тіпає його пропасниця.* Харьк. г. 4) Колотить, бить. *Чи добре таки, чи погано мене тіпали, кажу ж, не пам'ятаю; знаю тільки, що я прокинувся в погребі, налигачем скручений.* Грин. II. 178.

Тіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Дрожать, трястись, судорожно подергиваться; о сердцѣ: сильно биться. *Розмордувавсь, роспаливсь, аж губи тіпаються.* Харьк. *у. Тіпається индик після того, як голова одрубана.* Мир. ХРВ. 91. *Тіпалось серце в Мирона.* Мир. ХРВ. 93. 2) Съ измѣн. удареніемъ: **тіпатися**. О коноплѣ, льнѣ: трепаться для очищенія отъ кострики.

Тіпачка, -ки, *ж.* Трепка. *Дамо тобі доброї тіпачки.* Полт. у.

Тіпець, -пцю́, *м.* Раст. Festuca ovina L. Шейк.

Тіпчак, -ка, *м.* = **Тіпець.** Шейк.

Тіпчина, -ни, *ж.* Мурава, газонъ. Мнж. 193.

Тіснак, -ка, *м.* Бѣднякъ. *Він тіснак.* Гн. II. 108.

Тісний, -а, -е. 1) Тѣсный, узкій. *Улиці тісні.* Мет. 196. 2) Трудный, тяжелый. *Тісні роки упали.* Вх. Зн. 70. 3) Бѣдный, убогій. Гн. II. 14. *Ти не уважаєш ні на кого — ци тісний, ци богатый.* Гн. II. 43. *Раз вийшли жінки богача і тісного пшеницю жати.* Гн. II. 40. 4) **В тісні руки взяти**. Взять въ ежевыя рукавицы. 5) **Упасти в тісну діру**. Попасть въ трудное положеніе. Ном. № 2223. 6) **Тісна баба**. См. **Баба.** Ум. **Тісненький, тісне́сенький.** *У нас хата маленька, тісненька, — ніде буде тобі спочить.* Рудч. Ск. I. 14.

Тісни́к, -ка́, *м.* = **Тесля.** *Ой як ми будем до одної ходити, наймімо собі тісника домовину зробити.* Чуб. V. 1079.

Тіснина, -ни, *ж.* Тѣсный, узкій проходь. *Тіснина в петрах.* К. ЦН. 242.

Тісни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Тѣснить. *Тіснить мене, мов ворога лихого.* К. Іов. 41.

Тіснитися, -нюся, -нишся, *гл.* Тѣсниться. *Тісняться, неначе хліб у печі.* Ном. № 7682.

Тіснісінький, -а, -е. Совсѣмъ тѣсный. Шейк.

Тіснісінько, *нар.* Совсѣмъ тѣсно. Шейк.

Тіснісічкий, -а, -е = **Тіснісінький.** Шейк.

Тіснісічко, *нар.* = **Тіснісінько.** Шейк.

Тіснíський, -а, -е = **Тіснісінький.** Шейк.

Тіснісько, *нар.* = **Тіснісінько.** Шейк.

Тіснішати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться тѣснѣе. Шейк.

Тісно, *нар.* 1) Тѣсно, плотно. *Тісно притулює вона до себе слабу дитину.* Левиц. І. 95. 2) Трудно, тяжело. *Так стало тісно й гірко, хоч з мосту да в воду.* Валк. у. 3) Бѣдно. 4) Серіозно, не шутя, строго. *Як стали тісно браться до його, то мусив признатись.* НВолын. у. Ум. **Тісненько, тісне́сенько.**

Тісно́та, -ти, *ж.* 1) Тѣснота. *Тіснота така, що й києм не протиснеш.* Шейк. 2) Тяжелое, стѣсненное положеніе, утѣсненіе. *Вдові убогій поможіте, не осудіте сироти, і виведіть із тісноти на волю тихих.* Шевч. *Дарма, що нас так тяжко тіснять і пригнічують необачні.... Ми і в тісноті, і в пригнеті куємо та й куємо собі словесні лемеші та чересла помалу.* К. ХП. 132.

Тіснуватий, -а, -е. Тѣсноватый. Шейк.

Тіснувато, *нар.* Тѣсновато.

Тіснява, -ви, *ж.* Тѣснота, давка. *Тісна тіснява.* К. Кр. 31.

Тістенько, тістечко, -ка, *с.* Ум. отъ **тісто.**

Тісто, -та, *с.* 1) Тѣсто. *Прилип, як сліпий до тіста.* Ном. № 2751. 2) У кожевниковъ: смѣсь пшеничныхъ крупъ, кукурузной муки и соли, каковой смѣсью посыпается при обработкѣ кожа. Шух. І. 253. Ум. **Тістенько, тістечко, тістонько, тісточко.**

Тітка, -ки, *ж.* 1) Тетка. *Дядько не батько, а тітка не мати.* Ноя. 2) Всякая замужняя женщина. *Тітко! а де тут Тарасова хата?* Шейк. 3) Лихорадка. Александров. у. Ум. **Тітонька, тіточка.** *Мандрівочка — рідна тіточка.* Ном. № 11030.

Тітоньчин, -на, -не. Принадлежащій тетушкѣ.

Тіточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тітка.**

Тіточчин, -на, -не = **Тітоньчин.**

Тітунин, -на, -не = **Тітоньчин.** Шейк.

Тітуньця, -ці, *ж.* Ум. отъ **тітуня.**

Тітуня, -ні, *ж.* Ласк. отъ **тітка**. Ум. **Тітуньця.**

Тітусенька, тітусечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тітуся.**

Тітусин, -на, -не. Принадлежащій тетушкѣ, тетѣ.

Тітуся, -сі, *ж.* Ласк. отъ **тітка**. Ум. **Тітусенька, тітусечка.** Мил. 221.

Тітчин, -на, -не. Тетушкинъ, теткинъ.

Тіха, -хи, *ж.* = **Утіха.** *Але той з тої тіхи великої, же їму лісничий дав гроші, прийшов до жінки й каже.* Гн. І. 207. Тіч, течі, *ж.* Въ мельничной шестернѣ: разстояніе между цѣвками. Мик. 481.

Тічити, -чу, -чиш, *гл.* Быть въ періодѣ случки. *Корова тічить.* Черк. у.

Тічка, -ки, *ж.* 1) Течка, время, когда собаки, волки бѣгаются. 2) Стая собакъ или волковъ съ сукой. *Вовча тічка нападе.* Шевч. *Вовки починають збиватись у тічки.* Мнж. 156.

Тічки, -чок, *ж. мн.* Телѣга безъ полудрабків, задняя часть отъ передней отодвинута, — для перевозки длинныхъ бревенъ. Вх. Зн. 70.

Тічня, -ні, *ж.* Стая собакъ или волковъ во время течки. Шейк.

Тічок, -чка, *м.* Ум. отъ **тік.** Вообще місто утоптанное или выравненное, напр. мѣсто собраній молодежи, мѣсто боя и пр. Шейк. *Був на тім місті тічок і ноги були повибивані на піску, — видно було, що тут борюкались і лежали.* Павлогр. у. *Поїхали вже на той тічок, де їм саме з змієм биться.* Мнж. 42. **Дути, подути тічо́к**. Пробовать, попробовать силу въ бою. Мнж. 31.

Тішити, -шу, -шиш, *гл.* Доставлять удовольствіе, радовать. *Велико тішить мене, що тепер озватись можно до його при людях.* МВ. (О. 1862. III. 68). *Не тіш тещі коростовим зятем.* Ном. № 5611. *Ніхто ж мене не тішить у моїй біді.* Чуб. V. 10.

Тішитися, -шуся, -шишся, *гл.* Радоваться. *Як ти тішишся, вороги смутяться, як ти смутишся, вороги ся тішать.* Ном. № 9548. *Тішиться мною, що я ще молода.* Г. Барв. 298. *Тішиться, як жид паршами.* Ном. № 2596.

Ткаля, -лі, *ж.* Ткачиха. Васильк. у. Гол. Од. 41. ЗОЮР. II. 42. Шух. I. 257. *Щоб на завтре, на ранок рушники виткали і принесли показать: яка з них лучча ткаля.* Рудч. Ск. II. 100.

Ткани́на, -ни, *ж.* 1) Ткань. *Ніхто не пришиває латки з нової тканини.* Єв. Мр. II. 21. *Пузирь цей* (аэростатъ) *робиться з доброї шовкової тканини.* Ком. II. 12. *Надів сталеву ковану тканину.* К. Бай. 73. 2) Паутинная сѣть. Шейк. Ум. **Тканинка, ткани́нонька, ткани́ночка.**

Тканиця, -ці, *ж.* Ткацкій станокъ. Сквир. у.

Тканка, -ки, *ж.* 1) Ткань, тканая матерія. Грин. III. 548. 2) Густая тканая сѣть для ловли мелкой рыбы. Одес. у. 3) Женское головное украшеніе, состоящее изъ коралловъ или жемчуга. Шейк. *Перлова тканка.* Гол. II. 50. Ум. **Тка́нонька, тканочка.**

Тканя́, -ня́, *с.* 1) Тканье. 2) Утокъ. *Основа нитяна, а ткання вовняне.* Шейк. МУЕ. III. 13. 3) = **Тканина 1.** *Ткання цесарське штуками і шите.* Мкр. Н. 31. 4) **Д'яволове ткання**. Говорятъ о болѣзни глазъ. Ном. 8167. 5) **Чортове ткання**. Говоритъ, когда не могутъ найти нитки или чего другого. Шейк.

Ткати, тчу, тчеш, *гл.* Ткать. *Вона плахти ткала.* Ном. № 2541. *Спішку, спішку! побіжи під ткацьку стрішку, там тчуть і прядуть, мені починок дадуть.* Ном. № 10274.

Ткаха, -хи, *ж.* = **Ткаля.** Чуб. IV. 118.

Ткацтво, -ва, *с.* 1) Ткачество, ремесло ткача. Шух. I. 254. 2) соб. Ткачи. *Все ткацтво зійшлося.* Шейк.

Ткацький, -а, -е. Ткацкий. *Ткацький цех.* Котл.

Ткач, -ча, *м.* Ткачъ. Ном. № 10436. Ум. **Ткачик.**

Ткаченко, -ка, *м.* Сынъ ткача. Желех.

Ткачик, -ка, *м.* Ум. отъ **ткач.**

Ткачиха, -хи, *ж.* Жена ткача. Гол. Од. 41. *Ткачихо! буде тобі лихо!* Шейк.

Ткачишин, -на, -не. Принадлежащій женѣ ткача.

Ткачів, -чева, -ве. Принадлежащій ткачу.

Ткачівна, -ни, *ж.* Дочь ткача.

Ткачка, -ки, *ж.* = **Ткаля.** Вх. *Лем.* 474.

Ткачува́ння, -ня, *с.* Ремесло ткача.

Ткачувати, -чую, -єш, *гл.* Заниматься ткачествомъ.

Ткачук, -ка, *м.* 1) Подмастерій ткача. 2) Сынъ ткача.

Ткнути, ткну, ткнеш, *гл.* 1) Сдѣлать уколъ чѣмъ нибудь острымъ. Шейк. 2) Тронуть. *Вже свяченого не ткне удруге.* Шейк.

Ткнутися, ткнуся, ткнешся, *гл.* Кинуться куда. *Їй тепер, як тому чоловікові, що у степу заблудився: туди ткнися — пусто, і туди никни — голо.* Мир. Пов. II. 101. *Куди не ткнуся, нема поради.* Шейк.

Тлити, тлю, тлиш, *гл.* Скоро и съ жадностью ѣсть. Вх. Зн. 41.

Тлінний, -а, -е. 1) Тлѣнный. 2) Изможденный, истощенный. Рк. Левиц. **У нього ледь тлінна душа в тілі**. Онъ еле дышетъ.

Тлі́ння, -ня, *с.* Тлѣніе. К. МХ. 44.

Тлінь, -ні, *ж.* Тлѣнность. *Гортань їх дише смертю, тлінню.* К. Псал. 9.

Тліти, тлію, -єш, *гл.* 1) Тлѣть, горѣть безъ пламени. *Не згоріла* (душа), *а зосталась, — тліє й досі тліє.* Шевч. *Тлів він серцем, глядючи на мене.* Г. Барв. 90. *Нема та й нема з ярмарку мого чумака, а я тлію та млію.* Вас. 213. 3) Тлѣть, гнить. *Піп не схоче даром ховати.... хоч нехована тлій.* Мир. Пов. II. 115.

Тло, тла, *с.* Основаніе, основа. *Налетіла сараньча і стяла до тла.* Гн. II. 24. *Нахвалялися вирізати до тла всіх ляхів.* Левиц. І. 148. **Нема і тла**. Нѣтъ ничего. Мнж. 162. Въ томъ же значеніи: **і на тлі не видко**. *Випила б і гноївки, та нігде і на тлі води не видко.* Гн. II. 64.

Тломи́ти, -млю́, -ми́ш, *гл.* Уничтожать, истреблять, поѣдать. *Тломили ласощі.* Мкр. Н. 48.

Тлумок, -мка, *м.* = **Клунок.** Ум. **Тлумочок.**

Тлунок, -нку, *м.* = **Шлунок.**

Тлуса, *нар.* Рысью. *Та що се за коні, от як чаталає ними; я як пустю своїх тлуса, то далеко покину їх ззаду.* Уман. у.

Тля, тлі, *ж.* Насѣк. Psylla. Шейк. Вх. I. 7.

Тма, тми, *ж.* = **Тьма.** *Мав велику тму ангелів.* Гн. I. 16.

Тмастий, -а, -е. Темноцвѣтный? *Левч.* 161.

Тмин, -ну, *м.* Раст. Carum Carvi L. ЗЮЗО. I. 116.

Тми́нник, -ка, *м.* Раст. Asperula galioides. М. и В. Анн. 53.

Тми́ти, тмлю, тмиш, *гл.* Затемнять, дѣлать темнымъ. Шейк.

Тмоси́вий, -а, -е. Темносѣрый. Вх. *Лем.* 474.

Тмяний, -а, -е. 1) Затемненный, матовый. Желех. 2) Печальный, скучный.

Тмяно, *нар.* 1) Затемненно. 2) Печально, грустно. О. 1862. VIII. 6.

Тнути, тну, тнеш, *гл.* = **Тяти.** *Косарі тнуть.* Грин. III. 366. *Музика тне.* Шевч. *Тнуть косарі.* Грин. III. 128.

То, *сз.* 1) То. *Чи ж то божа така воля, що нещасна моя доля.* Чуб. V. 1. *Люде не побачуть, то й не засміються.* Шевч. 2) **То-бо-то**. Вотъ то то же. Могил. у. 3) **То б то**. То есть, стало быть, значитъ. *То б то ти паном будеш, чи що»? Левиц.* I. 65. 4) **То́-що**. И тому

подобное, и такъ далѣе. *Купи на базарі, чого треба на борщ: мняса, буряків, капусти то що.* Шейк. 5) **То що?** Такъ что жъ? *Він тут сердивсь, лаявсь без тебе, грімає і на тебе, що нема тебе. — То що? Мені байдуже.* Новомоск. у. 6) **Що..., то....** Чѣмъ..., тѣмъ.... *І що йому міцнійш у голову уступав, то він далі посува.* МВ. (КС. 1902. X. 146). *Що більше умієш, то так неначе більше світа бачиш.* О. 1862. IX. 113.

Тобівка, -ки, *ж.* 1) = **Табівка.** Гн. I. 59. 2) Ранець. *Хоть ся женит, хоть не женит, не поможе жінка, однако мет вибивати теляча тобівка.* Гол. III. 108.

Тобілка, -ки, *ж.* = **Табівка.** Гол. Од. 67.

Товар, -ру, *м.* Скотъ, преимущественно ротатый. *Понаїдавсь товар і полягав оддихать.* Грин. II. 81. *Ой роде, роде багатий, та давай же товар рогатий, а ви, братіки, коників, а ви, сестриці, — ягниці.* Грин. III. 495. *Поприходив той то вар додому.* Драг. 65. Ум. **Товарець.**

Товарина, -ни, *ж.* Одна штука рогатаго скота. Каменец. у. *Землю, славою покриту, топче товарина.* Щог. Сл. 9. Ум. **Товари́нка, товаринонька, товариночка.**

Товариство, -ва, *с.* 1) Товарищество. *У товаристві лад — усяк тому радіє.* Гліб. 4. 2) соб. Товарищи. *Слава тобі, Гамаліє.... на всю Україну, що не дав ти товариству згинуть на чужині.* Шевч. 61. *Тільки товариства, що коник вороний.* Чуб. V. 1025. *Забери з собою всі лиха, всі зла, своє товариство.* Шевч. 3) Общество. *Веселе товариство.* Стор. М. Пр. 55. *Не цурався він і нашого товариства.* Стор. II. 4) Общество (научное, коммерческое, промышленное и пр.). *Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Товариство Просвіта у Львові. Товариства «Шкільна Поміч» у Львові, Коломиї, Самборі. Товариство «Львівський Боян». Повітове товариство кредитове.* Календарь «Просвіти», «Товариш» на рік 1904.

Товариський, -а, -е. 1) Товарищескій. 2) Общественный, принадлежащій обществу. 3) Любящій общество. *Товариський чоловік.* Мир. ХРВ. 134.

Товариш, -ша, *м.* 1) Товарищъ. *Гусь свині не товариш.* Шейк. 2) Членъ общества, участникъ предпріятія. Вас. 155. Ум. **Товаришок.**

Товариши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* = **Товаришувати.** *Товаришить з безбожниками злими.* К. Іов. 75.

Товариши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Вступать въ товарищескія отношенія, дружить.

Товарчий, -чого, *м.* Пастухъ рогатаго скота. Черном.

Товаришів, -шова, -ве. Принадлежащій товарищу.

Товаришка, -ки, *ж.* Товарка. Мнж. 139.

Товари́шник, -ка, *м.* Скотный дворъ. Богод. у. (Яблонов.).

Товаришува́ння, -ня, *с.* Товарищескія отношенія.

Товаришувати, -шую, -єш, *гл.* Быть товарищемъ, находиться въ товарищескихъ отношеніяхъ.

Товаря, -ряти, *с.* Теленокъ, не взрослая штука рогатаго скота. *Чи прийшли мої товарята з поля?*

Товаряка, -ки, *ж.* Штука рогатаго скота. Маркев. 63. Драг. 244.

Товарячий, -а, -е. Принадлежащій, свойственный рогатому скоту. *Товарячі ратиці.* Шейк. *Товарячий гній.*

То́вба, -би, *ж.* Неповоротливая, неуклюжая, толстая женщина; иногда о мужчинѣ: *Отто з тебе товба.* Шейк. Ум. **То́вбочка.**

Товди́, товді, *нар.* = **Тоді.** *Товди собі зробили вечеру.* Гн. I. 118. *Товді я була весела, як у батенька я жила.* Чуб. IV. 387.

I. Товк, -ку, *м.* Толкъ. *У нашому пов — ку чортимає шовку.* Ном. № 6655.

II. Товк! *меж.* Толкъ! *Він мене товк під бік.* Шейк.

Товкальня, -ні, *ж.* = **Товчія.** Сумск. у.

Товка́ння, -ня, *с.* Толканіе.

Товка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Бить, стучать, толкать. *Дай же, Боже, діждати — яйцями товкати.* (На Великдень) Ном. № 11596.

Товкач, -ча, *м.* 1) Пестъ — въ ступкѣ, толчеѣ. Рудч. Ск. I. 135. Вас. 157, 172. *Вона у їх товкач і помело,* т. е. на всѣ руки. НВолын. у. 2) *мн.* = **Товченики.** (См. **Товченик 1).** *Мені що вдень, що вночі — все товкачі* — говоритъ лава о себѣ въ загадкѣ. ХС. III. 62. Ум. **Товкачик, товкачичок.**

Товкачечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **товкачка.**

Товкачик, товкачичок, -чка, *м.* Ум. отъ **товкач.**

Товкачів, -чева, -ве. Относящійся къ песту. **Товкачеве вознесеніе**. Шутливый отвѣтъ спрашивающему: какой праздникъ, особенно, если въ дѣйствительности праздника нѣтъ. Грин. I. 214.

Товкачка, -ки, *ж.* = **Товкач.** Ум. **Товкачечка.** Сим. 210.

Товки́ць! *меж.* Толкъ! Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Товкмачити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Утаптывать, плотно укладывать. Шейк. 2) Бить, колотить. 3) Толковать, твердить одно и тоже. *Я вже тобі тричи і оце четвертий раз пишу, що я се літо не вирвуся з Петербургу, що не прибуду додому, чи до тебе. А ти мені що раз товкмачиш, що «я тебе жду», що «чи будеш ти, чи ні».* Шевч. (О. 1862. VI. 17).

Товкодубня, -ні, *ж.* Толчея съ коннымъ приводомъ для толченія дубовой коры. Вас. 157.

Товконути, -ну, -неш, *гл.* Сильно толкнуть.

Товкти, -вчу, -чеш, *гл.* 1) Толочь. *Засипав у ступу проса і став товкти.* Рудч. Ск. II. 166. *Хто товче, той хліб пече. 2)* Колотить, бить. *Заведуться ляхи з козаками і почнуть один одного товкти та шпарить.* Стор. М. Пр. 45. *А дід бабу товче, товче, що нерано млинці пече.* Грин. III. 314. 3) Твердить. *Що-дня одно товкла: «веди, та й годі».* Рудч. Ск. II. 55.

Товктися, -вчуся, -чешся, *гл.* 1) Толочься, толкаться, слоняться. *Товчеться, як Марко по пеклу.* Стор. *Товчеться по хаті, як курка з первим яйцем.* Харьк. г. 2) Тузить другъ друга. *Біда навкулачки, товчеться.* Ном. № 2169.

Товкува́ння, -ня, *с.* Толкованіе, разговоры. *Твого товкування не переслухаєш.* Шейк.

Товкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Толковать, говорить. *Товкуй, Савко, з паном.* Ном. № 12964.

Товкуша, -ші, *ж.* У выбойщиковъ: инструментъ, которымъ накладывается краска на матрицу узора: четырехугольная дощечка съ рукояткой сверху и кожаной подушкой снизу. Вас. 192.

Товкущий, -а, -е. Неусыпно трудящійся, хлопочущій. *То чоловік товкущий, чом у його не буде?* Черк. у. *Мати тож хазяйка добра, чесна і товкуща.* Мкр. Н. 12.

Товпачити, -чу, -чиш, *гл.* ? *Оце як бач, то не товпач, бо скажуть — дурень великий.* Ном. № 6324.

Товпи́га, -ги, *об.* Толстый, неуклюжій человѣкъ. *А вже товпига і та.* Черк. у.

Товпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Толпиться, тѣсниться. *Народ товпиться до тебе.* Єв. Мр. V. 31.

Товстенний, -а, -е. Очень толстый. Черк. у.

Товстий, -а, -е. 1) Толстый. *Дочка товста.* Мет. 311. *Живіт товстий, а лоб пустий.* Ном. *Деревце те не товстеє.* Котл. Ен. III. 18. *Сорочка товста.* 2) Грубый, низкій (о голосѣ). ЗОЮР. II. 18. *А змія приходить до бережка та вп'ять кличе товстим голосом.* Рудч. Ск. II. 40. 3) Крѣпкій (о снѣ). *Не хоче нічого робить, тільки все гуля та спить товстим сном.* Рудч. Ск. II. 55. 4) О зимѣ: снѣжная, съ глубокими снѣгами. *Зіма тоді саме була товста та люта.* Мнж. 84. 5) Жирный. *Товстий сир.* Грин. II. 321, 322. Ум. **Товстенький, товстесенький.**

Товстіти, -тію, -єш, *гл.* Толстѣть.

Товстішати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться толще.

То́всто, *нар.* 1) Толсто. 2) Грубо, грубымъ голосомъ. *Ведмідь на ретязі товсто реве.*

Товстобро́вий, -а, -е. Съ толстыми бровями. *Очей страшних, вирлатих, товстобрових.* К. ЦН. 187.

Товстокосий, -а, -е. Съ толстой косой (на головѣ). *Товстокоса Онися.* Морд. Пл. 17.

Товстоно́гий, -а, -е. Съ толстыми ногами. *Ведмідь товстоногий.* Грин. III. 662.

Товстопикий, -а, -е. Толсторожій. Харьк. у.

Товстопрядуха, -хи, *ж.* Прядущая толсто. *Товстопрядуха возом везе, а тонкопрядуха під рукою несе.* Грин. II. 307.

Товстопузий, -а, -е. Съ большимъ животомъ, брюхатый. Шейк.

Товстуватий, -а, -е. Толстоватый. Шейк.

Товстуля, -лі, *ж.* Толстушка. *Ота товстуля як поклонилась, то аж присіла, ще й перехилилась на один бік.* Левиц. Пов. 143.

Товстун, -на, *м.* Корень растенія Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129.

Товстуха, -хи, *ж.* = **Товстуля 1.** *Мати товстуха, дочка красуха, а син кучерявий.* Ном. № 299, № 301. 2) Раст. Gentiana cruciata L. Анн. 154. Ум. **Товстушка, товстушечка.**

Товстушка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **товстуха.** 2) Раст. а) Bidens tripartita L. Анн. 65. б) Phelypaea ramosa A. M. Анн. 24!). в) Plantago arenaria W. K. Анн. 258. г) Gentiana cruciata. Мил. 35.

Товстючий, -а, -е. Очень толстый, очень жирный. Шейк.

Товт, -та, *м.* Купець. Шух. I. 85.

Товч, -чі, *ж.* 1) = **Дерть** изъ смѣси разныхъ хлѣбныхъ зеренъ. *Свиня.... заїжана така, наче де товч їла.* Драг. 81. *Завезти до млина товчі треба, бо нема чим свиней годувати.* НВолын. у. 2) Что-либо истолченное или растоптанное. *Вони ж тут торгуються, а той кінь одно задніми ногами топче яйця, що їх ціла купа в ряду під возом лежала, — та такої товчі наробив.* Кобел. у.

Товченик, -ка, *м.* 1) Тумакъ, ударъ. 2) Родъ кушанья. — **пісні́** — изъ рыбы, преимущественно щуки: истолченное рыбье мясо съ мукой, солью, перцемъ, сваренное въ видѣ клецокъ. — **скоро́мні** — то же изъ мяса. Сим. 167. Маркев. 163. Ум. **Товченичок.**

Товчення, -ня, *с.* Толченіе.

Товче́нка, -ки, *ж.* Кушанье изъ смѣшанныхъ и истолченныхъ бобовъ, фасоли, картофеля, съ прибавкой маку, перцу, сахару и луку. Шух. I. 142.

Товчи, -чу, -чеш, *гл.* = **Товкти.**

Товчій, -чія, *м.* Человѣкъ толкущій на ступѣ. Міус. окр.

Товчільниця, -ці, *ж.* Работница, толкущая на ступѣ. *І до печі куховарочку наняв, а до ступи та товчільницю.* Чуб. V. 34.

Товчі́ння, -ня, *с.* 1) Толченіе. 2) Валяніе (сукна). Зміев. у.

Товчі́я, -чії, *ж.* Снарядъ для толченія дубовой коры (у кожевниковъ). Сумск. у.

То́вчка, -ки, *ж.* Толчея, ступа. Угор. Вх. Гн. 34.

Товчо́к, -чка́, *м.* 1) Толкучій рынокъ. Шейк. 2) Ударъ, толчекъ.

То́вща, -щі, *ж.* Густой лѣсъ, дебри. *Товща самарська.*

То́вщати, -щаю, -єш, *гл.* 1) Толстѣть. Лебед. у. 2) Утолщаться.

Товщий, -а, -е. Сравн. ст. отъ **товстий.**

Товщиня́, -ні́, *ж.* 1) Толщина. Харьк. г. 2) Очень толстый. *Там височиня, товщиня був покійний чумак.* Харьк. г.

Товщі́нь, -ні, *ж.* Толщина. *А морока його батькові! купив оце три деревині на клуню: дві деревині саме до міри, а третя — така товщінь, і руками не ссягнеш.* Васильк. у.

Тогди́й, *нар.* = **Тоді.** *Тогдий забравсі жид та й пішов.* Гн. I. 110.

Тогді, *нар.* и пр. = **Тоді и пр.** *Тогді і мусять тут остаться.* Котл. Ен. II. 28.

Тогдішній, -я, -є. Тогдашній.

Тогід, *нар.* = **Торік.** Вх. Зн. 33. Гн. I. 81. *Дівчину сватав я тогід.* Млак. 47.

Тогідний, -а, -е = **Торішній.** *Брат у тогіднім році найшов.* Гн. II. 176.

Того́. 1) *мѣст.* Род. пад. отъ **той, те**. 2) сз. Потому, оттого. *Того ж жиди і свинини не їдять.* Драг. 4. *А чого стало тепло?... — Того, що весна настала.* Ком. II. 45.

Тогобіцький, -а, -е = **Тогобічний.** *Тогобіцькі люде вертались із цього боку на свої міста.* КС. 1885. XI. 539.

Тогобічний, -а, -е, тогобічній, -я, -є. Находящійся или живущій на другомъ берегу, по ту сторону рѣки.

Тогобочанин, -на, *м.* Живущій на той сторонѣ рѣки.

Тогобочанка, -ки, *ж.* Жительница другого берега, живущая по ту сторону рѣки. Ум. **Тогобочаночка.**

Тогобочанський, -а, -е. Съ той стороны рѣки. *Тогобочанська жінка.* Сосн. у.

Тогоди́, *нар.* = **Тогді** = **Тоді.** *Брат тогоди клав хату.* Гн. I. 81.

Того́кало, -ла, *м.* Говорящій часто того.

Тогокати, -каю, -єш, *гл.* Говорить часто того.

Того́літній, -я, -є. Прошлаго лѣта.

Тогочасній, -я, -є. Относящійся къ тому времени, того времени. *Схоластичня тогочасня интеллі́ґенція.* К. ХП. 116.

Тоді, *нар.* Тогда. *Як є на мед, тоді пий, пиво, а як є на пиво, тоді пий воду.* Ном.

Тодішній, -я, -є. Тогдашній, съ того времени. *Це ще тодішня молодиця, як я заміж ішла.* НВолын. у. *Як би тодішній собака, то давно б здох.* Ном. № 8651.

Тож, *нар.* Тоже, также. **Тож бо**. То-то. *Тож бо й горе, що не до любости.* Мет. **Тож бо то й є**. Въ томъ то и дѣло. **Тож пак!** Еще бы.

Той, та, тая, те, теє, *мѣст.* Тотъ, та, то. *Хто дітей не має, той горя не знає.* Ном. *Що хочте, те й беріть у мене.* Рудч. Ск. II. 163. *У яру зараз і потихшало, і вітер не той.* О. 1861. V. 70. *Утвердив ти мою долю, мов ту гору серед моря.* К. Псал. 66. *Тоді взяв тую, що*

з нею шлюб брав. Рудч. Ск. II. 50. **А в тім**. Впрочемъ. *Як би знала матуся горенько твоє, чи оддала б за генерала дитя единеє своє? Не оддала б... А в тім — не знаю, бо всякі матері бувають.* Шевч. 554.

Тойді, *нар.* = **Тоді.** *Тойді орли сизопері налітали.* АД. І. 111.

Токан, -на, *м.* = **Мамалиґа.** Вх. Зн. 70.

Токаренко, -ка, *м.* Сынъ токаря.

Токарик, -ка, *м.* Ум. отъ **токарь.**

Токари́ха, -хи, *ж.* Жена токаря.

Токаричок, -чка, *м.* Ум. отъ **токарь.**

Токарів, -рева, -ве. Принадлежащій токарю.

Токарівна, -ни, *ж.* Дочь токаря.

Токарня, -ні, *ж.* 1) Мастерская токаря. 2) Токарный станокъ. Части: **підстава** — основаніе, два вертикальныхъ столбика — **стовпи**, соединенные вверху продолбленнымъ вдоль посрединѣ **огнивом**, въ которое входить вертикальный **за́яць**, передвигаемый въ отверстіи вдоль **огнива**; отъ **заяца** до **стовпа** (*лѣваго* отъ работника) идетъ **вало́к**, между однимъ концемъ котораго и **заяцем** вставляется обтачиваемый кусокъ дерева; валокъ приводится во вращательное движеніе **ремінем** — ремнемъ, нижній конецъ котораго прикрѣпленъ къ **постолу** — подножкѣ, а верхній къ перекладинѣ отдѣльно стоящаго **стовпа**, называемой **жердка**; въ лѣвый отъ работника столбъ вдолблена толстая дощечка **решітце́**, отъ которой до **заяця** идетъ **кривуля**, — на послѣднюю опирается лѣвая рука работающаго. Части подножки, придѣланной къ основанію: **постіл** — на него ступаетъ нога, онъ вдѣланъ въ **воротило**, а послѣднее концами входитъ въ двѣ **жабки**. Сидѣлье токаря — **сіде́ць**. Шух. І. 305, 306. 3) Станокъ для обточки колесныхъ ступицъ. Сумск. у.

Токарство, -ва, *с.* Токарное ремесло. Шух. 1. 34.

Токарський, -а, -е. Токарный.

То́карь, -ря, *м.* Токарь. Шух. 1. 318. *Токаре-токарочку, виточи тарілочку.* Грин. III. 520. Ум. **Токарик, токаричок.** Шух. І. 304.

Токарювати, -рюю, -єш, *гл.* Заниматься токарствомъ.

Токма, -ми, *ж.* 1) Окончаніе, рѣшеніе, условіе, соглашеніе. *Коб була яка токма, чи то я, чи він буде за соцького.* НВолын. у. *Уже пижму зробили.* Каменец. у. *Зроби вже яку токму з чоловіком.* НВолын. у. *Чи уже є у їх яка токма, чи й досі нема?* НВолын. у.

Токма, *нар.* 1) Тѣмъ болѣе. *Підіть, а ще токма такому любому товаришу послужити.* Федьк. Пов. 23. 2) — **не**. Ужъ не.... *Більше ти на мене токма за се не будеш гніватися.* Федьк. Пов. 19. 3) **Міня́тися токма**. Мѣняться вещь на вещь безъ придачи. НВолын. у. *Та хоч би ж мінялося токма, а то безпремінно потребує з тебе й додачі.* Кобел. у.

Токмачити, -чу, -чиш, *гл.* = **Товкмачити.**

Токмачка, -ки, *ж.* У сапожниковъ: инструментъ для приглаживанья каблука. Сумск. у.

Токми́ти, -млю, -ми́ш, *гл.* 1) Прицѣниваться, нанимать. Шейк. 2) Распредѣлять, группировать. Шейк. *Токмит волики на три плуженьки.* Гол. II. 4.

Токмитися, -млюся, -мишся, *гл.* Условливаться, соглашаться, договариваться. Вх. Зн. 70.

Токови́й, -а́, -е́. Относящійся къ току. *Токові ворота.* Рк. Левиц.

Токота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Тикать; быстро стучать. *А серце так і токоче.... чує, чує лихо.* Мир. Пов. I. 167.

Токоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Токотати.**

Толань, -ні, *ж.* Раст. Berteroa incana. Dec. ЗЮЗО. I. 114.

Толба, -би, *ж.* Кожух до **то́лби**. Тулупъ съ едва замѣтнымъ перехватомъ, въ талію, но безъ складокъ. КС. 1893. V. 279.

Толк, -ку, *м.* = **Товк.** *На лихо Бог дасть толк.* Ном.

Толкува́ння, -ня, *с.* = **Товкування.**

Толкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Товкувати.** *Толкуй бала, вона плахти пікала.* Ном. № 2540.

Толкуватися, -куюся, -єшся, *гл.* = **Товкуватися.** *Толкуйся, як Головко в погребі.* Ном. № 12960.

То́ло, -ла, *с.* Родъ игры. Чуб. III. 95.

То́лоб, -ба, *м.* = **Кадіб.** Вх. Зн. 70.

Толовірство, -ва, *с.* Промыселъ соленія рыбы не самими рыболовами, а людьми, закупившими ее у рыболововъ. Пов. 98. См. **Таловірка.**

Толок, -ка, *м.* 1) = **Толк** = **Товк.** *Треба брехні толок дать.* Ном. № 6862. *Ну, та той же старий чоловік, — тому б же на толок молодого наставляти.* Кобел. у. **Випасти, спасти на то́лок**. Придти на умъ, въ голову. Драг. 183. *Шось як загуде, як зашумить поуз хату, а тому хлопчикові і випало на толок вийти подивиться.* Драг. 79. *Йому не спади на толок.* Харьк. г. 2) Брусъ, которымъ утрамбовываютъ землю для тока. Лебед. у. Міус. окр.

Толо́ка, -ки, *ж.* 1) Работа компаніей не за плату, а за угощеніе. Чуб. VII. 377. Шух. I. 89. *Піп збіра толоку. Толокою писареві хату обмазали.* Канев. у. *Толокою сінце впорали.* Г. Барв. 132. *Не сам один: толокою йому помагали.* Шевч. 2) Поле, находящееся подъ паромъ и служащее выпасомъ для скота; выгонъ. *Череда звернула з толоки на шлях.* Левиц. I. 1. *Ой на тім боці да на толоці, там цигани стояли.* ЗОЮР. II. 255. *Запріг шість пар волів у залізний плуг і оре толоку на пшеницю.* Грин. II. 151. 3) мн. **толо́ки**. Общественные лѣса. Шух. I. 73.

Толокува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) землѣ: быть подъ паромъ. *Два рази ореться, а третій толокує.* Лебед. у. 2) Работать толокою. Г. Барв. 146.

Толочанин, -на, *м.* Работающій въ числѣ другихъ толокою. Чуб. VII. 377.

Толо́чення, -ня, *с.* Вытаптываніе посѣвовъ, травы.

Толо́чити, -чу, -чиш, *гл.* Вытаптывать посѣвы, траву. *Цуцу, босий! не толоч проса.* Ном. № 11233. *Паси, паси, коли хоч, тілько управи не толоч.* Грин. III. 167.

Толочний, -а, -е. 1) Находящійся подъ толокою. *Толошне поле.* Лебед. у. 2) Обращенный къ **толок**'ѣ, выходящій не на улицу, а въ противоположную сторону. *За толошними ворітьми.* Сим. 207.

Толуб, -ба, *м.* = **Тулуб.** Ум. **Толубець.** Грин. III. 93.

Томити, -млю́, -миш, *гл.* Томить. *Чому не лежиш, нащо ноги томиш?* Драг. 3. *Ручок своїх не томитимеш.* Мил. 148. *Побий моїх лихих, що душу мою томлять.* К. Псал. 318. *Своє серденько томлю.* Грин. III. 394.

Томитися, -млюся, -мишся, *гл.* Томиться, утомляться. *Томились, жаждали, із голоду вмірали.* К. Псал. 248.

То́млений, -а, -е. Утомленный. *Там томлені знаходять опочивок.* К. Іов. 8.

Тони́ти, -ню, -ниш, *гл.* Дѣлать тонкимъ, тонко рѣзать. *Не тони, не мали: на цілий бохонець завали, бо ти видиш мою нужду, що я ззім.* Шейк.

Тонісій, -я, -є = **Тонісінький.** Вх. Лем. 474.

Тонісінький, -а, -е. Очень, чрезвычайно тонкій. *Тонісінькі рожеві завіси.* Левиц. І. 296.

Тонісінько, *нар.* Очень, чрезвычайно тонко.

Тонісічкий, -а, -е = **Тонісінький.** Шейк.

Тонісічко, *нар.* = **Тонісінько.** Шейк.

Тонічкий, -а, -е = **Тоненький.** Гол. ІІ. 219.

Тонічко, *нар.* = **Тоненько.** Шейк.

Тонкий, -а, -е. Тонкій. *Тонкий дубок. Тонка сорочка. Тонкий чоловік. Тонкий голос. Хто ж викохав тонку гнучку* (тополю) *в степу погибати?* Шевч. Ум. **Тоненький, тонесенький, тонічкий.** Гол. ІІ. 219. *Сіла, пала в матінки в садочку на тоненькому бересточку.* Мет. 257.

То́нко, *нар.* Тонко. *Де тонко, там і рветься.* Ном. № 2139. Ум. **Тоненько, тонесенько, тонічко.** Шейк. *Та пряди кужель тонесенько.* Чуб. V. 917.

Тонконіг, -но́га, *м.* 1) Имѣющій тонкія ноги. Шейк. 2) Названіе растеній: а) Festuca ovina L. ЗЮЗО. І. 123. б) Kolleria cristata Pers. Анн. 183. в) Poa trivialis L. Анн. 261.

Тонконіжка, -ки, *ж.* Раст. Festuca ovina L. См. **Тонконіг.**

Тонкорогий, -а, -е. Тонкорогій, съ тонкими рогами. Рудч. Чп. 255.

Тонкослізка, -ки, *об.* Плакса, человѣкъ, котораго легко довести до слезъ. Шейк. Ном. № 2370.

Тонкота, -ти, *ж.* Тонина. Константиногр. у.

Тонкошкурий, -а, -е. Тонкокожій.

Тонути, -ну, -неш, *гл.* Тонуть. *Що в воді не тоне, а в землі не гниє?* Ном. № 306, стр. 299.

Тонучий, -а, -е. Утопающій. *Тонучий і бритви хопиться.* Ном. № 9784.

Тончи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Утончать. Шейк.

Тоншати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться тоньше.

То́ня, -ні, *ж.* 1) Тоня, мѣсто гдѣ ловятъ рыбу. Браун. 43. 2) Мѣсто, гдѣ тонутъ, небезопасное мѣсто. Шейк.

Топа, -пи, *ж.* = **Тупа.** *Де коза топою, там жито копою.* Чуб. ІІІ. 268.

Топелець, -льця, *м.* 1) Утопленникъ. Вх. Уг. 271. 2) Водяной бѣсъ, затаскивающій людей въ воду съ цѣлью ихъ утопить. Вх. Уг. 271.

Топило, -ла, *с.* Мѣсто, куда стекаетъ весенняя вода и гдѣ она застаивается. *На топилі нічого не росте.* Кубан.

Топити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Топить, потоплять. *Веди мене, моя мати, та де вода холодніша, топи мене, моя мати, а що я найкращіша.* Мет. 263. 2) Топить (печь). *Чужу хату топить — свої очі сліпить.* Шейк. 3) Плавить, растапливать, вытапливать. *З вас деруть ремінь, а з їх бувало й лій топили.* **Топити скло**. Выдѣлывать стекло. Шух. І. 18. 4) — **моло́ко**. Топить молоко.

Топитися, -плюся, -пишся, *гл.* 1) Топиться. *Не топись, козаче, марно душу згубиш.* Нп. 2) Расплавляться, растапливаться, оплывать, таять. *Свічка топиться.* Шейк.

Топіль, -пелі, *ж.* Водоворотъ. *Розглянув, де найбільша топіль, вир і кинув, відвернувшися, в глубінь барилку.* Гн. ІІ. 25.

Топілька, -ки, *ж.* Раст. Arenaria Serpyllifolia. Шейк. Вх. Пч. I. 8.

Топільник, -ка, *м.* Истопникъ. Харьк. г.

Топі́льниця, -ці, *ж.* Истопница. Ум. **Топі́льничка.** *Я б до печі куховарочку наняв, а до груби та топільничку.* Харьк. у.

Топінка, -ки, *ж.* Тонка печи. Сим. 183.

Топір, -пора, *м.* Родъ топора съ длинной рукояткой. Ум. **Топоре́ць, топірчик.** *А топірці наробили із самої сталі, — пішов Штолюк із Мироном та воює пани.* Гол. III. 59.

Топірня, -ні, ж. Часть плуга: доска для помѣщенія топора. Чуб. VII. 399.

Топірчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **топір.** 2) мн. Раст. а) Viola tricolor. Шух. I. 22. б) Viola declinata. Шух. I. 21.

То́піт, -поту, *м.* Топотъ? рысь? *Ми поїхали за ним у догонь, догнали його під дубом: спав. Ми їхали добрим топотом, — не чув він, так дуже спав.* Новомоск. у.

Топка, -ки, ж. Небольшая форма для набиванія въ нее соли. Шейк.

Топкати, -каю, -єш, *гл.* Топтать. *Не буде більше рясту топкати.* Ном. № 8228.

То́пкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Топтаться. *Земля м'яка, бо ніхто на єї не топкається.* Борз. у.

Топкуватий, -а, -е. Нѣсколько топкій. *Топкуватий сніг.* Павлогр. у.

Топлени́на, -ни, *ж.* Расплавленныя вещества. Шейк. Ум. **Топлени́нка.**

Топливо, -ва, *с.* Топливо. Левиц. I. 73. *Топлива нікому привезти* Г. Барв. 517.

Топля, -лі, *ж.* Топленіе (молока). *Зсілось ваше молоко на топлі.*

То́пляник, -ка, *м.* Утопленникъ. *Оце ж і я на своєму віку бачила топляника.* Пирят. у.

То́пнути, -ну, -неш, *гл.* Тонуть.

Топо́ленька, -ки, *ж.* Ум. отъ **тополя.**

Тополина, -ни, *ж.* 1) Одинъ тополь. 2) Древесина тополя. Шейк. 3) Кой-какой тополь. Шейк. Ум. **Тополинка, тополинонька, тополиночка.**

Тополька, -ки, ж. Ум. отъ **тополя.**

Топо́ля, -лі, *ж.* 1) Тополь, Populus. *Ой там в полі дві тополі, третя зелененька.* Гол. 2) **Водити тополю**. Родъ хоровода: особымъ образомъ украшенную дѣвушку, представляющую тополю, водятъ подруги по селу и полю съ соотвѣтствующей пѣсней. КС. 1889. IX. 631. Ум. **Топо́лька, топо́ленька.**

Топорець, -рця, *м.* 1) Ум. отъ **топір.** 2) Топорикъ, родъ трости съ топорикомъ (металлическімъ или деревяннымъ) вмѣсто набалдашника. Шух. I. 289, 128, 129. Гол. Од. 70.

Топорище, -ща, *с.* 1) Рукоятка топора, топорище. Шух. I. 175, 176. *Як утопає, сокиру давав; а як порятують, і топорища жалує.* Ном. 2) Въ **топорці** і **келефі** — самая палка. Шух. I. 289, 273, 274.

Топтанина, -ни, *ж.* Хожденіе взадъ и впередъ, бѣготня. Шейк.

Топта́ння, -ня, *с.* Топтаніе.

Топтати, -пчу, -чеш, *гл.* 1) Топтать. **Годі тобі мишей топтати!** — говорятъ тому, кто безъ необходимости топчется, ходитъ туда и сюда въ комнатѣ. Грин. I. 233. 2) Попирать. *Топтати закон.* Стор. Иногда въ торжественномъ стилѣ вмѣсто **топчу, то́пчуть** и пр. — **топтаю, топтають** и пр. *Вже тепер правду ногами топтають.* КС. 1883. VIII. 769. 3) Утаптывать; **— доро́гу, стежку**. Часто ходить, ухаживать. *Чи я тобі не казала, кучерявий хлопче, що до мене кращий 'д тебе доріженьку топче.* Нп. 4)

Стаптывать (обувь). 5) Оплодотворять (о птицѣ). Шух. I. 238. *Когут топче кури.* Вх. Зн. 70.

Топтатися, -пчуся, -чешся, *гл.* 1) Толочься на одномъ мѣстѣ. Шейк. 2) Рваться, изнашиваться (объ обуви).

Топтуватий, -а, -е. Плотно набитый, натоптанный. *Великий дуб, та дупловатий, а малий, та топтуватий.*

Топу-топу, *меж.* = **Тупу-тупу.**

Топуз, -за, *м.* Родъ мѣднаго ножа, четверти въ три длиной, для ношенія за поясомъ — одинъ изъ войсковыхъ **клейнод**'овъ въ задунайской Сѣчи. КС. 1883. IV. 730.

Топцюва́ння, -ня, *с.* 1) Топтаніе. Шейк. 2) Ухаживаніе. Шейк.

Топцювати, -цюю, -єш, *гл.* 1) Часто топтать. 2) — **коло ко́го**. Ухаживать за кѣмъ.

Топцюватися, -цююся, -єшся, *гл.* Топтаться. *Передні вже були біля вікна.... задні топцювалися коло хвіртки.* Мир. Пов. I. 146.

Топчак, -ка, *м.* Мельница съ коннымъ или воловьимъ приводомъ.

Топчаковий, -а, -е. Относящійся къ топчаку.

Топчи́ло, -ла, *с.* Чанъ, въ которомъ топчуть виноградъ. Шейк.

Топчи́тися, -чуся, -чешся, *гл.* Топтаться, суетиться. *Роздігся і давай бродити по потічку, шукати загуб лі: топчився, топчився — не найде.* Драг. 191.

Топчій, -чія, *м.* = **Топчак.** Борз. у.

Тор, -ру, *м.* Слѣдъ, колея. Вх. Уг. 271. Шейк.

То́равець, -вця, *м.* Паршивецъ. Угор.

Торавий, -а, -е. Паршивый. Угор.

Торба, -би, *ж.* 1) Мѣшокъ, котомка, сума. *Налякав міх, то й торби страшно.* Посл. *Заберу дітей у торбу, піду у мандрівку.* Макс. *Торба мені жінка, кий у мене братом.* Шейк. Писана торба. Мѣшокъ изъ разноцвѣтныхъ кусочковъ сшитый. *Носиться, як циган з писаною торбою.* Шейк. 2) Шкірана торба. Шуточно: желудокъ. *Куди хліб дів? — Сховав у шкірану торбу.* Шейк. 3) О женщинѣ: распутная. Шух. I. 34. Ум. **Торбонька, торбочка, торбе́шка.**

Торбака, -ки, *ж.* Ув. отъ **торба.** НВолын. у.

Торбан, -на, *м.* Торбанъ, музыкальный инструментъ. КС. 1892. III. 381. *Козак грає на торбані, за ним дівки, коби лані.* Гол. III. 57.

Торбани́ста, -ти, *м.* Играющій на торбанѣ. Шейк.

Торбани́стий, -того, *м.* = **Торбаниста.**

Торбей, -бея, *м.* Нищій. Шух. I. 49.

Торбе́шка, -ки, *ж.* Ум. отъ **торба.**

Торбина, -ни, *ж.* = **Торба 1.** *Хоч іду в гостину, то беру хліб в торбину.* Шейк. Ум. **Торбинка, торбинонька, торбиночка.**

Торбинковий, -а, -е. Относящійся къ **торбин**'ѣ. Шейк.

Торби́нонька, торби́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **торба.**

Торбинуватий, -а, -е. Мѣшкообразный. *Торбинуватий горох.* Черк. у.

Торбоно́ша, -ші, *ж.* Носящій торбу.

Торбонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **торба.**

Торботряс, -са, *м.* Нищій, оборванецъ. Шейк.

Торботрясів, -сова, -ве. Принадлежащій **торботряс**'у. Шейк.

Торбочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **торба.**

Торг, -гу, *м.* 1) Торгъ, договоръ о куплѣ и продажѣ. *В торгу нема гніву.* Шейк. 2) Площадь для торговли, рынокъ, базаръ. *Не рада коза на торг, та ведуть.* Посл. *Я на торгу була, торгом торгувала.* Грин. III. 417. **Він, вона до сього то́ргу й пішки**. Онъ, она очень рады этому. Ком. II. 68. Ум. **Торжок.** Мет. 205.

То́ргання, -ня, *с.* Дерганіе. Шейк.

То́ргати, -гаю, -єш, *гл.* Дергать. Шейк. *Вітер віконниці торгає на негоду.* Харьк.

Торгівля, -лі, *ж.* Торговля. Харьк. у.

То́ргнути, -ну, -неш, *гл.* Дернуть. Шейк.

Торговий, -а, -е. Торговый.

Торго́виця, -ці, *ж.* 1) Мѣсто, гдѣ происходить торговля скотомъ. *На торговиці, де коней та волів продають.* О. 1861. VI. 76. *На торговиці не було його биків.* Каменец. у. 2) Торговля, базаръ. *Нинька щось мала торговиця була.* Каменец. у. *Нема торговиці без жидівської головиці.* Шейк.

Торгува́ння, -ня, *с.* Торгованіе. Ум. **Торгуваннячко.**

Торгувати, -гую, -єш, *гл.* Торговать. **Торгувати лихом**. Бѣдствовать, жить въ нуждѣ. Шейк.

Торгуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* Торговаться.

Торгун, -ну, *м.* Раст. Ptarmica cartilaginea DC. Анн. 277.

Торжи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* Торговаться. *А хто ж торжився за корову?* Лебед. у.

Торжок, -жку, *м.* Ум. отъ **торг.**

То́рзати, -заю, -єш, *гл.* = **Торсати.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Тори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* = **Торувати.** Шейк.

Торік, *нар.* Въ прошломъ году. *Виглядала козаченька молодого, що торік покинув.* Шевч. 27.

Торішній, -я, -є. Прошлогодній. *Так рад, як торішньому снігові.*

Торішняк, -ка, *м.* Родившійся въ прошломъ году. **Бичо́к торішня́к**. Быкъ на второмъ году. Зміев. у.

Торка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **торкнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Трогать, тронуть, задѣвать, задѣть, толкать, толкнуть. *Торкни його, нехай не дрімає. Не гавкайте, собаченьки, я вас не торкаю.* Грин. III. 284. *Хто торка, тому відчиняють.* Шейк. 2) Попивать, выпить. *Торкаючи потроху гарну варенуху, кожний росказував про своє перше життя.* Стор. М. Пр. 154. 3) **Торкай**! Трогай! (Приказаніе кучеру). Сим. 57. *Сів на бричку: «Торкай!» І тільки закурилось.* Св. Л. 169.

Торкатися, -каюся, -єшся, сов. в. **торкну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Дотрогиваться, дотронуться, касаться, коснуться. *До тіла він не торкався.* Ком. II. 60.

Торкнути, -ся. См. **Торкати, -ся.**

Торкону́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* = **Торкнутися.** *Торконись до мене руками й головою.* Мнж. 41.

Торкота́ння, -ня, *с.* = **Торохтіння.**

Торкота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* = **Торохтіти.** *Наша піч торкоче, чогось вона хоче, хоче вона раю, красного короваю.* Рк. Макс.

Торкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Торкотати.** *Ой, битиму: будут тобі кости торкотіти, як біб в бордюзі.* Вх. Зн. 70.

Термо́сити, -шу, -сиш, *гл.* Тормошить, теребить. Угор.

I. То́рок, -ку, *м.* 1) Кромка. Гол. Од. 21. 2) Кусокъ полотна съ бахромой, прикрѣпленный къ навою; къ каждой нити бахромы прикрѣпляется нить навиваемой основы. Чуб. IV. 96. Вас. 167. Шух. I. 259. 3) мн. **тороки**. Бахрома (напр. на платкѣ). Гол. Од. 77. Шух. I. 124, 132. *Білі рушники — шовкові тороки.* Нп. Каменец. у. Ум. **Торочок.**

II. Торок, (ку?), *м.* Небольшой плотъ изъ 3 — 4 бревенъ; на торки разбивается большой плотъ и пригоняется къ берегу. Мнж. 193.

Торонко, торонці, *нар.* Много, густо, часто, урожайно. Вх. Зн. 70.

Тороп, -па, *м.* Поспѣшность, смятеніе. *З торопа не вгледіла, де що і стоїть.* Новомоск. у.

Торопа, -пи, *ж.* = **Тропа. Взяти торопу** = **Вхопити тропу.** *Чи вони не возьмуть собі торопи, як робить, чи хто їх знає, а у них завжде хліба нема.* Екатериносл. у.

Торо́па, -пи, *об.* Непроворный, неповоротливый. Шейк.

Торопало, -ла, *об.* 1) = **Торо́па.** 2) Болтунъ, говорунъ. Шейк. Вх. Зн. 70.

Торо́пати, -паю, -єш, *гл.* 1) Бѣдствовать, влачить жизнь. Угор. 2) Болтать. Вх. Зн. 70.

Торопи́тися, -плюся, -пишся, *гл.* Пугаться, робѣть. *Чого він торопиться, оцей тороплений кінь?* Канев. у.

Тороплений, -а, -е. Оторопѣвшій, ошеломленный, одурѣлый, пугливый. *Стояла довго тороплена.* Котл. Ен. I. 34. *Звірюка до огню підскочив, підскочив, озирнувсь, мов тороплений сів, бо зроду вперше він огонь уздрів.* Греб. 385. *Насторошать уші тороплені коні.* О. 1861. II. 42. *Тороплена дитина.* Канев. у.

Тороро! *меж.* для выраженія сильнаго кипѣнія. *Я сиділа на постелі, а капуста в печі тороро, тороро.* Ном. № 6851.

То́рос, -су, *м.* = **Тарас.** *Л*евч. 42.

Торототіти, -точу, -чеш, *гл.* = **Таратотіти.** *Решето тороточе, чогось воно хоче.* Драг. 379.

То́рох, -ху, *м.* Стукъ, грохотъ. *Що ж то за торох да по дорозі?* Чуб. III. 213.

Торо́х! *меж.*, выраж. ударъ, стукъ: трахъ! *Торох рутульця в лівий бік.* Котл. Ен. *Торох, торох у вікно, аж скло дзеленчить.* Г. Барв. 272.

Торо́хкати, -каю, -єш, *гл.* Гремѣть, грохотать. *Ми над громом стоїмо. Унизу огнем він грає і торохкає-грімить.* К. Дз. 237.

Торохкота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* = **Торохтіти.** *Решето торохкоче.* Чуб. *Торохкоче ложками.* О. 1861. XI. Св. 55.

Торохкотійка, -ки, *ж.* = **Торохтійка.**

Торохкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Торохкотати.**

Торохнеча, -чі, *ж.* Стукъ, грохоть, шумъ. О. 1862. IX. 65. *Ну, та й не торохнеча у вас у городі, аж у голові гуде.* Харьк.

Торо́хнути, -ну, -неш, *гл.* Трахнуть, шарахнуть, грохнуть. *Буйволи прийшли, та один.... як торохне рогом* (у бочку), *так дно й вилетіло.* Драг. 106. (Стрілець) *націливсь, як торохне.* Драг. 42. *Ой торохнула-ревнула мідяна гармата.* К. Досв. 209. *Громом торохнуло в гори й долини.* Щог. Сл. 61.

Торохнява, -ви, *ж.* Грохоть. *Така торохнява у тому млині.* Лебед. у.

Торохта, -ти, *ж.* Сплетни. *Я віри не діймав, як люде про неї торохту пустили.* Г. Барв. 343.

Торохтело, -ла, *с.* Деревянный колокольчикъ на шеѣ коровы, вола. Зміев. у.

Торохтій, -тія, *м.* Крикунъ, пустозвонь. Шейк. Торохтія везти. Ѣхать порожнякомь, съ пустой бочкой. Шейк.

Торохтійка, -ки, *ж.* Пустомеля, болтунья. *І не заціпить їй, гаспидській торохтійці.* О. 1861. XI. Кух. 34.

Торохтілка, -ки, *ж.* Родъ дѣтской игрушки: полый шарикъ или ящичекъ, наполненный малыми шариками, внизу ручка; отъ сотрясенія — стукъ. Ум. **Торохтілочка.**

Торохтіло, -ла, *с.* = **Торохтело.** Харьк. у.

Торохтіння, -ня, *с.* Стучаніе, громыханіе.

Торохті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* 1) Постукивать, стучать, громыхать, гремѣть. *Не тупочуть коні, не торохтять коляси.* МВ. (О. 1862. III. 46). *Торохтів бубон.* Стор. М. Пр. 126. *Чую, щось торохтить у вікно. Дощ по залізу торохтить.* 2) Болтать. *Торохтить, як вітряк.* Ном. № 12896. *За те розумний чоловік. Живе тихесенько ввесь вік, не торохтить і не гукає.* Гліб.

Торо́чення, -ня, *с.* 1) Обшиваніе бахромой. 2) Болтовня.

Торочини, -чин, *ж.* Свадебный обрядъ, состоящій въ томъ, что дѣвушки пришиваютъ **торочки́ до рушникі́в**. Шейк.

Торочити, -чу, -чиш, *гл.* Обшивать бахромой. *В сусідоньки я була, рушнички торочила.* Грин. III. 197.

Торочити, -чу, -чиш, *гл.* Говорить одно и то-же, твердить, говорить вздоръ. *Я тобі сто разів торочила.* Г. Барв. 506. *Дурний дурне й торочить.* Ном. № 6165.

То́рсати, -саю, -єш, *гл.* Трясти, двигать, толкать, дергать. *Не торсай столом, бо я на йому пишу.* Сквир. у. *Взяла ту прислужницю та й пхнула. Ваба то і вгледіла: «Що це ти її торсаєш»?* Чуб. II. 31.

Торсонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно толкнуть, двинуть. *Чоловік торсонув плечима Дувида.* Левиц. Пов. 179. *Як торсоне мене в спину.* Левиц. ПЙО. I. 282.

Торува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Утаптывать, пролагать дорогу. Шейк.

Торч, -чі, *ж.* Родъ огорожи: палки изъ хвороста, укрѣпленныя вертикально. *Обгородив торчу.* Черк. у.

Торчи́на, -ни, *ж.* Одна палка изъ **торчі**. Черк. у.

Торчови́й, -а́, -е́. Сдѣланный изъ **торчі**. *Одна торчова стіна у клуні, а друга з дощок.* Черк. у.

Торчо́к, -чка, *м.* Раст. Helvella esculenta Pers. Анн. 164.

Тосі, то́ся, *меж.* для выраженія плесканья въ ладоши (дѣтск.). О. 1862. IX. 119. *Давно тобі тосі плескали?* Неужели ты себя считаешь взрослымъ? Шейк.

Тоскно, *нар.* Тоскливо, грустно. *Не хиляйся, сосно, бо й так мені тоскно.* Гол. I. 192.

Тосяти, -сяю, -єш, *гл.* Бить въ ладоши, плескать, забавлять ребенка. Шейк.

Тот, тота, тоте, тото́, *мѣст.* Тотъ, та, то. *А тоті воли я купив у пана.* Каменец. у. *Крутиться тота фицька.* Шейк. *Ні за сесе, ні за тото.* Фр. Пр. 6. *Вона тото почула.* Грин. III. 346.

Тотам, *нар.* Вотъ тамъ. *Ой не видко Коломиї, лишень видко сіни, тотам мого миленького кучері посіли.* Гол. II. 302.

Тото́к тото́к! *меж.*, выражающее крикъ пѣтуха. *А півник каже: токок-тоток, не велів коток.* Рудч. Ск. II. 4.

Точений, -а, -е. Точеный, токарской работы. *Точенії тарелі.* Гол. II. 632.

Точення, -ня, *с.* Точеніе на токарномъ станкѣ.

Точило, -ла, *с.* Точило, точильный камень. Ном. № 12795. *Наляга, мов коваль на точило.* Ум. **Точи́льце.**

Точи́ти, -чу́, -чиш, *гл.* 1) Точить на токарномъ станкѣ. Шейк. (Токарь) *точить тарілку.* Грин. III. 520. 2) Острить на точилѣ, точить. *Точив ножиці, а все тупі.* Шейк. 3) Цѣдить, лить, проливать. *Пішов у другу темну хату точити горілку з барильця.* Левиц. I. 144. *Кров як воду точить.* Шевч. 4) — **зерно**. Очищать зерновой хлѣбъ на грохотѣ. *Пшеницю точив.* Екатериносл. г. 5) Рыть, взрывать. Се *той звірок, що нори точить* Сквир. у. *Шнуровані бітки землицю точат* (як танцює). АД. I. 43. 6) Грызть. *Миші точать пшоно.* Шейк. *Шашіль точить дерево. Лисичка дірку в санях точить.* Чуб. II. 119. 7) Катить. *Скаже мені робити — під гору камінь точити: поточу я камінь на місто.* Гол. 8) — **війну**. Вести войну. *Война з ляхами точив.* О. 1862. II. 57. 9) — **брехню**. Врать. *І почнеш їм точити такеє, чого зовсім не поводилось на світі.* О. 1862. V. 29. *Точить брехню цілий день.* 10) — **баляндраси, теревені, ля́си**. Болтать вздоръ. *Баляндраси точить дівці.* Греб. 393. *Точить баляндраси моїм дочкам.* Левиц. I. 143.

Точи́тися, -чу́ся, -чишся, *гл.* 1) Точиться на токарномъ станкѣ. 2) Точиться, остриться. 3) Цѣдиться, литься, течь. *Чия кров і досі точиться?* Стор. М. Пр. 92. 4) О зерновомъ хлѣбѣ: очищаться на грохотѣ. *Із пшениці, що точилась у решетах, милась, поки чистая як сонце й світла становилась.* Мкр. Н. 33. 5) Катиться. *Точилися вози з гори.* Гол. 6) Идти шатаясь, покачиваться, склоняться на одну сторону. *Голова йому* (п'яному) *закрутиться, то він так і точиться.* Кв. II. 257. *Він собі такий чоловік, — куди хто пхне, туди й точиться.* Харьк. г. 7) О времени, дѣйствіи: длиться, тянуться, продолжаться. *Гульба точилась до самого світу.* МВ. (О. 1862. III. 49). *А тим часом розмова точиться та точиться.* МВ. (КС. 1902. X. 145).

Точій, -чія, *м.* Рабочій, очищающій зерно на грохотѣ. *Я був тоді точій на тім току, пшеницю точив.* Екатериносл. г.

Точка, -ки, *ж.* Зоол. Полёвка, Hypodaues. Вх. Лем. 374.

То́чний, -а, -е. Точный.

Точнісінько, *нар.* Точь въ точь. *Пороблю було кіскою колеса млинові і п'ятірні, точнісінько як у млині.* Левиц. I. 102.

То́чно, *нар.* Точно.

Точо́к, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **тік. Дути точо́к.** См. **Тічок.** Грин. II. 350 2) Толкучка, толкучій рынокъ. *Плутаються, як на точку міщанки.* Левиц. Пов. 143. 3) У косарей: выдолбленная изъ дерева посудина, привязываемая къ поясу; въ нее наливають воды и кладуть брусокъ для точенія косы. Вх. Зн. 81. См. **Кушка 1.**

Тошно, *нар.* Тошно, тяжело, тягостно. *І добре мені, і тошно мені, аж прихилюся я до вишні.* Левиц. I. 48. *Да не хилися, сосно, бо й так мені тошно.* Мет. 248.

То́-що. См. **То.**

Тоя, тої́, *ж.* Раст. а) Aconitum Napellus L. ЗЮЗО. I. 109. Aconitum variegaturn. *Лв.* 96. б) — **польова**. Geranium sanguineum. Анн. 156. в) — **лісна**. Lysimachia vulgaris. *Лв.* 100. *У городі зілле-зілле, за городом тоя, проси, любко, щире Бога, щобись була моя.* Гол. *Тою, одолан і бідрич над Прутом вважають за помічні від мору.* Ном.

Тпру! *меж.* Тпру, приказъ лошади остановиться.

Тпрукати, -каю, -єш, сов. в. **тпрукнути, -ну, -неш,** *гл.* Говорить, сказать лошади тиру. *Грицько.... тпрука на все поле.* Мир. ХРВ. 42. Грин. Н. 120.

Тра, *нар.* = **Треба.** *Не тра стару клопотати, стара знає кому дати.* Ном. № 2771. *Чи зле, чи добре, — тра привикати.* Грин. III. 397.

Трава, -ви, *ж.* Трава. *На ледачій землі і трава не росте.* Ном. Ум. **Травка, травонька, травочка, травиця, травичка, травиченька.** *Щоби сіно не зчорніло і в полі травиця.* Чуб. V. 14.

Травень, -вня, *м.* Мѣсяцъ май.

Трави́на, -ни, *ж.* Стебель травы, травинка. Левиц. Пов. 357. Ум. **Травинка.**

Травина, -ни, *ж. соб.* Травы. *Ой заросла тота стежка лихом, травиною, де-м ходила, говорила, серденько, з тобою.* Гол. II. 350.

Трави́ти, -влю́, -виш, *гл.* 1) Варить, переварить (пищу). 2) Тратить, терять. *У козака так но жити, день за днем на тім травити, щоб співати, танцювати, дівчатонька цілувати.* Гол. III. 57.

Трави́ця, -ці, трави́ченька, трави́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **трава.**

Травка, -ки, *ж.* Ум. отъ **трава.**

Травневий, -а, -е. Майскій.

Травни́й, -а́, -е́. 1) Удобоваримый, съѣдобный. Левч. 167. 2) Питательный. *Не хліб добрий, травний, не то що торішній, що не знать, що й їв.* Кременч. у.

Травник, -ка, *м.* Мѣсто поросшее травой. *Стану з тобов до слюбоньку на травнику-билиску.* Гол. IV. 167.

Травняк, -ку, *м.* Настойка на разныхъ травахъ. Ум. **Травнячо́к.**

Травоїдний, -а, -е. Травоядный. Шейк.

Травонька, травочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **трава.**

Тра́вур, -ра, *м.* Трауръ. *Не йди в черниці: я тобі ввесь замок окрию травуром, як домовину.* К. Бай. 18.

Травяне́ць, -нцю́, *м.* Раст. Carthusianorum L. I. ЗЮЗО. I. 121.

Трав'яний, -а, -е. Травяной. *Під ногами стелеться зелений трав'яний поміст.* Левиц. I. 204. *Трав'яні пахощі.* Г. Барв. 146. **Жаба трав'яна**. Rana esculenta. Шейк. **Трав'яний ко́ник**. Полевой кузнечикъ. Мир. ХРВ. 4.

Трав'яни́к, -ка́, *м.* 1) Раст. Hemerocallis graminea Andr. Шейк. Анн. 115. 2) Рыба бычокъ, Gobius ophiocephalus Pall.

Трав'янка, -ки, *ж.* 1) Раст. а) Stellaria Holostea L. Анн. 343. б) Tragopogon floccosus N. A. K. Анн. 356. *Плела вінок з ромену, сокирок, трав'янок.* Мир. ХРВ. 60. 2) Проститутка. Шейк.

Трав'янозелений, -а, -е. Имѣющій цвѣтъ, похожій на зелень травы. Шейк. Вх. Пч. II. 17.

Трай, траю, *м.* Судьба, успѣхъ, удача, счастіе. *Аби їм Бог дав хліба і соли, трай добрий і вік довгий.* ЗЮЗО. II. 484.

Трактиї́рник, -ка, *м.* = **Трахтирник**. Гн. II. 141.

Трактиї́рничка, -ки, *ж.* Трактирщица, жена трактирщика. Гн. II. 141.

Трактиї́рня, -ні, *ж.* = **Трахтир.** Гн. II. 141.

Тракти́рвя, -ні, *ж.* = **Трактиїрня.** Драг. 257.

Трактува́ння, -ня, *с.* Угощеніе. Шейк.

Трактува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Угощать. *Сват того не чує, охочо трактує.* Лукаш. 133. *Череваниха їх* (гостей) *трактувала.* К. ЧР. 178.

Тра-ла-ла! *меж.* для выраженія радости. *Тра-ла-ла, тра-ла-ла, на базарі була.* Шевч. *«Гуляй душа! Тра-ла-ла!» на ввесь шинк гукає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103).

Трандафиль, -лі, трандафира, -ри, *ж.* Роза, Rosa centifolia L. ЗЮЗО. I. 134. *Трандафиль там цвіла, хороша, повна, любо подивиться. Свиня під неї тиць і кинулась назад.... трандафиль поколола пику.* Гліб. (1895). 157.

Трандахил, -лу, *м.* Раст. Сирень, Syringa vulgaris L. Анн. 346.

Трандахиловий, -а, -е. Сиреневый. Шейк.

Трапаш, -ша, *м.* Зимняя дорога, утоптанная овцами. Шух. I. 81.

Трапеза, -зи, *ж.* 1) Столъ, кушанье. *Та трапеза була вже багато скуднiша.* Левиц. I. 394. 2) Въ монастыряхъ: столовая. *Иди в трапезу.* Шейк.

Трапезувати, -зую, -єш, *гл.* Ѣсть, обѣдать. *Почали трапезувать удвох.* Мнж. 149. *Трапезуйте, люде добрі.* Левиц. Пов. 340.

Трапля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **трапити, -плю, -пиш,** *гл.* Попадать, попасть. О. 1862. V. 106. *Трапила й коса на камінь.* Федьк.

Трапля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **трапитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Случаться, случиться. Левиц. I. 295. *Трапляється і десять батьків на году, а мати одна на роду.* Міус. окр. *Наталці траплялись женихи.* Котл. Нп. 350. *Трапилось лихо. Трапляється, часом тихенько заплаче.* Шевч.

Трапо́к, *м.* Только въ выраженіи: **на трапку**. Гдѣ случится, де трапиться. *На трапку шукай.* Елисаветгр. у. *Де ніж? — На трапку.* Ном. № 12749. Мнж. 167.

Трапок, -пка, *м.* Слѣдъ, тропа, дорога. *Взяти трапок.* Харьк. г.

Трапунок, -нку, *м.* Случай. Сквир. у.

Тра-ра-ра! *меж.* Припѣвъ. Грин. III. 461.

Тра-ра-рі! *меж.* Припѣвъ. *Гей летіли журавлі то великі, то малі, сіли собі край ріллі заспівали: тра ра-рі!* ЗЮЗО. II. 529.

Трата, -ти, *ж.* Утрата, убытокъ, потеря. *Чи зиск, чи трата — єдна заплата.* Ном. № 10525.

Тра-та-та! *меж.* для выраженія барабаннаго боя. Шейк.

Тра́тити, -чу, -тиш, *гл.* 1) Расходовать, проживать, тратить. *Сам бачу, що худобу трачу.* Шейк. *Що тобі у руки не дай, усе тратиш.* Канев. у. 2) Терять, губить. *А я плачу, літа свої марно трачу.* Чуб. V. 1. *Служба вільность тратить.* Ном. 3) Казнить, лишать жизни. Гн. I. 57. *Вдовин-синонька тратити гадають.* Гол. *Була дівка така. І вона мала четверо дітей.... ті діти тратила.* Гн. II. 127.

Тратитися, -чуся, -тишся, *гл.* Тратиться.

Тратува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Портить, топтать. *Тратує озимину худоба, бо земля мокра.* Каменец. у.

Трафити, -ся. См. **Трафляти, -ся.**

Трафля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **трафити, -флю, -фиш,** *гл.* = **Трапляти, трапити.** *Трафила коса на камінь.* Шейк.

Трафля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **трафитися, -флюся, -фишся,** *гл.* = **Траплятися, трапитися.** *От знай, дівчя, як сказати, як ся трафит постояти.* Лукаш. 119.

Трафни́й, -а́, -е́. Негодный для употребленія евреямъ, нечистый. *Трафне м'ясо.* Шейк.

Трахати, -хаю, -єш, *гл.* Стучать. *Це ви, пане, трахали в стінку? Ні, не я. — А я думала, шо ви та й прибігла.* Черниг. у. Слов. Д. Эварн.

Трахвити, -ся, -хвлю, -ся, -хвиш, -ся, *гл.* = **Трафити, -ся** = **Трапити, -ся.** *Трахвив го в седно.* Ном. № 1782.

Трахт, -ту, *м.* Трактъ, большая дорога. Гн. II. 192. *І на трахт теплицький справив сина.* Мкр. Н. 39. Ум. **Трахточок.** *Постав шинок на трахточку — шинкувати буду.* Чуб. V. 300.

Трахта, -ти, *ж.* Только въ слѣдующей загадкѣ на борону. *Трахта-плахта по полю скаче.* Ном. стр. 300, № 372.

Трахте́рня, -ні, *ж.* = **Трахтир.** *Кажут люди, шо милий не п'є, а він рано з трахтерні йде.* ЗЮЗО. II. 458.

Трахтир, -ра, *м.* Трактиръ. *А милень з трахтира йде.* Чуб. V. 588.

Трахтирний, -а, -е. Трактирный. Шейк.

Трахти́рник, -ка, *м.* Трактирщикъ. Шейк.

Трахти́рників, -кова, -ве. Принадлежащій трактирщику.

Трахтови́й, -а́, -е́. Проѣзжій. *Шлях не трахтовий.* Драг. 244.

Трахтови́тий, -а, -е. Умѣющій угощать. Шейк.

Трахто́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **трахт.**

Трахтува́ння, -ня, *с.* = **Трактування.**

Трахтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) = **Трактувати.** 2) Разсуждать, разговаривать; судить, осуждать. *Не видно про мене трахтують, видно про мою землю Грицько замишляє.* Мир. Пов. I. 154. *Я ж думала, воріженьки шо сплять і не чують, — вони ж мене молодую судять і трахтують.* Грин. III. 190.

Трахтува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Спорить, препираться. *Оце, Карпе, за твою сусідку трахтувалися.* Мир. Пов. I. 141.

Трацький, -а, -е. Лѣсопильный. Шух. I. 88.

Трач, -ча, *м.* 1) Пильщикъ, распиливающій бревно на доски. Шейк. 2) = **Трачевня.** Вх. Лем. 473.

Трачарь, -ря, *м.* = **Трач 1.** Хотин. у.

Трача́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* = **Тратити 1.** *Нехай мені отець худоби не трачає, скарбів не збуває, нехай мене молодої з неволі не викупає, бо я вже потурчилась, побусурменилась.* АД. I. 235.

Трачевня, -ні, *ж.* Лѣсопильня. Зміев. у.

Трачення, -ня, *с.* Расходъ. Шейк.

Трачи́ння, -ня, *с.* Опилки. Шейк.

Трачів, -чева, -ве. Принадлежащій пильщику.

Трачка, -ки, *ж.* Лѣсопильня. Шейк. Шух. I. 181.

Трачник, -ка, *м.* = **Трач 1.** Вх. Лем. 474.

Трачувати, -чую, -єш, *гл.* Распиливать бревно на доски. Уман. у.

Траш! *меж.* Крикъ на овецъ. Зміев. у.

Тре, *нар.* Сокращ. треба. *Тре тим рогом чесатися, котрим можна дістатися.* Шейк.

Тре́а, *нар.* Сокращ. треба.

Треба, *нар.* Надо, нужно, необходимо. *Пошли, Боже, з неба, чого нам треба.* Ном. *Хоч хочете — не хочете, треба привикати.* Нп. Иногда употр. какъ сущ.: *І він з своїм требом.* Грин. 1. 236. *Требові й кінця нема.* Грин. I. 244. *На що купив? — Треба; на що продав? — Треба. І требові кінця не буде.* Ном. № 9748.

Треби́ти, -блю, -биш, *гл.* Тратить, затрачивать, употреблять. *Я на дітей требив грошей чимало.* Лебед. у.

Требіж, -жа, *м.* Отбросы, мясо негодное въ пищу для людей. Шейк.

Треблаженне дерево. Легендарное дерево, выросшее изъ обруча, который клалъ себѣ на голову больной Адамъ; оно имѣло видъ креста и на немъ впослѣдствіи былъ распятъ Спаситель. Драг. 94.

Требник, -ка, *м.* Требникъ.

Требно, *нар.* Требовалось, было потребовано. *Корчмарочка добрі зная, что мні спотребно, повни лашки наливає, хотя і не требно.* Гол. III. 523.

Требува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* 1) Пробовать, отвѣдывать. Борз. Сосниц. у. 2) Пробовать, пытаться, испытывать. Сосн. у. *Розуму требую.* Гол. II. 276. 3) — **чо́го, чим**. Нуждаться, имѣть необходимость въ чемъ. Вх. Зн. 70. *Пана сі не бою, війтом не требую.* Шух. I. 199.

Требулька, -ки, *ж.* Раст. Allium choenoprasum L. Анн. 23.

Тревни́й, -а́, -е́. Сытный. Борз. у.

Трейки, *нар.* = **Тричі.**

Трейти́на, -ни, *ж.* = **Третина.** *Половину царства, трейтину щастя.* АД. I. 28.

Трейтій, -я, -є, *числ.* = **Третій.**

Трейтяк, -ка, *м.* = **Третяк.**

Трейтяка, -ки, *ж.* Трехлѣтняя телка. *Худібку мали в себе невеличку, теличку-трейтяку.* Рудч. Ск. II. 174.

Трейцятий, -а, -е, *числ.* = **Тридцятий.**

Трейчатий, -а, -е = **Тройчатий.** *Нехай засвітить трейчатую свічку.* Мет. 162.

Трейчи, *нар.* = **Тричи.** *Обійди трейчи кругом церкви.* Ном. № 4527. *Крикнув чорний ворон трейчи у байраці.* О. 1861. II. 41.

Трембіта, -ти, *ж.* Музыкальный инструментъ гуцуловъ — длинная, около 3 метровъ, деревянная труба; узкій конецъ называется **пищо́к**, широкій — **голосник**, а расширенная часть инструмента **голосни́ця**. Шух. I. 72. Ум. **Трембі́тка, трембі́точка.**

Трембітанник, -ка, *м.* Музыкантъ, играющій на **трембіті**. Шух. I. 29. II. 72.

Трембіта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Играть на **трембіті**. Шух. I. 197. *Та як озмут трембіточки, на них трембітают.* Шух. I. 204.

Трембітка, трембіточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **трембіта.**

Трембухатий, -а, -е. Брюхастый, съ большимъ брюхомъ. Вх. Лем. 4 74.

Трембухач, -ча, *м.* Брюхачъ, толстопузый. Вх. Лем. 474.

Тременталь, -лю, *м.* Раст. Geranium Palustre L. Анн. 155.

Тремкий, -а, -е. О голосѣ: серебристый, звенящій. *Тремкий* (голос), *як тонке срібло, як найтончий кришталь.* Левиц. Пов. 192.

Тремтíння, -ня, *с.* Дрожаніе.

Тремтіти, -мчу, -тиш, *гл.* Дрожать, трепетать. *Нехай тремтять, рикають гори.* К. Псал. 111. *Роса на листях тремтіла.* Шейк. *Затихає голос, тремтить.* Левиц. ПЙО. І. 495.

Трензель, -зля, *м.* Уздечка съ удилами. Ум. **Трензелька.** *Взяла коня за трензельку.* Гол. III. 52.

Тренóжити, -жу, -жиш, *гл.* Спутать три ноги веревкой (у коня). *Щоб не втікла коняка, треба її трепожити.*

Трепати, -паю, -єш и -плю, -плеш, *гл.* 1) Трясти? 2) Идти. *Буде три милі трепати.* Вх. Лем. 475. 3) Жадно ѣсть, уписывать, уплетать. Котл. (Шейк.).

Трепатися, -паюся, -єшся и плюся, -плешся, *гл.* Трястись, встряхиваться, дрожать. Вх. Уг. 271. *На ясени листя ся трепле.* Вх. Лем. 475. См. **Тріпатися.**

Трепачка, -ки, *ж.* Кисточка на концѣ кнута. Вх. Лем. 4 75.

Трепет, -ту, *м.* Дрожаніе, содраганіе, трепетъ, ужасъ. *Обняв мене великий страх і трепет.* К. Іов. 64. **Під трепетом**. Въ страхѣ. *Як прийшов п'яний, я під трепетом висидів цілу ніч* НВолын. у.

Трепета, -ти, *ж.* Осина. Угор. Populus tremula. *Ой седіла зозулечка в лісі на трепеті.* Гол. Ум. **Трепíтка.** *На тім боці при потоці трепітна ся трепле.* Гол. III. 40.

Трепетáти, -чý, -чеш, *гл.* 1) Дрожать, содрагаться, трепетать. *І вся вселенна трепетала.* К. Псал. 176. *Легко трепече його* серце. Мир. ХРВ. 40. 2) Бояться, трепетать.

Трепетáтися, -чýся, -чешся, *гл.* Вздрагивать, дрожать, трястись.

Трепéтик, -ка, *м.* Въ сѣделкѣ: металлическая дужка, сквозь которую проходитъ черезсѣделень. Харьковъ. (Лобод.).

Трепетний, -а, -е. Трепещущій. *Трепетна земля.* Шевч.

Трепеття, -тя, *с.* Все дрожащее, эпитетъ растеній. Шейк. *Дунай висихав, зіллєм заростає, зіллєм трепеттєм, вшеляким цвітом.* АД. І. 33.

Трепілка, -ки, *ж.* Пт. Coturnix communis, перепелъ. Вх. Лем. 475.

Трепітка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **трепета.** 2) Султанъ (на головномъ уборѣ офицера): перья на шляпѣ. Вх. Лем. 475.

Трепітóк, -тка, *м.* Трепещущій. *Сестриці дайте вінок трепіток.... ней ся трепоче, на кого хоче.* Гол. II. 56.

Трепіття, -тя, *с.* = **Трепеття.** Гол. IV. 130.

Треплó, -ла, *с.* 1) Весло у плота. 2) Деревянный инструментъ въ формѣ заостреннаго весла съ короткой ручкой, съ острыми краями лопасти — объ него треплютъ лень, очищая его отъ кострики. Черниг. у.

Трепнути, -ну, -неш, *гл.* Тряхнуть. *Ввечері, кінчаючи роботу, молотники казали: — ні, ще на вдову, — Еге, еге, трепнімо хоч снопів з пять.* См. **Тріпнути, -ся.**

Трепóта, -ти, *ж.* = **Трепета.** Вх. Лем. 475.

Трепотáти, -чý, -чеш, *гл.* 1) = **Трепетати.** 2) Трясти, потрясать. *За нев, за нев два ляшеньки з голими шаблями. Оден іде трепотячи, другий іде тихо.* Гол. І. 66.

Трепотáтися, -чуся, -чешся, *гл.* = **Трепетатися.** *Вінок-трепіток.... ней ся трепоче.* Гол. II. 56. *І кужілка трепочеться, мені прясти не хочеться.* Рк. Макс.

Трепоті́ти, -чу́, -ти́ш, трепоті́тися, -чу́ся, -ти́шся, *гл.* = **Трепотати.**

Третий, -а, -е, *числ.* = **Третій.** *Трета упала поконець серденька.* Гол.

Третина, -ни, *ж.* 1) Третья часть. 2) мн. **третини**. Третій день послѣ кончины человѣка, сопряженный съ поминальнымъ обѣдомъ. Мил. 171. Ум. **Третинка, трети́ночка.**

Третій, -я, -є, *числ.* Третій. *Два кметі, пан третій.* Шейк. *Уп'ять, так, об третіх півнях, приходить щось до вікна та й каже.* Рудч. Ск. II. 76. *Вже так як об третьоту упрузі назирив він коненя.* Рудч. Ск. II. 175.

Тре́тний, -а, -е. Относящійся къ трети, разсчитываемый по третямъ. Шейк.

Третно, *нар.* По третямъ. Шейк.

Третяк, -ка, *м.* 1) Животное, которому три года. *Марець третяку бику ріг зломить.* Ном. № 413. 2) Третій по времени рой изъ стараго улья. *Це вже нема що: з третяка не буде пуття.* Подольск. г. 3) Трехсаженный отрубокъ древеснаго ствола. Шух. I. 177. 4) Младшій пастухъ при **чабані** и **личмані**. Черном. 5) Родъ колѣна въ танцѣ. *Під дудку била третяка.* Котл. Ен. I. 19. *Мов літав і не торкався до землі ногами. Гоп! гукав у боки взявшись, сипав третяками і навприсядки пускався й колесом крутився.* Мкр. Н. 30. **Зубами третяка вибивати**. Дрожать такъ, что зубъ на зубъ не попадаетъ. О. 1862. IV. 88. 6) Порода чеснока. Вас. 204. Ум. **Третячо́к.** *Бичок-третячок.* Ном. № 10211.

Трефити, -флю, -фиш, *гл.* Заплетать мелко волоса, чтобы были кудри. Шейк.

Трець, терця, *м.* Трущій, тотъ, кто третъ. *Ні трець, ні мнець, ні в дуду грець.* Посл.

Тречи, *числ.* = **Тричи.** Грин. III. 263. *Тречи на день одвідаю.* Шейк.

Треш! *меж.* Крикъ на овецъ. Мир. ХРВ. 39.

Три, трьох, *числ.* Три. *Один син — не син, два сини — пів-сина, три сини — ото тільки син.* Ном. № 9286.

Триб, -бу, *м.* 1) Часть ткацкаго станка. См. **Верстать.** МУЕ. III. 17. 2) Склонность, стремленіе. **Вона йде своїм три́бом**. Она дѣлаетъ по собственному желанію. Лохи. у. 3) **Триб-зілля** = **Трой зілля.** *А хто ж мені триб-зілля достане, той зо мною на шлюбоньку стане.* Грин. III. 238. Ум. **Трибо́к.** Вас. 165.

Трибли́стий, -а, -е. Съ запавшими боками. *Віл триблистий.* Черк. у.

Трибок, -бка, *м.* Ум. отъ **триб.**

Трибратній, -я, -є. Принадлежащій тремъ братьямъ. *Київським шляхом верби похилі трибратні давні могили вкрили.* Шевч.

Трибулька, -ки, *ж.* = **Требулька.** ЗЮЗО. I. 111.

Трибун, -на, *м.* 1) Трибунъ. 2) Одинъ изъ надзирателей за учениками (въ старыхъ малорусскихъ школахъ). *Втікайте з бурси: вас тепер не знайде ні консул, ні трибун.* К. ПС. 68.

Трибуна, -ни, *ж.* Трибуна. *Судова трибуна.* К. ХП. 122.

Трибунал, -лу, *м.* Трибуналъ, судъ, судилище. *Вже судили княжі віча, панські трибунали.* К. ХП. 4 5. *Ми судимось громадським трибуналом.* К. НС. 24.

Трибух, -ха, *м.* Требуха. Шейк.

Трибухатий, -а, -е = **Трембухатий.** Желех.

Трибушо́н, -на, *м.* Штопоръ. Желех.

Тривавий, тривавки́й, -а, -е. Выносливый, воздержный. НВолын. у.

Тривалий, -а, -е. 1) Продолжительный. Шейк. 2) Прочный, основательный. Шейк.

Тривалість, -лости, *ж.* 1) Бодрость, бодрое состояніе, сила въ тѣлѣ. *Як не їсть чоловік довго скоромної страви, так нема й тривалости.* Каменец. у. 2) Прочность.

Тривальний, -а, -е = Тривалий 2.

Трива́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* 1) Жить, существовать. *Комета тривала дві неділі.* **До́бре тривати з ким.** Хорошо жить, быть въ ладахъ съ кѣмъ. *Війт з нами добре тривав.* Федьк. 2) Длиться, продолжаться. 3) **Тривай, тривайте!** Постой, постойте, подожди, подождите. *Ох, тривай, я й забула.* Шевч. *«Тривайте! — гукав Кобза: — «глядіть, щоб кінь не забив котру11.* Стор. М. Пр. 52.

Тривний, -а, -е. 1) Питательный, сытный. *Тривна каша.* Кременч. у. 2) Удобоваримый. 3) Удобный, пригодный. *Це дерево тривне на плуг.* Борз. у.

Тригубач, -ча, *м.* Губастый, съ большими губами. Угор.

Тригубий, -а, -е. Съ заячьего губою. Шейк.

Тридев'ятий, -а, -е, *числ.* Двадцать седьмой.

Тридев'ять, -ти, *числ.* Двадцать семь. *Усе дам: хоч десять городів, або тридев'ять кладів, або чого хочете.* Шевч.

Тридесятий, -а, -е, *числ.* Тридцатый. Шейк. Рудч. Ск. II. 105.

Тридесять, -ти, *числ.* Тридцать. *Єсть за тридесять земель попович Ясат.* Рудч. Ск. II. 104.

Триднівий, -а, -е. Трехдневный. НВолын. у.

Тридцятеро, *числ.* Тридцать душъ, штукъ. *Тридцятеро й троє на подвір'ячко твоє.* Чуб. У тридцятеро. Въ тридцать разъ. *Та взяла вже тепер шовку у тридцятеро, чи що, та й обмотала знов.* Рудч. Ск. II. 70.

Тридцятий, -а, -е, *числ.* Тридцатый.

Тридцятка, -ки, *ж.* 1) Полотно очень тонкое, въ 30 пасмъ. 2) Копа-тридцятка. Счетная единица при продажѣ на базарѣ готовыхъ оконъ: 30 штукъ. Вас. 150.

Тридцяток, -тка, *м.* Тридцать. *Йому років до тридцятка було.* О. 1862. I. 29. *Років коло тридцятка назад.* Ном. № 11734.

Тридцятолітка, -ки, *ж.* Женщина триддати лѣтъ. *Ще ж я зжурюсь без нього, то здаватимусь тридцятоліткою.* Г. Барв. 234.

Тридцятострунний, -а, -е. Съ тридцатью струнами (о музык. инструментѣ). *Не славте кобзаря словами золотими, повісьте ви над ним його тридцятострунну.* К. Дз. 191.

Тридцять, -ти, *числ.* Тридцать. *Змій дає йому ще книжку на тридцять днів.* Рудч. Ск.

Три́ждень, -дня, *м.* Три дня, трое сутокъ. Харьк. г.

Тризілля, -ля, *с.* = **Тройзілля.**

Тризубець, -бця, *м.* трезубецъ; вилы съ тремя зубьями. *Тризубець щоб тобі зломивсь.* Котл. Ен.

Трийцять и пр. = Тридцять и пр.

Три́йчи, *числ.* = **Тричи.** *Трийчи відречешся.* Єв. Л. XXII. 34.

Триклятий, -а, -е. Трижды проклятый.

Три́конь. Только въ выраженіи: **у триконь**. Тройкой лошадей.

Три́кут, -та, *м.* Треугольникъ. Шейк. Ум. **Три́куток, три́куточок.**

Трикутник, -ка, *ж.* = **Трикут.** Желех.

Трикуток, -тка, трикуточок, -чка, *м.* Ум. отъ **трикут.**

Трилітній, -я, -є. Трехлѣтній. *Дає їм трилітню житню солому.* Чуб. II. 336. *Хай на тебе трилітня трясця!*

Трима́ння, -ня, *с.* Держаніе.

Трима́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* 1) Держать, содержать. *Тримала мене за руку.* Стор. М. Пр. 37. *Тримає коні, а волів не хоче.* Каменец. у. *Дочку тримай в дому, ще й заплати кому, щоб узяв біду з дому.* Ном. № 9313. *Бог батько: як буде нас тримати, то буде й годувати.* Ном. № 77. 2) **— за що**. Считать, почитать за что. *Тримай, свято за свято.* Ном.

Триматися, -маюся, -єшся, *гл.* Держаться, придерживаться. *На Бога складайся, розуму тримайся.* Ном. № 64.

Тримбіта, -ти, *ж.* = **Трембіта.** *На полонині грає в тримбіту там вівчарь.* Млак. 116.

Тримонний, -а, -е. Употреблено въ брани. *Оттам до тримонного!* (біса)? Св. Л. 314.

Три́на, -ни, *ж.* Употребляется также и лишь во множ. ч. съ тѣми-же значеніями. 1) Сѣнная труха, измельченное сѣно или солома. Шейк. Фр. Пр. 177. 2) Опилки древесныя. НВолын. у. *Чому вітер несе трину? бо вона дрібненька.* ЗЮЗО. II. 442. Ум. **Три́нка.**

Тринадцятеро, *числ.* Тринадцать душъ, штукъ.

Тринадцятий, -а, -е, *числ.* Тринадцатый.

Тринадцятка, -ки, *ж.* Полотно въ 13 пасмъ. Ум. **Тринадцяточка.**

Тринадцять, -ти, *числ.* Тринадцать.

Три́ндатися, -даюся, -єшся, *гл.* Шляться, бродить. *Цигани.... триндают сі від міста до міста.* Гн. I. 115.

Три́нди, *меж.* Припѣвъ. Гол. III. 492.

Триндикати, -каю, -єш, *гл.* Наигрывать, напѣвать. Драг. 74. *Грицько.... триндикає та висвистує.* Мир. ХРВ. 40.

Тринди́чка, -ки, *ж.* Родъ пѣсни на живой бойкій мотивъ, содержанія преимущественно шутливаго; **тринди́чки** поются обыкновенно на **вечерни́цях**. Мил. 63, 94.

Три́нити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Превращать въ труху. Шейк. 2) Сильно ѣсть. Шейк.

Трини́ця, -ці, *ж.* Объѣдки сѣна. Шейк. *Я в тебе стою по боки в гною, по боки в гною, триницю зуб'ю.* Гол. IV. 44.

Триніжка, -ки, *ж.* = **Триніжок.** НВолын. у.

Триніжник, -ка, *м.* = **Триніжок.** МУЕ. III. 30.

Триніжок, -жка, *м.* Треножникъ, подставка или табуретъ на трехъ ножкахъ. Шух. I. 150. *Виніс із комори казан, повісив його на триніжках.* Стор. М. Пр. 154. *Чіпка пересів на другий триніжок.* Мир. ХРВ. 181.

Три́нка, -ки, *ж.* Ум. отъ **трина.**

Тринкаль, -ля, *м.* (отъ нѣм. Trinkgeld). Деньги на могорычъ, могорычъ, взятка. *Тринкалі* (старшина) *побрав, а діла не зробив.* Полт.

Тринкати, -каю, -єш, *гл.* Картавить. Вх. Зн. 70.

Три́ння, -ня, *с. соб.* отъ трина.

Три́нпіль, и три́нпуль, -ля, *м.* Палка, на которой вѣшаютъ для снятія шкуры убитую овцу: посрединѣ она висить на веревкѣ, а концы ея продѣты въ прорѣзы заднихъ ногъ овцы. О. 1862. V. Кух. 39.

Три́нчик, -ка, *м.* Названіе трехъ взятокъ при игрѣ въ **хва́льку**. КС. 1887. VI. 466.

Три́нькало, -ла, *м.* Расточитель, мотъ.

Тринькання, -ня, *с.* Расточительность, мотовство.

Тринькати, -каю, -єш, *гл.* 1) Расточать, мотать, спускать деньги. 2) Картавить, нехорошо произносить. Вх. Зн. 70.

Трипутень, -тня, *м.* Раст. Plantago major L. Анн. 259.

Три́путник, -ка, *м.* Раст. Plantago avenaria W. K. Анн. 258.

Трип'ять, -ти, *числ.* Пятнадцать. *Поки трип'ять* (тижднів по Різдві) *не мине, то не буде тепла.* Ном. № 519.

Трирішній, -я, -є. Трехлѣтній. НВолын. у. *До він убогий! У нього трирішня пшениця стоїть на току.* Каменец. у.

Трисв'яти́й, -а́, -е́. Пресвятой, святѣйшій. *Оттакої трисвятої.* Ном. № 6362.

Триста, *числ.* Триста. *Триста галок та 50 чайок, та 15 орлів одно яйце знесли.* Ном. стр. 292, № 60.

Триття, -тя, *с.* Треніе, растираніе. *І триття не пособе, як візьме корчем у животі.* Могил. у.

Триумф, -фу, *м.* Тріумфъ, торжество. *До короля з триумфом їздив пишно.* К. Бай. 32.

Триумфальний, -а, -е. Тріумфальний, торжественный. *Триумфальну ґалеру тобі.... я дарую.* К. МБ. XII. 279.

Триумфувати, -фую, -єш, *гл.* Торжествовать. *О, варваре! покинь триумфувати.* К. ХП. 73.

Три́хи, трих, *ж. мн.* Треніе; переносно: возня, хлопоты. Употреблено въ слѣдующей поговоркѣ. *Трихи та мнихи, — нема оддихи.* Ном. № 10952.

Трицалівка, -ки, *ж.* Треxдюймовая доска. МУЕ. III. 29.

Три́чи, *числ.* Трижды. *Чудний ти мені тричи, Терешку.* Лебед. у. *Буде твоя вража дочка на день тричи бита.* Чуб. V. 424.

Тришия. Въ выраж.: **у тришия гнати** — въ шею гнать. *Тільки цап стрибне у панський сад, на шиї дзвін дзень-дзень! народ заворушився, і гостя в тришия в кошару мусять гнать.* Греб. 362.

Трібний, -а, -е. Нужный, необходимый. *Ще мені самому ця книжка трібна.*

Трібува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* = **Требувати.** Вх. Лем. 475.

Тріва́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* = **Тривати.**

Трівога, -ги, *ж.* Тревога, смятеніе. *Приїхав у той город, де живе царь, коли там трівога: наступає великий ворог на город.* Грин. I. 185. *Закипіла по Вкраїні страшенна трівога.* К. Досв. 13. *І позникали дні безумних у трівозі.* К. Псал. 179.

Тріво́жити, -жу, -жиш, *гл.* Тревожить. *У привидки трівожиш мою душу.* К. Іов. 16.

Трівожитися, -жуся, -жишся, *гл.* Тревожиться. *Люде гірш та гірші лякалися й трівожилися.* МВ. III. 29.

Тріво́к, -вку, *м.* Житье, существованіе. *Я пишу кавалок мого життя, мого красного та любого трівку.* Федьк.

Трійка, -ки, *ж.* Отрава. Вх. Зн. 71. Также отрава какъ одинъ изъ способовъ рыбной ловли. Вх. Пч. II. 26.

Трійло, -ла, *с.* = **Трійка.** Вх. Зн. 71. Вх. Пч. II. 26.

Трійник, -ка, *м.* Шлея съ тремя полосами (продольными и поперечными). Вас. 160.

Трійця, тройця, -ці, *ж.* 1) Троица, Богъ въ трехъ лицахъ. Ном. № 4511, 4512. 2) Трисвѣщникъ. Шух. І. 270, 299 — 301, 310. *На столі трійця в васильках, в калині, казанок з кропильцем, надпилена свічка воскова.* Сим. 232. Также три соединенныя вмѣстѣ восковыя свѣчи. *Став боярин, старша дружка і світилка стала, шаблю й трійцю восковую у руках держала.* Мкр. Н. 25. 3) Раст. а) Veronica prostrata L. ЗЮЗО. І. 176. б) — **божа**. Hypericum montanum. Вх. Пч. І. 10.

Трійчак, -ка, *м.*, а чаще во мн. **Трійчаки** = **Тройчаки.** Вх. Лем. 475. *Трійчаки, значить вилка з трьома зубцями.* Екатериносл. у.

Трійчичка, -ки, *ж.* Тройная **те́рлиця**. Вх. Зн. 71.

Трін, трону, *м.* Рыбій жиръ. Шейк. См. **Трон 3.**

Тріні, тріньки, трінюні, трінюсі, *нар.* Немножечко. Полт. г. Харьк. г., Екатериносл. г. Слов. Д. Эварн.

І. Тріп, *меж.* для выраженіи встряхиванія, дрожанія. Драг. 181.

II. Тріп, -пу, *м.* Слѣдъ? *Я у той тріп пішла до коршми.* НВолын. у.

Тріпанина, -ни, *ж.* 1) Дерганіе. Шейк. 2) Трепка. Шейк. 3) Выколачиваніе пыли, вытряхиваніе. Шейк. Ум. **Тріпанинка.**

Тріпання, -ня, *с.* 1) Дерганіе. Шейк. 2) Битье, наказаніе розгами. Шейк. 3) Выколачиваніе, вытряхиваніе. Шейк. 4) Хлопаніе (крыльями, напр).

Тріпати, -паю (треплю), -єш (треплеш), *гл.* 1) Трясти, вытряхивать. Кіев. г., Волын. г. Драг. 91. *Тріпай килим.* Шейк. 2) Трясти, трепетать, шлепать, хлопать (крыльями, хвостомъ и пр.). *Крильцями тріпа.* Мнж. 8. *По під мостом, мостом трепле риба хвостом.* Мет. 302. 3) Трясти, качать головой въ знакъ отрицанія. *Ні, ні! казав Суходрус, тріпаючи головою.* Левиц. Пов. 35. 4) Бѣжать. *А я мовила, же косу клепле, він през гору до милої трепле.* Гол. II. 226. *За кавалок кишки тріпай сім миль пішки.* Посл.

Тріпатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Биться. *Риба блищала проти місяця білою як срібло лускою, тріпалась, побивалась в сітці.* Левиц. І. 109. 2) Встряхиваться, трепетать. *Пташки тріпались, перелітаючи з дерева на дерево.* Левиц. І. 374. 3) Горячиться, сердиться, приходить въ раздраженіе. *Не тріпайся, а попереду роспитайся, хто винен.* НВолын. у. *Ось не тріпайся, Іване, дурно, бо я не винен.* Каменец. у.

Тріпнути, -ну, -неш, *гл.* Тряхнуть. *Вмочив в росу цілу руку та як тріпне.* Драг. 91. См. **Трепнути.**

Тріпну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Тряхнуться, встряхнуться. *Нехай наші коні на чистому полі тріпнуться і враз заіржать.* Рудан. І. 27.

Тріпота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* = **Трепотати.** *Рученятами... тріпотав.* К. Дз. 163.

Тріпота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* 1) = **Трепотатися.** *Каже вовк: «А дивись, собако, чи в мене хвіст трепочеться»?* Грин. II. 241. 2) Яриться, метаться, выходить изъ себя. Шейк. *Як ся стане тріпотати, тра з хати, втікати.* Гол.

Тріпоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Трепотіти.** *Ґотур здоймеtrься, тріпотит крилами, гутит.* Шейк.

Тріпу, *меж.* для выраженія момента трепанія, для выраженія продолжительности трепанія или трепетанія. *Риба тріпу-тріпу.* Шейк.

Трісі, трісюні, *нар.* Немножечко. Константиногр. у.

Тріска, -ки, *ж.* Щенка. *Як дерево зітнуть, кожний тріски збірає.* Ном. № 1249. *Єще-м огня і не клала, тріски ся імили.* Гол. II. 417. Ум. **Трісочка.**

Тріскання, -ня, *с.* 1) Трескъ, трещаніе. 2) Растрескиванье.

Тріскати, -каю, -єш, сов. в. **тріснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Издавать трескъ, трещать, треснуть. 2) Лопаться, трескаться, треснуть. *Кінь тріскає,* — говорятъ, когда у коня трескается кожа. НВолын. у. *Грав він довго, раз весело, що аж серце тріскало.* Федьк. *Від жару й камінь трісне.* Ном. № 3299. *Щось трісло.* Каменец. у.

Тріскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Трескаться, лопаться. *Гладкий, аж шкура тріскається.* Ном.

Тріскач, -ча, *м.* Тотъ, кто трескается. въ загадкѣ — макъ. *Батько дерев'яний, мама з глини, а діти тріскачі.* Чуб. I. 311. Ум. **Тріскачик.**

Тріскота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* Трещать.

Тріскучий, -а, -е. Трескучій, издающій трескъ. *Твій язик — як стріли з лука, як той жар яркий, тріскучий.* К. Псал. 289.

Тріснути. См. **Тріскати.**

Трісочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тріска.**

Трісочок, -чку, *м.* Щепочки и сухія вѣточки для растопки. *Запалила Марусенька дрібненьким трісочком.* Гол. IV. 468. См. **Трусок.**

Трістя, -тя, трісця, -ця, *с.* Трясина, тонкое мѣсто. Каменец. у. *Я хутко, миттю постараюсь в трістя його к чортам загнать.* Котл. Ен. I. 9.

Тріс́ь, *меж.,* выражающее трескъ, лопаніе. *Хоч трісь, а пнись.* Ном. № 14218.

Трісчи́на, -ни, *ж.* Одна щепочка. Мнж. 30.

Тріфолія, -лії, *ж.* Раст. Menyanthes trifoliate L. Анн. 215.

Трішки, *нар.* Немножко. *Нехай вам Бог здоров'я прибавить в ручки, в ніжки і в животок трішки.* Ном. № 4571. Ум. **Трішечки.**

Тріщ, -ща, *м.* = **Тирч.** Вх. Лем. 475.

Тріща́ння, -ня, *с.* Трескъ. *Голоса змішувались з птичим співом, з диким тріщанням трав'яних коників.* Левиц. Пов. 109.

Тріща́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* 1) Трещать. *На горищі.... тріщало, неначе дах зривало з хати.* Стор. М. Пр. 37. *Рвонув він раз, — тенета не тріщать.* Гліб. 2) О головѣ: сильно болѣть. *Голова від клопоту тріщить.* Ном. 3) Исчезать, уничтожаться. *Голова болить, а хліб як на огні тріщить.* Ном. № 8138. 4) О морозѣ: свирѣпствовать. *Тріщи, не тріщи, вже минули водохрещі.* Ном. № 516.

Тріщуватий, -а, -е = **Витришкуватий.** Вх. Уг. 271.

Тріщук, -ка, *м.* Птица крапивникъ, Troglodytes parvulus L. Вх. Зн. 71. Ум. **Тріщучо́к.**

Тровити, -влю́, -виш, *гл.* 1) Истратить на корню, выпасти. *Ще хоч би не травив був торік сіна, — було б чим обернуться.* Кобел. у. 2) Варить (о желудкѣ). Угор. 3) = **Цькува́ти.** Вх. Зн. 71.

Тровлю́к, -ка, *м.* Соловей. Угор.

Трога́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Дергать. *Вже з Наступі вінок сходи': «помаленько здіймайте, косоньки не трогайте».* Свад. п. Гол. IV. 219.

Тро́є, трьох, *числ.* Трое, три. *Всі троє разом зирнули в вікна.* Левиц. I. 158. Въ твор. пад. вмѣсто **трьома́** иногда **троєма**. *Троєма кіньми поїхав.* Каменец. у. *З троєма дітьми приїздила.* Каменец. у.

Троєзілля, -ля, *с.* Раст. Trifolim pratense. *Котрий мені троєзілля достане, той зо мною до шлюбу стане.* Нп.

Троєм, *нар.* Втрое. *Ще троєм стільки їхати.* НВолын. у.
Троєнка, -ки, *ж.* Раст. Мухоморъ, Agaricus, muscarius L. Вх. Зн. 71.
Тро́єчко, *числ.* Ум. отъ **тройко.**
Троє́шки, -шок, *мн.* Тройни. *Коли де найдуться двоєшки або троєшки, — як хлопчики, то батькові, а як дівчатка, то матері не довго після того животіти.* Мнж. 154.
Трої, *числ.* = **Троє.** *Трої гостейки.* Гол. 11. 8.
Троїстий, -а, -е. Тройственный. *Носителі троїстої корони.* К. ЦН. 273. **Троїсті музики**. Оркестръ, состоящій изъ трехъ музыкальныхъ инструментовъ: скрипки, бубна и цимбалъ. Чуб. VII. 450. *Та куплю я, мамо, черевики, та найму я троїсті музики.* Шевч.
Троїти, трою, -їш, *гл.* = **Труїти.**
Тро́їти, тро́ю, -їш, *гл.* Утраивать.
Тро́їтися, тро́юся, -їшся, *гл. У п'яного все то двоїться, то троїться.* Г. Барв. 299.
Троїцький, -а, -е. Троицкій, относящійся къ тройцѣ. Шейк.
Тройзіл, -лу, *м.* = **Троєзілля.** *Ой на горі, на високій тройзіл постелився.* Гол. III. 315.
Тройзілля, -ля, *с.* = **Троєзілля.** *А взяв козак тройзілля копати, взяла над ним зозуля кувати.* Гол. Ум. **Тройзіллячко.**
Тройко, *числ.* Трое. Ум. **Тро́єчко.**
Тройни́к, -ка, *м.* Родъ игры въ мячъ, гдѣ играющихъ трое. Ив. 28.
Тройни́ти, -ни́ть, *гл. безл.* Троиться, представляться въ трехъ видахъ. *Усе мені двойнить, тройнить у очіх.* Харьк. г.
Тройноголов'як, -ка, *м.* Раст. Dipsacus strigosus Willd. Шейк. Анн. 127.
Тройняг, -гу, *м.* Раст. Trifolium medium L. Анн. 350.
Тройнячок, -чка, *м.* Раст. Trifolium repens L Анн. 360.
Тро́йця, -ці, *ж.* = **Трійця 1.**
Тройчак, -ка и -ку, *м.* Раст. Lythrum Salicaria L. Анн. 205.
Тройчаки́, -ків, *м. мн.* Вилы съ тремя зубьями. Харьк. г.
Тройчастий, -а, -е = **Тройчатий.** *Засвіти свічку тройчасту, щоби нам діти звінчати.* Рк. Макс.
Тройчатий, -а, -е. Тройственный, сплетенный втрое. *Гарапник тройчатий сплети з піску як з ременю.* Г. Арт. (О. 1861. III. 105).
Тройчатка, -ки, *ж.* Плеть сплетенная въ три ремня или имѣющая три конца. Шейк. *Тройчаткою всіх проганяв.* Котл. Ен.
Тройчистий, -а, -е. 1) Троичный. Шейк. 2) **Тройчи́сте зілля**. Раст. Lotus corniculatus L. Употребляется отъ водобоязни. Шейк.
Трок, -ку, *м.*, употребл. также и только во мн. ч. **Торока**, ремни у задней луки сѣдла. Котл. Ен. VI. 51. *Прив'язав сакви до троку, взяв коня за повід.* Мкр. Н. 11.
Трон, -ну, *м.* 1) Престолъ, тронъ. Грин. III. 642. *Сидить Бог на золотім троні.* Гн. I. 83. *Пан на троні, а хлоп на ослоні.* Ном. № 1146. 2) Очищенная сосновая смола. Радом. у. 3) = **Трін.** Правоб.
Тро́на, -ни, *ж.* = **Трон 1.** *Пустив його Господь на свою трону.* Гн. II. 52.
Троп, -пу, *м.* Въ выраж.: **у троп** — рысью. *Кінь іде у троп.* Вх. Зн. 67.
Тропа, -пи, *ж.* Стезя, путь, направленіе слѣдовъ. *Тропа моя по всьому світу.* Г. Барв. 179. *Пішов собі чоловік шию тропою, що росказала жінка.* Мир. ХРВ. 12. *Тропою вашою*

йшов я. Черк. у. **Вхопити тропи, набігти тропи**. Найти дорогу, попасть на дорогу, сообразить, смекнуть. *Як би мені вхопити тієї тропи, де щастя.* Г. Барв. 411. *Не вхопила тропи, куди йти.* Мир. ХРВ. 389. *Пливу по широкому морю, як човен без весельця і не набіжу тропи.* Г. Барв. 300. **У тропі, тропою**. Слѣдомъ. *Повернувся незабаром, а за їм у тропі лікарь прибіг.* МВ. (О. 1862. І. 102). *Ми їхали у тропі за тобою. Сторож тропою за ним, та й бачив, що бочонок схований був у погребі.* Екатериносл. у. Ум. **Тро́пка.** Мет. 293.

Тропак, -ка, *м.* Трепакъ, названіе танца. *Єще вдару тропака, бо в мене натура така.* Стор. М. Пр. 52.

Тропарь, -ря, *м.* 1) Тропарь, церковная пѣсня, въ которой изображается исторія праздника. 2) **Тропарів з кондаками дати**. Дать кому, чтобы навсегда помнилъ. Ном. № 3619.

Тропати, -паю, -єш, *гл.* Топать, притопывать. ЗЮЗО. 11. 486.

Тропити, -плю́, -пиш, *гл.* Утаптывать, проводить, дорогу. Шейк.

Тро́пка, -ки, *ж.* Ум. отъ **тропа.**

Тропник, -ка, *м.* Раст. Orobus vernus L. Анн. 236.

Тропо́к, -пка, *м.* Тропинка, дорожка, путь. *Як підростеш, то терпи усе, що на тропку спіткається.* Г. Барв. 358. *Нехай твій тропок буде м'якенький, як мошок.* Г. Барв. 226.

Тропота, -ти, *ж.* ? *А ну, хлопці, тропота, тото наша робота.* ЗЮЗО. II. 595. См. **Трьопота.**

Троск, -ку, *м.* 1) Камышъ, тростникъ. Галиц. *В четвер вечер приїзжає капитан московський, сам напер, за ним войско, жовнярів як тросків.* Гол. III. 24. **Тро́ском**. Какъ попало, въ безпорядкѣ. *Лежить начиння троском.* Шейк. 2) Хлопанье кнута, бича. Шейк.

Троска, -ки, *ж.* Шлакъ. Угор.

Трескання, -ня, *с.* Хлестаніе, издаваніе звука бичемъ. Шейк.

Троскати, -каю, -єш, *гл.* 1) Хлестать, издавать звукъ бичомъ. Шейк. 2) Бить.

Троскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Заботиться, печься, безпокоиться. Вх. Зн. 71.

Троскіт, -коту, *м.* 1) Хлестаніе бичомъ. Шейк. 2) Кудахтанье курицъ. Шейк.

Троскота́ння, -ня, *с.* Крикъ куръ. Шейк.

Троскота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Кричать, кокотать (о курицѣ). Шейк.

Троскоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Троскотати.**

Тросни́к, -ка́, *м.* Тростникъ. *У мого батька двір велик.... а на тім дворі тросник велик.* Мет. 313.

Тросо́к, -ска, *м.* Ягненокъ съ переросшими смушками, также и самые смушки. Вас. 154. 198.

Тро́ста, -ти, *ж.* Родъ накожной болѣзни у лошадей: растрескивается кожа и сочится изъ ранки кровь, которая также называется **троста**. Полт.

Тростина, -ни, *ж.* 1) Тростина. 2) Тростникъ. *Вітер віє, шеверіє, тростите колише.* Гол. І. 142. *Гіля, гуси, в тростину.* Гол. IV. 4 65. Ум. **Тростинка, трости́нонька, тростиночка.**

Тростиновий, -а, -е. Изъ трости сдѣланный, свойственный трости.

Трости́стий, -а, -е. 1) О конѣ: больной тростю. Черк. у. 2) О растеніи: имѣющій толстый стебель. *У оцього ячменю солома не тростиста, а лопушиста.* Волч. у.

Трости́ти, -щу́, -сти́ш, *гл.* О конѣ: быть больнымъ тростю. *Кінь тростить.* Черк. у.

Тро́стка, -ки, *ж.* Ум. отъ **трость.**

Тросто́вий, -а, -е. Тростниковый. *Тростеве бердо.* Гол. IV. 439.

Тро́сть, -ти, *ж.* 1) Раст. Arundo Phragmites L. 2) Каждая тростина отдѣльно. 3) Вѣтки, прутья. *Клала би вна мости з калинової трости.* Гол. V. 938. 4) Зубья въ **блят**ѣ. Вас. 166. 5) = **Тро́ста.** *Трость з коня йде.* Черк. у. Ум. **Тро́стка.** Мнж. 55. 56. *На тому кріслі сидить пан Іван.... тонкою тросткою підпірається.* Грин. III. 40.

Тростяний, -а, -е. Тростниковый. *Щоб ти мені з трости поставив дом.... вистроїв тростяний палац.* Чуб. II. 191.

Тростянка, -ки, *ж.* Пт. Sylvia arundinacea. Шейк. Вх. Пч. 14.

Троти́на, -ни, *ж.* = **Трутизна.** *До синонька п'є червоним вином, невістці дає саму тротину.* Гол. I. 186. Ум. **Троти́нонька.**

Тротовина, -ни, *ж.* Опилки древесныя. Вх. Лем. 475. См. **Трина.**

Троха, *нар.* Обыкновенно въ соединеніи съ лишень, чи: **троха лиш, лишень, троха чи**. Едва-ли, чуть-ли. *У Оглаві... Чи по знаку кому сей Оглав білохатий? Троха лиш!* Шевч. 492. *Троха лишень чи не отой зробив шкоду мені.* Кіев. г. *Троха, чи не пішли вони в ліс.* Черк. у.

Тро́ха, *нар.* = **Тро́хи.** *За царя Гороха, як було людей троха.* Ном. № 6854. Ум. **Тро́шка, тро́шечка.**

Трохи, *нар.* Мало, немного. *Трохи, як комарь наплакав. Може серце хоч трохи спочине.* Шевч. **Тро́хи не**. Чуть не, едва не. *Побачила джигуна, трохи я не вмерла.* Чуб. V. 12. *Водою чорт зна як крутило, що трохи всіх не потопило.* Котл. Ен. II. 6. **Трохи-тро́хи не**. Чуть-чуть не. *Сам трохи-трохи не пропав.* Гліб. Ум. **Тро́шки, тро́шечки.**

Трохась, *нар.* = **Троха.** *Трохась не впало.* О. 1862. IV. 81.

Трочки, *мн.* = **Торочки**? *А в волошки білі трочки, червоні панчошки.* Гол. I. 325.

Трошечка, *нар.* Ум. отъ **троха.**

Тро́шечки, *нар.* Ум. отъ **трохи.**

Троши́ця, -ці, *ж.* Малость, небольшое количество, немного. *Посадь го на лавицу, ней поседить трошицу.* Гол. I. 210.

Тро́шка, *нар.* Ум. отъ **троха.**

Тро́шечки, *нар.* Ум. отъ **трохи.**

Троща, -щі, *ж.* 1) = **Трость 1, 3.** *Від вітру троща шелестить, пливе ген-ген шувар, вода мутна, з лотік шумить.* Млак. 59. *Да помостила мости з кленової трощі.* Радом. у. *Збіже мов гой, мов троща.* Гн. II. 27. *Пшениця як троща.* Каменец. у. *Жовняри як трощі.* Гол. 2) = **Трость 4.** Шух. I. 256.

Трощи́ти, -щу́, -щи́ш, *гл.* 1) Ломать, трощить, превращать въ щепки. *Трощіте сосну на дрізки.* Чуб. 2) Ѣсть съ жадностью. *Почав чабака трощити, уклав і другого, і третього.* Стор. М. Пр. 18.

Троюда, -ди, *м.* Забіяка. Федьк.

Трою́дити, -джу, -диш, *гл.* Раздражать, растравлять. *До свого горя приливає ще людське, троюдить своє гаряче серце.* Мир. ХРВ. 387.

І. Трояк, -ка, *м.* 1) Монета въ 1/2 коп. 2) = **Троячка?** Г. Барв. 227. 3) Трехлѣтнее животное. *Місяць марець з трояка бика ріг збиває.* Ном. № 412.

ІІ. Трояк, -ка, *м.* = **Трійка.** Вх. Пч. II. 26.

Троякий, -а, -е = **Трояковий.** *Раду радили не єднакую, не єднакую, а троякую.* АД. І. 1. *Збірала трояке зілля на чари мені.* Чуб. V. 31.

Трояко, *нар.* = **Трояково.**

Трояковий, -а, -е. Троякій, тройной.

Трояково, *нар.* Трояко. *Живу, а не роджуся і трояково годжуся.* Ном. № 62, стр. 292.

I. Троян, -на, *м.* 1) Отецъ, имѣющій трехъ близнецовъ. Черк. у. 2) Тройка (лошадей). *Максим подарував Чіпці троян добрих коней.* Мир. ХРВ. 342. 3) Родъ танца. *Пустилась трояна, приспівуючи.* Г. Барв. 45. 4) Раст. Trifolium pratense L. ЗЮЗО. І. 139.

II. Троян, -на, *м.* = **Трійка.** Вх. Зн. 71. Троянда, ди, *ж.* Роза, Rosa centifolia L. ЗЮЗО. І. 134. L. Мкр. Г. О9. Ум. **Трояндочка.** *Рости, рости, трояндочко, не хилися.* Мил. 14 5.

Трояндовий, -а, -е. Свойственный розѣ, относящійся къ ней.

Трояндочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **троянда.**

Троянка, -ки, *ж.* Мать, имѣющая трехъ близнецовъ. Черк. у.

Троячка, -ки, *ж.* Кредитный билетъ въ 3 рубля. Екатериносл. у. *Пришліть мені хоч троячку.* Г. Барв. 499.

Труба, -би, *ж.* 1) Труба, музыкальный инструментъ. *Існрав мені три труби, да й усі три мідяні.* Макс. Ум. **Трубка, трубонька, трубочка.**

Трубач, -ча, *м.* Трубачъ. *Військовий трубач.* АД. І. 209.

Трубачів, -чева, -ве. Свойственный, принадлежащій трубачу.

Трубачувати, -чую, -єш, *гл.* Быть трубачомъ. Шейк.

Трубе́та, -ти, *ж.* = **Трембіта.** Гол. І. 8.

Трубити, -блю, -биш, *гл.* 1) Трубить, играть на трубѣ. *З голоду в кулак трубили.* Котл. Ен. 2) Громко лаять? *Перед весіллям пси труб'ят, а кури сумуют.* Фр. Пр. 151. 3) Разглашать. *Бог не трубить, коли чоловіка губить.* Ном. № 54. 1) Много ѣсть. Ном. № 12210.

Трубка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **труба.** 2) Раст. Cineraria palustris. Вх. Пч. II. 30.

Трубний, -а, -е. Трубный, относящійся къ трубѣ. *Трубним гласом возгреми.* Шевч.

Трубонька, трубочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **труба.**

Труд, -да, *м.* 1) Трудъ, работа. *Піду я, ще подивлюсь, де то мої тяжкії труда зостались.* Грин. II. 148. *Труда великого се діло стало.* Полт. у. *На чужий труд ласий не будь.* Чуб. І. 303. 2) = **Трут** = **Трутень.** Вх. Лем. 4 75.

Труджений, -а, -е. Добытый трудомъ. *Пшоно труджене.* Г. Барв. 4 84.

Трудити, -джу, -диш, *гл.* 1) Утруждать, утомлять. *На сторону би ходити, коника трудити.* Гол. *Сотні тисяч люду з здоровими до праці руками, котрі наче сам Бог, розгнівавшись, присудив труди ти на одного вельможного дармоїда.* Мир. ХРВ. 92, 2) = **Муляти.** *Мені трудить ногу.* Борз. у. *Як удариш палицею об тверде, то у руці трудить.*

Труди́тися, -джу́ся, -дишся, *гл.* Трудиться, работать. *Хто трудиться, той не журиться.* Посл.

Труднація, -ції, *ж.* Трудность. *Та се не велика труднація.*

Трудний, -а, -е. 1) Трудный, нелегкій, тяжелый, стоющій много труда, горя. *Пані, серце, се мої трудні гроші.... я позбувся жінки своєї.* Рудч. Ск. І. 163. 2) Удрученный. *Серце моє трудне! Чого ти бажаєш, що в тебе болить?* Шевч. *Трудний сяду і заплачу, що Ярини я не бачу.* Гол. III. 372. 3) Усталый. *Ой коню мій, коню, що ти такий смутний?*

Що ти із дороги прийшов такий трудний. Гол. *Мати з великої оруди та й гей трудні були.* Федьк. 4) Тяжело больной. *Там такий трудний чоловік, що навряд чи видужає.*
Трудни́ти, -дню, -ниш, *гл.* Затруднять.
Труднівки, -вок, *ж. мн.* Труды, хлопоты. *За сі труднівки.... налий із рук своїх вишнівки.* Алв. 37.
Трудність, -ности, *ж.* Трудность. Шейк.
Трудно́та, -ти, *ж.* = **Трудність.** К. Кр. 10.
Труднощі, -щів, *ж. мн.* Трудныя дѣла. Шейк.
Трудоватіти, -тію, -єш, *гл.* Разбухать, становиться больше въ объемѣ.
Трудовий, -а, -е. 1) Трудолюбивый, трудящійся. *Трудовий чоловік.* Черк. у. 2) Пріобрѣтенный трудомъ, заработанный. *Трудові гроші. Трудовий хліб.*
Трудовитий, -а, -е. 1) Требующій большого труда, многотрудный. Шейк. 2) Трудолюбивый. Шейк.
Трудовник, -ка, *м.* Труженикъ. Щог. Сл. 67. *Дайте ради Христа, трудовники Божії.* Харьк. Кіев. г.
Трудо́вниця, -ці, *ж.* Труженица. *Вона яка трудовниця!* Борз. у.
Трудяк, -ка, *м.* = **Трудовник.** Полт. г.
Трудячий, -а, -е. Трудолюбивый. Шейк.
Трудящий, -а, -е. 1) = **Трудячий.** *А трудяще, а чепурне, а роботяще.* Шевч. *Трудящий шукає долі, а доля шукає трудящого.* Г. Барв. 173. 2) Трудовой, заработанный трудомъ. *Трудяща копійка годує довіку.* Ном.
Труждатися, -даюся, -єшся, *гл.* Стараться, усердствовать. *Знать ти добре там труждався.* Котл. Ен. *Щирим серцем без лукавства перед Богом я труждався.* К. Псал. 39.
Труженний, -а, -е. Трудящій, дѣловой. *І худоба ота пропаде! достанеться чорту не труженому.* Лебед. у.
Труїти, трую́, -їш, *гл.* Травить, отравлять, давать яду. *Чим воно — знає його лиха година — труе, що так зараз і здохне собака.* Лебед. у.
Труйзілля, -ля, *с.* Ядовитое растеніе. Трумбета, ти, *ж.* = **Труба.** Гол. II. 612. См. **Трубета, трембіта.**
Трумбіта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* = **Трембітати.** *Та і возьмуть требіточки та ще й трумбітають.* Гол. II. 355.
Трумло, -ла, *с.* = **Труна.** *Коли б же я знала, коли буду вмірати, — сказала б я собі трумло збудувати.* Грин. III. 364.
Трумна, -ни, *ж.* = **Труна.** Мнж. 268. *Збудуй ми, милий, кедрову трумну.* Гол. IV. 457.
Труна, -ни, *ж.* Гробъ. *Ой умру я, мій миленький умру: зроби мені з клан-дерева труну.* Мет. 265. Ум. **Трунка, трунонька, труночка.** *Зроблю трунку з своїх дощок і принесу.* Г. Барв. 531.
Трунва, -ви, *ж.* = **Труна.** *Скажу собі ізробити кедрову трунву.* Гол. I. 221. Ум. **Трунвонька, трунвочка.**
Трунвовий, -а, -е. Гробовой. Шейк.
Трунвонька, трунвочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **трунва.**
Трунка, -ки, *ж.* Ум. отъ **труна.**
Трунковий, -а, -е. Относящійся къ напиткамъ.

Трунов, -нви, *ж.* = **Трунва.** Вх. Зн. 71.

Трунок, -нку, *м.* 1) Спиртный напитокъ. *Не жалуйте, діти, трунку дорогого, із двора не випускайте тверезим нікого.* К. Досв. 22. 2) Желудокъ. ЕЗ. V. 25. *Нездорово на трунок.* Харьк. г. *Чи я ззів чого такого недоброго, чи води холодної напивсь: щось на трунку погано. Випить чарку, то вино добре на трунок.* Черк. у. *Горілку добру у трунку чуть.* Черк. у. Ум. **Труночок.**

Трунонька, труночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **труна.**

Труночок, -чка, *м.* Ум. отъ **трунок.**

І. Труп, -пу, *м.* Трупъ. *О мур старою головою ударилась і трупом пала.* Шевч. 614. *Не вискочив Нечаїв кінь із ляцького трупу.* Лукаш. 110. **Трупом стати**. Умереть, околѣть. *Щоб трупом став до вечора, коли неправду кажу.* НВолын. у.

ІІ. Труп, *меж.* Крикъ ворона. Вх. Уг. 271.

Трупій, -п'я, -п'є. Свойственный трупу, принадлежащій ему. Шейк. **Труп'я голо́вка**. Paros caudatus. Вх. Пч. ІІ. 13.

Трупіна, -ни, *ж.* Слои древесины. Шух. І. 176.

Трупішати, -шаю, -єш, *гл.* Трухнуть, истлѣвать, гнить, уничтожаться. Шейк.

Трупкати, -каю, -єш, *гл.* О воронѣ: кричать. *Гавран трупкат.* Вх. Уг. 271.

Труповий, -а, -е. Трупный; наполненный трупами. *Та могила труповая.* Гол. ІІІ. 90.

Трупоїд, -да, *м.* Червь, поѣдающій трупы. Шейк.

Трупоїдний, -а, -е. Трупоядный, ѣдящій трупы. Шейк.

Труп'я, -п'я, *с.* соб. Трупы. *Там повно трупів, такого труп'я.* Драг. 308.

Трус, -су, *м.* 1) Трясеніе. 2) Землетрясеніе. *Трус великий по місцях* (буде). Єв. Л. XXI. 11. 3) Обыскъ. 4) Смятеніе, шумъ; страхъ. *Як ось трус, галас, крик!... ввесь двір загомонів.* Г. Арт. (1861. ІІІ. 82). *Такого трусу нагнали йому.*

Труса, -си, *ж.* Тревога, смятеніе. *За тим натовпом, клопотом та трусою, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 50). *Вчинив єси ясу і поміж панами великую трусу.* Шейк.

Трусак, -ка, *м.* = **Трусь.** Вх. Зн. 71.

Трусанина, -ни, *ж.* 1) Обыскъ. 2) Смятеніе, сумятица. *З самого світу у нас трусанина настала, приїхав мировий, дак і мого чоловіка забрато.*

Трусевий, -а, -е = **Струсевий.** *Трусеве перо.* Гол. ІІ. 58.

Трусик, -ка, *м.* Ум. отъ **трусь.**

Труси́ти, -шу́, -сиш, *гл.* 1) Отрясать, трясти. *Трусити в саду яблука.* МВ. (О. 1862. ІІІ. 69). *От прийшов той чоловік трусити* (вершу). Мнж. 121. *Трясця трусить.* Ном. **Дрантям трусити**. Ходить въ лохмотьяхъ. 2) Обыскивать, производить обыскъ. 3) **Ко́мін, сажу трусити**. Чистить печную трубу. *У п'ятницю не можно сажі трусити.* Грин. І. 17.

Труситися, -шуся, -сишся, *гл.* Трястись, дрожать. *Осичина тим труситься, що на її Скарійот повісився.* Ном. № 316. *Годі, бабо, труситися та лякатися.* Стор. М. Пр. 156.

Трусихвостка, -ки, *ж.* = **Трясихвістка 1.** Вх. Уг. 271.

Трусій, -сія, *м.* Производящій обыскъ.

Труска, -ки, *ж.* Обыскъ. *Поїхали вони до його на труску та й знайшли усе покрадене.* Новомоск. у.

Трускавка, -ки, *ж.* Раст. Pragaria collina Ehrh. Шейк.

Трускання, -ня, *с.* Трескъ, хрустѣніе. Шейк.
Трускати, -каю, -єш, *гл.* Трещать, хрустѣть. Шейк.
Трусли́н, -ну, *м.* Раст. Centaurea Scabiosa L. Анн. 91.
Трусни́к, -ка́, *м.* Заяцъ. Вх. Зн. 71.
Трусни́ця, -ці, *ж.* Лихорадка. Вх. Зн. 71.
Труснути, -ну, -неш, *гл.* Тряхнуть. Чуб. II. 320.
Трусок, -ску, *м.* 1) Мелкія щепки, отлетающія при рубкѣ дровъ. 2) Мелкій валежникъ. Сим. 203. *Далі в ліс, більше труску.* Драг. 194.
Трусок, -ску, *м.* Шкура съ полугодоваго еще не стриженнаго ягненка. Сумск. у.
Трусь, -ся, *м.* Кроликъ, Lepus cuniculus. Шейк. Вх. Зн. 71. Ум. **Трусик.**
Трусь-трусь, *меж.* для призыва кролика.
Труський, -а, -е. Тряскій. *Дорога труська.* Ком. II. *Труський кінь.* Черк. у.
Трусько, *нар.* Тряско. *Трусько їхати на возі.*
Труськом, *нар.* Рысцой. *Кінь біжить труськом.* Шейк.
Трут, -та, *м.* 1) = **Трутень.** Вх. Зн. 71. 2) Падающая звѣзда. Вх. Зн. 71.
Трута, -ти, *ж.* Ядъ, отрава. *Треба трути роздобути.* Шевч. Трута-зілля. Ядовитое растеніе. *Там ходила-гуляла, трути-зілля шукала.* Лукаш. 150. Ум. **Трутка.**
Трутень, -тня, *м.* Трутень. Шейк. Вх. Зн. 71.
Трутизна, -ни, *ж.* Отрава. Драг. 185. *Дання гірше трутизни.* Ном. *Щоб ти мі та не дала трутизни якої.* Гол. I. 292.
Трути́знина, -ни, *ж.* = **Трутизна.** Угор.
Трути́на, -ни, *ж.* = **Трути́зна.** *Ой ти, дівчино, смійся, не смійся, та либонь же я в тебе трутини наївся.* Чуб. V. 435. Ум. **Трути́нонька.**
Трутити. См. **Тручати.**
Трутівка, -ки, *ж.* = **Трутизна.** *Чи ти мене вчаровала, чи трутівки дала?* Гол. I. 290.
Трутка, -ки, *ж.* Отрава. Также отрава для рыбъ. См. **Трійка.** Вх. Зн. 26.
Трутник, -ка, *м.* 1) Отравитель. Рк. Левиц. 2) Раст. Polyporus igniarius Fr. ЗЮЗО. I. 132.
Трутнів, -нова, -ве. Относящійся, свойственный трутню. **Трутнева матка.** Пчела, способная класть яички только на трутней.
Трутовець, -вця, *м.* Бабочка, Maeroglossa faciformis. Шейк.
Тру́фель, -фля, *м.* Tuber cibarium Sibth. Шейк.
Трух, -ха, *м.* Рысь, конская побѣжка. *Кінь біжит у трух.* Вх. Зн. 71.
Трух-трух! *меж.*, выражающее бѣгъ лошади рысью.
Труха, -хи, *ж.* 1) Измельченное сѣно. Шейк. 2) Кроликъ, Lepus cuniculus. Вх. Пч. II. 6.
Трухан, -на, *м.* Индюкъ. Шейк. Вх. Зн. 71.
Тру́хання, -ня, *с.* Ѣзда рысцой. Шейк.
Труханя, -ні, *ж.* = **Труха 2.** Вх. Пч. II. 6.
Труха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Ѣхать рысцой. *Кінь трухает.* Вх. Зн. 71.
Трухи́-трухи́! *меж.* для выраженія длительнаго бѣга рысцой. Шейк.
Трухлий, -а, -е. Трухлый, гнилой (о деревѣ и пр.). Шейк. *Трухле дерево.* Г. Барв. 416.
Трухли́на, -ни, *ж.* = **Трухло.** Ум. **Трухли́нка.**
Трухло́, -ла, *с.* Порохно, вещество, превратившееся въ прахъ. Шейк.

Трухлобокий, -а, -е. Со сгнившимъ бокомъ. *Хата батьківська трухлобока лежить.* Г. Барв. 252.

Трухлявий, -а, -е. Трухлый, гнилой (о раст.). *Трухлявий пень.* Стор.

Трухлявина, -ни, *ж.* = **Трухло.** Ум. **Трухлявинка.**

Трухлявіти, -вію, -єш, *гл.* Трухнуть, становиться трухлымъ.

Трухлятина, -ни, *ж.* Гниль въ деревѣ. *Покої були старі: в їх тхнуло трухлятиною.* Левиц. Пов. 100.

Трухні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Гнить, трухнуть. Вх. Зн. 16.

Тру́хнути, -ну, -неш, *гл.* = **Трухніти.** *Млію я, трухне моє серце.* Г. Барв. 201.

Трухну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Тряхнуть. *Як трухнуть, а гроші й посипались.* Грин. І. 43. *Яблука поспіли; він трухнув, — всі осипались.* Драг. 131.

Трухцем, *нар.* Рысцой. Шейк.

Труча́ння, -ня, *с.* Толканіе. Шейк.

Труча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **тру́тити, -чу, -тиш,** *гл.* Толкать, пихать, толкнуть, столкнуть. *Не тручай, а то впаде.* Каменец. у. *Дурня на голову тручай, а він на ноги паде.* Ном. № 6189. *Трутив, як дурного з мосту.* Ном. *Синойка вхопила.... в Дунай го трутила.* Гол. І. 90.

Труча́тися, -ча́юся, -єшся, *гл.* Толкать другъ друга. *Плигали, дрочились, тручались.*

Трушко́м, *нар.* Рысцой. *Побіг трушком на поле.* О. 1862. VIII. 25.

Трьопота ? *Червоні чижемки, што ви наробили? В Крочунові на помості трьопоти ходили.* Гол. ІІ. 438. См. **Тропота.**

Трьохбокови́й, -а, -е. Трехгранный. *Трьохбокове скло.* Ком. II. 83.

Трьохголо́вний, -а, -е. Трехголовый. *Трьохголовний змій.* Мнж. 16.

Трьох-зілля, -ля, *с.* = **Тройзілля.** *Покидай, козаче, трьох-зілля копати, потішайся Марусі вінчати.* Грин. III. 236.

Трьохпудови́й, -а́, -е́. Трехпудовый. *Трийчі на день пекла хліб з трьохпудової діжі.* Г. Барв. 242.

Трьохскладови́й, -а́, -е́. Трехсложный. *Трьохскладові слова.* О. 1862. 1. 68.

Трю́мкати, -каю, -єш, *гл.* Бренькать (по струнамъ). *Взявся за бас і почав трюмкати.* Св. Л. 231.

Трюх-трюх! *меж.,* выражающее бѣгъ рысью. *От вовк мерщій до Бога — трюх-трюх, так біжить.* Рудч. Ск. І. 1.

Трюхати, -хаю, -єш, *гл.* Ѣхать или бѣжать рысцой. *Худі коні о. Хведора зовсім потомились і ледві трюхали, в'їжджаючи в ворота.* Левиц. І. 457.

Трюхи́, *меж.* = **Трюх-трюх!** *Народ біг навзаводи, а инший трюхи.* КС. 1882. IV. 171.

Трюхикати, -каю, -єш, *гл.* = **Трюхати.**

Трюхо́м, *нар.* Рысью. *Трюхом біжить кінь.* Каменец. у. Ум. **Трюшко́м.** Чуб. II. 590.

Трям, -му, *м.* Чаще употр. въ ум. формѣ **трямо́к**. 1) Въ жилой комнатѣ: перекладины подъ потолкомъ. ЗОЮР. І. 79. К. ЧР. 427. *Приніс чоловік гроші, двадцять п'ять рублів. Я забрала.... і так у папері на трямку й положила.* Г. Барв. 267. Въ сараѣ: перекладина отъ одной стѣны къ другой, поверхъ стѣнъ; на чердакѣ или въ крышѣ сарая то-же, что и **бантина**. Рудч. Ск. І. 67. *Рядно висіло в хліві на трямкові.* Новомоск. у. *Той лом лежав у них на горищі на трямку, або сказать, на бантині.*

Новомоск. у. 2) *мн.* **Трямки́**. Часть ткацкаго станка: стойки съ перекладинами для подвѣшиванія блоковъ. Вас. 166.

Трямок, -мка, *м.* См. **Трям.**

Трясавина, -ни, *ж.* Топкое мѣсто, трясина.

Трясави́ця, -ці, *ж.* 1) = **Трясавина.** 2) *Лихорадка.* Грин. II. 34.

Трясени́ця, -ці, *ж.* Солома мелкая, остающаяся отъ обтряхиванья околоту. *Три копи трясениці.* Каменец. у.

Тряси́дупа, -пи, *ж.* Пт. Трясогузка, Motacilla. Вх. Пч. II. 12.

Трясихвістка, -ки, *ж.* 1) = **Трясидупа.** Вх. Пч. II. 12. 2) Пт. Lusciola phoenicurus (и tithys). Вх. Пч. II. 12.

Тряска, -ки, *ж.* Раст. Equisetum, хвощъ. Вх. Лем. 475.

Тря́скати, -каю, -єш, *гл.* Хлопать. *Аби Біг ласкав, а батіг тряскав.* Ном. № 1276.

Тряснути, -ну, -неш, *гл.* Хлопнуть. *З батога тряснув.* Св. Л. 134.

Трясовина, -ни, *ж.* Топь, топкое мѣсто. Павлогр. у. *Так чобіт і грузне — трясовина.* Константиногр. у.

Трясови́ця, -ці, *ж.* = **Трясавиця 2.**

Трясолупки, -пок, *ж.* Раст. Capsella Bursa pastoris Moench. Вх. Пч. I. 9.

Трясти, -су, -сеш, *гл.* Трясти. *Не диво багатим скарбом трясти.* К. (О 1862. III. 23). *Неначе трясця його трясло.* Стор. М. Пр. 88. **Руб'ям трясти**. Ходить въ рубищѣ, въ лохмотьяхъ. *Треба прясти, щоб руб'ям не трясти.* Ном. № 7199.

Трястися, -суся, -сешся, *гл.* Трястись. *«Де цимбали? Грай, псявіро!» Аж корчма трясеться.* Шевч.

Трястя, -ті, *ж.* = **Трясця.** Котл. Ен. III. 13. *Мене трястя схопила та трясе так, що мені гості не в думці.* Левиц. I. 420.

Трясулька, -ки, *ж.* Раст. Thalictrum angustifolium Jacq. Анн. 352.

Трясучка, -ки, *ж.* 1) *Лихорадка.* Угор. 2) Раст. Brisa media L. ЗЮЗО. I. 114.

Трясця, -ці, *ж.* 1) *Лихорадка.* Ном. № 12284. *Йому годи як трясці, а все бісом дивиться.* Посл. *Трясця нашим ворогам.* Чуб. 2) Въ переносн. знач. Ничего, шишъ. *На нозі сап'ян рипить, а в борщі трясця кипить.* Ном. № 11191.

Трясявина, -ни, *ж.* = **Трясовина.** НВолын. у.

Ту, *нар.* = **Тут.** Гол. II. 57. *А його ту не було?* Каменец. у.

Тубілець, -льця, *м.* Туземецъ.

Тубільний, -а, -е. Туземный, мѣстный. Левч. 72.

Туболка, -ки, *ж.* Туземка. Шейк.

Тувальня, -ні, *ж.* Полотенце. Вх. Зн. 71.

Туга, -ги, *ж.* Горесть, печаль. *Волить моя голівонька, ще й серденько в тузі.* Рудч. Чп. 87. *Він їм тугу розганяє, хоч сам світом нудить.* Шевч. *Стала к їх серцям велика туга налягати.* Макс. Ум. **Туженька, тугонька.** *Серцю туженьки завдав.* Гол. I. 188.

Туга, -ги, *ж.* Радуга. Угор.

Тугий, -а, -е. 1) Тугой, упругій. *Щоб була туга як коліно.* (Посадивши капусту, примовляють). Ном. № 261. 2) Крутой, густой. *Туга грязь.* 3) Твердый (о камнѣ). Шух. I. 13. 4) Сильный, крѣпкій, суровый. *Туга зимойка.* Гол. 5) Несговорчивый, упрямый, крутой. Левиц. Пов. 72. *Я чоловік не тугий: дасте 25 карбованців, то й ваш кінь.*

Каменец. у. 6) О рѣчи: тяжелый. *Уся мова його була якась туга, лемехувата.* Левиц. I. 163. Ум. **Тугенький, тугесенький.**

Тугісінький, -а, -е. Ласкательно и преимущ. о малыхъ предметахъ: совсѣмъ тугой.

Тугісінько, *нар.* Ласкательно и преимущ. о малыхъ предметахъ: совсѣмъ туго.

Туго, *нар.* Туго. *Дитина сповита, та й не туго й новенькою свитиною вкрита.* Шевч. Ум. **Тугенько, тугесенько.** *Сідлай мене тугенько.* Мнж. 34.

Туговка, -ки, *ж.* Раст. Achyrophorus maculatus Scop. Шейк.

Тугонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **туга.**

Тугоший, -я, -є. Имѣющій крѣпкую шею. *На Бога він піднявся тугоший.* К. Іов. 34.

Тугшати, -шаю, -єш, *гл.* 1) Дѣлаться туже. 2) = **Тужавіти.** *Грязь від морозу тугшає.*

Тугший, -а, -е. Сравн. ст. отъ **тугий.**

Туди, *нар.* Туда. *І сюди гаряче, і туди боляче.* Посл. **А я й не туди то!** А мнѣ и невдомекъ.

Тудийка, тудіка, *нар.* Вотъ туда. Вх. Зн. 10.

Тудою, *нар.* Въ ту сторону, того дорогою. МВ. (КС. 1.902. X. 142). *Ото якось там знову купці їхали тудою, та й до їх заїхали.* Рудч. Ск. II. 98. См. **Сюдою.**

Туж, *нар.* 1) Слѣдомъ. *А собака туж за ним.* Шейк. 2) Вотъ-вотъ. *Аж тут і на дворі туж-туж уже світає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84).

Тужавіти, -вію, -єш, *гл.* Густѣть, крѣпнуть. *Гріє сонце, а надто й вітер, то й тужавіє грязь.* Могил. у.

Тужаночка, -ки, *ж.* Печаль. *Тільки тужаночки, що жінки немає.* Лукаш. 149.

Тужба, -би, *ж.* = **Тужіння.** *Я прийшов до них, а там така тужба та плач.* Александров. у. (Залюб.).

Туженька, -ки, *ж.* Ум. отъ **туга.**

Тужити, -жу, -жиш, *гл.* Плакать съ причитаніями. *І жив — не любила, і вмер — не тужила.* Ном. № 8331. *Ой чи тужить моя мила по мені?* Мет. 242.

Тужіння, -ня, *с.* Плачъ съ причитаніями. *Тужіння по мертвому.*

Тужливо, *нар.* Тоскливо, грустно. *Грав він раз весело, а відтак знов сумно, тужливо.* Федьк.

Тужний, -а, -е. Грустный, горестный.

Тужно, *нар.* Грустно. *Як оддам я тебе в службу, головонці тужно.* Чуб. V. 678. *Тужно поглядає.* Млак. 91.

Туз, -за, *м.* Тузъ, карта съ однимъ очкомъ. КС. 1887. VI. 403. *Той тузами обирає свата в його хаті.* Шевч.

Тузати, -заю, -єш, *гл.* Бить, тузить.

Тузатися, -заюся, -єшся, *гл.* Возиться, толкать другъ друга, бороться, спорить. *Жінка кричить: давай мені віжки! А я кажу: сам поганятиму! Тузались отак собі обоє, тузались.* Грин. II. 179. *Дітвора почала тузатись — кому ноту закинути.* Св. Л. 42. *Вони там проміж себе тузались: той правив гроші, а в того либонь не було.* Павлогр. у.

Тузінь, -ня, *м.* Дюжина, двѣнадцать штукъ. Каменец. у. *Тут нема цілого тузіня.* Шейк.

Тузка, -ки, *ж.* ? Сидящей въ тюрьмѣ говорятъ: *Сиди в піску да їж тузку, да пий холодную воду.* Нп. (О. 1861. X. 82).

Тузлук, -ка, *м.* 1) Щелокъ для бученія бѣлья. *Положи сорочку в тузлук.* Лебед. у. 2) Разсолъ, въ которомъ солятъ рыбу. Черном.

Тузува́ти, -зу́ю, -єш, *гл.* Тормошить. *Стягли ляшка свині з коня, стали тузувати.*

Тузяка, -ки, *м.* Ув. отъ **туз.**

I. Туй, *нар.* 1) Здѣсь, тутъ. *Кед єсь видів туй да кого, било го імати.* Гол. III. 227. 2) **Туй, туй-туй**. Сейчасъ, вотъ-вотъ. *Як мій ґазда прийде, то ви туй згинете.* Драг. 261. *Він, здається, туй-туй умре.* Шейк.

II. Туй, *меж.* Крикъ на звѣря, подобный крику: тю! Вх. Зн. 71.

Туйкання, -ня, *с.* Крикъ: туй-туй!

Туйкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать туй-туй, науськивать.

Тук, -ка, *м.* 1) Жиръ. *Туком уста їх захрясли.* К. Псал. 145. 2) Плодородіе, изобиліе. *Вінцем благим вінчаєш літо, де ступиш, туком наповняєш.* К. Псал. 145. *Упивсь від тука цієї господи.* Ном. № 12042.

Тук! *меж.* Стукъ! *Прийшов же я під віконце — тук, тук!* Чуб. V. 173.

Тукати, -каю, -єш, *гл.* Ударять, стучать равномѣрно. *Дятел тукає в дерево.* Шейк. *Прийшов же я під віконце — тук, тук! «Вийди, дівчино, бо я вже тут». — Ой не тукай, гультаю, не тукай!* Чуб. V. 173.

Туле́ник, -ка, *м.* Разновидность книша 1. МУЕ. III. 160.

Тулити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Прижимать, прикладывать, прилагать. *Кожну сорочку тулила вона до лиця, до сухих безслізних очей.* Левиц. I. 37. *Тулила, неначе ненька свою дитину до грудей.* Стор. М. Пр. 16. *Подобалось душі вашій кріпацтво, так ви його і до християнства тулите.* О. 1862. VI. Кост. 12. 2) Складывать, сжимать, свертывать. *Книші тулить.* Сим. 201.

Тули́тися, -лю́ся, -лишся, *гл.* Жаться, прижиматься, льнуть. *Переполохані панянки тулились по кутках.* Стор. М. Пр. 82. *Оце тобі, горобчику, так не вчись, до чужої голубоньки не тулись.* Гліб. *Жене тебе неволя з України, із рідним словом тулишся мов злодій.* К. ХП. 73.

Тулійка, -ки, *ж.* = **Облімок.** Вас. 163.

Тулія, -лії, *ж.* = **Лійка 3.** Шух. I. 169.

Туловатися, -луюся, -єшся, *гл.* ? *Будемо ся туловати, вби люде не знали.* Гол. III. 240.

Тулуб, -ба, *м.* Туловище. Борз. у. *Текли річки все кровавиї, мостили мости все тулубами, козацькими все головами.* Лукаш. 69. (У відьом) *тільки душа вилітає, а тулуб їх зостається.* Г. Барв. 55. Ум. **Тулубе́ць.**

Тулубастий, -а, -е. О тулупѣ, свиткѣ: мѣшковидный, безъ таліи. Чуб. VII. 420, 421, 431.

Тулубе́ць, -бця, *м.* 1) Ум. отъ **тулуб.** 2) Внѣшняя оболочка, покровъ. *Кавун щось вигризло, тільки тулубець остався.* Лебед. у. *Аж там лежить жаб'ячий тулубець.* Рудч. Ск. II. 103.

Тулук, -ка, *м.* 1) Медвѣжонокъ, волченокъ. *Вовчиха начинить тулуки. Медведиха ужеребила тулуки.* Шух. I. 212. 2) = **Тулун.** О. 1862. V. Кух. 39.

Тулумбас, -са, *м.* Старинное музыкальное орудіе въ родѣ литавръ. *Списи блищать, шапки рябіють, б'ють тулумбаси. Сердюки по полю скачуть.* Греб. 343.

Тулун, -на, *м.* Кожа козы, снятая цѣльною, — служить какъ мѣшокъ для муки или соли. О. 1862. V. Кух. 39.

Тулуча, -чати, *с.* = **Тулук 1.** Вх. Зн. 71.

Тульпан, -на, *м.* Тюльпанъ, Tulipa. *Китицями висіли пуп'янки тульпанів.* Левиц. І. 427.

Тульпановий, -а, -е. Тюльпанный.

Тулюпан, -на, *м.* = **Тульпан.** Константиногр. у.

Туля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Скитаться, слоняться. Левч. 147. *Ти туляєшся, не хочеш іти.* НВолын. у. *Що-вечора тутенька туляюся, світом нужу.* МВ. (О. 1862. І. 74). *Сірома по під тинню згорблена тулялась.* Щог. В. 1.

Тума, -ми, *ж.* 1) Овца: помѣсь шпанской овцы или **шльо́нки** съ простой. Борз., Павлогр. у.у. 2) Человѣкъ смѣшанной породы: одинъ изъ родителей турокъ или татаринъ, а другой — украинецъ. *Христіяне і туми зъ христіянъ въ Кримѣ родившіися.* Величко, Лѣт. II. 376. *Вродився тумою від руської бранки.* К. ЦН. 219. *Козак-тума зведе з ума, не буде любити.* Нп. Г. Барв. 222. *Тума танчик водила. Що виведе, то і стане, на дівочок погляне.* Мет. 299. **Тумо́ю** называютъ хмураго неразговорчиваго человѣка. *Якийсь нелюдний, неговіркий, якась тума з його.* Мир. ХРВ. 35.

Туман, -ну, *м.* 1) Туманъ. *Над ним хмарою чорніє туман тяжкий.* Шевч. **Тумана перти**. Дурачить, врать. Св. Л. 174. **Туман навести на ко́го**. Обморочить, отуманить. *На тебе десь туман у Литві навели.* Греб. 384. 2) Весенняя хороводная игра. Мил. 49. Ум. **Туманочок.** Шевч. 95, туманець.

Туманити, -ню́, -ниш, *гл.* Дурачить, морочить. *Хто його там думав сватались; так тільки туманив людей.* Левиц. Пов. 44. *Людей туманити.* МВ. (О. 1862. III. 37). *І не зводив з ума, не туманив дочку молодую.* К. МБ. XII. 278.

Туманитися, -ниться, *гл.* Показываться туману, дѣлаться туманно. *Ой хмариться, туманаться і дощ капотить.* Нп. Харьк.

Тумані́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* 1) Казаться какъ бы въ туманѣ, покрываться туманомъ. *На лісі туманіє.* Черк. у. 2) Одурѣвать, до одурѣнія доходить отъ скуки, одуряющей работы, неотвязной мысли и пр. *З похмілля туманіла.* Мкр. Н. 4. *Лучче б жару червоного у руку набрала, як мені довелось тумані́ти коло її русої коси.* МВ. (О. 1862. III. 41). *У його не гуляли, тільки туманіли, мов нудились під арештом і в турмі сиділи.* Мкр. Н. 32. *Туманів, туманів та таки й не пригадав, як зробити.* Черк. у. *Не будем туманіти між простацтвом.* К. ПС. 84.

Туманний, -а, -е. Туманный.

Туманочок, -чку, *м.* Ум. отъ **туман.**

Туп-туп, *меж.*, выражающее топаніе, топъ-топъ! *Туп-туп ніженьками, дзень-дзень підківками.* Нп.

Тупа, -пи, *ж.* = **Ступа.** *Іди, іди, сивий коню, тихою тупою.* Лукаш. 28.

Тупак, -ка, *м.* 1) Тупое орудіе. Шейк. Вх. Зн. 71. 2) Тупой человѣкъ. Шейк. Вх. Зн. 71.

Тупало, -ла, *об.* Человѣкъ топающій. Шейк.

Тупання, -ня, *с.* Топанье.

Тупати, -паю, -єш, *гл.* 1) Топать. 2) Ходить, стуча ногами, ходить не переставая, топтаться. *Дідусь у господі тупав.* Г. Барв. 196. 3) Ухаживать, заботиться, хозяйничать. Шейк. *Як є коло чого тупать, то є що й хрупать.* Чуб. І. 230.

Тупець, -пця, *м.* = **Тупак.** Шейк. Вх. Зн. 71.

Тупий, -а, -е. 1) Тупой, не острый. *Тупий ніж.* 2) Неостроконечный. *Коротке лице з коротким носом і тупою бородою.* Левиц. Пов. 10. 3) Тупой, неспособный.

Тупик, -ка, *м.* Затупленный кусокъ косы, которымъ обираютъ шерсть съ кожи. Вас. 157.

Тупи́ти, -плю́, -пиш, *гл.* Притуплять, тупить. *Нащо ти ножа тупиш?*

Тупиця, -ці, *ж.* = **Тупак.** Вх. Зн. 71. *Як добре плече, то й тупиця січе.* Шейк.

Тупі, *меж.* которымъ ободряютъ дѣтей стать на ноги. Шейк. Ум. **Тупіньки.**

Тупій, -пія, *м.* 1) Спинка, тупая сторона ножа. 2) = **Тупиця.**

Тупіньки. Ум. отъ **тупі.**

Тупісінький, -а, -е. Совершенно тупой. Шейк.

Тупісінько, *нар.* Совершенно тупо. Шейк.

Тупісічкий, -а, -е = **Тупісінький.** Шейк.

Тупісічко, *нар.* = **Тупісінько.** Шейк.

Тупість, -пости, *ж.* Тупость. Шейк.

Тупіти, -пію, -єш, *гл.* Тупѣть, дѣлаться тупымъ. Шейк.

Тупішати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться тупѣе.

Тупіяка, -ки, *ж.* = **Тупиця.**

Тупкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Топтаться на одномъ мѣстѣ; топать. 2) Хлопотать. *Панна Фрузина за його тупкає перед паном.* Св. Л. 70.

Тупкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Хлопотать, ухаживать. *Я тупкую коло його, а він мені й спасибі не скаже.*

Тупнути, -ну, -неш, *гл.* Топнуть. *Серед степу тупне кінь ногою.* Шевч. 16. *Треба й на свого философа тупнути раз та другий.* Левиц. Пов. 76.

Тупо, *нар.* Тупо.

Туподумство, -ва, *с.* Тупоуміе, тупость мысли. К. Дз. 188.

Тупоносий, -а, -е. Имѣющій не острый носъ. Шейк. *Оси, оси, які ви тупоносі! принесіть мені меду.* Ном. № 330.

Тупонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно топнуть. Шейк.

Тупори́лий, -а, -е. Тупорылый, имѣющій тупое рыло; глупый. *Тупорилі віршомази.* Шевч.

Тупота́ння, -ня, *с.* Топотъ.

Тупота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* Топать, стучать ногами. *Тупочуть коні.* МВ. (О. 1862. III. 46). *Об землю тупотав ногами.* Котл. Ен. II. 19.

Тупоті́ння, -ня, *с.* = **Тупотання.** *Крик, свистіння й тупотіння лилося таки з того краю.* Левиц. Пов. 139.

Тупоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Тупотати.** *Росердився мій миленький аж ногами тупотить.* Нп.

Тупотня, -ні, *ж.* Топотъ ногами, ходьба. *Тут ржання кінське з тупотнею.* Котл. Ен. V. 63. *Почули вони позад себе гомін і тупотню.* Стор. МПр. 119.

Тупо́тнява, -ви, *ж.* Топотъ. *Як турнуть коні, то така тупотнява, що аж земля стугонить.* Лебед. у.

Тупохо́дий, -а, -е. О лошади: имѣющій медленный шагъ. *Кінь тупоходий.* Волч. у.

Туптати, -пчу, -чеш, *гл.* Топтаться, ходить взадъ и впередъ. *Я, прийшовши із дороги, тупчу коло хати.* Лукаш. 141.

Тупу-тупу, *меж.*, выражающее топотъ. *Тупу-тупу ногами, сколю тебе рогами.* Рудч. Ск. I. 44.

Тупцюва́ння, -ня, *с.* 1) Топаніе, отупаніе. 2) — **коло кого**. Ухаживаніе хлопоты.

Тупцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* 1) Ходить, топая, ступать, топтаться. 2) — **коло кого**. Ухаживать.

Тупцюватися, -цююся, -єшся, *гл.* Переступать съ ноги на ногу.

Тупцяння, -ня, *с.* = **Тупцювання.** *Юрба хлопців, їх тупцяння і їх підлесливість.* Левиц. Пов. 308.

Тупцяти, -цяю, -єш, *гл.* 1) Ходить. *Він часто по баб'ячій тупцяв по хаті.* Левиц. І. 478. 2) — **коло кого**. Ухаживать, присматривать. *Як візьме коло його панькати, тупцяти.* Левиц. І. 139. См. **Тупцювати.**

Тур, -ра, *м.* 1) Туръ, Bos primigenius. КС. 1887. І. 65 — 90. Ном. № 5296. *На лощині пасеться стадо турів.* К. Оп. *Так замерзло, хоч тури гони.* Ном. *Грім такий, що хоч тури гони, так не почують.* Ном. № 562. 2) Жукъ-олень, Lucanus Servus. Вх. Пч. І. 6. 3) **Тура дати**. Говорится о плотахъ, когда съ разбѣга ударятся о берегъ. Канев. у. 4) Тур-царь. Турецкій царь. Гол. II. 30.

Туралий, -а, -е. Обращающій вниманіе, осмотрительный. *Лесьо молоденький, на те не туралий.* Гол. III. 39.

Тура́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* Обращать вниманіе. *Та того козак, того Нечай, того не турає.* АД. II. 71. *Собаки брешуть, а він і не турає.* Борз. у. *Кошеня й не турає, що собаки брешуть.* Борз. у.

Тура́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* Медлить? *Жеби сме ся не турали, дома нічку ночували.* Гол. II. 139.

Турба, -би, *ж.* Безпокойство, хлопоты. *Та й спать ляже, втомившися турбою такою.* Шевч.

Турбани́на, -ни, *ж.* Безпокойство, хлопоты. *Турбанини багато було.*

Турбація, -ції, *ж.* Безпокойство, хлопоты. *Сідайте, турбації не заживайте.* Котл. Ен. V. 13. *От мені велика турбація.* Ном. № 4987.

Турби́ль, -ля, *м.* Толпа, стая, куча. Желех. *Як ся зробили турбильом великим сто дяболів до нього....* Драг. 277.

Турбо́та, -ти, *ж.* Безпокойство, тревога. *Ой зглянься на люю турботу, молю тебе, благаю.* К. Псал. 61.

Турбува́ння, -ня, *с.* Безпокойство, причиненіе безпокойства.

Турбува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* 1) Безпокоить, утруждать. *Не турбуй бо мене своїм проханням.* 2) Безпокоиться, утруждаться. *Нехай батько не турбує, мені вінця не купує.* Нп. 3) Волновать, возмущать. *Бога прохали, щоб він моря не турбував.*

Турбуватися, -буюся, -єшся, *гл.* Безпокоиться, тревожиться, волноваться. *Купуй сукню шиту і хату щиту, та й не турбуйся.* Ном. № 8114. *Не турбуйся, моя дівчино, о своїй пригоді.* Чуб. V. 1201. *Не турбуйся ж ти, наша матінко, нами, як підростуть крильця, то розлетимося й сами.* Мет. 358.

Турбук, -ка, *м.* = **Тербук.** Браун. 14.

Турготі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Гремѣть, стучать.

Тургун, -на, *м.* Раст. эстрагонъ, Artemisia dracunculus L. Анн. 48.

Туре́нка, -ки, *ж.* Ум. отъ **турня.**

Турецький, -а, -е. 1) Турецкій. *Турецька каторга.* Макс. 2) **Турецьке про́со**. Amaranthus caudatus L. 3) **Турецький сльоз**. Malva selvestris L.

Туреччина, Турещина, -ни, *ж.* Турція. *Пішов москаль в Туреччину.* Шевч.

Турити, -рю, -риш, *гл.* Гнать. Чуб. II. 286. *Ігнатко безп'ятко з гори свині турить.* Ном. № 224, стр. 297.

Туритися, -рюся, -ришся, *гл.* Гнаться. *Бігла лисичка по лісу, турилась за куріпками.* Грин. II. 238.

Туриця, -ці, *ж.* 1) Самка тура. Шейк. Вх. Пч. II. 5. Мил. 162. 2) Грязь, въѣвшаяся въ тѣло, слой грязи на тѣлѣ. Могил. у. *Колись і я був біленький як панич, а тепер туриця чорноморська покрила вид.* Черном. 3) Вотря, мелкія частицы дерева, выпадающія при сверленія. Волч. у. (Лобод.). 4) Раст. а) Echinospermum lupulla. Мнж. 193. б) Xanthium strumarium. Лв. 102.

Турище, -ща, *с.* Ув. отъ **тур.** *Дикий турище трохи не підняв на свої криві роги.* Морд. Пл. 97.

Турів, -рова, -ве. Принадлежащій, относящійся къ туру. *Турів ріг.* К. Псал. 52.

Туркавка, -ки, *ж.* Птица Columba Turtur L, горленка. Шейк. Вх. Пч. II. 19. Ум. **Туркавонька, туркавочка.**

Туркавчин, -на, -не. Свойственный, принадлежащій горленкѣ. *Туркавчине гніздо.* Шейк.

Туркало, -ла, *с.* 1) = **Туркавка.** 2) Твердящій постоянно объ одномъ и томъ же. Шейк.

Туркання, -ня, *с.* 1) Воркованіе горлицы, туркавки. Шейк. 2) Толкованіе одного и того-же. *Набридли і синові жінчинії туркання.* Чуб. II. 434.

Туркати, -каю, -єш, *гл.* 1) О горленкѣ: ворковать. Шейк. 2) Твердить не переставая, говорить не переставая все о томъ же. О. 1862. VI, 61. *Туркав йому, туркав, поки він таки послухав мене.*

Туркатий, -а, -е. — віл. = **Турко.** Мнж. 193.

Туркененька, -ки, *ж.* Ум. отъ **туркеня.**

Туркенин, -на, -не. Принадлежащій турчанкѣ, свойственный ей. Шейк.

Турке́ниця, -ці, *ж.* = **Туркеня.** *Загадала їй туркениця три діла.* АД. I. 287.

Туркенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **туркеня.**

Туркеня, турки́ня, -ні, *ж.* 1) Турчанка. *У туркені на тім боці хата на помості.* Шейк. 2) Родъ крупныхъ сливъ. Шейк. Ум. **Туркенька, туркененька, турки́нонька.** АД. I. 291.

Турків, -кова, -ве. Принадлежащій турку. Желех.

Туркіт, -коту, *м.* Стукъ, шумъ. Желех.

Турко, -ка, *м.* Названіе вола съ рогами, расходящимися съ основанія, а со средины загнутыми внутрь такъ, что концы ихъ почти сходятся. КС. 1898. VII. 45.

Туркот, туркут, -та, *м.* 1) Порода голубя, турманъ. *Ходить туркот волохатий. Попотурчи, туркоте.* Ном. № 2732. *Позирав, ходив як туркут, голуб волохатий.* Мкр. Н. 30. 2) Ворчунъ, сварливый человѣкъ. Шейк.

Туркота́ння, -ня, *с.* 1) Воркованіе. 2) Ворчаніе. 3) Толкованіе одного и того же. 4) Стукъ.

Туркота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* 1) Ворковать. *В лузі туркотала горлиця.* Левиц. I. 113. 2) Ворчать. 3) Твердить одно и то же. 4) Стучать; барабанить. *Щось гуркотит і туркотит.* Гол. III. 464. *Барабан туркоче.* Мир. ХРВ. 145.

Туркоті́ння, -ня, *с.* = **Туркотання.**

Туркотів, -това, -ве. Принадлежащій: а) турману; б) ворчуну. Шейк.

Туркоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Туркотати.** *Голубка сивая да все туркотіла.* Грин. III. 617. *Послухавсь син, — мабуть густо та часто туркотіла жінка.* Чуб. II. 434.

Туркут. См. **Туркот.**

Турли́ти, -лю́, -лиш, *гл.* = **Турити.**

Турлук, -ка, *м.* Земляной кирпичъ. Шейк.

Турлучний, -а, -е, турлучній, -я, -є. О зданіи: изъ плетня, обмазаннаго глиной. Поп. 52. *Турлучня хата.* Черном.

Турля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Толкать; гонять. См. **Туряти.** *Баба її турляє: хоч би ти причепурилась.* Рудч. Ск. II. 48. *Турляв один одного, аж сторч летіли. Сама ганяє, жениха турляє, — купує, крає.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Турма, -ми, *ж. соб.* Стадо овецъ. Фр. Пр. 9. *Турма вже йде з поля.* Каменец. у. *Що то в полі за димове?... чи вівчарі турми гонять?* Гол. I. 38. Ум. **Турмонька, турмочка.** *Овець турмонька.* Гол. II. 60.

Турма, -ми, *ж.* Тюрьма. Драг. 202. *Турма велика і кріпко збудована, та чорт їй рад.* Ном. № 967, стр. 283. *Обід поставив.... турмам і старцям.* Міф. Г. 69.

Турмак, -ка, *м.* Узникъ, сидящій въ тюрьмѣ. НВолын. у.

Турмонька, турмочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **турма.**

Турнаш, -ша, *м.* Большая льдина. Вх. Зн. 72.

Турну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Толкнуть; послать, погнать. *Щоб тебе лють турнула.* Пом. № 3738. *Турнув Харько хлопця на хутір.*

Турня, -ні, *ж.* Башня, колокольня. *На білецкій церкви мурована турня.* Гол. II. 444. Ум. **Туренка.** *На кошицкой церкви черевна туренка.* Гол. III. 250.

Турок, -рка, *м.* 1) Турокъ. 2) Птица Fringilla rosea. Шейк. Вх. Пч. II. 11. Ум. **Турчин, туронько.** АД. I. 312.

Туро́м, *нар.* Сильно гоня. *Та зараз туром, туром корову.* Харьк. у.

Туронько, -ка, *м.* Ум. отъ **турок.**

Туроса, -си, *ж.* Шумъ? молва? слухъ? *Не клопочись і не роби туроси.* Ном. № 13541. *От уже й пустила туросу.* Ном. № 13833.

Турпан, -на, *м.* 1) Покрывало новобрачной. ЗЮЗО. II. 491. 2) При похоронахъ въ Буковинѣ замужнимъ молодымъ женщинамъ кладуть на голову «бѣлый ручникъ, но подъ бороду новымъ турпаном подвязаный». Гол. IV. 540.

Турський, -а, -е. Турецкій. *Коником грає, військо збірає, турського царя все визирає.* АД. I. 24.

Туртус, -са, *м.* Стукъ, грохоть. *Наче табун коней женуть.... Кругом хати бігає, шукає, гукає; такий туртус, аж хата двигтить.* Драг. 64.

Турува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Соображать, думать. Уман. у. *Турую в голові: чого то мні світ замняхкинився, та ніяк не поміркую.* Подольск. г. 2) Говорить вздоръ. *Що ви туруєте? Воно й трохи купи не держиться.* Черк. у.

Турун, -на, *м.* Насѣк. Carabus, жужелица. Вх. Пч. I. 5.

Турунчук, -ка, *м.* Быстрый и глубокій протокъ, рукавъ рѣки. Одесск. у. Браун. 4.

Турча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* = **Туркати.** *Невіхна й турчить йому, щоб відвіз та покинув де свою матір у полі.* Чуб. II. 434.

Турченя, -няти, *м.* Турокъ-ребенокъ. Ум. **Турченятко.** *Люляй, люляй, турченятко!* АД. І. 287.

Турчик, -ка, *м.* Ум. отъ **турок.**

Турчин, -на, *м.* Турокъ. *Оттаке то! тяжко, тату, із своєї хати до турчина поганого в сусіди прохатись.* Шевч. Ум. **Турчи́нонько.** Гол. І. 50.

Турчинів, -нова, -ве. Принадлежащій турку. *Слухай, пані турчинова: привів-єм ті невільницю, аж із Польщі робітницю.* Лукаш. 117.

Турчи́нка, -ки, *ж.* = **Туркеня.** *Ой дав би я у замінку дві турчинки за єдную Катеринку.* Грин. III. 610.

Турчи́нонько, -ка, *м.* Ум. отъ **турчин.**

Турчити, -чу, -чиш, *гл.* Отуречивать, обращать въ турка.

Турчитися, -чуся, -чишся, *гл.* Отуречиваться, обращаться въ турка, усваивать турецкій языкъ, нравы, обычаи.

Туршни́к, -ка́, *м.* Густой мелкій лѣсъ изъ **смере́к**. Шух. І. 80.

Туршу́к, -ка, *м.* Кустарникъ, молодой лѣсъ. Шейк. Шух. І. 210.

Туршукува́тий, -а, -е. — ліс. Молодой и густой лѣсъ. Шух. І. 18.

Турь, -ря, *м.* = **Тур.** *Де вна сушена? — В туря на розі.* Гол. II. 18.

Туря, -ряти, *с.* Дѣтенышъ тура. Вх. Пч. II. 5.

Туряти, -ряю, -єш, *гл.* Гонять. *Мене туряє до моря.* Г. Барв. 341. *Вівчарь вівці туряє.* Чуб. V. 416.

Тусан, -на, *м.* = **Стусан.** *Дати тусана.* Шейк.

Туса́ти, -са́ю, -єш, *гл.* Бить, колотить. *Костурами взяли його так пестувати, без милости його тусати та гонити.* Шейк.

Туска, -ки, *ж.* Тоска, печаль. *Як хліба край, так і в хліві рай; а як ні куска, так і в горниці туска.* Ном. № 1397. *Що пан Біг дав, — за все Богу дякувати, а туск ід собі не пускати.* Фр. Пр. 89.

Туслук, -ка, *м.* = **Тузлук 2**. *Житньої соломахи з туслуком.* АД. II. 34.

Тусок, -ску, *м.* = **Туска.** Шух. І. 44.

Тусь-тусь! *меж.* Призывъ для свиней. Вх. Уг. 272.

Тут, *нар.* 1) Здѣсь. *А в нашій стороні красні дівки як ластівки, а тут як ворони.* Чуб. V. 20 2) Сюда. *Я аж тут залетів.* Чуб. II. 635. 3) Вотъ. Левч. 16. Ум. **Тутка, тутки, туткива, тутенька, тутеньки, тутечка, тутечки.** *Не був я тутка.* Гол. IV. 512. *Що ви зволите тутеньки робити?* Рудч. Ск. II. 172. *Мов зроду тутечка жили.* Котл. Ен. III. 8.

Тута, *нар.* = **Тут.** *Зачекай тута.* Чуб. II. 9. *Що все тута не по нашому, що все тута по иначому.* Грин. III. 493.

Тутай, *нар.* = **Тута.** Шейк.

Тутайка, -ки, *ж.* = **Туркавка.** Вх. Лем. 475.

Тутарь, -ря, *м.* Здѣшній, мѣстный житель. *Ой тутару, ой тутареньку, сему дому господареньку.* Гол. IV. 310.

Тутейший, -а, -е = **Тутешній.** *Увесь тутейший люд.* Стор. *Ци ти, дівчино, з тутейшого краю?* Шейк.

Тутейшний, -а, -е = **Тутешній.** *Свашеньки тутейшнії.* Чуб. IV. 244.

Тутенька, тутеньки, *нар.* Ум. отъ **тут.**

Тутеський, -а, -е = **Тутешній.** Шейк. Вх. Зн. 72.

Тутечка, тутечки, *нар.* Ум. отъ **тут.**

Туте́шній, -я, -є. Здѣшній. *Ти, здається, не тутешній?* Котл. НП. 382. *Їм і байдуже, що діється наоколо і в тутешнім краї.* Стор. МПр. 89.

Тутка, тутки, туткива, *нар.* Ум. отъ **тут.** Вх. Зн. 71.

Тутошній, -я, -є = **Тутешній.**

Ту́хнути, -ну, -неш, *гл.* Спадать, опадать (объ опухоли).

Туча, -чі, *ж.* Гроза. *Гряду-тучі увійшов, а злих рук не увійшов.* Шейк. Ум. **Тучка.**

Тучений, -а, -е. Откармливаемый, угощаемый. *Гість непрошений не дуже буває тучений.* Ном. № 11894.

Тучити, -чу, -чиш, *гл.* Откармливать, питать, утучнять. *Хазяйське око товар тучить.* Рудч. Чп. 255.

Тучка, -ки, *ж.* Ум. отъ **туча.**

Тучний, -а, -е. 1) Жирный. *Тучні ягнята.* К. Псал. 263. 2) Плодородный. *Земля тучна.* К. Псал. 239.

Тучний, -а, -е. Грозовый. **Тучний дощ**. Сильный, но кратковременный дождь съ грозою. *Ой ідуть дощі усе тучнії.* Грин. III. 637.

Туша, -ші, *ж.* Туша. *Туші жидам та й попродав, шкіри в кожух наклав.* ЗЮЗО. II. 546. Ум. **Тушка.** *Лисичка-сестричка тушку з'їла, а кишечки під себе поховала.* Мнж. 4.

Туши́ра, -ри, *ж.* Баранья шерсть второй осенней стрижки. Вх. Зн. 72.

Туши́ри́ти, -рю́, -риш, *гл.* Стричь барановъ во второй разъ осенью. Вх. Зн. 72.

Туши́ти, -шу́, -шиш, *гл.* 1) Тушить, гасить. *За царя Горошка, як людей було трошка, як сніг горів, соломою тушили.* Ном. № 6854. 2) Успокаивать. *Мовчанка.... гнів тушить.* Ном. № 1117.

Тушка, -ки, *ж.* Ум. отъ **туша.**

Тушкува́ння, -ня, *с.* 1) Приготовленіе чего нибудь въ закрытомъ сосудѣ. Шейк. 2) Окутываніе. Шейк.

Тушкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Варить или жарить что въ наглухо закрытомъ сосудѣ. Шейк. 2) Сильно окутывать, чтобы вызвать испарину. Шейк. 3) Закрывать, скрывать. Мкр. Г. 10. *Очарувала б і ченця, коли б прокляте покривало брівок її не тушкувало.* Мкр. Г. 17.

Тушур, -ру, *м.* = **Туши́ра.** Шух. I. 196.

Туя, туї, *ж.* Раст. = **Тоя.** Вх. Пч. I. 8.

Тхіли́ти, -лю́, -лиш, *гл.* = **Квилити.** *Ти, соколе, не тхіли.* Чуб. II. 259.

Тхір, тхора, *м.* Хорекъ, Mustela putorius. *Дома лев, а на війні тхір.* Ном. № 4352. Ум. **Тхо́рик.**

Тхні́ння, -ня, *с.* Дыханіе. *Вона ніби чула тхніння його здорового лиця.* Левиц. I. 442.

Тхнути, тхну, -неш, *гл.* 1) Дышать, дохнуть, пахнуть. *Його лице біле.... тхнуло щастям.* Левиц. I. 186. *Бог тхне своїм духом, то й не буде його.* НВолын. у. *Тхнути мені не дає: роби та й роби, та й роби.* МВ. I. 28. *Тхнуло свіже повітря.* Левиц. Пов. 213. 2) Издавать запахъ, вонять, гнить, портиться. *Тхне пашня.* НВолын. у. *Тхне мулом вода.* НВолын. у. *Вода тхне гнилим.* Сквир. у. *Як купити багато яловичини, а літо, то буде тхнути.* Черк.

Тхореня, -няти, *с.* Маленькій хорекъ. *Тхір вибіг з своїми тхоренятами*. Грин. II. 237.

Тхо́рик, -ка, *м.* Ум. отъ **тхір.**

Тхори́на, -ни, *ж.* 1) Одинъ хорекъ. Шейк. 2) Мясо хорька. Шейк.

Тхори́ти, -рю́, -риш, *гл.* Вонять подобно хорьку. Шейк.

Тхорів, -рева, -ве. Принадлежащій хорьку. Шейк.

Тще. Въ выраж.: **на тще́ серце**. Натощакъ. См. **Натще.**

Тьва́хнути, -ну, -неш, *гл.* Стибрить, сцапать. *Покинув чоботи на дворі, там їх хто ще тьвахне.* Зміев. у.

Тьма, тьми, *ж.* 1) Тьма, mракъ. *Одсунув віконце — у тьмі щось мріло.* МВ. (6. 1862. I. 85). 2) Невѣжество. *Чужі народи в тьмі зістались, не просвітив їх, не прославив.* К. Псал. 326. 3) Множество. *Колесниця божа дивна тьмами воїнства гобзує.* К. Псал. **Тьма-тьмуща, тьма-темрява**. Несмѣтное количество. Ном. № 7688. *Та тамечки тьма-темрява усякої птиці; тьма-темрява черви кишить. А люду-люду — тьма темрява.* Харьк. 4) Насѣк. Pyralis. Вх. Пч. I. 7.

Тьмавий, тьмяний, -а, -е. 1) Тусклый. *Тьмане скло.* 2) Болѣзненный, блѣдный. *У Петербурсі, кажуть, тьманий народ; чи то воно край такті?* Лебед. у.

Тьмано, тьм'яно, *нар.* Темновато, тускло. *Та у його у хаті було гарно.... а то стало тьмано і сумно, і икони почорніли.* ХС. IV. 13. *А ніч яка тоді була? Зоряно було? — Ні, тьмано.* Екатериносл. у. *Тепер ясно горить поплавець у лямпадці, а то тьм'яно було.* Лохв. у.

Тьма́но-зеле́ний, -а, -е. Темно-зеленый. *Аж тьмано-зелена озимина.* Черк. у.

Тьмари́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* = **Тьмити.** Шейк.

Тьми́ти, тьмлю, миш, *гл.* Дѣлать темнымъ, мрачить. Желех. *Та воно тьмить кругом мов ба на дощ.* Волч. у.

Тьмущий, -а, -е. Тьма-тьмуща. См. **Тьма 3.**

Тьоп! *меж.*, выражающее ударъ: хвать! *Тьоп його по пиці!* Полт. г.

Тьо́пати, -паю, -єш, *гл.* 1) Шлепать (по грязи). 2) Ѣсть, уплетать. *Наварила вона вечеряти, поставила; москаль так тьопає.* Рудч. Ск. II. 165. *І вечері ніколи не варили, усе обідню юшку тьопали.* Г. Барв. 505.

Тьопатися, -паюся, -єшся, *гл.* Идти, брести по грязи. *І став би я тьопатись за сорок верстов.* Лохв. у.

Тьопнути, -ну, -неш, *гл.* Хватить, ударить. *Як тьопнув Сucченко змія, так і счесав йому всі три голови.* Чуб. II. 252.

Тьоророх, *меж.* для выраженія пѣнія соловья. *Ой у саді соловейки тьох-тьоророх.* Чуб. V. 643.

Тьотя, -ті, *ж.* Тетя. У дѣтей: всякая женщина. О. 1861. VIII. 8.

Тьох! *меж.* 1) Выраж, біеніе сердца. 2) Выраж. трель соловья. *Соловейко як тьох, дак тьох.*

Тьо́хкання, -ня, *с.* 1) Біеніе, ёканіе (сердца). Шейк. 2) Щелканіе (соловья). Шейк.

Тьо́хкати, -каю, -єш, *гл.* 1) О сердцѣ: биться, ёкать. *А серце так йому й тьохка, наче яке лихо віщує.* Св. Л. 18. 2) Щелкать (о соловьѣ). *Соловейко тьохка.*

Тьо́хнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **тьо́хкати**. *Серце тьохнуло і замерло.*

І. Тьху, въ выраж. **що тьху**. Сколько духу, сколько силы. **Тьху да́ти**. Задать. *Ти мусиш ворогам тьху дати.* Котл. Ен. VI. 22. Въ томъ-же значеніи: **чим тьху**: *А ну! чим тьху навтіки драть!* Котл. Ен. VI. 83.

II. Тьху! *меж.*, выраж. досаду, неудовольствіе. *Тьху, каже, біс його батькові, оттака хороша, та жидам воду носила.* Рудч. Ск. II. 124.

Тю, *меж.*, выраж. крикъ на волка, собаку, также на человѣка, сдѣлавшаго что-либо глупое. *Два вовки так як дві тичини стоять; ми на їх: тю-тю-тю!* О. 1861. V. 67. *Тю на твого батька!* Ном. № 6365.

Тюгу! *меж.* = **Тю.** Шейк.

Тюгукання, -ня, *с.* = **Тюкання.** Шейк.

Тюгукати, -каю, -єш, *гл.* = **Тюкати.** Шейк.

Тюжити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Бить, колотить. *Тюжать її молоду що-дня.* О. 1862. VI. 29. *Як попав же його батько в руки, як почав тюжити! Тюжив, тюжив — поки аж проситись почав.* Новомоск. у. 2) Ругать. *А й лаються ж!... Боже мій! Так і тюжать, так і тюжать один одного.* О. 1862. VI. 42. 3) Литься, идти (о дождѣ). *А на дворі дощ тюжить такий як із відра.* Новомоск. у.

Тюжка, -ки, *ж.* Трепка, наказаніе. *Дав же він йому тюжки — буде пам'ятати, як лаятись.* Новомоск. у.

Тюкання, -ня, *с.* Кричаніе тю.

Тю́кати, -каю, -єш, *гл.* Кричать тю.

Тюлька, -ки, *ж.* Рыба Clupea cultiventris Nordm. Браун. 29.

Тюпання, -ня, *с.* Ходьба мелкими шажками.

Тюпати, -паю, -єш, *гл.* Ходить мелкими шажками; ѣхать медленно. *Як хоч, мала: хоч біжи, хоч тюпай.* Ном. № 13674. *Проти нас тюпа чоловік верхи.* О. 1862. VIII. 27.

Тюпки, *нар.* Рысцой. *Він поїхав собі тюпки.* Г. Барв. 15. *Тюпки їдь, а то замучиш її.* Грин. II. 100. *Побіг тюпки.* Черк. у.

Тюпори́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Плестись, медленно идти. *Кобильчина тюпорить, а я собі дрімаю на возі.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Тюпотіти, -почу, -тиш, *гл.* Быстро идти. *Вона.... аж тюпотить.* Сим. 201.

Тюпцем, *нар.* = **Тюпки.** *І ходою, і тюпцем.*

Тюрма, -ми, *ж.* = **Турма.**

Тюрю, *меж.*, выраж. стукъ экипажа при ѣздѣ. *Я з своїм дідом коли схочу то поїду: чи пізненько, чи раненько — тюрю, тюрю помаленьку.* Чуб. IV. 493.

Тюряжник, -ка, *м.* Арестантъ, острожникъ. Рк. Левиц.

Тюряжниця, -ці, *ж.* Арестантка, острожница. Рк. Левиц.

Тюряка, -ки, *ж.* Ув. отъ **тюрма.**

Тюті, тютіньки, тютічки, тютьки, *меж.* для призыва куръ: цыпъ, цыпочки. Лохв. у.

Тютьки, *нар.* Въ выраж.: **І не тютьки**. И не догадывается, и не замѣчаетъ. *Старий Кульбашний і не тютьки, що ззаду робиться.* О. 1861. X. 23.

Тютю, *меж.* = **Тю.** *Тютю на тебе.* Ном. № 6364.

Тютюкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать тютю. *Тютюкать добре навчився.... Як гукону було: ей, тю-тю-тютю! то аж листя з дуба посиплеться.* О. 1862. II. 27.

Тютюн, -ну, *м.* Табакъ, Nicotiana rustica L. ЗЮЗО. I. 129. *Один шеляг на тютюн, другий — на табаку.* Грин. III. 652.

Тютюнець, -нцю, *м.* Табачокъ. *Коли ти курець, — май свою люльку й тютюнець.* Ном. № 12601. *Роменський тютюнець курив.* Котл. Ен. IV. 13.

Тютюнище, -ща, *с.* 1) Мѣсто, гдѣ росъ табакъ. 2) Табачная плантація. 3) Ув. отъ **тютюн.** Табачище.

Тютюнковий, -а, -е. Табачный. **Тютюнкова горілка**. Водка, настоянная на табакѣ. *Горілочку пили не тютюнкову і не пінну.* Котл. Ен. III. 63.

Тютюнник, -ка, *м.* Табаководъ, торговецъ табакомъ, рабочій на табачныхъ плантаціяхъ. Вх. Зн. 72.

Тютюнниця, -ці, *ж.* Женщина, занимающаяся табаководствомъ, торгующая табакомъ. Нѣжин. у. Работница на табачныхъ плантаціяхъ. Вх. Зн. 72.

Тютюнничка, -ки, *ж.* Жена **тютюнника**. Шейк.

Тютюнниччин, -на, -не. Принадлежащій **тютюнничці**. Шейк.

Тютюновий, -а, -е. Табачный. *Почала рости розсада тютюнова.* Грин. I. 10. *Чуєш, кумасю, щіточко, кришечко, кров бурякова, прищепа тютюнова.* Ном. № 11641.

Тютюняка, -ки, *м.* Ув. отъ **тютюн.** Табачище. Желех.

Тютя, -ті, *ж.* Дѣтск. всякая птица, преимущественно курица, цыпленокъ. О. 1861. VIII. 8. **Се ще тютя з полив'яним но́сом**. Вотъ еще дуракъ, простофиля. Ном.

Тюхтій, -тія, *м.* Увалень, тяжелый на подъемъ.

Тябло, -ла, *с.* Скрижаль. *Два тябли Мусієви.* Дьяческая пѣсня. Зміев. у. Слов. Д. Эварн.

Тябри́ти, -брю, -бриш, *гл.* = **Тябричити.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Тябри́чити, -чу, -чиш, *гл.* Тащить. *Як прийде вербич, три кожухи тябрич.* Ном. № 427.

Тяг, -гу, *м.* 1) Тяга, движеніе воздуха. *Дивись, вієш, а тягу зовсім нема.* 2) **Тягу дати**. Уйти, убѣжать, удрать. *Він, взявши торбу, тягу дав.* Котл. Ен. I. 5. *А він боявся її трохи.... та й тягу з хати.* Рудч. Ск. II. 174.

Тяга, -ги, *ж.* = **Вага 2**. *Іваньківські мужики з тягою їхали.* Драг. 47.

Тягака, -ки, *м.* Бродяга. Козел. у.

Тяганина, -ни, *ж.* 1) Тасканіе. 2) Возня, хлопоты. Рк. Левиц. 3) Волокита (судебная). Борз. у. *На тяганину пішло.* Константиногр. у. Ум. **Тяганинка.**

Тяганка, -ки, *ж.* Судебная волокита. Вх. Зн. 72. См. **Тяганина.**

Тягар, -ра, тягарь, -ря, *м.* Время, тяжесть. Г. Барв. 412. Не *для того я співаю, що гаразд ся маю: тяжкий тягар на серденьку — я го ся збуваю.* Гол. II. 759.

Тяга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Таскать, тащить. *Велике діло борону тягати!* Гліб. 2) Тормошить, терзать. *Сірко.... немилосердно тягав на всі боки нещасного ведмедя, тільки шмаття летіло.* Левиц. 1. 230. 3) Объ одеждѣ: носить, таскать. *Не тягайте такого добра по грядках. Не тягай цієї спідниці в будденъ.* 4) Вытаскивать. *Щоб не перемокли коноплі, пійшла.... тягати їх.* Грин. II. 154. *Тягайте петрушку.* Чуб. 5) Таскать, красть. *Скрізь ведмідь той мед тягає.* Гліб.

Тяга́тися, -га́юся, -єшся, *гл.* 1) Тащиться. *А сам узявся за повод та й тягнеться.* Рудч. Ск. II. 176. 2) Таскаться, шляться. *А ти все по тих шинках тягаєшся — п'янице, ледащо!* Рудч. Ск. II. 22. 3) Таскаться, волочиться. *Жив чоловік з жінкою, та жили вони погано, бо вона неслухняна була і все тягалась.* Драг. 160. *Не переставала тягатись із кавалерами до сивої коси.* Левиц. I. 542. 4) Возиться около чего, тащить. *Загрузли в його коні в болоті: вже він і так, і сяк з ними тягався.* Рудч. Ск. II. 114. о) Судиться, вести процессы *Коза з вовком тягалася: тільки шкурка зосталася.* Ном. № 7394.

Тягач, -ча, *м.* Рабочій въ шахтѣ, перевозящій въ шахтѣ уголь. Славяносерб. у.

Тяге́льце, -ця, *с.* Ум. отъ **тягло.**

Тягеля, -лів, *м. мн.* Родъ верхней одежды, козацкій полукафтанъ? *Тягеля червонії од піл до коміра золотом гаптовані.* АД. І. 252.

Тяги, -гів, *м. мн.* = **Тягеля.** КС. 1882. XII. 511.

Тяги, *меж.* для выраженія таcканія, тащенія. *Кобила загрузла, він за хвіст: тяги, тяги, нема дуги.* КС. 1887. VI. 469.

Тягітна, *прил.* Беременная. *Ота жінка та була тягітна, то певно припало родити, а ніяк, так вона й умерла.* Каменец. у. *Жінка, як буде тягітная.... то легко дитя родить.* Драг. 168.

Тягітнейка, *с. мн.* ? Въ выраж.: **зайти в тягітне́йка**. Забеременѣть. *Єго княгинейка зайшла в тягітнейка.* Гол. І. 90.

Тяглий, -а, -е. Имѣющій рогатый скотъ.

Тягло, -ла, *с.* 1) Лямка, приспособленіе для тяги невода, парома и пр. *Літом невід на тяглі тягнуть до одмілу, а зімою рубають вікна у кризі.* Черк. у. 2) Рабочая скотина, рабочій скотъ. *Здохне мабуть не сьогодні — завтра бідне тягло без сіна.* Грин. II. 209. *Чи багато тягол було на роботі?* Новомоск. у. Также: комплекта воловъ въ три-четыре пары для плуга. КС. 1898. VII. 47. 3) Шутливо: трубка курительная со всѣми принадлежностями (кисетомъ съ табакомъ, кресаломъ, кремнемъ, трутомъ). *А виймай лишень своє тягло, та покуримо люльки.* Полт. г. 4) **Тягло́м тягти**. Тащить по землѣ. Ум. **Тяге́льце.** Шейк.

Тягловий, -а, -е. Тяглова робота. Работа гужемъ. Херс. г.

Тягнишкіра, тягнишкура, -ри, *м.* Растягивающій кожу, — шутливое прозваніе сапожника. Шейк. Каменец. у.

Тягота, -ти, *ж.* 1) Тягость, тяжесть. *У тяготі воли йдуть.* Черк. у. *Треба взяти чоботи, в них тягота невелика.* Каменец. у. 2) Печаль, скорбь. *Свому серцю, моїй душі тяготи не чини.* Гол. 3) Беременность. *Зайшла крульова у тіготу.* Гн. І. 140.

Тягти, -гну, -неш, *гл.* 1) Тянуть, влечь, тащить. *Ото вона за віровку та давай тягти.* Рудч. Ск. І. 172. *Твої слова — потопы води: лестять і тягнуть у безодню.* К. Псал. 123. *Тягни, кобило, хоч тобі й немило.* Могил. у. 2) Вытягивать. *З живих здирали шкуру.... жили тягли.* Стор. М. Пр. 65, 3) Притягивать. *Земля тягне до себе хату й звіря, й чоловіка, й воду.* Ком. І. 11. 4) Пить. *І брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. І. 11. 5) Сосать. *Дивиться, батько* (упирь) *встав і з крайнього почав кров тягти.* Грин. І. 53. 6) Эксплоатировать, выжимать. *Жид брехнею живе, все з нас тягне.* Ном. № 885. 7) Держать чью сторону, быть на чьей сторонѣ. *Не тягнеш ти за беззаконних, що прикриваються законом.* К. Псал. 219. 8) Относиться, причисляться. *Село Токарі тягнуть до Бешкинської волости.* *Лебед. у. С. Драбівка до Дерепківця тягне.* Черк. у. *Дорожня тягне до нашої волости.* НВолын. у. 9) **Біду тягти**. Бѣдствовать. *Приходиться до кінця віку біду тягти.* Чуб. 10) **До права тягти**. Призывать къ суду. *Син вітця до права тягне, донька на матір гнів піднімає.* Гол. IV. 22.

Тягтися, -гнуся, -нешся, *гл.* 1) Тянуться, тащиться. *Ще й у всіх ззаду тяглися довгі хвости.* Левиц. Пов. 78. *Тягнеться мій Омелько шляхом.* Левиц. Пов. 346. 2) Тянуться, стараться не отстать отъ кого. *За багатими не тягтись.* Ном. № 1415. 3) Продолжаться, длиться. *Як насолили багато огірків, до ще й весною тягнуться. Лебед. у. Війна.... тігласі більш як рік.* Гн. II. 245.

Тягулиця, -ці, *ж.* Употреблено въ загадкѣ на возъ: *Чотирі чотиренки та два хведоренки тягли тягулицю за хвіст на вулицю.* Мнж. 175.

Тягуля, -лі, *ж.* Родъ рыболовной сѣти. Браун. 13.

Тягун, -на, *м.* 1) Носильщикъ. *Ці обидва тягуни добрі.* Харьк. у. 2) Небольшая палка, прикрѣпленная къ полозку у дышловыхъ саней, къ ней привязывается барокъ съ постромками. НВолын. у. 3) У мастеровъ, изготовляющихъ курительныя трубки: молотокъ для расплющиванія кусковъ латуни, красной мѣди и желѣза. Вас. 148.

Тягуня, -ні, *ж.* Небольшой бредень. Левч. 160.

Тягучий, -а, -е. Который тянется, растяжимый, упругій, эластичный. *Тягуче кісто — коржа не можна роскачать: що роскачаю, то воно знов збіжиться.* Канев. у.

Тягучки́й, -а́, -е́. Тягучій. Волч. у.

Тяж, -жу, *м.* 1) = **Ужва 2.** Вх. Зн. 72. 2) **У тяжі́, у тяжу бути, ходити**. Быть беременной. *Я в тяжу.* О. 1861. XI. 30. *Вона тепер у тяжі, а спорожниться, то буде робити.* НВолын. у. Зайти в тяж. Забеременѣть. Драг. 260.

Тяжар, -ра, *м.* = **Тягар.** *Лиш один тяжар маю на серці.* Федьк.

Тяжи́на, -ни, *ж.* Выбойка, пестрядь, полосатое полотно. Шейк.

Тяжина, -ни, *ж.* Тяжесть, бремя. Шейк.

Тяжи́новий, -а, -е. Сдѣланный, сшитый изъ пестряди. Шейк.

Тяжи́ти, -жу, -жи́ш, *гл.* Обременять, отягощать. Шейк.

Тяжи́тися, -жу́ся, -жи́шся, *гл.* Тяготиться. *Він тяжиться і дров урубати.*

Тяжкий, -а, -е. 1) Тяжелый. *Тяжке колесо.* Левиц. 2) Трудный. *Тяжкі часи.* Стор. М. Пр. 59. 3) Сильный, большой, великій. *Лихо тяжке.* Шевч. *Тяжке нарікання.* Єв. Мт. II. 18. Ум. **Тяженький.**

Тяжкість, -кости, *ж.* 1) Тяжесть. Желех. 2) Трудность. Желех.

Тяжко, *нар.* 1) Тяжело, трудно. *Тяжко нести, а жаль покидати.* Шейк. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. *Тяжко, тяжко мені тебе додому одправляти.* Макс. 2) Очень. *Тяжко боюсь матері.* О. 1861. XI. Кух. 7. *Тяжко поганий.* Ном. *Тяжко заплакав.* Грин. II. 148. *Тяжко зажурився.* Шевч. *Голова тяжко болить.* Ум. **Тяженько.** Чуб. V. 44. *На серці тяженько.* Грин. III. 183.

Тяжкомо́вний, -а, -е. Косноязычный. *Приводять до його глухого і тяжкомовного.* Єв. Мр. VII. 32.

Тяжконогий, -а, -е. Тяжелый, медленный на ходу. *Тяжконогий звір* (о волѣ). К. ЧР. 213.

Тяжкоро́б, -ба, *м.* Исполняющій тяжелыя работы. Шейк.

Тяжкорукий, -а, -е. Съ тяжелой рукой. Желех.

Тяжкотілий, -а, -е. Тяжелый на подъемъ, съ увѣсистымъ тѣломъ. Шейк. Вх. Зн. 72.

Тяжчи́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Дѣлать тяжелѣе. Шейк.

Тякнути, -кну, -неш, *гл.* Тронуть, задѣть? **Його тякло**. Онъ догадывался? Его задѣвало? *Його може й тякло, що в мені кипіло.* Федьк. Пов. 24.

Тяма, -ми, *ж.* Пониманіе, понятіе, соображеніе, смышленность, умѣніе, смѣтка. *Нема тями й воза помазати. Та воно б то й зробили як слід, та чорт-ма тями.* Лебед. у. *Має тяму до римарства.* Борз. у. **Не при тямі**. Не въ своемъ умѣ. *Не повно ума, не при тямі.* МВ. (О. 1862. I. 103).

Тямити, -млю, -миш, *гл.* 1) Смыслить, понимать. *Вчилася, та й не тямить.* МВ. (О. 1862. III. 37). *Коли не періг, то й не пирожися; коли не тямиш, то й не берися.* Ном. № 9572. 2) Помнить. *Тямитиме до нових віників.* Ном. № 3645.

Тямитися, -млюся, -мишся, *гл.* Помнить, сознавать себя. *Ой як нап'ється, то й не тямиться.* Чуб. V. 1091. *Та і всі письменні, — нехай вони собі тямляться!* — т. е. ну ихъ, пропади они! Котл. НП. 363.

Тямки́. Въ выраженіяхъ: **У тямки бути, датися кому**. Помниться кѣмъ, врѣзаться кому въ память. *Довго буде вам в тямки.* Котл. Ен. **Не в тямки**. Не въ домекъ, трудно понять. *Це така хитра річ, що мені не в тямки.* **У тямки брати**. Понимать, разбирать, сознавать. *Його питають про одно, а він каже друге. Видно він і сам не брав у тямки, через те й ні в які розмови з людьми не зривався.* Г. Барв. 306.

Тямкий, -а, -е. 1) Сообразительный, смѣтливый. 2) Памятливый.

Тямовитий, -а, -е. Понятливый. *Він тямить силу у письмі, у лічбі; нема що казать — хлопець гарний, тямовитий. Оце у ярмарку купив йому чотирі книзі, папіра і три пір'ї.* Васильк. у.

Тямок, мку, *м.* = **Тяма.** Без тямку. Безъ сознанія, не сознавая. *Чіпка без тямку поволік ноги далі.* Мир. ХРВ. 238.

Тямува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Имѣть способность. Борз. у. 2) Помнить. Вх. Зн. 72.

Тямучий, тямущий, -а, -е. Понимающій, смыслящій, толковый, умный. *Він чоловік тямучий, не зопсує діла.* Полт. г. *Тямуще й нетямуще пішло.* Черк. у. *Книжки лежать, папери купами: Павло Піддубень дуже тямущий чоловік, всяку старовину молодою головою зазнає.* К. ДС. 31.

Тямучість, -чости, *ж.* Понятливость. Борз. у.

Тямущий, -а, -е. См. **Тямучий.**

Тяпкарь, -ря, *м.* = **Кептар.** Угор. Гол. Од. 82.

Тяр. По истинѣ, дѣйствительно. Вх. Зн. 72. *Музику заповість аж до самої Глиниці, або тяр аж до Сачави.* Федьк.

Тяти, тну, тнеш, *гл.* 1) Рѣзать, рубить, косить. *Як панок наш тяв, то тур-царя стяв.* АД. I. 24. *Було брати косу да й ступать у росу, да травиченьку тяти.* Рудч. Чп. 132. 2) Ударять, бить. *Що ти так тнеш коні?* Шейк. 3) Кусать, жалить. *Тяли комарі.* 4) Твердить одно и то же. *Чим то той Лазарь Богу приподобився, що його увесь тиждень тнуть та й тнуть.* Ном.

Тятива, -ви, *ж.* Тетива. *Наготує лук до бою, тятиву тугу натягне.* К. Псал. 13. *Лука він натягне золотого і трепетну стрілу на тятиву наложить.* К. Дз. 58.

Тях, *меж.* = **Тьох.** 2. *Малий соловійчику, тях, тях, тях!* Гол. III. 344.

У.

У, в, *пред.* У, въ. По свойству украинскихъ звуковъ **у** и **в**, взаимно переходящихъ при извѣстныхъ условіяхъ другъ въ друга, обозначаемые ими предлоги **у** и **в** слились въ одинъ общій предлогъ съ разными значеніями, но произносимый безразлично, смотря по своему положенію, то какъ **у**, то какъ в то, наконецъ, какъ средній между ними полугласный звукъ; при чемъ **у** чаще всего является въ положеніи между согласными, а также послѣ гласной, если слѣдующее слово начинается нѣсколькими согласными, и передъ гласной, если предыдущее слово кончается нѣсколькими согласными, а **в** оказывается большею частью въ положеніи между гласными, а также между гласной и одной согласной или между одной согласной и гласной, напр.: *Як у руках рушниця у стрільця, то горе качкам. Тремтить лист у осики. Упала в озеро. Добре, як рибі в воді. Пташок в очеретах багато.* Иногда послѣ согласной передъ гласной: ув: *Роби до поту, а їж ув охвату.* Ном. № 12124. *Ув умілого і долото рибу ловить.* Ном. № 6019. Послѣ согласной передъ нѣсколькими согласными иногда **уві**, а послѣ гласной передъ нѣсколькими согласными **ві**: *Всі оці книжечки продаються ві Львові у книгарні брацтва ставропігійського.* (На посл. страницѣ обложки книжечекъ «Сільської Бібліотеки» 1862). Правила эти не выдерживаются въ стихахъ и, благодаря неправильностямъ правописанія, очень часто нарушаются въ письмѣ. I. Основное **у**. У. Употреб. съ родительн. падежемъ. а) На вопросъ: гдѣ? *Хліб та сіль! Їмо, та свій, а ти у порога постій.* (Шутка). б) На вопросъ: у кого, у чего? *У сусіда хата біла, у сусіда жінка мила.* Нп. *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. *Андрійко був у мене повновидий, ясноокий.* МВ. II. 7. Иногда: для. *А Наливай, — се не людина в мене, се дух війни, наслідник бога Морса.* К. ЦН. 194. Иногда также съ оттѣнкомъ значенія на вопросъ: отъ кого? *Ти в мене не втечеш!* II. Основное **в**. Въ, во. 1) Съ винительнымъ падежемъ: а) На вопросъ: куда? *Веди ж гостей у світлицю.* К. ЧР. 37. *Уваливсь у хату.* К. ЧР. 39. *Піду в базарь, попросю, щоб хто наняв мене.* Грин. II. 89. Иногда въ знач.: о, объ: *Кидай горшками в землю.* Грин. I. 120. **В книгу читати**. Читать въ книгѣ, изъ книги. *Ой ходить піп по церковці та в книжку читає.* О. 1862. IV. 107. б) На вопросъ: въ какое положеніе, состояніе, въ какой составъ идти. *Крутнем підперезався да в бояре вбрався.* Грин. III. 438. *Піти в опришки. Взяли в салдати.* в) На вопросъ: въ какое настроеніе, движеніе, дѣйствіе и. т. д.; переводится обыкновенно безъ предлога сотвѣтствующимъ глаголомъ или глаголомъ съ дательнымъ или творительн. падежемъ. *Порося у квік, а баба у крик.* Посл. *А дитина в плач. Не вдавайсь у тугу. Не вкидайся так у прядіння, — доглядай усього хазяйства. Козаки не дуже вдавались у любощі. К.* ЧР. 149. г) На вопросъ: какимъ орудіемъ или средствомъ? *Вили у дзвони! Гуляти в карти.* д) На вопросъ: какимъ образомъ, способомъ, путемъ? и. т. д. *У силу додому дійшли.* Мнж. 125. **У го́лос читати**. Громко читать. **Ув очевидьки бреше**. Въ глаза вретъ. *У брід річку перейшов.* е) На вопросъ: въ кого, на подобіе кого? *Хлопець у батька вдався. Пшениця така гарна: колос у колос.* Желех. *Наказував дідусь, щоб на завтра ви всі були лице в лице, одежа в одежу, черевики в черевики.* Чуб. II. 21. ж) На вопросъ: когда? *У середу родилася, — тепер мені горе.* Нп. *У неділю вранці-рано сине море грало.* Шевч. *Вийди, вийди, козаченьку, у вечір пізненько.* О. 1861. X. 55. 2) Съ мѣстнымъ падежемъ на вопросъ: гдѣ? въ чемъ? на чемъ? а) *У хаті в її — як у віночку.* ЗОЮР. I. 145. *Новенькі вікна в*

базарі покупили. Г. Барв. 249. *Зоставсь ув убозтві.* К. ЧР. 199. *Верба стояла в березі.* б) На вопросъ: въ какомъ числѣ, видѣ, состояніи и. т. д? *Не у множі зять где, не багато бояр везе.* Мет. 185. *Ходім, кажу Катрі, ходім до Марусі.... ми собі з нею у трійці порадимось.* МВ. II. 123. *Пішла я за ним у тропі.* МВ. II. 176. *У добрім здоровлю.* Желех. *А ми з чоловіком у правді жили.* Г. Барв. 434. *У злагоді жили.* в) На вопросъ: когда? *У вечері, у ранці, у ночі* — выраженія, превратившіяся въ нарѣчія. См. **Увечері, уранці, уночі.** 3) На вопросъ: какъ скоро? черезъ сколько времени? *Урік стара пані вмерла.* МВ. (О. 1862. III. 65). *І хутко її посватав? У півроку.* МВ. (О. 1862. I. 80). *У год так, чи в два ішли москалі через наше село.* О. 1862. VIII. 27.

Убавити, -ся. См. **Убавляти, -ся.**

Убавля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **убавити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Задерживать задержать долго. *Дякуємо попоньковi.... ой што нас не убавив, нагленько нас одправив.* Гол. IV. 439. 2) Забавлять, забавить. *Ой ти, матусю, і куželя збавиш і моеї маленької дитини не вбавиш.* Грин. III. 377.

Убавля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **убавитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Затихать, затихнуть, умолкать, умолкнуть. *Ми кинули сухарі, — собаки й убавились, а то було гавкали.* Новомоск. у. (Залюб.).

Убагнути, -ну, -неш, *гл.* Понять. *І миттю кинувсь до громади просить собі у ней поради чого собою не вбагне.* Котл. Ен. II. 34.

Убазарювати, -рюю, -єш, *гл.* Продать или купить что на базарѣ. Шейк.

Убаришувати, -шую, -єш, *гл.* Получить барышъ отъ перепродажи. Рк. Левиц.

Убача́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **убачити, -чу, -чиш,** *гл.* Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить. *Нехай Бог боронить таке й чувати, не то очима вбачати.* Г. Барв. 140. *Вбачаю — марніє та й марніє Наїмся моя.* МВ. II. 25. *Не дай, щоб вороги хвалились, вбачаючи мою біду.* К. ПС. 26. *Чи не вбачу милої на дворі.* Грин. III. 82.

Убача́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **убачитися, -чуся, -чишся,** *гл.* 1) Видѣться, увидѣться. *Ми крадькома вбачалися.* Г. Барв. 82. 2) Мерещиться, примерещиться, казаться, представляться, представиться. *Усе йому його батько покійний убачається.* ЗОЮР. II. 84.

Убачливий, -а, -е. Внимательный. *Привітна та вбачлива до кожного.* Мир. ХРВ. 351.

Убгати. См. **Убигати.**

Убезвічити, -чу, -чиш, *гл.* = **Обезвічити.** Вх. Зн. 72.

Убезнека, -ки, *ж.* Обезпеченіе отъ опасности, безопасность. К. Бай. 41.

Убезпеча́ти, -ча́ю, -єш, сов. в. **убезпечити, -чу, -чиш,** *гл.* Увѣрять, увѣрить, обнадеживать, обнадежить, обезопашивать, обезопасить. *А я тебе, мій Нечаю, не убезпечаю: держи коня, держи в сідлі для свого звичаю. Признайсь мені, дівчинонько, чи будеш, ти певна? Ой не буду, козаченьку, тебе вбезпечати.* Грин. III. 198. *Катерина й питає: «де ж дінем запорозьких козаків»? А він її убезпечив: «знайдуть, каже, де дітись».* О. 1862. V. 102.

Убезпеча́тися, -ча́юся, -єшся, сов. в. **убезпечитися, -чуся, -чишся,** *гл.* Довѣряться, довѣриться, положиться на что. *Хто ж би подумав, що одного в матері сина візьмуть у москалі? Вдова Загірня вбезпечилась, що в неї син одинчик.* К. ДС. 4.

Убезпечення, -ня, *с.* Обозпеченіе, обезопашиваніе. К. Кр. 23.

Убейкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Обпачкаться. Шейк.

Уберегати, -гаю, -єш, сов. в. **уберегти, -режу, -жеш,** *гл.* Уберегать, уберечь, устерегать, устеречь. *Де ж його вбережеш садок за такими хлопцями: тільки одвихнувся, а воно вже на вишні.* Харьк. у.

Уберега́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **уберегтися, -режуся, -жешся,** *гл.* Уберегаться, уберечься. *Я горілки не п'ю, од пива не вп'юся і сам, молод, слави вбережуся.* Грин. III. 263.

Уберечи́, -режу, -жеш, *гл.* = **Уберегти.** Желех.

Уберечко, -ка, *с.* = **Убраннячко.** Желех.

Убива́ння, -ня, *с.* 1) Убиваніе. К. Дз. 225. *Протест перед всьогосвітньою інтелліґенцією за сліпе і тиранське вбиваннє нашого національного духа.* К. ХП. 137. 2) Вбиваніе, вколачиваніе.

Убива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **уби́ти, уб'ю́, -єш,** *гл.* 1) Убивать, убить. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. *Бодай тебе, мій миленький, перва куля вбила.* Мет. 64. **Убити муху, чмеля́**. Выпить, подкутить. Ном. № 11732, 11733. 2) Вбивать, вбить, вколачивать, вколотить, втыкать, воткнуть. *Як ударив Іван змія та по коліна і вбив у землю.* Грин. І. 153. *Ножа в серце вбили.* Чуб. 3) Оббивать, оббить. *Клуню гарно килимами вбили і тут п'ють, гуляють.* Св. Л. 277. 4) Утаптывать, утоптать. *Стежку вбили.* Мнж. 124. *Біжи, коню, дорогою широкою убитою.* Нп.

Убива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **убитися, -б'ю́ся, -єшся,** *гл.* 1) Убиваться, убиться. *Чи мені втопитись, чи з гори убитись.* Нп. *Чи ти, милий, впився, чи з коника вбився.* Мет. 103. 2) Вбиваться, вбиться, вколачиваться, вколотиться, втыкаться, воткнуться, погружаться, погрузиться, войти. *Як ударив, — так ніж у груди і вбився по колодочку. Над ним коник зажурився, по коліна в землю вбився.* АД. І. 270. *Як обірвався, то на три сажні у землю вбився.* Мнж. 124. 3) — **у що**. Пріобрѣсти что. *Хоч на гроші не розжився, так ув одежу вбився.* Мнж. 164. *Їм добре каятись, у гроші вбившись.* К. Бай. 40. *Ніяк Горбоносиха не спромоглася знов убитись у свині.* Г. Барв. 417. **У колодочки, у пір'я вбитися**. Пріобрѣсти опереніе, опериться. Переносно о людяхъ: выросги. *Не вспів ще в колодочки вбиться, а, бач, яке затинає!* **Він убився в крильця**. У него выросли крылья. *Погодуй нас хоч трошечки, ой поки ми в крильця вб'ємося та в силочку вберемося.* Нп. — **в силу, в потугу**. Пріобрѣсти силу, сдѣлаться сильнымъ. *Я корюся, поки у силу та в потугу вб'юся.* К. Бай. 58. — **у славу**. Пріобрѣсти славу, прославиться. *Він у славу вбився.* К. Досв. 164. 4) Только несоверш. в. Сильно горевать, тосковать, кручиниться, убиваться. Рудч. Ск. II. 115. *Десь моя ненька, десь моя старенька за мною вбивається.* Нп. *Чорнявая коханая по милому вбивається.* Хата. 7.

Убига́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **убга́ти, -га́ю, -єш,** *гл.* 1) Убирать, убрать, всовывать, всунуть, впихивать, впихнуть, сжимать, сжать. *Зевес, свою уздрівши неню, убгав ввесь оселедець в жменю.* Котл. Ен. V. 36. *У його худоби — у карбованців сот дев'ять не вбгать.* Канев. у. 2) Съѣдать, съѣсть. *Він готовий і все в рота вбгати. Гляньте, як убигає.* Пирят. у. *Усе вбгав, що в мисці було.*

Убий-душа, -ші, *об.* Убійца. *А мій батько убий-душа.* Мнж. 57.

Убити, -ся. См. **Убивати, -ся.**

Убиясник, -ка, *м.* = **Обаясник.** *Вовки їх* (чортів) *їдять.... Ото й кажуть: «вовк ззів убиясника».* Драг. 44.

Убіга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **убігти, -жу, -жи́ш,** *гл.* 1) Вбѣгать, вбѣжать. *Убігла в сіни і замкнулась.* Чуб. 2) Только несовер. в. Гоняться, ухаживать. *Він за нею дуже вбігає.* 3) Пробѣгать, пробѣжать. *Пятьсот верст убігли.* Рудч. Ск. І. 72. 4) Погружаться, погрузиться, вбиваться, вбиться. *Як ударить* (бабу ягу), *так вона так під руки і вбігла в тік.* ЗОЮР. І. 52.

Убіж, -божі, *ж. соб.* Бѣдняки, бѣдные люди. Желех.

Убіжжя, -жя, *с.* Убожество.

Убіжський, убізький, -а, -е. Убожескій. Мкр. Г. 69. *У мене справа убізька.* Черниг. у.

Убійник, -ка, *м.* Убійца. *Убійники вбили.* Шух. І. 215. *Казав убійника стерегти.* МВ. (О. 1862. І. 102). *Посадили між злодіями, між убійниками.* МВ. Н. 193.

Убійників, -кова, -ве. Принадлежащій убійцѣ. Шейк.

Убійчий, -а, -е. Убійственный, смертельный. Желех.

Убілити, -ся. См. **Убіляти, -ся.**

Убільша́ти, -ша́ю, -єш, сов. в. **убільшити, -шу, -шиш,** *гл.* Увеличивать, увеличить.

Убільшатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **убільшитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Увеличиваться, увеличиться.

Убільшки, *нар.* Величиной, по величинѣ. См. **Завбільшки.** *Село не велике, вбільшки як Хорошів.* Харьк. у. *У нас нема такого вола вбільшки.* Грин. І. 94.

Убіля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **убілити, -лю, -лиш,** *гл.* Бѣлить, побѣлить. *Ще полотна не вбілила.* Г. Барв. 312. *Біле моя, біле, тонка біла, як я тебе убілила.* Мет. 313.

Убіля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **убіли́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Пачкаться, запачкаться въ мѣлъ, муку. *Де се ти убілився?* Харьк. у.

Убір, убо́ру, *м.* Уборъ, нарядъ. Левиц. І. 202. Ном. № 11164. 2) — **церко́вний**. Церковное облаченіе. Рудч. Ск. І. 170.

Убіральник, -ка, *м.* Снарядъ для сниманія шерсти съ кожи (у кожевниковъ). Вх. Зн. 5.

Убіра́ння, -ня, *с.* 1) Одѣваніе. 2) = **Убрання.** *Ой піду охотою в службу: дадуть мені тісне убірання.* Чуб. V. 154. Ум. **Убіраннячко.** *Та жаль мені дівуваннячка, дівочого убіраннячка.* Грин. ІІІ. 478.

Убіра́ти, -ра́ю, -єш, сов. в. **убрати, -беру, -реш,** *гл.* 1) Одѣвать, одѣть, наряжать, нарядить, убирать, убрать. *Укинь мене в болото, а я тебе вберу в золото.* Ном. № 10145. *Вбери й пенька, то стане за Панька.* Ном. № 11172. *Ой косо, косо кохана! сім літ я тебе кохала, що-неділеньки вбірала.* Мет. 205. **Убрати в шо́ри**. Первоначально — запречь, переносно: забрать, взять въ руки. 2) Надѣвать, надѣть. *Скидай з себе свої лати, вбірай дорогії шати.* Голов. І. 44. 3) Убирать, убрать, принять. *Убрав, як сіно в годину.* Ном. № 11126. *Хліб убірає, хто його має.* Ном. № 10121. *Так росходивсь, шо і в два не вбереш.* О. 1862. VI. 164. 4) Пачкать, запачкать. *Убрав ноги в куряву.* 5) — **в себе**. Всасывать, всосать. 6) Ѣсть, съѣсть. *Вбірай, свате, капусту.* Ном. № 4773.

Убіра́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **убра́тися, -беруся, -решся,** *гл.* 1) Одѣваться, одѣться, наряжаться, нарядиться. *Вберися, жінко, в кожух.* Ном. № 12826. *Убрався в жупан і дума, що пан.* Ном. № 11179. *Не видав Гриць ногавиць: то ся вбірає, то розбірає.* Ном. № 2595. *У намисто уберуся.* Шевч. 504. **Убратись за ко́го**. Переодѣться кѣмъ. *Одна покойова вбралась за дяка.... друга за паламаря і співають: «Вічная пам'ять».* Св. Л. 108. 2) Запачкиваться, запачкаться, набраться, набирать на себя чего либо

прицѣпившагося къ платью. *Убрався, як марюка.* Ном. № 11277. *Підеш, дак у реп'яхи й уберешся.* Г. Барв. 472. 8) — **у що** = **Убиватися, вбитися 3.** *Вбіратися в пір'я. З літами убірався в силу.* Мир. ХРВ. 49. 4) Собираться, собраться (куда-либо). *Додому вбіратись.* К. (ЗОЮР. II. 204). 5) Залѣзать, залѣзть, забираться, забраться. *Куди ти вбрався на стіл з постолами.* Ном. 6) Входить, войти, поселиться. *Нечиста сила вбралася* (в царівну). Рудч. Ск. *Зараз у світлицю вбрався.* ЗОЮР. I. 201. 7) Удаляться, удалиться, уйти. *Вовки як схватились, то на силу відтиля убрались.* Рудч. Ск. I. 43. *Як до дна доглядаться, так за Дунай убіраться.* Ном. 8) Входить, войти, помѣститься. См. **Увібратися.**

Убіч, убочу, *м.* **убіч, убочі**, *ж.* 1) Сторона (предмета), бокъ. Гол. Од. 62. 2) Косогоръ. Шейк. *Сидить пугач на убочу, на вітер надувся.* Нп.

Убічнистий, -а, -е. О горѣ: съ крутыми боками. Вх. Лем. 476.

Ублага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Умолить; умилостивить. *Росердила миленького, да вже не вблагаю; хоть вблагаю, не вблагаю, да вже не такого.* Мет. 66. *Та святих отіх благала, — таки ж ублагала.* Шевч. 260.

Ублюватися, -блююся, -єшся, *гл.* Облеваться, испачкаться блевотиной. Шейк.

Убовтатися, -таюся, -єшся, *гл.* Забрызгаться грязью.

Убовтнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Сказать невпопадъ. *Вбовтнувся в річ без ладу.* Ном. № 3153.

Убог, -га, -ге = **Убогий**. *І наш Бог не вбог.* Ном. № 2124.

Убогачення, -ня, *с.* Обогащеніе.

Убогий, -а, -е. Бѣдный, неимущій. *Не той убогий, хто трошки має, а той, що не знав годі — все жадає.* Посл. *Що вбогий, що багатий — у Бога все рівно.* Ном. № 80.

Убого, *нар.* Бѣдно.

Убогодухий, -а, -е. Нищій духомъ.

Убож, -жі, *ж. соб.* Бѣднота, бѣдняки. *Убож скотину позбувала, землі позаставляла.* Черниг. у. См. **Убіж.**

Убожати, -жаю, -єш, *гл.* Бѣднѣть.

Убожество, -ва, *с.* Убожество, бѣдность. *Я твоє багацтво переживу, а ти мого вбожества не переживеш.* Ном. № 1611.

Убожіти, -жію, -єш, *гл.* = **Убожати.**

Убожство, -ва, *с.* Убожество. *Той же зоставсь ув убозстві, а йому фортуна на войні послужила.* К. ЧР. 199.

Убо́жчати, -чаю, -єш, убожшати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться бѣднѣе. Шейк.

Убоїще, -ща, *с.* Убоище, упрямецъ, упрямица. *Вбоїще таке — що хоч ти йому що хоч.* Ном. № 2957.

Уболіва́ння, -ня, *с.* Сожалѣніе, скорбь. К. (Желех.).

Уболіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **уболіти, -лію, -єш,** *гл.* Скорбѣть, сожалѣть. *І серцем батьківським над людьми вболівав.* К Дз. 173.

Уболона, -ни, *ж.* = **Оболона.** Гол. II. 232.

Уборзі, *нар.* Немедленно, поспѣшно. *Потреба, пильна, просить бути вборзі.* К. Бай. 81.

Уборошни́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Выпачкаться мукой. Конст. у.

Убоятися, -нюся, -єшся, сов. в. **убоятися, -боюся, -їшся,** *гл.* Бояться, убояться, страшиться, устрашиться. *Ідіть, душі, не вбояйтеся.* Грин. III. 146. *Божої сили не вбоїмось.* Ном. № 8348. *Не вбоїмось мого! нехай таки буде правда.* МВ. (О. 1862. I. 103).

Убраний, -а, -е. Одѣтый.

Убра́ння, -ня, *с.* 1) Одежда; платье. *Чи бачиш, як ми обідрались? убраннє, постоли порвались.* Котл. Ен. I. 17. *Чого чорт плаче? — що панам убрання не настаче.* Ном. № 1141 (одм.). *Ішла вона в білім як сніг убранні.* Стор. МПр. 76. *Поздирали з неї дорогі коралі і бекешу, і все гарне вбрання: і чоботи червоні, і спідницю, і хустку.* Рудч. Ск. I. 209. 2) Брюки, штаны. Угорск. и Гуц. Гол. Од. 66. 82. Ум. **Убраннячко.**

Убрати, -ся. См. **Убірати, -ся.**

Убратий, -а, -е = **Убраний.** *А молодиця така моторна та гарно вбрата.* Грин. I. 293.

Убрести́, -ду́, -де́ш, *гл.* 1) Войти въ воду. *Первий раз ступив, по коліна вбрів.* Мет. 19. 2) Переносно: попасть въ бѣду. *В таке вбрела, що ледві за рік вирнула.* Г. Барв. 242.

Убреха́тися, -шу́ся, -шешся, *гл.* Превраться, соврать. *От же убрехався ти: не так діло було.* Харьк. у.

Убро́їтися, -роюся, -їшся, *гл.* Сдѣлать подъ себя.

Убри́з(ь)кати, -каю, -єш, *гл.* Обрызгать.

Убри́з(ь)катися, -каюся, -єшся, *гл.* Обрызгаться.

Убрикнути, -кну, -неш, *гл.* Лягнуть. *Бодай тебе курка вбрикнула.* Шуточная брань. Ном. № 3249.

Убриндуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Одѣться. *Вийди, вдово, вийди, небого! — Почкайте мене хоць годиночку єдную, найся в коралини* (сорочку, спідницю, черевички, хустку) *вбриндую.* Чуб. III. 319.

Убрус, -са, *м.* = **Обрус.** *А в тій світлиці тисові столи, а по тих столах тонкі убруси.* Гол.

Убрьо́хатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Забрызгаться грязью, замочиться.

Убува́ння, -ня, *с.* 1) Обуваніе. 2) Обувь. 3) Убываніе. Ум. **Обуваннячко.** *Ні по чому не спізнаю* (милу), *лем по вбуваннячку.* Гол. IV. 503.

Убуванці, -ців, *м. мн.* Ремешки, которыми привязываютъ къ ногѣ ходаки. См. **Волоки.** Вх. Зн. 72.

Убува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **убу́ти, -бу́ю, -єш,** *гл.* 1) Обувать, обуть, надѣвать, вадѣть обувь. *Чоботи помию — не вбує: ой вона багато гордує.* Мет. 264. *В постоли вбути.* Ном. № 3093. 2) сов. в. убути, буду, деш. Убывать, убыть. *Вода не вбула. Я хочу.... щоб цілий рік* (гроші) *не убували.* Рудч. Ск. I. 65.

Убува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **убутися, -буюся, -єшся,** *гл.* Обуваться, обуться, надѣвать, надѣть обувь. *Встав бурлака, не вмивався, нема свити — не вдягався, нема чобіт — не вбувався.* Нп. *В золоті черевички убулася.* Рудч. Ск. II. 46.

Убуди́ти, -жу, -диш, *гл.* Разбудить.

Убуди́тися, -жуся, -дишся, *гл.* Проснуться.

Убуритися. См. **Убурюватися.**

Убурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **убуритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Испускать, испустить урину, замочиться. Ном. № 14298.

Убути. См. **Убувати.**

Убутися. См. **Убуватися.**

Убухати. См. **Убухувати.**

Убухувати, -хую, -єш, сов. в. **убухати, -хаю, -єш,** *гл.* Много сразу чего наливать, налить. Шейк. О деньгахъ: много вкладывать, вложить въ какое либо дѣло, предпріятіе. Де *він усі свої гроші туди вбухав.* Харьк. у.

Ув. См. **У.**

Увага, -ги, *ж.* 1) Вниманіе. *Що старше від розуму? — Увага.* Ном. № 5810. *Люде слухали з великою увагою.* О. 1862. IX. 71. **Брати до вваги, звертати увагу**. Обращать вниманіе. *На все сам увагу звертає.* Рудч. Ск. II. 163. **Дати, подати до вваги кому що**. Обратить вниманіе чье на что. **Дати увагу**. Оказать вниманіе, уваженіе. *Чи воно дасть увагу старому? — ніколи.* НВолын. у. 2) Примѣчаніе, замѣчаніе.

Ува́жання, -ня, *ср.* 1) Обращеніе вниманія. 2) — **за що**. Приниманіе за кого, что..

Ува́жа́ти, -жа́ю, -єш, сов. в. **уважити, -жу, -жиш,** *гл.* 1) Принимать, принять во вниманіе, обращать, обратить вниманіе, смотрѣть, взирать. *Ой, мати, мати, серце не вважав, — кого раз полюбить, з тим помірає.* Мет. 71. *Вони на сльози не вважали.* Рудан. I. 28. *Не вважайте, люде добрі, що я швець: говоріть зо мною, як з простим.* Ном. № 2597. *Вважайте, що чуєте.* Єв. Мр. IV. 24. *Чи добра кобила? — Вважайте сами.* Канев. у. 2) — **за кого, що**. Считать кѣмъ, чѣмъ, принять за кого, что. *Ми тебе за святого вважаємо.* К. Бай. 112. *Дума, що дурень його вважає за чорта.* Чуб. 3) Полатать, думать, подумать. *То їхав чоловік волами і питав у них: «А що, волики, як уважаєте, де будемо ночувати?* Драг. 2.

Уважатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **уважитися, -жуся, -жишся,** *гл.* 1) Приниматься, приняться во вниманіе, быть принятымъ во вниманіе. *Хоч і невлюбима вона була, так нелюб'є забулося — лиха боля тільки на той час уважилася.* МВ. О. 1862. I. 102). 2) — **за що**. Считаться чѣмъ.

Уважка, -ки, *ж.* Уступка при покупкѣ. *Уважка буде.* Волч. у.

Уважливий, -а, -е. 1) = **Уважний.** *Знайшов уважливого слухача.* Левиц. Пов. 261. 2) Съ удар. на 3-мъ слогѣ: **уважливий**. Важный, серіозный. *Класти сіно в стоги, — се діло уважливе: можно й без обіду перебути, бо як дощ піде, а стіг не вивершений буде, то погано, — треба поспішаться.* Волч. у. (Лобод.).

Уважливість, -вости, *ж.* = **Уважність.** Шейк.

Уважливо, *нар.* = **Уважно 1.** *Дививсь пильно та вважливо округи.* МВ. II. 153.

Уважно, *нар.* 1) Внимательно. 2) Внушительно. *Мовчи, стара, промовили батько уважно.* Федьк.

Уважний, -а, -е. Внимательный.

Уважність, -ности, *ж.* Внимательность.

Уважувати, -жую, -єш, *гл.* Замѣчать, примѣчать. Вх. Лем. 476.

Увал, -лу, *м.* Склонъ? *Стоїть сонце увалом, увалом, заходить за хмару.* Грин. III. 386.

Увалити, -ся. См. **Увалювати, -ся.**

Увалювати, -люю, -єш, сов. в. **увалити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Вваливаться, ввалиться. *Всі так і ввалили в хату.* 2) Проваливать, провадить, пробить. *Так торкнув келепом, що й черепа ввалив.*

Увалюватися, -лююся, -єшся, сов. в. **ували́тися, -лю́ся, -лишся,** *гл.* Проваливаться, провалиться. Чуб. V. 1109. *Ой не ходи по льоду, бо й увалишся.* Мил. 100.

Уваля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Обмарать, обпачкать въ пыль, грязь. Шейк.

Увапнитися, -нюся, -нишся, *гл.* Запачкаться известью. Шейк.

Уварити. См. **Уварювати.**

Уваруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Уберечься.

Уварювати, -рюю, -єш, сов. в. **увари́ти, -рю́, -риш,** *гл.* 1) Уваривать, уварить. 2) Заваривать, заварить. *У понеділок і у четвер не слід сирівцю уварювати.* ХС. VII. 418.

Уведення, -ня, *с.* Праздн. Введенія во Храмъ 21 ноября.

Увезти, -ся. См. **Увозитися.**

Уве́ра, -ри, *об.* Упрямый человѣкъ. Вх. Зн. 476.

Увергати, -гаю, -єш, *гл.* Вбрасывать.

Уверед, -ду, *м.* **увере́да, -ди**, *ж.* Поврежденіе, поврежденіе отъ натуги. *О, Боже! не прощай тому, хто ввередив єхидним увередом нам духа.* К. Дз. 176.

Увередити, -джу, -диш, *гл.* 1) Повредить. 2) Тронуть рану, коснуться больного мѣста.

Увере́ди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Надорваться, повредить себѣ здоровье. Котл. Ен. І. 20. *Не дуже греби, увередишся.* Стор. II. 139. *Не й кравці увередяться, шиючи на кожного по 100 жупанів.* Лебедин. у.

Уверий, -а, -е. 1) Кривой (о деревѣ). *Увере дерево.* Вх. Лем. 476. 2) Упрямый (о человѣкѣ). Вх. Лем. 476.

Увернути, -ся. См. **Увертати, -ся.**

Уверта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **увернути, -рну, -неш и увертіти, -рчу, -тиш,** *гл.* 1) Заворачивать, завертывать, завернуть. *Бери хусточки, ввертай ніженьки.* Мет. 30. *Виложив з печі хліба, в рядно ввернув.* Рудч. Ск. І. 180. 2) Ввинчивать, ввинтить. 3) Сов. в. только въ одной формѣ: **ввернути**. Обращать, обратить (въ вѣру). *Кішку Самійла в щоку затинає, в турецьку віру ввертає.* АД. І. 212. 4) Замѣшивать, запутывать, запутать. *Як мені таке терпіти, та він мене буде в такі діла* (крадіжка) *ввертати.* Г. Барв. 178. 5) Вставлять, вставить слово отъ себя въ разговорѣ, вмѣшаться въ разговоръ. *Мотря, слухаючи їх жартовливу розмову, уверне словце й од себе.* Мир. ХРВ. 352.

І. Уверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **уверну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Успѣвать, успѣть, управляться, управиться. *Меле так, що і два чоловіка не ввернеться прибірати борошно. Ще не ввернулась справити нової* (запаски). Г. Барв. 94.

II. Уверта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **увертітися, -рчуся, -тишся,** *гл.* Завертываться, завернуться. *Дівчина ввертілась у пір'ячко.* Рудч. Ск. II. 35.

Увертіти, -ся. См. **Увертати, -ся.**

Уверши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Кончиться.

Увести, -ся. См. **Уво́дити, -ся.**

Увесь, уся, усе, *мѣст.* Весь, вся, все. *Задзвонили в усі дзвони по всій Україні.* Шевч. 167. *Цілувались, обнімались з усієї сили.* Шевч. 145. *Я ростікся всіма сторонами.* К. Псал. 91.

Увесьденички, *нар.* Цѣлый день. *Чоловік увесьденички в полі.* Г. Барв. 197. *Увесьденички усе говорили.* Кв. І. 198.

Увечері, *нар.* Вечеромъ. Ум. **Увече́рочку.** *Ой нема та й не буде, хиба ввечері прибуде, а ввечері-ввечерочку, а уночі в холодочку.* Грин. III. 197.

Увива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **увити, -в'ю, -єш и увинути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Заворачивать, заворотить, обвивать, обвить. *Увила головку в рубок тонесенький.* Гол. І. 64. 2) Сплетать, сплесть, свивать, свить. *Марусенько, Марусенько, чому вінка нема?*

Боліла моя головонька, то я-м го не ввила. Гол. *Не можеш.... гнізда ввити.* МУЕ. III. 53. 3) Размахивать, махать, махнуть. *Мечем ввиває, військо рубає.* АД. 1. 28. 4) Только сов. в. въ формѣ **увинути**. Успѣть. *Я як увину на своє мнісце, то добре, а як же не ввину, то й під піччу переночую.* Грин. I. 54.

Увива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **увину́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* Управляться, управиться, успѣвать, успѣть. *Увивайся, гожий хлопче, коло курки швидко.* Лукаш. 125. *Ой матінко-утко, увивайся хутко.* Мет. 132. *Так багато вранці роботи, що навряд чи я увинусь.* Рк. Левиц.

Уви́джуватися, -джуюся, -єшся, *гл.* = **Увижатися.** *А він усе перед моїми очима ввиджується.* Г. Барв. 381.

Уви́діти, -джу, -диш, *гл.* Увидѣть. *Скоро ввиділи, пану доповіли.* АД. I. 36.

Увижатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Мерещиться, представляться, казаться. *Уночі мені таке страшне ввижається.*

Увика́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **уви́кнути, -ну, -неш,** *гл.* = **Звикати, звикнути.** Вх. Зн. 72. *Ввикай Христа сповивати.* Грин. III. 32.

Увиляти. См. **Увилювати.**

Уви́лювати, -люю, -єш, сов. в. **увиля́ти, -ля́ю, -єш,** *гл.* Увиливать, увильнуть, ускользнуть. *А вже ж тобі од того та не ввиляти, щоб старостам рушники не подавати.* Мет. 124. *В хазяйській роботі ввилює.* Сим. 198.

Увинути, -ся. См. **Увивати, -ся.**

Уви́слий, -а, -е. Вертикальный. Шух. I. 154.

Уви́снути, -сну, -неш, *гл.* Повиснуть, зацѣпиться. Шейк.

Увити, -ся. См. **Увивати, -ся.**

Увихатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **увихну́тися, -ну́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Спѣшить, поспѣшить, быстро дѣлать, сдѣлать. *Нас нива потомила, бо ми ея увихали, нивоньки дожинали.* Гол. IV. 124. *Жінка Хима чепуруха живо ся ввихнула.* Грин. III. 564. 2) Только несов. в. ? Бродить, рыскать. *Близше осель увихаються: лисиці, куниці, тхорі.* Шух. I. 22.

Увишки, *нар.* Въ вышину. См. **Заввишки.** *Як земля вширшки, до неба ввишки.* О. 1861. XI. Св. 64.

Уві. См. **У.**

Увібрати, уберу, -реш, *гл.* = **Убрати.**

Увібра́тися, уберуся, -решся, *гл.* = **Убратися.** *А надовго вашої роботи буде? — Та коли б у два тижні ввібралось.* МВ. (О. 1862. I. 74).

Увігнати, ужену, -неш, *гл.* = **Угнати.**

Увігнатися, уженуся, -нешся, *гл.* = **Угнатися.** *Москалі в коршму увігнались.* Рудан. I. 87.

Увігнутися. См. **Угинатися.**

Увідати, -даю, -єш, *гл.* Узнать. *Я вже знала, що Чайченко не любишь щиро Катрі — нехай же й вона ввідає.* МВ. II. 130.

Увіз, увозу, *м.* Дорога въ ложбинѣ, оврагѣ. Их. Зн. 72.

Увійми́ти, -млю́, -миш, *гл.* Отнять.

Увійти. См. **Увіходити.**

Увік, *нар.* Вовѣки, никогда. *Раз добром налите серце ввік не прохолоне.* Шевч.

Увінити, -ню, -ниш, *гл.* Дать приданое.

Увінча́ти, -ча́ю, -єш, *гл.* Увѣнчать. *І главу його чесную терном увінчали.* Шевч. 601.

Увірванець, -нця, *м.* = **Увірва.** Вх. Зн. 73.

Увірватися. См. **Уриватися.**

Увіристий, -а, -е. Надоѣдливый, назойливый. *Такий увіристий жид: скажи та й скажи панам. Я кажу: йди собі, бо я знаю, що не треба, а він одно: скажи! Насилу виправила з хати.* Пирят. у.

Увіритися. См. **Увірятися.**

Увірну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Потонуть. *Сікуть, рубають самбір деревце, сікуть, рубають, на Дунай пускають: чи впірне, увірне самбір деревце? Чи пійме, чи возьме староста сваненьку?* Гол. IV. 233.

Уві́рувати, -рую, -єш, *гл.* Увѣровать. *І чудесам твоїм увірують на світі твої малі убогі діти.* Шевч. 626.

Уві́рчувати, -чую, -єш, *гл.* = **Увертати 1.** Шейк.

Увіряти, -ряю, -єш, сов. в. **увіри́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* — **на ко́го**. Довѣрять, довѣрить кому. *Всі кріпко на її ввіряли: що було скаже — не минеться.* О. 1862. VIII. 13.

Увірятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **увіритися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Надоѣдать, надоѣсть, опротивѣть. *А! вже він мені ввірився.* Ном. *Не ввірився ще йому світ.* Стор. М. Пр. 3. *Чи вже ж тобі катерга турецька не ввірилася?* АД. I. 2) Довѣряться, довѣриться. *З паном не дружи, жінці не ввіряйся, а чужих гостей не приймай.* Ном. № 1196.

Увіходити, -ходжу, -диш и ухо́дити, уходжу, -диш, сов. в. **увійти, увійду, -деш,** *гл.* 1) Входить, войти. *Хто не ввіходить дверима, той злодій.* Єв. I. X. 1. *В панські ворота широко ввійти, та узько вийти.* Ном. № 1208. *Якось туманію, наче жива у землю вхожу.* МВ. II. 16. *Увійдеш у землю і будеш на тім світі.* Чуб. II. 75. **Увійти в дійство**. Начать дѣйствовать? Открыть дѣйствія? *В нас школа годов шість як у дійство увійшла.* Нѣжин. у. **Увіхо́дити, увійти у неславу**. Безславить, обезславить себя. *Сама ж бо ти, дівчинонько, у неславу входиш, що пізненько — не раненько із юлиці ходиш.* Мет. 83. 2) Проходить, пройти. Чуб. II. 192. *Було 60 верст увійду.* 3) Избѣгать, избѣжать. *Градутучи увійшов, а злих рук не увійшов.* Ном. № 2098. 4) **Ухо́дити за ко́го**. Слыть за кого. *Дурний, коли мовчить, то за мудрого уходить.* Ном. № 6196.

Увіч, *нар.* Наяву, въ глаза. *Анхизенка увіч видати.* Котл. Ен. III. 11.

Увічливий, -а, -е. Вѣжливый, привѣтливый, любезный, предупредительный. К. (Желех.). *Гарна, ввічлива, звичайна, як бува в народі.* Мкр. Н. 30. *Моя дитина ввічлива, все мене слухається.*

Увічливість, -вости, *ж.* Вѣжливость, привѣтливость, любезность, предупредительность.

Увічливо, *нар.* Вѣжливо, привѣтливо, любезно, предупредительно.

Увіччу, *нар.* Предъ глазами. *Ввіччу вона та й вона.* Мир. ХРВ. 10.

Увіща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Увѣщевать. *А вслід летить янголь його та його ввіщає, на гріх, на блуд, на розбойство не допущає.* Грин. III. 141.

Уводини, -дин, *ж.* 1) Введеніе въ церковь родильницы послѣ шести недѣль. Чуб. VI. 401. 2) = **Вивід 4.** О. 1862. IV. 37. См. **Вивід 3 и 4.**

Уво́дити, -джу, -диш, сов. в. **увести, уведу, -деш,** *гл.* 1) Вводить, ввести. *Пан увів дідову дочку в свої горниці.* Чуб. **Во́дити у славу, у неславу**. Позорить. *Пожалійте сиротину*

і не вводьте в славу. Котл. НП. 345. *Сватай мене, козаченьку, не вводь у неславу.* Мет. 83. — **у хрест, у закон.** Крестить. *Введуть дитину у хрест.* Грин. II. 23. Мир. ХРВ. 23. 2) Обманывать, обмануть. *Він мене уводить, до иншої ходить.* Гол. III. 336.

Уво́дитися, -джуся, -дишся, сов. в. **увестися, уведуся, -дешся,** *гл.* 1) Вводиться, ввестись. 2) Соблазняться, соблазниться.

Увозити, -вожу, -зиш, сов. в. **увезти, увезу, -зеш,** *гл.* 1) Ввозить, ввезти, завозить, завезти. *Не то кінь, що в болото ввезе, а то що з болота вивезе.* Ном. 2) Только сов. в. Провезти. *Мене, брата піхотинця, міждо коні беріте, хоч милю увезіте.* АД. I. 114.

Увозитися, увожуся, -зишся, сов. в. **увезтися, увезуся, -зешся,** *гл.* 1) Ввозиться, ввезтись. 2) Въѣзжать, въѣхать.

Уволити. См. **Уволяти.**

Уволіка́ти, -ка́ю, -єш, сов. в. **уволокти́, -чу́, -че́ш,** *гл.* Втаскивать, втащить, втянуть. *Уволік у хату того лантуха.* Харьк. у.

Уволікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **уволоктися, -лочуся, -чешся,** *гл.* Втаскиваться, втащиться, втянуться.

Уволо́ка, -ки, *ж.* Земельная мѣра (въ старину), равная 30 моргамъ или 19 десят. 2010 саж. Шейк.

Уволоктися. См. **Уволікатися.**

Увольни́ти. См. **Увольняти.**

Увольняти, -няю, -єш, сов. в. **увольни́ти, -ню, -ниш,** *гл.* = **Уволяти, уволити.** *Ввольни, Боже, мою волю: зостав мене удовою.* Грин. III. 321.

Уволя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **уволити, -лю, -лиш,** *гл.* Исполнять, исполнить (желаніе). *Вволив єси, чого ледачі допевнялись.* К. Пс. 244. **Вволити во́лю**. Исполнять желаніе. *А циганочко да ворожечка, ой уволи мою волю: да причаруй ти да козаченька, що гуляє зі мною.* Нп.

Уволю, *нар.* Вволю, вдоволь, достаточно. *Дав їм хліба вволю.* К. Псал. 7. *Дай, Боже, щастя, долю, хліба вволю.* Ном. № 11575.

Увора́тися, -рюся, -решся, *гл.* При паханьѣ захватить плугомъ сосѣднюю землю. Харьк. у.

Уворужити. См. **Уворужувати.**

Уворужувати, -жую, -єш, сов. в. **уворужити, -жу, -жиш,** *гл.* Вооружать, вооружить. *Вворужила єси на брата брата.* К. ЦН. 314.

Увця, -ці, *ж.* = **Вівця.** Вх. Уг. 272.

Увчар, -ра, *м.* = **Вівчарь.** Вх. Лем. 476.

Ув'язати, -ся. См. **Ув'язувати, -ся.**

Ув'язка, -ки, *ж.* Завязка къ мѣшку. Вх. Зн. 72.

Ув'язлий, -а, -е. Завязшій.

Ув'язнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Завязнуть. *Ув'язла і лисиця зубами, ніяк не вирветься.* Рудч. Ск. II. 15. 1) = **Ув'язатися.**

Ув'язувати, -зую, -єш, сов. в. **ув'язати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Завязывать, завязать во что. *Син вив'язав звідтіля* (з торби) *невістку, а ув'язав сучку.* Рудч. Ск. I. 16. 2) Увязывать, увязать, привязывать, привязать. *Що в тебе на возі? — Колодочка. — Як би колодочка, то б ув'язана була.* Грин. I. 145. *Струну ув'язував до скрипки.* Св. Л. 230.

Ув'язуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **ув'язатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Привязываться, привязаться, приставать, пристать. *Ой вернись, бідо! чого ти вв'язалась?* Мет. 366.

Ув'язь, -зі, *ж.* 1) Кусокъ ремня, связывающій било цѣпа съ его рукояткой. *Ціп на ув'язі довгий.* Волч. у. 2) Жерди въ видѣ стропилъ, которыми придавливается сверху стогъ сѣна или соломы. Рк. Левиц.

Угав, -ву, *м.* Остановка, успокоеніе, покой. *Нема йому вгаву ні вдень, ні вночі — кричить та й кричить, мов з його чорт лика дере. П'є й п'є, нема йому і вгаву.* Ном. № 11703. Без угаву. Безпрестанно. *Без вгаву мучила біда.* Мкр. Г. 58.

Угава́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Успокаиваться. *І рот у дитини не вгаває: все йому хліба давай. Карі очі не сплять ночі, ніжки не вгавають.* Мет. 85.

Угадати. См. **Угадувати.**

Угадно, *нар.* Можно отгадать, догадаться. Желех.

Угадувати, -дую, -єш, сов. в. **угада́ти, -да́ю, -єш,** *гл.* 1) Угадывать, угадать, отгадывать, отгадать, догадываться, догадаться. *Так і циган угадував, що завтра буде хоч дощ, хоч сніг, хоч союшно.* Ном. № 6515. *Вгадай мені, мати, сей сон.* Макс. *Божих сил не можна вгадать.* Ном. № 31. *Я вгадував, що щось буде.* Шевч. 101. *Чи такий же він?... Хиба по собі вгадуєш.* Св. Л. 293. 2) Узнавать, узнать. *Добри-вечір — кажу — чи вгадали мене?* О. 1862. X. 7. *Живо його вгадав і каже: здоров, свату.* Грин. І. 106. 3) Замѣчать, замѣтить. *Довго сиділа я у садку, не вгадала, як і зіроньки поховались.* О. 1862. X. 6.

Угадьків, -кова, -ве. Принадлежащій отгадчику. Шейк.

Угадько, -ка, *м.* Отгадчикъ, угадывающій будущее. *У мене два сини та обидва вгадьки: один ка', що дощ буде, а другий ка' — ба, не буде; хоч той, хоч другий вгадає, а все ж таки сини правду кажуть.* Канев. у. Ном. № 5734, 6515.

Угайка, -ки, *ж.* Потеря времени. (Зміев. у.). *Як би з ранку зараз узялася була, то скільки б зробила, а то поки принесла то води, то кізяків, та поки посходились — от і вгайка.*

Угайство, -ва, *с.* = **Угайка.** *Оце нам угайство тіки, це б дома що вробив, а то сиди отутенька, дожидайсь старшини.* Черн. г.

Угалля, -ля, *с. соб.* = **Вугалля.** *До кишені, — аж там онучка якась, а в юй угалля.* Рудч. Ск. І. 75.

Уга́м, -му, *м.* = **Угав.** *Після смерти встають і ходять на свій двір, угаму не дають живим.* ЗОЮР. II. 288.

Угамо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **угамува́ти, -му́ю, -єш,** *гл.* Утишать, утишить, успокаивать, успокоить, укрощать, укротить. *Вгамуй ти капосних дітей.* Канев. у. *Угамуй рогатих турів.* К. Псал. 153.

Угамовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **угамуватися, -муюся, -єшся,** *гл.* Успокоиться, утихнуть, уняться. *Не вгамовується Ївга.* Мир. Пов. І. 144. *Еней сподарь, посумувавши, насилу трохи вгамувавсь.* Котл. Ен. III. 5. *Чи ви там ще довго не вгамуєтеся? пора спати.* Канев. у. *Угамуйся, глянь на себе, який страшний ти і блідий.* Греб. 335.

Уганяти, -няю, -єш, сов. в. **угнати, ужену, -неш,** *гл.* 1) Гнаться, погнаться. *А третій брат, менший, піша, пішаниця, за кінними, братами уганяє.* АД. І. 107. *Ти за дорогими напитками, бенкетами уганяєш.* АД. II. 104. *Вийми меч проти неситих, що за, мною уганяють.* К. Псал. 2) Догонять, догнать. *Де орду вгоню, там ю розроню.* АД. І. 35. 3) Подниматься, подняться. *Орел високо вгору вганяє.* 4) Вбивать, вбить, вгонять, вогнать.

Він його здоровенною булавою як улупить, то тик і вжене в землю. ЗОЮР. І. 30. *Угнав його по коліна в землю.* Чуб.

Уганя́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **угна́тися, -жену́ся, -не́шся,** *гл.* 1) Гнаться, погнаться. *За світовими роскошами всігда не вганяйся.* Грин. III. 144. *Росковський угнався був за ними в Руську Поляну, тя його і вбили.* ЗОЮР. І. 24 9. 2) Вбѣгать, вбѣжать, вскочить. 3) Выдаваться, выдаться. *Велике каміння, вганяється в море.* Левиц. МВ. 68. 4) Угоняться, угнаться. *Ніяке око не вганяється за мною.* Г. Барв. 535.

Угаса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **угаснути, -сну, -неш,** *гл.* Угасать, угаснуть. *А із вечера та до півночі та свічечка не вгасала.* Грин. III. 216. *Огонь не вгасає.* Єв. Мр. IX. 44.

Угасити, -шу, -сиш, *гл.* Потушить. *Зоставсь ти без роду, без хати на світі, щоб родом коханим серця не скувати, хатнім упокоєм духа, не вгасити.* К. Досв. 31.

Угаснути. См. **Угасати.** Угатити. См. **Угачувати.**

Угачувати, -чую, -єш, сов. в. **угати́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* 1) = **Загачувати, загатити.** *Я поробив так, що ізроду довіку не вгатять греблі.* Чуб. *Пан б'є та муче людей, щоб мерщій вгачували* (греблю). Чуб. 2) Только сов. в. Ударить. *Ото го вгатив.* Вх. Зн. 72.

Угаяти, -ся. См. **Угаювати, -ся.**

Угаювати, -юю, -єш, сов. в. **угаяти, угаю, -єш,** *гл.* Задерживать, задержать. *Будь ласка, не вгаюйте, бо далеко їхати додому.* — **діла**. Упустить, не сдѣлать (дѣла). *Скільки, діла на току вгаяв.* О. 1862. VI. 34. *Ніколи з вами балакати, бо й так уже скільки нам діла вгаяли.* Лебед. у.

Угаюватися, -ююся, -єшся, сов. в. **угаятися, -угаюся, -єшся,** *гл.* Медлить, замедлить, мѣшкать. *Їдь же мені, та не вгаюйся, швидче й назад.*

Угибати, -баю, -єш, *гл.* Погибать; о лѣтахъ: уходить. *Мої младі літа марні угибають.* Вх. Лем. 476.

Уги́бти, -бну, -неш, *гл.* Погибнуть. *Угиб мій братцьо, славний розбійничок.* Гол. І. 170.

Угина́ти, -на́ю, -єш, сов. в. **угнути и ввігну́ти, -гну́, -неш,** *гл.* Вгибать, вогнуть.

Угина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **угну́тися и увігну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Гнуться, согнуться, вогнуться подъ тяжестью чего. *Сів, — вона так і вгнулась* (під їм). Рудч. Ск. II. 108. *Як положе* (на коня руку), — *кінь аж угинається.* Мнж. 28.

Угіддя, -дя, *с.* Приволье, удобство. (На городі) *оттут капустку, оттут картопельку, а оттут для тютюну вгіддя.* Сим. 200.

Угіден, угідний, -а, -е. Угодный, пріятный, удобный; хорошій. *Зняв, як він мені не вгіден.* Г. Барв. 204.

Угілець, -льця, *м.* Ум. отъ **угіль.**

У́гілля, -ля, *с.* = **Вугілля.**

У́гіль, гля, *м.* = **Вугіль.** Ум. **Угілець.** Ном. № 10637.

Угі́нчливий, -а, -е. О лошади: ходкій, быстрый. *Він* (кінь) *не дуже угінчливий, — це не вороний тобі.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Угірко́вий, -а, -е = **Огірковий.**

Угіро́к, -рка, *м.* 1) = **Огірок.** *Дам тобі угірок і пуп'янок.* Ном. № 566. 2) Родъ. вышивки. Чуб. VII. 427. Ум. **Угіро́чок.**

Угладити, -джу, -диш, *гл.* Сдѣлать гладкимъ, ровнымъ, красивымъ съ виду. *Угладив, як Бог черепаху.* Мнж. 166.

Угластий, -а, -е = **Вугластий.**

Угледіти, -джу, -диш, *гл.* 1) Увидѣть, замѣтить, усмотрѣть. Рудч. Ск. I. 60. *Стара сиділа на присьбі і здалека вгледіла сина.* Стор. М. Пр. 56. *Як угледять, то христяться.* Шевч. 24. 2) Досмотрѣть, уберечь. *Як не гледів, а не вгледів груш у садку, — хтось обтрусив уночі.*

Угледітися, -джуся, -дишся, *гл.* Уберечься. *Не вгледівся од пожежі.*

Углець, -ця, *м.* Уголекъ? *Прийшов чернець, положив яйця в углець — нехай киплять, поки прийду вп'ять.* Ном. Заг. № 12,

Углова, -ви, *ж.* = **Вуголов 1.** Вх. Зн. 73.

Углиб, *нар.* Въ глубину.

Углиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Погружаться въ глубину. *Легш їй було у безодню углибати неуважно, ніж на кручі висіти.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Угли́бшки́, *нар.* Глубиною. *Річка в чоловіка вглибшки.*

Углина, -ни, *ж.* = **Вуглина.** Ум. **Угли́нка.**

Углитнути, -ну, -неш, *гл.* Укусить, ущипнуть клювомъ. *Гусак як углитне за ногу.* Славяносерб. у.

Углови́й, -а́, -е́ = **Вугловий.**

Углядіти, -джу, -диш, *гл.* = **Угледіти.** *Угляділи вони знов.* Рудч. Ск. I. 123. *Тільки вгляділа Якова, зараз до його і підскочила.* Стор. II. 2.

Угляни́й, -а́, -е́. ? *По-при пшеницю угляний гостинець.* Гол. IV. 107.

Угляр, -ра, *м.* = **Вугляр.**

Углярка, -ки и углярня, -ні, *ж.* = **Вуглярка.**

Угнавець, -вця, *м.* = **Вугнавець.** Вх. Зн. 73.

Угнавий, -а, -е = **Вугноватий.** Вх. Зн. 73.

Угнавіти, -вію, -єш, *гл.* = **Угнати.** Вх. Зн. 73.

Угнак, -ка, *м.* = **Угнавець.** Вх. Зн. 73.

Угна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* = **Вугнати.** Вх. Зн. 73.

Угнати, -ся. См. **Уганяти, -ся.**

Угнили́чити. См. **Угниличувати.**

Угнили́чувати, -чую, -єш, сов. в. **угнили́чити, -чу, -чиш,** *гл.* О лѣсныхъ грушахъ: давать, дать полежать, чтобы созрѣли. Шейк.

Угніватися, -ваюся, -єшся, *гл.* Прогнѣваться, разсердиться. *Може за що угнівався на тебе?* МВ. II. 26.

Угнівити, -влю, -виш, *гл.* Прогнѣвить.

Угніви́тися, -влю́ся, -ви́шся, *гл.* = **Угніватися.** *Дуже вгнівивсь на мене.* МВ. I. 30.

Угніжджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **угнізди́ти́ся, -джу́ся, -ди́шся,** *гл.* 1) Поселяться, поселиться въ гнѣздѣ. Шейк. 2) Усѣсться удобно на чемъ либо мягкомъ.

Угніти́тя, ся. См. **Угнічувати, -ся.**

Угнічувати, -чую, -єш, сов. в. **угніти́ти, -чу́, -тиш,** *гл.* Вдавливать, вдавить, спрессовывать, спрессовать.

Угнічуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **угніти́тися, -чуся, -тишся,** *гл.* Вдавливаться, вдавиться, спрессовываться, спрессоваться. *Сир угнітився.*

Угноїти. См. **Угноювати.**

Угноювати, -ноюю, -єш, сов. в. **угноїти, -но́ю, -їш,** *гл.* Унавоживать, унавозить.

Угнути, -ся. См. **Угинати, -ся.**

Уго́вкати, -каю, -єш, *гл.* Усмирить, укротить. Желех.

Уговор, -ру, *м.* Условіе, договоръ. *Уговор паче грошей.* Ном. № 10669.

Уговори́ти, -рю́, -риш. См. **Уговоряти.**

Уговорювати, -рюю, -єш, *гл.* = **Уговоряти.** *Старець вговорює панича: гріх тобі, каже, синку, знущатись над старими людьми.* Стор. І. 17.

Уговоряти, -ряю, -єш, сов. в. **уговори́ти, -рю́, -риш,** *гл.* Уговаривать, уговорить, урезонивать, урезонить. *Козак дівку вговоряє: не плач, дівко, не журися.* Мет. 79.

Уговтати, -ся. См. **Уговтувати, -ся.**

Уговтувати, -тую, -єш, сов. в. **уго́втати, -таю, -єш,** *гл.* Уговаривать, уговорить. *Уговтає так дівчину, що й принесе вона льоду.* О. 1862. І. 74.

Уговтуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **уговтатися, -таюся, -єшся,** *гл.* = **Оговтуватися, оговтатися.**

Уго́да, -ди, *ж.* 1) Соглашеніе. 2) Угода; угожденіе. **На вго́ду**. Въ угоду. *Придивлялась, наче б то зроду того не бачила — йому на вгоду.* МВ. 11 26.

Уго́ден, -дна, -не, уго́дливий, -а, -е = **Угіден, угідний.** *Як будеш Богу угоден, то не будеш і голоден.* Ном. № 12129. *Купи людям калач, а не вгоден, то й сам ззіж.* Ном. № 10485. *Була в однім селі криниця така вгодна, шо із неї і врожаї, і усе йшло.* Мнж. 74.

Угодити. См. **Угождати.**

Уго́дливий, уго́дний. См. **Угоден.**

Угодник, -ка, *м.* Угодникъ. К. ПС. 197.

Угодно, *нар.* Угодно, пріятно, удобно: хорошо. *Нащо сама берешся? Мені внось, що тобі не вгодно.* МВ. (О. 1862. III. 42).

Угодовувати, -вую, -єш, сов. в. **угодува́ти, -ду́ю, -єш,** *гл.* Выкармливать, вскормить, откармливать, откормить. *Мати сина породила, породивши, вгодувала: вгодувавши, коня купила; коня купивши, до війська дала.* Нп. *Уже вгодували, уже й.... хотіли різать.* Рудч. Ск. І. 71.

Угодовуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **угодуватися, -дуюся, -єшся,** *гл.* Откармливаться, откормиться.

Угожда́ти, -да́ю, -єш, сов. в. **угоди́ти, -джу́, -ди́ш,** *гл.* Угождать, угодить. *Вам хоч голову пробий, ти не вгодиш.* Ном. № 2699. *Сам Бог людям не вгодить.* Ном. № 4598. *Вражі кравці не вгодили і каптан підкоротили.* Мет. 114.

Угожий, -а, -е = **Вгоден.**

Угол, угла, *м.* = **Вугол.** 1) *В своїй хаті і угли помагають.* Ном. № 9629. 2) *Чи се тая удівонька, що на углі хата.* Макс.

Уголи́ти, -лю, -лиш, *гл.* 1) Оголить, обнажить. 2) Сдѣлать бѣднымъ. Г. Барв. 434.

Уголос, *нар.* Громко. *А то думають-думають ні вголос, ні мовчки.* Шевч. І. 52. *Троянки вголос загули.* Котл. Кн. II. 29.

Угоноба, -би, *ж.* Удовольствіе, удовлетвореніе. *Змалював.... на вгонобу лінивому до історичнього досліду розуму.* К. ХП. 37.

Угоноби́ти, -ся. См. **Угонобляти, -ся.**

Угонобля́ти, -ляю, -єш, сов. в. **угоноби́ти, -блю, -биш,** *гл.* 1) Удовлетворять, удовлетворить, удовольствовать, доставлять, доставить удовольствіе. *Помстою свій жаль угоноблю.* К. ПС. 15. *Угонобляють свій ледачий смак.* К. ХП. 84. (Нас) *сріблом-злотом угонобляли.* К. ЦН. 222. *Молитвами Пречисту та святих угонобляли.* К. МБ. II.

125. 2) Устраивать, устроить, сдѣлать какъ слѣдуетъ. *Всюди гарний був порядок, все було до діла: Харитина вгонобити знала і хотіла.* Мкр. Н. 23. *Тут Мася все, що треба вам, не лінувалась, вгонобила.* Мкр. Г. 66. *Молодий гончар робив, мисці денця не вгонобив.* Макс.

Угонобля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **угон битися, -блюся, -бишся,** *гл.* Удовлетворяться, удовлетвориться, наслаждаться, насладиться. (Козацтво) *танцями вгоноблялось.* К. МБ. III. 245.

Угор, угра, *м.* 1) Венгерецъ. *Угри і ляхи біди додають.* О. 1861. III. Кост. 30. 2) **Угор** = **Вугор.**

Угорі, *нар.* Вверху. *Чого хмара не пада додолу, а висить вгорі?* Ком. Р. II. 23.

Угоріти. См. **Угоряти.**

Угорітися, -рюся, -ришся, *гл.* Разгорѣться. *Вже добре вгорглось* (про дрова в грубі).

Угорка, -ки, *ж.* 1) Венгерка, венгерская женщина. 2) Сортъ сливъ: венгерка.

Уго́рно, *нар.* = **Огурно.** *Син не хотів уклонитися, і угорно драв головку увишень, як мати нахиляла.* МВ. III. 129.

Угорну́ти, -ся. См. **Угортати, -ся.**

Угоро́д, -да, *м.* = **Горо́д.** *На вгороді вишня, за городом дві.* Мет. 47.

Угороджувати, -джую, -єш, сов. в. **угороди́ти, -джу́, -диш,** *гл.* Вонзать, вонзить, запускать, запустить (когти). *Та вгородила в своє серденько гострий ніж.* Нп. *Немов хто гострий ніж угородив у серце старій Мотрі.* Мир. ХРВ. 172.

Угороджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **угороди́тися, -джу́ся, -дишся,** *гл.* Вонзаться, вонзиться.

Угорський, -а, -е. Венгерскій. *Король угорський.* Ном. № 11699.

Угорта́ти, -та́ю, -єш, сов. в. **угорну́ти, -ну́, неш,** *гл.* Обворачивать, обворотить, заворачивать, заворотить, закутывать, закутать. *Та недужую дитину угортає в кожушину.* Щог. В. 31. *Угорнули в рядно* (чоловіка). ЗОЮР. I. 158.

Угорта́тися, -та́юся, -єшся, сов. в. **угорну́тися, -ну́ся, -нешся,** *гл.* Обворачиваться; обворотиться, заворачиваться, заворотиться.

Угору, *нар.* Вверхъ. *Угору руки підіймали.* АД. I. *Не дав Бог свині вгору глянуть.* Ном. № 3830. *Рости, рости, тополенько, все вгору та вгору.* Шевч. 17.

Угорщина, -ни, *ж.* Венгрія.

Угоряти, -ряю, -єш, сов. в. **угорі́ти, -рю́, -ри́ш,** *гл.* Терять, потерять часть вѣса при горѣніи. *Де б те золото дівалось, як би не вгоряло.* Ном. № 14058.

Угостити. См. **Угощати.**

Угото́вити. См. **Уготовляти.**

Уготовля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **уготовити, -влю, -виш,** *гл.* Приготовлять, приготовить. *Смерть младенцям вготовляє.* Грин. III. 29. *Хліба нема в господі — хоч груди теши: треба вготовити, одвезти в млин, а шо наші жінки, як уготов їй дров, хліба, дак і мовчить.* Г. Барв. 309.

Уготувати, -тую, -єш, *гл.* Приготовить. *На тім* (світі) *уготую тобі вічне панство.* Стор. М. Пр. 71.

Угоцати, -цаю, -єш, *гл.* Истоптать и испачкать ногами. *Бач, як угощали долівку.* Кролев. у.

Угощати, -щаю, -єш, сов. в. **угостити, -щу, -стиш,** *гл.* Угощать, угостить. *Кумом його до себе прохав, добре угощав.* Нп.

Угребти, -ся. См. **Угрібати, -ся.**

Угриза, -зи, *ж.* = **Згриза.** Вх. Зн. 21.

Угризатися, -заюся, -єшся, сов. в. **угризтися, -зуся, -зешся,** *гл.* Въѣдаться, привязываться, привязаться.

Угризти, -зу, -зеш, *гл.* Отгрызть. *Ніяк не вгризе хліби, — такий сухий.*

Угризтися. См. **Угризатися.**

Угрин, -на, *м.* Венгерець. *Спіймав він угрина з картками.* Св. Л. 269.

Угринка, -ки, *ж.* Венгерка. Желех.

Угри́нок, -нка, *м.* Родъ гриба. Угор.

Угринчук, -ка, *м.* = **Угрин.** Желех.

Угріба́ти, -ба́ю, -єш, сов. в. **угребти́, -бу́, -бе́ш,** *гл.* Зарывать, зарыть. *Украв діжку та вгріб у полову.* Пирят. у.

Угрібатися, -баюся, -єшся, сов. в. **угребтися, -буся, -бешся,** *гл.* Зарываться, зарыться, врываться, врыться, прорыться. *Бува, як собак нема, у хлів угрібається звір, або й лісу пролама, та в хлів убереться.* Ч. Г. В. 1853, стр. 61.

Угріва, -ви, *ж.* = **Угрівок.**

Угріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **угріти, -рію, -єш,** *гл.* 1) Пригрѣвать, пригрѣть, нагрѣвать, нагрѣть. *А сонце гріє все та грів помаленьку; угріло Божий світ.* Греб. 376. *Ледачого і кожух не вгріє.* Грин. 1. 234. 2) Разгорячать, разгорячить. *Угріти коня.* 3) Только сов. в. ударить. *А він його як угріє в потилицю. Як угріє змія, то той по шию і ввійшов у мідний тік.* Чуб. II. 238.

Угріва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **угрітися, -ріюся, -єшся,** *гл.* 1) Согрѣваться, согрѣться, разгорячаться, разгорячиться. Ном. № 3165. *Угрівся я на печі.* Конст. у. 2) Только сов. в. удариться. *Долоні палали, що вгрівся ними з розмахом.* Св. Л. 45.

Угрі́вок, -вку, *м.* Мѣсто, гдѣ солнце грѣетъ. Угор.

Угріши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Сдѣлать непристойное: навонять и т. п. Ним. № 14293.

Угроватий, -а, -е = **Вугроватий.**

Угруза́ти, -за́ю, -єш, сов. в. **угрузти, -зну, -неш,** *гл.* Вязнуть, завязнуть. *Так кінь по коліна і вгруз у землю.* Рудч. Ск. II. 71.

Угруща́ти, -ща́ю, -єш, *гл.* Уговаривать внушительно, даже съ угрозой. *Я її не бив, а так було все угрущаю.* Г. Барв. 203. *Стали ви мене вгрущити, щоб не сумував.* Г. Барв. 341. *І хазяйка, і хазяїн угрущають і Богом, і лозиною.* Г. Барв. 356.

Угу́, *меж.* Имѣетъ утвердительное значеніе: да. Стор. I. 15.

Угудина, -ни, *ж.* = **Огудина.** Черн. у.

Угукати, -каю, -єш, *гл.* Говорить: угу.

Угурен, -рна, -не́, угурни́й, -а́, -е́ = **Огурний**. *Ох масляно угурна, чому ти одна? як би тебе сім неділь, а посту одна.* Мнж. 169. *Хто не вгурен, той не голоден.* Грин. I. 245. *Угурного чоловіка скарає Бог.* Прав. 1867. 54.

Угурно́, *нар.* = **Огурно.**

Уґабнути, -ну, -неш, *гл.* Стибрить. *Ян рибалка уґабне у свого товариства риби — вона йому не буде ловиться.* Ном. № 12768.

Уґаро́вувати, -вую, -єш, *гл.* Выдалбливать желобокъ, пазъ.

Уґвинти́ти. См. **Уґвинчувати.**

Уґвинчувати, -чую, -єш, сов. в. **уґвинти́ти, -нчу, -нтиш,** *гл.* Ввинчивать, ввинтить.

Уґоґати, -ґаю, -єш, *гл.* Плохо сдѣлать. *Ну, вже ж і вґоґала! Напекла, бодай ти катівських рук не втекла.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Уґрундзьовувати, -вую, -єш, сов. в. **уґрундзювати, -дзюю, -єш,** *гл.* Укрѣпить, увязать. *Уґрундзюємо добре, що не сприсне.*

Уґрунтувати, -тую, -єш, *гл.* Утвердить.

Удава́ння, -ня, *с.* Притворство.

Удавати, -даю, -єш, сов. в. **удати, удам, -даси,** *гл.* 1) Притворяться, притвориться, дѣлать, сдѣлать видъ. *Упала, а вони регочуться: удає, кажуть, удає.* МВ. I. 76. *Я удавав, буцім то мені й байдуже.* Стор. *Дурень удавав, буцім-то йому не хотілось продавити тієї шкури.* Стор. I. 65. *Удав, що спить.* Чуб. 2) Прикидываться, прикинуться чѣмъ, корчить изъ себя что. *Добрий воїн і душа щира козацька, хоч удає з себе ледащицю і характерника.* К. ЧР. *Удає з себе пана.* 3) Преимуществ. сов. в. Удачно сдѣлать, выполнить. Камен. у. *Співала би співаночки, та не вмію вдати.... будуть ся сміяти.* Гол. IV. 466. *На самоті чого не вдаси, а в гурті як не той.* Св. Л. 207. *Яких буханців, книшів було вдам.* Г. Барв. 108.

Удава́тися, удаю́ся, є́шся, сов. в. **уда́тися, удамся, удасися,** *гл.* 1) Предаваться, предаться, отдаваться, отдаться, пристращаться, пристраститься, заниматься чѣмъ. *Не плачте, не журітесь, в тугу не вдавайтесь.* Мет. *Не вдавайся в гульню.* Ном. *Не в дорогу вдавайся, а в хазяйстві кохайся.* Ном. № 10005. *Зімою столярує, а літом у хліборобство вдається.* Г. Барв. 407. *Се просто іволга зоветься; вона із саду в сад літа, то вишні гарно об'їда, то оббива горох, а в співи не вдається.* Греб. 391. Въ значеніи: обращаться къ Помощи чего. *Не вдавайся в ворожки, не вдавайся в ліки, бо пропав вже твій синонько ти пропав навіки.* Гол. I. 137. См. **Вдарятися 4.** 2) Входить, вбити, пускаться. *Не вдавайся в сварку, бо будеш битий. Не хотів з ними в розмову вдатись.* Г. Барв. 153. Не вдаватися в жадне право. Не входить ни въ какія тяжбы. 3) Обращаться, обратиться къ кому. *Вдались до хазяйки.* МВ. (О. 1862. III. 72). *До ворожки вдалися.* Св. Л. 184. *Вдився собі до людей добрих.* Г. Барв. 457. *Ой удався козак Нечай до коня словами.* АД. 11. 57. 4) Отправляться, отправиться куда. *Думку думати: куди б то ся вдати?* Грин. III. 203. *Гриць-козак задумався, в козацькоє військо вдався.* Грин. III. 611. 6) Прибѣгать, прибѣгнуть къ чему. *У суд удаватись я не хотів.* НВолын. у. *А ти, мій миленький, в прозьбу не вдавайся.* Мет. 64. 6) Удаваться, удаться, удачно выйти. *Коровай наш вдавсь.* Мет. 164. *Удалась варенуха. Щоб удалась капуста, то треба зачинить шаткувать на сьомім дні, як молодика настане.* Ном. № 300. 7) Родиться съ извѣстными качествами, способностями. *Ой біда мені, що я не вдався.* Ном. *Уродись, та й удайсь.* Ном. № 1657. *Який удався, такий і згинеш.* Ном. № 3210. *Удався він високий, здоровий.* Стор. I. 97. *Удалась така лінива.* Стор. I. 9. *Ой чого я такий вдався без щастя, без долі.* Нп. — **в кого**. Пойти въ кого, родиться похожимъ на кого. *На виріст і на силу, і на личко у батька вдався.* МВ. II. 15. *Молодая дівчинонька в козака вдалася: такі очі, такі й брови, така й головонька.* Нп. *І мій батько такий мався, і я в його вдався.* Ном. № 2919. **— до чого**. Быть способнымь къ чему. *Він до роботи вдавсь. Усяк до чого небудь вдався.* Гліб.

Удавити, -влю, -виш, *гл.* 1) Удавить, задушить, задавить. *Щоб тебе вдушило, та вдавило.* Ном. № 37 78. *Не вмер Данило — болячка вдавила.* Ном. № 8044. 2) Вдавить. *Чому мене не сховаєш оттут серед лину?... У землю не вдавиш.* Шевч. 95.

Удавитися, -влю́ся, -вишся, *гл.* Подавиться. *Галушкою вдавивсь.* Ном. № 12932. *Не знаєш, чим удавиться! поклади два пальці в рот.* Ном. № 12783.

Удавлений, -а, -е. Заглушенный. *Стало чуть наче вдавлений голос, як от би з затуленого рукою рота.* Екат. у. (Залюб.).

Удавни́тися, -нюся, -нишся, *гл.* Устарѣть. *Була колись правда, та вдавнилась.* Ном. № 6835.

Удавні, *нар.* Давно, нѣкогда.

Удака, -ки, *ж.* Удача. Аф. 312. *Удака під Кумейками.* Стор. М. Пр. 68. **На вдаку**. Наврядъ, едва-ли.

Удалець, -льця, *м.* Способный ко всему человѣкъ. Ном. № 10258.

Удалий, -а, -е = **Уданий.** *І до діла, і до рала, і до хлопців удана.* Мил. 110.

Удаль, -лі, *ж.* Способность къ чему. *Видно, яка удаль.* Ном. № 2946.

Уданий, -а, -е. 1) Удачный, удавшійся. 2) Красивый. *Вона така була вдана, така вродлива.* Г. Барв. 422. *Таке-ж удане, вродливе чортеня, що й очей не 'дведеш.* Г. Барв. 334. 3) Способный, годный. *До річей вона вдана.* Г. Барв. 518. *Він до всього вданий.* Лебед. у. Ум. **Уданенький.** *Жінка його уданенька.* Г. Барв. 506.

Уда́ння, -ня, *с.* 1) Удача. 2) Способность. *Сила на уданню належить.* Ном. № 1051.

Уданство, -ва, *с.* Красота. *Все тільки про любощі дбають: то на чорні брови, то на уданство уповають.* Г. Барв. 509.

Удар, -ру, *м.* Ударъ. *Завтра вже недолі злої звалить тебе вдар.* Млак. 60.

Ударити, -ся. См. **Ударяти, -ся.**

Удармицю, *нар.* Напрасно. Вх. Зн. 5.

Ударувати, -рую, -єш, *гл.* Подарить. *Де твої кісновички подівав? Чи в гай, чи в Дунай покидав, чи заніс до міста та продав, чи молодшій сестриці вдарував.* Грин. III. 508.

Ударяти, -ряю, -єш, сов. в. **уда́рити, -рю, -риш,** *гл.* 1) Употребляется лишь сов. в.: ударить, несов. въ очень рѣдкихъ случаяхъ. *Ударив кулаком у стіну.* Рудч. Ск. I. 104. *Та вирвала травиченьку, та вдарила по личеньку.* Нп. *Ударив києм. Куля вдарила.* **Ударити під личко, під лице**. Ударить въ ухо. НВолын. у. — **на одліт**. Приблизивъ правую руку къ лѣвому плечу, ударить отъ себя. *Ударив мечем на одліт.* НВолын. у. *І в погоду часом грім ударить.* Ном. № 1965. *Дощ ударив та ше і з вітром.* Мнж. 27. *Треба про те нам дбати, щоб Господь дощиком ударив.* Лебед. у. **Ударити чоло́м**. поклониться. *Перші посли прийшли, хорошенько в хату ввійшли, та вдарили чолом перед нашим столом.* Грин. III. 497. — **лихом об землю**. См. **Лихо.** Ном. № 2426. 2) — **на ко́го**. Нападать, напасть. *Наступить військо проти мене.... ударить на мене війною.* К. Псал. 60. 3) Только сов. в. — **ногами**, — **гопака**. Пуститься въ танецъ. *Вельможна громада не втерпіла, ударила старими ногами.* Шевч. 126. *Посадила вража бада на трьох яйцях гусака, сама вийшла на вулицю та вдарила гопака.* Нп. 4) — **у дзвін**. Зазвонить. *Гей вдарили сумно-нагло у голосний дзвін.* Рудч. Чп. 162. *Ударили в дзвони.* Шевч. 161. — **в тимпани**. Заиграть на тимпанахъ. *Ударте в тимпани, у гуслі дзвоніте.* К. Псал. 189. — **у струни**. Ударить по струнамъ. *Ой ударю ж зразу у струни живії.* К. Досв. 5) — **з гармати**. Выстрѣлить изъ пушки. *Вдарили з гармати.* Шевч. 234. Также и объ иномъ

огнестрѣльномъ оружіи. *Ударив з рушниці, з пістоля.* **Вдарила гармата**. Выстрѣлила пушка, дала выстрѣлъ. *Ой над річкою Самарою вдарили гармати.* Рудч. Чп. 104. 6) **Вдаряти в багатство**. Жить богато. *У багатство не вдаряє, а чим має, тим витає.* Ном. № 11930. 7) **Вдаряти на що**. Обращать вниманіе на что. *Москаль на сльози не вдаря.* Ном. № 1837.

Ударятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **ударитися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Только сов. в. Удариться, ударить себя. *На руках понесуть тебе, щоб не вдаривсь об камінь ногою.* Єв. Мт. IV. 6. *Да вдарилась мати, об поли руками: тепер же я, мої діти, пропали із вами.* Нп. *Ой підлинув соколонько під зелений сад та вдарився крилечками об зелений сад.* Мет. 177. *Шляхтянка скрикнула, підняла руки до неба і, як нежива, вдарилась об землю.* Стор. М. Пр. 139. 2) Бросаться, броситься, побѣжать. *Дівчата вдарилися в-ростіч.* Мир. Пов. І. 148. *В погонь.... ударилась за Марком.* Мнж. 26. **Ударитись навтікача**. Броситься бѣжать. 3) Отправляться, отправиться. *Ударилась в город мамкувати.* Щог. В. 100. **У мандри вдарилась**. Отправилась въ дорогу, пошла бродяжничать. Мир. Пов. 11. 95. 4) Обращаться, обратиться къ кому, прибѣгнуть къ кому. *Вона вдарилась до знахарки.* ЗОЮР. II. 34. **Вдарятися в що**. Прибѣгать къ помощи чего, обращаться къ чему. *Не плач, мати Оврамихо, не вдавайся вліки, — випроводила сина Овраменка у поход навіки. Не плач, мати Оврамихо, не вдаряйсь в ворожки, — поховали сина Овраменка в степу край дорожки.* Грин. III. 584. См. **Вдаватися.** 5) **Ударитись у голос, у плач**. Заплакать. Г. Барв. 58. 6) — **у тугу**. Запечалиться. Чуб. V. 402.

Удати, -ся. См. **Удавати, -ся.**

Удатне, *нар.* Удачно. *Проміння там то вдатне змальовано.* Св. *Л.* 26.

Удатний, -а, -е. 1) Способный. *Чіпка до хазяйства такий удатний.* Мир. ХРВ. 59. *На все вдатні — до любощів, до пісень.* Гліб. 2) Удачный.

Удатність, -ности, *ж.* 1) Способность. 2) Удачность.

Удатно, *нар.* = **Удатне.**

Удаток, -тку. Подарокъ, даяніе. *Був у лікаря: казав, щоб без нічого не приходив; їм усе треба вбитків.*

Удаха, -хи, *об.* Способный, способная. *І не тільки тим і штиться й славиться удаха, що розумна й по хазяйству до всього тімаха.* Мкр. Н. 30. *З моїх очей усе можна забрати: собаки, і то помітили мене, яки я вдаха. Держу в руках хліб або тараньку чищу на юшку, — дивись, уже рябко й поніс.* Г. Барв. 356.

Удача, -чі, *ж.* 1) Характеръ, натура, свойство. *Таку вдачу йому Бог дав.* МВ. II. 8. *Така вже вдача собача.* Ном. № 2941. *Лучче п'ятак передачі, аби до вдачі.* Ном. № 10539. **Удачу до чого мати**. Имѣть къ чему способность. *Побачить, що.... хлопець або дівча до чого вдачу має.* Сим. 196. 2) Удача, успѣхъ. *Уже, мо, з упруг пройшло, а вдачі не має, та й тільки — не ловиться риба.* Рудч. Ск. II. 173.

Удачий, -а, -е = **Удатний.** *Ледача невістка, ледача та і до роботи не вдача.* ЗОЮР. II. 245.

Удачливий, удачний, -а, -е. Щедро одаренный природой. *Така вдачлива: і гарна й розумна, й роботяща.*

Удвадцяте, *нар.* Въ двадцатый разъ. О. 1862. Т. 75.

Удвійзі, *нар.* Вдвоемъ. *А ми удвійзі з бабою сидимо в хаті.* Черн. г. *Дві молодички гарненько цокотять удвійзі.* МВ. І. 23.

Удвір'я, *с.* = **Уздвір'я? На вдвір'ї.** На дворѣ. *На вдвір'ї з жіночками та з проходящими щебече.* Кв.

Удво́є, *нар.* Вдвое. *Вдвоє, втроє б витерпіла за єдине слово.* Шевч. 190.

Удвох, *нар.* Вдвоемъ. *Хоч ох, та вдвох.* Посл. *Тому добре, хто вдвох.* Ном. № 10755.

Удвуконь, *нар.* Парой лошадей. *Котить удвоконь.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Удвурядь, *нар.* Въ два ряда.

Уденішній, -я, -є. Дневной. Констан. у.

Удень, *нар.* Днемъ. *Не к Різдву йде, а к Великодню: уночі тріщить, а вдень плющить.* Ном. № 518.

Удержати, -ся. См. **Удержувати, -ся.**

Удержування, -ня, *с.* Удерживаніе, сдерживаніе.

Удержувати, -жую, -єш, сов. в. **удержати, -жу, -жиш,** *гл.* Удерживать, удержать. *Єдин кіл плота не вдержить.* Ном. № 5272. *Таке слизьке, що й обома не вдержиш.* Ном. № 14233.

Удержуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **удержатися, -жуся, -жишся,** *гл.* Удерживаться, удержаться. *Не держались на горі, а під горою не вдержишся.* Ном. № 13518. *Тепер я не хочу нічого: дасте свиту да рушницю, бо в мене нічого не вдержиться.* Рудч. Ск. I. 91.

Удерти, -ся. См. **Удирати, -ся.** Удесяте, *нар.* Въ десятый разъ. О. 1862. I. 75.

Удесятери́ти, -рю, -риш, *гл.* Удесятерить. Удесятеро, *нар.* Вдесятеро, въ десять разъ.

Уджиґнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Ужалить. *Здруок, як уджиґне скотину, то зараз і впаде додолу.* Грин. I. 251. 2) Хлеснуть, хватить. *Уджиґнув батіжком по спині.* 3) Шмыгнуть, удрать. *Уджиґнув з хати.* 4) = **Ушкварити.** *Таке бундячне весілля уджиґне, що ну!* Котл. НП. 377. *Прокашлявся і раз шмаркнувся, і річ таку їм уджиґнув.* Котл. Ен. VI. 42.

Удивитися. См. **Удивлятися.**

Удивля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **удиви́тися, -влю́ся, -вишся,** *гл.* — **очима**. Уставляться, уставиться на кого глазами, пристально смотрѣть. *Вдивився в мене очима.* МВ. (О. 1862. III. 59).

Удивуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Удивиться.

Удила, уди́л, мн. = **Вудила**. *Готова дуга й удила, не достає тільки возочка та кобили.* Ном. № 14307.

Удити, уджу, удиш, *гл.* = **Вудити.**

Удирати, -раю, -єш, сов. в. **удерти и удрати, удеру, -реш,** *гл.* 1) Отдирать, отодрать, оторвать часть чего. *Удери аршин сукна.* **Удрав до гапликів**. Плохо сдѣлалъ, испортилъ. Ном. № 12469. 2) Только сов. в. Ударить. *По щоці вдрала.* КС. 1887. VI. 469. *Удрав долонею з уси мочі.* Мир. ХРВ. 63. *Удрав по руці добре.* Рудч. Ск. I. 195. 3) Преимущ. сов. в. Хорошо и съ силой сдѣлать, то-же, что **ушкварити, уджиґнути**. Мкр. Н. 30. *Подивись, як дівчата танцюють. Ну, що вже Кубранівна вдрала, так уже за всіх! Що за танцюра.* Кв. *Козака як удремо!* Федьк. 4) **Удрати штуку**. Выкинуть штуку. *Пан тільки таку штуку вдер, аби парубків полякать.* Св. *Л.* 70. 5) **Удрати рюмка**. Заплакать. *Чи не вдере Микола рюмка?* Зміев. у.

Удира́тися, -ра́юся, -єшся, сов. в. **удертися и удра́тися, удеруся, -решся,** *гл.* Врываться, ворваться, вторгаться, вторгнуться.

Удиха́ти, -ха́ю, -єш, сов. в. **удихну́ти, -ну́, -не́ш,** *гл.* Вдыхать, вдохнуть. *Приміла б, — душу туди вдихнула, щоб йому до вподоби було.* Г. Барв. 108.

Удіва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **удіти, удіну, -неш,** *гл.* Надѣвать, надѣть. *Вділа на себе та жупан синенький.* Гол.

Удівець, -вця, *м.* Вдовецъ.

Удівонька, удівочка, -ки, *ж.* ум. отъ **удова**. Вдовушка.

У́дід, удода, *м.* = **Одуд.** *Хоч куй, зозуле, хоч не куй: мені і удід закує.* Ном. № 5515.

Удій, удою, *м.* Удой. *Купуй корову по удою.* Рк. Левиц.

Уділити. См. **Уділяти.**

Уділя́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **уділити, -лю́, -лиш,** *гл.* Удѣлять, удѣлить, дать. *Бог нам дав, і людям вділяймо.* Ном. № 4496. *Моя ненько, моя матінко? Нащо ти мене нещасницю вродила, гірку долю вділила?* Мил. 197. *Кому ви* (мати мертва) *нас уручаєте, кому ви нас уділяєте?* Мил. 200 *Я й хату їм збудую, і города вділю, і поля дам.* Г. Барв. 327. *Почали вони з братом ділиться хазяйством і вділили дурневі коростявого бичка.* Грин. І. 208.

Удіти. См. **Удівати.**

Удіяти, удію, -єш, *гл.* Сдѣлать, подѣлать. *Хоч гавкай на його — нічого не вдієш.* Ном. № 2635. *Породила мене мати у святу неділю, дала мені гірку долю — нічого не вдію.* Мет. 12.

Удка, -ки, *ж.* = **Вудка.** *На́ тобі удку та піди собі риби влови.* Рудч. Ск. II. 86. Ум. **У́донька, удочка.** *Рибонька на удонці трепечеться.* Г. Барв. 119.

Удлище, -ща, е. = **Вудлище.**

Удну́, *нар.* Внутри. Угор.

Удобарити, -рю, -риш, *гл.* Понять. Вх. Зн. 5.

Удобен, -бна, -не, удобенний, -а, -е. Способный, годный. *Та на коня сідай та предо мною повертай, та нехай я буду знати, чи удобен ти будеш поміж козаками пробувати.* АД. І. 252.

Удобря́ти, -ряю, -єш, *гл.* Задабривать. *Треба старшину вдобряти, щоб не віддав під суд.* Харьк.

Удова, -ви, *ж.* Вдова. *Борщ без каші вдовець, а каша без борщу вдова.* Ном. № 12319.

Удовбати. См. **Удовбувати.**

Удовбувати, -бую, -єш, сов. в. **удовба́ти, -ба́ю, -єш,** *гл.* Вдалбливать, вдолбить.

Удовенко, -ка, *м.* = **Удовиченко.**

Удовець, удівця, *м.* Вдовецъ. *Сива, як вівця, а не йде за вдівця.* Ном. *Наскочив удовець на вдову.* Ном. № 4145.

Удовецький, -а, -е. Принадлежащій вдовцу или вдовѣ. К. Бай. 78.

Удовж, *нар.* 1) Вдоль. *Було б вчити, як лежало поперек подушки, а як вдовж, то вже не поможеться.* Ном. № 6009. 2) Въ длину. *Який вдовж — такий втовш.* Лебед. у.

Удовжи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* Задолжаться.

Удовжки, *нар.* = **Вдовж.**

Удо́вжувати, -жую, -єш, *гл.* Удлинять.

Удовин, удовиний, -а, -е. Вдовій. *Сова — вдовина голова.* Ном. № 10719. *Нема впину вдовиному сину.* Мет. 14. *На п'ятій неділі вдовиний плуг вийде.* Ном. № 10720.

Удовицький, -а, -е = **Удовиний.** К. Псал. 257.

Удовиця, -ці, *ж.* Вдова, вдовушка. *Та йшов козак до дівчини, — зайшов до вдовиці.* Мет. 53. Ум. **Удовичка.** Рудч. Ск. І. 22.

Удовиченко, -ка, *м.* Сынъ вдовы. *Удовин син, вдовиченко коня напуває, його ненька старесенька в вікно поглядає.* Нп.

Удовівна, -ни, *ж.* Дочь вдовы. *Катрусею вдовівна звалась.* Шевч. 586.

Удовіти, -вію, -єш, *гл.* Вдовствовать. *Годі йому вдовіти.* Г. Барв. 54 2.

Удовки, -вок, *ж.* Раст. веселые глазки, Flos trinitatis.

Удоволити, -ся. См. **Удоволяти, -ся.**

Удовольнення, -ня, *с.* Удовлетвореніе.

Удовольнити, -ся. См. **Удовольняти, -ся.**

Удовольняти, -няю, -єш, сов. в. **удовольни́ти, -ню́, -ни́ш,** *гл.* Удовлетворять, удовлетворить. *Не вдовольнили* (чимсь) *Охрєма.* Рудч. Ск. І. 75. *Коло Дідони терся, м'явся, її щоб тільки вдовольнить.* Котл. Ен. І. 23.

Удовольня́тися, -ня́юся, -єшся, сов. в. **удовольни́тися, -ню́ся, -ни́шся,** *гл.* Удовлетворяться, удовлетвориться. *Юнона ще не вдовольнилась.* Котл. Ен. III. 15. *Вже вдовольнилась.* Ном. № 12033.

Удоволя́ти, -ляю, -єш, сов. в. **удоволити, -лю, -лиш,** *гл.* = **Удовольняти, удовольнити.**

Удоволя́тися, -ляюся, -єшся, сов. в. **удоволи́тися, -лю́ся, -ли́шся,** *гл.* = **Удовольнятися, удовольнитися.**

Удовува́ння, -ня, *с.* Вдовствованіе.

Удовувати, -вую, -єш, *гл.* Вдовствовать. *Живе вона сама собі, вдовуючи, і хлопчик у неї.* Г. Барв. 518.

Удо́вш, удо́вшки, *нар.* = **Удовж, удовжки.** Ум. **Удо́вшечки.** Харьк. у.

Удого́нь, *нар.* Вдогонку. *Поїхали за ним удогонь, догнали.* Новомоск. у.

Удозвіль, *нар.* Вдоволь. *У мене воли удозвіль наїдяться.* Волч. у.

Удоїти. См. **Удоювати.**

Удо́лити, -лю, -лиш, *гл.* Плохо сдѣлать. *Недавно вийшла заміж, та ото ще дечого в хазяйстві гаразд і не вміє. Тільки напекла вона раз паляниць, та баче вже й сама, що вдолила.* Драг. 172.

Удома, *нар.* Дома. *Гей, гей, як би вдома, та ще й на печі.* Ном. № 2276. *І вдома її радощів не було.* МВ. (О. 1862. І. 96).

Удо́нити, -ню, -ниш, *гл.* 1) = **Удолити.** *Якого удонили хліба, такий і їжте.* Борз. у. 2) Удѣлить. *Оце удонили, як льоду.* Ном. Стр. 288, № 7709.

Удоптати, -пчу, -чеш, *гл.* = **Утоптати.** *Вдоптав я стежечку через петрушечку.* Гол.

Удосвіта, *нар.* На разсвѣтѣ, до разсвѣта. *Удосвіта встав я, темно ще на дворі; де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв.

Удо́сталь, *нар.* Вдоволь, достаточно.

У́донька, удочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **удка.**

Удоювати, удо́юю, -єш, сов. в. **удоїти, удою, -їш,** *гл.* Доить, надоить извѣстное количество. *Вона їм удоїла. Він узяв те молоко.* Грин. І. 158.

Удрати, -ся. См. **Вдирати, -ся.**

Удруге, *нар.* Вторично, во второй разъ. *П'ятниця вдруге не трапиться.* Ном. № 5930.

Удружити, -жу, -жиш, *гл.* Оказать услугу по дружбѣ. *Тепер удружив мені, посадив на кал.* Ном. № 7567.

Удряпнути, -ну, -неш, *гл.* Оцарапнуть, царапнуть. Котл. Ен. IV. 50.

У́дуд, -да, *м.* = **Одуд.** Вх. Пч. II. 15.

Удурні, *нар.* Попусту, понапрасну. *Тільки гроші вдурні пропали.*

Удушити, -шу, -шиш, *гл.* Удушить. *Щоб тебе вдушило та вдавило.* Ном. № 3778.

Удуши́тися, -шу́ся, -шишся, *гл.* 1) Удушиться, задушиться. МВ. (О. 1862. І. 105) 2) Вспотѣть. *Дала йому чаю, і він пив, поки вдушився.... і став утираться.* Х. С VII. 459.

Удушні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* **Він удушнів**. Ему жарко. Конст. у.

Удушшя, -шя, *с.* Удушье. Лебед. у.

Удьорити, -рю, -риш, *гл.* Сильно побѣжать. *Вона як гудьорила од нього!* Слов. Д. Эварн. *Чи вже.... у місто удьорила.* Мир. Пов. II. 84.

Удягало, -ла, *с.* Верхняя одежда, надѣвающаяся въ рукава. *Як поїду в Харків, то там куплю собі яке удягало — свиту, або чинарку.* Волч. у.

Удяганка, -ки, *ж.* = **Удягало.** Рк. Левиц.

Удяга́ти, -га́ю, -єш, сов. в. **удягти, -гну, -неш,** *гл.* Одѣвать, одѣть; надѣвать, надѣть.

Удяга́тися, -га́юся, -єшся, сов. в. **удягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* Одѣваться, одѣться. *У свитину вдягатимусь.* Шевч. 504. *Ой бурлака не вмивався, нема свити — не вдягався.*

Удячен, удячний, -чна, -не. Благодаренъ, благодарный, признательный. Гол. III. 283.

Удячність, -ности, *ж.* Благодарность, признательность.

Удячно, *нар.* Благодарно, признательно.

Уедна́ти, -на́ю, -єш, *гл.* Договорить, уговорить. *Да покуль батенька я в'єднав, я свою шапочку стер і зм'яв.* Мет. 179.

Уж, ужа, *м.* 1) = **Вуж 1.** *Приткнув, як ужа вилами.* Ном. № 6787. 2) = **Гуж.** Ном. № 12000 (одм.). 3) Орнамента на писанкахъ — съ извивающейся по яйцу линіей. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Ужик.** Чуб. I. 312.

Ужада́ти, -да́ю, -єш, *гл.* Пожелать.

Ужака, -ки, *м.* = **Вужака.** Ном. № 12201. ЗОЮР. II. 33.

Ужалі́тися, -лі́юся, -єшся, *гл.* Сжалиться, пожалѣть кого. *Ой пішла б ти, сиротино, мачухи б просила: може б вжалілась таки й сорочку пошила.* Грин. III. 412.

Ужалувати, -лую, -єш, *гл.* Пожалѣть. *Не вжалуєш батька в наймах.* Ном. № 5186.

Ужама́ти, -ма́ю, -єш, *гл.* 1) Разжевать. 2) Разжевать, разобрать (дѣло), понять. Мнж. 177.

Ужа́нція, -ції, *м.* Обычай. *Тепер що живуть в Чорноморії козаки, то все то покоління тих запорожців, що колись жили в Січі. Ужанція у їх однакова.* О. 1862. II. 54.

Ужарити, -рю, -риш, *гл.* 1) Ужарить, дожарить. *Добре вжарила гуску.* 2) = **Ушкварити.** *Як ужарив козака — аж курява встала.* 3) Ударить. *Він її як ужарив, то вона.... на дванадцяті сутки здохла.* Грин. I. 157.

Ужати, ужну, -неш, *гл.* Сжать часть чего нибудь.

Ужатися. См. **Ужинатися.**

Ужах, -ху, *м.* Страхъ, ужасъ. Встрѣчено только у М. Вовчка. *По тих усіх в жахах і плачу дівчина утомилася — нездужала мов.* МВ. (О 1862. I. 91).

Ужахну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Испугать. *На мене сіла розставляли, вжахнули душу мою вбогу.* К. Псал. 35.

Ужахну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Ужаснуться. *Череваниха ж із Лесею вжахнулись і поблідли на виду.* К. ЧР. 325. *А грішні души ужахнулися, у пекло йдучи, сильно плачучи.* Мет. 372.

Ужачки, -чок, *мн.* Раст. Iris Pseudo-Acorus L. ЗЮЗО. I. 125.

Ужва, -ви, *ж.* 1) = **Вужівка.** Вх. Зн. 73. 2) Въ плугѣ: большое деревянное кольцо, которымъ соединяются между собою плугъ и **колісня**. Чуб. VII. 399.

Ужгнути, -ну, -неш, *гл.* Ударить. Вх. Лем. 397.

Уже, *нар.* Уже, ужъ. *Іди зіма до Бучина, бо вже ти нам докучила.* Ном. № 622. *Така вже вдача собача.* Ном. № 2941. А вже ж! Конечно. *А повінчаємось у неділю? — А вже ж.* Шевч. 504. А що вже. Что же касается до. *А що вже Василько — тихий, сумний.* МВ. II. 8. То вже ж. И вотъ. *То вже ж Хмельницький до козаків приїзжає, словами промовляє.* Макс. *То вже ж один козак лугом біжить, коли дивиться на кущ, аж кущ дріжить.* Макс.

Ужереби́ти, -блю, -биш, *гл.* Принести жеребенка, родить (о лошади и медвѣдицѣ). *Медведиха, ужеребила тулуки.* Шух. I. 212.

Ужереби́тися, -блюся, -бишся, *гл.* Ожеребиться. Шух. I. 211.

Уживальний, -а, -е. Употребительный. Желех.

Уживальність, -ности, *ж.* Употребительность. Желех.

Уживаний, -а, -е. 1) Употреблявшійся. 2) Употребительный, распространенный. *Очіпок на їй вишневий, самий уживаний тоді.* Г. Барв. 510.

Урива́ння, -ня, *с.* Употребленіе, потребленіе.

Урива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **ужити, -уживу, -веш,** *гл.* 1) Употреблять, употребить, потреблять; пользоваться. *Вживають вони щуку-рибаху, ще й соломаху з водою.* ЗОЮР. I. 253. *Се зілля кожде вживає.* Ном. *Не барзо дорогії напитки вживає.* АД. I. 211. *Хліба-соли не вживали.* Мет. 436. **Вживати світа**. Пользоваться жизнью. *Вживай світа, поки служать літа.* Ном. № 593. 2) Пожить. *Которая душа найлучче вживає? Чи молода дівчинонька, чи бідная удівонька, чи мужня жена?* Мет. 362.

Урива́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **ужитися, уживуся, -вешся,** *гл.* 1) Употребляться, употребиться, потребляться. *Я хочу видіти, як моє добро уживатиметься.* Федьк. 2) Уживаться. *З відьомським кодлом не вживешся.* Рудч. Ск. II. 177.

Ужи́вок, -вку, *м.* = **Ужиток.** *Із нашого женихання ні слави, ні вживку.* Мет. 86.

Ужик, -ка, *м.* Ум. отъ **уж.**

Ужина́тися, -на́юся, -єшся, сов. в. **ужатися, ужнуся, -нешся,** *гл.* Во время сжинанія хлѣба захватывать, захватить часть сосѣдняго участка.

Ужинок, -нку, *м.* 1) Количество сжатаго на нивѣ хлѣба. 2) Часть нивы, сжатая хозяиномъ сосѣдней нивы.

Ужи́сько, -ка, *с.* Веревка для увязыванія сѣна на козу. Волын. г.

Ужити, -ся. См. **Уживати, -ся.**

Ужитковий, -а, -е. Годный къ употребленію. *Ужиткове дерево.* Вх. Лем. 476.

Ужиткува́ння, -ня, *с.* Употребленіе, извлеченіе пользы. Желех.

Ужиткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Употреблять, извлекать пользу. Желех.

Ужи́тний, -а, -е. 1) = **Ужитковий**. 2) О пищѣ: съѣдобный. *Ужитні губи.* Вх. Лем. 416.

Ужиток, -ку, *м.* 1) Польза. *Ой з нашого закохання ні слави, ні вжитку.* Мет. 78. *З мене нема громаді ніякого вжитку.* Стор. I. 229. 2) Потребленіе. *На хазяйський вжиток.* 3) **Ужитки**. Достатки, имущество. *Оставляю тобі.... всі мої ужитки, всі мої ужитки і*

маленькі дітки. Нп. О. 1861. IV. 93. *Сосниця-роскошниця, великі вжитки: кругом вода, а в середині біда.* Ном. № 741.

Ужи́точний, -а, -е. Полезный.

Ужи́ще, -ща, *с.* Веревка. Чуб. VI. 112. См. **Ужисько.**

Ужи́точно, *нар.* Полезно.

Ужів, -же́ва, -ве = **Вужів.**

Ужівка и ужілка, -ки, *ж.* = **Вужівка.** *Встромляють у лісу натичку, на неї кладуть окладину, а колок ліси і натичку зв'язують ужівкою.* Кіев. у. Ум. **Ужівочка, ужілочка.** Грин. III. 304.

Ужов, -ви, *ж.* = **Ужва 1.** Вх. Зн. 73.

Ужовий, -а, -е = **Вужовий.**

Ужовкнути, -ну, -неш, *гл.* Пожелтѣть (отчасти).

Ужувати, -жую, -єш, *гл.* Быть въ состояніи сжевать. КС. 1882. IX. 585.

Уз. *пред.* Возлѣ, около, при, вдоль, мимо. *Уз край світу ставиш гори.* К. Псал. 170. *Увечері ж, як скрізь народ відпочивав, посівши на низьких уз гулицю порогах.* К. Дз. 173.

Уза, узи́, *ж.* Жирный налетъ на водѣ. *А вода ж тобі у річці така, що зверху так і плава уза — через те, що мочуть шкури в річці.* Екат. г. Слов. Д. Эварн.

Узабоч, *нар.* Въ сторонѣ. *Де ж він косарку купив так недорого? Мабуть у Леппа, в Хортиці? — Ні, десь узабоч, у Кичкасі либонь, чи що.* Новомоск. у.

Узаводи, *нар.* См. **Навзаводи.**

Узавтра, *нар.* Завтра. *Що маєш робить, то зроби сьогодня, а що маєш ззісти, то ззіси взавтра.* Ном. № 11008.

Узагалі, *нар.* Вообще.

Узад, *нар.* Взадъ, назадъ. *Ні взад, ні вперед.* Ном. № 7641.

Узадовзі, *нар.* См. **Невзадовзі.**

Узає́мний, -а, -е. Взаимный.

Узає́мність, -ности, *ж.* Взаимность. *Хоть з котрою ся запізнаю, взаємности не дознаю.* Гол. I. 215.

Узаємно, *нар.* Взаимно.

Узайві, *нар.* — **бути**. Быть лишнимъ, не быть въ числѣ чего. *Привезли і мого таки брата до прийому, бо вже записаний, а я взайві.* Г. Барв. 102.

Узаміт, *нар.* Сплошь, безъ исключенія. *Вепським всіх взаміт частує.* Мкр. Н. 31. См. **Замет.**

Узаочі, *нар.* Заочно.

Узапасити, -шу, -сиш, *гл.* Призапасить. *А я сухарів таки взапасила: буде на квас.* Черн. у.

Узапліш, *нар.* Заклинивши. *Набий сокиру на топорисько взапліш.* 2) Сплошь. *Мороз іде вісім день взапліш.*

Узбережжя, -жя, *с.* Берегъ, побережье. *Будеш лежати, Тарасе, на рідній Україні, на узбережжі славного Дніпра.* К. (О. 1861. III. 6).

I. Узбіч, -бочі, *ж.* Скатъ, покатость. *Спускаються вниз так узбічну, бо рівно не можна з'їхати.* Св. Л. 214.

II. Узбіч, *нар.* На скатѣ, склонѣ горы. Вас. 205.

Узбіччя, -чя, *с.* **На узбіччі**. Въ сторонѣ. Конст. у.

Узброїти, -ся. См. **Узброювати, -ся.**

Узбро́ювати, -рою́ю, -єш, сов. в. **узбро́їти, -рою, -їш,** *гл.* Вооружать, вооружить.

Узброюватися, -роююся, -єшся, сов. в. **узброітися, -роюся, -їшся,** *гл.* Вооружаться, вооружиться. О. 1862. VI. 98.

Узварець, -рцю, *м.* Ум. отъ **узварь.**

Узварь, -рю, *м.* Родъ компота изъ сушеныхъ фруктовъ и ягодъ. Ном. № 343. Чуб. VII. 441. Ум. **Узварець.** Г. Барв. 98.

Узвати, узву, узвеш, *гл.* Позвать. *Узвали мене в хату та й дали чарку горілки.* Харьк.

Узвичаїтися, -чаюся, -єшся, *гл.* Привыкнуть, пріучиться. *Всього, кажу, було, нім Мася узвичаїлась по-польськи балакати.* Св. Л. 87.

Узвіз, -во́зу, *м.* Взвозъ, подъемъ на гору. *Чумаче, де твої гроші? То в узвозі, та в перевозі.* Ном. № 10459. *Він летить із узвозу так, як ворона.* ЗОЮР. І. 152. Также дорога въ оврагѣ. Вх. Зн. 72.

Узгір'я, -р'я, *с.* Склонъ горы. *Криниця під узгір'єм.* Г. Барв. 152. *Нехай в його суд по горах, по узгір'ях правда сяє.* К. Псал. 163.

Узголо́в'я, -в'я, *с.* Изголовье. Вх. Зн. 73. *Те місце* (в горах), *де кам'яна постіль мостилася — крейдяний обвал, а на йому менший, як узголов'в.* МВ. II. 159.

Узгряничанин, -на, *м.* Жительствующій около границы. К. (Желех.).

Узгряни́ччя, -чя, *с.* Пограничье, місто вдоль границы. *Вона узгряниччя людом осадила.* К. Досв. 20.

Узгряни́шник, -ка, *гл.* = **Узгряничанин.** К. (Желех).

Узда, -ди, *ж.* = **Вузда.** *Пропав кінь і узду кинь.* Ном. № 9823.

Уздвір'я, -р'я, *с.* Мѣсто за дворами, вдоль дворовъ? *Повиходили ми на уздвір'є.* Г. Барв. 221. *Треба ж на моє горе божевільній сові прилетіти на уздвір'є. Кричить, та й кричить.* Г. Барв. 237. *Я її здалеку на вздвір'ї пізнала.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Уздени́ця и уздіни́ця, -ці, *ж.* Недоуздокъ. Вх. Зн. 73.

Уздечка, -ки, *ж.* = **Вуздечка.** *Та ж уздечка що на коня, що на кобилу.* Ном. № 7996.

Узди́ла, -ди́л, *мн.* = **Удила.** Гол. I. 40.

Уздіни́ця. См. **Уздениця.**

Уздовж, *нар.* Вдоль, въ длину. *Та вздовж, та вшир.* Рудч. Ск. I. 6. *Вздовж байдака.... похожає.* Шевч. 50. *Ой іде чумак уздовж улицею.* Нп.

Уздогін, *нар.* См. **На-вздогін.**

Уздорови́ти. См. **Уздоровляти.**

Уздоровля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **уздорови́ти, -влю, -виш,** *гл.* Оздоравливать, дѣлать здоровымъ, излѣчивать.

Уздріва́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **уздріти, уздрю, -риш,** *гл.* Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить. *Не видала сова сокола, як уздріла, аж умліла.* Ном. № 437 І. *Змій.... як уздрів, що їх нема, — та як сунув поверх комишу доганяти.* Рудч. Ск. I. 119. *Вздріла уранці, що тебе нема.* Кв. 1. 215. *Доброго нічого там не вздріла.* Гліб. *Ой коби я свого любка на годинку вздріла.* Гол. IV. 454.

Уздріва́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **уздрітися, -рюся, -ришся,** *гл.* 1) Видѣться, увидѣться. *Ми ходимо обоє з чоловіком на роботу, та як уздримося вночі, прийшовши з робити, та знов уночі й розійдемося на роботу.* Волч. у. 2) Казаться, показаться,

представиться. *Мені уздрівся Федька Дирва.* Алв. 57. *Уздрілось йому.* Мпр. ХРВ. 275. *Уздрівається йому, наче то вовк, аж воно собака.* Волч. у.

Уздрячку, *нар.* Въ глаза. *Та й то взаочі, а не вздрячку він казав. Росердив.... за очі, а не вздрячку.* Алв. 74.

Узива́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **узвати, узву, узвеш,** *гл.* 1) Обзывать, обозвать. *Полежієм, домонтарем, гречкосієм узивати.* Мет. 415. 2) Преим. несов. в. призывать. *Бога взивай, а руки прикладай.* Ном. № 65. 3) Звать, зазывать, зазвать. *Узивають її в хату, питаю: чи підеш, чи ні?* Грин. III. 424.

Узи́мки, -ків, *м.* Первые дни зимняго времени.

Узи́рити, -рю, -риш, *гл.* = **Уздріти.** *Кобила як стрибнула, — оглянулась, так і вовка не взирила.* Рудч. Ск. І. 5. *Я й не взирила, як вона пішла.* Борз. у.

Узімі, взімку, *нар.* Зимой. *Хто еліті гайнує, той взімі голодує.* Ном. № 557.

Узір, узору, *м.* Видь, внѣшній видь. *Як узір хороший у сіна, зелене, то й сіно в ціні.* Волч. у. На взір. Съ виду, по внѣшнему виду, но наружности. *Пшениця гарна на взір.* Рк. Левиц. *На взір — чоловік середніх літ.* Мпр. ХРВ. 11. *На взір вони* (будинки) *цілі і кріпкі.* О. 1861. VI. 169. *У лісі і на взір немає груш.* Волч. у. 2) Образецъ. Хата, X. *Нехай ся мова іде по добрих людях на взір, як треба велике діло рідної освіти роспочинати.* К. (О. 1862. III. 30). *Христос дав нам взір собою.* Св. Л. 315. **Взо́ром**. По образцу. *Писав сей хуторний проява українські пісні взором звичайних жіночих та козачих.* К. ХП. 19. 3) Узоръ. Шух. І. 259. Ум. **Узо́рець.** *Був сей погонець взорцем дикої краси.* Г. Барв. 18.

Узлик, -ка, *м.* = **Вузлик.** *Із кишені взявши узлик, гарно шовком шитий, повен, мабуть на червінець....* Мкр. Н. *Сама ще така, як узлик.* МВ. І. 11. Ум. **Узличок.** *Ти ж мій узличок!* Ласкательное обращеніе къ ребенку. Ном. № 9251.

Узли́тися, -лю́ся, -ли́шся, *гл.* Озлиться. *Піднялись на мене горді і узлилися могущі.* К. Псал. 199. *Узлився, на мене старшина.* НВолын. у. *Вже як на кого узляться люде, то до краю вже доїдять.* Мир. ХРВ. 286.

Узлісок, -ску, *м.* **узлісся, -ся,** *с.* Опушка лѣса. *Ідуть та йдуть, аж так на узліссі собаки ганяють лисицю.* Рудч. Ск. II. 111.

Узлуватий, -а, -е. 1) = **Вузлуватий І.** 2) = **Вузлуватий 2**. *Хоч мале, та вузлувате.* Ном. № 7331. *Куций німець узлуватий.* Шевч. 213.

Узміжок, -жку, *м.* Окраина межи. Черн. г.

Узнавати, -наю, -єш, сов. в. **узнати, -наю, -єш,** *гл.* Узнавать, узнать. *А дід та баба взнали, що лисичка яблучка їла.* Рудч. Ск. І. 19.

Узнаватися, -наюся, -єшся, сов. в. **узна́тися, -на́юся, -єшся,** *гл.* Признаваться, сознаваться, сознаться. *Ми її допитували за ті гроші, що у тітки: чи не твої, — так не взнається: ні, каже, не давала, не мої.* Екат. у.

Узол, узла, *м.* = **Вузол 1.** Ном. № 838. Ум. **Узлик, узличок.**

Узоли́ти, -лю, -лиш, *гл.* Достаточно утолочить (бѣлье).

Узорець, -рця, *м.* Ум. отъ **узір.**

Узори́ти, -рю, -риш, *гл.* Увидѣть. *Як узорне він свою милую, обнявся з нею, поцілувався.* Чуб. II. 19.

Узоряти, -ряє, *гл. безл.* Свѣтать. **Взоря́ло**. Разсвѣло. *Коби било не взоряло, щі би било дівча спало.* Гол. IV. 519.

Узріти, -рю, -риш, *гл.* = **Уздріти.** *Скоро Коновченко коня взрів, барзо обомлів.* Лукаш. 40.

Узува́ти, -ва́ю, -єш, сов. в. **узути, узую, -єш,** *гл.* Обувать, обуть. *В свої чоботи хоче його взути.* Ном. № 3092. *Взутті, а слід босий.* Ном. № 1182.

Узува́тися, -ва́юся, -єшся, сов. в. **узутися, узуюся, -єшся,** *гл.* Обуваться, обуться. *Чого сидиш надулася, чом в чоботи не взулася.* Ном. № 9100. *Устав бурлак зашатався, нема чобіт — не взувався.* Макс.

Узуття, -тя, *с.* Обувь. *У неї ні одежи теплої, ні узуття як слід.* Мир. Поп. I. 126.

Узьки́й, -а́, -е́ = **Вузький.** Ум. **Узенький, узе́сенький.**

У́зько, *нар.* = **Вузько**. Ум. **Узенько, узе́сенько.**

Узьмінь. Самое глубокое мѣсто въ рѣкѣ съ быстрымъ теченіемъ, не замерзающимъ зимой. Козел. у. Слов. Д. Эварн.

Узяти, візьму, -меш, *гл.* 1) Взять. *Верни моє, візьми своє.* Ном. № 273. *Взяла коня за гнуздечку.* Мет. 74. *Як оке мені, козаченьку, раненько ходити? Як візьмеш ти за рученьку, не мусим пустити.* Мет. 83. *Візьмем її додому, нехай вона у нас живе.* Рудч. Ск. II. 32. *А із школи його взявши, коня купила.* Шевч. 135. **Бог його взяв**. Онъ умеръ. **Нехай його лихий візьме**. Чортъ бы его взялъ. Шевч. 79. 2) Достать, добыть, взять. *Ми народ не вольний — де нам взяти.* Ном. № 1310. 3) Получить. **Взяти в шкуру**. Быть побитымъ, получить порку. *Виграв батько справу: взяв у шкуру і додому пішов.* Чуб. 1. 231. 4) Надѣть. *Треба сорочку білу взяти.* Г. Барв. 441. *І як прийшов до хати, та взяв білу сорочку та і вмер.* Драг. 4. 5) Взять, приняться, начать, пуститься, стать. *Виймив шабельку, взяв калину рубати.* О. 1862. IV. 27. *Як узяв він їхати. Тоді він взяв та горобців наслав.* Рудч. Ск. I. 82. *Взяла дівчина білі руки ламати.* Лукаш. 128. 6) — **кого́ (за себе)**. Жениться на комъ. *Люблю я дівчину, треба її взяти.* Мет. 47. *Як заслужиш пару волів і ясну оружину, — яку схочеш, таку й возьмеш молоду дівчину.* Мет. 42. *Яка з тебе хазяйка буде? Та тебе ніхто не візьме за себе.* Стор. I. 9. *Візьмеш мене за жінку.* Рудч. Ск. I. 145. 7) Охватывать. *Юнону взяв великий жах.* Котл. Кн. *Взяла мене журба й туга: зосталася я без друга.* Грин. III. 676. **Узяли його думки та гадки**. Сильно онъ задумался. ЗОЮР. I. 118. 8) — **го́ру**. Взять верхъ, побѣдить. 9) — **жаром**. Бросить въ жаръ. *Пропасниця вже морозом перетрусила та взяла жаром.* Черномор. 10) — **за ні за-що**. Ни во что поставить, пренебречь. *Взяли сиротину люде за ні за що, люде говорять: «сирота ледащо».* Грин. III. 409. 11) — **на зуби**. Бранить. *Питався чорт баби: що о Бозі говорять люде? Славлять, величають! А що о мені? Якось вас дуже на зуби взяли.* Ном. № 198. 12) — **натуру**. Усвоить привычку. 13) — **ненависть на ко́го**. Возненавидѣть кого. *Яке моє життє буде? Та й її, як я візьму на неї ненавість.* Г. Барв. 201. 14) — **свою волю**. Дѣлать по своему, какъ себѣ угодно, что хотѣть, то и дѣлать. *Ой що узяв Дніпр та свою волю: свої бережечки промиває, а лиманські коси засипав.* Грин. III. 592. 15) — **у заліза, у кайдани**. Заковать въ цѣпи, въ кандалы. 16) — **у ясирь**. Взять въ плѣнъ. Стор. II. 58. 17) — **шлюб**. Обвѣнчаться. Чуб. II. 82, 83. *Я з Києва повернуся, та й візьму шлюб з тобою.* Мет. 106. *Пішли до церкви і взяли шлюб.* Чуб.

Узятися, візьмуся, -мешся, *гл.* 1) Взяться. *Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж.* Ном. № 11014. *За рученьки біленькі взявшись, балакали то сяк, то так.* Котл. Кн. *Таке ледащо придалось той одинчик, що Господи!... і за холодну воду не возьметься.* Рудч. Ск. II. 107. **Узятися під бо́ки, у бо́ки.** Подбочениться. *Взявся під боки та й думає, що пан.* Ном. № 2481. *А парубки, узяв шись в боки, навприсядки пішли.* Шевч. 565. 2) Быть взятымъ, отнятымъ. *Візьметься від них жених.* Єв. Мр. II. 20. 3) Взяться, приняться за что,

сдѣлать что. *Не візьмешся за роботу, робота сама не зробиться.* Ном. № 11017. *Як приїду та додому, не візьмуся їсти.* Нп. *Виїхавши за Городок, взялися стреляти.* Гол. І. 15. 4) Взяться, явиться. *Де ся взяв татарин.* Макс. *Де взялося два купчики з Польщи, взяли таку коню ціну нарядили.* Мет. 98. *Відкіль се взявся неборак?* Гліб. *Початок і не можна знать, відкіля взявся.* Ном. № 388. 5) Сочетаться бракомъ, пожениться. *Хиба було коли в світі, щоб ті, що кохались, розійшлися, не взялися, — живими остались.* Шевч. 269. 6) — **чим**. Обратиться во что. *Упав сніжок на обліжок та взявся водою.* Мет. 50. *Загорілось моє серце, слово полум'ям взялося.* К. Псал. 95. *А той як підскоче та черконе по яблуні: вона так попелом і взялись.* Рудч. Ск. II. 77. *Уже моє золото гряззю взялось і не маячить.* Г. Барв. 290. *Стіни чорні, аж цвіллю взялися* — т. е. покрылись плѣсенью. Мир. ХРВ. 24. **Все так вогне́м і взялось**. Все было объято пламенемъ. ЗОЮР. І. 152. 7) Пристать, къ кому, чему. *Узявся, як реп'ях.* Ном. № 2745. *Узявся до мене смолою. Як приложит до тіла, так і візьметься.* Радомысл. у. 8) — **ближ**. Приблизиться. *Козаки ближ взялися.* Гол. І. 35. 9) **Моро́зи взялися, зимно ся взяло**. Настали морозы, насталъ холодъ. Вх. Зн. 6.

Узяток, -тку, *м.* 1) Пожива, добыча. *Де попам, або музикам не було взятку.* Мкр. Н. 33. 2) Сборъ меда и воску у пчелъ. *Вже гречки цвітуть — буде добрий взяток.* Подол. г.

Узя́ття, -тя, *с.* Взятіе, полученіе. *Приїжджають до тебе з Січі задля узяття тілько подарунків.* К. ЧР. 301.

Узяха, -хи, *ж.* Та, которая беретъ. *Коли даха, то і взяха.* Ном. № 10650.

Узяхарь, -ря, *м.* Тотъ, который беретъ. *Коли дахарь, будеш і взяхарь.* Ном. № 10650.

Уїдатися, -даюся, -єшся, сов. в. **уїстися, уїмся, уїсися,** *гл.* 1) Наѣдаться, наѣсться. *Ані я в'ївся, ані я впився.* Ном. № 1558. 2) Въѣдаться, въѣсться, врѣзываться, врѣзаться. *Обручка в'їлася в палець. Воно так йому в тіло в'їлось.* Рудч. Ск. II. 70. 3) Приставать, пристать, привязываться, привязаться, придираться. *Собаки в'їдаються.* МУЕ. III. 127.

Уїдище, -ща, *с.* Пожираніе? кормежка? *На море зве гультяїв сатана, мов вороння на в'їдище — війна.* К. ПС. 25.

Уїдливий, -а, -е. Назойливый, неотвязный. *Таке в'їдливе, що візьми та прямо й наплюй йому серед лоба.* Ном. № 2736. *Ше будь в'їдливий, як та оса.* Ном. *Ну та й прокляті оці гуси, які вони в'їдливі: не вспів прогнать, уже знов лізуть.* Лебед. у.

Уїдливість, -вости, *ж.* Назойливость, надоѣдливость, неотвязность. Чуб. І. 238.

Уїдливо, *нар.* Назойливо, неотвязно. *Та так же в'їдливо причепився, що й не од женеш.* Харьк. у.

Уїдно́сталь, *нар.* = **В односталь.**

Уїжджати, -джаю, -єш, *гл.* = **Уїздити.**

Уїжно, *нар.* Сытно, досыта. *Хоч не в'гжно, так у ліжко.* Ном. № 10387.

Уїзд, -ду, *м.* Въѣздъ.

Уїздити, -джу, -диш, сов. в. **уїхати, уїду, -деш,** *гл.* Въѣзжать, въѣхать. *У столицю в'їздив Колумб, мов царь який.* Ком. Р. І. 54.

Уїздни́й, -а, -е. Въѣздный. *В'їздні ворота.*

Уїжений, -а, -е. Много ѣздившій, объѣзженный. *Уїжена коняка везе не зупиняючись.* Мир. Пов. І. 125.

Уїлий, -а, -е = **Уїдливий.** Вх. Лем. 398.

Уїсти, уїм, уїси, *гл.* Съѣсть, поѣсть достаточно. *Ні в'їв, ні впив, а дрантям світить.* Ном. № 1869.

Уїстися. См. **Уїдатися.**

Уїхати. См. **Уїздити.**

Уймак, -ка, *м.* Захваченный въ неволю, *въ плѣнъ. Син пійшов у кримські уймаки.* К. ПС. 110.

Уймати, -маю, -єш, сов. в. **уйми́ти, -млю, -меш и уняти, уйму, -меш,** *гл.* Врать, взять, отнимать, отнять. *Був їден богач і тілько вже богацтва мав, аж не мав де подіти. І вже йшов до Господа Бога, аби їму пан Біг троха уймив того богацтва.* Гн. II. 132.

Указ, -зу, *м.* 1) Указаніе. *Миршава голова мені не указ.* Ном. № 5313. 2) Указъ. *Пошукаймо указу, щоб напитись по другому разу.* Ном. № 11633. *Прийшов указ лоби голить.* Шевч. 591.

Указати. См. **Указувати.**

Указник, -ка, *м.* Указчикъ. *Сьогодня не празник, а ти нам не вказник.* Ном. № 187.

Указування, -ня, *с.* Указываніе.

Указувати, -зую, -єш, сов. в. **указати, -жу, -жеш,** *гл.* Указывать, указать, показать. *Укажи палець, а він руку просить.* Ном. № 4858. *Бодай же ти, дівчинонько, щастя-долю мала, що ти мені молодому дорогу вказала.* Мет. 452.

Укакати, -каю, -єш, *гл.* Опачкать, огадить (дѣтскія слова). *Вбіраються вкаканим на верх.* Ном. № 11218.

Укакатися, -каюся, -єшся, *гл.* Опачкаться, огадиться (дѣтск. сл.).

Укаляти, -ляю, -єш, *гл.* Опачкать.

Укалятися, -ляюся, -єшся, *гл.* Опачкаться.

Укапати. См. **Укапувати.**

Укапувати, -пую, -єш, сов. в. **укапати, -паю, -єш,** *гл.* 1) Обкапывать, обкапать. *І бороду вкапав сметаною.* Ном. № 13212. 2) Впускать, впустить по каплѣ, накапать.

Укарамшити, -шу, -ши́ш, *гл.* Стащить. *Де це ти, чоловіче, взяв? — Мовчи, жінко! це я укарамшив у пана, як ходив до кімнат.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Укарання, -ня, *с.* Наказаніе. *Ні я Бога прогнівила, жила-м справедливе, всякі його укарання зносила, терпіла.* Гол. I. 361.

Укарати, -раю, -єш, *гл.* Наказать.

Укачати, -ся. См. **Укачувати, -ся.**

Укачатися, -чаюся, -єшся, *гл.* Выпачкаться, качаясь. *Укачався в пір'є. Впала серед дороги, укачалась у пісок.* Чуб. II. 116.

Укачувати, -чую, -єш, сов. в. **укачати, -чаю, -єш,** *гл.* Укатывать, укатать.

Укачуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **укачатися, -чаюся, -єшся,** *гл.* Укатываться, укататься.

Уквітувати, -тую, -єш, *гл.* = **Уквітчати.** *Ми Химочку уквітували, щоб люде не пізнали.* Грин. III. 429.

Уквітчати, -ся. См. **Уквітчувати, -ся.**

Уквітчувати, -чую, -єш, сов. в. **уквітчати, -чаю, -єш,** *гл.* Убирать, убрать цвѣтами. *Уквітчала її* (землю) *рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195.

Уквітчуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **уквітчатися, -чаюся, -єшся,** *гл.* Убирать, убрать себя цвѣтами. *А то не буду й танцювать, поки барвінку не нарву та не уквітчаюсь.* Шевч. 496.

Укидання, -ня, *с.* Вбрасываніе.

Укидати, -даю, -єш, сов. в. **укинути, -ну, -неш,** *гл.* Вбрасывать, вбросить. *Волно Богу і зв'язавши в рай укинути.* Ном. № 23. *Вкинь мене в болото, а я тебе вберу в золото.* Ном. № 10145. **Укинути в темницю, в тюрму**. Посадить въ темницу, тюрьму. Ком. Р. І. 56. **Латку вкинути**. Положить заплату. ЗОЮР. II. 283. **Горі́лки вкинути** или просто **вкинути**. Выпить водки, выпить хмѣльнаго. ЗОЮР. *Раз поприходили вони з весілля, обоє вкинувши.* Г. Барв. 52. **У го́лову собі́ вкинути**. Забрать себѣ въ голову, — кому — Вбить кому въ голову. *Хто се тобі таку дурницю в голову вкинув?* О. 1861. IV. 39. **Укинути фука**. См. **Фук.** Мкр. Г. 61.

Укидатися, -даюся, -єшся, сов. в. **укинутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Быть бросаемымъ, брошеннымъ, бросаться, броситься. *У те саме вікно, у котре вкинувся скарб, улізе злодій.* Стор. І. 67. 2) Приключаться, приключиться, появляться, появиться. *Вкинувся упадок. Йому щось на руці вкинулось. Укинувся червак у хліб. Сивий волос почав укидатись.* О. 1862. X. 17. *Страх у серце вкинувся.* МВ. (О. 1862. І. 95). 3) Пристращаться, пристраститься, предаваться, предаться. *Вкинувся у крадіжку.* Лебед. у. *Не вкидайся так тяжко в своє горе.* Г. Барв. 334. *Вкидається у прядіння.* Конст. у. См. **Удаватися.**

Укий, -а, -е. Ученый, выученный, обученный. Шух. І. 33. Желех.

Укипати, -паю, -єш, сов. в. **укипіти, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Укипать, укипѣть, увариваться, увариться. *Щоб укипіло м'ясо, треба горщика зо щільною покришкою.* Дещо. *Дай, мамо, вечерять! — Підожди, долото вкипить, то будеш вечерять.* Ном. № 12151. 2) ? *Дід вибрав чистеньке на льоду містечко, як учеше ковизкою, так селезень і вкипів.* Мнж. 119.

Укисати, -саю, -єш, сов. в. **укиснути, -ну, -неш,** *гл.* Дѣлаться, сдѣлаться кислымъ (о тѣстѣ).

Укінчи́тися, -чуся, -чишся, *гл.* Окончиться.

Укір, *нар.* См. **На-вкір.**

Уклад, -ду, *м.* 1) Уговоръ, договоръ сдѣлать. *Між ними єсть уклад: Еней за тестя мав Латина, а сей Енея як за сина.* Котл. Ен. IV. 33. 2) Раскладка, распредѣленіе денежнаго сбора. *Уклад зробили.* НВолын. у. 3) Затрата. *На сю хвабрику пішов великий уклад.* Міусск. окр. 4) Мелкая глиняная посуда, служащая добавленіемъ къ продаваемой сотнѣ посуды и вкладываемая въ крупную. Вас. 185. 5) Уклад. У гуцулокъ: родъ ожерелья (въ два, три ряда), составленнаго изъ мѣдныхъ крестовъ и др. мѣдныхъ же украшеній. Шух. І. 286.

Укладальник, -ка, *м.* = **Кладільник.** Рк. Левиц.

Укладати, -даю, -єш, сов. в. **укласти, укладу, -деш,** *гл.* 1) Вкладывать, вложить. *Уклав Бог душу як у пня.* Ном. №2915. *Стоїть же та труна двадцять год чотирі, двадцять год чотирі, та й заговорила: «Або що вкладіте, або розберіте!»* Лис. VI. № 13. 2) Возлагать, возложить. *Терновий вінок на голову вкладають.* Шух. І. 40. 3) Закладывать, заложить, занимать, занять мѣсто положеннымъ. *Було хлібами столи й лавки так і вкладу.* Г. Барв. 242. 4) Укладывать, уложить. *Уклав дитину спати.* 5) Только сов. в. уложить,

убить. *З лихими, — коли їх не вкладеш, то вони тебе вложать.* Мир. ХРВ. 84. *Трьох* (жовнірів) *уклав, а двоє втекло.* Стор. 6) Съѣдать, съѣсть. *Уклав вареників з півсотні.* Алв. 45. **Укласти ціну**. Назначить цѣну. *Наїхали купці із Варшави, вороному коню ціну вклали, ой уклали, вклали ше й зложили на двадцять червонців, на чотирі.* Уманск. у.

Укладатися, -даюся, -єшся, сов. в. **укластися, -кладуся, -дешся,** *гл.* 1) Укладываться, уложиться. *Зовсім зібрався і уклався, і скільки видко почухрав.* Котл. Ен. 2) Укладываться, улечься. *Він вже й уклався спати.* Стор. I. 63. *Уклався місяць спать.* Г. Арт. (О. 1861. III. 81). *Піди вкладися гарно спати.* Котл. Ен. II. 35.

Укладистий, -а, -е. Вмѣстительный, емкій. *Це горщик малий, та вкладистий.* Павлог. у.

Укладка, -ки, *ж.* Взносъ.

Укладник, -ка, *м.* Раст. Lathyrus sylvestris L. ЗЮЗО.

Укладувати, -дую, -єш, *гл.* = **Укладати.**

Укладуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* = **Укладатися.**

Укландати, -даю, -єш, *гл.* Уложить, убить. *Там певно вже ведмеді укландають його.* Рудч. Ск. I. 134.

Укландатися, -даюся, -єшся, *гл.* Улечься (спать) — презрительно.

Укласти, -ся. См. **Укладати, -ся.**

Уклеїти, -ся. См. **Уклеювати, -ся.**

Укленяти, -няю, -єш, *гл.* 1) Настойчиво упрашивать, заклинать. Екат. у. (Залюб.). 2) Упрекать. *Вона його вкленяла, як почула, що він так зробив.* Екат. у. (Залюб).

Уклепати, -паю, -єш, *гл.* Выковать. *Там єсть з чого шаблюку уклепати.* Шейк.

Уклепатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Не впопадъ что либо сказать, сдѣлать, ошибиться. *Як його зовуть? Хома. — Не вклепались же, каже, й ви, що йому таке ім'я дали: він на Хому й походив.* ЗОЮР. I. 161. 2) По ошибкѣ принять лицо неизвѣстное за извѣстное. *Бачу, що панич знакомий, та щоб не вклепатись, роспитався у людей, звідки воно єсть.* Литинск. у.

Уклеювати, -ле́юю, -єш, сов. в. **уклеїти, уклею, -їш,** *гл.* Вклеивать, вклеить.

Уклеюватися, -леююся, -єшся, сов. в. **уклеїтися, уклеюся, -їшся,** *гл.* Повиваться, вклеиться.

Укликати, -каю, -єш, сов. в. **уклякати, -чу, -чеш,** *гл.* Зазывать, зазвать, призвать. *Укликають Івана у хату, садовлять за стіл.* Грин. II. 227. *Вклич брата в хату.*

Укчимляти, -ляю, -єш, *гл.* Понимать, смыслить. *Дитина до півроку почала вклимляти.*

Уклін, -лону, *м.* Поклонъ. Чуб. IV. 220.

Укліпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Вцѣпиться. *Черьвак як годвабна нитка вкліпится статку до язика або ноги і трудно го струти.* Вх. Лем. 399.

Уклони́ти, -ся. См. **Уклоняти, -ся.**

Уклоняти, -няю, -єш, сов. в. **уклони́ти, -ню, -ниш,** *гл.* 1) = **Уклонятися, уклонитися.** *К Дніпру-Славуті низенько уклоняли.* АД. I. 217. *Сам низенько уклонив.* АД. I. 218. 2) Просить, склонять, склонить. *Панич уклоняв, щоб кіпці покопати.* Лебед. у.

Уклонятися, -няюся, -єшся, сов. в. **уклонитися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Кланяться, поклониться. *Матері старенькій низенько в ноги вклонімось.* Мет. 348. *Не вклонюсь*

багачу, бо сам хліб молочу. Ном. № 2559. 2) Поклоняться, поклониться. *Не вклоняйсь чужому ідолу німому.* К. Псал. 190.

Уклопочаний, -а, -е. Озабоченный.

Уклочи́тися, -чуся, -чишся, *гл.* Говорятъ о хлѣбныхъ всходахъ, когда они растутъ такъ густо, что былинка за былинку запутывается. *Хліб добре вклочився.* Харьк. у.

Уклю́нути, -ну, -неш, *гл.* Клюнуть. *Ні одна риба не вклюнула.*

Уклюнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Вкрасться, забраться, завестись. *Вклюнуться злидні на час, не виживеш їх за год.* Ном. № 1538. *Як же вклюнулася* (в скирти) *та проклята кузька, да так же вклюнулася!* ЗОЮР. I. 229.

Уклякати, -каю, -єш, сов. в. **уклякнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Опускаться, опуститься внизъ. *Цюкни сокирою по гільці, щоб вона уклякнула, а не зрубуй.* Волч. у. 2) Становиться, стать на колѣни. *Баба перед образами вклякнула, стала Бога просити, щоб Бог дав їм звітки дитину.* Чуб. II. 375. *В той час увірю, як нам прикажуть вклякнути при столі, та й рученьки зв'яжуть.* Гол. I. 349. 3) Присѣдать, присѣсть на корточки. *Скакав, та не вклякнув.* Ном. № 8813. 4) Коченѣть, окоченѣть, отъ холода. *Будуть морозяні зіми, то се дерево швидко вклякне.* 5) Только сов. в. Замолчать, смолкнуть. *Непремінний кричав на людей: я вам се та те, я на вас військо наведу! А люде: «Які ж ми бунтовники? ми ж усе платимо як слід і слухаємо.» Так він і вклякнув, наче води в рот набрав.* Новомос. у.

Укметити, -чу, -тиш, *гл.* = **Укмитити.** *Я й не вкметив, як він увійшов.* Ольгоп. у.

Укмітити. См. **Укмічати.**

Укмітувати, -тую, -єш, *гл.* = **Укмітити.** *От скільки ж нас там було, а нікого ж ви не укмітували, як мене.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Укмічати, -чаю, -єш, сов. в. **укмітити, -чу, -тиш,** *гл.* Замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить, подмѣчать, подмѣтить. *Зразу укмітити, що не такий народ.* О. 1862. VIII. 31. *Мале, та й те вкмітило, що в просі кузька є.* Звенигор. у. *Зразу вкмітить дитина.* НВолын. у.

Уковзати. См. **Уковзувати.**

Уко́взувати, -зую, -єш, сов. в. **уко́взати, -заю, -єш,** *гл.* Скользя, катаясь по льду, дѣлать, сдѣлать его скользкимъ. *Хлопці тут усе ковзаються, та так уковзали, що мабуть таки я не пройду не впавши.* Черн. у.

Укодо́кати, -каю, -єш, *гл.* Изморить, утомить. *Як орав, то так укодокав кобилу, що й не встане тепер.* Харьк. у.

Укоїти, укою, -їш, *гл.* Сдѣлать — преимущественно — что либо дурное. *Пан Каньовський кого б ні зустрів поодинчого, то щось йому та вкоїть.* Грин. II. 230. *А що се ти вкоїв, псявіро?* Г. Барв. 190. *Вкоїти халепи. К.* ЦН. 284.

Укоїтися, укоюся, -їшся, *гл.* 1) Произойти, случиться. *У жінки з чоловіком спірка вкоїлася.* Ном. № 2656. 2) (О дѣт.) Умочиться.

Уколисати. См. **Уколисувати.**

Уколисувати, -сую, -єш, сов. в. **уколисати, -шу, -шеш,** *гл.* Убаюкивать, убаюкать въ люлькѣ. *В колисанонці Боже дитя, колисала го Божая Мати, уколисала, твердо заснула.* Гол. IV. 22.

Уко́лиця, -ці, *ж.* = **Околиця 1.** *Сюдою-тудою по за вколицю.* Ном. № 7752.

Уколо, *нар.* Кругомъ, вокругъ.

Уколоти, -лю, -леш, *гл.* 1) Уколоть. *Його колючки і уколять.* Рудч. Ск. І. 153. 2) Наколоть. *Уколи трохи трісочок.*

Уколотися, -люся, -лешся, *гл.* Уколоться.

Уколошкати, -каю, -єш, *гл.* Умертвить, убить. *Злигалася з хазяїном і вкупі уколошкали хазяйку.* Мир. Пов. II. 103. *Отоді то й Гарина на Орельці уколошкали, та не його одного — і других посікли на капусту.* Стор. II. 9.

Уколупати. См. **Уколупувати.**

Уколупи́ти, -плю, -пиш, *гл.* = **Уколупати.** *Свойого вколупне би здоров'я для милого приятеля.* Ном. № 9517.

Уколупувати, -пую, -єш, сов. в. **уколупати, -паю, -єш, уколупнути, -ну, -неш,** *гл.* Отковыривать, отковырнуть. *Приміг би, серця вколупнув та дав.* Ном. №9517.

Уколядувати, -дую, -єш, *гл.* Заработать пѣніемъ колядокъ.

Уконатися, -наюся, -єшся, *гл.* Умориться, устать. *На то Біг темну ніч дав, жеби челядь спочивали, бо ся в полі укопала.* Гол. І. 84.

Уконтентовувати, -вую, -єш, сов. в. **уконтентувати, -тую, -єш,** *гл.* 1) Удовлетворять, удовлетворить. *Нехай же так буде, як швець каже: перемалюю, щоб і його вконтентувати.* Кв. 2) Угощать, угостить. *Добрих послав тобі Господь гостей, та чим то їх уконтентуєш?* К. ЧР. 245.

Уконтентуватися, -туюся, -єшся, *гл.* Удовлетвориться.

Укопати, -ся. См. **Укопувати, -ся.**

Укопувати, -пую, -єш, сов. в. **укопати, -паю, -єш,** *гл.* 1) Вкапывать, вкопать. *Вкопали на майдані два стовпи. Поховали у леваді і хрестика над ним не вкопали.* Шевч. 508. *Став, як укопаний.* Ном. № 13905. 2) Только сов. в. Вырыть. *Вкопай бараболі на борщ.*

Укопуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **укопатися, -паюся, -єшся,** *гл.* 1) Зарываться, зарыться, закопаться, углубиться. *Од ворога сховаєшся, як у землю вкопаєшся.* Ном. № 14255. 2) Вскапывая свое поле, прихватывать, прихватить чужаго.

Укоренити, -ся. См. **Укореняти, -ся.**

Укоренити, -няю, -єш, сов. в. **укоренити, -ню, -ниш,** *гл.* Укоренять, укоренить.

Укоренятися, -няюся, -єшся, сов. в. **укоренитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Укореняться, укорениться, глубоко пустить корни. *В саду вишенька вкоренилася.* Грин. III. 244. *Тут схизма глибоко в козацтво вкоренилась.* К. МБ. II. 131.

Укоріти, -рію, -єш, *гл.* О ткани: напитавшись чѣмъ либо, сдѣлаться твердой какъ кора. *Так побив, що сорочка на йому вкоріла,* — т. е. въ крови засохла. Черн. у.

Укороно́вувати, -вую, -єш, сов. в. **укоронувати, -ную, -єш,** *гл.* Короновать, возлагать, возложить корону. *Змалював би я собі двоглавого, або хоть укоронованого орла.* К. XII. 33.

Уко́рливий, -а, -е. Укоризненный.

Укори́ти. См. **Укоряти.**

Укоротити. См. **Укорочати.**

Укорочати, -чаю, -єш, сов. в. **укоротити, -чу, -тиш,** *гл.* Укорачивать, укоротить, сокращать, сократить. *Та вже ж чи вкорочать свій вік, то вкорочай в шинку над бочкою горілки.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112). *Укоротив я вам віку.* Шевч. 204. — **ходи**. Замедлять, замедлить шагъ. *Христя трохи вкоротила ходи.* Мир. Пов. II. 43.

Укорпнути, -ну, -неш, *гл.* = **Уколупнути.**

Укори́ти. См. **Укоряти.**

Укоряти, -ряю, -єш, сов. в. **укори́ти, -рю, -риш,** *гл.* Укорять, укорить. *Будеш ти мене в вірі християнській укоряти.* АД. І. 212.

Укоснутися, -нуся, -нешся, *гл.* Привязаться. *Сидить чернець, Богу молиться, як укоснулись до його чорти! Почали скушать його.* Грин. II. 11.

Укосити, -шу, -сиш, *гл.* Накосить. *Укоси, братіку, трошки трави на городі, — теляті дати.*

Укоси́тися. См. **Укошуватися.**

Укосом, *нар.* Косо. *Ой знати, знати, хто з кого кпиться, здалека сідає, вкосом дивиться.* Гол. І. 314.

Укоськати, -каю, -єш, *гл.* Укротить, успокоить, уговорить. *Сам дід утомивсь, поки бабу укоськав.* Грин. III. 343. *Може вдвох з Цвіркункою чи не вкоськаємо Марусі.* О. 1861. XI. Кух. 20.

Укотити, -ся. См. **Укочувати, -ся.**

Укотитися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Окотитися** (объ овцѣ). Шух. І. 141. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні і не дають молока, аж укотяться.* Шух. І. 210.

Укохати, -хаю, -єш, *гл.* Полюбить.

Укочувати, -чую, -єш, сов. в. **укотити, укочу, -тиш,** *гл.* 1) Вкатывать, вкатить. 2) Укатывать, укатать. *Дорога вкочена.* 3) Вкатываться, вкатиться. *Обідньої доби саме пані вкотила, як на колесах.* МВ. І.

Укочуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **укотитися, укочуся, -тишся,** *гл.* Вкатываться, вкатиться. *Покотився тоді сліпуючи та й укотивсь у лисиччину норку.* Грин. І. 178.

Укошуватися, -шуюся, -єшся, сов. в. **укоситися, -шуся, -сишся,** *гл.* Захватывать, захватить при косьбѣ часть чужаго сѣнокоса. *Вони укосюються в її луку.* Харьк. у.

Укравка, -ки, *ж.* Кусокъ остающейся отъ кроя матеріи. *Шиють, вишивають дорогі сукні; укравочки на подарочки, обрізочки на цвіточки.* Мет. 343. Ум. **Укравочка.**

Украдатися, -даюся, -єшся, сов. в. **украстися, украдуся, -дешся,** *гл.* 1) Избѣгать, избѣгнуть встрѣчи съ кѣмъ, уходить, скрываться, скрыться. *Його вона шукала — побачитись, а він украдався, та й не бачила таки.* Лебед. у. 2) Пробираться, пробраться, прокрасться, вкрасться. *Увечері якось украдся в сіни.* О. 1862. І. 33. *Та недосвіт перед світом в садочок украдся.* Шевч. 651. *Вкралося горе.* Шевч.

Украдьки, *нар.* Украдкой. *У крадьки не роби.* НВолын. у.

Україна, -ни, *ж.* 1) = **Країна.** *Прибудь, прибудь, мій миленький, з україн далеких.* Нп. *Ой по горах, по долинах, по широких українах, ой там козак похожає.* Нп. 2) Украйна, Малороссія — страна, заселенная украинскимъ народомъ, *Так звана по письменськї Мала Россія, а по народньому Україна.* К. XII. 116. *Зажурилась Україна, що нігде прожити: гей витоптала орда кіньми маленькії діти.* АД. І. 73. *Як із день-години зчинилися великі війни на Україні.* АД. II. 3. *Та немає лучче, та немає краще, як у нас на Вкраїні: та немає ляха, та немає пана, немає унії.* АД. II. 49. *Паша дума, наша пісня, не вмре, не загине, — от де, люде, наша слава, слава України.* Шевч. 46. *Настав инший порядок на Вкраїні, як почали князьки-Русь її оберегати, з неї собі данину брати і своєю, Руською землею її називати.* К. (О. 1861. IX. Історія України. 86). Ум. **Українонька, україночка.** О. 1862. IX. 109; 1861. IX. 9.

Украї́нець, -нця, *м.* Украинецъ. *Сами ж себе ми зовемо українцями, та рідну землю Україною.* К. Хм. 9.

Украї́нка, -ки, *ж.* Украинка. *Густий морок скрізь по хатах, густійший в будинках, що нема душі живої в сестрах Українках.* К. Досв. 44. Ум. **Украї́ночка.** *Везуть* (татари) *волиночку, молодую Вкраїночку.* АД. І. 84.

Украї́нонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **Украї́на.**

Украї́ночка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **Украї́на.** 2) Ум. отъ **Украї́нка.**

Украї́нофи́л, -ла, *м.* Украинофилъ, любитель всего украинскаго.

Украї́нофилка, -ки, *ж.* Украинофилка, любительница всего украинскаго.

Украї́нофи́льство, -ва, *с.* Украинофильство.

Украї́нофильський, -а, -е. Украинофильскій.

Украї́нство, -ва, *с.* Свойство и дѣятельность украинца въ національномъ смыслѣ.

Украї́нський, -а, -е. Украинскій. *Народ наги український спокон-віку в хліборобстві кохався.* К. Хм. 7. *Як іде український козак, то й корчму минає.* АД. ІІ. 25. *Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море ллється, поти серце українське з панським не зживеться.* К. Досв. 21. *Шекпірови твори з мови британської мовою українською поперекладав П. А. куліш. Збірники українських пісень.* Левиц. Пов. 153. *Українська література.*

Украї́нщина, -ни, *ж.* Украинскій языкъ и литература. *Знаменитий декрет про українщину стався 18 мая 1876 року.* К. XII. 126.

Украй, *нар.* 1) По окраинѣ, мимо, возлѣ. *Їхала пані вкрай города.* Ном. заг. № 130. 2) Окончательно, совсѣмъ, совершенно. *Ой помалу-малу, мій таточку, грай та не врази мого ти серденька вкрай.* ЗОЮР. І. 22.

Украси́вий, -а, -е. Изукрашенный? *Зброя моя украсивая, доленька моя нещасливая.* Чуб. V. 802.

Украси́ти, -ся. См. **Украшати, -ся.**

Украсти, -ду, -деш, *гл.* Украсть. *В середу постила, а кобилу вкрала.* Ном. № 535.

Украсти, -ся. См. **Украдати, -ся.**

Украшати, -шаю, -єш, сов. в. **украси́ти, -шу, -сиш,** *гл.* Украшать, украсить. *Червона калина луги украшає.* Чуб. V. 486.

Украшатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **украси́тися, -шуся, -сишся,** *гл.* Украшаться, украситься, прихорашиваться. Шейк.

Украяти, -раю, -єш, *гл.* 1) Отрѣзать. *Дружба ножа не має, нам хліба не вкрає.* О. 1862. IV. 6. *Я вкраяв би свого живого серця.* К. ЦН. 291. 2) Откроить, отрѣзать.

Укресати, -шу, -шеш, *гл.* Высѣчь (огня).

Укривальник, -ка, *м.* Кровельщикъ.

Укривання, -ня, *с.* 1) Накрываніе, покрываніе. *Хату криємо, то се солома на вкривання.* Харьк. у. 2) Укрыванье, то, чѣмъ укрываются. Ум. **Укриваннячко.** *Пойняв я жону — холодну воду, а жовтий пісок, — то постіль моя, а чорная хмара — укриваннячко.* Грин. III. 279.

Укривати, -ваю, -єш, сов. в. **укрити, укрию, -єш,** *гл.* 1) Укрывать, укрыть, покрывать, покрыть. *Ой візьми ж мій жупан синій да вкрий мене.* Макс. *Вкривав собі хату.* Рудч. Ск. II. 92. *Буду тою хустиною сідельце вкривати.* Мет. 23. *Дніпр укрили байдаки.* Шевч. 56. *Солов'ї, зозулі, райські птиці — та так і вкрили яблуньку.* Чуб. 2) Защищать, защитить. *Укрий, Покрово, від духа злого і чоловіка такого.* Ном. 3) Покрывать, покрыть

(что либо бывшее). *А на мене молодую поговір, неслава. Прибудь, прибудь, мій миленький, покрий неславоньку! А мій милий прибуває, неславу вкриває.* Грин. III. 623.

Укриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **укритися, укриюся, -єшся,** *гл.* Укрываться, укрыться, покрываться, покрыться. *Постелився і вкрився.* Ном. № 1308. *Бур'яном укрилась.* Шевч. 668. — **п'ятами**. Упасть, отъ толчка, внизъ головою. *Не один і п'ятами вкрився за жарти.* Г. Барв. 446.

Укри́вдити, -джу, -диш, *гл.* Обидѣть. К. Краш. 37. *Вуйко дуже нас укривдив.* Федьк.

Укрити, -ся. См. **Укривати, -ся.**

Укришити. См. **Укришувати.**

Укри́шувати, -шую, -єш, сов. в. **укришити, -шу, -шиш,** *гл.* Крошить, накрошить. *Чи я согрішив, що трохи вкришив?* Ном. № 12226.

Укрівавити. См. **Укрівавлювати.**

Укрівавлювати, -люю, -єш, сов. в. **укрівавити, -влю, -виш,** *гл.* Окровавливать, окровавить. *Чого в тебе, Янку, ручка вкрівавлена?* Грин. III. 617.

Укрівавитися, -влюся, -вишся, *гл.* Окровавиться. *Глянь, де се ти так укрівавився?*

Укрівля, -лі, *ж.* 1) Покрывало, покрышка. Вх. Зн. 8. 2) Покрываніе (крыши). Рк. Левиц.

Укріп, укропу, *м.* = **Окріп.** *Чи бачив хто з чорта м'ясо? Чорта в укріп, а чорт утік.* Ном. № 2634. 2) Раст. укропъ, Anethum graveolens. Анн. 35. *Не росиш, укропе, не рости, укропе, та вище, городу, та вище городу.* Нп. Ум. **Укріпець.**

Укріпити. См. **Укріпляти.**

Укріпляти, -ляю, -єш, сов. в. **укріпити, -плю, -пиш,** *гл.* Укрѣплять, укрепить. *Укріпив, як Бог черепаху.* Ном. № 7503. *Твоя правиця його віти навіки міцно укріпляла.* К. Псал. 187. *Зіма вже морозами кріпкими укріпила.* МВ. II. 25.

У́кро, *нар.* Трудно, тяжело. Шух. I. 81.

Укроїти, -рою, -їш, *гл.* = **Украяти.**

Укрутити, -ся. См. **Укручувати, -ся.**

Укруть, *нар.* Вмигъ, сразу. *Вкруть Кульбашний кинувся б назад до чумацького табору.* О. 1861. X. Кух. 24.

Укручувати, -чую, -єш, сов. в. **укрутити, -чу, -тиш,** *гл.* 1) Ввинчивать, ввинтить. 2) Вматывать, вмотать, заматывать. замотать; обвязывать, обвязать. *Прив'язав його плечима до того стовпа. Добре, вкрутив його.* Грин. II. 3. *Та як укрутив у хвіст руку, — давай міряти.* Рудч. Ск. I. 3. 3) Отрывать, оторвать. **Укрутити но́са, хвоста**. Спить спѣсь. Ном. № 4174. 4) Впутывать, впутать (въ дѣло).

Укручуватися, -чуюся, -єшся, сов. в. **укрутитися, -чуся, -тишся,** *гл.* 1) Ввинчиваться, ввинтиться. 2) Заматываться, замотаться, запутываться, запутаться. *Рій* (бжоли) *укрутиться в коси.* Мил. 8.

Укувати, укую, -єш, *гл.* Заковать, оковать. *Скажу тебе в кайдани вкувати.* Гол. *Білі ніженьки в кайдани вкували.* АД. I. 82. 2) Сковать, наковать. *Вкуй кілька цвяхів. Як мама не вділила, то коваль не вкує,* т. е. если нѣтъ природныхъ, способностей, то искусственно ихъ не создать. Вас. 209.

Укукобити, -блю, -биш, *гл.* = **Окукобити.** *Хата виведена була по вікна, а то я її до путтял укукобила й доповчила.* Харьк. г.

Укупи́ти, -плю, -пиш, *гл.* Купить. *Укупимо собі золотого човна.* Чуб. III. 388.

Укупи́тися. См. **Укуплятися.**

Укупі, *нар.* Вмѣстѣ. *Росли собі вкупі.* Чуб. *Укупі били ляхів, укупі терпіли всякі пригоди.* К. ЧР. 71. *Чи є що краще, лучче в світі, як укупі жити! з братом добрим добро певне познать, не ділити.* Шевч. Ум. **Укупоньці, укупочці, укупці.** *Сидівши вкупоньці, мовчали.* Мкр. V. 66.

Укуплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **укупи́тися, -плюся, -пишся,** *гл.* Чрезъ покупку земли врѣзываться, врѣзаться своими владѣніями въ чужія владѣнія. *Вкуплятися в чужії ґрунта.* 2) — **у парубки**. За троекратное угощеніе парней водкой получать, получить доступъ вл, ихъ среду. Мил. 60.

Укупоньці, укупочці, укупці, *нар.* Ум. отъ **укупі.**

Укури́ти, -ся. См. **Укурювати, -ся.**

Укуріти, -рію, -єш, *гл.* Запылиться, задымиться. *Камінюка нависла, вкуріла, а хатина тулиться під нею, як сирота під тинню.* Св. Л. 213. *Вкурів хліб дуже, а в мішку був.* Канев. у.

Укурювати, -рюю, -єш, сов. в. **укури́ти, -рю, -риш,** *гл.* Запыливать, запылить.

Укурюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **укури́тися, -рюся, -ришся,** *гл.* Пылиться, запылиться. *Як не вкрити хліб, то вкуриться.* Харьк. у.

Укусити. См. **Укушати.**

Укуситися, -шуся, -сишся, *гл.* Укусить себя. *Укусись за язик, та й мовчи.* Ном. № 1126.

Укуснути, -ну, -неш, *гл.* Куснуть разъ. *Як укусне один* (вовк).

Укутати, -ся. См. **Укутувати, -ся.**

Укутувати, -тую, -єш, сов. в. **укутати, -таю, -єш,** *гл.* 1) Окутывать, окутать, обворачивать, обворотить. *Боги вкутані самими вишиваними рушниками.* Г. Барв. 180. 2) Только сов. в. Выпить, съѣсть. *Вишнівки з кварту укутали.* Котл. НП. 347. *Укутали, за 'дин день цілий хліб.* Кролев. у.

Укутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **укутатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Закутываться, закутаться. *Укутався рядном тай лежить.* Черниг. у.

Укучитися, -чуся, -чишся, *гл.* Наскучить, надоѣсть. *Добре ніколи не укучиться.* Ном. № 1712.

Укучно, *нар.* **Вкучно мі**. Мнѣ наскучило, надоѣло. Вх. Зн. 8.

Укушати, -шаю, -єш, *гл.* 1) Ѣсть. *Будеш ти в мене хліб сіль вкушати, маленькі дітки доглядати.* Нп. 2) Употр. только сов. в: **укусити, -шу, -сиш**. *Він і вкусить, і меду дасть.* Ном. № 3056. *Гадюка хоч не вкусить, то засичить.* Ном. № 2878.

Улагоджувати, -джую, -єш, сов. в. **улагодити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Улаживать, уладить. 2) Усмирять, усмирить, укрощать, укротить, успокаивать, успокоить. *Злого ласкою більш улагодиш, як сваром.* Котл. МЧ. 441.

Улад, *нар.* 1) Стройно; въ тактъ. *Влад співають гімн.* Шевч. 604. 2) = **До ладу.**

Уладити, -джу, -диш, *гл.* = **Уладнувати.** *Тут як би владить так, щоб який-небудь неборак не здумав шелесту зробити.* Гліб.

Уладіти, -дію, -єш, *гл.* = **Владіти.** *Нащо ж мені, добродію, людьми уладіти?* Грин. III. 615.

Уладнати, -днаю, -єш, *гл.* 1) Уладить. 2) Поладить. *Ніяк не владнають.* Лохв. у.

Уладнувати, -ную, -єш, *гл.* = **Уладнати 1.**

Уладнуватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Снарядиться.

Улазити, -жу, -зиш, сов. в. **улізти, -зу, -зеш,** *гл.* 1) Влѣзать, влѣзть, пролѣзать, пролѣзть въ средину чего. *Влізла баба в нерет, — ні назад, ні наперед.* Ном. № 10086. *У чужу душу не влізеш.* Ном. № 6138. *Є в глеку молоко, та голова не влізе.* Посл. 2) Входить, войти. *Уліз у воду. Ученики улізли зараз у човен.* Єв. І. XXI. 3. 3) Помѣщаться, помѣститься. *В один мішок не влізе.* Харьк. у.

Улазитися, -жуся, -зишся, *гл.* Влѣзать, помѣщаться. *Голова від Бога, а литка скарбова: бин скільки влазиться.* Ном. № 1285. *В шкіру не влазишся.* Ном. № 13917.

Улазливий, -а, -е = **Улізливий.** Желех.

Улазни́й, -а, -е. Тотъ, въ который влазятъ. *Влазний погріб.* Міусск. окр.

Уламок, мку, *м.* Обломокъ, отломокъ. *Взяв він уламок од чистого злота.* Щог. В. 152.

Улан, -на, *м.* Уланъ. Чуб. V. 94. *А в уланах добре жити, довбешкою воші бити.* Нп. Ум. **Уланик, уланичок, уланчик.** Ном. № 811. Грин. III. 194.

Улане́нко, -ка, *м.* Сынъ улана. Шейк.

Уланів, -нова, -ве. Принадлежащій улану. Шейк.

Уланик, -ка, *м.* Ум. отъ **улан.**

Уланин, -на, *м.* Одинъ уланъ. *Ой нема, нема того уланина, та що я 'го любила.* Гол. I. 270.

Уланичок, -чка, *м.* Ум. отъ **улан.**

Уланський, -а, -е. Уланскій. Шейк.

Уласкавити, -ся. См. **Уласкавлювати, -ся.**

Уласкавлювати, -влюю, -єш, сов. в. **уласкавити, -влю, -виш,** *гл.* Умилостивлять, умилостивить.

Уласкавлюватися, -влююся, -єшся, сов. в. **уласкавитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Умилостивляться, умилостивиться. *Не журись! Може ще батько власкавиться — він же тебе жалує.* МВ. II. 112.

Улатати, -таю, -єш, *гл.* Наложить заплаты. *Влатати треба старий кожух.* Харьк. у.

Улаштувати, -тую, -єш, *гл.* Придѣлать, пригнать. *Клин улаштував у стіл так гарно, що й не знать.*

Улегці, *нар.* Налегкѣ.

Улегчати, -чаю, -єш, сов. в. **улегчити, -чу, -чиш,** *гл.* Облегчать, облегчить.

Улежати, -жу, -жиш, *гл.* Пролежать, извѣстное время; вылежать. *Денис не влежить, не всидить і не постоїть на одному місті.* Кв. *Нігде і хліба кусок не влежить.* Ном. № 12223. *Та вже нехай хоч розіпнуть, а я без вірші не улежу.* Шевч. 444.

Улежатися. См. **Улежуватися.**

Улежуватися, -жуюся, -єшся, сов. в. **улежатися, -жуся, -жишся,** *гл.* Улеживаться, улежаться. *Груша добре влежалась.*

Улекшати, -шаю, -єш, сов. в. **улекши́ти, -шу, -шиш,** *гл.* = **Улегчати, улегчити.** *Циганочка потішала, влекшала серденько.* Млак. 90.

Улелекати, -каю, -єш, *гл.* Заморить, уморить, умертвить. *Змія, звісно, улелекав.* Грин. II. 236.

Уленути, -ну, -неш, *гл.* = **Улетіти.** *Одчини мені оконечко, до я й улену.* Чуб.

У́лень, ульня, *м.* = **Улік.** Ном., стр. 294, № 139.

Улесливий, -а, -е. Льстивый, вкрадчивый. *Чоловік улесливий.*

Улесливість, -вости, *ж.* Льстивость. Улесливо, *нар.* Льстиво. Улестити. См. **Улещати.**

Улетіти. См. **Улітати.**

Улещання, -ня, *с.* Задабриваніе, умасливаніе; вкрадчивыя, льстивыя рѣчи. *Годі тобі, стара воркотухо: твої влещання ще гірш засмутили панію.* Стор. II. 216. *В його слові улещання, а ні крихти правди.* К. Псал. 21.

Улещати, -щаю, -єш, сов. в. **улестити, улещу, -стиш,** *гл.* Умасливать, умаслить, задабривать, задобрить, ублажать, ублажить. *Язиком його влещає, в серці іншу думку має.* К. Псал. 25. *Як її не улещав, а не схотіла зостатися.* Стор. М. Пр. 28. *Стали улещать чоловіка, щоб він заночував у них.* Стор. I. 71.

Ули́ва, -ви, *ж.* Проливной дождь. *Бурхали із-під неба вливи, і хмари голосом гукали.* К. Псал. 176.

Уливати, -ваю, -єш, сов. в. **улити, уллю́, уллє́ш,** *гл.* 1) Вливать, влить. *Влив йому в рот живущої води, він і ожив.* Рудч. Ск. I. 128. 2) Обливать, облить, полить. *Влита слізьми.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Треба землю крів'ю влить, щоб почала, вона родить.* Щог. Сл. 4. 3) Убѣгать, убѣжать быстро. *Пес уливав.* Вх. Зн. 73.

Уливатися, -ваюся, -єшся, сов. в. **улитися, уллюся, -ллєшся,** *гл.* Вливаться, влиться. 2) Впадать, впасть (о рѣкѣ), 3) Обливаться, облиться. *Вона усе сльозами вливалася.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Ули́нути, -ну, -неш, *гл.* Влетѣть. *В четверте віконце ангел влинув, на престолі став, слізку вронив.* Чуб. III. 434.

Улинути, -ну, -неш, *гл.* Влить (однокр.). Мнж. 193.

Улипати, -паю, -єш, сов. в. **улипнути, -пну, -неш,** *гл.* 1) Прилипать, прилипнуть. 2) Только сов. в. Объ одеждѣ, обуви: вполнѣ прійтись, какъ разъ быть впору. *Приміряють той черевичок, — а він так і влип: як там був.* Рудч. Ск. II. 48.

Улити, -ся. См. **Уливати, -ся.**

Уліво, *нар.* Влѣво. **Уліво́руч**, *нар.* = **Уліво.**

Уліжний, -а, -е. Удобный для лежанія.

Уліжно, *нар.* Удобно для лежанія. *Хоч не в'гжно, так уліжно.* Ном. № 10387.

Улізливий, -а, -е. Назойливый, надоѣдливый. Желех.

Улізти. См. **Улазити.**

Улій, улія, *м.* = **Вулій.** Ум. **Улійок.** *Новенькі улійки лаштує на нові рої.* Г. Барв. 144.

Улік, -ка, *м.* = **Вулік.** *Ведмідь цілий улік меду припер.* Рудч. Ск. Н. 15.

Уліпити. См. **Уліплювати.**

Уліплювати, -плюю, -єш, сов. в. **уліпити, -плю́, -пиш,** *гл.* 1) Влѣпливать, влѣпить, вклеивать, вклеить, вставлять, вставить. *На те мати вродила, щоб дівчина любила, чорні они вліпила.* Ном. № 13935. *Так хороше зліпив, як душі не вліпив.* Ном. № 10430. *Вліпив Бог душу, як у пня.* Ном. № 2915. 3) Попадать, попасть. *Як ув око вліпив.* Ном. № 11356. *Одже сон ніколи не змилить, як до ока вліпе.* Харьк.

Улітати, -таю, -єш, сов. в. **улетіти, -чу, -тиш,** *гл.* Влетать, влетѣть.

Уліті, *нар.* Лѣтомъ. *Вліті і качка прачка, а взімі і Тереся не береться.* Ном. № 552. *Хто вліті гайнує, той взімі голодує.* Ном. № 558.

Улітку, *нар.* = **Уліті.** *Влітку день — год.* Ном. № 555. *Як би влітку на панщину не ходила, так сказали б, що на себе недуг натягала.* Ном. № 13476.

Улічи́ти, -чу, -чиш, *гл.* 1) Отсчитать. 2) Обчесться. *Другим ще докладала лишку, а тут одного яйця нема до сотні — влічила я.* Новомоск. у. (Залюб.). 3) Вылечить. *Щоб серце улічити, тра козака любити.* Гол. І. 331.

Улляти, уллю́, -леш, *гл.* = **Улити.** *Красний, як го з воску улляв.* Ном. № 13146.

Улови, -вів, *м.* Ловитва, охота. *Не тоді собак годують, як но влови йдуть.* Ном. *Ой поїдем на влови, на влови, товаришу мій!* Ном. № 14148. *Нема мого пана дома, поїхав на влови.* Нп.

Уловити, -влю, -виш, *гл.* Поймать. *Лисичка.... так уже йому служить: уловить де курочку, то сама не їсть, а йому принесе.* Рудч. Ск. І. 24. *На́ тобі удку та піди собі риби влови.* Рудч. Ск. II. 86.

Уловитися, -влюся, -вишся, *гл.* Поймагься. *Нехай вловиться в тенета, що на мене потай ставив.* К. Псал. 81.

Уло́га, -ги, *ж.* Впадина, углубленіе. Угор. Улоги. Каменныя котловины, амфитеатральнаго вида, въ юговосточной вѣтви галицкихъ Карпатъ. Шух. І. 3.

Уло́гвистий, -а, -е. Желобообразный, со впадинами.

Улоговина, -ни, *ж.* Впадина, котловина, ложбина.

Уло́гий, -а, -е. Ровный, плоскій безъ возвышеній. *Улоге поле. Улоге землище.* **Уло́га гора**. Гора съ некрутымъ подъемомъ. Вх. Зн. 73.

Уло́жина, -ни, *ж.* Низменность.

Уложи́ти, -жу, -жиш, *гл.* 1) Вложить. *Вложив Бог душу, як в грушу.* Ном. № 2912. *Тільки нашого, що в душу вложено.* Ном. № 12122. См. **Укласти.** 2) Надѣть. *І жупана на тебе як слід не вложили.* О. 1861. III. 17.

Уложи́тися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) Уложиться. *Торбо, торбо, укладайсь! Вона гі уложиться.* Рудч. Ск. II. 137. 2) Улечься. *Вона вже уложилася слабая і стогне.* Чуб. См. **Укладатися.**

Улолокати, -каю, -єш, *гл.* = **Улелекати.** Ном. № 11126.

Уломити, -млю́, -миш, *гл.* 1) Отломать. 2) Сломать. *Як до тонкого дерева вчепиться, то і вломить.* Грин. III. 508. *Мені мало рук не вломили, а ти мовчиш.* МВ. (О. 1862. III. 70). **Побіг, як но́гу вломив**, — скоро побѣжалъ. Мнж. 162. 3) Броситься въ сторону. (Вовк зайця) *от-от нажене; от заєць убік як уломить, — вовк і останеться.* О. 1861. У. 59.

Уломитися, -млюся, -мишся, *гл.* 1) Отломаться. 2) Сломаться. *Я на неї задивився — віз мені уломився.* Нп. *Вісь йому вломилась* Г. Барв. 177.

Уломок, -мку и -мка, *м.* 1) Отломокъ. 2) Слабый, безсильный человѣкъ. *Хиба ти вломок, що не підіймеш цього мішка.*

Улонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **улиця.**

У́лошний, -а, -е. Уличный. *Хто його знає, — чи то його прізвище зроду таке, чи улошне.* Г. Барв. 516.

Улузнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Податься, подвергнуться порчѣ. *Підошва і не влузнулася, а переди порвалися.* Черниг. у. *Год уже замужем, а здорова і не влузнеться. Г.* Барв. 258.

Улукошетити, -шечу, -тиш, *гл.* Убить, застрѣлить. Мнж. 193.

Улупити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Отколоть. отковырнуть, отлупить. *Мій кінь сивенький на камінь не ступить, каменя не влупить.* Лукаш. 169. *Серця б улупила та матінку*

купила. Мил. 205. 2) Ударить *А він його здоровенною булавою як улупить, то так і вжене в землю.* ЗОЮР. II. 72. *Ще будем по закону судити, що тобі в спину влупити.* Грин. III. 565. *А як влупить чортяку грім, заб'є його.* Драг. 44. 3) Побѣжать быстро. *Як повернеться назад та як улупе до ями.* ХС. III. 56.

Улучати, -чаю, -єш, сов. в. **улучити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Попадать, попасть въ цѣль. *Коли чи б'є, то вже влучає.* Котл. Кн. IV. 65. *Не влучила Лемерівна в ніженьку, та влучила Лемерівна в серденько.* Мет. 285. 2) Попадать, попасть куда, найти путь. *Я не влучу до вас заходити.* (Стрижевск.). 3) Умѣть, съумѣть что сдѣлать. *Як не влучиш і йому дати сього дання, то марне й вона питиме.* Г. Барв. 536. 4) Успѣть замѣтить, успѣть прослѣдить. *Він кинув на нас палицю — ми йшли всі укупочці — а ми розбіглись по дорогах — не влучила я куди яка з нас і побігла.* Павлогр. у.

Улучен, улучний, -а, -е. Мѣткій. *Бог хоч не скорен, так улучен.* Ном. № 47.

Улучити. См. **Улучати.**

Улучний. См. **Улучен.**

Улучність, -ности, *ж.* Мѣткость. Желех.

Улучно, *нар.* Мѣтко.

Улущити, -щу, -щиш, *гл.* Сильно ударить. Желех.

Улюбити, -ся. См. **Улюбляти, -ся.**

Улюбленець нця, *м.* Любимець. Ум. **Улюбленчик.** Любимчикъ. *Бабуся не знає вже. чим свого коханого улюбленчика вшанувати.* Г. Барв. 502.

Улюблений, -а, -е. Любимый, возлюбленный. *Пані моя, пані моя, пані влюбленая.* Мет. 122.

Улюбляти, -ляю, -єш, сов. в. **улюбити, -блю, -биш,** *гл.* 1) Только несов. в. Долюбливать. *Не конешне вона влюбляла, як до чоловіка трапиться гість.* МВ. (КС. 1902. X. 143). 2) Только сов. в. Полюбить. *Дуже вже цього хлопця улюбила.* Зміев. у. *Голуба убив, голубку влюбив.* Чуб. V. 246. Я улюбив що. Мнѣ понравилось что-нибудь. *Дав нам привелей осягти під город поля, гаї і сіножаті, які сами улюбимо.* К. ЧР. 225.

Улюблятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **улюбитися, -блюся, -бишся,** *гл.* Влюбляться, влюбиться. *Був собі парубок і влюбився він у дівчину.* Рудч. Ск. I. 78. *Ой як влюблявся парень на дві дівки, да вибірав — котора вірнійша буде.* Рудч. Ск. I. 184.

Улютувати, -тую, -єш, *гл.* Впаять.

Улягати, -гаю, -єш, *гл.* Мчаться (о лошадяхъ, охотн. собакахъ, волкахъ). *Стриже сіренький* (заєць) *степом, тільки хвостиком киває, вона* (собака) *за ним так і уляга, так, здається, от-от ухопить.* Греб. 403. *Шість чоловіка вовків як нап'яли одного зайця: один біжить..., а далі другий як уляже: от-от нажене.* О. 1861. V. 69.

Улягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **улягтися, -жуся, -жешся,** *гл.* Улегаться, улечься. *На піску улігся, та думка спати не дала.* Котл. Ен. V. 6. *Лихо.... в самім серці й уляглось.* Шевч. 553. *І хвилі вляжуться, мовчить німа безодня.* К. Псал. 251.

Улягова, улягома. См. **Лягова, лягома.**

Уляговина, -ни, *ж.* = **Улоговина.** *На вулиці скрізь по уляговинах стоїть вода.* Лохв. у.

Уляттися. См. **Улягатися.**

Улякатися, -каюся, -єшся, сов. в. **улякнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Пугаться, испугаться. *Та тоді й улякнувся: Боже мій, що я наробив!* Грин. III. 587. *Ой як дівча ся улякло, на коліна пред ним клякло. А ти, дівча, не влякайся....* Гол. I. 235.

Уляпати, -ся. См. **Уляпувати, -ся.**

Уляпувати, -пую, -єш, сов. в. **уляпати, -паю, -єш,** *гл.* Обрызгивать, обрызгать, забрызгать.

Уляпуватися, -пуюся, -єшся, сов. в. **уляпатися, -паюся, -єшся,** *гл.* Забрызгиваться, забрызгаться.

Ум, ума, *м.* Умъ. *Багато ума, та в кишені кат-ма.* Ном. № 1553. **Не при умі́.** Не въ своемъ умѣ. *Розум не вернувсь. Така вона стала якась — не при умі.* МВ. І. 102. **З добра ума**. По добру. *Іди ж мені, кажу, з хати з добра ума, а то он бач — кочерга.* Сим. 131. **Ума вивідувати**. Узнавать образъ мыслей, разспрашивать, разузнавать. *О, се такий пан, що мабуть ума вивідує.* Черк. у. Ум. **Умець, умочок.**

Умазати, -ся. См. **Умазувати, -ся.**

Умазувати, -зую, -єш, сов. в. **умазати, -жу, -жеш,** *гл.* 1) Пачкать, запачкать. *Умазать морду їх мазкою.* Котл. Ен. V. 62. 2) Влѣплять, влѣпить (въ стіну при мазаніи глиной). *Вмазала люстерко в стіну.*

Умазуватися, -зуюся, -єшся, сов. в. **умазатися, -жуся, -жешся,** *гл.* Пачкаться, запачкаться.

Умаїти. См. **Умаювати.**

Умалити, -ся. См. **Умаляти, -ся.**

Умалькувати, -кую, -єш, *гл.* Уменьшить. Желех. (Ігн. з Никл., Казки 13).

Умаляти, -ляю, -єш, сов. в. **умалити, -лю, -лиш,** *гл.* Умалять, умалить, уменьшать, уменьшить, сокращать, сократить. *От тобі наука: не ходи на двір без дрюка, — свиня звалить і віка умалить.* Ном. № 7094. *Чи я її по личеньку вдарив, чи я її здоров'я умалив?* Мет. 271.

Умалятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **умалитися, -люся, -лишся,** *гл.* Умаляться, умалиться, уменьшаться, уменьшиться. *Умалилося щирих серед людської громади.* К. Псал. 24. *Хоч і вмилиться подать, та не дуже.* Валков. у.

Умани́ти. См. **Уманювати.**

Уманіжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Утомиться. Кролев. у.

Уманювати, -нюю, -єш, сов. в. **умани́ти, -ню, -ниш,** *гл.* Заманивать, заманить.

Умастити, -щу, -стиш, *гл.* Умаслить, обмаслить, обмазать.

Умаститися, -щуся, -стишся, *гл.* Обмаслиться, обмазаться. *Це вмастивсь, наче сатана в болоню.* Ном. № 7649.

Уматеріти, -рію, -єш, *гл.* Окрѣпнуть, возмужать. *Як уматеріє, буде віл добрий.* Міусс. окр. *Нехай він уматеріє, узнає все — як коло чого ухождатися.* Борз. у. *Дівкою така була собі непоказна, а пішла заміж, тепер уже вматеріла.* НВолын. у.

Уматерніти, -нію, -єш, *гл.* = **Уматеріти.**

У́мати, умаю, -єш, *гл.* Рѣшать умомъ? *Чоловік думав, а Бог умає.* Ном., стр. 281, № 82.

Умах, *нар.* Вмигъ, быстро. *Нарядилась вмах.* Котл. Ен. VI. 81.

Умаювати, умаюю, -єш, сов. в. **умаїти, умаю, -їш,** *гл.* Убирать, убрать зеленью, цвѣтами. *Мою душу, мов до шлюбу дівчину, вмаїли.* Млак. 38.

Умедити, -джу, -диш, *гл.* Основное значеніе повидимому: усластить медомъ; встрѣчено только въ переносномъ, ироническомъ значеніи о плохомъ приготовленій. *На столі окраєць хліба, та так його мудро перепечайка умедила, що йому й шкоринка на палець одстала.* Мнж. 108.

Умелигати, -гаю, -єш, *гл.* = **Умережити 2.** *Поїла вона все, що було на подвіррі, навіть шкарбани старі і драну свитину умелигала.* Грин. II. 210.

У́мен, умна, -не = **Умний.** *Сумир умен.* Ном. № 3276.

Уменшати, -шаю, -єш, сов. в. **уменшити, -шу, -шиш,** *гл.* Уменьшать, уменьшить.

Уменшатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **уменшитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Уменьшаться, уменьшиться. *Зачала ся жовнарева мошонка вменшати.* Гол.

Умережити, -жу, -жиш, *гл.* 1) Украсить узорами. 2) Уплесть, съѣсть. *Сім пирогів умережу та ляжу — полежу.* Харьк. у. *Сей кусок як умережиш, так і піч перележиш.* Ном. № 12203.

Умерлець, умерця, *м.* Мертвець. Желех.

Умерлий, -а, -е. Умершій. *Поможе, як умерлому кадило.* Ном. № 5668. *Горить, як за умерлого душу.* Ном. № 14046.

Умерли́ни, -ли́н, *ж. мн.* Актъ смерти и сопряженные съ нимъ нар. обряды. Рк. Ленин. *А. що похорон, хрестини, вмерлини, то я* (дяк) *одправлю.* Грин. *III.* 577.

Умертвити, -влю, -виш, *гл.* Умертвить. *Ходив* (упирь) *у село і вмертвив парубка одного і дівку.* Грин. II. 99.

Умерти. См. **Умірати.**

Умертися, умреться, *гл. безл.* Умереть. *Умреться, так все минеться.* Ном. № 2433.

Умерчик, -ка, *м.* = **Умерлець.** Желех.

Умести, -ту, -теш, *гл.* Замести. занести (снѣгомъ). *Стоїть копиця на току, тіки верх видно, а то вся вметена.* Черн. г.

Уметати, -таю, -єш, *гл.* Вбросить. *На Свиридона лякають у садку дерево сокирою і приказують: «як не родитимеш, то зрубаю і в піч уметаю».* Грин. II. 21.

Умети́ти. См. **Умічати.**

Умець, умця и умцю, *м.* Ум. отъ **ум.** *У його умцю за дурну вівцю.* Ном. № 6262.

Умивальний, -а, -е. Умывальный. *Моя вмивальна чаша.* К. Псал. 137.

Умивальниця, -ці, *ж.* Умывальникъ. *Ісус налив води в умивальницю.* Св. I. XIII. 5.

Умивання, -ня, *с.* Умываніе. Ум. **Умиваннячко.** *Вибілило личко умивиннячко.* Чуб. III. 145.

Умиваний, -а, -е. Умытый. *Наша Галя як краля, — та душа не вмивана.* Ном.

Умивати, -ваю, -єш, сов. в. **умити, умию, -єш,** *гл.* 1) Умывать, умыть. *Умивай же біле личко дрібними сльозами.* Шевч. *При одній свічі личенько вмивав, при другій свічі татоньки вбірав.* Гол. *Ввійшла в хату, Катерина її ноги умила.* Шевч. 114. **Вмивати руки від чо́го**. Отказываться отъ чего. *Теперка вмивають руки від поля, а потому буде казати, що поля нема.* Камен. у. 2) Сносить, снести водой. **Як вода вмила (що, кого)**. Исчезъ безъ слѣда. Рудч. Ск. I. 81.

Умиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **умитися, умиюся, -єшся,** *гл.* Умываться, умыться. *Вмивайся, молися та за хліб берися.* Ном. № 4114. *Лебідь буде купатися, а лебідочка вмиватися.* Нп. *Так і вмиється слізоньками.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Умикати, -каю, -єш, сов. в. **умкнути, -кну, -неш,** *гл.* Убѣгать, убѣжать, уходить, уйти, удрать. *Ставайте отам, бо тудою вовк умикатиме.* Волын. г. *Тоді хоч умикай із хати.* О. 1861. III. 87. *Та й з хати сам умкнув.* Г. Арт. (О. 1861. III. 82).

Умикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Вмѣшиваться. *Я вже в діло до сестри та брата і не умикалась.* Рк. Левиц. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Умикнути, -ну, -неш, *гл.* Съѣсть. *Як вони* (воли) *в мене умикнули за ввесь день хоч отаке стебло, то най мені очі з лоба вибере, а ти кажеш: худі! хиба за день не похуднуть.* Каменец. у. (Лобод.).

Умилити, -лю, -лиш, *гл.* Взмылить (лошадь). *Умиливши добре коня і поверти до нас.* Стор. II. 22.

Умилосердити, -джу, -диш, *гл.* Умилостивить, умилосердить, сдѣлатъ милосердным!). *Робитиму, робитиму поки сили.... Може вгожу, може вмилосерджу.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Устав тоді Фінес і вмилосердив Бога, — минули болесті, не мерли більше люде.* К. Псал. 246.

Умилосердитися, -джуся, -дишся, *гл.*

Умилосердствоваться, умилостивиться. *Сусе, Сину Божий, відпусти нам гріхи; а умилосердися над нами.* Kolb. II. 284.

Умилостивити, -влю, -виш, *гл.* Умилостивить, сдѣлать милостивымъ. *Щоб його як-небудь умилостивити, вклонився йому.* Стор. I. 149.

I. Уминати, -наю, -єш, сов. в. **ум'яти, умну, -неш,** *гл.* 1) Выминать, вымять, измять, умять. 2) Уплетать, уплесть. *Так уминає, що аж за ушима лящить.* Грин. I. 125. *Лев уминав за сніданням ягня.* Гліб. *Сижу собі в кінці стола, курча уминаю.* Чуб. V. 655. *Не журиться Антін об тім: батько вмірає, а він блина вминав.* Ном. № 4997.

II. Уминати, -наю, -єш, сов. в. **умкнути, -ну, -неш,** *гл.* 1) Проходить, пройти мимо. 2) Пропускать, пропустить, опускать, опустить. *Повісти, як усе було — не вмини нічого.* МВ. II. 149.

У́мисел, слу, *м.* Мысль. *Став лях бутурлак дорогії напитки пити-підпивати, стали умисли козацьку голову клюшника розбивати.* АД. I. 212.

Умислити. См. **Умишляти.**

Умисне, *нар.* Умышленно, нарочно. *Випитувала вона усе те умисне, шоб чоловіка свого піймать.* Грин. II. 101.

Умисний, -а, -е. Умышленный, нарочный. Шейк.

Уми́тель, *нар.* Въ клочки, въ дребезги.

Умити, -ся. См. **Умивати, -ся.**

У́мич, -ча, *м.* Раст. Nymphaea. Вх. Пч. II. 33.

Умишляти, -ляю, -єш, сов. в. **умислити, -лю, -лиш,** *гл.* Придумывать, придумать, задумывать, задумать. *Вони на правих умишляють, безвинного судом осудять. К.* Псал. 219.

Умілий, -а, -е. Умѣлый, искусный. *У речах не сунься за вмілими. Ув умілого й долото рибу ловить.* Ном. № 6019.

Уміло, *нар.* Умѣло, искусно.

Умінний, -а, -е = **Умілий.** Желех.

Умірати, -раю, -єш, сов. в. **умерти, умру, -реш,** *гл.* Умирать, умереть. *Коли емірати, то вмірати, — то все треба день оперяти.* Ном. № 4268. *Хто за віру умірає, той собі царсто заробляє.* Ном. № 1. *Щоб я вмер, коли неправду кажу.* Ном. № 932. *Хто вмер, той каятиметься,* — такой хорошій солнечный день. Ном. № 603. **Вона вмерло — води!** Она сильно, до смерти хочетъ воды. Харьк. у.

Умірачка, -ки, *ж.* Моръ среди людей, смерть. Мнж. 177.

Умірущий, -а, -е. Умирающій. **Не на вмірущого!** Не предвѣщаетъ смерти кому нибудь. Ном. № 312.

Уміряти, -ряю, -єш, *гл.* Не домѣрить. *Не скачіть сажнем, а то ви або уміріте, або наміріте.*

Умісити. См. **Умішувати.**

Умістити, -ся. См. **Уміщати, -ся.**

Умітати, -таю, -єш, сов. в. **умести, -ту, -теш,** *гл.* 1) Вметать, вместь во что. 2) Выметать, выместь. *Красно вметено перед світлоньков.* Гол. IV. 14.

Умітéнінко, -ка, *с.* = **Уметене подвіренько.** *Сл.* **Умітати** и **подвіренько**. *На вмітенінку красно вметено, красно вметено перед світлоньков.* Гол. IV. 14.

Умічати, -чаю, -єш, сов. в. **умети́ти, -мечу, -тиш и умітити, -мічу, -тиш,** *гл.* Замѣчать, замѣтить, примѣтить. *Кажу ж вам — не вмітив їх гаразд — в чому одіті, а так — довга одежа.* Новомоск. у. (Залюб.). *Я не вмітив, чи була вона п'яна, чи ні.* Екат. у. (Залюб.). *Я не вмічала, чи були там сліди, — мені й байдуже.* (Залюб.).*Швидко бігли, — затим не можна було їх умітити, які вони були собі на вид.* Новомоск. у. *І Пилипиха вже вмічати почала, що дома він не говорить і смутує.* МВ. II. 174.

Уміти, умію, -єш, *гл.* Умѣть, знать. *Оттут тобі, моя доле, оттут пропадати, що не вміла, що не вміла мене шанувати.* Мет. 13. *Вміли-сте, кумцю, варити, та не вміли давати.* Ном. № 11967. *Сказала б казки — не вмію; сказала б приказки — не смію.* Рудч. *Хто не зазнав зла, не вміє шанувати добра.* Ном. № 2203.

Умітний, -а, -е. Умѣющій. Шейк. Левч. 81.

Уміцни́ти. См. **Уміцняти.**

Уміцняти, -няю, -єш, сов. в. **уміцни́ти, -ню, -ниш,** *гл.* Укрѣплять, укрѣпить.

Умішати. См. **Умішувати 2.**

Умішувати, -шую, -єш, сов. в. **умісити, -шу, -сиш,** *гл.* 1) Вымѣшивать, вымѣсить (тѣсто). 2) сов. в. **умішати, -шаю, -єш**. Примѣшивать, примѣшать.

Уміщати, -щаю, -єш, сов. в. **умістити, -щу, -стиш,** *гл.* Помѣщать, помѣстить. Зміев. у. *Не вмістити тобі в серці нової науки.* К. Досв. 33.

Уміщатися, -щаюся, -єшся, сов. в. **уміститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Помѣщаться, помѣститься. *Пита чорта: як ти туди вмістився в пляшку?* Ном.

Умкнути. См. **Умикати.**

Умлівати, -ваю, -єш, сов. в. **умліти, -лію, -єш,** *гл.* 1) Млѣть, обомлѣвать, обомлѣть. *Не бачила сова сокола: як уздріла, аж умліли.* Ном. № 4374. *Як уздріла Ганнусенька, на ніженьках вмліла.* Гол. *А в козака серце умліває, а в дівчини — кров'ю окипає.* Нп. *З жалю умліває. З голоду вмліває.* Рудан. Г. 82. 2) = **Упрівати 2.** *Борщ умлів уже добре.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

У́мний, -а, -е = **Розумний.** *Умні люде пішком ходять, а дурні їздять.* Ном. № 11372.

У́мниця, -ці, *ж.* Умница. *Умница, хвалить вен улиця.* Ном. № 13794.

Умнозі, *нар.* Въ большомъ количествѣ. *Не гнівайся, тестю! Не умнозі зять їде, не башто бояр везе: ой сто коней верхових, а сімдесят возових.* Мет.

Умняти, умну, -неш, *гл.* = **Ум'яти.** *Подала курку, вони її умняли.* Мнж. 92.

Умова, -ви, *ж.* Уговоръ, условіе, договоръ. Ном. № 14062. *Носила зробить умову, як завтра гм ставать у бой.* Котл. Ен. VI. 67. *Чи забув, яка між нами з тобою умова?* Г. Арт.

(О. 1861. III. 104). Ум. **Умовонька.** *Бодай же ти не вернувся, що умовоньку забувся: щоб їхати мимо милу, та ц заїхать на годину.* Нп.

Умовини, -вин, *ж. мн.* = **Умова.** *Свої вмовини ламають.* К. Псал. 128.

Умовити, -ся. См. **Умовляти, -ся.**

Умовка, -ки, *ж.* Договоръ, условіе. *Я з вами не роблю умовнії.* Котл. Ен. V. 14.

Умовкати, -каю, -єш, сов. в. **умо́вкнути, -ну, -неш,** *гл.* Умолкать, умолкнуть. *Чогось умовкав посеред розмови.* Г. Барв. 154. *Навіки милий глас умовк.* Котл. *Умовк кобзарь сумуючи.* Шевч. 51.

Умовлений, -а, -е. Условленный. *Се був умовлений знак.* К. МБ. II. 128.

Умовляти, -ляю, -єш, сов. в. **умовити, -влю, -виш,** *гл.* Уговаривать, уговорить. *Батько їх умовляв, мати їх умовляє — ні!* Рудч. Ск. II. 78. *Стара почала вмовляти: зостанься та зостанься.* МВ. I. 29.

Умовлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **умо́витися, -влюся, -вишся,** *гл.* Уговариваться, уговориться, уславливаться, условиться. *Дід з чортом, умовляючись, пішли поруч, як товариші.* Стор. I. 108 *Умовились* (собака з вовком), *що вовк ухопить у хазяїна дитину на жнивах.* Ном.

Умовний, -а, -е. 1) Условный. 2) Сговорчивый, котораго легко уговорить.

Умовно, *нар.* 1) Условно. 2) Убѣдительно, стараясь уговорить, убѣдить. *Одкаже йому тихо, та умовно так уже.* МВ. II. 109.

Умовчати, -чу, -чиш, *гл.* Смолчать, помолчать. *Вона така, що нікому не вмоччить.* Богод. *у. Горе не умовчить.* Ном. № 2368.

Умокати, -каю, -єш, сов. в. **умокнути, -кну, -неш,** *гл.* Обмакиваться, обмакнуться. *Накинула рядно на ніч на переріз, щоб висохло, а край узяв та й умок.* Черн. у.

Умокріти, -рію, -єш, *гл.* Вспотѣть. *Біжу.... аж умокріла.* Г. Барв. 236.

Умолити, -лю́, -лиш, *гл.* Умолить. *Огляньcя, Господи, доколі твого гніву? Доколі не даси рабам тебе вмолити?* К. Псал. 212.

Умолот, -ту, *м.* Умолоть. *Карбуйте собі копи, снопи і умолот.* Г. Барв. 307. *На зріст то вона* (пшениця) *й добра, та на вмолот не теє.* Мир. ХРВ. 350.

Умолотний, -а, -е. Дающій большое количество мѣрокъ зерна, дающій хорошій умолотъ. *Чорний овес умолотніший.* Черниг. г.

Умолоти, умелю, -леш, *гл.* 1) Смолоть часть. *Вмели гречки хоч на галушки. 2)* Съѣсть, уплесть. *Як я молодою бувала, по сорок вареників їдала; а тепер хамелю, хамелю, — насилу 50 умелю.* Ном. № 8146.

Умолотися, умелюся, -лешся, *гл.* Подвергнуться умолу, убыли при помолѣ.

Умолотити, -чу, -тиш, *гл.* Смолотить опредѣденное количество, намолотить. *Вівса, чи жита продати можна б.... — умолотити.* Г. Барв. 289.

Умонятися, -няюся, -єшся, *гл.* Устать, утомиться.

Умордувати, -дую, -єш, *гл.* Измучить, истомить.

Уморити, -рю, -риш, *гл.* Уморить. *Кого Бог сотворить, того не вморить.* Ном. № 74. *Лихо не вморить, так спотворить.* Ном. № 2004.

Уморитися, -рюся, -ришся, *гл.* Устать, утомиться.

Умо́рхати, -хаю, -єш, *гл.* Утомить, сильно изморить. *Хоч яка була вморхана, хоч як задихалась.* О. 1861. IX. Стор. 43.

Умостити. См. **Умощувати.**

Умотати, -ся. См. **Умотувати, -ся.**

Умотувати, -тую, -єш, сов. в. **умотати, -таю, -єш,** *гл.* Обматывать, обмотать. *Кравець у хвіст руки як умотав, так вовк там трохи не ґиґнув.* Рудч. Ск. І. 5. *Треба.... чорного кота вмотати в ятерину.* Драг. 35. *Умотай мене цим прядівом.* Мнж. 46. *Умотала його мідними дротами.* Мнж. 39.

Умотуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **умотатися, -таюся, -єшся,** *гл.* Обматываться, обмотаться, запутываться, запутаться, *Пішов до тітки — вмотавсь в намітки.* Ном. № 9392.

Умоцьо́вувати, -вую, -єш, сов. в. **умоцювати, -цюю, -єш,** *гл.* Укрѣплять, укрѣпить.

Умоцюватися, -цю́юся, -єшся, *гл.* Сдѣлаться крѣпче. *Мед як довго постоїть, то вмоцюється.* Борз. у.

Умочати, -чаю, -єш, сов. в. **умочити, -чу, -чиш,** *гл.* Мокать, обмакивать, обмокнуть. *О, вони не п'яниці! мабуть і хліб умочають уже в горілку.* Ном. № 11702. *Їжте, умочайте, на друге вибачайте.* Ном. № 12022. *Хорошенько коровай бгають, сирцем посипають, в масличко вмочають.* Мет. 163. *Летить орел понад морем, та й крилець не вмоче.* Мет. 64.

Умо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **ум.**

Умощувати, -щую, -єш, сов. в. **умостити, -щу, -стиш,** *гл.* Укладывать, уложить, помѣщать, помѣстить. *Ніхто було не зуміє так перевернуть* (хворого), *так голову вмостить, вкрить до ладу.* Сим. 201.

Умощуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **умоститися, -щуся, -стишся,** *гл.* Примащиваться, примоститься, умащиваться, умоститься, помѣщаться, помѣститься.

Умре́ць, умерця, *м.* = **Мрець.** *Умерці здвигнулись на родимім полі.* Галиц. (О. 1862. І. 109).

Умудрити, -рю, -риш, *гл.* Сдѣлать разумнымъ, просвѣтить. *Умудрив Господь твою сліпоту, то співай-же добрим людям.* К. ЧР. 33. *Та умудрив мене над злими, бо всюди твій закон за мною.* К. Псал. 280.

Умудритися, -рюся, -ришся, *гл.* Умудриться, изловчиться. *Канальський шпак так умудрився, що як почне було співать — диковина й сказать.* Гліб.

Умудрувати, -друю, -єш, *гл.* Придумать, выдумать. *Так усе добре, спасибі за ласку, добродії умудрували.* О. 1861. IX. 180.

Умудруватися, -руюся, -єшся, *гл.* = **Умудритися.** *Бач, чортика! Бач. подлюка! як умудрувався.* Г. Арт. (О. 1861. III. 105).

Умулитися, -люся, -лишся, *гл.* Втереться, врѣзаться.

Умуровувати, -вую, -єш, сов. в. **умурувати, -рую, -єш,** *гл.* Вдѣлывать, вдѣлать въ каменную стѣну.

Умчати', -чу, -чиш, *гл.* Умчать, увлечь. *Ми вже думали, чи це сам Гаркуша тебе умчав.* Стор. II. 263.

Ум'якніти, -вію, -єш, *гл.* Сдѣлаться мягкимъ. Павлогр. у.

Ум'яти. См. **Уминати.**

Унада, -ди, *ж.* Повадка, привычка.

Унадитися, -джуся, -дишся, *гл.* Повадиться. *Унадився, як свиня в моркву.* Ном. № 2741. *От лисичка внадилась до тиеї яблуньки.* Рудч. Ск. І. 19. *Ото ж до сієї Галі да внадився змій.* Рудч. Ск. І. 131.

Унадливий, -а, -е. Назойливый, повадливый. *Лебед.* у.

Унадний, -а, -е = **Унадливий.**

Унапуски, *нар.* На выпускѣ. **Штани́ носити внапуски**. Носить панталоны не закладывая, ихъ въ голенища сапогъ.

Унаслідувати, -дую, -єш, *гл.* Унаслѣдовать. *Кого Бог благословляє, унаслідує той землю.* К. Псал. 88.

Унатуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Развиться физически. *Худе собі дівча, ще не внатурилось.* Харьк.

Унахилку, *нар.* Наклонивъ. *Я напився води з відра внахилку.*

Унезабарі, *нар.* Вскорѣ. *Четвертий рік настав внезабарі, — чоловік з полку вертається.* Г. Барв. 514.

Унести, -ся. См. **Уносити, -ся.**

Унещасливити, -влю, -виш, *гл.* Сдѣлать несчастнымъ.

Универсал, -лу, *м.* Правительственное письменное распоряженіе или объявленіе (отъ гетмана, полковника), адресованное къ правительственнымъ учрежденіямъ или народу. *Жодного универсалу такого до міщан і поспільства не писали.* К. Хм. 52.

Универсальний, -а, -е. Всеобщій, ко всѣмъ адресованный (о письменномъ распоряженіи или объявленіи). *Пане писарю! швидче біжи і пиши универсальні листи до всіх сотників: нехай незабаром з'їздяться до Чернігова з виборними козаками із своїх сотень, — поход буде.* Кост. Ч. 3.

Университет, -ту, *м.* Университетъ. *Тоді саме заводився университет у Харькові.* К. Гр. Кв. 14.

Уни́гати, -гаю, -єш, *гл.* За морить, утомить. *Оце унигав коня.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Уни́з, *нар.* Внизъ. *Спускайся з гори тихіше вниз.* Ном. № 5592.

Унизу, *нар.* Внизу.

Уникати, -каю, -єш и уникувати, -ую, -єш, сов. в. **уникнути, -кну, -неш,** *гл.* 1) Входить, хаживать, войти, зайти куда либо. *Кота ще треба пошанувать палицею, щоб він сюди не вникав.* Ном. № 13612. 2) Переносно: входить, вмѣшиваться, вмѣшаться во что-либо, принимать участіе въ чемъ. *Хто його знає, як він там сіяв і які у його були борозни: ми туди не вникували: знаєм тільки, що владав вія сією землею от поти.* Павлог. у. (Залюб.).

Униматися, -маюся, -єшся, *гл.* Быть застѣнчивымъ, стыдиться. Вх. Зн. 73; 8.

Уни́мливий, -а, -е. Робкій, застѣнчивый, стыдливый. Шейк. Вх. Зн. 73.

Унит, -та, *м.* = **Уніят.** *І ллється рідна йому кров.... за наругу католиків і унитів над греко-руською вірою. К.* ЧР. 9.

Уни́цтво, -ва, *с.* Уніатская вѣра. *Нехай із мене те уництво здійме.* К. НС. 38.

Уницький, -а, -е = **Уніяцький.** К. ПС. 97.

Унишкнути, -ну, -неш, *гл.* Утихнуть, перестать, прекратиться. *Як дощ піде, то вітер унишкне.* Лебед. *Собаки вже геть внишкли.* Екат. у. *Так бідна з горя говорила Дідона, жизнь свою кляла.... Потім Дідони мов унишкла.* Котл. Ен. І. 36. *Болів живіт, а як надавсь того зілля, так і внишк.* Волч. у. *Розмова знов унишкла.* Мир. ХРВ. 63.

Уни́шкнутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Унишкнути.** *Дощі без перестану, вже пора б їм і внишкнутися.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Унівець, *нар. См.* **Нівець.**

Унімати, -маю, -єш, сов. в. **уняти, уйму, -меш,** *гл.* 1) Утихать, утихнуть. *Стало синє море унімати. Та так воно унімало, як би ніколи не грало.* КС. 1882. XII. 488. 2) Понимать, понять, раздирать, сообразить. *Я чув крик на вгороді і вийшов з хати. Не уняв — чи бились, чи як, і хто з ким.* Новомоск. у.

У́нія, унії, *ж.* Унія. *Ми приїхали просити, нехай і в нас буде благочестиє, як і в людей: а то у нас унія, що ми її й терпіти не можемо.* ЗОЮР. І. 262.

Уніят, -та, *м.* Уніатъ. *Як та галич ноле криє, — ляхи, уніяти налітають, — нема кому порадоньки дати.* Шевч. 52.

Уніятка, -ки, *ж.* Уніатка. *Так і ти, бабусю, була уніяткою?* О. 1862. II. 58.

Уніятський, -а, -е. Уніатскій.

Уносити, -шу, -сиш, сов. в. **унести, -су, -сеш,** *гл.* 1) Вносить, внести. *Він там уніс горілки і меду, і вина.* Рудч. Св. І. 85. **Вно́сити в уха**. Сообщать. *Діти довго не вносили про се батькові у вуха.* Грин. II. 153. *Нащо сама берешся? Мені внось, що тобі не вгодно.* МВ. (О. 1862. Ш. 42). 2) Только сов. в. Понять, усвоить. Павлог. у.

Уноситися, -шуся, -сишся, сов. в. **унестися, -суся, -сешся,** *гл.* 1) Вноситься, внестися. 2) При несеніи утомлять, утомить тяжестью. *Та й уніся мені щей мішок, — відпочину лиш трішки.* Черк. у.

Уночі, *нар.* Ночью. *Вдень тріщить, а вночі плющить.* Посл. *І вночі, і вдень — завше йому ніч.* Ном. № 11746.

Уношення, -ня, *с.* Внесете: Kolb. І. 262.

Унуди́ти, -джу, -диш, *гл.* Утомить. *Я йому кониченька унудив.* Чуб. Ш. 192.

Унук, -ка, *м.* Внукъ. *Набрались, діди біди, поки набули, а внуки — муки, поки збули.* Ном. № 10597.. Ум. **Унучок.**

Унука, -ки, *ж.* Внучка. *Сядь собі у запічку, колиши унуку.* Ном. Ум. **Унучка, унученька, унучечка.**

Унуків, -кова, -ве. Внуковъ. *Ждала баба внукового книша, та вилізла душа.* Чуб. І. 301.

Унурити, -рю, -риш, *гл.* Опустить, потупить. *А Сафат унурив соболі свої очи в землю.* Федьк.

Унуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Повѣсить, опустить голову. *Унурився та й пішов.* НВолын. у.

Унуча, -чати, *с.* Внучекъ. *І внучатам із клуночка гостинці виймала.* Шевч. 112. Ум. **Унучатко.**

Унученька, -ки, *ж.* Ум. отъ **унука.**

Унученя, -няти, *с.* = **Унуча**. Шейк. Ум. **Унученятко.**

Унучечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **унука.**

Унучка, -ки, *ж.* Ум. отъ **унука.**

Унучок, -чка, *м.* Ум. отъ **унук.**

Уняти. См. **Уймати.**

Унятливий, -а, -е. Внимательный. *Став він.... ласкавий: мовчущий як перше, а унятливий, став піклуватий такий*. МВ. II. 153.

Унятливо, *нар.* Внимательно. *З Чайченком Пилипиха поводилася звичайненько, унятливо, тільки як з чужим-чужісеньким чоловіком.* МВ. II. 172.

Уорати, -рю, -реш, *гл.* Вспахать извѣстное количество. *Було в нас два воли: спряжуться з сусідом: нам трошки в'оруть, собі багато.* Г. Барв. 267.

Уорюватися, -рюююся, -єшся, сов. в. **уоратися, -рюся, -решся,** *гл.* — **у чужу землю**. Запахивать, запахать чужую землю, пахая, прихватить чужой земли.

Упад, -ду, *м.* 1) Паденіе, впаденіе. 2) Несчастье, бѣдствіе. См. **Упадок.** 3) **Брати гроші на упад**. Брать деньги подъ залогъ, который за неуплатою долга остается у кредитора. 4) **У́пад**. Вертикально стоящій надъ **валилом** (см.), закрытый со всѣхъ четырехъ сторонъ досчатый желобъ, черезъ который вода падаетъ въ валило. Шух. I. 114.

Упадати, -даю, -єш, сов. в. **упасти, упаду, -деш,** *гл.* 1) Впадать, впасть, вливаться, влиться. *Лише річка не вертає у гори землицев, тілько усе упадає до моря водицев.* Гол. IV. 447. *Сімсот річок і чотирі та й усі ж вони та й у Дніпро впали.* Макс. — **в сло́во**. Вставлять свое слово въ разговоръ, вмѣшиваться въ разговоръ. *Котрась моя дитина щаслива, — відповідає брат. — Е, ні, — впадає в слово багач, — ви всі щасливі.* Гн. II. 28. О дорогѣ: направляться, направиться, пролегать, входить. *Куди тая доріженька, куди вона впала: чи в темний луг, чи у поле?* Мет. 97. 2) Вбѣгать, вбѣжать. *Тогді вдовиченки в чужий двір впадали, шапки в руки знімали.* Мет. 349. *До світлиці хутко впала.* Гол. I. 41. 3) Натыкаться, наткнуться, случайно встрѣтиться, напасть. *Утікав перед вовком, а впав на ведмедя.* Ном. № 1790. 4) Падать, упасть. *Не так то і встати, як упасти.* Ном. № 2194. *Як тя баба в купель клала, на груди ті искра впала.* Лукаш. 117. *Впав перед ним на коліна.* Рудч. Ск. I. 100. *До Кішки Самійла прибував, у ноги впадає.* АД. I. 216. **Упасти в тісну діру**. Попасть въ трудныя обстоятельства. Ном. № 2223. — **у гаразд**. Достичь благосостоянія. *Упав у гаразд, як муха в сметану.* Посл. Ном. № 1643. — **на коня**. Вскочить на лошадь. Ном. № 11403. *Упав Данило на коня і помчавсь, не оглядаючись.* МВ. I. 156. **Вона йому впала в око.** Онъ ее замѣтилъ, обратилъ на нее вниманіе. *Вона мені й тоді ще в око впала, що яке то молоде й хороше, та нещасливе.* Г. Барв. 12. 5) Опускаться, опуститься, сѣсть. *Прилетіла пава, коло його впала.* Мет. 103. 6) Убывать, убыть, спадать, спасть. *На Миколая вода впадав.* 7) Вваливаться, ввалиться. *Три ночі не спала, — впали карі очі.* Шевч. 558. 8) Только соверш. видъ? Наступить. *Ось упав мені й сімнадцятий рік.* Г. Барв. 82. *Аж гульк — зіма впала.* Шевч. *Як упала зіма на Покрову, то лежала до самого Юрія.* О. 1862. II. 59. *Ніч упала.* 9) — **на що**. Ослабѣвать, ослабѣть. *Упав на ноги.* **Упадає на силі**. Обезсиливаетъ, ослабѣваетъ. Г. Барв. 113. 10) — **коло ко́го**. Заботливо ухаживать. *Коло дитини так упадає.* Чуб. *Нехай би ти коло неї впадала, а не вона на староста літях коло вередливого дівчати.* МН. I. 27. 11) Случаться, случиться, приходиться, придтись. *Не знаєш, звідки на тебе лихо впаде.* Посл. *Упало нам у однієї баби ночувати.* Мнж. 123. *Упало йому знов іти лісом.* Мнж. 71. *От приходе неділя, чи так празник який упав.* Мнж. 91. *Упало і їй ліпити молодим пиріжки.* Мнж. 43. **На моє сло́во впало**. Вышло по моему, какъ я говорилъ. *Так, як я казав, на моє слово впало.* Лебед. у. 12) Доставаться, достаться, придтись. *Впала йому велика худоба* (родич умер багатирь). Г. Барв. 418. *Взялисі* (татарове) *паювати: дівка впала парубкові, а тещенька зятенькові.* Гол. *Найшли троє яблук і всім по цілому впало.* Ном. № 257. 13) Слѣдовать, приходиться, придтися, надлежать. *Своєї частки, що упадала йому од його*

батька, не брав, — братові вже, чи невістці оддав. Грип. I. 287. *На день упадає заробітку по півкарбованця. Держати ж тебе при собі на чужому хлібі не впадає.* Г. Барв. 423. *Біля гряниці не впада будувать світлиці.* Ном. № 9761. *Не впада діло сьогодні ткати.* Конст. у. 14) Приличествовать. *Не впадав москаля дядьком звати.* Ном. № 850.

Упадатися, -дається, *гл. безл.* Случаться. Гол.

Упадок, -дку, *м.* Падёжъ. *Торік у нас у спеку упадок був на свині.* Рк. Левиц. *Не мавши статку, не буде й упадку.* Ном. № 9873. *Був упадок на скот.* Г. Барв. 267.

Упадь, -ді, *ж.* Падежъ. *Упадь на коні.* НВолын. у.

Упако́вування, -ня, *с.* Упаковываніе, укладка. Шейк.

Упаковувати, -вую, -єш, сов. в. **упакувати, -кую, -єш,** *гл.* Упаковывать, упаковать. *Впаковую свої книжки й папери.* К. Дз. 132.

Упалий, -а, -е. 1) Падшій. 2) Незанятый, вакантный. *Дитина вмерла у неї, а на впале місце друга буде.* Зміев. у. *Кінь здох у його, на впале місце він купив собі кобилу.* Лебед. у.

Упам'ятку, *нар.* Памятно. *Щось мені те й не впам'ятку.* Черн. у.

Упасати, -саю, -єш, сов. в. **упасти, -су, -сеш,** *гл.* Упасать, упасти. *Синку, чи впасеш свинку?* Ном. № 12729. *Ніяк я овець не впасу, — усе додому тікають.* Грин. I. 221.

Упасатися, -саюся, -єшся, *гл.* 1) Опоясаться. *Не мав паса, не впасався.* Гол. 2) Утучниться, вскормиться.

Упаскуджувати, -джую, -єш, сов. в. **упаскудити, -джу, -диш,** *гл.* Загаживать, загадить, запачкивать, запачкать.

Упаскуджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **упаскудитися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Загаживаться, загадиться, выпачкиваться, выпачкаться. 2) Испражняться, испражниться. (Чорт) *на припічку впаскудився такою смолою, що й досі смердить на всю хату.* Драг. 56.

Упаслий, -а, -е. Легко откармливаемый. *Ці свині, кажуть, ніби-то впаслі.*

Упасти. См. **Упадати.**

Упасти. См. **Упасати.**

Упахати. См. **Упахувати.**

Упахувати, -хую, -єш, сов. в. **упахати, -хаю, -єш,** *гл.* Собирать, собрать съ поля. *Мізерна в нас земля: часом з десятини упахуєм шість-сім кіп, а копа дасть корець не більше.* Радом. у.

Упевнення, -ня, *с.* Увѣреніе.

Упевнити, -ся. См. **Упевняти, -ся.**

Упевняти, -няю, -єш, сов. в. **упевнити, -ню, -ниш,** *гл.* Увѣрять, увѣрить. *Його прибічники нас упевняли* К. ЦН. 249.

Упевнятися, -няюся, -єшся, сов. в. **упевнитися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Увѣраться, увѣриться, убѣждаться, убѣдиться. *З того я впевнився, що ти мене не нищіє, як не даси моїм лихим празникувати.* К. Псал. 100. 2) **— на кого.** Полагаться, положиться, довѣрять кому. *Не впевняйся, сизий орле, на лейстрових дуже.* К. Досв. 7.

Упекти, -ся. См. **Упікати, -ся.**

Упельгати, -гаю, -єш, *гл.* Устроить, управиться. Александр. у.

Упе́рве, *нар.* = **Уперше. Держати жінку упе́рве**. Быть женатымъ первымъ бракомъ *Старий Хміль держав уперве його сестру Ганну.* К. ЧГ. 28.

Упервині, *нар.* 1) = **Уперве.** *Може що й не так зробив, — це було впервині мені.* Верхнеднѣп. у. 2) Прежде, въ прежнія времена. *Упервині не пиш робилось.* НВолын. у.

Уперед, *нар.* 1) Впередъ. *Ні взад, ні вперед.* Ном. № 7641. 2) Сначала, сперва. *Ото увійшов він туди і не знає, на що уперед дивиться і що брать.* Рудч. Ск. II. 135. 3) Прежде, раньше. *Живе там, і добріє йому жить, — ще краще як у того, що вперед був.* Рудч. Ск. I. 90.

Упереджати, -джаю, -єш, сов. в. **упередити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Опережать, опередить, обогнать. *Пустився він так скоро, що й упередив передніх.* Чуб. II. 18. 2) Предупреждать, предупредить. Подол.

Уперезати, -ся. См. **Уперізувати, -ся.**

Уперек, *нар.* Поперекъ. *Було вчити, як уперек подушечки лежало, а вже вподовж!...* Посл.

Уперекидь, *нар.* Кувыркомъ. *Як завелись та почали битись через стіл, то і стіл пішов уперекидь.* Рк. Левиц.

Упереміж, *нар.* = **Упеpемішку.** Упереміж говорити. Говорить несогласно, путать. *Уже пішли в переміж говорити.* НВолын. у.

Упереміжку, *нар.* Попеpемінно; перемѣшивая. *Треба коневі впереміжку давати їсти, се-б-то раз сіно, а другий солому або-що.*

Уперепи, упересипи, *нар.* Во время глубокаго сна (ночью). *Саме уперепи це робилось.* НВолын. у.

Упере́хрест, *нар.* Крестъ на крестъ, крестообразно. *Вперехрест пішли верівки.* Черк. у.

Уперечка, -ки, *ж.* Названіе сорта плахты. Черн. у.

Уперізувати, -зую, -єш, сен. в. уперезати, -режу, -жеш, *гл.* 1) Подпоясывать, подпоясать. *Христа мучили, на хрест роспняли та й ожинною вперізували.* Kolb. I. 96. *Марисю матінка родила, місяцем* (об) *городила, соненьком вперезала.* О. 1862. IV. 11. 2) Только сов. в. Съѣсть, уплесть. *Станове їм вареники. Уперезали вони макітру.* Мнж. 92.

Уперізуватися, -зуюся, -єш, сов. в. **уперезатися, -жуся, -жешся,** *гл. А вам дружба вдався: черeслом підголився, перевеслом вперезався.* Грин. III. 520.

Уперіщити, -щу, -щиш, *гл.* Сильно стегнуть, ударить.

Уперти, -ся. См. **Упірати, -ся.**

Упертий, -а, -е. Упрямый. *Упертий, як русин.* Ном. № 2632.

Упертість, -тости, *ж.* Упрямство, упорство.

Упе́рто, *нар.* Упрямо, упорно.

Уперше, *нар.* Впервые. *Бреше не вперше.* Ном. № 6928.

Упершині, *нар.* Въ прежнія времена. *Впертині так не робилося.* НВолын. у.

Упеститися, -щуся, -стишся, *гл.* Подольститься, войти въ милость. *Внестився чоловік умерший до своєї жінки та й ходе.* НВолын. у. *Упестився старшина, а тепер таке робе, що хоч тікай.* НВолын. у.

Упиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **упитися, уп'юся, -єшся,** *гл.* 1) Напиваться, напиться, упиваться, упиться. *Дай, Боже, пить, та не впиваться.* Ном. *Мені любо дівочою красою впиватись.* К. Досв. 90. 2) Впиваться, впиться, вцѣпляться, вцѣпиться. *Як п'явка впивсь.* Ном. *Кинулася до Ганнусі і в коси впилася.* Шевч.

Упильнувати, -ную, -єш, *гл.* Уберечь, досмотрѣть.

Упин, -ну, *м.* 1) Удержъ, остановка. *Нема впину вдовиному сину.* Мет. 14. 2) Препятствіе, задержка. *Добре було чумакові, як не було ніде впину.* Черк. у. См. **Спин.**

Упинати, -наю, -єш, сов. в. **уп'ясти́, упну, -неш,** *гл.* Впускать, впустить (когти). **Уп'ясти очі**. Уставиться глазами. *Уп'явши очі у кінець ґнота, божевільно дивився на світло.* Мир. Пов. II. 73.

Упинатися, -наюся, -єшся, сов. в. **уп'ястися, упнуся, -нешся,** *гл.* Впиваться, впиться, вцѣпиться. *В виски було кому як впнеться, той на сухо не оддереться.* Котл. Ен. IV. 68. *Рак клешнями так і вп'явся в руку.* Переносно: пристраститься. *Я дуже в промисли уп'явся.* Мкр. Г. 61.

Упинити, -ся. См. **Упиняти, -ся.**

Упинчатися, -чаюся, -єшся, *гл.* Хлопотать, добиваться, *Шкода! не впинчайся за ним.* Черк. у. *Я б і не впинчався, бувши тобою, за чорзна-чим.* Черк. у.

Упиняти, -няю, -єш, сов. в. **упинити, -ню, -ниш,** *гл.* Удерживать, удержать, останавливать, остановить. *Хоч і ворота зачини, то не впиниш.* Ном. № 2034. *Господь злющу руку впинить і на суді оборонить.* К. Псал. 90.

Упинятися, -віюся, -єшся, сов. в. **упини́тися, -нюся, -нишся,** *гл.* Удерживаться, удержаться, остановиться. *І хочу здержатись, та не впинюсь.* Г. Барв. 13.

Упири́ця, -ці, *ж.* Женщина-упырь. Шейк.

Упирів, -рова, -ве. Принадлежащій упырю. Шейк.

Упирувати, -рую, -єш, *гл.* Упрямиться, упорствовать. *Карп принди́ться та упирує.* Греб. 350.

Упи́рь, -ря, *м.* Мертвецъ, сосущій кровь живыхъ, упырь. *Один чоловік умер та й став упирем.* А *упирі кров з людей п'ють.* Грин. II. 96.

Упиряка, -ки, *м.* 1) Ув. отъ **упирь.** Драг. 39. 2) Упрямецъ, злой упрямецъ.

Упи́с, -су, *м.* 1) Вписываніе. 2) Внесеніе въ списокъ, въ запись.

Уписати, -ся. См. **Уписувати, -ся.**

Уписний, -а, -е. Впиской.

Уписування, -ня, *с.* = **Упис.** Шейк.

Уписувати, -сую, -єш, сов. в. **уписати, -шу, -шеш,** *гл.* 1) Вписывать, вписать. 2) Списать, умѣстить писавши, уписать. *Це наказали, що на воловій шкурі не впишеш.* Ном. № 5604.

Уписуватися, -суюся, -єшся, сов. в. **уписатися, -шуся, -шешся,** *гл.* Вписываться, вписаться.

Упити, уп'ю, -єш, *гл.* Напиться. *Ні в'їв, ні впив, драньтям світить.* Ном. № 1869.

Упитися. См. **Упиватися.**

Упихати, -хаю, -єш, сов. в. **упхати, -хаю, -єш и упхнути, -хну, -неш,** *гл.* Вталкивать, втолкнуть, впихивать, впихнуть. *Упхнула її в яму.* ЗОЮР. II. 11.

Упівно́чі, *нар.* = **Опівночі.** *Янголи-хранителі! храніть мене сії ночі упівночі.* Ном. № 1283.

Упікати, -каю, -єш, сов. в. **упекти, упечу, -чеш,** *гл.* 1) Упекать, упечь, выпечь. 2) Обжигать, обжечь. *Не впечи руки коло жару.*

Упікатися, -каюся, -єшся, сов. в. **упектися, -чуся, -чешся,** *гл.* 1) Упекаться, упечься. *Хліб ще не впікся.* 2) Обжигаться, обжечься. 3) Преимущ. сов. в. Надоѣсть. *Ну, та й упікся він — що-дня надокучає.*

Упіл, *нар.* Пополамъ. *Переломити руку, або ногу впіл.* Черк. у.

Упімне́ння, -ня, *с.* Напоминаніе. Желех.

Упімнути, -ся. См. **Упоминати, -ся.**

Упірати, -раю, -єш, сов. в. **уперти, упру, -реш,** *гл.* 1) Втаскивать, втащить. втянуть. *Упер у хату мішок.* 2) Втискивать, втиснуть. *Де воздух в, туди вже нічого не впреш, хиба його попереду випреш.* Ком. В. II. 15.

Упіратися, -раюся, -єшся, сов. в. **упертися, упруся, -решся,** *гл.* 1) Упираться, упереться. *Де в стіні ямка, то там ногою упрусь.* Стор. I. 258. 2) Упрямиться, заупрямиться, стоять, стать на одномъ. *3)* Втискиваться, втиснуться, влазить, влѣзть. *Лютий злодій впірається таки та й годі.* Шевч.

Упірка, -ки, *ж.* При нередвижной пловучей сукновальнѣ предохранительный треугольный плотъ для защиты отъ идущихъ по рѣкѣ плотовъ; ставится впереди сукновальни. Вас. 173.

Упірливо, *нар.* Упорно. *Мовчав упірливо.* Г. Барв. 306.

Упі́рний, -а, -е = **Упертий.** *Упірна коза вовку користь.* Ном. № 2630.

Упісля, *нар.* Послѣ. *На ярмарки я тільки замолоду ходив, а опісля покинув.* КС. 1882. XII. 485.

Упісятися, -сяюся, -єшся, *гл.* Умочиться. *Бігає, як упісяна миша.* Ном. № 13649. *Не жартуй з вогнем, бо впісяєшся.* Ном. № 9278.

Уплав, *нар.* = **Уплинь.** *Уплав за водою.* Чуб. V. 569.

Уплавзувати, -зую, -єш, *гл.* Выгладить, уравнять ползая, лазя. Мнж. 193. *Уплавзована нора.*

Уплескати, -щу, -щеш, *гл.* 1) Сплющить. 2) Обрызгать.

Уплескатися, -щуся, -щешся, *гл.* Проболтаться. *Гляди мені, чоловіче, не вплещись, як що до чого дійдеться.*

Уплеснути, -ну, -неш, *гл.* Вплеснуть.

Уплести, -ся. См. **Уплітати, -ся.**

Уплив, -ву, *м.* Вліяніе. Левиц. Пов. 211.

Упливати, -ваю, -єш, сов. в. **упливти и уплисти, упливу, -веш,** *гл.* 1) Вплывать, вплыть. *Не видно вже його: уплив ув очерет.* 2) Проплывать, проплыть. *Уплив уже гоней з двоє, аж тоді завернувся.* Переносно: проходить, пройти. *Упливло півтора року.* Г. Барв. 418. 3) Уплывать, уплыть. *Літа упливають, як вода.* Ном. № 8276. 4) Вліять, повліять. *Вони впливали на грубу й дику натуру Воздвиженського.* Левиц. Пов. 11.

Упливо́вий, -а, -е. Вліятельный. Башт. 159.

Уплинути, -ну, -неш, *гл.* = **Уплисти.** *Багато води до моря уплине.* Ном. № 5683.

Уплинь, *нар.* Вплавь. *Кинувсь уплинь, так вода і знесла його.* Новомоск. у.

Уплинь за водо́ю. По теченію. *У путь, у дорогу, ой уплинь за водою.* Нп. *Пішла моя розмовонька уплинь за водою.* Нп.

Уплисти. См. **Упливати.**

Упліт, -льоту, *м.* 1) Косоплетка, лента вплетаемая въ косу. *Хто ж мою русу косу росплете? Хто ж мої упльоти побере?* Мет. 204. 2) Женская прическа, причесанные и заплетенные женскіе волосы. Шух. I. 135, 245.

Уплітати, -таю, -єш, сов. в. **уплести, -ту, -теш,** *гл.* 1) Вплетать, вплесть. *А чому ти й досі ніколи не вплетеш кісники.* Шевч. 494. 2) Сплетать, сплесть. *Батога з піску не вплетеш.* Ном. № 5259.

Уплітатися, -таюся, -єшся, сов. в. **уплестися, -туся, -те́шся,** *гл.* 1) Вплетаться, вплестись. 2) Впутываться, впутаться, вцѣпиться. *Рідко такий день мине, щоб вона не вплелася мені у коси.* Чуб. II. 71.

У́плітка, -ки, *ж.* 1) Гарусная лента въ косахъ. Гол. Од. 72. 2) Чужіе волосы, вплетаемые женщинами въ косы. О. 1861. XI. 27. Ум. **Уплі́точка.**

Уплоди́ти, -джу, -диш, *гл.* Родить, породить. *Ночник тебе уплодив.* Ном. № 3578.

Уплоди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Родиться. *Як уплодиться лисим, то й пропаде з бісом.* Ном. № 3218.

Уплутати, -ся. См. **Уплутувати, -ся.**

Уплутувати, -тую, -єш, сов. в. **уплутати, -таю, -єш,** *гл.* Впутывать, впутать.

Уплутуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **уплутатися, -таюся, -єшся,** *гл.* 1) Впутываться, впутаться. *Нехай же вплутаються в сіла.* К. Псал. 156. 2) Приставать, пристать, привязаться. *Я пішла до них, а внучок уплутався за мною й собі.* Новомоск. у.

Уплюснути, -сну, -неш, *гл.* Упавь въ воду, сразу погрузиться. Мирг. у.

Уплями́ти, -млю, -миш, *гл.* Запятнать. *Вплямив усю сорочку.*

Уповажнити. См. **Уповажнювати.**

Уповажнювати, -нюю, -єш, сов. в. **уповажнити, -ню, -ниш,** *гл.* Давать, дать законное право. *Помста і крівава кара, яким би ми правом її ні вповажнювали, ще ніколи не сповняла душі винуватого иншими чувствами, опріч звірячих. К.* Кр. 29.

Упований, -ня, *с.* Упованіе. *В його моє спасения, слава, на Бога певне уповання.* К. Псал. 139.

Уповати, -ваю, -єш, *гл.* 1) Разсчитывать, уповать, надѣяться. *Ой на що ж ти, доню, уповала, що ти чорноморця сподобала? — Я вповала, мамцю, на жупани, я ж думала, буду за ним пані.* Уман. у. 2) **Не вповати**. Не обращать вниманія. *Не вповала на худобу, а на його вроду.* Мет. 83. *І де лишків сорок тисяч; козак на те не вповає — мед-вино кругляє.* Мет.

Уповатися, -ється, *гл. безл.* Быть надеждѣ. *Вповалося Павлу, що зітхне він легш у сім'ї.* МВ. (О. 1862. І. 94).

Уповзати, -заю, -єш, сов. в. **уповзти, -зу, -зеш,** *гл.* Вползать, вползти.

Уповивання, -ня, *с.* Обматываніе, заворачиваніе, пеленаніе. Шейк.

Уповивати, -ваю, -єш, сов. в. **уповити, -в'ю́, -єш,** *гл.* Обматывать, обмотать, завернуть, запеленать. *Вповила добре мішок рядном. І в китайку вповила.* Нп.

Уповивач, -ча, *м.* = **Повивач**. Желех.

Уповідати, -даю, -єш, сов. в. **уповісти, -вім, -віси,** *гл.* Разсказывать, разсказать. *Уповіж мені ти, поневільний шлюбе, що із тебе за неславонька буде.* Гол. І. 203. *Зінич застрілив молодого, уповідають.* Федьк.

Уповісти́ти, -щу, -стиш, *гл. Извѣстить.*

Уповні, *нар.* 1) Съ наполненной посудой (съ полной рюмкой, полными ведрами). *Випий до мене вповні, бо в мене брови чорні.* Черк. у. **Вповні перейти доро́гу**. Перейти дорогу съ полными ведрами. *Я води набрала та вповні шлях і перейшла.* Шевч. 2) **Місяць уповні**. Полная луна. *Зійшов над нашою хатою місяць уповні.* МВ. І. 93. 3) О женщинѣ: беременная. *Чи правда, що твоя Катруся вповні?... Ох, правда, правда! Сподіваюся онучати.* Г. Барв. 298. 4) Вдоволь. *Чого, чого, а сього уповні буде.* МВ. (О. 1862. І. 75).

Упоганити, -ню, -ниш, *гл.* Обгадить.

Упоганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Обгадиться.

Упогони́ти, -ню, -ниш, *гл.* Умѣть, быть въ силѣ погонять воловъ, запряженныхъ въ плугѣ, и управлять ими. *Я оціх волів сам упогонив, а хлопець не впогоне.* Волч. у. (Лобод.).

Уподвійні, *нар.* Вдвойнѣ, вдвое. О. 1861. XI. 36.

Уподоба, -би, *ж.* Вкусъ, удовольствіе, все, что нравится. *Я собі шапку таки по своїй уподобі вибрав.* Канев. у. **Уподо́ба, не вподо́ба** съ глаголомъ въ неопред. накл.: пріятно, непріятно, нравится, не нравится. *Не вподоба, мати, з конем розмовляти, — ой час і година дівчини шукати.* Чуб. V. 27. **До вподоби бути, припадати**. Нравиться, быть по вкусу. *Ох, дитино моя! чи то ж до пари? кажу. — До пари, до любої вподоби!* МВ. II. 20. *Робота не важка, саме припала йому до вподоби.* Мир. ХРВ. 46. *Нащо й худоба, коли жить не вподоба.* Ном. **В уподо́бі бути**. Нравиться. *Багато мене сватало, та ніхто мені не був у такій уподобі, як один парубок.* Г. Барв. 270. **З уподобою**. Съ удовольствіемъ. *Куди ні заносилась наша весела або смутна пісня.... всюди.... слухано її з уподобою.* К. XII. 116. Ум. **Уподо́бонька.** *На її красу не надивитись.... уподобонькою звали: он іде наша вподобонька.* Г. Барв. 447.

Уподобати, -баю, -єш, *гл.* Полюбить. *Як закине оком, то так і вподоба її.* Котл. **Він се вподобав; він його вподо́бав.** Ему это понравилось, ему онъ понравился. **Я його вподо́бав.** Онъ мнѣ понравился.

Уподобатися, -баюся, -єшся, *гл.* Понравиться. *Царівні він так уподобався.* Рудч. Ск. II. 13. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні.* Ном. № 5019. *Якесь там слово йому не вподобалось.* Рудч. Ск. II. 159.

Уподо́бний, -а, -е. Нравящійся, угодный, приходящійся по вкусу. *Довший батіжок цьому хлопчикові уподобніший, ніж короткий.* Рк. Левиц.

Уподовж, *нар.* Вдоль, въ длину. *Коли не навчила, як упоперек полу лежало, а тоді вже не навчиш, як уподовж полу.* Ном. № 6009.

Упоетизувати, -зую, -єш, *гл.* Опоэтизировать. *Упоетизований мужичий син.* К. XII. 24.

Упо́зику, *нар.* Взаймы, заимообразно. Ум. **Упозичку.**

Упоїти, упою, -їш, *гл.* Упоить, напоить пьянымъ. *Дак вона свого мужа упоїла чисто, щоб він нічого не знав.* Рудч. Ск. I. 84.

Упокій, -кою, *м.* 1) Успокоеніе, покой. *За дурною головою, нема ногам упокою.* Ном. № 6682. **З упоко́єм**. Спокойно, въ покоѣ, въ спокойствіи. *Хліб-сіль з упокоєм вічний час уживати.* АД. II. 11. 2) Упокой. *За упокой душі її псалтирь прочитає.* Шевч. 595.

Упокійний, -а, -е. Спокойный. *Упокійної, святої землі не побачить.* К. Псал. 221.

Упокоїти, -ся. См. **Упокоювати, -ся.**

Упоко́рити, -ся. См. **Упокорювати, -ся.**

Упоко́рювати, -рюю, -єш, сов. в. **упокорити, -рю, -риш,** *гл.* Смирять, смирить.

Упокорюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **упоко́ритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Смиряться, смириться, изъявить покорность. *Твій панотець впокоривсь перед нами.* К. ЦН. 175.

Упокоювати, -ко́юю, юєш, сов. в. **упокої́ти, -кою, -їш,** *гл.* Успокаивать, успокоить. *В одному Возі моє серце себе впокоїть, одпочине.* К. Псал. 139. *Як нема долі, нема талану, то й достатки не впокоять.* Мир. Пов. II. 84.

Упоко́юватися, -коююся, -єшся, сов. в. **упокоїтися, -ко́юся, -їшся,** *гл.* Успокаиваться, успокоиться. *Од щирих слів любої жінки серце його впокоювалось.* Мир. ХРВ. 349.

Уполо́житися, -жуся, -шишся, *гл.* Отелиться. Шух. I. 211.

Уполо́ти, -лю, -леш, *гл.* Выполоть (часть). *Вполов пів грядки.*

Уполювати, -люю, -єш, *гл.* Поймать на охотѣ. *Он якого звіра вполювали.* К. ЧР. 210.

Упоминати, -наю, -єш, сов. в. **упімнути, -ну, -неш,** *гл.* Напоминать, напомнить, предостерегать, предостеречь кого.

Упоминатися, -наюся, -єшся, сов. в. **упімнутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Напоминать, напомнить. 2) — **чого́ від кого**. Желать, требовать, потребовать, что отъ кого. Желех.

Упоми́нок, -нку, *м.* Напоминаніе. *Не буде вам ніякої кари, ні упо'минку.* ЗОЮР. I. 155.

Упо́мку, *нар.* Памятно, полнится. *Мені се добре впомку, що він кликав нас.* Екат. у.

Упон, -ну, *м.* Привязь. *Скаче теля на упоні.* Ном. № 12492.

Упоперек, *нар.* Поперекъ. *Було вчити хлопця, як упоперек лавки лежав.* Ном. № 6009.

Упопружити. См. **Упопружувати.**

Упопружувати, -жую, -єш, сов. в. **упопружити, -жу, -жиш,** *гл.* Подвязывать, подвязать подпругу. *Сідлай мі коня — того моцаря й а впопруж єго в сімдесять попруг.* Kolb. I. 101.

Упорати, -раю, -єш, *гл.* 1) Убрать, прибрать. *Усе впорав.* ЗОЮР. II. 34. 2) Покончить, окончить, удовлетворить, успѣть сдѣлать. *Трівайте, паніматки, впораю одну, а тоді другу* (купчиха, отпуская товаръ). Лебед. у. *І те зроби, і друге зроби: де ж його усе впорати.* Чуб. 3) Укокошить, убить. *Упорав по голові истиком та й одволік на друге місце, щоб не зразу знайшли.* О. 1862. II. 79. 4) Съѣсть.

Упо́ратися, -раюся, -єшся, *гл.* Окончить работу, управиться. *Чи можна мені буде піти на вечорниці? Я вже зовсім упоралась.* Шевч. 284.

Упоровень, *нар.* Вровень. *Там же й дощака вшкварив! Такий, що води по дорозі впоровень коліна.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Упорожні, *нар.* Порожнемъ. *З нічим до млина, впорожні додому.* Ном. № 7132.

Упором, *нар.* Силою, насильно. *Він каже: «не дам коня», а я кажу: «ми упором візьмем, як не даси по волі, — візьму соцьких та й відберемо упором».* Новомоск. у, (Залюб.).

Упороси́тися, -шуся, -сишся, *гл.* О свиньѣ: принести поросята. Шух. I. 212.

Упороти, -рю, -реш, *гл.* Сдѣлать что-либо съ силой; съѣсть много. Сосн. у. **Батько гарячку впоро́в**. Отець поспѣшилъ. Зміев. у.

Упо́руч, *нар.* Рядомъ, рука съ рукой, рука объ руку. *Упоруч себе сажати.* Макс.

Упоринати, -наю, -єш, *гл.* Нырять. *А ти, доненько, знай відгадати: що я не утонька упоринати.* Макс.

Упоряджувати, -джую, -єш, сов. в. **упорядити, -джу, -диш,** *гл.* Устраивать, устроить. *Впоряди так, щоб ти мене на шиї возив.* МВ. (КС. 1902. X. 151).

Упорядковувати, -вую, -єш, сов. в. **упорядкувати, -кую, -єш,** *гл.* Приводить, привести въ порядокъ, устроить.

Упосажити. См. **Упосажувати.**

Упосажувати, -жую, -єш, сов. в. **упосажити, -жу, -жиш,** *гл.* Давать, дать приданое. Шейк. Kolb. II. 24.

Упо́слі, *нар.* Потомъ, послѣ. *Обід дуже великий зробили упослі.* Рудч. Ск. II. 148. *Не зв'язуйся з лихим спершу, так і впослі бачить не будеш.* Ном. № 2861.

Упослід, *нар.* 1) Послѣ. Вх. Зн. 73. 2) Наконецъ, въ заключеніе.

Упосліджати, -джаю, -єш и упосліджувати, -джую, -єш, сов. в. **упослідити, -джу, -диш,** *гл.* Оставлять, оставить кого послѣднимъ, за собой; поставить ниже себя, пренебрегать, пренебречь чѣмъ. *Та й слово гарне! слухай! в нас воно впосліджувати й польське почало.* К. ПС. 32. *Впослідити мене ніхто не схоче.* К. ЦН. 200. *Я всюди робила, та й не була упосліджувана.* Г. Барв. 507. *Не 'ддам, каже, Настусі* (за вбогого), *не впосліджу моєї дитини.* Г. Барв. 448. *Наша кохана мова зосталась упослідженою.* К. XII. 121.

Упослідок, *нар.* = **Упослід.**

Употай, *нар.* Тайно, секретно.

Употемку, *нар.* Въ закрытомъ отъ свѣта мѣстѣ. *Навіщо ти поставив його употемку, постав на вікні, то й ростиме* (о цвѣткѣ). Канев. у.

Употрійні, *нар.* Втрое. О. 1861. XI. Свид. 36.

Употужнити, -ню, -ниш, *гл.* Сдѣлать сильнымъ, могущественнымъ. *Твій рід навіки употужню.* К. Псал. 204. *Употужнив мої ноги і на камені поставив. К.* Псал. 97.

Употужнитися, -нюся, -нишся, *гл.* 1) Сдѣлаться могущественнымъ. *Впотужнились навіки диявolови діти.* К. МБ. II. 131. 2) **— на ко́го**. Ополчиться. *Употужнились на. мене при лихій моїй годині, та свята Господня сила мою неміч заступила.* К. Псал. 38.

Управді, *нар.* = **Справді.**

Управителів, -лева, -ве. Принадлежащій управляющему.

Управитель, -ля, *м.* Управляющій. *Дармо тоді гукав управитель, щоб на панщину йшли.* МВ. (О. 1862. I. 102). *А пан з костьолу їхав, чи управитель, а не пан.* Шевч. 514.

Управителька, -ки, *ж.* Управительница. Зміев. у.

Управити, -ся. См. **Управляти, -ся.**

Управляти, -ляю, -єш, сов. в. **управити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Вставлять, вставить, вдѣлать. *Вподовж стіни управлена.... рулка.* Мнж. 134. 2) Покончить, сдѣлать, убрать. *Коситься легко.... за день і управили ті п'ятдесят, чи шо, десятин.* Мнж. 127. 3) — **до чого, у що́**. Обучать, обучить чему. *Наші хлібороби не дуже кваплються дітей своїх у ремество вправляти.* К. (О. 1861. I. 313).

Управлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **управитися, -влюся, -вишся,** *гл.* 1) Управляться, управиться. *Гаразд управились з мишами.* Гліб. 2) Вставляться, вставиться.

Управо, *нар.* Вправо.

Уприпуст, *нар.* О ѣдѣ животныхъ: сколько угодно, вволю, прямо изъ стога или другого хранилища пищи. Мнж. 177. *Коні їдять овес уприпуст. Їдять корови вприпуст сіно.* Алв. 70.

Упри́сі, *нар.* Вприсядку. *Як піде уприсі танцювати.* НВолын. у.

Упри́черть, *нар.* = **Уприщерть.** *Насипай упричерть.* Волч. у.

Упри́щерть, *нар.* Въ уровень съ краями. Черниг. г.

Упрівати, -ваю, -єш, сов. в. **упріти, -рію, -єш,** *гл.* 1) Потѣть, вспотѣть. *Поки не упріти, поти не уміти.* Ном. № 7184. 2) Взопрѣть, довариваться, довариться. Чуб. VII. 438. *Півник упрів і молошна каша упріла, — пора обідати.* Рудч. Ск. II. 29.

Упроваджувати, -джую, -єш, сов. в. **упровадити, -джу, -диш,** *гл.* Вводить, ввести, довести. *Ой вернися, козаченьку, додому, впровадив ти дівчиноньку до гробу.* Лукаш. 128.

Упродовж, *нар.* Вдоль. *Стіл з росколиною упродовж.* МВ. II. 67. *Улиця упродовж людьми заступилася.* МВ. (О. 1862. I. 101).

Упросити, -шу, -сиш, *гл.* Упросить, умолить. *Упросила його, щоб він її взяв з собою.* Рудч. Ск. I. 129. *Росердила миленького, та ще не впросила.* Мет. 84.

Упроси́тися, -шу́ся, -сишся, *гл.* Испросить разрѣшеніе войти. *Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1538. *Упросивсь до тих людей на ніч.* Рудч. Ск. I. 158.

Упрост, *нар.* Прямо. *Як скочить на ноги та впрост до короля.*

Упростяж, *нар.* Цугомъ. О. 1861. IV. 157.

Упрохати, -хаю, -єш, *гл.* = **Упросити.**

Упрохатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Упроситися.** *Упрохавсь до його ночувати.* Мнж. 84.

Упруг, -га, *м.* 1) Мѣра поверхности: пространство пахоти, которое можно вспахать за одну упряжку воловъ *Заорував послідній упруг толоки.* Г. Барв. 332. *Годі! — крикне мов опарений, — годі орати! — Як годі? — каже чоловік: — дві скиби тільки одвернути та й упруг.* Г. Барв. 198. *I в тяжкі упруги, може, з'орю переліг той.* Шевч. 669. 2) Четвертая часть рабочаго дня. Рудч. Ск. II. 172. *Іду вулицею, так уже в вечірньому впрузі.* Г. Барв. 528. *Вже так як об третьому упрузі назирив він коненя.* Рудч. Ск. II. 175.

Упрядати, -даю, -єш, сов. в. **упрясти, -ду, -деш,** *гл.* 1) Впрядать, впрясть. 2) Напрядать часть.

Упудитись, -джуся, -дишся, *гл.* Умочиться.

Упука, -ки, *ж.* Вдавленіе. Мнж. 177.

Упурнути, -ну, -неш, *гл.* Нырнуть.

Упускання, -ня, *с.* 1) Впусканіе. 2) Роняніе. 3) Опусканіе. 4) При инкрустированіи: вставка въ дерево металла, кости и пр. Шух. I. 306, 309.

Упускати, -каю, -єш, сов. в. **упустити, -щу, -стиш,** *гл.* 1) Впускать, впустить. *Юрка одного впустили, а вся хата загорілася.* Ном. 2) Ронять, уронить. *Впустила додолу гребінця.* Мет. 167. *Буду пити через силу і краплі не впущу.* Мет. 63. 3) Упускать, упустить, выпустить. *Упустила долю, упустила щастя, та вже й не піймаю.* ЗОЮР. II. 238. Ой *впустила голубонька, да вже й не піймаю.* Мет. 65. 4) Опускать, опустить. *Оце як упустите мене в колодязь, то держіть віровку.* Рудч. Ск. I. 102. 5) При инкрустированіи: вставлять, вставить въ дерево металлъ и пр. Шух. I. 306, 309.

Упускне, -ного, *с.* Въ свадебномъ обрядѣ: плата деньгами или угощеніемъ за пропускъ бояръ въ хату. Чуб. IV. 186.

Упуст, -ста, *м.* Шлюзъ. Чуб. VI. 359.

Упустити. См. **Упускати.**

Упуши́ти, -шу, -шиш, *гл.* Надуть, вспучить. *Хрін та редька живіт упушили, мед та горілка все те потушили.* Ном. № 12389.

Упхати. См. **Упихати,**

Упхнути. См. **Упихати.**

Уп'ялити, -лю, -лиш, *гл.* *О* змѣѣ: укусить, ужалить. *Сорокуля го уп'ялила.* Вх. Зн. 73.

Уп'ясти, -ся. См. **Упинати, -ся.**

Уп'ять, *нар.* Опять. *От через кілька там днів баба вп'ять збірається у ярмарок.*

Ураг, -га, *м.* = **Враг.**

Ураговий, -а, -е = **Враговий.** *Як став ляхів, урагових синів, як снопики класти.* Мет. 406.

Урадити, -джу, -диш, *гл.* 1) Посовѣтовать. *Роспитувався, що йому робить? Ніхто нічого не врадив.* Рудч. Ск. II. 104. 2) Постановить на совѣтѣ, придти къ какому-нибудь рѣшенію. *Радили, радили — нічого не врадять: нема війська.* Рудч. Ск. II. 10. 3) Помочь. *Занедужала дитина, кричить, плаче. Горпина й сама плаче над нею, та нічого не врадить.* МВ. I. 99.

Урадувати, -дую, -єш, *гл.* Обрадовать.

Урадуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* Обрадоваться. *Щоб тобі ні втішиться, ні врадуваться.* Ном. № 13632. *Думаєте, що я врадувався мукою своєю крівавою?* Федьк.

Уражати, -жаю, -єш, сов. в. **уразити, -жу, -зиш,** *гл.* 1) Поражать, поразить, ранить. *Де я мірю, там я вцілю, де я важу, там я вражу.* Гол. I. 2. 2) Задѣвать, задѣть, ударить, потревожить, разбередить уже имѣющуюся рану или больное мѣсто. *Моя виразка була зовсім загоїлась, та, бач, десь уразив, — вона знов і прокинулась.* Лебед. у. *Помалу, братці! не вразьте моїх смертельних ран.* Дума. *Трудно рану гоїти, а не вразити.* Ном. № 1574. 3) Уязвлять, уязвить, оскорблять, оскорбить, обитѣть. *Вона вразила мене словом лихим.* Новомоск. у. 4) Поражать, поразить, удивить сильно. *Молодих туляків незвичайно вразила краса Київа.* Левиц. Пов. 5.

Уражатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **уразитися, -жуся, -зишся,** *гл.* 1) О ранѣ, больномъ мѣстѣ: быть затрагиваемымъ, затронутымъ. 2) Обижаться, обидѣться. 3) Поражаться, поразиться.

Уражіння, -ня, *с.* Впечатлѣніе. *Пишу про свої подорожні враження.* Г. Барв. 31.

I. Ураз, *нар.* 1) Вдругъ, сразу. *Як загув, так на цім світі ураз і став.* Мнж. 41. 2) Вмѣстѣ, за одно, на ряду. *Ой встав, зажурився, що з малою оженився. «Не журися, дурний гою: виросту враз з тобою».* Грин. III. 657. *Вітаймо дитятко, ураз його матку.* Чуб. III. 341.

II. Ураз, -зу, *м.* 1) = **Враза.** *Він хотів ураз зробити мені вилами.* Новомоск. у. *Живим би її вразом вразило.* МВ. (О. 1862. I. 98). *Ураз в обох озвався з тяжкої розлуки.* Мкр. Н. 39. 2) Матка, Uterus. Ураз виходе. Выпаденіе матки. Волч. у. Ум. **Уразочок.** Мил. 33. Ув. **Уразище.** Чуб. IV. 5.

Ураза, -зи, *ж.* 1) Рана, больное мѣсто. *Роскопирсала ті врази, що глибоко крилися в серці.* Мир. ХРВ. 258. 2) Оскорбленіе, обида. Ум. **Уразка.** *За сю уразку я визиваю тебе на чесний поєдинок.* Стор. М. Пр. 10.

Уразити, -ся. См. **Уражати, -ся.**

Ура́зище, -ща, *м.* Ув. отъ **ураз.** Чуб. IV. 6.

Уразливий, -а, -е. 1) Чувствительный къ боли. 2) Болючій, причиняющій боль. *Ляже на лаві, закриє голову свиткою, щоб не чуть було того уразливого плачу.* Мир. Пов. II. 108. 3) Обидный, оскорбительный. *Посипались на Кривоноса насмішки і вразливі глузування.* Стор. М. Пр. 746.

Уразливість, -вости, *ж.* 1) Чувствительность къ боли. Шейк. 2) Обидчивость.

Уразливо, *нар.* 1) Больно. 2) Обидно, оскорбительно.

Уразний, -а, -е. = **Уразливий 2**. *Тут, під мальовничою руїною, знайшла я ще вразну мойму серденьку семйову драму.* Г. Барв. 418.

Уранішній, я, е. Утренній. Сим. 185. *Вранішнє сонце обливало його мняким світом.* Мир. ХРВ. 188. *Година вранішня настала.* Греб. 340. *Твоє, як сніг ураняшній, біленьке лице.* К. Дз. 218.

Уранці, *нар.* Утромъ. *Хто звечора плаче, той уранці буде сміяться.* Ном. № 5853.

Уратувати, -тую, -єш, *гл.* = **Урятувати.**

Урачити, -чу, -чиш, *гл.* Шутливое слово: ущипнуть (о ракѣ). *Бодай тебе курка вбрикнула, або добре рак урачив.* Ном. № 3249.

Ураяти, ураю, -єш, *гл.* = **Урадити.** *Хай його другі вчать: я з ним нічого не враю.* Мир. ХРВ. 133.

Урбарія, -рії, *ж.* Денежная повинность, платимая помѣщику. *Урбарія великая та й панщини три дні.* Гол. II. 304. *Ми урбарію подаймо, оплату худобну, грунт і хату оплатім та сидім при дому.* Гол. III. 41.

Урвант, -та, *м.* = **Вірвант.** Рудч. Чп. 250.

Урвати, -ся. См. **Уривати, -ся.**

Урвиголова, -ви, *м.* Сорвиголова. *Трапиться який урвиголова.* Св. Л. 128.

Урви́пола, -ли, *м.* = **Урвиголова.** Вх. Зн. 73.

Урвисько, -ка, *с.* Обрывъ. Сквирск. у.

Урви́тель, -ля, *м.* Сорванецъ. *Там такі урвителі, що ні в одного сусіда яблука не вдержаться.* Уман. у. *Два сини, що росли урвителями при батькові.* Св. Л. 275.

У́рда, -ди, *ж.* = **Вурда.**

Урдяни́й, -а, -е. Съ начинкой изъ урди. *Урдяні пироги, вареники.* Шейк.

Уредний, -а, -е. Пакостный, противный. *Ну, та й уредний же хлопець.* Лохв. у.

Урекли́вий, -а, -е = **Урічливий.** *Чи підеш ти в таночок, не становись край Дунаю, бо то річка врекливая, врече тебе й косу твою.* Мил. 50.

Уректи, -ся. См. **Урікати, -ся.**

Уремезовувати, -вую, -єш, сов. в. **уремезувати, -зую, -єш,** *гл.* Укрѣплять, укрѣпить связывая или сшивая. *Уремезовує* (латаючи) *лантух так, наче довічне.* Конст. у.

Уременити, -ню, -ниш, *гл.* Прочно сдѣлать работу. *Оце уременили ясла.* Кременч. у.

Уремення, -ня, *с.* Счастье, удача. *Чиє времення, того й погода.* Ном.

Уре́мня, -ня, урем'я, -м'я, *с.* = **Час. В однім уре́мні**. Въ одномъ состояніи, положеніи. *Е, та мій кашель все в однім уремні стоїть.* Лебед. у.

Урепі́жити, -жу, -жиш, *гл.* Ударить, стегнуть. *Як я врепіжив його батогом, то вин аж скрутився.* Васильк. у.

Уретно, *нар.* Скучно, печально. *Самому уретно в хаті.* Вх. Зн. 73.

Уречи, -чу, -чеш, *гл.* = **Уректи.** Желех.

Урешті, *нар.* Наконецъ.

I. Уривати, -ваю, -єш, сов. в. **увірвати и урвати, -рву, -веш,** *гл.* 1) Отрывать, оторвать; вырывать, вырвать; обрывать, оборвать, срывать, сорвать, перерывать, перервать. *Поти збан воду носить, покуль ухо не вворветь.* Ном. № 7771. *Від його, урвавши поли, тікай.* Посл. *На Чорному морю не добре вчиняє: противну филю зо дна моря знімає, судна козацькі на три часті розбиває. Перву часть ввірвало, — в гирло дунайське замчало; другу часть увірвало, — у землю арабську замчало.* ЗОЮР. I. 29. *Вчепиться дверей і держиться, — так буває, що і двері* (в) *ворве.* Грин. III. 508. *От же одна* (струна) *вже й увірвалась; стривай, і другу увірву.* Шевч. 496. *Хто цвіточка увірве,*

сестру з братом пом'яне. Марк. 88. *Любисточку ввірвала.* Г. Барв. 80. 2) Надрывать, надорвать, укорачивать, укоротить. *Варвара ночі ввірвала та дня приточила.* Ном. № 504. *Ти раненько співаєш, моє серце вриваєш.* Гол. І. 259. *Нехай він по походах після того не ходить, своїх молодецьких ніжок не вриває.* Дума. *Нехай.... степу ногами не зміряє, живота не вриває.* Лукаш. 40. 3) Убѣгать, удирать, удрать. *Йому гукають: тривай! а він чим дуж урива. Давай уривати яко мога з того світа.* Чуб. II. 94. 4) Только сов. в. Ударить. *Скрикнув Лушня, як увірвав його по плечі Чіпка.* Мир. ХРВ. 236. (Такі) *різки плетуть, що як урве, то зразу крів'ю спливеш.* Св. Л. 165.

II. Уривати, -ваю, -єш, сов. в. **урити, урию, -єш,** *гл.* Зарывать, зарыть.

I. Уриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **увірватися и урватися, -рвуся, -вешся,** *гл.* 1) Отрываться, оторваться, вырываться, вырваться, обрываться, оборваться, перерываться, перерваться, прерываться, прерваться. *Як ухо ввірветься, то й збан розіб'ється.* Ном. № 7771. *Одна* (струна) *вже й увірвалась.* Шевч. 496. *Батіг не нитка — не увірветься.* Ном. № 1286. *Урвався і рід Вишневецьких.* Стор. М. Пр. 64. **Увірвався бас, увірвалася нитка, удка (кому)**. Прекратилась возможность. Ном. № 1830, 1831. *Вже Терешкові ввірвалось нитка верховодити.* Кв. Тоже значеніе имѣетъ выр.: **Уже йому ввірвалось**. Ном. № 1831. **Розмо́ва увірвалася**. Прекратился разговоръ. Мир. ХРВ. 10, 240. 2) Вырываться, вырваться. *Я піймав його та й веду за руку, а він усе вривається од мене, все наче огинається, а далі вирвавсь і побіг.* Александров. у. 3) Срываться, сорваться, упасть съ высоты. *Беруться за руки колом і перекручуються, приспівуючи:... «держіться кріпко: як хто увірветься, тому не минеться», — а ж поки хто увірветься, — тоді знов.* Грин. III. 110. *А той, що сидів на трямку, як увірветься з того трямка!* Рудч. Ск. І. 68. *Як ти в мене ночував, то з полу ввірвався.* Грин. III. 653.

II. Уриватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **уритися, урию́ся, -єшся,** *гл.* Зарываться, зарыться. *Кабан каже: я побіжу в болото та в мул уриюсь.* Рудч. Ск. І. 39. У Кулиша о потупленныхъ, смотрящихъ въ землю, глазахъ. *Не дивились на божий світ від сліз : в чорну землю врились.* К. МБ. X. 15.

Уривок, -вка, *м.* Обрывокъ, отрывокъ. Ум. **Уривочок.**

Уривцем, *нар.* Урывками. Левч. 170.

Урити, -ся. См. **Уривати, -ся.**

Урихто́вувати, -вую, -єш, сов. в. **урихтувати, -тую, -єш,** *гл.* Улаживать, уладить, приладить. Шейк.

Урівень, урівні, *нар.* Наравнѣ, въ уровень.

Урівняти, -няю, -єш, *гл.* Сравнять, уравнять.

Урізати, -жу, -жеш, *гл.* 1) Отрѣзать, обрѣзать. *Жениться пробі, а хліба врізать не вміє.* Ном. № 13778. *З лихого торгу хоч поли врізавши.* Ном. № 1972. *Сього пальця вріж — болить, і того вріж — болить.* Чуб. І. 246. *Урізав вовкові хвіст.* Чуб. II. 127. 2) Ударить. *Та як уріж її* (кулаком) *по виску.* Мнж. 34.

Урізатися, -жуся, -жешся, *гл.* 1) Врѣзаться. *Так і вріжеться у саму гущину.* Стор. 2) Обрѣзаться. *Скинь шаблю, а то уріжешся.* Грин. І. 158.

Урікати, -каю, -єш, сов. в. **уректи, -речу, -чеш и урікнути, -кну, -неш,** *гл.* 1) Укорять, укорить. *Ніхто мене ні в чім не урікне.* О. 1862. V. 40. 2) Сглаживать, сглазить (человѣка). *Казали, що дитина їсть багато, аж бач і врекли: воно й їсти перестало.*

Лебед. у. *Врече тебе й косу твою.* Мил. 50. *Той нашу бджолу урече.* Мнж. 151. *Щоб не врекли вражі люде моєї краси.* Нп.

Урікатися, -кається, сов. в. **уректися, -че́ться,** *гл. безл.* Слышаться, послышаться. *Ви ж казали, що дали йому чотирі рублі. — Та ні то вам так моє слово ureклось: я казав — чотирі без четвертака дав.* Новом. у. (Залюб.).

Урічли́вий, -а, -е. 1) Дурной, способный сглазить (о глазахъ). *Урічливі очі.* Ном. № 8392. 2) Котораго можно сглазить. Шух. І. 196. *Я не врічлива.*

Урічний, -а, -е = **Урічливий.** Шух. І. 197.

Урльоп, -пу, *м.* Отпускъ. *Жовнір траву косить, пана капитана на урльоп ся просить.* Гол.

Урльопас, -су, *м.* Отпускной билетъ (у солдата). *Подавали нам урльопаси.* Федьк.

Урльо́пник, -ка, *м.* Солдатъ въ отпуску по билету. *Бився з урльопником.* Федьк.

У́рма, -ми, *ж.* Мѣсто, по которому гоняютъ скотъ, покрытое слѣдами его ногъ, дорога, протоптанная скотомъ. О. 1862. V. Кух. 39. *На урмах хліб дуже гарний роде.* Лебед. у.

Уробити, -ся. См. **Уробляти, -ся.**

Уробляти, -ляю, -єш, сов. в. **уробити, -блю, -биш,** *гл.* 1) Вдѣлывать, вдѣлать, вставлять, вставить. 2) Дѣлать, сдѣлать, нарабатывать, наработать. *Во котрий чоловік теє уробляє, повік той щастя собі має.* АД. І. 187. *Літом і мале піде, то вробить.* Ном. № 551. *Як ручки вроблять, так спина й зносить.* Грин. II. 310. *Піду додому, мо що небудь до вечора вроблю. Рано вставши, багато вробиш.* Грин. І. 239. *Пішов.... на поле подивиться, що вона вробила.* Рудч. 3) Дѣлать, сдѣлать, смастерить. *А вробимо топірчики та з самої сталі.* Гол. І. 164. 4) Воздѣлывать, воздѣлать, обрабатывать, обработать. *Тут які рівненькі ріллі, — не так, як у нас. — Е, бо лучче вроблено.* Новомоск. у. 5) — **у що**. Запачкивать, запачкать, загадить во что. *Ото як уробила рукав у сажу.* 6) **Вробити волю**. Исполнить желаніе. *Мила волю уробила: главку йому поіскала.* Гол. І. 84.

Уроблятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **уробитися, -блюся, -бишся,** *гл.* Запачкиваться, запачкаться чѣмъ, впачкаться во что. *Хто коло чого ходить, то ся тим і уробить.* Ном. № 5996.

Уро́вище, -ща, *с.* Выкидышъ. Полт. Харьк. Мил. 16.

Урод, -ду, *м.* = **Уро5кай.** *Уроди у вас ладнії?* Вх. Зн. 476.

Урода, -ди, *ж.* Вообще физическія качества, въ частности: красота, миловидность. *Погинули депутати шляхецької вроди.* Нп. *Ой гляну я в чисту воду та на свою вроду, — аж-но моя врода на личеньку красна.* Мет. 65. *Моя врода, як повная рожа: і на личеньку рум'яненька, і на стану гожа.* Макс. *Співають у пісні, що нема найкращого на вроду, як ясная зоря в погоду.* К. (ЗОЮР. II. 199). *Хорошая дружина на вроду.* КС. 1883. II. 400. Ум. **Уро́донька.**

Уродай, -дая, *м.* Красавецъ. *Уродаю то й у свитині пригоже.* Ном. № 14250.

Уроджай, -джаю, *м.* = **Урожай.** Грин. І. 284.

Уродити, -ся. См. **Урожати, -ся.**

Уродливий, -а, -е. 1) Красивый, пригожій. *Не родись богатий та вродливий, а родись при долі та щасливий.* Ном. № 1673. *А виросла як панна, чорнобрива, уродлива.* Шевч.

268. 2) Способный, даровитый. *Там такий був чоловік на все вродливий.* Рудч. Ск. І. 74. 3) Урожайный. *Лани мої уродливі.* ЗЮЗО. І. 549.

Уро́дник, -ка, *м.* Красавецъ. Встрѣчено у Щоголева. *Мусить вродник в кого небудь попитатися поради.* Щог. В. 42.

Уро́дниця, -ці, *ж.* Красавица. Встрѣчено у Щоголева. *Тихим сном навіки вродниця заснула.* Щог. В. 63.

Уродонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **урода.**

Урожа, -жі, *ж.* = **Урожай.** Шух. І. 38. *Ой дай-же, Боже, на хліб урожу.* Гол. IV. 553.

Урожай, -жаю, *м.* Урожай. *Не вважай на врожай, а гречку сій, то хліб буде.* Ном. № 5845. *Не проси у Бога дощу, а проси урожаю.* Ном. № 7270.

Урожайний, -а, -е. Урожайный. *На той рік урожайне літо буде.* Ном. № 13412.

Урожати, -жаю, -єш, сов. в. **уродити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Рожать, родить. *Уродила мама, що не прийма й яма.* Ном. № 2918. *Не уродить сова сокола — іно таке, як сама.* Ном. № 7152. 2) Хорошо вырастать, вырасти и принести плодъ, уродить. *Як мак не вродить, то голоду ще не буде. Які груші уродили.* Шевч. 178. *Уродив постернак.* Шевч. 243. *Яке Бог уродив, таке й жну.* Ном.

Урожатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **уродитися, -джуся, -дишся,** *гл.* 1) Родиться. *Хто дурнем уродився, тому дурнем і вмерти.* Ном. № 6150. *Який вродивсь, таким і вмерти.* Ном. № 3209. 2) Урожаться, уродиться. *Там вони врожаються і цвітуть.* О. 1862. VIII. 16. *Вродилось просо таке славне.* Рудч. Ск. II. 136. *Та вродиться та льониченько.* Мет. 34. *Впори мілко, посій рідко, уродиться дідько.* Посл. **Де не посі́й, то вро́диться**. Вездѣ онъ, во все вмѣшается. Ном. № 2787. 3) Появиться сразу, неожиданно появиться. *Поки півні заспівали, — вже вродилась криниця.* Рудч. Ск. II. 119. *Він так і вродивсь перед моїми очима.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Урожде́нець, -нця, *м.* Уроженецъ. Волч. у.

Урож'я, -ж'я, *с.* Урожай. *Не тучить множ'я, єно урож'я.* Шейк.

Урозсип, *нар.* Вразсыпную. *Од його всі врозсип, як голуби од шуліка.* МВ. І.

Урозумити, -млю, -миш, *гл.* Уразумить. *Твоє діло навчить її, вразумить.* Шевч. 282.

Уроїтися, уроюся, -їшся, *гл.* — **в голову**. Засѣсть въ головѣ. *Вроївся мені в голову Семен небіжчик.* НВолын. у.

Уроки, -ків, *м.* Сглазъ. Мил. 33. *Виливали переполох, вмивали од уроків.* Кв. *Від уроків і Бог не заховає.* Ном. *На бджолу уроки нападуть.* Мнж. 152. Ум. **Уро́ченьки.** Ув. **Уро́чища.** *Вишептати уроки-урочища.* Мнж. 152. У гуцуловъ въ ед. ч.: **уро́чище**. Шух. І. 210.

Урони́ти, -ню, -ниш, *гл.* Уронить. *Маруся віри не йняла, слізки не вронила.* Мет. 177.

Уростати, -таю, -єш, сов. в. **урости, -ту, -теш,** *гл.* 1) Вростать, врости. *В землю вросла.* Ном. № 9404. 2) Виростать, выrости, возростать, возрости. *Виростав з того визнаття гнів його на Галю.* МВ. (О. 1862. І. 84). 3) Заростать, зарости. *Стала стежка травою вростати.* Щог. В. 69. *Простружу дороженьку к святій неділонці, — травицею вросте.* Мил. 193.

Уро́стич и уростіч, *нар.* Въ, разныя стороны, вразсыпную. *Турки не стямились да вростич.* ЗОЮР. І. 6. *Коні, як почують чорта, то вростіч.* Стор. І. 124.

Урочина, -ни, *ж.* = **Уроки.** Чуб. І. 43.

Урочистий, -а, -е. Торжественный. *Підождемо до врочистого часу. Спаси мене в день судний, урочистий.* К. ЦН. 285. **Урочисте свято**. Годовой праздникъ. Подол. г. О. 1861. X. 47. К. МБ. X. I. **Урочиста оказія**. Высокоторжественный день (крестины, именины и т. п.). Подол. г. О. 1861. X. 47. То-же значеніе: **урочи́сте ді́ло**. Сим. 204.

Урочисто, *нар.* Торжественно.

Урочити, -чу, -чиш, *гл.* = **Уректи**? *Як ся убрав, так го уронили.* Ном. № 11187. *Козак дівчину врочив.* Грин. III. 656.

Уро́чища, -чищ, *м.* мн. Ув. отъ **уроки.** Грин. II. 33.

Урочище, -ща, *с.* 1) Урочище. К. ЧР. 257. 2) *См.* **Уроки.**

Урубати, -баю, -єш, *гл.* 1) Нарубить небольшое количество. *Сиди ж ти, дочко, а я піду, дровець урубаю.* Рудч. Ск. II. 66. 2) Ранить рубя. 3) Имѣть достач очную силу, остроту для того, чтобы быть въ состояніи рубить — говорится какъ о человѣкѣ, такъ и объ инструментѣ. *Та він сього не вруба, — нема в його сили. Аби якою сокирою дуба не врубаєш. Ні стругом не вcтругати, ні сокирою не врубати.* Грин. I. 237.

Урубатися, -баюся, -єшся, *гл.* Врѣзаться, врубиться. *Уже глибоко в дуба врубався.*

Урубли́ти, -блю, -лиш, *гл.* Нажать рублемъ. *Врубли добре снопи.*

Урубний, -а, -е = **Рублений**? *Пливи, пливи, квітко, до врубної криниці.* Нп.

Уруна, -ни, *ж.* Всходы озимыхъ хлѣбовъ осенью. *Добра вруна, треба спасувать. Пожени коні на вруну.* НВолын. у. *Гарні вруна сього року.* НВолын. у.

Урунитися. См. **Урунюватися.**

Урунюватися, -нююся, -єшся, сов. в. **урунитися, -нюся, -нишся,** *гл.* Покрывать, покрыть ниву густыми всходами, густо всходить, взойти, куститься (о посѣвѣ). Житом. Литин. Брацлав. у. *Хліб, спасибі Богові, добре врунився. Як уруниться хліб, то пускають скот пастись.* Литин. у. *От побачите, що до перших приморозків ше так вруниться, як того треба.* Брацл. у.

Уручати, -чаю, -єш, сов. в. **уручи́ти, -чу, -чиш,** *гл.* Вручать, вручить, дать въ руки. *Уручаю тебе, серденятко моє, а єдиному Богу.* Мет. 24.

Уряд, -ду, *м.* 1) Должность. *Вмер паволоцький полковник, що послі Шрама уряд держав.* К. ЧР. 15. *Який-такий уряд — луччий, ніж проста служба.* Ном. № 956. *Не знаю, то ще не за мого вряду було, — казав чабан.* Екат. у. 2) У правленіе, правительство.

Уряджати, -джаю, -єш, сов. в. **урядити, -джу, -диш,** *гл.* Устраивать, устроить. См. **Уряжати.**

Уряджатися, -джаюся, -єшся, сов. в. **урядитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Устраиваться, устроиться. См. **Уряжатися.**

Уряди-годи, *нар.* Изрѣдка. *А був наги батько такий-то грізний! Вряди-годи пустить на улицю погулять з дівчатами.* МВ. 1.

Урядник, -ка, *м.* Чиновникъ, должностное лицо. Шейк. Чуб. II. 71, 72.

Урядників, -кова, -ве. Принадлежащій чиновнику. Шейк.

Урядницький, -а, -е. Чиновничій. Шейк.

Урядовий, -а, -е. Казенный, правительственный, оффиціальный.

Урядок, -дку, *м.* Установленіе, порядокъ. *Через тоті пани, пани, через ті урядки прийде ми се завішити ногами до грядки.* ЗЮЗО. II. 554.

Урядування, -ня, *с.* 1) Отправленіе службы. Шейк. 2) Управленіе (правительственное).

Урядувати, -дую, -єш, *гл.* 1) Отправлять службу. 2) Управлять (о правительствѣ).

Уряжати, -жаю, -єш, сов. в. **урядити, -жу, -диш,** *гл.* Украшать, украсить. *Як глянеш на Київ, то так і леліють церкви уряжені та золоті.* Зміев. у. *Квітками вряжені долини.* Щог. Сл. 59. См. **Уряджати**.

Уряжатися, -жаюся, -єшся, сов. в. **урядитися, -жуся, -дишся,** *гл.* Наряжаться, нарядиться. *У жупан синілі вряжуся.* Рудч. Чп. 112. См. **Уряджатися.**

Урясúти, -шу, -сиш, *гл.* Густо увѣшать. *Прехороше врясили вильце калиною й барвінком.*

Урятувати, -тую, -єш, *гл.* Спасти.

Ýс, уса и вус, вуса, *м.; мн.* **уса (вуса) и уси (вуси)**. 1) Усъ. *Сивий ус, стару чуприну вітер розвіває.* Шевч. 8. *Оддай мене за такого, що не має вуса, — він на мене кивне-моргне, а я й засміюся.* Нп. *Моргнув якось усима.* Г. Барв. 367. **Під усом бути**. Находиться въ возрастѣ 19 — 20 лѣтъ. *Парубок під усом.* НВолын. у. *Хлопець під усом, літ двадцять йому.* Г. Барв. 251. *Уса у кішок, у собак.* 2) Ость въ колосѣ хлѣбнаго растенія. 3) мн. **уси (вуси)**. Въ верхней одеждѣ (кожушанка, свита, кунтуш, керсетка и пр.): внутреннія складки сзади (иногда съ боковъ. Чуб. VII. 421) по шву отъ таліи внизъ, образовавшаяся вслѣдствіе вставки длинныхъ равнобедренныхъ треугольниковъ въ нижнюю часть одежды. КС. 1893. У. 275. *Свита до трьох усів.* О. 1862. IX. 68. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий.* Котл. Ен. См. **Хванд.** Ум. **Усик, усичок, усок, усочок.** *До усиків пошити.* Чуб. VII. 4 33.

Усаджувати, -джую, -єш, сов. в. **усадити, -джу, -диш,** *гл.* 1) Всаживать, всадить, посадить. *В темницю всадіте.* АД. I. 38. *Хоч у ступу всадіть та пирогами годуйте — все буде однака.* Ном. № 2908. 2) Втыкать, воткнуть, всовывать, всунуть. *Всадив ножа в груди.*

Усажати, -жаю, -єш, *гл.* = **Усаджувати.** Рудч. Ск. II. 75.

Усамобóжити, -жу, -жиш, *гл.* Умолить, упросить. *Насилу усамобожили, щоб вернув гроші.* Шейк.

Усань, вусань, -ня, *м.* Усачъ.

Усапатися, -паюся, -єшся, *гл.* Запыхаться.

Усатий, вусатий, -а, -е. 1) Усатый, усастый. *Хлопці вусатії і дівки косатії.* Лукаш. 149. 2) Остистый. *Усатий ячмінь.* Ном. № 10163. 3) **Вусаті уставки**. Родъ вышивки. Kolb. I. 48, 49.

Усвиріпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Сильно надоѣсть. *Усвиріпився ж мені!* Ном. № 2766. *Всвиріпилося мені це ткання — Господи!* Зміев. у.

Усвітúти, -чу, -тиш, *гл.* Освѣтить. *Оченьками всю світлоньку всвітили.* Нп.

Усе, *нар.* 1) Все. *Усе забрав, нам нічого не кинув.* 2) Постоянно, всегда, все. *Усе я, та я — чом-же ви не говорите?* Ном. № 2980. *Був собі купець: він усе їздив по морі.* Рудч. Ск. I. 100. *Зіма біла, та не їсть снігу, а все сіно.* Ном. № 621. **Все їднó**. Все равно.

Усевіда, -ди, *об.* Всевѣдающій человѣкъ. *І ходитиме всевіда з хати до палати* К. XII. 47.

Усевладник, -ка, *м.* Надъ всѣмъ господствующій, всемогущій. *Молюсь всевладнику, земному Богу* (папі). К. НС. 39.

Усевладництво, -ва, *с.* Всемогущество. *Нема йому ні наситу всевладницьтвом, ні впину.* К. ПС. 51.

Усевладній, -я, -є. Всемогущій. *Подай мені всевладню силу мови. К.* ПС. 39.

Усéдіти, -джу, -диш, *гл.* = **Усидіти.** *От кабан не уседів, повернувсь.* Рудч. Ск. I. 26.

Усезнайко, -ка, *м.* Всезнайка.

Усезнання, -ня, *с.* Всезнаніе. *Всезнаннє обіцяв диявол вві.* К. МБ. III. 260.

Усей, уся, усе, *мѣст.* = **Увесь.**

Усеїда, -ди, *об.* Всеядный.

Усеїдний, -а, -е. Всеядный. **Усеїдний тиждень**. Сплошная недѣля, когда въ среду и пятницу не постятъ. О. 1862. IV 91. *На всеїдній у неділю вона спарувалась.* Шевч. 260.

Уселитися. См. **Уселятися.**

Уселюдний, -а, -е. Публичный, всенародный.

Уселюдно, *нар.* Публично, всенародно.

Уселякий, -а, -е. Всяческій, различный. *На щастя веселяке май серце однаке.* Ном. № 1708.

Уселяково, *нар.* Всячески, различно. *Бачили ми вже вселяково: нехай ще й так побачимо.* Ном. № 4939.

Уселитися. См. **Уселятися.**

Уселятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **уселитися, -люся, -лишся,** *гл.* Поселяться, поселиться. *На їй Господь вселився і вовіки буде жити.* К. Псал. 151. *Вселилась панночка.* МВ. (О. 1862. III. 44). *Терпи лихо, що вселилося.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Уселячина, -ни, *ж.* Всячина. Бессараб.

Усемогучий, -а, -е. Всемогущій. *Бог всемогучий.* О. 1862. III. 32.

Усенародній, я, е. Всенародный. *Право всенародне.* К. ПС. 136.

Усениця, -ці, *ж.* = **Гусениця.**

Усеношна, -ної, *ж.* Всенощная.

Усень (только им. пад. ед. ч. муж. род.), **усенький, -а, -е,** *мѣст.* = **Усей.** *Не так родина, як всень рід.* Чуб. IV. 674. *Лежать всенькі троє.* КС. 1883. III. 671. *Кривеньке, маленьке збігало поле всеньке.* Ном. заг. № 374. *Ой шкода, шкода та синього цвіту, що він розсіявся по всенькому світу.* Грин. III. 622.

Усе́рдя, -дя, *с.* Усердіе. *Тоді на його велике усердиє маю.* АД. I. 118.

Усесвітній, -я, -є. 1) Всемірный. *Перед нами море всесвітньої науки одкривалось.* К. XII. 96. *Святої правди і любови зоря всесвітняя зійшла.* Шевч. 603. 2) Всеобщій. *Всесвітній кум і сват.* Гліб. 3) Извѣстный всему свѣту. *Якась старая баба, знахурка всесвітня.* Мкр. Н. 32. *Дам тебе за князя, чи за графа, за багатиря всесвітнього.* МВ. (О. 1862. III. 39).

Усеще́дрий, -а, -е. Въ высшей степени щедрый. *Подай же й нам, всещедрий Боже, отак цвісти, отак роста.* Шевч. 649.

Усеще́дрість, -рости, *ж.* Щедрость въ высшей степени. Грин. III. 149.

Усидіти, -джу, -диш, *гл.* Усидѣть. *На улицю не піду і дома не всиджу.* Мет. 116.

Усик, -ка, *м.* Ум. отъ **ус.**

Усилити, -ся. См. **Усиляти, -ся.**

Усилковуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* Силиться, стараться. *Не дурно ж вони так усилковувались мене випхнути.* Мир. ХРВ. 387.

Усиловувати, -вую, -єш, сов. в. **усилувати, -лую, -єш,** *гл.* Принуждать, принудить, силой заставить. *Як не хочу я пасти, то хиба ти мене всилуєш? Паси, сам.* Канев. у.

Усиловуватися, -вуюся, -єшся, *гл.* = **Усилковуватися.** *Католицькі пани з нашими перевертнями усиловувались унію на Вкраїні прищепити.* К. ЧР. 10.

Уси́лу, *нар.* Съ трудомъ, едва. *Всилу вона від неї вирвалась.* Мнж. 2. *Всилу п'ять місяців пробула в них.* Г. Барв. 368.

Усилувати. См. **Усиловувати.**

Усильніти, -нію, -єш, *гл.* Усилиться.

Усиляти, -ляю, -єш, сов. в. **усилити, -лю, -лиш,** *гл.* Вдѣвать, вдѣть нитку въ иглу.

I. Усилятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **усилитися, -люся, -лишся,** *гл.* Вдѣваться въ иглу (о ниткѣ).

II. Усилятися, -ляюся, -єшся, *гл.* Навязываться. *Не кличуть нас на хрестини, то ми й не всиляємось.*

Усинобо́жити, -жу, -жиш, *гл.* = **Усамобожити?**

Усиновити. См. **Усиновляти.**

Усиновлення, -ня, *с.* Усыновленіе.

Усиновляти, -ляю, -єш, сов. в. **усиновити, -влю, -виш,** *гл.* Усыновлять, усыновить.

I. Усипати, -паю, -єш, сов. в. **усипати, -плю, -плеш,** *гл.* 1) Всыпа́ть, всы́пать. *Борошенця всипать.* Рудч. 2) Наливать, налить. *Усип меду і горілки.* Мет. *Ганнусю, усип мені осьмусю.* Ном. № 11658. 3) Отливать, отлить (изъ металла). *Аби усипати що з мосяжі, треба фірмака.* Шух. I. 281. 4) Только сов. в. Войти гурьбой. *Одчиняє він хату, уступив, молодиці за ним всипали.* МВ. (О. 1862. I. 91).

II. Усипати, -паю, -єш, *гл.* Спать, засыпать. *Мати сина колихала, дні і ночі не всипала.* Грин. III. 381.

Усипище, -ща, *с.* Сосудъ, помѣщеніе для сынучихъ тѣлъ. Лебед. у. *Ходили до його і в хату, і всяке всипище трусили, — так нічого не знайшли.* Александров. у. *Всипища у нас не багато, то ми й насипали жита на горищі.* Павлогр. у. *Оця діжка тільки на всипище й годяща.* Богодух. у.

Усипляти, -ляю, -єш, *гл.* Засыпать, заспать. *Полягали й усі спати, а менший став вартувати. Менший братік не всипляє.* Нп. *Мати сина колихала, і день, і ніч не всипляла.* О. 1862. V. 89. См. **II. Усипати.**

Усиплятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **успатися, -плюся, -пишся,** *гл.* Засыпать, заснуть совершенно, глубокимъ сномъ. *Дитинка тільки почала всиплятися, аж і збуджено. — Гомоніть тихше, покуль дитина вспиться. Воно як успиться, так довго спатиме.* Черн. у.

Усиротіти, -тію, -єш, *гл.* Осиротѣть. *Чого се я такеньки і чим зажурилась?... Чи я ж сьогодні всиротіла? чи се тепер тільки зубожіла?* МВ. II. 105.

Усі́ти́ти, -чу, -тиш, *гл.* — **меду**. Сдѣлать, сварить меду. *Для свого синка меду вситила.* Гол. *Я сусідам угоджу, конав меду усичу.* Гол. I. 296.

Усихати, -хаю, -єш, сов. в. **усох(ну)ти, -хну, -неш,** *гл.* 1) Засыхать, засохнуть. *Не принялись три ясени, тополя всихала.* Шевч. 393. *Верба усохла, похилилась.* Шевч. 387. 2) Усыхать, усохнуть, отсыхать, отсохнуть. *Бодай тобі, вражий сину, права рука всохла.* Мет. 172.

У́сичок, -чка, *м.* Ум. отъ **ус.**

Усігди, *нар.* Всегда. *Послухавши жука, всігди в гною будет.* Ном. № 5984.

Усідати, -даю, -єш, сов. в. **усісти, усяду, -деш,** *гл.* 1) Садиться, сѣсть. *Летить ворон з чужих сторон, на могилі усідає.* Гол. I. 96. *Не вспів козак Нечай на коника всісти.* Лукаш. 110. 2) Обсѣдать, обсѣсть. *Гайвороння чисто всіло дерева.*

Усідлати, -лаю, -єш, *гл.* Осѣдлать. *Всідлав ворон-коничешка.* Гол. І. 275.

Усікати, -каю, -єш, сов. в. **усікнути, -ну, -неш и усікти, усічу, -чеш,** *гл.* 1) Отрубывать, огрубить. *Судили його військовою радою і присудили усікнути голову.* К. ЧР. 28. 2) = **Врубати 3.** *Дубей ніхто не ноже ні всікти, ні врубати.* Мнж. 152.

Усілякий, -а, -е = **Вселякий.** Ном. № 347.

Усінниця, -ці, *ж.* = **Гусениця.** Вх. Пч. І. 6.

Усісінький, -а, -е. Рѣшительно весь.

Усісінько, *нар.* Рѣшительно все.

Усісти. См. **Усідати.**

Усічи, -чу, -чеш, *гл.* = **Усікти.** Шейк.

Усіяти, усію, -єш, *гл.* Засѣять. *Я ж теє поле коп'єм скопаю, поп'єм скопаю і стрілками всію.* АД. І. 27.

Ускакнути, -кну, -неш, *гл.* = **Ускочити. У горо́х ускакну́ти**. Нарушить супружескую вѣрность. Ном. № 8823.

Ускакувати, -кую, -єш, сов. в. **ускочити, -чу, -чиш,** *гл.* Вскакивать, вскочить во что, впрыгивать, впрыгнуть. *Я буду ускакувать в утробу жінкам, та й буду їх мордувати.* Стор. *І.* 55. *Ускочив по самі вуха.*

У́скок, -ку, *м.* Каскадъ на рѣкѣ. Шух. І. 316.

Ускоки, *нар.* Вскачь.

Ускорах, *нар.* Вскорѣ. *Гарно, як ускорах се буде, а як же довго.* Зміев. у.

Уско́рен, *прил.* = Скорен. *Бог хоч не вскорен, та влучен.* Ном. № 47.

Уско́сом, *нар.* Искоса. *Здалека сідає, вскосом дивиться.*

Ускочити. См. **Ускакувати.**

Ускочку, *нар.* Галопомъ. *Я їхав нерівно: де ристю, а де вскочку, бо постилався знайти воли, щоб не попались де у шкоду.* Новомоск. у.

Ускромадити, -джу, -диш, *гл.* Немного наскрести.

Ускроми́ти. См. **Ускромляти.**

Ускромляти, -ляю, -єш, сов. в. **ускроми́ти, -млю, -миш,** *гл.* Укрощать, укротить, смирять, смирить. *Царя Латина ускромити.* Котл. Кн. VI. 20. *Ускроміть своє серце.* Ном. № 3355.

Ускрут, *нар.* Сейчасъ-же. *Тільки ввійшли, вскрут і пішли — не гаялись ні трохи.* Екат. у.

Ускуб(ну)ти, -бну, -неш, *гл.* 1) Дернуть за волосы. *Хто схоче, добре ускубне за вражий чуб його зубами.* Гліб. 2) Урвать, дернуть. *Вскубни трохи сіна. Живемо.... як горох при дорозі: хто не схоче, той не вскубне.* Котл. НП. 367.

Ускучитися, -чуся, -чишся, *гл.* Надоѣсть, наскучить. *Був то багач, і бідний чоловік ходив до нього худоби позичати, і йому вскучилося давати.* Драг. 54.

Уславити, -ся. См. **Уславляти, -ся.**

Уславляти, -ляю, -єш, сов. в. **уславити, -влю, -виш,** *гл.* Прославлять, прославить. *Од Припеті до Синюхи вславили себе Обухи.* К. Досв. 113. *Славою його уславив, шаною його звеличив. К.* Псал. 15.

Уславлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **уславитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Прославляться, прославиться. *Клепачі з давних-давен уславились по Лубенщині злодійством.* Ном. № 1365.

Услід, *нар.* Вслѣдъ. *За нею вслід і батько.* Стор. І. 61.

Услон, -ну, *м.* = **Ослін.** Маркев. 106.

Услуга, -ги, *ж.* Услуженіе, прислуживаніе. *Взяли мене на вслугу до молодої палії.* МР. II. 33.

Услуговувати, -вую, -єш, *гл.* Услуживать. *Се ж того так Антін їй і вслуговував. Раз ізняв у неї коромисло з плечей та й поніс відра в пекарню.* Г. Барв. 327. *Він вам услуговує.* Пирят. у.

Услугування, -ня, *с.* Прислуживаніе.

Услугувати, -гую, -єш, *гл.* = **Услуговувати.** *Нема нам ні сну, ні спочинку: бігаємо, вслугуємо, клопочемось з ранку до вечора.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Услужити, -жу, -жиш, *гл.* Оказать услугу, услужить. *На́ тобі; ще й плахта буде, коли услужиш.* Шевч. 304.

Услужливий, -а, -е. Услужливый. Стор. I. 108.

Услужник, -ка, *м.* Прислужникъ.

Услухнути, -ну, -неш, *гл.* Послушаться кого. *Услухнув мене.* Вх. Лем. 476.

Усмагнути, -гну, -неш, *гл. О* ягодахъ: доспѣть. *Соку вишні набрались, та ще не усмагли, кислі дуже.* Волч. у.

Усмажитися, -жуся, -жишся, *гл.* 1) Изжариться. *Капуста усмажилась. Гуска усмажилась.* 2) = **Удушніти.** *Він лежить у неї на колінах, та так усмажився, що й заснув.* Грин. II. 63.

Усмак, *нар.* Всласть, со вкусомъ.

Усмакувати, -кую, -єш, *гл.* Найти по вкусу что, разлакомиться на что. *Діти вскакували горох.* Лебед. у. *Не їдять діти й огірків, як усмакували губи* (= **гриби).** Волч. у.

Усмерть, *нар.* До смерти. *Того заїла всмерть, другого обідрала.* Гліб.

Усмикнути, -кну, -неш, *гл.* Рвануть, дернуть.

Усмирити. См. **Усмиряти.**

Усмиряти, -ряю, -єш, сов. в. **усмирити, -рю, -риш,** *гл.* Усмирять, усмирить. *Морську безодню усмиряєш.* К. Псал. 14 4.

Усмілитися, -люся, -лишся, *гл.* Осмѣлиться, найти смѣлость. *Коли б воля, заспівав би так, щоб і на селі луналo.... не всмілимось.* МВ. (О. 1862. III. 35)

Усміти, -нію, -єш, *гл.* Посмѣть.

У́сміх, -ху, *м.* Улыбка. *Де той погляд молодецький, де той всміх веселий.* МВ. II. 11. *Чоловік усміхається.... Чого це в тебе такий дивний усміх?* Драг. 76.

Усміхатися, -хаюся, -єшся, сов. в. **усміхнутися, -хнуся, -нешся,** *гл.* Улыбаться, улыбнуться. *І любуються, і радіють, і усміхаються.* Рудч. Ск. I. 131.

Усміхливий, -а, -е. Улыбающційся. *Усе був приязний і усміхливий.* О. 1862. II. 78.

Усміхнутися. См. **Усміхатися.**

Усміши́ти, -шу, -шиш, *гл.* Насмѣшить.

Усмішка, -ки, *ж.* = **У́сміх.** *До смерти не забуду його погляду, його усмішки.* Стор. II. 215.

Усмоктати, -ся. См. **Усмоктувати, -ся.**

Усмоктувати, -тую, -єш, сов. в. **усмоктати, -кчу, -чеш,** *гл.* Втягивать, втянуть въ себя, всасывать, всосать. Мир. ХРВ. 122.

Усмоктуватися, -туюся, -єшся, сов. в. **усмоктатися, -кчуся, -чешся,** *гл.* 1) Всасываться, всосаться. 2) Вваливаться, ввалиться. *Худа, щоки усмоктались у середину.* Мир. ХРВ. 180.

Усмоли́ти. См. **Усмолювати.**

Усмо́лювати, -люю, -єш, сов. в. **усмоли́ти, -лю, -лиш,** *гл.* Осмоливать, осмолить.

Уснасти́тися, -щуся, -стишся, *гл.* Укрѣпиться. *Скільки, раз скидали ми свого попа, так ні, уснастивсь таки, та й досі.* Лебед. у.

Усо́битися, -блюся, -бишся, *гл.* Производить усобицу, раздоръ. *Всобитись, не хочу з козаками.* К. Бай. 142.

Усобиця, -ці, *ж.* Усобица. *Крівaві всобиці гамуєш.* К. Псал. 144.

Усобник, -ка, *м.* Крамольникъ. *Не ви прокляті, а гетьмани, усобники ляхи погані.* Шевч. 142.

Усовістити. См. **Усовіщувати.**

Усовіщати, -щаю, -єш и усовіщувати, -щую, -єш, сов. в. **усовістити, -віщу, -стиш,** *гл.* Усовѣщать, усовѣстить, уговаривать, уговорить. К. ЧР. 300. *Почала й тітка мене всовіщати.* О. 1862. VII. 44.

Усо́к, -ска, *м.* Ум. отъ **ус.**

Усокоти́ти, -кочу, -тиш, *гл.* Уберечь, сохранить. *Через те, що ти.... відступив від гріха, Бог тебе усокотив від вічної тої пропасти.* Гн. 73.

Усоліти, -лію, -єш, *гл.* Просолиться. *Губи* (родъ грибовъ) *як усоліють, то такі гарні.* Лебед. у.

Усолодати, -ся, -даю, -ся, -єш, -ся, *гл.* Сдѣлаться сладкимъ. *Усолодив* (усолодається) *тісто.* Волч. у.

Усолодити, -джу, -диш, *гл.* Усладить. *І всолодить його потомкам жизні муку. К.* МХ. 11.

Усолодитися, -джуся, -дишся, *гл.* Усладиться, насладиться. *Усолодився, як первак у хріні.* Ном. № 1224 5.

Усоро́мити, -млю, -миш, *гл.* Пристыдить.

Усо́хлий, -а, -е. Засохшій. *Побачили смоковницю, всохлу від коріня.* Єв. Мр. XI. 20.

Усо́х(ну)ти. См. **Усихати.**

Усо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **ус.**

Успівати, -ваю, -єш, сов. в. **успіти, -пію, -єш,** *гл.* Успѣвать, успѣть, поспѣть. *Ой не вспіла дівчинонька край віконця сісти.* Мет. 90.

Успішати, -шаю, -єш, *гл.* Спѣшить, торопиться. *А там за горами брала дівка льон; вона брала, додому вспішала, додому втішала — боялася вовка.* Грин. III. 667.

Успішатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **успіши́тися, -шуся, -шишся,** *гл.* Успѣвать, успѣть. *Утішайсь поперед за неї сказати: тпру!* Грин. I. 285. *Аби втішився вхопити.* Волч. у. *Не втішилось Бондарівні пісеньки співати.* Грин. III. 615.

Усподі, *нар.* 1) На днѣ. 2) На низу. *Всі всподі — не на версі.* Ном. № 1047.

Усправедли́вити. См. **Усправедливлювати.**

Усправедли́влювати, -люю, -єш, сов. в. **усправедли́вити, -влю, -виш,** *гл.* Оправдывать, оправдать.

Усправедли́витися, -влюся, -вишся, *гл.* Оправдаться.

Усправжки, успражки, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ, серіозно. *От же вн вспражки..., а я тільки пожартував.* О. 1862. VIII. 24.

У́спятки, -ток, *мн.* Каблуки? *Бив, бив, а тоді кинув об землю та давай успятками ще надолужати.* Харьк.

У́ста а вуста, уст и вуст, *с. мн.* Губы, уста. *Утри мої смажнії уста, а сахарнії і сам утру.* Ном. № 2315. *Сей народ устами мене шанує.* Св. Мр. VII. 6. **У ко́го в руках, у того й в устах**. При потчиваніи гостя напиткомь отвѣтъ гостя хозяину, означающій желаніе, чтобы хозяинъ выпилъ первый. Ном. № 11603. **І крихти в устах не було́**. Ничего не ѣлъ. *А я нині і кришечки хліба в устах не мав.* Федьк. **Золоті у тебе уста**. Какъ ты хорошо, красиво говорить. К. Досв. 118. **З уст ні пари**. Молчитъ, но говоритъ ни слова. *Вона все ходить, з уст ні пари.* Шевч. 28. Ум. **Устонока(ки́), устка, усточка(ки).** *З чистих усток 'но словенько.* Гол. І. 19. *Шкода ж моїх красних усток.* Гол. І. 294.

Уставання, -ня, *с.* Вставаніе. Ум. **Уставаннячко.** *Жаль мені раннього вставаннячка.* Мет. 183.

Уставати, -таю, -єш, сов. в. **устати, -тану, -неш,** *гл.* 1) Вставать, встать. *Буду вставать я раненько.* Мет. 65. *Ви ж було раненько встаєте.* Мил. 200. *Устала раненько, умилась біленько, хазяїну на добридень дала.* Рудч. Ск. І. 15. *Ледви встала, поклонилась, вийшла мовчки з хати.* Шевч. 73. 2) Подыматься, подняться, вздыматься. *Подай нам, Господи, з неба дрібен дожчик, а з низу буйний вітер! Хочай-би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, хочай-би чи не повиривала якорів з турецької каторги!* АД. І. 89. *Ой із-за гори, з-за крутенької густий туман уставав.* Мет. 464. *Кругом аж курява вставала.* Шевч. 565. *Встає хмара з-за лиману.* Шевч. 51. 3) Слѣзать, сходить. *То козак козацький звичай знає, із коня вставав.* Мет. 4) Восставать, возстать. *На ґвалт Пулавського і Паца встає шляхецькая земля.* Шевч. 131. *Син устане на батька, а батько на сина. Г.* Барв. 319. 5) Восходить, взойти. *Вже сонце встає із-за гори.* Стор. М. Пр. 4 8. 6) Наступать, наступить. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила.* Шевч. 195. 7) Происходить, произойти. *З тихеньких все лихо встає.* Ном. № 3032.

Уставити. См. **Уставляти.**

У́ставка, -ки, *ж.* Въ сорочкѣ: вышитая вставка на плечахъ. Гол. Од. 73, 43. Шух. І. 125, 130, 159. *Мамо, дайте мені уставки, — я довишиваю.* Г. Барв. 541.

Уставляти, -ляю, -єш, сов. в. **уставити, -влю, -виш,** *гл.* 1) Вставлять, вставить. *Що ж будеш робить! свого розуму не вставиш.* Ном. № 6294. **У те́бе однії клепки в голові́ нема. Тобі треба клепку вставити**. Ты глупъ. Тебя нужно вразумить. Ном. № 6254. 2) Ставить, поставить во что. *Коничка вставте до кінничейки.* АД. І. 37.

Установа, -ви, *ж.* 1) Обычай, обыкновеніе. *У нас така вже установа.* Федьк. 2) Постановленіе. *Не ходив я своїм робом, шанував його встанови.* К. Псал. 38. 3) Условіе. *А таки ж у нас була установа: я тобі 3 карб. та мішок борошна, а ти....* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Установити. См. **Установляти.**

Установляти, -ляю, -єш, сов. в. **установи́ти, -влю, -виш,** *гл.* Установить. *Своєї ціни не установиш.* Ном. № 10544.

Установок, -нку, *м.* Время вставанія. *Робив од устанку до смерку.*

Устарати, -раю, -єш, *гл.* Постараться, достать, припасти. *Сафат було і скорому устарає що треба.* Федьк.

Устаріти, -рію, -єш, *гл.* Состариться. *Уже встарів віл.* НВолын. у.

Устарітися, -ріюся, -єшся, *гл.* Состариться, созрѣть вполнѣ. *Поки молода кукуруза, то біла, а як устаріється — жовта.* НВолын. у. *Хай устаріються огірки, то буде на насіння.* НВолын. у. *Устарівся мак.* Грин. II. 86.

Устати. См. **Встати.**

Устатчитися, -чуся, -чишся, *гл.* — **у слові**. Сдержать слово. *Антосьо.... встатчився в слові.* Св. *Л.* 268.

Устелити, -ся. См. **Устеляти, -ся.**

Устеляти, -ляю, -єш, сов. в. **устеляти, -лю, -леш,** *гл.* Устилать, устлать, покрывать, покрыть. *Ой ідуть дощі все тучнії, а землю прикропляють і травою устеляють.* Грин. III. 637. *Устілки устеляти у чоботи.* Конст. у.

Устелятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **устелитися, -люся, -лешся,** *гл.* Устилаться, устлаться, покрываться, покрыться, укрыться. *Я морозу не боюся, листом устелюся. Гарна дорога встелилась за ніч* (ночью шелъ снѣгъ). НВолын. у.

Усте́нок, -нку, *м.* 1) Входное отверстіе въ рыболовномъ снарядѣ, наз. **котець** (см.). Браун. 15. См. **Вустенок.** 2) Узкое входное отверстіе въ загородѣ для овецъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Устерегти, -жу, -жеш, *гл.* Уберечь, укараулить. *Ярчук.... і од чорта устереже, і відьму задавить.* Стор. М. Пр. І. 112. *Чи встережете мене?* ЗОЮР. II. 79.

Устерегтися, -жуся, -жешся, *гл.* Уберечься. *Хатнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096.

Устигати, -гаю, -єш, сов. в. **усти́г(ну)ти, -гну, -неш,** *гл.* Успѣвать, успѣть, поспѣть. *Не встиг козак Нечай на коника всісти.* Макс. *Зараз Левка стали заганяти: насилу встигла йому Ївга подати сорочечку.* Кв. II. 228.

Усти́д, -ду, *м.* Стыдъ. *Йому такий встид, як тій кобилі, що віз переверне.* Ном. № 3171.

Устидатися, -даюся, -єшся, *гл.* Стыдиться. *Чим мудрий встидається, тим дурний пишається.* Ном. № 6177.

Устиджати, -джаю, -єш, сов. в. **устиди́ти, -джу, -диш,** *гл.* Стыдить, пристыдить. *Стала його устиджати.* Чуб. V. 582.

Устиди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* Устыдиться, постыдиться. *Да познають і встидяться що ти, Боже, моя поміч.* К. Псал. 200.

Устидли́вий, -а, -е. Стыдливый. Желех.

Устидливість, -вости, *ж.* Стыдливость. Желех.

Усти́дно, *нар.* Стыдно. *Дружці встидно стало.* Грин. III. 507.

Устилати, -лаю, -єш, *гл.* = **Устеляти.** *Зеленим барвінком камінь устилати.* Макс.

Устилатися, -лаюся, -єшся, *гл.* = **Устелятися.**

У́стілка, -ки, *ж.* Стелька (въ сапогѣ). Кромѣ кожаной крестьяне кладуть устілку еще и изъ соломы. Чуб. VII. 419. *Ой тим же я не прийшов, що чорт-має підошов; у батьківських стидко, бридко, а в матерніх не схотілось, що устілки волочились.* Нп. *Устілкою жінчиною його дражнили.* Грин. II. 165. Ум. **У́стілочка.**

Устіль, *нар.* Сполна. *Кухву горілки вишинкуй, а гроші панам оддай устіль.* Васильк. у.

У́стка, -ток, *с. мн.* Ум. отъ **уста.**

У́стне, *нар.* Словесно.

У́стній, -я, -є. Устный, словесный. *Устня мова з науки. К.* (О. 1862. III. 29).

Устодо́лити, -лю, -лиш, *гл.* Сдѣлать плохо. *Там як устодоле хліб, так задавишся і не проковтнеш, сказано й зажерти не можна.* Лебед. у.

Устодо́литися, -люся, -лишся, *гл.* Установиться (о погодѣ). *Дощі й непогоди: не устодолиться ніяк.* Васильк. у. *Швидко місяцеві кватиря, — може устодолиться.* Черк. у.

Устой, *нар.* Стоймя. *Огорожен дошками встой.*

У́стонька(ки), -ньок, усточка(ки), -чок, *с. мн.* Ум. отъ **уста.**

Устояти, -то́ю, -їш, *гл.* Устоять. *Ніхто на ногах не встоїть.* Рудч. Ск. I. 64.

Устоятися, -то́юся, -їшся, *гл.* Устояться, отстояться. *Вода в решеті не встоїться.* Ном. № 2715. *Прихожу я до Дунаю, аж сколочено воду. Постояла молода, поки встоялась вода.* Грин. III. 357.

Устрахнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Испугаться.

Устрашати. См. **Устрашувати.**

Устрашувати, -шую, -єш, сов. в. **устрашити, -шу, -шиш,** *гл.* Стращать, устрашать, устрашить. *То було встрашували людей, що, мовляв, не беріть землі, — бо облог великий буде.* Черн. г.

Устрашитися, -шуся, -шишся, *гл.* = **Устрахнутися.**

Устрелити, -лю, -лиш, *гл.* Застрѣлить. *Ой як стрелив Бондаренко, — гусарина встрелив.* КС. 1882. III. 537. *Темно, хоч в око встрель.* Ном.

Устри́гти, устрижу, -жеш, *гл.* 1) Отстричь, отрѣзать. 2) Сдѣлать, отхватить. *Він мир вам славний устриже.* Котл. Ен. VI. 59.

Устри́м, -му, *м.* = **Упин.** *Нема встриму вдовиному сину.* Гол. III. 178.

Устрівати, -ваю, -єш, сов. в. **устріти, -ріну, -неш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить.

Устріча, -чі, *ж.* = **Зустріч.** *Тут всі вискочили на встрічу йому.* Рудч. Ск. I. 115.

Устрічати, -ся, -чаю, -ся, -єш, -ся, *гл.* = **Устрівати, -ся.**

Устрічний, -а, -е. Встрѣчный.

Устромити, -ся. См. **Устромляти, -ся.**

Устромляти, -ляю, -єш, сов. в. **устромити, -млю, -миш,** *гл.* 1) Втыкать, воткнуть, вонзить. *З сим словом меч свій устромляв в роззявлений рутульця рот.* Котл. Кн. VI. 90. *Щоб міг, то він би ніж в мене встромив.* Ном. № 9559. *Голки не було де встромити, —* такая тѣснота, давка. Ном. № 827. 2) Вставлять, вставить, опустить куда, всунуть. *Сиділа, ноги устромила в гарячий попіл.* Шевч. 342. *Одіткнув верх, устромив туди пику.* Рудч. Ск. I. 182. *Розпалить люльку і устромить йому в рот.* Стор. I. 64. **Встромити очі в землю**. Потупиться. *Устромила очі в землю і слова не промовить.* Стор. I. 84.

Устромлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **устромитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Воткнуться, вонзиться. *Стріла так і встромилась у печеню.* ЗОЮР. I. 4.

Устрочи́ти, -чу, -чиш, *гл.* Замѣтить, прослѣдить. *Та молодиця і устрочила, который це сказав.* Грин. I. 292.

Устругати, -жу, -жиш, *гл.* Строгать, быть въ состояніи строгать. *Ні стругом не встругати, ні сокирою не врубати.* Грин. I. 237.

Устругнути, -ну, -неш, *гл.* Строгнуть. **Устругнути штуку**. Устроить штуку.

Устрявати, -ваю, -єш, сов. в. **устряти, -ряну, -неш,** *гл.* Вмѣшиваться, вмѣшаться, впутываться. *Де що на добро людям починалось, туди він устрявав зараз.* К. Гр. Кв. 14. *В суєту він не встрявав.* К. Псал. 97.

Устрягти́, -гну, -неш, *гл.* Всунуться, застрять. *Встряг старий у солому по самі пахви.* Св. Л. 303.

Устряти. См. **Устрявати Устугва, -ви,** *ж.* Полоса отрѣзанной кожи, ремень. Шух. І. 292.

Уступ, -пу, *м.* Вступленіе; входь.

Уступати, -паю, -єш, сов. в. **уступити, -плю, -пиш,** *гл.* 1) Вступать, вступить, входить, заходить, зайти, войти. *Половина місяця в хмари вступило.* АД. *Опріч пана, у світлицю ніхто не вступає.* Шевч. 518. *Ніженьками у сінечки вступити. За Марусею Юронько у слідки уступає.* Мет. *Напросив короля, як буде їхати з Хвостова, то щоб і до його вступив.* О. 1862. II. 59. *Уступіте, спасибі вам, до господи.* О. 1861. IV. 119. 2) Выходить, выйти замужъ. *Та пошлю ік батечку: чи звелить мені гуляти, чи за нелюба вступати.* Грин. III. 81. **Уступити у зако́н**. Жениться. 3) — **у чоботи, у черевики**. Надѣвать (обувь). *Л уступив у чоботи та й вийшов.* Екат. у. (Залюб.). 4) Уступать (въ цѣнѣ). *Уступив, не торгувавшись.* К. Псал. 106.

Уступатися, -паюся, -єшся, сов. в. **уступитися, -плюся, -пишся,** *гл.* Вмѣшиваться, вмѣшаться. *Тут уже царь уступився: «Оддай, — каже, — дочко!»* Рудч. Ск. II. 113.

Уступне, -ного, *с.* Взносъ при вступленіи въ какое-ниб. организованное общество.

Уступний, -а, -е. Вступительный. **Уступне письмо**. Запродажная запись. Харьк.

Устьобнути, -ну, -неш, *гл.* Стегнуть. *Встьобнув лозиною.*

Устя, -тя, *с.* Устье (рѣки). Стор. II. 142.

Устяж, *нар.* Цугомъ.

Усувати, -ваю, -єш, сов. в. **усунути, -ну, -неш,** *гл.* Вдвигать, вдвинуть.

Усуватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **усунутися, -нуся, -нешся,** *гл.* 1) Вдвигаться, вдвинуться. 2) Входить, войти протискиваясь. (На весілля) *всунувсь в сіни, вбрався в хату.* Мкр. Н. 26.

Усуджувати, -джую, -єш, сов. в. **усуди́ти, -джу, -диш,** *гл.* Присуждать, присудить. *Усудити кому кару.* Вх. Лем. 401.

Усукати, -чу, -чеш, *гл.* Ссучить *Ой устав, устав, три свічки всукав.* О. 1861. XI. Свид. 57. *Бурлак свічки до церкви не всуче.* Ном. № 10683.

Усунути, -ся. См. **Усувати, -ся.**

Усупроти́витися, -влюся, -вишся, *гл.* Воспротивиться, устоять противъ чего. *І я замолоду не усупротивилась проти чорних очей.* Г. Барв. 882.

Усуціль, *нар.* Цѣликомъ, вполнѣ.

Усуши́ти, -шу, -шиш, *гл.* Насушить, осушить.

Усушок, -шка, *м.* Давнее, отчасти высохшее уже яйцо. *У мене яйця свіжі пилипівські, а на возах бо-зна-колишні, всушки.* Переясл. у.

Усхнути, -ну, -неш, *гл.* = **Усохнути.**

Усцикати, -каю, -єш, сов. в. **усцяти, -цю, -ци́ш,** *гл.* Обмачивать, обмочить (уриною).

Усцикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **усцятися, -цюся, -цишся,** *гл.* Обмачиваться, обмочиться (уриною).

Усь! *меж.* для натравливанія собаки. Вх. Лем. 476.

Усьогосвітній, -я, -є = **Усесвітній.** *Всьогосвітнє горе.* К. Дз. 215. *Нехай наших гасителів поб'є всьогосвітній сором.* К. XII. 137.

Усьорбати, -баю, -єш, *гл.* Хлебнуть, втянуть въ ротъ жидкаго. *Брат лиш єдну лижку всьорбав.* Гол.

Усюди, *нар.* Всюду, вездѣ. *Гроші всю ди хороші.* Употребляется иногда какъ существительное: всевозможныя мѣста. *Метнеться по всіх усюдах.* Рудч. Ск. II. 164. *З усіх усюд народу йде.* Шевч. 558. *Як стане нас один тальян по усюдах водити.* Федьк.

Усюсінький, -а, -е = **Усісінький.** Желех.

Усюсінько, *нар.* = **Усісінько.**

Усюсічкий, -а, -е = **Усюсінький.** Шейк.

Усюсічко, *нар.* = **Усюсінько.**

Усюський, -а, -е = **Усюсінький.** Шейк.

Усюсько, *нар.* = **Усюсінько.** *Покрова усюсько похова.* Ном. № 494.

Усюсятися, -сяюся, -єшся, *гл.* = **Усцятися.** (Дѣтск.).

I. Усяк, усякий, -а, -е, *мѣст.* Каждый, всякій. *Всяк чоловік не без гріха.* Ном. № 98. *Як в чоловіка хліба єсть достаток, то в нього в дому всякий буває статок.* Ном. № 1362. **По всяк час**. Всегда.

II. Усяк, *нар.* = **Усяково.** *Давай її лаяти, ганити, усяк її проклинати.* Г. Барв. 369.

Усякати, -каю, -єш, сов. в. **усякнути, -ну, -неш,** *гл.* О жидкости: проходить, пройти (въ землю и пр.). быть всасываемымъ землею.

Усякий. См. **Усяк.**

Усяково, *нар.* Всячески. О. 1861. IV. Словарь.

Усячина, -ни, *ж.* Всячина. *В притузі треба знать усячину і дороги щоб не питаться.* Ном. № 5839. *Пошли вам, Боже.... всячину.* Ном. № 11608. *Пан служив десь, і йому прислали з дому всячини.* Ном. № 1545 (одм.). Ум. **Усячинка.**

Утаборитися, -рюся, -ришся, *гл.* Укрѣпиться въ лагерѣ. *Втаборились сіромахи. Потоцького ждучи.* К. Досв. 15.

Утаїти, -ся. См. **Утаювати, -ся.**

Уталапатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Впутаться. *Вталапався в діло, та й сам не рад.* 2) Обрызгаться грязью.

Уталашитися, -шуся, -шишся, *гл.* Утихнуть, стихнуть. (Угор.).

Утанажити, -жу, -жиш, *гл.* Изморить, утомить до крайности. *Сіла вона на його і давай гонить аж до світа, і утанажила так, що ледві додому вернувсь та 'дно стогне.* Грин. I. 285.

Утанажитися, -жуся, -жишся, *гл.* Измучиться, утомиться. *Покіль зійшов на ту гору, то так утанажився.* Переясл. у.

Утарабанити, -ню, -ниш, *гл.* Втащить, вбросить. *Втарабанили б у воду.* Мнж. 132. *Втарабанила вона в діжу і житного* (борошна). Мнж. 98.

Утаскатися, -каюся, -єшся, *гл.* Залѣзть, влѣзть. *Учора я в болото втаскалася.* Зміев. у. *Поставив чоловік під Великдень вершу, а у неї та утаскавсь чорт.* Мнж. 121.

Утасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Влѣзть, залѣзть, втиснуться, забраться. *А ти чого сюди втасувався?* Волч. у.

Утаїти, -ся. См. **Утаювати, -ся.**

Утаювати, утаюю, -єш, сов. в. **утаїти, утаю, -їш,** *гл.* 1) Утаивать, утаить. *Що він тобі буде казати — не втаюй від мене.* Мир. Пов. II. 75. *Шила в мішку не втаїш.* Ном. 2) Удерживать, удержать. *Один такий був здоровий, що духом уб'є чоловіка. Як пішов причащатися та духу не втаїв, то трохи священник не впав навзнак.* ЗОЮР. I. 163.

Утаюватися, утаююся, -єшся, сов. в. **утаїтися, утаюся, -їшся,** *гл.* Утаиваться, утаиться, скрываться, скрыться. *Постав я тайно, а од тебе не утаїлись мої кості.* К. Псал. 311.

Утверджувати, -джую, -єш, сов. в. **утвердити, -джу, -диш,** *гл.* Утверждать, утвердить, укрѣпить. *Утвердив ти мою долю мов ту гору серед моря.* К. Псал. 66.

Утверджуватися, -джуюся, -єшся, сов. в. **утвердитися, -джуся, -дишся,** *гл.* Утверждаться, утвердиться, укрѣпиться. *Словом, помислом Господнім небо утвердилось.* К. Псал.

Утворити, -рю, -риш, *гл.* 1) Сдѣлать, создать, сотворить. *Не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти.* Рудч. Ск. II. 169. *Над усім його поставив, що рука твоя втворила.* К. Псал. 15. 2) Отворить. *Наймолодша* (сестра) *ліску втворила.* Гол.

Утворний, -а, -е. Стройный, красивый. *Ой ти, хлопче, ти утворний, люблю твої очі чорні.* Гол. I. 260.

Утеклий, -а, -е. Убѣжавшій, бѣглецъ. *Я ж не втеклий, я ж свій чоловік, і сам прийду, — чого мене вести по вулиці.* Новомоск. у.

Уте́ком, *нар.* Убѣгая, на утекъ, бѣгомъ. *А вона баче, шо лихо, та втеком од нього, та втеком, — та й утекла.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Утекти. См. **Утікати.**

Утелепати, -паю, -єш, *гл.* Понять, сообразить.

Утелющити, ся. См. **Утелющувати, -ся.**

Утелющувати, -щую, -єш, сов. в. **утелющити, -щу, -щиш,** *гл.* 1) Всучивать, всучить, навязывать, навязать, дать. *Ой казав ти, вражий сину, що гарбуз не доріс, — як я тобі втелющила, то ти ледве доніс.* Грин. III. 680. 2) Втаскивать, втащить.

Утелющуватися, -щуюся, -єшся, сов. в. **утелющитися, -щуся, -щишся,** *гл.* Влѣзать, влѣзть, забираться, забраться.

Утемніти, -нію, -єш, *гл.* Ослѣпнуть. *Утемнів чогось віл; як би полуда, то я вмію здирати полуду, а то ні.* Каменец. у.

Утеня, -няти, *с.* Утенокъ. *Плавле утеня, плавле сіреє.* Мет. 149.

Утеребити, -блю, -биш, *гл.* 1) Вложить, всунуть. *Утеребив Бог душу як у пня.* Ном. № 2915. *Втеребила в пісок жовтий старі сині руки.* Шевч. 24. 2) Всучить, дать. *Комусь* (землемѣръ) *утеребив таку пайку, що нічого тобі не вроде.* Черк. у. *Козаку бідному нетязі коновку в руки втеребила.* Мет. 379.

Утеребитися, -блюся, -бишся, *гл.* Взлѣзть, взгромоздиться, забраться во что. *Позволь собаці лапу на стіл покласти, то він і цілий втеребиться.* Ном. № 2841. *Чого се ти утеребився в льох?* О. 1862. I. 31.

Утересуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Затесаться, забраться.

Утерпіти, -плю, -пиш, *гл.* Удержаться, утерпѣть. *Ой не втерплю — заспіваю.* Ном. № 14007. *А дочка не втерпіла, в рік прилетіла.* Мет. 256.

Утерти, -ся. См. **Утирати, -ся.**

Утеряти, -ряю, -єш, *гл.* Утратить, потерять, лишиться. *Та втеряла вчора вечір, втеряю й тепера.* Мет. 98. *Свою красоньку втеряла.* Макс.

Утеча, -чі, *ж.* = **Утік.** Желех.

Утечи, -чу, -чеш, *гл.* = **Утекти.** *Чоловік не годен своїй долі утечи.* Федьк.

Уте́чище, -ща, *с.* Убѣжище. *Ти, втечище моє, спасеш мене в тісноті.* К. Псал. 72.

I. Утикати, -каю, -єш, сов. в. **уткнути, -кну, -неш,** *гл.* 1) Втыкать, воткнуть, водружать, водрузить, вонзать, вонзить. *Не втикай тут тички. 1 просто в рот кинжал уткнув.* Котл. Ен. V. 50. 2) Только сов. в. **— кого чим**. Ткнуть. *Мене неначе ножем уток.* Федьк.

II. Утикати, -каю, -єш, сов. в. **уткати, утчу, -чеш,** *гл.* 1) Вставлять, вставить въ ткань во время тканья, воткать. 2) Только сов. в. Соткать извѣстное количество. *Учора як воно* (дитина) *успалосє, то так довго спало: цілу губку я уткала.* Черн. у.

Утикатися, -каюся, -єшся, сов. в. **уткатися, утчуся, -чешся,** *гл.* Уменьшаться, уменьшиться при тканьѣ. **Уткалося полотна 5 арш**. Послѣ тканья полотно на 5 арш. стадо короче, чѣмъ была основа. Констан. у.

Ути́на, -ни, *ж.* = **Утка.** *Ой, десь моя дитина, як на морі утина.* Чуб. V. 461.

Утинати, -наю, -єш, сов. в. **утнути и утяти, утну, -неш,** *гл.* 1) Отрѣзывать, отрѣзать, урѣзывать, урѣзать, надрѣзывать, надрѣзать, отрубить, надрубить. *Аркан втяли, коня взяли.* АД. I. 135. *Десять разів міръ, а раз утни.* Посл. *Не тримай з панами спілки, бо як твоє довше, то втнуть, а як коротше, то натягнуть.* Ном. № 1207. **Утя́ти до гапликі́в**. Плохо сдѣлать, сказать невпопадъ. Ном. № 12469. 2) Только сов. в. Нарубить, срубить извѣстное количество. *Підіть ви. братоньки, сосноньки втніть, аби наш коровай красно ся впік.* Гол. IV. 313. 3) Только сов. в. Нанести ударъ, попасть выстрѣломъ. *Не втнеш, Аврааме, Ісаака, бо порох замок.* Ном. № 5456. *Не втнеш Каїн, Абля, бо тупая шабля.* Ном. № 5458. 4) Только сов. в. Сдѣлать, смастерить. *Великі роблять без грошей те, що малі не втнуть за гроші.* Ном. № 13953. *Утяла мама милая, що й на світ стидно.* Ном. № 7570. *Ей нуте, косарі, бо нерано почали! — Хоть нерано почали, та багато утяли.* Мет. 314. *Молебень же втяли Еолу.* Котл. Ен. IV. 12. **Утяв дядя на себе глядя** — плохо сдѣлалъ; то-же значеніе: **Утяла, аж пальці знати**. Грин. I. 244. 5) Только сов. в. Запѣть, заиграть съ жаромъ. *Утни, батьку, щоб нехотя на ввесь світ почули.* Шевч. 47. *З кишені витягнув сопілку, да як утне!* Греб. 373. 6) Только сов. в. Понить, догадаться. *Язиком дивним нам сокочуть, і ми їх мови не втнемо.* Котл. Ен. IV. 27. *Мабуть підсудок? — Ні! — Так лев? — Ні! — Так мішок з дукатами? — Ні, ні! — Так папорті цвіток? — Але ж! — Так з нами хрестна сила, мабуть вона полубіса вродила. — Не втяв.* Греб. 373.

Утинок, -нку, *м.* Отрубокъ, обрубокъ. НВолын. у. Шух. I. 96. Вас. 14 7.

Утирало, -ла, *с.* Полотенце. Вх. Зн. 74.

Утирання, -ня, *с.* Утираніе. Ум. **Утиранньячко.** *Вода на вмиваннячко, хусточка на втиранннячко.* Макс.

Утирати, -раю, -єш, сов. в. **утерти, утру, -реш,** *гл.* 1) Утирать, утереть, обтереть (лицо и его части). *Утри мої смажні уста, а сахарні і сам утру.* Ном. № 2315. *Не втирайте ж мої сльози, нехай собі ллються.* Шевч. 6. **Утерти но́са**. а) Вытереть носъ. б) Проучить, задать хорошенько, срѣзать. Ном. № 3486. Стор. М. Пр. 27. 2) **— пря́жу** = **Відмащувати, відмастити.** Угор. МУЕ. III. 24. 3) Только сов. в. Истолочь, смолоть

извѣстное количество (сахару, соли, зеренъ). *Втри сім'я.* Чуб. **Утерти маку**. Кромѣ прямого значенія: задавать, задать трепку. *Тепер уже не втре мені, як вчора, маку.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). 4) Сбивать, сбить. *І Риму гордого втирає рога.* К. МБ. X. 14. 5) Только сов. в. Выпить. *Не здужав голови звести, поки не випив півквартівки з імбером пінної горілки і кухля сирівцю не втер.* Котл. Ен. II. 13.

Утиратися, -раюся, -єшся, сов. в. **утертися, утруся, -решся,** *гл.* 1) Утираться, утереться, вытереться (о лицѣ и его частяхъ). *Слізоньками умийся, рукавцем утрися.* Макс. 2) Выглаживаться, выгладиться. *Без його сковзалка не втиралась.* Св. Л. 39.

Ути́рач, -ча, *м.* Полотенце для лица. *Рушник-утирач.* Вас. 167.

Ути́рити, -рю, -риш, *гл.* Вбросить, ввалить, втиснуть, втащить. *Втирив у криницю усю сіль.* Мнж. 79. *Дитину в город майстрові на года завдати, мов у яку неволю втирити.* К. (О. 1862. III. 22).

Ути́ритися, -рюся, -ришся, *гл.* Ввалиться, втащиться, втиснуться. *Що б не було на вас, дідусю, важко, як ми вдвох до вас у хату втиримось.* Г. Барв. 191.

У́тирка, -ки, *ж.* = **Відмастка 1.** Угор. МУЕ. III. 24.

У́ти́ск, -ку, *м.* Притѣсненіе, угнетеніе. Шейк.

Утискати, -каю, -єш, сов. в. **утиснути, -сну, -неш,** *гл.* 1) Притѣснять, притѣснить. 2) Втискивать, втиснуть, вдавить, вогнуть во что. *Як ухопить.... царевича, та в мідний тік так по коліна і втисла.* ЗОЮР. II. 52. 3) Только сов. в. Всунуть. *А Солов'їха і свого носа туди таки втисла,* — т. е. вмѣшалась туда. Левиц. ПЙО. 371. 4) Только сов. в. Втащить. *Пішов Денис — сірка втне.* Ном. № 6399.

Утискатися, -каюся, -єшся, сов. в. **утиснутися, -нуся, -нешся,** *гл.* Втискиваться, втиснуться, втереться. *Нащо ти мене дурила, дідько б утисся твоєму батькові.* О. 1862. II. 37.

Ути́скач, -ча, *м.* Притѣснитель, угнетатель. Шейк.

Утиснути, -ся. См. **Утискати, -ся.**

Утихати, -хаю, -єш, сов. в. **ути́х(ну)ти, -хну, -неш,** *гл.* Утихать, утихнуть. *Війна утихла.* Рудч. Ск. I. 108. *Втих вітер.* Єв. Мр. IV. 39.

Утихлий, -а, -е. Утихшій, затихшій, объятый покоемъ. *Подивиться на двері позачинювані, на втихлий двір, постоїть, та й додому вертається.* МВ. II. 139.

Утихомирити, -ся. См. **Утихомирювати, -ся.**

Утихомирювати, -рюю, -єш, сов. в. **утихомирити, -рю, -риш,** *гл.* Успокаивать, успокоить, умиротворить, усмирять, усмирить. *Насилу його втихомирила і положила спать.* Стор. I. 223. *Утихомирь тих проклятих собак.* Чуб. II. 147.

Утихомирюватися, -рююся, -єшся, сов. в. **утихомиритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Успокаиваться, успокоиться, утихать, утихнуть, присмирѣть. *Через тиждень, як все втихомирилось, росказав Дорош хуторянам про сю кумедію.* Стор. II. 61. *Утихомирься, не бурчи.* Котл. Кн. III. 37.

У́тиця, -ці, *ж.* = **Утка.** Мет. 296. *Летить чотирі ущиці.* Чуб. II. 244.

Утишати, -шаю, -єш, сов. в. **утишити, -шу, -шиш,** *гл.* = **Утихомирювати, утихомирити.** *Бог утишив пожар.* Волч. у.

Ути́шка, -ки, *ж.* Затишье.

Утік, утеку, *м.* 1) Бѣгство. *Утік не славен, та пожитечен.* Ном. № 4404. *Ні до втеку гордій шляхті, ні до оборони.* К. Досв. 188. На втіках. Въ бѣгствѣ. 2) Сукровица. Вх. Зн. 73.

Утікання, -ня, *с.* Бѣгство, убѣганіе.

Утіканка, -ки, *ж.* = **Утік.** *Утіканка не славна, але дуже пожиточна.* Чуб. І. 278.

Утікати, -каю, -єш, сов. в. **утекти, -чу, -чеш,** *гл.* 1) Убѣгать, убѣжать. *Утікав перед вовком, а впав на медведя.* Ном. № 1790. *Від напасти полу вріж та втікай.* Ном. № 1758. 2) Втекать, втечь.

Утікацький, -а, -е. Принадлежащій бѣглецу. К. XII. 87.

Утікач, -ча, *м.* Бѣглецъ. ЗОЮР. II. 97. Сим. 74. *Голяк, втікач, приплентач, ланець.* Котл. Кн. IV. 40.

Утікачів, -чева, -ве. Принадлежащій бѣглецу. Шейк.

Утікачка, -ки, *ж.* Бѣглянка.

Утікти́, -чу, -чеш, *гл.* = **Утекти.**

Утілення, -ня, *с.* Воплощеніе.

Утілити, -ся. См. **Утіляти, -ся.**

Утіляти, -ляю, -єш, сов. в. **— утілити, -лю, -лиш**, *гл.* Воплощать, воплотить.

Утілятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **утілитися, -люся, -лишся,** *гл.* Воплощаться, воплотиться.

Утінка, -ки, *ж.* Ум. отъ **утка.**

Утірник, -ка, *м.* Инструментъ для вырѣзыванія **уторів**. Вх. Зн. 71.

Утіснити. См. **Утісняти.**

Утісняти, -няю, -єш, сов. в. **утісни́ти, -ню́, -ниш,** *гл.* Притѣснять, притѣснить.

Утіха, -хи, *ж.* Утѣха, удовольствіе, забава. *Сопілка — вівчареві втіха.* Ном. № 10467. *Утіхи на годину, а біди до смерти.* Ном. № 8787. *Жили одним життям, тішилися однією втіхою, сумували одним сумом.* Мир. ХРВ. 90. Ум. **Утішка, утіхонька.** Шейк. Утішенька. Чуб. V. 131. *Як вирву Я для утішки чотирі орішки.* Мил. 70. *Тобі, бач, усе смішки та втішки.* МВ. (О. 1862. І. 72).

Утічка, -ки, *ж.* 1) = **Утік.** 2) Шовъ, гдѣ доски сбиты **загвідками**. Мнж. 177. 3) **У́тічка**. Вставка (въ деревянный брусъ и пр.). Міусск. окр.

Утішати, -шаю, -єш, сов. в. **утішити, -шу, -шиш,** *гл.* Радовать, обрадовать. *Буду серце твоїм законом утішати.* К. Псал. 275. *Ой як гляну на сідельце, — втішу своє, серце.* Мет. 23.

Утішатися, -шаюся, -єшся, сов. в. **утішитися, -шуся, -шишся,** *гл.* Радоваться, обрадоваться, имѣть удовольствіе. *Ото і недовго вони утішались баранчиком і торбою.* Рудч. Ск. II. 133. *Мати так уже втішається, що не знає вже, що й робити.* Рудч. Ск. II. 94. *Не втішайтесь, мої воріженьки, моїй пригоді.* Мет. 42.

Утішенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **утіха.**

Утішка, -ки, *ж.* Ум. отъ **утіха.**

Утішний, -а, -е. Веселый, пріятный. *Що то за втішні та швидкі тії харьківські молодиці.* Стор. *Такий утішний, гей би мене на сто коней посадив був.* Федьк.

Утішно, *нар.* Весело; радостно, пріятно. *Їй любо було одкривати світ його очім, — утішно думати: з якою натоптаною головою виросте її онуча.* Мир. ХРВ. 30. *Втішно*

було мені добре слово почути. МВ. I. 23. *Грає циган коломийки, втішно всі гуляють.* Млак. 50.

Утка, -ки, *ж.* Утка. *Ой попливи, утко, проти води прудко.* Нп. Ум. **У́точка, утінка, утонька, утіночка.**

Уткати, -ся. См. **II Утикати, -ся.**

Уткнути. См. **I. Утикати.**

У́тлий, -а, -е. 1) = **Вутлий.** *Утлий на мороз.* Мнж. 193. 2) **Утлий**. Плохой. Шух. I. 207.

Утнути. См. **Утинати.**

Утовкмачити, -чу, -чиш, *гл.* = **Утокмачити.** *Розумна жінка чоловіка в біді вирятує, а дурна ще втовкмачить.* Чуб. I. 252.

Утовкти, -чу, -чеш, *гл.* Утолочь.

Утовш, утовшки, *нар.* Вт. толщину. *Який вдовж, такий втовш.* Лебед. у.

Утоді, *нар.* = **Тоді.** *Як єсь втоді співала, кед єсь сина колисала.* Гол. I. 172.

Утокмачити, -чу, -чиш, *гл.* Втиснуть, випхнуть.

Утокми́ти, -млю, -миш, *гл.* 1) Устроить, пристроить. *Насилу ми його втокмили* (на службу). Екат. у. 2) Устремить. *На стелю очі утокмила.* Мирг. у.

Утокми́тися, -млюся, -мишся, *гл.* Устроиться, пристроиться. *Утокмився з двома парами на пастьбу.* Волч. у.

Уто́литися, -люся, -лишся, *гл.* Удовлетвориться. *Ото їсть! ніяк не в)политься. Ото реготить! ніяк не виголиться.* НВолын. у.

Утолочити. См. **Утолочувати.**

Утолочувати, -чую, -єш, сов. в. **утолочити, -чу, -чиш,** *гл.* Вытаптывать, вытоптать, утаптывать, утоптать. *Коні втолочили траву.*

Утома, -ми, *ж.* Утомленіе, усталость. *Утомилась би Мар'яна, — утоми не чує.* Шевч. 276.

Утомити, -ся. См. **Утомляти, -ся.**

Утомний, -а, -е. Утомительный.

Утомляти, -ляю, -єш, сов. в. **утомити, -млю, -миш,** *гл.* Утомлять, утомить. *Спочивають добрі люде, що кого втомило.* Шевч. 77, *Коні вороненькі ноги утомили.* Шух. I. 199.

Утомлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **утомитися, -млюся, -мишся,** *гл.* Уставать, устать, утомиться. *Ісус, утомившись у дорозі, сидів на криниці.* Єв. I. IV. 6. *Сирота втомився, на тин похилився.* Нп.

Утонути, -ну, -неш, *гл.* = **Утопнути.** *Плив, плив, та на березі й утонув.* Ном. № 1826. *Правда і в морі не втоне.* Ном. № 6685.

Утонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **утка.**

Утопати, -паю, -єш, сов. в. **утопнути, -пну, -неш,** *гл.* Утопать, утопнуть, тонуть, утонуть. *Як утопає, сокиру дає, а як порятують, і топорища жалує.* Ном. № 2333.

Утопити, -плю, -пиш, *гл.* Утопить, потопить. *Коли б мене сяя хуртовина злая в морі не втопила.* Нп. *Утопив свій маєток в животі.* Ном. № 11715. **Утопити го́лову**. Выйти замужъ за нелюбимаго, по принужденно, жениться такимъ же образомъ. *Судять мене сусідоньки, що я заміж не пішла.... Не хочеться за ледащо втопить головочки.* Грин. III. 195. *Благочинніш добре знав, що жениха не знайдеться, бо всі знали Касю, а мав надію, що архирей.... скаже кому женитись, то хто небудь і втопить свою голову.* Св. Л. 128.

Утопитися, -плюся, -пишся, *гл.* 1) Утонуть, потонуть. *Від диму закоптилася, від води замочишся, а часом і зовсім утопишся.* Ном. № 5994. 2) Утопиться. *Чорні брови маю, да й не оженюся, хиба піду до річеньки, з жалю утоплюся.* Мет.

Утоплена, -ної, *ж.* Утопленница. Шевч.

Утоплений, -ного, *м.* Утопленникъ.

Утопленик, -ка, *м.* Утопленникъ. *Ховаючи втопленика, поливають його водою — щоб дощ був.* Ном. № 290.

Утоплий, -а, -е. Утонувшій. Павлогр. у.

Утоптати. См. **Утоптувати.**

Утоптувати, -тую, -єш, сов. в. **утоптати, -пчу, -чеш,** *гл.* Утаптывать, утоптать. *У топтала стежечку через яр.* Шевч. 486.

Уторгувати, -гую, -єш, *гл.* Наторговать, выручить. *Продавала бублики козакам, вторгувала, серденько, п'ятака.* Шевч. 486.

Уторжитися, -жуся, -жишся, *гл.* Выручиться. *А що, карбованців п'ятдесят уторжилось, чи нії* Лебедин. у.

Утори, -рів, *ж.* Желобокъ на краяхъ бочки, въ который вставляютъ дно. **Слабий, слабкий на вто́ри**. а) Не умѣющій удержать въ себѣ газовъ. б) Несдержанный. *Богині в гніві ті оке баби і так же на утори слабі.* Котл. Ен. VI. 13. *Бабка на утори слабка.* Ном. № 12409. — **розійшлися**. Навонялъ. — **розсо́хлися**. Умочился.

Утори́цею, *нар.* Вдвое. *Усі віддали йому вторицею.* Харьк.

Уторік, *нар.* = **Торік.** *А!... ви знов у горох!... як уторік.* Св. Л. 140.

Уто́рливий, -а, -е.? *Вторлива Ганна — то в'яне, то гарна.* Ном. № 3187.

Уто́рник, -ка, *м.* = **Утірник.** Вх. Зн. 74.

Уторопати, -паю, -єш, *гл.* Понять, взять въ толкъ. *Я щось не второпав, що він співав про гайдамаків.* Шевч. 156.

Уторо́пити, -плю, -пиш, *гл.* **очі**. Уставить глаза. *Очі второпать на неї.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Уторувати, -рую, -єш, *гл.* Уѣздить, укатать, прогорить. *Вторований шлях.*

Уточити. См. **Уточувати.**

Уто́чувати, -чую, -єш, сов. в. **уточити, -чу, -чиш,** *гл.* 1) Нацѣживать, нацѣдить, наточить извѣстное количество. *Меду та оковитої горілки вточила. Ренського вточіте.* Мкр. Н. 31. *Піди, хлопку, до лідниці та уточи пива.* О. 1862. IX. 3. 2) Вонзать, вонзить. *Вточив в нею сокироньку — задав єї муки.* Гол. I. 57.

Уточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **утка.**

Утрактувати, -тую, -єш, *гл.* Угостить.

Утрапен, утрапний, -а, -е. ? *Бог хоч не втрапен, так улучен.* Ном. № 47.

Утрапити. См. **Утрапляти.**

Утрапляти, -лаю, -єш, сов. в. **утрапити, -плю, -лиш,** *гл.* Попадать, попасть, найти дорогу. *Гуси, гуси! зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому.* Ном. № 327.

Утрата, -ти, *ж.* 1) Потеря; утрата. *Вона мені про мою втрату нагадала.* Г. Барв. 229. 2) Убытокъ. *Загуде, заклекоче вода, ламаючи містки, зносячі хисткі перепони, несучи за собою людім шкоди та втрати.* Мир. Пов. II. 41. 3) Расходы, издержки. *Більша втрата, як дохід.* Ном. *Настуню-дитинонько! Викупи собі колісцяточка не за велику втрату, — за горілочки кварту.* Грин. III. 528. Ум. **Утра́тка.** *Велика втратка на дорогу.* Харьк. г.

Утратити, -ся. См. **Утрачати, -ся.**

Утратний, -а, -е. Убыточный. Шейк.

Утрачати, -чаю, -єш, сов. в. **утратити, -чу, -тиш,** *гл.* Терять, потерять, утрачивать, утратить. *Житя своє втрачу.* Гол. *Не лізь у чуже, щоб не втратив своє.* Посл. *Лиха година, як убогий утрате корову, а багатий дитину.* Ном. № 13494.

Утрачатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **утратитися, -чуся, -тишся,** *гл.* Издерживаться, издержаться, потратиться; понести убытокъ, *Що дав? — Сім кіп! — А за що продав? — За п'ять кіп! — Нащо ж так багато втратився?* Ном. № 10570. *І навіщо во ни на того коня втрачаються? Приїздіть же, будьте ласкаві, щоб нам не прийшлось даремне втратитись.*

У́треня, -ні, *ж.* Утреня, заутреня. Ном. № 11216.

Утрейтє, утретє, *нар.* Въ третій разъ. *Приходить іще утрете.* Єв. Мр. XVI. 41. *Втретє випить треба.* Шевч. 16.

Утриконь, *нар.* Тройкой лошадей. *Найтичанка запряжена утриконь строкатими.* Стор. I. 233.

Утримати, -ся. См. **Утримувати, -ся.**

Утримувати, -мую, -єш, сов. в. **утримати, -маю, -єш,** *гл.* 1) Удерживать, удержать. 2) Содерживать, содержать. *Аби но виживитися та утримати свою родину.* Гн. II. 24.

Утримуватися, -муюся, -єшся, сов. в. **утриматися, -маюся, -єшся,** *гл.* Удерживаться, удержаться. *Сам ніяк не може утриматися од сміху.* О. 1.862. I. 40.

Утрійний, -а, -е. Ядовитый. Вх. Зн. 74.

Утро́ба, -би, *ж.* 1) Утроба, животъ. Ном. № 9103. 2) Дитя въ зародышѣ. *І утроби нема — Бог милував.* Козел. у. 3) Поносъ (когда хотять выразиться вѣжливо). Лохвиц. у. *А шо ж, у дитини утроба є?* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Утро́є, *нар.* Втрое. *Вдвоє, втроє б витерпіла за єдине слово.* Шевч. 190. *Не плети кісоньки утроб.* Нп.

Утроїти, -рою, -їш, *гл.* Утроить. *Запорозці утроїли своє військо.* Стор. М. Пр. 89.

Утропі, *нар.* Слѣдомъ.

Утрощи́ти, -щу, -щиш, *гл.* = **Утокмачити.** *Та як бехнуло, то аж трохи не на три цалі у землю мене втрощило.* МВ. (КС. 1902. X. 156).

Утруднити. См. **Утрудняти.**

Утрудняти, -няю, -єш, сов. в. **утруднити, -ню́, -ниш,** *гл.* Затруднять, затруднить. Желех.

Утрунок, -нку, *м.* = **Тлунок.** Лубен. у.

Утрупатися, -паюся, -єшся, *гл.* Привыкнуть. Шух. I. 112.

Утрусити, -шу, -сиш, *гл.* Стряхнуть немного чего. *Втрусити грушок.*

Утрутити, -ся. См. **Утручати, -ся.**

Утручання, -ня, *с.* Вмѣшательство. Хай *розійдуться, коли судилось, та без мого втручання до них.* Г. Барв. 539.

Утручати, -чаю, -єш, сов. в. **утрутити, -чу, -тиш,** *гл.* Толкать, вталкивать, втолкнуть. *Ой приведи до річеньки, а не втручай в воду.* Нп. *В танці два кінці: або сам упадеш, або тебе втрутять — а все наб'єшся.* Ном. № 12477. *Не можуть ніяк її до сіней утрутити.* Грин. III. 508.

Утручатися, -чаюся, -єшся, сов. в. **утрутитися, -чуся, -тишся,** *гл.* Вмѣшиваться, вмѣшаться. *Бороню тобі, князю, втручатись в наші справи.* К. ЧР. 346.

Утрясти, -су, -сеш, *гл.* Уѣхать, убраться. *Може ще доведеться утрясти з Кам'янця.* Св. *Л.* 226. *Паніматка не любила ляхів, і вони се добре знали, то не пройшло й година часу, як утрясли.* Св. *Л.* 121.

Утрястися, -суся, -сешся, *гл.* Убраться, убѣжать. *Вони як чкурнули, — утряслись! А він подививсь тільки вслід, та й з тим і вернувсь.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Утуга, -ги, *ж.* = **Туга.** *На чужім краю є що їсти й пити, тілько серцю втуга, — ні з ким вогорити.* Грин. III. 397. *Яка ж мені за тобою втуга великая.* Грин. III. 219.

Утулити, -ся. См. **Утуляти, -ся.**

Утуляти, -ляю, -єш, сов. в. **утулити, -лю, -лиш,** *гл.* Вмѣщать, вмѣстить, вкладывать, вложить. *Утулив Бог душу як у пень.* Ном. № 2915.

Утулятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **утулитися, -люся, -лишся,** *гл.* Вмѣщаться, вмѣститься, помѣститься. *Така мала хата, що вся сем'я насилу втулилася.*

Утушковувати, -вую, -єш, сов. в. **утушкувати, -кую, -єш,** *гл.* Кутать, закутывать, закутать.

Утушковуватися, -вуюся, -єшся, сов. в. **утушкуватися, -куюся, -єшся,** *гл.* Кутаться, закутываться, закутаться. *Наділа корсет, кожушину й свиту: і на щоб так утушковуватись.* Харьк.

Утьоком, *нар.* = **Навтек.**

Утюпкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Устать отъ ходьбы, отъ толкотни, отъ работы, связанной съ ходьбой. Уманск. у.

У́тя, уті, *ж.* Дѣтск. утка, уточка. О. 1861. VIII. 8.

Утя, утяти, *с.* Утенокъ. *Росте, як утя на воді.* Ном. № 8610. *Летить стадо утят.* Рудч. Ск. II. 34. Ум. **Утятко.**

Утяга́ти, -гаю, -єш, сов. в. **утягти, -гну, -неш,** *гл.* 1) Втягивать, втянуть. 2) Притягивать, притянуть (связывая). *Наклали їх, як снопів на віз і втягли рублем.* Грин. II. 232. *Поможи мені втягти гарбу, бо сам не втягну ніяк.* Новомоск. у.

Утягатися, -гаюся, -єшся, сов. в. **утягтися, -гнуся, -нешся,** *гл.* Втягиваться, втянуться.

Утягувати, -гую, -єш, *гл.* = **Утягати.** *Той рубель, що снопи утягають.* Чуб. II. 11.

Утягуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* = **Утягатися.**

Утяжіти, -жію, -єш, *гл.* Сдѣлаться тяжелымъ, труднымъ (о грязной дорогѣ). *Дорога втяжіла.* Каменец. у.

Утямити, -млю, -миш, *гл.* Сообразить, понять. *Не втямив з ляку, де б сховався.* Гліб. *Ви роскажіть мені, з чого і як скоїлось ваше лихо, — нехай я усю подрібницю втямлю.* МВ. (КС. 1902. X. 150).

Утямки, *нар.* Памятно. *Чи втямки тобі, як ми втікали з Брацького на Запорожже?* Шевч. 303. *Довго буде вам втямки.* Котл. Ен. VI. 6. Утямки датися. Дать себя помнить.

Утяти. См. **Утинати.**

У́тятина, -ни, *ж.* Утиное мясо. Чуб. II. 443. Ум. **У́тятинка.**

У́тятко, -ка, *с.* Ум. отъ **утя.**

Ух! *меж.* Ухъ, ахъ! *Ух, — каже, — як там холодно.* Ном. № 642.

Ухабнути, -ну, -неш, *гл.* Стащить, украсть. Мнж. 193.

У́хання, -ня, *с.* Крики: ухъ!

Ухань, -ня, *м.* = **Вухань.** Рк. Левиц.

У́хати, ухаю, -єш, одн. в. ухнути, -ну, -неш, *гл.* Кричать, крикнуть: ухъ! *Плачеш, плачеш, та й ухнеш.* Ном. № 2397.

Ухатий, -а, -е = **Вухатий.** Гол. III. 462.

Ухач, -ча, *м.* = **Ухань.** Шейк.

Ухвалити. См. **Ухвалювати.**

Ухвалювати, -люю, -єш, сов. в. **ухвалити, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Восхвалять, восхвалить. *Бог с'єтого не ухвалив.* Шух. І. 215. 2) Находить, найти хорошимъ. *Мені доброго молодецького коня купила, которого моя душа влюбила та ухвалила.* КС. 1882. XII. 513.

Ухвати́ти, -чу, -тиш, *гл.* = **Ухопити.** *Вовк ухватив дитину і несе.* Рудч. Ск. II. 13. *Біжить же він гайним пеклом, вхвативши смутку.* Грин. III. 141.

Ухвати́тися, -чуся, -тишся, *гл.* = **Ухопитися.** *Ухватився, як реп'ях.* Ном. № 2745.

Ухво́ськати, -каю, -єш, *гл.* = **Забовтати, задріпати.** *Червона плахточка на ній. та така ухвоськана.* Г. Барв. 376.

Ухекати, -каю, -єш, *гл.* 1) Утомить, уморить. *Так ухекає того* (товариша-молотника), *що мусить і шапку геть.* Сим. 198. 2) Сожрать. *Собаки ухекали кляті.* Екат. у.

Ухекатися, -каюся, -єшся, *гл.* Устать, запыхаться, тяжко дышать отъ усталости. *А як вхекається, — «годі вже,» кажуть, — «тобі, гаспиде! наші й батьки було: б'ються-б'ються, та й оддихають».* Сим. 212.

У́хи, ухів, *мн.* Вздохи, оханье. *Справляє сердега ухи да охи.* Рудч. Ск. І. 77. Ухибити, блю, биш, *гл.* 1) Дать промахъ, промахнутися. 2) Взять часть; взять часть незамѣтно, украдкой. *Можна і від карасину ухибить грошей на сіль, добренько поторгувавши сь* (за керосин), *або менше взявши.* Новомоск. *у. І я бачив той хворост у дворі в К., але щоб К. міг той хворост як небудь перенести або ухибить, то він того зробить не міг.* Новомоск. у. *Таки, признатися, з мірку жита в старого вхибила* (нишком). Зміев. у. 3) Потерять. *Ой кого я та й любила, того-м ухибила.* Kolb. II. 174.

Ухибитися, -блюся, -бишся, *гл.* Укрыться въ сторону, уйти. *Пужар* (у степу) *з великим вітром розійдеться широко, горить страшно, вхибиться ніде, то добрі чабани, одпалюються так....* О. 1862. V. Кух. 31.

Ухили́ти, *ся.* См. **Ухиляти, -ся.**

Ухильнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Однокр. в. отъ **ухилятися**. Уклониться. *Хотів тьопнути одного иного, але той ухильнувсь від кийка.* Чуб. II. 665.

Ухиляти, -ляю, -єш, сов. в. **ухили́ти, -лю, -лиш,** *гл.* 1) Наклонять, наклонить. 2) Отклонять, отклонить. 3) Пріотворять, пріотворить. *Скоро Дороги двері вхилив, зараз Стефан в серце стрілив.* Лукаш. 115. *Єдні двері вже утворив, а другії лиш ухилив.* Гол. І. 154.

Ухилятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **ухилитися, -люся, -лишся,** *гл.* Уклоняться, уклониться. *Шукали його вхопити, і вхиливсь од рук їх.* Єв. І. X. 39. *Плигав, вертівся, ухилявся.* Котл. Ен. VI. 26.

Ухисти́тися, -щуся, -стишся, *гл.* 1) Защититься. *Вхистився від дощу під деревом.* 2) Умудриться, изловчиться. *Ухистився так злізти на полицю, що й руками ні за що не брався.* Грин. і. 286.

Ухитнутися, -нуся, -нешся, *гл.* 1) Пошатнуться. 2) Уклониться, отшатнуться, освободиться изъ рукъ. *Хотів бігти, — не зміг ухитнутись з її ручок зомлілих.* МВ. (О. 1862. I. 83).

Ухитритися. См. **Ухитрятися.**

Ухитрятися, -ряюся, -єшся, сов. в. **ухитритися, -рюся, -ришся,** *гл.* Ухищряться, ухищряться. *Сказилось серце їх і стали ненавидіть і ухитрятися проти рабів Господніх.* К. Псал. 241.

Ухитруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Ухитриться. *Дякуй своїй матері, що так мудро вхитрувалася.* Драг. 225.

Ухід, уходу, *м.* Входь. *Твій вхід і вихід в його буде од нині і довіку певен.* К. Псал.

Ухідчини, -чин, *ж.* Пирушка на новосельи, новоселье.

Ухітний, -а, -е. Охочій, желающій. **Коли вхітний**. Если желаешь. *Кохайтеся, коли вхітні.* МВ. II. 132.

Ухлюпати, -паю, -єш, ухлюстати, -таю, -єш, *гл.* Обрызгать, забрызгать.

Ухлюпатися, -паюся, -єшся, ухлю́статися, -таюся, -єшся, *гл.* Обрызгаться, забрызгаться.

Ухмизувати, -зую, -єш, *гл.* Укрыть **хмизом, бур'яном**. *Ухмизувати курінь, загату.* Мнж. 177.

Ухналь, -ля, *м.* = **Вухналь.** *Не жалуй ухналя, підкову згубиш.* Ном. № 4674. Чуб. VII. 404. Рудч. Чп. 249. **Ухналі кувати**. Дрожать. Ум. **Ухналик.**

У́хнути. См. **Ухати.**

Ухо, уха, *с.* = **Вухо.** *Кругом як в усі. все мовчить.* Шевч. 28. См. **Як у вусі.** 8 ушу. Въ ушахъ. *Так і дзвеніла в мене в ушу пісня. Г.* Барв. 457. Ум. **Ушко, ушечко.**

Уходжати, -джаю, -єш, ухожати, -жаю, -єш, ухождати, -даю, -єш, *гл.* = **Уходити.** *Тоді дуки сребраники у кабак ухождали.* Мет.

Уходжий и ухожий, -а, -е — до кого. Бывающій у кого. *Ти бабусю.... видно до панів уходжа.* Г. Барв. 490.

Ухо́дини, -дин, *ж.* 1) Входъ. 2) = **Ухідчини.** 3) = **Уводини 1.** *Чиї родини, а наші уходини.* Чуб. I. 238.

Уходити. См. **Увіходити.**

Уходити, -джу, -диш, *гл.* Поносить вдоволь одежду. *Ла світі сі не нажили, красно не входили.* Шух. I. 203.

Уходни́й, -а, -е. Куда можно входить. *Влазний і входний погріб.* Міусск. окр.

Ухожати, ухождати. См. **Уходжати.**

Ухопити, -плю, -пиш, *гл.* Схватить. *Кінву-чвертівку в руки вхопи, та в льох убіжи, та вісім бочок мини, а з дев'ятої поганого пива наточи.* ЗОЮР. I. 204. *Ухопили батька, як чорт грішну душу.* Ном. № 2346. *Ухопила його за серце тая чудовная краса.* К. (ЗЮЗО. II. 203). **Ухопив за чесну гриву** — схватилъ за волосы. Ном. 3992. **— як собака обме́тиці, — шилом па́токи**. Потерпѣлъ неудачу. Ном. № 12155, 1814. **Одними рука́ми не вхоплю**. Не въ состояніи всего сама сдѣлать. Г. Барв. 98. **Вхопити тропи**. Попасть на надлежащую, дорогу, а переносно — найтись какъ поступить, собразить; оріентироваться. *Не вхопиш тропи, куди йти.* Мир. ХРВ. 389. *От доля! ніяк не вхоплю тропи.* Г. Барв. 410. *Воно б то й гаразд, та не вхопили тропи, як і що*

треба. Харьк. г. *Якими ж шляхами й куди мандрувати, щоб не вхопив Процько тропи доганяти?*

Ухопитися, -плюся, -пишся, *гл.* Схватиться, ухватиться. *Хто топиться — й за бритву вхопиться.* Св. Л. 128. *Ухопився, як реп'ях.* Ном. № 2745. *Ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить, той кичує, той оре.* Рудч. Ск.

Ухоркати, -каю, -єш, *гл.* Умаять, утомить, заморить. *Ну і вхоркав же коня!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ухоркатися, -каюся, -єшся, *гл.* Умаяться. О. 1862. I. 38. *Обидві ухоркались, аж піт пройняв.* Мир. Пов. I. 113.

Уцвісти, -ту, -теш, *гл.* Процвѣсть, зацвѣсть.

Уцвяхувати, -хую, -єш, *гл.* Обить небольшими гвоздиками.

Уциганити, -ню, -ниш, *гл.* Обмануть. *Ой, цигане, циганику, то 'сь мя уциганив: яка-м була дівка файна, а ти мя споганив.* Гол. IV. 444.

Уцідити, -джу, -диш, *гл.* Нацѣдить (извѣстное количество).

Уцілити, -лю, -лиш, *гл.* Попасть въ цѣль. *А другая* (куля) *устрелила, у серденько уцілила.* Нп. *Де я мірю, там я вцілю.* Гол. *Так мені сим і вцілила в серце.* Г. Барв. 382.

Уцілок, *нар.* Цѣликомъ. *Сього осокора расколювати не годиться, — його як би вцілок куди взяти.*

Уцінувати, -ную, -єш, *гл.* Оцѣнить. *Шкода, що вража ласощ кисне, а то б її і не вцінувать.* МВ. (КС. 1902. X. 151).

Уцькувати, -кую, -єш, *гл.* Затравить (собаками).

Уцюкнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Отрубить. 2) Съ жаромъ заиграть. *Прийшли козаки, та й чабан з козою, що грають. Як уцюкне, братіки, шекені, як піду я в скоки та в бока.* О. 1861. XI. Кух. 25.

Уцюрити, -рю, -риш, *гл.* Шуточно: сумѣть что либо сдѣлать. *Е, цієї пісні ми не вітримо.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Уця, уці, *ж.* = **Увця.** Вх. Уг. 272.

Уцяцьковувати, -вую, -єш, сов. в. **уцяцькувати, -кую, -єш,** *гл.* Украшать, украсить. *Золотом вцяцьковує палати.* К. Дз. 206.

Учадіти, -дію, -єш, *гл.* Уторѣть. Ном. № 13698.

Учаклувати, -лую, -єш, *гл.* Околдовать, заколдовать.

Учалювати, -люю, -єш, *гл.* Прикрѣплять плотъ на мѣстѣ разгрузки. Мнж. 180.

Учар, -ра, *м.* = **Вівчарь.** Вх. Лем. 476. См. **Увчар.**

Учариця, -ці, *ж.* Пастушка. Ум. **Учаричка.** Вх. Лем. 476.

Учарувати, -рую, -єш, *гл.* 1) Очаровать. 2) Приколдовать. *Чи ти мене вчарувала, чи трутовки дала, ой що ж бо ти мені розум зовсім відібрала.* Лукаш. 146.

Учасне, *нар.* = **Учасно.** *Ян посієш учасне, то будеш мав хліб.* Каменец. у.

Учасний, -а, -е. Своевременный.

Учасно, *нар.* Своевременно, во время. *Пішла вона на храм і прийшла вчасно.* Г. Барв. 512.

Участувати, -тую, -єш, *гл.* Попотчивать. *Нагодувала стара яга чоловіка, вчастувала і положила спати.* Стор. I. 73.

Учащання, -ня, *с.* Посѣщенія, частые посѣщенія.

Учащати, -щаю, -єш, *гл.* 1) Часто ходить куда; часто посѣщать кого. *До титаря вчащає.* Шевч. 569. *Де люблять, не вчащай, де не люблять — не бувай.* Посл. *З того часу став учащати що-вечора.* МВ. 2) Уменьшать, отдѣлять часть. *І чужого не займай, і свого не вчащай.* Кіевск. у.

Учений, -а, -е. Ученый. *Вченому світ, а невченому тьма.* Ном. № 6015.

Ученик, -ка, *м.* = **Учень.** *Посідали з Ісусом ученики його.* Св. Мр. II. 15.

У́чень, учня, *м.* Ученикъ. Ном. № 14055. Стор. I. 195. *Не учень для вчителя, а вчитель для учня.* О. 1862. I. 66. *Осман, високий учень мій в рицарстві.* К. МБ. X. 19.

Учення, -ня, *с.* 1) Ученіе. 2) Наставленіе. *Колиб то він.... слухав батькового вчення та пожалкував би моїх слізочок.* Кв.

Учепистий, -а, -е. Привязчивый, навязчивый. *Ну та й учі'пистий хлопець; на улицю як вийдеш, то й не одстане.* Черн. г.

Учепити, -плю, -пиш, *гл.* 1) Прицѣпить. *Вчепили дівчину до сосни плечима.* КС. 1883. IV. 906. *Обох учепив коням у хвости і пустив у світи.* Рудч. Ск. II. 50. 2) Зацѣпить, задѣть. *Мино, Мино! не вчепи галушок.* Ном. № 12708.

Учепитися, -плюся, -пишся, *гл.* 1) Зацѣпиться. *Воли не стоять.... ярмом учепились. Г.* Барв. 380. 2) — **за**. Ухватиться, схватиться за, прицѣпиться къ. *Учепиться за поли.* Стар. *Як реп'ях той. учепиться за латані поли.* Шевч. 242. *Хоть же я, молода дівчино, в полі заблужуся, — ти прийдеш жито зажинати, я за тебе вчеплюся.* Мет. 3) Съ род. п., съ предл. до или безъ него. Пристать, привязаться. *Найперше до Масі вчепилась: то ти, каже, вкрала.* Св. *Л.* 183. *Кого біда учепиться, того тримається і руками, і ногами.* Ном. №2170. *Учепився, як гріх села.* Ном. № 2746. 4) Прорости и укорениться. *Дарма, що зерно зверху не гаразд заволочено, а підуть дощі, то воно вчепиться.* Литин. у.

Учерепи́ти. См. **Учереплювати.**

Учереплювати, -плюю, -єш, сов. в. **учерепи́ти, -плю, -пиш,** *гл.* Устилать, устлать негодными черепками стѣны гончарнаго горна такъ, чтобы обжигаемой посуды не было видно. Вас. 180.

Учахнутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Відчахнутися.** Шух. I. 169.

Учесати, -шу, -шеш, *гл.* 1) Расчесать, вычесать. 2) Мочь расчесывать. **Гребінь не вчеше**. Гребень не берегъ. 3) Сумѣть сдѣлать. *На що гляне, так тобі і вчеше.* Ном. № 10420. 4) Ударить. *Правою рукою як учесав, дак вовк тілько геп на землю!* О. 1861. X. 34. *Дід вибрав чистеньке на льоду містечко, як учеше ковизькок, так селезень і вкипів.* Мнж. 119.

Учетверзі, *нар.* Вчетверомъ.

Учетверо, *нар.* Вчетверо. *Мені, попові, звісно, учетверо против простого, дякові — удвоє.* Кв.

У́чий, -а, -е = **Овечий.** Вх. *Лем.* 4 76.

Учикри́жити, -жу, -жиш, *гл.* Обрѣзать; отрѣзать.

Училяпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Взяться настойчиво; зарядить. *Ото, вчиляпився до шег роботи — нема йому й перестання.* НВолын. у. *Добре учеляпився дощ, нема йому перестання.* НВолын. у.

Учинити, -ся. См. **Учиняти, -ся.**

Учинок, -нку, *м.* Поступокъ, дѣло. Ном. № 4 4 99. *За що мене, мужу, б'єш, за якії вчинки?* Нп. **До́брі вчинки**. Добрий, хорошія дѣла. **На гарячому вчинку (піймати).** На мѣстѣ преступленія.

Учиняти, -няю, -єш, сов. в. **учинити, -ню, -ниш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать, совершать, совершить. *Ой, хворцю! Що ти учинила.* Мет. *Спасибі вам, панове молодці, преславні запорожці, за честь, за славу, за повагу, що ви мені учинили.* Шевч. 234. **Учинити во́лю**. См. **Воля.** 2) Поступать, поступить, сдѣлать. Ой *не гаразд запорожці, не гаразд вчинили.* Нп. *Так ми добре, брате, учиниш, свого найменшого брата попросімо.* Макс. 3) Заквашивать, заквасить, сдѣлать закваску (для тѣста, квасу). *Учинили вони квас.* Мнж. 79. *От вона взяла, ріденько вчинила, ріденько підбила, ріденько й замісила.* Рудч. Ск. II. 101. *На чужий коровай очей не поривай, а рано вставай та собі учиняй.* Ном. № 9648.

Учинятися, -няюся, -єшся, сов. в. **учинитися, -нюся, -нишся,** *гл.* 1) Дѣлаться, сдѣдаться. *Вчинилася бондарочка п'яна і глуха.* Гол. *І так воно с;:оро якось теє вчинилось.* Сим. 228. *Великий гріх учинився.* Грин. III. 666. *Чом же сим людям не вчинитись би тихими, незнаними історії героями добра людського? К.* (О. 1862. III. 23). 2) Совершаться, совершиться, происходить, произойти. *Ще одно тільки місце зостається, де його погибель вчиниться.* Рудч. Ск. I. 135. 3) Только сов. в.? Вырости. *Вчинилася густа та висока лоза.* Конст. *у.* 4) Заквашиваться, заквабиться. *Млинець той сам і мелеться, сам і вчиняється, сам і міситься.* Рудч. Ск. I. 137.

Учистити, -щу, -стиш, *гл.* 1) Хватить, съ силой что сдѣлать. *Було деколи і апостола вчистить, а на криласі як потягне горою, то й дяків не чуть.* Стор. I. 227. *А ну-те ж! учистьте запорозького козака.* Шевч. 306. *Як учистить гряд!* Стор. I. 21. 2) Ударить. *А баран як розженеться, як вчистить у лоб.* Рудч. Ск. I. 2.

Учителів, -лева, -ве. Принадлежащій учителю.

Учитель, -ля, *м.* Учитель. *Шануй учителя.* Ном. № 6101. *На сорок святих школяр несе вчителеві сорок бубликів.* Ном. № 416.

Учителька, -ки, *ж.* Учительница.

Учителькувати, -кую, -єш, *гл.* Быть учительницей. Шейк.

Учительський, -а, -е. Учительскій.

Учительчин, -на, -не. Принадлежащій учительницѣ. Шейк.

Учителювання, -ня, *с.* Учительствованіе, состояніе учителемъ. Шейк.

Учителювати, -люю, -єш, *гл.* Учительствовать, быть учителемъ.

Учити, учу, учиш, *гл.* Учить. *Пригоди учать згоди.* Ном. № 1751.

Учитися, учуся, учишся, *гл.* Учиться. *Хто не вчивсь, не буде знать.* Ном. № 6010. *Хто не вміє молитися, най іде на море учитися.* Ном. № 145.

Учінка, -ки, *ж.* = **Учіння.** *Чому не вивчив? — Яка Фе воно вчінка, як не дають книжок?* Славяносерб. у.

Учіння, -ня, *с.* Ученіе. *А що я витерпіла з тим учінням!* МВ. (О. 1862. III. 36).

Учічкати, -каю, -єш, *гл.* = **Заквітчати.** *Образи учічкані свяченим зілям.* Шух. I. 100.

Учетверте, *нар.* Въ четвертый разъ. *А налий ще! — сказав Загнибіда уже вчетверте.* Мир. Пов. II. 52.

Учкур, -ра, *м.* = **Очкур.** *У князя хверязя, а в нас і учкур.* Ном. № 1596.

Учовпти́, -пу, -пеш, *гл.* Понять, уразумѣть. *Разів з десять скажу йому, поки вчовпе.*

Учора, *нар.* Вчора. *І вчора орав, і сьогодня орав.* Нп.

Учорашній, я, е. Вчерашній. *Шукає вчорашнього дня.* Ном. № 10927.

Учорни́ти, -ню, -ниш, *гл.* Почернить.

Учорніти, -нію, -єш, *гл.* Почернѣть.

У́чта, -ти, *ж.* Угощеніе, пиръ. О. 1861. XI. Свид. 12. *Прийшли гості.... почалась учта.* Св. І. 57.

Учтивий, -а, -е. Хлѣбосольный, гостепріимный. *Попи — народ учтивай, — куди! — нікому не жалують хліба-соли.* Св. *Л.* 57.

Учувати, -ваю, -єш, сов. в. **учути, учую, -єш,** *гл.* Слышать, услышать, разслышать. *Пусти уха меже люде, то чимало учуєш.* Ном. № 6994. *Вовк не вчув, що він сказав.* Рудч. Ск. І. G. *Чи ти чула, моя ненько, чи ти не вчувала, що я в тебе під віконцем нічку ночувала?* Грин. III. 392.

Учуватися, -вається, сов. в. **учутися, -сться,** *гл. безл.* Слышать, послышаться. *Спідньому вчулось, що він верхнього міри, та каже; «аршин!»* Рудч. Ск. I. 4. *То мабуть, діду, так мені вчувається.* Рудч. Ск. II. 43.

Учутка, -ки, *ж.* = **Поголоска.** Шух. I. 33.

Уш, а уш! *меж.* = **Киш!** (На курей). Kolb. I. 65.

Уш, уша, *м.* Названіе человѣка военнаго званія за часто употребляемое такими людьми слово «ужъ». *Будьте ласкаві... возьміть собі того уша, що у Голованя* (живе). Сим. 4 5.

Ушанування, -ня, *с.* Почтеніе, уваженіе. *Не маю я ушанування.* Котл. Ен. VI. 6.

Ушанувати, -ную, -єш, *гл.* 1) Почтить. 2) Хорошо принять, угостить. *Ні, я по своєму її вшаную.* К. МБ. X. 10.

Ушелепкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Попасть куда, забраться, попасть во что либо неудачно, несчастливо. Мнж. 193.

Ушеметатися, -таюся, -єшся, *гл.* Поспѣшно, наскоро одѣться. *А наша бабусенька готовусенька: да скоресенько вшеметалася.* Гол. IV. 7.

Ушестеро, *нар.* Вшестеро.

Уше́стя, -тя, *с.* День Вознесенія. *Не прийдеться в середу Вшестя.* Ном. № 6444. *Сонечко стало жарити перед Ушестям, як посеред літа.* Кв. II. 8.

У́шечко, -ка, *с.* Ум. отъ **ухо.** Рудч. Ск. I. 16.

Ушивальник, -ка, *м.* 1) Узенькій ремешекъ для сшиванія. Рк. Левиц. Вас. 159. 2) Кровелыцшсъ соломою. Рк. Левиц.

Ушивати, -ваю, -єш, сов. в. **ушити, ушию, -єш,** *гл.* 1) Сшивать, сшить. *Вже віночок* (молодій) *ушили.* Грин. III. 504. *Най тобі мачуха сорочку вшиє.* Гол. III. 274. 2) Покрывать, покрыть соломой (крышу). *А в мене хата сніпками вшита.* Мет. 6. (Хату) *околотом вшиває.* Мир. ХРВ. 293. 3) Обшивать, обшить лубомъ кузовъ повозки. *Не вшитий віз.* Мнж. 126.

Ушиватися, -ваюся, -єшся, сов. в. **ушитися, ушиюся, -єшся,** *гл.* Сшиваться, сшиться.

Ушийок, -йка, *м.* 1) Кожа на затылкѣ. Желех. 2) Перешеекъ, вообще узкая часть чего либо, соединяющая двѣ большія части. Вх. Зн. 74.

Ушикування, -ня, *с.* Приведеніе въ порядокъ въ строй.

Ушикувати, -кую, -єш, *гл.* Привести въ порядокъ, поставить въ строй.

Ушикуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Стать въ строй. *На вербі ея вшикую і самопал вирихтую.* Гол. І. 7.

Ушир, уши́рки, уширшки, *нар.* Шириною, въ ширину. *Аршин! та вздовш, та вшир.* Рудч. Ск. І. 6.

Уши́ткий, -а, -е = **Увесь.** *Винесла рибку й хліба скибку: на ж тобі, миленький, вечеру вшитку.* Гол. І. 339.

Ушити, -ся. См. **Ушивати, -ся.**

Ушкал, -ла, *м.* Рѣчной разбойникъ. АД. І. 94. *То не верби луговії зашуміли, як безбожнії ушкали налетіли, Хведора Безрідного, отамана курінного, постріляли, порубали.* АД. І. 248.

Ушкати, -каю, -єш, *гл.* Говорить «ужъ». *З неї городянина зробить, ушкати, штокати.... навчить.* К. (О. 1862. III. 22).

Ушкварити, -рю, -риш, *гл.* 1) Изжарить, что либо жирное, въ жирѣ. 2) Ударить, отколоть, задать, дернуть. *По голові лозиною як ушкварить.* Г. Барв. 4 40. *Вшкваримо, хлопці, гопака. Вшкварив по струнах.* Шевч. 243. *На третій* (день) *як ушкварить дощ.* Стор. І. 71.

Ушкварнути, -ну, -неш, *гл.* Ударить, хлеснуть. *Батогом.... вшкварне так. що реви ха всю улицю.* Мир. ХРВ. 131.

У́шко, -ка, *с.* 1) = **Вушко.** 2) мн. Пельмени, родъ вареничковъ съ мясомъ въ супѣ. Котл. Ен. V. 14.

Ушкови́й, -а, -е. Съ ушками (о посудѣ). **Ушкова діжка**. Родъ ушата. Вас. 145.

Ушкодження, -ня, *с.* Поврежденіе.

Ушкодити, -джу, -диш, *гл.* Повредить, причинить поврежденіе. *Той там кобилу припустив до нових стіжків.... або друге вшкодив.* Сим. 228.

Ушмагати, -гаю, -єш, *гл.* Оббить. *Март тоді і каже: «підожди ж ти, маю, я тобі крильця вшмагаю». То отто і тепер часто в маю мартові морози бувають.* Драг. 17.

Ушморгнути, -ну, -неш, *гл.* Вдѣть, продѣть (веревку и т. п.).

Ушни́питися, -плюся, -пишся, *гл.* Привязнуть къ кому, взяться за кого. Мнж. 193.

Ушнуровувати, -вую, -єш, сов. в. **ушнурувати, -рую, -єш,** *гл.* 1) Увязывать, увязать веревками, — напр. поклажу на возу. 2) Зашнуровывать, зашнуровать. *Чи зуміє ж хто з вас мене зачесати, ушнурувати?* МВ. (О. 1862. III. 38).

Ушолопати, -паю, -єш, *гл.* Понять, сообразить. *І сторожі не вшолопають, де взялась.* ЗОЮР. II. 285.

Ушпигнути, -ну, -неш, *гл.* Кольнуть. *От тілько, тілько не вшпигне.* Котл. Ен. VI. 39.

У́шта, -ти, *ж.* = **Учта.** *А як пороздягаємось, яка ушта нам буде!* Сим. 209.

Уштопорити, -рю, -риш, *гл.* — **кого**. Встрѣчено только въ разсказѣ задунайскаго запорожца въ значеніи: поймать, подстеречь и схватить. *Липоване дозналися, та його* (винного) *й уштопорили. Баба була у них волшебниця.... то ото вона та другі липованські баби його й уштопорили — чи вони його заманили, чи як піймали....* КС. 1883. І. 57.

Уштрикнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Воткнуть, вонзить. 2) Кольнуть, нырнуть. *Він і здрігне, неначе його шилом уштрикнули.* Стор. II. 35.

Уштурити, -рю, -риш, *гл.* Всунуть. Вх. Лем. 401.

Ушула, -ли, *ж.* 1) Столбъ, къ кот. прикрѣпляются ворога. Козел. у. К ЧР. 5. 2) Столбъ въ заборѣ, въ пазъ котораго вставляются доски. Козел. у. К. ЧР. 427.

Ущави́ти, -влю, -виш, *гл.* ? **Дощ ущавив**. Дождь пріударилъ. Мнж. 193.

Ущасливити, -влю, -виш, *гл.* Осчастливить. *Розкажу вам, як Создатель мою душу ущасливив.* К. Псал. 147.

Ущедряти, -ряю, -єш, *гл.* Щедро надѣлять, осыпать. *Я добром та благом ущедряв твоїх спасенних.* К. Псал. 30.

Ущемитися, -млюся, -мишся, *гл.* Вцѣпиться, впиться. *Він кішку одірве та кине, а вона знов до його, та так і вщемиться.* Пирят. у.

Ущербити, -блю, -биш, *гл.* Надщербить.

Ущербитися, -блю́ся, -бишся, *гл.* 1) Надщербиться. 2) Понесть потерю, убытокъ. *Нехай в тії криниченьки водиця вщербиться.* Мил. 77.

Ущерити и ущи́рити, -рю, -риш, *гл.* Сравнять съ краями мѣры насыпанное въ нее сыпучее тѣло. *Мірку пудову вкрадено, таку що як насипать її вщерть та ощирить палочкою, то й важить не треба, — акурат пуд буде.* Черн. у.

Ущерть, *нар.* Въ уровень, съ краями.

Ущикнути, -ну, -неш, *гл.* Ущемить, прищемить. *Дверьми вщипнув.* Мнж. 177.

Ущипливий, -а, -е. Ѣдкій, колкій. *Лаялись словами ущипливими. Гірка його розмова, ущипливі слова.* МВ. (О. 1861. І. 78)

Ущипнути, -ну, -неш, *гл.* Ущипнуть. *Свій, коли не вкусить, то ущипне.* Ном. № 9446.

Ущипнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Ущипнуться. *Де вщипнеться, там подереться.* Ном. № 11152.

Ущолочати, -чаю, -єш, *гл.* Отстояться, устояться. *Пиво вщолоча та все булька.* Грин. I. 206. *Налетіли гуси з Русі, сколотили воду Марусі..... а Маруся та підождала, поки вода й ущолочала.* Чуб. V. 898.

Ущудити, -лю, -лиш, *гл.* Прижать; сжать.

Ущуліти, -лію, -єш, *гл.* Замолкнуть, затихнуть. *Гомонимо, гомонимо, а потім ущулієmo.* Мил. 170.

Ущухати, -хаю, -єш, сов. в. **ущухнути, -хну, -неш,** *гл.* Утихать, утихнуть. *Став вітер ущухати.* Котл. Ен. IV. 8. *Ущухли діти, вже не кричать.* Лебед. у. *Ущухнув трохи галас.* К. ЧР. 335. *Ущухнуло море.* Греб. 374.

Ую́к, -ка, *м.* = **В'юк.** Вас. 210.

Уюко́вий, -а, -е. Вьючный. *Уюкові коні.* Вас. 210.

Уюн, -на, *м.* = **В'юн.** Мнж. 28.

Уючити, -чу, -чиш, *гл.* Вьючить.

Уя́ва, -ви, *ж.* 1) Представленіе, воображеніе, фантазія. Желех. 2) Воображаемое, воображаемый предметъ. Ум. **Уявонька.** *Вона всміхнулася такеньки, як усміхаються, коли уявляють перед собою якусь уявоньку дуже хорошу.* МВ. III. 101.

Уявити, -ся. См. **Уявляти, -ся.**

Уявки́, *нар.* Явно, открыто. *Узяв тії гроші уявки сперед його очей.* Васильк. у. *В'явки казати сього не можна.* Кролев. у.

Уявляти, -ляю, -єш, сов. в. **уяви́ти, -влю, -виш,** *гл.* Представлять, представить себѣ, воображать, вообразить. *Хто був на Україні? Хто знає Україну? Хто бував і знає, той*

нехай згадає, а хто не бував і не знає, той нехай собі уявить, що там скрізь білі хати у вишневих садках. МВ. III. I.

Уявлятися, -ляюся, -єшся, сов. в. **уявитися, -влюся, -вишся,** *гл.* Представляться, представиться, воображаться, вообразиться.

Ф.

Слова, начинающаяся сь буквы ф и не находящаяся ниже, см. на букву х, при чемъ **ф = хв**, а иногда **х**.

Фабра, -ри, *ж.* = **Хварба.** Вас. 182.

Фабури, -бур, *ж. мн.* Бакенбарды. Вх. Лем. 4 77.

Фавда, -ди, *ж.* Часть ґельґова. См. **Ґельґів.** Шух. І. 175, 176.

Фаґівни́к, -ка, *м.* Сапожничій инструментъ для скобленія кожи. Вх. Зн. 74.

Фай! *меж.* Употребл. въ выраж.: **фай би му**! — проклятіе, пожеланіе болѣзни, смерти. Желех.

Файкати, -каю, -єш, *гл.* Разлетаться, развѣваться. *Йде здалека парубок, поли від вітру так файкают на боки.* Гн. І. 130.

Файний, -а, -е. Красивый; хорошій. *Дівка файна.* Гол. IV. 444. *Зобачив на високій горі дуже файну церкву.* Гн. II. 48. (Мур) *робив мій дядько, — муляр був файний.* Грин. II. 94. Ум. **Файненький, файнесенький.** *Собачка молоденька, файненька бігає.* Грин. II. 74.

Файно, *нар.* Красиво, хорошо. Желех.

Файфа, -фи, *ж.* Родъ снаряда для мотанія нитокъ. Вх. Уг. 249.

Файфер, -ру, *м.* Въ выраж.: **на файфе́р**. Пропало. *Пішла м моя арендонька на файфер.* Гол. III. 469.

Факля, -лі, *ж.* Факелъ. *Приходить туди з лихтарнями та факлями.* Єв. І. XVIII. 3.

Факт, -ту, *м.* Фактъ. *Показуємо.... на сей сумний факт, усякому у нас звісний.* О. 1861. XI. 102. *Давно то було, але то факт.* Гн. II. 121.

Факти́чний, -а, -е. Фактическій. Желех.

Фактови́й, -а, -е = **Фактичний.** К. (Желех.).

Фалат, -ту, *м.* Кусокъ. Желех. Вх. Лем. 4 77. Ум. **Фалато́к.** *Два фалатки хліба.* Вх. Лем. 4 7 7.

Фалатати, -таю, -єш, одн. в. фалатнути, -ну, -неш, *гл.* Рвать, разорвать въ куски. Фр. (Желех.).

Фалатє, -тя, *с. соб.* Лохмотья. Желех.

Фалд, -ду, *м.* и **фалда, -ди**, *ж.* 1) Складка. Желех. 2) Зарубка на концѣ песта къ сукновальнѣ. Мик. 481. См. **Хвалда.**

Фальш, фальшивий. См. **Хвальш, хвальшивий.**

Фальшивість, -вости, *ж.* 1) Фальшивость, поддѣльность, ложность. Желех. 2) Лицемѣріе, неискренность. Желех.

Фальшивосердий, -а, -е. Лицемѣрный. К. (Желех.).

Фальшівни́к, -ка, *м.* Фальсификаторъ, поддѣлыватель. Желех.

Фальшувати. См. **Хвальшувати.**

Фаля, -лі, *ж.* Вѣтеръ съ дождемъ. Вх. Лем. 477.

Фаналевий, -а, -е. Фланелевый. *Приходила і ся сюди, в червоній юпочці баєвій, в запасні гарній фаналевій.* Котл. Ен. І. 19.

Фанатик, -ка, *м.* Фанатикъ. *Фанатика безумного сліпого.* К. ПС. 74.

Фанати́цтво, -ва, *с.* Фанатизмъ. К. (Желех.).

Фанда, -ди, *ж.* 1) Длинная плеть. *Вокомони з нагайками, гуменні з фандою.* Гол. III. 205. 2) Фанди. Клинья въ женскомъ полушубкѣ, расходящіеся отъ таліи. Вас. 155. Ув.

Фанди́ще. *Поїдь но, дідуню, та на ярмарчище, та купи на бабу велику фандище.* Гол. II. 691.

Фандоля, -лі, *ж.* = **Фанда 1.** Фр. Пр. 74. *Дав їй Бог долю, як фандолю.* Даль плохую долю. Фр. Пр. 74.

Фанель, -лі, *ж.* Фланель. Шейк.

Фанта, -ти, *ж.* Одежда, одна штука одежды. Вх. Зн. 74.

Фантазія, -зії, *ж.* Фантазія. Левиц. Пов. 11, 276. *Мережки фантазії.* К. МХ. 39.

Фантазувати, -вую, -єш, *гл.* Фантазировать. Желех.

Фантастичний, -а, -е. Фантастическій. Левиц. Пов. 48.

Фантастичність, -ности, *ж.* Фантастическое. Желех.

Фантє, -тя, *с. соб.* 1) Всякая одежда. Шух. I. 98. См. **Хвантя.** 2) Лохмотья, рваная одежда. Вх. Зн. 74.

Фанти́на, -ни, *ж.* Что либо изъ **фанти́ння**, изъ вещей, относящихся къ одеждѣ. *Я знаю, де в мене отака малесенька фантина лежить.* Сквир. у. Ум. **Фанти́нка.** См. **Хвантина.**

Фантиння, -ня, *с.* (хвантиння?) = **Фантє 1.** Лохв. у. (В. Дорошенко).

Фантувати, -тую, -єш, *гл.* Описывать (имущество за долгъ), отбирать въ залогъ. *В тиждень, чи як, жид прийшов мене фантувати.* Федьк.

Фара, -ри, *ж.* Первый изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Фарагон, -на, *м.* Фараонъ. Употребл. какъ бранное слово. *Ти фарисею! ти фарагоне!* Вх. Лем. 477.

Фараґів, ґова, *м.* Топоръ. Вх. Зн. 74.

Фараґівча, -чати, *с.* Топорикъ. Вх. Зн. 74.

Фарба, -би, *ж.* = **Краска.** *Брали поетичні фарби.... з того, що бачили перед собою.* Левиц. Світ. 11. См. **Хварба.**

Фарбаниця, -ці, *ж.* Женское платье изъ окрашенной матеріи. Желех. *Згоріла ей фарбаниця, не зістало, лем дві поли.* Гол. II. 239.

Фарбаня, -ні, *ж.* 1) = **Фарбаниця.** Желех. 2) Юбка шерстяная бѣлая или черная. Вх. Лем. 4 77.

Фарбітки, -ток, *ж. мн.* Ручныя кружева. Шейк.

Фарбляний, -а, -е. Красочный. Вас. 184.

Фарбовесельчатий, -а, -е. Радужный, цвѣтовъ радуги. Ветрѣчено у Кулиша: *Такі то помисли одрадні і сумнії літали над самітньою душею фарбовесельчаті, мов хмари дощовії, що й сяють, і грімлять по над землею*. К. МХ. 33.

Фарбування, -ня, *с.* Окрашиваніе, крашеніе. Желех.

Фарбувати, -бую, -єш, *гл.* Окрашивать, красить. Желех. См. **Хварбувати.**

Фарб'яр, -ра, *м.* Красильщикъ. Желех.

Фарб'ярка, -ки, *ж.* Красильщица. Желех.

Фарб'ярня, -ні, *ж.* Красильня. Желех.

Фарб'ярство, -ва, *с.* Красильное искусство. Желех.

Фарб'ярський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный красильщику. Желех.

Фарисей, сея, *м.* 1) Фарисей. Вх. Лем. 477. Єв. Л- V. 17. *Фарисеї і вся мерзена Іудея заворушилась, заревла, неначе гадина в болоті і Сина Божого во плоті на тій Голгофі росп'яла.* Шевч. 603. 2) Плохой, лицемѣрный человѣкъ. Вх. Лем. 477.

Фарисейський, -а, -е. Фарисейскій. Желех.

Фари́ст, -та, фари́ста, -ти, *м.* Ученикъ перваго класса духовнаго училища или семинарія. См. **Фара.** Сим. 175.

Фаріон, -на, *м.* Интриганъ. Шух. I. 33.

Фаркнути, -ну, -неш, *гл.* Вспыхнуть. *Фиркне поломін хутко.* Вх. Лем. 477.

Фармуга, -ги и фармуґа, -ґи, *ж.* Мучной отваръ пли жидкій крахмалъ, смѣшанный съ бѣлой глиной, чтобы она не стиралась послѣ помазки ею стѣнъ. Подольск. г. Ум. **Фармужка.** Кіев. г.

Фарму́жити, -жу, -жиш, *гл.* Махать фармугою. Подольск. г.

Фармужка, -ки, *ж.* Ум. отъ **фармуга.**

Фартух, -ха, *м.* 1) То-же, что и **спідниця** изъ ситца или окрашеннаго полотна. Гол. Од. 21, 49. 2) = **Хвартух.** *Припну фартух дорогий — срібні-злоті береги, гафтована середина, — преподобна дівчина.* Чуб. V. 10. Ум. **Фартушок.**

Фарфоли́з, -за, *м.* Блюдолизъ. Шейк.

Фарфур, -ра, *м.* Фарфоръ. Шейк.

Фарфурка, -ки, *ж.* Фарфоровая тарелка: вообще тарелка. *Ой бо дворка та небога не вміє робити, тілько з кухні до покою фарфурка носити.* Гол. II. 376.

Фасия, -сиї, *ж.* Гнѣвъ. Вх. Лем. 477.

Фаска, -ки, *ж.* Кадушка для масла, сыру. *Сім фасок масла.* Грин. III. 501. Ум. **Фасочка**. Желех.

Фасола, -ли, *ж.* Печаль, кручина. *Велика у нас фасола.* Вх. Лем. 477.

Фасо́лька, -ки, *ж.* — дика. Раст. Astragalus glyciphyllos. Шух. I. 21.

Фасо́ля, -лі, *ж.* 1) = **Хвасоля.** МУЕ. I. 98. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200.

Фасочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **фаска.**

Фастиско, -ка, *с.* = **Бур'ян.** Вх. Зн. 74. См. **хваст.**

Фасчи́на, -ни, *ж.* = **Фаска.** Фр. (Желех).

Фатів, -това, *м.* Дуралей, шутъ: баловень. Вх. Зн. 74.

Фатка, -ки и фать, -ті, *ж.* = **Хватка.** Браун. 14. Вх. Пч. II. 23.

Фатьол, -ла, *м.* Бѣлый платокъ, которымъ покрываютъ голову новобрачной. *Де ся сі коса діла: ци в поле поленула, ци пуд білий фатьол сіла?* Гол. IV. 411.

Фафравий, -а, -е. Невнятно говорящій. Вх. Лем. 477.

Фафрати, -раю, -єш, *гл.* Невнятно говорить, шепелявить. Вх. Лем. 477.

Фацарити, -рю, -риш, *гл.* = **Капарити 2.** Фр. (Желех.).

Фацарний, -а, -е. 1) = **Капарний.** Фр. Желех.). 2) Упрямый, злобный. Вх. Зн. 74. 3) Вороватый. Шух. I. 33.

Фаце́лик, -ка, *м.* Бѣлый платокъ, бѣлый головной платокъ. Гол. Од. 76. Вх. Лем. 477. *Дайте му фацелик губойки повтирати.* Гол. II. 127. Ум. **Фацеличок.** Гол. IV. 379.

Фаце́рний, -а, -е = **Фацарний 3.** Желех.

Фацерність, -ности, *ж.* Вороватость. Желех.

Фациґати, -гаю, -єш, *гл.* = **Хвицати.** *Кінь фациґає.* Вх. Зн. 74.

Фацка, -ки, *ж.* Пощечина, оплеуха. Фр. (Желех.).

Фацкати, -каю, -єш и фацкувати, -кую, -єш, *гл.* Бить по щекамъ, давать пощечины. Фр. (Желех.).

Фацнути, -ну, -неш, *гл.* Дать пощечину. Фр. (Желех.).

Фаяти, фаю, -єш, *гл.* Колыхать, колебать, развѣвать. *Стоїть верба над водою, нею вітер фає.* ЕЗ. V. 227.
Фелеґа, -ґи, *ж.* Рваный сердак, вообще изорванная штука одежды. Желех. Шух. І. 166.
Фелелувати, -лую, -єш, *гл.* — **за кого**. Ручаться за кого. Шух. І. 51. Вх. Зн. 74.
Фенделєнка, -ки, *ж.* Изорванное, въ лохмотьяхъ платье. Вх. Зн. 74.
Феник, -ка, *м.* Мелкая монета, грошъ. *Не варт за зломаний феник.* Фр. Пр. 139. *Витратив вм сі феника.* Фр. Пр. 193.
Фенчирь, -ря, *м.* = **Хвершал.** *Не ма'т фенчирь такой масти, щоби гоїв мої кости.* Гол. І. 142.
Ферделинка, -ки, *ж.* = **Ділетка.** Вх. Зн. 74.
Ферділь, -лі, *ж.* = **Ферделинка.** Вх. Зн. 74.
Фертиґати, -ґаю, -єш, *гл.* Играть на свирѣли. Kolb. І. 76.
Фертик, -ка, *м.* Франть, щеголь. *Всі фертики і паничі.* Котл. Ен. І. 54. См. **Хверт**.
Феса, -си, *ж.* Феска. *На голові.... турецька феса.* Морд. Пл. 20.
Ферфела, -ли, *ж.* Мятель. Фр. (Желех.).
Ферфелити, -лю, -лиш, *гл.* Густо падать (о снѣгѣ). Фр. (Желех.).
Ферфелиця, -ці, *ж.* = **Ферфела.** Желех.
Фиґель, -ґля, *м.* 1) Завитокъ; архитектурное, украшеніе. Желех. 2) Штука, фокусъ. *Ютурна фиглі їм робила: тпаками кібця затровила і заєць вовка покусав.* Котл. Ен. VI. 70.
Фиґлювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Украшать различными завитками (печенье, зданіе). *Наш коровай фиґльований.* Гол. IV. 381. 2) Штуки выкидывать, фокусы устраивать. Желех. См. **Хвиґлювати.**
Физика, -ки, *ж.* Физика. *Мудрець же физику провадив.* Котл. Ен. III. 53.
Фик, -ка, *м.* Неблаговоспитанная дубина. Вх. Зн. 74.
Фикати, -каю, -єш, *гл.* Фыркать, сердиться. *Ти, мамонько, не фикай, лем ладоньку напихай.* Гол. IV. 387.
Филижанка, -ки, *ж.* Чайная чашка. *А послі танців варенухи по филижанці піднесли.* Котл. Ен. І. 20.
Филозоф, -фа, *м.* 1) Философъ. *По їх січовому розуму ніщо на світі не стоїть ні радости, ні печалі: филозофи вражі діти!* 2) Ученикъ предпослѣдняго класса духовной семинаріи. *Филозоф! а кобили в хамут не вміє запрягти.* Ком. Пр. № 873.
Филозофиста, -ти, *м.* = **Философ 2.** *Філозіфіста наївся тіста, взєв коралі, пішов далі.* Вх. Зн. 75.
Филозофичний, -а, -е. Философскій. К. Гр. Кв. 28. *Филозофичні.... книжки.* О. 1861. XI. 104.
Филозофія, -фії, *ж.* 1) Философія. *Його наука була филозофія.* Левиц. Пов. 10. 2) Предпослѣдній классъ духовныхъ семинарій. Сим. 175. *Дай го до школи, і аж як скінчит филозофію, абись му дав сей лист прочитати.* Драг. 318.
Филозофний, -а, -е. Умный, мудреный. хитрый. Вх. Зн. 75.
Филонник, -ка, *м.* = **Хвилівник.** ЗЮЗО. І. 113.
Филь, -лю, *м.* 1) Родъ, фамилія. З *того филю.* Вх. Зн. 75. 2) Порода. *Така филь у тих овец: всі білохвості.* Вх. Зн. 75.
Финкати, -каю, -єш, *гл.* = **Пстинькати.** Вх. Зн. 57.

Фиркати, -каю, -єш, *гл.* Лягать, брыкаться. Шух. І. S3.

Фи́скавка, -ки, *ж.* Гадюка черная, Pelias berus L. Вх. Зн. 75.

Фівкати, -каю, -єш, *гл.* Объ иволгѣ: кричать. *Коли олійник* (иволга) *часто фівкає, то буде дощ.* ЕЗ. V. 176.

Фіґель, -ґля, *м.* 1) = **Фиґель 1** и **2** *Тогди ся злетіли всі чорти і показували ріжні фіґлі, скакали по столі, по мисках....* Гн. II. 6. *Бачать діти, що старий батько з ними фіґля зробив.* Драг. 181. 2) мн. **фіґлі**. Маленькій локончики на вискахъ женщины. Гол. Од. (51.

Фіґлювати, -люю, -єш, *гл.* = **Фиґлювати.** Желех.

Фіґлявий, -а, -е. 1) Шутливый, проказникъ. Вх. Зн. 75. 2) Злобный, злой. Желех. 3) Лицемѣрный. Шух. І. 33.

Фіїн, -на, *м.* = **Хрещеник.** Шух. І. 32.

Фіїна, -ни, *ж.* = **Хрещениця.** Шух. І. 32.

Фільварок, -рку, *м.* Ферма, загородный домъ. *Тепер би нам наперти.... на панські замки, на двори й фільварки.* К. ЦН. 210.

Фін, -на, *м.* = **Фіїн.** Драг. 320.

Фінда, -ди, *ж.* Вѣтренная, легкомысленная дѣвушка. Фр. (Желех.).

Фіндюрка, -ки, *ж.* Потаскуха. *Фіндюрки щоки підправляли.* Котл. Ен. V. 21.

Фіно́вщина, -ни, *ж.* = **Крижмо.** Желех.

Фіомак, (ку?), *м.* Раст. можжевельникъ, Juniperus communis L. Вх. Уг. 277.

Фіра, -ри, *ж.* Повозка, телѣга, подвода. См. **Хура.** *Наложив у неділю рано дві фіри снопів.* Гн. II. 60.

Фіранка, -ки, *ж.* Штора на окнѣ. *Фіранки на вікнах.* Гн. І. 135.

Фірас, -са, *м.* = **Тартак.** Гн. І. 24. Шух. І. 1S1.

Фірма, -ми, *ж.* 1) Форма (для отливки изъ металла, для печеній). Шух. І. 216, 281, 283, 298. 2) Родъ глинянаго подсвѣчника, по формѣ нѣсколько напоминающаго крендель. Вх. Зн. 75.

Фірмак, -ка, *м.* 1) Модель изъ дерева, по которой дѣлается глиняная форма для отливки въ ней изъ металла. Шух. І. 281, 283. 2) Спрессованный въ деревянной формѣ, въ видѣ какой либо фигуры, овечій сыръ. Шух. І. 216.

Фірман, -на, *м.* = **Фурман.** Kolb. І. 68.

Фірмани́на, -ни, *м.* = **Фірман.** Желех.

Фірманити, -ню, -ниш, *гл.* Быть кучеромъ. Желех.

Фірманка, -ки, *ж.* Извозъ, извозничество, то-же, что и **хурманка 2**. Желех.

Фірманський, -а, -е. Кучерской. Желех.

Фіровщина, -ни, *ж.* Штука скота (или деньги для покупки овцы), которая дарится крестнымъ отцемъ и матерью своему крестнику. Фр. (Желех.). Гн. II. 33.

Фіртка, -ки, *ж.* 1) = **Хвіртка.** Шух. І. 94. 2) Дверка, дверца въ плитѣ, на которой жарятъ конопляное сѣмя для масла. Шух. І. 163.

Фірчак, -ка, *м.* = **Цвіркун.** Вх. Лем. 477.

Фірчати, -чу, -чиш, *гл.* О кузнечикѣ, сверчкѣ и пр.: трещать. *Сквірки фірчат.* Вх. Лем. 4 77.

Фіст, фоста, *м.* 1) = **Хвіст 1.** 2) Ручка, рукоятка въ различныхъ снарядахъ: киркѣ, лопатѣ, трещеткѣ (см. **деркач 4**), в **решітці** (см. **решітка 5**), у валька, которымъ

бьютъ бѣлье, у **маґлівни́ці**, у ложки и пр. у вилъ и въ инструментахъ, похожихъ на вилы (напр. **веретінник**); также у нѣкоторой посуды, напр. у глиняной кастрюли. Шух. I. 164, 166, 167, 247, 154, 149, 194, 264. 3) Концы гарусной нитки, вплетенной въ косу. Шух. I. 123. См. **Хвіст.** Ум. **Фостик.** Чуб. V. 635. Шух. I. 278.

Фітик, -ка, *м.* Пт.: Silvia fitis. Вх. Пч. II. 14.

Фітчик, -ка, *м.* = **Фітик.** Вх. Лем. 477.

Фіціґорний, -а, -е. Кокетливый. Шух. I. 33. *Фіціґорні молодиці.* Шух. I. 134. См. **Відзіґорний.**

Фіцька, -ки, *ж.* Легкомысленная молодая женщина или дѣвушка. *Крутитсє тота фіцька.* Вх. Зн. 75.

Фіявка, -ки, *ж.* 1) = **Хвіялка.** Вх. Лем. 4 77. 2) Бѣлый кончикъ хвоста лисицы. Вх. Пч. II. 5.

Фіякр, -ра, *м.* Фаэтонъ, фіакрь. *Запрягают коні до фіякру.* Гн. I. 55.

Фіялка, -ки, *ж.* Раст. а) фіалка, Viola odorata L, ЗЮЗО. I. 14 1. б) — **вечірня**. Hesperis matronalis L. ЗЮЗО. I. 125. в) — **лісова́**. Viola mirabilis. ЗЮЗО. I. 141. См. **Хвіялка.** Ум. **Фіялочка.**

Фласкати, -каю, -єш, *гл.* Бить по лицу. Гол. II. 703.

Флейтух, -ха, *м.* Пыжъ. Чуб. II. 635.

Флекев, -ва, *м.* (*мн. ч.* **флекеї**). 1) = **Фик.** Вх. Зн. 75. 2) = **Парубок.** Вх. Зн. 75.

Фли́нта, -ти, *ж.* 1) Родъ ружья. *Для сильной армії своєї.... наклали повні гамазеї гвинтівок, фузій без пружин, булдимок, флинт і яничарок.* Котл. Ен. IV. 56. 2) Неряшливая, нерадивая дѣвка. Вх. Лем. 477.

Флинтованє, -ня, *с.* Пришиваніе особымъ образомъ (у скорняковъ). МУЕ. I. 75.

Флинтувати, -тую, -єш, *гл.* Пришивать особымъ образомъ (у скорняковъ). МУЕ. I. 75.

Флиго́н, -на, *м.* = **Флов.** Угор.

Флигош, -ша, *м.* Бродяга. Угор.

Флисник, -ка, *м.* Плотовщикъ. Вх. Зн. 75.

Фліникати, -каю, -єш, *гл.* = **Хлипати**. Фр. (Желех.).

Флов, -ва, *м.* = **Вовк**, Cams lupus. Шух. I. 22.

Флот, -ту, *м.* Флотъ. Котл. Ен. II. 29. *І флот його з гармат розбили й потопили.* К. МБ. II. 121.

Флояра, -ри, *ж.* Родъ пастушьей свирѣли. *Дудка дідча, а флояра божа.* Гн. II. 222. Ум. **Флоярка, флоя́рочка.** *Вівчареву флоярочку чути з полонини.* Млак. 88.

Флудець, -дця и флудик, -ка, *м.* Часть ткацкаго станка, иначе сват, цьвак. МУЕ. III. 24, 25.

Фльокати, -каю, -єш, *гл.* Клокотать. Угор.

Фльокотати, -кочу, -чеш, *гл.* Болтать. Угор.

Фльондра, -ри, *ж.* = **Хльорка**. КС. 1890. I. 87.

Фльо́ра, -ри, *ж.* Сильно ненастная дождливая погода. *Як великий дойдж, як барз юж так довго ся свотно, та товди юж бесідуют «фльора».* Гн. I. 50.

Фльорес, -су, *м.* Траурный флеръ, крепъ. *Онде катафалок фільоресом обшитий.* Щог. В. 63.

Флюта, -ти, *ж.* Мокрый снѣгъ. Вх. Зн. 75.

Флявора, -ри, *ж.* Женщина, говорящая неприличныя слова. Фр. (Желех.).
Фляворити, -рю, -риш, *гл.* Болтать безъ умолку, трещать, пустословить. Фр. (Желех).
Фляцкати, -каю, -єш, *гл.* Шлепать, бить ладонью. Вх. Зн. 75.
Флячки, -чок, *ж, мн.* Кушанье: порѣзанныя на куски свиныя или телячьи кишки, сваренныя въ пшенной кашѣ. МУЕ. I. 106.
Фляша, -ші, *ж.* Бутыль, бутылка. Шух. I. 307. Желех. *Наша губа не фляша, то ззість, як і ваша.* Ком. Пр. № 560.
Фляшечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **фляшка.**
Фляшка, -ки, *ж.* = **Пляшка.** *Фляшка з сорівкою.* Лукаш. 112. Ум. **Фляшечка.** Желех.
Фляшча, -чати, *с.* = **Фляшечка.** Гн. II. 39.
Фляшчи́на, -ни, *ж.* = **Фляшка, фляшечка.** Желех.
Фо́взатися, -заюся, -єшся, *гл.* Ползать. *Фовзаются.... гадина чорна і сороката.* Шух. I. 22.
Фо́кош, -ші, *ж.* = **Бункош.** Гол. Од. 80.
Фолоси́тися, -ситься, *гл. безл.* = **Щастити.** Вх. Зн. 75.
Фолькотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Неясно говорить, шепелявить. Вх. Зн. 75.
Фолюш, -ша, *м.*, также и во *мн. ч.*: **фо́люші**. = **Хвалюші** = **валюша**. Шух. I. 259. 151. Гол. Ол. 40. Мик. 481.
Фолюшарь, -ря, *м.* Сукновалъ. Желех.
Форботи, -бо́т, *ж. мн.* Кружева. *Робит форботи.* Гол. III. 498.
Форкання, -ня, *с.* Фырканіе. Желех.
Форкати, -каю, -єш, *гл.* Фыркать. Вх. Уг. 277.
Форкотати, -кочу, -чеш, *гл.* Болтать, много говорить. Вх. Лем. 477.
Форкотли́вий, -а, -е. Болтливый. Вх. Лем. 477.
Фо́рналь, -ля, *м.* Конюхь. Kolb. I. 68.
Форост, -ту, *м.* Сухія вѣтви, сухіе сучки безъ хвои па хвойномъ деревѣ (смереці). Шух. I. 176, 185. См. **Хворост.**
Форс, -су, *м.* = **Бута.** Фр. (Желех.).
Форст, -та, *м.* Доска, толщиной къ четыре дюйма. Вх. Лем. 477.
Фортуна, -ни, *ж.* 1) = **Хвортуна.** Гн. I. 127. 2) Непогодь; мятель. Шух. I. 212, 221.
Фо́са, -си, *ж.* Ровъ, канава, яма. *Коло млина, млина вода фосу ріже.* Чуб. V. 1130. *Ой од Хведя до Антона прорізана фоса.* Грин. III. 374. *Ой у лісі під горіхом викопана фоса.* Грин. III. 373.
Фоскати, -каю, -єш, *гл.* Фыркать. Вх. Зн. 75.
Фоснути, -ну, -неш, *гл.* Фыркнуть. *Кіт фоснув.* Вх. Зн. 75.
Фо́стик, -ка, *м.* Ум. отъ **фіст.**
Фосувати, -сую, -єш, *гл.* Прорѣзывать канавами. *Ґрунта фосовані.* Вх. Лем. 477.
Фота, -ти, *ж.* = **Обгорта 1.** Гол. Од. 61, 71. Kolb. I. 37.
Фофлавий, -а, -е. Шепелявый, неясно выговаривающій. Вх. Зн. 75.
Фоц. Въ выраженіи: **Бодай ти (= ті) фоц було!** Проклятіе, имѣющее смыслъ: чтобъ ты пропалъ. Фр. Пр. 99.
Фо́шкавка, -ки, *ж.* Раст. дождевикъ, Lycoperdon. Вх. Зн. 73.
Фоя, фої, *ж.* Вѣтви хвойнаго дерева. Желех. Шух. I. 176. См. **Хвоя.**
Фраїр, -ра, *м.* Возлюбленный, женихъ. Гол. III. 393. *Мам фраїра пана.* Гол. IV 511.

Фраїрка, -ки, *ж.* Возлюбленная, невѣста. Гол. III. 120. Ум. **фраїрочка.** *Моя фраїрочка.... мене любила.* Гол. I. 150.

Фраїровський, -а, -е. Принадлежащій **фраїру**. Гол. III. 422.

Фраїрочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **фраїрка.**

Фраїрча, -чати, *с.* = **Фраїрочка.** Гол. III. 415.

Фрайтер, -ра, *м.* Єфрейторъ. Желех. *Фрайтер, прочитайте мені лист.* Федьк.

Фрамуга, -ги, *ж.* Инша. Подольск. г.

Франзоля, -лі, *ж.* Бѣлый хлѣбъ овальной формы, французская булка. Херс. г. Шейк.

Францiя, -ції, *ж.* Францiя. Желех.

Француз, -за, *м.* Французъ. *Вони будуть говорити по французький, як французи.* Левиц. Пов. 119.

Французка, -ки, *ж.* Француженка. Желех.

Французчина, -ни, *ж.* Французскій языкъ и вообще все французское. *Людина.... мало тямуща в рідному слові, бо московщина вкупі з французчиною прибивали його к землі.*

Французький, -а, -е. Французскій. *Вірші.... французькі.* Левиц. Пов. 122.

I. Фрас, -су, *м.* 1) Раздраженіе, гнѣвъ. Фр. (Желех.). 2) Утюгъ. Желех.

II. Фрас! *меж.*, выражающее ударъ. *Фрас в писок!* Желех.

Фраснути, -ну, -неш, *гл.* Ударить. Желех.

Фрасуватися, -суюся, -єшся, *гл.* Сильно безпокоиться, тревожиться, печалиться. *Най ся мама не фрасує.* АД. I. 85.

Фрасунок, -нку, *м.* Печаль, забота, безпокойство. *А по тім фрасунку напиймося трунку.* Чуб. V. 1146.

Фрашки, -шок, *ж. мн.* Пустяки, бездѣлица. Котл. НП. 430. *Посаг, скарби, все то фрашки, люблю дівча з божой ласки.* Гол. I. 365.

Фрейда, -ди, *ж.* Женщина плохого поведенія. Вх. Зн. 75.

Фрела, -ли, *ж.* = **Флояра.** Вх. Зн. 75.

Фрембія, -бії, *ж.* Завязка, шнурокъ у фартука. Вх. Зн. 75.

Френзлі, -лів, *м. мн.* Бахрома. Чуб. VI. 113.

Фри́ґа, -ґи, *ж.* Дерево, длиной въ семь саж. Вх. Зн. 75.

Фри́ка, -ки, *ж.* Насиліе, принужденіе. *Яв я його по добру голубити, бо знав, що фрикою з ним і тілько не вдію.* Федьк.

Фрр! *меж.* для обозначенія отлета птицы. Желех.

Фруз, -за, *м.* Насѣк. Prionus coriarius. Вх. Пч. II. 27.

Фуганок, -нку, *м.* Рубанокъ для окончательной отдѣлки строгаемаго (у столяровъ). Вас. 149.

Фугувати, -гую, -єш, *гл.* У кожевниковъ: разглаживать и очищать кожу штрихолем окончательно передъ дубленіемъ. Вас. 157.

Фудити, -джу, -диш, *гл.* Бросать, швырять. Фр. (Желех.).

Фудулитися, -люся, -лишся, *гл.* Быть надменнымъ, высокомѣрнымъ, гордиться, чваниться. Желех.

Фудулія, -лії, *ж.* 1) Надменность, гордость, высокомѣріе. *Слухайте тільки, як з мене фудулію вигнали.* Федьк. 2) Надменный, гордый человѣкъ. Желех.

Фудульний, -а, -е. Надменный, гордый, высокомѣрный. *Як би мій фудульний брат отсе знав, то ще б в лице мені дав.* Федьк.

Фужделити, -лю, -лиш и фуждіти, -джу, -диш, *гл.* О вѣтрѣ: шумѣть, бушевать. Фр. (Желех).

Фужела, -ли, *ж.* = **Фискавка.** Вх. Зн. 75.

Фук, -ка, *м.* 1) Крикъ на кого, брань. *Фук на фук як піде, то нічого з того не буде.* Ком. Пр. № 131. 2) Не убитая но ошибкѣ шашка, за которую берегъ противникъ шашку. Шейк. 3) **Укинути фука**. Надуть, обмануть. *На рід надія не яка: поки в коморі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині та й дале, вкинувши фука.* Мкр. Г. 61.

Фукавиця, -ці, *ж.* Мятель. Вх. Уг. 278.

Фукання, -ня, *с.* 1) Дуновеніе (ртомъ). Шейк. 2) Крики (на кого), брань.

Фукати, -каю, -єш, *гл.* 1) Дуть (ртомъ). Шейк. 2) Браниться, кричать. *Брат на брата та ворогує, сестра на сестру чари готує.... дочка до ненька сміло фукає.* Чуб. III. 417, 418. **— на ко́го**. Бранить кого, кричать на кого. *Іде наймит із пан щини, на воли фукає.* Гол. І. 220.

Фукнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Дунуть (ртомъ). Шейк. 2) Крикнуть на кого. 3) — **ким, чим**. Бросить кого, что. *Як ним фукне у провалу велику!* Драг. 370.

Фукнутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Фукнути 1.** *Обернімся і фукнімся, і дупнем ногою.* Гол. III. 510.

Фундатор, -ра, *м.* Основатель, учредитель. *О, предки Вишневецьких і Корецьких, фундаторі монастирів спасенних!* К. Бай. 17.

Фундація, -ції, *ж.* 1) Основаніе, учрежденіе. Желех. 2) Пожертвованіе капитала на основаніе чего. Шейк.

Фундувати, -дую, -єш, *гл.* Основывать, учреждать. *Монастир давний, Богом фундований, Почаєв названий.* Млр. л. сб. 190 (Нп.).

Фуніти, (-ню, -ниш?), *гл.* Выдыхаться, терять запахъ; блекнуть, увядать. Угор.

Фураж, -жа, *м.* Недоборъ. *Як є посуха, то він має фураж — наб'є менче бриндзі, як обіцяв дати, тогди мусить готівкою доплатити.* Шух. І. 209.

Фурдиґати, -ґаю, -єш, *гл.* Вертѣть? (съ шумомъ?). *Тікайте з хати, бо я буду веретеном фурдиґати.* Ком. Пр. № 233.

Фурик, -ка, *м.* 1) Тачка. Вх. Уг. 278. 2) Колясочка для дѣтей. Вх. Уг. 278.

Фурка, -ки, *ж.* = **Куделя 1.** Вх. Лем. 478.

Фуркало, -ла, *с.* 1) Игрушка: волчекъ. Шейк. 2) Родъ игрушки: состоитъ изъ а) палочки, б) орѣха свища, срѣзаннаго сверху и снизу и надѣтаго на палочку, в) нитки, намотанной на палочку и пропущенной сквозь дырку свища, г) картофелины, въ которую воткнутъ противоположный конецъ палочки. Держа орѣхъ тремя пальцами лѣвой руки, правою рукою тянутъ за нитку, а потомъ слегка ее пускаютъ, не выпуская изъ пальцевъ; отъ тяжести картофеля нитка сама наматывается на палочку. Шейк. 3) Снарядъ, съ помощью котораго вспугиваютъ въ саду или огородѣ птицъ или свиней: нѣчто подобное кнуту, къ короткой веревочкѣ котораго привязана дощечка. 4) Годъ женскаго платья. Ленч 103. Ум. **Фуркальце.** *Дочка Лавися чепуруха в німецькім фуркальці була.* Котл. Кн. IV. 27.

Фуркання, -ня, *с.* 1) Звукъ, издаваемый фуркаломъ. Шейк. 2) Отлетъ, полетъ съ шумомъ крыльевъ.

Фуркати, -каю, -єш, *гл.* 1) Трещать фуркаломъ. Шейк. 2) Отлетать съ шумомъ крыльевъ. Желех.

Фуркнути, -ну, -неш, *гл.* Полетѣть, слетѣть съ шумомъ. *Як черкне мене вгору* (рогами підкинув), *то я фуркнув, як з лука.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Фурконіти, -ню, -ниш, *гл.* = **фурчати.** Шух. I. 23.

Фурнути, -ну, -неш, *гл.* = **Фуркнути.** *Качка... фурнула.* Рудан. I. 129.

Фурр! *меж.* = **Фрр!** Желех.

Фурцювати, -цюю, -єш, *гл.* Танцовать, скакать. *Тепер їй, бачу, не до соли, уже, підтикавши десь поли, фурцює добре навісна.* Котл. Ен. II. 32.

Фурчати, -чу, -чиш, *гл.* Шумѣть, жужжать. Фр. (Желех.).

Фуряти, -ряю, -єш, *гл.* = **Шпурити.** Желех.

Фуста, -ти, фусти́на, -ни, фустка, -ки, *ж.* = **Хуста, хустина, хустка.** Желех. Шух. I. 133, 137. Чуб. V. 621, 262.

Футерко, -ка, *с.* Ум. отъ **футро.**

Футик, -ка, футко, -ка, футок, -тка, *м.* = **Худко, худок.** Вх. Лем. 178.

Футіти, фучу, -тиш, *гл.* Сопѣть, пыхтѣть, дуть. Желех. **На все фути́т**. Онъ надуть, спесивъ. Вх. Зн. 75.

Футкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать: фут, фут. Вх. Лем. 178.

Футрарь, -ря, *м.* = **Кушнір.** Желех.

Футри́на, -ни, *ж.* 1) = **Футро.** Желех. 2) = **Футринє.** Желех.

Футри́нє, -ня, *с.* Оконная коробка, облицовка оконнаго проема. Шух. I. 95.

Футро, -ра, *с.* 1) = **Хутро.** 2) Шуба, шубка. Гол. Од. 17. *Треба було Орисі футро справити, — ще й не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Мавшого футра.* Св. Л. 183. Ум. **Футерко.** Гол. Од. 17.

Футрувати, -рую, -єш, *гл.* Кормить? Чистить? *Іди футруй* (коні), *бо зараз їдемо! — Фірман пішов, нафутрував, та й пішли упрігли коні.* Гн. II. 244. См. **Хутрувати.**

Футькало, -ла, *с.* Вспыльчивый человѣкъ. Фр. (Желех.).

Фуфалиця, фуфелиця, -ці, фуфеля, -лі, *ж.* = **Завірюха.** Шух. I. 107. Желех.

Фуферня, -ні, *ж.* = **Фуфалиця.** Вх. Зн. 75.

Фуфловиця и фуфулиця, -ці, *ж.* = **Фуфалиця.** Желех.

Фучати, фучу, -чиш, *гл.* = **Футіти.** *Лягла спати, а сама з просони зачала фучати.* Драг. 331. *Він надходиш десь так вночі, фучит.* Драг. 331.

Фушкати, -каю, -єш, *гл.* Вырываться, вылетать. *Губка.... затліває, а дим з неї починає фушкати далеко на усю полонину.* Шух. I. 191. *Зачне тютюн фушкати (дим з люльки іти).* Шух. I. 36.

Фуяра, -ри, *ж.* 1) Пастушья свирѣль. *Завернув аньол Саву до буди, забрали фуяри, забрали дуди, на котрих пісню грали.* Чуб. III. 377. 2) *об.* Безпомощный, неспособный человѣкъ. Желех. Ум. **Фуярка.** Желех.

Фуярити, -рю, -риш, *гл.* Говорить, дѣлать глупости. Вх. Зн. 75.

Фуярка, -ки, *ж.* Ум. отъ **фуяра.**

Фуярош, -ша, *м.* Мастеръ, дѣдающій фуярки. Вх. Лем. 478.

Ф'ю! *меж.* для выраженія свиста. Шейк.

Ф'юкадло, -ла, *с.* Иволга, Oriolus galbula. Вх. Уг. 278.

Ф'юкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Свистѣть. Шейк. Также о птицахъ, напр. иволгѣ. Вх. Уг. 278. 2) Развѣваться. Желех.

Х.

Ха-ха! *меж.*, выражающее смѣхъ. *Ха-ха-ха-ха! — Чорт, панове, літанню співає.* Шевч. 137.

Хаба, -би, *ж.* = **Хабета.** Желех.

Хабаз, -зу, *м.* Хворостъ, прутья. Шейк.

Хабалиця, -ці, *ж.* Кокетка, охотница до любовныхъ шашней, наложница. *Чоловік мав лиху жінку хабалицю, що знюхалася з паном.* Гн. II. 166.

Хабалка, -ки, *ж.* = **Хибалиця.** Желех.

Хабаль, -ля, *м.* Любовникъ, волокита. Желех.

Хабальний, -а, -е. Кокетливый; любодѣйный. Желех.

Хабальниця, -ці, *ж.* = **Хабалиця.** Желех.

Хабальство, -ва, *с.* Кокетство, волокитство, любовныя связи. Желех.

Хабара, -ри́, *ж.* Взятка. Шейк.

Хабарик, -ка, *м.* Ум. отъ **хабарь.**

Хабарій, -рія, *м.* = **Хабарник.** Желех.

Хабарник, -ка, *м.* Взяточникъ. *Такого хабарника, як ниш писарь, більше нігде не знайдеш.* Харьк.

Хабарницький, -а, -е. Взяточническій. Шейк.

Хабарь, -ря, *м.* Взятка. *Визвольте мене, бо з голоду пропаду, або буду хабарі брати.* Св. Л. 319. *Тілько грошики лупили і одбірали хабарі.* Котл. Кн. Ум. **Хабарик.**

Хабатарня, -ні, *ж.* Заводъ для вычинки козьихъ шкуръ.

Хабета, -ти, *ж.* Кляча. *Отто хабета: скільки бий, стільки і в'їдеш.* Канев. у.

Хабз, -зу, *м.* хабза, зи, *ж.* = **Хабзина.** Вх. Лем. 478. Вх. Уг. 272.

Хабзи́на, -ни, *ж.* = **Бузина.** Вх. Пч. II. 36.

Хаби́на, -ни, *ж.* Прутъ, хворостина. Вх. Зн. 76. *Вітронько дує, вітронько дує, хабиною колише.* Гол. I. 255. Ум. **Хаби́нка.** Желех.

Хабни́к, -ка, *м.* Кустарникъ. Вх. Зн. 76.

Хабоття, -тя, *с.* Хламъ, лохмотья. Мнж. 193. *Усе викрадено з скрині, усе забрато, осталась сама негодня: то дране, то погане, — саме хабоття.* Александров. у.

Хабо́тя, -ті, *ж.* Неповоротливая, медлительная женщина. *Сам піде, або пішла хаботю.* Лебед. у.

Хабуз, -зу, *м.* 1) Грубыя сорныя травы. Желех. 2) = **Хабаз.** Желех.

Хабуззя, -зя, *с. соб.* = **Хабуз.** *Дивитсі на хату, а на ній кропива та й хабузє росте.* Гн. II. 69.

Хава, -ви, *ж.* Челюсть. Желех. Ум. **Хавка.**

Хавав, *меж.*, выражающее крикъ перепела. *Ховав! — крикнула пані Висока з-за листу і таки справді злякала молодих людей.* Левиц. Пов. 245.

Хававкання, -ня, *с.* Крикъ перепела. Шейк.

Хававкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать (о перепелѣ). *Перепела хававкали.* Мир. ХРВ. 39.

Хавдій, -дія, *м.* Обжора. Желех.

Хавела, -ли, *ж.* Дырка во 2-мъ дышлѣ воловьей запряжки (**війце**), въ которую вставляютъ колокъ для удержанія ярма (**притика**). Черк. у.

Хаверя, -рі, *ж.* Вихрь, буря? *Зашуміла хаверя з метелицею.* Полт.

Хавка, -ки, *ж.* 1) Ротъ, рыло, морда. Желех. 2) мн. **Хавки́**. Ротъ. КЗ. V. 53. Желех. 2) мн. Жабры. Желех.

Хавкати, -каю, -єш, *гл.* 1) Ѣсть съ жадностью. Желех. 2) Дышать жабрами. Желех.

Хавкун, -на, *м.* = **Хавдій.** Желех.

Хавтур, -ра, *м.* 1) Взятка. 2) Поборы натурой, собираемые духовенствомъ. *Школярі з дяком співали псальми за хавтури.* Мкр. Н. 34. Также: остатки поминальнаго обѣда, забираемые духовенствомъ и нищими, а иногда въ шутку и самый номинальный обѣдъ. (Козелец. у.); отсюда (шуточно?): **Хавтури́ справляти**. Давать номинальный обѣдъ по умершемъ. Борз. у.

Хавтура, -ри, *ж.* = **Хавтур.** Шейк.

Хавтурвий̆, -а, -е. Любитель хавтур. *А хавтурний дерій, увесь у злоті, нетягам проповідує любов.* К. XII. 81.

Хавтурник, -ка, *м.* 1) Взяточникъ. 2) О духовенствѣ: берущій поборы натурой.

Хавтурувати, -рую, -єш, *гл.* 1) Врать взятки. 2) Собирать поборы натурой (о духовенствѣ).

Хавтур'я, -р'я, *с.* Поборы духовенства натурою. *Набрав хавтур'я, що й до зеленої неділі станє.*

Хавчати, -чу, -чиш, *гл.* Хрипѣть слабо. *Хоч вельми дуже запищить, хоч не до прикладу хавчить, або нявчить, мов по котячі.* Гліб.

Хавчура, -ри, *ж.* = **Хавка 1.** Желех.

Хазія, -зії, *ж.* Громадина. *Оттакої хазії, як ішла сьогодні через нашу слободу, я зроду-віку не бачила.* Волч. у.

Хазя́єчка, -ки, *ж.* Ум. **оп.** хазяйка.

Хазяїн, -на, *м.* Хозяинъ. *Ой хазяїн дома хазяйнує, на білому спати лягає, а безщасний чумак у дорозі всяку муку приймає.* Нп. *Гостям сміх, а хазяїну сльози.* Ном.

Хазяїнови́тий, -а, -е. Хозяйственный, ведущій хорошо хозяйство. *Хазяїновитий був покійник.* Сим. 217.

Хазяїнувати, -вую, -єш, *гл.* Хозяйничать, вести хозяйство, быть хозяиномъ. «*Піду лучче хазяїнувати*». *Оженивсь собі гарненько і хазяїнує.* Рудч. Ск. І. 192. *Хазяїн дома та хазяїнує.* Рудч. Чп. 147.

Хазяїнуватий, -а, -е = **Хазяїновитий.** *Він був собі убогий, та хазяїнуватий. Г.* Барв. 172.

Хазяй, -зяя, *м.* = **Хазяїн.** *Хазяй на всю губу.* Ном. № 10101. *Питається сам хазяй.* Рудан. І. 80.

Хазяйка, -ки, *ж.* Хозяйка. *І такою хазяйкою зробилась невсипущою на все село.* Рудч. Ск. І. 179. Ум. **Хазяєчка.** Чуб. V. 1026. *Ти ж моя хазяєчко кохана!* МВ. (О. 1862. III. 50).

Хазяйливий, -а, -е = **Хазяїновитий.** *Пани-сусіде нашу панію похваляють-величають: отто хазяйлива!* МВ. (О. 1862. III. 60). *Хазяйлива була вдова.* Г. Барв. 304. *Хазяйлива натура.* Мир. ХРВ. 225.

Хазяйновитий, -а, -е = **Хазяїновитий.** *Її батько-мати, люде з дрібного панства, але чесні, хазяйновиті.* Левиц. Пов. 225.

Хазяйнування, -ня, *с.* Хозяйничаніе.

Хазяйнувати, -ную, -єш, *гл.* = **Хазяїнувати.** Мет. 458. *Чомусь мої воли не пасуться, да не хочуть води пити; лучче було б хазяйнувати, ніж по дорогах ходити.* Нп.

Хазяйовли́вий, -а, -е = **Хазяїновитий.** *І хороша, і хазяйовлива, да з людьми вдачі не має, як обійтися,* Г. Барв. 132.

Хазяйствечко, -ка, *с.* Уш. отъ **хазяйство.**

Хазяйство, -ва, *с.* 1) Хозяйство. *Мірошник мав хороший млин, — в хазяйстві не аби що він.* Гліб. 2) Соб. Хозяева. *Далі почали усе білш, усе білш кури пропадати, та вже і не стерпіло хазяйство, пійшли до волости.* Кв. II. 164. Ум. **Хазяйствечко.** *Буде вже мені, каже, наймитувати, — може, каже, своє хазяйствечко заведу.* Рудч. Ск. I. 149. *Мав собі домочок і садочок, і город, — невеличке та хороше хазяйствечко.* МВ. I. 17.

Хазяйський, -а, -е. 1) Хозяйскій. *Хазяйське око товар живить.* Ном. № 9972. 2) **Хазяйський син, хазяйська дочка́.** Сынъ, дочь уважаемаго хозяина, уважаемыхъ родителей.

Хазяйчин, -на, -не. Принадлежащій хазяйкѣ. *Лема своєї* (корови), *дак на хазяйчиній учись.* Г. Барв. 4 35.

Хазяювати, -зяю́ю, -єш, *гл.* 1) = **Хазяйнувати 1.** *Лучче було хазяювати, ніж по дорогах ходити.* Рудч. Чп. 87. 2) Распоряжаться. *Хазяюй тими грішми.* Чуб. II. 380. *Нехай чорт кіньми оре, а дівками хазяює.* Ком. Пр. № 301.

Хай, *нар.* Пускай, пусть. *Хай їй лиха година!* Рудч. Ск. *Хай же її Бог благословить, мою дитину.* МВ. II. 164.

Хайний, -а, -е. Опрятный, чистоплотный. Желех.

Хакати, -каю, -єш, *гл.* Тяжело дышать, — запыхавшись отъ жары и пр. *Душно Рябкові — бач, як хакає, язик висолопивши.* Харьк. *День був гарячий, сказано, в серпні; сонце пекло, наче думало ввесь світ запалити; ворони по скалах хакали, роти пороззявлявши.* Св. Л. 215. *Чого ти так хакаєш? — Захапався б і ти, як би стирив на гору такого мішка.* Харьк.

Халабуда, -ди, *ж.* 1) Шалашъ. *Напнемо халабуду.* Мил. 102. 2) Легкая непрочная постройка, наскоро сдѣланная, — напр. временныя сѣни при хатѣ. Вас. 195. 3) Еврейская крытая бричка, родъ кибитки. *Нечистий пре жидівську халабуду.* Стор. II. 39. 4) Волъ съ рогами большими выступающими впередъ, концы коихъ, закругляясь, почти сходятся кверху. КС. 1898. VII. 45. Ум. **Халабудка.** *По всьому садовіназбудували гульбищ, печер, халабудок.* Стор. М. Пр. 66.

Халавкати, -каю, -єш, *гл.* = **Хавкати 1.** Желех.

Халазія, -зії, *ж.* Трепка, взбучка, потасовка. *Зевес не дурно похвалявсь: получит добру халазію він видавить з тебе олію.* Котл. Ен. I. 29.

Халайстра, -ри, *ж.* = **Халастра.** Желех.

Халамаідол, -ла, *м.* Брань. *Ах ти халамаідол!* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Халаман, -на, *м.* Батракъ? *Сам пан, сам халаман.* Чуб. I. 278.

Халамей, мея, *м.* Прозвище для еврея. *Жид, жид-халамей, повісився на щабель.* Подольск. г.

Халами́д, -да, *м.* = **Халамей.** ЕЗ. V. 151.

Халамидник, -ка, *м.* Оборвышъ, босякъ. Мир. ХРВ. 296.

Халамій, -мія и халамінь, -ня, *м.* = **Халатей.** *Жид, жид халамій* (халамінь) *повісивсі на ремінь.* ЕЗ. V. 151.

Халандрусь, -ся, *м.* = **Хавдій.** Желех.

Халасати, -саю, -єш, *гл.* = **Хавкати I.** Желех.

Халастати, -таю, -єш, *гл.* Раздавливать. Желех.

Халастра, -ри, *ж.* Сбродъ (о людяхъ). Желех.

Халасувати, -сую, -єш, *гл.* 1) = **Халасати.** Желех. 2) Лакомиться. Каменец. у.

Халасун, -на, *м.* Лакомка, обжора. Желех.

Халат, -та, *м.* Верхняя длинная женская одежда сь пелериною. *Літом* (у неї) — *голубий халат.* Сим. 227. Ум. **Халатик.** *Вона.... в голубому халатику.* Сим. 227. *Бенеря без спідниці, боса, в халатику, простоволоса, к Вулкану підтюпцем ішла.* Котл. Ен. V. 16.

Халаш, -ша, *м.* 1) Шалашъ. Александр. у. 2) = **Хата.** Шух. I. 88. Вх. Зн. 76.

Халаштан, -на, *м.* Скопецъ, кастрать. Канев. у.

Халаштати, -таю, -єш, *гл.* Оскоплять, кастрировать.

Халаштун, -ни, *м.* Тотъ, кто оскопляетъ животныхъ. Рк. Левиц.

Халаща, -щі, *ж.* = **Хмиз.** Вх. Лем. 478.

Халащати, -щаю, -єш, *гл.* = **Халаштати.**

Халащина, -ни, *ж.* Лѣсная чаща. Черк. у.

Халда-балда, *м.* Названіе волка въ загадкѣ. *Прийшов халда-балда, узяв стрики-брики, почули пойники: вставайте, житники! сідайте на вівсяники, доганяйте халду-балду, одніміте стрики-брики.* Ном. стр. 294, № 122.

Халеб, -ба, *м.* Названіе собаки въ загадкѣ. *Іде попита коло плота, питається Халеба — чи є понура вдома.* Ном. стр. 294, № 121.

Халепа, -пи, *ж.* 1) Бѣда, несчастіе, несчастный случай. *Ми вам такої халепи натворили, що боїмося, щоб ви нас не потрусили.* Шевч. 290. *Тепер не можна і втікати, щоб халепи од них не було.* Кв. *Жолніри дали звістку, яка халепа спіткала патера.* Стор. М. Пр. 109. Нехай йому халепа. Ну его къ чорту! Ном. № 5130. *Пху! нехай на вас халепа! Г.* Барв. 483. 2) Непогода. *Отто яка халепа на дворі, і носа з хати не вистромиш.* Канев. у.

Халувати, -лую, -єш, *гл.* Сомнительное слово, поставленное повидимому вмѣсто **марнувати** въ слѣдующ. стихахъ пѣсни: *Ой б'єш мене, не жайлуєш, літа мої ти халуєш.* Чуб. V. 610.

Халуззя, -зя, *с.* Мелкія вѣтки, прутья, то-же, что и **хамло 1**. *Халуззя сякого-такого назбірав у лісі.* Черк. у.

Халупа, -пи, *ж.* Лачуга, избенка. Ном. № 12703. Чуб. II. 196. Ум. **Халупка.** *Вільно губці в своїй халупці.* Ном. № 6812.

Халупина, -ни, *ж.* = **Халупа,** кое-какая избенка. Шейк.

Халупник, -ка, *м.* Безземельный, имѣющій лишь избушку. ЕЗ. V. 31. Шух. I. 271.

Халупчи́на, -ни, *ж.* = **Халупина.** Шейк. Ум. **Халупчи́нка.**

Халус, -са, *м.* Лакомка, (Галиц.). Желех.

Халява, -ви, *ж.* 1) Голенище. Вас. 161. *Видно пана по халявах.* Ном. 2) Развратная женщина. КС. 1882. X. 29. *Пійди лиш ти к чортам плюгава, невірна, пакосна халява.* Котл. Ен. II. 21. 8) **З губи халяву робити**. Врать, обѣщать и не сдержать слова. *Не годиться халяву з губи робити.* Ном. № 6867. **Роспустив мо́рду як халяву**. Слишкомъ много говоритъ. К. ЧР. 876. 4) Халявки смалити, присмалювати, пекти. Ухаживать за кѣмъ. *Та й ти там халявки попік?* Ном. № 8974. Ум. **Халявка.** Ув. **Халявище.**

Халяндра, -ри, *ж.* Цыганскій танецъ. *У вікон школярі співали, халяндри циганки скакали.* Котл. Ен. II. 14.

Халясувати, -сую, -єш, *гл.* Танцовать, плясать. (Дяк) *ну гоцака садити. Тільки борода та коса майтолає, а він так халясує, так халясує.* Мир. ХРВ. 258.

Хам, -ма, *м.* 1) Хамъ, сынъ Ноя. 2) Хамъ, мужикъ, халуй. *Не дай, Боже, з хама пана.* Ном. № 1264. *А в млинарки дві дочки: одна вийшла за пана, друга вишила за хама.* Чуб. V. 1068.

Хамаркати, -каю, -єш, *гл.* Читать невнятно, подъ носъ. Козел. у. *Хамаркає, наче дяк на криласі.*

Хамели́ти, -лю́, -лиш, *гл.* Жевать съ трудомъ. *Як молодою бувала, по сорок вареників їдала; а тепер хамелю-хамелю, насилу п'ятдесят умелю.* Ном. № 8146.

Хамени́ти, -ню, -ниш, *гл.* Соглашать, приводить къ согласію? *Той їх годить, хаменить, той їх розважає.* Рудан. І. 104.

Хаменутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Схаменутися.** *Він хаменувсь тепер.* НВолын. у.

Хамів, -мова, -ве. Принадлежащій хаму. **Хамів сину**! Ругательство. *Яремо! герш-ту, хамів сину.* Шевч. 132.

Хаміль, *меж.*, выражающее осторожное движеніе, съ которымъ скрываются? *А вона вже тоді хаміль, хаміль за хустку, та дідька вже не було.* Черк. у. *Той з печі хаміль, хаміль* (ночью слѣзъ украдкой и ушелъ). Мнж. 95.

Хамінок, -нка, *м.* Чортъ. Ном. № 13996.

Хамкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Гугнявити.** Шейк.

Хамло́, -ла, *с.* 1) Мелкія вѣтки, прутья. *Кабан риється у хамло, а зайчик лізе у кущ.* Рудч. Ск. І. 24. *Їздили вони в ліс, набрали там на вози хамла і везуть.* Драг. 175. 2) *м.* Неуклюжій, неотесанный человѣкъ. *Він такий хамло, поки дочвала, то й сонце зайде.*

Хамлюга, -ги, *м.* Ув. отъ **хамло 2, но употребл.** въ болѣе ругательномъ смыслѣ, въ значеніи: Хамъ, халуй, грубый мужикъ. *Виїхав раз у поле якийсь багатий хамлюга.* Драг. 115.

Хамний, -а, -е. Гордый, высокомѣрный. Вх. Зн. 76.

Хамни́к, -ка, *м.* = **Хабник.** Вх. Зн. 76.

Хамнути, -ну, -неш, *гл.* Съѣсть быстро. *Нашвидку хамнув трошки, або випив.* Ном. № 12179.

Хамородь, -ді, *ж.* Тѣнь, темнота, темное мѣсто. Вх. Зн. 76. См. **Химородь.**

Хамса, -си, *ж.* Рыба анчоусъ.

Хамудь, -дя, *м.* = **Мудь 1.** Вх. Зн. 38.

Хамузє, -зя, *с. соб.* = **Гамуз. Збив на хамузє** = **Потрощив на гамуз.** Вх. Зн. 76.

Хамула, -ли, *об.* 1) Неуклюжій, неповоротливый. Черк. у. 2) Очень плохой супъ. Вх. Зн. 76.

Хамулуватий, -а, -е. Неповоротливый, неуклюжій. *Чоловік хамулуватий. Кінь і добрий, та якийсь хамулуватий.* Рк. Левиц.

Хамут, -та, *м.* Хомутъ. Чуб. І. 68. Вас. 159.

Хамутний, -а, -е. 1) О лошади: ходящій въ хомутѣ. *А як ся кінь хамутний має?* Ном. № 11844.

Хан, -на, *м.* Ханъ. *Як хан долізе до Криму.* Ном. № 5635.

Хананок, -нка, *м.* Баловень. *Ич хананок, що́ витіває.* Кобел. у. Як *би не отой хананок — лошя, то б кобила була гладка.* Волч. у.

Хандра, -ри, *ж.* Норовистая кобыла. Вх. Лем. 478.

Хани́ця, -ці, *ж.* Ханша. *Сидить царь хан і цариця ханиця.* Чуб. I. 121.

Ханів, -нова, -ве. Принадлежащій хану. *На князя, ладо моє миле, ти ханови метаєш стріли.* Шевч. 634.

Ханівка, -ки, *ж.* Родъ шитья на рубахѣ.

Ханство, -ва, *с.* Ханство. Шейк.

Ханський, -а, -е. Ханскій. Шейк.

Ханька, -ки, *ж.* 1) Родъ небольшой тыквы. 2) **Ханьки м'яти**. Ничего не дѣлать. *Йому б тільки на лавці ханьки м'яти.* Константиногр. у. *Ханьки мнеш, бо діла нема.* Ном. № 10954. 3) **Роспустити ханьки**. Разговориться, розболтаться (грубо). *Як распустить свої ханьки, так і за день не переслухаєш.* Ком. Пр. № 39.

Хап! *меж.* Хвать! *Вовк призоставсь — хап гуску, та й із'їв.* Чуб. I. 167. *Що лап, то хап.* НВолын. у.

Хапаний, -а, -е. Краденый. *Хоч латане, аби не хапане.* Ном. № 9685. *Віддай, каже жінка, на церкву отой хрест, може він хапаний.* Лебед. у.

Хапанина, -ни, *ж.* 1) Хватанье, расхватыванье. 2) Взяточничество постоянное. 3) Спѣшка, торопливость.

Хапанка, -ки, *ж.* 1) Воровство, кража. *Ей, лови його, хапанка! — кричить видющий.* Грин. II. 183. 2) Взятка. 3) Торопливость, поспѣшность. *Не хапанка на Іванка.* Ном. № 13264.

Хапання, -ня, *с.* 1) Хватаніе. 2) Взяточничество. *Хапанням не дать дітям своїм ні щастя, ні долі.* Ном. № 7408. 3) Поспѣшность, торопливость. *Через хапання та й зробили воза поганого.* Канев. у.

Хапати, -паю, -єш, *гл.* 1) Хватать, схватывать. *Стали близько к бережку припливати і рученьками за білий камінь хапати.* Лукаш. 62. *Так хапає, як собака рве.* Ном. № 4835. 2) Воровать, красть. *На вовка тільки поговір, а овечок Трохим хапає.* Гліб. 3) Брать взятки. *Та й здорово він хабарі хапає.* 4) Ѣсть съ жадностью. *Хазяїн їсть тіки так, показує ложку.... а циган таки добре хапав, бо вимерхався не снідавши й нічого.* Грип. I. 121. 5) Хватать, быть достаточнымъ. *На чужій землі хата і сніп на чужій землі; зажнем стільки, що й не хапає.* Г. Барв. 502.

Хапатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) Хвататься, браться. *Хапається за шаблю.* Стор. М. Пр. 108. 2) — **чого**. Дѣлать что, хвататься за что. *Не хапайся дурниці, не будеш сидів у темниці.* Ном. 3) Спѣшить, торопиться. *Хто хапавсь жито сіяти, то в того воно повипрівало.* Лебед. у. *Хапається, як попівна заміж.* Ном. № 3154.

Хапатня, -ні, *ж.* Спѣшка, скорая, поспѣшная работа. *Там така хапатня, що не вхопиш. Хапатню таку зробили, що духом забрали всю солому.* Черк. у.

Хапи́ця, -ці, *ж.* ? *Хапало в хапиці, хапиця ж по пиці.* Ном. № 13335.

Хапка, -ки, *ж.* Западня, ловушка.

Хапкати, -каю, -єш, *гл.* = **Хапати I.** Вх. Лем. 478.

Хапкий, -а, -е. 1) Поспѣшный, скорый, проворный; охотно берущійся за что. *Илько до роботи хапкий, а до їжі ні.* Волч. у. 2) Нечистый на руку, вороватый. *На пасіку треба чоловіка, щоб не хапкий.* Черк. у.

Хапкість, -кости, *ж.* Поспѣшность. *Не замкнув коморі, а все то хапкість робе.* НВолын. у.

Хапко, -ка, *м.* 1) Взяточникъ. 2) Хватающій что либо (чаще всего говорится о чортѣ). *Побере їх хапко.* Ном. № 4089. 3) = **Злодій.** Вх. Зн. 76. *Хапко з хапком знаєся.* Ном. № 7957. 4) Въ загадкѣ: котъ. Ном. № 129, стр. 294.

Хапком, *нар.* Наскоро, на скорую руку, поспѣшно. *Так хапком зробив куріня, та й не до ладу.* Канев. у. *Посідали на вози хапком та мерщій їхати, щоб завидна дома бути.* Полт.

Хапливий, -а, -е. Поспѣшный, торопливый. Шейк.

Хапло, -ла, *с.* Сорная трава. *Посіяла квітки, а виросло хапло.* Винниц. у.

Хапнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хапати**. *Хапнув обома лапами.* Чуб. I. 142.

Хапови́тий, -а, -е. Вороватый, нечистый на руку. *У нас люде хаповиті.* Волч. у.

Хапокни́ш, -ша, *м.* Презрительное, названіе для лица духовнаго званія и его дѣтей. *От проклятий хапокниш! — подумала Мася* (про бурсака). Св. Л. 107.

Хаптур, -ра, *м.* = **Каптур 2**. *Свита з хаптуром.* Васильк. у.

Хаптура, -ри, *ж.* = **Хавтур.** *Піп дзвонить за для своєї користи, може чує де хаптури поїсти.* Чуб. I. 280. Ум. **Халтурка.** *Не здужає* (кобила) *у пилипівку попівських хаптурок по селу возить.* Кв.

Хаптурний, -а, -е = **Хавтурний.** *З хаптурних ницаків малюєте икони.* К. Дз. 35. *Жерці.... хаптурний рід.* Котл. Ен. VI. 50.

Хаптурник, -ка, *м.* = **Хавтурник.** *Судящі — безсоромицькі хаптурники.* Харьк. г. *Голота своїх панів хаптурнпками лає.* К. ЦН. 168.

Хаптурництво, -ва, *с.* Взяточничество, собираніе поборовъ. К. ПС. 130.

Хаптурницький, -а, -е. Принадлежащій, свойственный халтурнику.

Хаптурувати, -рую, -єш, *гл.* = **Хавтурувати.** К. ЦН. 298.

Хапу-хапу! *меж.* для выраженія частого хватанія. Шейк.

Хапуга, -ги, *м.* Взяточникъ. *Всіх покривав — і хапуг, і злодіїв.* О. 1861. I. 94.

Хапужество, -ва, *с.* Взяточничество. Шейк.

Хапуля, -лі, *ж.* Хватающая. Встрѣчено только въ загадкѣ для обозначенія кошки: *Бігла моргуля, питала крику ля: чи е вдома хапуля?* (Мышь, пѣтухъ, кошка). Чуб. I. 311.

Хапун, -на, *м.* 1) Хватающій. Г. Барв. 27. 2) Взяточникъ. *Хапун такий, що й з рідного батька злупить.* Котл. ШІ. 388 3) Чортъ. *Там тебе хапун ухопить.* Грин. I. 243. *А щоб тебе хапун ухопив.* Харьк. г. 4) Въ загадкѣ: ротъ. Чуб. I. 307.

Характер, -ру, *м.* Характеръ. *Глибоко твердий характер.* Левиц. I. 232.

Характе́рник, -ка, *м.* Чародѣй, колдунъ. К. ЧР. 151. Шевч. 363. *Став я шукать знахарів та усяких характерників.* Стор. М. Пр. 41.

Характерство, -ва, *с.* Колдовство. К. ЧР. 151. *Вони беруть однією хистю, а в нашого брата про запас і характерство єсть.* К. ЧР. 128.

Характерствувати, -вую, -єш, *гл.* Колдовать, чародѣйствовать. *Вже ворожитья, характерствує.* К. ЧР. 144.

Харалужний, -а, -е. Стальной. *Харалужний меч.* К. ПС. 128.

Хараман, -на, *м.* Обманщикъ. Вх. Зн. 76. ЕЗ. V. 151. **Гнути харамани**. Дурачить. ЕЗ. V. 151.

Хараманити, -ню, -ниш, *гл.* Обманывать, дурачить. Вх. Зн. 76.

Харамаркання, -ня, *с.* Бормотаніе подъ носъ. Желех.

Харамаркати, -каю, -єш, *гл.* = **Хамаркати.** *Харамаркали дяки.* Котл. Ен. III. 23. *Та по-молодечи будем Богу молитися, а не по чернечи харамаркать.* Шевч. 246.

Харамаркач, -ча, *м.* Невнятно произносящій, косноязычный.

Харами́жка, -ки, *ж.* Плутовство, плутни. *Харамижкою одбув, та й пропали гроші.* Лебед. у.

Харапудитися, -джуся, -дишся, *гл.* 1) Пугаться. *Що стане царевич до баби під'їжжати, то кінь так харапудиться: хропе та сопе, ніздрями паше.* Рудч. Ск. І. 99. 2) Хорохориться, противиться. *Йому я кажу: піди, Іване, побалакай та й наймись, так ні, харапудиться, не хоче.* Лебед. у.

Харапудливий, -а, -е. Пугливый. *Харапудливий кінь.* Черк. у.

Харапутний, -а, -е. Опрятный, чистоплотный. *Був.... чорний, рябий і не харапутний.* Драг. 320.

Харапутно, *нар.* Опрятно, чистоплотно. Желех.

Харем, -му, *м.* Гаремъ. *Дрімає в харемі — в раю Византія.* Шевч. 58.

Харисто, *нар.* Опрятно, чисто. Желех.

Харити, -рю, -риш, *гл.* Чистить. Вх. Зн. 76. *Всі птиці харили кирничку, те й пані казали.* ЕЗ. V. 81.

Харкати, -каю, -єш, *гл.* Харкать. *Зачав плювати та харкати.* Драг. 90. *Стогнали, харкали....* Котл. Ен.

Харки́-макого́ники, *м. мн.* Вздоръ, чепуха. *Харки-макогоники плете.* Подольск. г.

Харкіт, -коту, *м.* Хрипъ, хрипѣніе. (Галиц.). Желех.

Харкоти́ння, -ня, *с.* Мокрота, грудная флегма. Драг. 1. Канев. у. Каменец. у.

Харлай, -лая, *м.* 1) = **Харпак.** О. 1861. XI. Св. 33. 2) Игра въ родѣ чехарды. *Харлая скакати.* О. 1861. XI. Св. 33.

Харлак, -ка, *м.* = **Харпак.** *Мій тато був багатіший, та не свистав у церкві, а ти такий харлак, та свищеш.* Грин. І. 228.

Харлань, -ня, *м.* = **Харлай 1.** О. 1861. XI. Св. 33.

Харло́, -ла, *м.* Ругательное слово. *Чортів харло! я дам тобі роменського табаку понюхать.*

Харний, -а, -е. Чистый, опрятный. Желех.

Харність, -ности, *ж.* Чистота, опрятность. Желех.

Харно, *нар.* Чисто, опрятно. Гн. І. 100.

Харпак, -ка, *ж.* Бѣднякъ, нищій, оборванецъ. *Як умре багатир, дак іде увесь мир, а вмре харпак, дак тільки піп да дяк.* Ном. № 1603. Ум. **Харпачо́к.** Ном. № 1603.

Харпацтво, -ва, *с.* 1) Бѣдность, нищенство. 2) Соб. отъ **харпак**. *Ти з своїм загоном пужни сотниківське харпацтво.* Стор. II. 254.

Харпачи́на, -ни, *м.* = **Харпак.**

Харпачка, -ки, *ж.* Очень бѣдная женщина. Шейк.

Харсон, -ну, *м.* Херсонъ. Полт. Шейк.

Харсонка, -ки, *ж.* Родъ овчины. Вас. 154.

Харсонський, -а, -е. Херсонскій. Шейк.

Харсонщина, -ни, *ж.* Херсонская губернія. Шейк.

Харсун, -на, *м.* 1) = **Борсук.** Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Харциз, -за, *м.* Разбойникъ, грабитель. *Ме звір я — людську кров пролити і не харциз, людей щоб бити.* Котл. Ен. IV. 50.

Харци́зити, -жу, -зиш, *гл.* Разбойничать, грабить.

Харцизник, -ка, *м.* = **Харциз.** *Харцизники! вони в заклад від лоня беруть дітей у матері-вдовиці. К.* Іов. 53.

Харцизство, -ва, *с.* Грабежъ, разбой. *Чума, война, харцизство, голод.* Котл. Ен. III. 27.

Харцизяка, -ки, *м.* Ув. отъ **харциз.** К. ЧР. 343. *Возьміть його, харцизяку — він уб'є мене.* Шевч. 292.

Харцизяцький, -а, -е. Разбойничій. К. Дз. 69.

Харч, -чу, *м.* и **-чі,** *ж.* Харчи, съѣстные припасы, кормъ. *Наймися, наймитку, у мене, а я у попа — для луччої харчі.* Ном. № 10336. *Гей вже наші, наші сіромахи. без харчів помарніли.* Грин. III. 595. **На Бо́жій харчі бути, рости**. Быть вскормленнымъ, воспитаннымъ въ чужой семьѣ. *А сотник був собі багатий, то в його, знаєте, росло на Божій харчі, за дитину, чиєсь байстря.* Шевч. 492.

Харчати, -чу, -чиш, *гл.* Хрипѣть, трудно дышать. *Брати аж харчать — сплять.* Мнж. 26. *Де упали, там заснули, сопли, харчали і хропли.* Котл. Ен. I. 21.

Харчити, -чу, -чиш, *гл.* = **Харчувати.** *Харчив його місяць.* Прил. у.

Харчи́тися, -чуся, -чишся, *гл.* = **Харчуватися.** *Перше всіх диких сусід своїх почали, мабуть, поляне з поля харчитись.* К.

Харчівни́к, -ка, *м.* Кормящійся. *У мене є сім душ харчівників: я, жінка і п'ятеро дітей, а хліб дорогий.* Волч. у.

Харчовий, -а, -е. Для съѣстныхъ припасовъ, съ съѣстными припасами. *Харчові клунки.* Стор. II. 203.

Харчування, -ня, *с.* 1) Столованіе, прокормленіе. К. Досв. 115. *Славивсь він добрим харчуванням між усіма куренями.* К. 2) = **Харч.** *Загубила торбу з хлібом.... загубила харчування.* ЕЗ. V. 153.

Харчувати, -чую, -єш, *гл.* 1) Кормить, давать столъ, прокармливать. *Уже се мусить всякий знати, що військо треба харчувати.* Котл. Ен. IV. 63, *А що ти візьмеш? — А що дасте. Аби харчували.* Грин. II. 116. 2) **Харчуйте здорові!** Хлѣбъ да соль! *Харчуйте здорові! — Дякувать, просимо і вас.* Шух. I. 140.

Харчуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* Кормиться, питаться, столоваться. *Харчувався він тільки хлібом та водою.* Грин. II. 153. *Я в неї харчуюсь.* Кіев,

Харьків, -кова, *м.* Харьковъ (городъ). Шейк.

Харьківка, -ки, *ж.* Родъ шапки: смушковый околышъ, плисовый или бархатный верхъ. Вас. 156.

Харьківський, -а, -е. Харьковскій. Шейк.

Харьківщина, -ни, *ж.* Харьковская губернія. Шейк.

Харящ, -щі, *ж.* Кустарникъ, заросль. Их. Лем. 478.

Хасатися, -саюся, -єшся, *гл.* Сторониться, чуждаться. *Чого ти мене хасаєшся, неначе чорт херувимського ладану.* Канев. у.

Хата, -ти, *ж.* Домъ, изба, хижина. *Моя хата з краю, я нічого не знаю.* Васильк. у. *Чи се тая удівонька, що на розі хата?* Чуб. **Різана хата**. Хата, сложенная изъ бревенъ, перерѣзанныхъ по длинѣ надвое. Шух. I. 89. **Хата без штанів**. Не имѣющая сѣней. Вас. 195. Въ Подоліи **хатою** называютъ иногда могилу, а домъ тогда **курінем́**. *Хати*

наші на цвинтарі, а вас просю до куріня. О. 1861. XI. Св. 52. Отсюда вѣроятно: **Тут тобі й хата**! Тутъ тебѣ и смерть, тутъ тебѣ и конецъ. Ном. № 273. **Дядькова хата**. Тюрьма. *А шо ж мені буде, як ударю таку паню по вуху? То ще доведеться жити у «дядьковій хаті».* Грин. I. 112. **Держатися хати**. См. **Держатися.** Ум. **Хатка, хатонька.** Грин. III. 234. **Хаточка**. *Хатки біленькі виглядають.* Шевч. 407. *Хаточки поховались у біленькі садки.* МВ. I. 106.

Хатина, -ни, *ж.* 1) = **Хата.** *Чи ти мене, Василю, не знаєш, що ти мою хатину минаєш?* Нп. 2) = **Кімната.** КС. VII. 431. 3) = **Прибік 2.** Вас. 195. Ум. **Хатинка, хатинонька.** Грин. III. 308. Хатиночка. *Благав у Бога тільки хату, одну хатиночку в гаю, та дві тополі коло неї.* Шевч. 550.

Хатка, -ки, *ж.* Ум. отъ **хата.**

Хатник, -ка, *м.* Домосѣдъ. (Гуцульщина. Отъ В. Дорошенка).

Хатній, -я, -є. Комнатный, домашній, находящійся въ домѣ. *Двері хатні.* Вас. 195. Чуб. VII. 383. *Хатня собака. Хатній поріг. Хатнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096. *Казала полюва миша хатній.* Мнж. 8.

Хатонька, хаточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **хата.**

Хатчина, -ни, *ж.* Избенка. *Над Прутом у лузі хатчина стоїть.* Млак. 3.

Хатяний, хатєний, -а, -е. Относящійся къ хатѣ. Шух. I. 89.

Хахольки и хахульки, -льок, *ж. мн.* Закоулки. *По-за хахольками тинятися.* Ном. № 10950. *Ховається по-за хахульками.* К. ЦН. 227.

Хахоньки, -ньок, *ж. мн.* Шутки, смѣхъ. **Тобі тільки хахоньки справляти** — только смѣяться. Шейк.

Хахулатий, -а, -е. О птицѣ: хохлатый. Вх. Уг. 272.

Хахульки. См. **Хахольки.**

Хашник, -ка, *м.* Мелкій хворость, связанный въ пучки.

Хащ, -щу, *м.* 1) = **Хмиз.** *Закопав було добро в ямі та хащем прикидає та і втіка в ліс* (од татар). КС. 1884. VIII. 720. 2) Заросль, кустарникъ, то-же, что и **хабник, хамник**. Вх. Зн. 76. То же знач. ми. **хащі**. Вас. 206.

Хаща, -щі, *ж.* Лѣсъ, чаща. Угор.

Хащина, -ни, *ж.* Мелкій густой кустарникъ. Черк. у.

Хая, хаї, *ж.* Довольная, спокойная жизнь. *По за ним, то й. тобі хая буде.* Харьк.

Хвабрий, -а, -е. Храбрый. *Баба тоді й хвабра, як на печі.* Ном. № 9055.

Хвабрика, -ки, *ж.* Фабрика. Левиц. I. 41. *На шуршанських фабриках дуже добра плата робітникам.* Левиц. I. 36.

Хвабрикант, -та, *м.* Фабрикантъ. О. 1861. IX. 180.

Хвабри́цький, -а, -е. Фабричный. *Хвабрицьке сукно.* Лебед. у. *Каптан фабрицького сукна.* Сим. 190.

Хвабрість, -рости, *ж.* Храбрость. *Чи ти ба, яка хвабрість!* Полт.

Хвабро, *нар.* Храбро. КС. 1882. XИ. 625.

Хвабрувати, -рую, -єш, *гл.* Храбриться. Шейк.

Хвазан, -на, *м.* Пт. фазанъ. *Як, каже, устрелиш мені птицю-хвазана, то тоді й дочку мою бери за себе.* Рудч. Ск. II. 83.

Хвайда, -ди, *ж.* 1) Плеть. КС. 1884. I. 29. *Ой стоїть пан з нагайкою, отаман з файдою.* Чуб. V. 1065. *Били її хвайдами: «не йди, бідо, за нами»!* Чуб. V. 1164. 2) Польза, прибыль. *Хвайда з його громаді є, нема що.* Каменец. у.

Хвактор, -ра, *м.* Факторъ, коммиссіонеръ.

Хвакторувати, -рую, -єш, *гл.* Заниматься факторствомъ, коммиссіонерствомъ.

Хвала, -ли, *ж.* Хвала, хваленіе, похвала. *Ледачая хвала сама себе хвалить.* Ном. № 2562. *Честь Богу, хвала і вам на здоров'я.* Ном. № 10008. **Хвалу Бо́гові оддав**. Восхвалилъ Бога. МВ. I. 16. **Хвалу за хвіст тягти**. Шутливо: быть звонаремъ. *Ей, учись, синашу, бо як раз на дзвіниці хвалу за хвіст тягтимеш* — обычная нотація ученикамъ духовныхъ училищъ.

Хвалда, -ди, *ж.* 1) Фалда, складка въ платьѣ. 2) **Присісти хвалди**. Усидчиво работать. *А правда, добре присів'їсь хвалди.* Ном. № 13166. См. **Фалд.**

Хвалебний, -а, -е. Хвалебный. *Хвалебна пісня.* К. Гр. Кв. 16. *Жертва хвалебна.* К. Псал. 61.

Хвален, -на, -не. Краткая форма отъ **хвалений, хвальний**. *Велик Господь, велик і хвален во граді Божім на Сіоні.* К. Псал. 113. *Будеш славен і хвален як: Морозенко.* К. ЧР. 83.

Хвалений, -а, -е. Хваленный, похваленный, получившій похвалу. *Ти отце добув, то будеш у хазяїна хвалений.* Мнж. 56.

Хваленик, -ка, *м.* Тотъ, кого хвалять. *Вареники — божі хваленим: всяке хвале, та не всяке варе.* Ком. Пр. № 546.

Хваления, -ня, *с.* Хваленіе. *Господу воздам хваления щире.* К. Іов. 78.

Хвалетор, -ра, *м.* Форейторъ. *Кучері, хвалетори молодії, на них шапки чорні пуховії.* Чуб. V. 52.

Хвалити, -лю́, -лиш, *гл.* Хвалить, восхвалять. *Мого свекорка гудять, а батенька хвалять.* Мет. 125. *Парубок так радіє та Бога хвалить, та панові дякує.* Рудч. Ск. II. 9. **Хвалити Бо́га.** Слава Богу. *Хвалить Бога, що ти приїхав, а то я тут турбувалась.* Рудч. Ск. II. 142. *Ти ж у мене, хвалить Бога, молода й хороша, як ягода.* МВ. II. 64. *Хвалить Бога милосердного, ні одного козака з війська не втеряли.* АД. I. 189.

Хвалитися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Говорить, передавать, сообщать, разсказывать. *Зайчик прибігав до їх та й хвалиться: ховайтеся, казала сестричка, бо він* (кіт) *прийде та й подушить нас.* Рудч. Ск. I. 24. *Була я у змія, хвалився він мені, що буде твоє царство воювати.* Рудч. Ск. 2) Хвастаться. *М'ясом хвалиться, а воно й юшки не їли.* Посл. *Хвалиться сова своїми дітьми: каже, що нема кращих дітей, як совині.* Ном. № 9460. 3) Угрожать, обѣщать. Грин. III. 249. *Ой чи била, чи не била — хвалилася бити.* Мет. 117. *Хвалиться знести всю шляхту гі панство.* К. ЦН. 256.

Хвалій, -лія, *м.* Хвалитель.

Хвалістрант, -та, *м.* Хвастунъ. *Оце хвалістрант: убрався в батькову свиту та й чваниться.* Брацл. у.

Хвалощі, -щів, *ж.* Похвальба. НВолын. у.

Хвальба, -би, *ж.* 1) Похвала, хваленіе. *Хвальба сорочки не дасть.* Ном. № 7477. *Власна хвальба не платить.* Ном. № 2561. 2) Хвастовство. *Хвальба повні торби, а в тіх торбах пусто.* Чуб. *I.* 282. 3) Угроза.

Хвалька, -ки, *ж.* 1) Валетъ въ картахъ. КС. 1887 VI. 463. 2) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 465.

Хвалько, -ка, *м.* Хвастунъ. *Поки хвалько нахвалиться, чванько начваниться, будько набудеться, а батько наб'ється.* Ном. № 5680.

Хвальний, -а, -е. Достойный хвалы.

Хвальш, -ші, *ж.* Фальшь, надувательство, обманъ. *Помилка за хвальш не йде.* Ном. № 7446.

Хвальши́ве, хвальши́во, *нар.* Фальшиво, ложно, неискренно. Як *хвальшиве кажу — Боже мене скарай.* НВолын. у.

Хвальши́вий, -а, -е. 1) Фальшивый, поддѣльный, ложный. *Осей перстінь, що фальшивим способом вгроблений.* Гн. I. 147. 2) Неискренній, лицемѣрный.

Хвальши́во. См. **Хвальшиве.**

Хвальшувати, -шую, -єш, *гл.* 1) Поддѣлывать, фальсифицировать. *По фальшованих ще за наших прадідів історичніх документах.* К. XII. 34. 2) Лицемѣрить, неискренно что-либо дѣлать. *Ти Богу присягала фальшуючи.* К. ЦН. 264. *Ти бачиш, як вони фальшують з нами* (ляхи з українцями). К. ПС. 30.

Хвалювати, -люю, -єш, *гл.* Перетирать, переминать толченое конопляное сѣмя передъ выжиманіемъ изъ него масла. *Лебед.* у.

Хвалюші, -люш, *ж.* = **Валюша.**

Хвалюшник, -ка, *м.* = **Валюшник.**

Хвалящий, -а, -е. Хвастунъ, тотъ, кто хвастаетъ. *Хвалящему і Бог не помагає.* Ном. № 2593.

Хванд, -ду, *м.* = **Ус 3.** Мнж. 193.

Хванти́на, -ни, *ж.* = **Фантина.** *Баба моя носила оцю хвантину, а далі мати, а потім жінка.* Лебед. у.

Хвантя, -тя, *с.* Одежда, платье. Черк. у.

Хварао́н, -на, *м.* Фараонъ. *Ти Мойсея со ізраїльтянами перевіз через море, хвараона потопив г зробив йому великеє горе.* Чуб. I. 166. *Як жиди вийшли з Єгипту, пустився здоганяти їх фараон.* Гн. II. 227.

Хварба, -би, *ж.* 1) = **Фарба.** Шевч. 517. 2) Кровь (у раненаго звѣря). Показав хварбу вовк. Волкъ раненъ, видны слѣды крови.

Хварбувати, -бую, -єш, *гл.* = **Фарбувати.**

Хвари́нник, -ка, *м.* Барышникъ, торгующій лошадьми. Сквир. у.

Хвартух, -ха, *м.* Передникъ. Чуб. VII. 429. *Ближча сорочка, неже хвартух.* Ном. № 9729. См. **Фартух.** Ум. **Хвартушо́к, хвартуше́чок.** Чуб. V. 75.

Хвартушина, -ни, *ж.* = **Хвартух.** *Спідничина не зіходить, хвартушина не стече.* Грин. III. 268. *Як була я молодою преподобницею, повісила хвартушину над віконницею.* Шевч. 187. Ум. **Хвартуши́нка.**

Хвартушо́к, -шка, *м.* Ум. отъ **хвартух.**

Хваска, -ки, *ж.* = **Фаска.** Ум. **Хвасочка.**

Хвасоленька, хвасолечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **хвасоля.**

Хвасоли́на, -ни, *ж.* = **Квасолина.**

Хвасоли́ння, -ня, *с.* Стебли фасоли.

Хвасоля, -лі, *ж.* = **Квасоля.** *Високий, як тополя, а дурний, як хвасоля.* Ном. № 6346. Ум. **Хвасо́ленька, хвасо́лечка, хвасолька.**

Хваст, -ту, *м.* 1) = **Хвастун.** *Семен — хваст такий, що як би хвіст, то б і боки пооббивав.* Черк. у. 2) = **Бур'ян.** Вх. Лем. 478. Ум. **Хвастик.**

Хвастати, -таю, -єш, *гл.* Хвастать. *Не хвастай, що в тебе сто рублів є.* Ном. № 11213.

Хвастик, -ка, *м.* = **Хвастун.** Мнж. 193. *Хвастик з вас!* МВ. (КС. 1902. X. 150).

Хвасті, -тів, *ж.* = **Хвастощі.** *Дайте санчат хвасті підомчать.* Ном. № 13535.

Хвастливий, -а, -е = **Хвастовитий.** *Багатого з хвастливим не роспізнаєш.* Фр. Пр. 92.

Хвастливо, *нар.* Хвастливо.

Хвастовитий, -а, -е. Хвастливый. *Ну, та й хвастовитий парубок: і те в його гарне, і се в його гарне, і тільки сам він і гарний.* Зміев. у.

Хвастощі, -щів, *ж. мн.* Хвастовство. Мир. ХРВ. 121. Харьк. у., Борз. у.

Хвастун, -на, *м.* Хвастунъ, хвастливый человѣкъ. Ном. № 2572. *Хвастун іде — земля гуде, тин розлягається; на хвастуні свити нема, він величається.* Нп.

Хвасувати, -сую, -єш, *гл.* 1) Прилаживать, пригонять. 2) Фальшить, идти неправильно. *Колесо хвасує.*

Хват, -та, *м.* Родъ рыбы: Aspius rapax. Вх. Пч. II. 18.

Хватальний, -ного, *м.* Шутливая передѣлка слова «квартальный» (надзиратель). *А тут вже й хватальний вийшов бач провадить мене до сібірки.* О. 1862. I. 42.

Хватаний, -а, -е = **Хапаний.** *Лучче своє латане, ніж чуже хватане.* Ном. № 9685.

Хватани́на, -ни, *ж.* = **Хапанина.** *Яка лапанина, така й хватанина.* Ком. Пр. № 831.

Хватати, -таю, -єш, *гл.* = **Хапати.** *Оце хватає, наче собака.* Ном. № «4834.

Хвататися, -таюся, -єшся, *гл.* = **Хапатися.** *Хватавсь з синком поговорити.* Котл. Ен. III. 69. *Нум, брате, скорійше хвататься, щоб нам оцю кашу поїсти.* Рудч. Ск. I. 42. *Еней з Сивилою хватались, до пекла швидче щоб прийти.* Котл. Ен. III. 10.

Хватити, -чу, -тиш, *гл.* Хватить, схватить. *Венеру за виски хватило, як глянула, що там Дарес.* Котл. Ен.

Хватка, -ки, *ж.* Снарядъ для ловли рыбы: два взаимно перекрещивающихся деревянныхъ обруча (**бильце**), прикрѣпленныхъ къ ручкѣ (**держак**); къ обручамъ прикрѣпляется четырехугольная сѣтка. Это **хватка черпако́ва** въ отличіе отъ **хватки стоя́чої**, которая опускается не горизонтально, а вертикально внизъ. Браун. 14, 15. О. 1861. XI. 116.

Хватки, -ток, *ж.* 1) Ухватъ. Мил. М. 95. 2) = **Чаплія.** Сим. 187.

Хваткий, -а, -е. 1) = **Хапкий 1.** *І ти не дуже то хваткий, і я не швидка.* Ном. 2) = **Хапкий 2.** *Там такий хваткий: що подаче, то й його.* Черк. у.

Хватком, *нар.* = **Хапком.**

Хватнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хватати.**

Хваток, -тка, *м.* Въ выраженіи: **на хватку**. Наскоро, спѣша. *Випив на хватку стакан чаю.* Мир. ХРВ. 261.

Хвать, *меж.* Хвать. *«На злодію шапка горить!» — А він собі хвать за голову.* Ном. № 11097.

Хватькома, *нар.* = **Хватком.** Рк. Левиц.

Хвацький, -а, -е. Молодецкій. *Хвацьке запорожське військо викоренили.* Стор. II. 205.

Хвацьки, *нар.* Молодецки.

Хвашія, -шії, *ж.* Полоса, вырѣзанная вдоль выдѣланной кожи. Пас. 158. *Там у мене під лавою єсть фатія ременю, заплатив я четвертак.* Грин. III. 567. Вообще вырѣзанная полоса кожи. *Давай йому кару давать — дерти хвашії і соллю солить, та й знов притулюють, а в другому місті ріжуть. Так, поки і вмер.* Грин. III. 588.

Хве! *меж.*, выражающее отвращеніе, гадливость, фи. *Хве-хве! руська кость пахне!* Рудч. Ск. I. 99.

Хвель, -лю, *м.* ? *Дивного хвелю чоловік.* Ном. № 13904.

Хверт, -та, *м.* Названіе буквы ф. *Хвертом по під боки взявся.* Ном. № 2481. **А ну до хве́рта**! Ном. № 12412. Существовало обыкновеніе: когда кто-либо изъ дѣтей позволитъ себѣ въ присутствіи другихъ испустить вѣтры, на притолкѣ у дверей писалась мѣломъ буква ф (иногда и крестъ), провинившійся поднимался за уши и долженъ былъ цѣловать написанное. Это и называлось: **тягти до хверта**. Ум. **Хве́ртик.** См. **Фертик.**

Хверцювати, -цюю, -єш, *гл.* Щеголять, франтить. *Хверцюй же тепер простоволоса.*

Хвершал, -ла, *м.* Фельдшеръ.

Хвершалка, -ки, *ж.* Фельдшерица. Харьк. у.

Хвершальський, -а, -е. Фельдшерскій. Харьк. у.

Хверязя, -зі, *ж.* Ферязь. *У князя хверязя, а в нас і очкур.* Ном. № 1596.

Хвест, -та, *м.* Пиръ, празднество. *Купно тут собрані, на хвест сей созвані священники з попадями, бакаляри з співаками.* Гол. II. 496.

Хвехвер, -ру, *м.* Перецъ. *Оце яка в мене одрижка — все хвехвер та шахран одригується.* Грин. II. 177.

Хви́ґа, -ґи, *ж.* 1) Винная ягода, Finis carica L. ЗЮЗО. I. 123. *А діточкам черевички, хвиґ та винограду.* Шевч. 116. 2) **Хви́ґи-ми́ґи**. *Лакомства, сласти. Були там і всякі панські шпундри, і витребеньки, і хвиґи-миґи, і дуже добре частування.* Стор. М. Пр. 150.

Хвиґлювати, -люю, -єш, *гл.* Юлить, увертываться. *Не хвиґлюй, не поможеться.* Черк. у. *Хвиґлює, щоб хто пішов.* Черк. у. См. **Фиґлювати.**

Хвиґура, -ри, *ж.* 1) Фигура. 2) Крестъ на дорогѣ. Чуб. I. 186. *Іде насеред роздорожжя, де три дорогії сходяться і де. є три фигури.* Драг. 56.

Хвиґурно, *нар.* Фигурно? *Хвиґурно вирізаний хрест.* Стор. II. 159. *Голова між ніг вплелася, а задня вгору піднялася, — умер фигурно неборак.* Котл. Ен. V. 49.

Хвижа, -жі, ж. Вьюга, мятель. *На дворі хвижа.* Ном. № 6851. *Під таку хвижу не одно одубіє.* О. 1861. V. 72. *Та се якісь люде приїхали, — за хвижею і не видно.* О. 1861. V. 72.

Хвизанка, -ки, *ж.* = **Ковзалка.** Вх. Зн. 65.

Хвизи́на, -ни, *ж. Лента. Ти бач, яка широка хвизина.* С. Бугаевка, Кіев. у.

Хви́ленька, -ки, хвилечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **хвиля.**

Хвилечний, -а, -е. Волнующійся? *Зараз стала злосопротивна хвилечна хвиля на Чорному морю притихати.* АД. I. 182. *З Чорного моря хвилешна хвиля уставав.* АД. I. 182.

Хвилина, -ни, *ж.* Минута. *Зожди одну хвилину.* К. ЦН. 169. **Що-хвили́ни**. Каждую минуту, ежеминутно. *Згадую що години, що-хвилини.* МВ. Ум. **Хвилинка, хвилинонька, хвилиночка.** *За час, за годинку, за малу хвилинку качається Нечаєва головка по ринку.* Гол. I. 9. *І буду дома за малу хвилинку.* К. МБ. X. 19. *Пождіть, кумцю, на хвилиночку.* Св. *Л.* 59.

Хвили́нник, -ка, *м.* = **Хвилівник.** ЗЮЗО. I. 113.

Хвилинонька, хвилиночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **хвилина.**

Хвилити, -ся, -лю, -ся, -лиш, -ся, *гл.* = **Хвилювати, -ся.**

Хвилівник, -ка, *м.* Раст. Змѣевикъ, Aristolochia Clematitis L. *Третя лихо зве уразом і провадить зілля: росторопшу то хвилівник, то друге безділля.* Мкр. Н. 4.

Хвилілник, -ка, *м.* = **Хвилівник.** ХС. VII. 416.

Хвилозоп, -па, хвилозоф, -фа, *м.* = **Филозоф.** *Один хвилозоф, чи й богослов казав промову над якимсь помершим паном.* Грин. I. 230.

Хвиль, -ля, *м.* 1) Валетъ въ картахъ. 2) Названіе игры въ карты и козырной дамы въ той же игрѣ. КС. 1887. VI. 36S.

Хви́лька, -ки, *ж.* 1) Родъ карточной игры. 2) Валетъ въ этой игрѣ. 3) Ум. отъ **хвиля.**

Хвильовий, -а, -е. 1) Волнообразный. 2) Минутный, скоротечный. *Хвильова думка.* Левиц. I. 469.

Хвилювання, -ня, *с.* Волненіе.

Хвилювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Волноваться, бѣжать волнами. *Хвилює річка. Трави у степу хвилюють на просторі.* К. Псал. 211. 2) О слезахъ: дрожать на глазахъ. *Він подививсь мені в вічі і подививсь на дочку. А в дочки сльози хвилюють.* МВ. II. 117.

Хвилюватий, -а, -е. Волнообразный, волнистый. *Полонини — се то рівні, то горбуваті, то хвилюваті обшари високих гір.* Шух. I. 184.

Хвилюватися, -лююся, -єшся, *гл.* Волноваться. *Ті груди хвилювалися бажанням досягти до того, про що марила сестра.* Левиц. I. 300. *Їду полем чистим, гляну оком бистрим — филюються жовті ниви житом колосистим.* К. Досв. 6.

Хвиля, -лі, *ж.* 1) Волна. *Встала на Чорному морі бистрая хвиля.* Дума. *Чому в ставу вода руда? Мабуть хвиля збила.* Мет. 113. **Мо́ре в хви́лю**. Море во время волненія. *Море в хвилю і тишу.* О. 1861. IV. 3I. 2) Буря, порывы вѣтра. Борз. у. *Хвилею багато яблук позбивало.* Сосн. у. *Гряд з хвилею.* Пирят. у. 3) Минута, время. *В добру хвилю чекай злої.* Ном. № 5885. *Ото по тій хвилі я пішов до пана.* Канев. у. 4) Хорошая погода. Гн. I. 50. Ум. **Хвилька, хви́ленька, хвилечка.** *Часом прийде хтось до хати на хвильку.... мусиш сісти хоч на хвилю.* ЕЗ. V. 196. *Ото той волик несе їх, і так несе: що хвилька, то й милька.* Рудч. Ск. I. 119. *Зустрілись на одну хвилечку. Г.* Барв. 81.

Хвилястий, -а, -е. 1) Волнистый; волнующійся. Міус. окр. *Чи ти се дав таку коневі силу і роспустив йому хвилясту гриву?* К. Іов. 89. *Хто ворітьми запер хвилясте море, як ринуло із черева земного.* К. Іов. 84. 2) О матеріи: муаровый. *Стьонжка хвиляста.* Борз. у. *Купила два аршини стрічки червоної хвилястої, дуже гарна — так хвиля по їй і ходе.* Пирят. у. 3) О смушкѣ: «волнистый съ крѣпкими низкими волнообразными завитками». Вас. 198.

Хвилястогри́вий, -а, -е. Съ волнистой гривой, сь развѣвающейся гривой. *Копиченько хвилястогривий його до віська не несе.* Греб. 354.

Хвилятися, -ляюся, -єшся, *гл.* Качаться. Ровен. у.

Хви́ндя, -ді, *ж.* = **Хиндя.** Радом. у.

Хви́нтик, -ка, *м.* Франтикъ.

Хвинти́ти, -чу, -ти́ш, *гл.* Важничать. *Дивись ти, як хвинтить зачав! неначе й справді пишна птиця.* Гліб.

Хви́рса, -си, *ж.* = **Хвижа.** Черк. у.

Хвисткий, -а, -е. Гибкій. *Одна дівча була гостренька.... Швидка, гнучка, хвистка, порскенька.* Котл. Ен. III. 72.

Хвись, *меж.*, выражающ. ударъ съ размаху но чему нибудь. *Вхопив камінчик, прицілився.... і Ремула по лобу хвись.* Котл. Ен. V. 70.

Хвиськати, -каю, -єш, *гл.* Хлестать, бить. *Хвиськав батогом по сухих кінських ребрах.* Левиц. І. 457.

Хвиський, -а, -е. Хлесткій.

Хви́снути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хвиськати**. Хлестнуть. *Хвиснув батогом по конях.* Левиц. Пов. 98.

Хвиткий, -а, -е. Скорый, поспѣшный. *Своїм питаннячком хвитким не дала йому вимовити слова.* МВ. (О. 1862. І. 79).

Хвицати, -цаю, -єш, *гл.* О лошади: бить задними ногами. *Помалу ходіть коло коня, бо він хвицає.* Васильк. у. *Знай, кобило, де брикати, а тут тобі вже не хвицати.* КС. 1882. IX. 586.

Хвицли́вий, -а, -е = Брикливий.

Хвицнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хвица́ти**. *Вона* (кобила) *його як хвицне! так, що йому і свічки у очах показались.* Рудч. Ск. І. 7.

Хвицонути, -ну, -неш, *гл.* То же, что и **хвицнути**, но съ большей силой. *Скаче, ще й хвицонув скільки раз.* Св. Л. 205.

Хви́ща, -щі, *ж.* Сильный холодный дождь или снѣгъ съ вѣтромъ. *Там така хвища на дворі, що й собаки поховались.* Волч. у. Слов. Д. Эварн.

Хвиялка, -ки, *ж.* = **Хвіялка,** Viola odorata. Ум. **Хвия́лочка, хвиявочка.**

Хвірза, -зи, *ж.* Вьюга. Миргор. у.

Хвіртка, -ки, *ж.* Калитка. Чуб. VII. 393. *Піп у хвіртку, а чорт у і дірку.* Ном. № 211. См. **Фіртка.** Ум. **Хвірточка.**

Хвіст, хвоста, *м.* 1) Хвостъ. *Прив'язали до хвоста коневі.* Рудч. Ск. 2) Иногда употребляется для обозначенія домашняго животнаго. *І хвоста нема у дворі.* Ном. *Тільки пара хвостів осталось.* Ном. *Та ще й закрутки покручено, — мабуть на всяку тварь, щоб і хвоста в дворі не було.* Г. Барв. 417. 3) Шлейфъ, хвостъ платья. *Не вмієте так вертіти хвостом та крутити головою, як уміє Люцина та Рузя.* Левиц. І. 319. 4) = **Нечеть.** Пас. 156. 5) Названіе одного изъ играющихъ въ плаз мальчиковъ. Ив. 19. 6) мн. **Хвости = Уси.** (См. **Ус 3).** КС. 1893. V. 282. 7) **Крутити хво́стом**. Хитрить, вилять. *Крутить хвостиками.* Ном. № 3003. 8) **Хвоста вкрутити**. Сбить спесь. *Швидко ми вам хвоста вкрутимо! не довго гордуватимете нами.* К. ЧР. 72. 9) **Вибийте собі́ хвіст об тин**. Оставьте пожалуйста ваши приставанья? Котл. МЧ. 438. Остальныя знач. См. **подъ словомъ фіст.** Ум. **Хво́стик, хвостиченько, хвосто́к, хвосто́чок.** *Кожда лисиця свій хвостик хвалить.* Ном. № 9459. *Я курочку під пашечку, єї хвосток видко.* Чуб. V. 681. *Копитцем луг пробігає, а хвостиченьком землю замітає.* Чуб. III. 295. *Коточок заховався в куточок, тілько видно хвосточок.* Мил. 44. *Піди, вовчику! — Піди, хвостику!* — шутятъ надъ тѣмъ, кто, будучи посланъ, по лѣности посылаетъ за себя другого. Ном. № 10864. Ув. **Хвостище.** Рудч. Ск. І. 16. **Хвостя́ка**. *Здоровенний хвостяка.*

Хвіть! *меж.* 1) Подражаніе свисту, фюить! *А де гроші? — Хвіть! — свиснув Іван.* Грин. II 223. *Що ж тут на світі робити? Хвіть-хвіть!* Кв. 2) Хвать. *Хвіть відра! — і собі побігла*

по воду. Мир. Пов. I. 124. 3) Выражаетъ быстрое, рѣзкое движеніе, скачекъ, ударъ. *Куди вбіжить на годину — хвіть-хвіть, — уже боржій і з хати.* Г. Барв. 103. *Хвіть, та в бік! насилу я вдержався на ньому, — оттакий то кінь.* Новомоск. у. *Хвіть другого по пиці.* Мир. ХРВ. 260.

Хвітька, -ки, *ж.* Мантачка. *Лебед.* у.

Хвітькати, -каю, -єш, *гл.* Посвистывать. *Жовна фітькала, туркала горлиця.* Св. *Л.* 211.

Хвітьхвітькати, -каю, -єш, *гл.* = **Хвітькати.** *Що ж тут на світі робити? Хвіть-хвіть! Та так собі і хвітьхвітькають.* Кв.

Хвітю, *меж.,* выраж. звукъ отъ метенія. *Хвітю-хвітю! повна скриня оксамиту.* Загадка о сметаемой сажѣ. Ном., стр. 299, № 310.

Хвіщ, хвоща, *м.* 1) = **Хвощ.** 2) = **Хвощанка.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хвіялка, -ки, *ж.* Раст. фіалка, Viola odorata. *Дід о хлібі, а баба о хвіялках.* Ном. № 13070. Ум. **Хвія́лочка.** *Нехай же я на тій горі погуляю, хвіялочок на віночокназриваю.* Мет. 138.

Хвіяти, хвію, -єш, *гл.* — **до ко́го, чого**. Склоняться къ кому, чему. *На городі дві тополі, трета до них хвіє.* Гол. I. 269.

Хвіятися, хвіюся, -єшся, *гл.* Колебаться, качаться. *Корабель хвіється.*

Хвоїна, -ни, *ж.* = **Хвоя.** Ум. **Хвоїнка.** Ном. № 8466.

Хвоїти, хвою, -їш, *гл.* Бить дозою. *Як почне її хвоїть, примовляючи: було не савити, не варварити.* Ном. № 4007.

Хвоїщ, -ща, *м.* Раст. а) Equisetum limorum L. ЗЮЗО. I. 191. б) Equisetum hyemale L. ЗЮЗО. I. 121.

Хвойди́на, -ни, *ж.* Прутъ, хворостина. Шейк.

Хвойли́чник, -ка, *м.* = **Хвилівник.** ЗЮЗО. I. 113.

Хвойови́й, -а, -е. Сосновый. *Хвойовий ліс.* Черниг. у.

Хвора, -ри, *м.* Болѣзнь? *Пущу коника по двору свому тестеві на хвору.* Чуб. III. 204.

Хворий, -а, -е. Больной. *Не вставай: ти хвора.* Шевч. 192. *Хворий лежить, та без пом'яти хліб їсть.* Ном. № 8136.

Хво́рість, -рости, *ж.* Болѣзнь. *Кому користь, а нам хворість.* Ном. № 2347.

Хворіти, -рію, -єш, *гл.* Болѣть. *Ой щоб тому да три літа хворіти, хто побрав зазульчини діти.* Чуб. III. 157. *У чумаків воли хворіють.* Драг. 167.

Хво́ркус, -са, *м.* Молодець? *Ну й хворкус!* Зміев. у.

Хворма, -ми, *ж.* Форма.

Хвормувати, -мую, -єш, *гл.* Формировать, придавать форму. *Народ формує свої ідеї....* О. 1861. XI. 105.

Хвороба, -би, *ж.* 1) Болѣзнь. *Що панська хвороба, то наше здоров'я.* Ном. № 1154. 2) Употребл. презрительно для обозначенія ничтожнаго количества. *Що там і грошей тих — хвороба!* Ном. № 7704. 3) **Хворо́би тепер зро́биш, підеш** и пр. Бранчивое выраженіе, обозначающее невозможность, сдѣлать, пойти и пр. *Хвороби тепер у льох підеш.* Радом. у.

Хворови́й, -а, -е. Болѣвшій. *Це дитина не хворова: її тільки перехрестили, а вона і вмерла.* Харьк. у.

Хворовитий, -а, -е. Болѣзненный.

Хворост, -ту, *м.* Хворостъ. Св. *Л.* 157. *Лежить під хворостом та й крутить хвостом.* Ном. стр. 293, № 119.

Хворостець, -тцю́, *м.* Мелкій хворостъ. *Хто по хворостець побіжить, щоб у грубці прокинути?* Г. Барв. 441.
Хворостина, -ни, *ж.* Хворостина. *Не мила та хворостина, що по очах била.* Ном. № 4127. Ум. **Хворостинка.**
Хворостиння, -ня, *с.* То-же, что и **хмиз**? *Пішов мужик одбувать свою панщину в ліс, збірать хворостиння.* Грин. II. 72.
Хворости́ти, -щу, -стиш, *гл.* Бить хворостиной, розгой.
Хворостняк, -ка, *м.* = **Хмиз.** *Як докопаю, хворостняком затрушу.* Мнж. 2.
Хворостяний, -а, -е. Сдѣланный изъ хвороста. Хотин. у.
Хворо́та, -ти, *ж.* = **Хвороба.** Вх. Лем. 478. *Не дішов багатий до своєго двора, перестріла богача сильная хворота.* Гол. III. 269.
Хворте́ця, -ці, *ж.* Крѣпость. Мир. ХРВ. 168. *«Ріжте, бийте»! — на фортеці кричить Гамалія.* Шевч. 59.
Хвортуви́на, -ни, *ж.* = **Хвортуна**. *А потеряв я хвортувину через молоду дівчину.* Чуб. V. 938.
Хвортуна, -ни, *ж.* Судьба, фортуна. Рудч. Чп. 219. *Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила, щоб моєму козаченьку хвортуна служила.* Мет. 20. Ум. **Хвортунонька.** Чуб. V. 287.
Хвортуни́на, -ни, *ж.* = **Хвортуна.** *Ой хвортуно, хвортунино! що ти учинила?* Мет. 63.
Хвортунити, -нить, *гл. безл.* Везти, удаваться. *Йому хвортунить.* Ном. № 1631.
Хворшт, -та, *м.* Доска въ 1 1/2 вершка толщины.
Хворявий, -а, -е = **Хворовитий.**
Хворяка, -ки, *об.* Больной, больная. *Як понедужав мій товар, так я од хворяк і не одходила.* Нѣжин. у.
Хворяти, -ряю, -єш, *гл.* = **Хворіти.** *Після того хворяла вона днів зо три, чи й більш.* Екатериносл. у.
Хво́стати, -таю, -єш и хвощу, -щеш, *гл.* 1) Ударять кнутомъ по воздуху. *Та не хвастай даремне; пішов би до плугів і там хвостав би коли волів.* Липов у. 2) О дождѣ: лить съ шумомъ. *Ой єсть у полі а чорная хмара, і із тиеї хмари дрібний дощик хвоще, ой він же мні головку сполоще.* Чуб. V. 1002.
Хвостатий, -а, -е. Хвостатый, имѣющій хвостъ, съ длиннымъ хвостомъ. *Миші хвостаті.* МУЕ. I. 132. (Полт.). *Постановить: пускать на раду всіх хвостатих, а куцих не пускать.* Гліб.
Хвостатися, -таюся, -єшся, *гл.* 1) Волочиться, тянуться сзади (объ одеждѣ). НВолын. у. 2) Хвостатися. Спѣшно дѣлать, спѣшить. *А нуте хвостаться, шоб не остаться.* Мнж. 165.
Хвостач, -ча, *м.* 1) Съ длиннымъ хвостомъ. 2) Неводъ, сѣть съ хвостомъ. 3) Раст. Achyrophorus maculatus Scop. ЗЮЗО. I. 109.
Хвостачка, -ки, *ж.* Въ загадкѣ названіе ложки. *Є у нас бучок, а на бучку яворець, на яворці конопка, на конопці глинка, а на глинці млячка, а в ній хвостачка.* Ном. стр. 301, № 109.
Хвостик, -ка, хвости́ченько, -ка, хво́стичок, -чка, *м.* Ум. отъ **хвіст.**
Хвостище, -ща, *с.* Ув. отъ **хвіст.** *А що ти, хвостище-помелище, гадало, як од того проклятого хортища втікало?* Рудч. Ск. I. 116.

Хвостняк, -ка, *м.* Раст. Hippuris vulgaris L. ЗЮЗО. I. 125.

Хвостовик, -ка, *м.* Часть плуга: клинь, при помощи котораго можно опускать плугъ глубже или мельче. Канев. у. Чуб. VII. 399.

Хвосток, -тка, хвосточок, -чка, *м.* Ум. отъ **хвіст.**

Хвостя, -тяти, *с.* Употребл. обыкновенно во мн. ч.: **хвостата**. Рогатый скотъ. *Пара хвостят.* Вас. 197.

Хвостяга, -ги, *ж.* = **Хвостяка.** *І хвостяги нема у дворі.* Ном.

Хвостяка, -ки, *м.* 1) Ув. отъ **хвіст.** *Здоровенний хвостяка.* 2) *ж.* Одна штука рогатаго скота. *Та в його в пара хвостяк.* Ум. **Хвостя́чка.** *Як би не він, у тебе в дворі і хвостячки не було б.* Новомоск. у.

Хвоськати, -каю, -єш, *гл.* = **Хвиськати.**

Хвосьнути, -ну, -неш, *гл.* = **Хвисьнути.** *Хвосьнув коня батогом.* Грин. II. 179.

Хвошка, -ки, *ж.* Шкура дохлой овцы или козы. Херс. г.

Хвошти, -тів. Сегментъ въ колесѣ. Ольгоп. у.

Хвощ, -ща, *м.* Раст. а) = **Хвоїщ а).** ЗЮЗО. I. 121. б) — **зі́мній** = **хвоїщ б).** ЗЮЗО. I. 121.

Хвощанка, -ки, *ж.* Пучекъ хвоща, соломы или камыша, при помощи которыхъ моютъ деревянные некрашенные полы. Сим. 130.

Хвощатися, -щаюся, -єшся, *гл.* Шляться. *Де ти хвощався?* Зміев. у.

Хво́я, хвої, *ж.* Сосна, Pinus sylvestris L. ЗЮЗО. I. 131. *Довгий, як хвоя.* Ном. № 8621. *Поїдьмо до бору та зрубаймо хвою, та поставмо комору та посеред двору.* Нп.

Хвузія, -зії, *ж.* Ружье. *Салдати з хвузіями на сонці так і сяють.* Драг. 198. *Фузію намірив, обох разом застрілив.* Гол. III. 63.

Хвук, -ка, *м.* 1) = **Фук.** *Хвук на хвук як піде, то забачиш, що з того нічого не буде.* Ном. № 3292. 2) Веретено. *Дівки, беріть в руки хвуки* (веретена), *завтра Великдень.* Ном. № 10053.

Хвура, -ри, *ж.* = **Хура.** *Ми тебе доставим аж до того міста, где ти маєш хвуру брати.* Чуб. V. 1043.

Хвурман, -на, *м.* = **Хурман.** Грин. II. 195.

Хвус, -су, *м.* = **Гуща.** *Вдова здибала в фляшці трошки оливи, але не хтіла дати, бо казала, що то вже хвус.* Гн. I. 94.

Хвуста, -ти, *ж.* = **Хуста.** Kolb. II. 57.

Хе-хе, *меж.*, выражающее смѣхъ. *А ми... хе-хе! а ми жонаті.* Шевч. 180.

Хе́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Хакати.** *Як літом собака хекає, виваливши язик, то то, кажуть, він приказує: «наката хата, на ката хата».* Ном. № 10288.

Хекнути, -ну, -неш, *гл.* Вскрикнуть съ звукомъ хе, хек — при ударѣ, напр. *Я, каже, добре йому дав, він аж хекнув.* Новомоск. у.

Хендогий, -а, -е. Чистый, опрятный. *Хоч будеш убогий, аби-сь був хендогий.* Ном. № 11253.

Херувим, -ма, *м.* Херувимъ. К. МХ. 28. *Митра на голові херувимом дана.* Чуб. I. 179. Ум. **Херувимчик.** *Двокрилий херувимчик.* Левиц. I. 286.

Хершебок, -бка, *м.* Рубанокъ для первоначальнаго строганія. Вас. 149.

Хи! *меж.* 1) Фу! *Хи ти скаженої собаки люде, неначе я один в світі тіки і є.* Драг. 127. 2) Дѣтск. Обожжешься. О. 1862. IX. 119.

Хи-хи! *меж.*, выражающее смѣхъ. *Хи-хи-хи! зареготавсь о. Хведор.* Левиц. I. 136.

Хиб, *меж.* отъ глагола **хибнути**. *Підперся рукою та й задрімав, а рука хиб! я й прокинувся.* НВолын. у.

Хиба, -би, *ж.* 1) Ошибка, промахъ. *О, цей хиби не дасть!* Подольск. г. 2) Недостатокъ.

Хиба, *нар.* 1) Развѣ. *Хиба не знаєте приповісти сієї?* Єв. Мр. IV. 12. *Хиба будемо на неї дивитись, як на мальовану?* МВ. I. 25. 2) Развѣ ужъ, быть можетъ. *Пора вже мені* (сонце каже) *сходить, але я втомилось, — хиба ти йди за мене.* Чуб. I. 5. 3) Ужъ? *Із пасіки пішов на гору, щоб подивитись на бакшу; оттам хіба було розору, що усього й не роскажу.* Алв. 76.

Хибаль, *нар.* = **Хиба**, *нар.* Вх. Лем. 478.

Хибанок, -нка, *м.* Родъ рубанка съ длинной колодкой для окончательнаго сглаживанія строгаемаго. *Шерстебка першу шерсть здіймає; потім рубанком рівняють, а тоді вже пускають хибанок — він уже хиби не дасть.* Подольск. г.

Хибань, *нар.* = **Хиба.** *Бо я го не маю, хибань буду мати.* Гол. III. 435. *А ні я тя зчарувала, а ні моя ненька, хибань тебе зчарувала сусіда близенька.* Гол.

Хибати, -баю, -єш, *гл.* 1) Колебать, шатать. *Стоїть хибка над водою, хибає собою.* Гол. 2) = **Хибатися.** *Полиця хибає — вже не стоїть.*

Хибатися, -баюся, -єшся, *гл.* Колыхаться, колебаться, шататься. *Хибається віз.* Черк. у. *Чайчиха коло печі, як мара, хибається, робить.* МВ. II. 44.

Хи́бити, -блю, -биш, *гл.* 1) Ошибаться, давать промахъ, погрѣшать, сбиваться съ пути. *Мір землю сажнем, а не ланцюгом, то не будеш хибити.* Черк. у. *Не хибив я проти його закону, його слова ховав у щирім серці.* К. Іов. 51. *Прямуйте ж, добродію, куди задумали, не хиблючи.* К. (О. 1861. I. 310). 2) Миновать, обойти. *Він думав, що то його хибить.* НВолын. у. *То вже вас не хибить — мусите робити.* НВолын. у.

Хибкий, -а, -е. 1) Неустойчивый, шаткій, колеблющійся. *Гойдала човник, хибкий як трісочка.* Левиц. I. 109. *Хибкий місток.* Г. Барв. 271. *Хибкий віз.* Черк. у. (У лілеї) *стебло тоненьке, хибке.* К. Дз. 218. 2) Слабый, неустойчивый по характеру, уступчивый. *Таке в мене серце хибке, що й не встою, як знов проситимуть.* МВ. I. 22. *Чудне, хибке, непевне слово в його.* К. ЦН. 255. 3) Увертливый, ловкій. *Хибкий хлопець.* Каменец. у. *А як піде танцювати, то найхибкіщий Лавро.* НВолын. у.

Хибкість, -кости, *ж.* 1) Неустойчивость. 2) Мягкость, слабость характера. Желех.

Хибко, *нар.* Неустойчиво, шатко. *Хибко сидіти.* Могил. у.

Хибливий, -а, -е = **Хибкий 2.** *Жіноцьке хибливе почуття.* Мир. ХРВ. 251.

Хибний, -а, -е. Ошибочный. Желех.

Хибно, *нар.* Ошибочно.

Хибнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Покачнуть, наклонить. *Хибнути човен.* Васильк. у. 2) Наклониться. *Хибнув на мене віз.* Черк. у. 3) Сплоховать, не удаться. *Сей рік жито хибнуло, а ярина добра.* Каменец. у. 4) Минуть, обойти. *То вже її не хибне.* НВолын. у.

Хибнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Покачнуться. *Пливе човен, води повен, коли б не хибнувся.* Нп. *Хибнувсь віз.* Черк. у.

Хибч, -чі, *ж.* Неправильность, недостатокъ, порокъ. *Тут єсть якась хибч.* Кіев. у. *Бридкий, як хибчі.* Ном. № 8492.

Хижа, -жі, *ж.* 1) Кдѣть, чуланъ, кладовая. Вас. 195. Чуб. VII. 388. *На улицю не піду і дома не всижу; хиба піду підкопаюсь до дівчини в хижу.* Мет. 116. *Лагодила баба хижу: то тільки кішки лазили, а то вже й собаки стали лазити.* Ном. № 7580. 2) = **Хата.** *Ідут до*

каждої хижі і під вікни співают. МУЕ. III. 18. 3) = **Хлів.** *Та заплели хижку, та загнали овечечку-стрижку.* Мил. 42. Ум. **Хижка.** *М'ясо поставили в хижку. Ой хто мене вірно любить, той прийде у хижку.* Рудч. Чп. 186.

Хижак, -ка, *м.* Хищникъ. К. ПС. 6. *Настигає хижаків у полі.* К. МБ. 265. *Хижаки добро його розносять.* К. Іов. 11.

Хижацтво, -ва, *с.* Хищничество. К. XII. 87, 73.

Хижацький, -а, -е. Хищническій. К. Бай. 63. *І ніхто не приголубить хижацького сина. К.* Псал. 255.

Хи́жечний, -а, -е. 1) Относящійся къ клѣти, чулану, кладовой. 2) О женщинѣ: спящая въ клѣти. *Не пущу, не пущу, ти, хижечна курво.* Гол. II. 710.

Хижий, -а, -е. Хищный. К. ЧР. 427. *Хиже птаство.* К. Іов. 59. *Хижі орли.* К. ЧР. 92.

Хижість, -жости, *ж.* Хищность. Желех.

Хи́жка, -ки, *ж.* Ум. отъ **хижа.** 2) — **слимакова, слимача**. Раковина улитки. Вх. Лем. 478.

Хи́жний, -а, -е. Относящійся къ **хиж'ѣ**, то-же, что и **хижечний.**

Хижо, *нар.* Хищно. *Поглядали на Лесю так хижо, як вовки на ягницю.* К. ЧР. 90.

Хижчина, -ни, *ж.* = **Хижка.** Мил. 159. *А вана метнулась у хижчину, — там стояла горілка.* Полт. *Побігла вина швиденько у хижчину.* О. 1862. V. 49. *Я тобі поставлю хишчину в лісі, і там будеш сидіти.* Гн. I. 133.

Хи́за, -зи, *ж.* = **Охиза.** Мир. ХРВ; 125.

Хизуватися, -зуюся, -єшся, *гл.* Хвастать, спесивиться. *Хизується, неначе на пристяжці.* Ном. № 2508.

Хи́кавка и хи́калка, -ки, *ж.* = **Икавка.** Мил. 9.

Хи́кнути, -ну, -неш, *гл.* Икнуть. Мил. 165.

Хилитати, -таю, -єш, *гл.* **Хитати**. *І над ними буйний вітер траву хилитає.* Рудан. IV. 29.

Хилити, -лю, -лиш, *гл.* !) Клонить, наклонять, склонять. *Куди хилить вітер, туди й гілля гнуться.* Ном. № 5875. 2) — **горі́лку, чарку**. Выпивать. *Яким хилив иноді горілку незгірше свого дядька Охріма.* Левиц. I. 280. *Хилила таки добре чарку за чаркою.* Левиц. Пов. 211.

Хилитися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Клониться, наклоняться, склоняться. *Не рад явір хилитися — вода корень миє.* Нп. *Мій таточку, мійріднесенький! до кого ж ми будемо тулиться й хилиться?* Мил. 188. 2) — **під ко́го**. Быть покорнымъ кому, быть подъ чьей властью. *Під мене хиляться і добрі, й злющі.* К. ПС. 43.

Хилкий, -а, -е. Гибкій, легко нагибающійся. *Хилку лозинку і снігирь зігне.* Ком. Пр. № 773.

Хиль! *меж.*, выражающее быстрое наклоненіе. *Черк чарочку з тарілки, хиль, та й випила.* О. 1861. XI. Кух. 24.

Хильнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хилити.**

Хильцем, хильці, *нар.* 1) Согнувшись, наклонясь. *А я, гільтай молоденький, того не злякався, хильцем хильцем по під верби, та в зіллє сховався.* Гол. III. 164. *Козак молоденький та й того злякався, хильці, хильці по під плотом, та й в зілля сховався.* Чуб. V. 127. *Побіг хильці бур'янами, та й утік.* Каменец. у. 2) **Хильцем ковтнути**. Выпить, сразу опрокинувъ рюмку въ ротъ. *Левиц.* I. 143.

Хиляти, -ляю, -єш, *гл.* = **Хитати.** *Вітер дуба хиляє.* Грин. III. 357.

Хилятися, -ляюся, -єшся, *гл.* 1) Качаться, колебаться, шататься. *Вітер повіває — сосна ся хиляє.* Гол. І. 192. *Яка ти бліда, аж страшка і хиляєшся.* Г. Барв. 532. *Хилялись, як п'яна.* К. ЧР. 156. 2) Наклоняться. *Як візьмеш хиляться, то аж спина болить.* Черк. у. 3) Шататься, слоняться. *А жіночка московкою всюди хиляєтьвя — і по жидах, і по панах.... боса.* Шевч. 529. *Проміж оселею хилявся, тини переступав, ховався.* Котл. Ен. V. 73.

Химера, -ри, *ж.* Употребл. преимущ. во мн. ч. Фантастическія выдумки; причуды. *Чи довго ще сплітатимеш химери, і голос твій бурхатиме, як вітер.* К. Іов. 48. **Химери гнути**. Показывать причуды. **Химери гонити**. Говорить вздоръ. *Дівча божевільне химери ганяє.* К. Досв. 77. *Се він перепився, та сп'яну химери погнав.* Кв.

Химерити, -рю, -риш, *гл.* 1) = **Химерувати.** *Ох старі голови та розумні: химерять, химерять, та й зроблять з лемеша швайку.* Шевч. 152. 2) Фантазировать, мечтать. *Ох, коли б!... Та що! про се шкода химерити.* К. Дз. 142.

Химерія, -рії, *ж.* = **Химера**. Харьк. г.

Химерний, -а, -е. 1) Чудаковатый, причудливый, странный. *Оттакий то Перебендя старий та химерний, заспіває, засміється, а на сльози зверне.* Шевч. 8. *Коли скінчиш ти вигадки химерні?* К. Іов. 39. 2) Вздорный. *Химерні слова.* Шевч.

Химерник, -ка, *м.* Чудакъ, странный человѣкъ. К. ЧР. 419.

Химерниця, -ці, *ж.* Чудачка, странная женщина.

Химерно, *нар.* Странно, смѣшно.

Химерувати, -рую, -єш, *гл.* Причудничать; капризничать. *Ой, дочко, не дурій! Що се ти химеруєш? Якісь панські роскоші все вертяться в тебе на думиі.* МВ. І. 26.

Химорода, -ди, *ж.* 1) Причуда, капризъ. 2) Колдовство. Г. Барв. 326. *Да й сміється вражий запорожець. А він химородою химородив. Сказано — каверзники.* ЗОЮР. І. 79. 3) **Химороди гнати.** Причудничать; колдовать. *Тепер, каже, піст, дак, чого ж химороди гнати?* Г. Барв. 110.

Химоро́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Причудничать. 2) Колдовать. ЗОЮР. І. 79. *Він ледачий химороду химородить.* Г. Барв. 449.

Химородний, -а, -е. 1) Капризный, своенравный. 2) Посредствомъ колдовства добытый. *Воску з під цих бджіл не годиться давати ни церкву, бо він не чистий, химородний.* Грин. II. 322.

Хи́мородник, -ка, *м.* Колдунъ, знахарь. К. ЧР. 153, 427. *Проклятий химородник, що заморочив вам голови.* К. ЧР. 194.

Хи́мородні, -день, *ж.* Хитрыя затѣи, хитрости.

Химоро́дниця, -ці, *ж.* Колдунья, вѣдьма. Нѣжин. у.

Хи́мородь, -ді, *ж.* 1) = **Химорода.** *Почав вже химороди строїти.* Харьк. г. 2) = **Хамородь.** Вх. Зн. 76.

Хи́ндя, -ді, *ж. Лихорадка.* Хай *тебе хиндя попотрясе.* Ном. № 3728.

Хи́рбет, -ту, *м.* Спина. Гн. І. 193.

Хире́нний, -а, -е = **Хирний.** *Вередує, як той панич... І де взялось таке хиренне? Все село проклятого не нагодує, а він собі гуляв, п'є.* Шевч. 562.

Хи́рий, -а, -е = **Хирний.** *Дід Омелько хирий.* О. 1862. VIII. 20.

Хиріти, -рію, -єш, *гл.* Болѣть, хворать, хирѣть. Котл. Ен. III. 62. *Хирітиме-хирітиме, та й умре.* Ном. № 13925.

Хирлати, -лаю, -єш и хирляти, -ляю, -єш, *гл.* = **Хиріти.** Вх. Зн. 76. *Хирляв півроку.... та й умер.* ЕЗ. V. 32.

Хирлявий, -а, -е = **Хирний 1** = **Хирлявий 1.** Вх. Зн. 76.

Хирний, -а, -е. 1) Болѣзненный, безсильный. *Чоловік хирний.* Черк. у. *Та там дівча замліле, більш хирне, ніж здорове.* Черниг. г. *До твоїх ніг мої руки хирні простягаю.* К. МБ. XI. 149. 2) Ничтожный, плохой, скверный. *Мовчи, хирний!* Ном. № 13094. *Десь вража мати підкусила, щоб хирний тут ти не сидів.* Котл. Ен. I. 32. *Ляж, хирний, та й мовчи, а з паном не рівняйсь!* Г. Арт. (О. 1861. III. 83).

Хи́ря, -рі, *ж.* Болѣзнь. Употребл лишь въ извѣстныхъ выраженіяхъ, напр. **Такий, як хи́ря**. Больной, имѣющій жалкій видъ. *Вернувся наш запорожець, як та хиря-хиря, обідраний, облатаний, калікою в хату.* Шевч. 229. **Годити, як хирі**. Сильно угождать. *Як тій болячці, як тій хирі громадою годили тому борцеві.* Шевч. 569. **На хи́рю**. На бѣду. *А кайзак нахирю та на тяжке лихо любенько та тихо і вкрав ту сокиру.* Шевч. 436. **Матері їх хи́ря**! Ругательство. Шевч. 168.

Хирявий, -а, -е = **Хирний.** *Хирява баба, як гирява макітра.* Ном. № 14 274. *Хирява шляхта знов усе догори ногами переверне.* Стор. М. Пр. 46.

Хирячка, -ки, *ж.* Болѣзнь. *Хирячка напала Катрю, треба лічити.* Полт.

Хист, -ту, *м.* 1) Способность, дарованіе. *Чи ж з його хистом ото зробить.* Черк. у. *Не з моїм хистом було зробити те, чого бажав.* Стор. М. Пр. 33. **Тобі́ не хист**. Ты не способенъ, не по твоимъ способностямъ. *Тобі не хист з Енеєм битись.... ти, бачу, здатний бить собак.* Котл. Ен. V. 29. **Не до твого́ хисту**. Не по твоимъ способностямъ. 2) Ограда, защита. *Вітрюга такий, що аж хист вириває з землі навкруг пасіки.* Лебед. у.

Хисти́ти, -щу, -стиш, *гл.* Защищать, прикрывать, припрятывать. Новомоск. у.

Хисти́тися, -щуся, -стишся, *гл.* Огораживаться, укрываться, прятаться, защищаться прикрытіемъ. *Вже як ні хиститься вовк або й лисиця, а розумніш від чоловіка не буде, — таки уб'є.* Канев. у.

Хисткий, -а, -е. 1) Колеблющійся, шаткій. *Бистрі річечки, ще й хисткії кладочки.* Грин. III. 496. *Вже ступила на хистку кладку.* Левиц. I. 172. *Хисткий місточок.* Левиц. I. 437. 2) Слабаго здоровья. *Да вона в тебе скоро вмре. Бач, яка хистка.* Г. Барв. 5. 3) Гибкій. *Тонкий да хисткий стан.* К. ЧР. 163. *Уродливий парубок, хисткий, як очеретина.* МВ. I. 4) Способный, умѣлый, ловкій. *Ну, вже й хисткий хлопець.* Канев. у. *Та скора ж, та хистка, як та ластівка!* Г. Барв. 103.

Хистко, *нар.* Шатко. *От же й тепер він, бачця, той же, да ні: усе в його стало якось хистко.* К. ЧР. 318.

Хисток, -тка, *м.* 1) Искуственный кустъ, за которымъ охотникъ подкрадывается къ дичи. Козел. у. 2) Потайное мѣсто въ оградѣ пчельника, куда пасѣчникъ можетъ укрыться во время опасности.

Хисть, -ті, *ж.* = **Хист.** К. ЧР. 128. *Запорозька хисть.* К. ЧР. 150. *Тьфу на їх хисть, та й годі.* Шевч. 295.

Хитання, -ня, *с.* Шатаніе, качаніе.

Хитарь, -ря, *м.* Межа, граница. Шух. I. 73, 75.

Хитати, -таю, -єш, *гл.* Шатать, качать. *Ой у полю билина, вітер нею хитає.* Чуб. V. 74. *Сиділа на лаві, хитаючи в обіймах недужу свою дитинку.* МВ. II. 178. *Хитати головою. Ой тихо, тихо Дунай воду хитає.* Грин. III. 494.

Хитатися, -таюся, -єшся, *гл.* Шататься, касаться, колебаться. *Тільки одним одно хиталось зелене дерево в степу.* Шевч. 437. *Синє море хитається, білий заєць купається.* Лубен. у.

Хитванний, -а, -е. Шаткій. *Хитванний пліт.* Вх. Зн. 76.

Хитливий, -а, -е. Шаткій, неустойчивый. Желех.

Хитнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хитати**. Качнуть, шатнуть. *Хитнула головою.* Левиц. Пов. 122.

Хитнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Одн. в. отъ **хитнутися**. Качнуться. (Іде) *і не хитнеться, як стрілка.* Г. Барв. 293. *Головка хитнулась.* Рудан. I. 32.

Хитрий, -а, -е. 1) Хитрый. *Хитрий, як лисиця.* Ном. № 1252. 2) Замысловатый. *От де, люде, наша слава, слава України! Без золота, без каменю, без хитрої мови.* Шевч. 46. 3) Скорый, быстрый. Вх. Уг. 272. Ум. **Хитренький.**

Хитрик, -ка, *м.* Хитрецъ. *Пу й хитрик з тебе!* Харьк.

Хитрити, -рю́, -риш, *гл.* = **Хитрувати.** *Пан Турн тут на слизьку попав! виляв, хитрив....* Котл. Ен.

Хитрість, -рости, *ж.* Хитрость. *А все то хитрость єсть жіноча, новинкою щоб підмануть.* Котл. Ен.

Хитро, *нар.* 1) Хитро. *Хочеться так, щоб хитро-мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3116. 2) Скоро, быстро. *Вода хитро іде та вали б'є.* Вх. Уг. 272. Ум. **Хитренько.**

Хитро́во, *нар.* Хитро, лукаво. *А батько їй спокійненько та хитрово* (каже). МВ. II. 82.

Хитромовний, -а, -е. Витійскій. *Шкода слави твоєї, вродливая, краска країно! Шкода твого Парфенона, шкода театрів твоїх, шкода Солонових прав, хитромовних річей Демосфена.* О. 1861. I. 93.

Хитрощі, -щей и -щів, *ж.* Хитрость, хитрыя уловки. *Ми силу маємо, — позич нам хитрощей.* Чуб. II. 108. *Ти, Соломоне, хитрий та мудріш: вийдеш сам хитрощами та мудрощами.* Грин. I. 75. **На хитрощах ходити**. Хитрить, лукавить. *Вона уся на хитрощах ходе.* Полт.

Хитрувати, -рую, -єш, *гл.* Хитрить. Рудч. Ск. I. 188. (*Лисиця*) *як там уже не хитрувала, да не могла узять те м'ясо.* Рудч. Ск. I. 21. *Е, хитруй, не хитруй, а проти Бога не вихитруєш.* Павлогор. у.

Хитруха, -хи, *ж.* Хитрая женщина. Желех.

Хитуні, хитусі, хитусеньки, *меж.* = **Хитю.**

Хить, *меж.*, выражающее качаніе, шатаніе. *Як човничок у морі: туди хить, туди хить!* Г. Барв. 361.

Хитю, *меж.*, выражающее качаніе. Ном. стр. 299, № 310. *Хитю, хитю, малеє дитятко!* Нп.

Хитю́чий, -а, -е. 1) = **Хисткий 1.** *Се хитючий човен.* Волч. у. 2) = **Хисткий 3.** *Яка хитюча гілька.* Нѣжин. у.

Хихи, *меж.*, выражающее смѣхъ, хихи! *Я з хлопцями хихи, хихи!* Нп. *Ой ти старий: кахи, кахи! я молода хихи, хихи!* Маркев. 45.

Хихи́чки, -чок, *ж.* Хихиканье, пересмѣшки. *І хихички — той же сміх.* Ном. № 12644.

Хи́тіт, -хоту, *м.* Смѣхъ, хихиканье. Уман. у. Въ иныхъ мѣстностяхъ лишь во мн. ч.: **хи́хоти**. *Дриготи-дриготи, а завтра будуть хихоти-хихоти.* Лебед. у.

Хихітня, -ні, *ж.* Смѣхъ, хихиканіе. См. **Хихіт. Хихітню справляє**. Смѣется. Константиногр. у.

Хихлатий, -а, -е. 1) Пушистый. *Хвіст у лиса хихлатий.* Вх. Зн. 76. 2) Вѣтвистый. *Хихлате смеречє.* Шух. І. 185.

Хихотатися, -чуся, -чешся, *гл.* Хихикать, смѣяться. *Щось за ним іззаду ніби хихочеся.* ЕЗ. V. 212.

Хиць, *меж.* 1) Выражаетъ паденіе? *А вона хиць мені на шию.* 2) = **Хап.** Вх. Уг. 273.

Хицьки́й, -а, -е = **Хисткий 1.** *На туім Дунаю хицькії кладки.* Чуб. III. 306.

Хи́шки, -шок, *ж.* = **Хихички.** *Хишками-смішками одбувсь.* Черк. у.

Хіба, *нар.* = **Хиба.** *Хіба тоді кобили трохи?* Рудч. Ск. I. 2.

Хід, хо́ду, *м.* 1) Ходъ, проходь. *Хід узенький та низький і дуже трудний.* МВ. II. 73. 2) Шествіе, движеніе впередъ. **Нема йому ходу**. Не можетъ идти впередъ. О. 1862. IV. 85. Во мн. **хо́ди** — хожденіе. *Минулися мої ходи через три городи: серце ж моє, дівчинонько, любитися годі.* Грин. III. 223. **Хід полонинський**. Сопровождающійся обрядами и пѣснями выгонъ скота весной изъ сель въ полонини. Шух. І. 195. **Ходу дава́ти**. Убѣгать. *Чого ж ти нас кидаєш? Куди ж ти так швидко ходу даєш та й не озираєшся?* Г. Вирв. 208. 3) Сбыть. *На паляниці нема ходу: люде бубликів та й бубликів.* Грин. I. 78. 4) Походка. 5) **Тим же хо́дом**. По прежнему. *Параска журилась тим же ходом, що спершу.* Г. Барв. 114. 6) **У хід класти**. Класть передъ собой, по пути своего слѣдованія. *Клади сіно в ход.* Рк. Левиц. Ум. **Хо́денько, хо́донько.** *Сам він* (молодий) *за мною приїхав, за моїм ходеньком дрібненьким, за моїм личеньком біленьким.* Лукаш. 150. *Не Марисин то ходонько, не Марисин голосонько, лиш Марисин рутян вінок.* АД. І. 306.

Хідка, -ки, *ж.*? *Похожано, поброжано коло хідки — стежки.* КС. 1883. IX. 221.

Хідлі, -лів, *м. мн.* Ходули. *Паничі учаться на хідлях ходити.* Вх. Зн. 76.

Хідник, -ка, *м.* Дорожка, тропинка. Вх. Уг. 273.

Хидня, -ні, *ж.* 1) Хожденіе. *Давай ходить в горох!... Ходили і хіднею пшени цю й жито все так зм'яли та стовкли.* Г. Арт. (О. 1861. III. 90). *Яка тепер хідня! багно по коліна.* Черк. у. *Звісно хідня моя якая! як отак на негодь та вночі, то і в рів шелеснеш.* Екатериносл. у. 3) Походка. *Ну, та й хідня його паскудна.* Лебед. у.

Хімлушечка, -ки, ж. Ум. отъ **хімлушка.**

Хімлушка, -ки, *ж.* ? Ум. **Хімлушечка.** *Захімлили хімлушечку, як у полі душечку. Сьому-тому хімлушечка, а Юрасю як душечка.* Мет. 209.

Хіп! *меж.* Хвать! Мир. ХРВ. 321. *Він підкрався та хіп її за хвіст, та й піймав.* Рудч. Ск. II. 10.

Хір, хоря, *м.* = **Тхір.** Вх. Зн. 76.

Хірт, хорта, *м.* Борзая собака. *Дріжить, як мокрий хірт, зубами, знай, цокоче.* Греб. 385.

Хірхи́льний, -а, -е. Плутоватый, хитрый. Желех.

Хісен, -сна, *м.* = **Хосен.** *Який мені з того хісен?* Ямпол. у.

Хіснувати, -ся, -ную, -ся, -єш, -ся, *гл.* Пользоваться.

Хіть, хо́ті и хіті, *ж.* Охота, желаніе. *Були латинці дружні люде і воюватись мали хіть.* Котл. Ен. IV. 60. *Сього дива — аби хіть.* Ном. № 7673. *Аби хіть була! от як уже немає хоті....* Ном. № 4975. *Хіті з вола, а сили з комаря.* Ком. Пр. № 1233. **Хіть мати до ко́го**. Имѣть къ кому склонность, влеченіе. *До кого ти хіть більшу маєш?* Полт.

Хіхи, -хів, *мн.* Смѣхъ. *Одно хіхи справляють!* Лохв. у.

Хлак, -ка, *м.* Флагъ. *Приїздять у ті дикі степи, роблють три курінi і викидають три хлаки.* Грин. I. 190.

Хламати, -маю, -єш, *гл.* Съ жадностью ѣсть. *З хлівця прожогом вискочила невеличка свинка і кабанчик і давай похапцем хламати зерно.* Мир. ХРВ. 9.

Хламида, -ди, *ж.* Хламида. *Ходив він як чернець, у високій шапці, у чорній хламиді і підперізувався ремінним поясом.* Стор. II. 56.

Хлами́дник, -ка, *м.* Босякъ. Полт. у.

Хлами́дниця, -ці, *ж.* Босячка. Кобел. у.

Хламіття, -тя, *с.* Тряпье, лохмотья. *Хламіття позбірай, от буде дощ.*

Хланок, -нку, *м.* Флангъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хлань, -ні, *ж.* 1) = **Безодня.** 2) Множество, огромное количество. *Хланею налітали.* Желех. *Виїв би хлань....* Фр. Пр. 71.

Хлап, -па, *м.* 1) Валетъ (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. 2) Клапанъ (въ музыкальномъ инструментѣ, напр. въ **лірі**). Прил. у.

Хлебеснути, -ну, -неш, *гл.* Хлебнуть, выпить. *Лице хмуре, чуб стовбуром — ознака, що Грицько вже хлебеснув.* Мир. Пов. I. 131.

Хлебтати, -бчу, -чеш, *гл.* Хлебать, локать. *«Чи не хоч, душко, чаю?» — спитав капитан, хлебчучи його з люлькою.* Кв. *Собака хлебче воду.* НВолын. у.

Хлезінь, -ні, *ж.* Раст. Bunias orientalis. Шух. I. 21.

Хле́піт, -поту, *м.* 1) Плескъ, всплески. 2) *мн.* **Хлепоти**. = **Гряда 3.** Вх. Пч. II. 25.

Хлепотіти, -почу, -тиш, *гл.* Плескать, вплескиваться. *Хлепоти.... зоветься місце, де ріка где вузшим коритом, а хвилі єї підскакують і хлепотять.* Вх. Пч. II. 25.

Хлептати, -пчу, -чеш, *гл.* = **Хлебтати.** *Не погане море, що собаки хлепчуть.* Ном. № 5210. *Та ж він хлепче кров людськую, мов собака воду.* К. МБ. X. 12.

Хлинути, -ну, -неш, *гл.* Хлынуть. *І хлинули сльози; дрібні, дрібні полилися.* Шевч. 172.

Хлип! *меж.* 1) Выражаетъ хлебаніе. *Яблучка кусь, а горілочки хлип.* Мнж. 46. 2) Выражаетъ всхлипываніе.

Хлипавка, -ки, *ж.* Клапанъ (въ музык. инструментѣ). Харьк. г.

Хлипання, -ня, *с.* Всхлипываніе, плачъ. *І хлипання все росказати, і крик, і охання, і жаль.* Котл. Ен. VI. 49.

Хлипати, -паю, -єш и -плю, -плеш, *гл.* 1) Всхлипывать, плакать. *Прийшла Венера іскривившись.... і стала хлипать перед ним.* Котл. Ен. I. 12. *Петрунева пенька слізоньками хлипає.* КС. 1882. V. 363. 2) О сапогахъ, въ кот. попала вода: издавать при ходьбѣ звукъ отъ присутствія воды. *На річку йшли чоботи, — рипали, а з річки йшли чоботи, — хлипали.* На.

Хлипи, -пів, *м. мн.* Всхлипыванія, слезы. *Увірилась йому своїми хлипами.*

Хли́пнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хлипати**. Всхлипнуть.

Хлипок, -пка, *м.* = **Хлипавка.**

Хлиснути, -ну, -неш, *гл.* Хлебнуть. *Левиц.* Пов. 160. *А деякі так так хлиснули, що де упали, там заснули.* Котл. Ен. *Хлиснути.... з горшка шег юшки.* Грин. І. 280. **Вже двірської поливки хлиснув!** Уже попробовалъ жизни на барскомъ дворѣ. Ном. № 1312.

Хлист, -ту, *м.* 1) Щолканіе бича. *Їде віз без коліс, а батіг без хлисту.* Ном. стр. 302, № 434. 2) Прутъ, хлыстъ. Ум. **Хлистик.** *Жевжики обидва і голі — вашецi прогає — як хлистики.* Котл. НП. 350.

Хлистати, -щу, -щеш, *гл.* Хлебать, пить. *Наварив юшки, — нехай хлищуть.* Ном. № 3522. *Та і горілочку хлистала.* Котл. Ен. І. 11.

Хлись, *меж.* отъ *гл.* **хлистати**. *Пуншу хлись!* Котл. Ен. IV. 28.

Хли́ськати, -каю, -єш, *гл.* Плескать. *Як филя, що по Дніпру в негоду похожає, клекоче, рветься, сивим пилом хлиська.* Сніп. 45.

Хліб, -ба, *м.* 1) Хлѣбъ: въ полѣ на корню или печеный хлѣбъ. Чуб. VII. 444. *Нам Бога не вчить, як хліб родить.* Ном. № 35. *Хто дав зуби, дасть і хліб до губи.* Ном. № 76. *Хліба напечено, борщик зварений.* Рудч. Ск. II. 33. 2) Вообще заработокъ, средства къ существованію. *Чи я пан, чи що, що ще захотів легкого хліба.* Рудч. Ск. І. 5. *От і поженилисе да й думают, у який хліб кинутись: у столярі пуийти, — хліб треба купувать. — Пуийдемо у хлібороби, каже.* Чуб. II. 15. Въ значеніи: недвижимыя владѣнія, жалуемыя на содержаніе кому либо, употребл. во мн. ч.: **хліби**. *Вважаючи на жизнь благочестиву печерських іноків, ми простирали з престолу нашу руку милостиву і їм хліби духовні надавали.* К. МБ. II. 123. 3) **Хліб-сіль**. Хлѣбосольство, радушіе, *Я по вашій хліба-соли прийшла до вас дітей доглядати, бо здавна знаю вас, а до кого инчого, то б зроду-віку не прийшла.* 4) — **старий**. Раст. Sclerotiu clavus. Вх. Пч. II. 36. Ум. **Хлі́бець, хлібчик, хлібчичок.**

Хлібеня, -няти, *с.* Хлѣбецъ, небольшая коврижка хлѣба. *Як виймеш хліб з печі, так розломи хлібеня.* Грин. II. 25.

Хліби́на, -ни, *ж.* Одинъ хлѣбъ, коврига *Як печуть хліб, так виймають перву хлібину або книш і ламають.* ХС. III. 56. *Заробив десять копійок, купив хлібину, приніс додому і ззіли утрьох.* Грин. II. 258.

Хліби́ти, -блю, -биш, *гл.* 1) Снабжать хлѣбомъ, давать, посылать хлѣбъ. *Хліби нам, Боже, щоб нам було гоже.* 2) Пачкать хлѣбомъ. *Не хліби ножа.* 3) Льстить, угождать. *А він хлібить жінці.* Могил. у.

Хлібівча, -чати, *с.* Родъ маленькой квашни. Вх. *Лем.* 478.

Хлібний, -а, -е. 1) Хлѣбный. *Кладе* (коровай) *на віко від хлібної діжі.* МУЕ. III. 167. 2) Богатый хлѣбомъ, имѣющій много хлѣба. *Там все народ хлібний.* Зміев. у. *Хлібна країна.* Староб. у. 3) **Хлібна́ дочка́**. Незаконнорожденная дочь. *Тільки Богу молиться, відмолює гріх свій, що породила хлібну дочку.*

Хлібодар, -ра, *м.* Кормилецъ. (Шляхта) *готова була за свого хлібодара* (магната) *витягати з піхов гострі шаблі.* Мир. ХРВ. 91.

Хлібодарник, -ка, *м.* = **Хлібодар.** *Сагайдашний, наш батько, хлібодарник і гетьман.* К. ПС. 107.

Хлібопе́ка, -ки, *м.* Хлѣбникъ, хлѣбопекъ. Шейк.

Хлібопе́кня, -ні, *ж.* Пекарня. Черк. у.

Хлібороб́, -ба, *м.* Земледѣлецъ, хлѣбопашецъ. *На Обрітення обертаються птиці до гнізда, хлібороби до плугів.* Ном. № 523.

Хліборобити, -блю, -биш, *гл.* Заниматься земледѣліемъ. *Деякі чумакують, а більш хлібороблять.* Харьк. г.

Хліборо́бів, -бова, -ве. Принадлежащій земледѣльцу. *Прийшов до трупу хліборобового.* Грин. I. 187.

Хліборо́бка, -ки, *ж.* Женщина, занимающаяся хлѣбопашествомъ.

Хліборо́бний, -а, -е. Пахатный (о землѣ). *Хліборобна земля.* Черк. у.

Хліборо́бник, -ка, *м.* = **Хлібороб.** Ум. **Хліборо́бничок.** *Кому ж ти, косо, достанешся: чи школничку, чи полковничку, чи прежньому хліборобничку, що в поле йде — не вмивається.* Чуб. V. 580.

Хліборобство, -ва, *с.* Земледѣліе, хлѣбопашество. *Масюк любив хліборобство.* Левиц. Пов. 193.

Хліборобський, -а, -е. Земледѣльческій, хлѣбопашескій.

Хлібосіль, -со́ли, *ж.* Въ выраж.: **бути, бувати у хлібосо́лі**. Водить компанію. *Він тепер такий багатирь, що ніколи і у хлібосолі з нами не бува.* Лебед. у.

Хлібусь, -ся, *м.* Ласкательное отъ хліб. *Святий хлібусь.* Вх. Лем. 478.

Хлібчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **хліб.** 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 55. 3) — **чо́ртів**. Раст. Nonnea pulla Dc. ЗЮЗО. I. 129, 177.

Хлібчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **хліб.**

Хліб'я, -б'яти, *с.* = **Хлібеня.** *Зосталося одно хліб'я, — на сьогодні стане.* Лохв. у. *Візьми пару хліб'ят на дорогу.* Лохв. у.

Хлів, -ва, *м.* Хлѣвъ, помѣщеніе для скота. *Бджола з дупла, а свиня з хліва.* Ном. № 13168. *Моє діло теляче, наїлося та і в хлів.* Ном. № 13576. Ум. **Хлівець, хлі́вчик, хлі́вчичок.** *Стоїть хлівець, повний овець.* Ном. стр. 290, № 4.

Хливи́на, -ни, *ж.* Небольшой хлѣвъ. Ум. **Хливи́нка.**

Хливи́ще, -ща, *м.* Ув. отъ **хлів.**

Хлівчик, -ка, хлівчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **хлів.**

Хло. Сокращ. изъ **хлопче.** См. **Хлопець.** *А котрим ти конем ідеш, хло? — А котрим же їхав би? рижим.* Федьк.

Хло́ню. Звательный падежъ вмѣсто **хлопче**, слово ласкательное. *А як же ми, хлоню мій, бурлакуючи, справимось? Коли б ти знайшов собі дівчину та одруживсь.* Г. Барв. 191.

Хлоп, -па, *м.* 1) Мужикъ, мужчина. *Хлоп — як дуб.* Ном. № 8617. 2) Крестьянинъ, мужикъ. *Пак на троні, а хлоп на ослоні.* Ном. № 1146. *Коли б не хлоп, не віл — не було б панів.* Ном. № 1142. Ув. **Хлопи́ще.**

Хлопак, -ка, *м.* = **Хлопець.** *Стрілець, кулачник і рубака і дужий був з його хлопак.* Котл. Ен.

Хло́пан, -на, *м.* Валетъ (въ картахъ). *Не чванься дуже, бо я зараз прикрию хлопаном.* Богодух. у.

Хлопець, -пця, *м.* 1) Мальчикъ. *П'ятеро діток Бог дав: дві дівчини і три хлопці.* МВ. I. 9. 2) Подростокъ, юноша, молодой человѣкъ, парень; мн.: ребята. КС. 1887. VIII. 767. *З Богом — не з хлопцем жартувати.* Ном. *Еней був парубок моторний, і хлопець хоть куди козак.* Котл. Ен. I. 5. *Дівчата ж із хлопцями начали гулять.* Рудч. Ск. II. 157. *У ліс, хлопці!* Шевч. 173. *Хлопці-риболовці, удалі молодці, ви закиньте сітку через синє море.*

Чуб. V. 28. 3) Ученикъ у ремесленника. Вас. 210. 4) мн. **Хло́пці**. Родъ пантомимы съ куклами и музыкой; устраивается дѣвушками на рождественскихъ сяткахъ. О. 1862. IV. 87. 5) Подпорка въ дышлѣ у воловьяго воза. 6) Штативъ, подставка для веретена въ видѣ четырехугольной рамки, когда съ веретена сматываютъ на клубокъ нитки. Ум. **Хло́пчик, хло́пчичок.** *В його двоє дітей зосталося: хлопчик і дівчинка.* Рудч. Ск. II. 67. См. **Хлоню.**

Хло́пити, -плю, -пиш, *гл.* — **дух**. Захватывать духъ. *Квітки пахнуть, аж хлопить дух.* Нѣжин. у.

Хлопи́ще, -ща, *м.* Ув. отъ **хлоп.** *Мужичище-хлопище хап за притику з вія.* Гн. II. 168.

Хлопійко, -ка, *м.* То-же, что и **хлопець 2**. *За кого ж я піду, молоденька? А чи за старого, а чи за малого, а чи за хлопійка молодого?* Мил. 83.

Хло́піт, -поту, *м.* и пр. = **Клопіт и пр.** *Голові хлопіт, а біді весілля.* Ном. № 2215.

Хло́пко, -ка, *м.* Мальчикъ, юноша. *Десь узявся хлопко, а хлопко маленький, під ним кониченько, коник вороненький.* Чуб. V. 1071. *Ой запрягай, хлопку, коня вороного, да поїдем вінчаться до попа чужого.* Чуб. V. 283.

Хлопкувати, -кую, -єш, *гл.* Служить. *Ой не схотів же ти мені, хлопку, хлопкувати, і будеш же ти панам ляхам стадо напувати.* Мет. 403.

Хло́пнути, -ну, -неш, *гл.* Выпить залпомъ, выпить. *Хлопнула чарку за одним махом до дна.* Левиц. Пов. 211. *Купила горілки.... сама напилась і кучеру дала, і він хлопнув добре.* Чуб. II. 30.

Хлопотати, -чу, -чеш, *гл.* и пр. = **Клопотати и пр.**

Хло́пство, -ва, *с.* Простой народъ, мужики, мужичье. *Не нам, шляхто моя вірна, від хлопства втікати!* К. Досв. 186.

Хлопський, -а, -е. Простой, мужичій. *Груба хлопська тварж.* Стор. М. Пр. 79.

Хлоптати, -пчу, -чеш, *гл.* = **Хлептати.** *Бігло три пси: один білий, другий червоний, третій чорний. Білий біжить більма зобати, червоний крови хлоптати.* Мнж. 150.

Хлопцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Быть въ отроческомъ возрастѣ, быть мальчикомъ. *Тут він хлопцював, тут виріс і молодиком став.* (Стрижев.). *Як я ще хлопцював.* О. 1862. IX. 63.

Хлопцюга, -ги, *м.* Ув. отъ **хлопець.** *Я наймит у неї, хлопцюга приблудний.* Петренко (Южнор. сб. 33). *Ну, вставай, хлопцюго!* Млак. 77.

Хлопча, -чати, *с.* Маленькій мальчикъ. См. **Хлоп'я.** Ум. **Хлопчатко.** *Росте те хлопчатко.* Морд. Пл. 13.

Хлопчак, -ка, *м.* = **Хлопець.** Канев. у.

Хлопченя, -няти, *с.* = **Хлопча.** *Ходіть лишень ближче, хлопченята, я по яблучку вам дам.* МВ. (О. 1862. III. 69). Ум. **Хлопченятко.**

Хло́пчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **хлопець.** 2) Подставка въ дышлѣ воловьяго воза (**війї**), чтобы оно не могло совсѣмъ опуститься на землю. Рудч. Чп. 250. 3) У гребенщиковъ: палка съ нарѣзками, поддерживающая роговую пластинку на верстакѣ во время строганія. Вас. 164.

Хлопчи́на, -ни, *м.* = **Хлопець.** *Паллант, любесенький хлопчина, скріпивсь, стоїть як твердий дуб.* Котл. Ен. VI. 28. Ум. **Хлопчинка, хлопчи́ночка.** Мил. 152. *Ой де ж ти будеш ночувати, хлопчино, хлопчиночко?* Чуб. У. 94.

Хло́пчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **хлопець.**

Хлоп'я, -яти, *с.* Маленькій мальчикъ; мн.: ребята. *Се й мале хлоп'я знає.* МВ. І. 107. *Тепер, — от як там п'ять або шість год хлоп'яті, вже воно й у штанцях.* Рудч. Ск. *А нуте, хлоп'ята, на байдаки! Море грає, ходім погуляти.* Шевч. 49. Ум. **Хлоп'ятко, хлоп'яточко.** *Пасе ягнята мале хлоп'яточко в стерні.* Шевч. 553.

Хлоп'ячий, -а, -е. Принадлежащій, относящійся къ мальчикамъ, ребяческій, мальчишескій. Чуб. І. 117. *Хусточка в його, що з кишені виймав, то не хлоп'яча, а притьмом дівоча.* Кв. **По хлоп'ячі**. Какъ мальчикъ, какъ мальчика. *Як її одягали, як постригали по хлоп'ячі, вона не пручалась, нічого не казала, тільки що плакала.* Кв.

Хло́ста, -ти, *ж.* Порка, наказаніе розгами. Ном. № 3862. *Положивши, дайте добру хлосту, поки верне дощі та роси, що, знаю, в неї на мисниках та на полицях.* Кв. **Хло́сти да́ти**. Выпороть, а затѣмъ вообще отколотить. *Гей дамо ляхам, а превражим синам превеликую хлосту.* АД. ІІ. 66.

Хлуди́на, -ни, *ж.* Хворостина, лозина. прутъ. Мнж. 193. *Аж мій милий іде, як та буря гуде, і хлудину волоче таку суковату та на мою білу спину та пенякувату.* Нп. Ум. **Хлудинка.**

Хльобтати, -бчу, -чеш, *гл.* = **Хлебтати.** *Юшечку хльобтати.* Грин. ІІІ. 487.

Хльоп! *меж.*, выражающее ударъ. *А він бабу хльоп в писок.* См. **Хляп.**

Хльоптати, -пчу, -чеш, *гл.* = **Хльобтати.** *Собаки хльопчуть воду.* Харьк. г. *Помиї хльоптали.* Мил. Св. 49. Грин. ІІІ. 545.

Хльо́ра, -ри, *ж.* = **Хлоста.** *Панам, підпанкам і слугам давали в пеклі добру хльору.* Котл. Ен. ІІІ. 41.

Хльо́рка, -ки, *ж.* Проститутка. Ном. № 723. *З обстриженими головами, з підрізаними пеленами, стояли хльорки наголо.* Котл. Ен. ІІІ. 29.

Хльос, *меж.*, выражающее стеганіе прутомъ, кнутомъ. *Верба хльос, бий до сльоз.* Ном. № 348.

Хльо́стати, -таю, -єш, *гл.* Стегать. *Антосьо хльостав різкою на городі.* Св. Л. 138.

Хльость! *меж.* = *Хльос.* Чуб. ІІ. 575.

Хлюди́на, -ни, *ж.* = **Хлудина.**

Хлюнути, -ну, -неш, *гл.* Хлынуть. *Вода так і хлюне тобі у вічі.*

Хлюп, *меж.*, выражающее плескъ воды, паденіе въ воду. *Жяба на березі сиділа та хлюп у воду.* Драг. 366.

Хлюпання, -ня, *с.* Плесканіе.

Хлю́пати, -паю, -єш, *гл.* Плескать, расплескивать жидкость.

Хлюпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Плескаться. *Несла дійницю в руках, і молоко хлюпалось.* Чуб. І. 199.

Хлюпій, -пія, *м.* Часто разливающій, расплескивающій воду. *Хлюпала б тебе лиха година! Усе б тіки умивавсь та розхлюпував воду. От злидень, от хлюпій!* Старобѣльск. у.

Хлюпнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хлюпати**. Плеснуть. *Водою йде — не хлюпне.* Ном., стр. 291, № 24.

Хлюпнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Одн. в. отъ **хлюпатися**. *Чай хлюпнувся і розлився.* Левиц. Пов. 62.

Хлюпостатися, -щуся, -щешся, *гл.* Плескаться въ водѣ. Ном. № 12632. *Тече вода із-за гаю та попід горою: хлюпощуться качаточка поміж осокою.* Шевч. 226. *На річеньці та на дощечці, там дівчина хлюпощеться, умивається.* Чуб. V. 1158.

Хлюпостіти, -щу, -стиш, *гл.* = **Хлюпотіти.** *Щось хлюпостить постолами, чвяка щось по грязі.* Г. Барв. 189.

Хлюпотіти, -чу, -чеш, *гл.* Плескать. *Хлюпотить вода.* Черк. у. *Дощ хлюпотить.* Харьк. у.

Хлюснути, -ну, -неш, *гл.* Плеснуть. *Лісом іде — не трісне, водою йде — не хлюсне.* Ном., стр. 291, № 24.

Хлюст, -та, *м.* 1) Родъ карточной игры. *В хлюста, в пари, в візка іграли.* Котл. Ен. I. 23. **Хлюстом** называется въ этой игрѣ, если у кого либо изъ играющихъ окажется три карты одной масти или три козыря, или три **хвальки**, или три туза, или двѣ карты одной масти и **хва́лька**. КС. 1887. VI. 470. 2) **Бра́ти хлюст**. Въ карточной игрѣ въ хвиль имѣть у себя козырную даму, называемую также хвиль. КС. 1887. VI. 468.

Хлющ, -ща, *м.* **хлю́ща, -щі**, *ж.* Струя дождя? *Мокрий як хлющ.* Ном. № 13162. *Одно те, що втомилась, а друге — змокла як хлюща, так з неї і тече.* Кв.

Хлю́щити, -щу, -щиш, *гл.* Отекать? *Ото обмочило тебе дощем, аж хлющить.*

Хляґа, -ґи, *ж.* Слякоть, дождливая погода. Мнж. 193. *Як його їхати, як отака хляґа буде?* Канев. у. *Під дощ, під шквирю, хлягу.* Мкр. Г. 51.

Хляґо́за, -зи, *ж.* = **Хляґа.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хляґози́ти, -зи́ть, *гл. безл.* Быть слякоти. Лубен. у. Мирг. у.

Хляда, -ди, *ж.* = **Хляґа.** Чуб. VII. 576.

Хлядрівка, -ки, *ж.* Узоры, выдѣлываемые гончарами на глиняной посудѣ. Канев. у.

Хлядрувати, -рую, -єш, *гл.* Расписывать узорами глиняную посуду. *Тра хлядрувати миски.* Канев. у.

Хляжниця, -ці, *ж.* Потаскуха. Харьк. у.

Хляка, -ки, *ж.* = **Хляґа.** *Що ти будеш на ліжку лежати, а я буду на хляці стояти.* Лукаш. 71.

Хляки, -ків, *м. мн.* 1) Рубцы (часть желудка жвачнаго, гдѣ переваривается пища; желудокъ съ кишками (животнаго). *Як будуть мене різать, так ти просися хляки мить.* ЗОЮР. II. 24. 2) = **Міздря.** Вас. 153, 157.

Хлянути, -ну, -неш, *гл.* 1) = **Хляти.** *Б'є.... аж рука хляне.* Гн. I. 89. 2) Литься. *А вода хляне та й хляне.* Черк. у. 3) Хлынуть. *З Василя кров так і хлянула,* О. 1861. X. 38.

Хляп! *меж.* Хлопъ! Также выражаетъ ударъ. *Хляп по пиці одного й другого.* ЕЗ. V. 201.

Хляпати, -паю, -єш, *гл.* 1) Хлопать. *Скільки не хляпав, пановка не спалила.* Чуб. I. 154. *Кінські підкови хляпали.* Мир. ХРВ. 301. 2) Хлестать. *Стьонжечка ходила ходора 'д вітру, хляпала мене по лицю.* Г. Барв. 21. 3) Падать (о чемъ либо мокромъ). *Сніг хляпе.* Их. Уг. 273.

Хляпнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хляпати**. Хлопнуть. *Дверима хляпнула.* Г. Барв. 217. *Руками хляпнуть.* Полт. г.

Хлястор, -ра, *м.* Тряпка, въ которую заворачиваютъ пулю для винтовки.

Хлясь! *меж.*, выражающее стеганіе кнутомъ. *Коней хлясь да хлясь.*

Хляти, хляну, -неш, *гл.* 1) Ослабѣвать, обезсилѣвать. *І враже так товкли насіння, що у Рутульців хляв і дух.* Котл. Ен. V. 64. 2) Упасть въ безсиліи. *А він лиш хляв на мене, як той явір підтятий.* Федьк.

Хлятьба, -би, *ж.* Мокро́та. *Оце знов кров'яна хлятьба повалила і душить мене, не дає одкашлятись.*

Хлящем, *нар.* Въ безпорядкѣ. *Кинув хазяйство хлящем.* Кіев. у.

Хм! *меж.* Гмъ! Полт. г.

Хмара, -ри, *ж.* 1) Туча, облако. *Це, що ми бачим над собою синє, до це ще не небо, а це оболоки; а те, шо ходить попід оболоками, до то хмара.* Чуб. І. 2. *Смутно мені та сумно мені, мов я в чорну хмару ввійшла.* МВ. І. 89. 2) Множество, масса. *Хмарою йдуть люде.* Ном. № 7678. 3) **Заходити в хмару**. Фантазировать. 4) **Хмарою перейти**. Пройти безслѣдно. *Не журись: хмарою перейде, та й край.* Волч. у. Ум. **Хмарка, хмарочка, хмаронька.** *За сонцем хмаронька пливе.* Шевч. 445. *Ясні зірочки — то світилочки, чорні хмарочки, до то свашечки.* Мет. 19.

Хмарина, -ни, *ж.* Туча. *Сизенькі хмарини.... по небу простяглїіся.* О. 1862. VIII. 17. *Зацвів козак рожиною, дівка калиною, розійшлися вони чорною хмариною.* Чуб. V. 283. Ум. **Хмаринка, хмариночка.** *Сияло сонце в небесах, а ні хмариночки.* Шевч. 100.

Хмарити, -рить, хмаритися, -риться, *гл. безл.* Покрываться тучами. *Ой хмариться, туманиться став дощ накрапати.* Нп. *Небо хмариться.* Єв. Мт. XVI. 3. *Куриться, хмариться, — дощ буде.* Грин. III. 384. *Шуткують, а у мене в душі хмариться.* Ком. Пр. № 435. Дивиться, мов би хмарить. Смотритъ сумрачно, мрачно. Кролев. у.

Хмарка, -ки, *ж.* Ум. отъ **хмара.**

Хмарний, -а, -е. Облачный, пасмурный, сумрачный. *Хмарний день. Хмарна осінь.* Левиц. І. 45. *Лице було хмарне, темне й сумне, як північне небо.* Левиц. Пов. 6. Ум. **Хмарне́нький, хмарне́сенький.** Чуб. V. 890.

Хмарник, -ка, *м.* Колдунъ, управляющій тучами. МУЕ. III. 53.

Хмарно, *нар.* Облачно, пасмурно, сумрачно. *Хмарно на дворі. Літечко моє святе минуло хмарно.* Шевч. 584. *Не дивись так хмарно.* Шевч. 299. Ум. **Хмарне́нько, хмарне́сенько.** *Ой ясненько сонце сходить, хмарненько заходить.* Чуб. V. 320.

Хмаровий, -а, -е. Образующійся изъ тучи. *Хмарові капельки.* Дещо.

Хмаронька, хмарочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **хмарка.**

Хмелик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **хміль.** *З тебе, хмелику, все зле і все лихе.* Ком. Пр. № 893. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Г. Барв. 216. Существуетъ нѣсколько разновидностей: **хмелик рожевий, — коло шнуро́чка, — на гіллячках ягідками, — чорнобривцями, — лапками, — петрушкою, — молото́чками**. Чуб. VII. 427. 3) **— польовий**. Раст. Trifolium agrarium L. ЗЮЗО. І. 139.

Хмелина, -ни, *ж.* 1) Одно растеніе хмеля. Як *хмелині вгору витися.* Мет. 79. 2) Раст. Cuscuta. Вх. Зн. 76. Ум. **Хмелинка, хмелинонька, хмелиночка.** Чуб. V. 280.

Хмелити, -лю, -лиш, *гл.* Заправлять хмелемъ. *Загадав Іван ся женити, з м'який пиво варити, кропивою хмелити, а глиною дріжджити.* Рк. Макс.

Хмель, -лю, *м.* = **Хміль.**

Хмельни́й, -а, -е. Опьяняющій, хмельной. *Молода брага хмельна.* Ном. № 8718.

Хмельник, -ка, *м.* Мѣсто, гдѣ растетъ хмель. Желех.

Хмельничанин, -на, *м.* Козакъ изъ войска Б. Хмельницкаго. К. Дз. 27.

Хмельниччина и хмельнищина, -ни, *ж.* Эпоха Б. Хмельницкаго. ЗОЮР. I. 97.

Хмельо́вий, -а, -е. Сдѣланный, состоящій изъ хмеля.

Хмере́ччя, -чя, *с.* 1) Вѣтви, отрубленныя съ дерева. НВолын. у. 2) Чаща лѣсная. Поп. 226.

Хмиз, -зу, *м.* 1) Прутья, мелкій хворость, мелкія, тонкія вѣтви, уже отдѣленныя отъ дерева. *Затріщав хмиз під ногами.* Стор. М. Пр. 112. *Закидана доріженька хмизом.* Мет. 282. 2) Мелкая лѣсная заросль. *Заросла дороженька хмизом.* Лукаш. 71. *Хмизом, низом, попід вербами.* Ном. № 8793. Ум. **Хмизо́к.** *Нарубали хмизку та заплели хижку, та загнали овечечку-стрижку.* Мил. 42.

Хмизина, -ни, *ж.* Одинъ прутъ изъ хмизу, а иногда тоже, что и хмиз. *«Ой не ходи ж, козаченьку, низом, бо закидаю доріженьку хмизом». — А я ж тую хмизину одкину, таки тебе дівчину покину.* Чуб. V. 389. Ум. **Хмизи́нка.**

Хми́зний, -а, -е. Изъ хмизу.

Хмизняк, -ка, *м.* Мелкій кустарникъ, то же, что и хмиз 2.

Хмизувати, -зую, -єш, *гл.* 1) Бить прутомъ. *Хмизує добре.* 2) Покрывать хмизом.

Хмикати, -каю, -єш, *гл.* Произносить хм. Полт. г.

Хмілеви́й, -а́, -е́ = **Хмелевий**. Чуб. I. 70.

Хміль, хмелю, *гл.* 1) Хмель, Humulus lupulus L. ЗЮЗО. I. 125. *Чи не той то хміль, що коло тичин в'ється?* Макс. (1834), 96. **Хме́лем заростиѣ**. Быть заброшеннымъ. *Було ремесло, та хмелем заросло.* Ном. № 10412. 2) Хмель, опьяняющій напитокъ. *Хміль — не вода: чоловікові біда.* Ном. № 11454. 3) Родъ узора въ вышивкѣ. *На образах рушники, шиті орлами та хмелем.* Левиц. I. 27. Также узоръ въ вышивкѣ: **хмі́ль головатий**. Чуб. VII. 427. 4) — **боло́тяний**. Раст. Humulus lupulus L. ЗЮЗО. I. 176. 5) *род. п.* **хме́ля**. Сказочный царь древнѣйшихъ временъ. *Жили за царя Хмеля, як була людей жменя, чоловік та жінка.* Грин. II. 278. Ум. **Хме́лик.**

Хму! *меж.* = **Хм!** Драг. 217.

Хмуравий, -а, -е. Хмурный. Угор.

Хмурий, -а, -е = **Хмурний.** *Обличчя збіліле хмуре.* МВ. (О. 1862. I. 88). *І пішов до неї плачучи хмурий та невеселий.* Рудч. Ск. II. 118.

Хмуритися, -рюся, -ришся, *гл.* Хмуриться, дѣлаться мрачнымъ, сердитымъ, недовольнымъ. *Не хмурься та послухай, та роби так, як я тобі скажу.* Шевч. 300.

Хмурний, -а, -е. 1) Пасмурный. *Хмурний день сьогодні.* Черниг. г. 2) Мрачный, угрюмый, грустный. *Чого ж ти, мила, такая і вдень, і вночі хмурная?* Чуб. V. 690. *Чого хмурні очка смутні?* Грин. III. 163. *Хмурний віл чогось уже днів зо три ходе.* Черк. у. Ум. **Хмурне́нький, хмурне́сенький.** Грин. III. 97.

Хмурно, *нар.* 1) = **Хмарно.** Грин. III. 191. *Зраня було хмурно.* Каменец. у. 2) Печально, грустно. Ум. **Хмурненько, хмурнесенько.** *Тобі буде все хмурненько, а мені веселенько.* Грин. III. 308.

Хмуровокий и хмуроо́кий, -а, -е. Съ угрюмо смотрящими глазами, т. е. угрюмый, сердитый. Вх. Зн. 76. Желех.

Хнюпити, -плю, -пиш, *гл.* — **го́лову**. Опускать голову. Черк. у.

Хнюпитися, -плюся, -пишся, *гл.* Опускать голову. Черк. у.

Хню́ра, -ри, *об.,* **хнюрко́, -ка,** *м.* Угрюмый, ворчливый чоловѣкъ. Вх. Зн. 76.

Хнюруватий, -а, -е. Угрюмый, ворчливый. Вх. Зн. 76.

Хобза, -зи, *ж.* Раст. Sambucus ebulus. Шух. I. 22.

Хобот, -та, *м.* 1) Рыболовный снарядъ, плетеный изъ лозы. Вх. Пч. II. 24. 2) Хохолъ, хохолокъ. Ум. **Хобо́тик.** *Джаворонок мат на голові хоботик.* Вх. Уг. 273.

Хов, -ву, *м.* Воспитаніе, выкормъ. *Сей кінь свого хову.* НВолын. у.

Хованець, -нця, *м.* 1) Прячущійся. НВолын. у. 2) Воспитанникъ, пріемный сынъ, вскормленникъ. Вх. Лем. 478. 3) Домовой, чортъ. Угор. Гн. I. 213.

Хо́ваний, -а, -е. 1) Прятанный. 2) Вскормленный, ручной. *Вовк хований, приятель перепрошений, син прибраний, а жид хрещений, — то все непевні.* Ном. № 8101.

Хованиця, -ці. Воспитанница, вскормленница, пріемная дочь. Вх. Лем. 478.

Хованка, -ки, *ж.* 1) Спрятъ. *У мене добра хованка єсть, — заховаю, то ніхто не знайде.* НВолын. у.

Хова́ння, -ня, *с.* 1) Прятаніе. К. ЦН. 174. 2) Сохраненіе, сбереженіе. 3) Погребеніе, похорони. 4) **Хо́вання**. Воспитаніе. *Це лошиця свого ховання.* НВолын. у. *Худоба свого ховання.* Ном. № 10194.

Ховати, -ваю, -єш, *гл.* 1) Прятать. Де *тії гроші, що ти служив? де ти їх ховав?* Рудч. Ск. II. 154. *Що-дня він мед тягав та в берлозі ховав.* Гліб. 2) Беречь, хранить. *А ви Україну ховайте.* Шевч. 159. **Ховай Боже!** Сохрани Богъ. Ном. № 5141. 3) Хоронить, погребать. *Хведора Безрідного ховали, в семип'ядні пищалі гремали, у суремки жалібно вигравали.* Макс. *Ховав піп, ховав дяк і паламарище.* Нп. 4) Выкармливать, воспитывать.

Ховатися, -ваюся, -єшся, *гл.* 1) Прятаться. *Лисиця від дощу під борону ховалась, — не всяка, казала капля капне.* Ном. *Чи сам од кого ховаєшся, чи кого шукаєш?* Рудч. Ск. I. 105. 2) Выкармливаться. *Худоба буде добре ховатися.* ЕЗ. V. 188.

Ховзаниця, -ці, *ж.* = **Ковзалка.** Вх. Зн. 65.

Хо́взати, -заю, -єш, *гл.* Скользить. *Щоб коні не ховзали, бо мокро, то тра підкувати.* Каменец. у.

Хо́взатися, -заюся, -єшся, *гл.* = **Ковзатися.** Вх. Зн. 65.

Ховзкавиця, -ці, ж. Гололедица. Вх. Лем. 479.

Ховзки́й, -а, -е. 1) Скользкій. *Намокли, та й ховзкі стали.* Каменец. у. 2) **Ховзки́й на язик**. Болтливый, несдержанный. Каменец. у.

Ховпак, -ка, *м.* Шапка барашковая. *Так на нім ховпак мугтит, як золото ряхтит.* Гол. IV. 438.

Ховрах, -ха, *м.* Сусликъ. *Вовки, лисиці з ховрахами, зайці дурні, шкодливий тхір, і ще там деяких чимало безпешно в лісі панувало.* Гліб. Ум. **Ховрашо́к.** *По над шляхом щирицею ховрашки гуляють.* Шевч. 77.

Ховстати, -таю, -єш, *гл.* Стегать, хлестать. *Кінську голову на дорозі найдеш, — ховстай та бий.* Ном. № 10236.

Хо́вувати, -вую, -єш, *гл.* Воспитывать, вскармливать. Вх. Лем. 478.

I. Хо́да, -ди, *ж.* Въ загадкѣ: свинья. *Виса* (= яблуко) *висить, хода ходить, виса впала, хода ззіла.* Ном. стр. 294, № 120.

II. Хода, *нар.* Убѣгать, уходить скорѣй, давай, Богъ, ноги. *Чорт баче, що біда, та хода.* Грин. II. 87. *Вона за ним, він хода, біжить.* Мнж. 149.

Хода, -ди, *ж.* 1) Шагъ, ходъ. *Як іти доброю ходою, то воно й недалеко здається.* Кобел. у. *Ішов він.... тихою ходою.* Мир. ХРВ. 8. *Ідуть собі за ним тихенькою ходою.* Грин. II. 292. **Їхати ходою**. Ѣхать шагомъ. *Замовк, зажурився, поїхав ходою.* Шевч. 176. 2) Походка,

поступь. *Старости гукнули: «а подай нам, дівонько, води, побачимо твоєї ходи».* Г. Барв. 257. *Гарна у коня хода.* НВолын. у.

Ходак, -ка, *м.* 1) Ходокъ. *Ходак добрий, до обід буде в Харькові.* Харьк. у. *Який з мене тепер ходак?* Лебед. у. 2) Ходатай, повѣренный. Ананьев. у. 3) Мальчикъ, мальчуганъ. Вх. Лем. 478. 4) Обувь.: а) = **Постіл.** Гол. Од. 75. б) = **Личак.** Гол. Од. 32. *Не лупне так ходак, як чобіт.* Ном. № 1414. *Жеби пес робив, то б і в ходаках ходив.* Ном. № 7063. 5) Ходуля. Вх. Уг. 273. См. **Ходлі.** Ум. **Ходачо́к.** Kolb. I. 41. Фр. Пр. 82.

Ходенько, -ка, *м.* Ум. отъ **хід.**

Ходжай, -джая, *м.* Ходокъ. *З його ходжай не дуже добрий.* Борз. у.

Ходи́лиці, -лиць, *ж.* мн. = **Хідлі.** Желех.

Ходи́льниці, -ниць, *ж. мн.* = **Хідлі** = **Ходилиці.** Вх. Зн. 76.

Ходи́ни, -дин, *ж. мн* Ходьба, хожденіе. *Кому родини, а мені ходини.* Ком. Пр. № 579. *Та мені сьогодня ходини: треба грошей шукати.* Лебед. у.

Ходити, -джу, -дишь, *гл.* 1) Ходить. *Не ходи, козаче, по над берегами, не суши дівчини чорними бровами.* Нп. **Ходи, ходім, ходіть**! Иди, пойдемъ, пойдемте! *Біжи лишень сюди, Марусечко, до нас! Ходи, не соромся!* МВ. I. 17. *Ходім повінчаймось, моє серденятко.* Мет. 27. Ѣздить въ дорогу. *Та вдарили зразу у великий дзвін: се ж по тому чумакові, що ходив на Дін.* Рудч. Чп. 157. Плавать по водѣ. *Од гатки до гатки ходить по Росі важкий порон на товстій кодолі.* Левиц. I. 94. Вообще двигаться (о снарядахъ, машинахъ). *Ходить у ставках спідній навій.* Шух. I. 255. 2) Находиться, пребывать. *У тяжкому недузі ви ходите.* К. ЧР. 194. 3) — **в чо́му**. Быть одѣтымъ какъ, одѣваться какъ. *Ходимо в латаній одежі.* Левиц. I. 101. 4) — **коло чо́го**. Заботиться о чемъ, ухаживать за чѣмъ. *У нас не знають, як лучче доглядати худобу, ходити коло неї не вміють.* Дещо. *У нас, сину, нема коло чого й ходити, нам самим нічого їсти.* Грин. II. 72. *Хиба ти мужичка, чи що, що б коло свиней ходити.* Св. Л. 11. 5) — **дитиною**. Быть беременной. Борз. у. *Я тоді оцією дівчиною ходила.* Черн. у. *Ні однією дитиною не було їй так важко ходити.* Грин. II. 8. *А я другою дівчиною ходила, третього дня і знайшла.* Г. Барв. 284. 6) — **до вітру**. Испражняться. Лебед. у. 7) — **на́висом біля ко́го**. Неотступно ходить за кѣмъ. НВолын. у. 8) — **під обухом**. Находиться подъ страхомъ за свою участь. НВолын. у. 9) — **по правді**. Поступать правдиво, служить правдой. *Я кождому було по правді хожу.* Федьк. 10) — **своїм робом**. Дѣйствовать, поступать по своему, самостоятельно. См. еще **роб.** 11) — **утяжі́**. Быть беременной. *Жінка тоді у тяжі ходила.* Канев. у. 12) — **ходором**. Дрожать, быть въ движеніи, волноваться. *Плечі й груди аж ходором ходять.* Левиц. I. 133. *Од гучних мазурок ходять ходором палати.* К. Досв. 22. *Перед паном Хведором ходить жид ходором, і задком, і передком перед паном Хведірком.* Шевч. 138. *Дивись, як ходором заходив, мов опарений.* Полт. г. Ум. **Ходи́тоньки, ходуні, ходусі, ходусеньки.** *Мої любі вечерниченьки! вже ж бо мі на вас не ходитоньки, з панянками не дружитоньки.* О. 1862. IV. 4. (Нп.).

Ходільник, -ка, *м.* Ходокъ.

Ходільниця, -ці, *ж.* Ходокъ (о женщинѣ). *Така вже з мене старої ходільниця.* Черк. у.

Ходіння, -ня, *с.* Хожденіе. Черк. у.

Хо́дка, -ки, *ж.* 1) Путь. *Ночуй з нами прочанами.... а завтра, як на світ благословиться — і у ходку.* Морд. Пл. 25. 2) Переходъ. *Як піду, то в одну ходку дійду до Харькова, бо ніколи спочивати.* Зміев. у. 3) Партія, группа, обозъ. *А що ходка чумаків не одна наверталась*

на очі, то втішно мені було добре слово почути: Магай-бі! МВ. І. 4) **Хо́дкою**. Шагомъ. *Ми скрізь ходкою їхали.* Борз. у.

Ходни́к, -ка, *м.* 1) Ходъ. *У овечих воріт є купальня з п'ятьма ходниками.* Єв. І. V. 2. 2) Родъ ковра. Kolb. I. 69.

Ходня, -ні, *ж.* = **Хідня.** *І доки ще ця ходня буде? Спати пора.* Харьк.

Ходовий, -а, -е. 1) Попутный (о вѣтрѣ). Мнж. 148. 2) — **ва́ ри́ба** = **Ходовик.** *В Лимані* (Дніпровому) *риба ходова підходить туди з моря.* Черк. у.

Ходови́к, -ка, *м.* Рыба, идущая вверхъ по рѣкѣ метать икру. Поп. 97.

Ходови́тий, -а, -е. Имѣющій хорошій шагъ, поступь. *Ходовитий кінь.* Міус. окр.

Ходоман, -на, *м.* Названіе горшка въ загадкѣ: *Ходив, ходив ходоман, усіх дітей годував; як упав, так пропав — ніхто його не сховав.* Ном. стр. 301.

Ходонько, -ка, *ж.* Ум. отъ **хід.**

Хо́дора и хо́дором, *нар.* Ходнемъ. Ходором ходити. Трястись. Як *пустились танцювати, хата ходором ходить.* Г. Барв. 340. *Чарка й пляшка на столі ходором ходять, бо діти вовтузяться в хаті.* См. еще **ходити 12.**

Ходун, -на, ходунай, -наю, *м.* = **Ходоман.** *Ходун, ходунай, весь мир годував: впав, пропав, ніхто й костей не поховав.* Ном. стр. 301.

Ходуні, ходусі, *гл.* Дѣтск. ходить. Ум. **Ходусеньки.** *А в ніженьки ходусеньки, а в рученьки ладусеньки.* Мет. 2.

Ходушка, -ки, *ж.* Снарядъ, въ которомъ пріучаютъ дѣтей ходить. Рк. Левиц.

Ходьба, -би, *ж.* Ходьба. *Рук не чула, несучи дитину, ноги дуже боліли од ходьби.* Кв.

Ходяка, -ки, *ж.* Въ загадкѣ: свинья. *Стоїть стояка* (= дуб), *на стояці висяка* (= жолудь), *під стоякою ходить ходяка, у стояки просе ходяка висяки.* ХС. III. 65.

Ходячий, -а, -е. 1) Ходящій. 2) Бродячій, не осѣдлый, находящійся постоянно въ движеніи. *Чумаки — народ ходячий. Вольному воля, а ходячому путь.* 3) О больномъ: не лежавшій, на ногахъ находившійся во время болѣзни. *Ота жінка ходяча вмерла.* НВолын. у. *У нас увесь такий рід, що ходячий мре.*

Хожай, -жая, *м.* Мѣшокъ или котомка, которую торговцы-разносчики (щетинники) носятъ со своими товарами на спинѣ. Вас. 190.

Хожалий, -а, -е. Привыкшій къ ходьбѣ, неутомимый въ ходьбѣ. Вх. Зн. 76.

Хождати, -даю, -єш, *гл.* = **Ходити.** *Настави нас путями благими хождати.* Чуб. І. 173.

Хоження, -ня, *с.* Хожденіе.

Хожувати, -жую, -єш, *гл.* Хаживать. *Хожували пани в гори.* Вх. Зн. 76.

Хоз, -зу, *м.* Родъ сафьяна. Пятигор. окр.

Хозо́вий, -а, -е. При разрѣзываніи выдѣланной кожи по ширинѣ ея **хозо́ва фашія** — полоса задняя съ хвоста. Вас. 158.

Хозяін, -на, *м.* и пр. = **Хазяїн и пр.**

Холера, -ри, *ж.* 1) Холера. *Вони з холери повміради.* Шевч. 2) Раст. Xanthium spinosum L. ЗЮЗО. І. 141. См. **Холерний 2.**

Холерний, -а, -е. 1) Холерный. 2) **Холерна трава**. = **Холера 2.** ЗЮЗО. І. 141.

Холзки́й, -а, -е = **Ховзкий.** *У Марисі холзкий двір.* Гол. II. 657.

Холибати, -баю, -єш, *гл.* Колыхать. *Щось так ніби рантух над головов мені холибає.... А все то висше, то низше мені понад голову.* ЕЗ. V. 214.

Холіва, -ви, *ж.* ? *Низові холіви запорозькі.* К. ЦН. 203.

Холіра, -ри, *ж.* = **Холера.** ЕЗ. У. 85.
Холітати, -таю, -єш, *гл.* = **Хитати.** Вх. Зн. 76.
Холітатися, -таюся, -єшся, *гл.* = **Хитатися.** Вх. Зн. 76.
Хо́лод, -ду, *м.* Холодъ. *Холод не свій брат.* Ном. № 647. *Ми більше на холоді буваємо, та все горе добуваємо.* Ном. № 1300. **Приняти хо́лоду**. Намерзнуться. *Приняли й холоду, й голоду.* Ном. № 1539. **Нагна́ти хо́лоду**. Нагнать страху. О. 1862. IX. 66. **Хо́лодом бере**. Знобитъ. Ум. **Холодище.** *Ох і холодище сьогодні! аж земля репається.* Васильк. у.
Холодець, -дцю, *м.* 1) Студень (кушанье). *А дзус холодцю їсти.* Ном. № 4744. 2) Окрошка, ботвинья (кушанье). 3) Раст. Спаржа, Asperagus temiifolius.
Холодити, -джу, -диш, *гл.* Холодить, охолаживать. Котл. Ен. III. 35. *Ні гріє, ні холодить.* Ком. II. 53. *Треба хати холодити.* Ном. № 10286.
Холодіти, -дію, -єш, *гл.* = **Холонути.** *Вода через те холодіє.* Дещо.
Холодкуватий, -а, -е. Тѣнистый. *Холоднуваті сади.* Славяносерб. у.
Холо́дна, -ної, *ж.* Помѣщеніе для арестованным, при полицейскомъ участкѣ, при волостныхъ судахъ и пр. *От його привезли, да й у холодну.* Рудч. Ск. І. 76.
Холоднеча, -чі, *ж.* Стужа, сильный холодъ. *У хаті така холоднеча, що аж вовки виють.* Мир. ХРВ. 58. *Заціпило мені від холоднечі.* К. XII. 51.
Холоднечка, -ки, *ж.* Холодъ. *А нащо мені лягати? — каже чорт, — я хати змалку не знаю. — А в холоднечку ж як? — У холоднечку? Мені однаково, що зіма, що літо.* Г. Барв. 192.
Холо́дний, -а, -е. 1) Холодный. *Така вода хороша, що аж весело: холодна та чиста, як сльоза!* Рудч. Ск. II. 45. *Холодний лився з його піт.* Котл. Ен. 2) **Холо́дний коваль**. Слесарь. *Жінка старого холодного коваля.* Стор. М. Пр. 155. 3) **Холо́дні зо́рі**. Утренники. *Було об перших п'ятінках, так уже зорі холодні були.* Кв. 4) **Холодним серцем**. Хладнокровно. 5) **І за холодну во́ду не візьметься**. Ничего не хочетъ дѣлать, бездѣльничаетъ. *Вона у тебе увесь день божий сидить та гави ловить, і за холодну воду не візьметься.* Кв. Ум. **Холодненький, холоднесенький.**
Холодник, -ка, *м.* 1) Холодильникъ. Черк. у. 2) Погребъ. **Холодник походи́мий**. То-же, что **по́гріб похідний**. Кіев. г. 3) = **Рибник 2.** (Стрижевск.)
Холодни́ця, -ці, *ж.* Подвальная тюрьма, арестантская. *Були запорожці в холодниці. Старший запорожець у залізах сидить, а товариство в колодках.* ЗОЮР. І. 77.
Холоднісінький, -а, -е. Холоднехонькій, совершенно холодный. *Рученьки мої холоднісінькі!* МВ. II. 50.
Холоднісінько, *нар.* Холоднехонько, совершенно холодно.
Холо́дність, -ности, *ж.* Холодность, холодъ. Желех.
Холоднішати, -шаю, -єш, *гл.* Становиться холоднѣе. *А на дворі все холоднішає, так наче не к Великодню, а к Різдву йдеться.* Черниг. у.
Хо́лодно, *нар.* Холодно. *Так холодно, що як би не вмів дріжати, то змерз би.* Ном. № 640. Ум. **Холодненько, холоднесенько.**
Холоднуватий, -а, -е. Холодноватый. *Вода холоднувата.* Ном. № 13393.
Холо́днячкий, -а, -е = **Холодненький.** (См. **Холодний).** *Холоднячка вода, тіко з криниці.* Харьк. у.
Холодо́к, -дку, *м.* 1) Прохлада; тѣнь, покрытое тѣнью мѣсто. *Рано, за холодку, рушить у дорогу.* Стор. *Сіла спочити в холодку під вербою.* МВ. І. 14. **Взяти холодо́к** говорится

о полевыхъ растеніяхъ: разростись настолько, что растеніе въ состояніи дать на нивѣ сплошную тѣнь и задержать влагу. *Просо на ниві взяло холодок.* Мнж. 167. 2) Какое либо прикрытіе отъ солнца, чтобы получилась тѣнь. *Ой я в полі була і діло робила: напинала холодок, щоб не загоріла.* Нп. Въ слѣдующ. примѣрахъ въ смыслѣ: зонтикъ. *На повозці сидить паня і держе холодок, щоб сонце не пекло.* Лебед. у. *Беріть же й холодок з собою від сонця.* Лебед. у. 3) Спаржа обыкновенная, Asparagus officinalis L. ЗЮЗО. І. 113. То-же: **заячий холодо́к**. ЗЮЗО. І. 113. Ум. **Холодо́чок.** *В садочку лежать собі у холодочку.* Шевч. 430. *Холодочком, дружечки, холодочком попід вишневим садочком.* Мил. Св. 6.

Холонути, -ну, -неш, *гл.* Стынуть, охлаждаться. *Нехай борщ холоне.* НВолын. у. **Холо́не серце**, — **у серці**. Сердце замираетъ; страшно. Ном. № 4344. *Холоне серце, як згадаю, що не в Украйні поховають, що не в Украйні буду жить.* Шевч. 396.

Холо́ша, -ші, *ж.* Штанина, одна половина, одна нога штановъ, брюкъ. *Іде чоловік і холоші по коліна підкачав.* Мнж. 27. *Мав без матні одні холоші і тілько слава, що в штанах.* Котл. Ен. І. 32.

Холошні, -шень, *ж.* Зимніе штаны изъ толстаго бѣлаго сукна (у крестьянъ). Гол. Од. 46. Шух. І. 120. *До холошень треба й кожушок куценький.* Каменец. у.

Холощій, -щія, *м.* Кастраторъ, оскопляющій животныхъ.

Хомевка, -ки, *ж.* = **Хомівка.** Гол. Од. 27, 76.

Хоми, *мн.* Родъ печенья изъ отвареннаго растертаго гороха съ растертымъ коноплянымъ сѣменемъ. Маркев. 164. Чуб. VII. 441.

Хомівка, -ки, *ж.* Женскій головной уборъ. То-же, что и **кибалка**. Вх. Зн. 76.

Хо́мля, -лі, *ж.* = **Хомівка.** Гол. Од. 76.

Хомут, -та, *м.* 1) = **Хамут.** 2) Связка изъ лозы для скрѣпленія бревенъ въ плоту. Радом. у. Ум. **Хомутець.**

Хомутний, -а, -е. Относящійся къ хомуту. Желех.

Хом'як, -ка, *м.* 1) Хомякъ, Cricetus. *Чи шпак, чи хом'як, чи перепелиця: що воно за птиця?* Ном. № 400. 2) Неуклюжій человѣкъ.

Хоп! *меж.* Хвать! *Хоп-лоп — нема дежі!* Чуб. II. 20.

Хопак, -ка, *м.* У птицы: гребень, хохолокъ. Вх. Уг. 273. См. **Хобот.**

Хопити, -плю, -пиш, *гл.* Схватить. *Хопив ніж і верг ним.* Гн. II. 12. *Ілаш хопив мене за руку.* Федьк.

Хопи́тися, -плюся, -пишся, *гл.* 1) Хватиться, ухватиться. Драг. 370. *І за соломину хопиться, хто топиться.* Ном. № 9783. 2) Разростаться. *Хопится хваст.* Вх. Лем. 479.

Хопта, -ти, *ж.* = **Бур'ян.** Могил., Камен. уу.

Хор, -ру, *м.* Хоръ. *Ангельськії вся хори там ся збірают.* Чуб. III. 327.

Хорбак, -ка, *м.* 1) Худородный человѣкъ. Желех. 2) = **Хробак.** Желех.

Хорбури, -бур, *мн.* Презрит.: кости. *Така суха корова, — самі хорбури лишились.* Вх. Зн. 77.

Хо́ри, -рів, *м. мн.* Хоры (въ церкви). *Пішов дід на ніч до церкви.... виліз собі на хори і сидит.* Гн. II. 48.

Хо́рий, -а, -е = **Хворий.** *Хора я, хора, мусить я умру.* Лукаш. 14.

Хорімці, мець, *ж. мн.* Родъ сѣней между внутренними и наружными дверьми въ **коли́бі**, зимней хатѣ гуцульскихъ древосѣковъ. Шух. І. 174.

Хоріти, -рію, -єш, *гл.* = **Хворіти.** АД. II. 120. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107.

Хоріш, -роша, -ше = **Хорош**. *За свій гріш усюди хоріш.* Ном. № 9638.

Хоркотавий, -а, -е = **Хоркотливий.** Вх. Лем. 479.

Хоркотати, -кочу, -чеш, *гл.* = **Гаркавити.** Вх. Уг. 273.

Хоркотли́вий, -а, -е = **Гаркавий.** Вх. Уг. 273.

Хо́рма, -ми, *ж.* = **Хворма.** Черниг. у.

Хороба, -би, *ж.* = **Хвороба.** *Ніякою хоробою не будеш хорувати.* Грин. II. 32. *Здоровий хороби сподівайся.* Ном. № 8147.

Хоробли́вий, -а, -е. Болѣзненный. Желех.

Хоробний, -а, -е. Къ болѣзни относящійся. Желех.

Хоробрий, -а, -е. Храбрый. Шевч. 646. *Пане гетьмане і ви, батьки, і ви, панове отамання, і ви, братчики, хоробрії товариші!* К. ЧР. 270. *А за ним ідуть мало-мало не три тисячі, усе хоробрії товариші запорожці.* Нп.

Хоробрість, -рости, *ж.* Храбрость.

Хоробро, *нар.* Храбро.

Хоровитий, -а, -е = **Хоробливий.** Желех.

Хоровитість, -тости, *ж.* Болѣзненность. Желех.

Хоро́гва, -ви, *ж.* = **Корогва.**

Хорома, ми, *ж.* Зданіе, домъ. *Се та хорома, що кулі іллють і ворін б'ють.* Ном. № 13306. Чаще во мн. ч.: **хоро́ми**. а) Хоромы, большой домъ. *Не літають ворони у панські хороми.* Ном. № 2550. б) Сѣни. Брацл. у. Шух. I. 89. Ум. **Хоро́мочка.** *Зробив з сосни хоромочку, хоромочку та з віконечком.* Мет. 13.

Хоромина, -ни, *ж.* Домъ, изба. Чуб. III. 12. Въ пѣснѣ **хоро́миною** названъ гробъ. *Треба дощок добувати, хоромину будувати, без віконець, без дверець, там спить козак молодець.* Чуб. V. 881.

Хоро́мочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **хоро́ма.**

Хороненння, -ня, *с.* Похороны. *Яка кому смерть, таке й хоронення.* Ромен. у.

Хоронити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Хранить. *Труну спускали полотном, шо ще баба пряла, хоронили його на сорочки.* Г. Барв. 208. *Хорони, Боже!* 2) Прятать. *Було виплачеться Параска у коморі, виплачеться добре, а від людей хоронила, що щемить серденько.* Г. Барв. 107. 3) Хоронить. *Тіло козацьке находити, в чистім степу хоронити.* АД. I. 125.

Хоро́ство, -ва, *с.* Пригожесть. *Що по тому хорстві, як не вміє жати?* НВолын. у. *Ой, мати моя, що ти гадала, шо мені світ зав'язала? Ци на хороство, ци на багацтво, ци на хорошу вроду?* Чуб. V. 221.

Хоростіль, -ля, *м.* = **Хорустіль.** Гол. III. 500.

Хорота, -ти, *ж.* = **Хворота.** Вх. Лем. 479.

Хорохонька, -ки, *ж.* Cucurbita Pepo L. var. citriformis. ЗЮЗО. I. 120. См. **Хорош ка.**

Хорош, хороший, -а, -е. Хорошій, красивый. *Хорош коровай, та порепався.* Ном. № 4700. *Хороша година.* Ном. № 431. *Хороші сини у тебе.* Грин. III. 9. **Хоро́ша молода**. Новобрачная, сохранившая до замужества дѣвственность. Мил. Св. 23.

Хороше, *нар.* Хорошо, красиво. *Як душі не вложив, — так нарядив хороше.* Ном. *Там хороше, де нас нема.* Ном. № 2052. *Хороше вчили.* Г. Барв. 421. Ум. **Хорошенько.** *Попереду Дорошенко веде своє військо славне запорозьке хорошенько.* Нп.

Хорошень, -ня, *м.* Красавецъ. *Убери пень, буде хорошень.* Ном. № 11171.
Хоро́ший, -а, -е. См. **Хорош.**
Хороши́ти, -шу, -шиш, *гл.* Охорашивать.
Хороши́тися, -шуся, -шишся, *гл.* Прихорашиваться.
Хорошіти, -шію, -єш, *гл.* Хорошѣть.
Хоро́шка, -ки, *ж.* = **Хорохонька.** ЗЮЗО. I. 120.
Хорошкуватий, -а, -е. Довольно хорошенькій. Черк. у.
Хорт, -та, *м.* = **Хірт.** *Тогді троянці всі з хортами зібрались їхать за зайцями.* Котл. Ен. IV. 41. *Коні сідлайте, хорти скликайте да поїдемо в чис'тее поле.* Лукаш. 90. Ум. **Хортик.** Чуб. V. 840. Ув. **Хорти́ще.**
Хортеня, -няти, *с.* Борзой щенокъ. *Навела хортиця хортенят.* Грин. II. 263.
Хортиця, -ці, *ж.* Борзая сука. *Навела хортиця хортенят.* Грин. II. 263.
Хорти́ще, -ща. Ув. отъ **хорт.** *Що тільки ви думали-гадали, як од того проклятого хортища втікали? — Те ми, сестрице, думали-гадали, щоб хорт не догнав.* Рудч. Ск. I. 16.
Хортови́й, -а, -е. Принадлежащій, свойственный борзой собакѣ.
Хортуватий, -а, -е. Похожій на борзую собаку. *Хортувата свиня.* Черк. у.
Хортуна, -ни, *ж.* = **Хвортуна.** КС. 1884. I. 31. *Ой хортуно зрадливая, що ж ти виробляєш? Дала серцю зазнатися, з милим розлучаєш.* Чуб. V. 418.
Хортунити, -нить, *гл. безл.* Счастливиться. *Хортунило йому, — чоловік і піджився.* Харьк. г. *Не хортунить нашому Іванові.* Полт.
Хорування, -ня, *с.* Хвораніе.
Хорувати, -рую, -єш, *гл.* Болѣть. *Дай, Боже, жартувати, аби не хорувати.* Ном. № 12694. *Ніякою хоробою не будеш хорувати.* Грин. II. 32.
Хоругва, -ви, *ж.* = **Корогва.** ЕЗ. V. 190.
Хоругов, -гви, *ж.* Извѣстный отрядъ войска. *Іще б прогнав ляхви хоругов за Вислу.* ЗОЮР. I. 318.
Хоружий, -жого и пр. = **Хорунжий и пр.**
Хорунго́вий, -а, -е. Относящійся къ знамени.
Хорунженко, -ка, *с.* Сынъ хорунжаго. *Брат її хорунженко.* Кв.
Хорунжий, -жого, *м.* 1) Хорунжій, знаменосецъ. *Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник.* Ном. №7291. *Убив хорунжого і корогов його приніс до гетьмана.* К. ЧР. 41. 2) Одинъ изъ участниковъ свадебнаго обряда. О. 1862. IV. 17.
Хорунжівна, -ни, *ж.* Дочь хорунжаго. *На ярмарку бачив він хорунжівну Олену.* Кв.
Хорустіль, -ля, *м.* Пт. Rallus aquaticus. Вх. Пч. II. 14.
Хорустільник, -ка, *м.* = **Хорустіль.** Вх. Пч. II. 14.
Хорявий, хорячий, -а, -е. Болѣзненный. НВолын. у.
Хосен, хісна, *м.* Польза, выгода. Ном. № 7848. *Ей в той соснойці троякий хосен: ей от кореня жовті листойки, а в середині яри пчолойки, а під вершейком сиві соколи.* Гол. II. 3.
Хосний, -а, -е. Полезный. Угор.
Хоснувати, -ную, -єш, *гл.* = **Хіснувати.** Угор.
Хотар, -ря, *м.* Всѣ принадлежащія селенію земли. Вх. Лем. 479. МУЕ. III. 45.
Хо́ті. Въ выраж.: **що хо́ті** — что хочешь. *Язик у роті, мели що хоті.* Ном. № 12988.
Хотіння, -ня, *с.* Хотѣніе, желаніе. Желех.

Хотіти, хо́чу, -чеш, *гл.* Хотѣть, желать. *Хочу їсти. Хотів косити.* Рудч. Ск. І. 54. *Волно Богу що хотіти, то чинити.* Ном. № 23. Вмѣсто **хочеш, хочете** часто сокращенно: **хоч, хо́чте**. *Стоїть вода у сінечках, коли хоч, — напийся.* Чуб. V. 170. *Що хочте робіть з Петром.* Котл. НП. 413. **Не хотячи́**. Не намѣренно. *Не хотячи штовхнув його.* Уман. у. **Та хоти́, щоб....** И еще хотѣлъ бы, чтобы.... *Та хоти, щоб у нас правда була, коли пани та як пси гризуться.* Каменец. у. **Що хоти́....** Что хочешь.... *Що хоти роби, — не дає та й уже.* Каменец. у.

Хотітися, хо́четься, *гл. безл.* Хотѣться. *Тяжко жить на світі, а хочеться жить.* Шевч.

Хотя, *нар.* 1) Угодно. *Не так, як хотя, — так, як мога.* Ном. № 4535. *Нехай воно буде собі як хотя.* К. ЧР. 400. *Я — мати, вільно мені її за кого хотя віддати.* МВ. II. 118. *Всі троє коней ходять де хотя.* О. 1861. VI. 166.

Хотяй, *сз.* = **Хоть.** Гол. I. 261. *Ой дай мені, моя сестро, хотяй попоїсти.* Грин. III. 403.

Хоха, -хи, *ж.* Страшилище, пугало, которымъ пугаютъ дѣтей. **Оце́ хо́ха**! — говоритъ на странно одѣтую или странно повязанную женщину. Ном. № 14084.

Хохітва, -ви, *ж.* Птица: стрепетъ, Otis tetrax. *Хмарою літають дрохви, журавлі, хохітва.* Стор. М. Пр. 1.

Хохля, -лі, *ж.* Жердь, съ привязаннымъ къ ней канатомъ невода, пропуская которую отъ проруби къ проруби подо льдомъ, тянуть неводъ. Вас. 187. Браун. 11.

Хохол, -ла, *м.* = **Хохолаз.** Вх. Уг. 273.

Хохолаз, -за, хохолак, -ка, *м.* Насѣк. клещакъ большой, уховертка, Forficula auricularia. Вх. Лем. 479.

Хохоланя, -ні, *ж.* = **Хохолаз.** Вх. Лем. 479.

Хохолик, -ка, *м.* = **Хохолаз.** Вх. Уг. 273. Ум. **Хохо́личок.**

Хохуль и хохуля, -лі, *ж.* Выхухоль, Myogale moschata. Вх. Пч. II. 6.

Хоць, хоцяй, *сз.* = **Хоть**. Рудч. Ск. I. 66. О. 1862. VI. 95.

Хоч, хоча, хочай, хочень, *сз.* = **Хоть.** *Хоч нічого їсти, та весело жити.* Посл. *Як збрешеш, то хоча надсядься, на ласку послі не понадься.* Котл. Ен. *Пусти дочку на улицю хочай подивиться.* Чуб. V. 901. *Хочень Кам'янець невеликий здається, коли людей у йому багато жиє.* Каменец. у. Хоч що.... Что бы ни... *Хоч що буде, — не оглядайсь.* Грин. I. 67. Хоч хто.... Кто-бы ни.... *Хоч хто казатиме, — не слухайсь.* Хоч де... Гдѣ бы ни.... *Хоч де будеш, то я тебе знайду.* Васильк. у.

Хо́щик, -ка, *м.* Кустъ? *Ой бо мене змиє дрібненький дощик, а розчеше терновий хощик.* Чуб. V. 1001.

Храбо́ри, *мн.* = **Хорбури**. Вх. Лем. 479.

Храбрувати, -рую, -єш, *гл.* Храбриться. *Козацтво! лицарі Трояне! Храбруйте! Наша, бач, бере!* Котл. Ен.

Храбруватися, -руюся, -єшся, *гл.* = **Храбрувати.** *Ентел там сильно храбрувався.* Котл. Ен. II. 20.

Храбуз, -зу, *м.* Мелкіе, не тугіе кочни капусты. Уман. у. *Яка там капуста, — самий храбуз: хиба на борщ тільки й покришити.* Брацл. у.

Храбур, -ря, *м.* = **Храбори.** Вх. Уг. 273.

Храбуст, -ту, *м.* 1) Раст. а) Cirsium oleraceum. ЗЮЗО. I. 176. б) Carduus crispus L. ЗЮЗО. I. 115. См. **Хробуст.** 2) Капустные листы. Мнж. 123.

Храм, -му, *м.* 1) Храмъ, церковь. *Летів Адам через божий храм.* Ном. 2) Храмовой, престольный праздникъ. *Скоро послі того був храм. На храм поз'їздилось багато знакомых.* Рудч. Ск. І. 216.

Храмати, -маю, -єш, *гл.* = **Хромати.** Переносно: грѣшить. *Старий, а храмає.* Ном. № 8669.

Храмачка, -ки, *ж.* = **Хрімка.** Вх. Лем. 479.

Храми́й, -а, -е = **Хромий.** *Сліпий не баче, а храмий не скаче.* Ном. № 5317.

Храмина, -ни, *ж.* Постройка, храмина. *Млин — чесна храмина.* Ном. № 10299.

Храмни́к, -ка, *м.* Гость, пріѣхавшій на храмовой праздникъ. Нѣжин. у.

Храмовий, -а, -е. Храмовой. *Храмовий празник.* Стор. II. 155.

Храмота, -ти, *ж. соб.* Хромыя животныя. *На другий день не рушають з тирла, поки добре не вгріє сонце і не опаде роса, бо од роси буває багато храмоти.* О. 1862. V. Кух. 33.

Храмування, -ня, *с.* Празднованіе храмоваго праздника. *Вернулась наша Параска з храмування до господи.* Г. Барв. 104.

Храмувати, -мую, -єш, *гл.* Праздновать храмовой праздникъ. *Спорядилась іти храмувати до тітки в друге село.* Г. Барв. 103.

Хранитель, -ля, *м.* Хранитель. *І да поможуть мені всі святії хранителі.* Чуб. I. 129.

Храни́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Хранить. *Скажене, хрань Боже, лише сліпе заразливе.* Ном. № 8166. *Ну, щастя ваше! це вас Бог хранув.* Мнж. 131.

Француз, -за, *м.* Французъ. *Як творив Господь.... народи, зробив москалів, хранцузів, татар.* Драг. 194.

Храп, -па, *м.* 1) Претензія, злоба. *Каже, же на нього атаман має храп.* Гн. II. 170. *Я мав на нього храпа.* Ольгопол. у. 2) = **Бовт 1.** Вх. Пч. II. 26. 3) мн. **Храпи**. Переносица у животныхъ. Сим. 219. *Пан був на коні, а цей истиком коня по храпах.* ЕЗ. V. 31.

Храп, *меж.*, выражающее быстрое дѣйствіе. *Думала-думала, а далі храп, і написала до пан-отця.* ЗОЮР. II. 28.

Храпа, -пи, *ж.* Колоть на дорогѣ, замерзшая грязь. *Тяжко на коні храпою їхати.* НВолын. у.

I. Храпавий, -а, -е = **Рапавий.** Желех.

II. Храпавий, -а, -е. Хриплый. Желех.

Храпій, -пія, храпко́, -ка, *м.* Хропунъ, храпящій человѣкъ. Желех.

Храпли́вий, -а, -е = **II. Храпавий.** Желех. **Храпли́ва**. Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Храплє, -ля, *с.* = **Храпа.** Вх. Зн. 77.

Хращати, -щу, -щиш, *гл. О* дергачѣ: кричать. Вх. Уг. 273.

Хребет, -бта, *м.* 1) Хребетъ, спина. Мил. М. 39. *Досиділась що й сорочки на хребті нема ні в неї, ні в чоловіка.* Рудч. Ск. I. 177. **На хребті́ мати що**. Имѣть на себѣ какую либо одежду. *А їх матуся вже й сорочку пропила, на хребті тільки спідниця да юпчина.* Г. Барв. 483. **На хребет заробити що**. Заработать себѣ на одежду. *Тепер я хоч трохи людям пороблю, хоч на хребет зароблю яку шустелину, хоч буде в чому емірати.* Г. Барв. 269. **З хребта знімати що.** Снимать одежду съ кого. *Давай з її хребта усю шусте — лину здіймати: і се, каже, наше, і се наше.* Г. Барв. 369. 2) Тупой край пилы. Шух. I. 175.

Хребетник, -ка, *м.* Часть бороны см. **Борона**. Шух. I. 165.

Хребтина, -ни, *ж.* = **Хребет.** Г. Барв. 354. *Як день, так ніч без рам'я на хребтині.* К. Іов. 53.

Хрелівна, -ни, *ж.* Испорч. **фрейлина**. ЗОЮР. II. 76.

Хрест, -та, *м.* 1) Крестъ. *Віру християнську під нозі підтопчи, хрест на собі поламни.* Дума. *Нема Гонти, нема йому хреста, ні могили.* Шевч. 207. *Він у нашому селі церкву новим ґонтом обшив і хрести позолотив.* МВ. I. 65. **Хресто́м благословити**. Осѣнить крестомъ. **Хреста покладати**. Креститься, осѣнять себя крестомъ. **У хрест увести**. Окрестить. Ном. № 9501. *Учора ізвечора сина вродила, ік білому світу у хрест увела.* Чуб. V. 467. **У хрест увійти**. Окреститься, быть окрещеннымъ. ХС. III. 52. 2) Также и мн. **хрести**. Печенье въ формѣ креста, которое пекутъ на крестопоклонной недѣлѣ. *Хрест одвезти на ниву, що печуть на хрестці.* Сим. 204. 3) Рукоять сабли. *Зразу — черк! пополам обидві шаблі. Козаки з досади покидали об землю й хрести.* К. ЧР. 167. 4) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 192, на вышивкѣ. Чуб. VII. 427. 5) Одно изъ созвѣздій. Чуб. I. 14. Раст. 6) — **петрів**. Lathraea squamaria L. ЗЮЗО. I. 126. 7) — **собачий**. Когда борятся два на два и одной парѣ удастся свалить противниковъ одного на другого, то это и называется **скласти на собачий хрест**. Кіев. у. 8) мв. Трефи (въ картахъ). 9) мн. = **Хрестини.** Мил. 22. Ум. **Хрестик, хрестичок, хре́щик.**

Хрестатий, -а, -е = **Хрещатий.** Шух. I. 284. *Хрестатий барвінок.* МУЕ. I. 149. (Полт.). *Хрестате вирізування.* Черк. у.

Хрестато, *нар.* Крестообразно, накрестъ. Шух. I. 193.

Хрестачний, -а, -е. Положенный крестообразно. Шух. I. 166.

Хрестець, -тця, *м.* = **Хрест 2.** ХС. I. 75.

Хрестик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **хрест.** *Гостинці виймала: і хрестики й дукачики, й намиста разочок.* Шевч. 2) Перекрестокъ. *Доїдете до хрестика, там в корчмі роспитайте дорогу.* Нѣжин. у. 3) мн. Вышиванье крестиками. Чуб. VII. 427. Шух. I. 155, 156. Гол. Од. 73. 4) мн. Раст. Trifolium repens L. ЗЮЗО. I. 176.

Хрестильниця, -ці, *ж.* 1) Купель для крещенія дѣтей. 2) Сосудъ со святой водой, стоящій въ домѣ, — въ этой водѣ омочаютъ пальцы. Гн. II. 93.

Хрестини, -тин, *ж. мн.* Крестины. Мил. 22. *На весіллю всі свати, на хрестинах всі куми.* Ном. № 8054.

Хрестинний, -а, -е. Крестильный, относящійся къ таинству крещенія.

Хреститель, -ля, *м.* Креститель. Рудч. Ск. I. 178. *Іван хреститель воду перехрестить.* Колядка. Кобел. у.

Хрестити, -щу, -стиш, *гл.* 1) Крестить (новорожденнаго), совершать крещеніе. *Хрестять люде, хоч ся ще не уродило.* Ном. 2) Крестить, осѣнять крестомъ. *Пестить Горпина свою первістку.... аби прокинулось, аби поворухнулось — уже вона й коло колиски, і хрестить, і цілує.* МВ. I. 97.

Хреститися, -щуся, -стишся, *гл.* 1) Креститься, принимать крещеніе. 2) Креститься, осѣнять себя крестнымъ знаменіемъ. *Наше діло Богові молиться, Спасителю хреститься.* Макс.

Хрестичок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **хрест.** 2) Родъ орнамента въ **мережці**. Чуб. VII. 415.

Хрестки́, -ків, *м. мн.* Поясница. *Спина болить, саме отут-о, хрестки.* Черниг. у.

Хрестний, -а, -е. Крестный. *Жиди у Юди Христа купили, на смерть хрестную осудили.* Чуб. III. 25.

Хрестови́й, -а, -е. Крестовый. **Хрестові́ уставки**. Уставки съ особаго рода вышивкой. Kolb. I. 48, 49.

Хрестови́ння, -ня, *с.* Накрестъ положенныя и скрѣпленныя двѣ доски, два бревна и пр. Херс.

Хрестці, -ців, *м. мн.* Крестопоклонная недѣля великаго песта. Ном. № 423. Сим. 204.

Хрестянин, -на и пр. = **Християн и пр.**

Хрещастий, -а, -е. 1) = **Хрещатий.** *Ой рости, дубе, в садочку, в хрещастім барвіночку.* Чуб. III. 207. 2) Хрещасте. Родъ вышивки. *Ціле хрещасте; половина хрещастого в вилках.* Чуб. VII. 427.

Хрещатий, -а, -е. 1) Крестообразный, крестовидный. *Хрещатий барвінок. Ворота дощані — хрещаті.* Мир. ХРВ. 9. 2) Имѣющій на себѣ изображеніе креста. *Червонії, хрещатії давнії корогви.* АД. I. 218. 3) Хрещата плахта. = **Хрещатка.** Чуб. VII. 428.

Хрещатик, -ка, *м.* Перекрестокъ. Сосниц. у.

Хрещатка, -ки, *ж.* Родъ плахти. КС. 1893. XII. 448. Ум. **Хрещаточка.** Маркев. 11.

Хреще́нець нця, *м.* = **Хрещеник.** *У мого батька багато, багато хрещенців.* Пирят. у.

Хрещений, -а, -е. 1) Крещеный. *Нехай Бог милує всякого хрещеного.* Ном. № 8386. У Шевч. въ смыслѣ: христіанскій. *Гамалія по Скутарі — по пеклу гуляє, сам хурдигу розбиває, кайдани ламає. «Вилітайте, сірі птахи, на базарь до паю!» Стрепенулись соколята, бо давно не чули хрещеної тії мови.* Шевч. 59. 2) Крестный. *Та ти ж мені хрещений батько.* Котл. Ен. III. 41. *А мені хрещена мати лиштву вишивала.* Шевч. 461.

Хрещеник, -ка, *м.* Крестникъ.

Хрещениця, -ці, *ж.* Крестница. *Вона моя хрещениця.*

Хрещення, -ня, *с.* 1) Крещеніе. Чуб. I. 173. 2) Крещеніе, праздникъ Богоявленія Господня 6 января. ХС. I. 73.

Хрещенята, -нят, *с. мн.* Крестники, крестницы. МУЕ. III. 171.

Хрещик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **хрест.** *Золотий хрещик.* О. 1862. X. 17. *Мосяжні хрещики.* Шух. I. 285. 2) Родъ орнамента въ видѣ крестовъ на деревѣ, разрисованной посудѣ и пр. Шух. I. 303. Сим. 233. 3) Родъ игры. Маркев. 6. Ив. 55. *Дівчаточка.... без моєї Ганнусеньки у хрещика грають.* Шевч. 471. 4) мн. Вышиваніе крестиками. *Хрещики криві і прості.*

Хри́павка, -ки, *ж.* Хрипота, осиплость. Вх. Зн. 77.

Хрипіти, -плю, -пиш, *гл.* Хрипѣть. *Хрипить у грудях, не буть мені в людях.* Ном. № 13960.

Хрипка, -ки, *ж.* = **Хрипавка.** Вх. Зн. 77.

Хрипкий, -а, -е. Хриплый. *Хрипкий голос.* Левиц. I. 247. Ум. **Хрипке́нький.**

Хрипко, *нар.* Хрипло. Левиц. I. 119. *Хрипко йде сопілка.* Кіев. у. Ум. **Хрипкенько.**

Хрипливий, -а, -е. Хрипливый, скрипливый. *Хрипливе дерево два віки живе, а здорове й одного не переживе.* Ном. № 8156.

Хрипливість, -вости, *ж.* Хрипота. *Це помагає од хрипливости.*

Хрипнути, -ну, -неш, *гл.* Дѣлаться хриплымъ. *Голос хрипне.* Мир. Пов. I. 123.

Хрипо́ти, -пот, *ж. мн.* Катарръ бронхъ. НВолын. у.

Христи́ни, -тин и пр. = **Хрестини и пр.**

Християн, християнин, -на, *м.* Христіанинъ. *Не статечная приязнь вовку з бараном та християнові з бусурманом.* Ном. № 8097. Ум. **Християночок.** *Панове християночки милі!* ЕЗ. V. 108.

Християнка, -ки, *ж.* Христіанка.

Християночок, -чка, *м.* Ум. отъ **християн.**

Християнство, -ва, *с.* Христіанство. *Як таки християнство мати, та й хліба куска не дати?* Ном. № 44 70.

Християнський, -а, -е. Христіанскій. Рудч. Ск. І. 4. *На своє лице християнське хрест собі положила.* Чуб.

Христовий, -а, -е. Христовъ. Драг. 168. *Христова мучениця.* Чуб. І. 181.

Христоно́сець, -сця, *м.* Христоносецъ. *Годився, не хрестився, а був христоносець.* (Загадка: оселъ). Ном., стр. 293, № 117.

Христос, Христа, *м.* Христосъ. *Ісус Христос іде попереду, а я за Ісусом Христом позаду.* Ном. № 272. *Почин Євангелії Ісуса Христа.* Єв. М. І. 1.

Христо́санка, -ки, *ж.* Особая пѣснь религіознаго содержанія, которую поютъ на рождественскихъ праздникахъ. (**Христо́санки** отличны отъ **колядо́к**). МУЕ. III. 58.

Христосати, -саю, -єш, *гл.* Пѣть **христо́санки**. МУЕ. III. 58.

Христо́сання, -ня, *с.* Христосованіе. Полт. г.

Христосатися, -саюся, -єшся, *гл.* Христосоваться. *Дівчата гуляють, співають; підходять хлопці, домагаються христосатись.* Мир. Пов. II. 57.

Христосування, -ня, *с.* = **Христосання**. К. Кр. 5.

Христосуватися, -суюся, -єшся, *гл.* = **Христосатися.** *Закон повеліває христосуватися зо всяким.* Кв.

Христування, -ня, *с.* Обычай поздравлять въ свѣтлое воскресенье, съ произнесеніемъ извѣстныхъ виршей. *Великоднє христування.* Грин. III. 151. *Є старосвітські вірші для христування: «Христос воскрес, рад мир увесь: діждалися божої паски....»* Ном. № 349. 2) = **Христосання.** О. 1861. X. Св. 60.

Христувати, -тую, -єш, *гл.* Славить Христа. *Христос воскрес! Христос воскрес! Там нехристи христували перед жидівськими панами.* Грин. III. 151.

Христуватися, -туюся, -єшся, *гл.* = **Христосатися.** О. 1861. X. Св. 60.

Хрімка, -ки, ж. Копытная болѣзнь. Вх. Лем. 479. См. **Хромка.**

Хрін, -ну, *м.* 1) Хрѣнъ. *Орел летить найвище, а хрін росте найглибше.* Ном. № 407. **Це йому́ як хрі́ном під ніс**. Это ему крайне непріятно. НВолын. у. Часто употребляется вмѣсто слова чортъ въ соотвѣтвующихъ выраженіяхъ. *Нехай йому хрін!* Г. Барв. 301. **Хрін його́ батька знає**! Чортъ его знаетъ! Ном. № 2138. **Хрін його́ не взяв**. Чортъ его не взялъ. *Мутив, як на селі москаль, бо, хрін його не взяв, моторний.* Котл. Ен. І. 25. **До хріна = До чорта,** т. е. очень много. *А їх тоді було до хріна на селі.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 81).

Хрініця, -ці, *ж.* Lepidium latifolium L. ЗЮЗО. І. 126.

Хрінів, -нова, -ве. Хрѣновый. *Хрінова мати* (редька). Ном. № 12387. **Що за хрі́нова мати**? вм. **чортова, катова мати**. Ном. № 7834. *Пожалував, бодай його хрінова мати жалувала!* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Хро-хро! *меж.*, выражающее хрюканье свиньи. *Біжить кабан: «хро-хро-хро! Хто в цій рукавиці?»* Рудч. Ск. II. 2.

Хроб, -ба, *м.* = **Робак = Хробак 1.** *Стерво точили обридливі хроби.* Гн. II. 96.

Хробак, -ка, *м.* 1) = **Робак.** *Трахвилося хробаку раз на віку влізти в моркву.* Ном. № 2611. 2) — **білий = Бедрак.** Вх. Лем. 392. 3) — **жиді́вський**. Насѣк. Periplaneta orientalis. Вх. Уг. 238. Ум. **Хробачо́к.**

Хробацтво, -ва, *с.* = **Робацтво.** Гн. II. 27.

Хробачний, -а, -е. Червивый, изъѣденный червями. *Хробачна сливка.* Вх. Лем. 479.

Хробачник, -ка, *м.* Лекарственное растеніе, употребляемое отъ глистовъ. Чуб. I. 112.

Хробачок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **хробак.** 2) **Хробачки**. Такъ дѣти называютъ лапшу. МУЕ. I. 104.

Хробуватий, -а, -е. Шероховатый, неровный. Вх. Зн. 77.

Хроборь, -ря, *м.* Толстый нервъ листка (капусты, свеклы и пр.). МУЕ. I. 103.

Хробот, -ту, *м.* Хрустѣніе, трещаніе. Вх. Зн. 54.

Хробур, -ра, *м.* Хребетъ. *Ото як звіз колом по спині, так хробур і перебив.* Брацл. у.

Хробуст, -ту, *м.* Раст. а) Cirsium oleraceum. Мил. 35. То-же **жо́втий хробуст**. ЗЮЗО. I. 118. б) Carduus crispus. Мил. 35. См. **Храбуст.**

Хрокало, -ла, *с.* = **Бовт 1.** Мнж. 193.

Хро́кання, -ня, *с.* 1) Хрюканіе свиней. Харьк. у. 2) Звукъ отъ удара по водѣ **хро́калом, бовтом**. Харьк. у.

Хро́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Хрюкать. *Уже свині на городі — он чути хрокають, — біжи швидче!* Харьк. 2) Извлекать звукъ ударомъ **хро́кала, бовта** по водѣ. Харьк. у.

Хрокнути, -ну, -неш, *гл.* Хрюкнуть. *Кабан хрокнув.* Харьк. у.

Хромак, -ка, *м.* Хромая овца. Вх. Зн. 77.

Хроми́й, -а, -е. Хромой. *Хрома вівця.* Вх. Уг. 273.

Хроміти, -млю, -миш, *гл.* Хромать. *Увца хромить.* Вх. Уг. 273.

Хро́мка, -ки, *ж.* = **Хрімка.** Вх. Лем. 479.

Хромолаба, -би, *об.* Хромоногій, хромоногая. *Сякий, такий хромолаба трясе за дівками.* Гол. II. 426.

Хрон, -ну, *м.* 1) = **Хрін.** *Наїдку, як з хрону.* Мнж. 168. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 68.

Хроніка, -ки, *ж.* Лѣтопись. Ум. **Хро́нічка.** *Ченці пишуть у своїх хронічках, що ляхи силоміць зробили з руського княжества польське воїводство.* К. Кр. 10.

Хронт, -ту, *м.* Фронтъ. *Як ти осмілився, сякий-такий, з хронту виходить?* Стор.

Хроп! *меж.*, выражающее ударъ, бросаніе со звукомъ, разбиваніе. *Де взявся Мартин, — хроп бідою об тин.* КС. 1884. I. 29.

Хропак, -ка, *м.* Крѣпкій сонъ съ храпѣніемъ. *Дав хропака аж геть-геть до вечора. Ач якого хропака затинає!* Харьк.

Хро́пати, -паю, -єш, *гл.* Ударять со звукомъ, бросать.

Хропка, -ки, *ж.* Въ выраж.: **хро́пки дати**. Умереть (грубое выраженіе). *А тут горе! Син на 1-ій неділі хропки дав. Взяв та й умер.* О. 1862. VI. 38.

Хропнути, -ну, -неш, *гл.* Ударить, бросить со звукомъ, разбить (о посудѣ). *Не вгадала, як і хропнула вона миску.*

Хропнути, -ну, -неш, *гл.* Захрапѣть разъ. (Кінь) *здорово хропне.* О. 1862. I. 16.

Хро́пнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Грохнуться. *Біг, да як хропнувсь об груду.*

Хропти, -пу, -неш, *гл.* Храпѣть. *Хропе на всі заставки.* Ном. № 11331. *Хріп на всю хату.* Левиц. Пов. 177. *Кінь так харапудиться: хропе та сопе, та ніздрями паше.* Рудч. Ск. I. 99.

Хру-хру! *меж.*, выражающее хрюканіе свиньи. *Свині біжит та й: хру-хру.* Гн. I. 129.

Хрум, *меж.*, выражающее хрустѣніе. Сим. 210. *Коли чує: хрум-хрум. Він потихеньку туди, — аж там лисичка диню їсть.* Рудч. Ск. II. 10.

Хрумати, -маю, -єш, *гл.* Ѣсть что нибудь хрустящее. *Овечка п'є там, або хрума.* Сим. 197. *У стані хрумають коні смашне степове сіно.* Мир. ХРВ. 108.

Хрумкати, -каю, -єш, *гл.* = **Хрумати.**

Хрумсати, -саю, -єш, *гл.* = **Хрумати.** *Коні хрумсают сіно.* Вх. Зн. 77.

Хрумтіти, -мчу, -тиш, *гл.* Хрустѣть. *Діди... брали киї і давали Кириловi Туровi по плечах. Сили в старих руках було в їх іще доволі, що аж плечі хрумтіли.* К. ЧР. 279. *Роскуси* (горіх), *то ядро аж хрумтить.* Сим. 200.

Хрумчати, -чу, -чиш, *гл.* = **Хрумати.** *Оклунок цілий сухарів.... вволік у яму — ну хрумчати.* Алв. 75.

Хрунь, -ня, *м.* 1) Эпитетъ свиньи. (Галиц.). Желех. 2) Въ Галиціи: избиратель, продающій свой голосъ.

Хрунькати, -каю, -єш, *гл.* = **Хрокати 1.** Гн. І. 129.

Хрунькіт, -коту, *м.* = **Хрокання.** Желех.

Хруп, *меж.*, выражающее отламываніе чего-либо. *Разогнавшись, скакнув Петро і як раз досяг до другого берега. Аж тут берег під ним хруп! одколовсь, і вже козак похиливсь назад,* К. ЧР. 163.

Хрупати, -паю, -єш, *гл.* 1) = **Хрумати.** 2) Раздроблять. *Хрупає м'ясо на шматки.*

Хрупка, -ки, *ж.* Хрящъ, маленькая косточка (въ тѣлѣ). Вх. Уг. 273.

Хрупостіти, -пощу, -стиш, *гл.* Хрустѣть, трещать. *Чи чуєш? се кістки в зубах так хрупостять.* К. Дз. 144.

Хрупостня, -ні, *ж.* Хрустѣніе, трещаніе. *Чує вона вже вдень незвичайну хрупостню по снігу на дворі і гомін.* Г. Барв. 168.

Хрупотіти, -почу, -тиш, *гл.* = **Хрупостіти.** *Чую, щось хрупотить по снігу, — підмерзло за ніч.* Каменец. у. *Хрупотіло щось на улиці по снігу, — то він і йшов.* Черк. у.

Хрупотява, -ви, *ж.* Хрустѣніе, трескъ. *У саду хрупотява така, шо аж сад тріщить.* Грин. II. 349.

Хруск, -ку, *м.* Трескъ, хрустѣніе.

Хрускавки́, -вок, *ж. мн.* Клубника. Гуцул.

Хрускотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Хрумтіти.** *Які добрі вареники! Та ще й хрускотять, мов з кісточками.* Чуб. II. 501.

Хруснути, -ну, -неш, *гл.* Треснуть, захрустѣть разъ. *Хруснуло, як оріх, шуснуло, як у міх.* Ном. № 13344.

Хруставець, -вця, *м.* = **Мак-самосій.** ЕЗ. V. 168.

Хруставча, -чати, *с.* Слива съ нѣсколько жесткимъ мясомъ. Вх. Уг. 273.

Хрусталка, -ки, *ж.* = **Хрустка.** Вх. Зн. 77.

Хрусталь, -ля, *м.* = **Хрущ 1.** Melolontha vulgaris. Вх. Пч. II. 27.

Хрустіти, -щу, -стиш, *гл.* Трещать, хрустѣть. *Кістки хрустять.* Кв.

Хрустка, -ки, *ж.* Хрящъ. Вх. Пч. І. 15. См. **Хрящ 1.**

Хрусткий, -а, -е. Ломкій, хрупкій.

Хрусь! *меж.* Выражаетъ звукъ хрустѣнія, треска, удара. *Він так ріже, так ріже, коли це хрусь — аж ножик і вломивсь.* Кобел. у. *Чує: хрусь-хрусь під ногами то пісок, то палічче.* Г. Барв. 519. *Прямо москаля в лоб хрусь!* Грин. II. 207.

Хрущ, -ща, *м.* 1) Майскій жукъ. Melolontha vulgaris. Чуб. V. 1144. Вх. Пч. І. 7. *Хрущі над вишнями гудуть.* Шевч. 395. 2) — **волоський**. Насѣк. Melolontha solstitialis. Вх. Пч. ІІ. 27. Ум. **Хрущик.** Ув. **Хрущище.** Гол. І. 128.

Хруща́ти, -щу́, -щи́щ, *гл.* Хрустѣть. *Та й заходився хорошенько мнясце під дубом уминать, аж на зубах кістки хрущать.* Гліб.

Хрущик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **хрущ.** 2) = **Вергун**? *То курчата, хрущики, то сухарики, то що, — все, що мати для Масі набрала, щоб дитина не мліла голодом.* Св. Л. 78.

Хрущи́ще, -ща, *м.* Ув. отъ **хрущ.**

Хрьокати, -каю, -єш, *гл.* = **Хрокати.**

Хрьоп! *меж.* = **Хроп**. *Хрьоп мене межи плечі.* Харьк.

Хрьопати, -паю, -єш, *гл.* = **Хропати.** *Не хрьопай бо дверима!* Харьк. *Як почала мене по спині хрьопати кулаком.*

Хрьо́пнути, -ну, -неш, *гл.* = **Хропнути.** *Як держала в руках дійницю з молоком, так і хрьопнула нею об землю.* Харьк.

Хрьопнутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Хропнутися.**

Хрю́кати, -каю, -єш, *гл.* = **Хрокати.** *На кого люде гомонять, на того й світі хрюкають.* Ном. № 2365.

Хряки, хряк, *ж. мн.* Мокро́та. Лебед. у.

Хрякати, -каю, -єш, *гл.* Харкать. Волч. у. *Кит-риба як хрякнув, — увесь світ стрепенувся.* Чуб. ІІ. 296.

Хря́катися, -кається, *гл. безл.* Откашливаться. *Від люльки хрякається, та й легше у грудях.* Лебед. у.

Хрякоти́ннн, -ня, *с.* = **Хряки.** Черк. у.

Хряп! *меж.* Бацъ, трахъ, шлепъ. *Хряп дідуся по щоці.* Кв. (О. 1861. У. 22).

Хряпати, -паю, -єш, *гл.* = **Хрьопати.** *Гремить, хряпа, клекотить і виє на сто голосів.* Стор. ІІ. 121.

Хряпатися, -паюся, -єшся, *гл.* 1) = **Хряпати.** 2) Трескаться. *Посуда хряпається від огню.*

Хряпи, -пів, *м. мн.* = **Храпи.** См. **Храп 3.**

Хряпкати, -пчу, -чиш, *гл.* 1) Хриплымъ голосомъ кричать. Вх. Уг. 273. 2) О дергачѣ: кричать. *Хрящ хряпчит.* Вх. Уг. 273.

Хряпки́й, -а, -е. О дорогѣ: покрытый колотью. *Хряпкий шлях.*

Хряпко, *нар.* О дорогѣ: покрыто колотью. *Дуже хряпко їхать, — так колеса і підскакують, — тоді саме підмерзло.* Новомоск. у. *Тоді було сухо, я це добре запримітив. Ішов дощик і підмерзло, стала ніби то ожелідь. Але хоча й було хряпко, так у мене коні були ковані.* Екатериносл. у.

Хряпнути, -ну, -неш, *гл.* = **Хрьопнути.** *Як хряпнув мене по пиці, аж у віччу пожовтіло.* Лебед. у. *Щось притьма убігло в сіни і дуже хряпнуло дверима.* Стор. М. Пр. 58.

Хряпнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Грохнуться, упасть съ шумомъ. *Так ворота і випер та разом з ними і сам хряпнувся як раз на самого сатану і всю чортову старшину.* Стор. М. Пр. 47.

Хряпотіти, -чу, -тиш, *гл.* Дребезжать. *Хряпотить горщик, бо розбитий.* Черк. у.

Хряпуватий, -а, -е. Треснувшій, расколотый. *Хряпуватий горщик.*

Хряпусь! *меж.* = **Хряп.** *Мазниця хряпусь!* Грин. ІІ. 341.

Хряск, -ку, *м.* Трескъ, рѣзкій звукъ отъ переламыванія, отъ удара грома.

Хряскати, -каю, -єш, *гл.* Трещать, трещать разламываясь; рѣзко ударять (о громѣ).

Хряскіт, -коту, *м.* = **Хряск.**

Хряснути, -ну, -неш, *гл.* 1) Треснуть, треснуть разламываясь. *Вісь хряснула.* 2) Сильно треснуть (о звукѣ); рѣзко ударить (о громѣ). *Коли тут як ударить грім, як хрясне!* Г. Барв. 220.

Хряснутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Хряпнутися.**

Хрястіти, -щу, -стиш, *гл.* Блестѣть, сверкать разнообразіемъ цвѣтовъ, красокъ. *Бач. у яких пани кармазинах, які тиляги під золотом та під сріблом понадівали! Аж хрястить.* К. ЧР. 332.

Хрястка, -ки, *ж.* = **Хрустка.** Вх. Пч. I. 15.

Хрящ, -ща, *м.* 1) Хрящъ. Стор. II. 77. См. **Хрустка, хрусталка, хрястка.** 2) Щебень; камень вывѣтрившійся и разсыпавшійся. Міус окр. *Лежи, ляшку, під кущем, ти, присипаний хрящем.* Грин. III. 608. 3) Пт. = **Деркач.** Вх. Лем. 479. Ум. **Хрящик.** Хрящем, *нар.* Въ безпорядкѣ. *Як ввійшла я в хату, коли дивлюсь, а там усе хрящем.* Черк. у.

Хрящик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **хрящ.** 2) Порода грибовъ. *Помагай-бі, гаєчку, дай гриба і бабочку, сироїжку з діжку, хрящика з ящика, красноголовця з хлопця.* Ном., стр. 282, № 340.

Хрящовий, -а, -е. ? *Чабаном видається на зіму одежда: сорочки, штани хрящові, штани иршані....* О. 1862. V. Кух. 34.

Хтем, -му, *м.* Въ выраженіяхъ: **у хтему, до хтему**. Совершенно, до-чиста. *Вони як прибігли, то вже у хтем хату рознесли.* Пирят. у.

Хтивий, -а, -е. Жадный, алчный.

Хтивість, -вости, *ж.* Жадность, алчность. *Скілько опісля розлито на Вкраїні крови через Іванцеве лукавство да через неситу хтивость московських воєвод. К.* ЧР. 370.

Хтіти, хо́чу, -чеш, *гл.* = **Хотіти.** *Все є так, як хтів цар.* Чуб. II. 61. *Ой повезу лиху долю на торг продавати.... бачуть люде, що ледащо, — не хтять купувати.* Грин. III. 402.

Хто, кого, *мѣст.* Кто. *Знаю тебе, хто єси.* Єв. Мр. I. 24. *А хто тут у лисиччиній хатці?* Рудч. Ск. I. 45. *Хто так, а хто сяк.* Кто нибуть, кто либо. *Може хто вас налаяв?* МВ. I. 11. *Може хто звістку подасть.* Кто бы ни было. *Хто йде, не мине: то кивне, то моргне.* Шевч. 196. **Хто хоч, кого́ хоч, кому хоч**. Кто, кого, кому угодно. *Кому хоч, тому й оддаси.* **Нема́ кому́**. Некому. *Лема кому роспитати, чого плачуть очі, нема кому роскazати, чого серце хоче.* Шевч. 40. **Ні́ від кого мені́ піти з до́му, бо сама до́ма**. Некому замѣнить меня дома, если бы я ушла. Волч. у.

Хто́кало, -ла, *с.* Спрашивающій: кто? Мир. ХРВ. 240. *«Хто?» — Хтокало.* Ном. № 14164.

Хтокання, -ня, *с.* Спрашиваніе: кто?

Хто́кати, -каю, -єш, *гл.* Говорить: **хто**. Желех.

Хтось, когось, *мѣст.* Кто то, кто-нибудь. *Прийшов хтось та взяв щось.* Посл.

Ху! *меж.* 1) Выражаетъ дуновеніе ртомъ. *Він духнув, — не встає; він удруге: ху! — не встає.* Драг. 128. 2) Фу! *Ху на його зовсім!* Лохв. у.

Хуґа, -ґи, *ж.* Вьюга, мятель. О. 1862. У. Кух. 39, 29. *Як піднялась хуґа! Ліпе ж тобі, що й Господи!* Мнж. 130.

Худавий, -а, -е. 1) Худоватый, довольно тощій. Вх. *Лем.* 479. 2) Бѣдный. Вх. *Лем.* 479.

Худак, -ка, *м.* Бѣдный, неимущій человѣкъ. *Нехай багач дивиться, як худак живиться.* Ном. № 1606.

Худий, -а, -е. 1) Худой, тощій. *Поки гладкий схудне, то худий здохне.* Ном. № 5678. 2) Худой, дурной. *На козака худа слава, що робить не вміє.* Нп. Ум. **Худенький, худесенький.**

Худина, -ни, *ж.* Худоба, также: худое, тощее животное. *Худину таку купив, що лиш шкіра та кости, а орати чим?* Каменец. у.

Худібка, худібонька, худібочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **худоба.**

Худібний, -а, -е. Состоятельный, зажиточный. *Да ще й без худоби вдова, а сам він худібний.* Г. Барв. 422. См. **Худобний.**

Худібчина, -ни, *ж.* = **Худібка.** К. ЧР. 139. Г. Барв. 197. Сим. 203. *Заробля, щоб таки збити хоч яку небудь худібчину.* Чуб. II. 499. *Занапастив худібчину через свою дівчину.* Чуб. V. 295.

Худко, -ка, *м.* Удодъ, Upupa epops. Вх. *Лем.* 479. См. **Одуд, худок.**

Худніти, -нію, -єш, *гл.* = **Худнути.** *Після дороги воли похудніли.* Черк. у.

Худнути, -ну, -неш, *гл.* Худать, тощать. Зміев. у. (Скотина) *стала худнути та слабнути, а далі й дохнути.* Грин. I. 300.

I. Худо, -да, *с.* Худо, зло. *Я їм добра не вжичу, худа не мислю.* Чуб. V. 1172.

II. Худо, *нар.* Плохо, худо. Ой *як добре буде, то я й забарюся, а як худо буде, то й назад вернуся.* О. 1861. IV. 93. (Нп.).

Худо́ба, -би, *ж.* 1) Имущество, состояніе. *От як умер батько, зосталася їм худоба: млин і хлів, і кіт.* Рудч. Ск. II. 12. *Брати будуть на худобі жити.* Чуб. V. 990. 2) Домашній скотъ. *Мов у кошару заганяє чужу худобу.* Шевч. 657. 3) Употребл. какъ бранное слово: скотина. *І очі видеру із лоба тобі* (Енеєві), *диявольська худоба.* Котл. Ен. I. 33. Ум. **Худі́бка, худі́бонька, худі́бочка.** *Худібку мали в себе невеличку: телицю трейтяку, птиці деякої чималенько таки, свинку.* Рудч. Ск. Н. 174. *Коли б же я знав, що то дочка буде, то я б скриню купував, худібоньку готував та й заміж би віддав.* Грин. III. 3.

Худо́би́на, -ни, *ж.* Скотина, одна скотина. Рудч. Ск. II. 183. Гн. I. 17. *Запрагай коня: Господь дає тобі худобину* (= **коня).** Драг. 93. *В дорозі, у гостині пам'ятай о худобині.* Ном. № 10191. *Мав дещо худобини.* Св. *Л.* 275.

Худобиця, -ці, *ж.* Скотинка. Угор.

Худобний, -а, -е. 1) Относящійся къ имуществу, скоту; имущественный. *Ми урбарію подаймо, оплату худобну, грунт і хату оплатім та сидім при дому.* Гол. III. 41. 2) = **Худібний.** 3) Бѣдный, убогій. Гн. I. 97. *Глядай собі, милий, у чистім золоті, а мені дай покій худобній сироті.* Гол. III. 393. См. **Худібний.**

Худо́бство, -ва, *с.* Бѣдность, убожество. Угор.

Худок, -дка, *м.* = **Худко.** Вх. *Лем.* 479.

Худопахо́лок, -лка, *м.* 1) Малосильный человѣкъ. *Старший здоровий, оттакий! да й то не худопахолки.* ЗОЮР. I. 77. 2) Бѣднякъ, незнатный, простой человѣкъ. *Як можна, що круль свою дочку видав за худопахолка.* Чуб. II. 89.

Худорба, -би, *ж.* 1) Худоба. 2) Худое животное. Мнж. 22. 3) Бѣдность, нищета. 4) Соб.: бѣдняки. *Не завидуй худорбі — доведе Бог тобі.* Ном. № 2336.

Худорлявий, -а, -е. Худощавый, болѣзненный. *Бісова гни-біда! (лайка на худорлявих — дитину то що).* Ном. № 4693, стр. 286. *Як тичина, високий, худорлявий.* Г. Барв. 81.

Худоси́лок, -лка, *м.* Слабосильный.

Худчина, -ни, *ж.* Худоба. Нѣжин. у.

Худяк, -ка, *м.* Худое животное. Хотин. у. *Нажене того худяку повен степ.* Лохв. у.

Хук, -ка, *м.* 1) Выдыханіе, дуновеніе. 2) Фукъ (въ игрѣ въ шашки). *Хука усуча.* Ном. № 3620. 3) **Хука дати**. Промахнуться. *Раз на вовка хука дав, удруге схибив.* Мир. ХРВ. 82. См. **Хвук, фук.**

Хукати, -каю, -єш, *гл.* Дуть (ртомъ). *Дитина хукає на жижу.* Котл. Ен. VI. 25. *Хукає собі у руки.* О. 1861. V. 74. *І в рученьки не хукав.* Нп.

Хукнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **хукати**. Дохнуть, дунуть ртомъ. *Хукни ти, моя дружино, у віконечко на скло.* Щог. В. 59. *Взяла тіста, качала, качала, хукнула — полетів голуб.* Чуб. II. 194.

Хундамент, -ту, *м.* Фундаментъ.

Хундатирь, -ря, *м.* Наблюдатель за общественными постройками. *У нас як строїли церкву, так обчество вибрало хундатирем учителя та ще деяких людей.* Кобел. у. См. **Фундатор.**

Хунт, -та, *м.* Фунтъ. Ном. № 7603. *Свічок купив вісім хунт.* Харьк. г. Ум. **Хунтик.** *Хунтиків зо два масла є продати.* Черниг. у.

Хунтівка, -ки, *ж.* Порода грушъ.

Хунтови́й, -а, -е. Фунтовой.

Хупавий, -а, -е. Красивый, нарядный, опрятный. *Наша пані пишна за ворота вийшла; наша пані хупава роспустили рукава.* Чуб. III. 235. *Хупава молодичка: у хаті в неї чистесенько і сама прибрана як квіточка.* Черниг. у. Ум. **Хупавенький.** *Хупавенька дівчинка — любо й подивитись.* Черниг. у.

Хупавість, -вости, *ж.* Красота, нарядность, опрятность.

Хупавка, -ки, *ж.* 1) Красивая, нарядная женщина, опрятная женщина. 2) мн. Родъ цвѣтовъ. О. 1862. IV. 72. Ум. **Хупа́вочка.** *Іди, синку, додомоньку, змию тобі головоньку. Ізмий, мати, сама собі, або своїй рідній доньці, рідній доньці хупавочці.* Нп.

Хупаво, *нар.* Красиво. Желех.; опрятно. Черниг. у.

Хупишка, -ки, *ж.* Эпитетъ мыши въ сказкѣ. *Мишка-хупишка.* Чуб. II. 109.

Хупо́р, -ра, *м.* Бугоръ. Міус. окр.

Хур-хур, *меж.*, выражающее шумъ отъ крыльевъ. *Летів горобець через хлівець, та все вгору хур-хур!* Ном., стр. 299, № 303.

Хура, -ри, *ж.* Нагруженный кладью возъ, сани съ кладью, кладь. *Приїхали козаки аж трьома хурами. Що на перву хуру скриню та перину, а на другу хуру все сребро та злото, а на третю хуру сама Хайка сіла.* Грин. III. 267. *Бувало накладуть хуру хліба, як тільки може снасть винести.* Рудч. Ск. II. 196. *Тепер посилає мене* (хазяїн) *з хурою в Одесу.* Кв. *Хури не брали.* Рудч. Чп. 146. **Стати під хуру.** Подрядиться везти кладь. КС. 1882. X. 186. *Сергій.... із під хури вернеться.* Г. Барв. 206.

Хура, -ри, *ж.* Вьюга, мятель. О. 1861. V. 67. *Поїхав мій старий, — коли б не змерз, бо на дворі хура піднялась.* О. 1861. V. 73.

Хураж, -жу, *м.* Фуражъ, продовольствіе. *Як їдеш у Сураж, то й бери свій хураж.* Ном., стр. 283, № 743.

Хурбан, -на, *м.* ? *Матері твоїй хурбан чортів.* Канев. у.

Хурбет, -та, *м.* Крайній бѣднякъ? *Жидові тілько самі багатирі та хурбети й не винні.* О. 1862. I. 73. *Так се ти, поганий хурбет, наймит, будеш мені перебивати, будеш з мене сміятись?* О. 1862. VIII. 9.

Хурда, -ди, *ж.* Больныя или захудалыя овцы, выдѣленныя въ особое стадо. О. 1862. V. Кух. 30, 39. Вас. 198. Мнж. 193.

Хурделити, -лю, -лиш, *гл.* О вѣтрѣ: крутить, неровно дуть, мести. *Вітер хурделить.* Канев. у.

Хурделиця, -ці, *ж.* Мятель. Черк. у.

Хурдига, -ги и хурди́ґа, -ґи, *ж.* Тюрьма. *О, погано в бісовій хурдизі сидіти.* Канев. у. *Гамалія по Скутарі по пеклу гуляє, сам хурдигу розбиває, кайдани ламає.* Шевч. 59. *Защо це нас, братця, позапірали в цю тісну хурдигу?* Мир. ХРВ. 134.

Хурдиґарня, -ні, *ж.* 1) Тюрьма. 2) Каланча. *Ач, яка хуртовина піднялась, що аж очі засипала! А то ж то тому москалеві бідному, що на самісінькому вершку, на тій хурдиґарні стоїть, — невже ж таки йому не дошкуля?* Екатериносл. у.

Хурди́ста, -ти, *ж.* Мятель. Черк. у.

Хурдни́к, -ка, *м.* Помѣщеніе для **хурди́**, больныхъ овецъ, сдѣланное отдѣльно или отдѣленное въ общей **кошарі**. О. 1862. У. Кух. 29, 39. *При коші, або в коші робиться хурдник для хворих овець.* О. 1862. V. Кух. 30.

Хурія, -рії, *ж.* 1) Мятель. *Ні в світі не поїду уночі, як хурія на дворі, бо трохи не наложили головою.* О. 1862. V. 66. *На дворі хвижа та хурія.* Ном. № 6851. 2) Ругня и драка. *Ну вже, діти, ховайте усе, бо батько іде, іще й барана веде, то певно якусь хурію підійме. От лиха година та нещаслива мені з ним: де нап'ється, а усе додому іде.* Рудч. Ск. II. 130.

Хуркало, -ла, *с. См.* **Фуркало.** *Крутнувся той бич на ціпильні, як хуркало.* Грин. II. 207.

Хуркнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Порхнуть, броситься. *Хуркнула йому відьма, як вітер, між ноги, звалила додолу.* Полт. г. 2) Быстро отправиться. *А давай хуркнем у Сорочинці!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Хурман, -на, *м.* Кучеръ. Чуб. II. 362. *Давай буду твого коня поганяти, буду в тебе за хурмана.* Грин. II. 272.

Хурманка, -ки, *ж.* 1) Подвода. Чуб. V. 986. 2) Извозъ. *Хурманкою заробляє.*

Хурманувати, -ную, -єш, *гл.* Заниматься извозомъ. *Іван хурманує.* Канев. у.

Хурта, -ти, *ж.* = **Хуртовина 1.** *Пустіть, добродію ласкавий, у хату заночувати. Хурта така, що крий Мати Божа.* О. 1862. IV. 88.

Хуртеча, -чі, *ж.* = **Хурта** = **Хуртовина 1.** *На дворі було хуртеча та метелиця мете.* Щог. В. 135. *На дворі мете хуртеча, ліпе сніг в вікно.* Щог. Сл. 100.

Хуртовина, -ни, *ж.* 1) Мятель, вьюга. Александров. у. 2) Буря, ураганъ. *Коли б мене сяя хуртовина злая в морі не втопила.* АД. I. 187. *Грім, блискавиця, вихор.... така піднялась хуртовина, що, Боже, твоя воля!* ЗОЮР. II. 40. 3) Невзгода. *Одвідай мене безрідну та бездольну в чужій стороні, при лихій хуртовині.* Мет. 356. *Як пришибла лиха-нещасна хуртовина, то тоді одреклися усі куми-побратими.* КС. 1882. XII. 497.

Хуртовинний, -а, -е. Ненастный, бурный. *Оце вже третій день така хуртовинна година.* Полт.

Хуртуна, -ни, *ж.* = **Хуртовина.** *Скотарі мали собі од вітру й хуртуни халабуди, окутані повстьми.* Стор. II. 182.

Хурувати, -рую, -єш, *гл.* Извозничать, перевозить кладь. Рк. *Левиц.*

Хуруватися, -руюся, -єшся, *гл.* Накладывать грузь. *Чумаки хуруються.*

Хурчати, -чу, -чиш, *гл.* Жужжать отъ быстраго вращенія. *Давай прясти, аж веретено хурчить.* Рудч. Ск. І. 178.

Хуря, -рі, *ж.* = **Хурія.**

Хус, -са, *м.* = **Хвус.** *Ото геть увесь лій вигорів у каганці, — зістався самий хус.*

Хуста, -ти, *ж.* 1) Платокъ. АД. І. 213. *Великої треба хусти, щоб зав'язать людім усти.* Посл. *Шовкова хуста.* Чуб. 2) мн. **Хуста, хусти**. Бѣлье. *Хуста поперем, — як три дні панщини відбудем* (важко). Ном. № 11260. *За лісом, за пралісом білії хуста висять.* Ном.

Хустина, -ни, *ж.* = **Хустка.** Рол. Од. 28. *А де тая мережана шитая хустина?* Шевч. *Зв'яжи мені голівоньку шовковою да хустиною.* Ни. Ум. **Хустинка, хустинонька, хустиночка.** Мет. 23, 18.

Хустиця, -ці, *ж.* = **Хустка.** *Перев'язали їх стрічками та хустицями червоними.* Морд. Оп. 12.

Хустка, -ки, *ж.* 1) Платокъ. Чуб. VII. 424. Гол. Од. 50. Вас. 167. *Побіліла як хустка.* Ном. 2) мн. = **Заручини.** МУЕ. III. 74. Ум. **Хустонька, хусточка.** *Хустоньку пери.* Грин. III. 551.

Хустя, -тя, *с.* Бѣлье. *Прала Параска шовкове хустя на льоду.* Чуб. III. 300.

Хутенький, -а, -е, хутенько, *нар.* Ум. отъ **хуткий, хутко.**

Хутір, -тора, *м.* Отдѣльная усадьба внѣ селенія, выселокъ. *Як би з хутора, то б і повірила.* Ном. № 6878. *З давнього-давна у гаї над ставом удвох собі на хуторі жили.* Шевч. Ум. **Хутірець, хуторець, хуторо́к.** К. ЧР. 104. МВ. І. 139. *Жила вдова хуторцем.* Г. Барв. 304.

Хутірський, -а, -е. Относящійся къ хутору, живущій на **хуторі**. *Хутірська Одарка.* Ном. № 14180.

Хуткий, -а, -е. Скорый, быстрый. *Хутка робота.* Гн. І. 45. Ум. **Хутенький.**

Хуткість, -кости, *ж.* Скорость, быстрота. Желех.

Хутко, *нар.* Скоро, быстро. *Хутко, як оком змигнуть.* Ном. № 7737. *Ой Бог знає, Бог і відає, чи побачимось хутко.* Кіев. у. *Не так хутко діється, як хутко говориться.* Ном. № 5603. Ум. **Хутенько.** Рудч. Ск. І. 172. *Хутенько йди!* МВ. (О. 1862. III. 43).

Хутній, сравн. ст. отъ **хутко**. Скорѣй! НВолын. у. Чуб. II. 78. *Тра хутній стола застелити.* Драг. 24.

Хуторець, -рця, *м.* Ум. отъ **хутір.**

Хуторище, -ща, *с.* Місто для хутора, місто, гдѣ былъ хутір. *Дворище яке, чи хуторище.* К. ПС. 82.

Хуторни́й, а, е́ = **Хутірський**. *Муза хуторна незнана.* К. XII. 111.

Хуторок, -рка, *м.* Ум. отъ **хутір.**

Хуторянець, -нця, *м.* = **Хуторянин.** Мет. 373.

Хуторянин, -на, *м.* Житель **хутора**, живущій на **хуторі**. Стор. М. Пр. 113. *Наш брат хуторянин.* Шевч. 322. *Балакав з хуторянами про чорну раду* К. ЧР. 194.

Хуторянка, -ки, *ж.* Живущая на **хуторі**. *Я завидую найбіднішій хуторянці.* Стор. II. 216. Ум. **Хуторяночка.** Девиц. Пов. 176.

Хуторянський, -а, -е. Свойственный **хуторянам**. *Прості хуторянські звичаї.* К. (О. 1861. I. 117). *Хуторянські вечори.* Левиц. Пов. 146.

Хутра, -ри, *ж.* Внутренняя обмазка печи.

Хутрина, -ни, *ж.* Въ стѣнкѣ деревянной постройки: каждое бревно, упирающееся въ косяки дверей или оконъ. Канев. у.

Хутро, -ра, *м.* Мѣхъ. *Багацько у його добра, отласу, хутра і срібла.* Греб. 317.

Хутрований, -а, -е. 1) Подбитый мѣхомъ, 2) Обшитый шалевкой. НВолын. у.

Хутрування, -ня, *с.* 1) Подбивка мѣхомъ. 2) Обшивка шалевками.

Хутрувати, -рую, -єш, *гл.* 1) Подбивать мѣхомъ. 2) — **піч**. Обмазывать глиной печь. Рудч. Ск. II. 57. *Як же мені, сестро, такій бути, чуже діло роблячи, чужі печі хутруючи.* Чуб. V. 917. 3) — **двері**. Вставлять косяки дверные. 4) — **чоботи**. Пришивать подкладку въ сапоги. См. **Футрувати.**

Хутряний, -а, -е. Мѣховой. *Хутряний шлик.* К. МБ. II. 129.

Хутрянка, -ки, ж. Шубка женская. КС. L893. XII. 449. *Надіну хутрянку, вийду, сядемо у садочку та й просидимо цілу ніч.* О. 1862. III. 41.

Хутче, хутчій, хутчіш, *нар.* Сравн. ст. отъ **хутко**. Скорѣе. Рудч. Ск. II. 70. *Як би то хутче побачитись.* МВ. Г. 7. *Іди ж хутчій, не бався!* Г.-Арт. (О. 1861. III. 84).

Хух, -ху, *м.* Дуновеніе. *Бери, жінко, в черепок хуху і святого Духу.* Драг. 39. (Изъ заговора). **Пустити на хух**. Пустить на вѣтеръ. Ном. № 10825. **Ні хуху, ні духу**. Ни души, никого нѣтъ. **В печї вже ні хуху, ні духу**. Въ печи уже совершенно погасло.

Хухкати, -каю, -єш, *гл.* = **Хухати.**

Хухнавий, -а, -е = **Гугнявий.** Шух. I. 33.

Хухнути, -ну, -неш, *гл.* Дунуть (ртомъ). ЕЗ. V. 180. *Після треба хухнуть на жовнаки.* Чуб. I. 139. *Хухнула му в рот, — і ожив.* Драг. 359.

Ху́хрити, -рю, -риш, *гл.* = **Лузати.** *Хухрити насіння.* Лубен. у.

Хухряти, -ряю, -єш, *гл.* Сортировать, разбирать. Александров. у.

Хухуля, -лі, *ж.* = **Хохуля.**

Ц.

Цабанити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Поднимать. Желех. 2) Говорить нѣчто ни съ чѣмъ несообразное, чудовищное. Желех. — **ціну**. Запрашивать непомѣрную цѣну. Желех. 3) Бранить, ругать. Фр. (Желех.).

Цабати, -блю, -леш, *гл.* = **Цібати.** Угор.

Цабатися, -баюся, -єшся, *гл.* Метаться. Вх. Лем. 479.

Цабе. 1) *меж.*, которымъ направляють воловъ направо. *От він за батіг та й: «Гей, соб! цабе!»* Рудч. Ск. II. 142. *Цабе, худий, у ворота, яка харч, така й робота.* Ном. № 10363. 2) *нар.* Направо. *Наші студенти повернули цабе та й перелізли в Сухобрусів садок.* Левиц. Пов. 26. 3) Какъ существ. с. р. Важная, значительная особа. *Ото велике цабе до волости приїздило.* Лубен. у. *Він дума, що тепер уже дуже велике цабе.* Канев. у.

Цалевий, -а, -е. Дюймовый. Желех.

Цалівка, -ки, *ж.* 1) Мѣра въ 24 дюйма. МУЕ. III. 29. 2) Шалевка въ дюймъ толщиною. НВолын. у.

Цаль, -ля, *м.* Дюймъ. *Та як бехнуло (кинуло), то аж трохи не на три цалі у землю мене втрощило.* МВ. (КС. 1902. X. 156). *Одрізав на три цалі.*

Цаністра, -ри, *ж.* = **Таністра.** Вх. Уг. 273. Ум. **Цаністерка.**

Цап, -па, *м.* 1) Козелъ. Ном. № 13428. *Військового цапа за хвіст скубни, от тобі і рукавиця.* Ном. № 959. 2) Родъ игры, чехарда. *Грати в цапи.* 3) **Ца́па стати**. Стать на дыбы. Ном. № 3393. Ум. **Цапок, цапо́чок**, *ласк.* **цапусенька**. Ув. **Цап'юга.** *А кізонька в ополонку, а цапочок за головку.* Грин. III. 553.

Цапар, -ра, *м.* Снарядъ для ношенія сѣна: часть тонкаго ствола смереки съ однимъ кругомъ очищенныхъ сучьевъ на концѣ, которые здѣсь называются кальбуки, стволъ наз. шинар; сѣно накладывается на сучья до верху шинара, на концѣ котораго закрѣпляется палкой — **роскіпом**. Шух. I. 171.

Цапеня, -няти, *с.* Козленокъ. *Цап, пап по полю басує, з цапенятами гарцює, поти буде гарцювати, поки вовк буде спати.* Ном., заг. № 30. Ум. **Цапенятко, цапеняточко.**

Цаперка, -ки, *ж.* Заступъ. Пирят. у.

Цапи́на, -ни, *ж.* 1) Козлятина, козлиное мясо. 2) Козлиный запахъ. *Воня цапиною.*

Цапиний, -а, -е. Козлиный. *Ой у тебе, вражий діду, цапиная борода.* Нп. *Ріжки цапині.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 104). *Цапиний голосок.* Кв.

Цапів, -нова, -ве. Козлиный. **Пропав ні за ца́пову душу**. Ни за что пропалъ. Ном. № 1887. Рудч. Ск. II. 18.

Цапіна, -ни, *ж.* = **Сапіна.** Шух. I. 176.

Цапки, цапком, *нар.* На дыбы, на заднія ноги. *Кінь став цапки.* Чуб. VII. 576. *Цапком став.* Ном. № 3391.

Цаплений, -а, -е. Сумасшедшій. *Скаче з переляку, мов цаплене.* Сим. № 213. *Цаплений, відчепись.* Черк. у. *Цаплена ти голова!* Маркев. 53.

Цаплячий, -а, -е = **Цапиний.** *Цапляча борода.* Камен. у.

Цапня, -ні, *ж.* собир. Козлы.

Цапок, -пка, *м.* 1) Ум. отъ **цап.** Козликъ, козленокъ. Шух. I. 211. *Бігла кізонька льодком, льодком, а за нею цапок слідком, слідком.* Грин. III. 553. 2) Волъ такой же, какъ и **орел** (см.), но съ меньшими рогами. КС. 1898. VII. 45. 3) = **Обіручний столець.** Вх. Лем. 441. См. **Обіручний.**

Цапур, -ра, *м.* = **Цап I.** Вх. Уг. 273.

Цапура, -ри, *ж.* Коза. Вх. Уг. 273. Ум. **Цапурка.**

Цапусенько, -ка, *м.* Ласк. отъ **цап**. *Купила бабусенька собі цапусенька.* Чуб. V. 1130.

Цап'юга, -ги, *м.* Ув. отъ **цап.**

Цара, -ри, *ж.* Чужая сторона. *Блукає царами.* Шух. I. 37. Шух. I. 145.

Царгати, -гаю, -єш, сов. в. **царгвути, -гну, -неш,** *гл.* Дергать, дернуть. Вх. Зн. 77. *Царгнув пес за ногу.* Вх. Зн. 77.

Царева, -вої, *ж.* = **Цариця.** *Цар і царева на спацир йшли.* Гн. I. 38.

Царедворець, -рця, *м.* Придворный. *Осідлали царедворці коня царевичу.* Рудч. Ск. I. 98.

Царевич, -ча, *м.* = **Царенко.** Рудч. Ск. II. 101.

Царе́нків, -кова, -ве. Принадлежащій царевичу. Мнж. 25.

Царенко, -ка, *м.* Царевичъ. ЗОЮР. II. 49. Мнж. 25. *Як його* (царя) не *було дома. — народились царенко і царівна.* Рудч. Ск. I. 116.

Цареня, -няти, *с.* Дитя царя. *Де царь подівав царенята.* Чуб. II. 152.

Царик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **царь.** 2) = **Мишачок 2.** Вх. Уг. 252, 273.

Царина, -ни, *ж.* 1) Застава въ селѣ, ворота при входѣ въ село. 2) Пахатная земля, засѣянное поле. Харьк. Одесс. Угор. Огороженное поле. Вх. *Лем.* 479. Ум. **Царинка, цариночка.** ЕЗ. V. 230.

Царинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ца́рина.** 2) Огороженное мѣсто при усадьбѣ, предназначенное для сѣнокоса. Шух. I. 21. 165.

Царинний, -а, -е. Относящійся къ **царині**. **Царинний дід** = **Цари́нник.** О. 1862. I. 28. **Царинні пісні**. Пѣсни, которыя поютъ при обходѣ поля на Тройцынъ день.

Цари́нник, -ка, *м.* Сторожъ «царини». Лохв. у. *Він був у нас царинником, доглядав царини, — щоб ніхто не шкодив.* Новомоск. у.

Цариночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ца́рина.**

Цари́ночок, -чку, *м.* = **Царина 2**. *На зеленім цариночку пили турки горілочку.* АД. I. 301.

Цари́ха, -хи, *ж.* = **Цариця.** *Убираються їхать до царихи.* Чуб. II. 271.

Царицин, -на, -не. Царицынъ. *Царицине військо.* Сторож. II. 206.

Цариця, -ці, *ж.* Царица. Рудч. Ск. I. 81, 86.

Царів, -рева, -ве. Царевъ, царскій. *Боюсь царевих собак.* Ном., заг. № 134.

Царівна, -ни, *ж.* Царевна. *Була я у царя, за тебе царівну сватала.* Рудч. Ск. II. 11. Ум. **Царівночка.** *Возьми у мене дочку да царівночку.* Грин. III. 583.

Царівний, -ного, *м.* = **Царенко.** Kolb. II. 231.

Царівнин, -на, -не. Принадлежащій царевнѣ. *Менча сестра царівнина.* Грин. II. 252.

Царівниця, -ці, *ж.* = **Цариця.** *Як ударив Байда з лука та царя між уха, а царівницю да у потилицю.* Грин. III. 584.

Царівночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **царівна.** АД. 145.

Царівство, -ва, *с.* = **Царство 1, 2**. *Господоньку, прийми їх до царівства блаженного.* ЕЗ. V. 107.

Царіград, -ду, *м.* Константинополь, Царьградъ. *Червоного вина з Царіграду відер з троє у барилі.* Шевч. 116.

Царіградський, -а, -е. 1) Константинопольскій. 2) — **ка лоза**. Раст. Elaeagnus hortensis L. ЗЮЗО. I. 121.

Царок, -рка, *м.* 1) Загороженное мѣсто подъ печью или подъ **поло́м** крестьянской хаты, гдѣ держатъ дом. птицу. Вх. Зн. 77. 2) Вообще огороженное мѣсто, загородка, напр. для телятъ. Вх. Зн. 77. Ум. **Царочок.** *Повний царочок білих курочок.* Вх. Лем. 4 79.

Царствечко, -ка, *с.* Ум. отъ **царство.**

Царство, -ва, *с.* 1) Царство. *Царевич осідлав свого коня, сів з нею і поїхав у своє царство.* Рудч. Ск. І. 97. 2) Спасете, блаженство, небесное царство. Въ этомъ значеніи, также съ прилаг.: **Бо́же, небесне царство**. Ном. № 6973. *Помершим царство, а нам на здоров'я.* Ном. № 11607. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.* Ном. № 1. *Царство небесне їм!* (пожеланіе умершимъ). Ном. № 11607. *Я такого був пана, що царство небесне та й годі.* Ном. № 1242. 3) Титулъ: Величество. *Царь.... давай йому загадки загадувать; а цей і каже: «Ніт, підождіть трохи, ваше царство: ви загадуєте загадки, треба й вам загадати».* Рудч. Ск. II. 181. Ум. **Царствечко.** ЗОЮР. II. 32. *Я твоє царствечко да коником витопчу.* Чуб. III. 270.

Царствувати, -вую, -єш, *гл.* 1) Царствовать. *А сам хоче на столиці царем царствувати.* Нп. 2) Блаженствовать, жить въ царствѣ небесномъ. *Нехай царствує!* Ном. № 11607.

Царський, -а, -е. Царскій. *Стала дружиною царській дитині.* Рудч. Ск. II. 48. **Царське свято**. Табель, высокоторжественный день. Камен. у. **Царський вінець**. Вѣнчальный вѣнецъ. *А щоб ти під царський вінець не підійшла!* — злобное пожеланіе дѣвушкѣ но вийти замужъ. Ном. № 3683.

Царь, -ря, *м.* 1) Царь. *До Бога високо, а до царя далеко, а ті панки, що хтять, те й роблять.* Ном. № 1237. 2) — **зі́лля**. Раст. а) Orobus niger L. ЗЮЗО. I. 176. б) Delphinium elatum L. Драг. 31. в) Ranunculus sceleratus L. ЗЮЗО. L 133. г) Ononis hircina Jack. Вх. Зн. 77. 3) — **сил**. Раст. Delphinium elatum L. ЗЮЗО. I. 121. См. **Царь-зілля.** Ум. **Царик.** Грин. II. 266, **Царько́, царьо́к**. Рудч. Ск. II. 93, 95.

Царювання, -ня, *с.* Царствованіе. *Так він думками благими нехай царство обіймає, щоб за його царювання жили праведні в покої.* К. Псалт. 163.

Царювати, -рюю, -єш, *гл.* Царствовать. *І в потузі твоїй будеш тихо царювати.* К. Псал. 108.

Царя, -ряти, *с.* = **Цареня.** Шевч. II. 13.

Царяградка, -ки, *ж.* Родъ турецкой бутылки. *Демко вже достав царягрядку — така була в його не з малих пляшечка жбанком, — од якогось турчина чи що собі придбав.* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Цахати, -хаю, -єш, *гл.* Норовить. *Оце ж він і цахає, щоб що небудь продати.*

Цвайка, -ки, *ж.* Длинная жердь, которою плотовщикъ въ случаѣ надобности придерживаетъ плотъ у берега. Шух. I. 182. Вх. Зн. 77.

Цвак, -ка, *м.* Валочка въ ткацкомъ челнокѣ, на которую надѣвается шпулька съ нитками. Мнж. 121.

Цваркати, -каю, -єш, *гл.* 1) Чирикать. Желех. 2) Говорить на непонятномъ языкѣ, напр. по еврейски. Вх. Зн. 77.

Цвах, -ха, *м.* Липовец. у. = **Цвях.**

Цвеник, -ка, *м.* Хвастунъ. Воронеж. губ.

Цвенькати, -каю, -єш, одн. в. цвенькнути, -кну, -неш, *гл.* Говорить, сказать на чужомъ языкѣ, въ которомъ слышатся звуки **ц, дз**, — о полякахъ, бѣлоруссахъ. К.

ДЗ. 34. *Лях цвенькати уже не буде.* Котл. Ен. IV. 10. *По лядські цвенькала.* Св. Л. 54. *Кортить литвинка, коли не цвенькне.* Ном. № 5012.

Цвентюх, -ха, *м.* Болтунъ. *Достається од неї деколи, як поприїзджають, оттим цвентюхам канціляжкам.* Котл. МЧ. 471.

Цви́гати, -гаю, -єш, одн. в. цвигнути, -ну, -неш, *гл.* Хлестать чѣмъ нибудь, напр. кнутомъ, хлестнуть.

Цви́ндрити, -рю, -риш, *гл.* = **Циндрити.**

Цвинтарний, -а, -е. Относящійся къ погосту, кладбищу.

Цвинтарь, -ря, *м.* Мѣсто въ церковной оградѣ, погостъ, кладбище. Чуб. I. 48. О. 1861. XI. Св. 41. *Мурована церква з високою дзвіницею давня вже; мур аж зазеленів; вимощений цвинтарь проріс травою.* МВ. I. 149. *А титаря на цвинтарі вчора поховали.* Шевч. 175. *Горбатий цвинтарь у молодого лікаря.* Ном. № 13933.

Цви́ркати, -каю, -єш, *гл.* Журчать (о струѣ выдаиваемаго молока). Вх. Лем. 479. См. **Циркати.**

Цви́ст, -ту, *м.* Одна пара нитей основы (у ткача). Вас. 166.

Цвікати, -каю, -єш, *гл.* Говорить рѣзко въ глаза. *Чого ти мні цвікаєш — хиба я виною у тому?* Подол. г. *Не цвікай! годі! не боїмося.* Мир. ХРВ. 262.

Цвікований, -а, -е. Ученый. *Цвікований, та не дрюкований.* Грин. II. 308. См. также варіантъ: *Учений, та не дрюкований.* Чуб. I. 249.

Цвілий, -а, -е. Заплѣснѣвшій, гнилой. *І пом'янули свого чумаченька хоч цвілими сухарями.* Чуб. V. 1048. *Цвіле сіно.* Ум. **Цвіленький**. *А тим вони його поминали, що у себе мали: цвіленькими, сухенькими військовими сухарцями.* АД. I. 255.

Цвіли́ти, -лю, -лиш, *гл.* 1) Стегать, хлестать. Желех. Вх. Зн. 77. 2) **Дощ цвілит**. Хлещетъ дождь, льетъ дождь. Вх. Зн. 77.

Цвілля, -ля, *с.* Заплѣснѣвшій предметъ, гниль. *Куди ви її братимете — таке цвілля.* Рудч. Ск. II. 48.

Цвіль, -лі, ж. Плѣсень. *Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла.* Шевч. 668.

Цвінтар, -ра, *м.* = **Цвинтарь.** *Сорочка цвінтаром смердить, а ще б танцювалось.* Ном. № 12480.

Цвірготати, -чу, -чеш, *гл.* = **Цвіркотати.** *Як почне цвірготати цвіргун, цілу ніч цвірготе.* НВолын. у.

Цвіргун, -на, *м.* = **Цвіркун.**

Цвірінчання, -ня, *с.* = **Цвірінькання.**

Цвірінчати, -чу, -чиш, *гл.* = **Цвірінькати.**

Цвірінь, *меж.*, выражающее крикъ воробья. Черниг., Полт. г.

Цвірінькання, -ня, *с.* Чириканье (воробья). Мир. ХРВ. 129.

Цвірінькати, -каю, -єш, *гл.* Чирикать. *Чи є в світі де такії молодці, як ми, славні та веселі горобці? На все вдатні: до любощів, до пісень, цвірінькаєм, жартуючи, увесь день.* Гліб. 122. *Цвірінька, мов батько голопуцьків.*

Цвірінькнути, -кну, -неш, *гл.* 1) Чирикнуть. 2) Болтнуть, сболтнуть. *Хоч який блазень і цвірінькне проти його, дак і рот загородять.* О. 1861. X. 27. *Щоб нігде а ні цвірінькнула про цю оказію.* О. 1862. I. 32.

Цвіріньок, -нька, *м.* = **Цвіркун.** Вх. Пч. I. 6.

Цвіріньчук, -ка, *м.* = **Цвіркун.** Вх. Пч. II. 27.

Цвіркати, -каю, -єш, *гл.* 1) = **Цвірчати.** *Птах цвіркат.* Вх. Лем. 480. 2) Плевать сквозь зубы. 3) Чѣмъ либо досаждать. *То та гадина мені в очі цвіркає.*

Цвіркіт, -коту, *м.* = **Цвірінькання.** Желех.

Цвіркнути, -кну, -неш, *гл. О* сверчкѣ: затрещать разъ. *В хаті тихо, і цвіркун не цвіркне.* Драг. 66.

Цвіркотати, -кочу, -чеш, *гл.* = **Цьвірінькати.** Желех.

Цвіркун, -на, *м.* Сверчокъ, gryllus. Вх. Пч. І. 6. *І цвіркун на видноці не цвірчить.* Ном. № 1381. См. **Цвірчок.**

Цвіркунча, -чати, *с.* Маленькій сверчокъ.

Цвірни́й, -а, -е. Тонкій и крѣпкій (о ниткѣ). Вх. Лем. 480.

Цвірчати, -чу, -чиш, *гл.* 1) О сверчкѣ: сверчать, трещать. Ном. № 13831. 2) Чирикать. *Птах цвірчит.* Вх. Лем. 480.

Цвірчок, -чка, *м.* = **Цвіркун.** Вх. Уг. 274. См. **Цвірчок.**

Цвісти, -ту, -теш, *гл.* 1) Цвѣсть. *Моли цвіте біб, тоді тяжко о хліб; а як мак, то не так.* Ном. № 10141. **Моє цвіте, а твоє гниє**. Мнѣ удача, а тебѣ нѣтъ. Св. Л. 178. *Військо йде, як мак цвіте.* Ном. № 4208. 2) Плѣсневѣть. *У коморі хліб почав цвісти.* 3) Покрываться красною или пузырчатого сыпью (о ребенкѣ). *Дитина цвіте.* Мил. 32. 4) **Ні́хті цвіту́ть.** На ногтяхъ появляются бѣлыя пятнышки. *У кого ніхті цвітуть, той має щастя.* ЕЗ. V. 187.

Цвісти́ся, -туся, -тешся, *гл.* = **Цвісти 1.** *Калина цвілася.* Чуб. V. 85.

Цвіт, -ту, *м.* 1) Цвѣтокъ. *Єдин цвіт не робить вінка.* Нои. № 5270. *Доню моя, доню моя, цвіте мій рожевий.* Шевч. 71. 2) Цвѣтъ, цвѣтеніе. *Се ще тільки цвіт, а ягоди будуть.* Ном. № 3526. **На цвіту прибитий**: а) безплодный, б) о человѣкѣ: неразвившійся, отъ природы безсильный или глупый. Ном. № 6243. **Нема́ з йо́го цві́ту**. Нѣтъ у него здоровья, ума. Ном. № 8212. 3) = **Колір.** Ком. II. 84. 4) Менструація. 5) Окрашенныя шерстяныя нитки. *Крайка з цвіту.* Лохв. у. 6) Раст. а) **Безсме́ртній цвіт**. Helychrisum. Вх. Пч. II. 32. б) **Королів цвіт**, Phascolus multiforus. Вх. Пч. І. 12. в) **Ползковий цвіт**. Digitalis grandiflora All. ЗЮЗО. І. 121. Ум. **Цвітонько.** Грин. III. 540. *Збудуй мені світлоньку з макового цвітоньку.* Чуб. V. 121.

Цвітень, -тня, *м.* = **Квітень.**

Цвіти́н, -ну, *м.* = **Цвіт 1, 2**. *Зроблю тобі хатину з рожевого цвітину.* Мет. 120.

Цвіти́стий, -а, -е. Съ роскошными цвѣтами. *Цвітисте зілля.*

Цвітка, -ки, *ж.* = **Квітка 1.** *Урвав цвітку таку красну, так любо пахне.* Гн. II. 104.

Цвіткований, -а, -е. Украшенный. *Пояс сріблом цвіткований.* МВ. *Галера цвіткована, мальована.* АД. І. 210.

Цвітли, *мн.* Годъ кушанья: сваренная свекла съ хрѣномъ и квасомъ, ѣдятъ вмѣстѣ съ мясомъ. МУК. І. 97.

Цвітний, -а, -е. 1) Цвѣтной. Мил. Св. II. *Давній пан польський носив цвітні чоботи-сап'янці.* Ном. № 7334. 2) = **Вербний.** *Цвітна неділя.* Фр. Пр. 34. ЕЗ. V. 210.

Цвітови́ня, -ня, *с.* Стебли, клочки выпавшаго сѣна. Вх. Уг. 273.

Цвіто́к, -тка, *м.* = **Квітка.** Ум. **Цвіточок.** Чуб. V. 66.

Цвітонний, а е = **Вербний.** *Цвітонна неділя.* Kolb. І. 147.

Цвітонько, -ка, *м.* Ум. отъ **цвіт.**

Цвіто́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **цвіто́к.**

Цвітущий, -а, -е. Цвѣтущій. *Кораблі стоять, мов ті маки цвітущі.* Федьк.

Цвітчастий, -а, -е и пр. = **Квітчастий** и пр.

Цвіцькувати, -кую, -єш, *гл.* Срамить, поносить. *Ти не цвіцькуй мене перед людьми.* НВолын. у.

Цвічення, -ня, *с.* Обученіе.

Цвічений, -а, -е. 1) Расцвѣтшій. *Ой у лузі калинонька не цвіченая.* Мил. Св. 7. *Дала мені вона цвіченої рожі, а барвінок не цвічений.* Канев. у. 2) Обученный, вышколенный.

Цвічити, -чу, -чиш, *гл.* Школить, обучать. *Хто ся лічить, тот біда цвічить.* Ном. № 8340.

Цвоняк, -ка, *м.* Часть, кусокъ составного обода деревяннаго колеса. Полный ободъ составляется изъ 6 **цвоняків**. Литин., Каменец. у. у.

Цвонястий, -а, -е. О колесѣ: съ составнымъ ободомъ. *Цвонясті колеса. Литин.*, Каменец. у.

Цв'ягнути, -гну, -неш, *гл.* = **Цвигнути.** Фр. (Желех.).

Цв'якати, -каю, -єш, *гл.* = **Чв'якати.** *Овіня цв'якат, кед гоп.* Вх. Лем. 480.

Цвях, -ха, *м.* Гвоздь. *Під'їхавши гості під бряму, почали грукати в цвяхи.* К. ЧР. 5. *Желізними цвяхами руки пробивали, на його голову терня клали.* Чуб. III. 349. *Труну збудували.... золотими цвяхами побивали.* Лукаш. 82. Ум. **Цвяшок.**

Цвяхо́ваний, -а, -е. Обитый гвоздиками. *Цвяховані були там стіни.* Котл. Ен. III. 62. *Ото цвяхована гиря.* Ном. № 1549.

Цвяхувати, -хую, -єш, *гл.* Обивать гвоздиками для украшенія.

Цвяшко́ваний, -а, -е = **Цвяхований.**

Цвяшок, -шка, *м.* Ум. отъ **цвях.**

Це. См. **Се.**

І. Цебени́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Ругать? *Прийшла п'яна та й цебенить мене, лає, нащо курей випустила з хлівчика.* Новомоск. у.

ІІ. Цебени́ти, -ню́, -ниш, *гл.* Сильно литься. *Права ніжка рострощена, а з-під правого крила кров так і цебенить.* Сим. 216. *Так і цебенить крів.* Черк. у.

Цебер, -бра, *м.* Большое ведро, (бадья). *У Київі на Подолі козаки гуляють: як ту воду, відром-цебром вино розливають.* Шевч. 368. *В-осени ложка води, а цебер болота.* Ном. № 612. *Там ходила Галечка, Галечка, цебром воду носила, носила.* Мет. 297. 2) Кадка, чанъ, лохань. *Назбірали* (молока) *цілий цебер; взяли наварили, а тоді насипали в цебер та й загадали Івану скакать.* Рудч. Ск. І. 95. Ум. **Цебрик.** Шух. І. 250.

Цеберка, -ки, *ж.* Желѣзное ведро.

Цебрик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **цебер.** 2) Раст. Thymus serpyllum. Вх. Пч. І. 18.

Цебри́на, -ни, *ж.* = **Цямрина.** *Найшов криничку. Тільки що став пить воду, та якось об цебрину і розбив те яйце.* Рудч. Ск. І. 144.

Цебриця, -ці, *ж.* = **Цеберка.** *Іди, іди, дощику.... цебром, відром, цебрицею зо всякою пашницею.* Чуб. III. 107.

Цебрувати, -рую, -єш, *гл.* Ставить срубъ. *Чи я в полі не криниця була, чи я в полі не холодна була? Взяли мене цебрувати, взяли воду виливати.* Чуб. V. 541.

Цегелля, -ля, *с.* Щебень, куски битаго кирпича. Желех.

Цегельний, -а, -е. Относящійся, принадлежащій кирпичному заводу.

Цегельник, -ка, *м.* Кирпичникъ, кирпичный мастеръ. Вас. 177. Павл. 64.

Цегельниківъ, -кова, -ве. Принадлежащій кирпичному мастеру.
Цегельницький, -а, -е. Принадлежащій, свойственный кирпичному мастеру.
Цегельня, -ні, *ж.* Кирпичный заводъ. *Пішов туди, на той дим — аж то цегельня.* Рудч. Ск. II. 160.
Цеге́я, -геї, *ж.* Шерсть овцы мѣшанной породы отъ шпанской и простой. Павлогр. у.
Цегла, -ли, *ж.* Кирпичъ. *А зась, мурий нехрещений! Цеглу їж, а не хліб печений.* Ном. № 13695.
Цеглина, -ни, *ж.* Кирпичина. *Поклади холодну цеглину на піч, хиба не потеплішає.* Ком. II. 48. Ум. **Цеглинка, цегли́ночка.** Шевч. 310.
Цегловий, -а, -е. Кирпичный. Драг. 418. *Цеглова хата.* Канев. у.
Цегляний, -а, -е = **Цегло́вий.** Черк. у. *Цегляні кошари.* О. 1862. IX. 62. *Цегляний стовп.* К. ЦН. 308.
Цеглястий, -а, -е. Кирпичнаго цвѣта.
Цегольня, -ні, *ж.* = **Цегельня.** Бердич. у.
Цедри́на, -ни, *ж.* = **Кедрина.** *Зроби мені з цедрини трумну.* Мет. 268.
Цедулка, -ки, *ж.* Записка. Стор. II. 258.
Цей, ця, цяя, це, цеє, *мѣст.* = **Сей, -ся, се.** *Ось на ж тобі, друже, цей дукачик.* Шевч. 177. *А ця учаділа.* Шевч. 318. *Серце моє, зоре моя, де це ти зоріла?* Шевч. 143. *Та це ж я, каже, скликаю громаду.* Рудч. Ск. I. 3. *Перемішай цеє і закопай серед пасіки.* Чуб. I. 75. *Не казала мені мати цеї води брати.* Чуб. V. 996. **Це та те**. То да се. *Закиль це та те, то й «святий Боже» заспівають.* Ном. № 10961. **Це б то** = **Се б то.** Ком. II. 79.
Цекотати, -кочу, -чеш, *гл.* О сорокѣ: то же, что и **скреготати**. *Сорока.... цекоче.* ЕЗ. V. 178.
Цендибор, -ра, *м.* Коловоротъ, родъ сверла. Кіев. г.
Цензор, -ра, *м.* Цензоръ. *У другій же половині того ж самого оповідання цензор звелів редакторові печатати вже* баринь, изба *і т. д. і не дозволив чумакам співати про волю, вози, про ярма і занози.* К. XII. 126.
Цензорувати, -рую, -єш, *гл.* 1) Цензировать. 2) Осуждать? *Ей, дочко, схаменися! Що тобі такого, що так цензоруєш дітей? Хиба ж ти дідичка сама? Хиба твій батько не піп був?* Св. Л. 124.
Цензура, -ри, *ж.* Цензура. *Цензура дозволила печатати.* К. XII. 35.
Цент, -та, *м.* Центъ. *Не мав ніц, хиба три центи коло себе.* Гн. II. 42.
Центаврія, -рії, *ж.* = **Центурія.** ЗЮЗО. I. 122.
Центовий, -а, -е. Стоющій центъ. Галиц.
Центро, -ра, *с.* Центръ. *Там.... центре жизні.* К. МБ. III. 243.
Центротяжний, -а, -е. Центростремительный. Желех.
Центурія, -рії, *ж.* Раст. Erythraea Centaurium L. Вх. Пч. II. 31. ЗЮЗО. I. 122.
Ценцерія, -рії, *ж.* = **Центурія.** Вх. Уг. 273.
Цень, *меж.*, выражающее звонъ, пустую болтовню. *Цень-цень, аби день, аби вечір близько.* Ном. № 10915.
Цепати, -паю, -єш, *гл.* Ударять слегка, царапать. *Дідусь* (жук Doreadion holosericeum) *цепає до пальця: скрип!* Вх. Зн. 78.
Цера, -ри, *ж.* Цвѣтъ лица. Котл. Ен. VI. 81. Як *циган, смуглой цери був.* Котл. Ен. III. 31.
Церата, -ти, *ж.* Клеёнка.

Цереґлювати, -люю, -єш, *гл.* Выбирать, мѣнять. Вх. Зн. 78.

Церемонитися, -нюся, -нишся, *гл.* Церемониться, стѣсняться, жеманиться. *Левиц.* Пов. 213. *Бере чарку з тарілки і трошки покушає і церемониться, бо дівоча натура церемонитись.* Грин. III. 514.

Церемонія, -нії, *ж.* 1) Церковная церемонія. 2) Жеманство, стѣсненіе. *Без церемонії оглядали кожну паню.* Левиц. Пов. 23.

Церква, -ви, *ж.* Церковь. *Козацька церква невеличка стоїть з похиленим хрестом.* Шевч. 407. Ум. **Церківка, церківця, це́рквочка, церковочка.** Ном. №4691. Чуб. V. 113. *В церківку ввійшла.* Г. Барв. 542. *На горбочку притулилась убогенька церківця.* Г. Барв. 136.

Церківка, церковка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **церква.** Грин. I. 169. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 37.

Церківни́к, -ка, *м.* Звонарь и пономарь вмѣстѣ. Угор.

Церківця, церковця, -ці, *ж.* 1) Ум. отъ **церква.** 2) мн. **церковці**. Родъ орнамента въ вышивкѣ. Гол. Од. 73. Colb. I. 49.

Церковний, -а, -е. Церковный. *Вдарено в церковного дзвона.* Мир. Пов. II. 77. **Го́лий, як церко́вна миш**. Крайній бѣднякъ. Ном. № 1519.

Церькати, -каю, -єш, *гл.* = **Циркати.** Вх. Зн. 78.

Цес, цеся, *мѣст.* = **Цей, ця.** *Винесла назад суди на цес світ.* Гн. II. 11. *Цеся дитина.... буде бідувати.* Гн. I. 10.

Цесарець, -рця, *м.* и пр. См. **Цісарець и пр.** *У Венгерській стороні, у цесарців, за шляхецькою землею стоїть гора висока.* Шевч. 309.

Цех, -ха, *м.* 1) Цехъ. *Кушнирський цех.* О. 1862. VIII. 32. 2) Цеховой значекъ. 3) Хоругви церковныя съ принадлежностями. *Піп з цехом виходив, — молебствували.* Грин. II. 155. *Жінка позвала попа, щоб то його поховати. Піп видав цех з церкви.* Рудч. Ск. I. 167.

Цеха, -хи, *ж.* Значекъ, присвоенный цеху или какому либо обществу. *Браття зорганизувалось у якесь товариство Кирила та Мефодія, скомпонувало собі статут і навіть має свою цеху — з литого заліза персні, на котрих сяють літери К. М.* К. XII. 27. Ум. **Цешка.** Черниг. г.

Цехли́ти, -хлю, -лиш, *гл. О* сорокѣ: то же, что и скреготати? *Ворона.... узімку, як живиться уже нічим, то вже хоч і нікчемне попаде, хоч кизяк мерзлий, усе кричить: «Ха-арч! ха-арч!».... А сорока цехлить коло неї та все питає: «Чи кисле? чи кисле?»* Ном. № 14028.

Цехми́стер, -тра, *м.* Цехмейстеръ. *Цехмистер шевський.* ЗОЮР. I. 256. КС. 1890. VII. 91. *Тут всякиї були цехмистри і ратмани, і бургомистри.* Котл.

Цехми́стриха, -хи, *ж.* 1) Жена цехмейстера. 2) Женщина цехмейстеръ въ женскомъ цеховомъ братствѣ, цехѣ. КС. 1890. VII. 91.

Цеховий, -а, -е. Цеховой. *Підіймаються козаки, цехові і чернь.* Стор. М. Пр. 89.

Цеховик, -ка, *м.* Цеховой мастеръ. *Наші батьки — поважні цеховики, люде статечні.*

Цешка, -ки, *ж.* = **Цеха. — судова**. Знакъ суда, знакъ призыва въ судъ (встарину). *А Байду на суд позвано?* Вістовець. *Я сам його звав і на голому мечі судову цешку подав.* К. Бай. 113.

Це́пати, -паю, -єш, *гл.* = **Цівати.** Вх. Зн. 78.

Цеп'є́, -п'я, *с.* = **Курча.** Желех.

Ци! *меж.* 1) Крикъ на лошадей, когда пастухъ ихъ гонитъ. Шух. I. 211. 2) Призывъ для козъ. Маркев. 63.

Ци, *сз.* = **Чи.** *Ци опиханий, паноньку, ячмінь?* Ном. № 13356.

Ци́б, -ба, *м.* При завязываніи у женщинъ головы **пере́міткою, рантухом** — концы этого покрывала, завязанные въ петлю. Гол. Од. 27. Шух. I. 160.

Циб! *меж.,* выражающее широкое шаганіе или перешагиваніе черезъ что либо. *Але тільки москалі в коршму увігнались, — їден циб через вікно, другого вхопили.* Рудан. I. 87.

Ци́ба, -би, *ж.* Длинная нога. *А я тому журавлю циби-ноги переб'ю.* Нп.

Цибань, -ня, *м.* Длинноногій. *Та в мене добрий цибань: як цибне, то хоч би який рів, то перескаче.* Уман. у.

Ци́батень, -тня, *м.* = **Цибань.**

Цибати, -баю, -єш, *гл.* Идти, шагать. *Близько видати, далеко цибати.* Ном. № 11423.

Цибатий, -а, -е. Длинноногій. *Цибатий, як журавель.* Ном. № 8623. Ум. **Цибатенький.**

Цибилатий, -а, -е = **Цибатий.** НВолын. у.

Цибка, -ки, *ж.* = **Цибо́к.** Мил. М. 31. Вас. 203.

Цибнути, -бну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **цибати**. *Як цибне через рів.* НВолын. у.

Цибок, цибук, -бка, *м.* Стебель лука (стрѣлка). *Як пересхне цибуля зімою та посадити, то у цибки піде.* Лебед. у.

Цибулин, -на, -не. Луковый. *Подай цибулину гичку матері, сам же ж держи за головку.* Гн. II. 101.

Цибулина, -ни, *ж.* Луковица. Ум. **Цибулинка.**

Цибулиння, -ня, *с.* 1) Стебли лука. Херс. 2) Раст. Sagittaria Sagittaefolia L. Вх. Пч. I. 12.

Цибулиця, -ці, *ж.* = **Цибуля.** *Танцювала риба з раком.... цибулиця з часником.* Ни.

Цибулька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **цибуля.** 2) Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Цибульний, -а, -е. Луковый. *Цибульна головка.*

Цибульовище, -ща, *с.* Грядка, гдѣ росъ лукъ. Фр. (Желех.).

Цибуля, -лі, *ж.* 1) Лукъ, Allium Cepa L. ЗЮЗО. I. 111. *Таких, як ти, по сім за цибулю.* Ном. *Так любить, як собака цибулю.* Ном. № 5079. 2) — **жаб'яча**. Раст. Scirpus Tabernemontanus Gmel. ЗЮЗО. I. 135. Ум. **Цибулька.** *Цибульки під ніс дати.* Ном. № 4176.

Цибуляний, -а, -е = **Цибульний.**

Цибулянка, -ки, *ж.* = **Цибок.** Вх. Лем. 180.

Цибух, -ха, *м.* 1) Чубукъ. *Згубив люльку і цибух.* Грин. III. 288. 2) Черенокъ винограда, чубукъ. **Цибух одбиває**. Виноградный чубукъ даетъ ростки. Херс. Ум. **Цибушо́к.** Шух. I. 284.

Цивільний, -а, -е. Гражданскій, штатскій. (Салдати) *багато цивільних людей постріляли.* Гн. I. 74.

Циган, -на, *м.* 1) Цыганъ. *Ласі, як циган на сало.* МВ. I. 107. *На те циган кліщі держить, щоб у руки не попекло.* Ном. № 5854. 2) У гуцуловъ: кузнецъ. Kolb. I. 68. Шух. I. 146. 3) Участвующій въ свадебномъ обрядѣ, наз. **циганщина**. См. МУЕ. I. 155. Родъ игры въ карты, въ которой осмѣивается крестьянское начальство и конокрадство; трефовая масть имѣетъ здѣсь особыя названія: тузъ наз. **голова**, король — **старшина**, дама — **писарь**, валетъ — **циган**, десятка — **десятник**, шестерка — **кобила**. КС. 1887. VI.

466. Ум. **Циганочок, циганчик.** Вх. Лем. 480. *Ой цигане, циганочку, яка ж твоя віра?* ЕЗ. V. 202.

Циганенко, -ка, *м.* Сынъ цыгана. Мнж. 114.

Циганити, -ню, -ниш, *гл.* 1) Выманивать, выпрашивать (о цыганахъ). 2) Въ свадебномъ обрядѣ: ходить по хатамъ, выпрашивать, — см. **Циганщина**. МУЕ. І. 155. (Полт.). Грин. III. 455.

Циганиха, -хи, *ж.* Жена цыгана. *Поховав піп циганиху.* Рудч. Св. І. 70.

Циганія, -нії, *ж. соб.* Цыгане. Желех.

Циганка, -ки, *ж.* 1) Цыганка. *Ти, циганко, ти, моя коханко, оддай мої ключі золотиї.* Чуб. V. 954. 2) мн. Раст. Clematis integrifolia Б. ЗЮЗО. І. 118. Ум. **Циганочка.** Чуб. V. 420.

Циганочок, -чка, *м.* Ум. отъ **циган.**

Циганство, -ва, *с.* Цыганство. *На́ тобі циганство і панство, коня вороного, ще й хвайду до того.* Ном. № 950 (одм.).

Циганський, -а, -е. 1) Цыганскій. *У тебе циганська урода.* Мирг. у. 2) **Циганська го́лка**. Большая толстая игла. Чуб. І. 212. 3) **Циганський піт**. Дрожь. *Усіх циганський піт пройма.* Гліб. 4) **Циганська риба**. Головастикъ. Вх. Лом. 480.

Цигануватий, -а, -е. Напоминающій своимъ видомъ или поступками цыганъ. *Волохи цигануваті.* Морд. Пл. 77.

Циганча, -чати, *с.* Цыганенокъ. Ном. № 936. *Дивиться.... як циганча на добре сало.* Гліб. *Зострічають, тільки не цигана, а циганча, так — літ з п'ятнадцять йому.* Грин. II. 212.

Циганчик, -ка, *м.* Ум. отъ **циган.**

Циганчук, -ка, *м.* Сынъ цыгана, молодой цыганъ. Рудан. III. 28. *На ярмарку циганчук конем виграває.* Рудан. III. 100.

Циганщина, -ни, *ж.* Свадебный обрядъ во вторникъ (или среду), состоящій въ выпрашиваніи переодѣтыми (цыганами и пр.) свадебными гостями, различныхъ даяній, кот. потомъ пропиваются. Также: люди, кот. участвуютъ въ этомъ обрядѣ и самый добытый даянія. МУЕ. III. 170. *Як прийдуть усі люде до дому молодого, то тоді починається циганщина. Циганщина збірається увечері. Убереться один чоловік у жіночий убір, а другий чоловік убереться у салдатський мундір, а пику умаже сажею, і тоді забірають усі люде мішки і йдуть циганити з музиками.* (Придя въ хату, переодѣтые играютъ роль цыганъ, танцуютъ, а остальные — выпрашиваютъ и крадутъ). *Нациганять усячини, та тоді прийдуть до весільного батька і продадуть кому небудь свою циганщину, а на ті гроші куплять собі горілки, бо батько весільний циганам не дає горілки.* (Затѣмъ пируютъ). МУЕ. І. 155. (Полт.).

Циганя, -няти, *с.* = **Циганча.** *Сидить бідне циганя, попхинькує стиха.* Рудан. III. 102. Ум. **Циганя́тко.** Рудан. І. 97.

Цигара, -ри, *ж.* Сигара. *Ходить, цигари курить, мов справді він пан.* Федьк.

Цигарка, -ки, *ж.* Папироса. Канев. у.

Цигарковий, -а, -е. Папиросный. *Цигарковий папер.* Полт.

Цигарни́к, -ка, *м.;* **Цигарниця, -ці**, *ж.* Портъ-сигаръ. *Є в мене цигарник, але не справді великий.* Васильк. у. *Ото панська цигарниця, але така гарнісінька, славнісінька.* Васильк. у.

Цигарпара, -ри, *ж.* Загородная прогулка, маевка. *Хиба ти забув, як нас возив на цигарцару у той лісок, що за містом?* Воронеж. г.
Цигикати, -каю, -єш, *гл.* Пиликать, плохо играть на скрипкѣ. Желех.
Цидри́на, -ни, *ж.* = **Цедри́на.** *Гей зроби мені з цидрини трумну.* Мет.
Цизорик, -ка, *м.* Перочинный ножикъ. Уман. у.
Цизро́м, *нар.* Струей. *Цизром тече кров.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.
Ци́кавка, -ки, *ж.* = **Сикавка.**
Циконіти, -ню, -ниш, *гл.* Дрожать отъ холода. Желех.
Ци́ли, *сз.* Или. Галиц. *Одколь Варни доставати, ой ци з поля, цили з моря?* Гол. І. 3.
Цилю́рик, -ка, *м.* Цырюльникъ. Федьк.
Цимбал, -ла, *м.* Олухъ, балбесъ. *Цимбале, цимбале дурний.* Ном. № 6300.
Цимбали, -бал, *ж. мн.* 1) Цымбалы. Шевч. 137. *Ла словах, як на цимбалах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989. 2) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. Ум. **Цимбалики.**
Цимбалист, -та; Цимбалиста, -ти; Цимбалистий, -того, *м.* Играющій на цымбалахъ. *А Яровенко цимбалиста привів.* Алв. 21. *Казав басиста, що бачив цимбалиста.* Ком. Пр. № 782. *Це таке солодке, як цукор. — Або ти їв цукор? — Мені росказував цимбалистий, а йому говорив басистий, що як вони у жидів грали весілля, то жиди їли, — і такий, каже, солодкий, що аж страх.* Ном. № 7809. (одм.).
Цимбри́ння, -ня, *с.* = **Цямрина.** Могил. у.
Цимбрований, -а, -е. Имѣющій **цимбри́ння**. *Цимброванa криниця.* Млак. 18.
Цина, -ни, *ж.* Олово, цинкъ. Желех.
Цинамон, -ну, *м.* Корица. МУЕ. І. 109.
Цинамоновий, -а, -е. Коричный. *Цинамонова масть.* Мета, 1863, Жовтень, 124.
Цингако́ра, -ри, *ж.* ? *А на йому цингакора, у цингакорі сім шеляжків.* Чуб. III. 455.
Ци́нґель, -ґля, *м.* Щегленокъ. Вх. Уг. 274.
Ци́ндра, -ри и ци́ндря, -рі, *ж.* 1) Окалина, искры, отскакивающія при ковкѣ желѣза. Вас. 182. МУЕ. І. 63. (Черниг.). Мил. М. 102. 2) Назойливый человѣкъ. Кіев. г.
Ци́ндрити, -рю, -риш, *гл.* Расточать, мотать. Лубен. у. *От і всі гроші. І я їх не циндрю, бо думаю одружиться.* Шевч. (О. 1862. V. 12).
Ци́ндря. См. **Ци́ндра.**
Цинобра, -ри и цино́бря, -рі, *ж.* Киноварь. Мил. М. 22. *Як напав курдюк, уже й меркурією терли, й циноброю.* Кіев. у.
Циновий, -а, -е. Оловянный. *Цинова тарілка.* Чуб. III. 176. Шух. І. 278.
Цинтір, -ру, *м.* = **Цвинтарь.** Вх. Уг. 274.
Циприс, -са, *м.* Кипарисъ. МУЕ. І. 175.
Циранка, -ки, *ж.* Порода утокъ. Ум. **Цираночка.** *Ой, на ставу, на ставочку піймав качур цираночку.* Гол. II. 516.
Ци́рка, -ки, *ж.* Родъ мережки 1. Шух. І. 155, 156. См. **Ціркованик.** Ум. **Ци́рочка.** *А я свому миленькому сорочку мережу. Ой мережу та й мережу, цирочки цірую.* Гол. II. 383.
Циркати, -каю, -єш, *гл.* Доя, выжимать струю молока. Харьк.
Цирклювати, -люю, -єш, *гл.* Осуждать, пробирать, распекать. *Вони ж цирклюють з-за дурнички так вчених і старих людей.* Алв. 6.
Циркул, -ла, *м.* Округъ, волость. Галиц.
Ци́рочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **цирка.**

Цитати, -таю, -єш, *гл.* Играть въ четъ и нечетъ.

Цитрина, -ни, *ж.* Лимонъ. *Видусив го, як цитрину.* Фр. Пр. 169. *Приносить жид до Потоцького цитрини і померанці.* Рудч. Ск. II. 204. Ум. **Цитри́нка.**

Цитри́нка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **цитрина.** 2) Раст. Colliar rhamni. Вх. Пч. I. 5.

Цитриновий, -а, -е. *Лимонный.* Желех.

Цитувати, -тую, -єш, *гл.* Цитировать.

Цить, цитьте, *меж.* Цыцъ! молчать, молчите! *Цить, не плач, дасть мати калач.* Ном. *Цитьте, жиди, нехай рабин бреше.* Ном. № 6909. *«Та цитьте, чортові сороки!» — Юпітер грізно закричав.* Котл. Ен. TI. 14.

Цифра, -ри, *ж.* 1) Цифра. 2) мн. Особаго рода вензеля на брюкахъ или верхней одеждѣ изъ нашитыхъ снурковъ. Гол. Од. 79.

Цифрувати, -рую, -єш, *гл.* Украшать вензелями изъ снурковъ брюки или верхнюю одежду. Гол. Од. 79.

Цихвирувати, -рую, -єш, *гл.* Порицать, осуждать. *Почала перед ним батька цихвирувати.*

Ци́хвіра, -ри, *ж.* Цифры, цифирь. *Арабську цихвіру, мовляв, закон турецьким, всі тямлять.* Греб. 388.

Цицак, -ка, *м.* Раст. Pedicularis comosa L. ЗЮЗО. I. 176.

Ци́цечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **цицька.**

Ци́ціаька, -ки, *ж.* Ум. отъ **циця.**

Ци́цовий, -а, -е. Ситцевый. *Цицова спідниця.* Св. Л. 80. *Цицова жилетка.* Левиц. Пов. 181.

Цицуля, -лі, *ж.* Сахарная груша. Вх. Лем. 480.

Цицуня, -ні, *ж.* Ум. отъ **циця.**

Ци́цька, -ки, *ж.* Женская грудь. *Відпала му від рота цицька.* Там йому жаба й цицьки дасть. Тамъ ему и смерть. Ном. № 4322. *Злякався.... що вже йому довго на світі не жить, що тут йому жаба й цицьки дасть.* Рудч. Ск. II. 19. Ум. **Цицечка.** АД. I. 149.

Цицькатa. Грудастая, съ большими грудями. *Цицькатa дівка.*

Цицьковий, -а, -е. Грудной. *У мене дитина цицькова, то не можна на місто піти.* Канев. у. **Цицькове́ теля**. Теленокъ сосунъ. Херс.

Ци́ця, -ці, *ж.* Дѣтск. = **Ци́цька.** Ум. **Ци́цінька, цицуня.**

Цицятий, -а, -е = **Цяцькатий.** *Старшая дружка цицята, а другая черевата.* Р. Макс.

Ці, *меж.* Крикъ на козъ, когда ихъ гонятъ. Шух. I. 211. См. **Ци.**

Ціба, и цібе, *меж.* Восклицаніе, которымъ отгоняютъ собакъ. Херс. *А ціба! окропу на пса! ціба!* Вх. Зн. 78. *Ач прокляті собаки, як звикли до порога. Цібе!* Черномор.

Ціва, -ви, *ж.* 1) Цѣвка въ шестернѣ. Черниг. у. Мик. 481. 2) Шпулька для наматыванія нитокъ. МУЕ. III. 14, 15.

Цівати, -ваю, -єш, *гл.* Пищать (о цыплятахъ). Вх. Зн. 78.

Цівка, -ки, *ж.* 1) Стволъ дерева. *Обчухрав гілля, тільки цівка зосталась. Увесь дуб почорнів од диму, кругом цівки роскидалися головешки.* Стор. М. Пр. 105 2) = **Ціва 1.** Черк. у. 3) Шпулька для наматыванія нитокъ (въ ткацкомъ челнокѣ, самопрялкѣ, **шпулері** и пр.). Шух. I. 257, 258. МУЕ. III. 14, 15. Вас. 166, 167. См. **Ціва 2.** *Щука-риба сукно ткала, а рак-неборак цівки сукав.* Мет. 312. 4) Трубка. Вас. 205. *У пневматичної машини дві цівки або дудки.* Ком. II. 72. 5) Ружейный стволъ. Шух. I. 284. МУЕ. I. 229. 6)

Дымовая труба. Угор. 7) Трубчатая кость въ ногѣ животныхъ: **верхня цівка** — выше колѣна, **нижня цівка** — ниже колѣна. Богод. у. 8) Плечевая кость. Конст. у. 9) Часть **олійниці**. См. Шух. І. 163. 10) мн. **цівки**. Родъ ловушки для звѣрей: веревочныя петая, при которыхъ остальная часть веревки скрыта въ дерев. трубкѣ, чтобы пойманный звѣрь не могъ перегрызть веревки (Кубань). О. 1862. II. 62. 11) Струя. Левиц. І. 294. Котл. Ен. IV. 20. *Дощ іде, як відром Ілле, а зо стріх біжить, як цівкою.* Ном. № 572. *Кров цівкою б'є. Добре цівкою смикнув.* (О сильно пьяномъ). Ном. № 11752. Ум. **Ці́вочка.** *Пішла за ткачика цівочки сукати.* Гол.

Цівкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать (о птицѣ білогруд, Cinclus agnaticus). Шух. І. 23.

Цівкун, -на, *м.* Птица зуекъ, Charadrius. Вх. Пч. II. 9.

Цівуватий, -а, -е. О цилиндрѣ: полый (напр. о стебляхъ растеній). Борз. у.

Цід, -ду, *м.* Ферментъ для тѣста, приготовляемый изъ отрубей. Черк. у. *Ми проскурки було на ціду печемо.* Пирят. у.

Ціди́вко, -ка, *с.* = **Цідилко.** Желех.

Ціди́ло, -ла, *с.* Кусокъ полотна, сквозь который процѣживаютъ творогъ. Шух. І. 213.

Цідилка, -ки, *ж.* = **Ціди́лок.** Чуб. VII. 387. **Зостався на цідилці**. Попался во лжи. Ном. № 6786.

Цідилко, -ка, *с.* 1) = **Цідилок.** Желех. 2) Большой узелъ, въ который завязаны спереди концы женскаго платка. Гол. Од. 26. Ум. **Ціди́льце.** Желех.

Цідилок, -лка, *м.* Цѣдилка; ситечко, кисея или полотно, для процѣживанія молока. Богод. у. Черк. у.

Цідити, -джу, -диш, *гл.* 1) Процѣживать, цѣдить. *А я тиї корови співаючи дою, а я теє молоко танцюючи ціжу.* Чуб. V. 493. 2) Наливать струей.

Цідитися, -джуся, -дишся, *гл.* Струиться, течь. *Тільки й чути, що через греблю на лотоках водиця цідиться.* Кв.

Ціді́ння, -ня, *с.* Процѣживанье.

Цідула, -ли, ж. Записка. *Прочитай оцю цідулу.* Шевч. 447. Ум. **Цідулка, цідулочка.**

Ціжби, -бів, ж. Сапоги. *Тепер усе мі грайте! Чорні ціжби попраскали, червени мі дайте.* Гол. IV. 528.

Цізю́ и цізю-на! *меж.* Призывъ для коровы. Вх. Лем. 474. Вх. Уг. 250.

Цік! *меж.* Крикъ, которымъ понуждаютъ овецъ идти. Вх. Лем. 480.

Цікавий, -а, -е. 1) Любопытный, интересующійся, любознательный. «*Хто се, хто се?*» *спитаєте цікаві дівчата.* Шевч. 19. *Що люди собі про нас балакают, — не цікавий я знати.* Гн. II. 28. *На все цікавим оком спозирає.* МВ. (О. 1862. III. 35). 2) Бойкій, живой, шустрый. *Яке цікаве!* Ном. № 5443. 3) Смыслящій, искусный. *Цікавий козак, та босий.* Ном. Х. 6328. *Цікавий, як циган до бджіл.* Ном. № 6515. *В еднім селі був бардзо цікавий коваль; бувало як вистригне плуга, рало, сокиру, або окує вола, то на чудо, аж сміється.* Чуб. І. 154. 4) Интересный. *Се дуже цікава річ.* Ум. **Цікаве́нький.**

Цікавити, -влю, -виш, *гл.* Интересовать, занимать.

Цікавитися, -влюся, -вишся, *гл.* Интересоваться.

Цікавість, -вости, *ж.* 1) Любопытство. 2) Интересъ. *Ти б мені росказав хоч для однієї цікавости.* Левиц. Пов. 69.

Цікаво, *нар.* 1) Любопытно, интересно. *Се дуже цікаво.* 2) Съ любопытствомъ, съ интересомъ. *Цікаво слухали його.* Ком. II. 68.

Ціле, *нар.* Дѣйствительно, въ самомъ дѣлѣ. Угор. **Та бо й ціле**! Конечно. Фр. (Желех.).

Цілець, -льця, *м.* 1) Тотъ, кто прицѣливается. *Бери вила та будеш ставить віхи: ти цілець добрий, то попадеш примо.* Павлогр. у. 2) Большая каменная глыба. Вх. Лем. 480.

Цілечкий, -а, -е = **Цілісінький.** Вх. Лем. 480. *Василько буде хоч цілечку ніч тую довгу ізо мною сидіти, мене слухаючи.* МВ. II. 9.

Цілий, -а, -е. 1) Цѣлый, весь. *Баба з нехочу ціле порося ззіла.* Ном. № 5058. *Хоч вивози цілий ліс, то все буде оден біс.* Ном. № 3220. *Ледащо з цілого світа.* Ном. № 2954. *Газда цілою губою.* Ном. № 10102. *Коли дивиться — аж стоїть на березі якась людина, ціла в шерсті.* Рудч. Ск. *Цілу хату скопали, а грошей не найшли.* Рудч. Ск. I. 188. 2) Цѣлый, неповрежденный. *Вставать треба, їдучи через мости, жеб були цілі кости.* Ном. *Тікай, поки ще ціла.* Глиб. 3) Цѣлый, на лицо, неукраденный. *І кози ситі, і сіно ціле.* Ном. № 9935. *Все я втеряв, нічого в мене не зосталось цілого.* К. Іов. 42. 4) Полный. *Діла вулиця дівчат. Сіна цілий віз.* Ум. **Ціленький, цілесенький.** Чуб. У. 687.

Цілик, -ка, *м.* = **Цілина.** Черк. у.

Цілина, -ни, *ж.* Новь. *Орав милий на цілині, та й став па толоці.* Нп. *Цілину п'ять плугів орють.* Греб. 382. Ум. **Цілинка.**

Цілинний, -а, -е. Никогда не паханный, дѣвственный. *Цілинна земля.* Констан. у.

Цілитель, -ля, *м.* Исцѣлитель. *Св. Антонію, зубовий цілителю! поможи мені.* Чуб. I. 125.

Цілити, -лю, -лиш, *гл.* Исцѣлять.

Цілити, -лю, -лиш, *гл.* Цѣлить, мѣтить. *Цілив в ворону, та попав в корову.* Ном. № 1784.

Цілитися, -люся, -лишся, *гл.* Цѣлиться, мѣтить. *Куди ти цілишся, що не видно ні птиці, нічого?* Рудч. Ск. II. 80.

Цілиц́я, -ці, *ж.* 1) = **Цілина.** *Орали ми цілицю, сіяли ми пшеницю.* Р. Макс. 2) Соль, добываемая изъ земли въ кристаллахъ. Шух. I. 16.

Ціліндра, -ри, *ж.* Цилиндръ въ ружьѣ, на который надѣваютъ пистонъ. Черк. у.

Ціліненький, -а, -е = **Цілісінький.** *Ціліненьку ніч казку кажуть.* НВолын. у.

Цілісінький, -а, -е. Цѣлехонькій. *Ходив сердега цілісінький день.* Рудч. Ск. II. 175. *Та перед тобою ж цілісіньке озеро, — чому ти не п'єш?* Рудч. Ск. II. 81.

Цілість, -лости, *ж.* Цѣлость.

Ціліський, -а, -е = **Цілісінький.** *Ціліський вік лиш горювали.* Млак. 88.

Цілка, -ки, *ж.* Цѣльная крупа съ непопорченными зернами.

Цілкий, -а, -е. 1) Мѣткій. Кіев. у. 2) **Цілка річ**. Вещь понятная. Вх. Лем. 480.

I. Цілко́вий, -а, -е. Цѣльный. *Чи яйця зварить цілковими, чи таки на салі жарить?* Черк. у.

II. Цілковий, -вого, *м.* Рубль, цѣлковый. О. 1862. X. 112. *Василь і викинув Марусі на тарілку цілкового.* Кв.

Цілко́м, *нар.* 1) Цѣликомъ. *По вівці цілком глитав.* Котл. Ен. V. 76. *Вона продала полотно цілком, а не сорочками.* Лебед. у. 2) Совершенно, вовсе, вполнѣ. *Три місяці цілком дощу не було.* Могил. у. 3) Въ цѣлости. *Вікно викопано та так і поставлено біля столу цілком.* Новомоск.

Цілни́к, -ка, *м.* 1) Земля, не тронутая вглубь (напр. копаньемъ), а только сверху (напр. вспашкой). НВолын. у. 2) **Цілником поїхати**. Поѣхать полемъ, а не дорогой. НВолын. у.

Цілоденне, *нар.* Цѣлый день. Желех.

Цілоденний, -а, -е. Продолжающійся цѣлый день. Желех.

Цілорічний, -а, -е. Продолжавшийся круглый годъ. *Цілорічна праця.*

Цілосвітній, -я, -є. Всему свѣту извѣстный. *Цілосвітня брехуха.* Левиц. Кож. 86.

Цілування, -ня, *с.* Цѣлованіе, поцѣлуй, поцѣлуи. *Ой чи знаєш, Ганно, моє горювання, що я ночі не доспав через цілування?* Грин. III. 171. *Не словами, цілуванням любощі говорять.* К. МБ. III. 250. *Щирим цілуванням теплі сльози сушить.* Хата 14. Ум. **Цілуваннячко.**

Цілувати, -лую, -єш, *гл.* Цѣловать. *Не цілуй, не милуй, коли хисту нема.* Чуб. V. 9.

Цілуватися, -луюся, -єшся, *гл.* Цѣловаться. *З панами добре знаться, та не дай Бог цілуваться.* Ном. № 1198.

Цілух, -ха, *м.* = **Тараня.** НВолын. у.

Цілушка, -ки, *ж.* = **Окраєць.** Вх. Зн. 78. Радом. у.

Цілце́м, *нар.* = **Цілком.** *А я тоті бурішечки цілцем поковтаю.* Шух. I. 203.

Ціль, -лі, *ж.* Цѣль. *Із лука мітко в ціль стріляла.* Котл. Ен.

Цільба, -би, *ж.* Исцѣленіе. *Прийми від нас, Богомати, цюю похвалу, що даруєш цільбу злоту стару і малу.* Чуб. I. 165.

Цільник, -ка, *м.* = **Сцільник.**

Цільно, *нар.* Мѣтко. *Оден пан мав стрільця.... жаден пан так цільно не влучав.* Гн. I. 211.

Цілювати, -люю, -єш, *гл.* = **Цілувати.**

Цілюрник, -ка, *м.* Цырюльникъ. *Жид, цілюрник лазаретний.* Котл.

Цілючий, цілющий, -а, -е. Цѣлительный, цѣлебный. Рудч. Ск. I. 87. *Добув води живучої і цілючої.* Рудч. Ск. II. 82. *Побризкала брата цілющою водою, і голова приросла до шиї.* Грин. I. 103. Подробнѣе см. **Зцілющий**.

Ціляти, -ляю, -єш, *гл.* 1) Цѣлить. *Ось нап'яв безбожний лука, стрілку накладає, праведного в саме серце з захисту ціляє.* К. Псал. 23. *Буду таки цілять, — чи не вцілю? Тоді руки трусились!* Грин. III. 449. 2) Улучать время. *Успішайсь поперед за неї сказати: тпру! От він так і ціля: скоро зійшились, зараз: тпру!* Грин. I. 285.

Цімбра, -ри, цімбри́на, -ни, *ж.* **цімбринє, -ня,** *с.* = **Цямра, цямрина, цямриння.** Фр. (Желех.).

Ціна, -ни, *ж.* Цѣна. *Своєї ціни не установиш.* Ном. № 10544.

Ціна, -ни, *ж.* 1) = **Цина.** 2) Оловяная посуда. *А звечера Настунонька ціну помила.* Гол. I. 74.

Цінитель, -ля, *м.* Цѣнитель, оцѣнщикъ. К. Гр. Кв. 24.

Цінити, -ню, -ниш, *гл.* Цѣнить, оцѣнивать. Ном. № 8871.

Цінований, -а, -е. Обдѣланный въ олово? *Цінову пляшку виймав, шрубок одшрубував, оковити-горілки наливав.* Лукаш. 43.

Ціновий, -а, -е = **Циновий.** Гол. II. 611. *Ціновим ґудзем застебнувся.* Котл. Ен. IV. 26.

Ціно́вка, -ки, *ж.* Аукціонъ, продажа съ аукціоннаго торга. *Тепер у нас у городі цінують одного купця.... Треба нам на ціновку вистигать. Тільки гляди, вийдуть два купці, будуть торгувать, а ти вийдеш третій на ту ціновку. Будуть говорить: «хто що дає за сі два*

доми?» То ти не озивайся, а мовчи, хай вони свою ціну дають. Один надає дві тисячі, другий — чотирі, а як крикнуть утретє: «хто більше?», то ти аж тоді вже набавляй. Грин. I. 113.

Цінування, -ня, *с.* 1) Оцѣнка. 2) Опись имущества для прод. съ аукц. торга.

Цінувати, -ную, -єш, *гл.* 1) Цѣнить, оцѣнивать. *Не вийшов цінувать, а вийшов продавать.* Ном. № 10543. 2) Производить опись и оцѣнку имущества для аукціоннаго торга. *Наїхали жиди, жиди-орандарі воли й вози цінувать.* Рудч. Чп. 129. Производить аукціонный торгъ. Грин. I. 113. См. **Ціно́вка.**

Цінціпер, -ру, *м.* = **Цмин.** Драг. 33.

I. Цінь, -ні, *ж.* = **Цина.** КС. 1883. VII. 508.

II. Цінь! *меж.* Звукоподражаніе, передающее пискъ птицъ. Вх. Уг. 274. См. **Цьон.** *Цінь-цінь, тарара! усюди діра, та нікуди вилізти (ніби синиця в клітці говорила).* Ном. № 2062.

Цінькало, -ла, *с.* 1) Эпитетъ зяблика. 2) Хохлатый жаворонокъ, Alanda cristata. Фр. (Желех.).

Цінькати, -каю, -єш, *гл.* О птицѣ: кричать, издавая звуки, подобныя **цінь-цінь**. Вх. Уг. 274.

I. Ціп, -па, *м.* 1) Цѣпъ для молотьбы хлѣба. *За ціп та на тік.* Ном. № 12854. *Брехати — не ціпом махати.* Ном. № 6815. 2) **Ціпи в'язати**. Ссориться. Подол. г. 3) **Ціпом їхати**. Ѣхать двумя лошадьми, вмѣстѣ впряженными, изъ которыхъ одна маленькая другая большая. Вх. Зн. 82. 4) Порода большихъ грушъ. Вх. Лем. 480. Ум. **Ці́пик.**

II. Ціп! *меж.* 1) Вонъ, прочь. *Ціп відсіля! ви не сього приходу.* Кв. 2) **Ціп-ціп**! Призывъ для курей: цыпъ-цыпъ. Kolb. I. 65.

Ціпа-ціпа, *меж.* = **Ціп 2.** Вх. Уг. 274.

Ціпи́вно, -на, *с.* = **Ціпи́льно.** Шух. I. 166.

Ціпило, -ла, *с.* **ціпи́льна, -ни,** *ж.*, **ціпи́льно, -на,** *с.* Рукоятка цѣпа. Мнж. 108. *Одпустив бич од ціпилна.* Ном. № 880. Kolb. I. 64. *Ціпилна кислицева, а ув'язь залізна; як попарить мужик ціпом, аж шкура облізла.* Грин. III. 674. Ум. **Ціпи́льничко.**

Ціпи́на, -ни, *ж.* = **Ціпи́льно.** Вх. Зн. 78.

Ціпка, -ки, *ж.* Цыпленокъ (дѣтское). Вх. Пч. II. 11.

Ціпкати, -каю, -єш, *гл.* Пищать (о цыплятахъ, нѣкот. птичкахъ). Вх. Лем. 480.

Ціпкор, ціпкур, -ра, *м.* Землеройка, Sorex. Вх. Лем. 480.

Ціплятися, -ляюся, -єшся, *гл.* = **Чеплятися.** *Ціпляється, як вош кожуха.* Ном. № 2744.

Ціпов'яз, -за, *м.* 1) Дѣлающій цѣпы. 2) Переносно: мужикъ-земледѣлецъ.

Ціпок, -пка, *м.* 1) Палка, трость, посохъ. Маркев. 123. Рудч. Ск. II. 10. *На плечах торбина, в руці ціпок, а на другій заснула дитина.* Шевч. 79. *Ціпком все землю колупав.* Котл. Ен. II. 74. 2) Хворостина, прутъ. Шух. I. 110. 3) = **Ши́нка 2.** МУЕ. III. 25. Шух. I. 256. 4) = **Шофта.** МУЕ. III. 25. 5) Въ **оборо́зі** (см). тоже, что и **бильце**. (См. **Бильце 10).** Вх. Зн. 42. 6) = **Шабе́ль.** Вх. Зн. 78. Ум. **Ціпо́чок.** Рудч. Ск. I. 109.

Ціпуга, -ги, *ж.* Большая палка. *Один старець сліпий, підперши бороду товстою ціпугою, сидить найближче коло огнища.* Грин. II. 182. См. **Ціпура.**

Ціпун, -на, *м.* = **Ціпуга.** *Старий ціпуном потягав мене і по спині, і по руках.* Новомоск. у.

Ціпура, -ри, *ж.* 1) Большая палка. Сим. 226. *Як між собою заведуться, то я й ціпуру покажу: ось я, кажу, вас помирю!* ЗОЮР. І. 66. *Добре разів кільки потяг ціпурою.* Ном. № 11926. См. **Ціпуга.** 2) Ув. отъ **1 ціп.**

Ціпух, -ха, *м.* = **Ціпо́к** = **Ціпун** = **Ціпуга.** *Іде од Бога Матка Христова золотими мостами, з золотими ціпухами* (изъ заговора противъ кровотеченія; ясно изъ сопоставленія варіанта заговора: *ішла баба кам'яна кам'яним мостом з кам'яним ціпком).* Грин. II. 315.

Ціпчак, -ка, *м.* Родъ маленькой птицы. Вх. Лем. 480.

Ціпчати, -пчу, -чиш, *гл.* = **Ціпкати.** *Ціпчало куря.* Вх. Лем. 480.

Ціркати, -каю, -єш, *гл.* = **Цірчати.** Вх. Уг. 274.

Цірко́ваник, -ка, *м.* = **Мережка 1.** Желех.

Цірувати, -рую, -єш, *гл.* = **Мережати 1** ? *А я свому миленькому сорочку мережу; ой мережу та й мережу, цирочки цірую.* Гол. II. 383.

Цірчати, -чу, -чиш, *гл.* = **Цвірчати.** *Цірчат воробці.* Вх. Лем. 480.

Цірчо́к, -чка, *м.* = **Цвірку́н.** Вх. Уг. 274.

Цісавий, -а, -е. О масти: каштановый, бурый. Желех. «*Цісавий — червонявожовтий, н. пр. цісавий кінь*». Вх. Пч. І. 15.

Цісаре́ва, -вої, *ж.* Императрица, жена императора. Желех.

Цісарець, -рця, *м.* Австріецъ.

Цісаречок, -чка, *м.* Ум. отъ **цісарь.**

Цісарик, -ка, *м.* Ум. отъ **цісарь.**

Цісарів, -рева, -ве. Принадлежащій императору.

Цісарівна, -ни, *ж.* Дочь императора. Гн. І. 113.

Цісарія, -рії, *ж.* Австрія.

Цісарка, -ки, *ж.* Австріячка.

Цісаронько, -ка, *м.* Ум. отъ **цісарь.**

Цісарство, -ва, *с.* Царство, государство. Желех.

Цісарський, -а, -е. 1) Австрійскій. 2) Императорскій. *Цісарський стрілець.* Федьк. І. 39.

Цісарщина, -ни, *ж.* = **Цісарія.** Желех. *Наливайко шугонув у Цісарщину.* К. ЦН. 222.

Цісарь, -ря, *м.* Императоръ. Драг. 207. *Через святих до Бога, через людей до цісаря.* Ном. № 146. *Ми стояли тоді у Відні, коло самого цісаря.* Федьк. Ум. **Цісаронько, цісарик, цісаречок.** *Ой цісарю, цісаречку, чому нас вербуєш?* ЕЗ. V. 143.

Цісарювати, -рюю, -єш, *гл.* Быть императоромъ, царствовать.

Ціт, -та, *м.* Четъ, четное число. *У ціт припада.* Лебед. у.

Цітати, -таю, -єш, *гл.* Играть въ четъ или нечетъ. *Можний панонько сидить, далеко видить, двома яблучки підкидаючи, трома горшки та цітаючи, вицітав коня та зпід короля.* Чуб. III. 293.

Ціточка, -ки, *ж.* Мѣдный кружечекъ въ формѣ маленькой выпуклой пуговицы, родъ полаго полушарія; такія **ціточки** употребляются гуцулами для инкрустаціи на деревѣ; а когда къ нимъ придѣлаютъ **фостики**, тогда онѣ назыв. **бабриками** и ими украшаются кожаные пояса. Шух. І. 278, 287, 127.

Цітри́н, -ну, *м.* = **Цитри́н.** *А гріє сонце й округ цітрини пахощами дишуть.* Щог. Сл. 5.

Цітуватися, -туюся, -єшся, *гл.* = **Цітати.** *Яблучками підкидалися, горішками цітувалися.* Грин. III. 205.

Ціха, -хи, *ж.* Знакъ, мѣтка, значекъ, примѣта. Вх. Зн. 78.

Ціцаня, -ні, *ж.* = **Цицуля.** Вх. *Л*ем. 480.

Ціцати, -цаю, -єш, *гл.* = **Ссати.** Вх. Уг. 274.

Ціцвірь, -ря, *м.* = **Тетервак.** Вх. Зн. 24.

Ціці-баба, -би, *ж.* См. **Баба 10.** КС. 1887. VI. 481. Сим. 192.

Ціцібенька, -ки, *ж.* Хохлатый жаворонокъ, Alanda cristata L. Вх. *Л*ем. 480.

Ціця, -ці, *ж.* = **Ци́ця.** О. 1861. VIII. 8.

Цічка, -ки, *ж.* = **Ціди́лок.** Вх. *Л*ем. 480.

Ціша, -ші, *ж.* ? *Лежали берви бервінкові́ї хмелем коло двору, вінцем коло столу, цішами по столові.* Гол. IV. 340.

Ціши́ця, -ці, *ж.* = **Ціша.** *Хмелем коло двору, вінцем коло столу, цєшицями по столу. Боже вас благослови і отець, і мати на посаг ступати!* Гол. IV. 351.

Цмакати, -каю, -єш, *гл.* = **Цмо́кати.** Сим. 3.

Цмин, -ну, *м.* Раст. а) Тминъ, Carum Carvi. б) — **розовий**. Antennaria dioica Gärtn. ЗЮЗО. I. 111.

I. Цмок, -ка, *м.* 1) = **Смок.** 2) Радуга (согласно повѣрью, по которому радуга тянетъ изъ морей, рѣкъ и озеръ воду, необходимую для дождя). Чуб. I. 26. 3) Поцѣлуй. *Захоч — і вродиться все зразу, все в світі жде твого приказу за твій смачний і ласий цмок.* Котл. Ен. VI. 35.

II. Цмок, *меж.* 1) Чмокъ. *От так цмок! Поцілуй же ще.* Маркев. 52. *Протиус в двері та цмок його.* Рудч. Ск. I. 129. 2) Отъ *гл.* **цмокоті́ти**. *Така мокра нива, як ідеш, то цмокотить: цмок, цмок.* Лебед. у.

Цмо́кання, -ня, *с.* 1) Чмоканье. 2) Цѣлованіе.

Цмо́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Чмокать; щелкать языкомъ. *Еней то цмокав, то свистав.* Котл. Ен. 2) Цѣловать.

Цмокатися, -каюся, -єшся, *гл.* Цѣловаться.

Цмокнути, -кну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **цмо́кати.**

Цмо́кнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Одн. в. отъ **цмо́катися**. *Цмокнись з жінкою моєю, вона твоя буде.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 107).

Цмокови́к, -ка, *м.* Насосъ. Харьк. г.

Цмоко́вина, -ни, *ж.* Мокрое, тонкое мѣсто. НВолын. у. *Це мокре? я не таку цмоковину орав.* Лебед. у.

Цмокотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Чв'якотіти.** *Мокра нива: як ідеш, то цмокотить: цмок, цмок.* Лебед. у.

Цмоктання, -ня, *с.* = **Смоктання.**

Цмоктати, -кчу, -чеш, *гл.* = **Смоктати.**

Цмо́лити, -лю, -лиш, *гл.* = **Цмулити.** Сим. 183.

Цмулити, -лю, -лиш, *гл.* Пить, тянуть. *«Чоловік не скотина, більш відра не вип'є.» І почав знов цмулити, поки, знемігшись, упав без пам'яти на землю.* К. ЧР. 291.

Цнота, -ти, *ж.* 1) Добродѣтель. *Цнота й покора не має місця у панського двора.* Ном. № 1313. *Лучче цнота в болоті, а як нецнота в золоті.* Ном. № 4447. 2) Цѣломудріе, невинность. *Довідався о ладності і о її цноті.* Чуб. V. 426. *Хоть я сирота, є у мене цнота.* Гол. III. 321. Ум. **Цно́тонька.** Гол. IV. 321.

Цнотливий, -а, -е. 1) Добродѣтельный. *Був прискорбен, як той колишній цнотливий багач.* МВ. III. 21. 2) Цѣломудренный. *Гей, музо, панночко цнотлива, ходи до мене.* Котл. Ен. V. 63. *І воза не возила, та двір украсила* (кажуть про дівку, що вийшла цнотливою). Ном. № 8989.

Цнотливо, *нар.* 1) Добродѣтельно. *Бідних заратовувала, цнотливо собі жила.* Гн. I. 177. 2) Цѣломудренно.

Цно́тонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **цно́та.**

Цо! *меж.* Призывъ для коровъ. О. 1862. V. Кух. 39.

Цоб, *меж.* = **Соб.**

Цо́вта, -ти, *ж.* Глыба. *Цовта землі, снігу, сахару.* НВолын. у.

Цок! *меж.*, выражающее стукъ, звонъ отъ удара по твердому тѣлу. Рудч. Ск. II. 5. *Тут хвись! шабельки засвистіли, цок, цок! — і іскри полетіли.* Котл. Ен. VI. 83. *Цок, цок підківками, стук, стук ніженьками.* Нп.

Цо́кати, -каю, -єш, одн. в. цокнути, -кну, -неш, *гл.* Стучать, стукнуть — преимущ. чѣмъ либо металлическимъ или о что либо металлическое, также зубами. *Вона цокнула тим зубом об сковороду.* Чуб. II. 156. О часахъ: тикать. *Годинник на стіні цокав.* Левиц. I. 134.

Цо́катися, -каюся, -єшся, одн. в. цокнутися, -кнуся, -нешся, *гл.* 1) Чокаться, чокнуться. *Цокнулась своєю чаркою об чарки всіх.* Левиц. Пов. 211. 2) = **Грати навбитки.**

Цокотання, -ня, *с.* 1) Стучаніе (зубами, чѣмъ либо металлическимъ). 2) Стрекотаніе. 3) Разговоръ, говоръ быстрый и высокими нотами. *Цокотання веселої дівчини.* Мир. ХРВ. 284.

Цокотати, -чу, -чеш, цокотіти, -чу, -тиш, *гл.* 1) = **Цокати.** *Дріжить, як мокрий хірт, зубами, знай, цокоче.* Греб. 385. 2) Стрекотать. *На моїй дерезі тільки цвірінькають горобці та цокотять сороки.* Левиц. I. 119. 3) Говорить быстро, высокими нотами. *Дівчата, мов ті сороки, цокотали.* Шевч. 454. *Не та стала дівка: до хлопців цокоче, як ясочки грають Марусини очі.* Греб. 393. *«Нікчемний той рід жіночий, каже: все б їм гуляти! Гуляють та цокочуть, як ті сороки.* МВ. I. 83.

Цокотнеча, -чі, цокотня, -ні, *ж.* 1) Рѣзкій и быстрый стукъ. 2) Стрекотаніе. 3) Быстрый разговоръ. *Зостались без Масі тільки вдвійзі мати з дочкою, та ще й разом після весільного гомону, після її цокотні.* Св. Л. 280.

Цокотун, -на, *м.* Говорунъ, щебетунъ.

Цокотуха, -хи, *ж.* 1) Деревянный колокольчикъ на шеѣ у рогатой скотины. Харьк. у. 2) Говорунья, щебетунья. *І молодиці цокотухи тут баляндраси понесли.* Котл. Ен. I. 20. *Курочка цокотуха.* Чуб. V. 1127.

Цокувати, -кую, -єш, *гл.* 1) Изумляться, остолбенѣвать. Вх. Уг. 274. 2) **Цоку́ють ко́ні**. Лошади не хотять везти. Вх. Уг. 274.

Цомоґи, моґ, *ж. мн.* Силы, средства. Встрѣчено только въ слѣд. пословицѣ: *Виткнув з мене всі цомоґи.* Фр. Пр. 191. (Отъ польск. co mogę или co mogąc).

Цо́мпель, -пля, *м.* Ледяная сосулька. Угор.

Цоркати, -каю, -єш, одн. в. цоркнути, -кну, -неш, *гл.* 1) = **Цокати, цокнути.** Угор. 2) Звенѣть, бренчать, брякать, брякнуть. *Цоркнув замок; цоркнули шаблі.* Вх. Зн. 78.

Цоркіт, -коту, *м.* Бренчаніе, бряканіе, звяканіе. Желех.

Цоркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* 1) Звенѣть, бренчать, брякать, звякать. Вх. Зн. 78. 2) О тетеревѣ: кричать. *Ґотур цоркотит.* Вх. Зн. 78.
Цотатися, -таюся, -єшся, *гл.* — **з ким**. Ссориться, враждовать. Фр. (Желех.).
Цпеник, -ка, *ж.* = **Шпеник 1.** Вх. Лем. 481.
Цубірка, -ки, *ж.* = **Білка,** Sciurus vulgaris. Вх. Зн. 78.
Цубом, *нар.* — **стати**. Окостенѣть (отъ холода). *Руки цубом стануть на річці.*
Цуговий, -а, -е. О лошади: годный для запряжки въ коляску. *Цугові коні.* Св. Л. 51.
Цуголка, -ки, *ж.* Большая трубчатая кость. Черн. у.
Цугундер, -ра, *м.* ? *Нап'яв на цугундер.* Ном. № 10657.
Цуґа, -ґи, *ж.* 1) Узда? удила? чаше во мн. *Взяла коня за цуґойки.... завела коня до стаєньки.* Чуб. III. 393. 2) Часть ткац. станка. См. **Верстат.** 3) **До цуґи**. Какъ слѣдуетъ, какъ должно. **Не до цуґи.** Не такъ, какъ слѣдуетъ. Ном. № 7532. Ум. **Цуґойка.**
Цуґлі, -лів, *м. мн.* = **Цуґа 1.** *Летить той огір карий.... а той його держить за цуґлі.* Чуб. II. 188.
Цукар, цукер, цукор, цукур, -кру, *м.* Сахаръ. Котл. Ен. Од. 490. *Чужая біда за цукар.* Ном. № 2341. *Масненький та солоденький, гадав би сь з меду та цукру.* Гн. II. 27. *Солодке, як цукор.* Ном. № 7809 (одм.).
Цукарня, -ні, *ж.* Сахарный заводъ. *Панщане не схотіли робити на цукарні.* О. 1862. I. 60.
Цукерок, -рка, *м.* Конфекта. *Не треба мені цукерків! Як схочу, то й сама куплю.* Левиц. Пов. 188.
Цукор, -кру, *м.* См. **Цукар.**
Цукрівка, -ки, *ж.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29.
Цукровий, -а, -е. 1) Сахарный. 2) Подслащенный.
Цукруха, -хи, *ж.* ? (Христос) *адських сіпак зомне як мак, зіб'є їх в макухи, за їх брехню і всю плутню він дасть їм цукрухи.* КС. 1882. XII. 625.
Цундра, -ри, *ж.* Лохмотье. Фр. (Желех.). Вх. Лем. 481.
Цундравий, -а, -е. Оборванный, изношенный, въ лохмотьяхъ. Вх. Зн. 78. *Ішов ляшок із Варшави, на ним шмати барз цундрави.* Гол. II. 561.
Цундравка, -ки, *ж.* Старая изорванная или въ заплатахъ рубаха. Желех.
Цундрак, -ка, *м. соб.* Старое изорванное бѣлье, старая изорванная одежда. Желех.
Цундрина, -ни, *ж.* = **Цундря.** Желех.
Цундрій, -рія, *м.* Оборвышъ, крайній бѣднякъ. Желех.
Цундря, -ря, *с. соб.* Лохмотье, отрепья. Угор. Фр. (Желех.).
Цуня-на! *меж.* Призывъ для поросятъ. Вх. Уг. 274.
Цуп! *меж.* Цапъ! *Цуп-луп та й в кишеню.* Ном. № 11065.
Цупати, -паю, -єш, *гл.* = **Тупати.** Ой *цупайте, чоботята, хоть не кованиї.* Гол. IV. 453. *Ой щупайте, чоботята, до голого льоду.* Гол. IV. 454.
Цупечка, -ки, *ж.* Коротенькая курительная трубка. Сз. Л. 257.
Цупити, -плю, -пиш, *гл.* Тянуть, тащить. Рудч. Ск. I. 42. *Цупить із печі горшки, аж крекче.* ЗОЮР. II. 34. *Навіщо ти москаля так щиро цупиш на мотузці?* Рудч. Ск. II. 176. *Налiг* (вітер) ма *козака, одежу з його цупить.* Греб. 376.

Цупитися, -плюся, -пишся, *гл.* Тянуться, тащиться. *Коняка.... цупиться у мене ззаду.* Рудч. Ск. II. 177.

Цупка, -ки, *ж.* = **Поцілунок.** Вх. Уг. 274.

Цупкати, -каю, -єш, *гл.* Топать. Вх. Лем. 481. См. **Тупкати.**

Цупкий, -а, -е. 1) Крѣпкій, тугой. *Скинь цупкиї пута.* Нп. *Цупкий мороз.* Кв. 2) О матеріи, бумагѣ, кожѣ и пр.: жесткій, твердый, стоящій, какъ лубъ, прочный. *Цупке сукно.* Харьк. у. *Цупка шкура. Цупка матерія, мабуть довгоноситиму.* Лебед. у. *Диняче насіння цупке.* Волч. у.

Цупко, *нар.* 1) Крѣпко, сильно, туго, стѣснительно. *Як цупко він нап'яв на плечі кобеняк.* Греб. 376. *Глядіть же, цупко прикрутіте, щоб він в шинок та не зайшов.* Котл. Ен. I. 27. *Вчора цупко п'яний був.* Кв. *Цупко захріп.* Полт. *І мене цупко узяла була холера.* НВолын. у. *Цупко стало у нас за ліс.* Каменец. у. 2) Жестко, твердо. *Цупко по мерзлому орати.* Зміев. у.

Цуприкувати, -кую, -єш, *гл.* Тянуть, тащить, рвать. Желех.

Цур, *меж.* 1) Прочь съ чѣмъ, кѣмъ, ну его, тебя.... (выражаетъ желаніе избавиться отъ чего, не имѣть съ чѣмъ дѣла). «*Цур їй, пек від нас!» каже Олена.* Кв. *Цур тобі, який ти дурний.* Ном. *Таке робили, що цур йому вже і казать.* Котл. Ен. III. 51. *Цур тобі пек!* 2) Чуръ, стой, погоди (выражаетъ запретъ, непремѣн. условіе, напр. въ игрѣ). *Цур на тонший кінець!* КС. 1887. VI. 477. *Цур, міньки не розміньки! мертвого з гроба не вертають.* Харьк. г. *Е, ні, стривайте, цур не грать, а то не буду й танцювать, поки барвінку не нарву та не уквітчаюсь.* Шевч. 496.

Цура, -ри, *ж.* Палочка. Чаще употребляется въ различныхъ значеніяхъ ум. **цурка** (см.). *Ні цури, ні пилинки.* Ном. № 1924. **До цури побив, перевів**. До остатка побилъ, истребилъ.... Мнж. 166.

Цуравий, -а, -е. Въ лохмотьяхъ. Угор.

Цурання, -ня, *с.* Отреченіе, удаленіе.

Цурати, -раю, -єш, цуратися, -раюся, -єшся, *гл.* Чуждаться кого, удаляться отъ кого. *Не цурай мене, серце.* Чуб. V. 256. *Як здоров чоловік, то всяк його кохає, а при лихій годині і рід його цурає.* КС. 1883. II. 469. *Хоч і надів жупан, все не цурайся свитки.* Ном. *Цурався сіряка, а тепер і онучі радий.* Ком. Пр. № 51.4.

Цураха, (-хи?), цурачка, (-ки? *ж?).* Употребл. подобно слову **цур**. *Цураха поганем очем.* Ном. № 8358. *Цур-цурачка — гостра болячка.* Ном. № 14147. *Аби не урік, треба що небудь хвалячи дивитись на нігті або у стелю і казати: «ні вроку!» або: «цураха».* Вх. Зн. 78.

Цурганитися, -нюся, -нишся, *гл.* Плестись, тащиться. См. **Плуганитися.** Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Цуреля, -лі, *ж.* = **Суреля.**

Цурка, -ки, *ж.* 1) Палочка, большей или меньшей длины, употребляемая для различныхъ надобностей: а) У неграмотныхъ палочка для счетовыхъ нарѣзокъ, напр. когда сдаютъ на сukновальню сукно, то число локтей, аршинъ нарѣзывается поперегъ палочки, палочка раскалывается по длинѣ такъ, что нарѣзки видны на обѣихъ половинахъ, изъ которыхъ одна остается у сукновала, а другая у хозяина сукна. Вас. 174, 155. КС. 1893. V. 277. б) Палочка для стягиванія чего либо связаннаго: палочка вкладывается подъ веревку и круговые повороты **цурки** стягиваютъ

веревку туже. *Цуркою прикрутив.* Грин. III. 655. Тотъ же способъ для удавливанія пойманныхъ звѣрей. *Най буде і яка лисиця, — з цурки не викрутиться.* Ном. № 6275. Встарину способъ смертной казни, удавливаніе **цуркою**. *Русин, лях і циган промишляли непевним ділом і, ждучи на себе цурки...* Ном. № 10770. Отсюда выраженіе: *Як цуркою крутить,* т. е. очень больно (физически или нравственно). Ном. № 8178. *В серці мені мов цуркою крутить.* Г. Барв. 99. *Мені так, наче цуркою в серці повернуло.* Г. Барв. 294. в) Палочка, къ которой кожевники привязываютъ выдѣлываемыя кожи. МУЕ. I. 71. Шух. I. 253. г) При изготовленіи изъ цѣльной колоды лодки **заво́дять цурки́** — вставляютъ распорки между боками распоронной колоды, по всей длинѣ щели, канала. Вас. 151. д) Маленькая палочка въ крестьянскихъ свитахъ, употребляемая для застегиванія вмѣсто пуговицы; чаще въ этомъ знач. ум.: **цурочка**. е) Заостренная съ обоихъ концевъ палочка, употребляемая въ игрѣ также назыв. **цурка**. Мил. 56. КС. 1887. VI. 473. 2) Небольшая колодка, привязываемая свиньѣ на шею, чтобы затруднить ей бѣгъ, лазанье въ огородъ. Лебед. у. 3) Родъ игры. Мил. 56. КС. 1887. VI. 473. Ив. 16. *Павлик, вибравши годину, знов утікав до наймитів, бігав по степу, гуляв там в гилки, в цурки.* Левиц. Пов. 150. Ум. **Цурочка.** *Усе до цурочки згоріло.* Гліб.

Цурки́й, -а, -е. 1) Въ видѣ палочекъ. 2) О соли: крупный. *Цурка сіль.* Конст. у. Ум. **Цурке́нький.** *Мабуте у печі вугілля дрібне.... чи ба яке цуркеньке.* Харьк. г.

Цуркувати, -кую, -єш, *гл.* Скручивать палкой веревку, связывающую что либо. Черн. у.

Цурма, -ми, *ж.* = **Сурма.** Ум. **Цуромка.** Мет. 398.

Цурочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **цурка.**

Цурпак, -ка, *м.* Срубленный и обрубленный стволъ дерева, бревно, чурбанъ. *Лохв.* у.

Цурпалка, -ки, *ж.* = **Цурпалок.**

Цурпалля, -ля, *с. соб.* отъ цурпалок. *У воду положила мурашків жовтих з цурпаллєм.* Чуб. I. 113.

Цурпалок, -лка, *м.* = **Цурупалок.** Черк. у. Ум. **Цурпалочок.** Грин. III. 310.

Цурпек, -ка, *м.* Ягненокъ, родившійся поздно, послѣ весенняго подсчета приплода. О. 1826. Кух. V. 33, 39.

Цурпелити, -лю, -лиш, *гл.* Тащить, волочить. *А ну, цурпель уже деревину скоріш!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Цурувати, -рую, -єш, *гл.* 1) = **Цуркувати.** 2) Крутить. *Багато муки приняв на свої руки з оцим вухом: усе цурує, усе цурує, так що й сон з думки випав.* Волч. у.

Цурупал, -ла, *м.* Въ загадкѣ: котъ. *Вийшов царь земляний* (= **миша**) *і пита царя Коркодима* (= **півень**), *чи не бачив царя Цурупала.* Грин. I. 249.

Цурупалля, -ля, *с. соб.* отъ **цурупалок**.

Цурупалок, -лка, *м.* Отрубокъ, отломокъ палки, толстыхъ сухихъ стеблей, хворосту и т. п. Рудч. Ск. I. 67, 68. *Кидає під ноги цурупалок, переїжджа його і потім, розламавши, шпурляють назад.* Ном. № 13420. Ум. **Цурпалочок.** Грин. III. 310.

Цуря, -рі, *ж.* Лохмотье, тряпье. Угор.

Цуц, -ца, *м.* Собака. *Проведіть мене, щоб часом цуци не теє.* Васильк. у.

Цуцак, -ка, *м.* = **Цуцик.** *Жінка хотіла підманити чоловіка: замісто поросяти та спекла йому цуценя. От, поставила на стіл. Той подививсь та й каже: «Сказав би — куві, так ноги криві; сказав би — куд-кудак, так ноги не так: мабуть бісів цуцак».* Грин. І. 78.

Цуценя, -няти, *с.* Щенокъ. Рудч. Ск. II. 91. Ном. № 13198. *У двері гавкнуло цуценя.* МВ. І. 108. Ум. **Цуценятко, цуценя́точко.**

Цуценячий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій щенку.

Цуцик, -ка, *м.* Собачка, собаченка. *Погуляв, як цуцик на вірьовці.* Стор. II. 267. *Осміхається, мов цуцик на ретязі.* Ном. № 14252. *Заскавучиш ти, як цуцик.* Ном. № 3594. *Голодний, як цуцик.* Посл. Ум. **Цуцичок.**

Цуцу! *меж.* Призывъ для собакъ. *Цуцу, босий, не толоч проса.* Ном. № 11233. Иногда, какъ бранное, и для людей. *Цуцу, скажені! схаменіться.* Шевч. 159.

Цуцукати, -каю, -єш, *гл.* Звать собаку крикомъ: цуцу! *Нехай цуцукають.... Мене сим не зведуть.* Г. Арт. (6. 1861. III. 84).

Цьвак, -ка, *м.* = **Цвак.** МУЕ. III. 19.

Цьвапкати, -каю, -єш, *гл.* = **Цв'якати.** Вх. Уг. 273.

Цьво́х, *меж.*, выражающее ударъ кнутомъ. *А економ його батогом цьвох, цьвох.* Ном. № 2346.

Цьво́хати, -хаю, -єш и цьвохкати, -каю, -єш, *гл.* Стегать кнутомъ. *Давай він батогом цьвохать.* Грин. II. 247.

Цькування, -ня, *с.* Травля собаками.

Цькувати, -кую, -єш, *гл.* Травить. *На що ж ти собаками цькуєш?* Шевч. 316. *Рябко, уджга! — цькував дід та все лаявся.* Левиц. Пов. 227.

Цьмо́к, -ка, *м.* Насѣкомое Sphinx. Вх. Пч. І. 7.

Цьо́м! *меж.* Дѣтск., выражающее поцѣлуй, чмокъ. *Цьом Бозю....* Фр. Пр. 101.

Цьо́мати, -маю, -єш, *гл.* Дѣтск. цѣловать. Желех.

Цьомкання, -ня, *с.* Пѣніе птицы крапивникъ, Troglodytes parvulus. *Щебече соловейко і своїм голосом криє цьомкання кропив'янки.* Мир. Пов. II. 120.

Цьомкати, -каю, -єш, *гл.* О крапивникѣ: пѣть, кричать.

Цьон, *меж.* = **Цінь.** Вх. Лем. 481.

Цьо́нтати, -таю, -єш, *гл.* Пѣть: **цьон, цьон**. (см.). Вх. Лем. 481. См. **Цінькати.**

Цьонь! *меж.* 1) Призывъ для лошадей. Желех. 2) Призывъ для свиней. Желех.

Цьо́нка, -ки, *ж.* Дѣтск. 1) Лошадь. Желех. 2) Свинья. Фр. (Желех.).

Цьопати, -паю, -єш, *гл.* Стучать. Фр. (Желех.).

Цьопинка, -ки, *ж.* = **Цьопка.** Ум. **Цьопиночка.** Вх. Зн. 78.

Цьопка, -ки, *ж.* Малость. Употребл. какъ нарѣчіе: **цьо́пку**. Немножко. *Заждіт еще цьопку, най сі хоть урву зо дві грушки.* Гн. II. 42.

Цьо́ра, -ри, *ж.* Неопрятная и безнравственная женщина. Вх. Зн. 78.

Цьохля, -лі, *ж.* Живая, проворная (въ неодобрительномъ смыслѣ) женщина. *Ірися, цьохля проклятуща, завзятійша од всіх брехух.* Котл. Ен. IV. 33.

Цю! *меж.* Крикъ, которымъ гонять свиней. Kolb. I. 65.

Цюди́, *нар.* = **Сюди́.** О. 1861. XI. Св. 39. Драг. 83. *І як він цюди добився.* Рудч. Ск. II. 145.

Цю́дити, -джу, -диш, *гл.* Лить. *Цілу ніч дощ цюдив.* НВолын. у.

Цюдо́ю, *нар.* = **Сюдо́ю.** Рк. Левиц.

Цюк, *меж.*, выражающее легкій ударъ топора. Чуб. I. 215. Грин. I. 220. *Почав рубать: цюк раз, цюк удруге.* Стор. II. 70. *Заміривсь сокирою та цюк по тому ціпку.* Грин. II. 184. **А ні цюк.** Ни капли; ни крошки, нисколько. *Горілки в барилі а ні цюк. Не робить діла а ні цюк.*

Цю́кання, -ня, *с.* Легкіе удары топора.

Цю́кати, -каю, -єш, *гл.* Слегка рубить топоромъ. *Сидить собі чоловік та й цюкає щось сокирою.* Грин. I. 291.

Цюкнути, -кну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **цюкати**. Слегка рубнуть топоромъ. *Підійшов до дерева, цюкнув сокирою....* Рудч. Ск. II. 80.

Цюку, цюку-на! *меж.* Призывъ для свиней. Вх. Лем. 481.

Цюлувати, -лую, -єш, *гл.* = **Цілувати.** *Як була я молодиця, — цюлували мене в лиця.* Грин. III. 654.

Цюнечка, -ки, *ж.* Собачка.

Цю́ник, -ка, *м.* 1) = **Воробець тростяний.** См. **Воробець 2.** Вх. Пч. II. 10. 2) Маленькая серебряная монета, выкапываемая въ землѣ. Вх. Зн. 78.

Цюпа, -пи, *ж.* Темный подвалъ, тѣсная темная комната, казематъ. Желех. Ум. **Цюпка.**

Цюпасом, *нар.* По этапу. Бердич. у.

Цюпати, -паю, -єш, *гл.* = **Цьомати.** Вх. Лем. 481.

Цюприк, -ка, *м.* Верхушка. Вх. Зн. 79.

Цюра, -ри, *ж.* 1) = **Джура.** *Ой цюро ж мій молодесенький, та чи будеш мені вірнесенький.* АД. I. 145. *Ой п'є Байда та й кидається, та на свого цюру поглядається.* Гол. I. 1. 2) Собака. Вх. Пч. I. 16; II. 5. Ум. **Цюрка, цюрочка.**

Цюрити, -рю, -риш, *гл.* = **Дзюрити.** Гол.

Цюрка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **цюра.** 2) Дѣтскій мужской дѣтород. органъ.

Цюрком, *нар.* Струей. *Цюрком текло з них.* Гн. II. 168.

Цюркотати, -кочу, -чеш и цюркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Дзюркотати.** *Дощ цюркотиш.* Вх. Зн. 79.

Цюрпіль, -лі, *ж.* = **Банюра.** Вх. Лем. 481.

Цюці, *гл.* Дѣтск. мочиться. О. 1861. VIII. 8. *Хочу цюці.* Зміев. у.

Цюцінька, цю́цічка, -ки, *ж.* Ум. отъ **цюця.**

Цюць! *меж.* Такимъ крикомъ гонятъ свиней. Вх. Лем. 481.

Цюцька, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **цюця.** 2) = **Комаха 1.** Вх. Пч. I. 6.

Цюцько, -ка, *м.* Щенокъ. *Не всякому цюцькові про те знати.* Полт. у.

Цюцю́, *меж.* = **Цуцу.** *Цюцю, дурний салабай.* Ном. № 6487.

Цюцюня, -ні, *ж.* Ласкат. отъ **цюця.**

Цюця, -ці, *ж.* Дѣтск. собачка. О. 1861. VIII. 8. *Спекла Луця: не схоче їсти й цюця.* Ном. № 12285. Ум. **Цюцька, цюцінька, цюцічка.**

Цю́цяти, -цяю, -єш, *гл.* Дѣтск. мочиться.

Цябрина, -ни, *ж.* = **Цямрина.**

Цябро, -ра, *с.* Кусокъ дерева, выдолбленный въ видѣ тарелки, родъ большой дерев. тарелки (для хлѣба, для рѣзанья арбузовъ и пр.). Кобеляц. у.

Цяв! *меж.* = **Дзяв.** *Гав, гав! цяв, цяв!* К. Дз. 48.

Цявкання, -ня, *с.* = **Дзявкання.**

Цявкати, -каю, -єш, одн. в. цявквути, -кну, -неш, *гл.* = **Дзявкати, дзявкнути.** *Аби одно гавкнуло, чи цявкнуло, так і йтиме луна по селу.* Г. Барв. 447.

Цямбати, -баю, -єш, *гл.* Дергать. Вх. Лем. 481.

Цямбрина, -ни, *ж.* = **Цямрина.**

Цямкати, -каю, -єш, *гл.* Чавкать, чмокать (при ѣдѣ). Вх. Зн. 79.

Цямра, -ри, *ж.* Срубъ у колодца. Козел. у. Черниг. у. Ум. **Цямрочка.**

Цямрина, -ни, *ж.* Одно бревно изъ сруба у колодца. *Ще цямрин зо три покласти, то й доцямруємо криниці. Та й викопав при долині глибоку криницю.... і виложив цямриною.* Шевч. 596. Также вообще верхняя часть сруба колодезнаго, находящаяся надъ землею. МУЕ. І. 91. (Черниг.). ЗОЮР. ІІ. 50. *Перегнулась вона керез цямрину, хотіла води напитись.* Чуб. ІІ. 72. Ум. **Цямринка.** *Треба.... цямринку в колодізь їй упустити.* Г. Барв. 14.

Цямриння, -ня, *с.* Бревна въ колодезномъ срубѣ, колодезный срубъ. См. **Цямра.** ЗОЮР. ІІ. 50. *Колодязне цямриння.* МВ.

Цямрочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ця́мра.**

Цянути, -ну, -неш, *гл.* Сочиться, капать. *Де кровця цяне, там церковця стане, де плечі впали, — престоли стали.* Гол. ІІ. 23.

Цяп, *меж.*, которымъ сзываютъ куръ. *Було жінка його вийде вранці да на курей: «кур-кур, цяп-цяп».* ЗОЮР. І. 108.

Цяпати, -паю, -єш, одн. в. цяпнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Черпать, брать понемногу, зачерпнуть немного. *Оце вже почне цяпати кірцем. Узяв би прямо та з відра й насипав у самувар.* Черномор. 2) Доить. *А я тую козоньку цяпала, цяпала.* Грин. ІІІ. 229. 3) Капать, капнуть. *Кровцю пустила, — кровця цяпала; де кровця цяпне, — церковця стане.* Kolb. І. 96. 4) О птенцахъ: пищать, пискнуть. *Курчата цяпають у сінях.* 5) = **Цв'якати.** Вх. Лем. 481.

Цяпка, -ки, *ж.* 1) Точка, пятнышко. 2) Капелька. Желех. 3) = **Ціпка.** Вх. Пч. ІІ. 11. 4) **Ця́пку**. Жалость, немножечко, капельку. Желех.

Цяпкати, -каю, -єш, *гл.* Капать. Угор. Драг. 269. Вх. Лем. 481. *Червена кров цяпкат.* Гол. IV. 424. *Буди кровця цяпкати з кінця.* Драг. 283.

Цяпусю. Ум. отъ **ця́пку.** (См. **Цяпка 4).** Немножечко, капельку. Желех. Вх. Лем. 481.

Цята, -ти, *ж.* 1) Крапинка, пятнышко, точка. 2) Капля. *Йди по воду, бо нема води й цяти.* Черк. у. Ум. **Цятка, цяточка.**

Цятатий, -а, -е. Въ крапинкахъ.

Цятатися, -таюся, -єшся, *гл.* Играть въ четъ или нечетъ. *Ми на цім світі цятаємось, на тім що то буде?* Харьк. у. *Дружечки зараз кинулись із боярами цятаться.* Кв.

Цяти́на, -ни, *ж.* = **Цятка.** Ум. **Цятиночка.** *Каша у їх була що-разу хороша, ні цятиночки води, а на сей раз молоко зсілось.* Г. Барв. 369.

Цятка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **цята.** Крапинка, пятнышко, точка. Гол. Од. 77. *Коли б подивитись на землю з неба, то й вона б здавалась нам, як і инші світила небесні, кругленькою цяткою.* Ком. Р. І. 20. 2) Капля, капелька. 3) Кусочекъ перламутра, употребляемый для инкрустированья пороховницы изъ оленьяго рога. Гол. Од. 67. 4) мн. Родъ орнамента, употребляемаго при раскраскѣ косяковъ и ранъ дверей и оконъ. Чуб. VII. 383. Ум. **Ця́точка.**

Цяткований, -а, -е. Въ пятнахъ, пятнистый, пестрый, въ крапинкахъ. Черк. у.

Цятований, -а, -е = **Цятковaний.**

Цяточка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **цята.** 2) Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29.

Цяцінька, цяцічка, -ки, *ж.* Ум. отъ **цяця.**

Цяцька, -ки, *ж.* Игрушка. *Дурному і лубок цяцька.* Ном. № 6496.

Цяцькатися, -каюся, -єшся, *гл.* Тѣшиться, забавляться, возиться. Св. *Л.* 210. *Цяцькається, як жид пархами.* Ном. № 2596. *Не першина було мені цяцькатися з жінотою.* МВ. (КС. 1902. X. 150).

Цяцькування, -ня, *с.* Украшеніе.

Цяцькувати, -кую, -єш, *гл.* Украшать.

Цяцькуватий, -а, -е. О волѣ, конѣ: бѣлой масти съ коричневыми пятнами. Черн. у.

Цяцькуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Няньчиться. *Наробе лиха, та й цяцькуйся з ним.* НВолын. у.

Цяця, -ці, *ж.* 1) Дѣтск. Цаца, все хорошее; игрушка. О. 1861. VIII. 8. *Цяця, цяця! та й в кешеню.* Ном. № 1106. *Еней, таку уздрівши цяцю, не знав із ляку, де стояв.* Котл. Ен. III. 11. 2) Важная особа. *Ото яка цяця.* Ном. № 5543. *Чи ба, яка велика цяця — і слова на криво не можна сказати.* Ум. **Цяцінька, цяцічка.**

Цяцянка, -ки, *ж.* Игрушка, пустякъ. *Обіцянка — цяцянка, а дурневі радість.* Ном. № 4515.

Цяцятися, -цаюся, -єшся, *гл.* = **Цятатися.** *Орішками цяцятися.* Борз. у.

Ч.

Ча, *меж.* 1) Крикъ на воловъ: а) направо. Вх. *Лем.* 403. Kolb. I. 65. (Буковина). б) Налѣво. Kolb. I. 65. (Покутье). в) Тише! КС. 1898. УН. 43. 2) Крикъ на лошадей: но! См. **Чала.** Балтск. у.

Чабак, -ка, *м.* Рыба: лещъ. Abramis brama. Вх. Пч. II. 18. *Чумак чумака таранею допіка, а сам у його з воза потягує чабака.* Ном. № 13571. Ум. **Чабачо́к.**

Чабала, *меж.* = **Цабе.** Бессараб.

Чабан, -на, *м.* 1) Пастухъ овецъ. Херс. у. *Чабан вранці з сопілкою сяде на могилі.* Шевч. 2) Названіе вола. Kolb. I. 65. Ум. **Чабанець.** КС. 1883. XI. 509. *Був собі чабанець, та такті, що як вік ізмалку все вівці пас, то й нічого не знав.* Мнж. 10.

Чабаненко, -ка, *м.* Сынъ, чабана,

Чабаний, -а, -е. Крупный, большой (о волѣ). *Маєш ти чотирі воли чабанії, два коні отцевські воронії.* Макс. (1849). 83.

Чабани́стий, -а, -е = **Чабаний.** *Ідут воли з Московщини, а все чабанисті.* Гол. III. 45.

Чабанити, -ню, -ниш, *гл.* = **Чабанувати.**

Чабаниха, -хи, *ж.* Жена чабана.

Чабанів, -нова, -ве. Принадлежав пастуху овецъ.

Чабанівна, -ни, *ж.* Дочь чабана.

Чабанка, -ки, *ж.* = **Чабаниха.** Желех.

Чабанство, -ва, *с.* Пастушество (при овцахъ).

Чабанський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный пастуху овецъ. *Чабанська собака.* О. 1862. X. 45.

Чабанува́ння, -ня, *с.* Профессія пастуха овецъ, пребываніе пастухомъ овецъ. Желех.

Чабанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Быть пастухомъ овецъ. Желех.

Чабанчук, -ка, *м.* Пастушокъ, младшій пастухъ овецъ.

Чабаню́га, -ги, *м.* Ув. отъ **чабан.**

Чабара, -ри, *ж.* ? *Дам тобі придан семеро козят і по наборі та червоний.* Чуб. V. 1162.

Чабарашка, -ки, *ж.* = **Чеберячка.** У Головацкаго: родъ пѣсенки. Гол. II. 195. *Поскачу чабарашки, лізу по під стіл рачки.* Чуб. V. 1088.

Чабарня, -ні, *ж.* Овчарня, загороды и хлѣвы для овець и жилище пастуховъ. Мнж. 89. *Отаман та здумав об'їжджати чабарні.* Мнж. 131.

Чабачи́на, -ни, *м.* = **Чабак.** Ум. **Чабачинка.**

Чабачок, -чка, *м.* Ум. отъ **чабак.**

Чабе́р, -бра, *м.* Раст. Satureja hortensis L. ЗЮЗО. I. 135.

Чабрак, -ка, *м.* Чепракъ. *На коні узда шовкова, турецьке сідло, на чабраці з кармазину золоте письмо.* Млак. 65.

Чабрець, -цю, чабрик, -ку, *м.* = **Чебрець.**

Чабулькнути, -ну, -неш, *гл.* Сразу вылить. *Наллє чарку, піднесе до рота та так і чабулькне! Аж денце блисне.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Чавити, -влю, -виш, *гл.* Давить, мять.

Чавкати, -каю, -єш, *гл.* Шлепать (по грязи, водѣ). *Пішов чавкать і бръохаться осокою та очеретами.* Сим. 199.

Чавун, -на, *м.* 1) Чугунъ. 2) Чугунный горшокъ. *Чавун з окропом.* Ком. II. 18. Ум. **Чавунець.** Драг. 425.

Чавунний, -а, -е. Чугунный. *Чавунні східці.* Левиц. Пов. 132.

Чавучити, -чу, -чиш, *гл.* = **Чавити.** *Чавучив дорогою.* Черном.

Чав'ядіти, -дію, -єш, *гл.* Хирѣть, чахнуть. *Як почав чав'ядіти, як почав, та й швидко вмер.* Нѣжин. у. Слов. Д. Эварн.

Чагарець, -рця, *м.* Ум. отъ **чагарь.**

Чагарник, -ку, *м.* = **Чагарь.** *Кругом його* (каміння) *ріс густий чагарник.* Стор. М. Пр. 42.

Чагарняк, -ку, *м.* = **Чагарник.** ЗОЮР. II. 35. *Рикання їх в чагарниках чувати.* К. Іов. 63.

Чагарь, -ря, *м.* Лѣсная поросль, кустарникъ. Чуб. V. 1022. *В чагарях над річкою.* Г. Барв. 350. Не *ходи, козаче, під низом: переросла дороженька хмизом. — Єсть у мене топорець гостренький, то й висіче чагар густенький.* Млр. л. сб. 244. *Пустили гончих в чагарі.* Котл. Ен. IV. 44. Ум. **Чагаре́ць, чагарочок.** Чуб. III. 282. *Приїзжає у чагарець: зараз тут човчиця схопилась.* Рудч. Ск. I. 121.

Чагун, -на, *м.* Большой мѣдный горшокъ. Шух. I. 106.

Чад, -ду, *м.* Угаръ. *Нехай іде з димом і чадом.* Ном. № 8380.

Чаденько, -ка, *с.* Ум. отъ **чадо.**

Чади́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* Угарить. *Чадить груба, — оділкни верх.* Харьк. у.

Чадіти, -дію, -єш, *гл.* Угарать. *Багато того духу, од котрого чадіють люде.* Дещо.

Чадний, -а, -е. Угарный. *Ся улиця вела у пекло.... од диму вся була чадна.* Котл. Ен. III. 27.

Чадно, *нар.* Угарно. *Як... дуже чадно, то і вмерти можна.* Дещо.

Чадо, -да, *с.* 1) Дитя. 2) Соб. Дѣти. Чуб. II. 42. *Ой дай вам, Боже.... пробутки добрі.... із усім домом, із чесним двором, з паньматкою, всев челядкою, із усім чадом.* Гол. IV. 554. Ум. **Чаденько.** *Пасло чадейко біле стадейко.... стадейко пасло, шитічко шило.* Гол. II. 75.

Чаєня, -няти, *с.* Птенецъ пигалицы. *Чаєчку загнали, чаєнят забрали.* Рудч. Чп. 88. Ум. **Чаєнятко.**

Чаєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чайка.**

Чаїний, -а, -е. Принадлежащій пигалицѣ. *Видрав яєць.... двадцятеро качиних, одно чаїне.* Чуб. II. 36.

Чаїник, -ка, *м.* Въ сказкѣ: птенецъ пигалицы. *Двадцять качиних дітей, а одно чаїне. От чаїник і каже....* Чуб. II. 36.

Чай, ча́ю, *м.* Чай. *Чай пити.* Рудч. Ск. Т. 33.

Чайка, -ки, *ж.* 1) Птица: пигалица, чибисъ, Vanellus cristatus. Большая Энциклопедія, XV. 153. *Вибірається, як чайка за море.* Ном. № 10964. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. 2) Родъ запорожской лодки. *Тільки три чайки, слава Богу, отамана курінного, сироти Степана молодого сине море не втопило.* Шевч. 255. Ум. **Чаєчка.** Чуб. V. 763. *Замигтіло щось оддалік, ніби чорна чаєчка.* МВ. I. 141.

Чайма, -ми, *ж.* Парусъ. Встрѣчено лишь въ фальсифицированной думѣ о походѣ князя язычника. *Стали корабелі свої чайми підимать, як стадо лебедів вони од берега одпливали.* ЗОЮР. I. 176.

Чайний, -а, -е. Чайный. Полт.

Чайник, -ка, *м.* Чайникъ. Грин. III. 443. *Наливала вона чай, згинаючи свою білу руку, держачи чайник трьома пальцями.* Левиц. I. 294. Ум. **Чайничо́к.**

Чайня, -ні, *ж.* Чайная. Лохв. у.

Чайом, *нар.* Притаившись. *Там ся за смеречку чайом приховав.* Федьк. I. 98.

Чакан, -ну, *м.* = **Рогіз.** *Чакан росте на лиманищах.*

Чаклій, -лія, *м.* = **Чаклун.** Волч. у.

Чаклува́ння, -ня, *с.* Колдованіе, колдовство.

Чаклувати, -лую, -єш, *гл.* Колдовать. *Та усе нишком, не хвалячись, чаклує.... Як усі полягають спати, а вона й вийде на двір та й махне рукою. Та куди махнула, туди і хмари пійдуть.* Кв. I. 204.

Чаклун, -на, *м.* Колдунъ, чародѣй.

Чако, -ка, *с.* Киверъ. *Ходить жовняр, ходить, в руках чако носить.* Гол. I. 135.

Чала! *меж.* Крикъ на лошадей: но! Балтск. у. См. **Ча.**

Чалапати, -паю, -єш, *гл.* 1) Шлепать по грязи. Желех. 2) Бѣжать рысью. Вх. Зн. 79.

Чалапкати, -каю, -єш и чалапкоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Чалапати.** Желех. *Коні чалапкают.* Вх. Зн. 79.

Чалапути, (-тів, *м.* ?). Плохіе и безобразные сапоги или башмаки. Вх. Лем. 481.

Чалий, -а, -е. Изсѣра-коричневый (масть). *Тоді дав мені пан коня чалого.* Чуб. V. 1065. *Запряжу тобі чалу кобилу.* Грин. II. 281.

Чалитися, -люся, -лишся, *гл.* Вости компанію, водиться. *Хто їх зна, як вони живуть собі, ті шалопути і що вони собі роблять на бесідах. Я до них не чалюсь.* Павлогр. у. *Дениса хлопці побили за те, що він до них не чалиться.* Сквир. у.

Чалі́тися, -лі́юся, -єшся, *гл.* Сѣдѣть. *Вже в тебе чаліється борода.*

Ча́лка, -ки, *ж.* Мѣсто разгрузки или окончательной стоянки плота (на Днѣпрѣ). Мнж. 180.

Чамайда́н, -ну, *м.* Чемоданъ. О. 1861. IV. 157. *Через плечі чамайдан висить невеличкий.* Св. Л. 192. Ум. **Чамайда́нчик.** Стор. II. 84.

Чама́ра, -ри, *ж.* Верхняя одежда галицкаго мѣщанина, то-же, что и **капота** у него-же, но болѣе украшенная тесьмою и кистями и застегивающаяся висячими петлями. Гол. Од. 16.

Чамаришок, -шку, *м.* Раст. Myricaria (Tamarix) germanica. Вх. Лем. 481.

Чамбул, -ла, *м.* Отрядъ конницы для набѣга, разъѣзда въ степи. *Чамбули гординські.* К. Дз. 68.

Чамняний, -а, -е. Проворный, ловкій, статный. Угор. *Чамняний хлопчище.* Гол. IV. 515.

Чамур, -ра, *м.* Растворъ извести съ пескомъ. Ананьев. у.

Чапавка, -ки, *ж.* Родъ рыболовнаго снаряда: небольшая сѣть, концы которой прикрѣплены къ двумъ обручамъ, связаннымъ вверху, гдѣ рыболовъ держитъ ихъ въ рукѣ, черпая сѣтью въ водѣ. Вх. Пч. II. 23.

Чапайло, -ла, *с.* = **Блисканка.** Вх. Пч. II. 12.

Чапак, -ка, *м.* Надсмотрщикъ за косарями. Вх. Лем. 481.

Чапати, -паю, -єш, *гл.* 1) Итти, медленно ступая со звукомъ. *Щось чапа.* Лохв. у. 2) Рвать, обрывать, напр. плоды съ дерева. Вх. Уг. 274.

Чапаш, -шу, *м.* = **Стежка.** *Ідіть цим чапашем.* Вх. Зн. 79.

Чапели́нка, -ки, *ж.* ? *Ой украв я, мати, да чапелинку.* Чуб. V. 883.

Чапіти, -пію, -єш, *гл.* Плохо дѣлаться? *Пити вмів, а робота в його чапіє.* Ком. Пр. № 883.

Чапки́й, -а́, -е́. 1) Усердный. *Се віл чапкий, значить, беручкий, добре береться тягти.* Павлогр. у. 2) Нечистый на руку. *Чапкий на руку сей чоловік.* Павлогр. у. 3) ? *Чапка дорога — боки нагрієш.*

Чапко, *нар.* 1) Усердно. 2) Скоро, поспѣшно. *Кладе чапко гроші в кисетину.* О. 1861. XI. Кух. 23. Ум. **Чапке́нько.** *Побіжу лиш, чапкенько попереду.* О. 1861. X. 23.

Чапленя, -няти, *с.* Птенецъ цапли. Ум. **Чапленя́тко.**

Чаплин, -на, -не. Цаплѣ принадлежащій. Желех.

Чаплиї́льно, -на, *с.* Рукоятка къ сковороднику. Константиногр. у.

Чаплія, -лії, *ж.* 1) Сковородникъ, которымъ беруть сковороду. *Кухарка чаплію вхопила.* Котл. Ен. 2) См. **Лук 3.**

Чаплю́ра, -ри, *ж.* = **Чапля.** Вх. Пч. II. 8.

Чапля, -лі, *ж.* Цапля, Ardea. Вх. Пч. II. 8. *Довгий, як чапля.* Ном. № 8623. *Нехай вас чапля розсудить.* Ном. № 4130.

Чаполоть, -ті, чаполоч, -чі, *ж.* Раст.: а) Hierochloa borealis R. et Sch. Анн. 167. б) Calamagrostis epigeios Roth. ЗЮЗО. I. 115, 176.

Чапрак, -ка, *м.* Чепракъ. Стор. II. 165.

Чапуга, -ги, *ж.* Раст. Calamagrostis epigeios Roth. ЗЮЗО. I. 115. См. **Чаполоть.**

Чапула, -ли, *ж.* = **Чаполоть.** ЗЮЗО. I. 125, 176.

Чапура, -ри, *ж.* = **Чапля.** Вх. Пч. II. 8.

Чар, -ру, *м.* Волшебное зелье. *Як поїхав козаченько яром, — перелита доріженька чаром.* Грин. III. 276. Во мн. ч.: **чари** — также еще и чары, колдовство, волшебство. Чуб. I. 94. *Ми його* (капшучок) *кочергою вигорнули із комори, думаючи, що то які чари.* Рудч. Ск. II. 144. *Дала вона якесь дання йому, якісь чари чарувала.* МВ. ГІ. 142. *А в мене чари, чари готові: білеє личенько і чорні брови.* Мет. 6. Ум. **Чароньки.** *Мабуть я у тебе чароньків наївся.* Рудч. Чп. 181. *Що в мене чароньки — чорнії брівоньки.* Чуб. V. 221.

Чара, -ри, *ж.* Большая рюмка. *Гостю налив чару, а сам випив пару.* Ном. № 11564.

Чардак, -ка, *м.* = **Чердак.** МУК. I. 40.

Чарівка, -ки, *ж.* = **Чарівниця.** Ум. **Чарівочка.** *Що варе моя Оленочка, та чарівочка діє?* Федьк. Пов. 78.

Чарівки́й, -а́, -е́. Чарующій. О, *чорні брівки чарівкі.* Волч. у.

Чарівний, -а, -е. Волшебный. *Я горілки не п'ю, а чарівної і потім.* Котл. МЧ. 453. *О моя радість, мій сон чарівний.* Шевч. 314.

Чарівник, -ка, *м.* Волшебникъ, колдунъ, очарователь. *Москаль на хитрощі підпився і видавав, мов він чарівник.* Котл. МЧ. 481.

Чарівництво, -ва, *с.* Волшебство, колдовство. Желех.

Чарівни́цький, -а, -е. = **Чарівничий.** К. (Желех.).

Чарівниця, -ці, *ж.* Волшебница, колдунья, очаровательница. *Живе на острові цариця Цирцея, люта чарівниця.* Котл. Ен. IV. 9. *Коли місяць в серп, то чарівниці ідуть на гряниці.* Ном. № 237. Ум. **Чарівни́чка, чарівниченька.** *Дівчинонько-чарівничко, сподобалось мені твоє личко.* Чуб. V. 351. *Ти, дівчино-чарівниченько, очарувала-сь моє личенько.* Чуб. V. 75.

Чарівничий, -а, -е. Волшебный, очаровательный, чарующій. К. Бай. 73. *Проказала вона сі слова чарівничі, — вони* (молода й дружки) *й випорхнули вікном, одна по другій, тільки крильцями лупотять.* МВ. II. 67.

Чарівни́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чарівниця.**

Чарівочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чарівна.**

Чарка, -ки, *ж.* Рюмка. *Не кричи — налий чарку та й мовчи.* Ном. № 3493. **По чарці треба**. Слѣдуетъ выпить. Ум. **Чаронька, чарочка.** Ном. № 11507.

Чаркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Выпивать, потягивать. *Люде чаркували, плакали, обнімались.* Г. Барв. 240. *Парубки чаркують порційками аж любо.* Федьк. Пов. 11. 2) — **кого́**. Потчивать водкой и пр. кого. ХС. VII. 424.

Чаркуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Выбивать. *Чаркуються, та все й пропивають.* Г. Барв. 290.

Чарови́на, -ни, *ж.* Волшебное питье, кушанье, отрава. *Не смій же ся, дівчинонько, з мене: наїв я ся чаровини в тебе.* Гол. III. 164.

Чародінник, -ка, *м.* = **Чарівник.** Шух. I. 43.

Чаронька, чарочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чарка.**

Чароньки, -ків, *м. мн.* Ум. отъ **чари.** См. **Чар.**

Чарпати, -паю, -єш, *гл.* Черпать. Мнж. 193.

Чарстви́й, -а́, -е́. Черствый. *Чарствий хліб.* Рудч. Ск. I. 199.

Чарува́ння, -ня, *с.* Волшебство, колдовство. Ум. **Чаруваннячко.**

Чарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Колдовать, очаровывать. *Брала пісок з під білих ніжок, тебе чарувала.* Нп. *Дала вона якесь дання йому, — якісь чари чарувала.* МВ. II. 142. *А Наталя за всю челядь славилась красою, чарувала оченьками, личком і косою.* Мкр. Н. 4.

Чарупи́на, -ни, *ж.* = **Чарчина.** *Годилось би й випити. Ось давай лиш по чарупині.* Мир. ХРВ. 219. Ум. **Чарупинка.** *Вареної по чарупинці.* Сим. 231.

Чарупка, -ки, *ж.* Ячейка въ пчелиномъ сотѣ. Рк. Левиц.

Чарчина, -ни, *ж.* = **Чарка.** *Я випив ще одну чарчину.* Алв. 46. **Нашим усе чарчина воро́чається,** — т. е. есть постоянные случаи выпить. Грин. I. 238.

Чаряпкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Карабкаться, взбираться. *Стала баба чаряпкаться на дерево.* Грин. II. 231.

Час, -су, *м.* 1) Время, пора. Чуб. I. 4. *З того часу ставок чистий заріс осокою.* Шевч. *В часі погоди бійся великої води.* Ном. *Час приходить умірати, — нікому поради дати.* Нп. *Час-година упливає, страшний суд ся приближав.* Чуб. I. 220. *Нема в його часу ані година.* МВ. (О. 1862. III. 45). **Вічні часи**. Вѣчныя времена. *Дали їм Тамань на вічні часи.* О. 1861. XI. 32. **Час на час**. Ежечасно. *Бережи своєї душі час на час, бо несподівана смерть за плечима ходе.* Харьк. г. **Без часу**. Безвременно, раньше времени. *Ой я хора, хора, умру вам без часу.* Гол. IV. 483. **В час**. Вовремя. *Чи в час, чи ні, — діло розпочато.* Полт. **На час**. На время. *Пусти мене, отамане, хоть на час додому.* Нп. **З часом**. Черезъ нѣкоторое время. *З часом у покійниці і того не стало.* Сим. 235. **Не за великий час**. Въ теченіе непродолжительнаго времени. *Не за великий час усе прогайнували.* Полт. **Одного́ часу**. Однажды. **По часі**. Спустя нѣсколько времени. *Я вас по часі покличу.* НВолын. у. *По часі зроблю, а тепер нема коли.* НВолын. у. **Про час**. На время, покамѣстъ. *Най буде про час і така, навпослі я зроблю гарну.* Каменец. у. **Тим часом**. Тѣмъ временемъ, между тѣмъ. *Два годи любились вони дуже, — тим часом найшовся другий парубок, Іван, і відбив.* Рудч. Ск. **У вічний час**. На вѣчныя времена. *Віри християнської на поталу в вічний час не подайте.* АД. II. 14. **Яко́го часу**? Въ какое время? **Дай, Боже, час добрий**! Счастливой дороги! Ном. № 11368. 2) Въ значен.

нарѣчія: пора. *Давно б час!* Котл. НП. 350. *Час їхати.* МВ. (О. 1862. III. 52). *Ой-годі ж мені за кінними братами уганяти, час мені козацьким ногам пільгу дати.* Дума. Ум. **Часо́к, часо́чок.** Чуб. V. 52. *Приходь лиш, брате, на часок!* Гліб. *А жить так, Господи, хотілось! Хотілось любити хоть годочок, хоть часочок на світ подивитись!* Шевч. 327.

Часина, -ни, *ж.* Время, минута. Мет. 254. *У саму ту часину, як я побачився з Марком, її заручили.* Стор. М. Пр. 57. Ум. **Часинка.** МВ. II. 130. **Часиночка**. Чуб. II. 97. *Ні на часиночку не дав собі одпочинку.* К. ЧР. 313. *Забіг на часиночку до удови.* Рудч. Ск. II. 54.

Часловець, -вця, *м.* Часословъ. Левиц. I. 243.

Часни́й, -а́, -е́. 1) О работѣ: зависящій отъ времени, въ которое наиболѣе удобно дѣлать, напр. *копати канаву — часна робота,* такъ какъ для совершенія ея необходима хорошая погода, въ дождь копать нельзя. Лохв. у. 2) Своевременный (о родахъ). *Часна дитина.* НВолын. у.

Часник, -ку, *м.* 1) Чеснокъ, Allium sativum L. Чуб. I. 110. ЗЮЗО. I. 111. *Не їла душа часнику, то не буде й смердіти.* Ном. 2) — **гадячий**. Раст. Sedum acre. Шух. I. 22. Ум. **Часничо́к.**

Часниковий, -а, -е. Чесночный. Черк. у.

Часовий, -а, -е. 1) Временный. *Це лихо часове, — воно швидко минеться.* 2) Тотъ, которому пришло время. Не *вмірають старі, тільки часові.* Ном. № 7262.

Часо́к, -ску, *м.* Ум. отъ **час.**

Часом, *нар.* 1) Иногда, порой. *І в погоду часом грім ударить.* Ном. № 1965. 2) Въ случаѣ. *Часом моєї смерти, щоб ви знали, кого царювать поставить.* ЗОЮР. I. 174. Случайно, случается. *На руках понесуть тебе, щоб не вдарився часом об камінь.* Єв. Мт. IV. 6. *Так уже йому годить: щоб він не був голодний, щоб він часом гарячим не опікся.* Рудч. Ск. I. 11. **А він не прийде до нас часом**? А быть можетъ и онъ къ намъ придетъ? **А сам би він не зробив часом?** Быть можетъ онъ самъ сдѣлалъ бы?

Часо́пис, -су, *м.* Газета, періодическое изданіе. *Черніговський губернський часопис.* Ном. Передмова II.

Часо́чок, -чку, *м.* Ум. отъ **час.**

Частий, -а, -е. Частый. *Господи! пошли пчолам моїм зачати густії меди, жовтії воски, частії рої.* Чуб. I. 74. Ум. **Частенький.** *Засилай, посилай, серденятко моє, частенькії листи.* Мет. 24.

Частина, -ни, *ж.* Часть. *Марія добру частину вибрала.* Єв. Л. X. 42. *Частина її серця.* Левиц. I. 37. Ум. **Частинка, частиночка.**

Частити, чащу, -стиш, *гл.* = **Учащати.** Фр. (Желех.).

Части́ця, -ці, *ж.* Частица. Ум. **Части́чка.** *Він тоді взяв та оддлив на Боже ім'я малу частичку.* Чуб. I. 144.

Частка, -ки, *ж.* 1) = **Частина.** 2) Частица Св. Даровъ. Шух. I. 234.

Часто, *нар.* Часто. *Затим вовк не линяє, що в кошару часто никає.* Ном. № 7208. Часто й густо. Очень часто. *Таких парубків часто й густо можна зостріти по наших хуторах та селах.* Мир. ХРВ. 4. Ум. **Частенько, частесенько.** *Вона частенько поглядала на Чайченка і на нас.* МВ. II. 95. *Вставай, сестро, ранесенько, поливай пісок частесенько!* Чуб. V. 976.

Частокі́л, -ко́лу, *м.* Частоколъ. ЗОЮР. I. 242. Чуб. VII. 392. *Біжи, коню, під новий двір, ой удар копитом об частокіл.* Чуб. V. 945. Ум. **Частокі́льчик.**

Частоко́листий, -а, -е. Какъ частоколъ сдѣланный. АД. І. 59.

Часто́м, *нар.* = **Часто.** *Ой як й узяли вражі здобишники частом до нас доїздити.* Мет. 454.

Частони́ть, -ті, *ж.* Родъ рыболовнаго сака изъ густой сѣти. Вх. Пч. II. 23.

Часточка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **частка.** *Мені буде часточка, тобі часточка і на церков часточка.* Чуб. II. 106. *Я свою вже часточку прожив, слава Богу.* Шевч. 2) Каждая изъ трехъ крошекъ хлѣба, бросаемыхъ въ миску съ кануномъ послѣ похоронъ, вечеромъ послѣ ужина. Мил. 170. 3) Частица св. Даровъ. *Як причащає хворого батюшка, так дивиться на часточку. Як потопне часточка, то хворий умре.* Грин. II. 25. 4) **Дати, подати на часточку**. Подать о здравіи, за упокой. *Дід подав на часточку за охвицерське здоров'я.* Г. Барв. 508. *Як сниться хто з померших, то треба на часточку дать, щоб очей не дерло.* Ном. № 287.

Частува́ння, -ня, *с.* Потчиваніе, угощеніе. *Яке частування, таке дякування.* Ном. № 7121.

Частува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Потчивать, угощать. Грин. III. 528. *Як будуть частувать, так і ночувать.* Ном. № 11292. *А ну лишень, жінко, частуй любих гостей.* МВ. II. 171.

Частува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Угощаться, попивать. *Сидять пани рядами, частуються медами.* Чуб. V. 978. *Прийняли його за гостя, почали частуватись.* Г. Барв. 198.

Частуха, -хи, *ж.* Раст. Alisma plantago L. ЗЮЗО. I. 110.

Часть, -ти, *ж.* Часть. *Зо дна моря хвиля уставав, козацькі судна на три части розбиває.* АД. I. 197.

Частюка, *нар.* Часто. *Частюка їзджу до Ніженя.* Нѣжин. у.

Часува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Быть въ агоніи. *Уже й свічку засвітили, бо вже почала часувати.* Переясл. у. *Як чоловік часує, очі йому стануть ясні, як зеркало.* Мил. 165.

Часунка, -ки, *ж.* Корова, своевременно случившаяся съ племеннымъ быкомъ. Вх. Зн. 79.

Чата, -ти, *ж.* 1) Отрядъ солдатъ, назначенный для стражи. *Жодна* (пластунська) *чата мусить обходить своє займище.* О. 1862. II. 64. *Прокинулась і сонна чати.* К. ЦН. 301. 2) Караулъ, дозоръ. *Коли ж зустрічають ватагу козаків: теж ідуть на чати.* ЗОЮР. II. 104. **Стояти на чатах**. Стоять на часахъ.

Чатина, -ни, *ж.* Иглы хвойнаго дерева. Гн. I. 68. Вх. *Лем.* 481.

Чатівни́к и чатовни́к, -ка́, *м.* Караульщикъ, часовой. *Чатовники кресові запорозькі.* К. ЦН. 288.

Чатівни́цький и чатовни́цький, -а, -е. Сторожевой, караульный. *Чатівницька купа.* К. ЦН. 30.

Чатки, -ток, *ж. мн.* ? *Чатки-зачатки, де мої початки?* Ном. № 13125.

Чатовий, -а, -е. Сторожевой. К. ЦН. 223.

Чатува́ння, -ня, *с.* Карауленье, держаніе стражи, охраненіе. *Там, чувши про моє козакування, дають мені лани готові й луки, аби справляв грянишне чатування.* К. ЦН. 163.

Чатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* 1) Сторожить, караулить. *Чатували козаченьки у зеленім гаю.* АД. II. 58. *Раз, чатуючи з десятком козаків у полі, попався був я у таку западню, що без їх як раз поліг би головою.* К. ЧР. 112. *Чатуємо на всі чотирі вітри, по всіх могилах верховинах в полі горять сторожові огні, фиґури.* К. ЦН. 169. 2) Подстерегать. *В кущах*

чатують на звірину. К. Іов. 87. *На бесурмен у полі чатували.* К. ПС. 8. 3) Поджидать, выжидать. *Буде чатувати, доки вкраде.* НВолын. у. *Легіні зроблять дорогу від церкви та чатують, як яка дівка приходить.* Федьк. Пов.

Чах! *меж.* = **Шам.** *Аж тут чах! чах! — крадеться по під лісом молодичка, мов лисичка.* Федьк. Пов. 39.

Чахати, -хаю, -єш, *гл.* Отламывать, отщеплять. Васильк. у. См. **Відчахнути.**

Чахлик, -ка, *м.* Рубаха, застегиваемая сзади. Вх. *Лем.* 481.

Чахни́ця, -ці, *ж.* Раст. Linosiris villosa Dc. ЗЮЗО. I. 126.

Ча́хнути, -ну, -неш, прош. в. чах, *гл.* Чахнуть. *Будеш сохнуть, будеш чахнуть, смертоньки бажати.* Чуб. V. 422.

Чаховина, -ни, *ж.* = **Чашовина.** *Лохв.* у.

Чахо́нька, -ки, *ж.* Ум. отъ **чахоня.**

Чахо́ня, -ні, *ж.* Рыба: чехонь, Polecus cultratus. Браун. 27. Ум. **Чахо́нька**.

Чахрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* = **Чаклувати.** *У нас люде його відьмаком називали: се, казали, він не гоїть, а чарує: йому нечиста сила пособляє.* О. 1862. V. 110.

Чаша, -ші, *ж.* Чаша. *По отченаші напиймося по чаші.* Ном. № 11538. *У руці Господній чаша, через край вино шумує.* К. Псал. 172.

Чашечка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **чашка.** *Чашечка — воду пити.* Ном. заг. № 155. 2) Ячейка въ сотахъ. Волч. у.

Чашина, -ни, *ж.* = **Чашовина.** Брацл. у.

Чашка, -ки, *ж.* 1) Чашка. *Левиц.* I. 433. 2) Въ прялкѣ для пряденія шерсти: «деревянный цилиндръ, вращающійся на желѣзной оси между столбиками зайчика; на этотъ цилиндръ накладываютъ безконечную веревку маховаго колеса, приводящаго въ дѣйствіе чашку». Вас. 153. Ум. **Чашечка.**

Чашовина, -ни, *ж.* Верхняя часть ярма, лежащая у воловъ на шеѣ. Рудч. Чп. 250. Чуб. УН. 405.

Чвак, -ка, *м.* Болѣзнь скота: копыта облазятъ, языкъ пухнетъ и облазитъ. Александров. у. Мнж. 123. Ящуръ?

Чвакати, -каю, -єш, *гл.* Чавкать. *Чвакають, як свині.* Полт.

Чвалай, -лая, *м.* Неуклюжій, неотеса, вахлакъ. Борз. у. Рудч. Чп. 256. *Вони не вчені, нічого не знають, чвалаями ходять, а бісів проводять.* Ном. № 10457.

Чвала́ти, -ла́ю, -єш, *гл.* Тащиться, плестись. *А вже мені, старенькому, без коня пропадати: не зможу я по степах чвалати.* Мет. 444. *І тілько що прийшли к воротам і в двір пустилися чвалать.* Котл. Ен. III. 60. *Москаль знає, куди чвалає, да ще питає.* Посл.

Чвалем, *нар.* Галопомъ. *Біжить кінь чвалем.* Каменец. у.

Чванитися, -нюся, -нишся, *гл.* Чваниться, важничать. Ном. № 14184. *Було шляхта знай чваниться.* Шевч. 130. *Дарес тут дуже насміхався, собою чванивсь, величався.* Котл. Ен. II. 15.

Чваніння, -ня, *с.* Чванство. *Та у його трошки єсть чваніння.* Новомоск. у.

Чванливий, -а, -е. Чванный, важный. *Еней не милує чванливих.* Котл. Ен. *Часом по чванливому обличчу біжать сльози дрібні.* МВ. II. 154.

Чванливо, *нар.* Чванно, важно.

Чванство, -ва, *с.* Чванство. *Вони мені аж обридли своїм чванством.* Левиц. Пов. 129.

Чвань, -ні, *ж.* Чванство. *Инчий смокче ту люльку з чвані.* Канев. у. *На що сяя чвань поросяча?* Ном. № 2533.

Чванька, -ки, *м.* = **Чванько.** *Ой чия то парубчина, ой чия то чванька? Закрасила мама штани, — він каже: китайка.* Чуб. IV. 480.

Чванько́, -ка, *м.* Чванный. *Чванько начваниться, а будько набудеться.* Ном.

Чваньковитий, чванькуватий, -а, -е = **Чванливий.** *Панич був теж чваньковитий ляшок.* Левиц. І. 495.

Чвара, -ри, *ж.* 1) Гроза, буря. *Козак не боїться ні хмари, ні чвари.* Ном. № 763. *Серед літечка зашумить-загуде не дай світа, чвара.* Макс. (1849). 61. 2) Смута, ссора, драка, война. *Бували й мори, й військові чвари.* Макс. (1849), 53. *Роскázали кобзарі нам про войни і чвари.* Шевч. 365. 3) Чвара, об. Надоѣдливый человѣкъ. Мнж. 194.

Чвара́хнути, -ну, -неш, *гл.* Грохнуться, упасть. *Чварахнув з коня додолу.* Константиногр. у.

Чваркати, -каю, -єш, *гл.* = **Цваркати 2.** Вх. Зн. 77.

Чварснути, -ну, -неш, *гл.* Сказать на непонятномъ языкѣ. *Жандарь чварснув до нього щось по німецькії.* Федьк. Пов. 70. *Чварснув по жидівськії.* Вх. Зн. 77.

Чваруватий, -а, -е. Наклонный къ ссорамъ, сварливый.

Чвати, чваю, -єш, *гл.* 1) = **Цькувати.** *Не раз, не два псами чвали.* Гол. III. 184. 2) **Чває один на другого**. Ѣдкими словами уязвляютъ другъ друга, ругаютъ. Фр. (Желех.).

Чвертівка, -ки, *ж.* Посуда въ четверть ведра. *Кінву-чвертівку в руки вхопи та в льох убіжи, та вісім бочок мини, а з дев'ятої поганого пива наточи.* ЗОЮР. І. 203.

Чвертка, -ки, *ж.* 1) Мѣра длины: четверть аршина. *Чвертку плису купила.* Харьк. г. 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ: четверть (см. уменьш.). См. **Чвіртка.** 3) Мѣра жидкости: четверть штофа. Шевч. 242. 4) Мѣра вѣса: четверть пуда. *Оце чвертку соли купив, то за неділю й нема.* ЗОЮР. І. 9. 5) Мѣра земли. *Найняв він собі.... виорать чвертку.* Грин. І. 188. 6) Четвертушка бумаги. 7) Половина задней части мясной туши. 8) = **Ґара 1.** Харьк. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Чверточка.** *Ори, синку, цю долинку, посіємо пшениченьку; з колосочка щоб жмінечка, а з снопочка — щоб чверточка.* Чуб. III. 451.

Чвертува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Четвертовать. *Він не хоче робити, хоч ти його чвертуй.* Борз. у. *Най ся ляхи не збиткують, моє тіло не чвертують.* Лукаш. 115.

Чвертуха, -хи, *ж.* = **Чвертка 3.** *На потуху випийте чвертуху.* Ном. № 11543.

Чверть, -ти, *ж.* 1) Четверть. *Чверть локтя завдожки.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 106). *Шерть-верть, бери чверть — вийшло рокове.* Ном. № 217. 2) **У чверті рубати**. Четвертовать. *Вони ж його а ні били, ні в чверті рубали, тільки з його молодого живцем серце взяли.* Грин. III. 590.

Чверщок, -шка, *м.* = **Цвіркун.** Вх. Лем. 482.

Чвир, -ру, *м.* 1) Гарь въ трубкѣ. Мил. М. 75. 2) Родъ водки: полугаръ, 3) Отброски при сахарномъ производствѣ. Харьк. г.

Чви́рк, -ка, *м.* Остатокъ послѣ перегонки спирту. Котл. Ен. Слов. 30. *Тогді від мене візьмеш чвирк,* — тогда я тебѣ ничего не дамъ. Котл. Ен. І. 9.

Чвиркати, -каю, -єш, одн. в. чвиркнути, -ну, -неш, *гл.* 1) Плевать, плюнуть. 2) Брызгать, брызнуть. *Кров так і чвиркнула вгору.* Грин. II. 97.

Чви́ря, -рі, *ж.* Ненастье. *До сього часу, спасибі Богові, у городі сухо, бо не було ще чвирі.* О. 1862. X. 117.

Чвіртка, -ки, *ж.* = **Чвертка 2.** Чуб. II. 51. *Дав йому чвіртку жита.* Чуб. II. 50. Ум. **Чві́рточка.** *Дай мені чвірточку жита, нехай жінка спече хліба, бо нема чого їсти.* Чуб. II. 50.

Чво́хнути, -ну, -неш, *гл.* Шлепнуться, ударить. Чуб. VII. 576.

Чвохтіти, -хчу, -тиш, *гл.* = **Чавкати** = **Чв'якати** *2. Отут по весні мокро так було, що як ідеш, то так і чвохтить.* Волч. у.

Чв'я́кати, -каю, -єш, *гл.* 1) Чавкать. *Свині чв'якнули.* Также то-же, что и **плямкати**. *Пити хоче, і ніхто їй не дасть, тіки ротом чв'яка.* Чуб. II. 294. 2) Говорится о звукѣ воды, вытѣсняемой ногой изъ подъ обуви или изъ дырявой обуви. См. **Чвохтіти, чв'якотіти.** *Коли б його постоли мокрі так не чв'якали.* Г. Барв. 22.

Чв'яхкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Чв'якати** *2. Вода в його чоботях чв'яхкотіла.* Мир. Пов. II. 45.

Чеберхну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Пырнуть (ножемъ). Лохв. у.

Чеберча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Звенѣть, бренчать. Вх. Лем. 482. *Коса чеберчит.*

Чеберячка, -ки, *ж.* Родъ танца? Особый способъ выпиванія? См. **Чабарашки, чиберачки.** *Оттакої чеберячки!* Ном. № 12482. *Добре жилось і весело пилось, дак оціми чарочками пили наші діди з бабами чеберячки, приспівуючи: «Чеберячки! Коло чеберячки припадаєм рачки. А чи її вип'єм, а чи її виллєм, — чеберячки!» Та візьме з помосту чарочку, та й мусить випити не розливши, а чарочку через голову перекине, не приймаючи за неї рукою.* Г. Барв. 179 — 180. *Довго справляли діди з бабами чеберячку, аж поки так джбана вицідили.* Г. Барв. 183.

Чебрець, -цю́, *м.* Раст.: а) Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 176. б) Thymus vulgaris. Анн. 355. *Заросла могила травою та чебрецем.* Левиц. I. 76. б) — **лісовий**. Theucrium Chamaedris L. ЗЮЗО. I. 176.

Чебрик, -ку, *м.* = **Чебрець.** а). Мкр. Г. 38. *Знати Марусю, знати, у котрій вона хаті, чебриком осипана, калиною утикана.* Мил. Св. 62.

Чебри́ця, -ці, *ж.* Родъ растенія. *Торох, торох, сію горох, — вродила чебриця.* Мил. 70.

Чебчик, -ку, *м.* = **Чебрик.** ЗЮЗО. I. 176. Грин. III. 495.

Чеверниця, -ці, *ж.* Насѣк. Pyrochroa coccinea. Вх. Пч. 1. 7.

Чеверно́гий, -а, -е. Косолапый, съ кривыми ногами.

Чевріти, -рію, -єш, *гл.* Чахнуть, хирѣть. *Чевріє дитина.* Зміев. у. *Просо че росте, зовсім пожовкло, тільки чевріє.* Рк. Левиц.

Чев'ядіти, -дію, -єш, *гл.* Хирѣть, болѣть. *Не кошеня чогось усе чев'ядіє.* Борз. у.

Чезнути, -ну, -неш, *гл.* Исчезать. Желех.

Чей, *нар.* = **Ачей.** Гн. II. 22. *Ой час же нам з застілля, та чей же нам місяць засвітить.* Гол. IV. 539.

Чек. Въ выраженіи: **на чеку**. На сторожѣ. *Треба було жити як на чеку: боялась його сама одна стрінути.* МВ. II. 194.

Чека́ння, -ня, *с.* Ожиданіе. Чуб. I. 301.

Чекарь, (ря, *м?* **рі**, *ж?).* Маленькія дѣти. Борз. у. *Чекарь так дякує після їжі, як нема старших і найпаче, як у кожного був свій хліб.* Ном. № 12079.

Чека́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Ждать, подождать. *Два третього не чекають.* Ном. № 11955. *Чекай-но, чекай! прийде нитка до клубочка, не вхитруєшся.* Ном. № 4092. *Як би на вас чекав, то досі вмер би.* Чуб. I. 272.

Чекіт, -кота, *м.* Пт. Lapius excubitor. Вх. Пч. II. 12.

Чекман, -на, *м.* Короткій кафтанъ галицкаго міщанина. Гол. Од. 17. См. **Чекмінь.** *Ми ся звихали, все село звоювали, чекмани поросили, на весілля спросили.* Грин. III. 511.

Чекмінь, -ня, *м.* Родъ верхней длинной одежды у мѣщанъ. О. 1862. VIII. 33. *Одітий він був по міщанському: у довгому сукняному чекмені, що спадав аж до самих чобіт.* Мир. Пов. II. 50. *То прийшов хтось незнакомый в плисовім чекмені.* Мкр. Н. 26. См. **Чекман.**

Чекота́ти, -кочу́, -чеш, *гл.* Стрекотать. (Птах) *як стане чекотати.* Драг. 334.

Чекуша, -ші, *ж.* Родъ деревяннаго молотка, которымъ бьютъ рыбу, бьющуюся на крючкѣ. МУЕ. I. 41, (Добруджа).

Челенко, -ка, *с.* и **челенок, -нка**, *м.* Въ пальцѣ: кость, суставъ. Вх. Лем. 482.

Челепати, -паю, -єш, *гл.* = **Чалапати.**

Челестник, -ка, *м.* = **Челюстники.** Радом. у.

Челле́ний, -а, -е = **Черлений.** *Челлені чоботята.* Гол. IV. 513. *Ягідки челлені.* Гол. IV. 514. *Дівчино, дівчино, челлена калино.* Гол. III. 404.

Чельний, -а, -е = **Чільний.**

Челюсти, -тів, *м. мн.* Устье кухонной печи, дугообразное отверстіе между **припічком** и самою внутренностью печи. Вас. 193. Чуб. VII. 381. Мир. Пов. II. 76. *Або горілочку пили.... під челюстами запікану.* Котл. Ен. III. 63. *Залітали невеличкі гискорки по чорних челюстах печі.* Мир. Пов. I. 115.

Челюстники, -ків, *м. мн.* = **Челюсти.** Черниг. у. См. **Челестник.**

Челяда, -ди, *ж.* = **Челядь.** *Ой де ж се ти, козаченьку, з криниці вмивався, — між усію челядою мені сподобався.* Мил. 115. Ум. **Челядонька.** *Там гуляла челядонька молода, а між того челядою Петрика нема.* Грин. III. 541.

Челядин, -на, *об.* 1) Взрослый сынъ, взрослая дочь. О. 1861. XI. Кух. 37. Мил. 159. *Бо чумак, бо чумак, бо чумацька дитина, — на те й мати вродила, щоб дівчина любила хорошого челядина.* Рудч. Чп. 184. *Да молодая дівчинонька челядин да вирвала орішечок як один.* Грин. III. 625. *Вона Ті да й уродила — хорошого челядина.* Маркев. 143. 2) = **Челядник.** Вх. Зн. 79.

Челядина, -ни, *ж.* 1) Взрослая дочь, дѣвушка. *Ой тепер же я Не дівка, тепер я в батька не дитина, не дитина та й не челядина.* Грин. III. 271. *В мене личко — як яблучко, тепер як калина, як вийду я на улицю, — мила, люба челядина.* Чуб. V. 12. 2) Женщина. Шух. I. 239, 32. *Пішла бідна вдова подовж улонькою да зустрілася із сусідонькою: «Ах, сусідо, сусідо, молода челядино, та чужая чужанино, прийми мене до смерти жити!* КС. 1884. I. 32. Ум. **Челяди́нонька.** Грин. III. 538, **челяди́ночка**. Мил. Св. 17. **Дівчина-челядиночка**. Мил. 88.

Челядинець, -нця, *м.* = **Челядник.** *Твій челядинець великого стоїть: він уміє Богу молиться і мене навчив.* ЗОЮР. I. 48.

Челядинка, -ки, *ж.* = **Челядниця.**

Челяди́нонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **челядина.**

Челядинський, -а, -е. Женскій. Шух. I. 123.

Челядка, -ки, *ж.* 1) = **Челядниця.** *Вже й челядка у його, і наймит.* О. 1861. IX. 74. 2) Ум. отъ **челядь**. Ум. **Челядонька, челядочка.** *А Савиха молодая вікном утікала, на молоду челядоньку спильна поглядала: — хапай, хапай, челядонько, малую дитину, будеш жити, панувати, коли я не згину.* Чуб. V. 967. *Була собі челядочка Домна.* Чуб. V. 704.

Челядний, -а, -е. Слугамъ принадлежащій, свойственный. Желех. **Челядна хижа**. Кухня. Вх. Уг. 274.

Челядник, -ка, *м.* Слуга, наемный работникъ. Драг. 162. Ном. № 10318. *Як буть поганим хазяїном, так краще гарним челядником.* Грин. II. 309. *Одягаєшся, як попів челядник.* Ном. № 11167. Ум. **Челядни́ченько.**

Челядникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Служить, быть слугой, наемнымъ работникомъ.

Челядницький, -а, -е. Принадлежащій, свойственный слугѣ, работнику.

Челядниця, -ці, *ж.* Служанка, наемная работница. *Назову я тебе наймичкою або челядницею, — гріх мені буде.* Чуб. V. 847.

Челядно, *нар.* 1) Много женщинъ. Желех. 2) Много слугъ. Желех.

Челядонька, челядочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **челядь.** 2) Ум. отъ **челядка.**

Челядський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный молодежи. *Челядські пісні.* Мил. 62, 63.

Челядь, -ди и -ді, *ж.* 1) Молодежь, молодые люди и дѣвушки. Рудч. Чп. 256. *А Наталя за всю челядь славилась красою.* Мкр. Н. 4. **Ходити між челядь**. Бывать въ собранія молодежи. Мил. 171. На свадьбѣ **челядь** — это участники свадьбы изъ молодежи. *Брязнули ложечками ще й тарілочками: Марусина челядь сідає вечерять.* МУЕ. I. 135. (Полт.). 2) Женщины (дѣвушки и замужнія). Шух. I. 31. Въ томъ-же значеніи употребляется: **біла челядь**. *Коли турки воювали, білу челядь забірали.* АД. I. 86. *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти.* АД. I. 109. 3) Слуги, прислуга, домочадцы. *Раз поїхав той князь на полювання, да й одбивсь у пущі од своєї челяди.* К. Оп. 7. *Попівський хліб роспірає челяді бік.* Ном. № 10337. *Дворова челядь.* Стор. Ум. **Челя́дка, челя́донька, челядочка**. *А за сим словом бувай же здорова, не сама собою, з отцем і маткою, із своєю челядкою.* Чуб. III. 299. *Усю челядоньку порозбужала.* Мет. 242. *Була челядонька, та вся заміж вийшла.* Грин. III. 174.

Чембо́р, -ра, *м.* Полушелковая цвѣтная лента, которой опоясываются сверхъ пояса крестьянки въ стрыйскомъ у. Гол. Од. 71. *Винесемо із гор шовку дівкам на чембори.* Гол. IV. 4 58.

Чемер, -ра, *м.* 1) Хохолъ. *Взяв він його добре за чемер.* Борз. у. 2) мн. ? Внутренности? *Уночі не їв, так йому чемері затягло.* Ном. № 12140. См. **Чемі́р.** 3) Болѣзнь лошадей. Чуб. I. 57.

Чемера, -ри, *ж.* = **Чамара.** Желех. *На чемері собольовій золоті шнурки.* Млак. 65.

Чемери́с, -са, *м.* ? *Чемерис, чемерис, чом дівочок не любиш?* Гол. I. 325.

Чемериця, -ці, *ж.* Раст. а) — **біла**. Veratrum album L. ЗЮЗО. I. 140. б) — **жовтава**. Veratrum Lobellianum. Шух. I. 20. в) — **чо́рна**. Veratrum nigrum L. ЗЮЗО. I. 140.

Чемерівка, -ки, *ж.* Настойка на **чемериці**. *Будем пити мед-горівку, а потому чемерівку.* Чуб. V. 715.

Чемерка, -ки, *ж.* 1) Родъ верхней одежды у мужчинъ съ таліей и со сборками сзади (изъ черкасину или подобной матеріи). КС. 1893. V. 279; XII. 447. *Погонича вбрали в городську чемерку і в широчезні шаравари.* Левиц. I. 410. 2) = **Чамара.** Гол. Од. 16.

Чемерчина, -ни, *ж.* = **Чемерка.** *Чемерчина по коліна, що дівчина шила.* Грин. III. 177.

Чемір, -ру, *м.* Боль въ животѣ. *Як проголоднітий з'їст дашто нарешні, то дістане чемір.* Вх. Уг. 274. См. **Чемер.**

Чемеси́ти, -шу, -сиш, *гл.* Давить, выдавливать, топтать. Угор.

Чемліт, (-ту?), *м.* = **Чемерка 1.** КС. 1893. XII. 447.
Чемний, -а, -е. Вѣжливый, учтивый. *На тім стільчику чемний молодець на гуслі грає, красно співає.* Чуб. III. 274.
Чемність, -ности, *ж.* Вѣжливость, учтивость. Желех.
Чемно, *нар.* Вѣжливо, учтиво.
Чемса́ти, -шу́, -шеш, *гл.* Лупить (кору). Угор. См. **Чимсати.**
Чемчикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Чимчикувати.** *А ну, пора чемчикувать, возьми на плечі з хлібом клунок.* Котл. Ен. III. 23.
Чене́ць, -нця, *м.* = **Чернець.** *Роспроклятий ченець, що видумав чіпець.* Грин. III. 461.
Ченцювати, -цюю, -єш, *гл.* Монашествовать.
Ченчик, -ка, *м.* Ум. отъ **чернець.**
Ченчух, -ха, *м.* Родъ растенія. *У діброві ченчух усіяла: ой як я піду за нелюба, не цвіти, ченчух, у діброві.* Рк. Макс.
Ченш, -ші, *ж.* = **Чинш.** *Даси два рублі ченші посесорові.* ЗОЮР. I. 143.
Ченшови́й, -а́, -е́ и пр. См. **Чиншовий и пр.**
Чень, *нар.* = **Чей.** *Біда, та що робити? Треба біду тішити, чень і біді колись конец буде.* Фр. Пр. 41.
Чепа, -пи, *ж.* Предметъ на днѣ рѣки или пруда, за который зацѣпиться можетъ сѣть, удочка, — напр. корень, столбъ. *Туди не закидай невода, там чепа.* Днѣпръ.
Чепак, -ка, *м.* Чепецъ. *Чужій жоні чепак купив, а своїй ємь забив.* Гол. IV. 493. Ум. **Чепачо́к.** Гол. IV. 403.
Чепарити, -рю, -риш, *гл.* Распяливать, корячить. Угор.
Чепаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Раскарячиваться. Угор.
Чепа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* 1) = **Чіпати.** Мет. 15. 2) Свѣшиваться. *На його матері намітка до кірок чепає.* Г. Барв. 86,
Чепачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **чепак.**
Чепелик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **чепель.** 2) Складной ножъ, привѣшенный у мужчинъ на поясѣ. Гол. Од. 60. 3) Родъ ножа изъ обломка косы съ мелко насѣченными клинообразными зубьями, употребляемый решетниками для разщепленія лыка. Вас. 175.
Чепели́на, -ни, *ж.* = **Чепель.** *Ой украв я чепелину, ненька каже: здається, сину.* Гол. I. 168.
Чепель, -ля, *м.* Ножъ съ отломленнымъ концомъ. Ум. **Чепе́лик.** *Чики-чики чепелики зарізали рака.* Козелец. у.
Чепельга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Пилить (ножемъ). *Годі тобі чепельгати!*
Чепеля, -ляти, *с.* = **Чепелик.** *Дурному теляті не давай чепеляти, бо заріжеться.* Чуб. I. 297.
Чепеля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Плохо играть. *Музика чепеляє, да так, каже, нешпетно.* Рудч. Ск. I. 75.
Чепера, -ри и чеперга, -ги, *ж.* = **Розсоха 1.** Вх. Зн. 80.
Чеперуха, -хи, *ж.* = **Чепера.** Вх. Уг. 274. Ум. **Чеперушка.**
Чепець, -нця, *м.* 1) = **Очіпок.** Гол. Од. 50. Kolb. I. 38. *Чув же я вісти і про тебе, молода Марусечко: да купують чепці й кибалочки да на твою головоньку.* Маркев. 118. 2) Сѣтка, связанная изъ снурковъ на головѣ у замужнихъ мѣщанокъ. Гол. Од. 26. Гол. Од. 59.

3) Второй желудокъ жвачныхъ. Вх. Уг. 274. 4) Сальникъ. Харьк. г. Ум. **Чепчик.** Грин. III. 462.

Чепиргач, -ча, *м.* = **Кажан.** Вх. Лем. 482.

Чепіга, -ги, *ж.* 1) Въ плугѣ: деревянная рукоятка или двѣ. Вас. 199. Чуб. VII. 398. Шух. I. 165. *На новосілля берись, а за чепігу держись.* Ном. № 10121. 2) и мн. Созвѣз. Оріонъ (?) Ком. I. 49. Мнж. 148.

Чепілик, -ка, *м.* = **Чепелик.** *Взяв ножик чепілик та й відтяв паличку.* Гн. II. 25.

Чепіль, -ля, *м.* Обыкновенный ножъ съ деревяннымъ черенкомъ. Вх. Зн. 27. Такой-же ножъ, преимущественно старый съ отломаннымъ концемъ. Харьк. См. **Чепель.**

Чепірнатий, -а, -е. Бахромистый, раздѣленный подобно перьямъ. Вх. Пч. I. 15.

Чепія, -пії, *ж.* = **Чепіга 1.** Чуб. V. 698.

Чепкий, -а, -е. 1) Ловкій, аккуратный. 2) Цѣпкій. *Чепкий як рябець.* Мнж. 163. Ум. **Чепке́нький.** *Вона в нас чепкенька дівчина.*

Чепко, *нар.* Ловко, опрятно, аккуратно, красиво. *Треба чепко ходити, будуть хлопці любити.* Чуб. I. 246. *А таки свині чепче за тебе їдять: скільки понакришував та понакидав.* Кіев. у.

Чеплія, -лії, *ж.* = **Чаплія.**

Чепля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Прицѣплять. *Дячиха чорна, чорна, хоч чепляй на спину веретена та в циганське шатро.* Левиц. ПЙО. I. 371.

Чепля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Цѣпляться. Чуб. I. 59. *Довгою косою за гілля чепляється.* МВ. II. 65.

Чепрага, -ги, *ж.* Аграфъ, застежка, пряжка съ украшеніями (для пояса, ожерелья и пр.). Шух. I. 275, 282, 130, 133.

Чепуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Итти, хромая. Вх. Пч. I. 15. Вх. Зн. 79.

Чепури́стий, -а, -е. Любящій опрятность, щеголеватый. *Не знаю, чи добре тобі, дочко, буде в цієї чепуристої свекрухи?* Левиц. КС. 107.

Чепури́ти, -рю́, -ри́ш, *гл.* Прихорашивать.

Чепуритися, -рю́ся, -ришся, *гл.* Прихорашиваться. Чуб. V. 860. *Чепуриться, наче на весілля.* Ном. № 11211.

Чепурість, -рости, *ж.* Аккуратность, опрятность, красота. *Гарно вас, паничу, хтось підстриг; ззаду така чепурість, аж любо дивитися.* Харьк. у.

Чепурка, -ки, *ж.* Чистеха, опрятная женщина. Сим. 131. См. **Чепуруха.**

Чепуркуватий, -а, -е. Прихорошенный, прикрашенный. *Охотнійше почали наші хлоп'ята слухати бурлацьке юродство Котляревського, аніж чепуркувату карамзинщину.* К. (Хата. VIII).

Чепурний, -а, -е. Аккуратный, чистый, опрятный, красивый. Рудч. Ск. I. 131. *Учу й прясти, чепурною хазяйкою бути.* Г. Барв. 435. *Хороша та чепурна, як тая лебедя.* МВ. II. 76. Ум. **Чепурненький, чепурнесенький.** *Чепурненька, як мазничка.* Ном. № 11268. *Юпочка рабенька й сама молоденька, да якая ж хорошая, яка чепурненька!* Макс. (1849), 64.

Чепурні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Становиться красивѣе.

Чепурно, *нар.* Аккуратно, опрятно, красиво, хорошо. Левиц. I. 331. Ум. **Чепурненько, чепурне́сенько.** *Стара бабуся одягнена чепурненько.* Левиц. I. 172.

Шия ж білесенька, білесенька, от як би з крейди чепурненько вистругана. Кв. *Вклонилось і привітало мене чепурненько.* МВ. I.

Чепурун, -на, *м.* Опрятный человѣкъ; франть. *Дід Омелько такий вже чепурун був, що й соломинка даремно не валялась.* О. 1862. VIII. 15.

Чепуруха, -хи, *ж.* 1) Опрятная женщина; франтиха, щеголиха. НВолын. у. *Латин дочку мав чепуруху, проворну, гарну і моргуху.* Котл. Ен. IV. 15. См. **Чепурка.** 2) Большая рюмка. *Здрігнувсь, мов випив чепуруху.* Котл. Ен. V. 72. Ум. **Чепурушка, чепурушечка.** *Гарна баба, люба баба, чепурушка!* Г. Барв. 498.

Чепчик, -ка, *м.* 1) = **Чебчик.** Левиц. Пов. 97. Мил. М. 32. 2) Ум. отъ **чепець.** 3) Сорочка, въ которой иногда родится ребенокъ. (КС. 1893. VII. 76) или животное. (Богод. у.).

Черв, -ва, *м.* 1) Червь. Въ этомъ значеніи употребляется, кажется, лишь во мн. ч., а единств. ч. замѣняется словомъ червак. *Не що черви, що ми їмо, а то що нас їдять.* Ном. № 7232. 2) Соб. *Личинки пчелъ. Черв в уліях з студені і з браку пожитку погинув.* Гн. II. 31.

Черва, -ви, *ж. соб.* 1) Черви. *Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало.* Греб. 365. 2) *Личинки пчелъ.* 3) Мозговые глисты у овець.

Червак, -ка, *м.* 1) Червякъ. Мнж. 194. *Усолодився, як червак у хріні.* Ном. № 12245. 2) — **лихий**. Гадюка черная. Вх. Зн. 79. Ум. **Червачо́к.**

Червако́вий, -а, -е. 1) Принадлежащій червю. 2) Изъѣденный червями. Желех.

Червакови́тий, -а, -е = **Червивий.** *Червакovитий оріх.* Вх. *Лем.* 482.

Червачок, -чка, *м.* Ум. отъ **червак.**

Червений, -а, -е = **Червоний.** Угор. *Червене вино.* Гол. II. 712. *Вільха черевна.* Гн. I. 26.

Черверни́ця, -ці, *ж.* 1) Насѣк. Pyrochroa coccinea. Вх. Пч. II. 27. 2) Родъ красной гливы. Вх. *Лем.* 482.

Червеніти, -нію, -єш, *гл.* Краснѣть. Угор.

Червенобо́чка, -ки, *ж.* Порода грушъ. Вх. Уг. 274.

Червенодупец, -пца, *м.* Пт. Ruticilla phoenicura. Вх. Уг. 275.

Червень, -вня, *м.* 1) = **Червець 1.** 2) = **Червець 2.** Вх. Пч. I. 5.

Червеняк, -ка, *м.* 1) Пт. Erythacus rubecula. Вх. Уг. 275. 2) Пт. Lusciola rubecula. Вх. Пч. II. 12. Ум. **Червенячо́к.**

Червець, -вця, *м.* 1) Мѣсяцъ іюнь. *Так земна вісь нахиляється північним кінцем до сонця аж до десятого червця.* Дещо. (Въ этомъ знач. удареніе на 1-мъ слогѣ: червець). 2) Кошениль, Coccus cacti. МУЕ. III. 165. Польская кошениль, Coccus polonicus. 3) — **вцю**. Шелкъ, окрашенный кошенилью. 4) Кровь изъ дѣвственной плевы. Маркев. 141. 5) Раст. Potentilla argentea L. ЗЮЗО. I. 132.

Червивий, -а, -е. Съ червями, червивый. *Уродиться ж дріпа, мов червива ріпа.* Ном. № 8199.

Червивіти, -вію, -єш, *гл.* Червивѣть. Черк. у.

Червити, -ся, -влю, -ся, -виш, -ся, *гл.* О насѣкомыхъ: выплаживать, класть яички. *Матка червиш.* Вх. Зн. 79.

Червиця, -ці, *ж.* Насѣк. Coccus ligniperda. Вх. Пч. I. 5.

Черви́шник, -ка, *м.* 1) Мѣсто, гдѣ есть червь? черви? *Поможи мені, Мати Божа, сі зуби зашептати, із під їх черви викликати. Черви, червишники! і не я їх викликаю....*

(Заговоръ отъ боли зубовъ). Мил. М. 77. 2) Раст. Potentilla argentea L, которымъ лѣчатъ скотъ отъ червей. Борз. у. ЗЮЗО. I. 132. См. **Червець 5, червчик, черчик.**

Червінець, -нця, *м.* Червонецъ. *Червінець хоць маленький, але важкенький.* Ном. № 1386. Ум. **Червінчик.** *Червінчики бряжчать.* Гліб.

Червінка, -ки, *ж.* 1) Кровавый поносъ, дизентерія. Угор. Галиц. 2) Брюшной тифъ. Вх. Зн. 79. 3) Родъ рыбы: Leuciscus-erythrophtalmus. Вх. Пч. II. 19.

I. Червінь, -вені, *ж.* = **Червінька.** Шух. I. 262, 263.

II. Червінь, -веню, *м.* Румянецъ. Встрѣчено только у Щоголева: *Я бачу неміч, блідий вид і щоки червінем покриті.* Щог. Сл. 17.

Червінька, -ки, *ж.* Охристое коричнево-красное красящее вещество (для глиняной посуды). Вас. 182.

Червіньковий, -а, -е. Коричнево-красный (о цвѣтѣ глиняной посуды). Вас. 184.

Червіти, -вію, -єш, *гл.* Болѣть. Мнж. 194.

Черво, *нар.* Красно. *Сонце сіда черво.* Мнж. 194.

Червонастий, -а, -е = **Червонястий.** Херс.

Червоний, -а, -е. 1) Красный. *Червона калина. І червоні чоботи мулять.* Ном. № 1998. 2) Какъ существ. Червонецъ. О. 1862. IV. 18. Грин. III. 516. *Ой викинув пан Каньовський на стіл сто червоних.* Чуб. V. 428. Ум. **Червоненький, червонесенький.** *Червоненькі черевички.* Рудч. Ск. I. 16. См. **Червений, черлений, челлений.**

Червони́ти, -ню́, -ни́ш, *гл.* Окрашивать въ красный цвѣтъ. *Сонце хвилю червонить.* Шевч. 62.

Червоність, -ности, *ж.* Краснота. Желех.

Червоні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Краснѣть. *Мак червоніє.* МВ. I. 81. *Небо, палаючи, почина червоніти.* МВ. II. 65.

Червоно, *нар.* Красно. *Сонечко за гору пада, блищить вода червоно.* МВ. II. 75.

Червонобокий, -а, -е. Краснобокій. *Вийняв здорову дулю червонобоку.... і подає дівчині.* Св. Л. 204.

Червоноверхий, -а, -е. Съ краснымъ вершкомъ. *Шапки червоноверхі.* Морд. Он. 58.

Червоновидий, -а, -е. Краснолицый, румяный. Черк. у. Левиц. Пов. 297.

Червоногрудий, -а, -е. Съ красною грудью (о птицѣ, напр. снигирѣ). Греб. 390.

Червоножовтий, -а, -е. Красно-желтый, оранжевый. *Червоножовтий лист* (в-осени). Щог. Сл. 108.

Червонозлотий, -а, -е. Золотисто-красный. *Горобина раскинула зелений намет і рясно на їй ягід червонозлотих.* МВ. I. 156.

Червонокрилий, -а, -е. Съ красными крыльями. Желех.

Червонолиций, -а, -е = **Червоновидий.** *Перекупка, як жар червонолиця.* МВ. I. 23. *І з туману, як кажуть, стала виглядать червонолицяя Діана.* Шевч. 576.

Червономордий, -а, -е. Красномордый, краснорожій. *Червономордий пан.* Левиц. ПЙО. I. 377.

Червононогий, -а, -е. Красноногій. Желех.

Червонопикий, -а, -е = **Червономордий.** *Червонопикий ксьондз.* К. ЦН. 306.

Червоноружевий, -а, -е. Алый. *Цвіт королевий схилив свою головоньку червоноружеву.* Шевч. 355.

Червонуватий, -а, -е = **Червонявий.** *Червонуватий світ.* Левиц. I. 120.

Червонюк, -ка, *м.* Родъ краснаго съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 79.

Червоню́х, -ха, *м.* Снигирь. Вх. Пч. II. 11. См. **Снігур.**

Червонявий, червонястий, -а, -е. Красноватый. *Одлиск червонястий майнув по білих стінах.* Левиц. I. 26.

Червотока, -ки, *ж.* 1) Насѣк. Anobium. Вх. Пч. I. 5. 2) Изъѣденный червями. *Сироїжки такі тобі червотоки.* Кролев. у.

Червото́кий, -а, -е. Червоточный. *Червотока горошина.* Дещо.

Червоточина, -ни, *ж.* 1) Червоточина. *На дерево зрублене нападе червоточина.* Чуб. I. 10. 2) = **Червотока 2.** *До Івана* (VI. 24) *з дерева пада усяке яблуко, а після Івана тілько червоточина.* Мнж. 157.

Червцевий, -а, -е. 1) Іюньскій. 2) Кошенильный.

Червчатий, -а, -е. 1) Окрашенный въ червець. 2) Сдѣланный изъ шелка червець или съ примѣсью его. *Плахта на ній кортацька, червчата.* Кв.

Червчатка, -ки, *ж.* Плахта-червчатка. Плахта вытканная изъ шелка червець или съ примѣсью его. Ум. **Червчаточка.** *Ой плахотка-червчаточка, — дивуйтеся, дівчаточка.* Шевч. 375.

Червчик, -ка, *м.* = **Червець 2, 5.** *Ой уродив червчик зернистий.* МУЕ. I. 161.

Червчи́стий, -а, -е. Употребляется какъ эпитетъ червцю. *Да пішов дощик краплистий, да вродив червчик червчистий.* Нп.

Черв'як, -ка, *м.* = **Червак.** Ном. № 4906. *Утрапилось черв'яку на віку.* Посл. Ум. **Черв'ячо́к.** Ном. № 13352.

Черв'ячо́к, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **черв'як.** 2) Родъ мережки. (Залюбовск.). Родъ узора при сшиваніи плахти. Черниг. у. 3) мн. Родъ кушанья изъ гречневой каши, протертой на решето, съ макомъ. Маркев. 164.

Черга, -ги, *ж.* Очередь, чередъ. ЗОЮР. II. 27. *Приходить черга і до дяквків.* Рудч. Ск. II. 29. *Ми тебе поїли, зодягали і до розуму довели, — служи за нашу чергу.* Кв. **Черго́ю**. По очереди. **Під чергу прийти́ся**. Попасть въ очередь. Константиногр. у. **Засто́ювати чергу**. Ожидать очереди. Левиц. I.

Черги́нькати, -каю, -єш, *гл.* Скрипѣть съ визгомъ (ножемъ о тарелку, желѣзомъ, черепкомъ и пр.). *На стовпі бляшане півпівника: куди вітер, туди й він обертався та чергинькав.* Св. Л. 77.

Черговець, -вця, *м.* Очередной козакъ, назначенный на стражу и пр. *Одна малеча в куренях зосталась, і черговців, що про посли стояли, насилу вдержав я на чаті в заліку.* К. Бай. 36.

Черговий, -а, -е́. Очередной. Черк. у. *Біжи, поскуплюй чергове козацтво.* К. Бай. 25.

Черготіти, -гочу, -тиш, *гл.* = **Чергинькати.** *Чув, як він підпилює дуба в лісі, бо пилка черготіла дуже.* Лохв. у. *У млині камінь часто черготить.* Лохв. у.

Чергуватися, -гуюся, -єшся, *гл.* 1) Чередоваться. 2) Уговариваться относительно очереди, — когда чья. *Пришли коло того льоху та й чергуються, єден до другого каже: «Лізь ти.»* Чуб. II. 634. *Стали чергуватись, кому б піти.* Св. Л. 231.

Чердак, -ка, *м.* 1) = **Чардак.** АД. II. 218. *На чердак виступає.* АД. I. 182. 2) Носъ большой лодки, дуба. Мнж. 179.

Чердаш, -ша, *м.* = **Чередник.** Вх. Зн. 80.

Черевань, -ня, *м.* 1) Человѣкъ съ большимъ животомъ. *Незабаром прийшов якийся пан-черевань, і стали вони удвох із панію радитись.* МВ. II. 38. 2) = **Череванька.** Вх. Пч. II. 20.

Череванька, -ки, *ж.* Рыба Cyprinus amarus. Вх. Лем. 482. См. **Ревуга.**

Череватий, -а, -е. 1) Съ большимъ животомъ, брюхатый. *Чужа діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої, як паненята.* Ном. № 9240. 2) ж. р. Беременная. *Чим баба, виновата, що дівка черевата.* Ном. № 4061.

Череватіти, -тію, -єш, *гл.* 1) Пріобрѣтать большой животъ, дѣлаться брюхатымъ. 2) Беременѣть, брюхатѣть.

Черевець, -вцю́, *м.* Раст. Stellaria media. Шух. I. 22.

Черевик, -ка, *м.* Башмакъ. Чуб. VII. 431. *В чужий черевик ноги не сажай.* Посл. **Черевик з крильцями**. «Башмакъ съ стачнымъ задникомъ, на подкладкѣ.» Вас. 162. Ум. **Черевичок, черевиченько.** *Дивітеся, молодиченьки, які в мене черевиченьки.* Чуб. V. 1158.

Черевина, -ни, *ж.* = **Черево.** *Живіт мене болить, на піч мене пустіть, на сому середину загріти черевину.* Шух. I. 97.

Черевича, -чати, *с.* Преимущ. во мн. ч. **черевичата**. Башмачки. Гн. I. 14.

Черевиченько, -ка, *м.* Ум. отъ **черевик.**

Черевичний, -а, -е. Башмачный.

Черевичник, -ка, *м.* 1) Башмачникъ. 2) Раст. Nepeta nuda L. ЗЮЗО. I. 177.

Черевичок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **черевик.** Рудч. Ск. I. 16. 2) *мн.* Раст. а) Orobus vernus L. ЗЮЗО. I. 130. б) Cypripedium Calceolus L. ЗЮЗО. I. 120. в) — **Божої матері**. Impatiens noli tangere L. ЗЮЗО. I. 125.

Черевірний зуб. Коренной зубъ. Вх. Уг. 275. См. **Черенню́.**

Черевко́, -ка, *с.* Ум. отъ **черево.**

Че́рево, -ва, *с.* 1) Брюхо, животъ. *Мовчанка не пушить і черева не дме, та ввесь гнів тушить.* Посл. Чрево. *Ріки води живої з черева його потечуть.* Єв. 1. VII. 38. 2) Часть рыболовнаго снаряда сак. Шух. I. 224, 228. 3) Утолщенная средняя часть веретена. Шух. I. 148. Ум. **Черевко́, черевце.**

Черевуга, -ги и черевуха, -хи, *ж.* Рыба, Rhodeus amarus (Rhodeus sericeus). Вх. Пч. II. 20. Вх. Лем. 482. Вх. Уг. 275. Ум. **Черевушка.** Вх. Уг. 275. См. **Черевань, череванька, пукас.**

Череда, -ди, *ж.* 1) Стадо крупнаго рогатаго скота. Вас. 197. *Народ — як товар у череді: усякі є.* Ном. № 2452. 2) Раст. Bidens tripartita L. ЗЮЗО. I. 114. 3) Просо разныхъ сортовъ. Мнж. 194. Ум. **Черідка.**

Чередарь, -ря, *м.* Пастухъ. Угор.

Чередільниця, -ці, *ж.* Вѣдьма, отнимающая у коровъ молоко. ЕЗ. V. 61.

Чередник, -ка, *м.* Пастухъ стада рогатаго скота. *Коли б слухав Бог чередника, то б за літо вся череда видохла.* Посл. Ум. **Чередничо́к, чередниченько.**

Чередникува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть пастухомъ стада рогатаго скота.

Чередниця, -ці, *ж.* Пастушка (при **череді́**). Щог. В. 88. Ум. **Чередничка.**

Чередниченко, -ка, *м.* Сынъ чередника. Полт. г.

Чередни́ченько, -ка, *м.* Ум. отъ **чередник.**

Чередничка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **чередниця.** *Мене ще змалку тітка в череднички оддала. От від ранку і до нічки все пасу я теличок.* Щог. Сл. 28. 2) Жена чередника. Харьк. г.

Чередничок, -чка, *м.* Ум. отъ **чередник.**

Чережний, -а, -е. Очередной.

Через, *пред.* 1) Черезъ, чрезъ. *Через темний ліс ясним соколом лети.* Нп. 2) Черезъ посредство, при помощи. *Через слуг до пана, а через святих до Бога.* Ном. № 146. 2) — **те**. Поэтому, потому, оттого. *На осиці повісивсь Юда, через теє вона і трясеться, хоч вітру і немає.* Чуб. 1. 76. *Через те й везено його, що він не міг іти.* Харьк. 4) По причинѣ, из-за, благодаря. *Через таку бабу чорт.... посивів.* ЕЗ. V. 158. *Через неї мій вік молодий пропадає.* МВ. 5) Черезъ, по истеченіи (извѣстн. времени). *Буде у вас через місяць дитина.* Рудч. Ск. І. 19. *Через три дні знайшли його.* Єв. Л. ІІ. 46. 6) За (извѣстное время). *Через таку бабу чорт через одну ніч посивів.* ЕЗ. V. 158. 7) Въ продолженіе. *А я живу при нещасті через усі віки.* КС. 1882. VIII. 281. *Коли б то можно бути через зіму котом, через літо пастухом, а на великдень попом.* Чуб. І. 231. *Те ж співають, прикладаючи до тещі, і так через усю дорогу.* О. 1862. IV. 31. 8) — **лад**. Слишкомъ, чрезмѣрно. Ном. № 7690.

Черезно́жиця, -ці, *ж.* = **Поверхниця.** Шух. І. 138.

Черезплічник, -ка, *м.* Перевязь (у военныхъ). *І черезплічники — то й те все позолочуване, шабля при боку вся буде в золоті.* ЗОЮР. І. 140.

Черезсіделень, -льня, *м.* Черезсѣдельникъ. Чуб. ІІ. 674.

Черезсіделок, -лка, *м.* = **Черезсіделень.**

Чере́муха и черемха, -хи, *ж.* Раст. Prunus fadus L. ЗЮЗО. І. 133. *Викопаю я черемху в темному лугу.* Грин. ІІІ. 199. Ум. **Чере́мушка.** Грин. ІІІ. 199.

Черемшина, -ни, *ж.* Одно дерево черемухи. *Пишна черемшина вимахує білими своїми вітами.* Федьк. Пов. 95. *Була їдна черемшина, та й та усохла.* Чуб. V. 121.

Черен, -на, *м.* 1) = **Леміш.** О. 1861. XI. Св. 51. 2) Черенокъ (ножа). Шух. І. 274, 284.

Черенка, -ки, *ж.* 1) = **Черен 2.** Вх. Зн. 80. 2) Anas crecca. Вх. Пч. І. 16.

Черенній зуб. Коренной задній зубъ. Вх. Пч. І. 15. См. **черевіний.**

Черенки, -ків, *м. мн.* 1) Черенокъ (ножа). См. **черен.** *Кинув на дорогу черенки зо складного ножика.* Чуб. ТІ. 670. 2) Шрифтъ (типографскій).

Череп, -па, *м.* 1) Черепъ. Грин. І. 220. *Вимовляю з голови, з черепа.* ЕЗ. V. 105. *До мізку череп розбиває.* Котл. Ен. 2) Большой черепокъ. Харьк. у.

Черепанька, -ки, *ж.* Ум. отъ **черепаня.** Вх. Зн. 80.

Черепаня, -ні, *ж.* Глиняная курительная трубка (цѣлая или разбитая). Желех. Вх. Зн. 80. Ум. **Черепанька.** Вх. Зн. 80.

Черепаха, -хи, *ж.* 1) Черепаха. Чуб. І. 66. *Швидкий, як черепаха.* Ном. № 11000. 2) Глиняная курительная трубка. Шух. І. 36.

Черепашеня, -няти, *с.* Дѣтенышъ черепахи. Мил. ЛІ. 30.

Черепашка, -ки, *ж.* Раковина. Ромен. у. Вх. Пч. ІІ. 28. *Світилось чисте пісчане дно з білими черепашками.* Левиц. І. 63.

Черепи́нка, -ки, *ж.* = **Черепочок.** Грин. ІІІ. 365. Г. Барв. 365.

Черепиця, -ці, *ж.* У горшечниковъ слой бракованной посуды, накладываемый на своды гончарной печи; на него ставить подлежащую обжиганію посуду. Вас. 180.

Черепо́к, -нка, *м.* 1) Черепокъ. Рудч. Ск. II. 154. *Дарма, що в черепку, аби куриця жарена.* Ном. № 12183. 2) Черепъ человѣка. Константиногр. у. Ум. **Черепо́чок.** Чуб. V. 1123.

Черепушечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **черепушка.**

Черепушка, -ки, *ж.* 1) = **Черепи́нка.** КС. 1883. II. 393. Грин. III. 437. 2) Шутливо: рюмка. 3) Створчатая раковина ракушки, устрицы. Подольск. г. Ум. **Черепушечка.** *Вареної горілочки хочу манісеньку черепушечку.* Рк. Макс.

Черепча, -чі, *ж.* Родъ невода, употребляемаго на Днѣстрѣ. Браун. 11.

Череп'я, -п'я, *с. соб.* Черенки. Радом. у. *Ухопив миску.... да тоді в двері! так череп'я й розлетілось.* Г. Барв. 203.

Череп'яний, -а, -е. 1) О гончарныхъ издѣліяхъ: глиняный. *Зайчик череп'яний.* МВ. II. 31. *Глечик череп'яний.* К. Псал. 3. 2) Черепичный. *Крізь череп'яну стелю спустили його.* Єв. Л. V. 19.

Череп'янка, -ки, *ж.* 1) = **Черепок.** *В череп'янці ладанцю роспустили.* ЗОЮР. II. 284. 2) Глиняная курительная трубка. Желех.

Черес, -са, *м.* Кожаный поясъ, въ которомъ носятъ деньги; дѣлается изъ двухъ широкихъ ремней, положенныхъ одинъ на другой и сшитыхъ вдоль по краямъ; внутренность и наполняется деньгами. Чуб. VII. 417. Гол. Од. 14. *Посадили Морозенка на тісовім стільці, зняли, зняли з Морозенка з чересом червінці.* Нп. *Мав грошей два череси.* Рудч. Чп. 123. Ум. **Чересок.** *Оттоді то козак, бідний нетяга, як став сії слова зачувати, так він став чересок виньмати, став шинкарці молодій Насті кабашній увесь стіл червінцями устилати.* ЗОЮР. I. 206.

Чересло́, -ла, *с.* 1) Въ плугѣ: ножъ, рѣзецъ. Чуб. VII. 398. 2) мн. **Чресла**. *Я тебе* (ураз) *вишіптую, я тебе з крижів і чересел вибіраю.* Мил. М. 84.

Чересок, -ска, *м.* Ум. отъ **черес.**

Черет, -ту, *м.* = **Очерет.** Мил. М. 69. *Ой там моя хатонька край води з високого дерева — лободи. А ще к тому* (сінечки) *приплету з високого дерева черету.* Мет. 121.

Черетка, -ки, *ж.* Стебель конопли? Ум. **Череточка.** *Оддала мене матонька моя, не оддала — утопила, як ту череточку конопляночку у ставочку помочила.* Чуб. V. 749.

Черетниця, -ці, *ж.* Раст. Calamagrostis Halleriana. Шух. I. 20.

Череха, -хи, *ж.* Шпанская вишня, Prunus Duracina. Желех. Шух. I. 109.

Че́рець, -рцю, *м.* = **Червець 2 — 4.** МУЕ. I. 175. *Ой плахотка-червчаточка, на три пальці черцю.* Чуб. V. 675. Ум. **Черчик.**

Черешенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **черешня.**

Череши́на, -ни, *ж.* = **Черешнина.** *Заміст крижа уткнули в головах перетину.* Чуб. II. 473. Ум. **Черешинка.** Чуб. II. 474.

Черешневий, -а, -е. Черешневый. *Черешневий садочок.* Левиц. I. 83.

Черешник, -ка, *м.* Черешневая заросль. *Цвинтар заріс черешником.* МВ. I. 106.

Черешнина, -ни, *ж.* Одно дерево черешни. *Ой вишнино-черешнино, чом ти листу не пускаєш?* Чуб. V. 202.

Черешня, -ні, *ж.* Черешня, Prunus Avium L. ЗЮЗО. I. 132. *Зеленіють по садочку черешні та вишні.* Шевч. 69. Ум. **Черешенька.** Мет. 12.

Черешняк, -ку, *м.* Coccothraustes vulgaris. Вх. Уг. 275. См. **Чупкар.**

Черешнянка, -ки, *ж.* Родъ кушанья изъ черешневыхъ ягодъ. *Черешінка або ягодінка вариться з черешневих ягід і заправляється молоком або сметаною.* МУЕ. І. 101.

Черешняр, -ра, *м.* = **Черешняк.** Вх. Уг. 275.

Чери́ти, -рю, -риш, *гл.* Облупливать кору. Угор.

Чери́чка, -ки, *ж.* = **Чирка 1.** *Коло кринички плавають черички.* Чуб. III. 427.

Черідка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **череда.** 2) Свиное стадо. Грин. II. 293. *Ніхто з людей не бачив, шоб свині увечері вертались додому з черідки не біжучи.* Грин. II. 292.

Черінь, -ня, *м.* и ж. 1) Подъ печи. Рудч. Ск. I. 134. *Наказав жінці топити, а як роспеклась черінь....* Мнж. 117. 2) Платформа надъ сводомъ кухонной печи (между коміном и стѣной). Вас. 194. *Як черінь гарячий, так треба насипать жита, щоб сохло.* Козелец. у. 3) Полъ гончарной печи, покрывающій своды. Вас. 180. 4) Значительное пространство, покрытое чѣмъ-нибудь. *Надибала цілу черінь грибів.* Борз. у. 5) **Черінем сіли**. Въ кружокъ сѣли? Ном. № 14030. *Чумаки сіли черінем полуднати.* (К. 11. Михальчукъ).

І. Черк, *меж.* 1) Выражаетъ движеніе рѣжущаго орудія. *Підняв косу та черк себе!* МВ. 2) Выражаетъ ударъ, хвать! *З сим словом черк його в пику!* Кв. 3) Выражаетъ хватаніе, хвать! (Собака) *кабана черк за ногу і покусала.* О. 1862. IV. 83. 4) Чмокъ. *Венера зараз одгадала, що в добрий час сюди попала, Вулкана в губи зараз черк!* Котл. Кн. 5) Выражаетъ быстрое движеніе, напр. скачекъ. *А я меж старі верби та скоком на пеньок, а з пенька черк на вербу.* МВ. (КС. 1902. X. 154).

II. Черк, -ку, *м.* Мигъ. Встрѣчено у. М. Вовчка: *Ясні очі дівочі дивилися на Кармеля і у той самий черк і собі посмутилися.* МВ. III. 12.

Черкавка, -ки, *ж.* Погремушка, трещетка. Вх. Лем. 482.

Черкасевий, -а, -е = **Черкасиновий.** *Черкасева корсетка.* Г. Барв. 206.

Черкаси́н, -ну, *м.* Родъ бумажной сѣрой ткани, употребляемой для одежды. *Привіз їй.... на корсет черкасину.* Г. Барв. 204.

Черкасиновий, -а, -е. Сшитый изъ черкасину. Харьк. *Корсет черкасиновий.* Г. Барв. 205.

Черка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Проводить черту, чертить. *Як надрізує чоловік хліб цілий, то попереду черкає ножем навхрест.* Чуб. I. 109. 2) Писать. *Батюшка усе зашептував і записував; сестра Меланія теж собі пірцем черкала.* МВ. II. 204. 3) Бить (огнивомъ). *Кресалом черкає.* О. 1861. XI. 44. 4) Ругаться, поминая чорта. *Не найшов дверей та й черкає: «Шо воно за чорт там?»* Мил. М. 5. 5) Выпивать. *Горілку, мед не чаркою, поставцем черкає.* Шевч. 155. *Прогуляє; кажуть, черкає добре.* Мир. Пов. II. 44. 6) = **Черчати.** Вх. Лем. 482.

Черкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Дотрогиваться, касаться. МУЕ. III. 90. *Вже туж-туж хліба стає, вже так, що по засіках міркою і дно черкається.* Кв. *Її плече черкалося з його плечем.* Мир. Пов. I. 151.

Черкач, -ча, *м.* Пт. Turdus viscivorus, желтоносый дроздъ. Вх. Лем. 482.

Черкес, -са, *м.* 1) Черкесъ. Грин. III. 603. *І всі черкеси в табуни летучих коней попускали.* Мкр. Г. 30. 2) = **Чемериця,** Veratrum album L. Мил. М. 106.

Черкеска, -ки, *ж.* 1) Черкешенка. *Стерігсь, щоб любощів йому черкеска з ними не сунула.* Мкр. Г. 19 2) Родъ одежды верхней: черкеска. *З вильотами черкеска.* Стор. II. 164.

Черкеський, -а, -е. Черкесскій. *Черкеська старшина.* Мкр. Г. 16.

Черкітка, -ки, *ж.* 1) Погремушка, трещетка. Вх. Уг. 275. 2) Ruticilla phoenicura. Вх. Лем. 482.

Черкнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **черкати**. 1) Черкнуть, быстро провести одну черту. *Черкнув раз пером та й уже.* 2) Рѣзнуть. *Черкнув ножем, — так кров і бризнула.* Харьк. 3) Выпить сразу. *Черкнув чарку, утерся й пішов.* Харьк. 4) Побѣжать, броситься. *А я черкну як ластівка та до перелазу.* Щог. В. 21. *Черкнув із неба, аж курить.* Котл. Ен. І. 28. 5) Ударить. *Черкнув його добре в ухо. Куля мене таки черкнула добре.* Г. Барв. 406. 6) Бросить, швырнуть. *Так черкнув ним* (хлопцем) *об землю, що аж загуло.* Св. Л. 224. *Як черкне мене вгору, то я фуркнув як з лука.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Черкну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Одн. в. отъ **черкатися**. *Чарка так і задзвеніла, як черкнулась об його зуби.* Левиц. ПЙО. І. 372. *Нехай йому так легенько икнеться, як павине пір'я об воду черкнеться.* Ном. № 11612.

Черконути, -ну, -неш, *гл.* То-же, что и **черкнути**, но съ большей силой. *Як підскаче та черконе шаблею!* Рудч. Ск. II. 77.

Черко́ти, -ко́т, *ж. мн.* Родъ шпоръ съ побрякушками по сторонамъ сапога, — ими выбиваютъ тактъ въ танцахъ. Гол. Од. 80.

Черлений, -а, -е = **Червений.** Шух. І. 152, 124, 98. *А сам* (опришок) *такий черлений.* Федьк.

Черлени́ця, -ці, *ж.* ? *Закувала зозуленька ой під черленицев.* Гол. І. 161.

Чернетка, -ки, *ж.* **Плахта-черне́тка**. Плахта чернаго цвѣта.

Чернецтво, -ва, *с.* 1) Монашество. 2) Соб. монахи. К. ПС. 119.

Чернець, *род. п.* **черця, ченця,** *мн.* **ченці.** 1) Монахъ. Ном. № 13445. *Чорт не плаче, коли чернець скаче.* Ном. *Ченці, попи і крутопопи.* Котл. Ен. III. 42. 2) Одинокая кегля, стоящая на чертѣ «города» при игрѣ въ **скраклі**. КС. 1887. VII. 477. 3) Раст. Actaea spicata L. ЗЮЗО. І. 109. 4) **Місяць-черне́ць**. Согласно народному опредѣленію: а) календарный мѣсяцъ въ 30 дней, первое и послѣднее число котораго придутся въ постъ, или б) луна, первая и послѣдняя четверть которой придутся въ постъ. *Як прийде місяць-чернець, то буде й світові копець.* Мнж. 156. Ум. **Ченчик.** К. ЧР. 84. **Че́рчик**.

Чернецький, -а, -е. Монашескій. *Чернецький хліб по козацькій іззіж.* Ном. № 13353.

Чернечий, -а, -е = **Чернецький.** *Чернеча злоба до гроба.* Ном. № 202. *Надів на себе рясу чернечу.* Рудч. Ск. II. 148.

Чернеччина, -ни, *ж.* = **Чернещина.** Вх. Зн. 80.

Черне́щина, -ни, *ж.* Монастырскія помѣстья.

Черни́ло, -ла, *с.* = **Чорнило.** *Спробувать пера й чорнила, що в йому за сила: так перо пише, як муха дише.* Ном. № 6086.

Черни́ти, -ню́, -ниш, *гл.* = **Чорни́ти.** *Ти, негідний сину, черниш мою дитину.* Чуб. V. 70.

Черниця, -ці, *ж.* 1) Монахиня. *Одна пішла в-вісень заміж, друга у м'ясниці, а третяя чорнявая пішла у черниці.* Нп. 2) Черника, Vaccinium Myrtillus L. Анн. 371. *Одна пішла до світлиці, друга до пивниці, а третяя чорнявая у ліс по черниці.* Чуб. V. 168. 3) = **Ожина**, Rubus fruticosus L. Вх. Лем. 482. Ум. **Черничка, черниченька.** Чуб. І. 150.

Черничити, -чу, -чиш, *гл.* 1) Быть монахиней, богомольствовать. 2) Жить монашеской жизнью *Понеділкує, черничить, киянок годує; свічку, ладан в церкву Божу любить подавати.* Мкр. Н. 30.

Черничка, -ки, *ж.* Ум. отъ **черниця.**

Черніт, -ту, *м.* Черная шерстяная пряжа.

Чернітка, -ки, *ж.* **Плахта-чернітка** = **Чернетка.** Ум. **Черні́точка.** *В неї плахта черніточка, сама як квіточка.* Чуб. V. 600.

Черно́біль, -лю, *м.* Раст. Gentiana carpatica. Шух. I. 21.

Чернобривець, -вця, *м.* и пр. = **Чорнобривець и пр.**

Черну́ля, -лі, *ж.* Кличка черной коровы. Вх. Лем. 482.

Чернушечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чернушка.**

Чернушка, -ки, *ж.* 1) Раст.: а) Nigella sativa L. ЗЮЗО. I. 129. б) — **дика**. Nigella arvensis L. ЗЮЗО. I. 129. 2) Монахиня. 3) Кличка коровы. Kolb. I. 65. Ум. **Чернушечка.** *Що й у Київі да в манастирі.... там жила-була собі чернушечка.* Чуб. V. 1167.

Чернь, -ні, *ж.* 1) Черный цвѣтъ, черная одежда. *Шо в черницях добре жити, лехко ділечко робити, тілько, ненько, досадненько, що в черні ходити* Грин. III. 376. 2) Черныя нитки. *Я тебе, біле, черню потчу.* Чуб. V. 489. 3) Чернь, простой народъ. *Утверди, Боже, люду царського, народу християнського, війська Запорозького, Донського, з сією черню Дніпровою, низовою, на многая літа, до конця віка.* АД. I. 220.

Черня, -ні, *ж.* Забѣлина на зубахъ лошади. Херс. у.

Чернява, -ви, *ж.* Чернь, толпа народа. Вх. Лем. 482.

Чернядка, -ки, *ж.* — **плахта** = **Чернітка.** Вас. 170.

Черпак, -ка, *м.* 1) Черпакъ на длинной палкѣ или ведро съ короткой ручкой, вверхъ стоящей, для набиранія воды. МУК. 1. 44. Шух. I. 250, 251. *Ось черпак з водою.* Драг. 37. 2) Родъ ковша для поливанія ризей (см. **ризи**). Шух. I. 179. 3) = **Фатка** = **Хватка.** Вх. Пч. II. 23. Подобный-же, но нѣсколько отлично устроенный рыболовный снарядъ. Вх. Пч. II. 24.

Черпаковий, -а, -е. Относящійся къ черпаку. **Черпако́ва хватка**. См. **Хватка.** Браун. 14, 15.

Черпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Черпать.

Черпіта, -ти, *ж.* Хохлатый жаворонокъ, Alauda cristata. См. **Черпітиха и чорпіта.**

Черпітиха, -хи, *ж.* = **Черпіта.** Вх. Зн. 80.

Черсак, -ка, *м.* 1) Раст. а) Dipsacus laciniatus. Шух. I. 21. б) мн. Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. I. 111. 2) Горшокъ. Шух. I. 101.

Черса́ти, -са́ю, -єш, сов. в. **черснути, -ну, -неш,** *гл.* 1) = **Чухати, чухнути.** Вх. Зн. 80. 2) Тереть, тернуть, провести чѣмъ-либо по чемъ. Вх. Зн. 80. 3) Бѣжать, побѣжать (см. **Чухрати**). Вх. Зн. 80.

Черствак, -ка, *м.* Родъ гриба, повидимому Boletus edulis. Вх. Уг. 275.

Черствий, -а, -е. Черствый. *Хліб такий черствий, шо й не вгризеш.* Харьк.

Черствіти, -вію, -єш, *гл.* Черствѣть. *Хліб черствіє.* Дещо.

Чертежник, -ка, *м.* = **Чертіж.** Вх. Зн. 80, 88.

Чертец(ь), -тця, *м.* = **Чертіж.** Вх. Зн. 80.

Черти́на, -ни, *ж.* = **Очеретина.** Ум. **Черти́нка.** Мил. 92.

Черти́ти, -чу, -тиш, *гл.* = **Черкати 4.** *Не черти, бо воза поламаєш.* Ном. № 3501.
Черти́ця, -ці, *ж.* Дерево съ ободранной вокругъ корой. Вх. Зн. 80.
Чертіж, -жа, *м.* Зоол. Myoxus nitela. Желех. Вх. Зн. 80.
Черть! *меж.,* выражающее ударъ, хвать. *Черть в писок!* Вх. Зн. 80.
Черун, -на, *м.* = **Чертіж.** Вх. Зн. 80.
Черцьовий, -а, -е. 1) Іюньскій. 2) Кошенильный. 3) = **Червчатий.** *Черцьовий поясочок.* Чуб. V. 544.
Черч, -чі, ж. Кошениль. Гол. Од. 41. См. **Червець, черець.**
Черчати, -чу, -чиш, *гл.* 1) = **Бряжчати.** *Ванц* (= ланц) *черчит.* Вх. Лем. 482. *Черчит пінязми.* Вх. Лем. 482. 2) Журчать. *Вода черчит.* Вх. Лем. 482.
Черчатий, -а, -е = **Червчатий.** *Черчатая плахта.* Гол. І. 53. *Черчатий пояс.* Гол. Од. 66.
Черчатка, -ки, *ж.* = **Червчатка.** Ум. **Черчаточка.**
Черчеть, -ти, *ж.* = **Черч.** Шух. І. 152.
Черчик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **чернець = Ченчик.** *Ой ти, сестро, здорова будь, а я іду в божу путь черчиків шукати, гріхів сповідати.* Чуб. V. 921. 2) Ум. отъ **черець 3) = Червець 5.** *Ой спала під черчиком зелененьким.* Чуб. III. 203. 4) Рыба Phoxinus rivularis. Вх. Пч. II. 20. 5) = **Червець 4.** Маркев. 141.
Черчук, -ка, *м.* = **Черчик 1.** *Черчук має черевички і сам черчик невеличкий. Черчук має ревеpенду.* Гол. III. 349.
Черчиковий, -а, -е. Красный. *Ногавиці на ньому черчикові, як той жар.* Федьк. Пов. 79.
Черчи́стий, -а, -е. 1) = **Червчистий.** *Уродив черчик черчистий.* Мет. 233.
Черянка, -ки, *ж.* Въ выраж.: **на черянку**. По очереди. Вх. Лем. 482.
Черятися, -ряюся, -єшся, *гл.* Мѣняться. Вх. Лем. 482.
Чесальний, -а, -е. Служащій для чесанія. **Чесальна щітка**. Щетка для очистки пеньки. НВолын. у.
Чесанний, -а, -е. О полотнѣ: самое лучшее и тонкое. Шух. І. 147, 259.
Чеса́ння, -ня, *с.* Чесаніе. Ум. **Чесаннячко.** *Чи жаль тобі гуляннячка, субітнього чесаннячка.* Нп.
Чеса́ти, -шу́, -шеш, *гл.* 1) Чесать. *Чеше косу.* Шевч. 19. *Чеше, як мачуха.* Ном. № 9382. 2) Итти, бѣжать. *Куди, дівчата, чешете?* Мир. Пов. І. 144. *Чоботи в руках несеш, а до мене босий чешеш.* Чуб. V. 1125. 3) Бить, рубить. *Явтух Рябка все знай по жижках чеше.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 82). *Меч-самобієць чесав уже його військо.* Грин. І. 187.
Чеса́тися, -шу́ся, -шешся, *гл.* Чесаться. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. *Чешися кінь з конем, віл з волом, а свиня об тин, як нема з ким.* Ном. № 1029.
Чесний, -а, -е. 1) Честный. *Чесний не одурить.* 2) Почтенный, уважаемый. *Між людьми чесними зубів не продавай.* Ном. № 12647. *Яка в мене борода чесна і велика.* Закр. *Вона чесного роду.* Стор. М. Пр. 52. *Млин — чесна храмина.* Ном. № 10299 3) **Чесний хрест**. Праздникъ воздвиженія креста (14 сентября). О. 1861. V. 73. *Поїхав ото я саме під Чесного Хреста у ліс дрова рубати.* Грин. І. 4.
Чесність, -ности, *ж.* Честность. *Багатство лихо возьме, а чесність із нами.* Грин. III. 284.
Чесно, *нар.* 1) Честно. *Чесно рахує, — чужого не хоче.* 2) Какъ слѣдуетъ съ уваженіемъ, съ почтеніемъ, съ честью, съ достоинствомъ. *Народу чесно поклонивсь.* Алв. 27. *Батька чесно поховали.* Г. Барв. 185.

Чеснота, -ти, *ж.* Добродѣтель. *Тихі чесноти без розголосу і пихи приваблювали мене.* Г. Барв. 373.

Чеснути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **чесати 1**. *Тільки раз чеснула гребінцем, а він і переломивсь.* Харьк.

Чесняк, -ка, *м.* Честный человѣкъ. Мнж. 194.

Честень, -ня, *м.* Памятникъ, монументъ. Встрѣчено только у Кулиша. К. Дз. 54. К. Дз. 59. *Хто чесно привітав твій честень мармуровий?* К. Дз. 59.

Честь, -ти, *ж.* Честь. *Честь Богу, хвала, а вам на здоров'я.* Ном. № 10008. **Я б і сказав тобі, та честь на собі́ кладу**. Я не хочу тебѣ этого сказать изъ уваженія къ самому себѣ. Ном. № 3582.

Че́ськи, *нар.* Въ выраженіи: **по че́ськи**. Честью, какъ слѣдуетъ. *Коли прийшов, вражий сину, то по чеськи сядь.* Чуб. V. 955.

Четвер, -рга, *м.* Четвергъ. *У неділю я її одвідала, а в четвер почули ми, що вмерла.* МВ. I. 78. *Середа нехай не трапляється наперед четверга.* Ном. № 532. — **жилавий, жилний**. См. **Жилавий.**

Четверговий, -а, -е. Четверговый. Грин. III. 558.

Четверень, -рня, *м.* Одна часть распиленнаго начетверо древеснаго ствола. Сумск. у.

Четверик, -ка, *м.* Четверикъ, четверка. *Пішов четвериком орать.* Рудч. Ск. I. 180. Ум. **Четверичо́к.**

Четвери́нка, -ки, *ж.* Въ загадкѣ каждая штука изъ четырехъ. *Чотирі четверинки, п'ята п'ятиринка, шосте гостре, сьоме просте* (вікно). Ном. № 284, стр. 298.

Четверни́к, -ка́, *м.* Шлея съ четырьмя полосами (продольными и поперечными). Вас. 160. См. **Трійник, п'ятерик и пр.**

Четверниця, -ці, *ж.* Четверка воловъ. Ум. **Четверни́чка.** *А в чистім полі близько дороги орет ми плужок четверничкою.* Гол. II. 17.

Четверня, -ні, *ж.* Четверка. *Пан четвернею пробіжить.* МВ. I. 22.

Четверняк, -ку, *м.* Сортъ рога (у гребенщиковъ). Вас. 163.

Четверо, *числ.* Четверо. *Четверо яблучок котяться.* Ном. Заг. № 463. *У неї вже четверо дітей.* Харьк.

Четвертак, -ка, *м.* 1) Лошадь или быкъ четырехъ лѣтъ. Харьк. 2) Бревно въ 4 сажня длиной. Шух. I. 177. 3) Четвертакъ (заимств. изъ русск. языка?) Ум. **Четвертачо́к.**

Четвертака, -ки, *ж.* Корова четырехъ лѣтъ. Харьк.

Четвертий, -а, -е. Четвертый. *Живе Олеся рік і другий, і третій, і четвертий.* МВ. I. 45. Ум. **Четвертенький.** *Ляхів-панів у нічку у четвертеньку так як кабанів заганяйте.* АД. II. 115.

Четвертина, -ни, *ж.* 1) Четвертая, часть, четверть. **Четвертина сала**. Четверть куска сала, не какого либо куска, а такого, какими сало солится. *Доїв окрай ця й сала четвертину.* Мкр. Н. 10. 2) **Четвертина про́са, жита** и пр. Извѣстная мѣра земли для посѣва проса, ржи и пр. *А що ж мені на год? Дасте день проса (четвертину проса викосить).* Рудч. Ск. I. 89. 3) Четверть кварты. *Четвертину горілки купи.* Грин. I. 188. *Вернулась з четвертиною горілки, поставила її перед Чіпкою.* Мир. ХРВ. 195. 4) Четвертая часть дубовой болванки. Вас. 148. Ум. **Четвертинка.**

Четвертува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* = **Чвертувати.** Греб. 366. *Ріж мене, четвертуй, а я з тобою не піду.* Стор. М. Пр. 36.

Четверть, -ти, *ж.* 1) Четверть, четвертая часть аршина. *На рівному було до п'яти четвертей снігу.* О. 1862. IV. 92. 2) Четверть (мѣра сыпучихъ тѣлъ). *Двісті четвертей жита і триста четвертей пшениці.* Грин. I. 110.

Четвертяк, -ка, *м.* Четырехгранный ячмень. Вх. Пч. II. 32.

Четверуватися, -руюся, -єшся, *гл.* Запрягать двѣ пары воловъ въ возъ (при тяжелой клади). Міус. окр.

Четверуха, -хи, *ж.* Мѣра поля: 1/4 загона. Черниг. г.

Четвірко, *числ.* Ум. отъ **четверо.** *Господь благословив і діточками: четвірко їх мали.* Св. *Л.* 8.

Четен, -на, *м.* Плетеная въ видѣ рѣшетки стѣнка; изъ такихъ стѣнокъ составляютъ агел, загороду для овецъ. О. 1862. V. Кух. 39.

Четирня, -ні, *ж.* Всѣ четыре колеса въ возу вмѣстѣ. Екатериносл.

Четирхатий, -а, -е. Шершавый, шероховатый. Вх. Пч. I. 15.

Четь, -ти, *ж.* Четверть. *Три четі.* О. 1862. I. 81.

Чех, -ха, *м.* 1) Чехъ. Желех. 2) Родъ серебряной или золотой старой монеты. Kolb. I. 38.

Чехмейстер, -ра, *м.* Шафмейстеръ, начальникъ овцеводнаго хозяйства въ крупныхъ економіяхъ. Херс. г.

Че́хнути, -ну, -неш, *гл.* Чахнуть. *Батько наш чехне та й чехне, почав кашляти, а далі й зовсім ліг.* Харьк. у.

Чехоня, -ні, *ж.* = **Чахоня.**

Чечевиця, -ці, *ж.* Раст. Ervum Lens L. ЗЮЗО. I. 122. *Хто в горох, а хто в чечевицю.* Ном. № 6658.

Чечекати, -каю, -єш, *гл.* Трещать (о насѣкомыхъ). *Метелики, шершні, бабки, коники снують, гудуть, чечекають.* Г. Барв. 145.

Чечик, -ка, *м.* Пт. чечетъ. *Бігла чечітка поперед ворітка; вийшов чечик, дав їй мечик, а вона й стала.* Ном. заг. № 429.

Чечиченя, -ні, *ж.* = **Чечітка.** Грин. III. 664.

Чечітка, -ки, *ж.* Чечетка, Tringilla linaria. Вх. Пч. II. 11. *Хоч би уже лупилось курчям, а вилупилась чечітка.* Ном. № 13690.

Чечуватися, -чуюся, -єшся, *гл.* = **Цятатися.** *Орішками чечуватися, вишеньками забавлятися.* Чуб. III. 292.

Чечуга, -ги, *ж.* 1) Рыба: стерлядь, Acipenser ruthenus. Браун. 31. Kolb. I. 72. *Рибка чечуга плаває доволі.* Гол. III. 333. 2) Свинья. Св. *Л.* 3, 52.

Чечура, -ри, *ж.* = **Чечуга 1**? *Зобачив рибу чечуру.* Чуб. III. 441.

Чечути́ня, -ні, *ж.* = **Чечітка.** Чеша, ші, *ж.* Чехонь. Черк. у.

Чєгі́р, -ра, *м.* = **Чагарь.** Шух. I. 210.

Чєра, -ри, *ж.* Жидкая **куле́ша**. (См.). Шух. I. 108.

Чи, *с. Ли*, или, развѣ. *Чи може сліпий сліпого водити?* Єв. *Л.* VI. 39. *Чи гріх, чи два, а вже не видержу.* Ном. № 118. *Як де зробить чорногуз гніздо на хаті, чи у дворі, то та хата щаслива.* Чуб. *Та чи то ж повірять?* Шейк. *Чи вже б то пожаліли?* Сим. 236. *Може до того чи й доживемо.* О. 1861. VII. 16. **Чи так, то й так**. Ну, пусть будетъ и такъ. Рудч. Ск. I. 1. **Чи що**. Что-*ли*. *Що він там чортів сліпить, чи що?* Ном. № 10932.

Чиберачки. См. **Чеберячка.** *Батько скаче, люти плаче, а жид біжки чиберачки.* Чуб. III. 478.

Чи́брик, -ка, *м.* Раст. а) = **Чебрець.** а). Шух. I. 22. б) — **дикий**. Thymus montanus. Шух. I. 22.

Чига, -ги, *ж.* = **Чечуга 1.** МУЕ. I. 40.

Чига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Подстерегать. К. ЧР. 312, 16, 167. *Піднялись чужі на мене, на люю чигають душу.* К. Псал. 125.

Чигінь, (ні, *ж.* ?) Жердь, бревно, которымъ подпираютъ бокъ плота или берлини, чтобы поставить плотъ или судно ровно, если наклонены. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Чиж, -жа, *м.* 1) Чижъ, Fringilla Spinas. Вх. Пч. II. 11. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 17. Ум. **Чижик.** *Весною чижик молоденький, такий співучіш, проворненький в садочку все собі скакав.* Гліб.

Чижемки, мок, *ж. мн.* 1) Ум. отъ **чижми.** 2) Ботинки, зашнуровывающіеся но бокамъ. Гол. Од. 25.

Чижмак, -ка, *м.* Сапогъ. Желех. Ум. **Чижмачок.** *Да із сих чижмачків обулись в сап'янові.* Маркев. 34.

Чижма́р, -ра, *м.* Сапожникъ.

Чижми, -жем, *ж. мн.* Венгерскіе сапоги черные или красные. Гол. Од. 77, 79, 81. *Чижми з острогами.* Гол. III. 408. Ум. **Чижемки.**

Чий, чия́, чиє́, *мѣст.* Чей, чья, чье. *Чиї ворота минеш, а попових ні.* Ном. № 216. Чийсь. Чей то. *Чиясь доля плаче.* Ном. № 8877.

I. Чик, -ка, *м.* Пт. Lanius, сорокопутъ. Вх. Лем. 482.

II. Чик, *меж.* 1) Отъ **чикати**, — выражаетъ рѣзанье. О. 1862. IX. 119. 2) Выражаетъ прыганье (въ загадкѣ). *Куций Степанко скрутився, звертівся, та й по хаті скаче — чик, чик!* Ном. Заг. № 335.

Чика, -ки, *ж.* Дѣтск. Ножикъ, все острое. *Не займай — це чика.* Екатериносл. г.

Чи́кавка, -ки, *ж.* = **Чекіт.** Вх. Пч. II. 12.

Чикало, -ла, *с.* = **Чапавка.** Вх. Пч. II. 23.

Чикати, -каю, -єш, *гл.* 1) Рѣзать ножемъ, ножницами. 2) О птицахъ: чирикать, стрекотить. *Сорока чикат.* Вх. Лем. 482.

Чикач, -ча, *м.* = **Чекіт** = **Чекавка.** Вх. Пч. II. 12.

Чики-чики, *меж.*, выражающее рѣзаніе. *Чики-чики личаки на дубові лапті.* Чуб. III. 106. *Чики-чики два ножики зарізали рака.*

Чикилдиха, -хи, *ж.* Названіе плохой водки. Марк. 169. *В сей день його отець опрягся, як чикилдихи обіжрався, — Анхиз з горілочки умер.* Котл. Ен. II. 9.

Чи́кір, -кору, *м.* = **Сикір.** Вх. Пч. II. 13.

Чикнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **чикати**. *Візьмуть, чикнуть ножем пальця.* Драг. 2.

Чи́колодок, -дка, чи́колонок, -нка, *м.* = **Чиколоток.** Желех.

Чи́колоток, -тка, *м.* 1) = **Щиколоток.** Вх. Пч. I. 15. 2) Колѣнное сочлененіе, колѣно. Вх. Пч. I. 15.

Чикулівка, -ки, *ж.* = **Верхоляк.** Вх. Пч. II. 8.

Чим. Творит. пад. отъ **що**. (См.).

Чималий, -а, -е. Порядочный, довольно большой, значительный. *Городець чималий.* Рудч. Ск. I. 25. *Розвела пожар чимал.* Котл. Ен. I. 37. Ум. **Чималенький.**

Чимало, *нар.* Порядочно, довольно много, значительно. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло, і в хутір лихо завернуло, і сліз чимало принесло.* Шевч. 106. Ум. **Чималенько.**

Чимбарка, -ки, *ж.* Родъ верхней одежды у мѣщанъ. *А міщанство! У них своя одежа.... чимбарка суконна....* О. 1862. VIII. 33. См. **Чамара, чемера, чемерка.**

Чимбарь, -ря, *м.* и пр. = **Чинбарь и пр.** О. 1862. I. 52.

Чимбір, -бору, *м.* = **Крайка.** Вх. Зн. 80. Ум. **Чимборик.** Вх. Зн. 80.

Чимбрас, -су, *м.* Раст. Chrysanthemum Segetum. Вх. Пч. II. 30.

Чиме́рка, -ки, *ж.* = **Чемерка.**

Чимисува́ти, -су́ю, -єш, *гл.* Рѣзать. *Бере дружко ніж колодій і чимисує той коровай на шматочки.* МУЕ. I. 133. (Полтав.).

Чимсати, -саю, -єш, *гл.* = **Чухрати 1, 2, 4.** Вх. Зн. 80.

Чимчикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Итти быстро. Шевч. 621. *Люде ідуть мостом, а він прямо водою чимчикує.* Драг. 140.

Чин, -ну, *м.* 1) Дѣйствіе, дѣяніе. *Після старої голови все марно пішло. Ні порядку, ні чину.* Г. Барв. 224. 2) Способъ, образъ. *То — проше пана — оттаким чином робилось.* НВолын. у. *Одслуживши в церкві службу Божу і похорон, як слідує, понесли тим же чином і на кладвище.* Кв. 3) Чинъ (заимствовано изъ русскаго языка). *Великого чину дійшов.* МВ. II. 32.

Чина, -ни, *ж.* — **ро́зова**. Раст. Lathyrus tuberosus L. ЗЮЗО. I. 126.

Чинарка, -ки, *ж.* = **Чемерка 1.** ХС. IV. 51. Ум. **Чинарочка.**

Чинарчи́на, -ни, *ж.* = **Чинарка.** Харьк. у.

Чинбарити, -рю, -риш, *гл.* Быть кожевникомъ.

Чинбари́ха, -хи, *ж.* Жена кожевника.

Чинбарня, -ні, *ж.* Заведеніе для выдѣлки кожъ. (Залюбовск.).

Чинбарство, -ва, *с.* Кожевничество.

Чинбарський, -а, -е. Кожевничій, кожевенный. *Линтваревий кожух* (пахне) *за півмилі чинбарським квасом.* Сим. 226.

Чинбарь, -ря, *м.* Кожевникъ. Чуб. VII. 431. Вас. 156.

Чинбурка, -ки, *ж.* *«Колісчатко на бичові коло лямки, якою тягнуть невід з моря».* Єйскъ. Слов. Д. Эварн.

Чингал, -ла, *м.* Кинжалъ. *Тільки й зоставили собі по чингалу, про всякий случай, од звірюки.* Стор. II. 12.

Чиндоко́ра, -ри, *ж.* См. **Цінгакора.** *А на йому шуба люба, а на шубі чиндокора, на чиндокорі поясочок.* Чуб. III. 457.

Чиненник, -ка, *м.* Столбовая дорога. Угор.

Чини, -нів, *мн.* 1) Мѣсто, гдѣ перекрещиваются нити основы. Константиногр. у. МУЕ. III. 21. Шух. I. 259. 2) Колышки въ сновалкѣ, при помощи которыхъ дѣлаются чини 1. Лохв. у. Вас. 202.

Чини́ти, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Дѣлать, производить, исполнять. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106. *Ті мати гречаники чинить.* Мил. 95. *Не чини лихого, не бійся нічого.* Ном. № 4442. *Порядки чинити.* Мет. 179. **Чини мою во́лю**. Исполняй мое желаніе. АД. I.

260. **Чині́те ласку!** Сдѣлайте одолженіе! пожалуйста! *Чиніте ласку, внесіть ковбаску!* Чуб. III. 476. 2) О змѣѣ: класть яйца. *Гадина чинить уперед яйце, а потім візводить гадиніта.* Шух. I. 238. 3) Дубить, выдѣлывать (кожу).

Чини́тися, -ню́ся, -нишся, *гл.* 1) Дѣлаться, происходить; становиться. *Чинилося те у давню давнину.* МВ. II. 61. *Чоловік чинится, давний, медвідь — старий.* Вх. Зн. 80. 2) Выдавать себя за кого. *Він чиниться Христос, а йому грішка жінка ноги миє! як то так? — казали жиди.* Канев. у.

Чинка, -ки, *ж.* Выдѣлка кожъ. Сумск. у.

Чинки, *мн.* = **Чари** (см. **Чар**.). Вх. Зн. 80.

Чи́новатий, -а, -е. 1) = **Чиноватний.** МУЕ. III. 25. 2) — **те полотно**. Полотно, при ткани котораго нитки основы въ чинах (см. **чини**) перекрещиваются не пара съ парой, а каждыя три съ каждой одной. Шух. I. 259.

Чи́новатний, -а, -е. 1) **Чи́новатна листва**. Частъ сновалки, при помощи которой дѣлаются чини. МУЕ. III. 15. 2) **— міток.** Міток, въ которомъ одно пасмо имѣетъ 30 нитокъ вмѣсто 60. МУЕ. III. 14.

Чино́вать, -ті, *ж.* = **Чиновате полотно.** (См. **Чи́новатий 2).** Вх. Зн. 80.

Чинч, -чу и пр. = **Чинш и пр.** *Давала чинчу до двора ковбас десятків з три латину.* Котл. Ен. IV. 43.

Чинчери́ї, -їв, *(м. ?).* Кандалы, оковы. Угор.

Чинчикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Чимчикувати.**

Чинш, -шу, *м.* Чиншъ, оброкъ, плата за пользованіе землей. К. ЧР. 427. *Краще стать на чинш, а потім викупить землю.* О. 1862. IV. 105.

Чиншій, -шія, *м.* = **Чиншовик.** О. 1862. IV. 93.

Чиншовий, -а, -е. Чиншевой, оброчный. *Чиншова земля. Чиншова шляхта.* О. 1862. VII. 87.

Чиншовик, -ка, *м.* Платящій чиншъ, состоящій на чиншевомъ положеніи.

Чиншуватися, -шуюся, -єшся, *гл.* Платить чиншъ. О. 1862. VII. 88.

Чиньба, -би, *ж.* 1) Вычинка, выдѣлка. *Цей ремінь не хлібної чиньби, а кермецької.* Константиногр. у. *Шкурка за Чиньбу не стане.* Ном. № 10571. 2) Трепка. *Дав йому доброї чиньби.* Ном. № 4014.

Чинянка, -ки, *ж.* Бомба, начиненная порохомъ. Черном.

І. Чиняти, -няю, -єш, *гл.* Вычинивать, выдѣлывать, дубить. *Шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.* Чуб. V. 1087.

ІІ. Чиняти, -няю, -єш, *гл.* Сокращенное **відчиняти**. *Чиняй, пані, ворота, — іде твоя робота.* Чуб. III. 233.

Чи́павка, -ки, *ж.* Жердь на гребнѣ крыши на **клуні**, связывающая ключчя. МУЕ. I. 83.

Чипуга, -ги, *ж.* Раст. = **Дереза**, Caragana frutescens Dc. ЗЮЗО. I. 115.

Чир, -ру, *м.* 1) Родъ размазни, саламаты изъ кукурузной муки. МУЕ. I. 104. 2) Трупъ. Желех.

Чиранка, -ки, *ж.* Порода утки, Anas crecca. Ум. **Чираночка.** *Ой на ставу, на ставочку піймав качур чираночку.* Гол. I. 317.

Чирва, -ви, *ж.* Масть въ картахъ: черви. КС. 1887. VI. 463.

Чирвовий, -а, -е. Червонный (о масти въ картахъ). КС. 1887. VI. 465.

Чиренка, -ки, *ж.* = **Чиранка.** Вх. Пч. II. 8.

Чиргикати, -каю, -єш, *гл.* О ласточкахъ: чирикать. *Ластівки чиргикають.* Св. Л. 218.
Чи́рка, -ки, *ж.* 1) Чирокъ (утка). *Не туди чирка носом керує.* Ном. № 5091. 2) Чирей. Вх. Зн. 80.
Чиркот, -та, *м.* = **Омелюх.** Вх. Пч. II. 15.
Чиркун, -на, *м.* = **Цівкун.** Вх. Пч. II. 9.
Чирун, -на, *м.* Солеваренная сковорода. Вх. Зн. 49.
Чирус, -са, *м.* Мелкая порода скумбріи. Херс. г.
Чирч, -ча, *м.* = **Черкач.** Вх. Лем. 483.
Чирчак, -ка, *м.* = **Чирч.** Вх. Уг. 275.
Чиря, -ряти, *с.* Чиренокъ, птенецъ чирка. *Вилітали пташата-чирята.* Чуб. III. 110. *І тілько край ставка оставсь табун утят. Чи крижні то були, чи то були чирята, — про те нам байдуже.* Греб. 387.
Чиряк, -ка, *м.* Чирей, вередъ. *Чиряк великий, а, гною мало.* Посл. *Догожає, як чирякові.* Ном. № 4457.
Чирякуватий, -а, -е. Покрытый чирьями.
Чирянка, -ки, *ж.* 1) = **Чирка.** Вх. Пч. II. 8. 2) = **Чиранка.** Вх. Пч. II. 8.
Чирячка, -ки, *ж.* = **Чиряк?** *Бешихо! чирячка, болячка....* Мил. М. 96.
Численний, -а, -е. Многочисленный. Желех.
Численність, -ности, *ж.* Многочисленность. Желех.
Численно, *нар.* Многочисленно.
Числити, -лю, -лиш, *гл.* 1) Считать. *Адже ж за воїнів нас числить.* Котл. Ен. 2) Разсчитывать. *Все ділає, не числячи на жодну подяку.* Шейк.
Числитися, -люся, -лишся, *гл.* Считаться.
Число, -ла, *с.* 1) Число. Без числа. Безъ счету. *Добра жінка дванадцять раз на день одурить, а як яка, то й без числа.* Ном. № 9078. **То не в число**. Это не въ счетъ, это исключить. Ном. № 10669. 2) Количество. *Хоч мале число полегкости собі мали.* АД. I. 91.
Чисниця, -ці, *ж.* Три нитки или 1/10 пасма. Чуб. VII. 408. Вас. 201, 190. Kolb. I. 69. **Йому три чисниці до смерти**. Одной ногой въ грубу. Грин. 1. 237.
Чистак, -ка, *м.* Сѣть для ловли рыбы на днѣпровскихъ отмеляхъ. Вас. 188.
Чисташ, -ша, *м.* Мѣсто, очищенное отъ лѣса.
Чистени́на, -ни, *ж.* Рожь и пшеница. Вх. Лем. 482. См. **Чистина 2.**
Чистець, -тцю́, *м.* Раст. а) Draba verna L. ЗЮЗО. I. 177. б) Galium Mollugo L. ЗЮЗО. I. 177. в) Orobus alus L. ЗЮЗО. г) Stellaria Holbostea L. ЗЮЗО. I. 177. д) Stachys recta L. Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. е) — **лісовий**. Statice Holostea L. ЗЮЗО. I. 137.
Чистий, -а, -е. 1) Чистый, незагрязненный, прозрачный. *Ой гляну я в чисту воду да на свою вроду.* Нп. 2) Незаросшій сорными травами. *Таке просо чисте та велике.* Рудч. Ск. 3) Чистый, гладкій. *Бог дасть долю і в чистім полю.* Посл. 4) **— четвер**. Четвергъ страстной недѣли великаго поста. ХС. I. 75. Маркев. 4. Ум. **Чистенький, чистесенький.** Рудч. Ск. I. 10. **Чистюнький**. Фр. (Желех.).
Чистик, -ка, *м.* Раст. а) = **Чистець** а). Борз. у. Прилуц. у. б) Sedum acre L. ЗЮЗО. I. 136. в) **— жовтий**. Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116.
Чистилище, -ща, *с.* Чистилище. *Чув-їм за чистилище, же то іст місци для грішників на пукуту.* Гн. II. 76.

Чистило, -ла, *с.* Дѣтскій послѣдъ, placenta. Вх. Зн. 80.

Чистина, -ни, *ж.* 1) Чистое, незаросшее мѣсто. *А серед озера є дві чистині.* Ум. **Чисти́нка.** *Там у лісі таки чимало є чистинок.* 2) **Чистина**? Зерновой хлѣбъ: ячмень, полба, рожь, пшеница. Вх. Лем. 483.

Чистити, -щу, -стиш, *гл.* 1) Чистить. *Зайду до тії кринички, що я чистила.* Рудч. Ск. II. 57. *Де чисть мене до живого, то збавлю тебе од всього злого.* Ном. № 282. 2) Бить, колотить. *Почала... гостей чистити.* Мнж. 71.

Чиститися, -щуся, -стишся, *гл.* Чиститься. *Почав чиститись і прибіратись.* Левиц. Пов. 11.

Чистісінький, -а, -е. Совершенно чистый. *Ой бував же я та в чистісінькім полю.* О. 1862. IV. 15.

Чистісінько, *нар.* 1) Совершенно чисто. *Чистісінько в хаті, — ніде ні смітинки.* Харьк. 2) Совершенно, совсѣмъ (сильнѣе, чѣмъ чисто 2). *Чистісінько він та й годі.* Харьк.

Чистість, -тости, *ж.* 1) Чистота, отсутствіе грязи, сору. Желех. 2) Чистота духовная. Желех.

Чи́стник, -ка, *м.* Раст. Ranunculus acris L. Анн. 290.

Чистняк, -ку, *м.* Раст. Stachus recta L. ЗЮЗО. I. 137. См. **Чистець.**

Чисто, *нар.* 1) Чисто. *Е, вже! тому низько в голови, в кого чисто в дворі; а тому лекше здихає, що двір вичищає.* Ном. № 1407. 2) Совершенно, совсѣмъ. *Чисто всіх побудила.* Г. Барв. 225. *Вибрав усю чисто воду.* Рудч. Ск. I. 37. Ум. **Чистенько, чистесенько. Чистенько коло посуди хо́дить,** — ничего не оставляетъ, все съѣдаетъ. Ном. №. 11256.

Чистобреха и чистобрьо́ха, -хи, *об.* Кто вретъ искусно, безъ запинки. *Инший і правди так..... не роскаже, як він було збреше: уже чистобрьоха був покійний!* О. 1861. V. 67.

Чистовід, -воду, *м.* Мѣсто, гдѣ чистая вода, незагрязненная, непоросшая водорослями. *Тут краще купаться: тут чистовід, а на брідку погано.* Лубен. у.

Чистоплодний, -а, -е. Рожденный въ законномъ бракѣ? *Дай же, Господи, діточкам чистоплодним!* ЕЗ. V. 108.

Чистопо́лина, -ни, *ж.* Чистое поле. *Нехай іде на чистополину, там і дихати лекше.* Харьк. г.

Чистота, -ти, *ж.* Чистота. Мнж. 122. Грин. III. 404. *Хто чистоту з нечистого добуде?* К. Іов. 30.

Чистюк, -ка, *м.* Чистикъ, чистоплотный.

Чистю́нький, -а, -е. Ум. отъ **чистий.** Фр. (Желех.).

Чистю́х, -ха, *м.* Насѣк. Nepa cinerea. Вх. Пч. II. 27.

Чистючка, -ки, *ж.* Чистуха, чистоплотная.

Чи́тавий, -а, -е. Большой, порядочный, хорошій. Угор.

Читака, -ки, *об.* Чтецъ, чтица. *Із тебе, як бачу, і читака поганий.*

Читальник, -ка, *м.* Читатель. *Багацько читальників дожидається тієї книжки.* Левиц. Пов. 255.

Чита́ння, -ня, *с.* 1) Чтеніе. Грин. I. 289. *Яке співання, таке й читання.* Ном. № 8015. 2) Считаніе. *У нас пінязьки без читаня* — безъ счету. Вх. Лем. 483.

Чита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* 1) Читать. *Батенько йде та в листоньку читає, читаючи та жалібненько ридає.* Чуб. I. 174. 2) Считать. Вх. Лем. 483.
Читач, -ча, *м.* Читатель. К. ЧР. 100.
Читець, -тця, *м.* = **Читач.** Ном. Од видавця, I.
Чич, -чі, *ж.* = **Чичва.** Вх. Зн. 80.
Чичва, -ви, *ж.* Плохое болотное сѣно. Вх. Зн. 80.
Чичекати, -каю, -єш, *гл.* О сорокѣ: кричать. Вх. Пч. I. 15.
Чичерчик, -ку, *м.* Встрѣчено въ нар. пѣснѣ вмѣсто черчик. *Васильчику-чичерчику, посію тебе в городчику.* О. 1861. XI. Св. 67.
Чичирк. Въ выраженіи: **Ні чичи́рк.** Ни тугу! ни слова! не шелохнется. *Ні чичирк! і дух притаїв.* Ном. № 12942.
Чичи́ркнути, -ну, -неш, *гл.* Шелохнуться, зашелестѣть. Употребл. съ отрицаніемъ. *Ніщо а ні чичиркне.* Лохв. у.
Чичка, -ки, *ж.* Цвѣтокъ. Угор.
Чи́чмаря, -рі, *ж.* Мелкій дождикъ. Мнж. 194.
Чи́чморіти, -рю, -риш, *гл.* Ѣсть много, съ жадностью. *Чичморить, чичморить!* Лебед. у.
Чи́шка, -ки, *ж.* 1) = **Цєшка.** Черниг. у. 2) = **Пучка 1.** Вх. Пч. I. 15. См. **Пушка.**
Чівка, -ки, *ж.* 1) Хохолъ, волосы спереди головы. Вх. Зн. 80 *Бере го за чівку.* Фр. Пр. 117. 2) мн. **Чівки́.** То-же, что и **волоття** у кукурузы. Шух. I. 100. Ум. **Чівочка.** *А чорнії мої очі, чівочка гладенька.* Шух. I. 198.
Чілка, -ки, *ж.* = **Чулко.** Угор.
Чільний, -а, -е. Отборный, крупный, значительный, выдающійся. *Чільне зерно. От стане він чільний господарь, багатий, маючий як пан.* Млак. 102.
Чільце́, -ця, *с.* 1) Ум. отъ **чо́ло.** 2) Годъ женской головной повязки. Вх. Зн. 80.
Чімируха, -хи, *ж.* Названіе водки. *Бодай тії пани жили, що гуральні становили: як би не ся чімируха, то я б згинув так, як муха.* Ном. № 11659.
Чімка, -ки, *ж.* Болѣе длинныя волокна овечьей шерсти. Гол. Од. 39.
Чі́мкати, -каю, -єш, *гл.* Отдѣлять болѣе длинныя волокна овечьей шерсти. Гол. Од. 39.
Чімхати, -хаю, -єш, *гл.* = **Чухрати 1, 2, 4**. Вх. Зн. 80. *Чімхай до війта.* Вх. Зн. 43.
I. Чіп, чопа, *м.* 1) Деревянная затычка у бочки. *Узялась за чіп, щоб одіткнуть.* Рудч. Ск. II. 151. *П'яний, як чіп.* Ном. № 11740. **Ходити до чопа**. Пьянствовать, ходить въ кабакъ. Ном. № 11701. 2) Стержень, на которомъ что либо ходить, качается или вращается (въ видѣ колышка, винта и пр.) — является частью многихъ машинъ и снарядовъ, напр. винтъ, соединяющій половинки ножницъ. Шух. I. 153. Также часть: верклюга, верстату, курительной трубки (металлическая крышка ходить на немъ), **п'їл** (см. **п'їла**). Шух. I. 187, 255, 276, 254. 3) Колышекъ въ сновалкѣ. Шух. I. 150. См. **Снувавка.** 4) Колышекъ, зубъ (желѣзный) въ боронѣ. Шух. I. 166. 5) Шипъ въ столбѣ для связи съ другимъ бревномъ. Уманск., Гайсин. у.у. 6) Желѣзный шипъ на мельничномъ валу. Мик. 480. Черниг. у. 7) Рыба: Aspro Zingel. Вх. Пч. II. 18. Ум. **Чіпо́к, чіпо́чок, чо́пик, чопе́ць.** (Харьк., Залюбовск.). *В ба рилочку два напиточки, нема чіпочка, нема дірочки.* Ном. заг. № 64.
II. Чіп, *меж.* = **Чіпа.** Лохв. у.

Чіпа, *меж.* Прочь, вонъ! (Преимущ. на собаку). *Чіпа, чіпа в солому спати.* Ном. № 11319.

Чіпа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Трогать. *Не чіпай посліду на дорозі, бо як торкнеш, буде смердіти.* Ном. № 3289.

Чіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Чіплятися.** *Щоби не чіпалися вроки чи дитини, чи худобини....* ЕЗ. V. 218.

Чіпець, -пця, *м.* 1) = **Чепець 1.** *Русую кісоньку під чіпець.* Грин. III. 548. *Сидить дівка в темниці, шиє чіпець без ниці.* Ном. заг. № 145. 2) = **Чепчик 3.** *В чіпці уродився, а на посторонку згине.* Ном. № 4091. 3) = **Чепець 4.** О. 1862. V. Кух. 39.

Чіпє, (п'я, *с.* ?) = **Очепа.** Вх. Зн. 45.

Чіпкий, -а, -е. Прилипчивый. *Віспа — чіпка хороба.* Міус. окр.

Чіпля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Прицѣплять, вѣшать. Ном. № 13428. *Намиста чіпляють.* О, 1861. XI. 28. *Рушники чіпляють.*

Чіпля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* 1) Цѣпляться. *Біда за біду чіпляється, як у ланцюзі кільце за кільце.* Ном. № 2164. 2) Привязываться, приставать.

Чіпнарь, -ря, *м.* Мундшенкъ, кравчій. Вх. Зн. 80. Угор.

Чіпко, *нар.* = **Чепко.** Лохв. у.

Чіпо́к, -пка, *м.* 1) Ум. отъ **чіп.** 2) = **Чепець 1.** *Бреніють жіночі чіпки, чоловічі шапки.* Г. Барв. 148. Ум. **Чіпо́чок, чіпчик, чіпчичок.** *Глянь, Палазю, на поріг, несуть чіпчичок либонь твій.* Грин. III. 548.

Чіпочок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **чіп.** 2) Ум. отъ **чіпок.**

Чіпчик, -ка, чіпчичок, -чка, *м.* Ум. отъ **чіпок.**

Чірєни́й, -а, -е = **Каламутний.** *Чірєна вода.* Шух. I. 81.

Чірівни́й, -а, -е = **Червивий.** ЕЗ. V. 84.

Чїрка, -ки, *ж.* Порода утокъ. Черк. у.

Чірхавий, -а, -е. Шершавый, шероховатый. Фр. (Желех.).

Чірхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* = **Чухатися.** Желех.

Чістрити, -рю, -риш, *гл.* Чесать на гребнѣ пеньку, шерсть. Гол. 35, 36. 39. Шух. I. 147.

Чіт, -ту, *м.* Четъ, четное число. *Чіт чи лишка?* Кв.

Чітува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Играть въ четъ или нечетъ. *Орішками чітуватися.* Нп.

Чітура, -ри, *ж.* Жестянка. Вх. Зн. 81.

Чіхратий, -а, -е. Косматый. Вх. Зн. 81.

Чіхра́тися, -ра́юся, -єшся, *гл.* = **Чухатися.** *Кінь.... розчав ся чіхрати у тоту яблонь.* Драг. 263.

Чічечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чічка.**

Чічка, -ки, *ж.* 1) Цвѣтокъ. Шух. I. 184, 18. *На його могилі четверті вже чічки процвітають: і білі, і голубі, і всякі.* Федьк. Пов. 44. Ой *зацвіла красна чічка.* Гол. IV. 489. 2) — **жовта** = **Козельці**, Ranunculus. Шух. I. 20. Ум. **Чі́чечка.** Гол. II. 762. См. **Чи́чка.**

Чічкатий, -а, -е. 1) Цвѣтистый. Шух. I. 20. 2) Вышитый цвѣтными нитками. *Чічкаті вишиваня.* Шух. I. 245.

Чічник, -ка, *м.* Раст. Leontodon taraxacum. Вх. Пч. II. 33.

Чкатися, -чкаюся, -єшся, *гл.* = **Цкати.** Вх. Лем. 483.

Чке-чке-чкоу! *меж.* Зовъ свиней. Радомысл. у.

Чколити, -лю, -лиш, *гл.* Охотничій терминъ о собакахъ: лаять тонкимъ голосомъ, увидѣвъ звѣря. Вх. Уг. 275.

Чкурити, -рю, -риш, *гл.* Скоро бѣжать.

Чкурну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Побѣжать. Рудч. Ск. I. 128. *І вибравшись на добру стежку, чкурнула просто до троян.* Котл. Ен. IV. 45. *Пустив одного зайця, — той як чкурне в ліс.* Грин. 1. 218.

Чля, *нар.* Прилично. *Що кому чля.* Ном. № 13912.

Чмакати, -каю, -єш, *гл.* Чавкать.

Чмалений, -а, -е = **Чмелений.** *Хмара хмару швидко гоне, грім по небу торохтить, вітер плаче, вітер стогне, дощ по вікнах порощить. Під чмалену сю незгоду мов побиті люде сплять.* Сніп. 105.

Чмана, -ни, *ж.* = **Чмара.** Полт.

Чмані́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Быть угорѣлымъ, угорать, одурѣвать. *Після горілки днів зо три чманієш.* Лебед. у.

Чмара, -ри, *ж.* Призракъ, привидѣніе? *У! чмарою так і лізе!* Г. Барв. 33. *Так і сичуться до нас, як чмара та.* Г. Барв. 49.

Чмелений, -а, -е. Ошалѣвшій? *Прийшла додому, — як п'яна, мов чмелена.* Мир. ХРВ. 17.

Чмелик, -ка, *м.* Ум. отъ **чміль.**

Чмель, -лю, *м.* Раст. Helichrysum arenarium Dc. ЗЮЗО. I. 124.

Чмига, -ги, *ж.* = **Шмига.** *Якось приходиться не до чмиги.* Стор. II. 204.

Чмирь, -рю, *м.* 1) Короткая шерсть, остающаяся на пестахъ послѣ валянья, сукна. Вас. 172. 2) Острый, противный запахъ. *Борсук у норі такого піддав чмиру.* Борз. у. 3) —ря. Чумазый.

I. Чмих, -ху, *м.* 1) Одинъ разъ фырканія. 2) Родъ игры, въ которой стараются разсмѣшить, а смѣяться нельзя: кто чмихне, тотъ проигралъ. Сим. 192.

II. Чмих, *меж.,* выражающее фырканіе. Ном. № 4714.

Чмихання, -ня, *с.* Фырканіе.

Чмихати, -хаю, -єш (и чми́шу, -шеш), *гл.* Фыркать, пыхтѣть, дуть. *Слухаю, коли корови чмишуть.* О. 1861. V. 68. *Чмихає, як овечка.* Ном. № 13943. *Нічого мені не каже, тільки чмише.* Г. Барв. 288. *Вже холодом чмише.* Конотоп. у.

Чми́хнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **чмихати**. Фыркнуть, подуть. *То муцик, вирвавшись на двір, на голос гончих одізвався, чмихнув, завив, до них озвався.* Котл. Ен. IV. 44. Фыркнуть отъ смѣха. Сим. 192.

Чміль, чмеля, *м.* Шмель. *Чмелі гудуть.* Ном. № 11760. **Слухати чмелів**. Лежать на землѣ отъ удара. *Сердешний об землю упав, чмелів довгенько дуже слухав.* Котл. Ен. II. 24. Ум. **Чме́лик.** *Летить чмелик.* Рудч. Ск. I. 118.

Чмовх, -ха, *м.* Поползень, Sitta europaea. Вх. Лем. 483.

Чмо́вхальниця, -ці, *ж.* Трепалка. Угор.

Чмовхати, -хаю, -єш, *гл.* Трепать во второй разъ (ленъ, пеньку): Угор.

Чмо́вхачка, -ки, *ж.* = **Чмовхальниця.**

Чмок и пр. = **Цмок и пр.**

Чмола, -ли, *ж.* Насѣк. Xylocopa violacea. Вх. Пч. I. 8.

Чморкати, -каю, -єш, *гл.* = **Чв'якати 2.** *Їдеш по багні, а вода чморкає.* Вх. Зн. 81.

Чморкнути, -ну, -неш, *гл.* Одн. в. отъ **чмо́ркати**. *Чморкнула вода.* Вх. Зн. 81.

Чмурь, -ря, *м.* Сморчокъ (грибъ). Угор.

Чмут, -та, *м.* Проказникъ, затѣйникъ, забавникъ, мастеръ на выдумки, выдумщикъ. *Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, так він зараз.* Грин. II. 209.

Чмутник, -ка, *м.* = **Чмут.** Сим. 212.

Чмутови́тий, -а, -е. Мастеръ на выдумки. *Брехенька ся довга і тесті чмутовиті иноді дуже добре росказують її своїм зятям, як ті загостюються.* Ном. № 11926.

Чмутови́ха, -хи, *ж.* Проказница, затѣйница, выдумщица. *Та халяндри, чмутовиха, для сміху скакала.* Мкр. Н. 40.

Чмутува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Проказить, шалить. *Опівночі приходять парубки і лякають дівчат, перебравшися.... Дореготавшися, хлопці годі чмутувати, скидають видумки свої і в рядок сідають за стіл.* Лохв. у. Въ слѣдующ. стихахъ Макаровскаго въ значеніи: ухаживать за кѣмъ, утѣшать? Или просто: шутить? *Ся голубонька тряслася, рученьки ламала.... Доня й милого забула, стогне та голосить. Говорила б, так же мови у обох немає, ледві дишуть, мов не чують, голос заміраєʼ; но Тарас — козак бувалий: взявши Харитину, чмутував; умів розважить матір і дитину.* Мкр. Н. 28.

Чо. Сокращенное **чого** (см.). *Чо хочеш?* Гн. II. 14.

Чобан, -на, *м.* Деревянный сосудъ для молока. Угор.

Чобаник, -ка, *м.* Трясогузка, Motacilla. Вх. Зн. 81.

Чобіт, -бота, *м.* 1) Сапогъ. *В чоботях ходить, а босі сліди знать.* Ном. № 1182. *Панщанні та поєдинкові: що на єдній нозі капиця, а на другій чобіт.* Ном. № 1309. 2) мн. Свадебный обрядъ даренія женихомъ невѣстѣ сапогъ, совершаемый обыкновенно въ субботу. МУЕ. III. 88. (Черниг.). 3) мн. Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. 4) **Удовів чобіт**. Раст. Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 141. Ум. **Чобіто́к, чобіто́чок, чобото́нько, чоботець.** Чуб. V. 20. Чуб. III. 308. *Чобітки шкапові.* Рудч. Ск. I. 213. *Чобіточки роззули.* Грин. III. 694. Ув. **Чоботи́ще.**

Чобіток, -тка, *м.* 1) Ум. отъ **чобіт.** 2) Цвѣтокъ на **чорноклині**.

Чоботаренко, -ка, *м.* Сынъ сапожника. К. ПС. 84.

Чоботари́ха, -хи, *ж.* Жена сапожника.

Чоботарь, -ря, *м.* Сапожникъ. Мил. 27. Шух. I. 146. Шевч. 201. *Ой мій батько чоботарь, черевички полатав.* Нп.

Чоботець, -тця, *м.* Ум. отъ **чобіт.**

Чоботи́на, -ни, *ж.* Сапогъ. *У єдні чоботині скаче по долині.* Ном. заг. № 396.

Чоботи́ще, -ща, *м.* Ув. отъ **чобіт.**

Чоботонько, -ка, *м.* Ум. отъ **чобіт.**

Чоботоро́бець, -бця, *м.* Названіе сапожника въ шутливомъ величаніи, сложенномъ на манеръ церковнаго: *Величаєм тя, шевче чоботоробче, і чтем твоє шило і правило, твоє погане ремісло!* Гн. II. 214.

Чоботя, -тяти, *с.* Преимущ. во мн. ч.: **чоботята**. Сапожки. *Самі Кирилята шиють чоботята.* Мил. 39. *Ва червоні чоботята побиваються дівчата.* Щог. В. 94.

Човг, *меж.*, выражающее шарканіе ногами. *Іде в своїх чоботищах помалу, тільки човг, човг, човг...* Константиногр. у.

Човгання, -ня, *с.* Шарканье (ногами).

Човгати, -гаю, -єш, *гл.* Шаркать идя, итти медленно. *Один батько зараз почує, човгає старими, але міцними ногами до колиски.* Левиц. I. 355. *Він оддалік ледві човгав за мною.* Г. Барв. 397.

Човгатися, -гаюся, -єшся, *гл.* = **Човгати.** *Хтось у саду, мов чуже, човгається.* Г. Барв. 539.

Човен, -вна, *м.* Челнъ, лодка. *Пливе човен води повен, а за ним весельце.* Мет. 16. **Човник, човниче́нько, човничок, човно́к**. *Аж на морі човничок біжить, а в човнику батенько сидить.* Чуб. V. 504. *Ой піду я по над береженьком, там плаває милий човниченьком.* Грин. III. 676.

Чове́нце, -ця, *с.* Ум. отъ **човно.**

Чо́вник, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **човен.** *Зроби мені, тату, золотий човник, а срібнеє веселечко.* Рудч. Ск. II. 39. 2) Ткацкій челнокъ. Въ немъ есть стержень — **веретено**, — на который надѣвается шпулька съ нитками — **цівка**. Шух. I. 258. Стержень еще называется **сват** или **цьвак**. МУЕ. III. 19. Въ Полтавщинѣ стержень **свато́к**, на немъ **цівка**. Вас. 166. 3) Раст. Sagittaria sagittaefolia L. ЗЮЗО. I. 177. 4) мн. **Човники**. Родъ орнамента въ вышивкѣ, бываютъ **чо́вники з вирізуванням, з крильцями, з по́пиками**. Чуб. VII. 427. 415. 5) мн. Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379.

Човниче́нько, -ка, *м.* Ум. отъ **човен.** Грин. III. 676.

Човничок, -чка, *м.* Ум. отъ **човен.**

Човно́, -на́, *с.* = **Човен.** *Тягне дід човно стежкою, між густими лозами.* Левиц. I. 126. Ум. **Чове́нце.** *Аж тут — править мальоване човенце, править та й прибило до самого ганку, а з човенця виходить панночка.* Федьк. Пов. 48. *Бігнуть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* АД. I. 246.

Човновий, -а, -е. Челночный.

Човпти́, -пу́, -пе́ш, *гл.* 1) Колотить, бить. *Човпуть його, мов дурного.* Ном. № 6217. 2) Твердить, повторять одно и то-же. *Чоловік одно човпе.* Чуб. II. 538. *Все човпеш, що ти зав'язав мені світ.* Левиц. Пов. 77. 3) Плестись, тащиться. *Човпе старий селом.* Драг. 179.

Човпти́ся, -пуся, -нешся, *гл.* Толочься, возиться съ чѣмъ. *А старий усе човпеться по надвіррю.* НВолын. у. *Ой на дворі чорна хмара в'ється, а під вікном колядник човпеться.* Чуб. III. 425. *Вона все човпеться коло чого небудь.* Драг. 172.

Чого́. 1) *Род. пад. мѣст.* **що**. *Чи не бажаєш ти чого?* МВ. I. 77. 2) Какъ нар. Зачѣмъ, почему, отчего? *Чого ви лаєтесь? хиба вас поле засіяно.* Ном. № 9230.

Чогокати, -каю, -єш, *гл.* Говорить часто **чого́**.

Чого́сь. 1) *Род пад.* отъ щось. *Дітвора змагається: чогось не поділили.* МВ. I. 23. 2) Какъ нар. Отчего-то, почему-то. *Ти ізнов чогось сумуєш, Наталко?* Котл. НП. 361. *Чогось обойко невеселі.* МВ. II. 23.

Чок, *меж.* Хвать? Цапъ? *Зза гори вовчок до кози: чок-чок.* Чуб. V. 1146.

Чокалка, -ки, *ж.* Особенно злой волкъ? *Той же вовк, тільки злійший над вовка.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Чоко, *меж.*, выражающее стукъ сапожныхъ подковъ. *Як піду я в скоки та в боки.... а підківки тільки чоко, чоко, чоко, чоко!* О. 1861. XI. Кух. 25.

Чолак, -ка, *м.* У кожевниковъ: кожа со лба животнаго. МУЕ. I. 69.

Чолатий, -а, -е. Съ большимъ лбомъ. Желех.

Чолко, -лика, *с.* Ум. отъ **чоло.** *Кругленьке, довгеньке, на чолику лисеньке.* (Заг.: гадюка). Чуб. I. 307.

Чолкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Выдѣлять лучшее зерно (чоло). *Лубен. у.* (В. *Леонтовичъ*).

Чоло, -ла, *с.* 1) *Лобъ*, чело. *Нікому на чолі не написано, що він.* Ном. № 6139. *Високе чоло гетьманське.* МВ. I. **Чоло́м давати, оддавати**. Привѣтствовать особымъ образомъ: хлопнувъ ладонью по протянутой ладони привѣтствуемаго, перевернуть затѣмъ его руку и поцѣловать, — обычное привѣтствіе дѣтей. *Дай чолом!* Ном. № 9276. Сим. 234. *Старий батько сидить коло хати та вчить внука-пузанчика чолом оддавати.* Шевч. 261. Вообще привѣтствовать, кланяться. *У намет уступає, пану Филоненку, корсунському полковнику, чолом дає.* Мет. 41. **Чоло́м**! Привѣтствую! Здравствуйте! *Чолом, вельможний пане господарю!* К. ЦН. 173. **Бити, ударити чоло́м**. Поклониться до земли, поклониться. *Вдарили чолом перед нашим столом.* Грин. III. 497. **Бити чоло́м за дворо́м**. Предложеніемъ могарыча добывать пропускъ поѣзду новобрачнаго въ дворъ новобрачной. МУЕ. III. 117. (Черниг.). 2) Часть **очіпка**, покрывающая лобъ, околышъ у очіпка. Вас. 191. 3) Фасадъ, передняя часть дома. *Чолом стоїть хата.* Ном. № 10287. *Наняв великий двір і хати чолом на городський базар.* Мкр. Г. 45. 4) Въ гуцульской церкви въ крышѣ крыла треугольный **причілок**, стоящій вертикально. Шух. I. 116, 117. 5) Передняя часть гончарной печи. МУЕ. I. 60. (Черниг.). 6) Въ срубленномъ и очищенномъ отъ вѣтвей деревѣ: тонкій конецъ его. Шух. I. 179, 181. 7) Самое лучшее, отборное. Рудч. Ск. II. 134. Вас. 203. *Хліборob саме чоло продає, а послід їсть. Чільна мука, саме чоло.* Каменец. у. Ум. **Чільце́.** *Чільце росою мов покрилось* (т. е. лобикъ вспотѣлъ). Мкр. Г. 36. См. еще **чолко.**

Чоловий, -а, -е. 1) *Лобный*. 2) Относящійся къ фасаду. *Чолова стіна.* Вас. 193. *Вікно... чолове.* ХС. III. 56.

Чоловік, -ка, *м.* 1) Человѣкъ. *Перелічив — аж сорок чоловіка.* Рудч. Ск. II. 141. *Оце вже стало їх шість чоловіка.* Чуб. II. 96. 2) Вообще мужчина. *Ляхи так одуріють, що жінки між ними стануть розумніші од чоловіків.* Стор. М. Пр. 46. 3) Женатый человѣкъ. *Діди з чоловіками поділились на гурточки.* О. 1861. XI. Св. 30. *В правім притворі стояли чоловіки та парубки; в лівім — діди, на середині — малі хлопці, а в бабинці — молодиці та дівчата.* Левиц. I. 13. 4) Мужъ. Чуб. V. 128. *Чоловік умер, двоє діток мені покинув.* МВ. I. 71. 5) Мужикъ, крестьянинъ. *Доля... як лихоманка, не розбіра, на кого насіпається: чоловік, чи пан — їй все однаково.* О. 1861. III. 13. *Пан — не пан, чоловік — не чоловік.* Чуб. II. 370. 6) О волкахъ: штука. *Шість чоловіка вовків як нап'яли одного зяйця.* О. 1861. V. 69. Ум. **Чоловічок, чолові́ченько.** *Іде чоловічок такий маленький.* Харьк. Ласкат. **чолові́ченько** употребл. преимущ. въ значен. 2 — 4 и особенно въ послѣднемъ. *Дивітеся, чоловіченьки, які в мене черевиченьки.* Чуб. V. 1158. *Увійшов хазяїн: «Здорова, жінко моя люба!» — Здоров, чоловіченьку!* Драг. 164.

Чоловіколюбець, -бця, *м.* Человѣколюбецъ. *Отче владиче, архимандриче, чоловіколюбче!* Чуб. V. 1167.

Чоловіколю́бство, -ва, *с.* Человѣколюбіе. *Нема, щоб за добрі діла, за чоловіколюбство вхопитись.* К. Гр. Кв. 32.

Чоловіцький, -а, -е. 1) Человѣческій. 2) Принадлежащій мужчинѣ; состоящій изъ мужчинъ. *Чи буде ж таке сиріцьке, як чоловіцьке.* Ном. № 10716. *Чоловіцька громада.* Драг. 171.

Чоловіченько, -ка, *м.* Ум. отъ **чоловік.**

Чоловічество, -ва, *с.* Человѣчество, человѣчность. Слово заимствовано изъ русскаго языка. Встрѣчено только въ одной пословицѣ, приведенной у Номиса: *Чоловічество повеліває, а пан тисяцький ні.* (№ 13844). Пословица эта заимствована изъ IV-го явленія оперы-водевиля кн. А. А. Шаховского: «Козакъ-стихотворецъ». Князь. Человѣчество повелѣваетъ помогать раненымъ и несчастнымъ. Грицько. *Чоловічество повеліває, да пан тисяцький ні.* (Сочиненія кн. А. А. Шаховского, Спб. 1898, «Дешевая Библіотека» Суворина, стр. 10). Такъ какъ у Номиса отсутствуетъ всякое указаніе о томъ, откуда взята пословица, то можно думать, что она употреблялась лишь среди образованныхъ классовъ и въ народномъ языкѣ слова **чоловічество** нѣтъ.

Чоловічий, -а, -е. 1) Человѣческій, человѣчій. Ном. заг. № 482. *Хиба твій вік такий, як чоловічий.* К. Іов. 22. 2) Мужской, мужескій, принадлежащій, свойственный женатому мужчинѣ. *Ой нате вам, парубочки, парубоцтво моє, а я вже пійду в чоловічу раду.* Мет. 230. *Чоловічі голови без шапок чорніли, наче недавно пооране поле.* Левиц. І. 14. *Це молитва чоловіча, бо її читають, як поміра чоловік, а як жінка, то читається в їх друга.* Драг. 37.

Чоловічина, -ни, *м.* Человѣкъ. *Чоловічина! одна душа в чоботі, друга в животі, а третя по світу.* Ном. № 2970.

Чоловічок, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **чоловік.** 2) Зрачекъ. Екатериносл. губ. Рудч. Чп. 254. Мнж. 150. *Очі в Чіпки налилися кров'ю, в чоловічках засвітили огні.* Мир. ХРВ. 192. *В очах чоловічки догори ногами стали.* Ном. № 3180.

Чолов'яга, -ги, *м.* Человѣкъ. *Еней правдивий чолов'яга.* Котл. Ен. VI. 71. *Що скаже, те й зробить: удача міцна в чолов'яги.* Г. Барв. 448. *Так видно собі чолов'яга, а може і пан.* О. 1862. І. 76.

Чоломкання, -ня, *с.* Взаимные поцѣлуи, см. **Чоломкатися**. Черк. у.

Чоломкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Цѣловаться, здороваясь или прощаясь, мирясь и пр. (но не о любовныхъ поцѣлуяхъ). *Тут між собою роспитались, чоломкались і обнімались.* Котл. Ен. II. 8.

Чолопок, -пка, *м.* = **Щолопок.** Ум. **Чолопо́чок.** *Шапка на самому чолопочку.* НВолын. у.

Чолпа, -пи, *ж.* Лопатка, поставленная подъ угломъ къ ручкѣ, для выемки соли изъ соляныхъ озеръ. Херс. г.

Чом, чому, *нар.* 1) Отчего, почему, зачѣмъ. *Чом ти не прийшов учора?* Харьк. *Чом ти не косиш свого проса?* Рудч. Ск. I. 54. *Коли зле гадаєш, чом Бога благаєш?* Ном. *Чому чорт мудрий? — Бо старий.* Ном. № 8677. *Воли мої полові, чому не орете?* Нп. **Чому ні**? А почему-же? Конечно да! *Нема слуги. Чи не дасте ви мені яку з ваших? — Чому ні? Беріть собі, котру схочете.* МВ. II. 33. **Чом таки**. Почему же, почему бы. *І справді, чом таки не скажеш людям, Марусе? озвалась я до неї.* МВ. II. 89. 2) Чому. Дат. пад. отъ **що.**

Чомусь, *нар.* Отчего-то. почему-то, зачѣмъ-то. *Чомусь мені, мила, горілка не п'ється.* Мет. 250.

Чомха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* = **Чмовхати.** Угор.

Чоник, -ка, *м.* = **Човник 2.** МУЕ. III. 25.

Чонок, -нка, *м.* = **Човник 2.** Части: стержень — **клубец**, шпулька — **цівка**. Вх. Уг. 247.

Чоп, -па, *м.* Рыба Lucioperca volgensis. Браун. 22.

Чопатий, -а, -е. Притупленный. Угор.

Чопень, -пня, *м.* Въ загадкѣ: горящій фитиль плошки. *Чорна коробочка, золотий чопень* (каганець). Чуб. I. 309.

Чопець, -нця, *м.* Ум. отъ **чіп.** *Котилось барильце без чопця, без рильця.* Ном. стр. 292, № 66.

Чопи́ти, -плю, -пиш, *гл.* Притуплять. Угор.

Чопове, -вого, *с.* Пошлина за право продажи спиртныхъ напитковъ. *Помогай Біг, жиде! як же ми ся маєш? Ой та кажуть люде, що ти гроші маєш. — Нема пак, заплатив єм за чопове.* Гол. III. 471.

Чоповий, -а, -е. Относящійся къ чопу. *Чоповий свердел.* Буравъ средняго размѣра. — **брат**. См. **Брат.**

Чопо́к, -пка, *м.* Ум. отъ **чіп.** Ком. II. № 383.

Чопо́чок, -чка, *м.* Ум. отъ **чіп.** О. 1861. XI. 8.

Чорен, -рна, -не. Сокращ. форма отъ **чорний**. *Ох летить ворон да летить чорен.* Грин. III. 606.

Чорна, -ної, ж. Кутузка. Мир. ХРВ. 204. *Обізвався, що* (сільський) *голова не до діла каже, а той зараз і гукнув: «У чорну його!»* О. 1861. VIII. 95. *Десятники повели усіх у чорну.* Мир. Пов. I. 30.

Чорненечкий, -а, -е. Ум. отъ **чорний.** Вх. Зн. 81.

Чорний, -а, -е. 1) Черный. *Чорний як циган.* Ном. № 8527. *Очі чорні, як терночок.* Нп. *Чорні брови маю, та й не оженюся.* Нп. *Чорна свита.* МВ. I. 108. *Чорна хмара.* МВ. II. 14. 2) Грязный. *Мене мати не пустила, що в чорному ходячи, скажуть ледащиця.* Нп. **Чорне море.** Черное море. *Чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209. **Чорне сло́во**. Брань, ругательство, преимущественно съ упоминаніемъ чорта. *Він назвав мене чорними словами, каже: сякий-такий сину, та й по матерному.* Новомоск. у. 3) **Говорити по чорному**. Упоминать чорта въ рѣчи. Борз. у. Ум. **Чорненький, чорнесенький.** Чуб. V. 243. **Чорненечкий**. Вх. Зн. 81.

Черни́ло, -ла, *с.* 1) Черная краска, употребляемая для окраски тканей и пр. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила.... Дівчатам запаски чорнити.* Грин. III. 95. 2) Чернила. 3) Растворъ купороса, употребляемый сапожниками для черненія сапогъ. Сумск. у.

Чорнити, -ню́, -ниш, *гл.* 1) Чернить, красить въ черный цвѣтъ. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила... дівчатам запаски чорнити.* Грин. III. 95. 2) Поносить.

Чорниця, -ці, *ж.* 1) = **Черниця.** МВ. II. 199. 2) Раст. Rubus caesius. Вх. Пч. II. 35.

Чорниш, -ша, *м.* Черный хлѣбъ (у нищихъ). *Чорниш у комиш, білаш у кармаш.* Ном. № 4643.

Чорнісінький, -а, -е. Чернехонькій.

Чорнісінько, *нар.* Чернехонько.

Чорність, -ности, *ж.* Чернота. *Ой чорна я, чорна, я то знаю сама: я про свою чорність мам фраіра пана.* Гол. IV. 511.

Чорні́ти, -нію, -єш, *гл.* Чернѣть. *Чорніє гай над водою.* Шевч.

Чорно, *нар.* Черно. *Такий злий, аж у роті чорно.* Ном. № 2884. Чорним-чорно. Совершенно черно. НВолын. у. **Ходити чо́рно**. Одѣваться въ черную одежду. Ум. **Чорненько, чорнесенько.** *У черницях, мій миленький, робити легенько, тільки на серці та досадонька — ходити чорненько.* Рудч. Чп. 211.

Чорнобил, -лу и чорнобиль, -лю, *м.* Раст. Artemisia vulgaris E. ЗЮЗО. I. 112. Мил. М. 58. *Ліг під чорнобилем спати.* Грин. II. 122.

Чорнобильник, -ка, *м.*= **Чорнобил.** ЗЮЗО. I. 112.

Чорно́біл, -лу и чорнобіль, -лю, *м.* = **Чорнобил.** Вх. Пч. I. 8. ЕЗ. V. 206.

Чорнобілий, -а, -е. Отчасти черный, отчасти бѣлый. *Чорнобілі лелеки поралйсь було коло свого гнізда.* Морд. Пл. 129.

Чорнобривець, -вця, *м.* 1) Чернобровый. *Колисочка швабська, дитиночка панська, золотії бильця, колишу я чорнобривця.* Нп. 2) Раст. а) Tagetes erecta. Вх. Пч. I. 13. б) Tagetes patula L. ЗЮЗО. I. 138. *Цвіли всякі квітки: і гвоздики, і чорнобривці.* Левиц. I. 23. 3) Орѣхъ очень спѣлый. *А вже що горіхів-горіхів було носить! Та ще всі один в один чорнобривці, що вже спіє-спіє та й вивалиться з гнізда.* Сим. 199, 200. 4) Сапогъ съ краснымъ голенищемъ и черной головкой. Васильк. у. Вас. 162. 5) мн. Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. Ум. **Чорнобривчик.** *Зацвів чорнобривчик.* Грин. III. 157.

Чорнобри́в, чорнобривий, -а, -е. Чернобровый. *Чорнобрив, чорнобрив дрова рубає, а чорнобрива тріски збірає.* Чуб. **Чорнобрива**. Кличка коровы. Kolb. I. 65. Ум. **Чорнобривенький.** Шевч. 303.

Чорнобривка, -ки, *ж.* 1) Черноброая. Грин. III. 610. *Купив же я черевички своїй чорнобривці.* Чуб. III. 95. 2) Пт. Glareola malanoptera.

Чорнобро́в, -ва, -ве = **Чорнобрив.** *Чом, чом, чорнобров, чом до мене не прийшов?* Грин. III. 675.

Чорноволо́сий, -а, -е. Черноволосый. Вх. Зн. 81.

Чорноволотка, -ки, *ж.* Родъ растенія. Вас. 206.

Чорноголо́вець, -вця, *м.* = **Чорнобривець 4.** Вас. 162. *Чоботи добрі, чорноголовці.* Мир. ХРВ. 343.

Чорноголовка, -ки, *ж.* Черноголовый, съ черной головой. Вх. Зн. 81.

Чорноголовий, -а, -е. 1) Пт. Sylvia atricapilla. Вх. Пч. II. 14. 2) = **Попичка,** Palus palustris. Вх. Пч. II. 13.

Чорногривий, -а, -е. Черногривый. Желех.

Чорногрудка, -ки, *ж.* Ruticilla tithys. Вх. Уг. 275.

Чорногуз, -за, *м.* Листъ. Чуб. I. 63. Вх. Пч. I. 16. См. **Бузько.** *А горобець впився, з чорногузом бився, як ударив чорногуза, — чорногуз звалився.* Чуб. V. 1124.

Чорноземля, -лі, *ж.* Черноземъ.

Чорноземний, -а, -е. Черноземный. НВолын. у.

Чорнозілля, -ля, *с.* Родъ растенія. Чуб. I. 83.

Чорноклен, -на, чорно́кленок, -нка, *м.* Дерево: а) Пакленъ, Acer campestre L. Вх. Пч. I. 8. б) Acer tataricum L. ЗЮЗО. I. 109.

Чорнокленовий, -а, -е. Пакленовый, изъ паклена. *Удлище довге, чорнокленове.* Морд. Оп. 36.

Чорно́кленок. См. **Чорноклен.**

Чорно́клина, -ни, *ж.* = **Чорноклен,** Acer tataricum L. ЗЮЗО. I. 109.

Чорнокнижник, -ка, *м.* Чернокнижникъ, волшебникъ. К. ЧР. 268. *Цар вислав по цілій ягипській землі, щоби шукали чорнокнижника, котрий би міг царівну зробити ладною і молодою.* Гн. L 107.

Чорнокнижництво, -ва, *с.* Чернокнижіе, волшебство. К. ПС. 124.

Чорнокнижній, -я, -є. Чернокнижническій. *Наука чорна.... чорнокнижня.* IV. ПС. 125.

Чорноко́рінь, -ню, *м.* Раст. Cynoglossum officinale L. ЗЮЗО. I. 120.

Чорноко́сий, -а, -е. Съ черной косой, черноволосый. *Чорноока і чорнокоса мати.* Морд. Оп. 54.

Чорнокрилець, -льця, *м.* Съ черными крыльями. *Орли-чорнокрильці налітали.* АД. і. 117.

Чорнокрилий, -а, -е. Чернокрылый. *Галочки чорнокрилі.* Чуб. V. 948. *Ластівочка чорнокрила.* Млак. 14.

Чорнолоз, -зу, *м.* Раст. Salix cinerea L. ЗЮЗО. I. 134.

Чорноморець, -рця, *м.* Черноморецъ, черноморскій козакъ. *Піду на Тамань, пристану до чорноморців.* Котл. НП. 379.

Чорноморка, -ки. Черноморка. О. 1862. VI. 87. Ой *махнула чорноморка білою рукою: не буде вам, чорноморці, ніколи покою.* Нп.

Чорноморський, -а, -е. Черноморскій. Ном. № 1495.

Чорноо́кий, -а, -е. Черноглазый. Левиц. I. 460.

Чорнопірка, -ки, *ж.* Птица съ черными перьями. Ум. **Чорнопірочка.** Чуб. V. 459. *Ой галочки-чорнопірочки круту гору вкрили.* Нп.

Чорнори́зка, -ки, *ж.* = **Черниця.** К. ПС. 79.

Чорноро́б, -ба, *м.* Чернорабочій. Желех. Рк. Левиц.

Чорноро́тий, -а, -е. Съ чернымъ ртомъ. Вх. Зн. 81.

Чорноталь, -лю, *м.* = **Чорнолоз.** ЗЮЗО. I. 134.

Чорнотроп, -пу, *м.* Путь, дорога по черной землѣ, не по снѣгу, безснѣжный путь. *Зайця тепер чорнотропом не піймаєш, як би сніг — друге б діло.* Харьк. у. *Тоді був чорнотроп — снігу вже не було.* Новомоск. у.

Чорноус, -са, *м.* Черноусый мужчина. *Да нема ж мого ляха чорноуса.* О. 1861. XI. 10.

Чорноусий, -а, -е. Чорноусый. Шевч. 487. *Ой козаче чорноусий, чого в тебе жупан куций?* Нп.

Чорнохлібний, -а, -е. О пищѣ: состоящій изъ одного чернаго хлѣба. *Ховають у торби своє чорнохлібне снідання.* Мир. ХРВ. 39.

Чорнуха, -хи, *ж.* 1) Совершенно черная жирная глина. Вас. 177. 2) Чорнуха, Рыба Scardinius erythrophthalmus (Bon). Браун. 28, 52.

Чорнушка, -ки, *ж.* = **Чернушка 1**, Nigella sativa. Вх. Пч. I. 11. *Витоптав козел часник, ще й чорную чорнушку.* Грин. III. 95.

Чорнюха, -хи, *ж.* = **Чорнявка.** *Ой дівчино чорнюхо, люблю тебе, псяюхо.* Гол. II. 197.

Чорнява, -ви, *ж.* 1) Чернота, собраніе чернѣющихъ вдали предметовъ. 2) Черныя тучи. Вх. Лем. 483.

Чорнявий, -а, -е. Черноволосый, брюнетъ, брюнетка. МВ. (О. 1862. III. 51). *У нас такий панич, як волошин — чорнявий.* Ном. № 8553. Ум. **Чорнявенький.** МВ. I. 17.

Чорнявка, -ки, *ж.* Брюнетка. *У їх була дівка-чорнявка.* Ум. **Чорнявочка.** *Циганочка-чорнявочка.* Млак. 106.

Чоро́ліс, -са, *м.* Зоол. Myoxus Glis. Шух. І. 22.

Чорпіта, -ти, *ж.* = **Посмітюха**, Alauda arborea. Вх. Пч. II. 8. См. **Черпіта.**

Чорт, -та, *м.* 1) Чортъ. *Бога хвали, чорта не гніви.* Ном. **Чорт-ма, чорт-мало, чорт-матиме**. Нѣтъ, не было, не будетъ. *Їв би паляниці, та зубів чорт ма.* Ном. № 12331. *Ой тим же я не прийшов, що чорт-мало підошов.* Нп. *Коли без перестанку гулятиме, то й сорочки чорт-матиме.* Полт. **Чорт зна хто, що, де, куди, як....** Чортъ знаетъ кто, неизвѣстно кто, что, гдѣ, куда, какъ. **Чорт зна що, хто** — также: дрянь, гадость, плохой человѣкъ, предметъ. **Чорт зна як** — также: плохо, скверно. *Чорт зна що в лаптях, та й то москаль.* Ном. № 841. *Чорт зна що, не Брути!* Шевч. 214. *Чорт зна що плутає.* Рудч. Ск. І. 187. *Як чор-зна що, — не чепать, щоб і посудини не запаскудить.* Ном. № 3288. *Робиш ти, працюєш, та на чорт зна кого.* Левиц. І. 527. *Жили, жили, та чор-зна де й ділися.* Ном. № 8272. *Заїць тоді ж забіг чор-зна куди.* Рудч. Ск. І. 25. *Чорт його зна, як і вчитись.* Левиц. І. 247. *Чорт батька знає, як співають!* Гліб. Въ томъ же значеніи: **чорт-віть що**! Рудч. Ск. І. 75. **До чо́рта**. Много, масса. *Чимало таки козаків і панів до чорта.* Стор. II. 28. 2) Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 36. Ум. **Чортик, чорто́к.** Чуб. І. 219. Ном. № 275. Ув. **Чортисько, чортище.** Чуб. І. 106. Чортяка.

Чортаника, -ки, *(м. ? ж. ?)*. Рыба, карпъ вѣсомъ менѣе полутора фунта. МУЕ. І. 4 6. (Добруджа).

Чортеня, -няти, *с.* Чертенокъ. Ум. **Чортенятко.**

Чортик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **чорт.** *Чортик сів на лаві.* Грин. II. 67. 2) Рыба, колюшка, Gasterosteus aculeatus. Браун. 27.

Чортисько, -ка, *м.* Ув. отъ **чорт.**

Чортиха, -хи, *ж.* = **Чортиця.** *Покликала чортиха бабу до дитини.* Чуб. II. 361.

Чортиця, -ці, *ж.* Чертовка. Кіев. у. Драг. 49. К. ПС. 148.

Чортище, -ща, *м.* Ув. отъ **чорт.** КС. 1882. IV. 170.

Чортів, -това, -ве. 1) Принадлежащій, свойственный чорту. *Чортів кришеник.* (Бранное выраж.). Ном. № 3563. *Чортові діти.* (Бранное выраж.). Ном. №3560. 2) **Чортове світло**. Керосинъ. Волч. у. 3) **Чортів тиск**. Очень много, пропасть.

Чортівня, -ні, *ж. соб.* Черти. *Казилось пекло з радощів великих — да вже казитись чортівня не буде.* К. Дз. 32.

Чортіянів, -нова, -ве = **Чортів.** *Бабій чортіянів!* КС. 1883. IX. 216.

Чортовиння, -ня, *с.* 1) Чертовщина. *Чарують усяким чортовинням.* Г. Барв. 260. 2) Чортъ знаетъ что, дрянь. *Я ж думала — кавалір, аж то чортовиння.* Чуб. V. 1180.

Чорток, -тка, *м.* Ум. отъ **чорт.** Мил. М. 4.

Чортокрап, -па, *м.* Рыба карпъ вѣсомъ отъ трехъ до шести фунтовъ. МУЕ. І. 46. (Добруджа).

Чортополо́х, -ху, *м.* Раст. а) Carlina acaulis. Шух. І. 21. б) Xanthium spinosum L. Чуб. І. 80. ЗЮЗО. І. 141. в) Carduus nutans L. ЗЮЗО. І. 115.

Чортопхайка, -ки, *ж.* Родъ экипажа. *Запріг він миттю чортопхайку, черкнув із неба, аж курить.* Котл. Ен. *Посадили мене на чортопхайку та одвезли аж у Оренбург.* Шевч. (О. 1861. X. 5).

Чортя, -тяти, *с.* = **Чортеня.** ЗОЮР. І. 75. *Вибігло чортя і озирається.* Кв.

Чортяк, -ка, *м.* = **Чорт.** *З тих склепів виходит чортяк.* Гн. І. 214. *Пішли до того замку і здибали чортяка.* Гн. І. 213.

Чортяка, -ки, *м.* Ув. отъ **чорт.** *Орудує ними, як чортяка грішними душами.* Ном. № 1083. *Так у пеклі росходився, що всіх чортяк порозганяв.* Котл. Ен. III. 17.
Чортяцтво, -ва, *с. соб.* Черти. Харьк. у.
Чортячий, -а, -е. Чертовскій. *Чортяча старшина.* Стор. М. Пр. 42. *Чортячий, огонь.* Кв.
Чос, -су, *м.* Зудъ; чесотка. **Дати, завдати чо́су**. Дать трепку. *Дав часу!* Мир. ХРВ. 274. *Задали ж ми чосу дияволенному Кирикові! Крівавого дали прочухана.* К. ЦН. 274. *Завдали такого чосу, що й сам ватажок там же й ніжки відкидав.* Стор. II. 58.
Чосни́к, -ку, *м.* = **Часник.** МУЕ. I. 96.
Чотирдесять, *числ.* Сорокъ. *Чотирдесять янгеликів.* МУЕ. III. 35.
Чотиренко, -ка, *м.* Въ загадкѣ: колесо воза? *Чотирі чотиренки та два хведоренки тягли тягулицю* (віз) *за хвіст на вулицю.* Мнж. 175.
Чоти́речка, -ки, *ж.* Въ загадкѣ: четыре пальца руки. *Чотирі чотиречки та п'ятий макаречко* (мизинець) *несуть кривулечку* (ложку) *через тин та в вуличку* (рот). Грин. 1. 249.
Чотирі, -рьох, *числ.* Четыре. *Ішли ляхи на три шляхи, а татари на чотирі.* Нп.
Чоти́ріста, *числ.* Четыреста. *Янчар чотиріста.* Макс.
Чоти́рка, -ки, *ж.* Въ загадкѣ такъ названа нога. *Чотирі чотирки, дві ростопирки, сьомий вертун.* Ном. № 108, стр. 293.
Чотирнадцятеро, *числ.* Четырнадцать человѣкъ, штукъ.
Чотирнадцятий, -а, -е. Четырнадцатый.
Чотирнадцятка, -ки, *ж.* Полотно въ 14 пасмъ. Сим. 133.
Чотирнадцять, -ти и -тьох, *числ.* Четырнадцать. К. Іов. 96.
Чотирни́ця, -ці, *ж.* Въ загадкѣ: а) ко лесо. *Чотирі чотирниці бігли на вечорниці, одна одну здоганяє, та не здожене.* Ном. заг. № 465. б) Нога коровы. Ум. **Чотирни́чкз.** *Чотирі чотирнички, п'ята шинкарочка, шоста підставочка.* Ном. заг. № 111.
Чотирогранястий, -а, -е. Четырехсторонний. *По самій середині міста чотирогранястий пляц, де місто стає.* Св. Л. 23.
Чотирьохскладовий, -а, -е. Четырехсложный. *Чотирьохскладові слова.* О. 1862. I. 68.
Чотки, -ток, *ж. мн.* Четки. *Перехрестився, чотки взяв.* Шевч. 372.
Чохла, -ли, *ж.* Обшлагъ на рукавѣ рубахи, манжета. Чуб. VII. 415. Г. Барв. 219. *Оце ще комір та чохли повшивати, та й дошита сорочка буде.* Пирят. у. *Іде козак улицею, чохлами махає.* Нп.
Чохлатий, -а, -е. Имѣющій чохли на рукавахъ (о рубахѣ). Г. Барв. 327. *Старша світилка багата, на їй сорочка чохлата.* Мил. Св. 49.
Чохли́ця, -ці, *ж.* = **Чохла.** *Старша світилка багата, на їй сорочка чохлата, під тими чохлицями сидять воші копицями.* Мил. Св. 49.
Чре́сти, чру, чреш, *гл.* Сдирать кору. Желех.
Чте́рі, *числ.* = **Чотирі.** *Маю я чтері волошки.* Грин. III. 285.
Чтець, четця, *м.* 1) Чтецъ. 2) Читатель. *Не против вас говорю, четці мої любі.* Федьк.
Чти́рі, *числ.* = **Чотирі.** *Підкувався на всі чтирі ноги.* Ном. № 6633.
Чти́ти, чту, чтиш, *гл.* 1) = **Шанувати 1.** *Та мене не чти, а святі икони почти.* Лебед. у. 2) Величать. *Як тепер тя звати, як тепер тя чтити.* Гол.
Чти́тися, чтуся, чти́шся, *гл.* = **Шануватися.** *Тепер парубки такі, що нікого не чтять і сами не чтяться.* Волч. у.

Чу! *меж.* Крикъ, которымъ прогоняють свинью. *Чу, а то стопчу!* Грин. II. 309.

Чуб, -ба, *м.* Передняя часть волосъ на головѣ человѣка, иногда вообще волосы; хохолъ. *Юпитер, все допивши з кубка, погладив свій рукою чуб.* Котл. Ен. І. 13. *Пани б'ються, а в мужиків чуби болять.* Ном. № 1304. *Скуби мене за чуб.* Левиц. І. 336. **Чуба намняти**. Потрепать за волосы. *Гей, шануйсь, бо намну тобі чуба!* **Чуба нагріти**. Вспотѣть отъ работы, утомиться. *Нагрів я чуба, поки постягав мішки на віз.* **Наші хло́пці покидали чуби.** Забрили лобъ нашимъ парнямъ, взяли ихъ въ солдаты. Г. Барв. 118. 2) Хохолъ у птицъ. *Ой ти, чаєчко, ти, чубаєчко, позич мені чуба.* Чуб. V. 763. 3) = **Цідилко.** Гол. Од. 26. Ум. **Чубик, чубчик.** ЕЗ. V. 118. *Та узяв його за чубчик і поскуб легенько.* Кв.

Чубаєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чубайка.**

Чубайка, -ки, *ж.* 1) Хохолъ, хохолокъ (у птицъ). *А кулик чайку взяв за чубайку.* Нп. 2) Эпитетъ пигалицы, кажется употребляется только уменьшительное: **чубаєчка**. *Ой ти, чаєчко, ти, чубаєчко, позич мені чуба.* Чуб. V. 763. Ум. **Чубаєчка.**

Чубак, -ка, *м.* Свиристель европейскій, Bombycilla garrula. Вх. Лем. 483.

Чубани́на, -ни, *ж.* Первоначально: тасканіе другъ друга за волоси, а затѣмъ и вообще драка. *Велика була чубанина навкулачках.* ЗОЮР. І. 146.

Чубатий, -а, -е. Хохлатый. *Чубатий іде — лихо за собою несе.* Ном. № 760. *Кури чубаті.* Ном. № 7982. **Чубаті уставки**. Уставки съ особаго рода вышивкой. Kolb. I. 48, 49. Ум. **Чубатенький.** Ном. № 8996.

Чубатник, -ка, *м.* Раст. лиственница европейская, Larix europaea. Вх. Пч. II. 32.

Чубашечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чубашка.**

Чубашка, -ки, *ж.* Хохлатка. Ум. **Чубашечка.** *Курашечко чубашечко, позич мені крилець.* Чуб. V. 3С6.

Чубелів, -лова, *м.* Родъ стоячаго боченка для пива. Шух. І. 250.

Чуберка, -ки, *ж.* = **Дійниця.** Шух. І. 103.

Чубик, -ка, *м.* Ум. отъ **чуб.**

Чубити, -блю, -биш, *гл.* Драть за волосы. *Хто кого любить, той того чубить.* Ном. № 3381. *Синки в ледащо пустилися, пішли в нінащо, а послі чубили батьків.* Котл. Ен. III. 43.

Чубитися, -блюся, -бишся, *гл.* Драть другъ друга за волосы, переносно: драться, не мирно жить. *Пани чубляться, а в мужиків чуби тріщать.* Ном. № 1304. *Доки не поберуться, то й любляться, а як поберуться, то й чубляться.* Ком. Пр. № 592.

Чубица, -ци, *ж.* = **Чуб.** Вх. Уг. 276.

Чубко́, -ка, *м.* = **Одуд.** Вх. Уг. 276.

Чубогрійка, -ки, *ж.* = **Лобогрійка.** Херс.

Чубок, -бка, *м.* 1) Хохолокъ (у человѣка, у птицы). *Який дудок, такий чубок.* Ном. № 7110. *Де не взявся сизокрилий голубок, як ухопить горобчика за чубок.* Гліб. 2) Верхъ (въ насыпанной мѣрѣ); прибавка. *Насипле повну чвертку, а зверху згорне чубок; то те, що згорнув, лишаєся на землі, а те, що в чвертці, то єго.* ЕЗ. І. 172. *Кілько літ має ваша панна? — Сорок ще й з чубком.* Гн. І. 107. 3) Чубок. Стебелекъ растенія? *Взяла вона чубок бервінку.* ЕЗ. V. 96.

Чуботрус, -са, *м.* Трепка за волосы. *От бидло бісове! Я йому оце доброго чуботруса дав, — нехай здоров зносе, не раз бо казав йому: ей, шануйсь мені, корись та у правді кохайсь.* Лебед. у.

Чубрик, -ка, *м.* 1) Кончикъ женской косы, въ который вплетаютъ ленты и косоплетки. 2) = **Чубок.** Вх. Зн. 81.

Чубри́катися, -каюся, -єшся, *гл.* Кланяться въ ноги, чубухать. *А молоді зараз у ноги давай чубрикаться обом.* Алв. 28.

Чубрій, -рія, *м.* 1) Человѣкъ съ длинными волосами. Переносно: мужикъ. *І до нашого брата, простого козака, не хилилась якось.... чубріями звала.* О. 1861. VIII. 16. *Міщанин узиває селянина — очкур, чубрій; а селянин міщанина — салогуб.* О. 1862. VIII. 32. 2) Названіе вола съ клочкомъ шерсти между рогами. КС. 1898. VII. 47. 3) = **Чуботрус.** *Такого дам чубрія, щоб не чіплявсь.*

Чубук, -ка, *м.* Чубукъ. Чуб. I. 94.

Чубчик, -ка, *м.* Ум. отъ **чуб.**

Чувак, -ка, *м.* Мягкіе башмаки у горцевъ. *А гаспидський черкес, які ловкі чуваки надів.* Черном.

Чувал, -лу, *м.* Большой мѣшокъ. Павлогр. у.

Чува́ти, -ва́ю, -єш, *гл.* Слыхать. *Що у вас чувати?* Ном. № 2219. *А ні виду не видати, а ні чутки не чувати.* Посл. *Де ж таки хто чував, щоб дитина так незвичайно з питимою своєю матінкою поводилась.* МВ. I. 25. *Чи чувано: вимовити християнській душі, єдиному дитяті: як хоч, хоч і втопися!* Г. Барв. 532.

Чува́тися, -ва́юся, -єшся, *гл.* Чувствовать себя. АД. I. 182. *Котрий у великих гріхах чувається, то сповідайтесь ви наперед Богу.* АД. I. 182.

Чуга, -ги, *ж.* 1) Верхняя одежда у лемковъ: родъ суконной шинели, украшенной шнурками, съ пелериной, рукава зашиты и употребляются вмѣсто сумокъ, такъ какъ чуга носится только въ накидку. Гол. Од. 75, 76. 2) Верхняя одежда у галицкихъ верховинцевъ — родъ свитки безъ рукавовъ и воротника изъ косматаго сверху сукна. Гол. Од. 82.

Чугаїна, -ни, *ж.* = **Чугай.** О. 1861. XI. Св. 26.

Чугай, -гая, *м.* Верхняя одежда, родъ свитки. О. 1861. XI. Св. 26. *На чугаї в убогого стільки лат, як у місті хат.* Ном. № 1 і 144. *Возьми Олянку під жупан! — Я жупана не маю, — під чугай сховаю.* Чуб. III. 209.

Чуганя, -ні, *ж.* = **Чуга.** Гол. Од. 76, 82.

Чугар, -ра, *м.* Тараканъ. Вх. Уг. 276.

Чуд, -да, *м.* 1) = **Чудо.** Чуб. I. 162. 2) Въ одномъ изъ варіантовь думы «Про Олексія Поповича» употреблено ошибочно вм. чардак, палуба. *Олексій Попович на чуд вихожає.* АД. I. 181.

Чудак, -ка, *м.* Чудакъ. См. **Чудар.** *Чудак покійник, що рибу крав.* Ном. № 12768.

Чудан, -на, *м.* Знахарь. Встрѣчено только въ пѣснѣ: *Пішла баба до чудана, одчудив він — очуняла.* Чуб. V. 1164.

Чудар, -ра, *м.* Чудакъ, странный человѣкъ. Вх. Лем. 483. См. **Чудак.**

Чударний, -а, -е. Странный, удивительный. Вх. Лем. 483.

Чудасія, -сії, *ж.* Диковина, странная вещь. Ном. № 7129. Котл. Ен. II. 33. Мкр. Н. 34. *Ой ти, брате Мусію, чи бачив ти чудасію.... що багатий мужик комарами орав.* Чуб. V. 1178.

Чудачка, -ки, *ж.* Чудачка. *Чудачка! як умерла, то й ногами не дриґає.* Ном. № 8308.

Чуденний, -а, -е = **Чудернастий.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Чудернастий, чудернацький, чудернацький, -а, -е. Странный. *Зараз виміняв його в пана за якусь чудерняцьку собаку.* Левиц. І. 159.

Чудерний, -а, -е = **Чударний** = **Чудернастий.** Вх. Лем. 483.

Чудерство, -ва, *с.* 1) Чудовище. *Єсть, кажуть, на морі морське чудерство з трьома губами і на кожну губу дванадцять кораблів бере.* Мнж. 35. *Привели царівну морському чудерству на прожереніє.* Мнж. 35. 2) Диво, удивленіе. *Змій і проситься: «Не бий мене до 'статку, а вези у своє царство на чудерство».... Привозе він його у своє царство, — всі на його чудують.* Мнж. 34.

Чудесний, -а, -е. Чудесный. *Се килим самольот чудесний.* Котл. Ен.

Чуди́тися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Чудуватися.** *Перевертням морським чудились.* Котл. Ен.

Чудний, -а, -е. Странный, смѣшной. *Семен Палій той був на все село чудний та дивний.* МВ. II. 21. *Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого.* Ном. № 7828. *Ой приснився королевичу чудний-дивний сон.* Чуб. V. 771. Ум. **Чудне́нький.**

Чудно, *нар.* Удивительно, странно, смѣшно. *Здавалося мені чудно, що зорі і сонце бувають однакові.* Ком. І. 48. *Чудно якось діється між нами.* Шевч. *Засмійсь, аби чудно.* Ном. № 12671. Ум. **Чудненько.**

Чуднота, -ти, *ж.* Диво. Не ест великой чудноти. Не велико диво. Вх. Уг. 276.

Чудородія, -дії, *ж.* = **Чудасія.** Константиногр. у.

Чудородний, -а, -е = **Чудернастий.** *Чудородна людина.* Константиногр. у.

Чудняй, -няя, *м.* Чудакъ. Черниг. г.

Чудо, -да, *с.* Чудо, диво. *Хто в світі не бував, той чуда й дива не видав.* Ном. № 386. *І чудами її* (Божої Матери) *знов Лавра збагатилась.* К. МБ. II. 124. *Се було на все село чудо, як він залицявся до моєї матусі.* Г. Барв. 422. Михайлове чудо. Чудо арх. Михаила (6 сентября). ХС. І. 78.

Чудо́вий, -а, -е. Чудный. *Чудове лице.* Левиц. І. 77.

Чудовисько, -ка, *с.* Уродъ, чудовище. *Аж то моє чудовисько вищерило зуби.* Грин. III. 679.

Чудо́вний, -а, -е. 1) Чудотворный. *Чудовна икона.* Черк. у., Лебед. у. *Заступить нас чудовна Божа мати* (икона). К. МБ. II. 124. *Чудовний образ Пресвятої.* Шевч. 366. 2) Чудный. *Вхопила його за серце тая чудовная краса.* К. (ЗОЮР. II. 203).

Чудовно, *нар.* Чудесно. О, *Мати Божа, що на Ченстоховій своїм вінцем небесним засвітила! Зроби чудовно, щоб ворожа сила ту вовчу яму трупом загатила.* К. ЦН. 208.

Чудово, *нар.* Чудно, *Гляньмо ж з міста вниз на Рось і на Заросся. Як же там хороше, як чудово!* Левиц. І. 93.

Чудотво́р, -ра, *м.* = **Чудотворець.** (Казка) *про Оха — чудотвора.* Чуб. II. 372.

Чудотво́рець, -рця, *м.* Чудотворецъ. Мил. М. 90. *Знають усі чудотворці, які вони богомольці.* Ном. № 13709.

Чудотво́рний, -а, -е = **Чудовний 1.** *Ой Спасе наш Межигорський, чудотворний Спасе.* Шевч. 256.

Чудотворник, -ка, *м.* Книга, въ которой разсказаны чудеса святыхъ. *Брат узяв чудотворник у руки та читав коло стола на голос, бо неня дуже любили слухати, як він читає.* Федьк. Пов. 15.

Чудува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Удивляться. *Ціле місто чудує з нас.* Левиц. І. 287. *Привозе він його* (змія) *у своє царство, — всі на його чудують.* Мнж. 34. *Ото чудуватимуть, як вилядять, що на спині в собаки різка прив'язана.* Черк. у.

Чудуватися, -дуюся, -єшся, *гл.* = **Чудувати.** *Чудуються, дивуються жиди бородаті.* Рудан. І. 37. *Лани ся чудували, скільки має грошей.* Гол. І. 162. *Стали чудуватися з неї не помалу.* МВ. (О. 1862. І. 99).

Чужанина, -ни, *об.* Чужакъ, не родственникъ. АД. І. 332. *У тій часті* (кораблів) *потопає два брати рідненьких, як голубоньки сивенькі. Поміждо ними третій чужа чужанина.* АД. І. 197. *Сусідо, сусідо, молода челядино, та чужая чужанино, прийми мене до смерти жити.* КС. 1884. І. 32.

Чужаниця, -ці, *об.* Употребляется по большей части съ эпитетомъ чужа. Чужой человѣкъ, чужіе люди. *Чужа чужаниця під такий час поможе, а то рідні.* Лебед. у. *Не добре чужому чужаниці на чужині помірати.* АД. І. 191. *Треба мені до свого роду чутку-звістку передати, бо тут чужа чужаниця.* Харьк. г.

Чужатися, -жаюся, -єшся, *гл.* Чуждаться. *Свойого доправляйся, роду не чужайся.* Ном. № 9333.

Чужениця, -ці, *ж.* = **Чужаниця.** *Ве дивись на сльози мовчки: я ж бо з предків чужениця.* К. Псал. 96.

Чужий, -а, -е. Чужой. *Зайшов аж у чужу землю.* Рудч. Ск. І. 85. *Чужої дитини не май за свою.* Ном. № 1196. Чужа сторона. Чужбина. *На чужій стороні кланяйся й вороні.* Посл. *Виряжала мати дочку в чужу стороночку.* Макс. Ум. **Чуже́нький, чуже́сенький.**

Чужина, -ни, *ж.* 1) Чужбина. Ном. № 9418. *Ой піду я з туги на чужину.* Нп. 2) Чужіе люди, чужой человѣкъ. *Привикай, привикай, серденятко моє, поміж чужиною.* Нп. *Чужа чужина не пожалів.* Мил. 179. *Кланяйся, дитя моє, чужій чужині.* Грин. III. 411. *В мене невіхна чужа чужина.* Чуб. V. 699. Ум. **Чужинка, чужинонька, чужи́ночка.** Ном. № 334. *Чужа чужинонька — не рідна родинонька.* Мил. 197.

Чужинець, -нця, *м.* Чужестранецъ.

Чужинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **чужина.** 2) Чужое. *На чужинку ласі.* Рудч. Ск. II. 164.

Чужинонька, чужи́ночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чужина.**

Чужиня, -ні, *об.* Чужакъ, иностранецъ. *Я — чужиня, в мене тут роду нема.* Екатериносл. у.

Чужісінький, -а, -е. Совершенно чужой. *Поводилася.... як з чужим-чужісіньким чоловіком.* МВ. II. 172. *Серед своєї сем'ї він сидів мов чужісінький, чоловік.* Левиц. І. 279.

Чужоварник, -ка, *м.* Раст. Phlomis tuberosa L. ЗЮЗО. І. 131.

Чужовірний, -а, -е. Иновѣрный. *Наша аристократія... сталась би чужовірною.* К. ХП. 121.

Чужовірство, -ва, *с.* Иновѣріе. *Не вподобав демократ русин свого давнього панства — кого за чужоземний звичай, кого за чужовірство.* Г. Барв. 426.

Чужоземець, -мця, *м.* Иноземецъ, иностранецъ. Рудч. Ск. I. 207. *Як малоліттє було, то прийшов чужоземець татарин.* АД. I. 50.

Чужоземний, -а, -е. Иноземный. Драг. 97. Г. Барв. 489. *І розм'ягчив серця народам чужоземним.* К. Псал. 247.

Чужоземський, -а, -е. *Я послав їй.... чужоземських квіток.* Левиц. I. 489.

Чужоземщина, -ни, *ж.* 1) Чужія, иностранныя земли. *Поїхав у чужоземщину.* ЕЗ. V. 8. 2) Иностранецъ, все иностранное. *Мова московського панства, помазаного чужоземщиною.* К. ХП. 121.

Чужоло́жити, -жу, -жиш, *гл.* Прелюбодѣйствовать. Угор.

Чужоло́жство, -ва, *с.* Прелюбодѣяніе. *Чужоложству даймо спокій, корчми попустімо!* Гол. II. 463.

Чужомовній, -я, -є. Иноязычный. *Чужомовні книжки.* К. ХП. 123. *Страшенний росплодився на Вкраїні тиск чужомовнього нам ворожого панства.* К. ХП. 137. *Чужомовня Європа.* К. ХП. 129.

Чужосілець, -льця, *м.* Человѣкъ изъ чужого села. *Не ви сінечки робили, робили сінечки чужосільці.* МУЕ. III. 120.

Чужосільський, -а, -е. Принадлежащій другому селу, изъ другого села. *Чужосільські левади.* МВ. II. 100.

Чужосторон, -на, *м.* = **Чужосторонець.** *Летів ворон чужосторон.* ЕЗ. V. 37.

Чужосторо́нець, -нця, *м.* Чужестранець. *Ви, бояре чужосторонці.* Мил. Св. 4 8.

Чужосторонній, -я, -є. Чужестранный. *Роспитують чужосторонніх людей.* МУЕ. I. 114. (Полт.).

Чуйко́, -ка, *м.* Имя сказочной собаки. Чуб. II. 143. *Дві собаки: чуйко і бачко.* Чуб. II. 154.

Чуйний, -а, -е. 1) Чуткій. К. МБ. XI. 155. *Чуйними ушками в садочку надслухає.* Гол. IV. 357. *Татарина чуйним він чує ухом.* К. ПС. 116. *Велико чуйна до краси і сили рідного.... слова.* К. ХП. 16. 2) Бдительный. *Будь чуйний.* Одкриттє св. Іоанна Богосл. III. 2. 3) Сознательный, въ сознаніи. *Меланія зовсім чуйна була: хоч очі од спання помаліли, та дивилися.... жваво.* МВ. II. 202. Ум. **Чуйненький.** *Старесенька, малесенька, ледві од землі видно, а ще чуйненька, говірка.* МВ. I.

Чуйність, -ности, *ж.* 1) Чуткость. 2) Бдительность.

Чуйно, *нар.* 1) Чутко. *Чуйно наслухають.* Млак. 85. *Я серцем чуйно ті печалі чую.* К. Дз. 200. 2) Бдительно.

Чук, чуки́, *меж.* отъ гл. чукати, употребл, при подбрасываніи дѣтей. Грин. III. 553. *Ой чук поберемся та будем панувати, ти будеш свині пасти, а я заганяти.* Ном. № 12527. *Чуки-чуки до мачухи.* Макс.

Чукан, -на, *м.* Кирка съ клювомъ. Вх. Зн. 81.

Чукати, -каю, -єш, *гл.* Забавлять дитя, подбрасывая на рукѣ. *Давай дитину підіймать і чукать.* Мил. М. 37.

Чукикати, -каю, -єш, *гл.* = **Чукати.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Чукурлій, -лія, *м.* = **Черпіт.** Вх. Зн. 81.

Чулий, -а, -е. Чувствительный, нѣжный. Вх. Лем. 483. Г. Барв. 372. *З такою чулою, як у нього душою.* К. ХП. 20. *Дізналася своїм серцем чулим.* Мир. Пов. II. 87. *Так мовив чулий Евріал.* Котл. Ен. V. 46.

Чули́нда, -ди, *ж.* ? *За добрим чоловіком і чулинда жінка.* Ном. № 9106.

Чулість, -лости, *ж.* Чувствительность, нѣжность.

Чулко, -ка, *с.* Головной уборъ засватанной дѣвушки: картонный обручъ, обвитый лентами, сзади также виситъ пучекъ лентъ. Вх. Зн. 81.

Чуло, *нар.* Чувствительно, нѣжно. *Сестро моя милая, — чуло промовив він.* Стор. М. Пр. 22.

Чума, -ми, *ж.* Чума. *А щоб на вас чума напала, матері вашій чорт!* Ном. № 3731. Ув. **Чумище.** Чуб. I. 128.

Чумак, -ка, *м.* Чумакъ. Рудч. Ск. II. 171. *Віз ламається — чумак ума набірається; а як віл пристає, то й ума не стає.* Рудч. Чп. 256. Ум. **Чумаченько.** Мет. 21.

Чумаків, -ко́ва, -ве. Чумаковъ, принадлежащій чумаку. *Чумакова жінка — молода удова.* Чуб. V. 1032.

Чумакува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Заниматься чумачествомъ. МВ. II. 75. Рудч. Чп. 149. *Куплю собі сірі воли, чумакувать буду.* Нп.

Чуманіти, -нію, -єш, *гл.* 1) = **Чманіти.** *Вип'є без міри, та й після чуманів.* Харьк. г. *Чуманіє в голові.* Лохв. у. 2) Сидѣть какъ одурѣлый, засиживаться. *Сидимо — чуманіємо.* Лохв. у. *Чого він чуманіє?* — т. е. чего онъ медлить уходить. Борз. у.

Чумарка, -ки, *ж.* = **Чемерка.** *Натру.... полою суконної чумарки.* Ком. II. 58. Ум. **Чумарочка.** *Ходив же я в чумарочці, тепер в сірячині.* Грин. III. 200.

Чумарчина, -ни, *ж.* = **Чумарка.** Мил. 105.

Чумацтво, -ва, *с.* 1) Чумачество. Рудч. Чп. 220. *Ходив чоловік у чумацтво.* Мнж. 95. *Ой хортуно небого, послужи мені немного: служила в чумацтві, служила в бурлацтві, послужи ще й у хазяйстві.* Чуб. V. 524. 2) Соб. **Чумаки**. *От вам, панове чумаство, на могорич.* О. 1861. X. 23.

Чумацький, -а, -е. 1) Чумацкій, принадлежащій, относящійся къ чумаку. *Ой ти, жоно чумацькая, чом не робиш, тільки журишся?* Чуб. V. 683. *Пара волів чумацьких.* Рудч. Чп. 101. 2) **Чумацька дорога, чумацький шлях**. Млечный путь. Ком. I. 49.

Чумаченько, -ка, *м.* Ум. отъ **чумак.**

Чумачи́на, -ни, *м.* 1) = **Чумак.** *Гарний хлопець чумачина.* Рудч. Чп. 231. 2) ж. соб. Чумаки. *Ой чому ти, моя мати, рано не збудила, ой як тая чумачина з села виходила? — Тим я тебе, моя дочко, рано не збудила, — попереду твій миленький, — щоб ти не тужила.* Чуб. V. 1029.

Чумачи́ха, -хи, *ж.* Жена чумака. *Молодая чумачиха за чумаком б'ється.* Нп.

Чумачія, -чії, *ж.* = **Чумачина 2.** *Ізбудила мене мати в обідню годину, як спустилась чумачія з гори та в долину.* Рудч. Чп. 190.

Чумачка, -ки, *ж.* 1) Промыселъ чумачества. Рудч. Чп. 256. 2) Жена чумака. *Ходить чумак по дорогах, а чумачка сидить дома.* Чуб. V. 496.

Чумачня, -ні, *ж. соб.* Чумаки. О. 1862. VIII. Деяка подробиця, 35.

Чуменя, -няти, *с.* Въ заговорѣ отъ холеры такъ называется какъ бы дитя чумы: *До нашого дому не приступлі ні чума, ні чуменіта.... ні відьми з відьменіти, ні упирі з упиреніти...* ЕЗ. V. 51.

Чуми́ще, -щі, *ж.* Ув. отъ **чума.**

Чумів, -мова, *м.* Пачка табаку (въ листахъ). Вх. Зн. 81.

Чуні, -нів, *мн.* Валенки. Сумск. у.

Чунок, -нка, *м.* Землеройка, Sorex. Вх. Лем. 483.

Чунту́к, -ка, *м.* 1) Овчина съ курдючной овцы. Вас. 154. 2) Сафьянная кожа съ курдючныхъ овецъ. Вас. 158.

Чупарний, -а, -е. Опрятный, красиво одѣтый, красиво убранный. См. **Чепурний.**

Чупарно, *нар.* Опрятно, красиво (объ одеждѣ, убранствѣ комнаты и пр.). *На короваї шитий гарно рушник ізгорнутий лежав; я взяв його собі чупарно через плече й перев'язав.* Алв. 35.

Чупер, -пра, *м.* Хохолъ. Гол. І. 204. *Чупер носив собі коротенький.* Федьк. Пов. 38. *Жінку за чупер та й до землі, та й добре набив.* Гн. II. 180.

Чуперадло, -ла, *с.* Чучело? *Дивися, яке чуперадло стоїть* (кам'яна баба). Ногайскъ. Слов. Д. Эварн.

Чупкар, -ра, *м.* Дубоносъ, Coecothraustes vulgaris. Вх. Лем. 4S3.

Чуприна, -ни, *ж.* Волоса на головѣ человѣка; длинные волоса спереди или на макушкѣ головы. Гол. Од. 48. Чуб. VII. 412. *Ото драпонув, тільки чуприна майорить.* Ном. № 4419. *Сивий ус, стару чуприну вітер розвіває.* Шевч. Ум. **Чупринка, чупринонька, чуприночка.** Чуб. V. 988.

Чупринди́рь, -ря, *м.* Носящій хохолъ, длинные волосы. К. ЧР. 87. *Молодці низовці чуприндирі.* К. МБ. 275. *Троянці наші чуприндирі на землю скіць, — як там були.* Котл. Ен. IV. 19.

Чупринка, чупринонька, чуприночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **чуприна.**

Чупрій, -рія, *м.* = **Чубрій 2.** КС. 1898. VII. 47.

Чупро́вий, -а, -е. Чупрові свашки. Въ свад. обрядѣ: женщины со стороны жениха. Kolb. I. 237.

Чупрун, -на, *м.* 1) Простолюдинъ. *Безокая фортуна зробила паном із чупруна.* Котл. Ен. VI. 17. 2) — **зілля**. Родъ растенія. КС. 1893. VII. 75.

Чупрявий, -а, -е. Хохлатый. *Коло мене хлопці жваві молоді і чупряві.* Стор. М. Пр. 159.

Чура, -ри, *м.* = **Джура 1.** *То козак йому промовляє: «Чуро мій, чуро, вірний слуго!»* АД. I. 248. *Ой як крикнув козак Нечай на чуру малого: «Сідлай, чуро, коня мого, а собі другого».* Нп.

Чуріти, -рю, -риш, *гл.* = **Дзюрити.** *Чуріло на оструб.* Шух. І. 91.

Чуркало, -ла, *с.* = **Джерело.** Шух. І. 111. 76.

Чуркати, -каю, -єш и чуркотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Бить струей литься струей. Желех. Вх. Лем. 483.

Чурко́м, *нар.* = **Дзюрком.** *Ненька.... лиш заплакали гіренько та утирають собі кров, що так і пішла з них чурком.* Федьк. Пов. 42.

Чуро́к, -рка, *м.* Маленькій водопадъ; мѣсто, гдѣ бьетъ струей вода. Вх. Лем. 483.

Чурува́ння, -ня, *с.* Пребываніе **чурою**. К. ПС. 90.

Чурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Быть чурою. *Ти всюди був мені слугою вірним, — як братнє серце, чурою прихильним, — тепер не будеш більше чурувати, а з нами брат за брата пробувати.* К. Бай. 29.

Чустра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* = **Чухрати.** *А вже твою березоньку вирубали люде. — Ой хоч її вирубали, аби не чустрали.* Чуб. V. 111.

Чустрий, -а, -е. Бодрый, крѣпкій (о человѣкѣ). *Баба стара, але чустра.* Рк. Левиц.

Чустрити, -рю, -риш, *гл.* 1) Бить, сѣчь. *Добре чустрить нас дяк і в нашій школі.* Левиц. I. 242. 2) О дождѣ: лить. *Пішов чустрити дощ як з відра.* О. 1861. IX. 179.

Чустря, -рі, *ж.* ? *Біга, як Синякова чустря.* Ном. № 6674.

Чути, -чую, -єш, *гл.* 1) Слышать. *Чуєш, що дзвонять, та не знаєш, в якій церкві.* Ном. *Я не чула, що ви казали.* Харьк. Чуй! чуй! Слушай! слушай! Вх. Лем. 483. 2) Чуять. *Де мед чує, там ночує.* Макс. (1849), 99. *Не будем ми, серце, в парі, душа моя чує.* Грин. III. 227. 3) Чувствовать. *На землі горе, бо на їй, широкій містечка нема тому, хто все знає, тому, хто все чує.* Шевч. 9. 4) Какъ нарѣчіе: слышно. *Клект орлячий з під хмари чути.* Ном. № 999.

Чутися, -чуюся, -єшся, *гл.* 1) Быть слышаннымъ, слышаться. *Знали б люде, — чулись би непороки на їх, а то усі шанують.* МВ. II. 111. *Чулися молоді жарти.* МВ. (О. 1862. І. 101). 2) Чувствовать себя. *Ой коні, коні, ведмеді, чи чуєтеся на силу, чи довезете княгиню?* Свад. п. *А що, Устино, чи ти чуєшся, що ти вже вільна душа?* МВ. (О. 1862. III. 72). *Чуюся на душі й на тілі, що й я живу.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Чутіти, (-тію, -єш?), *гл.* = **Густи.** Фр. (Желех.).

Чутка, -ки, *ж.* 1) Слухъ, вѣсть. *Хороша чутка далеко чутна, а погана ще дальше.* Ном. № 4452. *Ані виду не видати, ані чутки не чувати.* Ном. № 1940. 2) Шишка ели. Вх. Уг. 276. 3) = **Шулка.** Вх. Уг. 216.

Чуткий, -а, -е. Чуткій. *Чуткий, як утка.* Ном. № 8554. *Чутке ж і в тебе вухо!* К. ЦН. 169.

Чутко, *нар.* = **Чутно.** *Чутко козаченька через три городи, що ходишь до дівчини.* Чуб. V. 198. *Справили таке весілля, що було чутко на всі царства.* Чуб. II. 137.

Чутко́м, *нар.* Слыхомъ. *А ні видком не видати, а ні чутком не чувати.* Фр. Пр. 168.

Чутний, -а, -е. 1) Слышный. *Хороша чутка далеко чутна, а погана ще дальше.* Ном. № 4452. 2) Чуткій. *Чутний я на ніс.* Черк. у.

Чутнісько, *нар.* Совершенно слышно, явственно слышно. Фр. (Желех.).

Чутно́, *нар.* Слышно. Мир. ХРВ. 7. Не *чутно ні однісінького півня.* Г. Барв. 464. *Чутно йому, що пані плаче за стіною.* МВ. (О. 1862. III. 55). *Вже скільки годів пройшло, а його все не чутно, того Якима.* Рудч. Ск. *Чутно з покоїв, як там сміються.* МВ. II. 43.

Чуття, -тя, *с.* Чувство. Вх. Лем. 483. *Тільки чуття шаноби людських звичаїв вдержало його на місці.* Левиц. І. 235.

Чуть, *нар.* Чуть, едва. *Іде, чуть не плаче.* Шевч. 165. *Чуть живу пустив.* Рудч. Ск. І. 178.

Чуха, -хи, *ж.*? *Тільки чуху пробив до вокзалу та назад, а вони давно вже приїхали.* Хоролъ. Слов. Д. Эварн.

Чухани́ці, -ни́ць, *ж. мн.* = **Чухання.** Встрѣчено только въ слѣд. прибауткѣ, употребляемой въ игрѣ нямкало, когда одинъ изъ играющихъ подражаетъ почесыванію. *Чухи, чухи, чуханиці, добрі з маком паляниці.* Ив. 20.

Чухання, -ня, *с.* Чесаніе, почесываніе зудящаго мѣста (но не гребешкомъ).

Чухати, -хаю, -єш, *гл.* Чесать (зудящее мѣсто, но не гребешкомъ). *Де у кого не свербить, там ся не чухає.* Ном. № 9756.

Чухатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Чесаться, чесать себя (если зудитъ, но не гребешкомъ). *Скот і свині чухались об стіну.* Левиц. Пов. 177.

Чухачка, -ки, *ж.* = **Короста,** Scabies. Грин. II. 318.

Чухи, *меж.,* выражающее почесываніе, чесаніе зудящаго мѣста. Ив. 20.

Чухмарити, -рю, -риш, *гл.* = **Чухати.**

Чухмаритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Чухатися.** Зміев. у.

Чухна, -ни, *ж.* = **Чухачка.** Гадяц. у. Слов. Д. Эварн.

Чу́хнути, -ну, -неш, *гл.* Попасть. Вх. Зн. 81.

Чухну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Одн. в. отъ **чухатися**. 1) Чеснуть одинъ разъ зудящее мѣсто; — **об віщо**. Тернуться тѣломъ обо что, чтобы почесаться. *Яка товаряка йде, то й чухнеться об тин.* Харьк. 2) Проходя мимо, коснуться, скользнуть по чемъ, напр. объ берегъ *пліт чухнеться.* Вас. 173.

Чухрай, -рая, *м.* Кличка борзыхъ собакъ. *Чухрай угонку дав.* Котл. Ен. IV. 10.

Чухра, -ри, *ж.* Вѣтви, срубленныя съ дерева. *Там чухра з хворосту лежала.* Новомоск. у.

Чухран, -на, *м.* Машина на суконной фабрикѣ, которой расчесываютъ шерсть, состоитъ изъ валиковъ съ крючками. Рк. Левиц.

Чухра́ння, -ня, *с.* 1) Обрубываніе вѣтвей съ дерева, обрѣзываніе листьевъ съ вѣтвей (см. **чухрати 1**). 2) Вѣтви, срубленныя съ дерева. *Ніякого дерева я в лісі не рубав, тільки взяв чухрання та й віз.* Новомоск. у. См. **Чухра.**

Чухра́ти, -ра́ю, -єш, *гл.* 1) Обрубывать вѣтви, сучья на деревѣ; обрывать однимъ движеніемъ руки рядъ листьевъ на вѣтви. Вас. 147. *Поставив мене чухрать гілля.* Новомоск. у. 2) Разбирать овечью шерсть, очищая отъ сору. Вас. 152, 202. *Ой коли б ти хазяїн, та овечки собі мав, то б я дома сиділа, вовничку чухрала.* Чуб. V. 684. 3) Бить, колотить. *Лупіть Рябка! — сказав, — чухрайте! Ось батіг!* Г. Арт. (О. 1861. III. 82). *Хомиха кожен день свого Хому чухрала.* Боров. 60. 4) Бѣжать. Маркев. 34. *А ну ноги на плечі та й чухрай.* Ном. № 4408. *Видно й хати, та далеко чухрати.* Ном. № 11423. *От ми базікаєм, а час, мов віл з гори чухра, його не налигаєш.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 112). 5) Объ огнѣ пожара: бистро подвигаться, охватывая. *Вихопився огонь із кватирочки та й пішов чухрати все кругом.* Г. Барв. 472.

Чухрій, -рія, *м.* Вшивецъ. Вх. Зн. 81.

Чучверіти, -рію, -єш, *гл.* Корявѣть, хирѣть. О. 1861. II. 8. *Діти вже й чималі, уже б треба що й посправляти, або до школи пооддавати. Чужі дітки як бджоли гудуть, біжать із книжечками, а наші чучверіють.* Г. Барв. 283.

Чучуга, -ги, *ж.* = **Чечуга 1.** Вх. Пч. II. 18.

Чхати, чхаю, -єш, *гл.* 1) Чихать. *Курище к небу донеслось, Боги в Олимпі стали чхати.* Котл. Ен. V. 34. 2) Съ трудомъ итти, ѣхать, тащиться. *Чхали, чхали, та на степу й ночували.* Ном. № 1828. 3) **Чхать мені́ на його́!** Плевать мнѣ на него.

Чхатися, -ється, *гл. безл.* Чихаться. *Перець м'яла, так тепер у носі крутить та пхається.* Кіев. у. «*Чхається!*» — *Дорогу чуєш.* Ном. № 11357. **Доро́га пхається**. Предстоитъ отправляться въ путь. Рудч. Чп. 28.

Чхнути, чхну, чхнеш, *гл.* Одн. в. отъ **чхати**. Чихнуть. *Закашляв, чхнув і стрепенувся.* Котл. Ен.

Чхун, -на, *м.* Много чихающій.

Чякра, -ри, *ж.* = **Собака** = **Пес**, Canis familiaris. Вх. Пч. I. 16. II. 5.

Ш.

Ша, *меж.* Тише! Молчать! Черк. у. *Їжте, гості, а ви, діти, ша!* Ном. № 11980.

Шабас, -су, *м.* = **Шабаш.**

Шабатува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Рвать, разрывать. *І кинувся межи стадо, телицю вбиває* (лев), *пазурами шабатує, шкуру іздирає.* Рудан. I. 73.

Шабатурка, -ки, *ж.* Переплеть. *Під пахвою «алеф — бет» в новій шабатурці.* Рудан. I. 61.

Шабаш, -шу, *м.* Празднованіе субботняго дня у евреевъ. *Поспіша, як жид на шабаш.* Ном. № 11429.

Шабашівка, -ки, *ж.* Предметъ, употребляемый евреями въ субботній день. *Горілка-шабашівка.*

Шабашко́вий, шабашо́вий, -а, -е. Относящійся, свойственный шабашу. *Шабашкова свічка.*

Шабашувати, -шую, -єш, *гл.* Праздновать субботній день (у евреевъ). *Жиди шабашували.* АД. II. 27.

Шабеленька, шабелечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шабля.**

Шабелька, -ки, *ж.* Ум. отъ **шабля.**

Шабельний, -а, -е. Сабельный.

Шабельтас, -са, *м.* Ремень, на которомъ носятъ саблю, портупея. *Розв'язує царям їх шабельтаси.* К. Іов. 27.

Шабльбваний, -а, -е. Имѣющій право носить саблю, вооруженный саблей. *Ходили тоді в кармазинах тільки люде значні та шабльовані.* К. ЧР. 64.

Шаблюка, -ки, *ж.* Ув. отъ **шабля.** Мет. 238. *Коли б, Боже, воювати, щоб шаблюки не виймати.* Ном.

Шабля, -лі, *ж.* 1) Сабля. *Блиснем шаблями, як сонце в хмарі.* Чуб. III. 277. *Береженого і Бог береже, а козака шабля стереже.* Ном. 2) = **Міч 2.** МУЕ. III. 964. Ум. **Шабелька, шабеленька, шабелечка.** КС. 1882. X. 40. *Серед війська стоячи і шабельку держучи.* Макс. *Із під бока шабеленьку витягає.* Мет. 182.

Шабува́ти, -бу́ю, -єш, *гл.* У гребенщиковъ: съ обыкновенной столярной пилы состругивать напильникомъ бока, чтобы полотно стало очень тонкимъ и пригоднымъ для работы. Вас. 169.

Шавкати, -каю, -єш, *гл.* Ѣсть, издавая обычные при ѣденіи звуки. *Ти собаку в хату впустила, чи що? Хто се тут шавкає?* Драг. 166.

Шавкун, -на, *м.* Мускусная утка. Херс. *Ничипоре! дивись лишень — що там ніби мріє? Чи то шавкун, чи то баклан далеко чорніє.* Морд. К. 32.

Шавлія, -лії, *ж.* Раст. Шалфей, Salvia officinalis. Ном. № 14137. *Посію я шавлію рано у неділю.* Черк. у. Ум. **Шавлієчка.**

Шаг, -га, *м.* Грошъ, 1/2 копейки. *Ні шага грошей.* Рудч. Ск. II. 27. *Був шаг, та в кешені розтерся.* Ном. Ум. **Шажок.** Грин. III. 244. *Оттак наші сіромахи жидів обманюють; виніс сім мішків із погреба, та шажка й луп!* Ном. № 10595.

Шагати, -гаю, -єш, *гл.* Пышать, вспыхивать, вырываться (о пламени). *З печі полум'я так і шагає.* Черниг. у.

Шагну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **шагати**. *А з печі як попре, як шагне.* Канев. у.

Шаговий, -а, -е. Грошевый. *Була б шагових бубликів узяла, то й стала б усіх обділити.*

Шаделйна, -ни, *ж.* = **Ошада.** Вх. *Лем.* 450.

Шадий, -а, -е. Сѣдой. Вх. Зн. 81.

Шадровий, -а, -е. Съ трещинами. Угор.

Шадуля, -лі, *ж.* Названіе коровы свѣтло-сѣрой масти. Вх. *Лем.* 484.

Шаєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шайка.**

Шажок, -жка, *м.* Ум. отъ **шаг.**

Шайба, -би, *ж.* Плоское кольцо, надѣваемое на оси между внутреннимъ концемъ колеса и серединой оси, чтобы колесо не терло ось. *Лохв.* у. Ум. **Шайбочка.** *Щоб колесо не скреготіло, так як у плузі і щоб вісі не виїдало, то треба, у вісі таку залізну шайбочку задовбати.* Канев. у.

Шайварок, -рку, *м.* = **Шарварок.** Подольск. г.

Шайда, -ди, *ж.* Часть ткацкаго станка. Вас. 165. См. **Верстат.** Подольск. г.

Шайка, -ки, *ж.* = **Шалька.** *Зробив ваги, повішав на брамі, кладе на їдну шайку мамин чепець, а на другу жменю клоча.* Драг. 99. Ум. **Шаєчка.**

Шайність, -ности, *ж.* Честь, почтеніе. *Як він робив, така йому й шайність.* НВолын. у. *Людям чини шайность, а коло себе май охайность.* Ном. № 11249.

Шайнути, -ну, -неш, *гл.* Дунуть. *Як шайнули буйні вітри.* Гол. III. 107.

Шайтан, -на, *м.* Чортъ. *Як Турн злий з челяддю своєю на нас налазить мов шайтан.* Котл. Ен. V. 44.

Шайтур, -ра, *м.* Полѣнныя дрова. Вх. Зн. 81.

Шакша, -ші, *ж.* Селезенка у овцы. О. 1862. V. Кух. 39.

Шал, -лу, *м.* Бѣшенство. Желех.

Шалабастер, -стру, *м.* Алебастръ. Фр. Пр. 8.

Шалава, -ви, *об.* Разиня, медлительный человѣкъ. Черном.

Шалавистий, -а, -е. Медлительный. Черном.

Шаламатня, -ні, *ж.* Шумъ, суета. Мнж. 194.

Шаламок, -мка, *м.* Еломокъ, еврейская ермолка. *Чотирі жиди під одним шаламком.* ЕЗ. V. 228.

Шаланда, -ди, *ж.* Родъ рѣчного судна: плоскодонная лодка, иногда носъ и корма не острые, а прямые, четырехугольные. Браун. 19.

Шалапут, -та, *м.* 1) Сумасбродъ, безтолковый, легкомысленный человѣкъ. 2) Сектантъ одной изъ раціоналистическихъ сектъ.

Шалапутнява, -ви, *ж.* Плутни, надувательство.

Шалапутство, -ва, *с.* 1) Легкомысленность, сумасбродство. 2) Раціоналистическая секта, отрицающая церковную іерархію и обряды.

Шалата, -ти, *ж.* = **Салата.** Ум. **Шалаточка.** *Посіяла шалаточку, на шалаті дрібне зерно.* Гол.

Шалатися, -лаюся, -єшся, *гл.* Слоняться. Черном. *Шалавсь увесь день по городу.* Лохв. у. **Шалаєшся**! кричатъ на лошадь, когда она неровно идетъ, туда и сюда сворачивая. Лохв. у.

Шалахва, -ви, *ж.* Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 476.

Шалаш, -ша, *м.* = **Хата.** Шух. І. 88.

Шалдувáти, -дýю, -єш, *гл.* Дурачить, хитрить. *Він двір, кажуть, продає? — Ні, це він тільки шаля́ує.* Борз. у.

Шалевий, -а, -е. Сдѣланный изъ шали. Черк. у. *Я оддав би шалевий свій пояс.* К. ЧР. 114. *Шалевим поясом підперезаний.* Стор. М. Пр. 76.

Шале́нець, -нця, *м.* Безумецъ.

Шалений, -а, -е. Безумный, сумасшедшій, шальной, бѣшеный. *Бігала як би шалена.* Котл. Ен. І. 34. *Шалена муха вкусила за ухо.* Ном. № 3381. *П'яний чоловік рівнатся до шаленого пса.* Гн. І. 86.

Шалени́стий, -а, -е. Шальной. Вх. Уг. 276.

Шаленство, -ва, *с.* Безуміе.

Шаленяк, -ка, *м.* = **Шаленець.** Вх. Уг. 276.

Шаливіра, -ри, *м.* = **Шальвіра.** Ой *ви, козаки, ви, шаливіри, де сьте ви мого братенька діли?* Гол. І. 25.

Шалиґан, -на, *м.* Плутишка, мошенникъ. Борз. у.

Шалина, -ни, *ж.* Густая заросль въ лѣсу. *Хлопці..... побігли десь у шалину, в ліс.* Грин. II. 183. *Повів його у лісі не стежками, а шалиною.* Чигир. у. *У шалині отам вовки.* Черк. у.

Шалівка, -ки, *ж.* Шалёвка. Черк. у.

Шаліти, -лію, -єш, *гл.* Безумствовать, сумасбродствовать. *Сила без голови шаліє, а розум без сили мліє.* Ном. № 1055. *Волос сивіє, а голова шаліє.* Ном. № 8692.

Шало́н, -на, *м.* Эшелонъ. Пятигор. окр.

Шалтай, -тая, *м.* Сорванецъ. *Вночі якісь шалтаї йшли та й затаскали його.* Мнж. 111.

Шалупайка, -ки, *ж.* = **Лушпина.** О. 1862. VIII. 49.

Шаль, -лі, *ж.* 1) Шаль. *Купи собі, Машуню, шаль.* Шевч. 553. 2) Пустяки. *Як би не пісок, то б шаль довезти дуба.* Лебед. у.

Шальвір, -ра, *м.* = **Шальвіра.** *Козаче-шальверю, не губ моє серденько.* Гол. І. 126.

Шальвіра, -ри, *м.* Мошенникъ, плутъ. *Отак шальвіра забрав гроші, а роботи, як бачите, нема нічого.* Брацл. у.

Шальвія, -вії, *ж.* = **Шавлія.** *Ой, Ганнусю, душенько, що шальвія подоптана? — Коні ся розбрикали, шальвію подоптали.* Чуб. І. 64.

Шалька, -ки, *ж.* 1) Чашка на вѣсахъ. Мн. **шальки**. Маленькіе вѣсы. *І все на шальках розважали.* Котл. Ен. VI. 86. 2) Мѣшокъ, въ которомъ дается овесъ лошадямъ. Черном.

Шальо́вка, -ки, *ж.* = **Шалівка.** *Поклали шальовки соснові.* Котл.

Шальово́, *нар.* Вздоръ, пустяки. *Шальово! каже: — захочу, так моє буде зверху.* Лебед. у.

Шальо́н, -на, *м.* Родъ одежды. *Привіз мені золоті дари, дорогі дари: тонкий рубок, дорогий шальон по саму землю.* Чуб. III. 404.

Шальтатися, -таюся, -єшся, *гл.* = **Швандяти.** Вх. Лем. 484.

Шалювати, -люю, -єш, *гл.* Обивать шалевкой.

Шам, *меж.*, выражающее быстрыя и легкія движенія съ сопровождающимъ ихъ шумомъ, напр. шаги, движенія серпа у жницы и пр.

Шамати, -маю, -єш, *гл.* 1) Шуршать, шелестѣть. *Ой пливе човен да води повен, да й шамає листом.* Грин. III. 67. 2) Живѣй гресть. *А ну бо шамай, шамай, а то наче не їв.* Вас. 212.

Шамкати, -каю, -єш, *гл.* Ходить проворно.

Шамкий, -а, -е. Проворный, скорый. *Шамка, легка, станом струнька.* МВ. II. 37. *Шамкий у роботі.* Черк. у.

Шамко, *нар.* Проворно, скоро, быстро. *Шуми ж, вітре буйнесенький, в хмарі й на землі, ганяй же ти шпарко-шамко човни по воді.* О. 1861. XI. 44. Ум. **Шамке́нько.** *Шамкенько жне.* Черк. у.

Шамнути, -мну, -неш, *гл.* 1) Быстро побѣжать, шмыгнуть. (Заєць) *так попід ногами і шамнув.* О. 1861. V. 69. 2) Поналечь на весла. Вас. 212. *Шамни разом, друзі, — крикнув Карпо. І гребці шамнули, а байдак полетів неначе на крилах.* Левиц. Пов. 350. 3) Зашелестѣть, зашуршать, шелохнуться. *Ніхто не писне, не шамне.* Кролев. у. *Ніщо не шамне.* Лохв. у.

Шамотатися, -таюся, -таєшся, *гл.* Шевелиться, возиться, рваться. Зміев. у. *Як його надушить, то мало не згинув. Що він ся шамотав, не міг з себе зсадити.* Драг. 48.

Шамоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Шелестѣть. *Забрався в чужу солому та й шамотить.*

Шамотня, -ні, *ж.* 1) Шелесть, шорохъ. 2) Суетня, возня.

Шамо́тнява, -ви, *ж.* = **Шамотня.**

Шампанка, -ки, *ж.* Сортъ картофеля. МУЕ. І. 101.

Шамри́ти, -рю, -риш, *гл.* Шелестѣть, шуршать. *Шамрять та й шамрять там у куточку, аж то жуки.* Харьк. у. *А він рукою туди-сюди шамрить, шука чогось.* Новомоск. у. **До́щик шамри́ть** — о тихомъ дождѣ. Зміев. у.

Шамротіти, -рочу, -тиш, *гл.* = **Шамріти.** Прилуц. у.

Шамряти, -ряю, -єш, *гл.* 1) = **Шамрити.** Харьк. у. 2) **Сумління шамряє**. Совѣсть не чиста. *Радіють всі; хиба той мовчав, в кого сумління шамряло, бо трясся, що й йому може доведеться.* Св. Л. 297.

Шамтіти, -мчу, -тиш, *гл.* = **Шамотіти.** *Черевики або постільці більш свинячі наверх шерстю, щоб не шамтіло в траві.* О. 1862. II. 65.

Шамуші́ння, -ня, *ж.* = **Лушпиння.** Рк. Левиц.

Шамша, -ші, *об.* Шамкающій, шамкающая.

Шамши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* Шуршать. *Спідниця аж шамшить.* Кролев. у. *На їй усе аж шамшить.*

Шана, -ни, *ж.* Почтеніе, уваженіе, честь. *Життя панське, та шана собача.* Грин. 235. *Ой я водила і визволяла, а мені молодій одна шана.* Нп. *Ти окрив його красою, шаною царською.* К. Псал. 47.

Шандарак, -ка, *ж.* = **Андарак.** *І шандарак свій скинула, так спотіла бідна.* Козел. у.

Шандарик, -ка, *м.* Пт. = **Одуд.** Шух. І. 23.

Шандра, -ри, *ж.* 1) Раст. а) Phlomis tuberosa L. ЗЮЗО. І. 178. *Кучерява шандра.* Лебед. у. б) Marrubium vulgare L. ЗЮЗО. І. 128. в) Marrubium album L. Мил. М. 33. г) Calamintha Clinopodium Benth. ЗЮЗО. І. 178. 2) Путь, дорога. *Як пообідаєте, паничу, то мерщій у шандру.* Харьк. у. 3) **Шандру терти**. Мяться, возиться. *Як почне шандру терти! поки повернеться, поки зробе!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Шандриця, -ці, *ж.* Часть крыла вѣтряной мельницы. Залюб.

Шанець, -нця, *м.* Окопъ. *По тім боці запорожці покопали шанці.* Грин. III. 590. *Від Килиї до Ізмайлова покопали шанці.* Мет. 431. 2) **Під чий шанець**. Похожій на кого. *На мене урікають, що я ночував та й коні взяв. Може другий ночував під мій шанець, то і взяв коні, а не я.* Новомоск. у., Залюб.

Шанк, -ка, *м.* Родъ посуды. *Мовить до винника, щоб була горілка: винник біжит, бере танком, Андрій біжит, бере збанком.* Гол. II. 498.

Шаноба, -би, *ж.* 1) Честь, почетъ, уваженіе, почтеніе. Рудч. Ск. II. 204. *На що та й шаноба, як добрее слово.* Ном. № 12865. 2) **Була йому шаноба!** Досталось ему. Ном.

Шанобливий, шановливий, -а, -е. Почтительный. *Буде слухняна і шановлива.* Кост. Ч. 33.

Шановний, -а, -е. Уважаемый, почтенный. *Двері розчиняє як батькові шановному, як чоловікові любому.* МВ. II. 177.

Шанта, -ти, *ж.* Раст. а) Nepeta Catartica L. ЗЮЗО. I. 129. б) Marrubium vulgare L. Вх. Пч. I. 11. См. **Шандра.**

Шантавий, -а, -е = **Шанталавий**. Вх. Лем. 484.

Шанталавий, -а, -е. Изорванный, въ лохмотьяхъ. Вх. Зн. 82.

Шанува́ння, -ня, *с.* 1) Почтеніе, уваженіе. 2) Угощеніе. *Почалися законні речі, а за ними веселе шанування.* Г. Барв. 329.

Шанува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* 1) Чтить, почитать, уважать, оказывать уваженіе. *Шануй батька та Бога — буде тобі всюди дорога.* Ном. № 9353. *Хто шанується, — і люде того шанувать будуть.* Ном. № 4429. 2) Беречь, сохранять. *Шануй одежу в дворі, вона тебе в людях.* Ном. № 11128. 3) Принимать, чествовать, угощать. *Ти гостя повинен добре шанувати, а в тебе й борщ не гарячий.* О. 1862. I. 29. *Де будуть шанувать, там будемо ночувать.* Ном. *Шанує сусідські діти варениками.* Г. Барв. 350. *Наливають молодій кварту горілки, ідуть молодого шанувать у другу хату.* Грин. III. 426. 4) **Шанувавши слухи ваші**. Извините за выраженіе, съ позволенія сказать. Ном. № 13040. *Та се не чоловік, а так, шанувавши слухи ваші, смердюче стерво.* Подобное же значеніе: **Шануючи Бога та й вас**, **яко ґречних**. Фр. Пр. 88; **Шаную (кому) го́нор**. Гн. I. 129.

Шануватися, -нуюся, -єшся, *гл.* Вести себя хорошо, уважать себя. *Хто шанується, і люде того шанувать будуть.* Ном. № 4429. *Чому не Маруся, аби шанувалась.* Посл.

Шанька, -ки, *ж.* 1) = **Шалька 2.** Черниг. у. Черк. у. Черном. 2) Котомка для съѣстныхъ припасовъ, которую даютъ мальчикамъ-пастухамъ. (Сосн. у.) и мѣшокъ у рыболова. Мнж. 194.

Шапарка, -ки, *ж.* Жена ключника, ключница, экономка.

Шапарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Исполнять обязанности ключника, эконома.

Шапарь, -ря, *м.* 1) Ключникъ, экономъ. 2) = **Шапкарь.** *Ой миряне! шевці, кравці, крамарі, шапарі! сходіться ради послухати, табаки понюхати.* Ном. № 6126.

Шапище, -ща, *с.* Ув. отъ шапка. *Ой мій хрещатий барвіночку, не ростилайся по всім садочку, — тудою йтиме мій нелюбий, потопче тебе ножищею, а зорве ручищею, а заткне тебе за шапище.* Чуб. III. 166.

Шапівка, -ки, *ж.* Шляпка у гриба. Вх. Лем. 484.

Шапка, -ки, *ж.* 1) Шапка. Чуб. VII. 413. *Чорт бери тапку, аби голова ціла.* Ном. № 7282. 2) Снопъ съ развороченнымъ верхомъ, положенный сверхъ полукіпка. Лохв. у. Kolb. I. 63. Шух. I. 166. 3) — **жидівська**. Растеніе Leontodon taraxacum. Вх. Пч. I. 11. Ум. **Шапочка, шапонька.** *Ізняв шапоньку та й поклонився.* Чуб. III. 296.

Шапкарь, -ря, *м.* Шапочникъ, дѣлающій или продающій шапки. Желех.

Шапкати, -пчу, -чиш, *гл.* Объ уткѣ: крякать. *Качка шапчит.* Вх. Уг. 276.

Шапкобра́ння, -ня, *с.* Разборъ шапокъ. *Прийшов до церкви на шапкобрання.*

Шапковитий, -а, -е. Низкопоклонный. *Сказано лях: такий облесливий, шапковитий.* Подольск. у.

Шапкува́ння, -ня, *с.* Шапочный поклонъ, сниманіе шапки для привѣтствія. Черк. у.

Шапкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Снимать шапку, стоять безъ шапки, низкопоклонничать. *Шапкує перед нею.* Мнж. 112. *Первий чоловік у громаді, котрому всі шапкували й поважали.* О. 1862. IV. 74. *По мові сій шапкую вас, вітаю та й до домівок з миром одпускаю.* К. Бай. 23.

Шаплик, -ка, *ж.* Перерѣзъ, невысокая широкая бочка безъ верхняго дна, чанъ. Драг. 1. Грин. III. 314. Вас. 145, 168.

Шаповал, -ла, *м.* 1) Шерстобой, войлочникъ. К. (О. 1861. II. 8). *Не шаповал душу вложив.* Ном. № 1587. 2) Шапочникъ, дѣлающій войлочныя шапки.

Шаповальня, -ні, *ж.* Шерстобойня.

Шаповальський, -а, -е. Принадлежащій, свойственный, относящійся къ шерстобиту. *Шаповальський цех. Була на йому біла свита із шаповальського сукна.* Котл. Ен. II. 40.

Шапонька, шапочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шапка.**

Шапошки, -шок, *ж. мн.* = **Шапошник 2.** Чуб. IV. 41.

Шапошник, -ка, *м.* 1) = **Шапкарь.** Вас. 156. 2) Родъ дѣтской игры. Чуб. IV. 41.

Шапран, -ну, *м.* Шафранъ, Crocus sativus. *Печеного поросяти, куриці з перцем та шапрану уживати.* АД. II. 33.

Шапранівка, -ки, *ж.* Водка, настоянная на шафранѣ.

Шапури́на, -ни, *ж.* Шапченка. *А на хлопцях плаття — мішок та ряднина, зверху шапурина.* Мил. 51.

Шапурка, -ки, *ж.* Плюска орѣха. Вх. Зн. 81.

Шапучка, -ки, *ж.* Дѣтская игра, состоящая въ томъ, что мальчики попадаютъ палками въ подбрасываемую вверхъ шапку. КС. 1887. VI. 475.

Шапчери́на, шапчурина, -ни, *ж.* = **Шапурина.** *Я насунув шапчерину, пійшов по за хату.* Гол. II. 201.

Шапчи́на, -ни, *ж.* Шапка, плохая шапка. Желех.

Шапчори́на, шапчури́на, -ни, *ж.* = **Шапчери́на.** Мил. 51. *На парубочках платтє все лиха да ряднина, а сірая да сірячина, а ізверху да шапчурина.* Чуб. III. 38.

Шап'я, -п'яти, *с.* Шапочка. *Біждеревочок — дівкам до кісочок, крутая м'ята — хлопцям за шап'ята.* Гол. II. 77.

Шар, -ру, *м.* 1) Слой. *Шар землі.* Мнж. 129. *Положили в діжку шар капусти, шар яблук; та знов шар капусти, шар яблук.* Кіев. г. 2) Рядъ. Сосн. у. *Шаром стоять хати.* НВолын. у. *Шар полукіпків на полі.* Ум. **Шаро́к.** Желех.

Шарабурити, -рю, -риш, *гл.* = **Шурубурити.** *Потаїли гроші, а тепер тими грішми й шарабурять.* Лебед. у.

Шаравари, -вар, *ж. мн.* Шаровары. *Штани мої, шаравари, а ще й дома двоє.* Ном. № 12521. Ум. **Шараварки.** Св. Л. 167.

Шараґи, -раґ, *ж.* Стоячая вѣшалка. Гайс. у. Таращ. у.

Шаран, -на, *м.* 1) Мелкіе осколки льда на рѣкѣ. *Шаран на текучій воді хиба в закутку де стоїть.* 2) = **Короп** (небольшой), Cyprinus. Браун. 23. Вх. Пч. I. 16.

Шарапатка, -ки, *об.* У гуцульскихъ крестьянъ: чужой въ городской одеждѣ. Шух. I. 33.

Шарафан, -ну, *м.,* **шарафанка, -ки**, *ж.* Юбка изъ выбойки. Гол. Од. 58.

Шарах! *меж.*, выражающее быстрое движеніе метнувшагося, бросившагося человѣка, животнаго. *Шарах зграя до байрака.* К. Досв. 84. *Тоді люде шарах, так як ті овечки, та й збіглись докупи.* Г. Барв. 210. *Півень: кукуріку! Мерці — шарах у ями!* Грин. І. 49.

Шарахнути, -хну, -неш, *гл.* 1) Броситься, метнуться. *Кінь як шарахне у бік!* МВ. III. 47. *Народ так і шарахнув з манастиря.* ЗОЮР. І. 297. *Діти.... налагодились шарахнути за двері.* Мир. ХРВ. 186. 2) Ударить, выстрѣлить. *Мій братік лучче стріляє: як шарахне в стадо гусей, так разом кількоро їх і вб'є.* О. 1861. XI. 73.

Шарварок, -рку, *м.* 1) Обязательная поголовная работа на поправкѣ дорогъ, мостовъ и пр. *На шарварок жене.* НВолын. у. *А нім шарварок відроблю, доти сердачок пропаде.* Гол. III. 114. *Що божа весна, то вже тра оцю гатку шарварком гатити.* Подольск. г. 2) Шумъ, суматоха. *Такий шарварок збили, що й годі.* Подольск. г.

Шарґот, -ту, *м.* Снарядъ для снованія нитокъ: лежащая деревянная рама въ видѣ квадрата, двѣ стороны котораго соединены планкой, на концахъ которой (на рамѣ) и по срединѣ стоятъ три столбика, сквозь отверстія ихъ проходятъ прутики (прутья лозы), а на нихъ вращаются шпульки. МУЕ. III. 15.

Шарий, -а, -е. 1) Сѣрый, сѣроватый. *Ішов ляшок із Варшави, на нім сукні жовті, шарі.* Острожск. у. 2) **Шара юшка**. Очень жидкій супъ, одна вода. Лебед. у. 3) **Це ша́рої кішки сон** — говорятъ, когда кто либо скажетъ что-нибудь невѣроятное. Грин. II. 308.

Шарило, -ла, *с.* Раст. Echium vulgare L. ЗЮЗО. I. 121.

Шаріти, -рію, -єш, *гл.* Краснѣть, рдѣть.

Шаркан, -на, *м.* Сильный вѣтеръ, буря. Вх. Лем. 484.

Шарки́й, -а́, -е́. Проворный, быстрый. Константиногр. у.

Шаркнути, -ну, -неш, *гл.* Провести по косѣ лопаткой. О. 1861. X. 33. *Шаркне по косі разів зо два лопаткою і пішов косить.* Греб. 401.

Шарконути, -ну, -неш, *гл.* Рѣзнуть косой. *Як би гуртом забрали коси та шарконули всю кропиву.* Мир. ХРВ. 87.

Шарлай, -лая, *м.* Раст. Centaurea margaritacea. Мнж. 194.

Шарлат, -ту, *м.* Багрянець, пурпуръ.

Шарлатовий, -а, -е. Пурпурный. См. **Щерлатий.**

Шарляк, -ка, *м.* Столярная замазка для замазыванія щелей въ деревѣ. Гайс. у.

Шарнути, -рну, -неш, *гл.* 1) Броситься поискать. *Шарніть скрізь по церквах і назбірайте недогарків з свічок.* Грин. I. 70. 2) Шаркнуть. *Шарнув ногою, як умів і щиро поцілував панну Марію в руку.* Св. Л. 117.

Шарну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Тернуться. *Взяла свиня, шарнулась об хлів, а він* (вовк) *і впав з неї.* Рудч. Ск. I. 10.

Шаровільник, -ка, *м.* ? *Сама вона була на хазяйстві: пані-матка пішла до шаровільника і наймичок забрала.* Св. Л. 5.

Шарок, -рка, *м.* Ум. отъ **шар.**

Шарпак, -ка, *м.* Оборванецъ. Шевч. 525.

Шарпанина, -ни, *ж.* 1) Терзаніе, разрываніе. 2) Суета, бѣготня, волненіе. *У волості шарпанина біганина.* Мир. Пов. I. 129. *Мирін під шарпанину десь дівся.* Мир. ХРВ. 93. 3) Грабежъ, награбленное добро. *Та в його тільки й чести, що руїна, у його слава —*

тільки шарпанина. К. ЦН. 164. 4) См. **Баба 17.** *З отрібки баба-шарпанина.* Котл. Ен. IV. 31. *Соми, лящі на шарпанину.* Мкр. Г. 60.

Шарпанка, -ки, *ж.* = **Шампанка.** МУЕ. І. 101.

Шарпати, -паю, -єш, *гл.* Рвать, разрывать, терзать, дергать. *Нащо ти сито так шарпаєш?* Канев. у. *Тягала його за руки, шарпала за одежу.* Левиц. 1. 343.

Шарпатися, -паюся, -єшся, *гл.* Рваться. *Потять посадити її на стілець, но молода не дається, кричить і плаче, шарпається, не дається посадити.* Грин. III. 508. *Як почали коні шарпаться, то й збрую подерли.* НВолын. у.

Шарпнути, -ну, -неш, *гл.* Рвануть, дернуть.

Шарпонути, -ну, -неш, *гл.* Рвануть, дернуть съ силой.

Шарпун, -на, *м.* ? *Шарпони мене, Боже, своїм шарпуном на мене, на жінку і на моїх діток.* Лохв. у.

Шарувальниця, -ці, *ж.* Женщина, которая мотыжитъ.

Шарува́ння, -ня, *с.* Названіе дѣйствія отъ глагола **шарувати**. Сим. 130.

Шарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Моя, тереть (мочалкой и пр.). 2) = **Пращувати.** *Пішов шарувати буряки.* Черниг. у.

Шарудіти, -джу, -диш, *гл.* Шуршать. *А в острішці горобеєчко шарудить.* Чуб. V. 640.

Шаснути, -ну, -неш, *гл.* Мелькнуть, пробѣжать. *Хоч коли й шаснула їй по душі така думка, — вона на неї рукою навіки махнула.* МВ. (О. 1862. І. 98).

Шастати, -ся, -таю, -ся, -єш, -ся, *гл.* Ходить туда, и сюда, шнырять. *На мене споглянула, шастаючись коло столу.* Г. Барв. 80. *Не шастайся, як миш по пастках.* Ном. № 3163.

Шастува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Шелестѣть. *Наша пані молода, на ній сукенка золота, на ній сукенка шастує, — свої женчики частує.* Рк. Макс.

Шасть, *меж.*, выражающее нечаянное появленіе, быстрое движеніе, быстрый ударъ. Мнж. 96. *Шасть, що Бог дасть.* Ном. № 4278. *Шасть батька в напасть, а діти по наймах.* Ном. № 10378. *І веселенька шасть у хату.* Шевч. *Шасть у комін рукою, та сажою помазала собі по під плеч'има.* Мнж. 138. *Він мене коли не коли ціпом улуче, а я його батогом тілько шасть та пошасть.* Мнж. 115.

Шат, -та, *м.* ? Ой *на горі густий шат.* Гол. IV. 516.

Шата, -ти, *ж.* 1) Богатая одежда. *Наші лати переходять панські шати.* Ном. № 1615. 2) Риза. *Коли не піп, так і в шати не одягайся.* Ном. № 9571. 3) Окладъ на иконѣ. *Образи в срібних шатах.* Г. Барв. 261. Ум. **Шатонька.** *При одній свічі личенько вмивав, при другій свічі татоньки вбірав.* АД. І. 6.

Шата́н, -на, *м.* Чортъ. *То було пекло, там самі були шатани.* Гн. II. 174. *Гей, гей, пришов єдин пан з пекла родом і шатан.* Гол. І. 211.

Шатани́на, -ни, *ж.* Суета, бѣготня. *Піднялась шатанина.* Мир. ХРВ. 135. *Піднявся крик людський, збіглася дворня.... шатанина-мотанина.* Мир. ХРВ. 130.

Шата́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Сновать, суетиться. *Шатається, як Марко по пеклу.* Рудч. Ск. І. 133. *Шаталась уранці в неділю по коморі.* Г. Барв. 155.

Шати́ло, -ла, *м.* Лгунъ. Черном.

Шати́рити, -рю, -риш, *гл.* 1) Искать, шарить. Переясл. у. *Стрільці шатирять по терну.* Греб. 351. 2) = **Шарувати 1.** Черниг. у. 3) Мошенничать.

Шатну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Броситься. *От, прилетів змій за тими дітьми, шатнувсь він по всій хаті — нема нікого.* Рудч. Ск. І. 117. *Оце батько як приїде з города, та шатнись до торби, та рибка й лежить.* Радом. у.

Шате́рни́к, -ка́, *м.* Живущій въ шатрѣ, кочевникъ. *Що скаже світ про нас, трояне? Що ми шатерники-цигане.* Котл. Ен. V. 76.

Шатковни́ця, -ці, *ж.* Снарядъ для шинкованія капусты. Каменец. у. *Квасять капусту так; січуть головки на шатківниці....* МУЕ. І. 99.

Шаткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Рѣзать (капусту, траву, табакъ и пр.), шинковать, рубить, крошить. *Дівчинонька кропиву шаткує, а за нею дитина рачкує.* Чуб. V. *Вдірали січену капусту, шатковану і огірки.* Котл. Ен. IV. 19. *Народ пам'ятає, як шаткував своїх заклятих ворогів.* Левиц.

Ша́тно, *нар.* Нарядно, въ нарядной одеждѣ. *Сомко на конях шатно і при оружжю.* К. ЧР. 380. Также съ богатымъ приданымъ въ видѣ одежды. *Одну дочку шатно оддали заміж, з повною скринею.* Борз. у.

Шатну́ти, -тну́, -не́ш, *гл.* = **Шатну́тися.** *Шатнув по селах і заїхав до Люборацьких.* Св. Л. 117. *Шатнула дітвора по кутках, знайшла журнал.* Св. Л. 41.

Шатну́тися, -ну́ся, -не́шся, *гл.* Броситься, метнуться. *Зараз шатнулись по його, найшли його.* Мнж. 39. *Шатнулися по курінях запасу шукати.* Нп. *До ляса, мов ляхи, шатнулись.* Котл. Ен. І. 11.

Ша́тонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **шата.**

Шатро́, -ра́, *с.* Шатеръ. *Шатро край шляху розп'яли.* Шевч. 339. *Щатром* (цигани) *стоять, каже, за селом.* Г. Барв. 235.

Шатрови́й, -а́, -е́. Шатерный.

Шатувати, -тую, -єш, *гл.* Спѣшить. Вх. Лем. 484.

Шаф... См. **Шахв..**

Ша́хва, -ви, *ж.* Шкафъ. Чуб. І. 331. Ум. **Ша́ховка.** Желех.

Шахва́рка, -ки, *ж.* = **Шапарка.** *З ким же мій миленький спатоньки ляже: чи з шахваркою, чи з шинкаркою?* Чуб.

Шахва́рня, -ні, *ж.* Буфетный шкафъ, чулань. Желех.

Шахва́рь, -ря, *м.* 1) = **Шапарь 1.** *Просим тебе, цару, небесний шахвару, даруй літа щасливії сему господару.* Чуб. 2) Начальникъ команды, состоящій при мѣстѣ переправы черезъ рѣку для взиманія сборовъ за перевозъ. Рудч. Чп. 12.

Шахвра́н, -ну, *м.* = **Шапран.** *Обійдеться паска й без шахврану.* Ном. № 5200.

Шахвувати, -вую, -єш, *гл.* Расточать. *Боярські гроші шафовать.* Котл. Ен. IV. 52. *Кармазин торгує, все золотом шафує.* Гол. І. 246.

Шаховка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шахва.**

Шахра́й, -рая́, *м.* Мошенникъ. Ном. № 2970. *Плут безбожний з собой всіх шахраїв веде.* Котл. Ен. VI. 18.

Шахра́йка, -ки, *ж.* Мошенница.

Шахра́йство, -ва, *с.* Мошенничество.

Шахра́йський, -а, -е. Мошенническій. Желех.

Шахра́н, -ну, *м.* = **Шапран.** Грин. II. 177.

Шахрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Мошенничать. 2) Мотать, расточать. *Пив, гуляв, шахрував гроші.* Котл. НП. 356. 3) Обмошенничивать кого. *На сім світі гріхами.... людей шахрували.* Гн. II. 72.

Шахру́н, -на, *м.* Мошенникъ, мотъ. *Я тому шахрунові дав гроші, шоби мені двори поклав, а він взєв та й якимис дармоїдом роздав.* Гн. II. 103.

Ша́хта, -ти, *ж.* Шахта. *Шахтарь любить свою темряву шахту.* Г. Барв. 28.

Шахта́рь, -ря, *м.* Рабочій въ шахтѣ. Г. Барв. 28.

Шаш, -ша, *м.* Родъ растенія? *Я до його пишу на зеленім тату.* Гол. III. 393.

Шашели́ця, -ці, *ж.* = **Шашель.** Чуб. I. 11.

Шашель, -ля, *м.,* **-лі,** *ж.* Червь-древоточецъ. *Наче шашель поточила.* Стор. М. Пр. 62.

Шашина, -ни, *ж.* Родъ растенія? *Ізправлю ей хижку із самой шашини, не треба єй буде на зиму перини.* Гол. III. 401.

Шашка, -ки, *ж.* Насѣк. Ephemera, обыденка. Вх. Уг. 276.

Шашкірня, -ні, *ж.* = **Шестерня 3.** Шух. I. 278, 295, 250.

Шашлак, -ка, *м.* Насѣк. долгоносикъ. Константиногр. у.

Шашо́к, -шка, *м.* Порода собаки. Мнж. 49. *Бігають ляхи, вражі сини, як шашки по ринку.* АД. II. 45.

Шашча, -чати, *с.* = **Шашок.** Мнж. 94.

Шваб, -ба, *м.* 1) Нѣмецъ. Желех. 2) Насѣк. Carabus scheidleri. Вх. Пч. I. 5.

Шваба, -би, *ж.* Обида, оскорбленіе. *І ми сю швабу подаруємо?... Хиба мени голову одкусе, щоб я за цю наругу не помстився.* К. ЦН. 528.

Швабка, -ки, *ж.* Нѣмка. Желех.

Швабський, -а, -е. Нѣмецкій. *Колисочка швабська.* Макс. *Швабське полотно.* Сим. 133. *Скидай, Морозенку, все швабську сорочку.* Грин. III. 588.

Швагер, -гра, *м.* Шуринъ. Чуб. V. 1145. Ум. **Шва́гронько.**

Шваґер, -ґра, *м.* = **Швагер.** *Пора шваґра поховати.* Чуб.

Швадрон, -ну, *м.,* **швадро́на, -ни,** *ж.* Эскадронъ. *А ритмайстер на конику швадрону рівнає.* Гол. I. 145.

Шваєчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **швайка.**

Швай, *меж.,* для выраженія ухода украдкой откуда либо. *Я як напилася на їх, а вони тоді швай, швай, швай — тікати.* Зміев. у.

Швайка, -ки, *ж.* 1) Толстое шило. *Проміняв шило на швайку.* Ном. № 10608. **Золота швайка мур пробиває**. Деньгами все можно сдѣлать. Ном. № 1394. 2) Ковырялка для курительной трубки. Гол. Од. 66. 3) Шпиль, шпиць на зданіи. *Поверх дзвонів баня, там шия, піддашок, швайка, яблуко і на яблуці хрест.* Св. Л. 26. 4) Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 472. 5) Бѣлошвейка. *Вона швайка, вчилась шити десь у городі, шив тепер по панах.* Екатерин. у. 6) Рыба Aspius bipunctatus. Вх. Пч. IТ. 18. Ум. **Шваєчка.**

Швайкало, -ла, *м.* Шатунъ, бродяга. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Швайкови́тий, -а, -е. Шилообразный. Вх. Уг. 276.

Швайкуватий, -а, -е = **Швайковитий.**

Швалька, -ки, *ж.* Гусеница мотылька Sphinx pinastri. Шух. I. 154.

Шваля, -лі, *ж.* 1) Швея, вышивальщица. Шух. I. 154. *Я шваля з Вильбова, приїхала до свого двора.* Мет. 197. 2) Бревно, разрѣзанное вдоль. Вх. Лем. 484.

Шва́ндрикати, -каю, -єш, *гл.* Говорить на непонятномъ языкѣ. *По німецки швандрикат.* Вх. Уг. 276.

Швандяти, -дяю, -єш, *гл.* = **Швендяти.**

Швара, -ри, *ж.* 1) Плетеный шнурокъ. Шух. I. 225. 2) Леса изъ бѣлаго конскаго волоса. Шух. I. 226. 3) Высокая острая трава въ полонинах. Шух. I. 211, 200. *Ой ми свої співаночки подінемо, подінемо в полонинці з овечками на швару посіємо.* Лукаш. 146. *Пісня-дума, пани-браття, від самого Бога, ні купити, ні продати, ні шваров посіять.* Федьк. II. 51.

Шварґота́ння, -ня, *с.* Крикливый и быстрый разговоръ (напр. евреевъ). *Голосне шварґотанє жидів.* Шух. I. 85.

Шварґотати, шварґотіти, -ґочу, -тиш, *гл.* Крикливо и быстро разговаривать. Желех.

Шваркнути, -кну, -неш, *гл.* Зазвенѣть, зазвучать, загремѣть. *Ось шваркнуло.... вогняна стріла роспанахує небо.* Мир. ХРВ. 32. *З останнім словом шваркнула з піхви шабля.* Стор. М. Пр. 147.

Шварний, -а, -е = **Моторний.** Желех. *Варуй же ся, шварне дівча, з чорними бровами.* Гол.

Шварнути, -рну, -неш, *гл.* Сверкнуть. *Шварнула блискавка, грім грюкнув і загув.* Греб. 384.

Шварок, -рку, *м.* У сапожниковъ: кусокъ камня употребляемый для приглаживанія каблука. Сумск. у.

Шварунок, -нку, *м.* Изъянъ, дефектъ. *Казав, що в його нога перебита, глянули — аж у його такого шварунку нема.* Борз. у.

Шварц, -цу, *м.* Вакса. Гол. Од. 15. *Чоботи до шварцу.* Гол. Од. 15.

Шваха, -хи, *ж.* = **Швачка.** *Да казали — Маруся не пряха, її матінка не шваха.* Рк. Макс.

Швацький, -а, -е. Швейный.

Швачечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **швачка.**

Швачка, -ки, *ж.* Швея. *Дочки зросли, — у швачки пішли.* Чуб. III. 404. Ум. **Шва́чечка.** Мил. 217.

Швачкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Быть швеей.

Швед, -да, *м.* Шведъ. *Добувсь, як швед під Полтавою.* Ном. № 6454.

Шведин, -на, *м.* Шведъ. *Звіркує шведин вовком там.* Котл. Ен. *Була потреба з шведином на морі.* Морд. Пл. 126.

Шведка, -ки, *ж.* Родъ верхней одежды. *Нам короткії шведки, повідмерзали литки.* Гол. II. 109.

Шведський, -а, -е. Шведскій. *Уже ж шведзький король з Палієм Семеном під Полтавою б'ється.* О. 1862. VIII. 27. *Шведська могила.* Котл.

Шведчина, -ни, *ж.* Эпоха пришествія шведовъ въ Украйну 1808—9 г.г. *Очнувсь дурень у шведчину.* Ном. № 454.

Швейнога, -ги, *м.* Названіе вола, у котораго заднія ноги у колѣна цѣпляются одна о другую. КС. 1897. VII. 47.

Швельбавий, -а, -е. Имѣющій плохой выговоръ. Вх. Лем. 484.

Швендалка, -ки, *ж.* Праздношатающаяся. Конотоп. у.

Швендати, -даю, -єш, швендяти, -дяю, -єш, *гл.* Шляться, слоняться, бродить. Ном. № 4625. *З чистилища швендають собі у пекло люльки палить.* Стор. М. Пр. 43. *Кобзарі швендяють поміж людьми.* К. ЧР. 259.

Швендя, -ді, *об.* 1) Праздношатающійся, праздношатающаяся, непосѣда. 2) **Шве́нді справля́ти**. Слоняться.

Швендяння, -ня, *с.* Шлянье, бродяжничество. *Швендяння змалку по дворах.* Мир. ХРВ. 162.

Швендяти. См. **Швендати.**

Швець, шевця, *м.* Сапожникъ, башмачникъ. Вас. 160. *Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайся.* Ном. № 9573.

Швея, швеї, *ж.* = **Швайка 6.** Вх. Пч. II. 18.

Шв'єткий, -а, -е. Гибкій. *Шв'єткий бич.* Вх. Зн. 81.

Швиг, *меж.* Швырь. *Як суха земля копати, то тільки швиг, швиг з ями.* Волч. у.

Шви́ґавка, -ки, *ж.* Раст. — **польова**. Plantago media L. ЗЮЗО. I. 178.

Шви́ґати, -гаю, -єш, *гл.* Бросать, кидать. *Діти швигають їли мов стрілами.* ЗЮЗО. I. 178.

Швигну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* Сдернуть. *Вітер як швигне хустку з голови.* Черк. у.

Швиґар, -ра, *м.* Конецъ кнута, плети. Вх. Зн. 81.

Шви́дкати, -каю, -єш, *гл.* Спѣшить. Чуб. VII. 576.

Швидкість, -кости, *ж.* Скорость, быстрота. *Можна виміряти швидкість світу.*

Шви́дко, *нар.* Скоро, быстро. *Лихо швидко приходить, а поволі відходить.* Ном. № 1958. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603. **На-шви́дко, на-швидку**. Наскоро. *Оце тобі, серденько, вчера на-швидко.* Чуб. V. 217. *Словце яке на-швидку перемовити.* МВ. II. 83.

Швидковіддя, -дя, *с.* Мѣсто на рѣкѣ съ быстрымъ теченіемъ. Міус. окр.

Швидкома, *нар.* На скорую руку.

Швидкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Спѣшить. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Швидки́й, -а́, -е́. Скорый, быстрый, поспѣшный, проворный. *Швидкої роботи ніхто не хвалить.* Ном. № 5576. *Швидке само на себе набіжить.* Ном. № 1692. **Швидка смерть**. Скоропостижная смерть во время эпидемій. *Як ото швидка смерть ходила, то батько вмер.* Черк. у. Ум. **Швиденький, швидесенький.**

Швидче, швидчій, швидчіш, швидкіше, *нар.* Срав. степень отъ швидко. Скорѣе. *А нуте, нуте, йдіте швидче.* Котл. Ен. II. 15. *Наймичка прибігла до Зосі і просила її швидчій заглянути в кухню.* Левиц. I. 413.

Швиндати, -даю, -єш, *гл.* = **Швендати.** *Москалі так і швиндають по базарю.* О. 1862. I. 40.

Швирга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Швырять. *Швиргає з неба лід шматками.* К. Псал. 325.

Швиргома, *нар.* Швырнувши. *Возів* (сіна) *дванадцять таких увезе, що тільки достанеш швиргома докинуть.* Ном. № 13883.

Швиргонути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. отъ **швиргати**. Швырнуть, бросить. Мкр. Н. 31. *Скинув з себе відлогу і швиргонув сторожам.* К. ЧР. 403.

Швирди́ць! *меж.* Швырь! *Поніс попа до річки, та з мішка швирдиць! Тільки вода забулькотіла.* Драг. 158.

Швиркати, -каю, -єш, *гл.* Производить звенящій шумъ. *Швиркає коса.* Вх. Зн. 81.

Швірень, -рня, *м.* Шворень, желѣзный болтъ, прикрѣпляющій переднюю ось къ повозкѣ. Чуб. I. 94.

Швірньови́й, -а́, -е́. Къ шворню относящійся. **Залізо швірньове**. Цилиндрическое желѣзо, употребляющееся для шворней. Вас. 198.

Шво, шва, *с.* 1) Шовъ. *На шві подерлося.* НВолын. у. 2) Шитье. *В одежі шво погане.* Старо-Конст. у.

Шворінь, -рня, *м.* 1) = **Швірень.** Рудч. Чп. 249. Чуб. VII. 402. 2) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Вас. 165.

Шво́рка, -ки, *ж.* Веревка, бичевка. Ум. **Шво́рочка.** *На шворочку нав'язують тоненьку дощечку; беруться за гулящий кінець шворки і махають рукою округи.* Чуб. III. 99.

Шворний, -а, -е = **Шварний.** *Шворна жінка.* НВолын. у.

Шво́рньовий, -а, -е = **Швірньовий**. *Шворньовий свердлик.*

Шво́рочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шво́рка.**

Ше, *нар.* = **Ще.** *Батька ше на світі не було.* Мнж. 123.

Шебенути, -ну, -неш, *гл.* Пырнуть. *Як шебенув його ножем.* Золотон. у.

Шебер, -ру, *м.* Раст. Satureja hortensis L. ЗЮЗО. I. 135.

Шебернути, -рну, -неш, *гл.* = **Шеберхнути.** *Тихо, ні мушка не шеберне.* ЕЗ. V. 214.

Шеберхнути, -хну, -неш, *гл.* = **Шелеснути.** *Ніщо не шеберхне.* Лохв. у.

Шебсько, *нар.* Быстро. *Бігти шебсько.* Мнж. 194.

Шевдатися, -даюся, -єшся, *гл.* Путаться. Лубен. у.

Шевеліти, (-лю, -лиш?), *гл.* = **Шелестіти.** Вх. Лем. 484.

Шеверно́гий, -а, -е. Косолапый, кривоногій. *І не люблять дівчата, бо ти довгий.... криворукий, шеверногий.* Чуб. V. 1127.

Шевелю́ха, -хи, *ж.* Названіе змѣи въ заклинаніи отъ укуса гадюки. *У полі золота груша, на золотій груші золоте гніздечко, в золотім гніздечку гадюка-шевелюха, цариця.* Грин. II. 38.

Шевлія, -лії, *ж.* = **Шавлія.** Вх. Пч. II. 36. Ум. **Шевлієнька, шевлієчка.** *Шевлієньку сажу.* Чуб. V. 826.

Шевлюг, -га, *м.* = **Шелюг 1.** *Слизький, як в'юн, гнучкий, як шевлюг.* Ком. Пр. № 673.

Шевлюга, -ги, *об.* Дрянь, мерзавецъ.

Шевляга, -ги, *ж.* 1) Дрянной конь, кляча. *Перекинь штани на шевлягу та й мерщій доганяй.* 2) Овца. *Вовк поїв до однісінької шевляги.* Лубен. у.

Шевня, -ні, *ж.* Сапожная мастерская. Радом. у., Козел. у., сапожный магазинъ.

Шевство, -ва, *с.* Сапожное ремесло. *Нема над шевство ремесла чеснішого.* Ном. № 10441.

Шевський, -а, -е. 1) Сапожничій. *Нашії чоботи, шевської роботи.* Мет. 186. **Шевська смола.** Варъ. *Прилип до мене, як шевська смола до чобота.* Ном. № 2750.

Шевців, -цева, -ве. Принадлежащій сапожнику. Желех.

Шевці́вна, -ни, *ж.* Дочь сапожника. Желех.

Шевцювати, -цю́ю, -єш, *гл.* Сапожничать, заниматься сапожнымъ ремесломъ. Черк. у.

Шевцюга, -ги, шевцю́ра, -ри, *м.* Презрит.: сапожникъ. Желех.

Шевченко, -ка, *м.* Сынъ сапожника. Желех.

Шевчик, -ка, *м.* Ум. отъ **швець.**

Шевчи́на, -ни, *м.* = **Швець.**

Шевчиха, -хи, *ж.* Жена сапожника, башмачника. *Побила шевця лиха година, шевчиха шевця та й не злюбила.* Чуб. V. 818.

Шевчук, -ка, *м.* Сапожный подмастерье, сапожный ученикъ. Желех.

Шегерявий, -а, -е. Шепелявый. Козел. у. *Він трохи шегерявий.* Лохв. у.

Шеґеря, -рі, *ж.* Родъ танца. *У Київі заказали, шоб шеґері не скакали.* Грин. III. 53.

Шейкатися, -каюся, -єшся, *гл.* Шататься, шнырять. Сквир. у.

Ше́кало, -ла, *с.* Жгутъ, употребляемый въ игрѣ того же имени. Kolb. I. 191.

Шелеви́ло, -ла, *с.* Непосѣда? *Ти то шелевило.* Ном. № 5743.

Шелевіти, -вію, -єш, *гл.* Шевелить. *Вітер віє, шелевіє, простинов колише.* Гол. I. 142.

Шелегейдик, -ка, *м.? Бісові шелегейдики.* Ном. № 14289.

Шелеп, *меж.*, выражающее паденіе. *Шелеп із дуба.* Рудан. I. 81. *Шелеп щастя в хату.* Ном. № 2060.

Шелепа, -пи, *об.* Нерасторопный, тупой человѣкъ.

Шелепати, -паю, -єш, *гл.* 1) Брести, шлепать по грязи. 2) = **Шолопати.** Вх. Зн. 82.

Шелепнути, -пну, -неш, *гл.* Упасть съ шумомъ. *Він так і шелепнув у саму середину.* Таращ. у.

Шелепоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Шелестѣть.

Шеле́пуватий, -а, -е. Глуповатый, придурковатый.

Шелеснатий, -а, -е. Густолиственный и потому многошумный. *Ясень шелеснатий.* Гол. IV. 511.

Шелеснути, -сну, -неш, *гл.* 1) Однокр. отъ **шелестіти**. Зашелестѣть. *Водою іде — не хлюпне; очеретом — не шелесне.* Ном. № 24, стр. 291. 2) Плеснуть, упасть въ воду съ шумомъ. *Треті півні кукуріку — шелеснули в воду.* Шевч. 30.

Шелест, -ту, *м.* Шелесть, шумъ. *Пішов шелест по діброві, шепчуть густі лози.* Шевч. 31. Переносно: шумъ, смятеніе, суматоха. *Ну, наробив шелесту! — Як не прийме Біг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108.

Шелесті́ння, -ня, *с.* Шелесть, шумъ. Левиц. Пов. 276.

Шелестіти, -щу, -стиш, *гл.* Шелестѣть, щумѣть. *По соломі ходить, та не шелестить.* Ном. *А що в лісі за тихо, тілько листя шелестить.* Чуб. V. 47. *Уліз у чужу солому, та ще й шелестить.* Ном. № 9696.

Шелесть, *меж.*, выражающее шелесть, шумъ, внезапное появленіе. *По-за кущем шось шелесть, шелесть.* Ном. № 4356. *Та до вдовівни навпростець шелесть за рушниками.* Шевч. 588. *Як єсть, то шелесть, а як скупо, терпи губо.* Ном. № 10830.

Шелехнути, -хну, -неш, *гл.* = **Шелеснути.**

Шелихвіст, -хвоста, *м.* 1) Особая порода утокъ. 2) Вѣтренникъ, пустой человѣкъ. *Біжить якийсь ляшок — так видно якийсь шелихвіст: «А нумо», каже хліборобові: «на дуель».* Ном. № 880.

Шелом, -ма, *м.* Шлемъ. *Брязчить шабля о шеломи, трещать списи гартовані.* Шевч. 645. Ум. **Шеломо́к.**

Шеломок, -мка, *м.* 1) Ум. отъ **шелом.** 2) Полѣсская лѣтняя шапка изъ толстаго домашняго сукна въ видѣ конуса, усѣченнаго сверху параллельно основанію. Чуб. VII. 413.

Шелудівка, -ки, *ж.* Родъ писанки съ орнаментамъ изъ **неповної рожі**. КС. 1891. VI. 374.

Шельвах, -ха, *м.* 1) Часовой, караульный. *А тим часом дали знати, що шельвах убився на цісарській таки брамі.* Федьк. III. 165. 2) **Стояти на ше́льваху**. Быть на часахъ. *Стоїть Іван на шельваху — дрібний лист читає.* Федьк. III. 160.

Шельвія, -вії, *ж.* = **Шавлія.** *По горі, горі зацвіла шельвія.* Гол.

Шельма, -ми, *об.* 1) Бранное: шельма. К. ЧР. 396. Шевч. 136. *Стоїть шельма розлучниця, з милим обнялася.* Чуб. V. 185. 2) = **Кадина.** (Стрижевск.).

Шельмо́ванець, -нця, *м.* 1) Клейменый черезъ палача (обрѣзываніе ушей). 2) Клейменый каторжникъ.

Шельмува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Клеймить, обрѣзывая уши. 2) Бранить, клеймить, шельмовать.

Шельпоті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Шелепотіти.** Харьк. у.

Шелюг, -га, *м.* 1) Красная лоза, тальникъ, Salix acutifolia. ЗЮЗО. I. 34. Мнж. 149. 2) = **Шеляг.** *Не видушила у нього ні шелюга.* Фр. Пр. 169.

Шелюга, -ги, *ж.* = **Шелюг.** О. 1861. VIII. 93. ЗЮЗО. I. 134.

Шелюговий, -а, -е. Изъ тальника. Мнж. 149.

Шелюжи́на, -ни, *ж.* Прутъ изъ тальника. ЗЮЗО. I. 134. *Нехай лоза-шелюжина згинається нижче.* Щог. В. 76.

Шелюхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Качаться, колебаться. *Очерет над водою шелюхається.* Грин. III. 649.

Шелюшко́вий, -а, -е (Шелюжковий?). Шелюшко́ві уставки. Родъ вышивки въ сорочкѣ. Kolb. I . 48.

Шеляг, -га, *м.* 1) Старинная мелкая монета. *Знаю, як мідний шеляг.* Ном. № 2887. *Стільки правди, як в шелягу сребра.* Ном. № 6902. 2) мн. Родъ убора на **пля́хтах**. Черн. у. Ум. **Шеляжо́к, шеляжечок, шеляже́нько.** *Збірайте шеляжки дрібненькі.* О. 1862. IV. 24.

Шемели́ти, -лю, -лиш, *гл.* Шелестѣть. Радом.

Шемінь, -ня, *м.* Трехгранный тяжелый желѣзный ломъ для откалыванія крупныхъ кусковъ льда при устройствѣ прорубей для рыбной ловли. Вас. 187.

Шемтіти, -мчу, -тиш, *гл.* Шуршать, производить шорохъ. Вх. Лем. 484.

Шенелія, -лії, шене́ля, -лі, *ж.* Шинель. *Ти, москалю, і добрий чоловік, та шенелія твоя злодій.* Ном. № 816.

Шепелявий, -а, -е. Шепелявый. *Хоть чуб кучерявий, дак сам шепелявий.* Грин. III. 66.

Шепеля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Шепелявить. *Він* (жид) *говорив по український не шепеляючи.* Левиц. Пов. 179.

Шепіт, -поту, *м.* = **Шепт.** *А про що ви шепоти ведете з наймичкою?* Сим. Х. *Тілько Христя і розібрала з того шепоту.* Мир. Пов. II. 100.

Шепнути, -пну, -неш, *гл.* Однокр. отъ **шептати**. Шепнуть.

Шепота́ння, -ня, *с.* Шепотъ, шептанье. Мир. Пов. I. 137.

Шепота́ти, -чу́, -чеш, *гл.* = **Шептати.** *Гай шепоче, гнуться лози.* Шевч. 431.

Шепота́тися, -чу́ся, -чешся, *гл.* = **Шептатися.** *Молодиці шепоталися довгенько собі.* МВ. (О. 1862. I. 84). *Шепочеться з калиною о давній годині.* Шевч. 438.

Шепоти, -тів, *м.* 1) Пришептываніе. 2) Ябедничество, наушничество.

Шепоти́льник, -ка, *м.* = **Шепоти́нник 3.** Новомоск. у.

Шепоти́льниця, -ці, *ж.* = **Шепотинниця.**

Шепоти́нник, -ка, *м.* 1) Пришептывающій. Черк. у. 2) Наушникъ. 3) Мелкій базарный торговецъ.

Шепоти́нниця, -ці, *ж.* 1) Наушница. 2) Мелкая базарная торговка. Мнж. 194.

Шепотун, -на, *м.* Говорящій шепотомъ. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Шепт, -ту, *м.* 1) Шепотъ. *За вашим шептом нашого крику не чутно.* Ном. № 12885. *Шептом казати.* НВолын. у. 2) мн. Нашептыванія, пришептыванія. *Баб'ячі шепти.* Черк. у.

Шепта́ння, -ня, *с.* Шептанье, шепотъ. *Учувалося тихе Хведорове шептання.* Мир. Пов. I. 159. Ум. **Шептаннячко.**

Шептати, -пчу, -чеш, *гл.* 1) Шептать. *Тихо стало в хаті, тілько наймичка шептала: «Мати.... мати.... мати....»* Шевч. 107. *Пішов шелест по діброві, шепчуть густі лози.* Шевч. 31. **Про тебе і в шпиталях шепчуть** — говорятъ хвастливому. Ном. № 2584. 2) О знахарствѣ: пришептывать. *Не так буде, як ворожка шепче, а так буде, як Бог дасть.* Ном. № 234. 3) Наговаривать, наушничать.

Шептатися, -пчу́ся, -чешся, *гл.* Шептаться. *Дівчата вже нищечком сміялись, шептались.* Левиц. I. 16.

Шептій, -тія, *м.* = **Шептун.** *Треба йти до шептія, щоб пошептав корові.* Волч. у.

Шептун, -на, *м.* Знахарь, пришептывающій. Мнж. 14.

Шептуня, -ні, *ж.* Знахарка, пришептывающая.

Шептуха, -хи, *ж.* = **Шептуня.** *Я баба шептуха од злого духа.* Ном. № 8353.

Шерег, -гу, *м.* Рядъ, шеренга. *Три шереги народа.* Гн. II. 136. *Узяв Нечай ляхів класти трома шерегами.* АД. II. 78.

Шерегувати, -гую, -єш, *гл.* Строить въ ряды. *Військо збірає.... все шерегує.* АД. I. 15.

Шерепа, -пи, *ж.* Безобразная женщина. *Одружусь з такою шерепою, що і тобі сором буде.* Шевч. (О. 1862. VI. 13). *Се через вас, дурні шерепи, сталось.* К. ЦН. 211.

Шерепатий, -а, -е. Шершавый, шероховатый. Вх. Зн. 81.

Шерепеня, -няти, *с.* Маленькая некрасивая дѣвочка. *Мале шерепеня, при землі не знать, а вже в мачках.* Г. Барв. 248.

Шерестіти, -щу, -стиш, *гл.* = **Шелестіти.** *Як у стрісі воробейки шерестять; шерестіли, полетіли да й нема.* Чуб. V. 557.

Шерет, -ту, *м.* = **Шерех.** *Пішла по Росі крига, це вже йде шерет.* Рк. Левиц.

Шерето́вка, -ки, *ж.* Просорушка.

Шеретува́ння, -ня, *с.* Отдѣленіе шелухи отъ зерна передъ помоломъ.

Шеретува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Передъ помоломъ обдирать шелуху на зернѣ. *Мельник меле, шеретує.* Шевч. 540.

Шеретува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Очищаться зерну отъ шелухи. *Просо шеретується.* Мнж. 111.

Ше́рех, -ха, шерешень, шерешінь, -шня, *м.* Мелкій ледъ на рѣкѣ. *Шерешень уже пішов по річці.* Екатер. г.

Шерехатий, -а, -е = Шерепатий. Вх. Зн. 81.

Шери́квас, -са и -су, *м.* = **Шерітвас.** Чуб. VII. 576.

Шерітвас, -са и -су, *м.* Чанъ.

Шермицерія, -рії, *ж.* Фехтованіе. К. ЧР. 428. *І так же то обидва знали тую шермицерію, що ні той того, ні той того не зможе зачепити, — одвічають сами шаблі.* К. ЧР. 167.

Шерпатий, -а, -е = **Шерепатий.** Вх. Зн. 81.

Шерсте́бка, -ки, *ж.* Небольшой рубанокъ для строганія вчернѣ. *Шерстебка першу шерсть здіймає, потім рубанком рівняють, а тоді вже пускають хибанок — він вже хиби не дасть.* Подольск. г.

Шерстень, -стня, *м.* = **Шершень.** *Дивиться він, аж над дорогою гніздо шерстнів.* Чуб. II. 316.

Шерстє́нник, -ка, *м.* = **Підклад 2.** Шух. I. 78.

Шерстина, -ни, *ж.* Шерстинка. *Буде одна шерстина золота, друга срібна.* Рудч. Ск. II. 71. **Ні шерстини (нема в дворі)**. Нѣтъ скота, ни одной скотины. Ном. № 1508. Ум. **Шерстинка, шерсти́ночка.**

Шерстка, -ки, *ж.* = **Шерстина.** *Перед світом перекидається зайцем: одна шерстка золота, друга срібна.* Чуб. II. 188.

Шерсткий, -а, -е. Жесткій, шероховатый. *Наші голосні і зголосні літери в його виходили такими шерсткими.* Левиц. I. 163. О кожѣ человѣка: шероховатый, загрубѣлый. *А руки ... шерсткі та чорні.* Св. Л. 15.

Шерсть, -ти, *ж.* 1) Шерсть. *Собака тоді була гола — без шерсти.* Драг. 1. *Гладив, гладив за шерстю, та як почав і проти шерсти.* Ном. 2) Шероховатость кожи у малыхъ дѣтей. Мил. 32.

Шерстяний, -а, -е. Шерстяной.

Шерть-верть, *меж.* = **Круть-верть.** См. **Круть.** *Шерть-верть, бери чверть — вийшло рокове.*

Шерхнути, -хну, -неш, *гл.* 1) Подергиваться льдомъ. 2) Шероховатѣть (о кожѣ человѣка). 3) Зашелестѣть, зашуршать. *Нігде ніщо ні шерхне, ні стукне.* Мир. ХРВ. 307.

Шершак, -ка, *м.* Раст. Dispacus. Вх. Пч. II. 31.

Шершебка, -ки, *ж.* = **Шерстебка.**

Шершень, -шня, *м.* Насѣк. Шершень. Чуб. 1. 52. *Рудий шершень.* Ном. № 3551.

Шершун, -на, *м.* = **Шершень.** Угор. Вх. Пч. I. 8.

Шестерик, -ка, *м.* 1) Шестерикъ (воловъ, лошадей). *Сімсот волів в оборі, а шестерик в плузі.* Чуб. V. 417. 2) Шлея съ шестью полосами (продольными и поперечными). Вас. 160.

Шестерниця, -ці, *ж.* = **Шестерня 1.** Ум. **Шестерни́чка, шестірни́чка.** *Орет мі плужок четверничкою, жич, Боже, на рік шестірничкою.* Гол. II. 17.

Шестерня, -ні, *ж.* 1) Шестерикъ, шестерка. *Їде шляхом до Києва берлин шестернею.* Шевч. 89. 2) Шестерня въ мельницѣ. Нижній конецъ ея веретена стоитъ въ желѣзномъ углубленіи, наз. **коро́бочка**, а эта послѣдняя укрѣплена въ деревянномъ брусѣ, наз. **штаґа**; части шестерни: **веретено**, **обре́нці** — круги верхній и нижній, въ которыхъ цилиндрическія **ці́ви**. Черниг. у. 3) Родъ циркуля у плотниковъ, бочаровъ и пр. Вх. Зн. 81.

Шестеро, *числ.* Шестеро, шесть душъ, шесть штукъ, шесть частей. *Не дуже його постреляно: голівонька на четверо, а серденько на шестеро.* Чуб. V. 948.

Шестиголо́вний, -а, -е. Шестиглавый. *Шестиголовний змій.* Мнж. 15.
Шестидесятка, -ки, *ж.* Счетная единица (копа) продаваемыхъ на базарѣ оконъ въ 60 штукъ. Вас. 150.
Шестикрилий, -а, -е. Шестикрылый. *Вбий шестикрилого... змія.* Чуб. II. 281.
Шестикрилка, -ки, *ж.* Имѣющая шесть крыльевъ. *Вона — дванадцятикрилка, а я тільки шестикрилка; вона всім нам* (відьмам) *голова.* О. 1862. IX. 33.
Шестикутний, -а, -е. Шестиугольный. Шух. I. 174.
Шестикутник, -ка, *м.* Шестиугольникъ. Желех.
Шести́на, -ни, *ж.* Шестая часть. К. Дз. 102. Ум. **Шести́нка.**
Шестинеділька, -ки, *ж.* Родившая женщина. Угор.
Шестипазурний, -а, -е. Съ шестью когтями на каждой лапѣ. *Вбий шестикрилого.... шестипазурного змія!* Чуб. II. 281.
Шестишагови́к, -ка, *м.* Монета въ шесть грошей, три копейки. Драг. 189.
Шестірко, *числ.* Шесть штукъ. **По шестірку дали**. Дали по шесть штукъ. Зміев. у.
Шех, -ха, *м.* Сигнальный пистолетный выстрѣлъ. *Чекайте, каже, мого шеха з пістоля.* Вас. 210.
Ше́ва, -ви, *ж.* = **Щавель**, Rumex crispus. Желех. Шух. I. 22.
Шиб, -би, *ж.* Образъ, видъ, фигура. Вх. Зн. 82. Также и *м. р.:* **шиб, бу**. **Не таким ши́бом**. Не такимъ манеромъ. Харьк. у.
Шиба, -би, *ж.* Оконное стекло. Гн. II. 69. Ум. **Шибка.**
Шибайголова, *м.* Сорвиголова. *А коні наче знають, чого сим шибайголовам хочеться: скачуть, як кози, то сюди, то туди поміж кущами.* К. ЧР. 92.
Шибак, -ка, *м.* = **Шуліка.** Вх. Пч. II. 8.
Шиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* 1) Бросать, ударять. *Полом'я шиба.* МВ. III. 70. *Е, гемонів хріп, як уже він у ніс шиба.* Харьк. г. 2) — **на ко́го**. Быть похожимъ на кого. Вх. Зн. 82. **Шиба охо́та**. Беретъ охота, хочется. *Шиба охота заміж піти.* Полт.
Шибатися, -баюся, -єшся, *гл.* Метаться, бросаться. *Шибається, як чорт по пеклі.* Ном. № 3137.
Шибен, -ни, *ж.* Шибениця. Вх. Лем. 484.
Шибеник, -ка, *м.* 1) Висѣльникъ, достойный висѣлицы. *Відорвався, як шибеник від шибениці.* Ном. № 3152. *Борода як у владики, а сумління, як у шибеника.* Ном. № 180. 2) Шалунъ, сорвиголова.
Шибениця, -ці, *ж.* Висѣлица. *Злодія на шибеницю ведуть, а він ще каже, що не винен.* Ном. № 2671.
Шибеняк, -ка, *м.* = **Шибеник.** Вх. Лем. 484.
Шибиткуватий, -а, -е. Шаловливый, быстрый, подвижной. Кобел. у.
Ши́бка, -ки, *ж.* 1) Оконное стекло. См. **Шиба.** Вас. 149. 2) Кучка изъ трехъ сноповъ. *Гречку кладу в шибку.* Черк. у.
Шибки́й, -а́, -е́. Стремительный, быстрый, порывистый. *Вода шибка.* Вх. Зн. 82. *Шибкий, як вітер.* Мир. ХРВ. 269. *Шибка рибка в морі гуляє доволі.* Чуб. V. 466. *Тяжке сирітство..., гірка неволя в чужій роботі приборкали її шибку думку.* Мир. ХРВ. 353.
Шибко, *нар.* Стремительно, быстро, порывисто. *Стій ти, човен, не шибко біжи.* Чуб. V. 505.

Шибнем, *нар.* Съ размаху. *Добігши до воріт, треба тричі шибнем ударить у їх.* Ном. стр. 282, № 341.

Шибну́ти, -бну́, -не́ш, *гл.* Однокр. в. отъ **шибати**. Бросить, ударить. *П'яному зараз шибне у думку.* О. 1862. І. 72.

Шибонути, -ну, -неш, *гл.* Съ силой бросить, ударить. *Останні слова гострим ножем шибонули в саме серце Чіпці.* Мир. ХРВ. 405.

Шибучий, -а, -е. Бьющій въ нось.

Шигалля, -ля, *с.* = **Шиголля.** Радом. у.

Шигирявий, -а, -е. Картавый. *Вони собі невеликії, шигирявії, недорікії.* Рк. Макс.

Шиголля, -ля, *с.* Тонкія вѣтви, молодые побѣги.

Ши́єчка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шия.**

Ший! *меж.* Приказъ волу подставлять шею для надѣванія ярма. *Вола треба добре призвичаїти, щоб, коли скажеш: ший! він шию підставив.* Мир. ХРВ. 95.

Шийка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **шия.** 2) Горлышко въ бутылкѣ. 3) Задняя часть трубки, въ которую вставляется чубукъ. Вас. 148. 4) Въ веретенѣ: перехватъ внизу послѣ утолщенной средней части. Залюб.

Шик, -ку, *м.* Строй, шеренга, рядъ. К. ЧР. 428. *Борейкова дивизія в той час ся змішала, та й ляцькому всьому війську шики поламала.* Гол. І. 15.

Шикува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Строить въ ряды. *Шикувати до бою військо.* К. ЧР. 343.

Шикуватися, -куюся, -єшся, *гл.* Строиться въ ряды. *На штурм троянці шикувались.* Котл. Ен. VI. 60.

Шилитися, -люся, -лишся, *гл.* — **під кого**. Заискивать у кого. *А він так шилиться під пана, така думка — дасть землю.* НВолын. у.

Шило, -ла, *с.* 1) Шило. **Шило в мішку не втаїться**. Не удержится въ секретѣ, обнаружится. Ном. № 6798. **Його й шило голить**. Такой счастливый. Ном. № 1646. **Не вміє й шила загострити**. Ни къ чему не способенъ. 2) Заостренная палка, на которую натыкаютъ кусокъ рога для распариванія его. Вас. 163. 3) **Шила бити**. Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 31. 4) **Шилом їхати**. Ѣхать, запрягши лошадей гуськомъ. Вх. Зн. 82. Ум. **Шильце.** *Побігла попадя до шевця і випросила у нього шильця і дратву.* Чуб. II. 106.

Шилуватий, -а, -е. О палкѣ, древесномъ стволѣ: съуживающійся къ одному концу, подобно шилу. *Шилувата ліска на обруч не здатна.* Камен. у.

Шильник, -ка, *м.* 1) Дѣлающій шила. *Шильник берднику не товариш.* Ном. № 1027. 2) **Шильники терти, ши́льники-мильники терти**. Увиливать отъ работы. Не *хоче робити, тільки шильники тре.* Сквир. у. *Шильники-мильники тре, а трава аж плаче.* Ком. Пр. № 693.

Шильце, -ця, *м.* Ум. отъ **шило.**

Шилюди́стий, -а, -е. Шилюди́сті уставки. Родъ вышивки въ сорочкѣ. Kolb. І. 49.

Шимбалок, -лку, *м.* Доска съ уступами, на которые кладутся полки.

Шиминути, -ну, -неш, *гл.* Кольнуть, пырнуть. *Вились; він шиминув ножем когось.* Новомоск. у.

Шина, -ни, *ж.* 1) Шина, оковка. Полт. у.; Подольск. г. *Шини на колесах.* 2) Рельса.

Шиналь, -ля, *м.* Гвоздь для прибиваній шины, къ колесу.

Шинар, -ра, *м.* См. **Цапар.** Шух. І. 171.

Шинґель, -ґля, *м.* Та часть оси, на которой вращается колесо. Вх. *Лем.* 484.

Шинґльовец, -вца, *м.* Гонтовый гвоздь. Вх. Уг. 244.

Шиндокора, -ри, *ж.* Мошна, калита. *А на йому шуба-люба, а у тій шубі шиндокора, а в шиндокорі три шеляжечки.* Чуб. III. 425.

Шиндрити, -рю, -риш, *гл.* = **Циндрити.**

Шиндува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* Обдирать, сдирать кожу, очищать отъ кожи. (К. II. Михальчукъ).

Шинеля, -лі, *ж.* = **Шенеля.** *Москаль скинув шинелю.* Рудч.

Шинє, -ня, *с.* Полоса желѣза. Шух. І. 96.

Шинк, шинок, -нку, шиньок, -ньку, *м.* Кабакъ, питейный домъ. *Іди ж, та гляди мені, не заходь у шинок, бо я буду знати.* Рудч. Ск. II. 127. *Хутчій до шиньку, щоб наїстись та напитись.* О. 1861. VI. 76. Ум. **Шино́чок, шиньо́чок.**

Шинка, -ки, *ж.* 1) Ветчина. Мн. **шинки**. Родъ кушанья изъ ветчины съ чеснокомъ и перцемъ. МУЕ. І. 105. 2) Дощечка, которую ткачъ закладываетъ между нитями основы, чтобы онѣ не путались. МУЕ. III. 21. Константиногр. у.

Шинкаренко, -ка, *м.* Сынъ кабатчика. *Із Стехівки та шинкаренко.* Котл. Ен. VI. 17.

Шинкарити, -рю, -риш, *гл.* = **Шинкарювати.** Желех.

Шинкарівна, -ни, *ж.* Дочь кабатчика.

Шинкарка, -ки, *ж.* Кабатчица. Ум. **Шинкарочка, шинкаронька.** *Ой п'ють вони гуляють, на шинкарку гукають: шинкарочко молода, усип меду ще й вина.* Нп.

Шинкарство, -ва, *с.* 1) Продажа спиртныхъ напитковъ. Стор. М. Пр. 169. 2) Соб. Кабатчики. *Пани купці, славні правці, шинкарство, міщани об сім Різдві усі в нові убрались жупани.* КС. 1882. XII. 624.

Шинкарський, -а, -е. Кабацкій.

Шинкарь, -ря, *м.* Кабатчикъ. *А де ж твої, доню, воли та корови? — Гей, мати, лихо знати, в шинкаря в оборі.* Чуб. III. 144.

Шинкарювати, -рюю, -єш, *гл.* Содержать кабакъ, заниматься продажей спиртныхъ напитковъ. Сим. 214.

Шинкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) = **Шинкарювати.** Рудч. Чп. 209. *Торгувать, шинкувать буду чарочками.* Шевч. 183. *Медом шинкувати.* Мет. 317. 2) Расточать, разливать, проливать. *І заходилися гулять, святою кров'ю шинкувать.* Шевч. 470. Не *дуже тими грішми шинкують, щоб ніхто не замітив.* Рудч.

Шинок. См. **Шинк.**

Шинува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Обтягивать колесо шиной. Желех.

Шиньок. См. **Шинк.**

Шип, -па, *м.* Щупъ. Драг. 80. *Шкарб.... ходили копати два мужики. Вони брали з собою шип в два аршини, щоб узнати де саме.... гроші.* ХС. IV. 27.

Шипарина, -ни, *ж.* = **Шипшина.** Вх. Уг. 276.

Шипах, -ха, *м.* Кисть орѣховъ на деревѣ. *На шипасі саме сидів такий здоровий паук, так я й не зірвав, а горіхи добрі були.* Канев. у. 2) Мерзлая груда.

Шипи, -пів, *м.* Три снопа, поставленные вертикально. *Ідіть, становте гречку у шипи.* Сумск. у.

Шипіти, -плю, -пиш, *гл.* Шипѣть. *Хрипить-шипить, ніколи не замерзає.* Ном. стр. 304, № 503.

Шипкати, -каю, -єш, *гл.* О птицахъ: хрипло кричать, чирикать. *Ґотур шипкає.* Вх. Зн. 82.

Шипок, -пка. Раст. Azaba procumbens. Шух. I. 18, 19.

Шипо́рні, -нів, *мн.* Родъ игры. Kolb. I. 194.

Ши́пот, -та, *м.* 1) Шепотъ. *Чую: шипот, — аж то він шепочеться з дівчиною.* Новомоск. у. 2) Струя воды, бьющая съ горы внизъ. Ямпол. у. 3) Порогъ на рѣкѣ. Шух. I. 7.

Шипотіти, -почу, -ти́ш, *гл.* Шипѣть. *Шипотить гадюка.* Мкр. Н. 10.

Ши́пош, -ша, *м.* Родъ музыкальнаго рога или трубы. К. ЦН. 235. К. ПС. 149. *Троє дударів з рогами-шипошами.* К. ПС. 147.

Шипучий, -а, -е. Шипящій. *Наймичка принесла шипучий самовар.* Левиц. Пов. 60.

Шипчак, -ка, *м.* = **Шипшина.** Вх. Пч. II. 35.

Шипшина, -ни, *ж.* Шиповникъ. Вх. Пч. I. 12. *Не для тебе, Василечку, шипшину садила.* Чуб. V. 99. Ум. **Шипши́нонька, шипши́ночка.** *Поколеш білі ніжки та й на шипшиночку.* Чуб. V. 105.

Шипшиновий, -а, -е. Относящійся къ шиповнику, сдѣланный изъ шиповника. Грин. II. 34.

Шир, -ру, *м.* Ширь, ширина. *Коло ширу, ширу широкого, коло Дунаєчка глибокого там дівка-сирітка ніжки мила.* Мил. 91.

Ширина, -ни, *ж.* Платокъ. *Вона назад позирнула, шириною замахнула.* АД. I. 84. Ум. **Ширинка, шири́ночка.** ЗОЮР. II. 239. *Криє Настю ширинкою.* Грин. III. 73. *Я братіку угожу, шириночку пошию.* Нп.

Ширити, -рю, -риш, *гл.* 1) Расширять. *То ширить їм, то зужує гряниці.* К. Іов. 27. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стежити, а в шир ширити, а в вись висити.* Гол. II. 17. 2) Распространять. Левиц. *Почав.... ширити кругом чутку.* Єв. Мр. I. 45. *Ширьте ви свою думку святу поміж земляками.* К. (О. 1862. III. 23).

Ширитися, -рюся, -ришся, *гл.* 1) Расширяться. 2) Распространяться. *Та що більше їх пригнічували, то більше вони плодились і ширились.* К. Святе Письмо (1869), 45. 3) Располагаться, раскидываться. *Добре ширитись в чужім.* Ном. № 9697.

Шірінька, -ки, *ж.* Разрѣзъ спереди въ штанахъ. Ном. № 12415. Также въ околышѣ шапки. *Побачиш старинні шапки, що тепер виводяться: високі, з плисовим верхом і ширінькою на смусі.* О. 1862. VIII. 32.

Ширітвас, -са и -су, *м.* = **Шерітвас.** *Ширітвас дьогтю.* К. ЧР. 87.

Ши́рник, -ка, *м.* Ширина. *Ширнику йому верстов десять.* Лебед. у. **Ши́рником**. Шириною, въ ширину. *Псьол не вийде ширником проти озера Лебедина.* Лебед. у.

Ширну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Сунуть, пырнуть, ткнуть. *Несе вона діжку з сирівцем. Я ширнув у ту діжку палицею, — аж там полотно крадене.* Новомоск. у.

Широкончик, -ка, *м.* Родъ горошка. Сим. 130.

Широкий, -а, -е. 1) Широкій. *Широкі ворота увійти, та вузькі вийти.* Ном. № 5362. 2) Обширный. *Панувала і я колись на широкім світі.* Ном. № 707. *Широкеє поле.* Чуб. III. 241. *Широкая нива.* Чуб. III. 251. 3) Смѣлый. *Широкі були, поки не приїхав справник! А приїхав справник — і душа в п'яти забрязчала.* Люботин. *Ой повій, вітроньку, з гори в долиноньку, де гай зелененький, де лист широченький.* Чуб. V. 134.

Широкість, -кости, *ж.* Ширина. *Сім миль широкости.* Гн. II. 80. *Розступайся, синє море, в своїй широкости.* Гол. I. 308.

Ши́роко, *нар.* 1) Широко. *Широко ступав він.* Стор. М. Пр. 109. 2) Обстоятельно, пространно. *Розмовляв Шевченко широко про свою поему «Іван Рус.»* К. ХП. 21. *Чіпка став широко росказувати.* Мир. ХРВ. 247. Ум. **Широченько.** *Ступай, ступай, кониченько, широченько.* МУЕ. III. 115.

Широкобородий, -а, -е. Съ широкой бородой. Морд. К. 26.

Широковерхий, -а, -е. Съ широкимъ верхомъ. Вх. Зн. 30.

Широковидий, -а, -е. Широколицый. Черк. у.

Широкогіллястий, -а, -е. Развѣсистый. *Широкогілляста груша.* Левиц. I. 288.

Ширококри́жий, -а, -е. Съ широкимъ задомъ. Черк. у.

Ширококрилий, -а, -е. Съ широкими крыльями. К. МБ. X. 144.

Широколистий, -а, -е. Широколистый. *Широколистії тополі.* Шевч. 325.

Широкомовний, -а, -е. Многорѣчивый. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визірів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Широкоплечий, -а, -е. Широкоплечій. Котл. МХ. 34.

Широкополий, -а, -е. Обширный, безпредѣльный. *Лани широкополі.* Шевч. 666.

Широкопросто́рий, -а, -е. Обширный. *Ось море в тебе широкопросторе, там безлич гаду, безлич риботвору.* К. ПС. 237.

Широкорукавий, -а, -е. Съ широкими рукавами. *У широкорукавій білій сорочці.* МВ. III. 134.

Широкославний, -а, -е. Прославленный. *Широкославна імперія.* К. Дз. 132. *З високих постаментів поспускав на долівку широкославних героїв.* К. ХП. 123.

Широкоустий, -а, -е. Съ широкимъ, большимъ ртомъ. *Летіла пташка широкоуста.* Грин. I. 249.

Широчезний, широченний, -а, -е. Очень широкій. К. ЧР. 320.

Широченький, -а, -е. Ум. отъ **широкий.** Широченько, *нар.* Ум. отъ **широко.**

Широчиня́, -ні, *ж.* = **Широчінь.** Харьк. г.

Широчити, -чу, -чиш, *гл.* Расширять. *Широчило листя да буйний вітер, височило гіллє да дрібен дощик.* Чуб. III. 158.

Широчінь, -ні, *ж.* Ширина. Каменец. у.

Ши́ршати, -шаю, -єш, *гл.* Дѣлаться шире, расширяться. К. ДС. 27. *Од тепла усяка річ ширшає.* Ком. Р. II. 79. *Тюрма неначе ширшає.* Шевч.

Ширше, *нар.* Сравн. степ. отъ **широко.**

Ширший, -а, -е. Сравн. степ. отъ **широкий**. *Широкий лист на ялині, а ще ширший на дубочку.* Чуб.

Ширяння, -ня, *с.* 1) Паре́ніе, полетъ. Желех. 2) Тыканіе, пыряніе.

Ширяти, -ряю, -єш, *гл.* 1) Парить, рѣять. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч. 9. 2) Тыкать, пырять. *А він ширяє ціпком по дверіх, — сліпий, бач, то й пробує поперед себе.* Новомоск. у.

Шитво, -ва, *с.* Шитье. *Коли у кравця, чи у швачки за шитвом нитка в'ється, то той, чиє шитво, того року ше не вмре.* Мнж. 154. *Як глянула, — впустила і шитво з рук.* МВ. (О. 1862. I. 89). *Примоститься Любка з шитвом до вікна.* Сніп. 153. *Вона на шитві сидить одно.* Лебед. у.

Ши́тенько, -ка, *с.* Ум. отъ **шиття.**

Шити, -шию, -єш, *гл.* Шить. *Багач гроші збірає, а чорт калитку шиє.* Ном. № 1449. *Десь у садочку шиє сорочку.* Чуб. III. 113. *Шити поперед голки.* НВолын. у. *Шити по за голку.* НВолын. у. **Шити на овес**. У сапожниковъ: шить крупными стежками. Вас. 211.

Шитися, шиюся, -єшся, *гл.* 1) Шиться, быть шитымъ. *Хиба ж юпка так шиється?* 2) Пролазить между чѣмъ. *А вже як паничі коло неї.... той поруч із нею шиється, а той з кутка на неї очима світить.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Шитий, -а, -е. 1) Прич. отъ **шити**. *Теплий кожух, тільки шкода, не на мене шитий.* Шевч. 124. 2) прил. Шитый, вышитый. *Шитими рукавами помахає.* Чуб. III. 190.

Шитик, -ка, *м.* Кожаный поясъ. Ковель.

Ши́тінки, -нок, *ж. мн.* = **Шитки.** *Паняночки шитінки шили.* АД. I. 33.

Ши́тки, -ток, *м.* Шитье, узоры. Г. Барв. 216, 215. *Там рукава як під корою, такі густі шитки в дівочих сороччаних рукавах.* Ном. № 11135.

Шиття, -тя, *с.* Шитье. Черк. у. Ум. **Ши́ттячко, ши́тенько.** *Шитенько шила.* Чуб. III. 401.

Шихтарь, -ря, *м.* Рабочій, работающій при спускѣ срубленныхъ деревьевъ съ горъ внизъ; **шихтарі** стоять вдоль желобовъ, по которымъ спускается дерево и слѣдятъ за правильностью операцій. Шух. I. 179.

Шиць, *меж.* Скокъ. *Коли се жаба шиць у воду.* Чуб. I. 55.

Шишак, -ка, *м.* Шлемъ, каска. Котл. Ен. К. Досв. 10.

Шишальниця, -ці, *ж.* = **Шишкобгальниця.** Ум. **Шишальничка.** Чуб. IV. 683.

Шишечка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **шишка.** 2) Родъ пирожнаго. Маркев. 169.

Шиши́рхати, -хаю, -єш, *гл.* Производить шорохъ, шелестѣть.

Шиши́рхнути, -хну, -неш, *гл.* Зашелестѣть, зашуршать, шелохнуться. *На землю злізла ніч.... нігде а ні шиширхне.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 81).

Шишка, -ки, *ж.* 1) Шишка. Ном. № 2121. 2) Украшеніе изъ тѣста на пасхальномъ хлѣбѣ, подражающее виду сосновой шишки. Чуб. VII. 445. 3) Свадебный хлѣбъ особаго рода. *От, перед весіллям, так увечері, кличуть на шишки молодиць.* Рудч. Ск. I. 149. 4) Крышка курительной трубки. Шух. I. 276. 5) У келефа: часть палки, выдающаяся надъ рукоятью. Шух. I. 274. Ум. **Шишечка.**

Ши́шкати, -каю, -єш, *гл.* Толкать. *Півника того під боки шишкає. Коли ж воно надумалось та: какаріку!* Грин. 1. 287.

Шишкатий, -а, -е. О гребнѣ пѣтуха: густой, широкій.

Шишкобгальниця, -ці, *ж.* Дѣлающая шишки 3. Мил. 149.

Шишкуватий, -а, -е. Покрытый шишками, наростами. *Кора на дереві шишкувата.* Міус. окр.

Шишлак, -ка, *м.* 1) Шишка (на тѣлѣ)? *На шиї у волів шишлаки отакі як картоплини.* Волч. у. 2) Барашковая шапка. Вх. Зн. 82.

Шия, шиї, *ж.* 1) Шея. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шия — хоч обіддя гни,* — такая толстая. Ном. № 8595. 2) Часть печи надъ коміном. Чуб. VII. 381. 3) Часть топора. См. **Сокира.** Шух. I. 175. Ум. **Шийка, ши́єчка.**

Шияка, -ки, *ж.* Ув. отъ **шия.** К. ПС. 22. *Є такії, що душать нас, взявши за шияку.* К. ЧР. 73.

Шілцувати, -цую, -єш, *гл.* Дѣлить? *Шілцує воли гой на три плуги.... шілцує коні — на три броні, шілцує вівці — да й на три струнці.* Kolb. I. 97.

Шіпавий, -а, -е = **Шолудивий.** Вх. Зн. 82.

Шіпавка, -ки, *ж.* Зудъ, свербежъ. Ум. **Шіпавочка.** Гн. І. 29.

Шіпатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Чухатися.** Вх. Зн. 82.

Шісдесят, *числ.* Шестьдесятъ. *Пішли в село гоней за шісдесят од Єрусалима.* Єв. Л. XXIV. 13.

Шіснадцятеро, *числ.* Шестнадцать душъ, штукъ.

Шіснадцятий, *числ.* Шестнадцатый.

Шіснадцятка, -ки, *ж.* Счетная единица (копа), продающихся на базарѣ оконъ — въ 16-ть штукъ. Вас. 150.

Шіснадцять, -тьо́х, *числ.* Шестнадцать.

Шіст (та?), *м.* Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 469.

Шістерняк, -ка, *м.* Раст. Hordeum hexastichon. Вх. Пч. II. 32.

Шістка, -ки, *числ.* 1) Шестерка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 2) Первоначально 6, а потомъ 10 крейцаровъ австрійской валюты. Желех.

Шість, -тьох, *числ.* Шесть. **Шістома, шістьма**. Шестью.

Шка́балка, -ки, *ж.* Палка для игры шапошник. Чуб. IV. 41.

Шкаба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Кабутати.** (Въ игрѣ шапошник). Чуб. IV. 41.

Шкаберка, -ки, *ж.* = **Тріска.** Шух. І. 173, 206.

Шкабора, -ри, *ж.* = **Щілина.** Вх. Лем. 484.

Шкаворіжний, -а, -е. Отвратительный, гадкій. Вх. Лем. 484.

Шкаворо́нок, -нка, *м.* **шкаворо́нка, -ки**, *ж.* 1) = **Жайворонок.** Вх. Лем. 484. 2) — **зімовий** = **Посміттюха**, Alauda arborea. Вх. Пч. II. 8.

Шкадло, -ла, *с.* Падаль, стерво. Борз. у.

Шкадро́н, -на, *м.* Эскадронъ. *Не було в Білій Церкві польського війська більш як один шкадрон.* КС. 1884. VIII. 722.

Шкалі, *мн.* Клепки (бочечныя). Вх. Зн. 82.

Шкалубати, -баю, -єш, *гл.* = **Колупати.** Вх. Зн. 82.

Шкалуби́на, -ни, *ж.* Щель, разсѣлина. Черк. у.

Шкалю́ба, -би, шкалю́бина, -ни, *ж.* = **Шкалубина.** НВолын. у.

Шкалювати, -люю, -єш, *гл.* 1) Поднимать на смѣхъ, поносить, ругать. *Шкалював мене, шкалював.* Черк. у. 2) ? *Шо вже оббивають бляхою баню? Та ні, ше но тільки шкалюють.* Брацл. у.

Шкаляруща, -щі, *ж.* = **Шкаралуща.** *На воду виносять першу шкалярущу з писанок і крашанок.* Ном. № 299.

Шкаметка, -ки, *ж.* Отрѣзокъ отъ куска необработаннаго сукна, украденный сукноваломъ. Вас. 211. *Як би ступареві не шкаметки, то погубив би від чобіт підметки.* Вас. 212.

Шкаметник, -ка, *м.* Крадущій куски необработаннаго сукна (см. **шкаметка**); вообще воръ. Вас. 212.

Шкандиба, -би, *м.* Хромой.

Шкандиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* 1) Хромать, прихрамывать. *Коло пустки на милиці москаль шкандибає.* Шевч. 397. 2) Итти хромая, итти съ трудомъ. *Близько видати, та далеко шкандибати.* Ном. № 11423. *Іде Катря, шкандибає.* Шевч. 81.

Шканди́бки, -бок, *ж. мн.* Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 476.

Шкандиля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Шкандибати.** Мнж. 194.

Шкапа, -пи, *ж.* Кляча, плохая лошадь. Чуб. III. 426. *Вівса шкапа ззіла, так і віз побила.* Посл. Ум. **Шкапка.**

Шкапа, -пи, *ж.* Порода орла. Харьк. у.

Шкап'є, -п'я, *с.* = **Шкапина 1.** Шух. I. 26, 84.

Шкапи́на, -ни, *ж.* 1) = **Шкапа.** 2) Снятая конская кожа. Чуб. VII. 418; КС. 1893. V. 279; Вас. 157.

Шкапиняка, -ки, *ж.* Очень плохая кляча. Мнж. 114.

Шкапійка, -ки, *ж.* = **Шкапина.** Мир. ХРВ. 372. *Завів Лейба й пару шкапійок.* Мир. ХРВ. 101.

Шкапійчина, -ни, *ж.* = **Шкапина.** *Шкапійчина тюпа.* Мир. Пов. II. 84.

Шкапіка, -ки, *ж.*= **Шкапійка** = **Шкапина.**

Шкапка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шкапа.**

Шкаповий, -а, -е. Сдѣланный изъ конской кожи. *Чобітки шкапові.* Шевч. 461.

Шкаравать, -ті, *ж.* = **Шкарідь.** Вх. Зн. 82.

Шкарадний, -а, -е. Гадкій. Желех.

Шкаралупа, -пи, *ж.* Скорлупа яйца. ЕЗ. V. 208; корка арбуза и пр. *Булатом ввесь обшився і був як в шкаралупі боб.* Котл. Ен. VI. 29. *Вже третій кавун доїдали.... по хаті шкаралуп, як на баштані коло куріня.* Св. Л. 176.

Шкаралуща и шкаралю́ща, -щі, *ж.* Скорлупа яйца. ЕЗ. V. 208.

Шкаралюпа, -пи, *ж.* Скорлупа рака. Мнж. 55.

Шкарапаня, -ні, *ж.* Жаба. Вх. Зн. 82.

Шкарб, -бу, *м.* = **Скарб.** *У Петренковому лісі єсть погріб, тільки завалився, — там шкарб похований.* Грин. I. 62.

Шкарбан, шкарбун, -на, *м.* 1) Истоптанный башмакъ, сапогъ. Сим. 136. *Носив ті чоботи, носив, аж поки не стало, а далі й каже: «аже ж на горі в мене є ще батьковські шкарбани, — достану їх, да ще. може яку годину похожу.* Рудч. Ск. I. 213. *Надівай хоч шкарбани, бо нових ні за що купити.* Козелец. у. *Ти ж бачиш, що на мені не чоботи, а старі шкарбуни.* Г. Барв. 287. 2) Старикъ. Г. Барв. 93. *Сидиш, мов демон під водою, ізморщившись, старий шкарбун.* Котл. Ен. II. 31. Ум. **Шкарбанець, шкарбуне́ць.**

Шкарда, -ди, *ж.* Родъ дѣтской игры, то же, что и **шкопирть**. Ив. 20.

Шкардува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* = **Шкопиртати.** Ив. 18.

I. Шкареберть, *нар.* = **Шкереберть.**

II. Шкареберть, -ти, *ж.* = **Шкопирта.** КС. 1887. VI. 476.

Шкаред, -ди, *ж.* = **Шкарідь.** Вх. Лем. 485.

Шкаредитися, -джуся, -дишся, *гл.* = **Гидувати.** *Шкаредятся жабами.* Вх. Лем. 485.

Шкаредний, -а, -е. Отвратительный, гадкій. Вх. Лем. 485.

Шкарідь, -ді, *ж.* Мерзость, гадость. Вх. Зн. 82.

Шкарка, -ки, *ж.* = **Щілина.** Вх. Лем. 485.

Шкарлубина, -ни, *ж.* = **Шкалубина.** О. 1862. VIII. 49.

Шкарпетки, -ток, *ж.* Носки. *Молодий Радюк мусів скинути чоботи і пішов на баштан в самих шкарпетках.* Левиц. Бов. 230.

Шкарубина, -ни, *ж.* = **Шкалубина** = **Шкарлубина.** *Дивиться хазяїн шкарубиною, що робить жовнір із господинею.* О. 1861. XI. 9 — 10.

Шкарубитися, -блюся, -бишся, *гл.* = **Шкарубіти.**

Шкарубіти, -бію, -єш, *гл.* Покрываться твердой корой сверху, напр.: о землѣ, о кожѣ на рукахъ: корявѣть.

Шкарубкий, -а, -е. Жесткій, шероховатый, корявый. Вас. 161. *Тілові треба б мнякшому буть, а то бач, яке шкарубке.* Харьк. *Шкарубкі чоботи стали: мокрі були та й засохли.* Волч. у.

Шкару́бнути, -бну, -неш, *гл.* = **Шкарубіти.**

Шкарупа, -пи, *ж.* = **Шкаралупа.** Мил. М. 60.

Шкарупиний, -а, -е = **Шкарубкий.** *Кожух шкарупиний.* КС. 1882. X. 26.

Шкарупіль, -лі, *ж.* Обноски мѣхового платья.

Шкарупки́й, -а́, -е́ = **Шкарубкий.** *Припік палець, — шкарупка шкура на йому стала.* Славяносерб. у. *Гущою волосся змила, — шкарупке стало.* Славяносерб. у.

Шкатильга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Прихрамывать. Чуб. II. 283.

Шкатула, шкатулка, -ки, *ж.* Шкатулка. *Кролевські листи у шкатулі.* АД. II. 5. *Дорожню одімкнув шкатулу.* Мкр. Г. 64. *Украдеш у мене шкатулку з грішми.* Рудч. Ск. I. 68.

Шкафа, -фи, шкахва, -ви, *ж.* = **Скахва.** Части: деревянная ручка — колодка, ножъ — шнафа, ножъ къ ручкѣ прикрѣпленъ двумя вушками. Шух. I. 253. Вушка наз. въ Галиціи также антабками. МУЕ. I. 72.

Шквара, -ри, *ж.* 1) Зной. См. **Сквар.** 2) = **Шкварка**? *Приїздить чорт, а він і давай проситись: «Одпусти, каже, мене* (з пекла), *а за службу дай мені мішок тії шквари, що у казанах* (де грішники) *шквариться».* Мнж. 55.

Шкваренина, -ни, *ж.* = **Лій.** Вх. Лем. 485.

Шкварити, -рю, -риш, *гл.* 1) Сильно нагрѣвать, жечь. 2) Жарить, поджаривать (въ салѣ, маслѣ). *Якусь особу мацапуру там шкварили на шашлику.* Котл. Ен. III. 46. 3) Дѣлать что либо съ силой, напряженіемъ (бить, бѣжать и пр.). *Хлопці так і розіп'яли Потоцького та й давай шкварить.* Рудч. Ск. II. 206.

Шкваритися, -рюся, -ришся, *гл.* Жариться. *Шквариться, як шкурат на жару.* Ном. № 2503. *Сластьони шкварились.* Греб. 372.

Шкварка, -ки, *ж.* 1) Вытопленный кусочекъ сала, вытопка. 2) **Дати шкварки**. Задать баню, дать трепку. *Як дам шкварки, то буде тобі жарко.* Ном. № 3616.

Шкваркли́вий, -а, -е. Сопливый? *Менша* (дочка) *дак така ж гидка, така гидка — шкваркливая, низенькая, броватая, губатая.* Чуб. II. 40.

Шкваркнути, -кну, -неш, *гл.* Кинуть, бросить внизъ. *Як шкварне об поміст.* Мнж. 7.

Шкваркотня, -ні, *ж.* Шипѣніе и трескъ кипящаго жира.

Шкварно, *нар.* Жарко, знойно.

Шкварну́ти, -ну́, -не́ш, *гл.* Сдѣлать что либо съ силой: бросить, ударить, грохнуть, блеснуть и пр. *Шкварнула блискавка.* Мир. ХРВ.

Шкварок, -рка, *м.* = **Шкварка.** Желех. *Так ю іспік, ізбив, що вже таке, ге шкварок.* Драг. 284.

Шкварча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Шипѣть и трещать на огнѣ. *Тут кость і плоть, і жир шкварчали.* Котл. *Бряжчать чарки, люльки шкварчать, шумує горілка.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 103). Говоритъ также о сильномъ морозѣ. *Мороз на дворі такий, що аж шкварчить.*

Рудч. Ск. II. 8. См. **Скварчати.** Также объ особенно усердной работѣ. *Ззіли по шматку хліба, та вп'ять до кіс, — аж шкварчить під косами.* Драг. 244.
Шквирдяви́й, -а́, -е́. Бурный. *Шквирдява погода.*
Шквирк, -ка, *м.* Раст. Larix decidua. Вх. Лем. 485.
Шкви́ря, -рі, *ж.* Снѣгъ съ вѣтромъ. Харьк. *У полі така шквиря, що й їхати не можно, не то йти.* Волч. у. *Ось як воно співається!... Не так як ти, мов коза в шквирю.* О. 1862. II. 35. *Під дощ, під сніг, під шквирю.* Мкр. Г. 51.
Шкворінь, -ня, *м.* = **Шворінь.**
Шкворівщина, -ни, *ж.* На площади, гдѣ собираются парни и дѣвушки, забиваютъ дѣвушки тайно, съ особыми обрядами **шкво́рінь**; по повѣрью, это привлекаетъ парней; мѣсто, гдѣ забитъ **шкворінь**, называется **шкворівщина**.
Шкеле́т, -та, *м.* = **Кістяк.** *Сухий, невірний як шкелет.* Котл. Ен. VI. 19.
Шкельце, -ця, *с.* Ум. отъ **шкло.**
Шкепитє, -тя, *соб.* Камни, обломки камней. Вх. Зн. 82.
Шкереберть, *нар.* Вверхъ ногами, вверхъ дномъ. *Полетів шкереберть.* Черк. у. *Усе піде шкереберть.* Шевч. 283. *Сказавши, столик ізвалило, шкереберть к чорту все пішло.* Котл. Ен. V. 30.
Шкереберть, -ти, *ж.* = **Шкареберть, -ти,** *ж.* Мил. 56.
Шки́лики. Въ выраженіи: **на шки́лики підіймати**. Поднимать на смѣхъ.
Шки́лити, -лю, -лиш, *гл.* Насмѣхаться, издѣваться. *Шкилить та й шпилить цілий ранок з баби.* Черниг. у.
Шкиль, -лю, *м.* Манеръ, образецъ. *Дві пари хомутів пошиті на цей шкиль, а дві на инший.* Пирят. у.
Шкилювати, -люю, -єш, *гл.* Насмѣхаться. *Парубки глузовники: усе було з старого шкилюють.* Харьк. г.
Шкинтати, -таю, -єш, *гл.* = **Шкитильгати.** Вх. Уг. 276.
Шкипа, -пи, *ж.* = **Скипка.** Вх. Лем. 485.
Шкип'яр, -ра, *м.* Оспоприививатель. Вх. Лем. 485.
Шкирготати, -гочу, -чеш, *гл.* = **Скреготати.** *Шкиргоче сорока.* Вх. Лем. 485.
Шкиринда, -ди, *ж.* Корга старая. Мнж. 194.
Шкитавий, -а, -е. Бродячій, не имѣющій опредѣленнаго мѣста жительства. Вх. Зн. 82.
Шкити́льг, *меж.*, выражающее прихрамываніе. *Ногу підколола. Шкитильг, шкитильг! Ні, не піду шкитильгаючи між люде, — вернусь.* Г. Барв. 73.
Шкитильга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Шкатильгати.** Черниг. у.
Шкити́рь, -ря, *м.* Большой кусокъ. *Ото одбатував шкитирь.* Полт. у.
Шкібля, -блі, *ж.* Скобелка, круглый скребокъ у бочаровъ. Желех. Шух. I. 250, 311. Ум. **шкібелька.** Шух. I. 311.
Шкідливий, -а, -е = **Шкідний.** *Синиця — не птиця, бо шкідлива дуже.* Ном.
Шкідли́вість, -вости, *ж.* = **Шкідність.** Желех.
Шкідливо, *нар.* = **Шкідно 1.**
Шкідний, -а, -е. Вредный.
Шкідник, -ка, *м.* Причиняющій вредъ, вредящій. Желех. Вх. Зн. 82.
Шкідниця, -ці, *ж.* Причиняющая вредъ, вредящая.

Шкідність, -ности, *ж.* Вредность, вредоносность. Желех.

Шкідно, *нар.* 1) Вредно. 2) Съ причиненіемъ вреда. *Шкідно ударив вола.* Камен. у.

Шкільний, -а, -е. Школьный. *Початкові шкільні книжечки.* К. ХП. 125.

Шкільник, -ка, *м.* = **Школяр.** Шух. 1. 32. Вх. Зн. 82.

Шкінька, -ки, *ж.* Лошаденка, кляченка. *Отакою шкінькою попереду їздив, а тепер!* Лебед. у.

Шкіра, -ри, *ж.* = **Шкура.** *Не стала шкіра за виправку.* Ном. № 10572. Ум. **Шкі́рка, шкі́рочка.** Рудч. Чп. 121.

Шкірений, -а, -е = **Шкуратяний.**

Шкірити, -рю, -риш, *гл.* — **зуби**. Оскаливать (зубы). Переносно **шкірити зуби** — смѣяться. *Ти думаєш, ми не бачили, як ти шкірив зуби, як нас переписували? Ото не смійся.* Св. Л. 67.

Шкіритися, -рюся, -ришся, *гл.* = **Шкірити зуби.**

Шкірка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шкіра.**

Шкіродравець, -вця, *м.* Разрывающій или обдирающій шкуру. Въ шутливомъ величаніи является эпитетомъ сапожника: *Величаєм, тя, великий шкіродравче шевче.* Гн. II. 65.

Шкіролупець, -пця, *м.* Облупливающій шкуры. Въ шутливомъ величаніи является эпитетомъ сапожника: *Величаєм тя, шевче чоботоробче і шкіролупче.* Гн. II. 214.

Шкірочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шкіра.**

Шкірчи́на, -ни, *ж.* Шкурка. Ум. **Шкірчинка.** Желех.

Шкіряний, -а, -е = **Шкуратяний.** Желех.

Шкітильга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Шкитильгати.**

Шкли́ти, -лю, -лиш, *гл.* = **Скли́ти.**

Шкло, -ла, *с.* = **Скло.** *Шкло як роблять, до розпалюють тим огнем, шо од блискавиці загориться.* Чуб. I. 93. Ум. **Шке́льце.**

Шкляни́й, -а́, -е́ = **Скляний**. *Бачив уже шкляного Бога.* Уже пьянъ. Ном. № 11734.

Шкляни́ця, -ці, *ж.* = **Скляниця.** *І намоч ю во шкляниці.* Гол. I. 209.

Шклянка, -ки, *ж.* = **Склянка.** *Не шклянка, не розіб'юся.* Ном. № 3914. *Треба налити шклянку води і поставити її на вікні.* Грин. II. 316. *Випив шклянку вина.* Чуб. II. 185.

Шкляр, -ра, *гл.* = **Скляр.** *А, шкляр! Ну, сідай, — у мене є шибки побиті.* Грин. II. 283.

Шкляри́ха, -хи, *ж.* = **Скляриха.**

Шклярка, -ки, *ж.* = **Склярка.**

Шкоблити, -блю, -блиш, *гл.* Скоблить, скресть. Шух. I. 253.

Шко́да, -ди, *ж.* 1) Вредъ, убытокъ. *Шкода нікому не мила.* Ном. № 2301. *Слова шкоди не нагородять.* Ном. № 2299. Въ частности: потрава. *Воли в шкоді заняв. Гуси як ідуть у шкоду, дак і розмовляють: по два на колосок, по два на колосок.* Грин. I. 252. 2) Человѣкъ, часто причиняющій вредъ, шаловливый, проказникъ. *Ну й шкода оцей хлопець, — нічого за їм у садку не вдержиш.* Харьк. То же и о животныхъ, склонныхъ къ потравамъ и пр. КС. 1898. VII. 47. 3) Какъ нарѣчіе: жаль. *Теплий кожух, тільки шкода — не на мене шитий.* Шевч. 124. *Нема Петра, тілько Гриць, шкода ж моїх паляниць.* Чуб. V. 101.

Шкода, *нар.* Напрасно. *Шкода казати.* Ном. № 5182.

Шко́дити, -джу, -диш, *гл.* 1) Вредить, приносить вредъ, убытокъ. *Не один козак сам собі шкоду шкодив, що від молодої жінки у військо ходив.* ЗОЮР. І. 215. *Хто пізно ходить, той сам собі шкодить.* Ном. № 11954. 2) Проказничать.

Шкоді́ти, -ді́ю, -єш, *гл.* Жалѣть. *Царь його шкодів.* Мнж. 68. *І так уже її догляда та шкодіє — як ока.* Драг.

Шкодливи́й, -а, -е. 1) = **Шкідли́вий.** *Шкодливий тхір.* Гліб. 2) Часто творящій проказы.

Шкодли́во, *нар.* = **Шкідливо.**

Шкодник, -ка, *м.* 1) = **Шкідник.** 2) Шалунъ, проказникъ.

Шко́дниця, -ці, *ж.* 1) = **Шкідниця.** 2) Шалунья, проказница.

Шкоднійш, шкодніш, *нар.* Болѣе жаль. *Хоч мої* (діти) *й гірші, та мені моїх шкоднійш, ніж твоїх.* Чуб. І. 63.

Шкодува́ти, -ду́ю, -єш, *гл.* 1) Жалѣть. *Усі його.... шкодують.* Мир. ХРВ. 215. *Так шкодував я за тією куркою, що лис ухопив.* Черк. у. 2) Вредить, причинять вредъ. *Твої гріхи таким, як ти, шкодують.* К. Іов. 78.

Шко́ла, -ли, *ж.* 1) Школа, училище. *Синочки зросли — у школу пішли.* Чуб. III. 404. *Виріс хлопчик уже такий, що став у школу ходить.* Грин. І. 149. 2) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **школа́**. Школьники. *Може думаєте, що дітвора сипнула з хати зустрічати новобранку-товаришку, як то бува з школою?* Св. Л. 79. *Школа по суботах було ходить туди.* Св. Л. 138. 3) (**Жидівська**). Синагога, еврейская молельня. Левиц. Пов. І. 96. *А як то був жид Янкель, то він коло школи похожає та по школі плаче-ридає: школо наша, богомільнице!»* АД. II. 28.

Школуб, -ба, *м.* Родъ дѣтской игры. КС. 1887. VI. 474.

Школя́р, -ра, *м.* Школьникъ, ученикъ. Грин. II. 283. *На Сорок Святих школяр несе вчителеві сорок бубликів.* Ном. № 414.

Школярка, -ки, ж. Школьница, ученица. *Я обіцяла школярці передати при нагоді книжку з малюнками.* Г. Барв. 42.

Школярство, -ва, *с.* 1) Школьничество. 2) Соб. Школьники. *То погань так верзла, школярство так брехало.* О. 1861. III. 94.

Школярський, -а, -е. 1) Принадлежащій школѣ, относящійся къ ней. 2) Ученическій. *Школярської юхи набрався.* Ном. № 6096.

Шкоперда́ти, -да́ю, -єш, *гл.* = **Шкопиртати.**

І. Шкопирта, -ти, *ж.* Игра, состоящая главнымъ образомъ въ бросаніи палокъ такъ, чтобы палка шла колесомъ, ударяясь о землю то однимъ, то другимъ концемъ.

ІІ. Шкопирта, *нар.* — **кидати** = **Шкопиртати.** Ив. 19.

Шкопирта́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Бросать палку такъ, чтобы она шла колесомъ, ударяясь о землю то однимъ, то другимъ концемъ. Ив. 18.

Шкопи́ртка, -ки, *ж.* Палка, которою **шкопиртають**. См. **Шкопиртати.** КС. 1887. VI. 476.

Шкопи́рть, -ти, *ж.* = **І. Шкопирта**. Ив. 20.

Шкора, -ри, *ж.* Кусокъ сосновой коры, служащей поплавкомъ въ рыболовномъ снарядѣ кармаки. МУЕ. І. 40 — 41.

Шкорба, -би, *ж.* Старая изсохшая, сморщенная женщина. *Люборацька за п'ять літ з гожої молодиці, повновидої, рум'яної, такою шкорбою стала, що як би не шкура, то й кістки розсипались би.* Св. *Л.* 135.

Шкорбати, -баю, -єш, *гл.* Тянуть, теребить. *Буде вже тобі тую цицю шкорбати, — вже ти наїлася.* Миропольск.

Шкори́на, -ни, *ж.* = **Скорина.** Ум. **Шкоринка, шкориночка.** *Скачу, скачу діда за шкоринку хліба.* Ном. № 12296.

Шкорупа, -пи, *ж.* Корка на поверхности земли. *Земля взялась шкорупою.* Богод. у.

Шкорупкий, шкоруплий, -а, -е. Не гладкій, заскорузлый. *Шкорупка дорога.* НВолын. у. *Шкорупле полотно.* НВолын. у.

Шкорух, -ха, *м.* Рябина. Шух. І. 18.

Шкраб, -ба, *м.* 1) Родъ кушанья: мука, перебитая съ яйцами и запеченная въ рынкѣ. Гайс. у. 2) = **Шкарбан 1.** Гол. Од. 57. *Однімав шкраби на всю свою родину.* Гн. II. 28.

Шкребло, -бла, *с.* Скребница. Кіев. г.

Шкребти́, -бу́, -бе́ш, *гл.* = **Скребти.**

Шкрегліти, -лю, -лиш, *гл.* = **Скреготати.** *Сорока шкрегліт.* Вх. Уг. 276.

Шкремітки, *мн.* Мелкіе обрѣзки и обломки мѣди, остающіеся при выдѣлкѣ различныхъ мѣдныхъ вещей. Шух. І. 285.

Шкромадити, -джу, -диш, *гл.* = **Скромадити.**

Шкрум, -ма, *м.* 1) Нагаръ въ трубѣ. 2) Заячій жиръ. Гайс. у.

Шкрябання, -ня, *с.* Царапанье.

Шкрябати, -баю, -єш, *гл.* Скресть, царапать.

Шкрябну́ти, -бну́, -не́ш, *гл.* 1) Однокр. в. отъ **шкрябати**. Царапнуть. 2) Побѣжать, удрать. *Як шкрябнув, так тілько мене й бачили.* О. 1862. І. 41.

Шкряботі́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* Царапать, скресть. *Діду, діду! щось до нас у двері шкряботить.* Рудч. Ск. II. 15.

Шкряботуха, -хи, *ж.* Скребущаяся (о мыши). Ум. **Шкряботушка.** *Мишка шкряботушка.* Рудч. Ск. II. 1.

Шкувати, шкую, -єш, *гл.* Объ охотничьей собакѣ: искать. *Пильнуйте, бо вже пес шкує.* Брацл. у.

Шкулити, -лю, -лиш, *гл.* Донимать. *А що ця лозина добре шкулить?*

Шкулкий, шкулький, -а, -е. 1) Донимающій. *Я ж думала, до що нагайка не шкулка, де ударить, то розсядеться й шкурка.* Нп. *Шкулкий вітер.* Константиногр. у. 2) Чувствительный. *Шкулке місце.*

Шкулко, шкулько, *нар.* Донимаетъ больно, чувствительно. Св. *Л.* 301.

Шкульний, -а, -е = Шкулкий.

Шкульно, *нар.* = **Шкулко.** *Шкульно на його буде, як прийдетьсся годувати й матір.* Рк. Левиц.

Шкунтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Насмѣхаться. Ном. стр. 287, № 6156.

Шкунтува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Ссориться? драться? *Пани шпунтуються, а нашого брата ріжуть.* Ном. № 1304.

Шкура, -ри, *ж.* 1) Шкура, кожа. *З одчого вола двох шкур не деруть.* Ном. № 7472. *Пошився в собачу шкуру.* Ном. № 2910. *Жвавий, аж шкура на ньому говорить.* Ном. № 5764. В одну шкуру. Крайне настойчиво (хотѣть, добиваться чего). *Чіпка*

розвередувався: «Їсти та й їсти, бабо!» В одну шкуру: «їсти!» Мир. ХРВ. 33. *Затялись в одну шкуру: давай рощот! — і дав.* Мир. ХРВ. 259. 2) Бранное: женщина легкаго поведенія. Ум. **Шкурка, шкурочка.**

Шкурат, -та, *м.* Кусокъ кожи. *Дметься, як шкурат на огні.* Ном. № 2502. Ум. **Шкурато́к.** *Постоли з шкуратка.* Стор. М. Пр. 4.

Шкурати́на, -ни, *ж.* Кожа, кусокъ кожи. Ум. **Шкурати́нка.** *Між дубинки та ліщинки шматок шкуратинки.* Ном. стр. 301, № 379. *Жаб'яча шкуратинка.* Радом. у.

Шкураток, -тка, *м.* Ум. отъ **шкурат.**

Шкураття, -тя, *соб.* Куски кожи. *Позбірав шкураття.*

Шкуратя́ний, -а, -е. Кожаный. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. *У якому капшуці ваші гроші? — У шкуратяному гаманці.* О. 1862. IX. 121.

Шкури́на, -ни, *ж.* = **Шкорина.** Ум. **Шкуринка.** *Такий, мамо, хліб удавсь, — під шкуринку хоч сховайсь.* Грин. III. 660.

Шкурка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **шкура.** 2) Кожица на плодахъ. *Як положиш кислицю у піч спектись, то шкурка на ній репне.* Дещо. 3) Пленка. *Пождіть, діти, поки Біг на кісіль шкурку натягне.* Ном.

Шкурла́т, -та, *м.* = **Шкурат.** Св. Л. 168. *Дметься, як шкурлат на огні.* Ном. № 2503.

Шкурник, -ка, *м.* Шкуродеръ. Лохв. у.

Шкурнути, -рну, -неш, *гл.* = **Чкурнути.** *Так шкурнув, що тільки куряву видко.*

Шкуропея, -пеї, *ж.* По народному повѣрью: царица змѣй. *Що то за змія — шкуропея? — Над усіма старша. У неї голова золота, усіх гадюк вона у вирей веде.* Грин. II. 316.

Шкурочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шкура.**

Шкуряк, -ка, *м.* Лапоть изъ нечиненной кожи. Вх. Зн. 82.

Шкуряни́й, -а́, -е́ = Шкуратяний. *Гарапник шкуряний, плетений.* ЕЗ. V. 40. *То ще тоді діялося, як шкуряні гроші на світі були.* Ном. № 6855.

Шкут, -та, *м.* 1) Ни къ чему негодный человѣкъ. Вх. Лем. 485. 2) Слабосильная скотина. Вх. Лем. 485.

Шкутильга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* = **Шкатильгати.** *Аж он Семен шкутильгає.* Черк. у.

Шлак, -ку, *м.* Кромка сукна. Желех. Гол. Од. 55.

Шланк, -ку, *м.* Рядъ? шеренга? *От постановились усі* (салдати) *в шланку і ну загравать на духову музику.* ЕЗ. V. 23.

Шлапатник, -ка, *м.* Оборвышъ. Харьк. у.

Шлаптю, *нар.* Рысцой. *Проїхавсь геть від возів шлаптю.... Попустив поводи, — пішов вороний ристю.* О. 1861. X. Кух. 23.

Шлейка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **шлея.** 2) Подтяжка. Гол. Од. 13.

Шлентавий, -а, -е = Шанталовий. Вх. Зн. 32.

Шлея, шлеї, *ж.* Шлея. Ум. **Шлейка.**

Шлик, -ка, *м.* Родъ шапки. К. ЧР. 428. Въ Галиціи: суконная круглая шапочка съ загнутою мѣховою опушкою. Гол. Од. 70. Въ думѣ — бархатная. АД. I. 171. *Шлики із себе скидали.* Мет. 396. Ум. **Шличо́к.** *Старший син у хату ухожає, шличок здіймає, низенько вклоняє.* Чуб. V. 848.

Шлия, шлиї, *ж.* = **Шлея.** Kolb. I. 65.

Шліхта, -ти, *ж.* Запаренный кипяткомъ изъ ржаной муки клейстеръ, которымъ ткачи смазываютъ пряжу передъ тканьемъ. Вас. 167. Мнж. См. **Піспа.**

Шліхтинка, -ки, *ж.* Каждый изъ тонкихъ прутиковъ лозы, которыми на верхнемъ навоѣ перекладываются слои нитокъ основы послѣ **шліхтування**. МУЕ. III. 22.

Шліхтува́ння, -ня, *с.* Смазываніе пряжи **шліхтою, піспою**. МУЕ. III. 13.

Шліхтува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Смазывать пряжу **шліхтою, піспою**. *Бобе піспу та й шліхтує нитки.* Лебед. у.

Шломак, -ка, *м.* У горшечниковъ: оскребки глины, счищаемые съ рукъ и съ круга во время формировки мисокъ. Вас. 182.

Шлунковий, -а, -е. Желудочный.

Шлунок, -нку, *м.* Желудокъ. Лохв. у.; Гадяч. у.; НСѣверск.; Кіевск. у. Не *йде на шлунок, та й годі.* Лохв. у. *От чоловік і здоровий на силу, а на шлунок не здоровий.* Кіевск. *у. І грек, набивши добре шлунок, сміявся та лигав пивце.* Мкр. Г. 5.

Шльондра, -ри, *ж.* = **Шлюндра.**

Шльонка, -ки, *ж.* 1) Овца силезской породы. 2) Шерсть этой овцы. 3) Мясо этой овцы.

Шльонкови́й, -а́, -е́. Шльонкова мальо́вка. Особый родъ раскраски глиняной посуды съ орнаментомъ изъ комбинированныхъ палочекъ. Вас. 184.

Шльонс(з)к, -ку, *м.* Силезія.

Шльонський, -а, -е. 1) Силезскій. *Ось скатерть шльонськая нешпетна, її у Липську добули.* Котл. Ен. II. 35. 2) Изъ шерсти или овчины овцы силезской породы. *Шльонський кожух.* Мнж. 56.

Шльоха, -хи, *ж.* Потаскуха, гулящая баба. *Венера не послідня шльоха, проворна, враг її не взяв.* Котл. Ен. I. 12.

Шлюб, -бу, *м.* Вѣнчаніе. *Коли любиш так, як кажеш, то веди до шлюбу. — Ой рад би я шлюб узяти, та не велить мати.* Чуб. III. 178. **Шлюб брати, взяти, на шлюбі стояти, до шлюбу стати.** Вѣнчаться, обвѣнчаться. Чуб. II. 82, 83. *Хиба десь будеш брати на страшній неділи шлюб?* Ном. № 13899. *Захотіла за москаля заміж піти, от і взяла з ним шлюб.* Драг. 217. *Ой не хочу я заплатоньки брати, тільки хочу я до шлюбойку стати. — Ліпше мені в сей Дунай топать, ніж з гидким, поганим до шлюбойку стать.* Чуб. V. 162. **Шлюб давати, дати**. Вѣнчать, обвѣнчать. *Батюшка.... йде до церкви давати шлюб молодим.* Грин. III. 516. Ум. **Шлюбонько, шлюбочок.** Чуб. III. 77.

Шлю́бити, -блю, -биш, *гл.* = **Шлюбувати.** *Возьми сі тую, котру вірно любиш, що перед Богом і людьми шлюбиш.* Гол. I. 347.

Шлюбний, -на, -не, шлюбови́й, -а́, -е́. Вѣнчальный, свадебный. *Шлюбна сукня. Хтось зірвав з мого плеча шлюбову квітку.* Стор. М. Пр. 81. Шлюбна жінка. Законная, вѣнчанная жена.

Шлю́бонько, -ка, *м.* Ум. отъ **шлюб.**

Шлюбочок, -чку, *м.* Ум. отъ **шлюб.**

Шлюбувати, -бую, -єш, *гл.* 1) Давать обѣтъ. *Шлюбувати від горілки.* МУЕ. I. 110. 2) Вѣнчаться. МУЕ. I. 129. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом, перед дяком з Юрком козаком.* Мет. 172.

Шлю́ндра, -ри, *ж.* 1) Неряха. Котл. 2) Бранное: шлюха. Котл.

Шлюха, -хи, *ж.* Шлюха. *Кабашниці-шлюхи.* К. ЦН. 222. *Смерть шлюха.* КС. 1882. IV. 170.

Шляга, -ги, *ж.* Большой деревянный молоть, то же, что и довбня. Козел. у. НВолын. у.

Шляк, -ку, *м.* Обшивка внизу платья, кайма.

Шлям, -му, *м.* 1) Илъ, грязь. Желех. 2) Мѣхъ. Гол. Од. 28. 3) Длинный шовъ въ тулупѣ. МУЕ. I. 76.

Шляма, -ми, *ж.* 1) То мѣсто на концѣ доски, которое остается не отдѣленнымъ пилою, а отколотымъ. 2) У человѣка: ключица. КС. 1900. II. 192.

Шлямівка, -ки, *ж.* Очистка дна пруда.

Шлямо́вий, -а, -е. Относящійся къ шляму.

Шлямпати, -паю, -єш, *гл.* Бродить, брести. Гол. III. 127.

Шлямува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Очищать дно пруда. 2) Перемывать кишки при приготовленія колбасъ.

Шлярка, -ки, *ж.* Оборка. Подольск. г.; Гол. Од. 20; Св. *Л.* 3.

Шлях, -ху, *м.* Большая проѣзжая дорога; путь. *До Бога важкий шлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201. **Битий шлях**. Торная дорога. *Коли на те піде, то й серед битого шляху поламаєшся.* Ном. **Не в шляху**. Не по дорогѣ. Ум. **Шляшок, шляшечок.**

Шляхетний, -а, -е. Благородный. *Ну, гляди ж, пане Бужинський, щоб не досталось і твоїй шляхетній спині.* Стор.

Шляхетні́ти, -ні́ю, -єш, *гл.* Облагораживаться. Левиц. Пов. I. 301.

Шляхетство, -ва, *с.* 1) Дворянство. 2) Соб. Дворяне. *Та слухали, як шляхетство навісне гукає.* Шевч. 130.

Шляхетський, -а, -е. Дворянскій. *Багатого дочка батька, шляхетського роду.* Шевч. 275.

Шляхетчина, -ни, *ж.* Аристократическое государство, Польша. *Була колись шляхетчина вельможная пані.* Шевч. 130.

Шляхівщина, -ни, *ж.* Сѣно, солома или зерно, падающіе съ воза при перевозкѣ. Черк. у. *Там хтось віз ячмінь і такий ячмінь великий, а в копиці скошений; що ж? Скрізь по дорозі шляхівщина, така шляхівщина, що аж жаль бере, як подивишся.* Кобел. у.

Шляховий, -а, -е. Дорожный. Мнж. 152. Грин. II. 37.

Шляхта, -ти, *ж.* Шляхта, дворянское сословіе въ Польшѣ. *Було шляхта знай чваниться, день і ніч гуляє, та королем коверзує.* Шевч. 130. Ум. **Шляхтонька, шляхточка.**

Шляхтич, -ча, *м.* Дворянинъ. Ном. № 858, 880. *Було тут три шляхтичі; два пило — платило, а третій пив — зброю лишив.* Чуб. V. 64.

Шляхтонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **шляхта.**

Шляхточка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шляхта.**

Шляхтю́га, -ги, *м.* Ув. отъ **шляхтич.** *Подумають, що який шляхтюга.* Св. *Л.* 188.

Шляхтянка, -ки, *ж.* Дворянка. Ум. **Шляхтяночка.** *Найдеш собі шляхтяночку, забудеш Оксану.* Шевч. 144.

Шляхун, -на, *м.* У шерстобита: родъ деревяннаго крючка, которымъ онъ дергаетъ за струну шерстобитнаго лука. См. **Лук 3.** Черниг. у.

Шляшечок, -чка, *м.* Ум. отъ **шлях.**

Шляшок, -шка, *м.* Ум. отъ **шлях.**

Шлящина, -ни, *ж.* У ткачей: линейка, вставляемая между верхнимъ и нижнимъ рядами основы при заправкѣ въ шохти. Вас. 167.

Шмага́ти, -га́ю, -єш, *гл.* Стегать, хлестать. *Шось їх.... хворостиною шмагало по шиї.* ХС. IV. 33. *Як почав шмагати по плечах лозиною. Аж його козак межи очі шклянкою шмагає.* АД. II. 111.

Шмагонути, -ну, -неш, *гл.* Съ силой стегнуть, хлестнуть. *Мене як шмагоне щось лозиною.* Стор. *Як шмагоне його* (батогом). Мнж. 10.

Шмалити, -лю, -лиш, *гл.* = **Смалити.** *Щетину із свині шмалили.* Котл.

Шмалій, -лія, *м.* 1) = **Смалій.** 2) Холодный, рѣзкій вѣтеръ.

Шмалко, -ка, *м.* Названіе быстро ходящаго вола. КС. 1898. VII. 47.

Шмалький́, -а́, -е́ = **Смалький**. Звенигор. у.

Шмальний́, -а́, -е́. Жгучій, рѣзкій (о вѣтрѣ). Каменец. у.

Шмальнути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. отъ **Шмалити** = **Смальнути.** О жгучемъ, рѣзкомъ вѣтрѣ: дунуть, подуть. *Шмальне на дворі, що й носа не витикай.* Каменец. у.

Шмалятина, -ни, *ж.* = **Смалятина.** *Шмалятиною завоняло.*

Шманделок, -лка, *м.* Кусокъ. *Шманделок сала та шматок хліба — ото моя й їжа.* Харьк.

Шмарагд, -да, *м.* = **Смарагд.** Стор.

Шмарити. См. **Шмаряти.**

Шмаритися, -рюся, -ришся, *гл.* Появиться во множествѣ. Вх. Лем. 485.

Шмаркати, -каю, -єш, *гл.* Пускать сопли изъ носа.

Шмаркатий, -а, -е = **Смаркатий.**

Шмаркач, -ча, *м.* = **Смаркач.** Также: бѣднякъ. Черк. у.

Шмаркачка, -ки, *ж.* 1) Сопливая. *Літом і качка прачка; зімою і дівка шмаркачка.* Ном. № 552. 2) Плохая, скоро нагорающая сальная свѣчка. Тараща.

Шмарки, -ків, *м.* Сопли. Ном., заг. № 231.

Шмаркий́, -а́, -е́. Скорый, быстрый. *То чоловік шмаркий́: куди йде — не гається.*

Шмаркля, -лі, *ж.* = **Смаркля.**

Шмарколи́з, -за, *м.* Подлизывающій свои сопли. НВолын. у.

Шмарко́та, -ти, *ж.* = **Шмарки.**

Шмаркоти́ння, -ня, *с.* 1) Мокро́та, сопли. 2) Раст. Solanum nigrum. Вх. Пч. II. 36.

Шмарнути, -ну, -неш, *гл.* Кинуть, бросить. *Узяв з кади на їден палец* (води), *шмарнув.* Гн. I. 16.

Шмаровоз, -воза, *м.* 1) Подмазывающій колеса, а затѣмъ и всякій, имѣющій много дѣла съ возами, выпачканный постоянно въ смолу, много ѣздящій, напр. занимающійся извозомъ. Рудч. Чп. 257. 2) Грязно одѣтый человѣкъ. *Пішли парубки, лишень шапки видко, лишилися шмаровози — подивитися гидко.* Чуб. V. 458.

Шмарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Смазывать. Берд. у.

Шмаряти, -ряю, -єш, сов. в. **шмарити, -рю, -риш,** *гл.* Бросать, бросить, швырнуть. Угор. *Гусевки, шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57. *Бог тот пісок шмарив на воду, і стався кус землі.* Гн. I. 9. *Будеш шмарений з неба за гордость, за пиху.* Гн. I. 15.

І. Шмат, -та, *м.* Кусъ. *Шмат гнилої ковбаси.* Шевч. 464. *Лавися шмат не для харциза.* Котл. Ен. IV. 40. Ум. **Шматок.**

II. Шмат, *нар.* Много, большое количество. *Багацькая дівчинонька шмат коралів має.* Грин. III. 530. *Я зроблю, щоб шмат дерева повсихало.* Чуб. II. 217. *Як сотворив Бог світ і як вже було на нему шмат людей.* Гн. І. 29. *Дуже таки шмат грошей у них стало.* Грин. II. 74. Ум. **Шматне́нько.** *У його шматненько грошей.* НВолын. у.

Шмата, -ти, *ж.* Лоскутъ, ветошка, тряпка. *Якась брудна шмата.* ЕЗ. V. 200.

Шматати, -таю, -єш, *гл.* = **Шматувати.** *Зірве шкуру, почне її шматать, поки пошмата на кусочки.* Драг. 289.

Шматина, -ни, *ж.* 1) Кусокъ. Таращ. у. 2) = **Шмата.** Ум. **Шматинка.** *Зав'язав той каваличок у шматинку.* ЕЗ. V. 216.

Шматка, -ки, *ж.* = **Шмата.** *Обвинути сирівцевою шматкою.* ЕЗ. V. 210.

Шматковий, -а, -е. Кусковой. **Шматкове сало**. Шпикъ, свиное сало. Подольск. г.

Шматкува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* = **Шматувати.**

Шматок, -тка, *м.* 1) Кусокъ. *І хліба шматок дасть Біг.* Ном. № 1511. *Шматок м'яса.* ЗОЮР. II. 35. 2) Часть **ота́ри** овецъ, сотъ въ 5 — 6. О. 1862. V. Кух. 39. Ум. **Шматочок.**

Шматтня, -тя, *соб.* 1) Куски. *Вхопив мене і ростерзав на шматття.* К. Іов. 36. 2) Бѣлье. *Випливає той окунь на берег, аж там царівна шматття пере.* Рудч. Ск. II. 113. *Прали дівки шматя.* Гн. І. 38. Ум. **Шматтячко.**

Шматува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Разрывать, разрѣзывать на куски. Переясл. у. *Ой дай жупан шматований, що турками шанований, що сонечком побіляний, що кулями постріляний.* Щог. В. 3. *Що се вони видумали — шматувати Україну.* К. ЧР. 187.

Шматур'я, -р'я, *с.* соб. Куски. *Данилко....* (буде) *шматур'я прохати од хати до хати. Шматків напрохали, собаки нагнали, торбу розірвали, шматки похватали.* Мил. 95.

Шматянський, -а, -е. Тряпичный. Гн. І. 154.

Шмерка, -ки, *ж.* Раст. Pinns Picea L. ЗЮЗО. I. 131.

Шми́га, -ги, шми́ґа, -ґи, *ж.* 1) Дощечка, служащая нивелиромъ при набиваніи мельничнаго камня. 2) У колесниковъ: дощечки длиной въ 1/2 аршина для опредѣленія спицъ, съ которыхъ начинать натягивать ободъ. Употребляется ихъ для этой цѣли двѣ. Канев. у. 3) Родъ силка для ловли болотныхъ птицъ. Вх. Пч. II. 16. **До шми́ги, під шми́гу**. Кстати, къ дѣлу. *Чи тобі ж до шмиги сватать сина піхотою.* Мкр. Н. 14. **Не до шми́ги**. Неумѣстно, некстати. *Не до шмиґи балака.* Ном. № 5091.

Шмигля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Шнырять, бѣгать. *Із льоху та в хату знай шмигляє.* Шевч. 138. *Шмигляв по морю, як циганус.* Котл. Ен. IV. 28.

Шмигну́ти, -гну́, -гне́ш, *гл.* Шмыгнуть, удрать. *Тоді розігналась саме на його, щоб його вбить, а він на бік шмигнув, а змія тоді в море так і затопилась.* Рудч. Ск. II. 97.

Шмигувати, -гую, -єш и шмиґувати, -ґую, -єш, *гл.* Выравнивать камень въ мельницѣ. Ананьев. у., Лохв. у.

Шми́лити, -лю, -лиш, *гл.* Въ выраженіи: **шми́лити губки**. Сжимать губки, кокетничая. *Бач, як вона до його губки шмилить.* Кіев. у.

Шмир, -ру, *м.* Раст. Bromus arvensis. Вх. Лем. 485.

Шмитки́й, -а́, -е́. Проворный, ловкій. Вх. Лем. 485.

Шмондя, -ді, *об.* 1) Нечистоплотный человѣкъ. Вх. Зн. 82. 2) *ж.* Безнравственная женщина. Вх. Зн. 82.

Шморг, *меж.* 1) Дергъ. 2) Выражаетъ быстрое проникновеніе куда. *Округ ярмарок, в середині шарварок, та в дірку шморг.* Ном. стр. 294, № 139. *За ним погнались, а він добіг до Луки та шморг у його хату. Воли це Третяк шморг із сіней.* Новомоск. у.

Шмо́ргавка, -ки, *ж.* = **Терниця.** Шух. I. 147.

Шморганистий, -а, -е. Полосатый. Вх. Пч. I. 15.

Шморгати, -гаю, -єш, *гл.* 1) Дергать. Константиногр. у. *Та все її шморга за намисто.* О. 1861. X. 32. 2) Очищать пеньку отъ кострики при помощи шморгавки. Шух. I. 147.

Шморгатися, -гаюся, -єшся, *гл.* Дергаться (о веревкѣ, напр.).

Шморгну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* Однокр. отъ **шмо́ргати**. 1) Дернуть. 2) Ударить. 3) Удрать, вбѣжать, выбѣжать. *Сказала та й шморгнула з хати.* Мир. ХРВ. 284. *Да попівни шморгнув.* О. 1862. V. 27.

Шморгонути, -ну, -неш, *гл.* 1) Съ силой дернуть. *Як захвате з землі колос в корх, як шморгоне, — думав увесь обшморгнуть.* Драг. 14. 2) Съ силой ударить. 3) Съ силой побѣжать.

Шморшки, -шок, *ж.* Морщины, складки. *Лице було оперезано шморшками.* Левиц. I. 357.

Шмугля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Тереть, стирать кожу, обдирать кожу, дѣлать на кожѣ ссадины.

Шмульгати, -гаю, -єш, *гл.* = **Шмугляти.** Черк. у.

Шму́ляти, -ляю, -єш, *гл.* = **Шмугляти.** *Годі працюватись та шмуляти шию задарма.*

Шни́порити, -рю, -риш, *гл.* 1) = **Нишпорити.** *Часинки не посидить тихо: так і шнипорить усюди.* О. 1861. VIII. 19. 2) Смыслить, знать толкъ, умѣть. *Він таки трохи шнипорить в малярстві.* Шевч. (О. 1862. III. 4).

Шнир, -ру, *м.* Въ выраженіи: **до шниру**. 1) ? *Треба всякую папіру підвести як раз до шниру, підвести все під закон.* Котл. Од. 491. 2) До тла, до конца. *Згорів до шниру.* Лохв. у.

Шнирина, -ни, *ж.* **До шнири́ни**. До нитки. Ум. **Шнири́нка, шни́рочка, шнири́ночка.** *Обдере до шнирочки, до шерстиночки.* Ном. № 4848. *Обідрав її до шнириночки.*

Шни́рити, -рю, -риш, *гл.* Шнырять? *Утята так і шнирять по над головами.* О. 1862. VIII. 17.

Шнирь, -ря, *м.* = **Шнир.** *Неділь на три було труда, поки до шниря все зносили.* Мкр. Г. 49.

Шниря, -рі, *ж.* = **Шнир. Нема до шнирі**. Ничего нѣтъ. Мнж. 167.

Шнур, -ра, *м.* 1) Веревка. Чуб. II. 234. *Аж молодичка сорочки розвішує на шнурі.* Рудч. Ск. II. 164. 2) Отвѣсъ (плотницкій инструментъ). Чуб. III. 176. 3) Рядъ. *Сидить шнур голубців.* 4) Мѣра длины: 21 сажень. Чуб. VI. 406. 5) Пуповина. Вх. Лем. 485. 6) мн. **шнури**. У ткачей: снарядъ, при помощи котораго основа соединяется съ навоемъ. Части: **вало́к, шнурки, ключечки, шнурок, ляшток**. МУЕ. III. 21. Ум. **Шнуро́к.**

Шнурівка, -ки, *ж.* 1) Сортъ табаку съ крупными листьями. Сумск. у. 2) = **Шнуровиці.** *Чому руса коса не зачесана, чому шнурівка не зашнурована.* Чуб. III. 149. *Взяла спідницю і шнурівку.* Котл. Ен. I. 7.

Шнурковий, -а, -е. Изъ шнурка или въ видѣ шнурка сдѣланный. *Шнуркові кісники.* О. 1861. XI. 29.

Шнуркува́ння, -ня, *с.* Отдѣлка платья цвѣтными шнурками. НВолын. у.

Шнуркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Отдѣлывать платье цвѣтными шнурками. 2) Слѣдить. *Вона вже й ходила за нею, шнуркувала, поки ото й запопала її.* Екат. у. (Залюб.).

Шнурований, -а, -е, прич. отъ **шнурувати**. 1) Зашнурованный. 2) Увязанный веревками. 3) **Шнуровані бро́ви** = **Брови на шнурочку.** См. **Шнурок**. *В неї брови шнуровані.* Грин. III. 611.

Шнуровиці, -виць, *ж.* Корсетъ. *Продай, мамо, дві телиці, купи мені шнуровиці: в мене циці трясуться, з мене хлопці сміються.* Закр. 75.

Шнуро́к, -рка, *м.* 1) Шнурокъ. Kolb. I. 36. *Не виспалась наша панночка: сукала шнурки шовковії.* Чуб. III. 212. 2) Веревка. *Висіла колиска на шнурочку.* Чуб. III. 190. 3) — **шитий, плетений**. Родъ вышивокъ. Шух. I. 155, 156. Ум. **Шнурочок. Бро́ви на шнуро́чку**. Ровныя красивыя брови.

Шнурува́ння, -ня, *с.* Веревки, которыми увязанъ возъ съ поклажей. Рудч. Чп. 257. *Ой беріть з возів, беріть шнурування.* Рудч. Чп. 101.

Шнурува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Шнуровать, зашнуровывать. *На ножейках мат шнуровані дітки.* АД. I. 43. 2) Увязывать веревками.

Шняга, -ги, *ж.* Жаба. Вх. Пч. II. 16.

Шо, *мѣст.* = **Що.** Мнж. 2. *Не все ж Біг дарує, про шо люд міркує.* Ном. № 71.

Шовк, -ку, *м.* Шелкъ. *А я шовком вишиваю.* Шевч. 187. *Бреше, як шовком, шиє.* Ном. № 6954.

Шовківка, -ки, *ж.* Шелковая шапка. Чуб. IV. 195.

Шовковать, -ті, *ж.* Раст. Conferva rivularis. Вх. Пч. II. 30.

Шовковий, -а, -е. 1) Шелковый. *Шовкова плахта не к будню, а к святу.* Ном. 2) **Шовко́ва трава**. Раст.: а) Stipa pennata L. ЗЮЗО. I. 138. б) Phalaris arundinacca L. Var picta. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Шовковенький.** *Зав'яжи мені головоньку, бо то мені болить дуже, хусткою біленькою, біленькою да шовковенькою.* Чуб. V. 87.

Шовковина, -ни, *ж.* Шелковая нитка. *Бродінь їй ув уха червону шовковину.* Мнж. 154.

Шовковиця, -ці, *ж.* 1) Тутовое дерево. Morus nigra, Morus alba. ЗЮЗО. I. 128. *Росли рядом тополі й шовковиці.* Левиц. Пов. 21. 2) Родъ водорослей. Вх. Зн. 82.

Шовкун, -на, *м.* Безплодное тутовое дерево.

Шовкунець, -нця, *м.* Сапожный инстручентъ = **токмачка.** Харьк. г.

Шовчи́на, -ни, *ж.* Шелковая нитка, шелковина. Ком. Р. Н. 65. Ум. **Шовчи́нка.**

Шокати, -каю, -єш, *гл.* 1) Часто говорить: **шо**. 2) Шамкать. *«Сатурнович, змилосердися, за рідную свою вступися!» к Зевесу шокала стара.* Котл. Ен. V. 36.

Шолвія, -вії, *ж.* = **Шавлія.** *Посію шолвію зарані в неділю.* Чуб. V. 609.

Шолгун, -на, *м.* = **Шовкунець** = **Токмачка.** Вас. 161.

Шоловія, -вії, *ж.* = **Шевлія.** Вх. Пч. II. 36.

Шоломок, -мка, *м.* = **Шеломок.** НВолын. у.

Шолопати, -паю, -єш, *гл.* 1) Ѣсть зерна (объ уткать). 2) Шуршать, шелестѣть. *Миш шолопає.* Вх. Зн. 82. 3) Рыться въ чемъ, перебирать что. *Воробці.... шолопають на собі пірє.* ЕЗ. V. 248.

Шолуди́вець, -вця, *м.* Паршивець. *Ой чиї ж то женці, да все шолудивці.* Чуб. III. 229.

Шолудивий, -а, -е. Паршивый. *Шолудиве порося і в Петрівку змерзне.* Ном. № 1582. *З шолудивою головою та в дух.* Ном. № 5462.

Шолудивник, -ка, *м.* Раст. Pedicularis comosa L. ЗЮЗО. I. 131.

Шолуді, -дів, *м.* Парши, струпья на головѣ. *Аби голова, а шолуді будуть.* Ном. № 5428.

Шолудяй, -дя́я, *м.* = **Шолудивець.** *Як їдять та п'ють, так і кучерявчиком звуть, а поп'ють, поїдять — прощай шолудяй.* Ном. № 2329.

Шолуми́ння, -ня, *с.* Стебли кукурузы.

Шолупайка, -ки, *ж.* Шелуха, скорлупа.

Шолупи́на, -ни, *ж.* = **Шолупайка.**

Шонтавий, -а, -е = **Шанталавий.** Вх. Зн. 82.

Шопа, -пи, *ж.* Навѣсъ, сарай съ двумя, рѣдко тремя стѣнками — для возовъ и хозяйственныхъ орудій. Чуб. VII. 396. *Пішли до топи вітати пана, пішли до череди брати барана.* Чуб. III. 376.

Шори, шор, *ж.* Шоры, родъ упряжи. **Убрати в шори**. Обмануть, надуть. *Стали думать та гадать, як би в шори убрать, а самим десь дальше мандрувать.* Ном. № 3084.

Шорнути, -рну, -неш, *гл.* Толкнуть, ткнуть. *Як шорнула хруща в писк, — аж роскинув крила.* Чуб. V. 1144.

Шорсткий, -а, -е. Шероховатый, шершавый. *Гілка шорстка, голою ногою боляче стояти.* Міус. окр. **Шорсткий пісо́к**. Крупно-зернистый песокъ. НВолын. у.

Шостак, -ка, *м.* 1) Имѣющій шесть пальцевъ на рукѣ. 2) Монета въ три копейки (шесть грошей). *Продав сестрицю за таляр, а косу русу за шостак.* Грин. III. 519. *Гуку-пуку за таляр, а чоботи за шостак.* Ном. № 12514. Ум. **Шостачо́к.** МУЕ. I. 131.

Шостака, -ки, *ж.* Шестерка въ картахъ. Харьк.

Шостачо́к, -чка, *м.* Ум. отъ **шостак.**

Шо́стий, -а, -е, *числ.* Шестой. *Два стоїть, два лежить, п'ятий ходить і шостого водить.* Ном.

Шосток, -тка, *м.* Шесть штукъ, шесть разъ. *Одвіз я разів п'яток, чи шосток.* Черк. у.

Шось, *мѣст.* Что-то. *Та шось мені, братця, горілка не п'ється.* Чуб. V. 420.

Шофта, шохта, -ти, *ж.* См. **Начиння.** МУЕ. III. 18. Вас. 166.

Шоцеви́ця, -ці, *ж.* Чечевица. Ямпольск.у.

Шошон, -на, *м.* Верхнее длинное женское лѣтнее платье. Полт. г.

Шпаґля, -лі, *ж.* = **Шпадля.**

Шпаґлювати, -люю, -єш, *гл.* = **Шпадлювати.**

Шпадер, -дру, *м.* Лучина. Вх. Зн. 82.

Шпадля, -лі, *ж.* Лопаточка для шпадлевки.

Шпадлювати, -люю, -єш, *гл.* У столяровъ: шпадлевать, замазывать щели и неровности особой замазкой передъ окраской.

Шпак, -ка, *м.* 1) Скворецъ. *Ловить, як кіт шпака.* Ном. № 6566. Шпака вбити. Дать промахъ. *Е, як би то так, а то вб'єте шпака такого, що ну!* Лебед. у. **Шпака удрати**. Вздремнуть. Мнж. 171. 2) Названіе вола. Г. Барв. 245. 3) **Головка у винта**. Кролев. у. Ум. **Шпаконько, шпаченько, шпачо́к.** *Біля села Жабокрича, де ляхи стояли, три козаків, як шпаконьків, на паль повбивали.* Нп.

Шпаківня, -ні, *ж.* 1) Клѣтка для скворца, скворешница. Желех. То же съ ударомъ на послѣднемъ слогѣ. Херс. г. 2) Тюрма, казематъ. ЗОЮР. I. 74.

Шпаківський, -а, -е. Относящійся къ скворцу.

Шпаконько, -ка, *м.* Ум. отъ **шпак.**

Шпакуватий, -а, -е. 1) О человѣкѣ: съ просѣдью. *Голова шпакувата, та думка клята.* Ком. Пр. № 388. 2) О конѣ: темносѣрый. *Шпакуватий кінь.* НВолын. у.

Шпалера, -ри, *ж.* Кусокъ обой. *Та кімната була обклеїна такими самими шпалерами, які були в її почивальні.* Левиц. I. 490. Ум. **Шпалерна.** Г. Барв. 101.

Шпалір, -ру, *м.* Обои. См. **Шпалера.** *Шпаліром стіни обліпив.* Мкр. Г. 48.

Шпантолити, -лю, -лиш, *гл.* Готовить, стряпать. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Шпара, -ри, *ж.* 1) Щель, пазъ, трещина. Сам. 129. 2) мн. Острая боль въ пальцахъ отъ мороза. Конот. у. *Аж шпари зайшли — такий мороз.* Ном. № 634. Шпари одійшли. Прекратилась боль въ пальцахъ отъ мороза, а переносно — прекратился чей либо страхъ или вообще стѣсненное состояніе. *Лист той хвата, з сміхом чита, бо одійшли шпари.* КС. 1882. XII. 625. *Гарасько тут оледенів і спершу не сказав ні слова, язик отерп, замерла мова, мов камінь сердечко нагнів, а страх і спутав, і зв'язав. Як одійшли ж потроху шпари.... здихнув він тяжко і казав.* Мкр. Г. 25. Ум. **Шпарка, шпарочка.**

Шпараґи, -раґ, *ж.* Раст. Спаржа, Asparagus officinalis.

Шпарґал, -ла, *м.* Старая исписанная бумага. *Пійди поговори з їми в магистраті: там зараз покажуть тобі трухлий шпарґал з вислою печаттю.* К. ЧР. 214.

Шпарґалля, -ля, *с. соб.* отъ шпарґал. *А на десятий рік як вийме, прочитає, побачить сам здоров, що там ладу біс має, то в грубу так таки і впре шпарґалля все.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 101).

Шпарина, -ни, *ж.* Щель. См. **Шпара.**

Шпарити, -рю, -риш, *гл.* 1) Обваривать кипяткомъ. 2) Бить, колотить. *Заведуться ляхи з козаками і почнуть один одного товкти та шпарить.* Стор. М. Пр. 45.

Шпарка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шпара.**

Шпаркий, -а, -е. Прыткій, скорый, быстрый. Волынск. г. *«Не сердься, чоловіче, за мою шпарку одповідь», — з жалем промовив січовик.* Стор. М. Пр. 11.

Шпарко, *нар.* Прытко, скоро, быстро. *Нуте, хлопці, швидко, шпарко.* Г.-Арт. (О. 1861, III. 102). *Вітер шпарко полетів.* Греб. 376. *Безкостий Марко перепливе море шпарко.* Ном. стр. 293, № 100.

Шпарочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шпара.**

Шпарува́ння, -ня, *с.* 1) Замазываніе щелей и углубленій при обмазкѣ стѣнъ сѣрой глиной. 2) Глина, которой произведена замазка щелей и углубленій въ стѣнахъ. *Вже шпарування висхло, тільки побілити.* Мир. Пов. II. 79.

Шпарува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* 1) Замазывать щели и углубленія при обмазкѣ глиной стѣнъ. (Робітниці) *шпарували надвірні хати.* Левиц. I. 481. 2) Растягивать края полотна равномѣрно, чтобы они были ровными. МУЕ. III. 20.

Шпаруна, -ни, *ж.* Кусокъ глины, отвалившійся отъ стѣны.

Шпаpути́на, -ни, *ж.* Щель.

Шпарутки, -ків, *мн.* Двѣ дощечки, связанныя по срединѣ, въ мѣстѣ, гдѣ соприкасаются ихъ внутренніе концы, — при помощи ихъ равномѣрно растягиваютъ края полотна. См. **Шпарувати 2.** МУЕ. III. 19.

Шпатар, -ра, *м.* Лучина, щепка. См. **Шпадер.** Вх. Зн. 80. Желех.

Шпати, шпаю, -єш, *гл.* Копаться, рыться. Вх. Зн. 83.

Шпацір, -ру, *м.* Прогулка. Котл.

Шпаціруува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Прогуливаться. Котл.

Шпаченько, -ка, *м.* Ум. отъ **шпак.**

Шпаченя, -няти, *с.* Скворецъ-птенецъ. *Чоловік навідав гніздо шпаченят.* Ном. № 13712.

Шпачиний, -а, -е. Скворцовый. *Назнав я шпачине кубелечко.* Грин. I. 228.

Шпачок, -чка, *м.* Ум. отъ **шпак.**

Шпеник, -ка, *м.* 1) Шпенекъ, конецъ стрѣлы или какого-нибудь стержня; иногда самъ стержень. Вас. 167, 179. *Він шпеник в рані розглядав.* Котл. Ен. VI. 73. 2) Ножка у листа, плода. Вх. *Лем.* 486.

Шпент, -ту, *м.* Въ выраженіи: **До шпенту**. До тла. *Хата до шпенту згоріла.* Черк. у.

Шпеньо́к, -нька, *м.* = **Шпеник.** См. **Кужілка.**

Шпет, -ту, *м.* = **Шпета. До шпе́ту**. Какъ слѣдуетъ, красиво. *Чоботи щоб були до шпету.* Конот. у.

Шпета, -ти, *ж.* Въ выраженіи: **До шпети, не до шпети**. Кстати, некстати. *Що небудь таке зробить не до шпети, то зараз йому і прізвище приложать.* Стор.

Шпе́тити, -чу, -тиш, *гл.* Поносить, ругать, оскорблять, унижать. Ном. № 3535. *Олимпських шпетив на всю губу, свою і неню лаяв любу.* Котл. Ен. II. 30. *Я жі собі нівроку вдалась, борецького роду не шпетила.* Г. Барв. 423. *В своїй розмові не шпетила вона рідного слова.* К. ХП. 25.

Шпетний, -а, -е. Безобразный, плохой. Кв. *Шпетна дорога.* Вх. Зн. 82.

Шпетно, *нар.* 1) Безобразно, гадко. 2) Аккуратно, опрятно. Кв. Ум. **Шпетненько.** *Вбіралася шпетненько — шнурочок до шнурочка, гапличок до гапличка.* МВ. II. 31.

Шпиг, -га, *м.* 1) Шпіонъ. Черк. у. *Шпиг сю пісню пильно слухав.* Мкр. Н. 11. 2) Костный мозгъ.

Шпига́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Колоть. 2) Говорить колкости. *Все оттак заведуться ласкавими словами одно одного шпигати.* МВ. II. 82. *Почав його батько докірними словами шпигати.* Харьк. г.

Шпигина́рь, шпиґина́рь, -рю́, *м.* Скипидарь. Мил. М. 54.

Шпигну́ти, -гну́, -гне́ш, *гл.* Однокр. отъ **шпигати**. 1) Кольнуть. *Як раз Гибсона і насів, шпигнув в висок над правим оком.* Котл. Ен. VI. 27. 2) Кольнуть, уколоть словами. *Він її то тим, то сим, та й шпигне, а як коли, то й при людях.* Г. Барв. 107.

Шпигон, -на, *м.* = **Шпиг.** *Шпигоном — з церкви паламарь.* Котл. Ен. IV. 64.

Шпигонути, -ну, -неш, *гл.* Кольнуть съ силой. *Мені треба жінки сміливої, щоб уміла часом турка під бік шпигонути.* Левиц. Пов. 14.

Шпигувати, -гую, -єш, *гл.* Шпіонить.

Шпикуля́ція, -ції, *ж.* Шпіонство, развѣдки. *Післав до бідного на шпикуляцію, ци правда то.* Гн. II. 18.

Шпилечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шпилька.**

Шпилечок, -чка, шпи́лик, -ка, *м.* Ум. отъ **шпиль.**

Шпилик, -ка, *м.* Ум. отъ **шпиль.**

Шпилити, -лю, -лиш, *гл.* Прикалывать булавками, шпильками. Гол. II. 634.

Шпиль, -ля, *м.* 1) Холмъ, невысокая круглая гора. *Кругла, мов шпиль, гора.* Левиц. I. 197. *Українські яри гайові між невисокими та крутими горами та шпилями.* Левиц. I. 203. *Ой вийду я на шпиль-гору, на лебедів крикну.* Чуб. III. 137. 2) Част. **м'яльници** (см.). Вас. 159. Ум. **Шпилик, шпильо́к, шпилечок.**

Шпилька, -ки, *ж.* 1) Булавка. *Шпилькою пришпилити.* Ном. № 8754. 2) Шпилька головная. *Виняла з голови шпильку.* Рудч. Ск. І. 99. 3) У горшечниковъ: деревянная палочка, толщиною въ карандашъ, въ одинъ конецъ которой вставляется загнутый въ видѣ крючка кусокъ проволоки, служащій вмѣсто кисточки при раскрашиваніи посуды узорами. Вас. 183. 4) Шипъ, колючка, листъ хвойныхъ растеній. *Як на шпильки посадив бідного панотця.* Св. Л. 18. Ум. **Шпилечка.**

Шпильок, -лька, *м.* Ум. отъ **шпиль.**

Шпилястий, -а, -е. Холмистый.

Шпиндель, -ля, *м.* Поршень. Каменец. у.

Шпинь, -ня, *м.* 1) Шипъ, нарѣзываемый на той части спицы, которая должна входить въ ступицу. Сумск. у. 2) Часть веретена. См. **Веретено.** 3) Часть моталки. *Шпинь з витушки встроми на вулиці.* Драг. 34.

Шпиняти, -няю, -єш, *гл.* 1) Колоть. 2) Корить, укорять, колоть насмѣшками. См. **Нашпиняти.**

Шпири́мистий, -а, -е. ? *Біжить коник шпиримистий, коник вороненький.* Гол. IV. 464.

Шпи́рити, -рю, -риш, *гл.? Не шпир голови, коли заміж бажаєш.* Ном. № 8941.

Шпирнути, -рну, -неш, *гл.* Пырнуть. *Аж застогнала, наче її хто ножем шпирнув у серце.* К. ЧР. 212.

Шпиртати, -таю, -єш, *гл.* = **Шпортати.** Вх. Лем. 485.

Шпиталь, -ля и -лю, *м.* Богадѣльня. КС. 1890. VII. 59. 1883. IV. 78. *Шпиталі для слабих, убогих, калік.* Ном. № 2584. *Про тебе і в шпиталях шепчуть.* Ном. № 2584.

Шпитальний, -а, -е. Богадѣльный. — **дід, баба**. Старикъ, старуха, находящійся въ богадѣльнѣ. Кобел. у.

Шпи́ти, шпитіти, *гл.* = **Шпати.** Вх. Зн. 83.

Шпитко, -ка, *м.* Копающій, роющій. Вх. Зн. 83.

Шпихлір, -ра, *м.* Амбаръ для зерноваго хлѣба и муки. Чуб. VII. 393, 396.

Шпиця, -ці, *ж.* 1) Спица. 2) Снарядъ для сниманія коры съ березы. НВолын. у.

Шпичак, -ка, *м.* 1) Ростокъ, появившійся изъ земли. *Повитикались червоненькі шпичаки пивонії та півників.* Левиц. І. 339.

Шпичакуватий, -а, -е. Колючій, иглистый. Константиногр. у.

Шпичастий, -а, -е. Остроконечный.

Шпичка, -ки, *ж.* 1) Заостренный конецъ, заостренная палочка. 2) Колючка на растеніи. *К череді йшла — задрімала, на пеньки ноги позбивала,... на шпички очі повиймала.* Чуб. III. 230. 3) Заноза.

Шпіальтер, -ру, *м.* Цинкъ. *Купив міди та шпіальтеру до дзвону.* Черняхов.

Шпіг, -га, *м.* = **Шпиг.** К. ЧР. 112. *Пришили у наше село два шпіги підіслані від ляхів.* Овруч. у.

Шпігувати, -гую, -єш, *гл.* 1) Шпиговать, втыкать мелкіе куски сала въ мясо. *Печеня салом шпігована.* 2) = **Шпигувати.** *Він давно вже шпігує, може що й довідавсь.* Кіев. у.

Шпік, -ку, *м.* Мозгъ въ костяхъ. Вх. Пч. І. 15. Гн. II. 25. *Чорт його бери з кіст кого, аби мені шпік був.* Ком. Пр. № 3.

Шпіклір, -ра, *м.* = **Шпихлір.** Винниц. у.

Шпінка, -ки, *ж.* = **Шпонька.** Гол. Од. 43, 47.

Шпинь, -ня, *м.* = **Шпеник.**

Шпірува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Сѣчь, мучить. *Паничі Йвася шпірують — не догодив.* МВ. 1. 45.

Шпол, -лу, *м.* Совокъ, которымъ виливаютъ воду изъ лодки. МУЕ. І. 40. См. **Шпола.**

Шпо́ла, -ли, *ж.* Совокъ. Черняхов.

Шполик, -ка, *м.* Ковшъ деревянный для отливанія воды изъ лодки (на Днѣпрѣ). Слов. Д. Эварн.

Шпонька, -ки, *ж.* Запонка. Мирг. у., Лебед. у.

Шпоня, -ні, *ж.* 1) Шипъ въ деревянномъ столбѣ. Слов. Д. Эварн. 2) Коготь хищной птицы. Слов. Д. Эварн.

Шпори́х, -ху, *м.* = **Шпориш.** *Там за річкою, там за бистрою, там шпорихи з травою.* Чуб. V. 221.

Шпори́ш, -шу, *м.* Раст. Polygonum aviculare L.

Шпори́шки, -шок, *ж.* = **Порічки.** Канев. у.

Шпри́х, -ху, *м.* Спица въ колесѣ. Подольск. г.

Шпря́ха, -хи, *ж.* = **Шприх**.

Шпо́ртання, -ня, *с.* 1) Ковырянье. 2) Возня съ чѣмъ либо. Екат. г.

Шпортати, -таю, -єш, *гл.* Ковырять. *Голкою потроху шпортаю.* Екат. у.

Шпортатися, -таюся, -єшся, *гл.* Копаться, рыться въ чемъ, возиться съ чѣмъ.

Шпортнути, -тну, -неш, *гл.* Пырнуть, кольнуть. *Шпортнув ножем.* Лохв. у.

Шпортонути, -ну, -неш, *гл.* Съ силой нырнуть, кольнуть. *Як шпортоне його ножакою.* Лохв. у. *Пріську наче хто ножем шпортонув при тому слові.* Мир. Пов. І. 122.

Шпотатися, -таюся, -єшся, *гл.* Спотыкаться. Вх. Зн. 83.

Шпувати, -шпую, -єш, *гл.* 1) Дуть съ силой, бурно. *Зімою у нас добре буря шпує.* Волч. у. 2) Волноваться, бушевать. *В Італію ми не доїдем, бо море дуже щось шпує.* Котл. Ен. ІІ. 7. 3) Брызгать, вспрыскивать. *Од пристріту знахарка бере шклянку чи кухлик води, кида туди жарину, витира хорого сіллю, шпує тією водою і дає й хлиснуть її.* Ном. № 13927. 4) Искать (объ охотничьей собакѣ). *От уже почала шпувати: може зжене перепелицю або що.* Брацл. у.

Шпуга, -ги, *ж.* 1) Планка деревянная или желѣзная, связывающая доски дверей, ставень и пр. Козелец. у., Лебед. у., Уманск. у., Гайс. у., Каменец. у. 2) Желѣзная полоса, служащая для оковки сундука. Вас. 150.

Шпуйний, -а, -е. О вѣтрѣ: пронзительный, рѣзкій.

Шпуля, -лі, *ж.* Цѣвка, шпулька, катушка въ самопрялкѣ, — на нее наматываются при пряденіи нитки. *Я вже шпулю напряла.* Пирят. у.

Шпуляр, -ра, *м.* У ткачей: инструмента для наматыванія нитокъ на **шпульку**. Уман. у. Въ восточной Галиціи **шпуляр** то же, что и **ремісник**. Части его: **слупки (у ремісника лаби) веретено, замахове колесо, лучо́к**. МУЕ. ІІІ. 14, 15.

Шпундра, -ри, *ж.* Родъ кушанья: кусочки поджаренной съ лукомъ свинины и бураковъ, сваренные въ бураковомъ квасѣ. Чуб. VII. 443. Маркев. 164.

Шпундрі, -рів, *м. мн.* = **Шпундра.** *Був борщ до шпундрів з буряками.* Котл. Ен. IV. 31.

Шпунт, -та, *м.* Пуншъ. Сим. 143. *Там пани чаї та шпунти п'ють.* Ном. № 10380.

Шпунтуш, -ша, *м.* = **Шпунт.** Сим. 143.

Шпурити. См. **Шпурляти.**

Шпурляння, -ня, *с.* Бросаніе, швыряніе. *А нащо каміння шпурляв? От тобі за шпурляння й маєш.* Константиногр. у.

Шпурля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **шпурити, -рю, -риш,** *гл.* Бросать, швырять, бросить, швырнуть. Драг. 231. *Кацап почав грудками шпурляти.* Св. Л. 193. *Та й шпурив острий палаш.* Федьк. 1. 85.

Шпурля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Бросать (чѣмъ). *Чого ти шпурляєшся?* Лохв. у.

Шпурнути, -рну, -неш, *гл.* Однокр. отъ **шпурляти**. Бросить, швырнуть. *З кишені винявши півкіпки, шпурнув в народ дрібних.* Котл. Ен. II. 12. *Шпурнув палку.* Грин. I. 220.

Шпуртонути, -ну, -неш, *гл.* Бросить съ силой, вылить. *Нагрів казан, як шпуртоне* (окріп) *у те жлукто.* Мнж. 92.

Шпуряти, -ряю, -єш, *гл.* = **Шпурляти.** Ном. № 13420.

Шрам, -му, *м.* Рубецъ на тѣлѣ.

Шрамува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Дѣлать рубцы на тѣлѣ.

I. Шріт, шроту, *м.* Дробь (для стрѣльбы). Шух. I. 234.

II. Шріт, *меж.* для выраженія пѣнія крапивника. Вх. Лем. 486.

Шрітати, -таю, -єш, *гл.* О крапивникѣ: пѣть. Вх. Лем. 486.

Шротівниця, -ці, *ж.* Дробовница.

Шруб, -ба, *ж.* Бинтъ. О человѣкѣ: **як на шрубах ходить** — живой, подвижной, проворный. Ном. № 5762. Ум. **Шрубо́к.**

Шрубель, -бля, *м.* Зубило.

Шрубка, -ки, *ж.* Гайка къ винту. НВолын. у.

Шрубо́к, -бка, *м.* Ум. отъ **шруб.**

Шрубувати, -бую, -єш, *гл.* Винтить.

Штаба, -би, *ж.* Полоса (желѣза, стали). ЗОЮР. I. 163. *А кості — мов товсті залізні штаби.* К. Іов. 91. Ум. **Штабка.**

Штаґа, -ґи, *ж.* 1) Приспособленіе, при помощи котораго кожевникъ развѣшиваетъ кожу надъ чаномъ. Вх. Зн. 83. 2) Въ мельницѣ: деревянный брусъ, въ который вставляется конецъ веретена шестерни. Черн. у., Сумск. у.

Штак, -ку, *м.* 1) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 255. МУЕ. III. 17. 2) = **Штакун.** *Мали побити арештанти штаків, та стройові нагодились.* Лебед. у.

Штакун, -на, *м.* Инвалидъ, солдатъ инвалидной команды. *Пішов на заробітки на Дін та й убив там когось, так його за штакунами сюди приведено.* Лебед. у.

Шталт, -ту, *м.* = **Кшталт.** *Вони усі на один шталт.* Греб. 405. *Ми всі на один шталт шиті.* Шевч. 286.

Шталти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Итти, подходить, приличествовать. *До цієї свити ця підшивка не шталтить.* НВолын. у.

Штама, -ми, *ж.* Стволъ, стебель растенія. Черк. у.

Штамбур, -ра, *м.* Крошеный турецкій табакъ. Полт. г.

Штамет, -ту, *м.* Родъ шерстяной ткани. Кіев. у.

Штампувати, -пую, -єш, *гл.* 1) Выравнивать (о землѣ, бревнѣ). 2) Выбивать штемпель. Черк. у.

Штанатий, -а, -е. О курахъ: мохноногій, съ оперенными ногами. *Кури штанаті.* Драг. 28.

Штандара, -ри, *ж.* 1) = **Штандарина.** *Ось попробуй який він* (ціпок) *важкий! — Ого-го! мов наш рубель або штандара добра.* Грин. III. 184. 2) мн. Мѣсто подь печью, гдѣ складываются дрова и помѣщаются цыплята, зимой. Kolb. I. 59. Рудч. Ск. I. 9. *Побачила баба, що вже до неї йдуть татари, розсипала пір'я по хаті, а сама з Юрком сховалась під штандари.* Драг. 200. 3) мн. *Лари на базарахъ. Крамує то сим, то тим на штандарах.* Лебед. у. 4) Въ воловомъ возу (при возкѣ сноповъ для расширенія воза): надставка надъ полудрабками въ видѣ длиннаго шеста, лежащаго параллельно каждому полудрабку на двухъ (съ каждой стороны) подставкахъ (крижовницях). Чуб. VII. 403.

Штандарина, -ни, *ж.* Жердь, употребляемая при расширеніи воза для перевозки сноповъ, сѣна. Мнж. 194. См. **Штандари 4.** Слов. Д. Эварн.

Штани, -нів, *м.* Панталоны, брюки, шаровары. Чуб. VII. 416. *Здається і пан, а штанів нема.* Ном. № 1181. **Штани до паска** — застегиваются на пуговицу, **штани до очкурні́** — держатся на **очкурі́** (веревочка или ремешокъ), вдернутомъ въ поясъ штановъ и завязывающемся спереди. Чуб. VII. 416. **До́вбані штани**. Родъ штановъ на **очкурні**. Гол. Од. 66. Ум. **Штанці.**

Штанина, -ни, *ж.* Одна калоша брюкъ. *Ой піду я до млина, а у млині новина, роздер мельник штанину.* Нп.

Штанодран, -ну, *м.* Раст. = **Драпустан**, Azalca pontica L. ЗЮЗО. I. 113.

Штанці, -ців, *м.* Ум. отъ **штани.**

Штанько, -ка, *м.* Носящій штаны. *Лебед.* у.

Штанькуватий, -а, -е = **Штанатий.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Штанята, -нят, *с. мн.* Штанишки. Гол. Од. 58.

Штапний, -а, -е. 1) Красивый, пригожій. Вх. Зн. 83. 2) Искусный. Вх. Зн. 83.

Штапува́ння, -ня, *с.* 1) Стеганіе (при шитьѣ). 2) Узоры, нашивки гарусомъ или цвѣтными нитками (на свиткахъ и т. п.). НВолын. у.

Штапувати, -пую, -єш, *гл.* 1) Стегать (при шитьѣ). Харьк. 2) Дѣлать узоры, нашивки гарусомъ или цвѣтными нитками (на свиткахъ и т. п.). Козелец. у.; Золотонош. у.; НВолын. у. 3) Выговаривать, бранить. Мнж. 194. *Так я його штапував!* Екатериносл. Слов. Д. Эварн. 4) Колотить. *І давай штапувати його.* Харьк. у.

Штатула, -ли, *ж.* Тѣлосложеніе, фигура. *У моєї корови погана штатула.* Міус. окр.

Штатульний, -а, -е. Видный, рослый, взрачный. *Це не штатульна кобила.* Міус. окр.

Штахвет, -ту, штахве́та, -ти, *ж.* Эстафета. КС. 1882. IX. 580. *І на! через штафет к Плутону.* Котл. Ен. *Послано його кудись із штахветою вночі.* Г. Барв. 443.

Штахети, -хет, *ж.* Рѣшетка, рѣшетчатая ограда. *Перед двором великий пляц, штахетами обгороджений.* Св. Л. 31. *Кватиря Серединських стояла серед саду, що був одгороджений од княжого тільки невеличкими зелено помальованими штахетами.* Левиц. I. 426. Ум. **Штахетки.** *Перекинувсь півником, таким червоненьким, та й сів на штахетках перед замками.* Рудч. Ск. II. 74.

Штахетник, -ка, *м.* = **Штахети.** Канев. у.

Штельвага, -ги, *ж.* Вага (въ экипажѣ). Kolb. I. 67. Гн. II. 26. Чуб. VII. 405.

Штельмах, -ха, *м.* = **Стельмах 1.** Подольск. г.

Штельмашня, -ні, *ж.* = **Стельмашня.** Подольск. г.

Штем, -му, *м.* = **Шталт.** *Це бабка: а коваленьки, то не на такий штем зроблена.* Константиногр. у.

Штемп, -пу, *м.* Клеймо. Шевч. II. 19.

Штемпаль, -ля, *м.* Одинъ изъ столбовъ, которые замѣняють фундаменть въ деревянной постройкѣ; на **штемпалі** кладуть **підвалини**. Уман. у., Гайсин. у.

Штепурний, -а, -е = **Чепурний.** Вх. Зн. 83.

Шти, *род. пад.* отъ честь. *Не зна ні шти, ні пори.* Ном. № 2834.

Штиб, -бу, *м.* 1) Форма, манеръ, образецъ. См. **Штем, шталт.** *Зроби, мені на такий штиб.* Екатеринос. г. *Писання не того штибу, який, вживається тепер в книжках.* Ном. III. *Ламати язик на татарський штиб.* Ном. № 13391. (Одежа) *шилась своїм тутешнім штибом і не дуже то вкидалась у чужину.* О. 1862. VIII. 35. 2) Мелко истертый уголь. Сумск. у.

Шти́ба, -би, *ж.* = **Штаба. За залізні алиби посадити**. Посадить въ тюрьму. Мир. ХРВ. 21.

Шти́бель, -бля, *м.* Часть церковнаго зданія: конечный пунктъ церковной кровли, шаръ, на которомъ укрѣпленъ крестъ. Шух. I. 117.

Штивляга, -ги, *ж.* = **Штельвага.** Черк.у.

Штигуліти, -лію, -єш, *гл.* = **Шкитильгати.** *Іззаду штигуліє кривий.* Гн. II. 150.

Штик, -ка, *м.* Штыкъ. *Од штика спину смика.* Ном. № 976.

Штикуля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* = **Штигуліти** = **Шкитильгати.** *Куди йдеш, куди йдеш, куди штикуляєш?* Грин. III. 651.

Штил, -ла, *м.* Ударъ. *Так не догнав, так навкидяча кинув кийка, — доброго штила в спину дав.* Харьк. у.

Штиль, *м.* 1) лю. Манеръ, образецъ. См. **Шталт.** *А там ізнов починають забудинки і всі на другий штиль.* Св. Л. 24. 2) ля. Деревянный роженъ для носки соломы. Рудч. Ск. I. 70. Мнж. 194. *Штилі, що солому носять, як молотять.* Сим. 197. *Кладе копицями, а виносить штилями.* Нѣжин. у.

Штильвага, -ги, *ж.* = **Штельвага.**

Штильгати, -гаю, -єш, штильготати, -гочу, -тиш, *гл.* = **Шкитильгати.** Вх. Лем. 486.

Штим, -ма, *м.* 1) Короткая, мелкая шерсть, остающаяся при чесаньѣ въ видѣ оческовь. Шух. I. 151. Гол. Од. 39. Вас. 203. 2) Переносно: волосы у человѣка. О. 1861. X. Кух. 25. *Взяли його за штим та й вивели геть.* Черном. *Я тобі ввесь штим висмичу.*

Штимуватий, -а, -е. О смушкахъ: плохой сортъ почти безъ завитковъ. Вас. 198.

Штип, -пу, *м.* 1) Пыль. Зміев. у. 2) Перегорѣлая земля съ навозомъ, которой покрывають приготовленную для выжиганія углей кучу дровъ. Вас. 146. 3) Негодные остатки отъ перепряденнаго **кло́чча** (оческовъ конопли, льна), идутъ для пакли или въ отбросъ. Вас. 201.

Шти́рити, -рю, -риш, *гл.* Гнать. *Раз чорт і штирив свиню.* Мнж. 128.

Штирі, -рьох, *числ.* Четыре. *Іди на штирі вітри, а на п'ятий шум.* Ном. № 8940.

Штирійча́к, -ка́, *м.* Вилы съ четырьмя зубьями. Вх. Лем. 475.

Штирка́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* = **Штрикати.**

Штиркнути, -кну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **штиркати.**

Шти́рма, *нар.* Объ ударѣ: пырнувъ, толкнувъ, кольнувъ концемъ (палки и пр.). *Він штирма вдарив мене під бороду палицею.* Екатериносл. у.

Штиригранястий, -а, -е. Четырехгранный, четвероугольный. *Штиригранястий пляц.* Св. *Л.* 217.
Штирк, -ка, *м.* Хвастунъ, фертикъ. *Бачили такого штирка.* Ном. № 2588.
Штирхайло, -ла, *с.* Penis. *Лебед. у.*
Штирха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* = **Шпиркати.** Г. Барв. 328. *Ножем йому штирхає.* К. МБ. X. 17.
Штирхонути, -ну, -неш, *гл.* Сильно нырнуть, ткнуть остріемъ, кольнуть. *Як штирхонув кинджалом у живіт.* О. 1861. VII. 5.
Штиря, -рі, *ж.* Безплодная овца. Зеньк. у. Вас. 198. *Гляну яром по долині — то ж моя биря, то ж моя штиря.* Чуб. V. 1172.
Шти́ти, шту, штиш, *гл.* Чтить, почитать. Г. Барв. 207. *Котрий чоловік отця свого, матер гатить, поважає, тому Бог по всякий час помагає.* Мет. 354.
Шти́тися, штуся, шти́шся, *гл.* = **Шануватися.** *Старим людям треба штитися перед молодими, а не п'яними валятися.* Міус. окр. *Як мудривсь, стерігся, штився, а все таки в забрід пустився.* Мкр. Г. 17.
Штих, -ха, *м.* 1) Острый конецъ, остріе. 2) Копье, пика. Грин. III. 597. *Штихи у суходіл стромляли.* АД. II. 19. 2) Стежокъ, стежка. *Субітнім штихом шиє для поспіху.* Ном. № 6657. 4) Пластъ земли приблизительно въ одну лопатку. Мнж. 194. *Стали копати, і не більше, як три штихи викопали.* Драг. 62. 5) Як штихом докинуть. Очень близко. Ном. № 7748.
Штихіл, -хола, *м.* = **Штрихіль.** Волч. у.
Штіль, -ля, *м.* См. **Сапіна**. Шух. I. 176.
Штовб, -ба, *м.* Стволъ дерева. Вх. Зн. 83.
Штовх! *меж.* Толкъ! *Та зараз дядька штовх тихенько.* Гліб.
Штовхан, -на, *м.* Толчекъ, тумань. *І ласкою умовляв її.... иноді й штовханів давав.* Грин. II. 165. *Вона вже боялась чоловіка, боялась, щоб він їй не дав штовхана збоку.* Левиц. I. 536.
Штовхати, -хаю, -єш, *гл.* Толкать. *Діти малиї, вдови стариї стременем у груди штовхав.* Макс.
Штовхатися, -хаюся, -єшся, *гл.* Толкаться. *Чого ти штовхаєшся?* Харьк.
Штовхіць! *меж.* = **Штовх.** *Завівсь лаяться з батьком. А далі штовхіць його межи плечі.* Драг. 176.
Штовхнути, -хну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **штовхати**. Толкнуть. *Ненароком штовхнув Ольгу в лікоть.* Левиц. Пов. 130.
Штовхонути, -ну, -неш, *гл.* Съ силой толкнуть. *Як штовхоне вовка рогами під бік.* Чуб. II. 126.
Што́кати, -каю, -єш, *гл.* Говорить: **што́**, вообще стараться выражаться по русски. *Прийшовото москаль з війська додому: штокає, какає, до його й приступу немає.* Грин. II. 206. *Майстер ще з неї* (дитини) *городянина зробить, ушкати, штокати, душею кривити навчить та й усіма звичаями од селян одрізнить.* К. (О. 1862. III. 22).
Штола, -ли, *ж.* 1) Глубокая впадина въ скалѣ. Вх. Зн. 83. 2) Съ измѣненнымъ удареніемъ: штола. Скала. Вх. Зн. 83.
Штолє, -ля, *с. соб.* Большіе камни. Вх. Зн. 83.
Штомпель, -ля, *м.* Часть **витушки**. **(См.).** Константиногр. у.
Штопка, -ки, *ж.* Родъ банки. *Лебед. у.*

Штопний, -а, -е. Стеганный? Ум. **Штопненький.** *У неї очіпок штопненький, тільки вже постарів, клочечко видно.* Ном. № 8454.

Шторган, -на, *м.* Насѣк. Blatta orientalis, тараканъ. Вх. Зн. 83.

Шторх! *меж.* Штовх. *Шторх мене у плечі.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Шторхати, -хаю, -єш, *гл.* = **Штурхати.** МВ. II. 58.

Шторцом, *нар.* Прямо, вертикально, торчкомъ. Мик. 480.

Штрап, -пу, *м.* Штрафъ.

Штрапо́вий, -а, -е. 1) Штрафной. 2) Страховой. *Нехай її лихо, штраповій конторі.* Черк. у.

Штрапувати, -пую, -єш, *гл.* 1) Штрафовать. 2) Страховать. Черк. у.

Штрик, *меж.* 1) Для выраженія пырянья, укола. *Штрик його в бік.* 2) Для выраженія прыжка. *Чорт.... штрик у воду.* Гн. I. 4. *Почерез більшу* (колоду) *штрик.* Гн. II. 239.

Штри́кавка, штри́калка, -ки, *ж.* Хирургическій инструментъ для прокалыванья. *У патера висіла через плече сумка з обценьками, кліщами, ножами, штрикалками.* Стор. М. Пр. 103.

Штрика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* 1) Колоть, пырять, тыкать. *Штрика в усі.* Ном. № 8400. 2) Прыгать. *Почерез ті колоди він штрикав.* Гн. II. 239.

Штрикатися, -каюся, -єшся, *гл.* Колоть. Ном. № 13313.

Штрики-брики, *мн.* Въ загадкѣ: коза. Чуб. 1. 306.

Штрикнути, -кну, -неш, *гл.* Однокр. отъ **штрикати**. Кольнуть, пырнуть, ткнуть. *Ото баба як штрикне його штилем, то так рана і є.* Рудч. Ск. I. 53.

Штриконути, -ну, -неш, *гл.* Съ силой кольнуть, пырнуть, ткнуть.

Штрих, -ху, *м.* ? *Суботнім штрихом на недільним торг.* Чуб. 1. 273.

Штриха, -хи, *ж.* Въ выраженіи: **штриха-мни́ха**. Медлительная, нерасторопная женщина. *Іде штриха-мниха з обідом нерано.* Грин. III. 662.

Штрихало, -ла, *с.* Въ сказкѣ: палка съ заостреннымъ концемъ. *Зробив добре штрихало.... та як штрихоне її, — так і наштрикнув.* Грин. II. 199.

Штри́хіль, -ля, *с.* Инструментъ (родъ желѣзной лопатки) для оскабливанія шерсти при выдѣлкѣ кожи. Вас. 157. Черниг. у., Сумск. у.

Штрихонути, -ну, -неш, *гл.* = **Штриконути.** *Як штрихоне її, — так і наштрикнув.* Грин. II. 199.

Штрихува́ти, -ху́ю, -єш, *гл.* 1) Сравнивать зерно въ уровень съ поверхностью мѣры. *Та не штрихуй бо так, а насип хоч трошки з верхом.* 2) Класть штрихи при рисованіи.

Штрумент, -ту, *м.* = **Струмент.**

Штуб, -ба, штубак, -ка, *м.* = **Штовб.** Вх. Зн. 83.

Штудерація, -ції, *ж.* Искусно, хитро сдѣланная вещь. *Їкі він* (чорт) *штудерациї робив, то Бог все переробив на свою користь.* Гн. II. 219.

Штуде́рний, -а, -е. 1) Хитрый. Желех. 2) Замысловатый, искусный.

Штуде́рно, *нар.* 1) Хитро. 2) Замысловато, искусно. *Завивають голову штудерно і мудро білою переміткою.* Шух. I. 132.

Штука, -ки, *ж.* 1) Часть чего либо, кусокъ. *Що це за свита? і тут штука, і тут штука, — уся штукована; хоч би з цілого була зроблена.* Кусокъ мѣха, вставляемый въ мѣхъ тамъ, гдѣ попадается мѣсто безъ шерсти, которое вырѣзывается. МУЕ. I. 75. 2) Искусство. Гал. 3) Вещь. *Шкода муру, — старосвітська штука.* Шевч. 181. 4) Хитрость,

уловка, продѣлка. *А тут є якась німецька штука, що усе оце робить.* Рудч. Ск. II. 150. **Братись на штуки**. Употреблять хитрости, уловки. 5) Диковина, трудность. *Не штука роскинути, а штука зібрати.* Ном. № 10620. *Не штука наука, а штука розум.* Ном. № 6037. *Бити не штука.* Ном. №3811. 6) **Огнева штука**. Фееверкъ. *Перед домом вкопували риштовання за для огневих штук.* Стор. М. Пр. 72. Ум. **Штучка, штучечка.**

Штукарити, -рю, -риш, *гл.* Шутить, забавно проказить.

Штукарка, -ки, *ж.* Забавница, проказница.

Штукарь, -ря, *м.* Шутникъ, забавникъ, проказникъ.

Штукенція, -ції, штуке́рія, -рії, *ж.* = **Штука 4 и 5.** *Чи чули, яку він штукерію викинув в Острі?* Стор.

Штукований, -а, -е. Состоящій изъ частей. Васильк. у.

Штукува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* 1) Составлять предметъ изъ отдѣльныхъ частей. 2) Въ овчину, мѣхъ вставлять вмѣсто голыхъ мѣстъ, куски, покрытые шерстью. МУЕ. I. 73. 3) = **Шуткувати.** *Це ми кажемо сміючись та штукуючи.* Харьк. у.

Штунда, -ди, *ж.* 1) Штундизмъ, религіозное ученіе штундистовъ. 2) = **Штундарь.** *Штунда хоч без попа та з папкою* (т. е.: зажиточный). Ком. Пр. № 1275. 3) Соб. Штундисты.

Штундарь, -ря, *м.* Штундистъ. Желех.

Штундовий, -а, -е. 1) Относящійся къ штундѣ. Желех. 2) = **Штундарь.**

Штурбак, -ка, *м.* = **Штурмак.** Вх. Зн. 83.

Штурля́ти, -ля́ю, -єш, *гл.* Толкать. Лохв. у.

Штурля́тися, -ля́юся, -єшся, *гл.* Толкаться. *Чого ти штурляєшся?* Лохв. у.

Штурнути, -рну, -неш, *гл.* Толкнуть. *Як штурну в шию!...* Лохв. у.

Штурм, -му, *м.* 1) Штурмъ, приступъ. *Одинадцять штурмів козаки відбили.* Млак. 79. 2) Штормъ, буря на морѣ. *Пів-копи грошей в руки суну, аби на морі штурм утих.* Котл. Ен. I. 10.

Штурма, -ми, *ж.* 1) Буря. Мирг. у. Также: штормъ? *А як вітер з моря, тоді робиться штурма.* Азовск. море. (Стрижевск.). 2) Шумъ, крикъ. *Між ними скоїлася буча, штурма.*

Штурмак, -ка, *м.* Неловкій, неумѣлый человѣкъ. Вх. Зн. 83.

Штурман, -на, *м.* Штурманъ (на кораблѣ).

Штурманува́ти, -ну́ю, -єш, *гл.* Быть штурманомъ. *З Полінуром повстрічався, штурманував що при йому.* Котл. Ен.

Штурмува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* Штурмовать. *Стали брати, брати штурмувати* (Почаєв), *хотіли в неволю християн забрати.* Чуб. I. 160. *Штурмом штурмували.* К. Дз. 61.

Штурпак, -ка, *м.* 1) Пень отъ срубленнаго растенія. *Ото як би був перекинувся в оцей рів, то геть би похромився на осі штурпаки.* Брацл. *З грушки* (дерева).... *лишився тілько старий штурпак.* Гн. II. 70. 2) Болванъ, дуракъ. *Нате вам п'ятака, прийміте мене штурпака.* Ном. № 6435.

Штурх! *меж.* отъ **штурхати**. *Штурх Панька в око, а Панько і так сліпий.* Ном. № 6392.

Штурханець, -нця, *м.* Тумакъ, пинокъ. О. 1862. I. 72. *Почав я краще своє діло робити, не так часто штурханців куштувати.* Ком. Р. I. 15.

Штурха́ти, -ха́ю, -єш, *гл.* Толкать, пырять, давать пинки, тумаки. *І знов він у хату, то сестра опять за кочергу, та давай штурхати дрова.* Рудч. Ск. І. 125. *Штурха палицею по під тином, а собаки на його як на вовка брешуть.* Стор.

Штурхнути, -хну, -неш, *гл.* Однокр. отъ **штурхати**. *Дайте нам курку, бо в вікно штурхну.* Чуб. III. 431.

Штурхобочний, -а, -е. Такой, при которомъ толкаютъ въ бока; переносно: рукопашный. *Штурхобочний бой.* Котл. Ен. IV. 47.

Штуряти, -ся, -ряю, -ся, -єш, -ся, *гл.* 1) = **Штурляти, -ся.** Лохв. у. *Штурялись, штовхали один одного.* Екатериносл. 2) Всовывать. Вх. Лем. 486.

Штуц, -ца, *м.* Штуцеръ, ружье. *А сфативсє пан Каньовський свій штуц набивати.* Гол. III. 33.

Штучечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **штука.**

Штучка, -ки, *ж.* Ум. отъ **штука.**

Штучний, -а, -е. 1) Искусный. *Штучне, геніальне обмилювання столичного балу.* Левиц. І. 2) Замысловатый. *І де ті в Господа взялись усякі штучнії їства.* Шевч. 528. 3) Искусственный. *Вчені люде вигадали такі штучні шкла, що, дивлячись через них, можна бачити, що хто робить за дві милі.* Дещо. (Изд. 4-е), 37.

Штучність, -ности, *ж.* Искусственность. *Пеклові дуже роскішна фантазія народнії надала штучність картини дуже цікавої.* Левиц.

Штучно, *нар.* 1) Искусно. *Штучно та гарно сорочки вишивають.* МВ. III. 121. *Колеса штучно повиточувані.* Г. Барв. 137. *Бач, як воно штучно* (зроблено). 2) Замысловато. 3) Искусственно. *Мертва мова, котру викохано штучно по старосвітських чернечих писарнях.* К. ХП. 114. 4) Хитро. *Так же до його штучно підійшов.* Ном. № 3107.

Шуба, -би, *ж.* 1) Шуба. *Кунова шуба слід замітає.* Чуб. III. 321. *А на йому шуба-люба, а на шубі поясочок.* Чуб. III. 459. 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 479. Ум. **Шубка, шубонька, шубочка.** Чуб. І. 256.

Шубовснути, -сну, -неш, *гл.* Упасть въ воду. *Так все мені здається, що от-от шубовсну з крутої гори в Дунай.* Левиц. Пов. 219.

Шубовсть, *нар.* Бухъ, бултыхъ. *Шубовсть — як чорт у воду.* Ном. № 13767.

Шубовтнути, -тну, -неш, *гл.* = **Шубовснути.** Желех.

Шубовтнутися, -нуся, -нешся, *гл.* = **Шубовснути.** *Позабірала я відра швиденько, витягла води, а одно шубовтьнулось у колодязь.* Г. Барв. 389.

Шубонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **шуба.**

Шубочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **шуба.**

Шубраток, -тка, *м.* Инструментъ, которымъ ткачъ выглаживаетъ вытканную часть полотна. МУЕ. III. 20.

Шувар, -ру, *м.* Раст. Acorus colamus. Вх. Пч. І. 8. *Бодай тая річка шуваром заросла, що мене молодого в чужий край занесла.* Лукаш. 124. *Де ж ти, бурлак, забавився, по коліна заросився? Облогами за волами, а шуваром за товаром.* Гол. III. 82.

Шуварів, -рова, -ве. Относящійся къ растенію Acorus calamus. Загадка: *Шуварова сестра, шуваром ішла* (риба). Ном. стр. 293, № 89.

Шувір, -ру, *м.* = **Завірюха.** Вх. Зн. 83.

Шувний, -а, -е. Красивый. (Гал.). Гол. IV. 429. Вх. Лем. 486. (Словацкое šumný). *Шувні молодята.* Гол.

Шуга, -ги, *ж.* Первый ледъ. Черном.

Шугай, -гая, *м.* 1) Парень, молодой человѣкъ (словацкое Šuhaj). Вх. Лем. 486. *На поляні, на поляні шугай траву косить, за шугайом смутна мати дитиноньку носит.* Гол. II. 70. *Лиши мі ся, дай мі покій, молодий шугаю.* Гол. IV. 489. 2) Родъ женской одежды. 3) Имя собаки. Вх. Лем. 486.

Шугалія, -лії, *ж.* Большая лодка. НВолын. у. Слово встрѣчается также у Климентія: *Робят окрент, кораблі і гемії, каторги, обшивні струги і шугалії.* О. 1861. I. 230.

Шугастий, -а, -е. Съ силой летающій? *Шугастий.... орел.* К. ПС. 86.

Шуга́ти, -га́ю, -єш, *гл.* 1) Летать, летать, производя шумъ. *Де в полі труп, там і орел шугає.* К. Іов. 90. *Коли галич у повітрі шугає — буде хуртовина.* Грин. I. 254. 2) Дуть сильными порывами. *Такий вітер цілий день шугав.* НВолын. у. 3) Очищать зерно отъ пыли. *Треба пшеницю шугати.* 4) Ходить большими шагами. *Он дивись, як шугає, мов та чапля на болоті похожає.*

Шугерть, -ти, ж. Тревога? *А він каже: сховай* (крадене), *поки шугерть перейде.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Шу́ги, шугу́, *меж.,* которымъ прогоняютъ птицъ. *Гой шугу з лугу, райськії пташки.* Гол. IV. 547. *Ой шуги в луги, райськії пташки.* Мет. 331.

Шугну́ти, -гну́, -не́ш, *гл.* 1) Полетѣть съ шумомъ; переносно: быстро двинуться, броситься. *Вони, мов те воронння, так і шугнули на ростіч.* Канев. у. *Устала з труни та як шугне по церкві.* Рудч. Ск. II. 31. *Люде так і шугнули од тих дверей.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Упасть въ яму. *Шугнув у провалля, аж зашуміло.* Лохв. у. 3) Вспугнуть, согнать (птицъ). *Шугнув горобців.* Лохв. у.

Шугонути, -ну, -неш, *гл.* Съ силой полетѣть, броситься, упасть. *Наливайко шугонув у Цісарщину.* К. ЦН. 222. *За мною шугонуло й товариство.* К. ЦН. 165.

Шудра, -ри, *ж.* Наложница, незаконная жена. Желех. Kolb. II. 154.

Шука́льник, -ка, *м.* Искатель. Константиногр. у.

Шукани́на, -ни, *ж.* Поиски.

Шука́ння, -ня, *с.* Исканіе.

Шука́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* — **кого́ и за ким**. Искать. *Шукай вітра в полі.* Ном. № 1947. *Лиха не шукай — воно само тебе найде.* Ном. № 1960. *Єї тато і єї чоловік за нею шукають.* Гн. I. 155.

Шукатися, -каюся, -єшся, *гл.* — **за чим**. Разыскивать. *Шукайтеся за гостей, бо ми ще не переставали красти.* (Шутя говоритъ гости, когда хозяева ищутъ что-нибудь). Ном. № 11874. *Довго шукались за сим добром.* Св. Л. 239.

Шукач, -ча, *м.* Искатель. *Отсе ж тії шукачі й слідці розроілися скрізь купами, шукаючи та вислікуючи.* МВ. III. 29.

Шула, -ли, *ж.* Столбъ въ заборѣ, въ который (столбъ) вдѣланы доски. Константиногр. у. То же и въ стѣнѣ хаты, построенной у шули, т. е. такъ, что стѣна составлена изъ бревенъ или горбылей, лежащихъ горизонтально одинъ на другомъ такимъ образомъ, что концы ихъ входятъ въ продольныя углубленія столбовъ. Чуб. VII. 376, 378.

Шулий, -а, -е. О волѣ: съ рогами внизъ. Рудч. Чп. 255.

Шули́к, -ка, *м.* 1) Чаще мн. ч. **шулики́**. Кусочки прѣсной лепешки (коржа), политые растертымъ подслащеннымъ макомъ. Маркев. 17. *З маком медовий шулик.* Котл. Ен.

I. 18. *Із води та з муки пече баба шулики.* Ном. № 12358. 2) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **шулик**. Капуста, не выросшая въ кочень. Волынск. Слов. Д. Эварн.

Шули́ти, -лю́, -ли́ш, *гл.* Въ игрѣ въ шуль бросать палку такъ, чтобы одинъ конецъ ея подсунулся подъ другую, лежащую на землѣ палку. КС. 1887. VI. 477.

Шуліка, -ки, *м.* Коршунъ. Ном. № 13386.

Шуліченя, -няти, *с.* Птенецъ коршуна. Сим. 200.

Шу́лка, -ки, *ж.* Початокъ кукурузы. Kolb. I. 51.

I. Шуль, -ля, *м.* Родъ игры: бросаютъ палки такъ, чтобы палка однимъ своимъ концемъ подсунулась подъ другую, лежащую на землѣ, палку. КС. 1887. VII. 477.

II. Шуль, *меж.* = **Плюсь.** *Шуль у воду.* Вх. Пч. I. 15.

Шульга, -ги, *ж.* 1) *Л*ѣвая рука и нога. *Коли пішком — то марш шульгою, коли верхом — гляди ж, правою щоб шкапа скочила вперед.* Котл. Ен. 2) *Л*ѣвша. Мирг. у. 3) Раст. Uiskum album L. ЗЮЗО. I. 141.

Шульговина, -ни, *ж.* Бревно средней мѣры, употребляемое при связкѣ плотовъ и на топливо. Радом. у.

Шулькати, -каю, -єш, *гл.* Кидаться, бросаться, падать сверху скорымъ полетомъ. Вх. Пч. I. 15.

Шулькнути, -кну, -неш, *гл.* Шмыгнуть. *Шулькне веретільниця.* Вх. Лем. 486.

Шульок, -лька, *м.* = **Шулка.** Хотин. у. Шух. I. 110.

Шульпіка, -ки, *м.* = **Шуліка.** *На могилі щось мріє, чорніє: спершу здалось йому за шульпіку, а як зблизився, побільшало, неначе орел.* Стор. М. Пр. 3. *Голуб'ятко наше старий шульпіка заклював.* Греб. 324.

Шуляк, -ка, *м.* 1) = **Шуліка.** *Як я не бачу, де випускаю курчата, так щоб не бачив їх шуляк.* Чуб. I. 63. 2) = **Шулик 2.** *Уже у вашій капусті й шуляки.* Сумск. у. 3) = **Шульок** = **Шулка.** Kolb. I. 51. 4) Названіе вола съ рогами нагнутыми внизъ такъ, что концы ихъ опускаются ниже лба. КС. 1898. VII. 45. Ум. **Шулячо́к.** Чуб. II. 16.

Шум, -му, *м.* 1) Пѣна, накипь при вареніи. *Не вважай, що шум збігає, — на дні гуща буде.* Ком. Пр. № 1193. 2) Мыльная пѣнящаяся вода. Вас. 169. 3) Пѣна отъ волнующейся воды, а потому также волненіе, водоворотъ. *Хоч з мосту та в шум.* Ном. № 2082. *Піди від мене під шум, під лотоки. Вже так мені нудно, хоч у шум головою.* Подольск. г. *Тричі говорить приймалась, тричі оставлялась, так як риба против туму довго умудрялась.* Мкр. Н. 17. 4) Шумъ. 5) Хороводная игра, а также названіе живаго существа, упоминаемаго въ пѣсняхъ при этой игрѣ. *Ой нумо, нумо, в плетеного шума.* Грин. III. 100. *Ой нумо, нумо в зеленого шума.* Чуб. III. 50. *Ой шум ходить по діброві, а шумиха рибу ловить.* Чуб. III. 50.

Шума, -ми, *ж.* Остатки соломы, употребляемой на плотины. Черн. у.

Шумела, -ли, *ж.* = **Шумелинє.** Вх. Зн. 83.

Шумели́на, -ни, *ж.* = **Шумела.** Желех.

Шумели́нє, -ня, *с.* Листы, въ которые завернуть початокъ кукурузы. Шух. I. 100. Kolb. I. 51.

Шумиха, -хи, *ж.* 1) Сусальное золото. Чуб. II. 288. *Шумиха, оливо, свинець, блищали міди там і криці.* Котл. Ен. 2) Жена шума. См. **Шум 4.** Чуб. III. 50.

Шумівка, -ки, *ж.* Эпитетъ водки. *Горівка-шумівка.* Гн. II. 214.

I. Шумі́ти, -мію, -єш, *гл.* Пѣниться, волноваться. *Ріка ніби море шуміє.* Федьк. I. 91.

II. Шуміти, -млю, -миш, *гл.* Шумѣть. *Шумів Дніпро.* Левиц. Пов. *Ой не шуми, луже, зелений байраче.* Чуб. *Шумітиме нагаєчка по над головою.* Чуб. III. 111.

Шумка, -ки, *ж.* 1) Родъ пѣсни веселаго характера. *Хлопці шумки заспівали, старші казку кажуть.* Федьк. I. 26. 2) Родъ танца.

Шумкий, -а, -е. Шумный, шумящій. *Мов у Базавлуці, за деревом шумким не чує нас.* К. ПС. 117.

Шумливий, -а, -е. 1) Пѣнистый. *Стави з шумливими вербами.* К. ДС. 21. 2) Шумный. *Шумливе життя.* Левиц. I. 370.

Шумний, -а, -е. Пѣнящійся. *Приймав Бога зеленим вином.... усі святії шумнов горілков.* Гол. II. 31. *Шумна вода.* Левиц. I. 443.

Шумовина, -ни, *ж.* Пѣнка, накипь.

Шумотіти, -мочу, -тиш, *гл.* Журчать. *Тихо шумотіла прозора водиця поміж густими очеретами.* О. 1862. I. 55.

Шумува́ння, -ня, *с.* 1) Броженіе. 2) Вспѣненье. К. ХП. 127.

Шумува́ти, -му́ю, -єш, *гл.* 1) Бродить. 2) Пѣниться. *Як буде каша шумувати — відставиш.* НВолын. у. *Через край вино шумує.* К. Псал. 172. *Бряжчать чарки, люльки шкварчать, шумує горілка.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 103). 3) Снимать пѣнку, накипь. *Шумуй добре мед, бо не буде чистий.*

Шу́пити, -плю, -пиш, *гл.* Смыслить, понимать. *Не вміє нічого невістка зробити, а-ні-же не шупить у господарстві.* Г. Барв. 319. *Шупить Сірко, де кабана смалять.* Ком. Пр. № 538. *Та я то трохи і в картах шуплю.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 99).

Шуплаття, -тя, *с.* = **Суплаття.** *Продала яку мала шустелину, шуплаття лишне.* Г. Барв. 371. *Шуплаття позбірай, от буде дощ. — Оддала дочку заміж та дала скриню й корову і надавала усякого шуплаття.* Рк. Левиц.

Шуплядка, -ки, *ж.* = **Шухляда 1.** К. ХП. 29. Г. Барв. 185.

Шупнути, -пну, -неш, *гл.* Ударить. *Шупнув кулаком.* Вх. Лем. 486.

Шупоня, -ні, ж. Родъ кушанья. Гайс. у.

Шупортатися, -таюся, -єшся, *гл.* = **Шпортатися.** Св. Л. 110. *Текля коло неї.... шупорталась.* Св. Л. 125.

Шура, -ри, *ж.* Сарай, навѣсъ. Звенигор. у. *Найдеться й на тура тура.* Федьк. *Щось довге, наче шура, та таке довге, що з сіней і кінця не видно.* Св. Л. 28.

Шурги́ч! *меж.*, для выраженія выбрасыванія или быстраго всовыванія во что-либо. *Шургич у піч!* ХС. III. 48.

Шурин, -на, *м.* Шуринъ. Ном. № 3409. *Убив брата мойого, ще шурина свойого.* Чуб. V. 739.

Шуринець, -нця, *м.* Въ свадебномъ обрядѣ шуринцями называются наскоро собранные молодые родственники невѣсты, долженствующіе защищать ее отъ жениха и его товарищей. МУЕ. III. 93, 121.

Шурка, -ки, *ж.* Мѣра дерева для гонки смолы. Волынск. г.

Шуркати, -каю, -єш, *гл.* = **Штрикати.** *Вона ж мені з того всього шуркає до ока: ти поганий, ти п'яний, відсунься від бока.* Чуб. V. 1066.

Шуркнутися, -кнуся, -нешся, *гл.* Вскочить во что. *Шуркнутися до комори.* Вх. Лем. 486.

Шурлай, -лая, *м.* Родъ игры.

Шурнути, -рну, -неш, *гл.* 1) Толкнуть, пырнуть. *Як шурнула хруща в писк, аж рос кинув крила.* Нп. 2) Броситься, повалить. *Вони й шурнули далі, аж не потовпляться в двері.* Св. *Л.* 196.

Шурпа, -пи, *ж.* 1) Курица съ торчащими взъерошенными перьями. Рк. Левиц. 2) Женщина въ безобразномъ нарядѣ. *Божевільна начепляла на себе дрантя та й ходе мов якась шурпа.* Рк. Левиц. 3) Непотребная женщина. *Це шурпа — францювата баба.* Борз. у.

Шурпання, -ня, *с.* = **Шпортання 2.** *Л*охв. у.

Шурпатися, -паюся, -єшся, *гл.* = **Шпортатися.** *Що ти там усе шурпаєшся? Лягай уже спати.* Лохв. у.

Шурубалки, -ків, *м.* Куски тѣста, прилипшіе къ рукамъ во время мѣшенія его.

Шурубейник, -ка, *м.* Лѣнтяй, голышъ. Вх. Зн. 83.

Шурубура, -ри, *ж.* 1) = **Шуря-буря.** 2) Куралесникъ. *Дивись, який шурубура!* Полт.

Шурубурити, -рю, -риш, *гл.* Куралесить, буянить, бѣдокурить.

Шурубурство, -ва, *с.* Продѣлка, куралесничанье. Черном.

Шурувалки, -ків, *м.* Комья неразмятой глины. Канев. у. См. **Шурубалки.**

Шурх, *меж.*, выражающее быстрый проваль куда-либо или быстрое вскакиваніе во что-либо, преимущественно въ отверстіе. *Святий дух у дірку шурх.* (Загадка). Лубен. у. *Само сіре, хвіст як шило, та попередо мною в траву шурх! Ото ж була миш.* КС. 1883. III. 672.

Шурхати, -хаю, -єш, *гл.* Шмыгать. *Ящірки шурхают.* Вх. Зн. 83.

Шурхнути, -хну, -неш, *гл.* 1) Произвести шорохъ. *Іде бором прислухаючись: то шурхне щось ізбоку, то захитається береза.* МВ. II. 65. 2) Неожиданно провалиться или вскочить, влетѣть куда-либо, преимущественно въ тѣсное пространство. *Шурхнув у яму.* МВ. I. 63. *Шурхнула, як пліточка, в першу дірку.* Мир. ХРВ. 394. *З ніженської гоголівської гимназії шурхнув у військове товариство.* К. ХП. 19. — **руко́ю куди**. Засунуть руку во что. *А ми, звісно парубки, — та по карманах, я в один шурхнув та в другий — нема: а до Ганни поліз — вузлик.* Грин. I. 31.

Шурхнутися, -нуся, -нешся, *гл.* Провалиться. *Церква виходить, виходить* (із землі) *— вже і баню видно. Аж тут прибігла за ними матка. Що ви тут, вражі діти, робите? — Вона так знову й шурхнулась в землю.* КС. 1882. VII. 89.

Шурхоті́ти, -хочу́, -ти́ш, *гл.* Шуршать, производить шорохъ, шелестѣть. *Л*охв. у.

Шурча́ти, -чу́, -чи́ш, *гл.* Шуршать, шелестѣть. *Буйні жита стиха шурчали довгими колосками.* Мир. ХРВ. 62.

Шуря-буря, *ж.* Вихрь.

Шуряк, -ка, *м.* = **Шурин.** *Ну, тепер ми всі поженились, — як би нам шуряка оженить?* Рудч. Ск. I. 84. Ум. **Шурячок.**

Шусниця, -ці, *ж.* = **Суспиця.** Уман. у.

Шуст, -та, *м.* Буравъ, которымъ выравниваютъ внутри стволъ ружья.

Шустати, -таю, -єш, *гл.* Шелушить, очищать отъ шелухи. *Шустаний ячмінь.* О. 1881. XI. Св. 60.

Шуствал, -лу, *м.* Кожаный передникъ. *Л*убен. у.

Шустели́на, -ни, *ж.* Бѣлье, одежда? *Послі давай з її хребта усю шустелину здіймати. І се, каже, наше, і се наше.* Г. Барв. 369.

Шусті́ти, -чу, -тиш, *гл.* = **Шелестіти.** *Листя шустіт.* Вх. Уг. 277.

Шусть, *меж.* 1) Шасть, шмыгъ. *Шусть у шинк.* Левиц. *Мені з уст, а тобі за пазуху шусть.* Ном. № 7521. 2) Выражаетъ быстрое всовываніе во что. ЕЗ. V. 121. *Палицею шусть в діру.* Гн. II. 25. 3) **Шусть на люльки**. Будемъ мѣняться трубками. Ананьев. у.

Шутий, -а, -е. Не имѣющій одной изъ обыкновенныхъ принадлежностей. а) Безрогій, также съ малыми рогами. КС. 1898. VII. 45. Kolb. I. 65. Шух. I. 210. *«Нема такого діла, щоб я не зробив!» — «А налигай шутого вола за роги.» — «Еге, коли ні за що налигача зачепити.»* Черном. б) Безухій, безхвостый. **Шутий собака** (безухій); **шута корова** (безъ хвоста); **шутий цап** — козелъ безъ бороды. Берд. у. в) — **чоловік**. Безухій или лишившійся волосъ на головѣ человѣкъ. Козел. у. г) **— та цибуля**. Лукъ безъ луковицы. *Шута цибуля: одні пера, а головки нема.* Лебед. у. е) **Шута шия**. Обнаженная, не прикрытая воротникомъ шея. *У дівчини шута шия.* Берд. у. ж) Узоры въ вышивкахъ также называются **шуті**: особый родъ, отличающійся отъ иного рода, называемаго **ріжкаті**. Шух. I. 161.

I. Шутка, -ки, *ж.* 1) Шутка. *Шутки, шутки, а хвіст на бік.* Ном. № 12658. 2) мн. **Пустяки**. *У вас, шутки бураки, а в нас їдять.* Ном. № 12655. Ум. **Шуточка.**

II. Шутка, -ки, *ж.* 1) Ягненокъ. Отъ слова **шутий**. Вх. Пч. II. 6. 2) Пушистая сережка вербы, а также и покрытая такими сережками вѣтка. Фр. Пр. 34. ЕЗ. V. 210.

Шутковий, -а, -е — ва неділя. Вербное воскресенье. Фр. Пр. 34.

Шуткови́тий, -а, -е = **Шутковли́вий.** Полт. у.

Шутковли́вий, -а, -е. Шутливый. Черк. у.

Шуткома, *нар.* Шутя. *Він це шуткома зробив.*

Шуткува́ння, -ня, *с.* Шутки. *Се не іграшки, а шуткування.* Чуб. III. 99.

Шуткува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Шутить. *Шуткує з неї.* Г. Барв. 206. *Шуткуй, глечичку, поки ушко відірветься.* Посл.

Шуто, *нар.* Недостаетъ чего либо, обычно находящагося, напр.: роговъ, уха, волосъ и пр. Если женщина скипетъ монисто, серьги, — говорятъ: *Як тобі шуто без намиста* и пр. Борз. у.

Шутулуць, *меж.* = **Шусть** 2. *Печу, печу папку, саджу на лопатку, шутулуць у піч.* ЕЗ. V. 149.

Шуфата, -ти, *ж.* Снарядъ для ловли рыбы: двѣ жерди, соединевныя въ видѣ ножницъ; къ одной половинѣ жердей прикрѣплена сѣть въ видѣ мѣшка; держа противоположные концы жердей въ рукахъ, можно двигать сѣтью, раскрывать и закрывать ея отверстіе. Вх. Пч. II. 23.

Шуфляда, -ди, *ж.* = **Шухляда 1.** Шух. I. 99.

Шух, -ха, *м.* Мѣра дровъ. Шух. I. 265.

Шухля, -лі, *ж. Лихорадка.* Влад.-Волынск. у. Слов. Д. Эварн.

Шухляда, -ди, *ж.* 1) Ящикъ въ столѣ, выдвижной ящикъ. 3) Шкатулка. Ум. **Шухлядка.**

Шушвалок, -лка, *м.* Шушера, шушваль. *Я думала — парубки, коли шушвалки.* Мил. 105.

Шушваль, -лі, *ж. соб.* Шушера, шушваль, дрянь, сбродъ. Рк. Левиц.

Шуши́ця, -ці, *ж.* Усохшая смерека. Шух. I. 176.

Шушкати, -каю, -єш, *гл.* Шептать. Вх. Лем. 486.

Шушон, -на, *м.* Родъ верхней женской одежды. О. 1862. VIII. 24. *Цариця ж сіла на ослоні в єдамашковому шушоні.* Котл. Ен. *Ішло кілька чоловік незвязаних і за ними шляхтянки у шушоні.* Стор. М. Пр. 149.

Шушу, *меж.,* выражающее шептаніе. *От кияне — шушу-шушу, радяться.* АД. І. 50.

Шушу́кання, -ня, *с.* Шептаніе. *Літало по церкві з його шушукання по між людьми.* Грин. II. 154.

Шушукати, -каю, -єш, *гл.* Шептать, шептаться.

Шушукатися, -каюся, -єшся, *гл.* Шептаться.

Шушун, -на, *м.* = **Шошон.** КС. 1893. V. 283.

Шуя, шуї, *ж. соб.* Сволочь, шваль. *Сама шуя в корчмі.* НВолын. у.

Шшке — не! *меж.* Крикъ гуцульскаго пастуха: приказъ рогатому скоту возвращаться назадъ. Шух. І. 211.

Щ.

Щабель, -бля, *м.* Перекладина въ передвижной лѣстницѣ, также въ полудрабку. Рудч. Чп. 250. Чуб. VII. 403. *Упала з драбини, щабель уломився.*

Щаблюватий, -а, -е. Худой, съ выдающимися ребрами. *Щаблювата кобила.* НВолын. у.

Щаблястий, -а, -е. Имѣющій **щаблі**. Желех.

Щава, -ви, *ж.* 1) Щавель, Rumex. Вх. Пч. II. 36. 2) Кислая жидкость, сваренная изъ молочной сыворотки или хлѣбнаго квасу, хлѣбныхъ зеренъ, сухарей и квасцовъ, — въ ней варятъ шерстяныя нитки прежде окраски ихъ кошенилью. НВолын. у. 3) Кислые минеральныя воды. Вх. Лем. 487.

Щавель, -влю, *м.* 1) Раст. а) Щавель, Rumex Acetosa L. ЗЮЗО. I. 134. То-же: **щавель наський**. ЗЮЗО. I. 178. б) — **во́дяний**. Rumex Hydrolapathum L. ЗЮЗО. I. 134. в) — **гороб'я́чий**. Rumex Acetosolla. ЗЮЗО. I. 134. г) — **горобиний**. Rumex crispus L. ЗЮЗО. I. 134. д) — **заячий**. Oxalis acetosella L. ЗЮЗО. I. 130. е) — **кінський**. Rumex obtusifolius L. ЗЮЗО. I. 178. Rumex crispus L. ЗЮЗО. I. 134, 178. Ум. **Щавлик.**

Щавельний, -а, -е. Щавелевый, щавельный. Желех.

Щави́дуб, -ба, *м.* Имя сказочнаго героя, который, благодаря своей силѣ, могъ сламывать дубы. Чуб. II. 229.

Щави́ти, -влю, -виш, *гл.* = **Чавити.**

Щавій, -вію, *м.* = **Щавель**, Rumex Acetosa. Вх. Пч. I. 12.

Щавлик, -ку, *м.* Ум. отъ **щавель.**

Щавни́к, -ку, *м.* = **Щавель.** Каменец. у.

Щавух, -ху, *м.* — **заячий**. Oxalis Acetosella L. ЗЮЗО. I. 130. См. **Щавель заячий.**

Щав'ян, -ну, *м.* Родъ растенія. *Пішли дівчата по грицики на доли та по щав'яни.* Грин. I. 31.

Щади́ти, -джу́, -ди́ш, *гл.* 1) Сберегать. 2) Щадить. *1, безбожний, свого сина не щадить.* Чуб.

Щадли́вий, -а, -е = **Ощадний.** Вх. Лем. 487.

Щадний, -а, -е = **Ощадний.** Желех.

Щадни́ця, -ці, *ж.* Сберегательная касса.

Щадність, -ности, *ж.* = **Ощадність.** Желех.

Щадок, -дку, *м.* Потомокъ. Желех.

Щака́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Раскалывать (дерево). *Не рубай, не щакай зеленого дуба.* Гол. II. 553.

Щамба, -би, *ж.* Большая щепка. Вх. Лем. 487.

Щамбити, -блю, -биш, *гл.* Щепать.

Щамб'я, -б'я, *с. соб.* отъ щамба. Вх. Лем. 487.

Щасливе, *нар.* = **Щасливо.** *Най вас Бог щасливе провадить.* Ном. № 11885.

Щасливий, -а, -е. Счастливый. *Не родись багатий, а родись щасливий.* Посл. *Виїхав на нивоньку в щасливу годиноньку.* Чуб. III. 238.

Щасливити, -влю, -виш, *гл.* Осчастливливать. *Благословля Господь покірних, великих і малих щасливить.* К. Псал. 265. *Щасливить поглядом і поглядом карав.* К. МБ. XII. 269.

Щасливо, *нар.* Счастливо. *Вони зачали жить добре, щасливо.* Рудч. Ск. I. 92. *Прощавай! — Щасливо!* — такъ прощаются.

Щасний, -а, -е = **Щасливий.** *Не родись красна, та родися щасна.* Ном. № 1674. *Нехай Бог дав тобі тепер щасну годину.* Г. Барв. 181. *Ой рятуй нас, милий Боже, посилай нам щасну долю!* К. Псал. 270.

Щасниця, -ці, *об.* Счастливецъ, счастливица. МВ. II. 135. *Як вродилась щасниця, так поправиться і п'яниця.* Ном. № 1662.

Ща́сно, *нар.* = **Щасливо.** *Ох, хоч би там усе було щасно!* Мир. Пов. II. 85.

Щастити, -тить, *гл.* Давать, посылать, приносить счастье, благопріятствовать, удаваться. Употребляется безлично или въ третьемъ лицѣ, преимущественно когда говорится о Богѣ; также въ повелительн. наклоненіи ед. ч. въ выраж.: **Щасти́, Боже**! *Хай Бог щастить.* Ном. № 11368. *Инші зорі щастять у його на врожай, инші на скот, а Віз — чумацька щаслива зоря.* К. ЧР. 148. *У всьому йому щастило. Щасти вам, Боже, на всяке добро!* Левиц. Пов. 405. *Але ж не все так їй щастило його дурити.* Г. Барв. 519.

Щасти́тися, -ти́ться, *гл. безл.* Благопріятствовать, удаваться. *А крошку хоть як щаститься, усе добро на лихо стане.* МВ. (О. 1862. III. 71).

Щастя, -тя, *с.* Счастье. *В щасті не без ворога.* Посл. *Грошей багацько, а щастя мало.* Ном. № 1434. **Щастя-доля**. Счастливая судьба. *Нивоньку об'їжжає, щастя-доленьку має, рано з поля збірає.* Чуб. III. 238. Ум. **Щастячко.** Ном. № 1675.

Щати, (-щу? -щиш?) *гл.* = **Сцяти**. Вх. Уг. 227.

Ще, *нар.* Еще. *Нехай свою Україну я ще раз побачу, нехай ще раз послухаю, як те море грає.* Шевч. 47. **Ще-ще**. Еще кое-какъ. *Ще-ще спереду, а ззаду на чорта походить.* Ном. № 2910. Ще б пак! Еще бы!

Щеба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* Отщипывать, обрывать. См. **Щипати.** *Наказувала, щоб з калиноньки цвіток не рвати, аби при горі тернок не щебати, аби на полі росу не щебати.* Гол. II. 582.

Щеберну́ти, -ну, -неш, *гл.* Отозваться, писнуть. Фр. (Желех.).

Щебета́ння, -ня, *с.* 1) Щебетаніе. Драг. 114. Грин. III. 256. *Нема в саду соловейка, нема щебетання.* Чуб. V. 73. 2) Веселый разговоръ, веселая болтовня.

Щебетати, -бечу, -чеш, *гл.* 1) Щебетать. *Прилітає соловейко що-ніч щебетати.* Шевч. 33. 2) Лепетать, болтать, говорить (весело — о женщинахъ, дѣтяхъ). *А дітки ростуть, уже й в'ються коло мене і щебечуть, мої соловейки.* МВ. II. 7.

Щебеташечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **щебеташка.**

Щебеті́ти, -чу́, -ти́ш, *гл.* = **Щебетати.** *Ото яке балакуче придалось: щебетить та й щебетить увесь день.* Канев. у.

Щебеташка, -ки, *ж.* = **Щебетуха.** Ум. **Щебеташечка.** *Три пташечки щебеташечки.* Мет. 307.

Щебетій, -тія, *м.* = **Щебетун.** Желех.

Щебетливий, -а, -е. 1) О птицѣ: постоянно щебечушій, пѣвучій. *Пташечко моя щебетлива.* 2) Говорливый. *Весела собі, щебетлива.* МВ. II. 36.

Щебетли́вість, -вости, *ж.* Болтливость. Желех.

Щебетнути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **щебетати**. *Дай водиці напитися, дівчино хороша! — Та чому ні, — щебетнули, — ось вода погожа.* Млак. 11.

Щебетун, -на, *м.* 1) Щебечущій. 2) Говорунъ.

Щебетуха, -хи, *ж.* 1) Пѣвунья (о птицѣ). 2) Говорунья, болтунья. *Чом до мене не говориш, моя щебетухо?* Чуб. V. 332. Ум. **Щебетушка, щебетушечка.**

Щевій, -в'ю, *м.* = **Щавій.** Вх. Пч. І. 12.

Щедлик, -ка, *м.* Пт. Fringilla serinus. Вх. Пч. II. 11.

Щедрак, -ка, *м.* = **Щедрівник.** Вх. *Лем.* 487.

Щедрець, -ця, *м.* Щедро дающій. Чуб. II. 666.

Щедрий, -а, -е. 1) Щедрый. *Скупий складає, а щедрий поживає.* Ном. № 4669. 2) **Щедрий вечір**. Канунъ Новаго года. ХС. І. 80.

Щедрик. 1) — **ведрик**. Припѣвъ, которымъ начинается **щедрівка**. *Щедрик-бедрик, дайте вареник.* Чуб. III. 477. 2) — Щедлик. Вх. Пч. II. 11.

Щедрина, -ні, *ж.* 1) Щедрость. 2) *об.* Щедрый человѣкъ. *Він — щедриня: поділиться з кожним, поможе.* Харьк.

Щедрити, -рю, -риш, *гл.* Щедро давать. *Візьме грішний та й не верне, праведний дає і щедрить.* К. Псал. 88.

Щедрівка, -ки, *ж.* Святочная пѣсня, пріуроченная къ 31 декабря и 1 января. **Щедрівки**, подобно колядкам, поются хоромъ молодежи каждому хозяину. Ум. **Щедрівочка.**

Щедрівник, -ка, *м.* Поющій **щедрівку.**

Щедрівниця, -ці, *ж.* Поющая **щедрівку**. Чуб. III. 476.

Щедрівчаний, -а, -е. Къ **щедрівкам** относящійся. Желех.

Щедрість, -рости, *ж.* Щедрость. Желех.

Щедро, *нар.* Щедро; въ изобиліи. К. Псал. 296.

Щедровий, -а, -е. Относящійся къ щедрому вечору. *Пшеничні хліби — то господару: щедрове пиво — то господинці, а солодок медок — Богу на славу.* Чуб. III. 336.

Щедрувальник, -ка, *м.* = **Щедрівник.**

Щедрувальниця, -ці, *ж.* = **Щедрівниця.** Грин. III. 53.

Щедрува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Пѣть **щедрівки**. *Збіраюсь колядувать, як вже й щедрувать пора.* Ном. № 510.

Щеза́ти, -за́ю, -єш, *гл.* Исчезать.

Щезун, -на, *м.* Родъ злого духа. *На дверях усіх будинків вирізують, випалюють або намазують дехтем хрест, щоби щезуни не входили до середини, не наносили хороби людям та маржині.* Шух. І. 107.

Щелепа, -пи, *ж.* Челюсть. Левиц. Пов. 339. *Він йому розбив голову — ударив кінською щелепою.* Міус. окр. *Як не перестанеш лаяться, до я тобі щелепи роздеру.* Козел. у.

Щемели́на, -ни, *ж.* Раст.: а) Pulmonaria angustifolia L. ЗЮЗО. І. 133. б) Pulmonaria officinalis L. ЗЮЗО. І. 133.

Щемерець, -рця, *м.* Въ выраженіи: **До щемерця**. Совсѣмъ, безъ остатка. *Повирізував усе до щемерця.* Зміев. у.

Щеміти, -млю́, -миш, *гл.* Щемить. *Зуби не боліли і не щеміли.* Чуб. І. 125.

Щенитися, -нюся, -вишся, *гл.* Щениться.

Щент. Въ выраженіи: **до щенту**. До тла, до корня, совершенно. *Дерезу до щенту викорчував, бо так росплодилась, що пів города запаскудила.*

Щеню́к, -ка, *м.* = **Щеня 1, 2.** Вх. Пч. II. 5. Вх. Зн. 84.

Щеня, -няти, *с.* 1) Щенокъ. *Маленька собачка повік щеня.* Ном. № 9608. *Завзяте, як панське щеня.* Ном. № 3324. 2) Волченокъ. Вх. *Лем.* 487. 3) Небольшой бѣлый волдырь, который, согласно народному вѣрованію, появляется подъ языкомъ

животнаго, укушеннаго бѣшеной собакой; изъ созрѣвшихъ щенят выходятъ червячки, проглотивъ которые скотина бѣсится. Драг. 31. Мил. М. 27. 4) **Зінське щеня**. Слѣпышъ, Mus typhlus. *Зле, як зінське щеня.* Ном. № 2886. Ум. **Щенятко.**

Щеп и щепа, -пи, *ж.* Прививка, черенокъ, привитый къ другому дереву. *Яка щеп, така яблуня.* Ном. № 7142. *А снилось в-осени мені, тоді, як щепи ми щепили.* Шевч. 495. Ум. **Щепочка.**

Ще́пина, -ни, *ж.* Балка, связывающая снизу стропила.

Щепити, -плю, -пиш, *гл.* Прививать (деревья, оспу). *Тоді як щепи ми щепили.* Шевч. 495.

Щепій, -пія, *м.* Оспoпрививатель. *Щомісяця ходить оцей щепій, до попа та доглядається, яким дітям треба щепити віспу.* Харьк. г.

Щепільник, -ка, *м.* = **Щепій.** *Він росказував се прилюдно. Там був тоді й щепільник, той, що віспу щепить.* Екатериносл. у.

Щепко, *нар.* Точно, безъ походу. *Казна, щепко важить.* Лубен. у. (В. Леонтовичъ).

Щеплення, -ня, *с.* Прививка.

Щепочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **щепа.** 2) Въ причитаніи надъ умершей дочерью употреблено какъ ласкательное для дочери слово: *Моя донечко, моя й правдочко! Моя донечко, моя й вишенько, моя щепочко, моя й родиночко, моя й дитиночко!* Мил. 217.

Щерба, -би, *ж.* Наваръ изъ чего-либо; уха. *Щерби багато, а галушок трохи.* Ном. № 7559. *Онисько кашовар щербу притирив ваганами, варену густо з сазанами.* Мкр. Г. 4.

Щербак, -ка, *м.* 1) Башмакъ изъ цѣльнаго куска кожи. Сумск. у. 2) Родъ растенія. Вх. Лем. 487.

Щербан, -на, *м.* 1) = **Щербань.** 2) Раст.: а) Cirsium rivulare. Вх. Пч. II. 30. Тоже: **щербан великий**. Вх. Пч. II. 30. б) — **мали́й** = **щербанець.** Вх. Пч. II. 32.

Щербанець, -нцю, *м.* Раст. Hyoseris foetida. Вх. Пч. II. 32.

Щербань, -ня, *м.* Сосудъ съ выбитымъ краемъ.

Щербатий, -а, -е. 1) Съ зазубриной, надколотый, вызубренный. *Щербатого горшка ніколи не направиш.* Посл. *Колись і моя копійка не щербата була.* Посл. 2) О человѣкѣ: у котораго выпалъ одинъ или нѣсколько зубовъ. Харьк. 3) Вообще съ изъяномъ, съ недостаткомъ, неудачный. **Щербата до́ля**. Горькая судьбина. 4) О лунѣ: на ущербѣ. *Щербатий місяць.* Шевч. 342. 5) **Щербата правда**. Не вполнѣ правда, скорѣе ложь, чѣмъ правда. Ум. **Щербатенький.** *Правда, та щербатенька.* Грин. I. 241.

Щербе́ць, -цю, *м.* Раст. Thumus serpyllum. Вх. Пч. I. 13.

Щербина, -ни, *ж.* Зазубрина, брешь, изъянъ. *Як умре дитина, то мала щербина; а як тато або мама, то велика яма.* Ном. № 9371. Ум. **Щербинка.**

Щербинча, -чати, *с.* Горшокъ съ выбитымъ краемъ. Вх. Зн. 30.

Щерби́ти, -блю, -биш, *гл.* Дѣлать зазубрины.

Щерби́ця, -ці, *ж.* = **Щерба.** Ум. **Щербинка**. ЗОЮР. I. 230.

Щерлатий, -а, -е = **Шарлатовий**? *Вилинули соколи з чужої сторони і сіли-упали у лісі на превольдобному древі орісі, звели собі гніздо щерлатне, а знесли яйце жемчужне.* КС. 1882. XII. 493.

Щертови́й, -а́, -е́. 1) Насыпанный въ уровень съ краями. *У иншій четверти ячменю, то буде щертових мірок дев'ять, а верхових вісім.* Полт. г. 2) О землѣ: твердый, тугой. *Тут земля щертова, туга, — ореш, а воно плуг тільки при щирці.* Конот. у.

Щерть, въ выраж. **у щерть**. Въ уровень съ краями. *Брав у щерть, а оддав з наспою.*

Щет, -ти, *ж.* = **Щеть.** Вх. Лем. 487.

Щети́на, -ни, *ж.* Щетина.

Щети́нник, -ка, *м.* Торговецъ мелкимъ товаромъ, разносящій по селамъ и промѣнивающій за щетину и другіе сельскіе продукты. Вас. 189. **Віддам щетинникові**, — пугають дѣтей, когда они плачуть. Ном. № 9272.

Щетинуватий, -а, -е. Имѣющій большую щетину. Черк. у.

Щеть, -ти, *ж.* Родъ щетки для чесанія льна. Вх. Уг. 249.

Щиба́ти, -ба́ю, -єш, *гл.* = **Лоптати.** Вх. Зн. 84.

Щи́белець, -льця, *м.* Пт. Fringa. Вх. Пч. II. 15.

Щиблювати, -люю, -єш, *гл.* — **поріж**. Надѣвать **по́ріж** (родъ рыболовной сѣти) на канатъ. Вас. 188.

Щиглик, -ка, *м.* Ум. отъ **щиголь.**

Щигликів, -кова, -ве. Принадлежащій щеглу, щегленку. *Медвідь косу зачесав да йде сповідати, буде тую щигликову матір мордувати.* Грин. III. 664.

Щиглячий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій щеглу. **По щиглячій**. Какъ щеголъ. *Співав би гарно по щиглячій.* Гліб.

Щи́голь, -гля, *м.* Пт. Щеголь, Fringilla carduelis. Ум. **Щиглик.** *Жвавий як щиглик.* Левиц. Пов. 58. *Думав собі щиглик громаду збірати.* Грин. III. 663.

Щи́кавиця, -ці, *ж.* Родъ растенія. Желех.

Щи́кавка, -ки, *ж.* = **Икавка.** *Коли кого нападе щикавка, то се значить, що хтось його згадує.* ЕЗ. V. 191. Ум. **Щи́кавочка**. ЕЗ. V. 191.

Щи́кати, -каю, -єш, одн. в. щи́кнути, -ну, -неш, *гл.* = **Икати, икнути.** Желех.

Щикатися, -кається, *гл. безл.* = **Икатися.** *Як сі щикає, то хто згадує.* ЕЗ. V. 86.

Щикніти, (-нію, -єш?), *гл.* Скупиться. Желех.

Щи́кнути. См. **Щикати.**

Щи́колодка, -ки, *ж.* Щиколотка. Кіев. Подольск. г.

Щи́колоток, -тка, *м.* = **Щиколодка.** *Виросло в лісі деревце ні на п'ядь, ні на щиколоток.* Ном. стр. 295, № 155.

Щиміти, -млю, -ми́ш, *гл.* и пр. = **Щеміти и пр.**

Щимки́, -ків, *м. мн.* Тиски. *Як треба, то хоч у щимки голову положи, то не здумаєш.* Ном. № 10049.

Щи́на, -ни, *ж.*, также и во мн. ч. **щини**. Урина. Желех. ЕЗ. V. 188.

Щи́па, -пи, *ж.* 1) Щепка. Вх. Лем. 487. 2) = **Клешня (у рака).** Вх. Лем. 487. См. **Щипало.**

Щипавка, -ки, *ж.* 1) Насѣк. а) Хвостовертка, хищникъ, Staphilinus. Вх. Пч. I. 7. б) Дитикъ, водяной хрущъ, Dyticus. Вх. Пч. I. 6. 2) = **Сікавиця.** Вх. Пч. II. 19. 3) Приборъ для срыванія плодовъ съ дерева.

Щипак, -ка, *м.* 1) Болѣзненный наростъ (напр. сифилитическій) во рту. Лубен. у. 2) Насѣк. уховертка, Forficula auricularia. Вх. Лем. 4 87. 3) Насѣк. жужелица, Carabus. Вх. Лем. 487. Ум. **Щипачок.**

Щипало, -ла, *с.* = **Клешня (у рака).** Вх. Уг. 277.

Щи́пальці, -лець, *с. мн.* Челюсти у насѣкомыхъ. Вх. Пч. I. 15.

Щипанка, -ки, *ж.* Особый родъ мережок.

Щипапіча, щипипіча, -чі, *ж.* = **Щипак 2.** Вх. Лем. 4 87.

Щипа́ти, -па́ю, -єш, *гл.* Щипать. *Правда так, гусарин! — казав Радюк, щипаючи за щоку свого Павлика.* Левиц. Пов. 148. *Щипає-ламає зелений виноград.* Чуб. V. 346. *Вибігала.... прудка коза, щипала травицю.* Левиц. I. 92. *Кинув не палку, уб'ю не галку, щиплю не пірря, їм не м'ясо.* Ном. стр. 293, № 92.

Щипатися, -паюся, (-плюся), -єшся, *гл.* Щипаться. *Навпісля будуть кусатись та щипатись.* Левиц. Пов. 499.

Щипачок, -чка, *м.* Ум. отъ **щипак.**

Щипець, -пцю, *м.* Раст. Festuca ovina L. ЗЮЗО. I. 123. См. **Тонконіг.**

Щипи́ця, -ці, *ж.* = **Щипак 2.** Вх. Уг. 277.

Щипка, -ки, *ж.* Щипокъ. *Далі москальча злякалось, щоб він не росердивсь та не дав би йому щипки.* Кв. Ум. **Щипочка.**

Щипляк, -ка, *м.* = **Щипак 2.** Вх. Уг. 277.

Щипнути, -ну, -неш, *гл.* Однокр. в. отъ **щипати**. Щипнуть. *А в тих лозах барвінлисток, щипну-вирву, вінець сплету.* Чуб. III. 37. *Вже й лає; часом щипне або штовхне стиха.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Щипочка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **щипка.** *Щипочки, рибочки, там і моїх дві ниточки* (говорятъ, щипая одѣтаго зъ новую одежду). Ном. № 11152. 2) Кусочекъ? *Щипочка хліба.* 3) Ласкат, слово: крошечка. *Чуєш, кумасю, щипочко, кришечко.* Ном. № 11641. Въ причитаньи надъ умершимъ сыномъ. *Моя дитиночко, моя й щипочко! Моя щипочка одщипнулася.* Мил. 211.

Щипун, -на, *м.* 1) Щипунъ, тотъ, кто щиплется. Константиногр. у. 2) Жук-щипун. Жукъ-олень. Константиногр. у.

Щипучий, -а, -е. 1) Щипаючій. Константиногр. у. 2) Ѣдкій. Константиногр. у.

Щипчик, -ка, *м.* = **Щипак 2.** Вх. Лем. 487.

Щир, -ру, *м.* Раст. Amarantus retroflexus. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 111.

Щирак, -ка, *м.* Раст. Boletus edulis. Вх. Пч. II. 29.

Щире, *нар.* = **Щиро.** *Кохай щире, не облудне.* Чуб. V. 24.

Щире́й, -рею́, *м.* Раст.: а) = **Щир.** ЗЮЗО. I. 111. б) Amarantus Blitum L. ЗЮЗО. I. 111.

Щирець, -рця, *м.* 1) Нетронутая подпочва, вообще что нибудь нетронутое. НВолын. у., Радом. у. 2) Чистый песокъ. Гол. Од. 43. Желех. *Щирець пісок шорсткість має.* Любечъ. 3) Раст. Amarantus paniculatus L. ЗЮЗО. I. 111. 4) До щирця. До дна, до конца, до остатка. *Тоді й ми вип'єм до щирця.* Алв. 37. *Тут Демчиху, мабіть, допекло до щирця, бо аж засичала.* МВ. (КС. 1902. X. 145). *Попили й поїли усе до щирця.*

Щирий, -а, -е. 1) Искренній. *Щира душа.* Ном. *Щире серце.* Чуб. III. 266. 2) Истинный, настоящій, неподдѣльный, сущій. *Добра та рада, де щирая правда.* Ном. № 6130. *Щирий козак ззаду не нападається.* Ном. № 4199. *Це не казка, а щирая правда.* Чуб. II. 27. 3) Настоящій, безпримѣсный, чистый. *Щирий пісок.* Радом. у. *Ходить зайчик по щирім бору.* Грин. III. 109. *Зробив ворітця із щирого злітця.* Чуб. III. 295. *Огородив двір щирим залізом.* Чуб. 4) Усердный, прилежный. *Щирому і Бог помагає.* Ном. № 4436. *Ой запрягайте батькови коні ой щирі воронії.* Мет.

Щирина, -ни, *ж.* Самая средина, нетронутая средина. *Инший б'ється й рубається не відступаючи, як мур.... инший загнавсь аж у щирину вражу.* МВ. III. 56.

Щириця, -ці, *ж.* Раст.: а) = **Щир.** Вх. Пч. І. 8. б) = **Щирей.** ЗЮЗО. І. 111. *Понад шляхом щирицею ховрашки гуляють.* Шевч. 77.

Щирість, -рости, *ж.* 1) Искренность. 2) Усердіе. *Вибачайте, добрі люде, наша щирість та неспроможність.* Ном. *Не стій, коню, надо мною, виджу ж бо я щирість твою.* Гол. І. 98. Од щирости. Искренно. *Просить, наче й справді од щирости.*

Щиро, *нар.* 1) Искренно, по правдѣ. *Вона мене молодого щиро полюбила.* Мет. *Молились щиро козаки.* Шевч. 161. 2) Въ соединеніи съ прилагательными усиливаетъ качество или указываетъ на чистоту, безпримѣсность его: *щиро-народній,* (Левиц. Пов. 258), *щиро-польський,* (Левиц. І. 312) и пр. 3) Усердно. *Шкодливих горобців та гав він щиро так ганяв, що витоптав всі кавуни і дині.* Гліб.

Щирозлотий, щирозлотний, -а, -е. Изъ настоящаго золота. *Щирозлотий перстень.* Чуб. ІІІ. 305.

Щирозубий, -а, -е. Оскаливающій часто зубы, переносно: злой, сварливый. *Чуєш ти, суко щирозуба, давай мені їсти!* Грин. ІІ. 165.

Щиронька, -ки, *ж.* = **Щирість.** *Бачу ж я щироньку твою.* АД. І. 270.

Щиросердий, -а, -е = **Щирий.** К. Кр. 14.

Щирува́ти, -ру́ю, -єш, *гл.* Держать себя искренно, быть искреннимъ съ кѣмъ. *Як зо мною п'ють, зо мною гуляють, тогді мені щирують, а як від мене підуть, — за мене говорять, ще й на мене ворогують.* Чуб. V. 467.

Щирящий, -а, -е = **Щирий 1.** *Серце моє щирящеє, тіло моє трудящее.* Чуб. V. 1009.

Щит, -та, *м.* 1) Гребень крыши избы. Чуб. VII. 379. 2) Трехугольный бокъ кровли. Вх. Лем. 487. 3) Щитъ. *Возьми спис і щит у руки.* К. Псал. 80. 4) Верхушка растенія. *А я на тій руті-м'яті щити позриваю.* Грин. ІІІ. 66. Ум. **Щиток.**

Щита́ти, -та́ю, -єш, *гл.* Считать. *Зорі щитаєш, а під носом не бачиш.* Ном. № 6613.

Щита́тися, -та́юся, -єшся, *гл.* Считаться, быть сосчитываемымъ. *Копійка любить, щоб щитаться.* Ном. № 9922.

Щити́ти, -чу, -тиш, *гл.* Защищать, оберегать. Лебед. у.

Щити́тися, -чуся, -тишся, *гл.* Защищаться, оберегаться. *Скільки вже не щитися, а без долі нічого не поробиш.* Канев. у. *Літом у кужусі ходив: щитився все, бачите, від хороби, щоб його щитила лихая година.* Лебед. у.

Щи́тний, -а, -е. 1) Уютный, безопасный. 2) Плотно приходящійся. Черниг. у.

Щитно, *нар.* Плотно, безъ щелей. Черниг. у. *Двері причинені були щитно.* Новомоск. у.

Щиток, -тка, *м.* Ум. отъ **щит.** Въ 3-мъ значеніи употребляется и самостоятельно. *Вирубується щиток з дубка і сучки на йому обрубуються.* Черниг. у. *От яка шкода: щиток у вишеньці зломився.* Черниг. у.

Щівни́к, -ка́, *м.* = **Щавій.** Вх. Пч. І. 12.

Щілина, -ни, *ж.* = **Щіль.** Ком. ІІ. 26. *Дивлюсь скрізь щілину.* ЗОЮР. І. 24 2. Ум. **Щілинка.**

Щілко, *нар.* При самой землѣ. *Вівця щілко з'їдає зело.* НВолын. у.

Щіль, -лі, *ж.* Щель. *Дві дровиняки, чотирі поляки, вісім дір, дев'ята щіль.* (Загадка: *ярмо).* ХС. ІІІ. 61.

Щільний, -а, -е. Плотно пристающій. *Щільна покришка.*

Щільник, -ка, *м.* = **Сцільник.** *Щільник меду.* Рудан. І. 79.

Щільно, *нар.* 1) Плотно, не оставляя скважинъ, промежутковъ; въ обхватъ. *А зачини двері, да щоб щільно.* Грин. II. 8. *Oполудні гребли сіно і в вилочки клали щільно.* Мет. 315. *Чобіт щільно на нозі.* НВолын. у. 2) Настойчиво, усердно, неотвязно. *Як присікавсь щільно, так він і признавсь.* Черк. у. *А візьмись за його щільніш, — зараз признається.* Черк. у. **Щільно бреше**. Складно вретъ. Константиногр. у. Ум. **Щільне́нько.**

Щіти́ти, -чу, -тиш, *гл.* Чесать щеткой пряжу.

Щітка, -ки, *ж.* 1) Щетка. **Щі́ткою** чистять что либо; **щіткою** изъ жесткой щетины начисто разглаживаютъ **мички**; родъ кисти изъ мочалы для мазанья стѣнъ глиной или мѣломъ также называется **щіткою**. Вас. 200. Чуб. VII. 410. *Треба мазати хату, та десь діти щітку закинули.* Харьк. у. О густо растущих растеніяхъ говорятъ: **як щітка**. *Лісок, як щітка.* Ном. № 14033. *Зійшло, як щітка.* Мир. ХРВ. 59. 2) Раст. = **Щіткан.** Вх. Пч. II. 30. 3) а) Родъ хороводной игры, въ которой поется пѣсня: *Щітка маленька, де твоя ненька? На маковці сиділа, дрібен мачок дзюбала.* Одна изъ играющихъ также называется **щіткою**. Маркев. 74. б) Также называется: **щітка-гребінка**. Родъ игры, въ которой просять дать **щітку** и **гребінку**. Грин. III. 110. Ум. **Щіточка.**

Щіткан, -на, *м.* Раст. Clavaria flava. Вх. Пч. II. 30.

Щітни́к, -ка́, *м.* Рукоятка у щетки (у штукатуровъ). Черк. у.

Щіточка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **щітка.** 2) Кисточка, которой разрисовываютъ глиняную посуду. Шух. I. 264. 3) мн. Раст. Dipsacus sylvestris. Вх. Пч. I. 10.

Щітчи́на, -ни, *ж.* 1) = **Щітка.** 2) Раст. Dipsacus. Вх. Лем. 487.

Щіть, -ти, *ж.* 1) = **Щітка.** *Жито посходило, як щіть; сіянець повитикався з грядки густо, як щіть.* Левиц. I. 28. 2) Чесалка, мыканица, гребень. Угор.

Щітяк, -ка, *м.* Кисть у маляра. Слов. Д. Эварн.

Щічка, -ки, *ж.* Ум. отъ **щока.**

Що, *мѣст.* 1) Что. *Що мати варила? — Борщ.* Ном. № 276. *Вона знає, що починає.* Ном. *Що вбогий, що багатий — у Бога все рівно.* Ном. № 80. *Чоловік що ступить, то згрішить.* Ном. № 99. *Що не їж, а хліба хочеться.* Грин. II. 309. *Зійшли вони на такий пустирь, що бур'ян як у чоловіка.* Рудч. Ск. II. 34. Що..., то.... Чѣмъ..., тѣмъ.... *І що йому міцнійш у голову уступає, то він далі посува.* МВ. (КС. 1902. X 146). *Що далі, то неначе лучче стає.* КС. 1883. IV. 773. **А що..., то....** Такъ какъ..., то.... *А що він того не сказав нам, то ми й не знали.* **Не що.** Не очень. *Він не що й старим чоловіком умер.* О. 1861. X. 34. *Не що давно се було.* Прил. у. **Ні до чо́го**. Ни къ чему не годный, ни для чего не нужный. *Так і зріс він ні до чого.* Св. Л. 159. **Ні по́ чому**. Ничего не стоятъ. *Дурні ні по чому: що ступиш, то й дурний.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 102). **Чим дуж**. См. **Дуж.** Чим тьху. См. **І. Тьху.** 2) Сколько. *Що то плачу, що то гомону було та страху по селу.* МВ. II. 67. *Що ж то зібралось народу, так, Господи, Твоя воля.* Кв. *Що світа, то й мира.* Ном. **Що сила, що сили**. Сколько хватить силъ. *Ударив що сили. Гавкає на мир що сили.* Греб. 361. **Що мо́га**. Сколько возможно. *Що мога бери, аби доніс.* 3) Который, которая, которое. *Приходить до коня, що з мідною гривою.* Рудч. Ск. I. 104. *Замісила яйцями борошно, що назмітала.* Рудч. Ск. II. 2. Въ томъ-же значеніи: **що-він, що-вона, що-воно́**. *Се колесо, що зверху пада на його вода.* Ном. *Ой чия то хата з краю, що я її не знаю.* Чуб. V. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. *Не той пан, що надів жупан, а той, що в його щире серце.* Ном. 4) Если, когда. *Як же мені його звоювати, що я не знаю.* Рудч. Ск. II. 11. *Де вже ти мені поможеш, що у мене нема нічого.* Рудч. Ск. II. 21. *Чим то*

я завтра похмелюсь, що я всі гроші пропив? Рудч. Ск. II. 21. 5) Такъ какъ. *У ярмарок схотілось піти, та й не знаю, чи що застану, що уже так нерано.* Рудч. Ск. II. 25. 6) Такъ что. *А во Йвана дочка да мені не рівна: ой як вийде за ворота — як та королівна, що з нею не стати, а ні розмовляти, тілько взяти, шапку зняти, на добридень дати.* Грин. III. 200. 7) За то что. *Бог нам дав, що ми такі бідні — то це нам щастя.* Рудч. Ск. II. 25. 8) Хотя, не смотря на то, что. *На улицю пійде, — і то навчиться погано лаятись, що тут же й батько й мати, а то на чужині.* Г. Барв. 438. 9) Кое что, что нибудь. *Та і мені що перекинь.* Котл. Ен. III. 13. 10) Какъ только; лишь только. *Отто вискакує з води проклятий ирод, і що розженеться против Кожем'яки, то він його булавою.* ЗОЮР. II. 30. 11) Всякій разъ какъ, всякій разъ когда. *І що вона плакала, — то купа срібла стоїть, а сама сліпа.* Рудч. Ск. II. 50. *Що пожене бичка пасти, то цілий день проспить.* Рудч. Ск. II. 45. *Що в Бога служба, то пан-отець і звелить усім навколішки припасти.* Кв. 12) **Що за**. Какъ, какой, какая, какое. *А що в лісі за тихо, тілько листя шелестить.* Чуб. *Що за люде? — Із Черкас.* ЗОЮР. I. 246. *Що то за пекло, що тепло?* Ном. № 199. *Що то за хороші, за молоді парубки.* МВ. II. 7. 13) **Що-небудь**. Что-нибудь. *Утни що-небудь про гайдамаків.* Шевч. 156. 14) Въ началѣ рѣчи часто значитъ: вотъ. *Що одним полем пішов Сомко Мушкет, а другим полем — Стецько Кукуруза.* Макс. *Що люде гуляють і роскоші мають, а я заробляю — нічого не маю.* Чуб. 15) **І що то**. Что значитъ. *І що то, подумаєш, на світі оці жіночки?... Ніяк од їх і не встережешся.* 16) При превосходной степени прилагательныхъ и нарѣчій для усиленія. **Що-найдужче**. Какъ можно сильнѣе. **Що-найперше**. Прежде всего. *Що-найдужчий, що-найгірший, щонайдорожчий. Що-наймолодший.* Шевч. 454. 17) При сравнительной степени нарѣчій: чѣмъ. *Що далі, усе вона хмурнійша — от мов хмара чорна.* МВ. II. 37. 18) При словахъ, выражающихъ понятіе о времени: каждый, еже.... *Що-вечора, щоранку, то й надінеш новодранку.* Ном. № 11241. *Тужу ж я, тужу що-день, що-година.* Чуб. V. 21. *Що-дня і що-ночі.* Шевч. 6. *Що-місяця.* Чуб. *Не що-день Великдень.* Ном. № 5334. *Що-неділі.* Чуб. *Що-літа.* Чуб. *Що-рік, що-року.* Шевч. *Що-тижня.* Чуб. **Що-раз**. Всякій разъ, ежечасно. *А ти мене що-раз лякаєш снами.* К. Іов. 16. 19) **Що-на**! Что вотъ тебѣ! что ну! 20) **Що-го́ді!** Что ну! *Таке болото на дворі, що годі!* НВолын. у. 21) **Не що бо й що**! Въ томъ то и дѣло. *Не що бо й горе!* Въ томъ то и бѣда. Ном. № 2125. 22) **Що-що**. Что иное. *Що-що, а біда завше здибав.* Ном. № 2205. См. **Шо.**

I. Щоб, -ба, *м.* = **Щовб.** Вх. *Лем.* 487.

II. Щоб, щоби, *сз.* 1) Чтобы. *Старий заховавсь в степу на могилі, щоб ніхто не бачив.* Шевч. 9. *Щоб тебе у жито головою.* Ном. № 3263. 2) Если-бъ. Св. *Л.* 15. *Щоб я тебе не любила, то б я тебе не будила.* Чуб. V. *Ой щоб не ти, серце дівчино, то б я не був тута.* Чуб. 3) Хотя-бы. *Вітер — щоб дихнув, листя пов'яло.* Св. *Л.* 215.

Щовб, -бу, *м.* **що́вба, -би**, *ж.* Крутая верхушка горы, утесъ. Новгород.-Сѣверск. у. Гайсин. у. *Ходи бо геть: став саме на щовбу гори — посунешся у провалля.* Могил. у. *Переверни туту високу гору, що на ні є на щовді поставлений хрест.* Гн. I. 204.

Щововкнути, -ну, -неш, *гл.* Встрѣчено въ поговоркѣ: *Ніч така тиха — ніщо не щововкне,* т. е. не издастъ звука. Ном. № 589.

Щогла, -ли, *ж.* 1) Шестъ. *Уставши ж рано, на зорі, найшов, мов прапір Магомета, запаску з алого грезета на довгій щоглі у дворі.* Мкр. Г. 49. *Становили шинки по долинах, зводили щогли по високих могилах.* ЗОЮР. I. 56. *Щогла або тичка — довгий дрючок, котрим*

тягнуть невід під льодом. О. 1861. XI. 116. *Перш рубаємо ополонки та й спускаємо невід на щоглах.* О. 1861. XI. 115. 2) Мачта. *Стоїть корабель: сам золотий, щогли срібні.* Рудч. Ск. II. 80. 3) Часть узды: переплеты, соединяющіе **перепілок** съ **переніссям**. Вас. 160.

Що́глик, -ка, *м.* Ум. отъ **щоголь.**

Щоглистий, -а, -е. Многомачтовый. *З щоглистими кораблями палає Скутара.* Шевч. 59.

Щоголь, -гля, *м.* = **Щиголь.** Вх. Пч. II. 10.

Щоденний, -а, -е. Ежедневный; насущный. К. Псал. 69. *Щоденна лайка та докори.* Мир. ХРВ. 268. *Щоденна пропасниця.* Міус. окр. *Щоденні потреби.* Левиц. *Хліб наш щоденний дай нам сьогодні.* Єв. Л. XI. 3.

Щоденник, -ка, *м.* 1) Дневникъ. 2) Ежедневное изданіе. О. 1862. IX. 108. *Недавно в однім листі празького щоденника « Народні листи» чехи на ввесь світ оголосили свої гріхи.* О. 1862. IX. 25.

Щоденно, *нар.* Ежедневно. *Я щоденно тебе славив.* К. Псал. 160.

Щока, -ки, *ж.* 1) Щека. *За скоки обібю і щоки.* Ном. № 12479. 2) Бокъ топора. Сим. 24. Ум. **Щічка.** *Сльози на щічках.* МВ. III. 10.

Щокати, -каю, -єш, *гл.* Говорить що. Вх. Зн. 84.

Щокатий, -а, -е. Полнощекій.

Щолба, -би, *ж.* = **Щовба.**

Щолопок, -пка, *м.* Верхушка, макушка. *Вихвативсь, як на щолопок.* Ном. № 7575. *Почвалав на щолопок гори довідатись, що там діється.* Полт. г. Ум. **Щолопо́чок.** *Почепила квітку на голову на щолопочку.* Рк. Левиц.

Щомісяшний, -а, -е. Ежемѣсячный.

Щопки, -ків, *м. мн.* Стебли. Угор.

Щорічний, -а, -е. Ежегодный.

Щорічно, *нар.* Ежегодно.

Щось, *мѣст.* 1) Что-то. *Чує щось душа, та мені не каже.* Ном. № 377. *Це щось заїзже.* Г. Барв. 209. *Чимсь його вдарив. Показав їй на ніс, що як навмисне був чимось замазаний.* Св. Л. 106. 2) Что-нибудь. *Бог за працю міє щось дати.* Ном. № 72.

Щот, -ту, *м.* Счетъ. *Копійка любить щот.* Ном. № 9922.

Щоти, -тів, *м. мн.* Счеты. *На щотах класти знали.* Котл. Ен.

Щоти́на, -ни, *ж.* и пр. = **Щетина и пр.** К. ЧР. 371. МВ. II. 13.

Щотник, -ка, *м.* Ариѳметикъ. Желех.

Щотниця, -ці, *ж.* Ариѳметика. *Арихметикою або щотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати* (лічити). Кон. Ар. 1.

Щотни́чий, -а, -е. Ариѳметическій. Желех.

Щотува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Считать. *Стали вони гроші щотувати.* Борз. у.

Щочасний, -а, -е. Ежечасный. *Се, кажу, моя душа щоденна, щочасна вживалася.* МВ. II. 100.

Щоченя, -няти, *с.* Щечка. *Сама біленька, свіженька, щоченята червоніють.* О. 1862. VIII. 17.

Щувак, -ка, *м.* = **Соловей.** Вх. Уг. 277.

Щудлак, -ка, *м.* Пт. Hypsibates himantopus.

Щука, -ки, *ж.* Щука, Esox lucius. Браун. 29. *Ой ти, щуко бистра, бери окуня з хвоста.* Ном. № 4250. Ум. **Щучка, щучечка.**

Щулити, -лю, -лиш, *гл.* 1) — **о́чі**. Прищуривать глаза. 2) — **вуха**. Прижимать уши.

Щу́литися, -люся, -лишся, *гл.* 1) Ежиться. *Не дурно той бідний її чоловік так щулився в закутку.* Левиц. І. 464. 2) Щуриться. Черном. *Пан Хоцінський позіхав, щулився на канапі.* Левиц. І. 182.

Щуня́ти, -ня́ю, -єш, *гл.* Травить. Литин. у.

Щупа, -пи, *ж.* = **Щука.** Вх. Пч. II. 19. МУЕ. І. 46. Ум. **Щупачо́к.** *На, жінко, щупачка, звари хоч юшки дітям.* Грин. II. 191. *Вигулькнув щупачок на широкій річці.* Чуб. V. 262.

Щупаків, -кова, -ве. Принадлежащій щукѣ-самцу. *У щупаковій голові є такі кісточки.* ЕЗ. V. 179. *Поли в щупаковім череві знайдуть рибу ще свіжу.* ЕЗ. V. 178.

Щупачок, -чка, *м.* Ум. отъ **щупак.**

Щупеля, -ляти, *с.* = **Щучка.** *А в мене* (у рибалки) *тільки пара щупелят, а то все один уюн наголо.* Сим. 150.

Щу́плий, -а, -е. Невзрачный, щуплый, худой, тонкій. *Був на од льоті хуторок, було в нім щупле будування.* Котл. Ен. *Щуплий колосок.* НВолын. у. *Щуплий чоловік.* НВолын. у.

Щуплявий, -а, -е = **Щуплий.**

Щупни́й, -а, -е. Недостаточный, незначительный? *Купне — щупне.* Ном. № 10482.

Щупта, -ти, *ж.* Щепотка. *Щупта соли.* НВолын. у.

Щуптати, -таю, -єш, *гл.* Дотрагиваться, касаться. Вх. Зн. 84.

Щур, -ра, *м.* 1) Крыса, Mus rattus и Mus decumanus. ЕЗ. V. 83. Св. *Л.* 221. Вх. Пч. II. 6. *Не ззість його ніщо: ні миші, ні, щури.* 2) Птица: стрижъ, Hirundo riparia. *Сидить, як щур в горах.* Ном. № 1353. *Що то таке: чи щур, чи горобець маленький?* Греб. 394. 3) = **Щир.** Вх. Пч. І. 8. Ум. **Щурик.**

Щурець, -рця, *м.* = **Щир.** Вх. Пч. І. 8.

Щурик, -ка, *м.* 1) Ум. отъ **щур.** 2) Насѣк. Amara (fulva). Вх. Пч. І. 5.

Щурій, -рія, *м.* = **Щир.** Вх. Пч. І. 8.

Щуря, -ряти, *с.* Птенецъ стрижа. *Ой на дворі вутята.... а на хаті щурята.* Ив. 79.

Щурячий, -а, -е. 1) Крысиный. Желех. 2) Принадлежащій, свойственный стрижу. *Уся круча в щурячих норах.* Харьк. у.

Щучечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **щука.**

Щучий, -а, -е. Щучій, относящійся къ щукѣ. Чуб. І. 69; III. 434.

Щу́чин, -на, -не. Принадлежащій щукѣ. *Зуби щучини.* Мил. М. 55. *Щучина голова.* Рудч. Ск. І. 81.

Щучка, -ки, *ж.* Ум. отъ **щука.**

Ю.

Юга, -ги, *ж.* Родъ сухого тумана въ жаркій лѣтній день, — кажется, будто воздухъ смѣшанъ съ голубоватымъ дымомъ. *Юга — це Петро вівці жене.* Мнж. 157. *У юзі сонце бреде.* Черк. у. *Як юга повів, — гречка уся пропаде.* Нѣжин. у. *Юга йде, — чи не горить де село, або що.* Черк. у.

Югас, -са, *м.* = **Вівчарь.** Вх. Лем. 476, 487.

Югнути, -ну, -неш, *гл.* Побѣжать, махнуть. *Та знов югне з хати, — і слід загув.* МВ. II. 10. *Югнем косити!*

Юд, юда, *м.* Рябина, Sorbus Aucuparia. Вх. Лем. 487. Ум. **Юдин.** Вх. Лем. 487.

Юда, -ди, *м.* Родъ злого духа, нечистой силы. Шух. I. 43. *Нечистий дух-юда юдит християнина, аби один другого бив.* ЕЗ. V. 101.

Юдей, юдея, *м.* Іудей, еврей. *Доколи ви, юдеї, сліпо во дні ходите? Біг явився, воплотився, — ви єго не видите.* Чуб. I. 180.

Юдейство, -ва, *с. соб.* 1) Іудеи, евреи. 2) Все іудейское, еврейское: жизнь, языкъ, литература. *Шкода ж нам у сей период шукати в тісному юдействі місця такому вільному, такому щирому творові.* К. Іов. (Передмова), VII.

Юдейський, -а, -е. Іудейскій, еврейскій. *Народивсь Ісус у Вифлиємі юдейському.* Єв. Мт. II. 1.

Юде́я, Юдеї, *ж.* Іудея. *Архелай царює в Юдеї замість батька свого Ирода.* Єв. Мт. II. 22.

Юдик, -ка, *м.* Ум. отъ **юд.**

Юдина, -ни, *ж.* = **Юд.** Вх. Лем. 487.

Ю́дити, юджу, ю́диш, *гл.* Подстрекать; искушать. *Нечистий дух Юда юдит християнина, аби один другого бив.* ЕЗ. V. 101. См. **Під'юджувати.**

Юж, южа, *ж.* = **Вуж.** Вх. Пч. II. 17.

Юзефок, -фка, *м.* Раст. Hyssopus officinalis. Вх. Пч. і. 10. ЗЮЗО. I. 125.

Юлавий, -а, -е. Слабосильный; обезсилѣвшій. *Син мій (змалку чогось собі такий юлавий.* Черк. у. *Він — чоловік хворий: так зразу юлавий зробиться і пада.* Екатериносл. у.

Юлас, -са, *м.* = **Юлиця.** Встрѣчено въ пѣснѣ. *Ой не виходь на юлицю, на юлас.* Мил. 95.

Юлиця, -ці, *ж.* = **Вулиця.** *Юлиця-охітниця та до сліз доводить.* Ном. № 12561. *Улетів сокіл із юлиці в двір.* Маркев. 65. Ум. **Юлонька, юлочка.** *Чом, юлонька не широкая?* Чуб. III. 158. *Та піду я юлочками.* Мил. 194.

Юн, юна, *м.* = **В'юн 1.** *Крутиться, як юн в ополонці.* Посл.

Юнак, -ка, *м.* 1) Молодой человѣкъ. *Вийшов юнак із-за лугу і долину переходе.* Щог. В. 41. 2) Молодець, удалецъ. Чуб. V. 954. К. ЧР. 117. *Він був юнак уродливий.* К. ЧР. 103. *Од нас, козаки, од нас, юнаки, ні один ляшок не скрився.* ЗОЮР. II. 253. *І старий заплакав, як побачив на коневі такого юнака.* Шевч. 250.

Юнацтво, -ва, *с.* 1) Молодечество, удаль. *А добрий юнак, о, добрий! Один хиба Кирило Тур йому в юнацтві рівня.* К. ЧР. 117. *Покиньте се дурне юнацтво і розійдіться по домах.* Котл. Ен. IV. 51. 2) соб. Молодцы, удальцы. *Обгорнуло кіш юнацтво.* К. МБ. XI. 142.

Юнацький, -а, -е. 1) Принадлежащій **юнаку**. 2) Молодецкій, удалой. Желех.

Юпка, -ки, *ж.* Верхняя одежда: а) мужская: родъ полукафтанья изъ домашняго, болѣе тонкаго, сукна, въ талію, со складками и со стоячимъ воротникомъ. Чуб. VII. 419. Въ Харьковщинѣ юпка изъ болѣе тонкой матеріи, напр. китайки. (Нарубки),

попідголювавшись любенько, понадівали хто нову свиту, хто китаєву юпку, хто ще батьківський, хоч і старий, та жупан. Кв. I. 23. б) женская: по покрою похожа на корсетку, но длиннѣе и съ рукавами, иногда на ватѣ. КС. 1863. V. 282. Въ роменскомъ у. женскій нагольный полушубокъ. Вас. 154, 155. Ум. **Юпочка.** *Приходила і ся туди в червоній юпочці баєвій.* Котл. Ен. I. 19. *А дівочкам уся волечка: за юпочку да на улочку.* Чуб. III. 59.

Юпчина, -ни, *ж.* = **Юпка.** Г. Барв. 112. *Ухопила юпчину і ранісінько погнала овечат.* Г. Барв. 380.

Ю́рба, -би, *ж.* Толпа, гурьба. Рудч. Чп. 257. *Коло хати, перед ґаночками, сидить юрба людей. Посередині килим, а на килимі пляшки, чарки і всяка страва.* К. ЧР. 63. *Прощайся з юрбою твоєю.* Котл. Ен. III. 24. *Юрбою йшли.* Черн. у. Ум. **Юрбочка, юрбиця.** *Було тут військо волонтирі та всяких юрбиця людей.* Котл. Ен. IV. 56.

Ю́рда, -ди, *ж.* = **Вурда 1.** *Пироги, вареники з юрдою.* Харьк. у.

Юриди́ка, -ки, *ж.* Вѣдомство имѣній одного какого либо владѣльца. Чуб. VI. 98, 200, 217.

Ю́рик, -ка, *м.* Родъ ласточки: Cypselus apus. Вх. Лем. 487.

Юри́ста, -ти, *м.* Юристъ. *Дере коза лозу, а вовк козу, а вовка мужик, а мужика пан, а пана юриста, а юристу чортів триста.* Чуб. I. 304. *Юриста завзятий.* Котл. НП. 388.

Ю́ричок, -чка, *м.* Ум. отъ **юрик.**

Юрли́вий, -а, -е. Живой, проворный. *Дочка.... гнучка, юрлива, молода.* Котл. Ен. IV. 15.

Юрма, -ми, *ж.* = **Юрба.** *Народу юрма там стояла.* Алв. 92. *Людська юрма усе поле вкрила.* К. ЧР. 327. См. **Гурма.**

Ю́рода, -ди, *об.* 1) Юродъ. *Добре я знаю сього юроду.* К. ЧР. 142. 2) **Юроди справляти**. Юродствовать. Кролев. у.

Юроди́вий, -а, -е. Юродивый. *Схаменіться недолюдки, діти юродиві!* Шевч. 211.

Юро́дство, -ва, *с.* Юродство. *Хиба не знаєш юродства запорозького?* К. ЧР. 107.

Юро́к, юрка́, *м.* 1) Родъ трубочки, сдѣланной изъ ствола бузины или другого дерева: когда мотаютъ нитки, сквозь эту трубочку пропускаютъ нитку и держа за юрок, сматываютъ, — такимъ образомъ нитки не рѣжутъ руку. Константин. у. Чуб. VII. 409. 2) Родъ колышка, употребляемаго при вязаніи сноповъ. *Йдуть на ниву хоць не рано — серпом голит, юрком в'яже.* Грин. III. 639. 3) Пт. Fringilla, montifringilla, вьюрокъ горный. Вх. Пч. II. 11.

Ю́рський, -а, -е. Относящійся къ дню св. Юрія (23 апр.). **Юрська вода**. Вода, набранная въ день св. Юрія съ соблюденіемъ особыхъ обрядовъ и употребляемая въ знахарствѣ какъ цѣлебное средство. Мил. М. 13.

Ю́рта, -ти, *ж.* = **Юрма.** АД. II. 148. *У росправу зійшлись всі юртою.* Полт. *Як кинеться чабан-Степан, — а де ж його юрта?* КС. 1882. VIII. 386.

Ю́ртатися, -таюся, -єшся, *гл.* Двигаться, ерзать. *Чи ти кріпко держиш? — Кріпко держу. — А чого ж колода юртається?* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Юртува́ти, -ту́ю, -єш, *гл.* Волновать, возмущать. *Козак людей юртує темний, хижий, п'яний.* К. МБ. III. 253. *Юртуєш розум.* К. ПС. 56.

Юртува́тися, -ту́юся, -єшся, *гл.* Суетиться, возиться, сбиваться въ кучи. *Я ввійшов у хату і бачив, що тут ті юртуються біля неї, зняли з вірьовки....* Екат. у. *Щось він там*

дуже юртувався. Мир. ХРВ. 274. *Юртується той гад, лазить одно на одного.* Грин. Изъ устъ нар. 147.

Ю́рчик, -ка, *м.* Стебелекъ? *Просив хлопець розмайрину юрчик, — без віконце подала.* Грин. III. 228.

Ю́треня, -ні, *ж.* = **Вутреня.** *Не почула рідна ненька, до ютрені йдучи.* Рудч. Чп. 137.

Юха́, юхи́, *ж.* 1) Супъ, уха, вообще жижица въ вареной пищѣ. Вх. Уг. 278. *Юхи підсип, коли єсть.* Ном. № 13363. *З дешевої риби і юха дешева.* Ном. № 10535. Чаще въ этомъ знач. употребляется ум. **юшка**. (**См.). Набра́тися чиєї юхи́**. Усвоить чьи манеры, обычаи, духъ. *Школярської юхи набрався.* Ном. № 6096. 2) Кровь (презрительно). Желех. **Собача юха**, употр. какъ бранное слово. *Як поп'ється, то йому не кажи ні злого ні доброго, — така собача юха.* ЗОЮР. I. 152.

Ю́хварка, -ки, *ж.* Родъ кушанья, свареннаго изъ картофеля, творога, тѣста и пр. Шух. I. 141.

Ю́хт, -ту, *м.* = **Юхта 1.** Шух. I. 278.

Ю́хта, -ти, *ж.* 1) Юфть. КС. 1893. V. 279. Чуб. VII. 418. 2) Отверстіе въ стѣнкѣ печи, чрезъ которое чистятъ дымовую трубу, задѣлываемое вновь послѣ чистки. Канев. у.

Юхто́вий, -а, -е. Изъ **юфти** сдѣланный. *У юхтових чоботях.* Кв.

Ю́хторити, -рю, -риш, *гл.* Суетиться? *Син спершу й не постерігав, чого мати так юхторить, як побачить якого удівця, або старого парубка, а далі й догадавсь, (що хоче заміж).* Грин. II. 166.

Юхторитися, -рюся, -ришся, *гл.* Стремиться, рваться? Норовить? *І куди вже вам юхторитись заміж, — он смерть за плечима.* Грин. II. 168.

Юхторка, -ки, *ж.* Инструментъ кожевниковъ: желѣзный цилиндръ, вращающійся на оса, оба конца которой прикрѣплены къ рукояткѣ; на цилиндрѣ по окружности кольцеобразныя нарѣзки, отчего при накачиваніи имъ конской кожи послѣдняя получаетъ видъ **юфти**. Сумск. у.

Ю́шечка, -ки, *ж.* Ум. отъ **юшка.**

Юши́ти, -шу́, -ши́ш, *гл.* О крови: литься. *Кров юшить.* Мнж. 23. *Так з його юшить і пасока тече.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 87). *З носів і уст юшила кров.* Котл. Ен. V. 68.

Юшка, -ки, *ж.* 1) Супъ (съ мясомъ, картофелемъ и пр.), уха (рыбная), вообще жижица въ вареной пищѣ. Маркев. 164. Чуб. VII. 439. *М'ясом хвалиться, а воно і юшки не їло.* Ном. № 2576. *Дешева рибка, — погана юшка.* Ном. № 10536. *А петрушку криши в юшку.* Шевч. 244. *П'ять казанів стояло юшки.* Котл. Ен. II. 11. **Юшки московської ухватив**. Баловствомъ занимается. Ном. № 2927. 2) Сокъ растенія. Борз. у. Ум. **Ю́шечка.** Чуб. V. 1159.

Я.

Я, *мѣст.* Я. *Я од людей чула.* МВ. II. 9. *Дитина мені хвора.* Камен. у. *Нам Бога не вчить, як хліб родить.* Ном. № 35.

Я́беда, -ди, *ж.* Ябеда. *З пірцем ходить та ябеди за чвертку горілки пише.* О. 1862. V. 23.

Ябедник, -ка, *м.* Ябедникъ. О. 1862. VIII. 21.

Я́бко, -ка, *с.* = **Яблуко.** *Гей в саду червоні ябка.* Гол. I. 305.

Ябли́чко, -ка, *с.* Колѣнная чашка, patella. Вх. Зн. 84.

Я́блінка, -ки, ябліночка, -ки, *ж.* Ум. отъ **яблінь**.

Яблінча, -чати, *с.* = **Яблунька.** *З мого яблінчати вирви собі вовоч.* Гн. II. 38.

Я́блінь, -лоні, *ж.* = **Яблуня.** Драг. 410. Ум. **Я́блінка, я́бліночка.** Драг. 410. Гн. II. 242.

Я́блуко, -ка, *с.* 1) Яблоко. *Сушаться на сонці грушки й яблука на тичках тоненьких.* МВ. II. 36. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200. Ум. **Я́блучко.** *Було личко, як яблучко, стало — як ожина.* Мет. 253.

Яблуневий, -а, -е. Свойственный, принадлежащій яблонѣ. МУЕ. I. 175. *Пахне в саду яблуневим цвітом.*

Яблуни́на, -ни, *ж.* 1) Яблоня, одна яблоня. *Не клин — яблунина, золотая верховина.* Мил. Св. 9. 2) Яблоневое дерево.

Яблуння, -ня, *с. соб.* Яблони. *Саме яблуння у садку.* Черк. у. *Садок той увесь був заріс вишенням, сливняком і рясними грушами і яблунням.* О. 1862. VIII. 15.

Я́блунь, -ні, *ж.* = **Я́блуня.** Вх. Пч. II. 35.

Я́блунька, -ки, *ж.* Ум. отъ **яблуня.**

Я́блуня, -ні, *ж.* Яблоня. *Яка щеп, така яблуня.* Ном. № 7142. Ум. **Я́блунька.** *Посажу коло хатини на спомин дружині і яблуньку, і грушечку.* Шевч. 693.

Я́блучко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **яблуко.** 2) Родъ орнамента въ размалевкѣ глиняной посуды: круглыя точки, кружки величиной въ серебряный пятачекъ. Вас. 184.

Яблучковий, -а, -е = **Яблуневий.** *Та й на мою головоньку білий цвіт упав: вишневий, черешневий додолочку, яблучковий, грушковий на головочку.* Мил. Св. 16.

Я́блушний, -а, -е. Яблочный.

Я́блушник, -ка, *м.* Яблочный квасъ. МУЕ. I. 110.

Ябчанка, -ки, *ж.* Родъ кушанья изъ сваренныхъ яблокъ. *Ябчанку варять з яблук, котрі уперед обирають.* МУЕ. I. 101.

Я́ведрик, -ка, *м.* = **Явида.** Желех.

Я́вида, -ди, *м.* = **Чорт.** Шух. I. 149.

Явити, -ся, *гл.* См. **Являти, -ся.**

Я́вір, явора, *м.* Яворъ, Acer Pseudoplatanus L. Анн. 4. *Над Дунаєм явір зелененький.* Мет. 260. Яворъ — символъ козака въ пѣсняхъ. *Стоїть явір над водою, в воду похилився, на козака пригодонька, козак зажурився.* Нп. Ум. **Яворець, яворин, яворо́ч, я́воронько.** О. 1861. XI. Св. 44. *Пішла лисичка у лісок, аж бачить, рубають люде яворці.* Рудч. Ск. I. 13. *Яворе-яворику, тонкий, зелененький.* Чуб. III. 87. *Ой піду я лісом-бором да й стану я під явором: яворонькү зелененький, пропав мій вік молоденький.* Грин. III. 177.

Явірка, -ки, *ж.* ? *У зеленій полонинці, в зеленій явірці — жени, мила, коровиці, я пожену вівці.* Гол. IV. 488.

Я́вкати, -каю, -єш, *гл.* = **Нявкати.** Фр. (Желех.).

Я́вки, *мн.* Въ выраженіи: **у явки** — видимо, явно. *В явки горілки не дають, а чогось же він та там стремить.* Г. Барв. 288.

Явкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* Пищать, визжать. *Дітей лякають, кажуть, що дід забере у ліру, бо це діти так у лірі явкотять.* Подол. г.

Явлений, -а, -е. Явленный, чудесный. *Явлена ікона.* Грин. І. 62. **Явлена вода**. Крещенская вода, освящаемая въ день Богоявленія Господня, 6-го января. Черн. у. *Помагаєш, вода явлена, очищаєш, вода явлена....* Маркев. 89.

Явля́ти, -ля́ю, -єш, сов. в. **явити, явлю́, явиш,** *гл.* Являть, явить, показывать, показать, предъявлять, предъявить. *Старший брат Ігнатів помер, чумакуючи, в дорозі, і про те нігде не явлено і не записано.* К. ДС. 5. *Набрав він у припіл* (жару) *та й радіє, що явлено йому чудо таке: не горить пола.* Г. Барв. 458.

Явля́тися, -ля́юся, -єшся, сов. в. **явитися, явлюся, явишся,** *гл.* Являться, явиться, показываться, показаться. *Він явився Марії.* Єв. Мр. XVI. 9. *Як тобі, Оксано, і в наше село явитись? Тебе засміють, закиркають.* Кв. І. 218.

Я́вний, -а, -е. Явный, извѣстный, очевидный. *Явне зробилось ім'я його.* Єв. Мр. VI. 14.

Явнісінький, -а, -е. Совершенно явный, совершенно очевидный.

Явнісінько, *нар.* Совершенно явно, совершенно очевидно. *Озирнув Іван навкруги себе і йому явнісінько стало, що Остап не в труні лежить, а живе собі, мов чернець той, у келії.* Грин. І. 288.

Я́вно, *нар.* Явно, очевидно. *Ніколи він не міг явно ввійти в город.* Св. Мр. І. 45.

Яворець, -рця, *м.* Ум. отъ **явір.**

Я́ворик, -ка, *м.* Ум. отъ **явір.**

Я́ворин, -на, *м.* = **Явір.** *Під зелененьким явором.* АД. І. 136.

Яворина, -ни, *ж.* 1) = **Яворин** = **Явір.** *На долині яворина хоче похилиться.* Мет. 16. 2) Яворовое дерево. *Тешуть явір, тешуть явір, тешуть яворину, молодому козакові та на дубовину.* Грин. ІІІ. 280.

Яворовий, -а, -е. Принадлежащій явору, сдѣланный изъ явора. *Сінечки мої яворові, будете неметені.* Мет. 214. *Яворовий коромисел.* Мет. 50.

Яворок, -рка, яворонько, -ка, *м.* Ум. отъ **явір.**

Яга, яги́, *ж.* 1) Яга. *Баба-яга, костяна нога. Така баба-яга, костяна нога, що на мідному току молотить, москалів робить.* ЗОЮР. II. 51. 2) Злая баба, яга. *У сусіди впросилась до такої ж, як сама, яги.* Г. Барв. 188.

Ягівка, -ки, *ж.* = **Гагілка.** Вх. Зн. 84.

Я́гідка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ягода.** 2) мн. Раст. Daphne Mezereum L. ЗЮЗО. І. 121.

Я́гідник, -ка, *м.* Раст. Fragaria vesca L. ЗЮЗО. І. 178.

Ягідниця, -ці, *ж.* Собирающая ягоды. *Пішла наша ягідниця по ягоди, та щось довго нема, — чи не заблудила в лісі.* Зміев. у.

Я́гідонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ягода.**

Я́гли, -лів, *мн.* = **Яглиця.** Мнж. 168.

Я́глиця, -ці, *ж.* Раст. Aegopodium podagraria. Мнж. 168. Анн. 11. *Молода, як у спасівку яглиця,* — т. е. старая.

Ягни́, (нів, *м?), мн.* Родъ кушанья. *Готова страва вся стояла.... ягни і до софорку кури.* Котл. Ен. V. 14.

Ягнитися, -нюся, -вишся, *гл.* Рожать ягнятъ.

Ягниця, -ці, *ж.* 1) Овца молодая. *Поглядає, як вовк на ягницю.* Ном. № 8773. 2) Названіе маленькаго и слабаго вола. КС. 1898. VII. 47. Ум. **Ягничка.**

Ягничка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ягниця.** Овечка въ первую зиму. Вас. 198. *Родилися бички, телички, чорні ягнички.* Чуб. III. 451. 2) Особый родъ бросанія палки въ игрѣ плаз. Ив. 18.

Ягни́чник, -ка, *м.* (Выговаривается: **єгни́чник**). Пастухъ ягнятъ у гуцуловъ. Шух. I. 190.

Ягнусик, -ка, *м.* «Крупное монисто съ дукатами». Павл. 68. = **Єднус?**

Ягня, -няти, *с.* 1) Ягненокъ. *Я пас ягнята за селом.* Шевч. 404. 2) Агнецъ. *Я посилаю вас, як ягнят між вовки.* Єв. *Л.* X. 3. Ум. **Ягнятко, ягня́точко.** *Поти ягнятка скачуть, поки матір бачуть.* Ном. № 9366. *Із степу перекотиполе рудим ягняточком біжить.* Шевч. 431.

Ягнятина, -ни, *ж.* Мясо ягненка. Желех.

Ягнятко, -ка, ягняточко, -ка, *с.* Ум. отъ **ягня.**

Ягнятник, -ка, *м.* Пастухъ ягнятъ. Вх. Зн. 84.

Ягнячий, -а, -е. 1) Свойственный, принадлежащій ягненку. *У нашого дяка ягнячий голос.* Нѣжин. у. 2) Сдѣланный изъ шерсти или овчины ягненка, поярковый. *Ягняче руно.* Вас. 198. *Ягняча пряжа.* Вас. 170. *Сива шапка, сива шапка, а пояс ягнячий.* Грин. III. 680.

Я́гіддя, -дя, *с. соб.* Ягоды. *Ягіддя в садку такого, — аж гілля гнеться.* Полт.

Я́гідка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ягода.**

Ягідни́к, -ку, *м.* Стебли, кусты клубники или земляники. Вх. Пч. I. 10. Желех. *Ягіднику багато, а ягід нема.* НВолын. у.

Я́гідонька, ягідочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **ягода.**

Я́года, -ди, *ж.* 1) Ягода. *Нема над рибу линину, м'ясо свинину, ягоду сливину, а дівку Марину.* Ном. № 7523. *Молода й хороша, як ягода.* МВ. II. 64. 2) мн. Мускулы на лицевыхъ скулахъ. Конст. у. Ум. **Я́гідка, ягідонька, ягідочка.** Мил. 161. *Як ягідку, як пташечку кохала....* Шевч. 504. *Дівка, як ягідка.* Ном. № 8430. **Ягідна** употр. какъ ласкательное для женщины. *Моя голубко сизокрила, моя ти ягідко!* Шевч. 504.

Ягодянка, -ки, *ж.* = **Черешнянка.** МУЕ. I. 101.

Я́ґрост, -ту, *м.* = **Аґрус.** НВолын. у.

Ядвівчак, -ка, *м.* Птица Turdus pilaris, сѣрый дроздъ. Вх. *Лем.* 487.

Ядеречко, -ка, *с.* Ум. отъ **ядро.**

Я́дерний, -а, -е. 1) Зернистый. Желех. *Як щуплий колосок, то й жито не ядерне.* 2) Здоровый, крѣпкій, плотный. Желех. *Ядерний огірок.* Черк. у. 3) О почвѣ: плодородный. *Тим тут гарно буряки поросли, що ядерніша земля, — більше заживку малось.* Черк. у. 4) Свѣжій, холодноватый. *Ядерний вітер; ядерна ніч.* Канев. у. 5) О рѣчи: связный, основательный. Желех. См. **Ядряний, ядрений.**

Я́дерність, -ности, *ж.* 1) Зернистость. Желех. 2) Крѣпость, плотность. Желех. 3) Связность, основательность (рѣчи). Желех.

Я́дерно́, *нар.* 1) Крѣпко, плотно. Желех. 2) Свѣжо, холодновато. *Ядерно вночі.* Канев. у. 3) Связно, основательно (сказать). Желех.

Ядерце, -ця, *с.* Ум. отъ **ядро.**

Я́дрений, -а, -е. 1) = **Ядряний 1.** 2) = **Ядряний 2.** Нѣжин. у. *Весна була ядрена.* Черниг.

Ядрени́стий, -а, -е = **Ядряний 1.** Чуб. III. 385. *Да вроди, Боже, густеє жито, колосистее, ядренистеє.* Грин. III. 19.

Я́дрено, *нар.* Свѣжо, холодновато. *Ядрено сьогодні було вранці.* Нѣжин. у.

Ядро́, -ра, *с.* 1) Зерно (хлѣбное), сѣмячко (мясистаго плода), зерно орѣха. Чуб. III. 452. *Роди, Боже, жито, пшеницю: у полі ядро, а в домі добро.* Маркев. 1. *Але він не посадив фсьо: сховав під язик їдно ядро ябвоньове.* Гн. I. 15. 2) Завитокъ овчины. Блага на ядро — «слабая овчина съ палой овцы». Вас. 153. 3) Ядро, testiculus. Вх. Лем. 488. Ум. **Яде́рце, яде́речко.** *Ой ори, синку, широку нивку, та посіємо яру пшеницю, та уродиться зелене стебельце, зелене стебельце, золоте ядерце.* Чуб. III. 465. *Роскушу орішок та вийму ядерце.* Нп. *Ядеречко у житові ще м'якеньке.* Волч. у.

Ядряний, -а, -е. 1) Зернистый, крупнозернистый. Чуб. III. 241. *Ой добра ніч, широкеє поле, жито ядрянеє.* Мет. 322. 2) Свѣжій, холодноватый. *Ніч тиха, ясна і ядряна.* Черниг. См. **Ядрений, ядерний.**

Я́духа, -хи, *ж.* Чаще во мн. ч. **ядухи**. Удущье. Желех.

Ядушливий и ядушний, -а, -е. Страдающій удушьемъ. НВолын. у. Рк. Левиц. Подол. г.

Яєчко, -ка, *с.* 1) Ум. отъ **яйце.** 2) **Кото́ве, котя́че яєчко**. Родъ растенія. Конст. у. Лохв. у.

Яє́чниця, -ці, *ж.* = **Яєшня.** МУЕ. I. 105.

Яє́шенька, -ки, *ж.* Ум. отъ **яєшня.**

Яє́шний, -а, -е. Яичный *Яєшний білок.* Полт.

Яє́шник, -ка, *м.* Грибъ, Agaricus caesareus. Вх. Пч. II. 28.

Яєшня, -ні, *ж.* 1) Яичница. Ном. стр. 282, № 461. *Спрягти яєшню.* 2) Шутливо: разбитыя яйца. *Ніс коробку яєць побіля Івана та й побив їх чисто, танцюючи, і сам, як чортяка, убрався а яєшню.* Драг. 341. **Поби́ти, зім'яти на (в) яєшню кого**. Сильно избить. Котл. Ен. III. 69. *Но хто лиш в город показався, того в яєшню і поб'ють.* Котл. Ен. V. 72. Ум. **Яє́шенька.** *Хто ж тобі, як я, яєшеньку зготує?* Морд. Пл. 133.

Яз, язу, *м.* = **Їз.** Прилуц. у. *Піде рано-рано, язи позаставляє, духи позакриває, в'юнів, карасів наловить.* Г. Барв. 54.

Я́звина, -ни, *ж.* Нора, ущелье, оврагъ. Камен. у. Желех. Вх. Зн. 84.

Я́здра, -дер, *с. мн.* Жабры. Вх. Лем. 488.

Я́зе, *м.* Дѣтск. Языкъ. О. 1862. IX. 119.

Язи́к, -ка, *м.* 1) Языкъ (часть тѣла). *Що вимовиш язиком, того не витягнеш і волом.* Ном. № 1105. (Здѣсь ошибочно: **колом**). *Язик висолоплює.* Стор. I. 17. *Вивалив язик собака — душно.* Харьк. *Язиче, язиче! лихо тебе миче.* Ном. № 1103. **Ніхто тебе за язик не тяг**. Никто тебя не принуждалъ говорить. **Прикусити язика**. Замолчать. Ном. № 1126. Въ томъ же значеніи: **укуситися за язик**. *Мені слова промовити не вільно при батьку: тілько наменусь, — усі моргають і кивають, що треба мені за язик укуситися.* МВ. 11. 86. *Щоб тобі язик усох!* Бранчивое пожеланіе. К. ЧР. 184. **Неначе язико́м корова злизала**. Пропало безслѣдно. *Я погорів, уся худібонька пропала, неначе язиком корова ізлизала.* Гліб. **Німий язик**. а) Скотина, животное. б) Дитя. в) Нѣмецъ, иностранецъ, баринъ (какъ говорящій на чужомъ языкѣ). *Там така пісня, що вже пан — німий язик — та й той плакав.* Ном. № 9250. 2) Языкъ, рѣчь. См. **Мова.** *Зібралися до тебе усіх язиків люде.* К. (О. 1861. III. 6). 3) Народъ, національность. *Туди* (в Чорноморію)

всякого язика находить. Г. Барв. 329. 4) Языкъ, плѣнникъ, отъ котораго добываютъ необходимыя свѣдѣнія о непріятелѣ. К. ЧР. 142. *За Дунаєм та за річкою язика поняли: «Ой скажи нам, та турчине»....* Грин. III. 604. 5) Часть **бганого ключа**, состоящаго изъ двухъ пластинокъ: на концѣ болѣе длинной прикрѣплена такъ, что можетъ свободно двигаться, короткая, которая и называется **язиком**. Шух. І. 94. 6) Рыба = **Язь**, Leuciscus idus. Вх. Пч. II. 19. Ум. **Язичо́к.**

Язикатий, -а, -е. Болтливый. *Язиката баба.*

Язичник, -ка, *м.* Раст. Ophioglossum vulgatum L., безплодная вая. ЗЮЗО. І. 130.

Язичо́к, -чка, *м.* 1) Ум. отъ **язик.** *Помовчи, язичку, кашки дам.* Ном. № 1108. *Язичку, язичку! маленька штучка, — велике лихо робиш.* Ном. № 1104. 2) = **Кощок.** Шух. І. 229. 3) мн. Раст.: а) Plantago lanceolata. Вх. Пч. І. 12. б) Veronica longifolia L. ЗЮЗО. І. 141.

Язібаба, -би, *ж.* 1) Вѣдьма. Вх. Уг. 278. См. **Яга, язя.** 2) Гусеница Bombux rubi. Вх. Уг. 278.

Язіве́ць, -вця, *м.* ? *Ми з моєю саме до язівця доходили, вертались з Лубень.* Сим. 238.

Язь, язя, *м.* 1) = **Яз.** Г. Барв. 471. 2) Рыба: Leuciscus idus. Вх. Пч. II. 19. Idus melanotus. Браун. 28.

Язюк, -ка, *м.* = **Язь 2,** Leuciscus idus. Вх. Пч. II. 19.

Язя, язі, *ж.* 1) = **Язюк** = **Язь 2.** Leuciscus idus. Вх. Пч. II. 19. 2) = **Гадюка**, Pelias berus. Вх. Пч. II. 17. ЕЗ. V. 95. 3) Злая баба. *То язя з пекла родом.* Ном. № 2900.

Яй! *межд.* 1) Выражаетъ удивленіе. Желех. 2) Выражаетъ боль. Желех.

Я́йкати, -каю, -єш, *гл.* Кричать яй, жаловаться, охать. Желех.

Яйко, -ка, *с.* = **Яйце.** *Твоя бабка і моя бабка продавали разом яйка.* Ком. Пр. № 1027.

Яйкотіти, -кочу, -тиш, *гл.* = **Яйкати.** Желех.

Яйце, -ця, *с.* 1) Яйцо. *Носиться, як курка з яйцем.* Посл. *На яйцях спечений.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Яичко (въ половыхъ органахъ). 3) мн. **Яйця**. Родъ игры въ мячъ, который катятъ по вырытому, въ землѣ ряду ямокъ; въ ту ямку, въ которой остановится мячъ, бросаютъ камешекъ, называемый яйце. КС. 1887. VI. 461. 4) **Чортове яйце**. Неразвитой грибъ, Phallus impudicus. ЗЮЗО. І. 131. 5) **Котячі яйця**. Раст. Glechoma hederacea L. ЗЮЗО. Ум. **Яєчко.** *На Похвалу птиця похвалиться первим яєчком.* Ном. № 425.

Як, *нар.* 1) Какъ. *Вода чиста, як сльоза.* ЗОЮР. І. 147. *Добре, як у Бога за дверима.* ЗОЮР. І. 147. *О, як болить моє серце, а сльози не ллються.* Котл. НП. 339. *Як вас маємо звати?* Харьк. *Як ти підеш, що такий дощ?* Харьк. *Як крикну я: брешеш!* Стор. М. Пр. 47. *Як дам ляща тобі я в пику, то тут тебе лизне і чорт!* Котл. Ен. І. 83. *Як глянув господарь і зо зла аж посинів.* Гліб. **Як на ім'я**. Какъ по имени, какъ зовуть. *Забулась, як на ім'я того пана.* МВ. І. 138. **Як ся маєш**? Какъ поживаешь? *Здоров, Еоле, пане-свату! ой як ся маєш, як живеш?* Котл. Ен. І. 7. **Як ось**. Какъ вотъ, вотъ и. *Тут тілько що перемолився Еней і рот свій затулив, як ось із неба дощ полився.* Котл. Ен. II. 33. **Як має бути**. Какъ быть должно. *Набігла ґуля, як має бути.* НВолын. у. **Як.... так....** Какъ.... такъ.... *Як діди і батьки наші робили, так і ми будемо.* Ном. № 688. *Як у воді не без чорта, так у великого пана не без жида.* ЗОЮР. І. 146. **Як же**. а) Какъ же. *Як же твого брата звуть?* б) Да какъ, ужъ какъ. *Як же зчепились вони, — така буча збилася, що ледві розняли їх.* МВ. II. 185. в) А какъ. *Як же вмер паволоцький полковник..., він вийшов.* К. ЧР. 15. **Як то**? Какъ? (восклицаніе удивленія). *Як то? ти не хочеш сього робити?* **Як то** при нарѣчіи:

какъ. *Як то сумно було в нас у хати!* МВ. II. 45. **Як-ся** = **Якось.** *Пита він як-ся ласкаво і грізно.* МВ. II. 125. **Як небудь**. Какъ нибудь. *Як небудь достати його.* Рудч. Ск. I. 7. **Як мо́га**. Изо всѣхъ силъ. *Як мога швидче утікай.* Котл. Ен. III. 19. 2) Какъ будто, будто бы. *Еней тогді як народився.* Котл. Ен. I. 11. Въ томъ же значеніи: **як би**. *Пійшов на свято не явно, а як би потай.* Єв. I. VII. 10. *Вона стоїть, — от як би вона, без згадки і думки, разом перед яким дивом опинилась.* МВ. II. 90. 3) Если. *Правду старий співа, як не бреше.* Шевч. 154. **Як би**. Если бы. *Як би не Біг, — хтоб нам поміг.* Ном. № 10. *Як би знала, що покине, — була б не любила; як би знала, що загине, — була б не пустила.* Шевч. 12. 4) Когда, во время. *Як були ми в його, бачили його брата.* Харьк. *Як же мені знать, котрий мені год? Як родивсь, то без пам'яти був; як ріс, то розуму не мав; а як уже до розуму дойшов, тогди б то й лічить, та багацько літ уплило.* ЗОЮР. I. 146. *Це було за царя Горошка, як людей було трошка.* Посл. 5) Чѣмъ, нежели. *Йому більше, як сто год.* Екат. **Що.... то....** Чѣмъ.... тѣмъ.... *Що далі, то більша дорожнета на хліб.* Харьк. 6) *Лишь*, только. *Більш мені на землі нічого не треба, як оця домовина.* Г. Барв. 212. 7) Смотря по, смотря какъ, смотря какой. *За юшкою подають звичайно капусту, а тоді — як у кого достаток.* Грин. III. 536. Въ томъ же значеніи: **як до**. *Чи дорогі воли на ярмарку? — Як до вола,* — т. е. смотря по тому, какой волъ. Полт. *Се як до чоловіка: один зробить, а другий ні.* 8) Чуть. *Та селом іду — як не плачу: кого люблю, то й не бачу.* Грин. III. 230. *Охвицер як волосся на собі не рве.* Г. Барв. 403. 9) **Як.... як....** (повтореніе). И.... и.... какъ..., такъ и.... *Як день, як ніч, — раз-у-раз тупаю та працюю.* Г. Барв. 193. *У тій горниці стіл стоїть і на йому як пити, як і їсти.* Мнж. 25. 10) **Як кажете**? Что вы говорите? Ум. **Я́кеньки.**

Я́кеньки, *нар.* Ум. отъ **як.**

Я́кенький, -а, -е. Ум. отъ **який.**

Який, яка, яке, *мѣст.* 1) Какой. *Як же я, каже вовчик, вирубаю, коли я не знаю, якого дерева?* Рудч. Ск. II. 7. *Який їхав, таку й стрів.* Ном. *Який сей світ великий, нене!* МВ. II. 8. *Який вас враг сюди направив?* Котл. Ен. I. 16. *Якого біса він дочку засмучує?* Г. Барв. 479. 2) Который. *До кого ж я пригорнуся і хто приголубить, коли тепер нема того, який мене любить?* Котл. НП. 340. 3) Нѣкоторый. *Сьогодні оце сховає* (гроші) *там, а через який час полічить їх і перехода у друге місто.* Грин. II. 143. 4) Одинъ, тотъ, другой, иной. *Зараз всі і потаскались чого хотілося шукать: якому меду та горілки, якому молодиці, дівки, оскому щоб з зубів зігнать.* Котл. Ен. III. 8. *Дивлюся: в могилі усе козаки: який безголовий, який без руки, а хто по коліна неначе одтятий.* Шевч. 563. 5) Какой нибудь. *Роспитує: чи нема де якого нетяги?* Рудч. Ск. II. 9. *Ізлізу на яке небудь дерево та переночую, щоб звірюка яка не напала на мене.* Рудч. Ск. II. 157. *Піде замолотить коробку, а ще й зажнемо якого снопа.* Г. Барв. 435. Въ томъ же значеніи: **який небудь, який такий**. Желех. 6) **Не який**. Не большой, не очень большой, не великъ. *Не яку худобу мав, а живе з достатком.* Мир. Н. 13. *На рік надія не яка.* Мкр. Г. 61. Ум. **Я́ке́нький.** Лебед. у.

Якийсь и яки́йся, якась, якесь. Какой то. *Один суддя був у якомусь городі.* Єв. Л. XVIII. 2. *Яки́йся дивний чоловік З його був.* МВ. II. 21. *Якусь тобі він казань скаже.* Котл. Ен. II. 38.

Якика́ти, -ка́ю, -єш, *гл.* Куковать. См. **Кувати.** *Сивая зазулейка якикає, аж ся зеленейка дубровойка розлігає.* Гол. I. 169.

Я́кіл, якола, *м.* Дятелъ. Мнж. 3. Ум. **Я́кілко.** Мнж. 4.

Я́кір, якоря, *м.* Якорь. *Судно.... якір кинуло на дно.* Мир. Г. 43. Ум. **Якорець.**

Я́кіт, я́коту, *м.* Крикъ, гамъ. *Там якіт такий зчинили діти.* Волч. у. См. **Якотіти.**

Я́клити, я́клю, -лиш, *гл.* Клянчить, выпрашивать. Ном. № 12153.

Я́ко, *нар.* Какъ. Употр. преимущ. въ выраженіи: **яко мо́га**. Изо всѣхъ силъ. См. **Як.** *Біжи, яко мога; щоб там ні кричало, — не оглянься.* Шевч. 16.

Яковий, -а, -е. Какой, каковой, какого рода. *Якова нива, таково й насіння.* Ном. № 71143.

Якови́тий, -а, -е = **Яковий.** *Чи суха пшениця? — Яковита є: і суха й сира.* Прилуц. у.

Яково́, *нар.* Какъ, каково. *Яково тобі у замужжі?* МВ. (О. 1862. III. 68). *Яково буде, — побачимо.* МВ. (О. 1862. III. 38).

Яковось, *нар.* = **Якось.** *Та добре було, та добре було та під турчином жити, та, яковось, та яковось за невіру служити.* О. 1862. VIII. 28.

Якого, *нар.* Сколько, какъ много. *Бач, якого багато в мене грошей.* Рудч. Ск. I. 73. *Якого тут людей!* МВ. II. 96.

Яконом, -ма, *м.* = **Оконом.** Рудч. Ск. I. 167. *Оглянуться назад себе, аж яконом где. Не доїзджа до ланочку, батіг роспускає.* Грин. III. 635.

Якономія, -мії, *ж.* = **Økономія.** *У нашого пана аж три якономії та все здорові.* Славян. у.

Якоре́ць, -рця, *м.* 1) Ум. отъ **якір.** 2) мн.

Якорці. Колючки растенія Tribulus terrestris. Мнж. 194.

Я́коска, якоскай, *нар.* = **Якось.** *Якоска Бог даст.* Вх. Лем. 488. *Якоскай иншак.* Вх. Уг. 278.

Я́кось, *нар.* 1) Какъ то. *Чудно якось діється між нами.* Шевч. 102. *Якось сумно, ніби мати покинула хату.* Шевч. 111. 2) Какъ то, разъ какъ то, однажды. *Царівна та пішла якось на річку купатись.* Рудч. Ск. II. 29. *Якось приходить він до мене. Раз якось хмара наступила.* Глиб. 3) Какъ нибудь. *«Як же, каже, не плакать, що батько загадав нам з жінками на бенькет приїхать.... Як я тебе повезу?» — Не плач, каже, лягай та спи: якось поїдемо.* Рудч. Ск. II. 102.

Якотіти, якочу, -тиш, *гл.* Галдѣть, кричать (о дѣтяхъ). *Якотять діти.* Лубен. у. См. **Ячати.**

Якурат, *нар.* = **Акурат.** Желех. *Неси обідати, щоб якурат сонце було у полудень.* Грив. I. 120.

Якуратне, *нар.* = **Якурат.** *Якуратнє в той час прийшов він до мене.* Винница.

Ялак, -ка, *м.* Корыто для кормленія собакъ, находящихся при стадѣ. О. 1862. V. Кух. 38, 39.

Ялець, яльця, *м.* Рыба.: а.) Alburnus lucidus. Шух. I. 24. б) Leuciscus vulgaris. Вх. Пч. II. 19. Ум. **Я́льчик.** Вх. Пч. II. 19.

Ялина, -ни, *ж.* 1) Ель. ХС. VII. 435. Рудч. ЧП. 216. Ном. № 10113. *Посадили над козаком явір та ялину.* Шевч. 32. 2) **Ялина** = **Ялинник.** Угор. Ум. **Ялинка, ялинонька.** *Як врізав дощ! Стояла збоку ялинка, сів я під нею.* Драг. 187. *Ой злетів пугач на ялиноньку.* Рудч. Чп. 143.

Ялинка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ялина.** 2) Длинный шесть съ желѣзнымъ наконечникомъ, которымъ упираются съ барокъ на Днѣпрѣ, идя противъ теченія. Мнж. 194. 3) Раст. Equisetum arvense L. Вх. Лем. 488.

Ялинник, -ка, *м.* Ельникъ, еловый лѣсъ. Желех.

Ялиновий, -а, -е. Еловый. *По воду вийде все з відерцями...: із коромислами та ялиновими.* Грин. III. 164.

Ялинонька, -ки, *ж.* Ум. отъ **ялина.**

Ялити, ялю, яли́ш, *гл.* = **В'ялити.** Мил. М. 49. *Біле тіло в'ялити, а червону кров пити.* Мил. М. 65.

Ялити, -тів, *мн.* Внутренности. *Поможи мені Бог небесний.... вишептати* (уроки).... *із в'язей, із плечей, із грудей, із ребер, із ніг, із животів, із ялитів.* (Заговоръ). Мнж. 152.

Ялицевий, -а, -е = **Ялиновий.** Вх. Лем. 488.

Ялиця, -ці, *ж.* = **Ялина 1.** Гол. III. 431. *Ялиця стогне й шелестить.* Млак. 107. Ум. **Яличка.**

Яличка, -ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ялиця.** 2) Раст. Equisetum arvense L. Вх. Пч. II. 31.

Я́лишник, -ка, *м.* Скупщикъ скота? *Тепер та корова, що треба було рублів сорок заплатити, більш не дадуть ялишники, як рублів десять.* Гоголь. Простакъ. (О. 1862. II. 39).

Ялівець, яловець, -вцю, *м.* Можжевельникъ, Juniperus communis L. ЗЮЗО. I. 125. *Треться мнеться та й птиця коло деревця ялівця.* Гол. IV. 285. *Куривсь для духу яловець.* Котл. Ен. I. 19.

Я́лівка, -ки, *ж.* Нетель, неплодная корова, корова, не имѣвшая еще теленка. Рудч. Ск. I. 142. Ум. **Я́лівочка.**

Ялівник, -ку, *м.* 1) Молодой скотъ, гулевой скотъ, неплодныя коровы, овцы. Вх. Пч. II. 5. 2) Птица Turdus pilaris. Вх. Пч. II. 15.

Ялівцьо́вий, -а, -е. Еловый. Гн. I. 74.

Ялівча, -чати, *с.* Теленокъ. Вх. Лем. 488.

Яловеґа, -ґи, *ж.* Безплодная овца. Вх. Пч. II. 6. См. **Єловеґа.**

Яло́вець. См. **Ялівець.**

Я́ловий, -а, -е. 1) Безплодный (о скотѣ), гулевой. *Ялова кобила.* Вас. 197. *В убогого одна корова, та й та ялова.* Мнж. 169. *Ялові воли.* Полт. *У ялової корови молока не випросиш.* Ном. № 5246. 2) Безплодный (о почвѣ, растеніи). Ромен. у. *Ялова земля не нагодує, а сама їсти просить* (т. е. нуждается въ удобреніи). Ком. Пр. № 525. *Яловий лопух.* Борз. у. 3) Не употребляющійся. *Яловий міст* — мостъ черезъ который не ѣздятъ. Ком. Пр. № 11397. **Ялова заставка у млині**. Тотъ шлюзъ, который употребляется только иногда для спуска воды, а не для работы. Черк. у.

Яловий, -а, -е = **Ялиновий.** *Будуй, мати, дім яловий.* Гол. I. 99.

Я́ловиця, -ці, *ж.* 1) = **Ялівка.** Вх. Пч. II. 5. 2) У кожевниковъ: сырая коровья кожа. Вас. 157. 3) Въ свадебномъ обрядѣ такъ называется курица, убиваемая безъ ножа (закалываемая собств. перомъ въ голову), жаримая, украшаемая и съѣдаемая, при чемъ поются пѣсни. (Въ этомъ обрядѣ курица собств. замѣняетъ телку, когда то въ такомъ случаѣ убивавшуюся). МУЕ. III. 159 — 164.

Я́ловичий, -а, -е. Коровій (рогъ, кожа и пр.); изъ коровьей кожи. Вас. 158 — 163. *Яловичі чоботи.* Гол. Од. 15.

Я́ловичина, -ни, *ж.* Говядина. Харьк., Екат. *От і подали борщ, а з борщу яловичину покришили опісля на дерев'яній тарілочці, посолили та й брали по кусочку.* Кв.

Яловіти, -вію, -єш, *гл.* 1) Оставаться дѣвственной или безплодной (о самкѣ скота). Нѣжин. у. 2) Оставаться не вспаханной (о землѣ). Нѣжин. у.

Яловни́к, -ку, *м.* Раст. Thalictrum angustifolium Jack. ЗЮЗО. I. 138.

Яло́за, -зи, *об.* 1) Засаленный, испачканный человѣкъ. 2) Медлительный человѣкъ. *Бач, яка ялоза.* Ном. № 10956.

Ялозити, яложу, ялозиш, *гл.* Смазывать или пачкать чѣмъ либо жирнымъ. *Ялозили все смальцем губи.* Котл. Ен. III. 49.

Ялозитися, -жуся, -зишся, *гл.* Испачкиваться во что либо жирное; тереться около чего либо. *Ну чого б се я коло такої, нечисті ялозився?* Прилуц. у.

Яло́зний, -а, -е. ? *Ялозний чоловік.* Ном. № 10956. *Що не кажіть, а це діло дуже ялозне.* Полт.

Ломо́к, -мка, *м.* 1) Войлочная шапка, свалянная на сукновальнѣ изъ овечьей шерсти. Ном. № 12222. Вас. 156. Чуб. VII. 413.

Яльчик, -ка, *м.* Ум. отъ **ялець.**

Яма, ями, *ж.* 1) Яма. *Викопав у клуні велику яму.* Рудч. Ск. I. 62. *Вовки яму вирили да й жиють собі.* Рудч. Ск. II. 194. 2) Могила. *Хоч живий в яму лізь.* Ном. № 2076. *Вродила мама, що не прийме й яма.* Ном. № 2074. *Не погубляй її й душі її, та й нас не пхай живих у яму.* Кв. *Живого б любила, другу б задушила, а до неживого у яму б лягла.* Шевч. 28. *Рушниками, що придбала, спусти мене в яму.* Шевч. 14. 3) **Є́ма**. Погребъ. Шух. I. 109. 4) Часть ступи. См. **Ступа 2, 3.** Шух. I. 161, 162. Ум. **Ямка.** Рудч. Ск. I. 41. Ямочка. *Завтра поранку викопаєм ямку і попа приведем, і в ямочку загребем.* Чуб. III. 96.

Ямели́на, -ни, *ж.* Омела, Viscum. Вх. Лем. 488.

Ямелюх, -ха, *м.* Свиристель европейскій, Bombycilla garrula. Вх. Лем. 488.

Ямище, -ща, *с.* Огромная яма. *Боїться пекла, ямища страшного.* К. МБ. II. 137.

Ямка, -ки, *ж.* Ум. отъ **яма.**

Ямкуватий, -а, -е. 1) Подобный ямѣ, впалый. *Очі ямкуваті.* МВ. II. 191. 2) Покрытый ямами, ухабистый. *Ямкувата дорога, так трусько їхати.* Волч. у.

Ямли́ти, ямлю, -лиш, *гл.* Набирать, накупать. *Вписавсь в купці, ямлив товар: ледянку-сіль і добру кримку, мед, віск, білугу, осятрину, полотна, сало і кав'яр.* Мкр. Г. 54.

Я́мочка, -ки, *ж.* Ум. отъ **яма.**

Ямуватий, -а, -е = **Ямкуватий.** *Дорога ямувата.* Камен. у.

Ямчина, -ни, *ж.* = **Яма** = **Ямка.** Желех. Ум. **Ямчи́нка.**

Я́нгел, -ла, *м.,* **янгелик, -ка, ангельський, -а, -е, янгелятко, -ка,** *с.* **янгеляточко, -ка,** *с.* = **Янгол, янголик, янгольський, янголятко, янголяточко.** МУЕ. III. 35. МВ. (О. 1862. III. 42).

Я́нгол, -ла и янголь, -ля, *м.* Ангелъ. *Заснув піп і бачить во сні: стоїть в головах янгол да й каже: «Не бійся нічого: Бог мене послав на землю боронити тебе».* Рудч. Ск. II. 160. *Прилітає янголь: «Прислав Бог»....* Рудч. Ск. II. 154. Ум. **Я́нголик.** Грин. III. 48. См. еще **янголя, янголятко, янголяточко.**

Я́нгольський, -а, -е. Ангельскій. *Янгольський голосок, та чортова думка.* Ном. № 2985.

Янголя, -ляти, *с.* Ангелокъ, ангельчикъ. Левиц. I. 78. Ум. **Янголятко, янголяточко.** *А воно як янголятко.* Шевч. 74. *І має двоє діточок, як янголяточок.* Шевч. 515.

Яндила́ и яндола́, -ли́, *ж.* 1) Большая миска съ двумя ушами по краямъ. Вас. 181. Лебед. у. *Припав циган до маслянки, яндилу кінчає.* Рудан. I. 68. 2) Крышка для улья.

Кіев. г. Подол. г. 3) Углубленіе на вершинѣ горы. *Там на горі яндола і терен росте у їй.* Лебед. у.

Яничар, -ра, *м.* Янычаръ. *На турків-яничар, на бідних невольників покликає.* АД. I. 209. *У туркені яничари і баша на лаві.* Шевч. 57. *Уже прийшли яничари!* — говорятъ, когда явятся дѣти и начнуть шалить. Ном. № 9246. Ум. **Яни́ченько.** *Турки-яниченьки.* АД. I. 119.

Яничарка, -ки, *ж.* Родъ ружья. *Для сильной армії своєї.... наклали повні гамазеї гвинтівок, фузій без пружин, булдимок, флинт і яничарок.* Котл. Ен. IV. 56.

Яничарський, -а, -е. Янычарскій. *Не єсть се нас шабля турецька порубала, не єсть се нас куля яничарська постреляла....* АД. I. 258.

Яни́ченько, -ка, *м.* Ум. отъ **яничар.**

Янкір, -ра, *м.* = **Ванькир.** Угор.

Янко́вський, -кого, *м.* Названіе валета бубенъ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 465.

Янчар, -ра, *м.* = **Ягнятник.** Вх. Зн. 84.

Янчарка, -ки, *ж.* = **Яничарка.** *Ухопив з плеча янчарку, приложився, випалив.* О. 1861. XI. 31.

Я́пина, -ни, *ж.* Наросты на деревѣ. Міусск. окр. *Бачите, які в осокора вітровини скрізь та япини.* Новомоск. у.

Япинуватий, -а, -е. Покрытый наростами (о деревѣ). Міусск. окр.

Япо́н, -на, *м.* Японець. *Ходім дивитись: кажуть, на зборню япона приведено.* Нѣжин. у.

I. Яр, яру, *м.* 1) Оврагъ, логъ. *Ой там по над яром козак сіно косить.* Мет. 17. *Побачив у тім яру хату.* Рудч. Ск. II. 188. 2) Раст. = **Гав'яр**, Acorus calamus L. Мил. М. 20. Ум. **Яро́к, яро́чок.** Рудч. Ск. II. 144. *Недалеко милий оре, ой там за ярочком.* Грин. III. 311.

II. Яр, яра, яре. См. **Ярий.**

Я́рва, -ви, *ж.* = **Лярва.** Борз. у.

Ярчак, -ка, *м.* Короткій тулупчикъ (у **чабанів**), надѣваемый прямо на тѣло. Мнж. 194.

Ярей, ярея, *м.* = **Ярич.** Угор.

Ярем, ярма, *с.* = **Ярмо.** Желех.

Яре́мце, -ця, *с.* Ум. отъ **ярмо.**

Ярепуд, -да, *м.* = **Єрепуд.** Желех.

Ярепудів, -дова, -ве. Бранное слово: проклятый. *Ярепудів перевертень.* О. 1861. III. 88. См. **Єрепудин.**

Ярети́чний, -а, -е = **Єретичий.** Рудч. Чп. 101. Мет. 454.

Ярець, ярця, *м.* = **Ячмінь**, Hordeum. Вх. Пч. II. 32.

Яри́за, -зи, *м.* Ярыга, низшій служитель для разсылки и пр. *Тільки ляха-Бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового заставляйте.* АД. I. 215.

Я́рий, -а, -е. (Краткая форма: яр). 1) Весенній, яровой. *Ярий дуб* — дубъ, распускающійся весной. Камен. у. *Там дівчина з чорними очима яру пшеницю поле.* Грин. III. 242. См. **Ярній.** 2) Молодой. *Я коза ярая.* Ном. № 9265. *Яра пчілочка.* Грин. III. 7. **Я́рий віск**. Бѣлый воскъ отъ пчелъ перваго лѣта. Под. г., Черк. у. *Свічечку ярого воску засвітили.* Кв. 3) Зеленый? *Ярая рута.* Грин. III. 276. *Ти те зернятко посади, виросте з його верба яра.* Рудч. Ск. II. 45. 4) Полный силъ, страстный, пылкій. *Стар, та яр.* Ном. № 8698. Бранное выраженіе: *Чорт ярої баби.* Ном. № 3557. 5) Пылающій.

Подай, сину, райські ключі, яре пекло одомкнути. Чуб. III. 444. Ум. **Яре́нький.** *Яренька пчілка.* Чуб. III. 40.

Ярина, -ни, *ж.* Яровой хлѣбъ, яровые посѣвы, яровое поле. *Ішла дівка яриною, — ярина леліє.* Нп. *Ой орав милий у ярині.* Чуб. III. 167.

Яри́нний, -а, -е. 1) Яровой. 2) О деревьяхъ: всякое лиственное дерево, кромѣ поздняго дуба. *Яровий ліс.* Лохв. у.

Яри́тися, ярю́ся, -ри́шся, *гл.* Пылать (объ огнѣ). Вх. Лем. 488.

Яри́ця, -ці, *ж.* 1) Яровая пшеница. МУЕ. I. 120. *Ярицяпшениця.* Грин. III. 50. *Та наорали, та насіяли пшениці-яриці.* Рудч. Чп. 225. 2) Родъ ягодъ (по объясненію, помѣщенному у Чубинскаго: земляника). *До бору, тетюрко, до бору, там тобі сосни з вибору, там тобі вода з криниці, там тобі ягоди яриці.* Чуб. IV. 668.

Яри́ч, -ча, *м.* = **Їжак.** Вх. Пч. II. 6. См. **Ярей.**

Яри́щечок, -чка, *м.* = **Ярок.** *Ой там за яром, за ярищечком била Хима Явдокима собі нищечком.* Грин. III. 657.

Я́рість, ярости, *ж.* Страстность, пылъ, половая возбужденность. Черниг.

Яріти, ярію, -єш, *гл.* Сверкать, блистать. Фр. (Желех.). *Дві зіроньки яріли алмазом уночі.* Млак. 28.

Я́рка, -ки, *ж.* 1) Молодая годовалая овца. Вас. 198. *Що тобі буяри привезли: чи вівцю, чи ярку?* Мил. Св. 58. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 34. Ум. **Я́рочка.**

Яркий, -а, -е. 1) Страстный (въ половомъ отношеніи). *Яркий чоловік, ярка жінка.* Камен. у. См. **Ярий.** 2) Острый, хорошо рѣжущій. *Ярка коса.* Черк. у.

Я́ркість, -кости, *ж.* Мужское сѣмя. Черк. у.

Ярковий, -а, -е. Относящійся къ ручью, изъ ручья (о водѣ и пр.). *Яркова вода.* Вх. Уг. 278. *Лен.... в воді намочит (тиждень в ярковій воді, а два в студняній).* Вх. Уг. 249.

Яркуватий, -а, -е. Овражистый. *Яркувате поле зеленіє молодими хлібами.* К. (Хата, 135).

Ярмак, -ка, *м.* = **Ярмарок.** Гол. II. 713.

Я́рмалок, -лку, *м.* и пр. = **Ярмарок и пр.** Чуб. II. 370.

Ярмарковий, -а, -е. 1) Ярмарочный. *День ярмарковий.* О. 1862. IX. 67. 2) Пріѣхавшій на ярмарку. *Ярмаркові скрізь складаються на ніч.* О 1862. IX. 66. *У саму глуху північ, як іще всі і ярмаркові коло возів.... спали....* Кв.

Ярмаркува́ти, -ку́ю, -єш, *гл.* Продавать или покупать на ярмаркѣ, торговать на ярмаркахъ. *Народ буде ярмаркувати.* ЗОЮР. I. 138. *Він було не придбає, а втеряє, ярмаркуючи.* МВ. II. 21.

Я́рмарок, -рку, *м.* Ярмарка. *У ярмарок поганого нічого нема — усе хороше.* Ном. № 14056.

Ярмарчище, -ща, *с.* Мѣсто, гдѣ собирается ярмарка, ярмарочное мѣсто. *Там було ярмарчище, то всякого сміття було там.* Екат. у.

Ярмис и ярміс, -су, ярміз, -зу, *м.* 1) Способъ, средство. Вас. 213. *Уже ж можно якийсь ярміс прибрати.* Черн. **Знаходити, учиняти ярміс**. Давать ладъ, порядокъ, находить, что нужно сдѣлать. *Заносили до Явдохи накрадене, награблене добро, а вона вже сама знаходила йому ярміс.* Мир. ХРВ. 166. *Доти старець плохий, поки собаки не обступлять, тоді ярміс найде і палкою обганяється.* Ном. № 4224. *Но те Юнона повернула і в голові так коверзнула, щоб зараз учинить ярміз.* Котл. Ен. II. 25. 2) Предлогъ. *І про що вони так довго балакають? — А вони вже знайшли ярмис для*

балачки. Перeяс. у. *Як діти встряють не в своє діло, то їм кажуть: О, знайшов уже ярміс!* Конст. у.

Ярмівка, -ки, *ж.* Родъ шапки. *На мні шличок-ковпачок; то ж не ковпачок, — шовківка, то ж не шовківка, — ярмівка.* Чуб. IV. 195. См. **Ярмілка.**

Ярмілка, -ки, *ж.* = **Ярмулка.** Черк. у., НВолын. у.

Ярміс. См. **Ярмис.**

Ярмо, -ма, *с.* 1) Ярмо. Kolb. I. 67. Части его: верхняя пластина, лежащая на шеѣ у воловъ: чашовина, нижняя подъ шеей — **підгірля**, соединяютъ ихъ двѣ **снізки**, а съ наружной стороны запираются шеи воловъ двумя же **зано́зами**; къ **чашовині** посредствомъ **приво́ю** прикрѣпляется дереревянное плетеное кольцо — **каблучка**, надѣвающееся на дышло. Чуб. VII. 405. Рудч. Чп. 250. **Чашовина** посрединѣ подбивается желѣзной **підковою**, а **підгірля** называется также **підшийок**; **снізки** прикрѣпляются къ **чашовині** наверху **затягачами** или **заволічками**, кожанымъ или веревочнымъ, иногда же вмѣсто **затягача** въ **снізок** продѣвается **кіло́чок**; **каблучка** къ дышлу прикрѣпляется **притикою**. Рудч. Чп. 250. Гуцульскія названія: **чашовина** = **плече, підгірля** = **підгорниця, снізок** = **смик, занози** = **занізки, каблучка** = **живець** (желѣзное кольцо) или **ро́скрут** (изъ паренаго дерева); **живець** къ дышлу (**тяж**) прикрѣпленъ **прити́качем**. Шух. I. 165. Прикрѣпить ярмо къ дышлу — **ярмо́ нарвати**. Рудч. Чп. 97. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Іти неначе у ярмо* — крайне неохотно итти. Ном. № 5095. 2) Ключица. Вх. Уг. 278. 3) Иго. *Роскувать козак сестру свою не хоче, сам не соромиться конать в ярмі у ляха....* Шевч. 160. Ум. **Яре́мце.** АД. I. 53. *На них* (волах) *яремці все тисові.* Гол. II. 17. См. еще **Єрмо.**

Ярмулка и ярмурка, -ки, *ж.* Ермолка. *Б'ються жиди ярмулками.* Ном., стр. 301, № 378. *Стоїть руде жиденя у чорній ярмурці.* Рудан. I. 61.

Ярник, -ка, *м.* Раст. Galanthus nivalis. Вх. Пч. II. 31.

Ярни́ця, -ці, *ж.* = **Ярина.** *Як я* (дощ) *перейду три рази на ярь.... возрадуються жита, пшениці, жита, пшениці і всі ярниці.* Гол. II. 9.

Ярній, -я, -є = **Весняний.** Вх. Уг. 278. См. **Ярий 1.**

Ярок, ярка, *м.* Ум. отъ **яр.** 1) Овражекъ, канавка. 2) Ручей. *Ярок тече.* Вх. Уг. 278. 3) Кровельный желобъ. Вх. Лем. 488.

Яропудів, -дова, -ве = **Ярепудів.** *Яропудів сину!* Ном. № 3572.

Яропужий, -а, -е = **Яропудів.** Стор. М. Пр. 65.

Ярота, -ти, *ж.* Овечки и барашки возрастомъ до одного года. Одесск. у. О. 1862. V. Кух. 39.

Яротина, -ни, *ж.* Шерсть годовалой овцы. НВолын. у.

Ярочковий, -а, -е. Сдѣланный изъ шерсти годовалой овцы. *Ярочкова свита.* О. 1861. XI. 26.

Ярочок, -чка, *м.* Ум. отъ **ярок.**

Ярошка, -ки, *ж.* Родъ растенія. О. 1862. IV. 72.

Ярувати, ярую, -єш, *гл.* Быть въ любовномъ возбужденіи. *А той як коло дівчат ярує!* Черк. у. *В се врем'я Юпитер підпивши, з нудьги до жінки підмощавсь.... Моє безсмертиє ярує, роскошних ласк твоїх бажа».* Котл. Ен. VI. 35.

Яруга, -ги, *ж.* Большой оврагъ, логъ (см. **яр**). *По степових балках та яругах.* Дещо.

Ярча, -чати, *с.* Ягненокъ до года. Вх. Пч. II. 6.

Ярчак, -ка, *м.* Толпа, куча. *Так вони* (шалапути) *ярчаком собі і ходять, до нас гаразд вони і не туляться. — Що то значить: ярчаком? — Значить: купами.* Павлогр. у. (Залюб.). *Риба так ярчаками і ходе.* Мнж. 194.

Ярчаний, -а, -е = **Яшний.** Вх. Лем. 488.

Ярчанка, -ки, *ж.* 1) = **Ячмінка 1.** Вх. Лем. 488. 2) Порода грушъ, поспѣвающая одновременно съ ячменемъ. Вх. Уг. 278.

Ярчук, -ка, *м.* 1) Ягненокъ. Гол. Од. 39. 2) Собака съ волчьими зубами, — ее боятся вѣдьмы (нар. повѣрье). ЗОЮР. II. 38. *У мене в собака ярчук; у неї вовчі зуби, — її і відьми, і вовки бояться.* ХС. VII. 451. *Поли хочеш завести ярчуків, то треба сучку, як ощениться, вбить і цуценят всіх перебить, оставить одну тіки сучечку, та так аж до дев'яти поколиній, а тоді вже дев'ята сучечка і наведе ярчуків.* Драг. 69.

Ярчучка, -ки, *ж.* Сука — ярчук. См. **Ярчук 2.** *А наша ярчучка, чоловіче, ощенилася.* ХС. VII. 451.

Ярь, ярі, *ж.* 1) Весна. Ном. № 548. 2) = **Ярина.** *Як я* (дощ) *перейду три рази на ярь.... возрадуються жита, пшениці, жита, пшениці і всі ярниці.* Гол. II. 9.

Ярювати, ярюю, -єш, *гл.* Совершать весеннюю полевую работу, пахать и сѣять весной. Угор.

Яса, -си, *ж.* 1) Огласка, шумъ. *Ой, Хмелю, — каже, — Хмелику! вчинив єси ясу і поміж панами великую трусу.* ЗОЮР. I. 168. 2) Салютъ, привѣтствіе пальбой. *Із дванадцяти штук гармат грімали, ясу воздавали.* АД. I. 217. *Гостям лицарську ясу воздаємо — стріляємо.* Морд. Пл. 86.

Яселечка, -чок, яселка, -лок, ясельці (ясельця), -лець, *мн.* Ум. отъ **ясла.**

Я́сен, ясна, -не. Краткая форма отъ **ясний**. Мет. 162.

Ясенець, -нцю и -нця, *м.* 1) Раст. Dictamnus Fraxinella L. ЗЮЗО. I. 178. 2) Первый тонкій и прозрачный ледъ на прудѣ или рѣкѣ. К. II. Михальчукъ.

Ясени́на, -ни, *ж.* Ясеневое дерево. *Ліс чорний та темний, грабина, як свічки, та ясенина.* Св. Л. 211. *Коло млина ясенина.* Грин. III. 385.

Ясеновий, -а, -е. Ясеневый. Грин. III. 29. *Ясенове вугілле.* Грин. II. 38. *Дошки ясенові.* Щог. В. 50.

Ясенок, -нка, *м.* Ум. отъ **ясень.**

Я́сень, -ня, *м.* Ясень, Fraxinus excelsior L. ЗЮЗО. I. 123. *Сичі в гаю перекликались та ясень раз-у-раз скрипів.* Шевч. 26. Ум. **Ясено́к.** *Гнеться, неначе молодий ясенок.* Кв.

Ясе́тр, -ра, *м.* Рыба Acipenser sturio. Вх. Пч. II. 18.

Ясина, -ни, *ж.* Шумъ, тревога, огласка. См. **Яса 1.** *Ви, панове молодці, кайданами не стучіте, ясини не учиніте, нікоторого турчина в галері не збудіте.* АД. I. 214.

Ясир, -ру, *м.* 1) Плѣнные, добыча, состоящая изъ населенія, взятаго въ неволю. ЗОЮР. I. 102. К. ЧР. 428. 2) Толпа. *Вас такий ясир, що нігде й повернуться.* Борзна.

Яси́рити. -рю, -риш, *гл.* Брать въ плѣнъ, въ неволю населеніе. *Орда.... ясирить, полонить.* К. ПС. 125. *Налетіла з Криму буря на село щасливе: гумна палять, хати граблять, ясирять, що живе.* К. МБ. X. 8.

Яси́рний, -а, -е. Относящійся къ ясиру. *Продав мене в ясирную неволю.* К. Бай. 59.

Яси́рник, -ка, *м.* Плѣнный, взятый въ ясир. *Народе мій, ясирнику татарський.* К. ХП. 58.

Ясирува́ння, -ня, *с.* Плѣненіе, взятіе въ ясир. *Столітнє пращурів ясирування.* К. Дз. 51.

Яси́ти, яшу́, яси́ш, *гл.* Сообщать. *«Брате мій рідний! уже хоч бий, тілько панові батьку не яси»! Так що ж? у такого одмолишся? І нагаєм вибив, і кошовому з'ясував.* ЗОЮР. І. 160.

Я́сік, -ка, *м.* Маленькая подушка. Хотин. у.

Я́скір, (-ра? -кору?), *м.* Раст. Ranunculus. Вх. Пч. I. 12.

Я́сла, ясел, *ж. мн.* 1) Ясли. *Ясла до коней не ходять.* Ном. № 4479. *Хиба ревуть воли, як ясла повні?* К. Іов. 13. 2) = **Ясна.** Пятигор. окр. Ум. **Яселка, яселечка, ясельця.** Чуб. III. 323, 337. *На Ордані тиха вода стала; там Пречиста свого сина купала, а скупавши, в шовковеє сповила, а сповивши, в яселках вложила.* Чуб. III. 324. *Був собі журавель да журавочка, наносили сінця повні ясельця.* Г. Барв. 38.

Ясли́на, -ни, *ж.* = **Ясла 1.** *Не тай Христа у яслині.* Грин. III. 27.

Я́сна, ясен, *ж. мн.* Десна. Камен. у., Черк. у.

Я́сний, -а, -е. Свѣтлый, блестящій, сіяющій, чистый, прозрачный. *Ясний, як сонечко.* Ном. № 13144. *Що любив і кохав, собі дівчину мав, як зіроньку ясну.* Мет. 24. *Погляд ясний.* МВ. II. 14. *Очі ясні.* Ном. № 269. *Ясний день. Ясна вода.* Ном. № 9846. Эпитетъ: а) сокола: *ясний сокіл,* в) хорошо выпеченнаго хлѣба. *На столі лежав ясний да високий хліб.* К. ЧР. 39. *Наш коровай ясен був.* Мет. 162. в) свободы. *Та засійся, чорна ниво, волею ясною.* Шевч. 652. О человѣкѣ: со спокойнымъ и свѣтлымъ выраженіемъ лица. *Вона була спокійна та ясна.* МВ. II. 170. *Божий чоловік ясен був на виду, мов душа його жила не на землі, а на небі.* К. ЧР. 33. Ум. **Ясненький, яснесенький.**

Яснина, -ни, *ж.* Свѣтъ отъ огня. Вх. Лем. 488.

Яснити, ясню, -ниш, *гл.* 1) Дѣлать блестящимъ, полировать. Вас. 163. Рк. Левиц. *По сліду видно було, що у брички були нові шини на колесах, бо старі шини яснять місто, а нова усе наче копа.* Екат. у. (Залюб.). **Хай зуби яснить!** говорится о лошади, стоящей передъ пустыми яслями. Мнж. 171. 2) Объяснять, изъяснять. *Давай яснити нам та баба — як і що і до чого, — аж набридла.* Новомоск. *Вона не яснила всього, а так тільки сказала, натяком.* Павлогр. у. (Залюбов.).

Я́сність, -ности, *ж.* Свѣтлость, блескъ, сіяніе. Драг. 329. *В костьолі така ясність.* Драг. 269. *Виходить кінь з місяцьом, така ясність від нього вдарила.* Драг. 263.

Ясні́ти, -ні́ю, -є́ш, *гл.* 1) Свѣтлѣть, дѣлаться свѣтлѣе. *На дворі ясніє. Тихо піднявся місяць угору, зменшаючись і ясніючи.* Левиц. I. 15. 2) Быть свѣтлымъ, *Грядущее сяйне тобі полуднем, теперешнє яснітиме, як ранок.* К. Іов. 25.

Я́сно, *нар.* Свѣтло. *В хаті ясно, як серед дня.* Левиц. I. 52. Вмѣсто обычной ср. ст. **ясні́ше** въ одной пѣснѣ: **я́сше**. *Ой ясно, красно, та куда сонінько сходит, ой ясше, красше куда, рідна матінка ходит.* Гол. III. 147. Ум. **Ясненько, яснесенько.**

Яснобарвий, -а, -е. Свѣтлаго цвѣта, свѣтлыхъ цвѣтовъ. Желех.

Ясновельможний, -а, -е. Свѣтлѣйшій, сіятельный. (Титулъ украинскаго гетмана). *Базарі, де військо, як море червоне, перед бунчуками, бувало; горить, а ясновельможний, на воронім коні, блисне булавою, — море закипить.* Шевч. 149.

Ясновельможність, -ности, *ж.* Свѣтлость, сіятельство. (Титулъ украинскаго гетмана). Стор. I. 184.

Ясновишневий, -а, -е. Красный. Левиц. Пов. 203.

Ясножовтий, -а, -е. Свѣтло-желтый. *Стіни були помальовані ясножовтою барвою.* Левиц. Пов. 19.

Яснозелений, -а, -е. Свѣтло-зеленый. *Яснозелена сукня.* Левиц. Пов. 288.

Яснозо́рий, -а, -е = **Ясноокий.** Желех.

Яснoко́сий, -а, -е. Со свѣтлыми косами. Желех.

Ясному́ха, -хи, *ж.* = **Синьогрудка.** Вх. Пч. II. 12.

Яснoо́кий, -а, -е. Со свѣтлыми, блестящими пазами. *Андрійко був у мене повновидий, ясноокий, кучерявий.* МВ. II. 7. *Дівчина ясноока.* Млак. 47.

Ясноси́ній, -я, -є. Голубой. *Зося убралась в нову ясносиню сукню.* Левиц. I. 286.

Яснота, -ти, *ж.* Свѣтлость, свѣтлые цвѣта, краски. Левиц. I. 461.

Ясночерво́ний, -а, -е. Свѣтло-красный. *Шия була обв'язана ясночервоною хусточкою.* Левиц. Пов. 288.

Ясокір, -кору, *м.* Раст. Populus nigra. Вх. Пч. II. 34. См. **Осокір.**

Я́сонька и ясочка, -ки, *ж.* ? *Оченьки, як ясоньки.* ЕЗ. V. 118. *Весела, як ясочка* (о дѣвушкѣ). Ном. № 8437. *Як ясочки грають Марусини очі.* Греб. 393.

Я́стер, -ра, *м.* 1) = **Ястріб.** Вх. Пч. II. 8. 2) Раст. Aster chinensis L. ЗЮЗО. I. 113.

Ястреба́ня, -ні, *ж.* Плохая курица, ястребу лишь годная. Фр. (Желех.).

Я́стріб и я́струб, -ба, *м.* Ястребъ. Вх. Пч. II. 8. **Яструб великий, курячий** = **Шуліка.** Вх. Пч. II. 8. *Десь той яструб і залетів.* Мнж. 123. *Голуб.... од ястріба ховався.* Рудч. Ск. II. 36.

Яструбеня, -няти, *с.* Птенецъ ястреба. Сим. 200.

Яструбець, -бця, *м.* Малый ястребъ. Вх. Пч. II. 9.

Я́струбів, -бова, -ве. Принадлежащій, свойственный ястребу. *Його широкі рукава здавались яструбовими крилами.* Левиц. Пов. I. 351.

Я́сше. См. **Ясно.**

Я́тел и я́тіл, я́тла, *м.* Дятелъ. Грин. II. 4. *Ятіл прилетів.* Рудч. Ск. I. 155. *Де-де ятел довбав, жовна фітькала, туркала горлиця.* Св. Л. 2111. Ум. **Я́тлик, я́тличок.** *Ятлик і полетів.* Грин. I. 145.

Я́тер, -ра, я́терь, -ря и я́тір, -ра, *м.* Рыболовный снарядъ: сѣть, натянутая на нѣсколько обручей, расположенныхъ другъ отъ друга на 1/2 — 1 арш.; обручи постепенно уменьшаются въ діаметрѣ и сѣть съуживается, переходя въ глухой конецъ — **куте́ць**; къ первому большому обручу прикрѣпляется другая воронкообразная сѣть, имѣющая на концѣ небольшое отверстіе (**устенок**) и входящая внутрь большого конуса, для чего закрѣпляется тоненькими веревочками къ глухому концу; впереди, у основанія, къ первому же обручу прикрѣпляется два **крила** изъ сѣти такой же вышины, какъ и основаніе. Браун. 18. Иногда крыло бываетъ одно, тогда на другомъ концѣ его помѣщенъ второй **ятір**, совершенно одинаковый съ первымъ. Харьк. у. Части **ятеря** галицкаго: внутренній конусъ — **суятрик**, отъ **ятеря** идутъ два **крила**. Вх. Пч. II. 22. *Вони улізли у ятір, та вже й не вилізе* (щука). Рудч. Ск. і. *Усю торішню зіму рибалка ятером ловив в тій річці рибу.* Греб. 388. Ум. **Ятерець.** См. **Єтір.**

Ятерина, -ни, *ж.* 1) = **Ятір.** 2) Сѣть, употребляемая для **ятера**. *Треба найти чорного кота та вмотати в ятерину.* Драг. 35.

Я́ти, йму, ймеш, *гл.* Начинать, браться. *А як єсь яв, мій миленький, иную любити, яка ти ся пригодиця всяка находити.* Гол. II. 541. См. **Няти.**

Я́тися, ймуся, ймешся, *гл.* Браться, начинать. — **чого**. Браться за что, предпринимать что. Желех.

Яло́ся. Прилично, хорошо, красиво. Желех. *У мойого милейкого чорноє волося, коли іде горі селом, — дуже му ялося.* Гол. IV. 515. *Богачеві все ялосі.* Фр. Пр. 97. *Чи ялося свиням на росу ходити?* Ном. № 2480. См. **Нятися.**

Я́тіл, ятла, *м.* См. **Ятел.**

Я́тір, -ра, *м.* См. **Ятер.**

Я́тка, -ки, *ж.* Базарная или ярмарочная палатка, балагань. *Нема тіх яток, що продають рідних маток.* Ном. № 9360. Ум. **Я́точка.** *Я куплю, я зроблю яточку під тином, торгувать, шинкувать буду чарочками.* Шевч. 182.

Ятлиня, -няти, *с.* Дѣтенышъ дятла. *Котик поліз на дерево, видрав там ятленята.* Рудч. Ск. I. 155. Ум. **Ятлинятко, ятлиняточко.** *Ятлик і полетів. Лисиця скоріш до гнізда та за ятлинятко.* Грин. I. 145.

Я́тлик, -ка, *м.* Ум. отъ **ятел.**

Ятра́к, -ка, *м.* = **Кімлач.** Вх. Пч. II. 22.

Ятри́стий, -а, -е. Который легко ятриться. Камен. у. *В мене тіло не ятристе, — хутко гоїться.* Подол. г.

Я́трити, я́трю, -риш, *гл.* Растравлять (рану).

Я́тритися, -рюся, -ришся, *гл.* О ранѣ: растравляться, воспаляться, гноиться. *Ятриться виразка.* Черн. у.

Ятрівка, -ки, *ж.* Жена мужнина брата. Рудч. Ск. II. 143. МУЕ. III. 171.

Ятрівчин, -на, -не. Принадлежащій женѣ мужнина брата. *Ятрівчина свита.* Харьк.

Ятроха, -хи, *ж.* = **Ятрівка.** Желех.

Ятряний, -а, -е. Объ огнѣ: сильно пылающій. *Ятряний огень.* Вх. Зн. 84.

Ять, (-ті, *ж.*?). Родъ рыболовнаго снаряда (но не **ятір**). Уман. у.

Я́фини, яфин, *ж. мн.* = **Афини.** Вх. Зн. 1.

Яфинник, -ка, *ж.* Раст. черника, Vaccinium mirtillus. Вх. Пч. II. 37. См. **Афини, яфини.**

Я́фири, яфир, *ж. мн.* = **Яфини** = **Афини.** Вх. *Лем.* 488.

Яфирни́к, -ка, *м.* = **Яфинник.** Вх. Пч. II. 37.

Яхи́дний, -а, -е = **Єхидний.** *В старої яхидної баби десять чортів сидить та ще й на дванадцять сідала гуляють.* Ном. № 9057. *Прибігла фурія із пекла яхиднійша од всіх відьом.* Котл. Ен. IV. 35.

Яхи́дство, -ва, *с.* = **Єхидство.** Котл. (Желех.)

Ячати, ячу, ячи́ш, *гл.* 1) Кричать по лебединому. АД. I. 253. *Піди ти степом по над Дніпром, послухай ти, чуро: чи то гуси кричать, чи лебеді ячать.* АД. I. 248. 2) Кричать, шумѣть (о многихъ людяхъ). АД. I. 216. *Ви, турки-яничари, помаленьку ячіте, мого вірного клюшника не збудіте.* АД. I. 213. *Через поле чути глухий гомін, ячать здалеку людські голоси.* К. ЧР. 314. *Уже пізно, а й досі діти ячать.* Лебед. у. См. **Якотіти.**

Ячменик, -ку и ячменичок, -чку, *м.* Ум. отъ **ячмінь.**

Ячмінець, -нцю, *м.* Ум. отъ **ячмінь.**

Ячміни́сько, -ка, *с.* = **Яшнище.** Вх. Зн. 84.

Ячмінка, -ки, *ж.* 1) Ячменная солома. Хотин. у. 2) Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Ячмінний, -а, -е = **Яшний.** *Ячмінний колос.* Ном. № 471. *Ячміннеє зернячко.* Чуб. III. 250.

Ячмінник, -ка, *м.* 1) = **Болібрюх.** Вх. Пч. II. 10. 2) Въ загадкѣ: собака. Ном., стр. 294, № 122.

Ячмінниця, -ці, *ж.* = **Ячмівка 1.** Вх. *Лем.* 488.

Ячмінь, -меню, *м.* 1) Ячмень, Hordeum vulgare. ЗЮЗО. I. 125. — **го́лий**. Hordeum nudum. ЗЮЗО. I. 125. *Звеліла мені мати ячменю жати.* Чуб. III. 250. Мн. **Ячмені, ячмена**. Ячмень на корню. *Торік ячмена добрі були.* Камен. у. 2) Воспаленіе сальной железки вѣка, hordeolum. Ум. **Ячме́ник, ячме́ничок, ячміне́ць.** *Ячменик зійшов.* АД. I. 54. *А я житечка не окала, ячменичку не в'язала.* Грин. III. 311. *Оце у мене, брате, овесець.... оце... ячмінець.* Рудч. Ск. II. 134. **Ячмінець** во 2 зн. Грин. II. 318. Мил. М. 34.

Я́чний, -а, -е = **Яшний.** *Їж ячне так, як смачне.* Ном. № 2411. *Приймай ячне за вдячне.* Ном. № 2411.

Яшкар, -ра, *м.* = **Йорж**, Acerina ceruna L. Вх. Пч. II. 18.

Я́шний, -а, -е. Ячменный. *Яшний колос.* Грин. III. 256. *Пироги яшні.* Мет. 233. *Має п'ять хлібів яшних.* Єв. I. VI. 9.

Я́шниця, -ці, *ж.* Ячменная солома. Сим. 153.

Я́шнище, -ща, *с.* Поле, гдѣ былъ ячмень. Черк. у. *Лохв.* у. Вас. 196.

Я́штруб, -ба, *м.* Ткацкій инструментъ, имѣющій видъ кнута: палочка и привязанная къ ней нитка; служить для прикрѣпленія основы къ навою: онъ продѣвается въ конецъ основы, нитка завязывается и затѣмъ яштруб вкладывается въ ґару навоя, удерживая тамъ основу. Конст. у.

Ящериний, -а, -е. Принадлежащій, свойственный ящерицѣ. Мил. М. 49. См. **Ящірчин, ящуриний.**

Я́щик, -ка, *м.* 1) Кузовъ телеги. Состоитъ изъ **передка** и **задка**, стѣнки коихъ называются **кругами**, и изъ боковъ, называемыхъ **полудрабки**; каждый **полудрабок** составляютъ: два горизонтальныхъ и параллельныхъ **бруски**, соединенные **щаблями**, покрытыми **лубко́м**, **лубом**; внизу **ящик** скрѣпленъ тремя **підле́гами**, а на нихъ кладется **до́шка**, которая прихватывается **шво́рінем**; верхніе **бруски** своими оконечностями продѣты въ **крижівниці** и закрѣплены **загвідками**; вмѣсто **крижівниць** дѣлаютъ иногда **в'язки**. Рудч. Чп. 250. 2) Жестянка, кружка. Вх. Зн. 84.

Я́щірка, -ки, *ж.* Ящерица, Lacerta. Вх. Пч. 17. Употребляется какъ бранное слово для женщинъ. Котл. Ен. VI. 11. Ум. **Я́щірочка.** *Зелененька ящірочка у траві проти сонечка гріється.* Морд. Оп. 91.

Я́щірчин, -на, -не. Принадлежащій, свойственный ящерицѣ. Желех.

Я́щур, -ра, *м.* 1) Саламандра, Salamandra. Вх. *Лем.* 488. *Вона мня, Івасеньку, та й счарувала, лютими мня ящурами нагодувала.* Гол. I. 77. 2) Названіе существа, упоминаемаго въ весенней хороводной игрѣ, носящей то же названіе. Мил. 53. *Сиди, сиди, ящуре, в хорошому місті, май собі жінку, як перепілку. Кого ймеш — обдереш, собі грошей набереш і ящурку спом'янеш.* Мил. 53.

Ящури́ний, -а, -е = **Ящериний.** *Які ящурині в його очі.* Г. Барв. 92.

Ящури́ця, -ці, *ж.* = **Ящурка 1.** Вх. *Лем.* 488.

Я́щурка, -ки, *ж.* 1) = **Ящірка.** О. 1862. IX. 33. *Прилізли гадюки, жаби, ящурки*. Рудч. Ск. II. 59. 2) Саламандра (— самка?). Вх. *Лем.* 488. См. **Ящур 2.**

Ящуря́чий, -а, -е = **Ящуриний.** *Ящуряче яєчко сухе.* Пятигор. окр.